שו״ת · אחרונים

שו"ת חתם סופר

רבי משה סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שו"ת חתם סופר

רבי משה סופר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-חתם-סופר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

אורח חיים 17
תשובה א 17
תשובה ב 18
תשובה ג 21
תשובה ד 24
תשובה ה 26
תשובה ו 33
תשובה ז 38
תשובה ח 39
תשובה ט 43
תשובה י 45
תשובה יא 46
תשובה יב 49
תשובה יג 55
תשובה יד 56
תשובה טו 60
תשובה טז 70
תשובה יז 72
תשובה יח 75
תשובה יט 77
תשובה כ 79
תשובה כא 80
תשובה כב 81
תשובה כג 83
תשובה כד 86
תשובה כה 88
תשובה כו 89
תשובה כז 91
תשובה כח 96
תשובה כט 97
תשובה ל 100
תשובה לא 103
תשובה לב 105
תשובה לג 108
תשובה לד 110
תשובה לה 111
תשובה לו 113
תשובה לז 115
תשובה לח 117
תשובה לט 120
תשובה מ 125
תשובה מא 129
תשובה מב 130
תשובה מג 131
תשובה מד 133
תשובה מה 135
תשובה מו 139
תשובה מז 142
תשובה מח 143
תשובה מט 144
תשובה נ 146
תשובה נא 148
תשובה נב 154
תשובה נג 155
תשובה נד 156
תשובה נה 159
תשובה נו 163
תשובה נז 165
תשובה נח 166
תשובה נט 168
תשובה ס 172
תשובה סא 177

תשובה סב 179
תשובה סג 189
תשובה סד 191
תשובה סה 192
תשובה סו 196
תשובה סז 199
תשובה סח 200
תשובה סט 202
תשובה ע 203
תשובה עא 204
תשובה עב 205
תשובה עג 207
תשובה עד 208
תשובה עה 210
תשובה עו 212
תשובה עז 214
תשובה עח 216
תשובה עט 218
תשובה פ 223
תשובה פא 225
תשובה פב 226
תשובה פג 228
תשובה פד 236
תשובה פה 240
תשובה פו 242
תשובה פז 249
תשובה פח 252
תשובה פט 256
תשובה צ 269
תשובה צא 273
תשובה צב 274
תשובה צג 275
תשובה צד 276
תשובה צה 278
תשובה צו 281
תשובה צז 282
תשובה צח 284
תשובה צט 285
תשובה ק 287
תשובה קא 290
תשובה קב 292
תשובה קג 295
תשובה קד 297
תשובה קה 298
תשובה קו 305
תשובה קז 307
תשובה קח 311
תשובה קט 318
תשובה קי 320
תשובה קיא 322
תשובה קיב 324
תשובה קיג 326
תשובה קיד 330
תשובה קטו 333
תשובה קטז 334
תשובה קיז 343
תשובה קיח 348
תשובה קיט 350
תשובה קכ 357
תשובה קכא 358
תשובה קכב 361
תשובה קכג 365
תשובה קכד 367
תשובה קכה 371

תשובה קכו 373
תשובה קכז 374
תשובה קכח 383
תשובה קכט 385
תשובה קל 388
תשובה קלא 390
תשובה קלב 391
תשובה קלג 393
תשובה קלד 395
תשובה קלה 396
תשובה קלו 398
תשובה קלז 399
תשובה קלח 401
תשובה קלט 403
תשובה קמ 407
תשובה קמא 410
תשובה קמב 413
תשובה קמג 414
תשובה קמד 417
תשובה קמה 420
תשובה קמו 431
תשובה קמז 434
תשובה קמח 437
תשובה קמט 441
תשובה קנ 443
תשובה קנא 445
תשובה קנב 446
תשובה קנג 450
תשובה קנד 452
תשובה קנה 456
תשובה קנו 458
תשובה קנז 462
תשובה קנח 464
תשובה קנט 470
תשובה קס 483
תשובה קסא 484
תשובה קסב 486
תשובה קסג 487
תשובה קסד 497
תשובה קסה 498
תשובה קסו 499
תשובה קסז 500
תשובה קסח 501
תשובה קסט 504
תשובה קע 505
תשובה קעא 510
תשובה קעב 513
תשובה קעג 515
תשובה קעד 517
תשובה קעה 518
תשובה קעו 520
תשובה קעז 523
תשובה קעח 525
תשובה קעט 529
תשובה קפ 531
תשובה קפא 537
תשובה קפב 541
תשובה קפג 543
תשובה קפד 545
תשובה קפה 546
תשובה קפו 549
תשובה קפז 552
תשובה קפח 555
תשובה קפט 556

תשובה קצ 557
תשובה קצא 559
תשובה קצב 561
תשובה קצג 562
תשובה קצד 568
תשובה קצה 570
תשובה קצו 573
תשובה קצז 576
תשובה קצח 579
תשובה קצט 580
תשובה ר 584
תשובה רא 585
תשובה רב 587
תשובה רג 589
תשובה רד 593
תשובה רה 593
תשובה רו 594
תשובה רז 596
תשובה רח 598
יורה דעה 615
תשובה א 615
תשובה ב 617
תשובה ג 619
תשובה ד 622
תשובה ה 625
תשובה ו 629
תשובה ז 634
תשובה ח 638
תשובה ט 640
תשובה י 648
תשובה יא 650
תשובה יב 654
תשובה יג 656
תשובה יד 659
תשובה טו 662
תשובה טז 663
תשובה יז 664
תשובה יח 667
תשובה יט 668
תשובה כ 676
תשובה כא 677
תשובה כב 679
תשובה כג 680
תשובה כד 681
תשובה כה 682
תשובה כו 685
תשובה כז 685
תשובה כח 687
תשובה כט 688
תשובה ל 690
תשובה לא 695
תשובה לב 695
תשובה לג 695
תשובה לד 698
תשובה לה 698
תשובה לו 701
תשובה לז 702
תשובה לח 705
תשובה לט 706
תשובה מ 709
תשובה מא 710
תשובה מב 711
תשובה מג 712
תשובה מד 714

תשובה מה 716
תשובה מו 717
תשובה מז 718
תשובה מח 718
תשובה מט 719
תשובה נ 721
תשובה נא 723
תשובה נב 725
תשובה נג 729
תשובה נד 730
תשובה נה 731
תשובה נו 733
תשובה נז 734
תשובה נח 740
תשובה נט 741
תשובה ס 743
תשובה סא 744
תשובה סב 744
תשובה סג 746
תשובה סד 749
תשובה סה 751
תשובה סו 753
תשובה סז 756
תשובה סח 757
תשובה סט 758
תשובה ע 761
תשובה עא 768
תשובה עב 772
תשובה עג 773
תשובה עד 777
תשובה עה 784
תשובה עו 786
תשובה עז 788
תשובה עח 790
תשובה עט 802
תשובה פ 805
תשובה פא 806
תשובה פב 809
תשובה פג 811
תשובה פד 815
תשובה פה 816
תשובה פו 820
תשובה פז 823
תשובה פח 825
תשובה פט 827
תשובה צ 829
תשובה צא 830
תשובה צב 831
תשובה צג 835
תשובה צד 841
תשובה צה 842
תשובה צו 843
תשובה צז 846
תשובה צח 849
תשובה צט 854
תשובה ק 857
תשובה קא 858
תשובה קב 861
תשובה קג 864
תשובה קד 864
תשובה קה 867
תשובה קו 869
תשובה קז 871
תשובה קח 875

תשובה קט 879
תשובה קי 882
תשובה קיא 884
תשובה קיב 885
תשובה קיג 886
תשובה קיד 888
תשובה קטו 903
תשובה קטז 905
תשובה קיז 910
תשובה קיח 911
תשובה קיט 913
תשובה קכ 916
תשובה קכא 917
תשובה קכב 919
תשובה קכג 921
תשובה קכד 926
תשובה קכה 928
תשובה קכו 931
תשובה קכז 932
תשובה קכח 937
תשובה קכט 938
תשובה קל 939
תשובה קלא 940
תשובה קלב 942
תשובה קלג 947
תשובה קלד 950
תשובה קלה 959
תשובה קלו 961
תשובה קלז 962
תשובה קלח 965
תשובה קלט 966
תשובה קמ 969
תשובה קמא 972
תשובה קמב 973
תשובה קמג 992
תשובה קמד 998
תשובה קמה 1013
תשובה קמו 1021
תשובה קמז 1022
תשובה קמח 1024
תשובה קמט 1031
תשובה קנ 1036
תשובה קנא 1038
תשובה קנב 1039
תשובה קנג 1040
תשובה קנד 1046
תשובה קנה 1052
תשובה קנו 1055
תשובה קנז 1056
תשובה קנח 1057
תשובה קנט 1065
תשובה קס 1067
תשובה קסא 1070
תשובה קסב 1072
תשובה קסג 1073
תשובה קסד 1076
תשובה קסה 1080
תשובה קסו 1083
תשובה קסז 1086
תשובה קסח 1093
תשובה קסט 1095
תשובה קע 1097
תשובה קעא 1099
תשובה קעב 1103

תשובה קעג 1105
תשובה קעד 1106
תשובה קעה 1108
תשובה קעו 1119
תשובה קעז 1121
תשובה קעח 1125
תשובה קעט 1126
תשובה קפ 1129
תשובה קפא 1130
תשובה קפב 1134
תשובה קפג 1135
תשובה קפד 1139
תשובה קפה 1143
תשובה קפו 1146
תשובה קפז 1148
תשובה קפח 1149
תשובה קפט 1151
תשובה קצ 1152
תשובה קצא 1155
תשובה קצב 1159
תשובה קצג 1161
תשובה קצד 1163
תשובה קצה 1166
תשובה קצו 1166
תשובה קצז 1168
תשובה קצח 1171
תשובה קצט 1186
תשובה ר 1193
תשובה רא 1195
תשובה רב 1199
תשובה רג 1206
תשובה רד 1207
תשובה רה 1208
תשובה רו 1215
תשובה רז 1219
תשובה רח 1221
תשובה רט 1222
תשובה רי 1228
תשובה ריא 1230
תשובה ריב 1232
תשובה ריג 1233
תשובה ריד 1237
תשובה רטו 1250
תשובה רטז 1253
תשובה ריז 1255
תשובה ריח 1256
תשובה ריט 1259
תשובה רכ 1262
תשובה רכא 1269
תשובה רכב 1270
תשובה רכג 1273
תשובה רכד 1275
תשובה רכה 1277
תשובה רכו 1282
תשובה רכז 1285
תשובה רכח 1295
תשובה רכט 1299
תשובה רל 1302
תשובה רלא 1302
תשובה רלב 1304
תשובה רלג 1307
תשובה רלד 1314
תשובה רלה 1322
תשובה רלו 1324

תשובה רלז 1326
תשובה רלח 1330
תשובה רלט 1332
תשובה רמ 1341
תשובה רמא 1346
תשובה רמב 1348
תשובה רמג 1360
תשובה רמד 1364
תשובה רמה 1368
תשובה רמו 1372
תשובה רמז 1373
תשובה רמח 1375
תשובה רמט 1380
תשובה רנ 1383
תשובה רנא 1388
תשובה רנב 1389
תשובה רנג 1392
תשובה רנד 1396
תשובה רנה 1401
תשובה רנו 1404
תשובה רנז 1409
תשובה רנח 1409
תשובה רנט 1412
תשובה רס 1413
תשובה רסא 1417
תשובה רסב 1421
תשובה רסג 1422
תשובה רסד 1424
תשובה רסה 1428
תשובה רסו 1431
תשובה רסז 1433
תשובה רסח 1437
תשובה רסט 1439
תשובה רע 1440
תשובה רעא 1441
תשובה רעב 1445
תשובה רעג 1447
תשובה רעד 1447
תשובה רעה 1448
תשובה רעו 1449
תשובה רעז 1451
תשובה רעח 1454
תשובה רעט 1455
תשובה רפ 1459
תשובה רפא 1461
תשובה רפב 1462
תשובה רפג 1463
תשובה רפד 1464
תשובה רפה 1465
תשובה רפו 1466
תשובה רפז 1473
תשובה רפח 1476
תשובה רפט 1479
תשובה רצ 1481
תשובה רצא 1482
תשובה רצב 1485
תשובה רצג 1487
תשובה רצד 1489
תשובה רצה 1494
תשובה רצו 1500
תשובה רצז 1503
תשובה רצח 1504
תשובה רצט 1505
תשובה ש 1508

תשובה שא 1509
תשובה שב 1512
תשובה שג 1517
תשובה שד 1517
תשובה שה 1518
תשובה שו 1520
תשובה שז 1523
תשובה שח 1527
תשובה שט 1529
תשובה שי 1530
תשובה שיא 1534
תשובה שיב 1537
תשובה שיג 1538
תשובה שיד 1541
תשובה שטו 1546
תשובה שטז 1548
תשובה שיז 1556
תשובה שיח 1560
תשובה שיט 1568
תשובה שכ 1571
תשובה שכא 1572
תשובה שכב 1576
תשובה שכג 1580
תשובה שכד 1582
תשובה שכה 1585
תשובה שכו 1586
תשובה שכז 1594
תשובה שכח 1595
תשובה שכט 1596
תשובה של 1600
תשובה שלא 1603
תשובה שלב 1606
תשובה שלג 1608
תשובה שלד 1609
תשובה שלה 1610
תשובה שלו 1613
תשובה שלז 1615
תשובה שלח 1624
תשובה שלט 1631
תשובה שמ 1632
תשובה שמא 1643
תשובה שמב 1649
תשובה שמג 1650
תשובה שמד 1655
תשובה שמה 1656
תשובה שמו 1659
תשובה שמז 1663
תשובה שמח 1663
תשובה שמט 1668
תשובה שנ 1670
תשובה שנא 1673
תשובה שנב 1674
תשובה שנג 1676
תשובה שנד 1680
תשובה שנה 1681
תשובה שנו 1682
אבן העזר 1684
חלק א 1684
חלק ב 2398
חושן משפט 3044
תשובה א 3044
תשובה ב 3055
תשובה ג 3057
תשובה ד 3060

תשובה ה 3074
תשובה ו 3076
תשובה ז 3078
תשובה ח 3082
תשובה ט 3086
תשובה י 3096
תשובה יא 3099
תשובה יב 3103
תשובה יג 3111
תשובה יד 3115
תשובה טו 3116
תשובה טז 3117
תשובה יז 3120
תשובה יח 3121
תשובה יט 3126
תשובה כ 3129
תשובה כא 3133
תשובה כב 3136
תשובה כג 3144
תשובה כד 3147
תשובה כה 3150
תשובה כו 3151
תשובה כז 3154
תשובה כח 3156
תשובה כט 3158
תשובה ל 3159
תשובה לא 3161
תשובה לב 3162
תשובה לג 3163
תשובה לד 3165
תשובה לה 3172
תשובה לו 3174
תשובה לז 3176
תשובה לח 3177
תשובה לט 3180
תשובה מ 3183
תשובה מא 3184
תשובה מב 3186
תשובה מג 3189
תשובה מד 3190
תשובה מה 3195
תשובה מו 3197
תשובה מז 3198
תשובה מח 3199
תשובה מט 3200
תשובה נ 3201
תשובה נא 3207
תשובה נב 3209
תשובה נג 3211
תשובה נד 3212
תשובה נה 3215
תשובה נו 3217
תשובה נז 3219
תשובה נח 3222
תשובה נט 3225
תשובה ס 3226
תשובה סא 3231
תשובה סב 3238
תשובה סג 3239
תשובה סד 3241
תשובה סה 3241
תשובה סו 3245
תשובה סז 3256
תשובה סח 3257

תשובה סט 3258
תשובה ע 3260
תשובה עא 3265
תשובה עב 3266
תשובה עג 3267
תשובה עד 3271
תשובה עה 3274
תשובה עו 3278
תשובה עז 3279
תשובה עח 3281
תשובה עט 3282
תשובה צ 3300
תשובה צא 3302
תשובה צב 3306
תשובה צג 3312
תשובה צד 3316
תשובה צה 3318
תשובה צו 3320
תשובה צז 3323
תשובה צח 3332
תשובה צט 3336
תשובה ק 3340
תשובה קא 3343
תשובה קב 3346
תשובה קג 3348
תשובה קד 3350
תשובה קה 3354
תשובה קו 3359
תשובה קז 3360
תשובה קח 3362
תשובה קט 3363
תשובה קי 3364
תשובה קיא 3367
תשובה קיב 3368
תשובה קיג 3378
תשובה קיד 3382
תשובה קטו 3384
תשובה קטז 3385
תשובה קיז 3389
תשובה קיח 3391
תשובה קיט 3395
תשובה קכ 3399
תשובה קכא 3403
תשובה קכב 3405
תשובה קכג 3406
תשובה קכד 3411
תשובה קכה 3413
תשובה קכו 3414
תשובה קכז 3415
תשובה קכח 3419
תשובה קכט 3421
תשובה קל 3423
תשובה קלא 3424
תשובה קלב 3428
תשובה קלג 3431
תשובה קלד 3432
תשובה קלה 3435
תשובה קלו 3438
תשובה קלז 3439
תשובה קלח 3442
תשובה קלט 3447
תשובה קמ 3448
תשובה קמא 3451
תשובה קמב 3452

תשובה קמג 3454
תשובה קמד 3458
תשובה קמה 3462
תשובה קמו 3464
תשובה קמז 3465
תשובה קמח 3467
תשובה קמט 3469
תשובה קנ 3473
תשובה קנא 3478
תשובה קנב 3479
תשובה קנג 3481
תשובה קנד 3483
תשובה קנה 3486
תשובה קנו 3488
תשובה קנז 3491
תשובה קנח 3493
תשובה קנט 3493
תשובה קס 3494
תשובה קסא 3496
תשובה קסב 3500
תשובה קסג 3503
תשובה קסד 3505
תשובה קסה 3506
תשובה קסו 3508
תשובה קסז 3509
תשובה קסח 3510
תשובה קסט 3512
תשובה קע 3514
תשובה קעא 3518
תשובה קעב 3518
תשובה קעג 3521
תשובה קעה 3531
תשובה קעו 3532
תשובה קעז 3533
תשובה קעח 3539
תשובה קעט 3543
תשובה קפ 3544
תשובה קפא 3546
תשובה קפב 3549
תשובה קפג 3551
תשובה קפד 3553
תשובה קפה 3554
תשובה קפו 3559
תשובה קפז 3563
תשובה קפח 3565
תשובה קפט 3567
תשובה קצ 3568
תשובה קצא 3571
תשובה קצב 3578
תשובה קצג 3583
תשובה קצד 3585
תשובה קצה 3589
תשובה קצו 3592
תשובה קצז 3594
תשובה קצח 3596
תשובה קצט 3599
תשובה ר 3609
תשובה רא 3611
תשובה רב 3614
תשובה רג 3615
תשובה רד 3630
תשובה רה 3633
תשובה רו 3636
תשובה רז 3639

ליקוטי שו"ת 3641
תשובה א 3641
תשובה ב 3646
תשובה ג 3647
תשובה ד 3648
תשובה ה 3649
תשובה ו 3650
תשובה ז 3653
תשובה ח 3654
תשובה ט 3657
תשובה י 3660
תשובה יא 3661
תשובה יב 3664
תשובה יג 3667
תשובה יד 3669
תשובה טו 3671
תשובה טז 3673
תשובה יז 3674
תשובה יח 3677
תשובה יט 3678
תשובה כ 3680
תשובה כא 3681
תשובה כב 3682
תשובה כג 3683
תשובה כד 3684
תשובה כה 3689
תשובה כו 3691
תשובה כז 3696
תשובה כח 3701
תשובה כט 3704
תשובה ל 3707
תשובה לא 3709
תשובה לב 3710
תשובה לג 3711
תשובה לד 3712
תשובה לה 3715
תשובה לו 3719
תשובה לז 3721
תשובה לח 3730
תשובה לט 3733
תשובה מ 3735
תשובה מא 3739
תשובה מב 3753
תשובה מג 3755
תשובה מד 3756
תשובה מה 3758
תשובה מו 3759
תשובה מז 3760
תשובה מח 3761
תשובה מט 3762
תשובה נ 3764
תשובה נא 3768
תשובה נב 3770
תשובה נג 3771
תשובה נד 3773
תשובה נה 3775
תשובה נו 3776
תשובה נז 3778
תשובה נח 3780
תשובה נט 3781
תשובה ס 3784
תשובה סא 3786
תשובה סב 3789
תשובה סג 3792

תשובה סד 3794
תשובה סה 3801
תשובה סו 3803
תשובה סז 3804
תשובה סח 3806
תשובה סט 3810
תשובה ע 3816
תשובה פא 3820
תשובה פב 3821
תשובה פג 3822
תשובה פד 3823
תשובה פה 3831
תשובה פו 3834
תשובה פז 3850
תשובה פח 3852
תשובה פט 3853
תשובה צ 3858
תשובה צא 3860
תשובה צב 3861
תשובה צג 3861
תשובה צד 3865
תשובה צה 3866
תשובה צו 3867
תשובה צז 3867
תשובה צח 3875
תשובה צט 3886
תשובה ק 3893
תשובה קא 3896
תשובה קב 3902
תשובה קג 3906
תשובה קד 3908

אורח חיים

תשובה א

שלום וישע רב, יבא ויקרב, לתלמידי הותיק וצורב, התו' המופלא ומופלג בנן של קדושים מרה יוסף זלמן נ"י:

מ"ש מדברי הרמב"ן שבר"ן מגילה שכ' בן מברך לאביו היינו בן גדול וכ' תלמידי שי' שהוא נגד ש"ס ברכות כ' ע"ב דאמרי'. ולטעמיך קטן וכו' יפה כיון לפי נוסחא שלפנינו אבל לא היה להראשוני' אותה גירסא בש"ס שם אלא סתם הכא במאי עסקי' בשאכל שיעורא דרבנן וכן נראה מתוך דברי הר"ן בסוכה בגמ' דבן מברך לאביו יע"ש:

מ"ש במג"א סי' י"א סקי"ג יפה כוונת וגם בעיני יפלא וביותר על הגאון מחצית השקל זצ"ל שבא לפרש וסתם דבריו אבל האמת יורה דרכו כי הנה הר"ן בשם הרא"ם בא לחדש ב' דברים א' דאין קשר של קיימא בלא ב' קשרים זעג"ז והשני שהתופר שצריך שיקשור איננו באותו קשר עצמו שמחייב בו בלא תופר דאלת"ה תיפוק ליה משום קושר והנה הדין הראשון הוא מוסכם מהראשונים בלי ראיות של הר"מ מסברא דבלי ב' קשרים זעג"ז לא יתכן לקרותו קשר של קיימא כי אינו מתקיים אלא שכ' שאם המנ' תמצא קשר יחיד המתקיי' חייבים עליו כגון הקושר בראשו של חבל וכדומה. ועיקר מה שצריך ראי' הוא הדין השני שהתופר מחייב בקשר שאינו מתחייב עליו בלא"ה והתי"ט לא בא אלא לדחות זה הדין האחרון וכן מבואר בלשונו אבל הדין הראשון מתקיים מסברא וא"כ יפה כ' מג"א וק"ל ועי' רמב"ם פ"י משבת הלכה ט' דהתופר יותר משתי תפירות אינו צריך לקשור ולא מצאו ראי' לדין ולפע"ד דק' לי' קושי' תוס' הנ"ל וניחא לי' דבחלתא הוה טפי משתי תפירות ולא היה צריך לקשור ושפיר מחייב על הקשיר' בפ"ע ומיושב סו' תי"ט וקרוב לזה מצאתי עתה במשנ' חכמי':

והנח בעיקר קושי' מג"א על העיטור שהעלה שהנוהגים כוותיה סתרי אהדדי כתבתי בגליון ש"ע ליישב מנהגי הותיקי' עפ"י מ"ש הרמב"ם והאריך ב"י בי"ד סי' שי"ן דאין מחייב משום כלאים בטוי' לחוד בלא אריג ונדחק הב"י ממ"נ אי בעי שלשתן שוע וגם נוז אמאי מחייב י"ל לבדן ועוד הרמב"ם מייתי בעצמו ראי' דלא בעי' שלשתן מכלאים בציצית ואי סגי בחדא מינייהו א"כ אמאי לא מחייב אטווי' לחוד ולפע"ד ממקומו הוא מוכרע ממקום שהביא ראי' מציצי' דלא בעי' שלשתן ביחד משם מוכח דלא מחייב אטווי' לחוד שהרמב"ם פסק שעושה ז' לבן וא' תכלת ועב"י א"ח סי' י"א ושם העתיק גם תשובתו לחכמי לוניל מספרי ומקרא דעושה חוט א' חצי' לבן וחצי' תכלת ע"ש והנה בסדין שהלבן הוא פשתן מין בגד הרי הוא טווה חוט א' קצי' פשתן לבן וחצי' צמר תכלת

וק' מנ"ל דקשר עליון דאורייתא דלמא לאו דאוריי' וכלאים בציצית לאו משום תלי' בבגד הוא אלא משום טווי' החוט הוא אע"כ מוכח מזה דפשיטא לי' לרבא דבטווי' לחוד ליכא משום כלאים עד שיארג או עד שיקשור ג"כ ומוכח דינו של הרמב"ם ואולי יש לפקפק קצת ולומר דלמא בעלמא יש בטווי' משום כלאים והכא היינו טעמא משום שהחוטי' הללו אינם מעיקר הלבישה ואי לאו שהקשירה בגוף הטלית היא שעטנז לא היה למיחש משום כלאים ולדעתי היא סברת עיקש:

מ"מ הרווחנו דעכ"פ אמת הוא דלרמב"ם טווה חוט א' חצי' צמר וחצי' פשתן ואין בזה משום כלאים יהיה מאיזה טעם שיהיה וליכא רק משום תלי' בבגד הסדין ומעתה כשמכניסי' לתוך נקבי הבגד אפי' יהיו ב' נקבים כדעת העיטור מ"מ ליכא ב' תכיפות שעטנז שהרי התכלת אינו נכנס אלא לתוך חור א' וחציו הלבן לתוך חור השני ואין כאן אלא תכיפה אחת ושפיר הוכיח רבא דצריך לקשור והנה לא ראיתי בפנים בעיטור אי ס"ל בהא כהרמב"ם אי לא מ"מ הרווחנו דאנשי מעשה החוששים להעיטור נמלטו ממה שהשיג עליהם מג"א דהוה תרתי דסתרי דליתא דאפשר שהם חוששי' לדעת רמב"ם הנ"ל:

אודות פתיחות החנות בח"המ נתקלקלה השורה בכל המקומות בעו"ה ונתפשטה המספחת מימים ימימה ולא ישמעו ע"כ מוטב שיהי' שוגגים וכו' אבל אם יש ביד מעלתך לעמוד בפרצה בבית חמיך הקצין שי' אשריך ואשריו אם ישמע יברכהו ה' ויעל על במתי הצלחה. ועתה אתה ברוך ה' צלח ורכב על דבר אמת וענות צדק תזכה לחזק כל בדק ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם. הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות פה פ"ב יום ד" ח"י תמוז תקע"א לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה ב

שלום וכ"ט לתלמידי הבח' המופלג החו"ש כ"ה אהרן הרש נ"י:

גי"ה הגיעני ואם כי אין מהראוי' להשיב על שאלה הלכה למעשה לתלמיד יחידי במקום שיש לו רב ומארי' דאתרי' מכ"ש בדיני ממונות אך מ"מ אשיבהו עמ"ש בשילהי אגרת בענין ניחא לי' לאינשי דליתעבד מצוה בממונא, ואברר לו הלכה זו בעזה"י:

גרסי' בבכורו' נ"ח ע"א דלהכי קבעו חז"ל ג' גרנו' למעשר בהמה שתהי' בהמה מצוי' לעולי רגלים אע"ג עד שלא הגיע הגורן מותר למכור מ"מ ניחא ליה לאיניש דליתעבד מצוה בממונו פי' דאלו לא קבעו זמן הי' כל א' מוכר בהמותיו מיד לכשיולד וכשבא הרגל לא הי' בהמה מצוי' ולא רצו חכמים לאסור מכירת הבהמה מזה הטעם אבל המציאו לקבוע יום מיוחד סמוך לכל רגל שבו יתעשרו כל הבהמות ונהי שלא אסרו לעשר קודם

מ"מ מסתמא כל אדם ימתין עד יום המוגבל נמצא כיון שאין בהמותיו מעושרין לא ימכור קודם ואע"ג שמותר למכור קודם מעשר שאין העדר טבל ואז לקוח פטור ממעשר מ"מ ידוע לחכמים וסתן של ישראל דניחא להו ליתעבד מצוה בממונא היכא דלית לי' פסידא ולא יפקיעו בהמותיו ממעשר וימתין עד יום המוגבל ואז ימכור ויהי' בהמה מצוי' לעולי רגלי'. והא דלית לי' פסידא במעשר בהמה היינו משום שמעשר בהמה משונה מכל הקרבנות שאין ממנו לכהן כלום לא חזה ושוק ולא זרוע ולחיי' וקיבה כבחולין ואין למזבח אלא דמו ואימוריו שהוא חלב וקרב שאינו שוה להדיוט כלום והבהמה גופי' יכול לעכבו עד הרגל ולספחו לקרבן שמחה שלו ולשמח בני ביתו עיי' פ"ק דחגיגה נמצא אין בו הפסד כלום ובוודאי ניחא ליה בהא:

והנה סתם ש"ס בפ"ק דפסחים קאמר המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו אינו יכול לטעון מקח טעות במה שצריך להטריח לבודקו דניחא לאינש דליעבד מצוה בטרחת גופו ואפילו במקום שנותנים שכר על הבדיקה מ"מ ניחא לי' לאינשא דליעבד מצוה בממוניה וכ' ה"ה בשם רמב"ן דחוזר ומנכה לו הפסד משכירתו ואין כאן הפסד ממון רק מה שמקדי' קצת משכירתו בתחלה קודם זמנו ובזה ניחא לי' דומי' דומי' בהמה אבל להפסיד לגמרי לא כדמוכח בב"מ כ"ט ע"ב גבי ס"ת ותפילין ולמדו ממנו הפוסקים גם לטלית כמ"ש נימוק"י פ' הספינה בסוגי' דצלוחית ע"ש דפוס זו"ב קצ"ט ע"ב אך הר"ן פ"ק דפסחים כ' שאינו מנכה לו משכירתו והקשה ד"מ סי' תל"ז מה יענה מטלית והקושי' מטלית תי' בתשו' תומת ישרי' סי' מ"ז לחלק בין הפסד בשעת המצוה ובין טלית שאם אינו מקפלו יופסד אחר גמר המצוה ורמז לזה מג"א סי' תל"ז ושם נרשם בטעות סי' ע"ז וצ"ל מ"ו. מ"מ מס"ת לא תי' כלום שגם שם הפסיד בשעת מעשה ואפ"ה לא יקרא בו בתחלה ולא אחר עמו ע"כ נידחק המג"א סי' י"ד דס"ת הפ"מ וחמץ שכר בדיקה הוא מועט:

והאמנם במרדכי ספ"ב דב"מ הקשה מס"ת אחמץ ותי' וז"ל דהכא מיירי שלא מדעתו והא וודאי לא ניחא ליה אבל לקיומי' מצוה בממוני' מדעתי' בוודאי ניח' לי'. ולי נראה דהתם גבי בדיק' חמץ אית ביה טירחא לכן גמר ומשעבד נפשו אבל בעלמא לא עכ"ל המרדכי. וידוע דהד"מ הוה נהירן ליה שביליה דמרדכי בכל המקומו'. ובכוונה השמיט דברים אלו כי לכאורה אין להם שחר כפשוטן מאי שייך מדעתיה במה שהוא בעל כרחו והוא צווח דלא רצה להוציא מעותיו בבדיקת חמץ אנן ניקום ונאמר אנן סהדי דניחא לישראל בהא ומשום מום אחר אתה חוזר הלא יאמר מי יכריחני שלא מדעתי ובעל כרחנו גם השני אין לו מובן ע"כ השמיטו רמ"א:

אך כתיב אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא נלע"ד דהני ב' תירוצים שייכי אהדדי והאי ול"נ מפרש לרישא הא מדמחשבינן חמץ מדעתו היינו משום דעכ"פ פשוט לש"ס דניחא לי' למיעבד מצוה בטירחת גופו וע"ז לא היה לו שום טענה. אך יען שהוא לא טרח' רק שכר א' לבדוק כמנהג עירו אלא מ"מ הוה מדעתו שהרי שיעבד גופו לבדוק בעצמו ומדעתו הוציא ממונו לפדות גופו משו"ה הוי חמץ כמדעת כנלע"ד פי' המרדכי וא"ש:

ואמנם אחרי שזכינו לס' אסיפת זקנים שלא הי' ס' זה לראשוני' מצאנו להריטב"א תי' נכון דס"ת טלית וחפילין שהם עשוי' למצוה והבעלים בעצמן עושי' בו מצוה יצא שכרו בהפסדו אם השואל יכלה ס"ת או טלית ותפילין שלו לא יכול הא ללמוד אחר כך נמצא יצא שכרו בהפסדו וזה לא שייך בשאר הפסד ממון ומיושב קו' מחמץ:

והנה הרמב"ם סוף הל' נחלות כ' מי שנשתטה נותני' צדקה עבורו מנכסיו וכ' הכ"מ בתי' קמא משום דניחא ליה לאינש למיעבד צדק' מממוני'. וכ' מעלתו ששמע מזקנו הרב מהו' משה ז"ל אבדק"ק פיזינג, שהקשה הא הוה הפ"מ וגם שלא מדעתו. הנה אי ס"ל לרמב"ם כהריטב"א הנ"ל דכל שלא יצא שכרו בהפסדו אמרינן ניחא ליה אפילו בהפ"מ ושלא מדעתו א"ש פסק הרמב"ם. אך הכ"מ לא לכך נתכוין:

ונ"ל הכ"מ דקדק ולא כ' ניחא ליה דליעבד מצוה אלא ליתעבד צדקה דוקא משום דשארי מצות יש צדיקים שמגיע עליהם כמעשה הרשעים בעה"ז. משא"כ צדקה תציל ממות ממיתה עצמה וכתיב בחנוני נא בזאת ומותר לנסות בו הקב"ה ואפילו אי נאמר באדם אחר מ"מ אפשר עוונותיו הרבים גורמים להכריע הכף שאם יתן צדקה מצד א' וירצח אנשים במקום אחר אינו בדין שיאריך ימים מ"מ מי שנשתטה ואין לו חטא מכריע על כל פנים יגן עליו צדקה מממונו להחייהו אע"פ שאינו מצווה ועושה מ"מ ממונו מגין עליו וה"ל כאלו קנו לו סם חיים לרפואתו זהו כוונת הכ"מ לפע"ד:

ובדברי הריטב"א יובנו דברי ר' יהודאי גאון שבמרדכי ס"פ המפקיד סי' רצ"ג דמייתי ש"ך ח"מ סי' רצ"ב ופי' בו דכוונתו שמותר לקרר בו משום דגבי ת"ח הוה כמעו' מותרין וסביר וקיבל. ושוב כתב בהיתר העתקה משום לא יבוזו לגנב ומג"א סי' י"ד קלס לפי' זה מ"מ יש לפקפק להש"ך כשמגיע לקרא לא יבוזו להגנב א"כ זה מספיק להתיר גם לקרו' בו ותו לא צריך לטעם דמעות מותרין וסביר וקיבל ואינו במשמע עכנלע"ד להוסיף תבלין על דברי הש"ך ואומר בדקדוק לשון ר' יהודאי גאון שכ' אסור להעתיק ממנו אפי' אות א' משום דמרע ליה לפקדונו עכ"ל אין במשמעות זה שהספר נקרע ונתקלקל ע"י ההעתקה והחוש מעיד שזה אינו אלא דמרע לי' פי' מזלזל בשווי' הספר דבימיהם לא היה הדפוס והעתיקו הספרי' בכתיבת ידם וכל שהספרי' יותר מצוי' ומועתקי' ומוגהי' המה בזול

יותר ואינם שוים כ"כ נמצא ע"י שזה מעתיק אפילו אות א' מספרו של זה להגי' ספר אחר על ידי אות זה הרי מגרע ומזלזל פקדונו של זה כך נ"ל כוונת ר"י גאון. ומעתה תרי מילי נינהו דת"ח שלומד בתוך הספר ומקלקלו לא שייך לא יבוזו לגנב ונמצא ישלם שבעתי' פי' שיעשה גדול בישראל עי"ז ויהיה זכות לזה המשאיל זה ליתא דיצא שכרו בהפסדו שאם לא יקרע ספרו ילמד הוא ויהיה הוא גדול בישראל ומה לו לתשלומי שבעתי' שלו. אך ההיתר הוא משום דה"ל כמעות מותרי' דמותר להשתמש ושוב כשמתקלקל ה"ל כמתה מחמת מלאכה דלאו לאוקמי בכילי' שיילי' אפילו סתם פקדון הוה כשואל מדעת כמו מעות מותרים אלא שצריך לשלם לו הפסדו אבל להעתיק ספרו ולזלזל משווי' לזה לא שיילי' והמעתיק הוה גנב גמור לולי לא יבוזו לגנב כי שילם שבעתים ולו אין הפסד שהרי אין הספר מתקלקל וגם הוא יכול ללמוד בו רק שמזלזל בשויו מקח הספר וזה ישלם לו שבעתי' וניחא לי' למיעבד מצוה בממוני' היכא דלא שייך יצא שכרו בהפסדו כנלע"ד. ולפי מ"ש רמ"א מתשו' הרא"ש שכופין להשאיל ספריו היינו אם הבעלי' אינם ת"ח ולא יצא שכרם בהפסדם אבל ת"ח לא. או אפשר זכות הרבים שאני שהמעשה בתשו' הרא"ש הי' שהיו רבים מתבטלים ע"י שאלו לא ראו להשאיל ספריהם ע"ש וצ"ע: והנה תלי"ת נתבארו דברים אלו ולא נשאר בהם פקפוק וספק בעזה"י ואחתום בברכה. פרעסבורג כאור בוקר ליום ה' י"א טבת קצ"ב לפ"ק. הכ"ד משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ג

שלום וכ"ט לה"ה י"נ הרב הגאון המופלג סיני ועוקר הרים כקש"ת מו"ה שאול לאנדוי נ"י בשבת תחכמוני דק"ק ק ראקע יע"א:

יקרת קדשו הגיעני נידון תפילין הנכתבים על הקלף ונמלאים בתוכם איזה תיבות נכתבים אשר' במקום אותן התיבות אם יוקח סכין חד יכולי' לקלוף אותן תיבות עם מעט מן הקלף לגמרי מן גוף הקלף והסופר אומר שנכתבו אותן התיבות ואותיות על מעט דוכסוסטוס הנשאר מן הקלף עדיין אחר גרירת הדוכסוסטוס שלא גרר היטב והשאיר מן הדוכסוסטוס עכ"ל השאלה אות באות. והיה למראה עיניו הבדולחים אלו הנאמרים על ענין הלז בס' נשמת אדם ורוצה לידע דעתי העניי' בענין זה:

לברר דבר זה נאריך קצת בעזה"י וה' יאיר עינינו בתורתו. הנה בפי' גויל הקלף ודוכסוסטוס פליגי כי התוס' ור"ת בראשם ס"ל קלף הוא העליון וכותבי' בתחתיתו סמוך לבשר ודוכסוסטו' הוא העבה הסמוך לבשר וכותבי' בעליונו צד הנוטה לשטרות וכ' ר"ת כי סוסטוס בלשון יון בשר אך בזה כ' ר' בנימין המוספי במוסף ערוך ערך דוכסוסטו' שהמגיד כיחש לר"ת כי איננו כן בלשון יון (מיהו בב"ב י"ד ע"א כ' תוס' בלשון מדיע"ש)

וכ' ר"ן פ' המוציא יין וז"ל הילכך כיון דאין כותבין תפילין אלא על הקלף צריכין כותבי תפילין לגרד הקלף יפה לצד לבן שהוא הדבוק לבשר שאם לא יגרדו אותו כלל כיון שעכשיו אין חולקי' אותו לשנים אין זה קלף אלא גויל שהוא פסול לתפילין אבל כשגורדי' אותו מצד הלבן שבו הרי הוא כאלו מסירים ממנו החלק הנקרא דוכסוסטוס ונשאר החלק הנקרא קלף וכותבין בו במקום דבוקו לדוכסוסטוס עכ"ל:

ודבריו צע"ג שהתחיל להזהיר לגרר יפה משמע שאם מגרדי' רק שאינם מגרדים יפה וישאר קצת מעור התחתונ' יפסל מטעם כותב על הדוכסוסטוס ושוב מסיים כ"א לא יגרדו כלל אין זה קלף אלא גויל משמע הא אם מגרדי' מקצת באופן שיצא מתורת גויל מיהת דהרי נטל שיפויו ולא הוה כאבנא דלא משופי' יהיה כשר אע"ג דהדוכסוסטוס עדיין דבוק בו ועוד קשה שמסיים כשגורדי' אותו מצד הלבן הרי הוא כאלו מסירי' ממנו החלק הנקרא דוכסוסטוס עכ"ל משמע באמת אינו מסירי' ממנו אלא שהרי הוא דומה כאלו מסירי' ממנו:

וכן צריכי' ביאור דברי ס' התרומה סי' קצ"ד וז"ל ואע"ג שאין בקיאין עתה לקלפו שיהיו ב' הקליפות ראוי' לכתוב עליו זו כדין קלף וזו כדין דוכסוסטוס מ"מ אותה שהיא עבה וראוי' לכתוב אם הי' לצד שיער נקראת קלף וכותבי' בה לצד הבשר ואם אותה שהיא עבה לצד בשר נקראת דוכסוסטוס כיון שהוסר קליפה דקה שעלי' וכותבין בה לצד החתוך שהוא סמוך לשער עכ"ל והעתיקו ג"כ בס' נשמת אדם כלל י"ד אות ד' ותמה עליו איך כ' שם העבה מצד השיער נקרא קלף וכותבי' עליו תפילין בצד התחתון הרי כל הדוכסוסטוס דבוק בו וצע"ג לכאורה:

ואמנם דעת רבנו האי בערוך עדך דוכסוסטוס דהעבה הדבוק לבשר נקרא קלף וכותבי' במקום הדבוק לבשר ממש וצ"ע בר"ן וכן דעת הרמב"ם בתשובת פאר הדור סי' י"ט שהשיב לחכמי לוניל ומייתי לי' בכ"מ פ"ג מהל' תפילין וכן רשב"א בתשו' סי' אלף תק"ן ורמב"ן מייתי ר"ן פ' המוציא יין הנ"ל דמייתי ראי' מהירושלמי דאי' התם קלף הדא דאת אמרת בקולף פני העור והבין הר"ן דמשמע לרמב"ן דפני העור היינו הפנים הדבוקי' לבשר וכ' עליו הר"ן דה"נ י"ל דפני העור היינו צד השיער ע"ש ולפע"ד לק"מ גם הרמב"ן פי' כן פנים העליוני' הסמוך לשיער אלא בהא פליגי דהנה העור העבה היא עצמית העור הסמוכה לבשר וקולפי' ממנה קליפה דקה והתוס' קוראי' לאותה קליפה קלף על שם שהוא קליפת החלק העבה ורבנו האי וסיעתו קורים לחלק העבה קלף על שנקלף ממנה ונשארה קלופה ועל זה אמר בירושלמי הדא דתימא בקלף פני העור

פי' שקילף ממנו פנים העליונים הסמוכה לשיער ונקרא הנשאר קלף על שהיא קלופה ודברי רמב"ן נכונים:

אך מה שצל"ע על שיטה זו א"כ כיון כשהיא קלופה כותבי' סמוך לבשר ממש והרי לא נגרד מצד זה שום כל שהוא וכותבי' עליו א"כ בגויל מ"ט כותבי' לצד שיער דוקא ולמה לא במקום בשר ג"כ בשלמא להתוס' י"ל לא הוכשר לכתוב במקום בשר בשום אופן כי אם באמצע בין ב' הקלפים ובגוויל שא"א לכתוב באמצע כותבי' בעליונו אבל במקום בשר כלל לא אך להך שיטה קשי' למה יגרע מקום בשר שלא לכתוב עליו בגויל ודוחק לומר לא הותר בשר אלא כשא"א לכתוב במקום שיער כיון שנחלק העור אבל בגויל שאפשר במקום שיער לא הותר לכתוב במקום בשר שהוא גרוע ופחות ז"א א"כ יהיה מקום כתיבת תפילין ממקום כתיבת מזוזה וזה נגד סברת רמב"ם בתשוב' הנ"ל למעיין בפנים ובכ"מ הנ"ל וצ"ע:

והנח כ' הר"ן שם בשם הירושלמי פ"ק דב"ב בקלפי' לא נתנו חכמים שיעור וצריך לכתוב על הגויל במקום שיער ועל הקלף במקום נחושתו ואם שינה פסול עכ"ל והנה בירושלמי שלפנינו ליתי' בפ"ק דב"ב אבל הוא בפ"ק דמגלה ולעיל מיני' איתא דעושים יריעה ג' עמודי' ושוב איתא ולקלפי' אין להם שיעור ופי' קרבן עדה אלעיל קאי דס"ת על הגויל הא דשיערו ג' עמודים אבל בקלף אין השיעור כן וברי"ן משמע דלא קאי אלעיל ע"כ נלע"ד הכי פירושו ומילתא באפי' נפשי' הוא דקאמר קלפי' לא נתנו חכמי' שיעור כמה יקלוף ואיך יקלוף רק שיהי' משופה דאל"כ הרי הוא גויל אבל כיון שהוא קלף שום קליפה יהיה עבה או דקה פנים של מעלה או של מטה לא ניתנה הל"מ על זה אלא שיכתוב גויל על מקום שיער והקלף על נחושתה היינו צד התחתון כך היה הל"מ ותל"מ:

אשר המובן מזה דבמקום בשר ממש לא יכתוב כלל דלא כרמב"ם וסיעתו דאל"ה בגויל הו"ל למכתב במקום בשר שהוא נחושתו שהוא מצוה מן המובחר אע"כ במקום בשר כלל לא וע"כ בגויל דלא שיפו כלל ע"כ לכתוב במקום שיער אע"פ שאינו נחושתו ובקלף הנכתב יכתוב במקום נחושתו שהוא מצוה מן המובחר ואיננו במקום בשר ממש אלא במקום שנחלק שם יכתוב וממילא פסל במקום שיער כיון שאפשר במקום המובחר ה"ל פחיתות להניח הטוב ולתפוס הרע כך הי' הל"מ ותל"מ:

והשתא בזמן התלמוד שהיו בקיאי' לחלוק העור לשנים א"כ בחלק העליון יכתוב במקום נחושתו שאינו מקום בשר ממש והוא המובחר לתפילין וחלק התחתון ע"כ לכתוב בעליונו הנוטה לשיער כיון שא"א בנחושתו שהוא מקום בשר ממש א"כ לא גרע מגויל שא"א בנחושתו כותבי' במקום שיער ויפה למזוזה דמקיים טפי וממילא לדידן

דאינן בקיאי' לחלוק העור לשנים אבל מ"מ מקלפי' ממנו עור דק ע"י גרירה ומשליכי' אותה כי לא תצלח למלאכה אם אותו גרירה הוא מצד עליון וצד הבשר לא נגרר כלל הרי הוא כעין דוכסוסטוס שבימיהם שא"א לכתוב בנחושתו וע"כ לכתוב במקום שיער וכשר למזוזה ופסול לתפילין ואם נגררה בתחתיתו אפי' קליפה דקה מן הדקה רק שהוסר משם פנים הנוגע בבשר ממש א"כ הרי הוא טובה כפולה שכותבי' בנחושתו וגם הרי הוא עבה ומעובה יותר מדוכסוסטוס שבימיהם ויפה ומתקיים למזוזה ג"כ ומיושב גם קושי' בעל מוסף ערוך שהקשה איך העלימו עין הגאונים הראשונים להשכיח מלאכת חילוקת העור ולא נוכל לכתוב על דוכסוסטו' מזוזה שהוא מובחר למזוזה ולהנ"ל א"ש הכל והא דידן עדיף טפי דהרי הוא אליבא דכ"ע דלשיטת רבנו האי וסיעתו היינו קלף הסמוך לבשר ולשיטת ר"ת וסיעתו א"ש ג"כ כנ"ל כי לא נאמרה בהל"מ לא קלף ולא דוכסוסטוס אלא כנ"ל וחכמי תלמוד נקטי לשונם לפי שהיה בימיהם אבל לעולם הכל כדין וכהלכה ורגלי חסידיו ישמור ממכשול דלפ"ז כל נקלף הנוגע בבשר ממש שוב לא איכפת לן אי איכא עור דק שהיה אפשר לגררו ולא גררו רק שלא יהי' מאותו הנוגע בבשר ממש ולזה כל הסופרים העובדים קלפים מומחים הם ואין לחוש שלא יסירו הנוגע בבשר והתפילין כשרים וכן דעת נשמת אדם אלא שבפי' הענין נטיתי מדרכו קצת והמעיין יראה שבדברי יתיישבו כל הקו' שהקשיתי לעיל. וה' ינחני בדרך אמת הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות יום ד' כ' אדר קצ"ו לפ"ק א"נ משה"ק סופר:

תשובה ד

שלום לצנתרות המריקים זהב המסולאים בפז תלמידיי בחורים מופלגי' כה' ישעי' וכה' יעקב כ"ץ יחי':

פה בקרית חוצות יהיו דברי מעטים הנה נפשכם היפה בשאלתכם נידון תפילין שנפתחו והיה שליד כתובה פ' והיה סתומה אליבא דכ"ע עפ"י דעת ט"ז שהמציא להניח סוף שמע פחות מט' אותיות וכן בתחלת והיה. אמנם תפילין של ראש היה כל פרשיותיו פתוחות כמנהג דמ"א ע"פ העיטור וא"ח. אי שפיר דמי להניחם אי לא הוה כתרתי דסתרי דשל ראש פתוחות ושל יד סתומות:

יפה כתבתם דאין קפידא ואני אפרש בעזה"י הנה הרמב"ם הוא שכתב שאם שינה בתפילין פסולות וכ' עליו ב"י סי' ל"ב שבש"ס מנחות ל"ב ע"א לא משמע כן דהדי מסקי' שם במזוזות אף בפתוחו' מפני שאין סמוכות בתורה ותי' שאני תפילין כיון שנים מהם סמוכים בתורה ואם שינה פסול אם כן מסתמא גם בוהיה אם שמוע איכא קפידא שלא לשנות בדין פרשיות התפילין מיניה ובי' אלו דברי הרב"י. והנה מלשון רש"י ותוס' שם

לא משמע כן לכאורה דפריך בש"ס הא מורידין עושין הכא פתוחו' והכא סתומות פירש"י בס"ת סתומו' ובמזוזה פתוחות וכו' ומדשביק תפילין ונקיט ס"ת ועוד לא היה לו לפרש כלל פשיטא הכא דהך ברייתא ס"ת ותפילין בסתומות אע"כ להורות נתן ומתפילין לק"מ דאי מזוזה בפתוחות מפני שאין סמוכה בתורה ה"ה תפילין ולא קשי' אלא מס"ת וכן יש להבין לדקדוק כזה מלשון תוס' ד"ה דלמא להשלים וכו'. א"כ מבואר מרש"י ותוס' דלית להו הך המצאה שהמציא הרמב"ם הנ"ל:

אלא למעוטי בפלוגתא עדיף עכנלע"ד לפמ"ש הרב"י בשם מהר"י אבוהב ומשמע שהסכים עמו מג"א סי' ל"ב סקמ"ט בדעת רבינו פרץ בהגה' סמ"ק דבשל ראש אין להקפיד בסדר פתוחות וסתומו' הואיל ואין נכתבים בקלף אחד וגם זה המצאה חדשה. ויש לומר דס"ל דהרי לפי הסברא כיון שאין סמוכים בתורה אין קפידא בדרך כתיב' הפרשיות רק מפני ששני פרשיות סמוכות בתורה ואין לחלק ביניהם י"ל זהו דוקא בשל יד שמונחות בבית אחד ומצוה לכותבם בגליון אחד ע"כ כיון ששנים מהם סמוכים בתורה ויש בהם קפידא ה"ה בוהיה אם שמוע אבל בשל ראש דמונחים בד' בתים ואין שייכי זו לזו א"כ מה בכך ששנים סמוכים בחורה כיון שאינן בגליון א' באופן שיש לגרור עכ"פ במזוזה דאיכא חדא לטיבותא דאע"פ שנכתבים בגליון א' מ"מ אין סמוכות בתורה מכשירים אף בפתוחו' ובשל יד איכא תרתי שהם בגליון א' ואיכא ב' מהם שסמוכו' בתורה פסולות אם שינה ובשל ראש דאיכא חדא לטיבותא נהי דאיכא בהם שנים שסמוכים בתורה מ"מ איננו נכתבים בגליון אחד ואפילו אם נחמיר אם שינה בקדש והי' כי יביאך שסמוכים בתורה מ"מ אין להחמיר בוהיה אם שמוע דאינה בגליון עם אינך ואינה סמוכה בתורה לשמע ע"כ י"ל מודה רש"י לרמב"ם לפסול בשל יד והוא הדין בקדש והיה דשל ראש אך בשמע והיה דראש ס"ל דלא פסל אם שינה ופתחן ומשום הכי לא הוה מצי לפרש קושי' הש"ס אתפילין אלא אספר תורה. והנה ידוע לכם דעת העיטור וא"ח דבין בשל ראש ובין בשל יד אם עשאן פתוחו' כשר אלא שמצוה מן המובחר לעשות סתומה. רק הרמ"א הנהיג לעשות לכתחלה כולם פתוחות מפני שלא מצא לעשות סתומה אליבא דכ"ע עד שתמציא הט"ז לעשות סתומה אליבא דכ"ע וא"כ עכ"פ בשל ראש אם עושה כולם פתוחו' לא שייך לומר דסותר אם של יד כמובן לכל מבין ודי לחכמי' כמותכם בזהר ה'. ה' ירום קרנכם על התורה והעבודה כחפצכם וחפץ אני פה ק"ק יערגען סמוך לפ"ב יום א' בטו"ב מנחם קצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר:

תשובה ה

ראיתי להעלות על ספר מה שלע"ד אחר קצת עיון בנידון ס"ת תפילין ומזוזות וגט שנכתבו ונעשו משי עורות אי התפירה והדיבוק מקרבן להיות אחד או לא ואבאר הסוגייא ששייך לזה בעזה"י וממילא רוחא שמעתתא והחונן לאדם דעת יחוננני דעה בינה ושכל שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו:

גרסי' במנחות ל"ג ע"א כתבה על ב' דפין פסולה פירש"י ב' עמודים אפי' בעור א' וכ' רבינו אלחנן במרדכי הל' מזוזה סיוע לזה מהירושלמי דמס' מגילה אמתני' אין בין ספרים וכו' הקשה ריב"ל ליתני נמי שהספרים נכתבים על ב' דפין משא"כ תפילין ומזוזות והק' ירושלמי ליפרוך ריב"ל רבה מיני' שהספרים נכתבים על ב' עורות משא"כ תפילין ומזוזות עי"ש ומדהזכיר ב' דפין והזכיר ב' עורות ש"מ ב' דפין בעור א' קאמר ואפ"ה פסל בתפילין ומזוזות משום ב' ספרים ולזה נתכוונו התוס' סוף ד"ה כתבה וכו' אלא שנדפס בטעות:

וכ' תוס' לפ"ז צריך לחלק דבגט דכ' ספר נהי דפסול בב' עורות מ"מ כשר בב' דפין אבל פ' סוטה דכתי' בספר משמע המבורר דפסול אפי' בשני דפין בעור א' ומבואר בתוס' י"ח ע"א דעכ"פ פשיטא להו בגט בשני עורות ותפרם פסול דוקא ב' דפי' בעור א' כשר אבל תפירה פסול ע"ש:

ולפ"ז יש כאן ג' דינים בהא דס' א' ולא ב' וג' ספרים. בסוטה דכתי' בספר המבורר אפי' ב' דפין בעור א' פסול וגט דלא כתיב בספר ב' דפין בעור א' כשר אבל ב' עורות תפורין פסול וס"ת דכתיב וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מ"מ נכתב על כמה עורות ונעשה ספר א' על ידי תפירת היריעות והיינו טעמא בס"ת מספר שכתב מרע"ה ילפי' דהוא עצמו כתב ס"ת שלו מגלה מגלה והדר אידבק עיין גיטין ס' ע"א אנן קיי"ל כר' יוחנן מגלה ניתנה ואפי' לריש לקיש דחתומה ניתנה כ' שם תוס' דנמי הכי הוה וא"כ ספר א' ולא שנים ושלשה ספרים לא אתי' אלא למעוטי אינם תפורים אבל יריעות תפורים בגידין הרי הוא ספר א' כמו ספרים של מרע"ה:

והא דגט פסול אפי' תפר העורות יש ללמוד מתוספתא רפ"ב דגיטין שליח שנתן גט לאשה ולא אמר בפנ"כ ובפנ"ח שהדין תחזור לו הגט ויחזור ויתננו לה איתא שם אם נקרע שתי וערב קרע ב"ד שוב אינו מועיל שיחזיר ויתננו לה ורשב"א אומר ידבק הקרעים ויתננו לה ויאמר בפ"נ ע"ש וע"כ לא פליגי אלא בשליח שכבר נתן לה בשלימות ומן התורה כבר נתגרשה רק מדרבנן בעי בפנ"כ ובפנ"ח בשעת מסירה לידה ובהא מקיל רשב"א דמועיל ואפ"ה פליגי רבנן והלכתא כוותי' אבל בתחילה נתינה ליכא למ"ד

להכשיר קרעים ע"י תפירה ואפי' בעדי מסירה אבל כל שמעורה בקלף עצמו שכך היה מתחלת ברייתו כשר:

ואי תקשי הא בשופר נמי לא כתיב בשופר המבורר אלא והעברתם שופר תרועה ואפ"ה פסול קרן דקיימי גלדי גלדי משום שנים ושלשה שופרות אע"ג דהוה כן בתחלת ברייתו כבר תי' בהו תוס' בסוט' י"ח ע"א ויען נזדנזו בדבריהם גדולי דור וגם בית שמואל סי' ק"ל ס"ק א' פירש יפה. ע"כ אבאר כוונתם בעזה"י דהתם לא היה תחלת ברייתו דלאחר שכבר נגמר הקרן נתוסף עליו גלד א' כל שנה ושנה אלא דק' על זה א"כ כל גט נמי ידוע כל יום ויום מתגדל הבהמה ועורה והוה נמי חדשים לבקרים לכן הוסיפו תוס' התם בעור לא ניכר מה שמתחדש בכל יום וגדל והולך אבל הכא ניכר תוספתו אחר שכבר נגרע גלד א' שהיה ראוי להיות שופר נתוסף עליו גלד אחר לכן אע"ג דהוה מתחלת ברייתו ה"ל כאלו גט שנתפר אח"כ ויען מיירי הכא בנתוסף אחר שכבר היה שופר לכן כ' תוס' דזהו היה כגט שנקרע ונתפר ולא נתכוונו תוס' בין נקרע אחר הכתיבה או קודם לכן אלא הכא מיירי שנתוסף אחר שכבר היה שופר ע"כ מיית' תוס' מגט שנקרע אחר כתיבתו ותפרו וה"ה נתפר קודם כתיבתו נמי פסול וגם לא נחתו תו' לחלק בין ניכר התוספת או לא ניכר דלעולם כל היכי שפסול ב' ספרים או ב' שופרות אין חילוקא ניכר או נדבק באופן שאינו ניכר אלא שכ' הכא הכי לחלק בין עור שגדל והולך יום יום ובין קרן פרה כנ"ל:

ועוד כ' תוס' דהוה כמו דיבק שברי שופרות הנה פשיטא להו דדיבק שברי שופרות פסול משום ב' וג' שופרות מיהו במס' ר"ה כ"ז ע"א ד"ה שופר שנסדק וכו' לא ברירא להו האי מילתא וטעמא נ"ל משום דאין שופר אלא שפופרת קנה חלול וע"כ קרן פרה דקיימי גלדי גלדי כל גלד בפ"ע היא שפופרת חלול ה"ל ב' וג' שופרות משא"כ דיבק שברי שופרות אין שום א' מהם שפופרת חלול אלא חתיכה של קרן ומבין כולם נעשה שפופרת קנה חלול א' א"כ אין כאן אלא שופר א' ע"כ כ' תוס' שטעם פסולו משום שאינו דרך העברתו אבל לא שיסבור תוס' שהדבק עשאו א' ז"א:

בהא סליקנא בתורה עיקר הכשר עורות תפורי' דוקא ובגט פסול עורות תפורים אבל כשר המעורה בתחילת ברייתו ומכ"ש בשני דפים וכן בשופר לולי שניכר תוספתו בכל שנה אבל פ' סוטה דכתיב בספר פסול בשני דפים בעור א' וכן דעת רמב"ם שהרי במזוזה ב' דפים כשר וב' עורות תפורים פסול שמע מיני' ב' עמודים הם ובפ"ד מסוטה פסל ב' דפים שם פוסל בסוטה ב' עמודים ודעתי במזוזה יבואר לקמן אי"ה:

ועתה נשוב נראה מה יהיה דין המזוזה דלא כתיב ספר ולא כתיב בספר אלא וכתבתם וילפי' גז"ש כתיבה כתיבה והנה במנחו' ל"ד ע"א דילפי' מזוזה דבעי' ספר ודיו כ' תוס'

דילפי' או מס"ת או מסוטה אבל מגט ליכא למילף דיהי' כשר אפי' בעלה של זית וסם וסקרא משום דמזוזה וס"ת חובת דורות ומצות ור"ל ה"ה סוטה וכמ"ש תוס' להדי' לעיל ל"ב ע"ב ד"ה אגרת וכו' לאפוקי גט דאינו חוב ומצוה פי' כוונתם דאפי' מצא בה ערות דבר דנאסרה עליו אינו מחוייב לגרשה אלא שיפרוש ממנה כמ"ש תוס' זבחים ב' ע"ב ד"ה סתם וכו' ע"ש ע"כ ילפי' או מס"ת או מסוטה כן כוונת תוס':

ובחי' למס' גיטין כ"א ע"ב כתבתי ליישב שיטת רש"י שפירש מגט ילפי' כתיבה כתיבה והנה ק' תוס' דמנחות ל"ד ע"א הנ"ל ד"ה נאמר וכו' וד"ה כמה וכו' המה עצומה וחלילה שטעה רש"י בזה והנלע"ד דהי' קשה לרש"י היך ס"ד דאתי' גז"ש גז"ש שאינה מופנה כלל למיעקר פשטי' דקרא לגמרי דקרא כתיב וכתבתם על מזוזות וניקום ונימא שיכתוב על קלף אי לאו דגז"ש יהיה מופנה ומוכרח ובס"ת וסוטה ליכא הפנוי' ולא שום יתור למילף מיני' גז"ש אך בגט כבר נתעורר פני יהושע דכתיב ב' פעמים בפרשה וכתב לה ספר כריתות ועיין מ"ש בזה והשתא הוא ס"ד דהך ברייתא ס"ל ב' פעמים ספר בגט לעכב דוקא ספר ודיו וב' פעמי' כתי' לאפנויי ללמוד מזוזה מיני' כתיבה כתיבה כך הוה ס"ד דש"ס דס"ל להך ברייתא הכי ואתי רב אחי ברי' דרבא לרב אשי והקשה אפ"ה שיהי' מופנה א"א דאתי' גז"ש ומיעקר משמעות קרא לגמרי עד דחידש לו שאין כאן משמעות קרא כלל אדרבא משמע כתיבה תמה והדר על מזוזות וגז"ש אצטריך דלא נימא יחקוק על אבן כפירש"י ולזה סגי גז"ש שאינה מופנה וא"ש מס"ת או סוטה ואייתר אפנוי' דגט ולא אתי' לגז"ש דהכא ע"כ הדרין לכללין גט על עלה של זית וסם וסיקרא כשר מכלל ופרט וכלל כמ"ש תוס' גטין פ"א ע"ב נמצא למסקנא ולהלכתא אין דבר חוצץ בין רש"י לתוס' דאתי' כתיבה או מס"ת או מסוטה אבל מגט לא ילפי' דלא הוה חוב ומצוה וצ"ע קצת בלשון רש"י ל"ב ע"ב ד"ה כתיבה כתיבה וכבר נתעוררו שם בתוס' ד"ה כתבה אגרת וכו' ע"ש:

ואמנם כל זה לענין כתיב' על הספר ובדיו דלא נפקא מיני' אי ילפי' מס"ת או מסוטה. אך לענין ספר אחד ולא ב' וג' ספרים יש נפקותא אי ילפי' מס"ת מכשירי' ב' עורות תפורים כס"ת ואי ילפי' מסוטה אפי' בשני דפים בעור אחד פסול. והדעת נוטה לחומרא מקשינן והיינו דא"ר יהודה אמר שמואל כתב על שני דפים פסולה וכן ריב"ל בירושלמי פ"ק דמגילה הנ"ל:

ובזה נבוא לישב דברי תוס' התמוהי' במנחו' ל"ב ע"א ד"ה להשלים וכו' שעמדו עליהם כל חכמי לב חדא הא בירושלמי דמגילה דמייתי מיניה ע"כ פוסל ב' עורות תפורים דומי' דמכשי' ב' עורות בס"ת והיינו תפורים. ותו קשיא שכ"כ בשם פי' הקונטרס והרי

רש"י פסל אפילו ב' דפים בעור אחד. והגאון ביאור מרדכי בה' מזוזה כתב דשמעתין אזלא לרשב"א דמכשיר בפתוחות. ורשב"א ס"ל בתוספתא רפ"ב דגיטין הנ"ל דמדבי' הקרעים בגט ונותן לה ולשיטתי' פירוש הקונטרס כאן דתפירה כשירה אבל לא להלכתא אלו דבריו ז"ל. וכבר כתבתי לעיל דרשב"א לא פליג אלא בנתינה שני' מהשליח לאשה לומר בפ"נ ובפ"נח שהוא דרבנן בעלמא אבל בנתינ' ראשונ' לא פליגי. וראיה ברורה לזה שהרי בתוספת' שלהי גיטין מייתי עוד הפעם הך דנקרע הגט והתם מיירי מיד הבעל ליד האשה ולא מייתי עלה פלוגתא דרשב"א ש"מ לא פליג אלא בנתינה שני' של שליח שהוא דרבנן:

והנלע"ד בזה דהנה ריש מס' סוטה פליגי ר' ישמעאל ור"ע לר"ע וקנא את אשתו מצוה לחובה ולר"י רשות ואדרבא רוח טומאה קרי ליה התם. וא"כ לר' ישמעאל לא עדיף סוטה מגט דכ' תוס' מגט לא ילפי' דלא מצוה מחויבת היא וה"ה סוטה וע"כ ליכא למילף מזוזה אלא מס"ת וכשר בה תפירת ב' עורות אלא אנן קיי"ל התם כר"ע ומשום הכא ילפי' לחומרא מסוטה ועכ"פ הרוחנו תי' לסתם מתני' דמגלה דלא קחשיב שס"ת נכתב' בשתי עורות משא"כ תפילין ומזוזות משום דתלי' בפלוגתא ובפלוגתא לא קמיירי. והשתא במנחו' כדבעי' למימר לימא מסייעא לרנב"י מבריתא הא מורידן עושים שפיר דחי ליה מהא לא תסייען משום דהך אתי' ע"כ כר' ישמעאל ומותר לתפור ב' עורות למזוזה. והא דמייתי תוס' ירושלמי דמגלה לא הביא אלא משום דבש"ס דילן אינו מבואר כלל דילפי' כתיבה כתיבה לענין פיסול ב' ספרים במזוזה. אדרבא פשטא דברייתא משמע דעושי' ב' דפי' רק שלא יניחו' על ב' ספין הא סף א' כשר אלא שם נדחק בשינויי דחיקא ליישב ברייתא לשמואל ראוי לב' ספין קאמר אבל פשטא דברייתא משמע להיפך ע"כ מייתי מירושלמי דמגלה מבואר דעכ"פ פסולה על ב' עורות וע"כ ילפינן כתיבה כתיבה וא"כ איך דוחה המדחה להשלים. ותי' תוס' נהי מירושלמי מוכח דילפי' כתיבה לפסול ב' עורות מיהא הירושלמי יליף ליה מסוטה ופסול אפילו תפורים והמדחה דוחה מהא לא תסייען דהא ברייתא כר' ישמעאל ולהשלים ע"י תפירה וא"ש:

ולכאורה לפ"ז כדמקשה אשמואל מברייתא דשני ספין הומ"ל ברייתא כר' ישמעאל דאפילו תפורים כשר ושמואל כהלכתא כר"ע ולא הוה צריך לשנויי דחיקא ראוי לשני סיפין. אלא משום דברייתי' באלה"נ קשיא טובא כפשוטה דהרי פשוט הקובע מזוזה בשמאל הנכנס פסולה והקובע נמי בימין הנכנס פרשה אחד נמי פסולה עד שיקבע ב' פרשיות בימין וא"כ איך ס"ד להכשיר ב' דפין בשני סיפין ויהיה רק פ' א' בימין ודל הך דשמאל מהכא פסול ומאי קמ"ל והמ"ל ולטעמיך וע"כ צריך לשנויי ראוי לב' סיפין

קאמרי. וראיתי להגאון ביאור מרדכי שהקשה ממשנה פ' המוציא יין דקאמר קלף כדי לכתוב פרשה קטנה שבתפילין שהיא שמע ישראל ודוכסוסטוס לכתוב מזוזה היינו ב' פרשיות א"כ דוכסוסטס נמי תסגי בכדי לכתוב פ' קטנה שהיא שמע ישראל ויישב ע"פ דרכו דאתיא דלא כרשב"א דתוספתא רפ"ג דגיטין הנ"ל וכבר כתבתי דרשב"א אין ענין לכאן ולפי דרכנו י"ל דאתיא דלא כר' ישמעאל אך לפ"ז בין להגאון ובין לדידי לא אתיא מתני' ככ"ע ופליגי בשיעורא דשבת ולא נ"ל:

ועיין בתיו"ט יובן דק' מעיקר' ליתא דפ' קטנה שבתפילין היינו משום דרגילין לקרות מתוכה ק"ש על מטתו ואי לאו דרגילין הסופרים לכתוב פרשיו' שבתפילין נפרדי' זה מזה ועי"ז שכיחי בעלמא ועי"ז רגילין להשתמש בפסוליהם לק"ש על מטתו מש"ה חייב על האי שיעורא. אבל אי לאו הכי משום טעם אחד לחוד לא הוה מחייבי והשתא דלא שכיחי סופרים לכתוב ב' פ' מזוזה נפרדים אע"ג דאי אירע וחסר לו פ' א' יכול לתפרו מ"מ אין פרשיו' שמע על דוכסוסטוס שכיחי ולא רגיל לקרות בהו ק"ש ע"כ לא מחייב עליו ולק"מ:

נחזור להנ"ל על כ"פ בגט פסול ב' עורות אפי' תפרם וכן פסק בש"ע א"ע סימן ק"ל וב"ש סק"ח שם הקשה ממנחות ל"ד ע"ב וצריך לדבק וכו' משמע דיבוק מהני. יפה כתב ביאור מרדכי התם אין הטעם משום אות א' ולא ב' אלא להדביקם שבידו לא יהיה מרגיש אלא אות א' כפירש"י וא"כ אפי' אי דבוק אינו עושה א' מ"מ הרי בחוץ הוא א' לעיני רואים. ובפנים במשמושו מרגיש אחד מש"ה סגי בדבק אבל בעלמא לא. ולכן דוקא הפרשיו' שבפנים מהני להו דיבוק לר' יהודה אבל הבית עצמו אם יעשה ממנו עורות דבוקים י"ל פסול ודפח"ח ומ"ש ב"ש עוד מתוס' סוטה כבר פירשתי לעיל דלא כב"ש ומאי דמייתי מרמב"ם וטור לא נמצא שום דבר אשר יורו כדבריו. ומה שהקשה ט"ז שם מס"ת שכשר בתפירת היריעות כבר כתבנו לעיל כיון שכך היתה ס"ת של מרע"ה ולא ילפינן גט מס"ת. וע"ש פר"ח בא"ע בשם תשו' מהר"א ששון דבעי למימר כתיב' הגט צריך ס' אחד אבל לא נתינתו דספר א' לא קאי אונתן ופר"ח חלק עליו. ובאמת זה תלי' אי מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו א"כ ס' אוכתב דלקמן קאי ולא אונתן דלאחריו אך אנן קיי"ל מקרא נדרש לפניו ולאחריו א"כ קאי ספר אוכתב ואונתן ודלא כמהר"א ששון עיי' זה במס' ר"ה ט' ע"ב וזבחים כ"ד ע"ב ועמ"ש הריטב"א ור"ן בשם הראב"ד ר"פ לולב הגזול ולקחתם לכם ביום הראשון אי דווקא דראשון ולא כל ז' אי קאי אלפניו אלכם או גם לאחריו אהדר ע"ש. מיהו משמע ודאי דוכתב ונתן מישך שייכי אהדדי דהרי בגטין כ"א ע"ב הנ"ל דרש מיני' כלל ופרט וכלל: כמ"ש תוס' ד"ה תלמוד לומר ע"ש ע"כ אין

לחלק. וראיתי בתשובת מהר"מ מינץ זוטא במ"כ נשתבש במ"ש ס"ת לא איכפת בכתיבה אלא בקריאת ס"ת ושיבוש הוא כי אין קריאה בס"ת כשר מצוה מן התורה דללמוד אפי' בס"ת כל שהוא ולקרות בציבור ליכא מן התורה כמ"ש תוס' רפ"ב דמגלה ועיקר המצוה שמתחייב מן התורה כל אחד מישראל לכתוב ס"ת לעצמו ואחר שכבר נכתב איכא פלוגתא בין אחרונים איכא מאן דס"ל אם אח"כ נותנו לבה"כ צריך לכתוב לו ס"ת אחר כי צריך לקיימו לעצמו ולא ליתנו לציבור ויש חולקי' כי י"ח בכתיב' ועיין בזה בס' בני יונה ועל כ"פ לית מאן דס"ל כהנ"ל:

והנה בתפילין של ראש אומרים במנחו' ל"ד ע"ב ת"ר יכול ליכתבם על ד' עורות וכו' ע"ש ובמשנה פי"ח דכלים מבואר דהי' רגילי' בתפילין תפורים ד' קציצות זע"ז. והיה מתירין התפירות וחוזרין ותופרים יחד וכבר נתעורר בזה בתשו' מ"ע סי' למ"ד וכן משמע עוד בסנהדרין פ"ט ע"א אי הכי תפילין נמי וכו' ע"ש א"כ מוכח מזה דתפירה עושה אותו זכרון א'. ולכאורה יש להקשות קצת מיניה וביי' דמסיים בברייתא ואם אין חריצין ניכר פסולות פירש"י שלא יעשה בית אחד ומחיצות מפסיקים בפנים קמ"ל דבעי חריצין ניכר מבחוץ ע"ש ולשון זה קשה דה"ל למימר וצריך שיהיה ד' בתים נפרדי' או כל בית בפ"ע וכדומה למה תלה בחריצין ניכר מבחוץ. וע"ד פשוט רמז כאן מה שנהגו כל סופרים אשר מעולם לדבק ד' בתים זה לזה בדבק בין בית לבית שלא יהיו נפרדים ותתקלקל הריבוע שאפילו אם יאמן הסופר ידיו לעשות ריבוע בלי שיודבק זה בזה מ"מ לא יתקיים זמן רב אבל כשהם מדובקים יחד ריבוע קיים ולפעמים ע"י הדבק אינו ניכר שהם ד' בתים וגם זה פסול ע"כ אשמועינן שיהיה חריצין ניכר עכ"פ לעיני כל רואיו יכירו שהם ד' כנ"ל פי' הש"ס אם כן מבואר שאין דיבוק הנפרדים עושה אותו כאחד דאל"כ מה יועיל חריץ ניכר כיון שהבתים מדובקים ונעשה מארבעתן אחד אלא על כרחך אין הדבק עושה א'. א"כ הוא סתירה למשנת פי"ח דכלים הנ"ל:

מיהו לזה י"ל ולחלק דנהי דבק אינו חשוב לעשותו כאחד מ"מ תפירה עדיף טפי אף ע"ג לענין שבת המדבק הוה תולדה דתופר מ"מ לענין לעשותו כזכרון א' ממש חשיבא טפי תפירה מדבק וכמ"ש הרא"ש בשם מהר"מ מר"ב בס"ת שנקרע שתופרים בגידין אבל לא בדבק ואינו אומר לדבק טוב הוא משום זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ויתפרדו זה מזה אע"ג דזה לא שייך הכא. על כל פנים יש ללמוד מזה דתפירה הוא בחוזק ואמיץ יותר מדבק ואם כן י"ל במתני' דכלי' וש"ס סנהדרין מיירי שתופר הבתים ועושה אותם זכרון א'. והסופרים מדבקים דבק בין בית לבית זה אינו עשהו בית אחד ואין ה"נ אסור לדבק עורות לעשות מהם בתים אבל לתפור יתפור. ואמת נמצא בקצת פוסקים לשונות

דמשמע דדבק טוב מתפיר' והוא אמת היכי דליכא משום שני ספרים כגון נקרע בתוך ג' אז דיבוק נוי יותר מתפירה אבל לענין חיבור תפירה הוה חיבור טפי:

וראיתי בס' מגן גבורים סי' ל"ב בסקכ"ח הקשו מפ' במה מדליקין לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד ופריך ש"ס למאי הלכתא לעורן תיפוק ליה שי"ן של תפילין הל"מ ע"ש ואי ס"ד תפירה מהני מאי קושיא הא איצטריך דה"א יעשה בתים מעור בהמה טמאה ויתפור להם שי"ן כתובה על עור טהורה. ולפע"ד זה פשוט דלא מהני כמו טלית של צמר וכנפים של עור חייבים בציצית על כנפי העור דהתפירה עושה אחד והוה ציצית על טלית צמר. והיא של עור וכנפיה של צמר פטורה בתר עיקר טלית אזלי' וה"נ הבית של טמאה ותפר לה שי"ן של טהורה פסולה דבתר עיקר הבית אזלינן וה"ל כאלו כתובה על עור טמאה:

אך הא קשי' כיון דבגטין אע"ג דלא כתי' בספר אלא ספר מ"מ פשוט לן דתפירה לא מהני לעשות ב' עורות ספר אחד. וה"נ כתיב זכרון א' ולא ב' וג' מנ"ל דמהני תפירה. וראיתי מהר"מ מינץ זוטא הנ"ל שרצה לומר דהברייתא לא קאמר שצ"ל מעור א' אלא שאם עשה מעור א' נמי כשר דסד"א בעי' דוקא ד' עורות כדכתיב טט בכתפי שתים פת בערבי שתים קמ"ל עור אחד נמי כשר אלו דבריו ז"ל. וכל מבין יבין לאישורו שא"א להעמיס בלשון דברייתי' חדא מדתני נכפל ולא שנים ושלשה זכרונו' וה"ל בזכרון אחד סגיא ומדכפל ולא שנים וג' זכרונות משמע דטפי מחד פסל דא"כ ה"ל לכלול בחד בבא אם כתבן בד' עורות או בעור א' והניחן בד' בתים בעור א' יצא אע"כ רישא לתתם בד' בתים בעור אחד חיובא הוא וסיפא יוצא בדיעבד עיין:

והנלע"ד עיין פירש"י מנחו' ל"ב ע"ב אתי' כתיבה כתיבה פירש"י מכתוב זאת זכרון בספר ואמנם תוס' כתבו ד"ה כתבה אגרת וכן ל"ד ע"א מוכתב לו משנה התורה הזאת משום דניחא להו למילף ממצוה לדורו' משא"כ כתוב זאת זכרון בספר הוא מצוה לשעה ליהושע ע"כ היכי דאיכא למילף ממצוה לדורות עדיף. ועכ"פ בתפילין י"ל דזכרון אחד הוא דומיא דזכרון בספר דכתיב גבי יהושע וזכרון א' עולה לכאן ולכאן ואע"ג דלא מתורת גז"ש זכרון זכרון אתאינן עלה דאין לדון גז"ש מעצמו אבל כעין ילמוד סתום מן המפורש דזכרון דבתי תפילין כזכרון דספר וס"ת נכתב על ב' עורות ונתפרין בגידין ולא נדבק בדבק מהל"מ ה"נ בתי תפילין נתפרין בגידין וכמתניתין דכלים ולא נדבק וע"כ יכול לדבק הבתים זע"ז שאינו עשהו בית א' אבל לא יכול לדבק עורות לעשות מהם בתים וצדקו דברי מג"א סי' ל"ב סקנ"ב כבעל התרומות ועכ"פ המניח בתים עשוים מב' עורות ואינן תפורי' אלא מדובקים וגם דבק בין בית לבית להיות מרובע לא יי"ח ממ"נ:

ועדיין פש גבן לברורי שיטת רמב"ם דצע"ג דבמזוזה מכשיר ב' דפי' ופוסל תפירה ובסוטה פוסל ב' דפי' ולכאורה י"ל דס"ל דלית הילכתא כשמואל דפוסל ב' דפי' במזוזה משום דברייתא דב' סיפי' לא משמע הכי ואשינוי' דחיקא דש"ס לא סמכי' אך הא כבר כתבתי לעיל דבלאה"נ הברייתא צריכא ישוב דמאי אריא שהניחה בשני סיפי' אפילו פרשה אחת בסיפת ימין פסול והאי דשמאל כמאן דליתי' ואע"כ שהניחה בסופה א' בימין וראוי לב' סיפי' קאמר ואם כן ק' אהרמב"ם ונ"ל דס"ל לרמב"ם דוחק לומר דברייתא מיירי בעור א' ויש גליון בין ב' עמודי' דא"כ מ"ט נקטה ברייתא הך לישנא ראויה לב' סיפין ה"ל למימר להדי' ב' דפי' פסולה ותו לא אע"כ ב' דפי' בעור אחד כשרה ואין זה ראוי לשתי סיפין מהיכי תיתי יחתוך מה שמחובר מתחלת ברייתו אך ראוי לב' סיפי' היינו ב' עורות תפורי' דעומד להתיר התפיר' דחבורי אדם כמאן דמפרת דמי והוא דפסול וש"ס נדחק לישב דלא תקשי אשמואל ולא סמכי' אשינוי' דחיקא אלא ב' עמודים כשר ולפ"ז צ"ל דס"ל להרמב"ם דאין לחלק בין ספר תורה וסוטה לגט דהכל מצות ה' לדורות נינהו ונוכל לילף מיניה והא דבמנחו' ל"ד ע"א ילפי' מזוזה בעי ספר ודיו מס"ת וסוטה ולא נילף מגט להכשיר בעלה של זית וסם וסקרא אין הטעם כמ"ש תוס' דגט לא הוה מצוה אלא טעמא משום דלחומרא מקשינן אבל הכא לענין ספר א' איכא

תרתי נגד חדא לפסול במזוזה ב' עורות תפורים איכא כתיבה כתיבה מגט שבקינן למילף מס"ת ולענין להכשיר ב' עמודי' בעור א ילפי' אפי' להקל מס"ת וגט ושבקי' ילפותא דסוטה דהוה תרתי נגד חדא כן נ"ל ומי שדעתו רחבה מדעתינו יעמיק ויעיין יותר הנלע"ד כתבתי בזה הפסק דתפירה פוסל בגטין ובמזוזה אפי' עמודי' פוסל חוץ מלרמב"ם ור"י בעל תוס' ובבתי תפילין תפירה כשר ודיבוק פסול כיריעות ס"ת וה' יורנו מתורתו נפלאות כתבתי פה ק"ק יערגען סימוך לקהלתנו ק"ק פ"ב יום ד' ער"ח אלול תקצ"ד לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה ו

ה' ישפות שלומו מגבהי מרומו לאה' תלמידי האהוב כבן משכיל האברך החרוץ המופלא כבוד מו"ה מאיר נ"י.

טעמתי מעט דבש במתק שפתי' ישק אשר יצא לקראת נשק ולא הניח דבר אשר לא בררו שפתי' דעתו האמנם לזה קראתי דמשק כאוהב דבק וחושק אך אמנם בעיקר הדבר אשר העיד הבח' בשמי לא ידעתי מזה מאומה אדרבא זה לי איזה שבועות הי' כאן איש א' מק"ק יערסלב ובידו ציצית שזורים יפים מאוד והעיד לי שהמה מנופצים לשמה ואע"ג שיש לי בתוך ביתי הרבה כפול שמנה ומנופצים לשמה העשוי' פה ע"פ כשרים מ"מ

לקחתי ממנו להיותם יותר יפים ואח"כ הראה לי כ' כשר מעירו ובאמת מה יושיענו זה אטו אדיסקי' ניקום ונסמוך ומי יעיד על החתימה ואי חשוד למכור ולהכשיל חשוד נמי לזיופא ועוד אפשר שעל ידי כ' זה שנתנו לו פ"א ימכור אלף פעמים ומה זו סמיכה אם לא נאמיניהו מעיקר הדין דקיי"ל ע"א נאמן באיסורים ויפה ראייתו שהביא מעלת תלמידי מתשו' הרא"ש כלל ג' סי' ב' שהביא הרב"י סי' ל"ט:

ובעיקר הדין דע"א נאמן באיסורים אפי' סתם ישראל כל הפוסקים ממש שווים בו מההוא דס"פ אין מעמידין דאין לוקחין ימ"ח מח"ג בסורי' ופר"שי שחנוני' סורי' חשידי משמע הא בעלמא סתם ב"א מהמני וראיה יותר מפורשת בפג"ה צ"ג ע"ב ס"ל לר"מ אין הטבחי' נאמני' על ג"ה משום שצריכה חטיטה וטרחה מרובה ור' יהודה פליג וקיי"ל בחטיטה כר"מ ובנאמנות כר"י ואפי' בחלב דאיסור כרת וא"כ הא ר"מ נמי לא אמר אלא משום שטרחתו מרובה אבל בשארי איסורים לא עלה על דעתו דלא להמני ואנן נמי לא ס"ל כוותי' בהא מכ"ש בשארי איסורי' דכ"ע שווי' בו דמהימן והנה הטור והרב"י סי' ס"ה החמירו ליקח בשר כ"א מהמומחה ומוחזק בכשרות וברס"י קי"ט כ' הש"ך הטעם משום דדיני שחיטות מרובי' ע"ש ואולי מהכא הוציא כן משום דעכ"פ חזינן דבדבר שטרחתו מרובה איכא ר"מ דחייש ליה ולא סמיך אסתם ישראל וא"כ אנן נמי דאלים לן חזקת כשרות למסמך עלי' היינו בשארי איסורים בגיד וחלב דלא מקרי אתחזק איסורי כל כך רק לברר ולסלק האיסור מן ההיתר משא"כ שחיטה שבחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה ולא מקרי יודע לך במה נשחטה עד שנדע בברור שהוא מוחזק בכשרות אבל בחזקת סתם ישראל לא וסברא זו למדתי מדברי הראב"ד שהביא הרשב"א והר"ן שם צ"ד ע"א דס"ל דרוב מצוין אצל ניקור מומחי' עדיף מרוב מצוין אצל שחיטה מומחי' דגבי שחיטה היכא דאיכא לברורי מברורי' מיהת משא"כ בניקור אפילו ברור לא בעי מהאי טעמא כיון שאין כאן חזקת איסור גמור:

אלא שהר"ן שם פליג וכן הוא ברשב"א וס"ל דאין לחלק בין שחיטה לחזקת איסור דניקור ולעולם צריך לברר ולפע"ד שכן נוטה דעת התוס' שם צ"ד ע"א במה שהקשה ארבו של רש"י שסמוך אחיתוכא דישראל לשלוח בשר א"כ לוקמי נמי במקום שאין מכריזין והישראל יקנה ויסמוך אחיתוכא ואי ס"ד ס"ל כהראב"ד מאי קושיין הא במקום שאין מכריזין כל הבשר הוא בחזקת ספק נבלה או טרפה והוא בא להתירו ע"י סי' החיתוך והניקור א"כ צריך הוא להראות לבקי כמו ברוב מצוין דשחיטה משא"כ במקום שמכריזי' ורק משום ספק ניקור ולזה לא צריך להראות לבקי ולק"מ קושי' תוס' אע"כ משמע דלא ס"ל לחלק בהא וכרשב"א ור"ן:

וכן נוטה פשט דבריה' פ' התכלת (מנחות מ"ב ע"ב) גבי תכלת אין נקחין אלא מן המומחה שכ' וז"ל שיש ריעותא שמא הוא צבע ואינו בקי אבל אם נמצאו בשוק רוב מצוין אצל תכלת מומחים הם ולכך מכשירי' המוצא חוטי תכלת פ' המוצא תפילין וכה"ג אמרי' גבי שחיטה בחולין י"ב עכ"ל פי' לדבריהם דס"ל בכלל רוב מצוין אצל תכלת איכא נמי התגר העושה בו סחורה נמי סתמי' מומחה הוא וס"ל נמי בשיטה הנ"ל דהיכא דאיכא לברורי מברר' וע"כ צריכא לשואלו ואי לא בקי בדיני תכלת וצביעתו הרי איכא ריעתא לפנינו דרוב מצוין ראוי' להיות מומחי' ממילא תו לא מהימנינן ליה גם במה שאומר שלקחו מן המומחה הרי מבואר מכל זה דגם התוס' לית להו חלוקו של הראב"ד אבל מ"מ דבריהם צלע"ג מחולין צ"ד ע"ב דרמי רישא דבריתא אמציעת' דברישא קתני שולחי' ירך חיתוכא לנכרי ולא חיישינן שימכרנו לישראל וקסבר שניטל גידה ובמציעתא קתני שאין מוכרי' נבלות וטרפו' לנכרי שמא ימכרנו לישראל והשתא מאי קושי' דלמא ברישא גבי ירך דע"כ בלא"ה צריך להראות לבקי דאיכא לברורי משום לא יבוא מכשול לישראל הקונה ממנו משא"כ במציעתא דיסמוך על רוב בהמות כשרות דבמקום שמכריזין קאי ואירע אונס ולא הכריזו ואין לומר א"כ לחברו נמי אמאי לא ישלח ירך מחותך ז"א דחברו המקבלו ממנו הוא בקי בניקור יסמוך עלי' אבל זה הקונה מהגוי יחוש אע"כ כהראב"ד דלא בעי ברור אלא בשחיטה דחזקת איסור אלים טובא וז"נ סבר' הטור והר"בי לחלק בין נאמנו' הטבחי' על ג"ה לנאמנתם על השחיטה:

ואמנם מ"מ שיטת הטור והרב"י צל"ע בזה דא"כ הא דאמרי' אין הטבחי' נאמני' על ג"ה מיירי ע"כ במי שהוא מוחזק בכשרות וירא שמים באופן שעל השחיטה הי' נאמן ומ"מ מחמיר ר"מ ואינו מאמינו על ג"ה משום שצריך חטיטה רבה וצ"ל אפי' מי שהוא מוחזק בכשרות אין סומכי' על נאמנותו בטרח' גדולה כזו וכל אדם יחוש לעצמו ור' יהודה נמי לא פליג אלא משום דלא בעי חטיטה אבל אי הוה בעי חטיטה אפשר דהוה ס"ל כר"מ וא"כ אנן דקיי"ל בחטיטה כר"מ איך בתר דאנשוי' לדר' יהודה מהימני' וכי יש כח לאמוראי' לחלוק על התנאים ומכ"ש דקשה מכאן לשיטת הרמב"ם דס"ל אין לוקחי' ימ"ח מח"ג בסורי' ומכ"ש בח"ל כלל לא א"כ ק' מסוגי' דפג"ה ואולי יעמוד משנתינו בא"י מ"מ להטור קשה אע"כ דגם על השחיטה מהימן בסתם ב"א ובהכי מיירי מתני' דסתם ב"א המצוין אצל שחיטה הם כסתם ספרי דדייני דריש גטין דליכא אלא מיעוטא דמיעוטא כפי' תוס' שם וס"ל לר"מ מ"מ במידי דטרחא כג"ה וחלב מיעוטא מיהא הוי ור"מ לטעמי' דחייש למיעוטא ואנן קיי"ל דלא חיישי' למיעוטא מהימן הטבח

אג"ה ומכ"ש אשחיטה אבל להסוברים דמיירי בניכר וידוע לכשר פשיטא דלא שייך חשש מיעוטא באדם הידוע וניכר לנו:

כל זה כתבתי לפלפולא ולהתלמד במקום אחר אבל בנ"ד לא צריכא לכל זה מתרי טעמא חדא דגם הרמב"ם דמחמיר בימ"ח מח"ג מודה בציצית לא מיבעי' לדעת הרשב"א בתשו' סי' קכ"א שמאריך להשיא דעת רמב"ם לדעת אחרת ממה שהבינו בו ודוקא בהנך שהביא הרמב"ם פ"ג ופ"ח וספי"א ממ"א הוא דלא מהימני ולא לשאר מילי אלא אפי' לפי מה שהבינו בו כל הראשוני' מ"מ נ"ל היינו דוקא במידי דאכילה אבל בציצית דלאו מידי דאכילה הוא לא וכה"ג כ' מג"א סי' ל"ב סקי"ג אלא שהביא שם חובה לנפשי' מב"י לי"ד סי' ק"ל דהתם מבואר דאין לחלק כל כך דגבי מצא חותמו מקולקל מייתי ראי' מחלון של אוליירי' כלי' טהורים ומייתי מינה ליי"נ משמע שאין לחלק בין מידי דאכילה לשארי מילי:

ועוד טעמא אחריני איכ' עפ"י מ"ש תוס' בעירובי' צ"ו ע"ב ד"ה המוצא וכו' שהקשו ג"כ הא תכלת אין ניקחי' אלא מן המומחה ותי' וז"ל וי"ל כשמצאן שזורים ומופסקי' שאנו יודעי' שלצורך ציצית נפסקו יש לתלו' דמן המומחה נפלו דבשאינו מומחה אינו רגיל להתעסק בדבר שידע שלא יקנו ממנו ואפילו לעצמו אינו רגיל לעשות כיון שיודע בעצמו שאינו רגיל בהלכות צביעה עכ"ל יראה דלית להו סברת תוס' דמנחות הנ"ל אלא שאם הלוקח אינו בקי אין בכך כלום דמסתמא כיון שהם שזורים ומופסקים כתיקוני ציצית שוב אין לחוש דאין אדם טורח לעשות ציצית כמו אלו אם אינו בקי בהם ומסתמא ממומחה באו לידו והתם במנחות מ"ב ע"ב דתכלת אין ניקחי' אלא מן המומחה לא מיירי בחוטי' כמשמע לשון ניקח"ית אלא הצבע לצבוע בו הצמר או לטוות ולשזור ממנו חוטי' לציצית דהאי אפשר דעשה הצבע או הצמר אדעתא דגלימא משו"ה בעי' מומחה וזה נ"ל דעת רש"י במנחו' דמפרש הך דתפילין נמי משום לשמה ולא משום חסרות ולא עוד אלא שהתוס' כ' שהרמב"ם המציא מכאן דין חדש דמזוזה לא בעי' עיבוד לשמה וקשה מי סני לפרש כתוס' דמשום חסרו' ויתירות נגעו בי' ותפילין התפורים קשה לסותרם אבל לפי הנ"ל ניחא דס"ל דתפילין התפורים כתיקוני' הרי הם כציצית שזורי' ופסוקי' דודאי ע"י מומחה נעשו שהרי התם בעירובי' מדמה בש"ס אהדדי וכי טרח מיני' לעשות קמיע כעין תפילין לטרחא דשזורי' ומופסקי' וע"כ התם במנחו' מיירי בפרשיו' של תפילין הכתובי' על קלף בלי תיקוני דכיון דלא נתקנו עדיין בתיקוניהם חיישי' בהו שפיר שלא יצאו מידי מומחה ולא יכתבו אלא להתלמד או לשום מילתא אחריני וכמ"ש תוס' בשבת פ' המוציא יין גבי פ' קטנה שבתפילין שהיא שמע ישראל שכותבי' לקרות בו ק"ש על

מטתו ומכ"ש לגי' שלפנינו ברי"ף דגרס מזוזה בהדי תפילין דאין ניקחין אלא ממומחה וא"כ ע"כ לאו משום טורח לסתור מירי אלא שבגליון הרי"ף מחק מזוזה ולא ידעתי מנ"ל. מיהא להרב"ם דפסק להדיא דמזוזה לא בעי לשמה א"כ ע"כ לא גרס מזוזה ברישא יהיה איך שיהיה ראיה הנ"ל ברורה דע"כ מירי בפתוחי' וע"כ משום לשמה נגעו ביה וא"כ למאן דגרס מזוזה בסיפא גבי ספרי' מוכח שפיר דמזוזה לא בעי עיבוד לשמה:

ועוד י"ל דס"ל דומיא דרישא דתכלת למסקנא משום טעימה נגעו ביה והיינו משום שלא לשמה כדמסיק הש"ס דטעימה פסלה וצביעה לשמה חדא היא א"כ ה"ה אינך נמי משום לשמה נגעו ביה ולקמן אי"ה עוד נדבר מענין עיבוד מזוזה לשמה:

א"כ הרי קמן דבציצית הבאים לפנינו מתוקנים אין לחוש למידי ומשו"ה השמיטו הפוסקים הך מלתא גבי ציצית משום דתכלת ליכא בזה"ז ובציצית עשויה כתקנם שזורי' אפילו אינם מופסקי' ליכא למיחש למדי בזה"ז כמובן ולא עוד אלא אפילו בשארי חומרות כגון ניפוץ לשמה אעפ"י שרוב העולם אינם חוששי' לזה מהימן למימר ולהעיד עליה על שלו למאן דחייש ליה וכן העלה ברלב"ח הנ"ל הביאו הש"ך סימן קי"ט ע"ש ועיין רש"י חולין צ"ה ע"ב קיבורא דתכלתא פירש"י משום קלא אילן ולא פירש משום טעימה כש"ס דמנחות ואע"כ דס"ל כתוספות עירובין הנ"ל דבשזורי' לא שייך הא וק"ל:

ובכל זאת אני אומר אולי צדקו דברי הבח' המעיד שמחיתי בהם לקנות ציצית מארחי ופרחי כי לאו כל אנפי' שווין וידוע דאית בהני גברי מיעוט המצוי מאוד דלא עדיפי מחנוני דסורי' ונהי דכבר העלנו דבציצית או תפילין מתוקנים ליכא למיחש מ"מ איכא דוכתי דסמכי' לטוות הציצית ע"י גוי בצווי ישראל וכה"ג קולות וכיון שבעירנו אנו יודעין שטווין ע"י ישראל גדולים וכה"ג לא ניזל אחר עדותן של אלו שאומרי' שגם שלהם עשוים כתיקון ועמ"ש ט"ז סימן קי"ט סק"ב ובסס"י ס"ה בשם רש"ל ובאמת רבה המכשלה שתחת ידם בתפילין ומזוזות בדידי הוה עובדא בקיץ העבר בא' שהיה לו יותר מעשרים מזוזות למכור וכולם היו פסולים לעיני כל רואי' ופסלתים והלך ומוכרם בסביבותינו. ע"כ כל בעל נפש יחוש ואותו האיש מק"ק ירסלוב שקניתי ממנו היה בר אוריין וידע ההלכות ומכותלי דבריו היה ניכר לי דמהימן הוא:

ומענין מזוזה שכ' הרמב"ם דלא בעי עיבוד לשמה ומעלתו עשה לו סמוכים מסוגיא דפרק המוציא יין דברים מתוקים לחיך הטועמו אומר לי לי. אבל מ"ש ובנה יסודו דלמא הקלף לא נעבד לשם תפילין לא כיוון האמת כיון דעכ"פ רוב הקלף נעבד לשם תפילין משום דלא שכיח שיטרח לעשות קלף לצרכיה וכפירש"י במתניתין גבי בשר מוכסין

והשתא א"נ אירע שעשה שלא לשמו לשאר צרכיה מ"מ אזלינן בתר דשכיחי ועמ"ש תוי"ט שם דצריך ליה לק"ש על המטה:

ובהגה' מיימוני כ' שהרמב"ם הוציא מדהוה ס"ד למכתב על אבנים ודחי דילפינן דורות מדורות יע"ש במנחות ל"ג ע"א ש"מ לא בעי עיבוד לשמה רצונו לומר מדהוה ס"ד דכשר על אבנים ש"מ דהל"מ לא נאמרה על מזוזה דא"כ לא הוה ס"ד למכתב על אבנים וכיון דהל"מ לא נאמרה על מזוזה ממילא למסקנא נמי דיליף כתיבה כתיבה לא מצי למילף נמי מכתיבה דתפילין וס"ת דבעי' לשמה כיון דעיבוד לשמה הלכה היא לא ניתנה למילף בגז"ש וזה דעת רש"י בשבת קל"ב ע"א דכל י"ג מדות אין למדין מהלכה ויעיי' בספר באר יעקב בסופו והרמב"ם בתשובתו לחכמי לוניל שהביא הכ"מ הוסיף ביאור דגם מסברא נמי אין לומר גילה בתפילין וס"ת וה"ה למזוזה דשאני התם דא"א לעולם בלא תפילין וס"ת משא"כ מזוזה אפשר לטצדקי למפטר ממזוזה שיעשה כל פתחיהן שקופים ויפטרו ממזוזה וא"כ יותר דומה מזוזה לציצית דלא בעינן אלא טוויה לשמה ולא הניפוץ לדעת הרמב"ם וס"ל טוויה דציצית וכתיבה דמזוזה דומים ותרוייהו בעי' לשמה ועיבוד דומה לניפוץ וכיון דתרוייהו שוים דאפשר למעבד טצדקי' למפטר שוים נמי בדיניהם דלא בעי לשמה:

ואין להקשות אכתי ניחוש שמא כתב המזוזה שלא לשמה י"ל דסתם כתיבה לשמה כ"ע בקיאים ביה כמ"ש הראשונים ז"ל והאריכות בזה ללא צורך ומ"ש בענין סתמא לשמה הוא רחוק מהמרכז. ובזה אסיים בענין זה משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ז

שלום וכ"ט ושנה טובה ומבורכת לידידי הרב המופלג ומפואר כש"ת מהור"ר יאקב בעער נ"י אבדק"ק ברוסיק:

מכותלי כתבו ניכר שת"ח הוא אך אין לי פנאי לילך בגדולו' ונפלאות כאשר לבו חפץ אך הנוגע לפסק הלכה והוא חכם ומבין מדעתו ע"ד סופר סתם שקלקל ומכר תפילין בתים ריקנית בלי פרשיות ונפסל מרב הגליל יחי' ובעירו יש ס"ת ממנו שכתבו קודם הפסול והחזיקו בחזקת כשרות דהשתא הוא דאיתרע וכתורה עשה אך אח"ז נמצא שם ישיש שחשש לתפילין שקנה מזה הסופר זה שנתיים ימים ובדקום ומצא פסוק והיה אם שמוע לא נגמרה בכתיבה כ"א עד חציו והשאר חלוק ועתה נפשו היפה בשאלתו כיון שמכירת תפילין הללו היה קודם לכתיבת ס"ת ונפסל למפרע א"כ גם הס"ת פסול שמא לא קידש השמות ושארי פסוליו לשמה וגוויליו וכדומה ועוד בלא"ה למג"א אפילו

מומר לתיאבון לאותו דבר פסול לכתיבת ס"ת אם כן מה יהיה דינו של אותו ס"ת אלה תוכן דבריו והאריך בפלפול:

הנה אע"פי שאין ע"א נאמן להוציא גברא מחזקתו אפשר הכא שכבר נפסל על פי עדים אפשר הוה כמו רגלים לדבר לפוסלו למפרע ואע"ג דאותו העד נמי אינו מעיד שהוא ראה שהסופר עצמו הכניס הפרשה לתוך התפילין אולי א' מתלמידיו קלקלו כדרכן של אלו מ"מ גם בזה נאמר תולין הקלקלה במקולקלין אפילו אם נאמר כל זה מה שאינו פשוט לי מ"מ אין לפסול הס"ת אי משום שמא כתב ס"ת שלא לשמה דלכתוב שלא לשמה אינו איסור רק שפסול לקרות בו בציבור ובעליו אינם יי"ח מ"ע של כתיבת ס"ת דאינו אלא חומש בעלמא וכמגלה לתינוק להתלמד נמצא שהוא בעצמו לא עביד איסור אלא שמכשיל אחרים ועל זה נחשד מ"מ הרי לא נחשד רק לתיאבון להרויח טורח כתיבה וקלף ולא להכשיל בחנם וממנ"פ אם הרוחת טרחת חצי פרשיות והיה אם שמוע הוא תיאבון אם אפילו נאמין הע"א אין הס"ת פסול ואם נאמר שטורח קל לגמור חצי פרשה אינו תיאבון ואם הכשיל בזה נחשד גם להכשיל בספר תורה ג"כ א"כ אין לנו אלא עד אחד ואין כאן רגלים לדבר שהרי בסופו לא מצינו עליו אלא תיאבון ולא מצינו דשביק התירא ואכיל אסורא וע"א אינו נאמן עליו ולומר נהי דלא נחשד להכשיל בס"ת מ"מ ממילא פסול משום כתיבת מומר לתיאבון ונימא שגם זה הרוחת טורח חצי פרשה הוה לתיאבון מ"מ באותו פעם כשכתב ספר תורה עדיין לא נמצא עליו אלא אותן התפילין וה"ל פ"א ולא נעשה מומר בפ"א וא"כ הס"ת כשר ממנ"פ לפע"ד ועוד שאיננו אלא מומר להכשיל ולא שלא להניח תפילין והוה בר קשירה ובר כתיבה אפי' בתפילין מכ"ש בס"ת ואין פנאי לנצח בפלפולים ושלום וכ"ט מנאי פ"ב יום ב' ט"ו אלול תקפ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ח

אלף שלומים מגבהי מרומים לי"נ הרב המאה"ג צדיק ונשגב החרוץ המופלא כבוד מו"ה יחזקאל סג"ל נ"י:

נועם אמרותי' הגיעני היום ובעלי הדרך אומרים כי ביום א' הבע"ל נוסעים מפה ואין לי פנאי להאריך ביום עש"ק מפני טרדות רבות ע"כ הקיצור יספיק ע"ד דברת הירושלמי פ"ק דמגלה המובא בר"ן בתשו' סי' ל"ט דפריך אמתניתין אין בין ספרים לתפילין ומזוזות לחשב נמי שהספרים תולין בהם משא"כ בתפילין ומתרץ ירושלמי ספרים שכתבן כתפילין ומזוזות אין תולין בהם ותפילין ומזוזות שכתבן כספרים תולין בהם. ובספ' התרומה למד מזה הירושלמי שהתלי' פסולה משום שלא כסדרן אפי' לא הקדים הסופר

מ"מ פסולה מפני שנסדר התלי' בין שטה הראשונה לשני' כאלו תיבות התלוים מוקדמים לשיטה שני' אף על פי שנכתבו כסדרן וגם נקראי' כסדרן מ"מ פסולין משום סדר עמידתן והר"ן פליג דהרי הירושלמי משני שאם הי' כותב תפילין כמו ס"ת ר"ל בכתיבה גסה היה התלי' כשר אע"כ לא נפסלה שלא כסדרן אלא מטעם דוחק הכתיב' באותיות קטנו' שבתפילין יהיה קשה לתלות ביני שטה אלו דברי הר"ן ופר"מ נתקשה הרבה בזה ואני אפרש אי"ה ואבאר פלוגתתם בפשיטות בעזה"י:

הנה לא הוקשה להירושלמי מ"ט לא חשיב במגלה החלוק שבין ס"ת לתו"מ דס"ת כשר שלא כסדרן משא"כ תו"מ די"ל דהיינו שהספרים נכתבים בכל לשון וכו' דהא לית לנו שום מקרא על שיהי' נכתבים כסדרן או על שיהי' נכתבים בלה"ק אלא מדכתיב והיו בהווייתן יהי' והיינו הן הווית לשונם והן הווית כסדרן והוי כאלו תנן במתני' אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרי' לא בעי בהווייתן משא"כ תו"מ והי' נכלל לשונם וסדרן והשתא נמי חדא מינייהו נקיט וה"ה לאידך וכ"ש נמי הוא שהרי לענין קריאת הפרשיות למפרע פסול לכולי עלמא מדכתיב והיה שלא יקרא למפרע ואיכא למ"ד דלה"ק לא בעי מדכתיב שמע בכל לשון שאתה שומע ואם כן בכתי' דפסול שארי לשונות כ"ש דבעי' והי' לענין סדרן ונמצא לק"מ אמתניתין דלא קחשיב סדרן:

ואמנם המקשה בירושלמי הי' קבלה בידו דיש עוד חלוק בין תלי' דבס"ת כשר ובתו"מ פסול והיינו אפי' כסדרן וכגון שכ' ונזדמן לו שם בסוף שיטה ולא יש ריוח כל השם בתוך השיטה כי קצר היריעה מהכיל ע"כ הערים לכתוב השם למעלה ביני שיטה ולכתוב אחרי' תיבה אחרת בסוף השיטה נמצא נכתוב כסדרן רק שהשם נתלה וכי האי גוונא איתא בתשב"ץ חלק א' סי' קע"ו רמז עלי' בבד"ה בי"ד סי' רע"ו והתם הי' רוצה לצמצם שיזדמן לו מוצא שפתיך תשמור בראש עמוד בי"ה שמו והי' זורק כמה תיבות שבסוף עמוד ביני דפי' והתשב"ץ השיב שטוב הי' יותר לזרקם ביני שטה וטוב משניהם שלא לשנות כלל משום דקדוק בי"ה שמו שלא נזכר בש"ס יע"ש ומינה משום דקדוק שנזכר בש"ס שפיר דמי למיעבד הכי והשתא אם יזדמן שם בסוף שיטה ואם נכתבנו שם יצאו מאותיות השם חוץ לדף דפסול לר"ת ולרוב הפוסקים ואם יניחנו פנוי יהי' יותר מג' תיבות ע"כ רוצה הסופר לכתבו למעלה והתיבה אחרי' וקים לי להמקשן דזה פסול בתו"מ וכשר בס"ת והקשה דה"ל למיחשבי'. וטרם שנבאר תי' הירושלמי על ק' זו נאמר שזה פסול איננו מטעם שלא כסדרן בכתיבה שהרי נכתב על הסדר וגם הקורא יקרא כסדרן ע"י היכר תמונות אותיות שאלו דקות ואלו גסות וכמו שכ' התשב"ץ בתשובה הנ"ל וכ"ע יודעים שאלו האותיות אינם אלא תלויות ושייכים לשיטה שלמטה ממנו

ומ"מ יש פוסלים מטעם עמידת האותיות על הגויל שלא כסדרן שהרי מיד אחר שיטה הראשונה נסדר שם התלי' ואחרי' השיטה השני':

והנה על ק' הנ"ל תי' הירושלמי ספרים שכתבם כתפילין ומזוזות אין תולין בהם וכו' על זה יש ג' פירושים בעל קרבן העדה בקונטרס שלו פי' שאם כ' ס"ת אשורי' פסולי' התלוי' ואם כ' תו"מ יונית כשרי' התלוי' ואמנם בתוספותיו כ' שאין הדין הזה אמת ע"כ פי' דה"פ אם כתב ס"ת באותיות קטנות כמו תפילין פסול התלי' ואם כ' בתפילין כתיבה גסה כשר התלי' משום שאז ניכר היטב ונ"ל ליישב גם פירושו שבקונטרס וכוונת הירושלמי אינו כמובן שיהיה מותר לכתוב תפילין יונית אלא הכי קאמר שזה הפסול של תלי' הוא מטעם שאין כותבין תפילין כס"ת ר"ל שבעי' בהוייתן ואלו הי' מותר לכתוב תפילין בכל לשון כס"ת הי' נכתבי' ע"י תלי' ג"כ וכן בהיפוך אלו הי' צריכים לכתוב ס"ת כתפילין בלה"ק דוקא ה"ה דתלי' פסול משום שלא כסדרן ופסול זה דוהוייתן כבר הוזכר במשנתינו כנ"ל ואע"פ שלשון זה קצת מגומגם מ"מ הרגיל בלשון הירושלמי יודע שאין זה מפסיד נמצא לפי פי' זה יהיה התלי' פסול בתפילין אפי' נכתוב כסדרן בין בכתיבה שוה לגוף הכתב בין בכתיבה דקה ממנו והטעם מפני סדר עמידת על הגויל שלא כסדרן:

אמנם לפי פירושו שבתוספותיו מסיק התרצן שאין שום פסול משום סידור על הגוויל כיון שבשעת מעשה נכתבו כסדרן אך הפסול משום הקורא שטועה וקורא התלי' קודם לעיקר השיטה וע"כ בס"ת שהתלי' בכתיבה דקה ויש היכר לקורא אלו הי' תפילין נכתבים כן והי' כשרים ואלו ה' נכתב ס"ת בכתיבה דקה כתפילין הי' פסול אע"פ שאין כתיבה מעכב בס"ת מ"מ הס"ת צריך שיהי' מסודר שלא יבא הלומד בו להקדים המאוחר ולאחר המוקדם דא"כ תפוג תורה ויאסר המותר ויתיר האיסור והוא פשוט בלי ראיה:

ואמנם הר"ן בתשובה סי' ל"ט משמע דאין בזה כלל משום שלא כסדרן אלא משום דסתמא דמלתא בתפילין אין ריוח כל כך בין שיטה לשיטה ויהי' אותיות הנתלים דקה מן הדקה ואין נכון לעשות כן ומשו"ה תי' להירושלמי דאי כתב תפילין בריוח כס"ת כשר לתלות ועפ"י הדברים האלו יובנו דברי ספר התרומה בהלכות תפילין סימן ר"ה קודם ד"ה פ' הקומץ וכו' וע"ש אשר זה לשונו ובירושלמי ספ"ק דמגלה אמרי' תולין בס"ת ואין תולין בתו"מ ואין מפליג בין יש שם לשאר תיבות א"כ אסור להגי' שום אות בתו"מ וכו' אמנם אם דילג אות א' או שתים והניח ריוח למעלה בסדר השורה יכול לכותבן שם אמנם י"א דטעמא דאין תולין בתו"מ משום שנכתבו שלא כסדר ותני' במכילתא כתבן שלא כסדרן יגנוזו א"כ אסור לכתוב בריוח שהניח אות שדילג עכ"ל ולכאורה ישתומם הרואה דמתחיל בלשון הירושלמי שאין תולין בתו"מ ושוב כ' אמנם אם דילג וכו' והוא

תמוה ותו יל"ד מ"ש אם דילג אות א' או ב' מנינא למה לי הא אפי' דילג כמה שיטין מותר לתלות בס"ת כמ"ש תשב"ץ הכ"ל גם מ"ש והניח ריוח וכו' פשיטא שאי אין ריוח לא יכול לכותבן אבל להנ"ל ניחא דמעיקרא לא אסיק אדעתי' כלל הך דמכילתא והוה ס"ל אפילו שלא כסדרן ממש כשר בתו"מ שהדי לא הזכיר דין זה עדיין והוה ס"ל טעמי' דירושלמי דאין תולין בתו"מ באחד משני טעמים הנ"ל או משום ערבוב הקורא שיקרא המאוחר מוקדם ואעפ"י דתו"מ אין עשוי' ללמוד מתוכן מ"מ בעי' שיהי' ראוי' לקרות כדאמרינן פ' הקומץ והקורא קורא כסדרן וע"כ כ' אמנם אם דילג אות א' או ב' לא מיבעי' אם לא דילג וכותב כסדרן בתלי' פשיטא דלא אכפת לן אלא אפי' דילג נמי דאכתי לא אסיק אדעתי' הך דמכילתא ואמנם דוקא אות א' או ב' אבל טפי דהוי תיבה שלימה בזה שייך בלבול הקורא לא התיר וגם זה דוקא אם הניח ריווח בין שיטה לשיטה רוצה לומר ריווח מרווח דהירושלמי לא אסר אלא באופן דאיכא בלבול להקורא או באופן שאין ריווח מרווח בין' השיטין אבל לא זולת ושוב כ' די"מ הטעם דירושלמי משום הא דמכילתא וא"כ אין תקנה בשום אופן ומזה הבין הר"ן שאפילו נכתב כסדרן בלי דלוג ובלי ערבוב קריאה נמי פסול משום עמידתן על העמוד שלא כסדרן דאלת"ה ה"ל לומר בקיצור תו"מ שנכתבו שלא כסדרן פסולין משא"כ ס"ת אע"כ בא לחדש אפי' נכתבו כסדרן רק שנתלו ביני שיטי פסולין מטעם עמידתן על הגויל:

ולדינא נ"ל בפלוגתת רש"י ור"ת דהרי במכילתא בחדא מחתא מחתינהו כסדרן דאותיות ותיבות עם כסדרן דהפרשיות שיהי' נכתבין כסדר שהם כתובים בתורה קדש והיה שמע והי' ולר"ת שסדר הנחתן הויות אהדדי כ' תוס' והתרומה וכל הראשונים שעכ"פ צריך שיכתבם כסדרן וכן בשל יד כ' התרומה בשיטת ר"ת צריך הסופר שיניח חלק בין והי' לשמע לכתוב שם והי' אם שמוע נמצא לר"ת אעפ"י שנכתבו הפרשיו' כסדרן מ"מ עמידתן על הקלף אינו כסדר מ"מ אין קפידא ש"מ דאין קפידא בעמידה על הקלף וא"כ ה"נ באותיות הניתלין אם נכתבו כסדרן בלא דלוג ואיכא ריווח כראוי' וגם אין בלבול להקורא משום עמידתן שלא כסדרן אין קפידא ומותר לעשות כן לענ"ד בתפילין של ר"ת אבל בשל רש"י אין לנו שהרי גם הר"ן לא ערב לבו להחמיר נגד המנהג להקל כהתרומה בעובדא דידי' יע"ש ואנן ניקום להקל נגדו אבל בתפילין דר"ת נ"ל מה שכתבתי נכון בעזה"י:

מה שהקשה פר"מ על הרמב"ם פי"ד מס"ת כשמנה עשרים דברים הפוסלים בס"ת מדוע לא מנה עמהם תליית השם שפוסל הוא עצמו פ"א מס"ת הלכה י"ו וכ' מעלתו ואין לומר כיון שאינו רשאי לתלות הוי בכלל חסר שמנה הרמב"ם א"כ מה יענה מהרי"ק שלא ס"ל

כן בשורש ק"ל עכ"ל ורצינו דמהרי"ק הוכיח שם דתיבת בת ה' אותיות ש"ג ג' חוץ לשיטה אינו פוסל מדלא מנאו הרמב"ם דאין סברא לומר שיהי' זה בכלל חסר שהרי אינו חסר וכתוב הוא לפנינו אלו דברי מהרי"ק ז"ל וא"כ לדידי' קשה כנ"ל הנה האמת בתשב"ץ ח"א סי' קע"ו הנ"ל כ' כן דלרמב"ם פסול כשיוצאין רובו של תיבה חוץ לדף והא דלא מנאו בין המעכבים דהא לא מנה נמי תליית השם אבל אין מזה ק' על מהרי"ק שההפרש רב ביניהם בשלמא דילג מקצת השם הרי חסר לפנינו אלא שבאנו להשלים החסרון במה שתלוי למעלה ממנו וכיון שכבר פסק הרמב"ם שאין השלמה תליית השם משלים הרי נשאר חסר במקומו והוא בכלל חסר אות א' משא"כ בשנכתבה רובו של תיבה חוץ לשיטה הרי הוא שלם לפנינו רק שאנו אומרי' כיון שאינו שוה לשיטה שלמעלה ושלמטה הימנה הוי כמאן דליתא והרי הוא חסר כגון דא צריכא לאדועי וצריכא רבא ולא ה"ל לרמב"ם למשתק מיניה והכלל התם חסר לפנינו הכא שלם לפנינו והדברי' ברורים לפע"ד:

אמר ר"י בן פזי ריב"ל שאל ולמה לית אנן אומרים שהספרים נכתבים בשני דפין ותו"מ אין נכתבים אלא בדף א' התיב ר"י ברי' דד"ח כתובה (מאותו מקום) אדרבא שהספרים נכתבים בשני עורות ותו"מ אינן נכתבים אמרין חברי קומי ר' מנא נאמר דף א' בשני עורות א"ל שאפילו ספרים אינן נכתבים כן (יעיי' סי' ר"פ ס"א בהגה' רמ"א) תולין בס"ת ואין תולין בתו"מ ספרים שכתבן כתפילין ומזוזות אין תולין וכו' ותל"מ, פ"ב יום עש"ק י"א טבת תקע"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ט

שלום לידידי הרב הותיק מו"ה אלי נ"י.

ע"ד תמיהה שנזרקה מפי חבורותיכם ביומא ל"ד ע"א דפליגי רבי ורבנן בנסכים דתמיד אי אבין הערבים נילף שחרית וערבית או בהיפוך ולהתוס' נפקא מיני' לדינא אי לי' לי' אלא חד מינייהו אז אותו דמפורש בקרא עיקר ונדחה אותו דלא אתי אלא מילפותא והוקשה למעלתם הא מקרא מלא דבר הכתוב ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו תעשה הרי מבואר דעיקור נסכים בשל שחרית כתיב וקרא גופי' תלי ערבי' בשל שחרית הנה קושי' גדולה ועצומה היא וכבר נתקשו בה רבני קשישי טובא והגאון בספרו יד דוד מונה והולך כמה ספרן של צדיקים גאוני ספרד שנתקשו בהאי ולא שמעתי ולא ראיתי בזה תיר' הגון עד שמצאתי מ"ש החכם מו"ה וואלף היידענהיים בפי' המחזור בהפטורת יום א' דר"ה והנה אמת נכון הדבר:

והעולה על רוחי לע"ד דודאי קרא ועשירית האפה סולת אשל שחרית קאי' דסמיך לי אלפני' את הכבש א' תעשה בבוקר והאי קרא עיקור בשחרית ואגב גררה כתיב ואת הכבש השני וכו' וא"כ בדשחרית עסיק ובא ומסיים והולך ועשירית האיפה וכו' נמצא מנחה עיקרה ובבקר נאמר אך אח"כ אתי סכינא חריפא ומפסק' עולת תמיד העשוי' בהר סיני וכו' והדר מתחיל' ונסכו רביעית ההין וכו' א"כ י"ל דנסך יין אדסמיך לא מלאחרי' קאי שהוא ואת הכבש השני תעשה בין הערבים באופן שהמנחה עיקרה בשחרית ואדסליק מיני' קאי ונסך יין עיקרה בערבית ואדסמיך לי' לאחרי' קאי והשתא מאי דכתיב כמנחת הבקר וכנסכו ר"ל כמנחת סלת של בוקר וכנסכו של עצמו שניהם יעשה ריח ניחח ובזה יובן דבפ' תצוה בעולת סיני כתיב כמנחת הבקר וכנסכה במפיק ה' דשם ליכא הפסק בין מנחת סולת לונסכו רביעית ההין וא"כ תרווייהו אדשחרית קאי א"כ כי אמר אח"כ ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכה של מנחת הבקר דמנחה הוא לשון נקבה ועלי' קאי כנסכה שהרי כבר הזכיר נסכי הבקר בריש הפרשה משא"כ בתמיד דפ' פנחס עכ"ל:

וטעמא רבא איכא נמי מסברא לחלק ביניהם לפמ"ש תוס' דהנפקותא הוא בשלא הקריב של בוקר ונזדמן לו נסך א' אי יקריבנו בשביל בקר או בשביל בין ערבים וזה שייך בתמיד של דורות משא"כ בעולת סיני שיהי' בשעת החנוך דקי"ל במנחות נו"ן ע"א דביום החנוך אי ליכא תמיד בבקר לא יקריב בין הערבים ומסתמא תמיד ומנחתו ונסכו קאמר א"כ לא שייך כנ"ל וק"ל:

וההיא סוגי' דמנחו' ד' נו"ן דאתאינן עלה היא ג"כ תמוה כבר נתעורר התי"ט שהרי בין בעולת סיני ובין בתמיד של דורות בשניהם נאמר בשוה בריש הפרשה את הכבש א' תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים והדר קרא ותני בסוף הפרשה ואת הכבש השני תעשה בין הערבים ומה נשתנו אלו מאלו ובה"ז שם קרא תגר על תי' תי"ט ובזית רענן על הילקוט פ' פנחס לא נ"ל דברי בה"ז ונדחק הוא לומר דבעולת סיני קרא קמא עיקור ואידך לדרשא לומר שבין הערבים יהי' השני ואי לא עביד של שחר לא יעביד של בין הערבים משא"כ לדורות כולי קראי מיותרי וכולם לדרשא יע"ש והכל דוחק גדול והנלע"ד דב' פעמים הזכיר תמיד של הערבים בפרשה א' קרוב לשל שחר וא' מרוחק ממנו בסוף הפרשה וב' מיני תמידים איכא בשנה א' בימות החול ששני התמידים קרובים זה לזה רצונו לומר שאין שום קרבן חובה מפסיק בין זה לזה וא' במועדים שהמה מרוחקים זה מזה שקרבני מוספים מפסיקי' בין זה לזה והשתא בפ' פנחס דמיירי מתמידי חול שהרי כל המועדי' נזכרים שם אח"כ א"כ קרא קמח ששני התמידים נזכרים

בפסוק א' ומקורבים זה לזה הוא עיקר הקרא ואותו קרא בתרא המרוחק אתי לדרשא לומר אפי' לא הקריבו שחרית יעשה לבין הערבים ודלא כהבנ' זית רענן הנ"ל אמנם בפ' תצוה אז הי' המלואים קריבי' שחרית לבין ערבים נמצא ואת הכבש השני שבסוף הפרשה ומרוחק מתמיד השחר הוא העיקר שהרי באותו זמן הי' מרוחקים זה מזה וקרא קמא לדרשא ודרשינן אי איכא א' בבקר יעשה שני בין ערבים ואי ליכא א' בבקר לא יעשה שני בין ערבים וזה נ"ל יותר נכון מכל מה שראיתי בזה ואחתו' בברכה א"נ הדש"ת פ"ב יום א' י"א טבת תקע"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה י

מחיי חיים יתן חיים ושלום וכ"ט וכתיבה לאלתר בספרן של צדיקים את ידידים הגאונים צנתרי הזהב תרי גיסי ה"ה כקש"ת מה"ו מרדכי זאב ומה"ו יוסף שאול נ"י:

אחד"ש אספרה כמו יען הדבר נוגע לספרן של צדיקים הדרתם נ"י ספר מגן גבורים זה שבועות שתי' היינו במסיבה ואמרתי בשם מחות' הרב מו"ה יוסף ליאמאן זצ"ל מאמסטערדם בישוב ק' רשב"א ברכו' י"ד ע"ב במערבא ערבי' דבר חל ב"י ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם והקשה רשב"א הא כל פסוקא דלא פסקי' משה אנן לא פסקינן ותי' הנ"ל שזה הוא מקרא מלא בפ' אחרי בתחלת פ' עריות וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם:

והנה במערבא התחילו ויאמר ה' אל משה לאמר שהוא פסוק בפ' ציצית ושוב לזה פסוק שלם מפ' עריות והנה אמת נכון הדבר. ואמרתי לא נעלם מרשב"א אלא כיון דבלא"ה צריך לתרוצי מפני חזרת הש"ץ אני ה' אלקיכם שהוא באמצע פסוק מיהו באתרי' דרשב"א הי' נוהגי' כן כמ"ש בתשו' הרא"ש. אך במקומינו דחוזר ש"ץ ה' אלקיכם אמת ואין זה אמצע פסוק דכל אדם יכול לומר כל היום ה' אלקיכם אמת. דוקא אם מתחיל אני ה' אלקיכם ע"כ לשון הקרא קאמר הוצרך הרשב"א לדחוק אבל אנן צא צריכין לדרשב"א ותי' מחות' הנ"ל אמת בלי פסק:

ושם דברנו ג"כ שיש מפקפקי' על מה שנוהגי' להתחיל קידוש ליל שבת קודש בויהי ערב ויהי בקר יום הששי והוא באמצע הפסוק ואמרתי לישב המנהג כי ברצונם להתחיל יום הששי מפני צירוף שם הוי' שבראשי תיבות יום הששי ויכולו השמים ולא נכון להתחיל יום הששי שאין בו משמעות של כלום יום הששי ויכולו השמים וע"כ לצרוף ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מה תאמר היה להתחיל תחלת הקרא וירא אלקי' את כל אשר עשה והנה טוב מאוד לא נכון להתחיל בליל ש"ק בזה מפני דרשות חז"ל טוב מאוד זה המות והשתא דלא איפשר באופן אחר שרי למפסק קרא כנל"ע לישב המנהג:

והיה שם למדן א' נזכר שבספר דהדרתם מגן גבורים מדבר מעני זה ושם נאמר דהיכא דאיכא אתנחתא או זקף קטן שפיר דמי ואמרתי ניתי ספר ונחזי ומצאנו כ' כן בשם קטניתיא בנו של מחבר ס' יכין ובועז אשר לא ראיתיו עד הנה:

ופאר רמכ"ת הרגישו מה דק' ע"ז מפ' הקורא את המגלה ונוראות נפלאתי על תרוצם דניחא להו ואין שחר לדבריהם במח"כ הנה שמואל ס"ל פוסק דס"ל ב' פסוקים ומחצה הוה כמו ג' פסוקי' ורב פליג משום דלא פסקי' משה והקשה ש"ס ולשמואל פסקינין והא אמר ר' חנינא קרא והשתא מאי מקשה לשמואל הא לדידיה ב' פסוקים ומחצה הוה כמו ג' פסוקי' ורק משום דלא למיפסק היכא דלא פסק משה ואי ס"ד אתנחתא הוה פסיק לא הוה מקשה מידי ואין מקום לדבר זה וכל שהאריכו מכ"ת בהמצאה זו לפע"ד אינו נכון גם מ"ש להדרתם דאשתמיטתי להרא"ש דברי רש"י בסוכה גבי אני והו חלילה הא אפי' תשב"ר יודעין אמנם ע"ד תמורת וצירופי' כאילו כל התורה שמותיו של הקב"ה ותלי' בכונת האומר אם יאמר אחות לוטן תמנע בכונה ידוע הרי הוא שם קדש ואם אומר כל אני אתה והו וכדומה בלי שיכון לשם איננו קודש משא"כ כשאומר ע"ד לרבי' אתם אדוני אפי' אם כונתו על חביריו העומדים לפניו כמו שאמר א"א ע"ה למלאכים הרי הוציא ש"ש לבטלה אלא צ"ל אדוני בפת"ח ולזה נתכון הרא"ש באומרו לשון הקרא אני ה' אלקיכם אין הכונה לאני האמור בהושענא כמובן:

ויהיה דברי אלו ערבים ומקובלים לפני כבוד הדרתם וה' יברך אותם ואת תורתם וירים קרנם וכבודם כנפשם היקרה ונפש א"נ שש בשלותם. פ"ב יום ב' וי"ו אלול תקצ"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יא

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים ארוכים לי"נ מחו' הרב הגאון הגדול המפורסם בכל אפסים כש"ת מו"ה שלום אולמאן נ"י אב"ד ור"מ דק"ק לאקענבאך יע"א:

ע"ד יוסף מכאוב הילטייא אשר פסלו מר מלהיות ש"ץ ע"פי מכתב משלשה רבנים דק"ק טאב ודק"ק קמארן ודק"ק נעצע עיינתי בדברי רבנים ועדותיהם הנ"ל וחזרתי על כל צדדי קולא ולא מצאתי מקום להכשירו להיות ש"ץ כי לפי דבריהם נאף וגנב ועשה עוד שארי תועבות אשר בכל אחד מהם סגי לפוסלו גם כי חזי לאיצטרופי כולם יחד.

והאמנם הרמ"א בש"ע א"ח סי' נ"ג סעי' כ"ה כ' ואין מסלקי' אותו משום רנון בעלמא כגון שיצא עליו שם שנתפס עם הכותי' וכו' ואמנם לעיל סעי' ד' כ' מג"א בשם תשו' ראנ"ח ח"ב דבקלא דלא פסיק אפי' יחיד יכול לעכב עליו להעבירו ובפרי מגדי' כ' ליישב דבסעי' כ"ה מיירי רנון בעלמא וקלא דפסיק אבל קלא דלא פסיק מסלקינן לי'. ולכאורה

לולי דבריו הייתי אומר דבסעי' כ"ה מיירי שהש"ץ מרוצה לכל הקהל ואין א' מערער רק לדינא אין מעבירי' ברנון אפי' קלא דלא פסיק ובסעי' ד' בתשו' ראנ"ח מיירי דהמיעוט מוחי' שאינם רוצים בש"ץ שיצא עליו קול רע שומעי' להם וכן יש להוכיח קצת מלשון תשו' רבנו שמחה שבמרדכי ומייתי לי' מהרש"ל בתשובה סימן כ' דף יו"ד ע"א שמסיים וז"ל וכשנתמנה לש"ץ ונכנס לתפלה ואח"כ יאמרו א' או ב' אין אנו חפיצים בך ולא פשע בשום דבר הנקרא פשיע' שלא כהוגן לאו כל כמיניהו להעבירו הואיל וכבר נתמנה עכ"ל ולכאורה קשה אריכות דבריו דלא פשע וכו' צריכא למימר דאי פשע בדבר הראוי' להעבירו מה לנו צורך להמחאת אלו היחידים ואי אינהו שתקו אנן מי שתקי' ועוד אי לא פשע אפילו כל הציבור אין יכולין להעבירו אע"כ מיירי שאין הפשיעה ברירא לנו אלא שיחידים טוענים הפשיעה ע"י שום קול וכדומה ואי הוה שתקי' ומרוצים בו אנן הוה שתקין אך כיון דמחו בי' אפי' יחיד יכול לעכב ולמימר לדידי מהימן לי האי קלא וכי האי גונ' קיי"ל לענין קלא דלא פסיק דאין כופי' הבעל להוציא אך אי רוצה להוציאה ולדידי' מהימן קלא יכול להוציאה אפילו בע"כ ובזה"ז דאיכא חר"ג כמ"ש בית שמואל סי' י"א סק"ו כן הי' נלע"ד דה"נ דכוותי':

איברא דברי רמ"א סעיף כ"ה הנ"ל לקוחים מתשובת רשב"א שבסוף ספר כל בו ויע"ש ד"ה במס' עדיות וכו' וז"ל שם ש"ץ שמרננים עליו העם שנתפס עם הנכריות אם נתברר זה בשני עדיות כשרים וכו' הרי זה נפסל על זאת וראוי להעבירו אבל ברננה שמרננים אחריו שלא בעדים אינו נפסל עכ"ל ושוב אח"ז בד"ה לרב יצחק וכו' מייתי תשו' רבינו האי ש"ץ שיצא עליו ש"ר שנחשד בא"א וראוהו נשים כשרות ונדחה מלהתפלל ואח"כ הראה עצמו כי עשה תשובה וכו' ומקצת אמרו שלא יתן לקובעו ש"ץ לעולם יורנו אדונינו וכו' תשובה תשורת הדין שאין לך דבר שעומד בפני התשובה וכו' ובד"מ אות יו"ד בסופו רמז על תשובה זו יע"ש ומשמע דבלא"ה הי' נדחה כדין אע"פ שאין כאן אלא חשדא וראיה נשים דפסולות לעדות ואע"ג דמשמע שם שנתפס קצת בדברי עצמו מ"מ הא אין אדם משים עצמו דשע ואינו נפסל ע"פי עצמו (עיין בספר אשל אברהם הנדפס בש"ע קטן אות ה') וא"כ סתרי אהדדי תשו' רשב"א עם תשו' רבנו האי שהעתיקם הכל בו וגם ברמ"א ודוחק לחלק בין נתפס עם הכותית דקיל מחשדא דא"א דלא משמע כן דהרי מיירי שם נמי ממסור שמסר אנשים לתוא מכמר יע"ש אע"כ כמ"ש לעיל דרשב"א מיירי במרוצה לציבור ואין מוחה ורבנו האי מיירי בהדי' קצת אמרו שלא יקבע לש"ץ לעולם ומש"ה אי לא דעביד תשובה היה נדחה מהתמניותו וזה נ"ל ברור בעזה"י:

מ"מ מדקדוק לשון הכל בו ש"ץ שמרננים עליו שנתפס עם הנכרית אם נתברר דבר זה בשני עדים שלשון זה צ"ע אי איכא עדים תו לא שייך לשון רנון והכי הל"ל ש"ץ שמרננים עליו ברנון לא מפקי' כיון דליכא עדים וכן מה שסיים בסוף אבל ברננה שמרנן שלא בעדים אינו נפסל עכ"ל מה לשון שמרנן בלא עדים ואשר ע"כ נ"ל דאפילו באין מוחה מ"מ מפקא בקלא דלא פסיק ובלבד שיצא הקול שנעשה הכעור בפני עדים והלכו למד"ה אע"ג דליכא עדים בפנינו כיון דאיכא קלא דעדים בצד אם תן והקול יצא מעיקרא מכח עדים כשרים מורידים אותו מהתמניותו אבל רננה שלא בעדים אלא הקול יצא מעיקרא ע"י עבד ושפחה ומוזרת בלבנה בהא לא מפקי' ואפ"ה פסק רבנו האי ע"י קלא דנשים אי איכא יחידי' דמחו ביה אי לא עביד תשובה דחינן ליה מהתמניותו וחילוק זה שכתבתי בין קלא לקלא מבואר בגטין פ"ט ע"א ועיין מ"ש בית שמואל סימן מ"ו סק"ו ונמצא שע"י פסולי עדות אי איכא יחידים דמחו ביה מורידי' ואי לא שתקינן אנן וראיתי בספר חוט השני סימן ע"ה להגאון מו"ה שמשון בכרך ז"ל בש"ץ שהעיד עליו ע"א שהמיר פ"א והודה לו הש"ץ אלא שאמר ששב לאחר פלפול ארוך העלה כיון שראינו ממנו כמה עניני תשובה דמוכחת מהימן ששב ולא נפסל ושם בדף ע"ח ע"ב כ' וז"ל ולולי בירור זה לא הייתי מאמינו על התשובה כיון שלא הודה מעצמו על חטאיו אין כאן פה שאסור הוא הפה שהתיר אלא נתגלה קלונו ע"פי ע"א אע"ג דבשבויה וכו' לכן הטלתי עליו לברר האמת שכבר קיים וכו' ובזה יושקט תרעומות המצפצפים והמהגים וכו' ואעפ"י שהתנו עמו שקבלוהו על מנת דלא ליפוק עליה קלא בישא והיינו בדבר עבירה דלא עביד תשובה וכו' עכ"ל:

ולכאורה צ"ע הא ע"א לא מהימן וע"פי הודאת עצמו אינו נפסל ואפילו לא אמר דעביד תשובה ובאמת דעת ראב"ן מובא במרדכי פרק חזקת הבתים סימן תקכ"ח דפלוני רבעני לרצונו מיירי דהעד שעמו אינו יודע שהיה לרצונו דאל"ה כיון שהעד מסייעא לו נעשה רשע ע"פי עצמו ואין אידך נהרג וכן הוא בראב"ן בחי' דינים ובמס' כתובות סוגיא שנים שאמרו כ"י הוא זה אבל אנוסים היינו אבל דוחק בעיני שתשו' חוט השני נתכוון לשיטה זו ולא מייתי ליה אע"כ מוכח מזה דגם בע"א מעיד מהני מחאת יחידי' דלגבי דידהו מהימן כמו דבעל מפיק בע"א אי מהימן ליה כבי תרי ומיהו זה צ"ע קצת בש"ע א"ע סימן קע"ח ובית שמואל סק"ז וסק"ט יע"ש:

ונחזי מה דקמן בנידון שלפנינו אי היה צריכי' להנ"ל היה ראויה לפוסלו דהרי איכא קול גדול ולא יסף כלומר לא פסק שנתפס עם אשה אפילו לו יהיה שאיננה אשת איש כי לא פורש בדברי העדים מ"מ נדה היתה עכ"פ והא קלא דלא פסק היה בשעת מעשה

כמבואר מאוד באריכות בכתב הרב המא"הג דק"ק צעצע מה שנכתב אליו מטאפינארא ואותו קול יצא ע"י עדים שלשה אנשים שמצאוהו שוכב ערום מיחד עם האשה כן מבואר בדברי המא"הג דק"ק טאב ואיכא ע"א כשר וישר המעיד בפנינו שהיה בעצמו באותו מעמד כשנתפס עם האשה וגם איכא הודאות עצמו כמ"ש המא"הג מצעצע שאמר כשהכו אותו מה יועילו ההכאות אני עשיתי ואעשה עוד מה שלבי חפץ א"כ מכל הלין טעמים פסול להיות ש"ץ אפילו ליכא שום יחיד מערער אנן מי שתקינן ומכ"ש שאפילו א' יכול לעכב על איש כזה ואפילו יאמר שיעשה תשובה מכאן ואילך אין להאמינו כי תשובה של רמי' היא עיין תשו' רא"ש כלל נ"ח סימן ד':

אך לנידון שלפנינו אין אנו צריכין לכל זה דהא קיי"ל מצרפי' עדות אפילו להוציא אשה מבעלה יעיי' בית שמואל סימן י"א סקי"ג מכ"ש הכא והאיכא ב' עדים על ניאוף וב' עדים על הגניבה שהרי הרב המא"הג דק"ק טאב קיבל ע"א על ניאוף והרב המא"הג דק"ק קאמארען הפליג מאוד מה שהוא בעצמו יכול להעיד שהיה שרויה תמיד בבתי זונות שמה הרי בעדי ניאוף וזה המא"הג בעצמו מעיד על הגניבה בעירו כלי בדיל מבית יהודי א' והמא"הג דק"ק צעצע הפליג בכמה מעשים מכמה פעמים מגניבה כמבואר באורך בדברי הרבנים המופלגים הנ"ל מלבר שארי דברים יין ידליקהו ושכר ירדפהו ואינו מתפלל בעשרה ועבר על חדד"ג ושינה שמו לישא אשה על אשתו וכל מן דין פסול הוא ואם עלה יורידוהו מהתמניותו ואין דן דינו למזור עד שילך למרחקים במקום שאין מכירין ולא ישתמש בשמוש החזנות כלל וישוב בתשובה שלימה לשם שמים ימים ושנים ושב ורפא לו הנלע"ד כתבתי לכבוד ה' ותורתו דין אמת לאמתו הכ"ד פרעסבורג נגהי ליום ב' ה' תשרי תקפ"א לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה יב

שלום וכ"ט לידידי הרב המא"הג המופלג ומפורסם כגן הדסים ערוגות הבשמים כקש"ת מו"ה צבי אביגדור נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש יע"א וחד דעימי' האי מרבנן תלמידי המופלא החרוץ בעל פיפיות כש"ת מו"ה יוסף זלמן נ"י:

יקרתם שלחו לי לכאן מפ"ב במקום שאני משעשע פה לשאוב אויר טוב וקוצר תוכן מבוקשם היות בגליל פלוני הרב המופלא פלוני רוצה לישב על כסא הרבנות להיותו ממלא מקום אבותיו הרב הגאון זצ"ל שהיה רב בגליל והבן ראויה לאותו איצטלא ואמנם נגיד אחד מנגדו לבלתי הושיבו על כסא אבותיו ובא הדבר בפלילים ופר"מ היותם סמוכים לאותו הגליל יצאו בנשק לישע הבן הרב הנ"ל להחזיקו בירושת אבותיו וכפי מכתב פר"מ יצאה הפקידה משרי הגליל שהדבר תלוי בדעתי אם אסכים שע"פי דתה"ק

הבן יורש כסא אביו אזי כה יהיה וכה יקום ורמזו לי פר"מ כי הדין פשוט בש"ס כתובות וברמב"ם דהדין עם הבן הרב הנ"ל.

והנה מהראויה שלא להשיב כלל עד אדע דברי שכנדדו החלוק מאיזה טעם וריב לא אדע איך אחקרהו ואולי אם אשמע טענת זה שכנגדו יהיה הדין עמו ובשגם לא נשאלתי אפילו מבעלי דברים עצמם היינו אנשי הגליל העומדים על ימין הרב כי פר"מ שהם מגליל אחר ומיחזי כמתעברים על ריב לא להם ובשגם אם יצאה הפקידה מהשרים דרכם לשלוח פקודתם לשרי גליל שלנו שישאלו את פי וכיון שלא באה הפקידה כנ"ל היה ראויה להשיב ידי אחור אך מ"מ לא אמנע טוב זה תורה לברר הדין על נכון בעזה"י כדי שלא להשיב פני כבודם ריקם:

הנה הרמב"ם פ"א ממלכים שפתיו ברור מללו שהמלכים וכל מינויי ישראל המה בירושה מאבות לבניהם אחריהם והוא מש"ס ערוך כתו' קי"ג ע"ב ויליף ליה מקרא ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור ולכאורה צ"ע קצת מש"ס ריש ר"ה דאמרי' גבי מלכי ישראל מניסן מנינן לא צריכא דאימנו עליהו מאדר ומלך בך מלך הוא וכו' יע"ש משמע מהא דאפילו מלך בן מלך בעי מנין ואפילו מנין לא מהני ליה עד דקם בניסן ואי ס"ד מלכות הוה בירושה וא"כ מכי מת אביו ירית ליה מלכותא ממילא ככל ירושה דממילא וי"ל דלאו ירושה ממש כמלכי או"ה שהארץ להם ומורשים לבניהם יהיה חכם או טפש ובמלכי ישראל אינו כן שהנחלה אינו שלו רק הכסא יגדיל ואי ממלא מקום אבותיו וראויה לכך אז יורש אפילו איכא אחריני דעדיפא מיניה אבל אי אינו ממלא מקום אבותיו יבואו אחרים וישמשו תחתיו ויעיי' הגה' מיי' פ"א ממלכים שם וע"כ בעי מינוי למלך בן מלך והקמתו על כסא ממלכתו ומשו"ה אמרינן בש"ס ר"ה הנ"ל דלא מניני' ליה מאדר מיד דבעי בדיקה אי ראוי והגון למלכות או לא ומ"מ אי ממלא מקום אבותיו לא הוה כפנים חדשות ממש אלא כירושה ובזה כתבתי בגליון ש"ס שלי בסוטה מ"א ע"ב בתוס' ד"ה אותו במה שנתקשה הרב בספר באר שבע ובמעיין חכמה איך הומלך רחבעם בן שלמה ולא היה אמו מישראל שהיתה נעמה העמוני ואפילות נתגיירה בצדק מ"מ הא בעי' ממובחר שבאחיך והי' נלע"ד דוקא תחלת השימה נצטוינו שיהי' ממובחר שבאחיך והיינו שום תשים עליך מלך מקרב אחיך וע"ד משל אנחנו שמנו עלינו דוד מלך ישראל ממובחר שבאחינו ואין בו דופי ושוב זכה הוא וכל בניו אחריו עד סוף הדורו' ובלבד שימלאו מקום אבותיהם ושוב אע"ג שאותו הבן איננו ממובחר שבאחיך שאין אמו מישראל לא מצינו שהוזהר הוא שלא לשמש בכתר מלכות אך עלינו האזהר' שלא נשימהו עלינו והרי לא שמנוהו כי ירושה היא לו משימה הראשונה והבן זה:

ובספ"ק דמגלה אמרי' כשפוסקי' גדולה לאדם פוסקי' לו ולזרעו אחריו עד סוף כל הדורות שנאמר ויושיבם לנצח ויגביהם ואם מגבי' עצמו הקב"ה משפילו שנאמר ואם אסורים בזיקים וילכדו בחבלי עוני ולכאורה קשה מה צריך לילפותא שהקב"ה פוסק לו גדולה ולזרעו אחריו תיפוק ליה דדינא הכי שבניו יורשי' גדולתו וי"ל שפוסקים משמים שיזכו לבנים ממלאים מקום אבותיהם ויורישו בדין וכשמגביהים עצמם הקב"ה מעניש אותם שלא ימלאו בניהם מקום אבותם ובזה נתברך מלכנו דהע"ה שלא תפסוק המלכות לעולם מבניו שלעולם ימצאו בבניו ממלאי' מקום אבותיהם ולא תפסיק לעולם וזה הוא יתר שאת למלכי ב"ד משארי מלכי ישראל:

ובזה יובנו דברי ש"ס פ"ק דע"ז יו"ד ע"א על פסוק קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאוד שאין ממנין מלך בן מלך פי' כי כן מצינו בפ' שמנה מלכי' שמלכו בארץ אדום שלא הי' א' מהם מלך בן מלך ולכאורה יש לדקדק שאמר קטן נתתיך בגוים על דבר שאינו בעצם אלא בהסכמה והם הסכימו ביניהם כך ולא שייך לומר על זה קטן נתתיך בגוים אבל האמת כי הארמיים הסכימו כך ביניהם לכבוד ולתועלת שלא יעמוד בן מלך והוא טפש ואין ראוי למלוכה ויהיה יורש המלכו' מאבותיו ולא יאתה לו מלוכה ע"כ הסכימו דעתם שלא למנות מלך אא"כ ראוי למלכות וזה הוא קרוב לדת תורה וראוי ונכון אך להיותם בזוי מאוד לא זכו מעולם שיהי' בן מלך ראוי למלכות כי להיותו נתגדל כמלך בתאות לבו לא למד חכמה וטכסיסי מלך וההיפוך במלכות ב"ד שכל בניו ראוי' למלכות וכנ"ל.

ומה שצל"ע לשון רשב"א בתשובה ס"סי שי"ן וז"ל ועוד שאפילו לא היה האב יכול לעמוד בשמושו אם הבן ראוי לכך וכו' שורת הדין שיהיה הוא קודם לכל אדם כי לפי מה שאני רואה ממנהג אותן המקומות הבנים מתמני' מדעת הציבור חזנים תחת אבותיהם וכו' וכלל גדול אמרו ז"ל בכל עניני המניין שאם היה הבן ראוי הוא קודם לכל אדם ואפילו כהן גדול אם היה בנו ראוי וכו' הבן קודם שנאמר והכהן המשוח תחתיו מבניו וכו' עכ"ל ולשון זה צ"ע מ"ט תלי' זה במנהגא כיון שדין תורה כך הוא ותו מ"ט תליא בדעת הציבור כיון שכופין אותם ע"כ למנות הבן תחת אביו שממלא מקומו ותו מאי אפילו כהן גדול דקאמר מאי רבותי' דכהן הגדול בענין זה:

והנלע"ד בענין זה ע"פ מה שצל"ע בש"ס יומא ע"ב ע"ב מצריך קרא לכה"ג שבנו קם תחתיו וק' הא למה לי קרא הא בספרי דרשינן מדכתיב במלך בקרב כל ישראל לרבו' כל המינויי' בישראל וכמ"ש רמב"ם פ"א ממלכי' וא"כ למה לי ק"א מיוחד לכה"ג ותו דאמרי' דמשוח מלחמה אין בנו קם תחתיו מדכתיב אשר יבוא אל אהל מועד וכן פסק רמב"ם בהלכות כלי מקדש פ"ד ע"ש וקשה ומי גרע משארי מינויי ישראל אע"כ מוכח מזה דלא

נאמר דבר זה אלא במלך וכדומה לו ככל אותן המנויין דפרט הירושלמי דמייתי תוס' דסוטה מ"א ע"ב ד"ה אותו וכו' שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי הדיינין ומכין ברציעו' אבל כל מינויי קדושה אינן בכלל זה ומשו"ה בעי כהן גדול קרא יתירה לרבות וחוזר וממעט משוח מלחמה ומכ"ש כל שארי מיני קדושה וע"כ כ' הרשב"א דמינוי חזן הכנסת תלוי במנהגא שיש מקומות הנהיגו חזן של מקדש מעט ככהן הגדול בבהמ"ק וכמו שאנו נוהגים סלסול בבה"כ מדרבנן בכל דברים הנוהגים במחדש מן התורה כמבואר בהגה' ש"ע א"ח סי' קנ"ג ובמג"א שם סס"ק מ"ו יע"ש ה"נ דכוותי' והיינו דכתב רשב"א אפילו כה"ג שהוא מינוי של קדש טפי אפ"ה ממנים בנו תחתיו מכ"ש חזן שנראה קצת כשליח קהל לענין שארי ג"כ:

והיינו דכ' רשד"ם בתשובה סי' פ"ה ומייתי לי' מג"א ס"סי נ"ג (נרשם בטעות שם) דהרשב"א מודה בכל מינוי התורה והיראה ורבנו שאינו בירושה ומייתי לי' מש"ס יומא דשלשה כתרים הם כתר מלכות וכהונה מורישי' לבניהם אבל כתר תורה הפקר הוא יע"ש וקשה עכ"פ מנ"ל מקרא להפקיר כתר תורה הא כתיב בקבר כל ישראל לרבות כל מינויי ישראל אע"כ מדאיצטריך בכה"ג קרא יתירה ומדמעטי' נמי משוח מלחמה ש"מ דוקא מינוי של שלטוני' אבל של קדושה והוראת התורה אינה בירושה לבניהם כלל וכן פשיטא ליה להרמ"ע בעשרה מאמרות דמייתי מג"א שם לפסק הלכה ושפתיו ברור מללו דמעולם לא הורישו כתר תורה לבניהם אלא מהלל ואילך ולא משום כתר תורה אלא להיות המלכות שבישראל מלכות הורדוס עבדא בישא ראו חז"ל להשלים כתר המלכות ע"י נשיאי התורה שהי' אז מזרע דהע"ה והורישו כתרם לבניהם מטעם שלטונו' מלוכה לא מטעם התורה וההוראה יע"ש במתק לשונו וראיתו ברורה ממה דאמר ר' לר"ח בהוריות מה אני בשעיר והשיב לו הרי צרתך בבבל היינו ריש גלותא ש"מ דמטעם מלכו' היתה נשיאותם ובדבריו הבנתי היטב דברי צוואות רבי אע"ג ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא משום דמילא מקום אבותיו ביראת חטא טפי מר' שמעון וצריכא רבא דהוה סד"א דמשום כתר תורה ירש כסא אביו ואז בודאי חכם עדיף ממי שאינו חכם כ"כ אע"ג דירא שמים טפי ובלבד שיהיה גם החכם צדיק וירא שמים וא"כ היה הנשיאו' ראוי לר"ש קמ"ל רבי דמטעם רבנות התורה איננו בירושה כלל רק מטעם מלכות וא"כ פשוט דלענין מלכו' ירא שמים עדיף כדכתיב בפרשת המלך לבלתי סור ממצות ה' אלקי' ימין ושמאל ואפשר היינו דקאמר ללוי צריכא לדידך ולמטלעתך פי' אי הוה ס"ד דנשיאו' מטעם כתר תורה אפשר שחכמים כמו לוי יעוררו מדנים שהם קודמים במעלה וכאשר באמת לוי לא עייל בי מדרשא כל ימי ר' אפס וכשעלה ר' חנינא בראש

ירד לו לוי לבבל וא"כ אי הי' הנשיאו' נמי מטעם כתר תורה אפשר שהוא יערער ע"כ הועילה צוואתו של רבי להורו' נתן דמטעם כתר מלוכה היא וביראת שמים תלי' ואין עורר וטוען:

ואגב אומר מאי דאמר בלשון גנאי לך ולמטלעתך מלתא אגב אורחיה דבלאה"נ איננו ראוי לנשיאו' ולהיו' ראש הסנהדרין דבעל מום פסול דיליף לי' במס' סנהדרין ל"ו ע"ב מדכתיב במלך יפה את רעיתי ומום אין בך ומאתך ילפי' מיוחס ודברי תוס' שם שכ' דלמא מאתך נמי למעוטי בעל מום כדאיתי' בסוטה י"ב ע"ב עשית למרע"ה בעל מום הנה לולי דבריהם הייתי אומר דש"ס דהתם אדסנדרי' סמיך דמ"ש רש"י שם דמשה הי' לוי ונפסל בקול כבר תמה רמב"ן בתורה ועיי' רא"ם פ' שמות דהרי בלא"ה הי' בן שמנים שנה ולוי נפסל בשנים ואע"כ צ"ל דסנהדרי' נפסלו' בכל מיני מומין בין הפוסלי' בכהנים בין הפוסלי' בלוים וכיון שמרע"ה הי' ראש סנהדרין בודאי לא הי' לו מום בקולו ואע"ג דהי' ערל שפתים כבר כ' שאין זה מום מפני שע"י נס נעשה בו וליכא משחתם בהם מום בם אבל בקול ה' נפסל ושפיר הקשה ר"נ לר' יהודה ואפשר ר' יהודה ס"ל ע"פ המדרש שהי' קולו של מרע"ה הלך וסובב כל ארץ מצרים באומרו ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל ואמר עד כאן כת א' ועד כאן כת ב' וכו' עיי' מכילתא פ' בא וגם בלא"ה השמיע קולו בכל מחנה ישראל וג' פרסה על ג' פרסה ורמז לו זה בתחלת יצירתו שיהי' קולו כנער ואין זה מום אבל דכ"ע מיהת דמום פוסל בסנהדרי' ולפע"ד היינו נמי פלפולו של ר"ש בר רבי עם ר"ח במס' מגילה כ"ד ע"ב אלמלא לוי אתה פסול אתה מן הדוכן ר"ל ואינך ראוי' לריש הנשיאו' והשיב לו רבי דלימא לי' כשאתה מגיע לוחכיתי לה' וכו' כלומר שהוא אינו ראוי להוראה ולסמיכה כלל כבסנהדרי' ה' ע"ב ובפירש"י שם ד"ה נוטל רשות מרבו וכו' ע"ש:

ולפ"ז הא דלא אמרי' בכתוב' דמשו"ה ר' גמליאל נשיא משום דר"ש עבי קלי' משום דלמסקנא קיי"ל כר' יהודה דמרע"ה היה קולו כנער ואפי"ה לא מיפסל אע"ג דהתם משום כבוד שמים היה וניסא איתעביד מ"מ משום כבודו של מרע"ה לא יופסל דיין בקול דדין שיהי' כרבו מרע"ה ועוד הא עמך כתיב בדומה לך והרי הוא בדומה לו ולפ"ז מוכח מסתמא דתלמודא דהלכה כר' יהודה דקולו כנער וכפירש"י בחומש פרשת שמות והרמב"ן טען עליו דהא ר' נחמי' הקשה עליו עשיתו למרע"ה בעל מום ולהנ"ל מיושב נמצא על כל פנים בעל מום פסול והיינו דרמז ליה ללוי לך ולמטלעתך.

נחזור להנ"ל דנשיאים מהלל ואילך נהגו בעצמם דין מלך משום מלכי הורדוס דלא הי' מולכים ברשות התורה ובזה יש להצדיק דברי חכמי ישראל שאמרו לאגריפוס אחינו

אתה בסוטה מ"א ע"ב הנ"ל שלא הורו הוראת שקר ח"ו כי היות מלכנו האמתי בראשם נשיא מדבית הלל ולא חשבו לזה אגריפס אלא לממונה בעלמא ולזה כשר כל שאמו מישראל ולא בעי ממובחר שבאחיך כמ"ש תוספות שם ומ"מ הואיל ובלשון חנופה אמרוהי נענשו אבל שקר לא הורו ח"ו. ע' תוס' כתו' י"ז ע"א ד"ה מלך וכו' עוד לאלוה מילין דצריכא לומר דאע"ג דלענין להוריש כתרם לבניהם אין למידי' שררות התורה מפרשתו של מלך היינו מדאיצטרך קרא בכה"ג ומדמעטי' משוח מלחמה אבל לענין שאר מילי ילפינן שפיר מפרשתו של מלך דלענין שיהי' מקרב אחיך וכדומה ילפי' מהתם וכדמוכח ממ"ש תוס' יבמות ק"ב ע"א ובכתו' פ' אלו נערות ועוד דעדיף מיני' דלשאר מינויי' אי הי' תחלת השימתו ממובחר שבאחיך שוב מוריש גדולתו לבניו אפילו לא יהי' אמו מישראל כמו שהוכחתי מרחבעם בן שלמה משא"כ ברבנות התורה כל שימה ושימה תחלתו הוא שהרי איננו בירושה כלל ולעולם בעי' שיהיה מישראל.

היוצא לנו מזה לענין ולנידון שלפנינו אי אין רוב הציבור מסכימי' עליו להיות להם לרב ותופס ישיבה וכדומה אין לו להשתרר עליהם מטעם נחלת אבותיו כלל ומ"ש הרמ"א ביו"ד ססי' רמ"ה בניו קודמי' נמי אהחזיק עצמו בשררה אבל לא אהוראה ורבנות אך אי הציבור הסכימו עליו אפי' יהי' טעמם משום שרוצים לעשות נחת רוח לרבם זצ"ל ומשום דאית לי' זכות אבות פשיטא דזה המנגדו שלא כדין עושה ומצער הציבור ועתיד ליתן את הדין ואפי' יהי' גדול הרבה ממנו מ"מ הלא ר"ע ור' יהושע הי' גדולי מראב"ע ואפ"ה מנוהו לראב"ע נשיא מפני שר"ע לא היה לו זכות אבות ור' יהושע הי' בר פלוגתא דר"ג ש"מ כיון דראב"ע הי' ראוי להיות נשיא על כל ישראל זולת איזה חכמים שהיו גדולי' ממנו בתורה ומיהו בשארי מילי הי' הוא עדיף מיניהו אין ראוי' שיפסידו כל ישראל מפני ב' וג' אלו וה"נ בכל עיר ועיר אין החיוב שיהי' הממונה פרנס על הציבור גדול מכל לומדי העיר דוקא כי לפעמים הוא מרוצה לציבור ולא החכמים החלו אעפ"י שהם גדולים מזה בתורה כיון שעכ"פ לכל הציבור ראוי זה להיות מנהיג לא יפסידו הם עבור ב' לומדי' חלו ואי ח"ו עבדי שלא כדין ודתה"ק להביא הדבר בפלילים ענשם חרוץ ולא אקוה זה ח"ו וה' ישפות שלומו וירים קרן לעמו ויהי עלינו נועמו הכ"ד א"נ פיזינג עש"ק ב' מנחם ק"פ לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

וכעת רואה אני ראיי' אחרונה גדולה מכולן והוא דאיתא במדרש פ' פנחס ע"פ יפקוד אלקי הרוחות וכו' שהיה משה סבור שבניו יורשי' מקומו ונוטלי' שרדתו וכו' אמר לו הקב"ה לא כמו שאתה סבור וכו' הרבה שרתך יהושע והרבה חלק לך כבוד והוא פורס את מחצלאו' וכו' נוצר תאנה יאכל פריה וכו' עכ"ל מדרש יע"ש. והנה מרע"ה בעצמו

אמר אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניה' ואשר יכול לעמוד נגד רוח כל אחד ואחד כמבואר במדרש ואלו לא הי' יודע בבניו כל אלו המדות לא היה מבקש להם גדולה שהיה סותר א"ע בתפלתו אע"כ הי' הבנים ראוי' לכך והקב"ה לא אמר שיהושע יותר הגון לכך אלא שסידר הספסלי' ואת המחצלאו' וקשה הא כתי' תחתיו מבניו אע"כ בכתר תורה לא נאמר זה אבל אלעזר ירש גדולתו של אהרן דבכה"ג המצוה תחתיו מבניו ולא ברבנות וזה ראי' ברורה לפע"ד ובתשו' רמ"א דא"ד נדפס בסוף תשוב' א' מרב א' נקרא מו"ה שאול ונעלמה ממנו כל הנ"ל במ"כ:

תשובה יג

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון הגדול מופת הדור זקן ויושב בישיבה רמה אלומתו נצבה וגם קמה נ"י ע"ה פה"י כקש"ת מו"ה פלוני אב"ד ור"מ דק"ק פלוני יע"א:

יקרתו הגיעני ותוכן מבוקשו ז"ל במכתבו היקר ליתן לו יקר סהדותא שבנידון רבנות דמדינה שעפ"י הד"ת ראוי שימלא בן מקום אביו וסיים שאשלח אותו מכתב סהדותא לידו הגדולה והנשאה תמהני על חכם גדול שכמותו י"ב יבקש דבר שאינו ראוי והגון כ"א בא' משלש אלה יעשה או שגדולי מדינת מעהרין ורבניהם ישאלו ממני בתורת שו"ת ואשיב להם דעתי בהוראה זו וזה כמעט נמנע כי חלילה שיצטרך עלמא לדידי ולמטלעתי ואולי שאפילו בהמונם גדולי' וטובים ממני אדם מועט לעולם ועכ"פ אם אולי יהיה אז ראוי להשיב האמת שנית או אם ממקום גבוה מקום מושב שרי מלוכה ישאלוני על ככה ואשיב דבר ברור אשר גם זה נמנע מטעם הנ"ל ועוד למה ישאלו היושבי' על מדין בבעמישע קאנצלייא לרבני הגר והשלישי שהיה אפשרי אם הרב נ"י ישיג לו עסק ממקום גבוה שישתדל לו סהדותא משום מורה שד"ת נותן שהוא קודם ואז יש לו רשות לשאול ולקבל עדות ממי שירצה וישר בעיניו ואז כשאראה הפקידה כזו אוכל לכתוב בראשית סהדותי יען ראיתי פסק האדונים כך וכך ע"כ הריני להגיד לאדם ישרו ואמתו למען לא יאמרו הבריות עלי מתעבר על ריב לא לו ומוסר חרף ביד שכנגדינו להרוס מצבינו ומה לי ולהם:

ע"כ דברתי מדרך מוסר וד"א אמנם הנונע מזה לדינא קושטא קאמינא כי עד היום הזה כבר באו לפני איזה מעשים בענין כזה והוריתי הלכה למעשה שאין קדימה לבן ואם יש אחר טוב ממני וכ"ש שהציבור חפצים באחר והאמנם הרמ"א בי"ד ססי' רמ"ה העתיק דברי הרמב"ם בהל' מלכים ומשמע שעכ"פ אם אין מנהג או אין ציבור חפצים דוקא באחר יש קדימה לבנו גם לרבנות אך המג"א ססי' נ"ג מייתי תשו' רשד"ם (והוא בסי' פ"ה שם ובסוף התשו' ע"ה) וגם דברי הרמ"ע דכל זה בשארי התמניות אבל במינוי רבנות

של תורה הפקר הוא כדאי' ביומא ואפי' משוח מלחמה אינו מוריש מינייו לבנו ולכה"ג אצטרך קרא ולא ילפינן ממלך מינוי קדושה ממינוי מלכות ושארי פקידות דמייתי תוס' סוטה מ"א ע"ב ובעשרה מאמרות כ' אנשי בית שני כאן שניטל המלכות מבני דהע"ה לגמרי ע"כ הנהיגו מהלל ואילך למנות נשיא תורה מזרע דהע"ה לקיים לא יסור שבט מיהודה ומשו"ה היה להם מן אז והלאה בירושה מטעם מלכות לא מטעם תורה וכבר הארכתי בזה בתשו' והעליתי כן להלכה שוב מצאתי בס' גנת ורדים חי"ד ססי' ז' ח' פלוגת' בזה:

ואמנם היום חזרתי ועיינתי בזה לקיים דברי הרמ"א ססי' רמ"ה דודאי נשיא התורה בזמן חז"ל היה כעין מינוי קדושה לבד לא שירות וזה איננו בירושה אך עכשיו הוא כמשועבד לקהל לעשות צרכיהם בשכר ולא גרע מש"ץ ואטו מפני שהוא ג"כ שר בתורה מגרע גרע הרי קמן דמהלל ואילך אע"פ שהיה נשיא תורה מ"מ כיון דפתיך בהו ג"כ זכר למלכות ב"ד ירשו בניהם ה"נ דכוותיה וב"ה שזכיתי להפך בזכותי' דת"ח ובניהם אחריהם:

אך מ"מ בענין רבנית דמדינה שעיקרו שיהיה גדול מכל רבני המדינה ושישאלו ממנו ועל פיו יצאו ויבואו ואם איננו גדול מהם בודאי לא יועיל ירושת אבותיו אי גדול מכולם אזי אפי' איכא בעלמא גדול מזה מ"מ זכות אבותיו יעמדו לו להקדימו אבל אי איכא במדינה גדולי' ממנו א"א לומר שיש לו קדימה וא"כ אפי' אחר שיתפרסם לי כן שהוא זה גדול מכולם אם אכתוב כן אפי' יהיה אמת מ"מ אני כמטיל קוצים בעיני הרבה רבנים ע"כ לכשיגיע הדבר לכלל זה צריך מיתון והתחכמות והזמן יגיד לטובה ואחתום בברכה מרובה כנפשו היקדה ונפש אוהב נאמן. פ"ב יום ה' ב' אדר תק"צ לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יד

שלום וכ"ט לה"ה הרב הדיין המופלג המפואר כבוד מו"ה וואלף ב"ה דיין דק"ק ס"ה יע"א:

גי"ה הגיעני נידון מי שמתו אבותיו בכ"ט אדר ראשון לדעתו ינהג יא"צ בכ"ט וחולקי' עליו ומביאי' ראי' מבר מצוה בש"ע א"ח סי' נ"ה ומעלתו כ' דאין לדמות יא"צ לבר מצוה דכיון דכלו להמת יב"ח נגמר דינו וממילא היא"צ ביום שכלו יב"ח הנה בדין זה הלכו נימושות ועכ"פ לא אמנע מלבאר מה שצריך ביאור בעזה"י ולעמוד על דברי רבותינו ודעת קדושים אמצא יעזרני ה' ויעמידני על האמת:

פ"ק דר"ה ט"ו ע"א בעי מיני' ר' יוחנן מר' ינאי אתרוג ר"ה שלו אימת עייל שבט שבט דחדשים פירש"י של לבנה או דתקופה פירש"י סוף שלשים של תקופת טבת נכנס שבט

של חמה ופשיט לי' דחדשי' שוב בעי מיני' היתה שנה מעוברת מהו פירש"י אימת ר"ה שלו שבט הסמוך לטבת או אדר הראשון שהוא במקום שבט ופשיט הלך אחר רוב השנים פירש"י מי ששמו שבט וכ' תוס' דחדשי' אע"ג שבישול התבואה הולך אחר החמה דכתיב ממגד תבואות שמש ה"נ כתיב ממגד גרש ירחים וגם ישראלים מוני' ללבנה עכ"ל ולכאורה קושיתם קשי' עצומה דהרי לעיל י"ד ע"א אמרי' שבט ר"ה לאילנות הואיל ועבר רוב גשמי שנה פירש"י ועלה שרף באילנו' ונמצאו הפירו' חונטין מעתה ועפירש"י עוד שם ד"ה מאי קאמר וכו' ע"ש וידוע ממגד תבואת שמש קאי על פירות האילן וגרש ירחים קאי אפירות הארץ כגון קשואי' ואבטיחי' כפירש"י בחומש וא"כ חניטת פירות האילן אין להם בלבנה ומאי תירצו ה"נ כתיב גרש ירחים ומה יתן ויוסיף מה שישראל מונין ללבנה וכי מפני זה ישתנה שרף האילנו' וגם אם נדחק דמעשר פירות דרבנן והם אמרו מה יענה הרמב"ם דס"ל מעשר פירות דאורייתא וגם אם נדחק לומר דוקא אאתרוג קאי דגדל על כל מים כמו ירק מכל מקום האיבעי' שני' היתה שנה מעוברת היא בכל האילנות ואפי' בזיתים וענבים דלכ"ע מעשר דאורי' ופשיט הלך אחר רוב שנים דשמו שבט ומה ענין שם לכאן כיון דעדיין לא בא שרף לאילנו' מהיכן יחנטו ואמרי' במס' סנהדרי' י"ח ע"ב אר"פ ש"מ שתא בתר ירחא אזיל פי' רש"י אחר ירחי' הראוי' להיות אם לא נתעברה הולך קור וחום של שנה וצינה הראוי' להיות במרחשון הוי בתשרי כשמתעבר עכ"ל וא"כ מה לי אם רוב השנים שמו שבט או לא כיון שעכ"פ עדיין צינה של טבת הוא בשבט אין שרף באילנות ולא יחנטו ומעשר בתר חנטה אזיל א"כ מהיכי תיתי לקבוע ר"ה בשבט ולכאורה צע"ג אבל האמת יורה דרכו כי זה הכל נבנה על כללא דכייל ירושלמי לאל גומר עלי ומייתי לי' ש"ך סי' קפ"ט סקי"ג והשרש דהטבע משועבדת לתורתינו הקדושה ובתולה שנבעלה אעפ"י שעפ"י טבע כבר גדלה זמן הראוי שלח יחזרו בתולי' מ"מ כיון שעיברו ב"ד החדש הטבע משועבדת לתורה והוחלש כחה וחוזרת בתולי' וכן מי שנעשה בן י"ג שנה ויום א' עפ"י טבע חזקה שהביא ב' שערות ונמלכו ב"ד ועיברו אפי' בדקנו ומינאי' בו שערות הרי הם שומא ואם כבר אכל חלב ונתחייב חטאת או מלקות נפטר מחיובו ע"י עבור ב"ד וכן בן ט' שנים לביאה וכדומה וכל זה ביחד להדי' בתשו' מהר"י מינץ סי' ט' דמייתי ש"ך הנ"ל ונאריך בדבריו לקמן אי"ה והיינו דחידש לן ר"פ בסנהדרין הנ"ל שמע מינה ירחא בתר שתא אזיל דהוה סד"א דמטעם לאל גומר' עלי ישתנו העתים ג"כ קמ"ל כיון שזה אינו נוגע לתורה משו"ה עולם כמנהגו נוהג לענין קור וחום ומשו"ה מספקא לי' לר' יוחנן בר"ה ט"ו הנ"ל כיון דשתא בתר ירחא אזיל וצינה וקור במקומו עומד א"כ אין האילנו' חונטי' בט"ו בשבט דלבנה

אלא בט"ו דחמה ופשיט לי' דלא כן הוא אלא כיון דזה דבר הנוגע לתורתינו הקדושה משועבדת הטבע לתורה ודיניה וחונטי' האילנו' כמו ברוב השנים בשבט הסמוך לטבת ומי שאמר לשמן וידליק אומר לחומץ וידליק והקור לא יזיק והיינו דכ' תוס' ישראל מוני' ללבנה והטבע משועבדת לה:

ומה"ט פשיטא לי' למהר"י מינץ סי' ט' דתינוק הנולד באדר ראשון וכשעברה י"ג שנים ונכנס לשנת י"ד הוא פשוטה נעשה ב"מ באדר ולא בשבט אע"ג שבשבט כבר עברו עליו זמן שראוי להיות שערותיו מבושלת כראוי מ"מ לאל גומר עליו וכ' הרי כמה בני י"ג עברו עליהם ה' עיבורי' בי"ג שנים וכמה עברו עליהם רק ד' עיבורי' ומ"מ הכל חד מטעם הנ"ל ועוד פשט התם הה"נ מי שנולד בשנה פשוטה ושנת י"ד שלו מעוברת נעשה ב"מ באדר שני ואדר הראשון כמאן דליתא ומובלע באדר הראשון דלענין זה שני החדשים כאחד חשיבי וכ"כ בירושלמי דמס' מגילה הראשון תוספת והשני עיקור ומייתי לי' פר"ח א"ח סי' נ"ה סק"י באופן דאדר הראשון איננו לא שבט ולא אדר והכל מטעם הנ"ל.

אמנם מי שנולד באד"ר ושנת י"ג שלו נמי מעוברת אשר לכאורה לפי הנ"ל הי' לנו לומר דאד"ר כמאן דליתא ושני עיקר והרי כל העיבורי' שהי' בתוך י"ג שנותיו לא חשבי' ב' החדשי' אלא לחדש א' א"כ מה לי שנה אחרונה ומה לי האמצעי' ולאל גומר עלי סתמא כתיב וזו היא דעת מג"א סי' נ"ה אבל במהר"י מינץ פשיטא לי' מסברא דסוף דינא כתחלת דינא כיון שנולד באד"ר מחשבי' לו בשנה האחרונה אד"ר לחדשו ונעשה בו ב"מ ולא כ' שום סברא וראי' אלא סוף דינא כתחלת דינא והסכימו עמו כל גדולי האחרונים ואין שום א' מפרש דבריו לבר מספר מעיל צדקה מייתי ראי' דרושיי' ממדרש מה שאין דרכו ז"ל והוא רק פלפול וחריפו' ודרוש יע"ש:

ואולי י"ל טעמו של הגאון ז"ל דהרי זה כשנולד באדר הראשון הי' דנים אותו לפי אותו החדש לכשמלאו לו שלשים יום מאותו החדש הי' דנים אותו לבר קיימא הן לענין בכור הן לענין אבילות או ההורגו וכתיב מבן חדש תפדה דמזה ילפינן דלאחר חדש יצא מספיקו' הנ"ל ולא אמרי' דבאדר בעי' ב' החדשים כי החדש הראשון לא יחשב בכלל חדש דקרא זה לא יעלה על הדעת לאמור כן וכיון שכבר החלטנו לגבי האי ילד דשלשים יום דאדר הראשון לחדש יחשב לו ע"כ בפגוע בשנת י"ג לדין על החדש א"א לאחוז החבל בתרין ראשין אע"ג דהעיבורי' שבנתיים לא חשבנו לו לפי שלא היינו דנים עליהם בפרוטרוט אבל החדש של שנת י"ג שאנו דנים עליו ע"כ אמרי' סוף דינא כתחלת דינא ונגמר שעתו בזמן ההוא דכיון דסברא זו סברא דאורי' היא הדרינן לאל גומר עלי שיהיה גדולו של זה נגמר קודם זמן הראוי' לילדים כגילו כנלע"ד ליישב סברא הנ"ל:

עד כאן דברנו מבר מצוה והנה בסוף התשובה ההיא כ' דלענין יא"צ דעת מהרי"ו להתענו' בשני והוא ז"ל כ' שלא ידע מתחלה דעת מהרי"ו והיה מורה ובא להתענו' בראשון דכיון דשלמו למת יב"ח וכי מפני שנת עבור השנה יהיה זה נתון בדין חדש יותר לעות אדם בריבו ה' לא ראה אלא יא"צ שלו בראשון וכן לעולם ואי משום אקדומי פורענתא לא מקדימי' הכא משום כיון דמשום כפרה ותשובה הוא לא שייך אקדומי פורענותא ומ"מ עכשיו שראה דברי מהרי"ו הוא אומר לשואלי' יש פלוגתא בזה והם יבררו כרצונם ע"ש הנה מ"ש היכי דלכפרה אתי לא שייך אקדומי פורענתא לא מקדמי לא ראה דברי הרמב"ם רפ"ה מהל' תענית שכ' כל ד' תענית' אינם אלא לתשובה וכפרה לקיים והתודו את עונם ואת עון אבותם ואפ"ה מאחרי' ולא מקדימי' משום אקדומי פורענתא לא מקדמי כמבואר פ"ק דמגלה ומ"ש לעות אדם בריבו ה' לא צוה לכאורה צריך לומר דס"ל דוקא גבי הטבעיי שייך לומר לאל גומר עלי אבל לא במשפט ה' וצ"ע הא אי ב"ד מעברי' השנה נדחי' ר"ה ויה"כ ומתעכב כפרת כל ישראל ועל זה אמרו במדרש רבה פ' אמור הקב"ה משיב למלאכי' ששואלי' אימת ר"ה ויה"כ ומשיב אני ואתם נרד לב"ד של מטה כלומר אפי' הכינו כסאות למשפט כל יושבי תבל ונמלכו ב"ד לעבר החדש הרי נדחה יום הדין ממקומו וב"ד של מעלה תלוי בבחירת ב"ד שלמטה והנה כמה בני אדם מתים קודם יה"כ ולא זכו לכפרה ואלו לא עיברו הי' חיים עד אחר יה"כ וזכו לכפרה בעה"ז וצ"ל דס"ל למהר"י מינץ דזהו דוקא בכללית האומה בכלל וכל אפין שוין אבל לעות אדם יחיד בריבו לא נ"ל ודוחק ועוד אני אומר הרי הגאון ז"ל כ' וכן לעולם פי' לעולם כשיארע יא"צ של זה בעיבור יתענה בראשון מטעם הנ"ל שלא לעות בריבו וצריך להסביר ע"פי המקובל כשם שמשפט רשעי' בגיהנם יב"ח כן כל הצדיקי' הזוכים לחזות בנועם ה' מ"מ משתנה ומתעלה ממדרגה למדרגה למעלה מהראשונה ויושב גם שם יב"ח ושוב ביא"צ מעייני' בדיני ומתעלה וכן לעולם ע"כ כ' הגאון וכן לעולם לא יעותו בריבו שלא להעלותו למקום משכן כבודו מפני עיבור החדש כך צריך לומר ועתה אני שואל ובא הנה משפטו י"ב חדשי לבנה שהם שנ"ד יום בשנה כסדרן ומת באד"ר נימא לשנה האחרת בשבט כלתה לו שנ"ד כי לא יעותהו ה' בריבו וכן לעולם יהיה יא"צ שלו בשבט עד אחר ב' שנים שיעברו השנה ויהי' מן שבט עד טבת שנ"ד ימים הלא לא יעותהו בריבו יהי' יא"צ בטבת ואם עוד יעברו השנה יהי' מטבת עד כסליו שנ"ד ימים ויהי' היא"צ בכסליו מי שמע כזאת מי ראה כאלה:

אמנם לא כ' הגאון זה אלא מאדר לאדר אם מת באדר פשוטה יהיה היא"צ לעולם באדר הראשון דאיכא עכ"פ שם אדר עליו וע"ז שייך לא יעות בריבו שלא לדחות עד אדר

השני אבל להמיר אדר בשבט בשינוי שם לא עלתה על דעתו כדאמרי' בר"ה ט"ו הנ"ל דאזלי' בתר רוב הימי' דלא מחליפי' שבט באדר וה"נ דכוותי' וזה ברור לפע"ד בעזה"י דאותו שמתו אבותיו כ"ט אד"ר בשנה מעוברת היא"צ שלו בכ"ט אדר בשנה פשוטה בלי פקפוק כלל: פ"ב כאור בקר ליום ד' טוב אדר תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה טו

שלום וכ"ט וכתיבה וחת"ט לאלתר לחיים טובים ומתוקים להנהי תרי צנתרות המריקים מאליהם זהב יקר מפנינים חריפים ובקיאים ומשוננים לאנשי מופת קדושי ישראל המה בנים נכדי ונינים ה"ה הרב החרוץ מו"ה מרדכי זאב והרב החרוץ מו"ה יוסף שאול נ"י תרווייהו גברא רברבא ומאורים גדולים במסלות בית אל עולים ה' עליהם יחיו:

אהובייי ידידיי רבנים מופלגים נ"י טעמתי מעט דבש כצפיחית ולשד השמן מנועם אימרא יאה הני מילא חורפא דשדרא לן ונהניתי ואמרתי ברוך שככה לו ויען אין הדבר נצרך לשעתו ולא לדינא כלל ולכשיוצרך לא לדידי צריכא והלא עמהם הכרתי והפלתי דודם י"נ הגאון הגדול נ"י אב"ד דק"ק לבוב ואנכי פה בקרית חוצות בלי ספרים ובלי הכנה רבה דאורייי' ואני עוסק ברפואות הנפש ואין פנאי לנצח ולפעול פעולה תמימה כימים ימימה אך מה אעשה והנה כתבו פר"מ אלי זה שלישים זא"ז ואלצני להשיב על כל פנים על דבריהם העמוקים המתוקי' מצהירים כברקים אמרתי לא אשיב עוד פניהם ריקם ואבוא בקצירת כדרכי כי לא באתי לבונן אבנים כי אנכי מדבר על לב מבינים גדולים ורעננים:

ע"ד אשר שאילנא קדמיכו למ"ד ק"ש דרבנן אי מסופק גם באמת ויציב דלהתוס' ברכות כ' ע"א חוזר וקורא ק"ש עם פרשת ציצית משום דאית ביה תרתי קבלת מלכות שמים ויציאת מצרים אי צריך לחזור ולברך גם ברכותי' כלמ"ד ק"ש דאורייתא כבטש"ע סי' ס"ז או דלמא למ"ד ק"ש דרבנן. ומסתיין שיחזור על ק"ש משום י"מ ולא על ברכותי':

והנה בגוף הדין אי קיי"ל ק"ש דאורייי' או לא לא אכניס עצמי כלל באשר כבר הלכה מרווחת בישראל ק"ש דאורי' כפסק הרי"ף ורמב"ם והרא"ש בפסקיו ותר"י ורשב"א והרא"ש בתשובה כלל ד' שהעתיק בשם תוס' דק"ש דרבנן הנה זה הדיבור בעצמו הוא לפנינו במס' מגלה כ"ד ע"א ד"ה מי וכו' ושם לא כתבו אלא דברכו' פריסת שמע דרבנן ולא הזכירו ק"ש כלל ש"מ דתוס' שלפנינו שם ס"ל ק"ש דאורייי' ודלא כהתוס' סוטה ר"פ אלו נאמרין:

וההוא דהתוס' דמגלה ותשו' הרא"ש הנ"ל דאיירי בי' לא אפטור בלי לויה של דברי תורה בעזה"י אלו הן קיצור דברי הרא"ש בתשובה הנ"ל דהקשה הא לר' יהודה סומא

פטור ממצות ואיך פקח שנסתמא יפרוס על שמע ותי' ק"ש דרבנן ואתי' דרבנן ומפיק דרבנן והק' פר"ח רס"י ס"ז ג' קושיו' א' סתירה בפסקיו פ' מי שמתו פסק להדיא ק"ש דאורייי'. ב' עכ"פ מה יענה הרא"ש לר' אלעזר דס"ל ק"ש דאוריית' מה יתרץ על מתני' דמגלה דלר"י סומא שראה מאורות פורס על שמע ורוצה לומר הפר"ח דע"כ פריסת שמע דמתני' היינו ברכה ראשונה שבק"ש ולא ק"ש עצמו וכמ"ש רש"י במגלה כ"ג ע"ב:

תו הקשה ק' ג' נהי דפליגי בק"ש באמת ויציב לא פליגי ואיך יוצא הסומא י"ח והרי עיקר ראיתו מפ' ערבי פסחים דמייתי תוס' מגלה כ"ד הנ"ל והתם מבואר דבי"מ דאורייי' לא מצי מפיק סומא וכ' פר"ח וז"ל ואין להתעקש ולומר דבי"מ דכתיב בי' זכירה והוא בפה כדמוכח פ"ב דמגלה אינו מוציא אחרים י"ח דליתא דהא קיי"ל בפ' לולב הגזול שומע כעונה עכ"ד. ודבריו האחרונים הללו מאוד תמוהים דאם זכירת י"מ בפ' ע"פ חמיר משום דזכירה משמע בפה א"כ דק"ש נמי הא מהאי קרא דלמען תזכור נפקא שהוא דרשת בן זומא שלא זכה בה ראב"ע וא"כ בכל בקר וערב צריך לזכור בפה ואיך יוציא הסומא י"ח אבל הדבר אינו כמו שחשב הרב ז"ל אלא מ"ע דליל פסח הוא מוהגדת לבנך ובעי בודאי הגדה בפה עיין גטין ע"א ע"א תוס' ד"ה והא ועכ"פ מחשבה וזכרון בעלמא לא מהני מש"ה סומא אינו יכול להוציא בדאורייי' (אפילו לכ"ע מדכתיב בעבור זה) ועיין במנין המצות להרמב"ם שבראש היד החזקה ושבספר שרשים שלא הביא רק לשון הקרא והגדת לבנך וברפ"ז מחמץ ומצה צירף לזה גם פסוק זכור את היום ע"ש ועכ"פ ביום ההוא בעי אמירה בפה בלי ספק ולכן צריך שיוציאו מי שהוא חייב ומ"ש פר"ח דבפ' לולב הגזול אמרי' שומע כעונה אשתומא קאמר מה בכך הא על כל פנים צריך שישמע מבר חיובא והענין בזה הוא כך דבכל המצות שאינם מוטלים על גוף האדם שלוחו כמותו וא"צ לעמוד על גביו כלל ומש"ה מ"ע שציוה הקב"ה למול בנו שעיקר המצוה שיהיה הבן נימול ומוטל על האב שלוחו כמותו ואפילו האב במצולות הים ומ"ע של שחיט' קדשים שמוטל על הבעלים שיהי' קדשיהם נשחטים או שיהי' כרי מופרש ממתנות כהונה וכל כיוצא בזה הוה שלוחו כמותו ושלא בפניו אבל מצוה שעל גופו כגון להניח תפילין וליקח לולב א"א לשלוחו שיניח על ידו של עצמו או ליטול לולב בידו ויוציא רבים י"ח זה א"א ויעיין כפות תמרים בזה (ואין הספר אתי לציין במקומו) וה"ה בעבירה כגון שביתת שבת שהמצוה שינוח הגוף ואזהרה שלא יעשו ידינו מלאכה ומש"ה אפי' למ"ד יש שליחות לעכו"ם להחמיר ויש שליח לד"ע היכא דאיכא בר חיובא מ"מ מותר מן התורה שיעשה נכרי בשליחתו שאין ידו של גוי העושה מלאכה כידו של ישראל והארכתי בזה בחי' ר"פ מי שהחשיך ולפ"ז בכל מצות התלויי' בדבור פה

א"א שיוציא אדם את חברו י"ח דאין פיו כפיו ואלולי כן היה אדם בשוקים ורחובות וזה פורס על שמע בבהכ"נ ומוציאו ידי חובתו וכיוצא בזה (ומ"ש שלהי ר"ה להוציא עם שבשדות מילת אחריתי היא ואין כאן מקומו כמובן) ולא עלה זה על הדעת ע"כ אחז"ל שומע כעונה כיון ששומע ומכוון לדבריו שמיעת אזנו הוה כמוציא בשפתיו ממש וכאלו נעשית המצוה בגופו של זה נמצא יש כאן ג' מיני מצוה המוטלת על גופו לא שייך שליח כלל ושלא ע"י גופו נעשית ע"י שליח אפילו שלא בפניו ויוצא י"ח ומצוה תלוי' בדיבור אי שמע הוה כעונה וי"ח ובלבד שישמע מבר חיובא:

נמצא לפ"ז אמירת הגדה בליל פסח דנפקא מוהגדת לבנך שצריך אמירה בפה אינו יוצא י"ח אלא בשומע מבר חיובא אבל למען תזכור דבכל יום ויום דפליגי בי' בן זומא ורבנן בזכירה בלילה ובהא י"ל כהס"ד דפר"ח דבזכירה בעלמא לא סגי ולא בעי אמירה בפה מן התורה מדלא כתיב לא תשכח כבפ' עמלק ואע"ג דכ' מג"א סי' ס' דכל הזכירות מצוה בפה מ"מ איננו עיקר בקרא דלא כתיב אלא זכירה ונהי דנ"ל דלא סגי בהרהור בי"מ בעלמא דא"כ למה אמרי' חוזר ואומר אמת ויציב ומשמע לומר דבנוסחת אמת ויציב כתיקון חכמים ובתר"י מסופק אם יסיים גם בא"י גאל ישראל ואמאי הא לענין דאוריי' סגי בהרהור וזכירה בעלמא ולענין הוצאת ש"ש לבטלה ליכא למיחש בהרהור אע"כ בהרהור בעלמא לא נקרא זכירה אלא בשומע מן א' הקורא הענין אלא דלא בעי שיהי' הקורא בר חיובא בזה כיון שעיקר המצוה זכירה ולא קריאה ועמ"ש תוס' ברכות כ' ע"ב ד"ה כדאשכחן וכו' ומיושב קושי' ג' דפר"ח לכאורה אלא שעדיין עומד נגדי תקיעת שופר דלרוב הפוסקים אין מצוה בתקיעה אלא בשמיעה ועיין רא"ש שלהי ר"ה ועיין ה"ה פ"א משופר הלכה ג' ד"ה שופר הגזול וכו' ואעפ"כ אינו יוצא אלא כבשופר השומע מבר חיובא וה"נ אי נימא דזכירת י"מ לא סגי בהרהור אלא בשומע מפי הדר צ"ל בר חיובא ולא הועלנו כלום אלא שצ"ל אם יענו אמן על בא"י גאל ישראל כבר אמרו בפיהם י"מ וי"ח:

ולישב ב' קושי' הראשוני' של הפר"ח אקדים דהנה בהא דאמר שמואל ק"ש דרבנן כ' תר"י וז"ל ס"ל לשמואל שלא אמרה תורה דוקא ק"ש אלא שיקרא בתורה בכל מקום שירצה ומה שאנו קורין זאת הפרשא דוקא אינו אלא מדרבנן ולפיכך ס"ל אינו חוזר וקורא עכ"ל מבואר מלשונו דס"ל לשמואל נמי דאוריי' לקרות בשכבו ובקומו שום דבר מדברי תורה ובכל שהוא יוצא ואתו חז"ל וקבעו ג' פרשיות אלו ולנן ספיקו להקל ובלבד שכבר קרא או עוד יקרא פסוק אחד מד"ת וכמדומה לי שתוס' בסוטה ל"ב ע"ב הרגישו בשיטה זו ובאו לדחותה שכ' וז"ל מדקאמר ההוא בדבר"י תור"ה מכל"ל ודבר"ת ב"ם

דוק"א בק"ש וכו' ע"ש והאריכו' הזה אינו אלא לשלול שיטה הנ"ל שלא נאמר ודבדת בם נמי בד"ת איזה פ' שיהי' וקביעו' פרשיות אלו דרבנן ולשלול זה כ' ודברת בה בק"ש ממש קאמר ומיהו אין הכרח בדחי' זו די"ל לדבר בם בעסק התורה כתיב לגרוס עם הבנים ולא למ"ע קבוע בשכבך ובקומך משא"כ ודברת בם שהוא מ"ע שאפי' מי שתורתו אומנותו כל היום לא יי"ח עד שיקרא שום פ' א' בזמן שכיבה וקימה לשם מ"ע זו. שוב הראוני שזכיתי לכוון בזה דעת שאגת ארי' סי' א' והאריך והסביר הדבר שזהו דעת שמואל והאריך להוכיח זה ע"ש ולפ"ז ר"א דפליג ס"ל דפרשיות אלו דוקא מה"ת אמנם מצאתי ראיתי בתומת ישרים סי' י"ג דכ' בשם תוס' ופוסקים דס"ל בכוונת ר"א ק"ש דאורייתא היינו באופן הנ"ל והביא ראיות ברורות עצומות והדעת נוטה אליהם שכן הוא האמת ולבסוף כתב שהירושלמי דמייתי תוס' ספ"ק דברכות ד"ה בקשו וכו' סובר כן וסיים וז"ל הנה לך בהדיא שאף התוס' סוברים שפרשיות אלו קבועות מהמתקנים ודוחק לומר דכל אלו המימרות מהירושלמי אליבא דמ"ד ק"ש דרבנן דלא כהלכת' עכ"ל ע"ש ורמז עליו מג"א סי' ס"ז ע"ש ולפ"ז לר"א פרשיות אלו לאו דאורייתא אלא דמיירי בשלא אמר עדיין שום פסוק מדברי תורה ע"כ מספק חוזר וקורא כתקנה ושמואל פליג נמי אהא ודלא כרבינו יונה הנ"ל ונשארו ק' השאגת ארי' יע"ש ולע"ד נ"ל דלא פליגי שמואל ור"א כלל בגוף הדבר ולכ"ע דאורייתא שיקרא שום פרשה וחכמים ונביאים תקנו פרשיות אלו ומיירי בודאי שאמר כבר שום דברי תורה אך למ"ד מצוה צריכו' כוונה א"כ השתא דתקינו רבנן פרשיות אלו עם ברכותיהן לפניהן ולאחריהן אין שום אדם מישראל מכוין ליי"ח בקריאת שום פסוק ואפילו בקריאת פסוק שמע ישראל שרגילים לומר בברכת השחר כדאי' סי' מ"ו ובפסוקי דזמרה קודם ישתבח כי כל אדם רוצה ליי"ח כתיקון חכמים. ומ"ש ב"י סי' מ"ו אותו הפוסקים ס"ל מצות א"צ כוונה ומה"ט נמי פשוט דקידוש היום שלנו על היין דאורייתא וספיקו להחמיר אע"ג דמן התורה לא בעי יין ולא מקום סעודה ויי"ח במקדש השבת שבתפלת ש"ע כמ"ש ג"כ מג"א רס"י רע"א מ"מ כל אדם רוצה ליי"ח כתיקון חכמים על היין ובמקום סעודה לכן נ"ל מ"ש מג"א סס"י ס"ז דאם אמר שירת הים יי"ח הזכרת י"מ היינו אם נתכוון בה ליי"ח אבל מסתמא דעת כל אדם שלא ליי"ח אלא כתיקון חז"ל בגאולה הסמוכה לתפלה ומיהו בלאה"נ לא ידעתי מנ"ל למג"א שיוצא בשירת הים י"ח י"מ כי רחמנא קפיד תזכור יום צאתך ולא קריאת י"ס והמה שני ענינים מופרדים ואין כאן מקומו מ"מ הדרן להנ"ל די"ל דבהא פליגי שמואל ור"א ומיירי שמסתמא כבר אמר דברי תורה ופסוקים ושמואל ס"ל מצות א"צ כוונה וכדשלחו ליה לאבו' במס' ר"ה כפאו ואכל מצה מש"ה הוה תו ק"ש דרבנן ור"א ס"ל

כהלכת' דמצות א"צ כוונה עיין א"ח סי' תקפ"ט ואע"ג שכבר למד כיון שלא נתכוון לצאת הוה ק"ש דאורייתא ומיושבי' הוכחותיו של שאגת ארי' בכוונת שמואל והוכחותיו של תומת ישרים בכוונת ר"א וכן משמע שהרי שמואל הזכיר להדי' ק"ש דרבנן ור"א דפליג לא הזכיר ק"ש דאורייתא אלא חוזר וקורא ק"ש והיינו כנ"ל דבגוף הדין לא פליגי דד"ת דאורייתא וק"ש דרבנן אלא פליגי בהנ"ל:

וזה י"ל דעת רש"י באית דגרסי' דמייתי שם ברכות כ"א ע"א ואית דגרסי הכא בלשון קושי' וכו' למאן דגרסי' הכי מפרשי' לקמן בשכבך ובקומך בדברי תורה כתיב עכ"ל וצ"ע לשון זה והכי הו"ל למימר למאן דגרסי הכי אזלי סתמא דסוגיא כשמואל דק"ש דרבנן והאי ובשכבך ובקומך היא קשי' ר' יוסף ותי' אביי לקמן ומה בעי רש"י בזה אע"כ כוונת רש"י דלא נימא לאית דגרסי שמעתי' אזלי לשמואל דז"א דהא שמעתי' אזלא לר"א ור"א ב"א כמ"ש תוס' י"ט ע"ב ד"ה ורב חסדא ור"א הא ס"ל חוזר וקורא ק"ש ע"כ כ' רש"י דס"ל אפילו לר"א ובשכבך ובקומך בדברי תורה ואם כן הכא בב"ק היה לן למימר שיהרהר רק פ' ציצית ואית תרתי דאורייתא חדא עוסק בפ' שבתורה ועוד יש בה י"מ ולמה לו פ' הראשונים שהם מדרבנן ומשני משום דאית בהו מלכות שמים:

ומעתה לא נפלאת ליישב סתירת הרא"ש שבתשובה עם שבפסקיו דבפסקיו פסק ק"ש דאורייתא ר"ל כר"א דחוזר ואומר ק"ש יען לא נתכוין ליי"ח בכל הני פסוקי דגרס מקדם וככונת ר"א כן כוונת הרא"ש אלא שהעלימו ולא פרסמו דבר זה להדי' הסוברים כן ובתשובה שכ' העתק מתוס' אשר כבר כתבתי לעיל שהעיד בעל תומת ישרים על התוס' שס"ל שיטה זו א"כ יפה כ' דלא תקשי אדר' יהודה איך יפרוס על שמע דק"ש דרבנן ואם כוונתם דס"ל כשמואל והיינו שמצות א"צ כוונה מ"מ לא תקשי אאידך מ"ד כמו שהקשה הפר"ח דהא פלוגתא דתנאי היא פ' ע"פ ר' יוסי ורבנן ומיהו בלאה"נ לק"מ דהא הקושי' הוא מדיוקא איך אמר ר' יהודה מי שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס הא אפילו ראה נמי לא יפרוס לר"י דסומא פטור ממצות לזה ס"ל הא מי שראה מאורות יפרוס ואז יתכוונו הצבור בשום פסוק א' שיי"ח דאורייתא ושוב יוציאם הסומא בק"ש דרבנן משא"כ מי שלא ראה מאורות מימיו ואין כאן שום סתירה ונסתלקו כל ק' הפר"ח ובזה יהיישב גם מ"ש תוס' פ' התכלת גבי ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת וק' להו איך יפרש זה על ק"ש הלא כתיב כל מצות ה' ובשלמא אי פ' זו דוקא דאורייתא הרי היא כוללת כל מצות ה' וכמ"ש תוס' ספ"ק דברכות אבל יען כי מן התורה ליכא אלא לקרות שום פ' שבתורה וקריאת פ' זו הוא דרבנן א"כ איך שייך כל מצות ה' ע"כ כ' שהוא רק אסמכתא וא"ש תוס' אלו עם תוס' שבתשו' הרא"ש:

איברא פש גבן לבאר מה עלה על דעת תוס' להכניס ק"ש בפריסת שמע שאינה אלא ברכה ראשונה של ק"ש שיש בה קדש וסדר קדושה שאינם נאמרים ביחיד וכפירש"י במגלה כ"ג ע"א ומה ענין לק"ש דאורייתא או דרבנן לכאן וצ"ע וצ"ל דהתוס' ס"ל נהי דנקרא בלשון חכמים פריסת שמע מפני שא"צ להוציא' אלא בפרו' היינו ברכה ראשונה מ"מ סתמא דמילתא עובר לפני התיבה ומברך כל הברכות עם ק"ש ופר"ח כ' לדיוקי' ממתני' איפכא דוקא מי שלא ראה מאורות לא יפרוס הא מי שראה ומסתמא יפרוס אבל לא יעבור לפני התיבה להוציאם בק"ש וזה אינו מוכרח וס"ל להתוס' שבתשו' הרא"ש אי הי' ק"ש דאורייתא לא נכון להניח לסומא לברך ברכת ק"ש ולכשיגיע לק"ש יעבור אחר תחתיו דא"כ אתי' לזלזולי בברכת ק"ש דרבנן וכל המחוב' לדאורייתא עשאוהו רבנן כדאורייתא דלא ליתי' לזלזולי ביה כאשר נבאר בעזה' וכיון שהותר לו לפרוס על שמע ע"כ לא יעבור אחר תחתיו בק"ש וא"כ ע"כ ק"ש דרבנן והא מילתא דאתי' לזלזולי כבר הזכירו הרבני' החריפים יחיו בתשו' והביאו ממ"ש מג"א רס"י קפ"ד סק"ז בשם מהר"ש חיון ומהר"י לבית הלוי במי שצריך לחזור ולברך בהמ"ז מספק צריך לברך גם ברכה רביעית משום דלא ליתי' לזלזולי בי' והרבנים הנ"ל חותי בה טפי בחריפות גדול ונפלא ונדבר מזה קצת לקמן אי"ה ואותן הספרים אינם במחיצתי מאין הוציאו הרבנים ההמה חידוש זה אבל לפע"ד אלו לא נאמר ראוי' ומחוייב לאומרו וראי ברורה ופשוטה מברכת על אכילת מרור בליל ב' של פסח שכל' עצמו אינו אלא מנהג אבותינו שהי' מברכים בי"ט ב' מספק וק' תינח מצה אבל מרור דרבנן דאפילו אבותינו לא הי' להם לברך על מנהג אבותינו בזה ויש בכאן מקום עיון בתוס' סוכה מ"ח ע"ב שתירצו מברכת שופר ביום ב' של ר"ה יע"ש ולא תירצו מעל נטילת לולב ומצה ומרור וצ"ל התם לא קשי' להו הלא מברכה דנוסחא בלמ"ד לשמוע קול שופר דומי' דלקרוא הלל אבל מברכה בע"ל כגון על נטילת לולב ועל אכילת מצה ומרור לא קשי' להו אבל הנ"ל קשי' בפשוט דס' ברכות במצות דרבנן להקל אפילו בכה"ג וק' מעל אכילת מרור בליל י"ט ב' של פסח אע"כ צ"ל כיון דמברכי' על כל הברכות שהם ס' דאורייתא קידוש וגאל ישראל ואכילת מצה אי לא יברכו על המרור אתי לזלזולי בי' והשתא ברכת מצה ומרור שהמה ברכו' נפרדות הם חיישי' לזלזולא מכ"ש ברכה רביעית דבהמ"ז דאיכא למיחש לזלזולא ובזה נדחו מ"ש הרבנים בעלי התשובה נ' דלא נאמר וניחוש לזילותא אלא בפ' ק"ש ולא בברכה דאיכא משום לא תשא אם לא היכי דסתרי אהדדי יע"ש באורך וכתבו שהיא עצה עמוקה וברכת מרור הוה תיובתא ולקמן אי"ה אכתוב טעם דלא חשו חז"ל ולא תשא בכל כיוצא בזה:

והרבנים הנ"ל מביאים ראיה למהר"ש חיון והר"י הלוי הנ"ל מהא דהקשו תוס' בברכו' ט"ז דאומני' בטלים ממלאכתם בפרק ראשון ורבא ס"ל רק פסוק ראשון בעי כוונה וכ' הנ"ל דלשיטת הרשב"א דס"ל רק פסוק א' הוא דאורייתא י"ל דמחמרי' גם בכל הפרק ראשון דלא ליתי לזלזולא בי' ומדהראו דעתם דלא מזלזלי בדרבנן בפרק ראשון שוב לא צריכי להראות חיבתם בשארי פרקי ק"ש ואני אומר לא זו הדרך ולא זו העיר חלילה לנו להוכיח דין מחודש ע"י ישו' קו' תוס' וכי חבריהם וריעיהם של תוס' הם ואם תוס' הקשו ק' זו ש"מ אין סברתם אמת דאל"ה לא הוו מקשי התוס' מידי ודעת כל אחרוני' בטלי' נגד צפורנן של ראשונים. אלא דיש לומר דלשיטת הרשב"א דס"ל פסוק ראשון לבד דאורייתא י"ל ק' תוס' כנ"ל והתוס' הקשו למאי דצרף כל פרק א' הוא דאורייתא רק לא בעי כוונה אלא בפסוק ראשון כדעת תר"י ודלא כהב"י ססי' ס"ג אבל כל הפרק הוה דאורייתא או כדעת רמב"ם להסכמת פר"ח דכל ב' פרשיות הוא דאורייתא ותו' שפיר הקשו ומקושייתם יש ראי' לשיטת רשב"א בפסוק ראשון לבד דאורייתא עפ"י סברת הרבנים מהר"ש חיון דחיישי' לזילותא ועפ"י מה שחידש הרבני' ני' דכיון שהראו האומני' דלא מזלזלי בדרבנן שוב מותרים לקרות שארי הפרשיו' עם מלאכתן ושוב כ' עוד שבזה נתיישב נמי ק' הפר"ח ושאגת ארי' להפוסקים בפ' ראשון לבד דאורייתא א"כ במשנת לא ישב לפני הספר ה"ל לאיפלוגי בק"ש עצמו בין פסוק א' לשארי פסוקים אע"כ משום זילות' והנה זה סותר למ"ש בקדמיתא דק' עכ"פ די שיפסיקו בפרשה ראשונה וכבר הראה שאינו מזלזל בדרבנן דהרי רק פ' א' דאורייתא ויחזור ללמודו בפ' ב' אע"כ ליתי' לסב' הנ"ל ואי ניחוש דאתי' לזלזולי בפרשה יותר איכא למיחש אם יקראו פ' ראשונה אע"פי שהיא מדרבנן ושוב ישבקו השני' יאמרו לא חשו לה רבנן להך פרשה כלל ואינה עיקרית דאותה הוה חשו לה כמו שחשו לראשונה שהיא דרבנן כמותה אבל בלא"ה אין נ"ל הכוונה שחששו שהעולם יזלזלו בה אלא שהוא זלזול ובזיון למצות דרבנן ורואה בשתה שמברכי' על מצה ולא על מרור וקורי' פ' א' ולא שני' או קורין בלי ברכותי' וכדומה זהו זלזול לדרבנן:

והנה במ"ש הרמב"ם שכל שחוזר וקורא ק"ש הרי הוא קורא בברכותי' והפר"ח כ' שהעיקור כמ"ש כנה"ג דרמב"ם מחלק בין אתחזק חיובא ללא אתחזק וסברא נכונה היא ק"ו ממון הקל בהדיוט כשחמירה עליו תורה במתנת עניים צדק משלך ותן לו להחמיר בספיקו מ"מ מסקי' בחולין קל"ד ע"א בין חזקת חיוב לחזקת פטור הה"נ וכ"ש לענין ברכה כשיש להחמיר בספיקו עכ"פ יש לחלק בכנ"ל משום חשש לא תשא כמ"ש ב"י בשם הר"ר מנוח אע"ג דהאילא תשא בברכה שאינה צריכא דרבנן היא והם יכולים לוותר

עליו והם אמרו והם אמרו מ"מ יתכן לחלק כנ"ל ובדרבנן אפילו היכא דאתחזק חיובא לא וויתרו על לא תשא שהרי הרא"ש כ' דשאלתות יליף ספק ברכו' להקל מדשמואל דאמר אינו חוזר וקורא מ"ט ק"ש דרבנן והתם אתחזק חיובא אפ"ה פטור ואמנם תיקשי על ס' זו דברי רמב"ם פ"ג מה' חנוכה שכ' טעם שמברכי' על י"ט ב' דלא ליתי לזלזולי בי' ותיפוק ליה שהוא ס' דאורייתא וגברא בחזקת חיובא קיימא ואנו מנהג אבותינו אבל אבותינו עצמם הי' שני הימים שוים בספק ובכל יום מהם גברא בחזקת חיוב קיים ומן הדין לברך ואנו נוהגים כמנהגיהם וא"כ לאיזה צורך כ' רמב"ם טעם משום זלזול וכבר האריך שם בלח"מ ובמקום אחר הארכנו בו בחי' פ' במה מדליקי' ולהנ"ל י"ל דצריך לטעם זלזול לענין ברכו' מרור בי"ט ב' של פסח שהוא ס' דרבנן ועוד כל קידוש של י"ט הוא רק דרבנן כמ"ש מג"א רס"ז רע"א וע"כ משום זלזול ולעולם כבעל כנה"ג כנ"ל אלא דק' קצת לומר משום זלזול י"ט הלא מברכי' על ספיר' עומר בלילה ההוא ולא חששו לזלזול:

ומ"מ יש לפקפק דכל זה אם הברכה שייך להמצוה אק"בו כך וכך כיון שהמצוה מחוייבת גם הברכה שייך אשר ציונו להחמיר בספק אבל ברכת ק"ש והוא דרבנן לברך על אור עולם הזה על אור האמתי התורה הקדושה בברכת אהבה כאשר סמכם דהע"ה השמים מספרים וגו' לשמש שם אהל בהם ושוב סמך לזה תורת ה' תמימ' אבל איננו ברכה על ק"ש אק"בו לקרות שמע וכ"כ ב"י סי' מ"ו ע"ש וא"כ מ"ט לחזו' הברכות מספק ע"כ אין לנו אלא סברת הרשב"א בתשובה שהוציא כן מר"א דאע"ג דמן התורה ליכא אלא פסוק א' להרשב"א ופרק א' לשארי פוסקים ומ"מ צריך לחזו' כל ק"ש ש"מ כך הי' תיקונם מעיקרא שכל שצריך לקרות מספק יקרא כתיקונה וטעמא נ"ל דלא לזלזלי באידך וכמ"ש לעיל מברכת מרור וה"ה בכל סדר ברכת ק"ש דדא ודא א' היא:

ולהסביר הדבר איך תיקנו חז"ל לברך מספק אפילו על ס' עשיית מצוה הנה שיטת רמב"ם בס' המצות שלו ובחבורו ה' ממרים דכל תיקוני חז"ל דאורייתא ממש הוא והיא מ"ע דאורייתא ככל אשר יורוך והעובר ע"ז עובר על לאו דאורייתא לא תסור ולהרמב"ם לפ"ז אע"ג דכל הספיקא לקולא מן התורה מ"מ האוכל ס' נבלה אחר שאסרוהו חכמי' פטור מלאו דנבלה אבל עובר על עשה ול"ת אשר יורוך ולא תסור והרמב"ן בשרש א' ב' צווח על זה א"כ מ"ט הקילו חכמים בדברי סופרים וספיקותיהם הלא הכל דאורייתא וכ' שדוחק לומר שכך התנו חכמים שיהיה תקנותיהם על זה האופן זה נ"ל דוחק אמנם התשב"ץ בס' זוהר הרקיע החזיק זה לאמת ברמב"ם שחכמים התנו כך בתקנתם ומחלו להקל על אלו האופני' לולי כן הי' דאורייתא ועיי' בנושאי כליו בהלכות ממרי' נמצא

לפ"ז היכי שלא וויתרו חכמים בתקנתם כגון בק"ש הנ"ל שכיון שספק קרא ק"ש אפילו נימא מן התורה פטור דספיק' לקולא מ"מ מדרבנן חייב א"כ חייב מן התורה כי כל תקנתם דבר תורה היא אלא שהם התנו בספיקא דרבנן שהם הברכו' יהיה להקל ואם בק"ש או היכא דאתחזק חיוב' ראו לתקן שלא יוותרו על תקנתם או ראו שיש לברך על ספק מרור בי"ט שני כיון שלא וויתרו בכאן המרור דאורייתא והברכה דאורייתא וכל פרשיותי' ק"ש וברכותיהם דאורייתא כנלע"ד להסביר הענין ואין כאן מקום לקבל אריך:

ועכ"פ נ"ל פשוט כפסק הרבנים הנ"ל דלעולם חוזר ומברך ברכת ק"ש כיון דחוזר מחמת ס' י"מ וא"וי דאורייתא וחוזר כל ק"ש ממילא יחזיר על ברכותי' דלא ליהוי זלזול בדרבנן כמ"ש לעיל ולא אאריך בשאר פלפולים עמוקים שנכנסו בעלי תשובה שאינו ענין לכאן ואני חוץ למחיצתי וספרי אינם אתי אך מ"ש שהגאון בס' ישועות יעקב העמיק עיון היכי דעשו חכמים חיזוק לדבריהם יותר משל תורה אם נזדמנו דאורייתא ודרבנן יחד ולא צריך חיזוק אי מ"מ עשו חיזוק או לא ספרו של הגאון אינו פה במחיצתנו אבל הדבר פשוט בעיני מש"ס תענית י"ז ע"ב לא נצרכו אלא לאסור יום שלפני' וכו' ר"ח דאורייתא וכו' וכן י"ח ע"א לאסור יום שלאחריו יע"ש מבואר להדיא אפילו היכא דמקלע אהדדי בעי חיזוק והדברים מבוארים אצלנו בחידושינו שם ואין פנאי להאריך וה' שנותיהם יאריך כנפשם היפה ונפש א"נ לכם עבדי ה': יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ד' ער"ח אלול קפז"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה

שלום להרבני המופלג מו"ה אברהם צבי כ"ץ נ"י:

יקרתו הגיעני ולא ידעתיו אכנהו אך מכותלי כתבו ניכר כי בר אוריון הוא ונפשו בשאלתו נידן כי א' התריז נגדו ומיחה שלא יעברו לפני התיבה במלבושי בגד צמר באמרו כי התפלה שבנוסח ספרד שהם מתפללים היא לעילא מכל ברכתא ואין הלובש בצמר כדאי הוא לה אהובי ידידי הלא שניכם מודים שרוב כל ישראל מלובשים בבגדים הנ"ל ואינם חוששין שמא נתערב בהם חוט פשתן ומ"מ הנזהר קדוש יאמר לו אבל שזה אין כדאי וראוי' לעבור לפני התיבה בשביל זה הס שלא להזכיר וגם כשנגדו החולק עליו מודה בזה אלא שאמר טעם ע"פ סוד נסתר שנוסחא ספרדית אינה סובלת זה והוא דבר שאין אני יודע מה הוא סח אולי אם יבואו דבריו אלי ויורני איך ומה ומתי אבינה ואדון ביניכם אבל סתמא כפרושו הבל יפצה פיהו:

הנה כבר גליתי דעתי לכל העומדים לפני כי כך קבלתי מרבותי זצ"ל והם מורי הגאון חסיד שבכהונה מו"ה נתן אדליר זצ"ל והגאון רבן של כל בני הגול"ה הפלא"ה ז"ל אשר

מימיהם שתיתי ת"ל וממקורם חצבתי כי כל הנוסחאות שוות זו כזו וכל שיש בזו יש בזו אלא שאין אתנו יודע עד מה ואנו מתפללין ע"ד מתקני תפלות ונוסחאו' הללו כי כולם לדבר א' נתכוונו כמו סגנון אחד לכמה נביאים ואין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד כי כל נוסחא ונוסחא אינה אלא סגנון אחד משונה מחברתה אבל הם עולים למקום אחד וכשבא נר האלקי' האר"י זצ"ל ואיזן וחיקר ותיקן כי הוא ידע תוכן הדברים הוא העמיד בסידורו כל דבר על מכונו וגילה תעלומות של הנוסחא ההיא הספרדי' יען כי היה ספרד ואילו היה נמצא באשכנזי איש כמוהו היה עושה כיוצא בזה בסידור אשכנזי ועתה בדורות האחרוני' הבאים בסוד ה' די להם שמבינים דברי האר"י זצ"ל אבל אין אתנו יודע להוציא כן מנוסח אשכנזי ע"כ טוב להם להתפלל מסידור ספרדים שנרשם שם מקום ההכלות והיחודים ע"פ האר"י ז"ל ומה שיתפללו אשכנזי אע"פ שגם שם נרמז הכל והמתפלל על דעת המתקן הנוסחא ההיא עד מהרה ירוץ דברו ומ"מ נוח להם להתפלל מה שמבינים ממה שמתפלל ע"ד המתקן וע"כ מורי הגאון החסיד שבכהונה מו"ה נתן אדלער זצ"ל הוא בעצמו עבר לפני התיבה והתפלל ספרדי בסידור האר"י זצ"ל וכן מורי הגאון בעל הפלאה זצ"ל כי רק אך המה התפללו בנוסח האר"י ושום אחד מהאנשים המצורפים להמנין לא התפללו כ"א אשכנזי ואפילו בנו הגאון בעל מחנה לוי זצ"ל לא שינה נוסחת אשכנזי ומיד אחר פטירת אביו הגאון זצ"ל ביטל הכנסת שלו והתפלל בב"הכנ של קהל בפפד"מ והוא דבר מפורסם וידוע והכל מטעם כי מי שאינו יודע עד מה אין לו לשנות נוסחתינו כמצווה עלינו במג"א רס"י ס"ח בשם ירושלמי ושכ"כ האר"י עצמו והיוצא מדברינו שהמתפללי' ספרדי' מסתמא באו בסוד ה' ונכנסו בסתר המדרגה ויודעי' מה שאומרי' יפה עשו ומי שלא הגיע לכך כגון אנחנו מה שאנו מתפללין ע"ד מתקני תפלות נוסחי אשכנזי גם תפלתינו נשמעת אבל אין לומר שתפלה זו משונה מחברתה ואינה סובלת בגד צמר דברי הבל המה ראה זה ראיתי במנהגי מורי הגאון מ' נתן אדלער זצ"ל שבי"ט של סוכות לא קרא ללוי למי שאוכל חדש כי באותו זמן כבר נקצרו השעורים שהם חדש קודם העומר והלוי קורין לפניו בבי"ט של סוכות ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם וזה יברך על התורה ויקרא לפניו מקרא זה ושוב ישתה שכר וי"ש ויאכל פתו המחומץ בשמרי שכר שלרוב פוסקים גם בזה הזמן הוא דאורייתא וכיוצא בזה השתא הכא שנת השמיטה אינה ראוי' לקרות בתורה לא יגוש את רעהו למי שלא עשה פרוזבל ער"ה הבע"ל ביציאתו לצאת ידי כל הפוסקים בזה עיי' ח"מ סי' ס"ז כיוצא באלו ראוי' להחסידים ליזהר אבל להתפלל בבגד

צמר אין לחוש לדבריו אם לא ישמיעני ויברר דבריו ויגלה לי סתריו אז אודה על האמת אם הוא אמת יורני דרך יבחר ואחתום בברכה משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה טז

שלום וכ"ט לידידי הרבני המופלג מו"ה מאיר נ"י:

גי"ה הגיעני וההכרח להשיב להחזיר לו אגרת י"נ הגאון החסיד דאוהעל אשר אמרותיו מאירי' מעולפת ספירים במ"ש בנגלות לדבר א' נתכוונו הוא ואני היש חיך מתוק מזה לענין עיקור דין של לבישת בגדי נמר אשרי הנזהר וקדוש יאמר לו ומ"מ רוב ישראל שאינם נזהרים מאן מרמי להו מידיהו:

ומ"ש שכל הנוסחאות שוות אין כוונתי שהנוסחות בעצמם שוות דזהו הדבר שהוכחש מיני ובי' אלא הלא פרשתי דברי שבכל הנוסחאו' מרומזים כונה א' והתפלו' כולם עולים עטרה לראש צדיק אלא שהלשון משתנה לפי שערו של כל א' שעולה בו על דרך שאחז"ל נבואה א' עולה לכמה נביאים ואין ב' נביאים מהנבאים בסגנון א' כי חלילה לומר שיש שינוי בנבואה כי לא איש אל ובן אדם ויתנחם כל מה שראה ישעי' ראה עמוס ומיכה אלא שלשונותם משתנים לפי בחינתם וה"נ בענין התפלה נחתא לעילא כמו שהוא בנבואה מעילא לתתא ומי שיש מוח בקדקדו יבין זה לאישורו ומצוה להעתיק בכאן תשו' רלב"ח סימן ע"ד וסימן ע"ה ע"ש היטב:

ותמהתי על דברי הגאון באגרת שלו גם כי כל דבריו בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכת מחשבת אך מ"ש כי מתפללי ספרדיו' קבלו עליהם שלא להוריד לפני התיבה מי שמלביש צמר אם קבלה היא נקבל אך אני רואה עיקר מתפללי ספרדיות הם גולי שפאניא ופרטוגאל והמה דרים באמשטרדם ולונדון והמבורג והמה וחכמיהם בגד צמר ילבשו בתפלתם ואם אולי כוונת הגאון על האשכנזים המתפללי' ספרדיו' המה קבלו עליהם ועל כל הנלוים עליהם לעולם ועד שכל מי שירצה לפרוש מקהל אשכנזי ולהתפלל ספרדיו' מחוייב לקבל גם תקנה זו הנה צריך שימצא כתוב על ספר התקנות באיזה זמן ובאיזה מקום התאספו ומי הם המתקנים וכל זה צריך כתוב וחתום ממופלגי דור כתקנת רגמ"ה מר"ת וסייעתו שבספר תשו' מהר"מ מר"ב:

ומה שהעתיק מעלתו מס' לקוטי אמרים אותו ס' לא נמצא בקהלתינו כי אפילו בש"ס ופוסקים כי הוא חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה אין לי פנאי לעיין באחרונים כ"א בש"ס וראשונים ואך לא זכיתי להבין דברי הס' ההוא שכ' נוסחא ספרדי' היא לבני התערוב' א"כ הכהנים והלוים שיודעים שבטם לא היו להתפלל בנוסח זו אלא נוסח ידוע לכהנים ועוד צלע"ג הלא בימי חכמי ש"ס כבר נתערבו ולא ידעו שבטם כ"א הכהנים

והלוים ודבית רבי והנשיאים שהי' יחוסם משפטי' בן אבוטל לבית יהודה א"כ כלם התפללו ספרדיו' ומנין לנו בני גולה שאחר הש"ס נוסחאות אחרות מה שלא היה לחכמי התלמוד והנה ר"א הגדול היה מבני בניו של מרע"ה כמבואר במדרש בפסוק ושם האחד אליעזר ור"ע תלמידו היה מבני גרים וע"כ ר"ע התפלל ספרדיו' ור"א התפלל נוסחא השייך לשבט לוי ואיך כי גזר תעניתא ולא נענה ר"א ירד ר"ע ואמר אבינו מלכנו ונענה ואיך יכול להיות שלוחו של ר"א ושל כל בני הכנסת ההוא והוא אינו מהם ואין נעשה שלוחם והנה כל חכמי צרפת רש"י ובעלי תוס' ור"מ מר"ב והרא"ש והטור כולם התפללו אשכנזית ולא ידעו שבטם ועלתה תפלתם השמימה ורבי שמעון הגדול שהאר"י ז"ל בחר בפיוטיו בר"ה ויה"כ שהם מתוקני' ע"ד האמת אחרי פיוטי הקליר והוא עצמו התפלל אשכנזית במגנצא והגאון ר' עמרם מסדר תפלות ישראל מקומו במגנצא וראיתי קברו וכן בעל ונתנה תוקף ביתו עדיין שם. לפני כל אלו שתום תפלתם רחמנא ליצלן. וז"ל הרא"ש בתשובה מביאו ב"י בטי"ד ססי' פ"ב על סימני עופו' והיה הרא"ש אז בארץ ספרד בטולטילא כ' וז"ל ודע כי אני איני אוכל ע"פ מסורת שלהם כי אני מחזיק המסורת שלנו וקבלת אבותינו חכמי אשכנז שהיתה התורה ירושה להם מאבותיה' מימי החרבן וכן קבלת אבותינו רבותינו שבצרפת יותר מקבלת בני הארץ הזאת וכו' עכ"ל על כן דברי הספ' הנ"ל כדברי ספר החתום וכבר כ' רמב"ן בספרו מלחמות חובה כל מה שלא נמצא בש"ס בבלי וירושלמי ומדרשיהם אין אדם מחוייב להאמינו והמאמין יאמין:

ועתה אני אדבר ואדרוש הנגיד מו"ה אברהם צבי נ"י ואומר לו בודאי אם ירצה להתקדש ולהטהר עצמו במותר לו שלא ללבוש כלל בגדי צמר מהיום והלאה קדוש יאמר לו אך אם א"א לו והרי הוא ככל המון ישראל ה' ישמרם מ"מ אע"פ שאינו אומר שבשעת תפלה יחוש יותר לחשש שעטנז חלילה שאם ילבש פשתן בשעת תפלה מטעם ספק שעטנז הרי אוסר עצמו הבגדים הללו גם שלא בשעת תפלה כיון שנכנס לבית הספק ע"כ אם לא ירצה להיות מהפרושים מס' הנ"ל אין חילוק בין שעת תפלה לכל היום כלו אך מטעם אחר אני מחלה פניו כשמתפלל בקהל חסידים בגדי פשתן ילבש מפני פירוד לבבות מחלוקת וזהו שט"ן ע"ז המרקד יותר משעטנז יתן ה' ליחד כל בית ישראל הנפרדים עתה לג' חלקים בעו"ה חדשים וקדושים ופרושים נא יחד לבבנו לאהבה ולירא' את שמך ע"כ לעצתי ישמע ועכ"פ בהתפלל עמהם ילבש בגד פשתן או משי אבל לא מן הדין אלא מפני דרכי השלום:

ועוד זה אדבר מ"ש מעלת ידידי מו"ה מאיר נ"י למה נתתי התרה על טליתים ולא על טוך לשון זה אין לו מובן וכמדומה לי כך כוונתו מ"ט מוכרי טליתים צריכים הכשר

וכתב תעודה ולא מוכרי טוך שאלה גדולה שאל הנה מוכרי טליתים הוא פאבריקאנט ישראל ועושה מלאכתו בשמירה ורצה שאתן לו כ' תעודה על זה כדי שגם החסידים יקנו ממנו ונתתי לו אמנם הפאבריקאנט של טוך הם אינם נימולי' ורבים הם בכל עיר ועיר ואינם מבקשים ואינם מניחים שיעמוד שומר עליהם ע"כ א"א ליתן כ' תעודה להם וכבר הארכתי יותר מדי והאומר לעולמו די יאמר די וקץ ותכלית לגלותינו ואחרית טוב ותקוה טובה לגאולתינו הכ"ד החותם בברכה פ"ב יום א' ל"ח למב"י תקצ"ג לפ"ק משהק"ס מפפד"מ:

תשובה יז

שלום וכ"ט לתלמידי הרבני המובהק המופלג חרוץ ושנון כש"ת מו"ה משה נ"י ברעזווא:

יקרתך הגיעני והנאני בדברי תורתך הראוי' למי שאומרם ושאלת חכם חצי תשובה:

והנה מה שאמרת עמ"ש בש"ע א"ח רס"י ס"ט אם יש בני אדם שהתפללו וכל אחד מהם בפ"ע עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה של יוצר וכו' ושם במג"א ס"סי ק"ד בשם רדב"ז ח"א סי' רמ"א שאם כולם כבר התפללו ביחיד ולא שמעו קדיש וקדושה לא יחזרו עוד להתפלל לומר קדיש וקדושה ע"כ וכ' דגול מרבבה דנראה כחולק על ש"ע דאינו מחלק בין התפללו כולם או לא ע"ש והגם שאין דבריו מוכרחים דש"ע לא מיירי אלא מפריסת שמע וברכה ראשונה שביוצר ורדב"ז מיירי שלא יחזרו להתפלל כיון שכבר התפללו מ"מ כן כתב להדי' בר"ן דמייתי ב"י רס"י זה דאפילו התפללו כולם ביחיד חוזרי' ונועדים לומר קדיש וקדושה דלא כרדב"ז:

ועיינתי בפנים ברדב"ז וז"ל דכיון דהתפללו כל א' בפ"ע פרח מינייהו קדיש וקדושה כדאמרינן גבי בהמ"ז וכיון דפרח מינייהו אע"ג דאח"כ נתחברו עשרה אינם יכולים לחזור ולהתפלל קדיש וקדושה דהיא לא מיחייבתו וכו' עכ"ל לענינינו והנה לא כ' בבהמ"ז דפרח זימון מינייהו דלא מיירי בה"ג אלא בתפלה כתב דפרח חיובו מינייהו וכוונתו כי היכי דג' שאכלו ונתחייבו בזימון ואירע שנתערבו וברך כ"א לעצמו ושוב נזדמנו יחד אין שום ס"ד בעולם שיחזרו ויברכו בהמ"ז כדי לזמן דכיון דבשעה שברכו כ"א לעצמו לא הי' שייך זימון כיון שלא הי' שלשתן יחד וגוף מ"ע של בהמ"ז יי"ח ורק הזימון שהוא כמו עטרה לראש בהמ"ז אותו לא יי"ח לא נאמר שיחזרו כל בהמ"ז כדי לעטרו בזימון בהמ"ז אין כאן זימון אין כאן והיינו אין זימון למפרע וה"נ בשעה שכ"א התפלל לעצמו לא היה שייך חיוב קדיש וברכו וקדושה רק שהוא עטרה לתפלה וכיון שכבר התפללו גוף התפלה שוב לא נאמר שיתפללו תפלה שלימה לבטלה כדי לעטרה בקדיש וקדושה זהו סברתו ובסוף התשובה מסיים שהוא ברכה לבטלה ממש וסברא נכונה וישרה היא:

וכדי ליישב דברי הר"ן שבב"י רס"י ס"ט שכ' פירש"י י' בני אדם שהתפללו כ"א בפ"ע ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה הרי אחד מהם עומד ומתפלל בקדיש וברכו ומתחיל ביוצר עכ"ל ובטור כתב ע"ז עוד דמתפללין גם אבות וגבורות וקדושה י"ל וליישב סברת רדב"ז דלא דמי לבהמ"ז:

בשלומא בהמ"ז הלא בהמ"ז ברך כראוי רק שלא עטרו בנברך וכיון שיי"ח העיקר אין זימון למפרע אבל בתפלה כיון שלא אמר שום קדושה ולא קדיש דקדושת יוצר ביחיד לאו כלום היא למאן דס"ל אין אומרים אותו ביחיד ובתפלת י"ח לא אמרו כלל הרי חסר מגוף התפלה לכן יחזרו ויתפללו בעשרה זהו נ"ל סברת הר"ן ולפ"ז תינח למאן דס"ל דכל פריסת שמע דעלמא היינו ברכה ראשונה שביוצר כדי לומר קדושה בציבור ומכ"ש הסוברים דמתפללי' גם ג' ראשוני' א"כ ס"ל דקדושה הוא מעיקור חיוב אם כן אין דמיונו של רדב"ז עולה יפה ומשו"ה פסק ש"ע כר"ן אפילו עשרה שכולם התפללו ביחיד יחזרו ויאמרו ברכה ראשונה יוצר אור וגם יכולי' לומר ג' ראשונו' וקדושה בציבור אך למ"ש רמ"א למנהגינו שאין פריסת שמע אלא ברכו ומה שמשיבים ברוך ה' המבורך סגי ולא קפדינן אקדושה כיון שכבר אמרו ביוצר ביחיד תו לא קפדינן א"כ ברכו לתפלה לא הוה אלא כמו נברך לבהמ"ז וכיון שכל העשרה יי"ח תפלה וקדושה שוב אין ברכו למפרע וע"כ העתיק מג"א דברי הרדב"ז וכן עמא דבר וכן סיים הרדב"ז שם וז"ל וכל מקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג והמנהג שאם כבר התפללו אין חוזרי' ומתפללי' וכו' יע"ש ותל"מ:

עוד נתעוררה עמ"ש טור בא"ח סי' רע"א פלוגתת ר"ע גאון ורמב"ם והחליט כהרמב"ם דאפילו הזיד ולא קידש בליל שבת מקדש כל היום וכ"פ בש"ע שם וכ' הב"ח הטעם משום שאינו רק לתשלומין שנחלק בין שוגג למזיד אלא כל יומי' זמני' הוא ואמנם בהבדלה בסי' רצ"ט בהבדלה סעי' וי"ו פסק דוקא שכח ולא הבדיל משמע ולא הזיד והיינו דהבדלה בודאי אינו אלא לתשלומי' וכמ"ש ב"ח שם סי' רע"א הנ"ל:

וק' לך בתרתי א' אם יש לחלק בין קידוש להבדלה בזה איך פשוט ש"ס פ' ע"פ ק"ה ע"א וא"כ מנ"ל שוב לחלק ביניהם ותו קשי' לך הרי הרדב"ז פסיק בי"ד דאונן במו"ש מבדיל ביום א' וכ' ט"ז סי' שצ"ו דס"ל דאיננו מטעם תשלומין אלא חיוב בעצמו של יום וא"כ לדבריו הבדלה וקידוש שווים ומ"ש בקידוש אפילו הזיד וקדש למחר ובהבדלה דוקא שכח:

יפה נתעוררת על ט"ז ודבריו מאוד תמוהים מסברא ג"כ לומר שהבדלה בשאר ימי השבוע הוא חיוב לעצמו ובתחילה אבאר בעזה"י סברת הב"ח לחלק בין קידוש להבדלה

ולסלק קושייתך מפ' ע"פ והוא בשלמא קידוש אע"ג דלכאורה זכור בכניסתו משמע מ"מ כיון דהקדושה מוספת הולכת וכבוד יום עדיף מכבוד לילה והיה ראוי לקדש ביום על תוספת קדושתם ונהי אי קדיש בכניסתו סגי לכל מה שמוסיף והולך ומ"מ מדרבנן תיקנו עכ"פ קדושא רבא לתוספת קדושת היום ויש מאנשי מעשה מדקדקי' לברך על הכוס גם בסעודה ג' משום תוספת קדושה ונהי דלא חייבתו תורה בכל אלו מ"מ מי שלא קידש בלילה ומקדש ביום איננו רק תשלומי' כי על שינוי קדושה הנכנסת עתה ג"כ מברך:

כל זה בקדושת היום משא"כ בהבדלה דלא שייך אלא ברגע פרידת שבת מהחול ועל אותה רגע מברך ושוב כל ימי החול שוים ואם מבדיל אח"כ אינו כמו פורע חובו שהרי חייב לברך בזמנו ואיננו אלא תשלומי' ע"כ בהזיד ולא הבדיל אין לתשלומי' וממילא לק"מ מפע"פ דבעל האיבעי' הי' מסופק אי אפילו יש תשלומי' לקידוש משום דלא עלה על דעתו שיהי' תוספת קדושה וחיוב היום בעצמו ועיקר זכור בכניסתו והי' מסופק אי עבר זמנו אם יש לו תשלומי' ופשיט מהבדלה דלכה"פ לא גרע מהבדלה אבל לבתר דמייתי ברייתא דכבוד יום עדיף עד דמסיק דמי שאין לו אלא כוס א' הי' ראוי' להניח ליום לקדש עליו אלא חביבה מצוה בשעתה ונ"ל קצת כעין מ"ש רדב"ז בתשו' וח"צ דלזרוזי עדיף מלעשות מצוה מן המובחר וה"נ אע"ג דכבוד יום עדיף מ"מ חביבא מצוה בשעתה לקדש בליל' ולזרוזי עדיף מ"מ לפי המסקנא אין הקידוש ביום רק תשלומין אלא חובת עצמו ואפילו הזיד חייב:

ואפשר דר"ע גאון נמי לא פליג אלא בקידוש על היין ובמקום סעודה כיון שמתפלל א"כ הרי מקדש ביום ובלילה וקידוש על היין ובמקום סעודה אסמכתא דרבנן ולא תיקנו אלא בכניסתו והשאר לתשלומין ומ"מ כבר כתבתי אני במקום אחר כיון שתיקנו חז"ל קידוש על היין במקום סעודה א"כ כל מי שיודע שיש לו יין וסעודה מכוין עצמו שלא לצאת יי"ח בתפלה וכשמכוין שלא לצאת לכ"ע יי"ח מצוה ושוב הוה קידוש על היין דאורייתא ואין כאן מקומו ודאתאן עלה מ"ש בש"ע י"ד דאונן מבדיל ביום א' אינו כמ"ש ט"ז סי' שצ"ו דהבדלה ביום א' חובת היום הוא דליתי' אבל נ"ל שהרב"י הכריע והנה הר"מ מר"ב דקטן שהגדיל אחר ז' חייב להתאבל דאין דיחוי אצל מצות והרא"ש דחה כיון דגברא לאו בר חיובא הוא לא שייך תשלומין פי' הר"מ מר"ב מביא ראי' מכסהו הרוח ונתגלה דאין דיחוי אצל המצות וחייב לכסות וה"נ אין דיחוי וזה דחה הרא"ש בשלמא כסהו הי' גברא חייב לכסות והדם להתכסות אך קדם הרוח וכסהו אין מצוה זו נדחית ממנו ולכשיהי' שוב ראוי כגון חזר ונתגלה חוזר חיובו למקומו וחייב לכסות משא"כ קטן שלא הי' עליו חיוב מעולם מאי דיחוי שייך וכי נדחה מצותו ממנו שנאמר

אין דיחוי ע"כ פטור זהו סברת הרא"ש והיא נכונה מאוד ומקובלת ובשגם הלכה כדברי המקיל באבל ע"כ פסקי' כוותי':

ואמנם לולי דפליגי הר"מ והרא"ש שנית באונן במ"ש כמבואר בהרא"ש בברכות ר"פ מי שמתו דס"ל להרא"ש דפטור להבדיל ביום א' לולי כן היינו אומרים דסברת הר"מ נכונה דהרי האונן בר חיובא הוא אלא שנדחה ממצותו הואיל ועוסק במצות המת פטור ממצוה אחרת ואינו אלא דחוי בעלמא שהוא ראוי להבדיל והזמן ראוי שנבדיל בו אלא שכסהו הרוח ר"ל שנפטר ע"י טרדתו במצוה אחרת א"כ י"ל אין דיחוי אצל מצוה ולכשיחזור ויתגלה חייב לכסות ה"נ בנפטר מטרדת מצותו ישולם חובו אלא דמ"מ פליג הרא"ש וצ"ל דס"ל עכ"פ אינו דומה לחזר ונתגלה שאין הכיסוי תשלומי' אלא חיוב בפ"ע משא"כ הכא בהבדלה מתורת תשלומי' אתאינן עלה לא שייך תשלומין:

יהי' איך שיהי' מי שפסק בקמייתא כהרא"ש ובבתרייתא כהר"מ אין כאן סתירה והשתא כיון דלהרמב"ם הבדלה דאורייתא כמו קידוש ופטור האונן אינו אלא מדרבנן ויש סוברי' שאם ירצה להחמיר על עצמו ועט"ז א"ח סי' ע"א סק"ב הכריע להבדיל לחומרא כנלע"ד ישמחנו ה' ויברכנו וירום קרנך וכבוד תורתך יפוצו חוצה מעינותיך הכ"ד א"נ החותם בברכה פ"ב כאור בוקר ליום ה' י"ג שבט תקצ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יח

שלום לתלמידי הרבני המופלג החרוץ כבוד מהו' ברוך פרענקל נ"י:

ע"ד מי שיש לו בתוך חדרו חפירה מקום מים חמים לטהרת נשים שבביתו ומכוסה בכיסוי נסרים אי מותר ללמוד באותו החדר שאין שם שום אמבטי ושום דבר לצורך הטבילה כ"א חפירת המקום ומתחממת לעת הצורך פעם או פעמים בחודש ימים אלו תוכן דבריו:

לא נעלמו ממנו דברי רבנו מנחם שבכ"מ פ"ג מה' ק"ש שבתחלה החליט דמקוה מים צוננים דלית בי' זוהמא אין דינו כמרחץ דנפיש הבלי' וזוהמי' ושוב הניח בצ"ע דהא חזינן דלענין קביעת מזוזה מקוה ומרחץ שוין וט"ז בא"ח סי' מ"ה שניהם הקשו מדקיי"ל בי"ד סי' י' דהני נשי מברכין בשעת הטבילה במקוה והט"ז תי' דדין מקוה כבית אמצעי שבמרחץ שמניח ואינו חולץ תפילין והה"נ ברכת טבילה דשייך התם הוה כדיעבד דאינו חולץ ומג"א תי' דמותר לומר שם כל הברכות כיון שהמים צוננים ורק שלא לכנוס שם בכתבי הקדש ומשו"ה אסור לקבוע מזוזה שם ומדיוקא משמע דמקואות שלנו שמחממי' דנפישא זוהמי' דינו כמרחץ ממש ובס' פרי מגדים וכן הגאון מחצית השקל מסופקים בהאי מילתא ומאי דאיבעי' להו פשיטא ליה להגאון מהריעב"ץ בספרו מור וקציעה שכ'

וז"ל וכ"ש בבית הטבילה דידן שרוחצי' ג"כ בחמין פשיטא דאסור לגמרי לברך בשם אלא יש לנהוג לברך קודם שתכנס ולא תפסיק בדבור ואף אם לא תחשוב תכיפה ומ"מ הפסק נמי אינה נחשבת וכך אני נוהג עם ברכת ציצי' כשאני לובש שם בגדיי אחר טבילה עכ"ל:

והנה לכאורה הי' נראה כדמות ראי' שאין במים חמי' שבמקוה שום חשש זיהום טפי ממים קרים דהרי הי' לכהן גדול ביה"כ מקוה טהרה בגג בית הפרוה שהיתה מקודשת בקדושת עזרה ממש כיון שהיתה בנוי' בקודש ופתוחה לקודש כמ"ש תוס' ל"א ע"א ד"ה וכולן וכו' וקרא כתיב ורחץ בשרו במים במקום קדוש והנה אפילו הסרת המצנפת הזהרו שלא תהיה בעזרה כמ"ש תוס' שם כ"ח ע"א ד"ה והא בעי' וכו' כ"ש לעמוד ערום ולטבול אך מה שהוא צורך עבודה וה' ציוה אין כאן גנאי הואיל ומצותו בכך כמ"ש הרא"ש שאין בשעת מילה משום ערוה ומותר לברך אפילו כשתופסו בידו והבי' גם במחצית השקל סי' ע"ה ודלא כמג"א סק"ח שם ומאי דאמר ר"ג להגמון פ' כל הצלמי' איך אתה עומד בפני ע"ז שלך ערום היינו לצורך עצמו הוא בזיון לע"ז אבל אי הי' לצורכה לא וה"נ להבדיל בין טמא לטהור במקדש לצורך גבוה אך אי ס"ד דבמחמין חמין הוה גנאי טפי ועושה מקוה כמרחץ דנפיש זוהמי' א"כ מי התיר לכה"ג משום אסטנינותו להטיל חמין במים קדוש כמבואר במשנת יומא ל"א ע"ב אע"כ דלא שייך זוהמא אלא במרחץ שמזיעי' שם דנפיש הבלי' וזוהמי' אבל להטביל בחמין לא:

מיהו במעט עיון יראה שאין ראי' משום דהתם לא הוה רק להפיק צינתן ולא לחממן כדאי' בלשון המשנה דודאי לא הי' רשאי להחם המים ממש משום איסור בישול ביה"כ ולא לרחוץ בחמין משום גזרות מרחצאות בשבת וכיון דלא הוה רק להפיג צינתן ליכא זוהמא אבל מקואות שלנו שעושי' ממש רותחי' ונפישי זוהמי' והבלי' אפשר לא נפיק מכלל מרחץ:

ויש להבי' ראי' לאסור דהרי דעת ר"ת שבמרדכי פ"ב דשבועות סוף סי' תש"נ דאין לטבול בחמין כלל כדמשמע פשטי' דש"ס דברכות כ"ג ע"ב ותענית י"ג ע"א טבילה בחמין מי איכא ומייתי ליה ב"י בי"ד סוף סימן ר"א ובש"ע שם אך אנן סמכינן אהגהת מרדכי סוף פרק ב' דשבועות דמייתי ראי' מהא דדודי חסרת נדה ס"ח ע"א ומ"מ לא תירצו כלום מהא דטבילה בחמין מי איכא עכנ"ל משום דכל חייבי טבילות צריכי' לברך ע"כ פשיטא להש"ס דלא הי' במים חמין דאע"ג דאיכא תקנתא דבעל מור וקציעה לברך חוץ לבית הטבילה לנכנס אח"כ מ"מ כיון דלא הוה תיכף לעובר לעשייתן נהי דכ' הגאון דהפסק ליכא אבל תכיפה נמי לא הוה ולא הותר אלא מדוחק כדהתם גבי דודי

חסרת אבל סתם טבילה לבריאו' שמחוייבי' טבילה וצריכי' ברכה לא הותר ולכך פריך בפשיטות טבילה בחמין מי איכא ומסיק בחמי טברי' דליכא קורה על גביו וליכא זיעה והבלא עיי' ש"ע א"ח סי' שכ"ו סעי' ב' ומס' שבת מ' ע"ב פירש"י ד"ה נפישה בליהו ע"ש ומ"מ נשי דידן כולן רכות וענוגות הנה והותר להן חמין ועפ"י מ"ש מור וקציעה הנ"ל אע"פי שאין נזהרות לברך בחוץ ואינן שומעי' אבל הדין דין אמת:

ולע"ד נראה דכל הפלפול הנ"ל הוא על חפירה של מי מקוה טהרה שהי' מאז צונן ועכשיו חמי' אבל החדר שהחפירה בתוכו ששם מתקבצים כמה בני אדם ורוחצין בחמין אנשי' ברגלי' ונשי' בזמנן חופפת שם וכמה מימות נשתפכו לתוך האמביטאו' זו יוצאת וזו נכנסת לדעתי לא פקפק אדם מעולם שאין לברך שם והיינו כמו מרחץ ולכל הפחות כאמבטאי של כפרים דנפיש תבלינייהו בשבת מ' ע"ב אלא שמלפנים הי' הנשים מברכות בשעומדות בתוך החפירה של מים צוננו' שחולקות רשות לעצמה ועתה שגם החפירה מתחממת נאסרו תרווי' ומינה בנידון שלפנינו נהפוך הוא שהחדר שהחפירה בתוכו הוא נקי וטהור ולפעמים פעם או פעמים בחודש חופפת אשה בתוכ' במים חמין ונהי שהחפירה נפישא זוהמא מ"מ החדר שהוא רשות לעצמו נקי וטהור ולית בי' הבל ולא זוהמא וא"כ בשעה שאין שם נשים והחפירה מתכסי' בנסרים לא ידעתי שום סברא לאסור שם ללמוד וללמד ומהיות טוב יעמיד מחיצה המטלטלת לחוץ בין הלומד ובין מקום המקוה המכוסה בנסרים ועובדא ידענו שהחסיד המפורסים מו"ה זלמן חסיד זצ"ל בפפ"דמ הי' לו מקוה חמין בתוך חדרו שבגן שלו והי' מכוסה והוא למד שם בימי הקיץ ולא רפרף אדם מעולם הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי: פ"ב יום ה' י"ב כסליו תקפב"ל משה"קס מפפ"ד:

תשובה יט

שלום ורב טוב לאהו' תלמידי הרב המופלג המאה"ג מעוז ומגדול כבוד מו"ה וואלף נ"י אב"ד דק"ק פאלאטא יע"א:

יקרתו הגיעני ולא הבנתי בו עד שבא הש"ץ שלכם והביינני כי בה"כ שלכם ארוך וקצר מאוד ונדחק ג"כ מאוד ע"י עזרת נשים אשר נבנה במערב ופניהן מועדת למזרח ואין שום מקום ואופן להרחיב הגבול שם ולבנות עזרת נשים בצפון ופניהם לדרום וא"א לזה מבלי שיבנו הארון הקודש לדרום ויתפללו נגדו כדי שתהי' עזרת בצד המתנגדת למקום אה"ק והתפלה ואם לא יעשה נחת רוח לנשים בזה א"א בשום אופן להשיג הרחבת מקום בה"כ והדוחק רב לבני הקהלה ומצוה רבה להרחיב מקום אהל ה' ולרומם בית אלקינו אלו הדברים הבנתי מתוך דברי הש"ץ הנה לא נעלם ממעלתו דברי ש"ס ופוסקי' ראשונים

ואחרונים כאשר הזכירה במכתבו ג"כ והנה הלבוש חידש לנו שאנחנו היושבי' באירופי' צריכי' לבנו' בה"כ באלכסון מזרחי' דרומית וכבר הסכימו עמו כל הבאים אחריו ובתשו' יד אלי' סי' ב' הבי' הגאון מו"ה משה ראי' לדבריו מש"ס ב"ב כ"ה ע"ב כגון אתון דיתביתו בציפונא וכו' וכי עד עכשיו לא ידעו להתפלל דרך העיר ה' שמה ואם אולי לא הוה ס"ל ה"ל למימר התפללו דרך ירושלי' ולא לומר אדרימו אע"כ משום דבאמת בבל הוא למזרחו של א"י כדבש"ס מפורסים שנקרא א"י מערבא אצל הבבליים והי' מתפללי' נגד המערב אך יען א"י הוא להלין ולא מכוון נגד בבל ולא נתנו לב על זה לבנו' בה"כ באלכסון ע"כ הודיע להם כדעת הלבוש אדרימו אדרימי שיבנהו באלכסון וה"ה ממדינתינו אלא שחזר וסתר מה שבנה דא"כ מאי פריך אח"כ ומנ"ל דבבל לציפונא דא"י וכו' ואי ס"ד שהי' מבואר להם כל הנ"ל רק שהודיעם דעת הלבוש א"כ מאי מנ"ל וכי נעלם מעין כל חי שבבל לצפון ע"כ דחה פשט הנ"ל:

ולפע"ד דפח"ח ודיחוי מעיקרא לא הוה והדברי' נכונים דמעיקרא הוה ס"ל כמו שסברו קדמונינו שקודם הלבוש דהמדינה לא תקרא צפוני' ע"ש האלכסון אלא מזרחית תקרא שאדם נוסע מבבל לירושלים ממזרח למערב עד שמגיע אל הקו הישר שכנגד א"י ושם פונה צפונה והולך לא"י וע"כ תקרא בבל מזרחא וא"י מערבא ואין מקום לכנות לבבל שם צפונה על שם האלכסון עד שבא ר"ח ולימד להם אדרימו ומנ"ל מדכתי' מצפון תפתח הרי קרא לבבל צפונה לא"י א"א בשלמא דיכונה על שם האלכסון משום דדרך האלכסון הולכי' התפילו' לא"י לק"מ אע"ג דיותר ראוי שם מזרח משם צפון מ"מ כיון דצפון שמאל ומדה"ד הקשה תלה הרעה בצפון א"א אמרת דהולכי' דרך הישר למזרח ולא באלכסון איך אמר שקר מצפון תפתח וא"ש ודברי לבוש ודינו נכון:

ע"כ בודאי לסתור כותל בה"כ העומדת כדינו נגד המזרח ולהחזירו לדרום לעשות נחת רוח לנשים חלילה וחלילה אפילו לא הי' מפורש בש"ס אפילו רק מנהג בעלמא מאן חשוב מאן ספון לעקור מנהג ישראל אפילו ערקתא דמסאנא מכ"ש הלכו' קבועו' הס שלא להזכיר אך יען אמר לי הש"ץ שהמומחה מדד הרוחו' ע"י קומפאס ואמר כי קרן זויות בה"כ שלכם הוא המזרח האמיתי באופן שמקום תפלה של עכשיו הוא מזרחי' צפונית שלא כדין ואמנם בקרן דרומית מזרחית של עכשיו הוא המזרח האמיתי וממילא שלהלן לכותל דרומי של עכשיו שם יהי' מזרחי' דרומית כחפץ בעל הלבוש ואז אפילו יהי' ע"י זה פונה קצת לדרום יותר מלמזרח שעת הדחק שאני ובלבד שעכ"פ יהי' במזרח ג"כ ולא לדרום ממש מבלי נטי' למזרח כלל וה' ירחיב גבולכם ויציב גבול אלמנה במהרה

בימינו ונעלה לציון ברנה הכ"ד פרעסבורג נגהי ליום עש"ק ז"ך למביא תקפ"ל. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה כ

בירושלמי רפ"ק דתעני' הובא בר"ן ורא"ש שם דהמתפלל ואינו יודע מה הזכיר אמר ר' יוחנן כל שלשים יום חזקה מה שהוא לומד מזכיר וכו' וכ' הגהו' מיימו' פ"י מה' תפלה אות ח' דהר"ם מר"ב הי' אומר שהרוצה שלא יחזור על הספק יאמר כל כך פעמים אתה גבור עד מכלכל חיים כמו שיש בשלשים יום יע"ש ונ"ל דבכיון דקדק לומר כל כך פעמים ולא כתב תשעים פעמים וכן דקדק מג"א כי מ"ט יש לשיעור הזה בשלשים יום דוקא ומנ"ל לר' יוחנן הא ע"כ נ"ל דדברי ר' יוחנן בנויי' על מה דאמרי' בש"ס דילן בחגיגה ט' ע"ב אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד וכן הוא מפורסם ומקובל שהשונה מאה פעמים ואחד לא במהרה הוא שוכח וי"ל דהירושלמי קאי בפסח ובח"ל שעושי' ח' ימים אע"ג דר' יוחנן בא"י הוה מ"מ כך הי' דרכו של ר' יוחנן לומר הלכה לפני תלמידי' העומדים לפניו שהי' מח"ל כמ"ש תוס' בשבת ט' ע"ב ד"ה הא לן ע"ש וא"כ הוה שפיר מאה פעמים ואקד הא כיצד הרי בשלשים יום יש צ' תפלות שחרית מנחה ערבית צא מהם ב' ערבית ושחרית דיום א' של פסח משום שיום א' דפסח נחשב במנין שלשים יום ואין מזכירי' בו אלא ממוסף ואילך ה"ל פ"ח פעמים ושמנה מוספי' דשמנה ימי הפסח שבח"ל ועוד ג' מוספי' של ג' שבתות שנשארו מא"ח דפסח עד ט"ו אייר וב' תפלות מוספי דב' ימים ר"ח אייר ה"ל י"ג מוספי' צרף עם פ"ח הנ"ל עולה ק"א תפלות וא"כ כיון שכבר הזכיר ק"א פעמים שוב אינו שוכח עד שיחזור אח"כ בימות הגשמי' ויזכיר ק"א פעמים הגשם והא דלא יהיב ירושלמי זמן לצאת מידי ספק בהזכרת גשם שבימות הגשמי' המתחיל בי"ט אחרון של חג היינו משום דשם אין מחזירי' מספק כיון שלמוד לומר טל וכמ"ש הר"ן פ"ק דתעני' ומבואר בב"י א"ח סי' תקי"ד וא"כ לפ"ז לדידן שאין מזכירי' טל בימות החמה א"כ בהזכרת גשמי' לא סגי בשלשי' יום אלא צריך כל כך תפלות שיעלה לק"א פעמים וכן הרוצה לעשות כהר"מ מר"ב צריך לאומרו ק"א פעמים ובהג"ה ס"מק וכן בטא"ח כ' צ' פעמים והוא שלא בדקדוק ועמ"ש מג"א שם סקי"ב אפשר נתכוון למ"ש וכן אני מורה ובא לכתחלה לאומרו מאה פעמים וא' אמנם בדיעבד מי שאמר רק תשעים פעמים ושוב נסתפק אם אמר משיב הרוח או לא אין בידי לפסוק שיחזור ויתפלל נגד משמעות הש"ע ורמ"א כיון שלא מצאתי לי חבר בדבר ומ"מ נלע"ד שהניחו לי מקום משמים. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה כא

שלום וכ"ט ואורך ימים ושנות חיים למו"ח הגאון הגדול אור ישראל וקדושו נזר אלקיו על ראשו תפארת הדור נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא איגר נ"י אב"ד דק"ק פוזנא יע"א:

יקרת קדשו הגיעני וע"ד אשר תמה מו"ח הג' נ"י בנידון ש"ץ שנשתתק בסליח' מוסף יוה"כ והועמד אחר תחתיו והתחיל במקום שנשתתק ולא מראש ברכת אתה בחרתנו והי' שם גאוני' חכמי העיר לפע"ד כדין עשו כיון שעדיין לפני השני לומר בסוף הסליחות או"א מחל לעונותינו ביה"כ וכו' בא"י מקדש ישראל ויה"כ אין קפידא אם קיצר באמצעית ולא אמר אתה בחרתנו אפי' במוסף יוה"כ שהשני אין מזכיר עבודה בנוסח מפני חטאנו אפי' אם זה מעכב אין בכך כלום דבסליחות מזכיר כמה פעמים ענייני עבודה ובנוסחא אין קפידא רק שלא יקצר כעין ברכת הפירו' והמצות יעיי' מג"א סי' קי"ד סק"ט.

מה שהקשה מו"ח הגי' נ"י בב"י א"ח סימן קכ"ו ד"ה ודע דמי שעומד ומקרא לכהנים מתחיל שים שלום ולמה לא יתחיל בעבודה דג' ראשונו' וכן באחרונו' כחדא חשיבי קו' גדולה היא וצ"ע באופן שהמתפלל כשיגיע לרצה ויודע בנפשו שהוא צריך להפסיק בנ"כ ויעמוד אחר תחתיו אותו יצטרך להתחיל רצה א"כ מיד יסתלק הוא ברצה ויעמוד האחר המקרא תחתיו וצ"ע:

ולחומר הקו' הנ"ל נלע"ד דהא טעמא דג"ר וג' אחרונו' כחדא חשיבא משום דכולא חדא שבח והודאה ננהי משא"כ אמצעיי' כל א' בקשה בפ"ע אמילי אחריתא היא ואין להמשך זע"ז עיין ברכות ל"ד ע"א ובראשונים שם ובהגהה אשרי בשם תוס' ולפ"ז להם דנהיגי לומר או"א ברכנו בברכה בין הודאה לנ"כ ושים שלום וכמ"ש ב"י בסימן קכ"ח א"כ מופסקי' הם ג' האחרונות וזה המקרא שהתחיל או"א ברכנו יגמור שים שלום ובאמת יש לדקדק לפ"ז למה שנהיגו אחר הש"ס עפ"י הגאונים לומר וכתוב ובספר ובכן תן שהם בקשות שונות זו מזו כל אחד מעין הברכה הדר ה"ל ראשונות כאמצעות ומכ"ש למנהג הפיוטי' אלא שאין לנו לחדש דבר מלבנו אבל הך או"א שמפסיק בין ברכה לברכה י"ל כנ"ל זה נראה לפי חומר הק':

מ"ש מו"ח הג' נ"י דנכנס לביתו במ"ש כבר התפלל ויי"ח דאורייתא בהבדלה שבתפלה כבר כתבתי במ"א דבתפלה הוה כמכוני' להדי' שלא לצאת י"ח כדי שיהי' קידוש במקום סעודה על היין דאוריית' וכאלו לב חכמים מתנים על זה:

מ"ש מו"ח הג' נ"י דבחד דאורייתי' וחד דרבנן מודה רמב"ם כבר כתבתי כך בחי' וז"ל אם לא נאמר דרמב"ם לא בא אלא לאפוקי ב' מצות דרבנן כגון כוסות של חופה דמייתי מגדול עוז אבל חד דאורייתא וחד דרבנן לא ואין בזה טעם ואולי י"ל רמב"ם לטעמי' דס"ל בס' המצוה ובה' ממרים דכל אי' דרבנן דאוריית' ננהו וה"ה מצותיהם ומה שמקילי' בדרבנן י"ל כך התנו בהתרות תקנתם שיהי' ספיקו להקל כ"כ תשב"ץ אבל לולי שהתנו כן הי' ספיק' דאוריית' וא"כ י"ל בתרי דרבנן התנו כן שאין קפידא שיהי' עליו למשא משא"כ כשחד מינייהו דאוריית' כיון דהאמת הוא דמצוה דרבנן נמי דאוריית' וה"ל תרי דאורייתא אין כח בידם להתנות על אותה מצוה שיהי' דאורייתא שיעשו עמה מצוה אחרת שהרי היא ג"כ דאורייתא אך לא ידעתי מנ"ל לרמב"ם הך תנאי בענין חבילות. פ"ב כאור ליום עש"ק י"ג כסליו תקב"ץ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כב

שלום וכ"ט לי"נ ורב חביבי ה"ה תלמידי צמידי הרב המאור הגדול החרוץ ושנון בעל פיפיות תל תלפיות צדיק ונשגב כש"ת מו"ה יהושע כ"ץ אב"ד דק"ק וועךפלוט יע"א.

אודת שאלת חכם חצי תשובה באשר שפתי כהן ישמרו דעת לדעת בהתפללו בבית מדרשו ונשא כפיו שם וחוזר ובא לבה"כ ומוצא ציבור מתפללים ונשא כפיו עמהם אם יש לברך כי מג"א סי' קכ"ח סק"ג פשיטא לי' בשם מהר"ם מינץ לברך שני' ואמנם בלבוש מפקפק אם לברך או לא ונפשו היפה איותה לדעת דעתי העני' בזה.

הנה הגמי"י ספי"ד מה' תפלה כ' בשם תוס' פ"ג דר"ה אדקאמר שם אי בעי עולה אי בעי אינו עולה לדוכן מכאן שאם עלה פ"א ביום שוב אינו עובר ובפר"מ סימן קכ"ח הקשה על זה מנ"ל דלמא הכי קאמר אי בעי אינו נכנס לבה"כ וקאי אחודי עמודא בשעה שקורי' כהנים והניח בק' ויבואר לקמן אי"ה.

וכ' בתשו' מהר"ם מינץ ששאל לרבו בעל תה"ד ובתוך הדברים כ' שנ"ל כהן יחיד אע"פ שאין אומרי' לו כהנים מ"מ מברך דומי' דכהן שעולה שחרית ומוסף ונעילה (כמנהג כהני אשכנז) דמברכי' ואין פוצה פה ותשובה על שאלה זו תמצא בכתבי מהרי"א סי' כ"ב ומההנחה שהניח הנ"ל שכהני' מברכי' כמה פעמי' ביום מזה לא הזכיר כלום שמע מיני' שהסכים עמו.

אמנם הלבוש מסתפק בזה אם לברך פעמים ביום או לא וכתב אלי' רבה סי' קכ"ח שלא ראה דברי מהר"מ מינץ הנ"ל דפשיטא לי' דמברך וכ' א"ר ראי' מתוס' סוטה ל"ט ע"א ד"ה כל כהן וכו' שכ' להוכיח דצריך נט"י מלבד נט"י שחרי' דא"ל ת"ה מה צורך לאתויי' קרא שאו ידיכם קדש תיפוק לי' דלא גרע מק"ש דצריך נט"י שחרי' דא"ל שאני

ק"ש דצריך ברכה לפני' הא ברכת כהנים נמי צריך ברכה לפניו כדלקמן אע"כ קרא אתי לנט"י סמוך לנ"כ מלבד נט"י שחרית אלו דברי תוס' וקאמר אלי' רבה דלמא איצטריך קרא לנ"כ פעם שנית ביום דלא מברך ולא אתי מק"ש להכי צריך קרא אע"כ אפילו כמה פעמים מברך ודבריו מאוד תמוהים כיון דעכ"פ בפעם הראשון שנשא כפיו הי' מברך ואז ע"כ כבר נט"י שחרי' דלא גרע מק"ש וא"כ מאי צריך נט"י שנית לנ"כ השני' אע"כ צריך נט"י לנ"כ מלבד נט"י שחרית ואולי כוונתו אם ישן ביום בין נ"כ לנ"כ ותלי' בפלוגתא סי' ג' אלא לפ"ז הוה ס"ל להתוס' בתר שינה אזלי' דמשו"ה הישן ביום צריך נט"י א"כ ממילא הניעורים בלילה אין צריך ליטול ידיו וא"כ בקיצור לא מוכיחו תוס' מידי דמצי אייריי במי שניעור כל הלילה שאינו נוטל ידיו לק"ש ומ"מ לברכת כהנים צריך ליטול ידיו מקרא שאו ידיכם קודש כללא דמילתא דברי א"ר צ"ע:

והנה נחזי אנן דברי הלבוש במ"כ בדוים במ"ש טעם פ"א ביום דוקא דומי' דלולב ומשנה שלימה שנינן בג' פרקי' בשנה כהנים נושאי' כפיהם ד' פרקי' ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערי' ומסתמא ברכו בכל נשיאת כפיהם ומסתמא אותן שברכו שחרי' הן הן אותם שברכו בשארי תפלות והנה במס' סוטה ילפי' פ' כה תברכו מפ' וישא ידיו אהרן אל העם ויברכם ומהתם ילפי' נשיאת כפים דבפ' כה תברכו לא כתיב נ"כ והתם כתי' וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים ומזה ילפינן זמן נ"כ בכל פעם שמקריבי' קרבן ציבור תמידית כגון תמיד ומוסף ומזה ילפי' בפ"ב דמגלה ברכת בשעת תפלה אחר ברכת העבוד' מדכתי' וירד מעשות החטאת וכו' ע"ש נמצא בכל תפלות ציבור שהם במקום קרבן ציבור הוא מ"ע דאורי' לישא כפיו ולברך ומברכי' עליו ככל ברכת המצות בלי שום פקפוק וע"כ גם דברי מהר"מ מינץ תמוהים שכ' שהכהני' מברכי' בשחרי' מוסף ונעילה ודבריו תמוהים פשיטא שמברכי' דהוא דאוריית' אך לברך באותו תפלה פעמים שלא מצינו קרבן אחד קרב ב' פעמים אבל אותה תפלה בציבורא אחרינא שהכהן בא להוציאם י"ח שמוטל על הישראלי' להתברך כמ"ש הרא"ם בס' יראים או שעכ"פ מצוה להם להשתדל ברכת בתפלתם ע"ז קאמר ש"ס אי בעי מברך אי בעי לא מברך בר"כ ואהא קאי תוס' והג"ה מיי' דכיון שבירך פ"א ביום היינו בכל ימי השבוע דליכא אלא תפלת א' תפלה שחרי' דנ"כ במנחה בטלוהו משום שכרות וא"כ אינו מחוייב כ"א פ"א ביום אפילו לציבורא אחרינא באותה תפלה שכבר נשא בה כפיו והדברים ברורי' בלי פקפוק בעזה"י.

ובזה יובנו דברי תוס' פ"ק דר"ה וע"ש ד"ה ותוקעי' וכו' שכתבו איך תוקעי' פעמיים הא עבר על בל תוסף וכ"ת כיון דכבד יצא ה"ל שלא בזמנה הא אמרי' גבי ברכת כהני'

והקשני מו"ח הגאון מו"ה עקיבא אב"ד דק"ק פוזנא וכו' מה ענין זה לזה דהתוקע א"נ מתרמי לי' ציבורא אחרינא אינו תוקע לעצמו אלא להם אבל לגבי דידי' עבר זמני' משא"כ כהן אינו מוציא אחרים י"ח אלא הוא עושה המצוה בעצמו בציבורא אחרינא ומשו"ה הוה זמני' ולהנ"ל לק"מ דבאותה התפלה שכבר נשא כפיו אין מצוה כי לא מצינו מציאות ב' תמידי' בפעם א' אלא שהוא מוציא להציבור שלא הקריבו תמיד עדיין היינו שלא התפללו במקום תמידי' והקרבן צריך בר"כ ומ"מ מיקרי זמנו ה"נ בשופר וא"ש.

מ"מ לדינא נלע"ד ב' תפלות שונו' כגון שחרית ומוסף פשוט ומעשים בכל יום ושמברכים באשכנז שנשיא' כפיהם שחרית מוסף ונעילה ואין פוצה פה ונכון הוא מדינא ובאותו ציבור בתפלה א' אין לישא כפים ב' פעמים בשום אופן אך בציבורא אחרינא באותו תפלה שכבר נשא כפיו אם אין שם כהנים ישא ידיו ויברך כדי להוציא הציבור ולברך אותם ואם יש שם כהנים בלא הם נ"ל דלא ישא כפיו ולא יכנס עצמו לספק ברכה ואפשר שלזה כיון ר"א שהתפאר שלא נשא כפיו בלא ברכה ועיין מ"ש בזה טורי אבן במגלה כ"ז ע"ב ובמהרש"א ח"א בסוטה ל"ט ובס' בנין אריאל ולהנ"ל ניחא שר"ל עם כהנים אחרים בציבורא אחרינא וכנ"ל הנלע"ד כתבתי ויתברך ויתעלה כנפשו היקר ונפש א"נ דש"ת. פ"ב יום ב' ד' כסליו תקצ"ב לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה כג

שלמא רבא לגברא רבא דחזיא לכהא רבה ה"ה י"נ הרבני הנגיד המפורסים כש"ת מו"ה שמואל כ"ץ:

שאול נשאלתי ממעלת כבודו אם לחוש למ"ש פר"ח בא"ח סי' קכ"ח שמצא כ' בשם ס' המקצעות שחיבר רבינו חננאל ז"ל דכהן הנכנס בבית שאשה נדה שם לא יברך את ישראל וברכתו קללה תחשב לו ולזרעו והפר"ח מסיים שאין לפרסם הדבר והנה במ"כ עבר על דברי עצמו והרי פרסמו הנה דברים הללו הביאום הראב"ד בפירושו למס' תמיד ונדחק מאוד למצוא טעם לדבר ועיקור דבריו לחוש לדברי ר"ע במס' שבת רפר"ע ובמתני' דמס' ע"ז מ"ז ע"ב דע"ז איתקש לנדה להחמיר וא"כ ה"ה נדה איתקש לע"ז וע"ז למת שהכהן מוזהר דלא יבוא ועוד בע"ז כתי' הרחק מעלי' דרכיך וא"כ ה"ה נדה ושוב נסתפק הראב"ד אם ר' יודן שבס' מקצעות גם בזה"ז אמרו ומסיים המחמיר מתברך:

והנה עדיין צריך לתבל דברי הראב"ד ז"ל בכוונת ס' המקצעות דאי נמי נניח כן למוחלט דהבא לאהל הנדה הוי כמי שבא לאהל המת מ"מ הרי גם כהן המטמא למתים לא נפסל לשום עבודה בבה"מ ומכ"ש לנשיאת כפים בגבולין אלא מקנסא דרבנן פסול עד שיקבל עליו שלא לטמא למתים וכמבוא' במשנת בכורות וא"כ ה"נ קאמר ר' יודן שאם הכהן

עובר במזיד ומתטמא באהל נדה קנסינן לי' שלא יברך ישראל ואי עבר אקנסא דרבנן קללה תסוב עליו ומסמיך לי' נמי אקרא ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם ידיכם דמים מלאו יראה לי דס"ל דמים תרתי משמע כדדרשינן ג"כ ספ"ק דמגלה היינו דם רציחה ודם נדה וה"נ כי היכי דדרשינן מיני' כהן שהרג הנפש לא ישא את כפיו הה"נ כהן הנכנס לאהל נדה על שניהם נאמר ידיכם דמים מלאו ואמנם אי לאו דברי הראב"ד מהיקש לע"ז ולמת היינו אומרים אסמכתא דדמים מלאו אבועל נדה קאי דאע"ג דכהן בועל עריות שאינם מחללים כהונה לא נפסל מדוכן ולא בעי' שידור הנאה וכמ"ש הטור ססי' קכ"ח מ"מ בועל נדה הקפד קרא כמו רוצח אבל השתא דאית לן סברא הנ"ל א"כ מסתברא טפי לאוקמי קרא למטמא באהל נדה דה"ל כמו מאיסורי כהונה כמו כהן המטמא למתים כנלענ"ד פי' דברי המקצעות עפ"י דרכו של ראב"ד ז"ל וצ"ל דר' יודן דס' המקצעו' ס"ל כסתמא דמתני' רפר"ע אע"ג שיש מחלוקו' במס' ע"ז מ"ז ע"א ואפי' למ"ד בתרי סדרים נמי אין סדר למשנה ועיי' מג"א ססי' ת"פ מ"מ הו"ל למימר הדרין לכללן אין הלכה כר"ע מסברא דרבים פליגי עליו בלא"ה סתמא דשבת לא הוה סתמא מעליותא דסתם יחידאה הוא כמבואר בב"ק בסוגיא דצנועי' מ"מ י"ל הואיל ובעי רב חמא בר גורי' ע"ז ישנה לאיברי' ומסיק שם בשבת פ"ג דמתני' כרבה ובעי לי' אליבא דר"ע ס"ל דהלכתא כוותי' וס"ל נמי אליבא דרבה לר"ע ע"ז מטמא נמי באהל כמת והא דקאמר מטמא במשא היינו אבן מסמא דליכא במת ואיתא בנדה אבל באהל מטמא נמי דאלו לר"א א"א לומר דלר"ע מטמא באהל דא"כ לא הוה לי' למימר מטמא במשא אלא מטמא באהל כמת ומכ"ש במשא ועיי' לשון רמב"ם פ"א מטומאת מת הלכה ב' אע"כ לא מטמא באהל לר"א אליבא דר"ע אלא ס"ל כרבה אליבא דר"ע וס"ל לרבה מטמא נמי באהל ודלא כמ"ש תוספות שס ד"ה ולר"ע למאי הילכתא:

ומ"מ צל"ע האי פיסקא דלע"ז אדרבא אי קיי"ל בפי' דר"ע כרבה דאפי' באהל קאמר א"כ פשיטא דלית הלכתא כר"ע דהא קיי"ל בחולין י"ג כרבנן דריב"ב דתקרובו' ע"ז אינו מטמא באהל דלענין אכילה איתקש ולא לענין טומאה וי"ל עפ"י דברי תוס' שם ובע"ז ל"ב ע"ב ד"ה והיוצא מ"מ מסתיין דהרמב"ם רפ"ז משאר אבות הטומא' פסק כרבנן דר"ע וכרבנן דריב"ב יע"ש והראב"ד שתיק לי' התם ואודויי אודי לי' ועוד אפילו נימא דאיתקש למת לטמוי' נמי באהל אבל מאן לימא לן שהנזיר מגלח עליו וכל שאין הנזיר מגלח אין הכהן מוזהר ונהי דמתטמא באהל מ"מ אינו מוזהר שלא לטמאות והרי החרב איתקש לחלל ואפ"ה אין הכהן מוזהר על הך היקשא כיון שאין הנזיר מגלח אלא על נפשות מת ממש ולא על מה דאתי בהיקשא ועיי' פלוגת' ר"ת ורבינו חיים בתוס' נזיר ד' נ"ד ע"ב

יע"ש וה"נ מהיכי תיתי להחמיר ועוד סוגי' דעלמא דלא כוותי' שאין לך כהן נזהר ויכול להיות נזהר מליכנס באהל ע"ז בארצות ארמיים המלאה גלולים:

והנה מ"מ סיים הראב"ד המחמיר מתברך הנה אין כוונתו שכהן המטמא באהל נדה יחמיר שלא לעלו' לדוכן שזהו דבר תימה שנאמר לכהן המטמא למתים שיחמיר על עצמו שלא לעלות לדוכן ויהי' עוד מוסיף על חטאתו פשע אנן לא שבקי' לי' מטעם קנסא והוא יחמיר ויקבל על עצמו שלא לעשות עוד כמעשיו הרעים וא"כ איך שייך המחמיר מתברך ע"כ כוונת הראב"ד המחמיר שלא לכנס לאהל ע"ז ונדה מתברך דחייש לחומר' מתני' הנ"ל ותוספת קדושה היא אבל הנכנס לאהל נדה אשר לדעת רובא דרובא עביד בדינא ניקום ונאמר לו שיחמיר ויקנוס א"ע שלא לעלות לדוכן אתמהה הוא דבר שאין הדעת סובלו.

מתוך הדברים למדנו דעת הראב"ד ז"ל דעכ"פ כהן שכבר הוא טמא בטומאת מת אסור לו מן התורה לכנס לאהל המת דהרי אזה"ז קאי הראב"ד שכלנו טמאי מתים ואפ"ה כ' המחמיר מתברך ויעיין דגול מרבבה בי"ד סי' שע"ג ד"ה אמר יחזקאל וכו' יע"ש ולולי דברי הראב"ד הייתי אומר חומרו' המקצעו' הוא ע"פי מ"ש רמב"ן על התורה בפסוק לא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי וגם בפ' נדה שהאומות הראשוני' היו יודעים להזהיר עוד שלא לדרוך על מקום דריכת כפות רגלי הנדה והיו נזהרים מהבל דבורה וכדומה הרחקות יתירות עפ"י ידיעתם בטבעיי' שהוא ארס מזיק וא"כ ס"ל דכהן שאינו נזהר בזה אינו ראוי לעמוד לשרת לפני ה' משום הקריבהו נא לפחתך הנה כי כן בזמננו אלה דאין שום אדם נזהר מזה או דנשתנו הטבעיי' והזמנים והמקומו' או כיון שדשו בי' רבים שומר פתאים ה' בין כך ובין כך לעת כזאת אין כאן בית מיחוש בענין זה והמחמיר אינו אלא מן המתמיהים וידעתי כי הגאון מו"ה זלמן מרגליות בתשו' בית אפרים נתעורר ע"ז לומר דמשום כן אין הכהנים נושאי' כפים בכל יום ויום בזמננו ונ"ל טעם פשוט דנ"כ כתיב בקרא אחר עבודה וכדילפי' רפ"ב דמגלה מדכתיב וירד מעשות החטאת ויברך את העם ותפלה במקום עבודה ואין ספק כשאין עבודה רצויה והיא פגול ח"ו גם ברכת כהנים לא תחול על המתברכים אז והיות בעו"ה כל ימות החול טרודים על המחיה והכלכלה ורוב התפלות בלי כוונה וטרדה מרובה ותפלה בלא כוונה כקרבן שאינו רצוי' ע"כ מברכי' בי"ט שהעולם פנויי' ומכוונים בתפלתם וכה"ג כ' בפירוש המחזור על המנהג שנוהגים לברך הילדים בשבת וי"ט דוקא ע"ש:

ולע"ד מ"ש הוא נכון ואמת וה' יזכנו לראות כהנים בעבודתם וישראל שרויים על אדמתם בחצרותם ובטירותם והנני חותם באהבה רבה א"נ פ"ב יום ג' ט"ו תמוז תקפ"ל משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כד

שלומים אלף במעט קלף לשר האלף הרבני המופלג מה"ו הרש טעלקע נ"י:

מ"ש מעלתו ממג"א סי' קל"ו בשם לבוש דבמקום שמוכרי' מצות יכול לקרות מי שירצה רק שיקרא כל א' לפי כבודו עכ"ל התם נתכוון לומר שלא יבזה אדם לקרות המכובד באחרונה אלא יקרא הקוראי' לפי כבודם זה אחר זה ואין זה ענין להמבוקש.

אבל באמת תמהתי איך אפשר שיעלה זה ע"ד קהל או למדן לתקן בו בקהלה ומה ענין מהרי"ק לכאן התם מיירי שהי' כן מנהג קבוע ביום ידוע ואותו מנהג נתקן בתחילה ברשות הכהני' שהי' באותן הימי' והם מחלו ע"ז ובמחילה זו ליכא משום אינצוי כיון שהוא בזמן ידוע וגם קונה במעות להרבו' כבוד התורה וכיון שבתחילה התנהגו ברשות הכהני' והיה מנהג ותיקון א"כ שוב כל הכהני' הבאי' אח"כ אל הקהלה אפילו ממקומם אחרי' ע"ד המנהג באים ככל ענינים כאלו וכאלו מחלו בהדי' גם הם ואם אח"כ א' מערער וכיפוהו ע"י השופט לצאת אבל לחדש מנהג בלי רשות הכהני' מאן ספין ומאן חשוב ובשגם לתקן כן בתמידות ולא בזמן ידוע וקריאה ידוע א"כ בטילת וקדשתם:

ובאמת דברי הב"י והמג"א שנמשך אחריו בהעתקת המהרי"ק לכוף הכהן הוא קצת תמו' דבהמרי"ק שרש ט' עובדא הוה שהיה הכהן יכול לילך לב"הכ אחרת לקרוא בכהני והוא נתכוון לבטל מנהגם וע"ז כ' מהרי"ק דכופין על מדות סדום אלא שהאריך על תחלת מנהגם וכ' שהיה כדין משום כבוד התורה ומצוה שנותן העולה להדלקת נר בבה"כ ומשמע בכל זה אם לא רצה הכהן לצאת שאין לכוף אלא משום זה נהנה וזה לא חסר שהי' יכול לעלות בב"הכ האחר' וגם היה רק לפי שעה כמ"ש ודייק להדי' המהרי"ק שהיה לפי שעה ואקראי בעלמא:

א"כ משמע זולת זה אין לכופו ע"י שלטן אלא שמראה שם פני' לומר כיון דבטל מנהג אית בי' משום אינצוי (והיינו אחר שכבר נקבע המנהג מתחלה ביושר וכמ"ש לעיל) דאם באנו לבטלו אית בי' משום אינצוי' א"כ לא עדיף קדימת הכהן שהוא דרכי שלום לדחות מנהגא יע"ש א"כ משמע אפילו בלא זה נהנה וזה ל"ח נמי כופי' וכן משמע קצת בסיום לשונו שכ' ובפרט כאשר היה יכול ללכת בב"הכ אחרת והיה יכול לקיים שניהם כבוד הכהן ומנהג המקום אשר שניהם כאחד הם טובי' ואיהו דאפסיד נפשי' במה שלא רצה ללכת שם ככל אשר פרשתי למעלה דכגון זה הוה מדות סדום וכופין עלי' עכ"ל

מדכ' ובפרט כאשר היה יכול ללכת וכו' משמע שהוא רק סברא נוספת דבלא זה נמי הי' כופי' אותו וע"ז סמכו הרב"י ומג"א ומביא לפסק הלכה בסתם מ"מ הבו דלא להוסיף ע"כ תמהתי אם ימלא שם למדן דפליג ע"ז אם לא שיש לו סברא אשר לא אדע ע"כ לא אוכל לשפוט להלכה ומכ"ש למעשה עד שאשמע מה בפי המתנגדי' למעלתו והיה זה שלום לו ולתורתו כנפשו ונפש א"נ:

ומה ששאל עוד אודות ס"ת שנמצא ביני ובינך חסר יו"ד ולא הוציאו ס"ת אחרת וגם קראו שביעי ומפטיר:

דע כי גוף הדין בעצמו שלא להוציא ס"ת אחר מפני טעיות הוא מפוקפק מאוד וכבר הלכו בו נמושות ומ"מ מי יבא אחרי הכרעת רמ"א בש"ע סי' קמ"ג בזה אבל מ"מ באמת לא כל שהוא הייתי דוחה אותו ומוציא ס"ת אחרת אמנם מ"מ הקורא הזה יש לו אמתלאות חדא דמשמע באלי' רבה שהוא כמסתפק בסוף פ' וירא אל תיראי שהוא מלא יו"ד מלשון יראה ופחד והי' כ' חסר יו"ד שאז הוא לשון ראיית עיני' ומ"מ גם שם אינני מסכים עמו:

עוד יש לו אמתלא עפ"י מ"ש בצ"צ כיון שנמצא מגרשהן פ"א בנו"ן אין להוציא אחרת אם נכתב מגרשהן במקום מגרשהם והביאו מג"א וה"נ מצינו איש הבנים גלית שמו מגת חסר יו"ד כמדומה לי שבמסרה גדולה פליג על זה מ"מ במסרה קטנה נאמר כן וכן ביהושע כ"ב וגבול נתן ה' בנינו נמסר חסר במסירה קטנה ולא בגדולה ועיין במשלי י"ד ובין ישרים רצון פליגי בו בעלי המסרה כמבואר שם ריש קפיטל י"ג ובמסרה גדולה סוף יונה א"כ יש לו לתלות ולומר דהוה דומי' דצ"צ. הנ"ל אף שלענ"ד כל מה שרגילין לדמות להא דבעל צמח צדק לא דמי ליה דאיהו לא אמרו אלא משום שהמ"ם ונו"ן מתחלפי' ולא זולת דאינך הכל לדרשא כמ"ש מהר"מ לובלין גבי רחבה ורחבו ועיי' תשו' שער אפרים:

ועוד נ"ל אם נקל ולא נוציא ס"ת מ"מ אין מן הראוי לקרא להפטיר אפילו אם הטעו' הי' בכהן דהרי מן הדין מפטיר עולה למנין שבעה רק משום שאנו רוצים לנהוג מנהגינו אליבא דכ"ע כמ"ש תוס' מגילה כ"ג ע"א ד"ה חדים וא"כ תינח אם אותה הקריאה היא אליבא דכ"ע אבל אם יש בה ספק ברכה לבטלה מה לנו להרבו' בקריאה וזה נ"ל אפילו בכל טעות בעולם ואמנם מלשון צ"צ שכ' גבי מגרשיהם שציוה להוציא במנחה ס"ת אחר משמע במפטיר לא שינה כלום דא"כ ה"ל להזכירו מ"מ מ"ש נלע"ד עיקור אבל מה לך לעשות לא ישמע ולא יקבלו ממך זה וכיוצא בזה כדרכן של אלו ההוגי' בש"ע וחושבי' יודעי' וחכמה מה להם עד ידאה ה' ויפתח לנו שערי חכמה ובינה ירחם עמו וישכלל היכלו בב"א הכ"ד פ"ב יום ב' ה' תשרי תקע"ה לפ"ק. עשה"ק סופר מפע"דמ:

תשובה כה

החיים והשלום יהיה תמים על ראשי תמימים מנהלי עם ה' מלכי ואיפרכי אקר"וט דק"ק טרענשין יע"א ה' עליהם יחי':

יקרתם הגעני נפשם היפה בשאלתם יען לא נמצא בקהלתם כ"א כהן א' בב"הכ על הרוב דלא עביד עובדא דאהרן לפעמים ימצאו ביום אחד כמה חיובים לעלות לתורה וביניהם הרב המופלא מרא דאתרי ומנהיגי קהל והכהן אינו רוצה למחול על עלייתו לתורה וכבר נתרבה ריב ומחלוקת עי"ז והנה רוב או כל בני הקהילה מוסכמי' לעשות תקנה קבוע באם יארע כן שיהיו כמה חיובים ובתוכם מופלגי העיר לקרותם לתורה ראשון ושלא לחוש לכהונתו של זה האם יכולים לעשות תקנה הלזו:

אהובייי ידידיי יש ויש עמהם מופלגי התורה ומארי דאתרי בעירו וכל ספרן של צדיקי' בראשונים ואחרוני' פתוחי' לפניהם ולא נצרכו אלא להעדפה לשמוע מענה מפי ג"כ הנה בודאי אם יכולים לפייסו בדברים או בשום ריצוי שיסכים גם הכהן עם התקנה כראוי ונכון לו אזי תהי' תקנתם תקנה קבוע ואם שוב אחר זה יסרב הוא או כהן אחר על תקנה קבוע ומנהג ותיקוני יכולים להוציאו על כרחו או לקרות לפניו ישראל אפילו כשהוא בב"הכ וכמו שכתב מהרי"ק שורש ט' הביאו ב"י סי' קל"ה ומה שכתב מג"א אי ס"ד יכול לקרות אחר בפניו אין לכפות ע"י פלילי' י"ל עובדא דמהרי"ק הי' יכול לילך לב"הכ אחר ולעלות ראשון וא"כ מצוה לכופו לדבר מצוה לעלות שמה ראשון אבל בלא"ה א"צ לכופו אפילו בפניו קורי' אחר וכמ"ש פר"ח שם והיינו כיק שהסכים הוא או כהנים אחרי' שהיו אז בקהילה והתחילו להנהיג המנהג שוב אין לו יכולת להרבות מחלוקת כמ"ש מהרי"ק שם ואע"ג דכהן שרצה למחול משום דרכי שלום. ונהגו בכל תפוצות ישראל אפילו כהן ע"ה קודם לתלמיד חכם מופלג ורמב"ם בעצמו שקרא תגר בפי' המשנה ס"פ הניזקי' מ"מ בחיבורו פסק כמנהג כמ"ש הרב ב"י סי' קל"ה וא"כ אינו יכול למחול היינו לאדם פרטי משום דאתי לאינצויי לאמור גם אני חשוב כזה ומאי חזית כפי' רש"י סוף פר' הניזקין אבל היכא דמוחל לציבור לעשות תקנה על מקרה ידוע כנידון שלפנינו או נידון מהרי"ק לית לן בה ולכשיגיע המקרה ידי הכהן מסולקין ומי שמוסיף מעות לצדקה או מי שיראו בעיני הממונים יעלה ואין כאן מחלוקת אך מהרי"ק מיירי בשעת הנהגת המנהג לא היה שום כהן בעיר בישוב אח"כ כשבאו כהנים לא יכלו לעקר המנהג וא"כ ה"נ אי יכולים לפייסם בטוב בתחילת התקנה זה טוב וטוב לכבדו עכ"פ בהוצאה והכנסת ס"ת' כדי לקיים וקדשתם עכ"פ במקצת וכן נוהגים בכמה דוכת' אבל להעבירו על דעתו ע"כ אין לנו וה' ישפות שלום למעלות כבודם על כל ישראל

ויעמוד כהן משמש באריאל הכ"ד א"נ כותב בחפזו: פ"ב יום א' י"ט טבת תקפ"ד לפ"ק. מש"הק סופר:

תשובה כו

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הרב המאה"ג החרוץ המופלג ומופלא בתורה כש"ת מו"ה וואלף נ"י אב"ד דק"ק גיסינג יע"א:

נפשו היפה בשאלתו נידון אנשי עירו בנו בהכ"נ של ע"נ דהיינו שהרחיבו הישנה להיותה בנוי בעלי' הוציאו כותל המזרחי' ע"ג עמודים העומדים בבהכ"נ של אנשים וכל אותן הספסלים שעמדו בתחלה אצל הכותל יעלו גם עתה יעמדו על עמדו ותוספות הספסלים יהי' בסוף אחורי כל הספסלים כדין וכראוי אך היות שע"י הרחקת הספסלים הללו המזרחי' ממקום חלונות המאירים לתוך החדר ע"י שנתרחקו האופל עליהם ולא יהי' להם אור לעומת זה נתוספו ב' חלונות בב' קרני זויות צפונית מזרחית ודרומית מזרחית דהיינו החלונות הגבוהים שבבהכ"נ אנשים עלו למעלה עד שעליוני החלונות ההמה מגיעים קצת למעלה מרצפת בהכ"נ נשים החדשה ומשם יהי להם אור לכותל החדשה ועתה טוענים בעלי סוף ספסל בקרן צפונית מזרחית ודרומית מזרחית גם אנחנו נעלה היות מקומות שלנו היה מעולם בקרן סמוך לכותל מזרחית גם עתה נעלה לשם כי עתה מפסיק מקום החלונות בינינו לבין כותל מזרחית ואין אנו חפצים בזה אלא נשב שם ואע"ג שעי"ז יואפלו ולא יאירו החלונות הנ"ל זה לא איכפת לן זה טענות ותביעות שלהם כך הבנתי מתוך דברי פר"מ אע"פ שלא כ"כ:

שרש דין זה של עליית המקומות הוא מרמ"א חו"מ רס"י קע"א מב' תשו הרא"ש כלל ה' סי' ג' וסי' ז' והגאון דגול מרבבה כ' שסותרי' זא"ז ולא עוד שדבריו בסי' ג' סותרים מיני' וביי' ועיינתי בהם ולפענ"ד אין כאן רק הגהה מעטת צריכה והנה בסי' ג' הוה ב' ישבו זה בצד זה בספסל בלי מחיצה ביניהם ורצה ראובן לעשות מחיצה ולהכניסה לחלקו ושמעון ע"י עשיית המחיצה יהי' ראובן עליון ומושבו של שמעון למטה ממנו ומפסידו ודבר זה נשאל גם לרשב"א ח"ג סי' קנ"ה והשיב בפשיטות שאין שמעון יכול למחות והרא"ש האריך קצת וכ' שאין שום מעלה או ריעותא בתפלה אם הוא במקום זה או במקום זה ואי משום עליית המקומות לענין כבוד היושב עלי' לא מצינו בשום מקום שלא יהי' רשאי לעשות בגבולו מפני הפסד שכינו שאינו מגיע לא לגופו ולא לממונו אלא שלא יהא מכובד כ"כ אמנם אם מנהג המקום להעלות בדמים בשביל זה ואלו כשקנו מקומו' הללו קנאום בזול וע"י שעושה מחיצה ונתעלה נתייקר מקום מושבו ונפחת

מקום שמעון נמצא גורם לו הפסד בממונו אז אין ראובן רשאי לעשות מחיצה אע"פ שעושה בשלו זהו כוונתו בסי' ג' אלא שהוא מוטעה קצת:

ובסי' ז' מירי בענין אחר הרבה ישבו בספסל אחד שיש ב' נסרים בשתי הצוותי' ורצה העליון להסיר נסר העליון ולהוסיף שם מושב א' ומיחה בו הרא"ש ולא הזכיר שם תנאי פחיתות שיווי ממון וכ' הטעם מפני שהנסר הזה הסוגר הספסל הוא של השותפים כולם נמצא הוא פוגע במה ששייך להשותפים כדי להגדיל כבודו ולהפחית כבודם אפילו לא יהי' פחיתתו ממון מ"מ כיון שהנסר של שותפים אינו רשאי לשנות בלי רשותם משא"כ בסי' ג' שהוא עושה בשלו אי ליכא פחיתתו ממון לית לן בה ובזה אתי' פסקי הרא"ש ורמ"א נכונים ועל מקומם יבואו בשלום:

והנה ברור ג"כ מם שאנו נותני' להם מקום גבוה לא שיש להם שום קנין במקום ההוא כי כל א' לא קנה אלא מקום מעמדו ומושבו בבהכ"נ אלא שלא היינו רשאים להרחיב מקום בהכ"נ אם יגיעו להם הפסד עי"ז ע"כ לפייסם צריכי' אנו להחליף עמהם ליתן להם מקום גבוה תחת שהיה להם אז במקום פלוני וע"י חליפי קרקע בקרקע קנאו מקום החדש אם לא נפסדו ואין הדין חוץ לפצותם אין להם במקום החדש כלום ואין להם אלא מקומם הראשון:

ועתה אחר הוצעה זו נראה כי בודאי בעלי ספסלי המזרחי' היו יכולין למחות בכל כח בהעמקת הכותל ממקומה מפני שמפסידין ממ"נ אי יעמדו במקומם הראשון הרי נפחת מקומם משווי מפני גבהות ספסל שאחרי' ומפני שלא יכלו להביט אל תוך עזרת אנשים דרך שבכה העשוי' בכותל מזרחית וה"ל פחת ממון וגם שעושי' קהל מעשה בידים בכותל של שותפי' ואם יחליפו הקהל ליתן להם מקום הסמוך לכותל עתה תחת מקומם של עכשיו יפסידו בהיזק אורה שהרי יעמדו במקום חושך ואפלה והיו בידם למחות עכ"פ ואף אם כבר בנו וסתרו ויחזרו הכותל למקומה ולולי שעשו עתה ב' חלונות הללו בשתי זויות באופן שיהי' להם אורה כראוי והחליפו עמהם במקום כנ"ל ועי"כ נעשה הכל בדין וביושר:

ועתה אם יסתמו החלונות על כרחם יחזרו הכותל למקום הראשון אשר היה שם בתחלה ונחזי אנן באיזו טענה יזכו ספסלים שבקרן צפוני' ודרומי' להעלותם. הקהל לא נגע בשלהם כלל לא בצפון ולא בדרום והחלונות אינם בגבולם ואין המקום שלהם עדיין עד שנצרך להחליף עמהם ומאיזה טעם יהיה הכרח להחליף הלא לא נבנה ספסל נוספת אחר ספסל ולעולם המה עליון ומה לי אם יעמדו סמוך לקרן או סמוך לחלון אדרבה יהיה להם הרווחת מקום מספסל שלהה כפי רוחב כל החלון ולא נפחת מקומם פחת

ממון כלל ולא נגע הקהל בשלהם כלל ואין להם שוב במקום שלפני החלון שנדמה אותם לחצר ובית שיכול בעל החצר לבנות לפני חלונו של זה ולהאפילו דהרי כאן אין להם במקום שלפני החלון שום אחיזה עד שנחלף עמהם ואין הדין נותן שנחליף עמהם ונפסיד כל הקהל כי נאפיל על בעלי המזרחי' ויכופנו לסתיר הכותל ולהחזירה למקומה אין זה אלא מדת סדום ורוצים למנוע רבים מלעשות מצוה וכמו שכ' ריב"ש דמייתי רמ"א ועיי' מג"א ססי' קנ"ד ע"כ נראה פשוט הדין עם הקהל: הכ"ד פ"ב כאור בקר ליום ה' ז"ך תשרי תצד"ק לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כז

שלום וכ"ט לירידי ה"ה הרבני המופלג ירא ה' מרבים כבוד מו"ה פנחס שי' וסייעתו מרחמוהי ה' עליהם יחי':

נעימות בימינו הגיעני על נכון ונפשו היפה בשאלתו וז"ל בענין בית הכנסת החדשה פה קהלתינו ק"ק אבעניע ולהורות לנו מקום קביעות הפתח החיצונה לאיזה צד יהי' דאיתא בש"ע א"ח סי' ק"נ סעי' ה' אין פותחין פתח בב"הכ אלא כנגד הצד שמתפללי' בו כדי שישתחו מן והפתח כנגד הארון וזהו משמע הפתח הפנימה אבל פתח החיצונה חזינן עמא דבר בכל תפוצות ישראל שקבעו אותה או לצד דרום או לצד צפון וכו' ויכול להיות קדמונינו נשמרו מזה טעם הי' כי ראו כל עמים ישמעאלים עושים בית תפלתם עד"ז שיהי' פתחיהם מכוונים וכדאיתא בי"ד סימן קע"ח ולא יבנה מקומות כבנין היכלות עכו"ם אך זה שנתיים שעברו וכו' ועתה יש גם בינינו דיעו' שונות יש דורשים סמוכים לעשות כמעשיהם ויש הולכים אחר רוב וקרוב לנו ב"הכ הישנה שהיא בנוי כדרך כל הקהלו' והסכמנו יחד לדרוש את ה' וכו' עכ"ל השאלה:

שורש הדין האמור בש"ע א"ח סי' ק"נ שיהי' פתח ב"הכ מול ארון הקדש הגם שהשכל מחייב כן ואלו לא נאמר ראוי' היא שתאמר שיהי' הכניסה אל מקום שישתחוה שם לאלקים מ"מ תוספתא היא במס' מגילה פ"ג אין פותחי' פתחי בתי הכנסת אלא למזרח שכן מצינו בהיכל שהי' פתוח למזרח שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד מזרחה עכ"ל הביאה הרי"ף פ' הקורא עומד והמרדכי והרמב"ם וטא"ח סי' ק"נ הנ"ל והרב"י שם ורמז עלי' רש"י בברכו' דף וי"ו ע"ב ד"ה אחורי בה"כ וכו' ומשמעות הלשון משמע שהקפידא שהפתח תהי' דוקא לצד מזרח אלא שהתוס' שם ע"א ד"ה אחורי וכו' כתב וז"ל דוקא הם שהי' מנהגם להתפלל לצד מערב אבל אנו מתפללי' למזרח שאנו במערבא של ארץ ישראל כמו שפירש להם לצד מערב תפרש לנו לצד מזרח עכ"ל ומזה כתב בש"ע הנ"ל שיש לנו לעשות הפתח נגד צד שארון הקדש שם ושינה לשון

התוספתא והפוסקי' שמשמע שהקפידא הוא לעולם לצד מזרח ולדידי צ"ע קצת בשלמא אדברי אמוראים שייך לומר כן שהם הי' בבבל ושם מתפללי' לצד מערב כמבואר במס' ברכות ס"א ע"ב ובפירש"י שם ד"ה הוי שדיין ליה ליבני ע"ש היטב ובלשון הרב"י או"ח סי' ג' ד"ה וכשיושב וכו' מה שהאריך שם בד"מ אות ב' וצ"ע קצת מש"ס ב"ב כ"ה ע"ב אנן דיתבינן בצפונה וכו' ע"ש כ"ה ע"א תוס' ד"ה לכל רוחתא וכו' ע"ש וצ"ע:

מ"מ נחזור להנ"ל דאדברי אמוראים שהי' בבבל שהי' למזרחה של א"י והתפללו למערב יפה כתבו תוספ' אבל אתוספתא שנתקנה בא"י קשה קצת לומר כן עיי' בב"י סימן ג' הנ"ל ודוחק לומר על התוספתא שחזרו תנאים כמ"ש תוס' על דברי אמוראים בשבת ט' ע"ב ד"ה הא לן וכו' כדמוכח ממ"ש תוס' ביצה ה' ע"א ד"ה הא לן ע"ש ועוד למסקנת תוס' קידושין למ"ד ע"א ומיהו נראה להר"ר יצחק וכו' וע"ש וזה שייך גם הכא אהתוספתא וא"כ צ"ע מנ"ל לבנות הפתח במערב נגד התוספתא דתוס' דברכות קאי אדברי אמוראים המתפלל אחורי בית הכנסת ולא אהתוספתא דמייתי רש"י:

תו יל"ד אהתוספתא דמייתי קרא פ' במדבר והחוני' לפני המשכן קדמה וכו' ולא מייתי מפ' תרומה שפתח אהל מועד וחצר המשכן הי' למזרח וזיל קרי בי' רב הוא אפילו תשב"ר יודעין אותו ולא מצאתי פתח אלא לומר משם אין ראי' שיהי' הקפידא דוקא למזרח ולא שיהי' מקום הכניסה נגד ומול מעמד הארון והכרובי' אלא אז כשחנו לפני הר סיני הי' מעמד המשכן באופן זה שהי' הארון למערב והפתח למזרח והראה השי"ת תבני' המשכן לפי המקום והזמן ההוא ואם אולי יארע להם באחת החניות מקום מוכשר להסב פני המשכן באופן אחר ויהי' הקדש קדשים למזרח יהי' הכניסה למערב כפי המקום המוכשר לה' וכמ"ש בש"ע הנ"ל בבתי כנסיות שלנו ה"נ הו"מ למימר במשכן קמ"ל תוספתא דלא דהקפידא שהפתח יהי' לעולם דוקא במזרח ולא באופן אחר כלל וזה מוכח שפיר מהך קרא דפרשת במדבר שהרי חניות הדגלים הי' קבועים ברוחותיהם יהודה דוקא במזרח ולא באופן אחר כלל וראובן לדרום וכן כולם וכן הלוים על מקומתם כאשר יחנו כן יסעו ואי ס"ד דהסבת פני המשכן ישתנה לפי הזמן והמקום א"כ אין להחליט שמשה ואהרן ובניו החונים לעולם במזרח שיהי' לפני המשכן לפני אוהל מועד כי לפעמים יהי' חניות המזרח אחורי המשכן ואיך תלי' קרא תני' בדלא תני' לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד מזרחה הא חניית משה ואהרן למזרח עולם קביעה וקיימי לעולם ופני אהל מועד שיהיה מזרחה אין לו קבע ואיך תלה זה בזה אע"כ מוכרח בהחליט דפתחי המשכן צריכים להפתח דוקא למזרח ולא לצד אחר והה"נ דהו"מ לאתוי' מקרא דמוקדם באותה פרשה משפחות הגרשוני אחרי המשכן יחנו ימה ש"מ דמערב הוא

אחורי המשכן וממילא מזרח הוא פני המשכן ופתח כנסיותו אלא ניחא ליה לאתוי' מהאי קרא דמשה ואהרן דמפורש בי' מזרח טפי כנלע"ד ליישב תוספתא הנ"ל:

ואם כוונתי האמת בזה א"כ ממילא מוכח דבבתי כנסיות שלנו הקפידא דוקא שתהי' הפתח למזרח ואפי' יהי' מעמד ארון הקודש למזרח ג"כ כמו שאנו מתפללי' או לשום צד דאלת"ה אלא עיקר הקפידא שתהי' הכניסה מול ארון הקדש א"כ אכתי תיקשי דה"ל לאתוי' קרא דפ' תרומה דמוקדם ומפורש טפי ואי משום דה"א דהקפידא שיהי' מול ארון הקדש מה בכך הא תאמר שבבתי כנסיות שלנו האמת כן הוא וא"כ מה היה הטעות אע"כ מוכח מזה שכוונת התוספת' שתהי' הפתח לעולם במזרח:

וכן נלע"ד מוכח קצת במקומו בברכו' ח' ע"א לעולם יכנס אדם שיעור ב' פתחי' ויתפלל ודעת מהר"מ מר"ב משום שלא יסתכלו המתפללי' בחוץ ויתבלבלו מבני ר"ה וזה נראה עיקר לטור וב"י עיי' סוף סימן צ' ובש"ע שם סעי' כ' דיעה שני' וק' כיון דבשיעור ב' פתחים דהיינו שמנה טפחים סגי שלא יסתכלו לר"ה וקיי"ל שסבתוספת' פ"ג דמגלה דהזקני' יושבים ואחוריהם אל ההיכל ופניהם אל העם ושאר כל העם יושבים ופניהם אל הקדש וכ"כ רמ"א סס"י ק"נ והשתא אי ס"ד שהפתח לעולם מול ארון הקדש א"כ כל העם אחוריהם אל הפתח ולא יסתכלו לר"ה לעולם והזקנים היושבים למעלה ופניהם אל העם המה בלא"ה רחוקים מהפתח יותר משיעור ב' פתחים וא"כ נפל פיתא בבירא ולאיזה צורך קאמר לכנוס שיעור ב' פתחים אע"כ מוכח דלעולם הפתח במזרח ואפי' המתפללים לצד מזרח או לצפון או לדרום לעולם הפתח למזרח ולדידהו הוצרך להזהר שיכנסו דרך ב' פתחים ונהי להמתפללים למערב וארון הקדש קבוע למערב והפתח כנגדו במזרח לא הי' צריך ליכנס שיעור ב פתחים מ"מ על הרוב ידבר אבל לומר ליבנות הפתח לעולם נגד הקדש צלע"ג מפני הקו' שכתבתי:

גם מ"ש לעיל שהשכל מחייב לבנות הפתח מול ההיכל שדינא בי' נרגא ואומר לולי קרא כתי' במשכן ומקדש שכן הי' והכל בכתב ה' מיד ה' השכיל הייתי אומר בהיפוך שראוי' לקבוע הפתח מן הצד כדי שלא יצטרך היוצא לצאת דרך כניסתו שלא יהי' אחורי' אל הקדש וכשהפתח מן הצד ניצלנו מן זה ונכנס ויוצא על דרך א' לעולם:

נמצא לפ"ז מה שנהגנו עפ"י ש"ע לפתוח פתח מול ארון הקדש שלא לצד מזרח צלע"ג ומ"מ חלילה לשנות מה שתפסו קדמונינו במוחלט והמה נביאים ובני נביאים מיהו כל זה בפתח בה"כ עצמה שכבר נהגו והבו דלא לוסיף עלה בפתח האכסדרה שלפני פתח בה"כ שהזכיר הב"ח סי' צ"ד ומג"א שם סקל"ה ובאלי' רבה סי' ק"נ סק"ה וכיון דלא

מפורש בשום דוכתא אופן עשיית פתחה שאינה בכלל מ"ש בש"ע לעשות פתחה נגד ארון הקדש:

ומתרי ותלת טעמא אמינא שראוי לעשו' הפתח לצפון או לדרום ולא למערב מקום שפתח בהכ"נ במערב חדא שהרי כן מצינו בבהמ"ק אע"ג שהי' שער נקנור במזרחת העזרה מ"מ עקור כניסה ויציאה הי' לצפון ודרום ומקרא מלא דיבר הכתוב ביחזקאל מ' והבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב ומייתי שם במגלה כ"ט ע"א וברי"ף שם נמצא אע"ג שהשתחוה למערב נגד פתחו של היכל מ"מ בכניסתם לעזרה נכנסו לצפון או לדרום והשתחוו למערב וה"נ דכוותי' וכן מבואר במשנה דמדות פ"א משנה ג' ושערי מזרח שהי' מכוונים זה כנגד זה הי' מטעם אחר כדי שיהי' כהן השורף את הפרה בהר המשחה עומד ורואה ומזה נגד ההיכל עיי' משנה ד' פ"ז דמדות וא"כ ה"נ יש לבנות פתחי האכסדרה שלפני בה"כ לדרום או לצפון ועיי' יומא י"ו ע"א ופירש"י ד"ה הי' מתכוון וכו' ע"ש.

ותו נ"ל אע"ג דהב"ח מייתי לי' מהירושלמי לבנות בנין לפני בה"כ דש"ס דילן מפיק ממזוזות פתחי שיעור ב' פתחים ממש לכל מר כדאי' לי' והירושלמי מפיק לי' מלשקוד על דלתותי וקאי אבנין שלפני בה"כ וקיהיב ב"ח טעם עפ"י קבלה להורות שאנו נכנסי' לפני ולפנים להתפלל ולשאול צרכינו מהקב"ה עצמו ולא ע"י אמצעי המלאכי' שהם כמשרתי' העומדים בפרוזדור לפני ההיכל המלך ית"ש ואנו נכנסי' לפנים מהעומדים האלו ע"ש ודפח"ח.

מ"מ נ"ל דעכ"פ צריך להיות ככל בית שער שלפני חצר המלך והשרי' שעשוי' לצניעות שלא יציצו בני ר"ה לפנים כדאיתא בב"ב ז' ע"ב ומשמע התם דאין פתח הבית שער מכוון נגד פתח החצר וה"נ בבה"כ נהי משום דדחקי' רבים ועיילא ליכא כולי האי מ"מ משום דלא יביטו הפנימים לחוץ לרה"ר ויבלבלו דמהאי טעמא נוהגים לבנות החלונות שבבה"כ גבוה למעלה מקומת כל אדם שלא יביטו לחוץ ויתבלבלו וא"כ בפתח הפתוח לר"ה שא"א לבנות גבוה מקומת אדם ע"כ לבנות בית שער לפני הפתח שאינו מכוון נגד פתח ב"הכ לחצוץ בפני הרואי' דאע"ג דלהר"מ מר"ב טעם שיעור ב' פתחים הוא מטעם הנ"ל וס"ל דסגי בהרחקת ח' טפחים ולדידי' ע"כ פרוזדור שלפני בה"כ מטעם אחר הוא כמ"ש הב"ח הנ"ל ואין קפידא אם יהיה פתחו מכוון לפתח בה"כ מ"מ לשארי פוסקי' דמפרשי' שיעור ב' פתחים שבש"ס דלא כהר"ם מר"ב הנ"ל וכמבואר בטוש"ע סי' צ' סעי' כ' לדידהו י"ל דש"ס לא מיירי כלל מבלבול הרואים ומביטים לחוץ דלזה לא סגי בשיעור ח' טפחים וכעין בית שער שאינו מכוון עם פתח בהכ"נ ואין ראי' מבהמ"ק

שהי' כל פתחי השערי' שבמזרח מכווני' עם פתח ההיכל התם לא שייך בלבול דאין אדם עומד בהיכל ומביט לחוץ ואחוריו אל הקודש אלא לעולם פניו למערב ויוצא ובא לו דרך כניסתו ועוד שהי' להם פרוכת לכל פתחיהם הנועל בפני הרואים כדאמר ר"ז אמר רב י"ג פרוכת הי' במקדש בכתובו' ק"ו ע"א וע"ש פירש"י ד"ה בדבבי וכו' ע"ש אבל אנו אין לנו פרוכת לצניעות בפתחיותן ע"כ צריכי' לביט שער שאין פתחי' מכוונים נגד פתח בהכ"נ ועוד במקדש בלא"ה לא הי' יכולים להביט לחוץ מפני גובה ההר וגם המזבח החיצון חצוץ בפני העומדי' בהיכל כמבואר למעיי' ביומא י"ו ע"א ובפירש"י שם משא"כ בשלנו בזה"ז:

ותו אפי' נימא מי שבונה בה"כ ופרוזדר סחם ועושה פתחיהם מכווני' אין מזחיחי' אותו דאפי' יהא כן חק הישמעאלים מ"מ כיון שגם במקדש הי' כן א"כ אנן לא מינייהו גמרי' כדאיתא במס' סנהדרין נ"ב ע"ב וביותר ביאור בתוס' ע"ז י"א ע"א מ"מ היינו בבונה סתם אבל כיון שבאים לדקדק על ככה ורוצים המערערי' לבנות דוקא מכווני' זה מול זה יש להקפיד שלא לעשות רצונם דומה למאי דתנן במס' מגלה כ"ד ע"ב האומר איני עובר לפני התיבה בצבועי' אף בלבני' לא יעבר בסנדל איני עובר אף יחף לא יעבר ומפורש דלמא מינות נזרקה בו המקפידים בכך ובש"ע סי' נ"ג סעי' י"ח דאפי' אי יהיב אמתלא לא מהני לי' ע"ש ופשיט אי לא הי' מקפיד בכך ובמקרה הי' לובש לבנים הי' מעבירי' אותו לפני התיבה כיון דלאו מינייהו גמרי' שהרי הכהני' בב"המק שמשו בבגדי לבן וכן יחף אי במקרה נזדמן כן אין בכך כלום דכהני' שמשו יחף רק משום הכון לקראת אלקיך ישראל איכא קפידא כמבואר בתוס' מס' שבת יו"ד ע"א ד"ה רמי וכו' ע"ש ונפקא מיני' אי איכא צערא בעלמא דליכא משום הכון אדרבה ליקום כעבדא קמא מרא כמבואר בש"ס שם ומותר לירד יחף אי אירע לו במקרה ומ"מ אי מקפיד בכך אסור שלא יחקה את המיני' וה"נ דכוותי' ובלאה"נ דבר גדול דיבר הנב"י ז"ל בתשובה תנינא סס"י י"ח דלא מצינו שום תמונה לבנין בה"כ עגול או מרובע או בעל שש צלעות ומ"מ מי שמקפיד על תמונה ידועה להתדמות להיכלי שרים קורא עליו וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות ע"ש ומכ"ש הכא ועיי' בב"ב כ"ה ע"א לכל רוחתא אוקמאן וכו' ובש"ע סי' צ"ד ס"א:

ואחר שהעלינו ועלתה בידינו מנהג קדמונינו ז"ל שלא לפתוח פתח הפרוזדור מול פתח בהכ"נ נ"ל אם אפשר בלי דוחק יפתחו פתחו בצד דרומי' ויהי' פני הנכנס לצפון וימינו למזרח לפתח בהכ"נ ופונה לימין ונכנס לבה"כ דכל פינות שאתה פונה לא תהי' אלא לצד ימין ונ"ל מה"ט הי' שערי צפון שבהר הבית משמשי' כניסה ויציאה טפי כמבואר במס' מדות הנ"ל משום דבהיכל הי' הפתח וכן המזבח הכל מערבית להר הבית והנכנס

בצפון ימינו למערב ויהי' פונה לימין וה"נ בבה"כ שלנו בהיפך נכנס לדרום ופונה לימינו למזרחו והא לן והא להו כנלענ"ד:

והנה הארכתי קצת ובארתי כל חלקי הסותר והבונה האפשרי' לפי קט שכלי שיהי' שלום הכל שלום ופתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אך אם חלילה יתעוררו מדנים עבור זה ויהי' פתח בית ה' ח"ו דומה לבידקי דמיא דרווח תיגרא בעשק ושטנה ח"ו לא תהי' כזאת בישראל יפתחו פתח תקוה לאיזה צד שירצו ולא יתקוטטו ח"ו עבור זה כי גדול השלום אמנם אקוה כי עם ה' ישמעו ויאזינו ולא יריבו עלי' ויקראו שמו רחובות כי הרחיב וירחיב ה' מקום אלהי ישראל וירום קרנם לרומם בית אלקינו ותחזו עינינו בשובו לציון ברחמים ואתהלכה ברחבה בב"א הכ"ד א"נ הדש"ת פרעסבורג כאור בקר ליום ד' כ' כסליו תקפ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה כח

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המפורסם המופלג החרוץ ושנון כש"ת מו"ה משה פערלס ני' אב"ד דק"ק א"ש יע"א:

יקרתו הגיעני וע"ד בה"כ ישנה שסתרו אנשי הקהל קדש והרחיבו בנין החדשה לרומם בית אלקינו ורוצים להעמיד הבימה שקורי' בתורה בסוף בה"כ סמוך לארון הקודש ולא באמצע כמו שהיה מקדמת דנא באמרם שיהיה נוי והרוחה יותר בב"הכ מאשר תעמוד באמצע ונפשו היפה בשאלתו אי שפיר דמי לשנוי או לא.

תשובה לפני פר"מ נגלו תעלומות ולא צריך ליעץ במכתיר ויפה כ' דברמב"ם מפרש בונין תיבה באמצע בה"כ כדי שישמעו כולם בשוה וכ"כ טור ורמ"א בהג"ה ש"ע ססי' ק"ן וכל המשנה ידו על התחתונה האמנם בכ"מ כ' ללמוד זכות על איזה מקומו' בארצותם שבנו הבימה בסוף בה"כ וכ' דהם ס"ל דוקא בזמנם שהיה רוב העם ולא שמעו קול הקורא כ"א מהאמצע אבל בעו"ה בקהלו' קטנו' ואנשים בהם מעט ישמעו גם מהבימה שבסיף בה"כ ע"ש והנה לא הראה כ"מ מקום מנ"ל להפוסקים שתעמוד הבימה באמצע בה"כ והיא ש"ס ערוך בסוכה נ"א ע"ב באנשי אלכסנדרי' ויפה כ' הרב כ"מ ללמוד זכות על איזה קהלות הנוהגים נגד הש"ס אבל נ"ל שנשתבשו הקהלות במ"כ אדרבא ק"ו השתא ומה אלכסנדרי' שבכל זאת לא שמעו כל הקהל שהצריכו להניף בסודרי' ואפ"ה העמידו באמצע ולא בסוף אע"ג שככה היה יכולי' לראות הנפת סודר מהסוף כמו מהאמצע ואם לא די בסודר א' יעמידו שנים אע"כ לא שפיר דמי למיעבד הכי ומסברא אומר כיון שאנו מחזיקי' הבימה שבה קורין פ' הקרבנו' כמו מזבח שמפני כן מסבבי' הבימה בחג הסוכו' כמו שסבבו המזבח ואותו המזבח שעמד בהיכל לפני ארון הקודש שהוא מזבח מקטר

קטרת היה עומד באמצע הבית מכוון בין מנורה לשולחן וכפירש"י בפ' תרומה וכמבואר בש"ס ורמב"ם ויען הבימה שלנו עומדת בפני' כמזבח הפנימי ע"כ ראוי להעמידו באמצע בה"כ לדמותו לבהמ"ק בכל האפשרי ואין לשנות במקדש מעט שלנו:

ואפילו להכ"מ דיהיב טעמא לזכות אותן הקהלות מ"מ אנו אין לנו כי הלא אבותינו שבנו בה"כ הלז בנו אותו באמצע ש"מ כך היה נוח להם להשמיע לכל העם ותלי"ת לא נתמעטו הציבור אדרבא נתרבוא תלי"ת וא"כ אדרבא אפי' היה נבנה בראשיתה בסוף בה"כ כיון שהיה מועטי' צריכי' עתה לבנותה באמצע בלי ספק ועכ"פ חלילה לשנויי מאשר היה:

ועוד נ"ל דאפי' להכ"מ באותן הקהלו' היינו לבנו' בה"כ חדשה במקום ישלא הי' בה"כ מעולם אבל אחר שבנו במקום בה"כ הישנה אין לשנות דהרי איתא בפסיקת' והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראת בהר וכי יש משפט לקרשי' אלא קרש שזכה להנתן בצפון לא ישתנה לתנו לדרום ומכאן פסק מהרי"ל ללמוד מזה לנסרי' שעושי' מהם סוכת מצוה ונ"ל אע"פ שמוסיפי' על העיר ועל העזרות וממילא ישתנו העניני' מ"מ לא ישתנה הניתן בצפון לתנו בדרום והניתן באמצע להסיע ממקום שהרי בית שני היה גדול מבית ראשון ואפ"ה לא נשתנו העמדת הכלי' מזבח ומנורה ושולחן לא נשתנו מן האמצע אע"פ לפי ערך הבנין של עכשיו יהיה האמצע להלאה מהאמצע שהיה בבה"כ הישנה מ"מ אותו בה"כ זכה להיות בימה שלה באמצעה כמו קרש שזכה בדרום וכו' והכלל החדש אסור מן התורה בכל מקום ופר"מ מקומו מוזכר לו לטובה למחות בחזקת יד להעמיד הדביר על מכונו וגם כל העם זה על מקומו יבוא בשלום ואחתום בברכה א"נ דש"ת פ"ב יום ג' ז' אדר תק"צ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כט

שלום וכ"ט לרב טוב הגאון הגדול המפורסים נ"י ע"ה זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו לשם ולתהלה ולתפארת כמו"ה ענזיל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק סטריא יע"א:

יקרת קדשו הגיעני ואני איני כדאי ששלח מר אלי אך ענותנותו הרבני למיבעי מיני מילתא דבעי טעמא וזרזני במכתב קדשו וז"ל ועדיין בטילת עבודת בית אלהנא עד שיתברר הענין הזה להניח דעת הצדדים אל מעכ"ת עינינו תליות עכ"ל וחלילה לי להיות גרמא דבטילת עבודת בית ה' מקדש מעט אפי' מעוכב בן יומו ובשגם אין מסרבין לגדול בישראל כמוהו ע"כ חשתי ולא התמהמהתי להשיב כיד ה' הטובה:

נפשו היפה בשאלתו בקהלתו חרבה בהכ"נ הישנה ובוני' חדשה והרחיבו מקום אהל ה' ואשר מאז הי' ע"ד משל ששה מקומות על צד מזרח סמוך לאה"ק מימין וששה משמאל

יהי' עכשיו תשעה מקומות בכל צד אה"ק ובעלי המקומות אומרים שעומדי' במקומם כמאז והנוספי' יהי' הסמוכי' לקרן זויות בכל פינה והמערערי' טוענ' דאזלי בתר שמא דמעולם הי' למקומותם שם מקומו' הזויות גם יהי' מקומם סמוך לפינה האחרונה והנוספים יהי' האמצעי' בין ג' הסמוכים לאה"ק ובין ג' הסמוכים לזויות שהם שנים יותר מהסמונים לפינה אחרונה ורשות נתונה לי אני עני מהדרת גאונו להודיע דעתי העני' בענין הלז שנסתבכו בו הציבור:

במג"א סי' ק"נ סק"ה וז"ל נ"ל אם הי' הפתח בצד אחד וחרבו בהכ"נ ורצו קצת מנהיגי' לעשות הפתח כדינה אין האחרי' יכולי' למחות אע"פי שהם הרוב ואע"פ שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין ביניה' עכ"ל והנה הילכתא גבוורתא איכא למשמע מדברי מג"א הללו הנה פשוט דבעלי המקומו' בבה"כ אין רק הספסלי' שלהם כ"א הקרקע קנוי להם לספסליהם ולצרכי בהכ"נ ויש ליה כל דיני קרקע בכל ענינים חוץ לענין דינא דבר מצרי איכא פלוגתא אבל פשיט שיש לו דין קרקע וא"כ אותן אנשי' שקנו הקרקע להעמדת ספסליהם במקום שפותחים עתה הפתח החדשה מי יכול לגזול קרקע שלהם מידם בעל כרחם הגע עצמך אם יצטרך ציבור לבהכ"נ הכי יכולים להוציא א' מביתו מנחלתו לבנות שם בהכ"נ ואפילו אם יתבטל הבנין לגמרי ולא יהי' להם בהכ"נ בכל זאת אינם יכולי' ליקח קרקעו של שום יחיד בעל כרחו וא"כ איך יפתחו פתחם במקום העמדת ספסל של אלו וצ"ל כיון דדינא הכי שהפתח צריך להיות ברוח הלז והראשוני' שגו בזה ופתחו פתח במקום אחר ומכרו מקומות אלו לאנשים האלו ה"ל כמוכר קרקע ונמצא שאינו שלו שהמקום משועבד לכניס' ומשו"ה יפתחו פתח במקומם של אלו שאינו שלהם:

והנה חזינא אע"ג דהחליט שהמקומות משועבדים להפתח מעיקרא והראשונים שלא כדין עשו מ"מ דקדק וכ' וחרבה בהכ"נ משמע כל זמן שלא נחרבה בהכ"נ אין רשאי לנתוץ אבן מאבני חומות בהכ"נ אפילו לצורך תיקון והר"י אסכנדרי שבב"י י"ד ס"סי רע"ו מסתפק בזה ושם מביא מאבני מזבח שקצצו אנשי יון במס' יומא ושם בתוס' הגה' חדשות שבגליון הטור לא ידע מקומו והוא במס' ע"ז נ"ב ע"ב יע"ש:

ולפ"ז מ"ש מג"א ואע"פי שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין אין הכוונה על אותן הספסלים שהי' מאז חשובים ועתה באו סמוך לפתח וירדו עשר מעלות דיקוב הדין דא"א דגם זה בכלל הנ"ל השתא המקומו' עצמן נוטלי' מבעליהם דהוה שאינו שלהם כש"כ השוכנים בסמוך שקנו מעלה שאינה שלהם ונראה דקאי אאינך מקומות שהי' עד עתה סמוך לפתח ועכשיו יתעלו שהם צריכי' לשלם עילוי ולהעלו' בדמי' לקהל אע"פי שהשינוי לא נעשה לכוונת טובתם מ"מ כיון שעכ"פ יתעלו בדמים צריכי' לשלם דומי'

דמקיף חברו מד' רוחות שצריך לשלם לו מה שהנההו בטוש"ע ח"מ סי' קנ"ח מסעי' וי"ו ואילך יע"ש:

ויעיי' ב"ב קכ"ב ע"א ולא נתחלקה אלא לכספים שנאמר בין רב למעט ופריך אטו בשופטני עסקי' ומשני אלא לקרובה ורחוקה ופירשב"ם קרובה לירושלים ורחוקה מירושלים ולשון רשב"ם צ"ע הא בשעת חלוקת הארץ לא נודע מקום מקדש ולא הר המוריה איה הוא עד ע"פי נביא בימי דהע"ה כמ"ש תוס' ע"ז מ"ה ע"א ד"ה כל מקום וכו' ואחז"ל עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב וכמ"ש רמב"ן פרשת קרח בפסוק הבדלו בסופו יע"ש ובשעת חלוקות הארץ הועמד משכן בשילה ועמד שם שלש מאות ושלשים שנה והי' לו לרשב"ם לפרש מי שנבנה משכן שילה בגבולו ומי שהי' סמוך או רחוק משילה אבל ירושלים מאן דכר שמי' אז כי הי' כמה מאות שנים אח"ז עיר היבוסי עד שכבשה דהע"ה אע"כ אה"נ אז בשעת חלוקה הי' דנים לפי רוחקא וקורבא דשילה ומ"מ אחר ד' מאות שנה כשנבנה בהמ"ק בירושלים הי' צריך להעלות בדמים הקרובי' ואנשי ירושלים עצמם להרחוקי' וכמ"ש לעיל בדעת מג"א:

וקצת יש לעיי' לפי מה דאמרי' במס' סוטה כ"ב ע"א שכר פסיעות יש ובמס' ב"מ ק"ז ע"א פליגי רב ור' יוחנן רב אמר ברוך אתה בעיר שיהי' ביתך סמוך לבהכ"נ ור' יוחנן פליג דשכר פסיעו' יש ואין זה ברכה וא"כ בירושלים דנהי דאין לומר בהיפוך שהרחוק מבהמ"ק יעלה דמים להקרוב מפני שיש לו שכר פסיעו' אבל עכ"פ בהיפוך נמי לא מ"ט יעלה בדמים להרחוק מירושלים הלא יש לזה שכר פסיעו' בעלותו לרגל ודוחק בעיני לומר דרשב"ם פי' כן לרב דלית לי' שכר פסיעו' ולר' יוחנן יתפרש קורבא ורוחקא לענין קרובה לספר הגוים ע"כ נ"ל דהי' מעלים בדמים מפני כבוד המקום כמו שאנו מחלקים ומעלים בדמים כבוד המקומות בבהכ"נ ה"נ הקרובים לירושלים היו חשובים יותר לא מפני ערך טורח הדרך לעלות לרגל אלא המקום מכבד האדם שם כמ"ש הרא"ש:

והנה עמד בזה בתשו' הרא"ש כלל ה' סימן ג' וסימן ז' דמייתי רמ"א ח"מ סימן קע"א ס"א ובס' דגול מרבבה כ' שהרא"ש סי' ג' סתר עצמו מיני' ובי' וגם סתר עצמו ממ"ש בסימן ז' שם יע"ש ולפע"ד במ"כ לא עמד על שרש כוונת הרא"ש ואין להאריך אך היוצא מכוונת הרא"ש כללא כייל כל שאיננו אלא הרבות כבודו ומזה ימשוך מיעוט כבוד חברו ואינו נוגע לריוח והפסד ממון וגם הוא עושה בשלו ואינו נוגע בשל חברו כגון ראובן ושמעון שהיה להם מושב אחד בספסל ועשה ראובן מחיצה והכניסה לגבולו ואינו מזיק לישיבת שמעון כלל רק עי"ז יוגבה כבוד מקום ישיבת ראובן והורד כבוד ישיבת שמעון כיון דאית בי' תרתי למעליותא חדא שאיננו הפסד ממון לשמעון וגם אינו נוגע בשל

שמעון כי בשלו הוא עושה אין מי ימחה בידו אך אם חסר א' מאלו התנאי' א' שיהיה ע"י עילוי בדמי' מקום ראובן והפסד דמים במקומו של שמעון נמצא נתאנה שמעון דאמרי מתחלה כשלקחו המקום בשותפות נתנו הממון שיווי המקום שוה בשוה ועתה נתעלה מקום ראובן בשיווי וירד שמעון ע"כ ימחה בידו עד שיפייסו בדמים ושנית אפילו אם איננו הפסד ממון רק כבוד המקום בעלמא אך צריך לנגוע בשל שותפות כגון ההיא דסי' ז' שהי' נסר בראש הספסל וזה הנסר הוא המחיצה השייך לכל יושבי הספסל הארוך וראובן היושב בראש רוצה לסלק הנסר ההוא ועי"ז יתעלה מקומו כיון שצריך לעשות זה ע"י הסרת הנסר השייך לכל המשותפי' נמצא נתעלה הוא ע"י דבר השייך להשותפי' בזה יכולי' למחות בידו אם לא בריצוי כסף זו היא כוונת הרא"ש ז"ל אלא שלשונו בסי' ג' מגומגם קצת וצריך הג"ה מועטת:

תבנא לדינא מה שנוגע לדידן לפי ענין השאלה נראה שהב"הכנ החדשה ניבני' באותו מקום עצמו שעמדה הישנה אלא שהרחיבו מקום אהלם וא"כ הקרקע מעמד הספסלים קנוי להבעלים מימי' קדמוני' מאן ספן מאן רקיע להוציאם ממקומם הואיל שנשתנה שמם דמעירא היה שמם ספסל שסמוך לזויות ועכשיו יהיה ספסלים האמצעי' מה בכך אם היה מקום כנסיות הראשון בטל לגמרי וקנו מקום אחר ובנו עלי' ב"הכנ ומחלקם לכל א' ספסל ומקום בהחדשה כפי אשר היה בהישנה אז היה מקום לטענה לתת להם מקום בתר שמא שם ספסל הסמוכה לקרן זויות וגם אז היה מקום לדון אם אין שינוי בריחוק מקום שליח ציבור בשמיעת קדיש וקדושה וכדומה אבל השתא שמקומם מוזכר להם נלפע"ד פשוט שאין להוציאם ממקומם אך באשר שע"י שהקהל מוספים ג' מקומות בכל זויות עי"ז מתעלה מקום שלהם מחוייבי' הם לתת לקופה כפי השומא שמתעלה מקומם ועל מקומם יבואו בשלום הכ"ד החותם בברכה למר ולתורתו פ"ב כאור בוקר ליום עש"ק י"א תמוז תקצ"ז לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה ל

שלום וכ"ט לידידי תלמידי המופלא ומופלג כבוד מה"ו זעליג ליב נ"י רב בק"ק קוואגראש:

נפשו בשאלתו נידון ב"הכ שנפלה בירושה לאיש א' מאביו ז"ל שבנאה לשם קדושת ב"הכ ועתה נתקלקל הגג והוכרח לסחור הגג ולעשות גג חדש ובא האיש לשאול אם מותר לבנו' עלי' בית אוצר לתבואה הנקרא שיטקאסטען ותקרת ב"הכ תהי' קרקע בית האוצר אם מותר לעשות כן או לא נ"ל השאלה עוד כתב מעלתו שהקרקע שב"הכ עומד

עליו היא קנוי משר א' עפ"י חקי מדינתינו שכל עת שירצה המוכר להביא מעותיו ולשלם עצים ואבני' שהוסיף הלוקח בבנין חוזר המקח אלו דבריו:

תשובה הנה פשוט אם הבנין המחודש הוה באופן שמכביד על כותלי ב"הכ וכן התשמיש באוצר חטים הוא שמכביד הרבה על תקרת עליית ב"הכ באופן שהדיוט כיוצא בזה הי' יכול למחות בב"ד של ישראל לא קאמיבעי לן דודאי כיון שהאב בנה והקדיש שטח התחתון לב"הכ לא יהיה כח הקדש קיל וגרוע מכח הדיוט ואלו מכר או נתן להדיוט קרקעו לבנו' עלי' ביתו היכול יוכל לאחר כמה שנים לבנות עליו עלי' ולהשתמש על גביו אתמהה א"כ בכ"הג לא קמיבעי' לן לאסור ונ"ל דמיירי שאין שום הפסד והמוחה בזה הוה כמדת סדום דאע"ג דהבונה יקבל עליו כל הפסד וירצה לבנות לכשיתקלקל מ"מ מצי למימר לא בעינא למיקם בדינא ודיינא ומכ"ש בה"כ דקדירא דבי שותפי וגם מי יודע אם ישיג ידו לבנו' עוד וא"כ אין להסתפק אלא באופן דליכא כל חששות הנ"ל ולית בו אלא משום קדושת בה"כ אע"פ שלכאורה הוא נמנע מ"מ לא אמנע בר לברר הלכה בעז"ה:

במרדכי פ"ק דשבת סי' רכ"ה כ' וז"ל כל עיר שגגותי' גבוהי' וכו' כ' רבנו מאיר איני יודע איסור להשתמש בעלי' שע"ג בה"כ כמ"ש ר"י דאפילו גגין ועליות דעזרה לא נתקדשו מיהו יש ליזהר מלהשתמש שם תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם מדאמרי' פ"ק דשבת כל עיר שגגותי' גבוהי' מב"הכ סופו ליחרב וה"מ בבתי' אבל בקשקושי ואברורי לית לן בה משום דלא משתמשי על גבן ושמא דומה לעליות דהיכל שנתקדשו דמקדש מעט שלנו יש לנהוג בו קדושה קצת מעין קדושת היכל דעליו' היכל נתקדשו כדאמרי' פ' כיצד צולין ואפילו עליות עזרה דלא נתקדשו כעליות עזרה גופי' מ"מ אין נוהגי' בהם מנהג בזיון עכ"ל ובס' בגדי ישע שחיבר השל"ה על מרדכי דסדר מועד פי' דברי המרדכי דרצה להוכיח דלא נימא הטעם שאין מגבי' בתי' משום כבוד בה"כ לרומם בית תשמיש גנאי בכל העיר במקום גבוה מב"הכ ואקושי ואברורי דאין ראוי לתשמיש שרי אפילו גבו' מב"הכ וא"כ יש ללמוד ק"ו השתא בבתי העיר לא ישתמש תשמיש גנאי קבוע מכ"ש ב"הכ עצמה מיהו אין ללמוד מזה אלא תשמיש גנאי קבוע כגון שכיבה בעלי' אבל תשמיש ארעי אינו מוכח ע"כ כ' שוב דשמא אפילו תשמיש ארעי של גנאי אסור בב"הכ עצמה דדומה לעלי' ההיכל אלו דברי של"ה הנ"ל ונ"ל מסברא דב"הכ דומה להיכל משום דעליות העזרה הי' נבני' על הלשכו' שתחתיהן שאינם מקום קרבן אלא מכשירי קרבן דעל המזבח החיצון לא היה גג ועלי' משא"כ גג ההיכל בנוי על מקום קרבן וב"הכ שלנו הוא מקום תפלת במקום תמידי' ודומה טפי להיכל והא דלא מייתי מרדכי ממתני' דפ'

בני העיר שאפילו בחורבנה אין שוטחי' על גגה פירות י"ל שם הוא גנאי גדול דגגותיה' הם בשופי ולא בשפוע ושטחו שם פירו' לייבש בפרהסי' בגלוי הוה גנאי טפי משא"כ גגותינו במדינתינו שהעליות מכוסות בגג צריף ואינו ראוי ליבש פירו' אלא לשכיבה בצינעא מכוסה וקיי"ל דאפ"ה אסור דומי' דהיכל ובעזרה גופי' היה תשמיש של גנאי ובזיון אסור ובגמ' נמי סתם גגים קאמר דומי' דאקושי ואברורי ואפ"ה מוכח לאסור כנ"ל פי' המרדכי:

ופסקו הרב"י בש"ע בסי' קנ"א ומהרי"ק שרש קס"א הכריע לאיסור דלא כא"ר שכ' שגם המהרי"ק מסופק יעי"ש ומיהו כ' רמ"א שם שאם מתחלה נבנה לבית חול ושוב הקדישו לב"הכ מותר לשמש בו והוא מפסקי מהר"י ווייל שבסוף הס' סי' נ"א ובמג"א נרשם בטעות ומבואר שם הטעם דשם מהני תנאי אפילו בבנינו דהרי לא דמי להיכא שנבנה מתחלה לכך ומשמע עכ"פ תנאי בעי אבל בלא תנאי לא דהרי קיי"ל בה"כ שלנו לא ע"ת הם עשויי' דוקא שבבבל ולא בשאר ארצו' כמ"ש מג"א שם סקי"ב מדהשמיט הרמב"ם דין זה ונ"ל עוד אפילו ב"הכ דבבל שהי' בזמניהם ולא שיבנו אח"כ דאל"כ הי' לו להרמב"ם להביאו וטעמא נ"ל משום דאחר חורבן בית א' שגלו לבבל ובנו בה"כ יכני' וחביריו ודניאל ואותן היו מצפי' ליגאל סוף ע' שנה ע"כ סתמן בנאוה על תנאי אבל אחר חורבן בית שני שנתפזרנו בכל הארצות בעו"ה ואין קץ נפתר א"כ קלקלותינו תקותינו כדאמרי' אפילו לקולא במסכת תעני' י"ז ע"א ופירש"י ד"ה רבי אומר וכו' ע"ש:

מיהו צריך להבין דברי מהרי"ו הנ"ל דאומר דמהני תנאי אפי' בבנינו דלא דמי להיכל מה ענין תנאי להיכל והנה במג"א סקט"ו הקשה אמ"ש תוס' דלהכי מהני תנאי בבבל משום דמהרה תפקע קדושתן והקשה הא עתידי' שיקבוע בא"י ואין לומר דקרקע עולם לא תקבע בא"י הרי תבור וכרמל קרקע שלהם נקבע בא"י ע"ש ולא תי' כלום ולפע"ד לק"מ דהרי תבור וכרמל נדלדלו ונעקרו ממקומם לקבל תורה ונקבע קרקע שלהם בא"י ויש ללמוד לעצים ואבנים שבבנין בהמ"ד וב"הכ שג"כ נדלדלו ממקומם ונשקעו בבנין שיזכה מי שטלטלם שיקבעו בא"י אבל קרקע עולם שנבנה עליו בה"כ שלא נטלטל ונדלדל ממקומו ליכא ק"ו מתבור וכרמל ומיושב קו' מג"א וממילא א"ש דברי מהרי"ו דאם נבנה שלא ע"מ ב"הכ ושוב קדש הבית נמצא הני עציו ואבניו לא נטלטלו לקדושת בה"כ וליכא ק"ו מתבור וכרמל:

עוד נ"ל ליישב קו' מג"א באופן אחר דהנה הקשה מעלתו מנ"ל ללמוד ק"ו ב"הכ מתבור וכרמל שבאו ללמוד תורה וקדושת תורה חמורה מתפלה ואינו נלמוד קילתא מחמירתא ודוחק לומר דש"ס נמי ב"הכ שמרביצין בו תורה קאמר ולא משום תפלה קאמר א"כ

היינו ב"המד אבל הנלע"ד דהא קיי"ל בית המדרש שאינו קבוע אינו חמור ועיי' ב"י סי' קנ"א וע"ש ס"ב והרי תבור וכרמל לא באו אלא ללמוד תורה לפי שעה כדאמרי' בש"ס בהדי' ומה תבור וכרמל שלא באו ללמוד תורה אלא לפי שעה וכו' ע"ש ואפי' סיני גופי' כשנסתלקה שכינה במשוך היובל המה יעלו בהר ומשכן גופי' כשגוללו היריעות הותרו זבי' ומצורעי' לכנס לשם א"כ יליף שפיר ק"ו ב"הכ לתפלה קבוע מתבור וכרמל תלמוד תורה לפי שעה ומיושב קו' מג"א אך לפי' תי' השני הלז מהני תנאי אפילו לעצים ואבנים בחורבנן משא"כ לתי' הראשון הנ"ל:

מכל הלין נראה פשוט בית הנבנה לב"הכ בלי שום תנאי וגם שהוא בבנינו אסור להשתמש ע"ג תשמיש קבוע ומכ"ש שטיחת פירות שהוזכר לאיסור במתני' אפילו בחורבנו מיהו מתני' בא"י מיירי דשם אין חילוק בין חורבנו לבנינו מ"מ בח"ל בלי תנאי ובבנינו ואוצר חטי' הוא לדעתי גנאי יותר משטיחת פירות ומ"ש מעלתו לפי חק המדינה יכול השר לפדותו מ"מ כבר הארכתי במקום אחר דכל מכירה כי האי גוני דמצי הלוקח לבנו ולסתור ולחפור בקרקע כרצונו באין מוחה ואפילו יפדנו המוכר אין הלוקח צריך למלאות חפירותיו ולהעמידו כאשר קנאו אדרבא המוכר צריך לשלם ללוקח הוצאותיו שהוציא כידוע משפט וחקי המדינה וזה מכר גמור ואפילו לענין שח"ז שאינו נגבי מקרקע חשוב זה קרקעו שיקרא שמו עליו ושם בארתי ועמ"ל ה' שמיטה ויובל פי"א ע"ש ובלא"ה הואיל ומחוסר ממון כמ"ש ר"י מביא' מג"א סי' תמ"א סק"ג ע"כ לא נ"ל להתיר והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי א"נ. פ"ב נגהי ליום עש"ק כ"א כסליו תקצ"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לא

שלום וכ"ט לידידי הרב המא"הג המופלג בתורה ויראת ה' קדומה המפורסם כש"ת מו"ה איצק היילפרין נ"י אבדק"ק סענטע יע"א:

יקרתו הגיעני נפשו היפה בשאלתו אודות בהכ"נ הקדושה שבקהלתו שסתרוהו אחר דחזי בי' תיוהא ועכשיו רצו לבנות בהכ"נ חדשה להלן קרוב למקום תל הישנה ורוצים לבנות באופן שיהי' מקום הישנה חצר בהכ"נ החדשה וכותל מזרחי שהי' עומד שם תיבה וארון הקודש יהיה עכשיו פתח כניסה להחדשה אי שפיר דמי למיעבד הכי אי לא כי מעלתו אוסר ויש מפקפקי' כנגדו ועשאוני דעת שלישי מכרעת:

נקיטני חומרי מתניתא ולא מצאתי מקום להקל הנה הט"ז כ' סי' קנ"ב סק"ג דבהכ"נ שחרב ואינם רוצים לבנות עוד צריך לעשות גדר סביביו ולא יבואו לזלזל שם ואם הוא במקום שיכול למכור ימכרהו כנזכר בסי' קנ"ג עכ"ל ורצונו שאם הוא בענין שמותר

למכור אזי ימכור אותו המקום ויחול הקדושה על המעות והמקום יצא לחולין וא"כ ה"נ היו יכולים למכור תחלה המקום ההוא ולקנות מהמעו' עלי' בקודש ושוב יחזור הצבור ויקנו המקום לצורך חצר בהכ"נ אבל באמת בנידון שלפנינו א"א למכור המקום דה"ל בהכ"נ של כרכים שאינו נמכר וכולה איתנהו בי' חדא בקהלות כאלו רבים נתנו בבנינו וגם היא נאה כמות שהיא שרבים באים להתפלל שם ממקומות אחרים ועוד חמירא קדושתה כיון שהיא קיבוץ רבים וקדושה חמורה כזו אינו יוצא לחולין ודבר זה ושטות אלו מבואר יפה בפרי מגדים סי' קנ"ו במשבצות זהב אות וי"ו ע"ש ומג"א סי' קנ"ג סקי"ו ד"ה ומשמע הכי וכו' החליט לאסור של כרכים אפילו בנו להם בהכ"נ אחרת ודלא כט"ז שם סק"ו והכי הלכתא ומ"ש מג"א שם סקי"ב ד"ה ואם אינם מתפללין בבהכ"נ של כרכים יכולים למוכרו מבי"ט ח"ג סי' קמ"ג עיינתי שם ואינו ענין לכאן התם הי' בהכ"נ של כרכים שעשו שלא כדין משנים קדמונים והזניחוהו והשכירוהו לבית דירה ועתה היה הצורך למכור ממנו כחצי אמה קרקע ע"פי זט"ה במעמד א"ה וכ' שבכך אין קפידא לרבים בזה כיון שכבר הזניחוהו שלא כדין ואין זה ענין לנידון שלפנינו:

ומעתה כיון שמקום הזה אינו נמכר אין לו תקנה אלא או לבנות ממש בית הכנסת ולהרחיב מקום גבולה או לעשות גדר או שום מסגרת סביב כי לעשותו חצר בהכ"נ הוא הורדה מקדושה ועוד שבחצר בהכ"נ רגילים לעשות דברים בזויים וזלזול למקום קדוש שהרי מטילים שם מים וע"כ א"א מבלי לגדור סביב המקום ההוא:

ובלא"ה יפה אמר בנו תלמידי הב' המופלג בתורה כ"ה יעקב נ"י דאפילו אי היה מותר מן הדין יש לאסור כיון דבאו"ה מקפידי' לכבד מקום שיעד שם בית תפלה וכדומה שגודרים אותו המקום בחרבנו לבל יעבור שם קלנא וכן ראיתי בעיר יערגן הסמוכה לכאן א"כ יהיה חלול ה' אם אנן ח"ו לא נעשה כן וכעין שכ' מג"א סי' רמ"ד סק"ח ויפה כיון והנה כבר אמרתי מאז בכיוצא בזה הרי כל מה שאנו בונין בהכ"נ לקבץ רבים ולקדש ש"ש שם נפקא לן מקרא בפ' אמור ונקדשתי בתוך בני ישראל וילפי' גז"ש תוך תוך דבעי עשרה כמבואר במגלה כ"ג ע"ב והנה רישא דהאי קרא ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל והשתא אם בבנין בהכ"נ יהיה חלול ה' בין או"ה ועוברים אירשא דקרא ולא תחללו איך יתקיים עי"ז סיפי' ונקדשתי בהוך ב"י ואין עבירה מצוה ע"כ אקוה אחינו ב"י קהל עם ה' אקרו"ט ישמעו ויאזינו לקול המורה לצדקה הרב המאה"ג אב"ד שלכם כי רב הוא ודבריו והוראתו א"צ חיזוק ואמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם יצליח ה' אתכם במלאכתכם מלאכת שמים וישמע קול שועתכם כנפשכם ונפש א"נ דש"ת פ"ב כאור בקר ליום עש"ק ל"ו למב"י תקצ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה לב

שלום לתלמידי אהובי כבני הרב הותיק המופלג כבוד מו"ה וואלף חיות נ"י אב"ד דק"ק פאלאטא יע"א:

נפשו היפה בשאלתו ע"ד קהל ששכרו מקום משר לבנות עלי' בית הכנסת ובנו עלי' ב"הכ זה מימים רבי' ושני' קדמוניו' ושכר קצבו לתת להשר א' ככר קאפע וא' ככר צוקר לכל שנה והיה זה בימים ההם שהי' בזול ודבר מועט ועתה עלה השער עד שעולה לכמה אלפים לכל שנה ובלאה"נ בצוק הזמני' בעו"ה הציבור נדחק מאוד והשר אינו רוצה לעשות שום הנחה ואין מנוס להציבור כ"א לייחד להם מקום תפלה בבית אחר ולפנות כליהם מבי"הכ הישנה אולי אז יכנע לבבו הערל גם להביא עי"ז במשפט אצל שרי הקאמידאט מה יענו הם ואם בכל זאת לא יאות אזי אז יזניחו ב"הכ הישנה לגמרי וישתדלו להם במקום אחר והנה מעלתו חשש לו מפני איסור סתירת ב"הכ ישנה טרם נבנה חדשה כמבואר בש"ס פ"ק דב"ב ובשא"מ:

אומר אני מה שנדחק מעלתו ונכנס בפרצה דחוקה אודות השכירות אי שכירות קני' או לא זה אינו ענין לכאן כי אם היתה בית הכנסת שכורה פשיטא שאין כאן קדושה כלל ונהי דשכירות ליומא ממכר היא היינו כל זמן משך השכירות ומיד שפסק זמן השכירות או אם הוא בלי קביעות זמן מיד שחוזרי' בו אין כאן מכר ולא שכירות וממילא שאין כאן קדושה ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ועיי' בתוס' ערכין כ"א ע"א ד"ה הכי קאמר וכו' מ"ש מהתוספת' הקדישו שוכר מקודשת וכו' יע"ש אך הכא לא השכירו כ"א הקרקע עולם אבל גוף הבנין העצים ואבנים הם של ישראל וקדושה חלה עליהם ויש להם כל דיני בית הכנסת:

ומעתה נחזי אנן נשית לבנו למאי ניחוש בכאן אם למאי שסוגרי' דלתי בהכ"נ ומתפללי' במקום אחר כל ימי משך המשפט אצל שרי קאמידא' ואם למאי שמפנין משם כל דבר המיטלטל ונותנים אותו למקום תפלה שמיחדים כעת והפינוי הזה יהי' מחזי כסתירה ועוד בה שלישית שלבסוף בשעת גמר אפשר שיהי' סבה לסתירת בית הכנסת לגמרי או שהשר יסתירנה ויאמר טלו עציכם ואבניכם או שהק"ק יאמרו עצינו ואבנינו אנחנו נוטלים ובונים במקום אחר:

והנה על הראשון סגירת דלתי בהכ"נ וביטול התמיד ממקום הזה ולקבוע במקום אחר פשוט יותר מביעא בכותחא דאין כאן בית מיחוש כלל דהא כל עצמו לא נפיק אלא מקרא ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן לה' אלקיכם והיינו אזהרה לנותץ אבן אבל הסוגר דלתי בהמ"ק מבלי באי מועד אינו עובר בלאו הזה רק שמבטל מ"ע של קרבנות

ועליית הרגל ואילו היה אפשר להקריב במקום אחר אין כאן בית מיחוש כלל והכא שמתפללי' במקום אחר אין לחוש במה שסוגרים דלתיה והרי אמימר ומר זוטרא ה"ל בי סיתוא ובי קייטא עיין ב"ב ג' ע"ב וע"כ סגרו חד בסיתוא וחד בקייטא והיינו לפירש"י שם שהיו ב' בתי כנסיות אבל תוס' ס"ל חד הי' סתרוהו בקיץ וסתמוהו בחורף:

ועל השני' במה שמוציאי' הכלים משם דחשיב ליה מעלתו כעין סתירה הנה במג"א ססי' קנ"ב פשיטא ליה דלא שייך איסור אלא בתולש וסותר ממחובר ולא דבר המטלטל ומייתי ליה בשם מהר"מ פאדואה אלא שדבריו תמוהים מאד שהוא נגד ש"ס ערוך מכות כ"ב ע"א שבשלו בעצי הקדש ואזהרתי' מהכא ואשריהם תשרפון באש לא תעשון כן לה' אלקיכם הרי מבואר דאפילו בשורף עצים תלושים עובר משום לא תעשון כן והנה בלאו אחד נכללו שלשתן דהיינו נתיצות מזבחותם ושריפות אשריהם ומחיקות שם ע"ז ועל שלשתן נאמר לא תעשון כן לה' אלקיכם והשתא ומה אשיריהם תשרפון דהוה מחובר ממש המושרש בקרקע אפ"ה אמרי' דהשורף עצים תלושים מהקדש עובר על לא תעשון מכ"ש נתיצות מזבחות דהוה רק תלוש ולבסוף חברו בבנין שאיננו מחובר גמור כמו המושרש בקרקע מכ"ש שנאמר שכולל גם התלוש ומטלטל ממש להיות עובר בלאו הנותץ דבר מכלי קדש המטלטלים ואולי יש לדחוק דוקא בשורף חייב אפילו דבר המטלטל אבל בנותץ ומהרס לא דמדאצטריך קרא גבי מעיל ולא יקרע לחייב לאו על הקורע בגדי כהונה יעיין בספר המצות להרמב"ם ובס' החנוך להרא"ה סי' ק"א א"כ ש"מ דבתלוש בעלמא ליכא משום השחתה ונתיצה אלא שזה דוחק דא"כ נילף מיני' שריפת עצי הקדש נמי דלא לחייב אלא במחובר דהא בחדא מחתא מחתינהו קרא אבל המעיין בפנים במהרמ"פ יראה כי האמת יורה דרכו דמיירי התם ברוצה לסלק כלים המטלטלי' מבהכ"נ כנידון שלפנינו שרוצה לפנות כל הכלים מבהכ"נ ובזה אמר דאין כאן בית מיחוש כיון שאינו מהרס ושובר הכלי בעצמו והוא נשאר בשלמות תוארו ומתכונתו וזה דומה למי שמטלטל ומסלק עצי הקדש ומוציאם מהמקדש או כל כלי הקדש אין שום איסור בהוצאה רק בשריפתם או בשבירתם איכא איסורא ולא זולת והנה כעת אין אתי ספר מהרמ"פ לעיין בו בפנים רק נהירנא דבהכי מיירי יעיי' מעלתו בפנים בסי' ההוא:

והנה ראי' ברורה להיתר זה מדוד הע"ה שהעלה ארון הקדש מבית שמש לבית עובד אדום ומבית עובד אדום לעיר דוד ומי התיר לו הטלטול הזה הלא עדיין לא נבנה בהמ"ק ומה לי הכא ומה לי התם ואין ספק כי לא גרע קדושת הבמה מקדושת בהכ"נ שלנו וכי היכי שטלטל הכלים התם מאתר לאתר ואין בו משום נתיצה והריסה הה"נ הכא בבהכ"נ דאין ספק אצלי שאסור לנתוץ אבן מבמה לא מבעי' בשעת היתר הבמות אלא

אפילו בשעת איסור במות משנבנה בהמ"ק מ"מ אותם הבמות שנבנו בשעת היתר נ"ל שאסור לנתוץ מהם שום דבר ושהע"ה השאירם ולא הרסם כלל:

ובזה יובן מה שצע"ג על מלכי יהודה החסידים אשר נאמר בדורם רק הבמות לא סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות והיה נוהג מנהג זה עד שבא חזקי' מלך יהודה הוא התיר כל הבמות להציל העם מחיוב כרת דקדשים בחוץ וק' מ"ט לא עבדו כן קמאי דקמאי ועל נחש הנחשת אחז"ל מקום הניחו לו להתגדר בו והראשונים פירשו טעם של מלכי יהודה משום שלא רצו לשלוח יד במעשי ידיו של מרע"ה אבל על הבמות קשי' אע"כ היינו טעמא כי מדינא היה אסור לנתוץ אותם שנבנו לשם ה' בשעת היתר במות וכיון שעמדו על עמדם לא עצרו כח המלכי' להשבית העם מלהקריב בתוכם קדשים בחוץ וחזקי' מלך יהודה סבר למיגדר מילתא שאני כמו גם נחש הנחשת או ס"ל נהי דשהע"ה כדין עביד שלא הסירם בשעת בנין בהמ"ק מ"מ אח"כ אחר שנכשלו בם רבים והקריבו בחוץ נעבדו בהו עבירה ממילא הותרה הנתיצה ונתחללו מקדושתם ותי' זה צ"ע קצת מכלים שהזניח אחז וגנזה חזקי' וסיעתו עיין בע"ז נ"ב ע"ב ולמה לא התיכם ועשה מהם כלים אחרים אע"כ נשארו באיסור נתיצה וע"ש במזבח ששקצו אנשי יון והחשמונאים נתצו אותו התם משום שבאו בה פריצים חללוהו ונעשה חולין ממש ועיין מ"ש ב"י בי"ד סי' רע"ו בסופו בשם ר"י אסכנדרי דמייתי מהנך אבני מזבח וכדומה כאלו נעלם ממנו הך טעמא דבאו בה פריצים ע"ש מ"מ נחזור להנ"ל דפשיטא לי דלאו דנתיצה שייך אף בבמה אפילו בשעת איסור במות שאסור לנתוץ אותה במה הנבנה בהיתר ומכ"ש בשעת היתר במות וא"כ מי התיר לדהע"ה לסלק ארון הקדש ולטלטלו ממקום למקום אע"כ אין הסרת הכלים מהבית וגם סגירת דלתים בכלל נתיצה והירוס כלל וזה נ"ל ברור בעזה"י:

ועל השלישית שיגרמו לבסוף שיתקצץ ויהרוס הבנין ויאמר טלו עציכם ואבניכם הנה זה אשר בקשנו לפטור מהשר הזה ואין כאן אלא משום איסור הסתירה הנה בודאי אם היה עושה על דעת ישראל הוה בכלל איסור אמירה לנכרי דאיבעי' להו בב"מ צ' ע"א ולא איפשטא ופסקו הפוסקים לחומרא דבשאר איסור' אמירה לנכרי נמי שבות ואפילו נאמר איסור נתיצת בהכ"נ שלנו אינו אלא מדרבנן מ"מ ה"ל שבות דשבות ואפילו במקום מצוה יש אוסרים מ"מ היינו כשעושה על דעת ישראל אבל הכא שעושה על אפו וחמתו של ישראל פשוט דאין כאן בית מיחוש משום איסור גוי העושה לצורך ישראל ואי משום שהישראל גורם להביא את הגוי לידי כך הנה מבואר פ' כל כתבי אפי' למאן דאוסר גרם כיבוי בשבת מ"מ גרם מחיקת השם שרי דלא תעשון כתיב אבל גרמא מותר ע"ש ק"כ ע"ב ולמסקנא שם לא פליגי רבנן אר' יוסי אהא וא"כ כי היכי דמותר גרם מחיקה

ה"ה גרם נתיצה דבחדא מחתא מחתינהו קרא לא תעשון כן ואע"ג דמייתי רש"י בחומש בשם ספרי לא יגרמו עוונותיכם להחריב בהמ"ק משמע דקרא מזהיר אגרמא ההיא דרש אגדה הוא ואין למדין מן האגדה:

ועל הרביעי' שאולי בסוף יהי' סבה שהקהל יבנו בנין אחר ויהרסו זה הבנין אומר אני ראשון תחלה כי לדעתי אין איסור ואדרבא מצוה רבה נמי איכא להציל מידם שלא להרבות עול ומסים דלא לדחקא ציבורא והרי פדיון שבויים עדיף מבית הכנסת ולחד דיעה אפי' בה"כ שבנו כבר והתפללו בו נמכר לצורך פדיון שבויים ואפ"ה אין פודין השבויים יותר מכדי דמיהם כי היכא דלא לגרבא וליתי וקדושת ס"ת חמור מקדושת בהכ"נ כמבואר ר"פ בני העיר ואפ"ה אין פודין אותן יותר מכדי דמיהן מכ"ש הכא שאין להרגיל השרים להכביד המשא על עדת ה' ונתיצה זו צורך בנין הוא ולא גרע מבי סיתוא וקייטא דהוה כעין תיוהא כמ"ש תוס' ב"ב ג' ע"ב ומכ"ש שהרי הישראל לא ינתוץ בידים רק ישכרו פועלי' נכרי' ואמירה לנכרי איסורא דרבנן בעלמא הוא ואפשר דהוה תרי דרבנן כנ"ל והרי פ"ק דע"ז י"ג ע"א מתירי' אי' דרבנן דהוה כמציל מידם מכ"ש בכה"ג ע"כ נ"ל דאין כאן משום איסור נתיצה כלל וכיון שהנחנו לעיל דמותר עכשיו לסגור דלתים עד יצא כאור משפט צדק ובין כך יתפללו במקום אחר ואם אח"כ יהיה לרצון להרוס הלזה ולבנות במקום אחר נוח לציבור אין כאן משום פשיעותא דזה לא שייך אלא בבהכ"נ שמתפללי' בו עתה משא"כ הכא שכבר סגרו דלתים וכבר מתפללי' במקום אחר מה פשיעה שייך שלא יבנו האחרת הלא בלאה"נ אין מתפללי' בזה הלא טוב שיקחו האבנים והעצים לצורך בנין אחר ולפענ"ד כל זה מותר בלי פקפוק ואין להחמיר על הצבור ביותר בדברים כאלו הנלענ"ד כתבתי פ"ב יום א' כ"ד מנחם תקע"ב לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה לג

שלום וכ"ט לי"נ הרב המא"הג המפורסים מו"ה געץ נ"י אב"ד דק"ק גערמענד יע"א:

יקרתו הגיעני עש"ק סמוך לה"כ ואשיב בקיצור נמרץ כי מעלתו אץ עלי ואני אינני פנוי כמאז למהר להשיב ע"כ הקיצור יספיק לסתור בה"כ ישנה לבנות חדש דחזי בי' תיוהא וגוהה ליפול וכדומה מבואר בש"ס פ"ק דב"ב ופ' בני העיר ואין אומר ואין דברים לחוש מטעם לא תעשון כן לה' אלקיכם רק משום פשיעותא והטעם נ"ל משום דנהי גבי מחיקות שמות הקדושים לא ברירא לי' למהר"י אסכנדרי שבב"י י"ד סי' רע"ו למחוק לצורך תיקון הכא שאני מתרי טעמא חדא התם אפשר בגניזת היריעה והכא לא אפשר ושפיר איכא למילף ממזבח חשמונאי והוא במס' ע"ז נ"ד ע"ב ובהגה' הטור החדשי' לא

ידע מקומו איה ויש לי עוד כמה ראיות לזה הארכתי במקום אחר וגם פלוגתת אביי ורבא במסכת ע"ז י"ג ע"ב הא דאביי ס"ל דזה מקרי דרך השחתה ורבא ס"ל כיון שעושי' כן לכבודו של הקדש דלא ליתי' לידי תקלה לא מקרי דרך השחתה לכן נדחק משום דמחזי כמטיל מום בקדשים אבל בין למר ובין למר לצורך תיקון ממש מותר אבל אין נ"ל דלכ"ע אפילו שלא כדרך השחתה אסור ופליגי אי שייך לאו זה גם בדבר המטלטל וכדמשמע חילוק זה במג"א סי' קנ"ב סק"ו בשם מהרמ"פ ז"א דהמעיי' במהרמ"פ יראה דמיירי להסיר המטלטלי' מבה"כ השטענדר והמנורות זאת הסרה אין בה משום לא תעשון אבל לשבור המטלטלים אית בי' משום לא תעשון כדמוכח בפסחי' מ"ח ע"א ובמכות כ"ב ע"א ע"ש (ועיין לעיל סי' ל"ב) אע"כ אביי ורבא פליגי בהנ"ל ולכ"ע לצורך תיקון ובנין שרי ובפרט היכי דא"א בענין אחר וכמו דמוכח ממזבח ששקצו אנשי יון הנ"ל:

ועוד בה אחרת דבה"כ איכא בי' משום חלול הקדש ויוצא לחולין והקדוש' חל על מעות שמפרישי' קהל לבנות חדשה או על עצים ואבנים שבנאו כבר (משום פשיעות) וכמבואר בש"ס מגלה כ"ו ע"ב וברש"י ד"ה חלופי וזביני וכו' ונפלאות נוראתי משנים רבים על הר"י אסכנדרי הנ"ל דמייתי ממזבח נהי דחלול הקדש לא שייך במזבח אבל מבואר שם במס' ע"ז נ"ג ע"ב דמקרא מלא ובאו בה פריצים וחללוהו א"כ אין ראיה משם לשמות הקדש ואולי ראייתו למאי דלא הוה ס"ל לש"ס הך קרא ודוחק:

ודבר בעתו בחידושי אמרתי בסוף תענית אר"י אי הוינא התם קבענא בעשירי משום שרובו של היכל בו נשרף וצ"ל דאנן ס"ל דבאו בה פריצים נתחלל נמצא משלטו בו זרים בט' והציתו בו האש מיד יצא לחולי' נמצא בעשירי נשרף בית חול ע"כ לא קבעוהו בעשירי והנה בע"ז נ"ג ע"ב הנ"ל בעא מיני' ר"י בן שאול מרבי יע"ש ועלי' תסוב הך דובאו פריצים י"ל עם מ"ש תוספות מגלה ה' ע"ב ד"ה ובקש וכו' א"נ י"ל וכו' וק"ל ורגיל אני ליישב מה שמדקדקי' שם מנ"ל דלא כך הי' מעשה דלמא ב' המעשים היו אמת שבקש לעקור ולא הודו לו ושוב פ"א רצה לומר כיון דאידחי אידחי ואמרתי דיל"ד הרי כשחל ט"ב בשבת חל גם י"ז תמוז בשבת (אם לא שקידש ע"פ ראי' ועיבר תמוז) וא"כ מ"ט לא בקש לומר בי"ז בתמוז כיון דאידחי אידחי ואין לומר ה"נ ובי"ז בתמוז הודו לו חכמי' ז"א דהא אנן לא קיי"ל הכי אע"כ צ"ל בי"ז בתמוז לא ס"ל כיון דאידחי אידחי דהרי גם י"ח תמוז הוא בימי המצרים משא"כ ט' באב שמשעבר היום ליכא איבול למ"ד מר"ח עד אחר התענית וע"כ אמר כיון דאדחי אדחי כן צ"ל א"כ מוכח דעובדא קמייתא לא הי' דאי ס"ד רבי ס"ל עשירי עדיף שרובו של היכל בו נשרף נהי דלא הודו לו עכ"פ למה יאמר כיון דאידחי טפי מי"ז בתמוז וק"ל:

ושבוע זו נתחדשתי פי' מדרש איכה שרבי למד איכה בשבת ט' באב ונקף אצבעו וקרא על עצמו רבים מכאובים לרשע ור' חייא השיב משיח ה' נלכד בשחיתותינו יע"ש על זה הפסוק והנה מג"א ס"סי תקנ"ג מייתי מהכא דאין ללמוד בשבת ט' באב אלא דברים המותרים יע"ש ואין משם ראי' דודאי מותר ללמוד איכה בכל שבת וי"ט ואדרבא משם מוכח בהיפוך דמג"א כתב רס"י תקנ"ד סק"ב דאין ללמוד עם אחרי' ורבי למד עם אחרי' א"כ מוכח בהיפוך ולהכריע נ"ל כך למאי דקיי"ל למידחי תעני' עד יו"ד אב א"כ שבת אין לו דין ט"ב כלל ומותר ללמוד עם אחרי' וכמ"ש מג"א בעצמו דיש לו רק דין עט"ב. אך אי הוה קיי"ל כס"ד דרבי הואיל ונדחה ידחה ואין לו שום תשלומין א"כ ט"ב נשאר בזמנו בשבת רק מצות עונג שבת דוחה ט"ב אבל עכ"פ מה שהוא בצינעא או ללמוד עם אחרי' וכדומה אסור כמו כל אבל בשבת והנה עבר על דברי עצמו שהרי הוא סבר הואיל ונדחה ידחה ואפ"ה למד עם אחרים ע"כ תלה חטא נקיפת אצבעו בזה וקרא על עצמו רבים מכאובים ר"ל ור"ח אמר אנו הסיבוני כי לא רצינו להודות לך ולא רצית לעבור על דברי חברך והיינו משיח ה' נלכד בשחיתותינו:

ואודות קילוף השמות פשיטא דישראל יקליף קליפת החומה בשלימות עם השמות ויגנזם וה' יבנה עירו וישכלל היכלו פ"ב יום א' ז"ך תמוז תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לד

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה תלמידי הרב הותיק מלא עתיק כבוד מו"ה אשר נ"י אב"ד דק"ק שוטלסדארף יע"א:

ע"ד אנשי קהלתו שרצו לבנות בה"כ ונכנס מעלתו בעומק העיון בזה בתחלה אומר מ"ש מג"א סימן קנ"ב יפה כ' הגאון מחצית השקל דלישנא איתקל ליה במה שהבין דהב"ח מיירי שבה"כ החדשה הוא סביב הישנה וליתא כי כוונת הב"ח שבונה עומד באמצע עסק בנינו אבל לא מפני זה נדחו דברי מג"א דיהי' איך שיהי' דברי מג"א נכונים וכן בס' אלי' רבה העתיק בקיצור דברי מג"א וכ' אפילו כבר מתחיל בבנין החדשה וכו' ומייתי ראי' ברורה שאין עליו תשובה מב"ב פ"ק דאמרינן דירתא דאינשי לא מזדבן הא כל דלא הוה דירה אפילו עוסקים בבנין נמי חיישינ' וכמג"א ודברי הב"ח תמוהים במ"ש דהרמב"ם והפוסקים לא מייתי הך משום דלא מיירי אלא בדליכא דוכתא לצלוויי וצ"ע אכתי מי ניחא ה"ל לאתוי' הך בליכא דוכתא לצלוויי אבל האמת יורה דרכו כמ"ש מג"א דבמ"ש רמב"ם וטור לישנא דמתרמי אונסא כבר נכלל זה דאונס' לא אונס ממש קאמרי דש"ס לא חיישי אלא לפשיעותא ומנ"ל להמציא חשש אונס אך ר"ל דמתרמי להו

פדיון שבוים וכדומה אשר דינא הוא למיזבן בי כנישתא שאינו בנוי לגמרי כל שאיננו דירתא דאיניש ושוב יפשעו ולא יקבצו מעות לבה"כ אחר ולחשש זו איכא למיחש אפילו התחילו לבנות כל זמן שאיננו דירה אמנם בעירו דחזו בי' תיוהא אין לנו אלא דברי האומני' הבוני' המבינים שהכיפה נתרועע' שאפילו אפשר לתקנה לפי שעה ולהסיר הסכנה מ"מ ידוע כל עסקי רבים קדרה דבי שותפות וקשה לקבץ בכל פעם לעסוק לתקן בדקי הבית ועכשיו הסכימו וקבצו מעות לבנות אין לבטלם אך עצה טובה קמ"ל באופן א' ימכור חדרו מכיר' חלוטה לבה"כ קבוע ואם אין להם ממון לשלם יזקוף במלוה על משך ב' שנים והם יחזיקו מיד בחדר ואחר שנגמר החדשה יחזרו וימכרו החדר לבעליו הראשונים ואז יהיה היתר בלי שום פקפוק. פ"ב יום ד' וי"ו אב קפ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לה

העתק השאלה

שלום רב לאה' אד"מ ה"ה הרב הגאון וכו':

אה' אדמ"ו האהוב עלי כבבת עיני הנה אשתחו' מרחוק מול הדרת קדשו בעתירת לפניו שיאיר עיני בהלכה בתורת משה רבינו אשר אציע לפני אד"מ הנה בשנת תקפ"ה בר"ח אייר העיר ה' את רוח אנשי עירי לבנות להם בה"כ חדשה וקנו קרקע משר א' לחלוטין לבנות עליו ועשו מיד התבנית בה"כ על הנייר אשר כמה מקומות יחזיק הבה"כ לכל צד ונרשם על הנייר צורות הבה"כ לצד מזרח מצד ימין חמשה מקומות ולצד שמאל גם כן חמשה מקומות זולת מקום הרב ולאחר שעשו התבנית על הנייר מכרו מיד באותו הפעם ולכל אחד בהכרזה באסיפת כל בני העיר לפני אב"ד ז"ל אשר הי' להם באותו הפעם ולכל אחד אשר קנה מקום בבה"כ באותו הכרזה ניתן לו מיד פנקס קטן ובתוכה הי' כתוב שטר מכר וחתמו עליו אלופי קהל יצ"ו עם הרב וגם תנאי התנו ביניהם שכל א' מי שיקנה מקום ישלם את דמי המקח מהמקום שלו עד תשלום שליש שנות וקיימו את התנאי ושלמו את דמי מקחם ובנו כעת את הבה"כ הנ"ל והמקומו' של ברכת כהנים אשר המה מול ארון הקדש ג"כ נמכרו באותו הפעם בהכרזה והמה במספר שמנה רק השני מקומו' אשר המה מכוונים ממש מול אה"ק קנו הלוקחים על תנאי זה ביוקר שלכל אחד יהי' לו בעז"נ מקום לאשתו אצל הגעגאטער דהיינו לאחד יהי' לאשתו מקום החמישית מאשה הרבנית מצד ימין אצל אשת פלוני ולהשני יהי' לאשתו מקום החמישית מהרבני' מצד שמאל אצל אשת פלוני וסיימו בכל מצריו בשטר מכר שלהם וכ"ה מבואר בשטר המכר ובצורת הבית אשר עשו קודם על הנייר קודם הכרזה ג"כ המה נרשמי' המקום

החמישית בעז"נ כי ג"כ התבנית מעז"נ עשו ובאותו הכרזה לא מכרו המקומו' מצד מזרח כ"א ד' מצד ימין וד' מצד שמאל בעזרת הנשי' וכעת אשר נגמר חל"י הבה"כ עמד ראש הקהל עם שני טובי העיר ומכרו המקום החמישית בעז"א לאחד מאנשי כפרים אשר היא בצד ימין אשר לא נמכר בזמן הכרזה הנ"ל. ודעת ראה"ק עם השני ט"ע ליתן המקום החמישית בעז"נ מצד ימין לאשת בן הכפר ולדחות אשת האי גברא הנ"ל למקום השישית מהרבנית מצד ימין וסברת אלופי קהל יצ"ו הוא מצד מצרנית לבעבור שבן הכפר יש לו ג"כ המקום החמישית בעזא"נ ובמקום החמישית בעז"נ מצד שמאל רצו אלופי קהל יצ"ו לזכות בו כי גם בעזא"נ המקום החמישי' מצד שמאל עוד לא נמכר והיא עוד בחזקת קהל יצ"ו וסברת הקהל מצד שקנין של שני אנשים הי' בדבר שלא ב"ל ע"כ רצו לדחות שני אנשים הנ"ל בעז"נ למקום הששית. ע"כ השאלה:

תשובה

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג הותיק כש"ת מו"ה הירש נ"י אב"ד דק"ק פיטשקע יע"א:

גי"ק והנה טענת אקרו"ט מגומגם מאוד ולכאורה אין לדבריהם טעם וריח ע"כ אראה להטעים דבריה' תחלה באופן שיהי' פנים לדבריה' ושוב נדון עליו:

לכאורה כוונתם כך הוא לפי דעתם כל הכרזה והמכירה שהי' קודם בנין בה"כ הי' רק להראו' מקום שזה יקנה מקום פלוני וזה מקום פלוני לכשיבנה ואה"נ דהוה דשלב"ל ולא קנה שום א' ולכשיבנה יכולים כל א' מהם לחזור בו אלא שאין שום אחד מהם חוזר ובודאי אם הי' כל הקהל וכל השייכים לשותפת בה"כ כולם קונים ומקנים ע"י גורל וכדומה שלא ישאר שום א' מבלי מקום בבה"כ הי' שייך לומר קצת איידי דקני ומקני אך הרי מקום הבה"כ נקנה ממעות שותפו' כל הקהלה ויש חלק לעניים ולקטנים ויתומים שאינם קונים מקום ידוע ועכ"פ יש להם חלק בגוף בה"כ רק שהמקומו' המסויימים נמכרי' לבעלי ממון והמוכרים הם אקרו"ט בשליחות כל הקהל והעניי' והקטנים בכלל והעניי' והקטני' אינם קוני' אלא מוכרי' ואם נידון זה כדבר שלב"ל נמצא לא קנו הקוני' המקומות המסויימים ואין ההכרזה מועלת אלא להראות להם מקומם לכשיבוא לעולם אחר בנין בה"כ ולא יחזרו בהם ויקומו בהימנותא או יחזקו במקומם ויקנו אותם אז:

ומעתה לפי הדעת הנ"ל עכשיו אחר גמר הבנין מתחיל תחלת קנינו של כל א' מהם ומעתה המקו' בעז"נ נומרי ה' סמוך לעמידת הרבני' שהוא ראוי' לזווג למקום עזא"נ נומר ה' סמוך להעמד' הרב והשתא נהי דדינא דטענת בר מצרן לא שייך הכא דמשום ועשית הישר והטוב דאפי' למ"ד גם במקומו' בה"כ שייך בר מצרן ונאמר נמי דזיווג מקומות

עזהא"נ ודנשים שייך כזה אשר באמת לפע"ד הוא רחוק מן הדעת מ"מ אפי' נימא הני מ"מ זה הי' שייך אי זה שקנה מקום ה' שבצד הרב כבר קנה מאז מעולם ועכשיו רוצים למכור מקום בעז"נ המזווג לזה היינו אומרים הוא קודם לכל עולם אבל עכשיו שזהו תחלת קנינו ועדיין איננו מצרן לשום מקום לא שייך דינא דבר מצרא אך טענותם הוא היות כי עתה הוא התחלת חלוקת השותפות במקומו' בה"כ ע"י עילוי דמי' וס"ל דה"ל כאלו משותף שרוצה ליתן לו חלקיו בחד מצרא וס"ל לאקרו"ט דלזווג המקומות הוי כמו בחד מצרא ויש בזה מקום עיון בש"ע רס"י קע"ד ובאמת לא נ"ל שיהי' זווגין של מקומות דומה למצר אחד ועוד הא קמן שאין קפידא כל כך בזיווגן שהרי מתחלה מקום הלז לזווג עם מקום מול אה"ק ש"מ שאין קפידא כל כך:

מ"מ כל זה אנו צריכים לפי טענותיה' שסברו דזה מקרי דשלב"ל אך לא הבנתי סברתם בזה שהרי מבואר בשאלה שמקדם כבר קנו הקרקע מהשר לחלוטין ולצמיתות עלמין ושוב עשו ציור אבריס על הנייר ומכרו המקומו' והיינו הקרקע שהיא בעולם שקנו מן השר אותו מקום הקרקע קנה כל קונה להעמיד עליו עמוד שטענד"ר של תפלתו ואותו המקום שהוא בעולם קנה מיד ולאלתר בשטר כסף ובקנין דברי קהל וחבר עיר שאין צריך יותר ומדינא שאם הי' אירע מקרה חלילה שלא גמרו בנין בה"כ והי' נשאר הקרקע משומם שלא הי' הקוני' צריכים ליתן סך עצום הלז עבור ד' אמות קרקע היינו משום דאנן סהדי שלא קנו אלא ע"מ שיבנו על המקום בה"כ ויעמוד הוא עליו להתפלל ואי לאו הכי אין אע"ג דלא התנו כן בפירוש מ"מ גילוי דעת טפי מההיא דזבין נכסיו אדעתי' למיסק לארעא דישראל וה"ל כהתנה בתנאי כפול שאם לא יבנו בה"כ אין בקנינו כלום אבל אם יבנו קנה מעכשיו ואין כאן דבר שלב"ל כלל ככל תנאי וע"מ וא"כ כבר קנה זה מקומו מול אה"ק עם מקום אשתו נומרי ה' סמוך לרבנית ואין אדם יכול לערער עליו בשום פנים ואידך החולק עלי' אעפ"י שהוא בן כפר יראה את המלך בנוה שאנן בבנוי כמו רמים בב"א הכ"ד הכותב בנחיצה רבה פרעסבורג יום ב' י"א מנחם תקפ"ט לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לו

ראיתי לבאר כאן דיני שער באשה שנסתבכו בה בדברי מג"א סימן ע"ה וברמז שרמזו אתשובת מהר"מ אלשקר סימן ל"ה ואבאר בקיצור:

הנה בברכות כ"ד ע"א אמרי' דמשבח קרא בשיר השירי' בשערך כעדר העזים ש"מ דערוה הוא וכ' הרא"ש שם דוקא לנשואו' שדרכן כן לכסות אבל פנויות שדרכן להיות גלויות לאו ערוה הוא והרב"י סי' ע"ה מייתי הרשב"א שכ' בנשואות נמי אותן שערות

הרגילו' לצאת חוץ לצמתן והבעל רגיל בהן לא מיטריד הבעל בהן ומותר להבעל לקרות ק"ש כנגדן ע"ש כי כן כוונתו והנה בשיר השירים כתיב מבעד לצמחך שערך כעדר העזים פירוש שיבח בה קרא בשני דרכים א' ששערה יפה כעדר העזים שנית שיבחה בצניעות שהרי אותן שערות היפות המיפות אותה אם הי' מגולי' מ"מ מתכסי' הם מבעד לצמתך שמלבד כובע שעל ראשה עוד יש לה צמת בגד המצמצם השער שלא יבצבצו לחוץ ומ"מ אותן מעט שא"א לצמצם כ' רשב"א שהיוצאים מהצמות אינם ערוה לגבי בעל דרגיל בהן ומותר לקרות ק"ש כנגדן:

ובכתובות ע"ב סוף ע"א ואיזהי דת יהודי' יוצאה וראשה פרוע ופריך ראשה פרועה דאורייתא היא דכתי' ופרע את ראש האשה וא"כ הוה אפילו דת משה ולמה קריות לי' דת יהדות ומשני דאורייתא קלתה שפיר דמי פי' רמב"ם מטפחת בראשה לכסות שערה שפיר דמי דת יהודי' אפילו קלתה אסור עד שיהי' לה עוד כובע ע"ג קלתה ושוב אר"י קלתה אין בה משום פרוע ראש ופריך בחצר א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו אלא מחצר לחצר דרך מבוי:

ודעת התוס' דבחצר היינו בביתה וחדרה מותר אפילו בלא קלתה נמי ואין כן דעת טוש"ע והב"ח כ' שכן דעת רמב"ם ומפרש ש"ס כן שבגלוי ממש אפילו בחדרה אסור והעלה בית שמואל סימן קט"ו דלפי מנהגנו הוה דת יהודי' בגלוי ממש אפילו בחצרה וחדרה ועכ"פ איסורא איכא אפילו אי תימא שלא תצא בלא כתוב' מ"מ כיון שדרכה לכסות הוה ערוה עכ"פ:

והשתא כיון דפליגי הפוסקים בזה ולהטור איסורא הוה ונהגי כוותי' שוב ה"ל דין גמור שקיבלו עליהו כהך דיעה כמ"ש מג"א סי' תקנ"א סק"ז היוצא מזה ללכת במקום שרבים מצוים הוה במטפחת בלי כובע עוברת על דת יהודית ויוצאת בלא כתובה ובחצרה כבר קבלו עליהו אבות אבותינו בכל מקום ששמענו שנפוצו ישראל לאסור עכ"פ ואפשר העוברת על זה יוצאת בלא כתובה שכבר נעשה ממנהג זה דת יהדות:

אמנם בתשובת מהר"מ אלשקר צווח השואל על מנהג נשותיהן בארץ ישמעאל שיוצאות הנשואות בשורה א' של שער בין האזן לפדחת תלוי לה וכתב מהרי"ק על זה שגם בימי חכמי הש"ס יצאו כן דאי' ס"פ חזקת שגזרו על תכשיטי נשים ומסיק שם היינו בת צידעא וערשב"ם שם אך הערוך פי' שהי' רגילו' שאותן שערות שיצאו בין אזן לפדחת שהוא בת צידעא כי צידעא היינו רקתך שבשיר השירים כמ"ש רשב"ם שם ובש"הש כתיב כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך פי' שגם הרקת יהי' לפנים מהצמות ואך בת צידעא הוא השור' שבין האזן לפדחת ושם יצאה שורה א' ולא תהיה מקולעת אלא סד בסיד וכתב

מהר"ם אלשקר ז"ל שבזמנו עוברת על תיקון חז"ל ואותו שורה של שער אינה טופלת בסיד אלא בבשמים שאסרו חז"ל זכר לחורבן בהמ"ק ע"ש וכ' עוד שם שמ"ש בזוהר פ' נשא להחמיר אפשר היינו שלא באותה שורה שבין אזן לפדחת ואמנם הרואה בפנים בזהר פ' נשא יראה שעל כל שום חוט שערה החמיר שגורם מסכנות ודלות ומגדלות בנים רעים ושארי צרות ומ"מ כיון שלפי פי' הערוך הנ"ל משמע בש"ס דאותה שורה דרכה להגלות א"כ כל היכי דפליג הזוהר עם הש"ס הלכה כתלמודא דידן וכ' עוד שם אפילו הני נשי דבאו מארץ אדום לארצות ישמעאל ושם לא נהגו לגלות אותן שערות אינו מוכרח דממנהג ישראל וחומרא נהגו כן אלא משום דבארצות' אדום גם האומות אינם יוצאות באותן שערות וכיון שכן לא שייך נותנין עליו חומרא מקום שיצא משם אלו דבריו ז"ל:

והאמנם בארצותינו שהאומות יוצאות פרועי ראש ואמותינו לא יצאו ונזהרו מאד וחשו לדברי הזוהר והקפידו על זה מאד אע"ג דאלו היינו עומדים למנין לקבוע הלכה היינו אומרים דאותה שורה מבוארת בש"ס להיתר היינו ע"פי פי' הערוך דלא כרשב"ם ואין הלכה כהזוהר מ"מ כיון שתפסו המנהג כהזוהר על זה כ' מהר"א שטיין מנהג עוקר הלכה ונעשה הלכה קבוע דהיינו היכי דספרי חצונים חולקים על הש"ס וספרי חצונים היינו מס' סופרים וכדומה או מדרש ופסיקתא והזוהר כא' מהם אותו מנהג עוקר הלכה ונעשה הלכה רוחת בישראל ומייתי לי' מג"א סי' תר"ץ סקכ"ב ע"ש:

הכלל היוצא כל שום שער בשום מקום בראש ופדחת בנשואה אפילו בחדרה ערוה היא אם לא שיש לה מטפחת בראשה ובשוק וחצר של רבים גם כובע ואמנם בשורה שער שבין אזן לפדחה ואינה מקולעת וסד בסיד במקום שנהגו אינה ערוה ובארצותינו שהמנהג ע"פי זוהר עוקר הלכה ובפרט דלפירשב"ם ס"פ חזקת אין כאן מחלוקות א"כ איסור גמור הוא ויש לחוש לרבוצת האלה האמור בזוהר הנ"ל ומי שחפץ בברכה ירחיק ממנו הכ"ד פק"ק פ"ב יום ד' ט"ז סיון קצ"ט לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה לז

שלום וכ"ט לי"נ הרבני הישיש המופלג בתורה ירא ה' מרבים כבוד מו"ה שלמה סג"ל נ"י:

מה שתמה על רמב"ן פ' קרח שהחליט דכלי מחתו' ר"ן איש לא נתקדשו ע"י עבודה וכ' פר"מ שפשוט לו שהי' צריכי' משיחה כדפסק הרמב"ם בפ"א מכלי מקדש הלכה י"ב דבימי מרע"ה משיחתן מקדשתן וכיון שהומשחו הוקדשו תמי' לי על חכמת תורתו איך מצא רמז בפסוק שבימי משה צריך משיחה ולא יועיל עבודה בקרא כתי' על אותן

כלי מקדש אות"ם ולא אחרים ואפילו הי' מרע"ה עושה בימיו עוד אחרים כולם אימעטו ואלו נכנס משה לא"י נבנה בהמ"ק והי' עושה כלים אחרי' רבים כבימי שלמה וכי הי' צריכים למשיחה ולפי קבלת חז"ל אלו נכנס משה לא"י היה חי לעולם ולא נחרב הבית ואם כן הי' בטל דין של עבודתן מחנכתן שהרי לדעת פר"מ הכלי תלוי' במרע"ה אבל זה ליתא דהכל תלוי' באותן הכלים עצמן ושוב לא הי' רשאי למשוח שום כלי בשמן משחת קדש ומה גם חלילה למרע"ה למסור שמן משחת קדש למסרבי מרון ר"ן מרגנים ואלו הי' יכולת בידם על ככה הי' ראוי' להם למשוח בשמן המשחה קרח וכל עדתו ואח"כ הי' נכנסים לנסיון כדי שיהי' שוים עם אהרן ובניו כי יש להם טענה אולי משמן משחת קדש נתקדש אהרן ואלו הי' מושח אותם נתקבל קרבנם ועיי' מ"ש הרמב"ן בסוק ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך וכו' ומ"ש רש"י בפסוק בתוך מטותם וכו' וה"נ הי' להם טענה אלא שחלילה למשוח שמן המשחה לנסיון אפילו כלים אע"ג דפטור אבל אסור בלי ספק ועיי' לשון בריית' פ"ק דכריתו' ולשון רמב"ם פ"א מכלי מקדש הלכה ה' וי"ו והכלל דאפילו בימי משה אי הי' עושה כלים אחרים הי' עבודתן מחנכתן ובריית פ"ב דשבועו' ורמב"ם שהזכירו כל כלים שעשה משה משיחתן מקדשתן לא דתלי' במשה אלא שהאמת כן הי' שלא עשה משה שום כלי חדש אלא אותן שנמשחו אבל אי הי' עושה הי' מתחנכי' בעבודה ממיעוטא דאותם והוא ברור בלי ספק:

ובחידושי תורה אמרתי מה שהי' ציפוי למזבח לאות לבני מרי דהרי אכתי יאמרו בני מרי קרח לא הי' כדאי דלמא יעמוד אחר ויהי' כדאי כמו עוזי' מלך יהודה אך הא קשה מ"ט עשה מהם ציפוי כי הקדישום והלא ההקדש הי' על תנאי אם יבחר בהם ה' אע"כ מוכח מזה דה' בחר באהרן וה"ל מתנה עמ"ש בתורה דהתנאי בטל ומעשה קיים והוה אות לבני מרי:

ומ"ש מעלתו שכיון שנשתנו המדות בתחילת בית שני הירושלמיות מן המדבריו' שוב נפסלים כלי מרע"ה מלשמש בהם חס לומר למעלתו כן וחלילה שהוסיפו על שיעור מנחה ונסכים או נשתנה שיעור עיסת מדבר ע"י שינוי המדות ושיעור אכילת אדם ליום המבואר בעירובין פ"ג ע"ב ויע"ש בתוס' פ"ג ע"א ד"ה יתירה וכו' כי ביצים מדבריות הי' גסין וכו' עכ"ל ושם ע"ב ד"ה שבעת רבעים וכו' אע"פ שהסאין והקבין ניתוספי' וכו' יע"ש היטב והדבר צריך איזה גוילין להאריך ולבאר ואלו הי' הפנאי מסכים ורצונו הי' לעיי' הייתי מצווה להעתיק לו מה שחנני הי"ת בזה לדינא ע"פי מ"ש צל"ח פ' ע"פ. ומה שהרגיש על הרמב"ם יפה הרגיש והריני מצווה להעתיק לו דיבור א' מהחי' בענין זה אולי ישר בעיניו ויהי' לו לנחת:

וז"ל שם ואמנם הרמב"ם פסק ספ"א מכלי מקדש כמ"ד דכלי יבש נמשחו בפנים ולא מבחוץ ואפ"ה פסק בכלי' מקדש שם הלכה י"ב דלדורות תלאן הכתוב בשירות ולדידי' אין לומר כנ"ל דמפיק לי' מקרא' דירושלמי הנ"ל דהרי בהלכו' בית הבחירה מפיק להדי' הא דאין מוסיפי' על העיר וכו' מוכן תעשו ע"ש וא"כ מזכה שטרי לבי תרי והי' נ"ל סעד לרמב"ם מש"ס ע"ז נ"ב ע"ב דא"ל רבי ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבידה וכו' ע"ש וק' מה אבידה החזי' לו הא אדרבא הקרא יותר נכון לפרשו כר' יונתן בן שאול דאטבלינהו ואקדשינהו והנה מורי זצ"ל הראה לנו פירש"י שם דפירש שחזרנו ומשחנום בשמן המשחה שהוא דלא כהלכתא דהרי לדורות לא בעי כלים משיחה והנה באמת רש"י הוכרח לפרש כן דאל"כ במאי הקדשנום הרי הי' כלי מקדש אע"כ שחזרום ומשחום אך הקושי' על ר"י בן שאול גופי' מאי ס"ד והא כתי' אותם למעוטי משיחה לדורות ע"כ נ"ל ע"פי הספרי הובא בילקוט פ' נשא דאמר רבי וימשחום אתא לומר שבמשיחת משה אותן הכלים הוה כאלו נמשחו כל הכלים לדורות ע"ש והנה לפ"ז מוכח מזה דלדורות לא בעי משיחה מחדש אלא על ידי עבודה מושך עליהם משיחת מרע"ה והשתא י"ל דת"ק דמנחות דמפיק מאותם למעוטי כלי יבש מבחוץ ס"ל מוימשחם מוכח דלא בעי משיחה לדורות וממנו נדע ג"כ דוכן תעשו לא קאי אכלים ואייתר אותם לכלי יבש ובשמעתין דשבועות דמפיק אותם למעוטי דורות משום דמתני' אתי' כר"ע דלית לי' מיעוטא אכלי יבש אבל ת"ק דמתני' י"ל כנ"ל והא"ש דר' יונתן בן שאול הוה ס"ל הואיל והלכתא כת"ק דאותם ממעט כלי יבש א"כ ממילא לדורו' בעי כלים משיחה והיינו הכננו והקדשנו שמשחנו בשמן המשחה אך רבי לטעמי' אזיל דמדכתי' וימשחם דרש רבי שבמשיח' הכלי' האלו הועיל לדורות ומוכח דלדורו' לא בעי משיחה וע"כ הכננו והקדשנו שהקדישו אחרי' תחתם ושפיר אמר החזרת לי אבידה וא"ש נמי הרמב"ם דפסק כת"ק וכרבי שם בספרי הנ"ל ודו"ק פ"ב יום ב' י"א מנחם תקפ"ב לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה לח

העתק השאלה מכבוד מו"ח הגנ"י.

נשאלתי מגבאי דצדקה דפה שיש להם כלי קדש ישן ונשבר ורוצים להחליפם עם חברה אחרת שיש להם כלי קדש טוב ויפה ובענין שהח"ק שיקבלו מהם כלי קדש שלהם נשבר יורשו למכרם ולהוציא לחולין. כפשוטו מלישנא דהרמב"ם והש"ע יו"ד סי' רפ"ב סט"ז תפוחי כסף וזהב אסור להוציאן לחולין אם לא לקנות בהם ס"ת או חומש משמע דהם יוצאים לחולין ע"י שמעלים הדמים לקדושה חמורה ובמעמד אנשי העיר גם הדמים

מותר למשתי בי' שכרא ונפלאתי הא בר"ן ר"פ בני העיר מבואר דהא דבהכ"נ יוצא לחולין והא בדבר שקדושת הגוף אינו יוצא לחולין בפדיון הרמב"ן כ' דבהכ"נ אין לו קדושה רק תשמישי מצוה כסוכה ולולב והר"ן כ' כיון דאומרים בו קדושה עשו חז"ל כמו תשמישי קדושה עיי"ש עכ"פ משמע להדיא דתשמיש קדושה לא פקע הקדושה מהם בשום מקום וביותר תמוה לי על הטור שכ' וא"א הרא"ש ז"ל כ' הלכך יחיד שמכר ס"ת וכו' ולפ"ז התפוחי' וכו' והלוקח יכול לעשות בהם מה שירצה מהיכן למד כן הלא הם רק כמו ס"ת לענין דמיו אבל לא שהלוקח יכול לעשות בהם כחפצו והכי מדויק לישנא דהרא"ש ואכל הני דמתני' קאי וכו' ומיהו ה"ה בבהכ"נ וכו' משמע דבתחלה דמיירי לענין דמי משרה קאי אכל הני דמתני' וסיים ומיהו ה"ה בבה"כ וכו' היינו דבהכ"נ עדיף יותר דאפי' הבהכ"נ יוצא לחולין אבל באינך לא ולדון בי' לב ב"ד מחנה עליהן אנו אין לנו כיון שאין מנהג ידוע בזה שמוציאין לחולין שברי כלי קדש' ימחול נא כבוד חתני הגנ"י לחוות דעתו בזה:

תשובה

שלום וכ"ט למו"ח גאון עוזינו נזר תפארת כל קהל הגולה נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא איגר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א:

אני איני כדאי ששלח מו"ח הג' נ"י אלי לשמוע דעת פעוט כמוני אך אשר הרשני לומר דבר אענה חלקי:

והנה מלבד אשר התפלא מו"ח הג' נ"י על שיטת הרמב"ם דתפוחי' יוצאי' לחולין דהא ק' קו' רמב"ן שבר"ן ר"פ בני העיר הא הוה קדושת הגוף ואינו יוצא לחולין ע"י פדיון עוד אני מתפלא על הרמב"ם מיני ובי' שכ' בפ' יו"ד מס"ת הל' ד' תיק שהוכן לס"ת והונח בו וכו' הכל תשמישי קדושה הן ואסור לזורקן אלא כשיכלו או כשישברו נגנזין ולא כ' שום תקנה להוציאם לחולין ע"י מכירה ולהעלות הדמים בקדושה אלא החליט שנגנזין ומיד בסוף אותה הלכה כ' וכן רמוכי כסף וזהב וכיוצא בהן שעושי' לס"ת לנוי תשמישי קדושה הן ואין יוצאים לחול אא"כ מכר אותם לקנות בדמיהן ס"ת או חומש עכ"ל ומ"ש רישא שאינן יוצאים לחול ומ"ש סיפא שיוצאים לחול:

הנה הרמב"ן דמייתי ר"ן פרק בני העיר הנ"ל ומובא בב"י א"ח סי' קנ"ג ד"ה ומשמע מדברי רבינו וכו' דמייתי רמב"ן ראי' מתוספתא דאבני היכל ועזרה שנגממו אין להם פדיון הוצרך לאתוי' הך תוספתא משום דקיי"ל אין מועל אחר מועל אלא בהמה וכלי שרת בלבד אבל אינך אין בהם מועל אחר מועל ויצא לחולין ע"י מעילה וכל שיוצא לחולין ע"י מעילה יש לו פדיון ע"כ הוצרך להביא ראיה מתוספתא דאבני בנין בכלל כלי

שרת הם וה"ה אבני בה"כ ואינו יוצא לחולין ע"י פדיון ולפ"ז לטעמי' אזיל דס"ל הכי במלחמו' ה' במס' ע"ז פ' ר' ישמעאל אהא דאבני מזבח ששקצו אנשי יון ס"ל דכלי שרת הם ומייתי ראי' מהך תוספת' עצמה אבל הרז"ה פליג שם וס"ל אפילו אבני מזבח יוצאי' לחולין ע"י מעילה ופדיון ומכ"ש אבני חומת היכל ועזרה ובאמת דברי הרמב"ן תמוהים בעיני איך אפשר דאבני בנין קדושת כלי שרת יש להם ולא קדושת בדק הבית והוא ש"ס ערוך כתובות ק"ו ע"א דפרכות מבד"ה הוא הואיל ותחת בנין עשויי' א"כ מכ"ש בנין גופי' דהוה בד"ה ויש לו פדיון וצריך לדחוק לרמב"ן אע"ג דאתי מדמי בד"ה מ"מ כיון שנשתקע בבנין הוקדש קדושת הגוף ונעשה ככלי שרת ודוחק ומ"מ להרז"ה וסייעתו לק"מ קו' רמב"ן אב"הכ דשפיר יוצא לחולין ע"י פדיון:

אמנם כ"ז בבנין אבל בכלים אתאי' לפלוגת' רמב"ם וראב"ד פ"ו ממעיל' הל' ד' דלרמב"ם כלי תשמיש דמקדש אפילו אינם כלי שרת יש בהם מועל אחר מועל ולראב"ד דוקא כלי שרת אשר ישרתו בם בקדש ודברי רמב"ם צ"ע שהרי אפי' במכתשת של מרע"ה פליגי אי היה כלי שרת ולמ"ד דאינה כלי שרת אינה מקדשת הקטרת קדושת הגוף ונפדה כמבואר בש"ס שבועו' י"א ע"א ובלשון רש"י שם ותוס' ד"ה ממונם ואיך נאמר דקרדם מקודשת קדושת הגוף ועכ"פ לראב"ד אין לכלי בה"כ דין כלי שרת ויש להם פדיון ולרמב"ם נראה היינו כלי תשמיש כגון תיק וכסא וכדומה ע"כ כ' בהם שנגנזים אבל הני רמוני' שאינם אלא לנוי ס"ת לא יעלה על הדעת שיהיה כיוצא בהם במקדש מועל אחר מועל וממילא יוצאים לחולין ע"י פדיון ודברי רמב"ם מדוקדקי' ומבוארים בעז"ה לפע"ד:

ובלא"ה יש לי מקום עיון בהבנת דבריהן דהנה קו' רמב"ן היה לכאורה ע"ד ממנ"פ אי איכא ב"הכנ קדושת הגוף אין לו פדיון ובב"הכנ אין להוציאו לחולין ולעומת זה אין הדמים נתפסים ומותר למשתי בהו שכרא ואי אינו קדושת הגוף ויוצא לחולין ע"י פדיון ומותר למישתא שכרא בב"הכ עצמו לעומת זה הדמים נתפסים וא"כ איך אפשר שיהיה שניהם מותרים זהו בכח קו' רמב"ן וכשתירץ דב"הכנ איננו תשמיש קדושה רק תשמיש מצוה עדיין לא הועיל כלום בס"ת ותשמישתי' שבודאי תשמיש קדושה הם ונשארי' הם בקדושתן בכל מקום שהם ומ"ט לאסור הדמים ע"כ להזהר מזה כ' דספרים וכל תשמישיהם יש בהם משום אכחושי מצוה יע"ש והשתא לפ"ז למאי דפליג הר"ן ולית לי' טעמא דאכחושי מצוה אלא דכל קדושת ב"הכנ מדרבנן והם אמרו שיחול הקדושה על המעות ומדאיקלש שוב יכולים הצבור לאפקועי בכדי זהו כוונת הר"ן וק' מה יענה על קושי' מתשמישי קדושה דבודאי קדושה הן מעיקר הדין וסברת אכחושי מצוה לית לי' אם כן מ"ט לאסור הדמים וצע"ג לכאורה:

ע"כ לענ"ד נהי ס"ת ותשמישי' קדושים אבל אינו כענין קדושת מקדש ונדרי גבוה שמועלי' בהם ונפדין וחל קדושתן על המעות אלא הכל דרבנן שעשו ס"ת ותשמישיו כעין קדושת מקדש ושוב נאמר בהם כמו שנאמר בקדושת ב"הכנ ותשמישי קדושה יוצאי' לחולין ע"י פדיון וחל על המעות מדרבנן ושוב מדאיקלש מתחלל ע"י זע"ה במעמד אנשי העיר כמו ב"הכנ:

מיהו בנידון שלפנינו שרוצים להחליף תפוחים אתפוחים ק' וכי הקדש מתחלל על הקדש אלא יחללו תחלה במעות והמעו' לבתר דאיקלש יצא לחולין ע"י זט"ה במא"ה ואח"כ יקחו ממנו החדשים דאי לא יצאו לחולין תחלה הי' צריכי' להעלות בקדש אבל בשוה בשוה אבעי' ולא איפשטא פ' בני העיר ע"כ צריך לומר כנ"ל:

ובאמת מעשים בכל יום שנותנים לצורף לעשות ממנו עשת ומשנים אותם וזה בודאי צ"ע אי לא נמכרו תחילה ופקעי קדושתן איך ינתנו לצורף הא כתי' לא תעשון כן לה' אלקיכם והאמת במג"א ססי' קנ"ב כ' בשם מהרמ"פ דבדבר תלוש לא שייך לאו זה והדבר תמוה דבמכות מבואר דבעצי הקדש עובר משום לא תעשון כן אפי' בתלושים (ועיין לעיל סי' ל"ב בד"ה ועל השני') ויעיי' תשו' מהר"מ בר ברוך סי' קמ"ה ע"כ למוסרם לצורף בלי חילול אסור בודאי אבל ע"י חילול כנ"ל נ"ל דיש ליישב פסק הרמב"ם וש"ע ויצאו לחולין:

ומ"ש מור"ח הג' נ"י אהטור דמהרא"ש משמע בהיפוך לא ידעתי שום משמעות דהרא"ש כ' בתחלה דהך דינא דמשתא בי' שכרא קאי אכולי מתני' ותל"מ ושוב ציין אהש"ס למשתא בי' שכרא פירש"י בדמי' וכ' הרא"ש שרש"י לא כ"כ לאפוקי ב"הכ עצמו דודאי נמי שרי אלא כ"כ ארבא דקאי אדמים ע"כ פירש"י אדמים אבל ה"ה בב"הכ גופי' נמי שרי אפי' לד' דברים ורא"ש כ' ב"הכנ ה"ה לכל השנוים במשנתינו ולא קאי אלעיל דנדייק מיני' דוקא בה"כ דהא מלתא אחריתי היא וזה פשוט למעיין: פ"ב יום ה' י"ד תמוז תקצ"ב משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לט

כתב רי"ו הביאו ד"מ בא"ח סי' קנ"ג דאתנן זונה ומחיר כלב אסור לצורכי בהכ"נ דומיא דבית המקדש ופסקו בהגה' ש"ע שם וכ"כ עוד בתשו' מהרי"ל על שם האגודה הביאו הרב"י ופסקו בש"ע שם דדבר שנשתמש בו הדיוט אין ליקח לצורך בה"כ וס"ת ועמ"ש בתשו' חו"י סי' קס"א וקס"ב ומג"א שם סס"ק מ"ו כ' להקל קצת בזה בבה"כ מפני שלא נמצא בשום פוסק אחר וגם נראה שכל זה הוא רק מדרבנן בבה"כנ דומי' דמקדש ע"ש:

מ"מ מדבריהם יש להבין דילפי' בהכ"נ מבהמ"ק בכל כי האי גוני וא"כ נראה לכאורה דבעי' מן המותר בפיך לבה"כנ ולתשמישי' כמו בבהמ"ק וצלע"ג בשבת כ"ח ע"ב קאמר אלא הא דאמר ר' יוסף לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד למאי הלכתא וכ' תוס' לא בעי למימר לאשמעי' דתחש טהור היה דמשמע דאתא לאשמעי' שום צורך הוראה ולפי הנ"ל קשה הא אכתי נפקא מיניה לבנין בה"כנ בזמן הזה:

ומאז שמעתי מקשים לפמ"ש ר"ת ביבמו' ק"ב ע"ב ד"ה ואנעלך מכאן אר"ת שצריך מנעל מעור בהמה טהורה דתחש כתיב עכ"ל א"כ דלמא ר' יוסף קמ"ל דתחש טהור היה ונפקא מיניה לענין חליצה וקושי' עצומה היא לכאורה מיהא לזו י"ל כיון דהא דבעי' מנעל של עור וה"ה לשל בהמה טהורה לא כתיבא באוריי' דמשה אלא מדברי יחזקאל דכתיב ואנעלך תחש ילפי' לי' וא"כ עד דאתא יחזקאל מאן אמרה וע"כ הל"מ הוה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא וכיון דה"ל הל"מ ליכא למימר דר' יוסף הא קמ"ל דה"ל להזכיר הלכה ל"מ כמ"ש רש"י שם בשבת ד"ה הלכה ל"מ ע"ש וק"ל:

אבל הא דלעיל קשי' אי איתא דלבהכ"נ נמי אסור אם כן ה"ל דבר הוראה ומאי דחיק הש"ס כולי האי וע"ש בתוס' ד"ה ל"צ וכו':

עוד צלע"ג איך מצאנו ידינו ורגלינו בכל צרכי בהכ"נ שאנו עושין ממשי והוא מתולעת שטווה מרוקו חוטין כמו קורי עכביש. וז"ל ר' בחיי פ' תרומה לא מצינו משי בנדבת המשכן לפי שהוא יוצא מגוף השרץ שהוא התולעת ולא הוכשר למלאכת שמים אלא דבר טהור וכעין שאמרו בתחש. וצבע התולעת השני אינו מגוף התולעת אלא מתוך הגרגרים שהתולעת בתוכו עכ"ל ואין להקשות א"כ מה שקיל וטרי הש"ס מאי הוה עלה דתחש שהיה בימי משה תפשוט דטהור היה דאס"ד דהוכשרה עור טמאה א"כ מ"ט לא היה משי במלאכת המשכן דז"א דע"כ לא כ' ר' בחיי טעם הנ"ל אלא לבתר דמסקי' דלא הוכשר למשכן אלא של בהמה טהור' בלבד זכינו להבין מ"ט לא היה משי במלאכת המשכן אבל אי היה תחש עור טמאה אז ע"כ היינו אומרים שהי' שום טעם שלא לקחו משי למשכן כמו שלא נדע מ"ט לעורות אלים ולא עורות שוורים ומ"ט לנוצה של עזים ולא שער מזנב פרה וכדומה ולק"מ אבל מ"מ מדברי ר' בחיי יש להבין דמשי הבא מתולעת הוא דבר היוצא מגוף הטמא ולא הוכשר למלאכת שמים וא"כ איך נקח אותו לצורך בה"כנ ומעילי ס"ת וכדומה:

והא לא קשי' איך הותר המשי לעשות ממנו ציצית והוא גמ' ערוכה פ' התכלת השיראין והכלך והסירקי' דפוטרין במינן אפי' למאן דאמר דמחייבי בציצית מן התורה ואמאי הא לא הותרה למלאכת שמים אלא של בהמה טהורה בלבד ז"א דדוקא לתשמישי קדושה

כגון תפילין ס"ת ומזוזה או לבנין משכן וכדומה הוא דמקפידין ולא לתשמישי מצוה וכ"כ הר"ן במס' ר"ה ר"פ ראוהו ב"ד דף ריב ע"ב וז"ל ומיהו אע"ג דמסקי' חוץ משל פרה אפשר דוקא בטהורים אבל בטמאים לא דהא אמרינן בפ' במה מדליקין לא הוכשרו למלאכת שמים אלא של בהמה טהורה בלבד ושופר מלאכת שמים הוא דהא אמרי' לעיל כיון דלזכרון אתי כלפנים דמי ומיהו לאו ראי' גמורה היא דהתם בפ' במה מדליקין משמע דמשכן גופי' לא גמרי' מההוא דלא הוכשרו למלאכת שמים דהא אמרי' בההוא שמעת' מאי הוה עלה דתחש וכו' וכדאיתא התם ולפיכך צ"ע עכ"ל הרי מבואר מדבריו דוקא דברי קדושה כס"ת תפילין ומזוזות הוא דלא הוכשרו אבל שארי מצות לא דאי לאו דשופר דלזכרון אתי כלפנים דמי לא הוה מספקא בי' הר"ן ז"ל וכן מצאתי להדיא בספר חמד משה לא"ח סי' תקפ"ו ולק"מ מציצית דמצוה בעלמא היא אבל מצרכי בית הכנסת קשה כנ"ל:

ואולי י"ל כיון דמשמע מהר"ן דבבהמ"ק גופי' מספקא לי' להר"ן והניח בצ"ע אי עלתה ההלכה דלא הוכשרה אלא טהורה בלבד ואני מצאתי בחי' רשב"א בשבת שכ' בשם רבינו האי גאון ז"ל דהואיל וקם לי' קו' דר"ה מברנש דאהל מעור טמאה נמי נקרא אהל א"כ איכא למילף גז"ש אהל דמשכן מאהל דמת דאפי' דבהמה טמאה נמי מתכשר ולמעיי' שם בפנים בלשונו יראה דאה"נ דהוכשרה למשכן בהמה טמאה אלא מ"מ מסקי' דתחש טהור היה והכי הוה מעשה אבל לא מפני שנפסלה למשכן בהמה טמאה וא"כ מידי ספיקא לא נפקא ובית הכנסת דרבנן אזלי' לקולא:

ועוד יתבאר ונ"ל ליישב מנהגנו הנ"ל להשתמש במשי לצורך בהכ"נ משום שנארג ונעשה ממנו בגד אשתני ופנים חדשות באו לכאן וזה אהני לכל דבר הבא מטמאה להשתמש בו בקדש וזה דלא כר' בחיי הנ"ל ויעויין היטב מ"ש בחו"י סי' קס"א הנ"ל:

וז"ל הדאב"ד פ"א מכלי המקדש המור הוא הדם הצרור א"א אין דעתי מקבלת שיכנסו במעשה הקדש דם שהוא חיה בעולם כ"ש דם חי' טמאה אבל המור הוא האמור בשיר השירים אריתי מורי וגו' והוא ממין עשב או ממין אילן וריחו נודף עכ"ל הנה דעת הראב"ד ז"ל דהמור אף ע"פ שדם נעכר ונעשה בשם מ"מ באיסורא קיימא דלא כר' יונה והוא דעת הרא"ש דס"פ כיצד מברכין סי' ל"ה הובא בטא"ח סי' ריו"ו והנה במג"א שם סק"ג נעשה תנא דמסייעא לשיטת הרא"ש והקשה על שיטת ר' יונה מאפרוח שנולד מביצת טרפה דאמרי' בתמורה ל"א ע"א אימת קא גביל לכי מסרח וכו' משמע הא לאו הכי אזלי' בתר מעיקרא יע"ש ונעלמה ממנו במ"כ לשון הר"ן במס' ע"ז דף שמ"ו ע"ב שכ' דדבש המהפך מה שבתוכו נמי מסריחו תחלה ועושהו עפר כמו ביצה ומייתי מהא

דתמורה וא"כ מאי האי שכ' מג"א ועוד גבי דבש מא"ל וע"ש מ"מ אחזור להנ"ל מבואר דלית לי' להראב"ד דהשינוי מועיל להמוסק ומ"מ אינו ענין להנ"ל דהתם איסורא במלתא קאי ובתר מעיקרא והיוצא מהטמא טמא לעולם משא"כ משי שנשתנה בידי אדם ונעשה ממנו בגד וכה"ג אפשר דמועיל ועוד הא התם נמי פליגי עלי' גדולי עולם ויש לסמוך עלי' בדרבנן מיהת:

אבל הא קשי' הא התם קאי אשמן המשחה ואין המור נשאר במתכונתו ובתוארו כי מתערב ומתבשל עם כמה סממנים ואין קולטין ממנו אלא שמנו הנקלט מע"פ המים שע"ג הבשמים ההמה כמבואר ואין לך שינוי גדול מזה וכעין דמות ק"ו ממ"ש הרא"ש גבי שכר שעורי' בפ' כיצד מברכין ססי' י"ב ויעויין כעין זה בתוס' ע"ז ל"א ע"ב סוף ד"ה ותרווייהו וכו' יע"ש ואע"ג דשכר שעורים יש בו כזית בכדי אכילת פרס כמ"ש הרא"ש ר"פ אלו עוברי' אפ"ה מחשב אשתני מפני שאינו אלא מיא בעלמ' מכ"ש הא דשמן המשחה אלא ש"מ דס"ל להראב"ד דלענין זה לא מהני שינוי ואפשר דכל הפוסקים לא פליגי עלי' בהא אלא דס"ל דמור אין בו איסור כלל דמסרח אבל אי היה בו איסור לא מהני בי' שינוי לעשות בו צרכי קדש וכן צ"ל ע"כ דעת ר' בחיי הנ"ל ומוכח דלא כמ"ש:

לזה יש לי להשיב ולומר אדרבא משם מוכח דשינוי מהני דלכאורה דקדוק לשון הראב"ד ז"ל צ"ע במ"ש שיכנס במעשה הקדש דם שום חיה בעולם כ"ש דם חיה טמאה מאי אולמי' דדם הלא הכל תלוי במין המותר בפיך ומש"ה מותר בנבלות וטרפות של טהורים אע"ג דנבלות וטריפות אסורים לנו כיון שהוא מין המותר יעויין בשבת ק"ח ע"א. ונוהגים סופרים היתר לתפור בגיד הנשה אע"פ שהוא מהאסור בפינו ונהירנא כי מ"ו הגאון זצ"ל מיחה בידם מ"מ מבואר דעיקר תלוי במין הבהמה אי הוא מותר או אסור בפינו וא"כ הכל תלוי במה שהיא חיה טמאה ומ"ל לאסור דם אם הוא מחיה טהורה וראיה ברורה מעורות אלים מאדמים שהי' צבועים בדם לדעת המפרשים ויש בזה עיון קצת בתוספתא דשבת פ' הגוזז מ"מ קשיא כנ"ל ועוד קשיא מ"ש דדקדק הראב"ד ז"ל וכ' דם חיה מה לי חיה מה לי בהמה אע"כ נ"ל דנהי דהרמב"ם עסיק בענין עשיית שמן המשחה בהאי פרקא ואהא לא הוה קשה מידי דא"נ דהמור הוא דם חיה מ"מ כיון שנשתנה שרי' כדלעיל מ"מ השיג עלי' הראב"ד ז"ל כיון דהמור ההוא בעצמו נצריך נמי לסממני קטורת ושם נאסר בלא"ה נמי משום ממשקה ישראל מן המותר לישראל ואפי' ממין טהור כל שהוא אסור באכילה לישראל אסור להקריב וזה מבואר ומכ"ש כשהוא ממין טמא והא"ש דדקדק לומר דם חיה דאלו דם בהמה אפשר דהותר מכללו למזבח לזריקה ואפי' ביותר מכדי זריקה הותר כדאמר ר"א בעלמא רואין אותו למעלה

כאלו הוא מים לכן דקדק וכתב דם חיה דבחיה לא אשכחן דהותר לגבוה וכעין סברא זו בפסחים ל"ה ע"ב ויש לי אריכות בזה בחי' למס' חולין ק"כ ע"א תוס' ד"ה חלב וכו' מ"מ נ"ל דמודה הראב"ד דבשינוי מועיל בכה"ג ויש לעיין קצת במ"ש האגור דהדבק יהיה כשר ופסקו רמ"א בא"ח סי' ל"ב סמ"ז לפי סברת הנ"ל אם נשתנה מראיתו ואין ניכר בו דבר איסור יש לעיין:

אמנם תינח לצרכי בהכ"נ די"ל או דסמכי' אהנך דעות דלא בעי ממותר בפיך או משום דעל הרוב נעשה ממנו בגד ונשתנה אך מה נאמר במ"ש ד"מ ובהגה' ש"ע י"ד סי' רע"ח וסי' ר"פ שנוהגין לתפור ס"ת בחוטי משי והלא ס"ת דבר שבקדושה הוא דלכ"ע בעי' מין המותר בפיך וטוויי' החוטין לא הוה שינוי לענין זה שהרי אסור לתפור בגידין מבהמה טמאה אעפ"י שנעשה מהן חוטין ונטוו כמ"ש מג"א סי' ל"ב סקס"ה ש"מ דהאי לאו שינוי הוא ועוד נכתב מזה לקמן אי"ה וא"כ קשה איך שרי' הא לא הוה מן המותר בפיך ונ"ל דמיירי בחוטין צבועין בצביעה דלא הדרא לברייתא ומקרי שפיר שינוי כמבואר במשנה דחולין ר"פ ראשית הגז לא הספיק לתנו לו עד שצבעו פטור ומבואר שם במפרשים ופוסקי' משו' דקנאו בשינוי וה"ה לענין משכן ומקדש דאין לחלק בין שינוי דקנה בגזילה לשינוי דמועל במקדש כמבואר מתוס' דע"ז מ"ו ע"ב ד"ה כל האסורים וכו':

ויש לתמוה על מ"ש מג"א סי' י"א סקי"ב שכ' ליישב קושי' תוס' בע"ז מ"ז ע"א ד"ה היינו בעי' דר"ל וכו' והתם הא קאי אתכלת ונשתנה בצביעה דלא הדרא לברייתי' כמבואר בפ' התכלת ל"ג ע"א איפר דחזותא פסולה משמע דהתכלת הוה צביעה דלא הדרא לברייתו והתוס' לא דקדקו בע"ז במ"ש דאשתני ע"י טוויי' דודאי טוויי' לאו שינוי גמורה היא לדעת כמה פוסקים ועיין ש"ך ח"מ סי' ש"ס ס"ק ב' ג' ד' וע' מג"א סי' י"א ס"ק יו"ד ובאלי' רבה שם סק"ט:

ונראי' דברי נימוקי יוסף דהטוויי' לא הוה שינוי ומח"מ סי' ש"ס אין ראי' דגבי גזלן הקילו משום תקנת השבי' הוה שינוי בכ"ש כמו שכ' תוס' ע"ז מ"ו ע"ב הנ"ל והיינו שיפטר הגזלן בתשלומי ממון בעלמא משום תקנת השבים ומ"מ מה שהבאתי ראי' מר"פ ראשית הגז היא ראי' נכונה דהתם לא שייך תקנת השבים דהא אדרבא פטור ולית ליה תקנתא ליתן לכהן לא ממון ולא צמר ועבירה דעביד עביד וע"כ דהוה שינוי דאורייתא וק"ל:

ועיקר הקושי' על הרמב"ם שפוסק להקל בפשתן ולהחמיר בצמר ובחיטי' למנחות להחל אשר מפני זה נדחק במג"א ובכ"מ ולפע"ד לק"מ דבע"ז מ"ו ע"ב הוא איבעי' בחיטין למנחות אי מהני שינוי לגבוה במחובר וה"ה דשייך איבעי' זו בבעל חי לגבוה

כמבואר מאבעי' דצמרה מהו לתכלת והנה זה פשוט דבדאוריי' ניזיל לחומרא ובדרבנן לקולא והשתא שינוי דמחובר הוא דרבנן בעלמא כמ"ש תוס' שם ד"ה יש שינוי בנעבד מש"ה פסק רמב"ם בפשתן וקמח לקולא משא"כ צמר שהוא בעל חי דלא אתי' מק"ו דאתנן ולא שייך קו' תוס' דנימא דיו ושינוי דלי' ה"ל ספיקא דאוריי' יפה פסק רמב"ם לחומרא ולעולם צמר צבוע ה"ל שינוי וה"ה למשי צבוע ואפשר נמי בטוויי' בלא צבע נמי וזה תלי' בפלוגתא דרבוות' שרמזתי לעיל מ"מ משי שאינה צבוע ולא נטווה שקורין צופ"ף זיידע"ן יש לעיין להצריכה לדבר שבקדושה וכל הנ"ל עדיין צריך אצלי תלמוד הנלע"ד כתבתי פה ק"ק מט"ד יום ד' ח' אדר תקס"בל משה"ק סופר:

שוב מצאתי מ"ש בזה בס' בני יונה סי' רע"ו בפלפול ארוך לאסור תפירת משי מטעם הנ"ל אבל בעמודים הקיל מפני שלדעתו א"צ כלל לתפור ורמז שם על תשו' אמרי נועם לחלק י"ד סי' א' (ועיין ח"ס חלק יו"ד סי' רע"ו:)

תשובה מ

שלום וכ"ט לידידי הרב הגאון המופלא המפורסים כקש"ת מו"ה מיכל סג"ל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק א"ש יע"א:

הנה בתחלה סמכתי על דברי האגודה וכאשר פסק רמ"א בש"ע א"ח סימן קנ"ד שאין לעשות מעילים לס"ת מדברים שנשתמשו בהם להדיוט וכן עמא דבר וכבר נשאלתי על זה כמה פעמי' ונוהגים להורות כמ"ש בחו"י סימן קס"א לשנותם בשינוי גמור ועתה בבוא דבריו אלי והוסיף איזה פקפוקי' על דברי האגודה יותר ממ"ש בחו"י הנ"ל ואמרתי לעיי' בשרש הדין מה שנוגע למקדש ומזבח ואחר כך מה שנוגע לבה"כ מקדש מעט וה' יורני ויתמוך ידי לכוון ההלכה אל האמת ובתוך הדברי' יקבל תשובה על דברי' לפע"ד ולו משפט הבחירה:

גרסי' פ' הקומץ (מנחות כ"ב ע"א) ועצים דפשיטא ליה לתנא דמשל צבור מנ"ל דתני' יכול האומר הרי עלי עולה יביא עצים מתוך ביתו כדרך שמביא נסכי' מתוך ביתו ת"ל על העצים אשר על האש אשר על המזבח מה מזבח משל צבור אף עצים משל צבור דברי ראבר"ש ר"א בן שמוע אומר מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עצים ואש שלא נשתמש בו הדיוט מאי בינייהו איכא בינייהו חדתי ופריך ועתיקי לא והכתיב ויאמר ארונה וגם כלי הבקר לעצים ומשני ה"נ בחדתי ע"ש וכה"ג איתא נמי בזבחים ק"א ע"ב דרבא הצריך אש ועצים חדשי' לבמה של בני נח והקשה אביי כמאן כר' אלעזר בן שמוע הא ראב"ש מודה בבמה מדכתיב גבי ארונה וכלי הבקר לעצים ומוקי ליה התם בחדתי:

והנראה להלכה דקיי"ל כר"א בן שמוע דשמוש הדיוט פסול למזבח דהרי רבא דהוא בתרא עביד עובדא כוותי' והלכתא כוותי' לגבי אביי מכ"ש הכא דאביי לא נחלק עלי' ואמר כמאן כר"א בן שמוע הא איהו נמי לא אמרה בבמה אבל במזבח שבמקדש מודה אביי וגם על זה השיב הש"ס דרבא מוקי ליה בחדתי וכמסקנת הש"ס דמנחות והכי הלכתא כסתמא דתלמודא דמנחו' דאפילו בבמה אסור ומהתימה על הגאון חו"י שנעלמה ממנו סוגי' דזבחים במקומה ופר"מ יצ"ו נמשך אחריו מבלי עיון שם בפנים:

וגם מסוגי' במקומה במנחות יש להוכיח דס"ל דהלכה רווחת כר"א ב"ש מדקאמר מאי בינייהו חדתי א"ב וי"ל מאי קושין מאי ביניי' הלא פלוגתא מפורשת ביניהם ועוד מ"ט משני חדתי א"ב ולא אמר נמי צבור א"ב אע"כ משום דס"ל הלכה כר"א בן שמוע ואי תימא דלר"א בן שמוע לא ילפי' ממזבח דבעי' עצים משל צבור הוה אתי' הך ברייתא דפשיטא ליה דעצים משל צבור דלא כוותי' ומדפשיטא ליה לתנא דעצים משל צבור ש"מ דלית בזה פלוגתא וא"כ הוצרך לפרש דרק חדתי א"ב ותנא בתרא לטפויי אתא דילפינן נמי להא א"כ מדדחיק הש"ס בהא ש"מ הלכה כר' אלעזר בן שמוע ולכל הפחו' אין להוכיח מהך סוגי' דלית הלכתא כוותי' ודלא כחו"י סי' קס"א הנ"ל וכן פסק הרמב"ם פ"ז מה' אסורי מזבח:

וגדולה מזו כתב ספ"א מהלכ' בית הבחירה דבכל כלי מקדש ואבנים וקורות שנעשו אפילו לצורך בה"כ לא יעשו עוד לבהמ"ק והוא מתוספתא פ"ב דמגילה וז"ל עכו"ם שהקדיש קורה לבה"כ וכ' עלי' לשם בודקים אותו וכו' כלי גבוה עד שלא נשתמש בהן לגבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט משנשתמש בהן גבוה אין רשאי להשתמש בהם הדיוט וכלים שנעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותן לגבו' אבני' וקורות שחצבו מתחלה להדיוט אין בונין אותן בהר הבית עכ"ל תוספ' שלפנינו ובמסכת עירכין וי"ו ע"א מייתי הש"ס רישא דתוספתא ולא גרס בה קורה לבה"כ ונראה לי דהרמב"ם גרס בה בה"כ כמו שכתובה לפנינו וכן פסק בפ"ח ממתנו' עניים ע"ש ובכ"מ ומשו"ה מוקי נמי לכל דברי התוספתא בבה"כ דאל"כ מה שייטי הכא אע"כ בבה"כ מיירי ולא הוה ניחא ליה למימר דגבו' היינו צרכי בה"כ דלא ניחא ליה לאחמורי בבה"כ כולי האי כאשר יתבאר לקמן אי"ה אע"כ גבו' ממש והדיוט היינו בה"כ ולגבי גבו' הדיוט קרי ליה ומטעם שיתבאר עוד לפנינו אי"ה:

וראיתי לבעל משנה למלך בפר' דרכים דרך המלך דרוש י"א שהקשה על דין זה איזה קושי' א' להירושלמי פ"ב דסנהדרין דכלי מלך שנשתמש בו הדיוט אסור למלך מק"ו השתא כלי הדיוט שנשתמש בו הדיוט אסור למלך מכ"ש כלי מלך שנשתמש בו הדיוט.

והקשה א"כ לפי תוספתא הנ"ל דכלי הדיוט שנשתמש בו הדיוט ואפילו רק בהזמנה נאסר לגבוה נידון מזה ק"ו דכלי גבוה נאסרים בתשמיש הדיוט וזה לא שמענו וע"ש ולפע"ד דירושלמי נמי לא קאמר אלא בששמש הדיוט בכלי מלך ברשות וכגון פלגשי דוד שקנאום אבשלום בשביה שזה הוא קנין גמור כדדרשינן וישב ממנו שבי בגטין ל"ח ע"א אבל הדיוט דעלמא המשמש בכלי מלך בעודו ברשות המלך לא נאסר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וא"כ בכלי שרת דלא נפקי לחולין ע"י מעילה דיש בהם מועל אחר מועל כמבוא במעילה י"ט ע"ב ונתבאר באריכות בדברי רז"ה ורמב"ן בע"ז פ' ר' ישמעאל דף שנ"ד ע"א:

ובחי' תורה פ' ויצא כתבתי בהא דויקח מאבני המקום וישם מראשותיו ואח"כ עשה אותם מצבה אע"ג דנשתמש בו הדיוט לפ"מ דאיתא בילקוט שם שהי' אבני מזבח של נח ושנעקד עלי' יצחק והקשה בזית רענן איך שכב עליהם יעקב הא מעל בהקדש. ותירץ שלא שכב ממש עליהם אלא עשאן כמין מרזב ויעוי' בזה ברא"ם וביפ"ת שם ולא מקרי תשמיש לענין מעילה כמו שדרש ריב"ב בצילו של היכל אלו דברי זית רענן. א"כ הה"נ דלא מקרי תשמיש לענין תשמיש הדיוט ואפילו למ"ש עוד שם משום פקוח נפש להגן מן החיות שכב על אבני הקדש משמע דשכב ממש עליהם מ"מ לק"מ מתשמיש הדיוט לא מבעי' אי נימא דהי' יודע שאלו האבני' הם של הקדש ושכב עליהם משום פ"נ א"כ הא הקדש בשוגג מתחלל במזיד אין מתחלל ואפילו אי לא ידע מקדושתן עד הקיצו משנתו וה"ל שוגג מ"מ אבני מזבח אינם מתחללין דיש בהם מועל אחר מועל וכיון שלא נתחללו מקדושתן לא נאסרו בתשמיש הדיוט דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ושם הארכתי בדרוש ואין כאן מקומו:

ובזה ניחא לי נמי הא דקאמר מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט וקשה מה פסקא דלא נשתמשו בו הדיוט טפי מעצים ואש ובתחלת הרעיון אמרתי דקיי"ל במשנה ד' פ"ג דמדות דחופרין אבני' חלוקו' מקרקע בתולה משום חשש ספק נוגעת ברזל וכן פסקו הרמב"ם פרק א' מבית הבחירה ה' י"ד ופר"מ הביאו א"כ ממילא לא נשתמש בו הדיוט והדר ילפינן מיני' עצים ואש לאיסור שלא ישתמש בו הדיוט והדרנא דנראה דזה לאו דאורייתא דניחוש לספק נוגעת ברזל אדרבא אוקמי אחזקה שלא נגע בו ברזל מעולם ומכ"ש להרמב"ם דספיקא דאוריי' מן התורה לקולא וע"כ איסורא דרבנן בעלמא הוא וא"כ י"ל דמן התורה צריך לחפור בבתול' משום דיש כאן ב' ספיקות להחמיר א' שמא נגע בו ברזל ב' שמא חבר נשתמש בו הדיוט ובכה"ג לכ"ע ספיקא דאורייתא מן התורה כלהמיר וה"ל איסור דאורייתא מ"מ היינו בתר שנדע דבעי' שלא ישתמש בו הדיוט והיא

גופא מנ"ל. ע"כ נ"ל דהכי קאמר מה מזבח לא נשתמש בו הדיוט טרם היותו עשוי לגבו' שהרי תחלת בנינו הי' ממעות הלשכה משל צבור ולא הי' אפשר לשום אדם לשמש במזבח טרם התקדשו שהרי נתקדש קודם שנבנה ה"נ עצים ואש יהי' שלא נשתמש בו הדיוט קודם שהוקדשו ולבתר דניליף ממזבח שיהי' איסור בתשמיש הדיוט ממילא נלמד נמי שיהי' כן כל צרכי המזבח אבני' ועפרו הכל ממה שלא נשתמש בו הדיוט קודם הקדש וא"כ ה"ל תרי ספיקא לחומרא ספק שמוש הדיוט וספק נגיעת ברזל ומשו"ה בעינן לחפור בקרקע בתולה וכל זה קודם שהוקדשו אבל משהוקדש שוב לא נאסרים דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו:

וא"ש מה שקשה אדר"א ב"ר שמעון דלא מקיש למזבח לענין שמוש הדיוט הא אין היקש למחצה ובלח"מ לא העלה בזה דבר ברור וראיתי לאלוף נעורי במנחת כהן כתב דבר נאה ומתקבל בישוב הש"ס דקאמר א"ב חדתי ולא אמד נמי צבור א"ב דס"ל לר"א ב"ר שמעון דבר הלמד בגז"ש אינו חוזר ומלמד בבנין אב נמצא איצטריך היקשא לצבור דליכא למילף עצים בב"א ממלח דמלח גופי' גז"ש היא ואיצטריך הקישא להכי אבל ר"א בן שמוע ס"ל דדבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בב"א ושפיר ילפינן עצים ממלח שיבואו משל צבור ואייתר הקישא דעצים ואש למזבח דניליף מיני' שלא יבואו משל הדיוט ודפח"ח מ"מ לא הועיל כלום ליישב הא דאין היקש למחצה ולפי הנ"ל אהי' כמוסיף על דברי' ז"ל ואומר לפי מה דקיי"ל אין דנין אפשר משא"א אא"כ דע"כ היקשן הכתוב והיינו כשאין ההיקש נצרך לשום ילפותא אחריתי וכמ"ש תוס' במנחו' פ"ב ע"ב א"כ הכא בהא תליא דלפמ"ש לעיל אין לנו שום ילפותא במזבח דבעינן למצוה שלא נשתמש בהם הדיוט אלא דא"א שיהי' שמוש הדיוט למזבח כנ"ל ואם כן ר"א בר"ש ס"ל דבר הלמד בגז"ש אינו חוזר ומלמד בב"א ואצטריך היקשא שיבואו עצים משל צבור א"כ תו לא מצינן למילף ממזבח שלא יבאו משל הדיוט דאין דנין אפשר משא"א משא"כ ר"א בן שמוע ס"ל דעצים דבאי' משל צבור ילפי' ממלח א"כ אייתר הקישא למילף מיני' איסור תשמיש הדיוט ולא שייך אין דנין אפשר משא"א דע"כ היקשן הכתוב וא"ש:

עוד הקשה בפ' דרכים הנ"ל מנ"ל למיסר כשנעשו להדיוט הא הזמנה לאו מלתא היא תו קשי' לי' הא מוריגי' וכלי בקר דמוקי ליה בחדתי מה מועיל בתירוצו הא עכ"פ נעשה להדיוט גם לדידי קשיא לי טובא מה"ת למילף שארי כלי מקדש מעצים ואש הא ה"ל עצים ואש ב' כתובי' הבאים כאחד ואין מלמדין בשלמא בברייתא דהוי בעי למילף מלח מעצים ואש שיהי' משל ציבור ואע"ג דלר"א בר"ש היינו מעצים ואש דקרא וה"ל

ב' כתובי' י"ל דהך ברייתא הוא סתם ספרא וכר' יהודה דס"ל ב' כתובי' מלמדין אבל להרמב"ם קשה מנ"ל לשארי כלים לאסר' בשנעשו להדיוט:

וראיתי מ"ש מג"א סי' קמ"ז סק"ה לחלק בין מזבח לשאר מילי ולא כ' לזה שום טעם ומאי דמייתי ראי' מקרבנות לק"מ דהרי אפילו בע"ז לא נאסרו בע"ח ונהי דמ"מ לגבו' מסקינן חד דרגא דנאסרו מ"מ להדיוט אין נעבד בבע"ח וא"כ הכא דקיל טובא י"ל דבע"ח לא נאסר ע"י תשמיש הדיוט:

תשובה מא

שלמא למר שלמא למר ידידות נפשינו הרב הגאון האמתי נזר ישראל ותפארתו ע"ה פ"ה כקש"ת מו"הזלמן מרגליות נ"י:

מכתב קדשו הגיעני עם ספרו הקדוש ומה שנוגע לדינא כבר ראיתיו בתשובתו דמר' ועל עתה יצאתי על מה שמצאתי ע"י מעשה שהי' לפני בש"ע דמר אחיו הגאון נ"י בשערי תשובה סי' נ"ג סקל"א בשם תשובת הרמב"ם כתי' יד וז"ל אין מורידין אדם מקדושתו מסנהדרי גדולה ע"ד חזן הכנסת וכו' ואם נתקיים עליו בעדי' אין להסירו אם קיבל עליו מה שהוא חייב מן הדין עכ"ל ובאמת איתא בהג"א פ' אלו מגלחין קרוב לסי' ס"ג נמנו באושא וכו' והוא בירושלמי ר"פ אלו מגלחין וברמב"ם ססי"ז מסנהדרין פסק דראש ישיבה מורידין אותו ואינו חוזר לגדולתו וכ"מ מראה מקום מהירושלמי פכה"ג ופני משה שם פירש פירוש אחר וגרס גירסא אחרת ולדבריו דווקא נשיא אם מורידין אותו מגדולתו שוב אין מחזירין אותו שמא ינקום נקמתו מהסנהדרין שענשוהו אבל מי שאין בידו להמית מחזירי' אותו לגדולתו אחר שכבר קיבל עונשו והרמב"ם דפסק אפילו ראש ישיבה אין מחזירין לגדולתו ש"מ דגרס כגי' הכ"מ ולא כפני משה:

וכדומה לי דר"מ ור' יוסי דפליגי בכה"ג שחוזר לעבודתו אי חיישינן לאיבה בכהן שעבר בהא פליגי לר"מ כל המינויי' אינם חוזרי' לקדמותם לעולם ודווקא כה"ג חוזר ולא מינוי אחר דבכה"ג גלי קרא שמן משחת אלקיו עליו אני ה' וא"כ אם גם השני שעבר משמש עמו אין כאן איבה כי די לו שזכה לעבודתו משא"כ בשארי מינויי' ועכ"פ מה לו לאיבה ואמנם ר' יוסי סבר שבכל המינוי' הדין שחוזר לשררתו שאין להעבירו וכהג"א הנ"ל וא"כ חיישי' לאיבה בכה"ג עם הכהן שעבר ומייושב קושי' מהר"א דמייתי מג"א ססי' קנ"ג:

וראיתי שם בירושלמי גבי בני עלי אל בני לא טובה השמועה מעבירו' עם ה' שעם ה' העבירום מכהונתם ולפ"ז י"ל סוגי' ש"ס פרק במה בהמה (שבת נ"ה ע"ב) שתמה רש"י וגם תוספות ד"ה מעבירי' דהשתא י"ל ש"ס דילן נמי מפרש כהירושלמי והמקשה הי' ס"ל דגרסינן מעבירם בלא יו"ד שהפי' עם ה' העבירו את בניהם מגדולתם לכן הקשה

ור"נ תי' מעבירים כתיב ביו"ד כמו שכ' בספרים שלנו וקאי אעם ה' העבירו את מי מהם שראוי להעבירו והיינו א' מהם שנרמז בישכבן כתיב:

ומ"מ בגוף הענין להעביר רב מגדולתו אם חטא אני נבוך כנ"ל ועוד נ"ל שאין להביא עדים מאנשי אותה העיר אם באו להעבירו בוודאי אם באו רק להענישו מהמני' עליו דלא גרע מקרובי הנרצח והמוכה אבל להעבירו מהתמניותו ה"ל כבני עיר המעידי' על ס"ת שלהם כן נ"ל מסברא. יודיענו נא דעתו הרמה בזה וה' ימלא כל משאלותו לטובה כנפשו הקדושה ונפש א"נ הטרוד מאוד מצפה לתשובתו הרמתה משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מב

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ידידי תלמידי הרבני ותיק מלא עתיק כמו"ה מאיר נ"ש דיין בק"ק קיצע יע"א:

גי"ה הגיעני נפשו היפה בשאלתו אודת נרות של בית ע"ז שלא הודלקו מעולם אי לא נאסרו בהזמנ' ההיא שלא להדליקם בבה"כ ועוד אותם שהודלקו וכבו שאי' בהדי' בש"ע א"ח וי"ד לאיסור דמאיס אי הותך השעוה ונשתנה אי הותר לעשות ממנו נר אחר או דומה לצמר שבש"ע א"ח סי' י"א דאין שינוי ההיא מתרת:

בש"ע א"ח סימן קנ"ד סעיף יו"ד לא הוזכר אלא שכבר הודלקו וכיבן שמש שלהם אבל מהזמנה בעלמא לא נזכר לאיסור והדין עמו דמסקי' בתמורה כ"ט ע"א דאין מוקצה עד שיעשו בו מעשה ויש בזה ב' נוסחאות עפירש"י ופליגי בהו רמב"ם וראב"ד פ"ד מאי' מזבח הלכה ד' ואם כן להקרבה משום דאין הקדש לע"ז כללא הוא אם כן מכ"ש לבית הכנסת ואיננו אלא נויי ע"ז וכיון דליכא אלא הזמנה וגם שוב נתבטל ע"י מכירה א"כ לשני הנוסחאו' בין לרמב"ם בין לראב"ד אין להחמיר כלל ואין לחוש שנעשו מתחלה לשם ע"ז ממש דאין סתם מחשבת גוי לע"ז אלא עושה למכור בשוק:

אמנם נרות שכבר דלקו וכבו ונאסרו ונמאסו לבה"כ אי מהני התכה דלהוי שינוי טפי מצמר הנה מלשון ש"ע י"ד סי' קל"ט סעי' י"ג נרות ושעוה של אלילים אסורים לנר מצוה וכו' וכן תכשיטי הכהני' כגון המעילי' לא יתקן מהם טליתות של מנוה ע"ש מדכ' לא יתקן רמז אפילו שצריך לחותכם ולתופרם באופן אחר ממה שהי' ונשתנה מ"מ זה לא מיקרי שינוי כל כך ואסור אפילו לטלית שהוא רק תשמיש של מצות ציצית ולא המצוה עצמה ובריש' בנרות ושעוה שנצרכי' לנרות בה"כ שהם מצוה עצמה עט"ז א"ח סי' קנ"ד סק"ח ואפ"ה לא כתב שמנרות ושעוה לא יתקן נרות לבה"כ ש"מ דאינם אסורים אלא בעין אבל ע"י שינוי דשינוי דדהו הוה ע"י התכה והתכה פנים חדשות הוא ושרי' וקיל טפי מפשתן שבמג"א סי' י"א סקי"ב יע"ש וכ"כ בתשו' חו"י סימן קס"א וקס"ב בין שינוי

תפירת כלים לשינוי ההיתוך ושכ"כ המפורשים דמרע"ה לא רצה לקבל מראות הצובאו' והרי קיבל חח וכומז דמאיס טפי ע"כ משום דהני מהותכים משא"כ מראות הצובאו' לכיור ע"ש ובמג"א סי' קמ"ז סק"ה מבואר דגם מראות הצובאו' נשתנו כשעשאום בכיור אלא שלא הותכו משא"כ חח וכומז:

מיהו ברמב"ן סוף פרשת ויקהל כ' טעם אחר דבנדבת המשכן נתערבו הכומז עם הרבה כלים אחרים ונתבטלו משא"כ מראות הצובאות שנעשו מהם לבדם הכיור לכן לא רצה משה לקבלם משמע דס"ל דהמראות נמי נתכו בכיור אצל האש ואין לחלק ביניהם לבין כומז אלא אלו נתבטלו בתערוב' ואלו לא נתבטלו מ"מ משמע מרמב"ן דאין היתוך שינוי אם לא נאמר דאין שינוי מועיל לכלי מקדש דנדחו ואין חוזר ונראה א"כ עכ"פ מוכח דלא הוי כפנים חדשות:

והנה במס' ע"ז נ"ב ע"ב דקאמר ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבידתי הכננו שגנזנום והקדשנו אחרים תחתיהם וק' אמאי לא אמר דעדיף מיני' הכננום שהתכנום והקדשנום שעשאן כלים ופנים חדשות אלא משמע דאין ההיתוך עושה פנים חדשות ונ"ל לעולם עושה כמו פנים אלא כיון שהכלים ההמה לא נאסרו מן התורה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וא"כ אסור להתיכם משום לא תעשון כן לה' אלהיכם דאפילו לצורך תיקון אסור כמ"ש הרב"י בי"ד ססי' רע"ו בשם הר"י אסכנדרי דוקא אבני המזבח ששקצו אנשי יון הותרו לנתוץ לצורך תיקון ע"ש וא"כ אין הכרח מש"ס הנ"ל:

מ"מ לדינא נ"ל לפי משמעות הש"ע והחו"י הנ"ל משמע דמותר ומרמב"ן פרשת ויקהל וש"ס דע"ז אין הכרח לאיסור ע"כ המיקל לא הפסיד והמחמיר תע"ב דמ"ש מג"א סי' קנ"ד סקי"ז בשם תשו' הרא"ם דאפילו התפללו בקבע בבית לע"ז מותר לעשותו בה"כ כתבתי על הגליון מתוס' מגלה וי"ו ע"א תוס' ד"ה טרטיסיאות וכו' עכ"ל על הגליון ואם כן טוב להחמיר בכיוצא בזה והנלע"ד כתבתי בעזה"י הכ"ד משהק"ס מפפד"מ:

תשובה מג

בפרק במה מדליקין בסוגי' דקינסא פשיט הש"ס ממנורה דמקדש ממנה הי' מדליקין ובו היה מסיים והקשה הגאון מו"ה יונה לנד סופר בספרו בני יונה סימן רע"ד הא השלהבת אינו אסור אלא מדרבנן כמבואר בביצה דף ל"ט ע"א דשלהבת לא נהנין ולא מועלי' ושל ע"ז דבדילי מיני' שרי' לגמרי וא"כ איך פשיט ממקדש דאין שבות במקדש כיון דלא אפשר בענין אחר ע"ש ולפענ"ד לק"מ מתרי טעמי א' שפירש"י שם ממנו הי' מדליק שבערב לקח הישנה בידו עד שתיקן החדשה ואח"כ הדליק מן החדשה שארי הנרות ותוס' הקשו על זה א"כ ידליק כל הנרות מזה שבידו אע"כ זה אי אפשר שכבר

נעשה אפר ולפע"ד כל זה היה מהנס שיהיה יכול לתפוס עוד הישנה בידו להדליק ממנו החדשה ומיד כשהדליק את החדש מיד נתבטל הישן ונעשה אפר כיון שכל עצמו לא היה אלא מעשה ניסי' שע"ד טבע לא היה בו כח להדליק רק ממעשה ניסי' א"כ מיד שהדליק החדשה לא היה צריך תו לנס ומעתה מוכיח הש"ס אי ס"ד שיש שום נדנוד איסו' להדליק מנר לנר אע"פ שאין לנו לגזור שבות במקדש כיון שא"א בענין אחר מ"מ היה נעשה הנס עוד רגע להדליק כל הנרות מהישנה שבידו אע"כ דלא חיישי' לאכחושי מצוה ובר מן דין נ"ל דהגאון ז"ל לא דק דהתם בביצה מוקי להך ברייתא במסקנא באדיי אדויי והא דהוה שלהבת רק איסור דרבנן אבל אי מחוברת בגחלת ופתילתה הוה אסור מן התור' אפי' בנר של ע"ז וכש"כ של הקדש וכ"כ שם הרא"ש בביצה בשם הירושלמי וכ"כ ט"ז בי"ד רסי' קמ"ב ומג"א סי' רצ"ח סק"ח ומ"ש יש"ש סוף ביצה להתיר להדליק גר מבית תפלתם של עע"ז היינו למסקנא דלא חיישי' לאכחושי מצוה וה"ה בנר של ע"ז אבל אי היה שייך אכחושי מצוה היה אסור מן התורה בשלהבת הקשורה בפתילה שלהם וכן מצאתי בשעה"מ פ"ו מהל' ע"ז ה"ו ע"ש ומזה צל"ע קצת במ"ש מג"א סי' קנ"ד ססקי"ט ע"ש דאיפכא מסתברא להדליק ממנו הו"ל ביזוי ואכחושי משא"כ להשתמש לאורו הו"ל כקול מראה וריח שאין בהם מעילה דאוריי' ואפשר בב"הכ אפי' איסור דרבנן ליכא:

ומ"מ בעיקור תשו' הרא"ש דמייתי טו"ז בי"ד סי' רע"ד שהתיר להסיר דיו מאות שלא נתייבש ולית בי' משום אכחושי מצוה משמע מדברי' בנר כה"ג אסור היינו מדמסיים הש"ס למ"ד הנחה עושה מצוה אין מדליקין מנר לנר ס"ל לרא"ש משום דהוה ליה הכחשה שיש בה ביזוי שמכחיש הנר לצורך דבר חול דמשעת הדלקה עד שיניחנה במקומה עדיין חול הוא וכבר היא דולקת בהנר והשמן שהכחישה את המצוה וזה הוא הכחשה של ביזוי ודוקא זה אסור דוק בתשו' הרא"ש ותמצא כדברי משא"כ בדיו המיותר על שיעור כתיבת האות ה"ל כעצים היתירים על הכשר סוכה אם אינו נוי לסוכה דשרי' בהנאה בסי' תרל"ח ע"ש וה"נ דכוותי' ובלבד שלא ישתמש עם הדיו לדבר חול וכן הסכים בנה"כ ובבני יונה שם ואולי יש להתיר לשום הקולמס הלחה ההיא לתוך הדיו שלו והטפה שבקולמס תתבטל ממילא ברוב הדיו ולית בי' משום בטול איסור כה"ג ועדיף טפי ממה שהלכה לאיבוד אבל לכתוב בו להדי' אפילו דבר קדש אפשר דלא שפיר דמי דלא גרע מקרש שניתן בצפון שלא יתנו בדרום:

תשובה מד

שלום וכ"ט למחו' ה"ה הרב המא"הג המופלג ומפורסם כערוגת הבשם כש"ת מו"ה אברהם יצחק נ"י אב"ד דק"ק פ"ש יע"א:

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו ע"ד בעה"ב א' שיש לו חנות הפתוח לרה"ר למזוג יין ושכיחו שמה מצריים הרבה השותי' במזרקי יין ומצא נער המשרת שלו שמה כיס ובתוכו מעות בידוע שנאבד מהמצריי' ונסתפק אי זכה הנער המשרת או הבע"הב שחצרו קונה לו ומכ"ת שפיר חזי בעין שכלו דהכל להמוצא וכנלע"ד ומ"מ א"א לבהמ"ד בלא חידוש ע"כ אבאר קצת בעזה"י:

גרסי' במס' ב"מ כ"ו ע"ב מצא בחנות הרי אלו שלו וכ' תוס' אי גרסי' אפילו צרורי' א"כ יש בו סי' צ"ל דמיירי בחנות שרובו מצרים דאל"ה צריך להכריז וכ' הרא"ש סימן יו"ד דלא אמרי' חצרו של בעל החנות קונהו לו דלא סמכא דעתי' כיון דרבי' נכנסי' ויוצאי' ואפילו איתי' בחנות לא מהני עומד בצד חצרו אלא היכי דמצי לשומרו ויכול לעכב דלא יטלוהו אחרים אבל הכא כיון דלא ידע דאיתי' שם ורבים מצויין שם לא קני' ליה חצרו עכ"ל וכזה כתב הרמב"ם פי"ו מגזילה ואבידה הל' ד' וש"ך סי' ר"ס סקי"ח כתב שכ"כ ראב"ן ודבתים שלנו שרבים מצויים שם לא קני' ליה חצרו וא"כ בנידון שלפנינו בחנות של מוזגי יין וגם פ"פ לר"הר ידוע דרבים מצויי' שם ולא קנה חצרו לבעה"ב:

אמנם תוס' שם כ"ו ע"א ד"ה דשתיך כ' דהטעם דחנות אינו קונה לו מפני שהמעות הם דבר קטן ואין סופו להמצא ע"ש משמע בדבר גדול כעין כיס מלא מעות שסופו להמצא ואינו מתכבד חצרו קונה לו וא"כ בנידון שלפנינו היה מקום לומר שהכיס לבעה"ב אבל נ"ל אפושי פלוגתא לא מפשינן דודאי הרא"ש מודה להחוס' היכן שאין סופו להמצא לא קנה חצרו דהרי בהאי דמצא בגל ובכותל נמי מפרש כהתוס' אלא דהרא"ש גריס במתני' דחנות אפי' צרורים ע"ש א"כ מיירי במעות צרורים וסופו להמצא דלא הוה דבר מועט ע"כ תירץ ומוקי ליה בחנות שכל כך רבים מצויים עד שאיננו שמור לדעת החנוני וגם התוס' מודים להרא"ש אלא דלפי מה שאינם גורסי' צרורים ניחא להו לאקומי בכל מיני חנות אפי' כשאין רבים כל כך מצויי' שלא יהא שמור לדעת הבעה"ב ע"כ מוקי להו במעות יחידי שאינם צרורים ואין סופו להמצא ולפ"ז בחנות שאין רבים מצויים ומצא כיס מעות שסופו להמצא אמרי' שפיר שחצרו קונה לבעל החנות:

ובזה א"ש בטא"ח סי' תמ"ט בחנות ומלאי של ישראל ופועלי' גוים החמץ מותר והקשה ב"י מאי קמ"ל פשיטא ותי' פר"ח דהוה ס"ד חצרו קונה לו וה"ל חמצו של ישראל קמ"ל איסורא לא ניחא לי' דליקני ע"ש ולכאורה קשה הא משנה שלימה שנינו מצא בחנות

הרי אלו שלו ואין חצרו קונה ולהנ"ל ניחא דמשכח' לי' בחנות שאין רבי' מצוים כ"כ ובככר גדול שסופו להמצא ובעלמא כה"ג חצרו קונה לו קמ"ל הכא דאיסורא לא ניחא ליה דליקני':

אמנם במרדכי "פ"ב דב"מ סימן רנ"ט בשם רבנו ברוך ממגנצא כחב דאין חצרו קונה אלא הפקר ולא אבידה אפילו אחר יאוש ורמז עליו סמ"ע רס"י ר"ס ע"ש א"כ בשום אופן לא קנה בחנות וליתא לדפר"ח הנ"ל יהי' איך שיהי' בנידון שלפנינו לכ"ע קנה הנער המשרת:

אלא עדיין צריך למודעי לפמ"ש אגודה במס' מעילה ומייתי לי' מג"א סי' קנ"ה סקכ"ג מצא דבר בבית הכ"נ זכה בו ולא אמרי' דחצר בהכ"נ קונה להקדש דחצר מטעם יד ואין יד להקדש ע"ש משמע הא להדיוט כה"ג אע"ג דרבים מצויי' זכה לו חצרו אפילו באבידה ודלא כרבנו ברוך הנ"ל ודלא כהרא"ש אלא ס"ל אפילו רבים מצויים כבהכ"נ מ"מ ה"ל חצר המשתמר וס"ל האי דחנות מיירי במטבע יחידי' דבר מועט שאין סופו להמצא והא דמצא דבר בבה"כ מיירי בדבר גדול דומי' דבור מלא מים דמס' מעילה שם וכרשב"ם ותוס' ב"ב ע"ט ע"א ובהדיוט כה"ג קונה לו חצרו ולפ"ז בנידון שלפנינו הוה של בעה"ב אך נ"ל האגודה יחיד הוא נגד כל הני פוסקים דלעיל ולא מצי למימר קים לי':

ודאתאן עלה בלא"ה צ"ע לכאורה כיון דבהדיוט חצרו קונה נימא לא יהא הדיוט חמור משל הקדש כדאמרי' בכהאי גווני בקידושין כ"ט ע"א והנה התוס' יו"ט במעילה פ"ו משנה ג' הקשה הא חצר לא גרע משליחות ויש שליחות להקדש דהא כהני שלוחא דרחמנא והוה נמי משתמר לדעת הגזבר ע"ש ולפע"ד ליישב דהא בכל חצר דעלמא כשאין הבעלי' עומדים בעצמם בצד חצרו רק מעמיד שלוחו לשמור חצרו אמאי מקרי חצר המשתמר הא איננו משתמר מחמת השליח עצמו שיכול ליטול ממנו ועמ"ש תוס' ב"מ י"א ע"ב ד"ה וכי וכו' ע"ש וצ"ל כיון שהבעלים העמידו השליח ומסרו לו שמירת החצר והכל באחריותו ואם יאבד דבר מהחצר תובעי' להשליח א"כ ה"ל שפיר בחזקת המשתמר וזה שייך בהדיוט המעמיד שליח בחריקאו אבל גזבר שהוא שליח דרחמנא שפיר ק' הא החצר אינו משומר מחמת הגזבר עצמו כי אין לו תובעי' למטה כ"א גבוה מעל גבוה שומר ומזה לא אירי' ומיושב ק' תיו"ט וממילא מיושב נמי ק' דידי דליכא כח הדיוט חמור מכח הקדש כיון דחצר שאינו משתמרת אינו קונה גם בהדיוט כך י"ל מ"מ נהי מסברא מתישב שפיר מ"מ אין הכרח לדין זה מש"ס דהא איכא למימר אה"נ שמירת הגזבר הוה שמירה והמוצא בבה"כנ שייך להקדש ומתני' דמעילה מיירי בבור ושדה שאינו משומר ולא מיירי בדיני קנין אלא בדיני גדולי הקדש ועוד הרמב"ן שם

בב"ב נ' בלא"ה די"ל אה"נ ההקדש קנה אבל לא למעילה יע"ש וכיון שאין דין זה מוכרח יראה לי להכריח בהיפוך ממתני' דמס' שקלים משנה ד' פ"ה דתנן ואם הותירו הותירו להקדש וק' אמאי לא קנה יוחנן אע"כ חצרו של הקדש קונה לו:

ומהא קשי' נמי לשטת רבנו ברוך הנ"ל דס"ל אין חצר קונה אבידה אלא דבר הפקר וק' מהכא בשלמא לתוס' ורא"ש י"ל הכא בודאי סופו שימצאנו וגם הוה משתמר ולא דמי לחנות אבל לרבנו ברוך קשי' וצ"ע מ"מ בהא סלקינן בעובדא דידן זכה הנער המשרת דקיי"ל מציאת פועל ושכיר לעצמו אם לא שאמר לו בעה"ב הגבה לי מציאה זו ועיין סמ"ע ססי' ע"ח ומה שאומרים שהמנהג מציאת משרת לבעה"ב הבל יפצו פיהם ואין מקום לזה ואין להאריך ומ"ש מכ"ת מש"ך ססי' ל"ז יעיין מ"ש ב"ש רס"י מ"ז ותל"מ ואחתום בברכה א"נ משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מה

בענין משקה קרוש ומשקה הבא לאוכל ודבש דבורים ומרקח' לענין טיבולו במשק' להצריך נט"י ראיתי במ"ש במג"א סי' קנ"ח סק"ז ולהיות כי דבריו צל"ע ע"כ אראה לרשום מה שנלע"ד לדינא בכל זה וראיות ברורו' יתנו עידיהן ויצדקו וה' יעזור לי שלא אכשל בדבר הלכה:

תנן התם רפ"ג דטהרו' הרוטב והגריסי' והחלב בזמן שהן משקה טופח הרי הן תחלה קרשו הרי אלו שניים חזרו ונמוחו כביצה מכוון טהור יותר מכביצה טמא וכו' והענין בזה דאלו תחלתן משקי' הם אפילו רוטב נמי דמשקה גמור הבא לאוכל לא נפיק מתורת משקה וכן בירר יפה במהר"י מטראני ח"א סי' ע"ו דנהי דלענין ברכה מכיון שקיבלה המשקה טעם הפרי מברכי' עלי' ברכת הפרי כמו מים דכולהו שלקא וכן לענין צירוף מצטרף לכשיעור לענין ברכה או אפילו לענין מלקות עיי' מ"ש תוס' זבחים ק"ט ע"א סוף ד"ה עולה וכו' וז"ל והא דחלב ויין מצטרפי' אע"ג דחלב בכזית ומשקין ברביעי' ה"מ בשתי' אבל דרך אכילה ששרה פתו ביין שיעורו בכזית עכ"ל:

(**ובבמב"ם** פ"ה מנזירות הלכה ה' לא משמע כן) וכן נמי לענין יה"כ קיי"ל ציר שעל גבי הירק מצטרפי' ועיי' בחולין ק"כ ע"א מבואר להדי' דלענין טומא' אינו כן אלא כל שלא נקרש ה"ל משקה גמור ומ"ש רש"י בברכות כ"ב סוף ע"א דמשקה אוכל דינו כאוכל אפילו לענין טומאה היינו משקה של עצמו ולא משקה הבא עלי' מחוץ וכ"כ מג"א בעצמו סי' זה ס"ק יו"ד ומ"ש בשבת פ' חביו' דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי ומפני כן הסוחט זתים וענבי' לתוך הקדרה של אוכלין בשבת פטור דה"ל כאוכל כ' מהרי"ט הנ"ל דהיינו דוקא כשתחלת סחיטתו הי' לתוך אוכל אבל אחר שכבר הי' משקה כגון

שסחט ענבים לתוך קערה שאין בה אוכל וחזר ונתנו לקדרה של אוכל לא נחית שם משקה מיני' ודבריו אלו ברורים הם:

נחזור למשנתינו דהרוטב והגריסי' הקפויי' שהרוטב מעורב עמהם והחלב וכל כיוצא בזה שהם משקי' גמורים הרי הם תחלה כדין כל משקים שנעשים לעולם ראשון לטומאה ואמר שאם נקרשו הרוטב והגריסי' או החלב שנעשה ממנה חמאה בטל ממנו תורת משקה ונעשה אוכל וליכא מאן דפליג בהא והרי הם שניים כדין אוכלי' שנגעו במשקין שהרי נגעו בעצמם בשעת קרישותם ונעשו שניי' וכעין זה תמצא בחולי' ע"ז ע"ב בשעת פרישתן מאביהן מקבלי' טומאה מאביה' וע"ש היטב בתו' ואמר עוד דאם חזרו ונימוחו החמאה או המשקים הקרושים הנ"ל חזרו להיות משקי' לכל דיני' אלא שאם הי' הקרוש יותר מכביצה נמצא טפה הראשונ' שנימוח קבלה טומאה מכביצה אוכל קרוש הרי היא נעשה תחלה ואם הי' האוכל ביצה מצומצמת נמצא כשנימוח ממנה טפה א' לא הי' כאן כביצה אוכל ואין יכול לטמא הטפה הרי הכל טהור דפנים חדשות באו לכאן כן מצאתי בתוס' חדשי' ליישב קו' הר"ש שהקשה טומאה שבהן היכן הלכו מ"מ מבואר בפשיטו' דלית דין ולית דיין דאחר שנימוחה חזרה להיות משקה כבתחלה לקבל טומאה אם יגע בה וממילא המטבל אוכל במשקה כזו כגון בחמאה שנמסה צריך נטילה בלי ספק וכ"כ ט"ז סי' זה סק"ט ודברי מג"א בזה סק"ז צריכי' נגר לפע"ד ואח"ז מצאתי שהרגיש בזה בחמד משה:

ומ"מ נ"ל דכל זה אם טיגון בחמא' נמוחה ונמסה אבל אם תיקן קדירתו בחמאה קפוי' אע"פי שע"י חום הקדרה נמחית מ"מ ה"ל משקה הבא לאוכל וכאוכל דמי כסוחט זתים וענבי לתוך הקדרה וכמו שנכתב עוד לקמן אי"ה גבי דבש דבורים:

גם צ"ע קצת בטגון שכ' ט"ז שלפעמי' לא באתה החמאה על פני העיסה אלא להחליק פני' ולצחצחו וכה"ג לרבנן דר' יהודה משקה הבא לצחצחו לאו משקה הוא עיי' בשבת קמ"ה ע"א ואולי ג"ז דוקא בקרוש מתחלתו דתחלתו אוכל כמו זתים וענבים דהתם וק"ל:

תו תנן התם ר"מ אומר השמן לעולם תחלה וחכ"א אף הדבש ר"ש שזורי אומר אף היין ומייתי לי' הש"ס במנחו' ל"א אהא דאמרי' התם דלר' יוחנן הלכה כר"ש שזורי במסוכן ותרומ' מעשר של דמאי ור"ח ס"ל הלכה כמותו בכל מקום ואמר ר"נ בר יצחק דאתא לאתוי' הך דיין ופריך התם הש"ס מכלל דת"ק סבר יין לא בתמי' ומשני אלא אימא רש"ש אומר יין ופירש"י ולא שמן ודבש דלאו משקין הוא וכ' שם התוס' בשם ר"ת דאין לפרש דס"ל לרש"ש דשמן ודבש לא הוי משקין כלל אלא אמתני' דלעיל קאי דמיירי ברוטב וגריסי' וחלב שנקרשו בטלו מתורת משקין ואר"מ השמן תחלה לעולם אפילו

בקרישתו וחכ"א מוסיפי' דבש ורש"ש פליג דוקא יין הוה משקה אפילו כשנקרש ולא אינך ולדברי ר"ת צריכי' לומר הא דתני' בתוספתא השמן אינו לא אוכל ולא משקה מיירי בשמן היוצא מאלי' וכ"כ הראב"ד פ"א מטומאת אוכלים ע"ש. אמנם הר"ש תפס לו שיטה אחרת דודאי כל זמן שנקרש אינו לא אוכל ולא משקה וגרע בזה מהרוטב וחלב וגריסי' דכנשקרשו יש להם חורת מאכל משא"כ השמן ונמצא לא נחית לה טומאת אוכלים מעולם ונגד זה כשחזר ונמחה חוזר לטומאתו הראשונה והיינו דקאמר השמן תחלה לעולם רצונו לומר אין חלוק בין הי' הקרוש כביצה או לא אלא לעולם הוא תחילה שהרי אינו מקבל טומאה מאבי' שהרי אינו לא אוכל ולא משקה וכן היא שיטת תוס' פסחי' י"ד ע"ב ולפ"ז הוסיפו רבנן דבש ולרש"ש יין דוקא ומשמע דיין כ"ע מודי' בו דהרי הש"ס קא מתמה ולת"ק יין לא בתמי' והשתא לפ"ז לר' חנינא דהלכה כרש"ש בהא יין קרוש אינו לא אוכל ולא משקה לשיטת הר"ש ולשיטת ר"ת משקה הוא וכשנימוח ה"ל תחלה ולר"י נמי דאין הלכה כרש"ש אלא במסוכן ותרומת מעשר של דמאי והכי קיי"ל באמת כמ"ש הש"ך י"ד סימן רע"ו סק"ז מ"מ לרבנן נמי ביין מודו אלא שהם הוסיפו שמן ודבש שאם נקרשו לר"ת דינם כמשקה ולר"ש אינם לא אוכל ולא משקה אמנם כשחזר ונימוח פשיטא דהדר ה"ל משקה ואפילו רוטב וחלב נמי ומזה תבין כי מ"ש מג"א בזה הוא במ"כ בלי עיון בכאן:

והרמב"ם פ"א מטומאת אוכלים הלכה י"ט פסק שמן קרוש אינו לא אוכל ולא משקה אפילו מחשבת אוכלי' לא מהני בי' משמע שפי' כהר"ש הנ"ל ובפ"ט הלכה א' שם כ' השמן והדבש שנטמאו וקרשו וחזרו ונימוחו הרי הן ראשון לטומאתן לעולם ועיי' בכ"מ ועיי' בה"ז והפשוט דרמב"ם מפרש כפי' הר"ש ופסק כת"ק דכן הלכה ומשו"ה ס"ל דשמן ודבש שנימוחו אחר שהוקרשו חוזרים לטומאתן הישנה להיות תחלה אבל בקרישחן אינם לא אוכל ולא משקה אלא שהתוי"ט הקשה על זה מ"ט השמיט דין היין דכ"ע מודים בו ותי' דהש"ס דמתמה ות"ק יין לא בתמי' היינו אי הפירוש כפשוטו שהפלוגת' בעיניהו אבל למאי דמפרש הרמב"ם דהפלוגת' כשנקרשו אין כאן תימה וי"ל דת"ק לית ליה יין כלל ולא גרסי' ליה בהש"ס כלל ות"ק יין לא ודבריו תמוהי' דעכ"פ אכתי ה"ל לאתוי' דיין אינו כשמן ולאפוקי מרש"ש וכן מצאתי קושי' זו כ' על גליון משניות של הרב החסיד מו"ה בער בלאך זצ"ל ע"כ נלענ"ד כך דלרנב"י דס"ל דהלכה כר"ש שזורי ביין ע"כ מפרש כפיר"ת דפלוגתא בנקרש וס"ל לר"מ וחכמי' דשמן ודבש שנקרשו עדיין לא נפיק מיני' שם משקה והם תחלה כמו שהי' ומכ"ש יין שהרי הדבר ידוע שהיין הוא יותר משקה משמן ודבש ואם הם כל כך חשובים שלא פקע שם משקה מיני' אפילו בהיותם

נקרשים מכ"ש היין שהוא משקה יותר חשוב ור' שמעון שזורי ס"ל דוקא יין חשוב כל כך להיות שם משקה עלי' בקרישתו ולא שמן ודבש ובהא פסק רנב"י אליבא דר' חנינא הלכה כרש"ש דוקא יין ולא שמן ודבש שנקרשו אמנם לר' יוחנן דקיי"ל כוותי' איהו מפרש כפירש"י הר"ש והרמב"ם דלת"ק שמן ודבש שנקרשו גריעי טפי ואין עלי' לאו אוכל ולא משקה ומשרה כשחוזר ונמחה ה"ל המשקה תחלה משא"כ יין שהוא חשוב טפי ע"כ כשנקרש נהי דאין עלי' שם משקה מ"מ מידי אוכל לא נפיק והרי הוא כרוטב וחלב וכה"ג ורש"ש מוסיף גם היין אין עלי' לא אוכל ולא משק' בקרישתו ולכשיחזור וימחה יהי' תחלה ומשרה לא פסק כרש"ש בהא שיהי' גם היין הנקרש לא אוכל ולא משקה ולא משמע כן בש"ס וכאשר יבואר עוד אי"ה ומשום כן הרמב"ם שפסק כרבנן לא הביא אלא שמן ודבש אבל יין דינו ככל משקי' הרוטב והחלב וכדומה:

ועיי' תוס' ביומא ע"ו ע"ב סוף הדבור הקשו דלמא לעולם שתי' לאו בכלל אכילה והא דכתי' במעשר ואכלת היינו יין קרוש הבא משניר ולכאור' לק"מ לפמ"ש תוס' בשבועו' בשם הירושלמי דואכלת דדם ע"כ שתי' הוא דאי דם קרוש הא אינו לא אוכל ולא משקה ע"ש כ"ג ע"א ד"ה גמר שכר וכו' וה"נ גבי יין אמנם לפי הנ"ל א"ש:

נחזור להנ"ל בדבש דבורי' מבואר בב"ב פ' ע"א דכל זמן שהוא בכוורתו הוא אוכל ממש וע"ש ברשב"ם ב' פירושי' ושם ע"ב מבואר דכשזב מכוורתו תלי' במחשבה ושם פ' ע"א בתוס' מבואר דכשמפרישי' אותו משעוה הוא משקה לעולם והיינו מתני' דסוף עוקצין והשתא ג' דיני' יש בו כל זמן שהוא בכוור' הרי הוא אוכל זב ממילא תלי' במחשבה חישב לאוכלין הרי הוא אוכל חישב למשקין הרי הוא משקה רסקו בידים הרי הוא סתמו משקה מיהו מ"מ אם רסקו לתוך האוכל הרי הוא אוכל בלי ספק דלא גרע מזתים וענבי' והחולב לתוך הקדרה דה"ל אוכל אבל אם רסקו מתחלה סתם כמו שעושי' בכל הדבש ונעשה כבר משקה שוב אינו מועיל זה שנתנו לתוך האוכל כמ"ש לעיל בשם מהרי"ט והמג"א הקשה על זה מש"ס דשבת פ"א י"ט ע"ב ופ' חבי' דאמרינן חלות דבש שריסקן מע"ש ויצאו מעצמן ר"א מתירי' בשבת ואמרי' התם מעיקרא אוכל והשתא אוכל ומפני כן רוצה לדחות הנ"ל ולומר אע"פ שרסקו מ"מ סתמי' לאוכלי' קאי ופוטר את המרקחת מנט"י ותימה לי הרי ק' זו הקשה כבר הר"ש סוף עוקצי' וקצת קשה דה"ל למימר מעיקרא משקה והשתא דמשעה שעשה מעשה הריסוק מע"ש כבר נעשה משקה ולא תי' כלום א"כ מבואר דס"ל להר"ש כנ"ל ומשום קושי' לא נעקור הלכה וגם הר"ש לא אמר אלא קצת קשה כי באמת אין כאן חזקה כ"כ דהש"ס לא נחית לדקדק התם אלא באיסורי שבת ולומר דלא שייך סחיטה אלא כמעיקרא אוכל והשתא משקה ולא אי

מעיקרא והשתא אוכל או משקה ושגירת לישנא דכולי' שמעתא דפ' חבי' נקט דמירי בזיתי' וענבי' שסחטן לתוך הקדרה דהתם מעיקרא אוכל והשתא נמי אוכל לכן נקט ה"נ בהאי לישנא יהי' איך שיהי' לפע"ד הדין דין אמת כמ"ש הט"ז דמרקחת שמשקה הדבש דבורים טופח ע"מ להטפיח עלי' צריך נט"י אם לא שהי' תחלת הרסוק מיד לתוך המאכל ומשקה קרוש שחוזר ונימוח המטבל בה צריך נט"י וחמאה שנימוח' הצף ע"פ מאכל צריך נט"י אם לא שנתן חמאה חרושה לתוך המאכל ונמחה בתוכו שאז יש לה דין אוכל ואין חילוק בין יין לשאר משקי' לענין זה ועמ"ש ש"ך י"ד סי' קכ"ג סקי"ב ובהגה"א פ' אין מעמידין המתחלת חרס וכן הביא בחמד משה הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי פק"ק מ"ד נגהי ליום עש"ק ל"ח למב"י תקס"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מו

שלום וכ"ט לתלמידי האברך הותיק החרוץ מו"ה ליב נ"י:

שאלתני ע"ד מי שנשברה לו עוגת של שבת לכמה שברים אי מותר לתופרו בכמה קיסמי' לקיים לבצוע על שתי ככרות בשבת וכבר הי' נגד עיניך סוגי' הש"ס עירובי' שלהי פרק חלון ומש"כ ב"י וש"ע ומג"א סימן קס"ח סק"ד אלא שנפל הספק אי איכא לחלק בין שנפרט פרוסה א' או כמה פרוסי' וצריך כמה תפירות:

דע כי הלכ' זו מהלכו' עמומי' הוא הנה גוף הדין לולי שאמרה הרוקח סי' שכ"ט ע"ש הי' מקום לפקפק דתפירות קיסום אינו מועיל אלא בעירוב דתו ליכא משום דברי שלום אבל לעשותו לחם שלם אין לנו אלא שכ' חכם צבי ס"סי' סמ"ך דמדתנן במתני' דעירובי' ככר שלם ש"מ זה נקרא ג"כ שלם וממילא יוצא בו ידי לחם משנה ג"כ אע"ג דלא שוו בטעמא עם עירוב ודפח"ח אלא שעדיין צלע"ג מתוספתא שפסקה הרמב"ם והראב"ד פ"ו מטומאת אוכלי' הלכ' י"ב וכן אתרוג שנפרס ותחבו בכוש או בקיסם אינו חיבור והתם ליכא למימר משום דידועה תפרי' אבל בלא ידיע תפרי' הוה חבור ז"א דהא מפרש הטעם משום דאין חבורי אדם חבור ועיי' גם מ"ש בהלכו' טומאת מת פ"ד הלכה ה' ומ"ש בהלכ' טומאת אוכלים שם לחלק בין הכשר דלא הוה חיבור ולטומאה הוי חיבור ע"ש בכ"מ אם כן פשיטא קשה מנ"ל למילף לחם משנה לקולא מעירובין וטומאה נילף לחומרא מהכשר:

וראיתי בתשו' שבסוף ס' מנחת יעקב סי' ש"כ דהא דבעינן ב' ככרות שלימי' אינו מדין תורה אלא אסמכת' דהרי לחם משנה דבקרא אפשר לומר חדא ופלגא כדאמרי' ריש ברכות אשמורה ופלגא נמי אשמורו' קרי ליה יע"ש וצפ"ז י"ל דמדחזי' ליה לענין דרבנן קרי ליה מתני' דעירובין ככר שלם א"כ ה"ה ללח"מ דהוה נמי דרבנן להנ"ל אבל דבריו

צ"ע בשלמא אי הוה קאי אקרא דכתיב לחם יומים הוה דומי' דאשמורת חדא ופלגא אבל הש"ס קאי אקרא לחם משנה דמפרש בי' שני העומר לאחד היתכן לומר שני העומר חדא ופלגא האמת כי כבר מאז אמרתי בחי' תורה דמשו"ה רצו ללקוט אי לאו דא"ל משה אכלוהו היום משום דסעוד' שבת בעי שיעורא רבה משום רווחא לבסומי שכיחא כדאי' בעירובין פ"ב ע"ב וא"כ כשלקטו ערב שבת שני העומר ובליל שבת אכלו יותר לא נשאר די ב' סעודו' ליום ורצו לצאת ללקוט ומ"מ החזירום מרע"ה כי נתברך בשבת במעים ועתה מצאתי כן בתוס' על התורה ואם כן שפיר לא הוה לחם משנה אלא חדא ופלגא אלא שאלו דברי דרשות של אגדה הם ואין לסמוך עליהם לדינא וע"כ צ"ע:

והנה הרמב"ם לא הביא הך דר"ח בערובין ומשמע אפילו לענין עירוב לא מהני חפירת קיסם וצ"ע אמאי דודאי אין לומר שסמך על התוס' הנ"ל גבי אתרוג לענין הכשר נגד ר"ח דאי נמי לא ס"ל לרמב"ם לחלק בין עירובין להכשר א"כ ה"ל למידחי התוספת' נגד אמורא וסתמא דתלמודא דלא פריך עלה מהאי תוספתא ש"מ ס"ל לחלק בין עירובין להכשר וא"כ ק' על השמטת הרמב"ם:

והנלע"ד דרמב"ם ס"ל דסוגי' דפסחי' פ"ה ע"א וחולין ע"ג ע"א פליגי אדר"ח והתם קיי"ל חיבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמי ומכ"ש תחיבת קיסם דלא מהני ונוראות נפלאתי על הגאון ח"ץ סימן ס' הנ"ל שכ' אי ס"ד בהא כל העומד לחתוך כחתוך דמי א"כ אפילו פת שלם נמי ואין כאן לח"מ ודבריו תמוהים מתרי טעמא חדא דעל אותו הדבר עצמו שמכחו עומד לכך לא שייך לומר שכבר נעשה כגון ע"ד משל אנו אומרי' כתותי מכתת שיעורו כל העומד לשרוף כשרוף דמי א"כ א"א לקיים בו מצות שריפה או אין צורך לשורפו שכבר הוא שרוף וזה לא יאמר אדם וע"כ לענין מצות שריפה לא נאמר כשרוף דמי אלא לענין שאר דברים וכן אם נאמר הואיל ומ"ע לשחוט הקדשי' א"כ כשחוטין דמי' והרי המה שחוטים ועומדים ואין כאן קרבן אלא שדברים אלו בטלים הם וא"כ איך נאמר על הככר הואיל ומצוה לבצוע עליו הרי הוא כבצוע ואין כאן לח"מ הלא מכח מצות הביצוע אתה חושבו כבצוע וכמ"ש תוס' חולין ע"ג הנ"ל ד"ה חבורי וכו' ע"ש וא"כ איך נאמר לענין הבצוע דהוי כחתוך דמי הא חדא ותו צ"ע דהא לא אמרי' אלא כשצריך לחותכו מחמת מצוה או איסור וכנ"ל בתוס' והכא אין חיוב לבצוע ככר זה דוקא הא כמה כררות איכא בעלמא ולפניו הרי מונחי' ב' ככרות ועל איזה מהם שירצה יבצע ואידך ישאר שלם והי מינייהו מפקת וממילא אין אחד מהם כחתוך דמי וא"כ דברי ח"ץ אין להם שחר:

אבל דברי שער אפרים סי' א' בזה מתוקנים והכי קאמר רבינו ברוך אי ס"ד אין כאן הגדול עולה עמו לא מקרי תו שלם א"כ אפילו הגדול עולה עמו נמי נימא כל העומד לחתוך כחתוך דמי וע"ש ופי' כיון שכבר התחיל לחתוך בזה הככר שוב הוה כעומד לחתוך אפילו בלי מצוה כמ"ש רמב"ם ג"כ פ"ו מטומא' אוכלים הלכ' י"א התחיל לפרק וכו' שהרי הוכיח וכו' ע"ש ויש ליישב בזה קצת דברי הח"ץ שרוצה לומר אפילו פת שלם משהתחיל לברך המוציא ולחתוך בו מעט כבר אין לו לח"מ ואין בזה טעם ג"כ כמובן ועוד עמ"ש רש"י חולין כ' ע"ב ד"ה וכי לאחר שהיא כמתה וכו' שזה דרך הכשרה וכו' ע"ש וק"ל:

מ"מ הרווחנו דרמב"ם ס"ל כרבינא דחבורי אוכלים כמאן דמפרתי דמי ואע"ג דלא אמרינן כן אלא היכי שצריך לחותכ' מ"מ הכא שכבר הוא פרוס לא עדיף משלם שצריך לחותכו וכנ"ל כמאן דמפרתי ומשו"ה השמיט הא דר"ח וזה נ"ל ראי' ברורה דרמב"ם פ' כרבינא ושער אפרים וח"ץ מסופקים בזה:

לפ"ז לרמב"ם אפילו בעירובין לא מהני קיסם ומכ"ש בלח"מ אמנם ראיתי במרדכי ס"פ חלון מקיל בלח"מ טפי מעירובין שכ' שם דאי נחתך הככר פירוש לא שנפרס אלא חתך בתוכו ועודנו מחובר ופשיט שאותו החיבור עדיף חיבורו מתפירת קיסם אלא שידוע תפירו וכ' שלענין לח"מ מהני כיון שאין צורך אלא לשעה קלה עד אחר גמר הברכה מהני אפילו חיבור כ"ש וחילוק כעין זה מצינו למהר"מ מר"ב גבי דבק בין ס"ת לתפילין הביאו הרא"ש סוף הלכו' ס"ת גבי אינו אומר לדבק טוב הוא ע"ש והרוקח הנ"ל מחלק להדי' סימן שכ"ט בלח"מ ג"כ בין ידיעי' תפירות ללא ידיעי' והלכה כדברי המכריע כי כ"כ מג"א סי' קס"ח סק"ב הנ"ל ומי יבא אחר המלכי' האלה אפי' להחמיר:

אך מ"מ נ"ל אין בו אלא חדושו הנה לשון הרב המחבר בש"ע סי' שס"ו סעי' וי"ו שה כניס הקצה הא' בתוך הפת וקצה השני בתוך הפרוס' משמע שנפרס פרוסה מחלק גדול העיקרו באופן שעיקר הככר הי' קיים וכן משמע מלשון ר"ח בעירובי' שם אם תפרה בקיסם משמע תפרה הא דלעיל דאיירי בה והיינו נטל יותר מכדי חלתה ואותה הפרוס' תפרה להגדול מיהו ברוקח שם כ' להדיא ב' חצאי משמע שהפרוסות שוים נמי מהני תפירה אבל עכ"פ לתפור פרוסה בפרוסה ופרוסה בפרוסה עד שישלים לפת שלם לא מצינו ודומה למאי דאמרינן בשבת צ"ו ע"א אין אומרים הביא גיסטרא לגיסטרא ויען עיקר הדין מפוקפק הוא לע"ד ע"כ הבו דלא לוסיף עלה לדבק פרוסו' הרבה אלא ישתדל להמציא לו לחם אחר שלם הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי פרעסבורג מש"ק י"ד שבט קפ"ו לפ"ק משה"ק סופר רפפד"מ:

תשובה מז

שלום וכ"ט לידידי תלמידי האהוב והחביב חרוץ ושנון הרבני המופלג מו"ה וואלף נ"י:
בזו השעה קבלתי מכתבך ע"י אביך י"נ הרב המא"הג נ"י והנה במ"כ תורתך לא עמדת על שמועתך ובתחלה אעתיק לך הכתוב אצלי בחי' לפ' ע"פ הנכתבי' משנים קדמוני' ושם קי"ד ע"ח כתבתי וז"ל לשיטת הר"ר יוסף ורש"י ור' שמעי' דמייתי תוס' לחייב טיבול ראשון בחרוסת נ"ל לפמ"ש תוס' לקמן בשמעתין שיטת הריט"ע דס"ל דבפ"הא דשאר ירקות פוטר את המרור וקשה חרוסת מי פטרו בשלמא אי מברך על המרור בפ"הא ה"ל מברך על העיקר ופוטר את החרוסת הטפל אבל אי מרור גופי' נפטר משאר ירקות אי לאו דהוה מטבל גם שאר הירקות בחרוסת לא הוה פטר את החרוסת שעם המרור. זה הנלענ"ד בשיטת הנ"ל אך עמ"ש מג"א סימן קע"ד סוף סק"ט דמוכיח מתוס' ברכות מ"ד ע"א ד"ה באוכלי וכו' דליתי' להנ"ל אלא גם הטפל נפטר שבתי וראיתי דיש לספק בהא מילתא טובא דלמא ע"כ לא קאמרי תוס' ומג"א אלא בגוני דידהו דכל אוכל פירות גנוסר אוכל מליח לטפל ומליח אינו נאכל בלי לחם נמצא גם הלחם הוי טפל לגנוסר וכן בנידון מג"א כל האוכל צריך לשתות והאוכל בלי שתי' אכילתו דם ולשתי' צריך מיתוק א' נוסא ה"ל הכל טפל לפת אבל נפל לי ספיק' ביין פוטר כל מיני משקין שאין המשקין נצרכי' ליין אלא שחשיבת קביעתו של יין פוטר כל המשקי' וא"כ השותה קאפע אח"כ וממתקו בצוקר שבפיו אה הצוקר נפטר ע"י היין שאיננו טפל להיין אלא להקאפע והיין והקאפע אינם צריכי' זה לזה ואפשר דגם ההיא דר"י ט"ע נמי הוה כי האי גוני שאין הירקו' והמרור צריכי' זה לזה עד שיפטו ר את החרוסת ונסתפקתי בזה כמה שנים עד שזכני ה' ולמדתי ברכות ובהגיעי אל תוס' הנ"ל מ"ד ע"א ועיינתי מנ"ל להתוס' סברא זו שהקשו כל כך בפשיטות ואמרתי שמוכח כן מברכות ל"ה ע"ב פריך ש"ס ה"ל פת עיקר ושמן טפל וכו' וקשה מאי פריך דלמא מיירי באופן שהפת גופי' נפטר שהי' טפול למילתא אחריתי ושוב הטפיל היין להפת אע"כ מוכח כהתוס' וא"כ ממילא איפשיטא גם ספיק' דילן דא"כ אכתי דילמא מיירי שקבע סעודתו על פת הפוטר כל מיני מאכל ושוב אכל אוכלים אחרי' עם שמן ואפשר פת אורז ודוחן עם שמן או מיני תרגימא הנפטרי' ע"י קביעות הפת והשמן אינו נפטר אע"כ גם בכי האי גוני נפטר אלו הם דברי ואתה בין תבין את אשר לפניך כי בעל נפש אתה. פ"ב יום ה' כ"ב תמוז קפ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מח

בעירוכין ג' ע"א נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמני' לעצמם פירש"י ג' נשים או ג' עבדי' אבל אין ב' נשי' או ב' עבדי' מצטרפי' עם אנשים לפי שיש באנשי' מה שאין בנשים שאין הנשים אומרים ברית ואין העבדי' אומרים על נחלתינו עכ"ל וצע"ג שהוא דלא כשיטתו בברכות כ' ע"ב דאיבעי' להו אי נשים בבהמ"ז דאורייתא ופירש"י משום דלא נטלו חלק בארץ ותוס' פליגי וכ' משום ברית ע"ש וא"כ סתר רש"י עצמו וי"ל ע"פי דאי' התם מ"ט ע"א א"ל ר"ז לר"ח ניתי מר וניתני א"ל ברכת מזונא לא גמירנא ותניי מתנינן א"ל מאי האי א"ל דאיקלעו לבי ר"ג ובריכי ברכת מזונא ואקפי ר"ש לקועי עלי' כחיוי' ואמאי דלא אמרי ברית ולא תורה ולא מלכות ואמאי לא אמרת כדרב חננאל אמר רב לא אמר לא ברית ולא תורה ולא מלכות יצא ברית לפי שאינו בנשים תורה ומלכות שאינו לא בנשים ולא בעבדי' ואת שבקת כל הני תנאי ואמוראי ועבדת כרב ע"ש ולכאורה יפלא באמת איך מספקא ליה לעיל כ' ע"ב אי נשים מוציאו' אנשי' איך יכולת להוציאם ואפילו להצטרף כלל כיון שאין נוסחותיהן שוות שאלו מברכו' ברית ותורה ולא אלו ואפילו נאמד שגם הנשים חייבו' מן התורה מ"מ לא שוות בנוסחא שלהם ומיהו אפשר לומר שמוציאות הרבי' בברכה ראשונה שאין בה ברית וברכה שני' באמת יברכו האנשי' לעצמן וכשיטת התוס' והרי"ף בפ' שלשה שאכלו (ברכות מ"ו ע"א) ד"ה ולמ"ד ע"ש היטב וא"כ הכי קמבעי' אי נשים מחוייבים דאורייתא לברך ברכת המזון ונהי דאין אומרת ברית מ"מ מוציאות האנשי' בברכה ראשונה מיהת או דלמא כיון שאינה אומרת ברית לא הוה דאוריי' כלל בשום ברכה ואינה מוציא' האנשי' בשום ברכה כן נ"ל מיהו רש"י פליג התם אפירוש הרי"ף והתוס' הנ"ל ע"ש ותבין ואם כן הי' קשה לו מאי קאמבעי' ליה וע"כ צ"ל דהך שמעתא ס"ל כרב דאנשי' נמי אינם צריכי' לומר ברית ואין כאן שינוי בנוסחא וא"כ ע"כ קמספקא ליה משום דאפשר דליתנהו בנחלת הארץ זה מה שנ"ל בשיטת רש"י דלא כהתוס':

ואפשר דלפ"ז הו"מ למימר נפקותא אחריתי אי נשים בב"המ דאורייתא א"כ גם אנשים אינם צריכי' לומר ברית הואיל וליתא בנשים ודתרוויי' דאורייתא נינהו וכדרב משא"כ אי נשים בב"המז לאו דאורייתא א"כ גם רב מודה דאנשים צריכים לומר ברית דהא ליכא למימר הואיל וליתא בנשים הא נשים בב"המ ל"ד אלא דעדיפא מיני' אמר נפקותא בנשי' גופי' אי יכולת להוציא אנשי' ועוד כמה פעמי' מצי למימר נפקות' טובא ונקיט חדא מיני' וכמ"ש תוס' ב"ב ה' ע"ב ד"ה ואפילו מיתמי ע"ש ומסוגי' זו דף מ"ט ע"א ראי' ברורה להפוסקי' דנשים בב"המז דאורייתא דאפשטא אבעיין דאל"כ איך אמר רב הואיל

וליתא בנשי' הא נשי' גופי' ל"ד אלא ע"כ נשים דאורייתא נינהו כמ"ש במלחמות ה' וכל זה לרש"י דהאבעי' היא מכח נחלת א"י דלהתוס' אין ראיה מכאן דודאי לרב דלא קפיד אברי' הוה נשים דאורייתא אבל אנחנו דני' למאי דקיי"ל דקפדי' אברית ומנ"ל דאפשטא האבעיין אבל לשיטת רש"י הוכחנו שעיקר הספק הוא משום נחלת הארץ ומוכח שפיר דע"כ אין קפידא בזה ונשים דאורייתא אע"ג דאינם בנחלת א"י:

והשתא הא תלי' זה בזה לרב דברית לא מעכבא יכולת נשים להוציא אנשים ומכ"ש לצרף עמהם משא"כ למאי דקיי"ל ברית מעכב באנשים לא יכלו נשים להצטרף עם אנשי' משום דאיכא שינוי בנוסחאו' שלהן לענין ברית אע"ג דמחוייבין תרווייהו מן התורה והן הן דברי רש"י בעירכי' אליבא דהלכתא ועמג"א ס"סי קכ"ז:

ומעתה הבנתי דברי הג"א התמוהים מאוד במגלה פ"א ברא"ש סי' ד' וז"ל ונשים חייבות בבה"מז מן התורה אבל אינם מוציאות את האנשים שאינן יכולים לומר ברית עכ"ל ותמו' מאוד ממנ"פ אי ס"ל שהן מחוייבין מדאורייתא יכולת להוציא גם אנשים דהרי בש"ס דברכות תלי' אהדדי ולפי הנ"ל א"ש דס"ל נמי כשיטת רש"י ממש דאיבעי' היא משום נחלת הארץ וקיי"ל שחייבות מן התורה אלא שבעל אבעי' הוה ס"ל כרב ברית דאנשי' לא מעכב וא"כ אי בהמ"ז בנשי' מדאורייתא מוציאו' אנשים ואנן לא קיי"ל הכי אלא ברית באנשי' מעכב וא"כ אפילו אי בהמ"ז בנשי' דאוריי' אין מוציאות אנשים משום שינוי נוסחאות כנ"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מט

ואלו נאמרים בכל לשון של חבה יתירה באהבת התורה להרב האברך הותיק מלא עתיק כבוד מו"ה אלי' שרא"ס נ"י:

נפשו היפה בשאלתו אי שיעור אכילת קדשי' בכזית או סגי בכל שהוא הנה כמדומה בלאו דקדשי' פסולי' פגול נותר וטמא לא קמבעי' ליה דשיעורא בכזית כמבואר בדוכתי טובא ברכות מ"ה ע"ב מה איסורו בכזית חזרתו בכזית פסחים פ"ה ע"א ושלהי מס' שם מאן דמתני כזית כאיסורו ובסוגי' דזבחים דף למ"ד כזית וכזית תנן ושם ע"ח גבי הפגול והנותר והטמא שבללן וכן מוכח בפ' גיד הנשה לענין קדשי' חל על ג"ה וכל זה מבואר שאיסור אכילת קדשי' פסולים הוא בשיעור כזית ואם כן ממילא מוכח שגם מצות עשה של אכילת הכשרים הוא בכזית כדמוכח מסוגיא דיקדש זבחים צ"ז ע"ב דאי סלקא דעתך דיוצא במצות עשה דאכילה בכ"ש א"כ לא אתי עשה ודחי לא תעשה דכזית פסולים ומ"ש אם פסולה תפסל ה"ל וצריך לאוכלה בפחות פחות מכזית ומאי פריך הש"ס התם אע"כ אינו יוצא י"ח בפחות מכזית והוא פשוט לפע"ד וכן מבואר לענין אכילת פסח

שמצותו בכזית דוקא ולפע"ד אין כאן ספק כלל ועיי' ב"ק ק"י ע"א וק"ל. והא דאמרינן רפ"ב דיומא בחלוק לח"הפ שמתחלק לכהני משמר הנכנס והיוצא ומגיע לאחד כפול נלע"ד דסגי באכילת כזית א' מכל הקרבן ופסח יוכיח שעיקרו לאכילה טפי מכל שארי הקרבנות ומ"מ סגי בשנאכל ממנו כזית אחד ואם נטמא הבשר האחר או אתותר אין בכך כלום ומ"מ נהי דהקרבן כשר מ"מ אין המנויין יוצאין ידי מ"ע של אכילת פסח אם לא אכל ממנו כזית וה"נ בכל הקרבנות בודאי אי לא הי' נאכל מלח"הפ כלל רק פולין פולין לא הי' מתקיים מ"ע של אכיתו כלל אבל באמת הרי הכהן הגדול נטל חלק בראש כמבואר ביומא י"ז ע"ב ואיהו אכל כזית בהדי אכילת פרס כמצותו ובודאי אי הי' אפשר אח"כ שיאכל כל כהן ממנו כזית כל א' מקיים מ"ע באכילתו אך הואיל וא"א וממילא לא קיים שום א' מהם מ"ע באכילה וכ"כ תוס' ישני' שם שמשו"ה משכו הצנועי' את ידיה' מפני שלא הגיע עליה' כזית לקיים מ"ע גמורה אבל מ"מ מקויים מ"ע של אכילת לח"הפ ע"י הכהן הגדול וכן בכל הקרבנות נ"ל שעכ"פ הכהן הגדול אם רצה נטל חלק בראש ואכל כזית או לכל הפחות הכהן המקריב שבו עיקר מצוה שהוא אכל כזית ממנו והשאר מתחלק לכהני' ויעיי' מ"ש רמב"ן פ' צו על פסוק וכל מנחה מאפה תנור ובפסוק תהי' איש כאחי' יע"ש וכדמות ראי' מלשון הברייתא ר"פ כיצד מברכי' ומנחות ע"ה ע"ב היה עומד ומקריב מנחות בירושלים מברך שהחיינו נטלן לאוכלן מברך המוציא לחם מ"ה משמע דפסיקא ליה דהמקריב אינו אוכל פחות מכזית ע"ש הסוגי' וק"ל עיי' מ"ש בס' מוצל מאש דף כ"ג ע"ב:

והנה צריכי' לומר אע"ג דליכא מצוה גמורה באכילת פחות מכזית מ"מ איכא מצוה לקבל מתנת כהונה אפילו שיהי' פחות מכזית אלא הואיל ושאינו מצוה גמורה משכו הצנועים את ידיהם דאלת"ה תקשי מש"ס דחולין קל"ג ע"א וע"ש תוס' ד"ה משקל וכו' ועיי' מ"ש מג"א סי' נ"ג סקכ"ו ויש ללמוד מדברי תוס' ישנים דרפ"ד דיומא הנ"ל ממ"ש דאי הי' שבעי' מאכילה כפול הי' חוטפי' גם כן ש"מ דכל אכילה שאדם שבע מאותה האכיל' ע"י שמברך במעי' י"ח כמו בכזית והוא דין חדש והסברא נותנת כן שזהו בכלל לשון אכילה דקרא ועיי' ט"ז בא"ח ר"סי ר"י ומג"א פליג סימן ק"ץ סק"ד ועמ"ש עוד בסי' רע"ב ססק"ו. ואולי י"ל במשחז"ל באגדה פ"ג דברכות שאמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כתבת לא ישא פני' ואתה נושא פנים לישראל והקב"ה השיב להם כתבתי בתורה ואכלת ושבעת והם מדקדקים עד כזית ועוד מאי מעליותא לברך ברכה לבטלה שאינה צריכה ועובר בלא תשא עמג"א סימן רט"ו סק"ו ועוד מ"ש בהדי דקדוק שעי"ז נושא פנים טפי משארי הרבה דקדוקי' ולפי הנ"ל י"ל בהיפוך מהמובן והוא דבשעת ברכתן

של ישראל הי' ברכה מצוי' בכל מאכל שלה' והיו אוכלי' ושובעי' בפחות מכזית והשתא א"נ נימא בכל המצות דכתיב בהו אכילה אפשר לומר דמ"מ בעי' כזית דוקא מ"מ לענין שיעור בהמ"ז קרוב לודאי דאי שבע ליה בפחות מהכי סגי דהתורה תלי ליה בשביעה ואפ"ה ישראל קדושים הם החמירו על עצמם משום חומר לאו דלא תשא שהוא מירא' השם כמבוא' תמורה ד' ע"א ע"כ דקדקו על עצמם לאכול עד כזית אפילו שהיה קשה להם שהרי כבר שבעו בפחות אפ"ה משום שלא לכנס בספק לא תשא בבהמ"ז והא"ש דהא גבי לא תשא כתיב לא ינקה ה' עיי' ר"פ שבועת הדייני' וס"פ י"הכ א"כ הנזהר בזה טפי ראוי' שישא לו ה' פנים היפך מן לא ינקה כי מדה טובה מרובה:

ונחזור לענינינו דלפי האמור לק"מ ק' מעלתו מנזיר כ"ט דאי הי' שחיטה לעוף מה"ת הי' אסור לחנכו בנזיר ולהאכילו לכהן המקריב כזית נבלה כנ"ל אבל השתא דליכא אלא איסור דרבנן הם אמרו והם אמרו להתיר משום מצות חנוך וצ"ע קצת וכי אומרים לכהנים חטא משום שיזכה הקטן או האב המצווה לחנכו עיי' מג"א סימן' שמ"ג סק"א ויעיי' תוס' פסחים פ"ח ע"א ד"ה שה וכו' ותל"מ. ואסיים בברכת שלום וחיים פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ה' י"ב לירחי תליתאי תקס"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נ

החיים והשלום יחדיו יהי' תמים למור וקטורת הסמים ה"ה ידיד עליון הרבני המופלא כבוד מו"ה יהודה נ"י:

שאלתו שאלת חכם הגיעני והבטתי בנעימות ימינו עוז עוררה חיל ע"ד פת ותבשילי' הנעשי' מקמח של מין קטניות הידוע הנקרא קוקריץ או טירקשען ווייץ אשר ממש עיקר אכילת אדם מאותו מין הוא ע"ד הנ"ל ואיבעי' ליה למעלתו אם לברך עליו שנ"ב או בפה"א. ועיניו לנוכח הביטו במג"א סי' ר"ח ס"ק י"ב י"ג אלו דבריו דברי פח"ח:

אמנם פשיטא ליה למעלתו דאין מברכי' עליו במ"מ אע"ג דמיזן זיין טובא ורגילי' לקבוע סעוד' עליו בעירו ומקומו מ"מ הא פשיט' ליה ולכאורה הדין עמו דהרי כ' בנימוקי תלמידי רבינו יונה ז"ל שממנו לקוחי' דינים אלו שבמג"א סקי"ב הנ"ל דמייתי' בשם לחם חמודות ויע"ש שכ' וז"ל הנה למדנו מבריית' זו שאורז ודוחן דינו שוה ועל שניהם מברך תחלה במ"מ כמו על מעשה קדירה שהרי הברייתא הזכירה שניהם וה"ה נמי לכל דבר שאכלו למיזן כמו הפניצו והוא לדעת רש"י דוחן שמברך עליו בורא מיני מזונות עכ"ל תר"י מבואר מדבריו שדוחן וכל כיוצא כו מיזן זיין כמו האורז וראוי לברך עליהם בורא מיני מזונות לדעתו ואפ"ה לדינא לא קיי"ל כוותי' בהא אלא כפסק הרי"ף ורמב"ם וש"ע דדוק' מברכי' על פת שלו וכל תבשיל העשוי' מקמח שלו שנ"ב וכשלא נתמעך לגמרי

בפה"א ובחידושי ביארתי טעם הדבר לפע"ד דלא בהזנה וקביע' סעודה תלי' מילתא דבמ"מ אלא צריך שיהיה לו חשיבות לחם וחיוב חלה וחימוץ ועיי' תוס' עירובין למ"ד ע"א וכל הני מיני לית להו הך חשיבות משא"כ אורז דתנן במתני' דחלה העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייב בחלה וחייבי' על חמוצו כרת ומפרש בירושלמי הטעם משום חטין גוררי' האורז לעשות לחם חמץ ונהי דלא קיי"ל כריב"נ דאורז מחמיץ מ"מ ע"י תערובת חטין מחמיץ ודוקא אורז יש להם טבע זו ולא שארי מיני קטניו' והאריך בשיטה זו הרא"ש בשם רמב"ן סוף הלכ' חלה ורמז עליו מג"א סי' ר"ח סקט"ו וכן משמע סתימת דעת המחבר סי' תנ"ג סעיף ב' ואף שמג"א כ' שם לחומרא שלא יי"ח מצה אלא ביש בו כזית בכא"פ ע"ש ולענין זה ודאי לאו דוקא אורז אלא כל המיני' שוים וכמשמעות פשטות ש"ס דילן בזבחי' ע"ח ע"ש אבל לכאורה משמע דדעת המחבר כהרמב"ן הנ"ל דמשוה ש"ס דילן עם הירושלמי דוקא אורז ומשום גרירה ולא בעי' כא"פ דחטין גוררי' האורז לעשות לחם גמור והשתא י"ל כיון שיש לאורז כח חימוץ כל שהוא שאלו היה מערבי' חטין הי' הוא עצמו מתחמץ ונעשה לחם משו"ה גם שהוא בפ"ע ראוי לברך עליו במ"מ משא"כ שארי מינים אפילו זיינין וקבעינן סעודה עליה' כיון שבשום אופן אינם באין לידי חימוץ אין מברכין עליהם במ"מ ואם כן אין לספק אלא אם מברכי' על פת ותבשיל העשוי מקמח של טירקשין ווייץ שנ"ב או בפה"א:

אומר אני עני אין כאן ספק אלא זה פשוט לי יותר מביעא בכותחא דברכתו שנ"ב דהרי מבואר בש"ס דברכות ל"ו ע"א דהוי בעי למימר אפילו בפת אורז ודוחן שנ"ב ונהי דלא קיי"ל כוותי' באורז והיינו מטעם גרירה שכתבתי לעי' מ"מ בדוחן קיי"ל כוותי' ופשיטא דהני טירקשע ווייץ לא עדיפא מאורז שיש כמה מדינות גדולות באיי הים שכל מאכלם פת אורז והכי איתא בפסחים נ"א ע"א וכאשר שמענו ונדעם ואפ"ה אי לאו דגרירי הוה מברכין עליו שנ"ב וסתמא דתלמודא דברכו' דלא הוה ס"ל טעמא דגרירא מברך באמת שנ"ב א"כ מכ"ש הני טירקשע ווייץ אי לית להו מעליותא דגרירא שלא יברכו על פת ותבשיל מקמחם אלא שנ"ב והנה תר"י כ' טעם דעל פת מיני קטניות מברכין שנ"ב אע"ג דאישתני למעליותא כ' ב' טעמי' חדא עכ"פ אין הפרי ניכר ולא שייך לברך בורא פרי שאין כאן פרי ולזה הטעם ה"ה נידן שלפנינו אלא שכ' עוד טעם אחר וז"ל ואפשר לומר מפני שהנאתו ואכילתו כל השנה הוא כשהוא פרי ועכשיו יצא מתורת פרי ואין דרך הנאתו בכך לפיכך גרע מברכה שלו עכ"ל והטעם זה השני לפע"ד צריכא רבא דאל"ה תיקשי מבשמי' כתושי' שמברכי' עליהם ברכתם אע"ג שאין הפרי ניכר אע"כ הטעם משו' דהני לית בהו דרך אכילה והנאה אלא ע"י כתישה והיינו פרי שלהם משא"כ קטני'

שדרך לאכלם מבושלים בלי מיעוך ע"כ כשנתמעכו או יטחנו נשתנו ברכתם לגרוע וסברא זו רמיזא במג"א סי' ר"ב סקי"ח יע"ש ואם כן לפ"ז י"ל בנידון שלפנינו דהני גרגרי טירקשע ווייץ אין אכילת אדם אלא בשיטחנו וזה עיקר פריין י"ל שמברך בפה"א ומ"מ לא נ"ל דלאו אדעתא דהכי נטעו אלא לעופות ופיטום אוזות לאוכלן כמות שהן וע"ד הדוחק שבני אדם אוכלין אותם ואע"ג שאינם נאכלין לאדם אלא ניטחני' וכתושים מ"מ אין זה עיקר פריין ואין לברך אלא שנ"ב לפע"ד:

אך כל זה אם הוא פשוט שהוא מין קטניות ממש אך אני מסופק בדבר הרבה כי אף על פי שהגאון חק יעקב סימן תנ"ג סמך על שמועתו ואין ספק שלא יאונה לצדיק כל עון ואיננו מין דגן מחמשת המינים שיתחייב על חמוצו וכן אנו מורי' בפסח וליתר שאת הנה שלוח אליו מעשי אצבעותי העתק מתשובה א' שהשבתי לשואל בזה שנח קע"ו לפ"ק לענין חמץ מ"מ היינו בודאי שאיננו מין דגן אבל אפשר שהוא מין אורז ולענין חימוץ בלי תערובת חיטין אין נפקותא בין אורז לשארי מיני' קטני' לכן לא דקדק הגאון ח"י בשמועתו אבל לענין ברכה אפשר שהוא מין אורז הנגרר ע"י החטין וברכתו במ"מ וספק זה נולד לי על ידי מה שראיתי בתשובת מהר"ם לובלין סימן ע"ח שטיטרקי מין אורז הוא ואם טיטרקי הוא היידען יהי' מין אורז כ"ש וק"ו טירקשע ווייץ שנודע לי עפ"י חקירה מטבעי אחד שהרבה כח חימוץ יש בהך טירקשע ווייץ אפילו מן האורז ונהי לכח ה' מיני דגן לא הגיע ואין חמוצו אלא סירחון מ"מ אם האורז נגררי' ע"י החטין ונאמר שאפילו הטיטרקי שקורין היידען נגררי' א"כ ק"ו לטירקשע ווייץ שאם יתערב בקמחו קמח חטים בנ"ט יגררוהו להחמיץ וממילא כשאין בו תערובו' מברכי' על הפת ותבשיל הנ"ל במ"מ כמו אורז אע"ג דהאורז אדעתי' דהכי נטעי' והכא עיקרו למאכל עופות כמ"ש לעיל ז"א אלא לענין לברך בפה"א שאין זה עיקר הפרי אבל לענין במ"מ אין לחלק בזה וראי' ברורה משבולת שועל ויען כי אין בידינו דבר ברור ואין דעתינו מכרעת אפילו כדעת הנמלה לא יאכלנו אלא בתוך הסעודה לא אותו הטירקשע ווייץ ולא הטיטרקי עד יבוא מי שדעתו רחבה מדעתינו ויעמיד הדבר על בריו ותל"מ ואחתום בכל חותמי ברכות פ"ב יום ג' ג' טבת תקפ"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נא

זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמו מורינו רב חכם שבתי אלחנן רישי' דעמי' מדברנא דאומתי' בק"ק טריעסט יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני תכריך כתבים פלפולא דאורייתא נידון שפאר רום מעלתו עלה מן הים לשלום ולעיתותי ערב יקירי קהלתו מכבדי התורה נאספו אל עמק הברכה

והוליכוהו למקום קודש בהכ"נ בשירים ותופים ובאורים כבדו ה' והללוהו על בוא רבם לשלום והוא הרב נ' הי' מתכוון נגד המברכי' לברך ברכת הגומל כדין עולה מן הים ועל זה נתעורר שכנגדו החלוק עליו ה"ה חכם מופלא יצחק גויטאן נ"י ואמר שאין לברך ברכת גומל בלילה כי נתקן במקום זבח תודה כמ"ש הרא"ש ר"פ הרואה ותודה אינו אלא ביום ועוד שכ' תוס' שם נ"ד ע"ב שהמנהג לברך כשעולה לתורה ופאר רום מכ"ת פרץ גדר המנהג ואגב רותחי' אמר כי כן פרץ גדר מנהג בסידור גט שצירף בן אחותו עמו לדיין ושמעלתו רגיל להקל במנהגי ישראל ופאר"מ החזיק בעד עצמו עם סיועת הרב המאה"ג מו"ה מאיר ליבש מלבון נ"י שיפה עשה שמותר לברך בלילה ברכת הגומל וע"ד כי נקל בעיניו מנהגי ישראל חלילה לא במנהגי' המיוסדי' על אדני פז כ"א מנהגי הדיוטו' כגון האי דסידור גט עם צירוף בן אחותו והתנצל בזה וביקש ממני לחות דעתי גם אני:

אומר אני מה שבירך ברכת הודאה בלילה ההיא להוראת שעה יפה עשה כאשר אבאר אי"ה אך מה שצירף בן אחותו לישיבת דייני' בסידור גט שגגה גדולה יצאה מלפני השליט ועל זה היה ראוי' להרעיש עולמות ולא על ברכת הודאה ומזה ידין איך לא ידין לעצמו לפשוט יד במנהגי ישראל כי אותם שהוא חושב מנהג בורות הם בארות חצובים ממקור מים חיים נוזלים מן לבנון ויבואר הכל אי"ה ואוזן שומעת מילין יבחן וחיך אוכל יטעם:

גרסי' ר"פ הרואה אר"י א"ר ד' צריכי' להודות וכו' והרגיש רבנו האי שמשונה סדר הש"ס מסידור הקרא מ"מ ראית שהש"ס סידר ב' שהן ד' ב' הם שהאדם עצמו מרצונו מכניס עצמו בסכנה א' מהם ים מכניס עצמו לסכנה בידי שמים כי אם לא שלחו עליו משמים רוח סועה וסערה אין כאן סכנה על הרוב הא חדא וזאת שנית שמכניס עצמו בסכנת מדבר שהוא סכנת בעלי חיי' ארי וגנבי או רעבון וצימאון אין מים ואיננו משמים שהן ד' שהסכנה באה מאליו א' משמים היינו חולה ב' גירוי אויבים היינו חיבוש והרי מסודרי' בסידור נכון בש"ס:

אמנם דהע"ה סידרום ברה"ק בסידור אחר ואנחנו לא נדע וסידר יורדי הים לבסוף ואחר ג' ראשונים סיים ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה נראה היינו בשעת זבחי תודה אומרי' שירה על הנסכים מזמור לתודה ואז גם הבעלי' אומרי' שום שבח מעין המאורע אגב אעורר כי לכאורה ממזמור לתודה מוכח דאמרי' שירה על נדבת יחיד תודה נדבה היא אלא דגילה לן ברה"ק שעל אלו ראוי לנדב נדבת תודה אבל נדבה היא וא"כ מוכח דאומרי' על נדבת קרבן יחיד כהרמב"ם פ"ב ממעה"ק הלכ' ב' דלא כהתוס' ר"ה למ"ד

ע"ב סוף הדיבור ואם יאמרו תוס' דקאי אתודת ציבור כמו הביאו לי פר הודאה במס' תענית כ"ג א"כ ק' תפשוט איבעי' דעירכין י"ב ע"ב אי נדבת ציבור טעון שירה או לא:

נחזור לענינינו אחר ג' אלו סיים ויזבחו זבחי תודה דראוי' לנדור עליהם זבח תודה שוב מתחיל מהולכי מדבריו' ומסיים וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו משמע מזה דיורדי הים שהוא עצמו הכניס עצמו אל הסכנה וגם נמסר לדין שמים כי רבים רחמיו ולא בידי בעלי חיי' ע"כ אינו חייב בקרבן אלא לרומם בקהל עם ותרי רבנן נמצא לפ"ז תלת קמייתא יזבחו זבח תודה ולא צריכי קהל עם ומושב זקנים ויורדי הים סגי להו בהודאה בציבור ותרי רבנן:

ובזה יתישב לן לשון הרא"ש דכ' דתקנו הודאה במקום קרבן תודה וקשה מי תיקן את רוח ה' הלא ברה"ק נאמר וירוממוהו בקהל עם וה"ל דברי קבלה ולא תקנת חז"ל ולהנ"ל א"ש גבי יורדי הים הוה מדברי קבלה אבל אינך תלתא לא כתי' גביהו וירוממוהו בקהל עם אלא משחרב בהמ"ק בעו"ה ובטל תודה תקנו חז"ל דעכ"פ יתפסו הטוב במיעוטו וירוממוהו בקהל עם ומ"ש הרא"ש במקום תודה אין הכוונה שיהיה זה כאלו הקריב קרבן באופן שנאמר שצריך דוקא ביום כמו קרבן ביום לא עלה זה על דעת אלא במקום שהיה מקריבי' ולא הי' צריכי' לקהל עם ע"כ עכ"פ נעשה מאי דאפשר לרוממו באפי עשרה ותרי רבנן:

והנה לפי נוסחו' תוס' שלפנינו דאזלי' לחומרא דבעי' תרוויי' קהל עם וגם מושב זקנים לאפוקי מהטור שכ' דאזלי' לקולא ובמאי דפליגו יפה כ' באלי' רבה סי' רי"ט סק"ה:

ולכאורה התוס' ס"ל שחיוב עשרה הוא מעיקר הדין ומעכב ע"כ אזלי' בספיקו לחומרא בדברי קבלה וטור לטעמי' דס"ל מדאמר אביי צריך לאודוי משמע לכתחלה ואינו מעכב בדיעבד ואם כן איננו מעיקר המצוה אלא נוי והידור מצוה ואזלי' בספיקו לקולא ומה שהקשה בא"ר דהטו' סתר עצמו דפסק בטי"ד שעטנז ג"ץ מעכב בדיעבד והתם נמי אמרי' צריך לזיין שעטנז ג"ץ נ"ל שאני הכא מדנקיט אביי אמר צריך לאודוי' קמי עשרה והנה צריך הוא לשון הקודש ולאודוי' קמי עשרה הוא לשון תרגום והל"ל בעי' לאודוי' ולא צריך וע"כ משום דבעי משמע טפי עיכוב מלשון צריך עיי' תוס' גיטין ד' ע"ב כנ"ל כוונת הטור מ"מ תוס' ס"ל מעכב בדיעבד ולכן אזלי' לחומרא:

ובזה נ"ל המשך תוס' מאי דמייתי ראיה ממנהגא להמתין עד קריאת התורה והוא כי הנה הרדב"ז בתשו' וכן חכם צבי סימן ק"ו העלו דזריזין מקדימין למצו' עדיף טפי מלהמתין עד שיעשה מצוה מן המובחר ע"ש וא"כ ק' לכאורה מ"ט הנהיגו להמתין עד יום קריאת התורה משו' כנופי' דבי עשרה ולא נימא זריזין מקדימין למצוה אע"כ בי עשרה הוא

עיקר הדין ולא רק הידור מצוה ואם כן ממילא ספיקא לחומרא וכנ"ל מסתמא בקריאת התורה איכא תרי דמסברי לה ומסביר וסגי בהכי:

ונ"ל דהומ"ל עוד טעם אחר להמתין עד קריאת התורה משום דעלי' לתורה הוה במקום הקרבת קרבן כמ"ש מג"א סי' רפ"ב גבי חיוב יולדת דהוה במקום קרבן יולדת אע"ג דאין קורין לפניו פ' יולדת וה"נ הוה עלי' לתורה במקום זבח תודה ויקוים ויזבחו זבחי תודה וסמיך לו ויספרו מעשיו ברנה היינו ברכת הגומל והא דלא כ' הך טעמא הוא לשני פנים אחד כיון דאין זה מעיקר הדין רק להידור מצוה והי' זריזין ומקדימין דוחה זה משא"כ משום כינופי' עשרה זה הוא מעיקר הדין וכנ"ל ועוד לפמ"ש לעיל תינח בהני תלתא דבעי זבח תודה משא"כ יורדי הים דלא בעי זבח תודה לא הי' טעם להמתין עד קריאת התורה משו"ה יהבי טעמא משום כנופי' דעשרה דשייך בכל ד' הצריכי' להודות כנלע"ד נכון בעזה"י:

והרמב"ם פ"י מהל' תפלה כ' כיצד מודה וכיצד מברך עומד ביניהם ומברך ברוך וכו' ותמה בכ"מ ובב"י מנ"ל דצריך לעמוד ונלאו כל חכמי לב ליישבו נדחק בב"ח. והנה לא נעלם מהגאונים דברי תוס' ר"פ שבועת העדו' דועמד שיש מעשה אחריו אין משמעתו עמידה ממש ע"ש אלא הכא ודאי משמעותי' עמידה ממש חדא דכתב ועומד ביניהם וזה משמע עמידה ממש ביניהם ולא קם ונתעורר ועוד מדקאמר כיצד מודה וכיצד מברך משמע דלא לבאר ב' איכיות איכו' המצב והיינו עומד ואיכות נוסח הברכה והיינו ברוך הגומל וכו' ע"כ נתקשו בו מנ"ל הא ומי שאמר דומה לקרבן תודה משתבש כמו שכבר כתבתי אבל תמי' נשגבה בעיני איך נעלם מהגאונים דברי רמב"ם עצמו בהל' מגלה דתנן פ' הקורא המגלה עומד ויושב והוסיף רמב"ם אבל לא יקרא יושב בציבור לכתחלה מפני כבוד הציבור ופסקו טור וש"ע רסי' תר"ץ וע"ש ט"ז. והגאון מו"ה אלי' ווילנא בביאורו הראה מקומו בירושלמי שם וצריך ביאור קצת ואין כאן מקומו מ"מ ס"ל לרמב"ם כל שצריך ציבור בעי' עמידה לכתחלה מפני כבוד הציבור ולא דמי למזמן בעשר' נברך אלקינו בהסיב' וישיב' התם עיקר מצוה כך הוא אבל זולת זה כל שהוא בי עשרה צריך עמידה ואין כאן זכר לקרבן תודה:

ובאלי' רבה כתב דבעי מעומד משום דנקרא הלל והלל בעי' מעומד כדכתב ב"י ובש"ע סס"י תכ"ב והנה אעפ"י שאין זה טעמו של הרמב"ם כמ"ש לעיל מ"מ אפשר דאיתא נמי להאי מלתא וא"כ צריך נמי להיות ביום דהלל משמע דוקא ביום ספ"ק דמגלה מדכתי' ממזרח שמש עד מבואו וזה היום עשה ה' ע"ש אלא דצריך יישוב הלל דליל פסח דמה שאומרי' מיושב כבר כ' ב"י סס"י תכ"ב אבל אי נימא דלילה לאו זמן הלל הוא א"כ

תיקשי מליל פסח וצ"ל דוקא הלל שקורין בכל י"ט ויום גאולה שתיקנו לומר לכשיגאלו כדאי' בפסחי' קי"ז ע"א בהאי אמרי' ממזרח שמש עד מבואו ולא בלילה כי כך תיקנו אבל בליל פסח שהיא שעת הנס ממש על זה נאמר השיר יהי' לכם כליל התקדש חג ועיי' היטב לשון רש"י פסחים צ"ה ע"ב ד"ה ליל וכו' ע"ש א"כ לפ"ז מכ"ש וק"ו העולה מן הים וכיוצא בו שהוא שעת ניסא ממש פשיטא שיאמר אפילו בלילה לומר דנוהגים להמתין עד קריאת התורה ונפקא מיניה נמי במקום שקורין בתורה בליל שמחת תורה כמ"ש רמ"א בא"ח סי' תרס"ט יכול לברך הגומל:

ויש לעיין אי איתא לדברי אלי' רבה הנ"ל א"כ איך קורין המגלה עומד ויושב הא מגלה קריאתה זו הלילה עפ"ק דמגלה ועירכין יו"ד ע"ב ותהוי כהלל בעמידה דוקא. הנה תלי"ת בררנו הסוגי' עם הפוסקים על בוריין והיוצא מזה שאין הגומל במקום זבח להיות דוקא בעמידה וביום וא"נ יהי' במקום זבח מ"מ היינו אינך תלתא אבל ביורדי הים לא כתיב זבח וא"נ יהיבנא להו כל טענותיהו מ"מ כיון דודאי בדיעבד יי"ח בלילה א"כ הכא אפילו לכתחלה הי' חוב גמור על הרב החכם לברך בלילה כי הציבור נתאספו לכבוד ה' ותורתו ואמרו שירות ותשבחו' על הצלת רבם וא"א שלא יהי' בכל הני שירות הזכר' שם ומלכות וא"א שלא יענה הרב אמן על כל הני ברכות ותשבחות וא"כ הי' נפטר מלומר בעצמו ברכת הגומל דלא גרע מבריך רחמנא דיהביך לן וכו' ע"כ יש לו להקדים לברך בעצמו ושלא להפסיד ברכתו ועוד לאו אורח ארעא לשמוע כל הני שבחו' ושמחות על ביאתו והוא ישתוק וימתין עד זמן קריאת התורה ועוד ברב עם הדרת מלך והי' כאן כנופי' ורבנן בלי ספק:

ע"כ מעידני עלי אי בדידי הוה עובדא גם אני הייתי מברך בלילה ההוא אך להיותי זוחל ורועד מאוד שלא להתיר בפרהסי' דבר התמוה לרבי' ועיין בש"ך י"ד סימן רמ"ב ובפרט במידי דמנהגא שלא לזלזל ח"ו במנהגי ישראל אפילו כל שהוא ע"כ הייתי מברך ברבים ואומר דעו נא רבותי כי מה שאני עושה היום הוראת שעה היא ומטעם כך וכך ומכ"ת החכם נ"י לא נזהר בזה אבל זולת זה אין לתופסו בזה כלל ויצא נקי בדינו יפה דן יפה הורה:

איך מה שצירף עמו בן אחותו לסידר גט ושחק ורגז על המנהג שלוקחי' ג' דייני' כשרים תמהתי מה חשב מעלתו ממי נשתרבב זה המנהג הלא מכ"ת בעצמו הזכיר בתשובתו דמימי חכמי התלמוד הנהיגו למנות גברא רבא דממוני אגיטין וכדאי' בגיטין ה' ע"ב והנה הני רבנים מסדרי גיטין נשתבשו וצירפו עמהם ב' דייני' וכך הוא בעיניו כל הרבני' שבשני' הללו ולו ניתן ארש אה' ידידי במכ"ת שגגת תלמוד היא באור זרוע הגדול שהוא

רבנו יצחק מוינא פוסל גט בלילה מפני שהוא דין ופסול בלילה אלא שהב"י סי' קכ"ד תמה על זה כי לא ראה דבריו בפנים ומ"מ פסקו רמ"א בש"ע סס"י קכ"ג וע"ש בחלקת מחוקק ס"ק י"ג י"ד ואמנם מהר"ם בן חביב בספר גט פשוט שם האריך מאוד ותשו' הרא"מ ח"ב סימן ל"ה מייתי דברי א"ז כהווייתו לפסול והרבה בעלי תשו' שם פסלו אפילו בדיעבד וקאמר א"ז מ"מ ג' לא בעי משום דקיי"ל כר' אחי א' שדן דינו דין וכתב עליו הגט פשוט א"כ אנן לא קיי"ל כר' אחי אם כן גט פסולים בלי ג' והאריך שם מאוד ולא העלה דבר ברור ואחריו קם ונתעודד גאון עוז נודע ביהודא תנינא ח"א סי' קל"ד פסק לחלוטי' גט שניתן בפני ג' וא' מהם קרוב שהגט ספק פסול ונסתייעא גם מלשון רש"י ריש סנהדרין המיאונין והחליצה בשלשה פירש"י כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וס"ל מיאון כעין גט דאורייתא ש"מ ס"ל כא"ז דגט בעי' ג' כשרי' מן התורה ונדחק שם לתרץ כל הסוגיות המתנגדי' לזה:

ואני עני בתשובתי דחיתי ראיותיו והעליתי לפע"ד סידור הגט עצמו לא בעי' ג' אך מה שאחר כתיבת הגט טרם הנתינה שחוקר הרב ושואל להסופר ולהעדי' השאלו' האמורו' בסדר הגט מסי' ס"ז ואילך זהו קבלת עדות ובעי שלשה מן התורה והנה לפי מה שנוהגי' עכשיו שגונזי' הגט אצל הרב המסדר רק שנותנים להאשה כ' פטורי' שנתגרשה כדת מו"י כתב ט"ז ומביאו בית שמואל סימן קמ"ב סק"ז כיון שאותו כתב בא להתיר אשה המוחזקת באשת איש ע"כ לא יועיל חתימת עדי' דה"ל מפי כתבם אלא דוקא מעשה ב"ד שלשה דייני' (שזה כשר אפילו מפי כתבם כמ"ש תוס' ב"ב מ' ע"א) ואם כן אם אין הב"ד חוקרים ודורשי' הסופר והעדים איך יעידו שנתגרשה כדת מו"י ע"כ צריך להיות ג' דייני' כשרי' לכל הפחות משעת חקירת העדים ואילך:

ידענא פאר רום מכ"ת שלא ילעג עוד על מנהגי ישראל שנעלם טעמם ממנו כי ממקור מים חיים הם נובעי' ורגיל אני לומר כל המפקפק על נימוסי' ומנהגנו צריך בדיקה אחריו כי מי שתורתו אומנתו ויראת ה' חתולתו ובילדי נכרי' לא יספיק לא יתן לחטוא את בשרו ויפה כ' פר"מ על שכנגדו שהביא מכתבי האר"י וכ' עליו פר"מ עם נעלמים לא אבוא יפה דיבר וכן אני אומר כל המערב דברי קבלה עם ההלכות הפסוקו' חייב משום זורע כלאים פן תוקדש המלאה הזרע אשר תזרע ולעומת זה המערב ספרי הגיון עם דברי תורה עובר על חורש שור וחמור יחדיו ואם הוא מנהיג ישראל מנהיג בכלאים (ועיין בשו"ת חת"ס סופר חלק יו"ד סי' קצ"א שכ' להוכיח דמברכין אף על מנהג גרוע ביותר):

ויעיי' מר ברמ"א סימן תר"ץ ומג"א סקכ"ב כמה גדול כח המנהג שאנו מברכים בליל ב' של פסח אקב"ו על אכילת מרור וביי"ט ראשון הוא רק דרבנן ועוד שאנו סותרי' עצמנו

שהרי מברכי' על ספירת עומר והכל שלא לזלזל במנהג אבותינו בידינו ותמי' על תוס' סוכה מ"ד ע"ב שלא הביאו זה. אקוה לה' שישמע ויקבל דברי אלו ויהי' ה' עמו שהלכה כמותו ויצליח וישפיל כחפצו וחפץ א"נ לעבד ה'. פ"ב כאור בוקר ליום ה' כ"ת שבט תקצ"ה לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נב

שלום לתלמידי הותיק האברך מה"ו וואלף כהן נ"י:

ועל דברי מכתבך פלפול ארוך שאינו נוגע לדינא הל' למעשה לשעת' לא אוכל ליקח מועד לעיין ולהשיב מפני טרדות רבות להשיב לנצרכי' הלכה למעשה אך מ"ש מ"ט לא מברכין על מ"ע של כתיבת ס"ת לרמב"ם ולרוב הפוסקים דאפי' בזה"ז שאין עסקינו אלא בש"ס ופוסקים מ"מ מ"ע לכתוב ס"ת שהכתיבה בעצמה מ"ע אעפ"י שאינו צריך ללמוד מתוכו ודלא כהרא"ש דנמצא להרמב"ם עשייתה היא גמר מצותו ואמאי לא יברך אלו דבריך יפה הרגשת:

ומה שהשיב לך רב א' הטעם שלא תקנו ברכה משום עשיית המצוה נמשך זמן רב ואתה דחית תשובה זו דהרי כמה מצות נמשכים ואפילו ספירת זבה הי' מברכי' עלי' לולי שמא תראה ותסתור אע"פ שימי' נמשכי' הנה לכאורה ה"ה נמי היית יכול להשיב מברכת ספירת עומר שהמצוה נמשכת מ"ט יום ומברכי' עלי' ואם חשיב התם כל יום מצוה בפ"ע הוא ונגמר לשעתו משו"ה מברכי' א"כ ה"נ בזבה אי הי' מקיים מ"ע של וספרה לה הי' כל יום ויום מצוה בפ"ע מיהו מ"ש ממעקה דמברך אעפ"י שיש לו משך זמן יפה כתבת וכן בכתיבת תפילין לולי דעשיית' אינו גמר מצוה היינו מברכי' לעשות תפילין כמבואר פ' התכלת:

ומ"מ אומר אני לקיים דברי הרב המשיב שי' ולהבי' ראיה לדבריו מברכת להכניסו בבריתו של א"א ע"ה שאין אנו מברכי' עובר לעשייתן קודם המילה כיון שיש בה משך זמן וחיישי' שמא יארע קלקלה במילה ויתקלקל ויניחנו וילך לו ע"כ מברכי' בין מילה לפריעה ועיי' ברא"ש ס"פ ר"א דמילה ובב"י וה"נ בתחלת כתיבת ס"ת לא מצי לברך ובתפילין אמרי' לעשות תפילין אחר שכבר נכתבי' כהלכתם והוא עוסק בגמרן ותפירתן אז הי' צריך לברך לעשות תפילין ולא לכתוב רק לעשות תפילין כעין שמברכין במזוזה לקבוע מזוזה ה"נ הי' לברך לעשות לולי שאין העשי' גמר מצוה ובמעקה באמת אינו מברך אלא במכוש אחרון בשעה שסותם הפרצה האחרונה שלא יפול הנופל ממנו דקודם לזה איננו מעקה וזה פשוט בעיני:

נמצא לפ"ז בתחילת הכתיבה בודאי א"א לברך בשום אופן ובסמוך לגומרו מי לימא שאינו חסר אות א' שאינו יוצא י"ח עד אחר הג"ה הנכונה ואז כשיהיה נגמר ההג"ה ואגלי מילתא שהוא ס"ת כשר איגלי מילתא שכבר קיים המ"ע משעה שתיקן הטעות האחרון שמצא וכבר עברה לי' מצותו ועל מה יברך עתה דכיון דאידחי אידחי ועיי' מג"א סי' קנ"ח סקי"ו כנ"ל ליישב דברי הרב נ"י:

אבל מ"מ לא נ"ל זה דעכ"פ יכתוב עד לעיני כל ישראל ושם ימתין ויגיה כל הספר ואח"כ יברך ויכתוב לעיני כל ישראל דאז הוא הא דמקיים מ"ע מתחיל וגומר אבל לע"ד אין קושי' זו צריכה לפנים כי אלו הי' חז"ל בקיאין בחסרות ויתירות היו מתקנים ברכה לס"ת אבל יען שהם עצמם לא היו בקיאי' כמבואר בקידושין למ"ד ע"א דאפילו בפסוקי לא בקיאין ועוד איכא כמה פעמים דהמסור' פליג אהש"ס וכותבי' כהמסורו' ולהש"ס פסול הס"ת ותימא איכא במס' נדה ל"ג ע"א ובתו' ד"ה והנושא כתי' חסר וי"ו יע"ש דלדינא קיי"ל כהש"ס ולענין כתי' ס"ת כתבי' מלא בוי"ו ואע"ג דמהר"ם לונזאני בספר אור תורה נדחק ליישב מ"מ דוחק הוא ועוד ממעבירם לא תי' כלום וכהאי גוני טובא וכיון שכן וקיי"ל ס"ת שחסר אות א' לא נקרא ס"ת כמבואר מלשון הש"ס פ' הקומץ אפשר ס"ת חסר אות א' וכו' א"כ ממילא א"א לברך בשום אופן כנלע"ד:

תשובה נג

דאתי שנית קהל שלא הי' לה' ס"ת וניתן לה' ס"ת מנדיב לב אחד אם יברכו הציבור הטוב והמטיב על אותה הנתינה כדקיי"ל בש"ע או"ח סי' רכ"ג סעי' ה' בשארי מתנו' שהוא טובה לנותן ולמקבל:

אי לא נתנה במתנה אלא ע"ד שאלה כרוב נותני ס"ת לבה"כ אין כאן מקום שאלה דפשיטא דלא יברכו על שאלה ואך אי נתנו במתנה להק"ק ועדיין אי לא נשאר לו ס"ת אחר כבר כ' הגאון בני יונה דלדעת הפוסקים דע"י שנותן ס"ת שלו לחלוטי' לציבור הפקיע מעצמו מ"ע של תורה ומחוייב לכתוב לו ס"ת אחר וממש ביטל מ"ע שהי' מוחזק בה עד עתה א"כ אין כאן טוב לדידי' ועכ"פ לית כאן ברכת הטוב והמטיב אך הספק שיברכו הציבור שהחיינו וכן אם להיחיד עוד ס"ת אחר ונתן זה במתנה להציבור בזה יש להסתפק אי יברכו הטוב והמטיב:

הנה בספר הלקט חלק ב' קע"ט ז"ל קהל שבנו או שקנו בה"כ אם מברכי'. תשובה יעמוד ש"ץ ויברך בקול רם הטוב והמטיב עכ"ל ולא הביא שום סברא וראיי' כדרכו ז"ל. ובס' מחזיק ברכה כ' שמדבריו משמע דעכ"פ שהחיינו לא יברכו ולפע"ד כיון דכ' מג"א סי' רכ"ג סק"ה דאין לברך על קניית ספרים דמצות לאו ליהנות ניתנו ונראה דברכת

רמ"מ דס"ל שם דמברך לאו על המצוה אלא על הקנין דלא גרע מכלי חדש וכן מורה לשון רמב"ם פי"א הלכה י"א דמצוה הבאה מזמן לזמן או שיש בה קנין כגון הקונה תפילין וכו' או מעקה וכו' הרי אתי עלה מטעם קנין וא"כ י"ל דוקא יחיד החונה ס"ת או אפילו ציבור שבנו בה"כ דה"ל קנין חשוב ולאו כל יומא מתרחיש אבל ס"ת של ציבור אע"ג דעניים הם מ"מ לא יגיע לכל א' על חלקו מנה חשובה שראוי' לברך על הקנין ואי משום מצוה הא לאו ליהנו' ניתנו ולא יהא אלא ספק מ"מ ספק ברכות להקל ולא יברכו הכ"ד הכותב בחפזי משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נד

שלום וכ"ט לרב טב ה"ה הגאון המופלא ומופלג ומפורסים כערוגת הבשם גן הדסים גל אגוזים ע"ה כש"ת מו"ה צבי הירש יחי' אב"ד ור"מ דק"ק זאלקווע יע"א:

יקרתו הגיעני ושמחני בדברי תורתו המשמחים לב ע"ד האמור בירושלמי ר"פ כיצד מברכי' וז"ל ר' חגי ור' ירמי' סלקין לבי חניותא קפץ ר' חגי ובירך א"ל ר' ירמי' יאות עבדת שכל המצות טעונין ברכה מנין שנל המצות טעונות ברכה ר"ת ר"א בר כהנא בשם ר"א ואתנה לך לוחו' האבן והתורה והמצות הקיש תורה למצוה מה תורה טעונה ברכה אף מצות טעונות ברכה עכ"ל ופי' המפרש מהר"א פולדא דבי חינונית' היינו מושב הדיינים וברך על מ"ע של בצדק תשפוט עמיתך והוקשה לפר"מ ני' אתשו' הרשב"א סי' י"ח וכן הוא אות באות בתשו' המיוחסת לרמב"ן סי' קפ"ט דאין לברך על עשיית משפט משום שמא לא יקבלו עליהם את הדין ע"ש וכי נעלם מהם הירושלמי הלז וניחא ליה לפר"מ דהרי דברי רשב"א צריכים ביאור שכ' שמא לא יקבלו עליהם את הדין ומה בכך הרי יורדים לנכסים ומוציאין ממנו בע"כ (מדכתי' והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך העבוט החוצה) וצ"ל דס"ל לרשב"א דע"י הכפי' אין לברך דהוי קלקול וכמ"ש הראב"ד הביאו בכה"ג רס"י א' ורק על תחלת דין הי' לנו לברך וקיי"ל כל דבר שאין עשייתו גמר מצוה אין מברכין וזהו כוונת הרשב"א הנ"ל אין לברך על דין כי שמא לא יקבלו עליהם את הדין הבעלי דינים נמצא הי' זה התחלת הדין דבר שאין בו גמר מצוה עד שיכוף ועל הכפי' אין לברך דהוי קלקול זהו כוונת הרשב"א וא"כ לק"מ על רשב"א מהירושלמי דהירושלמי לטעמי' דס"ל מברכין על התחלת מצוה כגון לעשות סוכה ולולב אעפ"י שאינו גמר מצוה כמ"ש תוס' במנחות מ"ב ע"ב וא"כ לשיטתו ברכו בכניסותם לדין והרשב"א כ' עפ"י ש"ס דילן וא"ש אלו דברי פר"מ ושפתים יושק:

ולולי דבריו נ"ל פי' אחר בכוונת רשב"א שמא לא יקבלו בעלי דינים את דעתו כי לכאורה אין לברך שצונו לשפוט בצדק כי שגיאות מי יבין וארשב"י דין תורה לא ידעתי נהי

שעכ"פ אין לדיין אלא מה שעיני' רואות ועפ"י דעתו יורד לנכסיו ומשמת ומנדה על המסרב מ"מ אין לברך על זה אך אם יתרצו הבע"ד ברצונם הטוב הן לדין הן לטעות ומכ"ש ע"ד פשרה הרי קיים מ"ע של דין ושלום בעולם ועל זה אינו יכול לברך כי אולי לא יתדצו בטעיותיו ומטעם זה נ"ל שאין מברכי' על מינוי הדיינים שהוא מ"ע שופטים ושוטרים וגו' ונוהג בכל מקום ובכל זמן ועיי' רמב"ן ריש פ' שופטים אע"ג שאפשר שלא יבוא לפניהם דין לעולם מ"מ חיוב להיות שופטים ממונים וכמו שמברכין על בדיקת חמץ אפילו לא ימצא כי מחויב שיבדוק עכ"פ ימצא או לא ימצא וה"נ מתחייב להעמיד שופטי' ומ"ט אין מברכי' והטעם נ"ל האדם יראה לעינים ואולי השופטים שאנו ממנים אינם עפ"י דין תורה וחפץ ה' אולי איכא דעדיפי מינייהו ומשו"ה נ"ל אין מברכי' על כתיבת ס"ת אע"ג דהכתיבה הוא גמר מצותה משום דלא בקיאין בחסירות ויתרות ואפילו חכמי התלמוד לא הי' בקיאים ע"כ אין לברך כי ס"ת שחסר בו אות אחת אינו יי"ח בו כמש"א חז"ל פ' הקומץ אפשר ס"ת חסר אות א' ומשה אומר לקוח ספר התורה הזה ע"ש ש"מ לא נקרא ס"ת חסר אות אחת אפילו (וע' לעיל סי' נ"ב). גם פי' הירושלמי לא נ"ל כפי' מהרא"פ ז"ל דאי כדברי' שברך על שבתו כסאות למשפט א"כ מה צורך להביא ראי' שמברכי' על המצות ויליף לי' מתורה וכי עד כאן לא שמעינן שמברכי' על התפילין וציצית ומצה ומרור וסוכה ולולב ומשנה שלימה שנינו ברך על הפסח פטור של זבח אבל הנלע"ד שנכנס לחנותא היינו יום מושב סנהדרין לעיי' במילי דמתא ולתקן כל צרכי עירו כעין ששנינו ריש מ"ק וריש שקלים ובירושלמי דשקלים אלו הן צריכים ע"ש והרבה כיוצא בהם דשייכים בז"הז ובזמן האמוראים וס"ל לר' חגי ור' ירמי' כת"ק דסוכה מ"ו ע"א כשיש לפניו מצות הרבה מברך על המצות אלא התם מיירי שהמצות כבר לפניו והא דהירושלמי לא הי' המצות לפניו אלא מיד בבקר השכים כשנכנס לחנונותא להיות מוכן לכל המצות שיבואו לפניו היום הקדים ר' חגי וברך אקב"ו על המצות אע"ג שיבואו פסקי פיסקי ויש ביניהם הפסק בענינים אחרים וזה יש ללמוד כיון דכל ברכת המצות אנו למידין מהיקשא דתורה ומונה מה תורה מברך פ"א ביום על כל עניני ועסקים שיעסוק בהם היום ואפילו מפסיק למלאכתו ועסקיו חוזר הוא לתורתו על סמך ברכה ראשונה ה"נ אותו היום שישבו על מנת לעסוק היום בצרכי רבים בירך פ"א על כל המצות שיבואו לפניו ועל זה מייתי ראי' מת"ת אעפ"י שקצר קצת בלשון הירושלמי מ"מ הבקי בדרך ש"ס ירושלמי יבין כי נמצא כן כמה פעמי' וזה נ"ל יותר מפירושו של מהרא"פ ז"ל מיהו אנן קיי"ל כר' יהודה שם בסוכה מ"ו ע"א שצריך לברך על כל מצוה בפ"ע:

תו כתב פר"מ אמ"ש רש"בא בתשו' הנ"ל כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיוע אדם אחר אינו מברך ומשו"ה אין מברכין על צדקה וכיוצא דאילו אמר המקבל לא בעינא לקבולי ליכא מצוה ע"ש ומייתי ראי' מהא דפ' נערה דאין עשה ולו תהי' לאשה דוחה ל"ת משום דאי אמרה לא בעינא ליכא מצוה ע"ש והוקשה לפר"מ מברכת אירוסין דאי אמרה לא בעינא להתקדש לו ליכא מ"ע דהיא לא מיפקדה אפו"ר ואפ"ה מברכינן במ"כ לא דק בקו' זו דכוונת רשב"א כל מצוה שהיא לטובת חברו ואם ירצה חבירו שלא לקבל כאן טובה אין כאן מצוה משא"כ פ"ו שאינו לטובת האשה אלא חוב שהטיל עליו הקב"ה להמציא לו אשה שתינשא לו ואם לא ימצא הרי הוא חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה ובכל מ"ע אם יאנס ויעכבוהו גוים ולסטים או לא ימצא אתרוג ותפילין וכן כיוצא בזה אין זה בכלל דברי רשב"א וזה מבואר במתק לשונו של רמב"ם פי"א מברכות סוף הלכה ב' וכל מצוה שבין אדם למקום בין שהיא של חובה וכו' ע"ש בדברים קצרים הללו נכללו כל דברי רשב"א דמצוה שבין אדם לחבירו אין מברכין דאי אמר חברו לא בעינא אין כאן מצוה משא"כ בין אדם למקום אפילו צריך לזה חבירו מ"מ אפילו אמר לא בעינא לא נאמר שאין כאן מצוה אלא שנאנס ולא מצא מקום לקיים מצות וכן פ"ו מצוה שבין אדם למקום הוא ומברך עליו וזה פשוט וברור בעזה"י:

ובעיקר נוסח' אקב"ו על העריות העמיק והרחיב פר"מ והנה הי' לנגד עיכיו דברי הרא"ש והר"ן ריש כתובות ח' ע"א והנלענ"ד דלא נצטוינו להדי' לישא אשה אלא לפרות ולרבות ומי שיש לו בנים מפנויה נמי מקיים מצות פ"ו אלא קרא כתי' ומלאה הארץ זמה נמצא אח נושא אחותו ויעיי' לשון הרמב"ם פט"ו מאי' ביאה הכ"ט נמצא מטעם זה א"א לפרות ולרבות מפנוי' דא"כ אח נושא אחותו ומרבה ממזרים ולדעת מי שאוסר הדיוט בפלגש דהוי נמי בעילת זנות מטעם הנ"ל דכיון שהיא מותרת לאחר סוף סוף איכא משום אח נושא את אחותו וא"כ ע"כ מצות פ"ו הוא שישא אשה האסורה לעלמא נמצא אקב"ו על העריות שלא ישא אח את אחותו היינו אקב"ו לישא אשה בחופה וקידושין וי"ל ע"ד חדוד קצת לשון והתיר לנו את הנשואות דהנה הרמב"ן בפ' עריות מייתי בשם הפשטנים שנותני' טעם לאיסור עריות שלא יהי' רגיל אצלה כתרנגולת וירבה בתשמיש והרמב"ן דחה דבריהם א"כ איך התיר לישא אשה ע"י חופה וקדושין אע"כ עריות חק מחקי התורה הוא ע"ש והשתא לפי טעם הפשטנים לא שייך מ"ש לעיל דמשו"ה א"א בפנוי' משום דא"כ אח ישא אחותו דמה בכך כיון שאינם מכירים זא"ז ואינם רגילים זע"ז ליכא משום ערוה וממילא לא שייך נוסח הברכה אקב"ו על העריות אבל ממה שהתיר לנו הנשואות לנו ע"י חופה וקידושין אעפ"י שרגילים זה אצל זו ש"מ עריות חק היא שפיר

שייך חשש אח ישא אחותו ויוצדק נוסח ברכה אקב"ו על העריות לכך מסיים והתיר לנו הנשואות ע"י חופה וקידושין:

אבל צלע"ג על הגאוני' שתמהו על נוסח וצונו על העריות מאי קושיין הא עריות לשון דבוק וחיבור מער איש ולויות ומה שרגילין להגות בלשונינו ע"ז וגילוי עריות ר"ל עריות האסורי' פי' אותו דביקות ומער איש שאסרה לנו תורה ואסרה לא תגלה ערותה מקום דביקות של אותה אשה אבל אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות על הדביקות של היתר ושל מצוה והיינו בעילת מצוה או מער איש ולויות של מצוה ועל זה נצטוינו ולק"מ (ועיין בסימן שאחר זה יישוב לזה):

ומה שהרגיש פר"מ על טו"ז י"ד סי' א' שכ' ברכת שחיט' הוא על אי' אמה"ח כמו אקב"ו על העריות שנעלם ממנו דברי כל הראשוני' הנ"ל שאין מברכין על השלילה אלא על החיוב גם בעיני יפלא וקצת י"ל ע"ד הנ"ל כשם שמברכי' על שלילות העריות דעי"ז נפיק מיני' חיוב לקדש את האשה ולישא וה"נ ע"י שנצטווינו לאכול בשר בי"ט וכן בשר קדשים ונצטויונו על אמה"ח ממילא צריך לשחוט ועיי' רמב"ן פ' בראשית בפסוק הנה נתתי לכם את כל עשב וכו' שמסיים שם וז"ל וזה טעם השחיטה ומ"ש צער בע"ח דאורייתא וזו ברכתינו אשר נברך אקב"ו על השחיטה וכו' עכ"ל נראה מדבריו אחר שהרשה ית' לנו לאכול בשר בעלי חיים רצה שלא נתאכזר ולרחם עליהם למעט צערם ע"כ צוה לשחוט מן הצוואר ומברכי' אקב"ו על השחיטה כאלו נאמר אשר קב"ו לרחם על הבריות: שיל"ת פ"ב יום ד' א' דר"ח חשון קצ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נה

נפשו היפה בשאלתו ע"ד מנהג מקומו שהכלות כשטובלת טבילה ראשונה להכן לבעילת מצוה מברכת שהחיינו אי אריך או לא אריך:

במהרי"ק שרש קכ"ח ענף ב' כ' שצריך ישוב המנהג שלא לברך שהחיינו על קידושי אשה ונישואי' והניח דבר בלא טעם ובשמלה חדשה סי' כ"ח כ' הטעם כמ"ש אבודרהם כל מצוה דתלוי בדעת אחרים אין מברכי' וה"נ אולי לא יאבו ויתבטלו הקידושי' והנישואי' ולא נלע"ד דע"כ לא פליגי רמב"ם וראב"ד פ"ג מאישו' אלא דלרמב"ם מברך אקב"ו על העריו' קודם אירוסי' וראב"ד חייש שמא יחזרו בהן ע"כ יברכו אח"כ ומייתי ראי' מברכ' להכניסו שמברך האב אחר חתוך הערלה שמא יפרוש המוהל ולא ימול אבל עכ"פ מברכים עליהם והנה שם מייתי ה"ה דברי רמב"ן דפליג אהראב"ד מהירושלמי דקאמר כל המצות מברך עובר לעשייתן חוץ ממקדש בביאה פי' משום ולא יראה בך ערות דבר משמע המקדש בכסף ושטר מברך עובר לעשייתן וכן בפ"ק דפסחים בש"ס

דילן כללא כייל רב כל המצות מברך עובר לעשייתן חוץ מטבילה ותו לא שייר מידי לא אירוסי' ולא נישואי' ולפע"ד י"ל דהתם בפסחים הרי מפרשי תוס' דטעם דטבילה משום דלמא מחמת בעיתות' פרשי ולא טבלה ומתחלה אמר התם בש"ס גם חוץ משופר שמא תקלקל תקיעתו ופריך א"כ מילה ושחיטה נמי פי' אע"כ רוב מצויין אצל שחיטה מומחי' הם ולא חיישינן לקלקול א"כ שופר נמי ע"כ הדר בי' ורק טבילה דאיכא למיחש לקלקולא ואם כן הה"נ כל דאיכא למיחש לדלמא הדר בי' נמי וכמו דקיי"ל דאין מברכי' להכניסו עד אחר המילה כמבואר היטב ספראד"מ ועמ"ש רא"ש שם דהוה עובר לעשיית הפריעה וצ"ע דהא מברך להכניסו בבריתו של א"א ולא ניתן פריעה לא אע"ה ובריתו של אע"ה הוא החתוך וכבר עבר חלף והלך לו אלא הטעם משום שמא יפרוש המוהל וכתב באבודרהם אע"ג דבמוהל עצמו לא חייש דהוא ידע בנפשו דבקי הוא אבל האב תלוי בדעתו של מוהל חייש שמא יתעלף ויפרוש וכל שתלוי בדעת אחרים אין מברך עובר לעשייתן ע"ש וא"כ י"ל מש"ס דפסחי' פשיטא לי' דאין לברך עובר לעשייתן במה שתלוי בדעת אחרים ורק חשיב טבילה שתלוי בדעת עצמו שהרי מילה דפריך ש"ס התם מיני' לא פריך אלא מברכת המוהל אבל להכניסו אינו מברך עובר לעשייתן כנ"ל:

ומהירושלמי נמי ליכא ק' אהראב"ד די"ל קידושי כסף ושטר פשיטא לי' דכל דתלוי בדעת אחרים אין לברך עובר לעשייתו שמא יתבטל המעשה אבל מקדש בביאה דאש בנעורת והרי אפילו עדי יחוד הן עדי ביאה מכ"ש כשהוא עמה במטה והרי הורגים כשרואים דרך המנאפי' ופשיטא דאין לחוש לבטול ואפ"ה אין מברכי' משום ולא יראה בך ערות דבר ולק"מ אהראב"ד וה"ה העיד שבמדינו' שלו נוהגי' כהראב"ד ומ"מ בכל גלילות אלו נוהגי' כרמב"ם וכן הוא בש"ע א"ע סי' ל"ד ואפי' במדינות איטלי' וספרד דמקדשי קודם כתיבת תנאי' וחרם וקנס ושלא תחת חופה ונותני' לה מהקידושי' י"ב חדש וא"כ בשעת קידושי' יש לחוש דהדרי בהו ואפ"ה מברכי' עובר לעשייתן א"כ מכ"ש שאין טעם לבטל ברכת שהחיינו לגמרי מקידושי' ונישואי' ויפה תמה מהרי"ק ודלא כשמ"ח:

ואולי י"ל כשכ"ח ולא מטעמי' כי אנו מברכי' להקב"ה שהגיענו לזמן הזה לקנות כלי חדש זה להנות מפרי חדש ומכ"ש בקדושת זמן עצמו כרגלי' וכדומה והכל תלוי בהקב"ה עצמו הוא צוה ומי יפיר אבל דבר התלוי בבחירת וחפץ אדם ואין הקב"ה משנה בחירתו של אדם ואלו לא רצה הזוג הזה להזדווג זע"ז לא הי' ממעשי שמים לכופם לכך ואין לנו עסק בנסתרות דארבעי' יום קודם יצירת הולד והאר"י ז"ל פי' בו פי' אחר נכון אין כאן מקומו מ"מ כיון שלא נגמר ע"י הקב"ה לבדו אין לברך עליו ולא דמי למקבל מתנה

מחברו שהתם כיון שהקב"ה גזר עליו לזכות לחפץ זו בזמן הזה אלו לא רצה זה לתנו לו הי' הקב"ה מזמין לו חפץ כזה ממקום אחר והוה כלו בידי שמים משא"כ קידושי' ונשואין אע"ג דביד הקב"ה להזמין לו שום אשה אחרת מ"מ אין לברך שהחיינו על זיווג גוף זה כנלע"ד:

והנה הב"ח א"ח סי' כ"ט כ' מסברא דכיון דברכ' שהחיינו אקרא חדתא רשות ש"מ דמספק מברכי' שהחיינו וצ"ע דהרשב"א בתשובה סי' רמ"ה כ' וז"ל ולפי טעם זה כל אותן שבפ' הרואה בקנה כלים חדשים וכו' וי"ל דלאו בחובה אמרום אלא ברשות ומשום פלוגתא דאית בהון בקנה כיוצא בהן או בהיו לו כיוצא בהן ברכו' ס' ע"א שאין אומרי' ואם בא לומר מונעי' אותו עכ"ל משמע דלא כהב"ח הל"ל ובאלי' רבה סימן כ"ב הקשה בברכות ס' הנ"ל קאמר כח דהתירא עדיף והרי רש"י ריש ביצה מפרש הטעם משום דכל המסופק מחמיר ע"ש והכא לא שייך להחמיר בספק לא תשא ועיי' רשב"ם פסחי' ק"ב ע"א ד"ה להודיעך כחו דר"י י"ל זה והנלע"ד מ"ש חז"ל בברכת שהחיינו רשות איננו רשות לברך ברכה לבטלה אלא כל מי שנהנה בדבר שראוי לברך עלי' אסור להנות בלא ברכה אך לזה צריך שיעור וגבול ויש דברים שאפי' יאמר אני נהנה בטלה דעתי' אצל כל אדם ואסור לו לברך ויש דברים כגון קרא חדתא ולהרשב"א כל הני דפ' הרואה שתולה בדעת כל אדם לפי דעתו אם נהנה לא בטלה דעתו ואם אינו נהנה לא יברך והיינו רשות ומ"מ מי שיודע בעצמו שנהנה אין ברכתו רשות אלא חובה ואם יודע בעצמו שנהנה ואינו מברך הוא חוטא ולפ"ז כל דברים שיש ספק בברכת שהחיינו שוב א"א לומר מי שיודע בעצמו שנהנה א"א לומר עליו בטלה דעתו אצל כל אדם ז"א דהרי קמן דבלא"ה ספיקא או פלוגתא הוא ואם כן לא בטלה דעתו וכיון שנהנה יברך לא מספק אלא מודאי כיון שהוא נהנה וביטול דעתו ליכא כנ"ל:

ולפ"ז א"ש דכח דהתירא שמונעו מלברך בקנה וחזר וקנה עדיף דאי לאו דברירא לי' דאין לברך והשמח ונהנה בטלה דעתו לא הי' לו לומר דלא יברך כיון דגם לדידי' מספקא לי' א"כ הנהנה לא בטלה דעתו ואיך נמנעהו מלברך אע"כ ברירא לי' דבטל דעת השמח ונהנה מזה והוה כח עדיף וא"ש:

ומאי דקמן אי טבילה בכלל מצוה תחשב או לא הנה לשיטת ר"ח שבתוס' נדה למ"ד ע"א ורבנו אלי' דטבילה בזמנה מצוה וכן דעת רמב"ם פ"ג משביתת עשור אלא דבזה"ז לית לן שום טבילה בזמנה אע"פ שאינו צריך כלל לשמש בטהרות או לבעלה א"כ פשיטא שענין הטבילה גופה מצוה היא ואפילו לר"ת דס"ל לאו מצוה אלא כשצריך לטבול יטבול והוה כשחיטה שהוא הכשר אוכל מ"מ בשחיט' גופי' נ"ל עיקר כמ"ש הפרישה בי"ד סי' א'

דשחיטה לאו כברכת הנהני' היא אלא ברכת המצוה ממש ומשו"ה אילם שוחט ואחר מברך ומוציאו אע"פי שהאחר אינו שוחט עתה ואע"ג בברכת הנהני' אם אינו אוכל אינו יכול להוציא אחר י"ח מ"מ שחיטה לאו ברכת הנהני אלא מצוה גמורה היא ולפע"ד מ"ש בהג"א פ"ק דחולין שלא יברך אחר אינו משום דמחשב לי' כברכת הנהני' דז"א אלא משום דכל עצמו שאדם מוציא חברו בעשיית מצוה דכל ישראל ערבי' מ"מ הוא מטעם שלוחו כמותו כדילפי' מושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וקיי"ל כל מאי דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי והאי אילם דאיהו לא מצי לברך לא משוי שליח וטעם החולקים נ"ל דס"ל דלצאת בברכת ותפלת חברו איננו מטעם שלוחו כמותו דא"כ יתפלל ראובן בעד שמעון אפי' אינו שומעו ואינו בפניו אע"כ כל מה שמוציא חברו בתפלה איננו מטעם שליחות וכמ"ש תוס' רי"ד פ"ב דקידושין דמצוה שעל גופו לא שייך שלוחו כמותו ואין אדם יכול להניח תפילין על זרועו של עצמו בעד זרוע של חברו ע"ש וה"נ אין שפתותיו נעות בתפלה וברכה כאלו שפתי חברו נעות וממללות אלא הטעם משום דשומע כעונה וה"ל כאלו הוא עצמו עונה בשומע קול תפלה ושופר וכדומה וכיון שכן אפי' אילם השומע נמי י"ח בברכת חברו ומצי שחיט כנלע"ד דבהא פליגי ולא כט"ז י"ד סי' א' סקי"ז ע"ש אבל לעולם לכ"ע שחיטה מצוה ממש היא ולא רק הכשר מצוה וה"צ טבילה ואפי' טבילת ימי טוהר שנהגו לטבול רק ממנהג ואפ"ה מברכי' וציונו וכמ"ש תוס' מ"ד ע"ב ד"ה כאן וכו' ועיי' רא"ש סוף יומא שמברכי' על הדלקת נר יוה"כ ולא על טבילת עיה"כ וצ"ע שם ומכ"ש תינוקות שלא הגיע זמנה לראות וטובלת לדם חימוד דפשיטא דלפי הנ"ל מצוה ממש הוה כמו שחיטה ולהרמ"א סי' כ"ח הוה מברכי' שהחיינו על השחיטה אי לאו דאית בי' הריגת בעל חי אך כבר צוחו עליו האחרונים:

ויען בברכת שהחיינו רבו כמו רבו רעות שונו' סברות עצמם שאין להם על מה שיסמוכו בש"ס וכבר כתבנו כל שא"א לומר בטלה דעתו והוא נהנה מצוה לברך נ"ל הכרע' ס' פרי תואר סי' כ"ח שכל מי שמתחנך תחלה לחיוב מצוה יברך לא כמ"ש רוקח שעל כל מצוה מברך בחינוכה אלא הנכנס לחיוב מצות וע"כ יברך כל בר מצוה בתחלת הנחת תפילין על כל מצות שעתיד לעשות כל ימיו אע"ג שאותן שקבוע להן זמן יברך כל בהגעת מברך שהחיינו ופירשו רש"י בכהן המתחנך לעבודה דאע"פי שלא הניחו לעבוד עבודה עד שיהי' בן עשרי' ואז כבר נכנס למצוה משנת י"ג מ"מ מתחנך אז למצות כהונה ומברך על כל מה שעתיד לעבוד עבודה כל ימיו ולפ"ז י"ל דמנהג נשים בעירו שמברכי' שהחיינו על טבילה ראשונה הורה גברא להן אחינוך כל מצות שהנשים רגילות בהם והם בפרטות טבילה חלה והדלקה והיא מסתמא נוגעת בראשונ' בטבילת מצוה ואיתתא

לאו בת הנחת תפילין היא ע"כ מברכת שהחיינו על טבילה ראשונה שנכנסת לחינוך מצות נשים כן יש ללמוד זכות שלא יהי' מנהג הדיוטו' מטעות והיכי דלא נהיג לא נהגי והיכי דנהיג נהיג ואריך וחשש ברכה לבטלה ליכא לפע"ד כמ"ש לעיל:

ואיידי דאיירי לעיל בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד פ"ג מאישות בברכת אירוסי' הנה נוסח הרמב"ם שהבדלנו מן העריות דקשי' לי' נוסח וציונו שהרי אזהרת איסור הוא ולא ציווי והר"ן ריש כתובת האריך בזה היכן מצינו ברכה על איפרושי מאיסורא וזה ימים כבירים תמהתי מאוד היכן מצינו דעריות הוא איסורי ערוה כי לשון עריו' הוא דביקות והשרש' זה בזה כמער איש ולוית המעורה בלויה שלו ואך בתורה נכתבים ב' פרשיות בעריות האיסורים ולדבק בהן ע"כ רגיל על לשון חכמים עריות ור"ל האסורים אבל אקב"ו על העריות היינו שציוונו על התדבקות מער איש ולוי' והיינו מפסוק ודבק באשתו ולא תיקנו לשון וציוונו על פ"ו משום שזה אין בידו אבל ההדביקו' בידו לקיים וא"כ מאי קושי' לרמב"ם ולר"ן הנ"ל ושבתי וראיתי משו"ה יחדו לשון עריות על הדביקות האסור ולשון בעילה על בעילת של מצוה ובתורה גופי' במקום האזהרה כתיב לא תגלה ערותה ובמקום מצוה כתיב ובעלה משום דסתם לשון בעילה היינו גמר ביאה וסתם לשון מער איש היינו דביקות בעלמא בהעראה ועיקור מצוה לגמור ביאה ולא ח"ו לערות ולפרוש ע"כ במקום מצוה נקט לשון ובעלה ובאיסור חייב אפי' על העראה ע"כ נקט לשון ערוה ועריות ומיושב קצת קושיתינו הנ"ל. אך מ"מ אני תמה על ש"ס מגילה כ"ה ע"א המכנה בעריות תני רב יוסף קלון אביו וקלון אמו וצ"ע מה ענין קלון לערוה וכן צ"ע מ"ש תוס' במגלה ל"א ע"א ד"ה במכחה וכו' כך לא תגלה ערותם בעונותם עכ"ל ור"ל שלא יגלה קלונם ולא הבנתי זה וה' יאיר עינינו בתורתו הכ"ד החותם בברכה משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נו

נשאלתי מהרבה אנשים ששמעו בשם ת"ח א' שהורה בהגיע יום ד' הבע"ל שהוא זמן קידוש החמה אם ירצה ה' שמברכי' ברכה זו אפי' אם לא תראה החמה מה דעתי בזה ואמרתי אין דעתי מסכמת כלל אמנם נהירנא ביצקי מים ע"י מורי הגאון החסיד מה' נתן אדליר זצ"ל בשנת תקמ"ה והוא נשען על ידי וביר והיתה מכוסה בעבים אך נראית רושמה מבין העבי' אבל נשלא תיראה כלל לא נראה לי לבדך על אור היום אע"ג דיומא דעיבא כולי' שמשא מ"מ אין לברך אלא כלשון הש"ס הרואה חמה בתקופתה והרמב"ם פ' יו"ד מברכות הלכה י"ח הרוא' חמה ביום תקופה של ניסן וכו' כשרואה אותה ביום רביעי בבקר וכו' מדחזר וכ' כשרואה אותה ביום רביעי בבקר ולא אמר סתמא ביום

רביעי בבקר כשיאיר היום יברך אע"כ דוקא כשרואה אותה בבקר וכן הוא לשון ר' יונה פ' הרואה והוא לעולם בליל רביעי למחר בבקר וכשרואה החמה מברך עושה בראשי' עכ"ל משמע דוק' כשרוא' דאלת"ה ה"ל למימ' למחר בבקר ונ"ל דאם אין רושמה ניכרת בעבים לא יברכו כלל אפי' בלא שם ומלכות:

ואם יאוחר דבר עד אחר ג' שעות זמניות על היום יברכו עד חצות בלי שם ומלכות כן הורה הזקן בפרי מגדים לחוש לדעת מלבושי י"ט שהביא באלי' רבה וכן נכון אבל אח"ז לא יברכו וע"כ נ"ל אע"פי שכבר נהגו לברך אחר יציאת בית הכנסת משום ברוב עם הדרת מלך והמנהג נתיסד עפ"י משאת בנימין סי' ק"א מ"מ כשהוא יום מעונן כל הקודם לברך כשרואה החמה אפילו ביחידות מוקדם לברכה:

ומידי עיוני ראיתי בהגהת מיי' בשם הערוך ומביאו הרב"י לפרש כשהמאורות מכוסים ג' ימים בעננים לכשיתפזרו העבים יברכו ולדדהו אין מקום לקדוש החמה הזאת שאנו נוהגי' ולכאורה צ"ע האמר אביי בברכות נ"ט ע"ב ואימת הוי אמר אביי כל כ"ח שנין וכו' ודוחק לומר שאותן המפרשים לא היו גורסי' כן בש"ס וי"ל דקשי' להו קו' מ"ב סי' ק"א וכן הקשה בשיורי כה"ג לא"ח סי' רכ"ט הא הך חשבין של אביי הוא לתקופות שמואל שאין בין תקופה לחברתה אלא צ"א יום ז' שעו' ומחצה ויהי' מספר ימי השנה שס"ה ימים ורביעי' ואז יהיה החשבון מכוון מכ"ח שנה לכ"ח שנה כפירש"י בברכות שם ואנן הא קיי"ל כרב אדא שכל י"ט שנה נשלם מחזור ומשמשי' חמה ולבנה בשוה בראש מזל טלה ואז היה לנו לברך ותי' שם דזה לא יהיה בתחילת ליל ד' וכיון שכל כ"ח שנה הוא בתחלת ליל ד' כמו בתחלת יצירה אע"פ דלרב אדא אינו כן מ"מ מברכי' ותי' דחוק מאוד וס"ל להמפדשים בודאי הברייתא דהרואה חמה בתקופתה הלכתה היא ואביי דהוה ס"ל כשמואל מפרש לי' עפ"י סברת שמואל אבל לדידן דקיי"ל כרב אדא אין מקום לפירוש זה כלל דממ"נ בכל י"ט שנה שמשמשי' כא' לא יהיה זה בתחילת ליל ד' ובכל כ"ח שנה אין כאן תקופה שכבר עברה החמה מאותה מקום עפ"י חשבון ר' אדא האמתי וא"כ אין לפרש הברייתא אלא כדרך הרואה ים הגדול שכשרואה לפרקים משלשים יום לשלשים יום מברך ואעפ"י שאין בו שינוי כלל מ"מ מברך על ראייתו ה"נ דכוותי' ואולי גם בזה הגי' שלשים יום כשכיסו העבים את החמה ולא נראית שלשים יום כשחוזר ורואה מברך ואין להקשות א"כ מאן דגני בבית אפל שלשים יום ורואה חמה יברך כמו בים הגדול י"ל מ"מ גם בבית אפל הי' מרגיש בה בתוך שלשים כמו שאמרו בירושלמי לענין בדיקת חמץ שאין לבדוק לאור הנר ביום אפילו בבית אפל דלא כמו דמנהיר בלילה מנהיר ביום דשרגא בטיהרא לא מהני אפי' בבית אפל כנ"ל ליישב

שיטתם ונכון הוא משא"כ כשכיסוהו העבים שלשים יום לא פעל השמש פעולתו כראוי' בעולם כל שלשים וכשחוזר לפועלו מברכי' א"נ י"ל שלשה ימים ממש קאמר דאז הוי כמו מעשה בראשית דלאחר שלשה ימים נבראו המאורות ברביעי:

מ"מ על הרמב"ם לא נוכל לתרץ כן דאיהו מייתי בלי פקפוק בפ"י מברכות הלכה י"ח הך דאביי ואיהו פסק כרב אדא בהלכות קדוש החודש וסתרי אהדדי ודברי המ"ב אין להם שחר מ"ש כיון שחל תחלת ליל ד' מברכי', איך נברך ועפ"י אמת אין כאן שום תקופה ולא הגיעה החמה לראש מזל טלה בתחלת ליל ד' בממשלתו שבתאי ועל מה נברך וצע"ג:

וראיתי בס' שכה"ג שמקדם לא נהגי כלל בברכה זו כן משמע בתשו' משאת בנימין אולי הוא מטעם הנ"ל ומ"מ אחרי דנהיגי בה עלמא עפ"י הגאוני' הנ"ל וגם הרי"ף מייתי להא דאביי בפשיטות ורמב"ם ורא"ש וטור וקבעו הרב"י בש"ע ממנו אין לזוז ובאמת לא ידעתי מ"ט לא נהגו נשים לברך ברכה זו ג"כ ולא שייך הכא הטעם שכ' בברכת הירח שהנשים גורמים מיעוט הירח וזה לא שייך הכא ומ"מ מה דנהיג נהיג ומה דלא כהיג הבו דלא לוסיף עלה ועדיין צ"ע:

ברוך ה' כי הגיענו ליום ד' ז' ניסן וברכנו ברכה זו באסיפת עם ה' פה פ"ב תקע"ג לפ"ק קודם הברבה אמרנו הללו את ה' מן השמים ואחר ברכת עושה מ"ב אמרנו פיוט אל אדון על כל המעשים עד וחיות הקדש ואח"כ מזמור השמים מספרים כבוד אל ואח"כ עלינו לשבח וקדיש. פ"ב יום ה' ח' ניסן תקע"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נז

שלום לידידי תלמידי המופלא שי':

נשאול נשאלתי מאביו הרבני נ"י להורות דעתי הקלושה במי שחכר מהשר כמה כפרים עם שדותיה והשכיר החוכר לו לצרכו כפריים נכרי' לעבוד עבודתו של זה הישראל בבית ובשדה לכל המצטרך וכן החכיר לו השר הבהמות לצרכי השדות על אחריות של ישראל החוכר ונסתפק מה יהיה דינו בשבת:

והנה קשה עלי מאוד לחוות לו דעתי בענין זה מטעם הכמוס המובן אבל קשה עלי יותר מזה להשיב פניו ריקם ע"כ אודיעהו דעתי בקיצור נמרץ כמוכרח ועושה שלא לרצונו והוא יעתיק לשוני לאביו הרב נ"י:

ואומר קבלנות אין בו שום איסור מעיקר הדין דאדעתי' דנפשי' קאעביד ורק משום מראית עין ובהא פליגי לר"ת מותר לגמרי ולר"י בשדה דעביד לאריסות מיהת מותר ורק להרמב"ם אסיר אפי' בשדה קבלנות אבל רק משום מראית עין וכל זה מבואר ספ"ק דע"ז

ובטוא"ח סי' רמ"ד וע"כ נראה פשוט דיש לסמוך בכה"ג אסברת ר' נטרונאי גאון שהביא הב"י סי' רמ"ג דאם שכרו או קנאו וחזר והשכירו מיד טרם שנקרא שמו עליו מותר וכעין ראי' לדבריו מספ"ק דע"ז דהקשה מהרש"א דה"ל להקשות הש"ס אמתני' דשם מ"ש מרחץ משדה ולק"מ דהא מתני' דהתם לא עסיק בדיני שבת אלא מדיני הפקעת מעשר ולא תחנם ואשמעי' דבח"ל מותר דליכא כל הני אבל מדיני שבת לא מיירי ומשכחת לי' דליכא איסור שבת כגון שלקח ומכר או השכיר מיד וכר' נטרונאי גאון:

אלא בש"ע שם השמיט חלוקה דקנאו והרגיש במג"א שם סק"ג וראיתי בתוס' שבת שכ' דה"ה קנאה דומי' דהשכירה אלא דמן הסתם כשקונה כותב ומעלה בערכאות שלהם ומתפרסם מיד ואסור ע"ש ולזה אני אומר איכא תקנתא כשגם הקבלנות נכתב בערכאות שלהם ומתפרסם לכל דקבלן הוא ושרי כיון דמיד שקנה השכיר הפועל ולא נקרא שמו עלי' אלא ע"י הארכי וע"י הארכי בעצמו מתפרסם ג"כ שכירת הנכרי א"כ טוט אסור וטוט שרי ודין זה מבואר סי' רמ"ו סי"ד וכן דין הבהמות מבואר שם ואין כאן בית מיחוש לפע"ד ולא אאריך יותר:

תשובה נח

שלום וכ"ט להתורני הקצין ה' איצק אויסטרליץ נ"י:

נעימות בימינו הגיעני ומ"ש שמעלתו לא רצה לשאול את פי הרב מטעם ידוע ושאל לשארי מופלגי תורה ונטה דעתם להתיר רק שלא רצו להורות מידי דפרהסי' מפני הרב וכבודו יפה עשו וכן נאה להם אך לא היה להם להוציאו חלוק והחיוב מוטל עליהם לדון לפני הרב בענין זה ואם לא ישוו דעתם לדעתו הלא יש רבנים מכריעים בעולם תלי"ת אבל עכשיו שהוציאו את מעלתו חלוק גרמו מחלוקו' ואין אדם נתפס על צערו ותגבורות האהבת הניצוח גורם הרבה עד שהוציאו קול ומלעיזי' על מעלתו דברים אשר לא יאותו לכיוצא בו ולא ברצוני אני נכנס לזה אלא לגודל הפצרת חמיו ידידי ני' לא יכולתי להשיב פניו ריקם:

לפי דברי מעלתו חכר מהשר מכירת המלח על ג' שנים ומתחלה בנה לו חנות עם ערל א' בשותפות ושוב נתפרדה החבילה ביניהם והשתתף עם גוי אחר דהיינו שהניח הגוי סך חמישי' זהובים לתוך השותפות להיות לו חלק מה בגוף המלח וגם מושכר הוא בקבלנות בכל ימי השבוע נוטל מכל ככר מלח שהוא מוכר סך ג' פגים והנה אם יסגור החנות בשבת יהיה הפסד גדול ולדברי חמיו עיקר ומכירת המלח לנכרי' הוא בשבת דוקא ומעתה נפשו בשאלתו אם יש להמציא היתר שהנכרי השותף הנ"ל ישב בחנות וימכור ויטול שכר קבולת שלו מכל ככר כמו בחול:

בספ"ק דע"ז מבואר בשותף נכרי צריך להתנו' עמו תחלה קודם ששתפו ומבואר ברמב"ם דאפי' שותפו' רק בסחורה נמי דינא הכי והנה בתשו' ר' שרירא גאון דמייתי ב"י סי' רמ"ה משמע דבכל ענייני שותפו' הדין כן אך מהר"ן שהביא ב"י שם מבואר דוקא באותו ענין שותפו' של א' עובד ביומו אבל בשותפו' ששניהם ביחד עובדים כל ימות החול והנכרי לבדו עושה בשבת ואין הישראל עושה כנגדו בחול מותר דגוי אדעתא דנפשי' לחוד עביד וישראל נוטל חלק ריווח שלו בחנם והרב"י השווה גם דעת הרמב"ם כן ומ"מ בש"ע סתם כרב שרירא גאון להחמיר והרמ"א שם סוף הסעי' מייתי דעת הר"ן להקל ומשמע שכן נראה עיקור ושוב סוף סעי' ג' מייתי רמ"א בנשתתפו ולא התנו תחלה יש להתיר ע"י קבולות והמג"א גמגם קצת על היתר זה וסיים וצ"ל כיון שיש לגוי חלק בו לא חיישינן למראית עין ולכן מותר וכו' וה"ה לשכרו בקבולת ולא ייחד לו שבת עכ"ל ונ"ל דכל זה נדחק מג"א כיון דקאי נמי אשותפות רחיי' ותנור אבל בשותפות בחנות עדיף ממכסשבסי' רמ"ד דעיקור ההיתר בדברי' אלו אי לא שרית לי' איסור קל יעשה אי' דאוריי' ובמכס שקיבל מן האוכלים שאין כאן כתיבה לא שייך זה כמ"ש מג"א שם סקי"ז ובחנות כותבים שהרי עיקור איסור מקח וממכר הוא משום שמא יכתב ואפי' במכס שלוקחים מסחורה שכותבים ושפיר איכא למיחש לאי' דאוריי' לעומת זה הרי הוא מצוה לגוי להדי' לכתוב בשבת משא"כ בחנות אע"ג דאתי למכתב אבל אינה מצוה לגוי לכתוב וסברה זו נזכרה בנב"י ח"ב סי' כ"ט נמצא בחנות איכא תרתי לטיבותא שאינו מצוה לגוי לעשות עבורו אלא שבות בעלמא ואי לא שרית לי' אתי ישראל למכור ויבוא לכתוב ואיכא אי' דאוריי' משא"כ במכס דאי במכס מסחורה דאיכא למיחש שיעשו ישראל אי' תורה לעומת זה מצוה לגוי לכתו' פתקאות המכס ובמכס אוכלי' דליכא אלא שבות בעלמא אך לעומת זה הא ליכא למיחש שיבוא הישראל לאי' דאוריי' וכבר עמד בזה בטו"ז סק"ו במג"א סקמ"ז בשם הב"י ואפ"ה שרי משום פסידא:

וענין הפסידא כ' מג"א סקי"ח וז"ל וי"ל מ"מ אותו יום יש פסידא דחשבי' לכל יום בפ"ע עכ"ל ר"ל כיון שלקח באורענדע וצריך לשלם להמלך נמצא מגיע ליום זה סך מה והוא הפסד ונהי בכל זה אין היתר אלא בהפסד גדול דומי' דמכס דאמרינן מתוך שבהול יבוא לאיסור גדול וכמ"ש ומשמע גם מתשו' מהרש"ל סי' ק' מ"מ סגי במניעת ריוח גדול כיון דעכ"פ איכא נמי פסידא ממש דיומא וא"כ כיון דעכ"פ איכא נמי פסידא ממש דיומא ואם כן כיון דשרינן במכס כה"ג אפי' בלא שותפו' א"כ עכ"פ בחנות דאיכא נמי שותפו' ומכ"ש היכא דשותפות כעין הר"ן הנ"ל דבכל השבוע עושים ביחד הישראל והגוי דלהר"ן מותר להדי' א"כ פשיטא דשרי עכ"פ בקובולת ובהבלעה פי' ששכור הוא

לכל ימות החול לקח מכל ככר כך וכך וא"כ בנידון שלפנינו דאיכא כל הני שלקח באורענדע מהשר והגוי שותף עמו כל ימות החול וגם לקח בקבלנות ובהבלעה ואיכא נמי הפסד רב יש להתיר ובתנאי שיתפרסם השותפו' לכל באי שער עירו ומשו"ה נ"ל דוקא כשהשותפו' עיקור אם מעט ואם הרבה ושכר קבולת הוא להיתר שבת אבל אם הקבולת עיקור דהיינו שהוא באמת משרת שלו והשותפו' נעשה משום היתר שבת קשה לסמוך דודאי איכא מ"ע עיי' לשון מג"א סי' רמ"ה סוף סעי' ח' הנ"ל. אך שיהי' הישראל יושב ומשמר אפי' בסמוך לו אע"פ שיצא ההיתר מהט"ז ססי' רמ"ד שומר נפשו ירחק וכבר צווח הגאון בעל תוס' שבת על זה וסיים מוטב שיהיה שוגגי' ואל יהיה מזידין ורגיל אני לומר למוכרי יי"ש שימכרו מע"ש להגוי הממונה שלו כך וכך מדות נמצא הגוי הוא מוכר את שלו ומה שמשייר יחזיר הישראל ויקנה מהגוי אחר שבת ובזה אינו צריך להיות יושב ומשמר וגם ניצול מכמה פקפוקים בהיתרא הנ"ל:

ודברי נב"י הנ"ל תמוהים שכ' שיהיה משכירי' החנו' להגוי בכל שבת כדי שאם מכניס סחורה לשלו הוא מכניס ואין לו מובן מה עכין זה לכאן וכי משום הכנסה לבית אסרינן ועכנ"ל שקיצר במובן ורצונו דישכור לו החנות עם החיריות והחכירה של יום השבת וכמ"ש מג"א סי' רמ"ד סוף סקי"ח:

ועכ"פ לישב הישראל בשבת שם בחנות הרוצה לסמוך יתיר לעצמו ואמנם דעתי אינה נוחה בזה והכלל צדיקים ילכו בדרכי ה' הישרים והשומר שבת ומענגו כהלכתו יזכה לנחלה בלי מצרים וה' קרן עמו ותורתו ירום הכ"ד. פ"ב נגהי ליום ב' ח' חנוכה קפ"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה נט

שלום רב לעוסק בחוקי חורב משנתו נקי ורב ה"ה המופלג החרוץ הרב מהו' לימא נ"י:

נועם מכתבו כלו מחמדים הגיעני על נכון שם חשף זרוע בכחא דהיתרא לחפש זכות בחפש מחופש להנגיד ני' ששכר מהשר בית בשול שכר (ברייאהויז) ופועל נכרי מושכר לו לשנה כי כן דרך כל עושי שכר וטרח למצוא קולא לבשל גם ביום ש"ק להצילו מהפסד גדול מאוד לפי דברי' אם תושבת המלאכה בשבת וכה דבר מעלתו באם יקציב לפועל שיקח לו מכל בישול יורה שכר חביות א' לעצמו באופן שיהנה הפועל מגוף המלאכה יהיה דומה לאריסא ויהיה מותר מדינא ורק משום מראית עין דכיון דלא עביד לאריסותא יאמרו שכירו הוא לזה כ' מעלתו כיון שהבית ההוא עומד בכפר שכלו נכרים ואין דר שם אלא יהודי א' או שנים והם ידעו בהאריסות ולא שכיחי כלל אורחי ישראל דמקלעי התם בשבת כידוע א"כ תו ליכא משום מראית עין אלו דבריו:

אומר אני ההיתר שיקח הפועל מכל יורה חביות א' לא נ"ל כלל מתרי טעמי חדא דאריסות דשדה ניטל שליש ורביע כדרך האריסין שמטריחין בשביל זה בשדה כזו אבל לטרוח לבשל יורה בשביל שכר חביות א' שכר אינו אלא הערמה בעלמא אם לא יתנו לו שיעור כל שכרו משכר וזה לא יעשה הפועל וראיה לזה מדכ' כל הפוסקי' דבמרחץ לא שייך שיקח מגוף הפירות ומשו"ה לא מני אריסות וק' אמאי לא ישכירנו ויתנה עמו שיהיה לו ולבני ביתו רשות לרחוץ במרחץ בחנם אע"כ כיון שאין דרך שיטריח אדם להסיק מרחץ בשביל הנאה מועטת כזו אינה אלא הערמה ואסור:

ותו נ"ל דאפי' אי נימא בדבר מועט שיהיה מגוף הפירות מהני היינו אם נאמר א' ממאה שיוציא השדה יהא שלו או מה שירוויח בשכר יקח א' ממאה שנר נמצא כל עבודתו הכל להנאתו אבל כאן כשנאמר שיטול חביות א' נמצא כל מה שמרבה יותר בשביל ישראל הוא עושה ואפי' משום שמא ירבה בשבילו אסרינן מכ"ש כשמרבה תוס' מרובה על העיקור שאסור וגם בזה י"ל הא דמרחץ הנ"ל גם מ"ש דכיון דליכא אלא אותן היהודים השייכים לזה תו ליכא חשדא הרמ"א לא כ' כן בסי' רמ"ד ומג"א סק"ז ע"ש:

ויותר היה נראה שאם יקצוץ שכרו מכל מאה בישולים במשך שנה או חצי שנה או שנתים לא יקפיד עמו בכך כלל ואז אדעתי' דנפשי' עביד ולא ישכיר אותו כלל על שום זמן:

וזה נ"ל פי' הטור סי' רמ"ג לפיכך עושה בקבלנות שהב"י הגיה ע"פי מהרי"א בהבלעה והב"ח מקיים הגיר' בקבלנות ומג"א צווח עליו כי כרוכי' שהוא שלא כדת של תורה דקבלנות הוא ששכרו בכל חדש בכך וכך ואם גוי דעביד בשבת אינו עושה אלא לטובת ישראל:

ולע"ד גי' בקבלנות מוכרח הוא דמלשון הטור משמע אחר שכ' בשם הרא"ש דבמדינתינו נתפרסם שרגילין להשכיר מרחץ מותר להשכירו הלכך מותר בהבלעה והוא תימה מאי הלכך דהא בי' קאי ומיני' מיירי ולא ה"ל למימר אלא ובלבד שלא ישכירנו יום יום ויקח שכר שבת אבל הלכך מותר בהבלעה אין לו שחר אע"כ הטור בא לחדש דין לומר הואיל ונתפרסם שמשכירין המרחץ א"כ אפי' יארע מקרה שאחר רוצה להשכיר לו פועל בקבלנות מותר דיאמרו שכר המרחץ מישראל וס"ל להרא"ש כשיטת הר"י פ"ק דע"ז בשדה דעבדי באריסות מותר נמי בקבלנות וה"ה למרחץ בזמנינו ודלא כרמב"ם דאוסר נמי בשדה מטעם שכ' הר"ן וה"ה כמ"ש בשמו מג"א סי' רמ"ד סק"ה וזה בא הטור לחדש ומיהו בקבלנות לחדש אי אפשר שזה הוא בודאי שלא כדת של תורה כמ"ש מג"א גם כיון שברא"ש כ' בהבלעה וכן ברבינו ירוחם איך פליג הטור אאביו והוסיף חידוש זה

אע"כ גם להטור הוה קשיא לי' אהרא"ש אי בהבלעה כפשוטו מאי הלכך דקאמרו ע"כ פי' בקבלנו' מורכב עם הבלעה והיינו כנ"ל שישלם לו ממספר היסק מרחצאות והיה במשך זמן אימתי שירצה ולא יזכיר לו הימים הפרטים שהסיק לאמור ביום פלוני וביום פלוני כך דא"כ יזכיר היסק של שבת בהדיא וזה אסור אך יבליע החשבון בסתם כך וכך הסקתי ויגיע שכרו כך וכך באופן שכל פעם שמטריח הגוי מטריח בשביל עצמו ואין הישראל דוחק הזמן עליו אם יעשה בשבת או בחול ונראה אפי' להראב"ד דאוסר בשוכר לארוג לו בגד שהוא דעת הי"א שבש"ע סי' רמ"ד סעי' ה' היינו כשאין הגוי מרוויח במלאכה כלל ואינו עושה רק לטובת ישראל כי שכירתו משתלם לזמן ע"ש מג"א סקי"ד וט"ו ושוב מצאתי קרוב לזה בתוס' שבת סי' רמ"ג סק"ב אלא דלא נחית למה שכתבתי ומ"מ לדינא אין דבר חוצץ בינינו יע"ש:

ולכאורה דברי מהרי"א צ"ע דגרס בדברי רב נטרונאי להשכירו לשנים ופי' ב"י שמשכירו בפ"א לשנים מרובים דה"ל כמכר ולא כשכירות וא"כ מה שסיים עוד ונתפרסם הדבר צריך לומר תרתי בעינן שיהיה כעין מכר וגם שיתפרסם הדבר וא"כ מ"ש הרא"ש דבסביבותינו כבר נתפרסם צ"ל וגם שישכירנו לשנים הרבה דבחדא לא סגי מאי האי שכ' אח"כ הלכך מותר בקבלנות ולא ישכירנו יום יוס ותימא הוא אפילו לחדש ושנה לא מהני אלא לכמה שנים וצ"ע:

מיהו מ"ש מותר בקבלנות אם נפרש כנ"ל דלא מיירי בקבלנות דזמן אלא בקבלנות דמלאכה א"ש ומ"מ מה שסיים לאסור שכירות יום יום הוא תימא וע"ד הדוחק י"ל כך דבברייתא סתמא קתני לא ישכור אדם מרחצו לנכרי וקשה להמציא ההיתר שאם כבר השכירו כמה שנים זא"ז ונתפרסם ישכירו לנכרי ויעשה בו מלאכה בשבת דסתם גזרו חז"ל בשלמא אם בכל סביבותינו וגלילותינו דרכם בשכירות לא קשה מגזירת חז"ל דמתחלה לא גזרו אלא כל מדינה ומדינה וזמן וזמן לפי מנהגם כמ"ש הראשונים ומייתי בב"י וד"מ אבל אם במדינה אין מנהג להשכיר רק זה האיש הרגיל עצמו בכך קשה להתיר אמנם אם השכירו בפ"א לשנים הרבה דזה הוי כמו מכר וי"ל אין זה בכלל גזירת חז"ל לא ישכיר אדם מרחצו תני' אבל לא ימכור לא תנן ונהי דמ"מ גם במשכירו לכמה שנים איכא למיחש למראית עין מ"מ אם גם נתפרסם הדבר שוב ליכא מראית עין ורק משום שחז"ל סתם אסרו אז נימא אנן שזה לא הוזכר כלל בדברי חז"ל דזה כמכר נמצא לפ"ז היכא שנשתנה מנהג המדינה להשכיר מרחץ בכל סביבותינו לא בעי שכירות כלל לשנים הרבה דהכל כמנהג המדינה ולא מיירי הרא"ש משנים הרבה וה"א אפי' שכירות ליומו מהני משו"ה הוצרך דליומא עכ"פ לא ישכירנו משום שכר שבת:

מ"מ בהא סלקינן דיש לנו עמוד גדול דהרא"ש והטור ורבינו ירוחם מתירים להדי' באופן הנ"ל וזה דעת הב"ח ושכן הסכים לדינא בס' תוס' שבת לפרש קרוב לזה ולא מצינו מי שיפליג על זה בעיקר הדין:

נמצא אם יקצוץ עמו על כך וכך בישולים יתן לו כך וכך ולא יקפיד כלל עמו על זריזות המלאכה ויש לנו עוד קולא דהרי עכ"פ הי' הגוי יכול לבשל סכום יורותיו ביום א' ולנוח בשבת ומה שהוא אינו עושה כן אינו עושה אלא לרצונו ואין לישראל שום הנאה ממלאכת שבת וסברא זו כ' מהרש"ל בתשו' סי' ק' אלא שם לא קצץ והכא עדיף טפי דקצץ נמצא הגוי נהנה וישראל אינה נהנה כלל ממלאכת שבת באופן שקרוב לודאי שיהא זה מותר מדינא ורק משום מראית העין אסור דהיינו מראית עין דבני ביתו הדרים שם בכפר שמא יהי' מי שיחשדנו ששכרו לזמן כנהוג בכל פועלים כאלו:

וחזרתי על כל צדדי קולא להצילו מחשד זה ולא מצאתי דבר ברור להתיר דלדמותו למכס ומטבע שבמרדכי דמייתי סס"י רמ"ד כבר כתב מהרש"ל בתשו' הנ"ל אפי' עשיית מלח לא דמי להתיר מטעם היתר מכס ומטבע דהתם הפסד גדול ועוד הוה כמציל מידם:

ועוד נ"ל כיון רלא התיר המרדכי אלא מטעם דאי לא שרית ליה והוא בהול על ממונו יעשה המלאכה בעצמו ע"ש וא"כ תינח מלאכת הכתיב' דמטבע או חתיכת כסף למטבע שפועל ישראל יכול לעשותו בעצמו וחיישינן אבל בשול שכר שצריך אומן מופלא אי נמי שרית ליה לא מצי ישראל למיעבד בעצמו אפשר שאין להתיר מ"מ איני' אומר בו לא איסור כיון דמידי דרבנן הוא ורק משום חשדא ואולי שהפסד גרול ורב יותר ממכס ומטבע ואין לדמות הענינים בשגם לדעת הרמב"ם בפי' המשנה ספ"ק דע"ז אינו חושש כלל לחשדא דישראל דכ' שהגוים יחללו ה' ויאמרו ישראל לא מנטרי שבתא משמע דס"ל דלא נחשדו ישראל על השבתות וכל א' ידין אותו לזכות ורק משום חלול ה' דגוים ונראה דזה הי' בימים הראשונים שהיו טובים מאלו שלא הורגלו ישראל לאמור לנכרי בשבת לעשות לו שום מלאכה להחם תנור ולהדליק ולכבות נרות והי' הגוים יודעים שאין שום מלאכה של ישראל נעשית בשבת ע"י גוי וא"כ אם ירא' שגוי מחמם מרחצו של ישראל יאמרו ישראל לא מנטרי שבתא אבל בזמנינו אלו ע"י שנפוצו ישראל בארצות הצפון הקרים בימי הקור והוצרכו בשבת להחם תנור בית החורף ע"י גוים ועי"ז רבו המכשלה בעו"ה שהגוי עושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה בשבילם וגוים שבמדינותינו סוברים כי כך הוא שמירת שבת ישראל לא יעשה אבל אומר לגוי ועושה א"כ אין כאן חלול ה' בבישול שכר בשבת ע"י גוי שלא יאמרו לא מנטרי ישראל שבתא עי"ז טפי:

וכן בשביתות בהמה שכ' מעלתו הלא רעיוניו לנוכח יביטו היטב בהתרים שכ' רמ"א סס"י רמ"ו ולעומת זה מ"ש והחמיר בתשו' צמח צדק סי' ל"ה דכל הני היינו כשהם כבר בידי גוים ע"ש אבל לא לכתחלה ואם באנו לומר הפסד מרובה הוה דיעבד וגם הצמח צדק מודה כמבואר למעיין בדבריו היכא שאינו רק מניעת הריווח אלא הפסד גמור ע"ש מ"מ מידי לא תצא הוראה להיתר ועל זה אנו מתפללים שתהי' פרנסתינו בהיתר ולא באיסור ואין הכוונה בלא גניבה וגזילה שזו אינו בידי שמים אבל הכוונה דברים האסורים ונצטרך להתירם משום הפסד פרנסתינו לשיזבן רחמנא מאלו וכיוצא באלו:
פ"ב נגהי ליום עש"ק ז' א"ר תקע"ה לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה ס

ארץ רעשה והתגעשה במלחמות אשר נתהוו סביבות גבולנו פור התפוררה הארץ מוט התמוטטה על ידי יריית חצים ואבני בליסטראות אשר יורו המורים מעבר לנהר דונאיי אל תוך עירנו ק"ק פ"ב ופגשו בבתים ונהרסו יסודי החומות והשתות כמה מאות וגם יקוד יקד והציתו אש ונשרפו קרוב למאתים בתים ואחרי האש והרעש רוח סערה ומי גשמים שוטפים כמה פעמים דשכיחי האי שתא הכא אשר עי"ז נפלו כשבר נבל יוצרים שארית פליטת החומות בעמדם בלי מחסה וכיסוי גג על גבם ודין גרמא הפסד ממון לרבבות והאחרון הכביד אחינו בני ישראל סחופים ומדולדלים מבלי מצוא מקום מנוח דירת מנוחה אשר ייטיב להם ולנשיהם ובניהם וטפם הרה ויולדות יחדיו ולהיות כי רבו כמו רבו עתה הבונים חרבות למו נימולים ואינם נימולים ע"כ יקר מאוד למצוא פועלים ושארי צרכי הבנין כפי מסת המלאכה ואם יאוחר דבר הבנין זמן מה הנה ימי הסתיו יקרבו ויאתיון וירבה ההפסד וגם יכפול צערא דגופא וטלטולא דהני גברא. גלל כן שחרו פנינו להמציא להם היתר לבנות גם בשבת קודש כי הדבר ידוע אם יפגרו הפועלים ביום ש"ק איכא למיחש שיומשכו בדברים אל בית אחד מהערלים לבנות שמה ואז לא יחזרו לבית ישראל ויתבטלו בנינם ח"ו:

ואופן השכירות של הפועלים הנהוג פה יש הבוני' על ידי שכירי יום ממש ומשלמים שכר פעולתם יום יום ואמנם היהודים שכרו עם האומן שקורין מיינסטר שהוא יעמיד פועלים ושכירי יום שלו חרשי עץ ואבן ולבסוף יעלה בחשבון כמה הוציא הוצאות וישולם לו קרנו בראשו וקוצצי' לו סך ריוח לכשיברך על המוגמר ואין ליהודי בעל הבנין עסק עם הפועלים כלל רק עם האומן אשר קצץ עמו:

והאמנם בעו"ה הדור פרוץ כבקעה וראוי' לגדר גדר ולעשות סייג לתורה להחמיר ולא להוסיף קולא אך אני הגבר ראה עני עמי וההפסד הרב ההוא וצערא דגופא טובא עין

ראתה ותעידה ע"כ אמרתי בכל כי האי גוונא כחא דהיתרא עדיף ואעיי' קצת בשריותא דהאי מילתא ומאשר לאדם דעת חונן אשאל ואתחנן יחוננני דעה בינה והשכל ולא אכשל ח"ו ויהי' רעוא דאימא מלתא דתתקבל:

הנה לכאורה היה נראה להתיר מטעם שכ' מג"א סי' רמ"ד סק"ח דאיכא למסמך אהך דיעה שבי"ד סי' קמ"א ס"ד דברבי' ליכא חשדא וה"נ כיון שהדבר נוגע לכמה מאות נפשות מישראל ה"ל כרבים דלא שייך בהא חשדא והשתא כיון דמעיקר הדין ליכא איסורא דהרי קצץ עם האומן וגוי אדעתא דנפשי' עביד דאע"ג דהפועלים הבונים הם שכירי יום של האומן מ"מ הם אדעתא דהאומן אדוניהם עבידי ולא אדעתיה דישראל ולא נעשו שלוחו של ישראל כלל והאומן הרי קצץ עמו ואדעתא דנפשיה עביד וידוע שהאומן בעצמו אינו פועל בידיו שום פעולה רק מבקר לפרקים את הפועלים משרתים ומעיין ומשגיח עליהם:

וגדולה מזה כ' בתשו' חו"י סס"י רמ"ב שנ"ל לפשוט דמותר לומר לנכרי אמור לנכרי פלוני שיעשה לי מלאכתי משום דה"ל אמירה דאמירה והגאון מה' גרשון זצ"ל דחה דבריו בסי' רמ"ט מש"ס ערוך שבת ק"נ לא יאמר אדם לחברו נכרי לשכור לו פועלים ע"ש והנה עדיין אני אומר דהיינו באומר לנכרי בשבת עצמו לשכור לו פועלים משום דהאמירה בעצמה אית בה איסורא משום ממצוא חפצך ודבר דבר אבל האומר כן בחול נהי דאמירה לנכרי גם בחול אסור מ"מ אמירה דאמירה אין ראי' לאסור כולי האי ומ"ש עוד הגאון דלחומרא יש שליחות לנכרי ונעשה שלוחו של ישראל הנה אנן לא קיי"ל הכי כמ"ש הרב בית שמואל סס"י ה' סקי"ט ע"ש ועוד היינו דוקא באומר אמור לפלוני שיעשה לי א"כ ה"ל כממנה לו שליח שלא בפניו אבל הכא שאינו אומר להאומן שיצוה לאדם ידוע לעשות לו מלאכתו אלא שיעמיד לו פועלים מאשר תמצא ידו ה"ל מילי ומילי לא מימסרי לשליח ולא נעשה שלוחו אפילו בישראל מכ"ש בגוי עיי' מ"ש ר"ן בגטין ס"פ התקבל ע"ש:

ועוד שאין הפועלים ברשות הישראל כלל והם עבדי אדוניהם האומן והוא משלחם בכל יום לאיזה בנין אשר ירצה ולאשר יהיה שמה רוחו ללכת לבנות ולנטות שמה יעסקו נמצא שאין השכירי יום פועלים ושלוחו של ישראל כלל והאומן הרי קצץ עמו ומצורף לזה עוד שהרי ידוע ששוכר את הפועל לעשות עמו ששה ימים בשבוע וכן משלמים לו שכר ששה ימים לשבוע וא"כ דעת הישראל שינוח ביום השביעי שבת קדש ואך רק הוא הפועל לדעת עצמו מחליף קדש בחול ונח ביום חגו נמצא מה שעובד בשבת לדעת עצמו עושה שינוח ביום א' אשר מפני צירוף כל הנ"ל הי' נראה בפשיטות שאין

כאן איסור שבות מעיקר הדין רק ממה שאסרו חז"ל אפי' בקבולת מפני חשד הרואים שיאמרו ששכר הישראל את הפועלים בעצמם להדי' ומשלם להם שכר שבת להדי' וא"כ כיון דליכא אלא חשדא וברבים ליכא חשדא הי' נראה להתיר בפשיטות:

אמנם כד מעיינת הא ליתא דא"כ תקשי לך מתני' פ' מקום שנהגו בתודוס איש רומי שהנהיג את בני רומי לאכול גדי מקולס בלילי פסחים ושלחו לו אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נידוי משום דמחזי כקדשים בחוץ וק' הא ליכא אלא חשדא מפני הרואי' והתם רבים הוה כל בני רומי וברבים ליכא חשדא אע"כ לומר היכי אמרי' ברבים ליכא חשדא היינו בדבר השייך לרבי' כגון ההוא דפ' כל הצלמים דההיא בי כנישתא דהוה בה אנדרטא ועיילו בה שמואל ורב יהודה משום דברבים ליכא חשדא ובהכי מיירי נמי מג"א סי' רמ"ד סק"ח הנ"ל אבל דבר שאינו משתתף לרבי' אפי' אלף יחידים איכא חשדא לכל א' בפני עצמו והיינו הך גדי מקולס דבני רומי וא"כ בנידון שלנו שאין הבנין משתתף לרבים אלא כל אחד בונה ביתו לעצמו שפיר למיסר משום חשדא ודע דהך דברבים ליכא חשדא צל"ע מש"ס סוכה י"ג ע"ב פירש"י ד"ה כאומר מודים מודים וכו' ע"ש והתם רבים הוה:

אבל הנלע"ד להתיר מטעמים אחרים חדא כיון דכל או רוב בני הקהלה עוסקים בדבר זה ונושאים ונותנים בה מוזרת בלבנה לא שייך חשדא ולא מיירי רז"ל אלא ביחיד הבונה ביתו ובני עירו אינם יודעים ענינו ואתו למיחשדי' אבל הכא שכל השכנים יודעים בענין ליכא חשדא וכעין שכ' גאונים ופסקו הרב המחבר והרמ"א בש"ע סס"י רמ"ג גבי מרחץ וליתר שאת נוכל לפרסם הדבר ע"י הכרזה בב"הכ הקדושה ולעשות פומבי לדבר ואע"ג דבעלמא לא סמכינן אהכרזה כמבואר ביבמות גבי חליצה דאיכא דידע בהא ולא שמע בהא מ"מ הכא בלא"ה נמי הדבר מפורסם ולא נצרכה אלא להעדפה שפיר איכא למסמך דליכא חשדא מבני העיר:

אך הרב ט"ז סי' רמ"ד סק"ג שדי ביה נרגא ודחי מהלכתא להך דסס"י רמ"ג משום מה דכ' רמ"א שם בשם תשו' אשכנזית דאפי' הדר בין הגוים איכא למיחש לאורחים וא"כ ה"נ איכא חששא דחשדא דאורחים ולפע"ד דכל דברי חכמים קיימים והך דאורחים אינו סותר כלל להך דסס"י רמ"ג דהנה מג"א שם הקשה ממ"ש תי"ט רפ"ג דשביעית דלא חיישינן לחשדא דאורחים דעוברים ושבים ותי' בדוחק בשביעית הקילו ותי' זה דוחק גדול דאדרבה נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות ועוד מסברא חמור טפי מעשה בגופו להוליך זבל לזבל שדותיו בשביעית מאמיר' לנכרי' בשבת ועיי' ערובי' ס"ח ע"א ומי לא שני לך בין שבות שע"י מעשה מאמירה לנכרי שהוא שבות שלא ע"י

מעשה כך היא גירסת בה"ג שם עיי' רי"ף ורא"ש פרא"דמ בענין זה תו הקשה מג"א מסי' תרע"א דלא חיישי' לחשדא דאורחים ושם תי' דבלילה לא שכיחי אורחים גם זה דוחק דזמן נר חנוכה הוא עד שתכלה רגל מן השוק ואז שכיחי אורחים אבל הנלע"ד דמקום הניחו לי דהתם בירושלמי הקשה תחלה מבני עירו שיחשדו אותו שמוליך זבל לשדה ותי' בני עירו יודעים אם יש לו בית השלחי' הצריך זבול או לא ועל זה אמר הדא דתימא דליכא למיחש לעוברים ושבים ופי' שהאורחים הרואים שזה מלאו לבו להוליך זבלו בפרהסי' בפני המון בני עירו ישראלים ידעו האורחים ויבינו מסתמא יודעים בני עירו שאין לו בית השלחי' דאל"ה לא מלאו לבו לעשות כן ומשו"ה לא חיישי' לאורחים והוא הדין והוא הטעם בנר חנוכה וכן נמי במרחץ בסי' רמ"ג כיון דשכיני' הם ישראלי' ומחמם המרחץ בשבת לא יחשדוהו האורחים משא"כ תשו' אשכנזית שבסי' רמ"ד מיירי להדי' מאדם הדר בין הגוים ולכשיבואו שם אורחים יחשדוהו לומר הואיל ודר בין הגוים ואין הישראל רואהו מלאו לבו לעשות רע לשכור לו פועלים נכרי' נמצא ממ"נ אסור לבנות בית בקבלנות אי דר בין ישראל איכא חשד שכיני' ואי דר בין הגוים איכא חשד אורחים אבל בנדון שלפנינו כבר נסתלק חשד השכיני' מטעם שכתבתי לעיל א"כ משום אורחים נמי ליכא שיבינו שאין אדם מישראל פוקר בפרהסי' בקהל ועדה מישראל לולי שעשה בהיתר עפ"י הוראות חכמים:

וחזי לאצטרופי נמי שיטת ר"ת דס"ל דבשבת מותר בקבולת ולא חיישי' למראית העין וה"ה לקציצה הנ"ל ואע"ג דכ' תוס' ספ"ק דע"ז דהר"י דחה כל ראיותיו מ"מ נראה דלא מדחיי' בגילי דחטתי ושיעור ראיותיו כך הם דס"ל לר"ת נהי דכלים שביד הכובס ה"ל מלאכות תלוש בביתו של גוי וליכא חשדא מ"מ נתינת הכלים לגוי בביתו של ישראל עם חשיכה ה"ל חשדא בביתו של ישראל שהרואה שנתנו לו עם חשיכה יסבור ששוכרו לכבסו בשבת ואפ"ה מותר ש"מ דליכא חשדא בשבת ולחזק זאת הראי' מביא מרחיי' ואופן ראייתו היא כך דהא רבה מפרש הברייתא משום השמעת קול רצונו לומר שמתפרסם המלאכה בשבת ויחשדנו שומע שטוחן בשבת ור' יוסף מוקי ליה כבית שמאי ומשום שביתת כלים וכ' שם תוס' מ"ט דר' יוסף דמוקי לה כב"ש ולא משום השמעת קול ותי' דלא ס"ל כלל הך דהשמעת קול והנה היא גופי' קשי' מ"ט לא ס"ל כלל וע"כ מטעם הנ"ל משום שראה שריותא דב"ה דכלים לכובס עם השמש וכלים שבבית ישראל ה"ל ממש כפרהסי' ואפ"ה לא חשש ב"ה מכ"ש לרחיי' שיטחן מאלי' נמצא מוכח מרב יוסף דהוה ס"ל בפירוש דהך דכלים לכובס כפירושו של ר"ת והנה שם מבואר בתוס' דר"ת פסק כר' יוסף דלא חיישינן להשמעת קול הואיל וקאי

ר' אושיעי' כוותיה א"כ ממילא דלא ניחוש בשבת לחשדא כמוכח מהך דכלים לכובס וממילא דלק"מ מהירושלמי דפסק כרשב"א לאסור קבולת בשבת משום דס"ל כרבה דחייש אפילו ברחיים להשמעת קול ואיהו ע"כ ס"ל נתינת כלים עם חשיכה לא הוה כמלאכת תלוש בבית ישראל אבל מ"מ אנן קיי"ל כר' יוסף ודלא כהירושלמי כנ"ל בישוב שיטת ר"ת ואף שאיני כדאי להכריע אפי' להחמיר ומכ"ש להקל ובשגם שר"ת עצמו לא עשה מעשה כדבריו מ"מ חזי לאצטרופי להנ"ל ובפרט בשעת הדחק כנדון דידן:

ותו הא כ' מרדכי פ"ק דשבת בשם הר"מ שהתיר לקבוע לגבות מכס בשבת משום פסידא דאי לא שרית לי' אתי למיעבד אסורא רבא והעלה ט"ז סי' רמ"ד דלאו דוקא איסורא דאורייתא שיכתוב אלא איסורא רבא דרבנן שישכור פועלים להדי' ומשו"ה התיר בקבולת וגביית מכס הוה מלאכת פרהסיא כמ"ש הרב"י וה"ל כמחובר ואפ"ה התיר משום פסידא רבא דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ויעבור איסורא רבא וה"ה בנדון דידן וכדברי הטו"ז י"ל נמי מלשון חי' רשב"א ר"פ מי שהחשיך דכ' שהמתירא מפני שוללי' לא נתיר לו לטלטל ממונו מה תאמר אי לא שרית לי' אתי לטלטולי מה בכך וכי נתיר לו טלטול משום טלטול ע"ש משמע מדבריו דאי הוה איסורא רבא דרבנן מתירי' לו איסורא זוטא רק טלטול משום טלטול לא נתיר לו דמאי אולמא דהאי מהאי:

ועוד הא מייתי רשב"א ור"ן ר"פ מי שהחשיך וה"ה פ"ו ובטור רס"י של"ד והרב"י שם שיטת ר"ת ותו' והתרומות וסמ"ג דס"ל משום הפסד ממונו התירו לטלטל מוקצה להחביא מפני השוללים וחומסים אע"ג דליכא למיחש שיעבור איסורא ונ"ל ראייתם מר"פ מי שהחשיך כך דאמר ר"ה היתי' בהמתו טעונה כלי זכוכית שהם מוקצה כגון קרני דאומני מביא כרי' וכסתות ומניח תחתיהם ופריך הא מבטל כלי מהיכנו ומוקי לה בשליפי זוטרי והדר פריך מברייתא דתני' מתיר החבלי' והשקי' נופלים אע"פי שמשתברי' ומוקי לה בכולסא והא קמ"ל דלהפסד מועט לא חששו והקשה הרשב"א אמאי לא מוקי ליה בשליפי רברבי ע"ש שתי' בדוחק גדול וכן בתוס' מ"ג ע"ב ולשיטת התוס' וסייעתם הנ"ל ניחא דפשיטא להש"ס דמשום הפסד ממונו התירו לטלטל מוקצה להדי' והא דאמרי' ריש פרקי' דהתירו לטלטל פחות מד' אמות משום דאי לא שרית לי' אתי לאתויי' ד"א משמע משום פסידא לחוד לא התירו התם היינו לטלטל ברה"ר פחות מד' אמות שזה הוא אי' חמור שהוא חצי שיעור מאיסור דאורייתא משו"ה אי לאו דחששו שיביא ד"א להדי' לא התירו לו משא"כ טלטול מוקצה פשיט להש"ס שהתירו לו והא דהצריך ר"ה שיביא כרים וכסתות היינו משום דאפשר למיעבד קצת בהיתרא עבדי' אבל בשליפי רברבי דא"א למיעבד בהיתירא דהרי אם יביא כרים וכסתות יבטל

כלי מהיכנו מותר לטלטלם בהדי' וטוב יותר מלאפושי בטרחא להביא כרים ומשו"ה הוצרך לשנוי' בכולסא ולהפסד מועט לא חששו ולא התירו להביא כרים וכסתות לבטל כלי מהיכנו לשעה קלה ע"ש ברשב"א:

וגם הר"ן ר"פ מי שהחשיך ס"ל כהתוס' בזה אלא שמחלק דהיכא דההפסד בא עליו פתאום לא התירו לו משום שאז בהול הוא ואתי למיעבד אי' דאורייתא כמו שאמרו בהצלה מפני הדליקה והעלה דשוללי' ה"ל כהפסד פתאום ואסור להחביא מעותיו משום דלמא אתי למיעבד אי' דאורייתא ודע דלפ"ז מ"ש הר"ן פ' חבי' דף ש"ז ע"א גבי צנור שעלו בו קשקשי' ע"ש צ"ל דס"ל דזה הוה כמו הפסד פתאום אבל בהפסד שאינו פתאום ס"ל להקל כהתוס' ועמג"א סי' ש"ז סק"ז מייתי הר"ן דפ' חביות ולא הרגיש בהנ"ל:

ונ"ל דגם התוס' וסייעתם ס"ל חלוקו של הר"ן לחלק בין הפסד פתאום כי היכא דלא תקשי עלי' מהצלה מפני הדליקה באותה חצר עתו' ר"פ כל כתבי והא דהתירו להחביא ממונו מפני השוללים אע"ג דפחד פתאום הוא ואיכא למיחש אי שרית לי' אתי למיעבד אי' דאורייתא י"ל דס"ל דלהחבי' מעותיו לא שייך שום איסור דאורייתא וזה מבואר למעיי' היטב בלשון התרומות הובא ביתה יוסף רס"י של"ד העולה מכל זה דלהתו' ור"ת ותרומו' וסמ"ג והר"ן התירו לטלטל מוקצה משום הפסד מרובה ומבואר נמי דלאו דוקא טלטול מוקצה אלא ה"ה כמה שבותים הקלים ממוקצה והך דידן לפי מה שבארנו שאין בו איסור אלא משום חשדא בעלמא ברור הוא דלא חמיר כל כך כטלטול מוקצה דהא גזירת נחמי' בן חכליה הוא ואפ"ה הקילו משום הפסד מרובה ומכ"ש בנידון דידן דאפשר דאפי' הרמב"ן והרשב"א והטור החולקים ולא חשו להפסד מרובה דממונו מ"מ דצערא דגופא דשלימים וכן רבים דמחסרי דיורא לא גרע מחולי שאין בו סכנה שאומר לנכרי להדי' ועושה מכ"ש להתיר עכ"פ איסור קל כזה ומכ"ש דאי לא שרית ליה אפשר דאתי למיעבד איסור רבא לשכור פועלים שכירי יום להדי':

מכל הלין טעמי שפיר באנפאי לחוות דעתי בפני מופלגי תורה שבק"ק ואם דעתם מסכמת להתיר אזי דרינא בהדיי' שיבא מכשורי וה' ירחם ויברך את עמו בשלום ולא ישמע עוד בכי וזעקה בבתינו ולא שוד ושבר בגבולינו ויעלנו לציון ברנה הכ"ד החותם פה ק"ק פ"ב נגהי ליום עש"ק חמשה עשר באב תקס"ט לפ"ק מש"הק סופר מפפ"דמ:

תשובה סא

שלום להרב המופלא ומופלג מו"ה דוד כ"ץ נ"י אבדק"ק רעטע יע"א:

נועם מכתבו הגיעני השתא הכא והשליח ממהר מאוד מפני הכנסת כלה ע"כ לא אוכל להאריך בשגם שאני חוץ למחיצתי וספרי אינם אתי עמי:

והנה שאלתו אודות בנין חומות בית הקברות שהקבלני' א"י אינם רוצים לשבות ממלאכתם ב' ימים זא"ז יום ש"ק ויום אידם שלהם וגם בלא"ה איכא למיחש שיתבטל חלילה לגמרי כי הבנין ההוא הוא כקוץ בעיני השרי' וצריך השתדלות רב ואיכא כמה חששות הידועים גם גוף הקרקע אינה של ישראל רק מוחכרת על זמן משרים כמשפט מדינה זו וא"כ אין המלאכה נקראת על שם ישראל כלל כל אלו דברי מעלתו:

תשובה אומר אני כי פשיט הוא דבקבלנות אין כאן איסור רק מפני חשדא ומג"א סימן רמ"ד כתב שסומכים עצמם בתיקון הרחוב בשבת אחד דעה בי"ד סי' קמ"א סעי' ד' דברבים ליכא חשדא אלא שהעלה משום ח"ה אסרי' בנין ב"הכ למה יאמרו הגוים ישראל לא מנטרי שבתא שהרי הם אינם מניחים לעשות מלאכתם בפרהסי' ביום אידם ובודאי אין חילוק בזה אם הב"הכ הוא נבנה על קרקע ישראל או על הקרקע גוי המשכיר לישראל כיון שהבנין הוא של ישראל ול"ד לרחוב כלל דאין שייכות לישראל כלל דשייך להשר וגם ידוע הוא מה שמפנים האשפה ברחובות בשבת הוא מפני יום אידם שביום א' ואי הי' ידינו תקיפה הי' מפנים הרחוב בעש"ק לכבוד השבת נמצא פינוי הרחוב אינו נקרא על שם ישראל משא"כ ב"הכ ומכ"ש ב"הק שמיתי ישראל קבורים שם ומצבות עומדים שם וכל רואם יכירו כי הוא מלאכת ישראל פשיטא דאיכא ח"ה טפי:

ולומר דאולי משום כבוד המתים לא ניחוש לח"ה ובפרט מילתי' כבר אמורה דשכיחי טובא שמה חטוטי שכבי ואיברים מתגוררים בפי חזרים וע"י בנין החומה יהיה להם למשמרת לבלתי יהי' למרמס מ"מ נראה ראי' לאסור מפ"ק דביצה מת בי"ט שני יתעסקו בו ישראל דכחול שוי' רבנן ומסיק דהאידנא דאיכא חברי לא יתעסקו בו ופירש"י שמא יראו שקוברים מיתיהם יכופו אותם למלאכתם ג"כ א"כ איכא ק"ו השתא התם אי נמי יכופו אותם ליכא אלא אונס ורחמנא פטרי' ואפ"ה משהין המת ולא חשו לכבודו אפי' אשתהי ואיכא חשש סרחון מכ"ש ח"ה הגדול דליכא למיחש לכבוד הבריות היכא דאיכא ח"ה אין חולקין כבוד לרב ואע"ג דכ' הרא"ש פ"ק דביצה שם וז"ל וגם לא מיסתבר כלל שלא יהי' כבוד הבריות דוחה שבות דרבנן אמירה לנכרי ואע"ג דלא סריח ע"ש ואפי' החולקים דוקא בלא סריח אבל היכא דסריח מודים אפי' בי"ט ראשון דאוריי' א"כ ה"נ דאיכא חטיטי שכבי ובזיון רב פשיטא שהי' להתיר ז"א ושתי תשובות בדבר חדא אטו מטעם אמירה לנכרי שבות אתאינן עלה הלא הכא אפי' שבות ליכא בקבלנות וברבים דליכא חשדא רק משום ח"ה והרא"ש מיירי במקום שאין ח"ה שאין הנכרים מקפידים ביום אידם על מלאכת פרהסי' ועוד בקבורת מיתיהם אין מקפידין והם עצמם

קוברים וליכא ח"ה רק אמירה לנכרי אבל בנין החומה: ח"ה הוא ומי יוותר חלק גבוה וכבודו ית"ש:

וזאת שנית הא קמן דמ"מ בשבת אסור לקבור אפי' ע"י אמירה לנכרי אפי' מוטל בבזיון וסריח אע"ג דהתירו כמה שבותי' משום כבוד הבריות טלטול אבנים מקורזלות בשבת בב"הכ וטלית שאינה מצויצת כהלכתא בכרמלי' ס"פ הקומץ מכ"ש שהיה להתיר שבות דאמירה דקיל טפי וע"כ היינו מטעם שכתבו הראשונים שגנאי הוא למת שנתחלל שבת בעבורו ואם כן מה שמשביח בכבודו במהירות קבורתו פוגם בבזיון חלול שבת משא"כ בי"ט ראשון כיון שצרכי הדיוט נעשי' בי"ט משום א"נ ואע"ג דצורך המת לא הותר באי' דאוריי' מ"מ אין גנאי לו כ"כ אם יקבר בי"ט א' ע"י עממין וא"כ בנידון דידן דבשבת קאי אין להתיר לכאורה אך בכל זאת נ"ל כיון דהך דח"ה בבנין ב"הכ לא הוזכר בפוסקים אלא מג"א כ' כך מדעתי' דנפשי' והגם שעשיתי לו סמוכים מהא דאיכא חברי הנ"ל מ"מ נ"ל הוא לא אמרו אלא אם לא יתבטל בנין ב"הכ לגמרי ע"י שיהוי אבל אם איכא למיחש ח"ו לביטול הבנין לגמרי ומכ"ש הכא בחומות ב"הק שהמתים הקבורים שם מוטלי' מכבר בבזיון גדול וטעמא נ"ל דבכה"ג ליכא ח"ה דידוע הוא שגם הם ביום אידם בוני' ועושים כל מלאכת פרהסי' בעת הצורך שא"א לדחות בימי המלחמות וכדומה ושוב מצאתי בבאר היטב סי' רמ"ד כ"כ מדעתי' דנפשי' בלי שום טעם וראי' היות כן נ"ל אם האמת הוא כן דאיכא למיחש לביטול בנין לגמרי יש להתיר בקבלנות אבל עכ"פ בתחלה יראו להשתדל הרבה עם הקבלנים ע"י ריצוי כסף כפי היכולת אולי ישמעו לשבות ביום השבת באופן שעי"ז יתפרסם הדבר שהבנין אינו ברצון הקהל והרב וכל למעוטי בח"ה עדיף ומפני הכנסת כלה אקצר ואחתום בברכה. פ"ב עש"ק ח"י סיון תק"ע לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סב

במיפק שתא תיתי שלמא רבא וחיים טובים וארוכים והרמת קרן לצדיק ונשגב גאון עוז תפארת ישראל ידידינו וחמדת לבינו נ"י ע"ה פ"ה כק"שת מוהר"ר אפרים זלמן מרגליות נ"י:

מכ"ק מגלה עפה מגלה עמוקות עולה הרים ירד בקעות רבתי בדעות הגיעני שילהי חדש סיון העבר והנחתי עד עתה שדרכי לנוח קצת מעול הצבור והתלמידים ה' עליהם ונפקינא לקרייתיו פה והיה לי טיול ושעשועי' בדברי קדשו אשר יצא לישע דברי זקנו הגאון בכור שור בחי' פסחים כ"א ע"א האוסר הערמת מפטמי בהמות שמוכרים אותם קודם פסח לגוים ובפסח בלילי חמץ יאכלו ומחזירים להם אחר פסח והגאון מקור חיים

פליג והדרת גאונו עושה נפלאות גדולות להחזיק דברי זקנו הגאון בכור שור ז"ל ועיינתי והפכתי בדברי קדשו ואני איני כדאי להכניס ראשי מ"מ לעשות רצון קדשו חפצתי יהי ה' עמנו:

הן דורשים תחלה לעיי' בדברי בכור שור על מה אדניו הוטבעו והנראה מדבריו דאתי' עלייהו משני טעמים א' דעכ"פ אסור להערים בדאורייתא אפי' אם הי' הקנין המועיל מ"מ בדאורייתא אסור להערים ב' גוף הקנין אינו קנין המועיל ואי עביד לא מהני ונמצא בהמת ישראל מתפטמ' מחמץ בפסח:

הנה על הראשון לומר דבדאוריי' אסור להערים הנה תבת שם הערמה לכאורה מורה לשון היתר כמ"ש רמב"ם וגם תי"ט רפ"ה דתמורה דשם מרמה הונח על האיסור והערמה על ההיתר ובנדרים מ"ד ע"א מפני הרמאי' ולא אמר מפני המערימי' והר"ן כ' שם כמה פעמים שהיה מפקירים בערמה ולכאורה לא דקדק יפה דקרו למרמה ערמה]וצ"ל מ"מ כמה פעמים שאסרו להערים וממילא הוא מרמה ואסור וראי' משב' קי"ז אין מערימי' בכך והתם ר"ל אין לעשות בהיתר שיקרא ערמה אלא אסור לעשות ונקרא מרמה מעתה[ואמנם אין כל המקומות והזמנים שוים לחז"ל בזה ובשבת קל"ט ע"ב בהטלת שכר בחש"מ דמותר להערים במלאכה דאורייתא נדחק הגאון ז"ל כיון שמסרו הכתוב מלאכת חש"מ לחכמים הם אמרו והם אמרו וכמה רב מהדוחק בזה דכיון שראו חז"ל לאסור מלאכה זו שוב הוה דאורייתא והי' ראוי לאסור להערים ושם בש"ס מחלקי' דהיכי דמוכח' מילתא אין מערימין אפי' בדרבנן ובמנחות ס"ז ע"ב מחלקי' קצת בהיפוך דגזרו משום בעלי כיסין והיא הערמה למכור לנכרי להפקיע ממעשר דאורייתא ולא אסרו הכנסת פירות במוץ או דרך גגות וקרפיפות אפי' בדאוריי' לאכילת קבע לשיטת תוס' ומחלק ש"ס בין פרהסי' לצינעא והוא קצת בהיפוך מחילוק דמס' שבת אעפ"י שיש להפריד בין הנושאי' מ"מ מבואר שאין כל המקומות שוים וממאי דפירש"י בשבת קל"ט ע"ב הערמה בדרבנן היא וז"ל הך הערמה לא באי' דאוריי' אלא בדרבנן וכו' מזה גופי' מבואר דאיכא מקומות בש"ס דשרי הערמה אפי' בדאוריי' אלא בדאוריי' לא פלוג רבנן ואי לא נפיק מינ' חורבא כגון הכנסת תבואה במוץ שרי' לכ"ע אפי' אינו ת"ח ואי אסור כגון בעלי כיסין אסור לכ"ע אפילו לת"ח ולא מסרו תורת כל א' בידו משא"כ בדרבנן יש מקומות שחלקו בין ת"ח לשארי אינשי כגון במברא ויש התירו לחלוטים אפי' בדאוריי' כגון תבוא' במוץ וכהטלת שכר במועד (ובמערי' על המשמרת פליגי רמב"ם וטור א"ח סי' שי"ד) ויש אסרו לגמרי אפילו בדרבנן ולא מוכחא מילתא כולי האי ומצינו שלא התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד אלא בדליקה ובואו והצילו לכם נמי הערמה

היא ולא חולקו בה שוחט מסוכנת בי"ט סמוך לחשיכה דלא שייך הואיל וליכא שום צורך קצת והוה ממש מי"ט לחול דאסור מן התורה לכ"ע והתירו ע"י הערמה מוכחא ומפורסמת לאכול כזית צלי או אפי' חי ובריבית מצר"י דרבנן ומשכנתא בנכייתא בדרבנן חילקו בין ת"ח לשארי אינשי ומ"מ מה שאינו מפורש בש"ס אין בידינו לאוסרו מגזירה ובמשנה דמס' מע"ש כיצד מערימים על מע"ש דאמר בירושלמי משום ברכה משמע דזולת זה היה ראויה לאסור להערי' ולהפקיע חומש י"ל לא שהי' ראוי' לאסור דהו"ל למיתני המערי' במע"ש ואומר לבנו וכו' דינו כך וכך ולא שיאמר כיצד מערימי' כאלו תקנתא דרבנן הוא להערים ומסיק משום ברכה פי' גבי לא תוכל שאתו כתי' כי יברכך ה אלקיך והב"ב מפני שהי' צריכים להוסיף חומש נמנעו מלפדותם והעלו הפירות והפסידו הברכה ע"כ המציאו חז"ל ערמה של היתר לפדות בלי חומש ולהעלות המעות ונראה שעי"ז אירע לבסוף שחסרו פירות בירושלים ואסרו פדיון כרם רבעי מהלך יום מירושלים כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות ומ"מ על מע"ש לא גזרו במהלך יום משום דכתי' בי' ברכה משא"כ רבעי אע"ג דפדיונם ילפי' קודש ממעשר מ"מ לענין ברכה לא ילפי' א"כ מע"ש עיקר במשקה תירוש ויצהר ולא בפירי ענבים משא"כ רבעי ומ"מ צל"ע מפ"ק דתמורה כיצד מערימין על הבכור מ"ט נתנו חז"ל עצה להפסיד מתנות כהונה להערים על הבכור בזמן שבה"מק קיים ע"ש מ"מ מצד וטעם גזירה דרבנן לאסור הערמה האריך הגאון בכור שור עלינו הדרך ואנו אין לנו ראיה ברורה לאסור:

אך מ"ש ופקפק על גוף הערמה ההיא אי מועלת או לא נחזי אנן והגאון לא הביא ראי' לזה אלא רמז לש"ס דגיטין ס"ה ע"א מתיב ר' אוי' כיצד מערימין על מע"ש וכו' וכד מעיינ' שפיר נ"ל דשפיר חזי לכאורה ואאריך קצת בהבנת דברי תוס' והראשונים ז"ל הנה להר"ש במס' מע"ש משמע דגרס ופדו בו את המעשר והם פודי' שיהי' הפירות לבעלים ומוכיח ר"א כי היכי שהם מוציאים מרשות גבוה לרשות הדיוט הבעלים ש"מ שמזכה לאחרים]וכ"כ הר"ן בקידושין פ' האומר בסוגי' דע"א נאמן באיסורין בשם רמב"ן דמע"ש אפוקי ממונא מרשות הדיוט לרשות גבוה הוא ע"ש וה"נ הפדיון אפוקי ממונא מגבוה להדיוט] וע"ז כ' תוס' הא לית כאן דעת אחרת מקנה ותי' תוס' כיון שהגיע לעונת נדרים ויכול להפריש טבל ולהכניס התרומה מרשות הדיוט לרשות קדושת השבט ה"נ יכולים לפדות ולהכניס לרשות אחרים הכי הוה ס"ד ומסיק לא במע"ש דרבנן הא דיכול להכניס לרשות בעלים ומסיק בעציץ שאינו נקוב דרבנן ולא הו"מ להקשות כל דתיקון רבנן וכו' וכדהקשה לעיל וכדהקשה הפ"י די"ל מעשר ירק ועציץ שאינו נקוב קיל טפי כדמשמע ביומא פ"ו ע"ב ומ"ש תוס' בעירובין ל"ב ע"א דמעשר עיקרו דאורייי' כמו עירובין היינו

מעשר דגן או אפי' פירות בז"הז ובעציץ נקוב אבל ירק ואינו נקוב קיל טפי אמנם רשב"א כתב בחי' דהכי פריך ר' אוי' וז"ל וא"ת עוד האיך מדקדק מכאן דקטן זוכה לאחרים דכיון דהאב זוכה להם המעות הללו זכו בהם דבר תורה כמ"ש א"כ לעצמן הם פודים י"ל דכיון שאין זה אלא הערמה וכוונתו לפדות אותן לצורך אביהן והמעשר חוזר הוא לאביהן אי לאו דזוכה לאחרים אין פדיונן פדיון בכיוצא בזה עכ"ל וצריך פירוש לפירושו דכיון דפי' לשון הערמה ערמה של היתר הוא כמש"ל בלשון הרמב"ם וכמ"ש רשב"א עצמו בלשון קושייתו שהקנה להם המעות קנין גמור הקונה מדאורייתא ולענין פדיית המעשר אין חילוק אם פודי' הפירות לעצמם או לאביהם לעולם פטורי' מחומש כמ"ש הר"ש שם במשנת מע"ש א"כ תירוצו של הרשב"א צריך ביאור איך יולד מזה שזוכים לאחרים:

אבל יובן דבגטין כ' ע"ב אמרי' או דלמא אשה לא ידעה לאקנויי' ופירש"י לא גמרה ומקני' דבר שאין בלבה לתת מתנה גמורה ולא גירשה אלא בשלה ואנן בעי' ונתן עכ"ל ופשיט גמ' מזקן ודחי זקן שאני דידע לאקנוי' ופירש"י שהוא חכם ויודע שאיננו שטר אא"כ מקנהו לו לגמרי וגמר בדעתו ומקנה אבל אשה לא ידעה כולי האי ולא גמרה לאקנוי' בדעתה אלא בשאלה בעלמא עכ"ל ושוב פשיט מערב ודחי גברא שאני ושוב מסיק ופשיט מאשה כותבת גיטה ולכאורה טפי הוה מצי לאתוי' מהא מתני' דמע"ש דאפי' אשה קטנה היינו שפחה העברית ידעה לקנות בכה"ג דאע"ג דהתם להקנות והכא לקנות מ"ש כיון דהשפחה מעיקרא לא קיבלה הני זוזי מרבה אלא שתפדה בה מעשרו ולבסוף תחזור לו שניהם ואי אין בכח דעתה לקנות קנין גמור בכה"ג הרי לא קנתה ואין המעשר פדוי ואע"כ דעתה לקנות וה"ה אשה מקנה טבלא לבעלה וכ"ש הוא דהכא בקטנה והתם גדולה וצ"ל אה"נ הו"מ לאתויי מהכא אלא הוה מצי למידחי במע"ש דרבנן אבל בדאורייתא אפי' גדולה לא משו"ה מייתי מאשה כותבת גיטה כנ"ל והנה הרשב"א הקשה אס"ד קטן זוכה מן התורה הא דתנן בפ' מי שמת זוכין לקטן ואין זוכין לגדול וכו' כך' תוס' ותי' רשב"א וז"ל וא"נ בקנין סודר שאין לו דעת להבחין קנין חליפי סודר וא"נ כיון דקיי"ל קונין בכליו של קונה אין לו דעת להקנות כליו ע"ש מבואר מזה דאין זה כשיעורי' הלכה למשה מסיני מגז"הכ אלא תלי' בדעת אם הגיע לפלגות ראובן גדולים חקרי לב ונהי שלא נתנו חז"ל תורת כ"א בידו ולומר זה לפי דעתו וזה לפי דעתו אלא סיימו השיעורי' לפי שנות הקטן מ"מ מבואר הא דס"ל שאינה זוכה לאחרים היינו משום שס"ל לא הגיע הקטן עדיין לדעה כזו להקנות לאחרים ומשו"ה פריך ר"א ממע"ש כיון דקנין של הערמה הוא היינו הערמה של היתר כדרך טבלא של אשה וזקן שהלוה לכל בני הכפר מ"מ מי שאין דעתו שלימה אין ביכלתו דעתו לקנות כה"ג שאפי' אשה גדולה

הוה ס"ד שלא יכולה לכוון ולהקנות וכיון דחזינן דסומך בדאורייתא על שפחה העברית הקטנה ש"מ דעתם שלימה אפי' ע"ד הערמה מכ"ש להקנות לאחרים קנין ממש בלי הערמה ודחי ש"ס דלמסקנא אין קטן מקנה לאחרים וה"ה אינו קונה ע"ד ההערמה הנ"ל רק רבנן סמכו בשלהם ולא בדאורייתא זהו פי' כוונת הראשונים בסוגיא בלי ספק לע"ד:

והנה נראה דדעת הגאון בכור שור דגוי אין דעתו לקנות בכה"ג ומסתיין מה שמצינו באיתתא ישראלית אבל גוי מנ"ל והא דנהגינן למכור חמץ בכה"ג משום דהוה נמי דרבנן אחר שביטל ודבריו צל"ע לכאורה דממנ"פ אי ביטל כבר שוב איך מוכר לנכרי מה שכבר ביטל והפקיר ואי מכר תחלה קודם שביטל הרי אין כלום תועלת במכירה זו ואיך נאמר לכשיבטלנו אח"כ תחול המכירה למפרע זה דבר שאין הדעת סובלו אע"כ ס"ל גוי דעתו לקנות כה"ג ועיי' מג"א רס"י תמ"א כ' לקנות חליפי' בכליו של גוי הקונה וכבר כתבתי לעיל דמשמע ברשב"א מי שיש לו דעת להקנות בכליו יכול לקנות בערמה כנ"ל וכל קנין הכלי של קונה איננו אלא קנין של ערמה כנ"ל שיודע שסופו להחזיר לו ואע"ג דפליגי אי גוי קונה בחליפין מ"מ למאן דס"ל דקונה בחליפין מוכח דגוי דעתו לקנות כנ"ל והחולקים ס"ל דגוף קנין של חליפין זאת התעודה בישראל כתי' אבל לא מטעם שאין דעתו לקנות ונ"ל קצת ראי' לדברי הגאון בכור שור ממנחות ס"ז ע"ב דפריך א"ה חלה נמי ומשני חלה אי בעי אפי לה פחות מה' רביעים ופרש"י דאי הוה בעי לאיערומי הוה מצי לערומי בהיתרא משמע הערמה דבעלי כיסין איסורא הוא ואס"ד לית ביה איסורא אלא הפקעת מעשר וחלה ק' הא בפחות מה' רבעי' והכנסת פרי במוץ נמי מפקיע ומה לי הא או הא אע"כ בעלי כיסין איסורא משום דאין דעת גוי גומר לקנות ולפ"ז צ"ל הא דתנן במתני' דמע"ש אבל לא לבנו ולבתו הקטנים ולא לעבדו ושפחתו הכנענים מפני שידן כידו תיפוק ליה שאין בהם דעת לקנות כה"ג דהרי בנו ובתו הקטנים מיירי בלא הגיעו לעונת נדרים ועבדו ושפחתו הכנענים גוים ננהו ואין בהם דעת לגמור ולקנות ומה צ"ל מפני שידן כידו וי"ל עבד ושפח' הכנענים עדיפא מגוי לענין זה וצ"ע אלא לכאורה ראי' ברורה דגוי יש בו דעת לקנות בהערמה ממ"ש תוס' וכל הפוסקים במכירת מבכרת לפטור מבכורה וצ"ל אה"נ מדאורייי' מהני ומיהו רבנן לא סמכו ואסרו גבי בעלי כיסין ובבכור משום חשש קדשים בז"הז אוקמוהו אדין תורה כנ"ל:

והנה יעיי' בש"ס נדרים מ"ד ע"א ופ' כן בש"ע ח"מ סי' רע"ג דכל הפקר לזמן אינו הפקר אא"כ אתי ליד זוכה ע"ש וא"כ צ"ע בטא"ח סי' רמ"ו ובט"ז שם סק"ה בהפקיר בהמתו רק ליום השבת מה יועיל הלא אתי ליד זוכה וצ"ל כיון שהוא ביד עכו"ם אפי' רק בשכירות ושאלה והעכו"ם א"י שהפקירו בעליו מ"מ ה"ל כאלו אתי ליד זוכה

וצ"ע בזה כבר נתעוררתי עליו בחי' למס' נדרים (אעתיקנו בסוף התשובה אי"ה) ועיי' רדב"ז ח"ב סי' י"ג העלה דהפקר הוא הדרך הגרוע שבדרכי היתר שכירות בהמה בשבת אולי מטעם הנ"ל ועכ"פ הרווחנו בזה מה שאומר דאפשר מה שהצריכו חז"ל לבער חמץ ולא סמכו על הביטול שהוא הפקר ומ"ש הר"ן מפני שתלוי בלבות ב"א אינו מספיק שהרי כל הערמות המכירות ונתינות וקנינים כך הם שאדם יודע שסופו לחזור לו ומ"מ גמר ומקני וה"נ מ"ש אלא הטעם מפני שצריך לבטל ולהפקיר הפקר עולם אע"פי שיודע שסופו לחזור לו ולא יגע בו אדם ולאחר הפסח יטלנו לעצמו אין בכך כלום ובלבד שיהיה כוונתו שעכ"פ הוא הפקר עולם אבל חששו שיפקרנו בדעתו על ז' ימי הפסח ואז צריך שיבוא ליד זוכה ע"כ תיקנו שלא יועיל ביטול אלא ביעור דוקא והא"ש מה שהקשיתי לעיל אבכור שור די"ל דנהגו למכור קודם ביטול ובאמת המכירה אינו מועיל מדינא דגוי אין דעתו להיות גומר וקונה קנין כזה אך נפקא כשיבטל אח"כ ג"כ אפי' יהיה בדעתו להפקיר חמצו רק על ז' ימים מ"מ הו"ל כאלו בא כבר ליד זוכה שהרי הוא ביד הקונה ופשיט שקנין גרוע הלז עדיף לענין זה מהשכיר או השאיל בהמתו והגיע שבת ומפקירו אבל לעולם אימא לך מה שמקילין למכור בהמותיהם לפטם קודם פסח לא יועיל אם לא שיפקירם אח"כ ג"כ ולבהמה לא יועיל ביטול בעלמא כמו חמץ אלא בעי' הפקר בפני ג' בצירף המכירה ההוא אבל מ"מ צריך טעם א"כ מ"ט לא מחמרי' כן במוכר מבכרת אע"כ ס"ל גוי יש בו דעת לקנות מן התור' וכנ"ל:

והנה הרב"י בא"ח סס"י רמ"ו מייתי תשו' רש"י להתיר ע"י קבלת אחריות מיתה גזילה וגניבה ויוקרא וזולא ושיש חולקים כיון שאין הנכרי רשאי למוכרה הו"ל כבהמת ישראל והדרת גאונו נתעורר בזה הא לא נעשה שלו ע"י קבלת אחריות אלא גבי חמץ דרבי רחמנא לא ימצא לך במצוי לך עיי' פסחים דף ה' ע"ב:

וכן קשה אמג"א סי' תקפ"ו סק"ה בישראל המגבי' ע"ז של נכרי ע"מ לגוזלה ולזכות בה כיון שחייב באחריות הו"ל כשלו ומייתי ראיה מחמץ והא ראי' לסתור והנה ג' מיני אחריות ישי א' אחריות של נפקד שהוא רק מיתה וגניבה אבל יוקרא וזולא הרי שלו לפניו ועוד דהו"ל כמקבל אחריות חמצו של חברו בביתו של חברו שהרי אין דעת הנפקד כלל שיהיה של עצמו אלא יהיה כיד בע"הב וכל היכי דמונח כמונח ברשות בעליו וכ"ז מבואר ולא צריך ראיות לרוב פשיטתו נהי דלדינא לא הוה כמקבל אחריות חמצו של חברו בביתו של חבירו אא"כ יחד לו בית ממש אבל כל שקבלו בפקדון הוה כבית עצמו היינו לבתר דמרבינן מלא ימצא אבל מסברא חיצונה יש כאן ב' מעלות א' שאין אחריות שלם שיהיה כקנוי לו שהרי ביוקרא וזולא מחזירו לו בעינא ועוד כל היכא דאיתא בי'

גזא דמרי' איתא זהו א' ממיני אחריות ב' אותו שבתשו' רש"י נהי דמירי נמי מנפקד ושואל דבי גזא דבעלי' ישראל היא מ"מ האחריות עדיפא שקיבל גם יוקרא וזולא ולא מצי למימר שלך לפניך והוה כשל נכרי ממש ומ"מ פליגו עלי' בזה כיון שאינו יכול למוכרם השלישי האחריות דגזלן אע"ג דאחריו' גרוע ג"כ שהרי כשיחזור גזילתו לא מחייב באחריות יוקרא וזולא רק במיתה וגניבה מ"מ לא שייך לומר כל היכי דאיתי' בי גזא דבעלים איתי' שהרי אינם יכולים להקדישו ולא כותבי' עליו אדרכתא נהי גם הגזלן א"י להקדישו מ"מ יפה כחו מכח הבעלים שהרי עכ"פ חייב באחריות מיתה ג"כ ומכ"ש גזל מנכרי שאינו בהשבה כלל פשיטא דמיחשב כשלו טפי מגזל ישראל ויש לתמו' על הדרת גאונו ביד אפרי' סי' תקפ"ו ואחר הנחה זו יש לתמוה על ש"ס דפסחים ה' ע"ב הנ"ל מאחר דקיי"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי מנ"ל לרבו' מלא ימצא דגבי חמץ דנפקד עובר והרי קבלת אחריותו גרועה כנ"ל דלמא קרא אתי לרבוי אותו קבלת אחריות דיוקרא וזולא כתשו' רש"י או אחריות דגזלן כבמג"א תקפ"ו ואפשר שקולים הם ב' אלו ויבואו גם שניהם אבל מנ"ל לאתויי' קבלת אחריות דנפקד הפחות משניהם אע"כ מוכח זה דאחריות כזה דיוקרא וזולא דנפקד ודגזלן אפי' בלא יוקרא וזולא הוה בכל איסורא כשלו רק שא"י להקדישו שאינו דומה לביתו ואיש כי יקדיש ביתו כתיב אבל בעלמא ה"ל כשלו ממש משו"ה ע"כ אתי' קרא בחמץ לאסופי אפי' סתם אחריות דכל נפקד וצדקו תשו' רש"י וגם דינו של מג"א ז"ל:

והנה לכאורה בישראל שהפקיד חמצו אצל גוי הלא פליגי וס"ל לרמב"ן דאינו עובר ישראל מדאורייתא ונהי דפליגי היינו בחמץ דעכ"פ נקראו הבעלים מצוים אבל בבהמתו ביד גוי וקיבל אחריות אפי' יוקרא וזולא ובבהמה לא שייך לא ימצא כי היכא דלענין מלאכת שבת לא מקרי בהמת ישראל ה"ה לענין פיטום ומכ"ש הכא דעושה ע"ד מכירה ולא ע"ד פקדון מכ"ש שאפילו החולקים שם בתשו' רש"י יודו הכא ויעיי' מג"א סי' רמ"ו סק"י אלא דלכאורה כ"ז אי אמרי' גוי יש בו דעת לקנות ולקבל אחריות ע"ד הערמה של היתר אך אי נימא גוי אין בו דעת וכדמוכח קצת מהוכחה דבעלי כיסין שהוכחתי א"כ גם כל קבלת אחריות הכל היא לפנים ואין בו ממש ותיקשי אתשו' רש"י הנ"ל אע"כ יש בו דעת וכמו שמוכח מבכור ועכ"פ י"ל דכמו שנוהגים עכשיו שמוכרים בדמי שוי' ממש וכותבים שטר בלשונם עפ"י דינא דמלכותא וכותבים בתוכו כל לשון יפוי כח ואחריות ואפי' אם לפעמים הגוי עני ואין לגבות מנכסיו מ"מ כיון שנתחייב לשלם ושיעבד גופו ונכסיו גובי' מעצמו ואם אין לו משתלם משכר פעולתו אתו ושכרו לפניו מהני ואע"פ

שהגוי יודע שכך דרכן של ישראל למכור ולחזור ולקנות ממנו יש לסמוך ע"ז ובפרט אם מפקירים אח"כ בפני ג' כמש"ל:

והנה חזו הוית בדברי הדר"ג נ"י חידש לנו דשביתות בהמתו אינו מצווה אלא לעשות מלאכות ישראל אבל מלאכת גוי ואין ישראל נהנה ממנו כלל לא נאסר ומסתיעא מלשון הרשב"א בתשו' סי' נ"ט ומסתיעא מדברי רוקח ש"י דמייתי ב"י סי' רמ"ו ודברי רבינו האי דמייתי ב"י סי' ש"ה ורמז עליהם ט"ז סי' רמ"ו סק"ד לפע"ד כיוון האמת ודברי אלקים חיים המה ויען ראיתי הדרת גאונו מזדנדז קצת בלשון הרמב"ם והרב המגיד ספ"כ משבת והנה כל דברי רשב"א בנוים על רמב"ן בתורת האדם ונמוקי חומש שלו ע"כ אמרתי לבאר קצת וכתנא דמסייעא הנה בפ' יתרו בדברות הראשונים כתי' לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך ואע"ג דבכל דוכתא גר שער הוא התושב כ' הרמב"ן ראו חז"ל לומר הכא בגר צדק שראוי להקדימו בתורה קודם גר תושב ויען עבד ואמה וג"צ מצווים בעצמן על השבת ע"כ הפי' הכא במחמר אחר בהמתו וכאומר לא תעשה מלאכה אתה ובהמתך ולא בנך ובהמתך ולא עבדך ובהמתך וגר צדק ובהמתך והכל מוסב על האדם עצמו ובדבורי אחרונים שבפרשת ואתחנן דמדבר ממש מאותו ענין שבדברות הראשונות ויום השביעי שבת וגו' לא תעשה כל מלאכה אתה ושורך וכן בנך ושורך וגר ושורך אך התם כתי' למען ינוח עבדך ואמתך וכיון שהם מצווים על עצמם לא יצדק למען ע"כ פי' הרמב"ן למען אלמטה קאי למען כשתראה עבדך ואמתך נוחים תזכור כי עבד היית במצרים ומשו"ה בדברות הראשונות שלא הוזכר י"מ בשבת לא כתי' למען:

אמנם בפ' משפטים כתי' ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך כמוך וינוח בן אמתך והגר התם א"א לפרש דלעצמו מזהיר דהא כתי' למען ינוח שורך ולא מיירי באדם העושה מלאכה עם הבהמה ותיבת למען לא יצדק שפיר ע"כ אחז"ל דהבעלים מוזהרים על שביתות בהמתם שלא תעשה מלאכה וקאמר ששת ימים תעשה מעשיך באופן שביום השביעי תשבות הבהמה ולא תקשור הבהמה במחרישה בע"ש ותחרוש מעצמה בשבת או ברחיים ותטחון בשבת אלא בששת ימים תעשה כאלו כל מלאכתך עשוי' באופן שבשביעי תשבות הבהמה ולמען מוסב על ששת ימים תעשה כאלו כל מלאכתך עשוי' למען תהי' סיבה שינוח גם שורך וחמורך מעשות מלאכתך בשבת אפי' ע"י עצמו בלי סיועת אדם וז"ל רמב"ן פ' משפטים שמלת למען כמו בעבור נפרש שיאמר ששת ימים תעשה כל מעשיך בבית ובשדה בעבור שינוח בשביעי בן אמתך והגרים ע"ש והיינו במלאכתו של ישראל ואיירי הכא בגר תושב שאינו מצווה על

השבת רק במלאכת ישראל מצווה הישראל עליו כמו על בהמתו וא"כ בן אמתך הנזכר כאן מיירי בעבד תושב שהתנה ע"מ שלא למולו שאינו בשביתות עצמו יאסר במלאכת רבו וכמבואר פ"ד מהל' מחוסרי כפרה:

והנה מה שפירש"י בפ' החולץ דגר תושב מצווה על השביתה משום דשבת כע"ז והוא קיבל שלא לעע"ז ופירושו תמוה דהוא מותר במלאכת עצמו כמו שהקשו תוס' ואדרבא גוי ששבת חייב מיתה י"ל קצת דרש"י ס"ל דכיון שרצה הקב"ה שיהי' בעיני ישראל כאלו כל מלאכתו עשוי' וגם בהמתו תשבות א"כ כל שנעשית מלאכתו של ישראל בשבת הוה אביזרייהו דחלל שבת דישראל דהוה כעע"ז והנה גר תושב שהוא בן אדם בר דעת ועושה על דעת עצמו ולא כבהמה ע"כ הוא עצמו מוזהר שלא תיעשה מלאכת ישראל ע"י דישראל המחלל שבת הוה כעע"ז ממלאכתו של ישראל שנעשית ע"י בעל חי אפי' בהמה ה"ל אביזרייהו דחלול שבת דהוה כע"ז א"כ זה הג"ת נהי דמותר במלאכת עצמו דמלאכת גוי לא הוי כעע"ז אדרבה מצוה קא עביד דגוי ששבת חייב מיתה מ"מ במלאכת ישראל דהוה בישראל כע"ז מוזהר גם הוא עליו כע"ז ולדינא אין כאן מחלוקת בין פירש"י ותוס' ורמב"ן:

ורמב"ם הי' נ"ל דוחק לפרש למען ינוח דדברות אחרונות דמוסב למטה דלמען תזכור יציאת מצרים זה הוא באמת דוחק גדול ע"כ הי' נראה לו בין בדברות ראשונים ובין באחרונים הכל מיירי מאזהרת האדון על עבדו דאע"ג דהעבד מוזהר על עצמו וחייב סקילה מ"מ עוד באזהרה גם על האדון דומי' דבהמה דקרא דמיירי מאזהרת בעלי' עליה נמצא בין בהמה ובין עבד שמל וטבל ובין עבד תושב ובין גר תושב הבעלים מוזהרים עליהם וכל אזהרת הבעלים אינה אלא במלאכת הבעלים ולא במלאכת עצמם אלא בעבד שמל וטבל וגופו קנוי וידו כיד רבו ואין לו מלאכת עצמו וכל מה שקנה קונה רבו לא שייך לחלק בין מלאכת רבו למלאכת עצמו אלא במציאות רחוק משא"כ ג"ת דכשאינו שכירו ולקיטו מותר ועבד תושב נמי איננו אלא כשכיר בעלמא ואין ידו כיד רבו וכן משמע קצת מלשון רש"י פ' החולץ שם ומלשון חי' הריטב"א ובהמה נמי כשעושה א' מלאכה עמה שלא ברשות בעלים אין הבעלים עוברים אפי' בשוגג ואונס וככל דברי הדרת גאונו ואין שום דוחק ברמב"ם ספ"כ מהל' שבת ואין כאן מחלוקת וצדקו דברי ר' האי שבש"ל ודברי הרוקח סי' ש"י הנ"ל:

ומ"מ המשכיר בהמתו לגוי ועושה בה מלאכה בשבת הוה מלאכתו של ישראל ועובר מן התורה לולי ההערמות שבש"ע סי' רמ"ו עפ"י הראשונים וע"כ הדרן לכל מה דכ' ומפרש לעיל דהערמה זו עכ"פ שרי כשמוכרים בדמי שויה ומכ"ש כשיפקירנו אח"כ

ג"כ ומטעם שכתבתי לעיל וכן אין למחות באורנדיש שמוכרים בהמתם לפטם קודם פסח על אופן הנ"ל ומכ"ש שיש ראי' ברורה ממכירת מבכרת אע"ג דיש דיעות במרדכי דחולין וכסף משנה בדעת הרמב"ם דבכור בז"הז דרבנן כבר הארכתי במ"א דאין דעת רוב הפוסקים נוחה מזה ולא קיי"ל הכי אלא שכבר כתבתי לעיל דבבכור מקלינין טפי להמציא קנינים לפטור מבכורה משום קדשים בז"הז:

ועיינתי בכל דברי קדשו ומצאתי בהם הרבה דברי טעם זקנים ונחמדים מזהב ואדרכמונים ויש לי הרבה אריכות במקומות אחרים בענינים אלו ובפרט במתנה ע"מ להחזיר ואין הפנאי מסכים כי הפסיקוני עוברי דרכים דרך הרבים המוטל עלי אי"ה עוד אקח מועד ותמהני מ"ש הדר"ג נ"י אלשון הרמב"ם פ"ג מזכי' ומתנה בין שהתנה להחזיר מיד בין שהתנה להחזירה לזמן קצוב וכו' והוקשה לך שדרך לשנו' הפשוט תחלה יעיי' סמ"ע סי' ע"ב סק"ז ובכתובות כ' ע"ב תוס' ד"ה אחד וכו':

בכאן אשלם נדרי להעתיק איזה דבורים מח"י למס' נדרים ספ"ד בסוגי' דהפקר מה ששייך לפלפולא הדא:

אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה ואע"ג דהפקר משביעית נפקא מ"מ הפקירא דרחמנא אפקעתא דמלכא היא וכל היכא דאיתא ביה גזא דרחמנא איתי' והו"ל אתי ליד זוכה וה"ה הפקר בית דין אפקעתא דמלכא היא ולא בעי' אתי ליד הזוכה דאלת"ה להר"ן דכ' לקמן לר"י הפקר ב"ד הוא וק' הא לא אתי ליד הזוכה אע"כ כנ"ל ובר"ן ריש פסחים כ' דביטול מטעם הפקר אע"ג דלא אתי ליד הזוכה מ"מ כיון שאינו ברשותו של אדם וכו' בגלוי דעתא בעלמא סגי נ"ל פירושו כיון דחידוש הוא דהרי רחמנא אפקרי' ולא בעי' אתי ליד זוכה וחידוש הוא שחדשה תורה אין לך בו אלא חידושו כשלא סילק ידו אבל אם גם הוא סלק ידו ממנו אע"ג דמדין הפקר לא הועיל לר"י שהרי לא אתי ליד זוכה מ"מ הרי כבר רחמנא אפקרי' בלא"ה ולא צריך אתי לידי הזוכה ולכן צל"ע במפקיר נזקיו ובורו בר"הר מה יענה הר"ן בזה:

ובירושלמי דפסחים המפקיר חמצו בי"ג פליגי ר"י ור"ל אי מותר אחר פסח והוה בעי' למימר דפליגי בפלוגת' ר"מ ור"י ופי' רשב"א בתשו' סי' ע' מאן דמתיר כר"מ ומאן דאסיר כר"י דבעי ליד זוכה ושוב חזר בו ירושלמי כ"ע כר"מ וחיישי' להערמה והביאוהו הפוסקים בהל' פסח ונ"ל דאפי' להס"ד לא הוה ס"ל דלר"י אסור מדינא דא"כ למה פליגי בלאחר פסח לימא עובר בל יראה אע"כ כהר"ן דאפקעתא דמלכא לא בעי אתי ליד זוכה אלא הוה ס"ד דלר"י אסור מפני מראית עין כיון דבעלמא לא מהני הפקר אא"כ אתי ליד

זוכה ואפשר דלא אמרו אלא בהפקירו בי"ג ושוב לא ביטלו באור לי"ד אבל בדק וביטל לא ס"ד דאתי לאיחלופי וכהר"ן:

מכאן ואילך א"י לחזור בו. עפ"י הרא"ש בסוף דבריו שכ' והקשו מה הועילו חכמים בתקנתן ע"ש שלא זכיתי להבין תירוצו ואמנם לפמ"ש והעלה ט"ז בא"ח סי' רמ"ו וסס"י תמ"ח דאסור לאחר לזכות בו דהוה כמערופי' של חברו א"כ הני רמאי היו רגילים להפקיר כעין שמבטלים חמץ ונכנסו לכרם מיד והיו בטוחים ששום אדם לא יכנס בו דהוה מערופי' שלו ונמצא בטלת תורת מעשר ע"כ התקינו שיהיו יכולים לחזור בו וכשיכנס ע"ז האופן יהיה דינו כחוזר בו אלא יאמר אינני נכנס בו אלא בתורת זכי' מהפקר ואני נכנס בצד זה ואחר יכנס בצד אחר וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול ואהני תקחז"ל:

ויש לתמוה על השיטה בא"ח סי' רמ"ו שאפי' אינו מפקיר בהמתו אלא לשבת מהני הא בשמעתין וכל הפוסקים מוכח דהפקר לזמן כ"ע מודים דבעי אתי ליד זוכה וצ"ל כיון שהוא ביד גוי בשכירות מהני וצ"ע בשיטה מקובצת שלהי ב"מ גבי הבטה בהפקר ע"ש היטב ועיי' תוס' ב"מ י"ב ע"א ד"ה ויצא וכו' וע"ש בנימוקי יוסף ולהנ"ל משכחת בהפקר לזמן וצ"ע:

ועיי' ר"ן בשמעתין אי נכנס בו בסתם אי תלינן בזכי' או בחזרה וצ"ע לרמב"ם דהפקר כנדר ואסור לחזור בו מה"ת לתלות בחזרה דאיסורא ולא בהיתרא ודברי קצ"הח סי' רע"ג אינם מבוררים במחכ"ה ע"ש דודאי תרוויי' איתא קנין ונדר וצריך לקיים נדרו להקנות אותו הקנין לעלמא ופשוט ועיי' לעיל כ"ח ע"ב פדאן חזרו וקדושות לשיטת רשב"א שבר"ן שם כ"ט ע"א דה"ה במקח לזמן ע"ש צ"ע בהפקר לזמן וחוזר וזוכה בתוך הזמן חוזר להפקירו עד תשלום הזמן וצ"ע בשמעתין עכ"ל שם בחי':

ואחתום בברכת השנים יחתמהו ה' לאלתר לחיים טובים ואורך ימים ושנים מתוקים ונעלה לציון ברננים כנפשו הקדושה ונפש א"נ כנפשו. יערגען סמוך לקהלתי ק"ק פ"ב כאור בקר ליום א' א' דר"ח אלול פק"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סג

יתענגו על רב טוב שומרי שבת וקוראי עונג ה"ה אקר"וט גודרי גדר ועומדי בפרץ מנהלי עם ה' בק"ק אלמאשד יע"א יראו בנחמה בעיר ה' שמה:

יקרתם הגיעני ונפשם בשאלתם אודות מ"ץ א' שמקלו הגיד לו להתיר למוכרי טובאק לעשות פעולתם ע"י גוי ביום ש"ק בביתו ע"י שיפקיר הטובאק בעש"ק ונראה שאולי

המ"ץ הציץ במג"א סי' רמ"ו סק"ט בשם הב"ח שמתיר הפקר בפני ג' אפי' לכתחלה ואולי גם הוא ציוה שיפקיר בפני ג' בכל עש"ק:

ולפע"ד לא טב הורה חדא שלא הוזכר היתר ההפקר אלא לענין שביתות בהמתו ולא להתיר לגוי לעשות מלאכתו ע"ד ישראל כאשר יבואר אי"ה שנית דאין לסמוך על ההפקר כזה אלא כשהמופקר חוץ לרשותו של ישראל אבל להפקיר מה שבביתו לא ג' דעכ"פ איכא משום מראית העין כיון שבאמת הוא שכירו ופועלו ועשה מלאכה בביתו של ישראל בשבת:

א' מ"ש שלא הותר אלא בשביתת בהמתו דהתם כיון שהגוי עושה מלאכת עצמו רק שהבהמה של ישראל שם הזכירו הפוסקים דין ההפקר דתו לא הוה בהמתו של ישראל ועושה מלאכתו בבהמת הפקר משא"כ הכא שעכ"פ הגוי עושה ע"ד ישראל והגע עצמך אם ישכור ישראל פועלים ללקט לו מציאות ממקום המופקר היש מי שיתיר ואע"פ שאין הגוי זוכה בשביל ישראל אלא מלקט המציאה במלאכה דאוריי' ושוב יזכה הישראל בהם אחר השבת או יצוד דגים וכדומה לטובת ישראל עיי' תשו' תשב"ץ ח"ב סי' נ"ד ואע"ג דמותר לומר לו לגוי עשה מלאכה בשלך בשבת ואם אצטרכך אקנה ממך אחר השבת עיי' סי' ש"ז ובמג"א סק"ג מ"מ היינו בשל גוי ממש אבל לעשות בהפקר לצורך ישראל אסור ואע"פ שהדבר פשוט ומבואר אביא ראי' לדבר דאל"ה תיקשי אהב"ח גופי' דידי' אדידי' דאיהו ס"ל בדליקה הוא הפקר ממילא אפילו לא אמר הצילו לכם כמ"ש מג"א בשמו סי' של"ד סקי"א דאי לאו דיכול להציל ע"י גוים הוה הכל הפקר כמציל מן הנהר ומן הגייס וכו' א"כ בכלים שבבית כ"ש הבית עצמו שדולק והולך הוא מופקר ממילא א"כ מאי צורך בש"ס למימר גוי שבא לכבות אדעתיה דנפשי' עביד כדי לקבל שכר וע"ש מג"א סקכ"ד וקשה תיפוק לי' דגוי בשל הפקר עושה אע"ג שלמחר יזכה הישראל בהנותר מן הדליקה מ"מ היום הפקר הוא ואילו היה הגוי רוצה לזכות בו בעצמו היה זוכה בו ועוד ליעבד תקנתא שישראל יאמר להדי' הצילו לכם או יפקרנו בפני ג' אע"כ גוי העושה ע"ד ישראל אפי' בהפקר אסור להשכיר פועל להדי' אלא בדליקה אין אומרים לו אל תכבה אי אתי ממילא ובהדלקת נר מוחים נמי בידים א"כ מבואר מזה דלא מהני הפקר אלא להפקיע שביתות בהמתו לא באופן אחר וא"נ בשביתות כלים לב"ש עיי' תוס' שבת י"ח ע"ב ד"ה אפקורי מפקירו וכו' אבל לא זולת בענין אחר:

ב' להפקיר והוא בביתו ורשותו לא שמענו אלא להפקיע איסור חמץ מן התורה משום שהחמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ובגילוי דעתא דלא ניחא ליה סגי אבל הכא בעי הפקר גמור וצריך שיוציאו מרשותו עכ"פ ובחמץ גופי'

נהי מדאורייי' מהני ביטול והפקר כנ"ל מ"מ חשו חכמים הואיל ואין כל הדיעות שווין ושמא לא יהיה פיו ולבו שווין חייבו חז"ל לבדוק ולבער מכ"ש הכא דקשה לסמוך על ההפקר כ"כ רדב"ז בתשו' החדשות ח"א סי' י"ג שם המציא ד' תקנות לענין הפקעת איסור שביתות בהמתו וא' מהם הפקר בפני ג' וכ' שזה הוא התיקון האחרון הגרוע מכולם ושיהיה המפקיר נזהר בנפשו שיהיה פיו ולבו שוים בהפקרו והתם הי' הפסד מרובה מאוד כמבואר שם וסכנת השררה ע"ש וגם הגאון שמלה חדשה צווח כי כרוכי' אפילו על מכירת הבהמות בין בשבת בין בפסח כי מכירה גרוע כזו לא יועיל אלא לחמץ שאינו ברשותו של אדם ולא לבהמות ע"ש וא"כ איך ערב לבו המ"ץ הזה להקל ראש להתיר ע"י הפקר הסחורה והיא בביתו של ישראל ולא הוציאו מרשותו ואין פיו ולבו שוים והגוי עושה ע"ד ישראל חלילה לא תהי' ולא תקום:

ג' לו יהבינא לי' כל טעותי' האיכא משום מראית העין אפילו במלאכת תלוש וחוץ לביתו של ישראל אי ניכר לכל שהוא של ישראל כגון ספינה וכדומה איכא משום מראית העין מכ"ש כשהפועל עושה בבית ישראל שאסור מפני מראית עין וכל דוחקים שנכנסו רבותינו בפרצה דחוקה להתיר במכס וכיוצא בו הי' הכל משום הפ"מ וכמציל את שלו אבל הכא אין שום הפסד והלוקח והמוכר שניהם ישראלים חלילה להתיר ועל אקר"וט למחות שלא יתחלל שבת בפרהסי' ובטוח אני בהמ"ץ ההוא שיחזור מהוראתו ויודה ולא יבוש בע"הז ולא בע"ה ואז טוב לו ואבותינו לא עמדו על דעתם ולא טובים אנחנו מהם יהי ה' עמנו ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו הכ"ד משה הק' סופר:

תשובה סד

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג המפואר ומהולל כש"ת מהו' גדליה נ"י אב"ד בק"ק פאסטכוי יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו בשאלתו בנידן שקבלו עליהם אנשי קהלתו שבכל יום עש"ק שלא ישרפו יי"ש ביורה שלו מחצות ואילך בחורף ומשעה רביעי' ואילך בקיץ כדי שלא יצטרכו לבשל בשבת ותקנו בקנס ידוע ואתי ההוא מרבנן לאתרי' ואמר שהוא מנהג בטעות שכ"כ והתיר בתשו' מהרם א"ש ח"א סי' פ' עיינתי בתשו' ההיא ושם נשאל אם בהגיע שבת צריך לעקור המכסה שנקרא כובע מהיורה או לא משום פסידא והשיב כיון שהיורה וגם התנור טחים בבצק וטיט וגם זיקא קשי' לי' אי פתחי להו ע"כ שרי' במקום הפסד שלא לעקור הכובע בהגיע שבת יע"ש:

ולכאורה דבריו מאוד תמוהים כפי מה שחקרתי אצל האומנים ההמה שכך דרכם אם קנים היורדים מהיורה שופכים יותר מדאי סוגרים התנור לכבות ולקרר חום האש

וכשאינם שופכים כדי צורך פותחי' התנור להעלות הלהב ולהרתיח יותר וכיון שכן ה"ז מלאכת הבערה וכיבוי בשבת כמבואר בש"ס שבת ק"כ ע"ב ובמג"א סי' רנ"ט סקי"א וא"כ אם משרתו גוי עושה בשליחותו ה"ל שבות גמור ואסור בלי ספק:

שוב דקדקתי בלשון מהרם א"ש שכ' אם צריך לעקור הכובע ולא כתב בפשיטות אם מותר ליתן תבואה ביורה בע"ש והוא מבשל והולך כל השבת כלו והי' לו להתיר אפי' לכתחלה לפי דבריו אבל אחר שעמדתי על המחקר הא דנועל ופותח התנור לצורך זיבת הקנים הנ"ל היינו עד שתזוב בי' שלישי המשקה אבל בסופן שוב טוב שיהיה התנור סתום דוקא ועתה דברי הגאון ז"ל בדקדוק דבודאי אסור ליתן בע"ש שיהיה מבשל והולך בשבת מטעם שכתבתי אלא ישער שכבר כלה בשולו טרם כניסת שבת כתיקון קהלתו הנ"ל אך השאלה אם טעה בשיעורו וכשהגיע שבת וקידש היום עדיין לא נגמר הכל אם צריך להסיר הכובע ולהפסיד יי"ש שביורה ועל זה השיב כיון שהוא בשלהי בישולא ואז אין פותחי' התנור אלא מניחו סתום והסתימה טוב לו ליכא למיחש לא למכבה ולא למבעיר ולא לשמא יחתה ע"נ התיר:

נמצא התיקון שתיקן בקהלתו תיקון יפה ומחוייב הוא ואקוה דהאי מרבנן ישמע ויוסף לקח וחלילה לו לסרב וליתן כתף סוררת וה' יברכהו ויעשרהו עושר גדול בזכות שמירת שבת ואחתום בברכה ראצישדארף סמוך לפ"ב נגהי ליום ב' כ"ב תמוז תקצ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סה

תיתי שלמא רבא וחיי אריכא לריכא רך בשנים ואב בחכמה תלמיד המחכים רבותיו כבוד מו"ה מאיר נ"י:

ראשון תחלה הקשה אשיטת בה"ג שהביא הר"ן פ' במה מדליקין דהדלקה היא קבלת שבת ונאסר במלאכה אח"כ והביאו ב"י סי' רס"ג ומייתי ליה הר"ן ראיה מהא דאמרינן הטמין המטמין והדליק המדליק משמע אפי' הטמנה דקילא טובא מ"מ קבעה זמנה קודם הדלק' משום שאח"כ כבר קבל שבת עלי' והוקשה לו בהא דמקשה הש"ס פ"ב"מ אמתני' ג' דברים צריך לומר ע"ש עם חשיכה ומדייק עם חשיכה אין ספק חשכה לא ערב והדר תני' ספק חשיכה וכו' ומערבין וטומנין והשתא להר"ן מאי קושי' דלמא עירוב זמנו ספק חשיכה כמו הטמנה היינו מי שלא הדליק בעצמו אמנם ברישא שציוה להדליק הנר א"כ ע"כ ראשון תחלה ישאל על ערוב דאחר הדלקה לא יערבו אלו תוכן דבריו ולכאורה היא קושי' עצומה ותימה רבה על המחברים ששתקו ולא נתעוררו על זה

ולא עוד אלא שהר"ן בחי' סנהדרין ס"ח ע"א כ' בעצמו דזמן השבותים הוא קודם הדלקה מדקתני עשרתם:

אמנם אחר העיון נראה דאדרבה יש מכאן הוכחה להך שיטה דהטור סי' ר"ס כ' שגם על ע"ח ישאל ופירשו האחרונים דאע"ג דע"ח מערבי' סמוך לחשיכה נמי מ"מ לכתחלה מצוה להקדים ומקשים א"כ לשני הש"ס הא לכתחלה הא דיעבד עתוס' שבת ונדחק שם דומי' דהדליקו את הנר דאפי' דיעבד לא ידלקנו והוא דוחק דמאי שייך דומי' הלא קאי על דברי בע"הב שאומר כן לבני ביתו מה שצריכים לעשות אפי' רק למצוה בעלמ' ונ"ל בשנדקדק עוד להר"ן בשם בה"ג הנ"ל מ"ט לא ישאל נמי הטמנתם את החמין בשלמא להרמב"ן י"ל דהטמנה זמנה אחר הדלקה בספק חשיכ' ואין להזכיר עם חשיכה דאין למהר הציווי קודם זמנה שלא יתרשלו ויפשעו שהרי מפני כן מצוה לומר עשרתם ערבתם וכו' עם חשיכה ולא קודם לכן משום שלא יהיה להם שהות הרבה ויתרשלו והה"נ בהטמנה דאפי' עם חשיכה נמי יש להם עדיין שהות הרבה וא"ש אבל להר"ן קשה ודוחק לומר דאהטמנה אינו מזהיר שאפשר לעשותו ע"י גוי משא"כ מעשר ועירוב דזהו דוחק כמבואר ובשלמא הא ל"ק מ"ט לא יאמר נמי הטבלתם את הצריך טבילה דזה לא שכיח ולא כל יומא מתרחיש משא"כ הטמנה שכיח טפי מעישור ועירוב קשה:

ע"כ נראה דאפי' לשיטת ה"ג דהדלקה הוה קבלת שבת ואסור אח"כ במלאכה ומשום כן אמרו הטמין המטמין ואח"כ הדליק המדליק מ"מ היינו לכתחלה יש להקדים הטמנה להדלקה אבל אי שכח והדליק נהי דבשאר מלאכה נאסר אבל אהטמנה דרבנן בעלמא לא נאסר בדיעבד וכן משמע מהראי' שהביא הר"ן מההוא דהורקנס שבקש לחלוץ תפלין קודם הדלקה ש"מ שזמן חליצת תפילין הוא קודם הדלקה וכ"כ תוס' ס"פ במה מדליקין ד"ה ר"י הנשיא וכו' והנה הא התם כיון דהזמן היה בהול הקדים הדלקה וחלץ תפיליו אח"כ אע"ג דטלטול התפילין שבות הוא כמ"ש מג"א סי' ש"ח סקי"א וכן משמע להדי' מלשון חי' הר"ן סנהדרין שם דלא כמשמעו' תוס' בסנהדרין שאין אסור אלא ההנחה על הראש אבל לא הטלטול עיי' וק"ל מ"מ נראה לי פשוט דבדיעבד אם לא הקדים השבותי' להדלק' מותר אח"כ:

אמנם כ"ז מה שאינו אסור מצד עצמו כגון הטמנה שהיה מותר בספק חשיכה לכ"ע או אפי' שארי שבותי' למ"ד לא גזרו על שבות ב"ה נמצא לא הוצרכו להקדימם מצד עצמם רק משום קבלתינו שבת ע"י הדלקה לזה נאמר אי עבר והדליק תחלה לית לן בה משא"כ למ"ד גזרו שבות ב"ה אפי' בדיעבד אסורי' בספק חשיכה והא"ש דלא נקט נמי הטמנתם את החמין משום דלא הטילו עלי' לעורר בני ביתו עליהם אלא אותם דברים

שאם ישכחום לא יהיה להם תקנה ב"ה אבל מה שיש לו תקנה גם אחר הדלקה לא צריכי לשאל עליהם קודם ההדלקה ומשום כן הזקיקוהו לומר הטמנתם והא"ש הא דפריך הש"ס מערבתם ולא משני הא לכתחלה הא דיעבד ז"א דע"כ ערוב אפי' דיעבד נמי לא דאל"כ ליתני הטמנתם אע"כ דיעבד נמי לא ומיושב נמי קושייתו אבה"ג הנ"ל דהרי לא הו"מ לשנוי' דזמן ערוב הוא ב"הש אלא משום דאדליק צריך להקדימו קודם הדלקה דא"כ דינו ממש שוה כמו הטמנה ולתני הטמנתם ולק"מ אשיטת הל"ג אדרבה מוכח מהכא דאי כרמב"ן דמותר לעשות מלאכה ומכ"ש להטמין אחר הדלקה א"כ קשה קושי' תוס' שבת הנ"ל לשני הא לכתחלה הא דיעבד וא"ל א"כ ליתני נמי הטמנה דהא הטמנה מותר אפי' אחר הדלקה וק"ל:

עור כ' ליישב קו' התוס' שבת סי' רע"ט אהמתירים לטלטל נר שהדליקו בו באותו שבת ע"י שמניחים עלי' מבע"י ככר לעשותו בסיס לדבר המותר והקשה הנ"ל א"כ קשה אדרב דאמר בשבת מ"ה ע"א מניחין נר ע"ג דקל בשבת ולא בי"ט ע"ש לפלוג ולתני בדידי' מניחין נר בשבת אי לא הניח עלי' ככר משא"כ בהניח עלי' ככר עכ"ד תוס' שבת ושזהו כוונת הכל בו שהביא ב"י שם וע"ז כתב התלמיד שיש ליישב דודאי למאי דקיי"ל דאין אסור בטלטול נר הדולק אלא שנעשה בסיס לשלהבת כמבואר שם ריש דף מ"ז א"כ מועיל תקנת הככר לעשותו בסיס גם לדבר המותר משא"כ רב דס"ל דלא כר"ש בשאין מתכוין כמבואר שם מ"א ע"ב א"כ בלאה"נ אסור בטלטול משום שמא יכבנה כמבואר שם מ"ו ע"ב רמי ליה אביי לרב יוסף וכו' נמצא ב"ה הי' הנר אסור לטלטל מחמת איסורו של עצמו ולא משום בסיס וממילא אתקצאי לכולי' יומא אפי' אח"כ שכבה וממילא לא מועיל ככר שהרי אין איסורו משום בסיס ומש"ה לא מפליג רב בדידי' ומיושב קו' תוס' שבת הנ"ל אלו דבריו וקורא אני הוצק חן בשפתותיך ע"כ יברכך אלקים לעולם:

ודע דצריכי' להוסיף ולומר דס"ל כמסקנת תוס' ביצה ל"א ע"ב ד"ה ונפחת וכו' דאלו לשיטת רש"י וסייעתי' שם דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרי' היכא דמסתלק המוקצה מן העולם א"כ ה"נ דבר שאין מתכוון איסור דרבנן בעלמא הוא אפי' להסוברים כר' יהודה כמ"ש תוס' בסוגי' דמצרף הנ"ל ועיי' ביומא בסוגי' הנ"ל וא"כ לית כאן מוקצה ועדיין אינו נמלט מהדוחק לפמ"ש תוס' בשבת מ"ו ע"ב ד"ה דכל היכי וכו' דהו"מ לדחויי דהכא ה"ל מלאכה שאצ"ל וא"כ בלאה"נ הא כיבוי ה"ל מלאכה שאצ"ל דמודה רב דפטור ועיין ביצה ח' ע"א תוס' ד"ה וא"צ ובמ"ש צל"ח שם בלשון רש"י וק"ל ועיי' בכתובות סוגי' דם מפקיד פקיד בתוס':

עוד הקשה לו לשון תוס' בשבת מ"ה ע"ב ד"ה הכא במאי עסקינן שכ' בשם הר"י פורת דבעל חי ראוי לשתק בו תינוק הבוכה והקשה תוס' א"כ אמאי מודה ר"ש בבע"ח שמתו הא בחיי' נמי הי' ראוי לתינוקות והק' מעלתו נ"י מה בכך הא בלאה"נ בעל חי בי"ט ראוי לאכילת אדם ואפ"ה מודה ר"ש בבע"ח שמתו כיון שלא היה עומד לכלבים:

אומר אני דהא דמוכן לאדם לא מועיל להתירו לכלב כשנתנבל היינו טעמא משום דה"ל ככלים שנשברו בי"ט דלכ"ע בעי' עכ"פ שיעשו מעין מלאכה בעולם כמבואר בשבת קכ"ד ע"ב אבל בשאין עושי' מעין מלאכה כלל אסור וה"נ בשעמד לאכילת אדם ונפסל מלאכול לאדם ואע"ג דעדיין עומד לכלב מ"מ אפי' כעין מלאכה בעלמא נמי לא מקרי אכילת כלב לגבי אדם ואידך מ"ד דס"ל חלוק הי' ר"ש בבע"ח שמתו ס"ל דאכיל' כלבים הוה שפיר מעין מלאכה גבי אכילת אדם ועיי' בתוס' בכורות כ"ג ע"ב ד"ה א' זו וכו' ועיי' בזבחים ל"א ד"ה חשב וד"ה ואת איזבל וק"ל אבל בשעמד בחיי' לשחק בו תינוק להשתיק הבוכה שפיר הוה אכילת כלב מעין מלאכה ואפשר דאפי' מעין מלאכתו נמי הוה דמה לי להשתיק התינוק או להשתיק הבהמה מרעבונה ודברי תוס' עולים כהוגן עפ"י פשוטם לפע"ד:

ואשר אותה נפשו היפה בשאלתו אודות יין שלא הותר אלא בהפ"מ אם יש למנוע מלקדש ולברך עליו ב"המז אלא טוב לקדש על הפת ולברך בלי כוס כבר כתבתי בתשו' אחרת דכל כיוצא בזה לא הותר אלא לבעל היין ובני ביתו משום הפסדו אבל אחרים למה יקנו ממנו לכתחלה וקרוב ודאי שמחויב להודיעם ואם לא הודיעם ומכר סתם אפשר הוה מום במקח וחוזר אך בנידון שאלתו שהוא מכת מדינה ולא נמצא שום אחר כ"א באופן הנ"ל וא"א לצבור בלי יין ע"כ הותר לכל רק לבעלי הנפש המחמירי' על עצמם מ"מ נ"ל דלאו כל כמיניי' להחמיר במקום מצוה ואין לך הפ"מ גדול מזה וסברא זו יעיי' בתה"ד סי' ל"ב ע"כ יקדש על היין ומדהותר לקדש עליו הותר לכל הסעודה עיין מ"ש מרדכי ופ' בש"ע א"ח סי' קס"ח ס"ה ונפקא ליה מש"ס מתוך שהותר לצרעתו הותר לקריו ויעיי' מג"א סי' פ"ח סק"ג כתבתי שם על הגליון וז"ל אין הנידון דומה לראי' דהתם כניסה א' היא שמכניס ידיו אלא שיש בו ב' איסורים אמרי' הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו וכן גבי יבמה ביאה א' היא ויש בה ב' איסורים והואיל והותר א' הותר כולו משא"כ הכא מנ"ל למימר הואיל והותרה לכנוס לב"הכ הותרה להתפלל זה לא שמענו והנה בתוס' יבמות ז' ע"ב ד"ה ואמר עולא וכו' ויש ללמוד מדבריהם הואיל והותר ביאה במקצת הי' ראוי להתיר ביאת כל גופו וכן מבואר לקמן סי' קס"ח סעי' ה' הואיל והותר לבצוע הותר בכל הסעודה אבל מ"מ אינו אלא איסור א' איסור ביאת מקדש או אכילת

פ"ג מה לי כלו מה לי מקצתו אבל הכא ב' ענינים הם לגמרי כניסה לב"הכ ותפלה זה לא נשמע אע"ג דאין להחמיר במנהג זה מ"מ נצרכה לדון במקום אחר עכ"ל על הגליון שם אלה דברים כתבתי בחפזון רב. פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ד' ט' תמוז תקס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה סו

שלום וכ"ט לי"נ ורב חביבי הרב המא"הג המפואר והמהולל חרוץ בעל פיפיות כש"ת מהו' בער נ"י אופ"ה אבדק"ק אייבשיטץ יע"א:

יקרתו הגיעני נידון ג' חברות שבקהלתו שנתיסדו מאז כשהי' רק ב"הכנ א' ולא הגיע עליי' לתורה לרוב אנשים אלא בזמן רחוק והתחברו ג' חברות וכתבו להם ספרי תורות וקראו להם בשעה שקראו להם בב"הכנ ושוב נכנסו למוספין ועתה יש עוד ב"הכנ ואין צורך כל כך ועוד עכשיו נשתנה המנהג שקוראים לב"הכנ לקריאת התורה ותפלת מוספין זמן רב אחר תפלת שחרית והחברות ההמה מקדימי' לקרות בב"הכנ אחר שחרית ושוב כשהציבור נכנסי' לקרות ולהתפלל המה עוסקים בדברים בטלים והרבה מהם אינם נכנסים לתפלת מוסף עד כי כמה פעמים מתפללים מוסף שבת וי"ט במנין מצומצם וגנאי הוא לציבור ע"כ דעת פרם לבטל החברות מכל וכל וישמעו ק"הת בב' בתי כנסיות שבעיר והאריך קצת בענין ק"הת וברכותי' ובענין ביטול מנהג:

תחלה אומר מה שנראה מדברי פרמ"כת שטעם הקפידה להיות מן העולין הוא משום ברכת התורה כמדומה לי שנמשך בזה אחר לשון שבלי הלקט דמייתי ב"י א"ח רס"י רפ"ב שכתב בשם תשו' הגאון משו"ה קורין בשבת ז' קרואים נגד ז' פעמים ברכו שבימי השבוע שאם א' לא יי"ח יצא בשבת וכן הוא שם דף ל"ו ע"א אך דבריו צע"ג והלא עיקר תקנתא דעזרא הי' הפותח מברך לפניה והחותם אחריה והאמצעי' אינם מברכים כלל כבמתני' ר"פ הקורא עומד ושם כ"א ע"ב והאידנא דכולם מברכי' גזירה משום נכנסי' והיוצאים ושם כ"ב ע"א בסופו משני שאני היכי דיתיב רב דמיעל עייל מיפק לא נפיק מבואר אי איכא אתרא דליכא נכנסין ויוצאין לא יברך אלא הפותח והחותם והרבה מן גדולי הראשונים לא ניחא להו להוסיף גברי על ז' קרואי' כדי שלא לגרום ברכות שאינם צריכים דבזמן המשנה שלא היו מוסיפים ברכה בתוס' גברי היו מוסיפים אבל לא עכשיו ויעיי' מג"א סי' רפ"ב סק"א וא"כ איך אפשר להעלות על הדעת שתקנת עזרא היה מטעם הנ"ל ובלאה"נ יש לי צער הרבה דבמשנה שלהי מס' מגלה אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן וקאמר עלה ר"ל לפי שאין אומרים ברכה על הפורעניות וק' הא במתני' לא ברכו האמצעי' וצע"ג עט"ז סי' קל"ט ע"כ נלע"ד אפי' בזמן המשנה וגם מיד

בתקנת עזרא ואפשר אפי' בתקנת מרע"ה מיד תקנו לומר כל א' וא' שעלה אמר ברכו את ה' המבורך והם ענו ברוך ה' המבורך ל"ו רק ברכת התורה לא אמרו אבל ברכו אמרו וא"כ י"ל מרע"ה תיקן קורא א' ועזרא חלקו לז' כדי שיאמרו ז"פ ברכו ושפיר אמר ר"ל טעם שאין מפסיקין בקללות שלא יאמרו ברכו ה' המבורך על הפורענות ויוצדק יותר לשון מס' סופרי' פי"ב אינו בדין שיהיו בני מתקללי' ואני מתברך אבל ברכה ממש נתקן מפני הנכנסים ויוצאים וא"ש:

אבל מ"מ אין טעם קפידת העלי' לתורה מום תוס' ברכות או אמירת ברכו אלא הקריאה בעצמה היא ענין גדול ורב ורם ובעלי חן חלקו ז' קרואי' אברהם יצחק ויעקב משה אהרן יוסף דוד ומשו"ה אמרו ששי הוא מעולה ומובחר שבקרואים כמ"ש מג"א סי' רפ"ב סק"ט ועיי' בטי"ד סי' ת' ר"ת הי' עולה לעולם שלישי אפי' כשהי' אבל ובש"ס פ' הניזקין (גיטין ס' ע"א) משמע נמי שלישי עדיף מדאמרי' אחריהם קוראים הממונים פרנסי' על הציבור יהיה איך שיהיה אין הטעם מפני שמברך אלא מפני שקורא ואע"ג שעתה מקרי' אותו מ"מ יש לו זכות הנ"ל אבל אלו העולים ואינם יודעים לקרות עם הש"צ ולפעמים אינם משגיחים כלל רק מברכים לפניו ולאחריו ויורדים הלואי שלא יעלו ומה נעשה וכבר דשו בי' רבים:

ואמנם לבטל מנהגם יש לעיי' דודאי אפי' מנהג עיר א' הוה לעירו כנתפשט בכל ישראל כיון דמתחלה לא הנהיגו כן אלא בעירם ה"ל ככל ישראל וכעין שכ' תוס' גיטין ל"ו ע"ב ד"ה אא"כ גדול וכו' ונראה שהוצרכו לזה לתרץ הא דריש מגלה דמייתי מיניה לעיל דמשמע בעי' גדול לבטל והא קריאת י"ד לא נתפשט לכל ישראל שהרי מוקפי' אינם קוראים בו לזה כ' כיון דמתחלה כך נתקן ה"ל פשט איסורו וה"ה במנהג שנהגו מעצמם בעיר א' הוה לדדהו כנתפשט בכל ישראל ופשוט יותר מביעא בכותח דהרי י"ט של גליות לא נתפשט בא"י ומקום שנהגו שלא לעשות מלאכה וכו' לא נתפשטה בעיר אחרת ומ"מ לדדהו הוה כנתפשט בכל ישראל עת"ו פסחים י"ד ע"א ד"ה שתי פרות ומג"א ססי' תצ"ג למד משם לדידן ואפשר דאין ראי' מירושלים עת הרגל דקרא כתי' כל הקהל כאחד חברים כמבואר בחגיגה כ"ו ע"א עכ"פ אמת נכון הדבר דמנהג עיר א' הוה לאותה העיר כנתפשט בכל ישראל:

ודעת מהרי"ק שרש ע"ט דאפי' יש בו נדנוד איסור עוקר ההלכה ויפה תפש עליו פר"ח במנהגי איסור שלו אשר בהלכות י"ט אות יו"ד וכל דבריו נכונים וכמ"ש הרדב"ז בשם הריטב"א ע"ש ומיהו מה שהשיג על המהרי"ק דמייתי ראי' מרב דאיקלע לבבל ומצאום שקראו הלל בר"ח ולא הפסיקו' משום מנהג אבותיהם אע"ג דברכו והוה ברכה לבטלה

דעובר משום לא תשא דאורייי' והפר"ח השיג דברכה לבטלה אינו אלא אסמכתא ומדרבנן וטפי ה"ל למימר דהא הברכה שמברכים על המנהג ואומרים וציונו היינו שציונו אל תטוש תורת אמך וכיון שהמנהג של הלל גופיה לית ביה שום איסור לכאורה א"כ ממילא אין כאן לא תשא וצ"ע לכאורה ועיי' תוס' סוכה מ"ד ע"ב ודבריהם שם בלאה"נ צ"ע דנדחקו ליישב ברכת שופר די"ט ב' דר"ה ומה יענו על ברכת מרור דליל ב' של פסח דמרור עצמו דרבנן ובי"ט ב' מנהג אבותינו ומברכים עליו ונדחקתי מרור שאני שמברכי' על אכילת מרור דעלמא בזמן מצותו ולא לאכול מרור השתא משא"כ שופר דמברכי' לשמוע השתא קול שופר ואלו הי' מברכי' על תקיעת שופר דעלמא הוה דומה למרור וכעין זה בראש"ש בברכות ובתשו' הרדב"ז ח"א דמייתי מהרי"ק הנ"ל ונשי דידן נהגי לטבול על דם טהר ומברכי' על הטבילה והיינו כנ"ל ומזה קשי' על פסק הרא"ש שלהי יומא דפסק מברכי' על הדלקת נר י"הכ אע"פי שמברכי' להדליק ופסק שלא לברך על מנהג טבילת עי"הכ אעפ"י שנוסח הברכה על הטבילה וצ"ע והארכתי בכל זה בתשובה אחרת ואין כאן מקומו:

והנלע"ד ליישב קצת דברי מהרי"ק כיון דאמרי' בעלמא האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף ועמג"א רסי' תקפ"ד א"כ יש במנהג קריאת הלל שלא בזמנו קצת איסור ואי נימא אין כח למנהג במקום איסור ממילא אין כאן וציונו והברכה לבטלה ואפילו אי ברכה לבטלה בעלמא לאו דאורייתא היינו משום מקלס להקב"ה ואיננו לבטלה ממש משא"כ הכא דמנאץ ומברך על הגידוף ה"ל איסור לא תשא דאורייתא כך נ"ל דעת מהרי"ק אע"כ הוכיח מזה דאפי' יש אי' במנהג הוא בכלל אל תטוש וממילא אין כאן ברכה לבטלה כצ"ל ומ"מ אין נראה לי ראי' מהרי"ק דהא הקורא הלל בכל יום היינו ביומא דחולא שאיננו חג דקרא כתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג עירכין ירד ע"ב אבל הם הנהיגו לקדש ר"ח במלאכה אין כאן איסור וממילא אין איסור בהלל ולא בברכה:

ומ"מ אפי' למהרי"ק היינו כשהמנהג גופיה נתיסד אדבר שיש בו קצת איסור י"ל חז"ל ויתרו איסורם נגד מנהג עיר ועיר אעפ"י שאין הדעת נוחה מזה מ"מ כך י"ל למהרי"ק אבל מה שאינו נוגע בגוף ההנהג' אלא שעי"ז נשתרבבו איסורים ומכשולים לא יהיה אלא דברי תורה שבטלו חז"ל כמה מ"ע שופר ולולב ומגילה משום שמא יעבירנו והעמידו דבריהם במקום כרת בהזאה משום שמא יבא לידי מכשול שמא יעבירנו ואיך לא נדחה מנהג אם עי"ז יבוא מכשולים ואיסורים וע"כ גם מהרי"ק מודה בזה דהרי פרק מקום שנהגו גביה דאפרושי חלה מארוזא ואמר ר' יוסף ליכלא זר באפי' דלמא אתי

לפרושי מפטור על החיוב והתם ע"כ ברכו להפריש חלה דאל"ה הרי הי' להם היכר שאיננו חלה גמורה ולא יבואו להפריש מפטור על החיוב אע"כ ברכו ור' יוסף לא חשש לברכה לבטלה כיון שנהגו ואין במנהג עצמו שום איסור שייך וציונו ואפ"ה כיון דחייש דישתרבב מזה מכשול אחר זמן שיפרשו מפטור על החיוב נתאמץ לבטל ע"י אכילת זר באפיהו ש"מ דכי האי גוני לכ"ע מצוה לבטל מנהגם:

ומ"מ מתוך הדברים אנו למדים מדאמר ר"י ליכול זר באפיהו ולא ביטל מנהגם בהדי' וגזר עליהם או אסר עליהם להפריש חלה מארוז' ש"מ דלא טב לבטל מנהגם בכח משום דאתי לאינצוי' ולפע"ד דבזה צדקו לדינא דברי מהרי"ק דבכה"ג אפילו יש קצת איסור אין להכניס עצמו בעובי קורה לגרום מחלוקות והמעיי' בתשו' מהרי"ק שרש ע"ט יראה כל דברי רבנו האי גאון דמייתי הכל בנוי רק על זה משום דאתי לאינצוי' וגדול השלום ע"כ התחכם ר' יוסף דליכלו זר באפי' וכשיראו נוהגים זלזול בחלה שלהם ממילא ירפו ידיהם א' לאחת ויתבטל המנהג מאליו:

וכן נ"ל בנידון שלפנינו שלבטלו בכח ולמחות בהם שלא לאסוף מנין לקריאת תורה אתי לאנצוי אך החכמים ויראי שם יפרשו מהם ויקראו בב"הכנ בציבור וממילא יראו כי אין דעת חכמים נוחה מהם וכל מי שיראת ה' נוגע בלבו יסתלק מן החברא אז תתבטל ממילא א' לאחת הנלע"ד כתבתי בחופזי ואחתום בברכה א"נ דש"ת. פ"ב יום א' יו"ד אדר תקצ"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סז

שלום וכ"ט לתלמידי הותיק מלא עתיק הרב החרוץ המופלג מהו' זעליג נ"י אב"ד דק"ק ס"פ יע"א:

מה שנאמר לו שפקפקתי על אמירת פזמון המבדיל בין קדש לחול אמנם אני בעצמי אומרו בכל מוש"ק כאשר שמעתי וראיתי אך פקפוקי שלע"ד דמ"ש בהמרדכי סוף יומא שנתקן אותו הפזמון לאומרו במי"הכ וכן הוא מנהג אשכנז לאמור ראשית הפזמון בנעילת י"הכ שחל בשבת בכלל שארי ראשי הפזמונים ונראה שלא ניתקן כלל למ"ש דעלמא אלא לי"הכ כנראה מכל ענינים וחרוזים מתפלל על כפרת עונות ואמרו יום פנה כצל תומר ואומר חלפה עונת מנחתי ואומרו פתח לי שער המנוטל כל אלו ענינים מורים שניתקן על י"הכ שעומדים כל היום להתפלל ומתפללים בעת נעילת שער וכדומה וביחוד אומרו אקרא לאל עלי גומר שייך אי"הכ דב"ד מקדשי לי' והקב"ה מסכים על ידם שע"ז נדרש בירושלמי הך לאל גומר עלי אבל בשבת בראשית דקביע וקיימא לא שייך הא והנה במחזור אשכנז בנעילת י"הכ נדפס כספינו וזרעינו ובסידורים בזמירות

למ"ש הפכו והדפיסו זרעינו בתחילה ואח"כ כספינו ונימוקם עמם שיש להקדים זרעו לכספו כדהקפיד מרע"ה על בני גד וב"ר שהקדימו גדרות צאן לטפם אבל כד מעיינת שפיר בכיון הקדים כספינו לזרעינו מפני שסוגר של הפיוט הזה מסיים בתיבת לי"לה וחרוז הראשון הוא ח"ול וע"כ אמר ירבה כחול וככבים בלילה וע"כ אם מקדים כספינו לזרעינו שניהם ירבו זה כחול וזה כככבים בלילה וירבה הכסף כחול כדכתיב בשלמה הע"ה את הכסף כאבנים וזרעינו כככבים כברכת א"א ע"ה אך אם נקדים זרעינו לכספינו יהי' אבנים כחול ולא יתכן כי אחז"ל כשיהיו יורדים עד לעפר וכשהם עולים עולים עד הככבים והכסף כככבים גם זה אין לו ענין כי עיקר ריבוי ככבים הוא בגדולה ומעלה ולא בריבוי וזה לא שייך בכסף ע"כ נוסחא ישנה היא אמתית וממילא אין קפידא בהקדים כספינו לזרעינו כיון שיש טעם לדבר לא דמי לב"ג וב"ר ואין לומר יקדים גם כככבים בלילה לירבה כחול זה לא הי' אפשר לבעל הפייטן מפני סוגר חרוזותיו כמובן:

והלום ראיתי בספר עמק ברכה במוצאי י"הכ המציא פזמון חדש ע"ש יצח"ק בר"ת ג"כ אבל לדעתינו איננו אותו פזמון שנתכוון עלי' המרדכי וגם אינו ענין למוצאי י"הכ דוקא וגם כי כתב זרעינו ירבה כחול ולא הזכיר כככבים כלל לפי חרוזותיו ולא יתכן להתפלל בלשון זה כנ"ל וט"ס נמצא שם בחרוז אחרון וברכושם אלקיכם צ"ל בראשיכם אלקיכם ודי בזו: פ"ב יום ד' כ"ו שבט תקפ"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה סח

שלום רב לידידי הרב המופלא עושה פלא ידיד נפשי כש"ת מוה' אייזק באנוויטץ נ"י אב"ד דק"ק עקרעזע יע"א:

קבלתי נועם מכתבו והנאי וע"ד אשר כ' אודות ההמוני' המשמיעי' קולם בשעת אמירת מפטיר ההפטורה הנה האמת אתו כפי הנראה משטיחיות לשון רמ"א בא"ח סי' רפ"ד ס"ד שנים לא יאמרו ההפטורה בבת א' דתרי קלי לא משתמעי ונרשם שם ריב"ש סי' רי"ו וש"ס מגלה כ"א והאמת שכן הוא בש"ס שם כ"א ע"ב ובנביא א' קורא ושנים מתרגמי' ובלבד שלא יהיה שנים קוראים דתרי קלי לא משתמעי ומ"מ למעיין בד"מ יראה דט"ס הוא בש"ע ותרי מילי אמר שלא יהיו שנים מפטירי' ר"ל שלא יהא ראובן קורא בתורה ומפטיר חצי ההפטורה ושמעון יפטור חצי השני' לא יעשה כן אלא א' יגמור את כולה וזהו מהריב"ש ועוד דין א' שלא יהיו שנים קוראים בבת א' משום שהשומעים לא יכלו לכוון השמיעה משום דתרי קלא לא משתמעא והוא מגמ' הנ"ל והתמי' על מג"א שלא הרגיש ולא הגיה כלום בש"ע:

אמנם גוף הדין צל"ע דהא כ' הרב"י סי' מ"ט טעם למאי דקיי"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בע"פ הוא משום חסירות ויתירות וקריין וכתבין וכמה מילי דמדרשי מתוך הכתב יע"ש נמצא לפ"ז כל הקורא בספר שאינו מדוקדק בכמו אלו ה"ל כקורא ע"פ ממש אע"ג דכל ס"ת שלנו אינם בדוקים מחסרות ויתרות כמו בדורות הראשונים היינו למדחי הא מקמי הא ולהוציא אחר בשביל טעות דחסר ויתיר אבל לעולם כל מה דאפשר דייקינן בי' משא"כ בפרשיות ההפטורות הנדפסים בחומשי' אין שום א' מהם המדוקדק בחסרות ויתרות ובצורות אותיות ותגין כראוי וגם יש בו לקוטי פרשיות אפי' בהפטורה א' מב' וג' פרשיות מפוזרים כגון פסוקי מי אל כמוך בסוף פ' שובה וכה"ג באמת בזמניהם לא היה כן אלא היו מדלגי' ומחפשי' אחר אלו הפסוקי' וכמ"ש ת"ה מביאו ב"י סי' קמ"ד דמה שאנו מדלגים מנביא לנביא משום שכתובים על קונטריסים ובקל יכול לסמן משמע דמאז היו מסמני' למצוא מקום הדלוג בקל אבל לא שהיו מחברי' ב' פרשיות נפרדות דלפע"ד יש בזה קפידא מטעם הנ"ל בעצמו דכיון דכמה דברים נלמד מסמיכות הפרשיות וסמוכים דאורייתא מסמוכים לעד לעולם ואפי' למ"ד דבעי' מוכח ומופנה מ"מ מי גילה לנו איזה מוכח ומופנה ואיזה לא וא"כ בעי' שתהא כל פרשה כתובה במקומה לפנינו ובה נביט ונאמר ונכוון עליה ועל מה שכלול בכח דרשותי' ורמזותי' ועמ"ש רש"י בשיר השירים על פסוק שוקיך עמודי שש:

ובסברה זו היה נראה ליישב שיטת הרי"ף פ' הניזקין שפסק כותבים מגלה לתינוק להתלמד כר' יהודה לגבי ת"ק שם ס' ע"א והרא"ש תמה עליו והרב"י תמה על יישוב הרא"ש ובש"ע י"ד סימן רפ"ג פסק דלא כוותי' ולפי הנ"ל י"ל דס"ל אין שום רמז בתורה שלא לכתוב מגילות מגילות ורק שלא לומר בעל פה דברים שבכתב זהו מקרא מלא דבר הכתוב כדילפי' שם ס' ע"ב כתוב לך הדברים האלה וגו' ומני' ילפי' דה"ה שאין כותבים מגלה להתלמד דמ"ט אסור לומר בע"פ דברים שבכתב משום חסרות ויתירות הה"נ שלא לכתוב מגלות מגלות ולהפריד פרשה מחברתה משום סמוכים וא"כ תינח למאן דדרש טעמיה דקרא אבל ר' יהודה דלא דרש טעמא דקרא אין לנו להמציא טעם דברים שבכתב משום הנ"ל ולאסור נמי מגלה לתינוק ומשו"ה פליג ר"י התם וס"ל כותבים מבראשית וכו' ואנן הא קיי"ל דלא דרשי' טעמא דקרא גבי בגד אלמנה משום כן פסק הרי"ף כוותי' בהא כנ"ל ליישב דעת הרי"ף מ"מ לדינא לא קיי"ל כוותי' בהא אלא אין כותבין מגלה נמצינו למדין דחומשי' שלנו נהי דכתיב' דדפוס כתיבה מעלי' היא לענין זה לדעת ט"ז ומג"א מ"מ כל הקורא בהם אינו אלא כקורא בע"פ מטעם הנ"ל ואע"ג דלחד תי' שכ' תוס' בתמורה והביאו ב"י סי' מ"ט הנ"ל משמע דבנביאים וכתובים אין קפידא כלל לאומרם

בע"פ מ"מ מבואר דלא קיי"ל כהאי שינוי אלא כמ"ש ר' יונה הביאו הרב"י שם וכבר האריך בזה כל צרכו בתשו' חות יאיר סי' קע"ה יע"ש:

וכיון שכן נהי דכל זה בכלל עת לעשות לה' הפרו תורתך מ"מ כיון דקיי"ל דאין יכול להוציא את שאינו בקי אלא בקורא מתוך הכתב ולא בע"פ כמבואר בטור סי' מ"ט ובמג"א שם וקריאת ההפטורה שלנו מקרי בע"פ נמצא דמי שאינו בקי בלאה"נ לא יי"ח והבקי ע"כ יקרא בעצמו עם הקורא וא"כ מה לנו אם קורא בלחש או בקול דמי שאינו בקי אינו יוצא בלא"ה וטוב יותר שלא לשנות מנהגם שלא לבייש מי שאינו בקי בקריאת הנגינה אעפ"י שספר מנוקד לפניו ויעיי' מ"ש רא"ש ר"פ הקורא עומד והביאו ב"י ג"כ סי' קמ"א והאמת כי מורי הגאון זצ"ל הנהיג בב"הכ שלו שלא לומר ההפטורה עמו כי הוא היה עולה למפטיר לעולם ולא זכיתי לשאול את פיו הקדוש בכל מה שכתבתי ומ"מ במה שכתבתי נלע"ד די שא"צ למסור נפשו על ככה והנח להם מנהגם באשר הוא מנהג כמעט בכל תפוצות גלילות האלו ולא ישמעו בקל וגדולה מזה מצינו לחז"ל שהניחו להם מנהגם יותר גרוע ורע מזה בשבועות י"ו ע"א וברש"י שם ד"ה אלא בעולי גולה אע"ג שיש לדחות ראי' זו ממ"ש תוס' שם ד"ה אלא וכו' מ"מ האמת כמו שכתבתי וכל כה"ג מוטב שיהיו שוגגין בשגם שסברתי נ"ל נכונה ובזה אתן קנצי למילין עד פ"א אי"ה ארחי' יותר הכ"ד הכותב פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ה' ה' טבת תקמ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה סט

שלום וכ"ט לידידי ורב חביבי ה"ה הרב המא"הג המופלג מו"ה אלי' נ"י אב"ד דק"ק רייטץ יע"א:

יקרתו הגיעני ויפה הנהיג בעירו להתפלל שחרית בהשכמה ולאספם שנית לתפלת מוסף כדי שלא יעברו זמן ק"ש אך מ"ש באם יקרה כה ברית מילה בשבת זריזים מקדימי' למולו אחר שחרית וסועדים מיד סעודת הברית קודם מוסף הנה דעת הב"ח סימן רפ"ו דגם לדעת ר"ח ע"פי ש"ס דתענית בד' פרקים מ"מ אין האיסור מדינא אלא ממנהג אבותינו שהנהיגו כן להחמיר על עצמם ונהי דמ"מ אסור משום אל תטוש תורת אמך מ"מ נ"מ מאן דחליש ליבא טובא וא"א לו בלי סעודה יכול לסעוד קודם מוסף דאדעתא דהכי לא נהגו אלו דברי הב"ח וה"נ י"ל כיון שקשה עליהם לעשות סעודה של מילה בשבת בסעודה ג' של בשר ודגים מפני היוקר ונח להם לעשות סעודה בשחרית של מאכלי חלב וסעודת מצוה היא אדעתא דהכי לא הנהיגו איסור בעלי המנהג ולא גרע ממאן דחליש ליבי' ויעיי' מג"א סימן תכ"ג ססק"ז כ' וז"ל ומ"מ נ"ל דאם הוא סמוך לעשור לחדש יתענה ביו"ד לחדש וכו' יע"ש והנה יו"ד ניסן ביום א' א"א ואם ביום ב'

וידחה התענית אם כן לעולם ידחה עד אחר ניסן אע"כ הכוונה לפמ"ש בסי' רפ"ח סעי' ד' שאם חלש ותשש כחו ואינו יכול להתענות ב' ימים רצופים לא יתענה ביום א' אלא אח"כ וס"ל למג"א הה"נ להתענות בניסן שהוא נגד המנהג הוה לכה"פ כמי שתשש כחו וידחנו עד יום ב' שהוא יו"ד ניסן שאין אז בתענית משום שינוי מנהג כנ"ל פי' מג"א וה"נ בנידון שלפנינו הוה כתשש כחו ומותר לאכול סעודה ההיא אך מג"א סימן רפ"ו סק"א כתב דעכ"פ דינו כתפלת מנחה ור"ל דסעודה גדולה לעולם אסור וסעודה קטנה במקום שקורין לב"הכ נהגו להתיר והנה אע"ג דבעלמא קורין לסעודת ברית מילה סעודה גדולה היינו בזמנם ומקומם אבל עכשיו שאינם סועדי' אלא סעודת שחרית מאכלי חלב אע"פי שמברכים ב"המז מ"מ אינם שותי' יין ולא משתכרים ואיננו אלא סעודת עראי וגם קורין לבה"כ בזמן מוסף ע"כ אין למחות בידם כנלע"ד א"נ. פרעסבורג נגהי ליום ו' עש"ק מ' למב"י פק"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ע

שלום וכ"ט לי"נ הרב המופלג המאה"ג כבוד מהו' משה ליב נ"י אב"ד דק"ק דארדע יע"א:

גי"ה הגיעני ומ"ש בשבת צ"ב ע"א למה לי' לש"ס למימר גמירא דכל טונא וכו' תיפוק לי' דמקרא מפורש הוא דהיו הטבעות קבועים ברשת המזבח ורשת הי' בחמשה אמות התחתונות עד חצי המזבח אלו תוכן דבריו ועדיפא ה"ל להקשות דלפי הקרא היו ה' אמות עליונות עולים למעלה מכתפיהן וא"כ הי' מתנגד לגמירי דתלתא מלעיל ותרי תלתא מלתחת והכא הי' חציו למעלה:

אבל ימכ"ה כי מעלתו חשב כי הרשת הי' בחציו של מזבח התחתונה והי' ה' אמות רשת וז"א כי זה מעשה המזבח חציו התחתונה הי' חלק מבלי רשת וחציו העליונה משפת המזבח ולמטה ג' אמות היו ג"כ חלקים מבלי רשת ושם עשו כרכב שהוא חריץ הסובב כל המזבח ומאותה החריץ ולמטה עשו ב' אמות רשת עד חצי המזבח התחתונה ובשתי אמות אלו קבעו הטבעות ונראה שהטבעות היו עבים כמו שליש אמה באופן שהבדים שהיו נתונים בתוך חלל הטבעות היו בשלישו של מזבח דהיינו ג' אמות ושליש והוא ממש כמו הגמירי דבש"ס דשליש מלעיל זהו האמת ומ"מ עיקר הקו' אינה מתיישבת דעכ"פ לא הי' צריך לגמירי דעכ"פ מקרא מפורש שהיה מגובה ג' אמות מן הארץ והוא למעלה מיו"ד טפחים:

וי"ל דאי לאו דגמירי לא הו"מ להוכיח מקרא לחייב מיתה הנושא משאוי למעלה מירד טפחים כי הי' לנו לדחוק ולומר תחלת קביעת הטבעות הי' בקצה עליונה של רשת וסופו של טבעות הגיע עד למעלה מה' טפחים לעיל מהכרכב כי מסתמא היו הטבעות

ארוכים ועבים והבדים בודאי עוביין אמה ורחבי' לישא משאות גדולות כאילו על כתף וא"כ לא היה המזבח עולה עשרה טפחים למ"ד אמות הכלים חמשה טפחים ולהזהר מזה מייתי ש"ס הך גמירי ומזה מוכח שהיו הטבעות כלו בתוך ב' אמות של רשת ולא למעלה ממנו כלל:

ותלמיד א' אמר דאי לאו דגמירי הוי סד"א שלא נשאו הבד על הכתף אלא הכניסו הבד בחבל ארוך והחבל נשאו על הכתף כדרך הכתפים שבזמננו והיה המזבח נגרר לארץ לכן מייתי גמירי וגם זה נכון:

והנה רש"י בחומש ס"ל טבעות הארון היו בעליונו סמוך לכפורת ורמב"ן ס"ל שהי' בתחתיתו והארון כלו נישאו למעלה וצ"ע שהוא מתנגד לגמירי וגם לרש"י צ"ע שהרי היו הכרובים למעלה וה"ל משא כבידא למעלה מכתפיהם ועוד מה צורך לאתוי' גמירי שהרי עכ"פ הכי הוה שהרי גובה הארון עשרה טפחים והי' הטבעת סמוך לכפורת והלוי קומתו כשאר כל אדם הרי מוכח שהיה למעלה מעשרה טפחים וצ"ל נמי כנ"ל וק"ל יום ב' כ' אדר ק"פ לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עא

שלומים רבים כטל ורביבים לה"ה הרב המא"הג המופלג נ"י ע"ה כש"ת מה"ו אברהם נ"י אויערבאך אב"ד דק"ק בונא והגליל יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני וכו' ספר יד דוד מחמיו הגאון זצ"ל ישנו בידינו חלק א' ממנו וכו' והלום ראיתי מ"ש והאריך מעלתו שם פ"י דמס' שבת אודות תיקון ציפורן של מוהל בשבת לפע"ד יפה כ' חמיו ז"ל דאסור מן התורה אלא שכ' דתלי' אי תיקון גמור הוא דאורייתא או לא ולפע"ד הוא בונה כלי גמור וחוששני מחטאת מכה בפטיש דאפי' אי אין בנין בכלים מ"מ חייב משום מכה בפטיש כפירש"י בשבת ע"ד ע"ב גבי חלתא חייב אחד עשר יע"ש וה"נ מה לי עושה כלי ויתד וסכין מברזל או עושהו מציפרנו ואין זה תיקון בעלמא אלא עושה כלי גמור ויעיי' פרש"י בכתובות וי"ו ע"ב גבי מפיס מורסא אם לעשות לה פתחא חייב משום בונה ואשכחן בנין בבעלי חיים דכתיב ויבן את הצלע עכ"ל וקשה הא כולי' שמעתא מיירי מבעילת מצוה אי לפתחא מתכוון ואמאי לא פרש"י כן דשייך בנין בבעלי חיים מקרא ויבן אלא ע"כ משום דלא הוה צריך להכי כיון דהבועל בעילה ראשונה עושה אותה כלי אי לפתחא צריך פשיטא שחייב משום מכה בפטיש דמה לי גומר כלי עץ או בעלי חיים משא"כ הכא במפיס מורסא לא ס"ל לרש"י דהוה גמר מלאכה]דלא כרמב"ם דס"ל דחייב ג"כ משום מכה בפטיש[והוצרך לומר דהוה בונה כעושה פתח בלול של תרנגולים והואיל ולדעת רש"י לא שייך בנין אלא בקרקע

הוצרך להביא ראיה דבבעלי חיים שייך בונה מ"מ מוכח מזה דהעושה אדם כלי כגון הבועל בעילת מצוה אי לפתחא צריך אפי' אי לא הוה שייך בנין באדם חייב משום מכה בפטיש א"כ ה"נ העושה אצבעו וצפרנו כלי לפרוע עור הערלה פשיטא דחייב משום מכה בפטיש ומכ"ש להסוברים דגם בכלי שייך בנין והוא דעת התוס' ר"פ הבונה ודעת הר"ן שבת קמ"ו ע"א לחייב עכ"פ בכלי גדול משום בונה ועיי' מג"א רס"י שי"ד ופשיט דאדם חשוב כלי גדול א"כ חייב נמי משום בונה כיון שעושהו כלי ע"כ נ"ל פשוט שחייב חטאת ולא דמי לנטילת ציפורני הנדה הצריכה לטבילה ודלא כמו שחשב מעלתו ואם יש לו להשיב בזה יודיעני ואסיים בברכה פ"ב יום ב' ט"ו כסלו תקע"ה לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה עב

יען ראיתי בנב"י מהדורא בתרא סי' למ"ד מ"ש אודות הפא"ראסאל שחושש להם מחיוב חטאת לשיטת הרי"ף דס"ל בשבת קל"ח בטלית כפולה דאם יש בגגה טפח או בג' טפחים סמוך לגגה טפח חייב חטאת א"כ ה"ה הכא נמי דיש בשלשה טפחים סמוך לגגה טפח ומשפע ויורד להיות למגן ולצל להנושא וה"ל שיפועי אהלי' ומיחשב כדפנות וה"ל אהל עם דפנות והעושה בשבת חייב חטאת והנה האמת דהשתא הכא רובא דהמונים נושאי' אותו בשבת אלא שנפתחי' ע"י גוי אך ומה בכך אמירה לנכרי שבות ואפי' יהיה רק איסור דרבנן פתיחת הפאראסאל מ"מ ה"ל אמירה לנכרי שבות דשבות ולא במקום מצוה ומי התיר להם:

ואחר העיון הדק היטב אומר אני בודאי לישא פאראסאל בשבת לאו משנת חסידי' היא ושומר נפשו ירחק ממנו אבל מ"מ לפע"ד איננו כמו שחשב הגאון זצ"ל דכל מלאכה דלא אשכחן דכוותה במשכן לא מחייב עליה בשבת וזה לשון הירושלמי ס"פ כלל גדול מה בנין הי' במשכן שהיו נותנים קרשים על גבי אדנים ופריך ולאו לשעה היה א"ר יוסי מתוך שהיו נוסעים וחונים עפ"י הדבור כמי שהי' חונים לעולם אר"י ב"ר בון מכיון שהבטיחן הקב"ה להכניסן לארץ כמו שהוא לשעה הדא אמרה בנין לשעה בנין הדא אמרה מן הצד בנין הדא אמרה אפי' נתון על דבר אחר הדא אמרה בנין על גבי כלים ודחי בנין אדנים כקרקע דמי ופסק כן הרמב"ם פי"א משבת דבנין ע"ג כלים לאו בנין הוא ומפרש ליה ה"ה דלא דמי למשכן דאדני' כקרקע דמי ומייתי לי' מג"א סס"י שט"ו והירושלמי הזה מייתי ליה הרשב"א בחי' שבת פ' כלל גדול:

ולמדתי מהירושלמי הזה ג' טעמים שלא יהיה בפראסאל שום נדנוד אסור מן התורה עכ"פ:

חדא דה"ל בנין לשעה ופי' בנין לשעה שהוא עשוי' מתחלה לבנותו ולסותרו לשעתו ולחזור ולבנותו ולסותרו כל שעה כמו שהיה המשכן עשוי' ופליגי אמוראי למ"ד מתוך שהיו חונים עפ"י הדבור ה"ל כבנין עולם א"כ הדרינן לכללן דבנין לשעה לאו בנין הוא וכיון דאשכחן סתמא דתלמודא דידן בפ' במה מדליקין (שבת ל"א ע"ב) גבי מפני שהוא עושה פחם דאמר גבי סותר ע"מ לבנות במקומו דכיון דכתי' עפ"י ה' יחנו כמקומו דמי ולא דחי לי' ש"מ הכי קיי"ל וכן משמע בתוס' צ"ד ע"א ד"ה ור"ש פוטר וכיון שכן הלכה דבנין העשוי לשעתו אינו בנין א"כ האי פאראסאל עשוי' לשעה כמובן ועיי' מ"ק ט' ע"א דדחיק אמאי דאיגי ולא משני משום דאיכא למימר בנין ב"המק יוכיח דלא דחי אפי' י"ט ובימי מילואי' דחי אפי' שבת שהקימו ופרקו בכל יום אע"כ התם בנין לשעה הוה כמו פאראסאל להעמידו ולפרקו לשעתו ביומו ולא דמי להעמדת המשכן במקום תחנותם עפ"י ה' יחנו:

ב' דלא מצינו כיוצא בזה במקדש שיהי' האוהל עובר ממקום למקום ע"י אדם הנושאו בעצמו וכל מה שהאריך בנודע ביהודה בענין אהל זרוק אינו ענין לשבת דהתם לענין טומאה אבל לענין שבת לא הוה מלאכה כ"א מה דהוה במשכן ועמ"ש תוס' בשבת ה' ע"ב ד"ה אגוז ע"ג מים וכו' דאע"ג דלענין קנין קיי"ל ספינה מינח נייחא ומיא ממטיא לי' מ"מ לענין שבת לא הוה הנחה משום שבמשכן לא הצניעו חפצים בענין זה ע"ש וה"נ דכוותי' וראיה ברורה לזה משבת מ"ג ע"ב מת המוטל בחמה באים ב' ב"א ויושבים בצידו חם להם מלמטה זה מביא מטה ויושב עלי' וזה מביא מטה ויושב עלי' חם להם מלמעלה מביאין מחצלת ופורסין עלי' זה זוקף מטתו ונשמט והולך וזה זוקף מטתו ונשמט והולך לו ונמצאת מחיצה עשויה מאלי' ע"ש ולכאורה צ"ע הרי עושים אהל ממש במחיצת עצמם והאהל נטוי' על ראשם והם בעצמם המה דפנו' ועוד שאינם מתטלטלים כלל אלא קבועים במקומם וע"כ משום דלא מצינו במשכן אהל כי האי גווני שיהיה אדם מאהיל על עצמו ומכ"ש כשהוא נע ונד הולך ואהלו עמו וק"ו מאוהל על גבי כלים מכ"ש אדם הנושאו:

ועוד בה שלישי שאין אהל דאורייתא אלא כשמחיצות מגיעות לארץ כמו שהיה במשכן וכמו שדקדק רש"י וגם הרי"ף בלשונם גבי טלית כפולה וכמ"ש תוס' שם קל"ח ע"א ע"ש ובנב"י שם כ' דבמחיצה טפח סגי לשבת ואומר אני אה"נ אבל ובלבד שתגיע לארץ אפי' לא יהיה רק גבוה טפח אבל מחיצה תלוי' באויר שאינה עשויה להוסיף עלי' כלל וא"א להוסיף ולהמשיכה עד לארץ זה ודאי איננו אהל דאורייתא כלל וכן משמע הסכמת פרי מגדים סי' שט"ו באשל אברהם סק"ח:

וכיון שזכינו לדין שאיננו דאורייתא א"כ ממילא אפילו אסורא דרבנן ליכא דהרי טלית כפולה אי אית ביה חוטין שרי' אפי' לכתחלה וה"נ קרסי' ולולאות הוה כחוטין כמ"ש נב"י בעצמו ועוד הכא עדיף טפי שעשוי' ומתוקן מעיקרא לכך והוה כמו כילת חתני' דמקיל בי' הרי"ף ורמב"ם משום שעשוי' מעיקרא לכך וע"כ קרוב לומר שאפילו מדרבנן שרי' וא"כ לכל הפחות מותר לפותחם ע"י גוי ואין להרעיש העולם בשביל זה.

הנלע"ד כתבתי פה פ"ב יום ב' תענית אסתר תקע"ג לפ"ק

משה"ק סופר:

תשובה עג

שלום להרב המופלא הותיק כבוד מו"ה גדליה נ' אב"ד דק"ק ש"ד יע"א:

לנחיצת מוכ"ד אקצר באמרי שאלתו שאלת חכם בענין העמדת המחיצה בשבת שקורים]שפאנישע וואנד שעשוייה מכמה חלקים וכשהחלקים נכפלים זע"ז מ"מ נשאר הרבה יותר מטפח אם זה השיור סגי לפתחו כלו בשבת ולהוי רק כמוסיף על אוהל עראי או לא כיון דדרכו בכך צריך לפתוח מע"ש עכ"פ חלק א' מהכפלים:

הנה מקום הספק בזה הוא ממ"ש ב"י או"ח סי' שט"ו בשם הריטב"א בשם התוס' והביאו מג"א בקיצור שם סק"ה במ"ש שם בש"ע דמחצלת פרוסה טפח מותר להוסיף עליה וטפח שאמרו חוץ מן הכריכה כ' מג"א וז"ל דחוזר העיגול לא מיקרי אוהל עכ"ל א"כ לכאורה י"ל דווקא חוזר העיגול אבל דבר שטחיי כשטח דופן הנ"ל שפיר מקרי אוהל והרי לרש"י בעירובין ק"ב ע"א לפי הבנת תוס' דמייתי ריטב"א ס"ל אפי' במעגל שייך אוהל מכ"ש בדופן שטחיי' דאפי' התוס' מודים ואולם נראה לכאורה דלאו הכי הוא דאי ס"ד דדינא קאמרי תוס' דעיגול לאו אוהל הוא באופן שנאמר דשטח הוה אוהל קשי' תרתי חדא מה"ת לומר כן אם העיקר רוחב טפח בעיגולי למה לא יחשב אוהל להוסיף עליו ובאמת ממ"ש טו"ז שם סק"ג דלהחמיר יש ליזהר כרש"י דגם עגול חשיב אוהל משמע דלהתוס' אפילו להחמיר לא חשיב אוהל אלא דיש ליזהר כרש"י והדבר תמוה בעיני מהיכא תיתי לחלק בין עיגול לשטח כיון שרוחבו טפח ואולי מיירי באין בהקיפו טפח אלא ברחבו ופליגי רש"י ותוס' אי אזלי' בתר רחבו או בתר הקיפו ועל זה כ' טו"ז דיש להחמיר כרש"י אעפ"י שאין בהקיפו טפח עיי' משנה ו"ו פי"ב דאהלות ושם רפי"ו וכן לענין קורה דמבוי בעירובין במתני' י"ג ע"ב וה"ה לענין אוהל דשבת דחד דינא אי' להו כדמשמע בשבת יו"ד ע"א עיין שם ודוחק ותו קשי' לי לשון תוס' שבריטב"א אשר ז"ל דשייר טפח לא משמע הכי אלא שייר טפח חוץ מן הכריכה קאמר אבל חוזר העיגול לא מיחזי כאוהל וכו' עכ"ל ואי ס"ד דלרש"י הוה אוהל גמור ולתוס' לא הוה אוהל כלל

מאי מיחזי כאוהל דכ' תוס' הוה ליה למימר לא הוה אוהל אע"כ מיירי שיש בהקיפו טפח והוה אוהל גמור מדאורייתא לכ"ע אלא דהתוס' ס"ל מלשון הש"ס דקאמר שייר טפח משמע דבעי' דווקא שישייר טפח שאינו מכורך להכירא שהוא פרוס לאהל כדי שיראה מחר לעין כל שאיננו אלא מוסיף אבל כשהיא כרוכה אפי' בריווח באופן שישאר בהרוחב טפח מחמת שאינו מהודקת יפה לא מיתחזי שהשאירה כך משום אהל אלא שהניחה כך בלא כוונה ולמחר מיחזי עושה אהל בתחלה ובעי' דיתחזי לעין כל שהוא רק מוסיף זה הוא כוונת התוס' לע"ד בלי ספק וא"כ מדינא אסור לפורסה על חלל הכלי בין לרש"י ובין לתוס' דהוה אהל גמור ולא רק מחומרא בעלמא כט"ז והשתא לפ"ז אותן דפנות הספרדיי' שקורין]שפאנישע וואנדן שכן דרך עמידתם מוכרך ומכופל ונשאר בה שטח כמה טפחים רוחב לא נראה שהועמד שם למחיצה אלא כך דרכו לעולם וא"א בענין אחר אפי' רש"י מודה דאסור דע"כ לא פליג רש"י אלא במחצלת כרוכה בשינוי קצת שלא הודקה כראוי וכדרכה למיהדק שפיר וס"ל לרש"י גם זה הוה היכר אבל דפנות הללו שכן דרכם לעולם ואין כאן שום היכר גם רש"י מודה ואפושי פלוגתא לא מפשינן וכן הנהגתי בביתי שלא לפשטן בשבת ע"י ישראל אם לא נתפשט עכ"פ כפול מע"ש אבל ע"י גוי יש להתיר דעכ"פ לית בי' אלא איסור דרבנן משום דלא מיחזי כמוסיף וכמ"ש לעיל ומסתמא רוב עשיית מחיצות אלו בשבת לצורך מצוה הוא ע"כ יש להתיר ע"י אמירה לנכרי אחרי כותבי זאת ראיתי בס' ברכי יוסף סי' שט"ו אות ג' וז"ל הכי"מי שעושי' בארץ מצרים על הדאוו"אר וכו' יש למצוא היתר מפני שאינה כרוכה כמחצלת בעיגול וחשיב טפח פרוס וכו' מהריק"ש בתשו' כתיבת יד עכ"ל הנה דברי מהריק"ש לא ראיתי וכימ"י ודאוו"ר לא ידעתי מ"מ משמע מדבריו דלא כמ"ש לעיל אלא העיגול והשטח גורמי' ואינני חוזר ממ"ש לעיל והנלע"ד כתבתי פ"ב יום ה' י"א שבט תקפ"ג לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה עד

שלום וכ"ט לתלמידי הב"ח הוותיק מלא עתיק החרוץ ושנון מופלג בתורה ויראה קודמתו כ"ה זלמן פק"פ שי':

גי"ה הגיעני נפשך היפה בשאלתך נידון מה שנוהגים שם בק"ק האמבורג לשפוך ביום ש"ק רותחי' מכלי ראשון על קאפע כתוש שכבר נשפך עליו רותחי' מע"ש והורק המים ועתה חוזרי' ושופכים עליו ושותים אותו כך אם יש היתר לזה ע"י ישראל או לכל הפחות ע"י שפחה גויה:

נהירנא זה ששים שנה כד הוינא טלי' בעיר מולדתי בק"ק פפ"דמ היו מלעיזי' כך על עשירי' שנוהגים היתר בכך אך לא ידעתי אז שורש הדברים ומה נגזר עליהם מפי רבותי הגאונים ז"ל ועכ"פ נראה שאחד הורה להם כך והנח לישראל אם אינם נביאים וכו' כי אז לא היה דור פרוץ ח"ו ולא נתפשט דבר בלי הוראת חכם ונחזי אנן הנה הקאפע הוא קלוי באש והעיד בתשו' גנת ורדי' שרמז עליו בבאר היטב סי' שי"ח שבמדינתיהם אוכלים אותו כך ואפי' כתוש כקמח אוכלים אותו וכ' זה כידוע ומפורסם ולפ"ז לרוב הפוסקים דאין בישול אחר אפיי' וצלי וקלוי א"כ אין כאן איסור בישול דאורייתא כלל לכאורה אלא שבספר הנ"ל כ' הכא מוציא טעמו לתוך המים ויש בזה בישול אעפ"י שכבר נתבשל כמו מגיס בצבע שביורה בראש ספ"ק דשבת דמייתי ב"י סי' שי"ח ולפע"ד לא דק במח"כ ואין ענין זה לזה התם הסממני' אין בשולם לעצמם כלל ואינם ראוים לשום דבר רק להוציא צבעם שיקלוט הצמר הצבע ולא שייך אין בישול אחר בישול כי כל שלא קלטו כל צבעם לא נתבשלו אבל דבר מאכל שנתבשל שראוי לאכול בפ"ע הרי כבר נגמר בישולו וכשנותנים מרק רותח על קטניות שנתבשלו יבש אין ספק שהמרק קולט טעם קטניות ועל שם כך שופכים עליה' בשבת ואוכלים אותו כך וכן תרנגולתא דר' אבא בשבת קמ"ה ע"ב אין ספק כששפכו עליה רותחי' אותן רותחי' נעשו רוטב ומרק של בשר והרי כל האיסור שאנו דנים בנו"ט כך הוא שנשפך מים על דבר יבש שכבר נתבשל מ"מ אסור שקולט טעמו ואפ"ה מותר בשבת כיון שכבר נתבשל מע"ש שראוי לאכול בפ"ע הרי נגמר בשולו ומה שמוציא טעמו אח"כ לתוך המרק אין בכך כלום וגדולה מזה מלח שנתבשל ממים יש (אוסרים)[מתירים] אותו לתתו לתוך התבשיל בשבת משום אין בישול אחר בישול והרי בוודאי יהיב טעמי' לתבשיל מ"מ כיון שכבר נתבשל כל צרכו לאכול כך בטבולי יבש פת וצונן כדומה שוב לית ביה משום בישול ולפ"ז הקאפע שראוי' לאכילה כשהוא קלוי וכתוש ואוכלים אותו כך כאשר העיד בתשו' גינת ורדים הנ"ל א"כ להחולקי' אר' אמי וס"ל אין בישול אחר אפיי' הי' מותר עכ"פ ע"י גוי לשפוך רותחי' עליו בשבת אפילו לא נשפך עליו רותחי' מעש"ק:

אך הרי בש"ע מביא שיטת הרא"מ ונוהגים להחמיר כמותו שיש בישול אחר אפיי' וצלי וקלוי א"כ אזדא ההיתר הנ"ל ועתה נעיי' במה ששופכים עליו רותחי' מע"ש והנה במתני' כל הבא בחמין מע"ש פירש"י וכן ס"ל לכמה פוסקים היינו שנתבשל כל צרכו מע"ש אז מותר לשפוך עליו רותחי' בשבת אבל אם רק הודח בחמין בע"ש אסור להדיחו בחמין בשבת אך הרמב"ם כ' להדי' פכ"ב משבת הל' ח' דבר שנתבשל קודם שבת או נשרה בחמין לפני השבת אע"פ שהוא עכשיו צונן מותר לשרותו בחמי' בשבת ע"ש הרי

שהתיר השרוי בע"ש אעפ"י שלא נתבשל מותר לשרותו וצ"ל דראוי לאכילה ע"י שריית ע"ש כקאפע שראוי לשתי' ע"י חמין שפוכי' שעליו מע"ש דאי לא ראוי לאכילה ע"י שריית ע"ש הרי אפי' נתבשל אם אינו כמאכל ב"ד יש בו משום בישול ודברי ב"י צ"ע עכ"פ ס"ל לרמב"ם דלא בעי נתבשל דלא כרש"י וריף פי' תרנגולתא דר' אבא הי' מלוח ביותר ושרו אותו במים רותחים למתק מליחתו משמע שהיה חי ולא נתבשל וכ"כ ה"ה ואפ"ה מותר כשבא בחמין מלפני שבת אם לא נאמר דמליחותו היינו בשולו וא"כ לא ס"ל כרא"מ כבר כתבנו שהקאפע ה"ל קלוי ושרי ואי ס"ל להריף כרא"מ ואפ"ה מותר תרנגולתא דר"א משום שנשרה בחמין מע"ש א"כ ממש נמי ומותר ממ"נ הקאפע אחר שהוא קלוי וכבר נשרה בחמין מע"ש:

ואין כאן מקום לאסור אלא אי ס"ל כרא"מ יש בישול אחר קלוי וס"ל נמי כרש"י דתרנגולתא דר' אבא מבושל ממש הוה אבל בשרי' בעלמא לא וא"כ יש לסמוך עכ"פ לשפוך ע"י גוי בשבת והיינו קאפע שהוא יבש לגמרי ואין בו שום לחלוחית מים קרים דא"כ אסור דע"כ לא הי' דברינו אלא בדבר יבש אבל בדבר לח אע"ג דרמב"ם לא חילק מ"מ רוב הפוסקים מחלקי' וכן פסק בש"ע בודאי אין שום ה"א ואם יש נוהגים כן גם בלח נשתבשו מהנ"ל אבל העיקר כמ"ש דביבש וע"י גוי אין כח למחות להנוהגים היתר ומ"מ אשרי הנזהר פ"ב מש"ק ב' דחנוכה תקצ"ה לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה עה

ע"ד קושיית פר"מ על מנהגינו לומר באתה חוננתנו בין יום השביעי והר"ן פ' ע"פ כ' שאין לאומרו דע"כ לא אמרי' לי' בהבדלה אלא משום שהוא טעון פתיחה וחתימה משא"כ בתפלה מהודענא לי' למעלתו כי לא זכיתי להבין דברי הר"ן ז"ל הללו כי מה יענה בנוסח ותודיענו דמבואר בש"ס ברכות ל"ג ע"ב דהוא מרגניתא דרב ושמואל והוזכר בהן בין קדושת שבת לקדושת הבדלה והי' די בהבדלה זו והוסיף בה עוד בין יום השביעי לששת ימי המעשה ואינו צריך לא למעין פתיחה ולא מעין חתימה וצ"ע והיותר נכון בזה מ"ש בשלשי גבורים שם בע"פ כיון דכבר תיקנו בנוסח ברכת הבדלה דהוה מעין חתימה ושוב אומרים ג"כ בתפלה וכן נ"ל דעת תוס' במ"ש דבי"ט אומרים ז' הבדלות וקחשיב להו ז' חוץ מיום השביעי לששת ימי המעשה כי הוא מעין חתימה וקשה הרי הוא רחוק מחתימה בי"ט לדעת התוס' דמונה להלן עוד כמה הבדלות ובין יום השביעי באמצע אע"כ ה"פ כיון דכולי שתא הוה מעין חתימה גם בי"ט אומרים אותו ומכ"ש בתפלה באמצע השנה:

והנה בהא דאמרי' בש"ס שם לא יפחות משלשה ולא יוסיף על ז' כ' תוס' משום דנתקן נגד דבר מה כמו בחולית שבציצית לא יפחות מז' ולא יוסיף על י"ג וצל"ע מהא דתנן ר"פ הקורא עומד בשבת קורין ז' לא יפחות אבל מוסיפין והוא נגד ז' רואי פני המלך ומזה הוכיח הרא"ש שלהי ר"ה דמותר להוסיף על פסוקי מלכיות אע"ג שנתקנו נגד עשרה מאמרות כי אין הפסד בהוספה ומזה למד מהרי"ל להוסיף על ב' נרות אע"פ שהם נגד זכור ושמור ופסקו רמ"א א"ח סי' רס"ג וצ"ע לכאורה והנלע"ד בזה דודאי בסדר הבדלות לולי תיקון חז"ל מה"ת לעשות חוליות כלל ואפי' הי' עושי' שליש גדיל מ"מ חוליות לא הי' עושים והם אמרו והם אמרו ואין לשנות משא"כ בהדלקת נר שבת דמצוה להרבות בנרות כדכתי' באורים כבדו ה' ואמרו במדרש בפנסי' ואיך יבואו חז"ל ויאסרו להוסיף על ב' נרות משום רמז דדהו וכן בקריאת התורה בשבת שאין בו בטול מלאכה לעם הי' יכולים לקרות כל היום ולהזמין גברא טובא הלא בימיהם לא היה תוספת ברכה שאינה צריכה כי הראשון מברך לאחרי' ואיך יבואו חכמים לאסור שלא יקרא יותר משבעה משום רמז דדהו ע"כ די להם שלא יפחתו אבל המוסיף שפיר קא מוסיף וכן בפסוקי דר"ה דמלכיות שהוא בתוך התפלה וספור שבחי' של מקום אין לתת קצבה להוסיף בשבחים כי הכל מענין התפלה ע"כ אמרו לא יפחות אבל מותר להוסיף וא"כ בנידון דידן נמי נאמר דוקא בברכת הבדלה דקדקו לומר והא מר לא ג' אמר ולא ז' אמר אבל בתפלה לית לן מספר לסדור שבחי' וכל המוסיף מוסיפים לו:

וצ"ע בי"ד סי' ער"ה סק"ח ובלאה"נ צ"ע מ"ש בשם דרישה מ"ח מסעו' ולא היה אלא מ"ז ואין כאן מקום להאריך בזה:

מ"ש אפסק הרמב"ם פכ"ט מה' שבת דהאוכל בשבת וחשכה עלי' אומר הבדלה וב"המ על כוס א' וכ' ה"ה דס"ל דוקא קידוש וב"המז תרי מילי נינהו משא"כ הבדלה וב"המ וקשי' לי' מש"ס דפע"פ ק"ו דאמרי' ש"מ תמני' וכו' ש"מ אומרי' ב' קדושות על כוס א' הא הבדלה וב"המ לא מחשבי' ב' קדושו' להרמב"ם זו אינה צריכה לפנים דמצינו למימר דה"נ קאמר ש"מ אומרים ב' קדושות כגון אלו על כוס א' וכמו שצריכים לפרש גם לרשב"ם ש"מ אומרים ב' קדושות דהיינו באין לו אלא כוס א' ה"נ נימא ב' קדושות כאלו מיהו שינוי דחיקה לא משנינא לך קושטא אמינא דה"פ כוונת ה"ה דב"המ על סעודת חול וקידוש הוי תרי מילי משום דב"המ היא סילוק סעודת חול וקידוש הוא הכנסת שבת וה"ה והוא הטעם בברייתא דהבדלה הוא סלוק שבת וב"המ הוא על סעודה שהתחיל בה בחול ותרי מילי נינהו ואמר שפיר ש"מ אומרי' ב' קדושות היכא דלא אפשר ורמב"ם מיירי מסעודה שהתחיל בשבת והוה ב"המז סלוק סעודת שבת והבדלה הוא ג"כ סילוק

שבת זהו שס"ל לרמב"ם דהוה כעין קדושה א' וראי' לרמב"ם בזה ממה שהקשו תוס' ק"ב ע"ב דה"ל להש"ס להקשות ממתני' דנר ומזון בשמי' והבדלה והא"ש דהתם מיירי במזון דמבע"י והוה שפיר קדושה א' משא"כ בברייתא דנכנס לביתו ואפשר דהתוס' נמי לא הקשו אלא לשיטת ר"נ ז"ל דנכנס לביתו נמי במתחיל מבע"י מיירי אבל לקושטא דמלתא אפשר דמודו לי' לרמב"ם:

ודע דשיטת ר' ניסים לא רחוקה ולא נפלאת לומר דהא הך ברייתא בלא"ה אתי' כר' יהודא ואיהו ס"ל ר"פ תפלת השחר מפלג המנחה מתפלל ערבית ומסקי' שם כ"ז ע"ב דהלכתא מתפללי' של מ"ש בשבת ואומרי' הבדלה על הכוס והשתא ס"ל לר' דמ"מ אם ירצה אז לאכול קודם הבדלה על הכוס רשות בידו כיון שעדיין לא חשכה והשתא הנכנס לביתו במ"ש ר"ל מבע"י אחר שכבר התפלל של מ"ש קרו לי' מ"ש שהציבור עשאוהו כבר ליל מ"ש והי' לו להבדיל על הכוס ג"כ מ"מ אם אין לו אלא כוס א' סועד תחלה דכיון שהוא עדיין יום ואין לפקפק א"כ ה"ל למפשט מהך ברייתא דצלי של מ"ש בשבת י"ל דזה אינו מבואר להדי' בברייתא דמיירי מבע"י אלא משום הנך מימרות דאסור לטעום קודם שיבדיל דחקינן ומפרשי לברייתא הכי אבל מברייתא לא מוכח מידי משו"ה לא הו"מ למפשט מידי ולמימר נמי ש"מ תשעה:

וזולת זה אקצר באמרים וה' קרנו ירים והי' זה שלום לו ולכל מרבית ביתו החותם בכל חותמי ברכות פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ג' טו"ב טבת תקס"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה עו

שלום רב לידידי הרב המופלא הותיק כבוד מה' יוסף נ"י:

קבלתי נועם מכתבו ואודות דבריו בר"פ ע"פ בדברי בה"ג אעתיק לו מחי' על הטור א"ח סי' רמ"ט וז"ל יש כאן ג' שיטות א' שיטת הרמב"ם דהלכה ממש כר' יוסי דמותר להתחיל בכל ע"ש וי"ט כפשטא דהסוגי' ומ"מ קביעות סעודה אסור והכי קיי"ל ואפשר שזהו יצא לו משיטת ה"ג דס"ל אסור להתחיל היינו בקביעות סעודה ועלה אמר ר' יוסי אם התחיל לא יפסיק (וכעת מצאתי כן בביאורי מהר"א וילנא ז"ל בסי' רמ"ט וסי' תקכ"ט) ב' היא שיטת ה"ג לפי המובן הפשוט שאוסר להתחיל כלל דלא קיי"ל כר' יוסי בהתחלה והרבה דברים נאמרו בו ולפע"ד לומר עוד דס"ל דר' יהודה ור"י לטעמיה פליגי והוא עפ"י מ"ש מג"א דכשמסלק ידו מלאכול ומברך נסתמה האסטומכא ונפסקה תאות המאכל והוא כעין מ"ש תוס' ר"פ ע"פ והשתא י"ל ר' יהודה לטעמי' דס"ל מפסיקי' לשבתות דבעינן דתיתי סעודתא ליקרא דשבתא א"כ אין מתחילין דכיון שע"כ יברך ב"המז ויפסיק וממילא יסתום האסטומכא ולא יאכל לתיאבון ואמנם ר' יוסי לטעמי'

דס"ל אין מפסיקין לשבתות ולא חייש לסעודתא ליקרא דשבתא וא"כ מתחילין ובלבד שיאכל והולך עד שתחשך דוקא בסעודה א' באופן שלא יסתו' האסטומכא ויש כאן אכילה לתיאבון ומשו"ה דקדק ר"י אוכל והולך עד שתחשך לומר דוקא עד שתחשך ולא כמובן הפשוט שאומר כן לרבותא בעלמא כך הי' סברת ה"ג בדעת ר' יוסי וס"ל לה"ג דלמאי דקיי"ל כשמואל דפורס מפה ומקדש וצריך לברך ג"כ ברכת המוציא מטעם שכ' הרא"ש שם דהרי נאסר לו מלאכול קודם קדוש וכדפסקי' בש"ע בסי' זה ה"ל ממש כסילק ידיו מלאכול ונסתם האסטומכא וממילא דאין הלכה כר' יוסי בהתחלה דאיהו נמי לא אמר אלא משום דאינו צריך להפסיק זה מה שנ"ל בדעת בה"ג:

שלישי היא דעת הר"ן ר"פ ע"פ דאוסר בע"פ לאכול ממנחה גדולה ומעלה משום דהוה איבעי' דלא אפשטא וצ"ע דהא שפיר איפשטא בפ' ע"פ ק"ז ע"ב וי"ל דס"ל להר"ן לפמ"ש תוס' שם ואתי לאמנועי מפסח ואפי' אחר שיעשה הפסח אסור משום שלא ימהר לעשו' הפסח כדי לאכול ויעשה פסח שלא כראוי עכ"ל א"כ י"ל היינו משום שאסור לאכול עכ"פ ממנחה קטנה ואילך משום מצה לתיאבון וממילא אין לו פנאי אלא מחצות עד מנחה קטנה שהוא זמן קצר ומשום כן ימהר לעשות הפסח שלא כראוי כדי שיבא לאכול קודם מנחה קטנה וא"כ שפיר היינו רבותא דאגריפ' דסד"א ט' לאגריפ' כשש שעות לדידן דמי ומותר לו לאכול בעי"ט במנחה קטנה דלית ביה משום לתיאבון וממילא מותר נמי משום פסחא דאיהו לא ימהר כיון דיש לו שהות הרבה קמ"ל אפ"ה לא יאכל ולעולם סמוך למנחה גדולה תנן כנ"ל ומ"ש מג"א בשם מהרי"ל סי' תקכ"ט דס"ל בכל עי"ט אסור ממנחה גדולה ומעלה הוא תמוה גם מ"ש מג"א סי' תרל"ט סקי"ב דערב סוכות גרע מערב פסח משום שיכול לאכול פת משא"כ ע"פ דליכא אלא מצה עשירה תמוה הוא א"כ מאי פריך הש"ס ר"פ ע"פ מאי ארי' ע"פ אפי' ערב שבתו' וי"ט נמי הא ע"פ איצטרכא לי' אע"ג דאינו אוכל אלא מצה עשירה מ"מ לא יאכל עד שתחשך וצ"ע ולעשות קצת סמוכי' לשיטת מהרי"ל דבכל ע"ש וי"ט אסור ממנחה גדולה ומעלה כתבתי בחי' גפ"ת בפ' ע"פ הנ"ל וזה לשוני שם סמוך למנחה למ"ד בפ"ק דשבת סמוך למ"ג לא יאכל קודם שיתפלל ע"כ סמוך למ"ק קאמר דסמוך למ"ג תיפוק ליה משום תפלה כקושי' תוס' ואין לומר בשהתפלל דהא סמוך למ"ג עדיין לא הגיע זמן תפלה א"נ לעולם סמוך למ"ג ובמקום שקורין לתפלה ואפ"ה משום פסח דאי' דאוריי' לא סמכי' אקריא' ועיי' סי' רל"ב מג"א סקי"ד ורל"ה מג"א סק"ד וסי' תפ"ט סקי"אי ותי' זה מוכרח קצת דאלת"ה ק' מה ראו חכמים לקבוע זמן אי' אכילה משום תיאבון בזמן מנחה הלא לא כל עתי' שוות דבקיץ יש ממנה עד זמן אכילת הלילה ששה שעות ובחורף רק ג' שעות בשלמא למ"ד סמוך

למ"ק י"ל כיון דזמן זה בלא"ה אסור משום תפלה בכל השבוע הניחו זמן זה לע"ש וי"ט לאסור אפי' בהתפלל ומשום תיאבון אע"פי שאינם שוות מ"מ עשו כן כדי שלא לחדש זמן אחר וכדי להשוות תקנתם וגזירתם והכי אשכחן טובי א"א אמרת דזמן אי' משום תפלה הוא מ"ג ואכילה לתיאבון הוא מ"ק ומיירי בשכבר התפלל א"כ ק' כנ"ל. אע"כ צ"ל דלמאן דס"ל כמ"ד בפ"ק דשבת דבכל יום אסור סמוך למ"ג משום תפלה לדידי' אסור נמיבכל ע"ש וי"ט משום תיאבון סמוך למ"ג דכך קבעו זמן אחד שוה לתפלה ולאכילת תיאבון ונפקא מיני' היכא שקורין לב"הכ ותנאי דע"פ דס"ל להדי' מט' ומחצה ומעלה לי' להו כמתני' דפ"ק דשבת וס"ל למהרי"ל כהך סתם משנה ע"פי אוקמת' דהני אמוראי שם ולפ"ז מאי דמבעי' לן בע"פ סמוך למ"ג משום פסחא צריך לכ"ע בע"פי לא שייך מ"ג לענין תיאבון וקיל מעי"ט דעלמא מטעם שכ' מג"א סי' תרל"ט סקי"ב כנ"ל וק"ל. מ"ד יום ד' י"א לירחי תליתאי קס"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עז

שוכ"ט למהו' ארי' ליב שטאמפע סג"ל נ"י:

אשר כ' מעלתו ונתקשה בדברי הרב"י סי' רנ"ד דלאחר שהעתיק פירש"י במס' שבת י"ח ע"ב בבשרא אגומרי שאינו בתנור דאפי' כיסוליכא ומוכן להפוכי ולחתות עכ"ל וכ' עליו הרב"י ומשמע דה"ה אם הבשר תוך התנור סמוך לגחלים ואין פי התנור מכוסה כלל חשיב מונח אגומרי ואפי' בגדיים אסור דע"כ לא שרי בלא שריק אלא בשפי התנור מכוסה מיהת דלא מגלי לי' משום דקשה ליה זיקא עכ"ל והוקשה למעלתו לשון רש"י דמשמע בהיפוך מדכ' שאינו בתנור וכ' מעלתו דמבואר דתנור היינו הכיסוי ואני תמהתי פשיטא דהתנור אינו הכיסוי רק הוא למעלה פתוח ויש לו כיסוי אחר כמבואר בלשון הש"ס פ"כ כל הכלים כי פליגי בכיסוי תנור וכו' ומה שנתקשה לו בלשון רש"י יעייי' בהגה' אשרי פ"ק דשבת ממהרי"ח שכ' ססי' ל"ה וז"ל אפי' דברחא ולא שריק רק מכוסה בכיסוי התנור אע"ג דלא קשי לי' זיקא ולא אסור אלא דוקא בשרא אגומרי התם נמי קשה דיוקא אהדדי דכ' דלא הותר רק מכוסה משמע אבל מגולה לא ואח"כ מסיים ולא אסור רק בשרא אגומרי עוד שם בהגהה ממהרי"ח סי' מ' ולא חררה ע"ג גחלים חוץ לתנור אצל האש וכו' משמע דוקא חוץ לתנור אבל בתוך התנור אפי' מגולה שרי ואח"כ כ' ובתנור מותר לצלות אפי' חי וכגון שהתנור מכוסה משמע כל שאינו מכוסה אסור ועכ"צל דכל שהתנור אינו מכוסה היינו בשר ע"ג גחלים והא דנקט בשר ע"ג גחלים ולא קאמר תנור מגולה משום דלא שכיחא שיצלה בתנור בלא כיסוי וכמ"ש בהגהה שם בשם ר"י וז"ל מיהו ליתן את הפת בתנור מודו דאסור אלא כדי שיקרמו פני' אע"ג דסתם תנור מכוסה

עכ"ל והיינו דכ' רש"י שאי"נו בתנ"ור דאפ"י כיס"וי לי"כא דאלו היה בתנור סתמא הי' מכוסה וההכרח שהכריח לרב"י לפרש כן ברש"י מפני שכ' דאפי' כיסוי ליכא והוא שפת יתר אלא להורות לן שאין שום מעלה לתנור יותר מגחלים אלא הכיסוי כל זה ברור וכן בדין דאלת"ה מה יענה רש"י אקושי' תוס' ד"ה התם שהקשו משלשלים הפסח ותי' כיון דהתנור פתוח ה"ל כמו בשרא אגומרי האמת דהרז"ה מיישב קו' תוס' באופן אחר דס"ל דפליגי במציאות אי קשי' לי' זיקא לברחא או לא אבל אי לא הוי קשי' לי' הוה אסור לכ"ע ובשלם לכ"ע לא קשי' לי' זיקא אבל לא משמע מלשון רש"י דס"ל כשיטת הרז"ה דפליגי במציאות הנ"ל דכל כי כה"ג ה"ל לפרושי דבריו וא"כ ע"כ ס"ל כתי' התוס' וצריכין אנו לפרש דבריו כנ"ל ומהתימה על הרב"י שלא הביא כן מהתוס':

ומ"ש מעלתו עוד דאמאי לא משני בלשנא קמא כמו בלשנא בתרא בבשרא אגומרי לא הבנתי דבריו קיצר במקום שהי' לו להאריך דע"ד ברור אמר הש"ס כן דללישנא קמא איכא לשנויי' ולאוקמי בדברחא אבל ללישנא בתרא ליכא לשנויי' אלא בבשרא אגומרי וכה"ג טובי בש"ס ולדוגמא יעיין בש"ס דע"ז ל"ה ע"ב חלב למאי ניחוש לה אי משום איחלופי טהור חיור טמא ירוק אי איערובי ניקום והומ"ל אי משום אחלופי ואיערובי ניקום אלא על הדרך הברור אמר כן:

אמנם אמרתי לפרש דבריו דהרי במה שתי' הש"ס בלישנא קמא התם דברחא ולא שריק אכתי לא מתיישבא סיפא דמתני' משלשלים הפסח לתוך התנור דקשה פשיטא כ"ע נמי שרי דהרי פסח דגדי הוא ואי נמי נדחק דהי' לו פשוט התי' כיון דלא מנתח דומה לדברחא מלבד שזהו דוחק עוד יותר היה נכון לש"ס לתרץ דרישא מיירי כמו הסיפא בגווני חדא בשפי התנור פתוח דהיינו בשר עג"ג דמשני לשנא בתרא והי' לשון המשנה מתוקן יותר דאין נותנים בשר בצל וביצה ע"ג גחלים או תנור מגולה אך הפסח משלשלים ע"ז האופן משום שבני החבורה זריזים הם:

והנלע"ד בזה לפמ"ש בהגהה אשרי בשם ר"י שכתבתי לעיל דלגבי פת מודה דאסור אע"ג דסתם תנור מכוסה וכ"כ פ"י דרב אשי לא קאי רק אבשר אבל בפת מודה לאיסור וא"כ קשה קצת ללשנא בתרא דמוקי רישא אין צולין בשר וכו' בבשרא אגומרי היינו תנור מגולה וכן סיפא פסח נמי מיירי בהכי דוקא אבל מכוסה שרי לכ"ע ומפסיק באמצע בבבא דפת דמיירי אפי' במכוסה נמי אסיר אא"כ קרמו פניה והי' לו לסמוך בבא דבשר בצל וביצה עם פסח אהדדי אלא דללשנא בתרא אין לנו תי' אחר לרב אשי הוצרכנו לדחוק בשינויי דחיקא משא"כ בלשנא קמא מרווח טפי לאוקמי מתני' מדברחא וכולי' מתני' בתנור סתום ודפסח נמי שהוא שלם כדברחא דמי:

ויש בזה שיטה אחרת להמרדכי ספ"א דשבת סי' רנ"א ובהגהת מרדכי פ"ג דשבת ויע"ש בש"ג דף פ"ג ע"א אות א' והרב"י לא הביאום וצ"ע:

ומה שצ"ע קצת דהא פשיטא כי היכא דבקדרה כי שדא בי' גרמא חיי' מציל על הכל דשוב מסיח דעתו מלחתות א"כ ה"נ בצלי אי הי' צולה גדי שלם ובשר מנותח עמו מציל על הכל דהשתא קשה ליה זיקא ולא מגלי' לי' וא"כ בפסח שהיה צולהו כולו כא' ראשו על כרעיו ועל קרבו מ"מ הא עיקר הטעם כמ"ש ההגה' מרדכי שם דצלעי' מגינות עלי' וא"כ בפסח שהיו תולי' בני מעי' חוצה לו דקיי"ל ריש פ' כיצד צולין גדי מקולס ולהם זיקא א"כ הדרה ק' הש"ס לדוכתא ולשיטת הרמב"ם דמפרש דגדי לא קשי לי' זיקא אלא דמתחרך ע"י החיתוי משא"כ כשהוא שלם יש ליישב קצת אבל לפרש"י קשה בודאי וע"כ צריכי' לדחוק דהש"ס קאמר דמתני' קמ"ל להך מ"ד שנותן בני מעי' לתוכו צלעי' מגינות אפ"ה מותר לבני חבורה לשלשל סמוך לחשיכה ובזה מיושב ק' הלח"מ על הרמב"ם דמייתי הך דבשר על גבי גחלים דקיי"ל כר' ירמי' מדפתי מ"מ ס"ל לרמב"ם דלמאי דקיי"ל דעושי' גדי מקולס דוקא א"כ ליכא לשנוי' מתני' דקמ"ל משלשלים הפסח אלא לאוקמי בתנור פתוח וה"ל כמו עג"ג ומוכח דעג"ג אסור ומתני' בהכי איירי וזהו דלא כהבנת הרב"י בהרמב"ם וצ"ע זהו מה שנלענ"ד בזה ומרוב הנחיצה אקצר מ"ד יום ב' ז"ך מנחם תקס"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה עח

שלום להאברך המופלא החרוץ ושנון כבוד ר' ישראל נ"י:

קבלתי נועם מכתבו והנוגע לענין ד"ת ר"פ כירה שהקשה לשיטת תוס' דחמין ותבשיל משמע אפי' לא בשל כ"צ נמי א"כ ע"כ הטעם משום שמא יחתה דליכא למימר משום דלמא אתי למיעבד בשבת עצמו כמו שהשרישו הפוסקים דבלא בשל כל צרכו ליכא למיחש שמא יעשה כן בשבת דלא נחשדו ישראל על ככה וא"כ ע"כ הטעם משום שמא יחתה וק' קר התו' לעיל י"ח ע"ב על המקשן שהקשה מעסיות ותורמסי' ולא ידע משמא יחתה מה יענה ממתני' דבשר בצל וביצה ותי' תוס' דהתם ידע שמא יחתה כיון שאין דבר מפסיק בינם לבין האש משא"כ עסיו' ותורמסי' ע"ש וזה לא שייך אמתני' ר"פ כירה דמיירי נמי מקדירה מפסקת אלו דבריו:

והנה לכאורה משמע להפוסקים דס"ל סתם תבשיל הוא דוקא בשול כ"צ לק"מ דא"ל הטעם משום דלמא אתי למיעבד בשבת כמ"ש הפוסקים ולכאורה הו"מ להקשות קושייתו לכ"ע מכולהי פרקא במה טומנים כמבואר לעיל ל"ד ריש ע"ב דהטעם משום שמא יחתה ובאמת כן הקשה פני יהושע ק' זו בעצמה לעיל י"ח ע"ב אלא שיש ללמוד

זכות על מעלתו ולומר דהרי הרי"ף גרס שם איפכא מהגירסא שלפנינו דהטמנה דע"ש משום שמא יחתה ודשבת משום ירתיח והרי"ף ס"ל ע"ש משום ירתיח ושבת משום יחתה נמצא לפ"ז אין לנו שום הכרח לומר דהטמנה אסור כלל משום שמא יחתה דאיכא למימר דהטמנה דע"ש אסורה משום שמא ירתיח כפירוש הרי"ף ורמב"ם רפ"ד דשבת שימצא קדרתו מעלה רתיחות בשבת ויגלנ' ויחזור ויכסנה בשבת וה"ל טומן במוסיף הבל בשבת וזה אסור משום מחזי כמבשל ולא משום יחתה ומכ"ש להראב"ד דמפרש שמא ירתיח קדרה שיצטנן נמצא בהטמנה דע"ש אין הטעם משום חיתוי וכן י"ל טעם איסו' הטמנה דשבת משום שמא ירתיח כפי' רש"י ורוב הפוסקים שירתיח קדירתו שנצטנן בשבת ולא משום חתוי ואע"ג דע"כ זה ליתא דהרי מפורש בש"ס דאחד משני ההטמנות אסור משום חתוי ולא משום הרתחה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מ"מ המקשן דעסיו' שלא ידע סברת חתוי הוה סבר טעם איסור ב' ההטמנות משום הרתתה ומשו"ה הקשה מעסיו' ולא מפרק במה טומנין ולא הוק' למעלתו קו' זו כ"א מפרק כירה דלתוס' לא מיירי כלל מהטמנה ודלא כרש"י מוס"ל למעלתו דלא שייך בשיהוי וחזרה שום טעם אלא שמא יחתה וא"כ ק' מה עלה על דעת המקשן הנ"ל:

ואומר אני אפי' לפי דבריו לק"מ דודאי בבשיל ולא בשיל דלא מייאש מיני' מלאכלו ביומו חיישי' שמא יחתה אך בקדרא חייתא כמו עסיו' ותורמסי' הוה ס"ל לא שייך חתוי דהרי בלא"ה מייאש מיני' מלאכלם ביומו וכן חביות של מים שהאש רפוי ולא מטי עד למ"ש לא חיישי' לשמא יחתה דבלא"ה יגיע לבשולו משו"ה הקשה המקשן ק' שם והתוס' יפה הקשו מבשר בצל וביצה דמיירי נמי מחי ותי' היכא שאין הקדרה מפסקת ידע המקשן דשייך חתוי אף בחי אבל בקדרה מפסקת הוה ס"ל בחי לא שייך חתוי ומסיק דאפ"ה חייש משום שקשים להתבשל וכבר ביאר כל זה בחי' רשב"א וקצת מזה בפני יהושע שם:

ובלאה"נ אני אומר אף חכמתו עמד' לו במ"ש דהוה ס"ל להמקשן טעמו של משנתינו משום דלמא אתי למיעבד כן בשבת ואע"ג דכ' הפוסקים בלא בשול כל צרכו לא חיישי' להא מ"מ אפשר דהמקשן הוה חייש ליה ומכ"ש דאפשר הוה חייש לשמא ירתיח בשבת כמו בהטמנה דחיישי' להא ובשלמא בעסיו' דצריך למוצאי שבת ולא לשבת לא חיישי' שיחלל שבת משום זה וכ"כ להדי' פני יהושע שם מיהו בהא דנחשדו על השבתות משמע אפי' שלא לצורך שבת חיישינן בגטין נ"ג ע"ב ונ"ד ע"א יע"ש גבי נטע בשבת ואין להאריך יותר בזה:

עוררני רב א' בסוגי' זו להר"ן דלא מקרי חזרה אלא כשנוטל מע"ש ומחזירו בשבת וכן הוא בהגה' רמ"א אבל איעקר בשבת ומחזירו בשבת זה לא חמירא משיהוי א"כ לא בעי' למדחק כולי האי בפי' משנתי' לחנני' וכה יאמר כירה שהסיקוהו וכו' לא יתן דהיינו לא יחזיר מה שעקר מע"ש אא"כ גרף וקטם אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גרוף ומה הן משהין וכו ושוב מיירי מחזרה היכא שנוטל בשבת ומחזירו בשבת עצמו כדמשמע לשון נוטלין דמיירי בשבת כמ"ש תוס' וס"ל ב"ש נוטלין בשבת ולא מחזירי' באינו גרף דבהא מיירי עכשיו המיצעתא דלשהות וגם הסיפא וב"ה מתירין והוה אוקמתא רוויחא וק' אלימתא היא לפע"ד אלא לפ"ז לא הוזכר כלל במשנה דפליג ב"ש אחזרה בגרוף וקטום ובברייתא דר"מ ור' יהודה גבי עקר ד"ה לא יחזיר משמע בודאי דב"ש וב"ה פליג גם אהא:

עוד ק' במ"ש הש"ס שם ל"ז ע"א ולטעמיך נוטלי' אי קטמה אין אי לא קטמה לא וכו' וקשה דלמא הך תנא סבר עבר ושהה בלא גרף אסור המאכל ביומא לכל אדם ולמ"ש מותר נמצא אפי' לכלבים לא חזי' ביומא משום דחזי לאדם למ"ש וה"ל מוקצה ביומי' ואין נוטלי' אא"כ קטמה והשה' בהיתר ועיי' מג"א סי' ש"ח סקכ"ו וסי' תמ"ו ססק"ג ואמנם אי המאכל נעשה מוקצה מחמת איסור דרבנן תלי' באשלי רברבי ביצה ל"א ע"ב בפירש"י ותוס' בית שהי' מלא פירות ונפחת ע"ש ומ"מ נ"ל דעכ"פ הכלי לא יעשה בסיס לזה המוקצה הקל לכ"ע דבלא"ה פליגי באין דעתו להניחו לשם כל היום והכא לא הי' דעתו להניחו שם כל היום ומכ"ש בשוכח ואינו מניח המוקצה עליה בכוונה והכא אע"ג שנתכוון להניח המאכל לתוך הקדרה מ"מ במה שנעשה מוקצה היה שוכח שהשהה אותו ע"ג כירה ונאסר ולא נעשה קדרה בסיס לזה כנ"ל ועדיין צ"ע ותן לחכם ודי בזה לפי מסת הפנאי:

תשובה עט

שלום וכ"ט לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון המא"הג המפורסם חריף ובקי זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו מהו' צבי הרש חיות נ"י אב"ד ור"מ דק"ק זאלקווי והקרייז יע"א:

יקרתו הגיעני תחלת דינו על דברי תורה במה שהחליטו כל הראשוני' בחולה שיש בו סכנה בשבת ששוחטי' לו ואין מאכילי' אותו נבלות והרבה טעמים נאמרו כמבואר ברא"ש ספי"הכ ובטא"ח סי' שכ"ח ועל כולם קשה ש"ס דיומא פ"ג ע"ב גוזזי' לו כרישי' ואין צריך לעשר דס"ל לרבי דמאכילים לו איסור ולא אנחנו מחללין שבת בהפרשת תרומה ומעשר ובתשב"ץ ח"ג סי' ל"ח בסופו עמד בזה ולא עשה כלום:

נחזי אנן בעזה"י טעמא דיהיב הר"ן פי"הכ ששוחטים ולא יהיבנא לי' נבלה דצריך לאכול כמה זיתים נבלה ועובר כמה לאוין ובשחיטה אין עובר אלא פ"א:

לזה י"ל דלק"מ מסוגי' הנ"ל דהא מיירי טבל טבול לתרומה שהרי גוזזין עתה מהמחובר ודתני חייב צריך לעשר כך הוא שם כולל לתרומ' וכל המעשרות כמ"ש תי"ט במשנה ד' פ"ה דגיטין נמצא אם יחלל שבת בהפרשת תרומה עדיין טבול למעשר ותרומת מעשר שבו וצריך להפריש עוד הפעם ושוב עדיין הוא טבל למעשר שני וצריך להפריש גם מעשר שני ואי מיירי דלא סגי לי' עד שיאכל הכל נמצא אוכל שני מיני איסורי' תרומה ותרומת מעשר והשני מעשר שני בלא פדיון ואם יפדה אותו הרי כאן אי' שלישי פודה בשבת ואם אפשר לו בלא האסורי' מ"מ זה עושה כמה איסורי' בהפרשה ומסתמא לא יצטרך החולה יותר מג' או ד' זיתים כמו שהקשה התשב"ץ על הר"ן שהקשה וכי חולה אוכל כמה זיתים והא מיהת לא קשי' עכ"פ יותר מזית א' יצטרך והשוחט אינו עושה אלא אי' א' משא"כ המפריש עביד כמה איסורי הפרשות ולא יאכל החולה כל כך זיתים ומה שקשה לפרוש ויבטל ברוב כבר כ' בשיל"ת יעב"ץ ח"א סי' קל"ה תרומה שחזרה למקומה הדר לטיבלא ממש כבירושלמי פ"ד דדמאי משנה א' ומה שקשה אם אינו צורך לחולה כ"כ אינו מותר לקצוץ יותר משום הפרשת תרומה י"ל בקלח א' שיש בו צורך לחולה וסגיבו לתרומה ומעשר וא"כ כשגזזו הירק עדיין לא אמדוהו וגזזו הרבה ועכשיו אמדוהו דסגי לי' בחולין שבו]ועיין בחת"ס סופר חלק יו"ד סי' שי"טן:

שיטת הראב"ד דמייתי הרא"ש ספ"יהכ הנ"ל דשחיטה קיל משום דא"א שלא יהי' בעולם קטן א' ע"ש ודבריו אינם מובנים לכאורה הלא גם על הקטן הזה תסובב ק' זו נאכילהו נבלות ועוד טפי הל"ל יולדת א' בסוף העולם:

אבל כוונת הראב"ד א"א שלא יהי' בסוף העולם קטן שנימול היום וניתן שבת לדחות לענין חובל א"כ הותרה שחיטה דנטילת נשמת אבר מילה ונטילת נשמה ממש הכל חד כידוע ליודע שיטת ר"ת ואם כן קיל חבורה מאכילת נבלה וממילא לק"מ מהפרשת מעשר דמודה ראב"ד דטוב להאכיל החולה שאינו מעושר ממה שיפרשו אחרי' בעדו ועיי' מנחות ספר"י פליגי ר' וראבר"ש בסברת כבר דחתה שחיטה את השבת דלרבי אע"ג דשחיטה כבר דחתה מ"מ לא נקל בשארי מלאכות בשביל זה להקטיר איברים ופדרי' ולדידי' ה"נ אע"ג שכבר דחתה גיזז הירק את השבת לא נדחוהו בהפרשת מעשר כיון שלא מצינו שיהי' שבת נדחה בשום מקום בהפרשת מעשר כמו שמצינו בחבורת מילה וראבר"ש לטעמי' דס"ל הואיל ודחתה שחיטה נדחה נמי בהקטרה ה"נ הואיל ודחתה גזיזה נדחה נמי בהפרשה:

וטעמו של מהרמר"ב דשבת הותרה וכחול הוא ושארי איסו' דחוי' ס"ל דוחי בהם דוחה התורה אבל דרשא דושמרו בני ישראל את השבת שישמרו שבתו' הרבה עושה היתר גמור וי"ל הני תנאי ס"ל טומאה הותרה א"כ גם כל התורה הותרה כמו שבת ואין חילוק ע"כ טוב שהחולה יאכל ולא נפריש אנן אבל למאי דקיי"ל טומאה דחוי' וה"ה בכל התורה סתמא דחוי' אבל שבת הותרה א"כ נשחט ולא יאכל נבלות:

ובפ"ב דשבועו' י"ז ע"א לא נתנה ארוכה להדחות ע"ש מבואר הארוכה שלא ניתן לדחות חייב אכל שהוא שאנס נפשו והקצרה שניתן לדחות מותר אפי' כל היום עקב בצד אגודל וה"נ אי שבת הותרה מותר לגמרי ונבלה לא ניתן לדחות אצלו אך יש לתלות אי הותרה או דחוי' ופלוגתת אביי ורבא אי דחוי' עדיף או הותרה בזבחים ל"ב ע"ב ואין פנאי להאריך:

אך ק' טובא סברת המרדכי פרא"דמ מטעם שגנאי אכילת איסור ובודאי טבל גנאי ככל אכילת איסור כמבואר בחולין ה' ע"ב ד"ה צדיקים וכו' וצ"ע ליישב. ובדרושים שלי אמרתי בהני קראי דוד ואחימלך דיתיב עליהן פרשת דרכים דדע"ה אשכחי' בשעת אפיית לח"הפ ביום השבת והי' יכול להאכילו לח"הפ הללו אחר פדיונם אי אין התנור מקדש ויש להם פדיון אך צריך אחימלך לחלל שבת לאפות אחרי' או להאכילם קדשים לח"הפ המוסרים מעל השולחן ולכאורה כיון שאכילת קדשים לזר אין אכילה מגונה טוב יותר שיאכלו הם ולא יחללו הכהנים שבת באפיית לח"הפ אחר עוברם אך אם נשמרו הנערי' מאשה, דאכילת קדשי' בטומאה ונטמא הלחם באכילתם ה"ל אכילה מגונה ואז טוב יותר שיחללו הכהנים שבת באפיית לחם הפנים מאשר יאכלו אכילה מגונה והיינו ע"ד דעת המרדכי הנ"ל:

ויעיי' מג"א סימן ר"ד דאכילת איסורים בשעת הסכנה ה"ל כמתעסק אלא מתעסק בחלבי' ועריות חייב שכן נהנה וכן פירש"י במסכת ר"ה גבי כפאו ואכל מצה ע"ש והנה גם השוחט בשבת לחולה אפי' נימא דהוה נמי כמתעסק דכל שעושה שלא לרצונו רק מחמת סכנה ה"ל כמתעסק מ"מ הרי גם מתעסק בחבורה והבערה חייב הואיל ומקלקל חייב כמבואר בכריתות ואמנם בשמעתין קשה מ"ט דרבי טוב לחלל שבת בהפרשה דמתעסק פטור ובאכילת טבל או תרומה מתעסק חייב שכן נהנה וי"ל:

וזהו מה שנ"ל בסוגי' זו בדין זה ובקיצור נמרץ ושלא יאמר לא עיינתי בדבריו ע"כ אבוא על סדר דבריו מ"ש מעלתו בשם הר"ן דמעשה שבת איכא אי' דרבנן חלילה לא כ' כן הר"ן אלא דמעשה שבת מותר מן התורה ופי' נהי רבנן אסרו וקנסו המבשל בשבת אבל המבשל ושוחט לחולה בשבת מצוה קעביד ושרי' אפילו לברי באומצא כשהי' חולה בין השמשות דליכא מוקצה וכל זה ש"ס ערוך בפ"ק דחולין וא"כ אין כאן שום איסור

דמעשה שבת ור"ן נשמר מזה דאי הי' מעשה שבת דאוריית' מפסוק היא קודש נמצא גם לחולה אי' דאורייתא הוא אלא שפ"נ דוחה אותו אז ה"ל כמו אכילת נבלה אבל כיון שאין בעצמותו איסור כלל רק מקנסא והיכא דהזריז ה"ז משובח לא שייך קנסא ותמהתי על מעלתו בזה:

גם מ"ש אח"ז מפלוגתת רמב"ם ורמב"ן בסוף שרש י"ב בס' המצות יש לתמוה על כל דבריו בזה דבר פשוט ומבואר בין לרמב"ם בין לרמב"ן מכיון שהפריש התרומה נתקן הכרי אפי' נאבד או נשרף והמפריש חלה בטומאה בפסח יוכיח אך להרמב"ם ב' מצות עשה של הפרשה ונתינה אינם נכנסי' במנין לשנים דנתינה גמר מצות הפרשה היא אבל מ"מ הפרשה היא התחלת מ"ע וגומר והולך עד גמר נתינה ומשו"ה מברך על ההפרשה כמו שמברכים על בדיקת חמץ שהיא התחלת מצות ביעור וש"ס דמנחות דאמרינן כל מצוה שאין עשייתה גמר מצותה אין מברכים עלי' היינו שעשייתה היא רק הכנה למצוה כגון עשיית ציצית למאי דקיי"ל חובת גברא מפני שאין העשי' התחלת המצוה אלא הכנה למצוה אבל למ"ד חובת טלית אע"פי שנמשכת גם להעיטוף מ"מ מברכים בתחלת המצוה ולא פליגי רמב"ם ורמב"ן שמברכים על הפרשת תרומה אלא שהרמב"ן כ' שם לחלק בין הפרשת תרומה להפרשת זרוע ולחיים וקיבה שהם אינם אלא הכנה לתתם לכהן ואין הפרשה מצוה כלל אין מברכי' משא"כ הפרשת תרומה היא מצוה בעצמותה אלא להרמב"ם היא התחלת המצוה נתינה ולרמב"ן ב' מצות הן ולכ"ע מברכי' על ההפרש' ולא יסתפק בזה שום אדם בעולם ופשוט להרמב"ם משהפריש נתקן הכרי והותר אפילו לא יתנם לכהן ולא גמר מצותו מ"מ הכרי נתקן גם נ"ל פשוט בהפרשת תרומה אע"פי שעדיין לא נתקן שהרי טבול הוא למעשר ותרומת מעשר מ"מ איכא כעין מקח וממכר דמקדיש התרומה ותרומת מעשר ובהפרשת מעשר עני ליכא מקח וממכר מ"מ איכא משום תיקון הכרי. ובמקום אחר החלטתי דחולה שצריך לאכול תרומה שלא הגיעה ליד כהן לא יאכל עד שיזכה אחר בשביל כהן ויוצא בו ידי נתינה כר"ג וזקנים בספינה ושוב יאכל וכשיבוא הכהן יש לשלם לו דמים דהמציל עצמו בממון חברו חייב לשלם לו נמצא יצא ידי נתינה והחי' את נפשו וכל מ"ש מכ"ת בזה לא נראה לע"ד כלל:

נוראות נפלאתי על המפרשים שהזכיר מכ"ת שהקשו מהש"ס דקאמר טלטול דרבנן והא רבה ס"ל הכנה דאורייתא אותן מפורשים סתומי' ואינם מפורשי' לאכול מוקצה הוא אי' דאורי' דבעי הכנה לאכילת שבת וי"ט אבל לטלטל דבר שאינו ראוי' גזירת נחמי' בן חכלי' היא משום הוצאה וי"א באסור לאכילה נמי גזירה דילמא אתי למיכל מיני' ועפ"י ריש ביצה אבל איסור טלטול דאורייתא לא שמעתי מעולם:

וכל מ"ש מכת דאם לא נתנם לכהן לא הוה תיקון כבר כתבתי ביטולו גם מ"ש גזיזה תני' לעשר והיינו מעשר ולא תרומה כבר כתבתי ביטולו וכן מ"ש מגזיזה יתירה לצורך כהן כבר כתבתי דמיירי דיש באותו הקלח גם צורך להחולה והיתרון מעשר על כל הקלחים:

זה לי איזה שנים נשאלתי ממו"ח הגאון מהו' עקיבא איגר נ"י בפוזנא נוהגי' לאכול פירות יבשים רוזאנגיס בי"ט אחרון של פסח והנה אז חל בשבת ורצה שאחוה דעתי אם מותרי' להכין בי"ט ז' של פסח תבשילי' עם הנ"ל לצורך מחר דהרי ע"י עירוב תבשילי' לא הותר אלא ע"י הואיל ואי מיקלעי אורחי' והכא לא שייך זה דהא אסורים ביומי' דז' של פסח נוהגי' איסור בפירות יבשים והי' נ"ל למו"ח הגנ"י להתיר דמתירי' פירות יבשים בפסח לכל חולה שאין בו סכנה ונימא הואיל וחזי לחולה אפילו שאין בו סכנה וזה שכיח. ולא הודיתי לו נהי חולה שאין בו סכנה שכיח אבל לא שכיח אותו חולה יהי' צריך לרוזינגס בשלמא התוס' בהס"ד הקשו דיתבטלו כל מלאכות שבת דמי יודע מהשיצטרך החולה אפי' ללבן סכין לחתוך מן הארכובה ולמעלה יכול הוא לכוות ולחיות א"כ בטלו כלמלאכת שבת אך משתירצו דבעי' שכיח א"כ אפי' איכא חולי בפנינו לא שכיח שיצטרך למלאכה זו בפרטית ונבהלתי מראות מ"ש פרמכ"ת קטן נפל לים מותר לצוד דגים דחזי להמסוכן הלז מי שמע כזאת ע"י שנפל למים יצטרך דגים להצלתו ולדעתו אם יש בעירו שום חולה שיש בו סכנה הותרו כל מלאכת שבת ישתקע הדבר ולא יאמר:

ובדרושי אמרתי מה שהזמין אאע"ה המלאכי' שנדמו לו כערביי' בי"ט של פסח משום יום ג' למילת כל בני ביתו הי' והבערה ובישול ושחיטה שכיחי דצריכי למסוכני' והותרו לו אותן מלאכות וגם מה שמקשי' אבני בתירה ששכחו ולא ידעו אי פסח דוחה שבת הלא פסח גלגל הי' בשבת כמבואר בסדר עולם דמייתי ראש פע"פ וי"ל ר"פ הערל כל ישראל מלו בי"א ניסן שהי' ביום ד' ולכמה פוסקים ג' ימי מילה חשבינן מע"לע ועמג"א סי' של"א סק"ח וא"כ אותו שבת היו כל ישראל מסוכנים בשלישי למילה והותר שחיטה והבערה ואין ראי' מאותו פסח לשארי ע"פ שחל בשבת אמנם מה שמקשים על תשב"ץ איך מלו ישראל שלא בזמנם ביום ד' הי' אפשר לומר כיון שהי' אז ע"פ בשבת שניתן לדחות בלא"ה לפסח לא חיישי' כל כך אלא לפ"ז הדר מוכרח דפסח דוחה שבת וקושי' א' ממ"נפ תיקשי וזה הדין שכחו בני בתירה שנסתפקו בדין התשב"ץ ובדרוש הארכתי ואין דרכי בכך להאריך בכיוצא באלו ולא באתי אלא לכבודו. פ"ב יום עש"ק ער"ח שבט תקצ"ז לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פ

שלום וי"ר לי"נ הרב הגאון המופלא המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה' מיכל סג"ל נ"י:

הבא השתא אתא לקדמנא שלוחי' דמר ומגלת ספר כתב לי ופר"מ צוה עלי להודיעהו עניות דעתי בההוא ינוקא דאתיליד בשבת כ"ח סיון בין השמשות למוצאי שבת בשעה ח' ומחצה והי' יום המעונן באופן שא"א לשפוט על ככבים:

ולהיות מצותו עוברת עלי לא אוכל למנוע ולעשות רצונו ולחות דעתי וכאשר קבלתי גם מרבותי כי ההלכה רווחת בזה בלי שום פקפוק כדעת המג"א רס"י של"א וכל האחרונים כבר הסכימו כן יע"ש באלי' רבה ותוס' שבת שתפסו במוחלט שיעור בין השמשות אינו כ"א ג' רביע מיל קודם צאת הככבים והוא מסוף שקיעת החמה לתחת האופק:

והנה לדעת החולקים הם הרוקח בסי' נ"א יע"ש שלשונו מגומגם קצת וצריך תיקון והרא"ם במרדכי ס"פ במה מדליקין והם ס"ל מתחילת השקיעה הוה לילה גמורה מדאורייתא וג' רביעי מילין קודם לזה הוא בין השמשות א"כ ע"כ צריכי' להקדים בע"ש בהדלקת נרות ג"כ והנה אנחנו כלנו במדינות אלו עושי במלאכה עש"ק עד קרוב לשעה או ג' רביע שעה קודם צאת הככבים נמצא אנו תופסים במוחלט כשיטת ר"ת ואיך אח"כ בהגיע יום השבת ויהי' מוטל עליו למול בנו ביום ח' ללידתו יאמר ויחוש לדעת הסוברים שכבר הי' לילה אז ונמצא עביד תרתי קולי דסתרי אהדדי עשה מלאכה עד סמוך לג' רביע מיל ומתעצל במ"ע של ביום השמיני ימול כאלו אותו זמן היה לילה ויהיה מן המתמיהים שוב מצאתי כעין זה בש"ות ב"ח סי' קצ"ד:

ועוד דאעפ"י שאיני כדאי ח"ו להכריע במקום אלו הגדולים מ"מ דבריה' צע"ג שכתבו ברוקח שם ובמרדכי שמשתשקע היינו תחלת השקיעה וזה הוא תחלת יציאת הככבים למעלה מעובי הרקיע למטה ונמצא לדבריהם צאת הככבים הנאמר בכל מקום היינו תחלת יציאתם מעובי הרקיע למעלה במקום שאין עין שולט ושביק תנא סימנא השקיעה הנראה לעין ויהיב סימנא ביציאת הככבים למעלה תחלת צאתם ותו הרי בפ' מי שהי' צ"ד ע"א אמרי' מהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ביום מעלות השחר עד הנץ ה' מילין משקיעת החמה עד צאת הככבים ה' מילין ונדחקו בפירושו מתחלת השקיעה עד סוף יציאת הככבים ומ"ט לא שיער בחדא מילתא מתחילת שקיעה עד סופה או מתחלת יציאת הככבים עד סוף יציאתם ולזה י"ל משום דשיער במה שעינינו רואות אלא שכבר כתבנו דלדעתם ע"כ לא נזהרו בעלי הש"ס בזה בדוכתי טובי מסתמא כך הוא דרך בני אדם להלך מעמוד השחר עד צאת הככבים ובהם שיער הש"ס וא"כ הה"נ קרא דנחמי' וחצים מחזיקים ברמחי' מעלות השחר עד צאת הככבים היינו סוף יציאתם ע"כ המחוור

כשיטת התוס' ומה שקשי' להו להני גדולים מפ' איזהו מקומן (זבחים נ"ו ע"א) כבר תי' שם בתוס' מיתורא דקרא מרבי' להקדים זמן פסול הקרבנות מתחלת השקיעה משא"כ בשאר מילי ואין זה דוחק כי כן יש במכילתא פ' בא והנותר ממנו עד בקר ב' פעמים ליתן בקר לבקרו של בקר לרבות מעמוד השחר והביאו רש"י בחומש הרי דמרבה מב' פעמים בקר זמן מוקדם מה שלא הי' במשמעות לשון בקר א' אעפ"י דבש"ס דילן לא דריש הכי היינו משום דס"ל דלא צריך קרא להכי אבל לעולם כל היכא דכתי' קרא יתירה מדריש להקדים זמן ויש לעיי' לפ"ז מנ"ל דמילה דוחה שבת מביום דלמא בשבת לא אלא אתא להקדים זמנו שלא ימול אפי' בחול מאוחר לשקיעת החמה:

עוד יש מקום עיון לפ"ז דזמן הלנת הקרבנות מוקדם לזמן לילה בכל התורה א"כ בדין שתקדים זמן תפלת ערבית מתחלת השקיעה שהיא נגד אברים ופדרים קודם לזמן ק"ש שהוא צאת הככבים וצ"ע בתוס' ורא"ש ריש ברכות יע"ש ואין מפרשים לחשכי"ב בשגם הזמן בהול ואין לי פנאי לעיין:

ואולי י"ל בזה דס"ל להתוס' דהיא גופי' דנפסל בלינה משקיעה ראשונה ידעו שהוציא ראשו חוץ לפרוזדר ואם אינם יודעים כ' ש"ך סימן רס"ו סק"ט הולכים אחר המנהג והוא תמוה ועיינתי בסמ"ק בפנים וכ' אחר חזקה וכן הגיה בדגול מרבבה וי"ל הכוונה חזקה שלא נולד עד השתא הנה בנדון שלפנינו יש לסמוך ע"ז שלא למולו בשבת אבל אם אירע כן בע"ש צ"ע אם לסמוך על חזקה זו ולמולו בשבת ואין פנאי עתה להאריך בזה וא"כ נשיילי' אי הי' הוציא ראשו או לא:

ובאמת דברי הסמ"ק צל"ע אדרבא נימא הרי הוא ילוד לפנינו וכמ"ש במקוה הרי הוא חסר לפנינו הואיל וחסר ואתא וה"נ משעה שמתחלת להקשות בלדתה הרי הוא נולד ואתאי נולד ואתאי ע"כ נראה יותר גי' הש"ך לילך אחר המנהג ור"ל מנהג רוב ולדות שאינם מוציאים ראשם קודם לידה:

הנה כי כן אם נודע לנו בברור שהוציא ראשו או לכל הפחות שמעו קול בכייתו באותו שעה שהזכיר מר הי' יום ודאי לפע"ד כי זמן הלילה לפי השעות הנוהגות הוא בתקופות השנה הזאת לעת עתה ה' מינוטון קודם גמר קשקש ניין אוהר והי' זה רחוק מבין השמשות שהוא רק ג' רביעי מיל ושיעור מיל במוחלט הוא כ"ב מינוטון כמו שהאריך והוכיח בראיות ברורות שאין עליהם תשובה בחק יעקב סי' תמ"ט סק"י יע"ש אמנם אם יש ספק בכלי השעות מי יכול להכניס ראשו בזה וגם כי אולי אין הילוך כלי השעות שבכאן ושמה שווי' וא"א לסמוך על דברי בזה אמנם מר כי אתרי' בשידוע לו שהי' יותר מרחוק מצאת הככבים הנהוג לעת כזאת בשהשמי' בהירים יותר מג' רביעי מיל

ע"פי חשבונו של חק יעקב שהוא טו"ב מינוטון לערך אזי הלא גם דעתו נוטה להקל רק שרוצה שאצרף עמו הנני הנני ולמטי לי שיבא מכשורא וכשר וישר הדבר הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד יום ד' ב' תמוז תקס"ג לפ"ק משהק"ס:

תשובה פא

שלום וכ"ט ואורך ימים ושנות חיים לי"נ הרב הותיק מלא עתיק המופלג מהו' דוד נ"י אבדק"ק נאדיש יע"א:

ע"ד פדיון בכור ביום למ"ד אחר כ"ט י"ב תשצ"ג אחר אחרון אני בא במג"א סימן של"ט סק"ח וצריך פירוש לפירושו והענין כי ש"ס דבכורות מ"ט ע"א דמסיק דפליגי ר"ע ורבנן אי ילפי' ומעלה מעירוכין או לא הוא בנוי על ש"ס דמס' מגלה ה' ע"ב דקיי"ל בכל התורה ימים אתה מונה לחדשים ולא שעות ע"כ אע"פי שע"פי גלגל הלבנה הוא כ"ט י"ב תשצ"ג מ"מ לדיני תורה אין מחשבין השעות אלא כ"ט יום ולכי יצאו ככבי נשף של יום למ"ד כבר כלה לו חדשו ואין משגיחין בשעות החסרות או נמתין עד ימלאו לו שלשים יום שלימות ויצאו ככבי ליל ל"א אע"פ יש כבר עברו כ"ט י"ב באמצע היום מ"מ אין מונין שעות לחדשים ע"כ לרבנן דרשי ומעלה ע"כ א"א לחסור אותן השעות דהא ומעלה כתיב עד אחר אותן השעות ושוב ממילא צריכים להמתין עד תכלית אותו היום ולר"ע דמספקא לי' אי לא בעי' ומעלה מיד ככלות יום כ"ט אע"פי שחסר לו י"ב תשצ"ג אין משגיחים בשעות ואמנם בקדשי' ובבתי ערי חומה בעי' מע"לע מקרא וכ"כ ח"צ סימן קי"ד ונ' שזה ג"כ כוונת ס' יריאים שמסתייע הש"ך ממנו וליתי' וכן הסכמת סדרי טהרה בסי' קפ"ט וכן הדין הלכה למעשה בלי פקפוק:

ואשר ציוה לשאול פי לפרש לו דברי באר הגולה בי"ד סס"י של"ד שכ' חדר"ג מ"ה שלא לבטל תפלה בשבת וי"ט אם לא כבר ביטלה ג"פ בימות החול דבר זה אפילו תשב"ר יודעי' והוא העתיק מסוף ס' תשו' מהר"מ מר"ב ושם מבואר בז"הל שלא לבטל תפלה בשבת בשביל תביעה שיש לאדם על חברו וזה הלשון בעצמו הוא בכל בו סס"י קצ"ו העתיקו סמ"ע סי' י"א סקי"ז גם המעיי' שם יבין הכוונה והך דאין לבטל בשבת וי"ט הוא בש"ג ס"פ זה בורר ומביאו מג"א רס"י של"ט וענין זה הוא מנהג קדמוני קדמוני' ועדיין בילדותי הי' נוהגים זה המנהג והייתי עומד בב"הכ הקדושה במקום שהש"ץ עומד ואינו מניחו להתפלל ומבטל התמיד או ביום הכניסה מעכב להוציא ס"ת מההיכל ואין שום אדם רשאי להעבירו משם בחזקה עד שיבא הפרנס ויפייסו שמעותה לעמוד על ימינו ועש"ע א"ח סס"י נ"ז ובב"י שם וגזר ר"ג חרם שלא לבטל התפלה בשבת וי"ט אם לא כבר בטלו בחול ג"פ ודחאו בקש ושוב אז יש לו רשות לבטלו גם בשבת:

ומזה יש לראות כמה פרצה טהרה בישראל כי כל כך היו אבותינו ז"ל זהירים בק"ש ותפלה בצבור וקריאת התורה עד שיהי' זה להם לכפייה אחרונה לכוף המסרב ולהעמידו במשפט ע"י שיגרום בטול התמיד ועי"ז כל הצבור יעמדו לימינו ודבר זה הוא חכה לפה אפקורסי זמנינו:

ויעיי' מרדכי דב"ק סי' קמ"ט כ' מהמנהג שלא לקבול על חוב בב"הכ בניסן וימים נוראים ומייתי לי' רמ"א בח"מ סי' ה' והסמ"ע טען עליו מש"ע א"ח סס"י תקמ"ה דאפילו בח"המ יכול לקבול ובמג"א סימן תקל"ט נדחק ליישב ולפע"ד לק"מ דודאי לקבול בב"ד מותר בחש"מ אך לקבול בב"הכ שבמרדכי היינו לבטל התמיד דנהי דר"ג לא החרי' אלא אשבת וי"ט מ"מ מהמנהג שלא לבטל התמיד בניסן וימים נוראים משום דטרידי ציבורא כמבוא' למעיי' שם ותל"מ מ"מ נפתרה שאלתו וה' ימלא שאלתו ובקשתו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת פ"ב נגהי ליום ג' י"ב אלול ק"פ לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה פב

שלום רב לי"נ תלמידי הותיק הרבני החרוץ המופלא מהו' הירש לביאס נ"י:

שמחתי מאוד בנעימותי' חכו ממתקים וכולו מחמדים פיהו פתח בחכמה בשאלת חכם חצי תשובה איבעי' ליה אי מ"ע של השבת אבידה דוחה שבות דטלטול מוקצה בשבת אי העמידו חכמים דבריהם או לא ועטרת בפלפלת כל שהוא ובבקיאות באיזהו מקומן:

נחזי אנן בר"פ מי שהחשיך בעי רבא אי מציאה דאתי' לידי' דומה לכיסו או לא והרמב"ם פסק בין מציאה דאתי' לידיי ובין לא אתי' לידי' לנכרי לא יתן אבל מטלטלו פחות פחות מד' אמות ויע"ש בר"ן מה שהקשה עליו ולע"ד נראין דברי הרמב"ם מלשון הש"ס גבי י"ח דבר פ"ק דשבת י"ז ע"ב דקאמר מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי בו ביום גזרו ומאי גזרו שייך אדרבא הקילו וגדשו סאה אע"כ היתר זה היה ברור מאז לטלטל בפחות מד' אמות ע"כ גזרו שיתנו לנכרי או חמור וחש"וק ואם א"א בכל אלו העמיקו בסוד ליראי ה' לטלטל פחות מד' אמות וכל זה בכיס שלו דאדם בהול ואתי לאתויי עיין שבת מ"ד תוס' ד"ה מתוך וכו' אבל זה שאינו שלו לא גזרו עליו שהרי אינו בהול אלא הניחו על עיקר הדין קודם הגזירה לטלטלו פחות מד' אמות ומה שהקשו א"כ היה לו לרבא להודיענו זה דלשון חכמים מעשיר בתחלת העיון הי' נ"ל ע"כ לא שרי אלא פחות מד' אבל לא טלטול מוקצה דהרי אפי' אמירה לנכרי לא התירו רק טלטול פחות מד"א וא"כ לא משכחת להך דינא אלא בכלים שאינם מוקצים אבל רבא בשמעתין מיירי בכיס מעות דמוקצה אין תקנה למציאה רלא אתי לידי' דאפי' להמקילין לטלטל מוקצה משום

הפסד ממונו יעיי' סי' של"ד סעיף ב' אבל מציאה לא שוב הי' נראה לי דדינו של רמב"ם מבואר להדי' בש"ס ע"ז ע' ע"א המוצא כיס בשבת מטלטלו פחות מד"א והגירסא בכל הספרים שלפנינו המוצא בלא יו"ד ואינו לשון הוצאה שהוציא כיסו בשבת אלא המוצא לשון מציאה שמצא כיס שאינו שלו ועוד דא"כ היה לו לומר המוציא כיסו בשבת ועוד מתני' דר"פ מי שהחשיך היה לו לאתוי' אע"כ כהרמב"ם ואמציאה דלא אתי' לידי' קאי דלית לה תקנתא אלא הטלטול ואפילו מוקצה נמי דאכיס קאי ותמהתי על הראשונים שלא עמדו בזה:

מ"מ כל הראשונים נחלקו עליו ולא התירו אלא בדאתי' לידי' ודעת הרשב"א וסייעתו דכיסו נמי דוקא בר"ה דאורייתא דאי לא שרית לי' אתי לחלל שבת בדאורייתא אבל בכרמלית דרבנן לא נתיר ליה אפי' כיסו דמאי תאמר אי לא שרית לי' אתי לאתוי' למה נדחי דרבנן מקמי דרבנן ועיי' סי' של"ד במ"א סק"ג מעתה מסברא י"ל כל שהתירו לטלטל בממון של עצמו מותר נמי בהשבת אבידה לחברו לכל מר כדאית ליה ולא מטעם דחי' דאתי השבת אבידה ודחי אלא כיון דבשלו התירו משום דבהול נמצא ליכא במקום הזה גזירת טלטול מוקצה וא"כ במקום מצוה לא יתחילו לגזור בתחלה ולא שייך העמידו דבריהם כיון דבמציאה לא גזרו מעולם למה יתחילו בביטול מצות עשה:

אמנם במקום דלדידי' אסור אי שרי אבידה דאחריני דאתי עשה דאוריי' ודחי שבות דרבנן או לא וא"כ בחול קיי"ל אבידתו קודמת לאבידת חברו ובשבת יהי' ההיפוך יעיי' בתוס' קידושין ל"ב ע"א ובזבחים צ' ע"ב ד"ה חטאת וכו' ועיין תוס' ב"ב ק"מ ד"ה מי אמרינן בסוף הדבור בשם ירושלמי ויעיי' כיוצא בזה מג"א סס"י רי"א הי' לפני' יין וכו':

ויש להוכיח איסור מתשו' רשב"א שבסי' ש"ו סעיף י"ב דמותר להכריז על אבידה בשבת אפי' אסור לטלטלה משום דהוי חפצי שמים והשתא א"א בשלמא דאסור להחזירה בשבת א"כ ה"ל הדבור דבר של חול ואסור בשבת אי לאו משום דה"ל חפצי שמים אבל אי ס"ד דמותר להחזירה בשבת וה"ל מידי דדחי שבת פשיטא דהדיבור מותר וכי איצטרך לאשמעינן דמותר לומר לחברו מל לי תינוק שלי מחר עיי סי' ש"ז ס"ח:

ויעיי' מג"א סי' תמ"ו סק"ב לכל התירוצים הנאמרים שם מבואר בכאן לאיסור זולת לתי' מהר"ם שם דטעמא דחמץ משום דבעידנא דמיעקר לשבות לא מקיים עשה דתשביתו והכא י"ל שפיר הוה בעידנא כמ"ש נימוק"י פ"ב דב"מ דמשעה שמגביה המציאה עוסק במצות השבה עד דמייתי ליה ליד בעלים מ"מ אין נ"ל להקל הכא דאין ללמוד קולא בהיתר השבות כמ"ש מג"א סי' ש"ז ס"ק ז' ח' ויעיי' תוס' גיטין ח' ע"ב ד"ה אע"ג וכו' גם לא קיי"ל כתי' מהר"מ הנ"ל שאפילו של"ה דמייתי מג"א שם בסוף דמקיל לאמור לנכרי

להוצי' החמץ לא הקיל אלא שבות דאמירה דקיל לא שבות דע"י מעשה עיי' עירובין ס"ח ע"א ומה שפי' בו ר"ף ורא"ש ס"פ רא"דמ ומכ"ש הכא איך נדחי איסורא מקמי ממונא כדאמרינן פ' אלו מציאות גבי כהן בבית הקברות ומעלתו הרגיש בזה וכ' דהא הוה ס"ד דמשום כיבוד א"וא נדחי שבת וליתא דהשתא דמסקי' דלא דחי משום אתה ואביך חייבין בשבת ה"נ אתה ובעל הממון חייבין בכבוד ואפי' זקן שאינו לפי כבודו צריך בעל הממון למחול על ממונו מפני כבודו של זה מכ"ש שלא לחלל שבת אפי' באיסור דרבנן אם לא במקום שהתירו להציל של עצמו וכנ"ל י"ל מסברא שלא התחילו תחלת החומרא במקום מצוה אבל היכי דבדידי' אסור העמידו נמי דבריהם במקום השבת אבידה כנ"ל נכון לדינא בעזה"י:

ומה שהקשה ורמי דקלא דהרשב"א תי' על קו' הראשונים למה נשחוט לחולה בשבת ולא נאכילהו נבלה ותי' משום דנבלה עובר על כל כזית וכזית וקשי' למעלתו הרי הרשב"א ריש מס' שבת הוא מהסוברים דאין אומרים לאדם חטא אפי' איסורא זוטא כדי שיזכה חבירך זכות גדול וא"כ אמאי נחלל שבת בסקילה שלא יאכל הוא כמה זית נבלה:

אי הי' כאן עברה זוטא או רבא הי' מקום לקושייתו אבל הכא אין עברה אלא מ"ע לחלל שבת או לעבור איסורי' להחיות נפש ואין חילוק אם החולה מפקח על עצמו או אחר בעבורו כל המפקח מקיים מ"ע ודוחה שבת כמו המל בשבת אין חילוק אי האב מל או אחר כל הזריז מקיים מ"ע ולא שייך חטא בשביל שיזכה חברך רק כגון לשחרר עבדו שיקיים העבד פ"ו ומעולם לא מצינו שיהיה מ"ע של זה דחוי' כדי שיקיים זה מ"ע של פ"ו או כגון הדביק פת וכדומה שזה עובר עבירה בשביל זה אבל הכא אינו עושה בשביל זה אלא בשביל עצמו שמוטל עליו לפקח על עסקי נפש ולא נחתו הקדמונים לקושי' זו שנאכילהו נבלות ולא נשחוט מפני שאנחנו השוחטי' אלא אפי' הי' הוא בעצמו השוחט נמי הוה קשי' להו כיון שדחוי' הוא שבת אצל פ"נ לדעתם טוב לבחור הדחיי' במועט האפשרי והיינו לאכול נבלה הקלה ולא לחלל שבת החמורה:

והרשב"א וסייעתי' תי' על קו' זו דאדרבה שחיטה קילא דאע"ג דאיסורא דסקילה מ"מ אינו אלא פ"א משא"כ נבלה עובר על כל כזית ולא אתי הרשב"א עלי' מטעם חטא שיזכה חברך כלל ומתוך הדברים יבין לאישורו שמ"ש מעלתו שבזה מיושב קו' תוס' דסנהדרין גבי ניתן להצילו בנפשו ליתא לפע"ד ודי בזו מאפס הפנאי והנני חותם בכל חותמי ברכות הנני א"נ פרעסבורג יום ה' כ' שבט תקע"ז לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פג

העתק השאלה

אקוה לשלום רבנו הגדול הרב הגאון המפורסם מו"ה משה נ"י ולשלום הישיבה הברורה בהשקט ובטח בשובה ונחת אמן:

יקר ונכבד יום באתי בחצרות הדרתו וטעמתי מצוף דבש נועם אמרתו והיא לי לזכרון אשר הבטיחני להיותו נדרש לי בכל קראי אליו והנה העת והעונה אשר נשאלתי א' מתושבי קהלתינו ספרדי אשר זה שנתים הלך לעולמו הניח בן אחריו שהוא לעת הזאת בן ז' שנים והנער בכל מעשיו כמתעתע מדבר ואך קול דברים ובעצמו א"י מהו מדבר שומע בעת מדברי' אליו ואינו יודע תכלית שום כוונה מיוחדת על בורי' ממה שדברו אליו אינו לא חרש ולא אלם אף לא פקח כל מעשיו רמיזותיו קריצותיו תנועותיו מוכיחין מעידין ומגידין אשר הוא שוטה ודעתו קלישתא מאוד ואחרי אשר אבי הנער הלזה הניח עזבון גדול וסך עצום ואין יורש אחר זולת השוטה הזה הנה קרובי הנער אספו הרופאים המומחים מנוסים ומוחזקים שבעיר הזאת לדעת מה יהי' משפט הנער וכדת מה לעשות למצוא מזור ותרופה לתחלואי גופו ונפשו והרופאים כלם פה א' כי יש בו מעט דעת ודעתו קלישתא ואין רפואה אחרת למכתו אם לא בעיר וויען או בעיר וואצין סמוך לפעסט אשר שמה הוקם בית חנוך מורים מחנכי' מלמדים לאלה דעת ומזמה ואם יבוא שמה בודאי בלי שום ספק יעלה מעלה אחר מעלה בדעת ואף כי לא יהי' חריף כשארי בני אדם עכ"פ יגיע למעלה להיות בעל אנושי לישא וליתן לכלכל דבריו במשפט לטרוף טרף לו וזהו מקום השאלה כי אחרי אשר ינתן שמה אף כי אי אפשר לשלוח לו ולהכין לו די מחיתו בכשרות אף לא יניחו להוביל לו שמה דבר ממקום אחר והוא צריך להיות בחברה ואגודות כל הנמצאים שמה ואף במאכלן ומשקן אם רשאי' למוסרו שמה כיון שבודאי יאכל נבילה וכל טרפה או לא:

תשובה

שלום רב לי"נ הרב המא"הג מעוז ומגדול חרוץ בעל פיפיות בנוי לתלפיות מלתעות כפירים ושיני אריות עיניו כיוני הגאיות צופות ומביטות אלפי תוריות ה"ה המופלא ומופלג מו"ה הירש נ"י אבדק"ק טו"ו יע"א:

אמרותיו הנעימים הנאמר עם הספר עלי כתיב ביום כ"ד למב"י הגיעני זה י' ימים יש לתמוה על איחור הדואר כ"כ ואמינא אנא כיון דאידחי מסתמא כבר נעשה מעשה לא מהרתי להשיב ואחר עד עתה להשיב מפני כבוד תורתו:

ע"ד יתום קטן עתיר נכסי' בר שטי וקרוביו בקשו לו מנוח אשר ייטיב לו בע"הז למוסרו בבית חנוך חרשים ושוטים ללמדם דעת ותבונות יודיעום אך הוא מסור בידי בעלי דת אחר אשר לא מבני עמינו וא"א להמציא לו שם מאכליו ומשקיו ויתר צרכיו ע"פי דת"הק

והוא עתה כבן ז' שנים ונשאל מאת פר"מ נ"י אם רשאי למסרו בידיהם לרפאותו להביאו לכלל דעת ופר"מ חשף זרוע עזו בכח דהיתרא והראה פנים לכל צדדי קולא ובקש ממני לחות דעתי הקלושה גם אני ולעשות רצונו חפצתי גם כי אינני כדי להכריע:

ואומר אם הוא שוטה כמ"ש והאריך כר"מ דמובן מדבריו שאם יגדל כך בשטותו לא אתי' לכלל מצות לעולם כי שוטה כזה פטור מכל המצות ועי"ז שאנו מכניסי' אותו לבית החנוך הנ"ל נביאהו לכלל דעת ויתחייב וישמור מצות ה' ותורותיו הי' נ' לכאורה בפשטות להתיר אע"ג שפר"מ נ"י כ' בסוף דבריו וז"ל אבל להקל בתינוק זה שהוא כשוטה יותר מבשאר קטן אינו נראה לכאורה וכו' עכ"ל פר"מ ויפה כ' מצד זה דניקל הואיל ונצרף לו שטות עם קטנותו יהי' מותר למיספי' לי' איסורא בידים טפי מקטן דעלמא זה אינו נראה בודאי כל שאנו מוזהרים על קטני בני ישראל אנו מוזהרים נמי על חש"ו דקרא דלא תאכלום להזהיר המצווים על שאינם מצווים יהי' קטן או שוטה האמנם בתה"ד בפסקים וכתבי' סי' ס"ב כ' וז"ל והא דאייתי קרא דאסרה תורה דלא ליספי לי' בידים נ"ל הטעם דקפיד רחמנא שלא ירגיל אותו לעבור עבירות וכשיגדיל יבקש למודו עכ"ל משמע דבשוטה דלא אתי לכלל דעת מותר ליספי' לי' בידים מ"מ זה אינו עקר דלא דרשי' טעמיה דקרא וכדמוכח להדי' בפ' חרש דבעי למיפשט קטן אוכל נבילות ב"ד מצווי' להפרישו מחרש וחרשת וקשה הא אינהו לא אתי' לכלל דעת לעולם ואפי' אי ב"ר מצווי' להפרישו תיקשי ודוחק לומר דהומ"ל ולטעמיך אע"כ אין חלוק וצ"ע שם בגמ' מה צריך לשנוי' משום איסור דידי' ודידה תיפוק לי' דה"ל ספי איסור בידים ומשום חרשת גופי' אסור דלא ליספי לי' בידים וקצת הי' נראה מזה סייעתא לפסקי מהרא"י הנ"ל ולומר דודאי אי ב"ד מצווי' להפרישו מ"הת ע"כ גז"ה הוא בין בחרש שוטה בין בקטן דל"ש טעמא שלא ירגילו לאיסורי דהא אין אנו מרגילי' אותו ומש"ה בעי למיפשט דב"ד מצווי' להפרישו אבל לא הו"מ למידחי משום דספי' לי' בידים ולעולם אין מצווי' להפרישו דא"כ יהי' הטעם משום שאנו מרגילי' אותו לאיסורי כמהרי"א וזה ל"ש בחרש וצריך לשנוי משום איסורי דידי' דפקח עצמו מיהו כל דברי הש"ס נפלאו ממני מה עלה ע"ד המקשן מעיקרא להקשות משום שא' מהן פטור מכל המצות נישבוק לאידך למיעבד איסורא ודקארי לי' מאי קארי לי' וראיתי בר' ירוחם נתיב א' סוף חלק א' וז"ל ודוקא דלא שייך בר חיובא באיסור הקטן אבל אי שייך בר חיובא באיסור הקטן מצווי' עליו להפרישו עכ"ל ולכאו' דבריו תמוהי' מה צורך להפריש הקטן תיפוק לי' שב"ד מצווי' להפרישו הבר חיובא ונלענ"ד דדברי' אלו יצאו לו מס"פ חרש הנ"ל שכופי' החרש לגרש הפקחית אע"ג דאיהו לאו בר חיובא ולא מקפיד על לפני עור ולא בר ספי' הוא

ואפ"ה כופי' אותו להוצי' להציל האשה מאיסור דאורייי' ובכה"ג מיירי ריי"ו שם ג"כ וא"ש דהמקשן לא הוי ס"ל דנכיף החרש משום איסורא דפקחית אי לאו דב"ד מצווי' להפרישו ומחדש לי' התרצן משום איסורא דאורייתא דידה ואע"ג דבכ"ז אכתי לא נתיישב קושי' שניי' דהש"ס דשני אחי' פקחים וכו' ומסיק משום איסורא דידי' דהפקח לא יתיישב להנ"ל דהא אשה מתגרשת בע"כ ופשיטא שהוא מחוייב לגרשה בע"כ ולא לבא עלי' באיסור מ"מ י"ל איידי דרישא נקיט נמי שקלא וטרי' דסיפא ומ"מ נראה דאין חלוק בין חרש ושוטה לקטן דלא למיספא לי' בידים:

וייעיי' ס"פ מי שהחשיך (שבת קנ"ג ע"ב) פליגי לישנא איכא דאמרי לחרש א"ד לקטן ע"ש ויראה דבהא פליגי דודאי אי סברת מהרי"א אמת דטעמא משום שלא ירגילהו באיסורים וא"כ נהי הכא מיירי שנותנו עליו כשהוא מהלך או מיירי בע"ש סמוך לחשיכה וכמ"ש המג"א סי' רס"ו סק"ח ויבואר לקמן בעז"הי מ"מ כיון דאלו עביד כן בשבת ואינו נוטלו כשהוא עומד הוי איסור דאוריי' למיספי לקטן בידי' להרגילו לאיסור א"כ השתא נמי סמוך לחשיכה לחרש יהבי' לי' דלית בי' שרש דאורייתא משא"כ אידך לישנא לית לי' טעמא דמהרא"י ובין חרש ובין קטן אית בי' שרש דאוריי' א"כ לקטן עדיף דלא מיחלף בגדול וכיון דאיפלגו לישני בהכי ולמיספי להו בידים הוי איסור דאוריי' לחומרא עבדינן ואסור למיספי איסור לשוטה וחרש ואע"ג דכי איתשילי הנך לישני בדרבנן אישתילי בסמוך לחשיכה ונותנו עליו כשהוא מהלך ומש"ה פסקו פוסקים להקל להי מינייהו שירצה יתן כמבואר בש"ע הנ"ל מ"מ מאי דנפקא מיני' בדאורייתא למיספי איסור דאוריי' לשוטה בידים נראה דאסור וכדברי מעלתו:

שוב מצאתי כן להדי' ברש"בא גיטין נ"ה ע"ב דפירש"י קטנה אוכלת בתרומה דרבנן וכ' ריב"א שפי' כן משום דמשמע לי' לרש"י דאפי' להאכילה בידים שרי' ע"כ פי' בתרומה דרבנן והק' על זה א"כ מ"פ ש"ס חרש בחרשת ליכול קטן אוכל נבילות הוא הא אסור למיכלי' בידים מלא תאכלום ע"ש הרי מבואר להדי' דלא כמשמע מפסקי מהרי"א הנ"ל וכן יש ללמוד מן רש"י שם ד"ה אי שרית וכו' ע"ש:

ואין להקשות אהרשב"א הנ"ל דס"ל בדעת רש"י דאיסור דרבנן שרי למיספי בידים מהא דפירש"י בשבת ספר"ע דאיסוד בל תשקצו דרבנן נמי אסור למיספי' בידים וכמו שנתעורר משנה למלך סוף ה' מ"א ע"ש י"ל דהא ס"פ חרש עביד צריכותא דאי הוי כתב שרצים ה"א משום דשעורו במשהו וא"כ לר"ש דבכ"ת למלקות במשהו וליכא צריכותא ואייתר קרא דדם וכהנים וע"כ לר"ש למיסר למיספי' לי' בידים לא איצטרך דנילף משרצי' וע"כ שיהי' ב"ד מצווי' להפרישו ונילף כל התורה מבינייהו ונהי דאנן

קיי"ל אין ב"ד מצווין להפרישו מ"מ לר"ש ע"כ ב"ד מצווי' להפרישו וממילא לר"ש לא מספי' איסור בידים והתם ספר"ע קאי לרבנן דר"י דהוא ר"ש כפירש"י שם דצ"ד ע"א ד"ה אתי' וכו' מש"ה איסור בל תשקצו לא ספינן לי' בידים ואין כאן סתירה לדברי הרשב"א דגיטין בדעת רש"י:

נחזור לענייננו דנ"ל אם הוא שוטה כ"כ שיהי' פטור מכל מצות נהי דמ"מ אסור למיספי לי' איסור בידים ואפי' נניח דהמסירה לבית החנוך הוי כמיספי איסור בידים מ"מ שרי כדי להוציאו משטיותו ולהכניסו לדת יהדות ומוטב שיחלל תורה זמן מה כדי שישמור מצות הרבה דומה קצת להולך במדבר וא"י מתי שבת שאסור לו לעשות יותר מכדי פקוח נפש משום ס' שבת ומ"מ הולך כמה שירצה אפי' למ"ד תחומי' דאורייתא ע' תוס' מס' שבת ס"ט ע"ב ד"ה עושה וכו' דאל"ה לא יגיע לעולם ליישוב ע"ש ודוקא ביום שמקדש בו תלי' אי תחומי' דאוריי' או לא אבל בשארי ימי' מותר אפי' למ"ד תחומי' דאוריי' ע' מג"א סשמ"ד סק"ב וסק"ג וה"נ אי לא יאכל עתה דברים האסורי' לא יבוא לעולם לידי חיוב דאורייתא:

ומיהו ראי' גמורה אין כאן דהתם גברא בר חיובא הוא ויחלל שבתות הרבה במדבר אבל הכא למה נאכילהו איסורא כדי שיבוא לידי חיוב הא רחמנא פטרי' ובמג"א סי' ש"מ ס"ק כ"ט מסופק בקטן שרוצים לאנסו לדת ע"ש ועתה אין ב"ד מצוי' להפרישו ולכשיגדל ויטמע ביניהם הוי אונס ורחמנא פטרי' ואין לחלל שבת עליו או דלמא מידי דהוי אפקוח נפש שמחללין עליו שבת אע"ג דעכשיו אינו במצות וכשימות ה"ה חפשי ממצות ולא יבוא לכלל גדלות אפ"ה מחללי' ה"נ דכוותי' והניחו בצ"ע ע"ש בתוס' ביאור משלי ועמ"ש תוס' יומא פ"ה ע"א ד"ה ולפקח וכו' שלא יכול לבא בשום ענין לידי מיתת ישראל עכ"ל ואינו מובן דמאי בעי הכא דוקא ולא בריש הסוגי' והנל"עד דהא לכאורה הטעם דמחללי' שבת היינו שישמור שבתות הרבה כמ"ש מג"א הנ"ל וכדאי' להדי' שם דף פ"ה ע"ב ר"ש בן מנסי' וכו' והכא זה התינוק שנמצא בעיר שרובה נכרי' שמותר בנבילות וטריפות ואינו מצווה על השבתות ואפשר אסור לו לשבות כדין ב"נ ששבת דאזלי' ב"ר נכרים וא"כ איך נחלל שבת שישמור שבתות והוא לא ישמור אפי' שבת א' מש"ה כ' התוס' דאין הטעם כדי שישמור שבתות הרבה אלא משום נפש מישראל ואם קמי' שמי' גלי' שהוא מזרע ישראל אע"ג שאינו משמר שבת אינו מחללו כי כך דין תורתינו שנלך בתר רוב כמי שאוכל סתם בהמה והי' טריפה בסתר וקמי' שמי' גלי' שזה אכל טריפה אין בו עון אשר חטא כי מי שמצווה והזהיר על הטרפה הוא צוה לנו לסמוך על הרוב וה"נ השי"ת צוה למיזל בתר רוב ומותר לו לחלל שבת ואין זה חלול

ומ"מ ישראל הוא ואין הקב"ה חפץ במיתתו אפי' על המעוט כנלע"ד פי' התוס' וא"כ לכאו' אין מקום לספיקו של המג"א דבפ"נ אין הטעם שישמור שבתות הרבה רק לקיים נפש א' מישראל אפי' לא ישמור וה"נ האי קטן שיטמע בקטנותו וכשיגדל יהי' אנוס ודינא הכי שאינו מחוייב למסור עצמו למיתה (אם לא משום ע"ז אם יהיה כך) וא"כ לעולם ישראל הוא ומ"מ בההיא דמג"א נ' להקל משום דתחלתו באונס וסופו יהיה ברצון ומצוה להצילו עתה אבל מ"מ בנדון שלפנינו הוי משמע דטוב שיניח אותו כך ולא נביא אותו לידי חיובי מצות לכאורה:

ומ"מ נ"ל דשאני הכא דלא הוא ולא אחרים עבדי איסורא עכשיו בשבילו מה"ת לא נעביד כל טצדקי להכשירו לתורה ולמ"ט ואע"ג דאנן עבדו איסורא זוטא במה שמאכילין איסור בידים והתורה אמרה לא תאכילום י"ל היינו כשאין לצורך מצוה אבל לצורך מצוה שרי וכ"כ תוס' פסחים פ"ח ע"א ד"ה שה לבית אבות וכו' והר"ן בנדרים ל"ו ע"א ד"ה שה לבית וכו' משמע כאכילת פסחו דאורייתא אלא מן התורה א"צ להמנות עליו וא"כ אין דברי תוס' מוכרחים וכן משמע לפי הגירסא שבמכילתא דמייתי הכ"מ פ"ה מק"פ ה' וי"ו וכן מוכח מדברי הר"י קורקוס שם ה' ז' מ"מ נלע"ד דע"כ לא פליג הר"ן אלא משום מצוות חינוך דהוי רק מצוה דדברי קבלה חנוך לנער עפ"י דרכו אבל מצוה גמורה מודה הר"ן מסברת התוס' דלא דמי לשרצים ודם דל"ש בהוא מצוה ודעת רש"י ר"ה דל"ג ע"א בהגיע לחנוך מתעסקי' עמו והיינו כתוס' פסחי' הנ"ל וכן דעת תוס' עירוכין ג' ריש ע"א ע"ש וכן נראה ומ"ש תוס' בר"ה שם דקטן מברך ב"המ משום חנוך אע"ג דעובר על לא תשא וכו' אך בד"ה תנ"ה שם הקשו איך נקל בהגיע לחנוך טפי מבלא הגיע לחנוך ולא ניחא להו לומר דמשום חנוך מצוה מותר למיספא ליה איסורא דהתו' לטעמי' ס"ל בנזיר וביומא לחלק בין עשה לל"ת דוקא בעשה שייך חנוך וא"כ ב"המז הוי עשה וחנוך דידי' דחי ל"ת דלא תשא דלא שייך ביה חנוך אבל חנוך דעשה דשופר מאי אולמי' מחנוך עשה דתשבות דשבת נמי עשה הוא כנלע"ד אע"ג דיש לפקפק למ"ש תה"ד סי' צ"ד הטעם דלא שייך חנוך אלא בעשה משום דצריך חנוך לזרזו ולא בשב וא"ת והכא שביתת שבת נמי שב וא"ת וה"ל כמו ל"ת מ"מ אין דבריו מוכרחי' מ"מ מכל הלין דבמקום מצוה שרי' למיספי' ליה ומכ"ש הכא להביאו לחיי עד לקיים כל התורה עכנ"ל בפשטות להתיר:

ברם דא צריכי' כשהוא מחוייב במצות ולא הגיע לכלל שוטה שדברו בו חכמים בכ"מ ואיננו אלא משום צרכי ע"הז ועסקיו וכדומה לכאו' אין ספק שאין להתיר שום איסור בשביל זה ומוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה א' לפני המקום ב"ה ומכ"ש שלא נעשה אנחנו איסורא זוטא בשבילו ואם זה מקרי ספי ליה בידים אסור לנו למספי

בידים ומ"ש מעלתו גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת מכ"ש דגנאי גדול הוא וצדד לומר עפ"י דברי תוס' בשבועות העדות דבגנאי גדול אפי' אי' דאורייי' שרי לא נ"ל דאיהו ל"ל גנאי דאין בשת לשוטה ובני משפחתו משום גנאי דידהו שיהי' להם שוטה במשפחה וכי בשביל זה נתיר להם איסור' דאורייי' ישתקע הדבר ולא יאמר:

אך לפע"ד אין כאן ספי בידים וכ"כ להדי' הסמ"ג בשם רבינו ברוך והביאו יש"ש ס"פ חרש בפשיטות דמותר לומר לנכרי לסוכו בחלב ולהאכילו דברים האסורים אלא שבנ"י הקשה שם אמאי דקאמר ש"ס יונק מנכרי' ומבהמה טמאה מה איסור יש ביונק מן הנכרי' ומשמע מזה כשי' ר"ח דאסור חלב של נכרי' וקשה ע"ז מש"ס דע"ז דנכרית מניקה בנה של ישראל והקשה הי"ש מאי קושי' הא למסקנא קיי"ל אין ב"ד מצווין להפרישו וא"כ לעולם אימא לך חלב של נכרית אסורה והא דשרי להניק מנכרית משום דאינו מצווה להפרישו אפי' ליכא סכנה והניח בתימא וא"כ לכאו' משמע מזה דס"ל לנמק"י דזה מקרי ספי בידים במה שמוסרו למינקת נכרי' והש"ס דמייתי מיונק מנכרית במכ"ש פריך דאפי' למיספי ליה בידים שרי מכ"ש דאינו מצווי' להפרישו ולמסקנא משום סכנה שרי אבל היכא דליכא סכנה לא וא"כ תקשי מש"ס ע"ז על ר"ח הנ"ל כנ"ל סברת נמק"י ומ"מ נ"ל דוקא להניק דמצווה להדי' להניקו אבל למסרו לגוי ויאכילהו וישקהו ואינו אומר לו להאכילו דברי' האסורים שרי לכ"ע וכ"כ להדי' חי' הרשב"א ביבמות דאפשר דמותר להעמידו אצל נבילה כדי שיטול ויאכל דומיא דעובדא דר' יצחק דאירכס ליה ונראה הא דכ' אפשר ולא החליט משום דאין מעובדא דר' פדת ראיה גמורה משום דאפשר דמייתי להו בלי איסורא כגון פחות פחות מד' אמות כמ"ש הוא עצמו ז"ל בהא דתני' לא יאמר לו הבא לי חותם או מפתח רבותא קמ"ל אפי' הבאה דאפשר פחות פחות מד' אמות מ"מ לא יאמר להדי' הבא לי ע"ש וא"כ אפשר דמש"ה הותר לידבר טלי' להתם ועוד הרי דקדקו טלי' וטלית' דאפשר שישאהו שנים וה"ל שנים שעשאו מלאכה ואין ראי' מכאן להעמידו אצל נבילה דמסתמא יאכל כשעור בכדי א"פ מש"ה כ' אפשר:

מ"ש עוד שם לפני זה דלמאן דלא גריס בנדה אלא וקיימא האי תירוצא דמפר לה ממ"נ וקשי' הרי כשמיפר לה הרי אומר לה טלי ואכלי טלי ושתי (ובשבת בלא"ה צ"ל הלשון טלי ואכלי) הנה תוס' לא חשו להך קושי' והקשו רק הא ר' יוחנן ספוקי מספקא ליה הנה צל"ע אפי' למסקנא דקיי"ל מן התורה אסור למיספי לי' איסור בידים דילפי' מבנייהו דהני תלתי מ"מ מנ"ל למילף נדרים מבנייהו הא נדר קיל מכל אסורי שבתורה כמבואר בסוגי' דר"פ אילו עוברין דיש היתר לאיסורו ואין איסורו איסור עולם וא"כ מנ"ל ע"כ נ"ל דס"ל דאי בכ"הת קטן אין ב"ד מצווין להפרישו נהי דלמיספי ליה בידים אסור מ"מ

בנדרי קיל ואפי' למיספי לי' בידים שרי' וכן הא דאמר שם לאותן המוזהרים עליו ופריך קטן אוכל נבילות הוא ולא משני דספי ליה בידים והא"ש דבנדר אפי' למספי לי' בידים שרי ומש"ה לא חשו תוס' לקושי' רשב"א רק הקשו הא ר' יוחנן מספקי ליה אי ב"ד מצווין להפרישו ואי בכ"הת מצווין אסור למספי' ליה בידים ואיך יפר לה ויאמר טלי ואכלי ומשנלע"ד ביישוב קושי' התוס' בפשיטות דהא בנזיר כ"ט ע"ב פליגי תנאי ומספקא להש"ס או דפליגי בהלכה היא בנזיר או במופלא סמוך לאיש דאורייתא:

והנה ר' יוחנן ס"ל מופלא סמוך לאיש דאורייתא וס"ל הלכה הי' בנזיר ומ"מ לא תיקשי אדר"י לימא כתנאי משום דלא איברר במאי פליגי והשתא הא דמספקא לי' לר"י אי קטן א"נ ב"ד מצוין להפרישו מהך ברייתא דמיפר לה קא מספקא ליה אי פליגי תנאי התם במופלא סמוך לאיש ואיכא מ"ד דלאו דאורייתא נהי דר' יוחנן בעצמו ס"ל כמ"ד דאוריי' מ"מ הך ברייתא אתי' כמ"ד לאו דאורייתא ואתי נשואין דרבנן ומפקא נדרא דרבנן ולעולם קטן א"נ מצוי' להפרישו ואמנם אי כ"ע מופלא סמוך לאיש דאורייתא ותנאי דנזיר פליגא במילתא אחריתי אי הלכה הי' בנזיר א"כ כיון דליכא שום תנא דסבר מופלא סמוך לאיש לאו דאורייתא ע"כ ברייתא דמיפר לה בעלה ס"ל אין ב"ד מצווי' להפרישו ומזה נולד ספקו של ר' יוחנן ושפיר משני מיפר לה ממ"נ וא"ש הך גרסא דל"ג אלא:

ומ"שהק מעלתו למה לנו להפר כלל כיון דאין ב"ד מצוי' להפרישו. ונישואין דרבנן לא מפיק נדרא דאורייתא א"כ ל"ל להפר כלל ולומר טלי ואכלי יפה הקשה וצ"ע לכאו' וי"ל איכא מצות חינוך בהפרה דהנודר כאלו בנה במה והמקיימו כמקריב קרבן והא"ש גם כן דמותר למיספי' לי' בידים במקום דאיכא חנוך מצוה כנ"ל:

והרשב"א פרק מי שהחשיך כ' וז"ל כשהי' מהלכת נותנין עלי' וכו' וה"ה כשנותנין לחש"וק וכ"ש הוא דכשנותנין כשהן עומדי' בגדול כיוצא בו חייב חטאת וכל שבגופו איכא איסורא דאוריי' אי אמרי' לקטן נמי איכא איסורא דאוריי' משום דכתי' לא תאכילום ותני' לא יאמר אדם לתינוק הבא לי חותם וכו' ואמרי' לעיל קטן שבא לכבות ואוקימנא בעשה ע"ד אביו ועובר משום ל"ת כל מלאכה אתה ובנך וכו' עכ"ל ודבריו צריכי' ביאור התחיל בלא תאכילום ומסיים בל"ת מלאכה והנה ה"המ כ' בדעת רמב"ם דהנהו קילי מבהמה משום שאין אנו מצווין על שביתתם וע' מג"א סי' רס"ו ס"ק ח' ויראה לי הנה בבהמה פ' משפטים כתיב למען ינוח שורך ושם לא הוזכר בנך והי' מ"ע בשביתת בהמתו דאפי' בלי סיוע דידי' מ"ע שתשבות הבהמה ובזה לא מוזהר על בניו אך לאו דל"ת מלאכה אתה ובנך עבדך ואמתך ובהמתך מיני' ילפינן לאו דמחמר כשעושה

מלאכה הוא עם צירוף הבהמה שמחמר אחרי' והוא בלאו ולחד מ"ד ר"פ מי שהחשיך חטאת נמי איכא ובזה מוזהר נמי על בנו שהרי כ' ל"ת מלאכה אתה ובנך וחמור הבן מבהמה שהבהמה דוקא מחמר אבל בן שיש לו דעת ומבין קריצות אביו ורמיזותיו כל שעשה לדעת אביו עובר מדאורייתא על לאו הזה ואמנם כשהקטן עושה מלאכת עצמו לית ביה האי לאו מ"מ אית ביה משום לא תאכילום כדספי לי' בידי' והשתא הנהו מפתחות דר' יצחק דאידברי טלי' וטליתא להתם שלא על דעתו כ"א ע"ד עצמם ולהנאתם וליכא שום איסור כי אינו מצווה על שביתתם וכ"כ מג"א סי' שס"ב ס"ק ט"ו וע' ט"ז סי' שמ"ו סוף ס"ק וי"ו והשתא כ' רשב"א אי היינו מסייעי' לו ת"ל משום לא תאכילום אפי' בשל עצמו ואי עשה ע"ד אביו איכא נמי משום מחמר כמחמר אחר בהמתו ואמנם דעת ה"ה בהרמב"ם דבשעושה רק ע"ד אביו ואינו מחמר אחריו ממש ליכא לאו דמחמר ומש"ה נהי דבשבת אסור להניחו עליו משום לא תאכילום מ"מ כשמניחו עליו ע"ש סמוך לחשיכה אע"ג דה"ל כמעמידו סמוך לנבלה ממש מ"מ אין בכך כלום ובשבת אע"ג שרואהו עומד לפוש וחוזר ועוקר והולך א"צ להפרישו ורשב"א נמי ל"פ אלא משום דה"ל עשה ע"ד אביו אבל בלא"ה לא איכפת אע"ג דה"ל כמעמידו אצל נבילה ויודע בוודאי שיאכל שהרי נותנו עליו סמוך לחשיכה ממש מ"מ מותר והנה להמהרי"א בפסקיו הנ"ל דס"ל דשוטה דלא אתי לכלל דעת מותר ולית ביה משום לא תאכילום ומשום עשה ע"ד אביו נמי ל"ש בי' א"כ בשוטה מותר בכל ענין ול"ד שוטה וקטן אהדדי וצ"ע קצת:

מ"מ בהא סלקינן דלרוב הפוסקים משמע בפשיטות דבמה שמעמידו אצל נכרים אינו כמאכילו בידים וכ"כ רי"ו סוף ח"א אלא שהצריך שיהיה קצת חולה כמ"ש מג"א בשמו אבל בנוסחא שלפנינו כ' בשם הרמ"ה וז"ל אין למחות בגויות המאכילות אותו נבילות אבל אין לומר לגוי להאכילו דבר איסור וכו' עכ"ל וה"נ בנדון שלפנינו אין אומר דבר אלא שמשכירו לרפאותו ולזונו ובמה שירצה וה"ל כמעמיד אצל נבילה או כנותן לו ע"ש עם חשיכה אע"פ שודאי ילך בשבת ויוציאו מרה"י לר"ה וד"א בר"ה מ"מ שרי אי לא עביד ע"ד אביו א"כ הכי שרי ובתנאי שכשיגיע לבן י"ג שנים ויום א' יוציאוהו משם עכ"פ זה נלע"ד מעיקר הדין ומ"מ העידו קדמונינו ז"ל שע"י מאכלות אסורות בנערות מטמטם הלב ומוליד לו טבע רע עדיין אני אומר מוטב שיהיה שוטה כל ימיו וכו' וד' יחננו דעה בינה והשכל ויראנו נפלאות מתורתו הקדושה הכ"ד א"נ חותם בברכה:

פ"ב יום ה' י"ב תמוז תקפ"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה פד

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הב"ח המופלג בחירי רצתה נפשי הותיק כ"ה ליפמאן נ"י:

גי"ה הגיעני יום ה' העבר ויש לי להשיב כמה שאלות נחוצים למעשה אך לעשות רצונך חפצתי מהרתי להשיבך אשר ראיתיך מנצח ומתגבר נגד למדן א' שכתבת שהי' רוצה להבי' ראי' לשיטת רמב"ם פ"ה ממלוה ולוה דיש שליח לנכרי לחומרא מן התורה והבי' ראי' מש"ס ע"ז נ"ג ע"ב דמדפלחו ישראל לעגל אמרינן שליחותי' דישראל עבדי ש"מ יש שליחות לנכרי לחומרא מן התורה ודעתך לא כן אלא שליחותי' דש"ס הוא לאו דוקא אלא ברשותיהו עבדי והבאת דמיון מש"ס גיטין פ"ח ע"ב שליחותיהו עבדי' פירש"י הם נתנו לנו רשות אלו דבריך ובקשת להודיעך דעתי בזה:

ראשית דברים אומר כי אינני מסכים בגוף הכוונה ברמב"ם שיסבור שליחות לנכרי לחומרא דאורייתא ובפ"ה מהל' מלוה ולוה לא הזכיר אלא שס"ל דהוה רבי' קצוצה ויוצאה בדייני' אבל לא הזכיר ה"ה עליו שהוא דאורי' אלא שלרש"י ורמב"ן ורשב"א אינה יוצאה כיון שהוא רק דרבנן ולרמב"ם יוצאה וא"א לומר בשום אופן שיהי' מן התורה יש שליחות לנכרי להחמיר והיינו צריכים לומר נמי דס"ל לרמב"ם יש שליח לדבר עבירה היכי שאין השליח בר חיובא וכרמ"א ח"מ רס"י קפ"ב א"כ האומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה דשתי או האומר לנכרי סרס בהמה שלי עובר על לאו דאורייתא והרואה בעין אמת ברמב"ם ס"פ ט"ו מאי' ביאה ופ' י"ג משכירות הלכה ג' ובה"ה וכ"מ שם יראה שאינו אלא אי' דרבנן וכבר עמד בכיוצא בזה הגאון מהו' העשיל ז"ל בש"ות פני יהושע חי"ד ססי' ג' אש"ס דב"מ צ' ע"א וע"ב למ"ד יש שליחות לנכרי לחומרא מדרבנן מיהת מאי קא מיבעי לי' התם בחסימה וסירוס תיפוק לי' משום שליחות דמדרבנן מיהת אסור ותי' דשמעתין אזלא למ"ד אין שליח ל"ע אפילו השליח אינו בר חיובא ע"ש אבל אי נימא לרמב"ם ריבית קצוצה היא מן התורה א"כ ס"ל יש שליח לד"ע היכי שאינו בר חיובא ויש שליחות לחומרא מ"הת לנכרי אם כן האומר לנכרי לחסום ולסרוס עובר בלאו דאורייי' לרמב"ם וז"א במשמע לשונו בשום אופן:

אבל מ"ש הרמב"ם דיוצא בדייני' היינו משום דס"ל כל האיסורי' הנעשי' באמצעי' נכרי' אסרו חז"ל אפי' בדיעבד כגוי המבשל בשבת לצורך ישראל אפילו אם מביא חוץ לתחום וגוי המסרס אפי' ע"י הערמה קנסו לאיסורא מ"ש ריבית והחולקי' צ"ל איסורא דשבת שאני שהחמירו בהן חכמי' וסרוס היינו משום שהערים החמירו טפי מאותו אי' להדי' כמבואר בביצה י"ז ע"ב כנ"ל טעם פלוגתתם ולעולם לא עלה על דעת הרמב"ם שיהי' שליח לנכרי מדאורייתא ויעיי' מתק לשון רש"י ב"מ ע"א ע"ב ד"ה בשלמא וכו' ויעיי' פי' דבריו בדברי מו"ז הגאון מהרששך זצ"ל והנה הגאון בתשו' פ"י הנ"ל הקשה למ"ד בב"מ י' ע"ב דלאו בר חיובא מחייב שולחו אי ס"ד יש שליחות לנכרי מדרבנן מה יענה הך

מ"ד בכולי תלמודא דאמרי אמירה לנכרי בשבת שבות תיפק ליה משום שליחות ולא תי' כלום ומאז כתבתי בחידושי וכן הוא מוסכם בדעתי בלי ספק דלענין מנוחת שבת לא שייך שיהיה שלוחו כמותו דהתור' הקפידה על מנוחת גופו של ישראל ולא אגוף המלאכה והסברתי זה בטוב ולא אאריך עתה כי כעת מצאתי הגאון בית מאיר כ' ס"ס ה' והסביר זה התירוץ בעצמו אלא שכ' רש"י ר"פ מי שהחשיך פי' אקו' ש"ס מה טעמא שרי ליה רבנן הא נעשה שלוחו לישא בשבת עכ"ל וכ' הגאון דרש"י דס"ל דאמירה לנכרי בע"ש לעשות בשבת אינו שבות משרה הוצרך לפרש משום שליחות ולטעמו דמדרבנן יש שליחות לנכרי להחמיר מ"מ מבואר דס"ל לרש"י דגם במנוחת שבת שייך שליחות א"כ תיהדר קו' הנ"ל להך מ"ד ותי' הגאון ז"ל אה"נ הומ"ל בכל אמירה לנכרי בשבת משום שליחות אלא נקטי' איסור אמירה דחמיר טפי בעיני דרבנן מאיסור שליחו' דרבנן אלו דבריו ז"ל וצריך אני לפרש משו"ה חמירא להו לחז"ל איסור אמירה דישראל בעצמו עובר על ודבר דבר שלא יהיה דבורו של שבת כדבורו של חול:

והנה אי נימא לרמב"ם יש שליחות להחמיר מ"הת בוודאי קשי' כנ"ל דהרי שליחות דאורייתא חמיר מאמירה ומיהו לזה י"ל דרמב"ם ס"ל כסברא ראשונה דבשבת לא שייך שליחות במנוחת הגוף וקו' הגמ' ר"פ מי שהחשיך מ"ט שרי לי' רבנן אין הקו' מטעם דעביד שליחותי' אלא מטעם אמירה לנכרי בע"ש לעשות בשבת ודלא כרש"י ועיי' ר"ן שם וק"ל מ"מ סליקנא דגם לרמב"ם אין שליחות מדאורייי' אלא מדרבנן זהו מה שנלע"ד בכוונת הרמב"ם ועתה אדבר לפי כוונת האומר דרמב"ם ס"ל מדאורייתא יש שליחות להחמיר:

הנה מ"ש מעלתך דבגיטין דפ"ח ע"ב אנן שליחותייהו עבדי פירש"י נקיטית רשות בעלמא יפה כתבת דהתם מוכרח לפרש כן דא"א לומר שליחות ממש ונהי' שלוחם כמותם ממש מדין שליחות ועשו אותנושליח לכל המקראות המאורעות עד סוף ימי הגלות עד יחזור עטרה במהרה בימינו עיי' נזיר י"ב ע"א כי עביד איניש שליח ובתוס' שם סוף ע"א ועיי' לשון רי"ף פ"ב דקידושין קודם משנה דסבלונות ע"ש וא"כ איך אפשר שנהי' אנן בתראי שלוחי דקמאי דמאי דאינהו לא הוה מצי עבדי עיי' גיטין פ"ח ע"ב לשון תוס' ד"ה במילתא דשכיחא וכו' ועוד כבר מתו המשלחין ועדיין לא נולדו השלוחים ושליחות כזה לא מצינו ועיי' ספ"ק דגיטין דגבי מת משלח אי לאו הולך כזכי או מצוה לחיים דברי המת משום מת בטיל שליחותו וע"כ שליחותיהו נקיטות רשות הוא ולא שליח ממש ויפה כוונת:

אך אין מזה הכרח דגם שליחותייהו דמס' ע"ז נ"ג ע"ב יהיה רשות בעלמא ולכאורה יש להוכיח בהיפוך דעכ"פ למ"ד יש שליחות לנכרי להחמיר מדרבנן בעלמא מוכרח דהתם מטעם שליחות גמור אסור ויהיה הכרח לאותה שיטה והוא דלכאורה אי ס"ד ישראלשזקף לבינה להשתחו' וכו' נקיטי' רשות לנכרי בעלמא הוא אבל אינו נעשה שלוחו ממש משום שאין שליחות לנכרי אפי' להחמיר א"כ מנ"ל למילף מאשיר' דילמא שליחו' ממש בעי' והתם בעובדי עגל הי' נדונין כבני נח עיי' לשון רש"י יומא ס"ו ע"ב ד"ה זיבח וקיטר וכו' שדבריו צ"ע תינח למ"ד כללות נאמרו בסיני ולא פרטות אך אנן קיי"ל כר"ע בחגיגה וי"ו ע"ב כללות ופרטות נאמרו בסיני וכבר נתפרשו ד' מיתות ב"ד וצ"ל כיון ששיבר הלוחות שידונו כפנוי' ולא כארוסה היה להם דין ב"נ ולא כישראל ולחד דיעה ב"נ נעשו שלוחים זה לזה מן התורה עיי' ש"ך ח"מ סי' רמ"ג סק"ה ומג"א סי' תמ"ח סק"ד ולענ"ד דבדיני ב"נ אי נעשו שליח אין חלוק בין דבר עבירה בעבירה שלהם ובין שארי שליחות דבישראל גלי קרא ב' כתובים הבאים כא' מעילה וטביחה ולא בב"נ כי טעם דברי הרב ודברי התלמיד וכו' אינו עיקר אלא גז"ה הוא מטעם ב' כתובים כמ"ש והעלה ש"ך וא"כ בב"נ לא שייך זה ומעתה אי ס"ד אין שליחות לגוי אפי' לחומרא א"כ דלמא בעגל דהו"ל דין ב"נ נעשו אמוריים שלוחי' ואפילו לד"ע ונאסרו האילנות משא"כ ישראל שזקף לבינה ובא נכרי והשתחוה שאינו נעשה שלוחו של ישראל מנ"ל שבגילוי דעת דניחא ליה סגי' ומנ"ל להש"ס להוכיח אע"כ יש להוכיח מזה דעכ"פ מדרבנן נעשה גוי שלוחו של ישראל ולד"ע נמי להחמיר על כל פנים מדרבנן נעשה שליח וא"כ ישראל שזקף לבינה להשתחו' נעשה גוי שלוחו מדרבנן ונאסרה הלבינה מדרבנן כן נ"ל מיהו לרש"י לא יתכן זה דע"כ ס"ל דעכ"פ אין שליח לד"ע כלל אפי' לחומרא כמבואר במ"ש רמ"א בשמו ביו"ד סי' ק"ס וש"ך ס"ק כ"ב שם ועוד אי נימא דאיכא מ"ד דיש שליחות לגוי מן התורה להחמיר נמי לא יצדקו דברינו הנ"ל דאין שליח לד"ע בוודאי אין חלוק מן התורה בין להחמיר בין להקל כמבואר מילפותא דב' כתובים מעילה וטביחה מכירה ובע"ז גם ב"נ בר חיובא ואפי' בשיתוף כמו שכבר האריך והוכיח בש"ות מעיל צדקה ועיי' בפרי מגדים או"ח סי' קנ"ו וע"כ אין לדברים הנ"ל עיקר לבנות בנין על דברי אגדה הנ"ל ועיי' יומא ס"ו ע"ב הנ"ל במהרש"א ח"א וק"ל:

וממקומו מבואר דע"כ לא מטעם שליחות אתאינן עלה דבין אי נימא שעשה הגוי שליח להשתחות עבורו לע"ז או שנימא שעשאו שליח לחזור ולהקדיש שלו לע"ז שניהם לא יתכנו אם לעשות שליח להשתחות לע"ז לא מצינו שלוחו כמותו במה שנעשה בגוף אדם כאילו רוצה לשלוח להשתחות לראות בעזרה או להניח תפילין עבורו כל שנעשה

בגוף אדם לא נעשה שליח כמותו אפילו לדבר מצוה מכ"ש לדבר עבירה וכבר האריך בזה בס' כפות תמרים בסוכה מ"א ע"ב ומיהו בעובדי עגל י"ל שנעשו שלוחים בזביחה וזריקה לע"ז אבל ש"ס מיירי מזקף לבינה להשתחות לה בהשתחואה מיהת לא אשכחן ולעשות שליח לאסור שלו ולהזמינו ולהכינו לע"ז נמי ליתא דאין אדם יכול לומר הקדש ככרי עבורי לגבוה כמ"ש ר"ן פ"ק דפסחים גבי ביטול חמץ ע"י שליח ועיי' ט"ז א"ח סי' תל"ד ס"ק ו' ובר מן דין הא לא ציוה בפירוש השתחוה ואסור עבורי לבינה זו או אשירות אלו אלא אנו אומרים דניחא להו בגווייהו ואיך נעשו שלוחים בלא ציווי המשלח הא אין חבין לאדם אלא בפניו ופי' רמב"ן שזה ההפרש בין זכין לחבין דאפי' מגלה דעתי' לסוף דניחא לי' בהאי מילתא כיון דבאמת חובה הוא לו אינו נעשה שליח בלא ציווי המשלח וכ"כ ה"ה פ"ד מזכי' ומתנה הלכה ב' ע"ש ע"כ א"א בשום אופן שיהי' זה מטעם שליחות אלא נקיטות רשות בעלמא וזה מה שרצינו לבאר: פ"ב יום א' כ"ה שבט תקפב"ל מש"הק סופר מפפ"דמ:

תשובה פה

שלום וכ"ט לה"ה הרב המא"הג מעוז ומגדל חריף בעל פיפיות מלתעות כפירים לו ושיני אריות כש"ת מו"ה ליפמן נ"י אבדק"ק דרעזין יע"א:

נתכבדתי בכבוד תורתו וגם כי אין דרכי להשיב על פלפולא ודבר שאינו נוגע להלכה ולמעשה וגם כי עתה עת האסף צאן קדשים בלימוד הל"ות מ"מ לאו אורח ארעי למיקם גברא רבא אבראי עיינתי קצת ואמרתי להשיב הפעם מפני הכבוד ואחוה דעתי במקצת ענינים אלו הנאמרים בעמוד ראשון שבמכתבו וכה אמרתי עם הספר בחי' דברי הרשב"א שבכ"מ רפ"ב משבת צע"ג מה ראה לדמות שבת לטומאה וכי בחדא מחתא מחתינהו דלמא טומאה דחוי' ושבת הותרה ומה ענין עבודה לפ"נ דלמא לענין א' מהם הוא דחוי' ולאידך הותרה וש"ס ערוך ס"פ טרף בקלפי לחלק לענין עבודה בין שבת דהותרה ובין טומאה דדחוי' ובענין פ"נ ס"ל להר"מ מר"ב שבראי"ש ס"פ יה"כ ובטור א"ח סי' שכ"ח דכל המצות דחוים ושבת הותרה דה"ל שבת לענין פ"נ כי"ט לענין אוכל נפש והטעם לכאורה דדחי' כל התורה נפקא מוחי בהם ואינו אלא דחי' ובשבת יתר עליהן קרא ושמרו ב"י את השבת לומר דהותרה אלא לפ"ז תרווייהו צריכא וצ"ע ביומא פ"ה ע"ב טבא חדא פלפולא חריפתא וכו' הא תרווייהו צריכי ויעיין עוד שם פ"ה ע"א תוס' ד"ה ולפקח וכו' משמע מדבריהם דוקא מוחי בהם יליף זה אבל מושמרו לא הוה ידעי' זה והדין נותן דהרי האי תינוק מושלך בעיר שרוב עכו"ם כשיגדל אוכל נבלות ויחלל שבת דהרי דינו כגוי ואיך נחלל עליו שבת מקרא דושמרו שישמור שבתות הרבה הרי זה לא

ישמור שבתות הרבה וע"כ מוחי בהם נמצא תרוייהו צריכי ולא שייך לומר דידי עדיף כיון דכולהי צריכי. עוד יש לעיי' דבעי למילף פ"נ ממילה ומילה דחוי' ולא הותרה ואיך נילף פ"נ שיהי' הותרה להר"מ מר"ב הנ"ל וכן יש לעיין פרא"דמ דמשוה הש"ס דחיית מילה ועבודה וצרעת משמע דדחייתן שוה ולש"ס פ"פ טרף בקלפי שבת הותרה ומילה וצרעת בודאי דחיי' וכל אלו צ"ע מ"מ אין לדמות הענינים וצ"ע על הרשב"א הנ"ל דיליף פ"נ ושבת מטומאה ועבודה ויש להתבונן דאע"ג דהותרה קיל מדחוי' כמבואר ביומא ו' ע"ב מ"מ לענין א' קיל דחוי' מהותרה ממאי דקיי"ל כרבא לגבי אביי בזבחים ל"ב סוף ע"ב איפכא מסתברא וכו' ולפ"ז כל מה שמצינו הואיל וניתנה שבת לדחיי' להא אידחי נמי להא הכל או לאביי דס"ל בהותרה נמי אמרי' הואיל והותרה הותרה או למאי דקיי"ל כרבא צ"ל שבת דחוי' במקדש ולמאי דקיי"ל י"ט הותרה אוכל נפש למאי דקיי"ל כרבא דלא אמרי' מתוך שהותרה צ"ל מש"ה בעינן צורך קצת ולאביי אפשר דס"ל אמרי' מתוך בלי צורך קצת ואמנם מכשירי אוכל נפש דמחלקי' בין אפשר לעשותו ובין א"א ע"כ דחוי' היא דמ"ע של שמחת י"ט דוחה ומש"ה היכא דאפשר לקיים שניהם לא דחי ובזה יש להבין קצת דברי ר"ח שבתוס' פסחים פ"ד ע"א ד"ה ולא מילה וכו' י"ל דקאי אמכשירים דאלת"ה מה שייך קושי' התוס' וכי עשה דשמחה דוחה ל"ת הלא הותרה וי"ט הוא כחול לענין אוכל נפש למ"ש מהר"מ מר"ב ובהא לא נחלק עליו אדם והארכתי שם בחי' ביצה בר"ן שם. וכתבתי על גליון מכילתא שלי פ' בא דפליגי ר' ישמעאל על ר' יהונתן בקרא ליתן לו בקר שני לשריפתו דהקשה הא למה לי קרא פשיטא שלא ידחה י"ט דכתיב לא תעשה כל מלאכה אלא קרא כשחל י"ו בשבת שלא ידחה שבת ויתן לו בקר שלישי ובזית רענן נדחק מאוד ולי אני עני נלענ"ד דשבת קיל מי"ט דס"ל להאי תנא עבודה דחוי' במקדש וא"כ הוה סד"א בשבת בשעה שמבערי' ומקטירי' אימורים בפנים נשרף גם נותר בחוץ בשעה שניתן לדחות לכן איצטריך קרא משא"כ יו"ט ר' ישמעאל לטעמי' דס"ל נ"ונ קרבים בי"ט מטעם שלא יהי' שולחנך מלא וכו' א"כ הותר לגבו' כמו שהותר בהדיוט ובהותרה לא אמרי' מתוך שהותרה הותרה כנ"ל לרבא לכן לא צריך קרא שלא נשרוף נותר בי"ט ולשבת צריך קרא והומ"ל כשחל ט"ו בשבת אלא משום דפסח מצרים כך הי' לחד מ"ד ביום ה' הי' ע"פ ואע"ג דלא בד"ו פסח קאמר כשחל ט"ז בשבת ויעיי' תוס' זבחים נ"ח ע"ב ואעתיק מה שכתבתי אצלי בגליון מג"א סי' פ"ז סק"ג קצת מתנגד לזה]הוא מבואר לעיל סי' ס"ה בד"ה ואשר[:

ועיי' מה שכתב רא"ש שלהי מס' יומא ע"ש הראב"ד רלהכי אין נותנים לי' נבלה משום דאיכא קטן א' בסוף העולם יע"ש ואין שחר לדבריו אלו ופירושו נ"ל דאיכא קטן א'

בעולם שנימול היום ונדחה שבת באיסור חבורה ונדחה נמי בשחיטה לחולה שהיא חבורה ושוב כיון ששחטנו לצורך החולה הלז נאמר הואיל ואידחי שבת לצורכו נדחה נמי בבישול ומשו"ה אע"ג שמצינו נבלה שחוטה נשחט ונבשל בשבת וצ"ע. מ"ש פר"מ מחביבה מצוה בשעתה לא הבנתי אטו משום חביבה מצוה בשעתה מחללי' שבת התם שלהי פ' ר' ישמעאל אמרינן בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה דנהי דהנהו אימורים ופדרים דחו שבת ואלו חל יה"כ במ"ש הי' צריך להקטירן בשבת דהם בעצמותם דוחה שבת מ"מ אי לאו חביב' מצוה בשעתה כשחל מ"ש בחול היה צריך להקטירם במ"ש ואפ"ה מעשים בכל יום בכהנים בב"המק שממהרים להקריבם בשבת עצמו וע"כ משום דזה לא מקרי אפשר לקיים שניה' דכיון דחביבה טפי בשעתה ה"ל כאלו א"א לקיים במ"ש ושוב דחי הש"ס דלמא משום דהתם קיל טפי שכבר דחתה שחיטה את השבת משרה מקלינן משום צירוף חביבה מצוה שלא להשהות עד הערב אבל זולת זה לא זה כוונת ש"ס למעיי' שם אבל מעלתו נחית בי' טפי ולא נהירא]ועיין לעיל סי' ע"ט[הכ"ד א"נ לעבדי ה' פ"ב יום ב' כ"ז למב"י קפ"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה פו

תיתי שלמא רבא מן שמיא ואורך ימים ושנות חיים ושלום לנופך ספיר ויהלום לתפארת ישראל וקדושו נזר אלקי' על ראשו בנן של קדושים מופלא שבאנשים אילי תרשישים חכם חרשים גאון ישראל מופת הדור נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' הירץ שייאר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מענץ והמדינה יע"א ה' עליו יחי' יחלימהו ויחייהו אורך ימים ישביעהו ובישועתו יראהו אמן:

יקרת קדשו הגיעני ועל דברת הראב"ן סי' מ"ה שעוררתי עליו שזה לשונו והא דא"ר יוחנן אין לנו אלא בנר כר"ש אבל מנורה וכו' הכי קאמר אין לנו דשרי ר"ש אלא בנר שהוא קטן דדעתי' עלוי' מע"ש לכשיכבה יטלטלנה אבל מנורה שהיא גדולה ויש בה שמן הרבה לא שרי ר"ש וכו' ככוס וקערה ועששיות וכו' עכ"ל ותמהתי עליו שהוא נגד ש"ס שבת מ"ו ע"א משמע דפליגי אי גזרי' קטנה דאית בי' חידקי וכו':

ומתוך דברי קדשו חזיתי לדעתי' דכוונת הראב"ן דאיסור מנורה גדולה הניטלת בשתי ידים לריש לקיש נמי לא הוה איסורי' אלא משום שהדליקו בו באותו שבת והיא גדולה ככוס וקערה ור' יוחנן גזר מנורה קטנה אטו גדולה דלא פלוג רבנן ולפי' זה צריכי' לומר שהראב"ן לא גרס כל השקלא וטרי' לא מכילת חתנים ולא ממנורה של חוליות וצריכים לומר לעיל מ"ד ע"א דמחלק ש"ס בין קערה דומי' דנר לקערה דומי' דכוס דבקערה לא גזרי' הא אטו הא משא"כ מנורה איכא למגזר בה טפי כן צ"ל לפי דעתי' דמר ניהו רבה:

וכשאני לעצמי הייתי חושב דודאי לשון נטלית בשתי ידים ויד א' אינו מורה על גודל וקוטן מידת שיעור הכלי אם מחזיק שמן הרבה או מעט כי כל סתם מנורה מחזיק הרבה דהיינו פמוטות שכ' תוס' לעיל מ"ד ע"א ד"ה לדברי המתיר וכו' שהמה גדולו' ככוס ולקמן קכ"א סוף ע"ב פירש"י פמוטות מנורות ואך ר"ל בוודאי טעמי' מפני כובדן או משום דמייחד להו מקום או משום דאית בהו חידקי וכל השקלא וטרי' צריכים לר"ל וה"ה לר' יוחנן בגדולה שלא הדליקו בה באותו שבת אך בקטנה דר' יוחנן דלפי הש"ס מפרש טעמי' משום גזירה אטו גדולה דחידקי וחידש לן ראב"ן דליתי' אלא מיירי בהדליק באותו שבת ומשום דנהי דקטנה במשקל וניטלת ביד א' מ"מ מחזקת שמן הרבה כשיעור כוס והכי קאמר יש לפעמים מנורה קטנה שאסור לטלטלה כגון שהדליקו באותו שבת ולפ"ז ל"ק אהראב"ן אלא מאי דאמרי' מ"ס גזרינן ומ"ס לא גזרינן:

וכיון שזכינו לדין וע"כ ר"ל ור"י פליגי בפלוגתת עולא ומר זוטרא מ"ד ע"א דר"ל כעולא דס"ל אבל כוס וקערה אתאן לר' יהודה אבל לר"ש אפי' בכלי גדול דאינו יושב ומצפה נמי לית לי' מוקצה וכמדומה לי שזהו דעת מ"ד חלוק הי' ר"ש אפי' בבעלי חיים שמתו אע"ג דאינו יושב ומצפה ואפשר שזה ג"כ דעת אביי בשבת מ"ו ע"ב דרמי לי' לרבה ולא אסיק אדעתי' סברת מי יימר והיינו משום דס"ל אפי' אינו יושב ומצפה נמי לית לי' מוקצה לר"ש ומשרה ס"ל לר"ש בן לקיש מנורה קטנה דלא מייחד לה מקום ולית בה חוליות נמי מותרת לטלטל אפי' מחזקת שמן הרבה והדליקו בה באותו שבת אך ר' יוחנן ס"ל כהלכתא כמר זוטרא דאבל כוס וקערה לר"ש קאי משום דנפישי ומודה הי' ר"ש בבעלי חיים שמתו ומשו"ה אוסר מנורה קטנה כיון שמחזקת הרבה כצ"ל להראב"ן ומעתה נוכל לומר גם הראב"ן הי' גורס כמ"ש לפנינו מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן אך שמעתין קאי לאביי דס"ל כעולא ועוד מדא"ל ר' יוסף מנרתא קאמרת מנרתא שאני וכו' ומייתי עובדא דצידן ולא מייתי ברייתא דכוס וקערה אלא ש"מ ר' יוסף ואביי תרווי כעולא ס"ל א"כ ע"כ טעמי' דר' יוחנן לדדהו משום גזירה קטנה אטו גדולה ודחידקי אבל למאי דקיי"ל כמר זוטרא א"כ יש לפרש טעמי' דר' יוחנן כדראב"ן אבל כ"ע לא גזר קטנה אטו גדולה בלא הדליקו בו באותו שבת והרויח הראב"ן בזה סתמא דש"ס לקמן קכ"ב ע"א ובתוס' ד"ה אמר לי' וכו' דתיתי אליבא דהלכתא כר' יוחנן ובזה י"ל פסק הרמב"ם בנקל ולפ"ז אפי' לראב"ן ס"ל לר"י שאין בנין בכלים וכדמשמע בביצה ח' ע"א דמחליף השיטה:

ובמ"ש הדרת גאונו דמצינו כמה פעמים שהי' לראשונים גי' אחרת בש"ס ולא נתעוררו בהם האחרונים ושדר לן לדוגמא דברי חי' רשב"א ס"פ השולח גבי קנין פירות דהקשה

מ"ט לא עביד ש"ס צריכותא אההיא דפליגי ר' יוחנן ור"ל בפ"ינ קל"ו ע"ב גבי מכר הבן בחיי האב ותי' שאני בכורים דכתיב ולביתך ע"כ ובש"ס שלפנינו בב"ב שם עביד ש"ס צריכותא מטעם אחר דבריה שאני או נפשי' שאני וע"כ לא היתה אותה גירסא לפני הרשב"א ואני בעניי אמרתי שם בפי"נ דלמאי דפליגי במוכר שדהו בשעת היובל ואמרינן ס"פ השולח דנחית אדעתי' דגופא א"כ זה בודאי עדיף מסברת ריש לקיש נפשי' אפילו לגבי ברי' נפשי' עדיפא דהא מ"מ לא שייר לעצמו אלא הפירות וכיון שאמר ר"ל דהתם מבי' ואינו קורא אע"ג דנחית אדעתא דגופא מכ"ש הכא דלא יהי' קנין הפירות כקנין הגוף דמי וכן ק' בהיפוך אדר' יוחנן ואם נאמר צריכותא אי פליגי בבכורים לחוד ה"א שאני התם דכתיב ולביתך והתם אר"י א"כ בקיצור ה"ל לש"ס למימר האי צריכותא ואולי לזה נתכוון חי' רשב"א ס"פ השולח שם שדבריו תמוהים לכאורה אלו דברי שם פי"נ:

עוד שדר לן לדוגמא לשון תוס' יבמות ל"ח סוף ע"א במ"ש והא דלא משני הכי' בשבועות אלא דוחק להעמידה כב"ש ובאמת בש"ס שלפנינו לא מוקי סתם מתני' כב"ש אלא מוקי לה בנשבעת ומתה אך ברייתא דוחק התם לאוקמי כב"ש וברייתא לא מיירי לא מכתובה ולא מנכסי צ"ב אלו דברי קדשו לשון התוס' קצר ומגומגם אבל כוונתם כיון דעכ"פ חזינן התם דשטר העומד לגבות למ"ד כגבוי דמי לית בי' משום אין אדם מוריש שבועה לבניו דהרי בהכי מיתרצו לי' ברייתא א"כ משנתינו נמי אמאי דחיק לאוקמי בנשבעת ומתה לוקמה כמ"ש תוס' לפי שהנכסים בחזקת הבעל דכ"ע מודים דהוה כגבוי' ותירצו דהתם בכתובה מיירי ולא בנכסי צ"ב זהו כוונתם אעפ"י שהוא דחוק בלשונם כן ממש ימצאו בלשון תוס' ביצה ה' ע"א ונתקלקלו הלוים בשיר יע"ש שכתב כן מהרש"א ושארי מפורשים:

בדק לן מר הדרת גאונו במ"ש ב"ח בח"מ סי' קנ"א בישוב שיטת הרמ"ה שדבריו תמוהים דמה ענין אמימר ור"א להא דנחת רוח עשיתי לבעלי והש"ך סק"א שם מייתי להב"ח ולא נתעורר עליו כלל והנה שם ב"ב נו"ן ע"א פירשב"ם ד"ה ואי בעית אימא אמימר וכו' וכ"ש היכי דמכרה היא לבעלה וכו' יע"ש וצ"ע מאי כ"ש הוא זה בלאה"נ צ"ע נהי דלעלמא לא מצי למוכרו מגז"ה כספו ומ"מ מה"ת לא תוכל לסלק עצמה מהגוף ולהחזיק ידי הבעל בנכסים שיהי' שלו ממש ויעיי' בזה בבית שמואל סימן כ"ח סקי"ו ובתוס' ב"מ וי"ו ע"א ד"ה הקדישה וכו' ועכ"פ כ"ש לא הוה ואיך כ' רשב"ם כ"ש היכי דמכרה היא לבעלה עכנלע"ד דהשתא ס"ל להש"ס הא דמשמע במתני' ראי' יש בנכסי מלוג היינו טעמיה משום דלא שייך עיניך נתת במיתה וגירושין דהרי בחייו תוכל למכור הגוף ולכל הפחות אם יתרצה הבעל ימכרו שניהם לעלמא ותטיל היא חלקה בחייו ומשו"ה אינה

רוצית ליתן להבעל ולא שייך עיניך נתת במיתה וגירושין וליכא נ"ר עשיתי לבעלי ואמנם אמימר ס"ל כר"א שניהם אינם יכולים למכור לעלמא מטעם כספו וממילא אין לה שום יפוי כח בהקרקע אלא אחר מיתה וגירושין וכשלא תרצה ליתן לבעלה יאמר עיניך נתת במיתה וגירושין ושייך נ"ר עשיתי לבעלי והוה שפיר כ"ש לבעלה דאיכא משום נ"ר וצדקו דברי הב"ח בכוונת רמ"ה דלמאי דקיי"ל כאמימר הוה נ"מ כצ"ב כנלע"ד אם לפני כבוד תורתו יכון:

ויש לנו כיוצא בזה גירסא חדשה בתוס' שלא הרגישו האחרונים בזבחים ס"ט ע"ב ד"ה אי טרפה חי' וכו' ור"מ נמי אשכחן וכו' סי' לטרפה שלשים יום ואמר לעיל מליקתה מטהרת' יע"ש והנה האי דמליקתה מטהרתה אין ספק שהוא ר"מ אמנם פא"ט נ"ז ע"ב הגי' בכל הספרים רבי אומר סי' לטרפה שלשים יום וראיתי חי' רשב"א בנדה כ"ג ע"ב ד"ה אמר רבא ושטו נקוב וכו' והא דאמרינן לקמן קא מיפלגי בטרפה חי' וכו' ובפירוש כל שינטל מן החי וימות פליגי וכו' וע"ש משמע מדרשב"א דס"ל לרבי ינאי אליבא דרבי טרפה חי' וצ"ע הא רבי ס"ל סי' לטרפה שלשים יום אע"כ גם רשב"א גרס רבי מאיר בחולין כהתוס' דזבחים הנ"ל:

אך מ"מ צל"ע דע"כ בעלמא ס"ל לרבי סי' לטרפה שלשים אפי' יהיה ההגי' פא"ט ר"מ דאלת"ה תיקשי לי עובדא דס"פ הקומץ ל"ז פ"א דא"ל זיל גלי או קביל עלך שמתא עד דאתא ההוא וכו' והנה לכאורה רבי הוה ס"ל כל יתר כנטל לגמרי שניהם ואין לו ראש כלל ופלימו וההוא סבא ס"ל דמקומו נקוב אבל אינו טרפה כמבואר פלוגתא בב"י וש"ך י"ד סימן מ"א והשתא קשיא מה הועיל ההוא סבא בעדותו שנולד לו בן והגיע למצות פדיון שהוא שלשים יום ומאי ראי' שאינו טרפה ויגיע להניח תפילין כשאלת פלימו ובמה נמלט מגלותו אע"כ דס"ל לרבי טרפה אינה חי' שלשים יום וכיון שחי שלשים יום והגיע לפדיון יחיה ג"כ להנחת תפילין וא"כ תמוה לכאורה פי' רמב"ן שברשב"א נדה הנ"ל ואולי י"ל דאע"ג דבכל הטריפיות אדם ובהמה שוים מ"מ לענין טרפות ארכובה אדם חי יותר דאינו נשען על ירכו כ"כ כבהמה ושוכב על מטתו ובני אדם נושאין אותו וסברא זו כ' ר"ן פא"ט גבי שמוטת ירך בבהמה וז"ל בעוף כשרה וטעמא דמילתא משום דבהמה עיקר סמיכתה על רגלי' כשנשמטה ירכה טרפה אבל לעוף שיש לו כנפים איכא למימר דכשרה עכ"ל וה"נ י"ל באדם ואפשר יש בזה די ביאור נמי ליישוב פסק רמב"ם דמייתי יש"ש פ"ק דחולין סי' מ"ד יע"ש ואין להאריך עכ"פ אית כאן גירסא שלא נתעוררו בה האחרונים ז"ל:

ולולי דמסתפינא הייתי אומר ברשב"ם דמייתי מרדכי פ"ק דביצה השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותר לאוכלן בחלב פירשב"ם שנגמרה לגמרי עם קליפת' החצונה אבל אם לא נתקשה כדרך שנמכר בשוק דין בשר עלי' והרבה דיות נשתפכו והש"ך בסי' פ"ז סק"י ובספרו הארוך יעו"ש מה שנדחקו בדעת רשב"ם ולפע"ד דהתוס' פ"ק דביצה ז' ע"א קשיא עליהם גירסת גמורות ומחקו אותה גירסא]ורש"י ס"ל מדלא קאמר שכמוה נמכרת בשוק כבמשנת עדיות לא הוה גמורה אלא צורת החלמון[מ"מ קשיא עליהם לשון גמורות עם מעורות בגידין דה"ל תרתי דסתרי ורשב"ם נראה דגריס גמררות אבל לא גרס בגי"דין אלא מעורות סתם והיינו שכמוהו נמכרת בשוק רק שמעורה בתרנגולת שלא הגיעה זמנה לצאת וכן הוא לשון רש"י מנחות ע' ע"א ד"ה מ"ש וכו' כגון ביצים המעורות בתרנגולת וכו' יע"ש אלא התם מיירי מקצתה בחוץ והכא כלה בפנים ועומדת לצאת והוה בכלל אשכל דברייתא וביצאה פלגא היינו שלל ע"ד שפירשב"א בת"הא שלל שנשלל ונפרד ממקומו ופסק רשב"ם כת"ק:

ועיי' במרדכי דגטין סי' שצ"ד הי' לו גירסא מהופכת לר' יוחנן משיכה ולר"ל מעות קונו' וכן משמע ברש"י מס' ע"ז ע"א ע"ב ד"ה אבל לא יין ביין וכו' אליבא דר' יוחנן וכו' עכ"ל וצ"ע גי' זו כן הוא בירושלמי פ"ח דמס' שביעי' סוף הלכה א' ועיי' קרבן עדה ספ"ק דביצה ד"ה תחומין וכו' ע"ש:

ועיי' עוד ביצה י"ח ע"ב ושבת קי"א ע"א בכל הספרים שלפנינו הגיר' מדלפני טיבול שרי וכו' ולמלחמות ה' ריש ביצה גרסי' בהיפוך מדלאחר טיבול אסור וכו' דגזרי' קילתא אטו חמירתא ע"ש ברמב"ן והוא פלא ולא נזכר ולפ"ז בז"הז דליכא טבילה בזמנה אסור בשבת אטו יה"כ והרב"י בי"ד סי' קצ"ד לא עמד על דעת ר"ת בזה ע"ש:

תו בדק לן הדרת גאונו בדברי כ"מ פ"ט ממלכי' סוף הלכה יו"ד דלדבריו ה"ל להרמב"ם להכריע דב"נ נהרג על אמ"הח דעוף כר' מני בר פטיש דהרי שקלא וטרי' דמתיב רב עמרם בחולין ק"ב ע"א בדרב מני שייכי ולא בדרב שיזבי אלו דברי קדשו ואנכי לא ידעתי דלע"ד ר' שיזבי מפרש מתני' בין בישראל בין בב"נ דתרוויי' אין ב"ד סופגין היינו מענשין ולתרוויי' אין שחיטה מטהרתו אלא דמתני' לב"נ אצטריך לישראל לא איצטריך דפשיטא אין שחיטה מטהרתו אבל אין שום סברא לומר דאי היה ישראל סופג מי דלתני מתני' אין סופג משום ב"נ לבד ושביק תנא ישראל ושנה משנתו לגוים אך ע"כ אין כאן ספיגת מ' כלל לא לישראל ולא לב"נ ושפיר פריך רב עמרם גם לרב שיזבי אדרבא איפכא קשי' ליה לרמב"ם מה יראה לי דקאמר היה לו להחליט כרב שיזבי משום דלרב מני רישא

בישראל וסיפא בב"נ ומוקי למתני' בתרי טעמי ויעיי' סנהדרין ס"ב סוף ע"ב וקידושין ס"ג ע"ב:

ומה שתמה על הכ"מ ולח"מ שנדחקו ברמב"ם דמחייב ב"נ על בשר מן החי והוקשה להם הא בשר מן החי מבשר בשדה טרפה נפקא ואין טרפות בב"נ והוקשה להגאון נ"י הא ש"ס ערוך בחולין קכ"ט ע"א אמר ר' יוחנן מ"ט דר"ש מכל האוכל וכו' מבואר דר' יוחנן גופיה דמפיק בשר מ"הח מבשר בשדה טרפה איהו מודה בב"נ דחייב ובודאי תימה הוא אלא די"ל התם לר"ש קאמר דס"ל כל שהוא למלקות ואיהו ע"כ לא דריש בשר מ"הח מבשר בשדה טרפה דתרי קראי למה לי לאמ"הח ולבשר ופרש"י בחולין ק"ב סוף ע"א דלהכי פלגינהי קרא לאמ"הח ובשר מ"הח דמחייב אאבר אעפ"י שאין שיעור וכו' ולר"ש דכ"ש למלקות ליתא להא מילתא וע"כ לא דריש ובשר בשדה טרפה כלל ואליבי' אר"י כל האוכל אשר יאכל אבל לר' יוחנן גופי' אין ראיה שיתחייב ב"נ על בשר מ"הח:

ובחי' אמרתי בדברים אלו ליישב פסק רמב"ם דג"ה מותר בהנאה אע"ג דאין בגידין בנ"ט והוא נגד משמעות ש"ס ר"פ כל שעה ואמרתי הא הקשו האחרוני' דנהי דאין בגבנ"ט ולא הותר בכלל כשהותרה נבלה מ"מ בכלל טרפה הותרה דהתם כתיב לכלב תשליכון וראוי' היא לכלב ותירצו בטרפ' כתיב בשר להדי' ואין גיד בכלל בשר ואמינא אנא דיש לפקפק דבשר דקרא לא אטרפה קאי אלא לאו בפ"ע אבשר מן החי וכאלו כתיב בשר בשדה לא תאכלו טרפה לא תאכלו ועמ"ש תוס' בחולין ק"ב ע"ב ד"ה אכל אבר וכו' וא"כ תיהדר קו' לדוכתא כשהותרה טרפה גידה הותרה דחזי' לכלב וצ"ל הא ש"ס דפסחים קאמר לר"ש ה"נ דאסור ולר"ש לשיטתו דס"ל כ"ש למלקות לא קאי בשר בשדה אבשר מן החי כמ"ש לעיל אלא בשר מוסב ונמשך אטרפה דסיפי' ואין גיד בכלל בשר ושפיר קאמר דאסו' בהנאה ולמאי דקיי"ל דבשר בשדה קאי אבשר מ"הח ואינו נמשך אטרפה דבתרי' שפיר י"ל כשהותרה טרפה וכו' ומיושב פסק הרמב"ם:

שוב בדיק לן מר בדברי הרב"י בטא"ח רס"י קנ"ח דתמה איך יאכל אדם מפת הבא בכסני' פעם א' יתחייב בנט"י וחוזר ואינו קובע סעודה ויהי' פטור מנטילה והוקשה להדרת גאונו אמאי לא הא מצינו בחולין ק"ב ע"ב זה לפי מחשבתו וזה לפי מחשבתו אולי י"ל מדאמר זה לפי מחשבתו ולא נקיט מילתי' אפי' באדם א' חישב היום כך על הבהמה ולמחר כך נשתנה דינו בכל יום ויום לפי מחשבתו ועיי' בעירובין ל"ו ע"א ככר זו היום חול ולמחר קודש ויעיי' לשון ר"ן נדרים כ"ט ע"א ד"ה א"ל אביי וכו' וע"ש פירש"י ד"ה והתנן מי שאמר וכו' ומדלא אמר רבא הכי ש"מ דוקא ב' בני אדם אבל אדם א' מכיון שחישב כך לא ישתנה מחשבתו בלי מעשה וצ"ע ר"פ המצניע גבי צמקה ותפחה יע"ש

מ"מ הכא בלא"ה א"ש דהא אמר רבא את"ל מחשבת אוכלין שמה מחשבה את"ל קאמר אבל באמת לא מצאנו כן והרמב"ם לא פסיק להאי וזה לי כעשרים שנה הקשה לי רב מופלא א' לרש"י דס"ל לכ"ע או לאיברי' או לבשר עומדת א"כ מאי צריך קרא ר"פ כל שעה להתיר אמ"הח בהנאה תיפוק ליה א"כ יהיו כל בעלי חיים אסורי' בעבודה וקרא כתיב למען ינוח שורך ולא תחרוש וכהנה רבות והשבתי לו אי לאו הני קראי דאמ"הח מותר בהנאה ה"א דלעולם אסור בהנאה וה"א מחשבת אוכלי' שמה מחשבה וקרא דלא תחרוש ולמען ינוח בחישב לאוכלה מתה דאז מותרת בהנאה:

ויעיי' מג"א שם סי' קנ"ח סק"ד רוצה לשבש הש"ע והרוקח ולע"ד ליישב על נכון ואומר בקיצור דכשם דהרמב"ם המציא שאין מחייב בנט"י אלא פת דמברכין עליו המוציא ה"נ ס"ל לרוקח דאין נוטלין אלא באוכל כשיעור שמברכין עליו ברכת המזון והאוכל פחות מזה נהי דמקבל טומאה ובתרומה כי האי גוני בעי נטילה מ"מ בחולין לא גזרו והוה בכלל שינויי דש"ס הא בנהמא הא בפירי כי היכי דלרמב"ם פת הבאה בכסנין הוה בכלל פירי ה"נ פחות משיעור ב"המז ובסוכה ר"א בר צדוק דס"ל אין מברכין ברכה אחרונה על פחות מכביצה לא היה מצריך נטילה לפחות מכביצה אלא שהתוס' באו עליו מטעם שהוא כהן אבל מטעם תקנת נט"י בחולין לא הקשו והוא מטעם הנ"ל והשתא לדידן דמברכי' ב"המז על כזית וא"כ עכ"פ האוכל פחות מכזית בודאי לא בעי נטילה כלל והאוכל מכזית עד ביצה נהי דודאי ב"המז בעי ומיהו חיוב נטילה תליא בפלוגתת רש"י ותוס' אי מקבל טומאה ע"כ יטול בלא ברכה וצדקו שני הסעיפי' בש"ע:

ומ"ש הרוקח דהא מצה פחות מכזית י"ל כך ע"פ מ"ש תשו' מהר"מ א"ש ח"ב סי' כ"ז דב"המז בעי אכילה במעיו דוקא וא"כ בעי כזית גדול לבר מה שבין החניכים משא"כ אכילת מצה סגי בכזית עם מה שבין החניכיים כר' יוחנן ספג"ה נמצא על כזית לא בעי ב"המז ולא נט"י ואין טעות בהרוקח:

שנית להנ"ל

ראיתי הדרת גאונו נתעורר על הרוקח גם אני בחלומי צל"ע להגיה בסי' שנ"ח מ"ש שם מ"ח ביצים וכ"ד ביצים ובסי' רע"ד שכ' מ"ד ביצים י"ל חומרא לא דק אהוספת ד' חומשים כמ"ש ב"י בבד"ה י"ד סימן שכ"ד בשם ראב"ד מ"מ כל דברי הסי' הזה אין לו שחר בלא"ה בלי הגהה ויעיי' בטא"ח סי' תנ"ו. אמרתי לבאר כוונתי ברשב"א נדה הנה לפי רש"י ותוס' דכל שאין כמוה חי' בזה תלי' טומאת לידה וא"כ האמוראים פליגי אליבא דהלכתא לא אליבא דרבי כי כך קיבל רבי הל"מ כל שאין הולד יכול לחיות אין אמו טמאה לידה אך לרמב"ן שברשב"א לא תלי' חיות בטומאת לידה כלל רק גוף אטום

בשיעור ידוע אינו ראוי' לבריית נשמה ואין אמו טמאה ואותו שיעור עד היכן יהיה אטום ולא יהיה ראוי' לברי' נשמה יהיב רבי סימנא בעלמא נקיט וא"כ פליגי אמוראי בכוונת רבי אי ס"ל טרפה א"ח היה כוונת סימנו על שיעור טרפה ואי ס"ל חי' היה כוונתו על סי' נבלה וא"כ ע"כ רבי בעצמו ס"ל טרפה חיה וזה א"א לפי גרסתינו ויעיי' משנה למלך פ"ד מנדה הלכה ה' כאילו נעלם ממנו ברייתא מפורשת בבכורות מ"ו ע"ב גיורת שיצא' פדחת וכו' וצ"ע. מ"ש מ"ט איתחייב פלימו שמתא אע"כ מפני ששאל דבר שאינו בנמצא ק' לי וכי רבי קניגי או בליסטרי היה ומציאות רחוק מזה שאל ר' ירמי' בנדה י"ג ע"א להביא ר"ז לידי גחוך ולא איתחייב שמתא ורבי נמי היה צריך לאותו דבר כמבואר בנדרים נ' ע"ב יומא דמחייך ביה רבי וכו' אך אפקוהו לר' ירמיה מבי מדרשא על שפקפק בשיעורא דרבנן כמ"ש תוס' ב"ב כ"ג ע"ב ד"ה ועל דא וכו']ועיי' לשון רשב"ם ב"ב קס"ה ע"ב סוף העמוד ד"ה על דא עיילוהו[וה"נ פלימו פקפק בשיעורא דיהיב ליה רבי סי' לטרפה שלשים יום אע"ג דאיכ' תנאי בעלמא דס"ל י"ב חדש מ"מ תלמיד לפני רבו לא יאות לכבוש המלכה עמו בבית ועיי' מג"א סי' ס"ג ס"ק ב' והוא מדברי רבי עצמו שרצה לנדות לרבי יהודה בן נקוסא ספ"ז דב"ק. וחזיתי לדעתי' דהדרת גאונו דלמ"ד טרפה חי' נמי יש גבול וזמן ג' או ד' שנים אתמהה אפי' נפל יכול לחיות עשרים שנים ביבמות פ' ע"א ובתוס' ד"ה והא תני' וכו' אבל האמת הוא דזמן חיות דטרפה לא הוגבל בקרא אי ל' יום או י"ב חדש או עשרים שנה אך כללא היא אי לא ניתן שום זמן לחיותו מסיני זה נקרא טרפה חיה אע"ג שמתנונה והולך ואי ניתן זמן קבוע לחיותו אפילו היה הזמן ארוך מאוד מ"מ כיון שזמנו קצוב מיקרי טרפה אינה חי' והשתא פליגי תנאי למ"ד טרפה אינה חיה כמה זמן נקצב לה למר שלשים יום ולמר י"ב חדש אבל למ"ד טרפה חי' אין לה קצבה אשר יאמר כי הוא זה וידעתי כי לפי פירושי דפלימו בעובדא דב' ראשין מטעם טרפה אינ' חי' אתי' עלה תיקשי לתשו' רשב"א דמייתי ישש פא"ט סי' פ' דלא נאמר האי כללא על היתרת ע"ש]ובסוף אותו סי' בישש נדפס בטעות שסופו לנק"ב הקרום וצ"ל שספ"ק ניקב הקרום ועיין בח"ס חיו"ד סי' נ"ב וסי' רצ"ד[. ומחיי' החיים יחייהו ויבריאהו לתורתו ולעבודתו ולהרבצות תורה כנפשו הקדושה ונפש א"נ פ"ב יום ד' ט"ו טבת תקפ"ב לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה פז

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם גן הדסים גל אגוזים כש"ת מה' מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אונגוואר יע"א:

תמול הגיעני נעימת ימינו ועוררני בלוחות שניות לחות דעתי בענין תיקון מבואות עירו יען כי אמת המים עוברת וחולקת העיר אם יש לתקן ע"י צו"הפ קנה א' מעבר המים מזה וקנה א' מזה וקנה על גביהם ואז תידון העיר כחצר שאמת המים עוברת בתוכה עיי' סי' שנ"ו או נימא פיתחא ע"ג מיא לא עבדי אינשי כדאמרי פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי:

בזה נראה דיפה כיון מעלתו דאין לנו אלא מה שמצינו להדי' ועוד הא מחלקים במים בין פרצתו יותר מעשר או פחות והיינו מטעם פתח וש"מ עבדי אינשי פתח ע"ג המים והנה במרחצאות שבכרכי' נבנה פתח ע"ג מים ויורדים במדרגות הסולם העשוי' לכך ופותחים פתח ונכנסים למים גם בנהרות שוטפים נבנו בתי מרחצאות והמים שוטפים מלמטה ובני אדם נכנסים לתוך המים ע"י פתחי' הבנוי' ע"ג מים וראיתי להגאון בעל תוס' שבת סי' שנ"ו סק"ו אהא דכ' בש"ע אם לא חיבר אותם באמצע כדי שיהיו המים נכנסי' ויוצאי' דרך שם אם אין ביניהם ג"ט שרי דאמרי' לבוד כ' ז"ל ולא אמרי' דאף ביותר מג"ט מקרי פתח דבתוך המים לא שייך פתח כלל עכ"ל משמע מדיוק לשונו הא למעלה מן המים עבדי פתחא לסגור בפני העוברים בספינות וכדומה:

עוד נפשו היפה בשאלתו יען איכא כמה דוכתי בהאי נהרא שאין מתלקט עשרה מתוך ד' אמות וכ' מג"א סי' שנ"ו סק"ב דבכי האי לא הוה מחיצה בינה ובין החצר והובא שם בשם הראב"ד דאם לא עשו מחיצה בכניסה ויציאה לא הותר טלטול בחצר אלא מטעם שהיא עצמה נעשית מחיצה לחצר והכא שאין בשיפועה כנ"ל אין נעשית מחיצה לחצר אך כיון שאין בהנהר כשיעור מתבטלת אגב חצר והרי היא רה"י והיינו אם אינה עמוקה יו"ד ומסתפק מעלתו אי הני יו"ד מגומא משחינן לה או ממיא שהמים עמוקים יו"ד:

ואפרש ציור שאלתו כי גומת המים כיון שבשיפועה ניחא תשמישתה שהרי אין מתלקט יו"ד מתוך ד' ושני המדרונים משני הצדדי' משפעי' והולכי' כך עד שפוגשים זה בזה למטה בתחתיות הגומא ואלו לא היתה מלאה מים הי' נחשב כשטח קרקע ממש כפירש"י עירובין נ"ח ע"א והשתא חשבו המים שעליה כאלו עמדו כמו נד על שטח קרקע שטוחה וכיון שהמים עמוקים יו"ד ורחבי' ר' ה"ל כעמוד גבוה יו"ד ורוחב ד' וכן משמע קצת לשון ט"ז סי' שנ"ו ססק"ד שכ' גובה יו"ד ולא עמוק יו"ד והיינו כנ"ל דהמים נחשבים בפ"ע ואפשר דלא בטלי לגבי רשות והוה כרמלית וממילא אסור לטלטל בחצר שהרי נפרץ לכרמלית או דילמא כיון שאין בגומא עומק יו"ד לא איכפת לן בעומק המים זו היא כוונת שאלת חכמתו:

הנה דבר זה וכיוצא בו לא שמעתי אך מסברא נ"ל דהכל תלוי במחיצו' קבועות היינו הגומא קרקע וכיון שאין בעומקה יו"ד ה"ז בטל לגבי החצר דאלת"ה אלא בעומק המים תלי' מילתא א"כ אפי' אין בעומק יו"ד ה"ל למיחש כל שעה דלמא יעלו המים ויתגברו ע"י גשמים והפשרת שלגי' ומעשים בכל שעה ושעה ובמחיצת ים גזרינן שמא יעלה ים שרטון וכ' מג"א סי' שס"ג בסוף סק"ל דמשמע ברש"י וטור דבנהרות לא חיישי' משום דלא שכיחא שרטון ולא לשתמיט דבכי האי גוני חיישי' עכ"פ שיעלו המים למעלה מעשרה אע"כ לא אזלי' בתר מיא:

וכיון דאית לן מסברא נ"ל כן מגמרא דבעירובין פ"ז מייתי ר' יהודה ראיה מאמה של אבל ואמרו חכמים שלא היה בה כשיעור והלא יפלא וכי לא שיער ר' יהוד' וחזי מאן גברא רבא קמסהיד דכי האי גונא אמרו בחולין ז' ע"א וע"ש פירש"י ד"ה חזי וכו' ע"ש אע"כ בודאי הי' עמוק עשרה ורחב ד' והיינו המים היו עמוקים ולא ידע ר' יהוד' שהגומא הי' משפע ולא הי' מתלקט יו"ד מתוך ד' ורבנן ידעי שכן הי' אמה דאבל ודבר נכון הוא לפע"ד:

והנה במס' שבת ק' ע"ב נדחק בש"ס רקק רקק תרי זימני למה לי ומוקי חד בימות החמה וכו' או ביתר מד' אמות או בפחות מד' טפחים ומכל אלו לא נזכר רמז ורמיזה במתני' ולא מוקי בפשיטות דבמתני' תנן להדי' ואינה עמוקה והא בין הגומא ובין המים אינם עמוקים הא דבטיל לגבי רה"ר אבל אי הבור אינה עמוקה והמים עמוקים ה"א לא בטיל קמ"ל רקק תרי זימני לומר אם המים עמוקים רק שהגומא אינה עמוקה אפ"ה בטל לגבי רה"ר וצ"ע לכאורה וע"כ צ"ל חדא מתרתי או דלא ס"ד כלל דלימא אינש הכי דניזל בתר עומק הגומא ולא בתר המים והנה לפמ"ש לעיל ז"א דעכ"פ אפשר לומר ומנ"ל דלא ועובדא דאבל משמע הכי אבל נימא איפכא דפשיטא ליה לש"ס דלא צריכא לאשמועי' דפשיטא דלא ניזל בתר מיא דמשתנים בכל עת ועונה ומדמוקי נמי ברקק בין בימות החמה בין בימות הגשמים ומשמע ברקק א' מיירי בין בימות החמה ובין בימות הגשמים וידוע שאין עומק המים שוים בימות החמה ובימות הגשמים:

ולעטרו בפלפלת כ"ש אדכרתן מילתא בחי' למס' שבת ח' ע"ב אתי רבא לאוכוחי דתשמיש ע"י הדחק לא שמי' תשמיש מדתנן הילוך תרי זימני והקדים לומר בשלמא רקק תרי זימני חדא בימות החמה וכו' והוא ללא צורך והי' נלע"ד הנה רש"י ס"ל עמוד גבוה ט' ורחב כל שהוא אבל ראב"ד פליג דבעי' דע"ד עיי' בר"ן וצ"ל אפי' למ"ד תשמיש ע"י הדחק שמי' תשמיש מ"מ דע"ד בעי' ואמנם בהילוך ע"י הדחק לא בעי' דע"ד כדמוקי רב אשי ק' ע"ב ברקק פחות מד' טפחים נמצא עדיף טפי הילוך מתשמיש ולפ"ז ק' מאי מוכיח רבא

מדתנן הילוך תרי זימני ש"מ לדיוקא הא תשמיש ע"י הדחק לא שמי' תשמיש מאי דיוקא דלמא היינו בפחות מד"ט אבל ברחב דע"ד גם תשמיש ע"י הדחק שמי' תשמיש ולהזהר מזה הקדים רבא בשלמא רקק תרי זמני אין הכרח לומר דמיירי בפחות מד' טפחים או יתר מד' אמות אלא אפשר לומר דמיירי בימות החמה וגשמים נמצא אין רמז במשנה משיעורא דרוחב ע"כ אין לנו לומר דהילוך תרי זמני לדיוקא דרוחב פחות מד"ט קאי אלא סתם כל תשמיש ע"י הדחק לא שמי' תשמיש דהשתא אפי' לדינא אמת נכון כל הרקק בין בימות החמה בין בימות הגשמים בין רוחב ד"א ובין פחות מד"ט לעולם הוה רה"ר מ"מ כיון שאין הכרח במתני' משיעור הרוחב ממילא אין לדיוקא מהילוך תרי זמני ארוחב פחות מד"ט דוקא וא"ש ודבר זה מחזיק יותר מ"ש למעלה דהא שיעור יו"ד אמות נזכר במתני' ה"ל למימר תרי זמני חד לשניהם אינם עמוקים וחד שהמים עמוקי' אע"כ פשיט להש"ס דעומק המים לאו מילתא עכנלע"ד בנידון שלפנינו אם יעמיד צו"הפ ע"ד רוחב המים מותר לטלטל בכל העיר אמנם יען מילתא חדתא היא אע"ג שהוא בדרבנן מ"מ עלי' דידי' מכ"ת סמיכנא יעיין בי' היטב ואם ישר בעיניו לימטינא שיבא מכשורי והנני חותם בברכה כנפשו היקרה ונפש א"נ. פ"ב יום ה' ח' תמוז תקצ"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה פח

שלמה שמו ושלימה משנתו תורתו אומנתו ויף בגדלו וחכמתו בחוץ תרונה וגם קמה אלומתו ה"ה י"נ הרב המאה"ג החרוץ בעל פיפיות כש"ת מהו' זלמן פערלס נ"י אב"ד דק"ק באנאוויץ יע"א:

יקרתו הגיעני והנה עיקר שאלת חכם הוא בהיתר טלטול לבית הטביל' בעירו וזה לשונו ילמדנו וכו' על בית הטבילה העומדת מובדל מהעיר אם יש להקל בעירוב כי לפי דעתי הצעירה אין מועיל בה אפי' צורת הפתח כמו בבקעה לא מהני צורת הפתח כמו שמבואר בסי' שס"ב בא"ח סעי' יו"ד ז"ל וה"מ בחצר ומבוי שיש בהן דיורים אבל בבקעה לא מהני בשכל הרוחות ע"י צ"הפ ואף שבצד א' הולכת נהר א' קצר שיש בו מים מ"מ בנהרות שלנו שדרכם להתיבש בקיץ הרבה יש לאסור כמו שמבואר במג"א סי' שס"ג סקל"א והטור מחמיר אם דרכו להיות נקרש בימות הגשמים ורבים חקרי לב פלפלו בזה בש"ות שלהם גם יש שביל המפסקת בין הבית לנהר ודעת המג"א שצריך לחי ועכ"פ בנד"ד אפשר לא מהני כי אין אדם דר כלל בבית הטבילה עכ"ל דפר"מ נ':

והנה כאן נמצא בחור א' שלמד שם בקהלתו וצייר לי מעמד עירו ובית הטבילה באופן שהנהר עוברת באמצע העיר כי בתים בנוים בשני עברי הנהר ועוברים ע"י גשר קטן

ובית הטבילה בקצה אחד מהעיר בסופה ממש ומעבר שני של הנהר וב' צ"הפ עומדות שם כמין ג"ם דהיינו קנה א' עומד בקצה הטבילה וקנה השני בצד הנהר וחבל מתוח עליהם זהו צ"הפ אי ועוד מתוח חבל מהקנה הזה לקנה שכנגדו בבית שבעיר הסמוך יותר לבית הטבילה אלא שמרוחק קצת ממנו אלו דברי הבחור ההוא וכמה רחוקים דברי ציוריו מדברי פר"מ נ"י ע"כ אמרתי לברר הדין עפ"י הסוגי' והפוסקים ומר כי אתרי' יבין לאשורו ובהתרה יעשה:

גרסי' בעירובין י"א ע"א הרחב מעשר א"צ למעט אם יש לו צורת הפתח ורב ס"ל צריך למעט ואמר ר"י דמדברי רב נלמוד כי היכי דברחב מעשר לא מהני צ"הפ ה"ה בפרוץ מרובה על העומד בכל ד' צדדים דהוה כמו רחב מעשר מצד א' ואינו מועיל צ"הפ וש"ס דאי דפרוץ מרובה קיל טפי משום שמהני בפסי ביראות ובריתא דמסייעא לר"י מוקי לי' בפתחי שומאי אבל צ"הפ מועיל לפרוץ מרובה אפי' לרב דביתר מעשר אינו מועיל מ"מ בפרוץ מרובה מועיל ומכ"ש למאי דלא קיי"ל כרב ביתר מעשר מכ"ש מועיל צ"הפ בפרוץ מרובה בד' דפנות והנה לכאו' לפמ"ש תוס' ר"פ עושי' פסין דהתם כיון דאיכא קצת מחיצה רוחב אמה מכל צד ה"ל פרוץ מרובה לאו דאורי' והקילו לעולי רגלים ע"ש מבואר ד' קונדסי' שאין כאן מחיצה רוחב אמה הוה פרוץ מרובה בד' צדדים דאורי' ואפי' לעולי רגלי' לא מהני וא"כ לא מיבעי' לרב דצ"הפ לא מהני לפרצה יותר מעשר ה"ה לד' קונדסי' דאיכא בנין אב דר' יוסף דהא ליכא למידחי שכן התרת אצל פסי ביראות אלא אפי' אי ליתי' לדרב וכדקיי"ל כתנא דמתני' דאפי' ביתר מעשר מהני צ"הפ מ"מ בפרצה מרובה ע"הע אפשר דלא מהני כיון דליכא מחיצה אמה דבלא"ה כ' ריטב"א דפרוץ מרובה דר' יוסף חמיר מיותר מעשר לרב דרב יוסף אפי' לרבנן קאמר דמדרב ביתר מעשר לדידי' נשמע לרבנן בפרוץ מרובה מד' רוחות ע"ש והשתא נהי דנדחו דבריו בפרוץ מרובה דרבנן דאיכא מחיצה אמה אבל בפרוץ מרובה דאוריי' לא נדחו והא דלא מוקי ברייתא דריבה פתחי' וחלונות בכה"ג משום דלישנא דריבה בה פתחי' וחלונות לא משמע בהעמדת קונדסי' בעלמא אבל לעולם לדינא אפשר לומר כן ויבואר לפנינו אי"ה והנה שיטת רמב"ם פט"ו משבת וכן בהל' סוכה לפי הבנת ה"ה ז"ל דנהי דלא קיי"ל כרב וכר' יוסף מ"מ בתרתי לריעותא דאיכא פרוץ מרובה מד' צדדים ופרצה א' מהם יותר מעשר שוב לא ניתר בצה"פ וצ"ל הא דלא מוקי ברייתא דפתחים וחלונות בכה"ג וכן הקשה בס' ת"ח וי"ל דא"כ אדתני ובלבד שלא יהיה פרוץ מרובה הכי הו"ל למימ' ובלבד שלא יהיה בה פרצה יותר מעשר ואז הוה מתני' לי' רישא שרובה פתחים כפשט' בלי הגה' שריבה בה וק"ל:

תו איתמר התם ד' קונדסי' דכלאים ופליגי ר"ל אומר ה"ה לענין שבת ור' יוחנן סבר לענין שבת לא מהני ופריך אי בעשר בהא לימא ר"י לענין שבת לא אע"כ ביותר מעשר וכרב ודחי לי' התם ע"ש הנה בכאן קשיא לכאורה אהרמב"ם הנ"ל לימא שאני הכא בפיאה דאיכא תרתי לריעותא דפרוץ מרובה מד' רוחות ומיירי נמי ביתר מעשר וצ"ל דרמב"ם ס"ל כשיט' ריצב"א שבתוס' וכדאסבר הריטב"א מבואר לקמן אי"ה א"כ לא איירי כלל בפרוץ מרובה מד' רוחות דבהא לא יתיר ר"ל לענין שבת וא"ש:

ובתוס' הקשה דלמא ר"י ס"ל כנהרדעי וס"ל הלכה כחנני דבעי' דלתות ותי' דבבקעה ליכא מ"ד פי' דנהרדעי מיירי בפתוח לר"ה אבל פתוח לכרמלי' כגון בקעה ליכא למ"ד תו הקשה דלמא ס"ל לר' יוחנן כר' יוסף דבפרוץ מרובה לא מהני צ"הפ וס"ל השתא להתוס' דאפי' ליתא לדרב אפשר דאיתי' לדר' יוסף וכמ"ש לעיל ותי' תוס' דנדחו דברי ר' יוסף ולא חש ליה ש"ס כלל וצלע"ג דהא לא נדחו אלא משום שכן התרת בפסי ביראו' והיינו בפרוץ דרבנן דאיכא עכ"פ שם ד' מחיצות אמה אבל בד' קונדסי' דפרוץ מרובה דאורי' מאן לימא לן דצ"הפ משוי לי' כסתום וכן יש להקשות לשיטת רבנו שר מקוצי שבסוף הדיבור דס"ל אי ליתא לדרב ליתא לדר' יוסף וקשה דזהו דליתא היינו בפרוץ דרבנן אבל בפרוץ דאורייתא מה"ת לומר דמהני צ"הפ מד' רוחות ומצאתי בריטב"א ר"פ עושין פסין שכ' בשם י"א דפרוץ מרובה על העומד לאו דאוריי' כלל והא דאמרי' הכי אגמרי' רחמנא למשה לא תפרוץ רובא לישנא בעלמא הוא ומשו"ה הקילו לעולי רגלים בפסי ביראות וא"כ י"ל דר"י ושר מקוצי דבתוס' דשמעתין שהיא שיטת רמב"ם הנ"ל:

תו הקשו תוס' א"כ בפסי ביראו' ליעבד צ"הפ מד' רוחות ויהיה מותר לכל אדם ומ"ט לא התירו אלא לבהמות עולי רגלים ותי' ר"י דכיון שהוצרך להגביה מפני הגמלים לא יעמוד ברוח מצוי כן נראה לפי גיר' הרא"ש ע"ש אמנם בשיירא שחנתה בבקעה דלא שייך תי' זה דהרי קמן שהקיפוהו חבלים ולא עבידי לגמלים א"כ תיקשי כנ"ל וליעבד להו צ"הפ מד' רוחות ותי' ר"י דלא הותר אלא במקום דיורי' ולא לשיירי' שבבקעה פי' הא דכ' תוס' לעיל בריש דבריהם דפתוח לבקעה קיל היינו לאפוקי לר"ה והכא כ' תוס' דכשיכנסם מהפתח למקום דיורי' קיל ומשו"ה הוצרכו לומר דפסי ביראו' אינו עומד מפני הגמלים דפסי ביראות מיחשב מקום דיורי' כמ"ש רש"י במתני' ריש עושי' פסין ד"ה וחצר וכו' אבל שיירי' שחנתה בבקעה אע"ג דחונים בהם בני אדם מ"מ לא קביעי דירת' והוה כנעשית לבקעה פי' שגם התוך היא בקעה ואינו מקום דיוריי לא מהני צ"הפ מד' רוחות אפי' עומד ברוח מצוי:

וריצב"א תי' דלא מיירי שמעתין מד' רוחות אלא מרוח א' דד' רוחות דכלאים היינו כרוח א' לשבת ושארי מחיצות שלימות משו"ה פריך בפשיטו' אי בעשר מ"ט דר"י דלענין שבת לא ולשיטתם י"ל דלמסקנא אפי' בד' רוחות מהני היכי דליכא תרתי לריעותא היינו יתר מעשר ובד' רוחות פרוץ מרובה אבל זולת זה מותר בצ"הפ אך לפי' גם לרמב"ם תיקשי מפסי ביראות לר"מ דלא הוה אלא עשר וליעבד ליה צ"הפ וצ"ל ג"כ כנ"ל שלא תעמוד ברוח מצוי' אבל משיירא לק"מ דלית להו כ"כ קונדסי' להעמיד כ"כ פתחים שלא יהיו רחבי' מעשר ולא יצטרך לחלק בין בקעה למקום דיורים:

היוצא מדברינו אלו לשיטת ריצב"א ורמב"ם וסמ"ג סמק שבב"י והיא המחוורת לפע"ד אין בית מיחוש לנידון שלפנינו כיון דצ"הפ של בית הטבילה לצד הנהר מחברה עם העיר כאילו כותל בנוי שם והעיר עומד מרובה מכל רוחותיה א"כ אפי' אם צ"הפ הללו שבבית הטבילה רחבי' מעשר אין בכך כלום כיון שעומד מרובה בד' רוחותיה וע"צ היותר טוב יאמר ויעשה צ"פ שבעירו באופן שלא יהי' רחב יותר מעשר ואי לא סגי בקנה א' יעמיד ב' וג' קנים בין כל א' פחות מעשר ולר"י שבתוס' והוא דעת הרא"ש והטור נמי היינו אי מד' רוחותיה עשויה לבקעה מקום דליכא דיורים אבל בנידון שלפנינו שצ"הפ שמקצה בית הטבילה עד הנהר מחבר בית הטבילה להעיר ושארי צ"הפ שבעיר עשוי לדיורי' אפי' יהיה המקוה נידון כמקום שאין בו דיורים מ"מ כיון דליכא בד' רוחותיה אלא מרוח א' או משתי רוחות לית לן בה ובפרט שלא תהי' קרפף יותר מבית סאתים פנוי' בין העיר לבית הטבילה לא מיקרי דיורי' אבל לא נ"ל דלא גרע מפסי ביראו' ולא דמי לשיירא כמ"ש לעיל ונ"ל פשוט דמותר ע"י צ"הפ ואי משום שיוצאים ממנו לבקעה ע"פ השדה הא קולא הוא כמ"ש לעיל דלזה נתכוונו תו' בריש דבריהם אך מה שפקפק על שארי פרצים שבעיר שמתירי' ע"י שראנקין יפה כ' והמכשלה הזאת ברוב קהלות הגר וכבר נשאלתי מזה מרבני דמדינה ואין בידם לתקן ואמנם אם א"א לעשות צ"הפ טוב לעשות ב' פסין גבוה' עשרה ושראנקי' ע"ג כשראנקין של מוכסים בצידו א' קורה גדולה ובצידו השני חבל או שלשלת שיכולים לסוגרו בו כזה ?# שאז אפילו בזמן שהוא פתוח מתחזי כשער וכן תקנתי פה במקו' זולת זה לא ידעתי וטוב לתקן עכ"פ דלתות כעין גאדיר שעשוי לסגור שאז אפי' בלי צ"הפ יש מקום להתיר קצת יותר אין להאריך בזה ואודות הנהר יעיי' ס' א"ע והכרעת תוס' שבת דעכ"פ בקיץ דליכא קרש וכל זמן שיש מים ולא כיזבו שפיר מהני ולא גזרי' אטו זמן שיכזבו מימיהם או שיקרשו ולא דמי לים יע"ש וה' יורני נפלאות מתורתו וירום קרנו וכסאו הגבה למעלה כנפשו ונפש א"נ לנצח דש"ת פ"ב יום ד' כ"ו א"ר תקפ"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פט

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים יצמדו ישתרגו על ראש טובייגא דחכימא ה"ה י"נ הרב המאה"ג מעוז ומגדול צדיק ונשגב חו"ב כש"ה מה' משה כ"ץ נ"י אב"ד ור"מ דק"ק דרעזניטץ יע"א:

נועם מכתבו הגיעני יום א' שבוע זו ולהיותי טרוד הנחתי הדבר עד יום אתמול פניתי קצת מעל המבקשים תפקידם עיינתי בדבריו הנעימים ואמרתי אעבור פרשתא דא ואתנייי כיד ה' הטובה עלי:

והנה נפשו היפה אותה לדעת טעמי ונימוקי שלא מחיתי באנשי ק"ק דרעזניץ לטלטל ביום ש"ק בלי עירוב על סמך הנהר מארך המושכת למערבה של רחוב היהודים והאיכא למיחש לשמא יעלה שרטון ותו גם בימות חורף בשעה שנקרשו המים לא מחיתי בהם ותו שיש שם גשר רחב על המים שרחוב היהודים פתוחה אל הגשר ההיא עוד הקשה לשאול כי נאמר לו שאני לעצמי חששתי ושניתי מהלכי ביום ש"ק לילך לב"הכ הקדושה אחורי בית הרב וכ' מעלתו שלא מצא שם שום תיקון לחי לכל הפחות אלו דבריו:

אומר בתשו' דבר זה הראשון לחוש גם בימי הקיץ מפני חשש שיעלה שרטון מפני שעתיד להתקרש בימי החורף זה הוא דעת הט"ז בא"ח סי' שס"ג והוא דעת יחיד בחששא זו לא הודה לו שום אדם בעולם כי המ"א כתב בצדו דמוכח מהפוסקים דלא חיישינן בשארי נהרות לשרטון כלל וכן משמע בתוס' עירובין כ"ד ע"ב דכתבו כמסתפק אפי' אם לא נחלק בין ים לשאר נהרות עכ" ל משמע דהפשוט לחלק וכן משמע מסתימת רש"י שם והטעם דלא שמענו כן בשארי נהרות שיפלו רפש וטיט וחלוקי אבנים עד שיעשה מזה קרקע עולם ומשום חשש שעתיד לקרוש בימות הגשמים נמי לא חייש מג"א שלא אסר שם אלא בשעה שיקרשו כמבואר בלשונו וראיתי בשב יעקב סי' י"ז שרוצה להוכיח זה מכמה סוגיו' דמיירי במים מועטים דלא שייך לומר שאינם נקרשים ואפי"ה לא חיישי' ליה כגון בדף י"ב גבי לשון ים הנכנס לחצר ונלע"ד דפשוט ליה להגאון ז"ל דשייך שם גלידו וכפור באותן המדינות דמיירי בהו חז"ל מדאמרינן בברכות גבי בניהו בן יהוידע דתבר גזיזי דברדא ביומא דסיתוא וטבל עוד מייתי ראי' מתוס' פ"ו ר"ה אלא קל הוא וכו' גבי בתי כסאות על המים אע"כ לא חיישי' להא ובטעם הדבר המציאו מלבם בשב יעקב הנ"ל ובתשו' כנסת יחזקאל סי' ב' ויעייי' בס' חמד משה לחלק בין הא שיש לו זמן ידוע וניכר לכל העולם וגם סופו לחזור לקדמותו ואינו דומה לשרטון יע"ש בפנים שנ"ל לחלק בסברה קלה בגזירה לגזירה דרבנן בעלמא בשגם הא איכא הרי"ף והרמב"ם

דלא חיישינן כלל לשמא יעלו שרטון והמחבר פסק כן א"כ די לנו שנחוש לרמ"א בים גופי' ולא בנהר:

והנה בעלי תשובה הנ"ל עסקו ובעו על קוטב השאלה שהיה מעיר ראטרדא"ם המסובבת במים סביב סביב מבלי שום מחיצ' אחרת ע"כ לא נחתי אלא להנ"ל אמנם במה שאנו עוסקי' שהעיר מוקפת משלש רוחות ורק אך בצד א' היא מפולשת להנהר שבודאי הדעת נותן להקל יותר ויותר להיות שכבר יצאנו מחשש איסור דאורייתא לכל הדיעות כיון שיש כאן ג' מחיצות שלמות יעיין רמב"ם רפי"ז מה' שבת ומ"ש ה"ה שם מ"מ נראה לי להוציא כן מהש"ס עירובין ח' דהוה עובדא במבוי שצדו א' כלה לאשפה וא' כלה לים ומסתפק בה רבי אי נחוש שמא יעלה הים שרטון ואו שמא תנטל האשפה ומסקי' שם רבנן אוסרי' ואפסק הלכתא לאיסור ואמימר פסק ליה לסורא באוזלי אמר חיישינן שמא יעלה הים שרטון ופירש"י שעשה מחיצות כעין רשותות בין הים למבואי העיר משום חשש הנ"ל וה"ה מייתי גירסא בפי"ז הלכה ה' בשם ר"ח לא חיישינן שמא יעלה שרטון וכ' שכן פסק הרמב"ם לקולא והפי' שעשה רשתות בצד האחר של המבואות אבל בצד הים לא עשה כלום יע"ש וגי' זו תמוה א"כ עיקר חסרון מספר דמאי דעשה רשותות בין מבואות לר"ה לא הוצרך להזכיר כלל רק שלא חשש לתקן צד הים והכי הול"ל עבד אמימר עובדא בסורא דלא כהאוסרים מיהו גם גי' שלפנינו ק' קצת למה לא אמר בקצור הוה עובדא בסורא וחש לה אמימר ומג"א כ' דלדעת ה"ה דהחשש הוא שמא יטלטל במקום השרטון לא מועיל צורת פתח כ"א מחיצה גמורה א"ש דהא קמ"ל דבעי' אוזלא דוקא אבל מ"מ לשיטת רש"י דסגי בצ"הפ קשה תו גם לה"ה קשה מ"ט יהי' זה השרטון חמור מר"ה גמור או כרמלית גמורה הסמוכה למבוי דסגי בצ"הפ ולשרטון הים לא יועיל תו נדחק בחמד משה מ"ש מחיצת הים מלחי שאנו סומכי' עליו ומעשים בכל יום שמתקלקל בשבת עצמו ואין אומר דבר לחוש לזה ע"כ נלענ"ד דעובדא דרבי דש"ס הי' במבוי שראשו א' סתום ובשכנגדו הי' לחי ופתוח לר"ה וכן כ' רש"י ובשני צדדי' הי' אשפה של יחיד וים דהשתא אי תנטל מחיצה א' הן ע"י שתינטל האשפה או שיעלה הים שרטון לא ישאר כ"א ב' מחיצות ולחי א' לזה בודאי חייש דשתי מחיצות כמין ג"ם ולחי א' ופרוץ מצד א' זה הוא איסור גמור לכ"ע לכן גם כשעדיין לא העלה שרטון ולא ניטל אשפה חיישינן לי' וכן הוה עובדא דמרימר שהי' ראשי המבוי הפתוחי' לר"ה מתוקני' רק בלחי משו"ה הוכרח לתקן צד הים באוזלי דוקא וקמ"ל דאפי' לחי לא יועיל לשם משום דאם יעלה שרטון יהי' המבוי רק משני מחיצות וב' לחיים וזה לא יועיל אבל מבוי המתוקן בג' מחיצות דאורייתא וברביעי' שהי' סגי בלחי כל דהוא בלי פוצה פה ועתה

במקום לחי יש שם נהר או ים בודאי שיועיל ולא ניחוש עתה משום גזרת שרטון כי זה לא הוזכר בש"ס ולא מיירי מיני' ולפ"ז גם הגירסא דמרימר לא חייש לשרטון נמי לא פליג והיא יותר מחוורת ואלו ואלו דא"ח והכי קאמר מרימר תיקן מבואו' של סורא שהיו מתוקני' מקדמת דנא בלחי והי' הים אוסר עליה' בא הוא ותיקן שם אוזלי בין המבואות לר"ה ונמצא עתה הי' שם ג' מחיצות שלימות והים במקום לחי עומד ואמרתי השתא לא חיישינן שמא יעלה שרטון כיון דאינו מתיר אלא מה שלחי מתיר תו לא ניחוש להנ"ל ופי' זה נ"ל נכון מאוד עד שקשה לי על הרמב"ם דפסק וז"ל מבוי שצדו א' כלה לים וא' לאשפה של רבי' אינו צריך כלום שאשפה של רבים אינו עשוי להתפנות ולא חיישי' שמא יעלה הים שרטון מנ"ל למפסק כן דגם לפי גרסתו במרימר לא חיישי' שמא יעלה הים שרטון מ"מ הא איכא לפרש כנ"ל ואין לומר שסמך עצמו על סוגי' כ"ד ע"ב דפום נהרא וס"ל להוכיח משם דלא חיישינן לשרטון זה דוחק מנ"ל הא דלמא שאני לן בין נהרא לים ובלאה"נ כ' שם תוס' תי' על זה יע"ש ולולי דמסתפינא אני אומר שגם הרמב"ם יסבור כנ"ל ואין כאן מחלוקת כלל בין הפוסקים אלא שהרמב"ם הי' דוחק לו לפרש בלשון הש"ס כרש"י שהי' הים והאשפה בשני צידי' ועוד הי' לו לחי בראש א' כיון שלא נזכר מזה כלל בש"ס וגם משמע בש"ס שהחשש הוא משניה' שתינטל האשפה ויעלה הים שרטון ולפירש"י בחשש א' סגי וצריך לדחוק דאו או קאמר וזה אינו במשמע הלשון ע"כ פי' הוא ז"ל שהי' סתום משני ראשי' ונכנסי' בו ע"י שער ודלת וכה"ג ובשני צדי' הי' ים ואשפה ונמצא שהי' מוקף מארבע רוחותי' במחיצות דאורייי' אלא שחשש רבי שמא ינטל האשפה של יחיד וגם הים יעלה שרטון ולא ישארו כ"א ב' מחיצות ובכה"ג חיישי' ואתא מרימר וקמ"ל דבסורא שלא הי' אלא צדו א' ים עשה אוזלא לצד שכנגדו ותו לא חיישי' למידי וכן א"ש הגי' שלפנינו וק"ל ואין כאן מחלוקת וזה שכתב הרמב"ם מבוי שצידו אחד כלה לאשפה ש"ר וצידו אחד לים אין צריך כלום ומיירי במבוי שאין בו עדיין כלום כי שארי רוחותי' הם מחיצות גמורות ואמר שא"צ כלום דאשפה של רבי' לא מתפנה וה"ל ג' מחיצות תו לא חיישינן שיעלה הים שרטון וממילא נשמע שאם הי' אשפה של יחיד הוה חיישינן שיתבטלו ב' המחיצות האשפה והים אבל לחדא לחוד לא חיישינן לעולם ומה"ט לא מייתי הרמב"ם כלל הך דינא דאשפה של יחיד בשום מקום אלא הכא בצד רעהו שרטון של ים וע"כ משום דלחדא לא חיישי' והשתא לפ"ז הא דפסק בפי"ו הלכה י"א הך דפום נהרא דדף כ"ד ע"ב וז"ל רחבה הפתוחה למדינה מצד א' ומצ"א פתוחה לנהר עושה לה לחי מצד המדינה וכו' ולפי הנ"ל קשה הא העלינו דהרמב"ם מודה היכא שצד א' מתוקן בלחי וצ"א ים חיישי' שמא יעלה שרטון וה"נ

אמאי לא ניחוש להכי ודוחק לומר דמיירי הרמב"ם שהי' תל המתלקט כמ"ש תוס' שם שהרי לא הזכיר מזה כלום אע"כ מוכח דס"ל לרמב"ם בנהר לא שייך שרטון ואפי' לחי מצד א' מהני אלא דקשה לי על דברי קצת דא"כ היה לו להרי"ף להביא הך סוגי' רצדו א' כלה לים אלא דידוע דבעירובין אינו מייתי כל הדינים משום דלא שכיחי וכמ"ש גם ה"ה פי"ו הלכה י"א ובלאה"נ ה"ל לאתוי עכ"פ הך דאשפה של יחיד עתה מצאתי בש"ות י"עבץ ח"א סי' ז' שכ' אמהרי"ק שרש מ"ז שכ' דהקף הרים אינו מתיר משום שאינו עשוי בידי אדם לדירה שקשה על זה ממחיצת ים דשמעתין ותי' דשאני הכא דאיכא עכ"פ ב' מחיצות גמורות מן התורה:

היוצא מדברינו אלו שלפי פירושי בש"ס ופוסקים במוקף ג' מחיצות גמורות לא חיישי' שיעלה הים שרטון מכ"ש שאנחנו בנהר עוסקי' ובא"י דלא שכיח שרטון ואנן ניקום וניחוש לקרח ולכפור בואו ונסמוך על הגאונים האחרונים דתברא גזיזי' דברדא בהא ואי נמי יש מי שחולק על פירושי הנ"ל מ"מ מי ליכא הרי"ף והרמב"ם ור' חננאל רלא ס"ל לחששא דשרטון לפי' החולק על פירושי וכדי לסמוך עליהם עכ"פ בנהר ובשהוקף ג' מחיצות גמורות דעכ"פ מסברת חוץ יודה כל בר דעת שיש להקל בזה טפי מבעלת ב' מחיצות ולחי דשאני לן אם נצטרך הים להיות מחיצה גמורה או אם לא נצטרך לו רק בתורת לחי ודין זה ברור לפענ"ד שעכ"פ בזמן שאין הנהר נקרש אין כאן בית מיחוש ואפי' מידת חסידות ליכא:

ומעתה נצא לדון ביום הקרח הנורא וה' יעזרנו הנה בזה הסכימו הט"ז ומג"א לאסור דבטלו מחצתי' ובתחלה עלה ברעיוני להשיב עליהם מש"ס עירובין ע"ט ע"א דלפי שינוי' דרב אשי דכוותי' קיי"ל בלי ספק ואמר בית אחריץ קרמית חריץ למטיימי' קאי בית לאו למטיימי' קאי יע"ש הנה אם נפרש דברי רב אשי על צד היותר חומרא האפשרי' נאמר דרב אשי בא לומר דודאי מה שאסור לטלטל בודאי מבטל מחיצה דהא בטל מיהת ליומי' כארנקי וכיס אלא אפי' אי מיירי מעפר מוכן לכסות בו צואה וכה"ג (ותימה על מג"א סי' שע"ב סקכ"ז) מ"מ יש חלוק בין היכי דקאי למטיימה להיכא דלא קאי למטיימ' דאז לא בטיל אם אינו מבטלו בידים ודעת רוב הפוסקים שצריך שיבטלנו שם לעולם ויעיי' ריטב"א פ"ק דסוכה דלא דמי לדבר האסור לטלטל דה"ל כבטלו לעולם אע"ג שעתיד לטלו למחר מ"מ היום לא יטלנו בודאי מש"כ דבר המותר לטלטל אעפ"י שבטלו על זמן מה יכול להיות כל שעה ושעה שימליך ויפנה העפר ולא בטלו אלא המחיצות מש"ה בעי' או שיהיה אסור לטלטלו או שיבטלנו לעולם חוץ היכא דקאי למטיימי' ועיי' ברש"י שבת מ"ב ע"ב במתני' מפרש בטל כלי מהיכנו להושיב כלי במקום שלא

יכול לטלו משם הוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה ע"ש ס"ל דאיסורו קובעו טפי ויעמ"ש שם קנ"ד ע"ב מ"מ זה סיוע לדברי הריטב"א הנ"ל והנה נחזי אנן הנהר לא קאי למטיימא בגליד וכפור אדרבא אדם יושב ומצפה מתי חם השמש ותמס וחריץ הלזו ה"ל לענין זה כבית לענין עפר וקרח מותר ליטלו בשבת כמבואר במרדכי דשבת סי' של"א ופסקו בטוש"ע סי' ש"כ סעי' יו"ד דמותר לשבר הקרח כדי ליטול מים מתחתיו בשבת וא"כ שיכול ליטלו משם בשבת וגם אין דעת שום אדם לבטלו שם ולא קאי למטיימי' א"כ יש לתמוה על המגינים ז"ל שאסרו בפשיטות:

אמנם אחר העיון קצת הי' נ"ל שטעות חדא לפמ"ש מג"א שם סקט"ו וכ"ל דבנהר או באר אסור עכ"ל כוונתו מבואר דוקא בכלי שאינו עושה בנין חדש דאין בנין בכלים הוא דשרי אבל לא בנהר ובאר שע"י הקרח נתבטלו מחצתו וע"י השבירה עושה בנין חדש ויש בנין בקרקע ולא בכלים וכן יש להוציא מדברי תוס' שבת קמ"ו ע"א ד"ה שובר וכו' שהרי המרדכי בשם ראבי"ה הוציא זה משובר אדם את החבית ליטל גרוגר' יע"ש ותו נ"ל גם בכלי אסור לטלטל מיהת הקרח ולא הותר כ"א לשברו אבל אסור לטלטל השברים דהרי מייתי ליה מחבית ליטל ממנו גרוגרת והתם פשוט דאסור לטלטל השברי' משום שברי הכלים שנשברו ביומן ותו מדמדמי לי' לחביות ש"מ דעכ"פ היה ראויי לאסור השבירה ההיא ורק יליף מחביו' שמותר משום שהוא מקלקל כמבואר שם בש"ס וצ"ל ה"נ נהי דמקלקל לא הוי בשבירת הקרח מ"מ מתקן נמי לא הוה ולא עביד מידי אבל בהנהר דמתקן מחיצות אין להתיר כלל ואע"ג דבחריץ מותר ליקח התבן לבהמתו התם אין בנטילת התבן שום איסור ואיהו לא מכוון לעשות מחיצה רק להאכיל לבהמה משא"כ הכא דאיכא איסור בשבירה ולא הותר רק משום דלא מתקן מידי אבל אי מתקן מידי הרי איסור השבירה במקומה עומדת ותו התם מותר לטלטל התבן מהחריץ אל החצר לבהמתו הכא אסור לטלטל בקרפף שהוא מקום קרישת הנהר ותו נ"ל לו יהבנא כל הנ"ל שיהיה מותר לשבור אפילו בנהר ובאר ויהי' נמי מותר ליטלו משם אחר השבירה מ"מ אינו בדין למיחשבי' למחיצה דידוע דמבוי הפתוחה לנהר אם יפתח וישדד הקרח ברוחב המבוי באורך כ"כ עד שיהיה מחיצה מתלקט עשרה מתוך ד' בתוך הנהר זה יהיה משקל כמה אלפים לטראות קרח וא"כ אעפ"י שמותר לטלו בשבת מ"מ לא עדיף מסולם הצורי דעירובין ע"ז ע"ב ודקלו' וסולמות של בבל שם ע"ח ע"א דכובדן קובעתן ולא עדיף מספל דרב יחיאל דהואיל ובעי מרא וחצינא לא יטלנו משם וממעט וה"ה ה"נ וצדקו דברי הטו"ז ומג"א בהא אלא שהייתי תמה אם כדבריהם א"כ בים נמי בשעה שנקרש בטל לי' למחצתא והש"ס בעירובין כ"ג ע"ב פריך כולי עלמא נמי מקיף לי'

אוקינוס פי' ולהוי רה"י ומאי קושיין אה"נ דאוקינוס משוי ליה רה"י ולא משכחת לי' רה"ר אלא בשעה שהים נקרש והטו"ז רצה להשמר מזה וכ' דבים לא שייך זה כי סבר שלא שייך ים נקפה מחמת כפור ובאמת כל הים הסמוך לציר הצפוני בעשרי' מעלות וכן בציר הדרומי הוא נקפה רוב השנה חוץ מכמו ב' או ג' חדשים בקיץ והצפוני נקרא קרייאן לאנד והים נקרא אייז מעער וא"כ במדבר דאמר רחמנא לא תפיקו מרה"י לר"ה זה הי' ממחרת יה"כ ואז כבר נקפו הימים ובטלו מחיצות אבל בלאו הכי אה"נ דהים עשה העולם רה"י ומאי קושיין ואח"ז מצאתי לשב יעקב שהקשה כמו זה על ק' הש"ס מדגלת ופרת ורצונו לפמ"ש לעיל שברור לו שגם באותן המדינות איכא כפור וקרח ואין לומר ולתרץ דבדאורייי' שאני דמן התורה מותר לשבור הקרח ולא מבטל ליה ומשום הכי לא מבטל מחיצה ז"א דאדרבה הא כ' תוס' בשבת ק' ע"א ובעירובין ע"ח ע"ב דמן התורה אפי' דבר הניטל מבטל מחיצה והדרת קושי' לדוכתי':

שוב היום ראיתי ובינותי בספרים ומצאתי תרי גברי רברבי טעו בהא מילתא א' החכם הספרדי מה' שלמה אאיליון בס' כנסת יחזקאל שכ' וז"ל ועוד בר מן דין קרח דבר הניטל בשבת הוא דמותר לשבר הקרח כדי ליטל מים מתחתיה וכו' עכ"ל והשני הגאון בעל אבן העוזר בסי' שס"ג שכ' ועוד ראיה דהא מנהגינו מגאונינו הקדמונים דתברא גזיזי ברדא בשבת וכו' א"כ הוה קרח דבר הניטל בשבת דאין מבטל להמחיצה עכ"ל לענייננו ולא שתו לבם לכל מה שכתבתי לעיל וצל"ע על אותן החכמים:

ומ"מ בספר אבן העוזר מצאתי שאהבה נפשי שהוכיח בראי' ברורה דקרח כמים דייניין ליה לענין טומאה ומכ"ש לענין מחיצ' ויותר כ"ש לענין בטול מחיצה יע"ש כי הספר מצוי ביד כל ועל אותו דרך בעצמו דרך בשב יעקב והוסיף להביא ראיה מלשון הר"ן סוף במה טומנין שכ' דמסיקת שלג וברד לא דמי למשקין שזבו דהני בעודם קרושים תורת משקה עליהם ועוד ראי' ממשנה א' פרק ז' דמקואו' וראי' האבן העוזר מאהלות משנה ה' פ"ח יע"ש וא"כ הרי הם כמות שהי':

ולכאורה עומד כנגדם דברי מג"א סי' פ"ב סק"ב שכ' וז"ל ונ"ל בזמן הקור שהצואה נקרשת הרבה כאבן שרי לקרות כנגדה אע"ג שתחזור אח"כ לקדמותי' בזמן החום מ"מ בתר השתא אזלי' וכן משמע קצת בטהרות פ"ג עכ"ל ורצונו משנה א' שם הרוטב והגריסים והחלב בזמן שהן משקה טופח הרי הן תחלה קרשו הרי הן שניים חזרו נימוחו כביצה מכוון טהור יותר מכביצה טמא שכיון שיצאת טפה הראשונ' נטמאת כביצה יע"ש הרי קמן דאזלי' בתר השתא אבל מה אעשה ודברי המג"א תמוהים ואין דמיונו עולה יפה במח"כ דבטומאה כיון שנקרש שעה א' פרחה לי' טומאה ואפי' חוזר ונימוח

נשאר בטהרתו דמשו"ה כביצה מכוונת טהור לגמרי משו"ה שפיר יועילנו קרישתו משא"כ צואה אפי' אי נימא דהשתא הוא כאבן מ"מ לאחר שתמס ויהיה נימוח יחזור לקדמותו וזה אין בו ספק א"כ נימא גם עתה בדינו עומד כמו שהיה וכמו שעתיד להיות וכדאיתא במנחות נ"ה ע"א דהיכא דיכול לשולקן ולהחזירן לכמות שהן ע"ש וכמוכח מכל הני ראיות שהביאו הגאוני' הנ"ל והה"נ לענין שבת שכשהי' מים לא בטל מחיצת' ולכשימוס ג"כ לא יבטלם א"כ גם עתה במקומו ודינו עומד:

עוד נראה להביא ראיה וסברא להנ"ל מהא דכ' הרב"י בי"ד סי' ר"א אהא דכ' הטור שם ואם נפלו צרורות או עפר בגומא אינו חשוב סתימה לבטלו מתורת קבלה אא"כ יהיה מהודקין בתוכה כ' עליו ז"ל שהרמב"ן מפרש שנכבש מאלי' ונתבטל שם ושהרא"ם בס' יראי' פי' שכבשו ברגל ונתבטל קבולו וקשי' לי' מהא דפ' חלון מלא עפר וצרורות מערבין א' ולא מצרכי' כבישה ותי' גבי חריץ שאני דהכא מבטל לי' מתורת כלי עכ"ל ס' יראי' והת"יט במס' מקואות משנה ג' פ"ד כ' דתי' זה עולה גם למשנה וי"ו פט"ו דאהלות ולא הבנתי זה אטו ביטול אהל אינו חשוב כמו בטול כלי אתמהא גם מ"ש שם שה"ה לשיטת הרמב"ן דמיירי שכבשו מאליו נמי צריכי להאי תי' ואני אומר לא כן אבי דהם לא צריכא להאי דוחקא דודאי בעלמא עפר וצרורות שמבטלו שם הרי הוא מבטל אפילו מחיצת אהל מכ"ש כלי בעלמא אמנם הכא דאיכא מיא דמקלחין בכח דרך הצינור ולא קאי למיקם ולהיות מה יועיל בטולו במחשבתו או בדבורו הלא זרם מים כבירים יבואו וישטפנו ע"כ בעי' שתהי' העפר נכבשת שם באופן שלא ישטפנו זרם מים כבירים ולק"מ רק לרא"ם דאפילו נכבשו בכח לא מהני עד שיעשה מעשה ברגלו ש"מ שמעשיו גורמים לו ע"כ הוצרך לדחוק ולתרץ כנ"ל ובש"ע שם סעי' ל"ו פסק סתם דלא בעי כבישה ברגליו ולא רפרף בזה אדם מעולם וא"כ י"ל במכ"ש קרח הנ"ל שאינו עומד בפני המים שעתידים לשטפו ולשברו כשבר נבל יוצרים א"כ גם בזמן שהוא בתוקפו לא נחשב למאומה לבטל מחיצות כשם שהעפר אינו נחשב למאומה אפי' בזמן שהוא שם ולא שטפוהו המים כיון שסופו להשטף אנו דנין הכלי כמו שיהיה אחר כך והכי נמי דכוותי' וזה נראה לי ראיה נכונה בעזה"י:

ואמנם בפי"ד מהלכות שבת כשכ' הרמב"ם הך דשבת ק' ע"א דאין מים מבטלים מחיצה כ' ה"ה וז"ל וחלוק המים והפירות נראה ה"ה כל דבר שאדם מסתכל ורואה בתוכו דינו כמים וה"ה לכל הדברים הלחים הרבה והדברים היבשים דינן כפירות ושהטעם בזה לפי שאין המחיצות נכרות עכ"ל א"כ כיון דבעי' עכ"פ מחיצות ניכרות ממילא קרח שאין המחיצות ניכרות מתחתיו מבטל מחיצה והגאון שב יעקב ירד להציל בזה וכ' דלא פלוג

שהרי לא חלקו בין מים עכורים הרבה וכו' רק כל מה דנקרא בשם מים אין מבטלין מחיצה א"כ במים נקרשים כיון דעדיין שם מים עליהם כנ"ל אין מבטלין מחיצה לכך לא חששו הראשונים לדבר זה ובפרט בדבר שהוא דרבנן עכ"ל שב יעקב הנה בלשון ה"ה נראה ראי' לדבריו מדכ' וה"ה לכל דברים הלחים הרבה ומה רצה בזה אם לא לרבות דבש ומקפה כיוצא שאינם כמים שנראית המחיצה מתוכו ומ"מ דינו כמשקה וס"ל לשב יעקב ה"ה קרח ומ"מ יש לבעל דין לחלוק על סברא זו ויותר נראה דהי' לו לומר אה"נ לענין מחיצה דאורייתא בעינן היכר מחיצה הנראית אבל לענין מחיצה דרבנן לא דלא גרע מקש ועפר וצרורות דעירובין ע"ח ע"ב ומיהו יש לומר דוקא כשלא ביטלום לא מבטלו מחיצה בדרבנן אבל כשביטלו שם מבטלו אפי' מחיצה דרבנן חוץ ממים דלא מבטלי מחיצה משום שהיא נראית אבל קרח שאין המחיצה נראית ובטלום שם אפי' בדרבנן הוה מבטלו מחיצה אם לא מטעם הנ"ל שקרח דין מים יש לו:

מ"מ כל זה הדוחק צריכי לסברת ה"ה אבל לולי דבריו הייתי אומר דלאו מטעם ראיית המחיצה אתאינן עלה דקשה מאוד לחלק בחיוב סקילה דאורייתא בזה והיכי רמיזה ע"כ היה נ"ל לומר כך דהא לענין שבת הכל תלוי אם דרך תשמישו בכך ויכול להצניע חפצי' וניחא תשמישתו בכך וא"כ בשלמא במים עדיין יכול להשתמש בתוכו כי המים אינם עומדים בפני שום דבר ואם זורק לתוכו חפצי' המים יצאו וחפצי' נכנסים משא"כ מלא פירות העומד בפני כל דבר הרי בטל לי' רשותא מלהשתמש בתוכו ונפקא מיני' בין ה"ה לדידי במלאוהו זכוכי' שהמחיצ' נראה מתוכם ומ"מ אינו ראוי' להשתמש בתוכו ובזה ניחא לי נמי מה שהקשו תוס' על הך דינא דפירות מבטלא מחצתא ממתני' דאהלות דבית שמלאוהו תבן או צרורות בעירובין ע"ח ע"ב ד"ה אפי' מלא והא"ש דוקא לענין שבת פירא מבטלי מחצתא משום דתלוי בתשמיש חפצי' ולא לענין אהל המת ועיי' סברא כעין זה בתוס' בשבת ה' ע"ב ד"ה אגוז וכו' יע"ש אעפ"י שאין הנדון דומה ממש וממילא לק"מ נמי ממתני' דעירובין דפירי וקש ותבן מבטלי מחיצתא שהקשו ממנו תוס' דדוקא מלהיות רה"י לענין שבת מבטלי מחיצתא מפני שאינו ראוי' עוד להצניע חפצי' שמה משא"כ לענין מחיצות להפסיק בינו לחברו ובין החצרי' והמבואות וכה"ג פשיטא דהוה דומה ממש למחיצה אהלי טהרה וממילא תו לא קשיא עלינו מאי דלא חשו רבנן קמאי להקרח דלענין מחיצה כזו לא מבטל המחיצה וק"ל:

והנה בפסקן של דברי' הגאון שבות יעקב התיר לגמרי כמבואר בשב יעקב ולא נודע לי טעמו כי אין הספר במחיצתי וכן כל חכמי הספרד ובראשם הגאון אאליאן הנ"ל אמנם בעל כנסת יחזקאל אעפ"י שהוא מהמתירים חוכך להחמיר בשעת הקרח וכן בשב

יעקב מסיים להסכי' עם הגאון מהאמבארג היינו כנסת יחזקאל הנ"ל להחמיר בשעת הקרח משום שכ' ה"ה פי"ז מה' שבת הטעם דעליות שרטון משום שמא יבוא לטלטל בהשרטון גופיה ולזה לא יועילו כל התירוצים נהי דהמחיצה מתרת במבוי גופיה מ"מ ניחוש שישתמש בהנהר על הקרח עצמו אלו דבריו ז"ל:

והמובן שהם נגררו אחרי דברי מג"א ז"ל שכ' וחידש פלוגתא בין רש"י שפי' שיבוא לטלטל בהמבוי ובין ה"ה שפיר' משום שיבוא לטלטל בהשרטון ולפע"ד בא לחלוק עלינו את השווין ולא עוד אלא שחדש בזה נפקותא דלטעמו של ה"ה בעי' מחיצה גמורה וכבר תמהתי עליו אטו אם היה שם ר"ה לא הוי סגי בצוי"הפ או לחי בג' מחיצות ובכרמלי' או קרפוף נחמיר טפי והוא דבר שא"א לשמוע אלא הדבר ברור לפע"ד דלא פליגי כלל ובואו ולמדו מתחילת גזירת המבואות הוא משום שמא יטלטלו בר"ה או בכרמלי' ויעיי' היטב בלשון הרמב"ם פ"א מעירובין הלכה ד' ואמנם כשמטלטל במבוי שמחיצותי' כדין לא יבוא ללמוד מזה להתיר לטלטל ברה"ר או כרמלית אך במבוי המפולשת לים ולנהר שהיא כרמלית נהי שחוסמת היא את העוברים לטלטל בשדה שמעבר לנהר מ"מ היא גופיה כרמלי' היא ויש לנו לאסור טלטול המבוי בלא היכר משום שיבוא לטלטל בזה הכרמלי' אלא הואיל והים והנהר לאו בת טלטול היא עם המבוי מותר לטלטל במבוי משא"כ כשמעלה שרטון שהוא כרמלי' שפיר אסור לטלטל באותה שעה בהמבוי משום גזירת הכרמלית שבצידה וה"ה ורש"י שניהם לדבר א' נתכוונו לאסור טלטול המבוי משום טלטול השרטון ולדברי שניהם סגי בהכרא צוי"הפ או לחי אם יש לה ג' מחיצות שלימות וזה ברור לפע"ד מ"מ נתחזקו דברי השב יעקב וסייעתו דבשעת הקרח דאיכא למיחש לטלטול הכרמלי' יש לאסור טלטול המבוי לכ"ע וגם בלא"ה לא נחתו הני גאונים ליישב מ"ש הטו"ז ממתני' דפ' חלון (עירובין ע"ח ע"ב) בחריץ אם נתן עלי' נסר רחב ד' טפחי' מבטל מחיצה דה"ל כעין גשר ופתח מכ"ש הכא בגליד וכפור:

ולהיות כי מצוה להציל הראשונים משגיאה בכעין זה כמ"ש תה"ד סי' ע"ד שאע"פ שמדינא בעי' סיד מחוי ברוחב אצבע ללחי ובניישטאט הנהיגו בכל שהוא ולא רצו להניח לשנות מנהגם שלא להוציא לעז על הראשונים שלא מיחו בדרבנן וכ' שצריכי' לדחק ליישב כל האפשרי ובפרט בענין זה שהגאון טו"ז ישב בשטייניץ אחר גזירת ת"ח ובאותו הפרק ממש ישב הש"ך שם בק"ק דרעזניץ שאנו עוסקים בה וכן ראיתי פסק מח"י ביד הר"ר שמואל בר"א שם והוא סמוך ונראה לק"ק שטייניץ ושמע וידע כל הנגזר מפי טו"ז ולא חשש לו ע"כ צריכי' אנו שלא להוציא לעז ח"ו ע"כ עלה מאז ברעיוני

והוא נ"ל נכון והוא דכל דבריהם נאמרים בעירות גדולות שדרכם לעשות בפועל מעבר על המים הנקרשי' כדי שיכולים לעבור עלי' אנשים ונשים וטף ולא ימוטו רגליהם ועל הרוב מקצרים עי"ז הדרך מלילך דרך כמה מבואות עד שיגיעו להגשר ע"כ המה עושים ע"י כמה המצאות דרך ומעבר ואז באמת בטלו המחיצות מטעם הנ"ל דניחא תשמישתי' ועדיף מנסר אבל במקומות הקטנות האלו שאינם מתקני' דרך ימוטו העוברים דרך שם ואיכא נמי כמה מעלות ומורדות ומי שאינו קל ברגליו אינו יכול לעבור דרך עלי' ואם גם לפעמי' ברבות השלג יוכלו לעבור על הנ"ל מ"מ הרי ממש הגשר הבנוי לעבור עלי' סמוכה לו בצידו ומי פתי יניח פתחא רבא וילך בפתחא זוטא וסברא זו איתא בש"ס להדי' וכיון דלא ניחא תשמישתי' לא עדיף מאלו הי' המים נוזלים שגם אז ראוי לשמש בו בכמה דברים ומ"מ כיון דלא ניחא תשמישתי' כתשמיש המבוי לא חששו לו ה"נ דכוותי' וקצת מעין זה יש להבין גם מדברי הרב השואל בשב יעקב יע"ש ויש לסמוך על זה לפע"ד ובשגם בעיר המוקפת ג' מחיצות שלימות כנ"ל והן עתה זמן מה אחר כתבתי זאת מצאתי בשיעב"ץ ח"א סס"י ז' להתיר בנקרש שאינו דומה כלל לדגלי מדבר שאינו ראוי לחנות שם דחם השמש ונמס ורבי' כי האי לא מבטלי מחיצה בידי אדם כלל וכלל ואפי' מחיצה בידי שמים כשהיא רק מחיצה רביעי' עכ"פ בודאי לא תתבטל על ידי זה יעיין שם בברור:

אך מה יושיענו כל זה היות הגשר עוברת על הנהר והאמנם לא ראיתי שום ספר המדבר מזה מאומה רק הלום ראיתי שהרב השואל בשב יעקב כ' שחכמי הספרדים דשם לא דברו כלום מקרישת המים רק תקנו צו"הפ למעבר הגשרים הרי מבואר דפשיטא להו דבעי תיקון וכן בדין מטעם דהזכיר מעלתו דהחריץ אינו מתיר אלא מטעם גוד אסיק מחצתא כמ"ש בח"ץ וכיון שהגשר מונח על גפופי גדודי הנהר הרי שם לא שייך גוד אסיק אלא שמעל' תלה זה בסברא והוא ש"ס ערוך ר"פ כל גנות ויע"ש בתוס' ד"ה במחיצות וכו' אך הי' נ"ל דהם לא דברו אלא בגשרים הנמוכי' כדרך שעושים על המים עמוקים וחריפי דנהרא שעושי' גשרי' על ספינות והם נמוכים כמו רחוב העיר הנהו הוא דמבטלי מחיצת החריץ אבל האי גשר דלשם שאמצעיתה עומדת על כמה עמודים גבוה מאוד ותחלת עלייתה היא משפע והולכת והאם שלא מדדתי בהיותי שם מ"מ לפי ראות עיני החקוק גם עתה בזכרוני יש בשיפועה ללקט יותר מעשרה טפחים בתוך ד' אמות והגשר בעצמה הוא גבו' י' ורחבה הרבה יותר מארבע אמות ואע"ג דאין מחיצותי' יורדים עד למטה במים מ"מ נימא גוד אחית מחיצה דבקיעת דגים לא מבטלי' גוד אחית כמבואר בשבת ק"א ע"א דאפילו רבנן דפליגי אר"י ב"ר יהודה בטרסקל משום דבקיעת גדיים

מבטלים מחיצתא מ"מ מודו בספינה משום דבקיעת דגים לא מבטלי מחיצתא ואפילו אי דרך הספני' והדייגי' לעבור דרך שם ואפשר דכה"ג מקרי בקיעת גדיים מ"מ הכא שאני שיש לה עמודים שהן כפסין ולא צריכי לגוד אחית אלא העמודים בעצמם עושים רה"י והשתא בפסי' בעלמא קיי"ל לא אתו רבים ומבטלי' מחיצה כ"ש בהני שהוא מקורה נמי למעלה ולא רבים עוברים שמה כי אין עוברי' בספינה בנהר ההיא כ"א הדייגים לפרקים ויעיי' בתוספתא פ"ז דעירובין דמייתי לה תוס' פ"ק דשבת וי"ו ע"א ד"ה יתר על כן וכו' מכל הלין נ"ל ברור דהגשר ההיא רה"י דאורייתא היא והזורק על גביו חייב ועוד כמדומה לי שיש על הגשר מחיצות גבוהות עשרה וה"ל רה"י למעלה וממילא לא מזיק בקיעת גדיים דלמטה עמ"ש מג"א רס"י שמ"ה סוף סק"א:

וא"נ לא יהיה ברגלי הגשר מתלקט עשרה מתוך ארבע מ"מ נחשב לזה גם גדוד המים שבאותו המקום משום גדוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפים אלא שמעלתו כתב שבדק שם ולא מצא שיהיה בשפתו עומק כלל וחשש נמי שלא ימצא כלל שום עומק הראוי' בכל הנהר ואני תמה מאוד על חכמתו הנה הנהר שם סמוכה מאוד להבתים ועתה אם נמי יהיה ברוחב הנהר עשר אמות פחות חוט השערה בלי שום עומק ונדון את זה כיבשה ממש ומשם יתחיל לשפע עשרה טפחים בתוך ד"א נמי די ולא יסופק אדם מעולם בזה שיהיה כן וקצת ראיה שהרי הדייגי' עוברים שם בספינות וחז"ל העידו גמירי דלא מסגי בפחות מעשרה ושיטת הרא"ם בס' יראי' דאפי' ספינה קטנה לא מסקי בפחות מיו"ד אלא שהיא משוקעת עד סמוך לקרקע אלא שבתוס' בשבת ק' ע"ב ד"ה גמירי משמע דפליגי אך המג"א סי' רמ"ח סק"ז העלה להשוותם ואיך נאמר שלא ימצא ברוחב הנהר שיהיה עומק עשרה והשתא לפ"ז עדיף טפי שבאמצע המים מקום המחיצה שנאמר שם גוד אסיק באותו מקום כבר הוגבה הגשר רם ונישא מאוד ונוכל להסיק המחיצה עד הגשר ואלו הוה מחיצה כזו בנוי' לפנינו והי' בני ר"ה מעמידים להם כבש מכאן ובני העיר מכאן לעלות ולירד זה לזה לא הי' מזיק בחומה ההיא כלל ולא דמי לסולם דמפסי' בחצר לענין עירוב כמ"ש לעיל דהתם פתח מפסיד משא"כ הכא ואין לומר דהספינה יפסיד המחיצה בידי שמים ג"ז אינו אפי' מאן דלא בעי ס' רבוא מ"מ השמש מקרי לא ניחא תשמישתי' וכבר העלינו דלא מפסיד אפי' במחיצה בידי שמים עד שיהי' ניחא תשמישתי':

מה נשאר לפקפק ע"ז דרבים בוקעים על הגשר מה בכך הא קיי"ל כרבנן דר' יהודה דלא אתי רבים ומבטלי מחיצה בעירובי' כ"א אלא שמעלתו כ' מסברא דנפשי' דהכא שאני שמעיקרא נעשה לשם כך להעביר עלי' רבי' ואע"ג שמעלתו כ' כן לענין שיבטלו מחיצת

המים שתחתיה ואנו עוסקים עתה בהגשר גופי' שאנו רוצי' לדונה כתל המתלקט עשרה מתוך ד' ועדיף מיני' והוה מחיצה המתרתיעיי' בתוס' כ"ד ע"ב ד"ה אין עושי' מ"מ גם על זה יש לפקפק פקפוק כנ"ל אבל תמהתי עלי' במ"ש כן מסברא דנפשי' חדוש גדול כזה ולא הביא שום ראי' לדבריו אבל ראיה בהיפוך דא"כ בסוגי' כ"ב ע"ב דכ' תוס' ד"ה דלמא מעלות ומורדות וכו' דלרבנן אפי' בח"ל פטור בתל המתלקט ועמ"ש תוס' שם ד"ה תל וכו' והקשו תוס' א"כ כל א"י תהי' רה"י ובבל נמי משום הנהרות הסובבים ותירץ בדוחק דמחיצה בידי שמים לא חשיבא כולי האי ורבנן מודו דאתי רבי' ומבטלי מחיצה עכ"ל ואי איתא מאי קושיין הא ר"ה היינו סרטיא ופלטי' גדולה שהוא שוק או דרך עשוי' מעיקרא לקבוץ רבי' ועיי' פרש"י דשבת וי"ו ע"א ובכי האי גוני מבטלי מחיצה אע"כ הא ליתי':

והנה במג"א סי שס"ג סק"ל הקשה איך הוה ים מחיצה הא כ' תוס' דמחיצה בידי שמים לא חשיב מחיצה ורבים מבטלי' לי' וכ' עמ"ש סס"י זה רצונו שם כ' דבעי' ס' רבוא לבטל המחיצה וא"כ לפ"ז מכ"ש בנדון דידן אמנם להרמב"ם וסייעתו החולקי' וס"ל דלא בעי' ס' רבוא עסי' שמ"ה סעי' ז' ובמג"א שם נשארה קושית המג"א ומה שתי' לחלק בין מקום מעבר לספינה לא נראה ובכנסת יחזקאל כ' שהמג"א טעה בפי' התוס' דהם לא אמרו אלא דלא חשיב מחיצה כולי האי ורצונם בקרפף יותר מסאתי' מהני בקיעת רבי' יע"ש והסכים עמו החכם אאיליון וגם זה לא נ"ל כי מה מעלה יש מן התורה לענין קרפף יותר מבית סאתים אבל האמת יורה דרכו שהפי' כפשוטו דודאי א"א לומר שיהיה א"י ובבל וכל המדינות המוקפות הרים ונהרות רה"י דהרי כל העולם כולו נמי מוקף אוקינוס ואפ"ה אמר רחמנא במדבר לא תפיקו מרה"י דידכו לר"ה והרי כך גזרה חכמתו שמרה"י המוקף מחיצות אין להוציא לרה"ר המוקף מחיצו' שבידי שמים משום דאתו רבי' הבוקעי' ומבטלי מחיצו' של ים אוקיינוס שנעשו בידי שמים אמנם אין לך בו אלא חדושו דרבים מבטלי מחיצה בידי שמים היינו היכא דניחא תשמישתי' כמו בדגלי מדבר שהי' הענן משו' הדרכים ולא היה שם שום תל המתלקט אבל כל שיש כאן תל המתלקט אינו דומה לדגלי מדבר לא אתו רבים ומבטלי אפילו מחיצה בידי שמים וכפירש"י ד"ה שאינו כדגלי מדבר שארץ חלקה היתה והענן משוה אותם עכ"ל נמצא לפ"ז מחיצה העשויה בידי אדם בין דניחא תשמישתי' בין דלא ניחא לעולם לא אתו רבי' ומבטלי מחיצה ובידי שמים יש לחלק היכא דניחא תשמישתי' אתו רבים ומבטלי מחיצתא והיינו דגלי מדבר משא"כ כשלא ניחא תשמישתי' לא אתו רבים ומבטלי לי' והיינו דרב חסדא דתל המתלקט אפי' רבים בוקעי' בו מ"מ פשיט לי' דלרבנן רה"י הוא

והיינו דכ' תוס' דבידי שמים לא חשיבא מחיצה כולי האי ומיושב נמי מה שתמה הת"ח על התוס' מה יתרצו לר"ח דאמר בהדי' דגם בידי שמים לא אתו רבים ומבטלא מחיצתא ולפי הנ"ל א"ש וגם קו' מג"א ליתא דפשיט' דים לא דמי לדגלי מדבר ולא אתו רבי' ומבטלא מחיצתא. זמן מה אח"ז מצאתי שממש כן כ' בשיעב"ץ ח"א סי' ז' בפי' דברי תוס' ובפסק הלכה וברוך ה' שכוונתי כן:

ומ"מ זכינו לדין דגשר שלנו שהוא רה"י גמור לא אתו רבי' ומבטלים מחיצתא אע"פ דניחא תשמישתי' ועשוי' לכך מעיקרא ולא תיקשי עלן ממ"ש תוס' שם ד"ה ואיזהו שבילי בית גלגול וז"ל וי"ל דבעי' שלא יהי' ניחא תשמישתי' שלא יהי' עשוי' כעין מדרגה דלא תהוי כעין מחיצה נדרסת דפ' כל גגות (עירובין פ"ט ע"ב) דלא הוי מחיצתא עכ"ל הנה ההוא דפ' כל גגות סד"א דהש"ס הוא ולא קאי ר' יוסף במסקנא הכי יע"ש והתוס' הכא לא כ' כן אלא לר' יהודה דס"ל אתו רבי' ומבטלו מחיצה אבל לרבנן אפילו בניחא תשמישתיה פשוט הוא דלא מבטלי מחיצתא בשום אופן:

ואע"ג דבפ' חלון (עירובין ע"ח ע"ב) בנסר על החריץ אם הוא רחב ד"ט נעשה כפתח מפני שעשוי לילך עלי' מחצר לחצר מכ"ש הכא שעשוי לילך עלי' משדה לעיר ג"ז אינו ק' התם הפתח הי' גורם הפסד בעירובי החצר והנסר נמי כפתח דמי משא"כ הכא אלו הי' כאן פתח פתוח לשדה ולר"ה לא הי' שום הפסד אם הי' הפתח עשוי כדינה בצורתה אע"ג דיוצאי' ונכנסי' כל היום רוכבי הרכש ועוברי מעברה במרכבה בכל זה לא הי' הפסד כיון שצורת השער או הפתח מפסיק בין הר"ה לר"הי וה"נ התל שהוא רה"י גמור מן התורה מפסיק ונעשה פתח בין הרשויות אין הפסד מן העוברי' ושבי' עלי' כיון דלא מבטלי מחיצה כל זה נ"ל ברור בעזה"י בלי שום פקפוק ולא עוד אלא שאפשר אם יעיי' מעלתו היטב בצורת עמידת הגשר ההיא אפשר שתהי' היא מחיצה ותועלת גם בפני פרצת המים כעין פס או לחי אלא שאין חקוק בזכרוני אופן עמידתה:

והנה עיקרן ושרשן של דברים הללו כבר עלו ברעיוני מאז בהיותי שמה אלא שעתה חזרתי ושניתי פרק זה הוספתי דברי' בסתירה ובנין וא"א לב"המד בלא חדוש ומ"מ כל זמן היותי שמה לא אביתי לסמוך עצמי על כל האמור ומהיות טוב אל תקרי רע ע"כ שניתי מהלכי בכל שבת קדש אחורי הבית לבה"כ הקדושה והנה אותה המבוי שאחורי בית הרב היא בתמונת קשת נכנסי' לה מרחוב היהודי' בשביל קטן שבין בית היין שרף לבית אלמנה יוכבד ויוצאי' ממנה בשביל הסמוך לבית דוד חיים ומשם חוזרי' ובאי' לאותה רחוב עצמה ובה"כ הקדושה עומד בקערורו' הקשת ובית הרב עומד על היתר מכוון נגד בה"כ הקדושה מכוון ואם הי' צריך תיקון ממש הי' ראוי' לעשות צו"הפ מצד

אחד ולחי בראש שני אך להיותי חושש מאוד לחדש בפרהסי' דבר בענין זה מפני טעם שהזכרתי כבר ע"כ לקטתי קולי מתניתא והוא שאין שום פתח מבוי שם רחבה עשר אמות ועוד ששני הפיות פתוחים לרחוב א' ממש והוא קיל טובא כמ"ש תוס' עירובי' יו"ד ע"ב ד"ה עושה לדעת ריצב"א וגם אינם פתוחי' לר"ה עצמו אלא למבוי הפתוחה לר"ה ועוד המבוי אינה פתוחה לר"ה אלא לנהר שהוא רק כרמלי' ובלא"הנ יש התירים דלעיל ע"כ הי' די לי בשני לחיי' ומעלתו חפש הלחיי' ולא מצא אותם והם גדולי' מאוד למראה א' העמוד שבקצה בית היין שרף דלא גרע מאבני גדר המובדלות דש"ס ט"ו ע"א וכן בבה"כ הקדושה בולטי' עמודים כאלו ומבה"כ ולהלן לא הלכתי ועיי' סי' שס"ג סעי' ל"א אלא שאם ירצה יכול לסמוך על אילן א' העומד בקצה המבוי ההיא ועוד ימצא שם כמה בליטות שראוי' לסמוך עליה' משום לחי ואך בשביל קטן הסמוך לבית הרב הוא קצר מאוד ומ"מ בקל יש לסמוך על סיד מחוי שבבית הרב הבולט מהקרקע עד למעלה מהחלון אם לא נתקלקל עדיין:

ומהדברים שנצטערתי הרבה בהיותי שמה בענין זה הוא בשער א' משערי העיר כמדומה לי הוא הנקרא שער הסגאליטץ נפרץ סמוך לו בקרן זויות פרצה ורבי' בוקעי' שם עוברי' בה במעברה עגלות וסוסים וכמדומה לי לא נשאר פס ארבע והתלמידים יודעי' מזה איך דברתי מזה כמה פעמי' בהילוכי שם לטייל ויעיי' בעירובי' וי"ו ע"א תוס' ד"ה א' זה וא' זה וכו' ומ"מ יראתי להזכיר מזה בכח כי קשה הוא מאוד לתקן דבר זה או להשתדל אצל השר לעשות לחי או קורה ומוטב שיהי' שוגגי' בכעין אלו ועתה אם לבו הטהור מעוררו לעורר לב החורים והסגני' על אלו ולתקן זה זכור לטוב ויהי' חלקי עמו ויזכר שמי על הדבר ג"כ כדי שאהי' נטפל לעושי מצוה ובזה אסיי' בכל חותמי ברכות הכ"ד א"נ לנצח דש"ת משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צ

בריך מתיי' לשלם נופך ספיר ויהלם עוד ינוב בשיבה טובה מעתה ועד עולם ה"ה י"ע וי"נ בנן של קדושים מופלא בין אנשים הרב הגאון המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה' סענדר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק רעכניץ יע"א:

הגיעני נועם מכתבו ודשאילנא קדמיכון אני איני כדאי ששלח לי אך להיות מצותו עלי להשיבו על כל פנים עיינתי בדבריו הנעימים והוא ע"ד מבואי עירו שנתקנו ע"י צורת הפתח הנעשה ע"ז האופן בצד א' העמידו קורה קצרה ובצד השני קורה של שתי חליות כזה ?# באופן שיכולים להטותו אותו של חוליות ולמתחו על העמוד השני ויהיה אז צורת הפתח אבל כל זמן שהוא פתוח ועומד אין כאן שום היכר צורת הפתח וע"ז פקפק

מכ"ת הנה לכאורה כל דבריו נאמרים בצדק ואמת ואע"ג מה שהביא ראי' מהא דקיי"ל צורת הפתח מן הצד אינו מועיל כמבואר בש"ס דעירובין י"א ע"א ואי ס"ד כל הראוי לעשות צו"הפ אין נעילה מעכבת ה"נ הא יכול להגביה החבל ע"ג העמודים אע"כ דלא אמרי' הכי עכ"ד מעלתו ראי' זו מפוקפקת דהתם מחוסר מעשה נתיצה ובנין רצוני לומר שהפתח בנוי מן הצד וצריך להסיר המשקוף מכאן ולקבעו על גב העמודים משא"כ הכא בקורה העשויה חליות ע"י גלילים אינו אלא מחוסר קריבה וקיי"ל מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה דמי וחלוק זה מבואר להדי' במס' שבת ק"ד ע"ב אמר ר' אמי כ' אות א' בטבריא ואות א' בצפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה ופריך והתנן כ' על ב' כותלי בית וב' דפי פנקס ואין נהגין זע"ז פטור ומשני התם מחוס' מעשה דקריבה ופירש"י אינו מקרבן אלא ע"י קציצה המפסיק ביניהן וכי קאמר ר"א כגון כ' על שפת לוח זה בטבריי' וכו' ואתה יכול לקרבן שלא במעשה אלא קריבה בעלמא עכ"ל וה"נ דכוותי' ממש כנ"ל ומכ"ש לפמ"ש הרמב"ם פי"א מה' שבת הלכה י"ב עפ"י דרך של ה"ה שם דאפי' כתב באמצע הגויל מ"מ כיון שאינו מחוסר אלא כריכת הגויל שהוא דק ואז יקורבו ב' אותיות שבשני גוילים לא הוה מחוסר מעשה כל כך כמעשה דקציצת הדפי' דמיירי בקשים ועבים וה"ה כ' שהוציא כן מהירושלמי ולפע"ד ברור שהוציא כן מש"ס דמנחות נ"ז ע"א דקיי"ל כמ"ד בשר שנצלה בשנים ושלשה מקומות חייב וכן פסק הוא ז"ל פ"ט מה' שבת הל' ה' ע"כ היינו טעמא משום דחתיכת בשר קל מחתיכת הדפים וה"ה ומכ"ש לכריכת הגויל ויעמ"ש תוס' בשבת שם ד"ה התם וכו' ויעיי' בתוס' מנחות שם ד"ה בשנים מ"ש מחוסר קציצה הוא ט"ס וצ"ל מחוסר קריבה וכו' וק"ל מ"מ ה"נ ליכא אלא מחוסר קריבה לסגור הקורה ע"י גלילים העשויים לכך ואפשר דלא הוה כמחוסר מעשה ועיי' בב"ב נ"ה ע"ב ד"ה בהעלם וכו' בסוף הדבור וק"ל:

אבל מ"מ דבריו נכונים במ"ש מהא דדלת הראוי לנעול ובאופן שאבאר דהרי בעירובין וי"ו ע"ב פליגי אמוראי אי צריך לנעול או לא ופליגי בהא הרי"ף ורמב"ם והובא בש"ע סי' שס"ד וא"כ למ"ד צריך לנעול ע"כ צ"ל הכא לא אמרי' מחוסר קריבה דהגפת הדלת לאו כמחוסר מעש' דמי וע"כ משום דהכא משום הכירא הוא ובעי' היכר לכל שהיא מחיצה שלימה ר"ל שהדלת נועלת ואפי' מאן דפליג וס"ל דסגי בראוי לנעול היינו טעמא משום דכך דרכה של דלת להיות פעמים פתוח פעמי' נעול ה"ל היכר טובא משא"כ הכא בעי' צורת הפתח והרי אין כאן שום היכר פתח לשום אדם בשום פעם:

ואני מוסיף דלפע"ד אפי' אם תסגר ויימתח הקורה ויהיה צורת הפתח ניכר אפשר דאינו מועיל דהא בהך דצורת הפתח מן הצד פי' בהג"א פ"ק דעירובין בשם א"ז וז"ל ולא שיהא

תחוב בין שניהם מזה לזה באמצעיתן עכ"ל ור"ל שיהיה משולבו' קורה בתוך קורה וכן ראיתי למר אביו הגאון ז"ל בתוס' שבת שפי' כן וא"כ בודאי אי הי' הך קורה של חולי' עשוי' ע"י ידות משולבות זה בתוך זה בודאי דלא היה מועיל וטעמ' התם משום דאין זה דרך פתח וכמבואר שם בלשון הרא"ש דפסול פתח מן הצד הוא משום שאין זה דומה לפתח שהמשקוף מונח על ב' המזוזו' עכ"ל א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו אם הוא עשוי' ע"י גלילים של ברזל וצירים שבודאי אין זה דרך משקוף דיותר שכיח שיהיה משקוף משולב בקורת המזוזה ממה שיהיה מחובר ע"י גלילים וצירים ואפ"ה פסל לי' הגהת אשרי בשם א"ז כשהוא משולב ותחוב מכ"ש כשעשוי' ע"י גלילי' ע"כ היה נ"ל לפסלו אפי' כשהוא סגור ונעול:

אמנם ראיתי בת"ה סי' ע"ד גבי לחי העשוי' בסיד מחוי שכ' שרצו גדולי' לשנותו ולתקנו כעובי אצבע ולא רצו המנהיגים לשמוע שלא להוציא לעז על הראשונים ונדחק שם מאוד ליישב המנהג בדוחק גדול כמבואר למעיי' שם ויעיי' בט"ז סי' שס"ג סק"ד וא"כ על כרחנו למשכוני נפשין ליישב קצת מנהג הראשונים אם אפשר ונ"ל דהוה ס"ל לקדמונים דהא מעיקר הדין הוה סגי בשני פסין שהם ב' משהויין כיון דמבואות שלנו יש להם דין חצר כמ"ש והעלה במג"א סי' שס"ג סוף ס"ק כ"ז אלא משום דהמבואות קרובי' לר"ה מחמרי' לעשות להו צורת הפתח אבל זולת זה היו נתרות בשני פסין משהויין נמצא לפ"ז ע"י ב' קורות הקצרות שהם ב' פסין משהויין כבר הותר מעיקר הדין ורק משום שהוא סמוך לר"ה וס"ל דכל שחוסמת את העוברים תו לא הוה ר"ה וז"ל רשב"א שהביא ה"ה פי"ז מה' שבת סוף הלכה יו"ד שאין ר"ה אלא המסור לרבי' בכל עת והואיל ויש לזה דלת נועלת בלילה וחוסמת את העוברים שם בלילה אין זה ר"ה ע"כ וא"כ ה"נ אי הי' הקורה נועל וחוסם הרבים מלעבור אעפ"י שלענין צורת הפתח לא מהני כיון שעשוי' בגלילים מ"מ הכא לאו משום צורת הפתח אתאינן עלה שהרי נתרת ע"י ב' פסים משהויין ולא צריכא אלא לבטל כח רבים שלא יאמר עליו שהיא סמוכה לר"ה ע"כ כיון שחוסמת את העוברים מ"מ בטל כח רבים וסגי בהיתר שני פסים ומכיון שזכינו לדין שהי' מותר ע"י זה הקורה אם היה נועל ממילא י"ל נמי דמועיל אם ראוי לנעול כיון שאינו אלא מחוסר קריבה אע"ג דבר"ה גמור אינו מועיל בדלת הראוי לנעול כיון שאין כאן דלת ניכר מ"מ הכא עיקר ההיתר הוא ע"י פסים וכיון שהעוברים אפשר שיתחסמו כבר בטל שם רבים מני' כן יש לדחוק לקיים מנהג ראשונים במילי דרבנן אעפ"י שהוא דוחק וסברת הכרס מ"מ יעיין בתה"ד הנ"ל ויראה סברות רעועות מזו מ"מ כל זה אם הוא באופן שיהיה רשות ליהודי' לסוגרו וגם שיהיה באופן שאם יסגר יחסום העוברים משא"כ אם הוא

בגובה כ"כ שאם יסגר לא יחסום את העוברים או שאין רשות לסגרו בשום פעם הרי נפל פיתא בבירא ומכ"ש אם העיר איננה מוקפת מחיצ' והמבואות גם המה רחבות עשרה שאז מעיקר הדין בעי' צורת הפתח אלא שמ"מ מקילינן משום שאין חצרות ובתים פתוחין לתוכה וגם תה"ד הנ"ל סיים בקולא הנ"ל שנדחק להעמיד מנהגן של ראשונים דהיינו בעיר המוקפ' חומה וסוף דבריו אלו הובאו במג"א הנ"ל ריש סקכ"ז בודאי יש למחות בידם אם אינו חוסמת ואין רשאי לנעול ואין לחוש למנהג בטעות יעמ"ש מג"א סי' תר"ץ סקכ"ב ויעיי' היטב במה שכ' במנהגי איסור של פר"ח סי' יו"ד שחולק על מהרי"ק ודבריו דברי אלקים חיים אין לזוז מהם ומאי דקמן אי שגם בצד השני חבל או שלשלת לסוגרו ועומד כל היום כעין שער אע"פ שאין לו משקוף וגם לא שייך חוקקין להשלים מ"מ פשיט לי להתיר בזה ועל זה סומכין בעירנו ג"כ:

עוד רגע אדבר כי המג"א סי' שס"ג ריש ס"ק כ"ז העתיק לשון תה"ד כיון דרוב עיירות מוקפות חומה וכו' והנה בתה"ד בפנים כ' כיון דעת"ה רוב עיירות מוקפות חומה והנה לשון זה מגומגם קצת מ"ש עתה מה בכך הא נחזי אנן אם העיר מוקפ' חומה או לא מה רוב שייך בזה ונראה לפרש דקאי אמ"ש בישב ולבסוף הוקף דבז"הז עתה רוב העיירו' הוקפו אחר ישיבה משא"כ בימים קדמונים ונ"ל שדבריו אלו הם עפ"י מ"ש הרא"ש פ' מי שהוציאוהו סוף סי' יו"ד בשם מהר"ם מר"ב והובא גם בש"ע סי' ת"א דסתם עיר ישב ולבסוף הוקף וסתם מבצר הוקף ולבסוף ישב וטעמא משום דמבצר הנעשה למשגב מפני אויב והמלך בונה על הספר מבצר חזק אפילו אם לא יהי' עדיין בתים בנויים משא"כ חומה העשוי' רק לנוי העיר לא לשמירה מפני מלכות אחרת זה בונים בני העיר אחרי ישיבתם ועפי"ז כ' תה"ד דעכשיו בז"הז רוב חומות אינם למבצר רק לנוי משא"כ בשנים קדמוניות לא היה בונים חומה לנוי כ"א למעוז ומחסה ע"כ כ' תיבת עת"ה הארכתי בזה כדי לסלק תלונות מג"א מרמ"א בסי' תרפ"ח סק"ב דרמ"א פסק שם כהר"ן דסתם עיר הוקף ולבסוף ישב וסתר עצמו למ"ש בש"ע סי' ת"א כמהר"ם מר"ב הנ"ל ולק"מ דודאי בימי יהושע היו רוב החומות עשוי' למבצר והוקף ולבסוף ישב וכן משמע שהיה אז עיקר חומה למבצר ולהגן מש"ס דמגלה ה' ע"ב גבי ספיקא דטברי' דהני מיגנו והני נמי מיגני ועיי' מ"ש ר"ן רפ"ק דמגלה דף רנ"ז ע"ב בשם רמב"ן דנס של הפרזים היה יותר גדול מן המוקפים מפני שהמוקפים נשגבים בעריהם הבצורות יע"ש באריכות משמע שהיה החומה למבצר ויפה כ' רמ"א שסתמה הוקף ולבסוף ישב משא"כ בסי' ת"א לענין שבת לא מיירי אלא מסתם עיר וחומה בז"הז וסתמא לנוי וישבה ולבסוף הוקפה. ואין להשיב דא"כ עכ"פ בעיירות שהם מסופקות במוקפו' חומה מימות יהושע בן נון ומכ"ש בערי

א"י שרובן בודאי מוקפי' וקורין מגילה בט"ו היה לנו לומר שהשובת שם לא מחשיב העיר כד' אמות משום שאז היה המנהג להקיף קודם ישיבה ובש"ע סי' ת"א סתם בזה לק"מ דבודאי אותן החומות שמימות יב"נ כבר בטל ועבר ונהרסו יסודי' ואפילו בימי בית ראשון מצינו שחרבו חומותיה עיי' במגלה ד' ע"א הדור אנפול בימי אסא והחומות של עכשיו הוקפו אחר דירה לכן לענין שבת אזלי' בתר חומה של עכשיו והרי היא הוקפ' לדירה משא"כ לענין קריאת מגילה ילפי' מבתי ערי חומה והתם כתיב אשר לוא חומה אעפ"י שאין לו עכשיו והי' לו קודם לכן כמבואר במגלה ג' סוף ע"ב ואזלי' בתר ימי יהושע ואז הוקפה ולבסוף ישבה ודברי רמ"א נכונים לפע"ד וכבר הארכתי ביותר כתבתי בחפזון שלא לעכב אפי' מעוכב בן יומו והיה זה שלום לו ולתורתו הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד מש"ק י"ג אדר תקס"ב לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צא

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג החרוץ מה' מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמוט יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו ולהיותי אז מוטרד מבני ביתי שלא הי' במזג השוה עד שלעת עתה הנה אנחנו כולנו במרחץ באדען ופה החלותי להשיב א' לא' על איזה שאלות ואמנם אין אתי פה שום ספר לעיי' מ"מ עיינתי בדבריו הנעימי' עלי ואשיב מה יורני משמים:

אודות הכשר מבוי בצו"הפ שהקנים אינם נראים בתוך המבוי כי עומדים אחורי הכותל והרב בתב"ש ריש עירובין וכן בתוס' שבת סי' שס"ג סק"י וס"ק ט"ו העלו לפסול וראייתם מתוס' עירובין י"א ע"א ד"ה איפכא מדלא תרצו דאיבעי ליה בקנים אינם נראים במבוי דבלחי פסול ובצ"הפ כשר ש"מ דבצ"הפ נמי פסול יפה כ' מעלתו דתיקשי נמי לתה"ד דס"ל דלחי בעי שיעורא כחוט הסרבל וצו"הפ סגי בסיד מחוי ויעיי' בט"ז סי' שס"ג סק"ד ובאמת קושיא זו קשיא טובא טפי דקושיי' הגאונים הנ"ל אהתוס' לא קשה כ"כ דאה"נ הו"מ לשנוייי בגוני אחריני ואטו כי רוכלא וכו' אבל קו' מעלתו קשה אדמתרצי דאיבעי ליה לר' יוסי דבעי שעורא ללחי משא"כ לצו"הפ ולתרצי אפילו לרבנן בעי שעורא ללחי כחוט הסרבל משא"כ לצ"הפ והיא ק' גדולה לכאורה:

והנלע"ד דפתח בלי שום הכירא לא עבדו אינשי כדמוכח ממ"ש תוס' אהא דאמר רבה שמא יעבירנה ד' אמות ולא אמר שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר ותי' בדוכתי טובא משום דאית ליה הכירא בפתח וגפופי' ואי ס"ד עבדי אינשי פיתחא גבוה למעלה מעשרים והקני' אינם נראים או עשוי' מסיד מחוי טוח על הכותל וכדומה הדר' קו' תוס' לדוכתה אע"כ כי האי גוני לא עבדי אינשי וה"ל כפתחא בקרן זויות וכדומה נהי דלא בעי הכירא

לצ"הפ משום דהוה כסתום מ"מ כיון דלא עבדי אינשי הכי לא הוה צו"הפ אך כל זה בשגם הקנה העליון למעלה מעשרי' אמה דאז ליכא שום הכירא משא"כ כשהעליון למטה מעשרים ויש היכר במשקוף העליון ולפ"ז אין לי עוד שום הכרח לפסול קנים שאינם גבוהים דמעירובין י"א אין ראיה דמיירי מגבוה למעלה מיו"ד דמשרה לא הו"מ תוס' לשנויי' דמיירי בשהקנים אינם עומדים בחלל המבוי או שפחותים מחוט הסרבל אבל בלמטה מיו"ד אין שום הכרח:

והנה מצאתי בקהלתי פק"ק פ"ב מימי הגאון מה' משולם זצ"ל שא' מהקנים עומד אחורי הכותל כי א"א להעמידו ברה"ר בשום אופן במקום ההוא מפני אנשי העיר וציוה הגאון זצ"ל לכרוך עליו למעלה עוד קנה א' מחוץ לכותל והוא גבוה מארץ הרבה רק שנראה מבחוץ שיהיה היכר לבני מבוי והנה הקנה הזה השני פסול הוא שהרי הוא גבוה הרבה מהארץ וזה אינו אלא להכירא ומ"מ קשה קצת עפ"י מ"ש מג"א סי' שס"ב ס"ק כ' ולא רציתי לשנות מהוראות הגאון זצ"ל שראוי לסמוך עליו אפי' שלא בשעת הדחק ולע"ד הי' נראה להעמיד קורה עבה ולחרוץ חצי עביו בכל אורך הכותל באופן שיהיה דק מבפנים ולמעלה מהכותל יהי' עבייתו בשלימות באופן שיפלוט לחוץ אל תוך חלל המבוי מעבר הכותל ולחוץ ובזה יצאנו ידי כל החששות ואין להאריך בזה יותר הנלע"ד כתבתי ואחתום בכל חותמי ברכות באדען נגהי ליום עש"ק י"ט מנחם תקעז"ל משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צב

נשאלתי יהודים שמכרו בתים ברחוב שלהם לעכו"ם אי אסרום עליו בשבת או לא כמ"ש רמ"א בא"ח רס"י שפ"ב שאם השכיר או השאיל ביתו לנכרי אין אוסר עליו דילמא ה"נ במכירה אלו תוכן דברי השואל ולא ביאר שאלתו וספקו:

הנה גוף הדין בה"ה פ"ב מה' עירובין בשם רשב"א ודברי רשב"א הם בס' עבודת הקודש שער ה' סי' ג' וז"ל אבל ישראל שהשאיל או שהשכיר ביתו לעכו"ם אינו אוסר שלא השאיל והשכיר לו ע"ד שיאסר עליו ועוד שאין דרכו של ישראל להשאיל ולהשכיר לגוי עכ"ל ולכאורה ב' הטעמי' צריכים דלטעם הראשון שלא השאיל ע"מ שיאסר עליו קשה אטו בדידי' תלי' מילתא הלא חז"ל גזרו שמא ילמד ממעשיו ע"כ הכבידו עליו דירתו עם הגוי שיהיה צריך להשכיר לו ויאמר כשפים הוא עושה לי וא"כ מה לי ברצון של ישראל שאינו משאיל לו ע"מ שיאסור עליו על כרחו יאסר עליו כדי שיצטרך לשכור ממנו וע"כ נ"ל דעיקר אועוד סמוך שאין דרכו של ישראל להשאיל או להשכיר ביתו לנכרי ומילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן שמא ילמד ממעשיו של גוי ורק משום לא פלוג דסתם גזרו

ולזה די במה שמשאיר לו תפיסת יד בבית להעמיד כלי שם כדי שלא יאסור עליו זהו מה שנ"ל:

והנה צריכי' לחקור מאיזה טעם החליט רשב"א שאין דרך להשאיל ולהשכיר ביתו לנכרי לכאורה י"ל כי בעו"ה המה אדוני הארץ ומתהלכים ברחבה ואנחנו גולים וסורים וצדי צעדינן מלכת ברחובותינו והמה הולכי ברחבה ומהיכי תיתי יצטרך גוי לשאול או להשכיר מישראל וא"כ במכירה נהפוך הוא כי בעו"ה מטה יד ישראל ומוכרים לנכרים כי רמה ידם ושפיר הוה בכלל גזירה:

אך י"ל איפכא דודאי עיקר תיקון חז"ל שלא ילמוד ממעשיו הי' בימים קדמונים והישראלים שרוים על אדמותיהם ואין נכרי שכיח ביניהם ואם יתערבו עמהם ילמוד ממעשיו ע"כ החמירו שצריך להשכיר ממנו אבל בעו"ה בח"ל שנתפזרנו ביניהם ובלאה"נ יתערבו בגוי' לא שייך כ"כ הך גזיר' אלא דבר שנאסר במנין לא בטל ועיין סבר' זו בתוס' פ' איזהו נשך (בבא מציעא ע' ע"ב) ד"ה תשיך וכו' וכיון שכן ובא"י אסור להשכיר להם בתים א"כ שאלה ושכירה לא שכיח א"כ ה"ה מכירה דאסור ליתן להם חניו' בארץ וא"כ כיון שתחילת איסור בא"ילא הי' אשאלה וה"ה אמכיר' גם בח"ל לא יאסר:

ומ"מ אין נ"ל קולא זו דמ"מ עיקר דברי רשב"א בנוים על ס' קמייתא דמייתי ה"ה דלא השאיל לו ע"מ לאסור עליו דירתו וזה לא שייך במוכר דלא בדעתו לחוד תלי' כ"א גם בדעת קונה וכעין שכ' תוס' בכתובות למ"ד ע"ב ד"ה שלא וכו' שלא בדעת הקונה לבד תלוי כ"א גם בדעת מקנה וה"ה הכא בהיפוך ע"כ לא נ"ל להתיר:

תשובה צג

אודת שנהגו לערב ערובי תחומין בחצי לוי"ט פלפלין ואמרו שכן נהגו משנים קדמונים נקטה נפשי בקצירת אומר בש"ע א"ח סי' שפ"ו מייתי דיעה אחרונה שמערבין בתבלין וכבר כ' שם בתוס' שבת שזה דעת רוב עמודי ההוראה וכן הלכה ובפרט שהלכה כמקיל בעירוב ויפה כתבת שלענין זה פלפלין בכלל תבלין ועי' תי"ט משנה ה' פ"ט דשבת ד"ה תבלין ושיעורו בעוכלא כמבואר בעירובין י"ט ע"א ורמב"ם וש"ע ואמנם עוכלא הוא מדת הלח תומן ועוכלא והוא חצי רביעית לרמב"ם פ"א הלכה י"ב ורש"י ונקטוהו בשיעור מדת משקל יבש בליטרא אלא דפליגי רמב"ם ורש"י בשיעור משקל ליטרא כל א' לפי מקומו וזמנו כמ"ש רמב"ן ר"פ תשא ע"ש וצ"ע ברשב"ם ב"ב צ' ע"א:

והנה בצל"ח ס"פ ע"פ כ' דשיעור רביעית עפ"י אצבעות המבוארים בש"ס הוא כפל ממש מרביעית הנהוג ועי"ז רוצה לשנות גם שיעור ביצים וזיתים ואני הטרחתי והעליתי

דצדקו דבריו במדת הלח עפ"י אצבעות ואך במדת היבש ביצים וזיתים ליכא שום שנוי אלא שכל דבר קרוש לכשימוס יתרבה על ג' חלקים כדאי' ר"פ המוציא יין דבכזית קרוש איכ' רביעית לח שהוא ג' זיתי' והארכתי מאוד בזה:

והנה עשיתי לי כלי המחזיק רביעית של תורה מצומצם ומדדתי פלפלין באותו הכלי והיה משקל חצי רביעית ב' לויט וג' רביעית לויט או ג' קווענטעל והנה בדורות הראשונים שקודם הצל"ח שהיה רביעית שלהם מחזיק חצי רביעית שלנו היה משקל הפלפלים ה' קווענט וחצי וזהו פלפלי' יבשי' קרושים וחשבו כיון ששיעור חז"ל בעוכלא שהוא מדת לח ע"כ צריכי' לשער בהמחה פלפלי' ויהי' שליש מיבשי' עושי' חצי רביעית מדת לח ושליש מחמשה קווינט עולה ה' שלישי קווינט שהוא פחות מחצי לויט והם לקחו חצי לויט ולחומרא לא דק ובזה נתישב מנהג אבותינו תורה:

אך מ"מ מכאן ואילך לא יצמצמו לסמוך אהנ"ל אלא יניחו ב' לויט וג' קווינט פלפלי' יבשים לכל א' ומי שרוצה לזכות הרבים יניח בתחלת השנה ויזכה ע"י אחר לכל בני עירו ולכל עתידים לדור בעיר ויודיע זה בב"הכ כמו שעושי' בערובי חצרות בע"פ ואז בכל שבת ושבת יש ברירה לכל א' אם ירצה לסמוך עליו או לא והבאים לתוך העיר באמצע השנה צריך להודיעם קודם שבת הראשון שכך מנהג העיר ואין להאריך בפשיטות אלא דלא סגי בשיעור מועט אלא בשיעור הרבה תבלין באופן שיגיע לכל א' כנ"ל כמ"ש מג"א סי' תי"ג ובפ"פ נוהגים להניח שק גדול של פלפלין בין פ"פ לאופי באך דודאי יגיע ב' סעודות לכל אחד פ"ב נגהי ליום ו' עש"ק כ"ד אלול תקפ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צד

שנה טובה ומבורכת לי"נ הרב הדיין המצויין המופלג חרוץ ושנון כבוד מה"ו נפתלי נ"י דיין דק"ק מיקאלאש יע"א:

איותה נפשו היפה לדעת דעתי הקלושה הא דתנן בעירובין נ"ז ע"א במתני' וכן ג' כפרים המשולשים אם יש בין ב' חציים קמ"א אמה ושליש עשה אמצעי שלשתן להיות א' אם הוא דוקא דעושה שלשתן להיות א' או ה"ה נמי אפי' אם הוא רחוק מאחד יותר מקמ"א ושליש מ"מ כיון שהוא קרוב לאחד אמרי' רואי' ונעשו שניהם א' ונפקא מיני' שכשהולך מכפר הרחוק ומגיע לכנגד האמצעי נחשב לו משם עד סוף הכפר השליש רק כד' אמות:

ובתר דבעי' הדר פשיט ליה דשפיר אמרי' רואי' שהרי בש"ס שם מדמינן לעיר העשוי' כקשת ובעיר העשוי' כקשת אין חלוק בין כקשת כזה ?# ובין עשוי כגם כזה ?# נמצא אמרי' רואי' מצד א' ועוד דכ"ש הוא השתא אמרי' רואי' לחבר שני הצדדי' מכ"ש לצד א' כדאמרי' מהו דתימא מרוח א' אמרי' וכו' ע"ש נ"ה ע"א אלמא גריע ב' רוחו' מרוח

א' וכיון דאמרי' רואי' לחבר האמצעי לשני כפרי' משתי רוחות מכ"ש לחברו מרוח א' אלו דבריו:

הנה בתחלה אומר מה דמייתי ראי' לסברתו מעיר העשוי כגם וצייר כזה ?# משמע דס"ל דנותני' לה זויות חדודה באמצע השדה נגד הזויות שבעיר ובזויות שבשדה מרבעי' ומודדי' התחום משם במ"כ טעה בדמיונו וליתי' להך דינא אלא עיר העשויה כגם עושי' לה יתר כיתר של קשת כזה וא"כ אין כאן שום ראיה מעיר העשויה כגם הנ"ל ומ"ש דהשתא משתי רוחות אמרי' רואים מכ"ש מרוח א' אמת שכן איתא סברא זו לעיל נ"ה ע"א אבל בשמעתין דקרפף נ"ז ע"ב איתא סברא בהיפוך דלענין קרפף תליא בדחיקא תשמישתא אבל היכא דאיכא אוירא טפילא יהיבני' קרפף כולי האי א"כ ה"נ כי אוירא בחד גיס' טפי לא אמרי' רואי' דאתי' אוירא דהאי גיסא ומבטל ליה ונהי דאי הוה עומד כפר האמצעי בין הכפרים ממש הוה סגי בקמ"א ושליש מצד אי אבל השתא דנימא רואים לא מקלינן כולי האי דהרי הראב"ד רפכ"ח משבת פל"ג אהסוברים דאמרי' רואים ארפ"ב אמות וב' שלישי' דדוקא כשעומד באמצע ממש יהבי' ב' קרפיפו' אבל רואי' מסתיין דיהיבי' קמ"א ושליש ורוחב הכפר האמצעי יעיי' שם בה"ה ונהי דלא קיי"ל הכי היינו באיכא דחיקא משני צדדים אבל היכא דאיכ' רווחא דאוירא מצד א' לא שמענו ואפושי פלוגתא לא מפשינן וכן יש להבין מלשון הרמב"ם שם למעיי' שם וכן דקדק רבנו יהונתן בלשונו וכ' קמ"א לכאן וקמ"א לכאן וכו' ע"ש וכן מוכח מלשון רש"י ד"ה כל שאילו מטיל אמצעי ביניהן וכו' אבל אם רבה אויר יותר מכאן לא אמרי' רואי' עכ"ל שהוא שפת יתר ומילתא דלא צריכא דמהיכי תיתי נימא רואי' באויר יותר מכאן מה שלא היה מועיל בעומד ממש אע"כ להורות דאי איכא אויר יותר מכאן מצד א' אע"ג דבצד השני הוה רק קמ"א ושליש אפ"ה לא אמרי' רואי' והוצרך לזה דלא תיקשי לר"ה דאמר רואי' א"כ לאשמעינן מתניתן רבותא טפי ואפי' בשני כפרי' וכדעת מעלתו משו"ה פי' דכולי האי לא אמרי':

איברא בתו' דבכורות ל"ט ע"א יש להבין קצת כדעת מעלתו במ"ש דמשולשי' דקרפף אינו לא כמשולשים דמכות ולא כדהתם ודמגלה וקשה בשלמא כמשולשי' דמכות לא הוה אבל כדמגלה איתי' דהרי כפר אחד עומד בראשו וא' באמצע וא' בסופו אע"כ אפי' א' רחוק וכדמעלתו כן יש להבין לכאורה אבל לא נ"ל אלא כוונת התוס' דמשולשי' דמתני' אינו כההיא דמגלה ששלשתן עומדות בשורה א' ממש כמו תפירות המגלה לא כן הוא אלא שעומדים כעין סגל שכשממתיחי' החוט מזה לזה ומזה לזה יעשה צורת משולש

כזה ?# וזהו כוונת משולשי' דמתני' ולא כההיא דמגלה כנלע"ד ולעולם לא אמרי' רואי' אלא משני צדדי' ולא מצד א':

ומ"ש מעלתו עוד וז"ל ועוד לא מצאתי בפירוש היתר דהכפר עומד מעבר לנהר אף דמצד עיר פלוני יכול לעבור דרך המעבורת אבל לצד כפר השני ליכא מעבורת אם כסברת תשו' חו"י סי' קנ"ה דמשולשי' הוה מטעם כקשת א"כ כאן לא שייך זה היכי דלא יכול לעבור אלא דרך ספינה או נימא אפ"ה אומרי' רואי' עכ"ל לא ידעתי למה נתלה בחו"י הרי בתלמוד ערוך בעירובין נ"ז ע"ב כמה יהי' בין חיצון לאמצעי אלפי' אמה משמע היכי דאיכא יתר שאינם יכולי' לבא בשבת מחיצון לאמצעי משום איסור תחומין לא אמרי' רואי' וא"כ ה"ה נהר המפסקת ואינו יכול לבוא בספינה הרי ה"ל למבעי' איבעי' דילי' ומ"מ אפשר לחלק ולומר דבהפסק נהר איכא מציאות ע"י הערמ' ות"ח כבשבת קל"ט ע"ב וכן משמע קצת בעירובין נ"ז ע"ב גבי בני אקטיספון וארדשיר מדלא קאמר איכא גישרא דדגלת דמפסקא כביבמות קכ"א ע"א ואמר איכא דיגלת משמע התם לא הוה גישרא ושבלת הנהר הפסיקום ודיגלת מים שוטפים הי' ולא מצי לעבור בלי ספינה כדמשמע במסכתת מ"ק כ"ה ע"ב רבא כי הוה אתא לדיגלת וכו' ואפ"ה מתחשב ועיי' בעירובין ס"א ע"א עיר שיושבת על שפת הנחל עפרי"ף ורמב"ם שם מ"מ לנידון שלפנינו לא ידעתי מקום הספק כיון שעכ"פ במקום העיר עוברים בשבת מעבר לנהר ע"י מעברות כמ"ש מעלתו לא ידעתי אם כוונתו גשר בנוי או גשר פורחת וסומכי' על איזה תשו' גאונים אחרונים המצוינים בספר אשל אברהם שבגליון באר היטב יהי' איך שיהי' כיון דבצד העיר עוברי' לכפר האמצעי בשבת בהיתר ובני כפר שבצד העיר אינם רחוק מהעיר כ"א ק"ן אמה ויכולים לבוא בשבת אל מקום המעבר ויכולי' לבוא אל הכפר האמצעי אין כאן דבר המעכב אי הוה גוף הדין אמת אבל כבר כתבתי שאין דעתי נוטה להתיר כלל כיון שאין קרובה משני צדדים הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי בכל חותמי ברכות א"נ פ"ב נגהי ליום ד' ז' תשרי תקפד"ל משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה צה

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג ומפורסם כערוגת הבושם וכגן הדסים מו"ה ליזר נ"י אבדק"ק ליבנוי וגליל יע"א:

יקרתו הגיעני ואשר תמה פר"מ על הרמב"ם פכ"ח משבת וש"ע א"ח סי' שצ"ח שהשמיטו הך דארוות סוסים לחלק בין יש בהם בית דירה לאין בהן כמו שמחלק בברייתא דעירובין נ"ה ע"ב והרי"ף ורא"ש מייתו לי' אלו דברי פר"מ ויפה הרגיש ואני תמה בהיפוך כי ידוע דירה לעשות עיבור לעיירות קיל טפי טובא מדירה להיתר טלטול

בית סאתים ובורגנין יוכיחו שאינן נחשבי' דירה להתיר טלטול משום דעשוים לאויר משא"כ לעשות עיבור לעיירות שפיר הוה דירה באתרי דבקיע היכי דלא שכיחי גנבי או מיא כמבואר פרק עושין פסים ואפ"ה קיי"ל מסתימת כל הפוסקים וסתם מתניתין דעושין פסים דדיר וסהר מועיל להתיר טלטול אפילו אין בהם שום דירה לאדם כ"א לבהמה ובני אדם נכנסי' ויוצאים תמיד וכן מבואר מלשון רש"י עירובין כ"ב ע"א דארשב"א כל אויר דתשמישו לדירה כגון דיר וסהר וכו' וכל דירה דתשמישה לאויר כגון בורגני' ופירש"י אויר אע"פי שאינו מקורה אם תשמישו לדירת אדם לכניסה ויציאה מבואר להדי' שאין תשמיש אדם בדיר אלא כניסה ויציאה וכן בדין משמעות לשון הברייתי' אויר שתשמישתו לדירה ר"ל שאינה מקורה ואפ"ה תשמישו לדירה ודירה שתשמישו לאויר פי' שמקורה רק שעיקרן לצורך אויר וכיון שאיננו מקורה מסתמא איננו דירת אדם ממש אלא לכניסה ויציאה ואפ"ה הוי דירה מעליתא לטלטל ביתר מסאתים ונראה לי דממזוזה ילפי' לי' דרפת בקר חייב במזוזה וכדעת הגאון אור חדש ז"ל בתשובת נ"בי מהדורא תנינא חא"ח סי' מ"ז ומה שדחה הגאון המחבר ז"ל דאין דמיון מזוזה לשבת שהרי בשבת חלקו בין ישב ולבסוף הוקף ובין הוקף תחילה ובמזוזה לא חילק יש לדחות דחייתו דבשבת במחיצה תלי' ומה ענין מזוזה למחיצה לכן אמרו כל מחיצה שלא הוקפה לדירה לא שמה מחיצה ובמזוזה מה לי אם יהי' שמה מחיצה או לא אך גדר הדירה שיהי' אותה המחיצה היקף לה ילפי' ממזוזה דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון יהי' איך שיהי' מבואר מרש"י להדי' ומסתימת כל הפוסקים לבד מדברי רבינו יהונתן אמתני' דר"פ עושין פסין וכבר העיד עלי' הגאון בנ"בי שם שהוא דעתיחיד בענין זה ואפשר משו' האי טעמא גופי' דהוה קשי' לי' כנ"ל השתא לעשות עיבור לעיירות בעינן אורות סוסים שיש בו דירה לאדם מכ"ש דיר וסהר לענין טלטול דבעינן בית דירה ומ"מ כל הפוסקי' סתמו גבי דיר וסוהר ומינה השתא דמהני דיר וסוהר לענין טלטול מכ"ש לענין עיבור ובריייתא דמחלק באורות בין בית דירה לאין בה בית דירה לאו הלכתא היא ולולי דמסתפינא הייתי אומר שגם ברי"ף ורא"ש הועתק בטעות או דמייתי ברייתי' כצורתא וסמכו עצמם על מתני' דדיר וסהר ומ"מ פסקי הרמב"ם והש"ע נכונים לענ"ד:

ועוד יותר נ"ל דמאי דאמרי' ואורות ואוצרות שיש או שאין בהם דירה לא קאי אלא אאוצרות ולא אארות כלל דבארות לית בהו חילוק כמו דיר וסהר כנ"ל משו"ה לא מייתי לי' הפוסקי' לענין עיבור לעיירות דמק"ו דדיר לענין קרפף אתי' וכנ"ל ודברי רבינו יהונתן תמוהים בעיני ואולי י"ל דס"ל מדלא נקט בארות ד' אמות ש"מ דבית דירה נמי עלי' קאי

וכמ"ש תוס' שם ד"ה נפש וכו' וא"כ יליף ק"ו לקרפף שצריך שיהי' בית דירה בדיר מ"מ להלכה נ"ל מ"ש:

מה שתמה פר"מ עוד דבש"ס עירובין נ"ה ע"ב איבעי' דלא איפשטא במחיצה בלי תקרה והראב"ד פכ"ח משבת פסק להחמיר להדי' והרי"ף והרא"ש לא מייתו כלל הך איבעי' וכ' קרבן נתנאל שדעתם להחמיר וגם הטור בסי' שצ"ח לא מייתי לה כלל וכ' שם בהג"ה מרלנ"ח שדעתו להחמיר וגם הרש"בא בס' עבודת הקודש אות וי"ו לא מייתי ב' מחיצות בלי תקרה משמע נמי דעתו להחמיר וליכא מאן דמקיל להדי' אלא הרמב"ם יחידאה ומ"ט פסק המחבר ורמ"א כוותי' בסי' שצ"ח הנה הוספתי נופך על דבריו כי גם בעיני יפלא:

ער שמצאתי במגדול עוז פכ"ח משבת שם דירושלמי פשיט לי' להקל ופרישת אמוראי שם ופירוש הירושלמי נ"ל דבעי למפשט אוירה של חצר שנפרץ להחמיר מבית שנפרצה מחיצותי' ואין לו תקרה ודחי דבית בנוי מתחילה לדור בתוכו לכן משניטל קורותיו בטל עיקר בנינו וכיון שגם מחיצותיו נהרסו בטל לי' לגמרי משא"כ חצר שמעיקרא כך נבנה כל שנשארה לו ב' מחיצות אין חסרון התקרה מגרע כחו כנ"ל פירושו ולא כבעל קרבן העדה ע"ש ר"פ כיצד מעברין ודרך הפוסקים דלא למשבק פשיטתו של הירושלמי מפני ספיקתו של הש"ס בבלי ע"כ דעתי נוטה יותר לומר כמ"ש מגדול עוז שם עוד דהרי"ף דמסתם סתים לי' דעתו להקל כי דחיי' הש"ס אינה דחיי' בעלמא אלא האמת כן הוא וכן י"ל ברא"ש וטור ורשב"א ואין לנו מי שמחמיר להדי' אלא הראב"ד וי"ל איהו נמי לא מחמיר אלא משום דס"ל תחומין י"ב מיל דאורייתא ואם כן יש לתחומין עיקר מ"הת ע"כ דעתו להחמיר בספק איבעי' ולא אמרו ספק עירוב להקל אלא בפלוגתא לא באיבעי' אבל להמון הפוסקים רבים וגדולים דס"ל דלית לי' שרש מן התורה כלל מה"ת להחמיר בס' איבעי' ובשגם שבירושלמי מפורש להקל ואי הוה ס"ל להראב"ד הכי גם הוא הי' פוסק להקל והשתא שהסברה נוטה להקל כפשיטתו של ירושלמי והרמב"ם מקיל בהדי' והרא"ש והרשב"א דפסקו להדי' תחומין אין לו עיקר מהתורה פשיטא שדעתם להקל במאי דלא מייתו האיבעי' וכן הטור והרי"ף נמי הא כ' מגדול עוז שדעתו להקל ומסתמא אין להפליגו מדעת הרמב"ם ומכ"ש להרמב"ן ספ"ק דעירובין דלרי"ף אין לתחומין עיקר מדאורייתא והראב"ד יחיד דמחמיר והיינו משום דס"ל תחומי' דאורייתא וכיון דהך דינא דתחומין אי דאורייתא או דרבנן רפיא בידיה דהמחבר ורמ"א בסי' ת"ד ולרמב"ם אע"ג דס"ל תחומין דאורייתא מקיל הכא להדי' ע"כ יפה עשו בעלי הש"ע דהקילו פ"ב יום ד' י"ט טבת תקע"ז לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צו

ע"ד המבוי הניתרת בצו"הפ והקנים אינם עומדים ע"פ חוץ כ"א לפנים מכותל חצר והכותל מפסיק בין הקנה לרה"ר אלא שהקנים בולטים למעלה מקומות המחיצה הרבה הנה בבואי הנה מצאתי במקום אחד צ"הפ על זאת התמונה באמרם שא"א להעמיד שם הקנה להדי' ברה"ר כי הוא ברשות או"הע ואין שום קיום להעמודי' אא"כ מסתירין אותם בתוך החצר לפני' מהכותל המפסקת:

ואמנם ראה ראיתי דברי הגאון פנים מאירות ח"ב סי' קמ"ב מייתי ג' ראיות לאסור ראי' ראשונה מפתחי שמאי עירובין י"א דקשי' לי' לגאון דאבנים הבלוטים מהכא ותיתר בכותל עצמו במקום מזוזות אלא ע"כ הואיל ומזוזות נחבאות באבנים הבלוטי' לא שמי' מזוזה הנה מבואר ממ"ש מג"א סימן שס"ג סקכ"ח דלא ס"ל כמהר"ם א"ש הלז והוא מבואר לכל מבין אלא ס"ל דבעינן קנים דוקא וכותל החלוקה לא מועיל לצו"הפ ורבותא קאמר רש"י אפי' אבן יוצא ואבן נכנס דאין הכותל חלוקה וה"א היינו מזוזות דידהו קמ"ל אפ"ה לא מיחשב פתח עד דאיכא קנים דוקא אבל לעולם אימא לך דאי איכא קנים לא בעי' שיהי' מגולים דכל שהוא מחיצה גמורה לא בעי היכרא דכיון שנסתמה המבוי במחיצה נסתמה צו"הפ הרי הוא כמחיצה סתומה:

תו מייתי ראי' מעירובין י"ד ע"א הניח מחצלת ע"ג קורה וכו' הנה הוא ז"ל גופי' הרגיש בחולשת ראי' זו דשאני קורה דמשום היכרא אבל צו"הפ דמשום מחיצה לא בעי שיהי' ניכר ונראה לכל משו"ה כ' ז"ל דרב ששת סתמא קאמר אפי' למ"ד קורה משום מחיצה ואם שאין לבנות בנין על יסוד זה עוד נ"ל אפילו לו יהי' דקורה משום מחיצה והיינו דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ומשו"ה בעי שיהי' מגולה דכללא הוא כל שאין פי תקרה מגולה איננו יורד וסותם ועיי' עירובין פ"ט ע"א תוס' ד"ה מחיצות וכו' ע"כ נלענ"ד דאין ראיה זו ראיה מכרעת איברא עוד מייתי ראי' מעירובין י"א ע"ב שהיא לכאורה ראי' נכונה יע"ש רש"י ד"ה חייב וכו' אלמא אין צריכי' ליגע וכו' וק' מנ"ל דילמא צריכי' ליגע והכא הא איכא פתחא גבו' יו"ד ורוחב ד' ונהי דלא נימא חוקקין סתימה העליונ' להשלים מ"מ מזוזות הפתח התחתונים שגבוהים עשרה נמשכות עד למעלה מעלה עד שיגיעו להמשקוף העליון והוא מונח עליהם ומה הפסד יש בסתימת בנין האבנים שביניה' ברוחב עליוני של פתח אע"כ משום שהמזוזו' ההמה בעליונים מכוסים בבנין אבני רוחב החומה ולא מיחשב מזוזה אלא עד הבנין ושם אין המשקוף מונח עליהם ושפיר מוכח דאין צריך ליגע וא"כ יש מזה ראיה דמזוזות שאינם ניראים לא מקרו מזוזה ועדיין אני אומר גם מזה אין ראיה דבעי' היכר אלא משום דאין המזוזה

שהם עמודים או קנים מגיעים אלא עד גובה עשרה ומשם ואילך ליכא אלא כותל ואין כותל נידון כמזוזה אבל אי הי' עמודי מזוזות הפתח מגיע עד למעלה עד המשקוף העליון אע"ג שהיא מכוסה בכותל הסתומה שמגובה מעשרה ולמעלה לא הי' איכפת לן אלא דלאו אורחי' דכיפה בהכי שיהי' העמודי' מגיעי' למעלה ע"כ הוכיח הש"ס דאין צריכים שיגיעו אבל לעולם אימא לך דלא בעי' שום היכרא לצו"הפ ודלא כמהר"ם א"ש הנ"ל ומ"מ מהיות טוב תקנתי לכרוך עוד קנה קטן א' ע"י חוט ומשיחה מבחוץ לחברו עד הקנה העומד בתוך החצר לפנים מהכותל והקנה הזה מגיע עד למטה מראש הכותל הרבה באופן שהכותל מותווך בין ב' הקנים ועיקר צו"הפ הוא הקנה שבפנים העומד על הארץ והקנה שנראה מבחוץ הוא להכרא לבני ר"ה ואע"ג שזה הקנה הקטן הוא גבוה מארץ וגדיים בוקעין תחתיו מ"מ הוא אינו מתיר כלום ועיקר סמיכה על הקנה שבפנים התחוב בקרקע ולרווחא דמלתא חברו לו קנה הקטן הנ"ל ויותר הי' טוב אם הקנה הי' עבה באמצעו ארכו ולמעלה ויבקעו באמצע עביו ויתווום הכותל בין גזרי בתרי' והי' החצי עביו בחוץ וחציו בפנים לא נצטרך לחוט ומשיחה הנלענ"ד כתבתי וחתמתי שמי יום ה' ז"ך תשרי פ"ד לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה צז

ידיד ה' ישכון לבטח שאנן יהי הודו כזית רענן יראה כבוד ה' שוכן בענן ה"ה י"נ הרב הגאון המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מרה סענדר מייזלש נ"י אב"ד ור"מ דק"ק רעכניץ יע"א:

במאי דבדק לן מר במ"ש ט"ז בא"ח סי' שס"ה דבקיעת רבים דלא מזקי בפרצת חצר היינו בחצר שהוא כדינו מרובע אבל בשארכו יתר על רחבו לא דהרי לכל מילי דינו כמבוי וכן הי' נ"ל פשוט ואתא מר ושדי בי' נרגא מש"ס ערוך דעירובי' ה' ע"ב דמהדר אפירכא לסתור ק"ו של ר"ה ברי' דר"י ואם איתא לימא מה לחצר שכן בקיעת רבים אינו מזיק משא"כ במבוי אע"כ הא דבקיעת רבי' אינו מזיק בפרצת החצר לאו משום מעליותא דמחיצת החצר טפי ממחיצת המבוי אלא משום דבקיעת רבים בחצר של בעלים לא שמי' בקיעה שהרי בעל החצר יכול למונעם כל שעה משא"כ במבוי ומשו"ה לא מצי למיעבד מני' פירכא ולפ"ז אין לחלק בין חצר לחצר שאפי' יהי' ארכו יתר על רחבו מ"מ כיון שיש לבעליו למנוע הילוך רבים לא שמי' בקיעה ולא מבטלי מחיצה ודלא כט"ז אלו דברי פר"מ:

ולפי דבריו יצא לנו נמי חומרא במבוי המרובע דבעלמא דינה כחצר והכא לענין בקיעת רבים נידוני' כמבוי ויע"ש בתוס' ד"ה ק"ו מחצר וכו' כללא דמלתא הכל תלוי ברשותא

דמאן קיימא דהה"נ חצר הנמסר לרבים ויש רשות להבוקעי' שם מתבטל מחיצה כמבוי ויש פנים לזה מש"ס עירובי' כ"ב סוף ע"ב א"ל שבילי בית גלגל קאמרת יהושע אוהב ישראל הוה כל היכא דניחא תשמשתי' מסרה לרבים כל היכא דלא ניחא תשמשתי' מסרה ליחיד וצ"ע קצת בתוס' שם ד"ה יהושע וכו' יע"ש וק"ל:

אלא דלפ"ז למאי דקיי"ל בסוגי' דב"ב ק' ע"א דמצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו וכן מבואר בכל הפוסקי' כשהחזיקו ברשות וכן בש"ע ח"מ סי' שע"ז וסי' תי"ז ולאו דוקא מצר או שדה אלא כל הלוך רבים אפי' חצר ובית כמבואר בפלוגתת ר"י ור"ל ס"פ חזקת גבי אם רצה כונס לתוך שלו וחזקה ברשות היינו שידעו בעלים ושתקו וא"כ לפ"ז צריך לומר דהא דתני' חצר שרבי' נכנסי' לה בזו ויוצאי' בזו רה"י לשבת היינו כשבוקעי' בו בלא רשות שאז יכול למונעם ולא שמי' בקיעה אבל אי כבר החזיקו בו רבים שאז אסור למונעם ולסתום מחיצתו אה"נ דהוה ר"ה לשבת וזה אין במשמע לשון הבריתא ואם אולי יש לדחוק ולומר כיון דסתם פרצת החצר יש לו גפופי כמ"ש גם רש"י שם ד"ה דלא ניחא תשמישתא לרבים לדריסה שהפתחי' קצרים וגידודי' יש באסקופה וכו' וכיון שכן ממילא משתמע דנפיק לי' מכלל מצר שהחזיקו בו רבי' שהרי כ' ב"י סי' תי"ז בשם רבנו ירוחם שאם זה הכונס בתוך אצטבא במקום כותלו אע"ג שהחזיקו בו רבים להעביר משאותיהם ע"ג לא הוה חזקה ומותר להחזיר כתלי' וה"נ דכוותי' כיון שנשארו הנך גדודי לא מועיל בקיעת רבים כן י"ל:

ומ"מ לדינא לא נ"ל דע"כ לא אמר רבנו ירוחם אלא בבונה אצטבא בידי' דמראה לכל שרוצה לבטל בקיעת רבים והיינו מחאה דלי' אבל באשתייר ממילא גפופי' לא דאלת"ה מה הי' צריך לומר אי בנה אצטבא לימא אי כנס בתוך שלו והשאיר גפופי' אע"כ דוקא בבונה אצטבא אבל לא זולת וא"כ הרי צריכי' לדחוק בלשון הבריתא דחצר שרבים נכנסי' רה"י לשבת דמיירי בשעדיין לא הוחזקו לכנוס וזה דחוק ואתי מרחוק וגם צ"ע מלקמן עירובין צ"ד ע"א פלוגתת ר"א ורבנן ע"ש ובר מן דין הרי פסי ביראות שם במשנה דס"ל לרבנן דר' יהודה דא"צ לסלק לצדדין בקיעת הרבי' ומפרש שם הטעם דלא אתי רבי' ומבטלי מחצתא ור' יהודה נמי לא פליג אלא משום דליכא התם ד' מחיצות ממש אבל אי הי' מחיצות גמורות הי' מודה וכן נמי בעושה ב' מחיצות בר"ה ס"ל לר' יהוד' לא אתי רבים ומבטלי מחצתא ורבנן נמי לא פליגי אלא משום דליכא אלא ב' מחיצות אבל אי הוה מחיצות כדינא מודו לי' לר' יהודה דלא אתי רבים ומבטלי מחיצות כמבואר כל זה להדי' בש"ס עירובין כ"ב ע"א אע"ג דהתם אין רשות לו למנוע רגל רבים משם אפ"ה לא אתי רבים ומבטלי מחיצה וע"כ ר"ל דמשום מעליותא דמחיצה הוא ודלא כסברת

פר"מ נ"י וכיון דמשום מעליותא דמחיצות אתאינן עלה הדרין לכללין לחלק בין חצר מרובע לחצר שארכו יתר על רחבו שזה נידון כמבוי וכדעת ט"ז סי' שס"ה דאתאינן עלה:

ומה שהקשה פר"מ מש"ס עירובי' ה' ע"ב דה"ל למיפרך מה לחצר שכן בקיעת רבים אינו מזיק משא"כ במבוי לפי חומר הקו' אומר אני לפמ"ש תוס' שם ה' ע"ב ד"ה שפרצתו כ"ד דה"ל למיעבד ק"ו מלחי וקורה אלא משום די"ל פרצה בעשר תוכיח ע"ש וא"כ י"ל תינח פרצה בעשר שפיר עביד ליוכיח שהרי הוא מועיל בכל דוכתי רצוני לומר מחיצה שנפרצה בפחות מעשר עדיין מחיצה היא בכל דיני דאורי' כמו עומד מרובה ושייך שפיר יוכיח אמנם אי הוה פרכינן מה לחצר שכן בקיעת רבי' אינו מזיק מ"מ הוה עבדי' ק"ו מלחי וקורה ולא הו"מ למימר מחיצה שרבים בוקעי' בפרצתה תוכיח שמועלת בחצר ולא במבוי די"ל מה לבקיעת רבים שמבטל מחיצה לכל מילי דאורי' לסוכה וכלאים וכה"ג ויעיי' ב"ב נ"ה ע"ב ובתוס' שם ד"ה דרך היחיד וכו' משא"כ עומד מרובה מהני בכל מקום דין הוא נמי שתועיל גבי מבוי כן י"ל ובזה אסיים בברכה דברי א"נ לנצח הטרוד מאוד החותם באהבה רבה ומצפה לדברי' הנעימי' כי יבואו אלינו ונכבדם פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ה' כ' אייר תקס"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צח

שלום וי"ר לי"נ הרבני הדיין המופלא כש"ת מה' רפאל גלוגא נ"י:

הגיעני נועם מכתבו ובו אחז צדיק דרכו ידריכהו ה' במעגלי צדק ומתוכו ראיתי כי הרויח ה' לו כן יזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כאוות נפשו היפה:

ועתה באתי לחלות פניו להיות כי יש אתו עמו ספר ברכי יוסף יעכ"ה לעיין שם במה שצל"ע בא"ח סימן ת"ט סעי' ז' כתב בש"ע דחולה ורעבתן מערבי' בסעודה בינוני' והמג"א וט"ז שניהם מגיהי' בש"ע וע"ש בט"ז סק"ז ובמג"א סקי"א ואני לא באתי לידי מדה זוכי כעת לא מצאתי דין זה ברמב"ם כלל איך משערי' בחולה ע"כ יראה דס"ל דלרבנן דסומכס משערי' גם לחולה בסעודה בינוני' וכשיטת תוס' עירובין ל' ע"ב ד"ה תרגומה וכו' ולזה כיוון הרב המחבר בלי ספק:

גם אם יש את נפשו לעיי' בריטב"א על עירובי' מה שצ"לע שם בעירובי' ל' ע"ב דמוקי מתני' דכלים כרשב"א ורעבתן בטלה דעתו וא"כ הא דתנן מזון ב' סעודות לעירוב דבשלו משערי' הרצון למטה ולא למעלה א"כ הא דאמרינן נמי מלא קמצו היינו למטה כמה דבעי אפי' קטן מאוד וקשה הא קיי"ל כריב"ל מנחות כ"ו ע"ב דאין קומץ פחות משני זיתים והרי יש לו שיעור למטה וע"כ מלא קומצו דאמרינן הכל לפי מה שהוא אדם היינו למעלה אבל למטה יש לו שיעור א"כ דומי' דהכי נמי ב' סעודות לעירוב למעלה אין לו

שיעור אלא משערין לרעבתן כפי רעבתנותו ואיך אתיא כרשב"א דאמר רעבתן באדם בינוני משערי' וצ"ע לכאורה:

ואולי נאמר בדוחק לעולם אשיעור דלמט' קאי מתני' דמשערי' לפי מה שהוא אדם ובקומץ נמי רצונו לומר דכהן שקמצו קטן כשר וקומץ בקמצו לפי מה שהוא מחזיק אלא שחוזר וקומץ פעם אחר פעם עד שממלא שיעור ב' זיתים ולאפוקי מירושלמי פ"ב דיומא דס"ל כהן שקמצו אינו מחזיק ב' זיתים בפ"א פסול לעבודה דליתא אלא קומץ וחוז' וקומץ:

ואם נסבול זה הדוחק א"כ לק"מ מה שהקשה משנה למלך ספי"ג ממעש' קרבנות דה"ל להרמב"ם להביא הך דירושלמי דכהן שקומצו קטן פסול והא"ש דסתם ש"ס דעירובין הנ"ל פליג אהירושלמי וא"ש נמי לשון הרמב"ם פי"א מפסולי מוקדשי' הלכה ט"ו מנחה שנקמצה פעמים כשרה אפי' פעמים רבות והמ"ל שם הגיה מנחה שהקטיר קמצה ורצונו עפ"י שכ' הכ"מ שם ולפי הנ"ל אין צורך להגיה וקאי אכהן שקמצו קטן מהכיל ב' זיתים ונפקא ליה מש"ס דעירובין הנ"ל כל זה נלע"ד ומ"מ צריך חפוש יעיין בספרי' שאינם פה במחיצתי ועל תשובתו הרמה אצפה עי"מ ויען כי טרידנא טובא אקצר ואחתום בברכה מרובה פה ק"ק מ"ד י"ח ניסן תקס"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה צט

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המפורסם המופלג כבוד מו"ה ארי ליב נ"י אבדק"ק וו"ב יע"א:

שאל ממני ידידי הרב נ"י לברר לו בראיות מדברי חז"ל שראוי ונכון לכל קהל עם ישראל בכל מקומות מושבותיה' לתקן מבואותיה' בתיקונים צורת הפתח או שארי תיקונים כיוצא בו כדי שלא יכשלו רוב המון עם בהוצאה מרשות לרשות ביום ש"ק:

דבר זה אינו צריך לפנים ולראי' והוא מן השכל ומן המבואר להדי' בדברי חז"ל השכל מחייב באשר ידוע ששמירת יום ש"ק מעשות כל חפץ הוא אצלנו ממצות הראשיות ומי שאינו משמר כהלכתו הרי הוא ככופר ומומר בכל התורה כולה כמבואר בעירובי' ס"ט ע"א ואיסור הוצאה מרשות הרבי' לרשות היחיד או בהיפוך הוא א' מאותן המלאכות שהעובר עליה' הוא מומר לכל התורה כולה וזה מבואר שם בעירובין ס"ט דההוא גברא נפיק בחומרתא דמדושא פירש"י שהוא טבע' שבאצבע ודנוהו כדין כופר בכל התורה וכמי שיצא מדת ישראל וכל כך חמור הדבר עד שאפילו באונס דליקה ח"ו לא התירו להציל לחצר שאינה מעורבת עיי' ש"ע א"ח סי' של"ד סעי' יו"ד ובמג"א שם סקי"ד ונ"ל דכשלא כדרך מלבוש אפילו מלבוש אסור וכו' ע"ש ואנו מצווין על הקטנים שלא

להרגילם בחילולי שבת כמבואר בש"ע א"ח סימן שמ"ג סעי' ג' וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד אפי' בדברי' שהם משום שבות ומבואר שם דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך שהוא כבן ד' וה' שנים אבל כשהוא בן שש שכבר הגיע לחנוך כמבואר שם בש"ע סימן תי"ד ובמג"א סק"ב שם וא"כ כל בר דעת ישפוט בשכלו שא"א בשום אופן לקהל ישראל לשמור את כל בני ביתם קטנים כאלו וגם לא נשותיה' וחלושי דעת לשמרם בכל יום השבת מבלי להוציא מפתח ביתו החוצה דברים קטנים ומטפחת וקטנים ופתם בידם וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזהרים ובפרט בענין תפלה בבה"כ ביום ש"ק בהבאת הסידורי' להתפלל מתוכו וטליתים וכדומה עט"ז סי' שמ"ו סק"ו א"כ השכל הפשוט גוזר שראוי' ומחוייב לתקן החצרים והמבואות בעירוב המתיר טלטול:

ואמנם על כן מצינו לחז"ל במס' ביצה י"ו סוף ע"ב דההוא מרבנן שהי' אוסר לערב ערובי חצרות בי"ט שחל להיות בע"ש ואמרו עליו שהוראתו לקלקולא ופריך הש"ס מאי קלקולא הרי החמירו מתרץ כיון דמקלקלי בי' רבים היינו קלקולא פירש"י דמקלקלי בי' רבים ששוכחים ומטלטלים בלא עירוב היינו קלקולא אם הי' מותר לערב אתמול והוא אוסרו עכ"ל א"כ ק"ו השתא ומה התם אינו אלא לשבת א' ונקל יכולים להזהר בטלטול שבת א' ומה גם דהמורה ההוא עשה כן משום חומרת י"ט שלא לערב בע"ש שהוא י"ט קרי לי' קלקולא מכ"ש שאין להתעצל מלתקן המבואו' לשמור העם מקלקולי שבתות כל השנה כולו והדבר מוטל על הרב הת"ח שבעיר לתקן המבואות ואם לאו מכשול וקולר העם על צווארו כדאמרינן בעירובין ס"ח ע"א א"ל רבב"ח לאביי מבואה דאית בי' גברי רברבי כרבנן לא להוי בה לא עירוב ולא שיתוף והוצרך אביי שם להתנצל על המכשלה שתחת ידו יע"ש:

ועיי' עירובין כ"א ע"ב בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י יצאה ב"ק ואמרה אם חכם בני ישמח לבי גם אני והקשה תוס' הא גם שניות תיקן וי"ל לפי הנ"ל במה שהוסיף חומרא לאיסור שניות אע"ג שהוא מצוה לעשות סיג לתורה מ"מ לא שייך ישמח לבי כי אולי יכשלו בזה בני אדם שאינם הגוני' אבל כשעשה סיג לשמירת שבת וגם עשה תיקון שלא יקלקלו בו היינו שיערבו עירובי' אז ישמח לבי גם אני וגם כשהוסיף סיג לקודש לגזור טומאה על הידים לא שמח לבו אלא יען למד תיקון לטומאה בנטילת ידים אז ישמח לבי גם אני ובטש"ע סימן שס"ו סעי' י"ג וי"ד מצוה לחזור אחר עירובי חצרות מברך על מצות עירוב והנה אין כוונת הברכה על אשר קדשנו ואסר לנו ההוצא' וטלטול בשבת חדא דלא שייך וציונו על המניעה דה"ל למימר ואסר לנו הוצאה מרשות לרשות בשבת כמו שמברכי' בחופה ואסר לנו הארוסות ומ"ש וציונו על העריות כבר כ' שם

הר"ן בזה ע"ש ועוד מ"ש דמברכינן על איסו' הוצאה בפרוטרוט טפי משארי מלאכות שבת שהכל נכלל בברכה שאנו מברכי' בקידוש ובתפל' מקדש השבת אע"כ לומר דהאי ברכה על מצות עירוב היא על מצות התיקון הגדול הלז להשמר מאיסור הוצאה אשר ממש א"א להזהר ממנו כמ"ש לעיל:

וברוך ה' אלקי ישראל אשר נתן בלב מלכים וסגני' ושרי' אשר עם ה' חוסים בצילם שנותנים רשות לשמור דתינו בכלל ובפרט לקבוע עירובין במבואותיה' אפי' במבואו' שגדולי מלכות דרים בהם אם צריכים להתיר טלטול לישראל נותני' רשות לתקן ומי לנו גדול מעירנו פרעסבורג מטרופלין דמדינתא וכמה פעמים המלך יר"ה ושריו וסגניו נעצרים פה וכעת הוא וועד המדינה וכל שרי המלוכה נאספי' ויש כאן במקום אחד שצריך תיקון צורת הפתח בשני קנים וקורה על גביהם ובמקום א' אצל המים יש תיקון אחר פס גבוה הכל לפי הצורך ואין מכלים דבר והדברי' מפורסמים וגלוים אין בו ספק ע"כ אין להאריך יותר ופשיט שמעלתו ידידי הרב נ"י ישתדל בכל עוז לתקן בני קהלתו וה' יתנהו לחן ולחסד בעיני האדון הגדול החסיד הפישאף נסיך עירו ויתן רשות להסיר מכשול ותקלה ובחסדו ירום הודו וכסא כבודו ואחתום בברכה א"נ דש"ת פ"ב נגהי ליום ה' י"ב טבת קפ"ז לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ק

שלום וכ"ט לרב טב ה"ה הרב המאה"ג החסיד ישר ונאמן חכם ככלכל והימן כש"ת מו"ה יוסף אבדק"ק יאנישהאז נ"י:

ע"ד מי שפגע בקן ואם יושבת על הבנים ביום ש"ק אי מחייב בשלוח אע"ג דמטלטל מוקצה תחלה נחקור במ"ש החו"י בתשובה אי מחוייב לשלח אפילו אינו רוצה לא באם ולא בבנים או דלמא אם ירצה ליקח הבנים הזהירה תורה לא תקח אם על הבנים אבל לא ירצה לא זה ולא זה יניחם במקומם וכ' מדקאמר חולין קל"ט ע"ב יכול ירדוף אחרי' בהרים ת"ל כי יקרא משמע מזה דמצוה עכ"פ לשלח אלא שאינו צריך לרדוף אחריו בהרים להמציא לו קן אבל לכשיקרה לפניו צריך לשלח עכ"פ אך מדאמרי' ק"מ ע"ב ב' סדרי בצים זעג"ז ופי' תוס' שנוטל התחתוני' ומניח האם על העליונים מוכח אם אינו רוצה ליקח הבנים אין צריך לשלח ע"כ יניח האם על הבנים העליונים ויקח לעצמו התחתונים אלו דברי חו"י ז"ל:

והנה רש"י בפירושו סתר עצמו כי בחולין קמ"א ע"ב ד"ה יציאת רובא כתב וז"ל דאם בא אדם ומצא את האם כשהיא מטילה ביצתה וכבר יצא רובא חייב לשלח עכ"ל מבואר דכל שבא ומצא אם רובצת חייב לשלח אפי' אינו רוצה בבנים וכן משמע קצת לשון

ש"ס עם יציאת רוב' הוא דאיחייב בשלוח משמע אגברא קאי שחייב במצות שלוח עכ"פ אמנם במס' ב"מ ק"ב ע"א פירש"י ד"ה מיציאת רובא ואם בא לתפוש קודם יציאתה חייב לשלח האם וליקח הבנים עכ"ל משמע להדי' אם אינו רוצה ליקח הביצה לא בעי לשלח ולשון ש"ס התם הכי דייקא דאמר עם יציאת רובא הוא דאיחייב"ה ל"ה בשלוח משמע דלא קאי אגברא אלא אהביצה דאיחייב"ה ל"ה בשלוח אמה מי שרוצה ליטלה:

עוד בחולין קמ"א ע"ב במאי משלחה ר"ה אומר ברגליה פירש"י אפילו תלש כנפיה רק רגליה שלימות ומשלחה ברגלי' די ורב יהוד' אמר באגפי' צריכים שיהי' כנפיה שלימים שתוכל לפרוח אמנם רמב"ם פירש ר"ה אמר ברגליה שצריך לתופשה ברגליה ולרב יהודה צריך לתופשה בכנפיה ולשלחה נמצא לרמב"ם אינו די אם מפריחה בהקשה על הקן שתפרח מאליה אלא צריך לתופשה ולשלחה וצ"ע שם בסוף העמוד זיל טרוף אקן דליתגבהו ולקננהי וכו' וקשה הא צריך לשלוח ביד דוקא וצריך לומר התם לא בעי לקיים מצות שלוח אלא לקנות פירי שובכו ויהי' מזומן ופטור מלשלח אלא משום שאסור לקנות הבני' בעוד שהאם רובצת עליהם ע"כ טרף אקן להגביה האם ולא שקיים בזה מצות שלוח אלא שיהי' מותר לקנות הבנים וכצ"ל לדעת הרמב"ם ואם כן מוכח דדעתו ז"ל דאין חיוב לשלח אם אינו רוצה ליקח הבנים:

ולכאורה יש ראי' ממשנתינו סוף חולין ומה מצוה קלה שהיא כאיסור אמר' תורה למען ייטב לך וכו' והשתא אי אמרת בשלמא שלא הטילה תורה חיוב לשלח אלא אם צריך לעופות וא"כ בשלוח האם ה"ל הפסד כאיסור שאינו יכול לזכות מן ההפקר כרצונו א"ש אבל אי הטילה תורה חיוב לכל הרואה קן ואין צריך לעופות כלל שיפנה מדרכו וישלח האם אם כן אפילו הפסד כאיסור ליכא שהרי אינו חפץ לא באם ולא בבני' ואי משום הפסד זמנו שצריך לבטל ממלאכתו ומהילוכו ולשלח אם כן מאי פסקא דאינו אלא כאיסור הלא אדהכי והכי בטיל משווקי' דכה"ג חשיב לי' חסרון כיס בפ' אלו מציאות ועמג"א ה' חנוכה סימן תרע"ב סקי"ב אע"כ שאינו צריך לשלח אם אינו רוצה בבנים:

ולכאורה משמע קצת דתלי' בפלוגתא דלר' יהוד' דס"ל שלח מעיקרא משמע א"כ עיקר מצוה הוא השילוח אפי' לא ירצה ליקח בנים אך למאי דקיי"ל כרבנן דשלח תשלח לא אתי אלא לאינתוקי לאו דלא יטול א"כ עיקר קרא אינו המ"ע אלא הלאו שאם בא לזכות בקן ציפור לא יטול האם על הבנים ואם עבר ונטל יש תקנה בשילוח ואין שום חיוב להדר אחריו ובזה נקל ליישב סתירות הנ"ל ואין להאריך:

ועיי' רמב"ן בנימוקי חומש שלו כ' ע"פי רמב"ם במורה נבוכים וכ"כ בס' החנוך להרא"ה בטעם המצוה ההיא שלא נתאכזר לעקור אם על בנים דאע"ג דאסור לומר על קן ציפור

יגיעו רחמיך והטעם שלא הגיעו רחמיו על בעלי חיים כל שהוא לצורך אדם דא"כ הי' אסור לשחוט בע"ח אך גזרות הן עלינו שלא נלמוד להתאכזר ונתקן מדותינו ע"ש והנה לפי טעם זה מבואר דאם אינו צריך לבנים לא מיבעי' דאינו מחוייב לשלח האם אלא אכזריו' נמי עבוד ובמקום שנלמוד שלא נתאכזר אדרבא נרגיל עצמנו באכזריות ולצער בעלי חיים על מגן לגרש האם מעל בניה וצער בע"ח דאורייתא אלא שכתב רמב"ן שלא הגיעו רחמיו על ב"ח אם הוא לצורך האדם אבל אם איננו לצורך אדם שאינו צריך לבנים אכזריו' היא זו לגרש האם מעל בנים:

ואע"ג שכתבתי לעיל דלר' יהודה דשלח מעיקרא משמע מצוה לשלח בכנ"ל י"ל ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ולטעמי' אזיל אבל לדינא נראה כנ"ל:

והנה בתשו' חכם צבי פשיטא לי' דאינו מחוייב ליקח הבנים אלא יכול לשלח גם שניהם האם והבנים והאי והבנים תקח לך אינו אלא כמו ששת ימים תעשה מלאכתך ומוכיח כן ממתני' אמר הריני נוטל האם ומשלח הבנים חייב ע"ש בביאור והרא"ה בס' החנוך מייתי מדברי חז"ל שהמקיי' מצות שלוח הקן זוכה לבנים דכתי' שלח תשלח את האם והבנים תקח לך למה לי' למכתב והבנים תקח לך אלא הכי קאמר אם תשלח אם תזכה ליקח לך לעצמו בנים הרי מבואר כחכם צבי שאין מצוה בלקיחת הבנים דאל"כ הרי צריך לכתוב והבנים תקח לך למצוה וקצת סתירה לדידי דלמא הכי קאמר קרא אם תרצה ליקח בנים תשלח האם ואם לאו לא תתאכזר על מגן ומנ"ל שזוכה לבנים וי"ל אכתי למה לי קרא אי להורו' נתן שאין המצוה כך להתאכזר פשיטא דרכי' דרכי נועם כתי' ולא יעלה על דעת שציוה אלקינו להתאכזר ואי לאסור עלינו בכל אם רובצת על בנים ואדם ברצון נפשו רוצה לגרש האם יהי' אסור אם לא יקח הבנים גם זה אינו אמת דכיון שיש לו שום חפץ בנפשו לגרש האם לעשות לעצמו נחת רוח לא אסרה תורה אלא שלא ציות' לעשות כן וא"כ יפה דרש בספרו שעי"ז יזכה לבנים:

אמנם בתשו' חו"י סיים טעם בשם ס' הזוהר בשילוח האם לעור' יילל' אימא עילאה על בניה אם כן מצוה להדר אחר קן כדי לעורר רחמי אימא עילאה על בניה ולפ"ז ליכא משום אכזריות דאפי' אם לצורך הנאת אדם לא הגיעו רחמי שמים על בע"ח מכ"ש לצורך מצוה אך ש"ס דילן ע"כ לא ס"ל הכי דהרי להנ"ל תינח בזמן שאין בהמ"ק קיים אך בזמן שבהמ"ק קיים כגון בימי דוד ושלמה דסיהרא קמה בשלימותיו ואם הבנים שמחה ומכ"ש לע"ל במהרה בימינו מאי איכא למימר ואם נדחוק בזה דמ"מ צריכא התעוררת לעילא א"כ ר"פ שילוח הקן דתנן בפני הבית ושלא בפני הבית ומסיק בש"ס שהוא שלא לצורך ע"ש וקשה הא צריכה רבא כנ"ל דהוה סד"א בפני הבית לא יצטרך לשלח קמ"ל

אע"כ ש"ס דילן לא ס"ל כזוהר הנ"ל וידוע היכי דפליגי הנגלה עם הנסתר אין לנו עסק בנסתרות והנגלות לנו ולבנינו:

ועכ"פ לטעמו של הזוהר בשבת וי"ט אסור לעורר יללה לעילא והס שלא להזכיר ולא לשמיט תנא או שום פוסק לומר בשבת וי"ט לא ינהוג מיהו לזה י"ל להרמב"ם דצריך לשלח בידו ולתופסה בכנפי' ולשלחה א"כ לא מיבעי' במחוסרת צידה דה"ל צידה גמורה ומכוון לתכלית המלאכה ההיא כי כך המצוה לצוד אותה בידיו ולשלחה אח"כ וכך היא מצותו ופשיטא בלי ספק שחייב חטאת אלא אפי' באינו מחוסר צידה מ"מ טלטול מוקצה איכא ואסור דאפי' לפקח גל לתקוע בשופר שתחתיו אסור ובשופר עצמו שהוא מוקצה או נולד אסור לתקוע ומתבטל מצות תקיעה לגמרי כמ"ש במג"א ס"ס תקפ"ו כ"ש הכא שיקיים המצוה בחול פשיטא שאסור ועמג"א סי' תמ"ו סק"ב אך לרש"י שיכול להפריח האם בלי נגיעת ידו ובלי איסור צידה ומוקצה הי' אפשר בשבת ולהזוהר הנ"ל אסור משום יללת אימא עילאה אלא שאין אתנו יודע עד מה ובמופלא ממני לא אדרוש:

עכ"פ היוצא מזה לנדון שלפנינו הפוגע בשבת בקן ציפור לא מיבעי' לטעמו של הזוהר לא יפרחנו שלא לעורר יללה לעילא אלא אפי' עפ"י הנגלה כיון שעפ"י אותו הטעם אינו מחוייב לחזור אחר מצוה זו כשאינו רוצה בבנים א"כ להרמב"ם שמצות שלוח ביד אסור בודאי ואפי' להפריח נ"ל דלא שפיר דמי כיון דלרמב"ם לא יי"ח מצוה נמצא התאכזר שלא לצורך והמתחסד בזה אין רוח חכמים נוחה הימנו ותל"מ ואחתום בברכה א"נ פ"ב נגהי ליום ו' עש"ק ט"ו טבת תקצ"ה לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קא

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג בתורה חרוץ ושנון בעל פיפיות עומד לתלפיות כש"ת מו"ה פייבל נ"י אבדק"ק פאקש יע"א:

גי"ה היום על עתה באתי שחפצו ורצונו לשנות מנהג קריאתינו בר"ח דהלוי דולג ומצא בחי' ש"ע של הגאון מו"ה אלי' ווילנא זצ"ל בש"ע א"ח סימן תכ"ג שיש לנהוג כבפי"ז ממס' סופרים שהשלישי דולג מעולת ונסכו ואת הכבש וביום השבת עולת שבת:

אעבור פ' דא ואתני' בפרק הקורא עומד (מגילה כ"א ע"ב) פ' ר"ח היכן קורי' אותה וכו' זו לא שמענו כיוצא בו שמענו וכו' עד הלכתא מאי הלכתא דולגי' ואמצעי דולגן פירש"י שאם לא ידלג הוא יהא צריך להתחיל בפרשה פחות מג' פסוקי' ואם יקרא שלשה מן השני' נמצא קורא את כולה עכ"ל מבואר דמפרש לי' אמעמדו' ולא אדר"ח ואמנם מפרש לי' אדר"ח וטעמי' דמעמדות הילכתא למשיחא דאע"ג דמצינו בש"ס כמה פעמים הילכתא כמו שמציין הגאון מו"ה אלי' ווילנא זצ"ל הנ"ל שם מ"מ שביק ר"ח

ונקיט הילכתא למעמדות למשיחא אע"פ אדר"ח קאי והלוי דולג ורמב"ן הקשה מה מרויחי' הא אי הוינן קוראי' כסדרן כהן ג' ולוי ג' ושלישי ב' פסוקי' הנותרי' עם פ' וביום השבת לא הי' אלא משום היוצאי' דמשו"ה אין משיירי' פחות מג"פ אכתי מה מועיל שדולג האיכא משום הנכנסים וע"כ משום דלא אפשר לא חיישינן לנכנסים ה"נ נקרא כסדרן ולא ניחוש ליוצאים משום דלא אפשר והילכתא דש"ס אמעמדות קאי ומ"מ העיד רשב"א דנהגי' כהר"ם והר"ן תי' בטוב דאע"ג דדולג ואין מתחילין ואין משיירי' טעם א' להם מ"מ אם הענין דחוק העמידו דבריהם שלא להתחיל ולא לשייר אלא נדלוג דהך דאין מתחילי' ואין משיירי' תקנה קבוע חק ולא יעבור ע"ש מילתא בטעמא:

והנה אשיטת הרמב"ן ק' א' מאי קאמר זו לא שמענו כיוצא בה שמעתי והלא איננו כיוצא בה דבמעמדו' דולג ובר"ח קורא כסדרן ומשייר פחות מג"פ ועוד צלע"ג מאי צ"ל ואמצעי דולגן הלא בהדי' שנינו בראשי' קורא בשנים ויהי רקיע בא' ואי ס"ד האחרון דולג והשני קורא ב' פסוקי' מבראשית וא' מויהי רקיע א"כ גם ויהי רקיע בשני' אע"כ אי הלכתא דולג ממילא אמצעי דולגן ולמה הי' צ"ל אמצעי דולג אע"כ אדר"ח קאי והוא ק' עצומה אהרמב"ן ז"ל.

ועתה זכינו לאור ס' על ש"ס ממו"ח הגאון מו"ה עקיבא איגר זצ"ל תמה אפירש"י הנ"ל דפידש דאם לא ידלג הוא יהא צריך להתחיל בפרשה פחות מג' פסוקים פי' ואיכא משום נכנסי' וק' אכתי מה הועיל בדלגו אכתי איכא משום נכנסי' והנה כבר תי' הר"ן לעיל אע"ג דחדא חששא היא בין בדלוג בין במתחילין או משיירי' מ"מ ניחא לחכמים בדלוג יותר מטעם הנ"ל שם ולק"מ:

אמנם עוד הקשה ז"ל מ"ט לא פירש"י בקיצור אי השלישי דולג נמצא הראשון שייר ב' פסוקים וגם השני שקורא ב' מבראשית ואחד מויהי רקיע שייר ג"כ ב' פסוקים ע"כ טוב יותר אמצעי דולג וק' גדולה היא עכנלע"ד דנהי דרש"י מפרש אמצעי דולג אמעמדות דלשון אמצעי משמע כן דאדר"ח ה"ל למימר שני דולג אע"כ אמעמדות קאי מ"מ ס"ל אי ס"ד טעמא משום חששא דאין משיירי' ב' פעמים משא"כ דולג אלא פ"א אם כך אין ללמוד מכאן לר"ח דאיכא למימר כרמב"ן לא נדלג כלל ונקרי כסדר ואם כן איך קאמר כיוצא בו שמעתי אע"כ הפשטן הלז לא אסיק אדעתי' דהרי היש אומרי' דהילכתא כוותי' לא הזכיר אלא מימרא דאמוראי והפשטן אפשטיות דברייתא קאי אמצעי דולג משום דאם האחרון דולג נמצא מתחיל בפחו' מג"פ ע"כ דולג האמצעי אע"ג דאכתי איכא משום הנכנסים מ"מ טוב יותר לדלג מלהתחיל או לשייר וכסברת הר"ן ומדנשמע כן ממילא נפשוט גם בדר"ח הלוי דולג אע"ג דאיכא משום נכנסי' ודלא כרמב"ן נמצא גם רש"י ס"ל

כהרי"ף: אלא הוא הגי' כרצונו כדרכו זצ"ל וראיתי מו"ה אלי' זצ"ל סופרים כמ"ש לפנינו רק שם בהלכה י"א יש שינוי:

השני קורא את הכבש א' ועשירית עולת והשלישי חוזר למעלה וקורא עולת ונסכו ואת הכבש מפני שאמרו אין קורי' בפ' פחות מג"פ וי"א אין משיירי' פחות מג"פ הלכה י"א משובשת לפנינו ולפי האגודה כצ"ל במה דברי' אמורי' בסופו של פרשה אבל בתחלה אינו יכול להתחיל ממנה פחות מג"פ ושוב כתב במס' סופרים שלפנינו ומכיון שהוא קורא ונסכו ואת הכבש וביום השבת נמצא השלישי שהוא קורא ד' פסוקים וא' קורא בשל ר"ח ובראשי חדשיכם כל הפסוקי' עכ"ל:

ועתה נבאר בעזה"י תחלה אמר דג' קוראים בפ' התמיד דוקא ולא וביום השבת כלל ונ"ל טעמו משום הנכנסים בתחלת ובראשי חדשיכם יסברו שלפניו לא קראו רק וביום השבת והיא ק' תוס' במגלה כ"ב ע"א ד"ה אין מתחילי' וכו' ע"כ יצמצמו ג' קוראים בפ' התמיד והשני משייר ב' פסוקים והשלישי מדלג ומאי טעמא מדלג כלל לפי שאין קורי' פחות מג' פסוקי' ומה שמשייר פחות מג' לא איכפת לת"ק וקאמר יש אומרי' אין משיירי' פי' ואין תקנה הנ"ל תקנה ולא הזכיר תקנה לזה כי מ"ס ס"ל עיקר כת"ק דמשיירי' וקאמר תו פי' הת"ק אומר במה דברים שאנו אומרים משיירי' פחות מג"פ בסוף הפרשה אבל בתחלת הפרשה אין מתחילי' פחות מג' ושוב אמר אם אירע שלא דילג וקרא רק מונסכו ואת הכבש יקרא עמו וביום השבת והאחרון ובראשי חדשיכם זו היא פי' מס' סופרים:

ולפ"ז ג' מחלוקות ת"ק דש"ס דילן ס"ל אין משיירי' אבל מתחילי' דמאן דעייל שאולי שייל ות"ק דמס' סופרי' ס"ל אין מתחילי' אבל משיירי' דלא שכיחי דנפקי ושבקי ס"ת וי"א דכאן ודכאן חיישי' לנכנסי' וליוצאים והילכתא כוותי' ולדדהו ע"כ הלוי מדלג כהרי"ף וכמנהג הרשב"א והר"ן וכל התפוצה והמשנה ידו על התחתונה הכ"ד החותם באהבה רבה פ"ב נגהי ליום עש"ק י"א טבת תקצ"ט לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קב

שלום וכ"ט לידידי הרב הגאון המופלג ומפורסם כמהו' שאול לאנדא נ"י אבדק"ק קראקא יע"א:

יקרתו הגיעני יום עש"ק העבר נידון מה שאירע בקהלתו בחדש כסליו נכסה הירח ויען כי בעו"ה חולי הקאלרא שלט שם בעת ההיא וכבר אירע כן בחדש כסליו שנת תקצ"א ג"כ בשליטת החולי ההיא ולא טוב הי' אחריתו אז ע"כ זחלו ורעדו ונצטערו הרבה בכיסוי הלבנה ובליל ט"ו אחר חצי כ"ט י"ב תשצ"ג נראית קצת והרבה אנשים התחילו לברך ברכת החדש ולא עלתה בידם כי חזרה ונתכסה בעבים ויען כי נצטערו ההמון

מאוד על סימנא מילתא וידוע כי הרופאים מזהירים מאוד בזמן המגפה בכלל ובפרט בחולי הנ"ל שלא יצטערו ולא יתנו על לב שום דאגה ע"כ התחכם פר"מ להשקיט לב הדואגים להורות להם כי עוד יש תקוה גם בליל ט"ז וכן היה בליל ט"ז בהיר הי' בשחקים וברכו כמה מאות ברכת החדש ושמחו שמחה גדולה ופרמכ"ת סמך עצמו עמ"ש בס' שיירי כה"ג לש"ע א"ח סי' תכ"ו שמצא כ' בשיטה א' לאחרון א' במס' סנהדרי' בשם ר' פרץ ורב המאירי שגם ט"ז בכלל הכשר ברכת הלבנה ואמנם בתשובת דבר שמואל סס"י רי"ו מסיים על זה וז"ל ולא נתברר לנו הטעם עכ"ל ונפשו היפה בשאלתו להודיעו דעתי הצעירה מה אומר בדבר זה:

נאמן עלינו הדיין שיירי כה"ג שכך מצא בשם ר' פרץ והמאירי אך טעמא לא ידע הגאון דבר שמואל ונחזי אנן הנה הב"י סס"י תכ"ו מייתי בשם בעל שערי אורה דאין לברך עד אחר ז' שלמים עפ"י סוד ה' וקבע כן בש"ע וכן נוהגין לדקדק היכי דאפשר אך הוא לכאורה נגד ש"ס פ' היו בודקי' אך בתשו' מ"ע סס"י ע"ח כ' דס"ל דלא פליגי אמוראי אלא מר ס"ל ר' יוחנן אתחלת' קאי שאין מתחילי' לברך עד ז' ומ"ס אסוף זמן קאי דאין לברך אלא עד ט"ז ושניהם אמת ולא פליגי אלא אהי קאי ר' יוחנן ודפח"ח אלא שם העלה דתחלת ליל ו' הוא זמן ברכה עד תחלת ליל ט"ז וכ"כ עוד במאכ"ח ח"א סס"י י"ט ע"ש ונ"ל טעמו משום דפשיטא לי' עד ט"ז ולא עד בכלל דהרי אחר חצי כ"ט י"ב תשצ"ג התחילה להיות חוסר והולך ואיך יברך וע"כ עד ולא עד ט"ז א"כ ה"ה עד ז' ולא ז' בכלל כצ"ל:

אלא שדבריו מאוד תמוהי' שכ' שם בטעם ז' ימי' וז"ל ועוד א"א לז' ימים בלא שבת כוונתו למ"ש במדרש מיום השמיני והלאה ירצה א"א לשמונה בלא שבת לקבל פני מטרוניתא תחלה וזה טעם מילה בשמיני ומייתי לי' בט"ז י"ד סי' רס"ה סקי"ג וס"ל להגאון מ"ע דה"ה והוא הטעם שאין לברך על חידושה של לבנה עד שיעבור עלי' שבת כן צ"ל וא"כ יליף מינה ומינה מה התם מיום השמיני והלאה ואם נולד ביום השבת אין מלין ביומו אעפ"י שיצא עליו שבת מ"מ כיון שלא הי' בכניס' המטרוניתא אין מלין עד שבת הבא ואם נולד ביום א' אין מלין בשבת הבא אעפ"י שיהי' בכניס' שבת מ"מ עדיין לא יצא עליו שבת וצ"ל דתלי' בכניס' ויציא' שב' דא"ל שיעבור עליו כ"ד שעות של שבת ז"א דהרי נולד בשבת סמוך ליציאת שבת מלין אותו בשחרית לשבת הבא אע"כ הקפיד' הוא בכניס' ויציא' דוקא זכור ושמור כידוע מ"מ מוכח מיני' ובי' כהרר יוסף גיקטלי' הנ"ל דבעי' ז' שלמים וא"כ מדאמרי' עד ז' וז' בכלל ה"ה עד ט"ז וט"ז בכלל ומקדשי' עד עבור יום ט"ז:

ואי משום דפוחת' והולכת י"ל הנה בתחל' התחדשה לא נדאי' בעליל תמני סרי שעי כמבואר בר"ה כ' ע"ב דאע"ג דלבני מערבא נראית אחר שש שעו' מ"מ להראו' בעליל לכל באי עולם אינה נרגש אודה עד י"ח שעות ולבני מערבא נמי היינו לעדי' המביטי' ומציצי' בין החרכי' להעיד וכמה פעמים אינה נראית להם ומעברי' החדש הואיל ולא באו העדי' והשתא ק"ו אם אורה אינה נראה עד אחר י"ח שעות כ"ש כשהיא מלאה ומאירה לכל עבר רק שמתחסר מעט מעט שלא יהי' נרגש החסרון עד אחר י"ח שעות לכל הפחו' וא"כ הי' יכול לברך לכל הפחות עד י"ח שעות אחר חצי כ"ט י"ב תשצ"ג שהוא כמו שש שעות ביום ט"ז ולפע"ד יש לסמוך ע"ז אפי' לכתחלה בשעת הדחק:

אך נ"ל עוד יותר כי היכי דאמרי' אחר ז' כבר נתבסמה וכמילוי פגימתה דמי וכמ"ש בתשו' מ"ע הנ"ל עד ז' נראית פגימתה וגנאי הוא לה אם כן לפ"ז הי' ראוי לומר כתחלתה כן סופה ועד ז' ימים האחרוני' שבחדש יכול לברך שאז הוה פגימה שלה כמו ז' ימי' הראשוני' והא דלא מברכי' אלא עד ט"ז היינו לפי מה שסיים תשו' מ"ע דימי ברכתה הם ט' מתחלת ז' עד תחל' ט"ז לדידי' ה"ל ט' ימים נגד ט' גלגלי' עד גלגל הירח ע"ש ולדידן מסוף ז' עד סוף יום ט"ז שהו' תחלת יום י"ז הם ט' ימים קבעו לברכה ומשום פחת וחסרון ליכא עדיין ובזה זכינו למצוא דעת קדושי' הר"פ והמאירי וא"כ בדיעבד שכבר הורה זקן מכ"ת אין מזחיחין אותו:

ועיי' ברכו' נ"ט הרואה חמה בתקופתה וכו' ובערוך ערך חמה ומייתי לי' בהגה' מיימו' פ"י מהל' ברכו' בשם הירושלמי דבימו' הגשמי' כשמתכס' החמ' ג' ימי' מעננ' כשמאיר' אח"כ מברכי' וא"כ פשיטא שהי' ראוי' לברך על הירח החדשה שלא נראה אורה החד' כלל שהי' מכוס' ושוב האירה הארץ מכבוד' אמאי לא נברך אפי' בסוף החדש ועכצ"ל מפני שאינו שמחה מפני מיעוט הלבנה וא"כ יש לדון קצת בנידון שלפנינו שהי' העם שמחי' לקראת בואה כי חושבי' זה לסי' טוב ואולי יש באמת רפואה למחלה בקבלת פניה דהוה כקבלת פני השכינה וכתי' באור פני מלך חיים כמ"ש רמב"ן ר"פ וירא ועכ"פ לא מסמנא מלת' טבא כשמתכסה שלא יכולי' לברך עלי' כעבד שבא למזוג כוס ושופך קיתון על פניו וככל אותות השמים דעכ"פ אית בהו סימנא אלא ישראל אל יחתו מהם כי הקב"ה מראה להם שישובו בתשובה ויבטלו גזירת המזל ובחי' תורה שלי אמרתי מ"ש השל"ה בפסוק השקיפה ממעון קדשך שמרמז הש"ק יפ"ה ועפ"י פשטו' הקרא אין המשך לכאן ואמרתי ספ"ב דסוכה אם החמה דומה לשק חצי רעב באי' לעול' ואמנ' ישראל לא יחתו מהמ' כי הקב"ה מראה להם השק מן השמים להודיעם שישובו ויתברכו והיינו השק יפה ממעון קדשך מן השמים השק שנראה ממעון קדשך הוא יפה שעי"ז

ברך את עמך וגו' וה"נ כן בכסוי הלבנה א"כ לא יועיל מה שמקדשי' אח"כ אם הוא חוץ לזמנו ומיגרע גרע שעי"ז לא ישובו אך יען בזמן המגפה שהצער מסוכן להם ומשו"ה אין גוזרין בו תענית כמ"ש מג"א סי' תקע"ו סק"ב וגדולה מזה ברמ"א י"ד ססי' שע"ד ומצינו שהיו חז"ל מסתירי' בפני ע"ה אפי' שהי' להם למכשול עון משום סכנה עיי' שבועות ט"ז ע"א בתוס' ד"ה אלא וכו' מכ"ש הכא השתא דאיכא למימר כהלכה הורה כנ"ל ולא יאונה לצדיק כל און לא תאונה אליו רעה ונגע לא יקרב באהלו ובאוהל בני קהלתו ה' ירחם על כל עמו וירפאם ויחלימם כחפץ אוהבי ה' וה' עמנו הכ"ד א"נ פ"ב כאור בוקר ליום א' זאת חנוכת המזבח תקצ"ז לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קג

שלום ושמחה וששון לי"נ הרב המופלא החרוץ ירא ה' מרבים כמו"ה מרדכי שלאנק נ"י בק"ק אמשטרדם:

יקרתו הגיעני ביום שמחה וששון ליהודים גם כי עדיין היום טרידנא טובא כנודע לר"מ מנהגי יקירי קהלתינו הבאים היום לקבל פנים מ"מ נפניתי להשיב שואלי דבר בעזה"י דאורחי רחיקא והשעה דחוקה קודם ר"ח ניסן הבע"ל והנה תוכן שאלתו ע"ד איש צדיקא נדבה רוחו אותו לישב בתענית כל יום ב' וה' לתיקון על קלות שנעשו לו כחמורו' האם רשאי להתענו' בימי ניסן הבע"ל דהרי המחבר בא"ח סימן תכ"ט מתיר בתענית יחיד שאין מזכירי' בציבור ויען נפשו חשקה מאוד להתענו' אולי יש להמציא היתר להתענו' גם בניסן דלא כהרמ"א:

מקור דין זה נובע ממס' סופרים דמייתי טא"ח סי' תכ"ט הנ"ל והרב"י הביא נוסחא דמחלק בין להזכיר בציבור ובין בצינעא נלאתי להעתיק הלשון יעיין בפנים וכתב הרב"י בש"ס משמע דמותר להתענות בניסן דלולי דאיתוקם תמידא וחגא דשבועות הי' מתעני' בו והשתא דבטלה מג"ת חזרו להתירן הראשון ומ"מ חשש הטור דינו של מ"ס באותן הימי' עצמן ולא אחר הפסח אלו דבריו הנה מה שחשש הטור למנהגינו שעפ"י מ"ס נגד הש"ס הוא פשוט שכן נוהגי' בכמה ענינים כמ"ש תוס' שלהי מס' מגלה סוף ד"ה ר"ח אב וכו' יע"ש ופ' מג"א סי' תר"ץ סקכ"א בשם מהרא"ש בביאורי סמ"ק דמנהג שהוא עפ"י פסיקתא או ספרי' חצונים וכו' (היינו מס' סופרים וכיוצא) זו היא שהמנהג עוקר הלכה נגד הש"ס יע"ש וא"כ יפה חשש טור להמנהג שבמס' סופרי' שנגד הש"ס:

אך לע"ד נ"ל די"ל שאין ש"ס מתנגד דהנה בודאי יש לעשות שמחה וזכר לימי וזמן חנוך בית משכן שכינת הי בישראל כמו שמצינו שלהי מס' תעני' על פסוק ביום חתונתו ושמח' לבו שהוא חנוך בהמ"ק שהיו יוצאות וחולו' בכרמי אע"ג שהי' שם גם יום קבלת

לוחו' שניו' מ"מ משמע כל טעם בפ"ע ראוי' לגרום שמחה ע"כ נלע"ד בזמן שבהמ"ק בית שני הי' קיים והיו עושים יום שמחה ביום חנוך בית שני ויום י"ב אדר הוא י"ט מג"ת וכו' חנוך מקדש הורדוס אז לא הי' צריכי' לשמוח בימי ניסן לזכר חנוך משכן הראשון אך בעו"ה משבטלה מג"ת עושים זכר למשכן הראשון התחלת השריית שכינה בישראל וא"ש ש"ס ומ"ס ולא פליגי:

והנה מ"ש הטור להקל אחר החג ואפילו למנהגנו שמחמרי' עד ר"ח אייר מ"מ רצה הב"ח להקל בתי"צ והמג"א כתב שהמיקל בתי"צ לא הפסיד והח"י כתב שנ"ל עיקר שלא להתענות יע"ש וכל זה גרם על שלא ידעו טעם מ"ס שהחמיר אפילו אחר החג רק שהמציאו בי' טעם מנפשי' הואיל ויצא רוב החדש בקדושה וא"כ ס"ל להגאוני' שלא להחמיר בימים הטפולים כמו בעיקר הימי' אבל זכינו לדבר ה' אמת בפי הגאון מו"ה אלעזר בראד בספרו מעשה רוקח ריש פסחי' והעתיקו ג"כ בס' ככר לאדן בפכ"ט ממס' סופרי' והנה אמת ונכון הדבר כי מעיקר הדין אוסר מ"ס להתענו' אחר החג מפני בהמ"ק שהתחנך בהם ויש לנו לעשות סי' שאנו מאמיני' ומצפים מתי אנחם ושמחי' אנו לקראת ביאת הזמן ההוא והמקיל בו חוששים עליו באינו מצפה או אינו שמח ע"כ מנהגנו ע"ד האמת בזה בלי ספק ואם אינם נביאי' בני נביאי' הם:

והנה דברי מ"ס צ"ע שכ' חוץ מתעני' בכורים משמע מזה דאפילו תעני' יחיד שלא בהזכרה בציבור נמי אסור ושוב כ' שהתלמידי' מתעני' מפני חורבן בהמ"ק וחילול ה' בצינעא אבל לא להזכיר בציבור משמע תעני' יחיד מותר וכמ"ש באמת הרב"י וצ"ע הלא תענית בכורים נמי תענית יחידים הוא כמ"ש מג"א רסי' ת"ע וכנלע"ד דמזה הוציא רמ"א בד"מ לפסוק דכל תענית יחיד אסור ולא התיר מס' סופרי' בצינעא אלא לתלמידי' המתעני' על חורבן בהמ"ק אע"ג דתענית חורבן בהמ"ק ואפי' ט"ב איננו בעצם על החורבן אלא תעני' של תשובה על עונות אבותינו שגרמו החורבן ועו"ה שהארכנו קצו כמ"ש רמב"ם רפ"ה מה' תענית מ"מ כיון שעל חורבן בהמ"ק מתענה נח לדחות מפניו י"ט של חנוך בהמ"ק העתיד להבנות ונהי שבציבור אין מזכירי' מ"מ בצינעא יתענו אבל שארי תעניתים אפי' ביחיד לא יתענה זולת תענית בכורים וצדקו דברי רמ"א וכיון שכן אין להרהר אחר מנהגנו שהוא עפ"י ותיקין שנהגו עפ"י מס' סופרי' ובני ישראל יוצאים ביד רמ"א ודין הימים האלו כימים האסורים מדבריה' כמ"ש ש"ך בי"ד סי' רט"ו ססקי"א יע"ש ע"כ יאכלו ענוים וישבעו דורשי אלקים ויחי לבבכם הנלענ"ד כתבתי פ"ב יום ד' ט"ו למוקפי' תקצ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קד

שלום וכ"ט לרב טב ה"ה המא"הג המופלג בתורה חרוץ ושנון כמו"ה יאקב נ"י אב"ד דק"ק נאדיש יע"א:

גי"ה ונפשו היפה בשאלתו ע"ד חטים הזרועים בקרקע יום או ימים קודם פסח שנוהגים למכרו לגוים בפסח משום חשש חימוץ ושכח א' ולא מכר וגדלה תבואתו ונסתפק עתה אי גדולי' מותרים או לא:

הנה תבואה שצמחה כ' ב"י סי' תנ"ד בשם הגה' מיי' פ"א בשם סמ"ק שהוא חמץ גמור ע"ש ועדותו נאמנה מאוד וא"כ אם עבר א' וזרע חטים שצמחו הו"ל ככל איסורי הנאה שאפ"י שזרעו כלה מ"מ גידולי' הראשונים אסורים משום דה"ל כמחליף איסורי הנאה דדמיו אסורי' ה"נ גידולי' הראשונים ויעיי' בר"ן נדרים נ"ז ע"א אע"ג דבחמץ י"ל נהי שהגידול התחיל בפסח בזמן איסורו מ"מ אחר הפסח חמץ מותר מן התורה ורבו גידולי' של היתר מה שגדל אחר הפסח רבו הרבה על עיקר מ"מ כיון דתחלת זריעתו הי' באיסור הו"ל כמחליף איסורי הנאה שדמיו אסורי' ודוקא בשביעי' שרבו גידולי שמיני' על עיקר של שביעי' מתירי' ומטעם שכ' רמב"ם פ"ד משמיטה ויובל הלכה כ"א ובראב"ד שם אבל לא בשארי איסורי הנאה אעפ"י שזרעו כלה מ"מ החליף איסורי הנאה בפסח עצמו ודמיו אסורי' ה"ה גידוליו:

ובאמת לענין בל יראה אפי' הי' כזית במקום אחד אפשר דלא עבר אם זרע חמץ בתחלת ימי פסח וידעי' שכלה זרעו בימים האחרונים טרם כלות הפסח דלא מיבעי' לרבנן דביעורו בכל דבר הרי נתבער וכלה ואבד מן העולם והיינו קבורתו דנהי דקבור' לא מהני בחמץ מ"מ הביעור מן העולם מהני אלא אפילו לר' יהודה דאין ביעורו אלא שרפה ונאמר אפילו תוך המועד לא ינותק לאו דלא יראה אלא בשרפה הא כ' הרע"ב סוף תמורה דכל הנשרפי' לא יקברו משום דחיישי' שמא ימצאם אדם ויהנה מהם וצ"ל לדבריו דשרפה לאו דוקא אלא שיעשו אפר או עפר וכל שנרקב שנתמקמק וכלה מן העולם נתקיים מצותו ולכאר זה הוא דעת תוס' בשבת כ"ה ע"א ד"ה כך אתה מצווה לשרוף וכו' א"כ מדאוריית' מדאיקרי קודש והקשני ת"ח א' איך אפשר לומר כן א"כ ה"ל נשרפים דלא יקברו וא"כ בשבת י"ז ע"ב דלמא משה' לי גבי' ואתי לידי תקלה ע"ש תיפוק לי' דמחויב לשרוף דוקא ולהרע"ב הנ"ל א"ש דהזריעה בדבר שזרעו כלה היינו שריפה אלא דחיישינן שמא יחפור בקרקע ויגלה הזרעי' ויכשל בהם ויראה אפילו בזרעים שירכי הך גזירה כמבואר במס' שבת מ"ה ע"א ובש"ע סימן ס"ב ע"ב ובמג"א סי' שי"א סקכ"א ואין כאן

מקומו מ"מ ניחא לי' למימר תקלה היותר שכיח שיכשל בהם טרם זמן זריעה ומיושב ק' הנ"ל ובחידושי ישבתי באופן אחר:

אלא דקשיא אהרע"ב הנ"ל מפסחים כ"ז ע"ב דיליף ר"י חמץ מנותר ולהנ"ל נותר גופי' מן התורה סגי בקבורה ולק"מ דודאי צ"ל דהנקברי' היינו דסגי בגניזה והנשרפי' היינו שצריך שיעשום אפר או עפר אחר שירקבו ויתמקמקו ועד אותו זמן לא נתקיים מצותו וא"כ בחמץ דכל שעה עובר בבל יראה צריך דוקא שרפה אפילו פירור והטלה לים לא מהני כי עד זמן שנרקב ונתמקמק עובר כל שעה אע"פי שלבסוף ינותק הלאו למפרע מכל מקום לכתחלה עובר כל שעה מן התורה אבל יראה כנ"ל לשיטה הנ"ל וא"כ אפילו לר' יהודה אם עבר וזרע חטים מצומחים וטרם כלות הפסח כבר כלה זרעים לא עבר בל יראה מ"מ נ"ל הגידולי' אסורי' שעכ"פ מאיסורי הנאה ואלו החליפם ומכרם לא' ואח"כ ביערו מן העולם מ"מ בשעת מעשה החליף אי' הנאה ודמי' אסורים וה"נ דכוותי':

אך כל זה להתלמד במקו' אחר אבל בנידון שלפנינו הרי כ' הרשב"א בתשו' סי' ע' ובתשו' המיוחסת ומביאו ב"י סי' תס"ז דאין לך אדם מפנה בורו משום דהוה ס"ס ספק יש בהם מחומצים ואת"ל יש בהם אינו אלא עיפוש ופיסול מאכילת כלב ע"ש והנה אנן קיי"ל הקלטה ב' שבתות כמ"ש נה"כ סי' רצ"ד וא"כ אם נזרעו סמוך לפסח ספק אם צמחו ונתחמצו ואת"ל צמחו הוא בוודאי עיפוש ופיסול מאכיל' כלב טפי טובא מחטין בקרקע הבור דהכא דרך זריעה וכליון הובאו שמה וקל וחומר מכופת שאור שיחדה לישיבה דלרשב"א בטלה מתורת אוכל ומעשה עץ שימש ואע"ג דאנן לא קיי"ל הכי אלא צריך לעשות מעשה ולטוח בטיט כמבואר בש"ע סימן תמ"ב סעי' ט' ונהי מנהג יפה הוא שמוכרים לגוים וזכור לטוב אבל להחמיר גם בגידוליהן דהרי אפילו גדלו באיסור בפסח מ"מ רוב גידוליה' אחר הפסח בהיתר וגם הוא לא זרע חמץ בזמן איסורו ובשגם להנ"ל אי צמחו בפסח נתעפשו ג"כ לשעה קלה ונתבער החמץ פשיטא שאין להחמיר כלל:

ומ"ש מענין המכירה הרי פשוט אם מכר כל מה שבתוכו עיי' מתני' ב"ב ס"ח ע"ב ועוד חצרו קונה לגוי כל המטלטלי' הציבורי' בתוכו ולא בעי' אגב אלא בשמוכר גם כל חמצו שיש לו במקום אחר אז צריך אגב אבל אם ציבורי' בתוכו חצרו קונה לו ודברי ש"ך רסי' ר"ב כבר הלכו בו נימושו' אין כאן מקומו מ"מ בנידון שלפנינו מכר שדהו עם כל מה שבתוכו וזה פשוט ואחתום בברכה א"נ פ"ב יום ה' י"ג שבט תקצ"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קה

אלף שלומים לי"נ תלמידי הרבני החרוץ המופלג כש"ת מה"ו וואלף ליב נ"י:

אשר שדר לן חורפא במה דנוגע לדינא במפקיד חמץ אצל חברו ולא ביערו הנפקד ולא מכרו המפקיד דס"ל למג"א סי' תמ"ג סק"ה דחייב לשלם להמפקיד כש"ח שיכול להציל ברועי' ומקלות ומ"מ כל זמן שהוא בעין אומר לו הרי שלך לפניך והנה כבר הלכו בו נימושו' בחק יעקב ובדברי השואל שם באורך כל הצורך יע"ש ומ"מ לא אמנע לברר ההלכה כיד הי הטובה עלי וממילא ימצא קצת תשובה על דבריו ובקצת מהם כיון יפה ואזכירם בשמו:

גרסי' בב"ק מ"ה ע"א בשור הנסקל משנגמר דינו החזירו שומר לבית בעליו אינו מוחזר ר' יעקב אומר מוחזר וקס"ד דפליגי אי אמרי' באי' הנאה הרי שלך לפניך ומסיק רבה דכ"ע אמרי' באי' הנא' הרי ש"ל והכא בגומרין דינו של שור שלא בפניו קמיפלגי דרבנן ס"ל אין גומרי' דינו אלא בפניו דא"ל אי מהדרנא נהלי' הוה מערקנא לי' לאגמא השתא אתפשתי' לתוראי בידא דלא יכילנא לאשתועי' דינא בהדי' ור"י ס"ל גומרי' וכו':

ויש כאן מקום עיון בר"פ שלוח הקן אמר רבינא עוף טהור שהרג הנפש פטור משלוח וכו' ומסיק דלא גמר דיני' ובעי' לאתויי לבי דינא ומקיים בי' ובערת הרע מקרבך ופירש"י מצוה על כל הפוגע בחייבי מיתה להביא לב"ד כדי לבער רשעי' מישראל ע"ש ופסקו רמב"ם ספ"ג מה' שחיטה וכן עוד שם לקמן ק"מ ע"א גבי ציפורי מצורע קודם גמר דינא ולמאי אי לשלוח הא בעי לאתויי לב"ד לקיומי בי' ובערת הרע ומסיק אלא לשחיטה ופירש"י דה"א היינו ביעור הרע ע"י שחיטה וקמ"ל קרא דמ"מ איסורא נינהי דבעי' לקיומי' בי' מצות סקילה בב"ד ממש כן צ"ל ע"ש וכבר עוררני תלמיד א' על דברת ה"ה פיו"ד מנזקי ממון הלכה ז' ושם הארכתי ואין כאן מקומו מ"מ מבואר דמצוה על כל אדם מישראל למסרו לב"ד לקיים בי' ובערת וא"כ כיון דחזינן לר יעקב דגומרי' דינו שלא בפניו לא מתחיי' מטעם נגיחה הראשונה שלא שמרו כראוי עלזה לא מתחייב וא"כ לת"ק אמאי מחייב על שהתפיסו לב"ר הא מצוה על כל אדם להבי' לב"ד ומה בין זה לחמץ בתוך המועד בב"ק צ"ח ע"ב דרבה בעצמו אמר שם דפטור דכ"ע מצווים לבערו וה"נ דכוותי' וצ"ע לכאורה:

והנלע"ד דע"כ לא אמרי' בר"פ שלוח הקן דכל אדם מצווי' לאתויי בי' דינא אלא בעוף הפקר שאין לו בעלים והה"נ חמץ בפסח שאינו ברשותו של שום אדם וכ"ע מצווין עליו לבערו אבל שור שיש לו בעלים וקודם גמר דין דממונו של בעלים הוא אין אדם מחוייב ולא רשאי לעשות בו מעשה כ"א למוסרו לבעליו ועליהם המצוה מוטל כמבואר בב"ק צ"א ע"ב שורי הרגת ומוקי לי' בשור העומד להריגה דא"ל אנא בעינא למיעבד מצוה אלא משום הפסד מצוה בעלמא לא הי' מתחייב אלא עשרה זהו' משרה קאמר עריקנא

לי' לאגמא דלא עליך הדבר מוטל להביא לב"ד כ"א למסרו לבעליו והם אם לא ירצו לעשות מצוה יניחוהו למיערק לאגמ' משו"ה חייב לשלם דומה למ"ש סמ"ע סי' ע"ב סקק"ט ובש"ך שם ס"ק קנ"ב דחייב לשלם וה"נ דכוותי' והא דבחולין ק"מ ע"א דמיירי בציפורי מצורע שיש לו בעלים ואפילו הכא פשיטא ליה דלא בעי שלוח היינו משום דעכ"פ איסורא עבדי בעלים במה שאינם מביאים לב"ד ועוד א"א לשלחו למדבר דמיד שנותנו ליד הכהן הוא מחוייב להביאו לב"ד כן צ"ל ובדברים אלו י"ל מ"ש מעלתו בשם ס' בגדי כהונה לפי מה דאמרי' בב"ק ע"א ע"ב ור"מ ס"ל כר' יעקב א"כ איך הוה בעי' למימר בגטין נ"ג ע"ב לימא כתנאי דר"מ ס"ל היזק שאינו ניכר שמי' היזק הא ס"ל כר' יעקב דאמרי' באי' הנאה הרי שלך לפניך ואם כי קו' זו אינה צריכה לפנים דה"נ דהו"מ למימר ולטעמיך ואין לבנות יסוד ובנין על קו' כיוצא באלו מ"מ הכא השתא אית לן למימר בהרווחא דאין הכרח לומר דר"מ ס"ל הרי ש"ל אלא אפי' כבר נסקל בב"ד נמי פטור השומר משום דעשה כמצותו כנ"ל דהרי להב"ח ח"מ סס"י ע"ב דמייתי לי' ש"ך ס"ק קנ"ב הנ"ל דס"ל לרבנו מאיר דפטור לשלם כיון שעשה מצוה ונהי דהש"ך פליג דבין לר"מ ובין להר"מ חייב לשלם מ"מ הכא הוי הש"ס מצי למימר דרבי מאיר הכי ס"ל כסברת הב"ח והני מילי היכי שנעשה מצותו אבל השתא שבא גנב וטבחו ומכ"ש בלא טבחו אלא מכרו צריך השומר לשלם לבעלים וצריך הגנב לשלם ד' וה' לשומר והא דלא אמר הש"ס דר' יעקב ורבנן כ"ע ס"ל לא אמרי' הרי ש"ל והכא בהנ"ל פליגי דר' יעקב ס"ל כיון דמצוה למוסרו ליד ב"ד לא מחייב ורבנן ס"ל כמ"ש לעיל דעכ"פ יש לו להחזירו לבעלים י"ל דלא הו"מ למימר הכי מתרי טעמא חדא דאס"ד טעמי' דר' יעקב כנ"ל א"כ כבר סקלוהו ב"ד נמי יפטור השומר דעביד מצוותו כמו חמץ ששורפו ואמאי אמר אם החזירו מוחזר אפי' לא החזירו כלל וכן במתני' ב"ק צ"ו ע"ב שור היוצא ליסקל ומשמע דוקא היוצא ליסקל אבל אם כבר ניסקל לא ואמאי הא עביד כמצותו ועוד אי ס"ד כ"ע ס"ל לא אמרי' הרי ש"ל א"כ פשיטא דתיקשי מחמץ בפסח וע"כ היה צריך לשנוי' דכ"ע אומרי' הרי ש"ל ובגומרי' דינו וכו' פליגי וכאשר יבואר בעזה"י אבל בגיטין להך ס"ד דהוה בעי למימר ר"מ ס"ל היזק שא"נ שמי' היזק לא הו"מ למימר ולטעמיך טבח שור הנסקל אמאי משלם ד"וה לא דידי' קטבח דשפיר י"ל דגנב משומר וטבחו ושומר הי' פטר נפשי' אפי' נסקל משום שנעשה מצותו אבל לא כי טבחו גנב דבעי' שיעשה מצוותו ממש כדמוכח בחולין ק"מ ע"א הנ"ל דמימעט אפי' השוחטה מטהורו' ולא אסורו' משום דבשחיטה לא מקיים ובערת הרע מקרבך אבל לעולם למסקנא דגטין דר"מ נמי ס"ל לא שמי' היזק ניחא ליה לרבא בב"ק ע"א ע"ב למימר ר"מ ס"ל כר' יעקב

ממש והשתא לכולי עלמא לא פטר שומר נפשי' בקיום מצות סקילה דהי' לו להחזירו לבעלים והם יעשו כרצונם וכמ"ש לעיל והנה בהא דאיתפסתי' לב"ד פליגי בפירושו רש"י ס"ל דלעולם הוה היזק שאינו ניכר ומ"מ נהי דגם שומר פטור מהיזק שאינו ניכר דמשו"ה פטור אפשיעה דנגיחה מ"מ אי התפיסו בידים לא שמי' השבה ולא דמי למזיק דפטור אפי' מטמא ומדמע בידי' מ"מ שומר וגזלן דבעי' למיעבד השבה נהי אי אתי' ממילא ההיזק שאינו ניכר הוה שמי' השבה אם הזיקו בידים לא שמי' השבה זה הוא שיטת רש"י והתוס' ס"ל דאפי' לא אתפסי' בידים לב"ד נמי מה שע"י פשיעתו נפל ליד ב"ד היינו היזק ניכר כי מה שהוא לפנינו ביד ב"ד היינו ניכר כמו שהיה בא ליד גזלן ע"י פשיעתו והי' מראהו לבעלים ביד הגזלן והי' אומר הש"ל לא אמר כלום דבמה שיד הגזלן שולט בו ניכר הזיקא וה"נ יד ב"ד ופשוט מאוד הה"נ אם נגח והמית בפשיעתו בפני ב"ד ותפסוהו מיד באופן שהיה השומר אנוס בתפיסת ב"ד מ"מ מחייב על פשיעת הנגיחה דכיון דעי"ז נפל ליד ב"ד הו"ל היזק ניכר בשלמא אי לא המית בפני ב"ד ולא תפסוהו מיד והי' זמן להעריקו לאגמא אז אין החיוב על הנגיחה הראשונה דזה הוה אינו ניכר ומה שנפל אח"כ ליד ב"ד מילתא אחריתי היא אבל כשנגח ומיד תפסוהו ב"ד אפי' הוה אנוס על התפיס' מ"מ מיחייב על פשיעת הנגיחה דהשתא ה"ל היזק ניכר מה שנפל ליד ב"ד עי"ז ופשוט מאוד דמשו"ה לא הוה מצי רבא בב"ק ע"א ע"ב לאוקמי ר"מ כהלכתא כרבנן דר' יעקב ובשפשע בנגיחה ונאנס בתפיסת ב"ד וכן הקשה מעלתו ולק"מ כנ"ל דכיון דע"כ מיירי דפשע בנגיחה דאל"כ לא מיחייב שומר להחזיר לבעלים כלל וממילא חייב על התפסת ב"ד אפילו באונס משום דהוה היזק ניכר וכנ"ל:

והנה בין לרש"י ובין להתוס' משמע אין הבעלים בעיר ולא הו"מ לאהדורי לבעלים והם יעריקהו לאגמא אין עליו חיוב להעריקו לאגמא וא"כ משמע דלא כמג"א סי' תמ"ג סק"ה הנ"ל דמחייב השומר על שלא מכר החמץ אלא מוכח לכאורה כחק יעקב כיון דאיננו מחק חיוב השומר אלא מטעם משיב אבידה אין לחייבו אם לא השיב אבידה וכן מוכח לכאורה מראב"ד שבשיטה מקובצת שהקשה לפי שטתו לרבי יעקב ה"ל עכ"פ לשוחטו קודם שנגמר דינו ותי' אין אדם רשאי לשחוט מה שאינו שלו ע"ש וקשה מה לי מכירת החמץ מה לי שחיטת השור לעולם ה"ל כשומר שיכול להציל ברועי' ומקלות ולא הציל ולחייבו אע"כ כחק יעקב כיון דלא הוה אלא כמשיב אבידה לא מתחייב לשלם ודלא כמג"א:

אבל באמת הסברא תמוה הא שפיר קאמר מג"א ודברי חק יעקב אין להם שחר במ"כ דמה דאמרי' דמכירת חמץ הוה כמשיב אבידה היינו משום דאין אדם רשאי למכור את

של חברו דרוצה אדם בקב שלו אי לאו משום דהוה כמשיב אבידה עיי' ב"מ ל"ח ע"א ופסחים י"ג ע"א והשתא דרשאי למוכרן מפני שהוא כמשיב אבידה ממילא שוב חייב למוכרן ואי לא מוכרן ה"ל פשיעה כיון שלא קדם ברועי' ומקלות ודברי מג"א נכונים מסברא ומה דקשי' מסוגי' דב"ק ומדברי ראב"ד שכתבתי י"ל הכא שאני כיון דמצוה על כל אדם לבער הרע מקרבנו איך נאשימו על שלא העריקו לאגמא בשלמא כשיכול למוסרו לבעלים והם יעשו בשלהם כמצותו ה"ל פשיעה דה"ל להחזירו לבעליו אבל אי אין הבעלים בעיר לא הוה פשיעה במה שלא הניחו למיערק לאגמא וכן י"ל מ"ש ראב"ד שאינו רשאי לשחוט מה שאינו שלו פי' אפי' נימא בשחיטה מיקיים ובערת הרע מ"מ אינו רשאי לשוחטו כי הבעלי' ישחטוהו כמו דאמרי' שורי הרגת בשור העומד להריגה בב"ק צ"א ע"ב הנ"ל ולעולם דינו של מג"א אמת נכון לפע"ד:

ועיי' בש"ך ח"מ סס"י רצ"ד סק"ח דמסיים וז"ל שצריך כיון שאינו מפסיד כלום אלא שטורח להוציא מידו ועיי' לשון רש"י ב"ק ק"ח ע"ב ד"ה עושה עמו דין ישלם דמצוה עליו לחזור אחר אבידה עכ"ל ונראה אפילו לפי מה שהעלה הש"ך הנ"ל דאם טרח ולא פעל שלא הי' יכול להוציא מיד הגנב צריכים הבעלים להחזיר לו מה ששילם להם ועוד להרמב"ם דפליג על רש"י כמ"ש סמ"ע שם י"ל היינו בנאנס אבל היכי דפשע ולא הציל פקדונו בודאי חייב לשלם לכ"ע וכמג"א:

והנה בב"ק צ"ח ע"ב מאן תנא אומרי' באי' הנאה הרי ש"ל וכו' כתב בשיטה מקובצת בשם הרמ"ה מדפריך משומר אגזלן ש"מ אין חילוק ביניהם וכל שגזלן יכול לומר הש"ל יכול נמי השומר לומר כן ע"ש והנה מדברים אלו למדנו שעכ"פ סברא הי' לחלק ביניהם כמ"ש תו' ב"ק נ"ו ע"ב וכמ"ש מהרש"ל ביש"ש פ"ט דב"ק סי' כ' לדעת הרמב"ם דפסק פ"ג מגזילה ואבידה כסתם מתני' בשור היוצא להסקל דגזלן אומר הרי ש"ל ובשומר פסק כת"ק דר' יעקב וכמ"ש לח"מ שם אע"כ מחלק בין שומר לגזלן ולהשמר מסברא זו כ' הרמ"ה דמדמי הש"ס להדדי ש"מ דליתא להאי סברא:

והנה אין כוונת הרמ"ח מהתחלת הסוגי' משום די"ל במאי דלא אסיק ר"ח אדעתי' הך סברא דאמר לי' אתפסתי' לתורא וכו' והוה רק החיוב על הפשיעה הראשונה שנגח ובזה בודאי איך לחלק בין גזלן לשומר ויפה אר"ח ר' יעקב היא אך לבתר דמסיק דאתפסתי' לב"ד והיינו שפשע בשמירה ובודאי יש סברא לחלק כמו שהסביר מהרש"ל דגזלן אין עליו חיובאלא על תחלת גזילתו וכל שלא נשתנה בשינוי הניכר הרי מחזירו לו כעין שגזל ואעפ"י שנשתנה בהיזק ניכר ע"י פשיעותא שתפסו ב"ד זה אינו כלום כי הוא לא קיבל עליו שמירת הדבר ההוא אשר ע"נ אע"ג דתפיסת הב"ד הוה כמו היזק ניכר מ"מ

איננו מפסיד בידים אלא פשיעה בשמירה והוא לא קיבל שמירה משא"כ שומר דאע"ג שעיקר חיובו בא לו ע"י הפשיעה הראשונה שנגח מ"מ לא כלתה שמירתו ועדיין שומר על הפקדון ודוקא נגנב באונס מספקא להש"ס ב"ק ק"ח ע"ב אי כלתה שמירתו או לא אבל בפשע בודאי לא כלתה שמירתו ומיחייב על הפשיעה שני' דלא הצילו מיד ב"ד וזה הוא היזק ניכר ומרויחי' בזה דתיתי מתני' ככולי עלמא דהרי כל עצמו של רבה לא פליג על ר"ח אלא כי היכי דלא נימא מתני' ר' יעקב היא ולא רבנן דמה דאמרינן וא"כ ליפלגי בחמץ בפסח איננו עיקר דאין זה קו' ומשו"ה פרש"י לעיל מ"ח ע"א לפלגי בחמץ אברייתא דלקמן סמוך ורש"י גריס שם רבינא כמ"ש שיטה מקובצת ורבינא שפיר ידע הך ברייתא ולא ניחא לרש"י לפרש דקשי' לי' ליפלגו אחמץ דמתני' ולרש"י בדף צ"ח ע"ב סתמא דתלמודא נקיט לישנא דרבינא דלעיל מ"ח ע"א ליפלגו בחמץ דאיהו ידע מברייתא אבל עיקר טעמי' דרבה משום דלא ניחא לי' לאוקמא כר' יעקב וע"כ המציא לחדש פלוגתא חדשה דפליגי בגומרי' דינו של שור וכו' ואי ס"ד אכתי סיפא דשור היוצא ליסקל לא אתי' אלא כר' יעקב א"כ מה לו לדחוק לימא דפליגי באומרי' הרי ש"ל וכר"ח אע"כ רבה מרויח בזה דתיתי מתני' ככ"ע בין רישא ובין סיפא ושאני לן בין שומר לגזלן זה נלפע"ד כונת הישׁ"ש בדעת הרמב"ם ולחנם השיג עליו הש"ך סי' שס"ג סק"ז בזה ולע"ד גם מהרמ"ה לא נעלם זה דלק"מ מרישא דסוגי' אדרבא משמע כהרמב"ם אך עיקר השגתו מסיפי' דשמעתין דמייתי בריתא דמחלק בין שור לחמץ ונהי דשפיר הוה סייעתא לעיקר סברת רבה דיש לחלק בין שור לחמץ מ"מ עיקר הדין קשה במאי פליגי מתניתין ובריייתא דמתני' ס"ל בגזלן גם בשור אומר לו הש"ל ובריייתא ס"ל גם בגזלן יש לחלק בין שור לחמץ זה הוא כוונת רמ"ה וגם ש"ך בסוף דבריו הקשה ק' זו:

מיהו י"ל בפשיטות דהא מבואר בתוס' דאי שינוי קונה קנאו הגזלן בשינוי ותו לא מצי למימר הרי שלך לפניך הרי נשתנה ואינו של בעלים וצריך לשלם כעין שגזל וצריכים לומר לפ"ז לסברת הרמב"ם הנ"ל דבשור דאתפסתי' בב"ד כיון דאין על הגזלן חיוב השמירה א"כ הפשיעה לא הוה מעשה בידי' והוה שינוי דאתי' ממילא וגם הוה שינוי גרוע טפי משור ונעשה איל ע"כ לא קנאו הגזלן ע"י שינוי גרוע כזו דאתי' ממילא כצ"ל בדעת רמב"ם והנה בכל אלו השינויים איכא פלוגתא דתנאי טובא ועיי' ב"ק ר"פ הגוזל עצים ושם ס"ה ע"ב ואתי' ברייתא כהנך תנאי ולא אתי' ש"ס לאוכחי מברייתי' אלא דאיכא לאיפלוגי בין שור לחמץ אבל בהא דלברייתא גזלן ושומר שוי' ולמתני' יש לחלק ביניהם זה תלי' בשינוי גרוע הבא מאליו אי קונה או לא ומהא לא מיירי ש"ס גם מ"ש מעלתו בזה דברייתא איכא לאוקמי' בגזל ונשבע יפה כ' וראוי לאומרו דאע"ג דתני בהאי

ברייתא חמץ מ"מ הא לרמב"ם קיימי' ולהיש"ש פ"ט דב"ק סי' מ"ה ס"ל לרמב"ם דאפילו בגזל ונשבע אומר בחמץ הש"ל דלא כהרא"ש יע"ש:

ומעתה נבוא על דברי מג"א סי' תמ"ג הנ"ל מי שהפקיד חמצו אצל חברו ופשע הנפקד ולא מכרו בשעה ה' כבר נתבאר לעיל דשפיר הוה פשיעה דהו"ל להקדים ברועי' ומקלות ולא קידם דה"ל פושע ומ"ש מג"א אע"ג דה"ל להמפקיד למוכרו במקום שהוא שם מ"מ כיון דהנפקד אין לו לסמוך על זה ה"ל פושע והרב מו"ה שלום פיורדא דיין דפה ק"ק הראה לי מקום לדין זה בב"ק למ"ד ע"א ובתוס' ד"ה חייב ובראש"ש שם דחזינן דאע"ג דבעל הכותל פשע במה שלא בדק כותלו בשעה שסתר כותלו דלמא הצניע שום אדם קוצו כשהיתה בריאה ופשע ולא בדק מ"מ חייב המצניע כיון שלא הי' לו לסמוך על זה שיבדוק זה כותלו או דלמא תפול מאלי' אע"ג דהשתא פשע בעל הכותל מ"מ חייב המצניע וה"נ כיון שאין להנפקד לסמוך על המפקיד דלמא ישכח או לא ימצא מי שיקחנו ממנו חייב הנפקד:

ולכאורה יש להשיב על ראי' זו דבב"ק למ"ד ע"א הנ"ל נמי נהי אי הוזקו אחרי' בקוצים וזכוכי' מחייב המצניע מפני שהוא הפושע הראשון וכמ"ש הרא"ש שם אבל אי הוזק בהם בעל הכותל בעצמו אחר שסתר הכותל נ"ל פשוט דלא מיחייב המצניע לשלם לבעל הכותל הזיקו שהרי הוא פשע במה שלא בדק בכותל ואם כן ה"נ אמאי ישלם הנפקד להמפקיד עצמו שגם הוא פשע במה שלא מכר החמץ ע"כ אין ראיה ברורה משם ומ"מ נ"ל הדין אמת דבשלמא התם לא מסר בעל הכותל שמירת נזקיו להמצניע ומה לו עמו משא"כ הכא שמסר שמירת חמצו להנפקד וסמך עליו שהרי מסרו לבן דעת ע"כ חייב לשלם לו אם פשע:

והשתא אחר שפשע ולא מכרו ואם עשה כמצותו וביערו הרי חייב לשלם לבעלים דאין לך היזק ניכר גדול ממה שביערו וגרע משומר שלא שמר השור ונגח בפני ב"ד ותפסוהו וגמרו דינו דה"ל היזק ניכר אע"ג דתפיסת הב"ד הי' באונס מ"מ נגיחת השור הוה פשיעה ועי"ז נעשה היזק ניכר וה"נ מניעת המכירה הוה פשיעה והביעור הוה היזק ניכר וחייב לשלם:

ואמנם אם עבר ולא ביערו אומר לו אחר פסח הרי שלך לפניך ואין צריך שיחזירנו לבעליו ממש ויאמר להם כן דז"א דכיון דלא כלתה שמירתו של שומר שהרי פשע וא"כ לעולם ידו כיד בעה"ב ואחר הפסח ממילא הרי שלו לפניו בבית השומר שידו כידו הא למה זה דומה לשומר שאבד בפשיעה ונתחייב להשיב לבעלים וטרח והחזיר האבידה לידו שיוצא בזה ידי השבה לבעלים ונפקא מיני' אי אח"כ נגנב באונס פטור דפשיעה

ראשונה כבר עברה למאי דתחלתו בפשיעה וסופו באונס שאינו דמיו ה"נ דכוותי' ולא דמי לשור שנגמר דינו בבית שומר דהתם אמרו לי' אי הוה מהדרת ליד בעלים ממש הוה מעריקנא לי' משא"כ בחמץ מה לי שומר מה לי בעלי' נמצא מיד אחר הפסח שאין חיוב על כל ישראל לבערו ה"ל כמושב ליד בעלים ואי נגנב אח"כ אפילו בפשיעה פטור השומר דא"ל עפרא בעלמא הוא כדאי' בב"ק ק"ה ע"ב ומג"א לא מיירי מזה כלל אבל האמת כמ"ש כנלע"ד נכון לדינא בעזה"י הכ"ד פ"ב יום א' כ"ף כסלו תקפ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קו

שלום וכ"ט לה"ה ידידי הרב המא"הג המופלג מו"ה יאקב נ"י אב"ד דק"ק נאדיש יע"א:

גי"ה הגיעני ע"ד עבריין א' שהערים כאלו מכר חמצו לנכרי ועבר עליו הפסח לא אאריך בתרמיותיו הנה איך יעלה על הדעת ששטר החתום מן הלוקח ולא מן המוכר והשטר עצמו נשאר ביד המוכר וכתוב בו שנתן דראן געלד כ' צ"ל ושניהם מודים שלא נתן מאומה אך הישראל אמר לו שימכור יי"ש בפסח ולאחר הפסח ישלם לו שכר טרחתו ג' זהובי' הנה אפי' השטר נכתב כדינו שמכר חמצו אגב קרקע צריך שיחתום המוכר ושימסור השטר ליד הלוקח והמוכר מודה שקיבל דראן געלד והודאתו מהני אפשר וקנה הלוקח במסירת השטר לידו ולמ"ד כסף קונה וס"ל נמי אודיתא מהני בדאורייתא א"כ יקנה החמץ בכסף ע"י אודיתא שהמוכר כ' שקיבל וחתם עצמו וא"נ הי' הקונה נותן ח"כ בחתימת ידו אני חייב ליתן כך וכך אפשר ח"כ כזה מהני ככסף כמבואר בש"ע א"ע סי' כ"ט אבל הכא בשטר כ' הלוקח שנתן ולא שיתן והמוכר לא חתם בהודאתו שקיבל איך יעלה על דעת אדם ישר שיהי' שטר זה יותר מחספא בעלמא ומאחר ששוב שניהם מודים שבעל פה שכרו לפועל למכור יי"ש שלו וישלם שכר פעולתו ג' זהובי' היש לך רשע ערום גדול מזה.

ע"כ אי הי' החמץ בעין הי' אסו' בהנאה ומעלתו כ' שאין ממנו בעולם מ"מ דמיו שקיבל אסור לו אע"ג דמג"א נראה כמסתפק קצת בדבר בסי' תמ"ג ופר"ח החלי' להתיר לא ראו בסמ"ע וש"ך סי' רל"ד ולא שבקינין פשיטותא דדהו מפני ספיקתו של מג"א ומדלא הביאום משמע שנעלם ממנו לפי שעה ויוציא הדמים מתחת ידו ויכולי' לפרנס מהם בניו ומשפחתו ולא הסמוכי' על שולחנו וזה מקנסא דר"ש דקנסא קניס אך אם יראו הממונים לקונסו קצת בממונו לצדקה וכדומה למען יוסרו יעשו:

ושפחתו שמכרה בביתו בפסח שמרי שכר וגם מאותן שמרים שעבר עליה' הפסח נעשה יי"ש הנה מג"א סס"י תמ"ז מייתי דברי מהרמ"ל סי' קכ"א דדבר המעמיד הוה כבעינא

ואסור היי"ש בהנאה אמנם זה ימים לא כבירים כ' לי הרב הגאון מהר"מ א"ש אב"ד דק"ק אונגוואהר דהרי כל עצמו המחמיר בדבר המעמיד הוא הראב"ן דמייתי מג"א סי' תמ"ז והוא בראב"ן דף ע"ב ע"א ושם לפני זה כ' הראב"ן בפי' הש"ס פסחים ל"א ע"א דאר"נ כד נפקא יומא דפסחא זילו זבינו חמירא דבני חילא פי' שישראלי' אפו מיד אחר הפסח לבני חילא ולא הי' להם להחמיץ אלא בשאור שבביתם ועברו עליו בל יראה ואפ"ה כיון דעירבום לנכרי מותר לנו לזבון מהם דע"י תערובת לא קניס ר"ש אלו דבריו ולכאורה סתר עצמו דהרי מיד באותו עמוד כ' אותו מעשה דשמרי דבש דמייתי מג"א סי' תמ"ב בשמו אע"כ צ"ל נהי דהוה כבעין דלא בטיל מ"מ לענין קנסא דר"ש לא קניס אלא בעינא ממש אבל כל שנתערב לא קניס ומהרמ"ל שהחמיר אפשר ס"ל כהטור סי' תמ"ז דגם אחר הפסח בעי' ס' ודבר המעמיד לא בטיל בס' אבל למאי דקיי"ל דע"י עירוב ר"ש לא קניס א"כ גם הנתחמץ בשמרים מותר אלו דברי הרב הנ"ל אלי כתוב:

ואעפ"י שדברי פח"ח אינני מסכים עמו לדינא דהא דר"ש לא קניס ע"י תערובות משום דדי לו במאי דקנסו בעיני' שלא נתקיימה מחשבתו של העבריין ובשאור ושמרים שכל עצמן אינן עשויין אלא לערבם א"כ הרי נתקיימה מחשבתו ולמה לא קנסנהו אך כבר כתבתי בגליון מג"א שלי דיש ליישב דהראב"ן תלה שהישראלי' ההמה החמיצו בשאור וקדמו וסלקוהו ולא נתחמץ אלא בריחא כמ"ש הג"א דמתחמץ בריח וכדאמרי' בש"ס בשקדם וסלקו וער"פ כל המנחו' ובהא לא קניס ר"ש דעכ"פ לא נתקיימה מחשבתו דאם יתחמץ בגופו שנשאר השאור גופי' בתוכו והשמרים אסור המתחמץ ונתקיימה דברי הראב"ן ודברי מהרמ"ל וא"כ לכאורה היי"ש נאסר:

אמנם אי לאוסרו בהנאה יש לעיין דלפע"ד נהי דהמוכר העבריין צריך להחזיר דמי השמרי' להקונה כיון דמכר לו איסור הנאה שאין לו דמים כמבואר בש"ע ח"מ סי' רל"ד מ"מ דמי היי"ש אין צריך לשלם לו ואפי' אם נאמר לחייבו מדינא דגרמי והכא גורם גדול הוה קרוב לנשא ונתן ביד שהרי ידע שאין קונין שמרים אלא להעמיד בהם דברים אחרים ויאסר התערו' מ"מ יש לפטרו מטעם היזק שאינו ניכר שהרי אינו ניכר שנתחמץ ע"י איסור הנאה עיין היטב בתוס' סנהדרין ל"ג ע"ב ד"ה שעירבן וכו' וא"כ בשוגג פטור והכא נהי דהוה מזיד בעבירה מ"מ לא הזיד בהיזק חברו שלא הי' מתכוון לאסור של חברו בהנאה ולא ידע הדין עיי' לשון רש"י גיטין נ"ג ע"א ד"ה מזידין שידעו שפסולין בכך עכ"ל משמע שאם לא ידעו שפסולי' הוה שוגג ופטור וה"נ א"א לחייבו לשלם יותר מדמי שמרים:

והשתא כיון שהפסד אינו על העובר ומכר אלא על הקונה שלא חטא יש להקל באיסור הנאה די"ל לדידי' קנסו ולא לאחרים אע"ג דהחמץ עצמו אסור בכל מקום שהוא מ"מ בכי האי גוונא לאסור ולקנוס את זה לא ובסי' תמ"ט מייתי מג"א דברי הב"ח המוצא חמץ לאחר הפסח אסור באכילה ומותר בהנאה וביארתי הטעם במקום אחר לפמ"ש ט"ז שם דכי האי גוונא לא שייך למקנסי' העובר דמאן הוא דנקנסי' ע"ש וצ"ל הא מ"מ גם החמץ עצמו קנסו ע"ד הוא וקמחו נאסר אך טעם איסור החמץ לא משום קנס אלא משום דנעבדה בו עבירה אע"ג דמדאורי' לא נאסר נעבדה בו עבירה וכמ"ש בס' מקור חיים סי' תמ"ט דלא כפרי מגדים שם מ"מ מדרבנן אסרו כיון שנעבד בו עבירה ויען כי כללא הוא כל שהתירו מפורש בתורה לא מצי חכמים לאסור ונעבדה בעבירה היתר הנאתו מפורש בתורה כדאמרי' בחולין קט"ו ע"א מדאיצטרך תוקד אש בכלאים ש"מ בעלמא מותר בהנאה וזהו כמפורש התירא ע"כ לא מצו חכמים לאוסרו בהנאה אבל באכילה יליף התם התירא מהקישא לבהמה ע"ש והוא דרש רחוק מצו חכמים לאוסרו באכילה ע"כ חמץ שעבר עליו הפסח אם אפשר למיקנס גברא מפסידי' ממנו ואפי' מכרו לאחרי' ישלם להם ויופסד החמץ אבל היכי דפטור לשלם והם מפסידי' משלהם וליכא אלא משום איסורא אהחמץ והיינו משום שנעבדה בו עבירה ע"כ מסתיין לאסור באכילה ולא בהנאה ה"נ דכוותי' כנלע"ד ואחתום בברכה א"נ פ"ב יום ב' כ' למב"י תקצ"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קז

ראיתי להעתיק לו לשון מהרי"ל בתשובה סי' רי"ד והא דראבי"ה ליתלי' ראי' דצמר גמלים מצי למימר הוי זמן איסורא אבל נ"ל עיקר משום דמחלק בין מידי דאכילה לשאר איסורי' דהתם אין עליו אלא שם צמר גמלים ותו אין חוזר וניעור למקרי צמר כבשים אבל הכא סוף סוף טעמא דחמץ קטעים כמ"ש הרר פרץ אגרן שצמח וכו' וספר התרומה גופי' מצריך מין בשאינו מינו ביבש ס' משום דיהיב טעמ' כשיתבשל אלמא בתר סופו אזלי' לענין אכיל' כדפי' וזה ימים רבי' הוקשה לי על ראבי"ה דתלי טעמ' בדהיתר בהיתר לא בטיל אמאי לא יתבטל כשיגיע שש ואי נימא דאית לי' לראבי"ה דאפי' בשש הוה במשהו א"כ הני דקיימי כוותי' כמ"ש באגודה דנהגו לאסור בשר יבש וכל הני אטו יאסרו חיטה בע"פ הא כל אפי' שוין ומנהג להתיר וקצת נ"ל לחלק דאין חוזר וניער להקל ולהבטל כיון שאינו בעין אבל כשנמצא בעין בע"פ בטל טעמא עכ"ל מהרי"ל שם ודבריו קצרים ע"כ אפרש דבריו תחלה ואח"כ אכתב מה שיש לפלפל ע"ז בעז"ה:

הגהו' מיימוני פרק א' מה' חמץ ומצה אות וי"ו ובמרדכי פ' כל שעה סי' תקע"ד בשם ס' התרומה כ' דאין חוזר וניער נילף ממתני' דכלאים פ"ט משנה א' צמר גמלים ורחלי' שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר ר"ל לערבו עם פשתן אע"ג דכלאים במשהו ר"ל אם נתערב חוט פשתן בהרבה צמר אוסר אפ"ה כיון שכבר נתבטל בצמר גמלים אינו חוזר וניער אם מערבו עם פשתן אחר כך הה"נ בחמץ עכ"ד ס' התרומה שבמרדכי והנראה מדברי מהרי"ל שהראבי"ה ס"ל חוזר וניעור בחמץ וטעמי' דלא קיי"ל ביטול אלא איסור בהיתר ולא היתר בהיתר וסברא זו יתבאר לפנים אי"ה והשתא כיון דקודם פסח הוא היתר בהיתר אין הבטול מועיל כלום ובפסח שנעשה איסור אז הוא במשהו משום כן ס"ל חוזר וניעור ורוצה לומר שלא נתבטל עדיין כן נראה ממהרי"ל שכ"כ הראבי"ה אבל כעת לא מצאתי מקומו איה:

וע"ז כ' מהרי"ל מה יענה ראבי"ה מהא דצמר גמלים דהוה נמי היתר בהיתר ומתבטל ואינו חוזר וניער ותי' ב' תירוצי' א' דהתם עכ"פ הוה זמן איסורי' של צמר רחלים ומשו"ה ה"ל כמו איסור בהיתר משא"כ חמץ קודם זמן אסורו דה"ל היתר גמור עוד תי' התם כיון שכבר נתבטל שמו של צמר רחלים ברוב גמלים תו אינו מקבל שם שעטנז ע"י ערוב פשתן משא"כ הכא כיון דעכ"פ גם בפסח מרגיש טעם חמץ רוצה לומר טעם משהו מיהא איכא אחר ששים וכיון שבפסח אוסר משהו הרי הוא חוזר לאיסורי' וכ' מהרי"ל שהבע"הת עצמו דמביא ראי' מצמר גמלים דלא חוזר וניעור הוא בעצמו ע"כ ס"ל הך סברא דבתר סופו אזלי' גבי יבש ביבש מין בשא"מ דבעי ששים משום שסופו ליתן טעם לכשיתבשל א"כ ה"נ כיון שסופו להרגיש טעם משהו בפסח יש לאסרו וחזר וכ' שקשה על הראבי"ה שכל טעמו משום שקודם פסח הוא היתר בהיתר ולא מיתבטל הא כשיגיע שעה ששית שאז נאסר מן התורה וסגי בס' וה"ל איסור בהיתר ה"ל לבטל ולא נימא חוזר וניער ותי' כיון שהחמץ כבר הוא מעורב מאז בשעה שלא הי' ראוי להתבטל לא נימא עתה שיחזור וניעור בשעה ששית ויתבטל דלא אמרי' חוזר וניער לקולא אבל אה"נ דבר המתערב עתה בשעה ששית אינו חוזר וניער דה"ל איסור שנתבטל בהיתר דמתבטל ואינו חוזר וניעור ע"כ פי' דברי תשו' מהרי"ל ומיושב בדבריו ג"כ דלא הוי דשיל"מ להרי"ף כפת שאפאו עם הצלי משום דהתם טעם הריח נרגש:

ועתה אשמר לעיין בכל דבריו בעזה"י הא דכלאי' במשהו ר"ל חוט א' של פשתן אוסר בשל צמר משמע מלשון תוס' דע"ז ס"ה ע"ב ובנדה ס"א ע"ב וברא"ש שם וברע"ב ריש מס' שקלי' ובש"ך י"ד רסי' רצ"ט משום דהיתר והיתר שתערובתם גורם איסור לא יתבטל ומשמע דמסברא קאמרי כיון דהתערובת גורם איסור א"א שיחזור ויגרום היתר וא"כ

א"ש דצמר גמלי' מבטל לצמר רחלים אע"ג דהיתר והיתר הוא כיון דאין האיסור מחמ' התערובו' וסברא זו דחוקה קצת ומנ"ל להמציא כן אבל הנראה לדעת הראבי"ה זצ"ל דהיתר בהיתר לא בטיל מטעם מ"במ ועפ"י סברת הר"ן דנדרי' נ"ב ע"א באריכות גבי דבר שיש לו מתירין ע"ש וז"ל שאין ראוי לילך אחר דמיונן בעצם אלא אחר חילוקן באיסור והיתר אלא היינו טעמא דדם הפר והשעיר משום דכיון ששניהן עולין כלומר שכשרים לזריקה אין מבטלין זא"ז דכי היכי דאזיל ר"י אחר דמיון אזלו רבנן אחר דמיון ההיתר ולפיכך כל שחלוקי' באיסור והיתר אפי' במב"מ בטיל דה"ל כמין שאינו מינו וכו' וכ' עוד שם הלכך דבר שהוא ניתר עכשיו כמים ומלח (ביצה ל"ח) ראוי יותר שלא יתבטל לגבי עיסה אע"ג דהוה מין שאינו מינו ממה שראוי שלא יתבטל דבר שהוא אסור עכשיו ועתיד להיו' ניתר אח"ז לגבי מב"מ ומש"ה נהי דמסקי' דדבר שיש לו מתירין בשאינו מינו בטל מפני שהוא אסור עכשיו אינן בטלין לגבי עיסה אעפ"י שהוא אינו מינו ע"כ העתק קצת מלשון הר"ן וכן היא סברת הראבי"ה בכלאי' דה"ל מין במינו ממש ולא מתבטל ולק"מ מצמר גמלים וצמר רחלי' דלא הוה מ"במ היתר בהיתר דהרי צמר גמלי' מותר עם כל דבר משא"כ צמר רחלי' וה"ל אינו מינו ובטל וס"ל לראבי"ה דחמץ קודם זמן איסורו ה"ל נמי היתר גמור ומב"מ עם התערו' ולא בטל וא"כ לפ"ז תלי' זה אי' אמרי' חמץ שמו עליו ולפי מה דקיי"ל דחמץ שמו עליו כמ"ש רשב"א בתה"א בית ד' שער ד' קכ"ג ע"ב והביא מג"א לשונו בקצור בסי' תמ"ז סקכ"ד ע"ש א"כ גם חמץ קודם זמן אסורו בטל ואינו חוזר וניער וצ"ע קצת דה"ה מביא בשם הרשב"א דס"ל חוזר וניער גם דברי הרשב"א בעצמו נ"ל כסותרי' במ"ש באותו דף קכ"ו ע"ב להוכיח דקדרה שבשל בה בשר אסור לבשל בה חלב אפי' אינו בן יומו אע"ג דהתירא בלע דאל"כ קדירות בפסח אמאי ישברו הא חמץ נמי התירא בלע ומביאו הטור וב"י בי"ד רסי' קכ"ב ושם בחי' הארכתי בישוב זה:

והנה בלבוש כ' הטעם דחוט כלאים לא בטיל משום דיבש אינו מתערב והש"ך בי"ד רס"י רצ"ט צווח כי כרוכי' הא קיי"ל יבש ביבש נמי מתבטל ועוד כעורה זו שכ' תוס' והרא"ש משום דהיתר והיתר לא בטיל ולדידי ק' עוד שנעלם ממנו ש"ס ערוך סוף מס' תמורה גבי שער נזיר דמוקי לי' בצפרתא דוקא ואל"ה בטיל אע"ג דהוה ממש דומי' דחוט כלאים גם האי דצמר גמלי קשי' לי' להלבוש גם בעיקרא דהך דהיתר בהיתר לא בטיל קשי' לי' טובא הא עציץ נקוב בכרם אם לא הוסיף מאתים מותר והיינו משום דהיניקה שהיא בפחו' ממאתים מתבטיל וכ"כ רמב"ן ריש מס' ב"ב להדי' גבי מחיצת הכרם ע"ש והרי קמן דהיתר בהיתר בטיל והי' נ"ל ליישב בעזה"י בחדא מחתא גם קו' התי"ט ריש

שקלים דנילף מבב"ח דהיתר בהיתר בטיל כמ"ש תוס' הנ"ל דדרך בשול דוקא אסרה תורה ולפע"ד לומר דודאי מגז"ה דאחרי רבים להטות לא מחלקי' בין לח בלח המתפשט היטב ליבש ביבש אמנם היתר בהיתר שאינו בכלל זה יהי' מאיזה טעם שיהי' רצוני לומר או מטעם שכ' התוס' שהתערובות גורם איסור או מטעמ' הנ"ל דה"ל מב"מ מ"מ איננו בכלל אחרי רבים להטות שיבטל ברוב ורק חזר וגלה רחמנא בב"ח דאפילו בכה"ג בטל וילפי' מני' באמת כק' התי"ט אלא מ"מ לא ילפי' מני' אלא כיוצא בו דהיינו לח בלח דמתפשט יפה ומשו"ה המעביר עציץ נקוב כל שלא הוסיף במאתים בטיל דה"ל לח בלח וילפי' מב"בח משא"כ בגד שאבד בו כלאים דה"ל יבש ביבש ליכא למילף מב"בח ומש"ה לא בטיל נמצא דהתוס' והלבוש שניהם לדבר א' נתכוונו ותרווי' צריכי' וק"ל:

ולפ"ז הי' מקום למ"ש תה"ד וכ' רמ"א דנהגי' בלח שאינו חוזר וניער משא"כ ביבש ולהנ"ל אתי' מנהגא אפי' לראבי"ה דס"ל חוזר וניעור מטעם דחמץ קודם הפסח היתר בהיתר הוא ולא מתבטל ולפמ"ש היתר בהיתר מתבטל בלח דילפי' מב"בח ועפר"ח ולפמ"ש א"ש לדינא נכון:

אמנם שבתי וראיתי דזה ליתא דלהראבי"ה שהטעם דהיתר בהיתר משום מב"מ בלא"ה א"א למילף מבב"ח להתיר לח בלח דאדרבא נילף מדם הפר ושעיר שלא יתבטל אפי' לח בלח וע"כ לא הקשה התי"ט כן אלא למ"ש תוס' דלא משום מב"מ אתאינן עלה אלא משום דהתערובות גורם איסור א"א שיגרום היתר ועל זה יפה הקשה התי"ט ויפה כתבתי והעליתי מזור לדברי הלבוש אבל להראבי"ה דמשום מב"מ אתאינן עלה ליתא להנ"ל:

ועוד בלאה"נ נ"ל דליכא למילף חמץ מב"בח דחדוש הוא בשלמא כלאי' שפיר ילפי' מני' דהך חדוש דהאי לחודא שרי ובהדדי אסר איתא נמי בכלאים והך דאי תרי לי' כולי' יומא בחלבא שרי בשל לי' אסור וכמ"ש באמת תי"ט ריש מס' שקלים שם נ"ל דזה אינו ענין לענין כלאי' מה שייך כבישה ובשול בהא אדרבא בכלאי' נמי נימא אי יונק זה מזה ע"י כבישה ובשול שרי וע"י זריעה אסירה לכן שפיר ילפי' מב"בח משא"כ חמץ ושארי איסורי' ליכא למילף מב"בח בזה לכן ליתא להנ"ל:

ומ"ש מהרי"ל תי' ב' דחמץ בטעמא תלי' והרי נרגש במשהו מיהת משא"כ כלאים ראיתי בס' חמד משה הביא תי' זה וכ' שהרי גם כלאים בחמום תלי' מלתא והבל הבי' גם הוא במחילת כבודו וכי נרגש טעם חמום חוט הצמר או הפשתן משא"כ הכא נרגש טעמו של חמץ בכל שהוא מיהת ופשוט הוא ועיי' מ"ש בס' אבן עוזר סס"י תמ"ז:

ומ"ש עוד מהרי"ל דהמתערב בע"פ איננו חוזר וניעור דכבר נתבטל איסור בהיתר משא"כ המתערב קודם פסח דה"ל היתר בהיתר לפ"ז מ"ש מג"א סק"י דמ"ש בס"ב דבע"פ בטל בס' צריך לאוכלו קודם פסח עכ"ל אינו מוכרח דנתבטל בע"פ אינו חוזר וניעור:

ולפ"ז י"ל מ"ש בתשו' הרא"ש המובא בטור סי' זה דהגבינות לא נאסרו משום שלא היו חמין ומשמע מלשון הטור שהביאו כחולק על הרי"ץ גיאות שאוסר הגבינות ומבואר מה"ה ספ"ד מה' חמץ ומצה דטעמא של הרי"ץ גיאות משום דס"ל חוזר וניעור ע"ש וכן נרשם בבאר הגולה וצ"ל דמיירי באופן שהי' ששים נגד הבלוע שבכלי ואפ"ה אוסרים משום דחוזר וניער והרא"ש לא פליג אלא משום שאינו חם הא לאו הכי מודה דחוזר וניער וזה סותר למ"ש הרא"ש בפסקיו פ' כל שעה דחמץ אחר שש בטל בס' ומותר אפי' בפסח ומביאו הרב"י ריש סי' זה ולפי הנ"ל א"ש דבפ' כל שעה מיירי אחר שש ה"ל איסור שאינו חוזר וניער ובגבינה מיירי בכל השנה דה"ל היתר בהיתר וא"כ נ"ל מ"ש הטור רס"י זה דאינו חוזר וניער היינו אשעה ששית דלעיל מני' קאי אבל חמץ באמצע השנה אה"נ דחוזר וניער כי היכי דלא יחלוק אאביו הרא"ש ומיושב בזה מה דלעיל סי' תמ"ב סתם הטור כרמב"ם דטריאקה אסור אע"פ שאין בו חמץ אלא משהו עיי' לעיל סי' תמ"ב סעי' ד' ובסי' זה פסק דלא חוזר וניעור ולפי הנ"ל א"ש דהכא מיירי בע"פ דוקא אמנם נ"ל דוחק מאוד לפרש לשון הטור בסי' זה אע"פ אחר חצות גם ממה דמייתי עלי' מרש"י ובעל העיטור נמי משמע דבסתמא אמרי וגם עיינתי בגוף תשו' הרא"ש כלל כ"ד סי' ז' בתר דמייתי הך דגבינה למה מייתי דדבש מותר דאף אם נתערב בו דבר כבר נתבטל קודם פסח הרי להדי' דלא ס"ל כלל חוזר וניער ויש להתישב לדינא בכל זה:

תשובה קח

שלמא רבא לה"ה הרב המא"הג מעוז ומגדול עוז צדיק ונשגב נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' פנחס נ"י אב"ד ור"מ לעדתו פי':

הגיעני נועם מכתבו ביום עש"ק העבר ואנא טרידנא טובא בפרקי דכלה בהלו"ת והמבקשי' תפקידן לא הניחוני די השב למעלתו ואחר עד עתה:

והנה ראה ראיתי בעני עמי איך מלמד א' קפץ להורות בהתר שתיי' ושהי' בפסח יי"ש של שוועשב"ן שלא נזהרו בעשייתו מפירורי חמץ וגם כי נתבשל ביורה שמבשלים שם כל השנה יי"ש העשוי ממאל"ץ שהוא דגן מחומץ חמץ גמור ועתה האותי שאלת פר"מ לחוות דעתי בהתירו אחר הפסח כיון שלא הי' בכלל מכירה וביטול כלל אלו תוכן דברי פר"מ:

תמהני אם נמצא כזה איש אשר רוח גסה נוססה להורות כזה להתיר בשתי' בתוך הפסח וכי לא הי' לו עינים לראות במ"ש רמ"א סי' תמ"ז ס"ה בשם מרדכי והגהו' מיימוני דאוסרי' שומן מהותך כל שלא נזהרו משני דברים בשעת עשייתו חדא שלא הי' הכלים בני יומן ואידך שלא נתערבו בו פירורי חמץ ואם כי לפרורי חמץ לא חייש הכא כמו בשומן דיש לחלק וק"ל ועוד הכא אם בשעת עשייתו נפלו לתוכו פירורין מ"מ כיון דיי"ש נסתנן קודם נתינתו לחבי' כבר הוסרו הפירורי' משם קודם הפסח ולא נשאר אלא טעמן שהוא משהו דמותר קודם פסח ואינו חוזר וניעור כיון שאין החמץ בתוכו בתוך הפסח ומשום פירורי' שנפלו לחבי' כששתו ממנו וחזרו המותר זהו חשש רחוק והוא דומה לחומץ יין שהתי' רמ"א שם באתרא דלא שכיח חומץ יין וה"נ יי"ש בפסח לא שכיח ומשו"ה לא חשש לפירורי' מ"מ איך לא חשש לגיעולי הכלי והרי מבואר במרדכי הנ"ל אפילו אמר ברי לי שהי' הכלי אינו ב"י אמרי מלתא דלא רמי' עלה דאיניש אמר לה ולאו אדעתי' כיון שלא נזכר פסח בשעת עשייתו ואע"ג דבתשו' צמח צדק ססי' ס"ה ביאר דלא אמרינן דמשקר אלא אע"פי שסבר בבירור שהמחבת שהתיך בה השומן הי' סגורה בחדרו כמה ימים מ"מ כיון שלא הזכיר פסח בשעת עשיי' אמרי' אולי אלו בשעת ההתוך הי' זכור לפסח וחקר היטב הי' נודע לו שא' מבני ביתו השתמש בו ולאו אדעתי' וזה לא שייך הכא ביורה של יי"ש שמיחדי' לו מקום וחדר העשוי' לכך ולא ישתמש בו כ"א בעה"ב ואומני' ולא שייך כנ"ל וא"כ אי אמר ברי לי מהני כה"ג מ"מ הוא פשוט וברור דלא שייך הכא נט"ל כלל מתרי טעמי' חדא מפני האיסור הבלוע שהוא יי"ש העשוי' ממאל"ץ שאינו נפגם בשהייתו בדופני הכלי כמ"ש מג"א סי' תמ"ז ססקכ"ה ואידך משום ההיתר שהוא יי"ש העשוי' משוועשב"ן דחריפות השני מחלי' לשבח לכ"ע כמ"ש ג"כ במג"א ס"ק הנ"ל וכיון שכל אלו דברי' מבוארי' באחרוני' שכל הרוצה להורות בהלכות פסח אינו רשאי להעלים עין מהם איך מלא לבו של המלמד הנ"ל להורות להקל נגד זה ובפרט באתרי' דפר"מ ולכל הפחות הי' לו לשאת ולתת עמו בהלכה:

ומכיון שנתבאר שנכשל בהוראו' היתר השתי' ממילא נפל נמי ברברבתא בהיתר השהי' דהרי קיי"ל טע"כ דאורייי' ואין כאן מקום לפלפל כלל בענין שמא וטעמא דרמז עלי' פר"מ נ"י דזה הי' שייך אי הי' מתערב יי"ש ביי"ש יש לדון אם העשוי' ממאל"ץ שוה בשמא וטעמא להעשוי משוועשב"ן אבל לא כן הוא כי אנחנו דנין על שעת בשול השוועשב"ן ביורה לעשותו ממנו הייי"ש אז בלעו השוועשב"ן מגיעול המאל"ץ שבכלי ומה ענין שיווי' אז בשמא או בטעמא וכיון שאין מה שבתוך הכלי ששים נגד כל הכלי הרי חזרו כל השוועשב"ן שביורה ונעשה חמץ ונאסר כל היין שרף הנעשה מזיעה דדהו ואין זה סותר

למ"ש לעיל דהבלוע וגם הבולע שניה' אין לדון בהן דין נט"לפג משום חומרא דיי"ש אע"ג שכתבתי דביורה עדיין אינו יי"ש ז"א עכ"פ חמוץ וחריף הוא המאל"ץ וגם השוועשב"ן וזה פשוט ומכיון שטעמו כעיקרו לענין שתי' ה"ה לענין שהיי' ודלא כמ"ש בח"י רסי' תמ"ב להתיר בשתי' מה שאין בתערובתו ממשות החמץ רק טעמו ומכ"ש גיעול הכלי וכבר דחה כל ראיותיו בס' חמד משה בדברים ברורי' גם מה שהזכיר פר"מ שמסתימת לשון הטור לא משמע כחק יעקב הוא אמת נכון אכן מ"ש ונתלה בדברי הטור סימן תמ"ב במ"ש בשכר שעושים בארץ אשכנז לא צדקו דבריו כי הטור שם בכל הסי' באיסור אכילה עסיק ובא אלא שבכל פעם תלה ביעור באכילה והכא נמי אמר חייבי עלי' אם אכלו ואמר שהשכר שעושי' בארץ אשכנז יש בו כזית א"פ וחייבים עליו אפילו לבערו אבל חייבים עליו דלעיל דטעם כעיקר אאכילה קאי ולא אביעור ואני תמה אם יזכיר הטור לשון חייבי' עליו אביעור דמשמע מלקות והלא אין לוקין על בל יראה שהוא לאו שאין בו מעשה וגם ניתק לעשה וכמה דיות נשתפכו אהרמב"ם במ"ש דהקונה חמץ בפסח לוקין עליו שהקשו עלי' מסוגי' דפסחים צ"ה ע"א ובתוס' שם ד"ה בפרטי' וכו' ואיך נאמר שהטור כיון לקונה חמץ בשביעי של פסח סמוך לחשיכה באופן שעשה מעשה וא"א לקיים תשביתו ולא הי' לו להטור לכתוב אלא חייבים לבערו ולא חייבים עלי' אלא פשוט דבאיסור אכילה קאי אבל מ"מ בר מן דין כבר הסכימו כל האחרונים בלבוש ופר"ח וחמד משה הנ"ל לאיסור:

ואע"ג דכתב הר"ן ריש מס' פסחים וז"ל היינו טעמא דחשו טפי בחמץ מבשאר אסורי' משום דלא בדילי אינשי מיני' כולא שתא וחמיר איסורא טפי דאית בי' כרת ואפשר עוד שמפני טעם זה החמירה תורה בו לעבור עלי' בבל יראה ובל ימצא עכ"ל נמצא דטעמא דבל יראה הוא משום כרת ולא בדילי מיני' ופשוט הוא דלא סגי בלא הני תרי טעמא מצורפים יחד כמבואר בתוס' ומהרש"א ריש מס' פסחים וכ"כ שם בגליון הרי"ף על שם מהר"ן שפירא והשתא כיון דהר"ן יהיב טעמא דאורייתא משום כרת ובתערובות שאין בו כזית בכדי א"פ לי' בי' כרת ממילא דלי' בי' בל יראה זהו ליתא מכמה טעמים חדא דנהי דהר"ן כתב כן למסבר קראי מ"מ לא לילף מיני' מידי לדינא להקל דלא קיי"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא בב"מ קט"ו ע"א וכמבואר בש"ע ח"מ סימן צ"ז סעי' ד' ועוד גם הר"ן רק בדרך אפשר כ"כ ועוד תינח הר"ן לשיטתו דס"ל ר"פ אלו עוברין כשיטת התוס' אלו מתבערי' מן העולם מדרבנן אך לרש"י והסכמת רוב הפוסקים והש"ע כוותי' כמ"ש וביאר מג"א רסי' תמ"ב דאלו עוברי' בבל יראה אע"ג דתערובות חמץ לית בי' אלא לאו ע"כ או דלא ס"ל כהר"ן הנ"ל או דנימא נהי דתחלת איסור בל יראה הי' משום צירוף ב'

הטעמי' כרת ולא בדילי מיני' מ"מ השתא שנאסר חמץ בבל יראה נאסר משום טעם דלא בדילי לחוד וכן צ"ל להר"ן גופי' דמפרש אלו מתבערי' מדרבנן צ"ל כנ"ל בדרבנן וה"נ לרש"י בדאוריי' וכמ"ש נמי מהרא"י בפסקיו הביאו מג"א רסי' תמ"ז אם כן מכל הלין יש לאסור גם בטעם כעיקר שאין בו ממשות חמץ כלל לאסור במשהו מן התורה:

האמת כי באיסור גיעול היוצא מהכלי יש לי לפקפק על איסור שהייתו מן התורה והוא דעכ"פ איסור גיעול לית בי' אלא עשה דתעבירו באש מגיעולי נכרים ולא אתי ממשרת ואי נדון בי' איסור בל יראה נמצא חומר בהשבתה מבאכיל' דאכילתו בעשה והשבתו בלאו וזה א"א וכמבואר בדברי ר"ש ביומא ע"ט ע"ב ד"ה שיערו של זה וכו' ודוחק לאמר דאה"נ דליכא לאו בראייתו ועשה מיהו איכא דכי היכא דאיסור' דאכילה דמעיקרא אית בי' לאו וכרת וכשנבלע בקדרה פקע מיני' איסורא קמא וקם לי' בעשה זהו דוחק דגיעולי כלים גופי' חדוש הוא ואין לך בו אלא חדושו ומנ"ל דגם לענין ביעור אמרינן הכי בכל זאת לא הועלנו אלא להוציא מיהת מאיסורא דאוריית' מ"מ מדרבנן אסור להשהותו מיהת ועוד בנדון דידן אסורא דאוריי' נמי איכא דלמה חדושי של גיעולי כלים טפי משארי טעכ"ק משום דבת יומא נמי א"א דלא פגמה פורתא ובנדון דידן כבר כתבנו דלא שייך נט"לפג ועיין בח"ס חלק יו"ד סי' ק"י בד"ה ומה יישוב לקושיית העולם[:

תבאנה לדינא דנראה לדינא דאסורא עבדי במה שהשהו החבית בביתם מ"מ אין ללמוד מכאן איסור שהיי' לשאר דברים המתבשלים בכלי חמץ כשומן מהותך וכדומה ז"א דסמכי' אסתם כלי' שאינם ב"י ונ"ט בנ"ט דהיתירא דנהי דלענין אכילה לא סמכי' אהנך סברות כמ"ש מג"א במקומו מ"מ לענין שהיי' יש לסמוך אבל הכא לא מהני הנך התירי' משום שהוא דבר חריף כנ"ל:

והנה נחזי מה דקמן אחרי שכבר השהו ועבר עלי' הפסח הנה פר"מ החליט שלא הי' בכלל מכירה ובזה יש לעיי' אם כ' שטר מכירה עפ"י נוסח הנדפסת בסוף ס' קטן קונטרס הסמ"ע היא הנוסחא אשר תקנה מ"ו הגאון מו"ה נתן אדלער זצ"ל הכ"מ ושם נאמר שנמכר כל מה שיש בו חשש חמוץ או תערובו' חמץ ואפי' הנדבק בדופני הכלים או שהי' לו נוסחא אחרת קרובה למשמעות הנ"ל או התנה בע"פ עם הקונה באופן שנשמע ממנו כנ"ל א"כ הרי גם החבי' הזה בכלל דהאי לישנא טופיינא לטפוויי' אתי לומר אפי' מה שיש בו רק חששא בעלמ' ואלו נודע ונתברר שגם בזה יש חשש חמוץ הרי הגוי יכול להוציאו בדייני' מהישראל אע"ג דלכתחלה הי' נכון לדקדק בדמי' שלא יהי' בו אונאה המבטלת המקח דגוי המאנה חוזר המקח כמבואר מ"מ בדיעבד סגי בהכי דאנן סהדי דישראל מוחל לו האונאה וכאלו התנה הגוי ע"מ שאין לך עלי אונאה דע"מ כן כ'

הישראל דגם כל דבר שיש בו חשש חמוץ מכר והוא לא ידע מה הוא אע"ג דאפשר שאם ידוע לו מה הוא יעלה לסך מרובה מ"מ מכר לו באותן הדמי' וה"ל כהתנה כן ובר מן דין אין אונאה במכירת חמץ דה"ל כמוכר מפני דוחקא דאין בו אונאה כמבואר בש"ע ח"מ סי' רכ"ז ס"ט וגם לפי פשטיות לשון רמ"א סי' רכ"ז סי"ט א"כ בכה"ג אין מוציאי' מיד המאנה בלא"ה אלא שהסמ"ע שם דחה דברי רמ"א יע"ש וכל זה אי שווי החבי' הוא יתר משתות דבלא"ה לא בטל מקח והוא מבואר נמצא שהכל בהיתר ויעיי' בש"ע ח"מ רס"י ר"ט אמנם אם לא נעשית המכירה באופן הנ"ל א"נ נעשית כנ"ל אלא ששתו ממנו בפסח וא"כ ממ"נ אי לא מכרו הרי שהיי' באיסור ואי הי' מכור לגוי והוא הסתפק ממנו בלא רשות הגוי הרי נעשה גזלן על כל החביות וקם לי' ברשותי' לאונסין וה"ל חמצו של גוי בביתו של ישראל וקבל עלי' ישראל אחריות דאסור ומה"ט נמי אין לסמוך כלל אבטול ולצרפו לשארי התירי' משום דחזר וזכה בו כשהסתפק ממנו ע"כ צריכי' אנו לעיי' בשריותא דהאי חביתא להיותו הפ"מ וחמץ לאחר הפסח קנסא דרבנן בעלמא הוא ע"כ כחא דהיתרא עדיף:

ונראה לצרף איזה סברות אשר בצירוף כולם יצא כנוגה צדקו והוא כבר הזכיר פר"מ שכבר נתבשל כמה פעמים יי"ש של שוועשבן בהיורה קודם לבישולו של זה שהשהה בפסח נמצא שהפסיקו בכמה בישולי' בין חמץ ליי"ש הלז שאנחנו דנין עליו והנה רמב"ן ורשב"א פליגי אי מהני הגעלה בשאר משקין וראיות הרשב"א דמהני מש"ס דזבחים צ"ו ע"ב דאמרי' בקדשי' דוקא במים ולא ביין ולא במזוג והרמב"ן פליג מובא בר"ן ס"פ כל הבשר ועיין באריכו מ"ש רשב"א במשמרת הבית ריש בית ד' והרמ"א בא"ח סי' תנ"ב הסכים להתיר בדיעבד עכ"פ וכן הוא בפר"ח שם ושארי אחרוני' והנה הכא לכאורה לענין איסור שתייה בפסח וכן לאיסור שהיי' לכתחלה בודאי אין לעשות שום סניף להתיר ע"י שבשלו בו כמה פעמי' יי"ש משוועשבן מתרי טעמי' חדא דדוקא בשאר משקי' שהמשקי' כברייתן משא"כ כשהמי' נשתנו כגון הכא שנתבשלו בו שוועשבן ניטל כחם ואינם מפליטי' וכה"ג אפי' רשב"א מודה וכ"כ פר"ח דאפילו בדיעבד לא מהני הגעלה ועוד היינו דוקא בנתכוון להגעיל אבל הכא הא לא נתכוון להגעיל א"כ מאן לימא שמלא הכלי על כל גדותי' וכי עבד גדופנא ליורה כמר עוקבא גלל כן לא מהני להתיר שתי' ושהיי':

אמנם לענין חמץ אחר פסח דקיל יי"ל דהנה מבואר ופשוט דעכ"פ להרמב"ן בשאר משקי' מפליטי' מיהת אלא שאינם מפליטי' כל הצורך וכ"כ להדי' בבאר יעקב לא"ח סי' תנ"ב שזהו ככלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם שעכ"פ מפליט אלא שאינו מפליט

כל צרכו כמ"ש תוס' בחולין ח' ע"א ד"ה שלבנה וכו' ע"ש בבאר יעקב האמת כי המעיי' במשמרת הבית הנ"ל יראה כי לדעת הרמב"ן אינו מפליט כלל מ"מ נראה לי עכ"פ במים נהי שניטל כחם על ידי השוועשבן מ"מ להרשב"א דמקיל נוכל להחליט דעכ"פ מפליטין וכי נימא הואיל וניטל כחם נשתנו טבעם ומבליעי' ולא מפליטי' אלא על כרחך נחלשה כח פליטתם ופולטים מעט והנה אפילו בכלי חרס גופי' כ' רשב"א בתה"א בדף קכ"ז ע"א בשם ירושלמי דמהני הגעלה לכלי חרס גבי איסורי דרבנן שאין להן עיקר מן התורה ובפרט שיגעלנו ג"פ וראיתו מירושלמי הביאו הר"ש בפי' המשנה פי"א ממס' תרומה מ"ח יע"ש בביאור אלא שהרשב"א ז"ל העלה דדוקא באיסור דרבנן שאין לו עיקר מן התורה אבל איסור דאוריי' נט"לפג אף על פי שאיסורו השתא דרבנן מ"מ כיון שעיקר מן התורה לא מהני זה ומייתי ראי' מדתבשא פינכא דר' אמי אע"ג דדם שבשלו דרבנן ואמאי לא השהה לה אלמא אפילו בכה"ג אסור כיון שעיקרו מן התורה הן אמת דשם בפנים דחה הרשב"א זה דלמא חיישי' דלא משהי לי' להגעיל ג"פ ומשו"ה הביא הטור י"ד סי' קכ"ב דין זה בשם הרשב"א בפשיטות אבל באמת למעיי' בדברי הרא"ה בבדק הבית שהקש' עלי' מהא דקדירות בפסח ישברו דפרכי' ולשהינהו ולא משני דלמא לא משהי לי' וכשנעיי' על זה במשמרת הבית שם יראה דחזר בי' מהא מיהת דבעיקרו מן התורה לא מהני הגעלה לכ"ח ג"פ וכן נ"ל להוכיח התם גבי קדרות בפסח גופי' לחד שינוי' של תוס' שם דלא מחלקו בין פגם בעין לפגם בדופני קדרה א"כ ק' לשהינהו ויגעלנו ג"פ דאכתי פריך ולשהינהו וא"כ נפריך נמי הא ולשני עכ"פ חיישי' דלמא אתי למיעבד בלא הגעלה מ"מ ה"ל למפרך הכי אע"כ בדבר שיש לו עיקר מן התורה לא מהני ולרב חמיר חמץ אחר פסח דס"ל כר' יהודה מ"מ במה שאין לו עיקר מן התורה מתיר הרשב"א בכנ"ל וא"כ חמץ משעת בליעתו הי' היתר אע"ג דהרשב"א פליג וס"ל חמץ לא מקרי התירא בלע כמ"ש מג"א בשמו בסימן תמ"ז מ"מ יש חולקי' אהרשב"א וגם הרשב"א עצמו לא לכל מילי כיילינהו דאל"כ תיקשי עלי' ממ"ש ב"י בי"ד רס"י קכ"ב בשמו של הרשב"א דבבלע היתרא נמי נט"לפג אסור לכתחלה ומייתי ראי' מקדירות בפסח ישברו ואמאי לשהינהו עד דלפגמו ע"ש וק' הא להרשב"א מקרי חמץ איסורא בלע אע"כ לאו לכל מילי אסרינהו רשב"א וכן מוכח ממג"א עצמו ממ"ש גבי זתים ססקל"ח ונמצא בשעת הבלועה הי' היתרא ועתה גם עתה הוא רק אסורא דרבנן ומקנסא אפשר דניקל בו כמו איסור שאין לו עיקר מן התורה ועוד אחרת כ' רי"ו הביאו הרב"י בי"ד סס"י קט"ו דחמצן של עוברי עבירה פי' שאור שלהן שהחליפו ג"פ וכן פתן של נכרי' אחר שאפו ג"פ מותר משום שלאחר ג"פ כבר חלף הלך לו ומזה למד הרב"י למי שהעמיד בחלב

שחלבו גוי אחר ג"פ מותר וקשה הא חמץ אחר הפסח תערובתו מותר ומה צריך לזה ג"פ וע"כ דשאור שהוא מעמיד ה"ל כאלו הוא בעינא וא"כ מה מהני ג"פ הא מבואר בתשו' רמב"ן הובאה במג"א סי' תמ"ז סק"ח דאפי' אחר כמה פעמים עומד באיסור אע"כ צ"ל מקולי חמץ שעבר עליו שנו כאן וכן פתן של גוי' וחלבן הקילו בענין זה]ונפלאתי על מ"ש בזה בתשובת פנים מאירות ח"א סי' ק"ז ע"ש[ואם כן הכי נמי יש להקל בנדון דידן אע"פ שזה יש לדחות ג"כ מתרי טעמי חדא ששאור הראשון אינו פה כלל רק הוא גרם לשאור השני משא"כ כאן שאם לא יצאה כל הפליטה בראשונה מה שיפלוט עכשיו הוא נבלע בעין לתוך השוועשבן ועוד התם הקילו בחמץ שעבר עלי' הפסח ואח"כ נתערב משא"כ הכא נעשה האיסור בתערובות הזה וקנסי' לי' בי' עצמו מ"מ יש לצרף ולסמוך אשארי התירי' ומ"ש לעיל דעכ"פ לא עביד לי' גדנפא ולא מלא היורה על כל גדותיו הנה דעת הראב"ד דבכל קדירות איסור אין משערין רק במה דנפק מיני' באומד יפה לא נגד כל הקדירה אלא שהרשב"א בחידושיו לחולין בדף צ"ז הסביר הדבר לאיסור וז"ל ונ"ל דבקדרה שבלעה מאיסורי תורה ודאי אית לן ע"כ למימר בדידי' משערי' ולא במאי דנפק מיני' היכא דליכא יותר מאחד בדידי' מיהת וכו' וכיון דאית לן למימר כן עד דאיכא טפי מעל חד בדידי' לצאת ידי ספיקא דאוריי' אית לך למימר נמי הכא כי איכא טפי מחד בדידי וכו' וכיון שכן אף באיסורי' שעיקרן מדבריה' ושיעורן מדבריה' אית לן למימר הכי דכל מדתן של חכמים כך היא עכ"ל לענינינו הרי דגם הרשב"א לא כ' דמדינא לא משערי' באומד יפה אלא משום חומרא ולא פלוג והכא דידענא שכבר נקלש איסורו טובא עכ"פ וא"נ נשאר בו מה שבגדנפא או מה שלא הי בכח המים המעורבי' עם שוועשבן להפליט מ"מ אומדן דעתינו היא שהוא רק משהו ובלאה"נ כ' תוס' גבי קדרות בפסח דהבלועה בקדרה מחשב משהו מכל הלין טעמא נ"ל להתיר והיינו אם אפשר בקל למכרו לנכרי באופן שלא יחזור וימכרנה לישראל טבא הוא ואם לאו נתירנו גם בשתי' לישראל וכל זה בתנאי שיסונן בתחילה במסננת של בגד פשתן כדי להסיר משם פירורין ונהי דלא חששנו להו בדיעבד מ"מ זהו לכתחילה שהרי יכול הוא להסירם ע"י מסננת. מ"ש אם המלמד שהורה בטעות חיי' לשלם לבע"הב הפסדו לא ידעתי מהיכי תיתי יתחייב לשלם הלא דינו מבואר בש"ך ח"מ סי' כ"ה בכלל העולה ס"ק ו' יע"ש מ"מ צריך להזהיר בני עירו שלא ירגלו לעשות דבר עפ"י מורים כאלה כ"א לפני מרא דאתרא שיש בידו רשות והתרה ובקי בהלכו' ודיני' והרבה יש לדבר מזה ואין כאן מקומו ה' ישפות לו שלומו הכ"ד הטרוד מאוד בחפץ רב מ"ד יום ה' מ"ב למב"י תקס"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קט

שלום וכ"ט לידידי ה"ה הרב המופלג בתורה פלפול וסברא ישרה כש"ת מו"ה צבי הרש נ"י:

נשאול נשאלתי מאת רום מעלת כ"ת א' נתן רשות לשליח למכור חמצו לנכרי והי' לו חביות יין שרף שהוא מעורב בו יי"ש מתבואה שהוא תערובת חמץ פחות מס' מונח בחצרו של גוי והשליח הזה שמכר החמץ לנכרי א' ועשה שטר מכירה בלשון הגר ויען לא ידע שפת הגרי על בוריו לא יכול לכתוב בשטר נוסח שיהיה נכלל במכירתו גם תערובת חמץ רק כתב נוסחא שמשמעתו שהוא מוכר כל המטלטלים שיש לו בחדרים מיועדי' כן העתיק מעלתו מלשון הגר ללשון הקודש והנה כיון שלא נמכר תערובות חמץ שבחביות הנ"ל רק שבעה"ב ביטל חמצו כדינו ויש עתה ספק מה דינו של חביות יי"ש הנ"ל אחר הפסח כי הוא הפסד מרובה אלו תוכן דבריו:

ולכאורה עד ששאלני על תערובות חמץ הנ"ל שאפשר למצוא לו פתחי התירי' מטעם תערובות ישאלני על כל חמצו חמץ גמור של בעה"ב הנ"ל דכיון שצוה ומינה השליח למכור כל חמצו והוא לא מכר רק קצת והשאיר החביות הנ"ל הו"ל כאומר לשלוחו זבין לי כורא ואזיל וזבין לי' ליתכא במס' כתובות צ"ט ע"א ופסק בש"ע חו"מ סי' קפ"ב ס"ט דלא קנה לוקח והנה ג"כ לא קנה הלוקח ונשאר חמצו של בעה"ב ועבר עליו הפסח וצ"ע לכאורה:

אמנם לשון נוסחא הנ"ל שהעתיק מעלתו שמכר לו המטלטלים שיש לו בחדרים הידועים לא הבנתי וכי לא הזכיר בשטר שם חמץ כלל רק מטלטלי' ומכר לו גם הכלים שהחמץ בתוכו וזה לא יתכן כלל דא"כ כל כלי מתכת צריכי' טבילה אחר הפסח כשיחזור הישראל ויקנה מהגוי ומפני כן בנוסחא שטר מכירת חמץ שלשון המפורסם בידי תלמידינו כתבנו ע"פ מ"ו הגאון מה' נתן אדלר זצ"ל שאינו מוכר אלא החמץ הנדבק בדופני הכלים ולא הכלים עצמם אבל למכור מטלטלים ושלא להזכיר חמץ כלל לא שמענו מעולם גם מ"ש בחדרים מיוחדים אין לו מובן וע"כ נ"ל שמעלתו לא דקדק בהעתקתו משפת הגרי לל"הק והשליח מכר לו כל חמץ שיש לו בכל מקום שהוא אלא שלא הזכיר תערובות חמץ וסבר השואל שאין תערובות הנ"ל בכלל ואי הכי נ"ל דאין כאן בית מיחוש דוודאי בלשון בני אדם ובלשון השטר שישראל מוכר לגוי משמעות חמץ כל מה שאסור לישראל מחשש חימוץ הכל בכלל לשון חמץ תדע לך שכן הוא דהרי פשוט דתערובות חמץ צריך ביטול דהרי בש"ע פסק דעובר עליו בבל יראה ובנוסח ביטול המפורסם ובש"ע לא נזכר אלא חמירא וחמיעא שהוא חמץ ושאור ולא נזכר

ביטול לתערובות אלא ע"כ בכלל סתם חמץ הוה תערובות וא"כ כשם שהוא בכלל הפקר וביטול הה"נ הוא בכלל מכירה בשטר ואם כן הי' נוסח השטר פשוט שנמכר החביות ולא שינה שליח משליחותו והכל נמכר ואין כאן בית מיחוש כלל לא משו' חביות זה ולא משום שאר חמץ שלו.

אבל אם השליח המוכר יודע שאינו כן אין להמציא אפי' סניף להיתר דעת הרמב"ן והר"ן דהמפקיד חמצו אצל גוי וקבל עליו אחריות שוב אין כאן ב"י דאורייי' דהכא לא מבעי' דלא קבל אחריות ופשיטא דאין לסמוך על דברי יחיד אחרון שאגת ארי' להתיר אפי' בלא קבל אחריות אלא אפי' בקבל אחריות נמי כפי שאמר לי בנו של בעל החמץ שמרתפו של גוי שכור לו לאביו והניח במרתפו ששכר לו את חביו' יי"ש שלו ומה לו עם הגוי כי המרתף הזה הוא ביתו וגבולו של ישראל ואפילו קבל הגוי אחריות הו"ל כמקבל אחריו' חמצו של ישראל בביתו של ישראל ולית דין ולית דיין ואין כאן אפילו סניף:

אך נ"ל אע"פי שכתב מעלתו שאין ביי"ש של שוועשבען ס' נגד היי"ש של תבואה נ"ל דאין זה ברור כ"כ דהא היי"ש של תבואה עצמו אינו כולו זיעה של חמץ שהרי גם מים מעורבים עמו אלא שמ"מ הוא כעקרו של חמץ מפני שיש בו כזית בכדא"פ כמ"ש הרא"ש בשכר שלנו ה"נ ביי"ש אבל אמת הוא שיש בו מים גם כן וקודם פסח אינו נעשה נבלה כמ"ש מג"א סי תמ"ז גבי זיתים נמצא אפילו אין בשוועשבין ששים נגד היי"ש של תבואה אבל אפשר יש בו ס' נגד החמץ שביי"ש של תבוא' ונ"ל פשוט לסמוך אקפילא המבין אם נרגש טעם יי"ש של תבואה בתוך היי"ש של שוועשבין ואם אינו טועם בו נ"ל לסמוך עליו אפילו על גוי מסל"ת ואומן המבין ואפילו ע"י ישראל במגמע ופולט עיי' ט"ז ר"ס צ"ח ובדרבנן כי האי שאפילו לא ביטל אינו אלא קנסא דר"ש קנסא קניס והשתא שכבר ביטל ואינו אלא משום חשש הערמה א"כ יש לסמוך בלי פקפוק אטעימה ואם אין בו טעם יש להתיר להדי':

אמנם אם יטעום בו טעם חמץ צע"ג להתיר דהכ"מ בשם הרמ"ך כ' דאפילו לרמב"ם דס"ל טע"כע לאו דאורייתא מ"מ בל יראה עובר עליו שהוא מצורף ממילא ומביאו מג"א רס"י תמ"ב ואין כן דעת הה"מ דס"ל כיון דלרמב"ם הטעם אינו כעיקר האיסור א"כ איננו חמץ ולא שייך בל יראה:

אמנם סברת הרמ"ך כיון דהאיסור ניכר ע"י הטעם הרי כאן חמץ לפנינו ונהי באכילה לא נאסר דחצי שיעור אינו אסור אלא משום דחזי לאיצטרופי והאי דמעורב ביותר מכדי א"פ א"א לבוא לידי שיעור לעולם בהאי תערובות אע"ג דמ"מ חזי לאיצטרופי עם פחות מכזית חמץ בעין מ"מ כיון דבהאי תערובות לא שייך צירוף לעולם משו"ה הטעם אינו

כעיקר לענין איסור אכילה אבל לענין בל יראה הרי כזית לפנינו בכל זה ועובר עליו ב"י דאורייתא וה"ה דפליג היינו או דס"ל דטע"כע לאו דאורייתא אינו מטעם הנ"ל אלא הרי הוא כעבר ובטל אע"פ שטעמו ניכר וא"כ אין שמו חמץ ואפי' לענין ב"י או ס"ל טעמא דהחמירו בבל יראה משום דלמא אתי למיכל מיני' וכמ"ש הר"ן טעם זה ריש מס' פסחים וכיון דטע"כע לאו דאורייתא לא שייך ב"י זהו סברת הה"מ וע"כ לא פליגו אלא למ"ד טעכ"ע לאו דאוריי' אבל למ"ד טע"כ דאוריי' נהי דלאו ליכא עשה מיהו איכא וא"כ שם חמץ עליו בוודאי סברת הכ"מ אמת וגם הה"מ מודה ומ"ש חק יעקב דליכא ב"י בתערובת חמץ אא"כ נתערב ממשו ולא טעמו רצונו לומר לאפוקי טעם שנבלע בכלי אבל שכר שנתערב בדבש זהו נקרא ממשו לענין זה ועיי' לשון מג"א סי' תמ"ז סק"ז ה"נ כוונת הח"י אבל כל שיש בו ממשות כגון בנידון שלפנינו אין ספק דהוה תערובות חמץ דעובר עליו ב"י דאוריי' לדעת הש"ע:

ומ"מ הואיל והוא הפ"מ נ"ל לדון להקל שהרי ביטל והפקיר כדין תורה ורק חיישי' לערמה והכא שעשה שליח למכור וסבור הי' שכל חמץ שיש לו נמכר ורק כל הנשאר ברשותו ע"י שום סבה יהיה הפקר ובטל א"כ למה לו להערים ולשקר כיון שלדעתו חביות זה נמכר ואם שלוחו עיוות איהו מה הו"ל למיעבד ועיי' בתשו' שבסוף ספר מנחת יעקב וגם בנב"י קמא ותנינא נמצאו קולות כאלו ולבעל העיטור דמייתי בטור ס"ל בלא"ה דחמץ שעבר עליו הפסח לא קנסו אלא באכילה ולא בהנאה ועיי' ב"י ונהי דלא קיי"ל כוותי' מ"מ נ"ל בהפ"מ ונידון כנ"ל נהי דישראל לא ישתה ממנו אלא ימכור החביות כמו שהוא לנכרי אושפיזא במקום שלא ישראלי' שכיחי' לשתות בביתו ודמי שווי החמץ שבתוכו יתן לקופת צדקה של רבים באופן שהוא לא יהנה ממנו וגם לא יהיה לו טובת הנאה מהעני המקבל אלא יתננו לקופת הצדקה דרבים וה' הטוב יכפר בעדו כנלע"ד הכ"ד פ"ב נגהי ליום ב' ב' דר"ח מרחשוון תקצ"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קי

שלום להרב המופלא ומופלג כבוד מה' גדלי' נ"י אב"ד דק"ק ש"ד יע"א:

נשאול נשאל מעמדי ע"ד חד מעמא דארעא לתת שיבולת שועל כדי שיעלו ויתפחו ויוסיפו במדה למוכרם בשוק ולא חרך רמי' צידו כי ביומא דשוקא שהי' בע"פ לא מצא קונה והלך והפקידם אצל גוי א' ואמר לו שימכרם ביומא דשוקא שיהיה בחה"מ ומה שיעלה דמי המקח יותר משלשה זהו' על כל איפה יהי' לגוי שכר טרחתו ועד ג' זהו' של ישראל ושוב הלוה לו מן הגוי על השיבולת שועל סך ה' זהו' ובחה"מ נודע כי שגג ואשם הלך ישראל א' שלא בידיעת בעליו אל הגוי וזרזו למכור התבוא' עכ"פ באיזה

אופן שיהי' כי חשב אותו הישראל שאם ישמע לו הגוי וימכרם ינצל הישראל הראשון המפקיד מאיסור בל יראה מכאן ולהבא עכ"פ כי מה שכבר עבר עבר אמנם הגוי לא עשה רצונו ולא מכרם בחה"מ כי לא מצא קונה כחפצו ונשארה התבואה הלתותה עתה אחר הפסח ועודנו ביד הגוי הנפקד המלוה וזה המפקיד הוא איש עני ואביון וזה שלו אינו שלו ואם נקנסנו לאסור בהנאה אין לו לשלם נושיו והקנס מגיע לנושיו ולא לו כי הוא גברא ערטלאי אלו דברי השאלה:

והנה טענה האחרונה שהקנס מגיע לאחרים המה דברי הבל אין ראוי להשחית בהם דיו ונייר והנה כבר יפה כתב מעלתו שהתבואה הנ"ל היא חמץ גמור ובפרט שכיוון היטב ללתותה ולהשהות בתוך המים כדי להרבות במדה וא"כ ה"ל חמץ גמור ק"ו מחטי' שלותתי' רק בעלי רחיים שאינם משהין כל כך כמו המוכרים האלו ומכ"ש בשיבולת שועל דגריעי טפי מחטי' בלי ספק ויעיי' מג"א סי' תנ"ג סק"ט ולפני זה בסק"ח:

נמצא זה הלוה מגוי על חמצו והרהינו אצלו ואלו היה קובע לו זמן והגיע הזמן קודם הפסח כבר והוחלט לגוי קודם פסח אלא שחסר בבא דאמירת מעכשיו הי' תלי' בפלוגתת רמב"ם וראב"ד אי יש דין אסמכת' בשל גוי או לא יעיי' מג"א סי' תמ"ט סק"ב אך זה שלא קבע זמן כלל ואפי' קבע לו זמן אחר הפסח וכבר הגיע הזמן אחר הפסח ולא פדאו מ"מ הא לא א"ל שיהיה שלו מעכשיו קודם הפסח כדי שנאמר שאם יגיע הזמן אחר פסח ולא יפדה חמצו הוברר למפרע שהי' של גוי מע"פ זה לא אמר לו אדרבא עשאו שליח למוכרו חה"מ ביום השוק והקרן והריוח עד ג' זהו' לכל איפה יהיה של ישראל והו"ל חמצו של ישראל בבית גוי ואפי' קבלת אחריות לא שמענו שקיבל הגוי ומטעם משכון הא גוי מישראל לא קנה משכון נמצא מרגע כניסת חיוב חמץ עבר ישראל על בל יראה וב"י אך כשמשביתו לבסוף אתי עשה דתשביתו ומנתק הלאו למפרע כמ"ש תוס' פסחים כ"ד ע"ב סוף ד"ה ר' אשי וכו' ועוד בדף צ"ה ע"א ד"ה בפרטי' וכו' ופסקו מג"א סי' תמ"ו סק"ב בד"ה ובשל"ה כ' וכו' יע"ש ועוד באותו ס"ק עצמו בד"ה והב"ח פסק וכו' ומאוד תמהתי שם על ההמצאה של של"ה ומג"א ג"כ לבערו ע"י גוי דא"כ עכ"פ הרי כבר עבר בשוגג על ב"י וב"י עד עתה ונהי מהשבתה ואילך שוב לא יעבור מ"מ מה שכבר עבר אין לו תקנה אלא ע"י קיום עשה דתשביתו כי הלאו מנותק לעשה ואין קיום עשה אלא כשישראל בעצמו משביתו אבל כשמצוה לגוי להשביתו הא אין שליחות לגוי ולא מקיים עשה ונהי דעכ"פ מכאן ואילך לא יעבור דהא אין חמץ בביתו אבל לא מנתיק מה שכבר עבר ע"כ טוב להמתין עד הלילה שהוא חה"מ ויבערנו וינתק לאו דידי' והשתא זה הישראל השני שרצה בטובת חברו והלך לגוי וצוה למוכרו בח"המ הסכל עשה כי

הי' מחויב לפדותו ולבערו כדי לנתק מה שכבר עבר ואם הוא עני בישראל ואין לו לשלם נושיו וכי ניתנה תורה לחצאין לחלק בין עניים לעשירים אבל מה שצוה למוכרו אפי' לו יהי' שישמע לו הגוי וימכרנו לגוי אחר לא הועיל אפי' מכאן ולהבא כי חמץ אסור בהנאה ואינו נמכר ולא מכירה תופסת בו וכל גוי שיקחנו לעצמו מ"מ הישראל עובר עליו ברשותו של גוי אפי' במצולת הים כי מכיון שהגיע זמן איסורו שוב אינו ברשותו של ישראל להפקיר ולמוכרו וליתנו במתנה ומ"מ לענין ב"י וב"י עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו נמצא שלא הועיל כלום במכירתו אפי מכאן ולהבא אך אי הי' מבערו הי' מנותק אפי' במה שעבר ומה שעשה והעבר אין והרי הוא עתה חמץ שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה ויפה כ' מעלתו שלא הי' בכלל ביטול שהרי עשה שליח לגוי למוכרו בחש"מ וא"כ לא הפקירו נמצא חמץ זה אסור בהנאה בלי ספק:

והנה אין הישראל מחויב לפדות החמץ מגוי ולבערו עתה אע"ג דמג"א מסופק בדבר בסי' תמ"א סק"ג יפה כ' הגאון מקור חיים בראיות ברורות דלא דמי לאנס המלך גורנו מביתו של המחייב אבל הכא שכבר הוא בבית המלוה ומחזיקו לעצמו בחובו אין מחויב לפדותו ועוד נ"ל שלא יתראה הישראל כלל לפני הגוי ולא ידבר עמו דבר כאלו אין לו בידו כלום ואם אחר זמן מה ימכור הגוי השבולת שועל ויביא מעצמו לישראל קרנו וריוח מה שיעלה ה"ל חליפי חמץ שעבר עליו הפסח שהחליפו גוי בלי ידיעת ישראל ומתנה בעלמא יהיב לי' ומותר לישראל והקלתי בזה מפני שהוא עני מדוכא ומ"מ לא יהיה חוטא נשכר והקרן ישלם לנושיו והריוח יתן להקדש לכפר קצת בעד עונו וכי האי גוני ימצא פסק בפני יהושע הנה רוב הדברים פשוטי' לכל מבין ויודע גם אין פנאי להאריך וה' שנותיו יאריך פ"ב יום ב' י"א למב"י תקפ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיא

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג החריץ ושנון בנן של קדושים כש"ת מה' פנחס ליב נ"י אב"ד דק"ק קאמהרן יע"ה:

מיום נסיעתי משם לא מצאתי מנוח לי גם כל ימי הרגל הייתי עצור בחדר המטות והיו' תחלת מעשי בחולשתי נפניתי להשיב על שאלתו אשר קראתיו על המטה ל"ע ע"כ לא ארחיב הפלפולים רק מה שנוגע למעשה הלז שאיש א' בטל חמצו וגם מכר לנכרי ולפי דבריו פירש להדי' במכירתו כל חמצו במקום שהוא מכור להנכרי והנה בח"המ באו בעלי עגלה והביאו לו חביות יי"ש אשר כבר קנה מהסוחר בכסף ובבואם אמר שאיננו שלו אלא של הגוי שקנה חמצו והביאו החביות להגוי וקבל אותו ועתה אחר המועד

כאשר חזר וקנה חמצו מהגוי החליף החביות ההוא ביי"ש אחר באופן שיהיה רק חליפי חמץ שעבר עליו הפסח אלא מ"מ למחליף מיהא אסור ושקיל וטרי מעלתו בזה הרבה:

והנה כל מה שטרח אם להאמין לו במ"ש שמכר חמצו לגוי על אופן שגם חמצו בכל מקום שהוא יהי' מכור אם נאמין לו זה תמהתי כיון שכבר החליף ואינו אסור אלא להמחליף ואין כאן מכשול לאחרים אלא לו הרי אדם נאמן על עצמו ומורים לו דע אם לא מכרת הרי חליפי חמץ אסורי' לך להנו' ממנו ויהנו אחרים אך אם מכרת מותר לך ומה איכפת לן תו וע"כ העיון בזה שלא לצורך:

ואמנם בגוף הדבר יפה עשה זה שמכר וגם ביטל שאם אולי המכירה אינו כהוגן עפ"י דין הרי הוא מבוטל בכלל חמצו דאיכא ברשותי' ואם המכירה כהוגן הרי כבר הוא מכור בכל מקום שהוא מעתה בבוא בעל העגלה עם החביות אלו לא מכרו רק בטלו הי' צריך לומר שהוא מופקר לכל מי שירצה שכבר הפקירו אך היות שמא מכירה מעליותא ואינו יכול להפקיר מה שאינו שלו ע"כ יפה עשה ששלחו לנכרי הקונה יחזיק במעוזו או מטעם קנין או מטעם זכי' מהפקר:

והן עתה אחר הפסח אי הי' קנין גמור פשוט שיכול הישראל לחזור ולקנות מהגוי אך מספק שמא לא היה מכירה מעליתא ונסמוך על ביטול וקיי"ל המוצא חמץ אחר הבטול אסור אחר הפסח משום איערומי קא מערים ואם שוב החליף ג"כ הי' דעת החו"י סי' מ"ו להחמיר והחזירו הגאון מה' גרשון שם בסי' מ"ח והעלה להקל דע"כ לא אסרו להמחליף אלא כשלא ביטל אבל כשביטל וליכא אלא משום חשש הערמה אי עבר והחליף מנ"ל לקנוס ולבדו' גזרות מלבנו אלו דבריו ז"ל והם נכונים וראוי' אלא שהגאון בתשו' פני יהושע חלק א"ח סימן י"ג כ' א"כ פרק קמא דחולין בסוגי' דמחליפי' אמאי לא נימא לא שבקו התירא ועבדי איסורא דודאי ביטלו חמצם קודם זמן אי' או קודם שהחמיץ אלא על כרחך אפילו הכי הי' אסור בלי החלפה יע"ש ודבריו מאוד תמוהים בכל תשובותיו שם בענין חמץ וזו א' מהם והלא עוברי עבירה פיר"שי שאם נתחמץ להם עיסה בפסח אנו יודעי' שעוברי' בב"י וכיון שכן אפי' שמענו וראינו שמבטלי' ומפקירי' אך מקיימי בביתם והרי אנו יודעי' שאם יבא כלב או נכרי לאכול החמץ ההוא שביטל הי' מבריחו ממנו שהרי אפילו חמץ שנתחמץ ולא נתבטל עובר עליו בב"י ואינו מבערו כ"ש זה שלא יניחנו לכלב ולגוי לטלו וא"כ איה בטולו של זה אנן איירי' מישראל כשר שביטל והפקיר ולא נחשד מעולם ומ"מ ליתר חשש הערמה מחמרי' ואהא נימא אם עבר והחליפו אח"כ לא נאסרו עוד החליפי' למחלי' כולי האי לא ניחוש והוא אמת ברור ונכון וכ"ש בנידן שלפנינו שאיננו אלא ס' דלמא הי' מכירה מעליותא ומה שאנו כ"י ספק

במכירה מפני שיש במכירת חמץ כמה עיקולי ופשורי ומחוייב כל רב ומורה בכל שבת הגדול להורות העם איך יאמרו ואיך יעשו שטר וקנינים המועילי' כמו שאנו רגילים פה וכל בני קהלתינו מוכרים בשטר המתוקן מתחת ידינו ואפ"ה אני מזהירם ומלמדם בכל שנה וכן נכון אבל יען שאין מנהג הרבנים כך אלא דורשים בשומר שמסר לשומר או קציצה וכדומה והעם מוכרי' עפ"י דרכם ומנהגם ע"כ כתבתי בלשון ספק ויהי' איך שיהי' נ"ל פשוט להתיר דברי הכותב בחולשא וידים רפות החותם בברכה פ"ב יום א' ב' אייר תקצ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קיב

שלום וכ"ט לי"נ ורב חביבי הגאון המפורסם המופלג ומפואר ומהולל מאוד מהו' משה נ"י אב"ד דק"ק א"ש יע"א:

כבוד יקרתו הגיעני בשכבי על ערסי ל"ע ומתוך כאב ויסורים ל"ע קריתי נעימת ימין עזו והיום תחלת מעשי כתבתי תשו' א' לקמארן וזאת שני' אבל בלי כניסה בשום פלפול ועיון רק להודיע עצתי ומר ניהו רב לו ידיו לסמוך על אשר יבחר נידון א' שנזכר סמוך לכניסת חג הפסח ששכח למכור חבי' יי"ש א' רחוק ממנו במדינת איסטרייך מונח בחצרו השכור לו שם והוא ממש כעין מעשה דגאון תשו' פ"י חא"ח סי' י"ב:

והנה אי קמאי דדי היה אתי אז הוה אמינא שמיד יסכים בנפשו באמת ותמים שמי"ט קמא ילך או ישלח יהודי דוקא המגיע שם קודם י"ט אחרון ויבערנו מן העולם ממש כדינו וע"י הסכמה ההיא אינו עובר שוב ב"י וב"י כל המשהה ע"מ לבערו אינו עובר עליו ולכשיבערנו בפועל אז ינתק גם מה שכבר השהה כמה שעו' בע"פ ועבר על עשה דתשביתו או אפשר אפי' ב"י וע"י הביעור מנותק ואפי' אי כבר ביטל מ"מ הוה עשה ול"ת דרבנן וצריכי' ניתוק ולא היה בידי להקל ולהמציא המצאות לכתחלה כי אפי' אי נאמר שאם זוכה בחמץ הרי הוא שלו ושוב אין עובר ישראל מכאן ואילך מ"מ מה שכבר עבר אינו מנותק אלא בביעור ממש:

אבל לפע"ד אפי' יזכה בו גוי מההפקר ויהיה שלו בלי ספק כי כן הדין שגוי הזוכה באי' הנא' המה שלו והנה בחו"י סי' מ"ו הוקשה לו אי ס"ד דאין איסור הנאה אלא הנהנה מגוף אי' כמאכיל לבהמתו וכדומה אבל מכירה אין איסור מן התורה א"כ מנ"ל להעמיס בלא יאכל אי' הנאה היינו דבר המביא לידי אכילה הא מכירה מבי' לידי אכילה שיקנה בחליפיו ויאכל ואפ"ה שרי' ועדיפא ה"ל להקשות ק' רשב"א בנדרי' א"כ מנ"ל למילף היתר הנאה בנבלה מלגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי הלא בכל אי' הנאה מותר מכירה ונתינה אבל באמת היא שיטת רמב"ן במס' ע"ז פ' השוכר דאין אי'

הנאה מן התורה אלא נהנה מגוף האי' אבל מוכר ומחליף לא מקרי נהנה אך מכיון שאסו' בכל ההנאות שוב אינו של בעה"ב והגוי הזוכה בו לא מבעה"ב זוכה ולא מיקרי נתינה ולא מכירה וחליפיו ביד ישראל גזל או מתנה נתינה מהגוי ולא יתואר בלשון נתינה ומכירה ומדקרי לי' רחמנא נתינה ומכירה בנבלה ש"מ מותרת בכל ההנאות לישראל ויוצדק בו לשון מכירה ונתינה ומדאיצטריך לכתוב כן בנבלה ש"מ בשארי אי' אסור בהנאה ולא יצדק שוב עליו שם מכירה ונתינה וחליפיו גזל ביד בעליו אבל אין איסור להטעות הגוי לתתו או למכרו זהו סברת הרמב"ן הנכונה ורמוזה בירושלמי שבר"ן פ"ק דחולין ופ"ב דקידושין ויובנו בזה דברי רש"י ותו' בסוגי' דמחליפי' ואין להאריך מ"מ מבואר דגוי זוכה מההפקר באי' הנאה והמה שלו ממש והנוטלם מידו גוזל גוי:

ומ"מ ברור כשמש אצלי כל זמן שלא אכלו הגוי אין החמץ מבוער מן העולם וגם כשיאכלנו לא ביערו הישראל שיה' לאו שלו מנותק עי"ז שהרי הגוי ביערו ולא הוא וכל זמן שלא אכלו עובר על רגע ורגע ב"י וב"י דאין שום טצדקי למיפטר נפשי' מלאו זה כמו בור ברה"ר שהפקיר בורו ואלו בא גוי והחזיק בהבור מההפקר לא נפטר הכורה מנזיקיו כל ימות עולם אעפ"י שעתה אין בידו לכסותה שהרי היא ביד גוי אלם שלא יתן לו רשות לכסות מ"מ היא גופי' הכשר נזק שהזמין בור שיכשלו בה ב"א ולבסוף תבוא ליד אנס ויכשלו בו רבים וכמו כן חמץ שאינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו של אדם לא יפטר מזה בשום אופן בעולם לפע"ד:

ובתשו' פ"י הנ"ל יהיב עצה להשואל להשליך החמץ במקום שכלבי הפקר מצוים שם והאריך דאכילת כלבים היינו בעורו (אז לא בעי שרפה דוקא) והאריך שם אי מותר מן התורה להשליך במקום כלבי הפקר וכיון שהשליכו במקום הפקר יבואו גוי' ויזכו בו מההפקר ושוב אחר הפסח יחזירוהו לו יע"ש:

הנה הא דהשלכה במקום שכלבים מצוים פשוט דבמקום שבהמותיו מצויי' אסו' להשליך אפי' שלא לפניהם שסופם ליטול ולאכלם משם וה"ל הנאה אבל במקום שכלבי הפקר יש חלוק לפניהם ממש אסור מן התורה כדמוכח מדילפי' הנאה מלכלב תשליכון אותו ודלמא לכלבי הפקר אע"כ לפניהם ממש אסור אפי' בכלבי הפקר וכבר נרמז מזה בתשו' באר יעקב אבל שלא לפניהם ממש ואח"כ יבואו ויאכלם זהו מותר כמ"ש מג"א סי' תמ"ה ססק"ב ע"ש:

ואמנם בהשליכו שלא לפניהם ויבואו כלבי' או גוי' ויאכלינהו שנתבער מהעול ולא יעבור מכאן ואילך אבל מצות ביעור לא קיים שהוא לא ביערו כיון שלא נתנו לפניהם לאכול וכעין זה צל"ע אמ"ש מג"א סי' תמ"ו לתנו לא"י ולהטילו לים דה"ל שבות דשבות

צ"ע כיון דאין שליחות לגוי נמצא שהוא אינו מקיים עשה דהשבתה ולא מינתיק לאו דב"י:

שוב צ"ע מ"ש תשו' פני יהושע שיחזקנו הגוי ויחזור ויתנו לו במתנה א"כ לא ביערו ועבר ב"י כל רגע ואי ס"ל כיון שמחזיקו גוי מההפקר שוב ליכא ב"י מכאן ואילך עכ"פ וכדעת פר"מ ני' א"כ לא הוה צריך למישקל ומיטרי אי אכילת כלבים מקרי ביעור והשבתה אלא אדרבא ישליכנו במקום שאין כלבי הפקר שכיחי ויבואו גוים ויזכו בו ויפטר מכאן ואילך אע"כ ס"ל כסברא דידי שהוא אמת נכון שאינו נפטר אפי' במצולת הים א"כ מה זו עצה:

ולנידן שלפנינו הי' נ"ל ע"ד אחר שכבר זכה בו גוי מההפקר בע"פ לכשירצה גוי להחזירו לו להישראל אחר הפסח יאמר לו זה הוא שלך שזכית בו באמת ואם תתנו לי מתנה משלך אתה נותן לי מיהו לדידי אסור ליהנות ממנו ואין לי בו תועלת יהי לך אשר לך ואם תרצה ליתן לי מתנה תן לי חבי' אחר של י"ש או מחירו כסף ולכשישמע הגוי לדבריו אין זה מחיר וחליפי חמץ כלל ומותר גמור:

ואם יש לפקפק על היתר זה יש להוסיף לאחר שיתן חבי' אחר של י"ש מחיר זה יבטלנו חד בתרי בי"ש אחר כהפוסקים דאי' דרבנן מותר לבטל לכתחלה והכא שכבר ביטל ה"ל דרבנן משום הערמה ויש לסמוך אהנ"ל וכבר כ' כן הגאון בתשו' פ"י בסוף דבריו לסניף והנה לוטה גם העתק תשובתי לקאמאהרן [עיי' בסי' הקוד'] מענין זה דברי הכותב ברפיון ידים ל"ע ירפאני ה' ויבראני ואחתם בברכה א"נ פ"ב יום א' טו"ב למב"י תקצ"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קיג

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג שלשלת היחוס רפיש מבית אבותיו ותיק מלא עתיק לס"ת נרתיק זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו כש"ת מו"ה שמעלקע ני' אבדק"ק עגרעזע יע"א:

אשר נדרתי אשלמה לצאת בכותבת הגסה לסדר דיני מכירת ישראל לנכרי להנצל מאי' חמץ ומאי' מלאכת שבת וכדומה הנה ז"ל המכילתא בבתיכם למה נאמר לפי שנאמר בכל גבולך יכול כמשמעו ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך. יצא חמצו של ישראל שהיא ברשות גוי שאע"פ שיכול לבערו אבל אינו ברשותו יצא חמצו של גוי שהוא ברשות ישראל וחמץ שנפלה עליו מפולת אע"פ שהוא ברשותו אבל איננו יכול לבערו עכ"ל ופליגי פוסקים בפי' המכילתא דמתיר חמצו של ישראל בבית נכרי ורצה רמב"ן בחומש להתיר מן התור' ישראל שהפקיד חמצו ביד נכרי והרא"ש וכל הפוסקי'

מחולקים ולא התיר המכילתא אלא חמצו של ישראל בבית נכרי שהלוה עליו והרהינוהו אצלו וע"פ תנאי המפורשים בזה וזולת זה חייב ברשותו אע"פ שאינו ביתו וביתו אע"פ שאינו ברשותו והכי קיי"ל:

והנה רשותו דמכילתא היינו ביתו ומקומו וחמצו שכ' מכילתא ר"ל שלו ובאחריותו אבל בלשון פוסקי' וכן מ"ש אני לעיל בזה ביתו היינו מקומו של הנחת החמץ ורשותו היינו למי ששייך או בקנין או בקבלת אחריות וע"ד משל ישראל מכר חמצו לנכרי בקנין סודר ונשאר החמץ בביתו של ישראל בלי אחריות והוא קנוי להגוי הרי זה בביתו של ישראל ולא ברשותו שכבר סילק רשותו ממנו וההיפוך ישראל קנה חמצו של גוי בקנין סודר ועודינו בבית הגוי הרי זה ברשותו של ישראל ואינו בביתו אלא אם השאיל לו המוכר הנפקד מקומו למפקיד שהוא הלוקח ומכ"ש יחד לו בית בביתו או אפי' קרן זויות ה"ל גם ביתו של לוקח:

וז"ל תוספתא דמייתי ב"י סי' תמ"ו ישראל ונכרי בספינה וחמץ ביד ישראל הר"ז מוכר לנכרי או נותנו לו במתנה וחוזר ולוקח ממנו אחר הפסח וכ' עליו בה"ג ובלבד שלא יערים וכ' רי"ו ואיני מבין דברי בה"ג דהא שרו לתנו לגוי במתנה לחזור וללקחו אחר הפסח ואין לך הערמה גדולה מזו ואפ"ה שרי מאחר שהוציאו מרשותו לגמרי ואפשר דשלא יערים דקאמר היינו שלא ליתנו לו על תנאי עכ"ל כוונתו מבואר דהערמת מכירה זו היא היתר גמור מן התורה בלי שום פקפוק שהוא מוכר מכירה גמורה בא' מהקניני' שהגוי קונה אע"פ ששניהם יודעי' שרוצים בחזרת החמץ לאחר הפסח מ"מ השתא מכור הוא ויכול הלוקח למכרו ולאוכלו להקדישו להאבידו מבלי מוחה אלא שהוא אוהבו ואינו עושה כן ומשמרו עד לאחר הפסח וחוזר ומכרו לישראל היתר גמור הוא בלי פקפוק ואחריות החמץ כל ימי הפסח על הגוי ואפי' בפירוש יכול לומר להגוי אם נשאר החמץ בידך עד אחר הפסח ותרצה למוכרו אז קרוב לודאי שאקחנו ממך במקח השוה וכ' רמב"ם בפי' המשנה ר"פ כיצד מערימין כל הערמה של היתר וערמה של איסור ע"ש ויש מקומות שאסרו חכמים להערים להפקיע אי' דאורייתא כדי שלא יפרוצו ואם עבר והערים אי' דאורייתא אין כאן אלא אי' דרבנן ובמע"ש מצוה להערי' משום דכתיב בפדיונו ברכה כמ"ש בירושלמי והוא במתני' דהי' עומד על הגורן וכאן בחמץ התירו הערמה להדי' וע"כ הי' ק' לרבינו ירוחם מה ובלבד שלא יערי' דקאמר בה"ג הרי הערים והערים והתירו חכמי' הואיל ויצא מרשותו של ישראל לגמרי רוצה לומר מרשותו וכוחו ע"י קנין גמור וקנאו הגוי מן התורה דהאי רשותו אינו רוצה לומר ביתו כי בספינה הם יושבים אלא מרשותו וכחו היינו שמכרו וא"כ מאי ובלבד שלא יערים דקאמר ותי' שלא

יתנה עמו בהדי' קאמר והנה אם התנה עמו בהדי' גם בזה יש ב' דרכים א' שאומר לו ותחזירהו לי אחר הפסח זה עובר על ב"י וב"י אך אם אומר ע"מ שתחזירהו לי ה"ז מכירה גמורה לחלוטי' אלא שצריך לקיים תנאו ויש ביד ישראל למחול התנאי וה"ז מכור לעולם ואם נמי אינו מוחל התנאי מ"מ מכירה ומתנה גמורה הוא ומקיים תנאו ואזיל ואע"ג דכל ימי הפסח המכירה תלוי ועומד בקיום התנאי מ"מ כיון שאין הדבר תלוי ביד ישראל אלא ברצון הגוי אם לקיים תנאו או לא הרי זה מכירה גמורה מן התורה אלא ערמה זו אסורה מדרבנן משום חומרא דחמץ כ"כ רדב"ז ומביאו מג"א סימן תמ"ח סק"ה והוא ברדב"ז ח"א ר"מ ובמג"א בטעות נרשם:

ועפי"ז נהגו בכל תפוצת ישראל למכור החמץ לנכרי המכירו ומחזירו אחר הפסח אך ימכרו כדינו היינו בנתינת כסף ומשיכה לביתו ממש והאחריות על הלוקח ושוב אח"כ יכול הישראל לקבל עליו אחריות חמצו של גוי בביתו של גוי ושפיר דמי אך תחלה ימכרנה שיהי' מכירה גמורה שהאחריות על הגוי וגם ישום החמץ בדמי שווי' שלא יהא אונאה בבטול מקח ואם א"א להוציא החמץ מביתו של ישראל הרי משכיר לגוי חדרו על ט' או יו"ד ימים ומוכר החמץ אגב שכירות קרקע בשטר שגוי קנה קרקע בשטרא ובפפד"מ הדפיס מ"ו הגאון בהפלא"ה זצ"ל נוסח שטר בלה"ק ואחריו מ"ו הגאון מו"ה נתן אדלער כ"ץ זצ"ל בשינוי והוא נדפס בס' קונטרס הסמ"ע ואני תקנתי השטר בלשון אשכנז ובדפוס ע"י ר' בער פרענק בסדר הגדה בוויען וב"ד צדק דפראג תקינו קצת בנוסח אחר ונדפס בהגדה דפראג וכל אפין שווין המכירה גמורה היא וכל המפקפק ראוי לגערה:

וראיתי שנשתבשו אנשי ק"ק טעלקע וסברו כיון שהחמץ מעורב יותר מכדי אכילת פרס הוא דרבנן וע"כ מותר להערים ושיבוש הוא בידם דאי ההערמה במכירה אסורה באיסו' דאורייתא לא הועילו כלום וטעו בדינם דנהי היכא דליכא בכדי א"פ ליכא כרת מ"מ כל דליכא ס' איכא איסור דאורייתא או לאו או עשה ותליא בפלוגתת ר"ת והר"י דאוליינש בתוס' פ' ג"ה וכיון דאיכא באכילתו איסור דאורייתא עכ"פ שוב איכא בשהיותו לאו דבל יראה דהרי איכא בכלי זה כזית חמץ שלא נתבטל וכ"כ מג"א רס"י תמ"ב דבמב"מ דבטל לגמרי מן התורה ליכא בשהיותו איסור דאורייתא אבל בשאינו מינו טע"כ דאורייתא ולא בטיל איכא בשהיותו לאו דאורייתא וסיים שם לעיין בטיו"ד סי' צ"ח לדעת רש"י פי' דס"ל בהיפוך מב"מ לא בטיל ובשא"מ טע"כ לאו דאורייתא אלא דלא קיי"ל כרש"י בזה:

והנה בהיות עדיין הגאון מו"ה ברוך פרענקל זצ"ל אב"ד דק"ק לייפניק בחיים חיותו אירע מעשה שהלשינו מלשיני' אצל שרי המדינה דמעהרין שהיהודים מוכרי' חמצם

בשטרות מבלי שטעמפל חותם הקיר"ה וכשבא הדבר לפני החסיד קיר"ה אמר הדבר ידוע שאין זה מו"מ של תגר אלא ענין דת רעליגיאהן ע"כ אין זה בחיוב שטעמפל ועי"ז נולד קצת ספק בלב הגאון זצ"ל הנ"ל דמשמע דמדינא דמלכותא פסול השטר ההוא ולבבי לא כן ידמה כי השטר כשר הן בדין ישראל אם בא הגוי להוציא מקחו בדייני' הרי הוא שלו הן בדאו"ה אלא שאז כשיתבענו בדאו"ה צריך לשלם תחלה השטעמפל אך הקיר"ה בחסדו וישרנותו אמר שעל כיוצא בזה לא הטיל עול השטעמפל כיון שאין טעם הקונה ומוכר לדרך תגרם אלא להפקיע מאיסור חמץ ועל כזה לא הטיל עול מס השטעמפל:

אמנם מי שיש לו בהמות ורוצה שלא יפסידו בהכחשה כידוע דהפקר בהמה טהורה רב מהכיל אם תעמוד ח' ימים בלי פיטום הראוי לה הדרך היותר טוב ליתנה לגוי לפטמה ולקצוב לו שכר יפה אם יחזיר לו הבהמה מפוטמת בטוב והוא יפטם במה שירצה בשעורי' או אפי' במי י"ש של אורז שקורין רק וכדומה ואם מפטמה אח"כ בחמץ מה לנו בזה ואין אנו נהני' מחמץ בפסח בזה:

אך גם אם ירצה למוכרה לנכרי כדרך שמוכרי' חמץ לית לן בה וכן נוהגין עתה בכל המדינות והגאון בעל ספר תבואת שור בחדושיו לפסחי' כ' בזה דברי' מתמיהי' כאשר הארכתי במק"א [עי' לעי' סי' ס"ב]:

וע"ד יהודי שקנה חיריות מכירת המלח שאין רשות למכור מלח מבלעדו והוצרך להניח אלף זהובי' לאחריו' ושלא יוסגר החנות בשום זמן כדי שיהי' מלח מצוי להקונים הנה תיקון היותר טוב בזה שבכל ע"ש וי"ט ימכור לגוי המכירו איזה ככרות מלח שיהי' שלו ממש במכירה גמורה והגוי ימכור את שלו באותו החנות אפילו אם א"א בחנות אחרת ומה שיִותר לו אחר שבת אם ישוו במקחם יכול הישראל לחזור ולקחו ממנו ואם לאו יקומו לעצמו עד שבת הבא וזה הדרך היותר מחוור:

אך אם א"א בזה יש להתיר ע"י קבלנות כמו מכס לא מבעי' אם צריך לכתוב דאי לא שרית לי' אתי למיכתב אלא אפילו אם אינו צריך לכתוב כמ"ש מג"א וט"ז וכל האחרונים גבי מכס אך בשארי חניות שאינו אלא מניעת ריוח חלילה וחלילה להתיר וכל השונה בזה לא יחרוך רמי' צידו וכשם שכל המענג שבת נותנין לו נחלה בלי מצרים כן ידוע ההיפוך מי שאינו משמר כהלכתו ואינו חושש לגזירת חכמים ח"ו, ירחם ה' ויתן בלבו לשוב ולשמוע ישמע ה' אליו ויברכהו:

ומכ"ש שחלילה להתיר שדה של ישראל למכור בעש"ק במכירת הערמה הנ"ל מתרי טעמי חדא שלא התירו הערמה במלאכת שבת במחובר כ"א בבהמה בתלוש וביד הנכרי

ובדיעבד והפ"מ ועוד משום מראית עין ולא התירו חז"ל ספ"ק דע"ז להשכיר מרחץ ע"י שום פרסום בעולם או מקבלי קבלנו' בתוך התחום ובחש"מ אפי' חוץ לתחום ובז"הז שדה לאו לאריסות עביד כלל וכלל כ"א פועלים שכירי יום כידוע שנשתנה הענין ולפענ"ד אפי' שכירות שדה אסור מכש"כ מכירה של הערמה ועוד כיון שבהמותיו של ישראל עובדי' בשדותיו המפורסם לישראל איכא אסורא אפי' בבהמה ולא הותר אלא בהמתו של ישראל שהיא כבר ביד נכרי שאינו בביתו ושדהו של ישראל שיאמר בהמתי קנוי' לך אבל אופן הנ"ל אסור והמורה שלא כדין הורה ועלינו יערה רוח הבורא ואחתום בברכה א"נ פ"ב כאור בקר ליום עש"ק י"ד שבט תקצ"ה לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה קיד

ישאו הרים שלום וכל טוב לתלמידי הותיק התו' מו"ה מרדכי נ"י:

נפשך בשאלתך אודות מי ששכח למכור קמח סלת שלו בע"פ העבר ומכרו לגוי אחר חצות היום והמורה הורה לו כי טוב עשה והבטיח לו שעכ"פ אחר הפסח יהיה מותר ליהנות ממנו ורבים צוחו על זה והנ"ל סמך עצמו על מקלו שהיקל לו ואחר הפסח מכר הסלת הנ"ל לגוי והנה המעות מונחי' עדיין בידי ישראל המוכר וממתין על יד תשובותינו אם מותר ליהנות מההחמץ ההוא או לא:

תשובה ראשון תחלה נאמר כי המורה חש לסולתא דבעה"ב ולא חש לקמחי' של עצמו כי ממה נפשך אי הי' ס"ל שאין שום חשש חמוץ בהסלת או שע"פ אחר חצות זמן מוכשר הוא למכור חמץ א"כ הי' לו להבטיחו להתי' אפי' באכילה אחר הפסח ואם הי' לו שום ספק באחד מן הצדדים הנ"ל אלא שהיה סבור שעכ"פ אחר הפסח יתירו לו בהנאה ולסמוך על דעת העיטור שמתיר חמץ שעבר עליו הפסח בהנאה אחר שביטל תינח אחר שכבר עבר הפסח אבל כיון שהשואל הזה בא לשאול ביומו בע"פ ועדיין היה לפניו איסור בל יראה דרבנן לכל הפחות או אפי' רק מספק איך מלאו לבו להתיר לו להשהותו בידי גוי הקונה לכתחלה ולעבור על בל יראה ע"כ דרכיו נסתרו ממני נשגבו לא אוכל לירד לסוף דעתו:

אמנם מעיקרא דדינא בשגג או נאנס ולא ביער חמצו אחר שביטלו כדינו פסק הרמב"ם בפשיטות דאסור בהנאה אחר הפסח ואין שום חולק עלי' רק שהכ"מ כ' שאפשר שמשמעות הר"ן אינו כן לאסור באונס ושוב חזר בו בעצמו והמעיי' בר"ן יראה שאין שום משמעות ואע"פ שה"ה נדחק קצת מאין הוציא רמב"ם זה לאסור אפי' באונס אבל פשוט הוא שכוונת הירושלמי שאוסר משום הערמה אין הפי' כמו שהבינו האחרונים שיערים לומר בטלתי והוא לא ביטל אשר ע"כ התחכמו לפלפל אם ביטל בפני עדים מאי

איכא למימר ולפע"ד לא כוונו יפה במח"כ אבל הענין הוא כך כי עיקר בטולו מן התורה הוא בלב לא יראה לך בטל בלבך שיהיה נחשב בעיני' כאלו הוא עפר ואיננו שלו כלל וזה יהי' מוסכם בלבו בהסכמה גמורה שרירא וקיימא ואז אפי' החמץ כמוס באוצרותיו חתום במרתפו אינו עובר עליו וממילא דמותר אחר הפסח ואלו הם דברים המסורים ללבו של אדם שנאמר בהם ויראת אך חז"ל ירדו לסוף דעתו של אדם כי כשהאדם יודע בעצמו שלאחר הפסח יהי' מותר לו באכילה או אפי' בהנאה ממילא אינו נחשב בעיני' כעפר וכדבר הבטל אעפ"י שאמר בפי' כל חמירא ליבטל ולהוי הפקר כעפרא מ"מ לבו בל עמו שהרי יודע הוא שיהיה שלו אחר ז' ימים ועתה הוא שמור אצלו ליום מועד עד יעבור החג נמצא ממילא עובר עלי' בבל יראה ואין כאן מקום לומר מה בכך שיחשוב כן בלבו הא בפיו מילא לאמור ליבטל ולהוי הפקר וקיימא לן דברים שבלב אינם דברים אומר אני אי הכי נמי אי הי' מניחו ברה"ר ואמר להוי הפקר ובא אחר וזכה בהחפצים ההם וחזר הוא ואמר לבי לא הי' עמי כשאמרתי לבטל וליהוי הפקר אזי נאמר לו דברים שבלב אינן דברים וזכה אידך אבל הכא אין אנחנו דנין נגד הזוכה בו שהרי החמץ כמוס באוצרותיו ולא זכה בו ולא יזכ' בו אדם מעולם ולא נצרכה אלא שיהי' בלבו כעפר וכדבר הבטל ואנן סהדי שזה א"א מפני שיודע בעצמו שלאחר ימים יחזור ממונו ונמצא עובר בל יראי' ע"כ אמרו חז"ל שיצטרך לבערו דוקא ואם עבר ולא ביערו יהיה אסור בהנאה אחר הפסח נמצא ממילא יהיה נחשב בעינו כעפר וכדבר הבטל שהרי יודע שאין סופו ליהנות ממנו נמצא אי נמי יארע מקרה שעבר על תקנת חכמים ולא ביערו רק בטלו מ"מ ניצול הוא מאיסור בל יראה דאורייתא משא"כ אי הי' מותר בהנאה אחר הפסח הי' עובר על בל יראה מן התורה אעפ"י שכבר ביטלו ומשו"ה אין לחלק בין מזיד לשוגג ואונ' והמעיי' בתשו' רשב"א סי' ע' בשם ר' האי גאון יראה להדי' שנתכוון לכל מה שכתבתי ולזה נתכוון גם בתשו' משאות בנימין סי' נ"ח ובתשו' תורת השלמים להגאון מנחת יעקב סימן וי"ו נדחק ובנ"בי שפך עלי' סוללה והאמת כמו שכתבתי והוא ברור ועיי' היטב בדברי הרע"ב והתי"ט ריש מס' פסחים ד"ה בודקין את החמץ וכו':

איברא בעל העיטור ס"ל דלא אסרו אלא באכילה ולא בהנאה וכ' הרב"י שנראה טעמו דמשום ריווח מועט דהנאה לא יעבור על בל יראה ולפע"ד נראה הכוונה כך דהא דגזרו לבער החמץ ולא סגי להו בביטול לא חששו אלא משום חשש שמא יהיה רוצה בקב שלו דוקא או גלוסקא יפה וכדומה ויהי' חס עלי' מלמכרו לנכרי' קודם פסח ויסמוך על הביטול וכבר כתבנו לעיל דביטול כזה אינו כלום משום שלבו עלי' לאכלו אחר הפסח אבל כשאוסרים באכילה אחר הפסח ואינו מרוויח אלא ההנאה א"כ כל אדם

ימכור חמצו קודם פסח לנכרי וכההיא דיוחנן חקוקאה וליכא אלא הפסד מועט לפעמים מה שצריך לזלזל במקח קודם פסח והוא היה יכול לשמרו עד אחר הפסח ליום השוק וכדומה ומשום ריווח פורתא לא חשדוהו חכמים שיעבור על תקנתם ומסתמא ימכרנה לנכרי ואם על צד הרחוק ימצא אח"כ שלא מכרו ולא ביערו הוה מילתא דלא שכיחא ולא חשו לו חכמים כנ"ל דעתו ז"ל מ"מ הוא דעת יחיד בזה וכל הפוסקים חולקים על זה:

נמצא לפ"ז אלו הי' חמץ ברור שעכבו בפסח הי' אסור אפי' בהנא' אחר הפסח אפי' באונס גמור וכ"ש באומר מותר שהוא רק קרוב לאונס ומכ"ש הכא שרבים חלקו על המורה לא הי' לו להשען על מקלו ולסמוך על דברי היחיד ומכ"ש לפי מה שפרשתי לעיל שאינו מטעם קנס כפי המובן אלא להצילו מבל יראה דאורייתא נמצא דהי' אסור בהנאה אחר הפסח אותו חמץ וכיון שכן הדין בחמץ גמור ה"ה בסלת אעפ"י שהוא רק ספק אם נתחמצו החטי' ע"י הלתיתה חמץ גמור כיון דעכ"פ עבר להדי' על ספק איסור בל יראה דאורייתא כמו שבארתי לעיל ומכ"ש האי גברא דאדעתי' דהכי השהה אותו להנות ממנו כדברי המורה ולא היה בטל אצלו כעפרא א"כ יאסור בהנאה אחר הפסח ואין לומר כיון שחמץ שעבר עליו הפסח הוא דרבנן ה"ל ספיקא דרבנן שמא לא נתחמץ ז"א כיון שעבר על ספק איסורא א"כ ה"ל ודאי איסור דרבנן שכך תקנו חכמים שהמכניס עצמו לאיסו' זה יאסור חמצו אחר הפסח ולא יועילו לו מעשיו הרעי' והרי אפילו תערובו' חמץ שאמרו להדי' שלא קנסו מ"מ אם השהה תערובות חמץ באופן שהיה אסור להשהותו אסור הוא אחר הפסח משום שזה הוא אותו החמץ בעצמו שעבר על דברי חז"ל ומכ"ש בנידון דידן דספק איסור חמיר מודאי איסור וצריך זהירות יותר ועיי' ש"ך סי' ק"י סקי"ח י"ט:

אמנם נצא לידון מה יהי' ממכירתו לעכו"ם אחר חצות והנה המוכר חמצו לגוי בפסח נ"ל פשוט דזכה בו הגוי ונ"מ אם יבוא גוי אחר ויגזלנו ממנו הרי זה נהרג עלי' נהי דאין בכח הישראל למכור החמץ שהרי אסור בהנאה ואין לו דמים מ"מ אצל הגוי שוי' טובא וזוכה בו במשיכתו או מקומו שהשכיר קונה לו כיון שמותר לו בהנאה וכן כ' הר"ן פ"ק דחולין בסוגי' דמחליפי' דף רנ"ה ע"ב דמשו"ה המקדש בחליפי אסורי הנאה מקודשת אע"ג דלא שוי' מידי להמקדש מ"מ לדידי' שוי' פרוטה וזכתה בו ומקודש' לו וכ"כ הרא"ש ספ"ב דקידושי' אמתני' המקדש בערלה ע"ש ובכל זאת אעפ"י שקנאו הגוי קנין גמור מ"מ מחייב הישראל ועובר כל שעה על בל יראה כל זמן היות החמץ בבית הגוי אעפ"י שאינו תו ברשותו של ישראל שהרי הגוי קנאו קנין גמור מ"מ כל עצמו של

חמץ כן הוא שאינו ברשותו ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו לעבור עלי' בבל יראה בכל מקום שהוא עד שיבערנו מן העולם:

והשתא לדעת רוב הפוסקים דחמץ בע"פ אחר חצות אסור מן התורה א"כ הרי דין מכירתו לגוי כאלו מכרו בפסח עצמו שאע"פי שהגוי קנאו קנין גמור מ"מ הוא עובר עליו וממילא נאסר אחר הפסח ככל חמץ שעבר עליו הפסח אך להעיטור שסובר שחמץ בע"פ אחר חצות עד הלילה אינו אסור בהנאה אלא מדרבנן א"כ כיון שהנחנו שנקנה לגוי קנין גמור נהי שהמוכר עבר על איסור דרבנן במכירתו מ"מ מה שמכר מכר ותו כשיגיע הפסח לא יעבור עליו דבכה"ג לא נאמר שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו אפי' נאמר כדעת הפוסקים דאסורי הנאה דרבנן אין להם דמים מן התורה והמקדש אשה בהם אינה מקודשת מן התורה דהרי לא שוה מידי מ"מ כיון שבררנו שעל כל פנים נקנה הוא להגוי קנין גמור וכשנכנס הפסח אינו תו ברשותו ממילא לא יעבור עליו בבל יראה וממילא שיהיה מותר אחר הפסח ומכ"ש להרז"ה והראב"ד דס"ל דמותר אפי' מדרבנן בע"פ אחר חצות א"כ ה"ל מכירה מעליותא ותו לא יעבור עליו בפסח:

היוצא מדברינו אלו דאי הי' הסולת עדיין ביד ישראל הייתי מורה להשליכו לנהר דקיי"ל כדעת רוב הפוסקים דחמץ בע"פ אחר חצות אסור בהנאה מן התורה אך הואיל ושתים רעות עשה כי כבר מכרו אחר הפסח והמעות חליפי החמץ הם בידו וקיי"ל דאינו תופס דמי' וחליפי איסורי הנאה מותרי' דקיי"ל מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ונהי דהאחרונים חששו לדעת רש"י פ"ק דחולין דס"ל דלדידי' עכ"פ אסורים החליפי' מ"מ הכא דחמץ אחר הפסח איסור דרבנן בעלמא הוא ולרז"ה והראב"ד והעיטור הנ"ל מותר לגמרי כיון שכבר מכרו בע"פ אחר חצות וגם לתיתה דהסלת אינו אלא ספק חמץ גמור ע"כ נראה להתיר החליפי' אפי' להמחליף ויחוש לעצמו מחטא בל יראה שעבר והוא רחום יכפר:

פ"ב יום ד' כ"ג תמוז דהאי שתא תק"ע לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קטו

שלום הרבה להמאה"ג החרוץ המופלג צדיק ונשגב כש"ת מהו' יחזקאל סגל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק או"ד יע"א:

אהבת עולם אהבתיו ע"כ משכתי בקסת הסופר מקצר בקיצור נמרץ כי מוכ"ז אץ מאוד ואין יכול להמתין כלל ואין לי פנאי לעיין כלל ואומר אודת ישראל שמכר חמצו ע"פ לנכרי בזול ואחר הפסח קדם ישראל אחר וקנאו מן הנכרי בזול הנה מג"א סי' תמ"ח כ' אדעתי' דידי' אפקרי' אדעתי' דכ"ע לא אפקרי' והקשה הגאון מחצית השקל הא הפקר לעניי' לחוד אינם הפקר ע"כ העלה דעת מג"א וט"ז שם דאם התנה ע"מ שלא תמכור

לישראל בטלה מכירתם לישראל ודעת מג"א עדיפא מדט"ז דס"ל אפי' סתם כמפורש על תנאי דמי אלו דברי הגאון זצ"ל ודבריו מאוד תמוהים בשלמא הט"ז מיירי בהתנה בפי' הריני מוכר לך חמצי על מנת שלא תמכרנו לישראל נמצא אם עובר ומוכר לישראל ולא קיים תנאו בטלה מכירת הישראל לנכרי וממילא בטלה מכירת הנכרי לישראל שהרי אינם שלו למכור וכיון שבטלה המכיר' לישראל ממילא שוב מתקיים המכירה הראשונ' מישראל לנכרי ולא עבר ב"י וב"י ומכירת נכרי לישראל בטלה והן הנה דברי תוס' גטין פ"ג ע"א ואע"ג דלדינא רוב הפוסקים מחולקי' על תוס' בזה כמ"ש משנה למלך פ"ג מזכי' ומתנה הלכה א' ובית שמואל סי' קס"ג סקל"א מ"מ הט"ז סמוך אהתוס' ואין הלכה כט"ז בזה:

אבל איך אפשר לייחס סברא זו למג"א הא הוא מיירי בלא התנה כלל רק אנן סהדי דדעת הישראל למכור על תנאי וא"כ אין התנאי שלא ימכור לחוד אלא שלא יבוא ליד ישראל בשום אופן לא במכר ולא במתנה ולא בגזילה וגניבה וכדומה א"כ בכל איזה אופן שיבוא ליד ישראל השני נתבטל התנאי ונתבטל המכר של ע"פ מה תאמר כיון דנתבטל המכר ההוא ממילא אין ביד הגוי ליתן לישראל השני מה בכך הא עכ"פ נתנו לו אפי' יהי' בידו בגזל מ"מ נתבטלה המכירה הראשונה וה"ל חמץ שעבר עליו הפסח ע"כ אי אפשר לייחס סברה זו למג"א אך הפירוש כפשוטו דמג"א מייתי אדעתי' דאריה אפקרי' וכו' ה"נ מה שזלזל במקחו מכר שוה אלף במנה נהי דגוף המכירה מוחלטת בלי שיור ותנאי אך אותו סך שזלזל במקח לא הפקיר אלא על דעת שיהנה ממנו הנכרי ואך אולי ימכרנו לישראל אינו מוחל על יתר מעותיו מה ששוה על פי שמאים ולא שמבטלה המקח מעיקרא אלא כופין להשני לשלם כפי שוויה להישראל הראשון ועוד נראה לפענ"ד אפילו אם מכרו הנכרי להשני בדמי שוויה באופן שהנכרי נהנה מהיתרון מ"מ אתאינן על השני מטעם עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה דכיון דבדמי שווי' קנה ולא בזול אין כאן שום זכי' מההפקר וגרע ממערופי' דמייתי מ"ב זה מה שנלע"ד ברור בזה בעזה"י הכ"ד פ"ב נגהי ליום ב' י"ג אב תקפ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קטז

שלום רב לעוסק בחוקי חורב אור נערב ידיו לו רב ה"ה מחו' הגאון המפורסם חריף ובקי נ"י ע"ה כש"ת מו"ה בונם נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מ"ד יע"א:

עש"ק העבר מצאתי שעה פנוי' לעיי' בדבריו החביבים עלי במכתבו הארוך ואניח כל הפלפול הנוגע לעשות סניגוריא לדבריו הראשוני' אך מה שיצא מחו' הגאון נ"י לדון

בדבר חדש ועוררני על זה גם בלוחות שניות לעיין בו ולהשיבו ובשגם שזה הוא בענין פרס הפסח ע"כ אטייל בדבריו הנעימים:

על מ"ש מג"א רס"י תמ"ח דלהרדב"ז דס"ל לאסור לומר לנכרי הילך חמצי במתנה ע"מ להחזירו אחר הפסח משום דתלוי בקיום התנאי כל ימי הפסח מ"מ יודה רדב"ז באומר סתם בלי תנאי הילך חמצי במתנה ותחזירהו לי דמהני והקשה החק יעקב מהא דפסקי' בי"ד סי' ש"ה דלענין פדיון בכור ע"מ שתחזירהו לי מהני ותחזירהו לי בלא ע"מ אין בנו פדוי וא"כ ה"נ עובר ב"י והגאון דגול מרבבה תי' בפשיטו' התם טעמא מאי משום דאומר סתם ותחזיר' לי משמע מיד ולאלתר וא"כ לא נתן לכהן כלום ואה"נ אם אמר ותחזירהו לי לאחר זמן מה ה"נ דמהני כמבואר בפרישׁ' שם ובש"ך סק"ח והכא בחמץ מיירי שאומר להדי' ותחזירהו לי אחר הפסח משו"ה מהני וע"ז כ' מחו' הגאון נ"י דלפמ"ש הרא"ש באתרוג ע"מ להחזיר מהני משום דאז צריך לחזור ולהקנות לו בקנין חדש כמוכח מההיא דלא ליקני איניש לולבא לינוקא משא"כ באומר ותחזירהו לי שאז אין צריך להקנות לו בקנין בשעת חזרה א"כ גם טרם שמחזירו לו איננו אלא שאלה בעלמא ואינו יי"ח באתרוג שאול א"כ ממילא ליתא לדברי דגול מרבבה הנ"ל אלו דברי מעלתו וא"כ לא על הדגול מרבבה התלונה כ"א גם על הפרישה הנ"ל ועל ט"ז בי"ד סי' ש"ה סק"ז שנדחקו בזה מאוד לחלק בין ע"מ ובין ותחזירהו לי ולא נחתו למ"ש הרא"ש באתרוג הנ"ל ואמנ' לדידי צ"ע טובא לחלק בין ע"מ שתחזירהו לתחזירהו כיון דלשון חזרה חזרת קנין שיחזור ויקנהו לו כדרך שהוא הקנהו לו וכ"כ בחי' ריטב"א בסוכה גבי מקני לולבא לינוקא א"כ ותחזירהו נמי הכי יתפרש חזרת קנין ואנכי חפשתי בכל מקום שהרא"ש מדבר בזה ולא מצאתי לו כן אלא בסוכה פ"ג סי' ך' וז"ל אבל אם א"ל תהא במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהיה שלי כבתחלה לא יצא בו דהוה כשאול עכ"ל ורצונו כי שלא אמר לשון חזרה שיחזירהו לו אלא אמר יהיה שלו א"כ משמע אחר שיצא בו יהיה ממילא שלו בלי קנין נמצא גם טרם שהחזירו לו נמי אינו אלא שאולה בידו ואינו יוצא ומכ"ש כשאמר ע"מ שיהיה שלי אחר שתצא בו פשיטא שאינו יוצא דלעולם ע"מ גרע כיון שתלוי בספק קיום תנאי ואשמעינן הרא"ש באומר לשון חזרה יוצא אפי' בע"מ ומכ"ש בותחזירהו לי בלי תנאי נמצא לפי דברי הפרישה הנ"ל אם אמר ותחזירהו לי לזמן פלוני מועיל בין בחמץ ובין באתרוג ובין בפדיון ואם אמר סתם ותחזירהו לי ה"ל משמעות שיחזירו מיד ולאלתר ואין בידו מאומה ומשו"ה אינו מועיל בין בחמץ בין באתרוג ובין בפדיון ודברי דגול מרבבה נכונים:

ומעלתו אמר דבר חכמה שלדעת הט"ז בי"ד סי' ש"ה סק"ז הנ"ל דמשו"ה אין בנו פדוי בותחזירהו לי משום ספק חזרה כדבסוף פ' השואל בב"מ א"כ אמר מר נ"י דבחמץ מספיקא מועיל תפיסת הגוי ואין הישראל עובר כיון שהוא של גוי כדפסקי' ס"פ השואל בתחלת החדש כולו למשכיר וכו' ובפדיון אינו פדוי אע"ג דהכהן תפוס מ"מ בפדיון אינו יוצא עד שיאמר לשון ברור אלא שלא הבנתי מה לשון שאינו ברור אמר הרי לך ה' סלעים בפדיון בני ואין לך לשון ברור יותר מזה אלא אנו מסופקים אולי חזר בו אח"כ ומספיקא לא מפקינן ממונו מהאב שהרי כל ספק בפדיון לקולא שדינן ליה ככל ספק ממונא ולא כספק איסורא:

איברא כל עיקר דברי ט"ז אינם מובנים לי כלל בשנעיין במוצא הדין של תפוס לשון ראשון ואחרון יעיי' בשני מקומות בתוס' דב"ק ע"ב ובתוס' דב"מ ס"פ השואל הנ"ל והמובן מהם כל שאומר לישנא דאפשר שכוונתו על שניהם כגון עולה ושלמים לא תלינן בחזרה כלל וכן מנחה מן השעורים אך בלשון שסותר עצמו אז בודאי תפוס לשון אחרון שהרי תוך כ"ד יכול לחזור ולא מספקי' אלא בשנים עשר זהו' לשנה דינר זהב לחדש כיון דע"י הדחק נוכל לומר שגם בתחלת דבריו הי' כוונתו לסיים דינר זהב לחדש וכלומר שלא אמתין עד סוף השנה אלא תפרע לי מיד אחר כל חדש וכל שאפשר לפרש שלא חזר בו טפי עדיף או דלמא כיון שזה דוחק בלשון לא נפרש כן אלא נימא שחזר בו וכן צריך לומר בכור בשלושי' וכן איסתרא מאה מעה וקל להבין להמעיי' שם ודברי תוס' מנחות ק"ב צ"ע קצת ליישב עם דבריהם שם פ"ב הנה כי כן ה"נ נימא ספק חזר בו מהפדיון ואמר ותחזירהו לי או ספק הי' דעתו מתחלה לכך לא הבנתי שום נפקותא דאם חזר מן הפדיון תוך כדי דבור אין בנו פדוי ואם לכך נתכוון מתחלה שנותנו לו לפדיון ויחזירהו ג"כ אין בנו פדוי וכן כ' רשב"א בתשובה בין אמר ותחזירהו לי בין אמר נתן סתם והי' דעתו שיחזירהו לו אינו פדוי ומייתי מש"ס דבכורות נ"א ע"ב מעובדא דר' חנינא ומייתי לי' ש"ך שם סק"ו:

ואם ישאל השואל היא גופא קשי' איך אפשר שאם יתנו לפדיון ומחשבתו שיחזירנו לא יהי' פדוי ובאומר להדי' ע"מ שתחזירהו מהני לזה יפה תי' הפרישה דבהתנה משמע אחר זמן דכיון דאומר ע"מ כמעכשיו משמע עכ"פ שעה א' יהי' שלו משא"כ כשמחשבתו שיחזירהו לו משמע מיד מיהו התו' תי' שם תי' אחר כמ"ש ש"ך שם סק"ו הנ"ל וב' תירוצי' יעיי' במרדכי פ"ק דקידושין סי' תפ"א:

והנה לפמ"ש רשב"א בחי' קידושין פ' האומר גבי תנאי וחזרה שהקשה הא בקידושין אינו יכול לחזור תוך כ"ד ותי' דמידי הוא טעמא משום שעשה מעשה ומסר כסף קידושין

לידה משו"ה אינו יכול לחזור בו והכא מיירי בשאמר דבור דלאחר שלשים בתוך נתינת המעות לידה ומצינו למדין מדבריו דאפי' בכל עניני' שבעולם מקח וממכר כל שנעשה בו מעשה המשיכה שוב לא יועיל חזרה תוך כ"ד וכן מצאתי שקבע בו מסמורים מורי הגאון זצ"ל בהפלאה לא"ע סי' ל"ח סעי' ל"ד וסי' מ"ט ע"ש ולשון בית שמואל סי' ל"ז ס"ק נ"א מגומגם קצת בזה:

ובתשובה א' ישבתי בזה פסקי הש"ע דסתרי אהדדי דבא"ע סי' ל"ד פסק דאם חזר תוך כ"ד בקידושין לא מהני ומקודשת לגמרי ובסי' מ"ט שאם חזר תוך כ"ד ואמר שהמעות יהי' מתנה פסק שצריכה גט רק מחומרא דקידושין ועמדו בזה חלקת מחוקק וב"ש ואני אמרתי בסי' ל"ח מיירי שרוצה לחזור גם מהמעשה רוצה לומר מנתינת כסף קידושין ושתחזור לו מעותיך וזה א"א דאין אחר מעשה כלום מעיקר הדין וממילא היא מקודשת אך בסי' מ"ט מיירי שאינו רוצה לעקור המעשה כלל שהרי עדיין רוצה שהמעות יהיה שלה רק בא לעקור דבורו שאמר לשם קידושין ועתה חוזר בו שיהיה לשם מתנה ובדיעבד יכול לחזור בו רק משום חומרא דקידושין:

היוצא מזה לדינא לפע"ד באומר ותחזירהו לי לאחר זמן אין כאן ספק חזרה כלל כיון שאינו סותר דבריו הראשונים אמרי' תפוס לשון שניהם כמו בעולה ושלמים ומועיל לעולם בין בחמץ ובין באתרוג ובין בפדיון ואם אמר סתם ותחזירהו לי אם קודם גמר מעשה הקנין אמרו תוך כ"ד א"כ כיון שמשמעותו ותחזירהו לי מיד בין שיהי' חזרה והרי יוכל לחזור תוך כ"ד בין שיהיה כוונתו מתחילה כך א"כ בחמץ עובר בבל יראה ובאתרוג אינו יי"ח וצריך לחזור וליטול בברכה ובפדיון אינו פדוי:

אך אם אחר גמר המשיכה אמר תוך כ"ד ותחזירהו לי בזה שספק אם תחלת כוונתו היה לסיים ותחזירהו לי א"כ לא הועיל הנתינה והמשיכה כלל ואם לא נתכוון לכך מתחלה רק בא לחזור בו וכיון שהוא אחר מעשה שוב אינו יכול לחזור בו לכן בחמץ בכה"ג הגוי מוחזק וקנה מספק ממילא אין הישראל עובר ב"י כדכתב מחו' הגאון נ"י והקנין מועיל ובאתרוג יחזור ויטול בלא ברכה ובפדיון אינו צריך לחזור ולפדותו דהמוציא מחבירו עליו הראיה ככל ספק פדיון כנלע"ד נכון לדינא:

ומה דבדיק לן מחט הג"ני על דברת מג"א סי' תמ"ח סק"ה דבנותן חמצו ע"מ להחזיר ליכא אלא משום חומרא דחמץ אבל מעיקר הדין שרי וקשה הא רוצה בקיומו של חמץ שאם יאבד באונס פטור הנכרי לשלם ואפי' למ"ד חייב מ"מ לא בעי למיקם עמו בדינא ודיינא אלו דברי מחו' הג"נ:

ולפע"ד לא מצינו רוצה בקיומו אלא ברוצה להרוויח כמו שכרו לשבור בייי"נ או בקיום כלאים במס' ע"ז ר"פ השוכר ובפ' אין מעמידין גבי חרס הדריינא שרוצה בקיומו ליהנות בסמיכת כרעי המטה וכן המשכיר יורה לבשל בו חמץ בטור ומג"א סי' ת"נ אבל להיות ניצל מהפסדו לא שמענו דהרי הרהינו אצלו ואומר מעכשיו מותר אע"ג אם נאבד באונס יהי' הנכרי פטור מלשלם ורוצה הישראל בקיומו והמקבל אחריות חמצו של נכרי בביתו של נכרי מותר אע"ג דבודאי רוצה הוא בקיומו שהרי קיבל אחריותו ואומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אעפ"י שעי"ז רוצה בקיומו והכל שלא להפסיד קרנו אבל לא להרוויח הנלע"ד כתבתי:

שנית להנ"ל

והנה מחותני הגאון נ"י נתמנה שלוחא דרחמנא ממו"ח הגנ"י להודיעני הדברי' מפה קדשו נומינו לשליח יעלה ויצליח צדיק כתמר יפרח ותשובתי אליו יובל ואם ישרו בעיניו הבדולחי' יעכ"ה ויביע אומר להודיעם לכבוד מו"ח הגנ"י וקמא קמא דמטא אייתי מה שראיתי והבטתי בהעברה בעלמא ומאפס הפנאי:

מאי דמספקא לי' למו"ח הגאון נ"י אי השליח יכול להקנו' מטלטלי המשלח אגב הקנאת קרקע של עצמו ופשיט לי' מר מדברי ר"ן ר"פ הזורק בגיטין דיכול להקנות וכן פשיטא לי' בס' מקור חיים סי' תמ"ח בחלק חידושים סק"ח וז"ל ואם עשה שליח למכור חמצו והשליח מכר אגב קרקע שלו בלי נתינת כסף ג"כ מהני בדיעבד עכ"ל. ואיברא לולי דברי קדשו פשיטא לי לאידך גיסא מסברא דיד שליח כיד בע"הב אמרי' וכאלו נמכור השליח וחצרו לבע"הב לענין שליחות ומשו"ה אם קונה שליח מידי לצורך בעה"ב ונזרק לחצר השליח ה"ל החצר שליח שלוחו של בע"הב וקנה אבל שימכור שליח מטלטלין של בעה"ב אגב קרקעו של עצמו דהשתא הקרקע לא מטעם יד ולא מטעם שליחות מקנה לאידך אלא צריכי' לומר שהמטלטלין של בעה"ב כאלו הם של שליח וה"ל כמקנ' מטלטלין של עצמו אגב קרקעו וזה לא שמענו שיהי' מטלטלין של בעה"ב נקנים לשליח יד שליח כיד בעל הבית אבל מטלטלין בעל הבית אינם שייכי' לשליח וא"כ איך ימכרו אגב קרקעו של שליח [והר"ן ה"נ הו"מ להקשו' ארש"י דע"י שליח לא מהני אגב אלא עדיפא מיני' הקשה דהרי לתוס' לית להו כתי' הר"ן] זה הוא מסברא ומגמרא דב"ב מ"ד ע"ב דלית לי' ארעא מעולם וקשה אכתי ליחוש דילמא שלוחו לוה לעצמו ושיעבד להמלוה קרקעו ואגב שיעבד נמי מטלטלין של משלחו ולוה בעדו מהמלוה ועיי' מ"ש רמב"ן בקרקע שאולה ושיטה מקובצת במתנה ע"מ להחזיר ואיברא יש לדחוק ולומר דש"ס סמיך אשינוי קמא דקנה ומכר לאלתר ואי משום דאקני כיון דלכשיקנה הפרה

והטלית כבר נסתלק השליח משליחותו שוב אינם נקני' הפרה וטלית למפרע אגב קרקעו של שליח שכבר נסתלק לי' אלא שלפ"ז ה"ל לרמב"ם לאיתויי שינוי קמא דקנה ומכר לאלתר ומדלא מייתי לי' ש"מ אין השליח יכול לשעבד מטלטלין של משלח אגב שיעבוד קרקעו של עצמו וע"כ מטעם הנ"ל ואותה סברא איתא נמי גבי קנין [ומובן שאין זה ענין לסי' ר"ב ס"ג]. ובישוב קו' הר"ן על רש"י מ"ט הקפיד שיהיה הגט באותו אינדרנא דוקא הא לא בעי' צבורין י"ל הר"ן לטעמי' דס"ל אפי' צבורין נמי בעי' שיאמר להדי' אגב וקני שפיר הקשה אפי' אין צבורין נמי אבל רש"י ס"ל כדעת רוב הפוסקים דכשהמטלטלין צבורין לא בעי' אמירת אגב א"כ י"ל אי לא הוי צבורין לא התירו בשבת קנין להדי' למימר אגב דוקא תיחוד ותפחד בלי שום אמיר' אע"ג דממילא קניא התירו אבל למימר להדיא לא התירו בשבת ולק"מ קו' ר"ן והא דלא פירש"י משום חצר כהר"ן י"ל כמ"ש ש"ך סי' ר"ב דחצרו וקנינו באי' כחד לא אמרי' וכן מצאתי משמעו' לשון חי' ריטב"א קידושי' כ"ו ע"א ד"ה אמר חזקי' וכו' בלא קדימה כלל וכו' ע"ש ונ"ל דלא דמי לגטו וידה וחצרה באי' כאחד דר"פ הזורק דהתם גוף החצר הוא של אשה ורק שיסלק הבעל כחו ממנו וא"כ סלוק יד הבעל וגטה באי' כאחד אבל שתקנה חצר שלו ומיד בשעת הקנין יהיה החצר הזה שלוחה לקבל גטה לא אמרי' והחילוק קל להבין [עי' בסי' שאחר זה] לכן פי' מטעם אגב. והר"ן מחמת דס"ל פ"ק דקידושין דגם בציבורין בעי' אמירת אגב א"כ תקש' לו אפילו באנדרנא אחרינא נמי ומ"ש בהאי אינדרנא ע"כ הוכיח לומר מטעם חצר ושני קנינים באי' כאחד אמרי' כנלע"ד:

מה שהקשה אמהרי"ט דס"ל דאינו יכול לעשות שליח להקדיש קרבן או שארי הקדישות והקשה מש"ס דתמורה יו"ד ע"א דאמרינן בעי רמי בר חמא מקדיש עושה תמורה או מכפר עושה תמורה אמר רבא א"כ מצינו צבור ושותפין עושין תמורה כגון דשוו שליח לאקדושי ע"ש א"כ הרי קמן דשליח מקדיש אלו דברי מו"ח הגנ"י אי משום הא לא ארי' דמיירי באית לי' לשליח שותפת בגווי ובכי הא כ"ע מודו תדע שכן הוא דאל"כ מה בין צבור לשותפין ומשמע מרמב"ן פ' ויקרא דהכל נקרא שותפת חוץ מהנקנה מקופת תרומת הלשכה יע"ש וא"כ הרי השליח שותף. ומיהו משכחת לי' בשליח כהן דלית לי' חלק בתרומ' הלשכה לבן בוכרי משנה ז' פ"א דשקלים וא"נ למ"ד שבט א' איקרי קהל אפשר שבט א' מיקרי נמי צבור ושלוחם הוא משבט אחר עמג"א סי' די"ח ס"ק ג'. וא"כ אין הכרח כל כך מ"מ אפשר כמ"ש. ולפי מה שתרצתי ק' פר"מ מחו' הגנ"י מש"ס דנדרים [ע' בח"ס חיו"ד סי' שכ"א] מיתרצא גם הך ופשוט:

ומ"ש עוד מו"ח הגאון ני' בישוב ק' תוס' גטין כ"ג ע"א ד"ה נכרי וכו' שהקשו למה לי' לש"ס למימר דנכרי אינו נעשה שליח משום לאו בר התירא תיפוק לי' משום שלוחכם ותי' לפי מה שכתב משאת בנימין סימ' צ"ו הובא במג"א סימן תמ"ח סעיף קטן ד' ובב"ש סוף סי' ה' ועיין שם דנכרי לנכרי נעשה שליח מן התורה משום דקרינן בי' גם אתם שיהי' השליח והמשלח שווים וא"כ לפי מה שהשריש בס' אבן עוזר לא"ח סי' קפ"ט דבעי' רק דומי' בחד צד או שיהי' ישראל אע"פ שאינו בן ברית כמו מומר או שיהיה בן ברית אע"פי שאינו ישראל כמו עבד כנעני ולעולם נעשה שליח כל דשוה בחד צד א"כ לפי זה נכרי נעשה שליח למומר דשוה לי' בחד צד שהרי אינו בן ברית כמוהו והיה ראוי שיעשה נכרי שליח לגט מומר ומשו"ה הוצרך הש"ס למימר לאו בר התירא ומיושב ק' תוס' אלו דברי פה קדשו ודפח"ח:

ולע"ד שמעתתן אלו מרפסן איגרי א"כ יתחייבו המומרים והעבדים בכל העבירות שיעשו גוים בשליחותם דאי משום אין שליח לדבר עבירה הא גוי לאו בר חיובא ואי משו' אין שליחות לגוי הא שוה למומר שאינו בן ברית כמוהו ושוה לעבד שאינו ישראל כמוהו ועוד למאי דמסיק באבן עוזר דמומר הוה שפיר בן ברית ומוכיח לי' מש"ס פ' אין מעמידין דאמר נפקא מיני' בין למ"ד מהמול ימול ובין למ"ד ואתה את בריתי נפקא מינ' אשה דכמאן דמהילי דמי' ובעלת ברית לא הוי' ואמאי לא אמר מומר איכא בינייהו אע"כ מומר הוה בן ברית יע"ש וא"כ לפי הנ"ל אתתא תיעש' שליחו' לנכרי וכן בהיפוך דתרווייהו לאו בני ברית נינהו ושוו אהדדי בחד צד. האמת שדברי א"ע הנ"ל תמוהים בעיני מאי ברי"ת ברי"ת דשמענא. מה ענין ברית דפ' אין מעמידין להכא. התם מיירי מברית בשר ובהא אשה לאו בת ברית היא ומומר בן ברית הוא אבל מה אתם בני ברית לאו אברית בבשר קאי אלא אברית התורה כולה קאי ובהא אשה בעלת ברית היא ומומר כופר בו:

ומיהו מסברא לא נ"ל דברי מו"ח הגאון ני' דנהי דגוי לגוי נעשה שליח להמ"ב משום דשוו ממש מ"מ נכרי למומר ולעבדא לא דמיפלגי אהדדי בישות הדבר ושוו בהעדר ר"ל זה ישראל וזה אינו ישראל ושיווי' אינו אלא בהעדר ששניהם נעדר מהם הברית ואין שיווי ההעדר משוה ההפלג שביניהם ביש והוי' ועוד אפי' נימא מומר אינו בן ברית לגבי ישראל המקיים בריתו מ"מ לגבי נכרי מקרי בן ברית שהרי בידו לחזור בו כל שעה ורגע ובמחשבתו תליא מלתא משא"כ נכרי דמי יימר דמזדקקא לי' תלתא להתגייר ובאמת על מדוכה זו ישבתי במקום גדולים ואמרתי בישוב ק' תוס' בגיטין הנ"ל עד"ז בעצמו דר"פ הערל מבואר דאפי' למאי דאמרי' ערבי מהול וגבעוני מהול לא מיקרי מהול מ"מ

גר שמל ולא טבל מיקרי מהול וע"כ היינו טעמא משום שמילתו היה על מנת להכנס בברית ונהי שהתחיל ולא גמר עדיין ובשם ישראל לא יכונה עד שטבל ואפי' יינו יי"נ כמבואר ביבמות ובע"ז צא והכרז וכו מ"מ מילתו מילה וא"כ אפשר מל ולא טבל בעל ברית מיקרי ואפילו לפמ"ש דלאו בברית בבשר תלי' מלתא מ"מ הא נמי מדלא דיינינן לי' כערל ש"מ מיקרי בעל ברית מצוה אלא דלא נקרא ישראל אלא בטבילה וא"כ אפשר נעשה שליח לישראל משום דשוה לי' בחד צד ומ"מ פסול משום דלאו בר התירא הוא:

ובחידושי למס' גטין כתבתי וז"ל נכרי ונתגייר כ' תוס' ד"ה אין העבד כו' דיש בזה רבותא טפי מבעבד שאין בידו להשתחרר משא"כ נכרי ומירי שהיה בדעתו להתגייר ואע"ג דקיי"ל צריך ג' ומי יימר דמזדקקא לי' כמבואר בקידושין ס"ב ע"ב מ"מ עבד גרע דהמשחרר עובר בעשה אע"ג דהתם נמי קשים גרים כמ"ש הראשונים דלהכי אמרי' מי יימר דמיזדקקו לי' מ"מ הא גרע ולפמ"ש תוס' בקידושין שם דג' בעינן בשעת קבלת המצות ומהני אפי' קודם טבילה ע"ש א"כ משכחת לי' בגר שמל וקבל המצות בפני ג' ולא טבל וקבל הגט ואח"כ נתגייר דתנן היינו שטבל אח"כ ואפ"ה פסול והשתא הוה שפיר רבותא דבידו הוא ממש ואפי' תלתא לא בעי משא"כ עבד עכ"ל בחידושי שם:

מ"ש מו"ח הגאון נ"י בדברי רש"י ב"מ צ"ו בתשובה א' הארכתי בזה ואין עתה בידי להעתיקה אבל אשר עולה בזכרוני בקיצור הוא כך דרש"י פי' שם דמדכתי' אתם גם אתם בעי' שיווי שליח למשלח ומשו"ה אין העבד נעשה כרבו לענין שאילה בבעלים וקשה דבגיטין כ"ג ע"ב ובקידושין רפ"ב משמע דכל מה דאיהו מצי עביד מסברא נפקא לן ולא מקרא וא"כ מה צורך לגם אתם כיון דלרש"י עבד ליתי' בשאלה וי"ל דהראשונים צווחו כי כרוכי' וז"ל שיטה מקובצת ואינו מחוור דעבד ודאי בתורת שאלה ואי שאיל חייב בתשלומין אלא דהשתא לית לי' וכו' והנה ס"ל לרש"י מ"מ לא הוי דומה למשלח ממש משום דבר תשלומין הוא השתא וס"ל נהי מי שאינו בר תרומה או בר גיטין כלל נפקא מסברא רפ"ב דקידושין בלי שום קראי מ"מ מי שהוא קצת באותו חיוב דהיינו הנכרי והכותי שתרמו תרומתן תרומה אע"ג דאכתי לא דמי לישראל דחיובא רמי' עלי' לתרום מ"מ מסברא לא הוה ידעינן אלא דומי' דגט דליתי' בגט כלל אבל בתרומה דאיתי' קצת ה"א מסברא דנעשה שליח קמ"ל קרא גם אתם שיהיה בן ברית פי' שכרת ברית על אותה המצוה ויהיה חיובו כשל ישראל ממש ומעתה ממועט נמי עבד שאילה בבעלים אע"ג דאיתי' בתורת שאלה מ"מ אינו ממש כמו ישראל. וא"כ שפיר פריך הש"ס שם לר"ש קרא למה לי אלו דברי באותה תשובה:

ובחידושי למס' גיטין כ"ג ע"א כתבתי וז"ל בעא מיני' מר' אמי עבד מהו שיעשה שליח וכו' נ"ל סברתם כיון דהוא עכ"פ בר שחרור וה"ל קצת כמו בר גט דלא בעי' שיווי ממש ושחרור וגט קרובים זה לזה ולפ"ז להריא"ן מיגאש דס"ל ר' יוחנן לא פליג אלא לשליח לקבלה שיהי' ידו כיד האשה אבל להולכה נעשה שליח נראה היינו מהך סברא כיון דעכ"פ איתי' בשם גט בעלמא דהיינו שחרור ולפ"ז נימא דלקידושין אפי' שליח להולכה לא הוי להריא"ן מיגאש דאינו בר הוי' כלל דמה ענין שחרור לקידושין ומיושב דעת הטור דבסי' ל"ב גבי קידושין פסלו להולכה ולענין גירושין מייתי פלוגתא ולהנ"ל ניחא עכ"ל שם:

ומה שהקשה מו"ח הגאון נ"י בפ' כל שעה דא"ל רבנן לר"י אשם תלוי וחטאת עוף הבא על הספק לדבריך יוכיח שהוא בבל תותירו דאמרת בקבורה וקשה הא נותר וחמץ מצוה בביעורן משא"כ כל הנקברי' אין מצוה לבערן מן העולם ונימא הכי נותר מצוה לבערו וחמץ מצוה לבערו מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה ואל יוכיח חטאת עוף ואשם תלוי שאין מצוה בביעורן כלל אלו דברי קדשו:

ואני אוסיף להקשות שם קשי' אחרת לפי דאיכא בתורת כהנים פרש' צו דמייתי לי' תוס' דקדש הוא ממעטי' מני' קדשי' שמתו ושהפילו ושנטמאו בחוץ וחולין בעזרה ובהא כ"ע מודים וחטאת עוף ואשם תלוי פליגי בי' לרבנן בשריפה ולר"י ממעטי' לי' נמי מקדש הוא וא"כ צ"ע טובא מ"ט נקטי רבנן הני תרי לדברי ר"י ולא אמרו שמתו ושהפילו ושנטמאו בחוץ וחולין בעזרה לכ"ע יוכיחו והיינו מרוויחים קו' תוס' ד"ה אמרו לו וכו' וצ"ע לכאורה גם דברי רש"י צריכי' יישוב שפי' אשם תלוי שאירע בו פסול או נותר ומאן דכר שמי' דנותר ומצאתי שבצל"ח תמה ע"ז ולפע"ד בהקדים מה שנלענ"ד דנותר אפי' אם איננו בשריפה מ"מ אית בי' מצות ביעור מן העולם ממה דמצינו בכלי מקדש מריקה ושטיפה וכלי חרס ישבר ומבואר הוא במקומו שאפי' לא ירצה לבשל בו מ"מ אית בי' מצות ביעור נותר וכמ"ש תוס' זבחים צ"ו ע"א ד"ה אלא וכו' דצריך שיהי' הטעם בטל מן העולם וכו' יע"ש אלא שהוסיף הכתוב במלואי' שהנותר ישרף באש וכן בפסח ובת"כ יליף לכל נותר שישרף וממעט מקדש הוא אשם תלוי ובכלל זה הנותר מאשם תלוי כפירש"י וגם חטאת עוף הבא על ספק שהוא נמי ס' נותר דאם חייבת חטאת הי' מצוה באכילתו אלא דאייתר והיינו נותר וממעט קרא שאינו בשריפה אמנם מ"מ מידי מצות ביעור לא אימעט דלא גרע מכלי חרס דטעון שבירה וכלי נחושת מריקה ושטיפה והא"ש דרש"י הי' קשה מ"ט שבקו רבנן קדשי' שמתו ושהפילו ושנטמאו בחוץ וחולין בעזרה דבת ביקתא דהני הוא וכ"ע מודי' בי' ונקטו חטאת עוף ואשם תלוי לדברי ר"י

וניחא לי' לרש"י ז"ל דהני כולהי דאימעט משריפה אין בהן מצות ביעור מן התורה כלל ואיכא למימר כקו' פר"מ שאני חמץ שיש מצוה בביעורו כמו נותר משו"ה נקטי חטאת עוף הבא על הספק שהוא ס' נותר ומצוה בביעורו והא דמייתי נמי מאשם תלוי ע"כ מנותר דאשם תלוי שיש מצוה בביעורו ומדוקדק לשון הש"ס שישנן בבל תותירו וא"ש יותר מזה אין להאריך ואם נראים מהדברים ישרים בעיניו יצוה להעתיק מהם ולהודיעם למו"ח הגנ"י כי עתה לא עת האסף דברים אליו ממני כי אני מצפה יד דרך בוא תשובתו אלי כתיב ובענינים אחרים ובין כך יגדיל תורה ויאדיר הכ"ד א"נ מחותנו אהו' כנפשו. פ"ב יום ב' ט' אלול תקע"ט לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קיז

שלום וכ"ט לה"ה י"נ הרב המאה"ג המופלג חרוץ ושנון כש"ת מו"ה הרש נ"י אבדק"ק נאמעסדאף יע"א:

יקרתו הגיעני מגלה עפה נאה ויפה כסלת מנופה מעולפת ספירים בחי' תורה בענין מכירת חמץ אגב שכירת קרקע ואנו אין לנו אלא דין מבואר דקוני' אגב שכירת קרקע ומינה לא ניזוע אפי' זיז כ"ש ואין להזניח הלכו' מרווחו' מפני פלפולי' ודברי חדודים גם כי חביבים עלי דברי דודים ע"כ אשיב בקיצור על רוב דבריו:

מעלתו למד ק"ו אם חצר שגופו קנוי לה והפירות לבעל אינו קונה להאשה כדפריך ר"פ הזורק מה שקנה אשה קנה בעלה ק"ו שאינו קונ' בחצר המושכר לו ועל יסוד זה בנה עליות מרווחות תמי' לי תנאי שקיל מעלמא פלוגתת רמב"ם וראב"ד פ"ו משכירות הל' ה' וקו' הראב"ד משוכר את מקומן במשנ' ב"ב פ"ד ע"ב קו' עצומה וש"ך סימן ש"ג נדחק בישובו וכן דעת רש"י כראב"ד בב"מ ק"ב ע"א וכן דעת תוס' ב"מ ט' ע"ב ד"ה משוך וכו' כיון שהשאילה לו הרי היא שלו עד לאחר הקנין ויקנה מטעם חצר עכ"ל מ"מ גם למסקנת ש"ך בדעת אחרת מקנה כ"ע מודה דחצר מושכר קונה לשוכר וההפרש בין הא דר"פ הזורק לחצר מושכר מבואר בפשיטות דהרי מפירותיו של חצר הוא שיקנה לו מה שמקני' לו ע"י החצר זהו גופי' א' מפירות החצר וכיון שחצרה של אשה הפירות לבעל א"כ זה הקנין עצמו של בעל הוא ואיך תקנה היא הגט משא"כ שוכר שכר הגוף לפירותיו נהי שהגוף אינו שלו מ"מ שכור הוא לפירותיו א"כ גוף החצר משועבד לו להקנו' לומה שמקני' לו על ידו ועוד י"ל שוכר ומשכיר אם ימותו יהי' לבניהם אחריה' משא"כ חצר האשה שהבעל יורשה כ"כ תוס' ב"ב נ"א ע"ב:

תו כ' ברמ"א סי' ר"ב ס"א די"א אפי' קרקע בשכירו' ומטלטלי' במתנה והקשה ש"ך מה לשון י"א מי יכול לחלק על ש"ס ערוך וכ' מעלתו דלמאי דפסק רמ"א סי' רס"א

דנראה להורו' כרב פפא וא"כ ר"ג וזקני' לא מטעם אגב אתי עלה וי"ל שכירות לא קני באגב תמהתי הרי כבר נשמר הש"ך מזה בסי' ר"ב סק"א שכ' ומוכח התם דקרקע במכר ומטלטלי' במתנ' נלמד מקרקע בשכירות וכו' רוצה לומר דהא בקידושי' בעי להו קרקע במכירה ומטלטלים במתנה אי נימא הואיל ואינן שוים לא קני' דאין לנו אלא מ"ש בקרא שנתן להם אביהם מתנה עם מתנת קרקע אבל מכר ומתנה לא מצטרפי' ופשטי' לי' מר"ג וזקנים והשתא אי נימא לר"פ ליכא למיפשטי' מר"ג וזקנים א"כ גם קרקע במכר ומטלטלים במתנה לא איפשטי' ומספיקא לא קנה והמחבר וכל הפוסקים ס"ל דקנה וכן הרמ"א עצמו לא הגיה כלום אם כן ע"כ צ"ל אפי' לר"פ מ"מ איפשטא האיבעי' מסתמא דלישנא נמי דהוה ס"ל ר"ג וזקנים מטעם אגב קנו א"כ ש"מ פשיטא לרבנן דלא בעי קניני' שוים וא"כ אע"ג דקושטא לאו הכי דלאו מטעם אגב קנו הזקני' מ"מ הסברא לא נידחי' דלא בעי קניני' שוים ומכירה ושכירות ומתנה שוים והעיקר דיש כאן ט"ס או ברמ"א שבש"ע וצ"ל וי"א אפי' קרקע בשאלה דבהא איתא פלוגתא ברבנו ירוחם או נזדקר לרמ"א ט"ס ברבנו ירוחם שלפניו וכ' דפלוגתא אשכירות כמו שנדפס בטעות בד"מ וכבר הגיהו מו"ה ליב חנליש החדש:

וע"ד חידוד נ"ל ליישב ואומר נהי מסברא שכירות ממכר הוא ומקני' באגב מ"מ קצת מוכח מקרא דקנין פירות לא הוה כקנין הגוף בענין זה מדמדקדק קרא עם ערי מצורות ומה לי מצרו' או פרזות אע"כ משום בזמן שהיובל נוהג הוה רק קנין פירות ולא מצי מקני מטלטלים באגב ע"כ כתיב ערי' מצורו' שהם בתי ערי חומה הנחלטים ביובל והוה קנין הגוף ומוכח דשכירו' לא קני' דהוה נמי קנין פירות ולא תקשי מר"ג וזקנים דלחד לישנא מתורת אגב ובשכירות מקני להו די"ל אינהו ס"ל כמ"ד בבכורו' נ"ב ע"ב במתני' דמתנה אינה חוזרת ביובל וא"כ ע"כ אין לדייק מערי' מצורו' מידי ושבקינן הדבר אסברא חצונה דשכירו' כמכירה ע"כ קנו הזקני' באגב דשכירו' אבל למאי דקיי"ל מתנה חוזרת ביובל י"ל מדיוק הנ"ל דאין מטלטלי' נקני' אגב שכירו' הכי הוה ס"ד למימר וקמ"ל רבנו ירוחם דליתי' להאי דיוקא וקונים אגב שכירות ויען לא נמצא דבר זה אלא ברבנו ירוחם ע"כ כ' רמ"א בשם י"א ועוד נ"ל דגם למאי דקיי"ל מתנה חוזרת ביובל עדיין תלי' בפלוגתא אי שדה החוזרת ביובל מיקרי קנין פירות כמשמע ש"ס סוף פ' השולח או מיקרי קנין הגוף כיון דמותר לחפור בו בורות שיחין ומערות ולשנוי' בו מה שירצה והוא פלוגתא בירושלמי הביאו משנה למלך בה' שמיטה ויובל פי"א וכבר הארכתי בזה במקום אחר בעזה"י ועיי' רמב"ם ספ"ג ממכירה ועי"ל תי' אחר כמ"ש בסמוך אי"ה:

שוב הקשה מעלתו מב"מ מ"ו הי' עומד בגורן וכו' מ"ט לא הקנה לו המעות שבעיר אגב גרן אע"כ משום שאינו שלו אלא בשכירות ולא מצי למיקני באגב תמי' א"כ רצונו להוכיח נגד הרי"ו ורמ"א דמייתי עכ"פ י"א דשכירו' קרקע מהני וה"ל להשכירו ואע"ג דאין לו מעות מה בכך שכירות אינו משתלמת אלא לבסוף ועוד תמי' לי על מעלתו מ"ט לא הקשה בקיצור הרי המעו' מונח בבית שיש לו בעיר מושכר או מושאל ליקני המעות אגב שכירות או הבית וצ"ל דהא לא קשי' כמ"ש תוס' ב"מ י"א ע"ב דשכירות ושאלה לא מיקני בחליפי' ע"כ הקשה אמקום הגורן דעומד שם ומיקנה בחזקה כצ"ל כוונת מעלתו ואתמהא באיזה חזקה יקנה אין דלת לנעול ואין לו גדר לגדור סביב הגרן ואין לו רשות לפרוץ או לעדור ולחרוש בגרן שאינו שלו ולק"מ קושיתו אבל ה"ל למימר מרגניתא דבהא פליגי י"א דמייתי רמ"א בסי' ר"ב בפלוגתת י"א בסי' קצ"ה סעי' ט' ובטור ססי' שם ותלי' בפלוגתא דרשב"ג וזקנים ס"ל נקנה בשכירות ומתני' דגרן ס"ל לא נקנה בשכירו' כפלוגתא שכתבתי לעיל וכל זה למ"ד שכירות נקנה בחליפי' אבל למ"ד לא נקנה בחליפי' לא מוכח ממתניתין מידי ומדקיי"ל דאין שכירות נקנה בחליפי' כדמשמע מש"ך סי' קצ"ה הנ"ל ממילא הדרן דאגב שכירות נקני' מטלטלי' ורא"ש לטעמי' פסק כר"פ ב"מ י"א ע"ב ופסק נמי דשכירו' מיקני בחליפי' וק"ל ומ"ש מעלתו דט"ה מיקני בט"ה אין מקום בראש לסבול זה:

ומ"ש מעלתו עוד עמ"ש ש"ך סימן ר"ב סק"ב דחצרו וקנינו אינם באים כא' משא"כ אגב ומקשי' עליו מר"פ הזורק דקיי"ל גיטה וחצר' באין כא' וכתבתי אני בתשובה הנדפסת [הוא סי' ג' בקובץ תשובו' הנדפסים אצל הר"י מגאש על שבועות ד' פראג וגם למעלה בסי' קט"ז בסוף ד"ה מאי] דשאני התם דהוה רק סילוק בעלמא והקשה מעלתו עכ"פ תיקשי אהש"ך מגטין כ"א ע"א דאפי' בחצרו של עצמו שכ' לה שטר מתנה עלי' אמרי' גיטה וחצרה באי' כא' כבר מכמה שני' עוררני על זה גאון א' וזאת תשובתי וכן רשמתי בגליון תשובתי תחלה אומר דברי ש"ך אלו המה דברי ריטב"א בקידושי' שהקשה איך יליף מערי מצורות דלמא התם מתורת חצר הקנה להם ותי' דעם משמע מיד בקנין אחד ע"ש פי' ובחצר אינו קונה בקנין אחד אלא אחר שהקנה להם העירות צריך לחזור להקנות להם המתנו' שחצרם יקנה להם משא"כ באגב נקנה בבת א' וקנין א' והיינו כהש"ך וכמעט מוכח כן מכח קו' הריטב"א אלא שצ"ע דמיד בדבור שאח"ז הקשה הריטב"א אי ס"ד בעי' ציבורי' תיפוק לי' משום חצרו ותי' באינו משתמרת וק' הלא לפי דברי עצמו לא קשה מידי מטעם חצר צריך לעשות קנין חדש אחר קנין החצר דהיינו שיאמר אח"כ תיקני לך חצרך מטלטלי' שלי משא"כ באגב וצע"ג לכאורה:

ומ"ש בתשובתי דיד עבד אינו אלא סילוק יד הרב טעות המעתיק הוא ומבואר באורך בחי' ר"פ הזורק שם:

והנלע"ד לחדש הכא רבא ר"פ הזורק יליף מיד עבד ויד עבד דילפינן מלה לה מאשה דמתגרש בידו למ"ד בשטר ע"י עצמו וגז"ה דשני קנינים באים כא' ושוב ילפינן אשה מעבד וה"ה כל חצר שקונה מטעם יד שעושי' ב' קנינים כא בין למ"ד בעי' עומד בתוך חצירו ובין לר' אושעי' גטין ע"ז ע"ב דחצר המשתמרת לדעתו נמי מקרי ידו כל שנקרא יד גז"ה הוא לאותו מ"ד דב' קנינים באי' כאחד גטו וידו וחצרו וקנינו אך בחצר שאינו משתמר או אפי' משתמר אלא שאינו עומד בצידו לעולא דקיי"ל כוותי' דלאותו אין החצר קונה אלא מטעם שליחות ואין לנו גז"ה מיד דעבד וכן ראבר"ש בקידושי' דפליג וס"ל בדעבד גופי' אין גטו וידו באין כאחד ובודאי לא יחלוק שמתגרשת בחצרה אלא מסברא חצונה ולא מגז"ה ועל זה קאמר ריטב"א וש"ך הנ"ל דמסברא חצונה אין ב' קנינים באין כאחד וע"כ כשהקשה ריטב"א למה לי אגב תיפוק לי' מטעם חצר לא הו"מ לשנוייי מפני שאין ב' קניני' באי' כא' עכ"פ תיקני מטעם יד והוצרך לומר בשאינו משתמרת דהוה מטעם שליחות לכ"ע בין לעולא בין לר' אושעי' וה"ה לעולא אפי' במשתמרת רק שאינו עומד בצדו ורבא דאמר מידי דהוה כיד עבד למ"ד בשטר ע"י עצמו משמע דאמר למילתי' אפילו לאידך מ"ד דבשטר ע"י אחרים אלא יליף הסברא כי היכי דלמ"ד בשטר ע"י עצמו גטו וידו באין כא' ה"נ בהאי ס' לא פליגי דבאי' כא' אלא להך מ"ד כיון שאינו גז"ה א"א ב' קנינים כא' ע"כ פירש י האי דתיזיל ותפתח ע"י אגב דלכ"ע באי' כא' אבל בחצר א"א דכיון דאין באי' כא' שוב ה"ל טלי גיטך מע"ג קרקע ולק"מ אהש"ך משום דוכתי בש"ס רק מריש סוגי' דהזורק דלחצרה של עצמה ולא מטעם אגב וקאמר נמי רבא מידי דהוה עבד למ"ד שטר ע"י עצמו משמע דקאי נמי לאידך מ"ד אהא קשי' הא אין ב' קנינים באי' כא' וכיון שקנין חצרה קדים שוב ה"ל טלי גיטך מע"ג קרקע על זה תרצתי בתשובתי דהוה רק סילוק ושפיר באי' כא':

שוב אתי לידי ס' קצ"הח ח"ב ושם בסי' ר"בכ' שגם בשיטה מקובצת דב"מ מבואר כהש"ך אלא שבסי' קצ"ח סק"ב הקשה על זה ועיינתי שם בסימן קצ"ח כ' מר"פ הזורק לק"מ דשאני יד משליחות וכמ"ש לעיל אלא שלא ביאר דבריו יפה וקיצר אלא שהקשה מר"ג וזקנים למ"ד משום חצר והתם א"א לומר שלאחר שהקנה להם המקוה שוב קנאו המעשרו' משום דהמרדכי הקשה אהא דמשני דעת אחרת מקנה הא כיון דט"ה אינו ממון והוה רק כהפקר ואיך שייך דעת אחרת מקנה ותי' מרדכי כיון דפעם א' הקנה החצר עם ט"ה מקני שפיר ע"ש והשתא ע"כ בבת א' הקנה ודלא כש"ך אלו דבריו ואין

קו' המרדכי מכרעת הראשונים הנ"ל די"ל היא הנותנ' דט"ה בדיבור בעלמא מיקני דה"ל כמכירי כהונה וע"כ מודה ש"ך דבקנין אחד מיקני עם החצר כיון שא"ל מעשר ניתן ליהושע הרי אינו יכול לחזור בו דה"ל כמכירי כהונה ממילא קנאו ר' יהושע בקנין קל ע"י חצרו בבת א' וכן מה שהקשה עוד קצ"הח בסי' ר"ב ממשוך בהמה וכלים שעלי' בב"מ ט' ע"ב דבכפות קונה מטעם חצר ומשמע בבת א' לק"מ דהא עומד בצד בהמתו וה"ל ידו ולא מטעם שליחו' ובלאה"נ י"ל דהתם לא בעי קנין חדש כיון דעכ"פ במשיכת בהמה מושך גם כלים שעלי' וכמ"ש תוס' ב"מ ט' ע"ב ד"ה משוך נהי דלא דמי לקופה כמ"ש תוס' מ"מ לענין זה מהני עכ"פ ומפני קו' כאלו לא נוכל לדחו' דברי ראשונים וצריכי' אנו למשכוני נפשין לקיים דבריהם:

וראיתי במרדכי פ' מי שמת סי' תר"ה שרבנו שמחה הוכיח נגד הסוברי' המקנה מטבע ומטלטלי' בחליפין מגו דחייל אהא חייל נמי אהא א"כ ל"ל אגב תיפוק לי' מגו דחייל חזקה או שום קנין אקרקע חייל נמי אמטלטלים אע"כ לא אמרינן מגו בקנינים יע"ש ולפע"ד ליישב ולחלק לפמ"ש בש"ס ב"מ בשם ריטב"א דאגב מועיל אפי' קנין קל כזה נמי מהני כדמוכח ר"פ הזורק גבי תיזל איהי ותפתח יע"ש ונ"ל ריטב"א לטעמי' הנ"ל דס"ל דחצרו וידו באים כא' לא אמרי' וע"כ ההיא דתיזל ותפתח מטעם אגב הי' כפירש"י ומוכח אפי' קנין קל מהני ולפ"ז יש לחלק במגו לא נקנה אלא בקנין גמור שמקנה לו שני הקנינים קנין גמור אבל לקנות עיקר אגב טפל בקנין שאינו קונה כגון מטבע בחליפי' ע"י מטלטלי' והמטלטלי' טפלים זה לא אמרי' וע"כ צריך אגב אלא דק' א"כ באגב גופי' מנ"ל דמהני טפל לקנות העיקר וי"ל לשון עם ערי מצורות עם משמע לשון טפל שהעיירו' הי' טפלי' ולא נתנם אלא להקנו' הכסף והזהב ומוכח כן מקרא אך זה תלי' בפלוגתא אי עם הוא טפל או עיקר והוא בתוס' ישנים שלהי יומא במתניתין יה"כ מכפר עם התשובה ועמהר"מ שי"ף ר"פ איזהו נשך גבי שנים שהן מהלכי' בדרך ויש ביד א' מהם קיתון של מים וחי אחיך עמך ע"ש ובתורת חיים ובחי' מהרי"ט פ"ק דקידושין גבי כי טוב לו עמך וא"כ בהא תלי' פלוגתא רבנו שמחה עם הגאונים ע"ש וק"ל ועתי"ט במשנה יפה ת"ת עם ד"א בשם ר"ש דמסכ' טהרות ע"ש:

מ"ש מעלתו בקנין אגב הוא דרבנן או דאורייתא פלוגתת ראשוני' היא ומריש ה"א דרמב"ן נמנה עם הסוברי' שהוא קנין דאוריי' מדכ"כ גבי קנין חמץ בסוגי' דהרהינו במלחמת ה' וכן בש"ג דמייתי מג"א רסי' תמ"א ע"ש והדרנא בי דאפילו למ"ד אגב דרבנן מ"מ בחמץ מועיל מן התורה דהרי טעם הסוברי' קנין דרבנן לא יועיל לקדושי' דאוריי' וכדומה היינו משום דהפקר ב"ד אינו אלא להפקירו מיד המקנה ולא להקנותו להקונה

ולא מתקדשת האשה עי"ז וא"כ בחמץ סגי לן בהפקר ולא צריך יותר והך דהפקר ב"ד הפקר בודאי דאוריי' הוא עיי' גטין ל"ו ע"ב ועיי' סוכה למ"ד ע"ב תוס' ד"ה שינוי וכו' ושם הארכתי ועיי' ב"ש סי' כ"ח סקל"ה ואין כאן מקום לקבל אריך ודי בזה להעמיד מנהג כל ישראל להקנות החמץ ע"י קנין אגב שכירות קרקע ואין לפקפק ולהרהר כלל ובזה תנוח דעתו הרמה ויתענג על רוב שלום כנפשו ונפש א"נ פ"ב כאור בקר ליום כ"ג שבט תקצ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיח

העתק השאלה:

יורינו מורינו ורבינו שר התורה הגאון נ' על ענין ארענדארס המחזיקים בשכירות ווירטסהייזער מאדון והושיבו שם נכרי בווירטסהויז על משך שנה או שלשה שנים באופן שכל השלטת והכנסת בבית לנכרי הוא ולישראל ארענדאר אינו אלא שמחויב הנכרי ליקח כל המשקין אשר יוכל למכור שם מישראל ארענדר בשער הקצוב לו מישראל ולהנכרי נותן מכל מידה או מכל חביות כפי הפשרה שביניהם ובשעה שנותן לו החביות חושבין כמה מגיע בעד החביות והסך זוקף עליו במלוה בפנקס שביניהם והנכרי ווירטסהייזער מחויב באחריות מאז ועד עתה סמכו כל סביבותינו שיהא החמץ מה שנתן ישראל לנכרי ווירטסהייזער קודם פסח ימים או שבועות והנכרי החל קודם פסח למכור ממנו שוב אין צריך למכור בתוך שאר חמץ כי הוא מכירה מעולה בלי ערמה וקצת משמע כן בתשובה נ"ב ח"א באו"ח סי' י"ט אך אשתקד עלה על דעתינו להסתפק בדבר כיון שיש רשות לישראל ארענדר להחזיר אליו ולהחליף לייקר ולהוזיל לפי הזמן ורצון ארענדר ואין הנכרי יוכל למחות אם לא שייך למימר הואיל אי בעי מחזיק בו כמו שכ' הר"ן בנכרי שהלוה לישראל על חמצו ושם הוי חסרון ממון והכא אין כאן חסרון כלל:

תשובה

שלום לידידי תלמידי הרבני החרוץ המופלג הנגיד כש"ת מו"ה פנחס נ"י:

יקרתו הגיעני נידון ארענדאר ישראל שמוכרי' חביות שכר וי"ש לנכרי ווירטסהייזער שלהם וזוקפי' עליו במלוה והוא באחריות של הקונה הנכרי אך הרשות ביד הארנדר הישראל לחזור ולקחו ממנו בכל שעה ובשנוי הזמן יוקרא וזולא ונפשו בשאלתו מה דינו לענין חמץ בפסח אי עובר המוכר ישראל ב"י וב"י או לא לע"ד דעובר עליו דכללא דחמץ אע"פ דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים מ"מ האי שלך לאו דוקא שלך ממש כמו בכל התורה אלא הכא לא ימצא כתיב במצוי לך בעלמא שיש לו שום

אחיזת יד מיקרי שלו ומשו"ה אפי' רק דבר הגורם לממון דבעלמא לאו ממון הכא עובר עליו דמצוי לך מיהת הוי ופקדון של נכרי בבית ישראל אי רק מחויב באחריות אע"פ שאינו שלו לשום דבר בעולם רק שאחריותו עליו ולחד שיטה אפי' אחריות ע"י אלמות מ"מ מצוי לך מיקרי ודברי מג"א סי' תקפ"ו סק"ה צ"ע לכאורה דמייתי ראיה מחמץ לע"ז והלא שאני חמץ דכתיב לא ימצא ובחי' נדחקתי הכי קאמר מג"א מנ"ל לש"ס דלא ימצא דחמץ מרבה אפי' אחריות דפקדון דלמא אחריות דגנב שדעתו להחזיקו לעצמו אע"פ שבאמת לא קנאה מ"מ כיון שחייב באחריות עובר משום לא ימצא אבל נפקד שאין דעתו להחזיקו רק שקיבל אחריות מנ"ל לרבות מלא ימצא אע"כ אחריות דגנב אפי' בעלמא כגון בע"ז מיקרי שלו וכשיטת רש"י בסוגי' דרבוצה וא"כ בחמץ מסקינן דרגא אפי' אחריות דפקדון מיקרי מצוי לך [ועיין לעיל סי' ס"ב]:

ומזה הטעם נמי בחלה טמאה ביו"ט עובר עליו לר"א משום הואיל אי בעי מתשיל עלה והדבר ידוע משעה שהפרישה נפקא מרשותו לרשות גבוה ומה לי מכרו להדיוט או לגבוה ולשבט הכהנים ואיננו חייב באחריות כלל וכל היכי דאיתא בי' גזא דגבוה או דשבט הוא ואפשר נמי לבעלים ליחד לה קרן זויות להשאיל המקום להשבט והרי איננו בביתו ולא ברשותו ולא באחריותו ומ"מ הואיל ומצוי לו קצת שיש לו כח קצת אם ירצה למיתשל עלה אע"פ שבודאי לא יעשה כן למיתשל אחמץ בפסח מ"מ כיון שיש לו קצת אחיזה מיקרי מצוי לו ומפני כן הוקשה להר"ן בישראל שהרהין חמצו לנכרי לימא הואיל ואי בעי פדה והי' מצוי לו ותי' הואיל ומחוסר ממון לא מיקרי מצוי לו והתוס' שכ' בהקדש דלא אמרינן הואיל אי בעי פדה משום שלא יפדה הקדש חמץ ולא אמרו בקיצר מחוסר ממון ועוד הלא גם בחלה אמרינן מיתשיל אע"ג שהוא חמץ רק הואיל וע"פ מצוי לו עובר וה"נ י"ל בהקדש הואיל ומצוה לפדותו ועוד הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל ובפרט בז"הז מצוה לחללו על ש"פ ולזורקו לנהר לא שייך מחוסר ממון ע"כ הוצרכו לתרץ דשום אדם לא יפדה חמץ לעבור על ב"י וב"י ויצא מצותו בעבירתו ואפי' פרוטה לא שוי' והדר ה"ל חסרון ממון כנלענ"ד דלא פליגי תוס' והר"ן:

וא"כ ק"ו לנידון שלפנינו דהרי הואיל אי בעי מיתשיל י"ל מי יימר דמיזדקקא לי' תלתא מ"מ אמרינן מיקרי מצוי בידו וק"ו הכא אע"ג דמכירה גמורה היא כל זמן שלא חזר בו מ"מ הואיל ויש לו בית אחיזה מחמת שיכול לחזור בו ה"ל מצוי לו וקם לי' ברשותי' וביטול אינו מועיל לו כיון שאיננו שלו להפקירו שהרי של בעלים הקונים הוא ואין לו בו רק אחיזה בעלמא ואין בזה כדי להפקירו אלא קודם פסח צריך ליקחו מהווירטסהייזר לבטל קנינו הראשון ויחזור וימשוך ע"ד לקנות קנין גמור מבלי שיוכלו בעלים לחזור

בו כלל הנלענ"ד כתבתי בחפזי הכ"ד א"נ דש"ת פ"ב נגהי ליום עש"ק י"ד שבט תקצ"ד לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה קיט

סיני ועוקר הרים קרנו ומזלו ירים עד יכון הר ה' בראש ההרים ה"ה ידידי הרב הצדיק המופלג ומפורסם כבוד מו"ה סיני נ"י יושב בשבת תחכמוני דק"ק מיקלאש יע"א:

תמול הגיעני נועם מכתב קדשו שנית ושם נאמר אודות אנשים שמכרו חמצם לנכרי ע"פ בשטר ונכתב בשטר בזה הלשון אם יתן הנכרי את המעות עבור חמצם בעוד עשרה ימים הוא מכירה ואם לא יתן המעות צריך להחזיר החמץ לישראל עכ"ל השטר כפי שהעתיק פר"מ והנה הגיע זמן עשרה הימים שקצבו ביניהם והגוי לא נתן מעות דמי פרעון והחזיר החמץ והנה כל יקר ראתה עינו הבדולח וירד להציל הישראל מהפסד מרובה חשש חמץ שעבר עליו הפסח כמבואר במכתבו ובקש ממני לחות דעתי הקלושה:

והיות כי לשון השטר הנ"ל בעצמו מגומגם מאוד ולא ידעתי אם זה לשון השטר בעצמו או המעתיק אותו מלשון אשכנז לל"הק שינה בו בלא כוונה ע"כ צריכים אנחנו לעיין בו בכל חלקי' ובכל אופנים שאפשר שיפרוש ומשם בארה כי הלשון נראה כסותר ורישי' לאו סיפא שמתחיל אם יתן הנכרי מעות עבור חמצם בעוד עשרה ימים הוא מכירה ועל זה יוצדק לומר ואם לא יהי' מכירה מעיקרא אך לפי הלשון שסיים ואם לא יתן המעות יחזיר החמץ לישראל יוצדק שיהיה תחלתו שכהגיע הזמן יתן לו המעות או יחזיר החמץ וכה יהיה לשונו והבנתו אם יתן המעות הרי טוב ואם לאו יחזיר החמץ ולפי זה לא יהיה נזכר בטול המכירה בתנאי הזה כלל או יש לפרש עוד כי שני הענינים אופן אחד מהתנאי הם והכי קאמר אם יתן המעות בזמנו יהיה מכירה או יחזיר החמץ פי' במקום שיתן מעות יחזיר החמץ ואז יהיה ג"כ מכירה למפרע וממילא מובן שאם לא יתן המעות ולא יחזיר החמץ בזמנו שהוקבע ביניהם אזי המכירה בטלה למפרע כל זה יש לעיי' בלשון השטר בפנים לראות היכן הדבר נוטה גם יש לברר אם היה המכירה קודם ביטולו ואומרו כל חמירא בע"פ או אח"כ עוד יש לעיי' בלשון השטר אם שכירת או מכירת החדר שהונחו שם חביות יי"ש הנ"ל אם גם זה היה תלוי בתנאי הנ"ל או הי' מכירה או שכירה מוחלטת בלי תנאי כלל ואין התנאי אלא בחמץ ולא בקנית מקום ועל כל פרטי הדברים האלו נראה ונעיין וה' יעזרנו ע"ד כבוד שמו הגדול:

א' אם הי' כוונת השטר אם יגיע הזמן יתן מעות ואם לאו יחזיר החמץ הנה בנותן חמצו לגוי ע"מ להחזיר פסק בהגהת מיי' רפ"ג דהלכות שבת סי' ק"כ ותה"ד ומייתי לי' בש"ע א"ח סי' תמ"ח דמדינא מועיל בחמץ כמו בכל התורה אלא משום חומרא דחמץ ולא

ידעתי מה חומר בחמץ אדרבא לענין מכירה וסלוק כח ישראל קיל חמץ טפי משום דאיננו ברשותו ובגילוי דעתא בעלמא סגי כידוע ובכ"ה כ' בשם רדב"ז ח"א סי' ק"מ ומייתי לי' מג"א משום דכל ימי הפסח תלוי הנתינה בספק והואיל ואי בעי קיים תנאי ויפה דחאו מג"א וחפשתי ברדב"ז ח"א ולא מצאתי דבר כ"א בסי' ר"א ושם אדרבא הסכים שאינו אלא חומרא בעלמא ומכ"ש כשמוציאו מרשותו ונתנו לרשות הגוי דאז לא יהי' אלא פקדון בעלמא שקבל הגוי אחריות דמותר מן התורה (ודעתו כהרמב"ן וסיעתו דס"ל הכי) וסיים שבכל אופן אינו אלא חומרא בעלמא ולא הזכיר כלום ממ"ש הכ"ה בשמו והנראה שט"ס הוא בכ"ה ולא ידעתי מנו ומנו הוא ואלו הוה חזינן בפנים דבריו של אותו הגאון שמביא הכ"ה הוה משכחינן ביה טעמא לשבחא אבל לית לן למשכוני נפשין בתרי' דלא ידענא ונחזי אנן טעם החומרא לפי מה שסיים הרדב"ז שם ורוצה בקיומו לא שייך כ"א באסורי ע"ז ולא בשארי איסורים נ"ל כוונתו דעכ"פ רוצה הישראל בקיומו של חמץ שאם יאנוס החמץ יהי' הגוי פטור להחזירו לישראל וכדעת הרא"ש ר"פ לולב וערבה דלא כרבינו ישעי' שם וא"כ ה"ל רוצה קיומו של חמץ ועל זה תי' דלא מצינו בש"ס איסור זה אלא באיסורי ע"ז דלא ידבק בידך מאומה כן נ"ל כוונתו וא"כ נ"ל מ"ש הטור א"ח סי' ת"ן שלא להשכיר כלי לגוי לבשל בו חמץ ועב"י וב"ח ומג"א שם בפי' הדבר דרוצה בקיומו וצריך לומר משום חומרא דחמץ מחמירי' לאסור רוצה בקיומו אע"ג דבשארי אי' הנאה לא אסרינן וא"כ זכינו לדין דהיינו החומרא הגורמת לאסור ליתן במתנה ע"מ להחזיר משום רוצה בקיומו ומיהו בתוס' ע"ז ל"ב ע"א ד"ה והא הכא בסוף הדבור משמע דאין לחלק בין חמץ לשארי אי' הנא' ברוצה בקיומו ע"ש ועיי' מ"ש מנחת יעקב כלל פ"ה סק"טו ובתשובה אחרת כתבתי דלא מצינו רוצה בקיומו אלא ברוצה להשתכר ולהרוויח עי"ז אבל להציל את שלו מבלי להפסיד לא שמענו דבע"ז ל"ב בחרס הדריי' רוצה לסמוך כרעי המטה וכן ר"פ השוכר שם רוצה להרוויח להשכי' עצמו לשבור בייי"נ וכן במשכיר כלים ותנור וחמור וכדומה לחמץ הכל הוא להרוויח אבל להציל שלו לא דאלת"ה אמאי מותר לקבל אחריות חמצו של גוי בביתו של גוי הא רוצה בקיומו וכן כל שמעתן דהרהינו אצלו הא עכ"פ רוצה בקיומו דאם יאנס המשכון מהגוי צריך ישראל לשלם לו חובו אע"כ במקום פסידא שרי' וה"נ דכוותי' לולי חומרא בעלמא כנלע"ד זולת זה לא ידעתי שום טעם לחומרא זו:

והנה פשוט מאוד כי היכי דמותר מתנה ע"מ להחזיר ה"ה ומכ"ש מכירה ע"מ להחזיר ואי הי' אומר הריני מוכר לך ע"מ להחזיר ולמכור לי לזמן פלוני הי' מועיל מעיקר הדין ורק משום חומרא וכבר בארנו שהחומרא הוא משום רוצה בקיומו משום דלדעת הרא"ש

אם יאבד לא יצטרך לשלם לו וכל זה במתנה אבל במכר שאם יאנס החמץ עכ"פ צריך לשלם לו מעותיו שהרי מכר הוא ולא מתנה ועוד שהרי התנה בפירוש שישלם לו מעות או יחזיר לו חמצו וא"כ אין הישראל רוצה בקיומו כלל כי אם יאנס החמץ הגוי ישלם לו מעותיו אין כאן אפילו חומרא דחמץ:

ועל כן באופן שכ' בשטר שהתנאי תלוי בפרעון שאם לא יפרעו לו מעות צריך להחזיר החמץ אע"פ שהי' תנאי כפול כדינו מ"מ כיון שהמכירה היתה חלוטה בלי תנאי רק בענין הפרעון התנה שאם לא יתן לו מעותיו צריך שיחזיר לו החמץ מותר לדעתי בלי ספק כלל ואמנם באופן שתלה גם המכירה בתנאי אם יתן לו מעותיו או יחזי' לו חמצו יהי' מכיר' וממיל' מובן דאי לא הא ולא הא אין כאן מכיר' נהי דהא קיים תנאו והחזיר חמצו והוי מכירה ומשום רוצה בקיומא ליכא כמ"ש ואע"ג שכ' רשב"א שמתנה ע"מ להחזיר צריך בחזירתו קנין להקנות להנותן ומוכיח לי' מש"ס דסוכה לא ליקני אינש לולב לינוקא ביומא קמא וכ' והיינו טעמא משום דינוקא צריך לחזור ולהקנות בקנין חדש ואין בינוקא כח להקנות ע"ש וא"כ ה"נ היה הגוי צריך להקנות החמץ לישראל במכירה גמורה מחדש אחר עבור עשרה ימים ואם לא עשה כן ועבר על תנאו המכירה בטלה למפרע הא ליתא לא מיבעי' אי הי' מקום וחדרו של ישראל רק שכור לגוי על עשרה ימים ואח"כ בטלה השכירות וה"ל חצירו של לוקח וקני לי' מקומו לישראל וה"ל קנין מחדש וא"נ מכר לו החדר והרי לא חזר וקנאו ממנו בקנין שטר דמה שהחזיר לו שטרו של ישראל אינו קנין כמבואר מ"מ כיון שהישראל דרכו ליתן מעות לנכרי קנה החמץ עכ"פ בכסף ויש לסמוך עכ"פ שקנה הישראל מגוי בכסף וקיים התנאי מ"מ כיון דליכא מעכשיו ולא ע"מ א"כ השתא הוא דמכר ובפסח הי' שלו וה"ל חמץ שעבר עליו הפסח ממש לכאורה:

אך כל זה אנו צריכי' אי יש כאן דין תנאי כלל אבל אי נפרש שהמכיר' תלוי' בתנאי שיתן לו מעות או יחזור וימכור לו חמצו נמצא שלא כפל תנאו שלא אמר שאם לא יתן לו מעות וגם לא יחזור וימכור לו חמצו שיהי' המכר בטל וה"ל תנאי שאינו כבני גד ובני ראובן ולרוב הפוסקים אפילו בממון אינו תנאי כמ"ש סמ"ע רס"י ר"ז ולהפוסקי' נמי דבממון לא בעי תנאי כפול היינו משום דבגילוי דעתא בעלמא סגי' ועיי' רשב"ם פי"נ קל"ז ע"ב וברא"ש שם והכא בחמץ נהפך הוא דגילוי דעתא הוא לקיים המקח בכל מה דאפשר וא"כ כל שלא כפלו לתנאו התנאי בטל והמעשה קיים וגם מסתמא נכתב בשטר ענין המכירה קודם התנאי וה"ל נמי מעשה קודם לתנאי ואי לאו שתלה תנאו גם בנתינת מעות וע"ד משל שהי' אומר הרי חמצי מכור לך אם תחזירהו לי אחר עשרה ימים בלא"ה

הי' התנאי בטל דה"ל תנאי ומעשה בדבר א' בשלמא אם אמר ע"מ שתחזירהו ה"ל כאומר מעכשיו אבל הכא אמר אם תחזירהו א"כ אין המכר חל עד שיקיים תנאו ויחזיר החמץ וא"כ המעשה והתנאי סותרים זא"ז ובלא"ה התנאי בטל ומעשה קיים אלא הכא שיכול לסלקו בממון אין כאן סתירה אבל עכ"פ תנאי כפול ליכא ומעשה קודם לתנאי והתנאי בטל ומעשה המכירה קיים כנ"ל ברור לענ"ד להקל בשני אלו:

אך אם מפורש בשטר שאם ישלם ביום פלוני יהיה חמצו מכור ואם לאו המקח בטל למפרע והרי הקדים תנאי למעשה וכפלו לתנאו והגוי לא קיים תנאו והמעשה בטל גם ליכא מעכשיו בזה צ"ע ובזה אם ביטל קוד' המכיר' ואח"כ מכר הרי חזר וזכה במה שהפקיר עבר מן התורה ואמנם אם מכר ואח"כ ביטל י"ל כוונתו כל חמירא דאיכא ברשותי אפי' בסוף העולם והוא לא ידע הכל יהי' הפקר וא"כ זכה הגוי בהחמץ ממ"נפ אי מכירה מעליתא הרי הוא שלו ואי לאו הרי זכה בה מההפקר וכן משמע סברא זו בבאר יעקב דף כ"ה סוף ד"ה אמנם וכו' אלא שקיצר ולא ביאר יפה:

אלא בכ"ז הרי בירושלמי מבואר אפילו בטל חמצו אסור כיון שלא ביער ונהי דהכא נ"ל דעדיף טפי דע"כ לא פליגי ר' יוחנן ור"ל בירושלמי אלא בנשאר ברשותו אבל הנותן חמצו ביד גוי ומבטלו והרי הוא נתן בידו של נכרי לזכות בו כרצונו וחפצו עדיף טפי אפי' מהפקר דעלמא מ"מ הא טעמא דירושלמי דלא מהני ביטול משום ערמה ופירש הרא"ש שיאמר שביטל ובאמת לא ביטל ורבים נתחבטו בזה דבזה"ז כולי עלמא רגילים לומר כל חמירא אין כאן חשש ערמה וכל זה בספק אם ביטל כלל או לא אבל הכא אפי' נימא שביטל אולי ביטל קודם המכירה ויאמר שביטל לאחר המכירה ושייך ערמה טפי ואין להקל לכאורה:

והנה אי שכירת או מכירת החדר שבו הי"ש לא נתלה בתנאי הנ"ל והיה מכור או שכור לגוי לחלוטין נמצא שעכ"פ היה הי"ש בבית גוי ועל אחריותו ולדעת הרמב"ן והגאונים והר"ן שבטו' ובב"י סס"י ת"מ אינו עובר עליו מן התורה וא"כ לדדהו אפי' ביטל קודם המכירה לא היה רק מדרבנן וא"כ השתא שביטל אחר המכירה רק משום גזירת הערמה שיבטל קודם ויאמר אח"כ בטלתי כיון דאפי' אח"כ נמי ליכא אלא בל יראה דרבנן אפשר לא חיישינן להערמה בכה"ג ועוד נ"ל אפשר הכא גם הרא"ש והחולקים על הנ"ל מודים בנידון דידן דשרי מן התורה דהא תני בהדי' במכילתא מה ביתך ברשותך אף כל גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל ברשותו של נכרי שהוא שלו ואינו ברשותו ומזה למדו הגאונים הנ"ל דחמצו של ישראל בבית נכרי וקבל אחריות פטור מבל יראה אלא שהרא"ש דחה זה מסברא דכיון שהשאילו הנפקד ביתו לשמירת ממונו ה"ל ביתו של

ישראל וא"כ הו"ל כביתך ברשותך שהרי הגוי הנפקד השאיל ביתו למפקיד לשמירת כליו ומשו"ה דחיק הרא"ש ומוקי לדמכילתא במשכנו והרהינו אצלו ע"ש פ"ק דפסחי' ססי"ד וא"כ תינח כשישראל מפקיד חמצו להדי' לנכרי נעשה ביתו של נכרי ביתו של ישראל שהוא משאיל לו מקום לחפצים ברם הכא למכירה נתכוונו ואדרבא הישראל הקנה ביתו לגוי לחפצו של עצמו הגוי ונהי דלישנא איתקל להו ולא נתקיים המכירה ויהיה דינה כפקדון מ"מ הגוי לא השאיל מקומו לישראל לשמירת חפצו אלא לעצמו משומר חפצים שאם יקיים התנאי ותתקיים המכירה יהיה חמץ שלו בשלו וא"כ אע"ג שלא נתקיימה המכירה ה"ל חמצו של ישראל ברשות הגוי שאינו עובר עליו גם להרא"ש וכיון דליכא אלא אי' דרבנן וגם ביטל לא ניחוש בהא להערמה ושריא:

אך אי גם שכירתו ומכירת הבית היה תלוי' בתנאי הנ"ל נמצא אין הבית של הגוי אלא של ישראל וא"כ אי מכר אחר הביטול עבר אדאוריי' לרוב הפוסקים דקיי"ל כוותי' וא"נ מכר קודם הביטול אדרבנן מיהא עבר צ"ע להתיר והנה מעלתו פתח פתח להתיר וירד להציל ממון של ישראל באומרו דכיון דטעה בדין והי' סבור דדי לו במכירה כזו ה"ל כאומר מותר וכיון דחמץ שע"ע הפסח ליכא אלא משום קנסא באומר מותר לא קנסו וראיה ממנחות מ"ט ע"א דמוקי להההיא דכהנים שפגלו שוגגים פטורים באומר מותר ש"מ באומר מותר לא קנסי' בהיזק שאינו ניכר וה"ה בחמץ שע"ע הפסח אלו דברי מעלתו ודפח"ח ועיי' בזה במג"א סי' שי"ח סק"ג וט"ז י"ד סי' צ"ט:

אלא דלכאורה יש לדחות דלמא התם היינו טעמא דלא קנסו שוגג משום כדי שיודיעוהו ויעיי' בגטין נ"ג ע"ב מייתי ש"ס כתנאי המטמא והמדמע והמנסך ר"מ קניס שוגג אטו מזיד ור' יהודה לא קניס והקשה מהרש"א מנ"ל דפליגי בקנסו שוגג דלמא בתקנתא כדי שיודיעוהו פליגי וגם פני יהושע שם הקש' כן דלמא דר' יהודה משום כדי שיודיעו' וע"ש בתירוצו דבאומר המנסך לא שייך שיודיעוהו וזה לא שייך בכהנים שפגלו ואיכא למימר אומר מותר קנסו ומשום כדי שיודיעוהו פטרוהו התם אבל הנלע"ד דברי מעלתו נכונים ודבריהם תמוהים דודאי כל קנס המתחייב מאדם לחבירו עפ"י ב"ד פטור מודה בקנס דאשר ירשיעון אלקי' פרט למרשיע עצמו וא"כ למאי דקיי"ל היזק שאינו ניכר קנסא הוא לא מתחייב אלא בעדים וא"כ תו לא שייך למפטר שוגג משום כדי שיודיעוהו דהא איכא עדים וע"כ לא יאמר הש"ס הך סברא אלא לחזקי' דהיזק שאינו ניכר חייב מדינא ושייך בלא עדים בהודאת עצמו וצריך למיפטר שוגג כדי שיודיעוהו משא"כ אי קנסא הוא וא"כ לק"מ ק' מהרש"א ופני יהושע הנ"ל ודברי מעלתו נכונים להוכיח מכהנים

שפגלו דאומר מותר נמי פטור אך כל זה ליתא דהתם משום ממנעי ולא עבדי כמ"ש תוס' בגטין נ"ג ע"ב ד"ה בדאוריי' וכו':

איברא תינח בכהנים שפגלו ומטעם שכ' תוס' בגטין הנ"ל שהקילו עליהם בשוגג משום ממנעו ולא עבדו וה"ה באומר מותר ואפשר נמי בכל היזק שאינו ניכר דליכא אלא אי' דרבנן ומטמא תרומה כ' רשב"א בחידושי גטין ליכא אלא עשה וכדרבנן דמי' ובמנסך מתרץ הש"ס שם משום חומרא דע"ז לא בעי' למיקנס' שוגג אטו מזיד אבל חמץ דאיכא לאו בל יראה דאוריי' מבואר התם בגטין י"ג ע"ב דבדאורייתא קניס ר"י שוגג אטו מזיד והכי קיי"ל וא"כ איכא למימר אומר מותר נמי ונ"ל אפי' באי' דרבנן בבל יראה דרבנן כיון דאיכא עכ"פ שום בל יראה דאורייתא וקנסו בו שוגג אטו מזיד לא פלוג רבנן דאפי' בבל יראה דרבנן כגון הפקיד חמצו בבית גוי וקבל הגוי אחריות להפוסקים דליכא אלא ב"י דרבנן מ"מ קנסו שוגג אטו מזיד תדע שכן הוא מדאצטריך רשב"א למימר מטמא תרומה ליכא אלא עשה וקל וכדרבנן דמי ולא מוקי ליה בתרומת פירות דרבנן אע"כ כיון דאיכא תרומה דאורייתא קנסו אפי' בדרבנן ועיי' ביבמו' פ"א ע"א ובתוס' ד"ה ואין מאכילה וכו' והגאון מנחת יעקב בתשו' שבסוף ס' תורת השלמים סי' וי"ו רצה להוכיח דאפי' עבר באונס על ב"י וב"י קנסי' לי' מהא דגזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך והרי הנגזל נאנס במה שלא ביערו מפני שהי' ביד גזלן ואפ"ה נאסר חמצו בהנאה ש"מ אפי' באונס קנסו ע"ש וראי' זו איני מכיר כי לא הנגזל קנסו אלא הגזלן שעבר עליו ב"י כשהי' בידו וברשותו ואחריותו וכיון שנעבד בו עבירה נאסר כי כך תקנו חכמים הוא וחמצו אסור אע"ג דממילא מסתעף מזה הפסד להנגזל אם יחזיר לו הגזלן ויאמר הרי שלך לפניך האי לאו קנסא אלא דינא דאמרי' באיסורי הנאה הרי שלך לפניך וצ"ע קצת בע"ז נ"ב ע"ב כהנים דבני דעה נינהו דניקנסינהו רבנן אבל כלים לא ע"ש מ"מ האמת הוא שגם החמץ קנסו רבנן ואין ראי' שלו מכרעת לקנוס אונס ובלא"ה בעובדא דידי' הסכימו להתיר כל גדולי הדור ועיי' אלי' זוטא ורבא סי' תמ"ח ועבודת הגרשוני ושער אפרים אבל מ"מ בשוגג ואומר מותר לית לן [ועיין לקמן סי' קכ"ד]:

מיהו אכתי אומר נהי דבעבר על ב"י וב"י בשוגג או אומר ומותר פשיטא לי' דנאסר חמצו דקנסו שוגג אטו מזיד בדבר דאורייתא מ"מ בגווני דהכא נלע"ד דליכא למיקנסא דבגטין נ"ד ע"א פריך הש"ס אדר"מ דקניס מדרבנן שוגג אטו מזיד מדם שנטמא בשוגג הורצה ומשני גברא לכפורי מיכוון אנן ניקום וניקנסי' וכן ממעשר בשבת ומשני גברא לתקוני מכוון וכן המטביל בשבת גברא לטהורי מאני קמכוין אנן ליקום וליקנסי' ע"ש ופירש"י ואדם כשר ואנן ניקום וניקנסי' על שגגתו אבל מטמא ומדמע שוגג אינו מתעסק

בטובה עכ"ל ונ"ל דסברא גדולה הוא דהא לא עדיפא רבנן מדאורייתא דהא העובר בשוגג על דבר שזדונו כרת לא מחייב חטאת אם עסיק בדבר מצוה כמבואר ספרא"דמ וביות' בפסחים ע"ב ע"ב מבואר אפי' עסיק בשמחת עונה פוטרו מחטאת וקנס דרבנן אתי' לכפרה כמו חטאת כמבואר בתה"ד סי' רפ"ב ובד"מ וש"ך י"ד סי' רמ"ח ס"ק יו"ד ובית שמואל א"ע סי' צ"א ס"ק י"ג א"כ מ"ט יקנסהו כשעוסק להטביל ולעשור פירותי' וא"כ מדר"מ בדרבנן נשמע לר' יהודה בדאורייתא דלא קנסי' בדאוריי' דלא קנסי' לי' שוגג אטו מזיד כשעסק בדבר מצוה ואע"ג דהתם בתשלומי תרומה טמאה ס"ל לרבנן דקנסי' שוגג אטו מזיד ואע"ג דגברא לשלומי מכוון וכן פסק הרמב"ם ועפר"ח י"ד סס"י צ"ט מ"ש בזה נ"ל לפי הנ"ל אין שום סברא לחייב בכה"ג וע"כ צריכי' לומר שאני התם דמעיקרא חטא במה שאכל תרומה ועתה בא לתקוני עותתי' וחוזר ומקלקל משו"ה לא אמרי' גברא לשלומי מכוון אבל בעלמא מודו רבנן לר"מ:

וא"כ הכא בנידון דידן דגברא עסיק ובא במצותו לבער חמץ ולמכרו לגוי אלא שטעה ושגג בדין ה"ל טעה בעוסק מצוה ופטור:

ונ"ל אפי' מי שיחלוק על הנ"ל מ"מ בחמץ בע"פ כ"ע מודים דהרי חזינן ר"א דמחמיר בתינוקו' בטעה בדבר מצוה מודה באוכל תרומת חמץ בע"פ הואיל וזמנו בהול כמבואר ביבמות ל"ד ע"א ובפסחים שם מכל הלין נ"ל לסמוך ולהתיר בהנאה בהפ"מ הנ"ל וידעתי כי יש לבע"ד מקום לחלוק ולומר דהכא אין המכירה העבירה אלא בל יראה בימי הפסח ואז לא עשה מצוה אבל הנ"ל כיון שזה ביטל ורק במה שחזר ומוכרו שגה שלא היה לו למכרו אחר שכבר בטלו ועל זה אנו באים לקונסו ע"כ כל שכוונתו למצוה לא קנסי' לי' ובדרבנן והפ"מ להקל שומעי' ואע"ג דהכא לא עשה מצוה מ"מ כיון דבדאוריי' פליגי בטעה בדבר מצו' אע"ג שלא עשה מצוה א"כ בדרבנן סומכי' להקל:

אך כל זה דלא למיקנסי' להפסיד מקרנא אבל מ"מ לא יהי' נשכר כלל ונ"ל דישום שיווי החמץ בע"פ בשעה שמכרו מה שהי' אז דמי שוי' וימכרנו לנכרי' והריוח יותר מסך זה יתן לעומלי תורה כי היכא דלהוי לי' כפרה אשגגתו דנהי דחטאת לא מחייב בכה"ג כפרה כל דהו מיהו בעי ולמה יהי' חוטא נשכר ואע"ג דאמרי' בב"ק ל"ט ע"א דמי שנתחייב קנס לא יהיבנא קנסא לעניים משום דאין לו תובעים היינו קנסא לא מפקינן מיניה אבל גם לא ירוויח ובתשו' פני יהושע כ' סוף סעי' ב' במי ששכח למכור י"ש שלו אחר שטרח להתירו בהנאה מטעמים המבוארים שם סיים ומ"מ ראוי לקונסו להשליך במקום איבוד כשליש או חצי ואין לך קנס גדול מזה שלא להוסיף עוד לעשות כן וכן

עשיתי מעשה בעירי עכ"ל ומי כהחכם ויודע פשר דבר ומיהו בנידון דידן נ"ל מ"ש בזה נכון בעז"ה שלא יפסיד ולא ירוויח:

אחרי הודיעני ה' את כל זאת מצאתי דאתי לידי ס' פרי מגדים בסי' תמ"ח בחלק אשל אברהם סק"ז כ' וז"ל ומעשה בא' שמכר החמץ וכו' וסיים בשטר שלו שבפירוש התנה שאם לא יתן הגוי המעות אחר הפסח המכירה בטלה למפרע ורצו לאסור אחר הפסח ואני אומר כי בעינן תנאי קודם למעשה הא מעשה קודם לתנאי לא וגם י"א בח"מ סי' ר"ז דבעי' תנאי כפול גם אומדין דעתו הי' שמא לא ירצה הגוי ליתן כלל מעות הא אם רצה הגוי ליתן מעות כפי מה ששוה מכירה גמורה היא או יחזיר לו החמץ בעד הדמים ולא דמי לאם אמר אם תעשה דבר פלוני ויש לצדד בזה בהפ"מ וצ"ע עכ"ל והנה לשונו מגומגם כדרכו ז"ל מ"מ ברוך ה' שברוב דברים כוונתי לדעת הגדול זצ"ל ואנן נחתין בה טפי וסליקנא בהיתרא יאכלו ענוים וישבעו פ"ב יום ג' ער"ח אייר תקע"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכ

שלום וכ"ט לתלמידי הותיק הרב החרוץ ושנון המופלג בתורה כמו"ה ליפמאן ני' אב"ד דק"ק סאבאטקא יע"א:

גי"ה הגיעני נפשו היפה בשאלתו נידון הכשר יורות ששורפי' בהן יי"ש של חמץ כל השנה להכשירם לי"ט של פסח לבשל בהם יי"ש מפירות אהו' תלמידי הלואי ישתקע הדבר ולא יעשה כן בישראל לגמרי ואשרי מי שיכול לעשות חדשי' אך לא ישמעו לאסור לגמרי כי הוצאה מרובה וכמה אנשי' פרנסתם ומחיתם בכך ע"כ על כרחנו להכניס עצמינו בשערי היתר ושומר נפשו ירחק ממנו:

הנה מטעם שאין בכלי ס' נגד כל הכלי ונטל"פ ליכא בייי"ש וכן נ"ט בר נ"ט מחמת חורפי' מ"מ יפה כתב הגאון מחצית השקל סי' תנ"א סק"מ שהרי אין השכר כולו חמץ מסתיין שהעיד הרא"ש דשכר שעורים שלנו יש בו כזית בכדי אכילת פרס וחייבי' עליו כרת אבל עכ"פ גם מים יש בו ומכ"ש בייי"ש נהי שאנו אוסרי' ומחייבי' על הזיעה שע"י בישול והוא חמץ ממש עיי' תשו' באר יעקב מ"מ איננו נעשה רק מחמץ כי יש בו מים וגם מיני' אחרי' וא"כ נגד חלק החמץ שבו אפי' יהי' מחציתו י"ל הכלי ס' נגדו ומי הגעלה אין נעשין נבלה קודם זמן איסורו:

ואי משום שמדבקי' בצק בסתימת הכובע המתקשה שם בוודאי צריך השגחה לנקותו היטב מזה טרם הגעלה ואם אולי ישאר פירור א' כ"ש בטל בס' והיי"ש הלא מסננין

אותו קודם פסח במסננת של לבד כנהוג ועכ"פ ינהגו כן בי"ש של פסח ועיי' מג"א סי' תמ"ז סקי"ג:

ובס' זאת אין דעתי נוחה מפני שא"א להוציא ריח פיטום הקשה והחריף של י"ש המחומץ וטועמים אותו בפסח ע"כ צוויתי והוריתי טרם ההגעלה לבשל בהיורה והכובע וכל הקני' לבשל בהם מי אפר שקורין לוי"ג גם אפר הרבה שיהי' חזקי' מאוד והם מפגימי' הטעם בלי ספק כמ"ש המחבר בי"ד סי' צ"ה ולא חשו לק' ש"כ וט"ז שם ועי' בתשו' ח"ץ סי' ק"א ותשו' צ"צ סי' צ"א ועיי' פר"מג שם ומכ"ש בהתירא בלע טרם זמן איסורו והוא כלל גדול בזה בלי פקפוק:

אך צריך השגחה גדולה לנקות היורה בתחתיתו ולהסיר משם הקני' ע"י אומן או לכל הפחו' להניח עליהם ועל מקום הטלאי גחלי' ואחר כל זאת שומר נפשו ירחק משתיית י"ש בפסח אבל אין לאסור להם אחרי התקונים הללו הנלע"ד כתבתי וחתמתי בברכה א"נ. פ"ב כאור בוקר ליום עש"ק כ"א שבט תקצ"ה לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קכא

ששון ושמחה ישיגו לתלמידי האהוב וחביב החרוץ המופלג מו"ה ברוך פרענקל נ"י:

נעימות בימינו הגיעני היום ושם נאמר היות כי בעו"ה היוקר הוה בעול' ואחינו ב"י מדוכאי' בדקדוקי עניו' וחצי רעב נשתלחו ואין חטים וקמח מצוי בנקל לענייי ישראל כדי סיפוקם לי"ט של פסח ועוללים מבקשים לחם וחכם בן א' בעירו המציא לעשות מצות מקמח של טירקשע ווייץ לאכול מלילה הראשונה ושני' ואילך רק להזהיר שלא ללוש במים חמין כדרך שרגילין ללוש כולי שתא משום גזירת קטניות דלא אתי למיחלף ללוש קמח מדגן גמור בחמין אלא ילושו במים קרים ויאפו מצות בכל דקדוקי מצות אלו דבריו:

לולי שכ' מעלתו שעניים בגלילותיו מצפים ועומדים על תשובה שלי ושצריך למהר ולהחיש מעשה תשובתי כי הזמן בהול וממשמש ובא לולי כן לא הייתי עט ממהר בתשובה לדון בדבר חדש מה שלא שערום אבותינו והייתי נמלך בגדולים ממני אך להיות עיניהם של עניים נשואות ומיחלים לתשובתי כפי דבריו ע"כ אראה מה ישים ה' בפי והוא יצילנו ממכשול וראשון תחל' אומר מ"ש מעלתו שלא מצא שום רמז ורמיזה בהש"ס שיהי' טירקשע ווייץ מין קטניות ושהחכם שבעירו הביא ראיה שהוא מין חטים מסוף כתובות דאמרי' שהמתי' עתידין לעמוד בלבושיהם ק"ו מחטה שנקברה ערומה ויוצאה בכמה לבושים והטירקשע ווייצן יוצא בכמה לבושים ומעלתו דחה ע"פי מ"ש מהרש"א בח"א שם דלאו דוקא חטה אלא כל מיני דגן וש"ס אקרא קאי דכתיב ויציצו

מעיר כעשב הארץ דמיירי מתחיית המתים וסמוך ליה כימי פיסת בר בארץ דמיירי מפת חטים שלע"ל ע"כ נקט חטים אלו דברי מעלתו ויפה דחה ונ"ל גם כוונת החכם הי' רק לומר שאין ראי' מש"ס שאיננו מין דגן שהרי יש לו סימני דגן דאחז"ל שיוצא בכמה לבושים וא"כ אין לנו ראיה שהוא מין קטניות ואפשר שהוא דגן כנ"ל כוונת החכם נ"י:

ונראה דלא נחית לזה אלא משום דדייק בשמא שקורין למין הזה חטי התוגרמה ולפע"ד לא חטי ומיניהו כלל חדא דמבואר במס' ע"ז גבי ארבא דטבעה בחישתא דחיטי אית להו צירי והני לית להו צירי אלא סגלגלות נינהו והרא"ה רצה לחלק בין חטי' לשעורי' והר"ן בפסחי' בסוגי' דלתיתא פלי"ג דאדרבא שעורים חמירים מחטים וכן הוא בסתרי תורה דחטי' ושעורי' תרווייהו אית להו צירי ובשעורי' עדיפא מדחיטא ואי ס"ד הני מיני דחיטא נינהו ליפלגו בחיטי' גופי' בין הני דאית להו צירי להני דלית להו:

ובסנהדרין ע' ע"ב אמרי' עץ שאכל אדם הראשון חטה היה שאין התינוק קורא אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן וע"ש מהרש"א ח"א וידוע שאין ראוי לומר כן על חטים התוגרמים האלו שעיקרם להלעטת האווזות ותרנגולים ומעט מדינות שיאכלם ב"א אפי' בשני בצורות ודוחק גדול ואמרי' בפ' אלו טריפות גבי תורבץ ושט עדיף מדחיטתא ובציר משערתא ש"מ דחיטים ושעורי' קרובים להיות שוים בשיעוריהם באורכן וידוע שאין כן מדת ארך הני טירקשע ווייץ וכן יש ללמוד ממ"ש מג"א סי' כ"ד ס"ק י"ח וק"ל ויעיי' ר"פ העור והרוטב כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה חטה בקליפתה ופירש"י היא אותה הקליפה שהחטה ושעורה טמונים בתוכה כשהם שבולת וידוע שהני חטים התוגרמים אין להם שום קליפה וגם אין להם סובין ומורסן שהזכירו חז"ל גבי חטים ושעורי' ועיי' שבת ס"פ כלל גדול ומ"ש החכם הנזכר שעומדים בכמה לבושים היינו זנבות השיבולים שהשיבולים טמונים בתוכם אבל לא שיש להפרי שום קליפה כלל כידוע:

ומ"מ אין לנו ראי' אלא שאיננו חטה כשמו ווייטץ אבל שלא יהי' ממיני דגן אין לנו ראי' אע"פ שתמונתו סגלגלי כקטניות מ"מ אפשר היה שיהיה ממין דגן שהרי ריב"ן ס"ל אורז מין דגן הוא וחייבי' על חמוצו כרת והרבה מן הראשונים ס"ל דאורז היינו מה שקורין היר"ש עמג"א סי' ר"ח סק"ט והירש סגלגל טפי ואפ"ה ס"ל לריב"נ מין דגן ונהי דלית דחש לי' לריב"נ כמבואר בפסחי' קי"ד ע"ב מ"מ מוכח דאפשר להיות מין דגן סגלגל ומ"מ די לן שהוציאנוהו מחשש חטה ולא ניזל בתר שמא ומעתה בואו ונסמוך על קבלת אבותינו רבותינו מהר"מ לובלין בתשובה סי' ע"ח שקיבל שהוא מין קטניות והגאון חק יעקב ואלי' רבה ופרי מגדים רס"י תנ"ג ואין לזוז מקבלת הגאונים הללו:

לכן אין ספק שאם נפל לתבשיל בפסח לא בעי ס' וסגי ברובא כמ"ש האחרונים הנ"ל ומ"ש בפ"מ הנ"ל דנוקשה לא הוי ועמד מעלתו בזה שפתיו ברור מללו דבפ"ה מחמץ ומצה השיג הראב"ד על הרמב"ם דנהי דחמץ גמור לא הוי נוקשה מיהא הוי ואמת שה"ה פי' דברי ראב"ד על בבא דמי פירות אך החק יעקב הבין דקאי אמיני קטניות דס"ל לראב"ד דנוקשה הוי ואהא כ' פרי מגדים דליתא אפי' נוקשה לא הוי וסגי ברובא משום מנהג לאסור מיני קטניות כמבואר במרדכי בפסחים ומינה נלמוד ק"ו אם גדרו אבותינו ואסרו קטניות במינא דלא מיחלפא כלל בתואר וצורת מיני דגן מכ"ש שיש לנו להחמיר בקמחים ועיסה הנעשה מטירקשען ווייץ שאין בו שום היכר כלל ושום הפרש בינו לבין קמח ועיסת מיני דגן לכן אם נתיר לעשות מצות מקמח חטי תוגרמה הנ"ל יעשה עכ"פ ככל הלכות מצה וחוקת הפסח ללוש במים שלנו ומים קרים ובלי מלח ובמקום הראוי לאפיית מצה ממש ובכל אופן תיקוניהם:

ונ"ל טוב לעשות גדר מחדש שלא יבואו לטעות לעשות מהם מצה של מצוה ולצאת בו י"ח ושלא לעשותן רקיקין כלל כ"א עבים כמו שקורי' רייב מצות ונרויח עוד כי רייב מצות העשוי' מקמח חטים רבה המכשלה כי מעוביים לא נאפו יפה וברוב קהלות אשכנ"ז גזרו עליהם בחרמות שלא לעשותן וטוב להתיר רייב מצות מקמח קטניות שאינו בא לידי חמוץ ומצות עבים האלו לא יתחלפו לעולם במצות של מצוה שאינם נעשים אלא רקיקים דקים ובלא"ה צריך מצות של קמח חטי' שצריך לאכול בכל יום פת שמברכי' עליו המוציא ובהמ"ז משום שמחת יו"ט:

אך צריך למודעי כי אם יתערב בהם מעט קמח או עיסה של חטים ח"ו יבוא לידי חמוץ גמור דנהי דיהי' משומר בשעת לישה בכל אופן המועיל מ"מ בשעת אפייתן בתנור יש לחוש שמין הקטניות מפסיק בין מעט עיסה לבין חום התנור ולא ישלוט בו החום כראוי ויבוא לידי חמוץ ח"ו ויש לדון בזה עפ"י מ"ש מג"א סי' ת"ס ס"ק ה' מ"מ דבר שאנו מחדשי' שלא שערום אבותינו יש להשגיח שלא תצא תקלה ומכשול מת"י ח"ו ע"כ עכ"פ יהיה נזהרי' בשעת טחינתם שתהי' הרחיים מנוקה מקמח שנטחן בו לצורך פסח וטוב שיטחנו קודם החטי' וגם בשעת לישה ואפיי' שיהיה הכלים והשולחן נקי מכל לכלוכי עיסה של מצה ואז יוכלו לעשות רייב מצות על אופן הנ"ל כן עניות דעתי נוטה ומ"מ יציע הדבר לפני רבני הגליל אם הם מסכימים אני מסכים ולימטו שיבא מכשורי: פ"ב נגהי ליום ג' ט"ז אדר תקע"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קכב

שלום רב לה"ה הרב הגאון הגדול המפורס' כערוג' הבשם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' אברהם נ"י אב"ד דק"ק גלוגא רבתי יע"א:

נועם מכתבו האיר מול עבר פני ואמרתי אשרי הדור שהגדולים עומדים בפרץ לכל כושל יהי' ה' אלקים עמו ויעל ויעזרהו ע"ד כבוד שמו הגדול ואשר ענותנותו הרבני לעשות אותי סניף לאריו' עונה זו אינה יפה לצאת בקולי קולות וקולן של סופרים ולעשות פומבי בקבוץ חכמים ופריצי עמינו יעמידו חזון וד"ל מ"מ אנן מהכא נראה לפרסם הדבר ביום הקהל בשבתא דרגלי אי"ה להודיע כי לא נכון הדבר בעיני חכמי הדור ושלא ללמוד ממקלקלתא ויעויין בתשו' ר"י לבית הלוי סי' צ"ח וגם שהפר"ח במנהגי איסור שלו סי' תשיעי חולק עליו מ"מ כבר בארתי במקום אחר דליתא לכל דבריו וגם הוא עצמו כ' בסי' רביעי דאין יחידי' יכולי' להתיר והני כיחידי דמו לגבי כל מדינות אשכנז שקבלו עליהם מתחלה לאסור מ"מ לא אדון אנכי בדבר זה והיכא דאיכא סכנתא שאני והחכם עיניו בראשו יעשה כחכמתו וה' יברך את עמו בשלום הכ"ד הכותב בחפזי וחותמי בכל חותמי ברכות:

היום האירו עיני מנועם אמרותיו אודת קונסטאריע דמדינה וועסטפאלין אשר בקשו נפשם לעקור הלכות קבועות שנו אבותינו ורבותינו לנהוג איסור במיני קיטניות בי"ט של פסח והם עמדו על נפשם להתיר לעצמם והנה הם התירו אולי ידעו מאיזה טעם התירו וצריכי' אנחנו ללמוד זכות כי פן ואולי עיניה' ראו בארצות' הרבה מכשולי' ע"י אפיית פת עבה ופת מרוב' וא"א לצא' י"ח שימור כראוי כל כך ע"כ בחרו הרע במיעוטו להתיר לעניי ישראל מיני' הללו כדי שימעטו באפיית מצות ויהי' משומרים מכל חמוץ ונוכל לומר אדעתא דהכי לא החמירו הגאונים הראשו' ה"ה הג"ה מיי' וסמק ומרדכי וז"ל רא"ש בתשו' כלל נ"ה סי' ו"ד אפילו מנהג שנהגו לסייג ויכול לבוא לידי קלקול יש לבטל המנהג כדאמרי' פ' מקום שנהגו בני חוזאי וכו':

ואם מטעם הזה עשו ככה יפה עשו אלא שהי' להם להזהיר לתת הקטני' במים רותחי' מיד כמ"ש ר' פרץ בהג"ה סמק בתחלת דבריו וטעמו מובן דאפי' בדגן כה"ג ליכא איסור ברור אלא משום דלא בקיאי בחליטה א"כ בקטנית מיהת קליש ליה איסורא וכי האי גוני רגיל אנכי ללמוד לאחינו ב"י אנשי הצבא בכדי שיהי' משומרי' מאכול חמץ דאורייי':

הא להו והא לן לדידן אשר תלי"ת ל"צ לסייג זה פשוט שאין להתיר מיני' הללו לא מיבעי' בלא היתר פתח וחרטה דפשיט' מאן ספין מאן חשוב מאן רקיע למיעקר הך תקנתא ומנהג קבוע שנתיסד עפ"י הרבה מרבותינו הצרפתים שאפי' למאי דקיי"ל דמנהג שלא

נתפשט בכל ישראל ב"ד קטן יכול לבטל מ"מ הכא ליכא למימר הכי מכמה טעמים חדא כי לפע"ד הגאונים שהתקינו כך לא תקנו מתחילה על מנת שיתפשט בכל ישראל אלא על בני אשכנז במקום שמצאו הבקעה ושם גדרו גדרם שם נתפשט ונתקבלה גזירתם באמת וא"כ ה"ל כאלו נתפשטה בכל ישראל ובעי' ב"ד גדול דוקא וסברא זו כתבו תוס' פ' השולח (גיטין ל"ו ע"ב) סוף ד"ה אלא וכו' וברור הוא שאין בזמנינו ב"ד גדול נגד הגאונים ההמה ועוד להרמב"ם בהלכות ממרים כל שהוא סייג לתורה אפי' גדול אינו יכול לבטל יע"ש ועוד אפילו לא נתפשטה שיכול ב"ד קטן להתיר מ"מ אין להתיר מנהג ראשונים בלי טעם אדרבא עלינו להוסיף גדרים וסייגים ולא אכשר דרא כי בעו"ה הדור פרוץ במלואו ויש להוסיף אומץ להחמיר ולא להקל וכיון שהציבור יכולים לעמוד ועמדנו בה כמה מאות שנים מהיכי תיתי להתיר אפי' לא נתפשטה וסברא זו כ' ג"כ בתוס' הנ"ל ועוד בה שלישי' נלע"ד אפי' אם יהי' טעם להתיר מ"מ היינו בקבוץ כל או רוב חכמי אנשי מדינת אשכנז אשר הם קבלו עליהם הגזירה מעיקרא והמדינות הללו כולם כעיר א' חשיבי לענין זה כיון ששוים בקבלת האיסור עליהם וכשם שאין מקצת מהעיר יכולי' להתיר מנהג' מבלי הסכמת רוב העיר ה"נ מדינה א' או ב' אינם יכולים להתיר לעצמם וכעין זה כ' בפר"ח ג"כ מסברא דנפשי' בקונטרס מנהגי איסור שלו אות חמישי יע"ש וא"כ מי קבץ כעמיר גורנו כל חכמי פולין ואשכנז להסכים בהיתר זה מכל הלין נראה פשוט שלא יועיל הסכמה להאיר בלא פתח וחרטה והתיר נדרא איברא אפי' בחרטה והתיר נדר נמי נ"ל דא"א להתיר מכמה טעמים חדא דהא ה"ל תקנה שנעשה מחמת גדר וסייג לתורה מטעמי' המבוארי' בהג"ה סמ"ק ססי' רכ"ב ובהג"ה מיי' ומרדכי והרי פסק בש"ע י"ד סי' רכ"ח סעי' כ"ח דהסכמה שמחמת גדר וסייג אין לו היתר ואע"פ שכבר הרגיש הפר"ח שם שסותר עצמו למ"ש שם בש"ע רסי' רי"ד והניח בצ"ע מ"מ לו יהי' שסותר נ"ל דדייקינן לי' כמחלוקת ואח"כ סתם והלכה כסתם ומכ"ש להחמיר בשגם אפשר לומר שאין כאן סתירה לפמ"ש פר"ח שם בעצמו סוף אות א' לחלק בין מנהג שהוא רק תוספת קדושה כגון להתענו' כך וכך ימים שאותו יש לו היתר כדמוכח מדברי ר"ן נדרים פ"א ע"ב משא"כ העושה סייג לאיסור תורה כגון נדון שלפנינו שגזרו אטו מיני דגן דאורייתא א"כ הרי הוא עשוי' כמו איסור הדגן עצמו שאין לו היתר וה' חפץ בזה באומרו עשו משמרת למשמרת ואם כן י"ל ברס"י רי"ד מיירי להדי' בנדר להתענו' ועל זה מייתי פלוגתא והכריע רמ"א להקל כסברא ראשונ' שיש לו היתר ובסי' רכ"ח מיירי מסייג לתורה וסתם בזה שאין לו היתר ואע"ג דפשוט הוא דהפלוגתא דמייתי ברס"י רי"ד לא נתכוונו לכך וכן הך דסימן רכ"ח הוא מהריב"ש מהירושלמי דלא מרווחנא ומשמע

דאין לחלק בכך מ"מ י"ל כשחבר הש"ע הכריע הרב"י מדנפשי' ויש לנו לומר כן כי היכי דלא לסתרו דבריו אהדדי ועוד יש לחלק בין יחידי' שהנהיגו כן מעצמם דבהא מיירי ברס"י רי"ד ואפילו יהי' רבים מ"מ לא נעשו בהסכמת תקנת עיר או מדינה או מנהג שהסכימו לנהוג כן וגזרו על ככה ומכ"ש בשהי' גזירת עירין פתגמא ומאמר קדיש' ת"ח כנדון דידן אין לו התרה ובהכי מיירי בסי' רכ"ח ובחלוק זה נדחה נמי ראי' הפר"ח שם באות ח' מהירושלמי שהקשה אהך דבני בישן וכי לא יכולים להתיר נדרם די"ל התם הי' נוהגים כן מעצמם ולא שעשו כן הסכמה מפורשת ביניהם וגם לא ע"פי חכמים שגזרו עליהם כן וה"ל כיחיד שקבל כך וכך שיש לו היתר וכנ"ל מכל דין נראה לי עיקר לדינא דנהי דהם עצמם יכולים להתיר מ"מ בניהם אין להם היתר וכדעת רשד"ם דמייתי פר"ח שם ונראה לי להוכיח כן מלשון רש"י דמכות כ"ב ע"א דקאמר הש"ס מידי דאיתא בשאלה לא קתני ופריך והרי נזירות ומשני בנזירות שמשון ופרש"י שיש מפרשי' נזיר מן הבטן והוקשה לו לרש"י ההיא נמי בשאלה איתי' שהיה אביו יכול לשאול ואפילו מת אביו בשאלה מיהת הוה בההיא שעתא עכ"ל מבואר מדבריו שעכ"פ הבן אינו יכול להתיר מה שקבל ע"י אביו וכן מוכח מהש"ס עצמו לפי' רש"י נזיר שמשון ע"י מלאך שאין לו התרה וכ' מהר"י בתשו' ח"א סי' ד' הטעם שאין לו התרה וז"ל ועוד דטעמא דאין חכם יכול להתיר בנזירות שמשון היינו משום דאין חכם יכול להתיר בלא חרטה ונ"ל ולהכי כי נדר בנ"ש וכו' אינו יכול לשאול על נדרו שהרי לא בא עפ"י עצמו שיתחרט וכו' ע"ש וא"כ כך לי נדר שבא ע"י אבותם או ע"י מלאך כל שאין הדבר תלוי בדעתו לא יועיל חרטתו וא"כ אין היתר לבנים בשום אופן ומעתה אפילו יהי' מוכרח מלשון הירושלמי הנ"ל שיש היתר לבניהם אחריהם מ"מ כיון דמש"ס דילן לא מוכח כן אדרבה מוכח ההיפוך נקטינן כוותי' וכן מוכח ממה שפי' רש"י ר"פ מקום שנהגו גבי ההיא דבני בישן דלא הוה אזלי מצור לצידן במעלי שבתא ופירש"י משום שלא להבטל מצרכי שבת וקשה קו' הירושלמי מ"ט לא שאלו על נדרם והירושלמי תי' דרבי תלמידי' דר' יהוד' דס"ל אסור לפרשלים הגדול פי' ג' ימים קודם שבת כיון שקבלו עליהם כהך דעה אין להם התרה וא"כ רש"י שלא פי' כן תשאר ק' הירושלמי אע"כ ס"ל דלש"ס דילן דמייתי בפשיטות פ"ק דשבת דלרבי מותר להפליג לדבר מצוה הה"נ לבני בישן דלא הוה אפשר להו משום דוחק פרנסתם אין לך מצוה גדולה מזה וכדעת ר"ת דלמזונות הו"ל דבר מצוה וכן פסק בש"ע א"ח ססי' רמ"ח וע"כ פירש"י דלאו משום דס"ל כר' יהודה לענין איסור הפלגה בים אלא משום דלא לטרדו ולא יהי' מוכנים ליום השבת וזהו אסור אפי' לדבר מצוה ואי משום ק' הירושלמי ע"כ דהי' להם להתיר נדרם ע"כ ס"ל כהרשד"ם דאין היתר

לבני' ומהתימה על הרב"י בא"ח ססי' רמ"ח הקשה על שיטת ר"ת דס"ל מזונות ה"ל כדבר מצוה מעובדא דבני בישן ולא עיי' שרש"י לא פי' טעם האיסור משום הפלגה לים אלא מטעם אחר כנ"ל:

ולולי דמסתפינא הייתי אומר שגם הירושלמי לא נתכוון על שס"ל כר' יהודה להחמיר בהפלגת ספינה שלא מצינו לו כן בשום מקום אך ירושלמי ס"ל מותר להפליג למזונות כר"ת אלא שאבותיהם נהגו חומרא בעצמם שלא לפרוש אפי' למזונו' על זה הקשה הי' להם להתיר נדר' דאפי' הסכמת סייג וגדר יש להתיר לדבר מצוה עכ"פ ודוחק מזונותם דבר מצוה היא ומשני דלא משום חומרא בעלמא נהגו אבותיה' כך אלא מדינא דס"ל למזונות לא הוה דבר מצוה כר' יהודה דס"ל ר"פ אלו מגלחין וא"א להתיר וא"כ לפ"ז למסקנת הש"ס שם ר"פ אלו מגלחין דר' יהודה מודה ביצא למזונות ולא פליג אלא יע"ש א"כ הדר' קו' הירושלמי לדוכתא וע"כ צריכי' לומר דאין היתר לבנים ומ"ש פר"ח שם מלשון מהרי"ק שכ' אם הי' מנהג בטעות יש היתר לאבות מכ"ש להבני' ומשמע מזה דהבנים קילי מהאבות תמי' על הפר"ח מאי ראי' מייתי מלשון זה דודאי בקבלה בטעות לא חלה הקבלה על הבנים דאין כח בטעות של האבות לאסור על הבנים והוה שפיר כש"כ אבל בקבלה בכוונה י"ל דהבני' חמירי וגם בזה י"ל הירושלמי דסדור לשונו תמוה דמתחלה תי' על בני בישן שהאבות קבלו ואין הבנים יכולים להתיר ועל זה הקשה השתא לאבות יש היתר כ"ש לבנים ותי' דס"ל כר' יהודה כנ"ל והנה מראשית דבריו מוכח דפשיטא לי' דבנים גריעא מהאבו' ואין להם היתר ואיך מיד לאלתר הקשה השתא לאבות יש היתר כ"ש לבנים אע"כ היינו טעמא משום דהוה ס"ל שהמנהג הי' מנהג בטעות בלי טעם וע"כ הקשה שפיר השתא לאבות כ"ש לבנים וכסברת מהרי"ק דלענין קבלה בטעות גריעי בנים מאבות ומסיק שלא הי' טעות אלא שקבלו עליהם כר' יהודה לכן אין היתר לבנים עכ"פ וכהרשד"ם:

והנה בתשו' ר"י לבית הלוי סי' ל"ח כ' להדי' דלאיסור אכילת אורז אין התרה והפר"ח כ' שם באות תשיעי דכבר נתבאר ביטול דבריו ולפע"ד לא נתבאר ולא יתבאר גלל כן אותן מנהיגי מדינת וועסטפאלין שהתירו אכילת קטניות בימי הפסח אין להם על מה שיסמוכו ואין לנו עסק בהם ואם אולי כוונו לטובה מהטעמים שכתבתי לעיל או מטעם אחר כיוצא בזה מ"מ אין ללמוד מהם למקום אחר ודעתי לדרוש אי"ה בפרקי דכלה ברבים שאין ללמוד מהם דאינהו עבדו לגרמי' ואם דעת פר"מ נוטה לעשות לו דבר אחר מה שנוגע למדינותינו אחר אחרון אני בא וידי תיכון ובפרט שלא יהי' נוגע כלל לאנשי וועסטפאלין כי לא אדון אנכי בדבר זה והחכם עיניו בראשו וד"ל ויהי דברי אלו מועטים

מחזיקי' כמרובי' והי' כי יבואו דברי קדשו עוד אלינו וכבדנוהו הכ"ד הכותב בחפזי החותם באהבה רבה פ"ב יום ג' כ"א אדר ראשון תק"ע לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכג

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג ומרומם מאד ונעלה כמו"ה שמואל צבי נ"י דיין דק"ק אונגוואהר יע"א:

גי"ה הגיעני בח"המ העבר והיות א"א להשיב למעשה כי העבר אין ע"כ לא השבתי בימי המועד והנה נפשו בשאלתו על דברי ריב על מצה של האי מרבנן ועובדא הכי הוה שנכנס לבית ארמי ושכר ממנו רחיים של יד שלו המוכנת לטחון עליו מיני קטניו' כל השנה ולא תבואה ולא מלח לפי דברי הארמי המשכיר והאי מרבנן ניקר הרחיים היטב הדק ושוב ליתר נקיון טחן איזה מדות מיני קטניות ואח"כ טחן עליו חטים משומרים לשם פסח וגם הסיר איזה מדות הנטחנים בתחלה ולא עשו מהם מצות ואח"כ טוחן לשם מצת מצוה וכמו ח' ימים אח"ז נכנס לשם ישראל אחר ומצא בין אבני ריחיים גרגר מלח ואמר הארמי בעל הרחיים כי אחר שטחן הראשון חטים של פסח שוב אירע לו מקרה דלא שכיח שנטחן מלח על אותו הרחיים והיות כי דברי הארמי אינם מעלים ולא מורידים ויש לחוש שהי' שם מלח בשעת טחינת החטים הראשונים וה"ל מצות מלוחים שנוהגי' לאסור אפי' בדיעבד כהמרדכי דפסק רמ"א סי' תנ"ה סעי' ה' ומג"א שם סקי"ו ובקש מעלתו ממני לחוות דעתי הקלושה אשר לע"ד מצת שמורה היא כדת וכהלכה בלי שום פקפוק ויאכלו ענוים וישבעו כאשר יתבאר אי"ה:

אמנם לא ידעתי אם יש רב יושב על כסא הוראה דקהלתכם כי אז אליו תשמעון ודברי כלא הי' אך במקו' שאין איש כ"א פר"מ רוצה לשמוע מה דעתי בענין זה ואומר בתשובת זאת השאלה הנה באיסור מצה מלוחה יש ב' טעמים לאסור א' דהמלח הנטחון ברחיי' היינו אותו שחופרין מהארץ יש לו דין מי פירות ומי פירות עם מים ממהרים להחמיץ ודבר זה כ' מג"א סס"י תס"ב והשנית בכל מלח שבעול' כיון דה"ל כרותח ה"ל כלש בפושרי' ומ"ש הפר"ח דוקא כשאינו נאכל מחמת מלחו אבל מעט מלח בעין שנותנים לעיסה ליתן בו טעם לא הוה כרותח ודבריו אלו מרומזי' במ"ג במ"ש לעיל בי"ד סי' צ"א וכבר הוזכר מזה בב"י ולפע"ד דבריה' תמוהים דודאי שיהי' הדבר הנמלח כרותח מהמלח שניתן בתוכו צריך שיהי' אינו נאכל מחמת מלחו וה"ה נמי הכא אלו נתן מלח במים ונמס בתוכו ושוב לש עיסה באותן המים שפיר י"ל שאין המים מרותחים ע"י המלח כיון שהיו נאכלי' מחמת מלחם לא מיקרי רותח וכל זה כשנתן מלח במים ונמס בתוכם:

אך מלח בקמח או בעיסה הלא לא יכחיש אדם שהגרגר מלח בעצמו רותח כי הוא אינו נאכל מחמת מלחו ובמקום שהוא בעין העיסה הרי מחמם מקומו ומחמיצו באותו מקום ואפשר נמי כיון שהחמיץ כל שהוא מן העיסה הרי מעט חמץ הזה נעשה כעין שאור ומחמיץ כל העיסה כלו נמצא אפי' נניח דמעט מלח במים אינו אוסר מ"מ בקמח ועיסה אוסר וממילא נסתלקה ראיו' הרא"ש והרשב"א ור"ן להתיר מותיקא בש"ס ל"ט ע"ב ולקמן בש"ע תס"ג ס"ב ועיי' בפנים ברא"ש ותשוב' רשב"א סי' רכ"ד ומ"ש פר"ח בזה ולהנ"ל ליתא די"ל האי דותיקא מיירי שנותן המלח לתוך המים ומשו"ה אי לאו דמבשל לי' הי' מותר לאפות אבל ליתן מלח בתוך העיסה או קמח אה"נ דאסור אפי' בדיעבד וכן לק"מ מחלת תודה דמייתי רא"ש ואין דברי פר"ח כדאין בזה נגד המרדכי והתפשטות מנהגינו לאסור אפי' בדיעבד אך היינו דוקא שיהי' עכ"פ מלח הרבה קצת אבל לא גרגר א' וכדומה וכמ"ש הר"ן לדעת האוסרי' וכמ"ש מג"א:

והנה בנידון שלפנינו אי נימא ונחזיק איסורא הואיל ונמצא גרגר א' מלח בין אבני הרחיי' אחר ח' ימים מסתמא הי' שם גם בשעת הטחינה של חטים שמורי' ויש לחוש שמא הי' הרבה מלח עד שראוי לאסור המצות אפי' בדיעבד א"כ הוא יש לעיין קצת ובודאי לטעם מי פירות ה"ל ספיקא דרבנן דמי פירות עם מים הוה נוקשה וקיי"ל נוקשה דרבנן אבל לחששא שהרתיח והחמיץ אפשר דהוה ספיקא דחמץ דאורייי' וס"ס לא הוה שמא לא הי' מלח ואת"ל הי' שמא לא נתחמץ או שמא הלכה כהפוסקי' דמלח אינו מחמיץ דשם אונס חד הוא שמא החמיץ או לא החמיץ ויש להחמיר לכאורה:

ולא עוד אפשר דספיקא לא הוה דקיי"ל מזמן לזמן מחזקינן איסורא וכיון שהי' הרחיים עומד במקום א' היינו בבית הארמאי בעליו ושם נמצא אמרינן מדהשתא אתרע לפנינו חזקה שהי' שם מקודם נמי דאמרי' כאן נמצא וכאן הי' כבר מזמן רב ולא השתא הוא דאיתרע הן אמת דיש מקום להקל ולומר כיון דבשעה שטחן הישראל הי מושכרת או מושאלת לו ושוב כשגמר מלאכתו החזירה לבעליו הארמאי ה"ל מרשות לרשות ולא מחזקינן איסור מרשות לרשות ואמרי' כאן ברשות הארמאי נמצא וכאן הי' ולא ברשות ישראל הראשון אלא אי שכירות ושאלה מיקרי שינוי רשות תלי בשני תירוצי תוס' חולין נ"א ע"א ד"ה המוציא וכו' דלמסקנת תוס' לא מיקרי שאלה שינוי רשות ויש ליישב דלא תיקשי ממ"ש תוס' ב"מ ק"ג ע"א ד"ה פרדיסי וכו' וק"ל ועיין במשנה ס"פ ט' דמסכת טהרות בתוס' חדשי' שם בגליון:

אלא עדיין יש להקל ולומר נהי דנאמר שהגרגר הזה הנמצא לפנינו זה הי' גם בשעת טחינה מ"מ אין לנו לומר שהי' שם עוד גרגרי מלח הרבה ונתערבו בתוך הקמח זה לא שמענו ולא ראינו מעולם עמג"א סי' תפ"ה סק"ה ע"כ פשוט שאין לחוש כלל:

וכל זה אנו צריכי' להתלמד במקום אחר אלו לא הי' בודק ומנקר האבן טרם טחינה אך הכא שניקר האבן וכיון לבודקו ועשה כל תקוני הראוי' לזה ויותר מהמה א"כ לא צריכי' לכל הנ"ל ומשנה שלימה שנינו נדה נ"ו ע"א השרץ וכו' וכן כתם וכו' ומבואר שם אפי' נמצא אחר כך בגומא חזקתו בדוק ואמרינן השתא הוא דנפל השרץ או הכתם ומבואר אפי' לא כיון לבדוק המבוי בשביל דבר זה אלא בשביל דבר אחר מ"מ לא מחזקינן ריעותא משעת בדיקה ולמעלה וזה ביארו שם תו' ד"ה שמע מינה ועוד מבואר שם שאפי' הי' חזקת שרץ וכתם שם קודם בדיקה וכיבוס ושוב בדק וכיבס ואח"כ נמצא שרץ וכתם מ"מ אמרינן האי אחר הוא וכמ"ש שם תו' ד"ה בודקות והלכות קבועו' הן וכ"ש הכא שלא הי' כאן חזקת מלח קודם טחינה וגם הבודק אסיק אדעתי' לבדוק יפה יפה אפי' מקורט מלח ומכ"ש הזריזי' העומדי' בהיכל מלכו של עולם לעשות צרכי פסח מדקדקי' יפה ביותר כמ"ש מג"א כעין זה סי' תס"ז ס"ק י"ח כשמדיחי' לצורך פסח ע"ש והתם מעשה ומלאכת נשים הוא וסמך עליהן מג"א כ"ש הכא בני חבורה זריזי' כל המערער אינו אלא מן המתמיהין הנלע"ד כתבתי וה' יורנו נפלאות מתורתו הכ"ד פ"ב מש"ק של פסח תקפ"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכד

את חג המצות יחוג בדיצות ה"ה י"נ הרב הגאון המפורסם כערוגת הבשם כקש"ת מהו' דוד דייטש נ"י אבדק"ק עיר חדש:

יקרת יפעת מכתבו הגיעני לנכון וע"ד דבדק לן בש"ס דפסחי' דפריך ארבא דאמר חמץ אח"ז בין במינו בין שלא במינו מותר והאמר רבא קנסא קניס ר"ש והקשה מעלתו מאי ס"ד דר"ש לא קניס הא איתא להדי' בתוספתא רפ"ב דפסחים דר"ש אוסר לקנות חמצן של כותים אחר הפסח מפני שנחשדו על בל יראה ומייתי לי' בירושלמי פ"ה דע"ז וא"כ ע"כ ר"ש קנסא קניס:

הנה כבר הקשה פר"מ כיוצא בזה לרבו הגאון זצ"ל כמבואר ונדפס בשמו בס' נודע ביהודה כרך שני סימן פ"ג ושם הקשה פר"מ דאמאי לא הקשה כן אר' יוחנן דאמר ג"כ חמץ אחר הפסח מותר והוא בעצמו אמר בירושלמי הפקיר חמצו בי"ג אסור אחר הפסח והנה תירוצו של הגאון זצ"ל שם לא נלע"ד במ"ש דעיקר קו' המקשן היא מדאמר רבא חמץ אסור בהנאה מטעם קנס על זה ק' קו' מג"א וכי משום קנס יהי' חמור משארי

איסורי תורה אלו דבריו שם ולא הבנתי זה דהא הקנס הוא שלא יהנו מעשיו הרעים וע"כ לאוסרו בהנאה דאל"כ הרי הועילו מעשי' אבל לאסור תערובתו ביותר מס' אין בו טעם: **והנלע"ד** בישוב ב' הקושי' דודאי לא עלה על דעת אדם מעולם שיהי' המשהה חמץ בפסח במזיד קיל מכל עוברי עבירה במזיד המבשל בשבת והמעשר בשבת ומטביל כלים בשבת בכולם קנסוהו לכל הפחות שלא יועילוהו מעשיו הרעי' וא"כ אע"ג דמבשל בשבת די לאסור עליו לעולם ואפי' אם יהי' מותר להאכילו לאחרי' מ"מ כבר הפסיד מעשי' הרעים אבל המשהה חמץ א"א מבלי שיאסר לו בהנאה אפי' למוכרו או לתנו לאחרים הבאים מחמתו דאל"ה הרי הועילו מעשי' הרעים אך כל זה לו שלא ימכרנו ולא יתננו ולא יקבל אדם ממנו אבל חמצו אינו נאסר שאם הפקירו והשליכו לחוץ מותר לכולי עלמא כי מ"ט לקנוס בזה וגם אפשר כל זה במזיד אבל בשוגג תלי' בפלוגת' ר"מ ור' יהודה ולישני דש"ס דפ' הניזקין סוגי' דמטמא והמדמע והמנסך:

מעתה אברייי' דתוספתא לק"מ דמיירי לקנות מכותי' שהשהו במזיד וגם ר' יוחנן אפשר מיירי בכה"ג וכן משמע קצת הלשון דקאי אגברא ולא אחמץ דהא אמר המבטל חמצו אסור אחר פסח משמע דקאי אגברא שביטל ולא ביער שהוא נאסר ואין חמצו נאסר ואי הוה אמר שנתבטל בי"ג ועבר עליו הפסח אסור אז הוה במשמע שהחמץ נאסר ומשו"ה לא הקשה הש"ס אדר' יוחנן כלום דשייך שפיר לומר דלאח"ז מותר למי שלא השה' אותו ולא בא מחמת המשהה וא"נ בהשהה בשוגג:

אבל במתני' דאמר חמצו של ישראל שעבר עלי' הפסח אסור בהנאה הרי קאי אחמץ שאסור בהנאה ולא אגברא שנאסר בחמצו אלא החמץ נאסר ואסור לכל העולם אפילו להזוכה מההפקר וגם מדקתני שעבר עלי' הפסח משמע אפי' בשוגג כיון שעבר עלי' הפסח מ"מ אסור ורבא מוקי לזה כר"ש משום קנס ש"מ שמשום קנס נאסר החמץ וקנסו החמץ ואל תתמה שכן מצינו בכלים שהזניח המלך אחז דבעי למימר שקנסו הכלי' עיי' מס' ע"ז וע"כ הסברא נותנת שיהי' ככל אי' דרבנן שאוסרים תערובתן ומשו"ה קשה ארבא דאמר אח"ז מותר זה מה שנלע"ד:

ואשר נתעורר בלוחות שניו' על דברי הריטב"א הביאו שער המלך פ"א מק"פ דס"ל כל היכא דאיכא לאו מפורש לא צריכה שינ' הכתוב לעכב והקש' פר"מ א"כ לר' יהודה דס"ל ס"פ כ"ש דכל היכא דאיכא לאו הבא מכלל עשה וכתי' נמי לאמור בההיא פרשה ה"ל לאו אמור ומשו"ה אמרי' התם דאכלו צלי מבע"י חייב מלקות ואי קאי לאו דלאמור אואכלו את הבשר בלילה הזה מכ"ש דקאי אמכסת נפשות דקדמי' טפי לואכלו את הבשר וא"כ לוקין אשוחט שלא למנוי' ולהריטב"א הנ"ל מעכב אם כן לר' יהודה למה

לי במכסת תכוסו שינה עלי' לעכב כמבואר בפסחים ס"א ע"א תיפוק לי' דאיכא לאו ומלקות וקשה להריטב"א הנ"ל אלו דברי פי חכם פר"מ נ"י:

ואני אומר מהכא חילי' דהריטב"א וסייעתא לו דהרי התם בדף ס"א הנ"ל רבי אומר לשון סורסי היא זו וכו' וס"ל לרבי דאין שלא למנויו פוסל אלא בשחיטה עיין פי' רש"י והוכיחו בתוס' דע"כ לרבי נמי איכא עכובא מדדחיק הש"ס לאוקמי רב כר' נתן ולא מוקמי' לי' כרבי יע"ש וקש' היא גופי' קשי' מנ"ל לרבי עכובא הא איצטרך תכוסו לשון סורסי לשון שחיטה ועוד מנ"ל להש"ס דרבי מפרש לת"ק נימא דפליג ורב ס"ל כוותי' אע"כ כהריטב"א ורבי הא מפרש דברי ר' יהוד' לעיל ס"פ כל שעה א"ל רבי לבר קפרא מאי משמע וכו' וא"כ רבי לשיטתו לא בעי קרא לעיכובא מוקי קרא ללשון סורסי ומזה הטעם בעצמו לא הוה מצי למימר רב מוקי תכוסו ללשון סורסי ולית ליה עיכוב במנוי' משום דגם רב מפרש ס"פ כל שעה דברי ר' יהודה כדאמרי' שם בי רב אמרי לאו אמור וממילא ה"ל עיכובא ומוכחי' דברי הריטב"א:

והנה הי' נראה דהלכה כר' יהודה מדשקלי וטרי רבי ובר קפרא ואמרי בי רב לפרש דבריו הי' ראוי לפסוק הלכה כמותו ובזה נ"ל ק' הכ"מ על הרמב"ם פ"ה מעירוכין הלכה ה' שפסק במתפיס תמימי' לבד"ה ליכא אלא עשה והי' לו למפסק שהוא בל"ת והמ"ל כ' הואיל ורבנן פליגי על ר' יהודה ולפע"ד דברי הכ"מ נכונים אך מה שיש לתמו' דבהלכות ק"פ פ"ח הלכה ה' דפסק באוכל צלי מבע"י ליכא אלא עשה ושם לא התעורר עליו ושתיקתו כהודאה והוא מהתימא דהש"ס מדמי להדדי אוכל צלי מבע"י למתפיס תמימי' והי' נראה לפי מה שראיתי בס' קרבן אהרן על הת"כ בפ' אמור שכ' וז"ל ונ"ל דדרשי ממלת לאמור הכי משום דא"א לומר לאמור לישראל דהא הדר כתי' דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת וגו' וא"כ הרי לן דבור ואמירה לישראל ומאי אם כן לאמור לכן דרשי כאלו כתיב לאו אמור עכ"ל הרב ז"ל מבואר מדברי' דבעי' דבור ואמירה לכל ציווי שבתורה רק הכא דכפל ב' פעמים דבור ואמירה משו"ה דרש כן ובזה מיושב היטב ק' תוס' במנחות נ"א ע"ב ד"ה אף כאן ל"ת על אכילתו שהקשו למה לי' לר"י גז"ש ללאו בחביתי כה"ג תיפוק לי' דכתי' לאמור ולק"מ דהתם לא כפל לי' ב' פעמים והנרא' דרבנן דר' יהודה דרשו הכפל להא דאמר ר' מוסיא ביומא ד' ע"ד מנין לאומר דבר לחברו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לך אמור שנאמר וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור והתם נמי כפל קרא למילתי' וכמ"ש מהרש"א בק"א שם:

מ"מ צל"ע לפ"ז מאי משני ר"ח בפסחים ס"פ כל שעה הנ"ל הא מני ר' יהודה דמתפי' תמימים וקשה ע"כ לא קאמר ר' יהודה התם אלא משום דכפל למילתי' אבל הכא גבי

פסח לא כתי' אלא דברו אל כל עדת ישראל לאמור בעשור וגו' והא דכתי' ויאמר ה' אל משה וגו' בארץ מצרים לאמו' החדש הזה לכם הוא מילתא אחרית מ"ע לקבוע חדשי' ולקדשם וצע"ג לכאור' והנלענ"ד לומר לפי מה שמנה הרמב"ם החדש הזה לכם מ"ע א' לקדש חדשים ולקבוע תקופות ודלא כה"ג דמנה החדש הזה לכם למ"ע לקדש חדש בפ"ע ושמרת החקה הזאת למועדה למ"ע לחשב תקופות וע' רמב"ן שרש א' ועיי' מ"ש מעיין חכמה על זה מש"ס דמנחו' דמוקי ושמרת החוקה לחוק תפילין או לחק פסח מ"מ נ"ל דר"ח דאמר הא מני ר' יהודה היא ס"ל דהך ברייתא פליגי אתנאי דמנחו' והך ברייתא מוקי ושמרתם את החוקה ללמוד מיני' תרויי' קדוש החדש וחשבון תקופות כי היכא דיליף רמב"ם תרוייהו מחד קרא דהחדש הזה לכם ה"נ לפי הך ברייתא תרוויי' מושמרת את החקה וס"ל החדש הזה אינו ענין בפ"ע אלא אתחלתא דפ' פסח מצרים הוא ואייתר לי' דבור ואמירה דידי' למימר לאו כתי' בענין וא"כ למאי דקיי"ל כתנאי דמנחו' דושמרת את החקה קאי לחוקה לתפילין כמו שפסק הרמב"ם והחדש הזה מוקמא למצות קדוש החדש ממילא ליכא דבור ואמירה מיותר בפסח מצרים וליכא לאו באוכל צלי מבע"י ומשו"ה לא השיג הכ"מ על רמב"ם בהלכות ק"פ משא"כ במתפיס תמימי' לבד"ה יפה השיג הואיל ורבי ובר קפרא ובי רב קאי כוותי' דר' יהודה י"ל דקיי"ל הכי וא"ש:

ולפ"ז אין הכרח למ"ש לעיל ליישב ק' מעלתו במכסת תכוסו דרבי ורב ס"ל כר' יהודה די"ל בפסח לא ס"ל כוותי' מיהו אין תפיסה מזה על הריטב"א כמובן וק"ל הנלענ"ד כתבתי ולמעלת כבודו הבחיר' הכ"ד החות' בכל חותמי ברכו' משה"ק סופר מפפד"מ:

שוב הק' פר"מ אמ"ש תוס' ריש פסחי' מי שאין לו קרקע פטור מפסח כשם שפטור מן הראי' א"כ מ"ט דמכשירי פסח דוחי' שבת לר"א פ' אלו דברים הא מבואר פ' רא"דמ דמודה ר"א בציצית לטליתו ומזוזה לפתחו שאינו דוחה שבת ומסיק הטעם משום הואיל ובידו להפקירן א"כ הכי נמי הואיל ובידו להפקיר הקרקע ויהי' פטור מפסח וממילא לא דחי שבת:

הקשה אדם קשה כברזל ומ"מ נ"ל דר"א לטעמי' דס"ל במתני' דעירוכי' כ"ח ע"א דאם החרים כל נכסי' אפי' בדיעבד אינם מוחרמי' וה"ה להקדיש והפקיר כמבואר שם דחד דינא אית להו והא דאמרינן בעלמא הואיל ואי בעי מפקיר נכסי' והוה עני וחזי לי' היינו דמפקיר ומשייר לעצמו כל שהו' פחות ממאתים זוז ויהי' עני ומותר ליטול לקט שכחה ופאה ומותר להאכילו דמאי אבל לענין פטור מראי' ופסח צריך שלא ישאיר לו שום קרקע כל שהוא וזה א"א לר"א:

ולפ"ז ראב"ע דפליג התם במתני' אדר"א ומבוא' שם בעירוכין דלחומרא פליג דאפי' אינו מחרי' כל נכסי' רק שאינו משאיר לעצמו כדי חיותו אסור מן התורה (אלא באושא נתנו שיעור חומש אבל מן התורה הוא אסור להחרים רוב נכסי') א"כ חומרו קולו דע"כ לא דריש אך כר"א דאפי' בדיעבד אינו מוחרם ומוקדש דא"כ אפי' השאיר קרקע כל שהוא רק שאינו כדי חיותו אינו מוחרם א"כ בטלת הואיל דאי בעי מפקיר נכסי' דכולא תלמודא אע"כ לראב"ע בדיעבד אי עביד מהני ואפי' בכל נכסי' נמצא לר"א בכל נכסי' אפי' בדיעבד לא מהני ובהשאיר מקצת מותר אפילו לכתחלה ולראב"ע אין חלוק דלכתחלה אפילו השאיר מקצת נכסי' אסור כל שלא השאיר כדי חיותו ובדיעבד מותר אפילו כל נכסי' והרווחנו בזה פסק הרמב"ם פ"ו מעירוכי' דפסק דאם עבר והחרים כל נכסי' מוחרם דלא כר"א ועמד בזה בכ"מ ותי"ט ע"ש ולהנ"ל מוכח דראב"ע פליג ואיהו גופי' פסק כראב"ע סוף הלכות עירוכין דאפילו השאיר לו מקצת אסור מן התורה ומשו"ה מוכרח דבדיעבד עכ"פ מהני דאל"כ בטלת הואיל אי בעי מפקיר נכסי':

ויש ליישב בזה ג"כ מה דהשמיט הרמב"ם הך דר' אמי מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל משום דאפשר דר' אמי לא אסיק אדעתי' הך סברא דהואיל ובידו להפקירן כס"ד דאמוראי טובא פרא"דמ אבל למסקנא דהואיל ובידו להפקירן א"כ נהי דאיתמר למכשירי' אליבא דר"א מ"מ הא סברא גדולה היא לכולי עלמא נמי ובפסח גופי' אי ס"ד מי שאין לו קרקע פטור מפסח א"כ איך אמרה תורה פסח דוחה שבת ליפקר נכסי' ולפטור וכה"ג פריך ק' על התורה ס"פ ר' ישמעאל לענין קצירת עומר אע"כ מדכתב רחמנא במועדו שפסח ידחה שבת ש"מ דמי שאין לו קרקע נמי חייב בפסח והדר נילף ראי' מיני' לחומרא שגם חייב לעלות לרגל ודלא יחמוד איש את ארצך לשלוחי מצוה וכבר נאמרו בזה כמה דברים דאין הכרח כל כך לדרשת ר' אמי וריב"ב בנציבין דלא עשה פסח משום שלא הי' לו קרקע לטעמי' אזיל דהרי ר' יהודה בן בתירא ור' יהושע בן בתירא הן הנה בני בתירא דשכחו ולא ידעו אי פסח דוחה שבת ולא ידעו דרשה דבמועדו מפורשת בקרא א"כ אין הכרח שיחייב בפסח מי שאין לו קרקע וממילא מפרשי' לא יחמוד איש את ארצך מי שאין לו קרקע פטור מעלי' רגל וילפי' פסח מיני' לקולא ויפה כ' תוספ' לריב"ב. זה מה שנראה לפענ"ד והי' זה שלום וכ"ט מנאי הדש"ת משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכה

שלום לתלמידי התו' מו"ה ישראל נ"י:

אשר הקשה בדברי רש"י מנחות צ"ה ע"ב דתנן התם ב' הלחם ולח"הפ לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים ומסיק רב אשי בפנים במקום זריזי' ופירש"י שיהי' זריזים לשמרו

מחמוץ ותמה התלמיד שי' תינח לח"הפ שהוא מצה אבל שתי לחם הוא חמץ מאי איכא למימר:

קושי' זו כ' על ספר נודע ביהודה כרך א' חלק א"ח סימן ט"ו בסוף התשו' שהקשה כן הגאון בעל אור חדש ז"ל והרב הגאון המחבר הנ"ל כ' על זה הקשה אדם קשה כברזל וממש לא תי' כלום וצריך לומ' דאהש"ס לא קשי' להגאוני' הנ"ל דמשני מקום זריזי' משום די"ל כי היכא דצריכי זריזי' ללחם הפנים לשומרו מחמוץ ה"נ צריכי זריזי' לשתי הלחם לעשותו חמץ גמור ויפה וניחא בזה קצת מה דקאמר הש"ס דרב אשי בדותא היא משום דא"כ לישה ועריכה נמי בעי זריזי' ומאי קשי' דלמא בשעת לישה ועריכה לא בעי זריזי' כל כך כיון דשיעור חמוץ הוא מיל ולא ישהו בו שיעור מיל משא"כ בשהגיע לחום התנור צריך זריזות טפי אמנם לפי הנ"ל א"ש דתינח לחה"פ שהם מצה אבל שתי הלחם מאי איכא למימר אם בשעת לישה ועריכה לא בעי זריזי' להחמיצם כל שכן בשעת אפי' דלא בעי זריזות וא"כ רב אשי בדותא היא וא"ש באופן שעל הש"ס לק"מ רק על פירש"י:

וידידי הרב המופלא מהו' זלמן ליב נ"י עוררני עוד דמלשון רש"י בקו' הש"ס משמע דהוה ס"ל דכל עיקר ק' הש"ס לא קאי אלא אלח"הפ ולא אשתי לחם כלל שהרי כן כתוב איפסול בלינה וכו' עד שיסדרנו על השולחן עכ"ל נמצא לפי פירושו בקו' יפה פי' בתי' דהכל קאי אלח"הפ ולא אשתי לחם כלל מיהו היא גופי' טעמא בעי:

ולפע"ד יש לתמוה על תרי גאונים הנ"ל שנעלמו מהם לפי שעה ב' מקומות מפורשו' א' דברי תוס' מנחות נ"א ע"א ד"ה אפי לה וכו' שהקשו איך מקדש התנור לח"הפ הא אין כלי שרת מקדשי' שלא בזמנן והעלו לבסוף לשיטת רש"י דאה"נ אין התנור מקדש אלא הדפוסי' שנותנים לתוכו אחר רדייתן מהתנור ושוהה שם כל הלילה ולילה אינו מחוסר זמן ומיפסלי בלינה ע"ש וא"כ בשתי הלחם לא שייך זה ה"ל עי"ט מחוסר זמן ולא מיפסלי בלינה וצ"ע קצת בתוס' שבועות י"א ע"א ד"ה הואיל וצורתה וכו' דמשמע מה שעושי' מתחלה על מנת להשהותו כמו קטרת לא מיפסלי בלינה ע"ש יהי' איך שיהי' מבואר מזה דק' הש"ס דמנחות צ"ה לא קשי' על שתי הלחם דלא מיפסלי בלינה משום דמחוסר זמן וכלי שרת אינן מקדשי' אלא בזמנן:

ועוד ס"פ ר' ישמעאל מבואר דלרבי אין התנור מקדש שתי הלחם אלא בשחיטת הזבח וכן אמר רבא במנחות י"ו ע"ב וכן מבואר להדי' ברש"י פסחי' י"ג ע"ב בד"ה כשרות הי' וכו' ובד"ה שתי הלחם וכו' ומיהו בתוס' זבחים כ' ע"ב ד"ה יציאה וכו' משמע לחלק בין פסול יוצא ללינה ע"ש מיהו מרש"י לא משמע כן ובמשנה דמס' מעילה ט' ע"א לא גרס רש"י לינה וע"ש בהרע"ב ותי"ט וא"כ יפה פי' רש"י ק' הש"ס דמנחות אלח"הפ ולא

אשתי הלחם מתרי טעמא חדא דשתי הלחם לא מקדשי אלא בשחיטת הזבח ועוד דה"ל שלא בזמנן וכלי שרת אין מקדשי' שלא בזמנן וכיון דק' הש"ס לא קאי אלא אלח"הפ לכן לא מפרש התירוץ אלא אלחה"פ אבל אה"נ דשתי הלחם נמי הי' במקום זריזי' מטעם הנ"ל שיחמצו היטב אלא דרש"י לא הי' צריך לפרש כן כיון דלא הי' קשה מעיקרא אשתי הלחם א"נ י"ל דפנימי דמתניתין אפייתן בפנים הא כדאיתא והא כדאיתא שתי הלחם בפנים במקום קדש ממש ולח"הפ במקום זריזים יהי' איך שיהי' אין כאן קו' על רש"י הנ"ל הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי פ"ב יום א' מ"ג למב"י תקע"ב לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכו

שלום ושמחת חג המצות בדיצות י"נ תלמידי הותיק חדת מלא עתיק הרבני כמו"ה אברהם כ"ץ נ"י:

הגיעני נעימות ימינו אודות חטין דהאי שתא במקומו נמצאו ביניהם שגדלו כעין שומין קטנים וחדים וחריפי' כשומים וכשנטחנים עם החטי' איכא למיחש למי פירות ולדברי' חריפי' הגורמי' חימוץ אלא שהוא דבר מועט וכ' מג"א למעט מ"פ ליכא למיחש ומשום חריף נמי כ' ח"י דליכא למיחש אלא בפלפלי' ולא בשאר תבלין וכדומה מהא דתבלה בקצח ושומשמי'. וידידי הרב המאוהג"ל שלכם הוסיף נופך מדלי' דאפי' לו יהי' שהשומים ההם חריפי' הם מ"מ כיון שנתערבו בריבוי הקמח טרם בוא המים א"כ כבר בטיל חורפייהו וסברא נכונה היא וראוי למי שאומרה אלא שעומד נגדו דברי מג"א בשם מט"מ סי' תנ"ה סק"ט ע"ש וק"ל:

והנה לשון הרא"ש ר"פ אלו עוברי' בשם הירושלמי דכולן ע"י מוי כ' וז"ל ומ"ש ר"ף לעיל כר"ע דמ"פ אין מחמיצין כלל אפי' ע"י מים דהיינו לענין לישת העיסה שאינה ממהרת להחמיץ ויכול לשומר' מחימוץ כמו שאר העיסה אבל בכה"ג שנותני' שעורים בשכר או בחומץ להשהותן בתוכן מחמיצין אם יש בו מים עכ"ל והנ' הדיוקי' סותרי' דמשמע אינם ממהרים להחמיץ ויכול לשומרה לאפוקי מ"ד ישרוף מיד ושוב כ' דוקא כשמשהי' בתוכו זמן מרובה על דעת שיחמיץ וכן הדין נותן שכל דבר שמשהי' מחמיץ וכן משמע מלשונו לעיל פ"ב סי' י"ג וז"ל והשתא לדבריו (דהרי"ף) אפי' מ"פ עם מים אין מחמיצין והקשה עליו מותיקא והשתא אס"ד דיוקא דרישא עיקר יהי' סותר עצמו אע"כ דיוקא דסיפא עיקר וכ"כ להדי' רבינו ירוחם תלמידו נתיב ה' חלק ג' דכל פלוגתתם במ"פ היינו דרך לישה אבל כששוהין הרבה ימים כדי שיתחמצו פשיטא דשייך בהו חימוץ ומזה לא מיירי וכן י"ל בהרי"ף אע"פ שמ"פ עם מים אינם באי' לידי חימוץ בלישה מ"מ חומץ

האדומי כששוהי' הרבה השעורי' כדי שיחמיצו פשיטא דשייך בהו חימוץ עכ"ל ואולי זהו כוונת תוס' פסחי' כ"ח ע"ב ד"ה מחמת ד"א וכו' כגון שנתחמץ על ידי שמרי היין וכו' ולא דמי לעיסה שנילושה ביין וכו' ועכ"פ כוונתו שאין דומה שמערבי' הקמח בהיין דרך לישה אבל כשמעמידי' אותו כדרך שמעמידי' ומטמינים שאור בתוכו שיחמיץ אז אפילו שמרי היין החמוצים הוו כמו שאור ומעמיד העיסה ומחמיצו ובזה י"ל דברי ש"ג דמייתי מג"א רס"י תס"ב ומיושב ק' תוספת מנחות נ"ג ע"ב ד"ה אין מחמיצין וכו' די"ל דנהי דרך לישה אפי' נוקשה לא הוה מ"מ אם חימץ דרך שאור שבעיסה לרחב"ג חייב כרת ולרבנן נוקשה מיהת הוה וי"ל דגם מג"א הבין כן אלא שכ' מתוס' לא משמע כן מדהקשו קושייתם ואמנם עכ"פ מתוס' פסחי' כ"ח ע"ב משמע דס"ל כנ"ל:

ובנידון שלפנינו אם החטי' נטחנים ובתוכם דבר הנסחט ומתלחלח אפי' טפה א' איננו מתערב שנאמר שיתבטל ברוב או בטיל חורפייהו כ"א מצא מעט קמח בצידו ומתגבל ונעשו עגולים קטנים כעין החרדל וכיון שהוא דבר חמוץ ושוהה יום או ימים מי יודע אם אין העגולי' גופי' נעשי' אז חמוצי' ונעשי' שאור לחמץ העיסה ועוד שאיננו מתערבי' בלישה ונשארי' בעין במצה ובפסח פוגע בו ואוכלו ע"כ טוב לברר החטי' יפה ואח"כ לנפות הקמח לאט לאט באופן שאם יש בו עגולים כאלו ישארו למעלה בנפה ומ"מ אם לא נעשה כן אין להחזיק ריעותא ולאסור בדיעבד יאכלו ענוים וישבעו כנל"עד אם יסכים עמדי הרב המאוה"ג דשם דברי הכותב בחיפזון דיומא קגרים א"נ פ"ב יום א' ו' ניסן תקצ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכז

ראה ראיתי בספרו של צדיק עתק הגאון צל"ח פ' ע"פ שטרח ומדד שיעור חלה עפ"י שעורו של הרמב"ם פ"ו מבכורי' שהוא עפ"י חשבון מ' סאה למקוה ושוב מדד שיעור חלה עפ"י מה שהפילו מ"ג בצים מן המים כמ"ש בטור ש"ע א"ח סי' תנ"ו והי' הכלי הראשון מחזיק שני פעמים כפי שיעור הזה ע"כ שפט הגאון ז"ל שע"כ הבצים נתקטנו במחצית ממה שהיו בימים הקדמונים וא"כ כל שעורינו הן בשתיית רביעית שאנו משערים ביצה ומחצה וכן שיעור חלה של מ"ג בצים וכן אכילת כזית מצה ומרור שאנו משערים כחצי ביצה והכל הוא הטעאה וצריך להיות בכפל. והן עתה מצאתי בס' בית אפרים בחלק ש"ות סי' ט"ו ד"ה ומצאתי וכו' עיי"ש היטב והנה נאמנים כל דברי חכמים ואינני ח"ו כאותו תלמיד שאמר רשב"ג אלו לא ראיתי לא האמנתי מלגלג ע"ד חכמינו חלילה לי מהרהר אחרי מעשיהם מ"מ יגדיל תורה ויאדיר ולהראות הלכה לתלמידי' טרחתי ומדדתי אצבע של אדם בינוני שבזמנינו נגד רוחב ז' שעורות בינונים

שבזמנינו ומצאתי מכוונים ממש עדיין כמו שהיו בימי הרמב"ם פ"י מס"ת ועשיתי קנה מדה ארכו ו' אצבעות ושבע תשעיות מהנ"ל כמ"ש רמב"ם פ"ו מבכורים (ובר"ן פ' ע"פ נדפס שבוש ומייתי לי' ד"מ בא"ח סי' תנ"ו בשבושו וצריך להגיה שם כמ"ש רמב"ם בפ"ו מבכורים בדרך הראשון עיי"ש) כי חשבונו של הרמב"ם מדוקדק מאוד וכמ"ש גם כן בסוף ספר חוט השני ואח"כ עשיתי כלי ארכו ורחבו וגבהו בקנה מדה הנ"ל העולה בתשבורת שי"א והשליש אצבע והוא מחזיק ט"ו זיידל עסטרייכער ומים שהפילו מ"ג בצים אינו אלא יותר משבעה זיידליך נמצא נתקטנו הבצים בחצי ערכם גם במשקל קמח מ"ג בצים שלנו לערך נ"ז לאטה שהם רכ"ח קווינטל והרמב"ם (עיין מג"א סי' תנ"ו) כ' שהם תק"כ דראהם מצרית ושקלתי דראהם דראכמין אצל הרוקח אפטעקר ומצאתי שהוא שמינית אונקיא ובלשונם אונטץ והיינו קווינטל הנ"ל נמצא תק"כ דראהם הי' ק"ל לאטה והוא יותר מכפל משקל הקמח שבמדה ראשונה שהוא נ"ז לאטה והכפל הי' ראוי להיות קי"ד והשינוי של ט"ז לאטה הזה הנוספות על כפל אפשר שיהי' משינוי הקמח מצרית ודראהם מצרים אבל עכ"פ כפל הוא וגם לפמ"ש הרמב"ם שיש בהקמח משקל פ"ו סלעים וב' שלישית שבכל סלע ד' דינרי' וכל דינר הוא משקל דראהם וחצי כמ"ש כ"מ שם בפ"ו מבכורי' וע' פי' המשנה דמס' חלה פ"ב משנה ו' ושקלתי דינר צוואנציגר בזמנינו והוא גם כן קרוב לדראכמאן ומחצה הנ"ל כי דראכמאן יש בו סמ"ך גראט והצוואנציגר צ"ח והיינו ח' גראט יותר מדינרי הרמב"ם והוא דבר מועט והלום ראיתי בתשובה מאהבה חי"ד סי' שכ"ד שכ' שהגאון צל"ח ז"ל ארוך בדורו הי' ואין ללמוד מאבריו והא ליתא דהרי מדדתי ע"פ ז' שעורים בינונים כנ"ל:

נמצא האצבעות עפ"י שיעורי השעורים לא נשתנו כלל וטבע משקל הקמח ומשקלי הדינר ודראהם נשתנו מעט מזעיר באורך הזמן וריחוק המקומות (ובתשובה אחרת כתבתי שלפע"ד גם כי ידעו מעולם שהדורות משתנים והולכים מ"מ כן הדין שישערו בכל דור ודור לפי אגודלו של אותם ב"א ומסתמא עפ"י זאת השינוי ישתנו כל הדברים הבינונים שבאותו הדורות הי' האמה בכל דור לפי אנשי אותו דור ושיעורי האיסורי' והמצות לפי אותן המדות וכעת הזאת מצאתי שכבר עמד על ס' זו הגאון חו"י בתשובתו הנפלאה שבסוף ס' חוט השני אך מ"ש באותה תשובה שביצה א' הוא יותר מאצבעיים על אצבעיים אין לו מובן עיי"ש) ורק אך הבצים נתקטנו בחצי ערכם והוא דבר נפלא ומתמיה ואם אולי י"ל שבמקום חז"ל ואפשר גם במקומות הרי"ף והרמב"ם ואולי כל חכמי ספרדים הי' להם מין תרנגולי' אחרים דכמה מיני תרנגולים יש ובמדינו' שיש להם מסורת נאכלים וכמו שקרוב לזמנינו נמצאו במדינתינו פערל הינר שיש להם סי'

טהרה ואינם נאכלים מפני המסורת ואולי ידרסו בזמן מן הזמנים כתרנגול דאגמאי בחולין ס"ב ע"ב או איכא טמאים דמי להו במדינה זו ומ"מ במדינות שנאכלים במסורת שרי וביציהם גדולים משלנו אך התימא על גדולי ארץ אשכנז הרוקח והרא"ש והטור והמרדכי ומהרי"ל ומהרי"ו ורי"ו וביותר על האחרונים שבזמנינו קרוב מאוד גאון תי"ט ואלי' רבה ודומיהן איך יצוייר בזמן קצר שינוי כזה דוקא בבצים ולא בשעורים ולא בקמח ובאדם:

תו צל"ע טובא דא"כ ביצה שבזמנינו הוא זית האמיתי וא"כ להלל שהי' כורך פסח מצה ומרור ואוכל כאחד הי' כורך כשיעור ג' בצים זמנינו ואוכל ובולע כא' וזה אין בית הבליעה בעולם מחזיק בשום אופן אפי' מרוסק ועיין מ"ש מג"א בזה בסי' תע"ה ס"ק ב' ומ"ש מחצית השקל סי' תפ"ו שהקשה לו הרב מו"ה ישראל ה"פ ז"ל מש"ס כריתות י"ד ע"א ורמז לעיין בתוספות ישנים דכריתות שם פי' שכתבו שם וז"ל דהיינו כדרך אכילה רצונו לומר שאינו דוחק עצמו לבלוע וגם אינו מרסקו ביותר מהראוי ולא מיירי התנא מי שדוחק עצמו בריסוק ובליעה אמנם אוכלי פסח מצה ומרור היו מרסקים הדק היטב וגם נדחקים בבליעה כמו שאנו עושים היום בליל פסח לקיים מצותינו כראוי ולק"מ קושיתו זה הי' כוונת הגאון מחצית השקל ז"ל שם סי' תפ"ו ועיין פרי חדש סי' תפ"ו דבלא"ה אין להקשות מסוגי' דכריתות שם ובחי' אמרתי דהתם לענין יה"כ מיירי וכותבת דיה"כ לכ"ע בעי שיעור מרובה שישאר כותבת במעיו אחר שנדבק ממנו בין החניכים (ועיין ס"פ ג"ה) דעינוי נפש כתיב וכל שלא נכנס למעיו שיעור כזה לא עבר על אשר לא תעונה וס' זו איתא בירושלמי פ"ח דתרומה עיין מפרש שם לחלק בין יה"כ לשארי איסורים בזה ואני עשיתי סמוכים מש"ס דכתובות ל"א ע"א הגונב חלבו של חבירו ולא אמר לחמו ביה"כ אע"כ משום דאגניבה מחייב בבית הבליעה דלא מצי להדורי ואאכילה די"כ לא חייב עד דנחית למעיו משא"כ חלב ולענין שיעורא גדול דיה"כ דהתם אמר שאין בית הבליעה מחזיק עוד זית אפילו מרוסק [ודם אינו משלים לכותבת דאוכל ושותה אינו מצטרף ודם קרוש איכא מ"ד דאינו חייב עליו ועיין תוס' שבועות י"ג ע"א ד"ה גמר וכו' ע"ש] אבל ג' זיתים מצומצמים מרוסקים שפיר מחזיק בית הבליעה וזתים דמצה ומרור המה מצומצמים וחסר מהם מה שנדבק בחניכים ולקמן אי"ה בסוף הקונטרס אעשה סמוכים לזה מ"מ מש"ס דכריתות ל"ק כ"כ אבל החוש מכחיש שיהי' בית הבליעה מחזיק ג' בצים זמנינו אפי' מרוסקי' וא"כ הא דידן לית ליה פתר ואתר:

והנה בשבת ר"פ המוציא יין אמרי' דרביעית יכול לקרוש ולעמוד על כזית וכן הוא בירושלמי שקלים פ"ג סוף הלכה ג' ע"ש ומזה כתב הרא"ה הביאו הר"ן פג"ה דפוס ז"ב

דף רצ"ד ע"א כשמשערים ביטול בס' משערים ברוטב לכזית ביצה ומחצה שאם יקרוש ויעמוד על כזית וכו' והר"ן השיג עליו וז"ל ואין דבריו נראים כיון דאמרי' דמשערי' ברוטב סתמא משמע דכמות שהוא משערים אותו שכך שיערו חז"ל שאין לך נ"ט יותר מס' אפילו ברוטב שאל"כ היינו צריכים לחוש ליתן הדבר לשיעורים ולעיין בא"וה אם הוא עב או דק עכ"ל כוונת הרא"ה כיון דמש"ה משערי' בכלי דלא ידעו כמה נפיק מני' וחזינן לי' כאלו כולו נמוח ודבר הקפוי שנמוח ונעשה מקפה מתרבה עד שמכל זית נעשה ביצה ומחצה וכן בהיפוך אי נחזה הרוטב כאילו נקפה ונעשה מג' זיתים זית א' וא"כ אין לשער אלא בשלישית השיעור והר"ן ס"ל לא החמירו חז"ל כ"כ כיון דמסלקינן גוף האיסור וק"ל לרבנן דסגי בהכי ועיין מג"א סי' ר"י סק"ה ובט"ז סוף ס"ק ד' ואמנם בתשו' פנים מאירות ח"ב סי' ט"ו מיישב בפשיטות דביצה קריש קאמר ב"י עיי"ש:

והנה בתוספתא דנזיר דמייתי לי' התוספות פרק קמא דסוכה דף ו' ע"א כיצד הוא עושה מביא כוס מלא יין ומביא זית איגורי ונותן לתוכו ושופע אם שתה כיוצא בו חייב עכ"ל ליכא לאקשויי הא היין היוצא ע"י זית אם יקרש יהי' רק שליש זית י"ל כך גזרה התורה בהך שיעורא דנזיר ביין חייב בזית שהוא שליש זית וחרצנים וזגים צריך זית קפוי ממש וכן למ"ש רש"י התם דחרצנים וזגים ועלין מצטרפין לרביעית יין שאם יתנם לכוס מלא יין ויוציא מהם רביעית יין וכו' הוא ניחא בפשיטות ג"כ דאע"ג דחרצנים וזגים ועלים המה גושיים ורביעית שלהם אם ימחו יהו ג' רביעית מ"מ לא מחייב אלא בזה האופן כך גזרה התורה ולעולם קילי חרצנים מיין דסגי ביין לחייב ברביעית דלכשיקרוש יהי' זית וחרצנים וזגים בעי רביעית ולכשימחה יהי' ג' רביעית. גם רש"י בחולין פרק כל הבשר (חולין ק"ח ע"ב) חצי זית חלב מביא כוס מלא משקין ומביא זית ונותן לתוכו וההוא דנפיק הוה כזית נמי א"ש אע"ג דאי קריש לי' הוה רק שליש זית מ"מ כך גז"ה להיות חלב כשיעור גדי וא"נ אכיל חצי זית חלב וחצי זית בשר מצטרפי' אע"ג דלא שוו בשיעוריהן מ"מ מה בכך אי תאמר החלב לכשיקרש לא יהי' אלא שליש מחצי זית וה"נ חצי זית בשר לכשימחה יהי' ג' חצאי זיתים ועיין מנחות כ"ד ע"א פלוגת' אי כל האיסורים כמות שהן עתה משערים או כמו שהיו ועיין רמב"ם פ"ד מטומאת אוכלים ועיין ב"י יו"ד סי' צ"ח בשם המרדכי כיצד משערים ס' נגד כל הכלי ממלאים כלי מלא ומכניסים הכלי האסור לתוך אותו כלי והמים היוצאים הוא שיעור דופני הקדירה וישער בהיתר נגד זה עכ"ל מה שיש לפקפק על זה כבר הוא נכלל בפלוגתת הרא"ה והר"ן הנ"ל ואפשר בחרסי הקדירה גם הרא"ה מודה להקל:

אך תימא גדולה על הרא"ש הלכו' חלה וטא"ח סי' תנ"ו ומרדכי ור' ירוחם ומהרי"ל וכל הנמשכים אחריהם כולם כתבו לשער חלה ע"י הפלת מים ע"י מ"ג בצים שהמים הנותרים הכלי המחזיק אותם הוא מחזיק מ"ג בצים קמח והא לית' דהרי מ"ג ביצים מים אם יקרשו יהיו השליש ממ"ג הבצים דהרי בצים המה גושיים ואפי' אם יבשלו הביצה או יצלוהו יהי' הכל בשיעור אחד ממלא כל הקליפה ואפילו אם לא יוקפו המים לגמרי רק יהי' כאיכות הקמח שאינו קפוי כחיטים אמנם אינו נמום כמים ג"כ ועכ"פ אפשר שיהי' ההפרש בין מים לקמח החצי מהשיעור וא"כ איך אפשר לשער זה בהפלת מים דממ"נפ אי אזלינן בתר איכות הבצים המפילים המים וכלי המחזיק אלו הבצים יתמלא קמח זהו תימה שהרי קמח איננו גוש ומדובק בחלקו כמו בצים ואם ניזיל בתר איכות מים הנימוסים קשה הא פשוט שקמח איננו מופרד החלקים כאיכות המים וקמח הוא ממוצע בין אדוקת הביצים לנמיסת המים ע"כ אם משערים מים לכשיקרשו יעמדו על שליש נאמר בקמח שכשיודבק יעמוד עלחציו. והנה הרא"ש שאל מהרשב"א והוא בתשו' הרא"ש ובתשו' הרשב"א ומייתי לי' ב"י בא"ח סי' תנ"ו כיון דהכלי המחזיק עומר מן הי' מחזיק עשירית האפה חטים שהרי המן טחנוהו ודכוהו במדוכה וא"כ משנעשה קמח נתרבה טפי משיעור מ"ג ביצים וחומש וא"כ הלש קמח הנעשה ממ"ג בצים חטים הוא דחייב בחלה והעלה הרא"ש דמש"ה נהגו הנשים לפני כל הגדולים לגדוש המדה כדי להשלים בהגודש מה שחסר לפי הנ"ל והרשב"א דחה דקמח אמרו ולא חטין עיי"ש ונ"ל דהמן הי' דק ככפור וגם הי' רך כמו כפור כדכתיב וחם השמש ונמס ואע"ג דדכו במדוכה מ"מ הי' קרוב לקמח גריסין ולא ק' כ"כ קו' הרא"ש ובזה יש מקום ליישב דברי רבנו ירוחם התמוהים שכ' למלאות ביצה מ"ג פעמים מים והכלי המחזיק הוא שיעור חלה ותמה ד"מ א"ח סי' תנ"ו הא חסרו לי' הקליפו' ולהנ"ל יש מציאות לזה השיעור ולהרשב"א הא דמשערין בקמח והרא"ש העיד שנוהגין לגדוש המדה והגודש הוא תילתא והמהרי"ל העיד בסדר הגדה דב' ביצים בלא קליפה הוא כמו ביצה ומחצה בקליפה וכ"כ מג"א סי' ר"י ס"ק ב' בשם של"ה ואך כ' זה השיעור לגודשים המדה ואינך שיעורים שכ' מיירי נמי בלא קליפה כמ"ש ד"מ אע"פ שאין משמע כן מלשונו מ"מ טוב לקיים דברי חכמים ולקמן אי"ה נעשה סמוכי' לדברי מהרי"ל מש"ס:

עכ"פ צלע"ג האיך שיערו שהמים הנופלים ממ"ג ביצים יהי' שיעורו מ"ג ביצים קמח והוא הנמנע ולולי שהגאונים רבותינו האלו שיערו כך הייתי אומר שלא אמרו חכמינו ז"ל לשער במ"ג ביצים מים אלא השיעור הוא בגודל הכלי ע"פי שיעור מקוה מ' סאה אמה על אמה ברום ג' אמות יהי' שיעור עשירית האיפה באורך רוחב וגובה כמ"ש רמב"ם

פ"ו מבכורי' הנ"ל וזה הכלי מחזיק מים מה שמפילי' פ"ו ביצים ומה ששיערו בעירובין פ"ג ע"א בביצים וכמ"ש הרי"ף בע"פ לא מה שמפילי' המים אלא הקמח הנכנס בכלי הנ"ל אם נעשה מהקמח ביצים פי' שמקבצי' הקמח ביד וממעכי' חללו יכול לעשות ממנו מ"ג ביצים וחומש והוא מה שמחזיקי' פ"ו ביצים מים שאם יקרשו המים ויהיו קשים כחטים יהי' מהם השליש של פ"ו בצים ואמנם לעשותם קמח שהוא רפוי וטפוף טפי מחטין ומקובץ טפי ממים יהי' ממנו מ"ג בצים קמח ולהרשב"א בקמח משערין ולא בחטין וא"כ יצדקו דברי הגאון צל"ח באמת כי הכלי מחזיק מ"ג בצים פעמיים דהיינו פ"ו ביצים מים והקמח אם יתקבץ יהי' שיעור חלה מ"ג ביצים וכן רביעית מחזיק ג' ביצים והיינו אם יקרשו יעמדו על זית והבצים לא נשתנו כלל ואם נשתנו לפי ערך כל העולם נשתנו וא"כ זית מצה ומרור הם כמו שהיו ושיעור אתרוג כביצ' הוא כמו שהי' לא נשתנה ולא ישתנו ואמנם ראיתי ברוקח שכל דבריו דברי קבלה ועליו סמכו הקדמונים ונמשכו אחריו הרא"ש והטור שכ' בסי' רע"ד וז"ל מדת הפסח כשיעור עומר שהיא מחזקת כשיעור מ"ג וחומש ביצה ויקח מ"ד ביצים בינונים ויניחם בכלי שהורקו ממנו המים ולוקח אותם המים שבכלי האחר ששפך בו יתן בכלי שבו הביצים עד שיתמלא הכלי ומה שנשאר בכלי אחר מן המים הוא מדת העומר שחייב בחלה עכ"ל והנה המובן שחסרו כאן איזה שורות וצריך להגיה לכתוב כמ"ש בטא"ח סי' תנ"ו ומ"ש מ"ד ביצים לא דק אתוספות ד' חומשי ביצה היתירים וכמ"ש הראב"ד דמייתו בדק הבית בי"ד סימן שכ"ד דטוב להוסיף קצת יהי' איך שיהי' כבר קדם הרוקח וכתב המצאה זו מהפלת המים והם כולם נמשכו אחריו:

איברא בסי' שנ"ח כ' וז"ל לשער עומר וכו' תמלא כלי א' מים ותוציא אותם המים ושים בכלי אחר וקח מ"ח ביצים ושים באותו כלי (על הביצים) שהורקת מהם המים וקח אותם המים ששמת בכלי אחר ותשפוך באותו כלי על הבצים עד שתמלא הכלי ומים שישארו בכלי האחר הם שיעור כ"ד ביצים והם עומר שחייבים בחלה עד כאן לשונו והדברים מאוד תמוהים מה ענין מ"ח וכ"ד ביצים לכאן וע"כ טעות סופר הוא ויען כי לפי עניית דעתי כל ההמצאה מהפלת המים היא הטעאה וחלילה לתלות טעות ברבותינו הקדושים הללו אשר מפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים בצמא ע"כ נ"ל להגיהה הגה"ה מועטת והיא מ"ח ביצים צריך להגיה הפ"ח ביצים וכ"ד ביצים צריך להגיהה מ"ד ביצים ורצונו שהמים המפילי' פ"ח ביצים הכלי המחזיק אותם הוא מחזיק קמח שיקובץ ממנו מ"ד בצים מקמח מקובץ והוא שיעור חלה והוא ממש כמש"ל אלא בסי' רע"ד שכ' מ"ד ביצים צ"ל פ"ח או שום הגה"ה כי חסרים שם איזה שורות וא"כ אחרי

שכלם נמשכי' אחר הרוקח ט"ס נפל בכל העתקו' כי לא עמדו המעתיקי' על כוונה הנ"ל ושבשו הספרים בהגה"ה מוטעת:

או יש לקיים דברי הרוקח בלי שום הגה"ה ע"ד פלפול וחריפות קצת והוא דהרא"ש שאל להרשב"א עיסה שהי' פחות משיעור חלה וע"י אפיי' תפח ויש בו מ"ג בצים אי יתחייב בחלה כיון דקיי"ל דגם ע"י צירוף התנור בא חיוב החלה והרשב"א האריך בתשובתו סי' תס"א דעיקר חיובו בעיסה ולא באפיי' ע"כ בתר אפיי' לא אזלינן ע"ש באורך מ"מ לדידי צ"ע עיסה שקמחו פחות משיעור מ"ג ביצים וכשנעש' עיסה נתפח ע"י המים טרם שנאפה כמבואר במשנה מנחות רפ"ה ובלשון רש"י שם ועיין רלב"ג שבתי"ט משנה ה' פי"א דמנחות ד"ה וכופל וכו' עיי"ש והרי עיקר חיוב החלה הוא בשעת עיסה דעריסותיכם כתיב הול"ל דחייב בחלה ויש לדחות דהעומר עשירית האיפה כך הי' קמח מ"ג ביצים ומרסו אותן ונתפח ע"י מים והי' יותר ממ"ג ביצים כצ"ל מ"מ הרא"ש והרשב"א לא כ' כן וראיתי ברוקח ססי' שנ"ז כ' להדיא וז"ל ובעירובין פ' כיצד משתתפין מפיק מראשית עריסותיכם דשיעור העיסה מ"ג ביצים כמנין חלה וחומש ביצה עכ"ל משמע דבעיסה שיער ולא בקמח וכ"מ מרמז חלה דהוא עיסה והוא ממדרש רבה פ' קרח ובפיוט של שבת הגדול ועוד אקדים כי זה נסיתי זה קרוב לשלשים שנה באפיית מצה דכל לוג קמח נילוש במים קרוב לרביעית פחות מעט ואז נילוש יפה יפה המים יהי' פחות מרובע משיעור הקמח והשתא נ"ל לפמ"ש הרא"ש בתשובה שהבאתי לעיל שהביא הרב"י בא"ח סימן תנ"ו שנהגו הנשים לגדוש הקמח והגדיש הוא תילתא מלבר כמוכח ממחזיק מ' סאה בלח מחזיק כוריים ביבש כדאיתא בשבת ל"ה ע"א ובעירובין י"ד ע"ב דהאי תילתא מלבר הוא (ולעיל במ"ש ביישוב רי"ו לא דקדקתי כ"כ) נמצא לפ"ז דברי רוקח סי' שנ"ח מדוקדקי' היטב והוא מים הנופלים ע"י מ"ח בצים יהי' הכלי המחזיק אותן המים מחזיק קמח שיעור כ"ד ביצים כמש"ל וגדישא תילתא מלבר הו"ל ל"ו ביצים לכשתוסיף עליהם פחות מרביעית חלק מים היינו כמו ז' או ח' ביצים יהי' העיסה הנעשה מזה כשיעור מ"ג או מ"ד ביצים והוא שיעור חלה מעיסה דייקא (דאף על גב דל"ו ביצים קמח הוה ע"ב ביצים מים לפי הנ"ל ויהי' הרובע מים כמו י"ח ביצים מ"מ היינו כל זמן שהם מים אבל כשיתערבו עם הקמח ונילושו נקרשו ונקפאו ויחזרו לשיעור קמח ויהי' י"ו ביצים מים כמו ח' או ז' ביצים באופן שיהי' העיסה הנעש' ממנו כשיעור חלה עיסה מצומצם) והשתא נהי דבהא לא קיי"ל כוותי' אלא בעי' שיעור חלה מקמח ולא מעיסה מ"מ ילפינן מיני' דהפלת מים הוא החצי משיעור ביצים המבוקש וכאשר

החוש מעיד וכל הגאוני' אשר נמשכו אחר הרוקח בהפלת מים נשתבשו הספרים ע"י מעתיקים שלא הבינו הכוונה ולפ"ז בסי' רע"ד ברוקח צריכים להגיה מ"ח במקום מ"ד: **לכן** נ"ל להלכה ולמעשה כמ"ש הגאון בצל"ח דהכלי המחזיק מים שנפלו ממ"ג וחומש ביצה יטול חלה בלא ברכ' ומה שמפילים פ"ו וחצי ביצה יברך ורביעית לכל דברים הנצרכים הוא כלי המחזיק מים הנופלים משלשה ביצים ואמנם הזיתים נשארו בשיעור חצי ביצה בינונית שבזמנינו וכן שיעור אתרוג הוא כביצה שלנו וכן אכילת יה"כ לחולה שיש בו סכנה הוא פחות קצת מכותבות שלנו שהוא פחות מביצה שלנו:

ומתוך דברינו למדנו ישוב לקו' א' שהקשה אדם קשה כברזל ה"ה החסיד החרוץ המופלג מו"ה ליזר קוניץ ז"ל מק"ק פרוסטיץ יע"א והובא בס' תשובה מאהבה ח"א סימן תכ"א במתני' פסחי' מ"ו כיצד מפרישין חלה בטומאה בי"ט ר"א אמר לא תקרא לה שם עד שתאפה והקשה הנ"ל הא ר"א מתלמידי שמאי דס"ל חמץ בכותבות ובפ' יה"כ קאמר ששיעורו דב"ש הוא יתר מכביצה ובי"ט ש"פ אין אופין שיעור גדול משיעור חלה כמבואר שם מ"ז ע"א ושיעור הפרשת חלה טמאה א' ממ"ח אפילו בעיסת בע"הב וכיון שכל העיסה הוא מ"ג ביצים א"כ אחד ממ"ח ממנו לא יגיע לשיעור ביצה ואינו עובר עליו בב"י לב"ש ור"א דס"ל כוותי' ולא משמע דמשום חצי שיעור דב"י קאמר וצ"ע לכאורה [אע"ג דשמאי אומר מקב לחלה מ"מ שמאי לחוד ובית שמאי לחוד דהרי לשמאי כל הנשים דיין שעתן ולר"א ד' נשים עיין נדה ד' ע"ב] ולהנ"ל ניחא דנהי דחיוב החל' דבקמח ליכא אלא מ"ג ביצים מ"מ ע"י תוספת המים נעשה ממנו נ"ד ביצים והפרשה הוא אחד ממ"ח ביצים בעיסה ולא בקמח וא' ממ"ח ממנו הוא יותר מביצה כשיעור כותבות לב"ש ולפ"ז מ"ש בעירובין פ"ג ע"ב האוכל כשיעור הזה ה"ז בריא ומבורך היינו כשיעור עיסה הנעשה ממ"ג ביצי' וחומש שהוא נ"ד ביצי' ועיין בנב"י קמא סימן ל"ח ואיידי דאיירי בהאי ענינא אזכיר דברי תו' שבועו' כ"ג ע"א ד"ה כגון וכו' אפי' שתה תרי זימני וכו' עכ"ל וצ"ע ל"ל תרי זימני בחד שיעורא נמי מחייב ב' ואולי ט"ס הוא אבל י"ל לחד לישני בר"פ המוצי' יין משמע דמיא דקלישי כזית לא הוה רביעית וגם נ"ל דהנשבע שלא יאכל ואע"ג דשתי' בכלל מ"מ צריך לשתו' שיעור זית כשיעו' אכיל' ובמי' בעי לזה טפי מרביעי' משא"כ לשיעור שבועה שלא אשתה סגי ברביעית מצומצם וא"כ כשכלה לשתות רביעית חייב משום לא אשתה ועדיין צריך להוסיף מים שיתחייב משום שלא אוכל והיינו תרי זימני שכ' תוס' כנלע"ד:

ואשלם נדרי אשר כתבתי לעיל לעשות סניף להא דכזית מצה סגי בצמצום אע"ג דנשאר בין החניכים והוא מ"ש הרוקח בסימן רפ"ט ומברכים ענט"י מפני שצריך לטבול טבול

שני במרור אבל לא על אכילת מצה שהוא יוצא בכזית א"צ נטילה דעל פחות מכזית א"צ נטיל' ומייתי לי' ב"י א"ח סי' קנ"ח וקבעו בש"ע שם ס"ג ומג"א סק"ג כ' נוסחא מוטעת נזדמנה לו שהרי מצה היא כזית ולכן כל הסעיף הוא ט"ס ולע"ד הכל נכון רק דנימא דס"ל להרוקח כל האוכל פחות משיעור בהמ"ז לא בעי נט"י והוא בכלל מה דמשני ש"ס בחגיגה הא בנהמא הא בפירי דלחולין לא בעי פירי נט"י משא"כ תרומה ומזה יליף רמב"ם ה"ה מיני תרגימא של ה' מינים כיון דלאו בני בהמ"ז נינהו הוה בכלל פירי ולא גזרו בהו נט"י בחולין משום סרך תרומה ס"ל להרוקח ההנ"נ פת ממש כל דלא אכל שיעור בהמ"ז לא בעי נט"י לחולין וסברא זו מוכחת ממ"ש תוס' סוכה דף כ"ו ע"ב ד"ה נטל במפה ובחנם פי' כן דר' צדוק כהן הוי וכו' ע"ש וק' ל"ל דכהן הוי תיפוק לי' דחולין נמי בעי נט"י אע"כ משום דלר' צדוק לא בעי ברכה אחרונה ובהמ"ז לפחות מכביצה וה"ה דלא הוה בעי נטילה לחולין וה"ה לדידן לפחות מכזית דלא בעי' בהמ"ז לא בעי נמי נט"י וסברא זו בעינא כתבה הגאון מו"ה אלי' ווילנא ז"ל שם סי' קנ"ח והנה בתשו' פנים מאירות ח"ב סי' כ"ז מסיק מלשון הרא"ש פ"ב דברכות ססי' ו' דבהמ"ז אכילה במעיו בעינן נהי דבאכילה של אסורים חייב בכזית מצומצם עם של בין החניכים כמבוא' סוף פרק ג"ה מ"מ בבהמ"ז דכתיב ושבעת בעי שישבעו מעיו ומבואר מדבריו דה"ה כל המצות דכתיב בי' אכילה סתם ולא שביעה סגי בכזית מצומצם ויש להביא ראי' קצת לזה ממ"ש תוס' בר"ה י"ג ע"א בשם ירושלמי דתיתי עשה דמצה ולדחי ל"ת דחדש ואס"ד דאיסור חדש כבר עבר בהנאת גרונו וידי מצוה לא יצא עד שיכנוס למעיו לא הוה ק"מ דבעידנא דמיעקר ללאו לא מקיים עשה דומי' למ"ש תוס' בב"ב י"ג ע"א ד"ה כופין דמשעת העראה עבר ללאו וכו' עיי"ש מיהו בנ"י פ"ב דב"מ דפוס ז"ב ע"ו ריש ע"ב בשם הרנב"ר לא ס"ל כס' תוס' הנ"ל מ"מ מס' תוס' ב"ב מוכח דלענין מצות נמי בתר גרונו אזלינן ומהרא"ש פ"ב דברכות הנ"ל מוכיח פ"מ דהנאת מעיו בעי לבהמ"ז נמצא האוכל מצה כזית מצומצם ונשאר לו בין החניכים כבר יוצא ידי מצה ולחיוב בהמ"ז לא הגיע ופטור מנט"י ויפה כ' הרוקח ויפה קבע בש"ע בפחות מכזית ל"ב נט"י וכל דברי חכמים קיימין ב"ה:

תו פש גבן לעשות סמוכים מהש"ס להא דקליפו' ביצה הוא שליש ביצה אעתיק לשוני בחי' למסכת חולין צ"ח ע"א אבא לא שיער במ"ז וכו' עיין ש"ך י"ד סימן פ"ו ס"ק ט"ו דמפרש לי' אביצה בקליפת' קאי וע"פי מ"ש תוס' בחולין ס"ד ע"ב ד"ה געולי ע"פי הירושלמי עיי"ש ולפע"ד עד"ז יש לפרש הש"ס בפשיטות עפמ"ש הרמב"ן טעם שהוסיפו א' על ביצים משו' דהבא לשער ביצים אינו מדקדק בשיעור אלא במנין מספר הביצים

ויש בהם קטנות מחבריהם ע"כ הוסיפו אחד עיין ר"ן מבואר מדבריו הבקי בשיעור כל קטן וגדול לפי ערכו הוה סגי לי' גם בביצים בס' מצומצמים אלא משום הרואים יבוא למנין ולא לשיעור ע"כ לא פלוג רבנן והוסיפו א' ולפ"ז יש מקום לומר אי ימצאו לפנינו ביצים גדולים שיש בפחות מהם שיעור ס' נגד הביצה האסורה סגי בס' מצומצם דהרי אדרבא הרואה יבחין דלא אזלינן בתר מנין אלא בתר שיעורא והנה כ' מהרי"ל בהגדה שלו ומייתי לי' של"ה הביאו מג"א סימן ר"י סק"ב דקליפות הביצה הוא שליש מביצה ולפ"ז מ"ה ביצים בקליפתן הוי ס' נגד ביצה האסורה בלי קליפתה אך הואיל והשיעור הוא מכוון מאוד לא רצה רבי להתיר שהרוא' יבוא למנות לעולם מ"ה ביצים ולא ישכיל דאיכא קטנים מחבריהן שוב בא לפני רבי פ"א מ"ז ביצים ואלו הי' בהם שיעור ס' מכוון עם הקליפו' הי' משער בהם דליכא למיחש לתקלה כיון דאין המנין מכוון רק השיעור א"כ כ"א ישער ולא יספור וימנה אלא שהיו כ"כ קטנים עד שאפי' במ"ז עם הקליפות לא הוה ס' והשתא נ"ל דר"ג כשבאו לפניו מ"ה ביצים אמר אבא לא הי' יכול לשער במ"ז מפני קטנותן הרי קמן דאיכא ביצים קטני' כ"כ ואיך אני אשער במ"ה אע"ג דהני יש בהם כשיעור מ"מ מ"ה הוא מספר מכוון לס' עם הקליפות ויבוא הרואה לטעות וימנה לעולם מ"ה והרי חזינן דאיכא דאפי' במ"ז ליכא ס' ואמנם לפני ר"ש ב"ר באו לפניו מ"ג גדולים שהיו בהם ס' מכוון שלא ע"פי מנין הביצים והקליפות ואין כאן מקום שיטעו הרואים ע"כ אמר בניחותא אבא לא רצה לשער במ"ה מפני שהמנין מכוון מ"ה קליפות משלימי' שיעור ס' אבל אני שפיר אשער במ"ג דאין מקום לטעות אך ר"ח דמשמע דבעי לשער בשלשים וידע הש"ס דא"א בשום אופן שימצא שלשים אפי' גדולים שבגדולות שיהי' ס' נגד ביצה אפילו קטנה שבאותו המין ע"כ תמה הש"ס טעמא דליכא שלשים וכו' עכ"ל בחי' והרי מה שרצינו לבאר ומי שדעתו רחבה מדעתינו יפתח פתח כפתחו של אולם ורופא אומן יקרא ושכר הרבה יטול הכ"ד פק"ק פ"ב כאור בקר ליום ה' י"א א"ש זמן קהלה לכל תקפ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכח

שלום וכ"ט לרב טב ה"ה הרב המופלג החרוץ ושנון כש"ת מהו' דוד צבי ווילן נ"י:

גי"ה הגיעני לא ידעתיו אכנהו אם הוא נשיא העיר ורב או ת"ח צורב עכ"פ חשתי להשיב הפעם למען לא יחזור לכתוב על הדואר והתורה חסה על ממון ישראל וגם זמן יקר אצלי להשיב לשואלי' דברים הנצרכי' לשעתן לדינא ולפרק פרכו' וקושי' לא צריך לדידי להביא ממרחק לחמו:

הנה בנידון חסידים הקוצרים בידם חטים שמורים לפסח אי לית בי' משום אוונכרי דאסור משום גזל או נימא משום דקני' בשינוי חטים ועשאו' קמח ואי מותר לברך עליהם מריש תמהתי הרבה על מה שאנו סומכי' על קצירת גוים וישראל עע"ג כל דבר דבעי' לשמה וסתמי' לאו לשמה עומד עע"ג לא מהני גוי וישראל עע"ג לרוב הפוסקים א"כ על מה אנו סומכי' דאפי' אם יתחיל ישראל לקצור קצת אפשר לא מהני דלא דמי לישראל המתחיל לעיבוד העור לשמה התם אותה העור עצמה שמתחיל ישראל להניחה לתוך הסיד גומר הגוי ע"ד ישראל שהתחיל אבל הכא אם התחיל ישראל לקצור מלא ידיו מה יועיל זה לשיבולת שיקצור הגוי:

שוב ראיתי הנח לישראל בני נביאים הם אי הוה כתי' קצירך לשם חובך שיהי' הקציר לשמה אז הוה שייך כנ"ל אבל אין שום מצוה בקצירה אלא בשימור לשמה א"כ השומרה שלא יבוא לידי חימוץ יכוון בשמירתו לשם מצות פסח ואין לגוי שום עסק בשמירה כ"א בקצירה וישראל הוא המשמר והמכוון מרישא לסיפא ולא דמי לשימור מלישה ואילך דבעי' ע"י ישראל דוקא ולא שילוש גוי וישמר ישראל התם משנתן מים לקמח אז המגבל בידו הוא המשמר וא"א לרואה לשמור אם המגבל לא ישמור שוא שקד שומר ע"כ צריך המגבל שיהי' ישראל גדול המכוון לשמה אבל שימור דקצירה אינו אלא שלא יבוא לידי חימוץ במקרה והשומר הוא ישראל המכוון לשמה ולא צריך יותר:

אמנם המתחסדי' לקצור בעצמם עפ"י סתרי תורה שאין לנו עסק בהם לכאורה הי' נראה החסידי' מפסידי' עפ"י נגלה מחשש אוונכרי כמ"ש מעלתו מ"מ יש ללמוד זכות עפ"י מ"ש מג"א סי' תע"ג סקי"ד כ' מהרי"ו וכו' ומה שמסיים המג"א וכ"ש כשנשרש בקרקע וכו' כתבתי שם על הגליון וז"ל ולפמ"ש תוס' בר"ה י"ג ע"א יש לגוי במה שזרע י"ל ירק שאיננו מתקיים בארץ וגוי זה נטעו וזרעו הרי הוא שלו רק משום כחשא דארעא צריך לשלם ממון לבעלים עיי' ב"מ ק"א ע"ב משא"כ אילן הדס אפשר שגזל הקרקע עם האילן הנטוע בו ומושרש כבר מאז עכ"ל על הגליון וישמע חכם ויוסיף לקח:

מה שכ' מעלתו שמו"ח הגאון מהו' עקיבא איגר אבדק"ק פוזנא הקשה לגאון חות דעת ז"ל איך הותר ליקח שכר מקבורת מתי' דאסור בהנאה הא הוה כשוכר פועל לעשות עמו בייי"נ ותי' לו הגאון חו"ד הנ"ל דקבורת המת הוה למעט התיפלה וכ' מעלתו לפ"ז לפי הס"ד בפ' כל שעה דחדש אסור בהנאה איך שומרי ספיחי' נטלו שכרם מתרומת הלשכה וה"ל לש"ס לאתויי מהך משנה ולא מקוצרים לשחת דיש לדחות דמיירי שעדיין לא נתמלאו קשים בתבואה חדשה ק' זו אין צריך לפנים דודאי עדיפא מיני' מייתי הש"ס א"נ בלא"ה אין שכר שימור אסור אלא דהוה כרוצה בקיומו של איסור כגון בע"ז שמצוה

למהר לבער ועיי' פני יהושע חולין ח' גבי סכין של ע"ז ובחמץ שמצוה לבערו ובכלאים דמקיים לוקה יע"ש כן בע"ז ס"ד ע"א ומו"ח הגאון שהקשה מקבורת מת נמי רוצה בקיומו אסור דהמדחה מתו הרי זה משובח והתורה צותה קבור תקברנו ומ"מ אי הוינא התם ה"א דלק"מ דדוקא היכי דרוצה בקיומו אסור מטעם חומר האיסור ההוא אז שכרו אסור דהרי הפועל רוצה בקיומו לולי דהוה למעוטי תיפלה אבל מת אין איסור הנאתו גורם איסור של קיומו אלא משום בזיונו או כפרה ואלו לא הי' צריך כפרה ולא הי' שייך בזיונא לאו מצוה לקוברו אעפ"י שאסור בהנאה בזה שכרו מותר ועכ"פ חדש אפי' יהי' אסור בהנאה אין איסור בקיומו אדרבה הקב"ה רוצה בקיומו עד יום הנף ואז יאכלו ענוים וישבעו ומכ"ש המשומר לעומר דמצוה קעביד א"כ פשיטא ששכרו מותר:

מ"ש מעלתו מש"ס מנחות ס"ט ע"ב חטים שירדו בעבי' שהקשה דלמא קציר גוים הוא וכתיב קצירכם וספיקא דאורייי' לחומרא במחילת כבודו נתחלף עומר בשתי לחם בעומר כתיב קצירכם ולא מושבותיכם ובשתי לחם כתיב מושבותיכם למעוטי ח"ל ולא אימעוט קציר גוי בא"י מ"מ הומ"ל מהיא גופא דלמא מח"ל הוא ולא הוה צריך למימר מטעם ס' להחמיר אלא פשוט הא רובא דעלמא גוים נינהו ורובא ח"ל הוא ובזה נתבטל כל פלפולו בספיקא דאורייתא דהא רובא הוה ולא ספיקא גם בגמ' יל"ד מ"ט נקט אבעייתו בשתי לחם ומשו' ח"ל ולא נקט בעומר ומשום קצירכ' וכן דקדק בס' מרכבת המשנה יע"ש הנה כל הפלפול לשיטת רש"י דלתוס' דע"י מעשה נס לק"מ וע"ש מה שהקשו תוס' אפירש"י ולפענ"ד הלא מצינו פלוגתא בפירות א"י שיצאו לח"ל אי חייבי' בחלה או לאו אעפ"י שתבואת א"י היא מ"מ בא"י תלי' ה"נ י"ל דמיירי דידעי שהספינה בלעה תבואות א"י בים שבא"י שגם שם עבים שואבים כדכתי' באלי' בהר הכרמל ככף איש עולה מן הים ורק גז"ה ממושבותיכם תביאו ולא פירות א"י שיצאו חוץ למושבותיכם אעפ"י שחזרו לא"י עכ"פ לא באו עתה ממושבותיכ' ומספק' לש"ס אי עבי' בכלל מיעוט שאיננו ממושבותיכ' או דוקא ח"ל ולק"מ קו' תוס' ולא דקדוקו של מרכב' המשנ' דבעומר לא מצי למבעי כיון שידעי' שהוא קציר ישראל שוב לא איכפת לן אי בא ממושבותיכם או מח"ל רק שיהי' קציר ישראל מא"י וגם כל קושי' ופלפולו של מעלתו ליתא והקצרתי במובן וה' ימיו ושנותיו יאריך כנפשו ונפש אוהב עבדי ה' ושומרי תורתו פ"ב יום ג' י"ב אלול תק"צ לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכט

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג החרוץ המופלג מפואר ומהולל ברוב תושבחות כש"ת מו"ה יצחק נתן נ"י אבדק"ק מאדא יע"א:

אשר נדרתי אשלמה תחלת עסקי בבואי הנה לעיי' בדברי פר"מ נ"י אך תשובתי בקצירות אומר כמדבר על לב פתוח ואזן שומעת ואבוא מהמאוחר אל המוקדם בדברי תו' תמורה למ"ד ע"א שהמה דברי רמ"ה נשתבשו רבים וכן גדולי' וטובים וחשבו שאם נודע האיסור אחר שנתערב שייך ברירה ושבוש הוא זה אך כוונת הרמ"ה כל שמעולם לא נודע הדבר כגון ב' קנו או ירשו חביו' של יין והמיר א' מהם וניסך חלקו אז אמרינן יחלוקו והוברר הדבר למפרע דקמי שמי' גלי' שזה הי' חלקו של זה מימות עולם ולא מצי אסר חלק חבירו וכן במחיר כלב התם אבל אם הי' לזה יין ולזה יין ושפכו לחביות אחד ושוב ניסך זה חלקו בכל מקום שהוא לא נאמר יחלוקו ונאמר הוברר למפרע שזה חלקו כי מי הנביא שהגיד זה שנזדמן לו חלקו ובאמת אין המשל דומה קצת לנמשל דכששפכו שותפים יינם לחביות א' י"ל כבר בטלו חלקם זה לזה ושוב כשיחלוקו ה"ל פנים חדשות ושייך ברירה דאע"ג שיגיע לזה טפת יינו של זה כבר נתבטלה כיון שנשתתפו וכן מוכח מההוא דקינים וכוסו' סוטה עיי' בתוס' סוטה י"ח וכבר עמד קצת בזה הגאון בעל טהרת הקדש בפ' התערוב' אבל הגאון בעל חו"י בתשו' דבריו צ"ע בזה ואין להאריך כי הנוטה מדרך זה משתבש:

מ"ש פר"מ אי חטים מחומצים שנתערבו אי מקרי אתחזק היתרא או לא זה תלי' אי נתחמץ בקמה א"כ מעולם לא הי' להחטים חזקת היתר ואי נתחמצו בלחלוחי' הבור א"כ אין להוציא הכרי מחזקת היתירא ונפקא מיני' להתלמד במקום אחר אבל נידון ספיקא דפר"מ ס' דאוריי' דמין בשאינו מינו בטעמא הוא דטע"כ חמץ במצה דאורייי' הוא ולא דמי לככרות חמץ עם רוב ככרות מצה דאי לאו דבר חשוב הוא בטיל חד בתרי יבש ביבש היינו לאכול בעין כל חד ובתר שמא אזלי' אבל לטחון ולאפות ולערב' ויטעום טעם חמץ פשיטא דהוה טע"כ דאוריי' ואין מקום לדברי פר"מ בזה כלל מ"ש פר"מ אהרמ"א שכחב חטי' שצמחו אם פחות מס' מותר לטוחנם היינו דסמיך אמ"ש הטור ועוד דא' מאלף וכו' וס"ל להטור כיון דאינו עושה כדי לבטל וגם קודם זמן אי' לא מקרי מבטל אי' לכתחילה וכמ"ש מג"א ס"סי תמ"ז בחטי' שנתבקעו כ"ש בצמחו שאין חימוצם ברור כ"כ כמ"ש פר"ח דאפשר דהוה רק עיפוש בעלמא ועיי' י"ד סי' פ"ד ש"ך סק"מ ושם סקל"ח ויעיי' מג"א סי' תס"ז סק"ד ד"ה כ' הב"ח וכו':

ומ"ש פר"מ עוד אי מותר לבטל השומים בס' דליבטל חריפותא ולא הוה מבטל איסור לכתחילה הא לא תיבעי לי' דלא אמרו אלא דאין מבטלי' איסור אבל מבטלי' היתר שלא יאסר כגון לשחוט בהמה מסוכנ' שלא תעשה נבלה והאי נמי להא דומה וטעמא שלא לבטל איסור דא"כ לא שבקת איסור בעולם וכעין שכ' תוס' פסחים למ"ד ע"א ד"ה

לשתהי עד אחר הפסח וביבש ביבש שהאיסור בעין ונרגש ונאכל לכ"ע אסור מן התורה לבטלו ולעשות טצדקי לאכול איסור כדמוכח מההיא דאמרי' לא אמרה תורה שלח לתקלה אע"ג דבטל ברוב מ"מ ביבש ביבש אסור מן התור' לבטלו ובלח בלח בביטול ס' ס"ל להתוס' מן התורה מותר לבטלו לכתחילה דאינו עושה טצדקי לאכול נבלה שהרי העבירו מן העולם ובטל טעמו בס' ורק מדרבנן אסור מכ"ש לבטל דבר שלא יבוא לידי איסור פשיטא שאפי' להראב"ד מותר:

האמנם בתשו' צמח צדק אוסר לאפות פת בחלב או לתקן יין בחלב אפי' פחות מס' אע"ג דהשתא לא אתי לידי איסורא לעולם אך התם טעמו ונימוקו עמו דאע"ג דמעיקרא לא נאסר אלא מטעם דלמא אתי' למיכל בהדי בשרא מ"מ השתא שאסרוהו רבנן ה"ל חלב בבצק איסור דרבנן בעצמותו דהרי אפי' למיכל במלחא אסור והדר ה"ל מבטל איסור דרבנן לכתחלה אבל בנידון שלפנינו לית דין ולית דיין ועיי' ב"מ צ"א ע"א פשטי לאיסורא כהלכתא לכאור' יש להסביר דהשאלה הי' באופן דצמח צדק הנ"ל דאלת"ה מאי למימרא:

איברא פר"מ הפריז על המד' והצריך ששים לבטל חורפיי' ולפע"ד לא בעי לא ס' ולא ששה ולא שום שיעורא אלא כל דמבטל חורפיי' אפי' טעמו ניכר שוב בטל חימוצו והרי ציר שיעור ביטולו קרוב למאתים ומעט מים מבטלים כח הציר שלא להרתיח בכדי שיעמוד על האור והרי יי"נ בעי ס' לבטולו ובמים בטיל בששה שלא יהי' עליו טעם וענין יין אעפ"י שטעמו נרגש ומים שלא לנו בטלים ברוב במים שלנו כי בטיל חמימותיהו וכל כיוצא בזה וה"נ אי הי' השום מתערב בהרבה קמח הי' בטיל חורפי' אך קיי"ל יבש בלח אין בילה אלא לח בלח וה"ה קמח בקמח למאן דחשיב לי' כלח בלח אבל לח ביבש לא וידוע שלחות השומי' בקמח אינו מתערב ולא נבלל יפה אלא מתגבל בסביבותי' ונעשה עיגול ואיכא למיחש שיחמיץ כל העיס' וכעי' שכתב רשב"א הביאו מג"א סימן תס"ז סקט"ו אלא התם לחם והכא מגובל במי פירות מחומצין וכבר כתבתי דלדעת ש"ג דמייתי מג"א רס"י תס"ב כל דבר חמוץ מחמיץ דוקא מים מחמיצי' עיסה אפי' שהם פשוטים ואין בהם חמוץ מ"מ מחמיצים עיסה משא"כ מי פירות פשוטים שאין בהם חימוץ אינם מחמיצי' אבל מי פירות חמוצים מחמיצים וה"ה מי פירות פשוטים אם שוהה זמן רב אזי מתחמצין בעצמותן אפילו העומדים זמן רב נעשים חומץ וכל דבר חמוץ ע"כ מים מיד ומי פירות חמוצי' מיד ומי פירות פשוטים ששהו זמן שוים הם לענין חימוץ עיסה לשיטה זו ורגיל אני לומר מ"ש רש"י דאין כבוש אלא בחומץ וק' עליו מפסחים אי תרי לי' כולי' יומא בחלבא משמע כבוש מיקרי אי תרי כולו יומא לק"מ ארש"י דס"ל התם

נמי מטעם חומץ דדרכו של חלב אי שהה דבר בתוכו זמן מה מתחמץ ונקפה והדר ה"ל כבוש בחומץ מה לי חומץ חלב מה לי חומץ יין ושכר אלא כל אחד לפי זמנו:

ומ"ש פר"מ אהמטה משה שאוסר לשאוב מים בכלי מי פירות והקשה עליו הא אין מפליט בצונן בפחות מע"לע טעמי' לאו משום פליטה אלא חרסי הכלי עצמם שבלעו מי פירות ושהו בתוכן הבלוע החרסים עצמם מתחמצי' וכל החיך הטועם יטעום ומים שנשאבו בתוכן מתחמצים מדופני הכלי לא מפליטתו וזהו אמת נכון יכון ה' כסאו וירום קרנו כנפשו ונפש א"נ דש"ת מרחץ ביסטשאן יום ה' כ"א סיון צ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קל

החיים והשלום וכ"ט לידידי ורב חביבי הרב המאור הגדול צדיק ונשגב כש"ת מו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק ק"ב יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני על נכון ופלפל בחכמה אודות הרערין של חרס ודעתו להתיר ע"י טיחת טיט כעובי אצבע מלמטה וגם מלמעלה מפני הזיעה העולה ותו ליכא למיחש למידי ואת כל יקר ראתה עינו בכל מ"ש האחרונים בזה וקבצם כעמיר גורנו אלא שלא רצה לעשות מעשה בלי הסכמת עניות דעתי הקלושה:

הנה לוטה פה העתק תשובה א' שכתבתי מאז למורה א' שרצה להתיר לגמרי אפילו בלי טיחת טיט כלל ומחיתי לי אמוחי' והעלתי בסוף שאין להתיר בלי טיחת טיט כעובי אצבע עכ"פ ושכן קבלתי וראיתי הלכה למעשה ממורי הגאון החסיד שבכהונה זצ"ל וכן אני מורה ובא בלי פקפוק אך מ"מ מאי דפשיטא לי' למעלתו הדבר כל כך ומתמיה מאוד מ"ט דהאוסרים כמבואר בחק יעקב סי' תנ"א סקס"ג ובחמד משה שם סק"ז דיש אוסרי' דמ"ש מתנור שאופי' בו מצות דסגי בהטיחת טיט והטלת עפר מחדש וכמבואר בסי' תס"א ועוד אפי' יהי' דבר איסור או חמץ בתחתי' של רערין מ"מ כיון שניתן עליו טיט אין הבלועה יוצא מדופן לדופן אלו דברי מעלתו וכ' אפי' הניח עליו מאכל בעין בלי קדרה מפסקת מ"מ טיח הטיט גופי' ה"ל הפסק בקדירה לדידי צל"ע טובא דניחזי אנן מסברא הא אם נפלה טיפה א' על הקדירה אפילו יהיה גדול מאוד מ"מ אנו חוששי' שהבלע מתפשטת בכל הקדירה לכל צדדיו ואם נמי יהיה עובי הדופן הקדירה עב מאוד ואפי' כמה טפחים אנו חוששי' שמתפשט' הטפה לפנים ואלו שני כלי' דקים מן הדקים וסמוכים זה לזה ונוגעים זה בזה נימא שאינו מתפשטת מדופן לדופן ועל כרחך היינו טעמי' משום שאויר המפסיק בין הכלים הוא הגורם שלא תתפשט הבלוע ואפי' יהיה מהודקים זה בזה ממש א"א להדקם ממש מבלי הפסק כחוט השערה וזה גורם שלא

תתפשט הבלוע משא"כ עובי הדופן שהוא מקשה א' אפי' יהי' עב מאוד מ"מ הבלוע מתפשט והולך מבלי מונע כן צריכי' לומר ע"כ:

וא"כ ברערין של חרס שהטיט שמשליכי' עליו מתחבר היטב ונעשה מקשה אחד וחומר א' אפשר דלא שייך אין בלוע יוצא מדופן לדופן ולא דמי לרערין של ברזל ומשליכי' עליו טיט כמ"ש חק יעקב משום שאין הטיט מתערב עם הברזל ואינו נעשה מקשה א' וזכר לדבר מקרא מלא בדניאל ב' היכדא פרזלא לא מתערב עם טינא ומכ"ש שמועיל להניח טס ברזל על רערין של חרס אבל טיט על חרס לא שמענו:

ומהאי טעמא נמי יש לחלק בין תנור העשוי' מלבנים שרופים ונעשו כאבנים קשים שאם משליך עליהם עפר או טיט אינו מתערב עמהם ואינו נעשה גולם אחד הוה שפיר מדופן לדופן משא"כ ברערין שתחתיותם אינו אלא כעין טיט בעלמא וכשמשליך עליהם טיט נעשה הכל גולם א' ולא מחשיב כשתי דופנות זה נ"ל טעם המחמירים ומכ"ש בלא היסק כלל שאז אנו חוששים שאינו מתקנח יפה ונשארשום דבר בעין כמו שהארכתי בתשובה אחרת א"כ מה שנשאר בעין על קרקעית הרער ונבלע בטיט ליכא אלא דופן א' וחמץ בפסח במשהו:

ומ"מ נ"ל ע"י היסק קצת שמסיקי' הרערין של חרס בגחלים תחלה אעפ"י דא"א להכשירם ע"י כן מ"מ יועיל שנאמר שלא נשאר בעין וליכא רק בלועה ואז כשמטיל עליו טיט כעובי אצבע וכן למעלה מפני הזיעה נלע"ד להתיר דעכ"פ ליכא אלא משהו ופגם הן מטעם לינת לילה הן מטעם שנכנס דרך הטיט ונפגם אפי' ביומי' ולא דמי לבלועה שבדופני הקדירה שנשרף בכבשן ונתקשה שאין הבלועה שתוך דופניו קולט מדופניו כלום רק נכנס ויוצא וחוזר ונכנס לתוך המאכל בלי שום פגם אם לא ע"י לינת לילה אבל טיט לח שלא נשרף בכבשן הדבר ידוע שדבר לח שנכנס לתוכו מתערב עם הטיט ונמאס והוה פגם גמור וגם משהו ובהא לכ"ע שרי' אפי' לכתחלה לע"ד:

ואשר בדק לן בדברי מג"א סי' תנ"א סקמ"ד שכ' דאם יש מקצת חמץ בעין ע"ג הקאכלין שעל התנור מ"מ חם בחם בלא רוטב סגי בקליפה ודי לאסור הקדירה שהוא במקום קליפה והקשה מעלתו דבקליפה ליכא למ"ד כ"א בנטילת מקום כעובי אצבע כמבואר בי"ד סי' ק"ה ונהי דהמחבר רס"י תמ"ז כ' נמי קליפה כבר הרגיש בחק יעקב וכ' שהוא לאו דוקא דסמך עצמו עמ"ש בש"ע סי' תס"א סעי' ה' דמצה שנגעה בחמץ חם בעי נטילה אבל קליפה ליכא למ"ד וא"כ דופן הקדירה דליכא עובי אצבע לא סגי במקום נטילה אלו דברי פר"מ:

לפע"ד ליישב דס"ל למג"א דליכא כאן אלא מעט חמץ בעין דהרי מקונח ונקי הוא ורוב הפוסקים לא מיחשבי' לי' אלא בלוע מדופן לדופן ולרווחא דמלתא כ' אם יש קצת חמץ בעין וכו' וא"כ כיון דעכ"פ ליכא בעין אלא דבר מועט לזה סגי בקליפה לכ"ע כמ"ש תוס' פג"ה גבי קולף ואוכל עד שמגיע לגיד דמשו"ה למ"ד בי"הש רותח סגי בקולף משום דשמנוני' שעל הסכי' לא הוה אלא משהו ומייתי ראי' מסוגי' דפ' כיצד צולין שאני סיכה דמשהועבדו לה יע"ש:

ומ"ש במכתבו הראשון שהמג"א כ' בשם הב"ח שע"ג התנור אינו אלא טיח טיט אם יחזור ויטוח עליו טיט אין הבלוע יוצא מדופן לדופן דרך הטיט במ"כ לא עיין יפה כי כוונת הב"ח על דופן הקדירה והכי קאמר אם נאמר נמי שיהיה קצת חמץ בעין על טיט שעל גבי התנור ויכנס להדי' לדופן הקדירה מ"מ אם יטיח עליו טיט שוב ה"ל אותו שהי' בעין נעשה עתה כמובלע באמצעית הדופן שהרי נעשה עתה דופן עבה ואינו יוצא דרך טיח הטיט הזה אל דופן הקדירה דה"ל מדופן לדופן ומינה דאי הוה מניח עליו מצה בעין בלא הפסק קדרה לא הוה מועיל טיח הטיט מה"ט שהכל גוש א' ובודאי אי הוה ע"ג התנור גיליזורט כמו במדינתינו בודאי לא היה נעשה גוש א' אבל הב"ח מיירי כשאינו אלא טיח טיט כמו תוכו של רערין שבמדינתינו שאינו גליזורט והוא הדבר אשר כתבנו ממש ותל"מ הנלע"ד כתבתי ואקצר וה' שנותיו יאריך הכ"ד א"נ. פ"ב נגהי ליום עש"ק טוב אדר"ש תקע"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קלא

שלום ושמחת י"ט לי"נ תלמידי הותיק מלא עתיק כבוד מהו' פלק נ"י יושב בשבת תחכמוני באדיטץ:

ע"ד מי שמוכר חמצו לגוי ע"פ ומשכיר לו חדר לכך אם מחויב לבדוק ההוא בליל י"ד נראה פשוט דאין צורך דאע"ג דהמשכיר ביתו לישראל ומוסר לו המפתח משחל י"ד על המשכיר לבדוק התם חיוב בדיקה על החדר עכ"פ שהרי סופו שיהי' ביד ישראל וכיון שהחדר צריך בדיקה עכ"פ ובזמן הבדיק' שהוא אור לי"ד עודנו בידי המשכיר ע"כ החיוב על המשכיר להוציא הבית מחיוב בדיקה ואינו דומה נמי להיוצא מהבית ואינו נכנס לבית אחר כלל שאע"פי שגוי נכנס בבית וזוכה בהחמץ שחייב לבדוק תוך שלשים כהראב"י ס"ס תל"ו התם נהי שאין על הבית חיוב בדיקה שהרי גוי נכנס בתוכו מ"מ חיוב על קרקפתא דגבר' הוא והוא לא יקיים מצות בדיקה שהרי לא יכנס לשום בית ע"כ צריך לבדוק משא"כ הכא שאין על החדר חיוב בדיקה שהרי סופו שיכנס גוי לתוכו ועל

הגברא ליכא חיובא שהרי מקיים מצות בדיקה בשארי חדריו לית דין ולית דיין שיהי' צריך בדיקה ואין זו צריכה לפנים כלל:

מ"ש מעלתו דיכול להפקיר דבר שלא ב"ל. לחד שינויי דתוס' ב"ק ס"ט ע"א ד"ה כל הנלקט שאינו יכול לחלל דבר שלא ב"ל כ"ש שאינו יכול להפקיר ועוד הכא איכא תרי מי יימר שיהי' לו עיסה ומי יימר שיתחמץ ועוד עכ"פ אין ההפקר חל כל זמן שלא נתחמץ והעיסה תחת ידו ולא יחול אלא משהחמיץ ואז אינו ברשותו שיחול עליו ההפקר ולא דמי לתלמיד היושב לפני רבו ונזכר שיש לו עיסה שעדיין לא החמיץ והרי הוא מפקירו עתה ואינו חוזר וזוכה בו ולא אחזו בידו כלל משא"כ לבטל קודם פסח כל עיסה שעתיד להתחמץ לו בפסח שהרי בפסח טרם שהרגיש החימוץ הוא מחזיקו כשלו ואין ההפקר יכול לחול ומשהחמיץ אינו שלו ואין יכול ההפקר לחול הא למה זה דומה לאומר שדה זו לכשאקחנה ויחזור ויצא מרשותי יהי' הפקר שאין בדבריו כלום דאפילו למ"ד אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו אבל דבר שאינו ברשותו לאסור לכשיבוא לרשותו ויצא מרשותו אין יכול לאסור שיחול אחר שיצא ועיי' נדרים מ"ב ע"א ויע"ש עוד מ"ז ע"א ותל"מ הכ"ד החותם בברכת שמחת י"ט א"נ פ"ב יום ה' ח"י אדר תניין תקע"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלב

ששון ושמחה ישיגו לי"נ תלמידי הרבני המופלג ומפורסם כגן הדסים כש"ת מהו' קאשמאן נ"י:

ע"ד חטי' שנקצרו לשם פסח ולמראית העין הי' יבשים כראוי אך זנבות השיבולי' בתחתיתם הי' לחים מלחות הגשמי' שרבו אז בימי הקציר ולאחר איזה ימים שבאו לדושם בבית שהכניס' מצאום שנתחממו וגם נתרככו הגרגרים של חטים ולא השגיחו אז אי נתבקעו או לא ועכשיו הגיע שעת טחינה נתנו על לבם ובדקו ולא נמצא שום ביקוע וכ' מעלתך שאם הי' בקועים אז א"א שנצמדו יחד והי' לאחת אהו' זהו ליתא דלהדי' כ' רוקח מובא בטור סי' תס"ז וז"ל חטין שירד עליהן דלף ונתבקעו וחזרו ונתיבשו ואין בקוען ניכר יע"ש הרי דחוזרי' ונצמדי':

גם מ"ש מעלתך דרטיבות השיבולים אע"ג דהוה מחמת גשמים מ"מ כיון שנבלע בשיבולים יש לו דין מי פירות והבאת ראיות לזה אינני מסכים לזה כי לדעתי הם מגרמי' ממש ואפי' לו יהיבנא דהוה מי פירות מ"מ מה בכך אם נניח למוחלט שהחיטין נתרככו ממה ששכבו עליהם השיבולים ונתרטבו ממי פירות הללו הא קיי"ל לאסור ודוקא לחרוך ב' שיבולים שרינן ולא חיישינן דלמא נפיק מהאי ובלע האי אבל אי חזינן דנפיק

אסור כמ"ש תוס' מנחות נ"ד ע"א וז"ל והא דשרי רבא וכו' קסבר כיון דאין מחמיצים חמץ גמור לא גזור להחמיר ולאסור דלמא נפקי מיא וכו' יע"ש ורמז עליהם מג"א סי' תס"ג סק"ג ע"ש:

מיהו נ"ל כיון שלא ראינו שום ריעותא בפנינו אין לאסור כמ"ש ר"ן בתשובה סי' ס"ד ועיי' פר"ח סי' תס"ז אות וי"ו ושם סוף אות ג' מייתי בשם שיירי כנה"ג דריכוך לאו ריעותא הוא ועיי' לשון מרדכי דמייתי הרב"י ססי' תס"ו על עכברים שהטילו מ"ר על החיטין אפי' למר עוקבא דלא נתבקעו ממש הכא אין לחוש דאם הי' מחמיצי' הי' כל החיטין מבוקעו' לכאורה כוונתו דמי רגלים חימוצים הם ואם יפעלו בהחיטין יתבקעו ואם לא נתבקעו ש"מ לא פעלו כלל ושוב מצאתי בס' בגדי ישע מהשל"ה על המרדכי שפי' כוונתו דמי רגלים הם רק כמו מי פירות ומשו"ה כל שלא ראינו ביקוע לפנינו תולי' להקל אפילו למר עוקבא לא מחמירי' בספיקא וא"כ בנידון שלפנינו הי' ראוי להחמיר אך היינו אי ראינו שנפל עליהם מים עכ"פ אבל כיון שלא מצאנו אלא שנתרככו בעלמא אין לחוש שמא מחמת מי השיבולים נעשה זה אך כל זה שלא לאסור אבל שומר נפשו יהדר אחר חטי' משמרות כראוי:

ואודת מצות מרור בפסח אמת נכון הדבר מ"ש החכם צבי והכי נהגו כל רבותי זצ"ל ואנו נוהגים אחריהם אך רגיל אני לדרוש בשבת הגדול מי שאין לו אנשים מיוחדי' מסויימי' בעלי יראה הבודקים ומנקים אותו מרחש תולעים קטנים הנמצאי' מאוד מאוד בימי פסח ואינם ניכרי' לחלושי ראות ע"כ מי שאין לו בביתו מי שיבדקנו כראוי טוב ליקח התמכא שקורין קרי"ן ואם הוא נמנה שלישי במשנה והחסא הוא הראשון ומצוה מן המובחר מ"מ חלילה להכשיל בלאו או בלאוין הרבה אפי' בספק משום קיום עשה דרבנן דמרור בזה"ז דרבנן ובפרט שאפשר לקיים שניהם ע"י תמכא שקורין קרי"ן ואם יש רמז בחסא דחס רחמנא עלן אנו נאמר דתמכ"א ר"ת תמי"ד מספרי"ם כבו"ד א"ל ועוד באתי לעוררהו ע"ד שארי ירקות שהמציא מהרי"ל שיהי' כרפס על רמז פר"ך ס' כמ"ש מג"א ומ"ו הגאון מו"ה נתן אדליר טרח ויגע לידע איזה נקרא כרפס הואיל ונפיק מפומא דגברא רבא מהרי"ל ומצא שנקרא ברוב לשונות אפי"א [ובהגדה אפי"ך] והוא הנקרא בלשון דייטש צעלי"ר והוא נאכל כמו שהוא חי נטבל בחומץ וכן אנו נוהגין אחריו ונתתי סימנא מילתא אפי"א ר"ת כמו א"ל פוע"ל ישועו"ת את"ה ע"כ יאכלו ענוים וישבעו יהללו ה' דורשיו ויחי לבבו לעד כנפשו ונפש א"נ הדש"ת פ"ב נגהי ליום ד' י"ג אדר תקפ"ב לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלג

שלום וכ"ט להרב המופלג ומופלא כבוד מו"ה אייזק ליב נ"י אב"ד דק"ק ריי"ץ יע"א:

גי"ה הגיעני ע"י החזן שלכם ובעי ממני מלתא דבעי טעמא ולהשיב ע"י מיד ולאלתר ואני עמוס התלאות לא יאומן כי יסופר וע"כ הנני להשיב בקיצור נמרץ ולא ארבה להביא ראיה ושקלי וטרי על כל פרט ואם יצטרך עוד לברר דברי יכתוב אלי וניתנו להשבון אי"ה אם נוגע לדינא ולא רק לפלפולא. עובדא הוה איש א' מעירו שלח קודם פסח עגלן לק"ק פלוני לפלוני המוכר לשלוח לו ב' הין יי"ש ראזאלא וכ' להמוכר שבהגיע עונת מכירת חמץ ימכרנו הוא הלוקח והעגלן בא להמוכר ולקח ממנו היי"ש בע"פ שחרית אבל לא נפסק דמי' ביניהם כי כ' לו לכשיתראו פנים בפנים יפסקו הדמי' והעגלן הער בא למחוז חפצו בתוך המועד והיות כי הלוקח שכח ולא מכר היי"ש כלל ע"כ בבא העגלן לא לקח הישראל היי"ש כלל והניחו ברחובות ושוקים הפקר והחזיקו בו ערלים ונטלוהו ועכשיו אחר המועד בעמוד והחזר קאי ושאל הלוקח אם מותר בהנאתו או לא:

הנה כבר הלכו בו נמושות בתשו' גאונים שיי"ש הנעשה מתבואה הוא עיקרו וגופו של חמץ ולא רק תערובת וגרע משכר שעושין בארץ אשכנז ויעיי' בפסק שנדפס ברי"ף לפני מס' יבמות והגאון חכם צבי נחית בי' טפי ובכמה תשו' שבס' באר יעקב והרי הוא ממש המחה חמץ וגמעו שחייב עליו כרת ולא אטפל בזה כלל ואמנם בשנת בצורת הלזה שרגילי' לזייפו ולערב עם התבואה תפוחי אדמה אם יברר שהי' רוב תפוחי אדמה ויבורר נמי דשוה בטעמי זיעת התבואה עם זיעת תפוחי אדמה כיון דבשמא יין שרף נקרא ובוודאי אי שוין ה"ל מב"מ דמדאוריי' ברובא בטיל הי' אפשר להמציא קולא מצד אחר אבל לא אאמין שיהי' רוב תפוחי אדמה וגם שיהי' שוים בטעמם וגם אם יהי' תפוחי אדמה הרוב מ"מ הזיעה העולה מן התבואה הוא רוב שמסוגל למלאכה זו:

ועוד נ"ל אפי' יהי' הרוב מדבר המותר מ"מ כל זמן שתערובות התבוא' ושארי מינים בעינו לא שייך ביטול כי אפשר לברום ולהפרידם והיכא דניכר לא שייך ביטול ולא נידון אלא על טיפת הזיעה וכיון שתחלת ביאתו לעולם ע"י תערובות אין לו ביטול כמו שהוכיח המרדכי ס"פ הזרוע מההוא דיבמה שרקקה דם וזב שראה קרי ולא דמי להא דכ' המרדכי ספ"ק דשבת גבי גיגית ענבי' דרוכים בהיפוך מזה התם שאני דכל דבטל האיסור בעוצם מעוטו ולא נבוא עליו אלא מחומרת דשיל"מ בזה נימא כל שלא ניכר האיסור מעולם לא החמירו בו חכמים אבל כל שנולד כך ולא נשתנה דבר ע"י תערו' הרי הוא כמות שהי' וא"כ ה"נ דכוותי' ואין כאן ביטול:

ומטעם שיעשה ממנו ראזאלע ונתערב בו מים ודבש אי הי' מתברר שזיעת התבואה הוא פחות מא' משמונה חלקים שבתערובת נמצא לא היה בתערובות כזית בכא"פ הי' נוכל להקל קצת ולומר טע"כ בעלמא הוא אבל כל שיש בו כזית בכא"פ ה"ל ככותח הבבלי ואנן קיי"ל אלו עוברי' בבל יראה כמ"ש מג"א רס"י תמ"ב:

ועוד נ"ל אפי' יהי' א' מס' מ"מ יי"ש מעמיד כל תערובו' והו"ל דבר המעמיד כי כן העיד בפסק מהר"מ טיקטין ברי"ף יבמות הנ"ל ועוד נ"ל שהוא מהפך כל התערובות לעשות יי"ש וגרע מדבש שהקיל בחק יעקב סי' תס"ז מטעם זה מכ"ש להחמיר דנימא כן אלא די"ל כיון שיש ג"כ זיעת תפוחי אדמה ה"ל לענין דבר המעמיד זה וזה גורם מ"מ פשוט הוא שיש כאן כזית בכא"פ דגן גמור:

מ"מ נעיין בשריותא מטעם אחר ונאמר פשוט וברור שהלוקח לא קנה החמץ כלל אם מטעם שלא פסק דמים אפי' משך ומדד לא מהני עיי' ע"ז ע"א ע"ב ומכ"ש שהמשיכה היה ע"י שליח נכרי ונכרי לישראל לכ"ע לא נעשה שליח וכסף לא נתן ואע"ג שעכ"פ נעשה שומר עליו וחייב באחריותו והמוכר תובע מהלוקח מ"מ הוא הלוקח חוזר ותובע העגלן על כל אחריות הדרך אפי' אונסי' הרי אין על הנפקד דהיינו הלוקח כלום עיי' מג"א רס"י ת"מ והיי"ש הזה כולו ברשותו דמוכר המפקיד דקיי"ל עובר עליו גם המפקיד ואמנם המוכר הזה כדין עשה שמינה לו את הלוקח לשליח למכור לו חמצו וזה פשוט מי שציוה לשליח למכור לו חמצו ועיות השליח ולא מכרו מ"מ הרי הוא בכלל הביטול שביטל המשלח ולא נימא דחמץ זה לא בטלו שהרי הי' הוא סבור ששלוחו מכרו מ"מ כבר בארתי בתשובות אחרות דכל חמירא דלא חמיתי' לאו דוקא שלא ראיתי בעיני אלא אפי' ראוהו רק שלא נראה בשכלו שהוא שלו ובאמת טעה והוא שלו כגון שמכרו שלא כדין נמי יהי' בטל וה"ה אם סבר שהשליח מכרו ועיות בשליחות ולא מכרו הרי הוא בכלל הביטול ושוב אין כאן אלא תיקון חכמים לבער ויכול לסמוך על חזקת שליח עושה שליחות בדרבנן והשליח יודע שיש מכשול להמשלח יעיי' בעירובי' ל"ב ובמשנה למלך פ"ד מבכורות וכיון שכן המוכר הזה כדין עשה וכהלכה ולא פשע כלל ואע"ג דכ' מג"א סי' תמ"ג סק"ה שגם המפקיד פשע עיי' ב"ק ל' ע"א תוס' ד"ה חייב וכו' ובראש"ש שם וק"ל מ"מ היינו היכא דלא מינה השליח להדיא אבל היכא דמינוהו שליח להדיא אין כאן עון אשר חטא ובשגם יש לדון עוד אם השליח הזה מהימן לי' שפשע ולא מכר ולא עשה שליחתו וצריך עיונא רבה בסוגיא דכהנים שפגלו ואין אנו צריכי' בכאן לכל זה כי לפע"ד בהמוכר לא שייך קנס ולא ערמה ע"כ היי"ש מותר לו בלי פקפוק ואמנם להלוקח אסור בהנאה מטעם קנס ולא ירוויח בו ויחזור המקח לבעליו או אם ירצו אנשים אחרים למכרו

לטובת המוכר או לקנות ממנו מה טוב ואם אולי עי"ז העיכוב אירע הפסד להמוכר ע"י פשיעת שכחה זו של הלוקח יקוב הדין ביניהם בגרמא וגרמי ודייני ישראל יוציאו לאור משפטם וה' יצילנו כי בחפזי כתבתי וחתמתי שמי פ"ב נגהי ליום ה' כ"ג למביא תקע"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קלד

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלא מהו' בער נ"י אבדק"ק מילעכדארף:

מוכ"ז אץ עלי להשיב נידן א' שלח משרת נכרי עם עגלה וסוסיו ליקח לו תבואה הבאה בספינות ביום י"ג ניסן בעיר ראב ושלח עמו נכרי אחר המבין הסחורה ונתן להם מעותיו ליקח ואמר להמבין שיהי' לו בשכרו חצי הריוח והי' דעתו שישובו ע"פ ונתעכבו ובאו ביום ב' של פסח והביאו י"ח איפו' חיטין ובחה"מ מכרום לגוי ושוב שלח שלוחו הנ"ל בחה"מ ושבו ביום ה' עי"ט אחרון של פסח והביאו ט"ו איפו' חטי' ועתה קול צווחה בעיר על חילול שבת ויו"ט ועל זלזול חמץ בפסח שאומרי' שחטי' הבאים בספינה מחומצים שבאו עליהם מים ומינח ניחא ושלח מעלתו ובדק הט"ו איפו' שעודם ביד ישראל ומצא בהם גרגרים מחומצי' אבל שארי חטים קשי' ויבשים ולא נשתנה צורתם כך הי' מעשה והסוחר טען שלא עלה על דעתו כלל שיהי' כאן חשש חימוץ כלל ומשום איסור שבת הלא מקרה הי' שנתעכב' והי' להם זמן לחזור קודם שבת:

מה שטען מחמת חילול שבת יפה אמר מה ה"ל למיעבד אם נתאחרו אלא ביום שבת הי' לו להפקיר בהמותיו משום שביתת בהמה עיי' סימן רמ"ו מ"מ כיון ששגג ולא ידע הדין אין לקונסו ועיי' סי' ש"ז סק"ו ונידון איסור חמץ הנה בטוש"ע סימן תס"ז ס"ג בשם ה"ג חטין הבאים בספינה אין מחזיקין בהם איסור ומותרי' לצורך פסח ומ"מ הרדב"ז בח"א מהשניות סימן רפ"ו כ' מאחר שרגילין הספנים לשפוך עליהם מים כדי למלאות המדה שמתיבשים ומינח ניחא ע"כ שומר נפשו ירחק מהם ומ"מ אין לאוסרם אם אין בהם ריעותא ונראה היינו לטוחנם ואפי' יש בהם חמוצים מתבטלים קודם פסח וכמ"ש בתשו' רשב"א אבל לקנותם בפסח ה"ל קונה חמץ בפסח ומעלתו כ' מילתא דחוכא כיון שביטל ע"פ כל חמירא דאיתי' ברשותי' ביטל ג"כ אותו חמץ שקונה בפסח כד ניים ושכיב אמר דאפי' נימא אין שליחות לגוי הקונה התבואה או אין שליח לדבר עבירה ולא קנה הוא התבואה בראב אבל עכ"פ כשהביאוהו החטי' לביתו וקיבל מהשלוחי' וחזר ומכרה לגוי ואותן ט"ו איפו' עודן בביתו הרי קנה הוא חמץ בפסח ומה שייך ביטול אשתומא קאמר וכן מ"ש מדיני ברירה שכ' חק יעקב סי' תמ"ח היכי דגוי שותף דבריו תמוהי' וכי מה שותפות יש לגוי שהוא פועל נשכר לבע"הב ונוטל חצי הריוח בשכרו

ואין לו בתבואה כלום ומ"ש שאחריותם עליו לא הבנתי אם כוונתו אחריות חצי הריוח שיפסיד אם יאבדו החטי' תמוה וכי מפני זה נקרא שותף ואם כוונתו בשעה שנסע בדרך הי' אחריו החטי' עליו אם יאבדו ישלם מה בכך ה"ל חמצו של ישראל ביד גוי ואחריותו עליו ועוד הרי כשבא לביתו החזיר פקדונו לישראל ועבר עליו הישראל בבל יראה באמת לענין אי' נסיעה בשבת וחוץ לתחום י"ל כיון שיש לגוי חלק בריוח גוי אדעתא דנפשי' עביד אשר ע"כ באתי עליו מטעם שביתת בהמתו של ישראל שהי' לו להפקיר אבל לענין חמץ מה יועיל בזה:

אבל באמת בלא"ה נ"ל דאין כאן איסור חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח כיון שישראל אמר דלא אסיק אדעתי' כלל שיהי' שום חשש חימוץ בחטי' הבאי' בספינה וכאשר הוא באמת פשטיות לשון הש"ע סי' תס"ז ס"ג הנ"ל אע"ג דהשתא נמצא בו חמץ אמרי' התירא ניחא לי' דליקני ולא איסורא ולענין חטין מבוקעין הוה מקח טעות ולא קנה הישראל כלל כעין הלוקח גרוטאות ומוצא בהם אלילים בי"ד סימן קמ"ו ס"ג וע"ש בש"ך סק"ד ואותן שכבר מכר לגוי בפסח וקיבל מעות לא הוה חליפי חמץ דלא נתן הגוי יותר עבור המבוקעי' אדרבה לא ניחא לי' בהם כי אינם טובי' וגם אינם כל כך שגורמי' תוספת או חסרון במדת האיפה ומכ"ש אותן ט"ו איפות שעדיין בעין וכבר עבר עליהם הפסח וליכא אלא אי' דרבנן והכא אפי' אי' דרבנן ליכא כנ"ל פשיטא שמותר למוכרם כך לגוי ומ"מ טוב שלא ימכרם לישראל וגם טוב שיקבל עליו להתענו' איזה ימים על חילול שבת בשביתת בהמתו ועל זלזול חמץ אפי' בשוגג בלא ידע וה' הטוב יכפר ואחתום בברכה הכ"ד הבע"הח פ"ב יום א' א"ח דפסח תקצ"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלה

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג שלשלת היחוס כש"ת מו"ה אלעזר סג"ל רות"ם דבר"ה בוויען הבירה:

נעימות ימינו הגיעני נידון צוקר של הפסח ריש מילין אומר כי הרא"ש בתשו' כלל כ"ד ומייתי לי' הרב"י א"ח סי' תס"ז כ' בשם ר' יונה אפי' מערבי' בו האומני' קמח מה בכך הלא הדבש מהפך כל מה שבתוכו ונעשה דבש ובתר השתא אזלי' ומשו"ה שרי' דבש כל השנה אעפ"י שמערבי' בו בשר נבלה אלא שנתהפך ונעשה דבש ואמנם כבר בסי' רט"ז האריך מג"א והעלה כהחולקי' על רבנו יונה בזה דלא אזלינן בתר השתא ע"ש סק"ג וכן כ' שיירי כה"ג סי' תס"ז שאין לסמוך על היתר זה [וקרוב לומר בצוקער שאין בטבעו מתהפך וגם רב"י מודה] וגם נתברר לו שעירובו קמח והודו האומנים ולא בושו יע"ש בח"י סי' הנ"ל סקט"ז:

והיוצא מדברינו אלו דמקולא של רבנו יונה שלא קיי"ל כוותי' נפקי לן חומרא שאין לומר תגר אינו מרע אומנתו שהרי אינו מרע אומנתו בזה כיון שהקמח שנותני' בבשול הצוקר נתהפך ונעשה צוקר א"כ יוכל לעשות כן לעין השמש ואומנתו בכך גם אין כאן ביטול ששי' כדמוכח מר' יונה הנ"ל דאי הוה ס' נגד הבשר והקמח לא הי' צריך לומר שנתהפך אע"כ מערבי' הרבה עד שאין ס' ואפ"ה מהפך לדבש וכן מוכח מש"ס ע"ז שמשם הוציא ר' יונה דינו והוא בר"ן מס' ע"ז ברי"ף דף שמ"ז ריש ע"ב אי משום איערובי מסרו סרי ע"ש וא"כ כיון שלענין דינא לא יועיל מה שנתהפך ונעשה דבש ואומנתו לא מרע בכך ומסתמא מערב בו סלת נקי' המולתת מאי תאמר מ"מ מרע אומנתו גבי ישראל שמכשילו ז"א כבר העלה מג"א סי' כ' דוקא במה שהוא זייף לגבי כ"ע לא מרע אומנתו אבל מה שהוא רק לגבי ישראל שפיר מרע חוץ גבי עשיי' ציצית דלא טרח ונב"י תנינא חא"ח סס"י ע"ב העלה דמעשה לא עביד אבל בדיבורו לא מהימן והכא המעשה איננו הורעת אומנת שכך דרכו כל השנה רק שנאמין לו ששינה עתה לצורך ישראל ועשאו בלי קמח זה לא נאמין:

היוצא מזה שהיורה שבישל בו כל השנה צריך הכשר גמור בלי שום קולא וצריך השומר להיות יושב ומשמר שמירה מעולה כל זמן בישול הצוקר ואח"כ כשמערין מן היורה להדפוסים ומתישבי' שם כמו ד' או ה' שבועות אם א"א להיות שומר יוצא ונכנס תמיד ואפשר שיחליפנו הגוי לטובתו ליתן שם הצוקר המעורב בקמח אז צריך חב"ח ואם לא אפשר ואם א"א שיחליפנו וימיר וליכא אלא חששא משום פירורי חמץ שיפלו על הצוקר מהפועלי' העוברי' ושבים וחשש גדול הוא שאם יבוא פירור חמץ וידבק בו יזדמן בפסח לתוך פיו של ישראל בעין או במקום שאין ס' כנגדו ועוד חמץ במשהו מ"מ סגי בכיסוי או להצניעם בחדר או מחיצה קטנה וכדומה ופר"מ ני' החכם עיניו בראשו:

אמנם בהכשר הדפוסים שהם חרס והאומן אומר שא"א לקנות חדשי' בשום אופן אומר שאעפ"י שהם רק כלי שני מ"מ הצוקר אעפ"י שנמס ונשפך מיורה כמים מ"מ רתיחתו כדבר גוש ורותח יותר מפינכא דארוזא דירושלמי בטוש"ע יו"ד סי' ס"ח שמזה הוציאו הא דדבר גוש לא מועיל כלי שני ואם אפשר למלאותן גומרא הי' טוב ואם א"א גם בזה נאמר כיון דעכ"פ ספיקא איכא אי ערובו קמח באמצע השנה ואי ערובו הא איכא רבינו יונה דמתיר מפני שנתהפך ונעשה דבש וגם כבר עברו על הכלים מעל"ע ונט"לפ קודם פסח קודם שעת איסורו ואיכא הפסד מרובה הי' מקום להקל ולסמוך על בעל העיטור בטיו"ד סי' קכ"א להכשיר כלי חרס הפוגמי' מאיסור דרבנן להגעילם ג"פ ברותחים וזה נקיל לחוש להפסד האומן אבל אם אומנים אחרים עושים בהכשר דפוסים חדשים או

מלובנים א"כ הקונים יחושו לעצמם ויקנו מאותו צוקר שהתירו בריווח ולא מזה שלא הותר אלא משום הפסד מרובה ורב שלום וכ"ט כנפשו היפה ונפש א"נ:

וכעת מצאתי בס' ברכי יוסף סי' תס"ז אות ג' בווינציא ומצרים העידו שאין בו תערובות קמח כלל אך נודע כי האומנים טובלים פתם ביערת דבש והוא רותח לכן ירא שמים יזהר למ"ד חוזר וניעור עכ"ל ודבריו צ"ע מה צריך למ"ד חוזר וניעור הרי שמא ובודאי ישארו פרורי לחם בעין כמ"ש לעיל ועמ"ש מג"א סימן תמ"ז סקי"ג ע"כ נ"ל אפילו להשהותו יש לאסור לכתחלה וכן הנהגתי פה למוכרו עם החמץ לנכרי ועיין נו"ב תנינא חא"ח סי' ע"א: פ"ב נגהי ליום ג' ה' טבת תקצ"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלו

את חג המצות יחוג בדיצות ה"ה הרב החרוץ המופלא כמהו' יוסף יואל נ"י דיין בק"ק טארנאפאל:

עוד כ' על מה שנוהגי' לבדוק ג' אגרופות של חטין אם נמצא שם ס' נגד המצומחי' מכשירי' אותם לפסח הנה במג"א סי' תס"ז סקי"ב כ' ג' חטין שנמצאו בתבשיל לא הוחזק כל התבשיל כיון דלא מיני' קרבי אבל חטין מחומצין בכרי הוה כמו מיני' קרבי והוחזק כל הכרי ויפה כ' שם במקור חיים לדחות דברי חק יעקב במה שרוצה להחמיר אפי' בתבשיל אבל מאי דרוצה מק"ח להקל אפילו בחטי' מחומצי' בכרי שאינו מסתבר לא נ"ל גם הוא ז"ל בסוף דבריו לא סיים אלא להתיר תבשיל שנמצא בו ג' חטי' אבל לא בכרי דהווי כמו מיני' קרבו כיון שעכ"פ ירדו עליו גשמי' ועבי"ד סי' רע"ט תשו' רש"בא בס"ת שנמצא בו ג' טעיות שאוסר לקרו' בו עד שיגיה והנה אם ג' טעיות הם מהסופר י"ל איתרע חזקתו ומסתמא תונבא נקטי' בההיא שעתא שכ' הספר וכולן בחזקת טעיות אבל לפעמים הטעיות מחמת שנפרד הדיו ונתקלקל ואין רשומן ניכר וזה בא מכח לחלוחי' המקום שעומד שם הס"ת והוה ממש כגשמים שירדו על הכרי ע"כ אנו נוהגים כל כרי שנמצאו בו ג' חטי' מחומצי' אין לוקחין מהם לפסח ועמג"א סי' תס"ו:

אך מ"ש מעלתו שנמצא הרבה והרבה מחומצים עד שספק אם יש ס' כנגדו שסומכי' על ג' אגרפות שאם יש בהם ס' נגד המחומצים שבהם סומכי' שיהי' ס' נגד כל מחומצים הנותרי' בכרי לא ידעתי על מה לסמוך וכי הביטול מיני' קרבי לסמוך שיהי' ס' אולי יאמר אוקי כל חטה וחטה אחזקתי' שלא הוחמץ אע"ג דריעות' לפנינו דהרי קמן שירדו גשמים על הכרי והחמיץ הרבה ואולי י"ל דהחמוצי' אפי' שנתבקעו אינו אלא עיפוש ולא חמץ דאוריי' וקצת משמע כן מסוגי' דמצה של טבל דמשמע דלעולם איסור טבל קידם

לאיסור חמץ ואם איתא משכחת חמץ במחובר וטבל אחר שנתמרח והיינו כשנקצר ע"פ אחר חצות ואין להאריך בזה:

מ"ש מפרה מבכרת שמכרה ישראל בכסף ומסיר' לנכרי ככל הלכותיו ושוב אחר זמן התקצף הנכרי והעמיד הפרה לחצרו של ישראל וילדה שם פשוט יותר מביעא בכותחא דפטורה מבכור' ואין חצרו קונה לו בע"כ וע"כ לא פליגי בנתינה בע"כ בגיטין ע"ה ע"א ותוס' ורשב"א שם אלא מצד הנותן אם יצא ידי נתינה אבל המקבל לא יקנה בע"כ ועש"ך סי' רע"ה סק"ב וז"ל על הגליון שם אמ"ש ש"ך דרמב"ם קשי' לי' מאי קא מיבעי' לי' וכו' כתבתי שם הוא קו' תוס' ב"ב נ"ד ע"א וצ"ל דש"ך ס"ל דרמב"ם פסק כרש"י פרק משילין (ביצה ל"ט ע"ב) דלא כתוס' שם נפשטא דסוגי' סוף מס' ב"מ דהבטה בהפקר' קונה אפי' שלא לרצונו ע"ש בשיטה מקובצת נדחק בה ובאמת כן משמע ברמב"ם פ"ה מהלכות י"ט הל' י"ד ע"ש ועיין נימוק"י פ"ק דב"מ כיון דנפל גלי דעתי' בנפילה ניחא לי' דלקני' שכל שאמר א"א בתקנת חכמים שומעים לו ע"ש משמע בקנין דאורייתא אין שומעי' לו וכ"כ ש"מ שם מ"מ אין ראי' דס"ל כרש"י הנ"ל די"ל שאני הכא שרוצה לקנו' עכ"פ א"כ לאו כל כמיני' לומר שלא יקנה בקנין דאורייתא אבל אם אינו רוצה לקנות כלל לא יקנה בע"כ ועיי' טור סימן זה פלוגתת ר' ישעי' ורמ"ה נראה דודאי רוצה לקנות האבנים אלא דעתו לקנות ע"י בנין וס"ל לר' ישעי' מ"מ קונה ע"י יד שהוא קנין דאורייתא ורמ"ה פליג גם בהא עכ"ל על הגליון מ"מ נ"ל פשוט שאין כאן קדושת בכור והיותי חוץ לחדר לימודי כי גרשוני נשים צדקניות המכבדי' לי"ט של פסח ע"כ לא יכולתי להאריך ככל הצורך ואחתום בברכה משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלז

שלום תניין בכל מקנה וקנין לי"נ הרב החרוץ המופלג מהו' יחזקאל סג"ל נ"י:

אשלם נדרי להשיב אמרים בייחוד על דבר נופת אמרותי' ראשון תחלה איידי דחביבי לי אקדמא מ"ש פר"מ על דברי הרמב"ם דפסק אין יוצאין במצה של טבל והקשה הלח"מ הא בש"ס לא קאמר אלא לר"ש דל"ל אחע"א משא"כ איסור' דחמץ להיכן אזיל אודיעהו מה ששמעתי מפה קדוש מ"ו הגאון בעל הפלאה זצ"ל התוס' ר"פ לולב הגזול הקשו מצה של טבל תיפוק לי' דה"ל מצוה הבא בעבירה והגאון שאגת אריה דחה דעכ"פ אי לית לי' אלא כזית מצה זו של טבל ה"א ליתי עשה ולדחי ל"ת ולא שייך כאן מצוה הבא' בעבירה ודברי תוס' תמוהים ויעיי' ל"ח ד"ה אתי ואומר מ"ו דעכ"פ ה"ל להפריש דבר מועט תרומה לתקן השריים ויהי' כולו היתר לבר מכל שהוא שהפריש ואח"כ יאכל הכזית כולו וי"ח מצה ואי משום כ"ש תרומה לית בי' שיעורא למלקות ומדלא הפריש

ואכל כזית בטבלו ה"ל מצוה הבא בעבירה ויפה הקשו תוס' אך הא לר"ש קיימינן בפסחי' ואיהו ס"ל כל שהוא למלקות ואינו מרויח בהפרשתו דעכ"פ יאכל איסור כל שהוא והדרה קושי' שאגת ארי' לדוכתי' על תוס' והא"ש דהש"ס דאזיל לר"ש הוצרך לומר מקרא כל שאינו בבל תאכל חמץ ולרמב"ם אינו י"ח מטעם מצוה הבאה בעבירה כנ"ל ודפח"ח:

ובימי חורפי פקפקתי דעכ"פ אחר שהפריש משהו יכול לבוללו ולערבו ויהיה בטל מן התורה ויעיי' במס' זבחים גבי פגול ונותר וטמא שבללן ומיהו בר"ש דטבול יום משנה ג' פ"ב משמע קצת דלר"ש מב"מ לא בטל ועיי' נדה מ"ז ע"א גבי דימוע וצ"ע:

וקרוב לדברי הגאון י"ל דלא שייך עשה דוחה ל"ת משום דאפשר לקיים ע"י אכילה שלא כד"הנ דלענין איסור אינו עובר ולענין מצוה אפשר שיצא כמ"ש מ"ל פ"ה מיסודי תורה ומשו"ה ה"ל מצוה הבא' בעבירה ומיהו לר"ש דכ"ש למלקות גם שלא כד"הנ אסור וא"א לקיים שניהם וה"א אתי עשה ודחי לא תעשה לולי קרא לא תאכל עליו חמץ ומיושב הרמב"ם:

ויעיי' ר"פ הערל מבואר דערלות חמיר מאנינות משום שמחוסר מעשה משא"כ אנינות אינו אלא מחוסר זמן יע"ש וא"כ ה"נ טבל חמור מחמץ שהתירו מחוסר מעשה דהפרשה משא"כ חמץ שאינו אלא מחוסר זמן דלאחר הפסח מותר וא"כ י"ל כיון דחמץ על טבל הוי קל על חמור לכ"ע לא חייל עיי' חולין ק"א ע"א גבי מאן לימא לן דטומאת הגוף חמורה יע"ש ומיהו הש"ס אזיל לר' יהודה דחמץ אחר הפסח אסור ואין לו היתר כלל וחמיר מטבל אמנם אנן קיי"ל אחר הפסח מותר א"ש הרמב"ם כך אמרתי בימי חורפי:

ובמק"א כתבתי [עיין בסי' הקודם] דיש לעיי' דמשכחת נתחמץ במחובר או קודם מירוח טרם חיוב טבל ומיהו לר"ש דחמץ משש שעות ולמעל' מותר לא משכחת לי' דמירוח בי"ט ליכא וראיית פני הבית לאו דאורייתי' לכמה דיעות ואין להאריך לחכם המבין מדעתו ומשכחת נמי טבל טבול לחלה שחימוץ קודם וק"ל:

וע"ד הקושי' שהקשה פר"מ להסוברים נוקשה דרבנן וראייתם מסתם משנה שיאור ישרף והאוכלו פטור ותמה מעלתו הא פ"ק דחולין כ"ג ע"ב מספקא להש"ס דלמא טעמא דר' יהודה משום ספיקא ספק חמץ גמור ספק מצה וא"כ אסור מספיקא דאורייתא וניחא לי' דהך איבעי' איפשטה ר"פ כל המנחות דאמר ר' חסדא לא תאפה חמץ אלא שיאור דר' יהודה לר' יהודה וא"כ מוכח דבריה הוא דאלו ספיקא הוא איצטרך קרא למעוטי ספיקא ולפע"ד אי קושיתו קושי' אין תירוצו עולה יפה דרב חסדא ע"ד דחי' קאמר מנ"ל דשינה עליו הכתוב לעכב דלמא אי לא הוה כתי' לא תאפה חמץ ה"א שיאור שרי ודלמא

שיאור ברי' הוא ומשו"ה איצטריך מצה למעוטי אפי' שיאור ולעולם למצוה ולא לעכב ומסיק הש"ס תהי' לעיכובא ולמסקנא איצטריך תהי' משום מיעוטא דרבוכה ומשום קושית רבינא וא"כ הדרינן לספיקא דש"ס דחולין אפשר לר' יהודה מספקא ליה וליכא למיפשט מדרב חסדא מידי דלא ע"ד הברור אמר רק ע"ד דחי':

אמנם הקו' לע"ד מעיקרא ליתא דשיאור דר' יהודה שהוא סדק שבו מסופק אי חמץ אי מצה אותו הוא חמץ גמור לדידן וחייב עלי' כרת ושיאור דהכסיפו פני' שהוא לר' יהודה מצה גמורה ולר' מאיר איכא יתורא דכל מחמצת לחייב מלקות עליו ואנן לא קיי"ל בהך דרשא כר"מ וא"כ אפי' ספיקא ליכא רק מתני' סתמא לאסור מדרבנן בעלמא גזירה אטו סדוק דחייב כרת לדידן ודברי רמב"ן וסיעתו נכונים בלי פקפוק: פ"ב יום עש"ק כ"ו אדר שני תקע"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלח

שלום לידידי הרב המופלג הישיש כבוד מו"ה משה נ"י אב"ד דק"ק ווראנאף יע"א:

מכתבו הגיעני ע"ד נפה שריקדו בה קמחא דפיסחא ושוב ניקו אותה ע"י כמה וכמה שיפה ובעיט' יפה יפה לשומר' לשנה הבאה ומפני חשש תולעים ומילוון דרכם לנקותה היטב היטב כדי לשמרה להרקדת קמחא דפסחא לשנ' הבא' והנה משגה הי' ונתחלפ' להם אותו הנפה באחרת ורקדו בה מצה כתושה במכתשת שהחזירה לסלתן כדרך במדינתינו ואפו ובשלו ממנו כל ימי הפסח ובתוך המועד כשהרגישו בדבר שאלו ממעלתו והתיר הכלים משום מניעת שי"ט והפסד רב בכלי חרס הרבה וא' מערער על הוראתו.

לפע"ד טב הורה אע"ג דכ' מג"א סי' תנ"א סקל"ו שאין לסמוך על הנקיון בנפה וכן בכל דברים כאלו ושרשו פתוח עלי תלמוד מס' ע"ז דף ע"ה ע"ב מ"מ ליכא אלא ס' משהו כיון שכיוונו לנקותו לשום טעם משום מילוון ותולעים אף על פי שלא כיוונו לשם פסח עיי' ש"ך י"ד סימן צ"ד סעי' קטן כ"ח דומה למ"ש צמח צדק סימן ס"ה דף צ"ה ע"ש ה"נ כיון שכיוונו עכ"פ משום תולעים ומילוון מסתמא ניקו אותה יפה יפה ואם מ"מ נשאר קצת ליכא אלא ס' משהו דרבנן וגדולה מזו הקילו חכ"זל במס' תרומה משנה וי"ו ז' ח' פרק יו"ד והראב"ד למד מזה לשער באומד בטיחה שעפ"י הכלי אפי' באיסורים דאורייתא ע"כ אל יחוש וטב הורה והמעורר מדנים וחושש להאי קמחא לא חש לקמחי' ולולי שאני דנו לזכות שהוא שוגג בהוראתו לאיסור הייתי חושדו ח"ו כמתכבד בקלון חברו והיינו אם הדברים כהווייתן בלי חסרון ויתרון:

ואי לקמאי דידי הוה אתי האי שאילתא גם אני התרתי הכלים אבל סלתן של מצה הנשארי' אפי' הי' הפסד מרובה ומניעת שי"ט לא הייתי מתיר לעשות ממנו שוב עגלים קטנים שקורין קנעדליך אלא לאפות כל פעם הרבה בקדירה א' מטעם שאבאר דהנה אם נמי ננית דקמח בקמח בעלמא הוי לח בלח כדמשמע דעת רוב הפוסקים ועיין תוס' יבמות פ"ב ע"א ד"ה ר' יהודה וננית נמי דמצה שחזרה לסלתה הוה נמי כמו קמח בענין זה דהרי הרמב"ם ס"ל אפר באפר הוה יבש ביבש עיי' מל"מ פ"א ממשכב ומושב הלכה י"ד ואפר נתדקדק הרבה יותר ממצה כתושה אלא דמג"א סס"י ש"י פשיטא לי' דאין לחלק בין אפר לקמח ודבריו בלאו הכי צע"ג ואין כאן מקומו מ"מ אפשר שאני אפר ממצה כתושה דאפשר דלא הוה כקמח ומ"מ לו יהיבנא דהוה קמח בקמח ממש ויש בילה ונתערב א' באלף מ"מ הקמח המועט בכל מקום שנדבק קמח הוא ולכשיבא עליו מים כשמגבלים אותם קנעדליך והמים מוצאים מעט הקמח ההוא נעשה עיסה ומתחמץ והו"ל כאלו נדבק שם במקומות ההמה פירור חמץ ועיי' בכורות כ"ב ע"א בציר ומים דמצא מין את מינו וניעור והחוש מעיד דהכא גרע טפי ולא שייך שום ביטול הקמח בסלתן של מצה לענין זה שלא ימצאו אותו המים ויתחמצו:

ואחר הנחה זו שיש כאן בכמ' מקומו' פירורי חמץ אפי' שהי' אחד מאלף בכל מקום שהוא נגד התערובות כולו מ"מ אם נעשו ממנו עגולים קטנים ויהי' בתוך עגול קטן פירור חמץ קטן ולא יהיה בעיגול ס' נגדו ואפי' נימא דכיון שנתבשל בקדרה שיש בצירופו ס' לא נימא כל א' הוה נבלה כמו גבי איסור דבוק מ"מ האוכל המגביה העגול ע"י כף מהקערה ובה עגול א' הרי נאסר העיגול והכף ומרק המועט שבתוכו ואנן קיי"ל לאסור כל זמן שהיד סולדת אפי' בכלי שני אפי' בכל השנה ק"ו בחמץ בפסח ואפשר גם שיארע זה בכף ששופתין בו הקדרה על האש ויעשה נבלה ומחזירה לקדרה וכל אלו החששות קרובים ושכיחים הם מאוד וקרוב לאיסור דאורייתא ובר גם לשיפגע בפיו באיסור פירור חמץ כ"ש לא חששתי כ"כ דדוקא בשרץ ששיעורו בכעדשה חיישינן ועיין ר"ן מס' ע"ז ד' ז"ב שס"ג ע"ב ועיי' ש"ך סי' ק"ד סק"ג ע"ש אבל חששות הנ"ל הייתי חושש אבל לאסור הכלים או שארי מאכלים לית דין צריך בשש דהכל שרי כהוראת מעלתו:

ואין לבקש היתר מטעם דרוב פעמים נילושי' העיגולי' עם מים רותחי' ויהי' חלוטי' ונהי אין אנו בקיאין בחליטה היינו לכתחילה אבל בדיעבד לצרף לשארי היתירים אפשר דיצורף זה לא נ"ל חדא דעכ"פ בעי שיהי' רותחי' ומרותחי' הרבה ולא כמו אלו מים חמין ששופכי' על סלתן של מצה ותו אפי' יהי' מרותחי' ממש מ"מ היינו עליונו וכדי קליפתו אבל תחתונו של כרי הסול' לכשיפגעו שמה המים כבר נצטננו דאפילו למ"ד

עירוי מבשל ממש בכלי ולענין חלה אין חילוק בין מוגלשין על גבי קמח ובין קמח ע"ג מוגלשין עיי' פסחי' ל"ו ע"ב מ"מ אפי' לאותו מ"ד היינו שיהי' מבשל גם בתחתיו' הכרי אבל שיעשנו חלוט לשמרו מחימוץ זה אין שום ה"א בעולם ומכ"ש למאי דקיי"ל דעירוי אינו מבשל אלא כדי קליפה מכ"ש שאינו חולטו לשומרו מחימוץ ע"כ הייתי מורה כנ"ל:

ויען ראיתי בשולי מכתבו הזכרה מענין איסור שנולד אחר שכבר נתערב אענהו קצת ואומר הא דמרדכי ספ"ק דשבת המובא בש"ע א"ח סי' ש"כ וביי"ד סי' ק"ב היינו במין במינו שנתבטל מן התורה ומדרבנן החמירו שלא יתבטל כלל משום חומרא דשיל"מ או דבר חשוב וכדומה לא החמירו חז"ל היכא שמעולם לא ניכר האיסור ונולד בהיתר דאוריי' מיד בתערובות אבל במין בשאינו מינו דתלי' בטעמא או בחזותא דבעי' שאיסור יתבטל ויהי' כמי שאינו ולא יהי' כמו שהי' בתחלה שנתפשט בכמה חלקים ואינו ניכר לא בטעמא ולא בחזותא זה לא אמרי' אלא באיסור שהיה ניכר ושוב נתערב ונשתנה ממה שהיה ונתערב ונתפשט לתוך כמה חלקים אחרים אבל אם הי' תחלת ביאתו לעולם בתערובות נמצא לא נשתנה מעולם ממה שהי' בתחלת ביאתו לעולם לא מהני לי' ביטול והן הנה דברי המרדכי בחולין ס"פ הזרוע יע"ש ומשנה למלך הנ"ל עמד עליו והאמת כמו שכתבתי דראי' מיבמה שרקקה דם ומצחצוחי זיבה ראיה גדולה היא:

הנה הארכתי באיכות הדברים והעניני' וקצרתי מאוד בכמותן וסמכתי על המעיין היטב ואינו גוממו עם השופי ימצא טעמם וממשן ויביט בשרשם ומקורם, יהי' מקורו ברוך כנפשו היפה ונפש אוהב לעבדי ה': פ"ב יום ב' ט' לירחי תליתאי תקפג"ל משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קלט

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג בתורה חרוץ בעל פיפיות זית רענן יפה פרי תואר כש"ת מוה"ר יאקב נ"י אב"ד דק"ק נאדוש יע"א:

גי"ה הגיעני בזמנו ולהיותי שבוע זו שעברה במזג שאינו שוה ל"ע ע"כ אחרתי עד עתה הנה נפשו היפה בשאלתו שאלת חכם חצי תשו' נער א' היה לו טלה חלב בעדרו ואמר לדודו זה קרבן פסח שלי וכשנודע לפרמכ"ת והרעיש העולם על זה התנצל הנער שלא ידע מאומה מענין הקדש ולא אמרו אלא ע"ד היתול ושחוק ושיחת הנערים כאלו ומעלתו צלל במים אדירים ונתעורר בכמה ענינים וספיקות שראוי לעורר בזה ויפה דיבר בזמנו ובמקומו דיבר כראוי לו ושאל ממני לחות דעתי בזה:

בפסחים נ"ג ע"ב מסיק ש"ס דלר"ש דס"ל שלא התנדב כדרך המתנדבי' ליכא למיחש בזה"ז למאכיל קדשים בחוץ וכתב בחק יעקב סי' תס"ט דמשו"ה לא מייתי רמב"ם הך

דינא דבשר זה לפסח משום דרמב"ם פסק כר"ש בהרי עלי מנחה מן השעורים שלא התנדב כדרך המתנדבים והה"נ בזה"ז אלו דברי חק יעקב ונכון הוא אלא שהרי בסוף הל' מעה"ק פסק רמב"ם כר' יוחנן דהשוחט ומעלה בחוץ קדשי' בזה"ז חייב דראוי לבוא בפני' דקדושה ראשונה דעזרא קידשה לע"ל ועי' מג"א סוף הלכות ט"ב נמצא לרמב"ם המקדיש בזה"ז לא הוי שלא כדרך המתנדבי' וצ"ל דמפרש סוגי' דפסחים כפי' רש"י דל"ח שהקדישה מחיים דא"כ כר"ש נמי אתי שהרי התנדב כדרך המתנדבים אבל קדושת הגוף הוי כדרך המתנדבים ותוס' לטעמי' דס"ל בזבחים נ"ט ע"א דר' יוחנן לענין העלאת קטורת מיירי ולא לענין קדשים צריכים מזבח עיין שם וא"כ לרמב"ם עכ"פ באומר בהדי' בהמה בחיי' שמקדישים לשמים למזבח הוי שפיר כדרך המתנדבים:

ולדידי שיטת תוס' צ"ע דהמעיי' בעיקר פלוגתא דר' יוסי ור"ש בהא יראה דר' יוסי ס"ל דאע"ג דתפוס נמי לשון אחרון היכי דאפש' לקיים שניהם עולה ושלמים מ"מ היכי דא"א לקיים שניהם כגון מנחה מן השעורים אי נימא דמעיקרא להכי איתכוון הרי הוציא דבריו לבטלה אמרי' כוונתו תחלה הי' על מנחה סתם ונתחייב במנחת חטין ומיהדר בעי למיהדר ולא מצי למיהדר אפילו תוך כדי דבור דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ובמסירה להדיוט לא מצי הדר אפי' תוך כ"ד כמ"ש ב"ש רס"י ל"ח זו הי' סברת ר' יוסי כמ"ש תוס' מנחות פ"א ע"ב אבל ר"ש ס"ל טפי מר' יוסי כשאמר מנחה מן השעורים תפס לשון אחרון ומיד לכך נתכוון והוציא דבריו לבטלה ובהא פליגי אבל לכ"ע אם לא התנדב כדרך המתנדבי' אין כאן נדר כלל אלא לר' יוסי מפרשינן דבריו שהתנדב כדרך מתנדבים וא"כ צע"ג להתוס' דחששא הוא שהקדישו מחיים למזבח ולא הוה כדרך המנדבים א"כ גם כר' יוסי לא אתי אבל לרש"י א"ש דלא עשה מעש' מעול' לבטלה ומסתמא הקדיש לדמי פסח ונתקשיתי בזה הרבה עד שחפשתי ומצאתי כעין זה בספר בכור שור במס' פסחים ותי' דלרבנן מפרשי' דכוונתו שהקדישה להקריבה לכשיבנה המקדש ב"ב ע"ש ודבריו תמוהים ביותר א"כ מנ"ל דר"ש פליג ולא ס"ל דבזה"ז הוי כדרך המתנדבים לכשיבנה המקדש שבתי וראיתי לר"ש במתני' שלהי מס' שקלי' דהאומר ביכורי' קודש אינן קודש וע"ש בירושלמי ולכאורה משום דס"ל דלא התנדב כדרך המתנדבים נמצא א"ש בשמעתין דפסחים ויש להסביר בש"ס דהוה סד"א מדר"ש ס"ל כר' יוסי ר' יוסי נמי ס"ל כר' שמעון דהא ר' יוסי מודה בשלא כדרך המתנדבים ממש ומסיק דלא ר' יוסי ס"ל כר"ש אלא כרבנן דמתני' דשקלי' דבזה"ז הוה שפיר כדרך המתנדבים וראיתי בתוי"ט שם דרמב"ם מפרש פלוגת' דסוף שקלי' במילי אחרניתא דמיירי שהקדיש בדק הבית בכורי' קדשי הקדישם הוא לבד"ה ע"ש וא"כ לרמב"ם לא מצינו פלוגתא בהא א"כ

מסתמא בזה"ז הוה כדרך המתנדבים כדקיי"ל כר' יוחנן דמקריבים אעפ"י שאין בית ופלוגתא דפסחים בהקדיש לדמיו וכשיטת רש"י וא"ש הכל בעז"ה:

ולפ"ז זה שאמר טלה זה שיהיה קרבן פסח לכולי עלמא קדוש לרמב"ם אפי' ר"ש מודה ולהתוס' תליא בפלוגתת רבנן ור"ש סוף שקלים והלכה כרבנן:

והנה לומר שנאמין במה שאמר דהיה כוונתו לשטות והיתול אין לדמותו למתני' פ"ג דתרומות התם לא הי' פיו ולבו שוין ונפשו יודעת מאוד שבלבו הי' לומר מעשר ופיו הכשילו להוצי' תרומה אבל הכא פיו ולבו שוין לומר לפסח אלא שאמר לשטות נתכוונתי דברים שבלב הן ויותר יש קצת לדמותו למתני' דנדרים כ' ע"א נדר בחרם וגם להא אינו דומה דאע"פ דפיו ולבו הי' שוה מ"מ איננו סותר דבריו אלא מפרש וקיי"ל פירושים להקל אבל שפיו ולבו הי' שוה בכל מקום מכל וכל רק שאמר משטה הייתי והנה התם במתני' מסיים וכולן אין נשאלין עליהם ועיין לשון ר"ן אהך מתני' תמצא לעיל י"ח ע"ב מד"ה ועצ כולן וכו' ואילך ויעיי' ג"כ בתוס' מס' שבועות כ"ו ע"ב ד"ה גמר וכו' ע"כ להאמין לו שהשטה נמי קשה ומכ"ש שאפשר שאינו טענה כלל כנ"ל ע"כ ישאל על נדרו ובפתח וחרטה וכדאמרי' במנחות פ"א ע"ב נדר ופתחו עמו אלא שקשה עלי מאוד להתיר איסור חומר קדשים ע"י שאלה ופתח של עם הארץ בזה"ז שמקילו בהיתר נדרים ואינם מבינים ואינם רוצים להבין מה שמסבירים להם איך יתחרטו ע"כ נלע"ד להמצי' עוד תקנה מצורפת להיתר הנדר הנ"ל:

והוא דהרי לפי פשטיות סוגי' דע"ז י"ב ע"ב קדשים בזה"ז הוה כבעל מום והמטיל בהם מום ה"ל כמטיל מום בבעל מום דקיי"ל כרבנן דר"מ דאפי' שום איסור דאוריי' ליתי בי' רק מדרבנן והא דפריך ש"ס שם ארבא למ"ד מטיל מום בבעל מום חייב מאי איכ' למימר נ"ל הכי פירושו דהרי רבא המציא לן חומרא דאפי' רק מחזי כמטיל מום בקדשים נמי צריך להכניסו לכיפה ומנ"ל לרבא דילמא בריתא אתי כר"מ דמחייב מלקות אבל לרבנן משום מחזי כמטיל לא מחייבי' להכניס לכיפה ותי' ש"ס אפי' לר"מ נמי מותר מן התורה להטיל מום וליכא אלא משום מחזי בעלמא ואפ"ה צריך כיפה וה"ה לרבנן אבל לעולם פשיטא דהלכה כרבנן ומכ"ש בזה"ז דאפי' ר"מ מודה דליכא איסור דאורייתא אך הרמב"ם פ"א מאי' מזבח פסק דבזה"ז נהי מלקות ליכא לאו איכא ובס' מעין חכמה דף ס"ד סוף ע"א עשה קצת סמוכים לשיטת תוס' מש"ס מ"ק י"ב ע"ב דלא אמר בצורם דהוה דאוריית' ש"מ איכא צור' בזה"ז דלאו דאוריית' ובתשו' אחרת כתבתי דלע"ד שיטת רמב"ם מוכרח דאלת"ה מ"ט ביטלו מ"ע דאורייתא מעשר בהמה אחר החורבן משום תקלה כדאי' פ' בתרא דבכורו' והלא משחרב הבית הותר להטיל מום בקדשי' מה היה

להם לגזור גזירה חדשה שלא להטיל מום ולבטל מ"ע דאורייתא הפרשת מעשר בהמה לא לגזרו כך ויפרישו מעשר ויטילו בו מום ויפדנו אע"כ איסורא דאורייתא איכא וכעת נדפס אצל רי"ף החדשים ס' חידושי רי"ט אלגאזי והאריך בק' זו כמה דפים ולא העלה תי' כלום ולפע"ד י"ל טעם הרמב"ם דודאי אם יבוא אלי' ויאמר כל ימי חיי בהמה זו לא יבנה מקדש א"כ לא לדמי חזי הי' מותר להטיל מום אך חיישי' כמו הריני נזיר ביום שבן דוד בא אסור בכל ה"נ ואפשר אפי' לגופי' חזי ע"כ איכא לאו ואין לוקין והשתא י"ל תוס' ס"ל כשביטלו מעשר בהמה אז הי' מצפי' כל יום ויום ואז הי' אסור להטיל מום מן התורה כרמב"ם ואז בטלו חז"ל לעשר בהמה אך ארכו לנו הימים ואמרי' כמאן שתו כהני חמרי כרבי בעו"ה ומן אז לא לדמי' חזי ומותר מן התורה להטיל מום וחכז"ל אסרו ומ"מ הניחו תקנה ראשונה במקומה שלא לעשר בהמה [ועיין ח"ס חיו"ד סי' ש"ו]:

מ"מ הכא בנידן שלפנינו נ"ל דאע"פ שכ' הרא"ש במס' ב"מ פרק ז' סימן וי"ו בשם הראב"ד דאף בזה"ז דמום בקדשים דרבנן מ"מ אסור אמירה לנכרי להטיל מום בקדשים משום בזיון מ"מ הכא אחר שכבר התיר נדרו כהלכה שוב יצוה לגוי קטן דלא מיחלף בישראל גדול עיי' שבת קל"ט ע"א ויטיל בו מום שראוי להתירו ע"י ג' בני כנסת כמו בבכור ואחר שהתירוהו ג' בני הכנסת אז יעמידנו לפני ב"ד ויעריכו דמי שויו ויפדנו וישליכנו לנהרא ועיי' רמב"ם פ"ה מעירוכין הלכה י"ב וכהן אין צריך כדאי' סנהדרין ט"ו ע"א דאלו הי' צריך כהן מדינא הייתי מסתפק להעריך ע"י כהני חזקה אבל אין צריך כהן ומ"מ מהיות טוב אין הפסד שיהיה המעריך כהן דבת"כ תני' סתמא זה בנה אב שכל עירוך צריך כהן ומיהו סתם ספרא ר' יהודה ואנן כרבנן קיי"ל ומהיות טוב:

והכנסה לכיפה כבר הארכתי בתשו' אחרת על מה שנחלקו הגאונים בנוב"י קמא חי"ד סי' פ' פ"א פ"ב לפע"ד דברי שניהם זצ"ל אמתיים דוודאי צער בעל חיים דרעבון קשה טפי טובא מצער עיקור ולעומת זה צער עיקור עביד בידים משא"כ הכנסה לכיפה אין בה צער והרעבון ממילא אתי ואמרתי אני עני להכריע דודאי בבכור דטיפולו על הבעלים או הישראל או הכהן ומזונתו עליו א"כ כשכבר הוא בכיפה כשהגיע זמן מזונותיו של בהמה היה מחויב לזונו א"כ מה שמצערו הוה צער יותר הרבה מעיקור וה"ה בקדשים קלים כנידון שלפנינו אבל הקדיש בהמה לבד"ה ובזה"ז אין גזבר ובעליו כבר מסרו לבי גזא דרחמנא ואין מזונות עליו ובהכנסה לכיפה ליכא איסור וכשיגיע זמן מזונו' אין מוטל עליו לפתוח הדלת ע"כ כיפה עדיף וא"כ בנידון שלפנינו נלע"ד כמ"ש למעלה וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות הכ"ד החותם בברכה פ"ב נגהי ליום עש"ק בטוב מרחשון קצ"ח לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קמ

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המופלג ומופלא בתורה חריפות ובקיאות יחדיו צמודי' כש"ת מו"ה צבי הרש חיות נ"י אבדק"ק זאלקאו יע"א:

יקרתו הגיעני ועל מבוקשו כבר השבתי באגרתי הצעירה ועוד אכתוב מזה לקמן בסוף השיטה ועל עתה באתי על דברי תורה שלו הסובב על ג' ענינים אחד במ"ש הרא"ש פע"פ דמרור בעי כזית מדמברכי' על אכילת מרור משמע דזולת זה לא בעי' כזית וק' הלא סתם אכילה בכזית ושוב כ' לעיי' בס' שאגת ארי' בזה עיינתי בו ותמהתי על זה הגאון במ"כ לא ירד לעומק הענין ואלו דברי אשר כתבתי בתשובה אחרת זה שנים רבות ודברי ס' הנ"ל לא ראיתי אז כי אין דרכי לחפש בספרים אם לא יעוררני אדם עליו הנה כה אמרתי בפ' בא בפסח ראשון כתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו ובפ' בהעלו' בפסח שני כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו וההפרש קל להבין בפסח ראשון איכא מ"ע באכילת פסח בפ"ע ובאכילת מצה בפ"ע אך מרור אינו מ"ע בפ"ע אלא טפל לפסח ע"כ כתי' מ"ע של אכילה על שניהם פסח ומצה ואמר על מרורים יאכלו שני אלו נמצא כתיב אכילה בפסח ובמצה ולא במרור אמנם בפסח שני גם המצה טפלה לפסח ומי שאינו אוכל פסח שני אינו אוכל מצה ע"כ כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו לפסח ולא כתיב אכילה אלא אפסח ולא אמצה ומרור ומ"מ אע"ג דלא כ' אכילה בהדי' במרור לא בראשון ולא בשני מ"מ ודאי דבעי כזית דאיתקש למצה ופסח אלא שאין אנו יכולין להמציא זה מלבינו לכן הוכיח הרא"ש מדאמרינן בפע"פ דמברך על אכילת מרור ש"מ פשיטא לרבנן מהקישא הנ"ל דשיעורו בכזית ובדברים הללו ניחא מה שיש לדקדק בפע"פ בהא דהלל הי' כורך מייתי קרא דבהעלותך ולא קרא דפ' בא והיינו משום דרבותא קמ"ל דאפי' ב' טפלי' היינו מצה ומרור אינם מבטלי' כזית א' של פסח שהוא עיקר טפי דמ"מ מצות מיקרי ומצות אין מבטלי' זא"ז אלו דברי שם:

ב' נתעורר פרמכ"ת נ"י בהא דר"פ טרף בקלפי כל כהן שמגיע כפול וכו' יע"ש בתוס' ישנים שדבריהם קצת מגומגמים גם בזה כבר כתוב אצלינו [לעיל סי' מ"ט] דלפע"ד אין מ"ע מחוייב על האוכל קדשי' שיאכל כזית דא"כ לא הי' רשאין לחלק הקדשים לכמה כהנים שיגיע לא' כפול ואין שום א' מהם מקיים מ"ע בכל הקדשי' חוץ מפסח שבו מחוייב כל אחד לאכול כזית אבל שארי קדשים מ"ע הוא שיהי' זה דלח"הפ או המנחה והחטאות נאכלים ולא יותירו ממנו ובהצטרפם יחד לאכלו כלו נתקיים מ"ע ואכלו אותם אשר כופר בהם ומ"מ מי שמגיע כפול ושבע ממנו או כזית אפי' אינו שבע ממנו ה"ל אכילה ומצוה חשובה הי' חולק אבל כשמגיע כפול ואינו אלא סניף למ"ע ע"י

צירוף כולם והמצוה יכולה להתקיים ע"י אחרים הי' הצנועי' מושכים ידיהם זהו כוונת תוס' ישנים שם לפענ"ד ודברי מג"א סי' נ"ג סקכ"ו צ"ע:

ובזבחים אמרי' יקדש להיות כמוהו ופריך ליתי עשה דאכילת כשרים ולדחי ל"ת דאכילת פסולים וצ"ע דבפסחי' ר"פ אלו עוברים מוקי האי קרא לחצי זית היתר וחצי זית פסולי' וגם בחולי' בסוגי' דזרוע בשלה גרס ר"ת דבהיתר מצטרף לאיסור מיירי וא"כ עשה דאכילת כשרים ליכא דאין כאן אלא חצי שיעור ול"ת דפסולים איכא דהיתר מצטרף לאיסור ולהנ"ל ניחא דאין העשה של זה האוכל אלא ע"י צירופו באכלו החצי זית נתקיי' העשה של ואכלו אותם אשר כופר בהם ואם יפסל הך חצי זית ע"י בליעת פסולים לא קיימו מ"ע של אותו קרבן כלל ושפיר פריך [ועיי' לעיל סי' מ"ט ביאור נכון על הא דאמרי' במס' ברכות אמר הקב"ה למלאכי השרת] מיהו בירושלמי משמע שהי' הברכה בפת שמגיע לכל אחד כזית ולא במעיו וכבר נתעורר בזה בס' שיח יצחק על יומא:

ג' עוררני אמ"ש משנה למלך פ"א מח"ומ סוף הל' ז' דלהר"ם מדסתם אכילה בכ"ש אם כן באכילת מצה הוה סגי בכ"ש ואיך אתי הל"מ ועוקרת קרא לגמרי פי' וקשי' לי' הלא אין הלכה עוקרת קרא לגמרי אלא מה שמנו חכמים בסוטה ט"ז ע"א וע"ש בתוס' ע"ב ד"ה מאי הוה עלה וכו':

ולע"ד י"ל דלא מקרי עוקר' אלא כגון עפר תער וספר דביתר כל המקראות פירושם עפר ותער וספר ממש ובהאי דוכתא אתי הלכה עוקר המקרא דאי לאו הלכה הוה משמעות כבכל התורה אבל הכא נהי אי לא ניתנה תורה וגם בלשון בני אדם הוה אכילה כ"ש מ"מ ניתנה תורה וחידשה לן דאכילה דכולהי קראי דכל מקום בכזית דהיינו אכילה של תורה ואין א' יוצא מן הכלל א"כ תו לק"מ ובהכי ניחא דלפ"ז גם בב"נ אע"ג דלא ניתן להם שיעורי' מ"מ אכילה דקרא כזית הוא דבציר מהכי לא נקרא אכילה גבי רחמנא ומיושב מאי דקשי' לפי מה דמבואר בפ' העור והרוטב דבב"נ שייך נמי בשר מן החי והסביר שם הרשב"א בשם הרמב"ן בחידושיו סוף פרקי' ע"ש וק' תרתי למה לי אמה"ח ובמה"ח וע"כ נפקא מיני' למשהו הא אין שיעורין לב"נ אע"כ דלא גילה לן אלא לשון אכילה דקב"ה וכנ"ל:

ובחי' ספ"ג כתבתי שיש כאן מקום עיון דהתם פירש"י לפי הסוגי' סתם אכילה משמע שמכניסו לתוך פיו בפ"א ואתי' הל"מ דמצרפי' בכא"פ ובאמה"ח אין לך בו אלא חידושו צריך שיכנסו כלו בבת א' לתוך פיו ובהיפוך מזה בזבחים דף ע' דאמרי' סד"א בבליעת עוף טהור חדוש הוא ואפי' יותר מכדא"פ ליצרף ולפי הנ"ל הו"ל איפכא הואיל וחידוש הוא בעי' שיכנסו בפ"א לתוך פיו עיי' תוס' נדרים ד' סוף ע"א ד"ה האי חידוש לחומרא

הוא ועיי' תוס' מ"ק ח' ע"א סוף ד"ה נפקא לי' וכו' ולענין קושיתינו הי' נ"ל דבהא פליגי שמעתתא דספג"ה ס"ל סתם אכילה בכזית והל"מ דסגי בצירף כדא"פ ובאמה"ח וה"ה בכל מקום שהוא חידוש אין לך בו אלא חידושו וצריך להכניס כלו לתוך פיו וסוגי' דזבחים ס"ל סתם אכילה בכ"ש ואתי הל"מ דעכ"פ צריך לאכול בכדי א"פ כזית ובמילי דחדוש הוא סגי לכל הפחות בכ"ש בצירף כל היום ואפילו כזית לא ה"ל למיבעי' ועכ"פ לכל הפחות ה"א דסגי לצרף המשהויי' אפילו כל היום קמ"ל:

ות"ח אחד הקשה לי מש"ס נדה מ"ב ע"ב דקאמר אביי אי אמרת בית הסתרים הוה נהי במגע לא מטמא במשא מיהא מטמא ומאי קושי' הא נ"מ כשאכלו משהויי' בכדי א"פ דמטעם נבלה אפי' במשא לא מטמא ומטעם טומאת בית הבליעה מצטרף בכא"פ ולפע"ד טעה בדמיונו דהאי דמצטרף היינו שיפגשו זה בזה בבית הבליעה אבל כשכבר ירד למעיו לא מצטרף לענין טומאה:

והגאון מהו' שלמה קלוגר נ"י מבראד הקשה לי זה כמו ירח ימים אהא דמפלפל ש"ס אי פסוק כולו לשיעורים נאמר הא הוה שעורים וחציצי' ומחיצתן הל"מ ומאי קושי' הא אי לאו הל"מ ה"א בשיעורים רובו ככלו אבל אתי הל"מ דלא אמרי' בשיעורי' רובו ככולו והטובל במ' סאה חסר קורטב לא עלתה לו טבילה והאוכל כזית פחות כל שהוא לוקה ואינו יי"ח מצוה:

ולפע"ד לא שייך רובו ככולו אלא מתוך כלו דמסנהדרין ילפינן דבעי' רוב מתוך כל אבל אם לא נתועדו רק רוב סנהדרי' אינו כלום וה"נ לעולם שדינן המיעוט בתר הרוב אבל כלו בפנינו כגון יו"ד הוה עדה לדבר שבקדושה ואם ז' מהם לא שמעו קדיש וברכו נמשך המיעוט אחר הרוב אבל אם רק נתועדו ז' לא אמרינן דבר שבקדושה וכבר נתעורר מזה הרב המאירי וכן הצבור רוב שחטאו מביא המיעוט עמהם פר בהוראה וכן לענין טומאה וטהרה בעשיית פסח וכן חיות שמיעוט סימני' נגררי' בתר רוב דנפק חיותא וכן בכל דוכתא אבל לאכול פחות מכשיעור או לטבול בפחות מכשיעור ולימא רובו ככולו לא שמענו אה"נ אי איתא כאן מ' סאה ורובו כשר ומיעוטו שאובים נמשך אחר הרוב אבל חסר קורטוב אינו טובל כנלע"ד:

ולסיים בברכה בברכתן של ישראל חטה ככליות ועדשים כדנרי זהב ואשכלות כענבי' וכל פרייה משונה א"כ ע"כ הם צריכים לשער בזית דעלמא ולא בשל א"י המבורכת ואיך אמר ארץ שכל שיעורי' כזיתים הלא אין השיעורי' בזית של אותו הארץ ה' יברכנו וירחיב גבולינו ושמחת עולם על ראשנו בב"א פ"ב נגהי ליום ג' ז' אדר קצ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמא

שלום וכ"ט למר ולתורתו ה"ה ידיד נפש כל חי הרב המא"הג המופלג ומפורסם כערוגת הבשם כבוד מו"ה בצלאל ר"ב נ"י בעה"מ ס' הורה גבר:

השתא הכא ע"י בחור א' קבלתי נעימות בימינו בסוגי' דמנחות ס"ה ע"ב מתקו דבריו והמה מחוכמים והאמנ' בפשיטות הענין רש"י ותוס' לא פליגי כי הש"ס קאמר היקש כפול מה התם רגל וזה אתי למעוטי כשחל יומא קמא דפסחא ביום א' ועל זה פי' תוס' דבריהם ועוד היקש שני מה התם תחלת הרגל ומזה ממועט כשחל יומא קמא ביום ב' כפי' רש"י אלא על הש"ס קשה תרתי למה לי בכל חד מינייהו סגי אבל עכ"פ רש"י ותוס' לא פליגי אלא כל א' פירש דבר א' ואולי אכתי הו"מ הצדוקים למימר אם נראה שיארע יום א' בפסח בשבת נעבר שנה או חודש כדי לשמור האביב וקצירת העומר בזמנו אחר שבת שבתוך הרגל אך כיון דבעי' בתחלת רגל א"כ אם יארע שסמוך לניסן כבר עברו השנה לצורך ועי"ז יארע פסח ב' בשבת ועתה אם גם יעברו אדר שני ויעשוהו משלשים יום אכתי יהי' פסח ביום ב' וגם זה א"א דא"כ לא יהי' תחלת רגל ע"כ הוצרך ש"ס לומר תחלת הרגל ואה"נ בהיקשא דתחלת הרגל לחוד הוה סגי אלא דלאו אורחא למימר מה התם תחלת הרגל כיון דאמת הוא שהוא רגל ממש ע"כ נקיט מלתא כמו שהוא:

ועדיין יש לעיין קצת מנ"ל כלל שיהי' דוקא אותו השבת פסח דלמא שבת ע"פ נמי נקרא מחרתו מחרת השבת והרי הוא רגל ותחלת רגל והנה גם ילפותא דאידך מ"ד נאמר שבת למעלה וכו' קשה כנ"ל וגם לשון הש"ס אמרה תורה הבא עומר בפסח הוא כמערכה על הדרוש היכן אמרה תורה להביא עומר בפסח כלל דלמא באיזה זמן שיארע הקציר אז ממחרת השבת נקריב עומר וצ"ל דהא פשוט לפי סדור הפרשה דאחר הקרבת הפסח אמר וספרתם לכם ממחרת השבת משמע שעכ"פ יוקדם פסח לאותו שבת שממחרתו סופרים וא"כ אם יחול ע"פ בשבת א"א לספור אלא ממחרת יום ז' של פסח:

ועד"ז הקושי' מהגאון מהו' אברהם ברודא ז"ל שהביא גם במעי' חכמה דלר' ישמעאל נסתרה סברת צדוקים דא"כ בחריש ובקציר תשבות למה לי לקצירת עומר דוחה השבת הא עומר לעולם במוצאי שבת קשה אמנ' יפה תי' פר"מ דה"א דאתי למידחי י"ט אבל לא צריכ' לזה דודאי אי הוה פשטא דקרא ממחר' שבת בראשי' ולא הי' לנו שום סתיר' לזה לא הוינן מפקא קרא מפשט' משו' יתורא דבחריש ובקציר והי' ר' ישמעאל מודה לר"ע אם אינו ענין לשבת תנהו ענין לתוס' שביעית וכיוצא בזה שמעתי מקשים משמא דהאי גאון מהו' א"ב זצ"ל בתוס' חגיגה י"ז ע"ב ד"ה ואיצטריך וכו' שסיימו דאתי לסתור דרש' הצדוקי' והקש' ז"ל לפי מ"ש תוס' ד"ה אלא וכו' משו' ז' דאוריי' נקטי' וכו' עכ"ל

א"כ תו לא איצטריך למסתר סברתם דמדאיצטריך ובקוצרכם להתיר ז' במלאכה ואי ס"ד עומר ממחרת שבת בראשית ושבועות אחר שבת בראשית א"כ ז' שלו בשבת ואסור במלאכה ולפע"ד דהא דאין לשבועות תשלומים אלא ז' ימים ולא ח' ימים אינו מפורש אלא משום תפסת מועט דלא בא הכתוב לסתום ומסתמא ילפינן מפסח שהוא המספר המיעוט ולעולם אי הוה לן שום הכרח ע"י יתורא דבקוצרכם הוה אמרי' שתשלומין ח' ימים כחג הסוכות ושמיני שלו ביום א' ולעולם ממחרת שבת בראשית כפשטא דקרא:

בחי' אגדה שלי אמרתי מה שמסרו הבייתוסים נפשם על עצרת אחר שבת דוקא דלכאורה החוש מכחיש שלא נחוג שום חג ביום מתן תורתינו וכי יציאת מצרים וענני כבוד עדיפא ממתן תורה אי אמרת בשלמא ממחרת י"ט א' של פסח נמצא נהי בתורה לא הוזכר ממ"ת אלא יום הבכורי' מ"מ ממילא עפ"י חשבון יארע זה בזמן יום מימי מתן תורה ותו לא צריכא י"ט אחר אבל לבייתוסים קשה וי"ל הואיל וקבלת תורה הי' באונס וכפיית הר לא שייך למיעבד י"ט והנה הראשונים כ' דהאונס הי' על קבלת תורה שבע"פ אבל תורה שבכתב קבלו בשמחה בהקדמת נעשה לנשמע וא"כ הדרה קו' לדוכתא למה לא נעשה י"ט על תורה שבכתב עכ"פ אע"כ דלא כבייתוסים ואמנם המכחישים תורה שבע"פ ס"ל הכפיי' היה על תורה שבכתב א"כ עצרת אחר שבת בראשית ואפ"ה לא ק' כנ"ל:

שלא להוציא נייר חלק אכתוב ממה שנתחדש לי דרושיי שבוע זו פ' בהעלתך בעברי פ' זו ואתניא בפ' פסח שני ויהי אנשי' אשר היו טמאי' אחז"ל אותן אנשים מי היו ומהתימא מי סני להו לכ"ע למימר טמאי מת מצוה היו אלא מוכח מזה דהני תנאי ס"ל דמיום מתן תורה לא מתו עד אחר מתאוננים ואידך ס"ל מיד אחר העגל מתו ודבר זה במחלוקת שנוי בילקוט והיינו דעת רש"י ריש פ' כי תשא דמקשה עליו רמב"ן והלא כל מספרם הי' מיום ליום כשנות עירוכי' אע"כ השווי' ב' המספרים הי' ע"י שמתו אנשים ולרש"י ס"ל כמ"ד דלא מתו א"כ ע"כ צ"ל דלא היה מספר שנותם מיום אל יום והיינו דקדוק לשון איש איש כי יהי' טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדורותיכם ר"ל דמילי מילי קתני טמא לנפש לכם דוקא היינו נושאי ארונו של יוסף או מישאל ואלצפן אבל לדורותיכם לא שייך טמא לנפש דעדיין לא נגזר עליהם מיתה או דרך רחוקה לדורותיכם דוקא דבמדבר לא שייך דרך רחוקה וניחא לי' לקרא למינקט הכי ע"ד ברכה ולא למינקט טמא לנפש לדורותיכם על תנאי אם יחטאו וימותו:

ואעתיק לשוני על הגליון של ספר שאילת שלום על שאילתת דר"א אות קטן צ"ב בד"ה ואת זה לא אכחד וכו' כתבתי וז"ל עיינתי במדרש רבה נשא פרשה ז' ולחד דיעה רבותינו

אמרו במתאוננים חזרו לצרעתם ע"ש וא"כ לק"מ דהא מ"ש במתני' רפ"ז דנגעים קודם מ"ת ר"ל קודם נתיקת פ' מצורע כמ"ש תוס' נזיר נ"ד ע"א ד"ה בקבר ונדה ע' ע"ב ד"ה אין נציב וכו' וזה הי' בשעת הקמת המשכן בר"ח ניסן בשנה שנייה והם לא חזרו לצרעתן עד מתאוננים שהי' אחר כ"ד אייר השתא לק"מ דנימא מעגל ואילך נהי דלא חזרו למומן הראשון שנתרפאו ממנו מ"מ לא נעש' להם נס חוץ מהיקש הטבע והי' בהם מי שנצטרע בטבע וע"כ ביום ר"ח ניסן כשנאמרה פ' מצורע הוצרך מיעוטא למי שכבר נצטרע מיום י"ז תמוז יום עשיית העגל עד ר"ח ניסן יום הקמת המשכן אינו מטמא ומי שיצטרע בטבע מכאן ואילך יהי' בכלל הפרשה ושוב אח"כ כשחזרו למומן כ"ד אייר נידונים כפנים חדשות ונשתלחו מן המחנה ומיושב הכל בלי שום פקפוק עכ"ל על הגליון שם והאמנם לפמ"ש למעלה להך מ"ד לא מתו אח"כ בעגל ונעשה עמהם להפליא ע"כ שלא נצטרעו אפי' בטבע וסותר מ"ש על הגליון:

ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא הסמ"ג חידש לנו דמרע"ה גזר על הזאה ומשום שהי' ע"פ בשבת לפי חשבון עשר העטרות א"כ מפני כך לא יכלו להזות ביומא יע"ש שכ"כ בקיצור נמרץ והוספתי נופך על דבריו ויובן לשון למה נגרע פי' למה תעמיד דברי גזירתך במקום גועץ שלנו והקב"ה השיב לעשות פסח שני ויעמיד דבריו במקום כרת ומכ"ש למ"ד שני תשלומים דראשון ולרמב"ם דלא העמידו דבריהם אלא בשחל י"ג בשבת דהוה שבות רחוקה ולא ע"פ בשבת צ"ל הקב"ה לא רצה להכניס עצמו בענין גזירתו של מרע"ה ואמר להם אם ירצו לעשות פ"ש כמ"ש תוס' פסחים צ' ע"ב ד"ה שחל וכו':

והנה דברי סמ"ג צריכי' יישוב מדברי רבא אליבא דר"א בפסחים ס"ט ע"ב הזאה למאי וכו' וי"ל דרבא הכי קאמר אי לא הוה גזרינן שמא יעבירנו א"כ היה בידו להזות ולאכול בערב וראוי לבילה ואז אינו צריכין להזות כי ממילא אם יזה ויעבירנו מחלל שבת דהזאה למאי משו"ה גזרו על הזאה ומאחר שגזרו ואסרוהו נמצא טמא מת בז' שלו אינו ראוי לבילה וממילא לא יכלו לעשות פסח ביום ההוא ולשון דאמר רבא קסבר ש"וז על ט"י בז' שלו היינו בחול אבל בשבת א"א אחר גזירת חכמים והנה לכאורה ר"ע דאית ליה כאחרים דאין מעברין שנה לצורך כמ"ש תוס' ס"פ אלו קשרים (שבת קי"ד ע"א) מש"ס ערוך דסוכה סוף פרק החליל א"כ לית ליה ברייתא דעשרה עטרות כמבואר בשבת פר"ע פ"ז ע"ב דלהך ברייתא ז' או ח' חסרים עביד ולאחרים לא מעברים ולא מחסרים לצורך וא"כ לר' עקיבא ליתא לדסמ"ג (וסמ"ג כ' דבריו להדי' לר"ע וצ"ע) וא"כ מצינו סעד לרמב"ם דסבר דאין ש"וז על ט"י דט"מ דאל"כ תקשי מאנשים אשר היו טמאים דדברי ראב"ד ותוס' דחוקים כמ"ש כ"מ ובשלמא למ"ד ש"וז על ט"מ לק"מ ס"ל לרמב"ם

די"ל כסמ"ג ולא נצטרך לדחוקו של ראב"ד ותוס' הנ"ל אך לר"ע קשה דס"ל כאחרים וליתא לדסמ"ג וע"כ צ"ל ר"ע הא אין ש"וז ס"ל נמי דאפילו על ט"מ אין שוחטין ומוכח כרמב"ם. ולהיות אהבה דוחקת הבשר יצאתי חוץ לגדר והארכתי וה' שנותיו יאריך כנפשו הטהורה ונפש א"נ ד"ש יראי ה' תמיד ושש בשלותם כן ישיש ה' לרחם: פ"ב יום ג' כ"ד סיון תקפ"ל משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה קמב

החיים ושלום ליד הרב החרוץ המפורסם המאה"ג כש"ת מו"ה זלמן ליב סג"ל אב"ד דק"ק ס"ה:

נועם יקרת מכתבו האהוב עלי קבלתי ע"י מוכ"ז והיות כי כתרוני רבים בענינים שונים כאשר יעיד עלי מוכ"ז ע"כ לא אוכל לצאת בכותבת הגסה דמיתבא דעתי' היפה ואומר בקיצור ע"ד נישואין בשלשה ימי הגבלה למי שלא קיים פ"ו והזמן דחוק לו עיני ראו לשון הכרוז שהוכרז פה משמא דהגאון מו"ה משולם זצ"ל ושם נאמר יען כי נהגו פה לעשות נישואין בר"ח אייר ול"ג בעומר וגם עושין נישואין בג' ימי הגבלה וכן לא יעשה דה"ל תרתי דסתרי ע"כ מכאן ואילך יהי' לחק הקבוע לאסור הנישואין בג' ימי הגבלה והנראה מדברים הללו שלא הקפיד אלא על שנהגו לישא בשנה א' בשני הזמנים והוה תרתי דסתרי אהדדי בפ"א כמובן דבקהלה גדולה כמו בכאן ה' יברכם יארע בכל שנה ושנה תרי נישואין בשני הזמנים כאשר מעכ"ת יודע שכן הוא באמת אבל אפשר באתר קטן שהנישואין הם לקמצין ואם יארע חתונה בר"ח אייר לא יארע בימי הגבלה וכאשר א"ל מוכ"ז שכמה שנים לא הי' נישואין בעירו באותן הימים א"כ אין כאן תרתי דסתרי בפ"א אפשר שאין קפידא כ"כ:

ואע"ג דלענין תפלת המנחה ותפלת הערב דעבד כמר עבד וכו' כתבו הראשונים שלעולם צריך לנהוג כחד מיניהו ובאותו היום שהתפלל מנחה בעוד יום גדול מ"מ לא יתפלל ערבית עד הלילה כיון שכבר פ"א התפלל מנחה סמוך לשקיעה כמבואר בטור וב"י סי' רל"ג ומה שנוהגין להקל עכשיו היינו לענין תפלה מקלינן וסומכין על שיטת ר"ת אבל בשארי מילי לא מ"מ הא נראה היינו לענין למיעבד חד גברא תרי קולי דסתרי אהדדי אבל הכא הרי זה הנושא אשה בג' ימי הגבלה לא סתר עצמו שמעולם לא נשא אשה בר"ח אייר רק משום לא תתגודדו דפלג מורין וכו' וזה לא שייך שהרי השתא הכא ליכ' מי שהורה כך ולא סתרי כלל ולא שינוי מפני המחלוק' כן היה נ"ל לכאורה אלא לפי זה לא יהיה המסדר קידושין או א' מבני החופה מאותן שהי' בחופה אחרת בזה השנה ביום ר"ח אייר או ל"ג בעומר אפי' בעיר אחרת דהוי תרתי דסתרי אהדדי כל זה כתבתי

לפמ"ש פר"מ נ"י שבנה ספיקו על איסור הגאון מהו' משולם זצ"ל ושם לא הזכיר רק שסותרי' אהדדי בנישואין כנ"ל ומשם יש ללמוד דתספורת ונישואין אין סתירה זה לזה דאל"ה בטלו כל דבריו דהרי עכ"פ בכל גלילותינו נוהגין היתר תספורת ביום ר"ח אייר ול"ג בעומר ונוהגין אי' בג' ימי הגבלה א"כ הנושא אשה בג' ימי הגבלה ה"ל כחתן בין האבלי' שהרי נהגו כ"ע שלא להסתפר אך מלשון הגאון זצ"ל נראה דמהתספורת לא הוה ק' לי' מידי ואפשר משום דנישואין הוה מצוה ולפעמי' הזמן דחוק כמו בעובדא דלפנינו ואע"ג דמלשון הטור משמע דחומר מנהג איסור נישואין פשטה טפי בכל העולם יותר ממנהג תספורת מ"מ לא פשטה אלא עד ל"ג ומנהג אשכנזי' מל"ג ואילך איננו מנהג קבוע כ"כ והואיל והוא מצוה אפשר שלא החמירו והרי קמן דעד הגאון הקילו פה בנישואין אפי' בתרתי דסתרי אהדדי וכן בכמה ורוב מקומות ובתספורת החמירו ע"כ הי' נראה דמתספורת לנישואין ליכא משום לא תתגודדו רק משום סתירה דנישואין עצמן א"כ שפיר י"ל כיון שבאותו השנה לא היה נישואין בעיר באותו הזמן אפשר להקל:

אך כ"ז אי לא נודע בודאי שכבר נאסר מהרב הגאון מ' דוד דייטש נ"י בהיותו שם אך אם הגאון אוסרו אין ב"ד יכול לבטל ויהי' ידי מסולקת מזה ופר"מ כחפצו יעשה וספיקא בזה להקל כמבואר באחרונים כ"ז כתבתי בנחיצה רבה ואם אין דעתו הגדולה יסכים לכל מ"ש אל יסמוך על שום דבר הנ"ל דברי הבעה"ח. פ"ב ב' למב"י תקע"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמג

שלום וכ"ט לי"נ הרב הצדיק מו"ה סיני נ"י ולגיסו י"נ הרבני מו"ה משה אולמאן ולהאברך תלמידי החריף מו"ה עקיבא נ"י אשר מצפ"ה לק"ק קובין יע"א:

מה שהקשה אפירש"י במנחות מ"ו ע"ב ד"ה שאינו שוקל חוטא דכל הראוי לפקוד קאמר היינו מבן כ' וכו' וסותר עצמו למה שפירש הוא עצמו לעיל במנחות כ"א ע"ב כהירושלמי דשקלים דר"י בן זכאי סובר כל העובר בים סוף אלו דבריו דפר"מ ואנא תיובתא לא חזינא דבדף כ"א לא פירש אלא רישא דקרא כל העובר בים סוף אבל על הפקודים מאי עביד לי' והיא ק' תוס' שם ד"ה כל כהן וכו' בסוף הדבור ונדחקו בזה ויעיי' ביפה מראה בירושלמי דשקלים שנדחק עוד ואתי רש"י לומר דאתי להשוות דכל העובר בי"ס יתן משעה שראוי סתם ישראל לעבור על הפקודים שהוא מבן עשרים ומעלה ותוס' מיאנו בזה נראה דס"ל שוקלין מבן י"ג והוא פלוגתת הרע"ב עם תי"ט פ"ק דשקלי' ורמזה מג"א סי' תרצ"ד סק"ג ועיי' לחם שמים על משנה דשקלים:

מה שהקשה אהתוס' ר"ה י"ג ע"א שהקשו אהש"ס התם דאמר קצירכם ולא קציר נכרי' הא א"י מוחזקת לנו מאבותינו וה"ל קצירכם ותי' דיש לו במה שזרע והקשה מעלתו דעכ"פ כיון שלא נהג איסור חדש עד בואם לא"י וכמ"ש פני יהושע פ"ק דקידושין א"כ לא הו"מ למיתי מיניה עומר כדאמרי' רפר"י דלמ"ד אין חדש נוהג בח"ל אין מביאין עומר מתבוא' שבח"ל וה"נ אין מביאין עומר ממה שגדל בפטור וע"כ דהוה בקיאי' לידע מה שלא הביא שליש בפטור וגדל בחיוב אלו דבריו והמה תמוהים במח"כ תורתו ש"ס אומר קצירכם ולא קציר נכרי והוא אמר כוונת הש"ס הוא קציר ישראל שגדל בפטור זה לא אימעוט ממשמעות קצירכם וא"כ אדרבא יש להוכיח בהיפוך מדלא אמר הש"ס הכי ש"מ דלא כפני יהושע הנ"ל אלא החדש נהג אפי' בתבואה שגדלה טרם בואם לארץ וכמ"ש תוס' בשם ירושלמי שבביאתם נעשו חדש חטין שבעליה מכמה שנים שעברו:

כל זה כתבתי לפי הנחתו דכל שגדל בפטור אין מביאין ממנו עומר אבל לא ידעתי מנ"ל הא דמר"פ ר' ישמעאל אין ראי' דאין מביאי' עומר מח"ל לא מסברא מפיק הש"ס מדאין בו איסור חדש אין ראוי לעומר אלא לגבי איסור חדש כתיב מושבותיכם וכן גבי הבאת עומר כתיב ממושבותיכם תביאו ואם כן מאן דדרש מושבותיכם גבי איסור לחם וקלי בכל מקום שאתם יושבים וה"נ דרוש ממושבתיכם תביאו מכל מקום שאתם יושבים תביאו אפי' מח"ל ומאן דדרש מושבתיכם דאיסור ממושב א"י דוקא לאחר ירושה וישיבה וא"כ ה"נ יפרש ממושבותיכם תביאו מא"י דוקא וא"כ תינח מח"ל אבל מא"י מזמן פטור לא שמענו שלא יביאו עומר אדרבא יש להוכיח בהיפוך מדאיצטרך ממושבותיכם תביאו למעוטי תבואה שבח"ל והא למה לי קרא תיפוק לי' דלהך מ"ד אין חדש נוהג בח"ל ממושבותיכם גבי לחם וקלי וכרמל אע"כ אע"ג דאין חדש נוהג שם הו"מ לאתויי עומר מיני' משו"ה איצטרך ממושבתיכם תביאו וא"כ בגדל בזמן פטור דליכא מיעוטא איכא למימר מקריבי' עומר ממנו בשעת חיוב ומשו"ה הוצרך הש"ס לדיוקא מקצירכם ולא קציר נכרי ועל זה יפה הקשו תוס' הא א"י מוחזקת היא.

ועל דברת מג"א סי' תפ"ט בסופו דאיכא למימר דת"ק דחדש נמי ס"ל כר"ע דמושבתיכם בכל מקום ולא שאיסור תבואה שבכל מקום אלא פירות א"י היוצאי' לח"ל אסורי' בכל מקום והוקשה למעלתו הא ר"ת כ' במנחות מ"ה ע"ב דלר"ע הקריבו עומר במדבר וע"כ נהג בח"ל אי בעי' אימא לי' ממה שתגרי נכרי' מכרו להם מפירות א"י אבל שינוי דחיקא לא משנינא לי' דמג"א לא קאמר ר"ע ס"ל כת"ק דקידושין אלא ת"ק ס"ל כר"ע והענין דבהאי פלוגתא דמושבותיכם דפליגי ר' ישמעאל ור"ע בנסכים דלר' ישמעאל אחר ירושה וישיבה ולר"ע בכ"מ וכו' בהא הלכ' כר"ע בלי ספק דמושבתיכם בכ"מ דהלכה כר"ע

מחברו וע"ז אמר מג"א דת"ק ור"א תרווייהו ס"ל כהך ר"ע דמושבותי' בכ"מ אלא ת"ק מוקי ליה בפירות א"י שיצאו לח"ל ור"א מוקי לי' כפשוטו שינהוג בכ"מ ובאמת לר"ת גם בפי' זה פליגי ר"ע ומחלוקתו במנחות מ"ה ע"ב וס"ל להנך פוסקים דהתם הלכה כר"ש בן מנסי' ור"ש דרבי' פליגי אדר"ע ואין הלכה כמותו מחבריו ועוד ר"ש קבע הלכה בלשונו הלכה כר"ש בן מנסי' אעפ"י שאין למדין הלכה מפי תלמיד ורמב"ם פסק גם שם כר"ע מ"מ אין קושי' על אינך פוסקי' בזה ויפה המליץ המג"א בעדם ומש"ס מנחות ה' ע"ב יראה כאלו הש"ס מסופק בהאי סברא לר"ע אי מושבות בכ"מ ינהוג חדש או קאי על פירות א"י שיצאו לח"ל מדקאמר התם ולר"ע נמי לפרוך שכן מתרת חדש בח"ל ולמ"ד נמי חדש בח"ל לד"א וכו' וקשה הא לר"ע קיימי' ואיהו דרש מושבותי' בכ"מ אע"כ לפרש בדר"ע כדמג"א בשם ירושלמי ובהא פליגי תנא קמא ור"א דקידושין וכנ"ל והדברים ברורים בעזה"י:

דברי מג"א סי' תס"ט משבועות י"א רוצה לומר שם מבואר אפי' הקדיש סלת למנחה ממש עדיין לא קדש קדושת הגוף עד דקדש בכלי שרת ולא דמי לבעל חי דלא בעי כלי דבדבור בעלמא נחית לי' קדושת הגוף דבהני אפילו אמר לדמי נסכים דלא חזי בהמה מ"מ חל עליה קדושת הגוף לרבנן דר' שמעון שכ' תוס' בתמורה י"ט ע"ב ד"ה זאת אומרת וכו' משא"כ אותם שצריכים קדושת כלי כגון סלת למנחה שאפי' מקדיש אותם לדחזי לי' דהיינו למנחה לא קדש קדושת הגוף עד שהוקדש בכלי ומכ"ש חטים ודברי מג"א ברורים:

ומה שכתב להקשות על מנהגינו דחזנא מתא מברכים שהחינו בקדושא ביום טוב בבה"כ וחוזרין ומברכין בביתם והוי כעין ברכה לבטלה דהכא לא שייך לאפוקי בני ביתם י"ח דשהחינו הוי ברכת הנהנין וכיון שהוא כבר יצא בבית הכנסת דאפי' אומרו בשוק יוצא בו ואפילו אומרו בחול וכמ"ש תוס' בסוכה מ"ו ד"ה נכנס לישב בה וכו' א"כ שוב אינו מוציא ב"ב אלו דברי מעלתו וגם בעיני יפלא:

אך אמרתי כי הש"ץ מכוון בתחלה שלא לצאת בשהחינו דבהכ"נ ואיננו מברך אלא שלא לבטל תקנה ראשונה הקבוע' אבל לא לצאת בו וממילא אינו יי"ח וחוזר ומברך בביתו וכמ"ש מג"א סי' תפ"ט סק"ז וידוע דלענין כוונה אין חלוק בין מצות לברכת הנהנין כמוכח ממ"ש והאריכו הפוסקי' ורבינו יונה מכללם גבי פתח בחמרא וסיים בשיכרא ע"ש וא"כ כי היכא בספירת עומר אם מכוון שלא לצאת מהני וה"נ דכוותי' ואע"ג דבמצוה דרבנן ספירת העומר לא בעי כוונה כמ"ש מג"א סימן ס' סק"ג במכוון

שלא לצאת גרע טפי ובזה נדחה נמי דברי דגול מרבבה סי' רע"א דאין אנו מכווני' לצאת בקידוש בתפלה:

ובשו"ת שב יעקב חא"ח סי' י"ד רצה להוכיח נגד הר"ן דס"ל דקידושא בבהכ"נ תקנה קבועה היא בכל מקום דליתא מלשון הש"ס אותם בני אדם שקדשו בבהכ"נ משמ' איכא דוכתא דלא מקדשי' בבהכ"נ דלא נתפשטה התקנה בכל מקום ואני אומ' אי כדברי הגאון ה"ל למימר אותם בהכ"נ שמקדשי' בהם ולא אותם ב"א שמקדשי' בבהכ"נ אבל האמת יורה דרכו דפשטה התקנה בכל מקום ורק הי' בני אדם שרצו להוציא ב"ב י"ח ולרב לא הוי מצי לאפוקי י"ח מפני שכבר שמעו בבה"כ אע"ג דברכת המצות אע"ג שיצא מוצי' מ"מ לכתחלה לא שפיר דמי למיעבד הכי בלא אונס והכרח ע"כ הי' מכווני' שלא לצאת בבהכ"נ והם אנשי' שלא קדשו בבה"כ אך אותם שאין להם בני בית והם מכוונים לצאת י"ח בבהכ"נ והם אותם שקדשו בבהכ"נ ועליהם פליגי רב ושמואל ולעולם פשטה התקנה בכל מקום והא דרצו תוס' לומר בזה"ז דליכא אורחי' בבהכ"נ הוי ברכה לבטלה לא משום דס"ל דהתקנה לא הוי קבועה מתחלה אלא אע"ג דהוי קבוע מתחלה לא דמי לחזרת ש"ץ התפלה דמייתי ר"ן משום דהתם אין ברכה לבטלה דהלואי שיתפלל כל היו' משא"כ בברכה דקידוש ומ"מ הרי כמו שכתבתי שיתכוון שלא לצאת [עיין לעיל סימן כ"א] הנלע"ד כתבתי בחפזון דברי הבע"ח משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמד

בענין קבורת נפלים ביט"ב כ' הגה"מ בפשיטות שאין לקוברו ביט"ב כי אין מצוה מן התורה לקבור נפלים ומג"א סי' תקכ"ו סק"כ שפך סוללה על זה מכמה ראיות כמבואר למעיי' שם ובספר קטן בינה לעתים על הרמב"ם הלכות י"ט סוף פ"א דחה כל דברי מג"א לקיים דברי הגה' מיי' וכן יפה לנו בודאי כי מי יחלוק על הגהת מיי' להקל אבל תורה היא וללמוד אני צריך דאיך אפשר לומר שיהי' שום רמז בתורה שלא יהי' מצוה לקבור נפלים מקרא דלא תסיג גבול רעך בנחלתך דא"כ למה לי קרא בת"כ דכהן אינו מטמא לנפלים דאמר שם לאביו ולאמו למה נאמר השתא בנו ובתו שאינו חייב בכבודם מטמא להם אביו ואמו לכ"ש למה נאמר ה"א אפי' בנו ובתו נפלים קמ"ל מה אביו ואמו אינם נפלים וכו' ע"ש והשתא אי ס"ד דנפל אינו חייב בקבורה מן התורה הדרה קו' לדוכתא אביו ואמו למה לי הא אין כהן מטמא אלא לצורך קבורה ועל זה דחה בס' בינה לעתים הנ"ל אדרבא מהכא נילף מדאין כהן מטמא לנפל ש"מ לא בעי' קבורה ע"ש:

ואני אומר לא מבעי' למאי דקיי"ל דלא דרשי' טעמא דקרא א"כ כיון שהוכחנו שע"כ א"א שיורה לן שום קרא שהנפל לא יצטרך קבורה אם כן מהיכי תיתי למדרש טעמא

דקרא להקל לומר משו"ה לא יטמא משום שאינו צריך קבורה אלא אפי' אי דרשי' טעמא דקרא מ"מ איכא למימר לפמ"ש בספר בינה לעתים הנ"ל בעצמו דלפי מה דאבעי' לן בפ' נגמר הדין אי קבורה משום כפרה להנקבר או משום בזיונא דחיים ע"ש וכ' הנ"ל בנפל לא שייך כפרה לא לי' ולא לאבותי' שהרי אין לבם דוה עלי' וא"כ לפמ"ש תוס' שם דאפילו לטעמא דבזיונא מ"מ כפרה איכא אלא דעיקר מ"ע של קבורה הוא משום בזיונא ע"ש והשתא י"ל לעולם נפל נמי בעי קבורה משום בזיונא ומ"מ לא התירה תורה לכהן לטמא אלא לקרובי' הצריכי' כפרה נמי אבל אותם שאינם צריכים כפרה אע"ג דעכ"פ מצוה לקוברו משום בזיונא אבל עכ"פ הכהן לא יטמא להם וכל זה הוא בכלל איבעי' דש"ס דסנהדרין ויצא לנו מזה כהן שציוה לבניו שלא יקברוהו דלא ניחא לי' בכפרה נהי מ"מ קוברי' אותו משום טעמא דבזיונא אבל הכהן לא יטמא אלא למי שצריך כפרה והאי לא ניחא לי' בכפרה וק"ל:

וממילא א"ש מ"ש מג"א דבור שמטילין בו נפלים היא גופי' קבורה מעלי' היא ומ"ש בספר הנ"ל הא אמרי' חולדה וברדלס מצוין שם והכתוב צווח ואמר בשר חסידיך לחיתו ארץ אני אומר בודאי מי שצריך כפרה וחבוט הקבר והעמדה בדין אין זה קבורה ומכ"ש דאיכא צדיקים דלא הוה עפרא והנפש מתלבש בגוף ביום מועד כידוע ואיך יושלכו ח"ו לחיתו ארץ אבל בנפל אשת דליכא לא נפש ולא רוח רק משום בזיונא דחיי נהי דבעי קבורה מגזירת הכתוב אבל אי משליכי' לבור היינו קבורתו ואם אח"כ אתי' חולדה וברדלס וגוררי' אותו מה איכפת לן ובודאי אי נפל אסור בהנאה כמו שהחליט הגאון הנ"ל בספר הנ"ל א"כ אסור להשליכו לפני חי' אפי' כלבי הפקר וכדמשמע מתניתן דנדה דמייתי מג"א הנ"ל דהכותים משליכים לחי' אבל אנן אין משליכי' אבל עכ"פ מותר להשליכו לבור אם יבואו אח"כ חית הפקר וגוררי' אין לנו בזה וכמו שכ' מג"א סי' תמ"ה סק"ב לענין חמץ:

ומה דפשיטא לי' דנפל אסור בהנאה יש לדון קצת הא איסור הנאה ילפי' מותקבר שם ילפי' שם שם מעגל' ערופה א"כ מי שאינו צריך קבורה אינו אסור בהנאה לזה י"ל דילפי' שם שם מותמת שם וקרא דותקבר שם אצטריך לדרשא אחרינא שלהי מ"ק דאין משהין מטה של נשים דסמוך למיתה קבורה אבל איסור הנאה לא תלי' בקבורה:

ובסוגי' דנדה נ"ז י"ל בין לת"ק בין לר' יהודה ס"ל לכותי' נפל לא בעי קבורה דאס"ד נפל בעי קבורה לכותי' אמאי אינם קוברי' אותם מיד בקברות כמו שקוברים הגדולים הצריכים קבורה אע"כ אותם הצריכי' קבורה מן הדין להכותי' והיינו אותם שיש להם נחלה אותם קוברים אותם מיד במקומם אך נפל לא בעי קבורה לדדהו וטעמא דאינהו

לא דרשי דרשא דת"כ דאביו ואמו למעוטי נפל שלא יטמא הכהן א"כ ממילא יכולי' לדרוש קרא דלא תסיג למעוטי נפל בקבורה והא דקוברי' אותם בביתם היינו משום דאסו' בהנאה וכל אסורי הנאה שאינם נשרפי' נקברים ממילא משום תקלה וכמ"ש ראב"ד בס' תמים דעים סי' ל"ו דכל דבר שאינו מתקיים חיישי' לתקלה אפי' לשעה מועטת וע"כ קוברים אותו לשעה עד שיהי' להם פנאי להוליכם למקום אחר לטהר ביתם ור' יהודה ס"ל דלכותים נפל מותר בהנאה ומשליכי' אותו לחי' להדי' ואין קוברים אותו כלל ומ"מ בין למר ובין למר נפל לכותים לא בעי קבורה ועל זה אמר רבינא מאי דרוש הכותים וקאי בין לת"ק בין לר' יהודא ומסיק מלא תסיג גבול אבל אנן לא דרשי' להכי אלא לתבוסה כמ"ש בתוספת' וכמ"ש הרמב"ם אבל קבורה בעי בודאי לדינא:

ואולי היינו טעמא דר' יהודה דאס"ד דס"ל לכותי' דנפל אסור בהנא' א"כ גם לפי שעה לא הי' קוברי' אותו בביתם על מנת להוציאו משם לאחר זמן דאכתי איכא למיחש לתקלה בשעה שמוציאי' אותו מהקבר דר' יהודה לטעמי' בחמץ דס"ל אפי' בשעה שמחזיר עלי' לשורפו חיישינן דלמא אתי למיכל מיני' כמבואר בסוגי' דגודשין וכל מצוה שהחזיקו בהם הכותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל ואע"כ ס"ל דמותר בהנאה ומשליכים אותו לחי' וגוררתו ובמ"ש נדחה מ"ש מג"א דמתוס' שם מוכח דלאו בל תלין איכא בנפל והיינו מדכתבו דלשעה קוברים בבתיהם ולהנ"ל לאו משום בל תלין דהרי להכותי' ליכא מצוה בקבורת נפל כלל אלא משום תקלה דאיסורי הנאה שהם מהנקברים כבסוף תמורה:

ולדינא צל"ע להגהת מיי' צריכים להשהות הנפל ב' י"ט של גליות ולפעמי' ג' ימים כשחל סמוך לשבת ועולא אמר כמה טיבות' עבדינן בהדי בני בבל דלא עבדי תרי שבי בהדדי משום מתי' שלא ישהו המתים ב' ימים והרי נפלים משהין ג' ימים ואי הוה אמרי' דנפל מותר בהנאה הייתי אומר שמשליכים לכלב אבל לפי הנ"ל אסור בהנאה ועוד עכ"פ ספק נפל כגון מת בתוך שלשים הרי אסור בהנאה מספק וגם קבורה לא יהי' לו בי"ט מספק א"כ ק' כנ"ל ויש לדחוק אבל העיקר נ"ל לדינא דהמקיל בספק נפל לקוברו ע"י גוים בי"ט לא הפסיד וגם לכרות ערלתו ע"י גוים שהרי אפילו בבן קיימא חי איכא למ"ד בפ"ב דע"ז ימול ארמאי וקרוב לודאי שכן פסק הרמב"ם רפ"ב דמילה ע"ש בכ"מ אם כן הכא בנפל אפי' לכתחילה נמי ואין בחתיכת ערלת המת אפילו שהי' בן קיימים אלא חתוך בשר מוקצה בעלמא ואין כאן תיקון גברא כלל ומ"מ מצוה איכא משום תקנת פושעי ישראל והו"ל שבות דשבות במקום מצוה ועוד אי לא נימל אותו הי' ראוי להלינו לכבודו דעכ"פ כבוד איכא למת שנימול ולא יכשלו בו פושעי ישראל וא"כ טוב למולו

ע"י גוי בי"ט ולקוברו מלהלינו ועמ"ש בס' נודע ביהודה מהדורא קמא חא"ח סי' נ"ז והנרא' לע"ד כתבתי וחתמתי שמי פ"ב א"ח דפסח תקע"ד לפ"ק משהק"ס:

תשובה קמה

שלום וכ"ט וחיים ארוכים דשנים ורעננים לי"נ הרב הגאון המופלג ומפורסם כש"ת מה' שלמה נ"י ראש בי"ד דק"ק בראד יע"א:

יקרתו הגיעני ואני פה עוסק במרחצאות על רוב התלאות ע"ג תלאו' כי נהייתי ונחליתי השנה הזאת בימים שעברו כידוע וגם פה אני בעו"ה עד היום הזה נחליתי בחולי קדחת ל"ע ואין דעתי שפוי ואין כחי כמאז וב"ה כי היום אני פונה להשיב מפני כבוד התורה ולהפיס דעתו הרמה כי יפה דן ויפה הורה כי זולת זה לא היה ראוי להיות עט ממהר להשיב בהיותי מתגורר הרחק מאוד מקהלתי ואין שום ספר מספרי פוסקים ותשו' אתי והדבר איננו נחוץ כי מה שהיה כבר הוא ולא בא הכותב אלא להשקיט מעליו התלונות ומערערים שלא כהלכה לפענ"ד ע"כ אמרתי עשה דכבוד תורה עדיף והאמת יורה דרכו וה' יהי' עמנו בדבר הלכה שלא אכשל ח"ו:

וז"ל השאלה

מעשה בחולה א' ביום ב' דשבועות ולא היה לו בנים והיה חשש שתשאר אשתו זקוקה ליבם והיה מקום עיגון שהיבם הוא במקום רחוק מאוד בעיר רומי והאשה עני' ואין בהשג ידה להגיע לשם ורצה המורה להתיר לכתוב גט ולחתום בי"ט ב' ופר"מ אמר ישתקע הדבר ולא יאמר ודבר זה איני כדאי אף להעלות על הספר אך מחמת שכבר נתעקש בו אחד מוכרח אני לבאר ולהוציא מלב המתעקש ושוב האריך פר"מ אלי כתוב וז"ל ולמען לא תהי' קול דמי האשה צועקת עלי לאמו' כי אני חייבתי בדמה אמרתי להציע דברי לפני כבוד הדר"ג להודיע אם יפה הורתי או ח"ו שגיתי כי כל חכמי הק"ק החזיקו עמי זולת וכו' עכ"ל:

תשובה הנה לפי מה שראיתי מתוך דברי השואל התיר המתיר מתרי טעמי א' כיון שנמצא בספרים והובא בבית שמואל שהחליצה היא תיקון לנשמת המת וא"כ זה החי השכ"מ שרוצה לפטור אשתו בגט שלא תשאר זקוקה הרי הוא רוצה לתקן נשמתו אחר מותו שלא ישאר רוחו מקשקש באשתו הזקוקה כדאיתא בזוהר נמצא הוה גירושין אלו צרכי המת ותיקון נשמתו וי"ט שני לגבי מת כחול שווינהו רבנן א"כ מותרים הסופר והעדים לחלל י"ט שני בכתיבה לצורך תיקון נשמתו לכשימות:

עוד טעם שני להתיר אם מתירים כבוי הנר בי"ט מפני ד"א או הפסד ממון לא נתיר לכתוב גט מפני תקנת עגונות כי מצוה רבה היא:

ואני אוסיף עוד טעם להתיר שהרי התירו קנין בשבת משום שלא תטרוף דעת השכ"מ שרוצה שיהיו נכסיו מחולקים כך וכך ה"נ הוא שלא תטרוף שרוצה הוא לפטור אשתו מיבם וזה אפי' כשהיבם בפנינו ואין כאן חשש עגונה והתוס' ר"פ הזורק בגטין שכתבו לפטור מיבם אין כוונתם משום חשש עיגון אלא אפי' לפנינו היבם רק שלא תטרוף דעת השכ"מ שרוצה לפטור אשתו ממנו וכן משמע בלשון תוס' עירובין ע"א ע"א ובב"ב קנ"ו ע"ב ד"ה קונין וכו' ע"ש ובראי"ש:

ואם ההיתרים אלו נכונים יצמח מזה ח"ו עוד היתר שכ"מ שרוצה לתקן נשמתו לחלק נכסיו בקרן קיימת ודברים טובים ותקיף לי' עלמא והרבה פעמי' יודע בנפשו שצריך לעשות מממונו צרכי רבים להציל נפשו מדין של מעלה ועל הרוב אין לו קיום בלי כתיבה וחתימה עפ"י דינא דמלכותא א"כ לתקן נשמתו הוה צרכי המת ולדבר מצוה דרבים ת"ת ופרנסת עניים ושלא תטרוף דעתו יכתבו בי"ט ב' ובפרט שבעיני העולם קיל כתיבה משטי"ת שכותבים בו צוואות ושטרות מכתיבת גט כתיבה אשורית גם כי אינו נלענ"ד והארכתי בזה במקום אחר מ"מ יצא מזה מכשול גדול ע"כ צריכים לבאר טעם ביטול דברים האלו בעזה"י ולא תקום ולא תהיה כזאת בישראל ח"ו:

הנה כ' הגמיי' פ"א דה' מילה אות יו"ד והביאו ב"י בקיצור בהל' י"ט סס"י תקכ"ו וז"ל אבל נפל שנהגו להסיר ערלתן אפי' י"ט ב' של גליות אינו דוחה דהא דאמרי' די"ט ב' לגבי מת כחול שווי' רבנן היינך דוקא מת שהוא בר קיימא וכו' ועוד דמה שנהגו להסיר ערלתו אינו מנהג תורה ואפי' את"ל דאינו אלא כמחתך בשר בעלמא מ"מ אסור לטלטלו ומה שנהגו להסיר בחול מפני תקנת הפושעים דאמרינן בבראשית רבה הקב"ה מעביר את הערלה מאותן שמתו ולא מהלו ונותן על פושעי ישראל וכו' וצ"ע עכ"ל וכן פסק בש"ע שם ולכאורה צ"ע הא אפילו למיגז לי' גלימא ואסא שאינו שלא יסריח אלא לכבוד בעלמא התירו מ"ט לא נתיר טלטול בעלמא לתקנת מתים היינו הפושעים שכבר מתו להצילם מדין גהינם היום מיד ביום טוב שני שנידונים ואם ימצא בעל דין הערלה ישימהו על גווית הפושעים ויכנסהו לגיהנם ואין צורך מת גדול מזה וכשם שמת שנקבר זה זמן רב ונחטט ביום ב' של י"ט מותר לקוברו אע"פי שלא מת היום ה"ה נמי אותם פושעים שכבר מתו מזמן רב והיום יארע להם תקלה ע"י ערלת הנפל למה לא נתיר טלטול עבורם ודוחק לומר דאין פושעים צריכין תיקון זה אלא אותן שפרשו מדרכי צבור ואלו היו מתים לפנינו לא היינו מטפלים בקבורתם ז"א דא"כ בחול מ"ט בהסרת הערלה לתקנם ועוד מכי חזו צער' דקברי פורתא איקרי להו נבלת עבדיך כדאי' בסנהדרין מ"ז ע"א וא"כ צ"ע כנ"ל ולכאורה י"ל בזה ג' טעמים א' דמ"ש דלאו מנהג של תורה אין לומר כוונתו שרפואה

זו דהסרת ערלה אינה בדוקה להועיל לפושעי ישראל דאעפ"י שחותכים וזורקים ימצאם בעל הדין וישים אותם על גווי' פושעי ישראל א"כ אפי' ערלת כל הנימולים אפי' בני קיימא יטול וישימם למכשול לפושעים אע"כ מכיון שהוסרה מהגוף אינו שולט בה וא"כ זה שכתוב שאינו מנהג תורה רוצה לומר כיון שלא נזכר בש"ס כ"א במדרש רבה אעפ"י שהיא אגדת ירושלמי ויש לחוש לו להסיר הערלה בחול אבל למיעבד עובדא לזלזל בי"ט ב' אפי' בטלטול בעלמא במה שלא הוזכר בש"ס והשתא אם כך אמרו במה שהוזכר במד"ר ואין בו אלא אי' טלטול לא רצו להקל בי"ט ב' איך ניקל באי' דאורייתא בדבר שלא נזכר בשום מדרש הגלויה לנו כ"א הנסתרות שאין לנו עסק בהם שאין למדין הלכה על פיהם:

א"נ י"ל ע"כ לא שרו חז"ל אלא כבוד המת בעה"ז אפי' אינו שלא יסריח אלא כבוד בעלמא כגון למיגז לי' גלימא אבל לצרכי עה"ב לא ומשו"ה לא אמרי' צד"הד וקדיש בב"הק בי"ט ב' אע"ג דודאי אית בי' תיקון נשמה דמשו"ה ס"ל קצת פוסקים דאמרי' קדיש בי"ט ב' ומ"מ לא קיי"ל כוותי' כדפסקי' בי"ד סי' ת"א ונ"ל מסברא דכעין דאורייתא תקנו כשם שהתירה תורה בי"ט אוכל נפש הדיוט לצרכי עה"ז ולא אפי' צורך הדיוט לכפרת נפשו ואי הי' מקריב רק נדרים ונדבות הי' מתכפר מקופי' ומכ"ש חטאת מ"מ לא התירה תורה ה"ה חז"ל בי"ט ב' לענין מת לא התירו אלא צרכי גופו ולא צרכי נשמתו ועיי' דברי ס' יראים אמתוך שהותרו לצורך אוכל נפש ואין כעת הס' אתי והשתא הדברים ק"ו השתא הסרת ערלה הוא תיקון בודאי לשעתו לא התירו טלטול מכ"ש לכתוב גט שאינו בודאי שאפשר שלא ימות היום אין הקלקול ברור מכ"ש שאין להתיר מלאכה דאורייתא:

עוד י"ל טעם אחר שלא התירו הסרת ערלת נפלים דבאמת עיקר ההיתר הוא משום שלא יסריח ואך מכיון שכבר ניתן י"ט לדחות עבור זה המת ניתן לדחות גם למיגז ליה גלימא וכעין דאמרינן במנחות ספר"י כיון שכבר ניתן שבת לדחות בשחיטה דחוי' גם באיברים ופדרים ועוד דאסא וגלימא הוה כעין יפוי מצוה וזה אלי ואנוהו כעין הפשטת פסח בפרא"דמ קל"ג ע"ב ולפ"ז לא הותר אלא למי שמת ביומא וניתן לדחות לקוברו שוב ניתן ג"כ לדחות למיגז לי' גלימא ואסא אבל הני פושעים דלא מתו היום ולא ניתן י"ט לדחות עבורם אין דוחין אפילו בטלטול בעלמא:

והיות כן בנידון שלפנינו שעודנו חי ומאן יימר שיהיה ניתן לדחות עבור מיתתו שום דבר כי מה שדוחי' לפקוח נפשו להחיותו אינו ענין לכאן אבל אנו עוסקים בדחיית מיתתו ועדיין לא ניתן לדחות לא הותר לכתוב גט עבור תיקון נשמתו וגדולה מזה כ' תוס' ביומא מ"ו ע"א ד"ה אבל וכו' וז"ל ונ"ל דההוא דאמר ולא עולת חול בשבת ולא

עולת חול בי"ט היינו בליל שבת וליל י"ט שלא ניתן שבת וי"ט לדחות אצל שום קרבן והא דאמרי' למשרי איברים ופדרים איכא לאוקמי קרא אמסתבר סמוך לבקר כי מסדר מערכה דיומי' וכיון דבלא"ה מבעיר אש המערכה לצורך תמידים דיומא וכו' ע"ש הרי קמן לחלק כנ"ל ועתה מאן ספין למישרי למכתב גט לחלל י"ט בעוד שלא ניתן י"ט לדחות ואפשר לא יותן לדחות כלל כי לא אקבר ביומו:

ודע אי לאו דמצאנו כן ספר"י במנחות כבר דחתה שחיטה את השבת וכ"כ תוס' ביומא הנ"ל לא הייתי אומר הכא גבי מת כיון שכבר ניתן לדחות דוחה גם לגלימא ואסא אע"ג שכבר מצינו כן גבי תינוק' למול בפסחים ע"ב ע"ב התם שבת דחוי' אצל מילה אמרי' הואיל ואידחי אידחי אבל הכא י"ט ב' הותרה וכחול שווי' רבנן לגבי מת אמרי' למאי דאישתרי אישתרי למאי דלא אישתרי לא אישתרי דהכי קיי"ל כרבא בזבחים ל"ב ע"ב ע"ש הואיל ואישתרי לא אמרי' הואיל ואידחי אמרי' ואי נימא דאס' וגלימ' וקבור' חדא שריות' היא ולא בעי למימר הואיל ואישתרי ולא דמי' להא דזבחי' א"כ פשיט' דליכא למשרי למכתב גט דלהא אשתרי ולהא לא אשתרי אך כיון דמסקינן שם ס"פ טרף בקלפי דשבת הותרה לקרבנות ואפ"ה אמרינן הואיל וניתן לדחות התם ספר"י ותוס' ביומא ע"כ צריך להתיישב בדבר זה ועמג"א סי' פ"ח סק"ג דבריו צ"ע הואיל והותר לצרעתו וכו' היינו כניסת בהן פ"א בשני איסורים והואיל והותר לזה הותר לזה בפ"א אבל לקרות ק"ש ולהתפלל אח"כ לא שמענו וגם זה ק' על נידון שלפנינו שהם ב' ענינים:

ואמנם מ"ש דשבת הותרה לקרבנות וטומאה דחוי' לקרבנות מזה צ"לע בתשו' רשב"א ומביאו ב"י בא"ח סי' שכ"ח וכן בכ"מ פ"ב דשבת דשבת דחוי' אצל פ"נ דילפינן מדקיי"ל טומאה דחוי' וק' הרי קמן שאין הענינים דומה לענין קרבנות דשבת הותרה וטומאה דחוי' ואימא לענין פ"נ נמי שבת הותרה [ועיין לעיל סי' פ"ה וסי' ע"ט]:

נחזור לנידון שלפנינו עוד נ"ל הא דלא התירו טלטול ערלת הנפלים לצורך תיקון פושעים י"ל אין אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך ובשלמא כל עניני צרכי הגוף שהוא במצות גמ"ח וכבוד הבריות שדוחה האיסורים כל חד לפום שיעורי' לא שייך לומר אין אומרים חטא כי איננו חוטא כי מצוה זו דוחה את זו וקבורת מת מצוה דוחה עשיית פסחו ואינו חוטא כי כך הוא הדין כמו עשה דוחה ל"ת אבל צורכי נשמה לתקן נשמתו של זה אין אומרים לאדם חטא ופגם בנפשך לזכך נפש חברך מאי אולמי דהאי מהאי ומאי חזית דנפשא דהאי זכיך טפי דלמא דהאי זכיך טפי ומכ"ש היכא דפשע כמבואר בתוס' רפ"ק דשבת גבי הדביק פת בתנור ובדוכתי טובא והכא הרי לתקן נפש הפושעי' אתאינן לא ניחא לחבר למיעבד אפי' איסורא זוטא להציל הפושע מעונשא רבא וא"ש

דברי הג"מ ומ"מ נלמוד גם לנידון אע"ג דלא פשע ולא מידי וניחא לי' לחבר למיעבד איסורא זוטא ולא ליעבד ע"ה אינך איסורא רבא ואפי' נימא גם דלא ע"י גרמא דחבר אתי לי' מ"מ ניחא לי' לחבר כך היינו היכא דידעי' דחבר זוטא ודע"ה רבא אבל בנידון שלפנינו האי דשוהה יבמתו בלא יבום וחליצה בודאי זוטא הוא ואונסא לגבי חלול י"ט ב' בידים במלאכה דאורייתא כי הרבה חשו חכמים להך מנהגא כי רב הוא וכמה גדול כח המנהג הזה שאומרים בקידוש י"ט העצרת הזה וכן בתפילה ודובר שקרים כלפי מעלה לולי בטחו חז"ל בלאל גומר עלי לא היה מניחים לנהוג כן והכל משום דלא ליתי לזלזולי למיעבד עבידתא ראה כמה חומר דבר זה ודברי תוס' סוכה מ"ד ע"ב ד"ה כאן צ"ע קצת במ"ש בי"ט לא יאמר וציונו אלא הזכרה בקידוש צ"ע וציונו על אכילת מרור שבלילה הראשונה הוא דרבנן ואומרים בשני וציונו וכן מ"ש שקידוש ותפלה אינו אלא הזכרה וכי קיל בעיני רבותינו בעלי התוס' לומר י"ט פלוני הזה בשקר וכזב לולי אלים וחמור הך מנהגא וקרוב לי לומר שהוא איסור דאורייתא בנדר שהודר ברבים ונתפשט בכל ישראל וכל הקולות דמקלינן בי' ובעונשו לנדות כמ"ש ר"ן פ' מקום שנהגו היינו שמתחלה כך קבלוהו כאיסור דרבנן אך מה שקבלו ובאופן שקבלוהו הוא איסור דאורייתא ועובר על בל יחל והנדר היינו הקבלה שמקבלים ונפקא מפיך זו צדקה כמ"ש ר"ן פ"ק דנדרים ד"ה עליו להשלים ועיי' ר"ן נדרים פ"א ע"ב ד"ה משום שנאמר וכו' ועכ"פ איסורא רבא הוה טפי מהאי שנאנס שלא נחלצה יבמתו ואין אומרים לאדם חטא באיסורא רבא דלא ליענש חברך בעונשא זוטא והארכתי בזה קצת כי בעו"ה רבו פריצי עמינו כעת העמידו חזון שקר ושוחקים על י"ט ב' כי מנהג בעלמא היא ולא אבו להלוך בעקבי חכמי ישראל בנפשם דברו לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו:

ומטעם זה לבד נמי אינו ראוי להתיר חדשות בענין זה בי"ט ב' כדי שלא יפרוצו הרי אחז"ל פ"ק דביצה האידנא דאיכא חברי חיישי' וכ' ר"ת האידנא עמי הארץ אין להתיר לקבור מת בי"ט כמו בני בשכר ועוד איכא שרים דמכריחי' ישראל שבטירותיהם לכתוב ונחלקו עליו משום דלא עמי הארץ וגם מפני יחידים הנשכרים אצל השרים לא נבטל קבורת מת בי"ט ב' ומ"מ אנן בני אשכנז חוששי' לדברי ר"ת רק היכא דלא אפשר בעממים סומכי' אהר"י מ"מ לא נדחו דבריו של ר"ת לגמרי וא"כ האידנא דאיכא פריצי עמינו כידוע יש להוסיף גדר ולא לפרוץ הרי חזינן היכא דאיכא חברי בטלו קבורת מת אע"ג בעלמא אמרי' גזירה עבידא דבטלי ותקנתא דרבנן מקמי גזירה לא בטלינן אפ"ה הכא חמירי להו זלזול י"ט ב' מכ"ש הכא בנידון שלפנינו והנה בתוס' ב"ק פ' ע"א כ' אלא לפי שהוא מכוער ומגונה ומתבייש שיקבר בשבת שנעשה באיסור שבת ע"י נכרי ע"ש

וכ"כ רמב"ן בתה"א וכמ"ש מג"א ג"כ סי' שי"א סקי"ג וסי' תקכ"ו סק"ו ונ"ל הגנאי הוא לפי שיש לו קצת עונש על שאירע על ידו כך שכך אמרי' בשבת קנ"ז ע"א מאן דאתילד בשבת ימות בשבת מ"ט כיון דמתחלל שבת ע"י בלידתו ותתכפר במיתתו ע"כ אם שוב יתחלל שבת גם במיתתו מי יכפר על לידתו ועל מיתתו כנלע"ד וא"כ הכא איך יבקש הלא ברצונו לחלל י"ט ב' עבורו להצילו מעונש קצת שיהוי אשתו בלא חליצה ויבום זה דבר שאין הדעת סובלו:

ועוד הא דעת רש"י פ"ק דמ"ק דהיכי דלא אישתהי לא הותר אלא גלימא דלא נפיש טרחי' ולא לחפור קבר וחלקו עליו אדרבא אפי' גלימא ואסא דליכא אלא לכבוד מכ"ש קבר שהוא שלא ינוול ע"ש ברא"ש ור"ן ועיי' ב"י א"ח סי' תקכ"ו ד"ה וכ' עוד הר"ן ונהי דקיי"ל כהחולקים על רש"י מ"מ היינו טרחא דקבר משום ניוול וגלימא ואסא דלא נפיש טרחי' אבל לכתוב גט דאיכא תרתי לרעותא דנפיש טרחי' וליכא ניוול וצורך כולי האי מנ"ל להתיר אפשר כ"ע מודה לאסור ואפושי פלוגתא לא מפשינן ע"כ בטול טעם הראשון של המקיל:

ונבא אל הטעם השני של החכם המתיר דהרי הפר"ח סס"י תצ"ו מתיר כיבוי נר לצורך ד"א בי"ט ב' וכיבוי דליקה משום הפסד ממון ה"נ יש להתיר הכא משום עיגונא דאיתתא ויש לזה פנים דבחשש עיגון יש כאן מצוה להצילה יותר מבעילת מצוה אע"ג דאתתא לא מפקדא אפ"ו מ"מ להשהות פנוי וזקוקה ליבם גרע ממשהה בתו בוגרת דקרי' עליו ומלאה הארץ זימה וא"כ מצוה מוטלת על הב"ד להסיר כבל זה הא חדא ונלמוד מכיבוי נר לצורך ד"א ועוד משום צערא דגופא דאשה כשזוכרת י"ט שתשאר עגונה לעולם וזה נלמוד מהיתר כיבוי משום הפסד ממונו בהסר ממנו צערו בי"ט שרואה ביתו שנשרף אפי' יש לו מקום לדור בו לי"ט מ"מ להסיר צערו התירו והכי נמי דכוותיה זהו נ"ל להסביר דברי המורה להתיר:

ואומר אני להתיר איסור מלאכה דאורייתא בי"ט ב' לצורך מצוה א"א דהרי בביצה וי"ו ע"א בעי למימר היכא דלא אישתהי לא מחללי' י"ט ב' ונהי דלא קיי"ל הכי דמשום דלענין מת כחול שווי' רבנן והיינו משום כבוד הבריות וניוול המת וק' תיפוק לי' משום מ"ע כי קבור תקברנו ביום ההוא ולאו דלא תלין נבלתו אע"כ משום מצוה דאורייתא לא מחללינן י"ט ב' רק משום מת וכבר כתבנו לעיל דהכא לא שייך מטעם המת ואנן עסקי' עתה במצוה משום עגונא ומטעם זה אין לחלל באיסור כתיב' דאורייתא אפי' בי"ט ב' ועוד נ"ל להוכיח דאפי' איסור דרבנן אין לעבור משום מצוה מלשון הר"ן בגטין ר"פ הזורק גבי האי שכ"מ דתקיף ליה עלמא שכ' שהתירו קנין וגירושין בשבת לשכ"מ

משום שלא תטרוף דעתו דלא ניחא לי' דתפול אשתו קמי יבם ולא אמר משום עיגון דידה ואין לומר רבותא נאמר אפי' ליכא עיגון כגון שהיבם בפנינו ורק היא סני' לי' ולא בעי להיות זקוקה לו אפ"ה שרי' משום טירוף דעת ז"א דהיא גופי' קשי' מנ"ל להר"ן שהתירו בכך היכא דליכא עיגון דלמא בעיגון ומשום מצוה אבל לשכ"מ לא התירו קנין וכדס"ל לרמב"ם פ"ח מזכי' באמת דלא התירו קנין בשכ"מ וכמ"ש טור וש"ע ח"מ סי' רל"ד ומנ"ל להר"ן אע"כ פשיטא לי' דאין להתיר אפי' אי' דרבנן משום עיגון וה"ה מלאכה דאורייתא בי"ט ב' ומה שהתירו כיבוי לצורך ד"א לאו משום מצוה אלא משום הנאת הגוף וכר' יהודה דמתיר מכשירים וכיבוי מכשירים הוא ונהי בי"ט א' אין מורים כן בי"ט ב' מורין כן כך מבואר בר"ן במקומו פ"ב דביצה ובפר"ח הנ"ל ויבואר עוד לקמן אי"ה בדברינו:

והנה דבהא משום הפסד ממון התירו כיבוי דליקה בי"ט ב' ולא בי"ט א' הנה ר"פ משילין מבואר דהתירו אפי' לפנות אוצר כלו משום הפסד ממון אפי' בי"ט א' והכי פסקינן עמג"א רס"י תקכ"א וכיבוי לא התירו אלא בי"ט ב' וצריך לומר בכיבוי החמירו כעין מלאכה דאורייתא טפי כמ"ש תוס' ס"פ כירה ד"ה לימא וכו':

אלא דלפ"ז צריך להתיישב דלא לשתמיט מי שמתיר לשחוט מסוכנת בי"ט שני אם א"א לאכול כזית צלי והתם איכא הפסד ממונו כמבואר פסחים מ"ו ע"ב ואפ"ה משום דהוי אי' דאורייתא אסור אפילו בי"ט ב' וצ"ל לחלק מלאכה דאורייתא כגון שחיטת מסוכנת אסור אפילו בי"ט ב' אע"ג דאיכא הפסד ממון ופינוי אוצר דרבנן הותר אפילו בי"ט א' וכיבוי שהוא קרוב לאיסור דאורייתא בי"ט א' אסור ובי"ט ב' שרי ועוד יותר נ"ל דבכיבוי הנ"ל לצורך ד"א ודליקה הקילו שהרי בלא"ה הקשו נימא מתוך שהותר לאוכל נפש שלא תתעשן הקדרה שיש בו מאכל הותר נמי להנך ותירצו רא"ש פ"ב דביצה ותוס' פ"ק דכתובות דהך כיבוי הוה רק כמו מכשירי אוכל נפש ע"ש ופי' הרי בעי' צורך קצת ואותו צורך קצת יהיה לאוכל נפש אבל אם הצורך קצת הוא במכשירים ולרבנן לא הותרו מכשירים הוה כלא לצורך כלל ואסור כנ"ל פירושו ועיי' יש"ש פ"ב דביצה ואינו פה עמדי וא"כ בי"ט ב' דסמכי' אדר' יהודה דאפילו מכשירים מותרים א"כ אפי' בכיבוי דליק' מקלינן משום דאיכ' מתוך עכ"פ מבואר מזה דבמלאכ' דאורייתא ממש לכתוב גט ולית ביה מתוך ולא מכשירי אוכל נפש אין בו שום היתר לא מטעם מצוה ולא מטעם צערא דגופא דאיתתא ובטל טעם השני לכאורה:

אלא יש לעיין לשיטת ר"ת ביצה ל"ו ע"ב דפריך אין דנין והא מצוה קא עביד ומשני בדאיכא דעדיף מיני' וס"ל לר"ת בליכא דעדיף מיני' שרי' שבות במקום מצוה אפי' בשבת וצריך לפרש לר"ת דהאי דעדיף מיניה לא יכול לדונו היום דאי ידונו היום מה לי חילול

דהאי או דהאי אע"כ לא מצי לדונו היום ואי לאו י"ט היה מצוה לדונו היום בדזוטר מני' כדי למהר המצוה מלהמתין עד למחר ולעשות מצוה מן המובחר דלזרוזי מצוה עדיף ממצוה מן המובחר כדעת הרדב"ז ועיי' תשו' ר"ן מש"ס מנחות מ"ט סוף ע"א ואין ספר אתי מכל מקום מש"ס דביצה לר"ת מבואר כנ"ל וכן גבי יבום דאיכא גדול אי לאו שבת ויום טוב היה ממהרים המצוה אבל למידחי שבות משום מיהור מצוה היכא דעבדי' מחר מצוה מן המובחר לא אבל עכ"פ היכא דליכא דעדיף וליכא גדול לייבם פריך ש"ס בפשיטות והא מצוה קא עביד משמע פשיטא להש"ס לשיטת ר"ת דדחי' שבות משום מצוה ואפשר ה"ה מלאכ' דאורייי' בי"ט ב':

וערמב"ם פ"ד די"ט הל' ד' ואין מכבים את הנר מפני תשמיש המטה וכו' ואסור לשמש עד שתכבה מאליו עכ"ל לשון זה צ"ע ומיותר לגמרי הליועץ נתנוהו לומר עד שתכב' מאליו אשר לולי דמסתפינא היה נ"ל אע"ג דה"ה כ' דהרמב"ם ס"ל כההלכות לאסור מכשירים לגמרי וס"ל נמי משאצ"ל חייב והוה כיבוי מלאכה דאורייתא מ"מ בי"ט קילי טובא משום דשייך בי' מתוך שהותרה וכו' וכן' תוס' ומדרבנן בעלמא אסורה ובמקום מצוה והנאת הגוף כגון בעילה ה"ל להתיר אלא דמיירי דאפשר לבעול אחר שיכבה ולא תתבטל המצוה והנאה ולא בעי' לכיבוי' אלא למהר המצוה ומשום המיהור לא התירו לכבות וכמ"ש לעיל לדעת ר"ת באין דנין ואין מייבמין ויצא לו לרמב"ם כן מלשון ש"ס אפשר בבית אחר משמע דאפשר עכ"פ וכמו שנרגש מזה בט"ז סי' תקי"ד סק"ב אבל אם א"א בשום אופן מזה לא איירי:

נחזור להנ"ל בפ' משילין לענין קידושין נמי פריך מצוה קאעביד ומשני ביש לו אשה ובנים ולר"ת באין לו אשה ובנים מותר משום מצוה והאי מצוה אינו נהנה בי"ט כלל דהרי במ"ק י"ח ע"ב קאמר לא מיבעי' לארס דלא קאעביד מצוה אלא אפי' לישא נמי דקאעביד מצוה ע"ש וא"כ סתרי ש"ס אהדדי דהכא פריך מקדשין מצוה קאעביד כמדומה לי ראיתי קו' זו בשום ספר ולק"מ התם קאי בס"ד דלא חיישינן לשמא יקדמנו אחר א"כ אירוסי' לאו מצוה קאעביד אבל למסקנא דחיישינן לשמא יקדמנו אחר הוה אירוסי' מצוה ופריך הכא אמאי אין מקדשים הא מצוה קאעביד שלא יקדמנו אחר ולא יבוא לבסוף לידי פ"ו כצ"ל נמצא מוכח מזה אפילו מצוה שאין תכליתה היום רק בחול פריך דה"ל להתיר וא"כ לכאורה ה"ה לכתוב בי"ט ב' לצורך מצוה אפי' שאין תכליתה היום אלא בחול. אומר אני אפי' לו יהיה כן דעת ר"ת הא חלקו עליו כל הפוסקים ולא קיי"ל כוותי' אך נ"ל ר"ת לא אמרו אלא לפי ש"ס דילן דגזירה שמא יכתוב וחדשו חז"ל לאסור לדון ולקדש וליבם משום שמא יכתוב וק' לא ה"ל לחדש גזירה במקום מצוה אבל

להירושלמי דמייתי תוס' דס"ל דהוה בכלל איסור דקונה קנין וכשנאסר מקח וממכר הוה זה בכלל אה"נ דלק"מ קו' ש"ס דבודאי אין לדחות שבות משום מצוה אפי' הנוהגת היום מ"מ שבות די"ט משום מצוה דחול לא כדאמרי' במנחו' מ"ח חטא בשבת כדי שתזכה בחול לא אמרינן:

והנה תוס' בתר דמייתי ירושלמי דקידושין אסור משום קנין סיימו דמטעם דהוה משום קנין יש לאסור לגרש בשבת וי"ט משמע אי הוה משום שמא יכתוב מותר לגרש וצ"ע מ"ש אדרבא הר"ן שם כ' להדי' אסור לגרש משום שמא יכתוב דעיקר גירושין ע"י כתיבה ונלע"ד דס"ל להתוס' כיון דרוב פעמים אין כותבים גט אלא כשהעדים עמהם בשעת הכתיבה אע"ג דאפשר בעידי מסירה בלא עדי חתימה ואפשר שהבעל בעצמו יכתוב גטו שלא ע"י סופר ואח"כ יביא עדים מ"מ אין זה עיקר מעשה הגט דלגזור בשבילו שלא לגרש שמא יכתוב אלא רוב הפעמים איכא לכל הפחות סופר עמו או אפי' עדים ולא גזרי' שמא יכתוב כמו דלא גזרינן שמא יטה ומותר לקרות לאור הנר כי איכא אחר עמו ועמג"א לענין שמא יחתוך זמורה וס"ל להתוס' להש"ס דטעמא משום שמא יכתוב ליכא למגזר בגט אלא משום קנין ולפי מאי דקיי"ל אסור לגרש בשבת קיי"ל טעמא דקנין וכן משמע מכל הפוסקים א"כ גם לר"ת אסור אפי' במקום מצוה כמ"ש לעיל:

ונבוא אל השלישי אשר היה נלע"ד להוסיף טעם להתיר לא מטעם מת ולא מטעם האשה להתירה מעיגון אלא מטעם שכ"מ שלא תטרוף דעתו שהוא רוצ' בתקנת האשה ועיניו כלות על זה דמשו"ה התירו חז"ל לגרש בשבת ולקנות תיחוד איהי ותפתח גטין ר"פ הזורק והתוס' ורא"ש ור"ן כולם פ"א כתבו הטעם שלא תטרוף דעתו שהוא רוצה בתקנת אשתו שלא תזקק ליבם ובהג"א פ' מי שמת מתיר לשכור לשלוח רץ בשבת להביא אוהבו של שכ"מ הכל שלא תטרוף דעתו שרי' איסורא דדברי קבלה ממצוא חפציך ודבר דבר א"כ י"ל ה"ה לכתוב גט בי"ט ב' וכבר כתבתי דא"כ יהי' מותר לכתוב צוואה לשכ"מ בי"ט ב' אם אין דעתו מתיישבת כ"א בכתיבה או משום עניים הרבה שבה או משום תוקף דינא דמלכות' ולא לשתמיט דנשמע ונראה כן פ"א מרבותינו גאוני עולם אשר מעולם ושכיחי טובא והוה לא ראינו ראי':

האמת כי דעת הרמב"ם פ"ח מזכי' דאין קונין לשכ"מ אלא היכא שאין צריך קנין מקנין להפיס דעתו אבל היכא שצריך קנין אין קונין בשבת וצ"ל דס"ל דלא התירו לשכ"מ אלא דיבורא בעלמא אעפ"י שממילא מקנה מ"מ אינו ניכר כל כך ועוד איהו הוא דעביד איסורא להפיס דעת עצמו אבל אחרים לא יעשו אסורא דקנין עבורו וצ"ל הא דאמר רבא ר"פ הזורק תיתי איהי ותיחוד ותפתח התם כיון דלא ניכר הקנין כיון דהוה דרך פתיחת

הדלת לא מיחזי כקנין וכ"כ הר"ן שם פ' הזורק ועטח"מ סי' רנ"ד מייתי בזה פלוגתת רמב"ם והרא"ש נמצא להרמב"ם בוודאי אסור לנו לכתוב גט ולחתום בי"ט ב':

אמנם הרא"ש פליג וס"ל דקונין לשכ"מ בשבת אפי' בדבר הצריך קנין ובפ' מי שמת סס"י ל"ו כתב וז"ל עוד ראי' מדאמר בגטין פ' הזורק גבי שכ"מ ליקני דוכתא דמנח בי' גיטא וכו' ושבת הי' ואמרינן בעירובין מ"א ע"א אפי' ביטול רשות הוה כמו אקנוי' רשות ואסור ובשכ"מ התירו עכ"ל פי' התם בעירובין פליגי ב"ש וב"ה לב"ש אין ביטול רשות בשבת ולב"ה יש ביטול רשות בשבת ומסיק שם דפליגי ב"ש ס"ל ביטול רשות אקנויי רשותא הוא ואסור בשבת ולב"ה בטול רשות סלוקי הוא ושרי וס"ל לרא"ש לכ"ע בין לב"ש בין לב"ה אי ע"י ביטול זה מקנה להם רשותו אסור בשבת אך בהא פליגי ב"ש ס"ל דבטול רשות דעירובין אקנויי רשותא הוא ואסור וב"ה ס"ל אין צריך להקנות רשותו להם אלא לסלק ידו מהחצר והם אינם קונים ונשאר כמו הפקר ומותרי לטלטל אבל לכ"ע אי הוה ע"י בטולו שום קנין להם הי' אסור אע"כ דאיננו כקנין ניכר וזוטר טפי טובא מתיחד איהי ותפתח ואפ"ה אסור ש"מ אין חילוק בין קנין הניכר לאינו ניכר לעולם אסור בשבת ואפ"ה התירו בשכ"מ ה"ה לקנות ממנו להדי' צוואתו אפי' היכא דצריך קנין זהו כוונת הרא"ש דלא כרמב"ם ור"ן הנ"ל:

ובאמת צ"ע על הרמב"ם דס"ל אין מקנין לשכ"מ נהי דס"ל דתיחוד ותפתח קנין שאינו ניכר הוא הלא הגירושין עצמו קנין הוא כמ"ש תוס' משילין הנ"ל ומשנה שלימה שנינו נקנה את עצמה בשני דברים בגט ומיתת הבעל ואין לך פרסום והיכר יותר מגירושין והרא"ש נמי מ"ט לא מייתי לי' מגירושין גופי' והנה הש"ך בח"מ סי' ר"ב ס"ג כ' בדעת הר"ן וה"ה דחצרו וקנינו באי' כאחד לא אמרי' דתרי מילי בהדדי לא מצי עביד ע"ש ושם רשמתי על הגליון שסברא זו רמוזה בריטב"א קידושין כ"ו ע"א ד"ה אמר חזקי' וכו' יע"ש וצ"ע לכאורה מש"ס ר"פ הזורק דבתר דאיכסף רבא הדר אסיק גטו וידה באי' כאחד ובאמת רש"י פי' שם שהקנה באגב אך הר"ן פליג דאין גט נקנה באגב באמת במלחמות ה' בפסחי' בסוגי' הרהינהו מוכח דאגב קנין דאורייי' הוא מ"מ הר"ן לא ס"ל הכי וס"ל התם מטעם חצר הי' וא"כ ב' דברים באים כאחד וצ"ל התם בגטין סלוק בעלמא הוא שהבעל מסלק כחו מהאשה וממילא היד שלה לקנות החצר ברגע א' אבל לקנות ב' דברים בב"א לא א"כ משמע דגט לאו קנין הוא אלא סלוק רשות אבל זה ליתא בודאי גופה קנוי לבעלה לאישות האמורה בתורה לזה בודאי קונה א"ע קנין גמור אך מה שאין לאשה יד לקנות חצר מפני שהבעל אוכל פירות לזה מהני סלוק כחו בעלמ' ובמקום אחר הארכתי [עיי' לעיל סי' קי"ז] בזה עכ"פ מגט גופי' מוכרח שמקנין לשכ"מ אפי' בשבת:

ואגב אומר בדברי הג"א התמוהים שם פ' מי שמת שכ' דסוגי' דעלמ' דמקנין לקטן ואך מסוגי' דב"ב משמע דלכ"ע אין מקנין לקטן וצ"ע הלכה כמאן ע"ש וצע"ג דמבואר בין לר"מ בין לר' יהודה אליב' דר' יהושע מקנין בין לקטן בין לגדול וכדומ' שבסוף ס' לחם סתרי' נתעורר בזה ולא תי' כלום ואין ס' אתי לעיין ולפע"ד לפרש דבריו עפ"י תוס' גיטין ס"ה ע"א ד"ה צרור וכו' וס"ל להג"א דמשהגיע לצרור וזרקו ובחליפי' אינו קונה כמ"ש תוס' בתי' השני אותו קטן אינו קונה לכ"ע ע"כ לא ס"ל לר"י דמקנין אלא או לגדול שיש לו בעצמו קנין חליפין מגו דהוא מצי למזכי זכין נמי עבורו אי נמי לקטן פחות מצרור וזרקו כיון שאין לו שום קנין תקנו לו קנין ע"י אחר כמו בשכ"מ אבל משהגיע לעונות הפעוטות דיכול לזכות בעצמו וקנין חליפי' לית לי' ה"ל תרתי לריעותא בזה לא תקנו כנלענ"ד:

נשוב לנידון שלפנינו שעכ"פ לרא"ש וסיעתו מקנין משכ"מ בשבת להדי' ע"י אחרים העושים איסור עבורו ליישב דעתו וה"נ י"ל בי"ט ב' אפי' ע"י כתיבה אך הרא"ש בגטין כ' לא התירו אפי' טלטול הגט רק קנין כיון דבלא"ה הותר לצורך צוואתו והואיל וכבר ניתן שבת לדחות לענין זה הותר קנין לצורך גירושין אבל טלטול קיל מקנין נמצא הרי זה בא ללמוד ונמצא למד הרא"ש בא ללמוד דשרי קנין בשכ"מ אפילו קנין הצריך והמועיל מדשרינן קנין בגט תיחוד ותפתח ושוב יליף טעמא דשרינן בגט משום שכבר הותר קנין לצורך צוואתו מ"מ מוכח דלא הותר אלא מה שכבר ניתן לדחות אבל לא טלטול ואיך נתיר לכתוב בי"ט ב' אם לא נאמר ה"נ הותר לכתוב צוואת שכ"מ בי"ט שני ומתוך שהותר לכתוב צוואה הותר לכתוב גט וישתקע הדבר ולא יאמר:

ואסי' למסקנא דמסיק הרא"ש בגטין אם א"א בענין אחר מותר אפי' לטלטל הגט וליתנו לה אע"ג דלא ניתן טלטול לדחות מ"מ אין ללמוד כתיבה החמורה אפי' בי"ט ב' מטלטול הקל אפי' בשבת ועוד נ"ל היכי דא"א בקנין חצר דמותר לטלטל הגט לאו מטעם דחי' אתאינן עלה אלא היתר גמור הוא עפ"י מ"ש המרדכי ר"פ הזורק דבזה"ז דמותר לכתוב תורה שבע"פ מותר לטלטל גט בשבת והקשה ב"י בב"ה הא עובדא דתקיף לי' הוה בפני רבא ובזמן רבא כבר הותר לכתוב תורה שבע"פ עיי' ב"ש סי' קל"ו סק"ח ועמג"א סי' ש"ו סקכ"ד ולפע"ד לכאורה י"ל נהי גט אחר מותר לטלטלו מטעם הנ"ל מ"מ גט שכ"מ שמדקדקי' עליו ומקפידים שאם יארע בו שום קלקול או טשטוש אין פנאי לחזור לתקן כיון דקפיד עליו מייחד ליה דוכתא טפי מסכין של מילה עיי' א"ח רס"י ש"ח:

ואמנם זהו דוקא אם אפשר לתת לה בלא טלטול כגון ע"י קנין חציר' אבל אם א"א כ"א ע"י טלטול ליתן בידה לא שייך לומר דמוקצ' מחמת דקפיד עליו שלא יתטשטש

ותטרוף לו השעה לתקן ז"א הרי לזה הקצהו לתנו לה ואיך נאסר לתנו לה בשבת א"כ אינו מוקצה וממ"נ נמצא אם אפשר לתנו ע"י קנין לא הותר אפי' טלטול ודוקא קנין שכבר ניתן לדחות אצל צוואתו אבל אם א"א ליתן באופן אחר אז אין אסור בטלטול הגט כלל ליתן לה:

וממילא תבנא לדינא דיפה הורה פר"מ הגנ"י שלא לכתוב גט בי"ט ב' דשבועות וחלילה לזלזל בי"ט ב' הן אמת כתבתי במ"א די"ט ב' דשבועות הוא תמוה דמעולם לא עשאוהו מספק כמ"ש רמב"ם פ"ג מקה"ח הל' י"ב ע"ש ובשלמא היכי דמגיעי שלוחי ניסן עושי' ב' ימים גזירה משום שלוחי תשרי אבל בשבועות שהוא לעולם נ' יום מי"ט ב' של פסח ועד אז כבר נתפרסם בכל העולם קביעו' ניסן וא"כ גם אבותינו לא עשו מספק וצ"ל משום גזירה אטו פסח וסכות וא"כ ממילא חמור טפי כיון דלא מחמת ס' נתקבל כמו בי"ט של ר"ה שאם באו עדים מחצות ואילך לא נתקבלו ומ"מ גמרו היום בקדוש' ולא מחמת ס' ומש"ה חמיר טפי וה"נ דכוותי' ואפשר משו' דבעי חיזוק טפי רמז לנו מרע"ה בשבועו' דוקא כמ"ש מג"א רס"י תצ"ד בשם רמ"ע מפאנו וע"ש בפנים ובחי' אגדה כתבתי שלא י"ט ב' של גליות רמז בשעת חדות מתן תורה וחירות מאו"ה אלא י"ט ב' של גאולה בב"א דלש"ס פ"ק דגטין דכל הנסין שבים הגדול עד אוקיינס שייכים לא"י והוא עד מצר רמון ספרד ואם ידורו שם על האיים האלו ישראלי' שם לא אפשר להודיע לא ע"י משואות ולא ע"י שלוחים כי רחוקים זה מזה וע"כ צריכי' לעשות ב' ימים טובים של גאולה ופה תהא שביתת קולמסי לעתעתה נכתב בלא אומן ובלא כלי ואחתום בברכה ולא יאונה אליו רעה ונגע לא יקרב באהלו יראה בנים ובני בנים שלום על ישראל ועל רבנן כנפשו הטהורה ונפש א"נ. פיסטשאן יום ב' טו"ב תמוז תקצ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמו

שלום רב לי"נ הרב המופלא עושה פלא חרוץ ושנון כש"ת מו"ה מאיר נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק קאנישע יע"א:

נועם מכתבו הגיעני ובראותי כי טרדות עבודת ה' רבו עלי אמרתי להשיבו עכ"פ בקיצור ודי לחכימא:

הנה תוכן הדבר כי מעלתו הרמה הורה הוראת שעה להחם המקוה בי"ט ב' לצורך טבילת אשה חולשת ומעונגת שא"א לה לטבול במים קרים ובכל זאת ציוה לבשל אצל האש וגם ליקח מהמים שביורה לצורך אכילה וכדומה ונפשו היפה בשאלתו אם טב הורה והאריך מאוד בראיותיו:

והנה אשר הצריך לבשל שום דבר אצל האש אע"ג שציוה ליקח מהמים לשתות ואם כן הרי כבר נעשה האש לצורך אכילה נראה דחשש מעלתו שמא אחר שכבר לקחו המים מהיורה לצורך שתי' וכדומה אולי יוסיפו עדיין אש ועצים כדי שלא יתקרר היורה כדרכן של נשים שבמקוה ע"כ ציוה לבשל להדי' שום קדרה ואותו הקדרה מסתמא נצטרך לעמוד שם כל כך זמן שרוחצת במקוה וכל מה שמוסיפי' עצים ואש יהי' הכל לצורך הקדרה אך נגד זה לא תיקן כל צרכו במה שציוה ליקח מהמים לצורך י"ט כי בלי ספק שדרכן של נשים להוסיף מים אל היורה בכל שעה ואם אחר שלקחו מהמים וחוזרים ומוסיפים מים קרים אותה ההוספה אינה כ"א לצורך רחיצה וזהו בישול דאורייי' בשבת כמבואר ופשוט וגזירה זו שכיחא טובא טפי מעיקר גזרת מרחצאו' בי"ט לפמ"ש תוס' בשבת ל"ט ע"ב סוף ד"ה אלא וכו' והיינו טעמא שהבלנים חשודים שפעמי' שיחממו עיקרן לרחיצה עכ"ל ופשיטא שיחממו עיקרן לרחיצה לא שכיחא אבל חששא הנ"ל שכיחא טובא ובשגם שהדבר נמסר לנשים קלי דעת:

והנה למיעבד לי' נייח דעתא אברר שאין כאן שום איסור במה שהורה ולא יאונה לצדיק כל און אבל בכל זה אין דעתי נוחה להיות ידי עמו להתיר מכאן ואילך והנה איסור חימום מים לרחוץ כל הגוף בי"ט פליגי הרי"ף והרמב"ם עם תוס' ע"פי מ"ש הר"ן בביצה במשנת לא יחם הנה הרי"ף והרמב"ם ס"ל דאין שום איסור להחם בי"ט לצורך כל הגוף דה"ל שוה לכל נפש ואיכא מתוך אם המים ראוי' לשתי' או אפשר בלאה"נ דהרחיצה בעצמה היא כשתי' ולא אסור אלא משום גזירה י"ט אטו שבת וכולי חדא גזירה היא והנה לשיטתם פשוט דבי"ט ב' נמי אסור דאין לחלק בגזירת י"ט אטו שבת בין י"ט א' לי"ט ב' וסברא כזו כ' ש"ך בי"ד סימן יו"ד סקי"א ע"ש והנ' טביל' כלים ס"ל לרב' משום שמא יעבירנו ובי"ט משום גזיר' אטו שבת כמבואר בפ"ב דביצה והרא"ש פסק כוותי' ולא לשתמיט שום פוסק להתיר בי"ט ב' וע"כ גם י"ט ב' איכא למיגזר אטו שבת כיון דלא נאסר מטעם עצמו רק משום שבת א"כ העולם הטועים להתיר בשבת ג"כ אינם מחלקים בין י"ט לי"ט וכן עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסורי' בי"ט הסמוך לו אפי' י"ט שני והה"נ הכא דכוותי':

אמנם לדעת התוס' דס"ל שבי"ט עצמו איכא אי' דאורייי' להחם חמין לרחוץ כל גופו ולא שייך מתוך במה שאינו הנאה השוה לכל אדם נמצא לדדהו לא שמענו שגזרו כלל י"ט אטו שבת בהך דמרחץ ואנו אין לנו לחדש ולבדות גזירות וחומרות מלבנו ואין לנו אלא מטעם זה שכתבו תוס' דניחוש שיחמו הבלני' שלא לצורך אכילה כלל רק לרחוץ כל גופו וזה הוא הנאה שאינו שוה לכל נפש:

והנה אם נניח שהטבילה מוכרחת ביום הזה וא"א לדחותה אי משום טבילה בזמנה מצוה או משום הבעילה גופה וכדומה נ"ל פשוט דלא שייך לומר דלא הוה שוה לכל נפש דהש"ס מיירי מרחיצת המפונקי' ומעונגים שהיו רוחצים בחמין לתענוג וזה אינו אלא למעונגים ולא לכל נפש כי הם אינם רוחצים כלל אבל הטבילה הצריכה ליומה ואם לא ירחץ בחמין יצטרך לרחוץ בצונן והרחיצ' בצונן בודאי צער הוא לכל אדם אפילו למי שדעתו יפה והרי תמורתה לרחוץ בחמין הוא שוה לכל נפש ואין כאן שום איסור דאוריית' אם יחמו חמין לצורך טבילה כי האי גוני ובימי חכמי הש"ס לא הי' עדיין שום טבילה בחמין כדמתמה הש"ס טבילה בחמין מי איכא במסכת ברכות כ"ב ע"א ותעני' י"ג ע"א וזה נולד קרוב לזמנינו להחם המקוואו' ובתוס' נדה ס"ה ע"ב ד"ה אם סמוך וכו' משמע שכבר הי' כן בימי הש"ס ועיי' ביומא סוגי' דצירף וא"כ אם נניח שהטבילה מוכרחת היום אזי אין בהחמין שום איסור כלל:

אמנם על הבעילה גופה נדון הרי איפשטה איבעי' שאין לכבות הנר משום דבר אחר בי"ט אע"פי שגם כיבוי שרי משום מתוך מ"מ לצורך דבר אחר לא הותר והנה התם אפשר שהוא עמה במטה ומצטער עלי' ולא הותרה כ"ש שלא לטהר מטומאתה אלא תדחה טבילתה לילה אחת וכבר צווח חכם צבי כי כרוכיא על טבילת ליל שבת בחמין ושטוב לדחות טבילתה לילה א' ולא לדחות דברי חז"ל בגזירת מרחצאות אלא שם העלה ארוכה או שתטבולנה בע"ש בין השמשות וכן נוהגות ברוב הקהלות למהר קצת טבילתן או שלא יחממו המים במקוה כ"א להפג צינתן בלבד ולא יותר והנה הוא אייר' בהוחמו מע"ש וליכא אלא גזירת מרחצאות אם כן כי ליכא אלא הפגת צינה לא גזר' ופלטינן מאיסורא דרבנן משא"כ אנו עסוקים ובאים בחמום מים בי"ט עצמו וכבר כתבתי שאפי' אם מבשלי' אצל האש ולוקחי' גם מהמים לצורך אוכל נפש חוששני מחטאת הנשים אשר יוסיפו מים והמכשלה הזאת תחת ידם ע"כ הי' נראה יותר לדחות טבילה לילה א':

אך כל זה בי"ט א' איכא אי' דאורייתא אך עובדא דמעלתו הי' בי"ט ב' ולדעת הרמב"ן שהביא הר"ן הא דאין מכבין הנר משום דבר אחר היינו משום דהלכה כר' יהודה במכשירי או"נ שא"א לעשותן ואין מורין כן משו"ה לא רצה להורות כן להתיר להדי' אבל מעיקר הדין שרי' וא"כ מותר לכתחלה בי"ט ב' דרבנן לכבות הנר לצורך דבר אחר כל זה מבואר בר"ן פ"ב דביצה וא"כ כיון שהבעילה לא נדחי' ממילא דהטבילה מוכרחת והותר להחם לצורכה ויצא מעלתו נקי בדינו וטב הורה לצורך שעה:

אמנם לא בעינא דלימטי לי' שיבא מכשורי להמציא קולא חדשה שלא שערום אבותינו ונהגו בו איסור לא יהי' אלא כדברי' המותרים ואחרים נהגו בו איסור ועוד להרי"ף

ורמב"ם הנ"ל אסור בודאי וגם לדברי הרמב"ן הנ"ל י"ל ולחלק בין צערא דגופה לכבות הנר באשתו טהורה והיא עמו מה שאין כן הכא כמו שחלקתי לעיל ע"כ מכאן ולהלאה לא אומר בזה לא איסור ולא היתר וחפץ ה' בידו יצליח הכ"ד הטרוד מאוד הדש"ת החותם בכל חותמי ברכות פ"ב יום ב' כ"ד מרחשון תקס"ט לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:
ועתה נדפס ספר נודע ביהודה תנינא ע"ש חא"ח סי' כ"ה וכבר הורה זקן:

תשובה קמז

שלום וכ"ט לידידי הרב הותיק חדתא מלא עתיק חרוץ ושנון כבוד מו"ה בער נ"י אב"ד דק"ק דרעזניטץ יע"א:

גי"ה הגיעני וע"ד אשר הורה להתיר להוליך כלים בי"ט מעיר לכפר לתוך התחום לצורך סעודת מצוה שלא הכין לו כלים כל צרכו והראה מעלתו מקום במג"א סי' תצ"ח סק"ג בהולכת סכין אצל בהמה ובסימן תק"ד גבי מדוכה ותבלין טב הורה בלי פקפוק ויעיי' במס' ביצה ל"ז ע"א במתני' השואל כלי מחברו בי"ט הרי כרגלי המשאיל אע"ג דיש לדחות דמיירי במלבושים או דמטלטל עם הכלי אוכל בתוכו אבל כלי בלי אוכל בתוכו דהוה רק מכשירי אוכל נפש אפשר דל"א מתוך מ"מ האמת יורה דרכו דאפי' בכל הכלים אמרינן מתוך בהוצאה אע"ג דבעלמא ל"א מתוך אלא באו"נ עצמו שאין בו אלא צורך קצת אז אמרינן מתוך אבל במכשירין לא כמ"ש תוס' בפ"ק דכתובו' מ"מ בהוצאה כל שהיא בענין או"נ לאפוקי באבנים וכדומה אבל כל שהוא בענין או"נ אפי' במכשירין הוה לענין הוצאה כבאו"נ עצמו ואמרי' בו מתוך ויבואר הטעם להלן ולזה נתכוון הר"ן פ"ק דביצה גבי סכין אצל טבח ומדוכה אצל תבלין אשר ז"ל משום דהוצאה בא"נ כתיקון א"נ עצמו הוא עכ"ל כוונתו למ"ש דאפי' מכשירי' שבהוצאה מותר כאו"נ עצמו אפילו אפשר לעשותן אפילו ל"א בעלמא במכשירי' מתוך הוצאה שאני ולשון מג"א סי' תצ"ח סק"ג מגומגם ומכשול למעיין דמשמע דוקא משא הגדי הוה או"נ עצמו ולא סכין וליתא דאין שום חילוק בין גדי לסכין ובר"ן שם אין זכר לגדי ויעיי' בטו"ז ומג"א סי' תקי"ח סק"א ואם התירו מלהוציא מפתח של כיפה הואיל ויש בו גם לצורך י"ט ולית מאן דחש בהו כלל חוץ משיטת ר"ח שבתוס' ביצה י"ב ע"א סוף ד"ה ה"ג וכו' דבעי דוקא קטן למולו ולא לטיול ולא קיי"ל כוותי' מכ"ש להשאיל כלים לצורך סעודת מצוה והאמת דברי ר"ח צע"ג ליישבם נתעוררתי עליהם בחידושי למס' ביצה דהרי ר"א שמותי מתלמידי שמאי ס"ל ראש פראד"מ אפי' בשבת מוציאים לצורך מילה וכל מכשירי' דוחה שבת ויע"ש ק"ל ע"ב זימנין אשכחי' דיתיב בי"ט וע"ש תוס' ד"ה ר"א שמותי וכו' וע"ש וא"כ איך אפשר דב"ש אומר אין מוציאין קטן למולו וע"כ לטייל קאמר ואפ"ה מתיר ב"ה וצ"ע:

ולכאורה ראיה ברורה מביצה י"ח ע"א דפריך תינח שבת י"ט מא"ל ודחיק גזירה י"ט אטו שבת וקשה הא טבילת כלים לא הוה אלא מכשירי או"נ ול"א בי' מתוך וי"ט ושבת שווין ולרבנן דר"י אין חילוק בין מכשירין שאפשר לשא"א והלכה ואין מורין כן ומאי קושיין ודוחק לומר דרבה ס"ל אין ערוב והוצאה לי"ט כלל דליתא דבתר דשמע מרב יוסף אלא מעתה לפלגי באבני' קבלה מיני' כמוכח בתוס' פסחי' מ"ז ע"ב ד"ה אהבערה אע"כ פשיטא לי' דבהוצאה מקלינן ואמרינן אפי' במכשירין מתוך:

והנה היש"ש פ"ק דביצה סימן למ"ד יהיב טעמא להקל בהוצאה בכל אלו משום דמלאכה גרועה היא ואם אמת הוא י"ל לפמ"ש בחי' רשב"א ריש שבת בשם רמב"ן דר"פ ורבינא ורב אשי התם ס"ל הוצאה והכנסה תרווייי אבו' נינהו משום דתרווייי הוה במשכן הם העלו הקרשי' והם הורידו ורבא פליג וס"ל כיון דהוצאה כתיבה בקרא ויכלא העם מהביא הוה אב מלאכה משא"כ הכנסה אע"ג דהוה במשכן וסוגי' דריש פ' הזורק כרבא ולא כרב פפא ורבינא ור"א יע"ש ומשמע דלהני אמוראי בתראי לא הוה הוצאה מלאכה גרועה דמש"ה הכנסה כיון דהוה במשכן אע"ג דליכא קרא הוי אב א"כ י"ל הא דהולכת סכין לטבח והשאלת כלים במתני' דף ל"ז ע"א לא מיירי דרך ר"ה דמה"ת להקל בהוצאה כיון דלא הוה מלאכה גרוע' וצ"ל אביי שהקשה גבי טבילת כלים י"ט מא"ל ונדחק רבה משום דאינהו ס"ל כרבא רפ"ק דשבת דהוצאה מלאכה גרוע' היא ולדינא לא קיי"ל כוותי':

ולפ"ז מיושב קושית יש"ש על הרי"ף (וגם הרא"ש) לא מייתי ההיא דהולכת סכין ומדוכה להשמיענו אפילו ברה"ר מותר כמ"ש ב"י סי' תק"ד ולהנ"ל ניחא דס"ל הוצאה לאו מלאכה גרוע' היא ואין להקל בה טפי מבשארי מלאכות ובזה מיושב קושי' ט"ז סימן שכ"ג סק"ה על הרא"ש די"ל הרא"ש הקשה להרי"ף דהוצאה לאו מלאכה גרוע' היא ואין להקל בה אם כן אין צורך לומר גזירה י"ט אטו שבת אלא י"ט מטעם עצמו אסור גזירה שמא יעבירנו:

אמנם לדינא לא נ"ל שיהי' בזה פלוגתא אי הוצאה מלאכה גרועה או לא ויעיי' לשון הרמב"ם פי"ב מהלכו' שבת הל' ח' שכתב שניה' אבות מלאכו' הם ואפ"ה מייתי קרא ויכלא העם וע"ש הקשה בתשובת מו"ה בצלאל אשכנזי בסי' מ"א דלכאורה ס"ל שיטת הרמב"ן הנ"ל וכרב פפא ורבינא ורב אשי דלא כרבא ואם כן ע"כ יליף לי' מהם העלו והם הורידו בלא קרא דהא הכנסה ליכא קרא ואפ"ה הוה אב והאריך מאוד ולא העלה כלום יע"ש והנה לכאור' בפשיטות י"ל דלכ"ע הוה מלאכה גרוע' וצריך קרא אך מכיון דאיכא קרא אהוצאה ומה לי הוצאה ומה לי הכנסה כר"פ הזורק שוב כיון דמצינו תרווייהו

במשכן הם העלו והם הורידו הוה תרווייהו אבות ולק"מ על הרמב"ם לכאורה אלא שזה אינו דאם כן רבא וסוגי' דר"פ הזורק דס"ל הוצאה אב והכנסה תולדה במאי פליגי וכי יחלוקו על הם הורידו והם העלו כיון דבקרא א' סגי לתרווייי' אע"כ הני אמוראי ר"פ ורבינא ור"א לא צריכה קרא כלל ומשו"ה הוה שניהם אבות משא"כ רבא וסוגי' ר"פ הזורק ומשום הכי קשיא לי' לגאון מו"ה בצלאל אשכנזי ז"ל וכתב שם דאע"ג דכתב רשב"א די"ל סוגי' ר"פ הזורק לחלק בין עני לעשיר הרמב"ם לא הזכיר חילוק זה בחיבורו ואי משום הא י"ל ולומר ע"פי מה שראיתי בירושלמי אמתני' דאבות מלאכו' דמפיק לי' ל"ט מלאכות ממלאכה ועבודה שכתבו גבי משכן ל"ט פעמים ובש"ס דילן בשבת מ"ט ע"ב מפקי ממלאכה ומלאכתו שבכל התורה כולה והיינו דלא בעי למיחשב אלא תיבת מלאכה ולא תיבת עבודה כלשון לא תעשה כל מלאכה דפירש"י שם ד"ה שבתורה ע"ש ולא חשיב עבודה הוצרך לדחוק לצרף כל התורה ועיי' חידושי רשב"א איך נדחקו במספרם שהרי נמצא ס"א פעמים מלאכה בתורה אבל להירושלמי ניחא דחשיב רק הכתובים במשכן ומצרפים גם תיבת עבודה ונ"ל נ"מ לדינא אי נילף מהם הורידו והם העלו שזה היה אחר שכבר הוקם המשכן בר"ח ניסן ולא הורד עד כ' אייר ואז העלו והורידו אע"ג דע"כ ילפינן מושיט מינייהו תסגי דלהוי תולדה אבל שיהי' הכנסה אב משום כך הוא פשו וזה לא נקרא מלאכת המשכן אלא עבוד' הלוי' ואם כן ירושלמי דיליף מעבודה מצרפים גם הכנסת הלוים דהוי אב משא"כ ש"ס דילן לא יליף אלא מלאכה ולא עבודה וליכא למילף כלל לעשות אב מעבודת הלוים ורק הוצאה דהי' במלאכת המשכן בויכלא העם מהביא ובזה י"ל קושי' תוס' מ"ט ע"ב ד"ה כנגד וכו' דמ"ד נגד עבודת המשכן דקדק בלשונו לומר נגד עבודת המשכן ולא מלאכת המשכן להורות נתן דמספר ל"ט נגד עבודה דכתי' במשכן ומשו"ה מחלקי' שפיר זורה ובורר ומרקד דילפי' מספר ל"ט מעבודה ומלאכה שבמשכן ולשיטה זו ילפינן מהם העלו והם הורידו ואידך נמי מודה ילפינן סמוכי' ממשכן דכל דהוה במשכן הוה אב אך לא יליף מעבוד' אלא ממלאכה ומלאכתו ולדידי' לא ילפינן מלוים ומייתי שפיר תני' כמ"ד כנגד עבודת המשכן ומיושב קושי' תוס' והשתא לפ"ז לכ"ע מלאכה גרועה ואיצטריך קרא אלא ר"פ ורבינא ורב אשי ילפינן מעבודת הלוים וכדתני' בברייתא והוי תרווייי' אבות וכן פסק רמב"ם הנ"ל ורבא וסוגי' דר"פ הזורק לא ילפינן מלוי' אלא ממלאכ' והוה הוצאה אב והכנסה תולדה ומיושב תמי' ר"ב אשכנזי על רמב"ם הנ"ל:

עוד תמה הגאון הנ"ל על שיטת ר"ה ור"ח שבתוספות ר"פ הזורק ד"ה וממאי דבשבת קאי וכו' יע"ש ותמה דלמא כי היכי דהמלאכה היתה דיים איכא לפרש על הנדבה עצמה

נקרא מלאכה וכמו שהמתיק רש"י מ"ט ע"ב ד"ה והאי וכו' כל מידי דרמי' עלי' דאינשי וכו' יע"ש ה"נ י"ל פי' לא יעשו עוד מלאכה אי לאו גז"ש העברה העברה וא"כ אמאי מחק ר"ח האי גירסא ולהנ"ל י"ל כיון דהך סוגי' ס"ל כרבא דיש הוצאה אב והכנסה תולדה דלא ילפי' מלוים וע"כ נגד מלאכתו שבתורה והשתא אי ס"ד דס"ל למרא דהאי שמעתא שהוא ר"י והמלאכה היתה דים דשלימו לי' עבידתא דכל דרמי עלי' דאיניש נקרא מלאכה נהי דאית לי' העברה העברה לקרא אל יעשו עוד מלאכה ממש מ"מ והמלאכה היתה דים מתפרש שלימא עבידתא ושמעינין לי' לר' יוחנן מס' סוטה ל"ו ע"ב לעשות צרכו נכנס וא"כ מ' חסר אחת נגד מי אע"ג דל"ט מלאכו' אפשר נפקא לי' מאלה הדברים כרבי מ"מ לישנא דמתניתין מ' חסר אחת לא יתפרש אלא או אי אהוצאה והכנסה שניה' אבות וכמ"ש בגליון תוס' חדשי' על המשניות פ"ז משנה ב' או אי ילפי' ממלאכה ומלאכתו כמ"ש מהרש"א ח"א פרק במה טומנין שם ובנו של תוי"ט שם (ומ"ש תוי"ט מקשירה ותפירה צ"ע כתבתי בתשו' אחרת) וא"כ לר' יוחנן מ' חסר א' מנ"ל וע"כ לא מתפרש לדידי' שלימא לי' עבידתא ושפיר מחק הגי':

בהא סלקינין לכ"ע הוצאה מלאכה גרוע' היא ומותר להוליך סכין ומדוכה אפי' דרך ר"ה והרי"ף דלא מייתי לי' סמך עצמו אמתני' דהשואל כלים בי"ט הרי הוא כרגלי המשאיל וקו' ט"ז סי' שכ"ג על רא"ש כראי מוצק ועכ"פ לדינא מעלתו טב הורה:

מ"ש מעלתו מה צורך בעגל שנולד מן הטרפה לומר מוכן לכלבי' הוה מוכן לאדם תיפוק לי' כיון דמותר לשחוט האם לכלבי' שוב מוכן העגל לאדם אי מיירי בכלו לו חדשיו לק"מ דלא ברירא לש"ס ד' סימני' אכשר בי' רחמנא כמ"ש תוס' שם ד"ה וכי מה וכו' בתי' קמא מש"ה לא פסיקא לי' להקשות מ"ט שתיק רב והיינו כוונת רש"י עובר ירך אמו לא לכל דיניו אלא לענין שחיטה שאם נשחט האם הוה כנשחט הולד עמה בטרפו ולא אכשר בי' רחמנא ד' סימני' כמ"ש תוס' בתי' קמא דהך סוגי' בהא ריהטא ופשוט. ואומר שלום למעלתו ולתורתו כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת פרעסבורג נגהי ליום ד' ר"ח טבת תקפ"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמח

שנית להנ"ל:

נפשו אוותה לדעת דעתי הקלושה בחימום מקוה בי"ט לטבילת נשים לטהרתן שאלה זו כבר נשאלה לפני שנת תקס"ט לפ"ק לחמם בליל י"ט ב' והיינו לבשל הבשיל אצל האש וגם לשתות ממים חמין ההמה [הוא לעיל סי' קמ"ו] שוב נדפס ס' נודע ביהודא תנינא ושם בא"ח סי' כ"ה התיר בי"ט בע"ש ע"י ע"ת וכבר ראו עיניו וגם דברי פרי

מגדים סימן תקי"א במשבצות זהב סק"ב וראוי לסמוך עליהם וכ"ש במקום רפואה מצוי' והגם כי אינני מתיר כי מיראי הוראה אנכי ואני שונא חדשות ומרגלא בפומי החדש אסור מן התורה בכל מקום אבל במקומ' שנהגו להתיר ע"פי הוראת הגאוני' הנ"ל אין מזחיחי' אותם:

אמנם מה שפקפק מעלתו על מה שכ' פרי מגדים שחמום הוא לרפואה כמ"ש תוס' בשבת מ"ז ע"ב גבי זיעה וכתב מעלתו התם הוא לרפואה משא"כ הכא רק לשמירת הבריות איפוך אנא זיעה הוא רק לשמירת הבריות וכן מ"ש פני יהושע התם ללמוד מזה היתר לעישון טאבאק הוא רק ג"כ לשמירת הבריות וכ"ע בריאי' נינהו מעישון הטאבאק משא"כ הכא בנכנסת למים צוננים וקיי"ל הכל חולים הם אצל צינה דמשו"ה התירו לחמם בימי החורף בשבת ע"י אינו ישראל וכמבואר בש"ע א"ח סי' רע"ו ומג"א שם סוף הסי' והרי קמן דהוי ס"ד דש"ס במדורה להתחמם אפילו בית שמאי מודה ועיי' בביצה כ"א ע"ב ועיי' שבת ס"א לא שנכפה אלא שלא יכפה עוד שם ס"ו ע"ב יוצא' באבן תקומה וקצת יש לדחות ראיה זו דעכ"פ תכשיט הם ולא משא ומ"מ האמת יורה דרכו שאין לחלק. ומ"ש דזה לא נקרא שוה לכל נפש כיון דלא כל אדם צריכי' לטבילה לא הבנתי פקפוקו הלא לא על הטביל' אנחנו דנים כי אנו מניחי' שהטביל' צריכא רבא שלא תדחה פ"ו לילה א' וממילא שוה לכל נפש כי הנפש הצריך טבילה ומצטנן צריכים להחם לו חמין ומ"ש בביצה דף ל"ב ע"א דהוה לי' למימר בפחמין צריכים לאוליירי' בו רחיצת נדה הנה א"נ נניח שכבר בימי חכמי הש"ס הי' רגילים להחם המקוואות ויעיי' בב"י י"ד ס"סי ר"א ד"ה כ' המרדכי בתשו' בשבועו' זאת אשר השיב וכו' ובש"ע סוף הסימן ומ"מ משמע בתוס' נדה דף ס"ה ע"ב ד"ה אם סמוך וכו' בסה"ד ולרבינו תם כבר נהגו כן בימי הש"ס במקומות הצפוני' הקרים ואם כן תיקשי קושייתו לכאורה דלמא איצטרך לטבילת נדה אמנם בליל י"ט לא אפשר דמחמם לה מבע"י וטובלת מיד בכניסת הלילה (ומי"ט ב' לא מיירי מתני' בסתם) וביום ממש אין טבילת נדה ביום ואפי' אי משכחת לה בדאיכא ארי' וגנבי' ואבולאי בנדה ס"ד ע"ב והא נ"ל לפע"ד דלכ"ע אין להתיר להחם בי"ט ולטבול כיון דכל עצמינו לא התרנו אלא משום שהטבילה הכרחית למצות עונה ופ"ו וכשתהי' זאת המצוה בלילה שהוא חול לא נתיר בי"ט לצורך מצוה שבחול כמבואר סברא במנחות מ"ח ע"א חטא בשבת בשביל שתזכה בשבת וכו' וא"כ לכאורה לא משכחת ואפשר שזה מדוקדק בלשון הש"ס ב"ו ביו"ם למא"י חז"י דאע"ג דאפשר לצורך הלילה מ"מ אין שום ה"א לרחוץ בי"ט לבעילת לילה של חול ובו ביום הא לא חזי ומ"מ עדיין תקשה דלמא בי"ט שחל להיות ערב שבת וטובלת ביום או בלילה לצורך

שבת וע"י ע"ת וכנוב"י אמנם צריכים שתהי' עיקר ההבערה והבישול לצורך שתיי' וע"י הערמה רוחצין בו כמ"ש נב"י וע"כ אין שום צורך פחמים ומבשל לצורך אכילה ושתי' כי אם לאולייר' שאין מחממים אלא לצורך רחיצה אבל המחממין לאכילה ושתיי' לא בעי פחמי' דאל"ה הו"ל למימר דמתני' דבעי פחמי' לצורך תבשיליו וא"כ ממילא א"א לאוקמי בי"ט בע"ש ולצורך טבילת נדה ע"י ע"ת דניהו דחמום מים אפשר אבל עשיית פחמים א"א:

שם מ"ש שעכ"פ בחם לתוך צונן מתבשלים קליפת המים וזהו בישול שלא לצורך שתיי' כלל ועיי' שם במקומו לרוב ראשוני' מים במים המתערבים לא שייך בישול כדי קליפה כלל עיי' שם חי' רשב"א ובר"ן פ' כירה ולשון תוס' פ' כ"ש מ' ע"ב ד"ה האילפס ור"ת בס' הישר ס"סי רמ"ג ולכן אפי' שופכין הרבה מים חמין יותר מהצוננין עכ"פ אין שופכין בב"א וקמא וקמא מתערב ואינו מבשל אלא מפיג צינתן עד שלבסוף מתחממי' אבל בישול אין כאן בשום אופן והשתא אפי' אירע שישפוך שפיכה מרובה לא הוה פסיק רישא דבר שאין מתכוון כן משמע שכ' רש"י זבחי' כ"א ע"ב ד"ה הא ר"ש וגם אין צריכין לגוף הבישול כי מה לו למים מבושלי' רותחין וחמין צריך מבושלת אינו צריך ע"כ אין בכ"ז כדאי לאסור:

ויען במכתבי העבר כתבתי דרך אגב בקיצור קשה מה שצל"ע בתוס' ביצה י"ב ומעלתו העלה בזה דבר שכלי ונאה אמרתי אשנה פרק זה ואפרש שיחתי ואחר כך אבוא אל דבריו ומתוך דברי ממילא תשובה על קצת דבריו והלכתא גבורתא ורברבתא איכא למשמע מהני מילי ע"כ אאריך קצת הנה בביצה י"ב ע"א כ' תוס' בשם רבינו חננאל דב"ש וב"ה לא פליגי אלא בקטן למולו ולולב לצאת בו וצלע"ג איך אפשר דבהא פליגי ואוסר ב"ש הא ר"א שמותי מתלמידי ב"ש ס"ל ר"פ רא"דמ מילה וכל מכשירין דוחה את השבת והתם קאמר הש"ס בהדי' דר"א שמותי יע"ש ע"ב וכתבו הראשונים הטעם דר"א שמותי משום שהתפאר שלא אמר דבר שלא שמע מרבו מעולם א"כ כל דברו דברי שמאי הם לכן נקרא שמותי ועיי' תוס' נדה ז' ע"ב ור"א דהכנה צ"ל דס"ל לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ומ"מ צלע"ג תוס' יבמות י' ע"א ד"ה לעולם שהקשו לר"א וכן ר"פ המגרש וקשה הא ב"ש מתירין צרת הבת ור"א שמותי וצע"ג:

נחזור להנ"ל הא לר"א ולב"ש מכשירי מילה דוחין שבת ומכ"ש י"ט ומ"ט לא יוציאוהו למולו וקצת יש לעיי' מ"ט נקט קטן למולו ולא איזמל למול את הקטן וכמ"ש תוס' רפראד"מ דקטן אין מוציאין אפי' לר"א משום שאח"כ יהי' חול' ואינו נושא א"ע ויצטרך לאמו וא"כ י"ל דמשו"ה לא נקט הכא איזמל משום דלב"ש מותר אבל קטן אוסר ב"ש

ומ"מ מתיר ב"ה מטעם מתוך ודוחק כיון דלר"ח לא אמרינן מתוך אלא במצוה שהיא צורך היום קצת וכיון דהמצוה היא שיביא האיזמל ולא התינוק מ"ט שרי בית הלל להוציא התינוק בהליכתו פשיטא חי נושא את עצמו ובחזירתו עברה מצותו תו הוה קשי' לי אלולב לצאת בו הנה פשטא דמתניתין י"ל דכבר נפיק בלולב מדאגבי' אלא שהולך לבה"כ לנענע עם הצבור בהלל וכדומה ויעיי' סוכה מ"ב ע"א אך ר"ח נשמר מזה וכ' לצאת בו דוקא ומיירי לכאורה שמוליך הלולב אצל האתרוג וכדומה א"כ צ"ע הא ר"א שמותי ס"ל לולב וכל מכשיריו דוחה את השבת ויש לדחוק דלצאת בו לאו דוקא אלא ה"ה למיעבד נענועים נמי הוה צורך מצות היום לר"ח אף על גב דאינו דאורייתא דומי' דס"ת לקרות בו חובות היום דאינו אלא תיקון משה ע"ה שלהי מגלה ואסמכתא בעלמא מקרא ודקאמ' לצאת לאפוקי מיקירי ירושלים בסוכה מ"א ע"ב ודוחק אלו דברי בענין זה:

והנה על קושייתי הראשונה ממילה תי' מעלתו דבר שכליי דמשמע בשבת קל"ו דלר"א אין מכשירין דוחין אלא בידעו שכלו לו חדשי' ומ"מ מהלינן ממ"נ וא"כ י"ל בסתם קטן פליגי ב"ש וב"ה דהמיל' היא ממ"נ ומכשירין אינן דוחין ומ"מ מוציאין לר"ה לב"ה מטעם מתוך דעכ"פ מקרי מצוה שצורך היום כיון דמצוה למולו ממ"נ דבר נאה ומתקבל הוא:

אך יעויין במס' חולין י"ב ע"א בתוס' הא דאמרי' הא לא שהה ספק הוה היינו מדרבנן ולפ"ז צ"ל הא דפריך מימהל היכי מהלינן פי' הי' להם לחכמים להעמיד דבריהם והניחו על דין תורה ממילא מחללין על המכשירין בכל הילדים כדאמרי' בעלמא במקומו של ר"א היו כורתי' עצים לעשות פחמין לעשות כלי ברזל בשבת ומשמע בכל הנולדים וצריך מעלתו לדחוק דהאי קטן היינו ספק בן ז' ספק בן ח' שהספק לפנינו דמלין אותו ממ"נ ומכשיריו אין דוחין מ"מ גם בזה לא קיי"ל הני שינויי דהש"ס והרי"ף לא מייתי לי' דס"ל אפי' בן ח' חי ה"ל חובל גמור ולפ"ז חמור חבורה דבן ח' חי אלא שאינו מתקן גברא ויש בו צד קולא ועיין חידושי רשב"א שם והוא פלוגתת הרב"י וד"מ סי' רס"ו ובש"ע שם סי"א ובתשובה הארכתי בזה:

מ"ש תו מעלתו לתרץ א"ק מלולב דמיירי דאפשר לקיים מצות לולב בלי הוצאה והאריך בזה ודבריו אין מובנים הנה לר"ח לא שייך מתוך אלא באו"נ או במצות דיומא קא גרים לה ליעשות היום עיי' מג"א סי' תמ"ו סק"ג ואז אמרינן מתוך להוציא גם הולד ואם נניח דאפשר לקיים שניהם ממילא תו אין מצוה ואין הוצאה דוחה י"ט אפילו במתוך דאין כאן צורך קצת וכי היכא דלא אמרינן מתוך שהותר ללקוט ענבי' בלית לי' הושענא אחריתי לר"א דמכשירין דוחה הותר באית לי' זה לא יאמר אדם ומעלתו עירב אפשר לעשותו

מעי"ט עם אפשר לקיים שניהם וזהו כלאים והנה במכשירין שאפשר לעשות מע"ש איכא ג' מחלוקת לר"ע ולהלכ' כל שם מכשירין שאפשר לעשותן מע"ש ואפי' אירע לו מקרה שלא היה אפשר מע"ש בנשבר לו האיזמל תדחה המילה כי שם מכשירין אינן דוחי' שבת ולר"א אפי' הי' אפשר לעשותם מע"ש והשהה אותם ואפי' לכתחלה יכול להשהותם עד שבת ואיכא רבנן דמכריעי' אם אירע מקר' בשבת מותר לעשותו בשבת ואי לא לא וזה מתבאר בעירובין ק"ג ע"א פירש"י ד"ה אלא הא ר"ס וכו' יע"ש ואו"נ עצמו לרוב שיטות אין חילוק בין אפשר ללא אפשר והטעם משום שהותרה בי"ט ולא דחויי' ויעיי' לשון מהר"מ מר"ב ברא"ש פ' יום הכיפורי' סי' י"ד וכן משמע לשון ר"ן פ"ב דביצה גבי ממנ' אשה תנור מלא ככרו' וכו' וז"ל אבל י"ט א"נ מותר בה דאפי' אפשר מעי"ט שרי עכ"ל מבואר מזה דמכשירים דחוים הם ולא הותרו ולכן לא הותרו באפשר לעשותן מעי"ט ולפ"ז ר"א דר"פ תולין דס"ל אפי' מכשירים שאפשר לעשותן מעי"ט נמי מותר לעשותן בי"ט ע"כ גם מכשירים הותרו ולא דחויים אמנם ר"ח בתו' פסחים פ"ד ע"א משמע אוכל נפש דחוים מטעם עשה דוחה ל"ת אתי' עליו וא"כ גם באוכל נפש עצמו יש לחלק בין אפשר ללא אפשר עיי' רש"י ר"פ אין צדין ור"ן שם ותוס' מגלה ז' ע"ב ד"ה כאן וכו' ומהתימא דלר"א אין מ"ע מוכרחת דתהי' לכם דאי בעי עביד כלו לה' ואפ"ה אפילו מכשירים שאפשר לעשותן דוחה י"ט וע"כ לא מטעם דחי' אלא הותרה ודלא כר"ח וצ"ע:

הדברים עתיקים ואין כאן מקום להאריך בכל המפרשים ואפסק באמצע הפרק ישמע חכם ויוסיף לקח טוב והטוב והמטיב ייטיב לטוב וירום כסאו וקרנו הכ"ד: פ"ב יום ה' ח' שבט תקפ"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמט

שלישית להנ"ל.

ע"ד אנשי קהלתו שע"י סיבה ומקרה אירע שנחסר להם יין די מחסורם לקידוש בימים אחרונים של חג הסוכות העבר ובתוך תחום העיר דר ישראל א' שהי' לו יין אך הוא עירב למקום אחר באופן שיינו קנה שביתה אצלו והוא חוץ לתחום הקהלה והורה מעלתו לאיסור שלא יביאו להם יין משם יפה הורה וכן ראוי' לו ולכל י"שם דכוונתו שלא לפנות אל רהבים ושטי כזב לחדש חדשים בהוראה על דמיוני כזב וארשום בקיצור הנה הפר"ח ריש הל' י"ט ובס' טורי אבן בחגיגה י"ז ע"ב ברש"י שם עמדו על החקירה מנ"ל לאסור תחומין בי"ט ולא העלה דבר בידם ולק"מ דלמאן דנפקא לי' מאל יצא איש ממקומו ביום השביעי הן מדאוריי' הן מאסמכ' עכ"פ כיון דקרא במן כתי' שלא יצא האיש ממקומו י"ב

מיל כיון דלא ירד מן בי"ט א"כ יום הז' לאו דוק' כי היכי דוהכינו את אשר יביאו אסור הכנה בי"ט מן התורה בי"ט כמו בשבת משום שלא ירד מן בי"ט כמ"ש תוס' ביצה ב' ע"ב ד"ה והי' ביום הששי וכו' אף על גב דביום הששי כתיב מ"מ מפרשי' יום חול הראוי להורדת מן וכן קיי"ל בעי' לחם משנה בי"ט משום שלא ירד מן בי"ט אם כן מאותו טעם עצמו איסור תחומין בי"ט כמו בשבת ממש או מדאורייתא או מאסמכתא מכ"ש למ"ד אלפים אמה דאורייתא מקרא דומדותם מחוץ לעיר אלפים אמה דגבי לוים והתם לא שבת ולא י"ט כתיבא [ועיין לקמן סי' קנ"ב]:

מ"ש מהרש"א פ"ק דכתובות מ"ט לא הותר תחומין לצורך אוכל נפש קו' גדולה היא לכאורה דהבאת מאכלים ממקום למקום מיחשב או"נ ולא רק מכשירים ומשו"ה הותר הוצאה ואפי' רק לצורך קצת דמתוך שהותר לאוכל נפש ממש הותר שלא לצורך ואי מיחשב הבאת המאכלות ממקום למקום מכשירי' לא אמרי' מתוך כמ"ש תוס' פ"ק דכתובו' וראי"ש פ"ב דביצה סי' י"ט וכמ"ש ישי"ש שם ודברי פני יהושע פ"ק דכתובות בזה לא נהירין ובודאי קשה למה לא נתיר הבאה מחוץ לתחום בי"ט כמו שמוציאין מרשות לרשות אבל האמת יורה דרכו דאין כאן קו' כלל דודאי אלו הי' איסור תחומין בכלל מלאכה היה בכלל היתר אך אשר יאכל לכל נפש וכו' אמנם תחומין אינו בכלל מלאכה ול"ד להבערה ולמ"ד הבערה ללאו יצאה עכ"פ בכלל מלאכה היתה במשכן אלא שיצא' ללאו ולחד דעה בתוס' אינו בכלל איסור מלאכה בי"ט דלא נאסר בי"ט אלא מה שהוא בשבת בכרת אבל עכ"פ הבערה בעצמותה במשכן היה חשובה ומלאכה רבה היא ע"כ הוא בכלל אך אשר יאכל וגו משא"כ תחומין שנאסר הוא איסור בפ"ע לא מטעם מלאכה שהרי אין שום תנא שיהיה מכניס תחומין בכלל מלאכת המשכן ורק קפידא דקרא ואיסו' בפ"ע שאינו ענין לאיסור מלאכה כאיסור חמץ בפסח וחדש לפני העומר וכדומה ומה ענין זה להיתר או"נ ואין שום מקום להתירו לצורך או"נ אם הוא מדאורייתא וכשם שאין להתיר ביצה שנולדה בי"ט אחר שבת לצורך או"נ דהכנה איסור בפ"ע היא ולא בכלל מלאכה ולא הותר באך אשר יאכל לכ"נ א"כ ברור שאין להביא מחוץ לתחום לצורך קידוש וכו' חדא העמידו דבריהם אפי' בשופר ועיין בר"ן והובא במג"א בסי' תקפ"ו ס"ק כ"ג אע"ג דיש לחלק דבתחומין ליכא אלא לאו ולא עשה דשבות בגדר שביתה ומלאכה מ"מ לא הוה קידוש עשה דרבים ובעידנא דמיעקר לאו דתחומין לא מקיים עשה ועיי' מ"ש מג"א סי' תמ"ו סק"ב בשם ר"ת וכל זה אי הוה קידוש עשה דרבים דאורייתא והנה קידוש על היין לאו דאו' ואפי' לרש"י ריש נזיר דהוי דאוריית'

ביום לא הוי דאורייתא אפי' בשבת ומכ"ש בי"ט דלא הוי דאורייתא כלל אפילו בכניסתו כמ"ש מג"א סימן רע"א סוף סק"א ע"כ יפה הורה בשב וא"ת:

ומ"ש מעלתו מדברי תשו' רש"א שברמ"א וט"ז סי' תקט"ו סעיף ט' חשב מעלתו ששייך שם אי' תחומין על הדורן שקנה שביתה אצל בעלים הראשונים אגב שיטפי' לא עיי' הרי כבר שלחם מאתו ע"י הנכרי מבע"י להביאם לפלוני זה ומעולם לא קנה שביתה אצל הראשון אפילו שור של פטם הוא כרגלי הלוקחים עיי' סי' שצ"ז סעי' ח' והוא ש"ס ערוך כש"כ זה שכבר שלח ע"י שליח ואפי' אין זכי' לגוי לישראל שנשלח אצלו מ"מ לא גרע מיחד לו קרן זויות ועכ"פ אצל הישראל הראשון לא קנה שביתה ועיי' מג"א ססי' תקט"ו:

מ"ש מלשון רש"י ביצה ל"ז ע"ב שלקחו מעי"ט לחלקו בי"ט ומשמע לי מזה דאי בי"ט לקחום ולא היה אפשר לחלקו מעי"ט הי' תחומים מותר משום דא"א לעשותו מעי"ט כשפוד שנרצף בי"ט לא תהי' כזאת בישראל ושערי תירוצים לא ננעלו וחלילה להמציא דין חדש על המצאה:

וז"ל בחי' למס' ביצה ל"ז ע"ב לאיסור מוקצה לא חששו וכו' פירש"י נראה תמוה כמ"ש תוס' ובמגיני שלמה תי' דנהי אדם שולח דורון לחבירו מ"מ שותפי' שלקחו ע"מ לחלוק וחלקו כ"א מסיח דעתו קצת מחלק חבירו ומייתי קצת מלקמן מ' ע"א ר' חנא בר חנלאי ומסמיך ליה הגאון מדברי הרמ"א סס"י תקט"ו ודברי טו"ז סקט"ו וי"ו שם ואומר אני כיון שזכינו לדין נימא בי' מרגניתא ונימא דהכלל כ"א היה דעתו מעי"ט שמחר יקח כל אחד חלקו למקום שרגלו מהלכת וא"א לו לאכול עמו ואקצי כ"א דעתו מחלק חבירו לגמרי ושוב בי"ט כשאסרו להם חכמים להזיזם ממקומם היה להם לחכמים לאסור לאכול אפי' משל עצמו הואיל ויניק מחלק חבירו שהיה ב"השׁ מוקצה מדעתו וזה קרוב לדברי תשובת הרשב"א הנ"ל והיינו דכתב רש"י שלקחו מעי"ט לחלוק בי"ט וק"ל עכ"ל שם בחידושי:

מעין פתיחה סמוך לחתימה ברכה מרוב כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת פ"ב נגהי ליום ב' כ"ו חשון תקפט"ל משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קנ

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג החרוץ המופלג כש"ת מו"ה ליב נ"י אב"ד דק"ק קיצע יע"א:

גי"ה הגיעני מה שנתקשה בשבת קי"ד את"ל לדברי ר"ע וכו' אין קריבין בי"ט וק' הלא לר"ע דלית לי' מתוך בפסחי' ה' ע"ב אי אפי' ס"ל נ"ונ קריבי' ע"כ משום שיש בהם צורך הדיוט הוא וזה לא שייך באיברי' ופדרים וממילא מוקמא קרא לחלבי שבת ביה"כ:

אני לא באתי לידי מדה זו וה"פ הש"ס דסד"א ר"ע דס"ל בביצה כ"א ע"ב לכם ולא לנכרי' א"כ הוה סד"א דס"ל כאבא שאול ביצה כ' ע"ב ולדידי' אפי' עולה שאין ממנו אכילה להדיוט מותר בלא מתוך אלא היא גופא צורך הדיוט הוא שלא יהא שולחנך מלא וכו' ואז הוה סד"א גם אברים ופדרי' שרי מה"ט ואיצטרך קרא עולת שבת למעוטינהו משו' שיקרבו בחול ולא דמי לעולה שנשחט היום קמ"ל ר"ע ס"ל נו"ן אין קריבי' מלכם ולא לגבוה וכמ"ש תוס' פסחים מ"ז ע"א ד"ה לכם וכו' ע"ש ומדס"ל לכם ולא לגבוה אפי' נו"ן כ"ש אברים ופדרים ואייתר קרא לי"הכפ והדבר פשוט ואין מקום לעמוד עליו:

שוב הקשה אתוס' קדושין ל"ד ד"ה מעקה וכו' דתהא אשה מותרת להדליק בשמן שרפה אע"כ הלאו אלים והקשה לפמ"ש תוס' שבת כ"ד ע"ב דשמן שרפה גופא מטעם נו"ן אין קריבין אסור והיינו מטעם לכם ולא לגבוה ולכם ולא לגבוה ליכא אלא עשה כמ"ש תוס' ביצה י"ב ע"א ד"ה השוחט עולת נדבה וכו' וא"כ אין כאן לאו כלל אלו דבריו:

יש לפרש קושייתו על ב' פנים א' על תוס' ביצה כיון דליכא אלא ב' עשיין שבת שבתון ולכם ושניהם זמן גרמא ונשי' פטורות א"כ תדלוק אשה בשמן שרפה ועוד יש לפרש אש"ס דשבת דקאמר אשמן שרפה משום דהוה עשה ול"ת תיפוק לי' דהאי ל"ת הוא עשה ואין עשה דוחה עשה לדידי לק"מ הק' שני' פשוט הוא אע"ג דלא אהדרי' לאיסורא קמא ללקות עליו מ"מ עיקר קרא אלאוי סמוך לא תעשה מלאכה כ"א אשר יעשה לכל נפש לכם ולא לגבוה דההוא נשאר בלא תעשה אך כיון שאינו אלא מכח דיוקא דלכם ולא לגבוה דאל"ה הוה מותר משום מתוך אין חומרו כחומר הלאו עצמו ללקות אבל עכ"פ לא חמיר מיני' ואם גוף נדחה מפני עשה גם זה הדיוק דלכם ולא לגבוה נדחה משו"ה הוצרך לומר שבתון שבות וה"ל עשה ול"ת:

ועל הק' הראשונה לא מצאתי מעשה ז"ג אלא בעשה אבל בלאו הבא מכלל עשה שאינו דומה לתפילין מצה והקהל חייבת. וכעת לא מצאתי דמיון אלא לעשות סחורה בפירות שביעי' ולאכול אחר הביעור שהוא לאו הבא מכלל עשה וזמן גרמא ובודאי נשים אסורות כאנשים וה"נ לכם ולא לגבוה נשים מוזהרות אעפ"י שהז"ג אלא דלא חמיר מגוף הלאו דלא תעשה מלאכה וכיון שהוא נדחה גם לכם הי' נדחה אי לאו דהלאו אלים א"כ גם העשה דלכם דאתי מחמתי' לא נדחה:

מ"ש מעלתו ממ"ש מג"א סי' תמ"ו דבעי מצוה שהוא צורך היום הנה בתוס' פסחי' ה' ע"ב כתבו סתם מה שמבער הוה צורך אך תו' בכתובות ז' ע"א כ"כ להדי' ד"ה אמר לי' וכו' דוקא בעילה ראשונה מצוה היא דהוה צורך היום וכו' ולפ"ז מ"ש לעיל מיני' ד"ה מתוך קטן למולו מילה בזמנו דיומא קא גרים וס"ת לקרות קריאת חובת היום ולולב

פשיטא דהוה חובת היום וכ' עוד המוצא חמץ וס"ל כיון שנמצא היום ה"ל חובת היום כמו בעילת מצוה:

אלא שהמג"א חידש דשיטת הכ"מ דאפילו מצות היום לא הוה צורך כגון מוצא חמץ היום אא"כ יומא קא גרים כגון חמץ בי"ט ראשון אי הוה מצוה להשבית ביומו דוק' והוה קביעא לי' זמן ובאמת אין דבריו מוכרחים די"ל בלא"ה דס"ל לכ"מ כתי' ב' דתוס' פסחים ה' ע"א ד"ה ואומר וכו' דכיון דבתחילת ביעור אסור וכו' וס"ל אי הוה ס"ל לר"ע מתוך הוה מותר דאין לך צורך יותר מזה שמבעיר כדי לבשל בפחמי' שלו בשלמא לקושטא דמילתא גחלו ואפרו אסור מדרבנן אין כאן הנאה כלל ואסור לבער חמץ בי"ט אבל מן התורה גחלו ואפרו מותר רק משום תחלת בעורו ואי הוה ס"ל מתוך הי' מותר אלא ש"ס לית לי' מתוך והא דלא כ"כ תוס' ונדחקו מה שמבער הוא לצורך היינו משום תי' קמא שבתוס' ד"ה ואומר הנ"ל אבל הכ"מ ס"ל כנ"ל:

ומאז אמרתי דמוכח מש"ס דשבועו' דצורך מצוה לא הוה צורך דאל"כ התם ט"ז ע"ב אין בנין מקדש דוח' י"ט והלא בנין אינו אסור אלא מדרבנן דאמרי' מתוך כמ"ש תוס' בשבת צ"ה ע"א ד"ה והרודה וכו' ושוב הדרנא דזה ליתא אלא בעושה אוהל וכדומה או מסדר אבנים אבל הבונה בטיט וסיד ממרח ועושה כמה מלאכו' דאורייתא ועיי' שבת ע"ד ע"ב האי דעביד חביתא תנורא חלתא ע"ש ולק"מ נמי מסולם של שובך בביצה ומצינור שעלו בו קשקשים [ועיין לעיל סי' קמ"ו קושי' על ר"ח דס"ל דוקא קטן למולו] ואחתום בברכה א"נ פ"ב נגהי ליום ד' כ"ו שבט תקצ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנא

את חג המצות יחוג בדיצות תלמידי ידידי הותיק הרבני המופלג מו"ה אברהם נ"י ליטש:

גי"ה הגיעני והנאני גרגיר נאה ומילי טבא בישוב ק' פני יהושע כי דבר טוב הוא ומתוק לחיך וראוי לאומרו אך מה שנתקש' בסתירת הר"ן שכ' בביצה כרש"י דרחמנא אחשבי' אין זה ק' ליודע דרך הר"ן שלעולם תחילת דבריו בכל הסוגיות מעתיק לשון רש"י בסתם אות באות ולא דס"ל כוותי' כלל והשוגה בזה מקשה סתירת הר"ן כמה פעמים:

ועתה הט אזניך ושמע מה שעניות דעתי נוטה בסוגי' זו לישב ק' פ"י הנ"ל דרש"י בפסחים ה' ע"ב כ' דלרבנן דהשבתתו בכל דבר מותר לבערו ביו"ט וק' הא רש"י ס"ל רחמנא אחשבי' להבערתו בביצה כ"ז ע"ב ותו קשי' הא אפי' למ"ד אין ביעור חמץ אלא שרפה היינו קודם זמן ביעורו אבל בזמן ביעורו השבתתו בכל דבר לפרש"י פסחי' י"ב ע"ב וא"כ ק' אדר"ע הא ביו"ט ראשון זמן ביעורו הוא ולא בעי שרפה והנה רש"י ור"ן פליגי לרש"י אין מאכילי' חלה טמאה דרחמנא אחשבי' אבל בחול הוה ביעורו באכילת

בהמה כדאמרי' בפסחי' ל"ב בתרומת חמץ מריצה לפני כלבו ור"ן ס"ל דוקא תרומת חמץ מריצה לפני כלבו אבל תרומה טמאה כל שראוי' לאכילת אדם אינו יוצא לבערה באכילת בהמה ונראה פלוגתתם בסברא דהא בתרומ' לא כתי' שום ביעור בתור' אלא אחז"ל כשם שמצו' לשרוף את הקדשי' מצו' לשרוף את התרומ' ואמר רחמנא שלך תהא להסיק' תחת תבשילך נמצא ילפי' ביעורה מקדשים אלא היקל ליהנות ממנה בשעת ביעורה וס"ל לרש"י דלא ילפינן אלא לבער מן העול' אבל לא דוקא לשרוף שהרי בהא נמי לא דמי לענין איסור הנאה בשעת ביעור ומשו"ה פשיטא לחז"ל דתרומת חמץ מריצה לפני כלבו ולשון כשם שמצוה לשרוף וכו' שלך תהא להסיקה וכו' לישנא בעלמא הוא וכאלו נאמר כשם שמצוה לבער הקדשים וכו' ורחמנא אמר שלך תהא ליהנות בשעת ביעורה זהו שטת רש"י ור"ן ס"ל נמי דודאי באיסור הגורם לתרומה שתיאסר שאינו מטעם קדושה כגון חמץ לא בעי שיהי' כעין קדשי' ממש וסגי להריצה לפני כלבו אבל איסור טומאה שמחמת קדושתה הוא בזה ילפי' דומי' דקדשי' ממש שרפה דוקא ולא לפני בהמתו זהו פשוטן של דברי' שבין רש"י והר"ן:

והנה מה שהסביר רש"י דרחמנ' אחשבי' להבערתה וכאלו עשה מלאכה בי"ט הם דברי' תמוהי' שאין הדעת סובלו וכי כל מצות דאחשבינהו רחמנא אסורי' לקיימם בשבת וע"י חשיבות מצותו נעשה כאב מלאכה והלא כל אכילת קדשים כדי שלא יבואו לידי נותר מ"ע דאורייתא היא ויהי' אסור בשבת דרחמנא אחשבי' ואיה השכל הגוזר כן אך דברי אלוקי' חיים המה כיון בתרומה גופי' לא כתיב ביעור אך אתי' משריפת קדשים ושוב אמרי' ביעור דאכילת בהמה בתרומה הוה כשרפה בקדשים א"כ רחמנא אחשבי' להיא אכילה במקום שרפה וכשם שאסור לשרוף קדשים בי"ט ה"ה אסור להאכיל תרומה לבהמה בי"ט דהיינו שריפתה וממילא יפה כ' רש"י לרבנן דחמץ השבתתו בכל דבר הי' מותר להשבית ביו"ט דאין ההשבתה במקום שריפה ולא שייך רחמנא אחשבי' משא"כ למ"ד אין ביעור חמץ אלא שרפה מנותר ילפי' אפילו נימא דזהו דוקא שלא בשעת ביעורו אבל בשעתו וזמנו השבתתו בכל דבר היינו בזמנו הוה השבתת כל דבר במקום שרפה הדר אמרי' רחמנא אחשבי' כמו בתרומה ודברי רש"י ברורי' בעז"ה והנה אמת נכון הדבר לפע"ד ואחתום בברכת שמחת י"ט כנפשו ונפש א"נ פ"ב יום ה' יו"ד ניסן תקצ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנב

שאלני למדן מופלג א' אהא דכ' מג"א סי' ש"ה סקי"ח בשם לבוש דמה שאנו מוסרים בהמות לרועה בשבת ומוליכין חוץ לתחום היינו טעמא משום דס"ל תחומין לאו

דאורייתא אפילו י"ב מילין ע"ש א"כ משמע למ"ד תחומין דאוריי' אה"נ דאסור למסור בהמ' לרועה א"כ ק' ספ"ק דע"ז דאסרי' מכירת בהמה משום שאלה שכירות ונסיוני ובן בתירא מתיר בסוס משום דמיוחד לרכיבה והשתא מה בכך הא להרי"ף והרמב"ם דתחומי' דאוריי' לתסר משום שמוליכו חוץ לתחום.

תשובה האמת כי ק' זו אינה צריכה לפנים כ"כ למעיי' שם בר"ן פ"ק דע"ז דדוקא נקט מחמר ולא משום שביתת בהמתו דלא הוה גזרי' אלא משום מחמר דהוה איסורא דגופי' ולחד מ"ד חייב חטאת עלי' א"כ תו לק"מ:

אמנם שלא להושיבו ריקם אכתוב פרפרת א' הנה הרב"י סי' תצ"ה מייתי בשם הכל בו דעת האומרים דאין שביתת בהמה ביום טוב וטעמם דלא נקרא מלאכה סתם אלא הנאסר בשבת בכרת אבל הנאסר בלאו אינו בכלל מלאכה סתם וזהו דעת התוס' לחד שינויי בפסחים ה' ע"ב דאי הבערה ללאו יצאת שרי' ביום טוב ע"ש ומבואר שם בב"י שכן דעת הרמב"ם דכ' דמשאוי ע"ג בהמ' בי"ט אסור משום עובדא דחול משמע שביתת בהמה ליכא ע"ש והשתא ק' א"כ תחומין בי"ט לשתרי דלרמב"ם דאוריי' הוא בשבת ובלאו א"כ בי"ט לשתרי בשלמא להאומרים תחומין דרבנן לק"מ דהם אסרו בשבת ובי"ט אבל למ"ד דאורייתא קשה לשתרי בי"ט והרי גמרא מפורשת פ"ב דביצה דתחומי' אסור בי"ט ומביא' הרי"ף פ"ק דביצה והרמב"ם פ"ח מעירובין ופסקו בש"ע בלי שום חולק ודוחק לומר דרבנן אסרוהו בי"ט דהרי לא מצינו שתקנו כלל שום תקנה בענין תחומין ועוד דס"פ משילין אמרי' אין רוכבין ע"ג בהמה בי"ט ובעי למימר משום תחומין ופריך הניחא למ"ד תחומין דאורייתא אלא למ"ד דרבנן מאי איכא למימ' והשתה קשה למ"ד דאורייתא מי ניחא הא עכ"פ בי"ט לכ"ע דרבנן היא אע"כ להך מ"ד בי"ט נמי הוה דאוריי' ואמאי הא בשבת לא הוה אלא בלאו ועמ"ש רש"י בחגיגה י"ז ריש ע"ב מבואר דתחומין אסור בי"ט מן התורה וק' כנ"ל והנלע"ד בזה דהרי"ף והרמב"ם לשיטתיהו אזלי דס"ל להרי"ף פ' ע"פ די"ט מחוייב במשנה לחם מן התורה כמו שבת כיון דכל עיקר טעמו משום המן שלא ירד בשבת וגם בי"ט לא ירד המן אם כן ממילא מחויב בלחם משנה מן התורה ויעיי' מ"ש תוס' מזה בפסחי' קי"ו ע"א ד"ה מה דרכו של עני ועמ"ש תוס' ריש ביצה ד"ה והיה ביום הששי וכו' בסוף הדבור ע"ש הנה מאותו הטעם בעצמו יש לאסור תחומין בי"ט אע"ג דלא נכלל בלאו דלא תעשה מלאכה מ"מ כיון דתחומין נפקא לן בספ"ק דעירובין ובירושלמי מקרא דכתיב גבי מן אל יצא איש ממקומו ביום השביעי א"כ ה"ה לי"ט כצ"ל וליישב דעת הרי"ף והרמב"ם [עיין לעיל בסי' קמ"ט]:

והשתא לפי הוצעה זו דתחומין לאו בכלל מלאכה היא ולא נאסר' בי"ט אלא משום שגם בי"ט לא ירד מן א"כ ממילא יש ליישב ק' הלבוש הנ"ל בפשיטות מ"ט אנו מוסרי' בהמה לרועה והוא מוליכ' חוץ לתחום די"ל כי היכא דכל איסורי לאוי דשבת שרי בי"ט משום דמלאכה כתי' והני לאו מלאכה נינהו הכי נמי גבי שביתת בהמתו דנפקא לן מלא תעשה מלאכה אתה ובהמתך א"כ דוקא מלאכה נאסרה אבל איסורי לאו לא נאסרו ואה"נ למ"ד הבערה ללאו יצאת שרי' להבעיר ע"י בהמתו כגון קוף וכדומה וא"כ ה"ה לתחומין דליכ' אלא לאו בעלמא שרי' להדי' בבהמתו ולק"מ ק' הלבוש והא דלא משני הלבוש הכי היינו משום דרצה ליתן טעם גם למאן דאוסר שבית' בהמתו בי"ט וס"ל דגם איסורי לאו נקרא מלאכ' וא"כ מהראוי לאסור תחומין גבי בהמה לכן כ' שהוא רק איסור דרבנן אבל להסוברים תחומין דאורייתא י"ל דמ"מ שרי מטעם הנ"ל דתחומין לאו בעלמא ולא מקרי מלאכה ומותר בבהמתו ומ"ש הרי"ף והרא"ש במשילין אין רוכבין ע"ג בהמה משום שביתת בהמתו והוא מהירושלמי כבר כ' ב"י דהיינו משום שמצטערת וכן פי' מג"א סי' רמ"ו סקי"ב דלא כיש"ש בפ' משילין ס"ו ע"ש:

ומה שהקשה עוד אהב"ח א"ח סי' שי"ח דהקשה מ"ט השמיט הטור הך שאסור לגלגל ביצה ע"ג החול כמ"ש הרא"ש דאנן קיי"ל כרבה והביאו מג"א שם סק"י והוא תימה למעיי' שם בסוגי' דפ' כיר' ל"ט ע"א כמ"ש מהרש"א בתוס' ד"ה ואין מגלגלין וכו':

הנה לא רציתי להאריך בזה להיות ק' זו כבר אמורה עם הס' תוספת שבת והאריך בה מכל מקום מה שנלע"ד דהרי בלאו הכי דברי הב"ח מגומג' דא"נ נימא שלא כדברי מהרש"א הנ"ל ונאמר דגם לרבה אסור לגלגל ע"ג משום הטמנה מ"מ פשיטא דלרב יוסף נמי דינא הכי וא"כ לאיזה צורך האריך הב"ח וכ' דהלכה כרבה אטו אי הוה הלכה כר' יוסף הי' שרי לגלגל ע"ג שוב מצאתי מה שכתבתי בדגול מרבבה עכנ"ל דכוונת הב"ח להוכיח דלהרא"ש אסור לגלגל ע"ג אפי' אי הטעם משום הטמנה כחמין דאלת"ה לאיזה צורך כ' הרא"ש זה כלל הא הלכ' כרבה ומ"ט מייתי הרא"ש מה שאינו להלכת' אלא ע"כ ס"ל להרא"ש דגם לרבה דינא הכי והי' לו להטור להביא דעת אביו הרא"ש ז"ל ועל זה תי' מג"א דהרא"ש כ"כ לר' יוסי אבל למאי דקיי"ל כרבנן נהי דהדין דין אמת ומשו"ה כ' הרא"ש להודיע דכל היכא דאיכא משום הטמנה אסור אפי' ע"ג מ"מ הכא גבי חול אין צורך להביאו דפשיטא דאסור ומשו"ה השמיטו הטור כנ"ל פשוט ונכון ולא ראיתי להאריך בזה יותר:

ואשר הקשני במס' ביצה בסוגי' דטבילת כלים במתני' משמע דלב"ש מהני השקה למים טובי' בסרוחי' או מרים כמבואר בש"ס שם והוא נגד משנה מפורשת סוף מס' מקוואות ע"ש פ"י משנה וי"ו מבואר דלב"ש לא מהני השקה בכה"ג:

לא ארכו הימים הראוני ק' זו במהרמ"ש זצ"ל בביצה ותי' בדוחק יע"ש ומה שנלענ"ד לפי חומר הק' דלכאורה ק' מה פסקא להש"ס דביצ' למימר אי דאית ליה מים יפים למה לי השקה מי לא עסקינן שהמקוה מלא מים יפים והיא בכרמלי' שאסור לשאוב ממימי' לשתות ויש לו כלי מלא מים טמאים ועבר והושיט ידו לכרמלית דכה"ג מותר להחזירו יעיין בשבת ג' ע"ב ובטש"ע סי' שמ"ח ובא השואל לשאול כיון שכבר הושיט ידו לחוץ עם הכלי אם מותר להשיקו במקוה שבכרמלית ולהחזירו אח"כ ובכה"ג נמי הוה שייך תי' הש"ס דזהו מידי דלא שכיח ומשו"ה לא גזרו השק' אטו הטבלה וצ"ל אה"נ הו"מ לאשכוחי בכה"ג אלא משום דמתני' סתמא מיירי אפילו בי"ט נמי כדמשמע בכולי שמעתי' ובי"ט אין איסור הוצאה לכן אמר דלית לי' מים דזה שייך גם בי"ט ואם כן תינח לב"ה דהוצאה שרי בי"ט משא"כ לב"ש דס"ל אין מוציאין את הקטן וכו' דבי"ט נמי אסורה הוצאה שפיר משכחת בגווני הנ"ל בין בשבת בין בי"ט ומיושב קושי' מהר"ם שי"ף הנ"ל דמצי מיירי במים יפים ביפים דמותר להשיקה לב"ש נמי וק"ל זהו מה שנלע"ד לפי חומר הקושי':

ומה שהקשה אהש"ס דביצה ב' ע"ב ולפלגי בתרנגולת וכו' הקשה דלמא בתרנגולת מודו ב"ש משום דלמא משכח לי' כחושה כדלקמן י"א ע"א גבי אין מוליכין בהמה אצל טבח וכדאמרינן כן גבי יוני שובך לקמן יו"ד ע"א ועוד קשה בהיפוך דלמא ב"ה לא החמיר אלא בביצה דלית בה שמחת י"ט כמ"ש תוס' לקמן ט' ע"ב ד"ה אלמא משא"כ בתרנגולת מקיל ב"ה משום שמחת י"ט וכמ"ש תוס' בעצמם ג"כ לקמן י"א ע"א ד"ה אין נוטלין אלו דבריו הנה קושי' זו האחרונה כתובה על ספר צל"ח ע"ש מה שתי':

והנלע"ד דתרויי' מתרצים בחדא מחתא דמ"ש לב"ש דיודה לאסור בתרנגולת משום דמטלטל מידי דלא חזי זה ליתא דדוקא לקמן גבי יוני שובך דמוקצי' נינהו ולא משתריי' אלא ע"י הכנה מבע"י ובא להתירם ע"י ברירה שאותו שנוטל היום הוברר למפרע דעליה הי' דעתו אתמול ואידך נשארו בהקצאתן א"כ שפיר חיישינן דלמא מטלטל כחושי' ושביק להו ונוטל שמנים והוברר למפרע שהכחושי' שטלטל היה מוקצה וזה אסור משא"כ הכא אי לית לי' לב"ש מוקצה מה בכך אם יטלטל תרנגולת בחנם הא לא הוה מוקצה וע"כ לא קאסר ב"ש לקמן י"א ע"א אלא טרחה יתירה להוליך הבהמה אצל הטבח

או להיפוך אבל כשהם מוכנים זה אצל זה לא יאסור לשחוט וא"כ אכתי לפלגי בתרנגולת כשהשוחט והתרנגולת במקום אחד ומיושב קושי' ראשונה:

וממילא מיושב נמי ק' השני' דאי ס"ד ב"ה אית לי' מוקצ' ולא שרי' בתרנגול' אלא משום שמחת י"ט אם כן עכ"פ ה"ל למתני בתרנגולת צ"ל לב"ה זה אני נוטל למחר כדלקמן גבי יוני שובך משום דלמא מטלטל ומצאה כחושה וימלך ולא ישחוט ונמצא טלטל מוקצה שלא לצורך שמחת י"ט אע"כ לית להו לב"ה מוקצה או דלא מיירי בעומדת לגדל ושפיר פריך הש"ס זהו מה שכתבתי ברהיטא כי אין הפנאי מסכים ולא נ"מ לדינא רק לכבודו נתכוונתי כתבתי פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ד' ער"ח שבט תקס"א לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קנג

אשר הקשה לשאול בדברי תוס' פע"פ ק"ט ע"א ד"ה רביעי' של תורה וכו' היטב לראות וקושייתו עצומה מאוד אלא להיות כי ביקש חשבונות רבות להביא ממרחק לחמו ע"כ אציע הקושי' בכאן ע"ד יותר מבורר וקל להבין לכל מבין והוא כי להיו' מדה הירושלמי' שתות יותר מהמדברי' ומדה צפורי' עוד שתות יותר מהירושלמי אם כן אצבעיי' על אצבעיי' במד' מדבריו' אם תחשוב כמה יעלו בירושלמי' תאמר ככה אצבעיי' יש בהם י"ב שתות אצבע וה"ל י"ב שתות על י"ב שתות אצבעי מדבריו' שהם יו"ד על יו"ד שתות ירושלמי' ואם תעשה מהירושלמי' ציפורי' ע"כ תשבר השתותי' לשתותי שתותים ותאמר י' שתותי' הם ס' שתותי שתותי' נמצא כי יו"ד על יו"ד שתותי הנ"ל הם ס' על ס' שתותי שתותי' ירושלמי' ונעש' מהם נ' על נ' שתותי שתותי' ציפורי' הרי מבואר דאצבעיי' על אצבעיי' הם נ' על נ' שתותי שתות ציפורי' וא"כ קשה איך כ' תוס' שזה הוא אצבעיי' על אצבע וחצי הרי באצבעיי' יש ע"ב שתותי שתותי' ואצבע וחצי יש בו נ"ד שתותי ונמצ' אצבעיי' על אצבע ומחצה עולה לע"ב על נ"ד שתותי שתות והדבר מובן כי ע"ב על נ"ד הוא הרבה יותר מחמשים על חמשים זה הוא תוכן קושייתו אעפ"י שצייר ציורי' וחשבונו' אחרי' והאריך ללא צורך במדידות הקומה שהוא קווינק ווארציל ולא הוצרך לזה כ"א כמ"ש והקושי' היא פליאה גדולה לדעתי ילאו חכמי לב ליישבה:

והנראה לי לפי חומר הקו' כי כל זה נמשך לפי מ"ש המהרש"א והבין בכוונת התוס' לפי הגירסא שלפנינו שהכוס מחזיק בריבועו אצבעיי' על אצבע ומחצה וע"ז כ' מהרש"א שכוונתם עפ"י מ"ש תוס' פ' כיצד מעברין (עירובין נ"ו ע"ב) ד"ה כמה וכו' והנה דבריהם שם סתורי' מני' ובי' דהרי כ' דחוט הסובב לעיגול ב' טפחים הוא ששה טפחים וחוט המוקף רביע של ב' על ב' יש באותו חוט ח' טפחים נמצא שהמרובע יתר על העיגול

רביע שוב כ' שבגוף הקרקע נמי מרובע יתר על העיגול רביע עפ"י ציור חתיכת החוטין ועפ"י מ"ש וביאר מהרש"א פ' ע"פ שיעלה מעיגול ב' טפחים רביע של טפחיי' על טפח ומחצה וא"כ צ"ע גדול הרי הקרקע העגולה הזאת בת ב' טפחים יהיה חוט המקיפה בן ו' טפחי' ולכשתחתוך העיגול ותעשה ממנו רבוע יעלה טפחיי' על טפח ומחצה ויהיה אז החוט המקיף אותו בת ז' טפחים נמצאת אומר שרבוע של טפחיי' על טפחיים יהיה חוט המקיפו שמונה טפחים ועיגול של טפחיי' יהיה חוט הסובב בן ששה טפחים ולכשתעשה ממנו מרובע יחזור החוט כבן ז' טפחים והוא דבר שהחוש מכחישו:

והנה בתוס' סוכה ח' ע"א כ' שאין ללמוד חוט המקיף מגוף הקרקע כי אין להם ענין זע"ז ע"ש אבל איך אפשר להכחיש החוש וראיתי בחו"י סי' קע"ב דף קס"ד ע"א שהרבה להקשות על הך כללא של תוס' מ"ש מגוף הקרקע ע"י חתיכת החוטין וכל דבריו שם נכונים לכאור' ע"ש היטב ע"כ לא נ"ל להעמיד יסוד כלל על הך כללא דגוף הקרקע שכ' תוס' ונ"ל שכל דבריהם שבפ' ע"פ הוא על יסוד דחוט המקיף המרובע הוא יתר רביע על חוט המקיף העיגול:

ולפ"ז מ"ש בתוס' שלפנינו אצבעיי' על חצי אצבע ציפורי' הוא ט"ס וצ"ל אצבע וחצי על אצבע וחצי דאצבעיי' על אצבעיי' הוא רביע יותר מאצבע וחצי על אצבע וחצי שזה חוט סובבו הוא שמנה ובזה הוא ששה דוק ותשכח ובזה אפשר ליישב הכל בעזה"י בהקדם דהכלל דמרובע יתר על העיגול רביע אינו מדוקדק כי הוא פחות מרביע וגם זה מבורר שם בחו"י והנה הכוס צריך להחזיק חמשים שתותי שתות על חמשים שתותי שתות וכשתאמר אצבע ומחצה על אצבע ומחצה הרי הוא נ"ד על נ"ד שתותי שתות והוא יותר מחמשי' על חמשים תי"ו שתותי שתות שהם י"ב שתותי אצבע בקרוב ודע כי אין אלו שתות ממש אשר ששה מהם הוא אצבע שלם וי"ב הוא ב' אצבעות אלא הם שתותי' שבורים של ההנדסה ששלשים וששה מהם הוא אצבע שלם כי ששה פעם ששה עולה שלשי' וששה נמצא י"ב שתותי' בקירוב היינו שליש אצבע בקירוב וזה השליש אצבע איננו ברוחב ובאורך רק בכל החשבון אם תעשה ממנו רצועות קטנות למותחו על המרובע יעלה דבר מועט כי האצבע הוא כרוחב ז' שעורו' והכא הוה רק שליש אצבע בקרוב עולה רוחב ב' שעורות וכשתחלקו על ד' זויות מגיע כרוחב חצי שעורה ובהאי פורתא לא דק בשגם שבלא"ה האי כללא דכל שיש ברחבו טפח יש בהקיפו שלשה אינו מדוקדק וכאשר ביאר בעין בתשו' חו"י הנ"ל זהו מה שנ"ל בזה כתבתי פה ק"ק מ"ד שושן פורים תקסד"ל משה"ק סופר:

תשובה קנד

בענין העברת תער וגילוח בחה"מ:

גרסי' במס' נדה נ"ב ע"ב שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים ובכל מקום פירש"י בתינוק ותינוקת כדי לכוף ראשן לעיקרן דברי ר' ישמעאל ר"א אומר כדי לקרוץ בציפורן פירש"י לאחוז מעט ר"ע אומר כדי שיהי' ניטלו' בזוג ובפרש"י שהוא שיעורא רבא (מקריצת צפורן עיין מהרש"ל) אר"ח אמר מר עוקבא הלכ' כדברי כולן להחמיר ולכאורה לאו מטעם ספק קאמר דא"כ ה"ל למימר חוששי' לדברי כולן אך קבלה הי' בידי אמוראי' שכן הי' הל"מ כדברי כולן להחמיר והמ"למ פ"ב מטומאת צרעת הקשה דהו"ל לרמב"ם למימר דהוה רק מספיקא ולהנ"ל לק"מ אלא דבפ"ב מאישות הקשה מ"למ עוד למאי נ"מ אומר כדברי כולן הא בסימן אמצעי אין נ"מ כלל ולכאורה לשיטת רש"י וכל הפוסקים זולת הרמב"ם וסמ"ג דכולהי ס"ל דנטילת זוג הוא שיעור אמצעי י"ל קו' הנ"ל דעכ"פ איצטריך האי שיעורא לענין שבת דמבואר פ' המצניע דשיעורא כשיעור מלא פי הזוג וכמה מלא פי הזוג שתי שערות ואע"ג דהתם מלא פי הזוג קאמר לענין שיעור מספר השערות ולא לענין גדלם וגובהם מ"מ מדאתמר הל"מ במלא פי הזוג ע"כ צריך שיהי' גובהם וגודלם כדי שינטל בזוג ולזה צריך שיעור האמצעי הלז ואינך שיעורא רבא כדי לכוף ראשן לעיקרן וזוטא לקריצת צפורן המה להחמיר ולק"מ אלא לשיטת הרמב"ם ששיעור האמצעי הוא קריצת צפורן אהא קשה למה לי האי שיעורא כיון דשיעור זוג של שבת הוא שיעורא זוטא וא"כ אמצעי למה לי ואמנם בחידוד הלכה שבסוף ספר סדרי טהרה תירץ שפיר דנ"מ היכי דנתקדשה לשנים א' כשהי' שיעור שערות כדי שינטל בזוג והשני חזר וקדשה בזמן כדי קריצת ציפורן דדני' בשניהם להחמיר מספיקא וא"ש אלא לפ"ז ע"כ הא דהלכה בכולן להחמיר היינו מספיקא ולא מודאי שכך נאמרה הלכה דא"כ כיון שנאמר מסיני דמשינטלו בזוג תפסו בה קדושי' בודאי שוב אין קדושי שני תופסים בה וא"כ ק' אידך קושית משנה למלך דפ"ב מטומאת צרעת דה"ל להרמב"ם לפסוק שהוא רק ספק ולא ודאי וצ"ע:

והנה שיעור הפיאה באורך מפדחת עד למטה מהאזן ולא שיהי' אורך כל שער כך אלא כל שער שגדל מפדחת עד למטה מהאזן אסור להשחיתו אלא יניח ממנו שיעורא אבל כל השערות הגדלי' במקום ההוא ישנם באיסור השחתה וכל זה באורך אמנם ברוחב הנה הרמב"ם סוף ה"ל ע"ז ומשמשי' כ' דקיבל מרבותיו שיעור הפיאה ארבעי' שערות והסמ"ג השיג דה"ל לבאר כמ"ש בתוספת' שחייב בנזיר ובפיאה על ב' שערות פי' דשיעור רוחב הפיאה מ' שערות הסמוכו' לאזן וחייב על כל ב' שערות מהם ומדלא ביאר

כן משמע דלית לי' האי תוספת' וק' מנ"ל כנלע"ד פי' השגת הסמ"ג ועי' ד"מ ופרישה י"ד סימן קכ"א:

ולכאורה יש קצת להבי' ראי' להרמב"ם מדאמר בנזיר ל"ט ע"ב תגלחת טהרה ז' ימים דרך שיעורו לגדל מזיא כדי לכוף ראשן לעיקרן ע"ש ואס"ד כתוספתא דשיעורא ב' שערות א"כ גם נזיר ופיאה הוא בכלל משנתינו דנדה ב' שערות שאמרו בכל מקום ופסקי' הלכה כדברי כולן להחמיר ושיעורא בנטילת זוג ולזה סגי בגידול בת יומא וז' ימים למה לי אע"כ אין שיעורא בב' שערות ואינו בכלל משנתינו דנדה ושוב י"ל בנזיר הי' הל"מ כדי לכוף לכ"ע אך אין זה ראיה די"ל לעולם כהתוספתא ומ"מ כך הי' הל"מ להחמיר שאינו קדוש למנות ימי נזרו עד שיתגדל כדי לכוף ושוב חייב אפי' בשיעורא זוטא דכדי ליטול בזוג או לקרוץ לכל מר כדאית לי' וכך הי' הל"מ להחמיר ובנזיר גופא י"ל דבז' ימים ודאי גדלו כשיעור לכוף אבל אפשר וקרוב לודאי יש שגדילי' בפחות מז' ימים והחוש והנסיון מעיד:

וכעין ראי' לשיטת סמ"ג דבמשנתינו תנן ב"ש האמורים בפרה ובנגעים ובכ"מ ונהי רש"י פי' דתינוק ותינוקת היינו משום שלא מצינו במשנה מפורש שיעור זה אלא בתינוק ותינוקת מ"מ מה שייך בכל מקום אדבר א' תינוק ותינוקת א' הוא ואפי' תימא תרי מילי נינהו מ"מ הא כ' תוס' כתובות ח' ע"א סוף ד"ה שהכל דלא שייך כל אתרי מילי כ"א אתלתא וא"כ הכא דליכא תינוק ותינוקת לא שייך למתני שאמרו חכמי' בכל מקום אע"כ כייל גם שבת ותער היינו נזיר ופאה ובאמת ברמב"ם פ"ב מאישות נזהר וכ' בהיפוך ב' שערות שבבן ושבבת ובכל מקום וס"ל פרה ונגעי' ושבת ולא תער אבל לפי גרסתינו במשנה דפורט נגעי' ופרה ושוב כייל כל מקום ע"כ שבת ותער קאמר ששיעורן ב' שערות כהתוספתא וכסמ"ג דלא כרמב"ם וממילא שוב שיעורא דתער הוא ג"כ בשיעורא זוטא דלכל הפוסקי' לבר מרמב"ם הוא קריצת ציפורן שהוא פחות מנטילת זוג:

והמ"למ פרק ב' מאישות תמה איך נחלקו גדולי עולם רש"י ורמב"ם במציאות אי קריצות ציפורן גדול או נטילת זוג והתי"ט בנדה כ' מסברא דנטילת זוג הוא בציר דיותר יכול לאמן ידיו ע"י כלי לתפוס השערות ממה שיתפוס בציפורן ולולי דמסתפינא הייתי אומר דלא פליגי במציאות אלא בפי' לשון קריצה דרש"י לא ס"ל דלאחוז בין ב' ציפורניו כהרמב"ם שמפני זה כ' תי"ט דיות' נקל לאחוז בין שתי שפתי הזוג משני ציפורניו דלא כן הוא דא"כ ה"ל למימר לקרוץ בציפורניו לשון רבים אבל לקרוץ בציפורן משמע אחיזה בציפורן א' פי' כשמעביר ציפורנו על עיקר השער נאחז ונסבך הציפורן בו והשער נאחז בין ציפורן לבשר והוא ממש כעין הרגשת פגימת הסכין ופגימת המזבח אלא ששם נאמר חגירת

ציפורן מפני שהציפורן נכנס לתוך הפגם והפגימה חוגרתו כמ"ש הראשוני' שם פ"ב דחולין והכא בהיפוך הוא שהשער נחגר בין ציפורן לבשר וקריצה הוא כמו קריצת עין ושפתים שאינם אלא נוגעות זה בזה ואין כאן פלוגתא במציאות אלא בפי' המשנה וכבר העיד המשנה למלך פ"ב מאישות בסוף דבריו שהרמב"ם וסמ"ג יחידים הם בזה וכל הפוסקים סוברים כרש"י דקריצת ציפורן שיעורא זוטא והיינו הרגשת הציפורן כפגימת הסכין של שחיטה:

הארכתי בזה יען בנב"י בתרא חי"ד סי' פ' שאל הרב השואל אם כבר נגזזו השערות עד שיעורא זוטא ושוב עקבי השערות הנותרים המה כאלו אינם אם מותר להשחית הנותר בתער והנה שאלה זו לקוחה מכזבי הרא"ש שבס' בשמים ראש סי' י"ז ועתה נחזה אנן לשיטת סמ"ג דשיעור תער בשתי שערות וא"כ הוא בכלל המשנה ב' שערות שאמרו בכ"מ ששיעורא זוטא דידהו לכל הפוסקי' קריצת ציפורן שהוא פחות מזוג א"כ לא מיבעיא כשיגלח בזוג עדיין ישארו כדי לקרוץ בציפורן כי א"א ליטול בזוג בעומק כל כך א"כ פשוט שחייב אח"כ אהעברת תער אלא אפי' אם יעבור שערות במשיחת אויר"ם שמחליק לגמרי ולא נשאר שום דבר ביום שלאחריו כבר צמחו כ"ש כדי קריצת ציפורן והוא פשוט וא"א להתיר תער אח"כ בשום אופן:

ואמנם להרמב"ם דנטילת זוג הוא הזוטר א"כ אם גילח עד כשיעור נטילת זוג שוב ישחית בתער אך לעומת זה הלא לרמב"ם אין שיעורו בב' שערות ואינו נכלל בלשון מתני' ב' שערות שאמרו בכ"מ ולא נאמרו שיעורי' הללו בתער וכ"כ נב"י הנ"ל ואני אוסיף אי אין קבלה על השיעור א"כ הסברא נוטה דחייב עליו דהרי תער לא כתיב בקרא אלא לא תשחית וחז"ל אמרו אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער ולא במספרים וא"כ ממנ"פ אי נימא דשערות הנשארי' אחר גילוח הזוג הוי כמאן דליתי' הרי השחית והיינו בתער ולא במספרי' כעין תער אלא תער ממש שהרי גילח והשחית אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה א"כ המשחית אחרי' חייב ואפי' להסמ"ג דס"ל דבעי' ב' שערות וגם ס"ל שיעורא זוטא היא זוג מ"מ י"ל אין למדין מן הכללות במקום שלא נאמר בהן חוץ כי סברא הנ"ל נכונ' וסמ"ג דעת יחיד ומי יסמוך עליו במלקות דאורייתא:

והנה בענין תגלחת בח"המ הגאון בנב"י קמא חא"ח סי' י"ג התיר לא' ההולך בין השרים [ע"ש בסוף התשוב'] בהוראת שעה לגלח בח"המ לסמוך אר"ת באם גילח ערב הרגל יגלח בחה"מ ע"י עני שאין לו מה יאכל ולחשדא לא חיישי כמ"ש שם באורך וחלקו עליו גאוני דורינו והגאון מו"ה צבי אב"ד דק"ק בערלין ז"ל בס' בנין אריאל במס' מ"ק השיב תשובה

נוצחת דהא באנשי משמר נמי תנינן כה"ג ולימא נמי אם גילחו ערב משמרתם מותרים לגלח במשמרתם ומתני' סתמא קתני והתם ליכא למימר משום איסור מלאכה ועוד ראי' ברורה שאנשי משמר אסורים להסתפר אפי' גלחו ערב משמרתם דאס"ד לא נאסרו אלא כשפשעו ולא נסתפרו ערב משמרתם א"כ במס' מ"ק י"ז ע"ב דבעי למימר כהן ששלמה משמרתו ברגל יגלח ברגל וק' אמאי כיון שפשע ולא גילח ערב משמרתו נתיר לו לגלח ברגל אע"כ צ"ל אפילו גילח ערב משמרתו אסור לגלח במשמרתו ולא פלוג רבנן אע"ג דליכא איסור מלאכה וה"ה בח"המ אלו דברי הגאון ז"ל ודפח"ח וטעמא נ"ל דחיישי' למראית עין וחשדא אע"ג דמייתי הגאון נב"י מירושלמי דמס' שביעית דמייתי מג"א יע"ש בביאור התם מילתא אחריתי כל בני עירו יודעי' שיש לו בית השלחי' והאורחים בראותם זה מוליך זבלו בפרהסי' ואינו בוש מפני בני עירו ש"מ ידוע ומפורסם לבני עירו שיש לו בית השלחי' דאל"כ לא שבקי לי' בני עירו למיעבד איסו' בפרהסי' אבל הכא הלא כל בני העיר יתגלחו עי"ז העני שאין לו מה יאכל והאורחי' יחשדו כל בני העיר שפורצים גדר חכמים מה תאמר גם כל האורחי' יהיו מגלחי' ע"י העני שאין לו מה יאכל כי לא יחדל אביון א"כ בטלת איסור גילוח חה"מ מכל וכל ומזה הטעם לבד יש לאסור שלא תשתכח תקון חכמים בזה כמו שמצינו שלא תשתכח תורת עירוב מהתינוקות:

והנה בנב"י תנינא סי' צ"ט ק' ק"א נראה שהרגיש בחולשת הלכה זו וכ' שלא רצה להדפיסו רק מטעם הכמוס ואני הולך רכיל ומגלה סוד כי בעו"ה רבו המשחיתים בעם בתער ואם יגדל זקנם בחה"מ יהיה כדי לכוף ראש לעיקר ושוב אחר י"ט ישחיתוהו בתער ועוברי על כמה לאוי' דאורייי' ע"כ טוב להתיר איסור דרבנן בחה"מ שלא יצמחו השערות כ"כ ולטעמי' אזיל שלא מצא תשובה מספקת להשואל בסי' פ' הנ"ל ודחאו כמבואר למעיין שם אך לפמ"ש לעיל שעכ"פ לא יצאו מידי מלקות המשחיתים בעם דאפי' יגלחו ערב י"ט האחרון מ"מ עד מי"ט יצמחו כדי קריצת צפורן ויתחייבו א"כ למיעקר תקנת חכמי' בכדי לא עקרינן ומכ"ש ליראי ה' ולחושבי שמו שאינם משחיתי' זקנם למה יגלחו בחה"מ ויעברו על איסור דרבנן בגלוי פנים ובחוזק יד על מגן:

ואעתיק לשוני בגליון ש"ע א"ח סי' תקל"א עיין ס' יד דוד רפ"ג דמ"ק מייתי כמה ש"ות שהקשו מ"ט לא התירו לגלח עי"ט האחרון כמו אנשי משמר ע"ש משמע פשיטא להגאוני' לאיסור אלא שהקשו מ"ט ולפע"ד איסור שנאסר מפני כבוד י"ט לא הותר מפני ניוול שזהו כבודו של י"ט שיכנס בי"ט אחרון מנוול משא"כ אנשי משמר שאיסור גלוחם מפני כבוד מקדש אתי ניוול דשבת ודחי לי':

וראה והביטה כי הגאון נב"י המתיר לא כ' אלא להוראת שעה להההולכי' בין השרים ולפני מלכים יתיצבו אלא שכ' שהי' ראוי שלא להדפיס ולפרסם היתר זה ברבי' שלא ילמדו להקל לולי שחשב שקולא זו הוא גדר תורה לדעתו ומ"מ לא כ' פסק להחליט גילוח היתר בחה"מ בזה"ז וטעם בזה כי נהי אם יראו ת"ח וגודרי גדר להפר תורה לפי הזמן והמקומות יתקבצו וישאו ויתנו פא"פ או במכתבי' ולכשיסכימו יפרסמו במכתבי' ויחתמו תחתיו גדולי פארי הזמן כך עלתה במחשבתינו להתיר אי' דרבנן פלוני מטעם כך וכך וכעין תקנות הקהלות ור"ת בסוף ס' תשו' מהר"מ בפראג וכהנה אבל יחיד בדורו אפי' הוא חסון כאלונים וכגובה ארזים גבהו ודבריו כראי מוצקים לא יכין להתיר אפי' מנהג קטן ממנהגי ישראל היום יאמר הוא כך וידפיסנו ויפרסמנו ומחר יאמר אחר כך בסברות חלשות צנומות דקות עד שיתירו איסור דאורייתא כאשר אירע בעו"ה בזמנינו כי רבו פריצי הדור והעמידו חזון לומר הלא גילוח חה"מ כמה מאות שנים נהגו אבותינו איסור ונצטערו ונתנוולו ועתה התירו פרושים את הדבר כן נמי נבוא ונתיר לחלל שבת בפרהסי' בעו"ה והקולר תלוי אח"כ בהגורמי' ומש"ה לא התיר הגאון נב"י בפרהסי' ומ"מ נכשלו בה ע כ שומר נפשו יזהר וישמור ה' רגלי חסידיו מלכד משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנה

גרסי' בסנהדרין דף ע' ע"א תנן התם עט"ב לא יאכל אדם בשר ולא ישתה יין אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה אר"ח בר כהנא כל זמן שהוא כשלמים וכו' הכא מאי פי' בבן סורר ומורה שאינו מתחייב על בשר מליח כמה שיעורו התם משום שמחה הוא כל זמן שהוא כשלמים נמי אית בי' שמחה הכא משום אמשוכי הוא ובכל שהוא לא מימשיך פירש"י משעבר לילה א' מפיג טעמו לא חשוב עכ"ל ונ"ל דטעמו של רש"י ז"ל מדמצינו בחטאת ותודה שנפסלו בלינת לילה א' וס"ל דטעמא משום דתו לא מיחשיב בשר מעליא וכן כ' להדי' פ' כל שעה (פסחים ל"ד ע"א) תעובר צורתה היינו פסול לינה עיבור צורת מראית בשר בלינת לילה א' הוא ע"ש וכן משמע בלשונו שם ע"ג ע"ב וכן פי' בשבועו' יו"ד ע"א דאמרי' שם לינה קאמרת שאני קטרת דצורתה כל השנה כולה פירש"י אינה משנה מראיתה הילכך אע"ג דקדושת הגוף היא לא מיפסלה בלינה עכ"ל ומשו"ה ס"ל לרש"י דמאי דאמר הש"ס הכא בסתמא משום אימשוכי בכל שהוא ליכא אימשוכי היינו אמאי דאשכחן בעלמא עיבור צורה בשארי קרבנות:

אבל באמת תוס' בשבועות התם ד"ה הואיל וצורתה פליגי אפירש"י ומוכח מדבריהם דאיכא לינה בקטרת משקדש בכף אעפ"י דלא שייך בבשמים וסמים עיבור צורה כמו

בבשר אלמא גזרת הכתוב הוא בקדשי' וא"כ לעולם י"ל דבשר נמי לא פגמה צורתו בלינת לילה תדע דהרי ראוי לשמחה עדיין גבי שלמי' והא דמפסל בלינת לילה א' לחטאת ותודה גזרת הכתוב הוא ולשון עיבור צורה שבש"ס לשון מושאל הוא דלא חזי למילתי' עוד ולא שיהי' צורתו עוברת ומופגם בלילה א' וכן מבואר ממסקנת תו' סוף ע"ז ד"ה בת יומא והרא"ש שם דאין ראי' מעיבור צורה דחטאת לפגם דחולין בדופני קדרה מכ"ש שאין ראי' לבשר בעינא דלא מיפגמא מהרה ואפי' בפגם דדופני הקדרה קיי"ל להחמיר דבעי' מעל"ע ובכל זאת כ' הר"ן בע"ז דף שס"ג ע"א דלא הוה אלא פגם פורתא מכ"ש בבשר בעינא ושלא עברה עליו אלא לילה א' דאפשר דאפי' אמשוכי נמי מימשך:

וכה"ג קשה נמי אהא דאמר כשלמים ופירש"י שני ימים ולילה א' ומשמע דשוב אין בו שמחה וק' מנ"ל דלכאורה גז"ה הוא ולעולם אפילו אח"כ אית בי' שמחה וכן מוכח ע"כ מש"ס שלהי פסחי' דאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה למה לי סד"א כיון דפסח דינו כשלמים ושלמי' נאכלין לשני ימים ולילה א' האי ביומא לא אפשר דכתי' בלילה ולא ביום סד"א אוקי לילות בהדי ימים ויהי' נאכל לשני לילות ויום א' קמ"ל בלילה הזה הוא נאכל ולא בלילה אחר א"כ ש"מ לולי מיעוטא דהזה ה"א דנאכל לשני לילות ויום א' נמצא שנאכל ביום השלישי לשחיטתו שהי' בע"פ מכלל דהאי דשלמים אינם נאכלי' אלא שני ימים ולילה א' גז"ה הוא:

מיהו קו' זו יש לדחוק ולומר דנהי דבעלמא הוה שמחה אפי' בשארי בשר מ"מ הכא שאני שאסור לו לאכול אותו בשר דוקא שהי' שמחים בו בב"המק זכר לחורבן דוקא וכ"כ בס' חמד משה סימן רמ"ט ליישב שם ק' מג"א על העולת שבת שם סק"ו אבל הוא דוחק בלשון הש"ס גם ק' אי משום זכר למקדש דוקא אסרו אם כן מים לא נשתה משום ניסוך המים וקו' זו הקשה הש"ס ס"פ חזקת הבתים ומסיק כיון שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו לא גזרו כלל אפי' אבשר ויין ואם כן בעט"ב ע"כ אין הטעם משום זכר למקדש אלא למעט בשמחה [ועב"ח א"ח סי' תקנ"ט] וכיון שהוכחנו דע"כ ביום השלישי נמי שייך בי' שמחה הי' ראוי לאסור גם ביום השלישי:

גם צ"ע קצת שהש"ס קאמר סתמא כל שהוא נמי לא אתי לאמשוכי ולא בא לסתום אלא לפרש איזה שיעור כ"ש והלא לא הוזכר כלל באותה הסוגי' שיעור יום ולילה של חטאת ותודה ע"כ לולי דמסתפינא הייתי אומר אה"נ דבעט"ב השיעור הוא אחר שעברו עליו ג' ימים אבל ביום הג' עודנו אסור שיש בו שמחה ומקרי שפיר כשלמים שהרי אי לאו קרא דלילה הזה הי' הפסח נאכל כך וגם שלמים עצמם אינם נשרפי' עד יום השלישי ורמז לדבר בעמוס ד' והביאו לבקר זבחיכם לשלשת ימים מעשרתיכם שהיו מקבלי' לע"ז

שלמים אחר ב' ימים ולילה א' ע"ש פירש"י ורד"ק ש"מ דעדיין יש בו שמחה לולי גז"ה במקדש ה' ומשו"ה אסור לאוכלו בעט"ב כיון שעכ"פ עדיין יש בו קצת שמחה משא"כ בן סורר ומורה בכל שהוא לא מימשך ר"ל עד בכניסת יום השלישי אינו נהרג כיון שאינו ראוי לשמחת שלמים באמת לא מיחשבא שמחה גמורה ולא אתי לאמשוכי:

וזה נ"ל דעת הרמב"ם שלכאורה דבריו מאוד תמוהים שבהלכות ממרים פ"ז הלכה ד' כ' אכל בשר חי וכו' ואין אדם יכול להמשך בזה וכן אם אכל בשר מליח ביום ג' למליחת וכו' וקשה הא מסקינן בכ"ש לא מימשך וק' זה הקשה הב"ח א"ח סי' תקנ"ב ע"ש. ותי' בדוחק גדול מאוד תו קשי' בפ"ה מתעניות הל' ז' כ' ואוכל בשר מליח שיש לו ג' ימים או יותר משמע ביום השלישי אסור והקשה הלח"מ הא גם ביום השלישי אינו ראוי לשלמי' אחר שעברו ב' ימים ולילה א' ע"ש ותו צל"ע שסותר עצמו דבהלכות ממרים ס"ל ביום השלישי אינו ראוי לשלמים והכא משמע עד אחר יום השלישי ואמנם אי ס"ל כנ"ל א"ש הכל על נכון בלי שום דוחק וק"ל:

ואיידי דאיירי ראיתי בת"ח שם בסנהדרין שתמה מאוד על הגי' שהבי' בטא"ח סי' תקנ"א הני נשי דנהגי לא למיכל בשרא ולא למשתי חמרא מדעייל אב מנהגא שצל"ע מה לנו ללמד מנהג מנשי' בשלמא הא דנהגי נשי' לא למיעבד עבידתא בריש ירחא היינו משום שהוא י"ט שלהם אבל הכא מה ענין זה להם אע"כ הגי' הנכונה דלא למשתי עמרא ונקט נשי משום דאין חכמה לאשה אלא בפלך אלו דבריו ואולי נעלמו ממנו דברי הירושלמי שבתוס' פסחים נו"ן ע"ב ד"ה העושה ובטא"ח ס"סי רצ"ט הני נשי דנהיגו דלא למיעבד עבידתא באפוקי שבתא וכו' וע"ש בב"י בשם הכלבו במנהג הנשי' לשאוב לשתות מים חיים במש"ק ועמ"ש טא"ח ס"סי תצ"ג ונהגו נשים וכו' ועוד שאנו סופרים וכו' ואם כן בודאי שאסור גם לאנשי' שהרי עיקר וספרתם לאנשי' כתי' ואפ"ה כ' נהגו נשים ובכל הני לא שייך אין חכמה לאשה אלא בפלך דלענין מלאכה באב שייך כן משום שנקרא שתי והוא זכר לאבן שתי' כמ"ש מג"א סי' תקנ"א סקכ"ג ועיי' עוד בטור סי' תר"ע דנהגו הנשים שלא לעשות מלאכות בעוד שהנרות דולקות וכ הב"י הטעם שיהי' היכר שאסור להשתמש לאורן ומה לנשים בזה יותר מאנשים מיהו מג"א שם יהיב טעמא משום שע"י הי' הנס ר"ל הוה י"ט שלהם כמו ר"ח ועיי' בכל מ"ש ודוק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנו

שלום וכ"ט לידידי ורב חביבי הרב הדיין המצויין המופלג החרוץ ושנון כש"ת מו"ה נתן נ"י דיין דק"ק צעהלים יע"א:

יקרתו הגיעני שאל בשתים א' אי שפיר להקהיל קהילות ברבים בט"ב שחל בשבת ונדחה כדרכן של ישראל בכל שבת או לא לא נעלם ממנו דברי מג"א סס"י תקנ"ג והוא כמסופק אי יש לו דין ט"ב דאסור מדינא בת"ת ודברים שבצנעה נוהג או נימא כיון שנדחה נדחה ודינו כעט"ב ואינו אסור אלא מחצות ולמעלה ממנהג בעלמא והנה טעם המנהג לא נתפרש ולפע"ד משום דכל מה שלומד מחצות ואילך עדיין מחשבתו עליו והרהורו גבי' בלילה ונכנס לאבל כשהוא שמח א"כ גם בשבת אחר חצות אסור שאיננו משום אבילות דעצמו אלא משום לילה שאחרי' ומשו"ה נוהג גם בשבת כנ"ל מ"מ אין הדין מוחלט במג"א ומספיקא מסיים דהא יכול ללמוד בדברים המותרים בט"ב ושכן מצינו במ"ר שרבי קרא במגלת איכה בט"ב שחל בשבת עכ"ל ואם כן לכאורה יש לפשוט דאסר מדקרא איכה ש"מ מילתא אחריתא אסור ובזמניהם עדיין לא הי' המנהג לאסור עט"ב מחצות ולמעלה אע"כ מטעם דבר שבצינעה שנוהג בשבת לענין ת"ת ג"כ:

ובמק"א [עיין לעיל סי' ל"ג] אמרתי פי' המדרש כי בפסוק משיח ה' וכו' איתא שם דבט"ב שחל בשבת קרא רבי מגילת איכה וישבו לפניו ר"ח ור' אושעי' ונקף רבי באצבעו וקרא עליו רבים מכאובי' לרשע והשיבו לו תלמידי' הנ"ל הלא קרית משיח ה' נלכד בשחיתותם ר"ל בחטאנו נלקה מר ע"ש. וצ"ע שיאמר על עצמו רבים מכאובי' לרשע ומה תועלת בכל הסיפור הלז אבל נ"ל לפמ"ש מג"א סי' תקל"ד סק"ב דאסור ללמוד עם אחרים בט"ב אפי' איכה א"כ ק' ממ"נ כיון דרבי החזיקו לט"ב וקרא איכה איך ישבו לפניו ללמוד ממנו ע"כ נ"ל הא בפ"ק דמגלה אמרי' ט"ב שחל להיות בשבת אמר רבי הואיל ונדחה נדחה ולא הודו לו חכמים ומעתה אני אומר בודאי למאי דקיי"ל ט"ב בשבת נדחה לאחר א"כ אין כאן אלא עט"ב ומותר בת"ת אך לרבי דס"ל הואיל ונדחה נדחה ואין מתאבלים ביום א' כלל אז עכ"פ ביום שבת דברים שבצינע' נוהג ואסור בת"ת ע"כ רבי לטעמי' קרא איכה באותו שבת ולפי דעתו לא הי' להם לר"ח ור"א לישב לפניו לשמוע קריאתו אך לא הודו לו חכמים וס"ל לר"ח ור"א דמותר ללמוד ונהי שלא יכלו להכריחו לקרות במקום אחר מ"מ הם ישבו לפניו דלדידהו מותר ללמוד ברבים ואח"כ כשנקף באצבעו תלה החטא בעצמו על שקרא איכה בשבת ועבר על דברי חבריו שלא הודו ור"ח ור"א תלו החטא בעצמם על שישבו לפניו ביום שאסור לדעת רבי כנלע"ד פי' המדרש ולפ"ז יש להתיר קודם חצות עכ"פ לומר ברבי' כגון הפטרת וכדומה וכן נוהגי' בכל מקום שראיתי:

זאת שנית ביום חינוך בה"כ הקדושה שנשרף ונבנה על תילה אי לברך הטוב והמטיב דלא גרע מבית חדש דרבים משתתפים בו דמברך הטוב והנה מג"א סי' רכ"ג כ' בקונה

ספרים לא יברך שהחיינו דמצות לא ליהנות ניתנו ומצוה דלא אתי מזמן אין מברכי' שהחיינו וכ' שר"מם פלג"ג וכן בתשובת רדב"ז ובס' מור וקציעה להגאון מהר"י יעב"ץ צווח כי כרוכי' מה ענין לאו ליהנות ניתנו לכאן והעלה שיברך וקצת מייתי ראי' מרש"י פ' כיצד מברכי' הי' עומד ומקריב מברך שהחיינו דפירש"י אבעלי' קאי ולא אכהן אע"ג דלא אתי מזמן לזמן וכ' מי שנתעלה לרבנו' ודורש ברבים יברך ג"כ אם יודע בנפשו שכל כוונתו לשם שמים ברבנות שלו:

והנה נהירנא אלוף נעורי הרב מו"ה מענדל לילג ז"ל רב בב"המד בפ"פ סיפר לי שהי' הוא תלמיד מובהק של הגאון הגדול מו"ה דוד שטרויז כ"ץ זצ"ל שהי' אב"ד בק"ק פיורדא ותחלתו הי' ראש ב"ד בפפ"ד וכשנסע מפ"פ ודרש בפ"פ בב"הכנ יען הי' שמו דו"ד התחיל ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל ויאמר דוד ברוך ה' אלקינו מלך העולם שהחיינו וכו' (או אפשר הטוב והמטיב לא נהירנא) נראה שהי' הגאון ז"ל מסופק וחש לברכה לבטלה ע"כ עביד כנ"ל:

וי"ל קצת כוונת מג"א ע"פי מ"ש מהרש"ל בסוכה מ"ו ע"א דכל מצוה שלא קבעו ברכה על המצוה עצמה אין מברכי' עלי' שהחיינו ומהרש"א הקשה מרואה חברו אחר שלשים יום ולק"מ דכוונת מהרש"ל מצוה עצמה לאו ליהנות ניתנו אלא שיש מצות שיש שמחה פרטית בעשייתה ועיי' תוס' סוכה מ"ו ע"א ד"ה העסה וכו' וס"ל למהרש"ל שלא ליתן תורת כל א' בידו ע"כ כללא הוא כל מצוה שחשובה שתיקנו ברכה על עשייתה מברכי' נמי שהחיינו ושאינה חשובה כל כך אין מברכי' ג"כ שהחיינו כי מצד עצמה לאו ליהנו ניתנ' ולס' זו נוטה דעת מג"א סי' תרצ"ב בסק"א עיין וק"ל וזה גם כן כוונתו כאן דאקנייט ספרים לא תיקנו ברכה ע"כ אין לברך:

מ"מ נ"ל מג"א נמי לא אמרו אלא אברכת שהחיינו אבל ברכת הטוב מזה לא מיירי כלל דודאי אין טוב אלא תורה ומצות ויפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעה"ז מכל חיי העה"ב וכן נראה דבס' אלי' רבה ס"סי רכ"ג מייתי דברי מג"א דאין לברך שהחיינו ובסימן רכ"א מייתי עובדא כשבנו בפראג ב"הכ מייזלש אחר שנשרף דרש הוא ברבים ואמר ע"ד דרוש מאי דקשי' לי' בברכות וכו' ע"כ מוקי מתני' דברכת גשמים באית לי' שותף ודבית חדש בלית לי' שותף וסכינא חריפתא מפסקא מתניתין ותי' ע"פי ש"ס סוטה מ"ד ע"א בנה נטע ארס וכו' א"כ בונה בית עדיין לא נשא אשה ולית לי' שותפת עמו ע"כ מברך שהחיינו אבל שדה אפשר שכבר יש לו אשה אלא עתה נעצרו הגשמים ויש לו שותפו' ע"כ מברך הטוב ע"ש כי לשונו מגומגם וכן נ"ל ליישב דבריו ויש להוסיף על דבריו ע"פי מ"ש רמב"ם פ"ה מדיעות דבתוכחה כתיב אשה תארש וכו' כרם תטע כלומר

יהיו כל מעשיך מהופכים נשא אשה ואח"כ בונה בית וכרם ע"ש כמו בעו"ה בזמננו אין אדם בונה בית קודם שנושא וא"א בלא"ה והנה במתני' בבנין בית נקיט דרך ברכה מסתמא לא נשא עדיין ע"כ מברך שהחיינו אך בעצירת גשמים שהוא ע"כ כשאין עושים רצונו ועצר השמים וכשחז"ל משחרב ב"המק נעשי' גשמים צמוקי' לעולם ע"כ מסתמא מעשים מהופכים כבר נשא אשה ויברך הטוב:

נחזור להנ"ל נראה מהגאון ז"ל מדעסיק בחנוך ב"הכנ בהאי ענינא נראה שבירך ברבים הטוב ושהחיינו ודאי לא בירך חדא שמבי' דברי מג"א לקמן ס"סי רכ"ג ועוד לא שייך שהחיינו אב"הכנ שנשרף אבל הטוב שייך דאפי' אהרוגי ביתר תיקנו כשניתנו לקבורה ה"נ כשזכו לפאר בית אלקינו ולרומם חורבותיו יברכו:

וראיתי דבר מתמי' במור וקציעה שכ' מדקדוק לשון המשנה פ' הרואה בית חדש משמע דוקא חדש אבל הבונה ביתו על מכונו פי' שנשרף או נפל וחוזר ובונה אינו בית חדש ואינו מברך ותמי' בעיני הלא גם בתורה כתי' אשר בנה בית חדש ולא חנכו ופליגי רבנן ור' יהוד' ולא קיי"ל כר' יהודה אלא אפי' בונה ביתו שנפל מ"מ חוזר מעורכי המלחמ' ש"מ חדש לאו דוקא מיהו צ"ע מ"ש אשה חדשה ממעטים מחזיר גרושתו ובית חדש לא קיי"ל כר' יהודה אולי למעוטי אם בונה באותן אבנים וקורות עצמן דדומה למחזיר גרושתו אבל באבנים ועצים אחרים אפילו שבונהו על מכונו מ"מ מיקרי חדש:

ואיידי דאיירי בס' חסידים סי' תתר"ך כתב כל הגומר ענין גדול יברך הי"ת ויברכם כמו מרע"ה בגמר מלאכת המשכן שבירך יה"ר שתשרה שכינה ושע"ה בגמר ב"המק ודע"ה דברכי' ארונה היבוסי ושוב בסימן תתרכ"א מיד כ' מה ברכה בריך מרע"ה במלאכת המשכן ברכת כהנים משו"ה סמיך ברכת כהנים ליום כלות משה להקים המשכן ע"ש ונראה דבריו סותרים לעיל אמר שבירך יה"ר שתשרה שכינה וכפירש"י פרשת פקודי ונ"ל לעיל קאמר בגמר מלאכת המשכן שזה הי' ביום כ"ה כסליו. כמ"ש מג"א ריש הל' חנוכה בשם פסיקתא ואחר שהניח בכל גמר ענין יש לברך אם כן מה ברכה בירך במלאכת המשכן אין כוונתו בגמר מלאכת הפועלים אלא בגמר הקמתו ביום ר"ח ניסן ע"ז אמר אז הי' ברכת כהנים:

היוצא מדברינו המברך אינו מפסיד וטוב בתוך דרשה בשבת להמשיך הענין עד שיבוא לכעין שכתבתי בשם הגאון מהר"ד שטרויז כ"ץ זצ"ל והמברך יתברך פ"ב עש"ק כ"ג תמוז תקצ"ו לפ"ק משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קנז

ביום ט"ב תקע"א החליתי והוצרכתי לשתות בעו"ה והרהרתי בדעתי אם ישאלוני התלמידי' המתפללי' בב"המד שבביתי האם יקראוני להעלו' אותי לס"ת למנחה בקריא' ויחל מה אשיב להם ונ"ל פשוט דיכולתי לעלות לתורה לקרו' ויחל כמו שאר כל אדם דהנה דין זה דמי שאינו מתענ' לא יעלה לתורה לא נמצא מפורש בשום מקום ואדרבא מסברא נותן הדעת שיכול כל אדם לעלות ולקרו' ולברך על חיוב הצבור וכמ"ש להדי' הב"ח בטא"ח ססי' תקס"ו והט"ז במחילת כבודו אזיל בתר איפכא רק שהרב"י שם כ' שמשמע ממהרי"ק שרש ט' דכהן שאינו מתענה לא יעלה לתורה בתענית בה"ב שאחר פסח ע"ש והנה ז"ל מהרי"ק שם שנהגו בכל קהלות צרפת להתענות בה"ב אחר פסח וסכות וכו' כשאין כהן מתענה באותם תעני' יצא כהן מב"ה וכו' ולא ראיתי כהן מפקפק בדבר מעולם לא אצא מב"הכ אלא אקרא בתורה ובודאי שאם היו יכולי' הכהני' למחות היו מוחים אלא שאין בידם כח לבטל ולסתור המנהג ודחוי' הם מפני כבוד הציבור וכו' וה"נ לא שנא מאחר שנהגו כן במדינות הלועזים וכו' ע"ש:

והנה לכאורה לפי הבנת ב"י להוכיח מזה שמי שאינו מתענה לא יעלה לתורה ק' מה שכ' שיטעון הכהן לא אצא אלא אקרא בתורה והאיך יקרא בתודה והלא אינו יכול לעלות בויחל כיון שאינו מתענה ולולי דברי הרב"י הייתי אומר בהיפוך דאף מי שאינו מתענה יכול הוא לעלות בתורה ומ"מ אין אנו מחוייבי' לקדש הכהן לקרותו ראשון אלא בשיש לו שותפת עמנו באותו קריאה וכמו דלברך ראשון אם שלשה אכלו כאחד וא' מהם כהן מחוייב לתת לו כוס של בה"מז משום וקדשתו לברך ראשון ומ"מ אם שלשה ישראלים אוכלים כא' ומחוייבי' בזימון וכהן אוכל במקום אחר אינם מחויבי' לכבדו לברך ראשון כיון שאין לו שיתוף בבה"מז הלזו ה"נ כיון שהוא אינו משותף בחיוב אותה קריאה עם המתעני' כגון במנחה א"כ אינם מחויי' לקדשו כלל ורק צריך לצאת משום פגמו ומשו' דנא ליתי לאנצוי' ועל זה יפה כ' מהרי"ק לימא כהן לא אצא אלא אקרא בתורה שהרי רשאי הוא אלא שהרב"י לא פי' כן וצריך לומר דמפרש לי' בקריא' של שחרית והכהן יטען לא אצא אלא תקראו פ' השבוע ואקרא אני בתורה כדינא ולעולם אין הכהן רשאי לעלות בתענית אם הוא אינו מתענה:

ועדיין אני אומר ע"כ לא אמרו הרב מהרי"ק והרב"י אלא בב"וה שמי שאינו מתענה אין אצלו יום תענית ומאי שייטי' דקריאת ויחל לדידי' וכל שאינו מחוייב בדבר התענית אינו מוציא רבים י"ח משא"כ בט"ב אית בי' תרתי למעליותא חדא וכי החול' אינו מחוייב בדבר התעני' ואינו מתענה בו והלא לא הותר לו אלא כדי צרכו וחיותו ואם די לו בשתי'

לא יאכל ואם די לו באכילה פ"א לא יאכל ב' פעמים ולא יותר ממה שצריך וגם שארי עינוים אם אינו צריך לנעול ולרחוץ ולסוך אסור לו לעשות א' מאלה נמצא שהוא מן המתעני' ומהמחוי' בדבר הא חדא ועוד אחרת אפי' הותר בכל הנ"ל מ"מ ט"ב יום הוא שנתחייב בקריאת התורה שחרית ומנחה אפי' מי שאינו מתענה בו לא יצא מכלל חיוב הנ"ל ויומא קא גרים הגע עצמך מי שמתענה תענית חלום בשבת וי"ט וכי לא יקרא בתורה או ינהוג בכל דיני שבת וי"ט כי יומא גרים ולא תלי' בשמחת אכילה ושתיה וה"נ ט"ב יום מועד דפורענות הוא ואפי' אינו מתענה בו מ"מ מחוייב בקריאת היום:

והשתא לפי טעם זה האחרון לא מבעי' שיכול לעלות לתורה לקרות במנין עשרה המתעני' אלא אפי' צבור שאינם מתעני' כלל כגון שכולם קצירי ומריעי או בעלי ברית בט"ב שנדחה מ"מ קורין ויחל במנחה דיום הוא שנתחייב בקריאה מ"מ להלכה אני אומר ולמעשה צריך מיתון קצת אבל זה נ"ל ברור להלכה ולמעשה שהחול' שאכל בט"ב יכול לעלות בתורה אפי' במנחה אבל י' ב"ב צל"ע לדינא אם יקראו ויחל:

איברא הא פשיטא לי דבני סנאב בן בנימין דס"פ בכל מערבי' שהם לא קראו ויחל בט"ב שנדחה או ברכות וקללות לפי מנהג הש"ס דלדדהו לא שייך לומר דיום מועד קבוע הוא לכך ולא תלי' בתענית מ"מ גם י"ט שלהם קבוע וקיימא וקדים טפי אפי' לט"ב ממש מכ"ש לט' באב שנדחה שהרי קרבן עצים התחיל בימי נחמי' בן חכלי' וא"כ אדרבא יום הוא שנתחייב בשמחה וי"ט לדדהו ולא חלה עליהם חובת קריא' התעני' מעולם ואין להקשות לזה איך יליף רבינו יעב"ץ שבטא"ח ססי' תקנ"ט למילה בט"ב שנדחה שיאכלו בעלי ברית ויליף לי' מבני סנאב בן בנימין ולפי הנ"ל קשה מה ראיה מהתם שי"ט שלהם קבוע וקיימא טפי מט"ב וקדים לי' טובא וסברא זו דקדימא הוה מעל' עיי' במס' תענית י"ב ע"א אם נדרו קודם לגזירתנו וכו' ע"ש מ"מ שאני קרבן עצים מבעלי ברית מילה וקשה ארבינו יעב"ץ הנ"ל לזה אני אומר אה"נ דמבני סנאב עצמם לא מצי למילף אך מר"א בר' צדוק שהי' חתנם שהוא עצמו לא הי' מהם שהרי הי' כהן כמ"ש תוס' שם ס"פ בכל מערבי' וזה תי' עיקר בתוס' כמ"ש שם בס' ת"ח וס"ל לר' יעב"ץ דנתחתן עמהם אחר החורבן כיון שהי' בימי ר"ג שהי' אחר החורבן טובא ועוד אפי' בסוף ימי בית שני משגלו סנהדרין וקודם לזה כבר התענו כל ד' צומו' כמוכח ביוסיפון ור' צדוק אביו שהי' בימי החורבן כמוכח מגרוגרות דר' צדוק א"כ עכ"פ לא התחתן בנו עם בני סנאב קודם לגזירת תענית ט"ב שהי' יותר מארבעי' שנה קודם החורבן וא"כ לר"א בר' צדוק קדם ט"ב לי"ט שלו וגם קביע וקיימא טפי מי"ט קרבן עצים שלו ואפ"ה התענה ולא השלים ויפה למד ר' יעב"ץ לבעלי ברית מילה ממנו:

ובזה יש מקום אתי ליישב ק' השואל שבתשובת מהר"ם לובלין ז"ל ומייתי לי' מג"א סס"י תקנ"ט שהקש' דמש"ס ס"פ בכל מערבי' מוכח דפשיטא להש"ס שאפי' הי' חל י"ט שלהם בט"ב שאינו נדחה נמי לא הי' משלימים וא"כ נילף מיני' נמי לבעלי ברית בט"ב ואפי' אינו נדח' ולפי הנ"ל לק"מ דודאי הש"ס מוכיח דעט"ב משלימים מבני סנאב עצמן והי' פשיטא דאפי' בט"ב שאינו נדחה נמי לא הי צריכי' להשלים אם הי' חל בו י"ט שלהם והיינו מטעם שי"ט דדהו קדים לט"ב ושפיר פשיט מיני' הש"ס דבימי ר"ג לא עביד כוותי' ואנחנו לא מצינו למילף מינייהו לבעלי ברית בט"ב שאינו נדחה משום דשאני אינהו דקביעא וקיימא טפי מט"ב אמנם מ"מ מר"א ב"ר צדוק אנו ילפי' לדידן כנ"ל וק"ל:

מ"מ בהא סלקי' דחולה האוכל בט"ב עולה לתורה במנחה בלי שום פקפוק לפע"ד והרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם הוא יחלימני ויחייני וינחמני בנחמת ציון כתבתי זאת והצעתי לפני מופלגי תורה ובעלי הוראה והסכימו עמי לדינא ובעה"ח ק"ק פ"ב מש"ק י"ד מנחם תקע"אל:

תשובה קנח

שלום רב לרב טב י"נ המופלא המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה' דוד נ"י אב"ד דק"ק ק"ד:

את אשר בקשה נפשו היפה להודיעו דעתי הקלושה בענין תספורת לבעלי ברית אברהם בימים האסורי' באשר כבר היה פלפול בינינו בדבר זה רצון יראי ה' אעשה ואאריך קצת בעזה"י כידו הטובה עלי:

ראשון תחלה נאמר אשר פשוט להתיר גילוח בימי ספירה ככתוב בהגה' ש"ע א"ח סי' תצ"ג וכן בין המצרים עד ט"ב ממש נהגו היתר בכל המדינות וכן ביאר בהדי' בתשו' מהר"ם א"ש סי' ל"ז יע"ש בטוב טעם וגדולה מזו נהגו בערי פראנקי' להתיר אפי לאבל ממש בשלשים שלו לגלח דלא כמ"ש במהר"ם א"ש שם דמ"ש בש"ע י"ד סי' ש"צ ליטול צפרנים ולגלח היינו ליטלן ביד או לגלחן בכלי אבל תספורת כלל לא כ"כ במהר"ם א"ש הנ"ל ואנהו נהגו היתר ונדבר מזה לקמן אי"ה מ"מ צריכי' לחקור מאין הרגילים וכי מה בין זה לסעודת סיום מסכת המבואר במדרש ביותר אסמכתא מקרא מסעודת מילה הביאו ב"י בא"ח סי' תרס"ט וכדומה סעודת פדיון הבן כמה ראשונים ברכו שהשמחה במעונו וכמנהג בני רינוס שהביא בתה"ד סי' רס"ה משא"כ בסעודת מילה גם כי היא רמוזה במדרש הביאו תוס' ר"פ ר"א דמילה וסעודה גדולה היא בלי ספק מ"מ מ"ט לא לשתמט שום א' לנהוג להתיר תספורת לשמחת הנ"ל ונהגו כן במילה דוקא:

ונ"ל שיש לזה שורש ויסוד עפ"י מ"ש מהרי"ל ריש הלכות מילה בשם ר' פרץ כי הוא כמו מקטיר קטורת ומתעשר ולכן לא יכבד ב"פ לאיש א' מצות סנדקאות כמו קטרת שלא שנה אדם בה וכ' שם שהסנדק הוא היות' גדול שבכולן ושלכן נהג מהרי"ל לטבול בו ביום ע"ש שהפליג והנה ראיתי בנ"בי סי' פ"ו דוחה דברי ר' פרץ כלאחר יד ומחא לי' אמוחי' לכן אראה להשיב על כל דברי הגאון ז"ל במחילת כבודו כי תורה היא ובשגם כי יצאתי להצדיק הצדיק דמעיקרא:

הנה מה שדחק להביא עצות מרחוק מילקוט שמעוני סוף לך לך שעלה ריח הערלות לפני הקב"ה כריח עולה וקטורת ובאמת דברי המדרש בזה הם רק גוזמא בעלמא אבל אני מצאתי מפורש יותר והוא ריש פ' וירא ברבה וז"ל ר' יצחק פתח מזבח אדמה תעשה לי אר"י מה אם זה שבנה מזבח לשמי הריני נגלה עליו ומברכו אברהם שמל עצמו לשמי אעכ"ו ר"ל פתח שור ואיל לשלמים לזבוח לפני ה' אמר מה אם זה שהקריב שור ואיל לשמי הריני נגלה עליו ומברכו אברהם שמל עצמו לשמי אעכ"ו עכ"ל ונראה פשוט דאותו ק"ו בעצמו יאמר אקרא ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך ברך ה' חילו ומה זה שלא הקטיר אלא קטרת לשמי יברך ה' חילו זה שנימול לשמי ועיי' ביפ"ת שם שייכות המילה לקרבנות ומה צורך ראי' לזה הלא מקריב נפשו לה' ובמס' גטין אחז"ל כי עליך הורגנו כל היום זה מילה שניתנה בשמיני' פירש"י דהרבה מתים על ידי זה נמצא שלפע"ד הוא קל וחומר גמור מדאוריי' שכל שימצא בקרבנות ימצא במילה עכ"פ ועוד ממקומו הוא מוכרע שהרי כתי' כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וגו' ופירש"י בריתך הוא ברית מילה ועל יורו משפטיך פירש"י ראוי' הם לכך פירוש על ששמרו בריתך ע"כ בשכר זאת זכו לכל האמור בקרא והיינו קטורת שעי"ז ברך ה' חילו א"כ הרי קמן בזכות ששמרו ברית מילה במדבר זכו כל השבט לעולם להיות מקטירי קטורת המעשרת א"כ מיני' ילפי' לכל העוסק במצות מילה שהוא כקטורת ומעשרת אותו עכ"פ והא דלא מייתי המדרש פסוק זה משום דאטו כי רוכלא לחשוב והיפ"ת יהיב טעמא במאי פליגי הני אמוראי מר מייתי מהך קרא ומר מהכא ולעולם ק"ו זה אמת ברור הוא:

ומ"ש הגאון בנב"י ממנהג כמה ק"ק שהראב"ד הוא הסנדק תמהתי על הגאון מה בכך הלא חדשים לקטורת לבר מכהן הגדול שמקטי' חלק בראש והכי נמי הראב"ד בעירו ככהן גדול שמקטיר ושונה ומה שכתב שהר"פ דמה לנותן מתנותי' לכהן אחד דבר גדול דבר הנב"י וראוי למי שאמרו אבל ראיתי נוהגים שהאב בעצמו אינו סנדק ב"פ בבנו ומ"ט לזה וכי לא יעכב הכהן תרומותיו והלוי מעשרותיו לעצמו גם צלע"ג במ"ש דסנדק לא

שכיחא משא"כ מוהל וקשה אטו בשכיחא ולא שכיחא תלי' מילתא רק מסברא מוקמי' קרא בלא שכיחא אבל אין הטעם משום לא שכיחא וכיון דמילה עדיף כמו קטורת מה בכך שהוא שכיחא ומ"ש תוס' ישנים ביומא נגד רש"י היינו שיטת תוס' מנחות נ' ע"א ד"ה דל"ש ונעלם מתי"ט וב"הז שם במנחות אמנם ב"הז השיג שיטת תי מסברא דנפשי' ודחהו בקו' עצומה אין בידי לישבה דהרי יכולים להתעשר ע"י עולות ומ"ט הקפידו על חדשי' לקטורת והיא קושי' עצומה על שיטת ת"י:

ובעזה"י עלה ברעיוני ליישב כל זה וגם מה שהקשה עוד מ"ט לא מקפידין אמוהלים ג"כ אחדשים בשום לב על חכמי בני ישראל לא חשו על מצות ה' להיות כל א' זוכה באיברים ופדרים ושחיטה וזריקה והי' מפיסי' ושונים ואלו בעשירות הקפידו שלא ישנו בה וכי הי' ממונם חביב עליהם ממצות ה' תו קשי' וכי מה להם להתחכם על הגורל הלא בחיק יוטל הגורל ומה' כל משפטו ומה גם בביתו נאוה קודש ואם הוא ית' רוצה בשמושו של פלוני אשר יבחר בו הוא הקדוש להקטיר ולשנות אפי' כמה פעמים ובהדי כבשי דרחמנא למה להו ונ"ל בהקדים איזה הקדמות מבוארים א' מאחז"ל בני חיי ומזוני לאו בזכותא תלי' מילתא כ"א במזלא וצ"ל דהקטרת קטורת המעשר היא כמו זכות גדול שמשתנה המזל על ידו כמ"ש תוס' בשבת קנ"ו ע"א ב' אפי' עשיר גדול כר"א בן חרסום נמי צריך לקטורת כי אולי עפ"י מזל ירד הגלגל משא"כ על ידי ברכתו של מרע"ה יברך ה' חילו לעד ג' אעפ"י שראינו כמה שזכו במצוה זו ולא העדיפו אין זה מכחיש ברכתו של מרע"ה כי אולי חטא גורם ואילו לא זכה במצוה זו הי' מתיסר ביסורים ועכשיו שזכה לעושר ע"י מצוה זו לקחו ממנו עשרו בדין חלף יסורי גופו הנה כי כן אומר כך דודאי בכל הקרבנות שייך לומר מה' כל משפטו ואם ה' חפץ בו מה אכפת לן משא"כ קטורת דמעשרת אפשר ה' לא חפץ בזה רק באידך אלא שהי' קשה יום ומזל לחם כנגדו שלא יתעשר ואין זכות גדול כל כך לשדד מזלא דמזונו' בשלמא אי כבר היה מקטיר קטורת והי' מברך בברכתו של מרע"ה ברך ה' חילו אזי היה משדד המזל אבל לזכות ע"י גורל לברכה זו אין זכותו גדול כ"כ ללחום נגד מזלו ואפילו ראינו בו שהוא עשיר מופלג מ"מ אפש' שהמזל לוחם נגדו ע"ד שכתבתי למעלה ואידך הזוכה בו כמה פעמים ה' לא חפץ בו אלא דקם לי' שעתי' ואפי' אם הוא עני כבר כ' לעיל דמ"מ אפשר דקם לי' שעתי' וכיון שאין ראיה מגורל כי ה' חפץ בו ע"כ עלינו להתחכם ולומר חדשים לקטורת באו והפיסו כי קרוב לודאי אותן שלא זכו עדיין המה קשי יום ועלינו לרפאות שברם ע"י מקטר קטורת וא"ש דברי חז"ל ומעתה כל דברי רבינו פרץ קיימים כי בודאי המילה היא יותר מהקרבת כל הקרבנות ובכללם הקטורת והיא מעשרת בלי ספק הנה כי כן

במוהל אין שום קפידא שלא ימול ב' פעמים כדי שיזכה גם אידך לשדד מזלו ז"א דהא האי מאן דבמאדים מוהלי' הוי אע"ג דאמרי' התם או גנבי או מוהל או אומני' ע"כ ה"פ דבמאדים גופיה איכא הטיית שבו יהיה זה גנב דוקא וזה מוהל דוקא וזה טבחא דוקא דאלת"ה הא דאי' התם ר"נ דאמרי כלדאי דיהי' גנבא מדוע לא נעשה מוהל ועוד שהרי הי' ת"ח וא"ל אביי לרבה התם מר נמי עניש וקטיל וא"כ מ"ט עלתה ביה בר"נ דפסקי' לקיבור בשיני' כמבואר שם קנ"ו ע"ב אע"כ דמאן דמזלי' למהוי גנבי א"א להיות מוהלא או איפכא וא"כ מאן דמזלי' למהוי מוהלא ודימוס נימוס היא זו שהמוהל מתעשר א"כ הרי כל המוהלי' נולדי' במזל מעשיר ואין לנו להדר אחר מוהל אחר אחר שזה כבר זכה לברכה זו מיום הולדו משא"כ סנדק ראוי לנו לבקש איצטדקאות להוציא כל איש ישראל מממשלת המזל לכן יבקש חדשי' אמנם מה שהפליג רבינו פרץ שהסנדק הוא יותר מכולם לא ידענא מ"ט ודיו להיות הנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה כדאי' ספ"ק דמכות אבל להיות יותר מהם לא שמענו וע"כ צריכי' אנו לדברי אגדה להיות מחזיק הנימול בין ברכי' מקום המילה ה"ל כמו אבר מחזיק אבר ואין להאריך בזה מ"מ יצא ר' פרץ זכאי בדינו וכל דבריו שרירים ואיידי דאיירי אספרה כמו מ"ש אצלי בחי' אהא דמס' עירובין י"ג ע"ב אריב"ח מימי לא נצחני אדם וכו' תינוקת מה היא וכו' לסטי' שכמותך כבשוה והלא יפלא מה ספר בזה בשבחן של ישראל שהעידה תינוקת נגד חכמי ישראל לקרותו לסטים והלא נתחייבה נידוי על זה אבל י"ל שזה הדרך היה כבוש מרבנים ותלמידיהם ההולכים דרך עיוני' ושוגי' בדרך כדכתיב באהבתה תשגה תמיד כדכת' אל תרגזו בדרך ש"מ שדרכם של חכמים לרגז עליהם הדרך ולדינא יש בזה קצת גזל בזה לילך בשדות אחרים והנה אמר לי' אביי לרבה בשבת קנ"ו הנ"ל מר נמי הא עניש וקטיל פי' וה"ל אשיד דמא וא"כ כל ת"ח יקרא לסטים שהוא גנב והורג נפשות לכן דקדק ההתינוקת לסטי' שכמותך דייקא כבשוהו שמסתמא גם אתה כמוהם בעיונך הלכת פה מ"מ בהא סלקינא דיום המילה יום הקרבת קרבן הוא מדינא ולא מאסמכתא בעלמא:

וכיון שכן היינו טעם להקל בתספורת בההוא יומא משום דקיי"ל דאנשי מעמד ואנשי משמר אסורי' להסתפר ולכבס במשמרתם כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהם מנוולים כדמפרש ר"פ אלו מגלחין וגדולה מזו כ' הראב"ד הביאו הרא"ש פ' אלו מגלחין סס"י ד' גבי דהע"ה בשעת אנינתו ויסך ויחליף שמלותיו שלא יכנס להשתחוות לפני ה' בניוולו אעפ"י שהיה לבו דוה עליו א"כ ה"ה ומכ"ש הכא לבעלי קרבן הללו כי לא נאה ולא יאה לכנס למשמרת' כשהם מנוולי' והנה נהגו היתר להסתפר כשמקבלי' פני שר וגדול וראיתי רבותי התירו לאחד בתוך שבעה ימים על אביו להסתפר ולהתכבס וללבוש

מגוהצין לראות פני קיר"ה משום הפסד רב דממונו וטעמ' ונימוקם עמם דתספורת וכל מנהגי אבילות לאו דאורייי' רק אסמכתא בעלמא כמו שהאריכו כל הראשוני' ואעפ"י שהראב"ד ז"ל ס"ל דמ"מ תספורת ותגלחת דאורייי' כל שלשים כבר דחו דבריו גם בזה כמבואר באריכות נפלא ברא"ש ר"פ אלו מגלחין והרי הביא הרי"ף והרא"ש בשם ירושלמי כשנודע לו באמצע התגלחת שמת אביו ה"ז גומר וכ' המרדכי הטעם משום כבוד הבריות ופסקו טוש"ע בי"ד סי' ש"צ וע"כ משום שהוא רק דרבנן בעלמא ומשו"ה הקילו רבותינו משום כבוד המלכות אעפ"י שהוא רק הפסד ממונו דלא לתחזי ולא לסתפר ואפשר שיש בזה נמי משום לעולם ירוץ אדם לקראת מלכים מ"מ כבר נהגו בזה קולא גדולה בכל מקום וז"ל תשו' א"ז הובא בד"מ סי' ש"צ שאלת אם תוכל לספר אחר אביך תוך יב"ח כי מתוך שאתה עסוק במזונותך ומצוי בין השרים אינך יכול לסבול גדול שער הנני מודיעך שלא הוזכרו יב"ח לענין גדול שער רק עד שיגערו בו חברים ומה שנהגו יב"ח אינו אלא חומר' בעלמא ולכן מותר אתה לספור כדרכך עכ"ל ורמזו ברמ"א שם ובנב"י לא"ח סי' י"ד כ' דשיעור גערה למגלחי זקנם סגי בשלשים לכל היותר ע"ש ולפע"ד בזה"ז קילא טובא כי הם לא דברו אלא מגדול שער הראש דלא מנוולא כ"כ אבל הזקן לא הי' מסתפרים בלא"ה רק שפה המעכבת אכילה והאידנא נהפוך הענין והוא מתנוול יותר כידוע וא"כ מתוך יב"ח לכבוד בשר ודם וצורך פרנסת עצמו נילף ק"ו לימי ספירה ובין המצרים מיהת לכבוד שמים שלא יכנס לפני הש"ית לעבוד עבודתו והוא בניוולו ומ"ש בנב"י דעכ"פ שבוע שחל בו ט"ב אסור בתספורת מפני שהוא מדינא דש"ס הוא פלאי כאשר עוררני מכ"ת ולפע"ד כיון למ"ש בהגה' אשרי סוף מס' תענית וז"ל ולהסתפר אפי' בחמשה אסו' ע"ש' וא"כ ס"ל דהא דאמרינן בש"ס בחמישי מותר לכבוד השבת היינו לכבס ולא לספר והיינו דכתב דתספורת אסור מדין הש"ס בחמישי לכבוד שבת ומש"ה החמיר גם לי"ט שלנו אבל כבר כ' במהר"ם א"ש סי' ל"ז הנ"ל דכוונת הגה"א כמ"ש מג"א דלא מנכר אבילות שלנו אלו היינו מסתפרין כל שבת לכן אוסרין תספורת בשבת משא"כ במילה דשפיר מינכר אבילות אי לא מסתפר שום אדם אלא מי שמזדמן לו מילה לכן אין להחמיר והנב"י לא הביא דברי מהר"מ א"ש אולי לא ראה אותם ואלו שמע בהו הוה הדר בי' כי אוסר בלי שום ראי' כלל:

ובדברי מהר"ם א"ש הנ"ל מיושבי' מנהגי הקהלות שהקשה עליהם מהריעב"ץ בשער שלכת על שנהגו ללבוש בגדי שבת לי"ט שלנו היינו מילה ולא בשבת חזון ומעיד על אביו החכם צבי ז"ל שנהג בזה מנהג ספרדיים שאינם משנים כלום בשבת חזון מבגדי שארי שבתות השנה ואפי' חל בו ט"ב והנה מנהג פפד"מ וכל פרווהא שלא לשנות רק

הסודר של שבת שהוא מלבוש חשוב י"ל בית צוואר וחוגרו לפניו ולאחריו והוא להם מלבוש נכבד מאוד ולא משנים בשבת חזון זולת זה ולפי הנ"ל א"ש דצריכי' אנו לנהוג אבילות במשחז"ל תספורת וכיבוס והם אמרו לכבוד שבת מותר ומ"מ אנו מחמירי' ואומרי' דלהם היה ניכר אבילות בזה שהי' רגילים להסתפר באמצע שבוע וללבוש מגוהצין משא"כ לדידן גם בשבת אסור וה"ה מגוהצין אין אנו נוהגין ללבוש באמצע שבוע משא"כ אנשי פ"פ שניכר בהם אבילות בסודר הנ"ל שהוא דבר מסויים די להם בזה א"כ אינם רשאין לשנות יותר אך כל זה בשבת אבל במילה שהוא י"ט גדול ליהודים ולא שייך בו טעם הנ"ל שהרי בלאה"נ ניכר אבילות לכ"ע א"כ אותם בעלי המצוה יסתפרו ויכבסו כרצונם:

ולולי דמסתפינ' הייתי אומר דהגה' אשר"י דאוסר תספורת בחמישי היינו משום דגדלי בשבת כמ"ש מג"א בשם פוסקים רס"י ר"ס יע"ש ובס' תוס' שבת וא"כ במילה לא שייך זה כלל כללא דמילתא אחר המחילה מכבוד הגאון הנב"י נ"ל להיתר גמור תספורת אפילו בשבוע שחל ט"ב בתוכו לבעלי ברית וכן עמא דבר:

ויש לנו זכות גם על הפראנקין המסתפרים בתוך שלשים לאבלם על י"ט מילה מטעם הנ"ל ואולי הם סומכים על הבנת רמ"א סי' ש"צ כפשוטו דמותר לגלח אם הוא צורך המילה פי' שהוא מנוול טובא ואעפ"י שרמ"א לא התיר אלא אם ליכא מוהל אחר מ"מ יש להשיב ולומר דמוהל שהוא רופא לא שייך מוהל אחר כי קיי"ל לא מכל אדם זוכה להתרפאו' כמבואר בש"ע י"ד סי' של"ו יע"ש ואולי רמ"א ס"ל דאדרבה אבל ריעא מזלי' ואין להביא ראיה מי"ט דאסור לגלח חדא בהא גופא פליגי רוב ראשונים כמבואר בראשונים והמה מובאים ביתה יוסף וד"מ סי' ש"צ ועוד דשאני התם בי"ט גופי' אסור להסתפר בלא"ה ובעי"ט לא התירו משא"כ הכא מסתפר ביום המילה עצמו ועוד סברא ממ"ש בש"ס דמ"ק י"ט ע"ב בסופו כל זה נ"ל להביא קצת ראיה להמקילין במדינות ההמה אמנם לנהוג היתר במקום האוסרים חלילה כי לכאורה יש להביא ראיה לאסור ממ"ש להתענות חתן בימי ניסן מפני שצריך להתענות בר"ח שלו שמתו בו בני אהרן אף על פי דשאני ר"ח שמתו בו בני אהרן ומה ענין זה לשארי ימי ניסן אלמא כיון דעכ"פ בר"ח שהוא מועד דאורייתא מתעני' יהיה מאיזה טעם שיהיה ממילא א"א להקל במועד דרבנן אע"ג דלא שייך טעם ההוא והה"נ כיון דעכ"פ בי"ט אסור להסתפר יהיה מאיזה טעם שיהיה א"כ מכ"ש שיש לאסור בי"ט שלנו היינו ימי מילה ודוקא בימי ספירה ומצרים דלא משכחת ליה י"ט אלא שבת וא"כ נהי דשבת אסרינן להסתפר מכל מקום לענין אבילות יום טוב קיל משבת ומילה נמי י"ט שלנו הוא והרי הקילו לאכול בט"ב

שנדח' משום י"ט שלנו כמבואר ס"פ בכל מערבין מכ"ש שנקל בתספורת משא"כ בתוך שלשים שהחמירו בי"ט ע"כ יש להחמיר גם בי"ט שלנו:

ומה שאמר שהתרתי להדי' להסתפר לאבל בתוך שלשים חלילה לו לומר כן ומכ"ת נ"י לא כיון שמועתו בזה פלוני בא אלי וגלה לי סודו שיש לו לדבר עם הדוכס ואם לא יראה פנים יפסיד יותר מאלף ר"ט ואמרתי בקושי אני מתיר אך המתן עד יום ד' שהוא ר"ח וגם תהי' בו סנדק ואז יצרף לזה עוד ב' קולות א' מצות מילה שכמה קהלות פראנקי' מסתפרים ב' שהוא ר"ח וכ' בשכה"ג שמי שאינו אוכל בשר בימים אלו מותר בר"ח אב שהרי אשכנזים מסתפרים בר"ח אייר א"כ יש בזה ג"כ קצת קולא למאן דלא חייש לצוואת ר"י חסיד ומסתפר בר"ח והתרתי לו משום כבוד השר והפסד ממונו בצירוף כל הנ"ל וכל כי הני מילי למרו משמאי אלא האמת אז הפרזתי קצת על המדה בדברים ללמוד זכות על מנהגי בני מדינות המתירים להדי' אבל חלילה לי שהתרתי או אתיר כזה:

ומ"ש בפי' דברי נה"כ שכ' בסי' ש"ץ דהתם אין כוונתו משום נוי משמע אשה כוונתה משום נוי י"ל על ב' אופנים ושניהם נכונים א' דה"ל פסיק רישי' דניחא לה כשהיא עצמה נוטלת ויתבארו דברי עפ"י ש"ס שבת קל"ג ע"א אמר רב משרשי' באומר אבי הבן לקוץ בהרת בנו וכו' ולדידן דפסיק רישי' אסור א"כ לעולם אסור משא"כ באחר ועיי' פ' הבונה קכ"ו ע"א תוס' ד"ה לא צריכא וכו' א"נ י"ל התם מ"ט נוטלת ציפורני' משום חציצה ע"כ משום נוי וה"ל מיעוטא ומקפיד דאל"ה דלא חיישינן לנוי ה"ל מיעוטא ואינו מקפיד ולא חייץ וליכא מצוה וא"כ אסור ממ"נ:

ואגב אעוררהו מה שצל"ע ברא"ש דמ"ק כ' ע"א ד"ה בעל ההלכות שאם שמע וכו' שכ' בסופו וראיה מהא דאמרי' הכא וכו' וצ"ע דלמא לעולם בחול נמי אי שמע ביום אבל אי היה שמע בלילה עכ"פ היה עדיין קרובה דזה פשוט דאפילו למ"ד מקצת יום למ"ד ככלו היינו יומו ולא לילו ואלו בשבת אפי' שמע בלילה הנה הקצרתי ברוב הדברים כי אפס הפנאי והוא יעיי' בעיון שכלו ישפוט במאוזני הצדק ישמע חכם יוסיף לקח כי בחפזי אני כותב הכ"ד א"נ הדש"ת חותם פה ק"ק מ"ד יום ב' י"ג מנחם תק"ס לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קנט

שנית להנ"ל:

יען וביען ראה ראיתי איזה מהשגות על תשובותי הקודמ' אשר צדק בהוא מעלתו מפני קוצר דברי ולא פרשתי שיחתי יפה ע"כ מחק החיוב עלי לברר דברי כשמלה ולבארם

היטב ובתוספת מרובה על העיקר כי אין ב"המ בלא חדוש וה' יעזרני ויורני נפלאות מתורתו:

תחילת דברי הי' לעמוד לימין צדקו של ר' פרץ זצ"ל שאמר שברית מילה מעשיר כקטורת ואמרתי כי יצא לו זה ממדרש רבה פ' וירא שאמר מזבח אדמה תעשה לי וגו' בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך וכן הא דכתיב וירד מעשות החטאת וגו' ושם נאמר וישא ידיו אל העם ויברכם א"כ מכ"ש זה שמל עצמו לשמי שאהי' נגלה עליו לברכו אלו הם תוכן דברי המדרש בקיצור והנה אין כוונת זאת הברכה האמורה כאן ברכת עושר כמו ברך ה' חילו דקטורת שאחז"ל שמעשיר דהתם חילו כתיב והכא כתיב ברכה סתמא ואפי' בברכת כהני' שאחז"ל לחד דיעה יברכך בממון והוא במחלוקת רב בילקוט מ"מ אפילו למאן דס"ל הכי ע"כ אינו ענין לעושר האמור בקטורת דא"כ הרי שכיחי עושר טובא לכהנים ולעם הקהל ע"י ברכת כהנים למברכים ומתברכים בין במקדש ובין בגבולים ומאי אולמי' דחדשי' לקטורת אבל יהי' הפירוש איך שיהי' לא באתי אלא ללמוד מהמדרש הזה דמילה שהיא שפיכת דם עצמו או בנו הוא חביב מהקרבן ולכן מסתברא לי' להמדרש שאותו הברכה הבאה לרגלי חטאת עולה ושלמים הכל יהיה במילה ג"כ ואמרתי אני עם לבי ה"ה אותה הברכה הבאה עם הקטורת היינו העושר היא תבוא ג"כ לרגלי המילה ועל זה סמך ר' פרץ להצריך חדשים למילה כמו לקטורת ואעפ"י שלא נמצא זה מבואר בש"ס הלא כמה דברים אנו נוהגין עפ"י ספרים חצונים אפי' נגד הש"ס כמ"ש תוס' פסחים מ' ע"ב ד"ה אבל וכן הוא שילהי מס' מגילה מכ"ש כשאין הש"ס מנגדו וכ' מג"א סי' תר"צ סקכ"ב בשם מה' אייזק שטיין בביאורי סמ"ג אפי' רוב דיעות ס"ל לאיסור והתלמוד מסייע להו והמנהג בנוי ע"פ פסיקתא וספרים חצונים הרי זה עוקר הלכה אם נתקן עפ"י ותיקין יע"ש והמנהג הזה מתוקן ע"פי ותיק וחסיד ר' פרץ והוא עפ"י מדרש רבה מק"ו גמור לא מגוזמא בעלמא ואיננו נגד התלמוד א"כ בכל אתר דנהגו הכי חלילה לנו לשנות מנהגם אמנם מה שכ' מג"א עוד שם בשם מהרי"ק דבכל מנהג אפי' יש בו צד איסור אין לבטלו אין אנו שומעין לו דכבר דחה ליה פר"ח במנהגי איסור שלו סי' יו"ד בראיות ברורות ונחזור להנ"ל דעכ"פ מצאתי מפורש יותר ממ"ש הגאון בנב"י וראיתי למכ"ת שהקשה על המדרש א"כ נימא כל המתענה וממעט חלבו ודמו מתעשר ומתברך לכאורה דברי מעלתו תמוהים א' אה"נ עיין מה שכתב טו"ז בא"ח סימן תקס"ב ס"ק ח' ע"ש ועוד אם לו יראני מפורש שהמתענה מתרושש מ"מ וכי משום קושי' ופירכא נדחה דברי המדרש אבל אני אפרש כוונת קושי' מכ"ת ני' לפי מה שאעלה שראוי להסתפר ולהתנאות ביום המילה א"כ ה"ה ביום תענית

ויהיה מצוה להתנאות בד' צומות והוא התול ושחוק אבל אומר לו אחז"ל הוקר רגליך מבית רעיך בחטאת ואשמות יעיי' חגיגה ז' ע"א וכל המתענה על חטא הרי הוא כחטאת ואשמות ואם הוא מכפר ע"י סיגופו אינו מרוצה לפני ה' וכן הוא מפורש בקרא זכרי' ז' על הצומות הארבעה ואיך יעשרהו המלך עושר גדול והוא שלא לרצון לפניו ודיו שיכפר לו עון אשר חטא ולשמחה מה זו עושה חוטא בל יתגאה ואם מתענה נדבה בלי שום חטא שקדם לו הרי הוא מתחייב בנפשו על שציער עצמו ולא מחשב כעולה וכקרבן אמנם יום א' הוא לה' פי ה' הוא ציוה הוא יוה"כ והרי מיעט חלבו ודמו כמו מילה אשר נעשה עפ"י ה' והרי הוא באמת מחכים ומעשיר ואנו שמחים בו ומכבסים ומסתפרים בו ומה אאריך ואני תמה איך הוציא קו' זו מפיו ומבין אצבעות ידיו וצריך אני לפרש הא חטאת דכתי' גבי וירד מעשות היינו חטאת הציבור ולא על זה נאמר הוקר רגליך והוא מבואר:

והנה כתבתי בכתבי הראשון מיני' ילפי' לכל העוסק במצות מילה שהוא כקטורת ומעשרת וכוונתי דאפי' הסנדק נמי חיי ראשי כי זה הי' לי פשוט יותר מביעא בכותחא ע"כ נמנעתי מלפרש והוא כי יתידותי תמוכים על משנה ספ"ק דמכות דיליף ר"ע ק"ו מעדים זוממין דהנטפל לעושי מצוה נותנים לו שכר כעושי מצוה ולא אחשוב שיאמר אדם על זה שהוא רק דרש אגדתא ואינו מובן כפשוטו אבל לדעתי הוא אמת נכון וברור ודקיי"ל כר"ע בהא יעיי' בתי"ט שם וא"כ יפה אמרתי אלא שראיתי מכ"ת הוסיף בקושיתו א"כ העושה האזמל ג"כ והרוקח ג"כ יתעשר לא ידעתי מה קשי' לו אם נניח שגם אלו נקראים נטפלים לעושי מצוה א"כ ה"נ שמתעשרים בלי ספק ובתנאי שיהיה עושה האזמל עושה בחנם והרוקחים היינו של בית אבטינס עושי' בחנם הי' מתעשרים ג"כ אבל באמת לע"ד לא מקרי נטפל לעושי מצוה אלא בשעת עשיית מצוה ממש שאז בא השכר לא מקודם לכן אפי' כרגע וכמו שכ' רשב"א רפראד"מ שאין למצוה אלא מקומה ושעתה כעין שאחז"ל בעידנא דעסיק בה מגינא ומסברא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מהיכי קמייתי לי' מעדים זוממין הא התם נמי אפי' השוכר עדי שקרים פטור הוא מדיני אדם ואינו משתלם כעוברי עבירה מכ"ש הנטפל בעלמ' ומסייעם ומלמדם ולא נקרא נטפל אלא השלישי שהוא מעיד עמהם בשעת מעשה בב"ד והה"נ בעושי מצוה ויצא מתקני האזמל ואנשי בית אבטינס ונכנס הסנדק להיות מסייע שיש בו ממש בשעת עשיי' המצוה ממש:

ונקל הוא ליישב מה שהקשתי בכתבי הראשון דעכ"פ מאי טעמא הפליג ר"פ בשכר הסנדק יותר מבמוהל ואחדש בזה רק סברא א' והוא דודאי על הסנדק שייך לומר שהוא

מסייע להמוהל בשעת המצוה ונטפל לו דבלי ספק שכשהי' התינוק מונח על השולחן או כסא ומטה לא הי' נוח להמול כ"כ כמו שהוא ע"י תפיסת הסנדק אותו אמנם במה שנעשו רגלי הסנדק כעין מזבח לזה לא יקרא המוהל מסייע או נטפל כלל אעפ"י שאלו לא היה הוא מוהל לא היה רגלי' מזבח מ"מ לא בשביל זה יאמר עליו שהוא נטפל לו בזה ועוד אי נמי לא רצה למול והסנדק מוכן להיות מזבח ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו נמצא דהסנדק תרתי אית בי' חדא שהוא כמזבח ועוד שהוא כמקריב ע"י שנטפל לו משא"כ המוהל לית בי' אלא חדא לכן הפליג ר"פ בשכר הסנדק יותר מבמוהל ודבר נכון הוא בעה"י:

ובסברא זו היה נ"ל להוכיח מש"ס דילן דאפי' בברכת המזון והמוציא שמע ולא ענה אמן יצא דלא כהירושלמי שכ' מג"א סי' קס"ז סקכ"ח להשיג על רשב"א יע"ש והוא מדאי' בברכות י"ג ע"ב אמר ליה לחייא ברי' ברי חטוף ובריך ופריך למימרא דמברך עדיף מהעונה אמן והתני' גדול העונה אמן יותר מהמברך יע"ש ומאי קושיין דהא צריכי' להבין איך יהיה שכר העונה גדול דעכ"פ נעשה מבדך נטפל וגורם להעונה ונמצא ששכר זה וזה בידו ועכצ"ל דה"ק גדול העונה אמן יותר מהמברך לבד בלי עניית אמן אבל המברך במקום שעונין אחריו אה"נ דשכר זה וזה בידו כצ"ל וא"כ מאי פריך הרי שפיר קאמר רב חטוף ובריך ועכצ"ל מ"מ פריך שפיר דאלו אם ירצו שלא יענו אמן הרי קיפח שכרו במה שחטף לברך וטוב היה לו שלא לחטוף ואחר יברך והוא יענ' אמן כן צ"ל ק' הש"ס וא"כ מוכח דלא כהירושלמי דאס"ד דבברכת המזון והמוציא צריכי' עכ"פ לענית אמן א"כ אכתי לא פריך מידי דהא רב בכוס בה"מ מיירי כפרש"י וכמ"ש מג"א סי' ר"א סק"ו אע"כ דש"ס דילן לא ס"ל כהירושלמי הנ"ל:

ואולי י"ל בזה ג"כ ק' הל"ח ס"פ כיסוי הדם על ר"ת שם דפשיטא לי' גבי מילה גדול העונה אמן יותר מן המברך הקשה הא קיי"ל כרבנן וכרב חטוף ובריך משמע דשוים הם ועמ"ש ש"ך ח"מ סי' שפ"ב וכה"ג ק' ארבי' חזקי' מובא בטי"ד סס"י כ"ח גבי כיסוי הדם ורמז עליו מג"א סי' ר"א סק"ו הנ"ל והשתא י"ל דס"ל לרבותי' הנ"ל מה שי"לד איך פליגי בסברות הפוכות דלת"ק העונה אמן עדיף ולאידך תנא המברך עדיף שהרי ממהרין לו תחלה ועוד מדנקיט א' המברך וא' העונה אמן במשמע ונקיט מברך תחלה משמע דפשיטא לו יותר דלעולם נקיט מה שפשיט יותר כמ"ש תוס' בסוכה כ' ע"א ד"ה אחת דבפלוגתא נקיט הפשוט יותר והכא איפוך אנא והרי הת"ק אמר תדע שגולייריי' מתגרים וגבורים נוצחים ואיך פשיטא לי' לאידך תנא במברך טפי מהעונ' והוא נגד הסבר' הנ"ל אע"כ ס"ל דלכ"ע העונה עדיף אלא מהאי טעמא בעצמו המברך עדיף שהרי הוא הגורם

להעונה ולא תהי' כהנית פונדקי' ונהי דלהעוני' הניצוח מ"מ ממילא יהיה שכר המברכי' מוכן לפניה' תחלה וס"ל להגאוני' הנ"ל דזהו דוקא בברכה הנעשית בציבור וא"א בלא עניית אמן כמו בברכת הזמון שא"א שיניחנו וילכו להם דאין רשאי לחלק וכן האי תנא בתרא קאי אברכת התורה בציבור בימי אנשי כה"ג כפירש"י דקאי אפסוק ויברכו שם כבודך והוא דבר הנעשה בציבור ופרהסי' וא"כ אפי' למ"ד דבלא עונה נמי י"ח מ"מ לאו ברשיעי עסקי' שלא יענו אמן וא"כ ממילא ה"ל מברך הנטפל להעוני' וממילא יפה כחו משא"כ בברכת כיסוי הדם וכדומה אין ענין להשומעים ועונים להמברך ומה יש לו עמהם ומה אלו רצו לצאת אטו בכיפה תלו להו נמצא מה שנשתיירו שם ועוד אמן מלתא יתירתא עבדו ומה לו ולהם והה"נ גבי מילה אע"ג שמצוה למול ברבים בפרהסי' וכמ"ש הש"ך סי' שפ"ב הנ"ל מ"מ אין החוב מוטל על אלו להשתייר שם בב"הכ משא"כ ברכת זמון ותפלה וקריאת התורה מתחברי' אלו עם אלו וא"א לחלק והוא נעשה שלוחם בזה ה"ל נטפל וגורם לאמן דדהו ומשו"ה נזקקין למברך תחלה משא"כ בשארי מצות ולק"מ:

וי"ל נמי ק' הל"ח שהקשה אמאי לא ישלם כ' זהו' שכר מצוה ושכר ברכה ויעיי' תי' הש"ך סי' שפ"ב הנ"ל דהיכא דעביד מצוה ומברך ג"כ לא ישולם לו אלא א' ע"ש וא"כ לדברי' ע"כ אין הדעת סובל לומר דשכר ברכה איכא ושכר כיסוי ליכא יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ועכצ"ל בהיפוך דשכר מצוה איכא שכר ברכה ליכא אעפ"י שלשון הש"ך מגומגם לפ"ז מ"מ צ"ל כ"כ ומה דקאמר הש"ס שכר כיסוי או שכר ברכה נפקא מיני' לב"המז ה"פ שכר כיסוי דוקא אבל שכר ברכה כלל לא או דלמא שכר ברכה נמי היכא דליכא מצוה אחרת עמה ונפקא מינה בה"מ וכיון שכן מיושב הכל דפשיט דאברכה לחוד לא משלם רק אמאי שמזכה רבי' בעניי' אמן וזה לא שייך רק בב"המ וכדומה דהמברך נטפל להעוני' וזכות הרבים תלוי בו ומעלתו כמו מעלת המכסה שעושה מ"ע דאוריי' אבל ברכת הכיסוי ושארי ברכות כדומה לזה אינם שוים כ"כ כיון שהוא גרוע מהעונה אמן כ"ש שהוא פחות ממקיים מ"ע לכן אם קדם וכיסה לא ישלם כ"א שכר מצוה ולא שכר ברכה ולשון הש"ס דמסיק שכר ברכה יתפרש כמ"ש לעיל להש"ך:

ואיידי דאירי מהודענא לי' כי כתבתי שם בגליון ש"ע שלי אמ"ש רמ"א דהמל בנו של אחר וקדם אחר ומל אינו משלם לו מאומה משום שלא זכה זה המוהל כתבתי שם על הגליון דוקא אם רק כבדו אבי הבן אבל עשאו שליח ממש משלם עשרה זהו' לאבי הבן וכוונתי בזה לפמ"ש פלתי סי' כ"ח לדחות דברי הש"ך סי' שפ"ב הנ"ל שהאב לא יתן לאחר להמולו עפ"י קו' הד"מ בי"ד סי' רס"ד דהא בכל התורה שלוחו כמותו והוא בפלתי

הרבה להביא ראיה דהא עיקר שליחות מתרומה ילפי' אע"ג דמ"ע להרים וכן בב"ק ק"י ע"א מבואר דכהן טהור עושה שליח להקריב עבורו ועוד אי לאו מסברא דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעי' ה"א יש שליח לדבר עבירה ונענש המשלח ומדה טובה מרובה מכ"ש שיהיה שכר להמשלח את שליח לעשות מצוה בחריקאו ע"כ העלה הנ"ל דכשעשאו שליח למול הרי הוא כאלו מל בעצמו אבל אי אמר לו שמכבדו בדרך כיבוד ולא כשליח זהו לא יתכן דלא נעשה שלוחו יע"ש וא"כ לפ"ז לפע"ד לענין תשלומין אי האב שלחו ובא זה וקדים ומל שלא בשליחו' האב אפי' ענה השליח אמן מ"מ לא מבעי אם האב לא ענה אמן ע"כ צריך לשל' להאב י' זהו' דאלו הי' שלוחו מל היה כאלו עשאו הוא ועכשיו שזה מל ואינו שלוחו אין המצוה של האב ומה שענה שלוחו אמן לא מהני לי' להאב מידי דלעניי' אמן לא עשאו שליח וא"כ צריך לשלם לאבי הבן עשרה זהו' אלא אפילו ענה אמן נמי ישלם לו דבשלמא גבי כיסוי דם או מילה של עצמו יכול לומר אלו ברכת אתה לא היית אתה עונה אמן ועכשיו שענית אמן הרי שלמתיך מה שהפסדתיך משא"כ במל ע"י שליח הרי הי' האב העונ' והעושה דהיה עונה על ברכת השליח וגם ה"ל כאלו עשאו בעצמו נמצא הפסידו עכ"פ ולפ"ז יצא לנו דין מחודש דאע"ג דבעלמא מצוה בו יותר מבשלוחו הכא אפשר מצוה בשלוחו יותר מבו דהכא העונה יותר מן המברך כמ"ש והעליתי לעיל וע"י שמשלח שליח הרי הוא מל ועונה ושכר שניהם בידו משא"כ כשהי' מל בעצמו וצ"ע לדינא בכל זה כי הוא דבר חידוש:

עוד אני מדבר בכיוצא בהנ"ל מה שראיתי במהריעב"ץ שכשהגיע לסדר קדיש שאחר עלינו כ' שאינו רוצה להטריח א"ע בדיני קדיש שחדשו האחרונים כי יותר נוח מנהג הספרדי' שכלם אומרי' אותו בפעם א' ולכאורה מנהג כשר הוא ורבים העושים מצוה עדיפי מיחידים ותמי' על אבותינו אשר להם התורה בירושה מעולם כמ"ש הרא"ש בתשובה הביאו הרב"י בי"ד סס"י פ"ב ואיך נחשוד אותם שקלקלו ועוותו הדרך גם לכאורה צל"ע על המנהג שהבן ז' דוחה לשלשים ושלשים דוחה ליא"צ ויא"צ דוחה לאבל תוך יב"ח וכדומה וק' וכי שותפים שנזדמן להם סחורה יאמר פלוני אני צריך לה ביותר תנם לי לבד ואין לכם חלק בו הלא הם יענו מה לנו בכך אם אתה צריך יותר להסחורה ההיא מ"מ כל השכר לאמצע וה"נ נהי דבעל השבעה צריך יותר להקדישים מהאחרים מ"מ כיון דשותפים הם מדוע ימחלו האחרים על זה ויש לדחות זה ולומר אנן סהדי דאינהו גופי' ניחא להו להקדים לבן ז' כדי שגם בניהם אחריהם יהיה להם קדימה זו וכה"ג אמרי' בש"ס דב"מ י"ב ע"ב עניי' גופי' ניחא להו כי היכא דכי אגרא להו לדדהו נלקוט בניי' בתריי' וה"נ דכוותי' מ"מ ק' ראשונה ק' ולפי הנ"ל י"ל דעיקר זכיי' שמזכה

אבותיו איננו באמיר' דידי' כ"א במה שהוא מזכה הציבור שעוני' אחריו אמנים טובא ויש"ר מברך דנפיש חילי' וברוך ה' המבורך וע"י שנעש' הוא סרסור לציבור עי"ז מזכה אבותיו נמצא מנהגינו יפה כחו כ"א יאמרו הרבה בב"א מ"מ אין הגורם אלא אחד מהם האומר קדיש ואידך נעשה מסייע ואין בו ממש וא"כ כל א' יחטוף שיהי' הוא הראשון ושהציבור יענה אחריו ולא אחר חבירו וממילא א"ש נמי דיני דדחיי' הנ"ל דבלי ספק גם להצבו' יש שכר רב שגורם לזכו' המתים ההמה והשתא מי שחברו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה מכ"ש מי שחברו זוכה על ידו והרי מדה טובה מרובה ממילא כל מה שהוא המת צריך לעניי' הציבור יותר היינו בתוך ז' ושלשי' וביום היא"צ יותר יש שכר עי"ז להצבור העוזרי' לו ממילא לא ניחא להציבור שיאמר קדיש אבל בתוך יב"ח ויפסידו הם זכותם הגדול ואם יאמר בע"כ שלא בטובתינו הרי אין עונים אחריו כמ"ש בש"ע א"ח סי' נ"ג סכ"ב [ע"ש במג"א סקכ"ד משמ' דבקדיש לא אמר כן] ואם עברו וענו אחריו תלינן בכל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ומכל מקום אידך יש לו שכר קדיש ממש שהרי נאנס ולא עשאו שזה גזלו ומעלה עליו הכתוב כאילו עשאו הארכנו הרבה ויצאנו מענין לענין באותו ענין והלכתא גברותא איכא למשמע:

תבנא לדינא מה שכ' הגאון בנב"י שבכל תפוצות פולין לא חשו לדברי רבינו פרץ לא שמתי לבי על זה כלל וכי מפני כך יודחו דברי רבי' פרץ והני אתרי דקפדי לשמוע לדברי הגאון ר' פרץ יקופחו בהלכה מפני שאינם עושי' כמנהג פולין ומה אשיב על זה וגם הגאון בנ"בי לא כ' אלא לפי דעתו שאין שרש ויסוד לדברי ר' פרץ וכל דבריו מופרכים ע"כ הביא ממנהג פולין שמסתמא מיסדי המנהג ההוא שמו לבם על זה ודחו דברי ר' פרץ מהלכה אבל לפי מה שעשיתי לו סמוכים א"כ לא נדחה מנהגינו מפני מנהג מחוזי פולין והיכ' דנהיג נהיג ואריך אך מ"מ תמהתי בכתבי הראשון תמי' קיימת על הגאון בנב"י ז"ל שהביא ראי' גם ממנהג מקומות שמכבדים להרב דמתא וממנו אין ראי' שהוא כמו כהן הגדול שמקטיר חלק בראש ואין ראי' מזה לכאן ועתה אני אומר אפשר כי מקדמת דנא גם בני פולני' חשו לדברי ר' פרץ אלא שהיה מנהג קבוע בכל עריהם ליקח הרב לסנדק ובזה ליכא משום הא דר' פרץ ועי"ז נשתכחו דברי ר' פרץ ואח"כ התחלו הרבני' למחול על כבודם ונשתרבב המנהג ההוא בטעות גם מ"ש מכ"ת והאריך בפי' הש"ס דשכיח ולא שכיח והוא דבר פשוט שאין בו פקפוק וגם כל דברי בפרט הזה מבואר לכל מעיי' אין לי להאריך בו יותר:

מה שהקשתי מה ראו חכמי ישראל להקפיד על העושר השיב מכ"ת נ"י עושר מילתא רבתא היא לעבודת ה' ידעתי גם ידעתי אם ברכת ה' היא תעשיר אזי לא יהיה העושר

ההוא שמור לבעליו לרעתו ח"ו ומי סני לצדיקי דאכלי תרי עלמא ומי יסכל בזה אבל קושייתי היא בהיפוך דעכ"פ היה להם להקפיד גם על הקרבת שארי קרבנות ואם לא יעשרו מה בכך וכי ח"ו יתנו עיניהם דוקא בממון והי' להם לתקן בכל קרבנות חדשים לפייס עד שיזכה כל כהן וכהן בעולה ושלמים וחטאת וכו' ומ"ש שנוכל לפרש דמפני שהיא מעשרת ש"מ שהיא מצוה גדולה גם נפשו יודעת שאין זה כלל במשמעות הש"ס אלא אין דרכי לפלפל בגמגום וערעור לתלות ביו"ד קרת אבל אי יהי' כן במשמעות הש"ס קשי' טובא מה צורך לראיה שהיא מצוה גדולה מפני שמעשרת ולא מפני שמעצרת המגפה ויעמוד בין החיים ובין המתים ועוד מה ראיה היא זו הלא שלוח הקן קראו חז"ל מצוה קלה וכתי' למען יאריכון ימיך ועוד מה הי' להם לפלס אורח חיים והם אמרו הוי רץ למצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות ויש לי להמציא לו תי' בש"ס דמ"ק ט' ע"א בסופו פלס מעגל רגליך וע"ש וק"ל גם מה שהרויח בזה תי' על קושי' בה"ז דלכל מצוה יש לה שרש בפ"ע גם ממני לא נעלם זה אבל אין לנו עסק בנסתרות וק' בה"ז עצומה היא הפכתי בה והפכתי בה ולא עלה בידי תי' מרווח כאשר אותה נפשי ומה שהחליט מכ"ת דע"כ קטורת מצוה רבה היא מפני שנעשתה על מזבח פנימי ומזבח העולה היה בחוץ אין בזה ספק דקטורת מצוה רבה היא בל"ס אבל מפני שנעשה על מזבח הפנימי אין ראיה דאיפוך אנא עולה הוקטר על אש שלמעלה וקטורת על אש של הדיוט מהגחלי' הנקחים ממערכה שני' של קטורת ומעולם לא ירד של מעל' לשרוף הקטורת ומה שכתב תוס' סוף חגיגה ד"ה ושאין בו אלא עובי דינר ונו' דמשמע דבמזבח הפנימי הי' אש של מעלה כבר כ' בפלתי סי' מ"ג ססק"ו גבי שיעור דינר זהב דטחול יע"ש ובחי' חולין שלי פרכתי כל דבריו והעליתי פי' אחר לפע"ד אין כאן מקומו מ"מ אמת דבפנים לא הי' אש משמים גם גמגומו במוהל שנולד במזל מעשיר אמר מכ"ת נהי שנולד במזל שיהי' מוהל מ"מ אינו מוכרח שיתנו לו למול זהו דבר המפליא השומע והרי ר"נ ע"כ שלא ברצונו דחקו מזלו לגנוב ומכ"ש שיהי' כך במזלו שזה ימול ע"כ בנו של פלוני ובאמת כאן הי' לו מקום לתפסני תפיסה מעלי' ולומר נהי שעפ"י המזל נעשה אדם מוהל מ"מ איכא נמי מוהלים שלא במזל אלא מרצונם בחרו במצוה ההיא וכי מי שנולד בצדק א"א למול וא"כ הרי רז"ל הזהרו לת"ח להיות אומן בכתב שחיטה ומילה וכי כל ת"ח במאדי' נולדו וא"כ הרי איכא מוהלי' דלאו במזלא תלי' ולהם ראוי שיעשרם ויושיעם וזה הי' פקפוק הראוי:

ואחר שעלו בידינו דברי ר"פ כהוגן הבנתי טעם מ"ש בש"ע דנוהגין להסתפר לצורך המילה בימי הספירה והנה הוא אבל גדול ליהודים ובפרט בארצות אשכנזי שמחמירי'

בשבת לפני שבועו' כמו שבת לפני ט"ב כי הי' הריגת הקהלו' בגזרת תתנ"ו ר"ל ודבר גדול דבר רבינו קלונימוס בקינה המתחלת מי יתן ראשי מים אמר שם וכי אין להוסיף מועד שבר ותבערה ואין להקדים זולת לאחר' תחת כן היום לויתי אעירה אמר הגאון ז"ל כי להיות שאין לקבוע ב' ימים מָרים בשנה ולעקור ט"ב ולקובעו ביום מיתת צדיקי' האלו ג"כ אינו נכון משום אקדומי פורענו' לא מקדמי והוא עפ"י ש"ס מגילה ה' ע"א יע"ש ע"כ מזכיר מיתת' בט"ב הרי לפנינו כמה קשה הי' עליהם אבילות הזה ומדוע הקילו בתספורת למילה מה שאין צורך למילה אע"כ משום הא דר"פ הנ"ל שהוא כמקריב קרבן וכל מקריב קרבן עשה י"ט ביומו ויש בזה עיון בתוס' ר"פ מקום שנהגו ובתוס' חגיג' י"ז ע"ב ד"ה אלא לאו וכו' וצ"ל להתוס' דחגיגה שס"ל שהוא מדרבנן מ"מ שפיר פריך בירושלמי מואספת דגנך דכל מה דהתירה התורה בפירוש לא יאסרוהו חכמים כמ"ש תוס' פ' איזהו נשך (בבא מציעא ס"ד ע"ב) ד"ה ולא ישכור ויעמ"ש ט"ז י"ד רס"י קי"ז בזה ואף דבאיסור מלאכה ביום קרבנו פי' בירושלמי שאינו ראוי שיקריבו קרבנו ויהי' הוא פונה לכרמו וזיתו ואפשר דהוה רק כמו איסור מלאכה ביום תענית צבור שיהי' פנוי ליום התענית ולאסיפה מ"מ הרואה יראה שהי' י"ט גדול ליהודים ביום הקרבת קרבן ועיי' בתוס' חגיגה י"ז ע"א ד"ה אין כה"ג מתלבש וכו' ויעיי' מג"א סי' תצ"ד סק"ג וידוע הוא שלא כל הנכנס למקדש עשה י"ט ולא צריך תגלח' וספרים רק אנשי משמר משום הקרבן ולא משום המקדש כי קדושת המקדש משום הקרבנו' ומזה נהגו להצריך שינוי בגדים ותגלח' ביום המילה בכל ימות השנה כי יום הקרבת קרבנו הוא ולא יתעקש המתעקש א"כ ה"ל בה"כ כבהמ"ק משום שמקרי' בו קרבנו' ז"א אטו מילה יש לה שייכות לבה"כ ויש לנו רשות למול בכל מקום ואין לבה"כ אחיזה במילה כלל מ"מ ראו אבותינו לדחות אבילות ימי הספירה מפני מילה שלא יכנס להקריב קרבנו כשהוא מנוול והרי בני סנאב בן בנימין דחו ט"ב שנדחה משום י"ט דדהו ה"ה מילה דלדחי אבילות דימי ספירה ומכיון שזכינו להבין דברי ש"ע בימי ספירה נלמד מזה לימי מצרים ג"כ אע"ג שלא הוזכר בש"ע וכן הסכים הגאון מהר"ם א"ש ולו שומעי' שאמר כהלכה ולפי שראיתי בדברי מכ"ת שיש לפניו בהעתקת דברי שום דלוג באיזה שורה ע"כ אפרש דברי בקיצור והוא כי מהר"ם א"ש כתב דכל עצמו שאנו אוסרי' תספורת אפילו לכבוד שבת הוא משום שבלא"ה אין אנו מסתפרין בכל שבת ובמילה לא שייך זה דרגילי' להסתפר בו והנה לזה הי' ק' לי עדיין מנהג אשכנז שרגילין ומקפידין להסתפר בכל ע"ש בכל השנה ואפ"ה נוהגים איסור להסתפר בכל שבת שבימי ספירה ובין המצרים א"כ לדדהו מ"ט להתיר להסתפר במילה ועל זה כתבתי סברא דעכ"פ בעי' לעשות היכר לאבילות בצבור בכל מין

שהזכירו חז"ל היינו כיבוס ותספורת לכן אז בימיהם הי' רגילי' להסתפר בכל יום אוב' וג' פעמי' בשבוע להם הי' די באבילות זה שלא להסתפר כל אותה השבוע וכן בלבנים משא"כ לדידן אין שום אדם מסתפר כ"א בע"ש וא"כ לא יוכר זה האבילות להצבור כלל לכן אסרו להסתפר אפילו לכבוד שבת אמנם במילה לא שייך זה דכבר מנכרא אבילות היכר מעלי' ע"כ הותר התספורת ובזה ישבתי שם גם מנהגי בני אשכנז בלבישת בגדי שבת חזון כמבואר בכתבי והדברי' ברורים למבין ומה שערער דה"ל להתיר להחליף קצת בגדי' עכ"פ ויהי' היכר בהנשארי' אה"נ באשכנז נוהגי' כן שיש להם בגד מסויי' אבל במדינו' אלו מה גבול תתנו לו כללו של דבר כל הרוצה לפקפק פקפוקים כאלו יהא שלו את שלו ואי דייקינן כולי האי לא תנינן ועוד פקפוקי' כיוצא באלו שאין דרכי להשיב כלל עליהן ודברי הגה"א אמרתי כוונתו דפשיטא לי' לאסור הטלת צפרני' בה' ואפשר שביאר כן בהלכו' שבת שלו והלא ההגה' הם רק ליקוטי' מא"ז ומר' יהוד' חסיד ומרדכי וכדומ' אלא דהכא תני בברייתא בחמישי מותר סד"א דגם אתספורת קאי ויש מזה ראי' שמותר להסתפר וליטל צפרני' בחמישי כאשר מג"א מביא ראי' מזה להתיר לכן כ' הוא דלא קאי אלא אכבוס ולא אתספורת והי' יכול לערער ערעור אחר יותר נאה דאם כפי דברי מאי אפילו בחמישי דכ' הג"א הא בששי מותר דלא שייך שיגדלו בשבת ומפני כן הדרנא בי מפי' הנ"ל ויעיין מג"א סי' תקנ"א סקי"ח ודוק:

והנה לאבל בתוך שלשים הי' נראה היתר מק"ו הנ"ל דהרי אחז"ל ר"פ אלו מגלחין דאבילות לא נהגו בי"ט דאתי עשה דרבי' די"ט ודחה עשה דיחי' דאבילות והנה חזינן דאבילות דספירה ומצרים הוא אבילות דרבים ומילה הוא י"ט דיחיד ומ"מ דוחה מילה לאבילות הנ"ל מכ"ש שידחה אבילות דיחיד ומ"מ חלילה להתיר מה שמפורש בש"ס לאסור אפי' בי"ט אעפ"י שיש לחלק קצת די"ט א"א להסתפר בי"ט עצמו משא"כ ביום המילה ועוד די"ט בלא"ה כבר אסרו בו לספר ולכבס כלל וכמה אנשי' הולכי' בו מנוולי' יהי' מאיזה טעם שיהי' ולזה הבאתי קצת ראי' ממ"ק דקרי לי' הש"ס נהגא מצות שלשים ברגל מ"מ חלילה לנו להקל ראש ולהתיר ובשגם שהרי כ' ט"ז סי' תקע"ג דלכן מתענה החתן בימי ניסן משום שמתענה בר"ח ניסן אעפ"י שר"ח ניסן טעמא אחריני אי' לי' מ"מ לא עדיפי ימי המנהג מר"ח עצמו ה"נ לא עדיפי ימי המילה מי"ט עצמו יהי' הטעם מה שיהי' ומ"מ ערי ישראל הנוהגים בו היתר אין להזחיח אותן ולא לומר עליהם שעושי' שלא כדין תורה הגע עצמך וכי יציאה מפתח ביתו לא הוזכר בש"ס דמ ק כ"ג ע"א והותר לאבל בתוך ז' משום מילה וה"ה לתספורת ומה שלא כדין תורה יאמר על זה:

והנה מה שכ' מכ"ת לחלק בין לראות פני קיר"ה משום הפסד ממונו לראי' פני הדוכס דחמת מלך מ"ה כבר הודעתיו שאני תמה עלי' שאם המלך ימיתהו מכ"ש שהשר ימנע ממנו בקשתו לאמור שחקו בי יהודאי ונהגו בי קלון ועוד הורגלו בפומי דעכו"ם למימרא ליהודי' היית נחבש בבית האסורי' וה"ז בזיון גדול וחסרון אמונה בו ביהודים ובס' נוב"י חאו"ח ס"סי י"ג כ' להדי' דיש קולא בההולכין לפני דוכסין יע"ש גם בסי' י"ד גם אין הדבר מוסכם אצלי דלא שייך אצל הדוכס שלנו חייב לנהוג כבוד במלך כי גדר המלך לענין ברכה הוא כל שבידו להמית ולהחיות אפילו בעירו ובמג"א קיצר בזה מאוד ועיי' סי' רכ"ד סק"ה ובמדינת ריי"ך מברכין על כל דוכסיהם מפני שהמדינה היא שלהם ואין עליהם שום אימת מלך וגם בנימוסיהם שאין המלך מתחתן אלא במלך אחר או עם דוכסי רייך שהמה נחשבים מלך ממש וגם בניהם נקראים פרינצן כמו בני מלכים וזה ידוע לכל מי שיודע קצת בנימוסי מדינות והנה שמעתי שהדוכס של מדינה זו יש לו נכסים גם ברייך ואם יזדמן שם יברכו עליהם וא"כ אטו כיון שהוא פה במדינה שאין ידו תקיפה כ"כ וכי לא יברכו עליו וכי אם יזדמן הקיר"ה למדינה אחרת וכי לא יברכו עליו וכיון שמברכין עליו א"כ מן התורה מחוי' בכבודו לנהוג כבוד במלכות כדילפינן ממרע"ה שאמר וירדו עבדיך אלה אלי וכן הזהירו הקב"ה ויצוהו על פרעה שינהוג בו כבוד וכן פירש"י פ' וארא וכן גבי אלי' ששנס מתניו וירץ לקראת אחאב וכלם לא עשו בשביל מורא מלכות שימיתם אלא משום חק החיוב והנה התספורת הוא מענין מורא מלכות כדפרש"י גבי יוסף ויגלח ויחלף שמלותיו וגדולה מזה כתבו תוס' בע"ז כ"ט ע"א ד"ה המסתפר וכו' אלא שאין הדבר ברור שיש להדוכס נכסים ברייך ממש כי אעפ"י שקורין לו רייכס פירשט אפשר שהוא באיסטרייך ואין להאריך בזה:

עוד כ' שמסתמא צויתיו להסתפר ע"י עכו"ם דכל שאפשר לתקוני מתקנין כמ"ש בש"ך ונקה"כ ססי' ש"ץ חליל' לא צויתי ולא עלת' על לבי כי אפי' אי הי' מסתפר במספרים מ"מ מה"ת להסתפר מגוי והוא לא ישמע לנו להניע גם חלק התחתון ויעשה כעין תער משא"כ ישראל ועוד שנהגו למשוח במשיחת אוירים וצריך לזה אומן ידוע מופל' ומי שאינו בקי בזה יבוא לסכנה ואין הגוי בקי בהם ובשמותיה' כי זאת המשיחה נתקנה במדינה זו על ידי חכמי פראג הראשונים שלא יסתפרו היהודים במספרים ואין לגוי חלק ונחלה בה כל זה כתבתי לפי מה שנמשך מעלתו אחרי פשטן של דברי הש"ך והמה תמוהים לכאורה דמ"ש ישראל הוא שלוחו ע"ש כוונתו דאין שליחות לגוי וה"ל רק אמירה דשבות ובמקום מצוה לא גזרו משא"כ בישראל נעשה שלוחו כמותו וכאלו הוא עושה לעצמו וזה תימה דהא אין שליח לדבר עבירה נמצא שאינו נעשה שלוחו ואדעתי'

דנפשי' עביד ושרי' והרי זה דומה קצת למ"ש רש"י והובאו דבריו בש"ע יורה דעה סימן ק"ס ובש"ך סימן קכ"ב יעיין שם היטב אלא שהש"ך כן כתב לשיטתו של רמ"א שפי' בח"מ ריש סי' קע"ב דאם השליח אינו בר חיוב' יש שליח לד"ע וסבירא ליה להש"ך דהכא השליח לא הו' בר חיובא כיון שהוא אינו אבל ומפרש דברי רמ"א לשיטתו אבל לפמ"ש הש"ך שם בראיות ברורו' דקיי"ל כאידך מ"ד דהכל תלי' באי בעי למיעבד נמצא דע"כ אין שליח לד"ע ומותר ע"י ישראל כל זה כתבתי ליישב דברי הש"ך אבל באמת גם זה ליתא דאפי' להרמ"א ז"ל לא מקרי זה אינו בר חיובא כיון דאי הוה המסתפר אבל היה הוא ג"כ אסור להסתפר מקרי בר חיובא וזה למדתי מספר נב"י בחלק אה"ע סי' ע"ה דף צ"א ד"ה ומה שקצת וכו' יע"ש ראיתו ברורה והי' יכול להביא ראיה ג"כ משיטת רש"י הנ"ל גבי רבית יעיי' וק"ל וא"כ לפ"ז עדיף טפי ע"י ישראל מע"י גוי דהרי ישראל הוא בר חיובא ואין שליח לד"ע משא"כ ע"י גוי דבודאי לאו בר חיובא ואי הוה שליחות לגוי היה ג"כ שליח לד"ע וזה תלי' בפלוגתא אי לחומרא ג"כ אין שליחות לגוי והוא תלי' בשיטת תוס' דפ' איזהו נשך (בבא מציעא ע"א ע"ב) ד"ה בשלמא וד"ה כגון וכו' יע"ש ולא אקוה שיערער מערער לאמור דהכ' לא הוה ד"ע שהרי אנו מתירין להסתפר ז"א דהרי ע"ז אנחנו דנין שלא יעשה הוא בעצמו כדי שאם יש בזה שום צד איסור יהי' ע"י אחר וא"כ אנו דנין כאלו הוא עבירה והוא פשוט לא כתבתיו רק לרווחא:

אשר מלא פיו תוכחות קדוש יאמר לו ובודאי כן הוא בכמה מנהגי' שנתקלקלו אצל ההמונים ונעשה להם היתר בעו"ה אבל אשר שם פניו נגד מגולחי הזקן לא ידעתי מה הרעש הגדול הזה לכו נא ונוכחה אי משום חוקת הגוים אשאלהו ויודיעני מי התיר לנו נעלים שחורים המבואר בש"ס לאסור מסאני אוכמי ולהפליא ענין אמרו במס' תענית כ"ד ע"א דהוה מסיים מסאני אוכמי ויעיין ב"ק י"ט ע"ב ובתוס' שם ד"ה דהוה מסיים ובשיטה מקובצת שם מחלק בין שחור לאוכם וזה מסכים קצת לפי' ה"ג דמייתי תוס' פא"ט מ"ו ע"ב ד"ה אוכמי הנאמר שהוא מקור משחת כאשר כ' על עם ה' אלו לא ניחא למרי' למימר הכי והוא דבר דלא נמצא בש"ס ופוסקים וגם לא בשום ספר מספרי חצונים שיהי' הפרש בין ישראל לאינו ישראל בגילוח הזקן כי אז גם כל האומו' היו מגדלי' זקניה' ויעיי' בש"ס שבת קנ"ב ע"א תלת אמרת לי תלת שמע' וכו' וברב' בראשי' פ' י"א סי' ז' פילוסו' שאל את ר' יהושע וכו' מפני מה אותו האיש מגלח פאת ראשו ומגדל זקנו וכו' יע"ש אבל לא נמצא בשום מקום שיהיה בזה משונה מנהג גוים ומה שרמז לספרי מקובלים שכ' שלא להושיט ידי' בדקני כלל אין לי עסק בנסתרות אבל מהם ומהמונם הותרה הרצועה לגמרי בכל ארץ אטלי' שכל חכמיה מגולחי זקן ונתלים באילן גדול ר'

מנחם עזרי' בעל עשרה מאמרות אבי המקובלי' שהוא הי' מגולח מבלי השאיר שערה א' וכן העיד עליו הישי"ר מקאנדי' באילים שלו והי' אומר שעפ"י חכמי המקובלים אין ח"ל ראויה לכך ומה אאריך במה שאין לי יד ושם בו אבל אבותינו הנהגו עצמם כן על צד ההכרח הגדול ולא מקור משחת ח"ו אלא בקדושה יתירה והוא בימי גזירת תתנ"ו והרועים וכדומה התירו גדוליהם להמכתתי' רגליהם לשנו' מלבוש ולגלח זקנם שלא יכירום האויבים כי אז כבר גלחו הגוים זקניהם עפ"י מעשה ממלך פולין א' שהי' סריס כמבואר בספרי הימי' והתירו חז"ל שהיו בימים ההם לעשות כן ולהיות גלוח הזקן דבר שא"א להשתנו' והיו נכלמים מאוד האנשים ההמה בשובם לביתם ע"כ נשתרבב המנהג שלא לגדלו כלל רק סימנא בעלמא שזה יגולח ויגדל בקוצר זמן שבן לילה היה ורק אך מופלגי תורה היושבים בביתם הם מגדלים אותו ואותן שלפני גזירה ההיא שברחו לארץ פולין לא באו לכלל זה והנה זה ברור ונכון כי אלו היה תחלת מנהגו באיסור היה משום חוקי הגוים אבל אחר שכבר נהגו ישראל לגלח תו אין בו שום נדנוד ופקפוק כלל אפילו ריח איסור אין בו אבל הך דמסאני אוכמי לא ידעתי איך יתפשט ע"כ צריכי' אנו ללמוד זכות ולומר שנתפשט ג"כ בתחילה בהיתר וכיון שהותר הותר והנה יעיי' ביורה דעה סימן קנ"ז ס"ב ויעיי' ש"ך סימן קע"ח סק"ד הקשה אמהרי"ק ובחידושי למסכת חולין ישבתי ת"ל יתברך באופן הנאות ואי משום מספריים כעין תער זהו חשש רחוק ושרשו פתוח מתרומת הדשן כשהזוג חדוד מאוד יש לזהר אולי יחתוך בתחתון לחוד וידענא שהוא מידי דלא שכיח גם מההשחתה תחת הגרון המעיי' בש"ס וראשונים יראה כי ממש לית מאן דחש לדברי ר"ח בזה והמחמיר קדוש יאמר לו והמקיל לא יאמר עליו מקור משחת ח"ו כללו של דבר כל מה שאמר מכ"ת באגדת ריב"ח הנמשל הוא טוב וקדש קדשים והמשל שהיסב פני' על חטא קל וקטן לא יקרא ח"ו בשם חטא ועון חלילה וחס והאומר כן עתיד ליתן הדין בלי ספק והייתי יכול להמשיל משל אחר אבל ועמך כולם צדיקים כתי' ויהי' ממחוז פלוני או פלוני:

והנה להיות כי רוב פלפולינו באגרת הלזה לא הי' בהוויי' דאביי ורבא כי רובו בדברי אגדת חז"ל הוא בנוי ע"כ צויתי להעתיק לו מה שאני שואל שאלה אחת מאת מ"ו רשכב"ה חסיד שבכהונ' מהו' נתן אדליר כ"ץ נ"י [הוא בח"ס חיו"ד סימן קס"ז] ולהיות שאני עוסק בה עתה אעתיקהו לו והי' בבוא תשובת מ"ו נ"י גם אותו לא אמנע מאתו ואסיים בשלום רב לאוהבי ה' ושומרי תורתו הכ"ד א"נ לנצח המצפה תשובתו כאשר התניתי באגרת הקצר הקודם החותם פה ק"ק מ"ד יום ד' ער"ח אלול תקס"ל משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קס

שלום ושמחת י"ט לי"נ תלמידי הרב האברך המופלג מו"ה ברוך נ"י:

יפה נתעורר על השמטת הרמב"ם אלא שלא פירש יפה ואני אפרש דבמתני' שלהי תעני' תנן משנכנס אב ממעטין בשמחה ואמר רב בגמרא כשם שמשנכנס אב וכו' כך משנכנס אדר מרבים בשמחה ואר"פ הלכך האי בר ישראל דאית לי' דינא בהדי נכרי לשתמיט מיני' באב ולימצי לי' באדר והרמב"ם פ"ה מתענית כתב משנכנס אב ממעטין ולא כ' הא דלשתמיט מנכרי אמנם בש"ע בהלכו' ט"ב הוסיף וכ' הא דלשתמיט ואמנם בהלכו' מגלה לא כ' רמב"ם ולא הש"ע הא דמרבים בשמחה ולא הא דלימצי לנכרי והמג"א הביאו וצריך לידע טעם להשמטה זו:

והנלע"ד דרב לטעמי' ס"ל כמ"ד כל חדש אב אסור ברחיצה ואבילות נוהג וכמ"ש תוס' סוף מגילה והיינו טעמא דדרש כמ"ד והשבתי חדשה דכל החודש נוהג אבילות א"כ ה"נ דרשינן לענין שמחת אדר והחדש אשר נהפך מיגון לשמחה להיות שמחה נוהג משנכנס אדר ואולי אסור בהספד ולכל הפחות מצוה לשמוח אמנם אנן קיי"ל כמ"ד דשבת שחל ט"ב בתוכה נוהג אבילו' דדרשינן והשבתי שבתה ולא חדשה וכמ"ש כל זה תוס' סוף מגילה הנ"ל א"כ ה"ה באדר לא דרשינן והחודש אשר נהפך וכיון דלא דרשינן והחדש שוב אין לנו להוסיף שמחה אפילו בשבוע שחל פורים דשבתה לא כתי' בפורי' ולפ"ז מה דתנן במתני' משנכנס אב ממעטי' בשמחה ומייתי ליה רמב"ם היינו לענין שאין בונין בית חתנות ואבורנקי של מלכים וכמבואר בפ"ק דמגילה גבי רבי נטע נטיעה בפורי' וזה לא שייך באדר מרבין שבונין ונוטעין פשיטא כל השנה נמי ורק ביום פורים איתא להאי חידושא שאפי' במקום שנהגו איסור מלאכה מ"מ בונין בנין של שמחה ומשו"ה לא הו"מ לאתוי' הך דרב מרבים בשמחה והנה ר"פ אמר הלכך האי בר ישראל וכו' ונדחקו תוס' דקאי אלעיל דמגלגלין זכות ליום זכאי ורמב"ם ס"ל כפשוטו אדרב קאי הלכך ואם כן כיון דלא קיי"ל כרב ואין אבילות מר"ח אין ריעא מזלא ג"כ וש"ע חשש לסכנתא ופסק דלשתמט באב אבל עכ"פ באדר לא כתב דלימצי לי':

א"נ י"ל בהא עפ"י מה שהרגיש מהרש"א והאריך ג"כ ראנ"ח פ' תצא אהא דר"פ דאמר בריא מזלי' הא קיי"ל אין מזל לישראל ולע"ד משו"ה כ' רש"י ימי ניסים הי' לישראל פורים ופסח וביעב"ק ח"ב סי' פ"ח נתעורר בזה מה רצה רש"י להוסיף פסח ולפי הנ"ל י"ל דס"ל אע"ג דאין מזל לישראל מ"מ אחז"ל אע"ג דאין ניחוש יש סימן והוא דאתחזק וס"ל הכא אתחזק תרי זימנא עכ"פ פורים ופסח וקיי"ל ב' זימני הוה חזקה א"נ ס"ל בחד זימני איכא למימר שמא ריעא מזלא דעמלקים גרם ולא בריא מזלא ישראל דאין מזל להם

אבל השתא דאירע ע"י ב' אומות שונות רצופים עמלק ומצרים ש"מ יש סימן טבא דבריא מזלא דישראל ועכ"פ יש סי' זה נ"ל דעת רש"י ומ"מ הש"ע הוה ס"ל דר"פ אפשר ס"ל יש מזל לישראל ואנן קיי"ל שלהי מס' שבת כהני אמוראי ותנאי דש"ס דאין מזל לישראל וא"כ בשלמא באב איכא למיחש דבריא מזלא דאו"ה אבל באדר מה"ת לימצי לי' דנהי דריעא מזלא דעמלקים דשארי אומות מי ריעא ולענין בריאות מזלא דישראל הא אין מזל לישראל כנלענ"ד במעט עיון פ"ב יום ג' י"ט אדר תקע"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסא

נשאול נשאלתי מא' מהתלמידים שמסופק אי מת אביו בד' בחדש או בה' בו איך יהי' דינו בכל מנהגי יא"צ באמיר' קדיש והדלקת נר ותענית הנה זה פשוט דהאבלים לא יניחוהו לומר קדיש להפסידם דבכל יום יאמרו לו אייתי לי ראי' דהאי יומא הוא אך הספק אם הוא מחויב עכ"פ לומר קדיש להמציא לו מנין במקום שאינו מפסיד האבלי' אחרי':

הר"ן פע"פ דף ק"ח שם בש"ס אמרינן דמספקא לן אי תרי כסי קמאי בעי הסיבה או תרי כסי בתראי הלכך אידי ואידי בעי הסיבה כ' הר"ן אע"ג דהוה ספיקא דרבנן מ"מ כיון דמיעקרא תקנתא דרבנן לגמרי לא אמרינן ספיקא לקולא ובפ"ק דמגלה כתב עיר המסופקת אם היא מוקפת או לא יקראו בי"ד שהוא יום הראשון שפוגעי' בו ע"ש ועיי' במשנה למלך פ"ג מהלכו' מגלה וצע"ג בשלטי גבורים בגליון מרדכי מס' ע"ז פ' ר' ישמעאל אות קטן א' ע"ש והנלענ"ד מדברי ר"ן הללו דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא היכי שודאי יעבור אדרבנן כגון ספק מוקף חומה נהי בכל יום יכול לדחות דלמא היום לאו יומא חיובא דילי' הוא וספיקא דרבנן לקולא מ"מ אחר שעברו שני הימים ולא קרא בשום א' מהם הרי יודע שעבר בודאי אדרבנן שהרי לא קרא בשום א' מהם ובזה לא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא וע"כ יקרא ביום הראשון שיפגע בו ואז ממילא הוי בשני ספק קרא ספק לא קרא ופטור דספיק' לקולא ומיהו בהא דהסיבה לא הוי סגי אי מסיבין בתרי כסי קמאי דהרי ספק זה הוא לכל ישראל ואי כולי עלמא יסבו בקמאי ואי קמי שמיא גלי' דתקנתא דרבנן קמאי הי' למיסב בבתראי ולא בקמאי והשתא מחמת הספק יסבו כ"ע בקמאי ולא בבתראי נמצא נעקר תקנת רבנן בהסיבה לגמרי דהסיבה דקמאי לא תקנו ודבתראי לא ניסב נמצא בטלו תקנתם לגמרי ובכי הא לא אמרי' ספיקא למיעקר לגמרי לקולא ועיי' סברא זו תוס' נדה מ"ד ע"ב סוף ד"ה דקים לן בגוה וכו' ע"ש ולא דמי' לספק מוקף חומה דא"נ כל הספיקי' יקראו בי"ד מ"מ מיקיימו תקנת' דרבנן בעיירות

שהם ודאי מוקפות וליכא ספיקא אלא אקרקפת' דהני גברי המסופקים והם יקראו בי"ד דפגעו בו בתחלה ויפטרו בשני:

ונבוא לנדון דידן דלע"ד אם יש עוד אחים במקום אחר היודעי' בברור יום היא"צ ויעשו תקנתא לנשמת האב בקדיש והדלקה ותענית אם כן הספק מונח רק אקרקפתא דהך גברא לא חמירא ממצוה דרבנן ויעשה כל תקנות הנ"ל ביום ד' לחדש שיפגע בו תחלה וביום השני יהי' פטור מספיקא דרבנן לקולא אך אם אין לו אחים בעולם נמצא ביום היא"צ שצריך האב תיקון לנשמתו ביומא דדינא דילי' ואין לו מי שיתקן נשמתו ואם נימא שיעשה הבן רק ביום הראשון אולי איננו יום היא"צ וביום השני שהוא יום היא"צ והאב צריך לתיקון ואין מי יעמוד בעדו הרי זה דומה להסיבה דמיעקרא תקנתא דהאב לגמרי שאין בן בעולם שישלים צרכו ע"כ יעשה בשניהם מיהו לישב בתענית שני הימים קשה וכ"ש למי שעוסק בתורה אשר ממש יצא שכרו בהפסדו ויש כמה מהאחרונים שכ' דטעם התענית אינו לתיקון נשמת האב רק משום ריע מזלי' דהבן ומאן דלא קפיד לא קפדינן ונהי בעלמא אין להקל כיון שהוזכר בש"ס כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו גדלי' בפ"ב דשבועות מ"מ בכה"ג יש להקל שלא להתענו' אלא ביומא קמא ויום שלאחריו יוסיף בלמוד ועבודת ה' שזה טוב מכל הקרבנות כנלענ"ד:

ואמנם לכאורה י"ל הא אנן לא קיי"ל כהר"ן הנ"ל אלא עיר המסופקת צריכה לקרות בשני הימים וכן פסק בש"ע סי' תרפ"ח וכפשטות סוגי' הש"ס פ"ק דמגלה בטברי' והוצל ואין צריך לדחוק כהר"ן דממדת חסידות הוא דקרי לזה אני אומר דודאי לא יחלוק אדם דספיקא דרבנן לקולא ונראה דטעם פלוגתתם בזה בפלוגת' הרמב"ם וה"ג דה"ג ס"ל קריא' הלל דאוריית' והחזיק בידו הרמב"ן בס' המצות והרמב"ם השיג על ה"ג בשרשי' שם ולפ"ז כיון דאמרי' בפ"ק דמגלה דאנשי כה"ג למדו ק"ו השתא מעבדות לחרות אומרי' שירה ממיתה לחיים לא כ"ש והרי ק"ו דאוריית' הוא והתורה ניתנה לדרוש בי"גמדות הרי חיוב ההלל בפורים גם כן דאורייתא וקריית' זו הלילא נמצא ספק קריא' ה"ל ס' דאוריית' וקורין בשניה' והר"ן בשם הגאונים ס"ל כשיטת הרמב"ם דהלל בכל י"ט אינו אלא מדברי קבלה השיר יהי' לכם כליל התקדש חג ומדברי קבלה ילפי ק"ו לקריאת מגלה וס"ל דברי קבלה כדרבנן דמי וספיקא להקל אבל לעולם בגופי' דמלתא לא פליגי על הר"ן בספיקא דרבנן כנידון דידן כיון שאמר קדיש והתענה ביום ראשון שפגע בו שוב פטור בשני:

אלא לפ"ז צ"ע קצת שיטת הרמב"ם שהרי הוא סובר הלל דרבנן ומ"ט החמיר הוא לקרות בשני הימי' בי"ד ובט"ו ומה מתקו בזה דברי הרר יוסף דמבי' הרב"י סי' תרפ"ח דרמב"ם

לא אמרה אלא כעין טברי' שהיא מוקף חומה אלא שמסופקים בדין ימה חומותי' דאקבע חומה או בעיר שיש אומרים כך ויש אומרים כך אבל בספק סתם עיר לא אמרי' דהא אין מביאים אשם תלוי אא"כ אקבע אסורי' ותמה הרב"י מה ענין אשם תלוי לכאן נהי דקרבן לא מבי' מ"מ ספיקא לחומרא ועוד מה בין סתם ספק או יש אומרים שהוא מימו' יהושע ב"נ וי"א לא מה ענין לחלק בזה ונוראות נפלאתי על הגאון ז"ל דהדבר ידוע דהרמב"ם ס"ל ספיקא דאוריי' מן התורה לקולא חוץ מהיכי דאקבע אסורא דומי' דאשם תלוי וידוע ומבואר נמי דספיקא דתרי ותרי היכי דלא אתחזק היתרא ה"ל כאקבע אסורא עיי' ר"פ אמרו לו ור"פ ספק אכל וא"כ הדברי' מבוארי' דס"ל לענין מגלה היכי דלא איקבע חומה וגם ליכא ספיקא דתרי ותרי אם כן בדאורייתא כי האי גווני הוה לקולא ונהי מדרבנן הוה ספיקא דאוריי' לחומרא מ"מ הכא בדברי קבלה הוה לקולא וקורא בי"ד ופטור מט"ו משא"כ בספיק' דטברי' דאיקבע חומה אלא לא ידעי' אי חומות ים מהני או לא וא"נ בהוצל דאית אמרי שהוקפה מימות יב"נ ואית אמרי לא הוקפו וה"ל כתרי ותרי וספיקא מן התורה לחומרא וה"נ מחמירי' בדברי קבלה לקרות בשתיהם וא"כ בנידון דידן דליכא אלא דרבנן בלא איקבע וליכא תרי ותרי תבנא לדינא כנ"ל הנלענ"ד כתבתי וחתמתי שמי פק"ק פ"ב יום ב' כ"ב אדר תקע"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסב

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג ומפואר כש"ת מו"ה שלמה נ"י אב"ד דק"ק האלישטאבע יע"א:

ע"ד מי שנפל לו ספק ביום יא"צ שלו וכבר התענה כמה שנים ועתה שכח אם הוא ביום כ"ה או כ"ו סיון וק' עליו לישב בתענית ב' ימים רצופים מה יעשה נלפע"ד פשוט דיתענה ביום הראשון וישאל על נדרו ביום שני בין למ"ד התענית משום דלא לרעי' מזלי' דנפשי' ובין למ"ד משום כבוד אביו להקל לו מדין של מעלה אע"ג דלא שייך הכא זריזין מקדימים למצות כבוד אב דהרי אנו מסופקים איזה היום שהאב צריך לאותו הכיבוד איזה יום הוא יום דינו ולא שייך הכא זריזי' לכיבוד אב וגם לא שייך אקדומי פורענתא לא מקדמינין כדאמרי' בט"ב מאחרי' אע"פי שהי' ראוי להקדימו כי בהקדמה יהי' עכ"פ בתוך ימי אבל ז' ח' ט' אב משא"כ במאחרים ליום יו"ד אב למאן דלא חש לרובו של היכל שבו נשרף א"כ כבר עבר זמנו וכבר כתבתי במק"א דהך מ"ד ס"ל כיון שבאו בה פריצים נתחללו במס' ע"ז נ"ב ע"ב וא"כ מכיון שהודלק ביום ט' מיד נתבטלה קדושתו ואין מקום ליום יו"ד וע"כ הוה ס"ל לרבי פ"ק דמגלה כיון שנדחה ידחה ואפ"ה קיי"ל מאחרים ולא מקדימי' מ"מ הכא לא שייך זה בשלמא התם אנו קובעים לנו יום אבל ותשובה ומאחרין

ולא מקדימין אבל הכא מי יעלה לנו השמימ' אם אמת הוא קמא שמיא שמת ביום כ"ה מה יועיל תעניתינו ביום כ"ו ונ"ל יתענה ביום כ"ה דאפילו לו יהי' למחר שמת ביום כ"ו מ"מ הרי מקדים תפלה לצרה או לצרת עצמו דלא לרעי' מזלי' למחר או להקל מאביו דינו למחר אבל להתענו' רק ביום כ"ו אם קמי' שמי' גלי' שמת ביום כ"ה וכבר איתרע מזלי' של זה וכבר נידון זה בדינו ומה שעבר עבר אמנם מ"מ לכשיגיע יום שאחריו אי הוה רק ספק דרבנן היינו אומרים כיון שכבר התענה בראשון שוב הוי לי' ספק דרבנן ולקולא כמו שכתב הר"ן פרק קמא דמגלה ועיי' במ"ל פ"ג מהל' מגילה [ולעיל סימן קס"א] אך הכא מצוה דאורייתא דנדר הוא דאורייתא אע"פי שאיננו קונם מ"מ קבלת תענית וכל קבלה מצוה דאורייי' הוא מבפיך זו צדקה וכמ"ש הר"ן פ"ק דנדרים ח' ע"א וכעין קבלת נזירות וע"כ ביום כ"ו ה"ל ס' דאורייתא וישאל על נדרו כמ"ש מגא בעט"ב ונ"ל אפילו אי היה יום כ"ו מובחר מ"מ זריזים מקדימי' לשוב אל ה' בתעני' ובתפלה וקידוש שמו ברבים כדעת הרדב"ז ח"א סימן י"ג ודלא כח"צ סי' ק"ו וכבר הארכתי בזה במ"א ודלא תיקשי מפ"ק דמגלה וי"ו ע"ב דמשום מסמך גאולה לגאולה מעבירי' אדר ראשון ועושים בשני התם תחלת תקנה של אנשי כה"ג שתקנו לעשות פורים תקנהו בזמן המובחר ולמיתה דצבור לא חיישי' אבל אחר שכבר הוטל מצוה אגברא אין לו לפלס וזריזות עדיף ע"כ בין לענין תענית והדלקת נר יעשה ביום כ"ה אך קדיש בעלי היא"צ ידחהו מדחי אל דחי והוא יחוש לנפשו לומר שום מזמור ברבים ויאמר קדיש בב' הימי' אך האבלים ידחו לו ע"כ קדיש ביום ראשון אם אין כאן יא"צ כמובן ואין להאריך יותר הכ"ד החותם בשים שלום פ"ב יום ה' ט"ו למב"י תקצ"ב לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסג

בענין אדר סתם אי הוה ראשון או שני נלפע"ד לברר הפסקים בעז"ה הנה בש"ע ח"מ סס"י מ"ג פסק בשטרות כדעת רוב הפוסקים כר' יהודה לגבי ר"מ דסתם אדר הוא הראשון ומטעם שיבואר לקמן ג"כ בעזה"י אע"ג דבי"ד סי' ר"ך מייתי ג"כ דעת הרמב"ם לענין נדרים להחמיר באיסורא כהרמב"ם דפסק כר"מ דהנודר עד אדר אסור עד השני והיינו לחומרא בעלמא הרוצה לחוש לדעת הרמב"ם וכ"כ בית שמואל:

אך לענין גט בא"ע סי' קכ"ו סעי' ז' פסק דלכתחלה יש לפרש ראשון ושני ואם כתב באדר ראשון סתם אדר כשר אע"ג דלרמב"ם ה"ל מאוחר ופסול ואע"ג דגט הוא איסור חמיר יותר מנדרים אפ"ה לא חש לדעת הרמב"ם ובקו' זו נתקשו ונדחק חלקת מחוקק ובית שמואל שם ולפע"ד אפי' ריח קו' אין כאן דנהי דלר"מ ולרמב"ם דס"ל כוותי' הי' להם להסופרים לנהוג ולכתוב בשטרות אדר ראשון מפורש ושני סתם מ"מ השתא שלא

שמעו לקולם והנהיגו כל השנה לכתוב בשטרותיה' אדר סתם באדר הראשון נהי דטעו בדין לרמב"ם מ"מ שטר או גט שבא לפנינו וכ' בו אדר סתם אנו יודעין שהוא אדר הראשון שכך נהגו עפ"י מה שהחליט בש"ע ח"מ סס"י מ"ג הנ"ל לכתוב בשטרות אדר סתם וגם הרמב"ם מודה שאין הגט מאוחר וכשר ולק"מ:

ואמנם דעת הח"מ דרמב"ם בשטרות נמי פסק כר' יהודה רק בנדרי' ס"ל לרמב"ם גם ר' יהודה מודה לר"מ דסתם אדר הוא השני ודבריו צ"ע לפי סוגי' הש"ס ס"פ קונם יין ונלע"ד לפרש ע"פ מה שהקשה בתומים סס"י מ"ג דלמ"ד סתם אדר הוא השני א"כ הא קיי"ל מעברים השנה עד יום שלשים של אדר והנה כל החדש כתבו הסופרים אדר סתם ובסוף החדש נמלכו ב"ד לעבר השנה נמצא כל השטרו' למפרע מאוחרי' והפסידו בעלי השטרות ונדחק מאוד ביישוב קושיא זו ע"ש ולפי עניית דעתי ליכא למיחש לתקלת בעלי השטרות כי לכשיודע למלוה שיעברו השנה מיד ישכים לבית דין עם שטרו ויכתבו עליו ואיהו יחוש לנפשו וכמו שכתב תוס' סברא זו בגטין י"ז ע"ב ד"ה עד וכו' ובמפורשים שם אך עיקר החששה הוא לפי מאי דקיי"ל בח"מ רס"י קי"ב דאחריו' דקנאי ט"ס הוא ודדאקני לאו ט"ס הוא נמצא רוב שטרות שבעולם איתנהו דקנאי ולא דאקני ואיכא למיחש לפסידא דמלוה לכשיבוא לטרוף מלקוחו' שקנו מהלוה שדה שקנה הוא באדר סתם ויטענו שהי' באדר השני והו' דאקני לגבי הלוה ולא מצי למטריף ובאמת קנה בראשון וה"ל דקנאי ויפסיד המלוה לזה אני אומר היינו טעמא דר' יהודה באמת דס"ל למיכתב בשטרות אדר הראשון סתם והשני מפורש להשמר ממכשול הנ"ל אך ר"מ לטעמי' דס"ל אחריות לאו ט"ס ואי אינו מפורש אחריות בשטר אינו טורף כלל ורק במפורש וכ' רשב"ם בב"ב קנ"ז לר"מ אין דרך לפרש אחריות לחצאין כיון דצריך לפרש משעבד הכל בין דקנאי בין דאקני ואם כן ליכא מכשול כלל וכיון שכן הוא נכון יותר לפרש בשטר אדר ראשון מפורש וסתם יהיה אדר השני מטעם שכ' תוס' שם ס"פ קונם יין דאנשי כנסת הגדולה תקנו פורים וכל מצותיו בשני כדכתיב השנית וממילא יש לנו לעשות אדר השני לעיקר וגם ר' יהודה מודה לזה אלא שתיקן בשטרות לעשות ראשון עיקר מפני מכשול הנ"ל כנלע"ד ומצאתי שגם בביאורי מהו' אלי' ווילנא ז"ל סי' תקס"ח כ' דשטרות מחלוקו' אחרו' היא ולא פי' טעמא ולהנ"ל ניחא:

והנה לפ"ז הנודר עד אדר יש ספק בלשון ב"א אי נגרר אחר הלשון שרגילי' לכתוב בשטרות לרבי יהודה או נגרר אחר לשון הכתוב במגילת אסתר אגרת הפורים השנית לעשות שני עיקר ואמנם קיי"ל לעיל בנדרים י"ח ע"ב סתם נדרים להחמיר וא"כ בנודר בוודאי יש לפרש אדר שני להחמיר וא"כ משנתינו דקאמרי' בנודר אדר הראשון קשה

והיינו דפריך הש"ס לימא מתני' ר' יהודה והקשה רלב"ח בתשו' מאי לימא דקאמר הלא הלכה כר' יהודה והכי ה"ל למימר לימא מתני' דלא כר"מ דסתם משנה ר"מ אבל לימא ר' יהודה קשי' ולהנ"ל הכי קאמר מתני' כר"מ בודאי לא אתי' דהרי אפי' בשטרות הוה שני עיקר וא"כ בודאי כוונת הנודר על השני אך מי לימא ר' יהודה היא וס"ל סתם נדרים להקל דפלוגתא היא לעיל י"ח ע"ב ע"ש וא"כ לימא ר' יהודה ס"ל כך ודלא כהלכתא ומסיק לעולם ר"מ וה"ה ר' יהודה וסתם נדרים להחמיר והא דידע דמעברא שתא וכו' נמצא בשטרות הלכה כר' יהודה שהרי אפי' ר"מ הי' מודה לר"י אי הוה מכשול בדאקני ובנדרים אי ידע דמיעברא שתא כ"ע מודו דסתם נדרים להחמיר ומיושב פסק הרמב"ם עפ"י דרכו של חלקת מחוקק הנ"ל וכמ"ש הגאון מה"ו אלי' זצ"ל הנ"ל ומ"מ כל הפוסקים פליגי וס"ל דגם לענין נדרים סתם עד אדר הוא הראשון ונ"ל טעמיהו דבנדרים הולכי' אחר לשון ב"א שהוא כמ"ש בשטרות ולא אחר לשון תורה הכתוב במגלת אסתר וא"כ תינח בנדרים אבל לענין אמירת קדיש ביום יא"צ שהוא מפני דין הנשמה שלמעלה בודאי הוא באדר שני כלשון תורה דדין שלמעלה בודאי הוא נגרר אחר לשון תורה וכתיב לאל גומר עלי ומשו"ה י"ל דלא כרמ"א בי"ד סי' ת"ב וי"ל קדיש באדר שני וממילא ה"ה תענית יא"צ הוא דעת הנודר על יום אמירת קדיש וא"ש פסק המחבר בש"ע א"ח ס"ס תקס"ח ועמ"ש שם מג"א ובשגם *שיש* לומר עוד בזה אקדומי פורענותא לא מקדימין אלא שמהרי"ל בתשובה סי' קי"ב כ' דלא שייך ביא"צ אקדומי פורענותא כיון דאינו אלא צער בעלמא ולא זכיתי להבין זה הא ט"ב נמי אינו אלא צערא בעלמא ואפ"ה אמרי' מה"ט מאחרי' ולא מקדימי' ועיי' בירושלמי דמייתי במלחמות ה' ספ"ק דמגילה דעל תענית אסתר אומר אקדומי פורענו' אע"ג דלא הוה אלא זכר לנס כמ"ש ר"ן בשם ראב"ד פ"ב דתענית מ"מ כיון שתעני' גופי' דבר של צער הוא לא מקדימי' לי' ע"ש וכ"ש הכא ע"כ נלפע"ד דבכל הנ"ל אין לזוז מפסק המחבר:

ומי שנעשה לו נס באדר נראה נמי כמ"ש מג"א סס"י תרפ"ו לעשותו בשני דלא שייך אין מעבירין על המצות דהשתא דעשו אנשי כה"ג השני לעיקר לענין נס משום מסמך גאולה לגאולה א"כ הראשון הוא שבט ולא שייך אין מעבירין על המצות דעדיין לא הגיע זמנו והש"ס פ"ק דמגלה דקאמר אין מעבירי' על המצות היינו על אנשי כה"ג גופיהו דהי' להם לתקן בראשון משום אין מעבירין אבל השתא דתקנו בשני משום גאולה לגאולה שוב נעשה הראשון שבט לעניני' אלו והשני הוא אדר:

וי"ל שם בסוגי' פ"ק דמגלה ז' ע"א דר' שמואל בר יהודה אמר רב מוקי קרא דהשנית לשלחה אסתר לחכמים וצ"ע לכאורה הא קיימא לן כרשב"ג דקורין מגלה בשני וא"כ

איצטריך השני' לדרשב"ג ואמאי מפיק לי' רב לדרשא אחריני וי"ל דלא צריך קרא דפשיט נמי אדר הוא השני כמ"ש תוס' ס"פ קונם יין דראשון הוא משלשים יום ש"מ הוא חדש העיבור והשני שהוא חסר הוא אדר אך רשב"ג לטעמי' דס"ל חדש העיבו' נמי כ"ט יום כמבואר פ"ק דר"ה י"ט ע"ב ע"כ איצטריך השנית ולמאי דקיי"ל שהוא שלשים יום לא איצטריך השני' ע"כ אפקי' רב לדרשא אחרית':

ובדרוש אגדה אמרתי דשנת הנס הי' ראוי להתעבר עפ"י חשבון ונתכוון המן לגזור שמד בחדש אדר הראשון כדכתיב בחדש שנים עשר ולא בי"ג כדי שלא יגין זכות מרע"ה שחדשו של מרע"ה הוא בשני כמ"ש מהריעב"ץ בסידור שלו ע"ש דהסתפקו במן שבכליהם מיום ז' אדר עד הקרבת עומר ע"ש ומ"מ המן שמח שמחה גדולה שעכ"פ שֵׁם אדר הורע מזליהו של ישראל אבל עכ"פ לא רצה לעשותו בחדשו ממש שלא יגן זכותו א"נ משום שהי' המילואי' בכ"ג אדר הסמוך לניסן שבאחד בניסן הוקם המשכן ובאדר שלפניו הי' מילואי' והי' ירא שיהי' זכות לישראל בו וכשגברו מרדכי ואסתר לא עברו אותו השנה כדי שיארע חדש המלחמה בחדשו של מרע"ה וע"כ הוצרכו לעבר שנה האחרת ועשו ימי שמחה בשני ואסרו הספד בראשון כי שניהם גורמים אמנם העיקר בשני משום מסמך גאולה לגאולה וק"ל:

שוב מצאתי בירושלמי פ"ק דמגלה אמתני' דאין בין אדר ראשון וכו' דכ' שם בפשיטות דשנת הגזרה מעוברת היתה מהאי ראי' דכתי' בחדש שנים עשר פי' מכלל דאיכ' שלש' עשר ודברי הירושלמי כפשוטו צע"ג א"כ נעשה הנס באדר הראשון ובהא כ"ע מודה דיש לעשו' באדר הראשון ומ"ט קבעוהו אנשי כה"ג באדר השני ואי משום מסמך גאולה לגאולה אטו מי שנעשה לו נס בשבט יעשה לו י"ט סמוך לניסן משום מסמך גאולה לגאולה אתמהה אע"כ כנ"ל דהירושלמי לא אמר אלא באותה שעה שהפיל פור לחדש שנים עשר אז היתה שנה מעוברת פירוש שהי' מובן שראוי' להתעבר וזה ידעינן מדכתיב מחדש לחדש שנים עשר אך מדכתיב השנית דמבואר מזה שתקנו לעשות פורים בשני ש"מ שנמלכו ב"ד ולא עברוהו להאי שתא ונעשה נס בסתם אדר קבעוהו בשני משום מסמך גאולה לגאולה וכנ"ל:

אלא דלפ"ז לר"א בר' יוסי דלא דרש השנית דאיצטריכא לי' שבתחיל' קבעוהו בשושן א"כ כיון דכתיב חדש שנים עשר ומוכח שהי' שנה שראוי' להתעבר והמן גזר על השנים עשר שהוא אדר הראשון ואין לנו שום ראי' שנמלכו ב"ד ולא עיברוהו שהרי השנית לא דרש א"כ בדין הוא לעשות פורים בראשון ולא הי' ש"ס דילן צריך לומר דס"ל אין מעבירין אלא אפשר ס"ל מיסמך גאולה לגאולה עדיף מאין מעבירין והכא שאני שהנס נעשה

בראשון וי"ל אה"נ אלא ש"ס קאמר על דרך בשלמא ראבר"י מסתבר טעמי' דאין מעבירין אבל במסקנא דמסמך גאולה לגאולה אפש' באמת טעמי' משום דהנס הי' באדר הראשון:

מיהו בלאה"נ צל"ע דהא ש"ס פ"ק דמגילה וי"ו ע"ב קאמר ר' יוחנן שניהם למדוהו ממקרא א' בכל שנה ושנה וכו' המובן דר' יוחנן לא בא אלא לומר דמבכל שנה נפקא לן דאינו נוהג בשני אדרי' אלא באדר א' משניהם ושוב פליגי התם אמוראי בפירושא דהא מילתא דרב טבי ס"ל בסברא פליגי כיון דמבכל שנה נפקא לן דאינו נוהג אלא בא' מהם ס"ל לר"א בר' יוסי אין מעבירין על המצות ורשב"ג ס"ל מסמך גאול' לגאול' עדיף ודכ"ע לית להו דרשא השנית ולדידי' דכ"ע ס"ל השנית אצטרך לדרשא תחלה קבעוהו בשושן וכו' ואמנם ר"א פליג וס"ל לאו בסברא פליגי דמסברא הוה רשב"ג מודה דאין מעבירין על המצות אלא בדרשא דהשנית פליגי אבל לרב טבי כ"ע לית להו דרשא דהשנית ובזה א"ש נמי דאמוראי דדרשי הך בתחלה קבעו' בשושן לא אתי' לבר מהילכתא כר"א בר"י אלא ס"ל כרבי טבי דבסברא פליגי ולכ"ע אתי' השנית לדבתחלה קבעוהו בשושן:

וע"כ היינו נמי טעמא דמג"א סימן תקס"ח דמייתי ראי' מדאיצטריך במגילה כל שנה ושנה ש"מ שארי דברים נוהגים בשני אדרים ולכאור' דבריו צ"ע דאדרבא לרשב"ג דקיימא לן כוותי' מוכח בהיפוך מדאיצטריך בכל שנה דלא נימא השנית אתי' לומר בראשון ובשני וקשה איך ס"ד דלמיעבד בתרוויי' א"כ השני' למה לי הא מסברא חצונה עבדי' בתרוויי' וע"כ נדע השנית אתי' לאורוי' השנית דוקא ולא הראשון וא"כ בכל שנה למה לי אע"כ מוכח מזה דסברא חצונה דלא למיעבד בתרוויי' וא"כ דברי מג"א צ"ע לכאורה וכבר הרגיש קצת בזה במחצית השקל אע"כ ראיות מג"א משינויי' דרב טבי דלדידי' לית להו כלל דרשא דהשני' ודכ"ע מוקי לי' לקבעוהו בשושן ואח"כ בכל העול' ורק בסברא פליגי ולדידי' מוכח שפיר מדאיצטריך בכל שנה ש"מ בעלמא צריכי' לעשות בשני אדרי' וס"ל למג"א דהלכ' כרב טבי מדדרשי אמוראי השנית לבתחלה קבעוהו בשושן ש"מ ס"ל כרב טבי דגם לרשב"ג דהלכתא כוותי' לא צריכי' השנית וא"כ הלכה כוותי' ושפיר הוכיח מג"א דלהלכה עבדי' בשני אדרים:

ואיברא לפי הנ"ל קשה כיון דלכ"ע לית להו דרשא דהשנית א"כ מנ"ל דלא ליעבד בראשון הא לפי הירושלמי הנ"ל הי' הנס בשנה מעוברת בחדש שנים עשר הוא אדר הראשון ומה"ת לעשות בשני וצ"ל ש"ס דלן לית לי' ההוא דירושלמי והירושלמי ס"ל כר"א דלרשב"ג דריש השנית. והנה הרז"ה ספ"ק דמגילה כ' דפורים דברי קבלה ולא נאסר יום שלפניו דדברי קבלה לא בעי חיזוק והקשה ר"ן פ"ב דתענית דבהדי' איתא בירושלמי דיום שלפני י"ד אסור ולפע"ד י"ל הירושלמי אתי' כמ"ד מגילת אסתר אינה

מטמאה את הידים דלא ניתנה לכתב ועיי' מגילה ז' ע"א דשמואל ס"ל הכי וא"כ י"ל גם ירושלמי ס"ל כי האי תנא ולא הוה דברי קבלה ובעי חיזוק ואנן הא קיימא לן ניתן ליכתב והו"ל דברי קבלה ולא בעי חיזוק ולק"מ אמנם רמב"ן במלחמות ספ"ק דמגילה כ' דמרדכי ואסתר לא גזרו איום שלפניו וכיון שהם לא גזרו אנן ניקו' ונגזור בתמי' כדאמרי' תענית י"ח ע"ב ונ"ל לשיטת רמב"ן הי' הכרח דמרדכי ואסתר לא גזרו איום שלפניו דהי' פשיטא לי' לרמב"ן דיום טורינוס הי' תקנה קודם יום נקנור ונ"ל דהיינו מלשון ש"ס שם טוריינוס גופי' בטלוהו ואנן משום נקנור ניקום ונגזור ולשון ניקום ונגזור משמע שמעולם עדיין לא הי' תקנה ליום שלפני נקנור רק אנן נגזור כן בתחלה ואי ס"ד נקנור הי' מוקדם לטורינוס א"ככבר הי' יום שלפניו קודם עובדא דטורינוס ולא שייך לשון ניקום ונגזור ע"כ מוכח דטורינוס הי' מוקדם ולפי אותה ההנחה ע"כ יש להוכיח דמרדכי לא תיקן יום שלפני י"ד דאי ס"ד תיקן נמצא יום י"ג נאסר כבר בהספד ותענית מימי מרדכי דלא קיי"ל כרב אשי אלא דיום שלפניו נמי נאסר בתרויי' ועוד לרב אשי נמי הא מוטל בין טורינוס לי"ד וממילא נאסר בשניהם ולחששא דאי אירע מילתא ובטלי' לטורינוס לית לי' לרב אשי ולמסקנא דאית לן הך חששא הכא לא שייך הא דעכ"פ פורים לא יתבטל וזכרם לא יסוף מזרעם ויהי' י"ג אסור בהספד ותענית משום יום שלפני פורים אפי' יתבטל טוריינוס ואין לומר לאסור יום שלפניו הא יום שלפניו טוריינוס הוא דמוקדם ודוחק לומר אי יתבטל טורינוס יהי' יום טורינוס אסור משום יום שלפני נקנור ז"א דהרי אם יתבטל טורינוס לא נגזר אח"כ משום יום נקנור וה"ה דלא עבדינן תחלת י"ט רק בשביל זה ואם כן תקנת נקנור למה אע"כ מוכח מזה דמרדכי ואסתר לא תקנו יום שלפניו והשתא כיון שהם לא תקנו ועכשיו נתבטל יום נקנור אנן לא ניקום ונגזור משום יום שלפני י"ד אלו דברי רמב"ן ז"ל שם:

אמנם הר"ן פ"ב דתענית פליג וס"ל כיון דיונים היו קודם לרומיים א"כ ע"כ הי' נקנור קודם לטורינוס וממילא י"ל יום שלפני י"ד הוא תקנה קדמוניות מימי מרדכי ואסתר וממילא אין לבטלו עכשיו ומייתי גם מירושלמי מפורש הנ"ל ומהתימא שהרמב"ן בעצמו מייתי האי ירושלמי בסוף דבריו והכא לא שייך תירוצי הנ"ל דהא מבואר דרמב"ן ס"ל דאע"ג דקיי"ל ניתן לכתוב מ"מ בעי חיזוק אלא שמרדכי לא תיקן חיזוק ואנן לא ניקום ונגזור וא"כ קשה מהירושלמי דמבואר להדיא דאסור יום שלפניו:

ולכאורה יש מקום לומר דהירושלמי ס"ל כמ"ד בתחלה קבעוהו בשושן ולבסוף כל העולם כלו והיינו משום דשלחה אסתר לחכמים קבעוני לדורות ולא רצו חכמים והואיל והיה תקנתם מפוקפקת הוצרכו מרדכי ואסתר לחזק תקנת' ולאסור לפניו ולאחריו

ורמב"ן ס"ל כאידך מ"ד ולא הי' פקפוק בגזרתם ולא נגזרו אינהו וע"כ כ' רמב"ן אנן ניקו' ונגזור בתמי' אלא שלמעל' כתבנו דהירושלמי ס"ל דאיצטרך למימר שיהי' נוהג באדר שני עיי' לעיל וצ"ע:

וראיתי להגאון מהו' אלי' ווילנא זצ"ל בביאורו א"ח סי' תקס"ח דמייתי ראי' ממגלה וי"ו ע"ב דקאמר סדר פרשיות איכא בינייהו ולא קאמר ימים האמורים במג"ת איכא בינייהו דלת"ק דאמר כל מצות הנוהגו' בשני נוהגות בראשון א"כ כל ימים האמורי' במג"ת נוהגי' בשניה' ולרשב"ג דאמר אינו נוהגי' בראשון גם ימים האמורי' במג"ת אינן נוהגי' בשניהם אע"כ פשיט היה דכל ימים שבמג"ת וכל המצות נוהגי' בשניהם לבר ממקרא מגלה ע"ש וראי' נכונה היא לכאורה אלא שצל"ע לשיטת הרא"ש בהג"ה מיי' ורא"ש פ"ק דמגילה וטוא"ח סי' תרצ"ז דס"ל דאפילו י"ד וט"ו שבאדר הראשון מותרי' בהספד ותענית רק אם קראו המגלה ואח"כ נתעברה השנה באותו היום הוא דאסור בהספד ותענית אבל לעולם אין י"ד וט"ו שבאדר הראשון אסור בהספד ותענית א"כ לכאורה מכ"ש שארי ימי מג"ת דלא ינהגו אלא בשני וא"כ תיהדר קו' לדוכתא לימא ימי מג"ת א"ב ולכאורה י"ל דמודה הרא"ש דימי מג"ת נוהגים בשניהם והיינו מדאיצטריך במגלה בכל שנה ושנה ש"מ שארי ימי' נוהגים בשני החדשים אך י"ד וט"ו דאימעטו מבכל שנה ושנה לענין מקרא מגל' הה"נ דאימעטו אפי' מאיסור הספד ותענית:

ונ"ל דשארי פוסקים נמי מודו דלא איתסרו מתקנת מרדכי ואסתר דהרי כתיב בכל שנה ושנה ולא איתסרו לדדהו אלא מדאכתבו במג"ת י"ד וט"ו יומי פורים אינן וכל הכתוב במג"ת אסור בשני החדשים ואי תיקשי א"כ מנ"ל לאסור של זה בזה דהא איצטריך להכי שיהיה אסור באדר הראשון וכי האי גוני מקשה הר"ן ספ"ב דתענית על הראב"ד ואני ראיתי בראב"ד בתמים דעים סי' רמ"ד ומבואר מדבריו דהך דלאסור של זה בזה לא מייתורא נפיק דודאי איצטריך לאסור יום שלפני י"ד להראב"ד ולדידי נמי למיסר הספד ותענית באדר הראשון והא דלאסור של זה בזה לא מייתורא נפיק אלא מגופי' דמגלת תענית דז"ל הראב"ד שם ומה שהזכירו במג"ת יום י"ד ויום ט"ו שלאחר שחלק אותם כלל כאחד ולא עשה כן אלא לאסור של זה בזה עכ"ל כוונתו מבואר דהא ריש מס' מגל' ב' ע"ב הוה סד"א שיהי' עושי' ב' הימים אלא דאתי' את ופסק מדכתיב את יום י"ד ואת ט"ו פסק לומר זמנו של זה לא זמנו של זה ואמנם במג"ת כלל אותם ולא כ' את ביניהם כן הוא הגי' במגלת תענית שלפנינו וכן הובא במס' תענית י"ח ע"ב אלא דבמס' מגל' ה' ע"ב הועתק בשבוש וכיון שכלל אותם ממילא מוכח דנהי דלענין קום ועשה להיות עושי' את יום י"ד אתא את ופסק שלא להטריח לעשות ב' הימים זכירה ועשי' מ"מ לענין שב

ואל תעשה לא למספד ולא להתענאה כלל אותם במג"ת לאסור של זה בזה ולפ"ז לעולם נימא דמג"ת אתי' לומר שיאסור יום שלפני י"ד ולמיסר נמי י"ד וט"ו שבאד' הראשון ומ"מ מוכח נמי לאסור של זה בזה מדכייל אותם ולא פסק באת יום ט"ו:

ועוד יותר נראה נכון לומר כיון דמוכח מדאיצטריך בכל שנה ושנה דמדינא הי' לעשות פורים בשני אדרים אלא מדאנשי כנה"ג לא תקנו כן וכתבו בכל שנה ושנה דלא למיעבד אלא בחד מיניהו והיינו בשני למסמך גאולה לגאולה א"כ מזקנים נתבונן וכל הקובעים מועד לעצמם באדר אין להטריח יותר מדאי ואין לעשות אלא באחד מהם ואם הוא דבר מצוה כגון לחלוק צדקה בכל אדר כך וכך אין צריך לחלק אלא פ"א ובראשון משום זריזין מקדימין למצות והיינו אין מעבירין על המצות כמ"ש טורי אבן במגלה ה' ע"ב ואם הוא דבר שמחה והודאה לה' יעשנו בשני משום מסמך גאולה לגאולה ואם הוא דבר צער ותענית יעשה ג"כ בשני משום אקדומי פורעניתא לא מקדימין ואמירת קדיש ביא"צ ג"כ בשני שבלשון תורה הוה השני אדר ואיננו נידון למעלה אלא בשני כמ"ש לעיל אמנם כל שהוא שב ואל תעשה כגון איסור הספד ותענית ואין בו הטרחה פעמיים וכן מי שקיבל עליו שביום פלוני באדר לא ישב בסוד משחקיו' ולא יטייל וכדומה צריך לקיים נדרו בשניהם כנלע"ד:

והנה רבנו אפרים הוסיף על הרי"ף ספ"ק דמגלה ע"ש והשיג עליו הרז"ה ז"ל דרב אשי הוצרך לשנויי ברייתא דמג"ת אליבא דר' יוסי בלאחריו אבל איהו לא ס"ל כר' יוסי בלאחריו ולפע"ד הוה ק' לי' לרבנו אפרים ז"ל מ"ט נאיד רב אשי מתירוצו של אביי וחידש לנו דכל שלפניו ולאחריו אינו אסור אלא בתענית ומנ"ל הא הא שפיר מיתוקמא ברייתי' דמג"ת בתירוצו של אביי לא נצרכה אלא לחדש מעובר והרי קחזינן דש"ס קאמר השתא דאתית להכי כ"ט נמי אי איקלע מילתא וכו' והנה הך אוקמתא דאי איקלע מילתא אוקימת' דחיקא הוא ואפ"ה ניחא להש"ס טפי הך אוקמתא דחיקא ממאי דנחדש דינו של רב אשי וא"כ קשה הא כבר קדמו אביי ותי' בתי' מרווח לא נצרכה אלא לחודש מעובר ומה עלה על דעת רב אשי לחדש אוקמתא חדשה אע"כ משום דחודש מעובר היינו שיהי' אדר הסמוך לניסן מלא דליכא לפרש שיהי' ב' אדרים וי"ט דלא ידעינן מדאורייתא הוא בראשון דז"א דקיי"ל דכל מג"ת שהיא שב ואל תעשה עושי' י"ט בשניה' כנ"ל וע"כ א"א אלא למימר שיהי' אדר הסמוך לניסן מלא הוא דלא כהלכתא דקיי"ל בר"ה כ"ט דלעולם חסר וכמ"ש כבר לעיל ולא בעי רב אשי לאוקמי בר מהילכתא משו"ה ניחא לי' לחדש דלפניו ולאחריו אינו אסור אלא להתענאה ולא למספד כדי דתיקו' אליבא דהלכתא וא"כ ש"מ דהלכתא הכי דלאחריו נמי אסור ונהי

דבמאי דחדש רב אשי דלמספד מותר לא קיי"ל כוותי' כדאמרי' השתא דאתית להכי וכו' כ"ט נמי אי איקלע מילתא וכו' ומשו"ה אוסר רבנו אפרים למספד נמי מ"מ בהא דס"ל לרב דלאחריו נמי אסור לא פליג ש"ס עליו והלכתא דבין לפניו ובין לאחריו אסור בין בהתענא' ובין למספד הארכתי קצת בזה מפני שראיתי הגאון מו"ה אלי' ווילנא זצ"ל סי' תקס"ח נתקשה בדברי רי"ף הנ"ל שהמה תוספת רבנו אפרים ולפע"ד פשיט כמ"ש וכן יש להבין ממ"ש בגליון הרי"ף שם ע"ש:

אמנם נראה דפוסקים כולם לא ס"ל כנ"ל דיהי' אסור לאחריו דאפשר טעמא דנאדינן משינויי' דאביי לאו משום דהוה לבר מהילכתא דלעולם ברייתא דמג"ת דאוסר לאחריו אתי' דלא כהלכתא אך מטעם אחר הוה שינויי דאביי דחיקא ורחיקא דהרי יום שלשים של אדר ישבו ב"ד כל היום וממתינים על עדים ונוהגי' אותו היום קודש ואי לא אתו עדים ויהי' מחר חדש מ"מ היום כבר עבר בקדושה ומה תועלת לאוסרו משום יום שלפני ר"ח וצריך לדחוק כשכבר ידעו ב"ד ע"פי חשבון שלא יבואו עדים ביום שלשים וכל זה דוחק ע"כ נאיד רב אשי מדאביי ודלא כרבנו אפרים הנ"ל עוד לאלוקי מילין במ"ש ראב"ד דמייתי ר"ן פ"ב דתעני' דנהי דבטלה מג"ת מ"מ אין לגזור בהן תענית בציבור והקשה הר"ן מהא דר"ה י"ח ע"ב דמייתי ש"ס דלא בטלה מדאמר צאו והתענו על מה שהתעני' ואי ס"ד דאפי' למ"ד בטלה מג"ת אסור לגזור תעני' א"כ לא מוכיח ש"ס מידי דהא התם גזרו תעני' ומשו"ה אמר צאו והתענו ע"ש בר"ן ולפע"ד ליישב דבלא"ה צע"ג על הראב"ד דלפי מה דאמרי' בר"ה י"ח ע"ב טעמא דמ"ד בטלה דהני כי הני פי' אותן שבמג"ת המה כי הני ד' צומות דבטלו מהיות לששון ולשמחה וקשה א"כ הני הרי גוזרי' בו תענית בציבור אפי' בזמן שאין גזירה ורצו מתעני' רצו אין מתעני' פשיט הוא דרצו גוזרי' בו אפי' תענית ואפי' ביו"ד טבת דלא אירע בו צרה כלל בבית שני וכן ג' תשרי מ"מ יכול לגזור בו בציבור א"כ מה עלה על דעת הראב"ד דאפי' למ"ד בטלה נמי אין גוזרי' בו בציבור ומהתימה על הר"ן שלא הרגיש בזה עכנלע"ד דהי' קשיא להראב"ד ז"ל מה שמקשים דבר"ה מקשי' על ברייתא דהפגינו קמיתא בטל ומוקי לי' כתנאי ואתי' ברייתא כר"מ דלא כר' יוסי דאמר בטלה ובתענית מוקי הך ברייתא כר' יוסי דאמר לפניו ולאחריו אסור וע"כ הי' נראה הא דפשיט' להש"ס קמיתא בטל אחרניתא לא מצי להוסיף היינו לפי הטעם דמשו"ה בטלה מג"ת דהני כי הני א"כ כל עצמם של בעלי מג"ת לא סמכו אלא על ששון ושמחה של ד' צומות ומכיון שבטלה הני אין כח לאחרניתא להוסיף אבל כדמייתי תנאי ואמר ר' יוסי טעמא מפני שאבל הוא להם ואם כן תינח ניסי' התלוי' בבית המקדש אבל ניסים שנעשו בח"ל אדרב' שמחה שאף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם

לא מאסתים וגו' וא"ש בריתא דהפגינו ואתי' אפילו כר' יוסי וכאוקמתא דמסכת תענית ובאמת כן משמע פ"ק דמגלה י"ד ע"א ועירוכין יו"ד דאחרניתא מוסיפי' דאמרינן התם משחרב ב"המק הוכשרו כל הארצות לומר שירה וכן נהגו בכמה מדינות וקהלות לעשות להם פורים ביום שנעשה להם הצלה בימים ההם בגולה ול"ג בעומר יוכיח שנתחדש ע"י תלמידי ר"ע והי' אחר החורבן אע"כ מפני שנעשה בח"ל דלא כפר"ח במנהגי איסור שלו בהלכות י"ט אות י"ד שקרא תגר על המנהג ההוא ולע"ד מנהג ותיקין הוא דלמסקנא לא קיי"ל כהך דאחרנית' אינם מוסיפין אלא כיון שאינו אבל להם יוסיפו ויוסיפו ומיושב סתירת הש"ס דר"ה עם ש"ס דתעני' דלמסקנא ברייתא כר' יוסי נמי אתי' וממילא מיושב קושיתנו על הראב"ד דלפי הס"ד דהא טעמא משום הני כי הני בודאי הי' מותר לגזור תענית כי הני ד' צומות ולפי אותה ס"ד פריך שפיר מצאו והתענו על מה שהתענית' אבל למסקנ' דאשכחן תנאי ור' יוסי מפרש טעמי' משום דאבל הוא להם תו לא תלי' בהני ד' צומות כלל שפיר אפשר לומר אע"ג דאבל היא להם די שלא נאסר על היחיד להתענות אבל גם בציבור לא נגזור תענית כן הי' אפשר לומר וכיון שמצינו בי"ג ביום טורינוס שמנעוהו מלגזור בו תענית אע"ג שבטלה מג"ת שמע מיני' כי כן הוא האמת כנלע"ד ליישב דברי הראב"ד ז"ל: %דינים היוצאים מדברינו אלו:

א דשפיר מצי ציבור או יחיד לקבוע יום מועד לעצמם ביום שנעשה להם נס ומצוה נמי עבדי עמג"א סס"י תרפ"ו ודלא כמ"ש פר"ח במנהגי איסור אות י"ד:

ב אם הוא באדר ויש בו קום ועשה משתה ושמחה וי"ט אינו צריך להטריח אלא פ"א היינו באדר שני למסמך גאולה לגאולה:

ג אם הוא קום ועשה של מצוה כגון לחלק צדקה וכדומה יעשה בראשון משום זריזי' מקדימי' למצות ואין מעבירי' על המצות ומ"מ אין שום נער נעשה בר מצוה עד אדר ב' מטעם שכ' מג"א סי' נ"ה סק"י ע"ש:

ד ואם הוא יום תעני' בצער יעשה בשני דאקדומי פורעני' לא מקדימי' עיי' מלחמות ה' ספ"ק דמגלה:

ה אם הוא מידי דלית בי' טורח כגון שב ואל תעשה מחייב לעשות בב' אדרים בראשון ובשני:

ו ואמירת קדיש לעולם השני עיקר דדין של מעלה על הנשמה היא בשני כלשון התורה שבמגלת אסתר דכתיב השנית וכן ז' אדר יא"צ של מרע"ה בשילת יעב"ץ ח"א סי' קי"ז מייתי דברי הגאון ח"צ שהעיקר לעשות בשני שלא להרחיקו יותר מג"ח מיום מתן תורה אלא הוא מייתי סמוכי' ג"כ להאומרי' לעשותו באדר ראשון אבל להלכה דעתו לעשות

בשני כ"כ מטעם חשבון מן שפסק בז' אדר עמ"ש בסידור שלו גבי ז' אדר ועוד שם בסוף הסידור גבי ז' אדר שני ע"ש בביאור ותמצא כדברינו ודלא כמג"א סס"י תק"פ:

ז בשטרות כותבי' בראשון סתם ובשני תניין מטעם המפורש לעיל עיי' תומים סס"י מ"ג:

ח והנודר עד אדר הוא עד הראשון דלשון ב"א גריר בתר לשון שטרו' ומ"מ המחמיר עד אדר ב' תע"ב. כל הנ"ל נלע"ד להלכה ולמעשה כתבתי פה ק"ק פ"ב יום ד' י"ט אדר ראשון תקפ"א לפ"ק משהק"ס:

תשובה קסד

שלום וכ"ט להרב הותיק המופלא כבוד מו"ה יעקב בער נ"י אב"ד דק"ק טיסאבוי יע"א:

מ"ש ע"ד מי שגידל יתום ומת והיתום רוצה לומר קדיש עבורו ולא הניחוהו האבלים לע"ד הדין עם האבלים והנה הדבר מוסכם במהרי"ק שאין ענין הקדישים תלי' במתים אלא בחיים דמשו"ה אם יש לאחד שני בנים נוטלים ב' חלקים משום דכל א' זוכה בחלק מצות כיבוד ואמנם שאין זה אלא הכרח שמזה הכריח מהרי"ק שרש ל' דין זה שהקדישים מתחלקו בין החיים ולא בין המתים אך טעמא בעי והטעם מבואר משום דהוא מטעם שותפו' בכל הריוח שנופל בשותפו' שלהם והיינו הקדישים ולא יהי' אלא שותפות במו"מ ומת א' מהם בטלה שותפתו ועוד איך זכה בחיי' בהקדישים שיפלו אחר מותו והוה דשלב"ל ואפשר שלא יבא וע"כ מעיקרא הנהיגו שיהיה השותפות בין החיים וכל א' יטול חלקו במצות כבוד שלו ודברי ע"הג סי' ס"ג שרוצה לעשות פלוגתא בזה לא נ"ל ובפרט שעמד למנין ומונה יש מפקפקי' לדעה בפ"ע אשר לא ידענו מאן נינהו:

וראיתי בשער המלך פ"ג מה' י"ט הלכה ה' הקשה לפמ"ש הרא"ש פ' לולב וערבה גבי ערבה צריכה שיעור דראבי"ה פסק כר"ח אר"י משום דר"ח אמר משמי' דר"י חשיב תרי לגבי חד א"כ תיקשי בביצה י"א ע"א דתני' משום ר' יהושע אמרו ואפ"ה חשיב לי' יחיד ולפע"ד לק"מ דע"כ לא אמרו הרא"ש אלא התם דהוזכר שם האומרו ר"ח וחזי מאן גברא רבא אמר משמי' אבל הכא משום ר"י אמרו ולא הוזכר מאן אמרו אולי התלמידים שלא הגיעו להוראה המה וכן מוכח דאלת"ה הי' מזכיר שמם כדאמרי' סוף הוריו' מימיהם אנו שותי' ושמותיהם אין אנו מזכירי' ע"כ לא חשו להו חז"ל ומכ"ש הכא דקרי להו יש מפקפקים איך יכריעו גדולי ישראל ועוד אולי לא עמדו בשמועתן וחזרו בהם כששמעו טענת רבים והא דהלכ' כבתראי אפי' תלמיד במקום הרב היינו אם אחר ששמע דברי רבו עמד בשמועתו ולא הדר בי' אבל מסתמא אמרי' הדר בי' כשרבו הקשה עליו אדרבא כיון שהרב שמע דברי התלמיד וחלק עליו א"כ הרב בתראי הוא וגם רבו והלכה כמותו על כן דברי ע"הג תמוהים באותו הפסק:

ובנידון שלפנינו אע"ג שהמגדל יתום יש לו מצוה רבה ומעלה עליו כאלו ילדו ובהג"ה מיי' דמייתי רמ"א ח"מ סוף סימן מ"ב מבואר דקורא לו בנו סתם ומקרא מלא דבר הכתוב סרח בת אשר והיא לא היתה בת אשר והיתה בת אשתו ולא בתו אלא שגדלה כבת כמ"ש רמב"ן בפ' פנחס מ"מ היתום אינו במ"ע לכבדו כמבואר להדי' בסוטה מ"ט ע"א וברש"י ד"ה איטפיל בי' וכו' ואפי' יהיה עלי' קצת מצות כיבוד ויהי' מחוייב להשתדל לומר קדיש עבור רבו אם לא היה לו בנים אבל אין האבלים מחויבים להניח לו מקדישים שלהם וסברא רבא דלא נשתתפו אלא שיהיה לכל השותפי' שוה בשוה דהיינו ב' חלקים עבור אביו ועבור אמו שהוא שכיח אצל כל אדם ויותן לו מן השותפו' חלק קדישים שיכול לקיים מצות כיבודם אבל לא שיהיה לשותף א' ג' חלקים או אפי' ד' וה' כגון שיש לו כמה רבני' שלמדו עמו ומי שגדלו וגם אביו ואמו ושארי שותפים אין להם אלא ב' אב ואם ואדעתא דהכי לא נשתתפו וזה נ"ל טעם מנהג שלא שמענו מעולם שנתנו האבילים קדיש לכיוצא בהנ"ל אעפ"י שהמהר"יק כ' דלא שייך בזה מנהג דלא שכיח א"כ אף אני אומר דלא שייך בזה שותפות במידי דלא שכיחי ע"כ טוב שיוסיפו לומר מזמור א' עבור הנ"ל ויאמר קדיש מה שאינו משיג גבול שארי האבילים וה' ינחם עמו וירחמם וינהלם על מבועי מים חיים הכ"ד א"נ לעבדי ה': פ"ב נגהי ליום ה' ב' אב תקפ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קסה

במג"א סימן תקצ"א סק"ז מ"ש דאדום נקרא זרע יצחק ושוב כתב דבירושלמי מייתי מדאמ' הקב"ה ליצחק לזרעך אתן את הארצו' האל ולעשו לא נתן ודחה זה דהרי נתן לו באמת קיני וקניזי וקדמוני ותמי' בעיני הרי ש"ס ערוך בפ' ע"פ קי"ט ע"ב עתיד הקב"ה לעשות משתה ביום שיגמול חסד לזרעו של יצחק וידוע שאין עשו בכלל וא"כ מוכח מלשון חז"ל דזרעו של יצחק הוא ישראל דוקא וכן מלשון הקרא ביום הגמל את יצחק דקאי אהיום שיגמול חסד עם יצחק וע"כ אין לעשו זכות בזה שאינו נכלל במשמעו' יצחק וזרעו ואין לדחות דמקצת זרעו קאמר שיגמל חסד עם ישראל שהם מקצת זרעו ולעולם עשו נמי נקרא זרעו א"כ בקיצר ה"ל לדחות ראית הירושלמי לזרעך אתן למקצת זרעך אע"כ אין זה במשמעות הלשון וצע"ג לכאורה וקצת יש לדחות דש"ס דפסחים קאי אלעתיד לבא ואז כבר נתקיים ואין שריד לבית עשו עיי' פ"ק דע"ז יו"ד ע"ב משא"כ עכשיו בתפלתינו יש לחוש שיהי' עשו בכלל:

וצ"ע בכל זה במ"ש רמב"ן פ' דברים בפסוק אחיכם בני עשו ע"ש שכ' בני ישמעאל וקטורה אינם נקראים אחים משום דכתיב ביצחק יקרא לך זרע משא"כ עשו וצ"ל דס"ל

לרמב"ן כמ"ש מג"א דנקרא עכ"פ זרע יצחק וה"ל צד אחוה מכח יצחק משא"כ בני ישמעאל וקטורה ובתשו' יעב"ץ ח"א סימן קמ"ד כ' לזרעו תזכור קאי אאברהם שהזכיר בתחלה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו ועל זה אמר לזרעו של אברהם תזכור ואין עשו בכלל ונכון הוא אך מ"ש עוד דאין הפסד אם מתפללין גם על או"ה ביום הזה ומייתי ראי' מוגם את נח באהבה זכרת להרבו' זרעו ואין זרע אברהם בכלל זרע נח כמבואר בנדרי' ל"א שם כמה תשובו' בדבר חדא דזה איננו תפלה אלא שבח להקב"ה מה שהי' ועוד אז עדיין לא נולד אברהם והי' בכח שם בנו של נח ונקרא שפיר להרבות זרעו ועוד שאני או"ה מאדום דכתי' ולאום מלאום יאמץ ועוד א"כ יהי' גם עמלק בכלל זרע יצחק ואנחנו מצווים למחות שמו ועוד צלע"ג הא עשו נסיב מבני שעיר החורי ומבנות ישמעאל ואפי' ישראל הנושא גוי' אין בנו מתיחס שוב אחר אברהם מכ"ש עשו בשלמא קרא כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק איצטריך למעוטי עשו גופא וש"ס דנדרים נמי אי לאו קרא הוה אזלינן אחר לשון ב"א שקורי' להו בני עשו וזרע אברהם אבל לקושטא דמילתא לא ידענא אם הוא זרע יצחק כלל ועיי' בש"ס סנהדרין י"ט ע"ב ומהרש"א שם צ"ע:

ויש לומר כיון דמרבי' בתרומה מוזרע אין לה זרע פסול א"כ נכלל בלשון זרע אפי' פסול ואע"פי שנשא מבני שעיר החורי הי' נקרא זרע פסול של יצחק ומ"מ זרעו הוא משו"ה נחתו לפלפול הזה ובזה ניחא מה דיסד הפייטן בשחרית יום א' דר"ה לבדיה תעמוד ביום זכירה ועוד כן צאצאי' תפקוד לטוב וקשה יהי' עשו בכלל ולהנ"ל י"ל דפסול איננו בדיה ולא צאצאי'. בעזה"י ער"ה מיפק שתא תקפ"א לפ"ק ותחל שנה וברכותי' הבע"ל משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסו

תחל שנה וברכותי' לראש צדיק ונשגב הרב המאה"ג המפואר ומהולל המופלג בתורה וירא ה' כש"ת מו"ה מאיר נ"י אב"ד דק"ק יארמוט:

יקרתו הגיעני ראשית דברי' תמה על הגאון מהר"ל מפראג בספר נתיבו' עולם נתיב עבודה פי"ב שמיאן לומ' פיוט מכניסי רחמים שאין לנו עם מלאכים כלום כ"א ה' אלקינו שומע קול תפלה ופר"מ נתקשה הרי כל הספרים ספרי נביאים מלאים ותלך לדרוש את ה' להתפלל כמ"ש הרמב"ן על התורה ואין צורך להאריך תמהתי הלא הגאון הנ"ל נשמר מזה באותו הפרק תוך כ"ד ויען כי דבריו סתומים קצת ע"כ אפרש כי דרך להעמיד מליץ בין מלך להדיוט כשאין ההדיוט חשוב וספון לפני המלך או אינו יכול להטעים דבריו כראוי ויען ישראל לפנים ממלאכי השרת ואינם צריכים מליץ לפני אוהב' ית"ש והוא מקבל בסבר פנים יפות אפי' בלשון עלגים וגמגו' אם כן המליץ הלז אינו אלא קטנות

אמונה חלילה אך כל ישראל שותפים וגוף א' ונפש א' וכשא' מצטער גם חבירו מרגיש ועמו מצער ועד"ז המתפלל על חברו צריך שיחלה עצמו עליו פי' שיראה כאלו גם הוא חולה וכיון ששניהם בצער טוב יותר שיכנס הראש משיכנס הרגל ע"ד משל הת"ח הוא הראש והמצטער שהוא עתה שרוי בדין הוא בבחינת רגל וקצת נזוף טוב להכניס הראש כיון ששניהם בעלי דברים ולא כמליץ בעד אחר ולדברי הגאון הנ"ל גם פזמון מלאכי רחמי' וסליחה י"ג מדות האמורות בחנינה יש למנוע מ"מ אנו אומרים עם הצבור הן אל כביר לא ימאס ודלגו עלי אהבה אך מכניסי רחמים דרכי להאריך בנפילת אפים עד שהגיע ש"ץ לשומר ישראל ה' ישמור עמו ישראל מכל פגע ויחתמנו לשנה טובה שנת גאולה וישועה אמן פ"ב יום ד' דסליחות תקפ"ט לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסז

אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו כח ואומץ ואוריתא יחולו על ראש צדיק ונשגב הגאון האמתי רב חביבי וי"נ נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פרידלאנד יע"א:

מה שתמה מר על תוס' ר"ה ט"ז ע"ב ד"ה ותוקעי' וכו' מה ענין תקיעה לברכת כהנים התם הכהן עצמו מקיים מ"ע משא"כ התוקע שאינו אלא מוציא אחרים י"ח אבל זמנו כבר עבר לי' לפום ריהטא נ"ל אדרבא דהא הך אע"פ שיצא מוציא היינו טעמא משום דכל ישראל ערבין וה"ל כאלו הוא חייב עדיין במ"ע ולא סגי לי' דלא תקע משא"כ בברכת כהנים לדעת רוב הפוסקים אין מ"ע על הציבור להתברך וא"כ גרע בזה ברכת כהני' מתקיעה וכדדחיין רב שמן בר אבא לחלוק בין מתנו' דם לברכת כהני' ואם אולי עדיין נאמר שאין דמיון התקיעה לברכ' כהני' עולה יפה ומנ"ל לתוס' להקשו' י"ל דס"ל דסתמא דתלמודא דמדמה ברכת כהנים למתן ארבע ולית להו סברת רב שמן לחלוק ע"כ ס"ל דהכל תלוי' בזמן חיוב ולא בגברא א"כ מכ"ש שיש לדמות התוקע לב"כ מטעמי' שכתבתי [ועיין לעיל סי' כ"ב ישוב אחר לקושי' זו]:

והנה בסוף ס' שאגת ארי' הק' לרש"י פ' המוצא תפילין דס"ל דנשים אין סומכות משום ב"ת ע"כ יאמר רש"י משום דלגבי גברא זמנו הוא הוה ב"ת גבי אתתא א"כ בכהן הו"ל להש"ס למימר בפשיטות כיון דגבי כהן אחר זמני' הוא הנה ק' זו יש לדחות דלהוסיף גופי' שאינם מחוייבי' כגון שנוסף לחייב אשה במצוה שאינה נצטווית לזה מחיי' כל זמן חיוב הגברי' אבל אם אינו מוסיף אלא עשיית המצוה כגון כהן שמחויי' לברך רק שמוסיף לעשות המצוה יותר ממה שנצטווה לזה אינו מתחייב אלא בזמנו של עצמו לא בזמנו של אחר והחלוק ק"ל ובר מן דין הא רש"י לא כ' כן אלא לר' יהודה אבל לר'

יוסי אה"נ נשים סומכו' רשות מה"ט דלא הוה זמנה א"כ ש"ס דר"ה רצה לומר אליבא דהלכתא אבל אי קשי' לי הא קשי' אדר' יהודה דהוא ס"ל פ"ק דיומא יו"ד ע"ב לשכת פלהדרין פטורה ממזוזה דדירה בע"כ לא שמי' דירה ומדרבנן חייבת וק' הא עבר על בל תוסף כיון דהוה זמני' דבתים אחרים המחויבי' כמו נשי' סומכות וצ"ע הכ"ד או"נ פ"ב יום ה' כ"א טבת תקע"א לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קסח

שלום וכ"ט ושנה טובה ומבורכת לתלמידי הותיק הרבני המופלג חרוץ ושנון כש"ת מו"ה ישעי' נ"י:

יקרתו הגיעני והכניסני לדבר שאיינני נכנס בו לרצוני להשיב דבר במי שניהג כמה שנים להתענות יום ב' דר"ה מפני חלום שראה בו פעם א' ועתה זכה לזקנה וגם עיניו כואבים אי מותר ללות תעניתו ולפרוע ביום אחר גם אם אירע בו ברית והוא מבעלי ברית אי מותר לאכול באותה סעודה דבר זה אין לו שרש בש"ס רק קבלת קדמוניות שאיימו עלינו ומי יבוא אחריהם וכ' רדב"ז בתשו' סי' תש"ך שאין מקום ללות ולפרוע כי יומא גרי' ובתשו' שבות יעקב ח"א סוף סי' למ"ד כתב כיון שקיבל עליו להתענות לא יועיל הכנסת ברית מילה דלא עדיף י"ט של ברית מי"ט של ר"ה עצמו אלו דבריו ז"ל:

והנה תחלה אעתיק לשוני בחי' למס' שבת בענין שבת י"ט ור"ח וז"ל הרמב"ם פ"ו מה' שבת כ' עונג שבת וכבודו הוא מדברי סופרים דכתי' בישעי' וקראת לשבת עונג והנה אין כוונתו שהוא רק מצוה דרבנן או מדברי קבלה כמו פורים אלא דאוריית' ממש נאמרה למרע"ה בע"פ הלכה ל"מ ואתי ישעי' ואסמכיה אקרא דאלת"ה שהי' הל"מ אין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה אע"כ הל"מ היא ורמב"ם קרי לי' דברי סופרים כדרכו של רמב"ם בקידושי כסף שסוקלי' עליה' ואפ"ה כיון דאתי מדרשא קרי לי' דברי סופרים ומשו"ה פסק הרמב"ם בפ"א מה' שבועות הנשבע להתענות בשבת הוה שבועת שוא משא"כ בחנוכ' וע"כ משום דשבת דאורייתא הל"מ ופורים דברי קבלה ובפ"ו מנדרים הל' ט' הנודר לצום בשבת צריך לקיים נדרו דדאוריית' לא בעי חיזוק משא"כ חנוכה ופורים בעי חיזוק וע"ש בכ"מ היוצא מדבריו ומדברינו דע"יהכ ור"ח הוא מילא מיצעא בין שבת לפורים דבשבת שבועתו שוא והנדר חל ובחנוכ' ופורים הוא בהיפוך השבועה לא הוה שבועת שוא והנדר אינו חל דבעי חיזוק וע"יהכ ור"ח דרבנן ואסמכוה אקרא ע"כ שבוע' לא הוה שוא וגם הנדר חל דלא בעי חיזוק כיון דאסמכוה אקרא:

ודע דיש חילוק בין שבת לי"ט דבשבת עונג מפורש ולא אכילה ע"כ המתענג בתענית יי"ח עונג שבת ואמנם מי שאינו מתענה אינו יי"ח אכילה אא"כ מתענג באותה אכילה וע"כ אסור לאכול מן המנחה ולמעלה בעש"ק כדי שיאכל לתיאבון בלילה:

ואמנם בי"ט שמחה כתיב בי' ואין שמחה בלא אכילה כדאמרי' במ"ק ט' ע"א ואפילו ליכא בשר שלמים ויין מ"מ אכילה ושתיי' בעי ואפי' התענית עונג אסור (אם לא תענית חלום משום סכנות נפשות) אך אינו מפורש שתהי' אכילה מעונגת דוקא ואם אוכל אפי' אינו מתענג יי"ח אכילה וע"כ לא פשיט כ"כ איסור אכיל' בעי"ט ממנחה ולמעלה כמו בע"ש ומשו"ה כ' הרמב"ם וש"ע א"ח סי' תקכ"ט דאסור לאכול בעי"ט ממנחה ולמעלה כמו בע"ש משמע ע"ש פשיטא לי' טפי מעי"ט ולענין אכילה ביום עצמו הוא בהיפוך די"ט הוא פשיט טפי משבת כמ"ש מג"א שם סק"ד אע"כ כנ"ל לחלק בין עונג לשמחה וכבר הרגיש בחילוק זה קצת בב"ח סי' תקצ"ז ורמז עליו מג"א שם סק"ז ועיי' שאגת ארי':

והנה בר"ה כבר הסכימו רוב הפוסקים הראשונים והאחרונים דיום שמחה הוא ואין להתענות בו כמבואר ברא"ש סוף ר"ה ובטור וב"י סי' תקצ"ז ולא מצאתי שם יום טוב בקרא אלא על תוספו' אכילה ושתיי' כדכתי' גבי נבל על י"ט באנו והי' לו משתה גיזת צאנו ומה שפרשו חז"ל במגילת אסתר משתה שאסור בתענית ושמחה שאסור בהספד וי"ט שאסור במלאכ' לא שי"ט מורה על איסור מלאכ' אלא מיתורא קא דריש דכבר כתיב משתה ושמח' ואייתר י"ט באם אינו ענין תניהו לאי' מלאכה אבל לא שיהי' פי' שם י"ט אלא על שמחה ובשלהי מס' תענית לא היו י"ט לישראל כט"ו באב ויה"כ והיינו שהי' שמחה חולת בכרמי' ואם כן מדתנן י"ט של ר"ה ש"מ שהוא יום טוב דעבדי בי' י"ט אך להתענות בו ת"ח פשיט דלא עדיף משארי י"ט אך מ"ש לישב לעולם בתענית משום תע"ח א' דבר זה אין לו שחר ומובן כלל דמ"ש תה"ד כיון דאיכא רבוותא דמצוה להתענות בו וא"כ אפילו הני דסברי דמצוה לאכול מודו בכה"ג כיון דמשמים הראוהו דתעני' חביבא בר"ה בשמים ע"ש ובב"י סס"י תקצ"ז דברים אלו תמוהים מאוד איך הראוהו מן השמים שתענית חביב בר"ה הלא בשבת בודאי איכא מצות עונג ואפ"ה מי שהראו לו חלום בשבת לא נימא שהראו לו שחביב תענית בשבת אלא אדרבא מדכ"ע מתענגי' והוא מתענה קורעי' לו גז"ד של ע' שנה והנה נימא מצוה לשמוח בר"ה וזה שמתענה ביום חדות ה' לכל העולם קורעי' לו גז"ד אבל לעולם רק באותו היום ולא בשארי השנים ועוד אי נימא דע"י שהראו לו חלום מוכח דחביב תעני' בשמים בר"ה א"כ נימא מוכח דהלכה כהנך פוסקים דמצוה להתענות וכ"ע נמי יתענו ועוד מאן נינהו הנך פוסקים דמצוה להתענות בר"ה רק דס"ל שאינו בכלל שי"ט ומותר להתענות וממילא

מצוה נמי איכא דהרי הוא א' מימי התשובה והרי בימי התשובה עצמן מי שחלם לו חלום אינו מחויב להתענות כל ימיו באותו היום ומג"א כ' בסק"ג דבלילה של ר"ה אסור להתענות דבחלום לא הראוהו אלא ביום גם זה אין לו שחר לפע"ד כיון שהראוהו לו שחביב תענית בר"ה ואיננו מימי שמחה מאי אולמי דלילה מיום כמו בשארי ימי תשובה מי שירצה להתענו' הפסק' יתענה ואולי משום קידוש על היין הא יכול לקדשו בעי"ט כדהוה בעי למימר אפילו בעי"כ ס"פ בכל מערבין וכל הדברים הללו צ"ע:

ובדוחק יש להסביר קצת כי קיי"ל ת"ח צריך להיות ביומו דוקא אפי' בשבת דסגולה היא ביום התחלת הגזירה שנגזרה מתבטלת בנקל ע"י תעני' וזה בשארי ימות השנה שאדם נידון בכל יום אז מסתמ' התחלת השתלשות הגזירה מלמעלה למטה הוא ביום שהראוהו בחלומו ולא ביום אחר אע"פ שכמה פעמים לא יארע אותו המקרה עד אחר זמן רב מ"מ התחלות השתלשו' הי' באותו היום שהראוהו ואז טוב לבטלו ע"י תענית ושוב אין ליום אחר שייכות בזה אך בר"ה שנגזר על כמה שנים כמ"ש בס"ח דמייתי מג"א ס"סי תקצ"א א"כ מה שראה בר"ה הלז אולי התחלות אותו הגזר הוא על זמן אחר ושנה אחרת ובכל ר"ה יש לחוש שמא זה הוא היום שמתחיל הגזירה שהראוהו אז ויש להתענות בו וכיון דסגולת התענית המועיל לחלום סגי ביום בלא לילה משעה שקם ממטתו ואילך א"כ ה"נ סגי לי' בכך ואסור להתענות בלילה כיון דקיי"ל כהנך פוסקים דר"ה אסור להתענות רק ת"ח ולילה לאו בת ת"ח היא כנ"ל ליישב קצת אע"פי שאינו במשמע הלשון:

ויצא לנו מזה חומרא וקולא החומרא אפי' יארע שיהי' בעל ברית מ"מ כיון שהוא כאלו ראה החלום באותו היום ולא יועיל לזה ברית אפי' בשבת מתעני' והקולא היא מ"ש הרדב"ז שאין מקום ללות מתעניתו ופורע כיון דיומא קגרים אומר אני לפי הנ"ל בודאי לוה ופורע לא מהני בכל ת"ח אבל מ"מ נ"ל כיון שלא ראה ביומו וכולי האי ואולי א"כ לא עדיף ממ"ש מג"א סי' רפ"ח סק"ו בשם של"ה שבכל יום ר"ה שהי' רגיל להתענו' אז באותו היום יקבל עליו להתענו' ב' ימים אחרים כנגדו אחר תשרי ובתחלה ישאל על נדרו בהתרת נדרים בשלשה בפתח חרטה מאחר שהגיע לימי הזקנה וכאבי עינים ויום קדוש ונורא למחרתו צום גדלי' וכדומה ע"כ מתירים לו נדרו ומשום סכנת החלום יקבל באותו היום להתענות ב' ימים בחול במקומו ויהי' נחשב כאלו התענה ביומו ובלבד שלא יהי' ירא לנפשו ולא יהי' נפשו עגומה כי כל עניני' כאלו מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדי' ויאכלו ענוים וישבעו ומן השמים ירחמהו ואורך ימים ישביעהו הכ"ד א"נ הדש"ת. פ"ב יום וי"ו עש"ק י"ב אלול תפק"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסט

נפשו היפה בשאלתו עוד על מה שאירע ביום א' של ר"ה העבר שטעה הקורא וגמר עם הרביעי כל פרשת' דיומא וציוה מעלתו לקרו' עם החמישי ג' פסוקים מפ' עקידה שלאחריה ולמדן א' פקפק כנגדו שהי' לו לדלג ולקרות ג' פסוקים מה שכבר קראו לרביעי הנה מעלתו לא גילה לי לא טעמו ולא טעם שכנגדו עליו ואפרש טעם שניכם בע"ה:

ראשון תחלה אומר אי הוינא התם הוה אמינא לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא הייתי מצוה שלא לומר קדיש עד אחר שקראו בס"ת שניה ויהי' המפטיר עולה לחמישי דקיי"ל מפטיר עול' למנין הקרואים ויעיין זה היטב בשני דבורי תוס' מגלה כ"ג ע"א ד"ה חד אמר וד"ה כיון וכו' ושם מבואר שרבינו אלי' ורבינו משולם הנהיגו כן לעולם שקראו ארבעה בסדר היום והחמישי בספר שני בפ' קרבנות שהוא פ' המפטיר יע"ש ודבריהם שם בד"ה חד וכו' מגומגמי' קצת במ"ש וז"ל וחזן שטעה וגמר כל סדר של שבת יחזור ויקר' השביעי וכן אם הוא י"ט וקרא כל המנין שהוא צריך ושכח לקרות בחוב' היום יחזור ס"ת ויקרא אחר בחובת היום וכו' כוונתם להשמיענו ב' דינים א' שאם קרא בשבת רק ששה קרואי' ומיירי בימי התלמוד שהי' המפטיר ממנין קרואי' וא"כ כבר הפטיר א' מהששה ושוב נזכרו שצריך לקרות ז' יחזור ויקרא שביעי כיון שמנין הקרואי' מפורשי' בש"ס הרי הוא מעכב שוב כ' דין אחר שאם בי"ט קרא מנין הראוי דהיינו חמשה קרואי' אלא שלא קרא כל חובתו של יום המפורש לקמן שלהי מסכת אעפ"י שקרא המנין מ"מ כיון שלא קרא חובת היום המפור' בש"ס צריך לחזור ולקרות ג"כ ולא הו"מ לומר כולי מלתא בשבת שאם קראו מנין הקרואים ולא גמרו חובת היום שהוא הסדרא דבזה בודאי לא יחזור ויקרא שאין חלוק הסדרות מעיקר הדין אע"פי שמבואר מלשון הש"ס לקמן דכבר הי' חלוק הסדרות נוהג גם בימיהם מ"מ מבוא' שם כ"ט ע"ב דאינו לעכב שאמ' שם דבני מערבא מסקו לאוריית' בתלת שני מ"מ כך הייתי מורה ועיי' ש"ע א"ח סי' רפ"ב סעיף וי"ו:

והנה במס' מגלה כ"ב ע"א דמסקי' דאינו דולג אלא היכי דלא אפשר הקשו תוס' מ"ט אנו מדלגין בחש"מ של חג שקורא הרביעי מה שקראו השני' והניחו בקו' שוב כתבו שאם קרא אותו שקראו לפני אחרון עד שני פסוקים סמוך לפרשה שבפסח או בעצרת שהאחרון דולג ולא יקרא ב' פסוקים עם ג' פסוקי' מפרשה שלאחריו מפני שאינו מענינו של יום ע"ש וצריך להבין א"כ מה קשי' להו מחה"מ של חג מ"ט דולג הרביעי הא לא הוה מענינו של יום וצריך לומר דאזלי הכא לשיט' רש"י דסוכה נ"ד ע"א שהוא מנהגינו ג"כ שהשלישי קורא פרשה שאינה מספיקא דיומא כלל ואינו דולג ש"מ דס"ל דהכל

הוא מענינא דיומא כיון דמיירי עכ"פ מקרבנות החג א"כ הרביעי נמי יקרא להלן פ' שאחרי' שהכל ענין א' מקרבנות החג כן צ"ל אמנם המעיי' שם בתוס' דסוכה נ"ד ע"א ימצא תי' לקו' זאת דודאי השלישי יקרא להלן שהכל מענינ' של חג אך הרביעי שעיקרו בא לכבוד היום משום שאין קורין ד' אלא בר"ח וחש"מ ע"כ ראוי הוא שיקרא מספיקא דההוא יומא דוקא ומ"ש שם מחנוכה צ"ע דשם אין מעלה לשלישי ע"כ הראשון עדיף משא"כ רביעי בחש"מ:

והשתא י"ל נמי בנדון דידן שכבר גמרו סדר היום טוב לדלג ממה שיקרא מה שאיננו שייך לסדר היום וזהו טעם החולק עליו אבל כד מעיינת שפיר ליתא להא מילתא ולא דמי לעצרת וחג שאינו מענינו כלל משא"כ הכא פ' עקידה שהוא שייך שפיר גם ליום הראשון מטעם שכ' רש"י מגלה ל"א ע"א ועקידתו מזכירין כדי שתזכר לנו היום במשפט עכ"ל וזה שייך ביום הראשון טפי וא"כ אין לדלג בחנם ויעיין סי' קל"ז ומג"א שם סקי"ג וק"ל משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קע

שלום ורב טוב לידידי הרב המופלא ומופלג הותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה מאיר נ"י אבד"ק סאבאטיש:

על שאלתו עתה באתי היות כי לקחה אזני שמץ מדברי ריבות בשערי' והעיקר בינו ובין התו' מה' איצק ליב משם אודות הוספת אחרון בכל שבת ואם כי בעיקר הדין נ"ל שהדין עם מעלתו כאשר אבאר אי"ה מ"מ אין שלום יוצא מתוך מריבה וכל נתיבותי' שלום כתי' ואחז"ל מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון וכו' דלא ליתי לאנצוי' ואיך ח"ו נרבה בקוראי' להרבות במחלוקת והגם כי לפי דברי מה' איצק ליב בעצמו במכתבו פגע בכבוד הרב אשר לא כדת מ"מ אחרי אשר חזר בו ומתחרט ושלח אליו אנשי' להתרפס בפיוסים ועוד זה לו שקרא אלי להיות מליץ יושר לפני מעלתו ע"כ אין מהראוי להשיב פני ריקם והמוחל אל יהי' אכזרי ויתר מרעהו צדיק ואין נאה לחכמים לעמוד על מדותם ושבח להם שימחלו ובזה הם מושכים רבים לעבודת ה' ועיי' ברמב"ם ספ"ז מת"ת מה שהוא מדרכי החכמים ואפי' בפרהסי' שאסור לת"ח למחול מ"מ מסיים שם עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו משמע כיון שביקש ממנו ראוי לסלוח לו ומ"מ אני אומר שמו"ה איצק ליב נ"י יחוש לעצמו ויבקש מחיל' ממנו ברבים בבה"כ הקדושה במקום שחטא ויאמר חטאתי וישר העויתי וזהו מדרך אנשי יושר שאם עבר עליהם כוס של כעס חוזרים ומתקנים עותתם וכל העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו כל עוונותיו וגם יתן ממונו צדקה לכפרת נפשו ויהי' זה קדוש ש"ש ברבים והשעה צריכ' לכך כי רבו עתה עם הארץ

המתפרצים ואם איש חכם וירא ה' כמו מו"ה איצק ליב יתן יד לפושעים למרות עיני כבוד הרב ולנהוג זלזול בכבוד התורה ק"ו יהי' חלול ה' בדבר ודלת העם יוסיפו אשמה כי ממנו ילמדו ויהיה ח"ו האשמה תלוי' בו ע"כ מה טוב ומה נעים כי תשמעו בקולי וישמע אליכם האלקים והי' זה שלום ביניכם שלוה בארמנותיכם יהי' כן ה' עמכם:

ודאתאן עלה אודת הוספת אחרון בכל שבת ומה גם בי"הכ שחל בשבת אם כי כבר הלכו בו נימושות מ"מ אאריך קצת לברר שרש הדין גרסי' ר"פ הקורא עומד בשני ובחמישי ובשבת במנח' קורין ג' אין פוחתין מהם ואין מוסיפי' עליהם בי"ט ה' ביה"כ וי"ו בשבת זיי"ן אין פוחתין אבל מוסיפי' עליהם ומפטי' בנביא וכו' והנה רש"י פי' הטעם דאין מוסיפי' בימות החול משום ביטול מלאכה ולפ"ז פשוט דמוסיפי' בי"ט וי"הכ וכן מבואר להדי' בתוס' כ"ג ע"א ד"ה חד אמר דמשו"ה קורין כל המנין ואח"כ קורא למפטיר משום שמותר להוסיף בשב' וי"ט וי"הכ וכן פסק רמב"ם פי"ב מתפיל' וכן משמע מהטור א"ח סי' רפ"ב שהרי כ' כמ"ש לעיל בשם התוס' וכן פסק הריב"ש סי' פ"ד:

אמנם הר"ן פי' הטעם דאין מוסיפי' בחול משום דלא להשוותו עם ר"ח וכן הטעם בכולן נמצא לפ"ז לא יוסיפו בי"ט שלא להשוותו עם יה"כ וכן בי"הכ שלא להשוותו עם שבת ולזה הפי' מה דתנן אבל מוסיפי' עליהם לא קאי אלא אשבת לחוד שאין שום מעל' אחרי' וכן פסק התשב"ץ ח"ב סי' ע' וזה נראה דעת ריב"א שבמרדכי פ' הקורא עומד סי' תת"ח שפ"א היו ג' חתנים והתיר להוסיף מפני שהוא מועד שלהם וה"ל כמו י"ט ומייתי ליה בהגהת מיי' פ' י"ב מתפלה אות ד' ובטז"ז רס"י קל"ה תמה מה בכך אם להם הוא יו"ט הא איכא ביטול מלאכה לעם ונראה דהריב"א לא ס"ל האי טעמא דבטול מלאכה דמי שרוצה לעכב אה"נ דמעכב ולא הוצרכו חכמים לעשות תקנה על ככה שיהי' אסו' להוסיף בשביל זה אם הם רוצים אבל העיקר דאסור להוסיף משום שלא להשוות חול לר"ח וי"ט לי"הכ וכו' וכנ"ל אבל לולי זה היה מותר להוסיף והשתא כשיש חתונה ואצלם הוה יו"ט ואם ישוה יום חול הלזה לר"ח אין בכך כלום אע"ג דבעלמא אסור להוסיף אפי' בי"ט ממש היינו משום שבי"ט קורין ה' ואם יוסיפו יהיה ששה ויהי' שוה לי"הכ משא"כ בחול כשמוסיפין א' עדיין אינו אלא כמו ר"ח והיום ראוי להיות כר"ח ועדיף מיני' משום חתונה שלו:

אמנם אחר העיון יש להקשות על שיטה זו קו' עצומה והוא דלשון המשנ' בי"ט ה' בי"הכ וי"ו בשבת זיי"ן אין פוחתין מהם אבל מוסיפין ומפטיר בנבי' והיתכן דאין פוחתין קאי אכולהו ואין מוסיפין לא קאי רק אשבת מה דסיים ומפטירי' בנבי' הדר אכולהו זהו דוחק גדול ותו דבדף כ"ג אר"ע בי"ט ה' בי"הכ זיי"ן בשבת ששה אין פוחתין אבל מוסיפין ויש

לשאול ממנ"פ אהאי קאי אי נימא דקאי איה"כ זיי"ן א"כ מכ"ש דקאי אשבת דמסיי' בי' וסמיך לי' ואי קאי אשבת לחוד א"כ הרי קמן דמוסיפי' על ששה של שבת אע"ג דיהיה א"כ שוה ליה"כ ויש לדחוק בזה ולומר דלמא ר"ע לי' לי' האי סברא כלל ולדידי' אה"נ דמותר להוסיף אפי' בחול והר"ן לא קאמר אלא במתני' דאוסר הוספה בחול משום דלא לשווי לר"ח אהא קאמר הר"ן דאין מוסיפי' ביו"ט וי"הכ ודוחק ותיתי לי דבתר דקיימתי מסברא מצאתי שהניח בעל אלי' רב' קו' זו בצ"ע על הר"ן ודעמי' תו יש להקשות לפמ"ש תוס' במתני' דמשו"ה תני ג' פעמים הפותח והחותם בתורה מברך לפניו ולאחריו משום דה"א דכל דטפי מילתא מחברי' מברך לפניו ולאחריו קמ"ל ואי ס"ד דאין מוסיפי' משום דלא לשוי חול עם ר"ח א"כ ממילא מוכח שאין שום חלוק ביניהם בענין הברכה דא"כ לעולם לא ישוו אפי' אם יוסיפו דהרי הברכה מחלקת ביניהם ומ"ט לא יוסיפו אע"כ איכא בהוספה טעמא אחריני:

גם יש לעיין לפי מה שהוכחתי לעיל דדעת הריב"א כהר"ן א"כ יהיה דברי המרדכי סותרים עצמם דמיד אח"ז בסי' תת"ט מייתי דברי תוס' דלעיל דמשו"ה המפטיר קורא אחר שכבר השלימו מנין ז' משום דמותר להוסיף בין בי"ט בין בי"הכ וכהתוס' וא"כ סתר עצמו וכן בהגה' מיי' אות ד' מייתי דברי ריב"א הנ"ל ובאות ז' מייתי כדברי התו' הנ"ל וכן ק' לי על הטור רסי' רפ"ב שכ' בי"ט ה' בי"הכ וי"ו בשבת זיי"ן ואחר כך כתב אין פוחתי' מהשבעה אבל מוסיפי' עליהם ומדדייק על השבעה ולא כ' סתם אין פוחתין אבל מוסיפי' ש"מ לדיוקא אתי דאשבעה קאי ולא אחמשה וששה אע"ג דלענין אין פוחתין ודאי אין לחלק דמה"ת לפחו' מ"מ משום מוסיפין נקט ז' וכן משמע דבהלכות פסח ושבועות ור"ה וי"הכ בכל אלו לא הזכיר דמוסיפי' משמע דאין מוסיפי' וכהר"ן ואח"כ כ' גבי' כהתוס' ומשמע להדי' דמוסיפי' בי"ט וי"הכ וצ"ע לכאורה:

והנלע"ד דגם הריב"א שבמרדכי והגה' מיי' וגם הטור כולהי ס"ל כרש"י ותוס' ורמב"ם והריב"ש דמותר להוסיף אכולהו קאי אך מ"מ סברת הר"ן אמת מסברא חצונה אם באנו להוסיף כרצוננו יתבלבל הסדר וע"כ מסברא לא נוסף אלא אם נעש' קבע בכל שבת ושבת נוסף א' ויקראו שמנה א"כ אז מותר להוסיף בי"הכ אזי מותר להוסיף בי"ט ומזה מיירי מתני' דמוסיפי' עליה' על כל הני דתנן אבל אם אינו מוסיף בשבת אלא באקראי והזדמן ולפעמים אינו קורא אלא ז' אסור להוסיף בי"הכ וי"ט שלא ישוו עם שבת והשתא אתי' דברי הטור בדקדוק דבתחלה כ' דוקא בשבת מוסיפי' והיינו באקראי כשירצה משא"כ ביו"ט וי"הכ אמנם אח"כ כ' דמפטיר הוא לעולם נוסף על המספר כיון שהוא חק קבוע שפיר דמי להוסיף ג"כ בי"הכ ויו"ט וכן יש לדחוק בריב"א ולומר דמיירי

באופן שאין כאן בטול מלאכה כיון שהרוב שייכי' לי"ט שיש תשעה בין שלשה חתנים והשושבינ' ששה וממילא דהי' מותר להוסיף אלא דאפ"ה כ' שם במרדכי שלא יעלו לתורה אלא החתני' משום דלגבי אחריני ליכא י"ט אע"ג דלא שייך ביטל מלאכה באותן שבב"הכ עתה מ"מ לא שפיר דמי שיהי' שווה אצלם עם ר"ח משא"כ גבי חתנים די"ט שלהם הוא ומודה המרדכי היכא שקובעי' ההוספה שפיר דמי ומשו"ה מייתי אח"כ הך דמפטיר שכ' תוס' וזה דוחק קצת:

אך מדלא הוזכר בפירוש בטור ומרדכי ובתוס' לא מצינו שום הוספ' אלא מפטיר משמע קצת שגם שום תו לא יוסיפו בי"ט ויה"כ אעפ"י שקבע מנהג קבוע להוסיף א' בכל שבת מזה נ"ל קצת סמך למ"ש מג"א בשם קדמוני' דבי"הכ בשבת אין להוסיף משום דיש קפידא בראשי הפרשיות ואין לחדש פרשה והפסקה חדשה וא"כ גם בי"הכ בחול אין להוסיף אע"ג דבי"הכ בחול אין להקפיד משום ראשי הפרשיות שהרי זה הנוסף יתחיל כמו בי"הכ בשבת שקורין לעולם ז' מ"מ לא יוסיפו שלא ישווה עם יה"כ שחל בשבת וממילא אין להוסיף בי"ט שלא ישווה עם יה"כ ולא הותר אלא מפטיר דשוה בכל י"ט י"הכ ושבת משא"כ הוספת אחרון לא הותר אלא בשבת ולא בי"הכ וי"ט וא"כ לפ"ז מצאנו ראי' לדברי מג"א אמנם בלבוש צווח כי כרוכיא האיך שייך בכל שבת יוסיפו ומשום שנתוסף לו קדושת יה"כ יפחתו מקריאת' גברא חדא ואפשר דמג"א גופי' לא אמרה אלא היכא שאין מוסיפין בקביעו' בכל שבת אבל היכא שקבעו מנהג להוסיף אפשר שצדקו דברי הלבוש ובס' אלי' רבה העידו שכן המנהג בפראג שמוסיפי' בי"הכ שחל בשבת והיכא דנהג נהוג ואריך:

וראיתי בגליון תשב"ץ שכ' ששמע מרבו דהאידנא דכל א' מברך לפניו ולאחריו איכא למיחש לתוס' ברכות שלא לצורך וראיתי להר"י בהלכות קטנות ח"ב סי' צ"ג שדחה זה בדברים בעלמא ולא הבנתי דבריו והנלע"ד דודאי משום גזירת הנכנסי' והיוצאים בעלמא לא הי' חז"ל מתקני' לברך כמה ברכות לבטלה גם י"לד בלשון הש"ס והאידנא דכולהי מברכי' לפניהם משום הנכנסי' וכו' וקשה ומי זה שהתחכם על המשנה ואיננו לא ברייתא ולא משום תנא רק סתמא קאמר והאידנא וכו' ע"כ נ"ל פשוט דגם בימי המשנה הי' כבר זה מימות עולם דנהי אם ירצה הראשון לברך לפניו ויכוון הוא והשומע לצאת גם על כל הסדרים יוצאי בזה ואין העולי' אחריו צריכי' לברך עוד אך אם ירצה שלא להוציא רק י"ח קריאתו ויברך אחרי' א"כ מי שעולה אחריו מחויב לחזור ולברך מדינא ואין כאן ברכה לבטלה כלל הגע עצמך אם עשרה מתעטפי' בטלית כאחד אם ירצו א' מברך לפני' ולאחרי' לכולן או כל א' מברך לעצמו וה"נ דכוותי' ובמשנה דקאמר

הפותח והחותם בתורה מברך לפניו ולאחריו היינו אם שמותר לעשות כן ונפקא מיניה היכא דליכא נכנסי' ויוצאי' וכדהתם כ"ב סוף ע"א שאני היכא דיתיב רב דמיעל עיילי מיפק לא נפקי וה"נ אמרינן גווני דלא עיילי ולא נפקא ובכי הא קמ"ל מתני' דאם ירצה הפותח מברך לפני' והחותם לאחרי' אך היכא דאיכא נכנסי' ויוצאי' מעיקרא הכי אתקני שלא יכוון להוציא בברכתו אלא לפטור עד מקום קריאתו והבא אחרי' יברך מדינא אם רבי' יהי' או מעטי' תדע לך דאל"כ תקשי הרי במתני' שילהי מגילה תנן אין מפסיקין בקללות ומייתי תו' בשם ירושלמי משום דכתי' אל תקוץ בתוכחתו לא יעשנו קוצין קוצין ואיכא מ"ד טעמא משו' שלא יברכני בני על הקללות וקשה האיך מפרש זה הטעם על המתני' אין מפסיקין בקללות הלא בימי המשנה לא הי' מברך אלא באחרונה ודוחק לומר דה"נ קאמר אין מפסיקין את הסדר כולו בקללות שלא יסיי' האחרון בקללות דא"כ יכול הוא לחלק הפרשה בין כמה גברא ורק שהאחרון המסיים בברכה יברך בטוב וא"כ אין זה דומה לטעמו של מ"ד אל תקוץ בתוכחתו אל תעשנו קוצין קוצין דלדידי' אסור להפסיק כלל אע"כ שגם בימי חכמי המשנ' רוב פעמים היו מברכי' כל העולים ומשו"ה אסור להפסיק לעולם בקללות וא"כ מוכח עכ"פ שאין כאן חשש ברכה לבטלה כלל:

ומ"מ במקום שאין מנהג להוסיף כלל הייתי חושש אולי הראשוני' קבלו עלי' כדעת האוסרי' עתה להוסיף כלל עמג"א סי' תקנ"א סק"ז וסי' תר"ץ סקכ"ב אך הואיל וחזינן דנהיגי להוסיף בשמחת תורה בכל המקומות שבמדינה זו ואע"ג דכ' רשב"ץ דלא אפשר שאני מ"מ מה לא אפשר הוא שכל א' רוצה לזכות בסיום התורה ומשום כבוד' של תורה א"כ מכ"ש וק"ו כשרואים שאין קיום לקופת הכנסת ת"ת של בני עניים הבל שאין בו חטא שמעמד העול' עליי' קאי ונתמוטטו יסודות הקופה וע"י קריאת האחרון יעומד חי על מתכונתו פשיטא דטבא הוא וטבא להוי ויהיה חלקי עם המחזיקים בזה אבל מה שהחליפו המעות אח"כ לקופת נר תמיד לא ירד בני עמכם ותמהני על מעלתו שראה ונתפייס בזה להוריד מקדושת ת"ת לקופת נ"ת וחלילה לעשות כן ובטוח אני במעלת כבודו שיעמוד בפרץ להחזיר הדבר למקומו לקופת ת"ת אבל זולת זה אין שום פקפוק על תקנת הרב רק מה שהוסיף גם ביה"כ בשבת נגד המג"א פשיטא שקשה הדבר לעשות מעשה כזה ואין בו צורך גדול אפי' לשנות מניגון הנהוג לא שפיר דמי מכ"ש בענין זה ומ"מ כבר כתבתי בשם אלי' רבה שכן המנהג בפראג ומר כי אתריה חן מקומו עליו ואין לתופסו על זה:

ומ"ש לי מהו' איצק ליב נ"י דאין כח לקהל לעשות במקום דאיכא פסידא להאי בלא רוב מנין ובנין באמת היכא דאיכא פסידא אפי' יהי' רוב מנין ובנין איכא כמה עיקולי

ופשורי ובן יום א' מעכב וצ"ע במקומות הרבה במרדכי ריש ב"ב אך הכא לא ידענא מאי פסידא שייך הכא אולי משום שהסדרא נחלקת לשמונה חלקים יגיע להקורא איזה פסוקים פחות ממהשהגיע עליו כשהיתה נחלקת לשבעה חלקים ואיכא קפידא בזה כדמשמע במגילה כ"א ע"ב ראשון שקרא ד' משובח וכו' משמע שיש שבח למישקורא יותר מ"מ לא נראה לי קפידא בכך חדא דחזינן דלא קפדי אנשי בהכי בזה"ז ואין חלוק להקונה סגן בפ' וילך שנחלקת לז' חלקים קטנים לקונה בפ' ויצא ועוד דלא שייך כן אלא אי איכא פסידא לאדם ידוע ורווחא לאדם ידוע אבל הכא דהכל שווי' ופעמי' יהיה הפסידא לזה ופעמים לזה והריוח במצות לימוד התינוקת שוה לכולם ע"כ אין ממש בזה הפקפוק כלל:

ופתחתי בשלום ובו אסיים שעכ"פ יהיה כבוד ידידי הרב נ"י מחול ויהי' רך כקנה ולא קשה כארז ח"ו ולא יאמרו הרב כמה קשה וכו' וישיבני על נכון משלום הקהל בכלל ושלומו ושלום תורתו ישגא כאות נפשו ונפש אוהבו הטרוד מאוד:

תשובה קעא

שנית להנ"ל:

שבוע העברה הגיעני מכתבו ע"י שליח מיוחד מהקצין מהו' איצק ליב מעירו ושם נאמר אודות המחלוקת שנפל שם אודות קריאת האחרון בכל שבת ובפרט בי"הכ שחל בשבת והנ"ל בקש ממני להיות לו למליץ יושר אצל מעלתו למחול לו אשר התריס נגדו וכן עשיתי שלחתי מגלה ארוכה ע"י הציר למעלתו הרמה ושם נאמרו פיוסי דברים וגם פלפלת כל שהוא בענין הוספה בשבת וי"ט וי"הכ והעליתי שהדין עם מעלתו והנה בלי ספק כבר הגיע לידו כל דברי ההמה וכבר עשה מעשה השלום כדרכן של חכמים המרבים שלום בעולם:

אח"ז ביום ה' בחזירת אנשי שוק מטירנוי הביאו לי גם מכתב ממעלתו בענין זה וזמנו מוקדם ליום וי"ו דנא והנייר שעלי' הי' גזור לארבע' וחמשה גזרים קרוע ובלוי לא ידעתי מי עשה ככה עיכובא והנה אבוא עתה על סדר דברי' שבאותו הכתב להשיב על ראשון ראשון כיד ה' הטובה ולפי מסת הפנאי:

מ"ש שציוה להוסיף לסיועת קופת ת"ת ונסתייע ממה שרגילין להוסיף בשביל חזני' הסובבי' בעירות יפה עשה וטב הורה אלא שלא הי' לו להביא ראי' ממקלקלתא ממה שמוסיפי' משום החזנים ויכול החולק לומר לאו מר ברי' דרבינא חתם עלה אבל הבאתי במכתבי ראיה ממה שנוהגי' להוסיף לשמחת תורה כמוזכר בש"ע וכבר הזכיר זה בתשב"ץ שהוא האוסר להוסיף בי"ט וכ' דשמחת תורה שאני כיון דלא אפשר ומייתי

ראי' באותה תשובה מהך דרב אמר דולג דאמרי' היכא דלא אפשר שאני וה"נ היכא דלא אפשר שאני אלו דבריו שם והנה הך דהתם בש"ס דמגלה מייתי לי' מר' חנינא קרא שאמר צער גדול הי' לפני רבי ולא התיר לי להפסיק אלא לתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשוין ומשום דלא אפשר ע"ש נמצא אבוהון דכולהן תינוקות של בית רבן שמשם יצא לנו זה הדין דהיכא דלא אפשר מותר לשנויי מלתא ומפני זה נוהגין להוסיף בשמחת תורה א"כ מכ"ש שמותר להוסיף בשביל תינוקת של בית רבן להמציא שכר למלמדים ומצוה איכא ובלבד שלא ישונה לצדקה אחרת כלל:

ומ"ש מעלתו דלפמ"ש בלבוש ומנהגי' די"הכ שחל בשבת מסיים הפרש' הנוספת בהשעיר החי ובכל המחזורים נרשם הפסקה הנוספת באיל לעולה א"כ ש"מ דתרוויי' מילי דכפרה נינהו ונוכל להוסיף אחרון ביה"כ שחל בשבת ולפום ריהטא יפה כתב ושמחתי מאוד בהמצאה זו אך לא הי' צריך להוציא דברי מג"א מפשוטן דודאי כוונת משמעותו שאין להוסיף כלל אפי' א' והטעם שלא ישתנה סי' כפרה דודאי לא הי' לפני מג"א אלא דברי הלבוש ומנהגי' דאלוהי' לפניו גם מנהג מחזורים שבמדינתינו הי' מביאם לפלוגתא על הלבוש ומנהגים וכיון שלא הי' לפניו אלא אלו יפה כ' שאין להוסיף כלל אבל לפי מחזורי' שלנו א"כ אי איל לעולה ג"כ מעניני כפרה נוכל להוסיף א' ולסיים השעיר החי ואי איננו מעניני כפרה ואפ"ה אנו מסיימי' שם הפרשה א"כ ע"כ לא ס"ל כהגדולי' שכ' המג"א שצריך לסיים בסי' כפרה ונוכל להוסיף כמה וכמה:

אך עיינתי קצת כי צ"ע על הלבוש ומנהגי' מ"ט לא סיימו באיל לעולה דמוקדם וסיום דהשעיר לא טוב ויפה הוא דהרי השעיר הזה כ' רמב"ן עפ"י פרקי דר"א שהוא הסם ובככבי' מאדים ובכחת השדים הנקראי' שעירי' ובאומות איש שעיר והוא מקרבנות חוץ לא יבוא אל הבית ותקנתו ותקנות כל העולם דחייתו לצוק יע"ש ברמב"ן על התורה ובילקוט ודורשי רשומות אמרו שעיר גמטרי' סם לילי' ויעיי' מ"ש פני יהושע פ"ק דברכות גבי ובני רשף יגבי' עוף וא"כ לא טוב לסיים בחיותו דהאי שעיר ונ"ל דס"ל להלבוש ומנהגים דבעניני תפלות אין לנו אלא פשטות הדברי' ולא נלך אחר פנימיות הענין רק הכל מה שנראה מפשוט וכדעת אבן עזרא בקהלת בפסוק אלקי' בשמים ואתה על הארץ יע"ש וכיון שכן ס"ל דאיל לעולה אינו מענין כפרה כלל דעולה אינו אלא דורון יעיי' בחולין ה' ע"ב ואע"ג דכתי' ונרצה לו לכפר עליו כבר כ' רמב"ן שאין לכפר עליו מלשון כפרות עוונות אלא לשון רצון וקבלות פנים ויעיי' מ"ש הרמב"ן בפ' וישלח בפסוק אכפרה פניו ואע"ג דאחז"ל דמכפר אעש' ולאו שניתק לעשה ועל הרהור הלב מכל מקום כל זה מכח הדרוש אבל לפי המובן הפשטיות אינו מענין כפרה משו"ה לא סיימו בו

ביה"כ וסיימו בהשעיר החי ולא השגיחו על הדרוש שהזכרתי לעיל כיון שלפי הפשוט הוא השעיר המכפר רוב עוונות בני ישראל אמנם מנהגינו סובר בהיפוך מהנ"ל דחייש שפיר לדרשת חז"ל ולא בעי לסיים ביומא דכפורא במילי דשטנא וסיים באיל לעולה דעפ"י הדרש הוא מילי דכפרה לכפר על עשה ולאו הניתק לעשה והרהור הלב דשכיחא טובא והשתא לפ"ז באו דברי מג"א בדקדוק שאין להוסיף אפילו אחד משום דאי דמר לאו דמר ואי דמר לאו דמר דאי ניזל בתר הפשוט לא הוה האיל לעולה מילי דכפרה ואי ניזל בתר הדרוש הוה השעיר החי דבר שאינו ראוי לסיים בו:

ומ"ש מעלתו מי שנוהג להוסיף בכל שבתות השנה ואינו מוסיף בי"הכ שחל בשבת ה"ל כפוגם בקדושת היום ההוא וכ"כ סברא זו הלבוש מסברא נ"ל כיון דמג"א הי' לפניו דברי הלבוש ולא חייש לי' נאמר דאין כאן פגם כיון דמה שאין אנו מוסיפים הוא מחמת קדושת היום לסיים במילי דכפרה שהיום גורם לכך אין כאן פגם כאלו נאמר שהוא פגם בקדושת היום מה שכה"ג משמש בד' בגדים במקו' היותר מקודש לפני ולפני' ואלו הי' משמש כן בעבודת חוץ ואפי' בשאר השנה ה"ל מחוסר בגדי' ופסול ואלו ביום הקדוש ובמקום קדוש ישמש דוקא בבגדי לבן ואע"כ כיון שאדרבא קדושת היום והמקום גורמים זה שלא יהיה קטיגור עושה סניגור אין כאן פגם ובלא"ה נראה דע"כ לא שייך לומר שמניעת התוס' הוא פגם אלא כשהוא רשאי להוסיף ומונע מלהוסיף אבל אם הוא אסור להוסיף יהיה מאיזה טעם שיהי' לא שייך פגם ודוגמא קצת לזה מ"ש תוס' גבי שבת דלב"נ אסור משום יום ולילה לא ישבותו ולישראל מותר דלא שייך מי איכא מידי דלב"נ אסור ולישראל שרי ויהיה פגם בקדושת ישראל דז"א כיון שמצוה לשבות לא שייך מי איכא מידי:

ומ"ש עוד מש"ס דמגלה כ"ג ע"א דלר"ע קורין בי"הכ לעולם ז' ומוסיפי' עלי' כבר רמזתי עלי' תי' על קו' זו במכתבי הראשון דמוסיפי' על ז' באופן שלא ישתנה מילי דכפרה דהיינו המפטיר דמדינא עולה למנין ז' ויכול הוא להוסיף לקרות ז' בלא המפטיר ואע"ג דהתוס' כתבו במגלה למ"ד ע"ב דמה שאנו נוהגי' לקרות למפטיר בס"ת ב' לא נזכר בש"ס רק בסדר ר' עמרם איתא מ"מ גם לא נמצא בהיפוך וכל הרוצה להוסיף ולקרות למפטיר בפ' הקרבנות יוסיף ובפרט בי"הכ שכה"ג בבה"מק קרא ובעשור שבחומש הפקודים וא"כ אם נמי ננים דלא קבעו לחיוב לקרות בעשור שבחומש הפקודי' בס"ת שני' עכ"פ אם ירצה להוסי' ויקרא באותו הפרשה הרשות בידו ואין כאן קו' מר"ע כלל:

היוצא מדברינו מה שהנהיג להוסיף אחרון בכל שבת כדי להגדיל תורת תינוקת של בית רבן יפה עשה ויחזיק במעוזו ואל ירף מזה אמנם בי"הכ שחל בשבת נהי שאין לתופסו

מפני שנהג כמנהג מקומו פראג מ"מ נ"ל יותר טוב שלא לנהוג כן במקום דלא נהיגי ובשגם שאין בזה הפסד כל כך להקופה של ת"ת אם פ"א לא יוסיפו אבל בשארי שבתות השנה יוסיפו ומאן דמוסיף שפיר קא מוסיף ויוסיפו לו חיים ושלום: פ"ב נגהי ליום ד' א' דחנוכה תק"ס לפ"ק: משה"ק סופר:

תשובה קעב

תשרי עלן שתא טבתא לי"נ הרב החרוץ המופלא מו"ה נפתלי נ"י:

קודם תפלת מנחה הגיעני יקרתו ועתה קמתי מתעניתי תענית צום גדלי' ועיינתי בדבריו ואשיב בקיצור כי אין לי פנאי בימי' הקדושים האלו לצאת בפלפלת כל שהוא:

תינוק הנולד בי"הכ ונעשה בר מצוה בי"הכ אם חיי' בעינוי מ"הת ביומו פשוט הוא שחייב מיד בכניסת היום ומבואר במלחמות ה' פ' י"הכ בסוגי' דאין מענין התינוק' בי"הכ ומייתי לי' מדאמר התם בן י"ג משלים מ"הת ולא קאמר בן י"ג ויום א' כבכל דוכתי ש"מ מיד בכניסת היום חייב וכוונתו דלענין שארי מצות נהי דחייב נמי באותו היום שנולד דהיינו אחר י"ג שנים ללידתו מ"מ א"א שלא נכנס' בו שעה או רגע א' בשנת הי"ד ונאמר חזקה שהביא ב' שערות באותו הרגע ומתחיי' שוב באותו מצוה משא"כ יה"כ דממילא חייל ברגע כניסת היום הוה סד"א דק"ל שבזו רגע הביא ב' שערות דאם היה בו רגע קודם ה"ל שומא ע"כ נימא חזקה שצמצם ובאו בזו רגע לא לפני' ולא לאחרי' קמ"ל דאפ"ה חייב מיד בעינוי עם כניסת היום ומשמע דמייתי חטאת על אותו הרגע אי היה בו שערו' ועבר ואכל והוא באמת קצת חידוש:

ובפ' נערה נו"ן ע"א אמר אביי א"ל אם בר תליסר לתעני' מע"לע וכ' בשיטה מקובצת בשם ראב"ד דמעל"ע אתליסר קאי שנעשה בר תליסר מכוון מעל"ע ביומו ואפ"ה צריך להתענות וכ' עליו רשב"א דמה צריך להשמיענו זה וגם כי הו"ל להסמיך מעל"ע לתליסר ולא לתענית ולפע"ד י"ל כנ"ל דה"א עכ"פ רגע א' בתחלת הלילה אינו מחוייב בעינוי דהרי א"א לצמצם שיביא ב' שערות באותו רגע ואפ"ה חייב והאי מעל"ע אתרוויי' קאי אתליסר ואתעני' לומר מי שנעשה בר תליסר מעל"ע מכוון בי"הכ אפ"ה חייב בו בתענית מעל"ע ולא נימא שיהיה מותר לו לאכול עם כניס' היום ולא רצה הראב"ד לפרש מעל"ע רק אתעני' ולא אתליסר דא"כ הוא מיותר דסגי באומר בר תליסר לי"הכ ותו לא:

וכ"ז בעינוי שבעצומו של יום אבל בתוספת כניס' היו' נראה שאינו חייב מ"הת דאפי' הביא אז ב' שערות שומא נינהו ואם ישנם בו אותן השערות פטור אפילו בעצומו של יום אם לא יביא אחרים חדשי'. ובר"ה ט' ע"א שהקשו תוס' ל"ל למיתני די"הכ ס' בין השמשו' שלו אסור ת"ל אפי' ודאי יום אסור משום תוספת ולא תי' בקיצור משום תוספת

הי' קטן כנ"ל פטור ומשום ספיקא חיי' בעינוי ובזה נתעורר מעלתו ולק"מ מתרי טעמא חדא דאין זה ס' י"הכ שהרי הוא ודאי י"הכ משום תוספת ואינו אלא ס' גברא ולא ס' יה"כ ועוד לדעתי מה"ת נימא אוקמי אחזקת קטנות ולא הביא דרוב ליכא שמביאי' בשנת י"ג ויום א' דתיכף בתחלת היום לא שייך רובא ויש לעיי' בפ' יוחסין סוגי' קדשה אבי' בדרך ובראשוני' שם וקשה עלי לומר אם הבי' ב' שערות ב"השם נימא רובא אינם מביאי' תוך הזמן ומסתמא כבר הוא לילה דא"כ נמצא ע"י שערות של זה נחליט הזמן ללילה ונחייב כרת וחטאת גם לשאר אנשי' ע"ז הזמן אע"כ לא נאמר בזה רובא אדרבה אוקמי אחזקת קטנות:

ומדברי תוס' אלו יש להבין דס"ל דתוס' י"הכ אפי' הוא דאוריי' מ"מ קיל טובא שספיקא מותר ומשו"ה פשיטא להו דתוס' לפני ב"הש מותר דה"ל ס' תוספת דאי בן השמשו' יום הוא הו"ל האי תוס' לפני דלפני ומספק שרי ומשו"ה ק' להו דאל"ה לק"מ קושיא תוס' והו"מ לתרוצי דנ"מ אי משום תוספת אין צריך למחות בנשים האוכלי' ועושי' מלאכה כמבואר ר"פ המביא כדי יין משא"כ משום ס' ב"הש כמבואר בפוסקים:

ולענין תינוק שנעשה בר מצוה במי"הכ דבעצומו של יום ודאי פטור מ"הת אותו פטור מתוספת יציאתו אפי' הביא ב' שערות אז זה נ"ל פשוט יותר מביעא בכותחא דהאי תוס' איננו מן הצום עצמו דנימא יה"כ נמשך עוד שעה על הלילה ואין בו לא חיוב כרת ומלקות כלל משום דפשיטא דקרא אינו מורה עלי' אלא איסורא מדרשת חז"ל והם אמרו שהוא מ"הת תוס' מחול על הקודש וא"כ מי שלא חייב לנהג קדש אין לו שייכות להוסיף ועל מה יוסיף אין תוס' בלא עיקר ואינו דומה לחולה שאכל כל היום והברי' ברגע אחרונה שחיי' בתוס' היינו משום שהיום הי' קודש אצלו ולא פקע קדושתו מיני' וכך היא קדושתו שהותר לפ"נ והרי הוא נהג בו קדש כאשר צוה ה' והרי הוא מוסיף עלי' אבל קטן שלא הי' נוהג בו קודש מה"ת אין כאן תוס' דאורייתא:

ומ"מ אני אומר קטן שהגדיל במוצאי שביעית אסור לנצור פירות של שביעי' שיוצאי' למוצאי שביעי' וטעמא רבא לחלק ביניהם דהתם הקדושה על הארץ שבת לה' ועל הפירות והם נתקדשו בקדוש' שביעי' ומחול שלהן מוסיפי' על קדושתו העקריות א"כ אע"ג דהאי גברא לא נתחיי' בעיקר שביעי' מ"מ הפירות נתקדשו ומחול שלהן נתוסף קדושה וגם הוא אסור בהם אחר שנתגדל משא"כ י"הכ שהזמן חלף עבר ומצוה אגברא רמי שכל א' יוסיף מזמן חול על הקדש וכיון שבאותו הזמן לא נתחיי' ולא היה אצלו קודש אין כאן תוס' כנ"ל מסברא ואין לי פנאי לחפש אחר ראיות וכיון שאין בו צורך

למעשה אסתגר בס' נכונה ואסיים בברכה פ"ב נגהי ליום ב' ה' תשרי תקע"ה לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קעג

שלום להרב המופלא ומופלג בתורה וביראה מו"ה ברוך נ"י:

נועם דבריו ע"י שלוחו הגיעני ואודות תיקוני תשובה למי שבעל נדה אהו' עיקר התשובה היא החרטה והוידוי ועזיבת החטא ואז הוא מיד בעל תשובה גמור אך הסיגופי' להצילו מעונש על מה שעבר אין אתנו יודע עד מה ומאן דכאיב לי' כאיבא אזיל לבי אסי' לעיין בספרים המדברים מזה אמנם את זה ראיתי לחדש בענין זה דרוקח כ' להתענות מ' יום על כל בעילה וידוע כי כל דבריו דברי קבלה ואמנם המקובלי' האחרוני' כתבו להתענות ס"ג ימים גמטרי' נדה עם האותיו' והכולל ויש לחוש להחמיר כדבריהם אמנם מה שנמצא כתוב בספרי המקובלי' דאם רוצה למהר ולהקל מעלי' אזי אם יתענה הפסקה משני ימי' וב' לילות רצופים יחשב לכ"ו ימים ובש"ע א"ח סי' תקס"ח ס"ד כ' שהוא מ' יום ודבר זה אין לנו סמך מן הראשונים כלל ע"כ אין לסמוך על זה במספר מ' יום אבל בימים שהוסיפו המקובלים הם אמרו והם אמרו באלו הימים יכול להתענות הפסקה מב' ימים ולילות רצופי' להשלים על כן יתענה שלשי' ושמנה ימים נפרדים דבלא"ה כ' מג"א סי' תקס"ח סק"טו יצום נפרדי' ע"ש והפסקה א' משני ימים וב' לילות רצופים דה"ל מ' יום ולדעת המקובלים שההפסק' נחשבת לכ"ו ימים ה"ל ס"ד ימים ויוצא ידי שניהם:

ונ"ל דראוי ונכון לבעל תשובה אחר שקיים כל גדרי תשובה הראוי' יקבע לו יום א' בשנה או יום שעבר בו או יום שנתן אל לבו לשוב אל ה' אותו היום יהיה אצלו בכל שנה ושנה יום תענית ותשוב' בבכי ואנקה ווידוי וחרטה ע"ד ועונותי נגדי תמיד וק"ו ממי שנעשה לו נס שהיה בסכנת הגוף וניצל ממנו שראוי' לו לקבוע יום בשנה לזכר הנס כ"ש שיעשה כן על סכנת נפשו ונשמתו שניצל ממנו ע"י תשובה זולת זה אין להאריך בדברי' שאין להם שרש בש"ס ופוסקים וה' הטוב יכפר בעד כל לבבו הכין:

שוב מצאתי בתשו' פ"מ ח"א סי' פ"ה ציוה ג"כ לבעל תשובה שיקבע לו יום א' בכל שנה שיהיה לו כמו י"הכ וברוך שכוונתי לדעת הגדול:

ועל דברי רש"י במ"ק י"ד ע"ב דמפיק היתר הקרבת כה"ג אונן מקרא ואכלתי חטאת היום וכתבת שזה סותר לפירושו בדוכתי טובא דמפיק לי' מקר' ומן המקדש לא יצא בפ' אמור יש בזה אריכות דברים עיי' ברמב"ן על התורה בפ' שמיני ופ' אמור ודעת רש"י דודאי מלשון הקרא ואכלתי מוכח דהקרבה מותר לכה"ג וממילא מוכח דה"ל לגבי דידי' כרגל ודי בזה לש"ס דמ"ק למיבעי' אי נידוי נוהג ברגל ואין צורך להביא מפסוק מאוחר

דפ' אמור וכל זה להוכיח ממעשה שהיה בשמיני למלואים מוכח דמותר להקריב אונן אבל עיקר הדין אין להוכיח מזה שיהיה חייב מיתה אם מניח עבודה ביום אנינותו ולזה כתי' ומן המקדש לא יצא ולא יחלל לכן בכל המקומות כ' רש"י עיקר הדין מהאי קרא אבל במ"ק שלא רצה לומר אלא דלגבי דידי' הוה כמו רגל לזה סגי בקרא דמוקדם פ' שמיני והנה ברמב"ם פ"ה מביאת מקדש הל' י"ג פסק דשיעור מי כיור הם כדי לקדש ד' כהני' שנאמר אהרן ובניו והי' אלעזר ואיתמר ופנחס עמהם ומה שהקשה הכ"מ דעדיין לא מתו נדב ואביהו י"ל דס"ל לרמב"ם בשמנה ימי מילואים שנאמר בהם רחיצת כל גופם לא בעי קידוש ידים ורגלים ובי"הכ היה מצוה יתירה לטבול ולקדש ובאמת אינו חייב מיתה ביו"הכ אם עבד בלא קידוש כמ"ש רמב"ם בעצמו נמצא התחלת תשמיש הכיור היה ביום ב' אחר ח' למילואים ואז כבר מתו נדב ואביהו כנלענ"ד ליישב:

מ"מ מבואר דכבר אז הי' פנחס כהן ראוי' להקרבה שכבר הביא ב' שערו' לכל הפחו' וא"כ אמאי שרפו שעיר החטאת אמאי לא הקריב פנחס ואמאי לא אכלו פנחס כי הוא לא היה אונן על נדב ואביהו וצע"ג לכאורה ודוחק בעיני לומר שביום ח' עדיין לא הביא ב' שערות עד למחרתו דמנ"ל הא דלמא לא הביא כלל באותו זמן וסגי למי כיור בשיעור ג' כהנים אע"כ פשיט להם מסדר הדורות שכבר קש פנחס וא"כ ק' מ"ט לא אכל חטאת וצ"ל דס"ל כמ"ד מפני הטומאה נשרף עיי' סוף זבחי' ועיין רמב"ן פ' שמיני או י"ל דכל ישראל הי' להם דין אוננים באותו היום כדכתיב וכל בית ישראל יבכו וכהאי גוונא כ' תוס' בחגיגה י"ד ע"א ד"ה אף עצרת וכו' וא"כ היה אנינות פנחס חמיר טפי משל אהרן ובניו כי הוא לא נמשח בשמן המשחה כמבואר ויש להאריך בזה ואין כאן מקומו:

ברש"י דסוטה ראה בהעתק שהעתקתי לך וכבר הועתקה תשובה זו לכמה מקומות אל תרבה להקשות מפי' המשנה לחיבור היד כי כמה וכמה פעמים חזר בו וזה מבואר בכל הפוסקים:

בתוס' חולין ק"ל ע"א כתבתי מאז ואי לא נימא דטריפה אשגירת דכלאים נקטו נוכל לומר דתוס' לא ס"ל כרש"י לקמן קל"ו ע"ב דמתתן לו ממעטי' טרפה וכ"ע מודים בזה ולא פליג ר"ש ורבנן אלא בראשית הגז זה לא ס"ל לתוס' אלא טרפה נמי דוקא ר"ש פוטר מדכתי' זובחי הזבח וטרפה שחיטה שאינה ראוי' היא ולר"ש לא שמה שחיטה וא"כ מקשה תוס' לרבנן דסתם מתני' ר"מ ועיי' חולין פ"ה ע"א. פ"ב נוגהי ליום עש"ק פ' ויגש תקע"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קעד

אורך ימים ושנות חיים ושלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם כש"ת מו"ה דוד דייטש נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ע"ח יע"א:

יקרת מכתב קדשו מעולפת ספירים אלי כתוב בשולי מכתב חתני הרבני המופלג מו"ה דוד צבי נ"י האירו עיני ושם עוררני בק' הקשה אדם קשה כברזל הגאון מוהר"ז עמריך ז"ל אש"ס דשבועו' ח' ע"א דאמרינן מנגעי' אכפר לי' וקרבן לאשתרוי בקהל אתי היא נגד ש"ס מנחו' צ"א ע"ב דקאמר להדי' דאשם להכשיר וחטאת לכפר ופירש"י דעל ז' דברים נגעים באים והדרת גאונו כ' שיש לדחות אלא שמ"מ בדיק לן בהא מילתא:

ואודה ולא אבוש כי לקושטא דמילתא לא ידעתי איך לדחות ק' עצומו' הללו דודאי כפי מ"ש פר"מ אש"ס לא ק' כ"כ כאשר אבאר דהנה בלי ספק שהנגעים מכפרים שהרי על ז' דברים באו ונתנדה מביתו וישב בדד ומכיון שנתרפא והותר לו לכנס למחנה ע"י ציפרים מסתמא ניחם ה' על הרעה וכיפר לו ע"י יסוריו שמירקו עונותם וכ"כ תורת חיים בשבועות אך מ"מ עדיין לא נתכפר לגמרי שהרי נתנדה מביתו וישב חוץ לאהלו ז' ימים וגם אח"כ לא יכנס למחנה שכינה כמנודה עד שיצורף ליסורי' עוד חטאת שיכפר ועי"ז יוכשר ע"י האשם וצדקו דברי ש"ס דמנחות ובכריתו' דאעפ"י שהנגעים מכפרים בלי ספק מ"מ לגמר כפרה צריך גם החטאת לכפר כדי שיוגמר האשם הכשרו כמו שכפרו הנגעים גוף החטא כדי שיוגמר הכשרו למחנה ע"י ציפרים ה"נ צריך כפרת חטאת לגמר הכשרו ע"י אשם:

וממילא י"ל ש"ס דשבועות דנהי דחטאת ג"כ מכפר קצת מה שנשאר מעיקר החט' אחרי היסורי' מ"מ החטא כבר אקליש לי' טובא וקרא כתי' מפשעיהם לכל חטאתם חטאי' דומי' דפשעים שהם עיקרי הפשעים וכעין שכ' תוס' ד"ה אמר קרא וכו' יע"ש וה"נ דכוותי' ויוצדק יותר תירוצי לפמ"ש תוס' שם ד"ה ואימא יולדת וכו' שהקשו והא בר קרבן הוא ואיך יכפר על הקרבן ותי' הואיל וקרבן יולדת לא אתי לכפר אלא להכשיר לא מקרי בר קרבן ע"ש ואם כן הכא תי' ש"ס בתורת ממנ"פ אי חשבת לי' האי כפרה קלישתא כמכפר א"כ ק' קושי' תוס' הא בר קרבן הוא אע"כ ס"ל דעיקרו להכנה לאשם שיכשרנו לקדשים אבל עיקר חטאו מנגעו אכפר לי' א"כ לא הוה דומי' דפשעי' וא"ש ולק"מ אהש"ס:

אך מה שצע"ג אהריב"ן שבתוס' שם ד"ה על ז' דברים וכו' תימא והיכי תיסק אדעתין דאחטא קמייתי הלא לא מייתי בעלמא קרבן אהנך עבירות הנה ק' זו י"ל לפי הנ"ל דבעלמא לא מייתי קרבן כי חמורות הם ולא מתכפר בקרבן עד אחר שנתיסר בנגעו

ואיקלש לי' חטאו אך הריב"ן שבתוס' תי' וז"ל דס"ד דאתרוויי' מייתי לכפרה ולאשתרוי ומשני דלאו לכפרה מייתי אלא לאשתרוי עכ"ל וזה בודאי צ"ע מתרי סוגי' דמנחות וכריתו' הנ"ל ודוחק להעמיס דברינו הנ"ל בלשון הריב"ן:

והנה הריב"ן מוקשה מב' סוגיו' הנ"ל אך רמב"ן על התור' ק' לי משלשתן דשבועו' ודמנחות ודכריתו' כי ז"ל בפ' מצורע והנה אמר הכ' באשם וכפר וחזר ואמר בחטאת וכפר על המטהר מטומאתו ואמר עוד בעולה ומנחה וכפר עליו הכהן וטהר ולא ידענו מה ענין כפרות הללו כולן אולי האשם יכפר על מעלו אשר מעל קודם נגעו וחטאת על חטאו בימי הנגע אולי לצערו נתן תפל' לאלקי' וזה טעם מטומאתו והעולה והמנחה יהי' לו כופר נפש שיזכה להטהר ולשוב אל אהלו ולכך אמר וכפר עליו הכהן וטהר עכ"ל נמצא עשה הרמב"ן העולה והמנחה מכשיר והאשם מכפר על ז' דברים שקודם נגעו וחטאת מכפר על חטאו בימי נגעו שהתרעם ונתן תפלה לאלקיו וזה נגד כל הסוגיות:

וקצת י"ל דמאי דאמרי' במנחו' דאשם מכשיר ר"ל גומר הכשר העולה והמנחה דאחר דאיקליש חטאו מנגעו ע"י יסורים נשתייר קצת חטא קליש והאשם גומר הכפרה כדי שיביא עולה ומנחה ויכשיר ומש"ה קרי לאשם מכשיר ולא מכפר אך החטאת מכפר בפ"ע על חטא שחטא בימי צערו וחטאת לבדו מכפר על זה ע"כ קרי לי' מכפר אבל סוגי' דשבועות א"א ליישב עד"ז וצע"ג:

ועיין זבחים וי"ו סוף ע"א אימא כיפר גברא לא כיפר קמי שמיא פירש"י כיפר גברא על כל עשה שבידו וניצול מן היסורים ע"ש ושוב מייתי עלה מתן בהונו' דאשם מצורע ובעי נמי למימר כיפר גברא ולא כיפ' קמי שמיא אע"ג דדחי לי' התם מ"מ משמע דס"ל אשם בא לכפר על חיוב יסורים והיינו כרמב"ן הנ"ל מי יתן מורה צדק ויורני ואחתום בכל חותמי ברכות א"נ דש"ת פ"ב כאור בקר ליום ה' כ"ח טבת תקצ"א לפ"ק:

תשובה קעה

שלום וכ"ט לה"ה ידידי הרב המופלג מו"ה אהרן סג"ל נ' אב"ד דק"ק ב"ק יע"א:

גי"ה הגיעני ע"ד גבאי צדקה שיצא עליו קול שנתפס עם הנכרי' ורצו להעבירו ולא שבק מעלתו יפה עשה שאין לפסול איש על רינון וקול בעלמא ואין להחזיק הקול אלא בעדים ברורים ואין להרהר אחר זה כלל וכלל והנה אח"כ הודה ולא בוש שנכשל באיסור זה כמה פעמים רחמנא לצלן והעבירוהו מגבאותו ונטלו ממנו סמיכת החבר יפה וכדין עשה גם בזה ומה שציוה מעלתו שיתודה ברבים כיון שהחטא מפורסם צריך לפרסם תשובתו ברבים גם זה כדין וכהלכה ועל זה נאמר מכסה פשעיו לא יצליח אך מה שביקש ממני לסדר לו סדרי תשובה לא בי היא והנה עיקר התשובה אינה אלא

עזיבת החטא וחרטה בלב וידוי פה ומיד הוא צדיק ונאמן אלא לפעמים אדם עושה כנ"ל להטעות הבריות והוא עושה בלי לב ולב ע"כ אין אנו מאמינים עד שנראה בו סי' תשובה כגון שילך למקום שאין מכירי' ויחזור אבידה בדבר חשוב לענין חשד הנאת ממון כגון שוחט וה"ה בשארי ענינים כיוצא בזה אבל הקב"ה היודע מחשבותיו א"כ מיד שחזר בו נתקבל מכאן ולהבא אך על מה שעבר לא נתכפר לו בחיי' כריתות ומיתת ב"ד עד שיתייסר ביסורים ואם אינו רוצה להתענות ולקבל סיגופים על עצמו ייסרהו הקב"ה כדי לכפר עונותיו שעברו והרוצה לפטור מיסורי שמים מסגף עצמו בסיגופי' לפטור מעונש שמים וכל זה להיות לו כפרה על העבר אבל להבא מיד שקיבל עליו שלא לחזור לדרכיו ומעלליו ובוכה ומתודה וחוטא בל יתגאה במלבושים וגילוח וכדומה מיד נתקבל בלי שום תענית והסיגופי' אינם אלא לפטור מיסורי שמים ולשער כמה סיגופי' יושקלו בחיוב כרת אין אנו יודעי' עד מה:

וקצת רמז ממ"ש הרמב"ם סוף פי"ז מסנהדרין והאריך שם בהגה"ה משנה למלך והכלל הוא דרמב"ם ס"ל כל חייבי כריתות שלקו דקיי"ל שנפטרו מידי כריתותן היינו עם תשובה והגה"ה מ"ל חשב דרמב"ם מיירי כשלקה שלא כדין היינו על לאו דמיתת ב"ד אבל אם נלקה כדין אינו נפטר מכרת שגגה היא דבפ"ק דמגילה אין בין שבת לי"הכ אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת ופריך אידי ואידי בידי אדם הוא דחייבי כריתות שלקו וכו' ומאי פריך הא כרת די"הכ נלקה כדין ולא נפטרו אא"כ נלקה שלא כדין היינו על לאו דמיתת ב"ד דלא ניתן למלקות אע"כ דלא כהגה"ה הנ"ל אלא כל חייבי כריתות שלקו נפטרו עם התשובה אך כ' שם שהקשה בס' בני חייא אם עשה תשובה מלקות למה לי ואין לך דבר שעומד בפני התשובה ולק"מ הא קיי"ל שלהי יומא ד' חלוקי כפרה והעובר על כריתות אע"ג שעשה תשובה היה צריך יסורים משמים וקמ"ל כיון שלקה נפטר מיסורים אבל לעולם דוקא בשעשה תשובה והתשובה היינו הוידוי וחרטה ועזיבת החטא כנ"ל למדנו מזה של"ט מלקות בב"ד המה במקום יסורי' של כרת א' וידוע כי הבועל ארמית אמרו עלי' במס' סנהדרי' פ"ב ע"א לא פגעו בו קנאין מאי אדכרי' לרב בחלמא יכרת ה' לאיש אשר יעשנה לא יהי' לו ער בחכמים ולא עונה בתלמידים ולא בן מגיש מנחה אם כהן הוא ע"ש ונ"ל דמאשתו ישראלית קאמר שלא יזכה לכל הנ"ל דאי מבעילת ארמית שלא יזכה שיתגיירו הבנים א"כ למה לי קרא שלא יהיה בן מגיש מנחה פשיטא דבן הגוי' לא יגיש מנחה אפי' יתגייר למשפחותם לבית אבותם כתיב אע"כ מאשתו ישראלית קאמר ונראה דמשו"ה הרעישו הנשים העולים אז בימי מלאכי ועזרא עיין בפנים בפסוק וסבבו את המזבח וכסות דמעה את מזבח ה' (ועיי' סוף גטין)

מהאי טעמא כי טובי' חטא וזינגד מינגד הוא ברשעו בעל ארמית ונשיו בנות ישראל הכשרות לא יצליחו בבנים הגונים ע"כ בכו והתעוררו כל כך:

נחזור להנ"ל עכ"פ לפטור מיסורי כרת סגי על כל בעילה להתענו' ל"ט ימים אפי' בימי החורף שקול יום הצום כמכה א' ברצועת ב"ד והיינו עם צירוף הבושה שיתבייש בוידוי ברבים כי לולי כך אינו דומה סיגופו בסתר למכת ב"ד בפרהסי' שהרי קיי"ל כפתוהו על העמוד ורץ פטור מפני שהבושה כפרה ש"מ שהביזיון שקול כמלקות אך היכא שמתבייש ברבים י"ל של"ט תענית שקולים כל"ט רצועות על כל ביאה וביאה וירבה בתפלה ותחנונים להשיב מעליו חרון אף וקללת לא יהיה לו ער ועונה וגו' רחמנא ליצלן יותר מזה לא ידענא והנלע"ד כתבתי בחפזי: פ"ב יום ג' י"ד לירחא תליתאי תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קעו

תיתי שלמא רבא מן שמיא לי"נ מחו' הרב הגאון הגדול נ"י ע"ה כש"ת מו"ה בונם גינס נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מ"ד יע"א:

ער"ה קבלתי נועם זיו הדרתו והי' לי לנחת עד לאחת ע"ד עיונו במה שמשביעי' הצדוקים שלא ישנו דבר והקשה פר"מ מחו' הגנ"י הא לדעת הצדוקים ה"ל נשבע לבטל המצוה ואינו חל אפילו בכולל להרז"ה שלהי פ"ג דשבועו' י"ל דידוע הי' לחכמים דהצדוקי' אינם מודים בדרשא דלהרע או להטיב דמיני' ילפי' שאין נשבעי' לבטל המצוה או לכה"פ ס"ל לצדוקי' דבכולל חל אע"ג דלדידן לא ס"ל להרז"ה מ"מ לדידהו אפשר דס"ל וכהירושלמי וכיון שכללו יחד שלא תשנה דבר הרי נכללו בו דברי' הרבה שהשבועה חל עליהם כגון דברי' שאינם לעכב ואינם מושבע ועומד והשבועה חל על אותן הדברים ומגו דחל אהני חל נמי ע"ז וא"ש דאמרו שלא תשנה דבר ומדוע לא פרטו שלא תשנה בהעלאת עשן ולהנ"ל ניחא משום כולל וס"ל להצדוקי' דהשבועה חל בזה:

עוד י"ל דגם להצדוקי' שנכנסי' עם העשן מ"מ איננו אלא דרשא בעלמא שהצדוקי' דורשי' הקרא כך וחז"ל דרשוהו כך וכך ראיתי בהדי' בלשון הירושלמי אהך משנה שהצדוקי אמר לאביו אתם דורשים ואינם עושים מעשה אני עשיתי מעשה יע"ש משמע דהוא רק דרשא שיהי' מעכב הכניסה עם העשן וכיון דלא נפקא להו לצדוקי' אלא מדרשא הרי השבועה חל עליו לבטלו אפילו בקום ועשה כמ"ש ר"ן בפ"ג דשבועות גבי מלקין אותו וישן לאלתר דלחבול בעצמו כיון דלא נפיק אלא מדרשא חל עליו שבועה:

והנה צריכי' אנו להניח למוחלט דאם יסלק עצמו מהכהונה מקרי ג"כ ביטול מצוה דלדעתו הוא הגון ולא אחר שאינו צדוקי וכעין זה הוא בראב"י שבמרדכי ומייתי לי'

ש"ך רט"ו סק"ה ומנחם עזרי' שבש"ך סימן רכ"ח סקס"ד ובתשו' רא"ש שבש"ך שם ס"ק ק"ו ומ"מ יש לעיי' א"כ ה"ל שבועו' אונסי' דמאנסי' לי' לשבע דמאי אית לי' למיעבד לסלק עצמו א"א וה"ל כנודרי' לחרמי' ולהרגי' כמבואר בב"י ובהג' רמ"א סי' רל"ב סעי' י"ב דאפילו ע"ד המקום וע"ד הקהל לא מהני בזה ויע"ש בש"ך סקכ"ה ומיהו י"ל הכא שאני דודאי אם הכהן אינו צדוקי אם נימא דגבי הצדוקי הוה זה עיכובא להכניס בעשן ולדעתם עבודת יה"כ דהאי שתא פסולה א"כ אנוסי' הם ומה להם לעשות ואונס רחמנא פטרי' וכמו בז"הז בעו"ה שאין לנו עבוד' כלל כצ"ל אם כן ה"נ מאי חזית להיות אנוס בשבועה ומאי אינסא לקיים המצוה יקיים שבועתו ולא יהי' כהן גדול ויהי' אנוס בעבודה דמאי אולמי':

ומ"מ נ"ל דוחק דודאי אם הי' נשבע בעצמו ונושא שמו ית' לשוא הי' אפשר לומר כן אך השתא שהוא אינו אלא עונה אמן וכיון שהוא אנוס בענייי' אמן ה"ל כאלו לא ענה ואין כאן שבועה כלל והדר' קושיא לדוכתי' יעיי' ש"ך רל"ט סק"ט ואולי הצדוקי' אינם דורשי' האדם בשבוע' פרט לאנוס ואולי בהא הוה פליגי אותו ואת בנו הצדוקי' שבירושלמי אמתניתן הנ"ל וק"ל:

והנ"ל בזה דלא לחנם האריכו לומר אנו שלוחי ב"ד ואתה שלוחינו ושליח ב"ד משביעי' וכו' מה צורך לאורך הלז אלא משום דכה"ג מתמנה בפה ומסתלק בפה ע"י ב"ד כמ"ש תוס' יומא י"ב ע"ב ד"ה כה"ג כו' והצדוקי' מודים שאין עבודת י"הכ כשרה אלא בכה"ג ושלוחי ב"ד בשליחו' מתנים עמו שאם ישנה דבר איננו שלוחם פי' איננו כה"ג נמצא העבודה פסולה ומיהו בלא שבועה לא הי' יכולים להתנות שאם ישנה דבר איננו כה"ג דמ"מ לדעתו לא יפסיד דאם יכנוס אחר שאינו צדוקי ויקטיר לפנים עבודתו פסולה לדעת הצדוקי ואם יכנוס הוא ויקטיר בחוץ ולא יהי' כה"ג ג"כ עבודתו פסולה ואין הפסד ע"כ השביעוהו על זה דעל מגן לא יעבור על השבוע' ולפע"ד תירוץ נכון ואמת הוא:

מ"ש פר"מ מחותני הגנ"י למ"ד נדר בלשון שבוע' לא מהני מיירי שאמר קונם שאתן אש על הקטרת יעכ"ה דלישנא איתקל לי' ור"ל קונם פירות שבעולם עלי אם אשנה דבר יעיי' סי' רי"ג שם סק"א:

מ"ש מלחמות ה' ספ"ג דשבועות שאין הקונמות חלים לעבור על ל"ת בקום ועשה נתקשה מחותני הגנ"י איך שייך קונמות לעבור בק"וע גם לדידי הוה קשה ואמינא משכחת לי' באומר קונם כל הפירו' שבעולם וכל מאכלים חוץ מבשר שקץ וכדומה דאם יקיים נדרו יהי' פקוח נפש ויאכל איסורים או לכל איסור עשה כגון פירות שביעי' דקילי מלאו דלא יחל ומאכילים אותו הקל שהוא פירות שביעי' הכי הוה ס"ד קמ"ל שאין הנדר

חל בכה"ג שאין עושי' תחבולו' לעבור על ד"ת נמצא שענין קיום נדרו ה"ל פ"נ ומאכילי' לו התירים ואין כאן נדר ועיי' ר"ן שבועות הנ"ל גבי נשבע שלא לאכול ז' ימים:

ועל דברי תוס' ר"פ האיש מקדש ד"ה נפקא לי' מדר"י ב"ק שהקשו נילף מדאיצטריך קרא בפר של אהרן שיהי' הוא שוחט ש"מ בעלמא שליח שוחט ותי' התם בחטאת דכתיב אותו אפילו בע"כ והמרש"א הגיה התם דלא כתיב אותו אפילו בע"כ ובעי' רצונו ומש"ה משוי שליח והוק' למחו' הגאון נ"י אם כן מאי משני דאתי' מפסח הא פסח איתא נמי ברצון ואי משום דמכין אותו עד שתצא נפשו לקיים מצות עשה א"כ בחטאת נמי כמ"ש תוס' ר"ה דף וי"ו. דברי המהרש"א בלאה"נ תמוהים בעיני דאדרבא ממאי דפריך הש"ס לעיל מה לגירו' שכן ישנן בע"כ משמע דבע"כ גורם שנוכל לעשות ע"י שליח טפי ואיך ניזל בתר איפכא גם הגהתו בתוס' קשה להלום דבחטאת לא כתיב אותו אטו מאותו נפקא דעולה בע"כ מיתורא דיקריב ומשמעותו נפיק לכן הי' נ"ל מאז להגי' בתוס' בחטאת לא כתיב אותו לרצונו ותל"מ. והכוונה דחומר בעולה מבחטאת שכופין בעולה מיד לכשיתעצל להקריבו ובחטאת אין כופי' עד שיגיע זמן כפיי' כמ"ש תוס' בר"ה ואמנם חומר בחטאת מבעולה דלכשיגיע זמן כפיי' דהיינו בל תאחר או מידי דקביע לי' זמן כגון פרו של אהרן שביומי' זמנו מעשין אותו בע"כ ובעולה צריך לומר רוצה אני דכתי' אותו לרצונו משא"כ חטאת דלא בעי רצונו כשהגיע זמן כפיי' ואם כן כיון דהוה בע"כ טפי מעולה איתא בשליחות טפי כפירכא דלעיל מה לגירושי' שכן ישנן בע"כ ולכן מפיק מפסח דפשיטא להש"ס שאינו נמנה על הפסח בע"כ אלא כופי' אותו עד שיאמר רוצה אני ויעיי' בס' יום תרועה בסוגי' כפאו ואכל מצה אי כפאו ב"ד לאכול מצה וכבר תמהתי על דבריו ואין להאריך:

תו הקשה על ש"ס מה אתם בני ברית למעוטי ת"ל דליתי' בתרומה דנפשי' והוקשה למחו' נ"י דאיצטריך לעבד כנעני שלא נכנס עדיין לברית במילה וטבילה דאי לאו קרא ה"א דתורם את של רבו משום דידו כיד רבו כבב"מ צ"ו ע"א דאפילו אי לענין שאלה אין שלוחו כמותו משום דכתי' בעליו עמו ולא שלוחו מ"מ עבד כמותו אע"ג דליתי' במצות שאלה כפירש"י שם אם כן ה"נ אע"ג דלי' בתרומ' ה"א דתירם משום דידו כיד בע"הב קמ"ל משום שאינו עדיין בן ברי' בטבילה ותו הוקשה לו כן אהתוס' ד"ה ודילמא שכ' דעיקר שקל' וטרי' סובב אמתני' האומר לעבדו צא ושחוט וכו' ומאי קושיין הא יד עבד כיד רבו ושוב מצא קו' זו בפנים מאירו' ולדעתי יותר הי' צריך עיונא רבה אמאי אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה הואיל וליתא בתורת גיטין הא יד עבד כיד רבו ואי נימא אה"נ מיד רבו נעשה שליח להולכה ור"ח בר אבא דאמר אין העבד

נעשה שליח היינו שליח של אחר זה אינו אמת ע"פי הדין אבל האמת יורה דרכו הך דיד עבד כיד רבו אינו אלא לגבי מילי דממון ועבדו' ומלאכו' שאם נשאל הוא למלאכה עם הבהמה הוה כרבו אבל לא לענין שליח מצוה וכדומה וכ"כ להדי' הראב"ד הובא בשיט' מקובצת שם בב"מ וז"ל דאע"ג דאיכא למימר הואיל וליתא בכל המצות כישראל לא ליהוי כמותו ולענין נדרי' לא הוי כמותו אפ"ה לענין ממונ' יד עבד כיד רבו דמי עכ"ל הרי מה שבקשנו ולק"מ כל הקושיו' הנ"ל:

ואגב אעתיק לו לשוני על הגליון מג"א סימן קפ"ט במ"ש שם דמומר אינו בכלל ברית כתבתי וז"ל לפע"ד דתרומתו אינו תרומה כי היכי דלי' בתרומת המשכן כמ"ש מג"א לעיל סימן קנ"ד סקי"ח ועיי' ר"ש ור"מ ורע"ב ריש מס' תרומות דילפי' מהתם לתרומת גרן ועיי' זבחי' מ"ה ע"ב מייתי רש"י קרא אחריני למעט גוי מתרומה כבר יישבו היטב בס' טהרת הקדש ומ"מ האמת כמו שכתבתי ולק"מ קו' האבן עוזר בכאן מרפ"ב דקידושין וק"ל ועיי' לשון רש"י גטין כ"ג ע"ב ד"ה שתרמו וכו' מאיש איש ע"ש וק"ל ועיי' סנהדרי' מ"ז ע"א אכל חלב וכו' וק"ל עכ"ל על הגליון:

מ"ש עוד פר"מ מחו' הגנ"י דאמאי לא תועיל שליחות גוי עכ"פ מטעם ברירה שהוברר הדבר שע"ז הי' מחשבת הבעה"ב ולא גרע מאומר כל מה שיתרום הקוף יהי' תרומה י"ל למ"ד ברירה אה"נ מועיל אבל לא מטעם שליחות כ"א כמעשה הקוף ונ"מ לענין שליח עושה שליח ולענין פיחת והוסיף עשרה ולענין שאלה אי מטעם שליחות א"כ לדעת האומרי' דשליח צריך חרטה על הפרשתו וא"כ אי שליחו' לגוי לא שייך בי' חרטה ושאלה ואי מטעם ברירה שואל הבע"הב על ברירותו כ"ז כתבתי בחפזי באישון לילה בלי שום עיון ואחתו' בכל חותמי ברכות מחו' הדש"ת יום ב' ה' תשרי תקע"ה לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעז

שלום וכ"ט לידיד נפשי הרבני המופלג כבוד מו"ה יוסף משה נ"י בוועריעשוואהר:

הגיעני שאלת חכם ע"ד נער' משרתת אשר בליעל א' הבעית אותה ומפחד פתאום נתעלפ' ונעש' כמת דומם וגבירתה נבהלה מאוד ושלחה ידה ליקח צלוחי' יין שרף לשפוך לתוך פיה לעורר חמימותי' הטבעיו' ולהקימה ונדחה ידה לצלוחי' פעטריאהל ובשפכ' לתוך פיה ירד לתוך מעי' ונשרפה הנערה ר"ל ונפשו בשאלתה אם העלוב' זאת צריכה כפרה או לא:

הנה גוף ענין הוא רציחה גמורה דכיון דנתעלפה הוה ככפותה והוה כאלו הביאה אש והניחה על הכפות ותשרוף דפעטריאה"ל ידוע ששורף לשעתו באין מציל ועיי' תוס'

חולין י"ו ע"א ובש"ע ח"מ ססי' תי"ח אך מעשה האשה היה לדבר מצוה להצלת נפש ועדיפא מאב הרודה בנו ומשליח ב"ד עיי' רמב"ם הלכו' רוצח פ"ה הל' וי"ו והנה לפי' רש"י בשליח ב"ד בתוך מספר מ' מת על ידו ק' אין זה חידוש שפטור כיון שאמדוהו לחיים שיכול לסבול ואם טעה הרופא שאמדו מה עשה השליח שהוא אנוס בציווי ב"ד וגם פי' רמב"ם שנמנע לשמוע לקול שליח ב"ד ק' פשיטא כיון שדינא הוה שעושי' הרדפה ומכות ועונשים צ"ע לשיטתו של רמב"ם דס"ל אפי' באיסור דרבנן מכין אותו עד שתצא נפשו כשיש לפניו לעשות ציווים ואינו רוצה ויעיי' מ"ש תי"ט פ"ד דנזיר משנה ג' ד"ה תספוג וכו' אבל פי' הראב"ד א"ש שהכהו מכה א' יותר מהאומד וצ"ל שטעה השליח במספר והי' סבור שעדיין לא כלה מספרו ואפ"ה כיון שתחלת כניסתו לענין הכאה הי' למצוה אע"פ שכבר כלתה מצותו מ"מ פטור אע"פ שלא נעשית מצותו לא של אב ולא של רב ולא של שליח ב"ד שהרי מת תחת ידם מ"מ פטורי' מגלות והדברים ק"ו בן בנו של ק"ו דהתם מת באותו העסק עצמו שעסקו להלקו' בדבר הראוי' להמית מתחלתו וטעו בו בשיעור ואומד והמיתו פטורים מכ"ש הכא דעסקה בלהחיות ונזדמן דבר הממית דבשארי חייבי חטאת מקרי זה מתעסק ופטור וגרע מנתכוון לבלוע רוק ובולע חלב אחר דאפשר אפי' בחלבי' ועריו' פטור אע"פ שנהנה יעיי' שבת ע"ג ע"א ואפי' איתחייב התם משום שנהנה אבל בכיוצא בו שלא נהנה פטור והכא הוה מתעסק טפי כמובן דנתעסק' בהשקאת יין שרף זה ונזדמן שריפת פעטריאה"ל אחר וגרע מחלב ורוק ועיי' כריתו' י"ט ע"ב תוס' ד"ה דהא וכו' וע"ש בגמ' הנח לתינוקו' וכו' יע"ש א"כ חיוב גלות אין כאן כמובן אך להצריכה קצת כפרה הואיל ואירע מכשול על ידה והרי מהרי"ל הצריך קצת תשובה למי שהשכיר שליח ונהרג בדרך ולמד ממ"ש פ' חלק שדהע"ה נענש על שעל ידו וגרמא דילי' נהרגה נוב עיר כהני' ודואג וצמח צדק סי' וי"ו כ' שאין דומה התם דהע"ה גרם דלא היה לו ליקח לחם מכה"ג ולאסוקי' דעתי' דדואג הוא שם ויסבור שהכה"ג מורד במלכו' נמצא הי' הוא בעצמו קצת גרמא משא"כ בשוכר שליח דמצוה קאעביד דתנן יהי' ענייי' בני ביתך וכיון שמצוה להשכיר עניי ישראל לפועלים וכתי' ואליו הוא נושא את נפשו נמצא כל פועל נכנס ע"ד כן ואפ"ה מצוה להשכיר לו פועלים ישראל א"כ לא יתכן להצריכו תשוב' יע"ש בסי' וי"ו מתשובתו ומעלתו לא הציץ אלא בסי' ה' וכו' ע"ש וצ"ל מ"מ צריך קצת תשובה משום מגלגלים זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב וה"נ דכוותי' אך אין להעמיס עלי' הרבה כיון שעסקה בהצלות נפשות וגם הי' בהול יותר מתרומה בע"פ ואם נחמיר נמצא מכשילן לע"ל בפקוח נפש ובפרט נשים

הרכים בטבע אין להחמיר עליהן ועיי' עירובין מ"ה ע"א להציל שאני ואחתום בהצלה ובברכה. פ"ב כאור בוקר ליום ד' כ"ה שבט תק"צ לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קעח

שלום וכל טוב לתלמידי הרב המופלג השנון מו"ה ליב נ"י אבדק"ק טשוס יע"א:

ע"ד שאלת חכם בס"ת א' שנמצא בו טעות שנכתב כ' פשוטה במקום ה' והסופר לא שאל וגרר מכף פשוטה עד שנעשה ד' ועשה בתוכו רגל שמאלית ונעשה ה' ואחר שנודע למעלתו ואמר לו שזה הוא חק תוכות חפש חפש מחופש בכל הס"ת למצוא מקום התיקון הנ"ל ולא מצאו ונעלם מהם מקומו איה ועתה יש להסתפק אי זה מיפסל משום חק תוכות ואי נמי מיפסל מ"מ כיון שנאבדו אי יש לסמוך לקרו' בציבור בס"ת זה שחסר בו אות הזה או לא ומעלתו האריך למעניתו ודבריו ראוים לו עיי' תשו' יד אלי' סי' פ"ח:

ואומר בשים לב שהרב"י בא"ח סי' ל"ב העלה להלכה דרי ש שעשאה דל"ת או בהיפוך אין די בגרירת רגל או גג כי כל האות נעשה בפיסול משא"כ במ"ם פתוחה שנדבקה די בגרירת החרטום שהוא הוי"ו ולהשאיר נו"ן ולכתוב החרטום מחדש משום דמתחל' נעשים ב' אותיות נו"ן וי"ו ורמזה בט"ז ס"ק י"ז בקיצור ובתה"ד סי' רכ"ח בעד שחת' בגט בן משה ושכח ב"ן והתחיל מ"ם של משה וגערו בו ומחק וי"ו של מ"ם ונשארה נו"ן והאריך בה ועשאה בי"ת והשלי' ב"ן והכשיר כיון שלא הי' די בחקיקה עד שהוסיף עליו בכתב מתכשר וב"י בא"ע סי' קכ"ה מייתי לי' בקיצור ורוצה להסכי' עמו כל הדיעו' וצ"ע שנראה כסותר להא דלעיל דהא עכ"פ כל הנו"ן נכתבה בפיסול ומה יועיל להוסיף עליה לעשותה בי"ת הלא הך בי"ת יהיה חצי' בפיסול ואחר שנתקשיתי בזה מצאתי דפר"ח הלכות גטין כתב דתה"ד פליג אהנ"ל ודברי ב"י סותרים זא"ז ואני אינני מתפייס בזה והנלע"ד מסברא דודאי כשמחק מה שצריך וגומר האות בכתיבה תו לא מיקרי חק תוכות כסברת תה"ד אך מה יועיל זה עכ"פ כל האות לא נכתב בקדושת ס"ת ותפילין שהרי הי' צריך לכתוב ד' וכ' רי"ש ואותו הרי"ש לא הועיל לה כוונת קדושת הכתיבה דה"ל כמתפיס בעלי מומין למזבח כמ"ש תשב"ץ בכותב שם חול לשם קדושת השם וה"נ דכוותי' נמצא אע"ג דמדין כתיבה כשר דתו לא מקרי חקיקה מ"מ כל האות נעשה בפיסול ופסול ואע"ג דהרב"י מסתייע מתשו' רשב"א והיא בקצרות ס"סי תרי"א ושם מיירי מאות שנדבק למעלה דצריך לגרור כולו ולא מיירי מחילוף אות באות אחר מ"מ א"ש דכיון שנתערבו האותיו' טרם שנגמרה צורת האות ה"ל כאות אחר וכבעל מום שאין קדושה חלה עליו משא"כ כשנתערבו האותיו' אחר גמר האות נמצא נתקדש כדין א"כ כשנפסל אח"כ ע"י דיבוק סגי שפיר בגרירה כל מה שנפסל והעליון נשאר בקדושתו

כמום עובר. וא"כ תינח בס"ת תפילין מזוזות דאית בהן קדושה משא"כ בתה"ד מיירי בגט דלא שייך בי' קדושה מודה כ"ע דסגי בשיגמור אותו האות ע"י כתיבה כל דהו והנשאר כשר דלא שייך שנעשה בפיסול דאע"ג דבעי כתיבה וחתימה לשמה מה בכך לשמה מיקרי ולא שייך הכא מתפיס בעל מום למזבח וסברא נכונה וישרה היא לקיים דברי חכמים:

ומה שצ"ע דברי רשב"א דמייתי ר"ן ס"פ הבונה אהא דאמרינן התם הגיה אות א' חייב ומסיק כגון שנטליה לתאגי דדלת ועשאה רי"ש וכ' רשב"א מכאן מוכח דזה לא מקרי חק תוכות דלא הוי אלא כמפריד אותיו' דבוקות והר"ן פליג דלענין שבת משום רושם נמי מחייב וכ"כ ב"ש סימן קכ"ה סק"ג ונראה דעת רשב"א אי ס"ד דס"ת לא מתכשר בהכי ואסור לקרות בו א"כ ה"ל לפרושי דאי עביד כן בס"ת פטור דלא תיקן מידי ואיך סתים בש"ס אדרבא סתם הגיה אות א' משמע בס"ת ורש"י נשמר מזה וכ' שם דאסור לשהות ס"ת שאינו מוגה נראה דס"ל באמת אסור לקרות בו בציבור ומ"מ תיקן דעכ"פ אל תשכן עולה ליכא דהקורא בו לא משתבש בטעיות והרשב"א לא ניחא לי' בהא ע"כ הוכיח מזה להתיר אפי' לקרות בו בציבור יהי' איך שיהי' מבואר דרשב"א חזר ממ"ש בתשובה הנ"ל עפ"י הירושלמי וס"ל דכשר בכי האי גוני:

נמצא נשאר בידינו פלוגתא לדעת רש"י ורשב"א בתשובה ור"ן פסול ולזה הסכים הרב"י וקבעו בש"ע וגם תה ד לא פליג אהא ולדעת רשב"א בחי' שבת ס"פ הבונה וכן מייתי בד"מ סימן ל"ב אות ה' בשם או"ח להכשירה ונראה כן דעת מג"א שם ס"ק כ"ו בשם ר"י הלוי יע"ש ועוד י"ל דרש"י דשבת הנ"ל אינו מוכרח דפליג ופוסל דאפשר רש"י ס"ל כדעת הרמב"ם בתשובה דס"ת שחסר אות א' קורין בו ומשו"ה פי' משום אל תשכן ולעולם אפשר דלא הוי חק תוכות ומ"מ לא תיקן אלא משום אל תשכן באהלך עולה דלקריאה בציבור בלאה"נ שרי:

וא"כ בנידון דידן אפשר דלכ"ע פסול משום שלא תיקן בכתיבה אלא רגל שמאל של ה"הי ואיננו גולם עם ה"הי ואפילו נימא במ"ם פתוחה כשתיקן רק החרטום בכתיבה סגי לכל המ"ם אע"ג דהוה כעין ב' אותיות ומ"מ מהני זה לזה היינו משום שעכ"פ המה גולם א' משא"כ ההי"ן וקופי"ן שהם שני גולמים אפשר בעי' שיתקן בכתיבה באותו גולם עצמו ולא שיועיל תיקון הרגל לחקיקת הדל"ת וצ"ע:

והנה ס"ת שחסר אות א' לרוב הפוסקים אין קורין בו ואמנם דעת רמב"ם בתשובה שקורין בו אלא שאינו יוצא בו מ"ע של ואתם כתבו לכם השירה הזאת כי אין זה ס"ת ודעת רשב"א ור"ן דאותו חומש אין קורין בו אבל בשארי חומשים קורין ונ"ל דהכא אפי'

לרמב"ם כי איכא בבה"כ ס"ת כשרים ושלימים לא שפיר דמי למיקרי בס"ת חסר אות א' משום הקריבהו נא לפחתך וארור נוכל ויש בעדרו זכר ומקריב משחת לה' ואפי' לרשב"א בתשובה הנ"ל דשארי חומשים כשרים מ"מ הכא דלא ידיע איזה חומש הוא ואנו קורים בכל החומשי' זה אחר זה נמצא לבסוף ידעי' שבודאי בחומש א' פסול קרינן לאו שפיר דמי ועספ"ק דשבועות בשני שבילין הלך בא' ולא נכנס למקדש והלך בשני ונכנס חייב אע"ג כשהלך בכל א' הי' תולין להקל מ"מ עכשיו שכבר הלך בשניהם חייב ממ"נ וה"נ אחר שהשלים התורה בחמשה חומשין לא יי"ח ואפי' בספיקא דרבנן כי האי גוני לא אזלי' להקל כמ"ש הר"ן בקריאת מגלה בשני ימים מספק ע"ש ובמשנה למלך שם פ"א ממגילה הלכה י"א ולא דמי לחתיכת אי' שנתערבה ברוב היתר שכולם מותרים אע"פ שבודאי אוכל האיסור התם ע"י תערובו' וביטול והאיסור חזר להיות היתר למ"ד הכי ומזה נדבר לקמן אי"ה אבל הכא מטעם שאני אומר אתאינן עלה ולא שייך הנ"ל ואם נאמר שבאמת לא יקרא בו אלא ד' חומשין ויניחו חומש א' ויתנו בו הפסול כבר השריש רשב"א בתה"א דכל היכי שצריכי' לאסור א' כולם אסורים דמאי חזית ועיי' בטור וב"י י"ד סי' קי"א:

והנה הלבוש בהלכות סוכה סי' תרל"ב והובא בט"ז סק"ג כ' דסכך פסול מועט מתבטל ברוב כשר אפי' ניכר דילפי' מסנהדרין דאפי' ניכר נמי מתבטל מן התורה והט"ז פליג ודבריו צריכין ביאור ונ"ל עפ"י דברי הר"ש מקינון שתי' על קושי' המפורסמת הא סנהדרין הוה קבוע כמ"ש מרדכי פ"ק דחולין ותי' דהא אין נהנין מן המועט ושבקינן לי' לגמרי ולא דמי לחניות שאנו רוצים ליהנות מהמיעוט ג"כ שם אמרי' כל קבוע וכו' ע"ש בס' כריתו' וה"נ דכוותי' בסנהדרי' אע"פ שהמיעוט ניכר מתבטל הואיל ואין אנו נהנים ממנו משא"כ בסכך פסול שצילו מתערב ומצטרף לצילתו מרובה מחמתו אינו בדין שיתבטל ברוב והנראה מזה אע"ג שנדחו דברי הלבוש בהא שיתבטל מב"מ אפילו בניכר מ"מ בשאינו ניכר לא יחלוק הט"ז שהפסול חוזר להיות כשר וא"כ ה"נ נימא שאות הפסול המתערב יתבטל ברוב וחוזר להיות כשר או החומש הפסול יתבטל ברוב חומשים הכשרים ויחזור להיות כשר:

וייעי' מג"א רסי' שמ"ד שהקש' ההולך במדבר ושכח איזה יום שבת ניזיל בתר רוב הימים רוצה לומר יתבטל יום השבת ברוב הימים ויהי' מותרים במלאכה ותי' ה"ל קבוע ע"ש ועל הגליון שם כתבתי שמעתי מקשים לדעת רמב"ם דאשה כל ימי' סופרת ז' ימי נדה וי"א ימי זיבה וא"כ ימי זיבה מרובים ואיך משכחת פתח בטועה ניזיל בתר רוב הימים ולא שייך קבוע בשהאיסור אינו ניכר במקומו עיי' גטין ס"ד ע"א תוס' ד"ה אסור

וכו' ובנזיר י"ב וערשב"א בשם רמב"ן שם ובתו' ב"מ וי"ו ע"ב ד"ה קפץ ועיין בביאור היטב פר"ח ביו"ד סי' ק"י סק"ג ועיי' דעת התוס' בסיום דבריו בכל זה ותרצתי כיון דבימי זיבה רוב נשים מסולקו' בדמים כמבוא' משנה ד' פ"ד דנידה וא"כ אדרבא ניזל בתר רוב פעמים דלא חזי' בי"א יום וא"כ אדרבא תיקשי לאידך גיסא איך משכחת פתח בטועה ניזל בתר רוב דמי' שהם דמי נדה ולא דם זיבה אע"כ היינו משום דאיכא נמי רוב ימים שהם ימי זיבה ואיכא תרי רובי דסתרי וה"ל ספיקא דאורייתא ולק"מ עכ"ל שם על הגליון:

והנה אהך דלבוש דצל סכך פסול מתבטל בכשר לא תיקשי הא ה"ל קבוע וניכר במקומו די"ל כיון דדייניגן על הצל ה"ל פריש וסבר' זו כתבה מג"א סי' רצ"ח סקי"ג במסקנא ובנידן דידן לא שייך שהאותיו' קבועים משום שאין האיסור ניכר במקומו ומתבטל שפיר:

איברא ברש"י בגטין נ"ד ע"ב נטיעה של ערלה ושל כלאי הכרם שנתערבו בנטיעות אחרות פירש"י דכל זמן שהיא במקומה במחובר חשיבה ולא בטילה וכו' יע"ש וא"א לפרש כפשוטו דמחובר לא בטיל דמצינו בסוטה מ"ג ע"ב ילדה שסבכה בזקנה בטלה ולענין כלאים בכרם מצינו נמי המעביר עציץ נקוב אם הוסיף מאתים וכן ריש ב"ב נתיאש ולא גדרה וכו' בעי' הוסיף מאתים דאל"ה בטיל אע"ג דהו' מחוב' אע"כ כוונת רש"י התם מתבטל הפשטת הליחות אבל הכא שכל נטיע' קבוע ומחוברת במקומה נהי דלא מטעם קבוע דאורייתא אתאי' עלה דהא לא ניכר האיסור במקומו מ"מ החיבור עשאוהו חשוב ולא בטיל ויעיי' דברי עט"ז שבש"ך י"ד רסי' רצ"ט:

וא"כ ה"נ בנידון דידן נימא דקביעותן של אותיות וחומשים חושבן ולא יתבטלו ובפרט אותיות התורה חשיבי בוודאי ולא בטילי ואפי' זה האות שאנו דנים עליו פסול ולא חשיב מ"מ כיון שאחר הביטול יחזור לכשרו יהיה חשוב אינו בטיל כמ"ש ט"ז או"ח סי' תרע"ג סק"ו וכתבתי שם בחידושי שגם תה"ד לא יחלוק על זה וס"ל דכל שהוא חשוב בין קודם ביטול בין לאחר ביטול לעולם לא בטיל ותה"ד לא מיירי מזה כלל ולא על זה הביא ראי' ומ"ש תה"ד בתר השתא אזלי' אין רוצה לומר השתא קודם ביטול אלא השתא בימי חנוכה דאע"ג דכל השנה כולה אין אדם מונה נרות רק השתא בימים אלו מונים נרות חנוכה מ"מ בתר זמן דהשתא אזלי' כמו דאזלי' במקדש בתר כהני משמר שאינם מחזיקים טובה זה לזה ועי"ז נעשה חתיכה שאינה ראויה להתכבד ה"נ בנרות חנוכה אבל לעולם בעיקר הדין כ"ע מודו דכל שלאחר הביטול יהי' חשוב לא יתבטל ומכ"שכ קודם הביטול באותיו' התורה וא"כ ה"נ דכוותי' ואזדא לי' התירא דלעיל:

אלא מ"מ הרווחנו דעכ"פ מעיקר הדין תורה נתבטל וחזר הפסול להיות כשר ורק מדרבנן דבר חשיב לא בטיל א"כ בזה י"ל לצרף דעת הרמב"ם בתשובה ומעשה רב שקראו לפני הגאונים בס"ת שפסול בו אות א' עם דעת הרשב"א ור"ן דאינו פסול אלא אותו חומש ושארי חומשים כשרים ובכל חומש שיקראו נימא שאני אומר זה הוא הכשר דבדרבנן אמרי' שאני אומר מה תאמר אחר שקראו בכל ה' חומשים ידעי' שבוודאי קראו בספר פסול ז"א דלמא הלכה כרמב"ם דמותר לקרות בו מה תאמר מ"מ כיון דאיכא אחריני כשרים ה"ל הקריאה לכתחלה משום הקריבהו נא לפחתך ז"א דבקריאה לכתחלה בכל פעם נסמוך אהרשב"א ונימא זה החומש כשר ממש כמושארי הספרי' וכיון שמגוף הדין כבר נתבטל האות ונתכשר שוב נוכל לצרף ב' הדיעו' הנ"ל וכדי שלא להביא ס"ת לידי גניזה נלענ"ד לסמוך אהנ"ל ולברך עליו ולקרות בו בציבור:

ומ"מ מבואר מתוך דבריו דמעלתו שהס"ת הלזה נכתבו כ' פשוטי' שלו כעין דל"ת וכבר כ' מג"א בזה סי' ל"ב ולא אמנע להעתיק לו תשוב' א' מאמ"ו הגאון זצ"ל [עיי' ח"ס חיו"ד סי' רס"א] ומשם יראה שאין דעת חכמי' נוחה הימנו ואחתום בכל חותמי ברכות: [ועיי' היטב בח"ס חיו"ד סי' רע"ז] פ"ב יום ד' כ' סיון תקע"ה לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעט

שלום רב לתלמידי הותיק החרוץ המופלג האברך כבוד מהו' זעליג נ"י:

יום ש"ק העבר הגיעני יקרתך וראיתי חי' תורתך ונהנתי ואמרתי כל דילדא אימי' כוותיך תלד אע"ג דאי' לי' פרכא כי מה שכתב' למ"ד בסוכה ל"ה ע"א מאן דלא בעי דין ממון לא בעי דין לכם כלל ומתיר אפי' גזול לולי מצוה הבא' בעבירה הא מילתא ליתא אלא ס"ל אע"ג דאין בו דין ממון מ"מ מיקרי לכם וכ"כ מג"א סי' תרמ"ט סק"כ לדעת הרב"י דלולב אע"ג דלא שייך בי' אכילה כלל ואסור נמי בהנאה מ"מ כיון שהוא שלו לכם מיקרי בי' ובהא פליגי הני אמוראי דלהך מ"ד לא מיקרי לכם כיון שאין לו דמים ולהך מ"ד מ"מ מיקרי לכם זה כוונת מג"א וראיתי להגאון מחצית השקל ז"ל נדחק בפירושו והאמת כמו שכתבתי:

והנה במס' ע"ז מ"ג ע"א גבי מצא טבעת כ' הר"ן דאי מגבה תחלה קני לה וה"ל ע"ז של ישראל ואעפ"י שאסורה בהנאה אין בה דין ממון אפ"ה כיון שיכולה להתבטל ע"י גוי מצא זכה בה ומכאן לחמץ בפסח של גוי שאפשר לישראל לזכות בו והוי חמץ של ישראל ואסור לעולם עכ"ל כוונתו בזה דהוה סד"א הקונה חמץ בפסח לא לעבור על ב"י ולא ליתסר אחר הפסח דאין הקנין חל וצ"ל דאע"ג דחמץ שאינו ברשותו ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו מ"מ ה"א היינו דוקא חמץ שהי' שלו קודם הפסח ומשעה שנאסר

בהנאה נפיק מרשותי' ע"י איסור הנא' ולזה עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ונשאר שלו אבל לקנות חמץ בתחלה מה שלא היה ברשותו מעולם לזה ה"א דלא חל עליו הקנין ולא עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו אע"ג שלקחו בביתו כל היכא דאיתא ברשותי' דגוי איתא קמ"ל הר"ן דלא דכיון שבשעת הגבהתו הי' בו דין ממון לבעלי' דהיינו הגוי א"כ קנאו אפי' בע"ז שלא עשאו הכתוב מה שאינו ברשותו כאלו הוא ברשותו ומכ"ש בחמץ כך הוא כוונת דברי הר"ן ועיי' עוד בלשון הר"ן דחולין סוגי' דמחליפין ובפ' האיש מקדש גבי מקדש בערלה:

ולפ"ז צ"ל מ"ש מג"א בלולב של ע"ז משום שהוא שלו מיקרי לכם היינו מתחלה קודם שנעשה ע"ז כבר היה שלו מיקרי לכם ולא פקע מיניה על ידי שנעשה ע"ז או דאגביה וקניה בהגבהה דאז היה בו דין קנין מטעם הר"ן הנ"ל ואע"ג דעתה נעשה איסור הנאה ואין לו ביטול מ"מ שלו הוה ואולי י"ל משום דא"א למתפס החבל בתרי ראשין דאי נאמר שאינו לכם א"כ איננו ע"ז של ישראל ויש לה בטול וע"כ תאמר שמקרי לכם א"כ יוצא בו ידי חובתו לולי דמיכתת שיעורא:

אמנם לא צריכי' לכ"ז אלא בלולב דלא שייך בו אכילה אבל באתרוג פשיט הוא דגם התוס' מודים דטעמא דמ"ד דאין בו היתר אכילה משום דס"ל מה שיש בו היתר אכילה אע"ג שאין בו דין ממון מיקרי לכם לא מבעי' מעשר שני בירושלים אע"ג שאינו ממון ואינו יכול לקדש בו אשה מ"מ כיון שיכול לאוכלו מיקרי לכם אע"ג שהאכילה זוכה ממנו שולחן גבוה מ"מ כיון ששלו הוא ואיהו זכה ביה משולחן גבוה שלכם קרינא ביה והתוס' כ' בהדי' בקידושין נ"ב ע"ב דאפי' חלקו בקדשי קדשים יכול למוכרו לכהן ואי בי' שוה פרוט' ע"ש וה"ה מעשר שני בירושלים וע"ש נ"ג ע"ב ובהא פליגי ר"ח בר אבין ס"ל כל הראוי לאכילה לא מיקרי לכם אא"כ יהיה ראוי לאכיל' לאפוקי תרומה טמא' ומינה כיון שראוי' לאכילה והנאה אע"ג דאינו יכול לקדש בו אשה מ"מ לכם קרינא ביה שאין עיקרו עומד לאותו הנאה ואידך מ"ד ס"ל דבעי' כל דרכי הנאה שיכול לקדש בו אשה ואפי' בערלה גופי' נמי משכחת נפקותא בערלה בח"ל כמ"ש מג"א בשם שלטי גבורים דשייך בי' היתר אכילה ע"י דמספקא לי' וכדאמרי' בקידושין ל"ט ספק לי' ואנא איכל ואין בו דין ממון דאסור לספק את שלו וליתנו לחבירו כיון שהוא יודע אסור בהנאה לו ומ"ש התם דמספקי אהדדי לא שהי' מספק שלו ונותנו לחברו דא"כ הי' נהנה מודאי ערלה אלא היה מספק את של חברו והאכילה וכן חברו מספק לו את של עצמו והאכילו והארכתי בדברים אלו במקומן מ"מ לע"ד אין שום סברא לומר שיחלוק אדם על דרשא

דלכם הס שלא להזכיר ואסיים בברכה א"נ פ"ב כאור בוקר ליום ה' כ' מרחשון תקע"ה לפ"ק משהק"ס:

תשובה קפ

שלום וכ"ט לי"נ וי"נ כל חי ה"ה הרב הגאון החריץ בעל פיפיות תל תלפיו' כש"ת מו"ה חיים דייטשמאן נ"י אבדק"ק טריביטש יע"א:

נעימות בימין צדקו וזרוע עוזו הגיעני והנאני על מתיקת נואמו בראשיתו ואמרמר על מרה באחריתו ה' ינחמנו ויגדור פרצות עמו ברחמיו אמן. ואנא הא טרידנא טובא כי אחר צער ימים הרבה המליטה זוגתי תי' בן זכר ספק בן ז' ספק בן ח' יהא רעוא יהי' למז"ט ע"כ לבי לא נכון עמי להשיב אמרי' ברורי' לגברא רבא דכוותי' ויהי' דברי מעטים ערבי' לפני ידידי ומקובלי' לפניו ופ"א ברצות ה' נתעלס אם נצטרך להלכ' ולמעשה כי לפלפולא בעלמא אין פנאי לנצח ולפעול יש פנאי:

במאי דבדק לן מר בדברי תוס' חולין ק"מ ע"א ד"ה למעוטי וכו' שכ' בסוף דבריהם וצ"ע בבהמת עיר הנדחת אם עבר והקדיש' והקריב' אם הוא קרבן כשר כיון דלשרפה קיימא עכ"ל והוקשה למעלתו נ"י דתיפוק לי' דאיסורי הנאה לא מקרי קרבנו כי היכי דאתרוג של ערלה לא מקרי לכם הה"נ לא מיקרי קרבנו שלו אלו דבריו ויותר ה"ל להקשות על גוף ההקדש דבעי' איש כי יקדיש ביתו מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו ואיסור הנאה לא מקרי ברשותו כדמשמע לכאורה בחמץ משש ולמעל' שאינו ברשותו של אדם וה"נ דכוותי' וא"כ איך יקדישנו כלל:

ועוד יותר ה"ל להקשות אבריית' דמייתי בפסחי' מ"ח ע"א מן המאתים ממותר ב' מאות שנשתיירו בבור דערלה לא חזיא לנסכים קשה הא למה לי קרא תיפוק לי' שאין קדושה חלה עליו כלל דלא מיקרי ביתו ולא קרבנו אע"ג דלא הוה רק אסמכתא בעלמא ועיקר דרשא דקרא שהוא ממשקה ישראל קאי אאיסורי אכילה ולא אאיסורי הנאה אבל הך דמן המאתים דקאי אערלה וכלאי הכרם הוא רק אסמכתא כמבואר מ"מ קשיא אמאי הסמיכו חז"ל איסור ערלה הכא ומה שייטי' הלא איננו בר הקדש כלל:

ורמב"ם פ"ה דאיסורי מזבח הלכ' ט' כ' אין מביאי' מנחות ונסכים מן הטבלי' ואצ"ל מערלה וכלאי הכרם מפני שהיא מצוה הבאה בעביר' שהקב"ה שונאה ואם הבי' לא נתקדשו להיות ראוי' לקרבן אבל נתקדשו להיו' כקדשי' שנפסלו ועיי' לח"מ שכן הוא בתוספת' והמשנהל"מ כ' שם דואצ"ל ערלה היינו דהרי אסור בהנאה ואיכא טפי מצוה הב"ע אך תוס' בחולין ק"מ כ' דמצות לאו ליהנות ניתנו יע"ש משמע מדבריו דתוס' ורמב"ם פליגי ולע"ד אין כאן מחלוקות דנהי דס"ל לתוס' מצות לאו ליהנות ניתנו אפי'

במצוה דאי' בי' הנאת הגוף כגון ציפורי מצורע שהוכשר לבוא תוך המחנה מ"מ כיון שע"י מצוה בא לו אומרים לאו ליהנות ניתנו וכמו שרמז המגיה במ"ל אמ"ש בהלכות אישות כיוצא בזה גבי קידושי אשה מ"מ על כרחך מודו תוס' בקדשי' שכופי' אותו וממשכני' אותו עד שיקריבו' וע"י שמקריב הני אי' הנאה משתרשי לי' דלא ימשכננו שפיר מיקרי הנאה כי כן איתא להדי' בירושלמי דשקלי' פ"ב סוף הלכה א' דתנן הנותן שקלו לחברו ושקלו ע"י עצמו מעל ופריך בירושלמי מה נהנה ומשני כיון שנתנו עיניהם למשכנו ולא משכנו נהנה ע"ש נמצא מבואר דלא שייך בהאי מצות לאו ליהנות ניתנו אלא התוס' קאי אציפורי מצורע וכיוצא בהן דאין ממשכני' כמבואר בעירוכי' כ"א ע"א דאפי' עולת מצורע אין ממשכנים כ"ש ציפורי' שלו ע"כ שפיר כ' תוס' דמצות לאו ליהנו' ניתנו אבל הרמב"ם מיירי ממנחות ונסכים דממשכנים עליהם אמנחת נדבה ואפי' מנחת חוטא איכא גוני דממשכנים כמ"ש תוס' כריתות י"ב ע"א סוף ד"ה אלא וכו' ובנסכים משנה שלימה שנינו דממשכנים עיי' משנה ה' פ"ז דשקלים וא"כ שפיר הוה ערלה אין צריך לומר ואין כאן מחלוקו' כנלע"ד מ"מ מבואר מזה דליכא בערלה אלא משום מצוה הב"ע ולא עוד אלא שמבואר שעכ"פ קדשים נינהו אלא שנידונים כקדשים פסולים וק' אמאי הא איסורי הנאה לאו ברשותי' למיקדשינהו:

והנה ק' פר"מ י"נ נ"י מחולין ק"מ יש ליישב דודאי שלל גבוה קודם שהודחו והעידו עליהם נמלטים כמ"ש מהרש"א מש"ס פ' חלק [ועיי' פלוגתת רמב"ם וראב"ד שבכסף משנה פ"ד מעכו"ם הלכה י"ג] ולאחר שנגמר דינם של עיר הנדחת נמי לאו דילי' הוא להקדישו מכ"ש להקריבו אך תוס' מיירי אם הקדישו אחר שהודחו קודם שנגמר דינם שאז הקדישו הקדש בלי ספק אלא דמספקא להו אי הקרבן לרצון מה שהקריבו קודם גמר דין ולאח"כ יוגמר דינם ואיגלאי מילתא למפרע דבר שריפה הוה בהא מספקא להו והנה בב"ק מ"ה ע"א עד שלא נגמר דינו מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו בשרו מותר פירש"י הקדישו מוקדש נפקא מיני' דאי מתהני מיני' מעל עכ"ל כוונתו לפרש שגמרו דינו אח"כ וסקלוהו לבסוף מ"מ בין כך הוה הקדש ומועלין בו ואע"ג דשור רעהו כתי' ולא של הקדש היינו כשהוקדש קודם שנגח אבל הקדישו של אח"כ אינו מפקיעו מידי ב"ד וגומרי' דינו וסוקלי' אותו ומ"מ ביני וביני הוה הקדש למעול בו:

ונ"ל ה"ה אם הקריבו מוקרב ועולה לבעלים לשם חובה מידי דהוה דאם שחטו בשרו מותר והטעם דאפי' למ"ד גומרי' דינו של שור שלא בפניו הני מילי כי איתי' לשור אבל אם כבר שחטו שוב לכולי עלמא אין גומרי' דינו לאסור בשרו בהנאה לבעליו וה"ה אם כבר הקריבו לא יעשה שור הנסקל למפרע נהי לכתחילה אסור דמצוה להביאו לב"ד

ולעשות בו משפט כתוב סקילה דוקא ולא שחיטה כדמשני רבינא בחולין ק"מ בעוף שהרג הנפש קודם שנגמר דינו ה"א דמותר ליקח לשחוטה משום דעכ"פ מיקיים בי' ובערת הרע מקרבך קמ"ל טהורו' ולא אסורו' דמיחייב לקיים בי' סקילה ממש ואם כן במכשיר כ"ש במכפר דלכתחלה לא יקריבנו אך אי עבר והקריבו נראה פשוט דמכפר דשוב אין גומרים דינו כי ליתניהו:

אמנם מדחזינן בחולין ק"מ באוקמתא דציפורי עיר הנדחת לא שקיל וטרי הש"ס אי קודם שנגמר דינו אי אח"כ כדשקיל וטרי לקמן בציפור שהרג הנפש ועוד אפשר בציפורי עיר הנדחת קודם גמ"ד לא הוה שייך להקשות כ"כ בפשיטו' הא בעי לאיתויי לב"ד ולקיים בי' ובערת הרע מקרבך כיון דהציפור לא הרג ולא עביד מידי לא פשיט כ"כ דבעי לאיתויי לב"ד ואם כן כיון דקיי"ל אין גומרי' דינו של בהמה אלא בפניה א"כ צריכא רבא למשקיל ומיטרי גבי ציפורי עיר הנדחת אי קודם גמר דין וכו' ומדשתיק הש"ס ופריך בפשיטות לא אמרה תורה שלח לתקלה נ"ל דבעיר הנדחת פשיט מאוד אפי' קודם גמ"ד שלח לתקלה הוא דהכא לא דינו של ציפור גומרי' אלא דיניהו דהנידחי' ושוב ממילא ממונם אבד בכל מקום שהוא ואם עתה ישלח הציפור למדבר למחר וליומא אחרא לכשיגמר דין הנידחי' יאסר שללם בכל מקום שהוא ועיי' סנהדרין קי"ב ע"א דאר"ח ובנקבצים לתוכה ופליגי בפירושו רש"י ורמב"ם עיי' פ"ד מעכו"ם הלכה יו"ד ובלח"מ שם מ"מ היינו נכסים שיצאו משם קודם שהודחו אנשי העיר אבל מכיון שהודחו ונתקבלו עדותם מן אז עד גמר דינם לא יועיל שום הברחה להוציאו חוץ לעיר ואפילו במצולת הים חל עליו פסק ב"ד לאסרו בהנאה ולהרוג תחלה בעלי חיים בחרב כמ"ש רמב"ם שם ובכ"מ שם ד"ה והורגי' וכו' ואח"כ לשרוף הנבלה כמ"ש תוס' בשמעתין חולין ק"מ דבעי שריפה עיי' מהרש"א יהי' איך שיהי פשוט להש"ס דהוה שלוח לתקלה אפי' קודם גמ"ד וממילא פשוט נמי אי שחטו קודם גמ"ד וישנו בעולם הבשר השחוט' יחול עליו גמ"ד לאוסרו בהנאה אע"ג דבשור הנסקל בשרו מותר שאין גומרים דינו אחר שמת משא"כ הכא גומר דיני אנשי עיר הנדחת ומטלטלי' נאסרי' בגללה ממילא והוא פשוט:

אמנם אם כבר אכל הבשר קודם גמ"ד ואח"כ נגמר דינם לא נתבאר אם נימא דעבר למפרע על לא ידבק בידך או לא אלא דלא נ"מ דמה שעבר עבר ומלקו' ליכא למפרע דהא הוה התראת ספק אך אי הקריבו מספקא להו להתוספות אי אחר הקרבה נגמר דינם איגלאי מילתא למפרע ולא עלה לשם חובה (ומשכחת לי' בנכסי צדיקי' שבתוכה) או לא:

ולפע"ד נ"ל דמ"ש תוס' צ"ע וכו' אי עבר והקדישה וכו' לא כתבו כן לדינא דנ"ל פשוט דהשתא דגלי קרא ולא אסורו למעוטי עיר הנדחת שיהי' פסולה לשוחטה ואפי' קודם גמר דין הרי קרי להו אסורו למכשיר וכ"ש שיהיה אסורות למכפר אלא דהתוס' קאי לתרץ קושייתם שהקשו למה לי קרא ת"ל ממשקה ישראל וכל שאינו ראוי למכפר אינו ראוי למכשיר. ותירצו דה"א לחלק בין היה לו שעת הכשר ללא היה לו אע"ג דהאמת אינו כן דהא מתלתא קראי נפקי דאין לחלק כמ"ש תוס' מנחות וי"ו ע"א ד"ה כתב וכו' מ"מ לא סמך רחמנא וטרח וכתב לי' קרא בהדי' גבי מכשיר ותו כתב תוספות דאי לאו קרא הי' צ"ע נמי אי עבר והקריבו אולי הי' מכפר ע"כ כ' קרא טהורו' דאפילו מכשיר אינו ראוי' מכ"ש למכפר שאינו מכפר ומשו"ה לא נתבאר ספק זה דהתו' בשום מקום:

מ"מ נתישבה היטב קו' פר"מ נ"י אך קושייתו מערלה לא נתישבה ויבואר לקמן אי"ה אך איידי דאיירי אמרתי אעלה בתמר סנסין א' באותה סוגי' אשר זה כמשלש שנים עוררני תלמיד אחד על דברת הרב המגיד פ"י מנזקי ממון הלכ' ז' שור שהוא טרפה וכו' ומסיק דבבהמה לא שייך ובערת הרע מקרבך יע"ש והנה הוא נגד ש"ס זה פעמיי' בחולין קל"ט ע"א וק"מ ע"א ושם בארתי באריכו' אך זה ימים או עשור הרהרתי די"ל בפשיטות קרוב לאמת לפע"ד דהנה לשון רש"י ריש דף קל"ט נוטה קצת כה"ה דכ' כדי לבער רשעי' מישראל וזה לא שייך בבהמה ע"כ הי' נלע"ד דהאי ובערת מצרכי' לתרי מילי ושני ענינים א' מי שממיתי' אותו מיתה הראוי' לו ע"פי עדים ועדה כדינו אזי הוה הכשר מצוה להביאו לב"ד ולעשות בו כמצותו מובערת הרע וזה הוה רק הכשר מצוה אך מי שהוא טרפה ועדותו אינו יכולים להזימו ובטלו ממנו מ"ע של ד' מיתת ב"ד הכתוב' בו אלא שהרג בפני ב"ד לזה עיקד חיוב מיתתו הוא מובער' הרע ואין שם מ"ע אחרת כדמשמע בסנהדרי ע"ח שם והנה אמת נכון הדבר דבבהמה לא שייך ובערת הרע ועיי' מ"ש בזה בס' מגלת אסתר סוף שרש י"ד ומ"ש אני נלע"ד נכון. אך כיון דמגז"ה ממיתין אותה ואמר רחמנא כמיתת הבעלים כך מיתת השור אם כן אינהו וכל אביזרייהו כי היכי דבמיתת הבעלים מצוה על כל אדם מישראל להביאו לב"ד משום ובערת הרע דשייך באדם לבער רשעי' מישראל ה"נ בשור ולא דשייך בי' ובערת הרע אלא משום דאיתקיש למיתת הבעלים וכל זה אי עבדי' בי' עיקר מיתתו בעדה ועדים אך שור טרפה שהרג בפני ב"ד דעיקר דין מיתה לית בי' רק עיקר מ"ע של ובערת הרע וזה לא שייך בשור ולא אמרי' כמיתת הבעלים כך מיתת שור אלא אי עבדי' בי' עיקר דינו אז נעשה לו כמו לבעלים אבל גוף המיתה לא נילוף מבעלים ודברי ה"ה נכונים בעזה"י [עיין לעיל סי' ק"ה]:

נחזור לענינינו מאי דקשי' לן מערלה וכלאים דאסורים בהנאה ולמה לי קרא דאסמכתא בפסחי' מ"ח ע"א לולי דמסתפינא הייתי אומר מכאן סמוכי' לשיטת הראב"ד ורמב"ן בר"ן פ' בתרא דע"ז וברא"ש שם ורמז עליהם הרב"י בא"ח ר"סי תמ"ז דכל איסורי הנאה שנתערבו אע"ג דמחמת חומר איסורם אינם בטלים בס' ובעי ק' או מאתים או איסורם במשהו מ"מ איסור הנאה שבהו בטל דלית חומר בהנאה אלא באכילה זולת אם מחמת חשיבותן לא בטלה כגון דבר שבמנין וכדומה ההוא אסור בהנאה אבל כל שאינו מחמת חשיבו' רק מחמת האיסור נתבטל איסור ההנאה וא"כ לק"מ דהא הכא בערלה וכלאים שנתערבו מיירי כדכתיב מן המאתי' ממשקה ישראל ומשיעור מאתים עד שיעור ס' אסור באכילה ומותר בהנאה ומשכחת נמי בהעביר עציץ נקוב בכרם והוסיף ממאתים עד ס' שאסור באכיל' ומותר בהנאה וקמ"ל דפסול לנסכים משום משקה ישראל וא"ש מיהו רוב הפוסקים חולקים ולדידהו הדר' קושי' לדוכתה:

שבתי וראיתי כי היסוד אשר הנחנו דאיסורי הנאה לא מקרי לכם והנה שם בסוכה פ' לולב הגזול פירש הרמב"ם בפי' המשנה משום דאמר רחמנא פרי ומשמע מטעם לכם לא איכפת לן וכ"כ מג"א סי' תרמ"ט סק"ך וז"ל וכיון שהוא שלו אע"פי שאסור בהנא' לכם קרינן בי' עכ"ל ולכאורה הדין עמו דנהי דאין מקדשי' בו ואינו יכול להקנותו לשום אדם מ"מ לא נפיק מרשות בעליו והרי קמן בב"ק צ"א ע"ב שורי הרגת וכו' בשור העומד להריגה וכו' (ושור הנסקל אסור בהנא' מחיים עיי' תוס' סנהדרין פ' ע"א) יע"ש הרי דשם בעליו עליו ולע"ד פשיט נמי דאפר ערלה וכלאי הכרם שייכי' לבעלי' ונהי דעמדו תוס' בזה בפסחי' וקידושי' ומס' ע"ז מ"ט המקדש בערלה אינה מקודשת בשיווי אפרה ותי' מה שתירצו מ"מ הבעלים יש להו הזכיי' דלא נפיק מרשותי' ומקרי לכם וצריך לחלק בין שארי איסורי הנאה לחמץ דאמרינן להדי' אינו ברשותו של אדם ולא מצי מבטיל לי' אחר זמן איסורו ויעיי' ב"ק צ"ח ע"ב גזל חמץ לפני הפסח ובא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווי' עליו לבערו והנלע"ד חילוק בין חמץ לשארי איסורי הנאה דחמץ מצווי' להשביתו במ"ע וכל שעתא ושעתא עובר במ"ע משא"כ שארי איסורי הנאה אפילו כלאי הכרם וערלה דאתי' מיני' וכתב תוס' סוף תמורה דמשו"ה אפרן מותר דאין לך שנעשה מצותו ומועלי' בו דמשמע דאיכ' מ"ע בהשבתתן מן העול' מ"מ לא נ"ל שיהי' מצוה לבערו אלא אם מבערו באש מצוה קעביד דהרי הרמב"ם בהל' ערלה לא הזכיר מצוה זו וכן בש"ע בהל' ערלה לא נזכר מזה כלום רק בסוף הלכו' פסולי המוקדשי' הזכי' ערלה מהנשרפי' גם לא ראיתי רבותי נזהרים בשריפת פרי ערלה ואע"ג די"ל ערלה בח"ל

שאני מ"מ האמת נ"ל כנ"ל שוב מצאתי כי כן דעת התומי' סי' קמ"א סק"ז דהאפר של בעלים ע"ש:

ואפי' נותר דודאי איכא מ"ע בשריפתו מ"מ בל ירא' ליכא כמו בחמץ ויש לי מקום עיון בכריתות כ"ג ע"א פירש"י ד"ה בגסה אכילה גסה שאכל הרבה אע"ג דאיסור הנא' הוא כשארי כל הקדשי' דאסורי' בהנאה ומועלים בהם דהא חזו נמי לגבו' שאם עלו לא ירד עכ"ל ועיי' לעיל ט"ו ע"ב במשנה יש אוכל אכילה א' וכו' בתוס' שעל הגליון כתב נמי לחלק בין קדשים ב"ה לקדשי מזבח נמי כוונתם לכאורה כיון שאם עלו לא ירד שייך בי' שיווי פרוטה והדבר תמוה הא עכ"פ לכתחל' אסור להקריבו ולא שוה כלום והדברים מראין ע"ד שכ' רש"י בפ"ק דחולין בסוגי' דמחליפין דאם עבר ומכר דמיו מותרי' מצינו דמים לחמץ בפסח והתוס' הקשו הא עכ"פ לכתחלה אסו' למוכרו ואולי בקדשי מזבח סגי בכזית בלא פרוט' והיינו דמחלק בין גסה לדקה ועיי' פסחים ל"ג ע"א ומאי דאקרי קדשי מזבח אע"ג דאינו ראוי' עוד למזבח לזה קאמר דעכ"פ אם עלה לא ירד א"כ אכתי שם קדשי מזבח עליו ומיהו כזית בעי' והיינו דמחלק בין גסה דאית בי' כזית לדקה דלי' בי' כזית והיינו נמי דמחלק בין ימות החמה לגשמים דכשהוא סרוח פקע מיני' שם אכילת מזבח עיי' בכורות כ"ג ע"ב ובתוס' ד"ה אחת וכו' וק"ל בהא סלקינן דשאני חמץ משארי איסורי הנאה ולעולם איסורי הנאה מיקרי של בעלים רק דלא מיקרי פרי כדעת הרמב"ם ואמנם התוס' בסוכה לא ס"ל כרמב"ם כמו שרמז מג"א הנ"ל מדהקשו מלולב ועדיין אני אומר התם כתי' ולקחתם לכם שתקחו אותו לעצמכם ואין בו קנין לעצמו אבל בקרבן לא כתיב שיקחנו לעצמו שיהי' שלו אלא יקריב קרבנו ולא של אחר וכן יקדיש ביתו ולא בית של אחר אבל כל שאינו של אחר אע"ג דגם לו אין בו קנין לא אימעט אלא היכי דכתי' קיחה שאז צריך שיקחו לעצמו שיהי' לו בו קנין ויעיי' מ"ש ר"ן ר"פ כל הצלמים דפוס זולצבאך דף שמ"ח ע"ב וז"ל ואע"ג שאסורה בהנאה ואין בה דין ממון (פי' איך זוכה ישראל בהגבה' ע"ז) אפ"ה כיון שיכולה להתבטל ע"י גוי מצי זכה בה ומכאן לחמץ בפסח של גוי שאפשר ישראל לזכות בו והוה חמץ של ישראל ואסור לעולם עכ"ל ביאור דבריו כשם שע"ז של גוי אע"ג מדאגבה ישראל שוב אין לה ביטול עולמית מ"מ הואיל ואי לא הוה מגבי' לה היתה אפשר להתבטל ע"י גוי זוכה בה הישראל ומקרי ע"ז של ישראל שלא יהי' לה עוד ביטול לעולם ה"נ חמצו של גוי בפסח כיון דאי הוה מניח לה בבית גוי עד אחר הפסח הי' מותר נמצא יש בו שום מציאות בעולם שיהיה שוה מידי א"כ יש בו קנין לישראל שאם זוכה בו בפסח נעשה חמצו של ישראל ליאסר עולם ומה"ט לוקה נמי הקונה חמץ בפסח וצ"ע במג"א סי' תקפ"ו סק"ה ע"ש היטב דמ"ש

מג"א שם דקבלת אחריות הוה קנין מחמץ צ"ע בפסחים ה' ע"א משמע התם דכתי' לא ימצא אבל בעלמא לא ועוד וכי יאמר מג"א גוי שהפקיד ע"ז לישראל אין לה ביטול כמו חמץ והנלע"ד בישוב זה דודאי גזל וחייב באחריותו יש סברא יותר שתיאסר מפקדון שהרי הגזלן דעתו לשקוע אצלו משא"כ מפקיד והשתא קשה מנ"ל לש"ס דלא ימצא קאי אנפקד דלמא אגזל חמץ אע"כ פשיטא לש"ס דגזל לא בעי קרא ואפילו בע"ז ושארי אי' נמי וע"כ קרא אהפקיד קאי וא"ש [ועיי' לעיל סי' ס"ב:]

מ"מ מוכח ממג"א דלא כהר"ן הנ"ל ונ"ל לכ"ע כל איסורי הנא' לבר מחמץ מקרי של בעלים הראשונים רק לא שייך בי' קנין ולקחתם לכם וגם פרי לא מקרי אבל ביתו וקרבנו מקרי ומיושב כל הקו' שהקשינו וכבר הארכתי יותר מדאי ומבלי עיון בשום ספר כי ספרי המה סגורים בשכוני גואי ולא מצינו לכנס להם כי זוגתי תי' היולדת שוכבת שם והיות כי אין הדבר נוגע למעשה אסתגר בזו ויהיה כבודו מחול והנני חותם בברכת אהבה רבה וברכת שלום למר ולתורתו כנפשו היפה ונפש או"נ דש"ת פ"ב יום ג' י"ד טבת תקפ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפא

שלום וכ"ט להה"ר הטוב הרב המופלג המאה"ג חרוץ ושנון כש"ת מה"ו געץ נ"י אבדק"ק גערמענד יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו ולהיותי טרוד בטרדות הלו"ת הזמן כנהוג הנחתי הדבר עד היום ע"ד אתרוגי' קטנים כשיעור ביצה מצומצמת שבזמנינו שפקפק מעלתו כי הביצים נתקטנו כפי מה שהעיד בספר צל"ח בפ' ערבי פסחים וא"כ אתרוגים הללו אין בהם כשיעור המפורש בש"ס וש"ע ססי' תרמ"ח אלו דבריו:

יש להשיב ולומר דאין שיעור אתרוג דומה לשארי שיעורי תורה שמרע"ה מסר לנו שיעור ביצה שבזמנו ונאמר אפי' אם יתקטנו הבצים בזמני' האחרונים מ"מ השיעור לא ישתנ' משא"כ הכא באתרוג פרי כתי' בקרא וכל שלא נתגדל כ"כ שיהי' ראוי לקרות פרי לא יי"ח ושיערו חכמים לפי גודל האתרוג הבינוני כשגמר פריו לגמרי לפי אותו השיעור אם גדל עכ"פ עד כביצה כבר ראוי לקרא פרי אעפ"י שסופו לגדל יותר מ"מ בשיעור ביצה כבר מיקרי פרי ואין זה ענין לפלוגתת אתרוג הבוסר שעמד בזה הרא"ם בביאורי סמ"ג וב"י סס"י תרמ"ח ויעיי' בתשו' חכם צבי סי' קס"ה שהרעיש העולם ולפע"ד פשוט כי הבוסר הוא באיכות ביצה בכמו' והנה שיעור בוסר בענבי' כפול הלבן אין הכוונה בגודל פול הלבן אלא כפי שיעור גידול הענבים הבינוני' כשהיא כפול הלבן הרי היא בוסר אבל לעולם עינינו רואות אשכולות יפות ומהודרי' ונמצא בתוכם ענבי' קטני' מאוד

והמה מתוקים כדבש מבושלים כל צרכם ואין אלו בוסר אעפ"י שלא הגיעו ולא יגיעו לעולם לפול הלבן כי איכותם הוא' איכות ענבה שבשלה כל צרכה וכן ימצא איכות הזה באתרוג ובכל הפירות ואפי' יהיו גדולים הרבה יהיו בוסר ואפי' קטנים יהיה מבושל כל צרכו ואני נבוך מאוד ברוב או כל לימוני"ש שבמדינתינו אם אינם רק בוסר ונפקא מיניה לענין שבת במג"א סי' ש"ך סק"ז ח':

ואמנם אע"ג שהגיע האתרוג להאיכות שאיננו בוסר מ"מ עדיין אין שם פרי עליו שיהיה גדול בכמות כשיעור זית למר וביצה למר והיינו לפי ערך אתרוג שנגמר בתכלית גידולו הבינוני ראוי להקרא בשם פרי לכשיהי' כביצה אבל פחות מזה אפי' איננו בוסר באיכות מ"מ איננו פרי בכמות ומיושב דברי סמ"ג לפע"ד:

וא"כ לענינינו ראוי' לומר כי הכל לפי הזמן אם נשתנו הביצים גם האתרוגי' נשתנו ולפי תכלית גמר גידולי האתרוגים שבזמנינו ככה יהי' שליש או חצי גמרם שראוי' להקרא פרי לענין הכמות כשיהיה כביצה שבזמנינו וכך יפה לנו שלא להבעית את ישראל בחדשות שלא שערו אבותינו ומלתי כבר אמורה החד"ש אסור מן התורה בכ"מ:

והנה בעירובין פ"ג ע"א כ' תוס' ד"ה יתירה בסוף הדבור כי ביצים המדבריות הי' גסין יותר מאותן של יום התוספת יע"ש והנה בכל זה לא הוסיפו על שיעור חלה כלום רק שיעור מ"ג וחומש ביצה שבזמניהם ורש"י בשבת ט"ו ע"א ד"ה חמשה ועוד ס"ל דרבי יוסי חשש להשינוי הזה ופליגי חכמים עליו ואמנם דעת התוס' בעירובי' פ"ג ע"ב ד"ה שבעת וכו' לא ס"ל שיהיה זה טעמו של ר' יוסי ע"ש וא"כ אליבא דהלכתא משמע דאע"ג דביצים של מרע"ה הי' גסים משלנו מ"מ שיעור מנין הביצים לא נשתנו ולעולם שיעור חלה מ"ג וחומש ביצה מביצים שהיו בירושלים ובציפורי ואל יטעה הרואה בלשון תוס' שהוסיפו על המדה משום כך יעיין ויראה ויביט גם בלשון רש"י בשבת ריש ט"ו ע"א ויעיי' בספר נב"י קמא סימן ל"ח ד"ה והנה כשהתירו השמן וכו' יע"ש:

מ"מ טעמא בעי מ"ט לא שינו השיעור ונ"ל דשיעור חלה הוא עריסותיכם עריסת מדבר ועריסת ההיא הי' איש לפי אכלו עומר לגולגולת ואמרו שם בעירובין פ"ג ע"ב מכאן אמרו האוכל במדה זו ה"ז בריא ומבורך יתר על כן רעבתן פחות מזה מקולקל במעיו והדברים תמוהים איך שיערו חז"ל אנשי דורם לפי אנשי דור המדבר אם אמרו בראשוני' שכריסם רחבה וכו' גם צריך חקירה במן אשר ירד עומר לגולגול' איש לפי אכלו הלא הי' שם גמולי חלב ועתיקי משדים אם גם להם ירד מן עומר לגולגולת לא היה לפי אכלו ומצוה היה עליהם שלא להותיר ממנו עד בקר:

והנלענ"ד בזה נהי דכל שיעורי התורה הנאמרים למצוה ולאיסור והיתר הכל משערי' באדם בינוני אפי' לעוג מלך הבשן חוץ ממלא לוגמיו שמשערי' בכל אדם לפי מה שהוא מ"מ אמת נכון הדבר שלכל אדם יש לו מדתו ואיפתו של עצמו ע"ד משל הנה גובה אדם ג' אמות זה ימצא בכל אדם אם איננו ננס ולא ענק הרי אפי' תינוק בן יומא יש לו ג' אמותיו מאמותיו דהיינו ד' אגודלים של זה התינוק בן יומו עושים טפח וששה מטפחיו עושים אמה שלו וג' מאותן אמות הוא שיעור גובהו וכן ימצא בכל אדם בעולם ודבר זה בדקתי כמה פעמים עיי' לשון רמב"ן בפסוק ערשו ערש ברזל:

מ"מ לענין שיעורי תורה משערי' אותן ג' אמות באדם בינוני וטפחים בינונים אפי' לעוג מלך הבשן כגון לענין מים שכל גופו עולה בהם הוא אמה על אמה ברום ג' אמות לכל אדם באמות שלו עולה כל גופו בהם ושיעורו מ' סאה בסאה שלו עפ"י חשבונו כך הוא שיעור הטבעי אך מ"ע דאורייי לטבול בשיעור אמה בינוני' ומ' סאה בינוני עיי' ב"י י"ד רס"י ר"א ומהתימה על הב"ח י"ד רס"י ק"כ ויעיי' ט"ז שם כי הוא רוצה לומר דשיעור הבינוני הנ"ל הוא מדרבנן דמן תורה סגי לכל אדם לפי מה שהוא במים שכל גופו עולה בהן ובזה רוצה ליישב הטור שם והוא תימ' מאוד אפי' לו יהיה כדבריו בטבילת אדם נשער כל אדם לפי מה שהוא אך הכא בטבילת כלים דכתי' מגזירת הכתוב במי נדה מים שהנדה טובלת בהן דאע"ג דלשארי טבילות סגי במים שהכלי מתכסה בו או רביעי' למחטי' וצינורו' לענין כלים חדשי' החמיר' תורה שיהי' מים שהנדה טובלת בהם ואיך נשער זה באיזה נדה אם בגדולה או קטנה ע"כ בבינונים והיינו מקוה טהורה שלנו ודברי ב"ח תמוהים בזה לפע"ד נחזור להנ"ל דכל אדם יש לו אמותיו ואיפותיו של עצמו ומשאחז"ל במס' שבת צ"ב הלוים קומתם עשר אמות היינו אמות בינונים שלנו דהכי הוה גובה הקרשים בבינונים שלנו אבל לעולם הלוים עצמם הי' גבהם ג' אמות בשלהם לפי איבריהם:

הנה כי כן נאמר כי שיעור אכילה ליום שיהיה בריא ומבורך הוא עשירי' האיפה מאיפתו של כל איש לפי מה שהוא תגדל האיפה ותקטן לפי האיש וקומתו ונעשה במן נס הנפלא הזה שירד עומר לגולגולת לכל א' לפי מה שהוא וקטן בן שנה ירד לו עומר לגולגולת שלו ולמחר גדל מעט הגדיל איפתו ג"כ מעט אך מצות חלה שהיא מצוה ותלה הכתוב בשיעור עריסות מדבר רוצה לומר שיעור עשירית האיפה של אדם בינוני אע"פי שירידת המן הי' לכל אדם כשיעורו מ"מ המצוה הוא באדם בינוני אך מ"מ נ"ל היינו בכל זמן דור באדם בינוני שבדור ההוא ולא ניתן תורת כל א' בידו אבל האמת בכל דור ישוער החלה במ"ג וחומש ביצ' שבאותו הדור כי כן הוא איפת הבינוני שבאותו הדור שיאכל

ויהי' בריא ומבורך וע"כ לא שינו חז"ל מספר הביצים בירושלים ובציפורי אעפ"י שלא היה גסים כשל מדבר:

ואגב אני אומר דשבטי ישורון י"ב מלבד שבט לוי ונאמר שחצי שבט לוי היו הכהנים (כי רבו מאוד על הלוים שהי' הארון מכלה בהם) ויהי' א"כ הכהנים א' מכ"ד מכל שבטי ישראל וכשכל א' מישראל עושה בכל יום עיסה לעצמו עומר לגולגולת שיהיה בריא ומבורך ויפריש חלה א' מכ"ד ויגיע מכ"ד ישראלים כ"ד חלות שהוא שיעור עיסה שלימה לפרנסת כהן א' ליום שיהי' בריא ומבורך וככה מכל שבטי ישראל מכל כ"ד איש יתפרנס כהן א' ומשפחת הכהנים המה בכלל א' מכ"ד משבטי ישראל נמצא פרנסתם קצובה עומר לגולגולת והכל לפי המקום והזמן:

והנה לפי הנחתו של הצל"ח שבני אדם עמדו על עמדם והבצים נתקטנו א"כ נאמר כן בכל הגדולי' שאפשר שישתנו המה ובני אדם ישארו על מתכונתם א"כ צדיק מה פעל רמב"ם פ"ט מה' ס"ת הל' ח' שמדד האצבעי' ברוחב ז' שעורו' ובאמת מדדתי כן כמה וכמ' פעמים ולא נשתנה הדבר דהיינו רוחב אגודל של אדם בעל איברים אם ידחקנו בכח על הדף ויניח לפניו ז' שעורו' ברחבן או ב' בארכן ישוו בשיעוריהם והוא ממש שיעור צא"ל בקירוב מאוד באופן שאמות הבנין הוא קרוב ממש מאוד לאמה של תורה כי כל צא"ל הוא רוחב אגודל אלא שהוא קצת יותר אפשר שהוא אמה שוחקת שמוסיפי' חצי אצבע על אמה עיי' י"ד רס"י ר"א וע"כ לומר שסמך הרמב"ם שאם ישתנו השעורי' גם הגופים ישתנו וכן ממרע"ה עד הרמב"ם וכן לעולם:

הנה להצל"ח יהי' בית הבליעה שלנו מחזיק ג' ביצים שלנו שהרי מ"ע בליל פסח לבלוע פסח מצה ומרור בבת א' בזמן שב"המק קיים ויהי' זה כשיעור ג' ביצים ואין אדם בעולם שיחזיק בית הבליעתו ג' ביצים אפי' מרוסקי' עיי' מג"א סי' תע"ה סק"ד אע"כ גדולות וקטנות כל הגידולי' הן חיים הן צמחים הכל לפי הזמן והמקום ובה אנו משערי':

בחידושי הלו"ת אמרתי ליישב קו' הגאון מהו' יונתן אהא דירושלמי דמייתי תוס' ר"ה י"ג ע"א וקידושין ל"ח ע"א אמאי לא אתי' עשה דמצה ודחי ל"ת דחדש והקש' הנ"ל הא שיעורים נשתכחו בימי אבלו של משה ויעב"ץ החזירם ביומא פ' ע"א א"כ באות' שעה לא ידעו השיעור וחששו שיאכלו ב' שיעורים ויעברו על לאו דחדש ולפע"ד עכ"פ ידעו שלא יגיע שיעור אכילה ליותר משליש מה שמחזיק בית הבליעה מרוסק שהרי ציוה לאכול ולבלוע בבת א' פסח מצה מרור וא"כ אם יקחו משלשתן שוה בשוה כשיעור החזקת בית הבליעה אחר הריסוק בטוחים הם שיצאו יי"ח ואם כיוון האמת אתי עשה ודחי ל"ת רק דחששא שמא השיעור הוא פחות הרבה מזה וכבר יצא ידי חובת מצה בהחצי ואידך

איסורא אכיל לזה אני אומר הא ראוי היה שיהיה פסח מצה ומרור מבטלות זא"ז לולי דמצות אין מבטלים זא"ז וא"כ תינח מה שהוא כשיעו' מצותו אך היותר על השיעור והוא איסור חדש מתבטל בפסח ומרור ובמצת מצוה ואפשר אפי' טעם כעיקר לא נשאר בו ולק"מ קושי' הנ"ל ויעיי' היטב בלשון תוס' בכורו' כ"ג ע"א ד"ה נבלה וכו' בסוף הדבור וי"ל דלענין אכילה וכו' ע"ש וק"ל ומה שצ"ע דבתירוצם לא מיתרצא הך דליבטל מים ומלח והך דשער נזיר סוף תמורה כבר בארתי במקום אחר:

והנה זה לי שנים רבים עמדתי על החקירה הלא ברכתן של ישראל הי' חטי' ככליו' ועדשים כדינרי זהב ומסתמא כל הפירות ככה ועיי' כתובו' קי"ב ע"א אפרסקא כאילפוס וקטופי כעיגלו וא"כ קרא ארץ חטה ושעורה וכו' דכלו לשיעורא נאמר והרי קרא מיירי בפירות של א"י ואיך נשער בחוש שהי' גדולים מאד ובלאו הכי נמי דוחק גדול לומר שהי' הבית דין צריכים להביא להם פירות ממדינו' נכריות לשער בהם שיעור תורת משפט אלקי הארץ הקדושה וגם הקרא אינו סובל דהרי מיירי בפירות של ארץ ישראל וברכותי' ועיי' חכמת שלמה בסנהדרין כ"א ובמהרש"א ח"א שם בענין ב' שערות ושניהם לא ראו דברי חי' הר"ן שם וכעת נלע"ד בישוב ק' הנ"ל דכשם שהי' פירותי' משונים לטובה כך הי' גידולי האנשים ובריאו' גופם באופן טוב ונאות והי' שיעור אכיל' דדהו בזית דדהו ואע"ג דאמרי' בעלמ' אכלו קמעא ומתברך במיעיהם אה"נ דבעלמ' אדם אוכל כמה זתים בזיתים דידי' ואינו שבע ולהם הי' די בזית דדהו ומתברך במעיו ועיי' ר"פ טרף בקלפי תוס' ישני' ד"ה שמגיע כפול ובמקום אחר פרשתי מ"ש הקב"ה והם מדקדקי' עד כזית ר"ל שכבר שבעו לי' משיעור פול ודוחקים עצמם לאכול עד כזית לברך ב"המז מן המובחר דכתיב ואכלת שיעור אכילה [ועיין בסי' מ"ט] ושם בארתי:

מ"מ בהא סלקינן דנראת דהכל לפי הזמן ואם הגאון הצל"ח אמר להחמיר מ"מ להורות לאחרים לאסור להו ולבטל נמי ממ"ע של אתרוג במידי דלא ברירא לן לא נ"ל דאם אין האיסור ברור כאחותו שהיא אסורה לא נאמרה והלל אמר הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ומכ"ש בשיעור אתרוג דלא כת' אלא פרי וכמ"ש לעיל גם הצל"ח מודה לפע"ד. פ"ב יום ה' כ"ה מרחשון תקפ"א לפ"ק משהק"ס:

תשובה קפב

עיר א' גדולה לאלקי' שבשנת תקע"ד לפ"ק לא הי' בבה"כ שלהם אלא אתרוג א' וציוה הגדול שיקח הש"ץ עבור כולם והם ישמעו הברכה ויענו אמן ויי"ח ביום השני די"ט ראשון חל בשבת והוא ציוה לי אח"כ טעמו ונימוקו דהנה בבריתא דסוכה מ"א ע"ב דרשי' ולקחתם שחהא לקיחה לכל א' וא' בלי שום חולק וא"כ תימה על הרמב"ם דלא

מייתי שום רמז מבריתא זו אע"כ דבריתא גופי' לא אצטריך דכיון דשאול פסול ומה"ט פסול נמי דשותפין דה"ל שאול כמבואר בתוס' א"כ ממילא א"א שיהי' לקיחה א' בשביל כולם דא"כ יהי' אתרוג השותפי' וצ"ל דהבריתא מילי מילי קתני אי לא כתיב לכם משלכם להוציא את השאול הוה דרשינן ולקחתם לקיחה לכל א' וא' ושוב דריש לכם משלכם תו לא אצטריך ולקחתם ללקיחה לכל א' וא' ודרשי' ולקחת' לקיחה תמה נמצא לפ"ז למסקנא לא אתי' לקיחה לכל א' מולקחתם רק משאול וכיון דבשארי הימים לא אסרו חז"ל שאול הה"נ דאין צריך לקיחה לכל א' ומה"ט לא מייתי לי' רמב"ם אלו דבריו:

ולפע"ד איני נ"ל דבריו דמה שהקשה למה לי קרא תיפוק לי' דה"ל של שותפים ושאול פסול ז"א דאטו פסול שותפי' כתיב בקרא לכם כתיב שיהי' הלולב לאותו שלוקחו ולא משל אחר והשתא אי הוה ולקחתם לקיחה לא' בשביל כולם א"כ אי הוה הלולב של כולם הוה שפיר לכם שאותן שלוקחי' אותו הוא שלהם דלכם קאי אולקחתם ולא ממעט אלא שיקחו צבור זה לולב מציבור אחר שאין השליח ציבור שלוחם ואינו מוציא אותם ואז הוא שאול ופסול אבל אם כל השייכים עומדים בבה"כ כשהשליח נוטל בשביל כולם מקיים שפיר לכם וא"נ אם האתרוג כלו של ראובן ושמעון נוטלו בשליחות ראובן נהי דשמעון לא יצא משו' שאול מ"מ ראובן יצא ששלוחו כמותו אבל השתא דכתי' ולקחתם לקיחה לכל א' וא' ועלה קאי לכם ולא שאול א"כ צריך שלא יהי' שאול לאחד וממילא שותפי' פסול וכן שלוחו פסול וזה מדוקדק מסידור לשון הבריתא דבתחלה דריש ולקחתם לקיחה לכל א' ואח"כ לכם ולא השאול ואח"כ מכאן אמרו אין אדם יי"ח בי"ט ראשון בלולבו של חברו אא"כ נותן לו במתנה ומייתי עובדא דר"ג ור' יהושע והיינו אי לאו דמייתי ולקחתם אף על גב דשאול פסול מלכם מ"מ לא הי' מתחייב מזה שיתן ר"ג לולבו במתנה אלא הי' מקנה להם בשותפות וא' לוקח בשביל כולם ואי לאו דמייתי לכם נמי לא הי' מתחיי' שיתן להם במתנה אלא הוה סגי בשאלה אבל השתא דכתי' ולקחתם וגם לכם נולד מזה מכאן אמרו שאין אדם יי"ח בי"ט א' בלולבו של חברו ועובדא דר"ג וזה ברור לע"ד:

והא דהשמיט הרמב"ם הך דלקיחה לכל א' קו' גדולה היא ומיהו שערי תירוצים לא ננעלו דהרי בכפות תמרים הקשה למה לי קרא כלל תיפוק לי' דכל מצות שבגופו של אדם לא שייך שליחות דמ"ש לולב מהנחת תפילין ושופר וכדומה ונ"ל דאין הכי נמי אלא דבלא"ה הקש' הא אצטריך קרא ללקיחה תמה ותי' הנ"ל דאי ללקיחה לכל א' ה"ל למיכתב קחו לכם ואי ללקיחה תמה לחוד ה"ל למיכתב ולקחתם בקמץ לשון יחיד השתא דכתי' ולקחתם וקרינן בסגול שמע מינה תרתי והשתא אומר אני דודאי לא צריך

קרא ועיקר קרא ללקיחה תמה אלא מאי הוה קרינן ולקחתם בקמץ לא היינו אומרים דבעי' לקיחה תמה אלא דגז"ה דיהי' סגי בלקיחה א' בשביל כולם ומשו"ה לא כתי' וקחו אלא ולקחתם שיהי' א' לוקח בשביל כולן כך ה"א משו"ה באה המסורות הלכה למשה מסיני לקרות בסגול לקיחה לכל א' א"כ ממילא קשה למה לי כלל לכתוב וקחו וממילא נדע לקיחה לכל כמו כל מצות שבגופו וע"כ ולקחתם אתא ללקיחה תמה נמצא לפ"ז בבריתא דתני ולקחתם שתהא לקיחה לכל א' לא הוה צריך למידרש הכי מקרא אלא לימא דלא נטעה למידרש בהיפוך וכדי למיתני אח"כ מכאן אמרו חכמי' אין אדם יי"ח וכו' והרמב"ם לא הוה צריך לאיתויי דמ"ש האי משארי מצות שבגופו:

מיהו האי גופי' טעמא בעי מ"ט מצות שבגופו לא סגי בשליח ומה בין שחיטת פסח למצות שופר ובאמת ראי' דשופר ערבא צריך דתינח לשיטת הסוברים דעיקר מצוה היא השמיעה ומשו"ה מברכי' לשמוע ולא לתקוע א"כ הרי קמן דכל א' צריך לשמוע ואינו יוצא שאחד ישמע בשביל כולן וגם זה יש לדחות דכיון דאינו אלא שמיעה ולא מעשה אין כח למוסרו לשליח כמו שהסביר הר"ן פרק התקבל גבי מילי לא מימסרי ומכ"ש למ"ד בשופר עיקר המצוה היא התקיעה ונפקא מדכתי' והעברתם והרי קמן שא' תוקע בשביל כולן ואע"ג דהוה מצוה בגופו ומה שהקשה מתפילין מאן לימא לן דהתם נמי לאו מוקשרתם דפ' שני' נפקא לן דנמסר בסגול שיהי' קשירה לכל אחד ואי לא קרא הוי סגי בקשירה א' לכולן וכן משמע ממ"ש תוס' מסוכה דכתיב כל האזרח משמע דאי לאו קרא ה"א א' יושב בשביל כולם וחליצה נמי כתי' קרא ואמרו לו והיכי דגלי גלי ובגוף ענין החליצה כתובות ע"ד ע"א דלא מהני שליח נראה לי היינו טעמא משום דייבום אינו אלא בביאה ולא שייך שליחות בביאה משו"ה החליצה שהיא במקום הייבום א"א ע"י שליח אבל בדוכתי אחריני מנ"ל וצ"ע יהי' איך שיהי' לעיקר הדין נלע"ד דבשארי יו"ט נמי בעי' לקיחה לכל א' וא' הנלענ"ד כתבתי משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפג

אודת אתרוגים המורכבים טעם פיסול שלהם משום שעכ"פ מין אחר מעורב בו והוה כחציו עבד וחציו בן חורין וכמבואר בסוף דברי תשו' אלשוך ועיין תשו' סמ"ע שבתשו' ב"ח ועיין תשו' רמ"א ועיין מג"א אך מ"ש האלשוך בתחלת תשובתו והאריך מש"ס פרק משוח מלחמה (סוטה מ"ג ע"ב) תמוהי' דבריו מה ענין ילדה בטלה בזקנה לכאן התם לענין ביטול איסורים מיירי ולא שישתנה הפרי ויעשה מאגוז תפוח מהא לא מיירי כלל. ויש להוכיח כן מסוגיא דהתם דאלת"ה להס"ד דה"א הא דפרט למרכיב כך"ע אתי וכראב"י נמי תיקשי איך אפשר בהרכבה איסור א"כ תו לא הוי כרם דהרי הפרי בטלה

ונעשית מין אחר ואין כאן כרם אע"כ הפרי לא בטלה והכרם נשאר כרם כמו שהי' אך לפי האמת דעכ"פ כח אחר מעורב בו בלי ספק שאיננו פרי עץ הדר ותלי' אי אמרי' דמו ואפי' מקצת דמו וכמ"ש בתשו' רמ"א ואסור:

אך ספיקות מורכבים שמעיינים בסימנים שהמציאו האחרונים יש לעיין והנה רש"י בחולין ע"ט ע"א ד"ה דדמיין וכו' הקשה בנוב"י תניינא בשם הרב מוה"וו ל"ש ז"ל למ"ד בא"ע דתרי סי' לכ"ע דאורייתא והכא הא מצורפי' ב' סימנים והגאון בנוב"י שם דקדק גם כן מ"ט שביק סי' צניף קלא ונקט אזנים וזנב וכ' ז"ל דלשון עיין בהנך משמע במידי דניכר בראיית עינים ולא בצניף קלא דתלי' בשמיעת אזן ע"ש וא"כ היא גופי' קשיא מ"ט לא השגיח גם על השלישי ע"כ נלפע"ד דאי נמי סימן אחד דאוריית' מ"מ אם יש סימן אחר המנגדתו הו"ל כסהדי לגבי סהדי ובטלה עדותם וה"נ אוקי סימנא לגבי סימנא ובטיל לי' סימנא אמנם אי איכא תרי סימני והמה דאוריי' וסי' א' מנגדתו אוקי סי' לגבי סי' ונשאר סי' א' לטוב ומועיל וסומכין עליו עיין בב"מ כ"ח ע"א סי' וסי' יניח וכו' ע"ש והשתא י"ל דא"א לבדוק בנקל בסימנא דקלא כי צריך להמתין עד שיצניף ממילא בלי הכאה ולפעמי' צריך להפרידו' בתכיפות וא"א להמתין עד שיצניפו לכן בדק בסי' א' שנקל לבדוק בראיית עין אלא דאיכא למיחש שמא בתוך הזמן שהפרידות מושכים עגלה שלו יצנפו מעצמם ויוכרו שהם ממין אחר אע"ג שכבר בדק בסי' א' מ"מ יהי' ב' סימנים מתנגדים ויגלה בהתתיי' ואע"ג דאי סימנים דאורייתא ומצא סי' א' כהוגן שוב אינו צריך לחוש שימצא סי' מתנגד מ"מ אי ימצא יהי' מגונה לת"ח ע"כ פי' רש"י שבדק בשני סימנים אזנו וזנבו וכיון דאיכא ב' סי' למעליותא שוב אפי' ימצא סימן א' דצניף קלא מתנגד לא איכפת לן אך כל זה אי סימן א' בעלמא דאוריית' אך אי סי' לאו דאוריית' נהי דב' סימנים מצורפי' הוי דאוריי' לכ"ע מ"מ שוב אי ימצא סי' א' מתנגד שוב אי מוקמת סי' נגד סי' לא ישאר אלא סי' א' והוא לאו דאוריי' ואין לו על מה לסמוך ומזה הוכיח הש"ס דסי' א' בעלמא דאוריי' ומיושב קו' הרב מוה"וו ל"ש:

ולפ"ז באתרוגים שיש להם סי' שבחוץ שקוע ובליטות הרבה הו"ל ב' סימני' ושוב אין לנו לחוש שמא ימצא בסימנים הפנימים היפוך מזה ואפילו נמצא איזה אתרוגים בסי' הפנימי היפוך אין לחוש אפילו לאותו אתרוג אי היה אפשר לצאת בו אחר שנחתך כיון ששני סימנים טובים מכ"ש שעכ"פ אין לחוש לשארי אתרוגי' שבאות' תפוסה כנלע"ד [ועיין ח"ס חיו"ד סי' ע"ח]:

תשובה קפד

מעשה במי שהי' לו אתרוג מיותר ותלאו בסוכה לנוי ואח"כ בי"ט בא א' מאנשי הכפר שלא מצא אתרוג לקנות וקרוב לודאי שבח"המ יתבטל הוא ואנשי ביתו ממצות לולב כי א"א לבוא אל הקהל' כי בין הגתות שנו כידוע פה ובזמן הגתות א"א לו ולכל משרתיו להתבטל ממלאכתם ולבוא כאן והורתי שמותר ליטול אתרוג התלוי לנוי סוכה נהי דבי"ט אסור לטלטלו משום מוקצה מ"מ בח"המ שמותר בטלטול רק בהנאה אסור משום אתקצאי למצותו שפיר דמי למיפק בי' ידי חובת לולב דמצות לאו ליהנות נתנו ועוד דמ"ט אסור לטלן ולהנות בהם משום ביזוי מצוה כמבואר בפ' במה מדליקין ובכל הפוסקי' והיינו לדבר הרשות דומי' להרצות מעות נגד נר חנוכה וכיסוי דם ברגל אבל ליטול ממצוה אחת למצוה אחרת אין כאן ביזוי מצוה דהרי ק"ל מתירי' מבגד לבגד ומדליקין מנר לנר וה"ה וכ"ש כאן דמעלי' בקודש דמעיקרא לא הוי רק לנוי למצוה והשתא מצוה גופה ומברכי' עליו ואומרי' עליו ההלל ואע"ג דמעיקרא הוי נוי למצוה דאורייתא והשתא מצוה דרבנן מכל מקום עדיף דהרי הסכי' בישׁ"ש סי' ד' דנוי מצוה דרבנן בעלמא הוא ואין לומר מ"מ אין בו היתר אכילה ז"א לא מיבעי' להתוס' וסייעתי' דהיתר אכילה אינו מזיק כ"א ביום ראשון ולא בח"המ והכא בח"המ קיימי' אלא אפילו להרמב"ם דס"ל משום שאינו פרי וזה פסול אפילו בשאר הימים כמבואר בפוסקים מ"מ הכא הוי שפיר פרי שהרי מותר באכילה לדבר מצוה לפי דברינו הנ"ל אם יזדמן שלא יהי' מה לאכול בי"ט כלל כ"א אתרוג זה מותר לאכלו אע"פי שהוקצה למצותו שאין בזה ביזוי מצוה וכן לכל דבר מצוה שאפשר שיצויר ואין לומר א"כ ערלה ותרומה טמאה נמי חזי לחולה שיש בו סכנה ז"א דמשו"ה לא נחשב היתר אכילה דהוי כמו דברים מרים שאינם ראויים לאכילה ומרפאים החולה אבל נידון זה דמותר לכל דבר מצוה בעולם ה"ל שפיר היתר אכילה דאתרוג גופי' ראוי ומותר רק הזמן אסרו עד שיעבור החג ומבואר דאכילת היתר בשעה אסורה אינו גרוע כ"כ כאכילת איסור ממש אלא דיש לדחות זה וכן משמע מל' תשו' שער אפרים ע"ש ואין להאריך וכבר הארכתי בזה במקום אחר:

וכיון שמותר לצאת בו ממילא מותר נמי לבעל האתרוג ליקח המעו' מחיר האתרוג אע"ג דאסור בהנאה מ"מ הא לרוב הפוסקי' חליפי איסורי הנאה מותרים ואפי' להאוסרים להמחליף מ"מ כ"ע מודים דלאו מדינא אסור אלא מקנסא כיון שהחליף והכא אנן אומרי' לו זיל תן לו האתרוג וכיון שכבר לקחו זה למצוה מותר לזה ליקח דמיו וגם יש לעיין גבי משך ואח"כ נתן המעו' גבי יי"נ ע"ש וא"א להאריך רק רשמתי לזכרון דברי' בעלמא בח"המ של סוכות פה ק"ק דרעזניץ תקנ"ח לפ"ק משה"ק סופר:

תשובה קפה

השם חכמה בטוחות ישיגהו שובע שמחות ואור צח וצחצחות וינהלו על מי מנוחו' לה"ה אהובי כנפשי מחותני הרב הגאון המופלא ומופלג כש"ת מו"ה בונם גינס נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מ"ד יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני יום אתמול ביום התעני' ולהיות אמרותיו חביבים עלי אמרתי להשתעשע בהם היום יום שמחתינו ותהי' לי למשיבת נפש וע"ד אשר שדר לן חורפא ואיהו חוליא מתקו לחכי דברי תורתו ואשר נתקשה להסוברים דאף הן הי' באותו הנס סברא דאורייתא היא לחייב נשים במ"ע שהזמ"ג הא אבוהן דכולהון תפילין דילפינן כל התורה מהם לפטור מ"ע שהזמ"ג ותפילין גופי' כתיב בהו סוף פרשת בא כי ביד חזקה וגו' והרי נשים הי' באותו הנס ואפ"ה פטורי' מתפילין וא"כ ה"ה כל מ"ע שהזמ"ג אע"פי שהי' באותו הנס יפטרו אלו דברי פר"מ וה"ה דקשה נמי למה לי זכור ושמור בדבור א' לחייב נשים תיפוק לי' דבדברו' שניו' תלה שבת בי"מ ואמרי' בפע"פ דצריך לומר בקידוש היום זכר לי"מ וכ' תוס' שם דפר"ך בא"ת ב"ש וג"ל שהם בגמטרי' ט"ל מלאכות שנאמרו בשבת זכר לי"מ ע"ש ואם כן פשיטא דנשים חייבות שאף הן הי' באותו הנס ולמה לי היקשא דזכור ושמור וכן יש להקשות בפ' התכלת דאמר ר' יהודה רמא חוטי אפרזומא דאינשי ביתי' ומקשה הש"ס מדרמי ש"מ ס"ל לילה זמן ציצית א"כ אמאי מברך בכל צפרא ע"ש ומאי קושיא דלמא לעולם ס"ל לילה לאו זמן ציצית והא דחיי' נשי' בציצי' משום שהן הי' בנס י"מ וכתי' בציצי' י"מ וכ' ב"י בשם המדרש דבקריע' י"ס הכריז גבריאל שיקרעו המים שלפניהם בזכות ציצית שלפניהם ושלאחריה' בזכות ציצית שלאחריה' וא"כ כיון שהנשים הי' באותו הנס יתחייבו בציצית אע"ג דלילה פטור מציצית:

אבל האמת יורה דרכו דתפילין אינם מטעם י"מ לחוד כי הוא מחק אהבת אוהבי לישא כל א' חותם אהבת חברו על עצמו וכדכתי' שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך כי עזה כמות אהבה וכן כתב החסיד בעל חובת הלבבות ולכן אחז"ל הקב"ה מניח תפילין ותפילין דמרי עלמא מאי כתיב בהו אהבת ה' את ישראל והני דידן מאי כתיב בהו אהבתינו את ה' וקבלת עול מלכותו ויחודו וכדכתי' בפ' שמע ובפ' והי' ושם לא נזכר י"מ כלל אך הואיל וגם זה מעורר האהבה לזכור חסדו אשר עשה עמנו בצאתנו ממצרים ע"כ לסניף בעלמ' אמר בשעה שנכתוב אהבת ה' לנו על חותם לבנו נזכיר גם את זה ואיננו אלא סניף והפטור מעיקר החותם לא נתחייב בסעיף מסעיפי המצוה שהוא י"מ אע"פי שהי' באותו הנס ולא שייך לחייב נשים שאף הם הי' באותו הנס אלא בפסח חנוכ' ופורים וגם בסוכה לולי האזרח משום שכל עיקר המצו' לא נתקן אלא בשביל זה

אבל לא בתפילין וכן בציצית שעיקר המצוה וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וע"ד אגב נזכיר גם י"מ וקריע' י"ס כנ"ל ע"פי המדרש וכן שמירת שבת עיקרו זכרון למ"ב וסעיף סעיפי' הם זכר לי"מ ואלו הי' נשים פטורו' מן העיקר לא יתחייבו משום שהי' בני י"מ וזה פשוט:

ומידי עברי בעיוני בספר שער המלך בענין זה ראיתי דברים שראוי' לעורר עליה' והנה בהלכו' חמץ ומצה מייתי ק' מהר"ח אלפאנדרי בס' עץ חיים שהקשה מאי מקשה ש"ס בסוכה למה לי אזרח להוציא נשי' תיפוק לי' מ"ע שהזז"ג נשים פטורות ומאי קושיא דלמא ה"א לחייבינהו משום שהי' באותו הנס דעניני כבוד ופר"מ הביאו בדבריו ועל זה תי' שער המלך דלא המ"ל הכי משום תינח למ"ד עניני כבוד אבל למ"ד סוכו' ממש מא"ל ולכאורה דבריו תמוהים מה בכך יהי' סוכות ממש או עניני כבוד בין כך ובין כך היה גם נשים באותו הנס ולא מצאתי פתר אלא עפ"י מ"ש הרוקח הובא בספר אלי' רבה ר"סי תרנ"ה שבמלחמות סיחון ועוג ושארי מלחמות ישבו בסוכות ר"ל חוץ לאהליהם כסוכת הלוחמים ביום קרב יע"ש וא"כ לא שייכי בנשים דלאו בני כיבוש נינהו וא"ש להך מ"ד דסוכות ממש הוה:

ובתי' השני כתב בשם מהר"ח אלפאנדרי הנ"ל דבירושלמי איתא שהם הי' באותו סכנה משמע דוקא במקום סכנה ולא משום נס דעניני כבוד דלא הוה סכנה וצ"ע קצת כיון דסברא דאורייתא מנ"ל לחלק בין סכנה לנס ולכאורה היא גופא נפקא לן ממצה וסוכ' מדמחייבינהו רחמנא במצה ופטרי' מסוכה ש"מ לחלק בין סכנה לנס ואה"נ כדפריך למה לי אזרח להוציא נשים הו"מ לשנוי' דה"א לחייבינהו משום שהי' באותו הנס דעניני כבוד ולא הוה ידעי' לחלק בין נס לסכנה אלא משום דהך שהן הי' באותו הנס ממצה נפקא לן ע"כ עדיפא מיני' קאמר דה"ל סד"א למילף גז"ש ט"ו ט"ו ממצות:

ולפ"ז תינח למ"ד עניני כבוד הי' א"כ שפיר מוכח מדחייבינהו במצה ופטרינהו מסוכה ש"מ לחלק בין סכנה לנס ומשו"ה דקדק הירושלמי שאף הן הי' באותו סכנה משא"כ למ"ד סוכות ממש והיינו במלחמות סיחון ועוג כנ"ל שאין שייכות לנשים בזה אין ראי' לחלק בין סכנה לנס ואזלא ש"ס דילן כהך מ"ד ומשו"ה אמר שהן הי' באותו הנס ולא באותו הסכנה דכל שהי' באותו הנס סגי:

וכן י"ל דעת רשב"ם שכ' שהן הי' בעיקר הנס והוקשה לו ממה דאיתא בירושלמי שהי' בספק דלהשמיד י"ל בהיפוך דש"ס דילן אזיל למ"ד עניני כבוד ממש א"כ מדחייבינהו במצות ופטרינהו מסוכה ש"מ לחלק בין שהי' להן זכר בעיקר הנס או שלא הי' להם שום

זכר בעיקר הנס רק שגם הם הי' באותו הנס אבל הירושלמי אתי' כאידך מ"ד דסוכות ממש הי' ולדידי' ליכא לחלק עיי' וק"ל:

אמרתי אעלה בתמר לקיים איגרת הפורים הזאת להעלות איזה גרגרים אשר עלו במצודת רעיוני בימים הללו יומא דפוריא אינן במס' ב"ב בסוגי' דתלוה וזבון קאמר הש"ס כדפריך מיקריב אותו לרצונו שאני התם דניחא לי' דליהוי כפרה וכדפריך מגיטין דחובטין אותו ואומרי' לו עשה מה שישראל אומרי' לך משום מצוה לשמוע דברי חכמים ואלו לעיל גבי עולה לא אמר הכי משום דמצוה לקיים דברי תורה ומה צורך לתלות בכפרה וניחא לי דרמז מ"ש הרמב"ם ספ"ב מגירושי' דיצרו אנסי' וכיון שמכין אותו עד שתשש כח יצרו שוב גרש לרצונו וצריך לומר לפ"ז מ"ש בשבת פר"ע מכאן מודעא רבא לאוריי' למה לא נימא כיון שכפה הר כגיגית ותשש כח יצרם כבר קבלו התורה מרצונם דכל דברי רמב"ם היינו אחר שכבר קבלנו התורה וזה האיש בכלל מקבלי התורה א"כ נאמר יצרו אנסו לפי שעה וכשתשש כח יצרו חוזר לרצונו הראשון אבל על עיקר קבלת התורה מעיקרא לא שייך זה ע"כ שפיר קאמר מודעא רבא לאורייתא וא"כ תינח אחר מעשה דאחשורוש שכבר קבלו התורה ברצון א"כ כופין וגם דמכיון שתשש כח יצרו חזר לרצונו הראשון אבל קרא דלרצונו לפני ה' הלא נאמר גם בבית ראשון קודם מעשה דהדר קבלוהו בימי אחשורוש וא"כ מעיקרא לא לרצונו הי' ובשלמא סתם ישראל המביא קרבנו מקבלי' ממנו דהרי ברצונו נותנו ומקריבו אבל מי שצווח ואינו רוצה ליתן איך נכוף אותו ונאמר חזק' שמכיון שתשש כח יצרו חוזר לרצונו הראשון הרי כל קבלת התורה הי' באונס מעיקרא ותינח להסוברי' לחלק בין תורה שבכתב שהקדימו נעשה לנשמע לתורה שבע"פ א"ש אבל אותם שאינם סוברי' זה החלוק קשי' ע"כ הוצרך לומר ניחא לי' דלהוי לי' כפרה:

הר"ן פ"ק דמגלה כ' על שם ר' אפרים מהא דקם רבה ושחטיה לר"ז בטל לי' מאי דאמר רבא חייב איניש לבסומי וכו' וא"כ צ"ע על הרי"ף ופוסקים שהביאו להלכתא ועל רבא גופי' צ"ע דהוה בתר רבה ור"ז ואמר חייב איניש וכו' ע"כ נלע"ד דאמרי' בשבת פ' מי שהחשיך מזל שעה גורם מאן דהוה במאדי' וכו' אמר רבה אנא במאדים וכו' א"ל אביי מר נמי עניש וקטיל ע"ש ואפשר דהוה קודם דשחטי' לר"ז דאלת"ה ה"ל למימר מר נמי שחטי' לר"ז והשתא י"ל דוקא רבה דאתיליד במאדים שכיחא גבי' הזיקא אבל רובא דרובא דעלמא חייב לבסומי דהיכא דלא שכיחא הזיקא שלוחי מצוה אינן ניזוקי' ולא תצא תקלה ומכשול משמחת מצותינו ונזכה לשמוח בבית אלקינו אמן הכ"ד א"נ. יום שמחה וששון ליהודים תקע"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפו

שוכ"ט להרב המאה"ג כמו"ה נתן שפירא נ"י אבדק"ק אלמאש יע"א:

גי"ה הגיעני אודות העמדת המנורה וסידור הנרות בבה"כ שבעירו ולא יכולתי להבין ציור הענין מפי כתבו ויהי' מה אראה אי"ה לבאר הסוגי' ופסק הרמב"ם וסמ"ג דמייתי תה"ד שבב"י ומג"א סימן תרע"א ושרש ענין זה ברייתי' במנחו' צ"ח ע"ב בברייתי' פליגי רבי וראב"ש בשלחן של מקדש ופסק רמב"ם פ"ג מבית הבחירה הלכה כרבי מחבירו דשולחן במקדש מזרח ומערב הי' מונח ושם בש"ס נאמר דתלי' פלוגתתם בשולחן בפלוגתי' דמנורה ורמב"ם פסק שם במנורה צפון ודרום הי' מונחת וסתר עצמו והשיג עליו הראב"ד ז"ל ופר"ח סי' תרע"א ר"ל דרמב"ם סמך עצמו אהא דאמרינן במגלה כ"א ע"ב אמצע שקרא ד' משובח דתני' אל מול פני המנורה וכו' יע"ש משמע דהלכה כמ"ד צפון ודרום ודבריו נעלמו ממני לא אוכל להבינם דכל שופט צדק ידין לאשורו דליכא מאן דפליג שכל הנרות הי' פוני' למול נר אמצעי דמי יכחיש הקרא אל מול פני המנורה ולא נקרא פני המנורה אלא קנה האמצעי וכ"ע לא פליגי נמי דיערוך אותו לפני ה' שיהי' נר א' מיוחד הנקרא לפני ד' הוא שקורי' אותו חז"ל מערבי ומעתה לרבי ס"ל נר אמצעי הי' דולק בזקופה ומתמר ועול' ורק לשארי נרות הי' פיות דולקים כעין לאמפ"א שלנו ופוני' מול פני האמצעי וא"כ הי' ק' לרבי אי ס"ד מונחים צפון ודרום הרי כולם בשוה לפני ה' ומהיכי תיתי לחדש לן סברא לומר שנר אמצעי הי' מעוקם ומצדד אהדדי כלפי ההיכל והיכא רמיזא אע"כ מזרח ומערב הי' מונחי' ויש נר א' לפני ה' היותר מערבי מחברו והיינו השני למזרח כדאי' במס' תמיד וכפירש"י בשבת כ"א ע"ב אך ראבר"ש ס"ל ילפי' חוץ מפנים וע"כ מנורה צפון ודרום הי' מונח כמו הארון וא"כ ע"כ שביק לקרא דדחיק ומוקי נפשי' שהי' הנר האמצעי מעוקם ומצדד לצד ההיכל וכמבואר בלשון רש"י מגלה הנ"ל ע"ש שוב מצאתי בס' לחם שמים בפ"ג מבית הבחירה כ' להדי' דכ"ע לא פליגי שהי' פוני' כלפי אמצעי וכן כלמה שכתבתי:

נמצינו למידין בין למר ובין למר מוכח דאמצעי משובח דהרי כל פיות הנרות הי' פוני' לעומת האמצעי אדרבה לרבי מוכח טפי דהרי הנר המערבי המיוחד ונקרא אותו לפני ד' שהוא הנר השני שבמזרח גם הוא פונה לאמצעי ש"מ אמצעי חשוב מאוד יותר אפי' מהנר אשר לפני ה' והא דפירש"י במגלה דברייתא אתי' כמ"ד צפון ודרום לא כ"כ משו' דהך ודלכל הנרות הי' פונים וכו' אתי' דוקא כהך מ"ד והך דאמצעי משובח אתי' כוותי' דוקא דזהו ליתא וכמ"ש אלא לשון אות' ברייתא דמייתי ש"ס דמגלה מוכח דהך ברייתא אתי' כמ"ד צפון ודרום הי' מונחי' מדקרי לאמצע מערבי ואלו לרבי מערבי הוא השני

למזרח ולא האמצעי ועוד מדתני' ומערבי כלפי שכינה ור"ל האמצעי שהכל אליו פונים הוא כלפי שכינה וזהו למ"ד צפון ודרום מונחי' אבל לאידך מ"ד הי' צריך לגרוס כל הנרות פוני' כלפי אמצעי ותו לא אבל עכ"פ לכ"ע מוכח שהאמצעי משובח ואין מכאן שום הכרח לפסק רמב"ם וסמ"ג:

והנלע"ד בישוב הרמב"ם ממסקנת הש"ס שבת כ"א ע"ב דמקש' למ"ד קביעו נרו' איך הי' מדליקי' מנר המערבי בלא קינסא ומסיק בפתילו' ארוכות פי' שהי' נמשכי' ומגיעים זה לחברו וחברו לחברו עד המערבי ועיין ברור דבר זה ברמב"ם פ"ג מתמידין ומוספין הל' י"ג וי"ד והשתא למ"ד צפון ודרום הי' מונחים ונר אמצעי הי' נר המערבי וממנו הי' מדליקי' על ידי פתילות ארוכות שפיר משכח' לי' שהרי כל הפיות פנו אליו אלא אי מזרח ומערב הי' מונחי' ונר השני למזרחי הוא הי' המערבי וממנו הי' מדליקים איך אפשר ע"י פתילות ארוכות הרי כלם היו פוני' למול האמצעי ולא יתעקש אדם לומר שהי' ממשיכי' הפתילות לאחורי הנרות להגיעם להמערבי זה עקש ופתלתול ומכ"ש שאין לומר שהגיע הנר הדולק דרך פיו להגיע לנרות שאינם דולקי' להדליקם ז"א אלא אותו שאינו דולק מדליקו מן הדולק ולא שיהיה הדולק למצותו יוצא ממקומו להדליק לאחרים וע"כ לאותו מ"ד א"א אלא לומר דלא חייש לביזוי מצוה והדליקו ע"י קינסא או ס"ל דלא קביעא נרות ופלוגתא דתנאי היא במנחו' פ"ח ע"ב ומייתי לי' תוס' בשבת כ"א ע"ב הנ"ל ואמנם למאי דקיי"ל כאוקמתא דר"פ במס' שבת הנ"ל דאסור להדליק ע"י קינסא וקביעא נרא וא"א אלא ע"י פתילות ארוכות ע"כ צ"ל דלית לי' כהך שקלא וטרי' במנחו' צ"ח ע"ב דשלחן ומנורה תלי' זה בזה דליתא דאע"ג דבשלחן פליגי רבי וראבר"ש והלכה כרבי מחברו מ"מ במנורה צפון ודרום הית' מונחת ופלוגתתם בשום טעם אחר וידוע שכך דרכו של רמב"ם שלא לסמוך בפסק הלכה אשום שקלא וטרי' כשיש לו שום הכרח וא"ש לפע"ד:

ולפ"ז הא דתנן במס' תמיד שאם כבו שני המזרחיי' הי' מדליקים מן השאר היינו לשיטת הך תנא דתמיד דס"ל מזרח ומערב הי' מונחי' ולא קביעי נרות הי' מדליקי' מן השאר אבל למאי דקיי"ל צפון ודרום הי' מונחי' וקביעי נרא וא"א אלא על ידי פתילות ארוכות וא"כ תינח שאר נרות מן האמצעי שהי' ממשיכי' פתילה ארוכה דרך פי הנר עד שיגיע לנר האמצעי להדליק מן הדולק אבל כשכבה האמצעי הנוטה כלפי חוץ דמצד אצדודי כלפי מערב לפני ה' איך אפשר ע"י פתילה ארוכה להדליקו מן השאר כיון דאין ממשיכי' דרך אחוריו וצדדיו אלא דרך פי הנר וע"כ א"א אלא להדליקו ממזבח החיצון ובזה מסולק

השגת הראב"ד מעל הרמב"ם בפ"ג מתמידין ומוספין הלכה י"ג הנ"ל ממתני' דתמיד ולהנ"ל א"ש וק"ל:

והנה אע"ג שישבנו פסק הרמב"ם על נכון בעזה"י מ"מ כבר העיד תה"ד שברוב המקומות נוהגים כהראב"ד לסדרן ממזרח למערב וכן פסק מהרש"ל בתשו' סי' כ"ה ורק מג"א כ' שאין לתפוס על אותן שכבר נהגו כהרמב"ם שהרי יש להן על מי שיסמוכו אבל לכתחיל' בודאי אין לשנות מהנ"ל והנה בכל קהלות גדולות שעברתי שהי' יסודתם בהררי קודש ע"י גאוני' קדמאי ראיתי שמנורות בה"כ שלהם אינם עשוים כמנורות בעלי בתים עם פי נרות כפיות לאמפ"ן אלא הנרות מתמרות ועולות כמקל ורובם מדליקי' בבה"כ בנרות שעוה וגם המדליקי' בשמן זית עשויי' הבזיכים זקופים והלהב עולה והמנורה עומדת בדרום בה"כ והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאלי ופונה לימינו משא"כ אי הי' עומד על המדרגה שעולי' לארון הקודש ומדליק ופניו לצפון ואחוריו לדרום והי' מתחיל מימינו הא הנר הראשון אותו שרחוק מארון הקדש ולא הי' מגיע להסמוך לארון הקדש אלא ביום השמיני ומצינו בזה קפידא במקדש שהרי למאי שאנו נוהגים כמ"ד מזרח ומערב ונקרא לפני ה' היותר סמוך לקדש קדשי' מאותו שלפניו והמזרחי הראשון אינו נקרא לפני ה' א"כ ה"ה בשלנו היותר סמוך לארון הקדש נקרא טפי לפני ה' כנ"ל טעם המנהג ומשום הכי לא נהגו להדליק בנרות שפיותי' ארוכות ובולטות משום דאם יעמיד המדליק כנ"ל באופן שיתחיל ביום ראשון בנר הסמוך לארון הקדש יאירו הנרות כלפי כותל דרום ולא כלפי מקום עליות בקודש המדרגות שעולין לס"ת ואינו נכון מסברא ואם יפנו פיות הנרות לצד עליות המדרגה הנ"ל ויהי' פני הנרות לצפון והמדליק פניו לדרום ויתחיל ביום ראשון מימינו הרחוק מארון הקודש וזה אינו לפני ה' כנ"ל ע"כ בחרו בנרות המתמרות ועולות כמקל וכמו שהי' נר האמצעי במקדש לדעת רבי דקיי"ל כוותיה:

ומ"מ אי אירע בקהלה שהמנורה עשוי' עם פיות שלא להכביד על צבור לעשות מנורה אחרת טוב יותר שיהי' פיות הנרו' פוני' לחוץ לצד כותל דרום כדי שידליק ביום א' וממנו ואילך בנר הסמוך לא"הק דהוה לפני ה' ממה שיפנה הפיות לצפון וירחיק ההדלקה מארון הקודש דנהי דלמ"ד צפון ודרום הי' מונחי' הי' נקרא אמצעי לפני ה' מטעם שהי' פונ' לצד קדש קדשים טפי מאחריני והי' קפידא במקום פניות הנרות ולא ברוחקא וקורבא מ"מ לפי מנהגינו כמ"ד מזרח ומערב אין שום קפידא בפניות הנרות שהאמצעי הי' מתמר ועולה ושארי הנרות לא הי' פוני' כלפי ק"ק אלא אדרבה האחרוני'

היותר קרובי' אל א"הק הי' פוני' כלפי האמצעי ואחורי הנרות אל הק"ק ועיקר הקפידא ברוחקא וקורבא שעכ"פ הראשון הסמוך לפתח המזרחי אינו לפני ה' וא"כ עיקר קפידא בהא ואיך א"כ ינהוג שהנר הסמוך לארון הקדש לא יודלק עד יום אחרון ע"כ אין לשנו' ממנהגינו שיעמידו המנורה פני הנרות לכותל דרום והמדליק פניו לצפון ואחוריו לדרום ומדליק והנלע"ד כתבתי וה' יאיר עינינו וישמחנו בשמן ששון בב"א הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות. פ"ב יום ד' ר"ח חנוכה תקפ"ח לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפז

בענין כל פנות לא תהי' אלא מצד ימין:

ראיתי כי כל הראשונים ז"ל החליטו לסדר הדלקת נר חנוכה משמאל לימין ה"ה המרדכי פ' במה מדליקין בשם מהר"ם מר"ב ומהרי"ל בה' חנוכ' ותה"ד וכן הסכים ב"י ובלבוש היפך הסדר בסימן תרע"ו וכן גבי לולב והנה בס' באר שבע פ"ב דסוטה מחה לי' מאה עוכלי בעוכלא והאריך למעניתו בדברי' של טעם הגם שאחר כך בא הט"ז בה' חנוכה והסכים לדעת הלבוש ובמ"כ דברי שניהם אינם כדאי לחלוק על הראשונים ז"ל אשר מפיהם אנו חיים גם כי הלכה כבתראי ה"ה מג"א ופר"ח שראו דברי לבוש וט"ז ולא הסכימו עמם ע"כ אין ספק דהלכה כוותיה:

אמנם הלום ראיתי יש נתלים לומר כי הראשוני' נעלמה מהם סוגי' דיומא נ"ט ע"א וקו' זו הקשה כבר בס' חמד משה סי' תרע"ו והניחה בצ"ע ואיך נאמר כי המהרי"ל נעלם ממנו פי' הסוגי' ההיא שהוא עצמו הביאה ואמר שממנה יש ראי' לדבריו ובאמת יש משם ראי' להיפך למ"ד הקפה ביד לא בעי' כל פנות שאתה פונה לצד ימין וגם מג"א ופר"ח מביאי' אותה הסוגי' ומכולם נעלמו פי' הסוגי' חלילה לחשוב כן אבל האמת יורה דרכו כי פי' הסוגי' הוא כך כאשר אומר דהנה הא דכל פנות וכו' ילפי' מקרא דים שעשה שלמה שלשה פונים צפונה וגו' ומיירי במי שעומד פניו אל הקדש ימה ואחוריו למזרח ואז הוה צד צפון ימין שלו ואם יתחיל להקיף לשמאל לדרום ומשם למערב וצפון יהי' התחלת הקפתו משמאל ומסיים בשמאל שהרי עתה כשעומד ופניו למערב הרי דרום שמאל שלו ואם יתחיל להקיף מהדרום נמצא כשיבוא לקרן דרומי' מערבי' יהפוך פניו וילך פאת מערבי' והצפוני' ממערב לצד מזרח ואז יהי' שמאלו לצפון כי אז אחוריו למערב ופניו למזרח ואז הוה דרום ימין וצפון שמאלו נמצא שהתחיל בשמאל וסיים בשמאל ע"כ באה המצוה שיתחיל הקיפו מצד צפון והוה תחלת הקיפו מימין שלו ואח"כ כשיחזיר פניו יסיי' בדרום לימין שלו ג"כ והוה תחלתו וסופו בימין:

אך כל זה במקיף ברגלו משא"כ כשמקיף ביד ועומד במקומו ע"כ יתחיל משמאל ויסיי' בימין לקיים כל פנות שאתה פונה לכן הכהן העומד לפני מזבח הזהב פניו אל המערב ואחוריו אל המזרח אי הי' מקיף ברגל הי' צריך להתחיל מן הצפון ולסיי' בדרום כנ"ל משא"כ כשמקיף ביד הרי לעולם ימין שלו הוא צפון ע"כ צריך לשנות ממה שהיה עושה אלו הי' מקיף ברגל ויתחיל בדרום שהוא שמאלו ויסיים בצפון ימינו וה"ל פונה לימין אלא ריה"ג ס"ל לחד לישני ילפי' יד מרגל וצריך להקיף ביד גם כן מצפון לדרום אעפ"י שמסיים בשמאל כדי שישוה עם הקפת הרגל אך לא קיי"ל כוותי' דהלכה כר"ע גם לאינך לישני ריה"ג גופי' לא פליג בהא נמצא מוכח מסוגי' דהתם דהעומד במקומו מקיף משמאל ומסיים בימין:

והנה הלבוש נתלה במה שב"ב כותבי' מימין לשמאל וכ' בס' אלי' רבה בשם מי"ט שהאותיו' עצמם נמשכי' ונכתבי' משמאל לימין ע"ש והנה מ"מ לא נתישב מ"ט אנו כותבי' ומסדרי' השורות מימין לשמאל בתורתינו הקדושה ומהרי"ל בתשובה סי' מ' נתקשה בזה ולפע"ד לק"מ דלפמ"ש למעלה א"ש הכל בעזה"י דודאי לפי ההנחה שלהם שסיום כל שורה ושורה הוא סיום הכתיבה אז קשה כנ"ל אבל אינו כן אלא סיום כל הספר וידוע שצריך לסיים באמצע השטה לכן אי הי' מתחילי' בשמאל ופונים לימין מ"מ עדיין לא הוה גמר ההפנא' עד שסיים הספר ואז הי' מסיים באמצע השיט' בחצי' השמאלי' וחצי' הימנית הי' מניחה פנוי נמצא שהתחיל בשמאל וסיים בשמאל אבל עכשיו שמתחיל מימין הרי הוא מסיים באמצע שיטה באופן שחצי' הימנית נכתבת והשמאלי' פנוי' וה"ל מתחיל בימין ומסיים בימין והרי ממש כמקיף ברגל הנ"ל שמתחיל ומסיים בימין אמנם צורות כל אות ואות נכתב ונמשך משמאל לימין כעומד במקומו ומקיף ביד שמסדר משמאל לימין נמצא ב' האופני' הנ"ל תורה היא ומרומזי' בכתיבת תורתינו הקדושה וממקום שבא הלבוש מכתיבת בני ברית משם מוכח להיפך:

ועתה נראה מה יהי' מקו' ט"ז שמעביר על המצות אם פונה משמאל לימין נראה פשוט דמאותה סוגי' דיומא הנ"ל מוכח להדי' דהפנאה לימין עדיף מאין מעבירי' על המצות דאלת"ה א"כ בתחלת הסוגי' דמקשה לימא פליגי בדרמי בר יחזקאל אי צריך לפנות לימין או לא לימא דכ"ע אית להו דרמי בר יחזקאל הלא כ' רש"י שם דלר"ע ב' פרכות הי' שם והשני היתה פרופה לדרום ופגע בדרומי' ברישא אם כן צריך למיעבד ברישא ההוא כדמשני הש"ס בסוף אקושי' דהיכי דבעי לעבד ה"נ ה"ל לשנויי מיד בתחלה ולפמ"ש דהפנאה דיד נמי דרך ימין היא יש להוכיח גם כן למסקנא מה צריך לדחוק ריה"ג יליף יד מרגל נימא דלא יליף אלא דלדידיה פרוכת א' הי' ופרוסה מצפון אם כן בההוא פגע

ברישא ואין מעבירין על המצות אע"כ דהפנאה לימין עדיף מהעברה על המצות ואין לחוש לקו' ט"ז כלל:

והנה בזבחים ס"ז מבואר דכל העולי' למזבח הקיפו דרך ימין חוץ מן העול' לשלשה דברים לנסכי' ולעולת עוף וכו' ומפרש התם טעמא משום שלא יתעשן ע"ש משום הכי עלו בשמאל הכבש בקרן מערבי' דרומי' וירדו בעקב וקשה למה לי טעמא משום שלא יתעשן תיפוק ליה דכל הנכנסי' לעזרה נכנסי' דרך קצרה ויוצאי' בארוכה וי"ל דודאי הנכנס מחול אל הקודש יש לו לכנס דרך היותר קצרה דאין כאן ענין לימין ושמאל אמנם מי שכבר נכנס למקום המקודש ע"כ יש לו להקיף לימין אפי' בארוכה דימין עדיף לעולם ולפ"ז נ"ל מ"ש בכתבי מהרא"י סי' קי"ט דהי' מנהגו לעלות לבימה דרך קצרה ולירד בארוכה ויליף לה מהנכנס בעזרה הנ"ל ולפי הנ"ל צ"ע דהא מוכח מש"ס דזבחי' הנ"ל בהיפוך וה"נ ב"הכ דמי' לעזרה ובימה למזבח ומ"ט ילך דרך קצרה ולא לימין וי"ל דגם מהרי"א לא קאמר אלא כששניהם דרך ימין דפשיטא דימין עדיף מכל מילי דאפי' מעבירי' על המצות משו' הפנא' דרך ימין מכ"ש לאחוז דרך קצרה וע"כ מהרי"א מיירי בשניהם בימין אף על גב שכ' שם פתח א' הי' במזרח וא' במערב מ"מ זה תלוי בהפנאת עצמו אי הי' פניו לדרום אז ימינו למערב ואי פניו לצפון אז ימינו למזרח והי' הוא בכל פע' מצדד עצמו באופן שיהי' ימינו מוסב לדרך קצרה אבל אם אי אפשר כן בודאי ימין עדיף אמנם בב"י סי' קמ"א לא משמע כן אלא קצרה עדיף מימין וזה א"א מטעמי' שכתבתי:

העולה מזה להלכה ולמעשה %א המקיף ברגל מתחיל מצד שהוא לימין לו ומקיף באופן שגם סיומו הוא מימינו לפי הפוך פניו כגון אם פניו למערב מתחיל מצפון ומסיים בדרום וכן בהיפוך סי' לדבר הכותב ס"ת מתחיל בימין ומסיים בימין באמצע שיטה בסוף הספר:

ב העומד במקומו ועשה מצוה כגון נר חנוכה ולולב מתחיל משמאל ופונה לימינו סי' לדבר אותיו' התורה שנכתבי' ונמשכי' משמאל לימין והיינו כתיבה תמה שכ' בה סת"ם:

ג ימין והעברה על המצו' ימין עדיף ימין ודרך קצרה ימין עדיף והרב"י לא כ"כ ע"כ יראה לצדד עצמו באופן שיהי' לעולם ימין שלו מעותד להפנות לדרך קצרה:

ד כל זה בעומד בקודש כגון העומד בבה"כ ורוצה לילך למקומו או לבימה יפנה לימין משא"כ הנכנס מחוץ לבה"כ אזי אין מקום לימין כלל ולעולם דרך קצרה עדיף הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי פה ק"ק מ"ד עש"ק ער"ח טבת תק"ס לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפח

תום דרכו יכון כשחר נכון ה"ה תלמידי הרב הותיק מלא עתיק מו"ה שמעון נ"י אב"ד דק"ק סנגרוהט:

יקרת מכתבך הגיעני אתמול כן ירים ה' קרן עבדי ה' וקרנו עמה' ויהי' דברי מעלתך נשמעים לתורתו ועבודתו כל הימים עד יבנה בניות ברמי' ויהי' חלק מעלתך עם החכמים הולכי בדרך תמים:

ע"ד מה שפקפק מעלתך על הטור א"ח סי' תר"ד דיהיב טעמא לקריאת פ' נשיאים בחנוכה ע"פי פסיקתא שנגמרה מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו וכתב מעלתך שלא היה צריך לזה עפ"י המדרש שכ' רמב"ן ר"פ בהעלותך שנצטער אהרן על שלא הקריב לחנוכת המזבח ובישר לו הקב"ה פ' בהעלותך את הנרות שחנוכה שלו ע"י נס הנרות יהיה קיים לעולם וא"כ צריך הי' לקרות פ' נשיאים בחנוכ' שהרי על ידי כן נתבשרו בנס הזה אלו הן דבריך:

ועדיפא מיני' ה"ל להקשות במ"ש הטור שיש מקומות נוהגין לקרות גם פ' בהעלותך ונדחק בטעם המנהג וק' מאי מנהג שייך שהרי מעיקר הדין היה צריך לקרו' בכל מקום כי לפי המדרש הנ"ל פ' בהעלותך אחנוכה קאי וכן נדחק הטור ביש מקומות שנוהגין להתחיל בפ' ברכת כהנים ולרמב"ן הנ"ל הרי גם פ' כהני' מן הבשור' שהקב"ה בשר לו שברכתו עומדת לעד משא"כ חנוכת הנשיאים:

אבל באמת לק"מ דמשנתינו שלהי בני העיר דאמרה בחנוכה בנשיאי' משמע נשיאי' ולא בהעלותך וע"כ פליגי ש"ס דילן אהמדרש הנ"ל ודברי טור נכונים ובאמת דברי פסיקתא דמייתי הטור שמעתי ממורי הגאון החסיד שבכהונה זצ"ל דרמי דיקלא וזקפי' עפ"י ש"ס שלהי ברכות דמרע"ה אמר עשה ארון תחלה ובצלאל אמר להיכן אכניסם וק' א"כ כיון שנגמר' מלאכת המשכן בכ"ה כסליו ואז נאמר לו באחד לחדש הראשון תקי' את המשכן העדות א"כ עדיין תקשי להיכן הכניסם עד ר"ח ניסן וניחא לי' דקודם שנמשחו לא הי' קפידא היכן יכניסם באיזה אהל שירצה אך כיון מסתמא כסדר עשייתם כך היתה הקפידה על סדר משיחתם וא"כ אחר שנמשח הארון קודם למשכן היכן יכניסו וההמשחה היתה בתחלת ימי מילואים ולק"מ ודפח"ח:

ומה שהקשה מעלתך מ"ט אין קורין בספיקא דיומא ביום ב' של חג הסכות וכמ"ש מג"א כיוצא בזה סי' תפ"ט לענין ספירת עומר ותי' הראשונים לא שייך הכא לע"ד נראה פשוט אם הוא חולו של מועד אין קורין אלא ד' ואין מוסיפין עליהן גם אין מפטירין בנביא וא"כ אם המפטיר בנביא יקרא בספיקא דיומא הו"ל תרתי דסתרי וברכה לבטלה:

מ"ש מעלתך לתת טוב טעם שאין הנשים מברכי' עובר לעשייתן בטבילתן לבעליהן משום שמא תראה ותסתור קודם גמר טבילה דכה"ג כ' תוס' טעם שאין מברכת על הספירה של נקיים שלהם משום שמא תראה ותסתור וכ' זה לאפוקי מדברי רש"י ורי"ף פ"ק דפסחים לפע"ד אין הנדון דומה מתרי טעמי חדא התם לזמן מרובה חיישי' שמא תראה אפי' בסוף ז' ימים ותהי' ברכת ספירתה לבטלה משא"כ הכא לזמן מועט שכשתעמוד בתוך המים תכסה במים ותברך טרם הכנסת כל הגוף אין לחוש שבזמן מועט כזה תסתור ועוד לאידך גרסא התם עיקר חשש שתראה ותסתור בימים הראשוני' של ספירתה שעדיין מעיינה פתוח וכיון שלא תברך בתחלת ימי ספירה שוב לא תברך אפי' אחר שהוחזקה לנקיי' אחר ג' ימי ספירה משא"כ בנידון שלנו שהיא אחרי ככלות ז' נקיים והוחזקה בנקיים לא ניחוש שתראה ותסתור וכן מבואר פסחים קי"ב ע"ב ורש"י ורשב"ם שם ד"ה ובנדה דאוריי' וכו' ע"ש וק"ל: באדען יום ג' יו"ד תמוז תקעד"ל משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קפט

בענין כתיבת בני המן עיי' בס' שש זרעוני ערוגה להגאון מו"ה זלמן עמריך ז"ל ובגליון מג"א להגאון מו"ה אלי' ווילנא זצ"ל ועי' בס' חיי אדם שבסוף חזר הגאון מו"ה אלי' ווילנא שעכ"פ לסיימן בסוף העמוד אלא שיתחיל באמצע לצאת ידי מסורה הנה אין דבר בכל פלפוליהם שלא עמד עליהם הגאון מו"ה זלמן עמריך ז"ל:

ומה שנתחדש לי אכתוב בקיצור בירושלמי איתא תחלה לכתוב כשיר' ולבינה ע"ג לבינה כבש"ס דילן ותו אר"י ב"א איש בראש דפא ואת בסופא שניץ ונחיץ כהדין קנטירא ובמס' סופרים פי"ג הלכה וי"ו כ' וז"ל איש בראש דפא ואת בסופו ביו"ד שטין עשרת בסוף דפא שניץ ונחיץ כהדין סקונטרי' ע"ש והנה ברור בלשון המרדכי איש בראש דפא ואת בסוף דפא ותו לא א"כ ע"כ הך דף שיטה קאמרי וקרי לרוחב הדף גם כן ראש וסוף אלא שלא הביא עשרת בסופא כלל וכן בפסקי תוס' כ' להדיא ראש וסוף השיטה וכוונת מס' סופרים הוא כך כותבי' איש בראש שיטה ואת בסוף שיטה בעשרה שיטות ובשיטה י"א לא כ' את בסוף שיטה אלא עשרת בסוף שיטה ויזתא בראש ועשרת בסוף והוא שניץ ונחיץ כדין סנקונדרא פי' ב"י שניץ כמו שנצין של כיס שמותח הכיס ואפרש מסיים בשיטה שלעיל חמש מאות והי' ראוי' לסיים באותה שורה איש לצרף חמש מאות איש אבל אין עושי' כן אלא מתחיל איש בשורה שלמטה הימנו ונמשך לעיל לה' מאות ושוב מתחיל בסו' שיטה ואת ובשיטה אחרת פרשנדתא והי' ראוי לכתוב ואת פרשנדתא בשיט' א' אפי' יהי' מרוחקים אבל עכ"פ ואת פרשנדתא בשיטה א' זה

לעומת זה ואינו כותב כן אלא ואת בסו' שטה פרשנדתא בתחל' שטה נמצא ואת נמשך לפרשנדתא שלאחריו וכן ואת שלעומת פרשנדתא נמשך לדלפון שלאחריו ותחתיו וכן כולם עד שסיום השורה עשרת נמשך לשורה שלאחריו בני המן והי' ראוי לכתוב בשורה א' עשרת בני המן ואינו כותב כן אלא עשר' בסיום השורה ובני המן אינו מן השירה נמצא תחילת השירה איש נמשך אלעיל חמש מאות ועשרת בסופו נמשך אבני המן שלאחריו וכל ואת שבסוף שיטה נמשך אשם שלאחריו וצורתו כשנציץ שמשחקין בו תינוקת - בשורה חמש מאות כזו ?# ונחיץ כעין סנקונדרי' הוא שחוק עיין ערו' וזה נ"ל ע"ד אמת וברור ואין לזוז מפסק מוהר"ז עמריך ומוהר"א ווילנא הנ"ל:

וי"ל מש"כ בראש דפא וסופא ולא נקיט ראש שיטה דלא יעשה שיטות קצרות מהרגיל בכל הספר ויתקרבו איש ואת להדדי קמ"ל שיהי' איש בראש רוחב הדף ואת בסוף רוחב הדף כדישיהי' הפרצ' רחבה ביניהם ובזה י"ל גם לשון גירסת הירושלמי נחיץ כהדין קנטירא דפי' הב"י שבור כשבר האומן המשבר ופורץ בחומה ומייתי לי' בשם הערוך ובאמת בערוך לא מצאתי זה הירושלמי כלל אך בערך קנטירא פי' כמ"ש הרב"י ובערך סנקודרי' פי' כמ"ש אני לעיל בשמו ושני הגירסאות אמת כי סנקודרי' פי' על שניץ כעין שחוק שעושי' התינוקת בעצמות או דפי עצים משונצים במשיכות וקורין בלאכט"ר וקנטירא הוא פי' על נחיץ שנפרץ במילואו ונכתב איש בראש רוחב הדף ואת בסופו:

ויש ליתן טעם דעפ"י מ"ש המקובלים עפ"י ספר יצירה עשר ולא תשע ולא אחד עשר לאפוקי בקליפה היא או ט' או י"א ופרשיותיו של עמלק היא ט' ושירת המן י"א וע"כ מתחיל באיש ומסיי' בעשרת שיהי' י"א שיטין ולא עשרה והיינו י"א סמני קטורת שחלבנה גמטרי' המן הוא הי"א וכיון שצריך להתחיל באיש ולסיים בעשרת וממילא הוה שניץ כשנציץ של סנקונדרי' הנ"ל כנלע"ד כתבתי פ"ב עש"ק י"ב אדר תקצ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצ

שלום ושמחת יום טוב לך תלמיד האהוב כנפשי הרבני כבוד מו"ה ליזר דרעזניץ נ"י:

מכתבך הנעים הגיעני עתה אחר תפלת מנחה ואמרתי להשיב מיד מ"ש לפי דברי גאונים בענין כתיבת בני המן בריש שיטה וסוף שיטה י"ל ק' הגאון מה' אלי' ווילנא זצ"ל דמאי קמ"ל ר"י בר בון בירושלמי דצריך למיכתב בריש דפא וסוף דפא וכתבת לשיטת ר"ת לא הוזכר כמה ריווח יהיה בין לבינה לאריח והוצרך להודיענו שיהיה רוחב השיטה ביניהם אלו דבריך ורצונך דה"א למכתב איש ואת פרשנדתא ואת וכו' בחדא שיטה בהפסק מעט ביניהם קמ"ל ר"י בר בון דלא הנה הועלת לר"ת אבל לשיטת רש"י שבר"ן ספ"ק דמגלה

דהיינו לבינה שהוא החלק בין תיבה לתיבה יהיה שעורו כלבינה פעמיי' כאריח א"כ מה יענה על קו' הגאון וע"כ צריכי' לתירוצו ועוד לר"ת מי ניחא וכי הודיענו ר"י בר בון איזה ואת יבוא בסוף דפא אי ואת השייך לפרשנדתא כמו שהוא האמת או ואת דדלפון הרי לא הקפיד אלא שיהי' איש בראשו ואת בסופו ועדיין נוכל לטעות כנ"ל:

ע"כ אין לנו אלא כתי' הגאון דאשמועי' למכתב איש אע"ג שאינו שייך לבני המן ולא הבנתי מה שכתבת המן נקרא איש ואצטליב בהאי צליבא הא האי איש לא קאי אחמש מאות ומטעם שכ' הראשוני' ז"ל דעשרת ב"ה הי' שרי חמשי' על אלו חמש מאות ע"כ מצרפי' להו במפלתן והמן לא נתלה באותו פרק אלא כבר הי' תלוי ועומד מיום שני של פסח והם נתלו בי"ג אדר שלאחריו:

והנה אני כתבתי שאעפ"י שהאמת דבריש דפא וסופא היינו שיטה ולא הוזכר עמוד בירושלמי מ"מ מסברא אמינא לכותבם בסוף עמוד שלא לכתוב שיטה למטה מהם שלא תהיה תקומה למפלתן וע"ז כתבת הרי גם שירת האזינו נכתבת כן לבינה ע"ג לבינה מזה הטע' בעצמו כמ"ש הר"ן הנ"ל ואפ"ה כותבי' ה' שיטו' למטה ממנה ולא חיישי' להנ"ל יפה כתבת ומשם ראי' דידי מדהזכירו בשירת האזינו למכתב אחרי' ה' שיטות ולא הזכירו כאן ש"מ דלא בעי למכתב אחריהם שום שיטה וממילא אין לכתוב וכאשר אבאר דהנה המסדר חומת בנינו אריח ע"ג אריח יכבד הבנין ויפול החומה תחתיה אמנם השורה התחתונה תהי' קיימת אם יש לה יסוד הגון ושירת האזינו מדברת משונאי ישראל אך מסיימת וכפר אדמתו עמו ע"כ ניתן יסוד לשיטה אחרונה שתהי' אדמתו עמו קיימת והעליוני' שונאינו יכרעו ויפולו משא"כ בני המן מסיים ויזתא עשרת למה ניתן להם יסוד זהו דעתי ואין לי ראי' אחרת אלא טוב למעט בטעות מנהג אבותינו שעכ"פ יפה נהגו לסיים בסוף עמוד אלא הטעות במה שמתחילי' בראש עמוד:

עוד כתבת מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק לא ידעתי מה רצית בזה אולי להקשות על רז"ל מדוע לא ניתן להם תקומה הלא ידעת דברי חז"ל פ"ק דע"ז לא יהיה שריד לבית עשו בעושה מעשה עשו והכי נמי הרמז שלא יהיה תקומה לכל העושים מעשה מלכי כנען ומעשי המן ובניו וכשנתלו המן ובניו כבר יצאו מהם אותם פרידות טובות שהיו עתידים להתגייר ומהמן לא הי' עתיד לצאת עוד מי שנתגייר ואסיים בברכת החג ושמחת אתה וביתך כנפשך היפה אף נעים ונפש א"נ הבע"הח: פ"ב נגהי ליום עש"ק הגדול תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצא

אי יכולין ציבור או יחיד לקבוע עליה' י"ט לעצמם על נס שנעשה להם הנה הדבר נובע מתשו' מהר"ם אלשקר סימן מ"ט והעלה שחייבים לקיים עליה' ואפי' מי שעוקר דירתו חייב לקיים היום ההוא ומייתי ראי' מר"א בר צדוק שהי' מבני סנאב בן בנימין וקיים י"ט קרבן עצים אפילו לאחר החורבן ולאחר ששינו מקומם כמבואר ס"פ בכל מערבין ע"ש אלו דבריו ופסקו מג"א ס"סי תרפ"ז ובאלי' רבה שם והוספתי בראיות [עיין לעיל סי' קס"ג] לפמ"ש תו' ס"פ בכל מערבי' שר"א בר צדוק הי' חתנם של סנאב בן בנימין ולא מבניהם ממש וכ' התורת חיים שכן משמע מדאמר הייתי מבני סנאב משמע שכבר היה בהיותו חתנם ועתה כבר נתרחק ע"ש ובחידושי בארתי שעיקר מה שבא להשמיענו בזה שאע"פי שנתחתן עמהם אחר החורבן וכבר חל עליו גזירת התעני' קודם קבלת הי"ט שלו מ"מ לא השלים תעניתו ביו"ד אב והרי קמן כי יש כח ביד הקהל לתקן עליה' ועל הנלוה עמהם ולא יעבור וכן נוהגין כמה קהלות ישראל ומגדולי יחידיה' שעושי' כן ביום שאירע להם נס:

אמנם פר"ח בא"ח סימן תצ"ו בקונטרס המנהגים שחבר שם סעי' י"ד כ' דכל הסעודות שעושים בימים ההמה סעודת הרשות נינהו וראיות מהר"מ אלשקר מר"א בר צדוק אינה ראי' דאיהו הוה ס"ל לא בטלה מג"ת אבל לדידן דקיי"ל בטלה מג"ת והרי מבואר במס' ר"ה י"ח ע"ב דלמ"ד בטלה מג"ת יליף לי' מדבטלה הצומות שהי' לששון ושמחה ובטל י"ט דדהו ע"כ הנך נמי כי הני ופריך הש"ס מאדכרתא ע"ש קמייתא בטל אחרניתא מוסיפי' ומשני הב"ע בזמן שב"המק קיים ע"ש א"כ מוכח דלהך מ"ד השתא אותן שהוקבעו נתבטלו כ"ש שאין להוסיף ולפי דבריו איסורא נמי איכא דהנך כי הני:

ולפע"ד דליתא לכל דבריו ז"ל דהא מבואר פ"ק דמגלה י"ד ע"א ובעירוכי' יו"ד ע"ב דמשחרב ב"המק הוכשרו כל הארצו' לומר שירה ודוחק לומר דרבא שהוא בתרא ס"ל נמי לא בטלה מג"ת ותו צריכי' להבין במסקנות ההלכה מסקי' בטלה מג"ת חוץ מחנוכה ופורים והשתא בשלמא חנוכה משום דמיפרסמא מצותה כמבואר שם אלא פורים הא כ' הרז"ה שם וכן הר"ן בספ"ק דנדרים דלאו אפורים עצמו קאי דההוא דברי קבלה הוא ופשיטא שלא בטל אלא קאי אשל זה בזה ר"ל יום י"ד לכרכים ויום ט"ו לעיירות דממג"ת הוא ע"ש והנה בהני לא מיפרסמא מצותה כלל שהרי אין קורין בו ואפ"ה לא בטל ומ"ט הא הנך כי הני ואיכא איסורא בתוספות זה ועיי' רש"י בתענית י"ח ע"ב שפירש לאסור של זה בזה פי' חדש דשל זה בזה ר"ל בני ט"ו דקרי בי"ד ע"י שהי' פרוז בן יומו ע"ש ולפ"ז א"ש אבל פירושו צ"ע מפ"ק דמגלה גבי רבי נטע נטיעה בפורים דמוכח דאסורים

של זה בזה אפילו אין קורין וא"כ תיהדר קושי' לדוכתא כיון שאין כאן פרסום מ"ט לא בטלום כשבטלו מג"ת אע"כ האמת יורה דרכו דודאי לפי הה"א הוי טעמי' דרב ור"ח דבטלה מג"ת משום דהנך כי הני ואם כן אין לנו כח להוסיף י"ט שלנו וי"ט שקבע הקב"ה לששון ושמחה בטלו בעו"ה אבל למסקנא לא קיי"ל כי הך טעמא אלא כי לשון הברייתא דמייתי שם בר"ה במסקנא משום דהשמחה הוא להם לאבל ותוגה והיינו כל אותם י"ט מג"ת שהי' להם זכר בבה"מק כגון אדכרת' דשטרא שהי' מזכירי' יוחנן כה"ג לאל עליון ותמידא ושבועו' וחנוכה אי לאו דמפרסם ניסי' כל הני הוא נהפך לאבל והה"נ י"ט קרבן עצים דבני סנאב אי הוה ס"ל לר"א בר צדוק בטלה מג"ת מטעם הנ"ל הי' ראוי לבטל גם י"ט שלו אלא דס"ל לא בטלה ואנן קיי"ל בטלה חוץ מחנוכה משום דמיפרסם מצותה ופורים משום דאין לו שייכות בבה"מק כלל:

וזה נ"ל דעת הראב"ד דס"ל נהי דבטלה מג"ת מ"מ אסור לקבוע תעני' בציבור בימים ההם והקשה הר"ן א"כ מאי פריך מהא דאמר צאו והתענו על מה שהתעניתם הא התם שאני שגזרו תענית בציבור י"ל דודאי לפי הה"א דבטלה מג"ת משום דהני כי הנך צומות שהי' לששון ושמחה ונהפכו לצום אם כן לפי אותה הה"א לא יאמר הראב"ד שאסור לגזור בהם תענית ציבור שהרי בד' צומות צמין ומתעני' בצבור והנך כי הני ומשו"ה לפי אותה הה"א שפיר פריך הש"ס מברייתא דצאו והתענו על מה שהתעניתם אמנם למסקנא ליתא להך טעמא אלא משום שאבל הוא להם אם כן מסתיי' דלא לאסור בהם הספד ותעני' אבל עכ"פ לא נגזר תענית ביום שמחת אבותינו:

וכן יש להוכיח נמי מברייי' דהפגינו בלילה ואמרו אי אחיכם דהי' אחר החורבן ובמס' תענית י"ח מוקי לברייתא דמג"ת כר' יוסי דאוסר לאחריו ור' יוסי הא ס"ל בטלה מג"ת וא"כ קשה אחרניתא איך מוסיפי' אע"כ כנ"ל כיון דהך דהפגינו הי' נס דאין לו שייכות כלל בב"המק שפיר מוסיפי' אלא שי"ל קצת דאם כן מ"ט אין זכר למו גם בז"הז ובש"ס לא אמרו אלא חנוכה ופורים ולא הזכירו כ"ח אדר ואולי לא נתפשט הי"ט בכל ישראל אלא במקום הגזירה בלבד:

מיהו נ"ל בלאה"נ דלא אמרו שלא להוסיף אלא דומי' דהנך שפשטו בכל ישראל אבל עיר א' ומדינה א' בפ"ע אינו דומה להנך ומותר בלי פקפוק מיהו נראה דהיינו דוקא ממיתה לחיים דומי' דמרדכי ואסתר אבל בפדות משארי צרות לא דהרי אחז"ל במרדכי ואסתר מאי דרוש ק"ו מעבדות לחירות אומרים שירה ממיתה לחיים לא כ"ש וא"כ כל זמן שאנו בגלות וליכא פדיון מעבדות לחירות כל שאין ההצלה ממיתה לחיים ממש הבו דלא לוסיף לקבוע י"ט והנה מבואר בספר יוסיף אומץ מהנס שנעשה בק"ק פ"פ

דמיין ביום כ' אדר הראשון וקבעו בו יום שמחה לדורותם וכן ראיתי ממ"ו הגאון מו"ה נתן אדליר זצ"ל מילדי ק"ק ההיא וכן אנו נוהגים אחריו הגם שאנו ברחוק מקום ומיהו ביום שלפניו לא נהג להתענו' כשלא הי' דעתו לחזור וטעמא בעי מ"ש וגם נפל על אפי' ביומו ונ"ל משום שלא ישנ' מפני המחלוקת ומ"מ אני נוהג להחמיר לסיים ספר באותו היום כדי שיהי' הסעודה בהיתר בלי פקפוק ויאכלו ענוים וישבעו כתבתי פה ק"ק מ"ד ביום ה' ט"ו לאדר הראשון תקס"ה לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצב

שלום ושמחת פורים לי"נ הרב המופלג החרוץ כבוד ה' מכובד בתורתו מהורר יודא אסאד נ"י:

הגיעני דבר בעטו בעתו מה טוב שנתעורר ע"ד הרב המאירי בחי' מגלה פ"ק שכתב במגל' י"ד ע"א קריאתה זו הלילא אי לית לי' מגלה קורא הלל בפורים ותמה שלא חשו לו הפוסקים ותו אי כדבריו מ"ט כתב ר"מ מגלה מלבו שם י"ח ע"ב ולא יי"ח בקריאת הלל במקום מגלה אלו דברי מעלתו בס' ברכי יוסף סי' תרצ"ג ס"ד מייתי דברי הרב המאירי הנ"ל וכ' עליו שלא חשו לו הפוסקים דהלכת' כרבא שהוא בתרא דלא שייך הללו עבדי ה' דאכתי עבדי אחשורוש אנן ועוד דהרי"ף והרא"ש גרסי מתקיף לי' רבא ולא נתיישב' קושית רבא והלכתא כוותיה אלו דבריו ז"ל:

איברא הרב המאירי כ' שנ"ל עיקר כרנב"י ומחוייב לקרא הלל ונ"ל טעמו דבמגלה פריך ש"ס בין לרנב"י בין לרבא דלא הוכשרו כל הארצות לומר שיר' ומשני משגלו חזרו להכשירן ובעירובין יו"ד ע"ב פריך ק' זו רק לרנב"י ולא לרבא יע"ש והנה מה שתי' ש"ס במגלה משגלו חזרו להכשירן אין תי' זה שוה לשניהן לרנב"י ולרבא דלרנב"י אמת כן הוא דאם אירע נס אחר חורבן בית שני בח"ל ואנו אין לנו בעלי ר"הק לתקן שיר חדש או מגלה אחרת ע"כ לומר הלל על אותו הנס משא"כ לרבא אע"ג דחזרו להכשירן הראשון היינו אי היה אפשר אבל כיון דכל ניסים שנעשו ושיעשו טרם גאולה עתידה אכתי עבדי או"ה אנן א"א לומר שירה דהלל לא שייך דאכתי עבדים אנחנו ומגילה א"א לתקן בלי ר"הק וא"כ מה שאמר לרבא כיון שגלו חזרו להכשירן ראוי לחזור קאמר אבל אין לנו ומשו"ה לא פריך הש"ס בעירובין רק לרנב"י דלרבא פשיטא שזו תירוצו דהכי קתני ברייתא תירוצא משבאו לארץ לא הוכשרו משום דממ"נ כל זמן שהם בא"י אין ח"ל כדאי לומר שירה על נס יחידים שבתוכה ומשגלו א"א משום דאכתי עבדי או"ה אנן ועיקר קושי' על רנב"י ומדשקל וטרי ש"ס אליבא דרנב"י ס"ל להמאירי דהלכתא כוותי' ומ"מ רוב כל הפוסקים חולקים:

ומה שהקשה מעלתו מ"ט לא נפיק יי"ח בקריאת הלל במקום מקרא מגלה נראה לפענ"ד דלא בנקל הותר לקרות הלל במקום מגלה אפי' לרנב"י אלא אם א"א בענין אחר כגון דלית לו מגלה כלל וא"א לכותבו בשום אופן דאלת"ה פורים שחל בשבת מ"ט לא יקראו הלל ויצאו בו יי"ח ביומו עכ"פ ותו אם אכה"ג מ"ט תקנו קריאה במקום הלילא ולא תקנו הלל והלא קשה הי' בעיניהם מעיקרא מדכתי' שלשים ולא רבעים עד שמצאו רמז דוחק מהתורה והטעם לקושי' הזו נ"ל משום שאין להוסיף זכירות שם עמלק וזרעו בתורה ברבים בכל שנה ושנה וע"כ גם לרנב"י קריאתה עדיף מהלל ממש משום התם ביציאת מצרים אסיק ובא ולא הוזכר זה הנס כלל ע"כ נדחקו אנשי כה"ג למצוא לכתוב מגלה ובשבת טוב להקדים קודם זמנה מלקרות הלל וה"ה לכתוב אפילו פע"פ ואם עפעפיו יישירו נגדו מלקרות הלל ולא אמרו המאירי אלא באי אפשר כלל בשום אופן אז יקרא הלל ומ"מ לית הלכתא כוותי' כנ"ל:

ואיידי דאיירי אעתיק מגליון מג"א שלי סי' תרצ"א סק"ד שכ' מג"א וצ"ע בסי' ל"ב וכו' נכתוב בצדו על גליון עיי' מגלה י"ח ע"ב לימא מסייע לרבב"ח ויש להקשו' דלמאי דס"ד שינוי' דאתרמי מה סייעתא דלרב"בח סגי בחומש בעלמ' דפסול למיקרי בי' ומותר לכתוב מתוכו וע"כ צ"ל דאתרמי לי' כשירה א"כ מה סייעתא ומאי קארי לי' מעיקרא ולא ידע דאתרמי אע"כ מוכח מזה דכך הלכה למשה מסיני בכתבי קודש שצריך לכתוב דוקא מתוך ספר כשר ולא מתוך חומש כן צ"ל וא"כ הא דנהגינן לכתוב ס"ת מתוך החומשים מדויקים ותיקוני סופרים היינו למסקנא דמתקיים בי' ועפעפיך יישירו נגדך מצי לכתוב שלא מן הכתב א"כ ה"ה אם מונחים לפניו חומשים מדויקים הרי מיושרים הם אצלו ע"כ נהגינן להעתיק מתוך חומשים מדויקים אמנם דינם ככותב בע"פ וצריך להוציא כל תיבה מפיו טרם שיכתבנו ככותב בע"פ ומעיקרא כדפריך ש"ס לימא מסייע וכו' הומ"ל שהרי מונח לפניו מגלה פסולה והוציא כל דבר מפיו אלא דלא מסיק אדעתי' הך דמיושרים לפניו ועכ"פ מיושב קו' מג"א ואין לומר הא לר"מ לא הותר אלא בשעת הדחק ואיך אנחנו כותבים בלא דוחקי י"ל כבר כ' הפוסקים לטלטל ס"ת בכל שעה לכתוב מתוכו מיחשב דוחק כנלע"ד עכ"ל שם על הגליון: פ"ב יום ד' יו"ד א"ש תקפ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצג

שלום וכ"ט לידידי הרב החרוץ המופלג השנון למעלה חן ולמטה חנין כש"ת מו"ה נפתלי נ"י אב"ד דק"ק וואהרין והגליל יע"א:

יקרתו הגיעני ונפשו בשאלתו נידון אנשי הק"ק הנידונים עם אנשים הדרים בישובים וכפרים בגליל ההוא שוכרי אראנדע מהשרים כנהוג בענין עולים ומסים וכל צרכי הקהלה אותן הדרים חוץ לקהלה טוענים יען אינם באים לק"ק רק ג' ימים בשנה ב' ימים ר"ה ויה"כ להתפלל בבהכ"נ הקדושה וכל השנה אין להם הנאה מכל דבר שבקהלה מש"ץ ומשועבדים ולא מהרב כי אם יש להם שום שאלה וספק והם רחוקים מאוד מהקהלה א"א להם לשלוח לשאול למרא דאתרי' ויש להם שוחטי' ובודקי' לעצמם ואינם נהנים משוחטי הממוני' בקהלה וכן כל הנעשה כגון מקוה וכדומה א"כ מהיכי תיתי להטיל עליהם הוצאת כל צרכי' הנ"ל כא' מאנשי הקהלה:

ואנשי הק"ק תובעים בהיפוך כי לא מיבעי' שיעריכום המעריכם שוה בשוה כל א' לפי עשרו עוד יושם על בעלי ישובים יותר מעל בני הקהלה לפי ממונם ועשרם שהם מובדלי' לשלם להקופה מכל ליטרא בשר ושחיטת עופות ומשתיית יין וקניית מצות וכל זה נופל לקופה לסיועת ההוצאו' ואין לבני הישובים שום הוצאה מכל הנ"ל גם הם מעומסי' ומטופלי' מארחי ופרחי וכדומה:

עוד יש בה שלישי' באו מגלילות אחרי' אנשי' ושכרו ראנדא מהשרים הממוני' וע"י נתגרשו יהודים ממושבותם וטירות' והם אינם ממנויי הקהלה עד עכשיו כי חדשים מקרוב באו והם אינם רוצים להכניס צווארם כלל בשום נתינה להק"ק יע"א:

לברר דברי' אלו אאריך קצת בעזה"י וה' יורנו מדרכיו בש"ע ח"מ בסי' קס"ג בסופו כ' רמ"א י"א שאם הוציאו הוצאו' שיעזרו להם השרים עם שט"ח אותם שאינם נו"נ בשטרות אינם צריכי' ליתן לזה תשו' הרא"ש ועיין לעיל סוף סעיף ג' סימן זה עכ"ל רמ"א ולעיל סס"ג כ' רמ"א כל צרכי העיר אעפ"י שמקצת אינן צריכי' כגון בית חתנו' או מקוה וכדומה אפ"ה צריכי' ליתן חלקן מהר"י מינץ עכ"ל ונראה כסותרי' והרגיש בסמ"ע ונדחק קצת:

והנה בתשובת מהר"י מינץ סי' ז' יהיב טעמא דאפי' זקנו' צריכי' מקוה עכ"פ בר"ה ויה"כ דטובלים לתשובה ואפי' אנשים נמי לפעמים יהי' ער"ה ועי"כ ביום איד ולא יכולי' לטבול בנהר וצריכי' למקוה וכן צ"ל בבית חתנו' אולי ימצא לו נין ונכד ושאר וכל כיוצא בזה ובתשובת מהר"מ מינץ סי' ס"ז למד עוד מזה בעיר שהי' בית הכסא סמוך לבהכ"נ לצורך אנשי' הצריכים לכך בשעת תפלה והי' צריכי' להוציא הוצאו' על כך לתקן וביקשו מהשכני' הסמוכים לבהכ"נ והם נפנים תמיד בבהכ"כ ההוא שהם יתנו יותר לצורך תיקון ופסק דכל אפין שוין ויתוקן מקופת הקהל:

ובתשובת מהר"ם אלשו"ך סי' נ"ב פסק בת"ח א' שדר בקהלה ולא רצה לתת חלקו להספקת מורה הוראה ופסק מהר"מ אלשו"ך דהדין עמו כיון שהוא אינו צורך למורה הוראה ואפי' מי שאינו ת"ח ואינו צריך לאותו דבר שהוציאו עליו הוצאות א"צ ליתן וראי' מתשו' הרא"ש הנ"ל שברמ"א סס"י קס"ג הנ"ל:

ובכ"הג לח"מ סימן קס"ג כ' דמי שיש לו לולב ואתרוג לעצמו אפ"ה צריך ליתן לקהל לקנות אתרוג לציבור וכ' הטעם כיון שאם יארע פסול בד' מיני' שלו הרי הוא חוזר על אתרוג הקהל ע"כ לעולם צריך ליתן חלקו ולמד כן מתשו' מהר"מ ומהר"י מינץ הנ"ל ע"ש ושום א' לא הראה מוצא מקום דינו הנ"ל:

והנה בב"ב קע"ב ע"א במתני' ב' אחין א' עני וא' עשיר וכו' העשיר אומר לעני קח לך עבדים וירחצו במרחץ וקח לך זתים ובדו ועשה בבית הבד ופסקו בש"ע ח"מ סי' קע"א סוף סעי' וי"ו ושם סוף סעי' ח' מייתי רמ"א לא חלקו השותפי' והשתמש א' מן השותפי' כמה שנים לא יכול אח"כ הא' לומר אשתמש ג"כ זמן שנשתמשת דכל זמן שלא חלקו כל אחד בשלו הוא משמש עכ"ל ועמ"ש מג"א בזה בדיני קדישים שלו:

והנה לפ"ז כיון שבני הקהלה דין שותפים יש להם ואפילו כל נשיהם זקנות א"א להם בלא מקוה לפ"א בשנה או בשמטה וכן בית חתנו' וכל כיוצא בזה וע"כ כופי' זא"ז לבנותו ומכיון שנבנה מן השותפי' אפי' כל הנשים ילדות וצריכי' למקוה תמיד וא' זקן ואינו צריך לא יכול לומר אתם משתמשי' בשלי בחנם ז"א כיון שהמקוה בשותפו' והרי המקוה לפניו לטבול בו אלא שאין אשתו צריכי' אומרי' לו כמו קח לך עבדים ועשה במרחץ וקח לך זיתים ועשה בבית הבד וכן בבית הכסא כיון שע"כ צריך הוא לצורך אנשי ב"הכ ואפילו לא ידור שם א' קרוב לשם נמי יצטרכו השותפי' הללו לבנות בהכ"כ א"כ שוב יאמרו הקרובים הנה הפתח פתוח לפניכם ואם אתם רחוקי' ולא תוכלו לבא לכאן מה לנו בכך קחו זיתים ועשו בבית הבד. אמנם בתשובת הרא"ש הי' צריכים להוצאות שיעזרו השרים לגבות שט"ח מהנכרי' למלוים יהודי' וטענו האומני' הצבעי' אין לנו דבר עמם ולעול' אין לנו מלוה אצל נכרי לא נכנס בשותפי' הזה כלל ואלו הייתם אתם אומני' כמונו גם אתם לא היו צריכים לכך ומזה שפיר למד מהר"ם אלשו"ך שאין הת"ח צריך ליתן לצורך הספקת הרב כי אלו הייתם כולכם חכמי' לא הייתם צריכי' לרב ומורה. ומ"מ מסיים המהר"ם אלשו"ך הנ"ל אי עיקר מלאכתו של הרב לשפוט בין איש לחברו אז גם הת"ח צריך לשלם לזה כי אולי אחר שנה או שנתיים יהי' לו דבר עם אדם אע"ג דלא שכיחי ע"ש וא"ש הכל בע"ה:

וכיון שזכינו לדין וידוע כי כל אלו הישובים אשר הם מהקהלה מאז צריכי' לכל דברי הקהלה לא לבד מפני שעולים לשם ג' ימים בשנה אלא לא ירדו להשתקע בארנדא שלהם ואפילו דרים שם דור שלישי אינם בטוחי' מבוא בקהל ה' ובניהם וממילא צריכי' להשתתף בבנין בהכ"נ ומקוה וצריכי' לרב ושוחט וכל מה שצריך לקהלת ישראל ויהי' מוכן לפניהם לעת הצורך שימצאו הכל מוכן לפניהם אפילו פ"א בשבוע ומכיון שנשתתפו אעפ"י שהרחיקו נדוד לגור באשר ימצאו לצורך פרנסתם מ"מ הרי בהכ"נ לפניכם בואו והתפללו שם יום יום ומי מוחה והרי הרב לפניכם בואו ושאלו ממנו יורה יורה ידין ידין הנה השוחטים לפניכם כרצונכם ואם בני הקהלה משתמשים בהם לא יוסיפו לשלם פרוטה א' יותר ולא יגיע מאנשי הישוב מאומה ואמנם להעמיס על שכמם עוד יותר מפני עול ארחי ופרחי לא נ"ל חדא גם הם מכובדים מכיוצא באלו כהנה וכהנה ויעיי' בתשובת מיי' השייכים לס' קנין סימן כ"ח וק"ל:

ומטעם קנין המצות י"ל הא אפי' הי' דרים פה בקהלה אפשר שלא יקנו שום מצוה כל השנה ואפ"ה חולקי' בריוח הזה הנופל לתוך השותפים מאותם הרוצים לקנות וכן אודת מה שבעלי הקהלה משלמי' על כל ליטרא בשר ועופות לזה י"ל הם משמשי' בהשוחט של שותפי' ובני הכפרי' צריכי' לשכור להם שוחט ביוקר גדול אך עזר היין נ"ל שהדין עם אנשי הקהלה כי אנשי הכפרי' שותים יין באפס דמים ואינם כלל בשיתוף הכנסת היין:

ע"כ עד"מ אם הוצאת הקהלה אלף זהובי' יופחת מזה ההכנסה של מצוה ועזר הבשר ושחיטת עופות העולה ב' מאות זהובי' נשאר הוצאה ח' מאות זהובים ויושם זה על פי ערך ממון בני הקהלה ובני הישובים יחד כל א' לפי קצבתו ואח"כ אם יושם על הקהלה ד' מאות זהובים ע"ד משל ינוכה להם מאה זהובי' מעזר יין ויופחת מכל זהוב רביע זהוב באופן שלא יהי' לבני הכפרי' הנאה מהכנסת היין:

כל זה בני הישובי' השייכים לקהלה והמה שותפי' עמהם בכל דבר אך התושבים הגרים עמכם מגלילות רחוקים ואין להם יד ושם בקהלה ולא שום שותפות לא ידעתי שום מקום להטיל עליהם שום דבר גדול או קטן מעולי הקהלה ולעומת זה אין להם שום זכות ולא יש שום רשות לשום א' מבני הקהלה להרשות להם להנות מהשותפים לא מבהכ"נ ומקוה ואפי' מחצר קברות כי כל זה שייך להשותפים והרי זה גוזל המשותפי' אם ירצה להתפשר עם ז' טובי העיר ליתן להם רשות לדבר מהדברים הנ"ל וההתפשרות נופל להשותפות להקל ממשא כולם אבל בלי התפשרות אין להם יד ושם בשום אופן דבר מהקהלה אבל להעמיס עליה' שום מס א"א:

וראיתי בתשו' מהר"ם אלשו"ך סס"י נ"ט דברים נפלאו ממני לא אוכל להם שם מיירי מארבע כנסיות שהי' בקהלה א' וכמו ד' חברות ולכל חברא יש גבאי ממונה על עסקי חברא שלו שמ"מ מה שנוגע לכלל הקהלה הרי כולם נגררי אחרי ז' טובי העיר שכוללי' כל הקהלה ע"ש וזה פשוט מאוד ולא הי' צריך להאריך אך בא להבי' ראי' מפ"ק דמגלה דאריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך וכ' טא"ח סי' תרפ"ח כל הכפרים הסמוכים והנראים וכו' וא"כ אפילו כפרים שחוץ לעיר נגררי' אחרי העיר ק"ו לבתי כנסיות שבתוך העיר ע"ש ודבריו אלו אין להם שחר אטו משום גרירה הוא זה וכי כפרי' קטני' המה הסמוכי' לכרך הלז וכי כרך זו גדולה היא שהכפר נגרר אחרי' ונטפל לה הלא כרך שנזכר כאן היא אפי' עיר קטנה ואנשי' בה מעט כעיר חרסי' שביהודה שיש בה חמשי' בתי ולפנים היתה מוקפת חומה מימות יב"נ ועתה היא כפר קטן רק שיש בה עשרה בטלנים וקורי' בט"ו ונקראת כרך על שהיתה מלפנים מוקף חומה מימות יב"נ והנה סמוכה או נראה לה עיר גדולה כזו מאנטוכי' מלאה לה אדם מישראל ומוקפ' חומה אך לא מימות יב"נ והיא נקרא' כפר בערך כרך מוקפ' מיב"נ והיא נטפלת אליה וקוראת עם הקטנה ביום ט"ו וכן פירש"י להדי' במגלה ב' ע"ב ד"ה וכריב"ל וכו' אלא כל עיר ועיר הסמוך למדינ' תהא כמותה עכ"ל הרי דאפי' עיר ולא כפר מ"מ נגררת אחרי מדינה היינו המוקפת קרי' לי' מדינה ואפי' קטנה וא"כ מאי ראי' משם לענין כפיית מסים וארנונים דהתם הטעם משום שבתחלת תקנת אנשי כה"ג הי' בני י"ד מותרי' בהספד ותעני' ביום ט"ו וכן בהיפוך עד שבאו בימי בית שני שכתבו מגלת תעני' ואסרו של זה בזה מ"מ בתחלה הי' מותרי' בהספד ותעני' של זה בזה ואלו הי' הסמוכי' ונראי' למוקפי' מספידי' ומתעני' ואלו שמחי' או בהיפוך נמצא הי' כאבל בין החתנים וכחתן בין האבלי' ע"כ השוו שיהי' כל סביבותיה' שוים עמהם אבל אין זה ענין לדהכא כלל ותימה רבה על הגאון ז"ל או אולי י"ל מעיקר הדין תקנו שכל הסמוך ונראה קורא עמהם משום דעיקר יום ט"ו משום שושן נתקן ולהם הי' יום י"ד יום מלחמה וגזרו בו תעני' בכל יום מלחמת עמלק כמ"ש רא"ש מגילה וכיון שגזרו תעני' אז כל סביבותיהם סמוכי' ונראי' מתעני' עמהם כמו שמצינו במגלה כ"ז ע"א ד"ה גזר תעניתא וכו' ע"ש ומשו"ה כשנהפך לשמחה גם הסמוך ונראה נמשך עמהם ובזה י"ל קצת כוונת הגאון ז"ל:

והנה רשב"א ריש מגלה כ' דעיר ועיר לומר שהכפרים הסמוכי' ונראי' לכל עיר אינן מקדימי' ליום הכניסה ע"ש ואם אולי לזה כיון הגאון מהר"ם אלשו"ך ומ"מ אינו ראי' דהתם הטעם כיון שהסמוכים כל כך אין תועלת ולא צורך להקדמת יום הכניסה כי אין

להם טורח וביטול בהליכה בתוך התחום ורוב כפרים הסמוכים הולכי' ושבים בשבת וי"ט לבהכ"נ שבעיר הסמוכה:

ופר"מ כ' ראי' מכפרי' מספיקי' מים ומזון לאחיהם שבכרכי' ונפלאתי וכי במס הי' מביאי' מים ומזון הלא לרצונם הי' מביאים למכור מים ומזון ומ"מ טיבותא הוא לבני כרכי' ובתחלה הוה ס"ד דש"ס דלטובת ותקנתא דכרכי' הקדימום ליום הכניסה כדי שיהי' פנויים ליום פורים להספיק מים ומזון ליום שוק למכור ושוב מסקא דתקנתא דכפרי' כדי שלא יצטרכו בפורים לבוא לכאן למגלה אלא יהי' שמחים בביתם ולפ"ז אינם מביאי' בפורים מים ומזון כלל:

וראיתי למו"ח הגאון זצ"ל בחי' ש"ס שנדפס מחדש בריש מגלה מקשה ד' קושי' א' אפירש"י במתני' קמיתא חל להיות בשני דפי' הטעם משום מיום הכניסה ליום הכניס' לא דחינן ובש"ס לא צריך לזה אלא מטעם עשירי לא תקינו רבנן: ב' דש"ס לא הוצרך לזה אלא אי תקנתא דכרכי' הוא אבל למאי דקיי"ל תקנתא דכפרי' לא צריך טעם דפשיטא דמאי ירויחו אי מדחי' להו ליום הכניסה הרי גם פורים יום הכניסה וצריכים לבוא לעיירות: ג' בש"ס דפריך אימא זמני' טובא מאי קושי' קיי"ל תפשת מרובה לא תפשת: ד' מה צריכי' טעם דלא ליקדמו טפי מי"א הא לא משכחת עשירי אלא בחל בשני וה"ל מיום הכניסה ליום הכניסה דלא דחינן והניח הכל בקו' ולפע"ד לפמ"ש הראשונים דכותבי מגלה היינו מרדכי וסייעתו לא תקנו כלל משום כפרים אלא הוסיפו ימים לאונס המפרש בים ויוצא בשייירא וב"ד של אחריהם ראו שיש צורך לתקן לכפרים והואיל ויש רשות להקדים למי שיש לו שום אונס ע"כ עשו את הכפרים כאנוסי' עיין בראשונים והנה הי' מהראוי לקרות אפילו מר"ח כדאית' בירושלמי דכתי' והחדש אשר נהפך מיגון לשמחה והיינו דמקשה אפי' טובא נמי דהא והחדש כתיב ולא מצי לשנויי תפשת מרובה לא תפשת ומשני אנשי כה"ג עצמן אחזו שיעור זמנם דומי' דזמנם עד עשירי וטפי לא ואמנם טעמא בעי הא באמת כתי' והחדש וע"כ צ"ל טעמא הי' דמיום הכניסה ליום הכניס' לא דחינן ולא משכחת עשירי בלא יום הכניסה ולא מיירי הכא מכפרי' כי אנשי כה"ג לא תיקנו אכפרי' והא"ש פירש"י דמתני' דמשום דמיום הכניסה ליום הכניסה לא דחי משו"ה לא תיקנו עשירי ואע"ג לכפרי' לא צריכי' זה מ"מ לעיקר תקנתם אנשי כה"ג צריכי' לזה ולק"מ:

נחזור לענייננו לא ראיתי שום דבר לחייב בעלי כפרי' שאינם מהקהלה להטיל שום מס כ"א על דרך התפשרו' כאשר כתבתי והנלע"ד כתבתי פ"ב נגהי ליום עש"ק ג' שבט תקצט"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצד

חיים בחייו יראה עולמו ברוך הוא וברוך טעמו יהי ה' אלקי' עמו ויראהו אותו ואת נוהו בר יומו ה"ה החכ' הכולל הרב המופלג מהו' חיים ברוך נ"י ציר נאמן לשולחיו:

במאי דבדק לן מר בפ"ב דמגלה דאמרי' בן עיר שהלך לכרך וכו' וילפי' מדכתי' היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות למה לי אלא לומר פרוז בן יומו קרוי פרוז וקשי' לי' לפר"מ לפי מה דקיי"ל בפ' חלק גבי אנשי עיר הנדחת יושבי העיר ההיא היינו שיושבים בתוכה שלשים יום ומסיק שם ביב"ח נקרא בני העיר ובשלשי' יום נקרא מיושבי העיר והכי קיי"ל נמי פ"ק דב"ב לענין מסים וארנונית והשתא אי לא הוה כתיב אלא היהודים הפרזים ה"א שיהיה מבני עיר הפרזי בן יב"ח איצטרך קרא היושבים שאפי' אינו אלא מיושבי הפרזי דהיינו בר שלשים יום נמי קורא בי"ד עמהם ומנ"ל דפרוז בן יומו קרוי פרוז וקושי' אלימתא היא:

ודבר מה יראני ה' אותו אדבר כי נ"ל לחלק בין יושבי העיר ובין יושב בעיר כי יושב בעיר נאמר על פעולת הישיבה בתוכה אפי' יושב בתוכה בן יומו נקרא יושב בתוכה ולעומת זה לכשיוצא ממנה לשעה כבר בטלה פעולתו ובין לילה היה ובין לילה אבד משא"כ יושב העיר הוא שם תואר שהוא מאותם המישבי' את העיר וגורמי' לה ישוב ולא יתואר בזה השם כ"א לכשיהי' בתוכה שלשי' יום וכן לא יקרא בן העיר והעיר לו אם והוא לה בן אא"כ יהי' שמה יב"ח ואלו התוארי' יוצדקו לו גם כשיוצא ממנה והוא במצולת הים נקרא יושב עיר פלוני אבל לא יושב בעיר ואשר ע"כ בעיר הנדחת דכתיב יושבי העיר ההיא בעי שלשים יום ובמגלה דכתיב היושבים בערי הפרזות ב' בערי משמשת דאפי' בן יומו קרוי פרוז:

ויפה דקדקו חז"ל כתובו' קי"א ע"א כל הדר בא"י שרוי בלא עון שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון דקדקו לומר כל הדר בא"י לומר שצריך שיקבע דירתו שם ויהיה לכל הפחות מיושבי העיר לאפוקי היושב שם לשעה כעובר אורח ואע"ג דאפילו ההולך בה ד' אמות וכו' מ"מ איננו נשוא עון אא"כ הוא מהיושבי' ומדרגות מדרגות יש יעיין רמב"ם פ"ה ממלכי' וע"כ דקדקו לומר כל הדר בא"י דר דוקא ונפקא לי' מלשון הקרא ובל יאמר שכן חליתי ולא יקרא שכן אלא השוכן בקרבה וקובע לו משכן ודירה עכ"פ והרמב"ם שינה לשון הש"ס וכ' השוכן במקו' הדר ומ"מ מסיים קרא העם היושב בקרבה נשוא עון לומר דאפילו הוא משוכני' ומיושבי' דא"י דלענין התואר אפי' יוצא ממנו שמו עליו כנ"ל מ"מ לענין נשיאת עון לא אזלי' אלא בזמן שהוא יושב בה אבל אם יצא ממנה אפי' לשעה באותה שעה איננו נשוא עון ותרתי בעי' שיהיה

מהיושבי' ושיהיה בה דוקא וההיפוך נ"ל ביושבים לפני ה' אשר תורתם מגינם אע"כ נאמר אשרי יושבי ביתך היושב בבית המדרש איננו מאושר אך המתוארי' יושבי בית ה' אפי' איננו בתוכו כל מקום שהוא הולך ביתו עמו ומחשבתו משוי לי' מקום קדוש אשרי אבל הללו עבדי ה' העומדים בבית ה' פשוט שאם שאינם עומדי' שם אינם מהללי' אלא עוסקי' בדברי' אחרי' כנלע"ד ליישב קו' זה אמנם בודאי טעמא בעי מה ראו חכמים אנשי כנה"ג לשנוי הכא מבכל התורה ולתלות בפרוז ובמוקף בן יומו ולא תלו בישיב' שלשי' יום לזה ראוי לשמוע דברי הרב המקשה שליח ציון נ"י ההוא אמר דהכי הוה מעשה בשעת הנס דהרי בני שושן שהיו אז במקומות אחרים נחו עמהם מאויביהם בי"ד ומקומות אחרים שהיו אז בשושן לא נחו אז עד ט"ו בו ועשו אותו משתה ושמחה וקבע כן לדורות ודפח"ח:

ומה דבדק לון פ"ק דמגלה דבעי למימר דמוקפי' בארביסר ובחמיסר ומשני דכתיב את יום י"ד ואת יום ט"ו אתי את ופסיק וקשי' לי' למר א"כ ורחצו ממנו אהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם נמי נימא הכי ידיהם לחוד ורגליהם לחוד דאתי את ופסיק ובש"ס פ"ב דזבחים י"ט ע"ב פשוט בהיפוך דבעי' ידיהם ורגליהם בבת א' ופירש"י דמשמע הכי מלשון הקרא וכן פסק רמב"ם פ"ה מביאת מקדש גם זו צ"ע לכאורה:

יעיין מר בפנים בפסוק פ' כי תשא כתי' תרי קרא בקמייתא כתי' א"ת ובתנינא כתיב ורחצו ממנו ידיהם ורגליהם ופסוק זה מיותר דהדר ערבינהו לידיהם ורגליהם וא"כ אתין דקרא קמא לשום דרשא לא למפסקני וכה"ג אמרינן פ"ק דיומ' ה' ע"ב גבי ויחגור אותם ע"ש שוב הראני קו' זו בשער אפרים סי' מ"ח ותי' זה בעינו בן המחבר:

אלא שסיים שרש"י בחומש פי' כן על קרא קמא דכתיב ואת ידיהם ואם שאין זה קושי' דרש"י מפרש האמת מ"מ נ"ל דהאי את אצטריך לרבות לא מבעי' לשיטת ר' אברהם ורש"י בתוס' פ' כל הבשר דקידוש ידים ורגלים עד העציל וארכובה א"כ איצטרך את להכי לרבוי' וממילא נימא וא"ת אתי וי"ו וערבינהו לידים ורגלים כיון דאצטרך את לגופי' ודבר זה מבואר כן בש"ס ב"ק ס"ה ע"ב גבי ואת חמישיתו יוסיף יע"ש ובשער אפרי' מייתי הך בקיאו' ונדחק ע"ש:

ואפילו למאי דקיי"ל קידוש י"ור עד חבור כף היד עם הזרוע מ"מ נ"ל סתם יד הוא עד מקום חבור אצבעות אל כף היד ואתי את לרבות כף היד עם חבור הזרוע וכן ברגל ומה"ט קרי להו לדוכן נשיאת כפים ולא נשיאת ידים משום שצריכים לישא גם כפיהם והתם נמי כתי' וישא אהרן את ידיו א"ת לרבו' כפות הידים ובנטילת ידים אע"ג דלחולין ותרומה סגי עד פרק חבור האצבעות קרי לי' נטילת ידים שסתם ידים היינו מקום חלוק

האצבעות ובריש מס' אהלות אמר שלשים בפיסת היד משום שרצה לכלול כל אצבע עם שרשו מקום שמחובר בזרוע כמ"ש תי"ט שם משו"ה הוצרך לומר פיסת היד ולא סתם יד וזכר לדבר המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה ואי ס"ד דיד היינו כף היד עם הזרוע א"כ סיפ' דקרא לגרועי אתי' שבתחלה יחס מלחמה ליד שלימה ולבסוף לאצבעות אע"כ דיד נמי היינו אצבעות ועוד יותר נראה דסתם אצבע דקרא היינו כל האצבע עד שרשו מקום חבורו בזרוע ונמצא סיפי' דקרא אצבעותי למלחמה מוסיף יותר מרישא דלא יחס הקרב רק ליד שהוא עד מקום חלוק האצבעות והוסיף אצבעותי למלחמה שהוא יותר ומה שהניעני לזה הוא מה דכתיב וירא ישראל את היד הגדולה והנה אפילו לדידי היינו עד מקום חבור כף לזרוע דהרי כתי' את היד לרבוי' וא"כ איך אמר במכילתא ובהגדה כמה לקו באצבע עשר מכות וכו' ובים לקו חמשים מכות הא הוי טפי מחמשים דלקו בים ביד שלימה עם הכף אע"כ סתם אצבע הוא כלו עד מקום שרשו בקנה וה"ל חמשים מכות בים ממש מ"מ בהא סלקי' דאת דכיור אתי לרבוי' ואתי ואת לערבינהו ויפה פירש"י זהו מה שנרא' לענ"ד הכ"ד כאיש נדהם כגבר לא יוכל להושיע החותם באהבה עזה: פ"ב יום ג' ט' אדר תקעד"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצה

שלום לי"נ הרב המופלא וכו':

הנה זה לשוני בגליון ש"ע א"ח שלי סי' תרפ"ח סעי' וי"ו כתבתי בצידו וז"ל הפר"ח החליט לאסור טלטול המגלה בשבת ובשכה"ג בסימן זה ולעיל סימן ש"ח מסתפק בזה ועיי' בית שמואל ס"סי קל"ו ומ"מ נ"ל דלא אמרו אלא בט"ו שחל בשב' לכרכי' המוקפים דאיכא משום דרבה אבל בי"ג שחל בשבת שהוא ערב פורים ואינו זמן קריאה שרי ועמ"ש מג"א לעיל סי' של"ד סקי"ח מיהו ממ"ש מג"א לקמן סי' תרצ"ב סק"ו משמע לאסור גם בי"ג בשבת וקצת צל"ע מנ"ל דשייך הכא משום דרב' היכא דלא טרידא כולי עלמא כי אם האנושי' והחולים דמהאי טעמא לא גזרו על מילה בשבת להר"ן עיי' שם ואי משום דרב יוסף שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגלה לא שייך בהקדמ' כל שהוא מפלג המנחה ולמעלה מיהו הפר"ח פליג בלא"ה ואוסר לקרותה קודם זמנה אפילו בחול ויש לי עיון בזה דהש"ס מגלה ה' ע"ב שקיל וטרי ארבי דנטע נטיעה ומסיק י"ט לא קבילו עלי' ומ"ט לא הוקשה להש"ס בלאה"נ אמתני' דרפ"ב הי' כותבה וכו' דכה"ג הקשה הירושלמי דמייתי לי' הרא"ש פרק ב' אע"כ הו"מ לאוקמי במקדימי לאנושי' וחולי' מפלג המנחה ומעלה וש"מ דמותר להקדים ויש לדחות דא"כ כבר קבלו לפורים עליהם ואסור נמי בעשיית מלאכ' ועוד דומי' דהי' דורשה שהמקדים למהר משום חולי' לא ידרוש

וע"כ לא מיירי בהכי אע"כ ש"ס דילן לא פריך אהי' כותב' משום דהו"מ לאוקמי כפרים המקדימי' לי"הכ ועמ"ש הר"ן דף רס"א ע"ב בזה והוה דומי' דהי' דורשה דלא מיירי בפורים עצמו עיי' בש"ס ז' ע"ב נגה ולא אתו רבנן וכו' ועמג"א סי' רנ"א סק"ו ובהגה' מנהגים כ' לדחות האומרי' רמז אין אסתר מגדת וכתב שהוא שבוש מהש"ס ז' ע"ב ורצונו מהס"ד בהש"ס אע"ג דלמסקנא אין קובעין מדרש עכ"פ לא מזה הטעם ותמהתי על מג"א סימן תרפ"ו סק"ג וק"ל מיהו במהרי"ל איתא שבחורים פנויים שאחרי' מטריחי' עבורם מגידים להם ההלכה ומייתי לי' אלי' רבה וא"כ משכחת לי' הי' דורשה בכה"ג ועוד נ"ל דאפי' אי י"ט קבילו עליי' היינו ביום אבל בלילה לא דהא ימי משתה ושמחה וי"ט כתיב וממעטי' לילה ממשתה ושמחה וה"ה מי"ט וא"כ הך דהי' כותבה מצי איירי בלילה וכן הי' דורשה ודברי הירושלמי צ"ע לפע"ד ע"כ ממ"ש בגליון ש"ע א"ח שלי ועתה מצאתי שאהבה נפשי שכבר נתעורר בזה הגאון בטורי אבן להוכיח מזה הירושלמי דאי הוה קבלו עליי' י"ט הוה אסור גם בליל' וראי' דאסור בהספד ותעני' לכ"ע ולא דמי למשתה ושמחה משום דכעין י"ט דאוריי' תיקון דממעטי' ליל י"ט הראשון ממצות שמחה הואיל ואין שמחה לפני' וכוונתו על ש"ס דפסחים ע"א ע"א ודפח"ח ונפקא מיני' לדינא לפ"ז גם עכשיו שאנו נוהגים שלא לעשות מלאכה גם בלילה אסור ועיי' פסחי' ב' ע"ב ובתוס' ד"ה היכן וכו' וק"ל עוד כתב שם הגאון הנ"ל דמשוה"נ לא תקינו אכה"ג קריאת מגלה בלילה אלא מתיקון חכמים או מאלקי אקרא יומם וגו' בש"ס דמגלה ג' ע"א אבל מעיקר התקנ' לא היה אלא ביום נמי היינו טעמא דומי' דמ"ע של תורה הנוהגי' בכל י"ט כגון שופר ולולב שאינו בלילה ה"ה הך קום עשה דמגלה אלו דבריו ותמהתי ממצה ומרור ופסח שעיקר מצותן רק בלילה ומסוכה שנוהגת ביום ובלילה ועיקרה בלילה הראשונ' ועמ"ש תוס' שבת קל"א ע"ב ד"ה ואי וכו' גם צל"ע עלי' ממ"ש אהא דמגלה י"ד ע"א פירש"י ד"ה מעבדות לחירות ביציאת מצרים אמרו שירה עלהים עכ"ל והקשה הגאון ז"ל הא התם נמי הוה ממות לחיים כדכתי' המבלי אין קברים במצרי' לקחתנו למות במדבר ועוד מאי פריך הלל נמי נימא הא ביום ז' של פסח אין גומרים ההלל אע"כ דלא כפירש"י אלא מהלל די"ט א' דפסח שהוא תיקון נביאי' מזה יליף ק"ו ופריך א"כ הלל נמי נימא כמו שם וביאר הגאון ז"ל דאין הק"ו מי"ט א' דפסח דאומרים הלל ביום דז"א משום הנס אלא משום י"ט כמו בעצרת וחג אלא מהלל דליל י"ט א' דפסח דאינו אלא משום נס מזה יליף הק"ו ע"ש וצ"לע א"כ פשיטא דה"ל לתקן למקרי מגלה בליל' כמו הלל דליל י"ט א' דפסח:

בשולי הכתב אודיעהו מה שנתחדש לי כעת בחזרי על מסכת מגלה בריש מכילתין במ"ש הר"ן שם בהא דישב ולבסוף הוקף דישיבת גוים לא מיחשבי ישיבה והקשה בטורי אבן א"כ בסוף מס' עירוכין בההוא ברייתא דדרש בית מושב עיר חומה שהוקף ולבסוף ישב באותה בריתא עצמה גז"ש חומה חומה מששים עיר חבל ארגב חומה גבו' דלתים ובריח מה להלן שהקיפוהו גוים קודם לכן ר"ל קודם שכבשום ישראל ה"נ שהקיפום גוים קודם לכן ע"ש ולפי הנ"ל הא למה לי קרא מושב עיר חומה דבעי' הוקף ולבסוף ישב הא בעי' שהקיפוהו גוים קודם כניסתן לא"י והנך כולם הוקפו תחלה שהרי ישיבת גוים לא מיחשבה ישיבה וכבר פ"א תירצתי דלמ"ד לא קדשה לע"ל וא"כ נהי דאז בכבוש יהושע לא משכחת לה מ"מ בכבוש עזרא או בכבוש דלע"ל משכחת שיקדשו ערי' אחרי' ובלבד שהי' להם חומה קודם כניסת ישראל לא"י בעת ההיא ואז אפשר שקדמה להם ישיבת ישראל בימי הגולה ועיי' תשו' מהרי"ט ח"ב חי"ד סימן ל"ז שנסתפק בזה אי יכלו לקדש עיירו' אחרי' ע"ש ולפי הנ"ל יהי' מוכרח כן:

אמנם כעת נ"ל ליישב כך דיש לתת טעם לקדוש' בתי ערי חומה ומ"ט לתלות המצו' דוקא במה שהקיפו גוים קודם לכן היינו משום דעיקר הטעם הוא במה שהפליא הקב"ה חסדו עם שהגוים בנו להם ערים בצורות להשגב בהם מפני אימת ב"י והקב"ה הושיעם ומשו"ה קדושת בתי ערי חומה חמור' משארי עיירו' ואמנם זה שייך בחומו' שהקיפו העכו"ם קודם ביאת ישראל לשם משא"כ אח"כ אדרב' הי' יותר טוב אלו נתקיים בנו פרזות תשב ירושלים כמו לע"ל וזה הטעם נ"ל נמי במה שהקפיד אהוקף ולבסוף ישב משום דמסתמא הבונים חומה למבצר בונים תחלה החומה או לכל הפחות יושבי' ע"מ להקיפה משא"כ הבונים לנוי העיר היא ישבה ולבסוף מקיפים לנוי ובזה בארתי ליישב ק' מג"א סימן תרפ"ח ס"ק ב' ע"ש ואמרתי דודאי בשנים קדמוני' הי' רוב חומות נעשי' למבצר והי' סתמן הוקף ולבסוף ישבה משא"כ בזמנינו שהרוב הוא לנוי וה"ל ישבה ולבסוף הוקפה וזה למדתי מלשון תה"ד סימן ע"ר שכ' דרוב עיירות עתה מוקפי' חומה בישב ולבסוף הוקף משמע מלשונו עתה ולא בשני' קדמוני' וע"כ הכונה כנ"ל כי סברא זו הובאה בראש במס' עירובי לחלק בין לנוי או למבצר ע"ש בפ' מי שהוציאוהו ס"סי יו"ד וא"כ לק"מ ק' מג"א דודאי ליכא עכשיו שום עיר שתהי' עדיין חומת יב"נ קיימת ורוב המוקפים עתה הם לנוי וה"ל לענין ישבה ולבסוף הוקפה לדירה משא"כ בתי ערי חומה וכה ג קיי"ל אע"פי שאין לו עכשיו והי' לו קודם לכן ואז הי' למבצר והוקפה ולבסוף ישבה כנ"ל:

והשתא מיושב ק' טורי אבן הנ"ל דאי לאו דגלי קרא בית מושב עיר חומה דבעי' הוקף ולבסוף ישב לא הי' עולה על הדעת ללמד מגז"ש דחומה חומה ולא שהקיפוהו גוים קודם לכן דמה סברא הוא זה שיהיה קפידא ואם נאמר גז"ה הוא א"כ ה"נ נימא דבעי' שתהי' דוקא חומה גבוה דלתים ובריח כי התם אבל השתא דגלי קרא למעט ישב ולבסוף הוקף וע"כ ה"ט משום דחומה כזו אינה אלא לנוי ולא למבצר משגב ולא נעשה בו נס לישראל א"כ מזה הטעם בעצמו יש לנו סברא נכונה לחלק בין הקיפוהו גוים קודם או אח"כ כנ"ל ומשו"ה ילפי' זה בגז"ש חומה חומה ולק"מ ק' טורי אבן הנ"ל:

ובזה הבנתי ג"כ מ"ט תלו קריא' המגלה במוקף חומה מימות יב"נ וכ' הר"ן די"מ משום שלא הי' הנס גדול כ"כ מפני ישראלים דשם נשגבי' בחומותיהם והקשו על זה אדרבא הרי הי' דרים עם הגוים בתוך העיר ע"ש ומפני זה העלה שאדרבא יום ט"ו הוא יותר יקר ונכבד ע"ש ולפי הנ"ל יתכן שהרי ביום המלחמה כתיב ואיש לא עמד בפניהם וא"כ הגוים הדרי' בפרזי' אין חדוש כ"כ במה שלא עמדו בפניהם אבל אותם שהי' יכולים להשגב במבצר משגב חומותיה' ואפ"ה לא עצרו חיל לזה הי' צריך נס יותר גדול וק"ל.

כתבתי פה מ"ד נגהי ליום ב' תעני' אסתר תקס"ו לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצו

שלום וכ"ט ושמחת פורים לה"ה ידידי ורב חביבי תלמידי הרבני המופלג מו"ה אליעזר נ"י ולחתנו ה"ה הרב המופלא החרוץ ושנון מו"ה משה ליב נ"י:

לעשות רצונם חפצתי והנה היא לוטה פה כי לא ידעתי מקום לשלוח לשם כי אין לי שם שום מכיר גם אדרעס לא ידעתי ע"כ מידכם יהיה זאת לכם וגם ה' יתן הטוב וארשינו יתנו יבולה:

על דברת הפר"ח א"ח סי' תרצ"ה שפקפק על הרמ"א שפס' בהג"הה שאם שלח מנות לריעו ולא אבה לקבל כי מחל לו יי"ח וכ' הפר"ח לא ידעתי מניין לו זה הנה בס' קרבן נתנאל פ"ק דמגלה השיב על פר"ח מש"ס נדרים ס"ג ע"ב דיכול להתיר נדרו שלא עפ"י חכם לומר הריני כאלו התקבלתי ע"ש וה"נ דכוותי' וצדקו דברי רמ"א ואני אומר לא עיין הגאון במ"ש הר"ן בשם הירושלמי שם כ"ד ע"א דמיירי בסתם ופליגי ר"מ ורבנן אי כוונת הנותן לכבוד עצמו או לכבוד המקבל אבל אי כוונ' הנותן לכבוד עצמו לא מהני באומרו הריני כאלו התקבלתי וא"כ יפה כ' פר"ח מנ"ל לרמ"א דכוונ' מתקני משלוח מנות היינו מרדכי וב"ד אי הי' לצורך המשלח או לצורך מי שנשלח לו והנה ראיתי בזה ב' טעמים בתה"ד כי כדי שיהיה הרווחה לבעלי שמחות אולי לא יספיק לו סעודתו הרי חברו מסייעו ע"ש וי"ל אפי' אית לי' טובא מ"מ תיקנו כך שלא לבייש מי שאין לו כבסוף

מס' תענית וא"כ כשם שאם באמת אין לו די ספוקו אינו במחילתו כלום אלא אפי' אית לי' מ"מ לא ימחול משום שלא לבייש אך בס' מנות הלוי כ' בשם ראשית להרבות השלום והריעות היפך מרגילתו של הצר שאמר מפוזר ומפורד פי' במקום שראוי להיות עם א' הנם מפוזרי' ומפורדים במחלוקת לכן תקנו משלוח מנות א"כ י"ל כיון ששלח והראה חבתו אעפ"י שזה מוחל לו כבר י"ח ויפה כ' פר"ח מנ"ל למהר"י ברי"ן ולרמ"א שכ' משמו להכריע בזה:

והנה עוד כ' רמ"א אשה חייבת בשלוח מנות כאיש וגם ע"ז כי פר"ח ומהריק"ש מנ"ל האי הא כתי' איש אל רעהו ולא אשה בתשו' שבות יעקב כתב כדאמרי' בקידושין איש אמו ואביו תיראו כשהוא אומר תיראו הרי שניה' אמורי' ומ"ט נאמר איש שהאיש סיפוק בידו לעשות ולא האשה וא"כ ה"נ הא כתי' קימו וקבלו לשון רבים א' האיש וא' האשה ולמה נאמר איש אל רעהו שהאיש סיפק בידו והנה מ"ש קימו וקבלו הוא לשון רבים לא נ"ל דהאי איהודים קאי שכלל היהודים קבלו לעשות אשר החלו ובכלל זה משלוח מנות איש ולאשה אבל לא היה צריך לזה דבלא"ה יפה כ' קרבן נתנאל דהשוה אשה לאיש במצות פורים שהן הי' באותו הנס ורק איש כתי' ולזה י"ל אשה אין סיפוק בידה לעשות אך בס' ברכי יוסף הקש' ע"ז דתוספת פ"ק דקידושין אע"ג דמן התורה מעשי ידיה לעצמה ושפיר סיפק בידה מ"מ לא שכיחא אצל אביה אלא אצל בעלה וזה לא שייך הכא גבי משלוח מנות ע"ש ולכאורה קו' גדולה היא אלא י"ל מטעם אחר כיון שמזונות אשה על בעלה מן התורה להרמב"ם ועיי' רמב"ן פ' משפטים נמצא לפ"ז היא סמוכה על שולחן אחרים מסתמא ומשו"ה כתי' איש אבל אם אינה סמוכה כגון אלמנה חייבת כנ"ל אך זה תלי' בספיקא דמג"א ותלי' בפי' הש"ס דמיחלפי סעודת פורים אי טעמא משום דכל הסומך על שולחן אחרים פטור משלוח מנות ונ"ל דתלי' בהנ"ל אי הטעם למלאות חסרון סעודתו של חברו כיון שהוא עצמו סמוך על שולחן אחרים פטור מזה ואי טעמא משום אהבת רעים גם הסומך על שולחן אחר חייב:

אלא לפ"ז סתר רמ"א עצמו דמה שמחייב אשה ע"כ ס"ל הסומך על שולחן אחרים פטור דהטעם משום למלאות חסרון סעודת של חברו וא"כ איך פסק אם מחל לו פטור הא לזה הטעם לא מהני מחילה ונמצא מזכה שטרא לבי תרי:

ואיידי דאיירי התם בפר"ח הקשה על רבינו אפרים שבהרז"ה פ"ק דמגילה דמייתי לפסק האי דחייב אינש לבסומי וכו' דכיון דאירע סכנה קם רבה שחטי' נתבטל הדבר והקשה פר"ח א"כ לשתא כדאמרי' רבה לר"ז תא נעביד ס"פ בהדדי מ"ט אמר לאו כ"ש

ושעתא מתרחיש ניסא הא מעובדא דאשתקד נתבטל הך דחייב לבסומי ולא יתבסם ולא יסתכן ע"ש:

ולכאורה י"ל דבירושלמי אי' סעודת פורים בשבת מאחרי' אחר שבת דימי פורים צריכים שיהי' ניכר שעושה לשם פורים משא"כ בשבת אין היכר עמג"א סס"י תרפ"ח והנה בחולין קי"א ע"א מי עדיפת לן מינה דכתיב וקראת לשבת עונג משמע סעודה לכבוד ת"ח הוה כעין סעודת שבת ולא ניכר שהיא לכבוד פורים ולירושלמי הנ"ל אסור ובפרט ר' זירא דכד הוה מזמני לי' לא אזיל רק משום אתיקורי הוא דמיקרי ביה ועבדי טובא לכבודו בכל הזמנים וא"כ אין סעודת פורים ניכר וק' איך עבדי ר"ז ורבה ס"פ בהדדי וי"ל דס"ל דלא כהירושלמי דשפיר יש היכר כיון שמשנה בחיוב בסומי מה שאינו בשאר שבת וי"ט ואית' היכרא משו"ה עבדי בהדדי [כמו שכתב הלבוש לענין נשואין בפורים דלא כמג"א ס"סי תרצ"ו] ולפ"ז לק"מ ק' פר"ח דלשתא כי הוה הדר ובעי למיעבד סעוד' פורי' בהדדי אמר ר"ז ממנ"פ אי לא תתבסם וליכא שינוי בגוף הסעודה א"כ איך יי"ח סעודת פורים ואי תתבסם לאו בכל שעתא מתרחיש ניסא ולק"מ קו' פר"ח:

אדרבא לפ"ז יש להביא ראיה לרבינו אפרים דאיך עלה ע"ד ר"ז ששום אדם לא יאכל סעודת פורים עם ב"ב מפני הסכנה אלא יתבודד בחדרי חדרים אע"כ מאותה שעה נתבטלה מצוה דבסומי בפורי' ורק להזמין ת"ח אצלו אינו נכון משום שאינו ניכר וכנ"ל:

ויש לדחוק ולומר שאין חשש סכנה עם ב"ב דלבו גס בהם וגייסי אהדדי רק רעים אחרים המרבים התעוררת ושמחה איכא סכנה והנה פ"ק דמגלה אמרי' משפחה ומשפחה לאתויי' משפחות כהונה ולוים שמבטלים עבודתן וכו' והנה רש"י בפי' מגלה כ' ע"ד פשיט שיתאספו משפחות וישמחו בפורים וא"כ ק' מנ"ל לש"ס ללמוד מזה דמבטלים עבודתן הא אפשר לפרש כפשוטו אע"כ ס"ל לש"ס כיון דמצוה לבסומי אין נכון להתאסף משפחות משפחות אלא כ"א עם בני ביתו:

ובמקום אחר כתבתי דבמס' שבת פרק מי שהחשיך א"ל רבה אנא במזל מאדים ואינני לא מוהל ולא טבח ולא אומן וא"ל אביי מר נמי עניש וקטיל ע"ש ואי הא מימרא דאביי הוה בתר עובדא דשחטי' לר"ז צ"ל דלא הוה בעי למימר מר נמי שחטי' לר"ז וצ"ל משו' דהדר אחיי' ע"י תפלתו לא בעי למתלי במזל מאדים מ"מ לק"מ ק' רבינו אפרי' די"ל ס"ל להרי"ף דשומר מצוה לא ידע דבר רע וע"י מצוה לבסומי לא יארע מכשול אך היכי דשכיחא הזיקא כגון רבה דהוה במאדים לא מהני הגנת המצוה אבל מי שלא ידע בנפשו שהיא מזל מאדים א"צ לחוש לזה דאזלינן בתר רובא ושומר פתאי' ה' כדאי' שם במס'

שבת ע"ש ה' שומר ומגין לשומרי מצותיו ואחתום בברכת שמחת פורים כנפשם היפה ונפש אוהב נפשו: פ"ב יום אי ז' אדר תקצ"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצז

צדיק כתמר יפרח כשושנה בעוד כפתו רעננה תחל שנה בברכת קדם מעונה ולא תשכון עליו עננה ה"ה הרב הגאון המפורסם כערוגת הבושם גן הדסים נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' משה תמר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אוהעלך יעקב משכנותך ישראל:

בקראי שם תמר ועינינו מה שצ"לע מאי דפשיטא לחז"ל דדבש דכתיב בשבחי א"י בשבעת מינים שהוא דבש תמרים ולא נתחייבו בבכורים כ"א המינים המפורשי' ולא זולתם וכבר עוררני רב א' על פי' רש"י דנחמי' קפיטול יו"ד ולהביא בכורי אדמתינו ובכורי פרי כל עץ שפירש"י בכורי כל פרי אילן הם מדברי חכמים והוא תמוה ולא ידעתי פתר כ"א בעיטור בכורים לר' שמעון משנה יו"ד פ"ג דבכורי' ודוחק על כ"פ מן התורה פשוט וברור שאין בכלל דבש דהאי קרא אלא תמרים וק' לי מ"ש מקרא דכל שאור וכל דבש לא תקטירו דפירש"י בחומש דכולל כל מיני מתיקה וכן פסק הרמב"ם בסתימת לשונו רפ"ה מאיסורי מזבח והמשנה נמלך הוציא כן מש"ס שבועות י"ב ע"ב וא"כ לוקין מן התורה על כל מיני מתיקה ודוחק לומר שאני התם דכתיב וכל דבש דההיא אצטריך לרבות עירובו וחצי שיעור וא"כ מנ"ל דדבש דבכורים הוא דבש תמרים דוקא ולכאורה אי הך דראשון לארץ ושני לארץ בברכו' מ"א ע"ב סברא דאורייתא היא י"ל מדקדים דבש שהוא שני לארץ שני לגפן תאנה וכו' ש"מ שהוא דבש תמרים דאינך מיני מתיקה קים להוא לרבנן דלא עדיפי מהני אבל לא נרא' לי שיהי' זה סברא דאורייי' כ"א אסמכתא בעלמא וא"כ נהפוך הוא מדקדים בקרא תאנים ורמונים לדבש נ"ל שארי מיני מתיקה קאמר כגון תפוח וכדומה דגריעי מתאנים ורמונים ואולי י"ל מדכתי' מראשית א"כ לוקחין הראשיות שבכל המינים ואה"נ דבש כולל כל מיני מתיקה אך ראשית הדבש הוא דבש תמרים וסברא כזו מוכרחת בתוס' פסחים ל"ו ע"ב ד"ה אוציא וכו' כמו שהכריח פני יהושע שם אלא דעכ"פ היה לנו לברך מעין ג' על כל הפירות:

ולהמתיק הדבר רמוז מרא"שית תמן תמ"ר אי"ש דוכרא ונוקבא ראשון לארץ עליונה חטה ושעורה אישים עליונים וראשון לארץ התחתונה זית שמן הטו"ב ושני' לו דב"ש תמר נוקבא אלא שלא הזכיר אלא התוך דב"ש ולא הקליפה משום דעשוי' להשתנות כשהיא שופטה את ישראל נעשה במקום תומר דברה העוקצת הנ"ל ולא יאה יוהרא לנשי כאמרה לא תהי' תפארתך ועיי' מס' מגלה י"ד ע"ב ויש לי צער בסידור האר"י בביעור חמץ בגירסת סדורי' בכתב אשר לפני שם נאמר שאור שחמוצו קשה מנוקבא

שיעורו בכותבת תמר נוקבא משא"כ חמץ שיעורו בכזית (ואותן שבדפוס לא ראיתי) הנה שנה משנתו כבית שמאי ובשבוש דשאור בכזית וחמץ בכותבת והנלע"ד ליישב דחזינן לב"ש ס"ל דקשיותו של שאור יש בכזית ממנו חימוץ קשה השקול נגד כותבת חמץ וא"כ למאי דקיי"ל כב"ה זה וזה בכזית נמצא ממילא שאור כתמר נוקבא וחמץ כזית דכורא כנלע"ד והנה מראשית חכמת שלמה יצא מתוק דב"ש דע"ה בינ"ה שכ"ל ואם יש לפר"מ דברים מתוקים אל ימנע טוב:

כולי האי קאמינא כאיסטרא בלגינא ועתה באתי היות כי מכותלי כתבו אשר הגיעוני מאנשי ק"ק פאטאק נראה כאלו נאמרו דלטורים לפר"מ כאלו לבי ח"ו חלוק ממנו ואחז"ל ברכות ל"א ע"ב מכאן לנחשד וכו' ולא עוד אלא שצריך לברכו וכו' וכן אקוה האמת לא אכחיד כי מרגלא בפומי כי כל האמור להלכה בש"ע היא תורה נתונה לכל ישראל בשוה ואין בודד במועדיו אכן מי שאין לו אלא תורה אפי' תורה אין לו כי זה נעשה מצות אנשים מלומדה ואב לבנים יודיע ע"כ כל המתחסד עם קונו ניכר במעלליו מה שלבו בודה לשם ה' להזיר נזיר מכל מה אשר ידבנו לבו ובזה אין סגנון א' עולה לשנים כי אין לב ב' בני אדם שוה באהבת ה' ולכן נקראים בני כושיים משונה במעשיו אך רק משונה באור"ו אבל תוכו מתאחד עם כל ישראל ואך לעשות עדה שלמה כולם יתחסדו במנהג א' לכולם א"כ היא גופי' נעשה חק לישראל ומצות אנשים וזה א"א ולכן ראיתי רבותי הגאון הפלאה ז"ל ומורי החסיד שבכהונה מהו' נתן אדליר זצ"ל והגאון מהו' זלמן חסיד ז"ל שלא המשיכו עדה מעיד אני עלי שמימי לא שמעתי מפי קדושי ישראל הנ"ל ס' הזוהר יוצא מפי קדשם בשום דרוש ותלי"ת לא זזה ידי מתוך ידם ולא חסרתי מהם וכו' ותלי"ת תלמידיהם אין פרץ וכו' כדבס"פ הי' קורא ומ"מ אין א' דומ' לחברו זה הוא מה שמרגלא בפומי ועוד אמרתי כי התפלה בנוסח ספרדי' איננו גנאי ופחיתות לנוסח אשכנזי אשר התורה מקובלת בידיהם מאבות הראשוני' יעיי' אריכות היעב"ץ בכלי' אורב אך היות כי בעו"ה נשכחו סתרי הכוונ' בצרות ויגונות ובדור האחרון העמיד' נר מזרחי האר"י זצ"ל וזכו הספרדי' שהיה מבניהם והוא גילה תעלומות בנוסחאות שלהם ואלו היינו גם אנחנו זוכים לכיוצא בו היה מבאר לנו כהנה וכהנה בנוסחאות שלנו והיות בעו"ה אין אתנו יודע עד מה ע"כ מי שרוצ' לכוון והוא אינו יודע צריך להתפלל בנוסח האר"י והיות בעוונותי לא זכיתי לא לזה ולא לזה ע"כ בנוסחא שהורגלתי אחזיק ולא ארפנו כי מה לי הכא ומה לי התם [עיין לעיל סי' ט"ו וסי' ט"ז]:

אלו דברים שדברתי מעולם אבל ח"ו לא יצא עתק מפי על גברא רבא דכוותי' שכי"ב ואם ח"ו יראה פר"מ שגם במה שכתבתי לעיל דרך עוצב בי ינחני בדרך אמת ועל פני

יוכיחני יהלמני צדיק חסד אני אשא ואני אסבול ואקוה שיתפייס ויעלה זכרוני לטובה בתפלתו זכה ימלט אי נקי ועוד רגע אדבר כי שמות הקודש הם פעולת אמתיות ממה שראיתי בעיני מאיש מופת מורי כהן צדק זצ"ל ומה שחז"ל עסקו בס' יצירה וברא גברא ואמרו ישעי' אמר שם ובלע בארזא ואחתופל כ' שם וקפ"ה תהומא הוא שם מילואו של שם אל משה רבינו ע"ה הרג למצרי בשם המפורש וב"ב י"ד ע"א אמרי ר' אמי כ' ת' ס"ת וא"ל דלמא תורה ציוה לנו משה כתב היה קשה לי הלא מרע"ה כתב י"ב ס"ת ביום אחד ואי רב גובריה בזריזות מ"מ כיון שהוא בטבע המציאות אפשר שהוא כ' כל שנותיו ת' ס"ת ואם מרע"ה על ידי השבעה כ' א"כ אפשר א"כ גם רב אמי ידע זה השם ואמרתי היינו דקאמר הש"ס רב אמי לא כ' אלא השם היוצא מר"ת תורה ציוה לנו משה הוא כתב דהיינו גמטרי' קס"ח כידוע ובחי' תורה אמרתי כי מתמורת רל"א שערי אלב"ם היא הפיכת קללה לברכה בפי בלעם כי בחילוף אלף או"ר בעין עו"ר נעשה מאלב"ם בלעם ונהפוך לו לרועץ בר"ח ל"ך א"ל מקומ"ך ומ"מ השאיר קלל' לזנו"ת א"ל בנו"ת מוא"ב ומצירוף שניהם נאמר בכשלונם ואני אקניאם בל"א ע"ם כי הם קנאוני בל"א א"ל היינו בהשבעת שרי מעלה דמתחיל בלא ומסיים בלא או מתחיל בא"ל ומסיים בא"ל בפסחי' קי"א ואני אקניאם וגו' הארכתי בזה לומר שלא יחשדני כי ח"ו יש בלבי הרהור ח"ו על העוסקים בזה לשמה מ"מ צריך אני לעשו' לי רב בשני קושי' א' מאי דקיי"ל ב"הכ מותר לעשותו בהמ"ד דלא כר' יוחנן במגל' כ"ז ע"א ואיהו יליף לי' מהגדולו' אשר עשה אלישע ואלישע ברחמי עביד אולי נימא להלכתא קיי"ל דלא עביד ברחמים אלא בהשבעה ותו קשי' לי מנ"ל לרבותינו להתיר זה כי בתורה אוסר מכשף ואחז"ל שמכחיש פמליא של מעלה ועיי' היטב בלשון רמב"ן פ' שופטי' וקרא מסיים תמים תהי' אם כן מנ"ל לחלק בין מכחיש פמליא של מעלה ע"י שדי' או מלאכים או שארי השבעות עכ"פ מכריח כח של מעלה נגד הטבע ואין ראיה משמות אורים ותומי' שרמז רמב"ן פ' תצוה שאלו אינם מכחישים ומכריחים כלום נגד המוטבע וכשאני לעצמי היה נ"ל דפמליא של מעלה היינו שרים העליונים אשר שמים משטרם בארץ לאמור לעשב גדל וכשכבר יצא שפע מתח' ידם להריק לצינור ההוא ואד' בא להשביע כחת התחתוני' שבעולם העשיי' לשנות משטרם אשר בארץ הוא מכחש פמליא שלהם ואהא איכא קפידא ויעיי' פרש"י ס"פ היה קורא דפמליא של מעלה היינו אותם שרים ואסור להכחיש כחם אך לשנות כח עליון גבוה מעל גבוה טרם בוא השפע לאלו מנצח כח שלמעלה ע"י שמות הקודש ע"ז אחז"ל זמרו למלך שמנצחים אותו ושמח פסחים קי"ט ע"א וכבר הי' נ"ל שירידת המן במדבר מ' שנה לא היה דבר חדש אף עפ"י שחז"ל יחסוהו לבין השמשות מ"מ נ"ל שהיה

אותו הרוחנית ושפע אלקי מצינורי מעלה שהי' מעותד לירד על תבואת ז' עממי' שבא"י בעת ההיא ואכלו מקבלי תורה הפנימי' ולאמורי' נשאר המוץ והקליפ' והיינו דאמר להו כלב לחמנ"ו הם סר צילם מעליהם וה' אתנו ר"ל כח ה' אנו אוכלים וכל כח חיוני שלהם היא מלחם חצוני שלנו וזה כמוץ יסוער מגרן וכעלה נבל [עיין בסי' שאחר זה]:

וכה אמרתי בשמן דאלישע דכתי' אין עוד כלי ויעמוד השמן ואחז"ל עמד שער השמן שנתיקר השער ואיך היה זה אך לפע"ד הנביא המשיך כל צינורי השמן שהי' ראוי להשפיע אל הזיתים המשיך כולם לתוך כלי האשה וממילא נתקלקלו כל הזיתים ונתייקר השמן כנלע"ד אראה מה בדעת פר"מ וישיבני דבר ה' לשד השמן וכצפיחת בדבש ויה"ר שתתחדש שנה טובה ומתוקה ויעלנו מצולה עמוקה עלה נעלה במסילה אשר בית אל עולה כה עתירת א"נ פ"ב יום א' י"ב אלול תקע"ח לפ"ק משהק"ס:

תשובה קצח

רב טוב ושלות השקט לי"נ הרב המופלג ומופלא חרוץ בעל פיפיו' כבוד מו"ה חיים נ"י ותהי המשרה על שכמו עומס משא דבר ה' בק"ק דרעזניטץ יע"א:

יקרתו הגיעני ומ"ש פר"מ אלישע דעביד ברחמי הוא דעביד והוא ש"ס פ' בני העיר דאתאן עלה צ"ע לכאורה איך בנה ר' יוחנן בנין על זה אלישע ברחמי עביד ופי' בית שמגדלי' בו תפל' ועי"ז נולד דין חדש דבית הכנסת עדיף מבהמ"ד לדעת ר' יוחנן ור' פפי דסבר כוותי' ומנ"ל בפשיטות כ"כ ומי לא אשכחן בדברי חז"ל דהוי עסקי בס' יצירה וברא עגלא תלתא וברא גברי ויעיין בתשובת חכם צבי ויעיין בהלכות גדולות דפוס וויען ס"א ע"א איך אבוה דשמואל בא לביתו ע"י שם ומשם נולד שמואל וכיון שהדבר אפשרי במציאות ומותר הוא באשר עשו גדולי חז"ל א"כ מנ"ל להש"ס דהגדולו' שעשה אלישע לא הי' ע"י שמות והיינו גדולות כדאמרי' פ' הישן דבר גדול מעשי מרכבה דבר קטן הווי' דאבייי ורבא והיינו שמגדלי' בו תורה וכריב"ל ודלא כר"י וצ"ע לכאורה:

והנלע"ד דבקידושין ע"א ע"א אמרינן אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו וכו' וכ' שם תוס' רי"ד בשם הירושלמי דצריך שלא יהנה משום אדם וירושלמי זה מצאתיו ביומא פ' אמר להם הממונה סוף הלכה ז' יע"ש ואחז"ל הרוצה ליהנות יהנה כאלישע נמצא דהי' פשוט לר' יוחנן דאלישע לא השתמש בשֵם כיון שנהנה ואולי משו"ה בעובד' דשונמי ציו' לגחזי לשום המשענ' על הנער ואח"כ כשלא הקיץ הנער ע"י גחזי משו' שלא הי' כדי מ"ט לא שם הוא המשענת ע"פ הנער אלא הלך א' הנה וא' הנה והתפלל אע"כ הוא הדבר אשר דברנו כי המשענ' הי' בו סגולו' על ידי שמו' והוא שנהנ' מבריות לא רצה להשתמש במשענתו ולפי מה שטעה בגחזי סבר הי' שהוא כדי וראוי לכך וכשלא

הצליח משלחתו הוצרך אלישע לאחוז אומנתו למיעבד ברחמי כנ"ל ליישב דברי ר' יוחנן דהגדולות שעשה אלישע ברחמי עביד ובית גדול היינו שמגדלי' בו תפלה:

ומ"מ נ"ל מדלא חשיב לי' בקידושין ע"א ע"א הנ"ל בכלל הני מילי מעליותא דחזיא לשם המפורש וגם בש"ע י"ד סס"י רמ"ו ובש"ך שם סקכ"ג ויעיי' עוד סי' הנ"ל ש"ך ססק"ו ויעיי' הגה' רמ"א סי' קע"ט סעי' ט"ז ולא לשתמיט בכל הני דוכתא להודיע לנו חדוש זה ש"מ ס"ל לרבותינו הגאוני' הפוסקי' דמדלא חשיב לי' בש"ס בבלי ש"מ דלית הלכת' כהירושלמי ור' יוחנן דהיא מארי דתלמוד ירושלמי איהו לטעמי' אזיל דאלישע ברחמי עביד ולא קיי"ל כוותי' אלא כריב"ל שמגדלי' בתור' ומעלי' בקודש מבית הכנסת לבהמ"ד והכי הלכתא הנלע"ד כתבתי ואחתום בברכה כנפשו הטהורה ונפש א"נ מאז כן עתה פ"ב יום א' ט"ז מרחשון תקפ"ב לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצט

שלום וכ"ט לך י"נ תלמידי הרבני המופלג מהו' זלמן ב"ה נ"י:

ע"ד סתם שעות המוזכרות בש"ס ובפוסקים בדוכתי טובי נאמרי' על ג' אופנים שמענה ואתה דע לך יש מהם י"ב שעות ביום וי"ב שעות בלילה והמה נקראים זמניות שאין שום שעה מהם שוה מיום זה ליום שלאחריו כי אם תחלק היום לי"ב חלקים שוים יגיע לחלק א' כך וכך מינוטען ויום שלאחריו כבר נתארך או נתקטן והחלק הי"ב ממנו הוא פחו' או יותר משל היום ולא תמצא ב' שעורי' שעה שוה כ"א פעמיים בשנ' דהיינו יום תקופ' ניסן ויום תקופ' תשרי להשוכנים תחת קו המשוה וכששעה של יום היא שעה ארוכה תהי' שעה של לילה קצרה כי גם הלילה תתחלק לי"ב חלקים שוים והחלק הי"ב ממנה נקרא שעה שלה ולפ"ז תהיה שעה של יום בקיץ שוה עם שעה דלילה בחורף לפי ערך המשוער ע"ד משל שתאמר שעה של יום ט"ו שאחר תקופ' תמוז שוה עם של ליל' אחר ט"ו יום מתקופ' טבת ודעת רמב"ם בפירוש המשנ' פ"ק דברכות דאלו הם השעות שהוזכרו לענין ק"ש ותפלה בכל מקום והכי קיי"ל כמ"ש מג"א סי' רל"ג סק"ה ודלא כהזהר דס"ל דשעות לעולם שוות ויום לוה מלילה ומ"מ אותן שעות דלילה אינון וכן בהיפוך דליתא אלא כנ"ל ומ"מ לענין תיקוני משמורת קיי"ל כהזהר ועיי' לשון מג"א סי' א' סוף סק"ד דקצת מגומגם וכך כוונתו דלעולם חשבי' הלילה לי"ב שעות שוות הן בקיץ הן בחורף אע"ג דלענין תפלה הן זמניות ע"ש וק"ל ולענין חמץ בפסח כבר ידעת פלוגתת הגאונים בש"ע סי' תמ"ג וכן לרוב או לכל שיעורי תורה התלוי בזמן:

ב' שעות השוות שיש מהם כ"ד בכל יום ויום לא י"ב ביום וי"ב בליל' אלא כ"ד בכל יום שאם תחלק היום והלילה לכ"ד חלקים יהי' חלק א' מהם שעה והיא המחזקת ס' מינוטען

ובלשון ב"א הוא סתם שעה שמדברי' בו בכל מקו' וכדומ' לי שגם בלשון הפוסקי' כולם בכל מקום שמזכירים שעה סתם לכך כיונו ולא לשעות של ק"ש ותפלה כמו שעלה על דעתך כי בחפזך כתבת וז"ל נראה דשעה סתם המורגל בדבריהם הוא ס' מינוטען ונרא' דהיינו טעמא משום שכל לשון שעה הנאמר בש"ס על ק"ש ותפלה וכדומה על שעות מהיום שהוא א' מכ"ד ביום ע"כ לשונך וטעות הוא בידך:

והנה מג"א רס"י קנ"ז כ' משמע בפסחים שעה זמניות וכו' גבי אחאב משמע דחשבי' וי"ו שעות משעה שקם ממטתו עכ"ל הנה שש שעות דאחאב ע"כ לאו זמניו' הם אלא שעות שוות דמה ענין הזמן לקימתו ממטתו מיהו היא גופי' צ"ע בשיעור ק"ש שבני מלכים דרכם לעמוד בג' שעות וכי שינת המלכים תלי' ברביע היום יהיה ארוך או קצר ויש ליישב זה אך מה שצ"ל כיון דזמן מנחה קטנה פלג המנחה היא רביע אחרון מהיום לפי הזמן איך בע"פ וערבי שבתות וי"ט תלוי' אכילה לתיאבון לפי הזמן שהגבילו חז"ל מפלג המנחה ולמעלה ובע"ש שבחורף יאכל כל שבעו קודם פלג המנחה שבעת ההיא שהוא ב' או ג' שעות ויאכל בלילה לתיאבון ובקיץ צריך להתענו' מפלג המנח' גדול' ואילך ודברי ש"ך בי"ד סי' קפ"ד סק"ז מגומגמי' מאוד כי אדרב' כוונת האביאסף הוא שיהי' י"ב שעות של פרישות העונה מהשוות וע"כ יחשב חצי היום עד חצי הלילה שהוא שוה לעולם מה שהיום מתקטן או מתארך הלילה כנגד זה מתארכת או מתקטנת ולאפוקי שעות דק"ש ותפל' שהם זמניות ולא שוות:

ולא יכולתי להלום דבריו שם מ"מ פשוט דסתם שעות דמצות התלוי' בזמן המה זמניות וסתם לשון שעה האמורה בפוסקי' רובן שוות לפי המורגל בבני אדם ולשון חז"ל בש"ס יבואר לפנינו בעזה"י:

ג' מצינו שעה שהיא רק זמן מועט' כמו במ"ק כ' ע"א אפי' יום א' אפי' שעה א' וכמ"ש ט"ז וש"ך בי"ד רס"י שצ"ט וכן כ' במשאת בנימין סי' ע"ד מסברא בלי שום ראי' דאין לעשות דברי חז"ל כחוק' דמה ענין שעה זמניות לאבילות אע"כ שעה כל שהוא קאמר אלא במ"ב ובש"ך לא נזהרו וכתבו זמניות וצ"ל שוות אולי בלשונם תיבת זמניות רצונם השוות בכל זמן ועידן והיינו שוות וכן בש"ע י"ד סי' ת"ב לענין שמועה רחוקה שעה א' ג"כ כנ"ל כמוכח מעובדא דר"ח דאמר שלוף לי מסאני והולך כלי אחרי לבית המרחץ וכן אשתומם כשעה חדא גבי ספק ערל' ספ"ק דקידושין יע"ש וכן מתרגם ואכלה אותם כרגע כשעה ועוד ממ"ש תוס' בסוטה פ"ק י"א ע"א גבי מרים המתינה למשה שעה א' שהוכיחו שהוא רק זמן מה וכן הוכיח מהרי"ט בתשובה חא"ע סי' ב' דהך דשלהי יבמות קכ"א ע"ב דשעה ראשונה אמר שלום שני' אמר שלום ג' אמר עלתה היינו שעות קטנות

זמני' ידועי' דהרי א"א לאדם לעמוד ב' שעות מהשוות תחת המים ולא יחנק וע"כ שעה מה קאמר ומ"מ מריש הוה אמינא דנהי דהיכי דמוכח נוכל לפרש סתם שעה בש"ס שעות קטנות ומורגל הוא לפעמי' כן עכ"פ עפ"י הרוב על היכי דליכ' הוכחה כנגדו יהי' פירושו שוות ס' מינוטען בשעה אלא שעמד נגדי לשון תר"י ר"פ אין עומדי' שכ' אהא דחסידים הראשוני' היה שוהים שעה א' וכו' דאע"ג דרוב סתם שעות שבש"ס זמן מה קאמר ולא שעה ממש מ"מ הכא שעה ממש קאמר מדפריך הש"ס כיון דג"פ ביום מתפללין ג' שעות מלאכתן מתי נעשי' ש"מ שעות ממש קאמר יע"ש והנה צריך לומר באמת מנ"ל לש"ס להקשות דלמא כרוב שעות שבש"ס קאמר שהיו שוהין וי"ל דשעה מה כל אדם נמי צריך לשהות קודם תפלה עכ"פ עד שיכונן דעתו עליו ומאי רבותי' דחסידי בשהוי דלפני תפלה מעתה אע"כ שעה ממש קאמר ולע"ד זה רמז מג"א רס"י צ"ג מ"מ למדתי מזה היפוך דעתי ונאמן עלי הדיין תר"י ז"ל המעיד דסתם שעה בש"ס הוא זמן מה וא"כ לא הי' צריך משאת בנימין הנ"ל לעשות הוכחה שלו דשעה דאבילות זמן מועט הוא הלא לתר"י רובם ככולם כן הוא:

ועדיין אני אומר כל הנאמר בש"ס לדינא לא באו לסתום אלא לפרש אלא סתמו כפירושו שעה מהשוות ועיי' ר"פ התינוקת וזולת לענין אבילות דאיכא הוכחה אך כל היכי דמשתעי ש"ס מעשה שהי' ולא מורה הלכה ובא על זה קאמר תר"י דשעה זמן מה קאמר ברוב המקומות כמו במרים ושעה דר"ח בן דוסא הנ"ל ומשו"ה קאמר דהך דחסידי' הראשוני' שלכאורה מה דהוה הוה ובעו"ה אבד חסיד מן הארץ רק מספר מעשה שהי' ובכי האי גוני סתם שעה היא שעה מועטת אפ"ה הכא שעה גמורה קאמר ונ"ל דמשום דנפקא מיני' לדינא למי שרוצה לשהות שעה ממש לא יהי' כחסיד שוטה וכעין שכתב ב"י בטי"ד סי' קפ"ה ע"ש:

והנה מ"ש סוף יבמות והא דחזנהי בשעתי' וכ' הפוסקים דהיינו שעה מהשוות הא פשוט לכל מבין ויודע כיון שבא להורות דינא דחזינהו בשעתי' מה נקרא שעתי' ע"כ שעות מהשוות המורגל בפי כל אדם קאמר אמנם שיעור שיהוי יציאת נפש לא הזכירו חז"ל כמה כי הי' פשוט להם זה אך אין אתנו יודע עד מה ולמד' הריב"ש מעובדא דרחב"ד דעכ"פ בתחלת שעה ג' הוא שיעור י"נ מדאמר כבר עלתה ועל זה כתב מהרי"ט הנ"ל שהוא משעות קטנות ואע"ג דלא הי' צריך ראי' כיון שבש"ס לא באו להורות כ"א לספר מעשה של בת ר"נ בן הקנה א"כ סתם שעה היא מועטת כעדותו של רבי' יונה ז"ל והוא שהרי א"א בשום אופן שיחי' אדם במים ב' שעו' מהשוות אע"כ זמנים קטני' קאמר ואם כן לכאורה נשאר הדבר בספק ולא נדע שיעור שעה קטנה ע"כ התחכם מהרי"ט למילף

מתוס' דסוטה דשעה הנאמר בלשון חז"ל במרים הוא לערך כך וכך לפי חשבון מדה טובה מרובה א' מחמש מאות וא"כ עכ"פ מצינו שגם זה נקר' שעה קטנה אע"ג שקרוב לודאי גם שיעור זה א"א לעמוד תחת המים כי מ"ש רש"י גבי מים שאיל"ס ביבמות ק"כ ע"ב חיישי' שמא יצא מהמים ברחוק פרסה או יותר עכ"ל רוצה בשיעור הילוך פרסה על הקרקע אבל שטף המים העצומי' יובילוהו מרחוק לגור בשעה קלה כמובן והיות א"א שיעמוד אדם תחת המים אפילו אותן ב' שעות קטנות שחשבו תוס' בסוטה מ"מ מסתיין להחמיר בשיעור ב' שעות קטנו' הנ"ל והוספתי קצת נופך לייפות הענין מ"ט שמשו חז"ל בלשון זה לומר שעה על שיעור הנ"ל שאיננו לא לפי הזמן ולא השוות ואמרתי לפי חשבון התוס' יעלה לשיעו' ממוצע ב' מיני מילין כמו שהארכתי בתשובתי במק"א ע"כ קראו גם לזה שעה סתם באופן שיש שלשה מיני שעות הזמניות והשוות והקטנות שהם כמו בן ותולדה להגדולה כמ"ש רמב"ן בלשון תורה כברת ארץ ע"ש והבקי יבין דבר לאישורו וישמש בהם לפי המקומות והענין והזמן ודי בזו ומ"מ נ"ל עוד די"לד בהאי עובדא דרחב"ד שעה ראשונה א"ל שלום שני' א"ל שלום שלישית א"ל עלתה מ"ט באו לפניו דוקא בשעות אלו זה פעמיים אלא שיעור י"נ הוא לסתם ב"א בשעה א' ולהבקיאי' היודעים לשוט תחת המים כמ"ש מהרי"ט שם במתיקות לשונו להם יש זמן לי"נ ב' שעות וע"כ באו לפני' ב"פ דחשבו אולי היא מהבקיאי' לשוט ע"כ בתחלת שלישית א"ל עלתה בודאי וקצת מרומז כן בדבריו ג"כ:

ומה דמייתי מהרי"ט הנ"ל מלשון טבע חסא ש"מ שסתמא כל אדם בקי בשיעור יציאת נפש והוקשה לך לפמ"ש במיוחסת ופסק בש"ע דצריך לדקדק בלשון בני אדם שקורי' לנשברה ספינה נטבע וא"כ ע"כ הש"ס קיצר וטבע חסא רצה לומר הגוי אמר הכל באריכו' ובפירוש וא"כ אזדא לי' ראיות מהרי"ט הארכת בזה הרבה אורך שלא לצורך ואי דייקת הכי לא תנית ופשוט דהגוי לא אמר אלא טבע חסא כלשון הש"ס ושיעור י"נ הי' פשוט להם וסמכו על הגוי כמ"ש מהרי"ט כי בימיהם הי' בלשון בני אדם טביעה מית' ממש ובימי הרשב"א כבר נשתנה הענין וכמ"ש רמב"ם לענין נדרים רפ"ט וככסי והובלילא ומי כהחכם יפקפק בכיוצא בזה והא קמן עכשיו בזמנינו זה אין לך אדם שינדור או ישבע על שעה פלונית ונסתפק על איזה שעה מג' הנ"ל נתכוון כי להיותינו גולי' בין או"ה המחשבי' יום שלהם מחצות עד חצות כל שעות שלהם הם שוים שקורין שטונד ואנו אין לנו בימי התורה כ"א שעה זמני' דמחשבי' יום בחשבון אחר ולילה בחשבון אחר כאשר הארכתי ואין זכר לשטונד ובימי חכמי התלמוד שמשו בג' לשונו' בזה וכי תקשה מזה על זה גם ראיתי בדבריך עוד פעמים ושלש דבאיכא ב'

עדים בלי הכחשה לא איתרע חזקת א"א ע"י דייקא ומינסבא הלא צויתיך לעיי' במ"ש תוס' פ' חזקת (בבא בתרא ל"ב ע"א) ד"ה אין וכו' דב' אומרים נתגרשה ונישאי' על פיהם ואח"כ באו ב' המכחישי' מ"מ בשעת נישואי' אף על גב דלא הי' אלא תרי סהדי דייקי ומינסבא שיריאה שמא יוזמו או יופסלו בגזלנות' ואיכא עכ"פ קצת ריעותא בחזקת א"א אך כל זה באומרי' מת ממש אך באמרם נפל למשאל"ס היא דייקת עד שמגעת לידע שנפל למשאיל"ס וסוברת שבזה מת בודאי דהרי באמת רובם למיתה וכ"כ מלחמו' ה' ר"פ האשה שלום וא"כ האי דייקא אינו מרעא חזקת א"א רק שאנו בטוחי' מכח דייקא ומינסבא דידה שבעלה הוה מאותן שרוב' למיתה ומיעוטם לחיים ואתא ריב"ש למימר דב' חזקו' מרעי' להאי רובא והדברים פשוטים ונער יכתבם ופה תהי' שביתת קולמסי כעת עד פ"א אי"ה בל"נ ובפרט להשיבך עכ"פ על עתירת דבריך על הכלל כלו על מה שנהגו גאונינו להתיר על מלבושים ובגד ד' כנפות והיתירי' כדומה לזה והצמח צדק כ' היתר על שנמצא אצלו סידרל שהי' שאלה בידו ואין השואל רשאי להשאיל וא"כ לא חיישינן לשאלה ועל כולם יצא עתק מפיך ע"כ החיוב להשיב ואקח מועד אי"ה בל"נ פ"ב יום ה' כ"ח לירחי תליתאי תקפ"א לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ר

שלום וכ"ט לה"ה הרבני הצדיק המופלג כמו"ה רפאל ש"ה:

נעימת ימין עוזו הגיעני והקשה לשאול דברי רש"י וריטב"א במס' תעני' ט"ו ע"ב אנשי בית אב המשמרה מתחלקי' לז' בתי אבות עכ"ל וק' מלבד רש"י סתר עצמו במ"ש סוף פ' נושאי' על האנוס דכל משמר מתחלק לששה בתי אבות ואף גם נראי' דבריהם מתנגדים דברי ש"ס מנחות ק"ז ע"ב ששה לנדבה נגד מי אר"ח נגד בתי אבות יע"ש עכת"ד:

ולחומר הענין י"ל דודאי מסברא הי' ז' בתי אבות דלמה יגרע יום השבת שלא לייחד לו בית אב ומ"ש רש"י מנחות ק"ז בשבת עבדו כולן בשוה הוא תימה אם בחול שעבודה מרובה סגי בבית אב א' בשבת שאין עבודה אלא ד' כבשים יצטרכו לעבוד בשוה אמנם התם קאמר חזקי' דהיה ששה שופרות משום שיהי' שלום זע"ז וכל אחד יקריב הנדבה שבשופר שביומו וא"כ וביום השבת הי' כל בתי אבות דהא בשבת שאין מקדישים שופר למה והלא לא יפול בו נדבה ולא יקריבו בשבת וממילא ע"כ ביום השבת הי' כל בתי אבות דלא ליתי לאנצוי דאותן בתי אבות שבימי החול נטלו שלהם וזה שביום השבת יצא נקי בעורות ד' כבשים ויגיע פחות מש"פ לכל א' אע"כ לחזקי' דחייש לדרכי שלו' צ"ל בשבת הי' כולם שוים וליכא אלא ששה בתי אבות אבל למאי דמסיק כולם כחזקי'

לא אמרו דלאנצוי לא חיישינן והשופ' לא הי' משום מספר בתי אבות א"כ שפיר י"ל ז' בתי אבות הוו:

והא דס"פ נושאי על האנוסה י"ל דהרי שם מיירי מכהן שהוא ס' בן ט' לראשון וס' בן ז' לאחרון שאינו חולק וכשאינו רוצה לעלות לעשות מצוה מפני שאינו חולק כופי' אותו לעלות משום פגם משפחה ע"ש התם אפילו למ"ד דז' בתי אבות הי' ודלא כחזקי' מ"מ זה הספק ע"כ מיירי שהוא מן הששה שמשמשי' בחול דאלו הי' חולק הי' מרויח ועכשיו שאינו חולק אינו רוצה לעלות וכופי' אבל אי הי' מאותו בית אב של שבת מה הי' מרויח אי הי' חולק או מה מפסיד אם אינו חולק הלא בכל בית אב יש כמה מאות כהנים ומחלקי' ביניה' עורות ד' כבשים ע"כ פירש"י בקיצור ששה בתי אבות הי' שם דא"ש גם לחזקי' ולעולם להילכתא ז' הי' כפרש"י בתענית:

ותדע לך שכן הוא דהרי לחזקי' דביום השבת הי' כל בתי אבו' שווין א"כ קשה סוגי' דס"פ נושאי' על האנוסה ממ"נ זה הספק שאינו רוצה לעלות מפני שהבתי אבות מדחי' אותו מזה לזה עכ"פ יעלה משום שבת שנוטלין כולם בשוה ולא מצי למדחי' לי' ואי תימא אה"נ בשבת רוצה לעלות אך ביום החול ביום בית הספק שלו אינו רוצה לעלות א"כ למה כופי' משום פגם משפחה שיאמרו פסול הוא ז"א דהא רואין אותו עובד בשבת אע"כ צ"ל משו' חלוקה דשבת אינו כדאי לעלות דאין החלוקה שוה כלום וכנ"ל כנלע"ד ליישב והי' זה שלום וכ"ט א"נ לכל עבדי ה' ועוסקי תורתו. פ"ב נגהי ליום ג' כ"ב טבת תקצ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רא

שלום וכ"ט לי"נ הרב המא"הג החרוץ ושנון המופלג ומפורסם גן הדסי' ערוג' הבש' כש"ת מו"ה בער נ"י אבדק"ק אייבשי"ץ יע"א:

לעשות רצונו חפצתי להודיע מהני כללא דכיילתי בענין שלוחו של אדם כמותו אולי ישר קצת בעיניו ויברור מה שנראה בעיניו אך לא לפלפל ולנצח כדרך הנהוג שלוחו כמותו בענין שליח לפרוע חובו אשר עליו נשנה הסוגי' עד נעשה דיין אין זה בגדר יש שליח או אין שליח שלמדנו רפ"ב דקידושין מקראי אלא זה הוא מהליכת עולם בין ישראל בין לב"נ ואי לא הוה שלוחו כמותו וראובן ישלח פרעון חובו ע"י שליח להמלוה יקח המלוה המעות ויחזור ויתבע הלוה ואם יאמר כבר שלחתי מעות ע"י פלוני יאמר מה לך ולמעות ההמה לאו בעל דברי' דידי את יבוא פלוני ויתבעני ואפילו להשביעו אינו יכול כי יודה שקיבל אבל חובך לא נפרע ומכ"ש אם הי' השליח גוי דאין שליחות לגוי או קטן וכדומה אבל הך שלוחו כמותו הוא מדיני הליכת עולם אפי' בשליח גוי

אפי' ע"י קטן יד השליח כיד הבע"הב ממש והמערב שלוחו כמותו האמור אצל פרעון חוב עם שארי שלוחו כמותו ה"ז מערב כלאים:

ופשוט דלא שייך שלוחו כמותו במילי דעלמא אם אומר ישב ילך ידבר וכדומה שיהיה כאלו הוא יושב הולך ומדבר הוא דבר בטל לא נאמרו הדברי' אלא בקיום מצוה או בעובר עבירה או בקנין ומכיר' שיהי' משיכת של שליח כאלו הוא משך או חזקתו או קנין חליפיו וכדומה ואלו נפקא מקראי רפ"ב דקידושין אלא שם עמדתי על החקירה אי סברא חיצונה היה שיהיה שליח כמותו ולא בא קרא אלא למעוטי דבר עבירה ושוב איצטריך קרא לרבות שליחו למצוה או נאמר בהיפוך סברא חיצונה אין שליח כמותו ואיצטריך קרא לרבות שליחו' למצוה ומשו"ה איצטריך מיעוטא לדבר עבירה ושם מבואר הנפקותא לדינא:

והשריש תוס' רי"ד שם וכן ביאר בס' כפות תמרים פ' לולב הגזול באורך דוקא מצות שנעשים בגופו הוה שלוחו כמותו אבל לא מצות שעל גופו עד"מ רצה הקב"ה שיהי' הקדשי' נשחטי' ושוב מצוה שיעשה ע"י הבעלים ואם נשחטה הבהמה ע"י שליח בעלים הוה כמותו שיהי' נימולי' ומצוה על האב שימול ושלוחו כמותו שנקשור תפילי' בזרועינו הנה הקשירה נוכל לעשות ע"י שליח שיקשור לי תפלין על זרוע כאלו אני קשרתי' אבל להניח על זרועו או למול ערלתו ויהי' כאלו מונחי' על זרוע המשלח או ערלת המשלח נכרת זה אינו ע"כ נאמר מצות שע"י גופו שלוחו כמותו אבל לא מצות שעל גופו ותפלה א"א לעשות שליח אא"כ שומע גם הוא דהוה שומע כעונה אבל בלא"ה לא הוה עקימת שפתיו של שליח כשל משלח דהוה מצוה שעל גופו:

וכן לענין העביר' איתא בירושלמי פ"ק ששת ימי' תעשה מלאכתך וביום השביעי מכאן שפותחין מים לגינה בע"ש ומתמלאה והולכת כל השבת וכו' וכן בישול ואפי' כל מלאכות שלא הקפיד הקב"ה על מלאכה בשבת אלא על איברי בעלי חיים של ישראל הוא ועבדו ושורו שינוחו אבל המלאכה לא איכפת לי נמצא האיסור הוא על הגוף ע"כ לא שייך שלוחו כמותו אפילו יש שליח לד"ע ואלו היתה הקפידה במלאכה אפילו שע"כ נעשית בגוף מ"מ שייך שליחות כמו הקפדה במאכלות אסורות חלב ובב"ח דשייך שליחות אלא שזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי' אבל שלוחו שייך:

והאומר בע"ש לגוי לעשות לו מלאכה או אפילו עשה ממילא בשבת לדעת ישראל איכא רק משום שבות וישראל האומר בשבת לגוי או לחברו לעשות לו מלאכה למחר ליכא שבות אבל איכא עשה דדברי קבלה ודבר דבר. והאומר בשבת לעשות לו מלאכה בשבת איכא תרתי ודבר דבר וגם שבות:

וישראל האומר לכהן אכול תרומה לא שייך לומר שלוחו כמותו כאלו ישראל אוכל כי הקפידה הוא שלא יאכל זר תרומה וע"כ כהן שאומר לזר אכול תרומה אי הי' שליח לד"ע ואי לאו דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב הי' זה הכהן חייב דאין הקפידה על אכילת תרומה אלא על אכילת זר תרומה על כן זה הכהן ציוה לזר לאכול לתרומה הוה כאלו הוא זר שאכל תרומה אע"פי שהוא כהן וההיפוך ישראל שאמר לכהן אכול תרומה הרי לא שלח לזר לאכול תרומה:

וכן אמר בעול אשתי הרי כאלו הוא בעל ערוה אבל בעול אשתך אע"פי להמשלח היא ערוה מ"מ הרי לא שלחו לבעול ערוה ואין הקפיד' על הבעיל' אלא על הערוה הארכתי בזה האחרון מפני שתמהתי על דברי מעלתו בענין זה ואותו ששלח שלוחו לכבות דליק' בכפר אחר בשבת בלאו כל הנ"ל נמי אי ליכא עדים שאמר להדי' לך ושפוך מים לתוך האש וליכא נמי שהשליח עשה כן ושפך מים לתוך האש אין בכך כלום כי לשון לכבות רצה לומר לסייע למכבים להמציא להם מים ונותנין לחברו וחברו לחברו עד זה שבראש שסמוך לאש ע"כ אם ליכא עדים כנ"ל אפי' הוה אמרי' שליח לד"ע ונאמר גם בשבת שייך שליח לד"ע מ"מ אי ליכא עדים כנ"ל לית לן בה ואפשר נמי שצריך שיהי' כת א' אבל ב' כתי עדים הוה חצי דבר שהרי צריכי ז"לז והא בלא הא לא מהני מידי חוץ לשיטת הסוברים כיון שראו כל מה שהי' יכולים לראות עיי' ב"ק ע' ע"ב ואין להאריך וה' שנותיו יאריך הכ"ד א"נ. פ"ב נגהי ליום עש"ק ט"ו טבת תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רב

שנית להנ"ל:

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו ע"ד מי שהי' נחבש בידי נכרים וכפאוהו לאכול דברים האסורים ומחמת חולשת נהנה לפעמים מן האיסורי' ובצאתו חפשי בעז"הי בא לשאול מה יהיה תשובתו כי קשה עליו לישב בתענית וגם הוא עני ויקר פדיון נפשו:

במס' עירובין מ"ד ע"ב במתני' כל היוצאי' להציל חוזרי' למקומן כ' ש"ג סביב הרי"ף דבזה"ז דמותר לכבות דליקה משום סכנת נפשות אין צריך תשובה ורמז עליו מג"א ססי' של"ד ומשמע אם ירצה לקבל תשובה רשאי וצ"ל דס"ל כהפוסקי' בי"ד סי' קנ"ו דהרוצה להחמיר ולמסור נפשו אפי' במקום שלא היה צריך קדוש יאמר לו א"כ ה"נ אע"ג דבהתירא קא עביד מ"מ אם ירצה לשוב על שלא נתקדש ולא מסר נפשו רשאי אלא שאין צריך אבל להפוסקי' דס"ל אם מוסר עצמו לסכנה במקום שאינו צריך נקרא חובל בעצמו אסור לקבל עליו תשובה כדאמרי בפיה"כ השואל ה"ז מגונה והנשאל כשופך

דמי' ודברים אלו נעשי' בגדולי ישראל דוקא וא"כ איך יחמיר ויקבל תשובה נמצא פעם אחר לבו נוקפו ופורש:

מיהו התם בדליק' הוה תחלתו וסופו באונס משא"כ בחלבי' ועריו' דסופו ברצון אולי י"ל דצריך תשובה אע"ג דפשוט יותר מביעא בכותחא דאפי' לאבוה דשמואל דס"ל בכתו' נ"א ע"ב דאשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה דסופה ברצון משוי לה מעלה מעל באישה מ"מ לא עלה על דעתו שיהיה בזה שום מעילה בה' לחייב על זה שום עונש כל שהוא וכתי' ולנערה לא תעשה דבר אך מעילה באישה הוה וכעין שכתב בית שמואל סי' קע"ח סק"ד [דלא כמו שעלה על דעתו דלאבוה דשמואל אם אנסו לאכול חמץ בפסח חייב משום סופו ברצון ישתקע הדבר] וא"כ לכאורה אין מקום לקבל תשובה מ"מ י"ל בהיפוך אפי' לרבא והכי קיי"ל דמותרת אפי' לבעלה דיצרה אנסה מ"מ הרי כ' שם תוס' דשרה ואסתר וכיוצא בה לא היה סופן ברצון דטובתן של רשעי' רעה היא אצל צדיקים וא"כ נהי מי שאיננו יכול להעמיד עצמו ויצרו מאנס אותו עכ"פ יש לו להצטער על שלא זכה להיות קדוש כנ"ל ובחי' תורה שלי אמרתי שע"ד הפשוט הא דהחלוצה ירקה בפניו על שלא יבנה בית אחיו התורה מיירי בצדיקי' גמורי' והוא אומר מה אעשה וא"א לי לייבם כי א"א לי להעמיד עצמי שיהיה כל כוונתי לשם מצוה וחוששני לפגוע באשת אח וכדין עושה לחלוץ אך ירקה בפניו איך בני אל חי לא יכלו לכוון לש"ש וק"ל:

וברפ"ק דכתובות ולדרוש להו דאונס שרי ומשני משום פרוצו' התם נמי משום איסור והיתר לבעל קאמיירי אבל פשיטא דמחוייב לפרסם דאונס רחמנא פטרי' להפוסקים דהמוסר עצמו מחייב משום חובל בעצמו והרי קיי"ל הנשאל ה"ז שופך דמי':

ומ"מ נראה דאי משום דסופו הא לא היה צריך לקבל תשובה אך היינו באותו זית שתחלתו באונס וסוף נהנה החיך אבל אותם זיתים שהוסיף והיה יכול לעמוד בלעדיהם והם תחלתם ברצון וחייב על כזית וכזית ועיי' פני יהושע דכתובו' נ"א ע"ב מה שהקשה מכריתות דחייב על כל ביאה ועל כל כח ע"ש מכל כח קשי' לי' אבל מביאה לק"מ וה"נ על כל כזית שהיה אפשר לו בלעדו חייב וגם על אותן שכפאו' אולי היה יכול לאכול פחות פחות מכא"פ ומ"מ לא נ"ל להעמיס עליו תענית וצדקה אם עני הוא אלא להודיעו ענין חטאו ושיתחרט וה' היודע ובוחן לבו יודע אם באמת מתחרט ומתודה ומבקש רחמי' כי אל רחום ה' והוא רחום יכפר עון:

ודאתן עלה דיני אכילת אונס לענין ברכה דעת מג"א סי' ר"ד סק"כ וכ"א לחלק בין כפאוהו לאכול או בין חולה שאכל בי"הכ או שארי דברים האסורי' שאוכל לפקוח נפשו ולא פירש החלוק כי הוא מבואר לכל הישר הולך האוכל מרצונו לפקוח נפשו מברך

את ה' שברא פרי זו או לחם זה שהרי אפי' רק להשביע רעבון מברך מכ"ש שיברך ויודה שהזמין לו דבר להצילו ממות וגם אשר בחסדו ה"ית ויתר לו תורתו ומצותו למען חיותו ואיך לא יברך משא"כ מי שכפאו לאכול על כרחו שלא לרצונו מה יברך שנברא פרי זו והלואי ולא היה ולא נברא שהרי על אפו ועל חמתו הוא אוכל וסברא זו הוא תמי' גדולה על החולקים בברכה ראשונ' על כל פני' מיהו בברכה אחרונה אחר שכבר הי' סופו לרצון אין תימה כל כך אבל עכ"פ סברת מג"א מיושרת ונכונה:

ולענין עונש שמים לית דין ולית דיין דאונס רחמנא פטרי' אפי' סופו ברצון ולא פליגי אבו' דשמואל ורבא אלא לאסור על בעלה ומ"מ קצת תשובה צריך אפי' לרבא משום שנהנה ולא היה כשרה ואסתר:

ולענין ליי"ח מצוה בהנאה האחרונה שנהנה בסוף הנה במס' ר"ה כפאוהו פרסיים ובס' יום תרועה הקשה מ"ט נקיט פרסיים ולא כפאוהו ב"ד של ישראל והא לק"מ דממ"נ אם עומד במרדו ובועט והם תחבוהו לתוך פיו והוא בועט במצוה פשיטא שלא יצא ידי חובתו ואי חבטוהו ב"ד עד שלקח בידיו ואכל בודאי יצא ידי חובתו דאמרי' ניחא לי' במאי דאמרו רבנן בב"ב מ"ח ע"א ומטעם שהסביר הרמב"ם סוף פ"ב דגירושי' אך ש"ס מיירי אפי' בצדיק גמור ורוצה לאכול מצה על הסדר אחר ב' כוסות ואמירת ההגדה ובא פרסי וכפאו שלא בזמנו היינו בליל קודם הסדר והוא על כרחו אוכל עתה ושלחו לאבוה דשמואל אם יי"ח בזה ואין לו לברך אח"כ על אכילת מצה כי כבר יי"ח או אם מחויב להדר אחר כזית אחר ומשמע משם שם אי לאו משום מצות צריכו' כוונה היה מיחשב אכילה אותה הנאה שבסופו לרצון ואפי' לרבא דפליג אאבו' דשמואל דעכ"פ נהנה מכזית מצה ורק משום כוונה מספקא להו ויש קצת תימה ברש"י ור"ן מאי מייתי מחלבי' ועריות שכן נהנה הא התם נמי לא מחייב כמזיד ומתכוון אלא כשוגג בלא כונה ואי מצות צריכות כונה א"כ אין כאן כונה ובחידושי ישבתי תלי"ת:

ולא תיקשי מכאן אמ"ש לעיל דאסופה ברצון אין שום עונש והלא בחלבי' ועריות חייב עכ"פ חטאת התם תחלתו וסופו ברצון אלא בשוגג נתעסק בשומן ונזדמן לו חלב אבל האכילה הי' ברצון מעיקרא וכיון שעכ"פ נהנה מחלב חייב כשוגג אבל היכי שתחלת תחיבה לתוך פיו הי' באונס לא יעלה על הדעת לחייב בשום עונש וכל זה פשוט לפע"ד הנלע"ד כתבתי ואחתום בברכה א"נ דש"ת. פ"ב נגהי ליום עש"ק ח' אדר קצ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רג

העתק השאלה:

נשאול נשאלתי הנה בשנת תקפ"ב באו לעמק השוה ה"ה הרב החסיד הנגיד מו"ה צבי הרש לעהרין בק"ק אמש"ד בצירוף כמה גאוני' שמה עם שד"ר דאה"ק שלא ישלחו עוד שום שליח מאה"ק לקבץ על יד נדבות ב"י כי הרב הנגיד מו"ה צ"ה הנ"ל הוא המאסף לכל המנות צדקת פזרונם של אשכנז האללאנד ולונדן וכדומה אליו יובלו וממנו יהי' זאת לפרנסת עניי א"י וכן הי' עד עתה כי באמונה הוא עושה וחפץ ה' מצליח בידו והן עתה קמו ונתעודדו בעיר הקודש ירושלים תוב"ב אנשים צדיקים ישרים בלבותם וקנו חורבה אחת מחרבות ירושלים לבנות עליה ב"הכ קדושה אע"ג שיש להם שמה בתי כנסיו' רוצים לפאר ולרומם בית אלקינו ולהעמיד חורבותיו והיות אין ידם משגת ע"כ שלחו מהם שלוחא דרחמנא לקבץ נדבות ע"ז ובהגיע השליח לגבול ארץ אשכנז והאללאנדי מקום אשר יד הרב הנגיד מו"ה צ"ה הנ"ל ודתו מגיע הוא מונע את השליח מלקבץ עוד קבוצו בטוענו כי הוא בפנים מבין ויודע אם יעמיסו על המדינות הללו עומס משא שלוחי והספקתם ונדבות שונות לב"ה כשאינו צריך עי"ז ירפיון ידי המתנדבים בעם להספקת עניי חיי נפשות עניי צאן נדחה נשים וטף המעובטי' בחובות אצל שרי או"ה וע"כ הוא מעכב המקבץ הנ"ל והשליח ושולחיו דנים את הרב הנגיד הנ"ל כמעכב רבים מלעשות מצוה כמבואר בריב"ש סי' של"א דאפי' יש בה"כנ בעירו המעכב מלבנות עוד אחרת הוה בכלל מעכב רבים מלעשות מצוה שהוא בכלל מנדין ברמב"ם וש"ע יו"ד סי' של"ד ורוצים לשלוח יד בהרב הנ"ל ונשאלתי לחוות דעתי העני' הדין עם מי:

תשובה

גרסי' ספ"ק דרה בין שנראה בעליל וכו' מחללי' עליו את השבת מעשה ועברו יותר מארבעים זוג ועכבן ר"ע בלוד שלח לו ר"ג אם אתה מעכב את הרבים נמצא עתה מכשילן לע"ל ובירושלמי ר"פ ואלו מגלחין מייתי האי מתני' ומסיים לא נמצא מעכב הרבים לעשות מצוה וכל מעכב רבים לעשות מצוה מנדין אותו וכ' בק"ע כלומר ותני עלה לא נמצא מעכב וכו' וכן בדין דע"כ ברייתא הוא בשום מקום אע"פ שאינה בתוספת' שלפנינו בב"י בי"ד סי' של"ד העתיק ירושלמי הלז ונדפס בטעות ב' ציונים על תיבת ל"א נמצא מעכב כאלו הוא לישנא אחרינ' דללשנא קמא משום מכשילן לע"ל וללישנא אחרינא משום מעכב רבים וליתא וטעות סופר הוא דהרי מפורש במשנה שהוא מכשילן לעתיד לבא ואיך שייך לישנא אחרינא על משנה שלימה אבל תוס' מברייתא וכמ"ש בק"ע וכ' שם וז"ל אע"פי שאין צורך בהם מ"מ הם מתכוונים לעשות מצוה ומעלה עליהם כאלו עשאום עכ"ל ונראה מדבריו שהוא מפרש מונע רבים היינו הארבעים זוג מנעם מלילך לב"ד להעיד ולכאורה לולי דבריו היינו מפרשי' שמונע רבים לע"ל לא יבואו עוד עדים

להעיד עדות החודש וקע מיאן בזה דא"כ למה לי טעם דמונע רבים תיפוק לי' דגורם קלקול המועדות וקרבנות וחמץ בפסח ואכילה בי"הכ אע"כ רבים אהני מ' זוג קאי אלא שצ"ע גדול דהא בשבת הי' מעשה והצילם מחלול שבת שלא לצורך וכן משמע ברמב"ם פ"ג מקה"ח דאפילו נראה בעליל מחללי' שבת אפי' כמה עדים ע"כ ממשנתינו הוציא זה ופסק כר"ג ואם כן כיון דבשבת הי' והצילם מחלול שבת שלא לצורך מה שייך מעכב רבים מלעשות מצוה ומ"ש ק"ע דחשבי לעשות מצוה מעלה כאלו עשאום צע ביותר ותמיה מילתא אדרבא כיון שנאנסו ע"י הוראת ר"ע שאמר שהוא חילול שבת לילך לב"ד שלא לצורך הרי חשבו לעשות מצוה להעיד ונאנסו מפני שמירת שבת ומעלה כאלו עשאום וזה וזה נתקיים בידם ודוחק לומר שלא הי' בידם לא מקלות ולא צידה ואין חילול שבת אלא בתחומי' דרבנן והם אמרו והם אמרו וא"כ לר"ע דס"ל תחומי' דאוריית' שפיר עכבם ור"ג אליבא דהלכתא שלח לי' זה דוחק אבל האמת יורה דרכו דלמה לי תרי טעמי מכשילן לע"ל ומעכב רבים אע"כ תרוייהו צריכים והכי קא"ל הא מכשילן לע"ל וכשם שגוף עדות החודש דוחה שבת בקרבנו' דמועדו כתיב כמבואר בש"ס שם ה"נ חששא דמכשילן לע"ל דוחה שבת ק"ו מההולכי' להציל לפ"נ שהוא רק דחוי' בשבת כמ"ש רמב"ם רפ"ב משבת אפ"ה התירו לחזור למקומן סופן משום תחלתן כ"ש דיחוי דקרבנו' דהותרו בשבת כדאי' פ' טרף בקלפי ק"ו דמשו' מכשילן לע"ל דחי' שבת והשתא כיון דשבת כחול לגבי הני מ' זוגו' ור"ע מעכבם הרי מעכב רבים מלעשות מצוה כנלע"ד דלא כפיר' קרבן עדה ומינה אי הוי קצת חשש חילול שבת לא הי' אומר מעכב רבים מלעשות מצוה:

והנה ראיתי בכה"ג או"ח סי' ק"ן מייתי תשובה א' שהסכים להכריח שלא יתפלל כ"א בב"הכ משום שעי"ז יתבטלו הנדבות לעניי א"י משא"כ אם יתקבצו כולם בב"הכנ א' כיון שיש בזה ריוח לעניי א"י אין בזה משום מעכב רבים ממצות ב"הכנ ע"ש ולא מייתי שום ראיה וי"ל התם בב"הכ דח"ל והספקת עניי א"י קודמין מטעם שכ' הרמב"ם בהלכו' קה"ח ספ"ה ובמפרש שם עפמ"ש בספר המצות ע"ש ואבאר הנה דעת הרמב"ם אחר חורבן בית ראשון אע"פי נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה מ"מ הי' סמוכי' בבבל והרי היא כא"י לענין קה"ח אך אחר שבטלו סמוכי' הסמוכי' האחרונים קדשו כל החדשים והשנים עד ביאת הגואל מ"מ זה לא יועיל אא"כ יושב עכ"פ שום ישראל בא"י ולדידי' הוקדשו החדשים ההמה ע"פ חשבונות של הסמוכים האחרונים הלל וחבריו ומשם קדושה יוצא לכל ישראל אבל אי ח"ו הי' בטלה ישיבת א"י בז"הז בטל גם הקידוש ההוא ורוב מצות בטלות חלילה ע"כ עלינו לקיים הספקת ישיבתם בכל מאמצי כחינו וא"כ

תינח ב"הכ דח"ל נגד הספקת א"י אבל נידון שלפנינו היא ב"הכ דא"י והספקת א"י אין ראי' מתשובה הנ"ל:

אבל לא ידעתי מקום הספק הנה בתשובת הרא"ש דמייתי ב"י בא"ח ר"סי קנ"ג ובי"ד רנ"ב ומבואר שם מר"פ בני העיר דמוכרי' ב"הכ לצורכי הספקת ת"ת ק"ו מס"ת שמוכרי' ללמוד תורה ולישא אשה ובסוף הסימן מייתי בשם רמב"ם מעות שגבו לצורך ב"הכ משני' למצוה אחרת אבל אם קנו קורות אין משני' אלא לפדיון שבוי' ואם בנו אז אפי' לפדיון שבוי' אין מחליפי' והוא ש"ס ערוך פ"ק דב"ב והאמת כמ"ש ש"ך וט"ז סי' רנ"ב ואוסיף נופך דודאי ציבור שאין להם כלום אזי אפילו ב"הכ בנוי מוכרים לצורך ת"ת וחיי נפשות אך סתם ציבור לא מיעני כל כך אלא לפי שעה אין מוכן לשניהם עד שיקבצו פעם שנית ע"כ כשגבו מעות לב"הכ ונזדמנה מצוה אחרת כגון ללמוד תורה או חיי נפשות אזי שיהוי מצוה לא משהי' ויתנו המעו' המקובץ לב"הכ יחליפו להמצוה ויגבו פעם אחר לב"הכ אם קנו קורות ולבני' אזי משהינן המצוה עד שיגבו פעם שנית ואין מוכרי' הקורו' חוץ מלפ"ש שלא להשהותו בשביו וב"הכ בנוי משהי' השבוי עד שיגבו ואין מוכרים ב"הכ וכל זה אפי' אין להם ב"הכ אחרת וכשיש להם אחרת קיל טפי עט"ז בא"ח סקנ"ג סקי"ב ע"ש וזה שלא ע"פ דרכו בי"ד סי' רנ"ב הנ"ל:

המורם מהנ"ל הלא ידוע כי התושבי' ממדינות אחרות היושבים בא"הק יושבים במצור ומצוק וחיי צער הם ונשיהם ובניהם וכולם אינם עוסקים אלא בתורת ה' כל אחד כפי יכלתו ועלינו מוטל להחזיק ישיבת א"י לא לסייעם למצות ישיבת א"י אלא לעצמינו לקיים את דברי התורה הזאת כי לולא ישיבת ישראל שמה תפוג תורה ח"ו ועתה לו יהי' שכבר גבו לצורך ב"הכנ בירושלים ובני עניים צריכים לפרנסתם מוציאי' מידם ונותני' להספקתם השתא שלא גבו והאמרכל הנגיד הרב מו"ה הרש נ"י מבין ויודע כי יהי' גביית נדבות ב"הכנ הפסד לנדבות הספקות עניים ומשו"ה מעכב אותם היתכן לחשוב שהוא מעכב רבים מלעשות מצוה ואדרבא יש לחוש שהשליח המקבץ ע"י המשכת לב רבים לנדבותיו מעכב רבים מלעשות שוב מצות הספקת חיי נפשות ועכ"פ הרב הנגיד מו"ה צ"ה הנ"ל שיודע בנפשו כי כן הוא חלילה וחלילה להרים בו יד להזכיר עליו שם נידוי ח"ו ואקוה כי שמוע ישמעו ויחדלו הקולות ואם לא חלילה נדמינו לשליח אדרבא וכבוד שמים יתרבה וישפות שלום לנו ולכל ישראל ומי בראש ירושלים עה"ק ישליו אוהביך ויהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך כחפץ עבדי ה' ובתוכם החותם בברכה.

פ"ב נגהי ליום ה' וי"ו שבט תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רד

שלום וכ"ט לידידי כנפשי הרב המופלג החסיד הגביר הנגיד המפורסם כבוד קש"ת מו"ה צבי הרש נ"י לעהדן:

נידון צעקת לגימא של האשכנזים אהובי ידיד נפשי שמוע בין אחיכם כתיב וכיון שצועקים דונא לי דינא שומעים להם וכיון שבעירם ובמדינת א"י ידם של נתבעים תקיפה וגם כי רבים המה ע"כ דינא הוא להוציאם חוץ למדינה למידן דינא כמ"ש כתבי מהרא"י סי' ש"ד למו"ה אלי' יע"ש ויען כי אלו האשכנזים לא גילו טענותם שרוצים לתבוע ולברר בפני ב"ד ע"כ צריכים תחלה לגלות טענותם לפני גאון א' אשר יאמר כי ראוי להושיב ב"ד על זה ושוב כופי' אותם לדין עמהם עיין סי' י"ד בח"מ ואמנם לכוף ע"י עיקול הנה במרדכי והובא בתה"ד סי' ש"ה דבזמן ר"ת גזרו שלא לעקל כלל וכ' דהמעקל נגד התקנה ה"ל כחובל כלי אוכל נפש וא"כ נהי בזמנינו נהגו לעקל מ"מ הני זוזי דבני עניא אוכל נפש הוא וא"א לעקלם שוב נ"ל נהי דאין לחבול רחיים ורכב על חוב אחר מ"מ אי פליגי ארחיים ורכב גופי' זה אמר דידי הוא פשיטא שמוציאי' ועושים דין ביניהם וה"נ אמרי זוזי דידן נינהי ועוד בודאי הני זוזי שכבר נגבו ועומדי' לשלוח לשם ה"ל אוכל נפש של אביונים נקיי' אך העתיד לגבות מצוה על הגבאי שיגבה אדעתא דהכי שלאחר שגילו האשכנזי' טענותיהם לפני גאון א' והסכים שראוי לשמוע טענותם אז יהי' המעות מעוקלים עד יעמדו למשפט בבית דין שבח"ל ויודיע להכוללים את זה כנלע"ד אם יסכימו חכמי אשכנז לזה ואחתום בכל חותמי ברכות על ראש צדיק נערכות א"נ פ"ב נגהי ליום ב' כ' למב"י תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רה

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג החרוץ מו"ה שלמה נ"י אב"ד דק"ק העלישטאבע יע"א:

גי"ה הגיעני ויומא קא גרים לקצר באמרי' נידון הש"ץ שמשודכת ילדה ואמרה מיני' ומכווני' יומא וירחא כשהי' עמה בעירה אז בכל זה לא כל כמינה להוציא גברא מחזקתו אע"ג דקלא לא פסיק שהקול יצא ממנה אע"ג דמכוונה ירחא ויומא אולי אז אפקרא נפשה לעלמא כדי לתלות בו כיון שהי' אז בעירה ועיין גטין פ"ט ע"א ואם לא נאמר כן לא הנחנו בן לא"א וניתן יד לכל הפרוצו' אך אם יש עדים שאז בהיותו בעירה לן בסתר בצל קורתה כדרך הפרוצים בזמנינו בעו"ה אז בודאי יש אומדנא וכדימא מיני' ולא מעלמא דומה ונהי דאין להעבירו על ידי אומדנא זו אבל בודאי אין לקבלו לכתחלה וק"ו הדברים ממ"ש רשד"ם חא"ח סי' ל"ב שהעבירו ע"י קול רנון שלא כדין ומ"מ כיון שהעבירו ה"ל שוב הקבלה כלתחלה ואין מקבלי' אותו ע"ש ורמז עליו מג"א סי' נ"ג והתם בתוך זמנו

הי' והומ"ל דהעבר' זה שלא כדין הוה כאפס ואין ועדיין קבלתו הראשונה קיימת מ"מ פסק כיון שירד לא יעלה מכ"ש זה שכלה זמן שלו ולחזור ולקבלו מחדש אינו נכון בשגם דלא הוה גברא דטפלי תלי' בי' כי הוא ר"ק ילך לו בגפו:

אמנם כבר כתבתי [עיין בסי' שאחר זה] הא דרגילין לכתוב זמן ג' שנים בשטרי קבלת רבנו' ומשועבדו' אינו קביעות כי מי שמע כאלה שיקבלו רב וכדומה ממקום רחוק ויעקור סיכי' ומשכי' ממקום נטוע עם אשתו ובניו וילך לו על ג' שנים למקום אחר ואח"כ יוציאוהו משם וילך לו חלילה להעלות כן על הדעת אבל מנהג ישראל תורה היא לטובת הרב והמשועבדי' שאם ירצה הוא לילך אחר ג' שנים רשות בידו אע"ג דפועל אחר כיוצא בו דהוה מלאכת דבר אבוד אינו יכול לחזור בו באמצע זמנו והאי זמנו לעולמי עד מ"מ הוא יכול לחזור אחר ג' שנים והטעם בזה מפני שאסור להשכיר עצמו ביותר משש שנים וי"א ביותר מג' שנים דה"ל כעבד עברי ויעיי' ש"ך ח"מ סי' של"ג ס"ק י"ז ואין כאן מקומו א"כ אם גם כאן הי' קביעת שבשטר החזנות על אופן הנ"ל הוה כתוך זמנו שאין מעבירי' אותו אבל אם הותנו בפירוש שלאחר ג' שנים כלה זמנו ושני הצדדי' יכולין לחזור וצריך קבלה ומנין חדש אין לנו לקבלו אם יש עדי סתירה ולינה בצל קורתה כנ"ל:

וזהו לדינא אבל אם יראה מעלתו שירבו מחלוקות עי"ז יניח ידו כי בלא"ה אין מוציא רבי' י"ח בזה"ז אפי' בימים הנוראים כשמניח ידו על סנטרו וצועק בקול עורב הצעקתו ישמע אל ע"כ מה לנו ולו ולהם אם ידחו זה ויקחו אחר במקומו גם הוא כמוהו בעו"ה ובמתני' סוף מס' קידושין קחשיב החמרי' רובם וכ' הגאון מו"ה יעב"ץ ז"ל שיש להוסיף בזמנו השולחנים רובם ואומר אני להוסיף גם המשוררים האלו בזה"ז וא' מרבותי הרב המופלג מו"ה מענדל לילג זצ"ל דיין ורב בבהמ"ד בפפד"מ רגיל על לשונו ע"ד הלצה המלך זקן וכסיל הידוע בזקנותו ישיב לו על כסא של ג' רגלי' א' חזנים שיוליכו כל תפלות ישראל אל מחוץ למחנה כקדשי' פסולין ר"ל ב' השוחטי' שיאכילו כל הקהלה נבלו' וטרפו' ג' סופרי סת"ם שיופסלו כל תפילין ומזוזות על ידם ודי לו למלך זקן בזה וה' ירחם וישפות שלומו ושלום כל ישראל ואת חג המצות יחוג בדיצות הכ"ד א"נ פ"ב יום ה' י"ג ניסן תקצ"ט לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רו

בש"ע א"ח סי' נ"ג סעי' כ"ד מבואר דלקבל רב מופלג קודם לקבלת ש"ץ ומבואר בש"ע ח"מ רס"י קס"ג דכופי' ציבור זא"ז לשכור חזן א"כ מכ"ש רב מרביץ תורה ועיי' מג"א סי' נ"ג ס"ק ק"כ דבזה"ז ממנים אנשים ידועי' לפקח בצרכי ציבור ובקבלת רב וכדומה אזי אין יחיד יכול לעכב בקבלת הרב אבל אם המנהג שאין אנשים ידועי' ממונים על ככה

אלא שואלים דעת כל בני הקהלה אזי יחיד יכול לעכב לומר שאינו רוצה בזה אלא באחר אבל לומר שאינו רוצה רב כלל לאו כל כמיני' ע"ש ומבואר ברשד"ם חי"ד סי' מ' דוקא כשהאחר ת"ח וצדיק אבל לא אם היחידים בהפקירא ניחא להו ומקלם יגיד להם ע"ש:

וכיון שבני עיר כופי' זא"ז לקבל רב ממילא כלם צריכי' ליתן לזה לפי ערכם ושומת הקהל עליהם ואין א' יכול לומר אני איני צריך לרב ולשום הוראה זה אינו טענה מ"מ צריך לישא בעול עם הציבור דומה למ"ש רמ"א בח"מ סי' קס"ג סוף סעי' ג' לענין מקוה ובית חתנות ע"ש:

והאמת הדעת נותן שלא יקבלו שום ציבור עליהם שום רב אם אין לו התרה מפורסם אבל אי אירע שיושב על כסא הוראה בלי כתב התרה והוא מופלג בתורה והוראה אין כתב התרה מעכב בהוראתו כמבואר בש"ע ח"מ סי' כ"ה ובסמ"ע סק"ט שם אך כל זה בשארי הוראות אבל לסדר גיטין אסור אם אינו נסמך לכך עיי' רמ"א י"ד סי' רמ"ב וש"ך שם ס"ק כ"ב ומוסמך למורנו היינו רשות להורות עיין מהרי"ל:

נוהגי' ברוב תפוצות ישראל לכתוב שטר הרבנות על זמן יש על ג' שנים ויש על חמשה שנים ומ"מ מעולם לא נשמע שאחר כלות הזמן ההוא יצא נקי מרבנותיו וטעם המנהג הוא ע"פי מ"ש בש"ע ח"מ סי' של"ג ס"ג שאסור לפועל ומלמד לשכור עצמו יותר מג' שנים דא"כ יצא מכלל שכיר ונכנס לכלל עבד ואסור למכור עצמו בעבד עברי ע"ש והנה זמן ג' שנים לשכיר נפקא להו מקרא בישעי' ג' שנים כשני שכיר משמע דסתם שני שכיר הם ג' שנים שם ג' ובתורה כתיב בעבד עברי כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים היינו פעמיים כשני שכיר וכנ"ל ולפירוש זה אסור להשכיר עצמו ביותר משלש שנים אך ר"שי בחומש ע"פי ספרי פי' משנה שכר שכיר שעבד עברי עובד ביום ובלילה דמוסר לו שפחה כנענית וגם התם בישעי' בפסוק שלש שנים כשני שכיר פי' ג"כ פי' אחר ע"ש א"כ אינו מוכח לאסור יותר מג' שנים רק שלא יהיה מושכר לשש שנים וע"כ יש כותבי' שטר הרבנות על שלש שנים ויש על חמש שנים אבל סתם אין כותבי':

וברמ"א י"ד ססי' רמ"ה בשם הכל בו שאין לסלק שום רב חוץ אם המנהג בעיר להחליף ההתמניות א"כ גם הרב כשעבר זמנו יחליפנו וימירנו באחר וצ"ע הא מבואר לעיל כל הרבנים מקבלים אותם על זמן ידוע וא"כ לעולם בעבור הזמן יחליפנו באחר ואיך כ' זה תלוי במנהג והאמת דין זה נובע מס' כלבו והמעיין שם יראה התם מיירי בקהלה שיש בה כמה הראוי' לש"ץ או לרב ואינם נוטלים פרס אלא מכבדים לזה שיהיה ש"ץ או רב לזמן אח"כ יתכבד אחר מהקהלה בכבוד זה כמו שנהגו עתה בהתמניות קר"וט אמנם

הרמ"א מיירי נמי ממקבלי פרס ונשכרי' להקהל א"כ ע"כ נשכרים רק לזמן או לג' שנים או לה' וא"כ מ"ש דתלי' במנהגא צ"ע לכאורה:

ועכצ"ל נהי דכותבין זמן בשטר הרבנות היינו לטובת הרב המשכיר שיהיה יכול לחזור בו אחרי כלות הזמן ואינו כעבד עברי אבל הקהל אין בידם לחזור אפי' ככלות הזמן אלא במקום שנהגו וע"כ כ' רמ"א דתלי' במנהג ולא נשמע ולא נראה מעולם במדינות הללו שהסירו הרב והורידוהו מכסא רבנות שלו וכן לא יעשה שהרי אפי' אב"ד שסרח אין מעבירי' אותו ואין מנדין אותו עש"ע יו"ד סי' של"ד סעיף מ"ב והוא מתקנת אושא שבירושלמי ומביאו בה"גא פ' אלו מגלחי' ושם מבואר דאין מעבירין אותו ע"ש: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רז

שלום וכ"ט לי"נ הרב המא"הג המיוחס ומהולל מאוד חרוץ ושנון כש"ת מו"ה אלעזר סג"ל נ"י רב אב"ד בוויען:

נידון אתרוגים הבאים מאיים חדשי' אשר לא הורגלו להביא משם אם יש לסמוך אבדיק' סימנים הנאמרים בתשו' רמ"א ע"פי עדותו של מהר"פ זצ"ל:

כבר כתבתי בתשו' אחרת כי כל אלו הסימנים לאו דאורייי' ולא נזכרו בש"ס ובשום מקום ומן הדין דינו של אתרוג כדין עוף טהור נאכל במסורת ע"כ אותן הבאים מיענייוע שמסורת בידינו מאבות אבותינו ורבותינו חכמי הצרפתים אשר מעולם יושבי מדינו' אשכנז שיי"ח באתרוגי' הבאים מיענייוע הן הנה הכשרי' ואין צריך לשום סימן והגאון מהרמ"פ ז"ל לא בא אלא להודיע סימני האתרוגי' ההמה כדי שאם לא ימצא בהם אותם הסימנים ידע שאינם מאותן שמסורת בידינו אבל הבאים בוודאי מאיים אחרים אפילו יש להם אותן הסימנים אין ראי' שאינם מורכבים כן כתבתי מאז.

וכעת זיכני הי"ת ולמדתי פ' לולב הגזול בישיבה עיינתי בי' טפי ושם נאמר פרי עץ הדר שטעם עצו ופריו שווים וכ' כפות תמרים הרי לימונים וכו' פירות חמוצי' כאלו טעם עצו ופריו שוה כי הרב המחבר ההוא הי' בקי בהם ובשמותיהם ותי' כי כל אלו הפירו' הקליפה קצרה ודקה ועיקר הפרי הוא התוך היינו העסיס והגרעוני' כמו בלימוניס ומאראנסים וכדומה וא"כ אין טעם עצו שוה לפריו שהוא התוך אלא טעם עצו שוה לקליפת הפרי שהוא הטפל לפרי ולא לפרי עצמו משא"כ אתרוג שהתוך הוא הטפל והוא קצר ונזרק וקליפתו הרחבה והעבה היא הנאכלת והוא עיקר הפרי נמצא טעם עצו ופריו שוה אלו דבריו ודברי אלקים חיים המה וזכינו לדין שאך רק זה הסי' הוא סי' מובהק דאורי' לומר כל שלא נמצא כן איננו עצו ופריו שוה ופסול בודאי:

ואמנם אם נמצא כן היה לכאורה נראה שודאי הוא אתרוג על כל פנים שהרי לא מצאו בש"ס שום פרי בעולם שיהיה עצו ופריו שוה חוץ מאתרוג ופלפלי' וע"ש בתו' ל"ה ע"א ד"ה ללמדך וכו' ויע"ש ל"ב ע"ב בגמ' ענף עץ עבות שטעם עצו ופריו שוה צ"ל לא מינכר לקיחתו כמו פלפלין מ"מ מבואר שאין שום פרי הגדל באילן שמינכר לקיחתו שיהי' טעם עצו ופריו שוה אלא אתרוג ופירוש טעם עצו ופריו שוה היינו שקליפתו רחבה דאל"ה כל פירות החמוצים טעם עץ ופריו שוה לפ"ז אם אנו מוצאי' פרי חמוץ שקליפתו רחבה ותוכו קצר הרי זה אתרוג לכאורה:

אמנם בתשו' מהר"מ אלשיך סי' ק"י כ' בפסול המורכבי' יען קיי"ל בפ' משוח מלחמה ילדה שסבכה בזקנה בטלה ילדה בזקנה לענין ערלה נמצא ממ"נ אם סיבך יחור של לימוני בעץ אתרוג הרי הפרי הגדל באותו יחור יש לו כל תואר לימוני ואין לספק בו כלל שאיננו אתרוג אך יחור של אתרוג המורכב באילן לימוני' וגדל עליו אתרוגי' מ"מ כיון שילדה בטלה בזקנה הרי איננו פרי של עץ הנקרא הדר אלא פרי של עץ הנקרא לימוני והתורה אמרה פרי עץ הדר והכא שילדה בטלה בזקנה נקרא העץ וגם היחור על שם זקנה והוא פרי עץ לימונים אלו דבריו ז"ל והמובן ממנו אתרוג בלימוני אפילו יהי' הקליפה רחבה באופן שיהי' טעם עצו ופריו שוה מ"מ פסול מטעם שאיננו פרי של עץ הנקרא הדר ואם לימוני מורכב באתרוג ובטלה לימוני באתרוג והוה לימוני פרי של עץ הדר מ"מ אין טעם עצו ופריו שוה בקליפה דקה ועיקר הפרי הוא התוך דתרתי בעי' שיהי' טעם עצו ופריו שוה וגם יהי' פרי של עץ הדר נמצא לפ"ז נפל פיתא בבירא שאיננו מועיל זה הסי' להכשירו בלא מסורת כי אולי מורכב הוא ואיננו פרי של עץ הדר:

ומה שהקשה השואל לרמ"א בתשו' מה בכך שהוא מורכב הרי קיי"ל לענין מתנו' שה ואפילו מקצת שה וחייב בחצי מתנו' וה"נ נימא הדר אפילו מקצת הדר כבר נשמר מזה בתשו' מהר"מ אלשוך הנ"ל דבאתרוג הוה כחצי עבד וחצי ב"ח ואבאר בעזה"י כמו בעבד ושפחה שחצי עבד וחצי ב"ח אמרינן בכל חלק וחלק ממנו מעורב עבדות וחירות ה"נ בצבי ותיש וכן בפרי המורכב מיהו בצבי ותיש אמרינן חייב בחצי ממנו מכח חלק שה שבו אע"פי שחציו שנותן לכהן יש בו חלק שאיננו חייב מ"מ לעומת חצי מתנו' שנשארו ביד ישראל יש בהם חלק שיות שראוי ומחויב לכהן וא"א להפריד' ע"כ מחליפים זה בזה שהרי מתנות מותרים לזרים והרי חליפי' של חלק צבי הוא ביד ישראל וחליפי של חלק צבי שה הוא ביד ישראל אבל הכא באתרוג כיון שבכל פורתא ופורתא יש בו חלק לימוני' אינו יי"ח אפי' בשאר הימים:

ובלבוש כ' עוד טעם לפסול המורכב משום דנעבדה בו עבירה וצווחו עליו מג"א ס"סי תרמ"ח ובט"ז ססי' תרמ"ט ע"ש ולפענ"ד ליישב כל קושייתם דודאי כל כלאי בהמה שאיננו אסור אלא הרבעה להכניס מכחול בשפופר' אבל גוף הגידול איננו באיסור ומותר לקיים הבהמה המעוברת מכלאים כי אין נתעב אלא מעשה ההרבעה שפיר מוכח מש"ס דמותר כקו' ט"ז ומג"א ובאיסורים כאלו מיירי ש"ס בחולין אבל כלאי אילן דאסור לקיימו נמצא כל גידולו באיסור והמקיימו לוקה כמבואר בטור וש"ע י"ד סי' רצ"ה זהו אסור למצוה וכעין זה כתב ה"ה בדעת הרמב"ם באתרוג של אשרה שנטעה מתחלה לכך ע"ש בפ"ח מה' לולב כיון שכל עיקר גידולו בעבירה אסור למצוה וצדקו דברי הלבוש אמנם היינו לדעת הרמב"ם פ' יו"ד ממלכים דבן נח מוזהר על הרכבת אילן ואמנם לחם משנה כתב ליישבו יע"ש ואינו מוכרח לפי מה שכתבו תוס' סנהדרין ס' ע"א יע"ש וא"כ אם אין בן נח מוזהר אין תחלת גידולו של אלו באיסור וגם ביארתי בתשובה אחרת דאפשר דאין אסור במקיים כלאי הרכבה בח"ל אע"ג דהרכבת אילן נוהג בח"ל משום דאיתקש לבהמתך והוה כמו חוב' הגוף וכמ"ש ט"ז בי"ד ר"סי רצ"ז מ"מ מינה מה בהמה מותר לקיימה אם כבר היא נרבעת מאינו מינה ה"נ הרכבת אילן נהי אסור להרכיבו אפי' בח"ל והמקיימו בא"י לוקה מ"מ בח"ל אפשר אין איסור לקיימו [עיין בח"ס חיו"ד סימן רפ"ח] א"כ לפ"ז נמי אין באתרוגי' אלו שבח"ל לאסור מטע' הלבוש אך מטע' הראשון אסורי' העולה מזה כל האתרוגי' שאינם מיעניווע אין ליקח בלי כתב הכשר שיודע המעיד שאינם מהמורכבים ואין לסמוך על סימני' והשומע ישמע ויונעם לו הכ"ד א"נ. פ"ב כאור בוקר ליום א' יו"ד אלול תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רח

החיים והשלום יחדיו יהיה תמים יעלו על ראש חכמים מתמם עם תמימים הרב הגאון המופלג ומפואר רם ונשא וגבה מאוד כש"ת מו"ה צבי הרש חיות נ"י אב"ד דק"ק זאלקווי יע"א:

להודיע ידיעה של חבה יתירה כי ביום ש"ק קראתי עונג בקבלת ספרו תורת נביאים ועברתי בו עד שהגעתי לדין מלך וקצת ממנו בכלל ולכשאפנה אי"ה בלי נדר אקח מועד לעיין בכלו ומ"ש פר"מ אלי במכתבו העבר שאראה בהקדמת ספרו והנה ראיתי' כלו מחמדים וממתקים ומ"ש שם ממחברי ספרים החדשים אומר כל המחבר ספר ומתערב במחשבתו לגדל שמו רבצה בו האָלה האמורה במילי דאבות נגד שמא אבד שמא ולא תעשה ידיו תושי' להוציא מחשבתו אל הפועל כי יבואו מבקרי מומין ויחפשו וימצאו מלבד שהוא עובר איסור דאורית' דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבן ולא הותר אלא

משו' עת לעשות לה' ואם איננו עושה לה' הרי איסורו במקומו עומד ולעומת זה היודע בעצמו כי כל מגמתו לשם הי"ת להגדיל תורה ולהאדירה ורק מונע בר מפני חשש מבקרי מומין ומלעיגי' ומלעיבי' במלאכי ה' עבירה היא בידו וכשם שיקבל עונש על הדרישה הנ"ל כן יענש זה על הפרישה אחז"ל עשה דברים לשם פעלן ודבר בהם לשמן ומרגלא בפומי הוא סוף פרק משילין כדסליק ר' אבא אחיכו עלה אמר גולתיכו קשקלי הדר אחיכו עלה ושוב אמרי' שפיר אחיכו עלה מה רצו חז"ל לספר בבזיונו של ר' אבא הו"מ למישקל ומיטרי בלי סיפור הלעג הלזה אך מוסר השכל נשמע מזה יען כי סליק ר' אבא התפלל יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל ואין זה דומה לתפלת רחב"ד שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי אבל הוא יתרה עשה שיאמר מילתא דתתקבל מה לו אם יקבל אם לא אמור דבריך לשם שמי' וע"כ נכשל דמחכו על כל דבריו ועד"ז אני מפרש לא תענה על ריב לנטות שלא יהי' כוונת המתווכחי' בדין בין ריב לריב ובין דם לדם לנטות דעת חברו לדעתו כי מה לי ולו אך יהי' הויכוח להעמיד סברתי ודעתי על פי שכלי באופן מה שחברי טען נגדי אראה במחשבתי אם כֵּנים דבריו אחזור בי ואם לא נראי' לי דברי' אני עומד על דעתי ומה לי בכך אם יודה לי או לא כי אין כוונתי לנטות דעתו לדעתי וכן יהי' דעת חברי שכנגדי להעמיד סברתו לעצמו ואחר הויכוח הזה אחרי רבים להטות אבל אותם הרוצי' דוקא שחברו יודה לו וכוונתו להטות דעת חברו לדעתו אותם שוגים מדרך האמת ונוטים אל הניצוח ויצא משפט מעוקל וגם בתפלת רחב"ד שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי לא מירי ולא נתירא מהמתכבדי' בקלונו ח"ו כי לא נמצאו כאלו בחבורת חז"ל ועוד מ"ט לא חש על כשלון ההלכה עצמה ורק על שישמחו בו חביריו אבל נלע"ד עפ"י דאיתא פי"נ קל"ג ע"ב אני ה' בעת' אחישנה ופירשב"ם וז"ל איכסף רב עילית מרבא פן יאמר רבא בלבו אלו לא הייתי בכאן הי' דן דין שקר וכו' קרא עליו רבא לנחמו אני ה' בעת' אחישנה בעת שהצדיקי' צריכי' לישועה הקב"ה ממציאה להם אף אתה אני יודע בך שמעול' לא באתה דין תקלה על ידך שהרי עכשיו זמנני לי הקב"ה קודם שהגעת להורא' ולא נכשלת עכ"ל הרי שהרב עילית כמעט נכשל והקב"ה הזמין לו רבא והי' שמחה לרבא שזכה להציל רב עילית ויותר טוב הי' לרב עילית אלו זיכהו הקב"ה שיעמוד על האמת מעצמו ולא יצטרך להזמנת רבא להצילו ושישמח רבא במצותו וזו הי' תפלת רחב"ד שלא אכשל בדבר הלכה ואצטרך שליח להחזירני וישמחו בי חברי שזכה להצילני אתה ה' תזיכני שאעמוד בעצמי על האמת וכן כל חברי לא נצטרך זה לזה כנלפע"ד אבל חלילה וחלילה שישמחו איש בתקלת חברו:

ויען ראיתי דעת פר"מ בדף א' ע"ב וגם לקמן בקונטרס דין מלך בזה ע"כ אומר אני יש לתמוה כי בתורת מרע"ה לא מצינו כלל שיהי' רשות למלך יהודה וישראל להמית איש גם שתהי' אימתו עליך היא רק מדרשא מיתורא תשים עליך לשון עליך שתהי' אימתו עליך אבל שיהיה רשאי לענוש ולענו' נפש ומכ"ש להמית מנ"ל ורק בני ישראל אמרו ליהושע כל איש אשר ימרה את פיך יומת רק חזק ואמץ והרי כתבו יהושע בספרו עפ"י הי"ת כמבואר בב"ב י"ב ע"ב יהושע כ' ספרו וא"כ הדין דין אמת אך הקושי' אין הנבי' רשאי לחדש זהו ק' שצע"ג ולא מצאתי לה פתר כ"א ממ"ש רמב"ן פרשת בחקתי וכן בקונטרס משפטי החרם שלו דהא דכתי' כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת אין בו פירוש עפ"י פשוטו אלא כל נשיא בישראל ומכ"ש כל ישראל שמסכימי' להחרים דבר העוב' על חרמם חייב מיתה ומזה נתחייב יהונתן מיתה ויפדו העם את יהונתן והתירו לו החרם ופר"מ הקשה בדף י"ב ע"א הלא איצטריך קרא להיוצא להרג ומה שכ' רמב"ן דתרתי שמעת מיני' כמו לא תאכלו על הדם על זה הקשה מעלתו א"כ כשם שאין לוקי' על הלאווין הנכללי' בלא תאכלו על הדם משום דהוה לאו שבכללו' ה"נ אין להמית העובר על החרם כיון דכייל בי' עוד דבר אחר תמהתי מאוד על רוחב שכלו אה"נ אי הוה כתי' האוכל על הדם ילקה הי' לוקה על כל עניני אכילת דם הנכללי' בלא תאכלו אבל לא כתיב מלקות אלא לאו לא תאכלו וילפי' דלוקי' על לאו שבתורה מלאו דלא תחסום שור בדישו וכל לאו דאינו מיוחד כמו לאו דחסימה אלא כולל דברי' רבי' אין לוקין משום דלא דמי ללאו דחסימה אבל הכא כתי' להדי' כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת א"כ כל מה שסובל הפסוק הכל הוא בכלל מות יומת ומה מקום לקושייתו עתה ובלאה"נ הלא אין חיוב מית' על היוצא ליהרג ואומר ערכי עלי וא"כ החיוב מיתה מות יומת אינו כולל שני דברי' מיהו איננו צריך לזה כי הראשון אמת נכון הדבר:

ומ"ש הרמב"ם ספי"ח מסנהדרין דעכן נהרג מדין המלכות ולא אמר מטעם חרם גם בזה תמהתי על מעלתו חדא דרמב"ם לא מיירי התם מעיקר מיתתו של עכן אפשר שהי' מטעם חרם אבל מה שנהרג עפ"י הודאת עצמו בלי עדי' ע"ז כ' שהי' הוראת שעה או מדין מלכות אבל חיוב מיתתו אלו הי' עדי' הי' חייב מטעם חרם אבל לא צריכי' לזה כי הנהנה מן החרם איננו מוחרם אלו אמר יהושע כל הנהנה מיריחו יוחרם כמו שאמר וקלל כל אשר יבנה יריחו בבכורו יסדנו וגו' אלו הי' אומר כן על הנהנה מיריחו הי' החרם אקרקפתא דעכן וחייב מיתה אבל הוא החרים יריחו וכל הנהנה מיריחו עובר

על לאו לא ידבק בידך מאומה מן החרם כמו הנהנה מעיר הנדחת אבל אינו חייב מיתה ודין זה ברור ופשוט:

ומאי דמייתי מכ"ת מירושלמי סוף ברכות חטא ישראל והלא יהושע גזר אלא הקב"ה הסכים על ידו הנה בש"ס דילן שלהי מכות לא קחשיב האי דעכן מאותן שהסכים ב"ד שלמעלה לשלמטה ונראה דתלי' בפלוגת' דר' שילא ורב סנהדרין מ"ד ע"א דכתי' קום לך ודרש ר' שילא שהרחיק ס' מיל ורב דרש על שגרם איסורו של יריחו ע"ש פירש"י שלא הי' לך לאסור עליהם ביזת יריחו עכ"ל ואי ס"ד דחרם לאו דאורי' ורק הכא הקב"ה הסכים על ידו א"כ הקב"ה גרם שלא הי' לו להסכים אע"כ החרם הוא דאורי' מהאי קרא הנ"ל והלכה כרב:

עכ"פ בהא נחתינן כל שישראל ונשיאי העדה או אפילו א' משני אלו מסכימי' ומחרימי' ה"ז מוחרם מן התורה וחייב מיתה מן התורה וע"כ אחר שהסכימו ישראל ואמרו ליהושע וה"ה לכל מלך כל איש אשר ימרה את פיך לכל אשר תצונו יומת הרי החרימו כל עובר על מצות מלך ישראל אפי' אינו משבט יהוד' ונמצא עכן מלבד שמעל בחרם כבר בימי מרע"ה [וצ"ל הא דהחרים מרע"ה כיון דאז עדיין לא הי' ערבות ואין החטא חל על כל ישראל משא"כ יהושע החרי' אחר שכבר נכנסו לערבו' ונכשלו כל ישראל ע"כ אמר לו הקב"ה קום לך אתה גרמת] מ"מ האי עכן מלבד שכבר מעל בחרם בימי משה ויהושע עוד חייב הוא עצמו מיתה על שמרד במלכות ציויו של יהושע נמצא תרתי עבד עבר חרם היינו מורד במלכות ומעל בחרמו ע"כ הוכפל עונשו בסקילה אף על גב דשארי מורדי במלכות בסייף ופר"מ לא עמד בכל זה:

היוצא מדברינו דמרידה במלכו' מטעם חרמן של ישראל בימי יהושע והמורדי' על מרע"ה במדבר לא נתחייבו מיתה אף על פי דהי' בישורן מלך מ"מ עדיין לא קיבלו עליהם ישראל בחרם להמית המורד במלכות אמנם במלכי או"ה דאמר שמואל פ' חזקת דינא דמלכותא דינא נ"ל דנפקא לי' מקרא דדברי קבלה והוא נתן את הכרם לנוטרי' ושמואל לטעמי' במס' שבועות ל"ה ע"ב מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מיענש דכתי' ומאתים לנוטרי' את פריו ואע"ג דכ' תוס' למלחמת רשות לאו דוקא אלא לצורכו וכבודו לאפוקי כרצחן וחמסן בעלמא דגזלנותא דמלכותא לא דינא אלא דינא דמלכותא ובמשפט יעמיד ארץ:

ואגב אומר ב' גרגרי' דרושיים א' מ"ש רש"י סוף פ' קדושי' והבדלתי אתכם מן העמים להיות לי אם אתם מובדלים מן העמים אתם שלי ואם לאו אתם של נ"נ וחבריו יש לפרש דכיון דמלכות דקטלא חד משיתא אינו נענש וא"כ נ"נ וכיוצא בו המולך בכיפה וישראל

א' משבעי' באומות אין עליו עונש אם ח"ו מכלה שונאינו שהרי א' מששה יוכל לאבד מכ"ש א' משבעי' אלא שז"א שאין לו רשות לאבד מין או סוג א' שלם כ"א הששית ממנו וכיון דהישראל מצוייני' לעם בפ"ע ובגוים לא יתחשב אין לו רשות לאבד יותר מששית אך אם אין ישראל ח"ו מובדלי' ואינם מצוייני' לעם בפ"ע הרי הם של נ"נ וחבריו ר"ל. עוד זה אדבר מה שפירש"י בשיר השירי' ומאתים לנוטרי' את פריו היינו הוספת חומש כמו שמוסיפי' על ההקדש ומקשי' הא בהקדש הוה חומש מלבר א"כ החומש מאלף הוא מאתים וחמשים ולע"ד דודאי ב' הדרשות אמת מ"ש שמואל דיש רשות למלכות לכלות חד משיתא נמצא אם מכלה מאלף ב' מאות לא מיקטל אלא שהם פושטי' יד בכל האלף נמצא עָוְלָתה בו בשמונה מאות והחומש מלבר הוא ב' מאות וצדקו דברי רש"י בשיר השירי' הנ"ל:

והנה לא הי' מכ"ת להביא מהך דהנהיגו הנביאי' שלא להפר ברית המלכיות והי' לו להבי' כגון החצר החדשה דיהושפט שחידשו בו דברים וכו' וא"נ ממצוא חפצך ודבר דבר דישעי' ולהבי' ממכר דנחמי' האמנם לרמב"ן פ' אמור ולרמב"ם ר"פ כ"א מהל' שבת דאורי' נינהו והא דאסרו חכמי' מקח וממכר משום שמא יכתוב היינו יחיד ליחיד באקראי אבל לפתוח חנות ולהעמיד פועלי' ולטעון על עגלות דאוריתא הוא בעשה דשביתה וצ"ע קצת בתוס' שבת קכ"א ע"א ד"ה אין אומרי' לו וכו' יע"ש ובמ"ש רשב"א בשם רבנו יונה פ"ק דיבמו' בסוגי' דעלי' גבי מחמר בשבת ובמקום אחר הארכתי בעז"ה:

מ"מ וקראת לשבת עונג מחודשת מתקנת נביאי' כי בתורה אין זכר אלא ג' פעמים היום לשלש סעודות כל שהוא אבל לא לענג כי בי"ט כתי' שמחה ועונג שבת מתקנת נביאי' והנה רמב"ם כ' רפ"ה מתענית יש ימים שכל ישראל מתעני' בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה ויהי' זה זכרון למעשינו הרעים ומעשי אבותינו שהי' כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שבזכרון דברים אלו נשוב להטיב שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם עכ"ל הנה גילה לנו מה שלא היינו מעלים על דעתינו שהיינו חושבי' שהתעניתי' הללו אינם על דרך התשובה אלא על דרך האבל והצער ביום שאירע רע כמו השמחה ביום שאירע טובה וכן משמע קצת פ"ק דמגלה דקאמר ט"ב שחל בשבת מאחרי' ולא מקדימי' מ"ט אקדומי פורענותא לא מקדימין ובוודאי אקדומי תשובה זריזין מקדימין מ"מ הודיענו הרמב"ם דלא כן הוא ועל פיו נהגו לומר וידוים וסליחות באותן הימים (חוץ מט"ב דאיקרי מועד) משום שנקבעו על התשובה ומ"מ לא הודיענו נושאי כליו מנ"ל הא ולכאורה היינו משום א"כ מנ"ל לנביאים לחדש דבר שלא מצינו כיוצא בו בתורה בשלמא לקבוע יום שמחה ביום טובה

כגון חנוכה ופורים דאוריית' הוא מק"ו משיעבוד לגאולה אומרי' שירה בפסח ממיתה לחיים לא כ"ש וק"ו דאורי' הוא ואבאר עוד בסמוך אי"ה אבל לקבוע אֵבל עולם על צער לא מצינו כיוצא בו אלא ע"כ על התשובה הוקבעו כדכתיב והתודו את עונם ותענית מסוגל לכפרה ותשובה ובוודאי אבוהון דכולהון יה"כ וצדקו דברי רמב"ם אלא שצל"ע תינח התענית כשאין שלום אבל כשיש שלום ששון ושמחה והוא חיוב גמור מדברי קבלה כמבואר במס' ר"ה י"ט ע"א יום שנהרג בו גדלי' לעשותו ששון ושמחה דברי קבלה הוא כדברי תורה ולא בעי חיזוק ע"ש וצ"ע מנ"ל לנביאי' לחדש כן:

ומ"ש דפורים וחנוכה וכל ימי מג"ת לעשות זכר לנס ממות לחיים הוא דאורי' ממש מק"ו כדאי' פ"ק דמגלה יעיין רמב"ן סוף שרש ב' מ"מ היינו לעשות שום זכר לנס אבל איכות וכמות הזכרון ההוא הוא מדרבנן כגון קריאת מגלה ומשלוח מנות והדלקת נרות בחנוכה הכל מדרבנן אבל לעשות שום זכר קצת ולכל הפחות לאסרו בהספד ותענית הוא דאורי' מק"ו הנ"ל. ובזה נתיישב לי מ"ט וסברא לאסור בהספד ותענית בי"ד וט"ו באדר הראשון ממ"נ אם אין עושי' אותו פורי' ממש מה ענין לאוסרו בהספד ותעני' והנה בלאה"נ צריך עיון מה ראו באמת לקבוע פורים בשני משום מסמך גאולה לגאולה עדיף הלא זריזין מקדימין למצות ואין מעבירי' על המצות עדיף מעשות מצוה מן המובחר כמבוא' בתשו' רדב"ז ותשו' ח"ץ סי' ק"ו ומ"ל הל' מגלה פ"א הל' י"א ומיהו לזה י"ל דוקא במצוה שכבר מוטל עליו יש לו לזרז ולהקדים ולא להמתין אבל מצוה שאנו מקבלי' עלינו תחלה ועדיין לא נתחייבנו בה לא שייך כל כך זריזי' וטוב לקבוע ביום המובחר והיינו מסמך גאולה לגאולה ואך לפי הנחה שהנחנו שעכ"פ מדאורי' מחוייבים לעשות שום זכר לכל הפחות לאוסרו בהספד ותענית א"כ מחוייבי' לעשות מיד באדר הראשון משום אין מעבירי' על המצות ובזה מודה רשב"ג לר' אבר"ש אך מה שהוספנו אנחנו מגלה ושמחה ומשלוח מנות אנחנו קובעי' ביום המובחר בשני למיסמך גאולה לגאולה ועי' כל זה פ"ק דמגלה וי"ו ע"ב ויובנו דברי כי הקצרתי [ועיין לעיל סי' קס"ג]:

ולולי דמסתפינא אמינא הא דכתי' במגלת אסתר קימו וקבלו וגו' כאשר קבלו עליהם דברי הצומות וזעקתם הרי זה בא ללמד ונמצא למד דבא לומר יען עד ימי מרדכי לא היו ימי שלום והי' הצומו' בד' ימי' בשנה חובה ומימי גדולת מרדכי עד בנין בית אין שמד כי היו בגדולה ואין שלום כי לא נבנה בהמ"ק ורצו מתעני' ע"כ קבלו עליהם עתה הצומות וזעקתם מרצונם ושלא יהי' תלי' ברצו מתעני' אלא יתענו על כרחם אך יהי' כמו ימי פורי' ביום ולא בליל' שלפניו כמו ימי פורים וכמו שימי פורים י"ט לא קיבלו עליהו

רק משתה ושמחה כך בצומות לא קבלו עליהו כל ה' ענויים אלא תעני' לבד היינו צום מאכיל' ושתיי' ועיי' תוס' מגלה ה' ע"ב ד"ה ורחץ וכו':

נחזור לדברי מעלתו בספרו שם א' ע"ב וז"ל והיוצא לנו מכתבי הקודש גם כן דרק להכהן והלוי הדין והוראה מסורה ועליהם החובה מוטלת להורות לעם ה' בין דין לדין בין דם לדם ולחתוך משפט צדק ולהשקיט דברי ריבות שנפל ביניהם ולהגיד להם דרך ה' והמעשה אשר יעשון בכל דבר תורה הלכה למעשה עכ"ל עוד שם עמוד ג' משה רבנו אמר בברכתו על שבט לוי יורו משפטיך ליעקב ונאמר בנבואת יחזקאל על שבט לוי ושם לקט כמה פסוקי' המורי' דרק לשבט לוי וכהני' ההורא' והישיר דרך ה' לעם ה' ומסיי' והכתוב מזכיר בכל עת חזון ודיבור אצל נביא ותורה אצל כהן ולוי. לא ידעתי על איזה כוונה כ' זה לשלול ההורא' וההתנהגות מכל רבני ישראל רק לכהן וללוי ולפמ"ש פר"מ במכתבו הצעיר אלי דלדעתו בז"הז ליכא יחוסי כהונה א"כ בטל ההוראה לגמרי ח"ו לא ידעתי מה רצ' בזה בליקוטי מקראות הללו והפשוט דהפסוק דבר בהווה כי כשישראל יושבי' על אדמתם מלאים כל טוב כל א' פונה לכרמו ולזיתו הבדיל הקב"ה שבט הנבחר והמציא להם פרנסתם בריוח בלי שום עבודה חרישה וקצירה וכל שבט אין לו חלק אלא אחד משנים עשר מה שמוציא האדמ' דגן תירוש ויצהר ואותו שבט נוטל חלק העשיריו' דגן תירוש ויצהר בלי שום עמל ויגיעה כדי שיהיה פונים לעבודת ה' ולהורות נתן אע"ג דתרומת פירות לאו דאורייי' מ"מ סגי להו בדגן תירוש בריוח ותענוגים כלל לא ומשו"ה הטיל עליהם ההוראה ושבט ישששכר הפנויי' ג"כ ע"י שמצוי להם פרנסתם מזבולן ע"כ ידעו בינה לעתים אבל ה"ה כל מי שעושה מלאכתו עראי ותורתו עיקר ומטיל על עצמו עול תורה ועול הציבור ומסתפק במה שהציבור מזמינים לו פרנסתו ואינו רודף אחרי רהבים ושטי כסף הן המה הכהנים הנגשים אל ה' בכל עת ובכל זמן ובכל מקום מקטירי' ומגישין לה' ריח ניחוח יהי' ה' עם השופט:

עוד כ' שם עמוד ד' על הנביאים שהתנבאו למלכי ישראל והמה אלי' ואלישע ומיכיהו בן ימלא ועמוס שהי' נביאי' למלכי ישראל פשיטא לי' למעלתו שלא עלו לרגל וגם לא עשו פסח מפני אימת מלכי ישראל שהי' תמיד מלחמה ביניה' לבין מלכי יהוד' ודלא כמ"ל פ"א מק"פ דפליג על תוס' פסחי' ג' ע"ב ד"ה מאלי' מי קספו לך והכי מוכח מהני נביאי' שלא עשו אפי' פסח שני הנה מ"ש מפני מלחמות שנתהוו ביניהם הנה כמה שנים שהי' שלום בין אחאב ויהושפט ובין בניהם והי' לו לומר מפני שמלכי ישראל הושיבו פרדסאו' על הדרכי' שלא לעלות לרגל והנה בבית שני הי' גונבי עלי וקוצעי קציעות ומסרו נפשם בימי יונים לעלות לרגל ולהבי' ביכורים נגד צוואת מלכי יוונים עיי' מס'

תענית כ"ח ע"א באמת לדבריו חסידות של שטות הי' שהרי נביאים אלו לא עשו כן ואין צורך לקיים מצות נגד רצון המלך ואע"פי שהנביאי' הללו הי' יכולים לישע ולדור אצל מלכי יהודה ולקיים מצות פסח ורגלים מ"מ אין אדם מחוייב לעשות כן וברפ"ק דמגלה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה כ' ריי"ף ויש גורסין הואיל ומסתכנין בה כלומר באותה העת הואיל והי' ישראל מעמידי' דתיהן והן באין לידי סכנה הי' קורין בי"א י"ב י"ג אבל בז"הז שמסתכנין ישראל בדתיהן אין קורין אותה אלא בזמנ' וכן במתניתין ס"פ הקורא עומד העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה יש מהראשוני' מפרשי' סכנה מפני המלכיות הרי בכל מצותינו הי' בהם סכנה מפני המלכיות ונהי' פטורי' מן הכל וכי טובים אנחנו מהנביאים הנ"ל אבל צלע"ג מנ"ל למכ"ת שהנביאי' לא עלו לרגל ולא הקריבו פסח בזמנם והנה נבות היזרעלי הי' שכן להמלך אחאב שהי' כרמו אצל גנתו וגם הי' קרובו ומבואר בילקוט בפסוק ולא יחמוד איש ארצך בעלותך לראות שהי' נבות עולה לרגל ומעולם לא חמד אחאב כרמו פ"א לא עלה לרגל וחמד כרמו והנה אותו מבני הנביאים ששלח אלישע למשוח יהוא בן נמשי הי' יונה בן אמתי כפירש"י מלכים ב' ט' ע"ש א"כ גם יונה הי' תלמיד אלישע ואצל מלכי ישראל ואשתו של יונה עלתה לרגל כמבואר ר"פ המוצי' תפילין וא"כ אחר שהאמת הוא שישבו פרוזדאו' שלא לעלות לרגל ונדחקו אלו ועלו לרגל נגד ציווי המלך א"כ מוכח להיפוך שראוי ומחוייב לכנוס בעובי קורה לקיים מצות ממהקב"ה:

וראיתי בספר כתב איש ריבנו ערער יתערער כי נתעורר הרי במדבר מלו הלוי' מ' שנה ולא נסתכנו ואיך הניח מרע"ה את הישראלי' ולא זרזם על המילה יקבל הרובה את תשובתו אין ספק כי למול וליצא בדרך סכנה היא לולד שהרי ע"כ נתעצל מרע"ה על המילה ונענש על שעסק במלון תחלה אבל עכ"פ ברור הוא כי סכנה לולד למול וליצא בדרך והנה במדבר שלא ידעו עת נסיעתם שאפי' בקדש אשר ישבו ימים רבי' מ"מ הם היו מעותדי' בכל רגע לנסיעה בנסוע הענן ויש אשר יהי' על המשכן לילה ויום וגו' ואם כן לא הי' יכולים למול דלמא מיד אחר המילה יסע הענן ובכל זאת מיציאת מצרים עד שניזופו למקום בעגל או במרגלי' כל זמן שנשב להם רוח צפונית אשר יש בו תרופה לחבולה מלו כולם כמבואר ר"פ הערל אך מנזיפה ואילך שלא נשב רוח צפונית וגם הי' בדרך אסורי' הי' למול עצמם ואלו הי' רוצים הי' מרע"ה מוחה בהם ונשאר הקושיא על הלוים איך הניחום מרע"ה למול ולסכן בניהם לזה י"ל דיש לחקור וכי ס"ד שכל מ' שנה נשתנה סדרי בראשית ולא נשב רוח צפונית בכל העולם מ' שנה והי' נס זה יותר מהעמדת השמש ליב"נ יום תמים ועוד דקדוק לשון הש"ס לא נשב להם רוח צפונית מה

לשון לה"ם ולחד לישני בגמ' שם לא נשב כי היכי דלא לבדרי ענני כבוד לכנלפע"ד אלו ואלו דברי אלקים חיים דהנה רוח צפוני' המנשב בעולם מרפא אפי' השוכבים בביתא דשישא כי עכ"פ נכנס בין בתרי נקבי הפארו"ז ואיהו דידי' עביד אך לכנוס בין בתרי ענני כבוד שהי' מלובטי' ומדובקי' זה בזה אדוק היטב דלא לבדרו ענני כבוד וע"פי טבע עוצם אדיקותם לא הי' אפשר לרוח צפונית לכנוס ביניהם אם לא יתפרדו זה מזה ומ"מ כל זמן שלא הי' נזופי' נעשה להם נס ונשב לה"ם דייקא רוח צפוני' או דבר אחר כיוצא בו ונכנס בחדרי משכבי הילדי' הנימולי' ונס זה נעשה למחנה לוים כל מ' שנה והי' מחוייבי' למול אבל ישראל שהי' נזופים לא נעשה להם נס להכניס רוח צפוני' בין הבתרים ע"כ מדינא הי' אסורי' למול בניהם אבל זולת זה חליל' למרע"ה ולשום מנהיג מישראל אשר בידו למחות שלא יכנס בעובי הקורה למחות בעוברי עבירה או במתעצלי קיום עבודה ותורה ואם לאו קם לי' בארור אשר לא יקים כמ"ש רמב"ן פ' תבוא בשם ספרי דקאי אב"ד של מטה שיש בידם להקים ביד העוברי' ושזה הרע ליאשי' מלך יהוד' יע"ש ולזה נתכוון בקינה לט"ב המתחלת איכה אלי קוננו מאליו ע"ש והמפרש שם שגה בפירושיו יע"ש:

מ"ש רמכ"ת בדף ב' ואיזה דפים מענין חכמה ונבואה ועתניאל בן קנז שהחזיר בפלפולו ומ"ש בגליון דף ג' ונראה לו לדוחק הוא האמת והיטב אשר דיבר מעלתו כי מ"ש הראב"ד בהלכות לולב כבר הופיע רו"הק בבית מדרשינו וכיוצא בזה כמה פעמים אין רוצה לומר רו"הק כמו שהי' לדע"ה וחבריו אבל היינו רוח ה' על עוסקי תורה לשמה אשר זוכים לכוון האמת אפילו אם לפי טבע חכמתם ושכלם לא ישיגו ידיה' תושי' כזו מ"מ הקב"ה בחסדו יהיב חכמא לחכימא לפי שעה וכזה זכה עתניאל בן קנז לכוון האמת ע"י פלפול וק"ו וגז"ש מה שלא הי' בטבע חכמתו להשיג זה ועד"ז אחז"ל פ"ק דב"ב אע"פי שניטלה הנבוא' מן הנביאי' מחכמי' לא ניטלה לא כמו שהסביר מעלתו שהחכמ' לא נטלה מהחכמי' לא משמע כן. אלא הנבוא' לא ניטל' מהחכמי' פי' אותו חלק נבוא' שמשיג ע"ד חכמתו שהעוסק בתורה לשמה זוכה לדברי' הרב' בשכלו וחכמתו אע"פי שאיננו בכח תולדות טבע שכלו רצה ש"ס להוכיח כן ממעשים בכל יום שת"ח משיג לשכליותו של ר"ע דאמר מילתי' מעצמו ואשתכח משמי' דר"ע כוותי' ואנו יודעים שאין שכלו של זה מגיע לעקבות דר"ע ש"מ ע"ד נבואה כנ"ל וגם אשתכח הל"מ כוותי' ודחי ש"ס דילמא כסומא בארובה ובלי דעת מילין יכביר ובמקרה בעלמא ואין כאן הוכחה ומסיק ולאו טעמא יהיב ש"מ שהוא כעין נבואה של חכמה:

ובזה יש להבין מאחז"ל פ"ק דמגלה כל האומר דבר חכמה אפילו באו"ה נקרא חכם ע"ש ט"ז ע"א וק' פשיטא למה יגרע ולא יקרא חכם והלא מברכי' על חכמי או"ה שנתן

מחכמתו לבשר ודם אבל הענין כנ"ל דהוה סד"א דוקא בישראל המושגח מאל עליון נאמר כנ"ל אבל או"ה שאומר דבר חכמה שאינו ראוי לפי מזגו וטבעו לא יצוייר בחכמה אלא כסומא בארובה קמ"ל דהרי הכא קרי לי' אוהביו ואלו הי' חכמים בעצם בודאי הי' מתוארי' חכמים שהרי חכמי או"ה נמי נקראו חכמים ומדקרי להו אוהביו ש"מ שלא הי' חכמים בעצם ומ"מ בפסוק השני קרו להו חכמיו היינו ע"כ על אותו דבר חכמה שנזרקה מפיה' אם מזרע היהודי' מרדכי אשר החילו' לנפול לפניו וגו' ונמצא על דבר חכמה וחידות הלז קורא להם חכמי' לפי שעה דלא נימא האומר דבר חכמה באו"ה שאיננו חכמה בעצם לא נימא כסומא בארובה במקרה ולא בהשגחה קמ"ל כי נקרא חכם לפי שעתו זה אמת נכון הדבר:

והנה רום מכ"ת מייתי הא דב"מ פ"ו דאמר רבה טהור טהור ורמב"ם פסק דלא כוותי' וכתב בכ"מ דלא בשמים היא והנה שם כ' כ"מ אע"ג דרבה בר נחמני אמרו מ"מ כיון דבשעת יציא' נשמה אמרה הרי זה בכלל לא בשמים היא והנה מדברי כ"מ אלו יצא דין חדש דכל שאמרו ת"ח סמוך לסלוקו מן העולם הוא בכלל לא בשמים היא והוא דבר חדש ותמיה ובלי טעם וסברא וכאשר נבאר לקמן אי"ה הטעם דלא בשמים היא ושאין הנבי' רשאי לחדש:

אבל לא ידעתי מי הכניסו לכך דהרי שם בב"מ פ"ו ע"א מבואר דרבה בר נחמני מת לבדו בשדה ושום אדם לא הי' אצלו ולא שמע ממנו אומרו טהור טהור ולא עוד אלא אפילו הבת קול שיצאה ואמרה אשריך רבה שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהרה אותו ב"ק לא נשמע בין החיים שהרי לא ידעו שמת עד שנפל פתקא משמים שמת רבה בר נחמני ועוד אפי' נשמע הבת קול בין החיים מ"מ לא הודיע ב"ק שנחלקו במתיבת' דרקיע ועל מה אמר טהור אם על בהרת או על דין טהרה אחר' וע"כ כל המעשה הזה דש"ס שם נודע לחכמי ישראל בחלום או אפי' ע"י אלי' שסיפר לא' מהם או להרבה מהם וא"כ עכ"פ אנחנו לא שמענו מפי רבה שאמר טהור על בהרת רק שנאמין לר"הק וחלום צודק או אלי' והיינו לא בשמים היא:

ויש כאן מקום לשאול אכתי אם אמר אלי' כך הורה זקן פלוני בארץ ולא בשמים למה לא נאמין לאלי' וכה"ג אמרי' בעירובין מ"ג ע"א הני שב שמעתתא דאמרינהי בצפרא דשבתא קמי' דר"ח בסורא בפניא דשבתא קמי' דרבא בפומבדיתא מאן אמרן לאו אלי' אמרן ע"ש וא"כ ה"נ אי ס"ד מאי דאמר רבה בשעת מיתה הילכתא כוותי' אמאי לא נאמין עדותו של אלי' או חלום צודק בר"הק דהכי הוה בארעא ולא בשמים היא זהו קל להבין דהנה הא דלא בשמים היא ושאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה הוא יסוד ושורש כל התורה

כולה דאל"ה אין כאן תורה כלל דהרי כבר הי' לעולמי' בשבת קי"ו ע"ב דאמר ההוא מינא מיומא דא גליתכון מארעכון אתנטלו אוריתא דמשה ואתיהיב אוריתא אחריתי ע"ש ואפשר יעשה אותות ומופתים ע"י תחבולות וכישוף ונבי' הישמעאלים עשה כן ושבתי צבי תר"ו אמר שנתהפכו המצות ונעשו מעשיין לאוין ומלאוין עשיין ואפי' אם לא נאמין כן בכללו' התורה מ"מ אין שום מצוה שתשאר במתכונתה כל א' יאמר חלמתי חלום שחלב זה אסור וזה מותר וזה יאמר כך וזה כך ותפוג תורה ע"כ כללא כייל הקב"ה שאין הנביא רשאי לחדש שום מצוה מהישנות יתבאר ויתפרש משמים כ"א על דעת חכמי ישראל וזהו צורך גדול וממילא אפילו יאמר אלי' בשם ת"ח בארץ ואין אנו יכולים לברר הדבר כמו שהיה בהא דר"ח ורבא בעירובין הנ"ל שהי' אפשר לברר אבל היכי דא"א לברר כגון עובדא דרבה שכבר מת ואלי' יאמר בשמו ואין אנו יכולים לברר דבריו אם כן אם נעשה מעשה ע"פי עדותו של אלי' תפוג תורה כל א' יאמר נגלה לי בחלום או אלי' אמר לי בשם פלוני ת"ח שאמר קודם מותו כך וכך ע"כ אין לפסוק הלכה על זה וכיוצא בזה:

ומשו"ה אין זה נוהג אלא אחר מיתת מרע"ה אבל מרע"ה בעצמו לא הי' שייך חשש זה דהרי המגדף שרצה לנטוע אהלו בשבט דן ויצא מב"ד של משה חייב דלמשפחותם לבית אבותם כתיב וק' מ"מ מי הגיד לנו שאיננו משבט דן וכי מפני בעילה א' שבעל הנוגש המצרי את אמו נדון לבן איש מצרי הלא קיי"ל רוב בעילות אחר הבעל אפי' פרוצ' ביותר כ"כ בה"ג בהל' מילה והובא בהרא"ש פ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ"ז ע"ב) ומביאו ב"ש סי' ד' ס"ק כ"ו:

[**ויש** כאן מקום תימה על בקיאותו של פר"מ שבספרו ט' ע"א בהג"ה שבגליון תמה על האומרים דהושע שנשא גומר בת דבלים היה במראה הנבואה ומאי קשי' להו אם הי' בפועל הלא לא היה כהן וזונה מותרת לישראל אלו דברי מעלת מכ"ת ונעלם ממנו ש"ס פסחי' פ"ז ע"ב דאמרי' להדי' שבניו ממנו הי' ס' בניו ס' ממזרי' ושם הקשה בחכמת שלמה הא רוב בעילות אחר הבעל הכא שהי' זקן שאני ע"ש ונ"ל דרוצה לומר זקן וגם פרוצה אבל בחדא מיניהו בודאי לא מ"מ מבואר דהיתה מזנה תחתיו ברצון והיתה אסורה לישראל וע"כ כתבו שהי' במראות הנבואה:]

נחזור להנ"ל מי הגיד שהי' בן מצרי אם לא מרע"ה בר"הק ולזה יוצדק שיצא מב"ד של מש"ה מחוייב ומשו"ה חרה אפו על זה וגידף והנה פשוט דאם יאמר נביא על א' שהוא פסול לא נפסוק דין על זה ועיי' מתני' סוף עדיות אין אלי' בא וכו' ונחמי' אמר להכהני' שלא מצאו יחוסיהם עד יעמוד הכהן לאורי' ותומי' משמע ע"י אורי' ותומי' יתבררו היינו

היכא שאנו כבר מסופקים אבל לומר על אחד שהוא בחזקת רוב בנים בוודאי הוא בכלל לא בשמים היא ורק מרע"ה הי' בידו כן ולא אחר:

בדף ד' ע"ג מייתי הירושלמי ע"פי נביא נבנה הנה הוא דברי תוס' במסכת ע"ז מ"ה ע"א דאמרינן כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה בידוע שיש שם ע"ז וכ' תוס' בירושלמי פריך מבית הבחירה ומסיק ע"פי נביא נבנה שם ומורי הגאון החסיד שבכהונה מו"ה נתן אדליר כ"ץ זצ"ל פי' עפ"י מדרש רבה פ' וירא וירא את המקום מרחוק שראוהו מקום ולא הר והתפלל אברהם אין כבודו של מלך לשכון בעמק ונעשה הר אשר יאמר היום בהר ה' יראה יע"ש נמצא קודם שניתן הארץ לאאע"ה הי' עמק ולא העמידו שם ע"ז וכשנעשה הר שוב כבר הוחזק א"י לאברהם ולא יכלו לאסור אותו ההר ואמר שעל זה נצטער דה"עה אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב פי' כי ידע כל ההרים בחזקת ע"ז ונאסרים לגבוה וע"כ צריך למצוא מקום לה' שאינו הר אלא מקום ואיך יהי' זה משכנות לאביר יעקב הא אין כבודו לשכון בעמק עד שבא נביא וגילה הסוד איזה ההר הי' בתחל' עמק ונעשה הר והיינו דירושלמי ע"פי נבי' נבנה אלו דבריו זצ"ל ודפח"ח:

עד כאן דברי הרב מכאן ואילך דברי התלמיד כבר כתבתי במק"א שנתקשיתי על כל בניני המקדשות הראשון והשני והשלישי במהר' בימינו שאין א' דומה לחברו והכל בכתב מיד ה' עלי השכיל ע"פי דוד ושמואל הרוא' בניות ברמה והשני ע"י חגי זכרי' ומלאכי והשלישי ע"י יחזקאל וק' אין הנביא רשאי לחדש והי' להם לעשות כמד תחצר המשכן במדבר ושם אמרתי שזהו פי' הפסוק בפ' תרומה ככל אשר אני מראה אותך תבנית המשכן ותבני' כל כליו וכן תעשו ודרשי' פ"ב דשבועות וכן תעשו לדורות ולפע"ד קאי גם אככל אשר אני מראה אותך כן תעשו לדורות שלעולם אני מראה אתכם תבנית הבנין ההוא וכיון שהקב"ה התנה בתחלה שיבנה כאשר אני מראה א"כ אין כאן חידוש שחידש הנבי' ואולי גם בזה מיושב הא דע"פי נביא נבנה כי בנין ב"המק צריך להיות ע"פי נבי' ככל אשר אני מראה [עיין ח"ס חיו"ד סי' רל"ו]:

שם דף ד' ע"ד מייתי מכ"ת ש"ס מנחו' מ"ח ע"א פסוק זה אלי' עתיד לדורשו נבלה וטרפה לא יאכלו הכהני' הא ישראל יאכלו בחי' תורה שלי אמרתי דר' יוחנן נמי ידע דאיכא למימר כרבינא ס"ד אמינא הואיל ואשתרי מליק' גביהו אלא שכ' תוס' שאני התם דמצותו בכך וכ' מ"מ איכא למיטעי בהכי והוא דוחק מהיכי יבוא לטעות אלא שי"ל כיון שראו אלי' הנבי' אכל מבי טבחי דאחאב שהי' מומר לע"ז וכ' תוס' פ"ק דחולין ע"פי הדיבור הי' נוח לנו לומר אלי' כהן הי' וכהן מותר לאכול הואיל ואשתרי במליקה

הכי הוה ס"ד לכן הוצרך יחזקאל להוציא מטעות זה ומיושב פסוק דיחזקאל אך כל זה אם אלי' כהן הי' דבזה יש פלוגתא בב"מ קי"ד תוס' ד"ה מהו ע"כ אמר ר' יוחנן אלי' עתיד לדורשו:

בדף ה' ע"ב בהג"ה האריך בהרמב"ם שדבר שניתחזק ע"פי ע"א שוב לוקי' ע"פי ב' עדים הנה כדברי רמב"ם מבואר בפ' החולץ בדברי הרי"ף גבי אשתמודענהו יע"ש וכן מוכח פרק אם אין מכירין דע"א נאמן בשליחות קידוש החודש והמחלל י"ט בעדים אח"כ לוקה בלי ספק ובחי' רמב"ן פ"ק דגיטין דליכא למילף ע"א נאמן באי' מוספרה לה דהתם כל האיסור נתחזק על פיה משו"ה נאמנת ג"כ לספור לה לעצמה וק' א"כ מלקות וחטאת בנדה היכי משכחת לי' אע"כ כיון שהוחזק על פיה שוב לוקין ומ"ש פר"מ מתוס' בחולין צ"א ע"א ד"ה פלני וכו' כ"כ אצלי יותר מארבעי' שנה ונכון הוא ומ"ש ליישב קו' העולם משריפת בת כהן ומהליכה בממון אחר הרוב כבר כ"כ על ס' מורי בהפלאה ספ"ק דכתובות:

דף ט' ע"ב יפה כ' אברהם שמע מפי ה' ויצחק האמין לאברהם הואיל והי' מוחזק ורגיל אני לומר משו"ה אמרי' ועקדת יצחק לזרעו תזכור ולא אמרי' עקידה שעקד אברהם כמו שאמר בתחלת הברכה שם:

אך אאע"ה האמין תורה שבכתב היינו מה ששמע מהקב"ה עצמו אבל יצחק מסר נפשו על מצות ויש להאריך ולהסביר הנסיון הגדול הלז הנה אאע"ה וגם יצחק בנו חכמים גדולים היו ויצחק לא ידע מאברהם אלא מעצמו השכיל כל מה שהשכיל אברהם מעצמו וכן יעקב והיינו דפירש"י וזכרתי את בריתי יעקב כל אחד כדאי לעצמו ולא צריך לאביו והנה האנשים האלה השכילו ענין וסוד הקרבנות שהיו בונין מזבחות והקריבו קרבנות וידעו עד היכן הדבר מגיע ומה שאפשר להשכיל בו כי אע"פי שנתן הרמב"ם במורה טעמי' להשקיט לב ההדיוטים מ"מ בסוף הל' מעיל' כ' שהוא חק וסוד שלא נגלה לנו ומ"מ האבו' שבנו מזבחו' ידעו וכמ"ש רמב"ן פ' ויקרא והם ידעו והשכילו שא"א בשום אופן בעולם כלל וכלל שירצה הי"ת בקרבן האדם שאלו לא הי' השכילו כן כבר הי' אברהם מקריב ישמעאל בנו או אפילו יצחק אלא שזה א"א בשום אופן בעולם:

והנה כשאמר לו הקב"ה קח נא את בנך את יחידך והעלהו לי לעול' א"כ ע"כ יאמר שטעה בהשכלתו ומכיון שטעה אפשר כי הכל טעות במה שהתקוטט עם אנשי דורו על האמונה ולא יעלה על הדעת שמא אמר הקב"ה רק העלהו ולא להקריבו אין דרכו של הקב"ה חלילה לדבר בלשון שיטעה בו הנביא ואברהם הבין שלשון העלהו לעולה הוא לשון עולה ממש שהוא כליל לה' ומ"מ בתום לבבו לא הרהר כלל אע"פ שהי' חוץ

להיקש הסוד שהבין מן הקרבנו' ואין מן התימה על אברהם ששמע מן הקב"ה עצמו אבל מהתימה על יצחק שקיבל מאברהם מה שהוא נגד השכלתו וא"א לשמוע כלל מ"מ לא הרהר גם אחרי דברי חכמי' ושמע ופשט צווארו והאמת בזה שבוודאי הי' יצחק עולה כולו כליל כי בן אדם הנותן נפשו לשחיטה והקטרה בלי שום ציפוי שימלט נפשו ע"ד אליך ה' נפשי אשא הרי נפשו כולו כליל לה' ית' ולא דמי לקרבן בהמה שצריך הפשט וניתוח וכליל לאישים ואז תעלה נפש הבהמה לריח ניחוח אבל לא כן נפש האדם בחיים חיותו נדבק בהי"ת ע"י מחשבתו ובתנאי שיהי' מסירת נפש ממש וא"כ היינו והעלהו לי לעולה והרי העלהו והי' עולה ואע"פי שזה דבר פשוט לכל מבין ומשכיל מ"מ העלים הקב"ה מחשבה זו מאברהם ויצחק אע"פי שהי' חכמי' גדולי' מ"מ כתיב יצפון לישרים תושי' כי לולא שהעלים מהם סברא זו לא הי' מסירת נפש שלימה כי ידע שלא ימות ע"כ לא הבינו תוכן הדבר עד אחר מעשה:

ולתשלום ענין זה משאחז"ל פר"ע מכאן מודעה רבה לאוריתא והדר קבלוהו בימי אחשורוש י"ל שהקשו תוס' הא הקדימו נעשה לנשמע תי' הראשונים דעל תורה שבכתב הקדימו נעשה לנשמע אבל על תורה שבע"פ כפה ההר ועל זה קאי המודעא ונ"ל כי זה מרומז במ"ש במתן תורה כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ובפ' ואתחנן אמרו למרע"ה ושמענו ועשינו הקדימו שמיעה לעשי' כי מה שהקדימו נעשה לנשמע אמר רבא למינא אנן דסגינן בהמנותא כתיב בן תומת ישרים תנחם פי' אנו מאמיני' בהקב"ה ובוטחי' בו שלא יטיל עלינו מה שא"א או אין רצונו לסבול ע"כ אמרי' נעשה קודם שמיעה ואמנם שיהי' מסורי' ביד חכמים לא אבו לקבל עליהם דברי חכמים מבלי שיהרהרו ויפקפקו על תקנתם אולי לא ישרו בעיניהם ע"כ אמרו למרע"ה ושמענו ואח"כ עשינו ומ"מ הקב"ה כפה אותם ע"כ לקבל עליהם גזירות חכמים ותורה שבע"פ בלי הרהור אחריהם והואיל והיה בע"כ ע"כ טענו מודעא רבא על זה שוב בימי מרדכי שעשה מעשי' אשר לא ישרו בעיני ישראל וכמ"ש כנסת ישראל אמרה ראו מה עשה לי יהוד' דלא הרג דוד לשמעי דמתילד מיני' מרדכי דמגרי בי' בהמן וראו אח"כ אע"ג שבעיניהם לא יפה עשה מרדכי שהי' מתגרה בהמן ראו אח"כ כי משמיא הסכימו על ידו גדולו' נפלאות עשה הקב"ה על ידו אז הבינו כי אין להרהר אחר דברי חכמים כי את הכל עושי' יפה בעתו וה' עמהם ע"כ הדר קבלוהו ונאמר קימו וקבלו כמו נעשה ואח"כ נשמע כן קימו ואח"כ קבלו לשון שמיעה וקבלה והאזנה:

בהא סלקינן יצחק מסר נפשו על דברי חכמים במה שהוא חוץ לשכל ולא הרהר אחר חכמים משו"ה ועקידת יצחק תזכור להשומעי' לתורה שבע"פ ואינם מהרהרי' אחר דברי חכמי' ותקנותיה' וגזירותיהם אבל מי שאינו בכלל זה אין לו חלק בתפלה זו:

בדף ז' ע"ד במ"ש רמב"ם דחנוכת נשיאים הוראת שעה היתה ובמס' מ"ק ט' ע"א ילפי' מזה ק"ו ואכלו יה"כ י"ל ברמב"ם לא הוזכר הוראת שעה אלא על אופן הקרבנו' שאין כיוצא בהן לדורות כגון קטורת וכפירש"י בשיר השירים בפסוק אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי וא"נ קאי אגוף קרבן יחיד בשבת דהוה הוראת שעה י"ל דס"ל שבט א' לא מיקרי קהל וכמ"ש מג"א סי' רי"ח ססק"ג יע"ש וש"ס קאי למ"ד שבט א' איקרי קהל ומאי דקאמר קרבן יחיד ר"ל נגד כל י"ב שבטי' נקרא זה קרבן יחיד אבל לענין דחיית שבת אין כאן הוראת שעה ושפיר יליף מיני' ק"ו ובימי חורפי אמרתי ליישב בזה מדרש רבה וטבוח טבח והכן אתה שמרת שבת עד שלא ניתן חייך בן בנך מקריב בשבת שנאמר ביום השביעי נשיא לבני אפרים דהנה מ"ש ששמר יוסף שבת עד שלא ניתן יש לפרש דאבותינו לא שמרו התורה בח"ל כמ"ש רמב"ן ולכל הפחו' שבת לא שמרו בח"ל דגוי ששבת חייב מיתה ויוסף הוא התחיל לשמור שבת אפי' בח"ל והנה כ' פרשת דרכי' דאין ליחיד לקבל עליו תורה ואבות שאני כיון דרבים אתו מיני' כרבים דמו כדאמרי' פ"ק דע"ז וא"כ יוסף שקיבל על עצמו שמירת התור' ואפי' שבת בח"ל צ"ל ס"ל שבט א' איקרי קהל וה"ל רבי' אתו מיני' וכרבים וא"כ כיון שכיון להלכה שבט א' איקרי קהל ע"כ בן בנו דוקא יקריב קרבן נשיאים בשבת:

בהגה שבדף י"ג כ' בתקיעת שופר בשבת הנה כשאני בעצמי אמרתי כך בדברי מג"א סי' תקפ"ח ומהרש"א בחולין פ"א ע"ב אמרתי בי"ט הוה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה ע"כ אפי' לב"ש ור"ע דלית להו מתוך ועירוב והוצאה בי"ט מ"מ ה"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה משא"כ בשבת כיון דלא בקיאי' בקביעא דלמא אין היום י"ט ונמצא לא עשה מצוה וכל זה בגזרת שמא יעבירנה אבל אי הי' מעמידי' דבריהם משום שמא יתקן כלי שיר היינו יבוא לתקן נימא בכינור ולעולם איננו עושה מצוה והי' גם בי"ט אסור ועקרו לגמרי ע"כ לא העמידו דבריהם בשביל זה ובענין זה יש מקום עיון דתוס' ורש"י עצמו נדחקי' מאוד מ"ט לא אמרו שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר יעיי' תוס' שבת ב' ע"א סוף ד"ה שבועות שתים וכו' וז"ל לאפוקי מושיט ומעביר שהוא מרה"י לרה"י מבואר דס"ל כמ"ש תוס' עירובי' ל"ג ע"א דהמוציא מרה"י לרה"י דרך ד' אמות בר"ה חייב ורשב"א לקמן צ"ז ע"א מייתי לי' ופליג עליו מ"מ תוס' כאן ס"ל הכי וא"כ א"ש גזירה שמא יעברנו דסתמא דמילתא החפץ מונח ברה"י והבקי ג"כ ברה"י וביניהם עובר ד"א בר"ה והוה

עקירה ברה"י זה והנחה ברה"י אחר וד"א בר"ה ביניהם וא"ש בפשיטות ואולי נדחקו תוס' משום דגם בטבילת כלים אמר רבה כן וסתם מקוה ברה"ר עומד:

עוד בהגה' מהא דר"א שחרר עבדו בימי חורפי אמרתי לפמ"ש הרא"ש בברכות דאפשר לומר דהי' בפרשת זכור דאורייתא א"כ י"ל שקרא העבד והקרהו בס"ת וע"י זו הקריאה יצא לחירות כמבואר פרק השולח וה"ל בעידנא והדרנא בי דעכ"פ מחוסר גט שחרור ובזה נדחו גם דברי מעלתו:

ומ"ש ארמב"ם דבמלקות לא אמרי' כאשר זמם ולא כאשר עשה דרכי לפרש עפ"י מ"ש ה"ה רפ"ב ממ"א היכי דאיכא לאו הבא מכלל עשה עונשי' מן הדין וא"כ ה"נ איכא לאוי דעדות שקר וא"כ עונשי' מן הדין אך זהו מלקות אבל לא מיתה וזה ברור לפע"ד אך זה הכלל דה"ה לא משמע קצת כן ריש הל' טומאת מת:

עד כאן הגעתי עד דין המלך ונ"ל דרשות ביד המנהיגי' להרוג ולענוש מקרא והי' עליך דמים כמו שדרשו בזה במס' מ"ק ה' ע"א ומסתמא גם אילו לא ניתנה תורה וקודם מתן תורה הי' דינין ונימוסי' וכל מלך במשפט יעמיד ארץ יעיין תשו' רמ"א סי' יו"ד וניתנה תורה וחידשה אלה המשפטי' וקבע חוק גנב ישלם כפל ושור תם חצי נזקו שומרים כך וכך ואבל מה שלא הזכירה תורה כגון היזק שאינו ניכר לא הותר חלילה דרכי' דרכי נועם אלא אינינו בכלל מפשטי תורה והמלך וסנהדרין יראו לפי המקום ולפי הזמן ואין להתורה עסק בזה וה"ה ומכ"ש להסיר המזיקי' הרבי' הרוצחי' בלא עדי' וכדומ' דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום:

שם דף י"ז ע"ב בהגה' הקשה מראובן שאמר שני בני תמית וכן במלכים א' כ' שהתנכר הנבי' וספר למלך שמור את האיש הזה ואם יפקד והי' נפשך תחת נפשו וא"ל המלך כן משפטיך אתה חרצת וק' ליה לפר"מ וכי יש רשות לאדם להפקיר נפשו ונפש בניו ותי' דהכל ממשפט המלך ידידי הקו' מנבי' לק"מ ואקו' דראובן לא תי' כלום מנביא לק"מ המעיין בקרא יראה דשעת מלחמ' הי' והנבי' בהתנכרותו דומה כאלו א' מאנשי מלחמה הפקיד בידו לשמור שבוי א' אולי משרי צבא שונאיו וכדומה וזה לא שמרו וברח וחזר לאנשי מלחמתו ואפילו לא היה שר צבא מ"מ בברחו וחוזר לאדוניו יגלה מסתורי מלחמה ועמ"ש רמב"ן בפסוק לא תסגיר עבד אל אדוניו ומשו"ה בוודאי חייב מיתה בדיני תכסיסי מלחמה ורש"י ס"פ תצא פי' עפ"י ש"ס סוטה דכשילי ברזל בידן ורשאי לקפח שוקי הבורחי' והוא מתכסיסי מלחמה ומזה הי' מעשה גדעון עם אנשי סוכות ובני אפרים הכל מטעם מלחמה:

והקו' מראובן ק' עצומה היא ואין שם משפט מלך אבל אני רגיל לומר לפי מה דאמרי' פרק י"נ בפסוק כלב בן יפונה ויב"נ חיו מן האנשים שנטלו יב"נ וכלב חלקם של מרגלי' בא"י וזה יכונה חיו נמצא מי שמפסיד חלק בא"י נקרא מיתה כי ידיעת ההפכים א' וראובן דימה בנפשו שהוא הבכור ושני בניו יטלו ב' חלקי' כמו שהי' אח"כ אפרים ומנשה ואמר עתה את שני בני תמית תטול מהם חלקם בא"י וזה ראוי' לאומרו אלא שאני מוסיף עליו דבר דרוש אגדה יעקב השיב בכור שוטה הוא זה בניו הם ולא בני שהמכוון הוא בלשון תימה וכי לא בני הם ואני אומר שהוא בניחותא כי יעקב כבר החליט בדעתו ליטול הבכורה ממנו ובלא"ה אין שני בניו כבני יעקב כמו שהי' מנשה ואפרים כראובן ושמעון כבר פסק יעקב שלא יהי' אלו בניו אלא בני אביהם וראובן אינו בכור לנחלת א"י ומשו"ה קרא בכור שוטה כמו הדס שוטה שאיננו בכור גמור שלא יהי' לו פי שנים בנחלת א"י עיי' פי"נ בוכרא סוכלא וא"כ בניו הם ולא בני בניחותא ואין כאן משכון וערבות:

ומ"ש שם מנ"ל לרמב"ם שהמלך מלין הרוגיו נ"ל מדאמר יהוא פקדו הארורה הזאת וקברוה כי בת מלך היא משמע אל"ה הי' רשאי להלינה בלא קבורה כלל ומצינו ביהושע שאמר להוריד המלכים מן העץ ש"מ אפילו בהרוגי מלחמה שייך מצות קבורה א"כ מאי רבותי' דדהע"ה דכתיב ויעש לו דוד שם שקבר המתים ומאי התפארת הלא מחוייב מן התורה אלא ש"מ מטעם מלך הי' רשאי להניחם ובירושלמי פרק בתרא דיבמות שמלך ישראל העמיד שומרים על המתים ג' ימים עד שנשתנה צורתם ומיהו י"ל דשלא כדין עשה אבל מהנ"ל יש ראיה:

ומ"ש פר"מ אי מותר להיות חמסין להציל נפשו יעיי' פ' יה"כ פ"ג ע"ב קפחתי את הרועה יע"ש והא דאל יחתמו שקר כתוב' י"ט ע"א מילתא דעכ"פ הי' להם לשלם להך מכיסם אחר שחתמו:

ומ"ש מבני רצפה בת איה נ"ל ששאול גופי' אי הי' כאן הי' חייב בדין תורה על שהמית הגבעוני' ואעפ"י שלא המיתם מ"מ הפסוק אומר שהמיתם ועבר על שבועת נשיאי העדה להשאיר להם פליטה בארץ להיותם עכ"פ חוטבי עצים ושואבי מים והעובר על זה ופסק לחיותם עובר על שבועה וחרם וחייב כמו עכן אך בניהם אינם חייבי' דהרי בני עכן לא נהרגו ולא הביאום אלא לרדותם כמו בש"ס סנהדרין מ"ד ע"א והכא נהרגו בניו וגם הלינם עד נתוך גשמים עליהם ועיקור דין מיתה לא הי' בדין מלך אלא בדין שבועה וחרם ע"כ הוצרך ר' יוחנן לומר ביבמות ע"ט ע"א משום קידוש השם הותר לעקור דבר מן

התורה ואה"נ אי הי' חיוב מיתה בדין מלך לא הי' כאן עקירת דבר מן התורה דמלך מלין הרוגיו אך כאן הי' החיוב מדין תורה שבועה וחרם דכתיב לא יפדה כי מות יומת:

שם דף י"ח מייתי פרקי דר"א דס"ל בני עכן הומתו אע"ג דכתי' לא יומתו אבות על בנים מ"מ נהרגו על שידעו ולא הודיעו ויפה כ' פר"מ שגם זה אינו עפ"י עיקור דין תורה ורגיל אני לומר דלא יומתו אבות על בנים דעיקור קרא על עדות קאי שלא יעידו קרובי' וסיפא איש בחטאו ימות קאי דלא ימות זה בעבור זה י"ל דמהיכי תיתי יעלה על הדעת להמית קרובים אלו בשביל אלו אלא משום דבלי ספק העובר עבירה גדולה בעדים והתראה לאו בר יומא הוא וכבר נתקלקלו מעשיו בצינעא מכמה שנים ואלו הי' הקרובים מודיעי' כן לב"ד ולמלך לא בא לכלל זה אלא שאין מוכסי' במשפחה שאין כולם מוכסני' והוה סד"א יענשו גם הם קמ"ל והטעם לזה באמת מ"ט לא יענשו היינו משום דלא יומתו אבות על עדות בנים ואם הי' אומרי' ומגלים מצפונו לא הי' נאמני' והוה רק לישנא בישא וכעין טובי' חטא וזינגד מינגד בפע"פ ע"כ לא הגידו ומשו"ה איש בחטאו ימות וא"ש המשך הפסוק אמנם בני עכן שהיו יודעי' ואלו הי' מודיעי' לב"ד והי' מראים מקו' החפצים שלקח מן החרם הי' נאמני' כמו שלח ואחוי פ"ג דקידושין דמהימן וס"ל לפרקי ר"א דכי האי גווני חייבי' מדינא ולא רק מדין מלך ומאי דמייתי רום מכ"ת מקרא דאמצי' י"ל משם ראי' ואת בניהם לא המית משמע קצת דבדין מלך יכול להמית הבנים דאל"כ מאי רבותי' אלא אלו הי' חייבי' בעדים והתראה בדין סנהדרין והי' יכול לדונם בדין מלך ולהמית גם בניהם אך המלך התחסד ודנם בדין סנהדרין ועל ידי זה את בניהם לא המית ככתוב בתורת משה אשר דרכיה דרכי נועם:

אתה ה' השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה וקרן כסא כבוד מעלתו ירום לשם ולתהלה ומעלות בקדש דאורייתא יעלה מעלה מעלה במסלה אשר בית אל עולה כנפשו היקרה ונפש א"נ. פ"ב נגהי ליום ב' כ' אדר שני תקצ"ז לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

יורה דעה

תשובה א

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המפורסים תל תלפיות בעל פיפיות כבוד מו"ה בצלאל ר"ב נ"י דומ"ש דק"ק פראג.

חשתי ולא התמהמתי למצותיו וכו' ע"ד קושיתו בדברי הש"ך י"ד סימן ב' סקט"ז אעתיק לו מ"ש אצלי בגליון שם אמ"ש הש"ך דלא כהב"ח וכתבתי וכסברת הב"ח כן משמע

להדי' מפירש"י ג' ע"ב ד"ה חוץ ע"ש והרשב"א בחי' ד' ע"ב ד"ה לא אימ' לך וכו' וכ"כ ב"י משמו בד"ה ומומר אוכל וכו' וכנלע"ד דעת הרמב"ם דהרי לא גרע מגוי שאינו עע"ז לפי מה שכתבתי לעיל על הגליון סק"ב בדעת הרמב"ם ודלא כש"כ שם - מיהו הב"ח כ"כ אהתוס' ושפיר הקשה עליו ש"כ - ולעיל בסק"ב אמ"ש הש"כ שהחכמי' גזרו על הכותים אפי' שאינו עע"ז כתבתי היינו למאן דחייש למיעוטא כמבואר להדי' בש"ס דף ו' ואמנם אנן מצאנו עתה דרובם עע"ז וכמ"ש רשב"א שם וא"כ היינו גוי עע"ז וע"כ הגי' כמ"ש ב"י וכ"מ ודו"ק עכ"ל שם: -

ובחדושי למס' ע"ז כ"ו ע"ב כתבתי וז"ל ודע דצל"ע בשמעתין לפי מה שכתב רשב"א בחידושיו דאיתא שם דר"מ גזר על הכותים ולא קבלו מיני' ובימי ר' אבוהו קבלוהו וכ' רשב"א שם דבימי ר"מ עדיין לא עע"ז אלא המיעוט ור"מ הוא דחייש למיעוט לכן לא קבלוהו מיני' משא"כ בימי ר' אבוהו שכבר נתקלקלו כולם קבלו מיני' וא"כ בשמעתין דאיירי ר"מ ור"י ממנ"פ אי בסתם כותים הא בימי ר"מ ור"י עדיין לא נתקלקלו רובם ור"י הא לא חייש למיעוטא ואמאי פסול מילתו ואי איירי בכותי דידעי' בי' דעע"ז א"כ מ"ט דר"י למ"ד לא תיפוך דארמאי פסול מדאוריי' א"כ ה"ה למומר לע"ז ככותי ומ"ט מכשיר כותי' ומש"ה נ"ל דמומר לע"ז הוה שפיר בעל ברית מילה עכ"פ שהרי הוא נימול עכ"פ ונהי בברית תורה ליתא מ"מ בברית מילה איתא ולא אימעט מואתה את בריתי תשמור וההיפך באשה דאיתא בברית קיום מצות התורה וליתא בברית מילה וזה הוא דלא כאבן עוזר בש"ע א"ח סי' קפ"ט [עיין ח"ס או"ח סי' קט"ז] עכ"ל בחידושי שם: -

ויעיין שילת יעב"ץ ח"ב סי' קס"ד רמי ר' יוסי דע"ז דף כ"ו דאמר היכן מצינו מילה לשמה אדר' יוסי דיבמות מ"ו ע"ב ע"ש שהרעיש עולם בסתירה ולית בר נגר דיפרקינה ובמחכ"ה אפי' ריח קושי' ליתי' דבשלמא הכא בישראל ערל לא בעי' מילה לשמה רק שתוכרת ערלתו והתם ביבמות בגוי שנכנס תחת כנפי שכינה ע"י מילה אם אינה לשם יהדות במה יכנס תחת כנפי שכינה והוא פשוט יותר מביעא בכותחא [עיין לקמן סי' ש']: -

ע"ד קושיתו בתוספות חולין ק' ע"ב דמ"ד בע"ז דשרי אפי' נפל מים לבסוף יסבור אפשר לסחטו מותר והוקשה לפר"מ הרב ני' הא אליבא דר"י קאמר למלתא ואיהו ס"ל לקמן ק"ח ע"א אפשר לסחטו אסור גברא רבא קחזינא ולתיובתא הוה אמינא אמוראי נינהו התם בע"ז אליבא דר' יוחנן ולקמן ק"ח קאי לאינך אמוראי דע"ז: -

ואעורר לבבו במ"ש בחידושי לחולין ק"ח בתוס' ד"ה דאמר רבא וכו' ולפענ"ד הדין עם רש"י דאלת"ה קשה אאביי דלעיל דלא משני סליק מה יענה מההיא דמנחו' אע"כ התם

מלתא אחריתי היא דהוה ס"ד דהמקשן דהשמן שהוא מינו מעכב את הסלת שאינו מינו לבטל את השמן של מנחה שהיא רכה ומשו"ה הוה פריך הא מב"מ לא בטיל ועל זה היה יכול לתרץ בפשיטות נהי דהשמן המתערב עם שמן אחר לא בטיל מ"מ מעט שמן המתערב עם הסולת בטל ולא צריכים לומר סלק מיניה כמי שאינו דאפי' יהיה כמי שישנו רק שלא יבטל את הכח הסלת מלבטל מעט שמן ועי"ז ה"ל ריבה שמנה והא דאמר רבא התם סליק היינו משום דלרבא האמת כן הוא דלפי אוקמתא דילי' בחולין ק' אמרי' סליק ע"כ אמר ה"נ סליק אבל אביי דלית לי' סלק תירץ במנחות כמו שכתבתי וא"כ עיקר דברי רבא אלעיל קאי וכרש"י ודברי תוס' צ"ע: -
פ"ב יום ג' כ"א אדר ק"פ לפ"ק.

תשובה ב

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג כבוד מו"ה אלי' נ' אב"ד דק"ק ריי"ץ יע"א.
נפשו היפה בשאלתו ע"ד שוחט מומחה לרבים זקן ובא בימים שהעידו עליו שני עדים שמצאו סכינו פגום אחר שחיטה לפני איזה חדשים ובאו ב' והכחישום באותו מעמד ואמנם עתה ניסוהו ואיננו מרגיש בפגימה ונסתפק מעלתו אי נימא מדעכשיו אינו מרגיש גם למפרע לא הרגיש ונאסר כל הכלים למפרע מיום שהזכירו העדים או לא דנימא השתא הוא דאתרע. ועיניו שפיר חזו בדברי ט"ז סי' א' ונה"כ שם אלא מעלתו ירד לעומק הענין בדברי תוס' עירובין ל"ה ע"ב סד"ה ר' ירמיה וכו'. אהובי י"נ קצורן של דברים כך הוא ב' כתי עדים קי"ל הוה ספיקא דרבנן רוצה לומר מדאוריי' אוקי הני לגבי הני וכמאן דליתנהו דמי ומלתא אשתאר בחזקה קמייתא והיינו נכסי דבר שטי' דכתובות כ' ע"א ומזה הקשו תוס' בעירובין ל"ו ע"א ד"ה הכא בשני וכו' ונרשם בטעות כתובות כ"ו וט"ס הוא וצ"ל כתובות כ' אלא מדרבנן מחמירינן שיהיה ספיקא והיינו במילי דאוריי' אבל במידי דרבנן דמסהדי עלה תרי ותרי נשאר בחזקה קמייתא ולא אחמרי בי' רבנן - והיינו תי' קמא בתוס' כתובות כ"ו ע"ב ובתוס' עירובין ל"ו ע"א הנ"ל נדפס בטעות ואין לו שחר וכך צריך להגי' אע"ג בפ"ב דכתובות כ' ע"א אמרי' אוקי תרי להדי תרי בדאוריי' שאני ר"ל לר"מ קיימי' דעירוב דאוריי' ובדאוריי' אסור מדרבנן עכ"פ ובזה לא פליג ר' יוסי אלא ס"ל עירוב דרבנן - תו תי' תוס' בעירובין א"נ הכא השתא ודאי טמאה היא וכוונתם לתי' ב' בכתובות כיון דטמאה לפנינו אפי' הוה ס"ל לר"מ תחומין דרבנן כיון דאתרע לפנינו לא אמרי' אוקי תרי בהדי תרי ושם בכתו' הקשו תוס' ממקוה דלא אזלי' בתר השתא ותי' היכי דאיכא כת א' דמוציא מידי חזקה וריעתי' מסייע לאותה הכת איתרע כת השני' והכא בעירובין לא חשו תוס' להאריך בזה דסמכו על מה שכ' כן לעיל סד"ה ר' ירמי'

ומ"מ אינו מוחלט לדינא אלא בהא פליגי ר"מ ור' יוסי דלר' יוסי אפי' בשני כתי עדים ואיתרע לפנינו מ"מ דיינינן לי' כמקוה אחזקה קמייתא. -

ונ"ל אפילו לר"מ נמי לא אמרי' כן אלא כגון תרומה ונטמאת וכדומה דחזקה קמייתא היה שהיא טהורה ולעולם לא תטמא דכל מילי אוקמי' אחזקה קמייתא שכן יהי' לעולם והשתא חזינן דטמאה לפנינו נמצא זאת הריעותא מסייעא להההיא כת שהוציאה מחזקה ראשונה ומשו"ה אמרי' מדהשתא טמאה מעיקרא נמי טמאה אבל ב' אומרים מת בניסן וב' אומרים לא מת בניסן והשתא באייר נמצא מת בודאי וכגווני דתוס' בחולין צ"ו ע"א ד"ה פלני וכו' אי אירע כן בשני כתי עדים גם ר"מ יודה דלא נימא מדהשתא מת מעיקרא נמי מת דמה ראי' היא זו וכי מעיקרא הוה לן חזקה שלא ימות לעולם ואין מיתה דהשתא מגרע כח סהדי שאמרו בניסן חי הי' ולא מסייעא לכת שאומרים מת היה ועיי' טו"ז ונה"כ סי' שצ"ז והיות כן יש לתמוה על תי' תוס' דיבמות ס"ח ע"א ד"ה רישא וכו' דאפי' נדחק דמיירי בשני כתי עדים ואתי' נמי כר"מ מ"מ מדהשתא בן ט' לא איתרע חזקת המעידים שהי' מעיקרא בן ח' ודבריהם תמוהים כמ"ש מהרי"ט:

ובמאי דקמן בודאי מן התורה אוקי תרי להדי תרי ואוקי גברא אחזקתי' אע"ג דאתרע לפנינו דקי"ל כר' יוסי דלא כר"מ ומכ"ש דהרגשה עביד שלעת זקנות יחלש גבר ויאבד חוש ההרגש וא"כ אפי' ר"מ מודה דאין ריעותא דהשתא מגרע כח סהדי דמסהדי אכשרותו דמעיקרא אך תרי ותרי ספיקא דרבנן הוא לכולי עלמא ומדרבנן אסור באי' דאוריי' ובהא לא פליגי ר"מ ור"י רק לר' יוסי תחומין דרבנן אבל באי' דאוריי' מודה והכא שחיטה דאוריי' הוא וא"כ אפי' לא נמצא ריעותא לפנינו נמי כל הבשר והכלים אסורי' מדרבנן בלי ספק מיום שראו העדים האי עובד': -

ומכ"ש שנמצא ריעותא לפנינו נמי דדברי נה"כ סי' א' תמוהים מ"ש דהכא איכא תרתי חזקה ורובא דרוב מצוין מומחי' וא"א להסביר דבר זה הא רשב"א צווח איך שייך רוב מצוין והרי הוא מן המיעוט דקמן שהוא מצוי ואינו מומחה וחלילה לא נעלם זה מהאגודה ולא נשתבש בזה אלא האגודה ס"ל אפי' לא נטל קבלה מעולם עכ"פ סמכי' שמסתמא לא התחיל בתחלה להיות מצוי אצל שחיטה לולי שהי' אז מומחה אלא אח"כ שכח אבל תחלה ודאי הי' מומחה שרוב כן הוא וכיון שמכח הרוב ידעי' שבודאי הי' פ"א מומחה ה"ל כאלו נטל קבלה בפנינו וכמ"ש הרא"ש פ"ק דחולין גבי גבינות ותוס' ריש נדה ע"ש - וה"ל מוחזק ואמרי' השתא הוא דאתרע ורשב"א ס"ל כיון דעכשיו הוא מצוי אצל שחיטה ואיננו מומחה אין לנו שוב חזקה עליו למפרע שמתחל' בודאי הוחזק לא אמרי' כן אלא במי שנטל קבלה פ"א בודאי והכריע רמ"א כרשב"א דבעי' שידעי' בודאי

שנטל קבלה והשתא שידעי' שנטל קבלה א"כ מה יועיל צירף רוב מצוין ממנ"פ ביום שנטל קבלה וזמן מה אח"כ בסמוך אפי' לא הי' רוב מצוין מומחי' הרי הוא היה מומח' שנטל קבלה ואח"כ בזמן שנוכל לתלות מדהשתא שכח מעיקרא נמי שכח מה יועיל רוב מצוין וכי נימא מסתמא אי הי' שכח הי' פורש עצמו ולא הי' נמצא אצל שחיטה דרוב מצויין מומחי' ז"א דהרי לפנינו ששכח עתה ועדיין לא פורש ואינו רוצה לפרוש מהשחיטה ולאבד המחאתו ודברי נה"כ צ"ע [ועיי' פלתי שמחלק בין שכח תלמודו ובין אבד כח הרגשתו] עכ"פ לפע"ד כל הבשר והכלים מיום שהזכירו העדים אסורים מדרבנן מיהת הנלע"ד כתבתי וחתמתי א"נ: -

פ"ב נגהי ליום ג' כ"ח טבת תקפ"א לפ"ק:

תשובה ג

ע"ד השוחט שאתרע חזקתו שנמצאו אחריו כמה פעמים פגימות בסכין אחר שחיט' ולא הרגיש אם לאסור הכלי' למפרע הנה בכנה"ג בהגה' ב"י סי' א' אות ל"ה ושם פסק להלכה דשכחת הרגשה באה בפ"א כרגע ואין לאסור למפרע ואפי' למ"ש בפלתי סס"ק וי"ו בד"ה יהי' איך שיהי' דבשכחת ההרגשה יש להחמיר למפר' משום דכיון שסכינו איננו בחזקת בדוק א"כ ממילא שחט כמה פעמים בסכין פגום מבלי משים ע"ש מ"מ הכא שלא אתרע חזקתו קודם שחיטה רק אחר שחיטה וכנראה מדבריו לתלות בחולשה ועילוף מחמת השחיטה א"כ לא שייכי דברי הפלתי הנ"ל דהא עכ"פ הי' סכינו בחזקת בדוק בכל פעם קודם שחיטה. והנה מעלתו נתעורר לומר דכל המקילין האחרונים אינו אלא בשנוטל קבלה והוחזק עכ"פ אז אמרי' השתא הוא דאתרע אבל למפרע מוקמי' אחזקתי' בשעת נטילת הקבלה משא"כ זה שלא אתרע חזקתו אלא אחר שחיטה ולזה לא הוחזק מעולם כי לא העמידוהו על הנסיון בזה כידוע. והנה דבר גדול דיבר בזה - הגם דלכאורה יש לפקפק ולומר אדרבא אזלי' בתר רובא או אפילו כ"ע שלא שמענו שהורע כחם ע"י שחיטה דאפילו בעילף המוזכר בש"ס ס"ל לכמה פוסקים דלהכי אמרי' לעלופי לא חיישי' ולא אמרי' רוב מצוים אצל שחיטה מוחזקים הם משום דעדיף מרוב ולא חיישי' לי' כלל אפילו לכתחלה ונהי דאנן מחמרי' ומצריכים שישחוט השוחט שלשה תרנגולים לפני הרב כדי שיחזיק ג"כ בענין זה שלא יתעלף מ"מ הא קמן דלענין עייפות דשחיטה שיאבד הרגשתו עי"ז להא לא חיישי' ולא בדקינן לי' משום דלא שכיח כלל וא"כ בהאי גברא נמי נימא נהי דעייף ואבד הרגשתו מ"מ נימא השתא הוא דאתרע ויצא מרובא דעלמא ודלא כדברי מעלתו: -

ומ"מ נ"ל כדבריו מהא דאמרי' בב"ב קנ"ג ע"ב מי מוציא מיד מי וכו' ר"נ אמר אם בריא הוא עליו להבי' ראי' שהי' שכ"מ ואם שכ"מ הוא עליהם להבי' ראי' שהי' בריא ופסק שם רשב"ם כר"נ ואפילו להרמב"ם וכן פסק הש"ע כר' יעקב משום דמבואר דהיינו טעמא משום חזקת ממון עדיף אבל אי לא הי' להוצי' מיד המוחזק הוה אזלי' בתר השתא כמבואר היטב בסוגיא דקידושי' ע"ט ע"ב. וזה נ"ל דעת רמ"א בח"מ סימן רנ"א בהאי דינא שלא כ' שאם אין א' מהם מוחזק שיחלוקו כמו שהרגיש הסמ"ע שם ונ"ל משום דאזלינן בתר השתא כשאין א' מהם מוחזק ולא נימא יחלוקו: -

והנה מבואר התם בש"ס דקידושין דכ"ע בחזקת בריאים נינהו ומאן דאמר שכ"מ היה בעי למיפק נפשיה מחזקה יע"ש ועוד התם בודאי הי' לזה האיש חזקת בריאים מבוררת שהרי פעם א' הי' בריא בלי ספק אפ"ה כשהוא שכ"מ לפנינו אמרי' מעיקרא נמי שכ"מ הי' היכא דליכ' חזקת ממון המתנגדו' ולר"נ אפי' להוצי' ממון אמרי' הכי א"כ ק"ו הכא שזה העייפות מחמת שחיטה חולי וחולשה היא באיברים וא"כ אי נימא אפי' כ"ע בחזקתן בריאי' לענין שמשו"ה אין צריך לנסות השוחט שנוטל קבלה ע"ז מ"מ זה האיש אשר הוא חלוש לפנינו בענין זה אמרי' מדהשתא חלוש מעיקרא נמי חלוש ומכ"ש שהרי לא הי' לו חזקה מבוררת מעולם שהרי אפשר שכך נולד ונתגדל מעולם ואין חזקה מנגדת ואדרבה בהמה בחזקת שאינה זבוחה קיימ' א"כ מכ"ש שיש מקום לסברת מעלתו להחמיר: -

אך בכ"ז נ"ל להקל כיון דקודם שחיטה לא אתרע חזקת הרגשתו א"כ כל הסכין ששחט בהם הי' בחזקת בדוק ואמרינן אוקמי' סכין בחזקתו וה"ל כשחט בהמות הרבה ולא בדק הסכין בין שחיטה לשחיטה ונאבד הסכין דמוקמי' כולם בחזקת היתר כמבואר בפוסקים ובש"ע סי' י"ח סעי' י"ב: -

אמנם כ"ז אי ליכא שום ריעותא אחרת אבל היות כי שוחט זה אחר ששחט שמנה בהמות והכשירם מצא נער א' סכינו מליאה פגימות ובדק גם השמש אחריו ומצא שכן הוא כדברי הנער והשוחט לא הרגיש מאומה וא"כ הרי ב' עדים נגדו ולא עוד אלא אפי' הי' רק ע"א המנגדו בפגימו' הסכין הי' צריך לברר התירו וכן כל כיוצא בזה וכל שאינו מברר התירו אז עד האוסר נאמן והוא מש"ס דקדושין ס"ו ובש"כ י"ד סי' קכ"ז סקכ"ד. באמת מה שכ' הש"כ ש"ס ערוך הוא בקידושין יש לעיי' קצת דבקידושין משמע דרבא פליג והלכה כרבא דהרי רבא רצה להוכיח דלהעיד על בן גרושה וחלוצה לא מהימן ע"א בשתיקה דאלו בהכחשה אפילו בעל מום לא יאומן ועל זה השיב אביי לעולם בהכחשה

ואפי' בעל מום לא יאומן משום שלח ואחוי וא"כ רבא פליג והלכתא כרבא וקשי' גם אהתוס' דפסקו כאבייי: -

מיהו לזה י"ל דס"ל להתוס' סברת אביי נכונה ומסתמא לא יחלוק רבא על זה אך הא קאמר התם בש"ס הא דקאמר ד"א בעל מום פסולו בגופו היינו איכא לברורי שלח ואחוי וא"כ ה"ק רבא מדקאמר ר"ע תרי טעמא משמע חדא בלא אידך סגי וע"כ בשתיקה דבהכחשה לא יאומן לולי הך דפסולו בגופו דהיינו איכא לברורי ואביי ס"ל הני תרי טעמי סמיכי אהדדי וחדא בלא אידך לא סגי וא"כ אדרבא קי"ל כרבא לגבי אביי מוכח היכי דאיכא לברורי נאמן האוסר אפי' בהכחשה: -

עוד אבאר מ"ש הש"כ בש"ס משמע אפילו בהכחשת בע"ד ותוספות מוסיפין אפי' בהכחשת ע"א הנה ז"ל תוספות שם שלח ואחוי תרגום של והפשט ושלח מכאן יש להוכיח דכל דבר שיכול לבררו ע"א נאמן עליו אפילו ע"א מכחישו עד כאן לשונם הנלע"ד בהמשך דרצו להשמיענו דלא נימא שלח מלשון שליחו' וא"כ מיירי ע"א אומר כן לבעלים שהם רוצים לאכול קדשיהם והוא אומר להם אל תאכלו כי כהן המקריב בע"מ הוא והם אינם מאמיני' לו והוא אומר שלחו מכם א' אל הכהן ואחוי לכם ואלו הי' הפי' כן בש"ס לא הי' מוכיח אלא באומר אינו יודע אם יש לכהן מום בסתר או לא אבל בהכחשה לא הי' מוכח וגם לא הי' מוכיח אלא בהתנגדו' הבעל דבר לא בהתנגדות ע"א דעלמא לכן כ' תוס' דאין הכוונה כן אלא שלח מלשון הפשט ומיירי שטוען עם הכהן המקריב בעצמו והכהן הוא ע"א ומעיד על קדשי' של פלוני שהקריב' בכשרות והיינו ע"א פועל ואידך מכחישו ואומר לו שלח פשוט בגדיך וארא שאתה בעל מום וה"ל ב' עדים המכחישים זא"ז בהכחשה גמורה ואפ"ה מהימן זה הפועל משום דאיכא לברורי כנלע"ד [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' י"ב]: -

ומבואר היכא דאיכא לברורי והעד אומר שלח ואחוי הרי הדבר בחזקת איסור וא"כ הכא בעדות הנער לבד נמי נאסרה הבהמה האחרונה עכ"פ והא דאמרי' ב' עדים בבדיקת הריאה מוקמי' בהמה בחזקת היתר וכדפסק בש"ע סי' ל"ט סעי' י"ו וי"ז התם באו אחר שכבר ניתקו הריאה וא"א לברורי אבל כשהעד אומר לאידך בשעה דאיכא לברורי עדיין אסור לסמוך על המתיר עד שיברר דבריו ומכ"ש הכא דאיכא נמי השמש שאומר כהנער שהי' הסכין מלא פגימות וא"כ לכה"פ הבהמה אחרונה אסורה וכיון שנאסרה האחרונה נאסרה כולם דא"נ נכשיר הראשונה ונאמר שלא הורע כחו אלא אחר שחיטה מ"מ בשבעה האחרונים ע"מ נסמך על בדיקתו את הסכין בין בהמה לבהמה הלא כבר הוכחנו לעיל דלא אמרי' גבי האי דהשתא הוא דאתרע ואמרי' גם למפרע הי' חלוש

בהרגשה אחר שחיטה ורק התרנו מטעם נאבד הסכין אחר שחיטה והרי מבואר במצאו אחר כך פגום כולם אסורים וה"נ כולם אסורים וא"כ כל הבשר והשומן הנשארים מאותן הבהמות הוא ספק נבלה לפע"ד ואין להקל בו כלל וכן כל בשר כבש ועז הנמצאים ממנו אין להתיר לפי שכ' מעלתו שהועד עליו שלא ידע לפנות מקום הצמר והשער בשעת השחיטה ודבר ידוע הוא שדרך הסכין לפגום בצווארי הכבשים המלאי' חול ועפר אפילו כשרגילים לפנות ולרוחצם קודם שחיטה ומכ"ש האי שלא נתן מקום לשחיטה וא"כ ה"ל כעסק באותו מין בין חפיפה לטבילה והרי אפי' חתיכות העור בעוף אנו חושבים כעוסק בין בדיקה לשחיטה במין אחר אשר משום כן אוסרים במוצאים פגימה אחר שחיטה אפי' חתך במפרקת ותלי' להחמיר בעור ונהי בנאבד הסכין אין חוששי' מ"מ הכא דחתך וחכוך הסכין בצמר ושער וחצץ ועפר חששא גדולה היא ויצא הסכין מחזקת בדוק קודם שחיטה וכיון שאין להשוחט הרגשה אחר שחיטה הרי כולם בספק נבלה לע"ד: -

ובלא"הנ חושש אני שהשוחט הזה פסלן הוא בשכבר יצאו איזה סירכות מתחת ידו כפי מה שכתב מעלתו אלא שכ' שהוא ירא שמים שמתענה ג' ימים בכל שבוע אומר אני אלו לא היה מתענה הי' מתכפר לו בתענית כי הא דרבי מזי' וטופרי' אך זה טובל ושרץ בידו א"כ מה יוסף עוד להתענות להלביש אדרת שער למען כחש אני אומר שאין זה האיש מכלל נאמני ישראל הנאמנים על האסורים כלל: -

ועל הכלים אם יסמוך בכלי חרש והפ"מ בשיהוי מעל"ע רבו דעות האחרוני' המובאים בכנה"ג סימן א' והמחמיר תע"ב והרוצה לסמוך ולהקל באשר בלא"ה אפשר טע"כ לאו דאוריי' ע"כ המקיל לא הפסיד דלא כיש אחרונים שכ' דבליעת כלים לכ"ע דאוריי' מכלי מדין וטעו' הוא בידם דוקא כלי מדין גז"ה ולא בשארי בליעות כמוכח בדוכתי' טובא ואין להאריך בזה: -

תשובה ד

רב שלומים לי"נ הרב המופלג ומופלא ותיק מלא עתיק כבוד מו' שמואל ליב נ"י אב"ד דק"ק אורמין יע"א.

יקרתו הגיעני ע"ד השוחט אשר חלה ונטה למות ובחליו קרא להרב אב"ד להתוודות על חטאיו והרב נ"י בדקו כדרך שבודקים לגיטין ומצאו שפוי בדעת מיושבת ובהתודותו גלה חטאי' שבנעוריו בעל ארמית ועתה נכשל בסתם יינם ואחרון הכביד שכמה פעמים מצא סכינו פגום אחר שחיטה והכשיר הבהמה ושאל הרב מה הי' לו הנאה בזה והשיב כי תקפו יצרו ומחמת כובד ודוחק פרנסתו [נראה שיש לו שכר מהכשרות ולא מהטרפות

ע"כ נכשל בהנ"ל) ועתה נפשו היפה בשאלתו אם להאמין את השוחט הואיל ואומרו דרך וידוי או לא נאמין וא"נ נאמין מה יהי' דין הבשר והשומן וגם הכלים: -

בתשו' חו"י סי' ע"ב כתב בפשיטות באשה שהתודית בחולי שזינתה ושוב נתרפא וחזרה לבורי שאסור לבעלה וה"ה אם הי' הבועל אומר כן ע"ד וידוי הי' נאמן לאסרה על בעלה ולא הביא שום ראי' לדבריו הנה מ"ש שהיא נאמנת הוא נראה פשוט ע"פי הר"ן סוף נדרים דמעיקר הדין אשה נאמנת טמאה אני לך דהרי שוי' נפשה חתיכה דאיסורא כמשנה ראשונה אך משום דעיני' נתנה באחר אמרי' במשנה אחרונה דאינו נאמנת וא"כ הכא שהולכת למות ולא שייך עיני' נתנה באחר ממילא שוי' נפשה חתיכה דאיסורא כמשנה ראשונה אך מה שהוסיף עוד שאם הבועל הי' אומר כן ע"ד וידוי הי' מהימן לאסור אשתו של זה עליו מנ"ל הא - ואין להביא ראי' ממ"ש תוס' ב"מ ג' ע"ב ד"ה מה אם ירצה וכו' בסוף הדבור יע"ש דאינו ענין לכאן כלל דהתם לא יכול לחייבו קרבן על כרחו והוא צווח איני רוצה להביא חולין לעזרה אבל מנ"ל להאמינו בשומו עצמו רשע לאסור אשה על בעלה: -

ולכאורה נ"ל ראי' ברורה דעד אחד נאמן על ידי וידוי להשים עצמו רשע לשעבר דבר"פ כלל גדול מבואר למונבז הזיד בכרת ושגג בקרבן שמי' שגגה, ולמסקנא שם וכן בשבועות כ"ו ע"ב לא משכחת שבועות ביטוי לשעבר אלא בהזיד בלאו שבה ואם הביא קרבן לכהני' צריך לומר שהזיד בלאו ואיך יאמינו לו להשים עצמו רשע ויסמכו עליו לאכול קרבנו וכה"ג מוכיח הש"ס ר"פ האשה רבה ע"ש פירש"י ד"ה וכי לא מכחש לי' מהימן וכו' אע"כ משום דמייתי קרבן דרך וידוי מהימן אע"ג דיש לדחות קצת ראי' זו ולומר שאני התם דאי לאו דידע בנפשי' דעביד, חולין בעזרה לא הוה מייתי משא"כ בעלמא ז"א דבקידושין ס"ו ע"א אמר הש"ס כן ע"ד צריכותא ודחי' בעלמא אבל למסקנא ילפינן מהכא ע"א נאמן באיסורים ולא דחינן כנ"ל א"כ ה"ה דנילף כנ"ל היכא דמשים עצמו רשע אם אמרו דרך וידוי מדמייתי חטאת למונבז ומכ"ש היכא דאמר כן בשעת חליו וסובר שהולך למות דאין אדם מכזב בשעת מיתה והכי קיי"ל ס"פ גט פשוט ופסק בש"ע ח"מ סי' פ"א ס"ב דאין אדם משטה בשעת מיתה ומועיל אפי' לאפוקי מבניו ואפי' מאחריני כמ"ש בהגה' שם ואפילו עמד מחליו וחוזר בו וטוען ברי להשטות נתכונתי אפ"ה לא מהימן ואפילו מיגו לא מהני לי' כמו שהוכיח שם בתומים דלא כש"כ וכ"כ בעל התרומות וכש"כ כשיצרפו ב' הסברות שאומר כן ע"ד וידוי ובשעת חליו שהי' סבור כי הולך הוא למות שנראה ברור שנאמן לאסור של אחרים אפילו כי שווי' נפשיה רשע. ומ"מ דברי חו"י צל"ע דאכתי מנלן שהבועל יאומן לאסור אשה על בעלה אין דבר

שבערוה פחות משנים ואין נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה ודוחק לומר דוידוי של בועל כעדים יחשבו וכעין פתח פתוח דמ"ל הא. ואולי החו"י לא אמרה אלא שהבועל נאמן לאוסרה על עצמו לכשימות הבעל וזה נ"ל פשוט ומאי קמ"ל וצ"ע. מכל מקום בהא סלקינן דמה שהתודה השוחט הוא נאמן: -

אמנם בכל זאת לא נחשד אלא במה שאמר דהיינו שהיקל בפגימה אחר שחיטה ומטעם שאמר מפני הפסדו אבל לא נחשד ששחט בתחלה בסכין פגום דלא שביק היתרא ואכיל איסורא ועוד אם אנו מאמינים לו שנכשל בפגימה שלאחר שחיטה נאמין לו שלא נכשל בפגימה דקודם שחיטה כמתני' דעדיות הובא ספ"ב דכתו' אם אתם מאמינים שהורהנה וכו' - ותו הכא כיון שבשעת חלי' אמר ע"ד וידוי ותשובה אלו הי' נכשל ביותר מזה הי' אומרו ולא הי' מכחיד תחת לשונו כטובל ושרץ בידו וכיון שכן וכל הסכיני' הי' בחזקת בדוק א"כ אע"פי שאמר שכמה פעמים מצא סכינו פגום אחר שחיטה עכ"פ מיעוטא הוא שימצא סכין בדוק פגום אחר שחיט' וא"כ יש להקל בבשר ושומן הנשאר ולומר מרובא פריש ודהיתרא הוא וכיון דפגימה דלאחר שחיטה בלא"ה כעין ספק ספיקא הוא והכא איכא נמי רובא דהיתרא ע"כ אי איכא הפ"מ למכור לנכרי יש להקל ומיהו בעל נפש יחוש לעצמו: -

אמנם הכלים דבודאי נתבשל בהם איסורא דהרי כל בהמה נתחלקה לכמה בני אדם וכמה פעמים נמצא סכינו פגום ולא ימלט שנזדמן בבית כל א' פ"א חתיכה דאיסורא ע"כ את שאפשר בהגעלה יגעילו וכלי חרס דכלי שני כיון דבלא"ה רבו המתירים תסגי להו בשיהוי מעל"ע ויהי' טעם פגום אבל כלי ראשון שנתבשל בו על האש אין נראה לי להתיר דה"ל כודאי נתבשל בו איסור ובס' תבואות שור סי' ב' סעי' י"ח כ' בשוחט שהוצי' טריפות מת"י בפשיעה להשהות הכלים דלמפרע עד שיפגמו ולסמוך בזה אהמקילין בכלים דלמפרע קודם שפשע ע"ש משמע בכלים דמכאן ואילך אין להקל והשתא התם בפושע נהי שמכאן ואילך אבדה הימנותא דידי' וכל הבהמות בספק הם מ"מ ודאי אין כאן דלמא פ"א פשע ותו לא אפ"ה לא רצה להקל להשהות הכלים מכ"ש הכא דבודאי נתבשל בהם איסורא דאין להקל בקדירות: -

ולענין תשלומין טבח אומן וקלקל במזיד לא נשאלתי ולא אאריך כי יראה להקל מעל בעלי התשובה. והנה לסדר לו תשובה אין דרכי בכך אעתיק לו לשון הרוקח שכל דבריו דברי קבלה ומ"מ מכאן ואילך לא ישחוט בלי עע"ג זמן רב עד שיפורסם צדקתו בברור גמור כי הרבה כיוצא באלו תוכם כפ"רעה וירא כי היתה רווחה ויכבד את לבו ואיכא

למיחש אחר שיהי' בריא אולם ישוב לסורו רע ח"ו ע"כ צריך השגחה רבה, יותר מזה אין אתי בדבר זה והחכם עיניו בראשו הכ"ד א"נ דש"ת: - פ"ב יום ד' כ"ח שבט תקע"ח לפ"ק.

תשובה ה

שלום וכ"ט לי"נ הרב המופלג והמפואר ח"וש בעל פיפיות כש"ת מו"ה בער ני' עדני עצני בשבת תחכמוני בק"ק טרענשין יע"א:

יקרתו הגיעני אודות אקרו"ט שמאז הטילו מס על כל ליטרא בשר והחכירו ההכנסה ההיא לחוכרים ידועים והיות כי פרצו העם ליקח בשר מהכפרים בסתר ולא שלמו ההתחייבות וניזקו החוכרים ע"כ התיעצו הקהל לאסור בפומבי בבה"כ כל שחוטי חוץ לעירם אע"פ שנשחט ע"י שוחט דמתא בהכשר מ"מ הסכימו לאסור מטעם. והרב הגאון ני' לא נתרצה בהסכמה זו מ"מ אינהו דדהו עבדו והכריזו איסור הנ"ל בבה"כ ואז ערערו איזה יחידים מיד ושאר שתקו מ"מ התקנה והגדר הנ"ל נפרץ ברובו ואך מעלתו וביתו לא רצו לסרב נגד תקנת הקהל אך כי קשה לו הדבר מאוד היות שאינו אוכל מבהמה שיש בה שום חשש מיעוך ומשמוש וכדומה ואם לא יקח כ"א ממקולי הקהלה לא ימצא בשר הראוי' כ"א בזמן רחוק ע"כ נפשו היפה בשאלתו אם איסור של אקרו"ט חלה עליו ועל בני הקהלה או לא ופר"מ האריך מאוד למעניתו גם כי לפע"ד אין כאן מקומו לקבל אריך כאשר יבואר בסוף דברינו אי"ה מ"מ לאהבתו אשתעשע בהלכה זו ברצות ה' והוא יורני מדרכיו וינחני במעגלי צדק והאמת לאמתו אמן: -

גרסי' בב"ב ח' ע"ב ת"ר קופה של צדקה וכו' ורשאי' בני עיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותה לכל מה שירצו ורשאי' בני עיר להתנות על המדות וכו' ולהסיע על קצתן ושיטת ר"ת שבמרדכי שם סי' ת"פ דוקא אם כל בני העיר הסכימו בתנאי השיעורים של מדות ושכר הפועלים שוב העובר יקנוס עפ"י זט"ה על שעבר על תקנות הסכמת כל הצבור אבל תחלת תקנה אין כח ביד זט"ה לתקן אפילו בהסכמת הרוב להפסיד היחידים ע"ש ובתשו' מיי' השייכי' לס' שופטים סי' י"ד יע"ש - וזהו דעת תלמידו הר"א ממיץ ועיי' מהרי"ק שרש א' ושרש ק"פ ע"ש אמנם במדרכי שם סי' תפ"ב פליג ראב"י וס"ל כל שנתמנו זט"ה שוב יכולים הם לבדם לתקן מה שירצו ובלבד שלא ימחו הרוב [ודברי מהרי"ק סי' ק"פ תמוהים בזה דמשוה דעת ראב"י עם ר"ת ורחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב] אלא שעמד נגדו מה דאמרי' ר"פ בני העיר דזט"ה יכולים למכור בה"כ בכפרים אבל לא של כרכים ופי' קו' זו הוא כך דטעם של כרכים אינו נמכר לטעם א', משום שרבי' נותנים בבנינו ויש אנשים בסוף עולם דלא גרירי בתר הני זט"ה ומשו"ה אינם יכולים למוכרו ולשיטה זו לק"מ קו' הנ"ל מבה"כ של כרכים לדינו של ראב"י אך יש

טעם אחר משום דאנשי עיר בנאוהו והקנוהו לכ"ע דאתי להו מעלמא וע"ש בתוס' וא"כ לשיטה זו מ"מ כל אנשי העולם שהקנו בני העיר בבה"כ זו מ"מ לא עדיפי מבני העיר ולו יהי' שהם עצמם דרים פה הלא נגררו אחר זט"ה ומ"ט לא ימכרו והלא אם כל העולם דרים בעיר גדולה כאנטוכי' הלא זט"ה שולטים עליהם והכא לענין בה"כ ה"ל קהלה דדהו וז"ט ממוני' דדהו מ"ט לא יכלו למכור ולר"ת ניחא שאין כח ביד זט"ה אלא להסיע על קצבה שעשו כולן אבל לא שום דבר חדש אבל להראב"י ק' לי' ותי' ראב"י התם משום שלא נבררו לכך בפירוש וסבר' זו כ' הר"ן פ' בני העיר ג"כ דנהי דזט"ה נתמנו על סתם צרכי העיר ואינם צריכים לשאול יותר מ"מ לא עלה על דעת הבוררים על מכירת בה"כ וכדומה לכן על זה צריך מינוי חדש ומ"מ אם מכרו זט"ה וכל בני העיר יודעים וסובלים והיינו במעמד אנשי העיר א"כ היינו קבלה מחדש ומה לי קבלה מתחלה בסתם על צרכי הצבור או קבלה בסוף על מכירת בה"כ ע"כ יכולי' למכור והיינו בכפרי' אבל בכרכי' לא שהרי אנשי כל העולם לא ידעו מקבל' זו שבסו' כל זה לענין מכירת בה"כ אבל לענין מסים וכדומה שנתמנו מתחלה לכך אין יחידים יכולים למחות ועיי' מגן אברהם סי' קנ"ב סקי"ב: -

אמנם הרוב יכולים למחות אע"ג שהם עצמם מינו אותם לכתחלה על כל דבר הקהל ע"מ יכולים עתה לחזור בהם וגם ע"ז שייך מה לי קבלה מתחלה מה לי חזרה בסוף שהם אמרו למנותם והם אמרו לחזור בהם ואפי' כה"ג נתמנה בפה ומסתלק בפה כמ"ש תוס' יומא י"ב ע"ב. האמת שבירושלמי במס' הוריות איתא דכה"ג דכתב שמן משחת אלקיו עליו אני ה' מה ה' לעולם אף כה"ג אינו עובר לעולם וצ"ל כה"ג שנמשח בשמן המשחה שאני אע"ג דדהע"ה נמי נמשח ואפ"ה בששה חדשים שנרדף מאבשלום הי' מתכפר בשעירה כהדיוט ע"מ גבי כהן דכתיב אני ה' גבי משיחה שלו אינו עובר מגדולתו לעולם אבל כה"ג מרובה בגדים מסתלק בפה כ"ש מינוי קהל ע"כ יכולים הרוב לסרב על תקנתם וכאלו סלקום ממינוי שלהם עכשיו: -

ובזה א"ש מאי דמייתי ראב"י אח"כ שאין צריכים לענות אמן ולקבל החרם ואפ"ה חל עליו מנשיאי העדה דגבעונים אע"ג דהתם כל הצבור לא מתרצו ואפ"ה חל עליהם השבועה התם שאני שא"א להעבירם ממינוי שלהם שהקב"ה בעצמו בחר בהם בפ' מסעי כל א' בשמו מפי ה' למרע"ה וא"א להעבירם ועכ"פ ילפי' מיני' אע"ג שלא קבלו העדה השבוע' מ"מ חל עליהם ה"ה במינוי קהל שלנו אם הרוב אינם מוחים חל על המיעוט התקנה בעל כרחינו: -

שוב כ' הראב"י דלא בעי הסכמת הרוב אלא זט"ה במעמד אנשי העיר שידעו ולא מיחו וכ"כ כל הפוסקים ואז המיעוט אפילו מיחו בהדיא לא מהני ויען בהוריות ג' ע"ב משמע קצת נגד זה ע"כ נזהר מזה דשם בס"ד דש"ס הוה ס"ד דב"ד בהוראה בעי דוקא כלו ולא רובו ולכה"פ יהיה הרוב מסכימי' להדי' והמיעוט מרכיני' ראשם לפסק הטעות ההיא ואז מביאי' פר בהוראה אבל שתיקת המיעוט לא מהני אלא לכה"פ ירכין ראשו ומסיק ש"ס דז"א מדקי"ל במארה אתם נארים הגוי כלו וקי"ל רובו ככלו ומשמע למסקנא נחתינן דרגא דרוב מרכי' בראשם והמיעוט שותקי' לאפוקי אומרים בהדי' טועים אתם ע"ש וא"כ י"ל ה"נ זט"ה במעא"ה היינו הרכנת ראשם ומיעוט לא ימחו להדי' עכ"פ ועז"כ ראב"י דליתא, דוקא לעניין הוראה בטעות דינא הכי שהיחיד לא ימחה להדי' ולומר טועי' אתם אבל לענין במארה אתם נארים הגוי כלו רובו ככלו בשתיקה ומיעוט אפי' מוחים להדיא חל עליהם התקנה ע"כ, זהו שיטת ראב"י וביאור דבריו: -

עוד שם בש"ס ב"ב שם הני בי תרי טבחי וכו' ומסיק הנ"מ היכא דליכא אדם חשוב פי' ת"ח הממונה פרנס על הצבור וכ' רמב"ן הטעם דבעי אדם חשוב משום דבני אומנים דעבדו בהדדי מפסידי' הלוקחים שאינם מבני אומנים ע"י קצתם ע"כ לאו כל כמינהו להפסיד לאחריני שאינם מאומנתם אם לא ע"י אדם חשוב פי' כי האדם חשוב הי' ממונה גם על הלוקחים וכשיתרצה הוא מהני תקנתם של טבחי' וכ' ריב"ש סי' שצ"ט לפ"ז בבני עיר שתקנתם רק לבני עירם ואין הפסד למי שחוץ לעירם לא בעי אדם חשוב ושכן משמע מסידור הרמב"ם וכ"כ בכ"מ אלא שצע"ג א"כ מאי פריך בש"ס מרשאין להסיע על קצתן אעובד' דטבחי דלמא שאני התם דאיכא הפסד למי שחוץ לאומנתם וק' זו רמוזה בש"כ ע"מ סס"י רל"א וביותר קשי' מ"ט לא אהדר לי' רבא וכי הי' לו להשיג מדעתו לחלק בין אדם חשוב לליכא אדם חשוב בשלומא אי ברייתא דבני עיר נמי מיירי דליכא אדם חשוב דוקא ומסתמא כך שנו חכמים לתלמידיהם זאת הברייתא להסיע על קיצתם בדליכא אדם חשוב א"כ הו"ל למידע אבל כיון דברייתא מיירי אפי' באיכא אדם חשוב רק בעובדא דטבחי בעי' אדם חשוב א"כ מ"ט לא אהדר ליה רבא וכי הוה ליה לאסוקי אדעתיה הך חילוקא: -

וראיתי ברמ"ה על ב"ב שכתב הא דרבה עביד תרי כיסי היינו משום דלשנו' מעניי עול' לעניים דמתא הוה הפסד לעניי עולם בימי רבה הי' ר' יוסף שהי' ג"כ גדול הדור ואדם חשוב כמותו לכן לא הו"מ לשנויה בלי דעת והסכמת אדם חשוב ר' יוסף ע"כ עביד תרי משא"כ רב אשי שלא היה בדורו אדם חשוב זולתו כמוהו ע"כ עניי עולם בתריי' גרירי ועביד חד כיסי ומשו"ה דוקא בכיסי עביד רבה תרי אבל לא בשארי מילי כגון בציפי

דבי כנישתא משום שאינו נוגע להפסיד מי שחוץ לעירו כ"א להני בני מתא עיין שם כי כתבתי רק תוכן היוצא מדבריו ולפ"ז א"ש דיפה הקשה מלהסיע על קיצתן אתרי טבחי ולא הו"מ לשנוי שאני טבחי דמפסדי הלוקחים אשר חוץ לאומנת' זה אינו גם בני עיר תני' ורשאי' לעשו' מקופ' תמחוי היינו מעניי עלמא לעניי מתא ועוד לשנותו לכל מה שירצה ולהפסיד עניים ואע"ה יכולי' להסיע על קיצתן וממילא לא חש רבא להשיב לו משום דהו"ל למידע ההפרש בין אדם חשוב לליכא אדם חשוב מעובדא דרבה דעביד תרי כיסי משום דהוה אדם חשוב ר' יוסף והו"ל לאסוקי דעתא ההפרש בין אדם חשוב לליכא אדם חשוב וק"ל - ומ"מ הרמ"ה עצמו ורוב הפוסקים ס"ל אפי' בסתם בני עיר וליכא פסידא לאחריני נמי היכא דאיכא אדם חשוב אין יכולים להסיע על קיצתן וכ"פ בש"ע סי' רל"א: -

אמנם כ"ז דתקנה דליכא אלא תקנת הציבור ולא מיגדר מילתא דאיסורא בפני פריצי הדור אבל היכי דתקנתא הוא למגדר מלתא דאיסורא לית דין ולית דיין דיכולים ומחוייבי' ממוני הקהל לעמוד בפני פריצים ולא בעי' חבר עיר וגם ר"ת לא יחלוק על ראב"י וכ"כ להדי' במהרי"ק שרש ק"פ באריכת וכן משמע בתשו' מיימ' הנ"ל לס' שופטים סי' יו"ד: -

היות כן בנידון שלפנינו שהחוכרים חכרו מהקהל מס הבשר והם כמוכס ישראל הנוטל בדין ומשלם להקופות הקהל להשותפי' והשותפים הללו גונבים המכס הם נהני' ממה שניתן להקופה מהחוכרים וחוזרים וגונבים את החוכרים והגונב מוכס ישראל גזלן גמור כמבואר בב"ק ובנדרים וא"כ מחויבים הקהל לגדר בפני הפריצים הגזלנים האלו ויאושר כחם בתקנתם ולא צריכי חבר עיר ואין להשגיח על יחידים שמיחו בתקנה ואפי' על הרוב לא ישגיחו כי פשיטא שהגזלנים ימחו בהמוחה בהם על כן לכאורה איסור שאסרו הקהל איסור גמור הוא ואסור לפרוץ גדרן ולסייע ידי עוברי עבירה: -

אך נ"ל היינו אי לא נטלו עצה מגדול העיר ות"ח אך באשר התיעצו עמו והי' התקנה שלא לרצונו א"כ מסתמא ידע והבין שאין נכון לתקן התקנה ההוא אולי חשש שירבו המכשולי' ויאכלו בשר תמותות נבלות ומה"ט נענש יהושע בחרמו של עכן יהיה איך שיהיה כיון שלא נתרצה אדם חשוב הגאב"ד ני' ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשב וא"ת א"כ מחזי כאפקרותא במה שהכריזו איסור בבה"כ ואפילו להראב"י דס"ל שבתחלה נתמנו הממונים על כל מה שיעשון כל השנה אם הרוב שותקים מ"מ ע"ח הממונה פרנס על הצבור נתמנה מכל הצבור קודם להם ושוב נתמנו הם ע"מ לשמוע בקולו ולהאזין למצותו ע"כ כל מה שעשו נגד רצון ישא רוח יקח הבל ואין בו ממש ואין

כאן בית מיחוש ויאכלו ענוי' וישבעו הנלע"ד כתבתי וחתמתי בכל חותמי ברכו': - ע"ב יום ג' י"ד כסליו תקצ"א לפ"ק:

תשובה ו

שלום וכל טוב לידידי הרב הגאון המופלג והמפואר מהולל מאוד חו"ש בעל פיפיות זית רענן כש"ת מה"ו צבי הרש חיות ני' אבד"ק זאלקווי והגליל יע"א: -

תמול שלשום הגיעני יקרתו נדון ב' שוחטים שנשבעו זל"ז שלא ישחוט א' בגבול חברו שלא להפסידו ועבר א' מהם על שבועתו ושחט שם אי יש לאסור שחיטתו או לא ופשוט דאין לחוש בזה למ"ש בש"ע י"ד סימן א' סעיף י"א בשם תשו' הרא"ש דאינו ענין לכאן וכמ"ש פר"ח שם אך מצא פר"מ בסוף ס' חות דעת שהמציא מנפשו טעם לאסור דאמר רחמנא לא תעבוד אי עביד דלא מהני כמ"ש רמ"א בי"ד סי' ר"ל בנשבע שלא למכור ועבר ומכר דמכירתו בטלה ופלפל כבודו פלפול עצום בזה ובקש לחות דעתי הקלושה: -

הנה בס' הנ"ל הנה ע"ש שם שלזה נתכוון הר"ן במ"ש באין אדם אוסר דבר שאינו שלו דעכ"פ שחיטתו אסורה וכתב הוא הטעם דאי עביד לא מהני ועי"ז הו"ל אינו ראוי' לפנים ולא שחט לע"ז זה דבר שאין הדעת סובלו דליהוי מש"ה אינו ראוי' בפנים והלא אפי' שבר מקל לע"ז הוי כעין זביחה כל שאין הבהמה מחוסר אבר חיי' עליה. ודברי הר"ן כפשוטים שאי אפשר לאחוז החבל בשני ראשים ואלא הו"ל כנפל סכין ושחט ועיי' ס' זו בהרא"ה בד"ה בית א' סוף שער א' אלא שדבריהם צריכים ביאור ואין כאן מקומו ומיהו ראשית דברי הגאון הנ"ל שכ' טעם של כל מה דאמר רחמנא ל"ת אי עביד ל"מ כדי שעי"ז לא יהיה עבירה הן הנה דברי מהרי"ט סי' ס"ט שרמז עליו ע"כ ע"מ סי' ר"ח ושם בסי' ר"ח כ' הגאון חות דעת הנ"ל בספרו נתיבת המשפט שמצא במהרי"ט כדבריו שם בי"ד ותמהני א"כ הו"ל לחזור בו ממ"ש בי"ד דסגנון מהרי"ט שם בסימן ס"ט בקהל שנתאספו ועשו תקנותיהם בעש"כ והם מתנגדים נגד תקנו' שעשו כבר ורצה השואל לבטל אותן התקנות מפני שנעשו באיסור בעש"כ והשיב מהרי"ט דוקא היכי דאי לא מהני נתבטל האיסור אבל הכא הרי כבר נתיקר שם האלילים על כן מה דעביד מהני וכ' עוד ואם באת לבטל מטעם שתקנה שניי' מתנגדת להראשונה ולא התירו החרם הראשון הרי כ' תוס' דבאיסור שבדה מלבו אמרי' דמהני ואי תימא תקנת צבור חמירי אף על פי שבדאם מלבם אלימי טפי גם זה אינו דכ' הרא"ש כלל ז' סי' א' דקילי הואיל ויכולים לבטלם אלו דבריו ז"ל. וביאור הענין דס"ל בכוונת תוס' דהך דלא מהני חידוש הוא ולא אמרו רבא אלא משום דאיכא כמה כתובים מיותרים בכמה מצות דמאי דעביד מהני כדמייתי ש"ס ריש תמורה ומדאצטרי' כל הני קראי ע"מ בעלמא לא מהני וא"כ אין לך בו

אלא חדושו כגון הני מצות שציוה הקב"ה אבל שבדה הוא מנ"ל דלא מהני וס' זו איתא בש"ס שבועות כ"ד ע"א אמרה הנ"ל לקושטא דמלתא ושם ע"ב אמרה רבא דה"א הכי וקע"ל והתם לענין אחע"א יע"ש ואם כן עכ"פ שסברא לחלק ע"כ אין לנו לחדש באי' שבדה מלבו דלא מהני - ושוב אתי הרא"ש בתשובה וחייש בצבור דאלימי טפי הוה אי' שבדאו מלבם כמו איסור קדום ע"כ אתי עלה מטעם אחר שאפשר לבטלו פירוש שניתר עפ"י עצמם מכאן ולהבא עכ"פ ועל פי חכם למפרע א"כ קיל טפי כעין שאמרו בש"ס שאני נזיר הואיל ואי בעי מיתשיל עלה אתי עשה דמצורע ודחי עשה ול"ת דנזיר וה"נ קיל וצ"ל דתוס' לא ר"ל קולא זו ביחידדמ"מ משכחת בנשבע עד"ר דאין לו התרה ע"כ כ' שאפי' יהיה כן מ"מ הוא בדה מלבו והרא"ש איירי בצבור דבדם מלבם אלים טפי ע"כ אתי' עלה מטעם דאפשר לבטל ובצבור אפי' ע"ד המקום ועל דעת הקהל יש להם התרה כנ"ל ביאור הדברים לאמתתן ומהתימה על הגאון הנ"ל שלא העמיק בדברי מהרי"ט: -

ונחזי אנן מאי דקמן ואעבור פרשתא דא ואתניה בעזה"י לברר הלכה זו על בוריה ואמתתה. שרש דין זה מהגהת מרדכי סוף פרק ג' דשבועות אשר ז"ל פסק ר"י בר פרץ מי שנשבע או קבל חרם שלא יתן דבר או לא ימכור ולא ימחול חובו או שאר דברים ועבר שבועה ומכר או נתן אין במעשיו כלום כדאמר בכתובות כיון דאמר רבנן לא ליזבן אי זבין לא הוה זביני' זבינא ומסתמא אין אמירה דרבנן גדולה משבועתו ואם כן אין במעשיו כלום דע"י עצמו איבד כחו וזכותו בנדר ובפרק קמא דתמורה אמר אביי כל מלתא דא"ר לא תעביד אי עביד מהני ורבא אמר ל"מ והתם מייתי פרכא טובא בין לאביי בין לרבא ומשני כולהו ומכל מקום הלכה כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם עכ"ל: -

הנה כל רואיו יכירו כי בראשית דבריו לא מטעם פלוגתת אביי ורבא אתי עלה אלא מטעם דברי רב יוסף כתובות פ"א ע"ב כיון דאמר רבנן לא ליזבן וגם לא ס"ל לפרש דברי רב יוסף ופלוגתת אביי עליו התם בפלוגתת כל דא"ר ל"ת דתמורה ואלא אפשר קרוב לודאי בדרבנן מהני כמ"ש לעי' דאין לך בו אלא חידושו באיסור דאורייתא החמורים ולא בדרבנן דקילי - אך התם טעמא כיון שהוא דיני ממונות ודברים שבין אדם לחברו כיון דאמר רבנן לא ליזבן הפקירו כחו של זה מנכסיו שלא יהיה לו כח למכור והפקר ב"ד הפקר והשתא רבנן אלימי כוחיי' לאפקורי של אחריני ע"י תקנתם מכ"ש שע"י נדרו ושבועתו של עצמו יתבטל כחו משלו וכאלו הפקיר לענין זה שאין לו כח למכור וליתן ולמחול. זהו כוונת המרדכי בראשית דבריו וכן הבין מג"א סי' של"ט סק"י ע"ש במחצית השקל: -

מתוך הדברים למדנו שצדקו דברי הגאון מהר"י הורוויץ ז"ל בתשובה נב"י קמא סוף סי' ע"ו דבדרבנן לא אמרי' אי עביד לא מהני ולחנם השיג עליו הנב"י שם סס"י ע"ז: -

אך סוף דברי המרדכי אתי עלה עוד מטעם דאי עביד לא מהני ושלטי גבורים פרק משילין האריך שם להקשות כמה קושי' יע"ש ויפה תירצו סמ"ע וש"ך סי' ר"ח לחלק בין מכר הנעשה באיסור שאין איסור בעצמות המכירה משא"כ בנשבע דגרע טפי יע"ש אך מ"ש ש"ך דמהלואות י"ט בלא"ה לק"מ דהתם אי לא מהני הוה גזל בידו לא עיי' בחידושי רשב"א למס' שבת שם פרק השואל דהוה מתנה בידו ולא גזל יע"ש מ"מ חילקו כנ"ל אלא שהקשו על המרדכי מטעם אחר דשבועה שבדה מלבו מנ"ל דלא מהני וכמ"ש תוס' לעיל ומטעם דאין לך בו אלא חידושו וקצה"ח בדה מלבו ובמחכ"ת דבריו אינם והעיקר כמ"ש שהטעם דאין לך בו אלא חידושו ואם כן דברי המרדכי בזה צריך עיון: -

אבל מ"מ טעם קמא קיים והרי מג"א גדול האחרונים וראה דברי סמ"ע וש"ך וקיים דברי המרדכי מטעם דהפקיר כוחו והרמ"א ביו"ד סימן ר"ל דחייש לדברי מרדכי לא גילה דעתו אלא במכר אבל לא בענין אחר דשבועה שבדה מלבו אין בו משום לא מהני. ובזה נקל ליישב סתירת רמ"א דפסק בי"ד סי' ר"ל דנשבע שלא למכור מקחו בטל ובח"מ סי' ר"ח פסק מקחו קיים דלכאורה יש לעיין על סברת המרדכי הנ"ל מה ענין שבועות עצמו לתקנת חז"ל שלא למכור הם הפקירו ובידם להפקיר והה"נ אי היה נשבע עד"ר שאין לו התרה הוה ק"ו טוב שהפקיר וסילק כחו - אבל בסתם שבועה וחרם דיש לו היתר ואי בעי מיתשל עלה אין כאן סילק כח. אלא לזה י"ל דהמרדכי מיירי בשלא למכור דבר ידוע וכן למחול חוב ידוע ומכיון שעבר ומכר אותו החפץ או מחל אותו החוב שוב אין לו היתר דבשבועות כ"ח ע"א קיימא לן כאמימר אפילו אכלו כולו נשאלים עליו משום דמחוסר מלקות וכ' הרא"ש אפי' לא אתרו בי' מ"מ איכא איסור מלקות וכן פסק בש"ע י"ד סי' רל"ח סעי' כ' דאפי' בזה"ז דליכא מלקות מ"מ יתיר לו שבועתו ועוקר למפרע אמנם בתשובת שער אפרים מוכיח דתוס' פרק השולח בסוגי' דנודרת לא סבירא לי' כהרא"ש הנ"ל מדהקשו תידר מככר ותאכל לאלתר בפנינו ש"מ אין היתר באכלו כלו בזה"ז דליכא מלקות ואם כן י"ל מרדכי הנ"ל ס"ל כהתוספות הנ"ל בנשבע על חפץ ידוע ומכרו אין לו היתר על כן אין מקחו קיים שהרי סילק כחו ממנו והשתא י"ל הרמ"א אף על פי שבסימן רל"ח לא הגיה על המחבר שיתירו לו שבועתו אפי' בזה"ז כי מה הפסד בהתרת שבועתו אולי הלכה כהרא"ש ומועיל ההתרה וניצל מעונש אבל לדינא ס"ל כהמרדכי הנ"ל ע"כ בי"ד בסימן הנ"ל דקדק וכ' שלא ימכור חפץ פלוני ועבר ומכרו באופן שאין לו היתר לשבועתו אין מכירתו מכירה מה שאין כן בח"מ סי' ר"ח כתב סתם

נשבע שלא למכור משמע למכור כלל שום דבר ואי עבר ומכר דבר אחד עדיין נשארו לו חפצים הרבה למכור ויש היתר לשבועתו ואין כאן סילק כח ומודה מרדכי דמהני רק מטעם כל דא"ר לא תעבו' ובזה לא קי"ל כהמרדכי משום דהוא בדה מלבו: -

ואין רחוק לומר אפילו לטעם דא"ר ל"ת נמי א"ש דנמשך אחר שלטי גבורים פרק משילין הנ"ל אחר שהרבה להקשות על המרדכי הנ"ל ובפרט בשבועה דבדה מלבו והעלה דהמקח קיים סיים שם ויתירו לו שבועתו להצילו מחומר עונש שבועה או אידך הלוקח ימחול לו הקנין ע"כ כ' רמ"א בחפץ פלוני שא"א להתיר שבועתו יתבטל המקח להצילו מעונש שבועה כנלע"ד: -

היוצא מדברינו אלו להלכה ולמעשה כל מה דא"ר לא תעביד אי עביד ל"מ חוץ מאותן הענינים שאין גוף הדבר נעשה באיסור כמ"ש סמ"ע וש"ך וא"נ כמ"ש מהרי"ט שאינו ניצל על ידי זה מהעברת דברי תורה והיינו הך והכל חד, שנית בשבועה אפי' ליכא כל אלו התנאים אפילו הכי מהני משום שבדאו מלבו חוץ מעד"ר ואפילו חרמי צבור דחמירי טובא מכל מקום קילי כיון דיש בידם לבטלם, ג' שבועה שלא למכור הוה סילוק כח מהדבר ואי נשבע על חפץ ידוע ומכרו שכבר אין לו היתר אזי המקח בטל אבל אם יש לו היתר המקח קיים כיון שאפשר להתירו לא סילק כחו, וא"כ בנידון שלפנינו שאינו ענין מקח וממכר שעבר ושחט שחיטתו כשרה ואפי' למ"ש לעיל דרמ"א חשש ג"כ לסיפא דדברי המרדכי דלמא אפי' בשבועה לא מהני א"כ יש לה היתר כמ"ש ש"ג והכא אין לו היתר בלא דעת חברו שלא יתרצה להתירו להשיג גבולו עוד, יש להמציא תקנה בתחלה ישבע עוד הפעם שלא ישחוט בגבול חברו ושוב יתירו לו שבועה הראשונה ואז תחול השניי' נמצא שלא יכול לשחוט עוד מפני שבועה שני' וגם ניצל מעונש שבועה שעבר ובזה אין חברו יכול לעכב שאין לו בו הפסד: -

אחר שזכינו לדין נראה מה יהי' מתשובת הרא"ש דצווח עלי' בט"ז י"ד סימן רכ"ח סקמ"ד וש"ך סקצ"ו אני בעניי לא זכיתי להבין שום סתירה כלל וכלל מ"ש בכלל ה' קהל שתקנו שלא ימכרו מקומו של אדם שלא ברצונו ושוב מכרו והיחידים צועקים שהוא נגד התקנה וכ' הרא"ש דלא מהני מכירתם ואעפ"י שהוא עצמו פסק ריש כלל ז' דבצבור שבידם לבטל אי עביד מהני י"ל שאני הכא שהרי למכור נכסיו של אחר שלא ברצונו ושלא בדין גביות ב"ד הוא רק מגזירת קהל וכחם בשותפתם זע"ז להסיע על קיצתן ועכשיו כיון שתקנו שלא לעשות עוד כן וסלקו כחם משל חביריהם אעפ"י שאם ירצו וימנו ויסכימו יכולים לחזור ולעשות תקנה כמקדם ולהסיע על קיצתן השני' מ"מ כל זמן שלא התירו החרם ולא רצו היחידים להסכים להכניס באיסור חרם בלי היתר

א"כ אין בכחם לשלוט על של אחרים וה"ל כמוכר שאינו שלו לא משום דאי עביד לא מהני אלא הוה מוכר שאינו שלו: -

ומ"ש בכלל ז' דקהל שתקנו ב' תקנות סותרים זא"ז אין קיום לחרם השני מפני הראשון דבר פשוט הוא כנשבע על הככר ושיאכלנהו ושוב נשבע שלא יאכלנהו שהראשונה שבועת ביטוי והשני' שבועת שוא ומשנה ש"ס ערוך ספ"ג דשבועות ואינו ענין לא"ר לא תעבוד: -

אך ריש כלל ז' לא הי' התקנה סותרים זא"ז ושם לא היה שום איסור על הכותבים שלא יכתבו השטרות אלא יכתוב מי שירצה ומה שירצה הכותבים לא עברו שום חרם רק התקנה הי' שלא ישוה שום שטר שלא נכתב עפ"י כתיבת יד סופר ב"ד ותקנה שני' הי' שלא ישוה שום שטר שלא נכתב ע"פי הברורים ושניהם יכולים להתקיים ושטר שנכתב בכ"י סופר ב"ד לא יגבו בו מפני תקנה שני' ושנכתב על ידי ברורים לא יגבה בו מפני תקנה ראשונה הא למה זה דומה לנשבע לא אוכל ככר זה כ"א זה ושוב נשבע בהיפוך אין השבועות סותרים זא"ז דלא יאכל לא זה ולא זה שהרי לא נשבע שיאכל זה אלא שלא יאכל זה וה"נ דכוותי' אך יען א"א לצבור בלא גביית שטרות וע"כ לבטל תקנה א' ואי אמרי' אי עביד לא מהני א"כ בטל תקנתם השני' ובטל גבייתם מה שגבו עם אותן השטרות והיינו פסול שטרות שכ' שם לא שיפסלו בעצמותן שהעדים והסופר לא פעלו עולה כלל כי לא עליהם עבר כוס הגזירה רק על הדיינים העושים דין וגובין באותן שטרות והיינו פסולים דלא יגבו בם וכ' הרא"ש דליתי' דנהי שעברו חרם מ"מ אי עביד מהני מפני שאפשר לבטל או ע"י התר עצמם מכאן ולהבא או מעיקרא ע"י חכם ועיי' בפנים ויראה כי כן הדברים ולא ידעתי שום קושי' על הרא"ש: -

גם דברי ה"ה פ"א מגזילה שכתב דהחומד וקונה הוה זביני' אף ע"ג דעבר על לא תחמוד מ"מ אי עביד מהני כדגלי רחמנא גבי גזלה כאשר גזל דשינוי קונה פירושו כפשוטו דהא דגזר רחמנא בהני דאי עביד מהני היינו שהקיל הקב"ה באיסור ועבירה זו דאי עבר אמימרא רחמנא מ"מ יועילו מעשיו ומש"ה קונה שינוי רשות אע"ג דעבר ומכר שאינו שלו מ"מ מהני היינו מדגלי רחמנא דשינוי מעשה קונה בגזילה ש"מ קילא להם הך לאו דגזילה ואי עבר עליו מהני מעשיו מה לי מעשה דשינוי מעשה או מעשה דשינוי רשות לאו בענין הקנין תלי' מלתא אלא בחומר האיסור ומדחזינן דהיקל רחמנא באיסור גזל א"כ מה לי שינוי מעשה או שינוי רשות וזה נ"ל כוונת הב"ח דכתב מאי דפסק רמב"ם דשינוי רשות צריך להחזיר מעותיו כ' ב"ח דכן מבואר בפ' מרובה ובס' פ"י ר"פ הגוזל ומאכיל ד"ה זאת אומרת וכו' כ' עליו דאגב שיטפו כת' כך דנתחלף לו בין שינוי

מעשה דמבואר בפ' מרובה דצריך להחזיר הדמי' ובין שינוי רשות ולהנ"ל כוונת הב"ח כיון דשינוי רשות קונה ומהני היינו מדגלי קרא בשינוי מעשה וא"כ דיו בשינוי מעשה דמהני לענין גוף הגזילה אבל דמים צריך להחזיר וה"ה שינוי רשות לא עדיף מיני' דלא מהני אלא להחזיק בגוף מקחו והדמים צריך להחזיר ועתה יליף ה"ה ק"ו אם גזילה דאיכא תרוויי' חימוד וגזילה הקיל רחמנא דאהני מעשיו כ"ש חומד וקונה דליכא אלא לא תחמוד מכ"ש דמהני מעשיו והוא פשוט ולא מצריכינן לעייל פילא בקופא דמחטא בדברים פשוטים ובזה יתענג ידידי פר"מ על רוב שלום כחפצו וחפץ א"כ דש"ת: -

תשובה ז

יכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים וארוכים ה"ה תלמידי הרב הותיק החרוץ המופלג כמו"ה וואלף נ"י אב"ד דק"ק לוגאש:

הגיעני נעימותיו שאלת חכם חצי תשובה אודת ש"ץ ושוחט מומחה זקן ורגיל וכל מדות שמנו חז"ל וקולו ערב בנעים זמירות אך לפרקים נכפה רחמנא לצלן בחולי הנופל ורוב פעמים בבה"כ הקדושה בתפלת שחרית כי שפטו הרופאים שבא לו מחולשת לבו דלא טעים מדי בצפרא ואז גורם רעשה ורעדה בכל הקהלה וגם למראה עיני מעלתו הי' זה ומרוב רך לב וצערא דגופו לא שב רוח דמעלתו אליו כל היום ע"כ ארי נעשה שואל וזאב הדור"ש אי כשר לשחיטה כמ"ש שמ"ח סי' א' סעי' כ"ט דכל השוטים הנזכרים בהל' עדות סי' ל"ה פסולי' גם לשחיט' ונכפי' בכלל דאפי' בעת חלמותו יש לחוש בכל רגע שמא הוא סמוך לשעה שיכפוהו החולי והוא זמן סוף שפויו והתחלת שטותו כמבואר ברמב"ם וטש"ע ח"מ סי' רל"ה ובסמ"ע ס"ק נ"ב שם - וזאת שנית אי ראוי לשליח ציבור ובפרט בימים הנוראים דאין לך מום גדול מזה דהרי נכפה פסול לעבודה ואיכא נמי משום הקריבהו נא לפחתיך לשלוח דורן לפני מלך ב"ו ע"י שליח כזה ואם יארע החולי בעמדו לפני המלך אין לך בזיון גדול מזה ואפשר אפי' בלא עמידה לפני התיבה יש לרחקו מבית הכנסת כלל מפני רכי הלב וקטנים שיסתכנו ח"ו בראותם נכפה כזה נופל על הארץ בחליו ויש מאנשי הקהלה ממאסי' בו מטעמי' הנ"ל ויש חפצים בו מפני קולו ערב והוא איש עני ואביון וטפלי תלי' בי' והוא חכם וישר וירא ה' ע"כ נפשו היפה בשאלתו להוציא לאור משפט צדק, וה' יהי' עמנו לחזק כל בדק ולברר הלכה למעשה הדק הדק:

(**א**) אודות השחיטה רום מעלת כבודו נ"י הפילו ברברבתא דתלי' בפלוגתת רש"י ורמב"ם דלרש"י בכל מקום משמע דנכפה כפאו שד כדמשמע פשטיות ש"ס ר"ה כ"ח ע"א וכדפירש"י ר"פ מי שאחזו ושד רגילות' לבא ולצאת פתאום בלי הרגשה לפניו או

לאחריו וא"כ בשעת חלמותו ישחט אך רמב"ם מפרש ר"פ מי שאחזו ובמומי בכור ובדוכתי טובא שהוא מחמת ריבוי ומילוי דם בעורק"י או מרה שחורה ולבנה וכדומה וא"כ הוא חולי בטבע דדעתו חסר ואתי וחסר ואתי א' לא' ע"כ כ' גבי נכפים דיש לחוש לסוף שפויותם ותחלת שטותם אלו דברי מעלתו ודפח"ח ושפתים יושק:

איברא דין זה שהזכירו רמב"ם וטור שיש לעדים לדקדק הרבה בעתים חלים שמא הי' סוף שפויותיו ותחלת שטותו לא הזכירו נושאי כליו מנ"ל הא דלמא בפתע פתאום בא שברו ואין דרכו של רמב"ם להמציא דין מלבו אם לא שכ' יראה לי והנה בכתובות כ' ע"א האי בר שטי' דזבין נכסי וכו' יע"ש והוקשה להר"ן הא חזקה אין עדים חותמי' על השטר אלא אם כן נעשה בגדול בר דעת [פי' למה צריך ב' שאומרים כשהוא חלים זבין השטר גופא והעדים החתומים בו המה עדים שהי' חלים] ומש"ה כ' דמיירי בזבין בכסף וחזקה ולא בשטר ע"ש והוא דוחה ולרמב"ם ניחא דלא אמרו דזבין כשהיה שוטה ממש אלא שעדיין הי' חלים אך עדי שטר לא דקדקו יפה ומעידי' עדים אלו שכבר הי' סוף שפיותו ותחלת שטיותו ועל כזה ליכא חזקה שאין עדים חותמי' אא"כ נעשה בבר דעת דעבידי למטעי בהכי וא"ש. ומיושב נמי מה שהקשה עוד הר"ן א"כ המוכר שלו שמכר לבר שטי' הקרקע יחזור בו ויאמר זבנתיו לך כשהיית שוטה י"ל דהא כ' הרא"ש בשם הרמ"ה שם דשוטה כזה דסופו לחזור לחלימותיו דינו כקטן שסופו יגיע לכלל דעת וכשם שהקטן אם דעת אחרת מקנה אותו קונה במתנה ה"נ אי יהיב לי' במתנה קונה אפי' בשעת שטותו אך אי מכר לי' כיון שהמוכר אינו מקנה לו אלא אדעתא דזוזי ושוטה לאו בר יהיב זוזי הוא לא קנה ע"ש ולפ"ז מיושב ק' הר"ן הנ"ל דודאי המוכר הראשון לאו מצי למטען זבנתי לך כשהיית שוטה ממש דהרי חזקה על השטר שנעשה בגדול ובבר דעת רק שיטעון זבנתי סמוך לשטותך ואני והעדים טעו וסוברי' היינו שאתה שפוי אף אנו נאמר לו מה בכך הרי דעת אחרת מקנה לו מהני וסבור היית שהוא שפוי ובר מיהב זוזי וגם יהיב לך באותה שעה וגמרת והקנית לו לא יהא אלא מתנה נמי קונה כנ"ל ולק"מ:

אלא שיש לפקפק א"כ מאי קאמר לית לי' חזקת אבהתי' כשהוא שוטה זבן וכשהוא שוטה זבין ולהנ"ל הרי קנינו הי' בטוב ע"י דעת אחרת מקנה ומכירתו אינו טוב י"ל מזה מוכח דינו של רמב"ם רפ"ל ממכירה ופסק בש"ע סימן רל"ה סעיף כ"ג דהמוכר לאדם בלא דעתו המוכר אינו יכול לחזור בו אם ירצה הלוקח משא"כ הלוקח ומש"ה כותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו ע"ש ולפי זה א"ש דהמוכר שמכר לו אפי' יהי' סמוך לשטותו מ"מ קונה מטעם המוכר שהקנה לו כמו במתנה ומ"מ דעת הלוקח ליכא אז אם נימא שלא הי' שפוי נמצא המוכר א"י לחזור בו אבל מצד הלוקח נוכל לומר כשהוא

שוטה זבין וכשהוא שוטה זבן וק"ל ומוכח דברי רמב"ם ודינו מש"ס ואפשר גם הר"ן לא פליג אגוף הדין של הרמב"ם ואפ"ה הקשה קושייתו דס"ל גם זה בכלל חזקה על עדים שאין חותמי' אא"כ יודעי' שלא הי' שעה סמוך לשטותו אבל מודה בעיקור הדין דצריך לדקדק שלא יהי' סוף שפיותו ולא תחילת שטותו:

ואומר אני אפי' אי נימא דנכפה הוא בכלל כל עתים חלים ועתים שוטה כאשר כללם הרמב"ם ז"ל ואמרו בפירוש בר"ה כ"ח שנכפה ע"י שד מ"מ לא הוה תברי' דאין הדבר כמ"ש מעלתו דהשד בא פתאום משא"כ החולי ומזה הוליד מחלוקת בין פירש"י לפירוש הרמב"ם ואני אומר אלו ואלו דא"ח - כי אין שדים ורוחים שולטי' על צורת אדם השלימה אא"כ חסירה בצורת אדם היינו בדעתו ושכלו ומש"ה רוב משוגעי' מזיקים ב"א מריעי' ולא מטיבי' דמתוך שנטרפה דעתם נעשו מרכבה לשד ורוח המזיק וזה שהוא עתים שוטה מחמת חולי דם בעורקי' או עצבות מרה שחורה וכדומה או לכשיגיע שעתו של חולי הבא לאט לאט א' לאחת אז כשנחלשה דעתו לגמרי ע"י החולי בא המזיק למקומו אשר הוכן לו בהליכת החולי ילך המזיק ובחזירתו יחזור למקומו וא"כ צדקו דברי רמב"ם שיש לחוש לבעלי הנכפים שאין להם עת קבוע שלא יהי' מעשיהם סוף שפיותם ותחלת שטותם. והנה בש"ע א"ע סי' קכ"א ובב"ש שם סק"ד נתקשה מעלתו דמשמע דוקא מי שיש לו וסת לחלימותו גיטו גט אבל אם אין לו זמן ידוע אפי' הי' חלים לא מהני וא"כ גט חמור מעדות ושארי דברים ובש"ע היקל בגט מבעדיו' דבגט א"צ לחזור לשפיותו לגמרי וסגי בסוף שטותו והתחלת שפיותו:

אהובי ידידי אין כאן לא חומר ולא קל אין ספק העושה שליח או מגרש בעצמו צריך שיהי' שפוי' ממש ק"ו מעדות וסגי נמי בחלים אפי' אין לו וסת וזמן ידוע לחלמותו אך הכא מיירי במי שכתב או צווה לכתוב בחלמותו ושלחו למקום אחר שצריך המוסרו לידע שבשעה שנותן הגט לידה הבעל הוא בחלמותו במקום שהוא שם והיינו במי שיש לו וסת לשטותו ולא הגיע וסתו וידע השליח שעתה הבעל הוא חלים ונותנו לאשה בשליחותו ולזה א"צ שיהי' הבעל באותה שעה חלים ממש אלא רק שכבר התחיל להבריא ולחזור לשכלו סגי למסור הגט כיון שכבר הי' בדעתו שלימה כשציווה לכתוב וליתן ועיין בזה היטב ר"פ מי שאחזו ומזה מיירי בש"ע סימן קכ"א בסעיפי' שלפני זה ועל זה קאי הב"ש ולק"מ. מעתה בהא סלקינן דלשחיטה צריך דקדוק היטב יותר מבעדות ובפרט בבדיקת הסכין. אך כבר כתב מעלתו שתיקן תיקון גדול ששני שוחטי' הולכי' לבית המטבחים בל"ה ובעופות נמי יפה כתב דלא שכיח כלל שיאכלו מעוף הנשחט בפחות משיעור חצי שעה שרי' ומליחה ובישול או לפחות מיל שיעור צלי על השפוד

או צליית הכבד ואם בין כך לא יארע לו חולי הנופל נדע שלא הי' שעת השחיטה סמוכה לחולי שטיותו ולא נחשד שיעלים חליו להאכיל נבלות חלילה. ועוד מעלתו העמיד משגיח א' בביתו ע"ז ע"כ אין כאן בית מיחוש כלל והי' סגי אפי' אי לא הי' לו וסת כלל מכ"ש שהרופאים תולי' החולי בחולשת ליבא ריקנא א"כ הלא רובו השחיטה יהי' בתר דטעים מדי ע"כ אין לזוז מפסק מעלתו ויפה דן ויפה הורה ואין להרהר כלל:

(**ב**) ולבוא אל השנית להיות ש"צ קבועו להתפלל בימים נוראים מפני שהוא מום הפוסל בכהנים. אהובי וכי כל המומין הפוסלין בעבודה נפסל בש"צ א"כ איטור יפסול למ"ד משום חלישותא ולא שמענו מעולם, ובאמת בשבות יעקב ח"א סי' כ"ט רצה לפסול ש"צ שהתירו לו לישא אשה על אשתו השוטית ואמר הגאון שכהן הגדול לא יהי' לו ב' בתים ה"ה ש"צ ובמ"כ דבריו אינן נשמעי' לי וכי ש"צ כה"ג הוא, ומילי מעליותא דאיתא באותו התשובה אזכיר דמייתי בשם תשו' רשב"א כתיבת יד דא' מסנהדרי' שנעשה זקן מופלג או סריס מורידין אותו ולא נימא כיון דנתמנה בהכשר לא ירד ז"א כיון שיש סיבה וטעם דזקן וסריס אינם מרחמי' ע"כ אפי' באה הסיבה אח"כ מורידי' אותו אלו דברי רשב"א וכ' הגאון שבות יעקב ראי' מדפריך בפ' מצות חליצה למה לי לעיני הזקנים למעוטי סומא תיפוק לי' בעל מום פסול בסנהדרי' מדכתיב כולך יפה רעיתי ומום אין בך ואם איתא דאם עלה לסנהדרין שלם ונעשה בעל מום או סריס לא ירד לא פריך דשמא לחליצה פסול אפי' בכה"ג אע"כ אם עלה ירד וע"ש וא"כ ממילא ש"צ שהומם מום הפוסלו ירד אבל מום הנכפה נהי דפוסל בכהנים אפי' בשעת חלימותו מטעם חלישותא דאית בי' בגופו הוה מום אבל לשליח צבור בשעת חלימותו אפילו לפני מלכים יתיצב וידענו בחצרות המלכים וטירותיהם וריעי המלך הנחלים בחולי זה ובשעת חלימותם עומד ומשמשי' כגבורי חיל:

אך יפה כתב מעלתו אם אין לו זמן ועידן ואפשר שיפול בעת דברו לפני המלך ב"ו כ"ש לפני מ"מ הקב"ה לא נאה ולא יאה אך הרי הרופאים שפטו שחלישותו של זה ליבא ריקנא גרמה לו וא"כ בר"ה טרם הליכתו לבה"כ שהוא קודם אור היום יטעם ואפי' יאכל ויחזק לבו להתפלל ועוד אני אומר אם לא סגי לי' בכך עלי ועל צווארי שיקדש על היין אחר תפלת שחר קודם תקיעת שופר מיושב [דאחר כך קודם מוסף הוה הפסק בין תקיעות מיושב לתקיעות של סדר הברכות] אך מיד אחר תפלת שחר יקדש ויסעוד ויתפלל לפני ה' ואז ע"ז נאמר מ"ש מ"א סי' נ"ג קרוב ה' לשבורי לב ומשמש בכלים שבורים שהרי איננו כלי שבור כסומא או יד ורגל קטועי' המאוסי' לפי שעה שהרי כבר כתבתי דבשעת חלמותו לפני מלכים יתיצב ומ"מ לבו שבור בקרבו כי מי כמוהו ידוע

חולי עני וביתו ריקם וטפלי' תלי' בי' הוא יקרא וה' יענוהו ובזכות זה ישמע ה' קול תפילתכם ג"כ כי תחוסו על עני ויגיעו וביתו ירחם ה' על בניכם ג"כ ועל היפוך ח"ו איכא למיחש שדמעת העשוקים אשה וילדיה יהפכו לרועץ ולקטיגור על הצבור חלילה ואנו צריכי' רחמי' ולא אכזריות חלילה ע"כ אקוה שתשמעו ותסכימו כולכם לכל האמור וישמע אליכם אלקים:

אך ביה"כ יום הצום והנורא לא אוכל להתיר ולהתפלל מוסף כדינו אך יחליפו תפלתו לתפלת כל נדרי ויעמוד אחר תחתיו למוסף וטוב לו שיעמוד ביה"כ בחדר הסמוך לבה"כ ויתפלל שם עם הצבור ולא יהי' ח"ו למכשול לרבת עם אם חלילה יארע לו כנ"ל ולעומת זה ה' יחזקהו ויאמציהו ולא יארע לו מכשול כלל ירפאיהו ויחלימהו אתם כולכם הדבקים תחתמו לחיים טובים ארוכים הכ"ד א"נ: - פ"ב יום ב' י"א אלול פק"ח לפ"ק:

תשובה ח

יקרתו הגיעני ונפשו בשאלתו נידון הש"ץ בקהלתו היות כי באה אחות אשתו וכריסה בין שיניה ואומרת ממנו נתעברה ואשת החזן ג"כ באה תחלה לפר"מ ואמרה כי כך הי' המעשה ובעלה התרצה לגרשה והיא גם היא אמרה שרוצית בכך שוב בא החזן עצמו בינו לבין פר"מ ואמר כן הוא ושוב אמר כן במותב אקרו"ט והרב פר"מ נ"י ואמר שחטא לאלקיו ואם כן על כרחו לעקר סיכיה ומשכיה ולנוד בארץ ואמנם ביום שלאחריו רוח אחרת עמו שלא אמר כן אלא לפטור מקהלתו יען שאינו רוצה להיות להם ש"ץ ושוחט ועתה כי התרצה והתפייס לישב עוד עמהם ע"כ חוזר מדבריו הראשונים ואומר שלא נכשל כלל אלו תוכן דבריו הנאמרים באריכות יותר וכבר נאמרו דברים אלו מפי פר"מ לאזני בהיותו בק"ק פ"ב טרם נסעתי למרחץ ואז תמהתי מאד הנמצא קהל ישראל קדושים לאלוקיהם אשר יחפצום לשמוע קול ארי נוהם או לאכול משחיטת איש בזוי ומבוזה אשר יאמר על עצמו בפני קהל אלופי ישראל ובפני הרב אב"ד דבר מגונה כזה ובשלהי מס' נדרים בנו חכז"ל בנין ע"ז שלא תתבזה א"ע לומר טמאה אני לך על שקר ובר"פ האשה שנתארמלה אין מגו דנאנסתי דמגונה לה לומר כן ובש"ע ח"מ סי' שפ"ח סעיף ח' ברמ"א בשם המרדכי פ' הגוזל בתרא אם אמר בפרהסיא איזל ואמסור לא אמרי' בכה"ג עביד אינש דגזים ולא עביד ומסיים המרדכי בפ' הגוזל בתרא סימן קפ"ז הואיל ומעיז פניו כ"כ בפרהסי' נחשב רשע ופסול לעדות ע"ש וק"ו הדברים אם התס שלא אמר שעשה כבר רק ע"ד גיזום אמר כן דקיימ"ל בהדי' לענין חיוב ממון שלא נוכל להוציא ממון דעביד אינש דגזים ולא עביד כדאיתא בשבועות מ"ו ע"א אפ"ה אי מגזים בדבר איסור אמרי' לו יהא שהוא רק גוזמא מ"מ על החציפו' נפסל לעדות ולשבועה

ונחשב רשע איך לא נאמר כן על מי שהחציף לומר תעבר אאיסור כרת דעריות בפרהסיא שאפילו אם דרך תשובה אמר הו"ל חציף מכ"ש שאינו רק ע"ד ההודאה שלא הי' יכול להכחיש אותה שכריסה בין שיניה כמה חציף הוא אפי' אם האמת כדבריו האחרונים איך יהיה נאמנות לאדם אשר בשביל אמתלא קטנה כזו מבזה ומחציף עצמו כ"כ מה יעשה אם יארע לו דבר הפסד בממונו או בכבודו או חשש קטט הלא נקל בעיניו לשקר ולכזב ולומר על אסור מותר ועל טריפה כשר הכלל שבזוי כזה פסול לעדות וז"ל ח"מ סי' ל"ד סעיף י"ח הבזויים פסולי עדות מדבריהם וכו' וכיוצא באלו שאין מקפידי' על הבושת שכל אלו חשיבי ככלב ואין מקפידין על עדות שקרים וע"ש עוד סעיף ט' ואיך יעיד על שחיטה ובדיקה כל זה אם נניח שדבריו האחרונים אמת ולא נכשל מעולם מ"מ אין הדעת סובל להעמיד בזוי כזה לפני התיבה ובפרט בימים הקדושים ומכ"ש להאמינו על שחיטות ובדיקות כל זה אמרתי אני עם לבבי לתמוה על עדת ה' אלו, אמנם מה נעשה לאחותינו ויש ביניהם בעוה"ר שורים שחורים אשר השטן מרקד בין קרניהם וכל הישרה יעקושו אומרים למר מתוק שמים אור לחשך ואינם חסים על נפשם ונפש עולליהם וטף ונשים על כל דוברי ישרה יוצאים מזויינים ומחומשים ולא יקבלו האמת מפי שאמרו ע"כ עכ"פ יודו ויאמרו שאם דבריו הראשונים אמת ואין ממש בחזירתו אז ראוי להעבירו עכ"פ ואם כן עכ"פ מיד ולאלתר יסולק משליחתו עד שיושיבו ב"ד של ג' רבנים שיושיבו דוקא כסאות למשפט בקהילתו אשר שם ימצא כל העדות ודברים המפורסמים לרבים כדי שיעמדו על החקירה היטב ואם אפשר מעלתו הרב נ"י אינו רוצה להיות יושב בדין ולצרף עם השלשה רבנים או דיינים מומחים מ"מ מחויב פר"מ להיות נמצא שם לברר לפני הב"ד כל הדברים שנאמרו לפניו מתחלה ועד סוף ואז יכול לסלק עצמו בגמר דין והרבנים ישפטוהו וה' עמהם דעת המשפט או אם אולי יכתבו וישאלו לב"ד הגדול מהם יעשו כחכמתם וצדקת תמותם ובינו לבינו שחיטת הש"ץ ושמיעת קולו בקודש אסור לכם עד יצא כנוגה צדקו או להעבירו לגמרי או למועד מועדים או להצדיקו לגמרי כאשר יראו כן יעשו ואין להרהר אחריהם חלילה כלל וכלל ולא אקוה כי ח"ו יהיה אחד מעדת ישראל שלא ישמע לדברי אלו ויתן כתף סוררת למען נצטרך להטריח שרי מדינה לכוף לעמוד לפני דייני ישראל כי אם ח"ו לא ישמעו דינם כתוב בח"מ סימן כ"ו סעיף ב' אבל ידעתי רוב אנשי וראשי עם וכל בעלי בתים דשם צויתי ושמעו ולא יחוש למיעוט פסולת ואז יהי' ה' עמהם ויברך אותם במוסיף תלתא בני חיי ומזוני רויחא ויושיבם לנצח ויגביהם הכ"ד א"נ: -

תשובה ט

העתק מכתב שנתן השוחט ר' דוב להשוחט ר' חיים מפה ק"ק אות באות - להיות לאות ולראיה מהימנא ביד ה"ה הרבני מו"ה חיים בן מו"ה יוסף ז"ל שו"ב דק"ק זבארוב איך שאני חתום מטה מקבל עלי שלא לשחוט ושלא לבדוק בעצמי ואפי' עם עוד שוחט אחר מבלעדו מוהר"ח הנ"ל בלתי ידיעתו והסכמתו ורצונו הטוב ממש שלא באונס והכרח כלל וחלילה לי לשחוט שום שחיטה הן בהמות גסות ודקו' והן עופות גדולים וקטנים תורים ובני יונה הן פק"ק הנ"ל הן בכפרים השייכים בהשחיטה למוהר"ח הנ"ל הן לעצמו הן לאחרים הן בשכר הן בחנם וכמו כן חלילה לי לבדוק שום בדיקה הן הסכין הן הריאה בדיקת פנים הן בדיקת חוץ הן בעצמי הן עם שוחט אחר בלעדי מוהר"ח הנ"ל באופן שיהיה נגד דעתו ורצונו הטוב - וחלילה לי להיות לו גורם רעה ח"ו אף בדיבור הקל בין בעסק השו"ב הן בשאר עסקים הכל אני מקבל באיסור חמור שלא לגרום שום רעה ח"ו למוהר"ח הנ"ל או לגירי דיליה הן מצידי הן ע"י גירי דילי מעכשיו ועד כל ימי חייו ומקבל אני עלי הח"מ בנדר ע"ד המקום ועד"ר שאין לו התרה עולמית וע"ד מוהר"ח הנ"ל והנני נשבע ע"ד שבועה חמורה בנק"ח ספר החומש הזה שאני אוחז עתה בידי ובמה שכתוב בה ומקבל אני עלי בחרם חמור שאין לו התרה ובהסכמה בלב אמתית שלא באונס והכרח כלל לקיים ככל הנ"ל ואם שאעבור על הנ"ל ואהי' שוחט או בודק שום שחיטה או בדיקה במקומות הנ"ל בלעדי דעת מוהר"ח הנ"ל לבלתי דעתו ורצונו הטוב ממש הן בעצמי הן עם איש אחר בין לעצמי ובין לאחרים בין בשכר ובין בחנם באופן שיהי' עי"ז השגת גבול של מוהר"ח או שאהיה גורם רעה ח"ו לדבר סרה עליו בין בעסק ש"וב בין בשאר דברי' אז אני אוסר עלי ועל אחרים כל השחיטת ובדיקת שלי ויהי' אסורים כחזיר וכנבילה ואהי' נידון כעובר על השבועה ועל החרם ועל הנדר ושמתא וארור כ"ז קבלתי עלי בפה מלא ובביטוי שפתים ממש בנדר עד"ה ועד"ר ועדר"ח ובשבועה חמורה בנק"ח ובמה שכתוב בה ובח"ח שאין לו היתר עולמית מעכשיו עד כל ימי חייו בכ"א היו"מ על פי ד"ת הקדושה בלי שום טענת אונס ובלי שום שיור ובביטול מודעי כו' לראיה בעה"ח יום ו' ט"ו אב תקצ"ז לפ"ק פה זבארוב נאום אברהם דובעריש פונדק. ע"כ העתק אות באות מגוף הכתב: -

במיפק שתא תיתא ברכתא משמיא לה"ה הרב המאה"ג הגאון בנן של קדושים כמו"ה אברהם תאומים נ"י אב"ד דק"ק זבארוב בגליציע יע"א:

את נדרי אשלמה להשיב על שאלת חכם המבואר בשאלתו והנה יש בכאן משום שבועה שבכתב שנכתב הריני נשבע וחתם הוא עצמו, ועל נידון כזה כבר כתבתי פסק ארוך

זה כ"ו שנים ואין לי להוסיף עליו והדברים נראים לי לדינא אמת נכון והרי לוטה פה ההעתק. וזאת שנית שכ' וחתם והודה שנשבע בפועל ממש בנק"ח שבידו דהשתא אפי' לא מתחייב מחמת שבועה בכתב מ"מ מתחייב שעבר על השבועה בפועל ממש ואך הוא טוען שהודה בשקר מחמת אונס דאי לאו דהודה לא הי' ר"ח נותן לו כתב תעודה וקבלה על השחיטה ור"ח טוען שהודה באמת ונשבע בנק"ח ממש:

והנה נידון זה מבואר ממש בתה"ד סימן שכ"ו ופסק אם התובע מודה שלא נשבע בנק"ח ואין לנו עליו אלא שעכ"פ הודה ושווי' אנפשי' חד"א והיה צריך לקיים שבועתו לזה מועיל אמתלא אבל אם אין התובע מודה לו ובדברים שבין אדם לחברו אתאינן עלי' לזה לא מהני אמתלא וצריך לשלם מה שהפריז לו - והובא בש"ע י"ד סי' רל"ב ובש"ך שם ס"ק כ"ח שלפע"ד דבריו בכוונת תה"ד תמוהים והכוונה כמ"ש דבדיני ממונות שבין אדם לחברו לא יועיל אמתלא ואם חברו מודה רק אנן חיישינן לחומר שבועה שהודה על עצמו שנשבע לזה יועיל אמתלא ומ"ש בין בפועל ממש עיין שם בח"מ סי' ע"ג בט"ז שם שאין לחלק לעולם יועיל אמתלא ועי' אורים סי' ע"ג ס"ק כ"ג:

ומבואר בתשובת רשב"א שבבית יוסף יו"ד סי' רכ"ח דפוס וויען דף רכ"ח ע"א ככל מה שכתב בש"ע סי' רל"ב סעי' י"ב בהג"ה ובש"ך שם ס"ק כ"ה כ"ו כ"ז דוקא אם קודם מעשה אמר שאונס הי' או שאר אמתלא אבל לאחר שעבר אין מקבלין ממנו אמתלא:

והנה בנידון שלפנינו במה שיש בינו לבין ר' חיים שוחט שר' חיים מכחישו ואומר שנשבע בפועל כבר כתב התה"ד דלא יועיל אמתלא ואסור לעבור מכאן ואילך לשחוט בגבול ר"ח ועוד כבר כתבתי למכ"ת דבנידון שלפנינו אפי' לא נשבע מ"מ חייב לקיים תנאי שע"מ כן נתן לו כתב תעודתו והרי הוא עובר על לאו לא תעשוק שכר עני ואביון שזהו מכלל שכר פעולתו של ר' חיים שלא יפסיק חיותו וא"כ מחויבין ב"ד לכופו לקיים תנאו:

אך במה שכבר עבר אם ידון כעובר על שבועה שהרי יש לו אמתלא שנאנס להודות על מה שאינו דאל"ה לא הי' נותן לו כתב תעודתו ולענין שבינו לבין המקום באיסור שבועה מועיל אמתלא מ"מ היינו קודם שעבר אלו הי' בא ושואל קודם מעשה אבל אחר שכבר עבר לא יועיל אמתלא כמ"ש רשב"א הנ"ל.- ועוד נ"ל דהכא דברמאות ועולה נהג ר' דוב עם ר' חיים אמרי' השתא הוא דאיתרע ובשעת מעשה הי' צדיק ודעתו לקיים תנאו ולא הי' שום אונס וברצונו הודה מה שהודה ועכשיו איתרע וביקש לעשוק שכר עני אבל אי נאמין לאמתלא צריכים לומר מיד בשעת מעשה הי' ערמימתו בלבו להטעות את ר' חיים והודה באונס וזה לא אמרי' דאמרי' אוקי אחזקת צדקת עד השתא והשתא הוא

דאיתרע ולא דמי לתה"ד דהתם בשעת מעשה ידע האסיר שזה המשתדל עבורו נוהג עמו ברמאות וזיוף ע"כ בהיתר התפתל עם עיקש וכ' לו הודאה שנשבע אף ע"פ שדעתו הי' לטעון אונס הייתי - מה שא"כ הכא שר' חיים נהג בתמימתו ור' דוב אורב ורמאי הוא יש לומר דמוקמי' אחזקתי' והשתא איתרע ע"כ נלע"ד לדון את ר' דוב כעובר על שבועה וחרם:

אמנם אי היה ר' חיים מודה לו שלא נשבע בפניו היה מקום להקל הכא טפי מבתה"ד דהתם אמרינן נהי שלא נשבע בפני התובע מ"מ כיון שהודה על עצמו שווי' נפשי' חד"א ודלמא נשבע במקום אחר בינו לבינו אבל הכא הרי לא הודה שנשבע בסתם אלא כתב הריני נשבע בסתם בחומש זה שבידי ובכל מה שכ' בתוכו הרי לא הודה אלא שנשבע פה בחומש הלז וכיון שהודאה זו שקר היא שוב אין לומר שנשבע במקום אחר מה שלא הודה בפנינו:

ודאתאן עלה דפסיק תה"ד דמהני אמתלא אחר שכבר כתב ועשה מעשה והוא לכאורה נגד מה שפסק בש"ע י"ד סימן קפ"ה כרמב"ן וכרשב"א דלבשה בגדי נדה והוחזקה נדה בשכונותי' אין אמתל' אחר מעשה רב ואין לך מעשה רב מכותב וחותם בשטר ואיך פסק בש"ע י"ד סי' רל"ב הנ"ל כתה"ד - לבאר זה אאריך קצת ואם אינני מוסיף אלא מבאר ומאסף דברי הגאונים בזה די כמ"ש רמב"ן בפתיחת קונטרס דיני דגרמי שלו:

הנה הטור סימן קפ"ה הקשה עליהם מ"ש מאומרת טמאה אני לך דמהני אמתלא ולא ס"ל לחלק בין דיבור למעשה וכ' רמ"א בתשו' סי' ב' דלהטור צ"ל הא דאמרי' פ' עשרה יוחסין סוקלין ושורפים על החזקה התם לא הוחזקה מעולם שאין זה בעלה וזה בנה ומיד שבאו לכאן הוחזקו אצל כל שזה בעלה וזה בנה הכרוך אחריה ע"כ לא מהני אמתלא - אבל באשה כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן עד שלבשה בגדי נדתה והיא החזיקה עצמה והפה שאסר הוא הפה שהיתר באמתלא - והגאון פלתי בספרו המכונה תפארת ישראל סי' קפ"ה רוצה להחליט שרמב"ן גופי' לא קאמר אלא באשה שראתה דם אך אומרת טבלתי ולא החליפה שמלותי' אז לא מהני אמתלא כי לבישת בגדים סותרת אמירת טבלתי ונשארה בנדתה וא"כ אין כאן מחלוקת בין רמב"ן לטור ע"ש:

אמנם הרמ"א לא הבין כן אלא שאפי' בחזקת טהורה פליג רמב"ן ומסיים רמ"א דעכ"פ מודה רמב"ן באם א"א בענין אחר שנותנת אמתלא המוספקת גם למעשה מהני אמתלא וכן הסכים ב"ח וש"ך ובס' שמ"ח סעי' א' ס"ק ע"ו מייתי ראיות רבות מדוכתא טובא שא"א לסתור אותם שהדין דין אמת ולפע"ד עוד הומ"ל ראיה מעדים שאמרו אנוסים היינו דלולי שאינו חוזר ומגיד היו נאמנים אפילו כ"י יוצא ממקום אחר הי' נאמנים

באמתלא שאנוסים היו אף על גב דעבדי עובדא וחתמו אלא על כרחך כיון שלפי האמתלא שנאנסו על החתימה לא הי' באפשר בענין אחר מהני אמתלא וכן הסכימו כל האחרונים והד"מ הניחו בצ"ע הא דפסיק בסימן א' בטבח שעשה סי' בראש הכבש דמהני לי' אמתלא משום דס"ל לד"מ דהתם הוה אפשר באמירה בעלמא טריפה הוא וע"כ ס"ל לתשב"ץ כטור דהיכי דאיכא חזקה ורק עפ"י דבורו נאסר הפה שאסר הוא מתיר אפי' באמתלא גרועה וא"כ סתר הש"ע ואין זה קושי' כ"כ אפשר לפי המקום והזמן לא הי' אפשר בלי שיעשה סימן וכן רמז פר"ח סימן א' שם - וכ' עצי ארזים סי' ר"ט דה"ה אחר שלשים יום מהני אמתלא אם הוא באופן שלא הי' אפשר זולת זה ע"ש ולפע"ד ממקומו מוכרע שהרי הרמ"א מייתי מיצחק שהי' נאמן באמתלא כי אמרתי אין יראת אלקים ושמש עם רבקה בסתר ע"ש והנה שם כתיב ויהי כי ארכו לו שם הימים מבואר אפי' באריכות ימים מהימן באמתלא כיון שא"א בענין אחר:

וראיתי בפלתי הנ"ל שכתב לפמ"ש רמ"א דיצחק בסתר שמש צ"ל כמ"ש בזוהר וישקף אבימלך בעד החלון היינו חלון דחכמתא ע"ש ולפע"ד אין מקרא יוצא מידי פשוטו ולמה יסתיר הכתוב ויכתוב לשון מגונה ויסתיר בתוכו האמת אלא חלון ממש ואם נרמז ג"כ חכמתא י"ל דאבימלך לא ראה אלא כדרך ולא כמכחול בשפופרת ויכול לומר שלא שימש עמה אלא ישן בקירוב בשר בעלמא אך בחלון חכמתא הבין כיון ששכבו זא"ז אש בנעורת ואינו דולק - ובמדרש רבה מבואר אדרבה היינו סתר דיצחק כי ידע שהפלשתים אורבים לו בדבר זה ע"כ לא שימש בלילה כ"א ביום ובמקום שיכולים להשקיף וחשב שבודאי לא יחפשו אחריו ביום ואפ"ה המלך בעצמו אורב לו ויצדקו בזה דברי השמ"ח שכ' בסי' א' דאע"ג שצדקו דברי רמ"א דהיכי דא"א בלי מעשה מועיל אמתלא מ"מ כיון שאמתלא כזו לא יעלה על הדעת דמפני כן לא הוה התראת ספק וגם מוציאה אשה בלא כתובה משום שאמתלא כזו לא שכיחא וכיון דלא שכיחי אע"ג דמאמינים להאמתלא מ"מ כיון שכבר הוחזקה אצל כולי עלמא כנדה שהרי לא יעלה על הדעת אמתלא רחוקה כזו א"כ כיון שכבר הוחזקה לא יועיל אמתלא להוציא מחזקת איסור אלא שלא מלאו לבו להחליט זה לדינא ונלע"ד דיש לתלות זה בפלוגת' דש"ס גיטין פ"ט אי מבטלי' קלא או לא ועי' ב"ש סי' מ"ו ס"ק י"ג י"ד ולא תיקשי מיצחק דהתם נמי לא הוחזקה שהיא אחותו דהרי קמן שחשדוהו בשקר וארבו עליו וההשקפה בעד החלון היא עצמה גרמה ההיתר דעי"ז ידעי' שלא הי' חזקה גמורה אצל הפלשתים שהוא אחותו ומשום הכא גילה לן קרא שהיה בעד החלון ונכון הוא לפע"ד:

נחזור להנ"ל דעכ"פ כל הפוסקים פה אחד מסכימי' להא דרמ"א דאם א"א בענין אחר מהני אמתלא אלא מ"מ לא הוה התראת ספק וגם אשה יוצאה בלא כתובה משום דלא שכיחי למצוא אמתלא המתרצת מעשה רב כזה ובלאה"נ אחר שעבר ושימש עמה תו לא מהני אמתלא כנ"ל. אך המנחת יעקב סי' קפ"ה כ' דמהרי"ק שורש פ"ז משמע דאפי' אם א"א בלא מעשה נמי לא מהני אמתלא ועיינתי במהרי"ק וכ' שם כגון דאמרה לא נזדמנה לה באותה שעה בגדי טהרת' יע"ש. ומשום הא לא ארי' דאנן לא בעינן תי' ואמתלא רק על מה שהחזיקה עצמה נדה לומר הן החזקתי עצמה מטעם פלוני ופלוני זה הוא אמתלא אבל לומר מעולם לא החזקתי עצמי אלא לא נזדמנו לי בגדי המיוחדי' לטהרה הרי מכחשת גוף החזקה שהוחזקה בה זה לא מהני דהווה לה ליקח תוף בידה ולפרסם דטהורה היא ולא נזדמנו לה בגדי טהרתה:

עוד פש גבן דברי הה"ג כפי שפירש בס' פרי תואר והוא אמת נכון דס"ל ודאי אשה שאמרה לבעלה בפניו טמאה אני מהני לה אמתלא מכ"ש אם רק לבשה ולא הוציאה מפי' דפשיטא דמהני אמתלא אך אם אין בעלה בעיר ומחזקת עצמה נדה בפני שכינתי' אפי' רק לבשה מכ"ש אמרה בפי' ואח"כ בא בעלה לא מהני אמתלא כי מה לה להחזיק עצמה בפני אחרים ודברים ישרים ונכונים הם. ומ"מ נ"ל באותו אופן דרמ"א דמשום עין הרע עשתה א"כ דוקא בפני שכיניה צריכים להחזיק עצמה מהני אמתלא היוצא לנו מזה לדינא שלבשה בגדי נדתה ומכ"ש כשאמרה טמאה אני שלא בפני בעלה לא יועיל אמתלא וכשעושה בפני בעלה אם רק אמרה טמאה אני מועיל אמתלא ואי עבדה מילתא יתירה לא יועיל אמתלא וכן כל שהוחזק שלשים יום אין אמתלא מועיל אך אם האמתלא באופן שהענין הי' צריך למילתא יתירתא ולהאריך שלשים יום מועיל האמתלא ומכל מקום התראת ספק לא הוה דלא שכיח אמתלא כזה, ולאחר שעבר עבירה אין אמתלא מועיל לבעל העבירה אך אם הוא עבר והיא תתן האמתלא והוא לא ידע נפטר ממלקות שהרי עכ"פ לא בעל נדה ואי לא תתן אמתלא לוקה הוא ולא הוה התראת ספק דאמתלא כזו לא שכיחא, הארכתי בז האעפ"י שאינו צורך לשאלתינו מ"מ תורה הוא וההלכה צריכה בירור ונתברר תלי"ת:

ומעתה אבוא קצת לעיין בדברי מעלתו אע"פ שאינו נוגע להנדון כלל ולא באו אלא להראות כוחו ורב אונו שלא על פי דרך ההוראה למעשה מ"מ לכבוד תורתו העברתי עיוני בקונטרס אחד משני קונטרוסיו כי הזמן יקר לי לבלות בפלפול ותחת פלפול יגע לקח טוב ופלפלת כל שהוא למאי חזי אך יען ראיתי' סכינא חריפא ובקיאותיו נפלא על כן אראה מה להשיב על דבריו מפני כבוד תורתו:

תחלת דבריו ליישב סתירת ש"ע וכ' דקצב שעשה סי' רוב בהמות כשרות משא"כ אשה אינה בחזקת טהרה ומייתי ראיה מש"ע א"ע סי' ל"ה סעי' ס"ט דמטעם חזקה שליח עושה שליחתו נאמן באמתלא לומר טעיתי אלו דבריו. והנה כל באי שערי הלכות נדה יודעים דאשה בחזקת טהרה לבעליה טפי מחזקה שליח עושה שליחתו דקיי"ל בדאוריית' לא אמרינן שע"ש ואשה בחזקת טהרה גמורה ולרשב"א אם יש לה מכה תולה אפי' בשעת וסתה מוקמי' לה בחזקת טהרה ורק תוספות ס"ל א"כ לעולם לא תטמא פי' ותוציאה מרוב נשים שרואות עכ"פ בשום יום ולא אלים חזקת טהרתה שלה להוציאה מרוב נשים, ולרשב"א אפי' בכי האי גוונא מוציאין מרוב נשים ואוקמי' אחזקת טהרה ורק משום חומרא דטהרת מחמיר מעל"ע עיי' נדה ג' ע"ב וכו' זה בסתם נשים דיש נשים שדיין שעתן אפי' לטהרת והיינו שרובן אין להם דם ואית לה תרי חזקות חזקת טהרה ככל הנשים ועוד חזקה דאתי' מכח רובא ועדיפא מרוב בהמות כשרות ואפ"ה אם לבשה בגדי נדה לוקין עליו ומוציאין בלא כתובה אם שמשתו אז, והטעם בשליח דמהימן טעיתי היינו משום שמתחלה היציא עצמו ממנהג עולם ואמר שניתי ולא עשיתי שליחותי לכן כשנותן אמתלא להחזיר עצמו למנהג עולם שעשה שליחתו מהימן משא"כ אשה שהוציאה עצמה ממנהג העולם להחזיק עצמה בטמאה בשכנותי' בשעה שהיא טהורה לא מהימנת לרמב"ן ועל זה קשה הא טבח נמי מוציא עצמו ממנהג העולם ולעשות סימן טרפה בכשרה ואפ"ה פסק בש"ע דמהימן ולא הועיל מעלתו בתירוצו כלום:

שוב כ' דחזקת פנויי' לאו חזקה היא הואיל ובידה לקדש עצמה ומייתי ממרדכי דמשו"ה ע"א נאמן בשחיטה משו' דבידו לשחוט א"כ לפי דברי מכ"ת חזקת שאינו זבוח לאו חזקה מעליותא חלילה לא יאמר המרדכי והגי"א כן דלא חליש החזקה אלא אלים ע"א דבעלמא אינו נאמן נגד החזקה והיכא דבידו לשנות החזקה אלים עדותו ומהימן אפי' נגד החזקה והוא ש"ס ערוך ר"פ האשה רבה ותוס' ריש גיטין כ' דאפי' אשה שראתה דם בפנינו והוחזקה טמאה מ"מ כיון שלא הוחזקה רואה כל הימים שהדם יפסיק ואז ז' ימים ממילא עברו ואח"כ בידה לטבול מקרי בידה לעשות והאמינה תורה וספרו לה ע"ש ד"ה עד אחד בסוף הדיבור ובמהרש"א. והל"ל דחזקת פנוי' גרוע מטעם שכ' המלחמת ה' ר"פ האשה שנתארמלה שעשויי' להנשא ועיין תוס' קדושין ע"ט ע"א:

ומ"ש מכ"ת דלהס"ד דהאב אין לו יד לקדש בתו הנערה א"כ בנערותה אין לו יד לקדשה אוקמי' אחזקת פנויי' לא הבנתי כיון דעומר בנערותה וטוען את בתי נתתי בקטנותה א"כ ע"כ מיירי דאינה מוחזקת פנויי' לפנינו משהגיע לנערות שהרי טוען שקדשה בקטנותה

וא"כ איך נאמר כיון להאב רשות נתנה לקבל קידושיה נעמידה בחזקת פנוי' מאין לה חזקת פנוי' הלא אם קידושיה בקטנותה הרי היא ארוסה גם עתה מאין לה חזקת פנוי':

שוב כ' לפי דברי אסיפת זקנים דמה שתלה בדעת אחרים לא מקרי התראת ספק ה"נ לוקי' בעלה ולא מקרי התראות ס' כיון דהאמתלא תלוי' בה דבריו מאוד תמוהים הלא האמתלא הוא דבר העבר והתראת ס' אולי אינה נדה כי אפשר שיש שום אמתלא והספק אם אשה זו נדה או לאו תאמר אמתלא או לא תאמר עכ"פ אם יש שום סברה ואפשרי' בעולם שאשה תלבש בגדי נדה ולא תהי' נדה א"כ הדבר ספק אם זו נדה היא או לאו אלא על כרחך מדלוקה שמע מניה אין שום אפשרות ומציאות ולפי מה שכתבתי אני לעיל עכ"פ מציאות רחוק הוא שחוששת לעין הרע והו"ל התראת ספק מה שאין כן התם במזנה תחת בעלה נימא שמא יעמוד הבעל ויעשה דבר לבטל הקידושין למפרע זה תולה בדעת אחרים להבא אבל הכא הוה בלשעבר שמא היא נדה שמא אינה נדה וכמו וכבר בא חכם בפרק בכל מערבין:

מ"ש אכלו כולו אין נשאלין כיון דליכא מלקות בהתראת ספק תימה הלא אפי' בזה"ז דליכא התראה מ"מ נשאלין עיי' סי' רל"ג סעי' ב' וברא"ש דשבועות שם:

מ"ש דיש להפליא דודאי ישאל נעלמו ממנו דברי תומים סימן ע"ג סק"ו.

ומ"ש דקטן מופלא שנודר ואינו יכול לשאל ונתלה בלשון תוס' כיון דעד השתא לא שאל וכו' וכ' קטן לא יכול לשאל א"כ לפ"ז תינח ברגע שנעשה גדול מ"מ אם אכל אחר שנעשה גדול חדש או שנה אכתי ילקה דלא שאל עד השתא ובאמת בתוס' פ' השולח לא איתא האי לישנא רק במכות ט"ו ע"ב ועיקר הענין דהא ילפי' חזקה מבית מנוגע והתם ברגע א' שראה הכהן והיפך פניו מוקמי' אחזקה כמו שהי' באותו הרגע כן יהי' ולא ישתנה לעולם וכן זה שנשבע הנה באותו רגע שנשבע לא התחרט ואעפ"י שברגע כמימרא אח"כ ישתנה דעתו מ"מ כל שלא נתחרט לפנינו אמרי' ומוקמי' אחזקת אותו הרגע כך יהי' לעולם דעתו אלא שלכאורה זה שעובר על נדרו הרי קמן שמתחרט לפנינו ועל זה אמרי' הרי כשהיו מתרים אל תשתה לא שאל על נדרו ומהיכי תיתי לומר שישאל אח"כ לעקור למפרע כיון דהשתא בשעת עבירה לא אמר שרוצה לשאל אוקמי' אחזקת שלא יתחרט ולא ישאל וה"ל התראת ודאי וזה שייך בנדר קטן כמו בגדול, ומהתימה שמכ"ת רצה להעמיס בתוס' גיטין סברת השיטה מקובצת הנ"ל א"כ מאי מקשו מיחפ' על בת אחותו ולא תירצו כשיטה מקובצת הנ"ל:

מ"ש דילמא לא מזדקק לי' חכם אשתמיטת' תוס' פ' כירה (שבת מ"ו ע"ב) ודוקא בגר אמרי' דקשי' גרים משא"כ בנדרים, מ"ש תוס' יבמו' פ' דהיכי דאיגלאי מילתא למפרע

לא הוה התראת ספק וגם מ"ש רמב"ם בלאו המפורש לוקי' על ס' אעתק בסוף הקונטרס מ"ש בגליון ש"ס שלי:

מ"ש בדברי ר"ן בנדרים כ"ד ע"א דגם בשב ואל תעשה יכול להתיר שלא עפ"י חכם לומר לה והרי הוא כאלו לא הלכת סבר מעלתו דאלשעבר קאי אם עברה והלכה שלא ברשות יאמר שוב הרי היא כאלו לא הלכת ישתקע הדבר ולא יאמר אך אלהבא קאי משעה שנתן לה רשות הותר הנדר אבל מה שכבר עברה אין לו תקנה ויש לתמוה איך טעה בזה, ע"כ ראיתי בקונטריסו ויען כי לפסק הלכה לא זה הדרך ולא זה העיר רק לפלפולא והחלק יעיד על הכל ואינו צריך יותר ואסתגר בקמייתא:

הנה ההעתק מ"ש בגליון אצלי אתוס' יבמות פ' ע"א שתי' דהשתא מיהת איגלאי מלתא וכו'. בירושלמי ספי"א דיבמות פליגי ר"י ור"ל בעושה מלאכה בבי"ט של גליות דלריש לקיש הואיל וסופו לאיגלאי הוה התראה ונתבאר בפני משה במראה הפנים פ"ג דשבועות הלכה ד' ומ"מ נ"ל דתוס' דשמעתין ודנדה מ"ז ע"ב דבעי רוב תרווייהו אהדדי אתמר דברובא לחוד לא סגי דא"כ בהכה השני תחילה ואחר כך הראשון ה"ל ודאי דרוב נשים לט' יולדות אלא על כרחך בעי נמי איגלאי מלתא למפרע. ובאיגלאי נמי לא סגי דבר"פ בן סורר בעי למילף דאזלינן בתר רובא משמא תמצא איילונית דלמא חובשין אותו ולכשיתגלה שלא היתה איילונית נדון אותו אלא על כרחך דבעי נמי רוב וה"נ רוב המתאחרים להביא שערות אחר זמן הראוי רובם סריסים הם וס' זו כתב ב"ש סי' קנ"ה ס"ק י"ט ועמ"ש פני יהושיע בק"א לקידושין סי' צ"ג:

ועוד נ"ל דוקא רוב דאתי' ממילא אבל רוב שע"י מעשה אדם לא הוה התראת ודאי דאל"כ תקשה בחולין פ"א ע"א ע"ש הא סופו לזרוק הדם ורובם נזרקי' אלא כיון דתלה במעשה אדם ה"ל ספק עכ"ל שם ביבמות על הגליון, וז"ל על הגליון חולין פ"א ע"א דאמר רבא היא חולין ובנה שלמים וכו' אע"ג דרבא ס"ל במכות גבי אונס שגירש שמי' התראה לשיטת רש"י ולריטב"א שם גם רי"ף ורמב"ם שם ס"ל הכי ע"ש י"ל כמו שכ' הרמב"ם בהלכ' שבועות היכי דהלאו מפורש בתורה וזה עובר עליו אע"ג דאפשר שיתקן אח"כ ולא יהי' לאו כגון אונס שגירש בשעת מעשה עבר על לאו מפורש אע"ג דאפשר שיתקנו מ"מ התראת ס' הלז שמי' התראה אבל הכא נהפך הוא דאינו עובר על לאו שהרי אין שחיטה ראוי' עד אח"כ כשיזרק יהי' הלאו למפרע נמצא אינו עובר על לאו מפורש בזה התראת ס' לא שמי' התראה עכ"ל. פ"ב יום ג' א' דר"ח אלול תקצ"ח לפ"ק:

תשובה י

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג המפורסם החרוץ בעל פיפיות מו"ה יהודה נ"י אב"ד דק"ק סעמניץ:

יקרתו הגיעני נידן שוחט א' אשר זה שנתים בחליו אמר שלא יהי' עוד שוחט ומזה הדיבור נתפרסם שגדר בעדו בנדר שלא להיות עוד שוחט וכעת הציבור צריכים לשוחט שני מפני תקנתם קבועה שלא לאכול משחיטתו של שוחט אחד ולא נמצא שוחט לעע"ג אלא זה ונפשו היפה בשאלתו היש היתר לנדרו בעת צרת חליו, והאריך מעלתו כדרכו:

ואבאר בעז"ה מקור ושורש הדין וממילא רווחא שמעתא ברצותו ית"ש. הנה בתשו' מהר"ם מינץ סי' ע"ט אשר רמז עליו ש"ך יו"ד סי' רכ"ח ס"ק ק"ט כ' כיון דפליגי להתוס' ריש חולין מצוה לנדור בעת צרה ויש חולקין דהוי כבונה במה וצ"ל יעקב אבינו קודם מ"ת הוי ובסוף התשובה כ' עוד דמאם ינתן העם הזה בידי והחרמתי עריהם אין ראי' דב"ד שאני אבל יחיד הוי כבונה במה נמצא לדידהו מצוה להתיר דהמקיימו כאלו הקריב עליו קרבן והשתא אין לנו לחדש פלוגתא רחוקה דלהך דיעה מצוה לישאל ולהתוס' אסור לשאול עליו זהו פלוגתא רחוקה ומה שנמצא בשם מהר"י החסיד שאסור לישאל עליו ומסיים שיש שם סכנה בדבר הלא אין טעם לאיסור אלא מפני סכנה שכתב החסיד אין לחוש לזה כי לא נתפשטו צוואתיו ורובם נתבטלו ועל זה עשה מעשה עם גאונים שעמו והתירו נדר שנדר בעת צרה ושוב מייתי שם שיש להפליא על מ"ש רבינו חננאל בס' המקצועות א' נדר בצרתו להתענות ב' וה' כל השנה ולא התנה חוץ משבת וי"ט והורה להתיר לו נדרו משבת וי"ט משמע מלשין דבשארי ימים ב' וה' דחול אסור וקשה אמאי הא נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלו דברי מהר"ם מינץ שם:

ואמנם הוא לא ידע טעם לאיסור זה ומפני זה כ' מ"ש אכן בס' בנימין זאב סי' רפ"ט המציא מעצמו טעם נכון וקלסי' הרמ"א בתשובה סי' ק"ג משום דהוי כנדר לדעת ותועלת חברו וקיבל ממנו טובה שאין מתירי' אלא לרצונו וה"נ הנדר הוא לטובת כביכול כי נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני כביכול ועשה לו טובה שהצילו מצרה ואין מתירי' לו אלא מרצונו ית"ש וע"כ אין להתיר עיי"ש ולפי זה ליתא מ"ש מהר"ם מינץ שיהא פלוגתא רחוקה ז"א דהא בהא תלי' למ"ד אסור לנדור בעת צרה דהוי כבונה במה א"כ אין כאן תועלת ונחת רוח להקב"ה ואפי' החולה סובר שעושה נחת רוח בנדרו וחישב לעשות מצוה נותני' לו שכר כעושה מצוה ויש נ"ר להקב"ה במחשבת טעותו של זה מ"מ כשנודע לו שהמקיימו כאלו מקריב עליו קרבן עושה נחת רוח בהתירו ומצוה לשאול עליו משא"כ להתוס' דמצוה לנדור בעת צרה והוי נחת רוח להקב"ה אין מתירין

אלא לרצונו וא"כ למאי דקיי"ל כתוס' ורשב"א ורוב הפוסקים דמצוה לנדור בעת צרה א"כ אין להתיר נדר ההוא. והנה נלע"ד הנודר ויש בו קצת לתועלת חברו וקצת שאיננו לתועלתו מתירי' את שאין בו תועלת אפי' שלא לרצון חברו ואת שיש בו תועלת לא הותר דל"ש לומר מתוך שהותר מקצתו הותר כולו דאין לו להתיר מת שנוגע לחברו ואין לומר בהיפוך מתוך שלא הותר הך לא הותר נמי הך דזה אינו אלא בהפרת הבעל עיין לשון ר"ן נדרים פ"ב ע"ב וא"כ צדקו דברי ר"ח במקצועות דזה נדר להתענות ב' ה' מיומי חול הוי לתועלת ונ"ר להקב"ה ושבתות וי"ט התענית שלא לרצונו א"כ מתירין לשבתות וי"ט ולא יומי חול ופשוט לענ"ד. והנה הנודר לעשות דבר טוב כך וכך אם יצילהו ה' וניצל פשוט דקיבל טובה והוי גם לתועלת אך יש נודר לתשובה כגון מ"ש ב"ח ומייתי ש"ך סי' רכ"ח ס"ק ק"ו שנדר שלא להורות אעפ"י מי שהגיע להוראה ואינו מורה עברה היא בידו אך לעומת זה בחליו פשפש במעשיו וחשד עצמו אולי שגג בהוראה ולא הגיע עדיין ומפני זה חלה ע"כ מקבל על עצמו שלא להורות עוד וכן השוחט אעפ"י מי שהוא בקי וירא ד' מרבים מצוה קעביד להיות מומחה לרבים כמ"ש רבינו יונה בשערי תשובה שלו מ"מ זה שחלה פשפש במעשיו ודאג אולי נכשל בבדיקת סכין והרגשה והכשיל לרבים ומקבל עליו לשוב ולא לשחט עוד ואלו אינם מתנים תנאי אם יצילנו ה' אלא חוזר מעבירה שבידו ומתחרט על העבר אפי' מת בתוך חליו הרי זה מת מתוך תשובה ולכאורה זה הוי לתועלת חברו בלי קבלת טובה מכל מקום אין לו היתר ודברי הש"ך סימן רכ"ח ס"ק מ"ג תמוהים ושגיאה בלי עיון במח"כ וכבר השיג עליו שער המלך ריש פ"ו משבועות ועוד קבלת התשובה שזיכהו הקב"ה לקבל עליו היא גופה טובה ואין לו היתר:

ובתשובה אחרת אמרתי מ"ש הש"ך סי' רכ"ח ס"ק ק"ח להשיג על הרמ"א שכתב על הרמב"ן מנדר מגבינה. חלילה לשווי' לרמ"א טועה בפשיטות אך ס"ל לרמ"א מלשון רמב"ן דהאי גברא אזיל בתר תאותיו ולא הי' מעצור ברוחו עד שאכל כל כך גבינה ונחלה ממנו ועבר על מ"ע ושמרתם את נפשותיכם ובחליו גדר בעדו לסגור ולחסום בעד תאותו שלא לאכול אפי' כ"ש גבינה לתשובה על חטאו ושוב נתחרט ורוצה לאכול עכ"פ כ"ש ע"ז סובב והולך דברי רמב"ן וע"ז הוקשה לרמ"א וא"ש - מתוך דברינו למדנו מ"ש רמ"א נודר בעת צרה הוי כנודר עד"ר לדמיון בעלמא כ"כ דמה ענין זה לזה אלא כיון שנודר ע"ד חברו אפי' לדבר מצוה אין מתירין בלי רצון חברו לקצת פוסקים כי יאמר נא מאי אכפית לי ולמצוה שלך אנא בעינא תועלת שלי וסד"א נודר בעת צרה ג"כ הדין כן קמ"ל דהרי ההיתר לדבר מצוה היינו תועלתו של נותן התורה ית"ש והרי זה בזה כנודר עד"ר דאנן

סהדי שמסכימין למצוה כיון שאין לרבים תועלת מזה והה"נ נדר הנ"ל הקב"ה יסכים ולפ"ז נ"ל פשוט אם רבים צריכין לו יתירו לו אם יתחרט והנלע"ד כתבתי א"נ. פ"ב יו"ד שבט תקצ"ו לפ"ק:

תשובה יא

אשר שאל מעלתו בשתים ועלתה לו אחד ע"ד השוחט אשר רבים מרננים עליו שהוציא כמה טריפות מת"י ואינם רוצים להעיד בפני ב"ד אם מותרים המה בעצמם לאכול מבדיקתו מכאן ולהלן:

יקבל תשובתו ראיתיו מתעורר בדברי מהרי"ק המובאים בהגה' ש"ע י"ד סימן ב' ובדברי הש"ך שם והנה שגה קצת בהבנת הש"ך שם ולהיות כי בלא"ה צווח בפר"ח כי כרוכי' על דברי מהרי"ק הללו לאמר כיון שהעד יודע שהוא רשע הרי נפסל לשחיטה עכ"פ ואיך יאכל משחיטתו מכאן ולהבא ומה בכך שיכול לעשות תשובה הלא לא עשה. עיינתי בלשון מהרי"ק בפנים והעליתי ארוכה בעזה"י ושוב אח"ז מצאתי קרוב מאוד לדברי בדברי שמ"ח סי' ב' ונהניתי מאוד:

והענין הוא כך כי אשה שאמרה טמאה אני אם אינה נותנת אמתלא מוספקת לדבריה אנו מוחים לה להזדקק לבעלה משום דשוי' נפשה חתיכה דאיסורא אף ע"ג שכיון שהיא רוצה להזדקק לבעלה ש"מ שיודעת בנפשה שמתחלה אמרה שקר בכל זאת לא יועיל זה משום דכבר שוי' נפשה חתיכה דאיסורא והה"נ אי הי' ע"א אומר שראה פלוני עע"ז שעי"ז הוא פסול לשחיטה אפי' ישחוט כהוגן משום שאיננו בר זביחה נהי דאנן לא נאמין לע"א והשוחט עומד בכשרותו מ"מ זה העד שראה עע"ז יודע בנפשו שאיננו בר זביחה וכל שחיטתו נבילה ובעדות זה ה"ל כאלו אמר כל מה שישחוט מעתה הוא נבלה א"כ לגבי דידיה שוי' חתיכה דאיסורא ואם ירצה לאכול משחיטתו נמחה בידו משא"כ הכא שלא העיד עליו אלא שלא שחט כראוי' ובכל זאת עדיין אפשר שכל מה שישחוט אח"כ יהי' כראוי' אפי' אם יעמוד ברשעו ולא ישוב בתשובה ויהי' לפנינו על זה ב' עדים בכל זאת אין מההכרח שכל שחיטתו מכאן ולהלן יהי' שלא כראוי' אלא דמ"מ היינו אומרים שנעשה חשוד עפ"י ב' עדים לאותו דבר ושוב אין לו נאמנות להעיד באיסורים ולא נאכל שחיטתו מטעם שאין לו נאמנות והשתא נמי דליכא אלא ע"א ואנחנו לא נאמין לו מ"מ הלא העד מאמין לעצמו כבי תרי וכשישאל לנו מהו שאאמין לשוחט הזה נאמר לו לא אמנם אם לא באו לשאול ואוכלים משחיטתו אחר שלא קבלנו עדותם הם חוזרים בעצמם לאכול אין אנו אחראים למחות בהם כי לא הוציאו מפיהם שתאסור הבהמה שהוא שוחט היום רק אמרו שאין נאמן לעדות עוד ולו יהיה כדבריהם אינו

צריך רק מחשבה טובה לחזור בו ממעשיו ונהי שאלו הי' ב' עדים לא היינו מאמינים לו שחזר בו עד שילבש שחורים וכו' מ"מ השתא לדדהו סגי בכל שהוא וכיון שהם אוכלים משחיטתו אמרי' אולי ראו בו סימני תשובה שנוכל להאמין לו מכאן ולהבא וסגי בכל שהוא אלו תוכן דברי מהרי"ק למעיין היטב בדבריו עם תוספ' ביאור משלנו ולזה הסכים בקוצר דבריו בשמלה חדשה בקרוב לדברינו:

והנה א"נ יש קצת לפקפק על דינו של מהרי"ק מ"מ היינו התם שהעיד העד בב"ד לפסול השוחט משא"כ הכא שלא בא שום עד לפני ב"ד להעיד ואני אומר המה בעצמם יודעים שאין ממש בעדותם ושלא יאמנו דבריהם כשיבואו על כור המבחן וראי' שהרי עוברי' על דברי עצמם ואוכלים ומה לנו למחות להם על דברי הבל ותעתועים שלהם בשגם שכפי הנראה הכל הוא בעניני בדיקה ולא בעניני שחיטה דעובדא דמהרי"ק הי' בעניני שחיטה דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת וצריך מן התורה עד כשר להעיד להוציא מחזקת איסור גם כי בזה כ' מהרי"ק שם בריש דבריו דרוב מצויים אצל שחיטה מוציא בזה מחזקת איסור שאינו זבוח יש לפקפק על דבריו בזה ואין כאן מקומו משא"כ בבדיקה דבהמה בחזקת כשרות עומדת ומדרבנן בעלמא בעי' בדיקה פשיטא שיש לסמוך אהנ"ל שלא למחות ולא לעורר אותם כלל שלא לאכול אמנם אם אפשר לכופם שיבואו לפני ב"ד ויעידו תבא עליו ברכת טוב ובלבד שלא יהי' אנשים שאינם מהוגנים ויעיין בח"מ סימן ל"ד סעיף י"ז י"ח י"ט כ' ע"ש:

גם מ"ש מעלתו עוד כיון שיש רגלים לדבר יש להאמין, תמי' לי על דבריו מה רגלים לדבר איכא והתם בעובדא דמהרי"ק כך הי' שכבר הורע כחו של אותו השוחט והי' ידוע להב"ד שכבר נכשל פ"א בבדיקה ועתה גם עתה חזר ובא ע"א ונתקבל עדותו בב"ד אלא שהשוחט הכחישו ע"ז כ' מהרי"ק כיון שיש רגלים לדבר שכדברי העד כן הוא שהרי כבר נכשל במעשה הראשון ע"כ יש לצרף ולהאמין גם את זה משא"כ הכא מה רגלים איכא הכל רנון בעלמא ופטומי מילי ואויבי' דאפקו לקלא שלא בב"ד הם יבואו ויעידו ונראה מה יהי' חלומותיהם ואז אם גם לא יכוונו עדותן כראוי' מ"מ יש לדון עפ"י אומדנא ורגלים לדבר אבל אם לא יבואו ויגידו בתורת עדות הם מחויבים מהא דטובי' חטא וזנגוד מנגד והוא פשוט ויש לדון לפקפק קצת על דברי מהא דבח"מ סי' ל"ד סכ"ה דע"י קול וחשד בעלמא נפסל עכ"פ לאותו דבר לעדות אמנם אינו ענין לכאן והחלוק מבואר וידוע שאין שוחט נפסל משום קול ורנון:

והנה בר"פ שבועת העדות (שבועות ל' ע"ב) אמרי' עד היודע בחברו שהוא גזלן אסור לצרף עמו ופסקו הרמב"ם ובש"ע סי' ל"ד ובש"ך שם סק"ג בפי' השלישי העלה דמיירי

כפשוטו דאע"פ שהענין אמת מ"מ אסור לצרף עמו ורוצה לקרבו אל הסברא ע"ש ובאורים שם כתוב שאין צריך שום קרוב אל הסברא אלא גזירת מלך היא אע"פ שהענין אמת אין לו לצרף עמו יע"ש וא"כ לפי זה צריך עיון גדול הא מבואר שם ל"א ע"ב במתני' ובכל הסוגי' שם דשבועת עדות נוהג בשני עדים דגם עד השני מחייב קרבן שבועה והשתא קשה אמאי הא מכיון שנשבע הראשון לשקר ושמעו זה השני הרי יודע הוא בו שהוא רשע ופסול לעדות ואף ע"ג דיש לו זמן לחזור בו תוך כ"ד ולהעיד מ"מ שבועתו שנשבע לשוא כבר אשתבע לי' בלי ספק וא"כ ממנ"פ אי נשבע באמת שלא ידע משום ששכח העדות באותה שעה א"כ השני אינו אלא ע"א ומשביע ע"א פטור ואי ידע ונשבע לשקר א"כ נהי דיכול לחזור בו תוך כ"ד כמ"ש שם תוס' ל"ב ע"א ד"ה בתוך כ"ד מ"מ יאמר נא זה השני אם גם יחזור ויודה אסור לי לצרף עמו שהרי אני יודע שנשבע לשקר ונפסל לעדות וכיון שכן לא הפסדתיך ממון בשבועתי ויעיין היטב במ"ש הר"ן בשבועות דף שט"ו ע"א ועוד בלאה"נ קשה בטלת כל שבועות העדות שכל א' יאמר ידעתי בחבירי שהוא רשע ואיני רוצה לצרף עמו. וידעתי דיש לומר דמיירי שבא אח"כ ומודה שאינו יודע שחברו רשע ואפ"ה נשבע לשקר ומשו"ה מייתי קרבן אבל כל זמן שאינו מודה בעצמו אה"נ דלא מחייב מידי דנוכל לומר כנ"ל מ"מ אכתי קשה בר"פ שבועות הפקדון דחקו רש"י ותוס' שם ד"ה הזיד וכו' בטעמא דמלתא דלא שייך מלקות בשבועות העדות והשתא מ"ט דחיקא להו עלמא לימא מטעם הנ"ל דמנא ידעי' דלמא אינו ראוי' לצרף עם חברו מטעם שראה לבו דבר איסור ואפי' מוחזק לנו אידך בצדיק וחסיד גמור מ"מ אין לוקין את זה על חזקתו של זה וכן מבואר להדי' בסנהדרין פ' ע"א שנים שיצא חץ מביניהם והרג שניהם פטורים ואמר ר' יוסי אפי' אבא חלפתא ביניהם פירש"י אבא חלפתא שהכל יודעין שהוא חסיד ולא זרקה לא מחייבי' אידך משום האי חזקה יע"ש היטב א"כ ה"נ דכוותי' ואיך יתחייב מלקות אע"כ מזה אני אומר בטח דהא דהיודע בחברו שהוא גזלן פי' שיודע בו שהוא כבר נעשה גזלן בשני עדים בב"ד אחר וזה העד יודע מזה אע"פ שאין אחר עמו שיודע מזה מ"מ לא יצרף כיון שהוא באמת פסול לעדות משא"כ כשלא ראוהו שנים ולא הועד עליו בב"ד אעפ"י שהוא יודע בו שהוא גזלן שבפניו גזל מ"מ כיון שעכ"פ זה העדות הוא אמת ראוי' ונכון מחוייב להצטרף עמו ומיושב ק' הנ"ל דשפיר משכחת שבועת עדות אפי' ללקות דאם יאמר ידעתי בחברי שהוא גזלן צריך לברר דבריו ע"י אותו הב"ד שהועד עליו בפניהם ואל"ה לא מהימן להוציא ישראל מחזקת כשרותו ומכ"ש דלק"מ ק' ראשונה שהקשיתי איך יתחייב עד השני קרבן שבועה הא שמע את הראשון בהשבעו על שקר ז"א דמה בכך מ"מ ראוי' ומחויב להצטרף עמו

וגדולה מזה נסתפקו חכמי בריסק הביאם הש"ך סי' ל"א בשני עדים המכחישי' זא"ז בפני ב"ד דאפשר שהם בעצמם חוזרים ומעידים בפנינו בעדות אחרת אע"פ שהב"ד יודע שהאחד מהם יודע בחבירו בודאי שהוא פסול והעיד שקר ואפ"ה הוה ס"ל שיצטרפו ואע"ג דהעלה הש"ך שם לאסור מדברי הר"ן כבר הביא התומים דרש"י ורמב"ם חולקי' וגם בחידושי הארכתי הרבה לקיים דברי חכמי בריסק וזולת זה נמי עד כאן לא קאמר הש"ך התם משום דעכ"פ הוברר הדבר בפני ב"ד שאחד משניהם פסול ועד שקר העיד בפני ב"ד אבל בלא"ה כ"ע דאפילו לזה שיודע בו שהוא פסול מצטרף עמו דגזירת מלך היא כך:

וא"כ בנדון דידן נמי אף על פי שיודע בו מה שהם מגזמים עליו מ"מ עדיין לא נפסל לעדות עד שיעידו כן בפני ב"ד וזולת זה אפי' הם בעצמם מותרים לאכול מבדיקתו כיון דרוב בהמות כשרות וקרוב לודאי שזאת שבדק עתה כשרה היא ואינו מוכרח שתהי' טריפה אותה שהוא מעיד עתה עליו:

וידענא שאין הנדון דומה לראי' ממש כי התם גבי ע"א דעלמא שיודע בעצמו כי המעשה אמת נכון וראוי' הי' לעשות כל הצטדקאות רק להציל העשוק ואפי' להצטרף עם עד שקר כיון שנפשו יודעת מאוד שהדין דין אמת אלא אפקעתא דמלכא הוא כי ה' ציוה שכן לא יעשה להצטרף עם עד רשע אע"פ שהמעשה אמת א"כ אין לך בו אלא חדושו דכשאותו הרשע לא נפסל בב"ד אע"פ שהוא מכיר ברשעו של זה יכול הוא להצטרף עמו להעיד במה שהוא יודע שהוא אמת נכון משא"כ נדון דידן נהי דהבהמה בחזקת כשרות בבדיקה עומדת מ"מ השתא דתקינו חכמים בדיקת הריאה ואסור לאכול ממנה בלא עדות עד שבדקה וא"כ י"ל היודע בחברו שעשה מעשה שראוי' הוא שיופסל לעדות דבר זה נהי שלא נפסל בב"ד מ"מ כל מה שמעיד על הבהמה ה"ל לגבי היודע דבר זה כמאן דליתא והבהמה כלא נבדקה ואסורה לו לאכול מתקנת חכמים שלא לאכול מבהמה שלא נבדקה וסברא זו אמתיות בלי ספק להתלמד במקום אחר מ"מ בנדון זה לא הוצרכתי לכל זה אלא לרווחא דמלתא באשר דבלא"ה כבר כ' לעיל כשאין העדים באים לשאול אין צריכי' למחות אפי' בפסול שחיטה דבהמה בחזקת שאינה זבוח מכ"ש בפסול בדיקה דקיל טובא ועוד מאן לימא להו להני סהדי שע"פ הדברים שהם יודעי' על השוחט שראוי' לפוסלו משום כך כי רוב הדברים ששמעתי הם פטומי מילי בעלמא משו"ה תבנא לדינא שאין למחות בידם ומכל מקום אם מעלות כ"ת נ"י יודע בם אנשי חיל יראי אלקים ידבר על לבם שיבואו ויעידו ויגידו להציל רבים ממכשול אבל אנשים שאינם אל יזיזו ממקומם זיז כל שהוא כי אין בעדותם ממש:

ואין להשיב על דברינו הנ"ל א"כ איך אמרי' דהעד יכול לחזור תוך כ"ד אחר שכבר נשבע על שקר הא לפעמים נשבע כן בפני ב"ד שעיקור שבועת העדות הוא בב"ד והם שמעו שבועתו ואיך יאמינו לו כשחוזר תוך כ"ד הא נשבע לשקר יש לומר דיכול להתנצל שטעה כשנשבע ואח"כ נזכר בתוך כ"ד ואז אינו נפסל בשבועתו לשקר וכיון שכן אפי' נמי יאמר נשבעתי במזיד לשקר ועכשיו אומר האמת אם הוא תוך כ"ד מקבלין ממנו משום שאין אדם נעשה פסול עפ"י עצמו דאין אדם משים עצמו רשע וכ"כ הר"ן להדיא דף שט"ו ע"א יעיין שם ולא כתבתי אלא נגד המתעקש:

תשובה יב

קבלתי נועם מכתבו זה חדש ימים ביום עש"ק סמוך להכנסת כלה וטרידנא בטרדא דמצות ש"ק ולא עיינתי בו והנחתיו בבגד של מלבוש שבת שלי ולא הגיע לידי עד עתה ולהיות כבר אחרתי עד עתה לא רציתי לעכבו יותר ונזדרזתי לשוב כיד ה' הטובה עלי בלי שאאריך בפרטי הדברים ואך רק ליתובי דעתי' להראותו שהוא ספון וחשוב בעיני וגם כי נהניתי מאוד בראותו שוקד על התורה יורד לעומקה של ההלכה ונעשה שואל כענין שנתקשה בשלשה דברים ואערכם לפניו אחת לאחת:

תחלת דברי פיהו שיכל את ידיו על הרמב"ם פ"א ממחוסרי כפרה הלכה ז' שכ' חטאת העוף הבא על הספק אינו נאכל מפני שהוא חולין בעזרה והקשה מעלתו שהניח את העיקור שהוא לאו דנבלה דמליקת חולין נבלה היא ותפס חולין בעזרה שאינו אלא במרדות כמה שכתב בפ"ב מהלכות שחיטה:

הנה לדבריו עדיפא ה"ל למימר דמליקת חולין שהוא נבלה האוכלו בעזרה ומתטמא בבית הבליעה חייב כרת על שטימא עצמו במקדש ואולי יאמר דבלע ולא שהה כשיעור השתחוי' אבל האמת יורה דרכו כי הרמב"ם הוצרך להשמיענו שהוא בשריפה מפני חולין בעזרה וממילא נדע שהוא נבלה משא"כ אי הוה כ' שהוא נבלה ואכילתו אסור עדיין לא נדע שהוא אסור בהנאה משום חולין בעזרה דסד"א דליכא בעוף משום חולין בעזרה דמשום הקרבת חולין ע"ג המזבח כיון דליכא אלא דמו לית לן בה וכמ"ש רש"י בכריתות ז' ע"ב ומ"ש רמב"ם פ"ב מהל' שחיטה דעוף בעזרה בקבורה ג"כ היינו שוחט אבל מולק ה"א דלא שייך בי' חולין בעזרה וכמ"ש רש"י בכריתות כ"ו ע"ב דנמצא לית בה לא משום מקרי' חולין על גבי מזבח ולא משום שוחט חולין בעזרה וטעמא כמ"ש כ"מ פ"ב מהל' שחיטה הלכה ב' יע"ש וכה"ג דרשינן גבי קדשים בחוץ בזבחים ק"ו ע"א יע"ש א"כ ה"א חטאת העוף הבא על הספק נמי משתרי בהנאה ולית בי' משום חולין בעזרה קמ"ל הרמב"ם ונראה גם רש"י מודה דאית בי' עכ"פ משום איסור הכנסת חולין

בעזרה דלא תקשי לי' סוגי' דגיטין כ"ח ע"ב דאמר מספיקא לא ליעול חולין לעזרה יע"ש וא"ל דחטאת המתו' שאני כיון דגמירי דאזלי למית' אסור להקריב' ז"א דס"ל למפרש בנזיר כ"א ע"ב דחטאת עוף לא גמירי דתמות ע"ש ד"ה והיינו טעמא וכו' ויש לנו בזה אריכות דברים אין כאן מקומו נחזור להנ"ל דע"כ מודה רש"י דאית בי' איסור משום הכנסת חולין לעזרה אלא התורה שריי' כדיליף מקרא בנזיר כ"ט ע"ב ומייתי לי' רש"י גם בפסחים כ"ח ע"א יע"ש ויש מקום עיון ואין פנאי להאריך וירווה צמאונו במשנה למלך פ"ב מהל' שחיטה הנ"ל משם יתורצו לו רוב הקושי' בענין זה:

זאת שנית הקשה על הרמב"ם דה"ל לפסוק להביא ב' חטאת עוף על הספק דס"ל יש קישוי לנפלים וכמ"ש תוספו' בנדה כ"א ע"א ד"ה ואינו נאכל וכו' וכן הקשה עוד ע"ד רש"י נדה נ"ד ע"ב דמיירי ביולדת בשופי והווה ליה לאתויי' שתי קרבנות:

אענהו ואומר לו כי יסודו בנוי על דברי תוספות נדה הנ"ל ואנו מצטערים על דבריהם הא אי מייתי קרבן א' ומתנה בלידה וזבה תו ה"ל ס"ס ספק מתחייבה בקרבן כלל, ספק לא מתחייבת ואם ת"ל מתחייב' דלמא או בלידה או בזיבה והרי כבר הביאה והתנה על שתיהם תו לא מתחייבה באידך ואין לומר היא גופי' קשי' לא תתנה בתנאי לידה וזיבה כדי שלא יהיה ס"ס ותביא עוד א' לספק ז"א ק' דכל שאפשר למעט מספק חולין בעזרה טפי עדיף ויכונו דברי רמב"ם ורש"י. ומה שנ"ל ליישב דברי תוס' גם כי הוא רק לחדודי הוא דהתוס' אזלי לת"ק דר' יהושע דס"ל ביבמות קי"ט ע"א ובכור' כ' ע"ב חיישינן למיעוטא וא"כ לדדהו אפי' היתה בחזקת מעוברת לפנינו נמי מביאה קרבן ואינו נאכל דחיישינן למיעוטא דלא כריב"ל בנדה כ"ט ע"א וס"ל להתוס' נהי דחיישינן למיעוטא להחמיר מ"מ לא נעביד ממנו ס"ס כיון דרוב מנגדו ושפיר כ' תוס' דלת"ק נמי משכחת ב' חטאות בהיתה בחזקת מעוברת לפנינו אמנם למאי דקי"ל כריב"ל בהיתה בחזקת מעובר' לפנינו מביאה קרבן ונאכל ורק בלא היתה בחזקת מעוברת לפנינו ואז הוה ס"ס שפיר פסק הרמב"ם ורש"י דסגי בקרבן א' משום ספק ספיקא כנ"ל:

עוד נתקשה מעלתו בלשון הרב"י בי"ד סי' י"ג בשם רשב"א דאי מצא דמות אדם בבהמה היינו בעי' דרב אדא בר מתנה פ' המפלת (נדה כ"ג ע"ב) ונתקשה מעלתו הא לר"מ אזלא אבל לרבנן לא איבעי לן ולא מידי כמ"ש תוספות שם ד"ה ומצא בה וכו':

הנה הרשב"א בתה"א בית ב' שער ה' מייתי האבעיא כצורתה ומאריך קצת ולבסוף מסיים אבל כשמצא בה מה שאינו דמות בהמה אעפ"י שהוא מין שיש לו פרסה כאדם מספקא לן אי אזלי' בתר פרסה או לא והיינו בעי' דרב אדא בר מתנה כשמצא דמות אדם במעי בהמה ולא איפשטא ולחומרא עכ"ל וקרוב לזה דברי הר"ן ר"פ בהמה המקשה

והנה מה שצ"ע כמו שהרגיש מעלתו עוד זאת א"נ קיי"ל כר"מ בהא באופן שיפה כ' אזלי' לחומרא מ"מ היא גופי' קשי' אמאי מספקא לי' לר"מ הא לרבנן נמי מספקא לי' אי חשיבא פרסה דידי' או לא. אבל האמת יורה דרכו כי ס"ל לרשב"א דודאי להך לישנא דפ' בהמה המקשה (חולין ס"ח ע"א) וע"ב דהכל תלוי בבהמה בבהמה דעובר נמי מקרי בהמה וכרב שימי בר אשי שם א"כ לא מבעי' לן באדם אלא לר"מ אבל לרבנן דלא אזלי בתר אם לא ה"ל בהמה בבהמה ולא אבעי' לן ולא מידי אמנם להך לישני דעובר לא מקרי בבהמה והכל תלוי בפרסה איכא למבעי' הך איבעי' לכ"ע אי פרסה של אדם מקרי פרסה או לא וס"ל לרשב"א דהא דאמר הש"ס לר"מ דאמר אדם במעי בהמה וכו' לאו דברי ר' אדא הם רק הש"ס הוסיף ביאור דלהך לישני דהכל תלוי בבהמה מ"מ קאי האבעי' לר"מ מיהת וכה"ג טובא בש"ס כמ"ש תוס' בנדה ל"ד ע"ב ד"ה כי קמבעי' לי' יע"ש וכבר היה נגד עיניו מ"ש בשמלה חדשה בסוף הספר בזה והנה שם אתו תלמידנו הרבני המופלא כבוד מה' וואלף נ"י ויש לו העתק מחידושינו למס' נדה יע"ש מ"ש בענין זה באר היטב בדף כ"ד ע"ב ד"ה מה דעתך לחומרא וכו' יעיין שם ויוסיף לקח. יותר אין אתי כעת והיה זה שלום לו ולתורתו ולאביו הזקן ה' ישמרהו ויחייהו הכ"ד הכותב בחפזי:

תשובה יג

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המא"הג המופלג והמפורסם ערוגת הבשם גן הדסים כש"ת מו"ה מרדכי בנעט נ"י אב"ד ור"מ דק"ק שטאמפי יע"א:

אודות תקנות קהלתו מימי עולם להעמיד ב' שוחטים בבית המטבחים לבדוק הסכין והריאה ע"י שניהם ופר"מ הוסיף שגם בכל בהמה דקה יעמדו שני שוחטים כנ"ל וקבלו עליהם והחזיקו במנהג הזה יותר מד' שנים ועתה באו בה פריצים וחללוהו ונפשו היפה בשאלתו אם הוא מנהג יפה וגדר וסיג לתורה או אם אפשר לבטל המנהג הזה אחר אשר החלו לעשותו ולקיימו:

הנה גוף המנהג ודאי מנהג ותיקין הוא הגם שמעיקור הדין עד אחד נאמן באיסורין ורוב המצוין אצל המצות מוחזקין ומומחים הם הגם שבשחיטה החמירו חז"ל שצריך להראות סכינו לחכם מ"מ כבר כ' הרא"ש פ"ק דחולין דעכשיו שממנים אנשים ידועים על השחיטה להם מחלו חכמים כבודם שיכול לשחוט בלי הראות סכינו לחכם על כל שחיטה ושחיטה מ"מ כבר כתב רבינו יונה ומביאו ב"י סי' י"ח ומהרש"ל ביש"ש פ"ק דחולין שעכ"פ צריך השגחה גדולה על השוחטים הממונים האלו ועכ"פ יהי' השגחת חכם העיר עליו ושתהי' אימתו עליו ולהסיר סכינו לפניו זמן זמנים טובא ואז ראוי הממונה על השחיטה לשחוט בלי ראות סכינו על כל שחיטה ושחיטה ולממונים כאלו

מחלו חכמים על כבודם אבל זולת זה אין ראוי למחול ואם כבוד חכמים מחול כבוד שמים מי ימחול:

ובכל זאת שהממונים נוהגים כנ"ל ראיתי בכל מקום שעברתי בקהלו' גדולות מנהגים שונים כי בק"ק פפד"מ תיקן מ"ו הפלאה ז"ל שאפי' שום עוף לא ישחוט בלי שנים בודקים הסכין לפני שחיטה מיהת ומכ"ש בהמה בין גסה בין דקה ופה הק"ק החמירו רק בגסות ולא בדקות ולא בעופות חוץ משחיטות כפרות שבין ר"ה ליה"כ ומ"מ אימת חכמי העיר על השוחטים ובודקים ורגילים אנחנו ב"ד תלתא לבוא פתאום לבית המטבחים בין במקום שחיטות הבהמה בין במקום שחיטו' העופות ולבדוק סכיניהם ולחטט אחרי כל מעשיהם באופן שבכל עת יהי' בגדיהם לבנים ובכל זאת בכל ער"ח מחויבים להראות סכיניהם לחכם ואמנם עיקור הטעם שלא הנהיגו חומרא זו של ב' שוחטים גם בדקות נעלם ממני הגם דמקרה הריאה וסרכות לא שכיחי בהו מ"מ לענין בדיקות הסכין אין חילוק בין דקות לגסות ואני הנחתיו להם מנהגם בזה:

וממילא יובן מר כי אתריה שהנהיג גם בדקות כן יאושר כחו וחילו ואחר שתיקן כן מתחילה לבני עירו וקבלוהו ופשט מנהגו כן כמה שנים שוב אפילו ב"ד אחר אינו יכול לבטלו דה"ל כדבר שפשט איסורו בכל ישראל כיון שמתחילה לא התקין אלא לעירו ושם פשטה תקנה זו וסברא זו כתבו תוס' בגיטין ל"ו ע"ב סד"ה אלא וכו' ומיהו בדבר שלא תקנו שיתפשט וכו' ע"ש אמנם ב"ד גדול בחכמה ובמנין יכול לבטלו אם אינו נעשות לסיג וגדר אך אם נעשות לסייג וגדר ועדיין צריך לאותו סיג אפילו ב"ד גדול אינו יכול לבטלו כמ"ש רמב"ם פ"ב מממרים הלכה ג' ומ"ש כ"מ שם הלכה ב' מפרוזבל דפרק השולח (גיטין ל"ו ע"ב) דהוה למיגדר שלא יבואו לעבור על השמר לך פן יהי' דבר עם לבבך בליעל ואפ"ה אי לדרי עלמא תיקן ב"ד הגדול יכול לבטלו עיין שנדחק בכ"מ שם ריש הלכה ב' ולפע"ד נעלמו ממנו דברי רש"י שם ד"ה לבטולי ולהושיב ב"ד אי אכשיר דרי ולא נמנעו מלהלות וכו' עכ"ל הרי דמיירי כשבטל טעם הסייג ובהא הרמב"ם מודה דמהני גדול לבטולי ובהא מיירי נמי תוס' הנ"ל סד"ה אלא וכו' ע"ש אבל כל זמן שטעם הגדר והסייג קיים צדקו דברי הרמב"ם שאפילו גדול אינו יכול לבטלו:

וגם מי יכול לדון עם רב בעירו אולי בקעה מצא בה וגדר בה גדר ואין כל המקומות והאנשים שוים ואין לרב אלא מה שעיניו רואות ובלבד שיהי' כל מעשיו לש"ש ואמרינן בפ"ק דע"ז חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר ופליגי הראשונים בטעם הדברים משום דהאוסר כבר שווי' חתיכה דאיסורא ומש"ה אי המתיר אגמריה סמיך שקיבל ההיתר מרבותיו לא הוה חתיכה דאיסורא ויכול להתיר מה שאסר חברו ויש סוברים הטעם

משום כבודו של חכם האוסר ולפי זה לא מהני אפילו סמיך אגמרי' ובהכי א"ש סוף פרק כל היד עובדא בילתא וכו' דמטעם אגמרי' סמיך לחוד לא הי' יכול להתיר מפני כבודו של רבב"ח מש"ה הוצרך לומר השתא כאיבא לי' עינא ואינו פחיתות כבוד ועיין כל זה שם בר"ן ובש"ך י"ד סי' רמ"ב סקנ"ה ועוד שם בס"ק נ"ז ואמנם יש"ש פ"ג דחולין סי' ח' כ' בשם מרדכי וז"ל חכם שטימא אין חברו רשאי לטהר דוקא משום חומר איסור ובקעה מצא וגדר בה גדר אבל בלא מעשה יכול לחלוק עליו כדאיתא בפ' אין מעמידין נפיק שיפורי דרב ואסר ונפיק שיפורי דרב הונא ושרי' עיין שם והנה המהרש"ל נדחק שם בכוונת המרדכי ולפי עניית דעתי פשוט דהמרדכי לא סגי לי' בהא דלעיל דאמר דכאיבא לי' עינא משום דחיישינן לכבודו של חכם דא"כ תיקשי הא דנפיק שיפורי דר"ה ושרי' אפי' אי סמיך אגמרי' מ"מ איה כבודו של האוסר אע"כ לכבודו לא חיישינן והא דאמרינן ס"פ כל היד כאיב לי' עינא ולא אמר בקיצור אגמרי' סמיך משום דאכתי ה"ל למיחש דמסתמא רבב"ח נמי ידע גמרא דידי' רק בקעה מצא בילתא וגדר בה בעדה ואין אדם יודע מטמוניות של חברו ומש"ה משני דאה"נ אי לא הי' לו שום תי' אחר בטעמא דטמא לה הי' תולה בבקעה וגדר אך הכא האמין דכאיב לי' עינא לא חשש לבקעה וכן נמי בפ"ג דחולין דרב גופי' לא אסר מיסר וליכא גדר והתם במס' ע"ז פ' אין מעמידין כיון דנפיק שיפורא ואסור לכל בני העיר וכיון שגם ר"ה הי' דר ג"כ באותה העיר ולא נודע לו שום בקעה הצריכה גדר וא"כ רב מדינא אסור לדעתו ע"כ סמיך איהו אגמרי' ואפיק שיפורא והתיר כנלע"ד נכון בעז"ה:

נמצינו למדין פר"מ דמילי דבני מאתיה עליו רמיא ומי יחוש חוץ ממנו ומסתמא בקעה מצא וגדר בה גדר כל זמן שלא בטל טעם לא הוא ולא אחר גדול ממנו יכול לבטל וכל העובר על תקנתו אחר התראה יש לדין אם לא יפסל משחיטה מכאן ולהבא כמשמעות תשו' הרא"ש דמייתי ש"ך י"ד סי' ב' סקל"ח ועל אקרו"ט ומנהיגי העיר נטורי קרתא שארית ישראל הקדושים מוטל לגדור ולעמוד בפרץ נגד הפורץ העולה וז"ל פסקי מהרא"י סי' קע"ד אשר דרשתני על ענין התקנה שתקנתם אשתקד בכנופי' ובהסכמת המנהיג שיחזרו השוחטים הלכות שחיטה ולא נתקיים התקנה ההיא דע לך שמכוער הדבר ויש עונש בדבר שרבים נימנים ומסכימים לדבר מצוה ולעשות גדר וסייג למצות ה' וחוזרים ומבטלים ע"י אהבה ושלום או ע"י תגר וקנאת איש מרעהו וכו' אלא שסיים שהשוחטים ששחטו אחר שבטלו הקהל התקנה שחיטתן כשרה אעפ"י שבטלוהו שלא כדין ומבואר מדברים שאם שחטו קודם שבטלו התקנה שחיטתן פסולה והכא בנידון דידן אין המתקן התקנה שהוא הרב מארי' דאתרי' חוזר מתקנתו וגם אין לו לחזור בו

ואין שום ב"ד יכול לבטל דבריו כמ"ש לעיל וא"כ השוחט המבטל דבריו בעזות וגילוי פנים קרוב לומר ששחיטתו פסולה. ועם ה' אלה ישמעו ויאזינו כראוי לקהל עם קדושים מופלאים באנשים יאמצו כשלון התורה ויחזקו בידקה ואך שלום ואמת יהי' לפר"מ ולתורתו כחפצו וחפץ א"נ הדש"ת. פ"ב נגהי ליום ד' ך' סיון תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יד

שלום וכ"ט לידידי תלמידי הותיק חדתי מלא עתיק הרבני עדני העצני החרוץ ושנון כמו"ה גאטליב נ"י:

ישמחך ה' כאשר שמחתני במכתבך ובדברי תורתך כי נעים כי תשמרם בבטנך והיה מכירך ברוך ניהו הנגיד חמיך וכו' המחזיק על התורה ויהיה תורתך אומנתך כאשר היה באמנה אתך מעודך אז תצליח ותשכיל מובטחני כי אחריתך מאוד ישגא ברצות ה':

וע"ד שאלתך ג' איבעיות בדיני בן פקועה א' אי מותר לבשל בשר בחלב בת פקועה מה"ת דה"ל חלב שחוטה כדפשיטא ליה לשעה"מ פ"ג מאיסורי מזבח סוף הי"א או דלמא כדמשמע מלשון רש"י דחולין קי"ג ע"ב דמפיק מחלב אמו למעוטי חלב מתה דאמו משמע הראוי' להיות אם ולא משנשחטה עכ"ל וא"כ האי בת פקועה אף ע"ג דדין נשחטה יש לה מכל מקום ראוי' להיות אם אלו דברי מעלתך ודברי חכמה הם:

והנה מה שרמז בשעה"מ הנ"ל אש"ס פרק קמא דבכורות דקאמר חלב מנ"ל דשרי' מדאיצטריך לאסור בב"ח ואס"ד חלב בת פקועה אסור לבשל בה א"כ דלמא בחלב בת פקועה איצטריך קרא דליכא משום דבר היוצא מן החי אע"כ דא"כ ה"ל חלב שחוטה ראי' זו יש לדחות דאה"נ הו"מ למדחי הכי אלא משום דלמ"ד דם נעכר ונעשה חלב איכא בחלב משום דם ודם שליל אסור ע"כ דחי משום אי' הנאה ובישול ועוד לפמ"ש הר"ן פ' בהמה המקשה דמש"ה חלבו וגידו מותרים ודמו אסור משום דכתיב כל בבהמה תאכלו ולא משקה דהיינו דם ע"ש וא"כ מכ"ש חלב דהוה משקה טפי מדם ואס"ד בחלב של כל בהמה אסורה גם חלב בת פקועה אסורה דלא הותר בשחיטת אמה אלא המאכלים ולא המשקים ולא הו"מ למדחי דקרא בחלב בת פקועה מיירי וגם מ"ש מעלתו יפה כ' דש"ס רצה לדחות אפי' לר"מ דאוסר בן ט' חי ע"כ ניחא ליה לדחוי' משום איסור הנאה ובישול וא"כ אין דברי שעה"מ מכריעים:

אמנם יש להביא ראי' מתוס' סנהדרין דף ד' ע"ב ד"ה. דרך בישול וכו' וי"מ דרך בישיל אסרה תורה דבלא בישול שרי' וע"י בישול אסור לאפוקי חֵלב דבלא"ה אסור עכ"ל וק' מאי פסקא דדלמא בבן פקועה דתרבא שלו שרי' ואסר רחמנא לבשלו עם בשר אע"כ צ"ל

דפשיטא להו להני י"מ דבחלב אמו למעוטי שחוטה קאמר ולא למעוטי מי שאין לו אם כדמשמע לשון רש"י חולין קי"ג הנ"ל דתלי' ביש לו אם ואין לו אם דליתא אלא לישנא בעלמא הוא כיון דרוב אם חי ולא שחוטה דבת פקועה לא שכיחא ע"כ אפיק רחמנא בלשון אמו ולעולם עיקר הכוונה חי ולא שחוטה ובת פקועה שחוטה היא והשתא אס"ד נמי דחלב תרבא קאמר רחמנא מ"מ מותר לבשל בחלב שאין לו אם דהיינו שחוטה ומותר לבשל בחלב בן פקועה וא"כ הדרה קו' לדוכתא חלב חי' ת"ל משום אי' חלב ומוכח מי"מ הנ"ל דחלב דבת פקועה שרי' מה"ת בחלב ולא מצינו מי שפליג עליהם בכוונת חלב אמו כנ"ל:

(**ב**) קאמבעי' לי' בב"ק ק"ו ע"ב הגונב בן פקועה וטבחו ומכרו אי מתחייב דו"ה או לא שכבר שחוט ועומד הוא נ"ל לא מבעי' למאן דיליף שחיטה שחיטה משחוטי חוץ עיין היטב תוס' חולין פ"ה ע"א א"כ בעי' דומי' דשחוטי חוץ והתם לא שייך שחיטת בן פקועה דאינו ראוי לבוא לפנים ובחולין ע"ד ע"ב ס"ל למר זוטרא אין פודין בבן פקועה דילפינן שה שה מפסח מה להלן בן פקועה לא ה"ה לענין פדיון ורב אשי דפליג משום דכתיב תפדה תפדה ריבוי מוקמי' גז"ש לשחוטה ממש וריבוי דתפדה לבן פקועה דרהיט ואזיל אבל אל"ה לא הוה פודין בו משום גז"ש דשה שה ה"נ אינו חייב מגז"ש שחיטה שחיטה משחוטי חוץ ולמ"ד נמי דיליף טביחה מטביחה וטבחו ומכרו מטבוח טבח והכן נמי איכא למילף מה להלן טביחה הצריכא דאי לא טבחו לא היה הוכשר לאכילה כדדרשינן פג"ה צ"א ע"א פרע להם בית השחיטה ואפי' למ"ש תוס' ד"ה כמאן דאמר וכו' דפרע להם בית הנחירה היינו דנחירתן זו היא שחיטתן אבל עכ"פ היה צריך הנחירה שהיא טביחה שלהם הי' צריך להכשיר אכילה וה"נ טביחה הצריכה להכשר אכילה לאפוקי בן פקועה שאין צריך טביחה להכשר אכילתו לא מחייב עלה כנ"ל פשוט:

וראיתי מהרי"ט רפ"ב דקידושין כ' דשליחות יד אפי' ע"י קטן ונכרי חישב וטביחה אפי' ע"י קטן ע"ש ושביק לנכרי משום דלא שייך נכרי בשחיטה ש"מ שוחט בן פקועה פטור מדו"ה דאלת"ה שייך ע"י נכרי:

(**ג**) השוחט בן פקועה בשבת אי חייב או הוה מקלקל וצריך לעשות פי' לדבריו לפמ"ש תוס' בחולין ח' דקלקולו יתר על תקונו שבחיי' עומדת לכמה דברים ומ"מ שוחט בשבת חייב דמלאכת מחשבת הוא שהוא רוצה לאכול בשר ואא לכזית בשר בלא שחיטה כן הוא כוונת תוס' התם והכא בבן פקועה אפשר משיחתוך ממנה אבר ויאכל ועדיין היא עומדת לגדל ולחרישה וכדומה נמצא השחיטה היא קלקול גמור ופטור או לא:

הנה בבן פקועה שאינו קלוט ליכא לספוקי דהרי קיימא לן כר"ש שזורי דבעי שחיטה מדרבנן וה"ל מתקן ולא גרע מהקורע בחמתו ועל מתו דחייב דעל מתו מקיים מצות קריעה ויכול ללבוש הבגד אחר כך דהוה אסור מדרבנן בלא קריעה כמ"ש תוספות סוף פרק האורג (שבת ק"ה ע"ב) וקורע בחמתו מתקן אצל יצרו ומחייב מכ"ש כשמתקן להתיר באכילה מאיסור דרבנן דחייב:

אמנם בקלוט בן פקועה דלא בעי שחיטה אפי' מדרבנן איכא למבעי ולרמב"ם דס"ל פ"י מהל' מלכים דישראל ששחט בהמה ומפרכסת אסורה לב"נ עיי' לח"מ שם וה"ה דבן פקועה אסור לב"נ וא"כ הועילה שחיטתו להוציא מידי אמה"ח לב"נ וחייב שהרי השוחט בשבת חטאת בחוץ לע"ז לא תיקן אלא להוציא מידי אמה"ח לב"נ כפירש"י בפסחים ע"ג ע"א אך להרשב"א דפליג אהרמב"ם וס"ל מפרכסת מותר לב"נ וה"נ בן פקועה א"כ איכא לספוקי בקלוט בן פקועה מיהו להרשב"א נהי משום נטילת נשמה לא מחייב דמקלקל הוא מ"מ משום צובע מחייב דרשב"א פסק כרב בשבת ע"ה ע"א ומשיג על רמב"ם דפסק התם כשמואל נמצא בין להרמב"ם בין להרשב"א חייב לרמב"ם מתקן להוציא מידי אמה"ח לב"נ ולרשב"א משום צובע ומיהו איכא דס"ל בהא כרמב"ם ובהא כרשב"א פטור דמקלקל הוא. ומיהו אי איכא מאן דס"ל אסור לבשל בחלב בן פקועה א"כ בבת פקועה הועיל שחיטתו להתיר חלבה שלאחר שחיטה למיפטר המבשל בה בשר:

ויען ראיתיו מסתבך בדברי האחרונים שבפירוש המשנה לרמב"ם פ"ק דחולין השוחט בשבת ויהכ"פ שכתב דלא מיירי במזיד דא"כ מומר הוא לא אאריך אבל אודיע לו בקיצור. הר"ן בחי' כתב דבהתחלת השחיטה מקלקל הוא ואין כוונתו דאמת הוא שהוא מקלקל דזהו שיבוש מ"ש אחרונים דמקלקל ע"מ לתקן דודאי תיקון גמור הוא מתחלה ועד סוף ככל מתחיל מלאכה החל וכלה אך מומר אינו נעשה דבכל רגע אמרי' שימלוך ויפסוק באמצע שחיטתו ויהי' מקלקל ע"כ לא נעשה מומר עד שגמר מעשיו הרעים ואז הוא מתקן מתחלה ועד סוף והנה בהוריות י"א ע"א פליגי ת"ק ור' יהודא לר' יהודה אפי' לובש כלאים דרבנן נעשה מומר ה"ה מקלקל בשבת אע"ג דאיסור דרבנן הוא נעשה מומר ויפה כ' רמב"ם דלר"י לא מתוקמא מתני' במזיד דא"כ ה"ל מומר מתחלת שחיטה באיסור דרבנן אע"ג דמקלקל הוא ומ"מ ש"ס פריך שפיר ונוקמא במזיד כר"מ וכת"ק דר' יהודא דהוריות שם דאינו נעשה מומר באי' דרבנן וא"ש ותל"מ. סידור למודו טובה צפורן של ראשונים ויניח ספרי האחרונים ופלפולים העמוקים וחקירות שאינן צריכים לשעה וימלא כריסו כי הכל צריכים למארי חיטי יעזרהו ה' ע"ד כבוד שמו הגדול כנפשו ונפש א"נ. פ"ב נגהי ליום ה' כ"ח טבת תקצ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה טו

שלום להרב המופלא ומופלג כבוד מו"ה ישעי' נ"י אב"ד דק"ק יאקע יע"א:

ע"ד השוחטים כשמוצאים ספק פגימה בסכין אחר שחיטה המה מחליקים ע"ג עור או שאר דבר זמן מה עד שאינם מרגישים הפגימה ומכשירי' הבהמה או העוף רע עלי המעשה ובעיני כמאכילי' טריפות באמת יש להביא כעין ראי' דאם נפגם הסכין בפגימה איננו יוצאת ע"י השחזת האלו כ"א ע"י משחזת העשוי' לכך כמבואר בכ"מ וב"י א"ח סי' תקי"ט המעיי' שם היטב יבין דבר לאישורו דמן התורה אין שום איסור מלאכה במשחיז סכין בי"ט אפי' ע"ג אבן כ"א במשחזת שלו העשוי' לכך ולשיטת הרמב"ם וסיעתו אסור מן התורה מתקן מנא בי"ט ורק למ"ד מכשירי' שא"א לעשותן מעי"ט מותר בי"ט אבל המלאכה בעצמה תיקון דאורייתא הוא והשתא יש להבין אם הסכין נתקן כדי צרכו מה לי עץ או אבן משחזת וכי נימא הבונה בנין במקבת של עץ אינו חייב עד שיכה בפטיש של ברזל כיון שבונה כל שהוא חייב וה"נ דכוותי' אע"כ מבואר דהפגימה אינה מתתקנת בשום אופן כ"א במשחזת המתוקן לכך ונהי דע"י עץ או אבן אחר פועל פעולה כ"ש שיכול לחתוך מאכלו ולחמו ולא יעכבנו הפגם ההוא אבל הסכין אינינו מתוק והפגימה נשארת בתוכו ולא תצא מהסכין כ"א ע"י משחזת שלו ומשה"נ אסור להראות סכין לחכם בי"ט ולדעת הרמב"ם משום שמא יאמר שנפגמה וישחזנה ואי ס"ד אם משחיזה בשל עץ יוצא הפגימה א"כ למאי ניחוש הלא אם יאמר לו החכם שנפגמה יכול להשחיזנה באבן או בעץ ולא במשחזת ולמה ניחוש שישחזנו במשחזות אע"כ שא"א להוציא פגימה כ"א ע"י משחזת העשוי' ומתוקן לכך:

ובחידושי תורה שלי כתבתי בפ' תולדות מ"ש רש"י ע"פ מדרש שא נא כליך היינו שישחיז סכינו כהא דתנן משיאים ע"ג חברתה שא"א לפרש שישחיזנו משום פגימה דממ"נ אי נחשד עשו בעיני יצחק שאוכל נבלות בלי בדיקת סכין איך האמין לו עתה ואי לא הי' חשוד בעיניו מה הי' צריך להזהירו עכשיו ועוד ראי' דמייתי רש"י ממשיאי' ע"ג חברתה נאמר במשנה על העברת שמנונית א"ו לחדודי בעלמא אבל להוציא פגימה לא דאין ברזל בברזל יחד מוציא פגימה כ"א מחדד או מעביר שמנוני' ע"כ נ"ל עפ"י מה דמבואר פ"ק דחולין ח' ע"ב השוחט בסכין של ע"ז צריך להדיח עכ"פ משום שמנונית הטוח עפ"י הסכין וכו' ר"ל אע"ג דבלא"ה כל בשר צריך הדחה מ"מ באוכל בשרו צלי שאין צריך הדחה צריך או להדיח הסכין או הבשר יע"ש:

והיות נשי עשו מורת רוח ליצחק ולרבקה שהיו מקטרין לע"ז והיה סכינו אסור משום שמנונית דע"ז ולזה האוכל בשרו מבושל א"צ הדחה כמ"ש לעיל כי סתם בשר דרכו

בהדחה אך יצחק בקש מטעמים כאשר אהב ומדחזינן דרבקה עשתה לו ב' גדיי עזים לפסח וחגיגה הבאה עם הפסח נאכלת צלי א"כ ש"מ כי יצחק אהב מטעמים צלי וכשאמר לעשו ועשה לי מטעמים כאשר אהב הי' עשו מבין שכוונתו על צלי שאין דרכו בהדחה ע"כ הוצרך יצחק להזהירו ושא כליך ע"ג חברתה להסיר שמנוניתא תחלה אבל לענין פגימה לא יועיל ברזל בברזל ולא עץ ואבן וה"ה עור כ"א משחזת שלה דוקא כנלע"ד:

אך מ"מ הא לענין הלכות שחיטה אטו פגימה נאמרה למשה מסיני עיקיר ושיהוי נאמרה וכל שיש בסכין עכבות מקום שמעכב העברת הציפורן יהיה פגימה מגוף הסכין או פליטה מדבר אחר הנדבק בסכין הכל גורם או עיקור או שיהוי אלא מסתמא כל דבר שאינינו מגוף הסכין ונדבק בו אינו עומד בפני הסימנים וכשיגיע הסכין בסימנים למקום ההוא יוסר הדבר ההוא ע"י כח השוחט ונדחה אך כשאנו רואי' דבר נדבק בו וא"א להסירו בנקל ע"י ידו וע"י הדחה קלה וכדומה רק צריך זמן מה להחליקו על עץ ועור וכדומה ואח"כ יוסר הדבר ההוא א"כ ה"ה למקום הסימנים גרם שיהוי או קריעת הסימן על כן לענ"ד כל העושה כן מאכיל טרפות לישראל ויש לעמוד בכח נגד המשחיתים המשחיזים האלו ואז יאכלו ענוים וישבעו. פ"ב יום ה' י"ב אלול תקפא"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה טז

שוכ"ט ושובע שמחות לי"נ תלמידי הרב המאה"ג המפורסם כמו"ה עקיבא נ"י אב"ד דק"ק קובנא יע"א:

היום מצאתי דאתי לידי יקרת מכתבו אודות עגלים הניקנים מן הנכרי ע"י סימנים המבוארים בס' פר"ח ושמ"ח סס"י ט"ו והוקשה למעלתו לפמ"ש דגול מרבבה דמש"ס ר"ה ז' ע"א מבואר דהוה ספיקא דאורייי' א"כ אי סימנן דרבנן איך נסמוך על סימנים לשחוט ולאכול והאריך מעלתו בחריפות ובקיאות והנה אמת נכון הדבר הני סימנים לאו דאורייתא נינהו אפילו אי סימני אבידה דאורייתא מכל מקום הני לא נאמרו בש"ס לאו סי' דאורייי' נינהו וכמו שכתב ר"ן פרק אלו טריפות גבי סי' ביצים וכן סי' כודניתא פרק או"ב ומכ"ש הני דעגלים דלא נזכרו בשום דוכתא:

ומ"מ לק"מ דמ"ש דגול מרבבה מש"ס דר"ה ז' ע"א מוכח דהוה ספיקא דאורייי' הלא כתב טעמו בצידו משום דמיעוט נפלים הוה מיעוט המצוי ובמצוי לא אמרינן מיעוטא כמאן דליתא וסמיך מיעוטא לחזקת שאינו זבוח וה"ל פלגא ופלגא ועיין ס' זו ס"פ כיסוי הדם והא דנפלים הוה מיעוט המצוי עיי' תוס' בכורות כ"א ע"ב ובדוכתי טובא אמנם

כל זה בלית בי' שום סימן ונשחט תוך ח' אסרי' אפי' בדיעבד משום דהוה ס' דאורייי' אבל כל שיש בו סי' שאיננו רגיל להיות בנפלים א"כ ה"ל מיעוט שאינו מצוי שיהי' לנפל סי' כזה וכמעט שהוא מיעוטא דמיעוטא דרוב אינם נפלים ומיעוט נפלים רובא דדהו אין בהם סי' כמו אלו והוה מיעוטא כמאן דליתא ולא סמכי' מיעוטא לחזקה והדר ה"ל רובא ואפי' לחד תי' בתוס' בחולין י"ב דגזרו חז"ל ולא סמכו ארובא משום שמא פיהק ומת י"ל באין לו שום סי' אבל ביש בו סי' באינו מצוי' לא גזרו וע"כ יאכלו ענוים וישבעו ובפרט שיזהרו להשגיח על הסי' הראוים כמו שהזהיר בספר שמ"ח שם ונפילת טבור לא הוה סי' כלל וכלל:

והנוגע לפלפולא דאורייתא חביבים עלי דבריו וצויתי להעתיק לו דיבור אחד מחידושי פ' או"ב ועוד פסק אחד ממני על סי' אתרוגים הנוגע לדידן וממילא רווחא שמעתתא ואחתום בברכה כנפשו ונפש א"נ. פ"ב נגהי ליום ה' ז' אדר"ש תקפו"ל:

תשובה יז

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ויעלה לציון בנויות ברמה ה"ה ידידי הרב המופלג השנון החרוץ כבוד מו"ה אהרן נ"י אב"ד דק"ק שאק:

גי"ה הגיעני ואמתינא לי' מלא חפני טיבותא על התחלות המצוה וה' יגמור בעדו הוא ירום קרנו והודו וכבודו אמן:

ועל דברי תורה אשיב לו בקצרה הנוגע אל האמת ולהורות להלכה נדון העגלים או שאר בהמה דקה הניקנים על ידי סי' דיהיב מהריק"ש והביאום הפר"ח והסכים ע"י תב"ש סי' ט"ו גם כי בעל פרי תואר פקפק עליהם מ"מ נהוג עלמא כי תלת סבי ועכ"פ בצירף מסל"ת של א"י שאינו מתכוון להשביח מקחו יש לסמוך אי איכא תרי סימנים ביחד עם מסל"ת כנ"ל:

והנה דברי ט"ז שם סק"ג תמוהים קצת שכתב ואע"ג דגבי קרבן כתיב מיום השמיני והלאה ירצה שאני קרבן דאין ראוי' להקריב בלילה דכל קרבן הוא ביום דוקא עכ"ל וכ"כ באר הגולה וזה ליתא דמטעם קרבן ביום דוקא הי' עכ"פ מותר בלילה ובבמה ולכה"פ אם עלה בלילה לא ירד ומטעם מחוסר זמן אפי' אם עלה בבמה ובלילה ירד כמ"ש תוס' זבחים י"ב ע"א ובחולין פ"א ע"א וזהו מוכרח וא"כ אי באנו למילף איסורא מקדשים לא יהיה מותר באכילה אלא ביום השמיני ולא בליל ז' נגהי ח' אבל האמת יורה דרכו דרשב"ג לא יליף חולין ממחוסר זמן דקדשים כלל אלא מסברא החמיר רשב"ג וחשש לספק נפל כל שלא ברירא לן שיצא מספק נפל ואמר כל ששהה ז' ימים ונכנס לליל ח' בבהמה אינו נפל בודאי דאל"ה לא התירה תורה אפי' להרצאה בקדשי' בלילה אע"ג

דאכתי להקרבה אסור מגזה"כ אבל עכ"פ אי הוה ס' נפל לא הותר להקדישו בלילה אע"כ כבר יצא מס' נפל עכ"פ וכבר הותר לאכילת הדיוט אבל אה"נ אי הוה רשב"ג יליף גוף האיסור מקדשים מדחזינן דלא הותר למזבח עד יום ח' ש"מ דלא יצא מכלל נפל א"כ הי' צריכין להמתין עד יום ח':

והנה אבוה דר' אפוטריקו דרמי קראי כתיב שבעת ימים הא לילה חזי וגו' ולא הקשה כן אקרא דבכור בפ' משפטים דקדים וגם התם ל"ש לתרץ לילה לקדושה דהא בכור מרחם קדוש אע"ג דמצוה על בעליו להקדישו בפה מ"מ אותה קדושה א"צ להמתין עד ליל ח' ועוררני גאון א' ע"ז והשבתי דמבכור מעיקרא לק"מ דקיי"ל ס"פ או"ב דבקדשים הלילה הולך אחר היום נמצא בכור דמרחם קדוש מתחיל יום ח' שלו עם עמוד השחר דשמיני וכל הלילה שייכי ליום ז' ולק"מ קראי אהדדי דשבעת ימים יהיה עם אמו כלים בעמוד השחר דיום ח' ומאז והלאה תתנו לי ולק"מ אך קושייתו אקרא דפרשת אמור דמיירי מבהמת חולין שרוצה להקדישה ובחולין היום הולך אחר הלילה וכלים ז' ימים עם צה"כ נגהי ח' ושוב כתיב מיום השמיני והלאה ירצה משמע ביום דוקא ע"כ הוצרך לחלק לילה לקדושה יום להרצאה:

ומזה הטעם בעצמו לא מייתי רשב"ג ראי' מבכור דאם כן לא היה לנו ראי' להתיר בהמות חולין עד עמוד השחר יום ח' כבכור משו"ה מייתי משארי קדשים להתיר בכניסת ליל ח':

והגאון פרי מגדים במ"כ כי רב שגה בספרו וכ' דבעי' ז' ימים מעל"ע מדפריך ש"ס מימהל היכי מהלינין ותפסו עליו כל הבאים אחריו הא ש"ס אאדם קאי דזמנו שלשים יום ואם כי שגיאה הוא בלי ספק ושגיאות מי יבין מ"מ גברא רבא דכוותי' מצוה לחפש אחריו במה שגה ומה עלה על דעתו הגדולה ונראה לפי דהעולם מזדנדזין מאי פריך הש"ס הא לא שהה ספיקא הוה מנ"ל דלמא לא שהה רובא הוה ונ"מ בממון כבכור דאין הולכים אחר הרוב אבל באיסור כמו במילה סמכי' ארובא ולק"מ מימהל היכי מהלינין והוה ס"ל לגאון ז"ל דסתמא דש"ס לא ס"ל לחלק כלל בין בהמה לאדם בטבע אלא ה"ק ר"ג כל ששהה ז' ימים יצא מס' נפל ונכנס לרוב וכל ששהה שלשים יום אפילו מיעוטא ליכא נמצא אחר ז' ימים סמכי' באיסורא בין בבהמה בין באדם ועדיין ממיעוטא לא פלטינן ולא סמכינן לענין ממון עד שיהיה בן שלשים והא דנקיט ז' בבהמה ושלשים באדם משום אורחא דמלתא או"ה שייך בבהמה וממונא שייך באדם וגם קראי דמייתי איירי ז' בבהמה ושלשים באדם אבל לעולם אין חילוק בין בהמה לאדם אלא כל ששהה ז' ימים הוה רובא לחיים ושלשים ימים הוה כלו לחיים וא"כ הא דפריך הא לא שהה ספיקא הוה אז' ימים פריך ומימהל היכא מהלינן ומדפריך הכי ש"מ מעל"ע בעי זהו נ"ל

טעותו של הגאון ז"ל ומ"מ אינו אמת ולא בעי מעל"ע ומיד בכניסת הלילה חזי לקדושה בקדשים ולאכול בחולין כדאי' פראד"מ אי הוה איתרחיתו עד אורתא הוה אכלינין מיניה ולענין קו' דאין הולכים בממון אחר הרוב הרבה תי' נאמרו בו והיותר הפשוט אה"נ הומ"ל הכי אלא דא"כ אכתי תקשי לרב דס"ל אליבא דרשב"ג ומחלוקתו דהולכי' בממון אחר הרוב ר"פ המוכר פירות ולדידי' מימהל היכי מהלינין ובא ראב"ע תלמידו ותי' מהלינין ממנ"פ וחדית לן הך דמחתך בשר בעלמא הוא ולפ"ז למאי דקיי"ל אין הולכים בממון אחר הרוב לק"מ מימהל היכי מהלינין ולא חדית לן דמחתך בנפל הוה מחתך בבשר בעלמא ומיושב פסק הרי"ף דהקשה חידושי רשב"א שם ואין להאריך בזה:

והנה תוספות בכמה דוכתי ביבמות ונדה ובכורות כ"א וחולין י"ב משמע בפשיטות דלרשב"ג נמי אינו אלא חששא דרבנן דהא קמן רוב ולדות בני קיימא נינהו ורק חיישי' למיעוט' מדרבנן ובעל פר"ת ודגול מרבבה מייתי מפ"ק דר"ה דמשמע דבבהמה איכא חששא דאורייי' מדאמר שם ז' ע"א בעל מום מי מצי אכיל לי' והנה הגאון טורי אבן הוכיח מכח דפשיטא ליה בפשטות דליכא אלא אי' דרבנן ש"מ דאכילת שנה בשנה בבעל מום נמי ליכא אלא מצוה דרבנן כעין דאורייי' בתם דעיקר קרא לפני ה' אלקיך תאכלנו בתם כתיב שנאכל לפנים מן החומה ובעל מום מדרבנן בעלמא הוא משו"ה פריך מי מצי אכיל לי' וזה נראה אמת לפע"ד:

ומ"מ ד"מ ס"ל להוכיח משם שהוא אי' דאורייי' הסביר הדבר משום סמוך מיעוטא המצוי לחזקת שאינו זבוח ואיתרע לי' רובא והנה דברי הגאון ז"ל וכן בכ"מ שנמצא בפוסקים גבי ס' בשחיטה חזקת שאינו זבוח אינו ענין להא דריצב"א פ"ג דשבועות דרחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב התם מיירי מאי' חל על איסור ואמר הריצב"א שאין שום איסור ידוע על הבהמה בחיי' שנא' שתתחזק מאיסור זה לאיסור נבילה דבהמה בחיי' לאו לאברים עומדת ולא חל אי' אבר עד רגע שיתלשנו וכן לא לאיסור בשר מה"ח עד שיתלוש בשר מה"ח ואין הבהמה עומדת אלא למיתה או ע"י שחיטה או שתתנבל ואין שום שם אי' חל עליו אלא עד שיתלש אבר או בשר או שתתנבל אבל קודם זה אין עליו שם אי' מיוחד רק שאינה ראוי' לאכילה באופן אחר אא"כ תשחט ולא נוכל לומ' עליו שם אי' שא"ז שאין זה אי' שנאמר עליו אח"ע"א וכדומה אלא תיקון להכשירו באכילה וכל אלו הדברים לענין מלקות ואחע"א אבל אמת נכון בחזקת שא"א לאוכלה בלי מעשה שחיטה והרי היא בחזקה זו עד שתוציאנה וכיון דמיעוט המצוי המה הנפלים שאינם ראוי' להכשירם לאכילה סמוך מיעוטא להך חזקה ונשארה אינה ראוי' להכשירה באכילה וכן דעת הרבה מאחרונים דכל ספק בשאלת ושטין דמוקמי'

בחזקת שאינה ראוי' להכשירה לאכילה והיינו אינה זבוח ולא כהבנת הריצב"א דהאי מילתא אחריתי הוא ומ"מ אני פליג אכל הני סברות [ועיי' בסי' כ"ה] ואין כאן מקומו:

ואפילו לחומרתו של דגול מרבבה היינו בדלית בהו תרי סימנים קרנים ושינים אבל בדאית להו הני סימנים נהי דהנהו סימנים ודאי לאו דאורי' נינהו מ"מ ידעי' דרוב בני ז' ימים לית להו סי' כי הני ועכ"פ מאותו מיעוט המצוי נפלים רוב של אותו המיעוט לית להו הני סימנים ומדאשכחן בהו הני סימנים כבר ידענו שאין ממיעוט המצוי נפלים וליכא אלא מיעוט דמיעוטא או לכה"פ מיעוט בעלמא ומה"ת אזלי' בתר רובא ואפשר אפי' מדרבנן לא גזרו אטו פיהק ומת כמ"ש בחולין דמיעוט דלא שכיחא לא גזרו ולכל היותר לא הוה אלא אי' דרבנן וא"כ אי איכא גם מל"ת מהני עם ב' סימנים הנ"ל:

הארכתי כדי לשעשע גם באמרי פיו דשדר לן חורפא וממיל' רווחא שמעתא וימצא תשובה על רוב דבריו ומ"ש דהר"ן ס"ל ביטול דשיל"מ הוא מדאו' תמהתי בזה ועיי' מ"ש ר"ן בפ"ב דפסחים בסוגיא דחמץ במינו במשהו מ"ש שם בד"ה ואני חוכך וכו' ועיין דעת הר"ן שהוא מדרבנן ולעיל מזה מייתי בעצמו דבריו בנדרים ש"מ דמ"ש בנדרים לאו מדאו' אלא טעמא דאסמכוהו רבנן כעין דאוריי' וביארתיו במקומו ב"ה:

מ"ש דל"ש שם אונס חד דאיכא נ"מ לענין קדשים כבר כ' זה בדגול מרבבה ודחאו. מ"ש מעלתו שזה צריך סי' וזה א"צ סימנים דבריו תמוה וכו' הלא זאת הבהמה שאנו דנים הרי היא לפנינו או בסימנים או בלא סימנים ומה שייך לזה צריך סי' ולזה לא צריך ועל הכלל כל הפלפולים בחזקות וס"ס להיותם ענינים עמוקים וצריכים בקיאות גדול בש"ס ופוסקים ואני לא זכיתי לעמוד על בוריין בעו"ה ע"כ אין דעתי נוחה לישא וליתן אלא כשנלמוד בחברותא א' הסוגי' בפנים ויעמיד איש את חברו על האמת ולהוציא דעתינו משיבושים ואז אזכה לפלפל יעזרני ה'. אסתגר בזה יהיה ה' עמו ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום ה' ו' אב פק"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יח

מ"ש בענין זימון נכרי על בני מעים אין לי פנאי עוד להאריך וכבר הי' עיניו בדברי גאונים האחרונים בכל זה ואין לי להוסיף אלא לפע"ד הגם דנחוש לדר"ל מ"מ היינו בנשחטו ב' הסימנים כולם ונתנבלה אז איכא אמה"ח אבל כשמעורה במיעוט בתרא של סי' ה"ל אבר המדולדל דלדידן נמי לית בי' אלא מצות פרוש מדרבנן בעלמא לדעת רוב הפוסקים דלא כרמב"ם עיין חולין ע"ד תוס' ד"ה אין בהם וכו' נמצא בנשחט סימן א' יש לסמוך על רשב"א דחיותי דתרי סימני ינקי מהדדי וא"נ נשחטו ב' הסימנים רובם ולא כולם נמי מותר אבל נשחטו כל הסימן ונתנבלה בשחיטה בודאי אסור למכור ב"מ לגוי

כדעת ת"ח שהסכים בפלתי ותבו"ש ופרמ"ג סי' ז"כ ומ"ש מעלתו דבניקב הושט דהוה נבלה מחיים כבר מתה היא וכזנב הלטאה דבריו תמוהים ואפי' מה שראו עיניו בהקדמת פרמ"ג לטריפות שכח מעלתו תוך כ"ד ההוא דאמ' דנ"ל נבלות מטמאות מחיים אותן הוה מתה וכזנב הלטאה ומותרים לב"נ וניקב הושט ופסוקת הגרגרת דנבלה מחיים הוה ללקות אבל אינו מטמאה מחיים וכיון שאינו מטמא ע"כ יש בו חיות ה"ל אמה"ח ואסור לב"נ ושפתיו ברור מללו ולא ידעתי במה שגה מעלתו וכן מוכח דלענין אמה"ח ע"כ אפי' שחט שנים ממש עדיין יש בו חיות כדמוכח פ' העור והרוטב ומ"ש תוס' בחולין פ"ד ע"א בשם ר' שמעי' ע"י שחיטה נעשה כמתה היינו מגז"ה אבל אם נתנבלה בשחיטה הרי הוא כחי' ומה שאמרו כ' ע"ב וכי מתה עומד ומולק בעוף דהכשרו בסי' א' היינו עם שבירת המפרקת אבל בלא שבירת המפרקת לא וכן מבואר בלשון חי' רשב"א שם ודברי מעלתו תמוהים ואסתגר בזה כי יותר אין לי פנאי היום להאריך ואחתום בברכה כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת:

תשובה יט

שלום וכ"ט לידידי כנפשי תלמידי צמידי הרבני המופלג החרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כבוד מו"ה אשר זעליג נ"י:

והנה מה שהרעשת העולם על שמוכרי' לבני נח בני מעים של נבלות וטרפות וכבר הלכו בזה נמושות ומצאת תקנה להנהיג שבכל פעם טרם שחיטת הבהמה ימכרנה לנכרי עבד הישראלי - הרה תקנתך קרוב להפסיד כי כמה טריפיות מקלינן בבהמת ישראל טפי מבהמת נכרי כידוע ובכל זאת לא תקנת הדבר לאישורו דמאן לימא לן דמכירה כזו לית בי' משום לפני עור דהרי פשוט אי הי' חשודים ב"נ לאכול אמה"ח הי' אסור למכור להם בהמה מחשש שיתלש אבר ממנו ויאכל כשם שבמקום שחשודים על הרביעה אסור למכור להם בהמה היכא דלא שייך חס שלא תיעקר כגון אחר ג' שנים כמבואר כל זה ר"פ אין מעמידי' א"כ ה"ה אי הי' נחשדו אאמה"ח הי' אסור למכור להם שום בהמה אף ע"ג דהשתא הבהמה דילי' הוא מ"מ המכירה בעצמו הוי לפני עור:

ואי הי' הדבר נוגע לדינא ממש לא הייתי מחליט עדיין לאסור גם את זה דאין ראי' גמורה מהתם דברביעה הוי כמו תרי עברא דנהרא דלא שכיחא ליה כ"א בהמה אחרת ובפרט בהמה שקונה מישראל דחביבה עליהן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן אפילו לאחר שקנאה מישראל ויש בזה מקום עיון בפ' אין מעמידין שם ואין כאן מקומו מה שא"כ באמה"ח אי הי' נחשדים על אמה"ח שכיחא ליה טובא וליכא לפני עור במכירת בהמה להם ומ"מ השתא דלא חשידי אאמה"ח ורק נכשלי' באכילת בני מעים וזה לא יבוא

לידם לעולם זולת ע"י שחיטת ישראל דב"נ אינו שוחט ולא חותך סימנים ברוחב הצואר לעולם מפני ההפסד העור כ"א נוחר באורך הצואר או הורגה במהלמות בכשיל וכלפות ובזה אין חשש בבני מעיים רק ע"י שחיטה וא"כ המכירה בעצמה ה"ל לפני עור אע"ג די"ל דאכתי לפני עור ליכא דלמא לא יארע פסול בשחיטה ולא בבדיקה דאפי' לרמב"ם דלית ליה מי איכא מידי זה הוה כמונח בדיקולא אין מזמני' גוי אפי' על כשירה מ"מ הכא ליכא לפני עור דאם תהי' כשרה ימכור בני מעים לישראל ולא לב"נ בכל זאת אין הדבר מתוקן כל צרכו והפסידו יותר מתיקונו מטעם שכתבתי לעיל:

ויען וביען כי קשה מאוד לשבור מנהג ישראל אפי' להקיל וראה כמה הטריח הרא"ש ליישב מנהג קולא בעשיית פרוזבל בזה"ז ועי' טור ח"מ סי' ס"ז והשנה הזאת היא שנת שמיטה ואני נוהג לעצמי לעשות פרוזבל ער"ה ברצות ה' וכן ראיתי רבותי נוחי נפש נוהגים ומ"מ לא רפרף א' על מנהג וכן כמה טרחו ליישב מנהג היתר בחדש לפני עומר והכל ליישב המנהג ומ"מ בעל נפש יחוש לעצמו וכן מילי טובא אין למהר לחדש איסור ומכ"ש היתר כי מנהג ישראל תורה היא והכלל החדש אסור מן התורה בכל מקום והישן ומיושן משובח ממנו:

ואמרתי כי רובא דרובא נבלות בשחיטה וטריפות לא ימצא אחד לו מני אלף איסור ודאי כי אפילו שוחט בסכין פגום כ' ר"ן איכא ספיקא טובא שמא לא פגע בפגימה ושמא לא קרע ע"ש ועיין בפירוש הפייטין בקדושת שחרית של פ' החודש דמייתי מדרש שהקב"ה ישחוט שור הבר בסנפירו של לויתן ויתמהו הצדיקים הא תנן אין שוחטין במגירה והקב"ה ישוב להם תורה חדשה מאתי תצא ע"ש ואין הכוונה שיחדש תורה חדשה ודין חדש ח"ו אלא שאפי' אנן נמי נשחוט במגירה אם הי' אפשר לומר ברי לי שלא פגעתי ולא קרעתי אלא שאין אדם יכול לומר כן ואפי' יאמר לא מהימנינן ליה כי מי יכול לשער זה אבל הקב"ה ששוחט בעצמו יכול לומר ברי לי וא"כ היינו תורה חדשה מאתי דוקא תצא. נחזור להנ"ל שרוב האסורים אית בהם ספיקא ומ"מ אסורי' כודאי מן התורה ולוקי' נמי עליהן משום נבלה ואפשר הרבה פעמים משום טרפה והטעם בזה כי הבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה והעלו תוס' בכמה דוכתי ועי' פ"ג דשבועות דהיינו איסור שאינו זבוח ולא איסור אמה"ח דבחיי' לאו לאיברים עומדת אבל משום אי' שאינה זבוח ומשו"ה ה"ל איקבע איסורא וכל ספק שיולד ה"ל ודאי אסור מה"ת ואפי' קמי שמי' גלי' שנשחט בהיתר מ"מ לדידן אסור מן התורה וכן רובי ספק טרפות ה"ל כודאי מטעם שיצאה מחזקתה מחיים ומחזקינן מאיסור לאיסור כמ"ש תוס' פ"ב דיבמות ודברי ש"ך י"ד סי' נ' צ"ע בזה כמ"ש תוס' ביבמות ל"ז ע"א נחזור

להנ"ל מש"ה אסרי' לבהמות דילן כמה פעמים ורובא דדהו אך כל זה לדידן משא"כ לב"נ כל בהמה בחזקת היתר עומדת לו וכל מה שיארע לו לבהמה תהי' מותרת לו לאכילה לבד אם יתלוש ממנה אבר בחיי' ולזה אינה עומדת וא"כ כל ספק אמה"ח שיארע בה מותר לו ובחזקת היתר עומדת ע"כ כל ספק בשחיטה ובטריפה אסור לנו ומותר לדדהו דתלינן דהוה שחיטה מעלי' אנן לא ניכל מספיקא דלמא לא הוה שחיטה מעלי' ואינהו אכלו דתלינן דלמא הוה שחיטה מעלי' וקמי שמיא גלי' דשרי' לישראל וממילא שרי לב"נ וקרוב לי לומר דלא מצינו ודאי נבלה אלא בהני אוזות פטומות שלפעמים מסתכנות ע"י הלעטה והנערות המשרתת תוחבים סכין בסימנים להמיתם וזו נבילה ודאית שראוי' לאסור מכירת בני מעים לנכרים למאי דקי"ל אמה"ח דעוף נמי אסור לב"נ עיי' רמב"ם הלכות מלכים ומ"מ אפשר לומר כיון דגם האומות נוהגים לשחוט העופות ברוחב הצואר ואינם נוחרי' א"כ גם כל העופות שלהם בלא"ה ה"ל אבר מה"ח א"כ לא קיימא בתרי עברי דנהרא וליכא משום לפני עור ולא דמי לבהמה שהם אינם שוחטים כמ"ש לעיל ואי לא ימכור הישראל להם לא שכיחי להו אמה"ח ושייך לפני עור משא"כ בעופות:

ועוד נראה לי לא לחנם אמרו חז"ל אין מזמני' ולא אמרו אין מושיטין בני מעים לבני נח משום דאמה"ח בשר אינו עומד אלא לאכילה לאדם וליכא למתלי בדבר אחר אבל בני מעים אדרבא אחז"ל אוכליהן לאו בר אינש ואחז"ל טוי בר אוזא ושדי בני מעיים לשונרא ושומן למשוח עורות ואמרי' סוף עוקצין מעיו לנבל בני מעיו לכינורות וכיון דאיכא למתלי בשום היתר תו ליכא לפני עור כמבואר ס"פ הנזקין ובתוס' פ"ק דע"ז שאביא לקמן אי"ה בהעתקת חידושי וא"כ תו ליכא להרעיש העולם כ"כ:

וראיתי בחי' דברי תורה שכתבת בקונטרסך דבר נאה ומתקבל דקרא כתיב לא תאכלו כל נבלה ומיירי סתמא נמי בנתנבלה בשחיט' וכשהותרה למכור לנכרי הוא וכל מה דמגבה הותרה א"כ גם בני מעים הותרו למכור לב"נ ודפח"ח. אבל מאן לימא שנמכרים לנכרי לאכילה ומיני ומינך תסתיים שמעתתא דלכאורה יל"ד מ"ט כתיב גבי גר בשעריך תתננה ואכלה ובמכיר' לנכרי לא הזכיר אכילה והיינו טעמא משום דגר תושב קבל עליו ז' מצות ולא יאכל אמה"ח א"כ נוכל ליתן לו הנבלה כמות שהיא לאכילה והוא יחוש לנפשו ולא יאכל בני מעים דהרי נזהר ונשמר שלא לבא לאיסור אמה"ח משא"כ לגוי שאינו מקיים מצות ב"נ אסור למכור לו להדי' לאכילה שיאכל בני מעים אלא מוכרים סתם ותלינן בהיתרא ואיהו מה דבעי למיעבד יעבוד:

פה צויתי להעתיק לך מ"ש בימי חורפי

חולין דף ל"ג ע"א תני דלא כרב אחא בר יעקב משמע דקי"ל דליכא מידי דלנכרי אסור ולישראל שרי וכ"כ תוס' וע"כ צריכים לחלק בין הא דשאני נכרים דלאו בני כיבוש נינהו ובין הך דשמעתי' דלאו בני שחיטה נינהו וא"ש טפי לשיטות הרמב"ם דמפיק לי' מוקרא לך ואכלת מזבחו מכלל דזבחו אסור משום לתא דע"ז אבל גוי שאינו עע"ז אפשר דהוי בר זביחה מה"ת רק גדר גדול גדרו בי' כמבואר בדברינו לעיל י"ג ע"א שחיטות נכרי נבלה ואם כן א"ש דלא שייך הכא לומר גוי לאו בר זבוח הוא כמו לאו בר כבוש:

אמנם מהתימה על הרמב"ם דפסק כרב אחא בר יעקב ולא חיישׁ לברייתא דתני' דלא כרב אחא בר יעקב וכבר עמדו בזה האחרונים ועיי' מ"ש בזה מהר"ם שיף ז"ל בשמעתי' באריכות וכן נלע"ד דלכאורה יש לתמוה אש"ס דסנהדרין דף נ"ט דפריך אהך סברא דמי איכא מידי והרי יפת תואר ומשני שאני נכרים דלאו בני כיבוש נינהו ופירש"י לאו ניתנה ארץ לכבוש אלא לישראל שאף לישראל לא הותרה יפת תואר אלא במלחמה ע"י כיבוש ע"ש והנה רש"י פ' תצא מפרש דהכתוב מדבר במלחמות הרשות ע"ש ברא"ם והוא מספרי וא"כ ע"כ צ"ל דאפי' בח"ל דלאו א"י נמי אין כיבוש לגוי והוא נגד תלמוד ערוך גיטין ל"ח ע"א ואימא הני מילי בכספא אבל בחזקה לא וכ' תוספות סד"ה אבל וכו' בחזקה של כיבוש מלחמה איירי וכן פי' ר' חננאל עכ"ל ומסיק אמר ר"פ עמון ומואב טיהרו בסיחון ועוג וע"ש פירש"י באריכות ומייתי שם עוד וישב מני שבי וכ' תוס' ד"ה עמון ומואב כי היכי דקנו ארצם בחזקה ה"נ קנה גופם ומשמע שם בודאי דהלכתא כהך סוגי' למעיי' שם בפוסקים וא"כ תיהדר קו' הש"ס סנהדרין לדוכתא והרי יפת תואר ואין לומר שאני נכרים דלאו בני כיבוש נינהו דהא הוה שפיר בני כיבוש וצלע"ג:

ועיין שם בחי' רשב"א גבי מניין לנכרי שקונה את הנכרי למעשה ידו ובריש סוגי' דשם ומ"ש בשם הראב"ד ע"ש היטב י"ל באמת תנאי פליגי בהכי והש"ס דסנהדרין דמשני הברייתא דנאמרה ולא נישני' לישראל נאמרה ולא לב"נ משום דליכא מידי מוקי הברייתא כמ"ד נכרי לאו בני כיבוש נינהו ועמון ומואב טיהרו בסיחון ועוג וכסתמא דתלמודא בגיטין וא"כ הלכתא כרב אחא בר"י דאיכא מידי דאסור לנכרים ושרי לישראל וכן הוא להדי' ברבה פ' בראשית דחד מ"ד ס"ל כן וע"ש ביפ"ת ופסק כן הרמב"ם ומ"מ לא נפקא מיני' בכל התורה דהרי מסיק הש"ס אנו אין לנו אלא ג"ה ואליבא דר' יהודה ועמ"ש רש"י שם ד"ה אליבא דר"י וכו' ולר"י גופי' לישראל נאמר וכו' ולא נפ"מ מידי אלא שלא להאכיל מפרכסת לגוי אבל להזמינם על בני מעים שרי דהרי לא קי"ל כר"ל שיהי' כמונח בדיקולא ועיי' היטב בכל זה כי יש לדחות דנהי דלא ניתנה הארץ לגוים לכבוש

מ"מ אם עבר וכבשה קנה בכבוש כמו גזלן שקונה הגזילה ובודאי אין היתר לגזול מ"מ קונה ביאוש:

ויצאתי לדון בדבר חדש יעויין בחולין ס"ד ע"א בתוס' ד"ה שאם רקמה וכו' מבואר דביצים חדוש הוא דאין לך דבר היוצא מה"ח ושרי ע"ש היטב וא"כ נראה לכאורה לאסור ביצים לב"נ דגבי ישראל גלי התורה ולא לב"נ כמו מפרכסת דשרי לישראל דגלי רחמנא דבשחיטה תלי' מלתא ולא לבני נח וס"ל להרמב"ם דאפי' בהמה טהורה וכשרה לישראל אסורה מפרכסת לב"נ ולית ליה מי איכא מידי כמבואר פ"ט מהל' מלכים הל' י"ב ואפי' להחולקים וס"ל מי איכא מידי מ"מ בטריפה וטמאה דאסורה בלא"ה לישראל אסורה לב"נ אמה"ח כמבואר בחולין ל"ג ע"א תוס' ד"ה א' נכרי וכו' ועיי' בש"ך י"ד סי' ס"ב וא"כ ה"נ בביצים אסורים לב"נ לכל הפחות בביצים טריפות שהתחילו אפרוח להתרקם שאסורה לישראל בלא"ה ולהרמב"ם דלית ליה מי א"מ כל הביצים אסורין אעפ"י שכ' הרמב"ם בפ"ט מהל' מלכים ה' י"א שאמה"ח דעוף אין ב"נ נהרג עליו וא"כ ביצה אמה"ח דעוף הוה מ"מ הא כבר דחאו הראב"ד וכ' שט"ס הוא וצ"ל אמה"ח דשרץ ובכ"מ נמי דמקיים הגי' מ"מ ס"ל דאינו נהרג עליו אבל איסורא מיהא איכא וא"כ הי' נראה לאסור ביצים לב"נ למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' כנ"ל:

ואל תשיבני כיון דגלי רחמנא היתר בחלב אפי' לב"נ דכתיב ויקח חמאה וחלב ובן הבקר גבי אברהם אבינו וכערביי' נדמו לו והאכילם חמאה והשקם חלב ש"מ דשרי לב"נ אע"ג דהוה נמי דבר היוצא מהחי כמבואר במס' בכורות ו' ע"ב וא"כ כיון דגלי היתרא בחלב ה"ה לביצים ז"א דא"כ מאי דחיק הש"ס לאשכוחי היתרא דחלב מדברי קבלה עשרה חריצי החלב ודמייתי נמי מקרא דזבת חלב ודבש דחיק ליה עלמא טובא דילמא לסחורה כמבואר ואמאי לא משני מדגלי רחמנא היתר בביצים ה"ה לחלב וכן קשה בהיפך אהתוס' דחולין מאי דוחקי' לחדש דרשא להתיר ביצים ולא כ' בקיצור מדהתיר חלב ה"ה ביצים וכן קשה עוד בבכורות ז' ע"א אמר יאלי דיחמורתא שרי' וכ' הראשונים הטעם משום שהוא פירשא בעלמא ועיי' בי"ד סי' פ"א ס"ג וע"ש בב"י וט"ז סק"ו והנה מבואר שם בפירש"י דס"ד לאסור משום אמה"ח וא"כ נימא דשרי' כמו חלב וביצים דגלי בהו רחמנא ולמה חדשו טעם משום פירשא בעלמא אע"כ היכי דגלי גלי א"כ ה"נ בב"נ דלא גלי אלא חלב גבי אאע"ה ויקח חמאה וחלב וא"כ מנ"ל שריותא דביצים ולומר כיון דגלי בישראל שאין חילוק בין חלב לביצים ה"ה בב"נ אין לחלק ביניהם וכיון דחלב שרי' ה"ה ביצים זה נ"ל דוחק ועקוש ומן התורה להתיר איסורא בסברא קלה כזו:

ואין להשיב נמי דביצים משקה הוא ומיחוי וגמיעא בעלמא וממילא שריא דאכילת אמה"ח אסור להו רחמנא ולא שתיי' דוקא בישראל דכתיב ריבוי לאסור צירן ורוטבן אצטריך שריותא בחלב וביצים ולא בב"נ ושוב מצאתי סברא זו בפלתי סי' פ"א לו נניח כן מ"מ תינח ביצה חי' אבל צלוי' ונתבשלה שהיא אוכל אסורה לב"נ כמבואר בתוס' בכורות שם ד"ה רוטב וכו' דציר שהקפה ה"ל אוכל וכ"כ בעלי תשובות כולם בענין משקים היוצאים שאינם כמותן היינו קודם שהוקפו אבל משהוקפו ה"ל אוכל וא"כ הה"נ ביצה קפוי אסורה ועוד דחי' נמי נ"ל דאוכל הוא ולא משקה ולא שרי רחמנא אלא לגומעה חי' ולאפוקי מאיסור צירן שחדוש הוא האי איסור משא"כ ביצה קפוי בשלמא בחלב דמפיק היתרא מעשרה חריצי חלב הרי התיר האוכל להדיא ולהך שינוי' דמפיק לי' מזבת חלב ודבש אפשר דאהאי שינוי סמיך ומשו"ה מאחר להאי שינוי' עד בתר דמייתי שינוי' דעשרה חריצי החלב ומקדים דברי קבלה לד"ת עיי' מזה בפלתי הנ"ל אבל אביצים קשה אע"כ דגמיעת הביצה אוכל מקרי ולא משקה וא"כ תבנא לדינא לאסור ביצים לנכרים:

ומעתה תמוה תמוה עיוני מאין אנו רגילים למכור ביצים לנכרים והתירה מפורש בש"ס ופוסקים עיין בשולחן ערוך י"ד סוף סימן פ"ו הלא אסור להושיט להו אבר מן החי משום לפני עור ואי נימא משום דמצוי להוא בלאו הכי ביצים שרי למכור להו דדוקא בתרי עברי נהרא אסור להושיט כמבואר במס' ע"ז ו' ע"א ומבואר שם דאפי' איסור דרבנן ליכא ודלא כמשמע מתוס' שבת ג' ע"א ד"ה בבא דרישא וכו' וצריכים לחלק דוקא לישראל מצוה להפרישו מאיסורא דכל ישראל ערבי' זה בזה משא"כ לנכרי' אפי' מאי דאסור נמי לדדהו מ"מ אין כאן ערבו' והיכי דלא שייך לפני עור אין מצוה להפרישם וא"ש היתרא דמכירת ביצים המבואר בש"ס ופוסקים משום דשכיח להו טובא מ"מ יש לתמוה על מנהג ישראל שנותנים ביצים טריפה בפס דמים לנכרים וזה אסור אפי' היכא דשכיח להו כמוכח ממ"ש תוס' פסחים צ"ב ע"ב ד"ה ואבר מן החי לב"נ ומהרש"א לא עמד על כוונתם ופני יהושע ביאר בפשיטות דע"כ בשל נכרים איירי אבל בשל ישראל אין חילוק בין תרי עברא דנהרא או שניהם במקום א' וא"כ צ"ע על מנהגינו ואין לומר ולדחוק דכיון דאסור לתת מתנת חנם לנכרים מלא תחנם ומה שאנו נותנים מתנת חנם לנכרים היינו במכירו ושכנו דהוה כמוכרו לו וכמבואר בע"ז כ' ע"א תוס' ד"ה ר' יהודה אומר וכו' והדר ה"ל מתנה כזבינא וכיון דמצוי להם בלא"ה שרי אפי' בשל ישראל דא"כ לא הוה מקשי התוס' מידי דלמא לעולם בשל ישראל איירי ואפ"ה דוקא בתרי עברא נהרא

דמתנה ה"ל כזבינא כנ"ל אע"כ זה ליתא דנהי דלא עבר בלא תחנם דלאו מתנת חנם יהיב לי' מכל מקום מסייע לעוברי עבירה בנתינתו לו והדרה קו' לדוכתא:

מיהו ביצים שלימות פשיטא לי דשרי לתת אותם במתנה כיון דאיכא למתלי דלהושיב עליהם תרנגולים לגדל אפרוחים קבעי לה שרי דבכל שהוא דאיכא למתלי תלינן כמבואר במשנה מס' שביעית פרק ה' משנה ח' ומבואר מאוד במס' ע"ז ט"ו ע"א ובסוף פרק ה' דגיטין ס"א ע"א תוס' ד"ה משאלת אבל לתת להם ביצים טרופות וכן בדין דאסור לתת להם שלימות כשיש בהם חשש טריפות משום שמא יחזור וימכרנה כמבואר בשולחן ערוך יו"ד סימן פ"ו הנ"ל מן התורה להתיר - אך מדלא שמעתי מי שנתעורר בזה מעולם עמדתי מרעיד ואמרתי למצוא היתר מפורש להתיר ביצים לבני נח ואולי נימא כשהותרה נבלה ביצתה נמי הותרה למכור לנכרי דאין לומר דלמא קרא בנבלת בהמה קאי ולא בעוף ז"א דא"כ איך אמרינן בפסחים כ"ג כשהותרה נבלה חלבה וגידה נמי הותרה מנ"ל להתיר חלב דלמא בנבלות חי' מיירי דחלב חי' שרי בשלמא הא לא קשי' דלמא בעוף מיירי קרא דאין לו כף וגיד הנשה לא שייך בי' כמבואר ריש פרק ג"ה ולא נדע אפילו היתר גיד ז"א אולי ס"ל למתני' דשולח אדם ירך וכו' כרבי אלעזר בחולין קט"ו ע"ב דמפיק איסו' בשר בחלב מהיקשא דנבלה וה"ק רחמנא כשתמכרנו לא תבשלנה בחלב ותמכרנה וס"ל נמי לתנא דמתני' דבשר עוף בחלב שרי' מן התורה ומיעוטו דחלב אמו יצא עוף שאין לו חלב אם א"כ ע"כ קרא דנבלה לא בעוף איירי אבל מחלב קשי' דלמא בחי' איירי קרא ודוחק לומר בהא נמי דמתני' אתי' כר' עקיבא דמתיר בשר חי' בחלב זהו דלא כהלכתא והלא כל הפוסקים פסקו הך כשהותרה ועיין לקמן כ"ג ע"ב פלוגתת ריה"ג ורבי עקיבא י"ל בזה פרפרת נאה ריה"ג לשיטתו ורבי עקיבא לשיטתו וק"ל:

מ"מ קשי' מנ"ל לדינא להתיר חלב מדהותרה נבלה אע"כ צ"ל דקרא מסתמא בכל גווני איירי בין בבהמה בין חיה ועוף וכשהותרה ביצתה נמי הותרה אע"ג דלמאי דקי"ל דבשר עוף בחלב מותר ע"כ לדבי ר"א הנ"ל לא איירי קרא בנבלות עוף דא"כ איך מזהר לא תמכרנה מבושל בחלב מ"מ אנן לא פסקינן איסורא דבב"ח מהך היקשא אלא מלא תבשל ג"פ כמבואר ברמב"ם ודבי ר"א אפשר דס"ל בשר עוף בחלב אסור אבל א"ל דס"ל אין שחיטה לעוף מן התורה ואינו נקרא נבלה כלל כמו שלא נכלל דגים וחגבים בכלל זה ז"א עמ"ש תוס' חולין ק' ע"א ד"ה לא אמרן וכו' אלא מחוורתא דס"ל בשר עוף בחלב אסור ואנן דס"ל בשר עוף בחלב מותר לית לן הך היקשא ולכ"ע מיהת קרא בכל גוונא איירי וא"כ כשהותרה נבלה ביצתה נמי הותרה לב"נ וא"ש:

שבתי וראיתי תינח להרמב"ם הנ"ל דלית ליה מי איכא מידי וא"כ ס"ד למיסר אפילו ביצים דשרי לישראל ומדגלי רחמנא היתרא בנבלה וביצתה ה"ה בכל ביצים שבעולם אמנם להפוסקים דאית להו מי איכא מידי וא"כ תינח בביצת נבלה דמן התורה לישראל נמי שרי' עיין שם רפ"ה דעדיות ובחולין נ"ח ע"א בתוס' שם באריכות אבל ביצי טריפות דאסורי' לישראל מנ"ל היתרא לבני נח דאין לומר מכל מקום מוכח מביצים נבלה המעורת בה ונמכר' עמה לנכרי דאסור מן התורה ז"א דהתם היינו טעמא משום דכגופה חשיבה ומתה עמה ואין כאן אבר מן החי משא"כ אותן הנגמרות כבר שאין מתה עמה אפ"ה שרי רחמנא לנכרי ע"ז אנו דנין ואינהו שרי' לישראל מה"ת ואין כאן ראי' כלל להתיר ביצה לנכרי:

ותו דלהרמב"ם נמי מאן לימא לן דהיא וביצתה הותרה דלמא ע"כ לא אמרינן הכי אלא בגידה וחלבה דאסורה לישראל ושרי לנכרי א"כ כשהותר לישראל למוכרם לנכרי הכל בכלל כל מה שאינו ראוי' לישראל אך ביצת נבלה דמותר לישראל באכילה ולנכרי אסור לפי הנחתינו א"כ אינה בכלל היתר נבלה דלא שרי רחמנא אלא מאי דלא חזי לישראל אבל מאי דחזי לישראל לא ואיסורא נמי איכא למוכרים לנכרי בזול בדמי נבלה כמבואר בתוס' ע"ז כ' ע"א בסוגי' דלא תחנם:

אמנם יגעתי ומצאתי דלכאורה דבר זה במחלו' שנוי' דבילקוט מייתי בשם ספרי לא תאכלו כל נבלה לרבות הטריפה פי' שיהי' מותר למכור לעכו"ם ולא נימא לכלבים דוקא וא"כ נימא כשהותרה טרפה היא וביצתה הותרה וזה אסור לישראל משום ביצים טריפה מן התורה כמבואר ושרי לנכרי א"כ התירה מפורש אך במכילתא פרשת משפטים בפסוק ובשר בשדה טרפה לא תאכלו יליף היתר מכירת טריפה לנכרי מק"ו דנבלה שאינו מטמא במגע ומשא כ"ש טרפה א"כ משמע דלא דריש כל נבלות לרבות טריפה ואין לומר כשהותרה טריפה דלא הותרה מק"ו אלא המותר לנכרי בלא"ה לא זולת בנבלה והנה בתוס' פסחים כ"ב ע"ב ד"ה אותו וכו' משמע דס"ל דרשא דספרי דאי מפיק להו היתר טריפה מק"ו א"כ זה הק"ו בעצמו שייך נמי להושיט העובר את ידו ומהאי טעמא ניטעה למילף מהיקשא מבשר קדשים דאפילו למאן דאמ' היקשא עדיף מק"ו מכל מקום הכא אתי הק"ו לגלות לן דנילף היקשא מטריפה ובשר מן החי דקרא דשרי' בהנאה ולא מבשר קדשים דה"א אותו הק"ו בעצמו שייך נמי אהוציא עובר ידו שאינו מטמא במגע ומשא וע"כ ליתי לי' להתוספות הך ק"ו אלא מרבה טריפה מכל נבלה ואם כן נטעה להקיש עובר שהוציא ידו מהיקשא לבשר קדשים לחומרא וכבר כתבנו דאי נפקא מכל נבלה מוכח שריותא דביצים אמנם רש"י אינו מפרש כפירוש התוס' משמע דס"ל הק"ו

הנ"ל לכן דחק בדברי אגדה שאין הקדוש ב"ה מקפח שכר וא"כ אין לנו היתר לביצים לתתם לנכרים כשהם טרופות והדבר צריך תלמוד:

ועדיין אני אומר דגם אי ביצים אסורות לנכרים מכל מקום מותר לתת להם ביצים טרופות חיות אפילו אי אסורות לגומעה לבני נח וכדמשמע ריש ביצה דאמר ביצה אוכלא ע"ש מכל מקום מותר לתת להם משום דאולי לא לאכילה קבעי להו כ"א למלאכה כדרך לעשות הרבה מלאכות בביצים טרופות כמלאכת הדבוק וכדומה אמנם להזמינם על המאכלים שנילושו בביצים או שנתבשלו עמהם ביצים כדרכינו בי"ט ופורים אסור לפי הנ"ל ואין לומר דטעם כעיקור לא נאסר אלא לישראל ולא לבני נח ז"א אדרבא מבואר בלשון רש"י בחולין בסוגי' דזרוע בשלה דלכן איצטריך ילפותא לטע"כ משום דמסברא חד בתרי בטיל דכתיב אחרי רבים להטות וא"כ בב"נ דלא כתיב אחרי רבים להטות אפי' באלף לא בטיל:

ולא עוד אלא אפילו תבשיל שנתבשל בקדירה שהי' בה ביצים פ"א יש לאסור ולא שייך בהו שריותא דנותן טעם לפגם לא מבעי' להפוסקים דכל היכא דלא בטיל נותן טעם לפגם נמי אסיר א"כ ה"נ הא הנחנו דאפילו באלף לא בטיל לדדהו אלא אפי' להחולקים נמי דע"כ לא שרי ר"ש נותן טעם לפגם במס' ע"ז ס"ח אלא משום דגלי לגר אשר בשערך תתנה ואכלה נבלה שאינה ראוי' לגר אינה קרוי' נבלה ולישראל גלי רחמנא ולא לב"נ ויש לעיי' לדינא בכל מ"ש וצ"ע. פ"ב עש"ק בהעלותך קע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כ

שוכ"ט לתלמידי ה"ה הרבני המופלא כבוד מו"ה חיים נ"י מ"ץ לעדתו ישוב קאסטילאן:

נפשו היפה בשאלתו מסוכנת שנשחטה אי נאמן ע"א שפרכסה דאתחזק איסורא ואינו בידו שתפרכס ואת"ל נאמן אי לא השגיח השוחט אי אשה מהימנת:

כבר מאז נתעוררתי על מה שכתב רמב"ם אם לא ידע שפירכסה היא ספק נבלה אמאי בשלמא אי ודאי לא פרכסה הוה ודאי נבלה ולוקי' עלי' א"ש שכן העידו חכמינו ז"ל חולין ל"ח כל שלא פירכסה בסוף השחיטה בידוע שכבר יצאה נשמתה קודם שחיטה ומשמע דידוע הי' כן לחכמינו ז"ל ולוקין עליו משום נבלה אבל בספק נוקמא אחזקת חי מי לא תנן נגע בא' בלילה ולמחר השכים ומצאו מת ר' מאיר מטהר ורבנן לא פליגי אלא משום חומרא דקדשים אבל לא לחולין כמ"ש תוס' ריש נדה ובעירובין ל"ה ע"ב ובכתובות סוגי' דמומין ומה שכתב תוספ' נגד זה בפסחים צ"א ע"א ד"ה שהי' וכו' כבר עמד על זה הגאון בכור שור במס' מ"ק יע"ש מכל מקום האמת דמוקמינן בחזקת חי ובתוספתא דמייתי ר"ש פרק ה' דטהרות מבואר שהי' מסוכן בלילה וא"כ ה"נ מ"ש וצ"ל

הכא חזקה מתנגדת חזקת שאיננו זבוח אף על גב דלא שייך שפיר שאינו זבוח דהרי מעשה השחיטה נעשה שפיר כתקנו לפנינו והספק נולד בחיותו ויש למוקמי בחזקת חי מ"מ מהני איסור שאינו זבוח לשווי' ספק להחמיר וא"ש הרמב"ם דהוה ס' נבלה ומתוך הדברים למדנו שאין כאן חזקת אי' ונאמני' עליו ע"א ואפי' אשה:

והנה בביצה ל"ד ע"א בעוף הנדרס קבעי אי מותר לשוחטו בי"ט הקשה פני יהושע תפשוט מבהמה מסוכנת דגם כן צריך בדיק' אי מפרכסת ומותר לשוחטה ותירץ התם התירו משום הפסד ממונו ואני הסברתי הא בפסחים ע"ג ע"א מסיק דכל שוחט טרפה מקלקל לולי שמוציא מידי אבר מן החי לבני נח או מידי טומאת נבלה כמ"ש תוס' שם והנה תינח בהמה בריאה אבל הכא במסוכנת שירא שתמות קודם חשכה אין כאן תיקון להוציא מידי אבר מן החי שהרי בלאה"נ היתה מתה ונמצא ממ"נ אי תפרכס הרי יכול לאכול ממנה כזית צלי מבע"י ושפיר קשחט ואי לא תפרכס הרי קלקל בחתיכת והפסד עור דלהוציא מידי אבר מן החי בלאו ה"נ היתה מתה וכן נאמר לענין טומאת נבלה ממ"נ אי תפרכס יוכל לאכול ממנה ואי לא תפרכס הרי אכתי מטמאית ולא הועיל אלא אדרבה קלקל בעור ומשו"ה כיון דעכ"פ ליכא איסור דאורייתא שוב הקילו חכמינו ז"ל להתיר אפילו לכתחלה משום הפסד ממונו כן נראה לפי ענ"ד והחיים ושלום וכ"ט כנפש א"נ הדש"ת. - פה מרחץ ביסטשאן:

תשובה כא

שלום לידידי הותיק החרוץ המופלג השנון בעל פיפיות כמוהר"ר פייש נ"י:

יקרתו מיום י"ד תמוז העבור הגיעני בזמנו ואחיו הבחור לא עוררני על ככה ומרוב טרדותי לא השבתיו עד יום עש"ק העבר אתא לידי מכתבו ועיינתי בו. הנה אמת נכון הדבר דמסברא י"ל דאומן באומנתו בקי ולא פקע ולא נגע בסימנים כמו שהעיד פרי מגדים סימן מ"ו על מנהג היתר במסורסים כמ"ש מעלתו וק"ו הרי הסירוס מסור לכל כפרי וכפרי בשלו כידוע מכ"ש הכא שצריך רופא אומן להקזה ועוד כיון שקושר חבל בצוואר עד שיראה פליטת גיד עורק הדופק הו"ל כתפס בקנה סימן כ"ג וגם באשר מיעוט המצוי הוא בבהמות ורובם של אותם מיעוט שיש בהם רושם ההקזה וחיים לפנינו ש"מ האומנים בקיאים וכל אלו. הסברות נרמזו בדברי מעלתו ויפה כיוון אך אין להורות מסברא בלי ראי' עכ"פ מפוסקים ראשונים והנה ז"ל המרדכי פ"ב דחולין סי' תר"ו כ' וז"ל אפילו אמר השוחט ברי לי שלא חתכתי כ"א העור אין סומכים עליו כיון שיצא ממנו דם ואף על גב דקנה סמוך לעור הוא ובקנה ליכא למיחש למיעוט קמא מכל מקום לפעמים גם הושט סמוך לעור על ידי אחיזת סי' שתופס בהן כשבא לשחוט עכ"ל הנה

משמע מלשון זה דאי תפס לשוחטם ותחוב קוץ בצוואר או חתך בו ליכא למיחש לושט שאין הושט סמוך לעור כי הושט הוא בין קנה למפרקת בין עובי הצוואר ואין אדם פוגע בו אא"כ תפס הסי' לשוחטם ואז אפשר ע"י נדנוד נפרדים והקדים ושט לקנה וצ"ל הא דממסמס קועי דמא חולין כ"ח ע"א דלרש"י משום חשש נקב נגעו בי' אע"ג דנמצא קנה שלם חיישינן לושט אף על גב שאין הושט סמוך לעור מכל מקום כיון שלא בפנינו נעשה על ידי מקרה מי יודע אם לא נכנס הקנה מן הצד בין קנה לושט ושם ניקב הושט או נעשה באופן שבאונסו נתדלדלו הסי' ונפרדו זה מזה ומכ"ש אם נעשה ע"י כלבא ובעל חי וכדומה אבל כל שנעשה בפנינו אי לאו דהשוחט תופס בסי' ופעמים מפרידין זה מזה לא היה לן למיחש לושט א"כ מכ"ש הכא בנדון שלפנינו דליכא למיחש למידי ואיכא נמי כל הנ"ל דחזי לאצטרופי להיתרא לפענ"ד וכלשון זה שבמרדכי הנ"ל כ' ג"כ בסמ"ק סי' קצ"ז יע"ש וראוי' לסמוך ע"ז וממילא תו לא צריכי להני פלפולא דפלפל מעלתו אי מותר לאכול מחלב פרות במקומות ההם:

ומ"מ אשתעשע קצת בדבריו שכתב כיון דמיעוט המצוי הוא הו"ל כמו ריאה וכמו תקנת הושטין שכתב רמ"א סימן ל"ג ולכאורה תמוהי' דבריו לא יהא אלא בריאה הלא בריאה גופה אנו אוכלים לחלבה וכן בושט מביעתה ולא חיישינן אלא לבדוק אחר שחיטה היכא דאיכא לברורי לפנינו וזה הקשה רש"י לרבותיו אתמול אכלנו מחלבה והשתא ניחש לבשרא:

ועיקר תירץ קושי' זו בדברי רבינו יונה שבריטב"א פ"ק דחולין באמת לא היה צריכים אפילו היכא דאיכא לברורי אלא משום שהוא דבר מפורסם וניכר לעין כל כשמוצאין הריאה כל א' יכיר הסירכא וילך לבתים וישבור כליהם ויאמר אכלתם מבהמה טרפה ע"כ הטילו לבדוק ועכשיו שהטילו לבדוק הרי הוא בספק איסור עד שיבדוק ועיין היטב בשלטי גבורים שסביב הרי"ף בפ' לא יחפור בסוגיא דניפול שרוב דבריו צ"ע ואי ספיקא של מעלתו באותן שבחייהם בהם רושם ההקזה וקא מבעי' לי' אי הוה אסרינן לאכול מבשרן אי גם חלבן אסור הנה בעינא לא קא מבעי' לי' פשיטא דאסור כיון דהבהמה אסורה גם חלבה אסור ולא קא מיבעי' לי' אלא אי ניחוש לסתם חלב דלמא אית בהו מתערובות בהמה זו או כולו מבהמה זו וישראל העומד על החליבה לא השגיח על רושם ההקזה גם זה פשוט דמרובא פרוש ומכ"ש אי הוה אסרינן אותן הבהמות היה מפרסמים הדבר להעומדים על החליבה ולא נחשדו להאכילנו איסורא דא"כ אהחלב גופי' לא מהימנו כללו של דבר לא הבנתי שאלתו בזה והיה זה שלום וכל טוב ממני א"נ.

פ"ב יום ב' יו"ד מנחם פק"ח לפ"ק:

תשובה כב

שלום רב לידידי הרב המופלג המאה"ג המופלא כש"ת מו"ה אלי' משה כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק פעצל יע"א:

גי"ה הגיעני ע"ד שוחט שהתודה בחליו שזה כמו ד' שנים שהוא שוחט באותו היישוב כשהי' עומדים ואצים עליו למהר לשחוט בין בעופות בין בבהמות וכמה פעמים הרבה הרגיש בפגימה שבסכין קודם שחיטה ושחט בסכין פגום כי מיהרו עליו ולא אימץ לבו בגבורים נגד יצרו לעכב האנשים ושחט בסכין פגום הרבה פעמים והנה בכמה מקומו' לקחו שומן מהמקום ההוא מה יהי' דין השומן והכלים:

הנה אי היו עדים לפנינו ששחט כמה פעמים בסכין פגום והי' מומר להאכיל לאחרים נבלות אזי אפי' אותן בעלי חיים ששחט ולא העידו שהי' סכינו פגום מכל מקום הכל בחזקת איסור שאינו זבוח ובחזקת נבלה עומד אע"ג די"ל דאינו מומר אלא לתיאבון הוא שלא להתבייש בפני העומדים ומלעיגים עליו שמאריך בהשחזת הסכין אבל לעולם רובא דרובא השחיז סכינו יפה בינו לבין עצמו כדי שלא יבוא לידי כך והי' סכינו יפה בבית המטבחים קודם שחיטה דלזה לא הוה מומר וס' זו צ"ל במ"ש ש"ך סימן ב' סעיף קטן כ' דפסול עדות מחמת נבילה נהי דאינו שוחט לעצמו אבל שוחט לאחרים ובנב"י קמא חי"ד סי' א' תמה עליו מ"ט והטעם כפשוטו דאינו נחשד אלא דחייש להפסד ממון עצמו לכשיתנבל בידו לא יפרוש מאיסורא אבל לטרחת גופו לא נחשד ע"כ נאמן לשחוט של אחרים בלי בדיקת סכין מ"מ היינו בחשוד פ"א לאכול נבלות מחלקינן כנ"ל אבל במומר לאכול נבלות שחיטתו פסולה אפי' בדיעבד לאחרים כמוכח מהוכחת ת"ח שממנו הוציא הש"ך דין זה מדאמר רבא מומר לאכול נבילות בודק סכין ונותן לו משמע דוקא מומר אבל לא חשוד ובהכי מתיישב הרמב"ם ע"ש בת"ח הרי קמן דבמומר לעצמו פסול גם לאחרים והטעם אף על גב דאינו מומר אלא לתיאבון ממונו ולא לאחרים משום טרחת גופו מכל מקום כיון דדש בי' ונעשה לו כהיתר אף על גב שמתחלה לא נכנס לזה אלא מטעם חמדת ממון מכל מקום כיון שעבר ושנה ונעשה לו כהיתר ישחט ולא יטרח לתקן פגימה דהרי מעיקרא הוה ס"ד בש"ס חולין דף ד' ע"ב דאפילו היתרא שביק ואכיל איסורא כיון דדש בי' קמ"ל רבא דהיתרא לא ישבוק אבל מטרח לא טרח אף על גב שאינו מומר אלא לתיאבון ממון מ"מ כיון שנעשה לו כהיתר לא טרח אפילו טרחא כ"ד אם כן מכ"ש הכא שנעשה לו כהיתר להאכיל נבלות לאחרים משום בושת שוב לא טרח וכל מה שכבר שחט בחזקת איסור שאינו זבוח הוא:

אך כל זה אי הי' שום עדות ששחט בסכין פגום אבל הכא בנידון שלפנינו שמפי' אנו חיים והוא מעיד על עצמו ולא נדבר עתה מדין נאמנות אחר שהוציא מתח"י ונניח כדעת קצת אחרונים הואיל והודה דרך וידוי ותשובה נאמינהו אך הפה שאסור אותן ששחט בסכין פגום הוא הפה שהתיר אותן שלא עמדו עליו אנשים ולחצוהו ושהי' הסכין מתוקן בביתו כדרך רוב השוחטים ואלו היינו בודקים סכין ונותני' לו היינו אוכלים משחיטתו ה"נ הוה הני כאלו בדקנו לו סכין שהרי אמר בוידוי דוקא לכשלחצוהו והי' סכינו פגום הזיד ושחט בו מחמת הלוחצים ולא זולת נמצא עכ"פ הרוב נשחט כהוגן וכל דפריש מרובא פריש ואין לאסור השומן והכלים למפרע אפי' אם נחליט שנאמינהו הואיל ואמרו דרך תשובה הגם שיש לדבר מזה הרבה כי בנב"י קמא חלק א"ע סימן ע"א לא האמין לאשה מה שאמרה דרך וידוי בחליה ובחו"י סימן ע"ב כ' לאסור אשה על בעלה אמנם גם הוא לא אמר אלא באשה על בעלה דראוי' הי' להאמינה דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסו' לולי דעיני' נתנה באחר וכיון דהולכות למות לא שייך נתנה עיניה באחר אבל בעלמא לא ס"ל לחלק בין דרך וידוי או לא ובסימן ק"ד מתשובותיו רצה לומר דבהא דפלוני רבעני לרצוני מיירי ששב ואפ"ה לולי דפלגי' דיבורי' לא הוה מהימן ע"ש היטב ובמ"א הארכתי בזה [עיין בסימן ד'] ואין כאן מקומו ואין צורך להאריך כי נ"ל כנ"ל וה' שנותיו יאריך הכ"ד החותם בברכה יום ה' ח' שבט פק"ח לפ"ק. - משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כג

שלום וכ"ט לך התלמיד הותיק הרבני המופלא מוה' פנחס ליב נ"י:

מה שכתבת בדברי הט"ז בי"ד סי' ק"ז להתיר נשברה מפרקת ורוב בשר אם החוט קיים ואתה באת להחמיר - כל דבריך אינן אלא תמה עיקור יסודך בנית ליישב ק' תוס' פ"ב דחולין ל"ב ע"ב ולחשוב נמי דחזקי' שהקשו ולחשוב נמי דזעירא הנה פשוט הוא דעיקור כוונת קו' תוס' היא על המקשין שהקשה על רבא שתירץ אלא אסורות קתני ובא להקשות עליו מדחזקי' שאפשר שרבא יחלוק על חזקי' ומכ"ש מהא דר"א ניטל ירך מצינו בהדי' פלוגתא בנדה כ"ד ע"א ואפשר דרבא לא ס"ל כוותי' ואין כאן ק' אלא מדוחק איך יפרשו הם המשנה טפי ה"ל להקשות מזעירי דרבא בעצמו אית לי' דזעירי פ"ק דחולין כ"א ע"א אימא כך הוא עושה וכו' ודזעירי מוכרח מברייתא דתני' כוותי' רק ר"ל ור"א לא שמיעא להו הך ברייתא אבל מכל מקום לדינא מוכרחי' הם דברי זעירי וה"ל למפרך מיני' והוה עדיף טפי וקו' תוס' עצומה ותי' מוכרח ודברי ט"ז מיוסדים על אדני פז - ובלאו ה"נ כיון דאודית לי מיהת דלרש"י ולרמב"ם מוכרח כן דבלא פסיקת החוט אין כאן טריפות א"כ נהי דלשאר פוסקים אין כאן הכרח לזה מנ"ל להוסיף על

הטריפות ואפי' לא יהי' ההיתר מוכרח אליבא דשום פוסק כ"ז שלא תברר האיסור לא נקבלנו ממך וכ"כ שמלה חדשה בענין - ואתה באת לדחות דבריו במחתרת במה שהביא הגאון הנ"ל מאף אנן נמי תנינא ונכנסת בדוחק גדול לחלוק על הגדולים בלי טעם:

והלא מאז שמעת מה שצל"ע בר"פ אלו טריפות דברי רשב"א שכתב לחלק בין נשברה מפרקת לנקיבת הושט דהתם הוה שפיר מתה עומד ומולק משום שמטמא מחיים משא"כ נקובת הושט ואם כן לפ"ז מוכח דסי' א' בעוף נבלה ומטמא מחיים הוא דאל"ה לא הוה אביי מקשה מידי ותקשה לך עולת עוף בחולין כ' ע"ב ע"ש אע"כ סי' א' בעוף נמי נבלה ומטמא מחיים וא"כ במתני' דואלו טריפות בעוף דחשיב נמי פסוקת הגרגרת דהיינו סי' א' בעוף ש"מ דחשוב נמי נבלה ומטמא מחיים א"כ קשה לחשוב נמי דחזקי' ועיין חידו' רשב"א כ' ע"ב פי' כוונה אחרת מפירש"י ולדבריו י"ל ק' הנ"ל וק"ל. ואקצר ואומר שלום לך וכל אשר אתך. פ"ב נגהי ליום ה' שבעה עשר בתמוז תקס"ז לפ"ק. - משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כד

שוכ"ט לתלמידי הרב המופלג החו"ש כש"ת מו"ה בער נ"י היושב בשבת תחכמוני עדני העצני בק"ק מיקלאש נ"י:

יקרתו הגיעני ועיקור דינו מבואר בתשובת מהרמ"ל סי' כ"א ומייתי לי' ש"ך סוף סי' ל"ג ומיני' אין לזוז - והנה מ"ש תוס' נדה י"ח דבשר הנמצא הוא בחזקת שאינו זבוח פשוט הוא דלמא לא נשחט כראוי ולא נעשה בה מעשה שחיטה אבל בהמה שנשחטה כראוי וכהלכה רק אנו מסופקים שמא ניקב הושט אין זה ספק בשחיטה כי רוב בהמות ראויים לשחיטה ואין בהם דבר המונע השחיטה אלא שהיא אינה זבוח ומחוסרת מעשה השחיטה עד שיודע שנעשה המעשה אבל עכ"פ ראוי' היא לשחיטה ואם היתה נקובת הושט לא היתה ראוי' לשחיטה על כן אין כאן חזקת שאינו זבוח. ולא דמי למ"ש תוס' ספ"ק דב"מ ד"ה איסורא דספק ניקב הושט מקרי אתחזק אינה זבוח התם קאי אי לא אזלינן בתר רובא באיסורא נמצא לא אמרינן רוב בהמות כשרות וכל בהמה בחייה בספק טריפה וניקב הושט עומדת ובחזקת שאינו זבוח ואינה ראוי לזבוח אבל לבתר דאזלינן באיסורא בתר רובא וממילא כל בהמה בחי' אף על גב שהיא בחזקת שאינה זבוחה מ"מ היא בחזקת שראוי' לזבוח שהרי רוב בהמות אין ושטן נקוב. ואמנם תוס' בבכורות כ' ע"ב שהקשו נוקמה מיעוט אינם מומחים לחזקת שאינו זבוח ואיתרע לי' רובא ותי' דהוה כמו מיעוטא דמיעוטא כמו סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי והרשב"א בתה"א בתחלת הספר הקשה מה יענו בשמא במקום נקב קשחיט נימא סמוך מיעוטא לחזקה וע"כ תי'

תירוצים אחרים ע"ש ולפע"ד נ"ל ליישב בשלמא בסוגי' פ"ק דחולין דבעי למילף רובא מרישא של עולה דלמא נקב קרום של מוח או משחיטה דלמא ניקב הושט א"ל דהתם הוה מיעוטא דמיעוטא רוב כשרות ומיעוט דטרפות אינם טריפות בקרום של מוח או בושט דוקא דז"א דכל החששו' טרפיות חד הוא ולמיעט א' יחשב אלא שילפינן מהיך אבל בתר שידעינן דהולכין אחר הרוב וליכא למיחש לשום טרפות רק לנקובת הושט דהוה נבלה ואוקמא מיעוטא לחזקת שאינו זבוח דשארי טרפיות שאינן נבלה לא שייך לצרופי לאינה זבוח רק נקיבות הושט שהוא נבלה וה"ל מיעוטא דמיעוטא דרוב כשרים והמיעוט דמיטרפי לאו בושט מיטרפי וה"ל כמו רוב מומחין דהוה כמו סתם ספרי דדייני מגמר גמירי:

אמנם בבכורו' שם ס"ל דנקיבת הושט נמי טרפה הוה ולא נבלה דדוקא פסוקת הגרגרת ברובו הוה נבלה ולא נקובת הושט ולא כדעת תוס' ריש פא"ט ע"ש וכן משמע בלשון הרא"ש פ"ב דחולין סימן ו' דהוה רק טריפה וכ"כ מהרש"ק בס' תפארת שמואל בטי"ד:

ומ"ש מעלתו אף אי נימא ספיקא לקולא מה"ת מ"מ אין לוקין על או"ב דלמא במקום נקב שחיט דבריו תמוהים אטו באו"ב כשירה כתיב שחיטה ראוי' לאכילה בעי' וכיון דכל שחיטה דעלמא ספיקא היא ורחמנא אכשרה דספקא לקולא א"כ על אותה שחיטה אזהר רחמנא לא תשחטו ביום א' והוא פשוט:

ואמנם מהרמ"ל לא מיירי אלא נאבד בלא בדיקה אבל כשהי' בו ריעותא ושוב נאבד בלא בדיקה יש לאסור יעיין בש"ך סימן מ"ח סקכ"ג - ואחתום בברכה דברי א"נ. פ"ב נגהי ליום ד' ו' כסליו תק"ץ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כה

שלמא נפישא לידידי הרב המופלא עושה פלא הותיק חדתי מלא עתיק כש"ת מו"ה אייזק נ"י אבדק"ק עקרעסע והגליל יע"א:

ועל דברי תורה, להיותי טרוד מאוד בתחלת זמן בהלו"ת ע"כ אבא בקצרה מה שנוגע רק לדינא. ואומר בענין קוץ ממש התחוב בושט יהי' כל מורה זהיר ברוחו מלהתיר ח"ו אעפ"י שנקלף הושט והפריד העורות ולא שלט בחיצון שבפנימי מ"מ חלילה להתיר נגד רוב הפוסקים והכרעת כל האחרונים ואפילו רמ"א שכ' יש מכשירים הרי כבר הכריעו הט"ז והש"ך דלא כ"כ אלא להתנצל על מנהג עירו וכן לא יעשה והאי יש מכשירים דרמ"א קאי אפי' לא שלט בחיצון שבפנימי כמ"ש בנה"כ שם בראי' ברורות דאל"כ תקשי דברי הרא"ש אהדדי דהרי דברי רמ"א שבס"ד והיש מכשירים שבסעי' ט' שניהם דברי הרא"ש הם אע"כ כמ"ש נה"כ הנ"ל:

והנה מ"ש ש"ך סקכ"א דלא חיישינן שמא נתרפא אלא בחיצון דאין לה בדיקה ולא בהיפוך זהו קשה מלקמן סי' מ"ח מ"ש הש"ך שם סקי"ד דגם גבי המסס חיישינן שמא הבריא וצריך לדחוק דוקא גבי ושט שיש לו שני עורות ובלא"ה החששא רחוקה שעבר השני עורות לכן לא הוה חיישי' שמא נתרפא זולת הך דאין לו בדיקה בחוץ אבל בהמסס חיישינן שפיר א"כ לפ"ז בלא עבר הקוץ לצד החיצון של הפנימי ששם יש לו בדיקה לא חיישינן שמא נתרפא אבל זהו דוחק והיותר נ"ל ליישב ק' הש"ך דנפקא מיני' בהא דאין לו בדיקה בשנתחב המחט והקוץ עתה בפנינו בעור הפנימי באופן דלא שייך בשעה מועטת כזה שמא הבריא ובדקנו ולא מצאנו עובר מעבר לעבר בכה"ג צריכי' לטעמא דאין לו בדיקה מבחוץ ואז באמת כשמפריד העורות ולא עבר לצד החיצון של פנימי כשר באמת וכמבואר בתוס' ס"פ במה מדליקין יע"ש שוב מצאתי כן בפליתי מ"מ בהא סלקינן דחלילה להתיר בישב לו קוץ אעפ"י שהפריד העורות ולא עבר הקוץ את כל העור הפנימי דשמא נתרפא והאריכות בזה ללא צורך:

אמנם בנידון דידי' שמצא כמין שערות תחובים בושט הנה אם נאמר דמעלמא אתי' הנך שערות ידוע הוא שאין בכח השערות לנקוב עור הושט כלל וע"כ כבר הי' בו נקב מאז ונסרכו בו השערות האלו והנה אם נמצא נקוב הושט ולא נודע אי מחמת חולי אי מחמת קוץ מחמרי' בספיקא כמבואר בראשונים וכפסק רמ"א ס"ד והנה בט"ז סי' מ"ט סק"ג הקשה סתירה ממ"ש שם ב"י בשם אהל מועד גבי נקב הקרקבן סומכי' בספיקו להקל ומשנים קדמוניות הייתי רגיל לתרץ דספק ניקב הושט הוי ספק נבלה וה"ל ספק בשחיטה ומחמרינן בספיקא טפי משארי טריפות דנשחטה הותרה ובסברא זו הייתי מוליד חדשות בכמה דינים ומצאתי עתה כן בפליתי סי' ל"ג סק"ד וכ"כ בבית הספק דף קס"ג ד"ה ומה אעשה וכו' וע"ש אמנם אחר העיון הדרני בו וברתי דלא כן הוא ומצאתי און לי בספר קטן נקרא שיחת חולין בסופו שכ"כ בפשיטות דהא דספק בשחיטה להחמיר היינו ספק במעשה השחיטה אי שהה או דרס או נמצא הגרגרת שמוטה וכה"ג משא"כ מה שאינו תלוי במעשה השחיטה הבהמה בחזקת רוב הבהמות עומדת שאין הושט שלהם נקוב ונהי דיש לה חזקת שאינו זבוח עד שנתברר שנעשה מעשה השחיטה כהוגן מ"מ כל שנעשה כהוגן והספק בניקב הושט סמכינן ארובא כמו בכל הטריפות ויש לי הרבה ראיות על זה ויעיין במ"ש תוס' בחולין י"א ע"א ד"ה מנא הא מלתא וכו' אלא יליף מפרה אדומה וכו' וקשה אמאי לא יליף לי' בקצור משחיטה עצמה דלמא במקום נקב קשחיט ונוקמא בחזקת שאינו זבוח אלא ש"מ רובא עדיף מחזקה אע"כ

מדלא כ' תוס' הכי ש"מ זה לא הוה בכלל חזקת שאינו זבוח דאפי' אי לא הוה אזלינן בתר רוב מ"מ לא הוה בחזקת ניקב הושט וק"ל:

וכן נ"ל ממ"ש הריב"ש בתשובה הובאה בפני יהושע בקונטרס אחרון חי' כתובות סי' מ"ו דרובא לא עדיף משני חזקות והקשה בנב"י חא"ע סי' מ"ג דף מ"ד ע"ב הא פרה אדומה מטהר לגברא שיש לו חזקת טומאה וגם לה יש חזקת שאינה זבוח וה"ל ב' חזקות ואפ"ה סמכי' אחד רובא רוב בהמות כשרות ע"ש ולפי הנ"ל א"ש דלא מקרי חזקת אינו זבוח לענין ניקב הושט אפי' בלא רוב בהמות כשרות אין כאן חזקה ניקב כלל וכיון שנשחטה כדינה יצאה לה מהך חזקה וזה ברור לפע"ד:

ולענין ק' הט"ז העיקור כמ"ש נקוה"כ שם דשאני ושט דכל הני חיוי ברייתא קוצי אכלין לכן מחמרי' טפי ותולי' במצוי וצריך לדחוק בזה ממ"ש בסי' ל"ד בקנה ובש"ך שם סקי"ט ע"ש מ"מ האמת בזה דלא מחמרינן אלא מטעם דחיוי ברייתא קוצי אכלי וא"כ לפ"ז נ"ל להקל בזה בהני אוזא דמלעיטי' דכל ציד מאכלם ממה שמלעיטי' וכבר כ' ט"ז דלקות ההלעטה הוא כמחמת חולי אע"ג שבס' נה"כ פליג עליו בסברא בעלמ' הוא דפליג והעיקור בזה כט"ז וכן פסק פליתי והנה רגיל אני להזהיר להמלעיטין בחטין הנקראים חיטי התוגרמא לבשל אותם תחלה כדי שע"י הבשול יתרכך הקוץ שבשרש החטה ויעיי' מ"ש בזה בתשו' צמח צדק סי' י"ז ואותן המלעיטי ' בעגולי' עשויי' מעיסה בלוסה אני מזהיר להניפה בנפה וכברה להסיר ממנו המוץ שדרכו לתחוב בושט ואז יש לסמוך להדיא אהט"ז הנ"ל ומ"מ בדיעבד אם לא נעשה כנ"ל נ"ל להתיר באוזי ההלעטה בנמצא נקב ולא ניכר אי מחמת קוץ או חולי ומכ"ש הכא בנמצא שערה תחובה בהנקב ולפמ"ש מעלתו מצא כן כמה וכמה וגם הי' קשה מאוד להוציא השער מהנקב ההוא אשר מכל זה נ"ל שלא באו השערה מבחוץ כלל וגם אין כאן נקב כלל אלא שומא מגדולי הושט הוא כעדות הרופאים שהעלה ר' צדוק מטבעין ליבנה בר"פ המפלת הגם שאיני סומך על זה להתיר להדי' בלא בדיקה מ"מ בבדיקה ולא שלט בצד החיצון שבעור הפנימי דאפי' בקוץ ממש א"כ הרמב"ן והרא"ש דמכשירי' ואפי' למאי דקיי"ל לאסור מ"מ הני שערות לאו קוצי' נינהו דמנקבי אלא נסרכו בנקב שהוא בספק ע"י חולי או קוץ וסמכי' אהט"ז שנעשה ע"י חולי כיון שהוא מאוזי ההלעטה וכיון שלא שלט בחוץ כשר ולא נשארה לנו רק סברת נקה"כ דמחמיר גם בלקות ההלעטה לזה נצרך לומר שמא אין כאן נקב כלל אלא מגדולי הושט הוא כההוא דר"פ המפלת וע"י צירוף סברת האלו אני מסכים להתיר אחר שנבדקו אבל לא בלא בדיקה ודוקא שער אבל קוץ ממש וכדומה חלילה

להתיר אפי' ע"י בדיקה כל זה כתבתי בחפזי מבלי שום עיון בספר כלל הכ"ד החותם באהבה רבה. פהק"ק מ"ד מש"ק ה' מרחשון תקסג"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה כו

שלום לתלמידי הותיק המופלא החרוץ מו"ה אהרן נ"י:

מ"ש אודת שריית הושטין במים קרים ולהר"ן דקי"ל מים מטרשי לי ושוב לי' ליה בדיקה דהמים סותמים את הנקב א"כ ה"נ שוב לית לי' בדיקה להושט יפה כ' אי הי' חשש משום ספק ניקב הושט אבל אלו נקב הושט לפנינו היה הנשים השואלות רואות כמונו וכל עצמן לא באו לשאול אלא על מכה שבושט ואנו בודקים אם שלט החולי מעבר לעבר וכשהוא יבש כעץ קשה להפריד עורות וע"כ שורה במים ואין הפסד בזה ע"י המים. גם מ"ש דאולי יש קורט דם בעבר השני והמים ישטפוהו ידע מעלתו כי ב' מיני קורט יש א' הבא מחמת מכה והוא נבלע בעצם העור ואינו נשטף ע"י כל מימות בעולם והוא ארס החולי השורף בגוף והשני טפה דם ממש היוצא מחבלה ומזה מיירי גבי קיבה וכרס לכשנמלחו חיישי' שנשטף אמנם בושט אין אותו טפה מעלה ולא מוריד כי ע"י השחיטה הוא מלוכלך בדם הרבה עד שכמה פעמים אפי' בין העורות האדוקים ודבוקים הרבה ומ"מ בשעת שחיטה נמשך דם לבין הבינים ונקרש שם אך העיקר בושט נקודות אדומות הנבלע בתוך העור ולא ישתטף ע"י מים ודברי ב"י בזה סי' ל"ג מאוד תמוהים:

מ"ש דבשיטת הר"ן הנ"ל מיושב קו' התוס' שהקשו דלמא רוצח מיירי ששטפו בנהר והטביעו ואח"כ בודקים אותו ולהר"ן לק"מ דא"כ יהיה מלא מים קרים ולא יהים בדיקה לניקב. ראה דבריך טובים ונכוחי' אי ליכא אלא מים קרים אבל אם יטבעהו במינהר מחמי טברי' וכדומה ואני נסיתי בהיותי בבאדן זה עשר שנים בא לפני אשה שמצאה קרטין הרבה על העד ואמרתי לתלמידים עתה אנסה במים פושרים כל מעל"ע שהוא ממש נמנע במקומ' אחרים שישארו המים הפושרים בתכונה א' מעל"ע וצויתי לתת העדים בתוך צלוחית ולשוקעו בתוך מי המרחץ בזויות א' בתחתיתו ונשתהו שם מעל"ע ולא נימוחו וטהרתים ויותר מזה אין להאריך וה' שנותיו יאריך הכ"ד א"נ ד"ש ושלום תורתו. פ"ב יום ה' ז' טבת קע"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כז

שלמא למעלתו להגאון מו"ה מאיר נ"י אב"ד דק"ק יארמוטה:

אשר נדברנו יחד אודות דברי טוי"ד סי' ל"ג אלו דברי הנאמרים שם המעיין היטב סוגי' דחולין כ"ח ע"א ותוס' ד"ה אתא כי ממסמס וכו' ושם מ"ג ע"ב ד"ה ההיא וכו' יבין לאישורו כי רש"י ותוס' בתרתי פליגי חדא להקל וחדא להחמיר דלרש"י מפרש

ההיא דממסמס בספק נקב ולטעמי' אזיל דס"ל לקמן נ"ג ע"ב ודאי דרוסה אין לו בדיקה והשתא אי הוה מיירי האי דממסמס שהיה שם שונרא בפנינו וגם ממסמס אין לך ודאי דרוסה יותר מזה דתלינן במצוי בשונרא ולא היה לו בדיקה וע"כ בשאין שונרא לפנינו וא"כ לא בעי בדיקה כלל וע"כ ספק נקובה הוה ואהא קאמר רבה אין לו בדיקה מבחוץ ש"מ אפי' נקב אין לו בדיקה מבחוץ שהוא אדום זהו חומרתו של רש"י ולעומת זה יש כאן מקום להקל דדרוסה יש בדיקה בפנים אפי' לבהמה דמאי דאמרי' התם שמא במקום נקב שחוט היינו נקב שהוא דק אבל ארס דרוסה רחב הוא וניכר ואפי' בהמה יש לה בדיקה והיינו דפירש"י מ"ג ע"ב ד"ה ההיא וכו' ואם בהמה הוא וכו' דהוא קולתו וחומרתו של רש"י:

אמנם להתוס' נהפוך הוא דאינהו ס"ל דודאי דרוסה נמי יש לו בדיקה ואם כן הך דממסמס מיתוקם ביש שם שונרא לפנינו ואפ"ה יש לו בדיקה בשארי איברים וקאמר התם דושט אין לו בדיקה מבחוץ לענין דרוסה דוקא וא"כ יש כאן קולא דנקב יש לו בדיקה בחוץ ולעומת זה יש כאן חומרא דאפי' לדרוסה שהוא כתם רחב אין לבהמה בדיקה בפנים שמא במקום דרוסה קשחיט דהא דאמרי' כ"ח ע"ב דלמא במקום נקב היינו במקום דרוסה:

והשתא לפ"ז לכאורה א"א לאחוז החבל בשני ראשין לפסוק הני תרי קולא בחדא דוכתא לומר נקב יש לו בדיקה בחוץ ויש לבהמה בדיקה בדרוסה דלא אמרי' במקום דרוסה קשחיט דא"כ ההיא דממסמס ספק נקב הוה דקאמר אין לו בדיקה מבחוץ וקאמר נמי שמא במקום נקב קשחיט והיות כן תימה על הטור סי' ל"ג דמייתי דעת העיטור דבהמה יש לה בדיקה בדרוסה ולא נחלק עליו אלא שכ' שקשה לבדוק שבית השחיטה מלוכלך ובשחיטת יבשתא מודה לי' ועב"י וד"מ שם ושוב אח"כ מייתי להלכה דעת הרא"ש ז"ל דנקב ניכר בחוץ וזה צ"ע לכאורה:

שוב עיינתי ונ"ל דיש ליישב ולומר דרש"י לא קאמר אלא בדריסת בהמה שע"י ארי וזאב שכתם הארס רחב אבל דריסת חתול בעוף דהוא טפה קטנה מודה רש"י דאם נשחט ויתחלק הטפה ע"י השחיטה חציו לכאן וחציו לכאן שוב אין הארס ניכר וגדולה מזה כ' רש"י לקמן דף נ"ג ע"ב ד"ה לפרסומי מילתא וכו' א"נ איידי דקליש וכו' ע"ש מיהו התם בנץ אין לו בדיקה כלל אפי' שלא במקום שחיטה ובשונרא דגדול מנץ עכ"פ במקום שחיטה אין לו בדיקה וכדמות ראי' מלשון רש"י מ"ג ע"ב ד"ה ההיא וכו' אם עוף היה וכו' ואם בהמה וכו' משמע דוקא בבהמה ולא בעוף וא"כ שפיר י"ל למאן דס"ל ודאי דרוסה נמי יש לו בדיקה בשארי איברים ההוא דממסמס בשונרא לפנינו ומשום דרוסה

אבל נקב יש בדיקה לושט בחוץ ודקאמר התם שמא במקום נקב קשחיט היינו במקום דרוסה ובעוף דוקא אבל בבהמה יש בדיקה לנקב בחוץ ולדרוסה בפנים:

אי נמי י"ל ע"כ לא קאמר רש"י דבדרוסה לא חיישינן שמא במקום דרוסה קשחיט היינו לטעמי' דס"ל אין בודקים דרוסות רק הספיקו' ולא מחמרינן כולי האי למיחש שמא במקום דרוסה קשחיט ועיין כעין זה בהרא"ש פא"ט סי' ג' ע"ש וגם תוס' מודים לרש"י בזה אך הם פירשו הך דממסמס באיכא שונרא לפנינו והוה ודאי דרוסה ובהא חוששי' שמא במקום דרוסה קשחיט אבל בספק דרוסה כ"ע מודים דיש בדיקה אפי' לבהמה ומיושב הטור:

ולדינא יש לומר נהי דבודאי דרוסה בבהמה וספק דרוסה בעוף אין לסמוך להקל לבדוק בהמה אחר שחיטה או ספק עוף אבל עכ"פ ספק דרוסה בבהמה נ"ל הסומך להקל לא הפסיד הנלע"ד כתבתי. פ"ב יום ה' ו' מרחשון תקפ"ב לפ"ק:

תשובה כח

שלום וכ"ט למארי' אברהם דתליא תני' בדלא תני' בבחירתא כוותי' מסתבר ה"ה הרב המאה"ג לממשלת החכם השלם המופלג בתורה וי"א כמו"ה אברהם נ"י ריגיי"ו רב אב"ד ומורה לצדקה בקהל עם ה' גריצייא יע"א:

יקרתו הגיעני נפשו היפה בשאלתו אודות בר אוזות שנמצא בשלהי ושט סמוך לקורקבן כמין כפתורים או בומות וכשנפתחים מונחים בתוכם תולעים חיים וכמה פעמים נמצאים נקבי' בבועות הללו בפנימיותם בתוך הושט. טרם אענה על גוף הדין אשתעשע בדברי מעלתו למען יראה שלא העלמתי עין מדבריו:

ריש כל מראין אמר מר דברי פר"ח סס"י ל"ג תמוהין דמייתי ראיה דמעי היוצא מהזפק הוא בכלל בני מעיים מש"ס פא"ט נ"ח ע"ב כנגדו בעוף וכו' וכ' מעלתו שם מיירי לענין יתר כענף היוצא מן הבד ומה ענין מעי הוא לענין יתרת. הנה מעלתו העלים עינו מפרש"י שם שפי' כן שכנגדו בעוף היינו המעי שבין זפק לקרקבן ולא שיהיה יתר בעוף אלא שאם ימצא בבהמה כיוצא בזה יוצא מהדקין טריפה והוכיח הפר"ח מדקרי לי' ש"ס מעי ש"מ דינו כמעי ונקבותו במשהו ולא כזפקו ופשוט:

עוד כתב מעלתו על דברת דבר שמואל וז"ל ותמי' לי טובא למה הביא קוץ התחוב אפי' בלא קוץ נמי אם ניקב זה בלא זה מטרפינן ואינו מועיל הבדיקה משום דבהמה בחייה מנשמת וזימנין מתרמי אהדדי עכ"ל וכ"כ עוד הפעם לקמן. ודברים הללו מאוד תמוהים מה ענין מתרמי אהדדי להכא הן הנה דברי ש"ס רפא"ט ומייתי לי' ש"ך סי' ל"ג סק"ו בניקבו שני העורות פנימי וחצון אלא שהנקבים המה זה שלא כנגד זה אחד

בעליונה של ושט וא' בתחתונו דבקורקבן כה"ג כשר כאלו ניקב מצ"א ובושט טרפה משום דמתרמי אהדדי אבל אי לא ניקב אלא עור א' כשר לכ"ע והיינו אם ניקב עור החצון לבדו בדקין הפנימי' אבל אי ניקב הפנימי א"א לבדוק החצון דושט אין לו בדיקה מבחוץ אא"כ מפרידים ב' העורות ורואי' שלא שלטה המכה בין ב' העורות אזי הוה ברור שניקב מצד א' ואז אחר שנתברר לנו שאיננו ניקב רק מצד א' אח"כ אתאינן לפלוגתת הפוסקים בחשש שמא הבריא ועיי' ש"ך סקי"ט וסק"כ שם יבין ההפרש דבושט מטרפי' אפי' בלא נמצא קורט דם מבחוץ דחיישי' שמא הבריא משא"כ בקורקבן ושארי איברים ולזה ההפרש נתכוון הגאון דבר שמואל ושפתיו ברור מללו ומעלתו לפום רהיטא לא עיין היטב וכ' שלא ידע מה בין ושט לקורקבן וטובא איכא בינייהו:

ומעתה נחזי מאי דקמן הני כל הני דאתו לקמן מאותן בר אוזות החוש מעיד שהתולעי' האלו מיניהו קא רבו ולא מעלמא אתי וכשפותחין הכפתורי' ההמה מונחי' בתוכו למאות כחוט השערה דקים ונכרכים בעיגול וכשמוציאים אותם רוחשים ומתפשטים זה מזה וכן נמצאו הרבה כפתורים כאלו בכל א' מהם ורובם הבועא בעליונה היא בשר שהרופא גורדו וא"כ בתחלה צריך המורה לפנות הבועה ולבדוק אם לא שלטה המכה גם בחצונות הבועה והוה ג"כ בשר שהרופא גורדו וה"ל כמו ניקב משני צדדים וטרפה אך אם הבשר מעבר השני שלם ויפה וליכא למיחש רק משום תולעים הנה בודאי אי מצינו נקבי' משני הצדדי' ע"י התולעים א"כ יש לאסור לדעת הדרישה שבש"ך סי' ל"א סק"ז דדוקא בקורקבן יש להקל משום שעורו עב ולא באבר אחר אך אי לא ראינו ריעותא מבחוץ י"ל דאין להחזיק ריעותא בזה ולומר ושט אין לו בדיקה מבחוץ לענין זה כיון דבלא"ה ספיקא הוא אי מחיים פריש או לאחר מיתה פריש ועוד שרוב אותם הכפתורים המה מחלק הקורקבן ולא מחלק הושט והם במקום פירצי פירצי שבש"ס פא"ט ובש"ע סי' כ' ס"ב וגם אין לחוש לשמא נתרפא כי התולע המנקב אינו מניחו להתרפאות ועדיף מקוץ התחוב עיי' ש"ך סקכ"א ועיי' תוס' ס"פ במה מדליקין כך נלע"ד לפי מה שנ"ל ברור שהתולעים האלו נולדים מעצמן של העופות אך אם הי' מקום לחוש שבאו מבחוץ כמו שחשב מעלתו אזי תלינן בפלוגתא שבש"ך סי' ל"ו סקי"ז יע"ש והחכם עיניו בראשו יבין דבר לאישורו וה' עמו יברכהו וירבה כבוד תורתו והוד רום תפארתו הכ"ד החותם בברכה. פ"ב יום ה' אדר"ח כסליו קפ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כט

שלום וי"ר למחותני הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה כש"ת מו"ה בונם נ"י אב"ד דק"ק מ"ד יע"א:

בזו הרגע בא הדואר עם אגרת ממו"ח הגאון נ"י והוא לוטה פה. על דברי תורתו אשיב אע"פ שאין לי ספרים ולא מנוח לעיי' מ"מ היות לי לשעשועים להשתעשע עמו בויכוח תורה ורפאות תהי' לכל בשרינו:

פר"מ דימה חשש נקובת הושט לחשש שמוטה ועקירת סימנים ולא דמי אהדדי דנקובת הושט אינו ע"י מעשה השחיטה רק דניחוש דמאז היתה נקובת הושט ואינה ראוי' לשחיטה וזה לא אמרינן, דרוב בהמות ראוי' לשחיטה אבל שמוטה חיישי' שמא עתה ע"י מעשה השחיטה ודחיקת הסכין נשמט קודם גמר שחיטה וכל דבר הנעשה ע"י מעשה השחיטה הוא בחזקת שאינו זבוח עד שיודע לך שנעשה המעשה כראוי' ונהירנא בחי' למס' חולין עמדתי על דעת רש"י יו"ד ע"א דס"ל שמוטה טריפה בעלמא הוא ויעוי' שם בתוס' ט' ע"א א"כ אמאי לא ניזל בספיקא להקל וגם עמדתי שם על דברי רבינו יונה שבר"ן:

מחותני הגאון נ"י נחית לחלק דנקובת הושט כבר יצאה בחזקת היתר ע"י שאכלנו חלבה דאי היתה נקובת הושט היה חלבה אסור משא"כ שמוטה לה"ג אינה טריפה ואין ראי' מאכילת חלב שלה אם לא נניח לכלל מונח דברינו הראשונים הנ"ל דרוב בהמות ראוי' לשחיטה ואין בהם דבר המונע השחיטה ונימא ההיפוך שבכלל חזקת שאינו זבוח הוא שאינה ראוי' שתשמוט א"כ היא גופי' קשי' איך נאכל חלבה ואם נאמר חלב רחמנא שרי' אפי' מאינה שחוטה מדאיצטריך לאיסור בב"ח בפ"ק דבכורות א"כ נילף מהכא מה"ת דרוב בהמות ראוי' לזביחה אמרי' והא דחשיב רש"י לרבותיו אתמול אכלנו חלבה וכו' היינו שהם חדשו חיוב בדיקות הריאה שלא נמצא בש"ס וע"ז יפה דן אתמול אכלנו חלבה ומזה מוכח דלא חששה תורה להריאה משא"כ בנדון דידן תקשי על התורה איך התירה חלב אע"כ מטעם הנ"ל:

והנה רבים מקשים על ה"ג דשמוטה אינה טריפה רק אינה ראוי' לשחיטה וכ' האחרונים סי' כ"ג דנ"מ להתיר חלבה הא כיון שאינה ראוי' לשחיטה ממילא חלבה אסור כמבואר חולין ס"ט ע"א היכא דלית לי' תקנתא בשחיטה לא שרינן החלבולע"ד לק"מ כיון דאינו טריפה א"כ אי בדרא לה סמא חי'. דוקא טריפה לית לי' תקנתא אבל מה שאינה טריפה אית לי' תקנתא רק אם נשחט בשעה שהי' שמוט ולא נתרפא לא עלתה לו שחיטה מ"מ כל זמן שהוא בחיים מיקרי אית לי' תקנתא וזה ברור לפע"ד:

מ"ש קו' זקינו הגאון ז"ל במשנת דר"ע לפמ"ש רא"ם דמשו"ה מטמאים הטהרות במעל"ע שבנדה ולא מוקמי' בחזקת טהרה משום דודאי נגע והספק נולד בהנוגע והק' הגאון הנ"ל א"כ לא מוכח מפרה אדומה דרובא עדיף מחזקה דלמא שוים הם והא דלא מוקמי'

האדם בחזקת טומאתו משום דודאי הוזה והפרה בחזקתה דרובה הוה כמו חזקה הנה קו' זו הו"מ למידחי דבנדה לא הוה אלא ס' אבל ודאי לא שמעי' ואיך מטהרין האדם בודאי אלא שפר"מ מח' הגאון נ"י הוסיף להקשות מס"פ כל הגט דהניחו זקן או חולה נותנו בחזקת שהוא קיים ומתירים חזקת יבמה לשוק אלו דבריו:

ולא ידעתי מ"ט לא הק' מהיתר חזקת א"א לעלמא ולהיות כי אין אתי ספר לעיי' בו וגם קו' הנ"ל לא שמעתי מאז ולא הרהרתי בה מעולם לא אוכל לשפוט על זה כלל כי לדעתי מנדה לק"מ דהתם אינו רק לקדשי' ומשום חומרא ולא מדינא כלל ומחזקת חי י"ל דבודאי לא ניחש שנשתנה דבר מאשר הי' חי כן הוא עדיין משא"כ בפרה שמא מעולם לא הי' כשרה אלא טריפה נולדה וכן היא כמו שהיתה מעולם אי לאו רובא עדיף ובאדם חי נמי היינו טעמא משום שרובם אינם טריפה א"כ יש לו חזקת חי טוב ולא ניחוש שמא נשתנה בו דבר:

מה שהזכיר מרמב"ם שמחלק בין מקוה לחביות נהירנא בחי' ישבתי דלכאורה לא ק' ממקוה ק' הש"ס ריש נדה וקדושי' כלל דבמקוה אפשר עם סילוק ידיו אתחסר משא"כ חביות ג' ימים ראשונים היה ודאי יין למ"ד מעילאה עקר והא טעמי' ולא עקר ואפי' נימא עם סילוק ידיו עקר עכ"פ ג' ימים הוה ריחא חלא לכן מותר להפריש ממנו משו"ה מוקמי' אחזקי' אפי' אחר שאיתרע ולא הוה אלא ספיקא וחלוק זה מוכרח דהרי ריב"ל מחמיר מטעם שמא עם סילוק ידיו עקר מתתאה וק' מה בכך עכ"פ בשעה שטעמו הוה ריחי' חמרא אע"כ חיישי' שמא עם סילוק ידיו מיד נעקר משו"ה מחמי' ועשאוהו כודאי חומץ משא"כ לר"י וא"כ לק"מ ק' דהש"ס אזיל לאידך ורמב"ם פסק כר"י ולק"מ ואחתום בכל חותמי ברכות באדן יום ד' ח"י תמוז תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ל

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג מעוז ומגדול נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מו"ה דוד המשכיל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ק"ד יע"א:

הלום ראיתי היכן דעתו נוטה בנטית יתרת בדרי דאוני וכן עשה מעשה לשלוח יד להגי' בגליון ספר זבחי שלמים סימן כ"ג ושם כתב שתלה בספר אהל ישראל דלא ראיתי ולא מצאתי דאתי לידי' ואם ככה כתוב שם לא שמיעא לי דלא ס"ל ואברר בעזה"י שרש הדין ומקום מחצבו והגם שהדברים הם כפשוטים ונראים כיתרת מ"מ הם בדרי דאוני:

בבדיקת מהרי"ו הישנים שעם תשובת מהרי"ו וכן הוא בחדשים שנדפסו בפ"ע וכן הועתק בד"מ סימן ל"ה אות ד' ז"ל ויתרת העומדת שלא בדרי דאונה טריפה יש מרבותינו מטריפים אפי' מקמא ויש מכשירים ויתרת העומדת בדרי דאוני וכשנופחים אותה אז

היתרת נוטה לצד גבה אז היא טריפה אבל כשנופחים הריאה נוטה לצד קמא של ריאה כשרה עכ"ל מהרי"ו וע"ז כתב בד"מ ומשמע מדבריו אפילו לרבותינו האוסרים יתרת מקמא בכה"ג יש להכשיר או אפשר דאנו סומכים בזו על דברי המכשירים עכ"ל ד"מ:

ומדברי הגאון בעל תבואת שור סימן ל"ה סי"ב למדתי לומר דב' סברות של רמ"א פליגי בהא לישנא קמא ס"ל דהכל הולך אחר השרש ולכ"ע אין כאן שום יתרת אעפ"י שנוטה ומשו"ה נטי' לקמי' כשר אפילו להאוסרים אמנם בנוטה לגבה טריפה מטעם אחר שמתחכך שם בצלעות ולפ"ז נ"ל אפי' נטי' כ"ש ואפי' בחודה למעלה בכל מקום שהוא הכל טריפה בגבה ולישנא בתרא לא ס"ל הא אלא משום יתרת אתאינן עלה ומשום כן למ"ד דמקמא אסור ה"נ אסור אלא אנן סמכי' בהא להקל אפי' במקום שנוהגים לאסור מקמא ולפ"ז כיון דמטעם יתרת אתאינן עלה א"כ אפילו מגבה נמי לא נאסר אלא כשהנטי' עכ"פ נטה כשיעור טרפא דאסא דאל"ה אין עליו שם יתרת וכן משמע בלשון תבואת שור שם סקי"ז:

אמנם בישׁ"ש פא"ט סימן כ"ט כתב וז"ל תו מ"כ בהלכות בדיקת יתרת העומדת בדרי דאונא וכשנופחים הריאה אז הי' היתרת נוטה לצד גבה של ריאה טריפה אבל כשנטה לצד קמא כשרה (וזה ממש לשון מהרי"ו דלפנינו הנ"ל) וכ' עליו הישׁ"ש ז"ל ואף שמ"כ בבדיקת ישנות כל היכא דקיימא בדרי דאוני ואפי' נוטה מעט לצד חוץ בין מקמא בין מגבה כשירה שבשביל בליטת חוץ לא מטרפי' הואיל ועומד בשוה ומשורש עם חבירתה ע"כ מ"מ נראה שלא להקל מאחר שרבא מטריף כל יתרת אפילו בדרי דאוני נהי דלית הלכתא כוותי' כדקיימי בדרי דאונא מ"מ כל דלא קיימא ממש בדרי דאוני אין לנו כח להכשיר מה שמטריף רבא ומ"מ אם נוטה לצד קמא כשרה ולא כדעת מהרי"ו שמטריף אפי' בנוטה לצד קמא והא דמטריף בנוטה לצד גבה דוקא היתרת אבל בלי יתרת לית לן בה חששא רק שיהא השרש עומד בדרי דאוני עכ"ל יש"ש שם והחלוק הזה האחרון דבאוני בלי יתרת לית לן בה כן משמע מסתימת כל הפוסקים דביתרת עסקי ובאו ואוני מאן דכר שמי' וכן קבע להלכה בתבואת שור שם וע"ש ס"ק י"ז:

וצ"ע דהישׁ"ש כ' בשם מהרי"ו היפך ממ"ש בספרו ונ"ל בכוונת הישׁ"ש דמפרש דברי מהרי"ו כאותו פי' שכ' ד"מ דהא דמכשיר מהרי"ו מקמא היינו למאן דמכשיר יתרת מקמא וא"כ למאן דאוסר ה"נ דאסר והישׁ"ש ס"ל להתיר מקמא אפי' למאן דפוסל יתרת מקמא משום דאזלי' בתר השרש והא דפוסל מגבה לאו משום יתרת אלא משום חכוך בצלעות:

והשתא א"ש מ"ש והשיג על הבדיקות ישנות שכ' להתיר בנוטה קצת לחוץ וכ' דלא נ"ל כן אלא דטריפה ומשמע אפי' בנוטה רק קצת אפי' מפחות מט"ד וע"כ משום דס"ל הטעם משום חכוך בצלעות ואוסר אפי' בנטי' כ"ש:

אברא ב"י וד"מ שם בשם מ"כ כתבו וז"ל ומ"כ עוד אם נראה מעט מהריאה כאונה קטנה ויוצא מחתוכי דרי דאוני וא"י אי מקמא אי מגבה נפחי' לריאה אי פונה לפני' הוה מקמא וכשרה ואי פונה לחוץ הוה מלגבה וטריפה ודוקא בליטה יתירה אבל נתעקמה והולכת למעלה אין כאן בית מיחוש כיון שעומדת ומשורש במקום הכשר בשביל שבולטת לחוץ לא מטריף עכ"ל ומהר"ץ הביא זה בשם המרדכי שהביאו הש"ך כוונת המ"כ מבואר דס"ל בהיתרת גופי' אם יצא ממנו בליטה מגופי' ומתפשט לגבה ה"ל יתרת מגבה וטריפה אבל נטי' ועיקום לית לן בה ומינה דאפי' כט"ד כשר בנטי' ועיקום דמטעם יתרת אתאינן עלה ולא מטעם חכוך וס"ל דלא שייך יתור בדבר העומד במקומו ומתעקם למקום אחר אף עפ"י שהעיקום בולט לחוץ אלא דוקא בבליטה ממש והבליטה ההיא צריכה שתהי' עכ"פ כט"ד ועפ"ז הם דברי העט"ז סי' ל"ה ס"ג וז"ל אבל אם היתרת עומדת שלא כסדר שאר האונות וכו' ואם היא עומדת כסדר האונות אלא כשנופחים אותה נוטה לא' מן הצדדים אז אם היא נוטה לצד פנים ואפי' נראה לה בליטה לצד פנים כשירה לכ"ע ואם היא נוטה לצד חוץ טרפה והוא שיש לה כמין בליטה לצד חוץ שהוא כטרפא דאסא אעפ"י שהיא משורשת בדרי דאוני אבל אם אין לה בליטה לחוץ כט"ד אלא שנתעקמה והולכת למעלה כשרה כיון שהוא משורשת במקום הכשר אונות עכ"ל:

ועתה היש חיך מתוק מזה ועפ"י דבריו הם דברי הש"ך סקכ"ד וכן ראוי להורות דהש"ש יחידאי הוא בענין זה דהוא גופא מייתי בשם בדיקות ישנים דמכשרי בנטי' קצת ש"מ דלא ס"ל משום חכוך ומיני' דבעיקום לית לן בה אפי' כטרפא דאסא ולא מקרי נטי' גמורה אלא בליטה ולא עיקום כי הכל נקרא קצת וכן ס"ל למהרי"ו לפירש היש"ש והד"מ כמ"ש לעיל וכן ס"ל למ"כ שבב"י וכן הכריע העט"ז והש"ך וגם הך דחכוך היא סברא מחודשת בכאן לא נמצא בכאן בש"ס ע"כ תפסו במוחלט דלא כיש"ש:

ולהיות דצריך גדר מה נקרא בליטה או עיקום ונראה דכל שהיא משורשת כראוי' בדרי אחד עם האונות ורק למעלה בגובהה וחודה כוטה לגבה מקרי עיקום ושרי' אפי' יתר מט"ד דמבואר דאין חלוק בין ט"ד ליתר מט"ד אמנם אם במקום שרשה היא מתעבה ובולטה גם חוץ למקומה לגבה ואדרבה למעלה היא הולך ביושר ולא מתעקמת אלא למטה במקום שרשה בולטת לחוץ זה הוא בליטה וטריפה אם הבליטה היא כט"ד

משא"כ באונה שאינה יתרת כשרה אפילו בכה"ג וכמ"ש גם ביש"ש ובשמלה חדשה ועפי"ז הם דברי הספרא דוקנא בס' זבחי שלמים סי' כ"ג אם היתרת עומדת בדרי דאוני ונוטה בשרש שלו אחר הנפיחה לצד גבה כט"ד טריפה עכ"ל בבבא ראשונה ור"ל שהיא משורשת בדרי דאוני אלא שהיא בולטת למטה גם לחוץ כט"ד טריפה אבל אם היא מושרש כראוי ר"ל כראוי בלי שום בליטה למטה במקום דרי דאוני רק החוד בולט לגבה אחר הנפיחה אפי' כט"ד כשרה עכ"ל והם דברים ברורים:

ובקשתי לי חבר בפירוש זה ומצאתי לי רב גדול ומופלא בבודקים והוא בעל מחזיק בדק שכתב בספר תיקון הבדק בהלכות יתיר סעי' ה' אהא דכ' מהרי"ו דנופחי' אי נוטה לגבה טריפה כ' וז"ל וטעמא דלאחר נפיחה נראית יותר על גבה או מקמה משום כשנופחים הריאה אז מתרחב מקום עמידת שרש היתרת ונמשך אחר בשר הריאה ואז נראה שפיר אם למעלה או למטה הוא, אבל אם נתעקם חודה ושיפולה לצד גבה והשרש עומד מקמא או בדרי דאוני לית לן בה עכ"ל והביאו גם בספר זבחי טובי':

ועוד כתב במח"ב בהלכות יתר סי' ד' וז"ל אם היתרת עומד בדרי דאוני וכשנופחי' הריאה נתעקמה חודה ושיפולה למעלה לצד גבה אפי' העקמומי' גדולה כמו ט"ד כשרה שלא אסרו יתרת שלא בדרי דאוני רק משום שרשה ולא משום עקמומי' ראשה וכ"כ ב"י סימן ל"ה וכו' ונ"ל דדייק מהא דאמר גבי כל הני חיוי ברייתא הכי אית להו ה"מ ביני וביני אבל מגבה לא ומדאמר אבל מגבה ש"מ דומי' דביני וביני הוא מה התם משורש ביני וביני ה"נ גבה משורש מגבה כנ"ל וכן מצאתי בבדיקת מהר"ם מדלינג וז"ל ותלמודא לא מטריף אלא מגבה ממש אבל עומד ומשורש כשאר אוני בשביל בליטה לחוץ לא מטרפי' וכ"כ הב"י ז"ל כל שלא עומד ע"ג ממש לא נקרא יתרת עכ"ל ונ"ל לומר שאפילו מאן דמטריף יתרת מקמא מכשיר בהכי דהא אמר אין כאן בית מיחוש כנלע"ד והארכתי בזה אף כי מסברא אין צריך אך כיון שראיתי בעל המורה שרצה להטריף בכה"ג והמורה ההוא הרים קול ברבים לומר משמעות דברי מהרי"ו משמע הכי ויראתי שמא יבואו גם אחרים לטעו' בזה לפום ריהטא דלשנא הכי לכן בררתי דברי בראיות ברורות כפליים לברר האמת עכ"ל מחזיק בדק:

ושוב עיינתי גם במהר"ץ ואעתיק לשונו אחר שהבי' דברי מהר"ם ממעדלינג והבי' דברי המ"כ שבב"י בשם המרדכי כ' וז"ל ונ"ל דהאי בליטה יתירה שאמר שהוא גדולה מט"ד דהא שיערו רבנן אפילו ביתרת ע"ג הריאה דוקא כט"ד טריפה הא פחות מט"ד כשרה ואף ע"ג שיש לחוש שמא יתפרק בצלעות שהרי יתרת עומדת במקום א' ואינה יכולה לנטות לא לפנים ולא לאחור ולא לצדו אפ"ה פחות מט"ד כשרה וכ"ש הכא שיכול

לנטות לפנים ואין לחוש שמא תפרק בצלעות כמו ביתרת ע"ג הריאה לכן נראה לי שאם הבליטה יותר מט"ד טריפה הא פחות כשרה ושוב מסיים ואת לא תעביד עובדא להכשיר בלא שאלת חכם מאחר שמהרי"ו כ' אם היה נוטה לצד גבה של הריאה טריפה ולא מחלק בין מעט להרבה וכ"כ בתשו' הגאונים אם יתרת קטנה אפי' אחר נפיחה טריפה וכ"ש מגבה ממש עכ"ל וכ' עליו ס' בית לחם דהיינו אם אין השרש עומד במקומו דאם עומד במקומו לכ"ע כשר ושכ"כ בסמח"ב ובס' דמשק אלעזר ושוב ראיתי ס' א' נקרא מנחת יהודה לא פי' כן ואינני סומך על הבודקים האחרוני' האלו שכתבו בלא שרש מה שהיה נ"ל וכבר כתבתי לעיל העיקור ולא באתי עתה אלא לומר שלע"ד לא צדק מעלתו במה שהגי' במהר"ץ גדולה מט"ד שצ"ל כט"ד דתינח ברישא אבל בסיפא א"א להגיה שכ' כן נ"ל שאם הבליטה יותר מט"ד טרפה הא פחות כשרה אם לא שימחוק תיבת יותר ובאמת יהיה איך שיהיה לשון מהר"ץ מגומגם בדיוקו הא פחות ה"ל למימר כט"ד כשרה וגם מה שיעור יש ביותר הלא לא בא אלא ללמוד ק"ו ודיו לבא מן הדין אבל מ"מ ההגה' לא נ"ל ואם דבריו מגומגמים לא נלמוד מהם כלום כיון שבאנו להגיה כרצונינו נעשה מטריפה כשר וההיפוך וכה"ג אמרו חז"ל לאו תרוצי מתרצת תריץ נמי הכי מ"מ דברי בעל זבחי שלמי' ראוים לו ז"ל:

ויש נתלים בלשון הב"ח ובאמת לשונו כלשון מהרי"ו ז"ל וכמ"ש מהר"ם מח"ב שטועים בכוונת מהרי"ו כך טועים בכוונת ב"ח למעיי' שם כי כל כוונתם על בליטת מקום השורש והפר"ח קבע להדיא הלכה כלשון הרב"י שמבואר כוונתו דליכא למיחש בבליטה למעלה כ"א במקום השורש וכ"כ להדיא בכרתי שם דכן כוונת הב"י אלא שבכרתי מסיים שהרבה מאחרונים מחמירי' דלא כב"י וכוונתו אהיש"ש וסיעתו דחששו לחכוך בצלעות והוא לא הכריע והנראה דהמקיל בבהמת ישראל או לצורך שבת לא הפסיד והמחמיר לעצמו תע"ב:

אלא שדברי השמ"ח שם סעי' י"ג נפלאו ממני ולא יכולתי להבין אל מי מקדושים פנה יע"ש היטב דמשמע מדבריו דעיקור הנוטה כשיעור טרפא דאסא קורא לי' בליטה וטריפה ומה שהוא פחות מזה קורא לו עקום קצת וכשר וקשה הא במ"כ שבב"י וד"מ כ' להדי' בשביל שבולטת חוץ לא מטריף עכ"ל מבואר דעקום שלמעלה אפי' אם הוא בולט לא מטריף ואלו הוא ז"ל כ' דוקא מתעקם קצת למעלה ואולי ס"ל כיש"ש וס"ל דיש"ש גופי' לא מטריף במקצת אלא בכט"ד וקורא לי' מקצת כיון שהבליטה אינו מגופי' אלא מחמת עיקום ומ"מ לא ידעתי מנ"ל גם לא הראה מקום בספרו מנ"ל הא ויהיה איך שיהיה דברי זבחי שלמים נכונים הם ואין מזחיחים אותו והרוצה להוציא ממנו עליו

הראי' הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ד' כ"ג תמוז תקס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לא

מה שנסתפק ביתרת באונה עליונה לא הבנתי אריכות דבריו על בוריין כי כל מה שפלפל בדבר הזה הוא ללא צורך כי אין לנו לבקש טעם יותר ממה דאמרו היינו רביתי' ותל"מ ומעתה אם אין השורש נוטה לקמא הרי דינו מבואר בתשו' דבר שמואל שקיצר בספר לחה"פ סי' ל"ה סס"ק ל"א ואם הוא יתרת מקמא ממש אוסר בשמ"ח סימן ל"ה סק"כ ואם עומד על החוד ממש וע"י נפיחה נראה דהשורש נוטה מקמא לכאורה טריפה כמו בשארי אונות שהיתרת נוטה לגבה ה"ה הכא במקמא ודוקא שהשורש נוטה ולא החוד בעלמא ויעיין בס' זבחי שלמים סי' כ"ג אמנם הבודקים מומחים שבכאן אמרו לי דאפי' הי' השורש נוטה לקמא באונה העליונה צריך שיובחן זה בעוד הריאה בתוך הבהמה כי שם היא נדחקת במיצר החזה בחיי' וכשמוציאה אותה רווח לה עלמא ועי"ז נוטה לפעמים השרש למקמא ע"כ צריך להבחין זה בעודה בבהמה במקום דוחקה ודברים של טעם הם. יותר מזה אין אתי בדבר הזה גם כי הזמן אינו מופנה ואסיים בברכת שי"ט דברי א"נ:

תשובה לב

שוכ"ט לידידי ורב חביבי הרב המאה"ג המופלג כמו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק ק"ב יע"א:

ע"ד ענוניתא דורדא שיש לה תואר ורד בשרשה כעובי אצבע אך היא חדודה בראשה הנה בד"מ מייתי דבאגור הטריף אם בראשה חדודה כצורת אונה ורמ"א מייתי יש מקילים ופליגי וס"ל דסגי בתואר ורד בשורש שכ' הגאון מהר"ז מרגליות ז"ל בבית אפרים בחלק שפת אמת סקכ"א וס"ל דרמ"א השמיט דינו של אגור מפני שאינו עיקור כי אדרבה ענוניתא כאונה קטנה וע"ש ומ"מ נראה דע"כ לא הטריף האגור אלא בשראשה כצורת אונה דהוה תרתי דסתרי אהדדי השרש עם ראשה אבל אם שינתה צורתה באופן שאינו דומה לאונה ויתרת מקמא לא איכפת לן כיון ששרשה טוב אין כאן חסרון וורדא ובזה יש ליישב כל הפקפוקים בלשונות האחרונים אך אין דרכנו לדקדק בהם כל כך ובהפ"מ יש להקל גם בזה ופשוט וה' שנותיו יאריך הכ"ד הכותב בחפזי א"נ. פ"ב ו' כסליו תקי"ף לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לג

שלום רב להרב המופלא המאה"ג מעוז ומגדול כש"ת מה"ו משה ליב נ"י אב"ד דק"ק פיזונג יע"א:

נועם מכתבו הגיעני שבוע זו, ועמ"ש אשתקד יהיה רעוא דתשרי תרבא לשון חכמים הוא בשבת קל"ו ע"ב וביבמות ל"ז ע"א. ואשר בקש ממני לחוות דעתי הקלושה בסירכא היוצא מכפתור או בועה בבית הכוסות ונסרך לטרפש ולא פירש אם מיירי בנמצא מחט על הפרש או לא והנה בסירכא בשארי איברים רבו המחמירים כמ"ש פר"ח סס"י ל"ז עפ"י התה"ד סי' קס"ג והיש"ש פא"ט סס"י מ"ח והפר"ח הוסיף להביא ראיות מהראשונים ז"ל הראב"ן והר"ן ז"ל והחזיק על ידו בתבואו' שור סס"י ל"ט ס"ק צ"ט בראיות ברורות שאין עליהם תשובה להחמיר אמנם כל זה אם נסרך למקום שהנקב פוסל במשהו אך הכא בבית הכוסו' שנסרך לטרפש יש לתלות שמהטרפש באה הסירכא אמנם כשיש לפנינו בועה או כפתור בבית הכוסות הרי לפנינו שהסירכא משם באה דאפי' להקל תלינן בכה"ג בריאה הסרוכה בדופן ויש מכה בדופן כנגדה תלי' הסירכא בדופן להקל אע"ג דרוב סירכות שכיחי' בריאה טפי אפ"ה תלי' במקום המכה כ"ש הכא שיש לתלות במקום המכה להחמיר וזה פשוט:

ועוד בלא"ה יש לומר דסירכא ובועה מעידים זע"ז דהרי ראש המתירי' סירכא בשארי איברים הוא הרמ"א בד"מ סי' מ"ו אות ד' מראב"י בטרפש הלב שנדבק ואלו לא מצא קורט דם הכשיר יע"ש וא"כ הא קמן דעכ"פ בקורט דם הטריף עם צירוף הדבוק שבחוץ א"כ מכ"ש בבועה שהרי קורט דם אינו אלא עדות על המכה ובועה היא בעצמה המכה וגרע בועה בשארי איברים לענין זה מבריאה דבריאה אין הבועה אלא מכה בפני' ונראית בחוץ וחסרון בפנים לא שמי' חסרון ומ"מ כשנמצא עלי' סירכא בחוץ מטרפי' משום שמעידים זע"ז שכבר שלטה הבועה בעור בחוץ כ"ש בכה"ג שהבועה היא בעובי הבשר בעצמו שכשיצורף הסירכא שיעידו זע"ז שהסרכא באה מהפשטת ליחות המכה באופן שאין כאן ספק שהסירכא היא מבי' הכוסות ולא מהטרפש:

אך בכל זה אין מקום לאסור לפע"ד משום דעורו עב קצת טפי מריאה ונ"ל אה"נ הי' כאן חולי בהעור מבחוץ והוליד בועה וגם המשיך סירכא ומ"מ לא שלט החולי בפנים והרי יש לנו עינים לראות ולבדוק בצד הפני' אם שלט שם או אם יש להסתפק בבשר שהרופא גרדו ואל"ה כשרה אפי' בכה"ג דהרי אפי' בושט החמור לא חיישי' שמא הבריא בניקוב מחמת חולי ולא שלט החולי בפנים כ"ש בכה"ג וראי' ברורה מהראב"י הנ"ל הובא לשונו ג"כ בש"ך סס"י מ' כשהיה הלב דבוק וכשבדק אחר קורט דם ומצא יפה במקום הדבוק וקורט דם באמצע עוביו ולא בחללו ואז הטריף וצוחו בי' קמאי דלמא לא הגיע עד החלל וכמ"ש ש"ך בשם מהרש"ל והפר"ח שם והאמת כמ"ש בתבואות שור שם דוקא התם שלא ראה ריעותא בחוץ כלל רק שהי' דבוק ולא שום ריעותא ובעביו מצא קורט דם

והם מעידים זע"ז שהדבוק והקורטדם הם שייכי' אהדדי ואפ"ה לא נמצא שום ריעותא בחוץ עד אמצע עביו ש"מ שכבר הבריא ונתרפא משו"ה איכא למיחש שגם כבר הגיע לתוך החלל ונתרפא אבל זולת זה לא עכ"ד ועוד נ"ל התם לא הי' אפשר לבדוק בתוך החלל שהוא מלא דם כמ"ש הש"ך ה"ל דבר הצריך בדיקה להכשיר ונאבד בלא בדיקה או נמלח והודח דטריפה אבל אי הי' הלקותא מתחלת מבחוץ ממקום הדבוק ונמשכת עד סמוך לחללו ונשאר כל שהוא מעביו שלא שלט שם החולי והי' אפשר לבדוק כן למראה עין הי' כשר לפע"ד אע"פ שלשון הש"ע סס"י מ' לא משמע כן מ"מ האמת כמ"ש ועי' חו"י סי' ע"ו:

אך כל זה כשלא נמצא מחט או קוץ בפנים אזי תלי' הכל בחולי שלא שלט בפנים ולא חיישי' לשמא הבריא אבל בנמצא מחט רק מונח על הפרש צל"ע להתיר בכה"ג דהרי גם בלאה"נ בנסרך ונמצא מחט על הפרש רבו האחרונים האוסרים ויעיי' בתשו' מאמר מרדכי והנה טעם המתירים שפירשו מ"ש רמ"א סי' מ"ח סס"ח מחט או קוץ הנמצאים בהמסס לבית הכוסות בחללו ולא נתחב בהן כלל כשר בכל ענין וא"צ שום בדיקה עכ"ל שר"ל אין צריך בדיקה אחר נקב אע"פ שיש שום קורט דם בחוץ כשר דלא כש"ך שם וזה דעת הצמח צדק סי' מ"ט וכ' דלא דמי לושט סי' ל"ג סעי' ט' דהתם י"ל שהיה המחט תחובה כבר וחזרה לאחורי' ע"י דאכלה ביה ופעי' ביה משא"כ הכא אי איתא דהיתה תחובה מי החזירה לאחורי' ועי' בנב"י סי' ט"ו והנה סברא זו אעפ"י שהיא לקוחה מדברי הרא"ש בסוגי' דהבריא מ"מ הכא צ"ע אי נימא דבושט טריפה כה"ג ע"כ אין לחלק בזה דא"כ אמאי אמר אביי לרב עוירא טרח טריי' דהאי גברא המסס וביה"כ שניקבו לחוץ תנן יעיין בחולין נ"א ע"א והלא צ"ע כיון דאין כאן סבה להחזיר המחט לאחורי' להיותה מונח בתוך החלל מה"ת נטרף אם לא נקב לחוץ ע"י קורט דם שכנגדה דאי איתא שהי' תחובה עד לחוץ מי החזירה לאחורי' בחצי עובי העור וע"כ לדחוק ולחלק בין החזירה כולה או מקצתו מ"מ אין זו סברא פשוטה כל כך ואמאי אמר אביי טרח טריי' טובא קמ"ל להטריף בכה"ג אע"כ פשיטא הי' זה לו לפי העיקור להטריף בכה"ג במונח וקורט דם בחוץ נמי ועיי' פר"ח סל"ג סקי"ט וע' תב"ש שם סקי"ב:

ועוד נ"ל אפי' יהיבנא להו דכוונת רמ"א להקל בכה"ג מ"מ אחרי שראינו מימי רמ"א ואילך שבדקנו לאלפים ורבבות בהמות וכל שהי' לה סירכא נמצא מחט ג"כ מונח עכ"פ בתוך החלל הרי המקרה לא יתמיד והרי החוש והנסיון מעיד שהמחט והקוץ גורמי' להסירכא שתבוא ואין זה כ"א שניקבו לחוץ וחזרו לאחורי' והבריא המכה והי' ראוי' להטרף עפ"י הנסיון הזה לבד:

ומ"מ אעפ"י שדעתי כן מ"מ לא ישר חילי לבטל מנהג המתירים עפ"י רבנים קדמונים שהי' לפני ויש להם על מה שיסמוכו ואפי' תחוב בכוסות שקורין פלידרלי"ך נוהגי' להתיר כל שלא תחוב בעובי העור עצמו ואני מניח להם מנהגם ובעל נפש יחוש לעצמו וכל זה בסירכא לחוד שאנו תולין הסירכא עדיין בטרפש ואין כאן ריעותא בביה"כ כלל אבל כל שיש כאן קורט דם או מכ"ש בועה וכפתור בביה"כ שנראה לחוש שעי"ז באה הסירכא ושלט בעור מכה וחולי והרי בתוכו נמצא מחט וזה גרע מק"ד לחוד ומחט בפנים נ"ל לאסור אפי' בהפ"מ והמכשיר בזה יחוש לעצמו שלא יאכיל טריפות לישראל ח"ו:

הנה לא הבאתי ראיות לרוב דברי מש"ס וראשונים כדרכי להיותי טרוד במסכתא אחרת בהלו"ת כנ"ל וסמכתי על המעיי' למי שבקי בטריפות יבין ראיותי מתוך רמיזותי והדברים רובם פשוטים והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי - מ"ד כאור בקר ליום עש"ק ט' חשון תקס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לד

לי"נ הרב המאה"ג המופלג מו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק ק"ב יע"א:

יקרתו הגיעני אודות ריאות של כבשים שנמצא עליהם כעין זהרורי' מראה לובן וחתוך בתוך בשר הריאה בעומק ושם נתלבן יותר ויותר עד שמגיע לבשר יפה הנה חזרתי על כל ספרי האחרונים אחר הש"ך וכלם אוסרים והראשון שבהם אורח מישור סי' ל"א סק"א ואחריו נמשך תב"ש והגאון בפרי תבואה סקי"ט וסקנ"ט ולדעתי לא היה צורך לטעם שאין אנו בקיאים במראה אופתא ובקעת לבן אלא בלא"ה כיון שהעלה בתב"ש סי' מ"ג שכל מראות שלא נתפרשו בהדיא להיתר אסורי' ובנב"י קמא חי"ד סי"ג פליג אך הגאון הנ"ל בקונטרס הראי' שבסוף הספר סי' כ"ג כ' שהגאון חזר בו וראוי' היה לחזור בו דאין אנו בקיאי' בבשר שהרופא גורדו וכל שינוי מראה שלא נתפרש להתיר צריכים אנו לחוש שמא הוה נתמסמס א"כ פשיטא שאפי' זהרורית לובן פסול אך לפי דברי מעלתו נ"י שבעור אינו רק זהרורית כעין לובן ובבשר הריאה מתלבן יותר א"כ לענ"ד לקלוף העור ולראות אם ישאר אח"כ בלבנוניתו כי יש לתלות שהמכה הוא בפנים הבשר וע"י הבשר נראה זהרוריתו בעור וחסרון מבפנים לא שמי' חסרון וכה"ג אמרינן במראה פסולה שמחמת מוגלא שתחתיו כשרה וה"נ דכוותי' ותל"מ בענין זה הכ"ד א"נ. פ"ב יום א' דסליחות תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לה

שוי"ר לידידי הרב הותיק החרוץ המופלא עושה פלא כש"ת מו"ה געץ נ"י אב"ד דק"ק ק"ד יע"א:

בזו רגע הגיעני נועם מכתבו ולהיות נפשו בשאלתו להשיבו עי"מ האפשרי ע"כ לא אעכוב כלל ואשיבהו בקיצור נמרץ כיד ה' הטובה אודות הריאות שבשיפוליהם הם עשויים פגומות פגומות זה נכנס וזה יוצא ושפה של עור מקפת הריאה ומחברת הפגמי' וכמה פעמים נראי' כמקמיטי' עי"ז אלא בשום פעם אינו עושה חלון אלא השפה של עור נכנסת ויוצאת בשוה עם הפגימת ההמה והנה אי היה למיחש בהני משום סירכא פשיטא דלא יועיל מה שאומרים שכל הנהו חיווי ברייתא הכי אית להו בודאי להסוברים סירכא משום ספק נקב הרי קמן דחי' יותר מיב"ח אבל הכא בסירכא ממקום למקום כה"ג דעיקור החשש משום סופו להתפרק אפי' אם ירבה כחול ימים מ"מ טריפה שסופו למות באותו מיתה ע"י פירוק וזהו טעמו של רשב"א גבי יתרת שאפילו אם ירבה ימים כחול עם יתרונו טריפה משום שאין הטבע יכולה לזון ב' איברים וסופו ליפול ולא יועיל לזה י"ב חדש וזה ימים לא כבירים עשיתי לזה סמוכים מס"פ הקומץ גבי מי שיש לו ב' ראשים באיזה מהם מניח תפילין דתנא ליה ההוא סבא מבכור שיש לו ב' ראשים ולכאורה מה ענין זה לזה דלמא שלשים יום יחיה אבל לא י"ג שנים שיגיע לזמן הנחת תפילין ובמה נמלט פלימו מנידוי אע"כ ביתרת יכול לחיות כמה מטעם הנ"ל ואעפ"י ששוב דחיתי זה דלרבי לשיטתו דס"ל זמן טריפה שלשים יום בחולין נ"ח ע"ב שפיר מייתי ההוא סבא מ"מ היא גופי' קשי' מ"ט לא הדר בי' רבי דהא טריפה אינו חי' שלשים יום ואיך אפשר לבכור בן שלשים יום אע"כ כהרשב"א וכהנ"ל:

אמנם האמת אגיד דכל ימי ראיתי ריאות לאלפים כאלו ולא שמעתי מי שפקפק בהם וגם על לבי לא עלה שום ספק שאין זה רק דלדול ושפה של עור הריאה עצמה המתדקדק בסוף השפול ואם כי לא מצאתי בזה לשום מחבר המדבר מזה ולא שמעתי בזה ממורי שום דבר מקובל מ"מ לא עלה על לבי שום ספק בזה עד שבאתי לכאן נאמר לי מפי המומחי' ומוחזקים דפה כי כבר נתעורר בזה גאון א' בכאן והרעיש העולם וכ' בשביל זה לק"ק פראג ואח"כ חקר ג"כ בשארי עיירות גדולות וכלם הסכימו שזה הוא רק דלדולי הריאה ובכל זאת אם המה מקמיטי' הבשר הרבה באים ושואלים אותי בזה ולבי נוקף מאוד בכזה ואין לי בזה דבר מקובל לסמוך עליו ואני נמנע מכיוצא באלו אבל איני מורה לאחרים לאיסור:

ומ"ש אודות חסרונות קטנים שבפנים הנראים על הריאה כעין נקבי' שבפני אדם הרשומים מחולי בלאטר"ן פשיטא דאין כאן בית מיחוש אפי' להרמב"ם דאוסר חסרון מבפנים הניכר בחוץ דלא יחפוץ ללקט הריאה במלקט ורהיטנא וכל הני הכי אית להו ע"י הרוח שאינו נכנס בשוה ע"י כח הנופח אמנם את זה אגיד הרשום בזכרוני שלפע"ד

נהי שאין הלכה בזה כהרמב"ם בחסרון מבפנים מ"מ לא תהיה סברתו קלה בעיני המורים שאם יצורפו לזה איזה סברות יש להחמיר ומכ"ש פסקו של אוהל מועד באם יש חסרון כדי רביעית ויש לי ראי' מלשון הש"ס דאר"נ ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים והוא שלא לצורך וכי ס"ד שאם אין הקרום קיים יהיה כשר בנימוקה טפי מבאינה נימוקה אע"כ הכי קאמר וקרום שלה קיים מבחוץ ואין ההתרוקנות ניכר בקרום וגם ראיות הכ"מ ראי' ברורה היא מר"פ א"ט דא"כ בצרי להו י"ח טריפיות והתו' נדחקו שם דסוגיא אתי כר"ש ולא לדידן וזה דוחק ולרמב"ם ניחא:

ומה שהקשו תוס' על זה דה"ל לש"ס לשנויי' הכא בחסרון ניכר מבחוץ בעור מיירי י"ל על שני אופנים דהרי בלא"ה צריכים להבין מנ"ל להקשות ומ"ט לא משני באמת הכי אלא יראה שהיה להש"ס הכרח לזה משום מ"ש בחי' רשב"א אדר' יוחנן דלא רצה להתיר צמחי צמחי והכא מתיר אפי' כולה נשפכה כקיתון ותי' דמבפנים לא שמי' חסרון אבל צמחי דמבחוץ בולטים וכשסופו לנקוב ינקוב העור מבחוץ וע"ש וא"כ להרשב"א אין אנו צריכים לומר כפירש"י בשמעתין דריאה שחסרה כבר קצת אלא שנשפכה כקיתון ועדיין מלאה כולה ואפ"ה אי היה חסרון מבפנים שמיה חסרון היה טריפה משום שסופה להתחסר מבפנים כמו לר' יוחנן בצמחי וא"כ שפיר היה הכרח להמקשן דע"כ ר"י מכשר אפי' כשנראה החסרון בחוץ דאלת"ה היה לו להטריף גם עכשיו שמא סופו להתרוקן באופן שיראה מבחוץ בהעור כמו שחייש גבי צמחי אע"כ לגמרי מכשר ולר' יוחנן לא קשי' א"כ בצרי ליה י"ח טריפות דבלא"ה לית ליה ולעולא מספר י"ח טריפות כמ"ש תוס' לעיל מ"ג ע"א ד"ה הנך דאפקת יע"ש ומ"מ לדידן דאית לן י"ח טריפות יש לנו לומר דניכר החסרון מבחוץ טריפה כאשר הוכחתי מלשון ר"נ שאמר וקרומו קיים ולא תיקשי עלן מהא דניחוש שמא יהי' סופו להתחסר הקרום ז"א דהא אנן קיי"ל להתיר להדי' גם בצמחי ודלא כר' יוחנן:

עוד נ"ל קו' תוס' דאה"נ הש"ס הו"מ לשנוי' בניכר החסרון מבחוץ וכהרמב"ם אלא דא"כ היה קשה סדורה של משנתינו דהכי ה"ל למיתני הריאה שחסרה או שניקבה רש"א עד שתינקב וכו' כיון דר"ש אניקבה קאי ה"ל לסמוך ר"ש לניקבה ולא לחסרה ואין לומר לאשמעי' דמיקל אפי' בחסרה ז"א דהא חסרון מבפנים לא שמי' חסרון ואין כאן איסור רק משום חסרון הניכר בעור ופשיטא שזה הוא גרוע וקיל מניקבה ממש אע"כ משום זה הוה ס"ל להמקשין דחסרה דמתלי' לאו חסרון הניכר בעור אלא משום החסרון מבפנים בעצמו שהוא אוסר וקמ"ל דר"ש מתיר אף בהא ומשו"ה פריך והוצרך לדחוק דחסרה לר"ש ולפ"ז מתני' לא איירי כלל מזה הדין כשהחסרון ניכר בהעור וא"כ מ"מ אפשר

שהוא טריפה מסברת חוץ מהראי' שהבאתי מלשון ר"נ ומטעם שסוף העור לינקב בזה כיון שאין בשרה מחזיק אותה:

ועכ"פ דברי האוהל מועד אמת דאוסר במחזיק רביעית ומייתי ראי' מאפי' עד רביעית משמע יותר מרביעית לא ובאמת כן הוא ג"כ לעיל גבי אפי' כטרפא דאסא והט"ז דחאו בקש דר"נ שהוא אמורא צריך לפרש דבריו איך לא פי' הוא כן כמו שפירשה הבריתא כן ואי משום הא לא ארי' דר"נ לא אתי כלל להורו' אלא כשרותה של ריאה שנימוק והיא מלאה שאז היא כשרה בכל ענין בלא תנאי ואינו צריך שום פירוש להוסיף על דבריו והברייתא רצתה להורות גם טרפותו של קמט וה"פ אם קרום שלה קיים בלי סדק וקמט אז כשר אפי' מחזיק רביעית ומינה ביתר מרביעית טריפה ע"כ נראה לי אם החסרון מחזיק רביעית וגם יש קמט הרי זה טריפה אפילו בהפסד מרובה כל זה כתבתי לפום ריהטא ובנחיצה רבה הכ"ד א"נ הדש"ת. פה מ"ד יום ג' כ"ו אד"ר תקס"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לו

שלום להרבני המופלא מהו' פייש נ"י:

מ"ש מעלתו שהטריף סירכא תלוי יוצאת מהבועה שנתכסתה מבשר הריאה ורק שהיה גבוה מבשר הריאה וטעמי' דלא גרע מגבשושי' וכיון שלא מצא להתיר להדי' הי' נראה לו לדמותו לגבשושית משמע דפשיטא ליה דסירכא תלוי יוצאת מגבשושית טריפה וחזרתי על כל הצדדין ולא מצאתי מפורש לאיסור בסירכא תלוי היוצאת מגבשושית וגם שאלתי פי הבודקי' המומחי' שבכאן ולא מצאו ככה לאסור ואדרבא סירכא תלוי היוצאה מבועה הגבוה מבשר מפורש להיתר בשמלה חדשה ושם משמע להתיר נמי בתלוי יוצאה מגבשושית שכ"כ סי' ל"ט סעיף מ"ז שסירכה תלוי יוצאת מבועה שנתכסה מבשר הריאה כשרה אפילו גבוה מבשר הריאה אבל נסרכה למקום אחר טריפה אם היא גבוה דלא עדיף מסירכה על הגבשושית ונסרך למקום אחר דפשיטא דהוה תרתי לריעותא כמו בועה על גבשושית עכ"ד ונמשך אחריו בזבחי שלמים סי' ס' א"כ מבואר דתלוי על הגבשושית כשרה דאל"כ הוה מטריף גם בתלוי בבועה הגבו' וזה פשוט אבל גם דמיונו של הגאון זצ"ל לא נ"ל מה ענין בועה גבוה לגבשושית בשלמא גבשושית היא ריעותא קצת בגוף הבשר ואם יצטרף לזה סירכא למקום אחר טרפה משא"כ בועה שנתכסתה מבשר ריאה דה"ל רק חסרון בפנים ומה שהוא גבוה מבשר הריאה אינו מחמת הריאה עצמה רק מחמת המוגלא שבתוכו וסופו לצאת ע"י שיעול שקורין הוסטי"ן אין בזה שום ריעותא לפע"ד ואמרו לי מקצת הבודקים שכוונת שמלה חדשה הוא כי היכי דבסירכא

שעל הגבשושית ובבועה על הגבשושית טריפה משום שמתחכך בצלעות הה"נ בועה הגבוה מבשר הריאה ואני אומר אעפ"י שזה הטעם כ' בבדיקת האחרונים אינו אמת והלא אפי' בועה גבוה מאוד כשרה ול"ח לחכוך והטעם הוא משום תרתי לריעותא כללא דמלתא לפע"ד להתיר בכל גווני ותל"מ. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לז

שוי"ר לה"ה ידידי הרב המופלא ומופלג הותיק מלא עתיק כבוד מה אברהם נ"י אב"ד דק"ק ראב יע"א:

אודות סירכא ממקום למקום באותה אונה עצמה והבשר מקמיט תחתיו והסירכא נתקית על ידי מיעוך ומשמוש שנחלק הגאון תבואות שור בסי' ל"ט סקנ"ב עם הגאון מהר"ם חריף ואוסר כשנשאר הקמט אחר הסרת הסירכא והגאון נוב"י כרך א' חי"ד סי' י"ב מסכים עם הגאון מהר"מ להקל בהנ"ל ומעלתו האריך להסכים לחומרא ועיקור טענתו דהוה תרתי לריעותא שהרי כמה פוסקים אוסרים סירכא ממקו' למקום ומחשבי' אותה לסרכא וא"כ מחשב עכ"פ ריעותא להצטרף לקמט שתחתיו אלו דבריו ובזה האריך ומהנראה שסובר מעלתו דתרתי לריעות' תלי' בפלוגתא דרבוותא דכל היכי דפליגי פוסקים מיקרי ריעותא:

איברא לא כן הוא דעיקור ושרש הדבר יצא לנו מדברי הראב"ד בסירכא תלוי יוצאה מהבועה וכתב דהוה לקותא בתר לקותא ובועה בפ"ע אין שום דיעה שיאסור אותה ועוד אלו יבוא לצרף דעות הפוסקים לאסור א"כ סירכא ממקום למקום בצד זה של ריאה ובועה מצד אחר יטרף מפני שסירכא ממקום למקום יש דעת האוסרים לדעתו ובאמת אין תרתי לריעותא אוסר אלא בשניהם יוצאים ממקום א' ממש ואפי' עומדים בקרוב זה לזה ואין ביניהם הפרש קש אינו אוסר לדעת רוב ראשונים ואחרונים רק בשמלה חדשה חוכך להחמיר בשאין הפרש קש בין הריעותות אבל ברחוק מהפרש קש לית דין ולית דיין לאסור ואי ס"ד דמצרפי' דעת פוסקי' האוסרים לאסור א"כ ה"נ נצרף ונאסור ועוד מ"ש ריאה מכל איסורי תורה שאם באנו לצרף דעת האוסרים בכל דיני תורה לא נאכל לחם ולא נשתה מים כידוע דבעו"ה נשתכחה תורה ורבו הדעות האסור לזה מותר לזה ולא נמצא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום א':

אבל האמת יורה דרכו כי טעם תרתי לריעותא משום שהשני ריעות' מעידין זע"ז שיש כאן מכה עד"מ בועה אינה מורה על נקב כלל ומ"מ החוש מעיד שהוא לקותא עכ"פ אלא שאין זה הלקות מטריף כלל אמנם אם יצורף לזה עוד סירכא תלוי' שהוא ג"כ קצת לקות אף ע"פ שאם הי' בפ"ע הי' רק הפשטת ליחה בעלמא מ"מ הואיל ואתרמי

על הבועה ממש נאמר לא במקרה איכא זה אלא שניהם מעידים זע"ז שהי' כאן נקב והעלה בועה וסירכא תלוי' בו ומשום כן כ' הפוסקים דבעי' שיורו שניהם מענין א' כגון זו הריעותא מורה על נקב וכן השני' ונהי בכל א' בפ"ע לא היינו חוששים לנקב מ"מ בהצטרף שניהם חוששין אבל אם ריעותא א' מורה על חשש נקב והשני' על חשש אחר כגון עתיד להתפרק וכדומה אזי אין הפסד אם יצטרפו שניהם כיון שכל א' בפ"ע הי' כשר ואין שניהם מעידים עדות א' משו"ה אין כאן תרתי לריעותא:

וסבירא לי' להש"ך סי' ל"ה סקכ"ב דכל ריעותא דמחמיר שום מאן דהוא להטריפו אפי' דלא קיי"ל כוותי' מ"מ לא שכיח שיהי' טריפה למאן דהוא ולדידן לא יהי' אפי' ריעותא דכולי האי לא משוינן פלוגתא אלא ודאי הוה לכל הפחות לקותא ויצורף לתרתי לריעותא לא מפני דעת המטריפים אלא מפני שלדידן הוי לקותא אמנם אה"נ אי ישתכח פלוגתא רחוקה כי האי שיהי' טריפה לכמה גאונים ולדידן לא יתחשב אפי' לריעותא כאשר יתבאר אי"ה אז אינו מצטרף לתרתי לריעותא אלא מסתמא לא ימצא כן:

והנה חזינא הט"ז והש"ך סתרי אהדדי ופליגי מהיפוך להיפוך דבסימן ל"ז סק"ג ס"ל לט"ז דבועה במים זכים אע"ג דהוה לקותא מ"מ כשר בסמיכי ולא מיחשב תרתי לריעותא והיינו טעמא משום דהוה תרתי לריעותא משמע חדא ואלו בסי' ל"ט סק"ט במה שאיתא שם דסירכא כפולה כשר פסק ט"ז דסירכא היוצא מסירכא ונסרכה ממקום למקום טריפה משום תרתי לריעותא ולא מהני מיעוך ומשמוש דאף ע"ג דהוי תרתי לריעותא משם אחד ובקו' זו הרגיש בנב"י וכן קשה אהש"ך בסי' ל"ז סק"ג פסק דסמיכי במים זכים טריפה אע"ג דהוה תרתי לריעותא משם אחד ובסי' ל"ט סקי"ז פסק דסירכא כפולה שנסרכה ממקום למקו' מותר והנה ק' ראשונה מסתירת ט"ז יש לתרץ דלעולם ס"ל לט"ז דתרי ריעתות משם א' נמי הוה ריעותא אך מים זכים שאני נהי דלקותא מקרי מ"מ בועה לא מקרי רק לקותא וכי סמיכי אהדדי לא הוי תרי בועי דסמיכי רק תרי לקותא דסמיכי והרי בעלמא לא אסרינן תרי לקותא דסמיכי כגון בועה וסירכא דסמיכא אפי' שהן משני שמות ואפי' בועה דמוגלא כל שאינן יוצא ממקום א' ממש שהסירכא יוצא מבועה אין הסמיכות אוסר וה"נ בועי דמ"ז ריעותא מקרי אבל בועה לא מקרי ואינו אוסר ולק"מ סתירת הט"ז וממילא לק"מ נמי סתירת הש"ך די"ל מש"ה מתיר סירכא כפולה אפי' נסרכת ממקום למקום משום דתרי ריעתות שהם משם א' אינה אוסרת והא דפוסל בתרי בועי דמים זכים דסמיכי לאו משום ב' ריעותות אלא משום דמים זכים בועה ממש מקרי וה"ל בכלל תרי בועי דסמיכי אהדדי דטריפה:

אמנם הגאון בנב"י הבין דטעם ט"ז שמקיל בסמיכי במ"ז משום דתרי ריעתות משם א' והקשה ט"ז אהדדי והניח בצ"ע וס"ל כיון דהש"ך אוסר סמיכי במ"ז ש"מ ס"ל דתרי ריעותא משם א' הוה ריעותא וטריפה וא"כ מ"ט מתיר סירכא כפולה שנסרכה ממקום למקום וע"כ מוכח דלדידן אפי' שום ריעותא לא הוה אע"ג דלכמה גאונים הוא טריפה ואין מתירים אלא תלוי' מ"מ אנן מכשירין ס"ל דאפי' ריעותא בעלמא נמי לא הוה וטעמא אמינא דבש"ס איתא תרי בועי דסריכי אהדדי ומזה דייקי' דוקא סריכי אהדדי אבל תלוי לא הוה ריעותא אך כשנסרכת באונה עצמה ממקום למקום פליגי הגאונים משמעות הרא"ש והטור דסריכי אהדדי דש"ס הוא לאו דוקא ה"ה סריך לאותו מקום באונה עצמה וטריפה נמי הוה ולא ממעט אלא תלוי שלא נסרך כלל ולדידן ס"ל אוני דסריכי אהדדי דוקא אבל כל שנסרך באותה אונה עצמה הוה כתלוי' ואפי' ריעותא לא הוה ומשו"ה מותר בסירכא כפולה ולא תיקשי הא איכא כמה פוסקים דמטריפי' לגמרי כמו שהקשה מעלתו דז"א שכבר כתבתי דאין דעת המטריפי' עושה אותה תרתי לריעותא אלא דמסתמא כל שיטרף לדעת א' מהגאונים אמרינן מסתמא להמכשיר נמי ריעותא מיהת הוה אבל הכא הא קמן דלא הוה ריעותא כלל לדידן א"כ יפה כ' נב"י דלמאן דמכשיר סירכא כפולה ממקום למקום ה"ה קמט שתחת סירכא ממקום למקום להתיר במיעוך ומשמוש:

ועוד דלא שייך כלל תרתי לריעותא כיון שאין הסירכא יוצא מהקמט ממש רק סמוכה לה וכבר כתבתי לעיל דבסמוכה אפי' בפחות מרוחב קש נהי דשמ"ח מחמיר מ"מ רוב אחרונים מתירי' ועיי' פרי מגדים ומכ"ש למ"ש בד"מ טעם הקמט שאין הריאה יכולה לנשב יפה וסופו להתפרק או שאין נישוב רוח על הלב כטעם אטום בריאה וטעם הסירכא הוא משום שאין סירכא בלא נקב א"כ אין שני העדים מעידי' עדות א' מכוונת ואין כאן תרתי לריעותא:

וראיתי למעלתו דברים תמוהים שכ' ויבחן בזה שאם תשאר הקמט אחר הסירכא הוה תרי ריעותא הסירכא מילתא בפ"ע והקמט בפ"ע ואם תתפשט הקמט ה"ל חדא ריעותא ולא תרתי וזה הוא תימה שמה בכך אם תשאר הקמט אין זה אלא ריעותא אחריתי שלא מענין הסירכא ואנן בעינן ריעותא חדא ששני עדים מעידים עליה ולא שני ריעותות:

ומ"מ לדינא נהי דהמיקל לא הפסיד מ"מ המחמיר בסירכא כפולה ממקום למקום ובקמט תחת סירכא ממקום למקום תע"ב ואסיים בברכה. פ"ב יום א' דר"ח מרחשון תקע"ד לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה לח

שלום וכל טוב למו"ח הגאון האמתי קדוש ישראל רכבו ופרשיו נ"י ע"ה פ"ה כבוד קש"ת מו"ה עקיבא איגר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א:

על אשר בדק לן מו"ח הגאון נ"י במ"ש ר"ן פא"ט למ"ד אין סירכא בלא נקב וסירכא כסדרן סותמתה איך תיאסר בהמה ע"י נקב בריאה נימא אי הוה חי' הי' מעלה סירכא ותי' אה"נ אלא שאין אנו בקיאים איזה מהנקב ראוי' לסירכא ומשו"ה אוסרים מספק כל נקב בריאה והוקשה למו"ח הגאון אפי' למ"ד שסירכא בלא נקב נמי תקשי אהש"ס דריאה שניקבה ודופן סותמתה כשרה והוא דסביך בבישרא נמי תיקשה אי לא סביך אמאי טרפה נימא אי הוה חי' הוה מסתבך בבישרא לבסוף אלו דברי מו"ח הגאון נ"י ולפע"ד דהר"ן לא הקשה אלא לפי מאי דהוה ס"ל דכל הנקבים ראוי' לסירכא והסירכא נעשה ממילא ע"י טפות לחות היוצאים מהנקבים ומתעבים והולכים ונסרכים למקום אחר באורך הימים וכיון שהוא דבר שנעשה מאליו בטבע וכל הנקבים ראוים לכך נמצא שלא נטרף מעולם ועדיף מהני דמחו בכולי וגם לא נעשה בטבע מאליו ע"י ליחות היוצא מהריאה עצמו אלא לפעמים מסתבך בבשרא ולפעמים לא בזה הוה פשיטא לי' דאין כל בשר ראוי' לסתום נקב ולהסתבך בו:

ואיידי דאיירי נא להאיר עיני במה שכתבו התוס' בשמעתין דהנהו תרי אוני דסריכי דכתבו התוס' דלר"ג ושארי גאונים סריכי כסדרן בעי' בדיקה ועיי' רשב"א וצל"ע לפמ"ש ר"ן דכל נקב בריאה לא מיפסל אלא מספיקא שמא זה הנקב אינו ראוי' לסירכא אבל אי הוה ידעי' שראוי' לסירכא הי' כשר אפי' בלא סירכא ע"ש א"כ בסירכא כסדרן בדיקה זו למה דא"נ יבצבץ מ"מ הא חזינן דהאי נקב הוא מאותן הנקבים הראוי' לסירכא אלא שעדיין לא נתחזקה ולא סתמה כל הנקב ואלו היתה הבהמה חיה עוד איזה ימים הא נגמרת הסתימה ואם כן מעולם לא נטרפה בזה הנקב. ועקוש בעיני לומר שאין כל הנקבים ראוי' לסירכא הגומרת סתימתה דמאי סברא היא זו כיון שנקב זו מוצי' ליחה המסתרכת למה לא יהיה ראוי' לסתום הנקב וצ"ע והנה אי נימא נמי בריאה הסמוכה לדופן נמי הוה ספיקא דלמא הנקב ראוי' להסתבך בבשר הדופן י"ל קושית תוס' במאי דקאמר הש"ס לחלק בין מקום רביתא לשלא במקום רביתא דה"ל לחלק בין סביך ללא סביך די"ל א"כ אפי' העלתה צמחים נמי אמאי מטרפינן מספק עיין רא"ש הא ה"ל ס"ס שמא מחמת דופן ואת"ל מחמת ריאה דלמא הנקב ראוי' להסתבך בבשרא ומשו"ה הוה צריך לשנוי' דמיירי שלא במקום רביתא ושם אינו ראוי' להסתבך בבישרא כלל ומיושב קו' תוס' אם לא נאמר דה"ל ס"ס בחסרון ידיעה אי הנקב ראוי' להסתבך וכו':

וזאת שנית נתקשה מו"ח הגאון נ"י וז"ל בדברי הרשב"א בתה"א הובא בב"י י"ד סס"י צ"א ואי ק' לך לדברי רש"י כיון דצלי רותח וכו' והלא הכמכא וכו' איך תולה הקושי' דוקא לפרש"י הא זה בלא"ה ק' מברייתא דפסחים בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח וכו' חם לצונן מדיח וכו' וק' ג"כ הא הבשר שוקע ונעשה תתאה. ובדברי תוס' בענין זה בחולין צ"ז ע"ב בד"ה אבל נצלה קולף וכו' ולקמן ספכ"ה ההוא בר גוזלא וכו' ולא ידענא מאי קשי' הא כבר כ' מקודם דחם לתוך צונן הטעם אדמיקר לא בעי' נטילה וסגי בקליפה וליכא קו' מבר גוזלא עכ"ל הזהב ולפע"ד ק' ראשונה י"ל דבבריי' איכא למימר אה"נ כשהבשר שיקוע שהחלב צף עליו מלמעלה היינו בכלל צונן לתוך חם ובבא דחם לתוך צונן היינו כשאין החלב כ"כ הרבה שהיא צף ועולה על הבשר ומה שהבשר שוקע והחלב נוגע בצדדים אינו נקרא עילאה כידוע דנגיעה בצדדים לא מיקרי עילאה ולק"מ מברייתא דפסחים אבל עובדא דבר גוזלא שפיר ק' דקאמר וה"מ צונן אבל צלי וכו' ואי מתבל וכו' ואי אית בי פילי וכו' וה"ל למימר נמי ואי הבשר שוקע והחלב צף למעלה תתאה גבר אע"כ כל העומד במקומו מקרי לעולם תתאה אפי' עולה למעלה ומדלא קשי' אהרשב"א בתה"א ממילא לק"מ אהתוס' כיון דמברייתא דפסחים אין הכרח לסברת רשב"א ועובדא דבר גוזלא דמיירי אפי' מכמכא צף למעלה וסתמא נמי בר גוזלא קטן בכדא דכמכא הוה כמכא עילאה ולא ס"ל להתוס' דהך דעומד במקומו מקרי תתאה וא"כ אדרבא תתחזק הקו' טפי אמאי סגי בקליפה והוכרחו לומר דצלי צונן איירי. פ"ב יום ג' י"ד מנחם פק"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לט

שלום וכ"ט לידיד עליון הרב המופלג והמופלא כש"ת מה' נתן יעקב נ"י יושב בשבת תחכמוני בדערעטשקי סמוך לדעברעצין:

מריש גם לי הוה קשי' ממנהג השוחטים בכל התפוצה לקלוף הסירכ' מעל הריאה ולבדוק אח"כ ע"י פושרים וכבר צווחו בי' קמאי דקמאי ולא שקטה ולא נחה דעתי עד עתה חדשות הגיעני מי"נ גאון ישראל מו"ה זלמן מרגליות מבראד בספרו פרי תבואות סי' ל"ט ושם ס"ק קנ"ג נחה שקטה דעתי תלי"ת ואמרתי ברוך שבחר בעמו ישראל ומנהגיהם והיוצא מעיקר תשו' הגאון מו"ה סענדר שור שם דחז"ל לא דברו אלא מן סירכא יוצאת מגוף הריאה אבל פשוט אם היה בשר בלוי על הריאה ונקלף ממנו או קרום על כל הריאה כעובדא דריינוס בסי' ל"ה ובט"ז ס"ק קי"ד ובש"ע סי' ל"ט סעי' כ"ה בהג"ה ופשוט אם סירכא נדבקת ממקום למקום באותו קרום הכל שרי ומותר ועתה מה לי קרום על כל הריאה או על מקצתה וכיון שהעור נקלף מהריאה והיא נשארה שלם

בלי בצבוץ שמע מינה קרום היה כאן וממנו נסרכה סירכא לקרום אחר ואין כאן בית מיחוש וא"כ אדרבה מנהגינו להחמיר כל שאינו נקלף מהריאה באופן שהסירכא בגוף אין אנו מתירים אפי' ע"י מיעוך שדברו ממנו הראשונים וההיא דידן מילתא אחריתי היא אלו תוכן דבריו ודברי אלהים חיים המה:

ולפע"ד לזה נתכוון הרי"ף שלהי ביצה דמייתי לי' ש"ך סי' ל"ט סקל"ב דלכאורה מסברא יפלא איך תינתק סירכא ע"י שתיית מים אך התם לא מיירי מסירכא סתמא אלא מסירכא דמשכא ר"ל הנדבק בעור וקרום שעל הריאה וידוע קרום הנדבק בדבר אחר אם הוא נתייבש קשה להפרידו על כן בשתיית הבהמה מתלחלחי' עורקי הריאה ונקל להפריד אותו קרום ולמושכו מהריאה ואותו סירכא נקרא סירכא דמשכא ולפ"ז יש לפרש גם לשון הר"ן שם כן ולא כמו שהבין הש"ך שהר"ן נתכוון לפרש"י כי איך יפרש כן על הרי"ף מה שכ' הרי"ף בעצמו פי' אחר אבל להנ"ל יש להמתיק כן כוונת הר"ן אמנם בפי' המשניות להרמב"ם קשה קצת לפרש וגם בלשון הכל בו יש לעיין קצת מ"מ נראה לענ"ד המחמיר יחמיר לעצמו ויניח לישראל מנהגם עפ"י הנ"ל ויעיין היטב בספר הנ"ל:

וראיתי בערוך ערך כ"ס שכ' וי"מ שאם היה סירכות בריאה מחמת הצמאה שמדבקת בלב ובצלעות נפרדת כששותה עכ"ל ואע"ג שאיננו ממש כמו שכתבתי מ"מ מבואר נמי שאיננו מפרש שהסירכא מתנתקת אלא הדיבוק שנדבקה הריאה במקום אחר ועי"ז המשקה נפרדת מדבוקה וה"נ י"ל כמ"ש שהעור וקרום שעלה על הריאה נקלף ממנה בנקל והכל ענין שע"י ההשקאה מתלחלח וגורם פירוד בין הדביקו'. ובזה י"ל סתירת הרמב"ם בפי' המשנה בביצה מפרש כהרי"ף וכמ"ש תי"ט ובנה"כ סי' ל"ט ובפי' המשנה מס' תמיד פ"ג השקה תמיד בכוס של זהב כ' וז"ל משקין התמיד מים קודם שחיטתו לפי שזה ממהר להפשיטו כמו שנתבאר בביצה עכ"ל והוא סתירה לדבריו שבביצה והגאון מהר"ז מרגליות בספר שפת אמת סקל"ב מייתי קו' זו בשם ספר מקום שמואל ולפי האמור נ"ל ליישב דפעולת ההשקאה פועלת פירוד בין הדביקות הן להפשיט העור מעל הבשר הן להפריד דביקות שבריאה ולקלוף הקרומים שעלי' וכנ"ל. אמנם בביצה קשה לפרש משום סירכא דמשכא להקל הפשטת העור דמאי שייטי' לענין י"ט ואי מילתא אגב אורחא קמ"ל משום לשון חכמים עושר הא כבר אשמעי' מדהשקו תמיד בכוס של זהב ועוד במס' חולין ה"ל למתני ומה ענינו להלכו' י"ט אלא ע"כ התם משום סירכות הריאה הוא ומשום שלא יבוא לשחוט בי"ט וימצא סירכא ויהיה ספק טריפה ונמצא שחט בי"ט שלא לצורך גם אתי לאמנועי משמחת י"ט ונהי דאין איסור לשחוט בלא ההשקאה מ"מ עצה טובה הוא לכתחלה בי"ט טפי והיינו מילתא אגב אורחא

קמ"ל מש"וה מפרש הרי"ף והרמב"ם בביצה משום סירכות הריאה אך ממילא מובן שההשקאה פעולה טובה להפריד העור מהבשר ג"כ אלא דהתנא לא נחית להאי טעמא אבל ממילא מובן גם כן שהעור נוחה לפשוט לכן כשהגיע למס' תמיד השקה התמיד בכוס של זהב לא רצה לומר משום סירכות ריאה דהתם בכבשים בני שנה דהיינו תוך שנתן טרם שהגיעו לי"ב חדש דאז מקרי פלגס ובכבשים כי הני לא שכיחי סרכות הריאה כלל כמבואר ברמ"א סי' ל"ט סוף סעי' ב' ומבואר בתבואת שור סימן ל"ה ס"ק י"ט דכל תיך שנתן מקרי גדיים וטלאים ומביא ראי' ממנחות ק"ז ופי' הרע"ב שם וא"כ בתמידים לא הוצרכו לתקן השקאה ולהזמין נמי רוס זהב מחשש ריאה דגדי דלא שכיחי בהו קרומים ודיבוקים וע"כ משום העור שלא ישאר מן הבשר אצל העור והבשר צריך להיות כליל ע"כ השקוהו ומ"מ מייתי שפיר ראי' מביצה דהכל ענין א' ואם גדיים וטלאים הנאמרים לענין דרוסת חתול ג"כ תוך שנתן א"כ רוב הקדשים תמידים ומוספים ופסחים נדרסים מחתול עיין בזה תוס' חולין נ"ג סוף ד"ה ספק כו' ע"ש:

ויעיין פסחים כ' ע"א פרה של זבחי שלמים והעבירוהו במים ומה שפרש"י שם ומ"ש צל"ח פסחים שם בסוגי' דר"ח סגן הכהנים סי' קמ"ב והנכון והאמת בזה מה שרמז בס' קצות החושן ח"ב סי' ת"ו והוא ע"פ מ"ש רמב"ם פי"ב מטומאות אוכלין שאין הכשר מועיל לאוכלין כ"א ברצון בעלים דוקא וא"כ קדשי שמים אין להם בעלים שכל הזוכה משולחן גבוה קא זכי וא"כ אין שום רצון מועיל להכשיר כ"א זבחי שלמים שהם קדשים קלים אליבא דריה"ג דממון בעלים הם ומש"ה דקדק פרה של זבחי שלמים דוקא והנה אמת נכון הדבר אף ע"פ שאין מפורש כן בדבריו ז"ל והגאון הנ"ל בשפת אמת סקל"ב מערער בזה ולפע"ד הפשוט כאשר כתבתי בלי שום פקפוק בעזה"י:

ולפ"ז אתרוג של מעשר שני בירושלים למ"ד משום היתר אכילה דיי"ח כמבואר בסוכה ל"ה ע"א ואותו מ"ד קיל לר"מ מלרבנן דלרבנן דממון הדיוט הוא נהי דבדיעבד יי"ח מ"מ לכתחלה לא יטול מפני שמכשירו כמבואר שם בתוס' ד"ה מפני שמכשירו ולר"מ דממון גבוה הוא אפי' לכתחלה יטול דאין לו בעלים ואינו מתכשר ע"י כוונתו של זה. תבנא לדינא דלענין קליפות הסירכות ע"י בודק בקי וירא שמים יאכלו ענוים וישבעו דמ"מ שומר נפשו ירחק מכל כיוצא בזה:

וע"ד מ"ש שמלה חדשה סי' ל"ו סוף סעיף ל"ד וז"ל גבי צמקה רוב האונה רובו ככולו אפי' נשאר בהאי כטרפא דאסא לא מהני כיון דמתחלה לא נבראת כך קטנה עכ"ל ומעלתו פקפק בדבר והדברי' כפשוטן לפמ"ש בדיקות האחרונים פירוש דברי מהרש"ל דאונה שלימה שצמקה ה"ל כחסרה ר"ל דשבתה ממלאכתה מלאכת נשימה על הלב

ויפה כתב השמ"ח דבנבראת קטנה כטרפא דאסא אם כן כל סימפוני דידה כך הורגלו ונטלו סיבובם כך ע"י אונה קטנה אבל כשנבראת גדולה ושבתה רובה ממלאכתה אסורה ונכון הוא ותל"מ. ואחתום בברכה הכ"ד א"נ לעבד ה' ודורשיו. פה פ"ב יום ה' כ"ה תמוז תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר ממפפד"מ:

תשובה מ

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה י"נ הרב המאה"ג המפורסם המופלג כבוד מו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק קאדעלבורג יע"א:

נעימות בימינו הגיעני והוא פקד עלי לעיין בהני מילי דיצא לחדש התו' ר' משה שוחט שקורא תגר על מנהג השוחטי' לבדוק ע"י רוק במקום פושרים אי מבצבץ או לא וקאתי עלה מתרי טעמא אי בעי' אימא סברא ואבעית אימא גמרא מסברא לא מצינו בש"ס פא"ט בדיקת רוק אלא בריאה דאושא ובאטום דתרווייהו חשש נקבים גדולים איכא שהרוח היוצא משם ראוי לנוד ולנוע גם רוק עבה אבל בריאה הסמוכה לדופן בחשש נקב כ"ש לא מצינו בש"ס אלא פושרים והמה מים זכים המתנענעים ע"י רוח כ"ש היוצא מנקב דק שבדקין אבל רוק עבה לא יתנענע על ידי רוח היוצא מנקב דק כזה וא"כ מנ"ל להמציא בדיקה זו ואב"א גמ' מהפוסקים שהזכירו פושרים שאין חמימתו ידוע ומבורר ולמה לא כ' רוק ששיעורו לעולם שוה בסיגנון א' בכל אדם ובכל זמן אע"כ לא יכין לבדוק ברוק והמצאת בעלי בדיקות האחרונים הוא ואינו נכון אלו דברי ר' משה הנ"ל:

הנה ראייתו מדלא הביאו הפוסקים רוק לא ידעתי לאיזה פוסקים נתכוון כי אפי' פוסקים האחרונים שהי' לו לעיי' בהם גם הם ביארו בדרישה ופרישה וט"ז וש"ך סי' ל"ט יעויי' בט"ז סימן ל"ט סק"ה ו' ומכ"ש כל הראשונים שהביאו שאין לו עסק בהם ויבואר לקמן אי"ה ואם אולי לא נכתב בפוסק א' משום שנגרר אחר לשון הש"ס בריאה הסמוכה לדופן ושם לא נאמר אלא פושרין והטעם משום דשם צריך להניח כל הריאה בפושרים וזה א"א ברוק משא"כ אושא ואטום דסגי באותו מקום לחוד הוזכר רוק ובמס' נדה כ"ב ע"ב הוזכר רוק ופושרים ומשם למד הב"י בשם הריטב"א דרוק ופושרים שווים בכל מקום כמו שמביאו ש"ך סימן קפ"ח סקי"ד התם סגי להטמין שערות וקליפות בטיפה רוק ומתכסה בכולו משא"כ בסרוכה לדופן דבעי' כל הריאה לא סגי ברוק אבל בדיקת בצבוץ דסירכא דסגי באותו מקום לבד לא בעי פושרים ולקו' הפרישה מ"ש דבסרוכה לדופן בעי' שיכניס כל הריאה בפושרי' ולסרכא מאונה לאונה סגי בכ"ש תמוה קו' זו בעיני דאין כאן מקום ק' דהתם בעי' לברר שהריאה בריאה ולא הי' הנקב מחמתה כ"א מחמת הדופן צריך להכניס כל הריאה בפושרים כי אולי תתרכך הריאה ותתגלה בהתיתי' ונדע כי ממנה

באה הסירכא אך בסירכא מאונה לאונה כסדרן דודאי לנו שהי' נקב אלא שנסתם ע"י הסירכא רק שהספק אם נסתם לגמרי או עדיין פתוח קצת א"כ למה לנו לרככה לפתוח הסתימה ואחר שהייתי מצטער מצאתי שקדמני הגאון מוה"ז מרגליות בפר"ת סקכ"ז:

נחזור להנ"ל שאין קושיתו מהפוסקים קושי' אך מסברא שהרוק עבה ואינו מתנוע' ע"י רוח דק היוצא מנקב משהו ומנ"ל להמציא קולא והנה אפי' אראהו שכ"כ בבעל התרומות וסמ"ג עדיין ישאר קושי' מנ"ל. אך יען כתב כן במרדכי רפא"ט בשם רבינו חננאל באונה הסרוכה לאומה בפילוש לבדוק ע"י רוק וכן הביאו הראב"ן פרק א"ט בנוסחא אחרת קצת וידוע על רבינו חננאל אין להקשות מנ"ל שהרי כל דבריו דברי קבלה מחכמי ש"ס ואם המרדכי והראב"ן לא הרהרו אחריו אנן ניקום ונהרהר:

ונ"ל ליישב מסברא דהא כל מה שאנו חוששין לנקב היינו משום שאין סירכא בלא נקב שהוציא ליחה מהריאה טפין טפין וממנו נעשה הסירכא וחיישינן שהנקב לא נסתם כראוי' והנה ידוע ומוחש אע"ג דהריאה שואב כל מיני משקין אין המשקין הנשאבים מהריאה זכים וצלולים כמו שנכנסי' לגוף דא"כ לא תעשה מהם סירכא לעולם אך הם כבר נקפאי' והוה כמו ריר ועבים כמו רוק וידעו חז"ל דכל נקב שאינו מוציא רוח עזה שיכול לנענע רוק אותו נקב אינו מוציא ריר עבה מהריאה שיכול להוליד ממנו סירכא אע"ג דאפי' נקב כ"ש ופחות מזה פוסל בריאה מ"מ הכא כל עצמינו לא באנו לחשש נקב אלא כיון שראינו סירכא וכל שאין יכול להוליד סירכא אין אנו חוששי' לו מספקא ובאמת אי לאו דכתבו ר"ח לא היינו סומכין על סברתינו זו אבל כיון דאתמר משמי' דגברא רבא עלינו למשכוני נפשי' לקיים מנהג ישראל ודברי רבותינו ז"ל וכל הבא לחדש אין שומעין לו כתבתי בנחיצה רבה א"נ לנצח. פ"ב יום ד' ו' אב תקפ"ב. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מא

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג מוהר"ר דוד כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק רעטא יע"א:

ע"ד ריאה שנסרכה לדופן ויש מכה בדופן בשמ"ח סי' ל"ט ס"ק ע"ד כ' דבמקום שנהגו לאיסור אפי' מינתקת ע"י מיעוך ומשמוש אין להקל להם וטעמו ונימוקו נהי מדינא דש"ס קיל טפי באיכא מכה בדופן דאמרי' המכה שבדופן משכה הריאה אצלה והסירכא מהדופן ולא מהריאה מ"מ למאי שנהגו בכל תפוצותינו שלא להתיר בלא בדיקת מיעוך ומבואר במס' זבחים דף צ"ד ע"א דע"י מכה מתרכך א"כ אע"ג דהכא המכה היא בדופן ולא בריאה מ"מ הא דרך הדופן למשוך הריאה אצלה ואנו חיישי' שמא גם בריאה היה נקב ובא הסירכא ממנה דמש"ה בעי מיעוך והרי קמן דעכ"פ איכא מכה בפנינו בדופן

שדרכה לפעול בריאה ולהמשיכה אצלה חיישי' שמא עשתה פעולתה ג"כ לרכך הריאה ותינתק הסירכא אע"ג דיש נקב בריאה ואסורה זה טעם מנהג האוסרי' מ"מ מקום שנהגו להתיר אין מזחיחים אותם. ובעיר חדשה שאין מנהג. דעת הגאון בית אפרים לאסור ולפע"ד להתיר בבהמת ישראל דאיכא הפסד מרובה ותל"מ. א"נ הכותב בחפזי פה פ"ב יום א' י"ט מנחם תקפ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מב

שלום לתלמידי הותיק הרבני המופלא כבוד מו"ה ליפמן נ"י:

מה שנסתפקת אי ניכר שניקב מחמת חולי וקורט דם מבחוץ אי אמרי' נמי אם אין כאן מכה קורט דם מנין זהו פשוט יותר מביעא בכותחא דכך לי מחט כך לי נקב בעלמא כל שיש קורט דם כנגד מורה לן שגם שם שלט המכה וקצת ראי' לזה ממ"ש המרדכי והג"ה אשר"י בשם ראב"י בשומן הלב שהיה דבוק ללב וחתכו משם ולא ראה שום ריעותא ורק כשחתך בעובי הלב מצא קורט דם ואסר והביאו הרב"י סימן מ' ועיין מה שכתב שם הש"ך סעיף קטן ז' ח' אם כן הרי שאפילו נקב לא היה כאן רק סירכא ודבוק ובין הסירכא והקורט לא היה ניכר שום ריעותא ואפילו הכי כשמצא קורט דם כנגדו מכל מקום אמרי' הסירכא והקורט שניהם מעידים זע"ז שהיה כאן מכה א"כ מכ"ש וק"ו כשיש לפנינו מכה מחמת חולי וכן יש ללמוד ממ"ש ט"ז סי' ל"ז ססק"ג גבי סירכא מליאה דם ע"ש וזה פשוט והא דלא אשכחן בש"ס אלא מחט וקורט דם היינו משום דבש"ס פא"ט נ"א ע"א בברייתא דמיירי מניקבה משני צדדים וחיישי' דנעשה אחר שחיטה וזה לא שייך בשאר נקבים כמבואר שם בש"ס כדפריך מ"ש בשאר נקבי דעלמא וכו' ובעובדא דרבי דמיירי מצד א' י"ל עובדא הכי הוה במחט וההי"נ בנקב והפוסקים נקטו לשנא דש"ס ועוד נ"ל במחט דוקא צריכים להופכה לכתחילה ולבדוק אי איכא קורט דם מבחוץ דגבי מחט שכיחא שהבריא משא"כ במחמת חולי וניכר שלא שלט יותר נהי דאי משכחת לי' קורט דם כנגדו טריפה אבל אין צריך לבדוק על זה ודין זה אמת לפע"ד ועמ"ש תוס' כ"ח ריש ע"ב:

ומ"ש שהורה המורה להתיר באחר שחתך במספרים הסימן שלא נשחט צדקת בדבריך כי באמת אין חלוק בין השוחט לאחר וכהכרעת הש"ך סי' ב' סקכ"ז כמ"ש גם אתה ויותר היה ראוי' לאותו המורה לאמור הואול וגזז במספרים אין שם שחיטה עליו לאסור משום שהייה במיעוט בתרא ולא דמי לקורדום דפוסל בסמ"ק משום שהייה במיעוט בתרא התם חתוך מתקריא כמ"ש בשמלה חדשה סי' כ"ג ויש לי להביא ראי' ממתני' ג' פ"ח דשקלים ומייתי לה תלמודא פסחים ע' ע"א קופיץ בין בזה ובין בזה שונה ומטביל ומיירי

לשחוט בו ע"ש היטב משמע שהי' דרכם לשחוט בקופיץ וקורדום וקופיץ קרובים ודומין זה לזה כמוכח משנה ביצה ל"א סוף ע"א נמצא שייך עכ"פ שם שחיטה בקרדום ונהי שהכה בקרדום ועשה דרוסה וה"ל שחיטה פסולה מ"מ כיון שזה הכלי ראוי לשחיטה הו"ל שחיטה במיעוט בתרא בפסול ופוסל משא"כ מספרי' ההיא גוזז מקרי ולא חותך וא"א לשחוט בו בהכשר כלל כי אפי' אם יוליך ויביא וישחוט בו מ"מ חלק התחתון מחליד תחת הסימן ואם יפריד התחתון ולא יחתוך אלא בעליון נמצא אין זה מספרים אלא סכין ואנו דנים על מספרים דהיינו שחותך בשניהם כא' ואז א"א לעשות שחיטה כשרה בשום אופן ולא מיפסיל במיעוט בתרא כך היה לו להמורה למימר ואז היה מקום עיון אי הדין עמו כי לדינא חלילה לסמוך גם על זה כי אין הדבר ברור אצלי לחלק בכך בספק נבלה דאורייי':

ומ"ש עוד שהתיר הרב שימכרו בהמתם לנכרים שפחה שבביתם בכל ע"ש והשפחות מביאים מזונות לבהמה מן המחובר וחששת לו משום מראית העין גם במכירה. הא מילי דרבנן הוא ויש לו להרב על מה לסמוך עי' בש"ע א"ח סי' רמ"ו ס"ה ובהגה' שם אלא דיש להם לפרסם המכירה ההיא בכל העיר כמבואר שם ובמג"א סקט"ו והנה במידי דרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא כדבעירובין ס"ז ע"ב והביאו רמ"א בי"ד סי' רמ"ב סכ"ב בשגם כי י"ל דהרב התיר להם זה ע"ד מוטב שיאכלו בשר תמותו' שחוטות בקידושין כ"ב ע"א ועיי' ט"ז בי"ד סי' קי"ג סק"ג וכן ראוי' לעשות כמה פעמים אעפ"י שמ"ש בט"ז י"ד סי' של"ד סק"א אינני מסכים עמו והדין עם חו"י סי' קמ"א ובמקו' אחר הארכתי בזה וישבתי גם דברי מהר"י מינץ דאין ממנו ראי' לבעל ט"ז כלל וגם עשיתי כבר מעשה בזה מ"מ גם שם נאמר לחלק בין הא לנדון דידן ולא אאריך עכ"פ אתה אינך צריך להתקוטט עבור זה ובזה אסיים ואומר לך שלום רב - חתמתי פה ק"ק מ"ד יום ה' כ"א מנחם תקס"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מג

יקרתם ע"י הציר הגיעני אודות עצם שנמצא בלב פרה אחר הבישול ויש להעצם עוקצים הרבה חדים מחודדים כאשר הי' למראה עיני ועיני מעלתו ראו חומרת פרי מגדים ויען הוא הפסד מרובה ותערובת כל בני הקהלה והרבה אנשים נסעו משם כבר ועמהם מבשר ההוא וע"כ שלחו להכא אולי יש מקום להקל אלו דבריהם:

והנה מרוב הנחיצה קצרו מעלתם באופן השאלה וגם כי דברי פרמ"ג אשר לוקח מדברי ת"ש מגומגמים ע"כ אמרתי טוב לבאר ת"ש ואח"כ נבוא לנידון שלפנינו בעזה"י. ההוא אמר תרי מיני עצמות בלב א' נמצא בחללו ולא תחוב בבשרו והיינו עובדא דב"ח סי'

מ"א והסכים להכשיר הואיל ונמצא כן בלב צבי מדם הקרוש וכתב הנ"ל לדחות קו' ט"ז דליכא למיחש שמא ניקב הלב כי כל מה שגדל בטבעו אינו מתנועע ממקומו לנקוב וקו' שניי' דאין ללמוד מין משאינו מינו ישב הנ"ל דכיון דאין תחילת בריות הצבי בעצם אלא שעל ידי דם נקרש א"כ אפשר שימצא מין חולי או סבה זו גם בכל המינים ע"כ אם נמצא בחלל כשר בכל ענין אפי' יש לו עוקצים הרבה אך בתנאי שיהיה אדום אבל לא לבן כי אין דרכו של דם להתלבן והוכיח זה בראיות. שוב מין אחר עצם הנמצא גדל ומסובך בבשר עובי הלב ולא בחללו ועל זה העיד בלחם הפנים שהכשירו כמה גדולי הדור כי העידו בקיאים לפניהם שנמצא כן בשוורים גסים והוא מגודל הלב מגדל עצם בתוכו ככל אברי' גסים שמגדלים עצם לחיזוק וזה כשר בכל אופן בלי ספק אפי' יש לו עוקצים הרבה דכבר הנחנו שכל שדרך גדולו איננו נוקב ובין יהיה אדום או לבן הכל כשר וכ' שלזה כיון ס' שער שמים שכ' פר"ח והפר"ח הבין שזה הוא עצם של ב"ח ואינינו ומ"מ סיים שיפה כ' פר"ח שאם העצם גם מכל צדדיו שיש להכשיר רוצה לומר נ"מ בנמצא אבן לבן בחללו כי אדום בחלל ולבן בעובי הבשר בלא"ה כשר בכל אופן אלו דברי התבואות שור בתוספ' ביאור ודברי אלקים חיים המה:

ונבוא לענין שלפנינו הפשוט דכל מיני שורים ופרות ילפינן ממין שורים הגסים שהעידו הבקיאים הנ"ל דהרי עדיפי טפי מעוף ביתי שיש במינו מדברי לענין ירקות הכבד וילפינן ביתי ממדברי שיש במינו כ"ש שור משור וה"ה פרה וזה פשוט ומה שנמצא אחר בישול משמע שלא נמצא מונח בחללו אלא תחוב בעובי הבשר ומעתה אם ניכר היטיב שגדל בתוכו והיה מסובך בבשר הרבה א"כ הרי דינו מפורש להתיר אך יש ס' שלא נתגדל בתוכו אולי מעלמא נתחב לתוכו וה"ל כמחט שנמצא בלב הנה תשו' צ"צ מתיר בסי' ק"ז במחט שנמצא תחוב בכבד אחר בישול דאיכא ס"ס שמא השתא נפלה לתוכו ועוד כאן נמצא וכאן הי' ולא בבית מטבחיים כלל וכל דבריו נכון למבין אלא שהפר"ח סימן מ"ט ססק"י מזדנדז בדבר ומ"מ התיר הכלים אחר מעל"ע ובסי' מ"ט ססק"ג הורה לסמוך כיון שיש שם עוד צד קולא שכיון שיצא המחט לחוץ כחצי אצבע הי' מרגישים אלא שמא השתא נפלה ע"ש והנה דעתי נוטה להקל כצ"צ אך הכא אין אנו צריכים לזה לא מבעי' אם ספק אי היה תחלת גדולה או מעלמא אתי יודה הפר"ח לצרף הספק ולתלות שהי' מתחלת גדולה אלא אפי' אי נראה לעין שמעלמא אתי מ"מ בנידון דידן יש להקל כי העוקצין הם קטנים מאוד והעצם רחב ואינו חד ואפי' הי' נכנס דרך הוושט והי' ניקב בעוקציו איבריהם הפנימים לא היה יכול לעבור רוחב עצם הגס ע"י ניקב הקוץ הדק הלז ולא דמי למחט שהוא דק מלמטה ומתעבה והולך בשיווי וכשנוקב נקב דק

המחט נדחקת והולך ביושר עד שהנקב מתרחב לפי עובי המחט עד שלבסוף גם הקופה יוצאת בו אע"פ שהיא כקשייתי דתמרי מה שאין כן הכא שהעוקצים קטנים והעצם רחב ואיננו חד שראוי' לנקוב ואינו ראוי' לכנס בנקב קטן שיעשה על ידי העוקץ הזה ובין שנאמר שנכנס דרך הושט ובין דרך הקנה קשה לומר שיצא על ידי אברים הפנימיים וניקב את הלב ונכנס לתוכו כי עכ"פ א"א שינקוב הלב לבית חללו מעבר לעבר ע"י עוקץ כזה ואע"ג היכא דהי' נמצא בלב שאינו מבושל אחר שחיטה ולא הי' מקום לתלותן אלא דקודם שחיטה אתי מעלמא לא הייתי מקיל מסברת הכרס הנ"ל בין עוקצין אלו למחט מ"מ אמת הוא שקשה לתלות באיסור וא"כ בכה"ג מודה פר"ח לצ"צ לומר מעלמא אתי אחר שחיטה כמו שסמך להקל סי' מ"ט ססק"ג הנ"ל ע"כ נ"ל בנדון דידן שהוא הפ"מ ג"כ להתיר ויאכלו ענוים וישבעו יחי לבבכם לעד. פ"ב יום ד' י"ג אב תקעט"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה מד

פה בקהלתינו ובגלילות האלו שכיחים למאוד באילים ששוחטים למאות שיהי' התליע הכבד שלהם וממש כמה פעמים לא נשארים אפילו שני זיתים ונהגו בו היתר מקדמת דנא עפ"י הסכמת הש"ע והש"ך וגם שהרב בעל שמ"ח מחמיר קצת בזה מ"מ הנחתי להם מנהגם בזה אך ראה זה חדש הוא הביאו לפני ריאה א' מאותן האילים וראיתי בה כתמים אדומים הרבה ונקודות אדומות הרבה מאוד וצויתי לבדוק הריאה בנפיחה ומים ואחר הבדיקה היתה מבצץ וטרפתי' ואח"ז הביאו עוד כמה וכמה וכולם היה בזה האופן ורובם בצבצו ע"י בדיקה הנ"ל והקצבי' אומרים שמקדמת דנא בכמה שנים נהגו היתר באילים כאלו והנה הראוני על הריאות ההמה כמה וכמה תולעי' הניכרים שהן מאותן תולעי' שבכבד הנ"ל:

ואמרתי לעיי' בהך דינא לכאורה היה נראה להתיר בפשיטות דהא קיי"ל מורנא בריאה לאחר מיתה פריש לא מבעי' למאי דקי"ל הכי בכל האיברים שנמצאו בהם תולעים תלינן לאחר מיתה פריש משו' דאפס חום הטבעי כמבואר בש"ך סי' ל"ו א"כ ה"נ אותן התולעים הגם שיוצאים מן הכבד מ"מ גם מן הכבד אינם יוצאים אלא לאחר מיתה אלא אפי' להפוסקים דס"ל דוקא בריאה אמרי' הכי ולא בשארי איברים עמ"ש ש"ך סי' ל"א סק"ו וא"כ ה"נ ניחוש שפרשו מהכבד מחיים מ"מ זיל בתר טעמא דשאני לן בין ריאה לשאר איברים משום דבחיים הבהמה מרחפת הריאה תמיד וא"א להתולע לנקוב הריאה עד אחר מיתתה דנחה הריאה מרחיפתה אם כן ה"נ אי נמי פריש התולע מהכבד בחיים מכל מקום לא היה יכול לנקוב הריאה מחמת רחיפה דמה לי אם המורנא בפנים ורוצה

לנקוב לצאת חוצה ולא יכול מחמת רחיפת הריאה ומה לי אם בא מחוץ לפנים נמי אינו יכול מחמת רחיפת הריאה שוב מצאתי סברא זו בעינה כתובה בס' שמ"ח בסי' ל"ו סקכ"ו וא"כ ממנ"פ מוכח דאם הנקבים הם מנקבי המורנא פשיטא דלאחר שחיטה נעשה אלא דיש לספוקי טובא אי תולין הנקבים במורנא דלמא דוקא כשיוצאין מן הריאה בעצמה י"ל שיצאו לחפש חום הטבעי שחסר להם ומשו"ה נקבו משא"כ הכא מה"ת ינקבו הריאה ובאמת בסברא זו יש קצת עיון עמ"ש הש"ך סי' ל"ו סס"ק ט"ז להביא ראי' אפי' אין שם כ"כ תולעים כמו נקבים דיש להכשיר מדתלינן בזאב אפי' שלא במקום שיניו משום דנקב וחזר ונקב ולכאורה אינו דומה דזאב ידעי' דרכו לישך ולנקוב אמרינן נקב וחזר ונקב משא"כ המורנא מאן לימא לן שדרכו לנקוב כלל דלא יצא רק לחפש אחר חום הטבעי שלו ומה לו לנקוב יותר וה"נ גבי הני מורנא דכבדא כיון שכבר יצאו מהכבד מה להם לנקוב יותר ועוד מאן לימא לן שיש להם כח לנקוב עוד כי משמתה הבהמה ואפס חום טבעי שלה אפס כח התולע ונמס והולך לו אחת לאחת ועינינו רואות כי רובם כבר מתו ומעט מהם אשר רוחשים עדיין ועמ"ש בפלתי כעין זה שם סי' ל"ו להחמיר במורנא לכן קשה להקל בזה:

אך מ"מ הואיל ובהמה בחזקת היתר לגבי נקבי' אלו עומדת ותלינן בכל מה דאפשר לתלות ועוד נ"ל דבריאה יש להקל יותר בנקבים מבשארי איברים שהרי הקשה הר"ן פא"ט איך נכשיר סירכא כסדרן הא אין סירכא בלא נקב ואיך יחזור טריפות להכשירו ע"י סירכא ותי' אין כל הנקבים ראוים לסירכא ואלו היו יודעים שזה הנקב שאנו רואים עתה ראוי להעלות סרכא לא היה מטריפים אותו כלל אלא כל נקבי הריאה הבאים לפנינו אנו מסתפקים שמא אינו ראוי' להעלות סירכא ומטרפי' ליה מספיקא נמצא להך שיטה כל נקבי הריאה אינן אלא ספיקא ומעט סברא שיצטרף לזה ה"ל ס"ס בשגם כי בהמה בחזקת היתר עומדת ובנדון דידן כל הני מיני הכי אית להו וחיים ע"כ אמרתי בהמצא ימצא נקב במקום נקודות אדומה או כתם אדום אין לתלות בשום דבר וטריפה שהמראה מוכיח שיש בו לקותא ולא יהיה אלא ספק מורנא ספק מחמת לקותא וטריפה ואין כאן חזקת היתר ומכ"ש לפמ"ש בבדיקת מהר"ץ דנקודות אדומות צריך בדיקה אחר נקבים א"כ הרי הנקודות עלולים לנקבים ומה"ת לתלות במורנא וגם בכתם אדום מ"מ ה"ל נקב שסביבו אדום אין תולין במורנא ג"כ כמבואר באחרונים אמנם אם נמצא נקב במקום מראה ריאה ממש יש להתיר אם יש תולעים על הריאה ג"כ אעפ"י שניכרים שהם מתולעי הכבד שבאו לכאן כנלע"ד כתבתי. פה ק"ק מ"ד יום עש"ק תבא תק"ע לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מה

שלום לך חלמידי הותיק מלא עתיק הרב האברך המופלא מו"ה עקיבא נ"י אשר מצ"פ לק"ק קובין יע"א:

הנוגע בנדון שאלתך ממני איך לנהוג בהמסס ובה"כ שנסרך לחצר הכבד הנה כל יקר ראתה עיניך בתשו' האחרונים זה אוסר וזה מתיר וכל אדם ימצא כמבוקשו ועיי' בפרט בתשו' מאמר מרדכי ואשר ראה לבי בזה עדותו של הגאון רמ"א נאמנה מאוד שכ' בסימן מ"א סעי' ח' ואם נסרך טרפש הכבד לבה"כ יש לבדוק בכרס שבודאי ימצא שם קוץ או מחט שניקבה ועי"ז באה סירכא זו עכ"ל והוא דבר נפלא שבאמת כל שנמצא סירכא נמצא מחט או יתד אין א' יוצא מן הכלל וכמה מאות כבר ראו עיני א"כ הרי קמן דהסירכא יש לה שייכו' עם המרט ואם אין כאן מכה קורט דם מנין והנסיון הוא עד נאמן יותר מכל הסברות הבנויות על ראיות ע"כ אם נמצא תחוב אפי' שלא כנגד הסירכא לית דין ולית דיין להכשיר לדעתי אך בתחוב רק בפלידרלי"ך שבבית הכוסות או בנמצא רק על הפרש אף שלפע"ד קרוב להטריף כי היה תחוב ויצא מחמת נענוע וטלטול מ"מ בהיות במקומו' שנהגו לאכלם עפ"י פסק רבנים שלפני לא היה בכחי למנוע מהם וכן היה בק"ק מ"ד והודעתי להם שאין דעתי להתיר רק לא אוכל להחמיר נגד מנהגם ופה מנהג פשוט הוא להטריף בכל ענין:

וסמוך לי"ט של פסח בא לפני שוחטי דמתא ואמרו איך שכבר יותר מכ"ד שוורים נטרפו ע"י סירכא הנ"ל ואין שום בשר בקהלה גדולה כזה ה' ישמרם ומה יעשו קהל גדול כזה בי"ט בלי שום בשר ובאמת יותר חששתי שיורגלו ליקח משחוטי חוץ במקומות שאין דעתי נוחה ליקח משם וירגילו לעשות כן אפי' שלא בשעת הדחק אמרתי לבחור הרע במיעוטו ונתתי רשות להבודקים אם ימצא מכאן ואילך עוד סירכא כנ"ל ישפכו הפרש בלי שום בדיקה אחר קוץ ומחט על הפרש ואחר השפיכה יבדקו בעור הכרס אם לא נתחב שום דבר אבל על הפרש לא יבדקו כי טוב יותר שלא יעיינו ויבדקו על הפרש ויעלימו עין מאשר יראה ויקילו. דוגמת מ"ש רמ"א גבי ושט במנהג עירו, והבודקי' הוצרכו לקבל עליהם חרם חמור שלא ללמוד להקל בפ"א ובמק"א כ"א סמוך לי"ט עד שיורווח בבשרא לבני עיר ומן אז יצאו מלפני שחטו תשעה עשר בהמות זאח"ז ולא היה שום סירכא ושום פקפוק ונדנוד כלל ואמרתי ברוך ה' אשר הרחיב לנו ולא הוצרכתי לכנוס לקילא הזאת אשר לבי מאוד נוקב עליו הודעתיך זה אעפ"י שאין בו חדוש ופלפול.

פ"ב יום ה' ב' דר"ח אייר תקע"ד לפ"ק:

תשובה מו

מעשה באוזא נשחטה והוציאו הושט לבדקו כנהוג ולמחר הוציאו בני מעיים ובכללם הכבד ג"כ והניחם על המערכת ולאחר שעה כשלקחו הכבד לשרות במים מצאו עלי' גרגיר מוזהב כחצי לבנה קטן לא נודע מאין בא לשם ולא נראה שום רושם במקום כי היה מונח עלי' ונלקט ממנה ולא ניכר שום חלודה על הזהב ולא שום מכה בהכבד או בשום אבר ונראה פשוט להתיר כי אמרה המשרתת שזהו במקום שהקרקבן מונח על הכבד כשנתלש הושט משם וי"ל שמן הושט בא שבלעוהו בחיי' ובשעת תלישתו נפל לשם או בשעה שהוציא הקרקבן יצא ממנו זה ונפל על הכבד ונ"ל פשוט שתלינן בזה דלו יהי' הושט בפנינו ונקב בו והגרגיר מוזהב תחתיו באופן שנדע בודאי שיצא מהושט וניקב הושט בפנינו הי' תולין במשמוש ידא דטבחי כמו בכל הטריפית דאין לחלק משום דושט ספק נבלה וה"ל ספק בשחיטה האמת שכן עלה ברעיוני מכבר אבל הדרנא בי ולא נ"ל כלל שהרי למדו דאזלי' בתר רובא מדלא חיישי' שמא במקום נקב קשחיט ש"מ אזלי' בתר רובא ורוב בהמות לא ניקב הושט שלהם אע"ג דאי נקב הושט ושחט במקום הנקב ה"ל פסול בשחיטה ובחזקת איסור עומדת עד שיודע במה נשחטה אפ"ה אזלינן בתר רובא בהא וטעמא כמ"ש הראשונים ז"ל דלכן סמכי' ארוב מצוים מומחי' הם משום דהרי נודע במה נשחטה דהרוב הוי כודאי רוב מצוים מומחי' והרי נודע דנשחטה ממומחה וה"נ נודע דלא נקב הושט שפיר סמכי' ארובא דלא נשחט במקום נקב וה"ה והוא הטעם להשוות וושט לשאר אברים בשניקבה היכי דמשמשא ידא דטבחא להתיר דרוב בהמות אינן נבלות ע"י ניקב הושט ולא מקרי ספק בשחיטה אלא ספק במעשה השחיטה כגון ספק שהה, דרס, סכין פגום, שחט הושט ונמצא גרגרת שמוטה ואין לו במה לתלות, וכן מוכח בש"ך סס"י ל"ד גבי גרגרת דהוי נמי נבלה ואפ"ה תלינן היכא דאיכא למתלי ע"ש ופשוט לו זה ועיי' בחו"י סימן קכ"א דף קט"ו ע"א כ' שם דפסוקת הגרגרת לא מקרי אתחזק איסורא דנשחטה הותרה וק' הא ה"ל ספק נבלה אע"כ כנ"ל דנשחטה הותרה שייך נמי אספק וושט וגרגרת משום דאזלי' בחר רוב וה"ל נודע במה נשחטה וכיון שכן ה"נ כיון דאיכא למתלי שכאן נקרע הושט ע"י שתלשו מן הקרקבן וזה בא ממנו מה"ת נאמר שניקב הושט מחיים והוציא הך גרגר מוזהבת ואינו דומה למחט שנמצאת תחובה בכבד דע"כ מחיים בא לשם ולא ידעי' אי דרך הושט או קנה וכשנכנסה דרך הושט אזי הוא טריפה תלי' להחמיר דרוב בליעות דרך הושט משא"כ זה דומה לעובדא שבא לפני הגאון בעל צ"צ הסכימו האחרונים לאסור ה"ה בפר"ח ועמ"ש בפלתי וכן בשמ"ח מ"מ הא סיים שם בשמ"ח שאם המחט הי' תחובה על הכבד ולא

בתוכה ואין בה חלודה יש להתיר מכ"ש הכא דאיכא למתלי טפי בקרקבן ואינו אלא מונח ע"ג הכבד ולא בתוכה כלל דיש להתיר וכן נ"ל ברור:

תשובה מז

שלום וכ"ט לה"ה הרב המאה"ג המופלא כמו"ה אברהם יצחק נ"י אב"ד דק"ק פ"ש:

יקרתו הגיעני ע"ד כוליא מליאה מים זכים מלוחים לא מצאתי בשום מקום לאסור, ובש"ס משמע דמים זכים כולל כל שאינו עב כמוגלא מיקרי זכים ואפי' עכירי וסריחי משו"ה כדאמרינן מים זכים כשרים בזה ובזה הוה סד"א כל שאינו מוגלא הוה מים זכים וכשרים הוצרך סתמא דתלמודא לפרש ומים זכים נמי לא אמרן אלא דצילי אבל עכירי לא ודסריחי לא דאל"ה הוה גם אלו בכלל זכים וא"כ צילי ולא סריחי אע"ג דמליחי זכים נינהו בין בכולי' בין בריאה מליאה מים זכים ואך בתרי בועי דסמיכי דשם לא נזכר בש"ס לא מים זכים ולא מים עכורים אלא בועה וס"ל לריב"ם דלא מקרי בועה אלא כעין בועה הנאמרה במצרים פורח אבעבועות והתם מכה וחולי הי' ומסברא דמים זכים אינינו חולי וע"כ בועה היא שאיננה זכה ובזה כתב בס' מהרי"ו דיש אומרים דגם מליאה מים מלוחים הוה בכלל בועה שהוא חולי ומכה ויש פליגי גם בזה וכ' רמ"א סי' ל"ט לנהוג להחמיר ואין זה ענין לכאן התם בלשון בועה פליגי והכא בלשון מים זכים ואפ"ה הקשה הרא"ש בחולין מ"ח דה"ל להש"ס למימר דהברייתא אתרי בועי דסמיכי קאי אע"ג דתני סתם מים זכים כשרים דכי היכי דאי קאי אכולי' נקט סתם מים זכים אע"ג דעכירי וסריחי טרפה אע"ג שהם זכים וע"כ סמך ברייתא אסברת חוץ שנדע לפרש והוא דצילי ה"נ אי איירי בתרי בועי נפרש והוא דמתיקי ולעולם י"ל מים מלוחים כשרים בכולי' ע"כ המקיל לא הפסיד שהרי אפילו בתרי בועי רוב מקילין אליבא דריב"ם. ואחתום בברכה כנפשו היקרה. פ"ב עש"ק י"ד מרחשון קצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מח

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה תלמידי הותיק הרבני מה' וואלף נ"י:

על דברי תורה אשיב בקיצור כמסת הפנאי הש"ך כ' בסי' מ"ח סקי"ד דבהמסס אי ליכא ק"ד שרי והשיבו תבואות שור דלמא אוכלין ומשקין שטפוהו כמו בושט סימן ל"ג סקי"ט ועל זה השיב מעלתו נר"ו דהכא שרי משום ס"ס שמא לאחר מיתה ואת"ל מחיים שמא לא הברי' משא"כ בושט ה"ל ספק אינו זבוח וחזקת איסור מסייע דבריו נכונים לפי דעת האחרונים שמחשבי' האי לחזקת אינו זבוח אבל בתשו' א' שדיתי בי' נרגא ולא נהיר לי כלל [ועיין בסי' כ"ד כ"ה] וא"כ צריך טעם מ"ט מחמיר הש"ך בושט הא הוה ס"ס ועוד מסתימת הש"ע והש"ך משמע אפי' במקום תורבץ חיישי' לשמא הבריא אפי' בליכא

קורט דם ואמאי הא התם לא הוה ספק בשחיטה ויעי' מ"ש צמח צדק סי' י"ז ומ"ש עוד דניזל בתר חזקה דהשתא דנימא כאן נמצא וכאן הי' מחיים ג"כ לפי הנ"ל גם זה ליתא דאיכא רוב המתנגד ועוד הא עשוי' להשתנו' כל שעה ממקום למקום כמ"ש ר' ירוחם הביאו הש"ך בהגה' סי' ל"ג ס"ק כ"א והרי זה דומה למקוה שבתשו' הר"ן דמייתי הרב"י בי"ד סי' ר"א ובש"ע סעי' ס"ה ויליף לי' מחולה הי' באותה שעה בקידושין ע"ג ע"ש ויעיין היטב בחכם צבי סי' ג' ובתבואות שור בחי' למס' מ"ק:

ואעתיק לו מ"ש בגליון ש"ע שלי באיזה מקומן בענין זה בסימן ל"ג סקכ"א מ"ש הש"ך מיהו קשה למה נתן לעיל טעם דאין לו בדיקה מבחוץ הלא אפי' אי הוה לי' בדיקה הוה חיישי' שמא נתרפא וכתבתי עה"ג נלע"ד דלעיל איירי כשאנו רואי' שהנקב עדיין מלוכלך בדם שנעשה מזמן קרוב ואז ליכא למיחש שמא נתרפא וכמ"ש תוס' ס"פ במה מדליקין באכלה מחט לפנינו לכן כ' דאפ"ה אין לו בדיקה מבחוץ אלא דק' מנ"ל לרמ"א דהראב"ן לא חיישי לשמא נתרפא דלמא הוא מוקי דעולא בנקב הנעשה מחדש ולשמא ניקב מעל"ע לא חיישי' ולשמא נתרפא הוא דחייש וגם תי' הש"ך קשה מלקמן סי' מ"ח סקי"ד דמבואר אפי' בהמסס שיש לו בדיקה מבחוץ נמי חייש שמא ניקב מעל"ע ונ"ל בדוחק דוקא ושט שיש לו ב' עורות משו"ה אי היה לו בדיקה מבחוץ לא הוה חיישינן לניקב מעל"ע עיין מ"ש ש"ך סימן מ"ח סקי"א וק"ל:

שוב בסי' ל"ד בהגהת ש"ע סעי' ט' דדוקא כשידוע שהוא מחמת חולי כתבתי עה"ג וז"ל צ"ע מלקמן סי' מ"ט ס"ד ועיי' בט"ז דמה שתי' בנכ"ה דבושט שכיחי קוצים לא שייך הכא ול"ש לחלק בושט הוי אתחזק איסורא ול"א ס"ס באתחזק דליתא כמ"ש בתשובה [הנ"ל] וצ"ע: מט"ד עת"ב תקסד"ל:

תשובה מט

שלום וכ"ט ושמחת י"ט לידידי ה"ה הרב החרוץ המופלג כבוד מו"ה יוסף דיין ומ"ץ בק"ק טארניפאל יע"א:

נידון בועות רבות הנמצאים בדקין דבהמה שכ' ש"ך סס"י מ"ח דצריכי' בדיקה והחמיר מאוד בשמ"ח סס"י ל"ז וכ' פר"מ שת"ח מיוחד הורה דסגי בבדיקת ג' בועות מהם ושוב מכשירין בלא בדיקת שאר ומכ"ת כ' שלא קיבל כן מרבו הגאון ר' יהושיע ז"ל לפ"ד יעמוד בקבלתו כי דברי המקיל אין מקום בראש לסבול כיון דיש מכה לפנינו שיש לחוש שע"י רתיחת הליחה שבבועה נשרף הבשר שתחתיו ונעשה כבשר שהרופא גרדו א"כ מה יעידו ג' על השאר אולי זה המקום לא נשרף וזה נשרף וגדולה מזו בי"ד סי' קפ"ח סעי' ה' באשה שרואה כעין חול ואפ"ה כ' רמ"א שצריכה לבדוק כל הקרטין ההוא ואם ג'

פעמים בדקה כולן ולא נמוחו אז אינה צריכה לבדוק יותר אבל בכל פעם צריכה לבדוק כל הקרטין ולא סגי בבדיקת ג' מינים הללו והנה התם תלי' אם לא נימוחו שומא יש לה באותו מקום שממנה מפלת מינים הללו וא"כ כיון שבדקה ג' ולא נימוחו הרי קמן שיש לה באותה מקום דבר הגורם למינים הללו וא"כ שוב יש לנו לתלות כל הקרטין בשומא ההיא שהרי מזה הטעם כשבדקה ג"פ כל הקרטין ולא נימוחו אינה צריכה לבדוק יותר דנתברר לנו אשה זו יש לה שומא א"כ תלי' הכל בשומא וא"כ אי ס"ד דבדיקת של ג' קרטין מוכיחים על הכל א"כ בפעם ראשונה בבדיקת ג' מהם תסגי ואפ"ה כ' רמ"א דבעי בדיקת כל הנמצא בפ"א ג"פ זא"ז:

והטעם לזה נלע"ד דהרי בלא"ה הקשו הראשונים התם מה יועיל בדיקה שלא נימוח הרי דם יבש נמי מטמא ותירצו מ"מ כיון שאין דרכו של דם להתיבש בזה האופן שיתהוו ממנו צורות הללו תלי' יותר בשומא וכדומה וא"כ אי מכל אלו הקרטין מצא א' שנימוח והי' לדם הרי קמן שדרך דם של אשה זו להתהוות כעין צורות וממילא אמרי' אין כאן שומא כלל והכל דם יבש הוא אלא כבר יבשו בתכלית היבשות ואלו לא הגיעו וקצת ליחות בהן ונימוחו כצ"ל א"כ ק"ו הדברים השתא התם איכא ב' מינים קרטין יש מהם שומא ויש מהם מדם שנתייבש ולא אמרי' ששלשה מהם מוכיחים שהכל משומא מכ"ש הכא דכל המורסין מין א' והליחה שורף במקומה איך נאמר אם ג' לא קלקלו מקומם יורה שגם האחרים לא קלקלו הבשר שתחתיו דברי תימה הם ויש לדעת כי ב' מיני בדיקת הם הרמ"א כ' לבדוק שלא נסתם הדקין כי לפעמים המורסא גורם החולה שיסתמו בני המעיים ואין מקו' לצואה לעבור והאו"ה והאורחות חיים מיירי מבדיקת הבשר שתחתיו שלא נימוק מחמת הליחה והנה בבדיקת הבשר אני מחליט כמ"ש לעיל דלא יועיל עד שיבדוק הכל אבל בבדיקת הרמ"א שלא נסתם המעי' בזה יש מקום להוראת ת"ח כי כמדומה לי זה מין מורסא אחר הסותם מעבורת המעי' מבפנים ואם נבדקים ג' שלא סתמו במקומן הרי מעיד שאין אלו מהבועי' שסותמים תו אינו צריך לבדוק תחת האחרים ומ"מ אע"פ שיש מקום לומר כן מ"מ צריך ראיה מנין וע"כ יעמוד בקבלת רבו הגאון לבדוק:

ואם נאבדו בלא בדיקה הנה בסי' מ"ח ובש"ך שם סקכ"ה כ"ו עפ"י תשוב' רשב"א סי' תש"ם יש ללמוד כך אם ניקב המחט מעל"ע והרי היא טרפה לפנינו אלא שבודקי' להכשיר אם לא מצא קורט דם בחוץ כיון שהבדיקה להכשיר אם נאבד בלא בדיקה טריפה משא"כ אם נתחב ולא נבדק אם יצא לחוץ כלל הרי הוא כשר לפנינו והבדיקה להחמיר בזה איכא סברא להקל בנאבד בלא בדיקה ולפי דיעה זו הי' מקום להקל

בנידון שלפנינו דהרי לא ידעי' כלל אם יש ריעותא בבשר והבדיקה להחמיר א"כ יש להכשיר בנאבד אבל מה אעשה והשמ"ח החליט אם יש הרבה בועות זה מוכיח על חולי וחולשה ויש להחמיר אפילו בהפ"מ בנאבד בלא בדיקה ולפע"ד סברתו נכונה התם במחט שהאבר בריא אולם אלא שנתחב מחט כל שלא ראינו יוצאת מעל"ע נוקמא בחזקת כשרות אבל הכא מדאיכא כל כך בועות מורה לנו שהאבר חלש וחלה והוליד בועות הללו א"כ למה לא ניחוש שבשר רע תחתיו הרי הבשר עצמו גרם הבועות הללו והוא סברא נכונה וישרה:

וכל זה אנו צריכים בנאבד אבל בהאביד בידים והשליך בלי בדיקה בפשיעתו פשיטא *שיש* לאסור עיי' ש"ך סי' ל"ט ס"ק ו' ומכ"ש אם הראה הבועות לא' שאינו בקי בהוראה אפי' הוא למדן מפולפל אך אינו בקי בהוראה ולא שימש חכמים בעניני הוראה ובדיקה וזה סמך עליו להכשיר גרע טפי ויש לדמות לבכור שנשחט שלא עפ"י מומחה עיי' י"ד סי' ש"י ע"כ יפה הורה מעלתו שאסר הבשר וגם תערובת חד בחד והקיל בכלים אחר ששהו מעל"ע את הכל יפה עשה בעתו ואין להאריך בפשיטות כ"ד א"נ. פ"ב ערב חג הסוכות תקצ"ט לפ"ק:

תשובה נ

על דברת מהר"מ חאגיז בספרו שתי הלחם סימן ל"ט דף מ"ח ע"א שכ' קרקבן שניקב מחמת חולי מצד חוץ ועבר כלפי פנים עד הקרום שמסירת הנשים בהסירן הלכלוך והטנופות מתוכו אך אותו הקרום לא ניקב ופסק הוא שאין אותו הקרום מגין דלא כמורה א' שפסק דמגין ומסיים ואלי תשמעון, כוונתו מבואר דבאוז יש בפנימיות הקרקבן אחרי ככלות עובי הבשר האדום בשר לבן ממש עב קצת ובעליונו של אותו לבנוניות מתחיל קרום דק ירוק ועומד פרצי פרצי ואותו מסירות הנשים בשעת הסרת הלכלוך ואמנם בתרנגולת אין זה קשה כ"כ ואינו מפרך פירצי פירצי אלא מסירות אותו בשלימתו ונמשך כולו ככיס וס"ל לבעל שתי הלחם דאותו הירוק העומד באוזא בעליונו פרצי פרצי אינו מגין אלא עור פנימי הלבנה היא המגינה ויש לדבריו פנים בלשון הרמב"ם פ"ו משחיטה הלכה י"ח ב' כיסין יש בקרקבן החצון אדום כמו בשר והפנימי לבן כמו עור א"כ משמע הלבן הוא המגין ועתה מצאתי בפר"מג דמייתי גם לשון בעל ה"ג כן הוא וכן מצאתי בה"ג החדשים דצ"ד סע"א אמר רבה ב' עורות יש לושט וכו' ודכוותה בקרקבן דעוף. פנימי שלו לבן חיצון אדום נפקא מיניה דאי מחלפן טריפה עכ"ל וכן מצאתי בלשון הכל בו פ"ו ע"א ומאלו הלשונות סבר הרב הנ"ל דעור הירוק שבאוז שע"ג הלבן אינינו מגין אלא הלבן בלבד וכיון שעבר הנקב את עור הלבן כולו טריפה:

אמנם מלשון רש"י פא"ט מ"ג ע"א ד"ה כיס שלו קליפה הפנימיות ואח"כ בד"ה בקרקבן פסול שהמאכל מתאסף שם וכו' משמע שאין זה העור הלבן שאין נקלף וגם אין מאכל מתאסף שם וז"ל רשב"א בתה"א בית ב' שער ג' בחדשים דף כ"ו ע"א קרקבן זה יש לו כיס מבפנים מקום שמאכל מתאסף וכו' ואם ניקב הקרקבן וכיסו קיים כשר ובת"ה הקצר בית ב' שער ג' דף י"א ע"ב בחדשים כ' קרקבן זה יש לו כיס שנקלף ממנו ואם ניקב הוא וכיסו קיים או שניקב הכיס והוא קיים כשר:

והנלע"ד דלא פליגי כלל וה"ג ורמב"ם וכל בו קרי לעור הפנימי לבן מפני שתחלתה לבן סמוכה לבשר אבל פשוט שגם קרום העליון של אותה עור הלבן שנעשה ירוק כשעוה גם הוא מגין ודלא כתשו' שתי הלחם הנ"ל וכן נראה מסקנת פרמ"ג הנ"ל וכן מורה לשון בעל הכרתי ולולי כן לא הוו שתקי גדולי האחרונים מלהודיענו זה אע"כ לא פליגי והמחמיר יחמיר לעצמו והמקיל לאחריני לא הפסיד:

ונוראות נפלאתי על מעלתו מה עלה על דעתו לדון מסברת הכרס לא מפי סופרים ולא מפי ספרים לומר שעור הפנימי של קרקבן הוא כל עובי הבשר ועור החצון הוא שום עור דק בחצונות בשר הקרקבן מה שעלה בדמיונו שזה נקרא עור החצון ושהשיב כזה לשואלו בשנת קע"ב לפ"ק עד שהוסיף בתשובתו שמה שמנו בסי' טהרה קורקבנו נקלף היינו שנקלף ממנו עור החצון שע"ג הבשר מבחוץ ומזה יבא לטהר עופות טמאים ולטמא טהורים ולא היה לו עינים לראות בלשון פי' משנה לרמב"ם בחולין י"ט ע"א ובתוך הקרקבן קרום נקלף בעוף טהור ואינו נקלף בעוף טמא והרע"ב משנה ו' פ"ג דחולין הכיס שבתוך הקרקבן נקלף מבשר הקרקבן ורא"ה בס' החנוך פ' שמיני קורקבן נקלף והוא המקום שטוחן בו העוף המאכל הנקרא בלע"ז וינטר"י ויש לו עור דק בתוך הבשר לפנים ואותו העור נקלף ממקצת העופות הרי כולם כתבו בתוכו הוא הקליפה הנקלפת והוא הוציאה לחוץ היתכן להוליד ספק בקבלתינו אשר ראינו עין בעין עד רבינא ור' אשי והם עד משה רבינו ע"ה זה לא יתכן ואם נבוא להורות על שקול דעתינו ולא נאמין למשמשי חכמים שראו מנהגי רבותם אלא כ"א ידון עפ"י שכלו ישתנה צורת מנעל החליצה בכל דור ודור וסידורי הגיטין וכדומה ח"ו וכן לא יעשה:

אמת הוא בדידי הוה עובדא כד הוינא טלי' בהיותי יוצק מים ע"י רבותי הקדושים נוחי נפש זצ"ל למדתי הלכו' טריפות ובהגיעני להלכו' צומת הגידין וראיתי פי כל הנביאים מתנבאים בסגנון א' שהצומו' הן במקום חבור השוק עם הרגל אמרתי זה א"א להיות כ"א מקום חבור הרגל עם ההפרסות והארכובה היא הקרסולים שקורין קנעכ"ל בל"א ובעוף הוא מקום חבור הרגל אל מקום האצבעות וסדרתי לי ראיות ברורו' א' ממקום חליצה

שצריך להיות נקשר על השוק ש"מ שזה נקרא שוק ופרסה התחתונה נקרא רגל יעוי' פ' מצות חליצה (יבמות ק"ג ע"א) פיסקא מן הארכובה ולמטה וכו' ובפסוק שוק על ירך פירש"י עפ"י תרגום הולכי רגלים רוכבי הסוסים ש"מ רגל נקרא שוק ומקום מושב נקרא ירך א"כ מקום חבורם בארכובה נק' חבור הירך עם השוק שקורין קניא בל' לע"ז ואשכנז ואיננו חבור שוק עם הרגל וידוע בלה"ק נקראו בתי שוקיי' אותן קנכל"ש שלובשין על הרגלי' התחתונים ואינך שלובשים על מקום המושב נקראו המכנסיים לכסות בשר ערוה א"כ מוכח שזה הרגל נק' שוק מכל הלין ראיות היה נראה בפשיטות כי כאן הוא מקום צומות הגידין וילדו' היתה בי והעזתי פני להציע כן לפני רבי וגער בי להוציאני חלק מבלי משים לדחות ראיותי כלל כי היה נראה לו אפקרותא להרהר ח"ו על דבר מקובל וע"י כך לא חש להשיבני על קושיתי ולתרצה עד שהאיר ה' עיני בתוס' מנחות ל"ז ע"א ד"ה קיבורת שהעלו דשוק של אדם איננו שוק של של בהמה ואמרתי ברוך שבחר בהם ובדבריהם ועי' בירושלמי דמייתי רב"י בי"ד סרמ"ב ופירושו בהגה' החדשים שם אות ח' ודי בזו לחכם ומבין כמותו ושלום לו ולתורתו כאות נפשו וכאות נפש הדורש ש"ת:

תשובה נא

יקרת מכתבו הגיעני ונפשו בשאלתו ע"ד קרקבן של אוזא שנתחב בעורו החיצון חצי מחט וחצי' השני של מחט הי' תחוב בפנימו' הקרקבן נגד מקום תחיבת החיצון אך העור הפנימי וגם חצי עובי החיצון עד קרוב למקום חצי המחט החיצונה הי' שלם ויפה אך למעלה ממקו' תחיבת המחט החיצונה הי' קצת שביל שנראה שמשם ירדה המחט למטה ויצאה לחוץ ולא הי' שום רושם קורטדם או חלודה סביב מקו' המחט ובאה זאת השאל' סמוך לי"ט ולצורך אורחים ומעלתו לא הי' בצל קורתו (ומורה א') הכשיר ובבוא מעלתו אל ביתו כבר נתבשל ויצא בהיתרא ולא רצה למיהדר עובדא ועתה נתעוררו איזה מערערים ומפקפקים ע"ז ורצה לידע דעתי ויפה הראה ידו בפוסקים להמציא לו סממנים יפים לעשות סמוכים מדברי תורה ואין הזמן גרמא להאריך ונקטה נפשי בקצרה:

הנה בזה יש ג' דינים

(**א**) אם נמצא מחט בחצי עור החצון וקורט דם נגדו בפנים והבשר שלם בין קורט דם למקום המחט באופן שבודאי מפנים יצאה לחוץ ונתרפאית בזה כ' פרמ"ג סמ"ח דאינו אלא ספק טריפה כיון דע"כ נתרפאית הפנימי א"כ אפשר נתרפאות טרם שניקבה המחט לחוץ ואז מועיל סתימת קרום נמצא מעולם לא היה טריפה ומשום כן אינו אלא ספק טריפה וגם מעלתו העתיק זה והוא ברור:

(**ב**) כל זה אם הי' קורט דם מבחוץ אכן אם לא הי' ק"ד ולא חלודה מבחוץ נ"ל פשוט דהמקיל בהנ"ל לא הפסיד כיון דבלא"ה רוב הפוסקים ס"ל להקל אפי' בקרקבן כשאין ק"ד מבחוץ דתלינן אחר שחיטה יצאה לחוץ ונהי אנן קי"ל כרמ"א דאפי' בהמסס אסור דאין אנו בקיאין ומכ"ש בקרקבן מ"מ הכא דאיכא ג"כ הך ספיקא הנ"ל דאפי' אי יצא לחוץ מחיים שמא יצאה לחוץ אחר שנתרפא עור העליון א"כ המקיל לא הפסיד:

(**ג**) כשאין קורט דם בפנים אפי' ליכא ק"ד מבחוץ נמי מ"מ אסור דתלינן שמבחוץ בא והשתא אפי' נכנס לתוך הקרקבן אחר שחיטה מפני שאין בו ק"ד במקום נקב מ"מ הרי הי' קודם שחיטה בתוך חלל הגוף וחיישי' לאיברים הפנימים שניקבו ע"י הקוץ ומחט וכ"ז פשוט ומבואר:

והשתא בנידון שלפנינו אי נידון החצי מחט שהיתה תחובה בפנים נגד תחובת המחט שמחוץ כמו קורט דם בפנים א"כ הרי מותר בלי פקפוק כמ"ש באות ב' ואם לא נידון כמו ק"ד הרי טריפה בודאי כמ"ש בחלוקה השלישי ולכאורה יש להביא ראי' דהרי הגה' מיימ' ומביאו ד"מ ורמ"א סי' מ"ח סעי' ח' מחט או קוץ הנמצאים בהמסס ובית הכוסות בחללו ולא נתחב בהם כלל כשר בכל ענין וא"צ שום בדיקה וכ' הש"ך הא כל שנמצא ק"ד מבחוץ אפי' לא נתחב טריפה דאם אין כאן מכה ק"ד מנין וכן דעת הרב בהגה' לעיל סי' ל"ג בושט עכ"ל ש"ך ס"ק ל"א ויעיי' סי' מ"א ס"ח ובהגה' ובצ"צ פליג להקל בנמצא על הפרש אבל בתחוב כ"ע מודים שהמחט שבפנים מורה על שכנגדו מבחוץ והתם נמי מיירי שהבשר שבין המחט והסירכא או קורט הדם בריא ויפה ואפ"ה תלינן זה בזה וה"נ דכוותי' וא"כ הי' ההיתר בנידון שלפנינו ברור:

אבל מ"מ אין זה ראי' ברורה חדא התם להחמיר חיישי' ולא לתלות להקל ותו התם איכא הוכחה אם אין כאן מכה קורט דם מנין ונהי אי לא הי' מחט לפנינו היינו מכשירים והיינו אומרים שהיתה מכה שאינה מטרפת וממנה נולד ק"ד או הסירכא אבל מ"מ השתא דאיכא מחט בפנים מוכיחים זע"ז אבל הכא מאי הוכחה יש לנו וכי לא סגי בלא"ה שיהיה מכה זולת המחט שבחוץ עד שנאמ' אם אין כאן מבפנים מחט בחוץ מנין והשביל שכ' מעלתו אינו מעלה ואינו מוריד דגם אם נכנסה מבחוץ אפשר שנכנסה בעומק ועשתה שביל וחזרה לאחורי' למקום שנכנס לשם שהרי גם לדעת מעלתו צריכין אנו לומר שהמחט נשברה וחזרה לאחורי' אל תוך פנימי' הקרקבן ונתרפאו שבילי' וחציו השני ירדה לעומק ומאי חזית לתלות להקל ולא להחמיר:

ותו אפי' נימא פה אתי' המחט מ"מ מאן לימא לן ששלימה בלעה אדרבא הא קיי"ל במשנה דטהרות ומייתי לי' רפ"ק דנדה מחט שנמצא שבורה אמרי' כל הטומאות כשעת

מציאתן ובמקום מציאתן יע"ש ד' ע"א וא"כ נימא שבורה בלעה וחלק א' נשאר בפנים וזה החלק השני נקב הקרקבן וירד עד עבר השני וא"כ הוה ספק טרפה כבבא ראשונה הנ"ל היות כן לע"ד אלו הוה אתי האי דינא לקמאי לא הייתי מורה בו להיתר:

מ"מ הואיל וסמך עצמו על סברתו ולא נמלך במעלתו ודמה מחט לקורט דם והתיר לצורך י"ט ואורחים ומעלתו לא בעי למהדר עובדא בדבר שאינו ברור כאחותו שהיא אסורה אין מזחיחין אותו בדבר זה ואל יחוש להמצפצפים והמהגים המטילין דופי מבקרי מומין בניב שפתותיהם לדדהו הוה מומא ולדידן לא הוי מומא בכה"ג ואל יחוש לדבריהם הכ"ד הטרוד מאוד החותם באהבה רבה. פ"ב יום ב' ט' כסליו תקעו"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה נב

שלום וכל טוב לי"נ הרב המאה"ג המופלג והמפורסם כערוגת הבושם זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו לשם ולתהלה ולתפארת כמו"ה אברהם נ"י אב"ד דק"ק ל"ב יע"א:

נעימות ימינו הגיעני לנכון ונפשו היפה בשאלתו שאלת חכם בעובד' דהוה פר שאינו מסורס שרדפוהו ולא השגוהו עד שירו בו חיצים קנה שרפה שרע"ט והגיעוהו ועודנו חי אחר יב"ח אי יש לחוש הואיל וחיצים מלובנים הם אולי יכול לטרפה לחיות יב"ח ואפ"ה טרפה וצלל במים אדירים כדרכו להעלות ממצולות מים עמוקים מרגניתא בפלפולא דאורי' ובעי מינאי לחוות דעתי לדינא להלכה למעשה:

הנה הגאון שביעקב בחי"ד סי' כ"ה דעגולי שרע"ט העבים ואינם חדי' דקים כקוץ ומחט הרי נידונים כקנה בחלל הגוף שיש לו בדיקה ואפי' לשמא הבריא לא חיישי' אחר הבדיקה יע"ש להתיר עכ"פ בהפ"מ, ואני עני חששתי לו לנחמרו בני מעים נהי משום ניקב ליכא ע"י בדיקה מ"מ ע"י רתיחה נחמרו והכא אפי' בבהמה ניחוש לכ"ע דוקא בנפלה לאור דאיכא עור וצלעות המגינים עיי' ש"ע סי' נ"ב ש"ך סקי"ו אבל בנכנס חץ מלובן אל המעים גם בבהמה איכא למיחש לכ"ע ולפמ"ש ש"ך סוף הסי' דאין אנו בקיאים בבדיקה דדמי' לנפולה א"כ אסורה עד אחר יב"ח אם אירע שנשתהה דלכתחילה אסור להשהות משום תקלה. והנה דין נחתך בסכין מלובן לענין איסור והיתר דטריפות לא נתבאר אך לענין היתר עגונה מוזכר שלהי יבמות ובטוש"ע א"ע סי' י"ז סעי' ל' ולא נתבאר יפה ואבאר בעזה"י. בש"ס מוקי רבא בסכין מלובנת ופי' ריטב"א ב' דיעות לרמב"ן וסייעתו מיירי כל הסוגי' במקום שאינה עושה טרפה כלל אבל במקום שעושה טרפה לא מהני ליבון ולשארי פוסקים אפי' במקום שעושה טרפה מחמת כאב חיתוך כגון נחתכו רגליה מהארכובו' שאין הטרפו' מחמת חסרון האבר אלא כאב החיתוך ממית

ואז כשהחיתוך ע"י סכין מלובן אינינו כואב ולא נטרף מעולם אבל אם הטרפה מחמת ניקב או ניטל האבר ההוא לא יועיל סכין מלובן:

ולפע"ד ראיה ברורה לזה שאין עלי' תשובה דהרי בחולין אמר ר"ז ליבן סכין ושחט בה וכו' והרי"ף לא פסק כר"ז וכ' שמ"ח ס"ט בסק"ב דמדאמר רבא ביבמות בסכין מלובנת ש"מ לא ס"ל חדודה קודם ללבונה ע"ש ואמנם עכ"פ יקשה אר"ז נהי דאית לי' חידודה קודם ללבונה מ"מ מאי שקיל וטרי התם והאיכא צדדי' ודחיק מרווח רווח תיפק ליה שהוא מלובן ואינו מטריף אע"כ היכא שהוא טרפה בעצמותה לא מחמת כאב אלא ניקב הושט טרפה מחמת האבר בזה לא מהני ליבון סכין עיין ש"ע י"ד סי' כ"ו סעיף א' דלא הוה נבלה אלא טרפה ועיי' עירוכין כ' ע"א במתני' ערך ראשו וכו' ומסיק נשמה תלוי לרבות מן הארכובה ועתוס' שם ויל"ד בשלמא ראשי וכבידו לא זו ראשו דהותז הוה מת אלא אפי' דטרפה בעלמא א"כ נשמה תלוי' בו מאי מרבינן טפי אע"כ לרבו' טרפה שמחמת כאב שאפשר לחתוך בסכין מלובן ומ"מ כיון דאי חתכו בסכין סתם ימות ואין לו רפואה מיקרי נשמה תלוי בו - ומ"מ הוקשה לתוס' מ"ש ארכובה האיכא עוד טרפות דמחמת כאב ותירצו לאפוקי מרשב"א דאינו טרפ' כלל ומוכח כהנ"ל דלא כחלקת מחוקק סי' י"ז ס"ק י"ט דלא ראה דברי הריטב"א הנ"ל עיין שם:

וכבר הלכו בו נימושות בכוונת הרמב"ם פי"ג מגירושין ולפע"ד לפרש ע"ד הב"ח אבל לא מטעמי' - ואומר כי הרמב"ם ג"כ פי' הסוגיי' כרמב"ן וסייעתו במקום שאינו עושה טרפה וקאמר הרמב"ם בבבא ראשונה אם נשחט בו שנים וכדומה ואפי' ברח מעידי' אותו דהרי אין לו רפואה וימות בודאי ואך אם ירו בו חיצים או הוכה מכת חרב במקום שאינו עושה טרפה ואפי' עוף אוכל מאותן מקומות וגם הוא צלוב לא מיבעי' ברח אלא אפי' צלוב לא שנחנק אלא תלוי כמו תלוה וזבון באופן שאינו יכול לברוח לעשות לו שום רפואה או סמתרא שהרי נתלה ומכת חרב בלי סמא הוא סכנת נפשות בכ"מ כדאמרי' לענין חלול שבת מ"מ אין מעידין עליו ולא פי' הטעם והיינו שמא הי' החיצי' מלובנים ולא נעשה טרפה כלל:

ועיין דברי רמ"ה שבטור א"ע סי' י"ז נפלאו דמתחיל ברשב"א ומסיים כרבנן דרשב"א וא"א לפרשם מבלי הג"ה מועטת ומ"ש אבל צ"ל אעפ"י והכי פירושו ס"ל אפי' לטרפה דמארכובה נמי אינו מועיל ליבון ולא כווי' כיון שהוא טרפה אע"פ שאינו אלא מחמת כאב וס"ל בהא הלכה כרשב"א דכל שאינו טרפה ויכול לכוות ולחיות אח"כ אין מעידין ובהא הלכה כרבנן מארכובה ולמעלה טרפה דלא כרשב"א דס"ל מארכובה ולמעלה אין טריפות כלל - והשתא קאמר כל שיכול לכוות ולחיות אין מעידין דהלכה כרשב"א אבל

מהארכובה ולמעלה אפי' נכוה לפנינו אין מעידין דהלכה כרבנן דמקום טרפות הוא כן נראה לפע"ד לפרש:

ועכ"פ מאי דקמן בהמה זו שרי' לכל הדיעות אפי' נזרקו עלי' חיצים חדי' כמחט וקוץ מלובנים - דמשום נחמרו בני מעיים ליכא דהא חי יב"ח וכן משום ספק נקב בני מעיים ליכא ג"כ כנ"ל ואע"ג דהי' סכין מלובן דממ"נ לכל הדיעות אין ליבון מועי' אלא לטרפות דמחמת כאב אבל טרפות דבני מעיים לא יועיל ליבון דהטרפות שמחמת עצמו לא יועיל ליבון וכמ"ש ריטב"א וכאשר הוכחנו וגם לא יעלה על דעת להמציא שהוא טרפה אלא שחי יותר מיב"ח ומעלתו כ' דודאי טרפה חיה יב"ח יש תמיה על חכמת מעלתו חלילה לומר כן לא עיין בתשו' הרשב"א סי' צ"ח ומצוה לעיין בה בפנים שכ' והכה על ראש המפטפטים האלו ואמר שלא ניתן סימן אלא לספק אבל ודאי טרפה אם יחיה יב"ח נאמר אירע בו שום סיבה שמא נחלפה וכדומה לקיים דברי חכז"ל וחלילה לומר שחי' כלל אפי' על המיעוט אלא הישׁ"ש פא"ט רוצה לקיים דברי האומרים מיעוט יש ע"ש אבל חלילה לומר ודאי טרפה יחיה אם יחיה איננו טרפה וכיון שהוא טרפה לא יחיה חוץ מן היתרת כמ"ש רשב"א שם בתשובה שהוא כניטול וכל שהניטול אינו חיה יב"ח אוסר היתר אפי' חי' ע"ש וכן י"ל באלו העופות שניקב הגלגולת וחי יב"ח ומולידים מ"מ טרפה הם כיון שאין הטרפות מחמת עצמם אלא שסוף קרום לנקב ונקיבת הקרום אינו חי יב"ח א"כ היא טרפה מיד בנקיבת הגלגולת וכ"כ שמ"ח וכן ראוי' להורות בכל כיוצא בזה ועיין היטב ישׁ"ש פא"ט סימן פ' וצריך להגיה בסוף דבריו שסופו לינקב הקרום ט"ס וצ"ל שספק נקב קרום אבל האי תורא מאן יהיב לן מבישרא ונאכל משופרא דשופרא ומה שנתעורר פר"מ על כ"מ פי"ג מגירושין שכ' דטרפות ארכובה אין ללמוד אדם מבהמה לענין זמן יב"ח ועיין בב"ש סי' י"ז סקצ"ז ועיי' זבחי' קי"ו ע"א תוס' ד"ה דלמא נח גופה טרפה הוה הקשו תוס' הא נח חי כמה שנים אחר המבול וכ' לר"ת ניחא אלא דקשה מאיוב וכ' בה"ז שם לפרש דודאי בזמן חיות יב"ח אין לחלק אלא במיני טרפות וא"כ לר"ת י"ל שהי' לו לנח מום בגלוי שבהמה נטרפת בה ואדם לא מיטריף בי' והיינו דלמא נח גופיה טרפה הוה פי' טרפות דבהמה ולא דאדם אבל אין שום סברה שטרפה דאדם חי יותר מיב"ח ומתמה על כ"מ הנ"ל דקשה עליו ממעשה דעינבל ומש"ס נדה כ"ד אלא תלמיד טועה כתבו והנה בלא"ה נמי דברי תלמיד טועה הנ"ל צ"ע דעכ"פ צ"ל אדם דאית לי' מזל חי יותר מיב"ח וא"כ מאי טעמא התירו לינשא אשתו ואיזה זמן נתנו לה אבל לפע"ד נהי דע"כ ט"ס יש בכ"מ הנ"ל אבל עכ"פ יש כאן מקום לחקור דהא חזינן דפשיטא לכמה ראשונים ביבמות הרמב"ן והרשב"א והריטב"א טרפות שמנו חכמים בבהמה

אינם באדם וכן משמע קצת מדהוצרכו לומר טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף משמע אל"ה הוה מחלקים בניהם כיון שאין טבעם שווה א"כ מכ"ש שיש לחלק בין אדם לבהמה כל שלא מנו חכמים - וא"כ ק' מאיוב דפריך ש"ס מיני' בפשיטות מיהו בלא"ה נמי צ"ע גדול מאי פריך מאיוב הא תוך י"ב חדש הוה דכל משפטו אינו אלא י"ב חדש כמבואר במשנה דעדיות ואין לומר דפריך מדחי אחר כך ק"מ שנה ועדיין לא אסיק אדעתי' מעשה ניסים שאני ז"א דהא באמת לא נשפך מרירתו אלא לפי יסורים דימה עצמו כאלו נשפך מרירתו ופריך איך עלה על דעתו שנשפך מרירתו הא לא חי וא"כ קשה מאי קושיין הא תוך י"ב חדש הוה. מזה אומר אני דודאי אדם חלוש טפי מבהמה וכל טריפות דבהמה מכ"ש באדם שימות אי לא בדרי' לי' סמא אך על ידי רפואה יש מאותן הטרפות דאדם דאית לי' מזלא יחיה אחרי נפלו דודאי מזלא בלי מעשה אדם לא יועיל כדאמרי' בעלמא וברכך ד' אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה יכול אפי' יושב ובטל ת"ל אשר תעשה וה"נ על ידי רפואה יסייע המזל באיזה טרפות ואותן טרפות לא יועיל להם שום רפואה גבי בהמה מה שא"כ באדם אמנם אי לא עבדינן לי' סמא והרי הוא מכת מות אז גרע אדם לחולשתו מבהמה ולא יחיה אפילו י"ב חדש ושפיר פריך מאיוב דלא עשו לו רפואה כמ"ש תוס' חולין מ"ג ע"א ד"ה יפלח וכו' דכיון ששיער בנפשו מכאוביו כשיעור ישפך לארץ מרירתו אי ס"ד דהוה טרפה בבהמה דנהי דחיה עד יב"ח אפי' בלא רפואה מ"מ אדם לא יחיה בלי רפואה אפילו זמן קצר ולק"מ אר"ת וסייעתו:

ובלאה"נ יש לי דין ודברים אהך דמארכובה ולמעלה הנה בנדה כ"ד בהא דשינטל מן החי וימות אין אמו טמאה לידה וכן ושטו אטום הרבה רשב"א קו' הרבה והעלה דאין לידה וטריפה תלי' זה בזה כלל אלא רבי קבלה הי' בידו כשנולד אדם בכדי שיעור שינטל מן החי וימות איננו ולד לא משום שהוא טרפה אלא סימן ושיעור בעלמא נקט והשתא פליגי אמוראי אליבא דרבי מאי נקרא אצל רבי ינטל מן החי וימות ומר ס"ל אליבא דרבי טרפה חיה א"כ ע"כ לא סגי בארכובה וצ"ל יותר ע"ש ויש להביא ראיה לזה דלרמב"ם כל שניטל טרפה נברא חסר כשר וא"כ בארכובה כל שינטל מן החי וימות מ"מ נברא חסר כשר ואמאי אין אמו טמאה לידה אע"כ לרמב"ם סימן בעלמא הוא כרשב"א אלא לפי זה צ"ל אליבא דרבי פליגי ולחד מאן דאמר ס"ל לרבי טרפה חיה וק' איך אפשר לומר כן הא מבואר בסוף פרק הקומץ גבי מי שיש לו ב' ראשים באיזה מהן יניח תפילין דטריפה אינו חיה ס"ל וכן בחולין נ"ז ע"ב לפי גרסאות שלפנינו רבי אומר סי' לטרפה שלשים יום מיהו בזבחים ס"ט גרסי תוס' ר"מ ע"ש ובגליון ש"ס מ"מ קשי' וע"כ צ"ל אדם שאני ולכל הפחות ארכובת אדם שאני מבהמה ועל פי סברה שכתב רשב"א ור"ן

בחולין נ"ז ע"א בשמוטת ירך דעוף כיון שאינו נשען על יריכו כבהמה לא מטריף בי' מכש"כ אדם דאפשר לישב ולשכב ולא ינועו רגלו כלל תדע לך שכן היא שהרי הרמב"ם פסק עד טיבורו לענין לידה ואיהו טריפה אינו חיה סבירא לי' ועוד דפסק ניטל ירך וחללה ניכר נבלה נמי הוה וכן הקשו עליו - ועוד הקשה בספר יש"ש דחילין ק' אחרת דרמב"ם בהלכות שחיטה וכן בפרק ב' מאבות הטומאה מונה נבלה ומטמאה מחיים ניטל ירך וחלל שלו ובסוף פרק א' מטומאת מת באדם לא מנה ניטל ירך אע"כ הוא הדבר שאמרתי בבהמה הוא נבלה ומטמאה מחיים ובאדם אפילו טרפה לא הוה להך מאן דאמר ודקאמר טריפה חי' רוצה לומר הך טריפה דארכובה וא"ש כל הנ"ל:

אלא דלפ"ז תיקשי מתניתן דיבמות דמן ארכובה ולמעלה תנשא וע"כ צ"ל טרפה לא הוה דעל ידי מזלא וסם חי אבל אי לא עביד לי' סמא מוכח מההיא דאיוב דאפי' בתוך יב"ח ימות וא"כ ק' קושי' כ"מ אהפוסקים כהירושלמי דצריכה להמתין יב"ח הא ע"כ מת בתוך יב"ח מדמקשה מאיוב כנלע"ד בכוונת הכ"מ:

מה שנתעורר מעלתו אהא דגוסס מגויד יפה נתעורר וגם בעיני יפלא יתר הדברים נראה דיו במה שכתבתי ובהא דרבא ור"ח כתבתי בחידושי די"ל רבא לדנפשי' סבר טרפה אינה חי' י"ב חדש ור"ח סבר טרפה חי' אך התם אליבא דר' יהודה פליגי בהיפוך רבא אליבא דר"י סובר טרפה חיה מסוגי' דחולין נ"ז ע"ב ור"ח ס"ל אינה חי' כסוגי' דע"ז ועיין תוס' חולין נ"ז ע"ב ד"ה ודלמא וכו' וכן בע"ז ובבכורות ואין להאריך יותר וה' שנותיו יאריך הכ"ד א"נ. פ"ב יום ה' צום העשירי תקצו"ל - משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נג

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג החרוץ המפורסם כבוד מו"ה יונה ארי' נ"י אב"ד דק"ק צעצער יע"א:

ע"ד שור פר שנשחט ונמצא כמה וכמה חצים שקורין שרוי"ט בבשרו ואחד תחב בתוך כבד שלו ואחד [בהאלס גארב] סמוך לושט שנראה שרדפוהו והשיגוהו רודפיו ע"י חצים ובלסטראות והמורה התיר להדי' בלי שום בדיקה באיברים הפנימים הנה הגיס לבו בהוראה כבר אמור עם הספר תשו' שב יעקב חי"ד סי' כ"ה באוזא שנמצא שרוי"ט אחד תחובה לפנים מעצם החזה והעלה אם המה גדולים כקטנית מועיל בדיקה לכל איברים הפנימים יען כי הוא עגול ועב אינו דומה לקוץ ואם המה פחותים משיעור הנ"ל יש לאסור אי ליכא הפ"מ ואמנם בכל אופן בלי בדיקה א"א האמנם מטעם אותה התחובה בעובי הכבד אפשר ועדיף מעובדא דשב יעקב הנ"ל דהתם נתחבה מעבר העצם החזה וביתה וחלל העוף מלא על כל גדותיו מבני מעים השוכבים על עצם החזה וא"כ בכניסת

חץ השרוי"ט נגע גם בבני מעים וצריך בדיקה ובקטנה לא יועיל בדיקה אך הכא בשור הנמצא תחוב בעובי הכבד הוה ממש כאלו תחב במקום ידוע ולא זז ימין ושמאל כמ"ש ש"ך סימן נ"א סק"ג והך דבר ידוע שהמורים בקנה שרפה בכח ירייתם זורקים השרוי"ט להלן ושם נפל שדוד לא יטה ימין ושמאל ואם יטה לאחד מאברים כבר פסק כח גברא הזורק ואינו חוזר ונכנס לתוך הכבד ומדמצינו בעובי בשר הכבד ש"מ כך נכנסה מתחלה וכאן פסק כח הזורק ושם עמדה וזה ברור לפע"ד אך מה שנמצא הרבה שרויטי"ן א"כ דלמא איכא עוד טובא ונכנסו כמה מהם לבני מעים וחיישי' שמא הבריא ומכ"ש שנמצא א' סמוך לושט בודאי איכא למיחש לנקובת הושט ועוד צריך חקירת חכם בהני חצים של קני שריפה רובם בשעת ירייתם שורפי' כאש בוערת מיקד יקוד הפולווי"ר ואיכא למיחש לחמירת בני מעיים באותו מקום ותמהתי על הגאון שב יעקב שלא עמד בזה:

והנה מעשה הי' בחה"מ העבר והבשר כבר נאכל וכ' מעלתו שהכלים הם כלי י"ט ושמרום בעליהם לי"ט של פסח הבעל ואז יהיה קרוב אחר יב"ח ויען שב יעקב מתיר בהפ"מ א"כ אין לנו להחמיר על הכלים האלו ונחוס על כבוד המורה שהוא למדן עכ"פ אע"ג דהשתא הכא לא טב הורה יודיעהו בחשאי ולא בקולי קולות וגם הוא ישמע ויאזין ויקבל וה' ישמור רגליו מלכד ויברך אתכם בשלום כנפשו היפה ונפש א"נ הכותב בנחיצה. יום ב' כ' למב"י פ"ד לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה נד

ע"ד השוורים שנתפטמו מפסולת בישול י"ש שהם מים חמים ולפעמים הם רותחים וכבר רבים שתו ומתו אם יש לחוש בסתם אותם שורים לנחמרו בני מעים מרתיחת המים לא מצאתי בשום מקום נחמרו בני מעים אלא ע"י האש כלשון המשנה אלו טרפות בעוף נפל לאור ונחמרו בני מעים מדתנן נפלה לאור ולא תנן סתם נחמרו בני מעים ועוד מדתנן באלו טריפות ולא מנו ליה בטריפות בהמה שמזה הוציאו הפוסקים דבבהמה דעורה עב וקשה לא חיישי' לנחמרו אי לא ראינו שנפלה וקצת פוסקים אפי' נפלה לפנינו לא חיישינן ומשו"ה לא תני לי' בטרפות בבהמה ובעוף נמי אין ריאה לעוף לענין נחמרו ומפני שצלעות מגינות ואי ס"ד שייך נחמרו על ידי מים רותחין א"כ לא ליתני נפלה לאור וליתני גבי טרפות דבהמה ובריאה דעוף נמי ניחוש היינו אי חזי' בה ריעותא ניחוש ששתה מים רותחין אע"כ ליתא משום נחמרו אלא באור דוקא ומה שמתו כמה בהמות משתיית רותחין אי הוה בדרו לה סמא הוה חיי וכי להוסיף על הטרפות יש בודאי אי מצינו שינוי באיברים הפנימים דמטרפי בהו וקודם בישול הרי כל שום שינוי אנו חוששים לבשר שהרופא גרדו ומטרפי' בלא"ה אך אם האיברים יפי' או שלא בדקנום

כלל ולאחר הבישול מצינו שינוי אין לתלות בנחמרו כלל כן נראה לפי ע"ד להלכה ולמעשה ואחתום בברכה א"נ. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נה

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג ומופלא בתורה כש"ת מו"ה משה נ"י אב"ד דק"ק שארוואר יע"א:

על אשר כ' בד"מ י"ד סימן נ"ד שכבר הקשה עליו ט"ז משני טחולים ומעלתו הקשה משני כבדים דמטרפינן בסי' מ"א ועוד כ' דהרשב"א לא הזכיר כלל יתרת בחולין כ"א בצלע וכ' עוד די"ל מדהזכירו בלשון נעקרה הצלע י"ל כ"ע מודים ה"ה חסרה בתחלת ברייתו והן הנה דברי הב"ח כהוייתן ואנן מה נענה בתרי':

תחילה נכתב תוכן דבריו על הסדר בקיצור. ההוא אמר הרשב"א לא מיירי אלא מצלע ולא מחולי' דהא קיי"ל ב' כבדים טרפה וע"כ כרש"י וה"ג ואין לומר דשני כבדים טרפה מטעם ניטל המרה ז"א דכ' תוס' במתני' דניטל הכבד דהמרה נשארה בצלעות ולבסוף כ' ע"פי מ"ש רשב"א בתה"א דלא כהרמב"ם דאמר היכי דנאמר חסר פוסל אפי' מתחילת ברייתו מה שאין כן ניטל. דליתא אלא משו"ה נאמרה הל"מ באיזה מהם חסר ובאיזה מהם ניטל ליתן האמור של זה בזה ושלא ליתן פתחון פה לבע"ד שאלו בכולם ניטל הי' בעל דין אומר חסר כשר וכן בהיפך ע"כ התחכמה התורה ואמרה הל"מ קצת כן וקצת כן לומר הכל חד ומעתה אמר הב"ח מדתנן במתני' דאהלות שדרה וגולגולת שחסרה ושוב אמרה בחולין חולי' שנעקרה ש"מ דוקא נעקרה ולא מתחילת בריית' יע"ש וכבר כ' הש"ך על דברי ב"ח הללו שאין להם מובן ומעלתו הוסיף מבוכה כי יש חילוק בין לשון נעקרה ללשון נטילה - כל היודע לדבר בלה"ק יבין הדבר לאישורו:

הנה מ"ש הב"ח דא"א לומר טרפות הכבד משום המרה דהרי כ' תוס' דמרה נשארה בין הצלעות תמוהים דבריו דודאי אמת כן הוא טריפות הכבד משום המרה היא דאע"ג דלא ניטלה המרה כי היא תלוי' בין הצלעות מ"מ סופה ליטול כי הכבד מגינה עליה כ"כ הרשב"א וכן משמע מלשון רש"י פא"ט מ"ו ע"א סוף ד"ה מטביל לי' ואכיל לי' וחסרה הכבד תחלת ברייתו או שני כבדים טרפה משום סוף המרה שתנטל והא דלא תנן במתני' חסרה הכבד משום רבותא כח דהיתרא דאפי' ניטלה נמי כשרה בנשתייר ממנה כזית במקום מרה וחיותא וסוף דברי הב"ח והוספת דברי מעלתו אין להם שחר כמ"ש כבר לעיל אמנם אומר אני דלכאורה צע"ג לשון המשנה השדרה והגולגולת שחסרה כמה חסרון בשדרה וכו' ובגולגולת כדי שינטל מן החי וימות הלא כ"ע מסכימי' דלשון חסרון הוא חסר מתחילה ולשון נטילה שניטל אח"כ אלא שהרמב"ם ס"ל הל"מ דוקא

קאמר זה בחסרון וזה בנטילה ורשב"א סבר ליתן האמור של זה בזה וכמ"ש לעיל בשמו והעתיקו הב"ח הנ"ל וא"כ יפלא במתני' מתחיל בחסרון שדרה וגולגולת ומסיים כדי שינטל מן החי וימות וכבר הרגיש קצת בזה הפר"ח סי' כ"ט ולע"ד דהך כללא דחסרון הוא מתחלת ברייתו הא לאו דוקא תחלת ברייתו היינו תחילת ביאתו לעולם אלא תחלת אותו ענין שאנו דנין עליו ע"ד משל אנו עוסקים ובאים בהלכות טרפות ע"כ חסר הוא תחלת ברייתו ביאתו לעולם שאז נכנס לענייני טרפות וניטל הוא שנטרף אח"כ וכשאנו עוסקים ובאים בטמאת אוהל המת אז כשמת כך והי' אז חסר ממנו אותו האבר אע"פי שניטל ממנו בידים בחיותו אבל עכ"פ בשעת מיתתו הי' כך נקרא חסר ואם מת שלם ואח"כ נחסר ממנו נקרא ניטל או נעקר:

ומעתה אומר אני דלכ"ע אפי' להרשב"א דס"ל דליתן האמור של זה בזה מ"מ במתני' דמתחיל בחסרון לענין אוהל וסיים לענין טריפות נטילה מן החי וימות ע"כ בדוקא נישנית וה"פ דאם נחסר גולגולת תחלת ברייתו לא כאיב לי' וכשר אלא דוקא ינטל מן החי וימות ואז כשניטל ממנו בחיותו ומת כך הרי לענין טומאה נקרא חסרון שהרי נכנס לענין טומאת אוהל בחסרון הזה והרי הוא טהור ואינו מטמא באוהל ומדנקט כמה חסרון לענין אהל כדי שינטל מן החי וימות על ידי נטילה:

מתוך הדברים למדנו דהני עופות דיבשה כגון דתרנגולים שיש נקב מתחילת ברייתם וניכר גבשושית שבראשן שקורין שעפלי"ך ואפי' נימא קטנן וגדלן יש בנקב כשעור חסרון גולגולת מ"מ מותרים כיון שאינו ניטל מן החי רק חסר תחלת ברייתו ובהא אפי' רש"י וה"ג מודים כדמוכח ממתני' ופר"ח כ' שראוי להחמיר לעצמו וכן אנו נוהגים אבל מ"מ מעיקר הדין נראה להתיר:

ואמנם עופות המים כגון אווזות שקרומן רך והעצם יגן על הקרום ואם אין עצם שלם סוף הקרום לינקב א"כ טרפה אפילו היא מתחלת ברייתו וכמו שכתבתי לעיל דשני כבדים שסוף המרה לינטל וה"נ סוף הקרום לינקב וטרפה מיד ואפילו ירבה כחול ימים ויטיל ביצי' מכל מקום נהי השתא מגדל ביצים כיון שעדיין לא ניקב הקרום ומכל מקום כיון שסוף הקרום לינקב אפי' אחר כמה שנים כבר נטרף היום וכ"כ בשמ"ח וכן נוהגים כאן ובק"ק נ"ש ובפ"פ דמיין ובכל קהילות ישראל ודלא כנב"י בזה נחזור להנ"ל דכ' תוס' בעירובין ז' ע"א דכדי שינטל מן החי וימות קאי גם אחסרון בשדרה גם שם הטעם שינטל מן החי וימות הרי דין השדרה כדין הגולגולת דוקא ניטל או נעקר טרפה אבל חסר מתחלת ברייתו כשר וכתרומת הדשן ורמ"א ותל"מ. והריני חותם בברכה - פ"ב יום ג' ער"ח שבט תקצ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נו

אשר שאל מעלתו הרמה בענין בהמה שירכה א' גבוה מחברתה והיא אינה צולעת כלל והולכת הילוך ישר והאריך מעלתו בפלפולו:

תשובתי על זה לפי ציור השאלה היינו כסול המנוי במומי בכור במס' בכורות מ' ע"א שאחת מיריכותי' גבוה ומפרש בגמר' עלה שרגל א' בתוך הכסל ורגלו א' ע"ג הכסל ורש"י כתב שם שמקום בוקא דאטמא של ירך זה עלה למעלה על הגב יותר מחברתה עכ"ל ואין כאן מקום ספק לטריפות כלל ואפילו בדיקה אינו צריך אך נשמטה יריכה היינו שרוע דקרא ובלשון אמוראים נשמטה יריכה דאי איעכול ניבים טריפה נמי הוה ואי לא מום דעלמא הוא והוא נקרא בלשון משנה שחול מלשון שחלתי' כמ"ש הרע"ב שם ובלשון ברייתא דת"כ נשתרבב יריכו וכמ"ש בתי"ט וכן מבואר להדיא ברמב"ם פ"ז מביאת מקדש הלכה ט' שהרי מונה ששה מומין ביד ורגל רוצה לומר בין שניהם יש ששה מומין וזהו סדרן א', פסח, ב', מי שנשמטה יריכו והוא שרוע האמור בתורה, ג, מי שיריכו א' גבוה מחברתה, ד', מי שנשבר עצם ידו וכו', ה', נשבר עצם רגלו וכו', ו', רגלו מבולמות וכו' הרי שלא מנה נשתרבב ולא כסול כי נשתרבב היינו נשמטה וכסול היינו יריכו גבוהות כל זה פשוט:

ונראה לי עוד דרש"י שפי' שם במתני' שנשמטה יריכו ולא איעכול ניבי' ולא רצה בפי' התוס' שנשמט כן מתחלת ברייתו משום דלשון נשמטה לאחר מכאן משמע דא"כ ה"ל לומר בעלת שמוטת הירך או שיריכה שמוט וגם כי נדחקו תוס' בזה דמ"מ י"ל שנשמט כן מתחלת ברייתו כי אפשר שלשון נשמט סובל כן מ"מ הרגישו תוס' בדחקם כי לשון נשתרבב דברייתא קשה לפרש כן כי ענין שרבוב הוא מה שנעשה אח"כ ומשתרבב ממקומו אחר שכבר היה במקומו הראוי' לו כמו שיני רשעים שרבבת ברכות נ"ד ע"ב ובקידושין מ"ט ע"ב אשתרבובי אשתרבוב להתם וע"כ הוצרכו תוס' לומר בסוף דבריהם דגם נשתרבב דברייתא נמי בהכי מיירי אף עפ"י שהוא דוחק כן היה נ"ל לפרש בפשיטות וכן הוא בת"כ בהדיא שרוע שנשמטה יריכו:

אמנם בלשון הטור י"ד סי' ש"ט לא משמע כן שכ' או שנשמט הירך וכו' או שאחד מיריכתו קבוע במקום הכסל וכו' או שירך גדול מחברו וכ' הרב"י או שירך א' גדול מחברו ברייתא שם השרוע ומפרש דהיינו נשתרבב יריכן ומשמע דלאו היינו נשמט דרישא אלא שהוא גדול ממש בגידולו וזהו ג"כ דעת רש"י בחומש פרש' אמור שכ' במומי אדם חרום או שרוע שעינו א' גדולה וכו' או שוקו ארוכה מחברתה וגם במומי בהמה כ' שרוע אבר גדול מחברו וכ' שם הרא"ם שבת"כ איתא שהוא שמוטת הירך ושניהם

אמת כי כל דבר הגדול מחברו הן על ידי שנשמט ממקומו למטה ונתגדל הרגל מחברו או שכך נתתרבב מקרי שרוע כמו כי קצר המצע מהשתרע אלא שהקשה אמ"ש רש"י עינו א' גדולה בסוג שרוע וכבר כ' המערבי שמקומו מש"ס דבכורות ג' ע"ב לר' יוחנן יע"ש והוא נכון. וכגון דא צריך לאודועי מ"ש רש"י במומי אדם שוקו ארוכה היינו ירך דבהמה דשוק גבי אדם הוא מקום ירך בבהמה כמו שכתב תוספת במנחות ל"ז ע"א ד"ה קבורת ממשנה דאהלות יעיין שם:

הוצרכתי להאריך בזה להוציא מלבו דפר"מ כל האריכות שכ' בזה כי לא נ"ל רוב דבריו ומה שכתבתי הוא העיקור לפע"ד:

ואגב אודיעהו כי נפל ט"ס בלשון רש"י דתמורה ז' ע"א ד"ה שרוע שנשתברה אחד מאיבריו וצ"ל שנשתרבבה א' מאיבריו וק"ל:

עוד אדבר מ"ש תוס' לרש"י הא איכא רב מתנה דס"ל בוקא דאטמא טריפה אפי' בלא איפסוק ואיעכול כלל י"ל דבלא"ה משכחת בקדשי' בעוברים הניתר בשחיטת אמו וכמ"ד דקדוש בתמורה י"א ע"א דאינו נאכל אלא לזכרי כהונה ואי הומם הרי הוא כפסולי מוקדשים וטריפה לא שייך בי' אלא שזה קצת דוחק משום דמשנתינו אבכור קאי ושם לא שייך עובר ומשום כן פירש"י דמיירי בלא איעכול דלהלכתא קיי"ל דלא מיטרפא אבל רב מתנה ידחוק כן כנ"ל ואקצר ואומר שלום לפר"מ ותורתו. הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד יום ב' ח"י למב"י תקסג"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה נז

שלומים רבים לה"ה הרב הותיק המופלא ומופלג כש"ת מהו' יעקב יצחק אויערבאך נ"י אב"ד דק"ק ליסקא ואגפי' יע"א.

הגיעני נועם מכתבו אודות רועה עכו"ם ששמע בלילה נפילת זאב מן ההר אל תוך עדרו המוקף מחיצות והיו בו כמאתים וששים צאן וכשבא להציל ברועים ומקלות ברח הזאב ובבריחותו נפל בלעו מפיו דהיינו טלה א' מן הצאן והוא פצוע וקרוע וחי אח"ז כמו שעה ומחצה ומת אחר כך ונפשו היפה בשאלתו מה דין הצאן הנותרים אם ניחוש לכולן או לא: -

והנה מעלתו צלל במים אדירים והעלה לאסור כולן לישראל וגם במכירה לגוי ורק להשהותם עד עיבור והולדה דהאי קיל טפי לדעתו מלמוכרם לגוי וכ' טעמא דכיון שנתערבו ס' דרוסו' ברובא שאינם דרוסים כי בזמן מועט כזה לא דרס כולם א"כ אין כאן איסור דאורייי' רק דרבנן וגם אין כאן אי' ברור ובזה לא חיישינן לתקלה ולא דמי למותר שמן שבנר חנוכה דבאי' דרבנן חיישינן לתקלה התם איכא איסור ברור משא"כ

הכא ובזה אמר פלפולא חריפתא בריש מס' חולין ויבוא לקמן בסוף התשובה אי"ה אך עתה נדבר מה שנוגע מדבריו לדינא כי העלה שפשוט הוא בעיניו שיותר יש להתיר שיהוי יב"ח ועיבור והולדה ממכירה לגוי ומייתי לי' מש"ס ופוסקים מלשון וסידור הש"ס דחולין נ"ג ע"ב דבתחלה פריך ולישהינהו יב"ח ובתר הכי פריך ולזבנינהו לנכרי משמע דהך היתר דשיהוי פשוט לי' טפי ומרדב"ז בתשובה שכ' ספק דרוסה שנתערב לשהינהו יב"ח ומצמח צדק סימן ק' אלו דבריו בקיצור והנה דברי רדב"ז המה בח"א סי' שע"ג ושם נאמר דודאי דרוסה שנתערב אין לסמוך על ר"ת דנכבשינהו ונדינהו אבל בספק דרוסה יש לסמוך עליו ומסיי' אפי' להמחמירים יש תקנה בשיהוי יב"ח אלו דבריו שם ותל"מ וממכירה לגוי לא מיירי שם ונ"ל דפשיטא לי' להתיר ולא מיירי רק למצוא תקנה להאכילם לישראל ומצ"צ סי' ק' הביא מעלתו חובה לנפשי' דהתם התיר בתחלה למוכרם לנכרי שוב כשנודע לו שהי' החצר קצת פרוץ והצאן היו יכולים לקפוץ ממעל לגדר הוסיף להתיר שיהוי יב"ח עיי"ש א"כ מבואר ההיפוך ולולי שהביא מעלתו ראי' מש"ס הנ"ל הייתי אומר דמדברי צ"צ אין סתירה כי הוא מיירי משיהוי יב"ח דגרע ממכירה ומעלתו מיירי מהיתר שיהוי עיבור והולדה לחוד שהוא זמן קצר:

ואע"ג דלדינא לא נ"ל גם זה דודאי תקלה דיב"ח דכ' רמ"א הוא לאו דוקא דהרי מצינו בש"ס דחיישי' לתקלה דחצי שנה והוא בביצה בסוגי' דטבילת כלים דחיישי' שמא ישהה כלים טמאים עד זמן י"ט שהוא פנוי ויבוא לידי תקלה להשתמש בכלים טמאים והנה התם זמן היותר ארוך הוא משמיני עצרת עד תחלת הפסח והוא חמשה חדשים וג' שבועות וחיישינן לתקלה ש"מ דאפילו בפחות מיב"ח נמי חיישי' לתקלה וא"כ מסתייען להקל בשיהוי דעיבור והולדה דעופו' שהוא רק כ"א יום דמצינו בהדי' בתוס' לחד תי' בחולין נ"ג ע"ב הנ"ל וכמ"ש ש"כ סי' נ"ז ס"ק מ"ז אבל עיבור דבהמה אפי' דקה שהוא ה' חדשים כמבואר פ"ק דבכורות לית לן להקל ולחלק: -

והיותר תימה ראייתי מהש"ס שהביא שהוא מבואר ההיפך דבתחלה הקשה ולשהנהו יב"ח וכשתירץ לו משום תקלה אכתי הוה ס"ל להמקשן תינח תקלה גדולה כזו שישהה בבית ישראל ויבוא לאכול מהן או מביציהן להדי' חזר והקשה עכ"פ ליזבנינהו לנכרי' דלית כאן תקלה על זה חידש לו שגם בזה שייך תקלה במקצת עכ"פ א"כ מוכח מזה דלמאן דחייש לתקלה איכא למיחש יותר לתקלות השיהוי מתקלת המכירה וזה מבואר לכל מתחיל בש"ס: -

נמצא לפי הנחת מעלתו דמסיים וז"ל בנדון דידן לא מבעי' דאין כאן היתר לישראל אלא אפי' היתר מכירה לגוי ליתא אמנם להשהותם עד עיבור והולדה או עד יב"ח נ"ל

להקל ולהתיר הואיל ובלא"ה נידן דידן הי' החצר רחב כפי השמועה ואיכא נמי דעת איזה פוסקים דמקיל לגמרי בזה ונהי דלא מחשב זה לספק בפלוגת' דרבוותא להתיר עכ"פ במכירה הואיל ורבו האוסרים וכיוצא בזה מיקרי ודאי איסור ולא נכנס כלל בגדר ספק פלוגתא דרבוותא עכ"ל מעלתו אות באות וא"כ הא כבר הוכחתי לעיל דאם אין כאן היתר מכירה פשיטא שאין כאן היתר שיהוי לא מבעי' יב"ח לזכרים אלא אפילו עיבור והולדה לנקבה נמי לא: -

ואנן מה נענה בתרי' לא מבעי' להתיר מכירת הנכרי דשרי' אי דקדק מעלתו בשמועתו שהי' החצר רחב דזה היתר פשוט אלא אפי' כל נפש היפה יאכלם ויאכלו ענוים וישבעו כאשר אבאר אי"ה: -

והנה היתר מכירה לנכרי יבואר כך דהנה זה לשון ס' התרומה אם מצא חתול או חולדה בין התרנגולים כשרים דכיון שיכולים לברוח ולהשמט ממנו אין לומר שהכה אותם אבל אם התרנגולים בלול במקום שהוא צר וקטן שאינם יכולים וכו' אסורים כמו בארי בין השוורים וכו' ותו כתב וחומרא גדולה היא זו ואינם זהירים בזה וכו' אמנם יש למצוא היתר דדוקא במצילים שהתרנגולת בורחת מפני החתול אז אם הכה אותה יש דרוסה וכו' אבל בארי וזאב אין חילוק בין מצילין לאין מצילין דבכל ענין דרסה עכ"ל ורצונו דבמקום צר דרסי בכל ענין בין מציל עצמו בין יתיב ביניהו וכן מבואר עוד להלן במ"ש אי קטע רישא דחד מיניהו נח רוגזי' אבל בהכאה גרידא לא חזינן דנח רוגזי' וכן הדין בזאב בין הרחלות וכו' כמו שפירשתי בחתול בין התרנגולים רק דליכא חילוק בין מצילין לאין מצילין עכ"ל וכן הוא לשון סמ"ג עשין ס"ג החתול שהכה א' מן התרנגולים שאר התרנגולים מותרי' אם הם במקום שיכולים לברוח ואם הוא במקום צר וקטן כולן אסורים וכו' עכ"ל והרב"י סי' נ"ז כ' ע"ז דמלשון רשב"א שכ' הטור שם משמע דוקא בנכנס ארי בבקעה אבל בחצר הוה מקום צר כיון שמוקף גדר אלא שמסיים שיש לדחות והנה אם הי' ברור שדיוקא של הרב"י אמת ברשב"א הי' מצוה להשוות המחלוקות ולומר אינהו נמי לא אמרו אלא בחתול בין העופות אבל בזאב וארי בין הבהמות כ"ע מודים דבעינן בקעה ולא סגי בחצר מוקף גדר אפי' גדול הרבה אמנם הואיל בעצמו כ' שאין ראי' מדברי רשב"א שאפשר דאורחי' דמלתא נקיט ובחי' רשב"א למס' חולין ביאר כן להדיא וז"ל ולענין פסק הלכה וכו' וכל מי שדריסתו אוסרת אפילו נכנס עם מי שדריסתו פוסלת לדיר או לכלוב ומקום שיכול לדרוס אם הוא שותק והן שותקין וכו' וסיום דבריו נכנס ארי או חתול או זאב בין בדיר של בהמות או נץ וגס ודומיהן בכלוב מלא עוף והוא שותק והן מקרקרין חזקה דרסה וכו' בא בתוכן והן במקום רחב שיכולים לברוח מפניו

אע"פי שרודף אחריהם והוא שותק ואינהו מקרקרי' נראה שאין חוששין להם כמ"ש למעלה וכן נראה דעת הרב בעה"ת ז"ל עכ"ל רשב"א הרי קמן אלמוד סתום מן המפורש דדעת רשב"א להתיר אפילו בארי בין השוורים במקום שאינו קטן וצר כמו דיר והיינו חצר ועוד העיד שהוא ז"ל הבין ג"כ כוונת בע"הת דס"ל עוף וחתול לאו דוקא ה"ה ארי וזאב בין השוורים ולדעתי אלו ראו האחרוני' דברי חי' רשב"א הללו לא רפרף אדם שוב מצאתי שהרגיש קצת בפר"ח בזה וכן נוטה דעת שו"ת מהרמ"ל סי' ק"ד אלא שהשואל הקשה נתת דבריך לשיעורין והשיב ז"ל שהוא לפי ראות עיני המורה לפי רבות הדורסים והנדרסי' ע"ש ואמנם משאת בנימין סי' פ"ו יליף מאיסור צידה דכל היכא דמטי' לי' הדורס להנדרס בחד שחי' אסורים וזולת זה מותרים דה"ל ספק לא על ומסיים בי' מאחר שלא נתנו חכמים שיעור בין מקום צר למקום רחב יש לסמוך על שיעור זה שגבי צידה לענין שבת וי"ט ובפרט דהאי חששא דס' דרוסה אינו אלא מדרבנן ורב סבר דאין חוששין כלל עכ"ל רצונו הך דאיהו שתיק והן מקרקרי' הוא ספיקא דרבנן היכא דלא חזינן שדרס להדיא: -

וכל זה מבואר דלא כב"ח שכ' שגם בעה"ת לא התיר אלא בחתול בין העופות ולא בארי וזאב בין הבהמות והסכים עמו ט"ז. וכן פסק המחבר בש"ע בפשיטות להתיר אלא שהש"כ כ' לחוש להחמיר כהב"ח ולמוכרם לנכרי וכ"כ פר"ח וצ"צ סי' ק' ומי יקל ראש להקל במקום גדולים הפוסקים האלו ומ"מ לולי דבריהם הי' נראה להתיר אף באכילה וכן משמע מסתימת לשון או"ה סי' נ"ז אות ח' וי"שש פ"אט ס"סי ע"ד שהעתיקו בסתם ומשמע דאין לחלק והנה בכל זאת אין דעתי לזוז מהסכמת ש"כ ופר"ח וצ"צ להקל ולא הארכתי בכל זה כ"א להגדיל התימה על דברי מעלתו שכ' דאין לסמוך להתיר למכור לנכרי מפני שהיה מקום רחב כיון שיש רק איזה פוסקים שמתיר אין לחושבו לס"ס דפלוגתא דרבוותא ונהפוך הוא דלא נמצא בכל הראשונים והאחרונים מי שאוסר באכילה זולת הב"ח והטו"ז וגם העלים עינו מהש"כ ופר"ח וצ"צ שהתירו עכ"פ למוכרו לנכרי ולא נמצא בשום פוסק שום דבר מאיסור מכירה לנכרי במקום רחב: -

מכל הלין מבואר בפשיטות דאם שמועתו ששמע הוא אמת שהחצר רחב כפי הבהמות הרבי' ההמה הרי היתר מכירה לנכרי פשוט מאוד וכל זה להתלמד במקום אחר אך לנידון שלפנינו לא באנו לידי מדה זו כי לע"ד מותרים הם באכילה דאמרי' התם קטע רישא דחד מיניהו נח רוגזי' וכ' הר"ן דלא אמרי' דמקודם לזה כבר דרס אחרים ולכאור' יפלא מה"ת לתלות להקל בהכי ומי חכם ויבין אלה דאפי' לשמא דרס אח"כ איכא למיחש ומאן לימא דנח רוגזי' בהכי אבל האמת יורה דרכו כמ"ש בהגה' דרישה הטעם

משום חזקה שאין כח להנדרס להמלט מיד הדורס והשתא דכל זמן שלא ראינוהו דורס להדיא או יש לנו שום הוכחה כמו שתק ואינהו מקרקרי' לשמואל שאז חזינן שע"כ נמלטו מידו ואז חוששי' לכולן דכי היכי דהאי נמלט הה"נ לאחריני טובא נמלטו אבל זולת זה כשראינו שהמית א"כ אדרבא נימא כדרכו עביד דכל הבא לידו לא נמלט מידו ואינך לא נגע בהו דאל"ה לא יצא מתחת ידו: -

וכן מבואר בלשון משאות בנימין בחי' דינים שבסוף הספר וז"ל יואב שנכנס לדיר ונמצא אחד מהן הרג וקצת פצועים יש לאסור ממ"נפ אי הרג תחילה ואח"כ פצע הרי דלא נח רוגזי' וכו' ואי פצע תחלה ואח"כ הרג דנח רוגזי' מכל מקום יש לחוש לדריסת האחריני קודם ההריגה זו שאני אומר כשם שפצע א' מהן וברח כך פצע גם האחרים קודם שהרגו לזה ע"ש הרי שתלה לומר כשם שפצע וברח וכו' משמע דאי לאו דחזינן שפצע א' וניצל מת"י לא הוה לן למימר שניצל הנדרס מיד הדורס וכן כ' עוד סוף סי' וז"ל דכל כמה דלא חזינן דפצע חד מיניהו וברח וניצל לא חיישי' לאחריני אלא תלינן לומר קמא דמטא לידי' קטל עד דנח רוגזי' וכו' ע"ש הרי מבואר מדבריו כמ"ש: -

ולפ"ז יפה כ' מ"ב הנ"ל דאפי' הרג כמה וכמה כל שלא ראינו שניצל נדרס אחד מידו לא תלי' שדרס טפי וניצל אלא שהרב מ"ב חשב שהאו"ה פליג עליו וכבר כ' צ"צ דאין כאן מחלוקו' דהאו"ה נמי לא אמר אלא בהרג א' והכה והמית א' לא שהמיתו ממש אלא שהכהו ואח"כ מת אבל בהמית ממש מודה שאפי' היו המומתי' כמה וכמה אמרי' נח רוגזי' אלא שהצ"צ חשב טעם הדבר משום שלא ראה נקמתו בפניו שלא ראהו מת ומשום כן העלה כל שמצאנו מת חיישי' שמא לא ראהו הזאב בהיו' עודנו עומד על גביו ולא נח רוגזי' ולפע"ד ליתא אלא לפי הנ"ל היינו טעמא דאו"ה בהכה ואח"כ מת מירי שהציל עצמו מת"י הדורס שאז חזינן שחלשה כח הדורס ויכול הנדרס להציל עצמו מת"י אע"ג שמת אח"כ מ"מ חיישינן ה"נ כמו כן דרס אחרים והצילו עצמם מת"י וסופן למות ואמנם כן כ"ז כשמצאנוהו הטלה הפצוע עודנו מפרפר והזאב כבר הלך לו ש"מ הציל עצמו מידו משא"כ בנידון דצ"צ שמצאו מת לא ניחוש מס' שמא לא מת ת"י ולא נח רוגזי' דז"א דחזקה שאין הנדרס יכול להציל עצמו מיד הדורס וחזקה אלימתא היא לחז"ל: -

ונ"ל משו"ה נקטו בש"ס קטע ראשו דחד מיניהו לרבותא לא מבעי' אכל ממנו דאיכא למימר שלא דרס כלל רק בשיניו נשך ולא בא כ"א למלאו' נפשו כי ירעב ומצא די שבעו והלך לך אלא אפי' קטע רישי' דלא אכל מידי וחזינן דכעס עליהו וניחוש לכולהו דמ"ש לי' האי מהאי קמ"ל דחזקה גדולה היא דאין כח לנדרס להציל עצמו מיד רודפו וע"כ שבקינן ודחקינן למימר דבחדא נח רוגזי' או במספר ההרוגי' האלו ולא נגע באינך כלל

א"כ מבואר ממ"ש בנידן דידן שלא ראינו שום רושם דרוסה רק שהי' טלה בין שיניו וכבר כ' בסה"ת ובכל הפוסקים כשנשא שה מהעדר שיניו והצילו הרועה שאפי' טלה עצמו שרי' שאין דרוסה אלא ביד ולא חיישי' שמא דרסו ג"כ ומכ"ש להתיר אחריני והכא נהי שמת הטלה מאן לימא לן שדרסו דלמא מחמת מכת נשיכת שיניו מת ואפי' דרסו כיון שלא הציל את עצמו מת"י רק עתה כשבאו הרועי' ויגרשוהו וילך א"כ מוקמי' אחזקה אין כח הנדרס להציל עצמו מיד הדורס ואינך כולהו שרי' ומכ"ש בהצרף לזה שהי' היקף גדול דהיו יכולים לברוח מפניו דשרי' לרוב הפוסקים כמ"ש לעיל ובשגם דמן התורה כבר בטלו ברובא: -

ומ"מ מהיות טוב אין הפסד אם נאמר לרועה דיכבשינהו ונייתינו ונימא כל דפרוש מרובא פרוש דודאי סברא גדולה היא לומר שבשעה מועטת לא דרס מאה ושלשים ואחת צאן שהם הרוב ממאתים וס' וא"כ הרי לר"ת מותר אפי' לכתחלה אפי' בודאי דרוסה שנתערבו והטור פסק כן בדרוסה לכל הפחות ואע"ג דבשארי איסורא דבעלי חיים פסק כר"י בסי' ק"י מ"מ בדרוסה פסק כמותו מטעם שכ' בי"שש דאיכא כמה ספיקות אפי' בודאי דרוסה וא"כ מכ"ש בספיקה הנ"ל דהנפרשי' שרי' בלי פקפוק ושנים אחרונים ישהה יב"ח או עד עבור והולדה והמחמיר על עצמו למוכרו לנכרי חיים תע"ב דהיינו שנים האחרונים הנ"ל דלעולם קיל מכירה לנכרי משיהוי בבית דהמכשול מזומן לפניו משא"כ מכירה לנכרי דה"ל כמו לפני דלפני בע"ז י"ד ע"א וכ"א ואמרתי להביא עוד ראי' דמכירה קיל משיהוי לאפוקי מדעתו דמעלתו דהרי כ' ר"ן ריש פסחים דהתורה הזהירה בחמץ בל יראה ובל ימצא משום דלמא אתי למיכל מיני' הרי דחיישא תורה לתקלה בחמץ דלא בדילי מיני' אפי"ה אין ספק דהאי ארבא דטבעה בחישתא דמן התורה שרי למכור לנכרי אפי' כולו בב"א אפי' בשעה חמישי' ולא חיישינן מן התורה לשמא ימכרנו והיינו מטעם הנ"ל דה"ל לפני דלפני וכ"ז ברור ואמת לפע"ד: -

והנה מ"ש פלפלת כ"ש דאפי' באי' דרבנן חיישי' בשיהוי לתקלה ממותר שמן שבנ"ח ומבשר ששהה ג"י בלא מליחה שאין להשהותם לכתחילה יפה כ' אלא שמ"ש דהיכא דליכא אי' ברור ל"ח בשיהוי ומשמע מדבריו אפילו באי' דאוריי' וכדמוכח מהראי' דמייתי מעלתו משחיטת חרש ש"וק והא ליתא גם כל דבריו בזה אינם נכונים הנה כ' ליישב ק' תוס' ריש חולין שהקשו אפירש"י שמא יקלקלו בשחיטתן שפי' רש"י אין מוסרים להם חולין לכתחלה על סמך אחרי' הרואים אותן והקשו תוס' הא מסיפא שמעינן לי' מדקתני ששחטו דיעבד אין לכתחלה לא ותי' מעלתו דהכוונה עפמ"ש רשב"א בשם הר"י הלוי דבשחטו חש"וק בפני אחרי' והלכו להם האחרים מותר דסתמא

אי קלקלו לא הוה שתקו האחרים והשתא אמר מעלתו דהי' ק' לרבא מ"ט אין ליתן להם לכתחלה לשחוט בפני אחרים ואי משום דלמא משתלי לשאול להאחרים אי שחטו שפיר הא כשר בלתי אחרים ולתרץ זאת אמר רבא דמרישא דמתני' מבואר שמועדין לקלקל וה"ל ברי איסורא וכ"ה דברי איסורא חיישי' דלמא משתלי לשאול אע"פי שאם עבר ולא שאל פי האחרים והלכו להם כשר מ"מ לכתחלה אין ליתן להם לשחוט בפני אחרים אלו דבריו. ומהתימה שבנה בנין על יסודו שהטעם שאין ליתן לחש"וק משום שמא ישכחו לשאול את האחרים וא"כ תינח ראובן לא ימסור לחש"וק לשחוט בפני שמעון שמא ילך לו שמעון ולא יודיענו מ"מ אם ראובן הוא מומחה יכול ליתן להם לשחוט בפ"ע והוא יאכל משחיטתם דלא שייך שמא ילך לו וזה הדין שקר דבודאי אין אדם רשאי לעשות כן והטעם משום שמא ישהו וידרסו ולאו אדעתי' דאחרים להשגיח על זה ואמנם אם בדיעבד שחטו בפני האחרים ואומרים ברי לנו שהשגחנו שלא שהו ולא דרסו מותר בדיעבד ועל זה כ' הר"י הלוי דאפי' בשתקו האחרים נמי מותר לאכול ובלאו ה"נ אין הלשון סובל פירושו וגם אין ענין הך תקלה לתקלת שיהוי ואין להאריך הכ"ד הטרוד מאוד הכותב בחפזי: - פ"ב יום ה' כ"א טבת תקע"א לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה נח

מה שנסתפק מעלתו אי עכבר גדול שקורין (ראטץ) יש לו דרוסה וספיקו מפני שהפוסקים סוברים דלדוב ונמר יש דרוסה כל שהם גדולים מהזאב והם בכלל מן הזאב ולמעלה והוצרכו חז"ל להוציא הכלב מן הכלל וא"כ זה המין העכבר גדול מחולדה שקורין (וויזלע) א"כ יש לו דרוסה אלו דבריו: -

אומר אני שאין ספק אצלי שאין לו דרוסה כי לא אמרו כל שלמעלה מהזאב וכו' אלא כל הדורסים שלמעלה מן הזאב ולא הוצרכו להוציא מץ הכלל סוס ופרד וכדומה להם שהם אינם ממין הדורסים ולא דברו חז"ל אלא באותם שהם דורסים ומ"מ לפעמים אין ארס שלהם מזיק ע"כ הוצרכו להעיד כל שלמעלה מהזאב ודורס אותו הדורס ארס שלו מזיק והוציאו הכלב אפשר ראו בו סימני דריסה ברגליו והעידו שאין לו ארס ופליגי רשב"א ורא"ש בדוב ונמר הואיל והוא שכול כמ"ש הם ז"ל בביאור: -

והתימה כי נחש שהוא ארסיי יותר מכל בעלי חיים ויש ממנו כקורת בית הבד שהוא גדול מכולן ומשמע שאם הטיל ארס מ"מ אין אותן בעלי חיים טריפה ורק משום סכנת נפשות אסרו ואלו עבר אדם ואכלו והתרו בו משום טריפה פטור והוא תימא ומסתמא קבלו חז"ל אי בדרו לי' סמא חי' משא"כ כשנדרס מהדורסים וכלל אמרו אין דרוסה

אלא ביד לאפוקי רגל דלא וה"ה נשיכת הפה דלא כמבואר במתני' הכתה חולדה על ראשה והני עכברי רשיעי דקייצי בשיני רשעים אבל דריסת רגל לא ראינו ולא שמענו גם מה דפשיט לי' דחולדה (וויזלע) קטן מעכבר כאשר ראה מאיזה לועזים החולד והעכבר לדעתי חולדה שהוזכרה בדריסה איננה מין שרץ אלא מין חי' כבמשנה ה' פ"ח דכלאים ומ"מ עוף הנשוך על ראשו עד שפוך עליו דם וקרעו באותו מקום ונטל כרבלתו צריך לבדוק בעצם המוח אם לא שברו ונקבו והמורה אשר הורה להשהותו יב"ח לא טוב הורה ואחריות דאחריני לא בעינא לקבולי אם ירצה להראות לו מכתבי זה הרשות בידו ואחתום בכל חותמי ברכות: -

תשובה נט

נועמו הגיעני לנכון ואימא לי' איזה גופא דעובדא מחו' הנגיד ציוה לשאלני אודות בישול שכר בברייהויז שלו ביום ש"ק והשואל אחר שהאריך בדין הנ"ל כ' בשולי יריעה אודות המורה שהורה להשהות עוף נשיכת העכבר יב"ח ונתן אמתלא כי דברי רמ"א סי' נ"ז הוא מנהג במדינת פולין. ולא האמנתי שיצאו הדברים מפה שום מורה הוראה בישראל רק שהוא רק דרך פלפול שהיה לו להשואל עם לומדים כנהוג ועתה כ' פר"מ שהוא המורה וכי נשיכת עכבר הנ"ל אינה דרוסה ולחומרא בעלמא ציוה להשהותו ושכבר יצא הוראה מאביו הגאון זצ"ל להשהות ס' דרוסה יב"ח כי המנהג שכ' רמ"א אינו במדינתנו וראיי' שאל"כ לחנם נתחבטו הפוסקים בשיעור יב"ח אי חודש העיבור בכלל או לא הרי אנו אין לנו להשהות כלל אע"כ אין הדין נוהג בינינו אלא במדינתו של רמ"א אלו דבריו: -

בקראי הדברים עמדתי מרעיד אם יצאו הדברים מפה זקן מורה הוראה בן גדולי עולם האמנם אמת הדבר כי עכבר אינו דורס ואין זה צריך לפנים אך נשיכתו במקום גלגולת וקרע כרבלתו לגמרי צריך בדיקה במקום עצם וקרום של מוח וחמור מדרוסה דבספק דרוסה איכא מאן דלא חש לספק דרוסה אבל הכא פשיטא דצריכה למבדקה והיינו הכתה חולדה דתנן במתני' ורב גופיה דלא חשש לספק דרוסה מ"מ בהכתה חולדה על ראשה אמרי' בחולין נ"ו ע"א רב ושמואל ולוי בדק ליה וכו': -

והנה הרב"י תמוה לכאורה דפסק כיחידאה כהרשב"א דלא חיישי' לתקלה בעוף א' כ"א בהרבה עופות דוקא ושביק דברי הגה' מיי' וסמ"ק וכלבו והמרדכי פ"ב דחולין בשם מהר"ף דכולהו ס"ל בשיהוי בשחיטה בכל שהוא אסור להשהותו משום תקלה אפילו בעוף יחידי והרב"י בעצמו מייתי דעתם בלי שום חולק בסי' כ"ג בסופו והנה דברי רשב"א גופי' תמוהים הרבה דמחלק בין א' להרבה כבר הרבה להקשות עליהם בפר"ח סימן נ"ז מסוגיות טובא ואני מוסיף בביצה בסוגיא דטבילת כלים חוששין שמא ישהא

אפי' בכלי א' ובפ' ג"ה בסוגיא דמכריזין קפיד שמואל למה תשהא איסורא וההוא פינכא דתברא ר' אמי כ' הפוסקים בסי' ס"ט משום תקלה וע"כ לתרץ הרשב"א צ"ל כמ"ש פרי תואר דרשב"א גופיה ס"ל להקל בספק דרוסה דאיכא בלא"ה מאן דלא חייש כלל לספק דרוסה משו"ה הקיל הרשב"א נמצא לפ"ז י"ל הרב"י ס"ל דהמרדכי וכל הני פוסקי' וכו' דלעיל לא אמרו אלא בשיהוי בשחיטה ולא בספק דרוסה ומשו"ה פסק כרשב"א והרמ"א לא ס"ל לחלק ופסק כרוב הפוסקים הנ"ל: -

דאדרבה כל דקיל איסורא טפי איכא למיחש לתקלה ובמנחת יעקב כלל ד' סק"ו הקשה דבבשר חיישינן אפי' לזמן מועט שלא להשהותו לכתחלה ג' ימים בלא מליחה ותי' בודאי איסור חיישינן אפי' לזמן מועט משא"כ דרוסה הוה ספק איסור והוה בזמן מועט ס"ס משא"כ יב"ח הוה קרוב לודאי שיכשל בה יע"ש: -

והשתא נידון שלפנינו שנשכה העכבר שנקרא (ראטץ) על ראשה מקום שעושה אותה טריפה דגריע מספק דרוסה אפשר גם הרשב"א מודה דחיישינן לתקלה אפי' באחד ואפי' לזמן מועט ואין לו על מה נסמוך כלל ומכשול נמי איכא להשהותו יב"ח:

ומ"ש והעיד על אביו הגאון זצ"ל שהורה בספק דרוסה כהמחבר להשהותו יב"ח אני אומר השומע שמע וטעה כי אולי היה לו עוד צדדים הרבה להקל אבל זולת זה מאן ספון מאן חשוב לבוא אחרי הרמ"א בשגם הפר"ח שהוא מרא דארעא דישראל שכל מנהגם עפ"י הרב"י פסק דלא כוותי' ניקום אנן ונימא הרמ"א העיד על מדינתו בפולין חס לי' למימר הכי אם בהלכה קבועה כן יאמר מה יאמר בדברים שהם באמת רק מנהגן של ישראל יאמר הרמ"א כוון על פולין ויתן יד לפריצי עמינו שיעמידו חזון ומקלם יגיד להם להרוס הרבה שרשי מנהגי הש"ע שהם כקוצים בעיניהם בלא"ה ופר"מ כ' דבז"הז איכא למיחש לכבוד התורה טפי יפה כ' ומכש"כ דאיכא למיחש לכבודו של רמ"א טפי: -

ומ"ש והוכיח שאין מנהג זה במדינתינו:ו מדהטריחו האחרונים אי חודש עיבור בכלל יב"ח או לא יש לתמוה א"כ הרי עכ"פ בפולין נוהגים כהרמ"א א"כ לדדהו תיקשי למאי הטריחו הפוסקים בשיעור יב"ח ואם יאמר נא לבני מדינתינו כתבו כן גם אנחנו נאמר לבני ספרד שנוהגים כהרב"י כתבוהו אבל מעיקרא לק"מ דעכ"פ נ"מ בעבר ושהה או שנודע ספק הטריפות אחר יב"ח וכדומה או שהה ביד גוי דאלת"ה נימא כן בכל הני אמוראי דיהבי שיעורא לטריפה יב"ח בחולין נ"ז ע"ב כולהו לא חיישי לתקלה דאל"ה למה להו דיהבי סימנא ואי אינהו כולהי לא חיישי לתקלה הוה לן למפסק כוותי' אע"כ נ"מ כנ"ל ומיהו ר"ש בן חלפתא התם דעשה לתרנגולים דילי' שפופרת של קנה אי ס"ל

דחיישינן לתקלה קשה איך השהה אותו ואולי ס"ל טריפות הניכר לעין כל כמו שמוטת ירך ל"ח ודוחק:

בהא סלקינין דאות' התרנגול שנשכה (ראטץ) על ראשה עד שהסיר כרבלתה אין להשהות יב"ח אלא לשוחטו מיד ולבדוק עצם הגלגולת שבזה גם אנו בקיאין ואם ניקב העצם איכא למיחש לקרום ובהא אין אנו בקיאין ומיהו נפלי' ברב רבתא במ"ש הרשב"א בתה"א ומייתי לי' הטור סי' נ"ז דבעי בדיקה מיד שנולד הספק אבל אחר זמן חיישי' שמא הבריא יע"ש והסכים כן הב"י והב"ח ואולי הכא לא חיישינן לעצם שמא נתרפא כל כך מהרה דעצם קשה הוא וצ"ע: - והנני אוהבו כמאז ומקדם והאמת אהוב יותר הכ"ד החותם בחותמי ברכות: - פ"ב יום ב' טוב א"ר תקע"ה לפ"ק:

תשובה ס

שלום וכל טוב לתלמידי הרבני המופלג מוה' הרש ליב נ"י:

גי"ה הגיעני נפשך בשאלתך נידון מעשה בזאב שנכנס בעדר של רועה שהי' רועה מאתים צאן של שר אחד וחמשים של יהודי וראו כן ב' יהודים שהיו ביער כשקפץ הזאב על אחד והצילו הרועה וגרש הזאב מן העדר וטרם שנודע ליהודי בעל הצאן מעדותן של הישראלים לקח אחד מהצאן לשחיטה כי הוא טבח ושחט לנכרים והראה לו הרועה איך הצאן נחבל קצת בראשו ואמר שאירע לו כן מעשה הזאב והצילו הוא מיד הזאב והראה לו היהודי עוד שאר רושמים כיוצא בזה בשאר הגוף וא"ל אלו הרושמים מעקיצת קוצים שביער אבל זה שבראש הוא מהזאב שוב זמן מה אח"ז באו ב' הישראלים וספרו לבעל הצאן כנ"ל והם אמרו שמיד שלחו לו אגרת על ככה אלא שלא הגיע לידו ושאל מה יהיה מן הצאן הנותרות ומעלתך פלפל בזה אי להאמין לגוי מסל"ת להתיר ולומר שזה הנדרס: -

לא אאריך כי אין פנאי להאריך ואומר מ"ש הגוי שנכנס הזאב והוא הציל אינו נאמן לאסור שאר הצאן ואף אותו הצאן עצמו מותר דכ"ש בחזקת היתר אין הגוי נאמן לאוסרו ומכ"ש שאומר הגוי ע"ד התפארות שהוא הציל מיד הזאב שאף בעדות נשים אינו נאמן להתיר בכה"ג מכ"ש בשאר איסורין ולאסור מה שהוא בחזקת היתר נמצא בשעה שסיפר הגוי טרם שהעידו ב' הישראלים היה כל הצאן בחזקת כשרות וכיון שהיו בחזקת היתר ובהיתרא שחט ישראל אחד מהם נמצא אח"כ כשבאו הישראלים והעידו אז כבר נשחט אחד ונאכל לגוי שלא נשאר דבר ממנו בעולם ולא אף טעם הבלוע בכלי שנידון עליו הרי הותרו כולם לאכול שנים שנים דהיינו שישחט שנים וימכור לכל א' חתיכה מזה וחתיכה מזה ועפר"ח סי' ק"י סס"ק ל"ג אך כל זה אם יעידו הישראלים שראו תחלת

ביאת הזאב עד סופו שגרשו הרועה ולא קפץ אלא על אחד אבל אם לא יוכלו להעיד כן א"כ אם היה מקום צר הרי כולם בספק ומה יועיל פרישת אחד מהם אך נ"ל פשוט דיער אפי' מסובך באילנות הו"ל כמקום רחב בבקעה דיכולים להשמט בין האלנות ולא ישיגם ורק א' שראה שקפץ עליו חיישינן ואותו נתערב הדרן להנ"ל כיון שנשחט א' כולם מותרים שנים שנים וטוב להחליף חמשים שלו עם נכרי אחד אם אפשר בלי הפסד מרובה כנלע"ד ופשוט כ"ד א"נ: - משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה סא

שוכ"ט לתלמידי הרבני המופלג מו"ה ליב נ"י ליטש: -

ע"ד בהמה של ספק טרפה שהשכינה הישראל לגוי על יב"ח אי שרי או איכא למיחש לתקלה הנה המחבר בש"ע י"ד ססי' נ"ז סתם כרש"י חולין נ"ג ע"ב ורשב"א דלא חיישי' לתקלה אלא בשרקפא דס' דרוסות וכיוצא בה דאיכא הרבה אבל בא' לא חיישי' לתקלה והפר"ח שפך סוללה מכמה סוגיו' ועמג"א בסי' תס"ז דאפי' בביצה א' ספק טרפה חיישי' לתקלה ולק"מ דלא מצינו חשש תקלה בכל המקומות שהביא אלא בדבר שאפשר להכשל בי' בעינא כמו שהיא באכילה או בהנאה ומעילה וחיישי' שישכח לשעתו ויכשל אבל ס' טרפה דבעי' שישחט ויתקן ואדהכי והכי מידכר דכיר לא מצינו חשש תקלה לולי דאמרה שמואל בשרקפא ואין לך בו אלא חידושו בהרבה אבל בא' לא והא דלא זבני' א' א' לכמה ישראלי' משום דאסו' לעשות סחורה בנבלות וטרפות וה"ה בספיקיהן ונהי דגבי בעליו הוה נזדמנו לו אבל ישראל לא יקנה ס' טריפה והא דלא השאיר א' לעצמו לא פלוג רבנן כיון שהיו הרבה ונאסרו אין להתיר אפי' א' אבל אי לא נולד אלא בא' י"ל דשרי וא"ש שיטת רש"י ורשב"א: -

מ"מ רמ"א פסק כמרדכי מהגה' מיי' לחוש אפי' בא' שלא ימכרנו לגוי בלתי שימיתם תחלה ומי יבוא אחרי הכרעת רמ"א להקל ח"ו אך בנידון שלפנינו אם הרהנו אצל הגוי וקבע לו זמן אחר יב"ח באופן שאין הגוי יכול למכור עד אחר יב"ח וליכא למיחש שהישראל יפדנו קודם דכיון דלא התרת אלא ע"י משכון זכור הוא שלא לפדות לאכילה מיד ואם לפדות לשומרה לאח"ז ובין כך יטעה ויאכלנו מי פתי יסור לפדות ס"ט שמא תמות אצלו הלא טוב לו להניח אצל הגוי עד כלות יב"ח ולדרכים רחוקים שלא הוזכרו בפוסקים אין לחוש וכדאי הכרעת המחבר לסמוך עליו במשכון עכ"פ הנלע"ד כתבתי - פ"ב יום ה' ג' שבט תקבץ לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה סב

שלום ושי"ט לתלמידי הרבני החריף המופלג מה"ו גדליה נ"י.

גי"ה הגיעני נידון שלוש מאות ושבעים צאן שבבקר השכם בא הרועה אל החצר מצא ג' מומתים והרביעי נאכל חציו ועוד י"ג נפצעים והשאר לא ניכר בהם דבר ועוד י"ז צאן שבודאי לא היו בספק נתערבו אחר כך בהספיקות הנ"ל ונפשו היפה בשאלתו מה משפט הצאן וחלביהן להצילו בהפסד מרובה כזה: -

יומא קא גרים שלא להאריך גם מכותלי כתבו ניכר שכבר צלל במים אדירים וכוון ההלכה אל האמת שאין להתיר הצאנים תחת זה ישראל דחיישי' לתקלה ומ"ש מעלתו לרש"י דכ' דחיישי' אתי למיכל מיניהו והני אינם עומדים כ"א לחליבה ולגדל תמהתי אפי' נפרש כפשוטו דוקא שמא אתי למיכל מבשריהו ולא מחלב אלא דוקא אכילת בשרם חיישי' אם נשתבש ונפרש כן וכי אלו הצאן אינם ראוים לאכילה בתמי' אינם עומדים לכך ומ"מ אם יזדמן לו קונה או אקלעי לי' אורחים יעשה להם גדי או טלה ועוד מה"ת לא נחוש למכשול חלב שעומדת לכך אדרבה הוא חמיר טפי ובמק"א כתבתי [עיין סי' ס"א] ליישב קו' פר"ח על הבית יוסף דהפר"ח שפך סוללה על הרב"י דנמשך אחר לשון רש"י בשרקפי דס' דרוסות דדוקא בהרבה חיישי' לתקלה ולא בא' וקשה מכמה מקומות דאפי' בביצה א' חיישינן וכמ"ש מג"א רסי' תס"ז ואמרתי די"ל דס"ל לרש"י לחלק דתקלה אינה אלא מחשש שכחה וטעות וי"ל דבר הצריך שחיטה ותקון אדהכי והכי מדכר דכיר ולא חששו אא"כ יש הרבה אבל בביצה דראוי' לאכילה בעינא חיישי' אפי' בא' נמצא רש"י נמי לא אמר אלא דעופות או בהמות זכרים אבל היכי דאיכא בצים וחלב מודה רש"י כן י"ל יהיה איך שיהיה אין להתיר כאן דאיכא טובא וגם חולבות: -

ושם התרתי להרהן אצל הגוי במשכנתא או למוכרו לגוי שאם לא יתן המעות אחר יב"ח בטל המקח ואפי' למפרע אע"ג גבי חמץ כה"ג לא מהני דנמצא אם יפרע להגוי אחר הפסח ה"ל חמצו של ישראל אבל הכא לא איכפת לן אם הוא של גוי או של ישראל רק ששניהם אינם רשאים לאוכלם או למוכרם יהיה ע"י איזה תחבולה שיהיה באופן שלא תבוא תקלה והכא כיון ששניהם אינם רשאים א' מהן עד אחר יב"ח ויד ישראל מסולק מהם לגמרי אלא שמשועבדים לו על חובו א"כ לית כאן תקלה ושרי': -

אך צריך לעיין מה לעשות בחלב באותן הימים הנה בתשו' מהרמ"ל סי' ק"ד הוה עובדא שר א' היה לו ג' מאות צאן ונהרגו מהם הרבה ונפצעו מהם לערך ט"ו ואותן הופרשו כולם והנשארים בספק חכר יהודי מן השר החלב לגבן והורה הואיל שיש שם גם ארבעים פרות ואומרים העולם פרה א' חולבת כמו עשרה כבשים וכ' שם בודאי לא פגעו הזאבים ברובם אע"ג שלפני זה כ' וז"ל מדהומתו כ"כ ניחוש שהיו כמה זאבים מ"מ כ' מסתמא לא פגעו ביותר מערך עשרים או שלשים וא"כ חלב בטל בס' ואי משום ביטול אי' לכתחלה

כיון שנעשית ע"י גוי פועל של השר ויהודי רק עומד על גבו לשומר ושוב נוטל הגבינות שחכר יש להתיר משום הפ"מ אלו דבריו ז"ל: -

ולכאורה הם תמוהים מה ששיער שדרסו הזאבים עוד עשרים כבשים וא"כ בעינן י"ב מאות כבשים שיהיה ס' נגד כ' וכל הצאן לא היה אלא ג' מאות ומ' פרות נחשב כל פרה לעשרה כבשים יהיה ד' מאות צירוף הכל עולה לשבע מאות ואין כאן ס' דאנן בעי' י"ב מאות ואפשר הכא בעינן ס' מדינא דחלב וגבינה מחלב פרה הוה אינו מינו בטעמא עם חלב וגבינות כבשים מיהו לזה י"ל סלק שאינו מינו כמו שאינו ומינו רבה עליו ומבטלו וסגי ברובא שוב הוה שיעור ס' דרבנן בעלמא אבל קושי' ראשונה קשה דליכא ס' וצ"ל דס"ל למהרמ"ל דכבשים הנדרסים המתנוונים והולכים למות חלבם מועט ולפי שהוא דרבנן דיינינן כנשפך ושיער באומד שעשרים נדרסים בטלים בשבעה מאות בריאים כצ"ל ליישב דברי הגאון דלא לשוי' טועה ח"ו: -

וכיון שזכינו לדין נבוא לנדון שלפנינו ונאמר דכאן בודאי לא הי' יתר מזאב א' דאלו היו ב' זאבים ומכ"ש יותר לא היו משיירי' חצי כבש שאכל חצי והניח חצי דמה יש זה ליתן לפני ב' או ג' זאבים אע"כ לא היה שם אלא א' ואם מהרמ"ל ז"ל שיער במין שאינו מינו החמור לפי אומד דכמה זאבים דרסו עוד עשרים אחר שפצעו ט"ו נאמר זאב אחד אחר י"ז לא פגע אלא עוד בד' או ה' ומהרמ"ל שיער עשרים דרוסות בז' מאות בריאות שיעלה לס' כיון שחלב הדרוסות מועט אנן במב"מ דקיל נשער ה' דרוסות בשלש מאות וחמשים בריאות הנותרות שיהיה חלבם ס' נגד חלב הדרוסות אם נניח שהיו דרוסות בשגם שהוא ספק ויפה כ' מעלתו שכ' ש"כ ססי' קי"ד לענין כרכום כיון דאיכא ספיקא אם יש כאן אי' כלל מותר לבטל לכתחלה בס' ועוד כיון שכבר נמכרו לגוי בקנין גמור על תנאי הנ"ל הו"ל הביטול בשל גוי כמ"ש המהרמ"ל ושוב יחכור מעלתו החלב מן הגוי הקונה אחר שכבר נתבטל ועיי' עוד בכללי ס"ס שבש"כ סי' ק"י אות י"ט ד"ה ואין להקשות וכו' עש זהו מה שנלע"ד להקל בהפ"מ כזה וישמח בחג המצות בדיצות הכ"ד א"נ: - פ"ב נגהי ליום ב' י"ב ניסן תקצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה סג

שלום להרב המא"הג חו"ש כמו"ה משה ני' אב"ד דק"ק מארטין וגליל טארץ יע"א: -

יקרתו הגיעני נידון צאן שנכנס מזיק ביניהם והומתו ששה ושנים מאותן המומתים נאכל מכל א' קצת ושארי נמצאים שלימים וטובים בלי שום חבלה ונזק וההפסד מרובה ומעלתו פתח פתח להיתרא. א', דבד"ה חולק על רשב"א וס"ל לא אזלי' בתר מצוי להחמיר ותלי' בכלבא, ב', שהיה קצת פרצה בחצר וגדר נמוך שהיו יכולים לברוח

ולהציל עצמן, ג', כיון שהמיתו ששה י"ל נח רוגזיה ולבסוף קאמר מעלתו אולי נכבשינהו ונינייהי ונימא כל דפריש מרובא פריש: -

מ"ש מרובא פריש מאיזה רוב הא כולם בספק וקיי"ל אם א' נתערב ופריש מרובא עכ"פ שנים האחרונים אסורים והכא כמה נשאר באחרונה לאיסור לא ידענו כמה נכנס בספק: -

מ"ש כיון שהומתו נח רוגזי' ונתלה בלשון רש"י שכ' קטע רישי' דחד מינייהו נח רוגזיה בה"נ משמע שהומתו רבים במח"כ טעות נזדקר ליה בלשון רש"י וצ"ל נח רוגזיה בהכ"י וכן הוא ברש"י שברי"ף והוא פשוט דאין דרך רש"י להוסיף על לשון הש"ס אבל מ"מ אמת נכון הדבר מסברת חוץ דאפי' הומתו רבים הותרו כולם ובתנאי שהומתו לפני הדורס אבל אם פצעם ואח"כ מתו והדורס לא ראה נקמתו לא מהני ובזה מיישב צ"צ לשון האו"ה ואמת נכון הוא ובנידון שלפנינו שנים שנאכל מהם הומתו לפני הדורסים אבל אינך נמצאו נשוכים במקום סימנים ומאן לימא: שמתו בפני הדורס: -

מ"ש שהיה פרצה בחצר היינו מקום הגדר נמוך שהיו יכולים לברוח היינו ע"י הדחק להיות מטפס ועולה. קשה לסמוך על זה נהי מחמת אימת המזיק היו מטפסים ועולים על הגדר במקום שהוא נמוך אבל אם היה כן איך חזרו לחצר אח"כ כי אין דרכם לכנוס בפרצה דחוקה ולהעלות ע"י גדר על מגן: -

אך מ"ש מעלתו בפלוגתת רשב"א והרא"ה בתולין במצוי מזה נדבר אי"ה כי פר"מ במ"חכ לא חזי שפיר הנה הרשב"א בתה"א כ' יען א"ר אשי מי לא א"ר ס' כלבא ס' שונר' אימר כלבא ה"נ ספק קני' ס' שונרא אימר קני' דה"פ דאי לא היה בפנינו קני' ושונרא היה תלי' במה דשכיח ואי שונרא שכיח טפי מקני' במקום הזה וכן שונרא טפי מכלבא הוה תלי' במצוי אבל כיון ששניהם לפנינו ולענין פציעה אין חילוק כי החיכוך בקני' שכיח כמו בשונרא וה"ה כלבא ושונרא ע"כ שרי' הא אם אינם לפנינו תלי' במה דשכיח טפי ושוב מייתי ראי' מבר אוזא דרבא וכ' דראייתו הוא רק למ"ד ושט אין לו בדיקה בחוץ אלא לס' דרוסה יעיי"ש ר"ל אע"ג דלאידך שיטה ליכא ראיי' מ"מ כיון דראיי' לשיטה זו דס"ל דתלי' במצוי להחמיר א"כ בהא לא פליגי עיי' בפנים ויראה כן ומעלתו האריך לתלות זה ברש"י וריב"א ואיננו: -

ובב"ה פליג על רשב"א בסברא דס"ל שונרא עלולה יותר מקני' וכלבא וא"כ כששניהם בפניהם נמי שונרא מצוי טפי אפ"ה אזלינן להקל בדרוסה: -

ובמתני' דמס' מכשירי' תינוק שנמצא בעיר שישראלים וגוים דרים שם ומייתי ליה ספ"ק דכתובות פליגי לרבנן אזלי' בתר רוב גברי ור"י אזיל בתר רוב משליכים ויע"ש

ברע"ב ותי"ט וקיי"ל כרבנן ובסוגי' דראוהו מדברת דאזיל ר"ג בתר סברא אשה מזנה בודקת ומזנה אפי' נגד רוב פסולים משום שמצוי יותר שהאשה בודקת ואינה שומעת לפסול נוטה קצת לסברת ר"י דאזיל בתר רוב משליכים נגד רוב גברי אבל ז"א התם משום צירוף אלים ליה ברי הוה הרוב כמע"מ ושוב יכריע סברת מצוי האשה שבודקת ומזנה והה"נ בעיר שמחצה על מחצה ישראלים וגוים מודה דאזלי' בתר רוב משליכים מיהו י"א התם טעמא דת"ק משום שנת בצורת [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סימן ט' י']: -

ע"כ הכא בין לרשב"א בין לרא"ה לא פליגי דאזיל בתר רוב גברי ואי הוה שוה בשוה אזלינן בתר טבע הענין והכא בדרוסה פליגי לרשב"א ס"ל דרוסה הוה ככל אי' דעלמא ורא"ה ס"ל להקל בדרוסה ופלוגתתם תלי' בסברא רשב"א ס"ל אין ס' לתלות יותר בשונרא מחיכוך קני' ונשיכות כלבים ע"כ תלה להקל אבל אי לא הי' לפנינו הי' הולכים אחר רוב אי רובקני' וכלבא במקום ההוא מותר ואי לאו אסור והרא"ה ס"ל אפי' שניהם לפנינו מ"מ מצוי דהשונרא דורס יותר ואפ"ה אזיל לקולא ש"מ לא אזיל בתר מצוי להחמיר בדרוסה וא"כ בנידון שלפנינו מותר ממ"נ הא לא ראינו שום מזיק ודורס לפנינו א"כ להרא"ה דס"ל אפי' הי' לפנינו כלב וזאב שמצוי לדרוס מ"מ לא אזלי' בתר מצוי להחמיר ולהרשב"א דאזלי' בתר מצוי ואי הי' כלב וזאב לפנינו הי' תלינן בזאב להחמיר מ"מ כיון שאין לפנינו תולי' ברוב כלבים המצויים בשכונתינו ביישוב יותר הרבה מזאבים וכת"ק דר' יהודה דאזיל בתר רוב גברא ולא בתר טבע הענין נמצא דיש להתיר בהפ"מ: -

מ"מ קשה לסמוך ע"ז לבד הנה הטור סתר עצמו דבסי' נ"ז פסק בס' דרוסה כר"ת דנכבשינהו ונידי וכ"כ בישש"ש דבדרוסה בלא"ה יש להקל מכמה ספיקות סמך הטור על ר"ת משא"כ בסי' ק"י ומה שנדחק שמה הגאון מוה' שכנא בהגה' רמ"א היינו משום שהטור פסק גם באו"ב כר"ת והתם ליכא לשנוי' הכי עיי"ש: -

נמצא י"ל הכא נכבשינהו ונידי אך שנים אחרונים אסורים ולא ידענו כמה יען בלא"ה יש לנו היתר דלעיל בואו ונסמוך על הגאון בתשו' מהרמ"ל ז"ל בתשו' סי' ק"ד ששיער שנכנסו ג' זאבים וכו' למרבי' הצאן ומצא ט"ו מתים ואמר מסתמא לא פגעו בכולן ונאמר שפגעו בשלשים וע"ז שיער החלב לבטל בס' בחלב פרות עי"ש - והואיל ונפיק מפומי' דגברא רבה לא יאונה לו כל און הרי שיער לג' זאבים שהמיתו לפנינו ט"ו יהיב להו עוד שלשים מגיע לכל א' ט"ו והנה בנידון שלפנינו שאכלו משנים מכל א' קצת על כרחך הי' כאן ב' זאבים כל א' אכל משלו דאלו זאב א' מ"ט לא אכל הכל מאחד אע"כ ב' הי' והמיתו ששה מגיע לכל א' עוד י"ב נמצא הספק על כ"ד ואם נכבשינהו ונידינהו ישאר

באחרונה מ"ח שהם ב"פ כ"ד וא' יותר יותרו א' לא' הנפרשים וטוב למכור לנכרי מ"ח מהצאן אשר ישאר באחרונה יהי' איזה שיהי' באופן שא"א ליטול מהם שהרי נמכרים הם להגוי וחלילה ללמוד מזה למקום אחר שאמרו שנים האחרונים אסורים כי אין לנו לחדש המצאות להקל אך הכא בלא"ה יש צדדים להקל נ"ל כנ"ל: -

ויען הוא הפ"מ נכנסתי בפרצה דחוקה ואחתום בברכה א"נ. פ"ב עש"ק כ"ט למב"י תקצ"ד לפ"ק - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה סד

שלום וכל טוב ושמחת י"ט לידידי הרב המופלג ומופלא בתורה כש"ת מוה' שלמה זלמן נ"י אב"ד דק"ק מארגיטין: -

גי"ה הגיעני ונפשו היפה בשאלתו נידון עדר צאן מאה ושלשים עמדו בחצר סמוך לבית מוקף מחיצות לערך כ' אמות אורך וח' רוחב ובין השמשות הרגישו בני הבית קירקור הצאן יצאו ושאלו לנכרי הרועה מה קול הצאן הזה ואמר שהי' זאב בעדר ופצע צאן א' והוא גרשו מיד במקל ולא נגע בשארי הצאן ולמחר מצאו אחד הנפצע ועתה שאל השואל מה דינם של שארי הצאן עכ"ל השאלה: -

ופלפל מעלתו אי גוי מסל"ת נאמן בדרבנן ואתחזק אי' והוכיח שאינו נאמן מריש פסחים ד' הכל נאמנים על ביעור חמץ אפי' אשה אפי' קטן ופריך מ"ט מהימני והוקשה למעלתו וכי לא ידע דבדיקת חמץ דרבנן אלא הוה ס"ל דאיתחזק איסור' ואכתי קשה לוקמא במסל"ת ש"מ בדרבנן ואתחזק איסורא לא מהני מסל"ת וכהש"ך סי' ס"ט סקמ"ב ודלא כפר"ח והכא נהי דלא דרס אלא מיעוט ונתבטלו ברוב ושוב הוה דרבנן מ"מ איתחזק דבהמה בחיי' בחזקת אי' עומדת שאינה זבוחה ולא מהימן גוי מסל"ת ואסורים רק יש להסתפק אי מותר למוכרם לגוי אלו דבריו: -

מה שהוכיח מגמ' לא נ"ל דלא הו"מל דאיירי במסל"ת דא"כ מאי הכל נאמנים אפי' נשים פי' לא מיבעי' ע"א כשר אלא אפי' נשים ובעד כשר עדיף מתכוון להעיד ממסל"ת ובעד שאינו כשר ההיפוך כמבואר במתניתין סוף יבמות וא"כ לא שייך לומר במס"לת הכל כשרים אעד כשר ובלא"ה לא זו הדרך ומ"ש דהוה מסל"ת זה תימה ע"י שאלה אינו מסל"ת ומכ"ש הכא דאמר להשביח עצמו וגבורתו שגירש הזאב ולא נגע בכל הצאן ומ"ש בהמה בחזק' אי' עומדת חלילה רוב בהמות כשרים ובחזקת היתר עומדת אך בחזקת שאינו זבות ע"כ אם נולד הספק טריפות בחיים טרם שיצאה מחזקת שאינה זבוחה אע"ג דלענין טרפות בחזקת כשרות עומדת מ"מ כשתשחט ורוצים להוציאה מחזקת שאינה זבוחה כבר יש בה ספק דרוסה ומתחזקת מאיסור לאיסור והוא פלוגתת הפוסקים בסי'

נו"ן והוא מתוס' ריש פא"ט וביבמות ל' ע"ב ועיין ר"ן כאן גבי דרוסה ואין כאן מקומו דעל הצאן הנפצע שיצאה מחזקתה אין אנו דנים רק על הנותרים דלא נמצא בהו ריעותא - ונחזי אנן פא"ט נ"ג ע"ב ס' כלבא ס' שונרא אימר כלבא איכא ג' שיטות לרש"י פ' השוחט מ"ג ע"ב לעולם לא תלי' בדורס כלל וכלל וכדאתא לקמן נפצע תלי' בקני' וכלבא ולתוס' מחמירינין דוקא היכא דליכא קמן מידי אבל אי איכא שונרא קמן תלי' להחמיר אבל מודו כי ליכא קמן מידי תלי' להקל: -

ורשב"א מחמיר יותר דוקא כי איכא כלבא לקמן אבל כי ליכא שום מידי תלי' במצוי בין להקל ובין להחמיר וכ' שכן דעת הרמב"ם ואמנם בחי' הרשב"א פי' דהיכי דליכא מידי תלי' בחתול דמצוי טפי בבית וכן בתה"א ורמב"ם ספ"ה הכל מיירי בעוף דס' שונרא שכיח טפי בביתא אבל בבהמה דס' כלבא ספק זאב וארי בוודאי כלבא מצוי טפי בבית ותימה דבלשון המחבר בש"ע לא נזהר מזה והרא"ה בבד"ה והר"ן ס"ל דלעולם לא חיישי' לדריסה כלל דדריסה מילתא אחריתי הוא ע"ש: -

נמצא לולי דברי הגוי ושמענו מקרקרים ומצאנו א' נפצע ולא ראינו בעל חי נכנס ולא יוצא לכל הפוסקים הנ"ל מותר אפילו אותו הנפצע באכילה דתלינן במצוי בבית ואין זאב וארי מצוי בבית ולרוב הפוסקים אפילו בלא טעם דמצויים כלבים בבית בלאה"נ מותר מיהו לא נשאלנו על הפצוע רק על שלימי' ופשיטא שמותרים אפי' בלא תערובות מכ"ש שודאי לא נגע אלא במיעוט ונתערבו בכמה פעמים כיוצא בהם וליכא אלא אי' דרבנן דבע"ח לא בטילי ופשיטא יותר מביעא בכותחא דמותרים ורק משום שהרועה אחר ששאלהו מה הי' השיב שזאב בא ופצע א' מהם והוא הבריחהו פשיטא דמעיקר הדין אין גוי נאמן לא לאיסור ולא להתיר ומכ"ש דאמר להשביח ולהתפאר איך שמר שמירה מעולה והבריח הדורס מן העדר וכל זה מבואר בפשיטות בש"ך סי' קכ"ז סוף סק"כ ואם מ"מ באנו להאמין להגוי שזה הי' הזאב אם כן נאמין לו ג"כ שלא נגע אלא בזה הנפצע והפה שאסר הוא הפה שהתיר כבמשנה בפ"ח דעדיות הובא בכתובות כ"ו ע"ב אם אתם מאמינים שהורהנה וכו': -

אבל אין לצרף לזה דעת הפוסקי' דבחצר רחב אפי' מוקף יש להקל דהאי חצר לאו רחב הוא למאה ושלשים צאנים דאורך כ' ורוחב ח' יש בתשבורת ק"ס אמות ואינו מגיע לצאן מקום אמה ורביע אבל אין צריך לזה מעיקר הדין אפי' לישראל מותר ואם רוצה להחמיר למוכרם לגוי זכור לטוב ואחתום בטוב א"נ: - פ"ב יום ב' יו"ד ניסן תקצ"ו לפ"ק:- משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה סה

שלום רב להרב המופלא כבוד מהו' משה עלישטאבי נ"י:

נפשו בשאלתו אודות רועה ערל שאמר שנכנס זאב בחצר ובתוכו מאה צאן והמית א' ופצע א' והנשארים נמלטו וההוא אמר שבירידת הזאב לחצר מרעשו נפלה המחיצה של החצר ושאל השואל אם יש היתר לצאן הנותרות כי הוא הפ"מ ואפי' אם נתיר להשהותם יב"ח או עד עבור והולדה מ"מ שיהוי החלב הוא ג"כ הפ"מ:

הנה דין זה פשוט דאע"ג דקטע רישא דחד מיניהו מ"מ כיון שנפצע גם א' א"כ ממ"נ אי בתר דקטע רישי' דהך פצע את זה ונמלט מידו א"כ אזדא לי' כללא דנח רוגזי' וא"נ קודם שהרג זה פצע מ"מ אזדא ליה חזקה דאין הנדרס נמלט מיד הדורס וכולם בספק שמא נדרסו קודם וה"ל כולם ספק דרוסה ואסור אפי' להשהותם יב"ח וגם למוכרם לנכרי שמא יחזור וימכרנו לישראל וכל זה מבואר ופשוט:

אך שריותא דהנך צאן נ"ל דהולך הוא קדמת אישור ג' סברות אשר תעבורנה לפנינו כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שפטו משפט הרועה והצאן והחצר, הנה אנחנו לא ראינו זאב שנכנס בין הצאן ורק מצאנו א' מת וא' נפצע ואי לא הי' הגוי לפנינו היינו אומרים ספק כלבא שפק שונרא אימר כלבא וה"נ כיון שאין זאב לפנינו נוכל לתלות בסבה אחרת שאינו אוסר בדרוסה ודברי הגוי לא מעלים ולא מורידים כמוכח מההוא דערלה ועזקה ועיין ש"ך סי' קכ"ז סק"כ ואם נאמר שהימני' בעל הבית וסומך על דבריו א"כ אם נאמין לו שבא זאב נאמין לו נמי שנפלה המחיצה בכניסת הזאב והיה מקום רחב ובקעה פתוחה להצאן להמלט מיד ומותרים כולם כמ"ש בעל התרומה וסמ"ג ורשב"א ופסקו בטוש"ע ובבקעה כ"ע לא פליגי דמותרי' כולם אפי' יש מי שנפצע כמוכח ממ"ש ד"מ גבי ישב לו ציפורן בגבו של א' מהם ופשוט וא"כ ממ"נ אם נאמין לגוי דנכנס זאב נאמין נמי שהי' כר נרחב ומותרים כולם ודומה זה למשנה ב' פ"ח דעדיות אם מאמינים אתם שהורהנה כו' ומיירי בפסולי עדות כמ"ש תי"ט שם בשם ראבי"ה וה"נ דכוותי':

אלא שיש לפקפק תינח לדעת הסוברים דלעולם תלינן בכלבא כל שאין דורס לפנינו ומכ"ש להרא"ה שאפי' יש גם דורס לפנינו לעולם תלינן להקל אבל להרשב"א וסייעתו כל שאין ההיתר מצוי טפי תלינן להחמיר א"כ אפי' לא נאמר לן מהנכרי שנכנס זאב ומצאנו כבש א' נהרג וא' נפצע אפשר שהיה תול' בדורס שנכנס והיינו חוששין לכל הצאן וא"כ אזדא ליה ממ"נפ הנ"ל דאפי' לא נאמין לנכרי שנפרצה הכותל בשעת כניסת הזאב ולא נאמין נמי שנכנס זאב כלל מ"מ בלא דבריו נמי ניחוש לדורס שנכנס:

לזה נצטרף עוד היתר שני והוא דאפי' בלי פרצה בחומה ס"ל לרשב"א דחצר גופי' מיקרי מקום רחב אפילו בלא בקעה ואעפ"י שהרב"י נסתפק בלשון רשב"א מ"מ כל מעיין בצדק בלשון חידושי רשב"א וגם בלשון בעל התרומות בעצמו יראה שאין שום סברא להעמיס בלשונו ספיקו של ב"י וגם לא חלוקו של ב"ח לחלק בין עוף המעופף ובין בהמה אלא לעולם חצר מקרי מקום רחב וכן פסק משאות בנימין ויהיב שיעור' כל דלא מגיע לי' בחד שחי' כבריש פ' אין צדין וסתם חצר הכי הוא וכבר הארכתי בזה בראיות ברורות בתשו' א' זה שנתיים וכעת מצאתי רובם בתשו' מהר"ם לובלין וברוך שכוונתי ואין לי להאריך עתה כי לא באתי לסמוך עתה על זה בשגם דהש"ך סקכ"ד משוי לי' ספיקא דדינא ואמנם מ"מ כיון שהכותל פרוצה לפנינו א"כ דל דברי הרועה מהכא וה"ל ס"ס ספק שמא היתה פרוצה מיד וה"ל כבקעה דלכ"ע ה"ל מקום רחב ואת"ל נפרצה אח"כ מ"מ דלמא הלכה כרוב הפוסקים דאפילו חצר לחוד נמי מיקרי מקום רחב ויכול להתהפך שפיר כמובן מה תאמר שם אונס חד הוא שמא הגיע הזאב שמא לא הגיע אף אנן נאמר זה הוא מה שבקשנו שיהי' ספק על ספק לא על ושרי' וכ"כ הב"ח דהיתר מקום רחב הוא משום ס' על ס' לא על אלא דהכא אנו מסופקי' אם היה מקום רחב או לא והרווחנו בס"ס הזה שיהיה עכ"פ ס' על ס' לא על ושרי':

ואם מפני שאנו מדמים לא נעשה מעשה להתירם באכילה להדי' מיד אבל להשהותם יב"ח מבלי לחוש לתקלה נוכל לסמוך על הנ"ל לכאורה:

ונצרף לזה עוד היתר שלישי והוא כיון שלא ראינו זאב שנכנס כלל נהי דנתלה להחמיר בזאב מ"מ אין לנו לומר שנכנסו ב' או ג' זאבים ודי לנו לומר על צד ההכרח שנכנס זאב אחד והנה קיי"ל זאב א' אינו אונס מפני שהרועה יכול להציל וא"כ חזקה על הפועל שעשה פעולתו אעפ"י שהוא נכרי כיון שהוא שומר ממונה על כך וזה הוא אומנתו מסתמא הקדים ברועים ומקלות בכל מה דאפשר ומסתמא לא נשאר שם זאב אלא כשעה חדא ולא היה פנאי לדרוס כולם ולא רובם וסברא זו גם כן כתבו מהרמ"ל בתשו' בלי שום ראי' וסברא אלא מסתמא ע"ש ואולי הי' שם רועה ישראל שהעיד שלא נשאר שם זמן רב מ"מ נלע"ד פשוט מהנ"ל שלא הי' שם זמן רב ולא דרס רובם נמצא מן התורה בטלו הנדרסי' ברוב דמן התורה אפי' בעלי חיים בטילי ואינו אלא קבוע דרבנן ובמ"ש תוס' בב"מ גבי קפץ א' מן המנויין כבר הלכו בו נמושות אין כאן מקומו ומ"מ האמת כן הוא דליכא אי' דאורייתא וא"כ י"ל דלא מצינו חשש תקלה בש"ס להדי' בכה"ג דהא שרקפא דס' דרוסו' אפשר שהיו כולם בספק אבל היכי דאין כולם בספק אלא מיעוטא ובטלי ברובה מ"הת וא"נ משתלי ואכיל חד מיניהו בתוך יב"ח אין כאן אי' דאוריית'

דרובם לא יאכל ע"י שגגה ותקלה א"כ מותר להשהות' יב"ח ומכ"ש ע"י צירוף כל היתרי' הנ"ל נ"ל בלי פקפוק להתיר שיהוי יב"ח ואי פריש מיניהו שלא בפני ישראל עד רובא מותרי' אותם שפירשו אפי' תוך יב"ח:

וראיתי בתשוב' מהרמ"ל שיצא לדון להתיר אפי' החלב עפ"י הסברא הנ"ל שיחליבם בתוך כלי א' שתתבטל ולא חשש לביטול אי' לכתחלה ע"ש אלא שהוא ז"ל בא חשבון שיהיה ס' בחלב של היתר ואני אומר אבא שיער בס' ואני אשער להתיר אפילו רק ברובא כיון דיש כאן כל הני התרי' דלעיל שאפשר להתיר אפי' הצאן בעצמם ונהי דהצאן לא נתיר אפי' ע"י בטו' משום דבע"ח חשיבי ולא בטלי מ"מ החלב יש להתיר לחלוב כל הצאן בכלי אחד והחלב שנתערב אינה דבר חשוב ובשגם שהוא הפ"מ ויש ג"כ עוד ס' שאפי' נאמר שיש עוד דרוסה דלמא איכ' ששים בחלבן של כשרים ואם יסכים עמי הגאון מהו' דוד נ"י אזי דרינא עמו כי היכי דלימטנא שיבי מכשורי הכ"ד הכותב בחפזון רב בלי עיון בשום ספר החותם בברכ'. פ"ב עש"ק ח"י תמוז תקעג"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה סו

שלום וכ"ט לי"נ הרבני המופלא ומופלג כבוד מהו' אברהם יוסף נ"י:

נפשו היפה בשאלתו אודות ההוא תורא דערק לאגמא והשיגוהו רודפיו אינם נימולים והביאוהו לעיר קשור בד' רגליו מונח על השלי"טן והרודפים אומרים כי מתחלה ברדיפתם אותו נפל לארץ ועי"ז השיגוהו ועמד או העמידוהו והמתינו כמו שעה עד שהביאו השלי"טן מהעיר והובילוהו לבית המטבחיי' והשוחטי' לא נמלכו במורה הוראה ושחטוהו ומעלתו אסר את הבשר מטעם חשש נפולה וכתב בו ב' חששות א' נפולה ראשונה שנפל מעצמו שמא הי' מגבו' יו"ד טפחים וספק בדיקה להחמיר כי הרודפים א"נ אינם נאמנים לא להקל ולא להחמיר וזאת שנית מה שהפילוהו על השלי"טן קשור בד' רגליו ובהפילוהו אחרי' אסור אפילו פחות מיו"ד אלו דברי מעלתו הנה יפה הורה להחמיר ותבא עליו ברכה אבל המקיל לא הפסיד:

אמת נכון דבעוף הנדרס ושהה מע"לע אמרינן דצריך בדיקה ואבעי' לן בביצה ל"ד ע"א אי מותר לשוחטו בי"ט וכתב הר"ן דהוי ספיקא דאורייתא לשוחטו ביום טוב ש"מ דס"ל להר"ן דעוף הנדרס בעי בדיקה מן התורה ובפרי מגדים י"ד סימן כ"ח רמז למ"ש שאגת אריה בתשובה בזה והוא דפליג על הר"ן אי ס"ד דהוה ס' דאורייתא מאי קמבעי' ליה אי מותר לשוחטו בי"ט מה"ת יהיה מותר לשוחטו בי"ט אע"כ הבדיקה היא רק מחומרא בעלמא ומבעי' לי' אי גם לשוחטו בי"ט חיישינן ואי משום שמחת י"ט לא החמירו אלו דבריו ואין הדברים האלו כדאי לחלוק על הר"ן ויש לדחות דלמא היא גופי' מבעיא ליה

אי נימא מכיון שנדרס אע"פי שכבר שהה מע"לע מ"מ הרי כבר יצא מרוב בהמו' כשרות ושוב צריך בדיק' מן התורה וממילא אסור לשחטו בי"ט א"ד נהי דרובא ליכא שהרי יצא מהרוב שהרי נדרס מ"מ מוקמינן ליה אחזקה קמייתא שהי' בחזקת כשרות עד השתא והבדיקה אינו אלא לחומרא בעלמא דכל חזקה דלא אתי' מכח רובא ואיכא לברורי צריך לברורי מדרבנן מיהת וה"נ נהי דהכא ליכא חזקה מכח רובא דהרי נדרסה מ"מ כיון דעד שנדרסה היתה בחזקת כשרות מכח רובא והשתא נמי דנדרסה אוקמא אחזקה קמייתא דעדיין לא נטרפה וזו היא סברת הועוד י"ל דמייתי הרא"ש להתיר הגבינות פ"ק דחולין סימן י"ו ואלא לזאת החזקה שאינה רוב צריך לברורי מדרבנן היכי דאפשר לברורי ודוקא שארי בהמות דעלמא דחזקה דידהו אתי' מכח רובא לא בעי' לבדוק אחר י"ח טרפות כיון דאין חזקה מנגדתה וכמ"ש מג"א סי' תל"ז סק"ד משא"כ חזקה דלא אתיא מכח רובא בעי' ברור אפי' אין חזקה מנגדת וזה לשוני על גליון מג"א שלי סי' ח' סקי"א ע"ש במ"ש מג"א אך נ"ל דמ"מ חייב לבדקן משום דאין סומכים על החזקה במקום דיכול לבררו כמ"ש בי"ד סימן א' עכ"ל מג"א וכתבתי על הגליון אע"ג דהתם בא להוציא מחזקת איסור אמ"הח כמ"ש במג"א סי' תל"ז ע"ש מ"מ התם הוה רוב מצוים מומחים וכן גבי חמץ רוב בני אדם בודקים בתיהם ורובא עדיף מחזקת איסור ' ואפ"ה אמרי' דאותו עדיפות שיש לרובא על החזקה אינו מועיל לכתחלה היכי דאפשר לברורי והה"נ בציצית דליכא אלא חזקה ולא רובא צריך לברורי אפילו בלא חזקה המנגדתה משא"כ טרפות דרובא כשרים לא בעי' לברורי עכ"ל על הגליון שם:

נחזור להנ"ל דבהא מסופק הש"ס אי עדיין נשאר חזקה להנדרס והבדיקה היא מדרבנן משום דאיכא לברורי וביט שוחטין משום שמחת י"ט או דלמא כיון שנדרס לית ליה חזקה כלל וכסברא קמייתא דהרא"ש הנ"ל וכסתימת תוס' ריש נדה ד"ה דאיכא ריעותא מגופה ע"ש וא"כ הכא צריך בדיקה מן התורה ואין שוחטין בי"ט ויפה כתב הר"ן דאזלינן לחומרא בדאורייתא:

ועוד נ"ל אפי' להחולקים על הר"ן ופסקו לקולא וכמ"ש בש"ע א"ח סי' תצ"ח סעיף ח' היינו בעוף הנדרס דחיותו מועט וכיון שכבר שהה מעת לעת קרוב לודאי שלא נתרסקו איבריו דאלא"ה לא הי' חי ורובא דעופות שנתרסקו איבריהם אינם חיים מע"לע וזה כיון שחי כ"כ יצא מן התורה מספק ריסוק והבדיקה היא מחומרא בעלמא אבל בבהמה שחיותה רב אפשר בעי בדיקה מן התורה אחר מע"לע וכדמוכח סוגי' דפ' התערובו' גבי דאיערב בנפולה ובהמה שיש בה חשש ריסוק איברים באמת י"ל דאין שוחטים בי"ט ובזה מיושב היטב סתירת הפסקי דינין בעגל הנולד בי"ט דבעי' הפריס ובעוף הנדרס

מותר לשוחטו ביום טוב ונדחק בד"מ ביישוב קושי' זו כמו שכתב מגן אברהם סי' תצ"ח סק"יו ולהנ"ל ניחא. מכל מקום בהא סלקינן דבדיקת נפולה דבהמה אפילו שהתה הוא מחמת ספק דאורייתא ובדיעבד אסורה הבהמה:

איברא כל זה אחר דאיכא לפנינו חשש ריסוק אז הבדיקה היא מן התורה אבל כל זמן דליכא חשש ריסוק לפנינו כגון הניח בהמה למעלה ובא ומצאה למטה תלינן שקפצה ולא נפלה ואמרי' כיון שקפצה אמדה נפשה אף ע"ג דליכא מידי למסרכי ולכאורה הדבר תמוה דהא סתמא מיירי אפילו גבוה הרבה מן הארץ נהי דאי הוה חזינן דקפצה מדעתה אמרי' אמדה נפשה ולא נימא דטעתה באומדנא אלא נימא אמדה ולא טעתה וקולא גדולה היא זו מ"מ כיון שלא ראינו שקפצה ולפי אומד הדעת א"א לקפוץ ממקום גבוה כזה הישר דליכא מידי למסרך א"כ ה"ל למימר בהיפוך בודאי לא מדעתה קפצה שהרי הבהמה אמדה נפשה ולפי אומדנא א"א לקפוץ כך ע"כ נפלה ונאסרה זה לא אמרי' משום שכ"כ מוקמי' אחזקת כשרות כל זמן דליכא ריעותא לפנינו ואע"ג דהעלה ש"ך סס"י נ"ח דבהחזירו' גנבי' כל דלא ברור לנו שהחזירוה כדינא ומחמת תשובה חיישינן דלמא מחמת יראה החזירוה ונפלה על צלעותי' וחיישי' ולא אמרי' נוקמא הבהמ' אחזק' י"ל התם היינו טעמא משום אדרבא אוקמי גנבי בחזקת רשעתם ולא עשו תשובה מעליותא והדר ה"ל תרי חזקות מתנגדות חזקת גנב לאיסור וחזקת בהמה להיתר ונהי חזקת בהמה אתיא מכח רובא ועדיף מ"מ צריך בדיקה כמ"ש לעיל וי"ל דעת הרוקח דכ' טעם אחר משום דס"ל גברא איתרעי בהמה לא אתרעי ואין להאריך כאן:

מ"מ אמת נכון הדבר אם מצינו בהמה נפולה פשיטא דליכא למיחש כלל שנפלה בדרך שנאסרה אך מה שראינוהו מונח על השלי"טן ורגליו אסורות וכבולות ודוחק לתלות ולומר שמצאו הנכרים את הבהמה מונחים על הארץ וגררוהו כך על השלי"טן מבלי שהפילוהו אחרים זה קצת אינו מצוי ויותר לתלות במצוי שהם הפילוהו בכח על השלי"טן וכיון שכל רגליו כבולות ולית ליה מידי למסרך הוה חששא דאורייתא ובעינן בדיקה וכיון ששחטוהו כך בלא בדיקה יפה הורה לאיסור:

אך מה שיש לדון דבס' פרי תואר כ' בפשיטות דאפי' בהפילוהו אחרים נהי דיו"ד טפחים לא בעינן מ"מ ד' טפחים בעינן ובפרי מגדים כתב שלא ידע מנ"ל זה ולפע"ד הוציא כן מאו"ה שהביא בד"מ שכ' דמשום חשש נפילה נוהגים להשליך הבהמה על השרא"גין שהוא גבוה קצת מן הארץ ולשחוט עליו ע"ש וכן ראיתי נוהגים בפפ"דמ והדבר תמוה מה יועיל זה שהוא גבוה דבר מועט מן הארץ ועכ"פ הבהמה מושלכת בכח על השרא"גין ודוחק לומר דאו"ה מיירי באמת בגבוה מאוד כגובה הבהמה באופן שמניחים אותה

בנחת כי אין לשונו משמע כן וגם החוש מכחיש אע"כ כל שגבוה קצת מן הארץ תו לא הוה ד' טפחים מרגלי' להשרא"גין וכפרי תואר הנ"ל ואם כן ה"נ דהפילוהו על השלי"טן דגבוה קצת מן הארץ הסומך על הא"וה ופרי תואר לא הפסיד בשגם דיש לתלות נמי שלא הפילו כלל רק גררוהו כך ממקום שכיבתה על הארץ אף על גב שכתבתי לעיל שסברא רחוקה היא מכל מקום חזי לאצטרופי באופן שאין להאשים השוחטים בזה ומכל מקום מעלתו דהחמיר תע"ב ואחתום בברכה כנפשו ונפש א"נ. פה פ"ב עש"ק תרומה ק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה סז

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה דוד דייטש. נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ע"ח יע"א.

יקרת קדשו הגיעני על נכון אשר בדק לן מר במ"ש תוס' ר"פ אותו ואת בנו ד"ה ועוד כו' דלא ילפי' שור שור משבת היכי דאינו נוהג בטמאה כמו בשבת ופר"מ הקשה ממסכת כריתות דף ד' ע"א כל חלב שור ה"א נילף שור שור משבת או מסיני כו' והתם בחלב נמי אינו נוהג בטמאה ואפ"ה ה"א דילפינן משבת או מסיני וא"כ בא"וב נמי אלו דבריו דפח"ח:

ולולי דהקשה מר קושי' זו הי' פשוט לי הא דחֵלב אינו נוהג בטמאה היינו מהאי קרא גופיה דכתיב שור וכשב ועז אבל אי הוה ילפי' משבת כי היכי דהוה ילפי' דנוהג בעוף אף ע"ג דאינו ראויה להקרבה ה"נ הוה ילפי' טמאה ואע"ג דכתיב חלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו ודרשי' בזבחים ס"ט ע"ב למעוטי טמאה שאין במינה טרפה התם לענין טהרה חלב טמאה אינו טהור עפרש"י שם ד"ה אלא האי טריפה כו' וכן מייתי ליה נמי הש"כ בי"ד סי' קי"ז סק"ד לענין היתר סחורה דחֵלב טמאה אסור לסחור בו אבל א"א למדרש כל שיש במינו טרפה לא תאכלוהו הא טמאה תאכלוהו הא עכ"פ אסור משום טמאה וכרת לא נזכר בהאי קרא דלמימר' למעוטי מכרת אתי אע"כ לא אתי האי קרא אלא לטמאות חלב טמאה ולאסור בסחורה אבל פיטור מכרת לא אתי' אלא משור כשב ועז ואי הוה ילפי' משבת ה"נ דהוה נוהג בטמאה משא"כ אותו ואת בנו דכתיב לא תשחטו ביום א' וזה לא שייך בטמאה א"כ ליכא למילף שור משבת זה הנל"עד:

שבוע זו הראוני בס' מחנה לוי שהקשה ק' עצומה לכאורה אהמרדכי ביבמות פ' אלמנה סי' ס"ה דרבינו יקר ס"ל כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה מפני שהבהמה מתפטמת ונמצא ישראל אוכל תרומה יע"ש וא"כ ק' מש"ס דע"ז ט"ו ע"א

ואי ס"ד שכירות קני' וכו' יע"ש ומאי קושי' הא טעמא משום דישראל יאכל הפרה שנתפטמה מתרומ' ולע"ד לק"מ ולא נתכוון ר' יקר מעולם שיהיה אסור לישראל לאכול פרה שנתפטמה מתרומה ויעיי' בש"ע י"ד סימן ס' ובש"ך שם דמייתי להאי פסקא דרבינו יקר אבל האמת יורה דרכו דכלפי דס"ל לר"ת דהנאה של כילוי אסור לישראל ליהנות מתרומה ומוכיח ליה מפרה שאסור לפטמה בכרשיני תרומה על זה אמר ר' יקר הנאה מותר אפי' של כילוי והכא לאו הנאה היא אלא אכילה ולא שיהיה אסור לישראל לקנות פרה מכהן שכבר נתפטמה מתרומה זה אינו אסור שכבר כלה והלך לו התרומה אך הכהן שמפטם פרתו של ישראל זה ה"ל כמאכיל ולא כמהנה והנה תרומה שנפלה במקרה לקדרה של ישראל ונתבטלה פשוט שמותר לישראל לאכול וכן נמי כהן שעירב תרומה בתבשילו פחות מנ"ט יכול להזמין את ישראל על שולחנו ומ"מ אסור לכהן לערב תרומה בתוך קדירת ישראל פחות מכדי נ"ט נהי משום מבטל אי' לכתחלה ליכא גבי כהן דהא היתרא הוא לגבי' מ"מ ה"ל כמערים להאכיל תרומה לישראל ולא כמהנהו אלא כמאכיל והנה בפיטום כהן שפיטם פרתו של עצמו מותר לישראל ליקח הפרה מהכהן אבל לא יאכיל פרת ישראל דהוה כמאכיל ולא רק כמהנה זהו כוונת רבינו יקר נמצא מ"מ פריך ש"ס בע"ז שפיר דאי ס"ד שכירות קני' ה"ל פרתו של כהן וכשכלו ימי שכירות ה"ל כישראל שלוקח מכהן פרה שנתפטמה מתרומה וזה מותר ואמנם במרדכי שם הקשה לרבינו יקר א"כ אמאי אנו אוכלי' תרנגולי' המתפטמים מהשרצים נראה דעיקר הקושי' דהוה נמי כמאכיל בידים כיון שאנו יודעים שכך דרכן של אותן עופות הי' לנו לשומרם שלא יאכלו מ"מ בפי' ר' יקר יראה כל מעיי' שהאמת כמו שכתבתי ולק"מ קו' הנ"ל. פה פ"ב עש"ק ד' תמוז קפ"ל. משה הק' סופר מפפ"דמ.

תשובה סח

את חג המצות יחוג בדיצות תלמידי התו' המופלא מו"ה יעקב נ"י.

ע"ד בשר שבין צלע י"ב לי"ג שהזהיר עליו בעל זבח שמואל וכן הרב הגאון מו"ה שמואל לאנדוי בס' נ"בי ח"ב והעתיק דבריהם בעל אהל יצחק. דע כי אין לנו אלא דברי האחרונים אשר מפיהם אנו חיים והסכמת ש"כ סי' ס"ד כדברי מ"ב שאפי' צלע י"ג גופיה אינו אלא חומרא אך האמת כי הבשר הזה צריך קצת ניקור ומפשיטים השלי"ם העור דק מעליו שהוא קרוב לחלב הכסלים ומכ"ש בשר שסמוך לבטן בטבור שקרוב מאד לחלב הפריסה וצריך השגחה להפשיט משם השלי"ם ההוא והקצבים הישראלים בקיאים ואומנים בזה וכן מנקרים איזה גידי דם בין צלע לצלע היורדים מחזה וגם בזה בקיאי'. אמנם במקומות שישראלים אוכלים חלק האחוריים וממונים מנקרים בקיאים

על זה אז מניחי' אפי' הצלע הי"ב לאחוריים ומוסרים אותו להמנקרי אחוריים בכלל שארי דברים שצריכי' ניקור ואין להקצבים אלא י"א צלעות בחלק הפנים ואין עליהם לנקר שום ניקור כ"ש ומשו"ה צווח בעל זבח שמואל שהיה בק"ק ליסא ששם מנקרי' האחוריים אם יעזבו הצלע י"ב עם הבשר שבינה לבין הי"ג להקצבים והם אינם מנקרים שום דבר יבואו לידי איסור אך במקומינו שהאחוריים אוכלים רק הא"נ מפני טורח בניקור א"כ הבשר שבין הצלעות הנ"ל שניקורו קל ואין בו טורח וגם אינו חמור כ"כ והקצבים מנקרים אותו ונאמנים עליו יאכלו ענוים וישבעו והרב בס' נ"בי מייתי ראיה מק"ק פראג ששם מנקרים אחוריים, לק"ק פאקש, ולא דמי להדדי ובעל אהל יצחק העתיק ולא שם על לב ודי בזה למבין. פה פ"ב יום ה' י"ב ניסן קפ"ה לפ"ק - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה סט

שוכ"ט לידידי הרב המפואר ומהולל כמ"וה אברהם נ"י:

ספרו כאן הגיעני ואשר הערני עליו בשני דברים הנני להשיב. ראשון תחלה מ"ש בכרתי ס"סי ס"ה שמנקר א' הרעיש העולם שגיד הנשה היא גיד א' שאינו נמצא אלא בבהמות זכרים ולא בנקבות ולא מצאו חכמי פראג מענה עד שהגאון בעל פלתי הראה לו בסמ"ג שכ' מצות ג"ה נוהג בזכרים ונקבות וא"כ ע"כ איננו אותו הגיד ורבים תמהו על שגגה גדולה שיצאה מהשליטים דסמ"ג מיירי שנוהג בזכרים ישראלים ונקבות כדרכו בכל המצות לכתוב כן אבל מהגיד לא מיירי אם הוא הנמצא בזכרים ונקבות אי לא וכיון שטעות נזרקה לפני הגאונים הנ"ל ודחה לזה בקנה נמצא דבריו קיימים ואין לאכול אחוריים אא"כ נקרו מהם שני הגידים: -

ואני אומר דברי חכמים קיימים דהרי יש לחקור כיון דקיי"ל בני ישראל ולא בנות ישראל וע"כ לא פליגי ר"י ור' יוסי אלא אי סומכות רשות או אסור לסמוך אבל כ"ע מודים דדרשי בני ולא בנות א"כ קשה ג"ה נמי אמאי לא נימא בני ישראל ולא בנות ישראל ולא ינהוג אי' ג"ה בנקבות ישראל ולכאורה יש ליישב דלא דרשי' כן אלא בקום ועשה אבל בל"ת השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה אך הא מצינו גם בל"ת אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן שמטמאים למתים הרי אפילו בל"ת ממעטי' נשים וא"כ בג"ה נמי אמאי נוהג בזכרים ונקבות וצ"ל שאני גבי כהנים דהסבר' נוטה לחלק בין זכרים אפי' בעלי מומין ובין נקבות לענין קדושת כהונה משא"כ בשארי ל"ת השוה אשה לאיש ולא דרשינן בני ולא בנות כנ"ל: -

והשתא אס"ד דאותו הגיד הנשה ביעקב הוא גיד דלא נמצא בבע"ח נקבות א"כ שפיר הי' סברא לחלק בין בני ישראל לבנות ישראל ואיך כ' סמ"ג נוהג בזכרים ונקבות וכן במתני' ג"ה נוהג וכו' לא קאמר ואינו נוהג בנקבות אע"כ הגיד הוא הנמצא בין בזכרי' ובין בנקבות וע"כ נוהג איסורו ג"כ בכל ודברי חכמים קיימים:

וע"ד הקושיא השנית אכתוב לו ממ"ש בדרושי בחי' תורה שלי אהא דאמרי' במנחות מ"ה ע"א פרשה זו אלי' עתיד לדורשה י"ל ר' יוחנן לשיטתו אמר אלי' עתיד לדורשה דרבינא משני לי' דהוה סד"א הואיל ואשתרי מליקה תשתרי נמי נבלה והקשו תוס' הא כהנים חייבים בציצית ולא אמרי' מדאשתרי כלאים גביי' אע"כ משום דלא אשתרו אלא בעידן עבודה וה"נ הרי מליקה לא אשתרי אלא בעידן עבודה ומהיכי תיסק אדעתין למשרי נבלה ולפע"ד לפמ"ש הר"ן פג"ה בסוגי' דריחא מילתא דבאי' הנאה לא שייך פסיק רישי' ומייתי' ראי' מלובש כלאים להעבי' המכס ובס' טורי אבן בפ' ראוהו ב"ד הקשה א"כ הנודר מן המעיין מ"ט אינו טובל בו בימות החמה כיון דמצות לאו ליהנות ניתנו ופ"ר דהנאת רחיצה אינו מעכב עליו באי' הנאה ע"ש מ"מ יש לי לעיין א"כ מאי איסור כלאים יש בלבישת כלאים בשעת עבודה דמצוה לאו ליהנות ניתנו ופ"ר לא שייך ומכ"ש בכהן המלובש בבגדים מפני חמה וצינה ופושטם ללבוש בגדי כהונה לעבודת בוראו אין כאן כוונת הנאת חמה וצינה רק מצותו ולאו ליהנות ניתנו ופ"ר אין כאן הגע עצמך אם המוכסן גוזר מי שלא ילבש בגד כזה ורוצה לשחוט בהמה צריך לשלם מכס כך וכך והוא לובש בגדי כלאים אלו להעבירו מכס שחיטת בהמה הרי פטור כנ"ל וכי גרע צוואת המלך ה' צבאות ית"ש דאפילו להרמב"ם ומחבר סי' ש"א דאסור ללבוש להעביר מכס מ"מ הא כ' הש"ך סק"ח משום דהעברת מכס היא הנאה משא"כ הכא מצות לאו ליהנות ניתנו ואני כתבתי במ"א ע"פ דברי ר"ן נדרים ט"ו ע"ב דכל שעשוי לכך כגון מעין להקר או הנאת בעילה או בגד ללבוש שייך פ"ר גם באי' הנאה מ"מ האי אבנט אינו עשוי ללבוש לא לגוי ולא לישראל אלא למצותו לא שייך בי' אי' לבישה כלל ועכצ"ל אה"נ קאמרי' משו"ה חייבים בציצית משום דלא אשתרי אלא בעידן עבודה נמצא לא אשתרי כלל דמצות לאו ליהנות ניתנו משו"ה חייבים בציצית אבל אה"נ אי הי' איסור בלבישת כלאים ורחמנא שרי' אפי' רק בשעת עבודה היו פטורים מציצית וה"א דשרי' בנבלה הואיל ואשתרי במליקה ומיושב קושי' תוס':-

ואין להקשות בכלאים בציצית נמי נימא לאו משום עשה דוחה ל"ת אלא מצות לאו ליהנות ניתנו ופ"ר ליכא בכלאים ז"א דעיקר מצות ציצית בטלית אשר תכסה בה מפני החמה והצינה ועוד א"א בלובש מלבוש כל היום שלא יכוון להנאתו אבל בגדי כהונה

שאינו לובש רק ברגע עבודה כמ"ש רמב"ם סוף הלכות כלאים והוא פושט מלבושיו שהוא לבוש להגן הוא פושט אותם ולובש במקומם בגדים אלו הרי אינו אלא משום מצוה והוה כמו לא אפשר ולא קמכוון דהר"ן הנ"ל: -

ומריש ה"א הא דאמרי' במס' ברכות פ' אין עומדין (ברכות דף ל"א ע"ב) ויביאו הנער אל עלי שהיו מחזירים אחר כהן לשחיטה וא"ל שמואל שחיטה בזר כשרה ונתחייב מיתה משום שהורה הלכה בפני עלי י"לד מאי לשון מחזירי' אחר כהן הלא בעזרה שכיחי כהנים טפי מישראל והו"א דלפי סברתם דשחיטה בעי כהן וה"ה בגדי כהונה ומ"מ כל מאי דמצי למיעבד בהיתרא טפי עדיף ע"כ מהדרי' אחר כהן שכבר עבד עבודה אחרת ומלובש בבגדי כהונה של כלאים לצורך אותה עבודה ובתוך שיעור שהיי' פשיטה ולבישה ישחוט הפר ולא מחייב משום שהיית כלאים מכיון דהוה בתוך שיעור פשיטה ולבישה ורוצה להרוויח שלא יצטרך כהן ללבוש כלאים לכתחלה לצורך שחיטה ובתוך כך א"ל שמואל שחיטה בזר כשרה ובזה מיושב מאי דמקשים אמאי נתחייב שמואל משום מורה הלכה הא הוה לאפרושי מאיסור דלבישת בגדי כהונה של כלאים לצורך שחיטה ולהנ"ל א"ש בלאה"נ לא מתעביד אי' דהרי הוה מהדר אחר כהן מלובש כבר בהיתר ושישחט בתוך שיעור פשיטה ולבישה ואי משום להודיעם הדין לזימני אחריתי כשלא ימצא כהן מלובש ובכל בקר לתמיד של שחר ז"א לאיפרושי מאי' לפי שעה ומחויב לבוא לפני עלי ולומר ולדון לפניו ע"ג קרקע ולא כמורה ובא וע"כ נתחייב. כך ה"א מאז. מיהו פשיטה ולבישה דאבנט הוא זמן מועט מאוד. וזה ימים לא כבירי' הקשני תלמיד א' כהנים שפגלו במקדש מזידים חייבים אמאי הא חייב מלקות על ששוהה עליו מלבוש כלאים וחייב מלקות על השהיי' וקים לי' בדרבה מיני' דלא גרע מזר שאכל תרומה וקרע שיראי' של חברו בר"פ אלו נערות והשבתי לו אפי' אי כהנים שפגלו מיירי בעבודות דבעי בגדי כהונה היינו מקבלה ואילך מ"מ כיון שכבר מלובש בהם ושוב מחשב בפיגול ומחשבה כרגע כמימרי' ואינו שוהה בה אפי' שיעור פשיטה ולבישת האבנט אע"פי שהוא זמן מועט ולק"מ מ"מ הדרנא להנ"ל שישבתי ק' משמואל ע"ד האמור:

ושוב הדרנא בי דלאו מילתא היא דאמינא דהרי עכ"פ בעי עוד כהן סמוך לשוחט לקבל דם שא"א להשוחט לקבל דם בעצמו אם לא בכה"ג בי"הכפ שאחר מירק שחיטה ע"י וזה אין עושי' לכתחלה בשאר ימות השנה אלא השוחט הוא המורק וכהן אחר מקבל דם וא"כ ממ"נפ אי זה המקבל עומד לבוש בבגדי כהונה ועומד ומצפה עד ימצא כהן מלובש כבר בבגדי כהונה לשחוט כדי שלא יצטרך כהן ללבוש כלאים משום שחיטה הא בין כך

זה שוהה בבגדי כלאים שעליו ומצפה עד שימצא כהן השוחט אי המקבל אינו מלובש עדיין עד שיבוא השוחט ואז ילבש עצמו נמצא השוחט שוהה במלבושיו שיעור פשיטה ולבישה שהרי זה יש לו זמן ללבוש וזה בא מלובש ושוחט והרי הרבה שהות יש כאן ועכ"פ נדחה אי' כלאים והוצרכה הוראת שמואל לאיפרושי מאיסורא לשעתה והדרה קו' לדוכתא אמאי נתחייב שמואל: -

אלא מחוורתא כמ"ש לעיל שלבישת כלאים לצורך עבודה לית בי' אי' כלל דלא גרע מלהעביר המכס ומצות לאו להנ"נ ופ"ר לא שייך בכלאים ואין כאן אפרושי מאיסורא אפילו אם יניחום בטעותם דשחיטה צריכה כהונה ובגדים מ"מ אין כוונה להנות וליכא איסורא: -

נחזור לדרושינו דהנה באלי' הנבי' כתי' שלבש אדרת שער וממנו ואילך מצינו שהרגילו נביאים בכך כדכתי' לא ילבשו אדרת שער למען כחש ולכאורה מחמת חסידות לא רצה להתנאות במלבושי כבוד אבל אינו כן דהרי אר"י במס' שבת פ' כל כתבי דקרי למנא מכבדותא ודריש קרא לקדוש ה' מכובד זה כסות נקי' ות"ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה אבל נראה מחשש תערובות חוט כלאים לא רצה ללבוש בגדי שש פשתן או צמר ע"כ לבש אדרת שער ואפשר שהי' מהודר ויפה כדאמרי' סוף תמורה דעביד כצפירתא אלא לפ"ז מוכח דלא כהר"ן הנ"ל דאס"ד ליכא בכלאים משום פ"ר בודאי ליכא למיחש אולי נתערבו בבגד שום חוט כלאים שאינו ניכר ושלא ברצונו אע"כ ס"ל דלא כהר"ן ושייך בכלאים פ"ר או אפי' שלא מתכוון אסור וא"כ כהנים שלובשים כלאים התורה התירה להם וחזינן דאפ"ה חייבים בציצית ממעשים בכל יום ממרע"ה ואילך וע"כ כיון דלא אשתרי אלא בעידן עבודה לא מקרי אשתרי א"כ ה"ה אין ללמוד מכאן מדאשתרי מליקה גביי' בעידן עבודה דלשתרי נבלה בעלמא וא"כ הדרה ק' לדוכתא אמאי איצטריך קרא דיחזקאל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים נמצא לולי ר' יוחנן דקרי למנא מכבדותא ולולי אלי' דלבש אדרת שער לא הוה ק' קרא דיחזקאל דה"א כרבינא הואיל ואשתרי מליקה גביי' אך ר' יוחנן לשיטתו אמר אלי' לשיטתו עתיד לדרוש מקרא זה לברר לנו דין הנ"ל ה' יזכינו לקרא כדכתי' הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנבי' בב"א הכ"ד א"נ: - נגהי ליום ג' כ"א אדר תק"צ לפ"ק:- משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה ע

שלום וכל טוב לידידי הרב המופלג הותיק כמהו' יאקב נ"י אב"ד דק"ק נאדיש:

גי"ה הגיעני טרם נסעי מקהלתי ק"ק פ"ב והנני בקרית חוצות תמול בואי ועיינתי היום בשאלת חכם אשר שאלני אודות דם שחיטה שנקרש ומתמצותו מתמצי' מים צלולים מה

דינם של אותם המים אם מפליט לתבשיל ובחולין פ"ז ע"ב מבואר כשאין בהם מראה אדמומית אין חייבים עלי' כרת מ"מ יש לשאול אי אסורים מדאורייתא או מדרבנן או אינם אסורים כלל:

נחזי אנן בעזה"י בפ' כל הבשר (חולין קי"ד ע"א) המבשל במי חלב פטור כו' וע"ש ברא"ש שכתב הרמב"ם אוסר אותן מפני שהופרשו מחלב חזרו לאי' אמה"ח [בל"ח הגיה הרמב"ן ויען בטור סי' פ"א כתוב רבינו אליעזר אוסר כ' בכנה"ג הובא בהגהת הטור החדשי' אות ז' דצריך להגיה בהרא"ש ר"א ממיץ ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא צ"ל הראב"ן היינו ר' אליעזר בר נתן חבירו של ר"ת שהי' רבו של הר"א ממיץ ושפי' השיב עליו ר' שמחה] ור"ש פליג דהרי לענין הכשר זרעים חלב גמור הוא אלא לענין ב"בח גז"ה הוא בחלב אמו כעין שיצא מאמו אבל לשאר מילי חלב הוא ודברי הש"כ בי"ד סי' פ"א סקי"ב תמוהים בעיני שכ' מסברה דנפשי' כיון דגלי רחמנא היתר חלב ש"מ בשר דוקא נאסר מן החי ולא שארי דברים א"כ גם המים מותרים ודבריו צ"ע וכי עלה על הדעת דחלב יהי' אבמ"הח או בשר מ"הח אלא הוה סד"א דהוה בכלל ציר היוצא מדבר איסור דקיי"ל בכל התורה משקין היוצאים מהם כמותן והוא מבואר בחולין ק"כ ע"ב ורק בדגי' פליגי תוס' בחולין ס"ל דהוה דרבנן ובע"ז ס"ל דהוה ג"כ דאורייתא וכן עיקר וכמ"ש בשאילת יעב"ץ ח"ב סי' קפ"ח והוספתי ראיות בחידושי וכתבתי בגליון ש"ע י"ד סי' פ"ג ס"ה מ"מ כל מעיין בש"ס פ"ק דבכורות יראה דכל הסוגי' התם ניבנית אהך קרא לאסור צירן ומדהתי' רחמנא חלב דהוה ציר אמ"הח ה"א אפי' חלב דציר טמאה מותר קמ"ל גמל גמל וס"ל לראב"ן חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו דוקא כשהחלב והמים מעורבים אבל כשפירשו ה"ל כשאר ציר היוצא מאמ"הח ורב"ש נמי הי' מודה לזה אלא דפליג בעיקר הסברה ואסר דעדיין חלב הוא רק לענין בישול קפיד קרא חלב אמו כמו שיוצא מהאם וכל ב"בח חידוש הוא ואהא קפיד רחמנא שיהי' מעורב אבל לענין שארי ענינים חלב הוא שהרי מכשיר כל זה ברור ודברי ש"ך והכרעתו צ"ע:

והנה בגליון תוי"ט ריש מס' נדה בתו' חדשים מבואר בראיו' ברורו' שאין עליהם תשובה ע"פ טבע מפורסם כי לכ"ע החלב מתהוה מאותן הליחות שדרכם להתהות מהם הדם אלא ר"מ ס"ל מתחילה נעשית מהליחות דם ושוב נעכר ונתהפך לחלב והוה טהור מטמא ולרבנן לא נתהוה דם מעולם כי בימי הנקה אותן ליחות שיהיה ראויין להתהוות מהם דם מתהווים מיד לחלב ואין כאן טהור מטמא ע"ש והנה אמת והנה נכון ולפ"ז יש לעיין מה בין מים צלולים המתהוים מתמצית הדם שנקרשו למים צלולים המתהוים מתמצית החלב שנקרש כיון שטבע א' להם ומבטן א' יצאו מליחות הבעל חי שמתהפך ונעשה דם

או חלב ולכשיקרש יוצא מיץ מים מתמציתן ומה בין אלו לאלו דבצללתא דדמא אמרי' בחולין פ"ז ע"ב אי לית ביה מראה אדמומית אינו מכשר ואי לית ביה כזית דם אינו חייב כרת ובמי חלב אפי' צלול ממש מכשיר לכ"ע ולרבינו שמחה לשאר מילי נמי חלב גמור הוא אפי' להקל:

מיהו לענין הכשר לק"מ דהכשר בראוי' לשתיית אדם תלי' מילתא ומי חלב עומד לשתי' טפי ממי דם אפי' לבני נח ודבר זה יתבאר במתני' סוף מס' מכשירין ולשון רמב"ם פי"א מטומאת אוכלים הל' ג' ד' ע"ש אבל ארבינו שמחה קשי' דבצללתא דדמא בעי' מראות דם וגם כזית דם בתוכו והנה בהא דאמרי' והוא דאיכא כזית והוא דאיכא רביעית משמע מפירש"י ותוס' דהאי צללתא אית בעצמו כמה זתים ואנו משערינין שיעור מרא' אדמומית שבו שעדיין לא נצלל לגמרי ויש בו בהני כמה זתים מים עכ"פ עוד זית אחד דם ממש שממנו מראה האדמימות אך הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות וגם בה' טומאת מת פ"ג לא הביא תנאי זה דכזית או רביעית והרגיש בזה בס' תורת חיים וכתב דרמב"ם לא פי' כפיר"שי ותוס' אלא כל שיש במים עדיין שום מראה אדמומית הרי הם דם גמור ובלבד שיהיה במים בכללי כשיעור כזית או רביעית וזה לא צריך לכתוב ונדחק בת"ח מה צריך ש"ס להביא זה פשיטא שלא יהי' חמירי מדם עצמו דבעי כזית ורביעית ע"ש והנה כוונתו ברמב"ם הוא אמת אך הא דמייתי ש"ס והוא דאית בו כזית והוא דיש בו רביעית נ"ל היינו משום כזית דם עב ובנקל הוה כזית והשתא נצטללו המים ובעו שיעור רב שישוער בו שיעור כזית וכן רביעית ודבר זה יעויין בש"ס ר"פ המוציא יין ויובנו דברי וקמ"ל ש"ס אע"ג דהנהו מים אדומים יש להם דין דם ממש להתחייב כרת ולטמא באוהל מ"מ שעורן משתנה שצ"ל שיעור כזית ורביעית מים לא לפי ערך דם כיוצא בו. ואעורר ע"ד נפלא בכ"מ פ"ב מטומאת מת שם שהראה מקום לרמב"ם מש"ס חולין ודזבחים ע"ט ושם בזבחים לא נזכר תנאי דכזי' ורביעית ע"ש אבל דברי הכ"מ נפלאו שנתחלף לו דם התמצי' בתמצית הדם כי הרמב"ם וש"ס דחולין מיירי בתמצית דם ובזבחים מיירי מדם תמצית והוא פלא לפע"ד:

נחזור להנ"ל דאפי' להרמב"ם דמחייב כרת אפי' ליכא כזית דם מעורב מ"מ מראה אדמומית בעי ואלו במי חלב לרבינו שמחה הוה חלב גמור בלי שום תנאי ונלע"ד לישב דכי היכי דס"ל לרבינו שמחה לענין ב"בח בעי' חלב אמו כמו שהוא יוצא מהאם ה"נ לענין חיוב כרת בעי' עכ"פ דם הראוי' לכפר על המזבח וזה פשוט דמים צלולים שאין בהם שום מראה דם אינם ראוי' לכפר וממילא לית בהו כרת וכן לענין טומאת אוהל הא

נפיק מקרא נפשות מת שהוא דם ובצלילות מים אין נפש תלוי' בו כן נ"ל ליישב ועדיין צריך ישוב קצת לענין כיסוי דם:

מ"מ לפ"ז נהי דכרת ליכא כיון שאינו ראוי לזריקה מ"מ כיון דדם מעלי' הוא לרבינו שמחה אם כן ה"ל כדם שקרש דפליגי במס' מנחות אי עובר עליו והתם משום שכנגדו ראוי לחטאת עכ"פ דלא בעינן זריקה אלא נתינה אבל הכא מים צלולים אפי' לחטאת לא חזי לכ"ע כרת ליכא אבל לאו איכא לרוב הפוסקים ורש"י בראשם וכן הסכימו כל גדולי אחרונים לבתר ש"ך וט"ז דדם שבשלו ושמלחו נהי כרת ליכא לאו מיהא איכא משום דם האיברים דלא בעי' ראוי' לזריקה ולהתוס' וסייעתם נמי איסורא דרבנן מיהת הוה. ועוד נראה פשוט דלא צריך לכל זה דאפי' לראב"ן דס"ל מי חלב וה"ה מי דם תו לא הוה לא חלב ולא דם מ"מ הכא אסור דה"ל ציר היוצא מדם וכמו שאסור ציר מכל האיסור למאי דקיי"ל משקה היוצא מהן כמותן ואם כן הני מיא הוה כציר היוצא מהדם וכבשר טרפה ויצא ממנו ציר אסור כטרפה עצמו הה"נ כל האיסורים חוץ מאותן המפורשים בחולין ק"כ ע"ב ע"ש וה"נ ואין זה ענין לפלוגתת הראשונים גבי מוס"ק דמייתי מג"א סי' רי"ו סק"ג ודבר גדול דיבר הגאון חק יעקב סי' תס"ז דזה אינו ענין לדם נעכר ונעשה חלב דלא הוה אזלי' בתר השתא אי לאו דגלי קרא דשאני התם דלא נישתנו לדבר המותר בשלמא בשר שנשתנה לדבש איכא דבש תמרים ודבורים היתר גמור ונשתנה הבשר לאותו הדבר היתר אבל הכא נתלבן וליכא בעולם שום חלב דלא אתי מדם שנאמר שהדם נתהפך לאותו דבר אלא נעשה לבן ומהיכי תיתי לנו להתיר דם שנתעפש ונעשה ירוק ה"נ לא נתיר אם נעשה לבן אי לאו דגלי קרא אבל בנתהפך לדבר המותר או לעפרא בעלמא בהא פליגי ע"ש וה"נ נשתנה למים אבל טעותא הוא כי לא נתהפך ולא נשתנה וכל ציר של כל איסורים כך הוא כשאכל בשר נבילה יש בו צירו ומצטרף לכזית ולוקה עליו ושוב כשאותה הציר יוצא ממנו לא נשתנה ממה שהי'. והמחה את החמץ וגמעו זה היה אפשר לדמות לנשתנה ומ"מ חייב עליו כרת משום שלא נשתנה לדבר המותר אבל הציר ומי דם לא נשתנו כלל וכשהי' עם הדם הי' ג"כ חייבים כרת על כזית דם ומים מעורבים ועכשיו שנצטללו לא נשתנו ממה שהי' והא דלא חייבי' עליהם כרת כמו משקין היוצאין משאר איסורים דחייבים עליהם כמו האיסור עצמן נ"ל הכא לא עדיפי מאבוהון דהרי אבוהון דם ודם עצמו כשאינו ראוי עוד לזריקה בטל חיוב כרת מיני' וה"נ כיון שאינו ראוי עוד לזריקה בטל חיוב כרת ממנו אבל עכ"פ דינו כדם שקרש ותלי' בהנ"ל אי איכא לאו בדם שבשלו ושמלחו או אי' דרבנן אבל כשנפל לקדירה פשיטא שאוסר ועיין ליקוטי חי' ר"ן שלהי חולין שהקשה אמתני' ס"פ כל הבשר חומר בחלב

מבדם ליתני נמי חומר בחלב שחייב עליו מבושל משא"כ דם שבשלו אע"כ דם שבשלו לוקין עליו כדם האברים ובחידושי הוספתי דהא לא קשי' לתני חומר בדם דחייב עליו כשאכלו חי בלי מבושל משא"כ חלב חי דהאי לאו חומר הוא אלא כל א' חייב עליו כדרך הנאתו וחלב חי הוה שלא כדרך הנאתו משא"כ דם חי אבל מדם שבשלו ק' אע"כ דם שבשלו נמי אסור מן התורה וראיה זו נמי יש להבי' בציר היוצא מחלב תרבא דהוה משקה היוצא ממנו כמותו ואי ס"ד משקה היוצא מדם לאו כמותו ליתני חומר אע"כ כנ"ל וע"כ נ"ל הלכה למעשה דהני מיא אסורים ואוסרים התבשיל:

מ"ש מעלתו שהק' לו א' בחולין ס"ד ע"ב בת היענה לרבות ביצת עוף טמא וכ' תוס' דסד"א כיון דביצת טהורה שרי' אע"ג דיצא מחי ה"א ה"ה דטמאה קמ"ל והוקש' לו לר"מ דס"ל אמ"הח אינו נוהג בעוף בחולין ק"ב ע"א בת היענה ל"ל הנה כיוצא בו שמעתי ק' ס"פ כיסוי הדם דפליגי ר"מ ורבנן בשחיטת חש"וק אי בעי כיסוי וקאמר התם לר"מ אוקי מיעוטא להדי חזקה פירש"י חזקת אמ"הח וק' הא בעוף וחיה מיירי ולר"מ אין אבמ"הח נוהג אלא בבהמה אומר אני מאן דמקש' הא לא חש לקמחי' דפשוט הא דאמר ר"מ אינו נוהג אלא בבהמה טהורה משום דכתיב וזבחת מבקרך וסמיך לה לא תאכל הנפש עם הבשר היינו אמ"הח משהו בשר גידין ועצמות אבל בשר מן החי דלפי מאי דקיי"ל כר"י חולין ק"ב ע"ב נפקא ליה מבשר בשדה טרפה א"כ כל שישנו בטרפה ישנו בבשר מן החי ועוף וחיה שישנו בטרפה ישנו בבשר מן החי והא דכ' רש"י ס"פ כיסוי הדם הנ"ל דבהמה בחיי' בחזקת אמ"הח עומדת אשגירת לישנא נקיט וכוונתו דבחזקת איסור בשר מן החי עומדת ויעיין פ"ג דשבועות כ' רש"י דבהמה מוחזקת מאי' אמ"הח לאיסור נבילה ע"כ אין יו"הכ חל על הנבילה והקשו תוס' למ"ד דבהמה בחייה לאו לאברים עומדת מאי איכא למימר יע"ש ולק"מ דרש"י שם בחולין ק"ב ע"ב ס"ל אפי' למ"ד לאו לאיברי' עומדת מ"מ לבשר עומדת ע"ש וא"כ היא מוחזקת מאי' בשר מן החי לאיסור נבלה וה"נ בסוף פרק כיסוי הדם הנ"ל כוונת רש"י על אי' בשר מן החי דמודה ר"מ וממילא מתורצת גם קו' הנ"ל דשפיר איצטרך בת היענה דה"א הואיל וביצת עוף הוא כציר מבשר מן החי ואפ"ה שרי' ה"א דטמאה נמי קמ"ל:

ואעפ"י שהתי' הלז אמת מ"מ מי שתי' דאפשר ר"מ פליג אהך דרשא אע"פ שאמר כסומא בארובה מ"מ לא נשתבש דהרי הך בת היענה גופי' לא מייתר דכך שמו של העוף עצמו כדכתיב בנות היענה אלא משום דפסקי' ספרא בשתי שיטין ש"מ בתו של יענה קאמר והיינו ביצתה ואין זה אלא קבלה ממסורת הסופרים א"כ אולי ר"מ לא קיבל זה ובתורתו של ר"מ לא היה כ"כ:

ומריש לפום רהיטא ה"א הנה הפשוט מפירש"י כי יענה הוא עוף אוכל אבנים וברזל ובשרו נחוש כנחושת וא"א לאכלו בשום אופן ע"כ כ' התורה באי' אכילה בת היענה פירוש אפרוח בתחילת יציאתו שאז אפשר שיהיה ראוי' לאכילה וחכז"ל מיאנו גם בזה וכי בת יש ליענה כי אפי' בתה ביום יציאתה לאויר העולם אינה ראוי' לאכילה ע"כ מוקי ליה בביצתו והאמת כי הביצה נאכל ואני ראיתי כלים העשוים מקליפת ביצתה ועלה ברעיוני דלא פליגי במציא' דאפרוח ביצתה בתחילת יציאתו לאויר ראוי' לאכילה ומ"מ יליף חזקי' מיני' איסור ביצת טמאה דלאפרוח שלא נפתחו עיניו לא צריך קרא דאפי' בטהורה אסורה כדאמרי' התם בחולין אלא דמסיק אסמכתא בעלמא הוא וס"ל לחזקיה דרשא גמורה הוא ומש"ה מוקי ליה לביצה ור"מ ס"ל דאינו אלא מדרבנן וא"כ בת היענה י"ל באפרוח של יענה ולביצה לא איצטריך קרא:

אלא דהדרנא בי דקיי"ל דטהורה שלא נתפתחה עיניו הוא מדרבנן וקיי"ל ביצת עוף טהור מותר מלך ולא לכלביך כמ"ש תוס' שם וא"כ מנ"ל דביצת טמאה אסור' דמדאיצטריך בת היענה ליכא למילף דהא איצטריך באפרוח ועוד ראיתי ברמב"ן על בכורות שנדפס עתה אצל הרי"ף שכ' בשם ה"ג [גם בתוס' מייתי לי'] דילף היתר ביצת טהורה מדאיצטרך בת היענה לאסור טמאה ש"מ טהורה מותרת וע"ש במהר"יט אלגאזי פלפול הגון מ"ט לא ילף ליה מתקח לך ולא לכלביך וע"ש מ"מ אי ס"ד כהנ"ל קשה אכתי מנ"ל להתיר טהורה דלמא אסור משום דנפק מחי ובת היענה אאפרוח קאי דבטהורה מותר מן התורה אפי' לא נפתחה וביענה אסורה אע"כ צ"ל דפשיטא לחכז"ל אפי' ביומה אינו ראוי' לאכילה או דא"כ לא ה"ל לספרא למפסק' בתרי שטין דאפי' אי נימא שמה כך מ"מ ממיל' נבין דאפרוח קאמר דהזקינה אינה ראוי' לאכילה ומהיכי תיתי נטעה לומר עץ הוא והתורה חייבה עליו אע"כ מדפסקא ספרא לב' תיבות ש"מ ביצתה קאמר וא"כ ליתא להאי שינוי ומחוורתא כדשנין מעיקרא:

ובדרך הליכתי קרב אלי דברי הרמב"ן בכורות הנ"ל בשם יש גאונים שאומרים היתר ביצת טהורה נפקא לן מדשרי עופות ואי ס"ד הביצה אסורה אם כן כל היוצא מטמא טמא ורמב"ן דחה אעפ"י שהביצה אסורה מ"מ האפרוח מותר כמו אפרוח ביצת טרפה במסכת תמורה אימת קא גביל לכי מסרח עפרא בעלמא הוא אלו דברי רמב"ן שם ובאמת כבר נמצא פלפול כזה בתו' נדה ד"נ ע"ב על ענין כיוצא בזה ע"ש אבל אינו ענין לכאן:

ונוראות נפלאתי על הגאונים למאי דלא סלקו אדעתן הך דתמורה אימת קא גביל לכי מסרח וכי מסרח עפרא בעלמא הוא א"כ מאי קאמרי דאי הביצה אסור משום דנפיק מחי גם האפרוח יהיה אסור הלא נולדו לו סימני' ושוחטי' אותן ומסתלק איסור דנפיק מחי

הלא כך היתר של כל אמ"חח לכשישחט יהי' מותר ול"ד להא דחולין ס"ט ע"א דמבואר אי אבר מוליד אבר חתיך לי' להאי יד ולא נימא שתותר ע"י שחיטת סמני' שהרי אי אבר מוליד אבר א"כ הסימנים ראוי לשחיטה ומכשירים כל הבהמה ואפ"ה אינם יכולין להתיר האבר הזה הואיל ונולד מהאבר שלא הי' לו היתר גם הא דנפיק מיני' אין לו היתר אבל הכא הביצה עצמה מתרקם וגומר והולך ומעיקרא לא ה"ל סימנים ועכשיו נולדו לו סימנים ושוחטים ומסלקין אסור חיותו אלא דלא שייך למימר שהביצה עצמה נעשה ראוי' לשחיטה ע"י גמר ריקום שהרי בין זמן היותו ביצה אסורה ובין גמר רקומו ביני לביני עפרא בעלמא הוא וא"כ שפיר י"ל הביצה לא היה לו שום תקנה כמו אבר היוצא הנ"ל ומה שנולדו לו לאפרוח סימנים פנים חדשות כך צ"ל וא"כ כבר אסקי' אדעתי' הך אימת קא גביל לכי מסרח וכי מסרח עפרא בעלמא הוא וא"כ ממ"נפ לית כאן אי' מחי וכדמייתי רמב"ן א"כ דעת הגאונים הללו צע"ג וי"ל דס"ל אין סימנים של עוף הלז יכול להתיר איסור חי דנפיק מעוף אחר ואסורו של ביצה היה מחיות האם ולא יכול להתירו והנה במ"ש לעיל דבעוף אף על פי דלר"מ אין אמ"חח נוהג מכל מקום בשמ"חח נוהג בו היה אפשר ליישב בזה מ"ש רמב"ם פ"ט ממלכים דאאמ"חח מן העוף אין ב"נ נהרג עליו ומקשי' עליו מפסחים דקאמר השוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז דתיקן להוציא מידי אבמ"חח פירש"י לב"נ ומקשי' הא ספ"ב דחולין מוקמי' להאי ברייתא בחטאת העוף ולרמב"ם אין אמה"ח לב"נ בעוף ולהנ"ל י"ל דהא הרמב"ם כ' דב"נ מוזהר על אמ"חח וגם על בשמה"ח א"כ י"ל נהי אין נהרג על אבמ"חח דעוף אבל אבשר מן החי נהרג ושפיר תיקן להוציא מידי בשמ"חח אבל לא יתכן חדא טעמא לא ידענא לחלק בשלמא בישראל א"ש כיון דבישראל נפקא מבשר בשדה טרפה וכל שישנו בטרפה ישנו בבשר בשדה אבל בב"נ מנ"ל לחלק ועוד שמעתי בלאה"נ קושי' ממ"ו הגאון מו"ה נתן אדלר זצ"ל שהק' לו הגאון שאגת ארי' בעברו דרך פפ"דמ מאי נפקא מיניה לב"נ בין במ"חח לאבמ"חח בישראל איכא נ"מ משהו בשר וגידין ועצמות אבל בב"נ דלא נאמר לו שעורא כמ"ש רמב"ם עצמו א"כ על כל כ"ש בשר מ"חח נהרג א"כ מה בין אבר לבשר ולמה הוצרך רמב"ם לומר שב"נ מצווה על אבר ועל בשר וכשאני לעצמי אמרתי עכ"פ אם אוכל קצת בשר מאבר שנחתך שלם מהבהמה אית בי' ב' אסורים משום אבר ומשום בשר מה שא"כ כשאוכל קצת בשר שנחתך ולא נחתך אבר שלם ליכא ביה אלא חד איסור והשתא נ"מ כמ"ש תוס' ס"פ בן סורר ומורה דגם בב"נ אמרינן וחי בהם ולא שימות בהם ונמצא כשהוא מסוכן ורפואתו ע"י בשר ויש לפניו במ"חח ואבמ"חח ושביק במ"חח ומרפא עצמו באמ"חח נהרג עליו דאיסור בשמ"חח הותר לו לרפואתו ולא אמ"חח כנלע"ד לפי

חומר הקושי' אך לא הועלתי ליישב הנ"ל לומר ג"כ דבעוף אינו נהרג על אבר אבל נהרג על בשר ונפ"מ במסוכן ויש לפניו במ"הח דעוף ואמ"הח דעוף שיכול לאכול מה שירצה דזה לא מיקרי תיקון לפקוח נפש כמובן:

ראיתי בדברי מעלתו דבר שצריך אני להעמידו על האמת והוא דהא דקי"ל ב"נ נהרג בדיין א' רוצה לומר אפילו אין כאן אלא דיין א' הורגו על פיו ולא בעי עדה ועדה אבל אי יש כאן ג' דיינים ושנים מזכים ואחד מחייב פשיטא דהמיעוט בטל ברוב ואינו נהרג אדרבא בענין זה שייך בב"נ אחרי רבים להטות יותר מבישראל דבישראל בד"נ להחמיר לא אזלינן בתר רובא עד דאיכא ב' מחייבים יתר מעל המזכים וא"כ אין זה נהרג מטעם רוב דא"כ בחד סגי אלא מגז"ה משא"כ ב"נ אם א' מזכה ושנים מחייבים נהרג עפ"י הכרעת אחד משום רוב ודברים פשוטים וברורים לפע"ד והנלע"ד כתבתי ואחתום בברכה א"נ. פ"ב י"ג מנחם תקצ"ול - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה עא

כתבת במ"ש המחבר סי' ע' סעיף ג' ויש מי שאומר דבנגע טמא התפל בטהור המליח הוה לי' כאלו שניהם מלוחים זה כתב הר"ן לשיטתו כי הוכרח כן מפני שהוא כתב זיתא דתרבא לדיקולא דבשרא היינו סל שמלחו בו בשר ואין דרך למלוח חלב וע"כ משום שנגעו זה בזה ה"ל כשניהם מלוחים הנה גם הרשב"א משמע דס"ל דמיירי בסל שמלחו בו כמבואר בחי' רשב"א ועוד שאינו דוחה פירוש זה לשיטת רש"י אלא מטעם אחר ולא משום טמא תפל ע"ש והנה הוא ס"ל דבשניהם נוגעים מיירי הך דטמא תפל כדמוכח ממ"ש שם לענין עילאה ותתאה גבר וכן במ"ש בתה"א דף צ"ב ע"ב וצ"ג ע"א אע"כ מוקי לה בתרבא מלוח כי דרכם הי' למלוח חלבים כמבואר פ"ק דביצה גבי מליחת חלבים בי"ט וא"כ י"ל להרשב"א אפי' בתרבא תפל מ"מ אסור משום תתאה גבר הבשר המלוח וא"כ מנ"ל להר"ן להוכיח דינו אבל ההכרח שהביא הר"ן לפרש כן הוא קושיתו בחי' שכתב על הא דרמב"ן גבי טמא תפל נימא תתאי גבר ותי' וז"ל אפשר דהכא לאו בנוגעים ז"בז מיירי אלא שעומדים בסמוך בכדי שפליטת הטמא נוגע בטהור דבכה"ג למ"ד תתאה גבר הא איכא שהרי הפליטה זב תחתיו ולמ"ד עילאה גבר נמי אפשר לאו דוקא עילאה אלא ה"ה מן הצדדין ולא אמר עילאה אלא למעוטי תתאה ואפי' למ"ד תתאה נמי אפ"ל כן עכ"ל הרי מה שבקשנו ובאמת שם בחי' חזר בו שוב בעצמו וכ' תי' אחר דל"ש במליחה עילאה ותתאה דבשלמא מה שחמימתו מחמת האור א"כ מקומו גורם לו וכשהורק ממקומו י"ל זה גובר או זה משא"כ מליחה כל מקום שהולך רתיחתו הולך

עמו ע"ש ובאמת צ"ל סברא כזו גם לתי' ראשון דאל"ה קשה הא קיי"ל לעולם מה שעומד במקומו הוא תתאה ומה שזב אליו הוא עילאה כמבואר בש"ך סי' צ"ב סקל"ו:

(ב) דברי הר"ן בסוגי' דנ"ט בר נ"ט כוונתו מבואר' לחלק בין דגים שהטעם הוא מובלע בתוכם וכבר נתחלש בפליט' ופוגע בחלב שבכותח ובין טעם בשר שבמים הצלולים שהטעמים נפגשים ז"בז להדיא ובחי' אנשי שם כ' זה מסברא דנפשיה ולא שת לבו שזה כוונת הר"ן בעצמו:

(ג) דברי רש"י דביצה ל"ט ע"א י"ל כוונתו דתרוויי צריכי למחר יוליכוהו או היום יאכלוה כאן דהיום יאכלוהו כאן לחוד לא הוה דשיל"מ דלדבר זה לא נאסר מעולם ולמחר יוליכוהו לחוד אינו מועיל דהוי שלא במינו אלא מכח צירוף שניהם הוה דשיל"מ ואע"ג דלרב אשי קיימינן ואיהו ס"ל ביבמות כה"ג יש לו מתירין כאשר כתבת מ"מ רצה רש"י לפרש הכא שיהי' נכון גם אליבא דהלכתא וא"כ אין ענין זה לפת שאפאה עם הצלי שאין בו אלא צד א' שיכול לאכול עתה וזה דבר שלא נאסר מעולם ועיי' בלשון רמב"ם במשנה דמס' ע"ז אלו אסורין ואוסרים בכ"ש בסוף דבריו והן הנה דבריו פט"ו ממ"א הלכה ט' ועיי' כ"מ שם ולכאורה צ"ע הלא ר"י ור"ל אמרו חוץ מטבל והרמב"ם כ' שם בהל' וי"ו טעם טבל במשהו משום דאפשר לתקנו וא"כ כיון שכן מ"ט לא הזכירו נמי חמץ בפסח אשר מזה נראה שיש חילוק בין יש לו מתירין דטבל דאפשר לתקנו מיד ולאלתר ובין דבר שיותר אחר זמן כחמץ וכדומה ויש מקום עיון בזה ואין כאן מקומו ועיי' נ"בי חי"ד סי' צ"ב והא דנקיט הרמב"ם טעמא דטבל משום דאפשר לתקנו בהירושלמי נראה משום דס"ל דמ"במ לא בטיל וא"כ מפרש פלוגתא דאביי ורבא בחמירי דחיטי ובשערי דטבל כמ"ש תוס' וקשה אי הטעם כהיתרו כך איסורו א"כ תינח במינם שיוכל להפריש מזה על זה חטים על חטים אבל חטים ושעורים ניהו לענין בטול הוה מ"במ דשם חמירי חד הוא מ"מ לענין טבל בעינן שיוכל להפריש מזה על זה והכא א"א ובאמת תמיה לי על התוס' שדחו דברי רש"י בזה והוא תמוה ע"כ ס"ל להרמב"ם דבלא טעמא דש"ס הוה נמי דשיל"מ כהירושלמי ומ"מ אינו דומה לחמץ דזמן ממילא עבר משא"כ טבל דבעי תיקון ומיהו יכול לתקנו מיד וכעין זה צריכים ליישב ברש"י בנדה ריש דף מ"ו שכ' מדאורייי' חד בתרי בטל ומדרבנן צריך מאה וחד וק' א"כ ע"כ במינו מיירי דשלא במינו ל"ב מאה וחד ואיך כ' דחד בתרי בטיל הא לר"י קיימי' דמ"במ לא בטיל ודוחק דרש"י אזיל לטעמיה בחולין צ"ט ע"א דמשמע אפי' באינו מינו בעי מאה וחד בגריסים ועדשים ומוקי לה הכא באינו מינו אבל האמת יורה דרכו דמיירי במינו לענין תרומה ומפרישים זע"ז ושיעורו בק"א דכתיב מקדשו ממנו כשנפל לתוכו מקדשו ומ"מ לענין

ביטול איסורים אפשר שיהיה אינו מינו בשמא ובכה"ג מדאורייתא חד בתרי בטיל ורבנן הצריכו מאה וחד דאסמכוהו אקרא דמקדשו ממנו ומזה תבין לשון התוס' ביבמות פ"ב ע"א ד"ה ר"י שכתבו דר"י גופי' אית לי' בפ' נוטל מעלין את המדומע באחד ומאה ואפי' במ"בם כדמשמע בליטרא קציעות וק' מה צורך לראיה מקציעות הלא לא שייך להעלות מדומע בק"א אלא במ"בם דשאינו מינו לא בעי ק"א וע"כ משום דהו"מ לאוקמי במינו לענין תרומה ומ"מ הוה אינו מינו לענין ביטול איסורים לכן מייתי מקציעות דהוה מב"מ בכל צד: -

(ד) העתק ממ"ש בגליון ש"ע שלי סימן יו"ד סקי"א בהרא"ש פ"ב דע"ז סי' ל"ה משמע כמהרש"ל אלא דיש לדחות דלעולם אנן לא מורין לו לעשות כן לכתחילה אלא מיירי במי שלא נמלך ועשה כן לכתחילה ע"מ לתקנו אח"כ כשבא לשאול מורין לו קולף או מדיח עכ"ל שם בגליון:

(ה) מ"ש על הרב"י ליתא דפשוט הי' לו דאין לחלק כלל לדינא דלכתחלה בין ב"י לאינו ב"י ואי הוה ס"ל לרבב"ח בב"י קולף הכי הוה ס"ל נמי באינו מינו לכתחילה מיהת ודמוקי לה הרא"ש באינו ב"י לאו משום דיש חילוק ביניהם לדינא אלא משום דבסתם סכין מיירי שאינו ב"י אבל לדינא אסור לחלק ביניהם מגזירה דרבנן דלמא אתי למיעבד כן בבן יומו:

(ו) בסי' ע' סעיף וי"ו דע דעכ"פ אי אפשר בלא הגה' בי"א הראשונים דצריך להגי' כמ"ש באר הגולה דודאי א"א לומר דמייתי דברי המתירי' במליחה אפי' בשר שכבר נמלח ע"י מליח' והשמיט דברי הרשב"א והתרומה והטור שהם גדולי המורים והם כתבו על המתירים האלו דלא נהירא והאיך יפסק כדבריהם והשמיט דברי הרשב"א והתרומה והטור וע"כ להגיה בי"א ראשונים כמ"ש באר הגולה וזה דעת התרומה ועתה יכול לומר שי"א אחרונים הוא ר"ת אלא שתצטרך להגיה ולהוסיף תיבות אלו ויש מתירי' בכ"ז אם אין בו גומות שמתאסף שם הציר דהרי בכה"ג ל"ש מישרק כמ"ש תוס' וע"כ אזדקר בקמייתא ואין לזוז מדברי ש"כ ובאה"ג וגם המעיין בב"י יראה שעל דברי המתירי' שברשב"א כתב לשון זה ולענין הלכה לכתחילה כמו שכ' בש"ע והאמת יורה דרכו:

(ז) שאני לב דשיע ס"ל לר"ת שאין זה שום סברא ולא נאמר רק לשנוי' נימא מסייע דר"פ כ"צ אבל אין זה שום סברא כלל דאלת"ה הי' ראוי' שיסבור ר"ת בודאי דלב דשיע להנצל מדוחק דברי התוס' חולין ק"י ע"א בסוף הדבור ובכל דוכתא אמרינן דלא סמכי' אשינוי' דחיקא וא"כ הי' לן למיפסק דשיע אע"כ דליתא כלל אלא דמהרש"א שם בתוספות כתב דברים העומדים לנגדי ע"כ אעתיק לשוני בחי' וז"ל נדחק המהרש"א להגי' ועוד שינוי

דשיע לא קאי והוא דוחק ועוד אס"ד מתחלה מיירי אי שיע קאי א"כ לק"מ דאע"ג דהבשר נ"נ מ"מ כיון שהאוסר שהוא הדם אינו נכנס ללב מפני שיעתו גם שמנונית הבשר אינו אוסר וכן הקשה פר"ח סי' ע"ב עוד ק' לקו' ב' של תוס' ועוד שיע לא קאי לזה לא צריכא להקשות מדרישא מיירי עם בשר דאפילו אי מיירי בלא בשר כיון דמיירי בבישול א"כ לא הוה דומי' דלב דמיירי דוקא בצלי אי שיע לא קאי אבל האמת יורה דרכו דודאי לר"ת אין שום חילוק בכחל בין צלי לבישול רק בין בהדי בשר לבלא בשר וא"כ תוס' מוקי הברייתא בצלי ורק עם בשר דבכחל כה"ג בעי קריעה לר"ת אלא דקשה להם ע"ז כיון דשיע לא קאי נמצא הלב בולע הדם ויכול האוסר לכנוס לתוך הלב ונכנס גם הנאסר היינו שמנונית שנעשה נבלה נכנס עמו ונהי דלענין דם אמרינן כבולעו כך פולטו אבל גבי שמנונית לא אמרינן הכי והכא ל"ש כ"מ שהאוסר כו' דהרי האוסר נכנס לתוכו וא"ש וק"ל נמצא לפ"ז קמו נצבו כמו נד דברי הנ"ל דלר"ת סברת שיע אינה סברא כלל עוד כתבתי שם דרש"י לטעמיה דס"ל דמוקי להכחל היינו בצלי דלר"ת צלי מותר אפי' לכתחלה א"כ מוקי משנתינו בבישול ע"כ וא"כ ע"כ סיפא דלב נמי בבישול ומטעמא דשיע מדחזינן לר"ת טעמא דשיע קאי מה"ת נחלק עליו בזה:

(ח) דברי ריב"א שבתוס' ר"פ כ"צ ריש ע"ב ד"ה שאני כו' המה למסקנא דמיירי בשמנונית ואז אוסרת דתנן שלא לצורך הוא ולא תני ליה רק איידי דתנן אינה נאסרת וא"כ קשה ליתני נמי גבי לב כה"ג אבל להס"ד דמיירי מדם אוסרת אשמעינן דדם הכבד אוסר דה"א רחמנא שרי' דאפילו למ"ד דמליחה נמי לא יועיל מ"מ ה"א דגם זה ה"א לא יאסר כלל א"כ לק"מ ליתני נמי לב דה"א דלב אינה נאסר תני נמי הלב קורעו לא קרעו א"ע עליו ודומי' דרישא דכחל דאינו עובר מותר ולאשמעינן דלב אינו אוסר הוא משנה שאינה צריכה:

(ט) גם נפשך יודעת מאוד שאין להביא ראיה ממולח בכלי שאינו מנוקב למבשל בכלי שא"מ שעל ידי רתיחת הרוטב מבלבל ומפליט ואיידי דטריד ל"ב:

(י) אעוררך לעיין בדברי המרדכי גבי הני אטמהתא שכתב דעת הר"י דמליחה שומן בס' מהנהו אטמהתא דאי לאו דהוי ס' בירך מ"ט דמאן דשרי ע"כ ודבריו תמוהי' וביותר למעיי' בהגה' ש"ד ומהרש"ל בביאור ש"ד תמה עליו דאי איתא דהוה ס' א"כ מ"ט דרבינא דאוסר ועוד שהוא מערכה על הדרוש דילמ' מליחה ל"ב ס' ומשו"ה התיר והנלענ"ד דס"ל כהפוסקים דכל היכא דאמרינן מותר ר"ל לגמרי אפי' בלא קליפה וס"ל הא דלא בעי קליפה לגיד היינו משום דנוטלים השומן שתחת הגיד והוא במקום קליפה נגד השומן הי' הירך ס' ומשו"ה התיר אך רבינא ס"ל מליח כמבושל וא"כ צריך ס' גם נגד הגיד

עצמו וכ"כ לא הי' בירך להיות ס' נגד הגיד ושמנו דלא היה בו אלא ס' נגד השומן בלי הגיד וא"ש אבל אי הי' ס"ד דמליחה ל"ב ס' אפילו בשומן א"כ צריך קליפה במקום שנגע השומן איך התיר לגמרי בלא קליפה כנלענ"ד פי' דברי הר"י התמוהים:

(**יא**) בסוף סימן צ"א מייתי הב"י דברי הר"ת דס"ל ב"בח דתרי יותר מיום שלם אסור מדרבנן מדאמר אי תרי לי' כולי' יומא בחלבא משא"כ יותר מיום שלם אסור והוא תמוה מאוד דהא הש"ס אדאורייתא קאי דכולי' יומא וה"ה כמה יומי ודוקא דרך בישול אבל מדרבנן אסור אף ביום מצומצם אם לא נאמר א"א לצמצם הזמן ובדרבנן הולכין להקל עד שיהיה קצת יותר מיום שלם וזה אינו במשמע לשונו:

(**יב**) ברישׁ סי' צ"ב כ' הב"י ולהרמב"ם אי כבר פלט הבשר את החלב תו לא מועיל קפילא דהרי חלב בחלב שוה בטעמו והרעיש בפליתי א"כ מאי מקשה התוס' צ"ט ע"א ד"ה אלא במאי כו' ומאי קו' דילמא התם ה"ט משום שכבר פלטו הגריסי' טעם העדשים לתוך העדשים וא"א למיקם אטעמא ובעי ס' והנה קשי' זו היא להר"י דס"ל אין כח הטפל חמור יותר מהעיקור דלהרשב"ם דיפה כח הבן מכח האב א"כ נעשה פליטת העדשים עם העדשים מ"בם דתרומה ובעי ק"א אע"כ הקו' להר"י דאין כוחו יפה מהגריסי' וסגי בס' ולעד"נ דלק"מ דהא דשיערו במ"בם בס' היינו כשיעור בצל וקפלוט שאין באיסורין נ"ט יותר מבצל וקפלוט מפני שאין אנו יכולים לעמוד על אופי' של כל דבר ודבר בכמה ישער והכא דאיכא קפילא שאמר שעכ"פ כבר פסק טעם של הגריסי' בפחות מס' תו לא בעי לטעם עדשים יותר מזה השיעור של גריסי' שלא יהיה כח הבן יפה מכח האב והב"י בסי' צ"ב קאי אב"בח דהתם יפה כח הבן משום שהחלב אסור מחמת עצמו משא"כ בשארי איסורים פ"ב יום א' ג' אלול תקע"דל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה עב

שלום לך תלמידי המופלג מו"ה ישראל נ"י.

אין לי פנאי להשיבך כלל רק בתרי ותלת מילי להשיב על דברי תורתך להודיעך כי בפעם הזאת לא צדקת כי הרמב"ם והרע"ב כולם מפרשים טעם איסורא לגבו' בכשירה שינקה מן הטריפה משום גנאי כיון שינקה מדבר איסור גנאי לגבו' ותדע הרי אפי' להדיוט יש אוסרים משום מראית עין ונהי לא קיי"ל הלכתא כוותי' מ"מ לגבו' דאיכא קפידא טובא וגנאי גדול אסרי' וא"כ ממילא מובן דלא נפיק מקרא אלא מסברא כל מה שאסור לגבוה להקריב בעצמו יהיה מאיזה טעם שיהיה אזי ממילא היונק ממנו אסור ג"כ משום גנאי ואין צריך לזה מן הבקר ופשוט:

פלוגתת רבי ורבנן פג"ה דכ"ע ס"ל ממשקה ישראל אלא מר ס"ל דע"כ לא קאי אלא למעוטי טריפה או ערלה דכולו אסור לגבוה אבל היכא שהבשר מותר לגבוה כל מה שבתוכו הותר אפי' הגיד דאלת"ה חלב ודם מא"ל הא ליכא משקה ישראל אע"כ לחלק בכך ואידך סבר מחלב ודם אין ראי' שמצוותן בכך וכן פי' רש"י שם להדיא:

ועל דברת הרמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח הלכה י' שכ' טעם פסול טריפה לגבוה משום הקריבהו נא לפחתיך וכ' כ"מ דס"ל דרשא מן הבקר אסמכתא בעלמא והקשה בשער המלך פי"א מה' שחיטה מש"ס חולין י"א דאמרי' מנ"ל דאזלי' בתר רובא מרישא של עולה וטובא התם ואי ס"ד לאו דאורייתא קשי' סוגי' דהתם לפענ"ד הו"מ לשנוי' בקיצור דרמב"ם ס"ל מן הבקר אינו ממעט אלא דרוסה המפורש בקרא לאיסורא בהדיוט אכן שארי טריפות שאינו אלא הלמ"מ להדיוט לא רמז קרא דמן הבקר עליהם ולא מיתסרי לגבוה אלא משום הקריבהו והא דלא משני הכ"מ הכי היינו טעמא משום דבתמורה כ"ט מייתי שם הך דמן הבקר ומייתי עלה מיעוטא כל אשר יעבור פי' רש"י למעוטי נחתכה רגלי' והתם לא שייך דרוסה שאינה בחלל הגוף וע"כ נחתך שלא ע"י דרוסה ומשו"ה הוצרך לתרץ דההיא אסמכתא בעלמא אבל לעולם מודה דלענין דרוסה מכפא דמוחא עד אטמא אימעט לגבוה מקרא מן הבקר ודרשא גמורה הוא ואתי' ש"ס דחולין על נכון. ואם אולי לא נתכוון הכ"מ לכך מ"מ הדברים בעצמם נכונים למבין וישרים למוצאי דעת. פ"ב יום ה' כ' שבט קע"דל. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה עג

שלום וכ"ט לתלמידי מו"ה אהרן פאלאק בק"ק דארדע.

ע"ד מימי חלב שאלתו א"צ לפנים פשוט דחולה לאונסו השותה לרפואתו שא"צ להמתין אחר אכילתו בשר יותר משעה ואחר שכבר בירך ב"המז ישתה וירווח ליה. אך ראיתיו יורד לעומק' הלכה זו ע"כ אמרתי אברר בעזה"י. והנה במס' חולין ס"פ כ"ה מייתי ש"ס מתני' דמכשירין דמי חלב ה"ה כחלב ואמר ר"ל עלה ל"ש אלא לענין הכשר זרעים אבל לבשל המבשל במי חלב פטור וכ' תוס' שם דמ"מ איסורא דרבנן איכא במי חלב בבשר דהרי כותח לית בי' חלב אלא נסיובי דחלב ואפ"ה אסור בר גוזלא בכדא דכמחא והרא"ש כ' דנסיובא דחלבא שבכותח דאוריית' אסור ומי חלב דשם היינו אחר שכבר עשו הגבינה וחזרו והסירו שנית כל מאכל שצף בו ולא נשאר שם מאומה דזה הוא שמותר מ"הת בבשר (ואסור מדרבנן מיהת כמ"ש ישש"ס סי' ק"א) ושוב כ' דרמב"ן אסרו למי חלב דהש"ס לא מצא היתר אלא לחלב כמות שהוא בתערובות אבל אחר שפי' המים נאסר דאין לך בו אלא חדושו ומידי דהוה אדם איברים שלא פירש מותר ומשפירש נאסר

[וראי' זו דחה הש"ך סי' פ"א דהתם משפי' הוא דנעשה דם אבל הכא משום אבר מן החי אתאן עלה אי נימא בשעת פרישתו מחי לא נאסר איך יאסר עתה בפרישתו מן האוכל שלו] וכ' הרא"ש דרבינו שמחה התיר דמדאמרי' לענין הכשר זרעים הוה חלב ש"מ שמו חלב עלי' ובכלל התירה דחלב שהתירה תורה הוא ורק לענין ב"בח דכתיב בחלב אמו כעין שיצא מן האם בתערובו' ולא כשנשתנה והש"כ כ' דלא צריכין לזה דמכיון שגילה רחמנא להתיר חלב ש"מ לא תאכל הנפש עם הבשר דוקא בשר מ"הח ולא מילת אחרות וממילא הותר הכל, ודבריו תמוהים בעיני דודאי משמע בסוגיא דבכורות גבי את הגמל דלמסקנא נמי חידוש הוא ויותר מזה מבואר באר היטב בתוס' פא"ט ס"ד ע"א ד"ה שאם רקמה מבואר דלא כהש"ך ומ"ש שם תוס' א"נ כיון דכל שאר אמ"הח אסור מקרי הני חדוש עכ"ל לכאורה צע"ג א"כ כי אמרי' ר"פ אלו עוברין ב"בח לאו חדוש הוא משום דמצינו כן בכלאים אלמא דאע"ג דאשכח כה"ג מ"מ חדוש הוא וצריך לדחוק כשהתירה התורה דבר האיסור כגון אבר מן החי הוה חדוש טפי דאפי' משכחת כה"ג ב' או ג' פעמים הכל חדוש משא"כ ב"בח וכלאים שהוא לחדש איסור חדש מה שהי' נראה היתר זה איננו חדוש כ"כ וכיון דאשכחן בכלאים ג"כ לא הוה ב"בח חדוש כן צריך לדחוק מ"מ מבואר דלא כש"ך הנ"ל וצ"ע. ובמהרש"ל ביש"ש פכ"ה ס"סי ק"א דחי לדרמב"ן הנ"ל דלעולם שרי מימי חלב דנהי דחלב לא הוה וליתי' בכלל היתר חלב מ"מ לא הוה אלא מים ומותר בפשיטות ע"ש ולא זכיתי להבין דבריו ומי התיר מים היוצאים מ"הח והלא מבואר בסוגי' דפ"ק דבכורות דמים היוצאים מן הטמא אי מגופי' מתמצים אסורים משום טומא' גבי מי רגלי החמור אי לא מעלמא אתי ומיא עול ומיא נפיק וכן גבי דבש הגזין והצרעין והה"נ מים היוצאים מ"הח ולדברי מהרש"ל נתיר מימי חלב של גמל מה תאמר התם משום בהמה טמאה נאסרה א"כ ה"נ משום אמ"הח נאסרו וצריך תלמוד לע"ד:

ולכאורה נ"ל דרבינו שמחה דדחי דברי רמב"ן דמדמכשיר ש"מ נקרא חלב איהו ס"ל כפי' התוס' דמי חלב היינו נסיובא דחלבא והני ודאי לא מכשיר מקרא דיובא עליו מים דהני לאו מיא נינהו וע"כ מכשרי מקרא ותפתח נאד החלב ותשקהו א"כ ש"מ דחלב נקרא וע"כ הא דאין בו משום ב"בח התם חלב אם כתיב והאי נשתנה וא"כ ממילא אין לנו שום ראיה אפי' על מימי חלב שהוסר משם כל המאכל שיהיה אסור משום אמ"הח אבל הרמב"ן ס"ל כרא"ש דנסיובא דחלבא חייבי' עלה משום ב"בח ומקרי שפיר חלב אם ולא מיירי מתני' דמכשירי' אלא מהני מיא בתראי שאין בהם שום אוכל והני מיא ממש נינהו שהרי להיש"ש פשיטא ליה להתיר מטעם זה ונהי דלא נ"ל ממ"ש לעיל דעכ"פ מים היוצאים מ"הח נינהו אבל לענין הכשר י"ל נהי דלא מקרי חלב ומטעם קרא ותפתח

נאד החלב לא ילפי' דהני מיא מכשרי מ"מ מקרא דנפקא לן הכשר מים הוה הני מיא בכלל דמה לי יצאו מ"הח או מן המעין מים נקרא הגע עצמך דם דמכשיר לא ילפי' אלא משום דנקרא מים בקרא על הארץ תשפכנו כמים וכן טל וימק מלא הגזה מים והני מי חלב נמי בודאי מים נינהו ומכשרי זרעים אבל חלב לא מקרי אע"ג דמתני' אמרה מי חלב הרי הן כחלב משמע מטעם חלב אתאינן עלה אין זה ראיה דלדינא קאמרי' שיש להם דין חלב לענין הכשר אבל הא מטעמיה והא מטעמי' וממילא אין לנו היתר ממתני' דמכשירי' וממימרא דר"ל ומסברא נימא דאסור משום דאין לך בו אלא חדושו וא"כ לפמ"ש הטור סי' פ"א שנוהגי' היתר במימי חלב משמע אפי' לבריא וכרבינו שמחה וממילא דהלכה כהתוס' דנסיובא דרבנן וא"כ מימי חלב אחר שהוסר כל האוכל נהי דנאסר נמי מדרבנן אבל כבר קלישי לי' איסורא ופשיטא דאין להחמיר לחולי קצת אחר אכילת בשר בשיהוי שעה:

איברא שיטת הפוסקים האוסרים מימי חלב הנ"ל משום אמ"ה בלא"ה צע"ג א"כ בפ"ק דבכורות דמסקי' שריותא דחלב או מחריצי חלב או מזבת חלב ודבש ולתרוייהו תיקשי מזבת חלב ודבש מנ"ל היתרא לגבינה דלמא כי היכי דמיא חוזרים לאסורא ה"נ הגבינה ולא הותר אלא החלב בתערובתה כמות שהיא ומאן דיליף מחריצי חלב קשה איפכ' דלמא המים אסורים גם בתערובתן וממילא אסור למשתי חלב כלל משום תערובות הני מיא ואמנם אח"כ כשמפרישים זה מזה הותר הגבינה והמים נשארים באיסור' וקושי' זו קשה נמי למסקנא דכתיבי תרי קראי זבת חלב וכתיב נמי חריצי חלב עדיין נאמר דלא הותר חלב אלא לעשות מהן גבינה ולהפריש ההיתר הגבינה מן האיסור מי חלב אבל תערובתם נאסרו ושפיר משבח קרא ארץ ישראל בחלב לעשות מהן גבינה וכן חלב עזים ללחם ביתך הכל לעשות מהם גבינה ולרבינו שמחה לא קשי' בהס"ד דהוה בעי למילף שריותא מדאיצטריך למיסר ב"בח וא"כ דלמא לא הותר אלא כמו שיוצא מאמו מעורב כדכתיב בחלב אמו אבל אם הופרש קצת אוכל ממנו תיאסר להס"ד ובהא לא פליגי הס"ד עם המסקנא וזה קשי' קצת לשיטת רבינו שמחה אלא די"ל שטתו דס"ל להס"ד מכיון שמוכח שהותרה החלב בשעת פרישתו מהאם שוב ממילא לא שייך לחזור לאיסור אמ"הח לאחר זמן כיון דבשעת פרישתו מהחי לא נאסר ולא דמי לדם איברים שלא פירש וכמ"ש הש"ך אך החולקים דלית להו הך סברא ומדמי ליה לדם איברים שלא פירש אם כן לדידהו צריך לעיון גדול קושי' הנ"ל:

ולשלימות העניין לא אמנע בר דכירנא כד הוינא טלי' אמינא מילתא בפני מ"ו הגאון מו"ה נתן אדלער כ"ץ זצ"ל וישרו הדברים בעיניו והוא מה שמצאתי בתוספת על החומש

שכתבו אהא דאחז"ל קיים אברהם אבינו כל התורה כולה אפי' ערובי תבשילין שפירושו שהיה נזהר מלערב תבשילי חלב עם תבשילי בשר דהרי כתיב חמאה וחלב והדר בן הבקר ולא בהיפוך ע"ש ואמרתי אני דלפ"ז י"ל היינו רבותי' דב"נ מצווה על אמ"הח וממילא נאסרה להם חלב עד שניתנה תורה ונתחדשה היתירה ואז גם ב"נ מותרים מטעם מי איכא מידי אבל קודם מ"ת נאסרה שוב מצאתי שעל מדוכה זו כבר ישב בס' כר"ופ וא"כ מדהאכיל א"א ע"ה חלב ש"מ שכל כך נתעצם בשמירת התורה עד שלא ניתנה עד שיצא מכלל ב"נ אפי' להקל ולא הוא לבדו אלא כל האורחים ומשו"ה אכל חלב אלא לכאורה אין להוכיח כלום דדלמא חלב שחוטה הוה וליכא משום אמ"הח ע"כ הוכיח הש"ס מדהקפיד על עירוב תבשילין תבשיל חלב עם בשר ש"מ דחלב מבהמה חיה היה ולא שחוטה דא"כ לית ביה משום ב"בח דאוריי' ואין להקפיד לאכל חלב אחר בשר כדמשמע ממ"ש ט"ז סי' צ' סקי"ב ומוכח מעירובי תבשילין דלא היה חלב שחוטה וא"כ איך אכלוהו כלל הא נאסר מאמ"הח אע"כ יצא להקל וחדוש זה קמ"ל רז"ל שקיים אאע"ה אפי' ערובי תבשילין - ונהי דקטנותא היא מ"מ קלסוהו מ"ו הגאון זצ"ל:

והנה על דברי ט"ז ס"סי צ' סקי"ב הנ"ל הקשה דגול מרבבה מבר גוזלא שנפל לכדא דכמכא לתוס' דכותח דרבנן דה"ל תרי דרבנן והחמירו בו ולפע"ד בבשר עוף דוקא החמירו ועשאוהו כשל תורה ואפי' ב' דרבנן כמ"ש ט"ז סי' צ"ח סוף סק"ה אלא שהמדפיסים השמיטו שם תיבה א' במ"ש שם דכיון דמצינו ב"בח שעשו חזוק וכו' צ"ל בבשר עוף בחלב שעשו חזוק כמבואר לכל מעיין וכ"כ עוד סי' פ"ז סוף סק"ד ע"ש אבל זולת זה יש להקל בתרי דרבנן וא"כ מדמייתי ט"ז ראי' שהחמירו בבשר עוף כשל תורה מריש סי' פ"ט ר"ל שלא לאכלו עם גבינה א"כ ש"מ בשארי איסורי דרבנן לא מחמירי והני מי חלב דרבנן נינהו וליכא לאחמורי בהא. ועיין רמב"ם הל' ממרים פ"ב הלכה ט' כ' שהאומר לא תבשל גדי למעט חיה עובר על בל תגרע וכן האומר גדי ה"ה בשר עוף עובר על בל תוסף וצווחו עליו כי כרוכי' הא איהו גופיה פסק כמ"ד בשר חיה הוה כמו עוף ולאו דאוריי' והנלע"ד הנה יש חילוק בלשון הקרא בין חיה לעוף כי מסקנת ש"ס דלשון גדי סובל נמי חיה אלא מיתורא ממעטי' גדי ולא חיה אבל עוף נהפוך שאין גדי ולא חלב אם סובל בשר עוף כלל ולמ"ד בשר עוף נמי אסור בחלב מפיק לי' מיתורא ג' לא תבשל אבל לכ"ע אין פשטיות הקרא סובל וא"כ למאי דקיי"ל תרויי' מותרים איכא בינייהו דחי' פשטי' דקרא אוסרו ומדרשא הותר ועוף הותר מפשטי':

והט"ז השריש בא"ח סי' תקפ"ו ובי"ד סי' קי"ז ובח"מ סי' ב' דחכמים אין יכולת בידם לאסור מה שהתירה התורה בפי' והשתא מה שאסרו חז"ל בשר עוף בחלב אע"ג דהתורה

התירה בפירוש גדי ולא עוף היינו משום דפשטי' דקרא לא מיירי מאכילה אלא מבשול ובשול עוף בחלב באמת לא נאסר מדרבנן ואין כח בידם לאסרו אך חיה שלא הותר בפי' אדרבא גדי משמע אפי' חיה נהי מדרשא הותר עכ"פ יש כח ביד חכמים לאסור אפי' הבשול ונהי דלא אסרוהו כי היה די להם לדורותם בסוג אי' אכילה מ"מ יש כח בידם עדיין לכשימצאו בקעה לגדור גדר ולאסור גם הבשול ואיננו לעבור על דברי תורה משא"כ בשר עוף כנ"ל והשתא האומר בהיפוך שבשר עוף אסור ממשמעות נהי מודה דמותר מדרשא אבל עכ"פ אומר ממשמעות נאסר ובחיה אומר בהיפוך שמותר ממשמעות הרי מהפך הקערה על פיה וקמ"ל הרמב"ם שגם זה בכלל בל תוסף ובל תגרע שאסור לחכמים לעשות סיג במה שהתיר להם התורה ומתיר להם מה שאסרה תורה ואולי יש קצת דוחק בלשון רמב"ם מ"מ נלע"ד הדברים מכוונים להלכה. מעתה הא לן כיון דכתיב ג"פ חלב אמו ולכ"ע מימי חלב חלב אמו מיהת לא מיקרי דאיננה כמו שיצאה מאמו א"כ א"א בשום אופן להחמיר ולעשות בו סיג כשל תורה ממש והיכרא מיהת בעי' ופשוט שמותר אחר בשר. וה' ירפאהו ויחלימהו ויחזקהו על התורה והעבודה כנפשו ונפש א"נ ד"ש ושוחר טובתו. פה פ"ב יום א' ט"ז מנחם תקע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה עד

ע"ד בר אוזות שהזכר שהי' ביניהם הוא מבר אוזא הבר שאנו נזהרים מלאכלם מפני שאין לנו מסורת וכמ"ש בצמח צדק ובקונטרס פני נשר וכאשר כתוב אצלינו במקומו באורך ואותן בר אוזות הטילו ביצים וגדלו אפרוחים ונתערבו באחרים הרבה ושאל השואל אי מותרי' הם מפני שאביהם עוף שאינו נאכל לנו במסורת טהרה:

בפ"ק דבכורות דף ז' ע"א אמרי' אריב"ל לעולם אינה מתעברת לא טמאה מן הטהור ולא טהורה מן הטמא נמצא לפי עדותו של ריב"ל לכאורה אפי' אי נימא שעוף טהור מתחמם ע"י עוף טמא להטיל ביצים דלא גרע מדספנא מארעא מ"מ אותן הביצים לא יצליחו לגדל אפרוחים והאי כיון שהגדילו אפרוחים ע"כ לא האי זכר קא גרים אלא כמ"ש חז"ל בפ"ק דביצה דף ז' ע"א דשמעה קלי' דזכר ועלה עלי' בלא יודעים ואם אולי לא נמצא שם זכר אולי נימא דהאי זכר גופי' מינא דטהור הוא כי לא ברור איסורו של אוז הבר אלא שאינו נאכל בלא מסורת ע"כ אלו אפרוחים מותרים לכאורה:

ואם אולי יש לפקפק דלמא לא אמר רי"בל אלא בבהמה אבל בעוף שפיר מתעבר טהורה מטמא ונפלין בפלוגתא דחוששין לזרע אב וזה וזה גורם מ"מ נ"ל בודאי אי הי' אפרוחים אלו דומים לזרע אב בדמות אוז הבר ונהי כשלא היו זכר זה לפנינו היו מותרים משום

כל היוצא מטהור טהור כפרה שילדה מין חמור מ"מ השתא שזה הזכר ביניהם ניחוש לו ונפלין בפלוגתא דז"וז גורם אבל כיון שאין שום סי' באפרוחים הללו ונדמים ממש למינם רחוק הוא שיהיה מזה האב דוקא וניתלי ברובא דעלמא שאביהם ממינם ובשגם שנתערבו ותו ליכא איסור דאורייתא דבע"ח דלא בטלי דרבנן בעלמא הוא כאשר מבואר במקום אחר ובשגם דאוז הבר גופיה הצמח צדק התירו ונהי דלית הלכתא כוותיה בהא מ"מ אינהו מיכל אכלי וכו' וחוששי' לזרע האב גופי' ספיקא הוא ע"כ נ"ל בהני בני אוזא יאכלו ענוים וישבעו הנלענ"ד כתבתי:

פה צויתי להעתיק לך מחדושי בסוגיא דנשר חולין דף ס"ג ע"ב.

תני' רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם וכו' שעופות טהורים מרובים וכו' לעולם ישנה לתלמידו בדרך קצרה פירוש אפילו בלשון מגונה שהרי הזכיר הטמאים ולא הטהורים ועיין ריש פסחים:

ומ"מ יש לעיין תינח אם נתבארו הדברים ביאור יפה בקצרה אז עת לחשות ולקצר אבל הכא לא נתבאר יפה דהרי כתיב למיניהם גבי ד' מינים ומרבה ר"א שכן אע"פי שאין נדמה ואם כן אדם מכיר העופות הנזכרים להדי' במראיהן מ"מ עוף הבא לפנינו מי בקי ויכיר אולי הוא שכנו של נץ או איה וכמ"ש בחי' ר"ן ונדפס בגליון הרי"ף וא"כ לא נתבאר המבוקש משא"כ אלו הזכיר כל הטהורים לא הי' נשאר שום ספק וצ"ע לכאורה וצ"ל רבי ס"ל כרבנן דר"א דלמינהו אינו מרבה אלא שכן ונדמה בצורה כמותו וא"כ אם מכיר איה ונץ אנפה ועורב מכיר כל מיניהם הדומה להם בצורה ושפיר נקט קרא דרך קצרה ויש מזה סייעתא לפסק הרי"ף כרבנן דלא כר"א עיי' ר"ן:

ובזה י"ל ס"פ הפרה דאמר ר"ל כאן שנה רבי תרנגול וטווס ופסיוני כלאים זה בזה פשיטא ואע"ג דרבי בהדי הדדי סד"א חד מינא היא קא משמ' לן הקשו תוספות היכי מוכח זה ממשנתינו והר"ש פ"ק דכלאים כתב דסמיך עצמו על מה ששנה במתני' דכלאים הכלב והזאב כלאים ה"ה ב' מיני עופות ע"ש שחזר ודחה זה ולהנ"ל י"ל סמיך עצמו ארבי דברייתא דשמעתין הנ"ל דס"ל דשכן בלא נדמה לא הוה למינהו א"כ תרנגול וטווס ופסיוני אע"ג דרבי אהדדי והוה שכן כיון שלא נדמה בצורתן לאו מיניהו הוא וה"ל כלאים:

ועוד שם ס"פ הפרה אוז ואוז הבר ע"ש ובתשו' צמח צדק מייתי בשם הגאון מוהר"מ מווינא ראיה משם דאווז הבר טהור הוא דאלת"ה א"כ פשיטא וכי ס"ד דאין טמא וטהור כלאים זה בזה ע"ש:

ולדידי צל"ע מאי ראיה היא זו דהרי האוז היה נאכל להם במסורת ואי אוז הבר ואוז חדא מינא הוא וכדהשקה אטו משום דהאי ארוך קועי' והאי זוטר קועי' ליהוי תרי מינים אלא הכל חד אע"ג דהאי גדל בבית והאי גדל בדברא מ"מ חד הוא כמו שור ושור הבר אם כן כי היכי דאין בהם כלאים ה"נ נאכל אוז הבר בהאי מסורת גופי' שאוכלים אוז הבייתי דהכל חד אבל לבתר דמסיק דברי' אחריתי דהאי ביעא מבפנים והאי מבחוץ ואפי' אם שניהם טהורים מ"מ הוה כלאים זה בזה לענין הרבעה משום שני מינים ושוב ממילא לא נאכל אוז הבר בלי מסורת דמסורת של אוז הבייתי לא יועיל על אוז הבר כיון דמין אחר לגמרי הוא וצ"ע:

והנה במה שהחליט הגאון הנ"ל דטמא וטהור הוה ב' מינים לענין הרבעה האמת כן הוא בבהמה אבל בעוף צ"ע לדיעא קמייתא בתוספות נדה נו"ן ע"ב והיא דעת רש"י שם דתרנגולא דאגמא הזכר הי' משמנה ספיקות וטמא והנקבה מזה המין הי' טהור עד דחזיוה דדרסי עכ"פ מבואר מדעתו דאפשר בעוף שיהיה בטבע הבריאה הזכר והנקבה חלוקים זה מזו בטומאה וטהרה וא"כ שוב אי אפשר שיהיה זה גורם איסור הרבעה וצ"ע:

והמעיין בדברי תוס' נדה הנ"ל יראה דס"ל נהי בעלמא קיי"ל פרה שילדה כמין חמור אע"פי שיש לו כל סי' טומאה טהור הוא כי כל היוצא מטהור טהור מכל מקום בעוף אינו כן תרנגולת שהטילה ביצה ויצא ממנו אפרוח שאין לו סימן טהרה הרי הוא אסור דלאו יוצא מן התרנגולת הוא אלא מעפרא קא גביל אלא שהעלו תוס' דאם יש לו רק שום סי' א' טהרה מותר שהרי אינו דומה לנשר אבל אם לא היה לו שום סימן טהרה אסור מן התורה שהרי דומה לנשר ולא מבעי' אם גם ראינו שדורס שאסור ונ"מ דאסור מדינא ולא רק מקבלת נח כל העוף הדורס טמא ועוד כי נח לא היה יכול למסור אלא כללא על מינים ידועים אבל לא על מקריים ההוים בעולם שתלד תרנגולת אפרוח שאין לו סימן טהרה ע"ז לא כתב קבלת נח כמ"ש תוס' גבי שסועה וא"כ אפי' אי דורס והי' לו שאר סימן טהרה הי' מותר לפי שאינו דומה לנשר אבל אי דורס נמי הרי דומה לנשר ואסור ולא עוד אלא כל שאין לו סי' גופו ניחוש שמא ידרוס ויהיה נשר ואסור:

ולפ"ז א"ש לשון הש"ס מה נשר וכו' אף כל כיוצא בו ונדחקו כל הראשונים מה כיוצא בו דנשר והא"ש כנ"ל וכן לשון עוף הבא בסימן א' בלשון תני ר' חייא י"ל על זה האופן שבא במקרה כמו פרה שילדה כמין חמור וכנ"ל וכמה קושיות יתישבו בסוגיא עי"ז:

ונ"ל כי כן מבואר בלשון הקרא בפרשת ראה כל צפור טהורה תאכלו וזה אשר לא תאכלו מהם הנשר וצ"ע האי לישנא הא בצפור טהורה עסיק מאי שייך אשר לא תאכלו מהם וכי מן הטהורים לא יאכל הנשר ולהנ"ל א"ש הא נשר אתי' על כל כיוצא בו והיינו

היוצא מן הטהורים דומיא דנשר אותו לא יאכל אפי' מהם פי' היוצא מן הטהורים כיון שדומה לנשר:

ובזה י"ל בש"ס אמר ר' עוקבא ב"ח להקרבה דצ"ע כיון דעיקר קו' תורים למה לי אינו אלא טעות המקשן דהוה סד"א דמיותר שום תורים להכי וכמ"ש תוספות וטעות הי' בידו דלא אייתר שום קרא אלא כולהי כתיבי לצורך קרבן א"כ מאי שייך אמר ר' עוקבא ב"ח כאילו חידש דבר ושאר אמוראי לא אמרי הכי וכי מי לא ידע זה ואיננו אלא שקלא וטריא בעלמא ומאי שייך ליחס תי' זה לר' עוקבא ב"ח ע"כ נלע"ד דודאי אמת כן הוא דאיכא שום קרא מיותר להכי אך ר' עוקבא ב"ח חידש לן דלהקרבה איצטריך ופי' כשם דנשר בא להורות דאפרוח ביצת עוף טהור הדומה לנשר אסור וה"ה אפרוחי' ביצת נשר שיש לו סימן טהרה מותר ה"ה בתורים לענין אפרוח ביצת תורים לא הותרה להקרבה אא"כ יש לו כל ד' סימני טהרה אבל אי חסר א' מהן נהי מותר באכילה שאינו דומה לנשר מ"מ להקרבה אסור אע"פ שהוא בן תור שנולד מביצתו מ"מ אינו דומה לתור והוא נכון לפע"ד בעז"הי:

והנלע"ד דפסוק המיותר לכך היינו גופיה דקרא כל צפור טהורה תאכלו שהוא תמוה במשמעותי' כי טרם שהתחיל לדבר משום עוף טמא איך יוצדק לומר כל צפור טהורה תאכלו אע"ג מריבוי דכל מרבינן משולחת של מצורע היינו מכל כמ"ש רמב"ן ר"פ מצורע אבל גופי' דקרא אין לו שחר וע"כ סמיך אצפור שכבר הוזכר בתורה שהוא טהור ואמר כל אותן צפור טהורה תאכלו ולא הוזכר צפור בתורה כ"א תור כמ"ש רמב"ן ר"פ מצורע דתור נקרא צפור כדכתיב ואת הצפור לא בתר והאמת סוף פרק שלוח הקן דריש ש"ס הך טהורה ועיין היטב ברמב"ן ר"פ מצורע ותשכיל ואה"נ שליו נמי כתיב בקרא שאכלו במדבר אבל לא נקרא צפור אלא נקרא עוף כנף עיין ר"פ יום הכפורים וימטר עליהם כעפר שאר וכחול ימים עוף כנף עיין רמב"ן הנ"ל וא"כ כל צפור טהורה היינו תורים וכל דדמי ליה וזה אשר לא תאכלו נשר וכל דדמי ליה ומדסתרי הדיוקי' ומוכח מילפותא דשמעתין דכיוצא בו דנשר הוא עיקר לענין עוף טהור הנדמה לנשר כנ"ל מוקמי' דמיון דתורים כל צפור טהורה תאכלו לאכילת הקרבה מזבח וכהנים דכל שאינו דומה בד' סימנים לתורים אע"פ שיצא מביצת תורים פסול להקרבה וכאלו תאמר כל צפור טהורה תאכלו אפי' מזבח וכהנים וזה אשר לא תאכלו אפילו ההדיוט הנשר ומה שבין תורים לנשר המזבח לא יאכל וההדיוטי' יאכלו כנלע"ד נכון בעזה"י:

ובזה ניחא דקאמר תורים ולא אמר נמי שליו דאכלו ישראל במדבר וע"כ יש לו ד' סימני טהרה דאל"ה מאי פריך לקמן מי"ט עופות ומפרס הרי שליו אכלו ולא היה לו ד' סימנים

אע"כ יש בו ד' סימנים א"כ מ"ש תורים דנקט ואף ע"ג שכתבתי בקרא כתי' צפור ושליו לא נקרא צפור אקרא גופי' קשי' מ"ט לא נקט כל עוף כנף טהור תאכלו לכלול גם שליו ולהנ"ל א"ש דקאי אאכילת מזבח:

ודאתאן עלה שיטה קמייתא דתוס' נדה הנ"ל דמחלק בין זכר לנקבה י"ל דס"ל דשמנה ספיקות לא הי' להם שום סי' טהרה אלא קורקבן נקלף בסכין ולא ידעו אי דרסי או לאו והשתא אי קליפת הסכין שמי' קליפה ה"ל סימן המחודש ובודאי לא ידרוס דפרס ועזני' לא שכיחי ואי לא שמי' קליפה איכא למיחש שידרוס והוא נשר ומעתה לק"מ דהרי הנקבה נקלפה ביד וטהורה ואיך יטמא הזכר משום שיוצא מעפרא הרי עכ"פ אינו דומה לנשר ז"א דהרי דומה ודומה אי קליפת סכין לא שמיה קליפה איכא למיחש שידרוס ודומה לנשר ופשוט:

ולפ"ז י"ל לשון ההוא בר אוזא דהוה בי' מר שמואל ע' מהר"ם שי"ף שנדחק בלשון זה ולהנ"ל י"ל אע"פ שכל בר אוזות דעלמא נקלפי' וטהור מ"מ כיון שנמצא ההוא בר אוזא שלא נקלפה הרי היא יוצא מעפרא מביצה בתר דמסרחא וכיון שאין לה סי' טהרה נאסרה ומיירי שלא הי' לה סי' טהרה רק קליפת הקורקבן וכנ"ל:

מיהו כל זה לשיטת תוס' נדה י"ל כנ"ל אבל רש"י פי' התם גם כן דתרנגולתא היא הנקבה ובשמעתין פירש רש"י דג' סימני טהרה הי' להס מלבד קליפת הקרקבן בהא בודאי קשה קו' תוספות דנדה נהי דגביל מארעא הא לא דמי לנשר ומי"ט עופות לא הוה דהתם כולם שוין זכרים ונקבות כמ"ש תוספות שם ויש לעיין דבתורת כהנים כתיב את הרחם ובמשנה תורה כתיב רחֶמה משמע דאתי לאוסופי הנקבה משא"כ באינך אפשר חלוקים הזכרים מנקבות ודלא כתוס' נדה הנ"ל וצריך עיון:

וכבר מאז משנים קדמוניות עמדתי בחקירה כיון שהסימני' לא נתפרשו אלא חז"ל המציאו כן על ידי בדיקותם מה בין תור לנשר מה ראו שלא הכניסו לזה סי' ביצים ראשו א' כד וא' חד עי' היטב לקמן ס"ד ע"א אע"ג דסימן ביצים לאו דאורייתא מה בכך הלא כל אלו הסי' לאו דאורייתא אלא שמצאו ואי משום איכא עורבא דדמי לדיונה מה בכך נימא דאסרו הכתוב ויש לו ג' סימני טהרה כמו שאנו אומרים עתה שיש לו ב' סימני טהרה ונאסר כן נאמר שיש לעורב ג' סימני טהרה ולנשר ה' סימני טומאה ואולי י"ל כעין מ"ש תוס' נדה הנ"ל דפסוק מיירי מדבר השייך בזכר ובנקבה בשוה וסי' ביצים אינו ניכר אלא בנקבה ואין לדון מנקבה לזכר ודוחק וצ"ע:

גם יש לחקור אחר שטרחו בש"ס ובתוס' וכל הראשונים מ"ט פרט כל הני עופות טמאים ועשו מהם ב' כתובים הבאים כא' וי"ט כתובים הבאים כא' מה יענו בטעם שפרט בפ'

ראה הבהמות הטהורות ומנה עשר בהמות טהורות שור שה כשבים שה עזים איל וצבי ויחמור ותאו ודשן ואקו וזמר כל הני פרטי למה לי הלא יהיב בהו סימני מובהקי' מפרסת פרסה ומעלת גרה והרי בדגים לא מנה כלל וסמיך על סי' וכן בת"כ בשמיני לא מנה שום בהמה טהורה וסמיך על הסי' ומ"ט פרט במשנה תורה ואי משום יגדיל תורה ויאדיר ועיין תוס' חולין ס"ו ע"ב א"כ ה"נ נימא בהני פריטי דעופות טמאים וצ"ע ויש ליישב ע"פ מ"ש רמב"ם פ"ב ממאכלות אסורות הל' ג' ע"ש וק"ל:

ר"א בר צדוק אומר כל עוף החולק את רגליו טמא עתי"ט דלא פליג אלא מפרש וכ"פ רמב"ם והנה במתניתין א"ש שמניח לנו כלל מונח לידע אם תמצא החולק רגליו תדע שהוא דורס וטמא אולי אפילו יש לו סי' טהרה ונדע שאינו מעופות טמאים מ"מ נשתנו עליו סדרי בראשית וכ"כ בס' יראים סי' קל"א אבל בברייתא דתני' מותחים לו חוט וכו' משמע שצריכים אנו לבדוק על ככה וקשה לשיטת תוס' דסיפא לאו אריש קאי אלא הכי קאמר ר"ג אם יש לו ג' סי' גופו בודאי אינו דורס והשתא אס"ד ר"א בר צדוק לא אתי לאיפלוגי את"ק א"כ אהי קאי ביש לו ג' סי' גופו לאיזה צורך נמתיח לו חוט או משיחה לבדקו דיו אם נמצא במקרה שחלק רגליו נאמר נשתנה עליו סדרי בראשית ונאסר אותו אבל מהיכי תיתי למתוח לו חוט לבדקו אחר שיש לו ג' סי' גופו למעליותא ואי נימא אריש קאי כל העוף הדורס טמא ואין לו שום סימן גוף ואין אנו יודעים אם עתיד לדרוס או לא ע"כ מותחים לו חוט או משיחה לברר אם דורס או לאו וא"כ איך החליט ג' אצבעות לכאן וכו' בידוע שהוא טהור כיון שאין לו סי' גוף רק שאינו דורס דלמא פרס ועזני' היא כמ"ש תוס' בדאמימר והוא דלא דריס שאותו סי' הוא שאינו דורס ואז איכא למיחש לפרס ועזניה אלא דלא שכיחא אבל לא שייך לומר בידוע שהוא טהור ואולי מפני כן כתב הר"ן בידוע שהוא טהור הוא לאו דוקא אבל ר' ירוחם לא ס"ל כן עיי' בב"י ויש כאן הכרח לשיטת רש"י דסיפא אריש סמיך דבעי' ד' סימנים ורבי אליעזר בר צדוק מפרש איך נברר ענין הדריסה ומשום הכי העמיד רש"י פירושו אברייתא ולא אמתניתין משום דבברייתא מוכח כן כנ"ל:

והנה רש"י פי' דורס ואוכל שדורס ברגליו על מאכלו אף ע"ג דמשמע ברמב"ם בפי' המשנה דריסה על מאכלו הוא רק לסי' שהוא מעופות הטורפי' וכל עיקר טעם איסור משו' שהוא אכזר וטורף כמ"ש רמב"ן פ' שמיני מ"מ לא רצה לפרש דורס ומטיל ארס דא"כ לא הול"ל ואוכ"ל אלא דורס סתם ורמב"ן נדחק דורס לאכול וזהו דוחק להזכיר כן גבי סי' עופות ולא דמי לארי דורס ואוכל כי התם הוצרך לחלק בין ארי לזאב ובין אורחי'

ללאו אורחיה ע"ש אבל בסי' עופות לא היה לו להזכיר אכילה אע"כ דורס ברגליו על מאכלו וזהו סי' שהוא מן הטורפי' כמ"ש פי' משנה לרמב"ם:

והנה שיטת רש"י אצבע יתירה שאחורי רגל ור"ן העיד שבאותו אצבע הוא עיקר דריסת הדורסי' אלא שטהורים אע"פ שיש להם כלי משחית אינם דורסי' בו אבל הדורסי' עיקר מלחמתם באצבע הלז וצ"ל לפירש"י הנשר הוא הגדול שבדורסי' ודורס אפי' בלא אצבע יתירה הלז והטהורים אע"פ שיש להם כלי משחית אינם דורסי' אבל לא יכחיש המציאות שאצבע יתירה הלז הוא עיקר כלי מלחמת הדורסי' וכמו שהעיד הר"ן ז"ל ע"ש היות כן יש לתמוה על פירוש התוס' דכל שיש לו ג' סי' בגופו בידוע שאינו דורס ועוף הבא לפנינו בזפק וקורקבן נקלף ואין לו אצבע יתירה אנו מסופקים אולי ידרוס בלי כלי משחית אצבע יתירה כמו הנשר וכשיהיה לו גם כלי משחיתו אצבע יתירה ויהי' ג' סי' גופו אז נדע שלא ידרוס איך יתכן שכלי המשחית יורה לנו שלא ישחית אדרבא טפי יש לחוש אע"כ דלא כר"ת אלא כפירוש רש"י וצ"ל רבינו תם מפרש אצבע יתירה כהר"ן אצבע ארוך מחבריו:

ולפי הנ"ל המפרש כפירש"י אצבע יתירה של אחורי רגל מוכח כפי' רש"י דסיפא אריא קאי ויש לפרש כפירוש רבינו ירוחם ג' אצבעות לכאן וא' לכאן טהור בודאי טהור:

בת"כ אמר ר' ישמעאל נשר נשר לגז"ש מה נשר האמור בת"כ עשה המאכיל כאוכל בנשר וכל האמורי' עמו דהא כתיב לא יאָכלו אף נשר האמור במשנה תורה לחייב מאכיל כאוכל הנשר וכל האמורים עמו ולכאורה לא פליג אש"ס דילן דאיצטריך לסי' וכל כיוצא בו דנשר ובת"כ גופי' מייתי הך דרשא אלא דהוה סגי בחד נשר דלגופי' לא איצטריך דהשתא בתלתא ותרי וחד לא ניכול נשר דלית ליה כלל מבעי' ורק לסי' איצטריך ובחד נשר דת"כ סגי ואייתר אידך לאפנויי לגז"ש אלא לפי מה שכתבתי לעיל עיקר ילפותא מדכתיב כל צפור טהורה תאכלו וזה אשר לא תאכלו מהם הנשר והיינו קרא דמשנה תורה ואם כן זה שבת"כ הוא המופנה ואתי למילף אדמשנה תורה שיהיה המאכיל כאוכל וזה דוחק ונגד שיטת רבינו פרץ דלעולם המופנה אתי ללמד על עצמו ועי' בזה בכללי סוגי' שבסוף ס' באר יעקב: -

הרמב"ם פסק בזרזיר כר"א ואפ"ה פסק כאחרים דבעי שכן ונדמה וכתב רלב"ח בתשובה דס"ל אפושי פלוגתא לא מפשינן ונימא בזרזיר לא פליגי שהרי הוא שכן וגם נדמה שחור כעורב ולא פליגי אלא בסנונית דלא דמי אלא שכן אבל זרזיר נהי דלא אסרו מטעם שכן לחוד דסגי ליה בהכי מ"מ רבנן אסרי ליה מטעם שכן ונדמה כי כן הוא באמת אלו דבריו ז"ל ובאמת כי כן משמע מש"ס בב"ק סוף פרק החובל דמייתי ליה בסתמא לא לחנם

הלך הזרזיר וכו' וברבה בפסוק ויהי עשו בן ארבעים שנה פסק ר' חייא כן בזרזיר ומייתי ליה רלב"ח הנ"ל ע"כ משמע בודאי בזרזיר הלכה כר"א אך דברי רלב"ח הנ"ל דחוקי ביישוב הסוגי' והנה גי' הרי"ף למינו לרבות זרזיר למינהו לרבות סנונית לבנה וכתב רלב"ח דרוצה לומר כיון דדרשינן כל עורב לרבות עורב העמקי שאינו שחור כ"כ נמצא ב' עורבים כתיב עורב שחור ועמקי וכתיב למינו ה"ל כאלו כתיב ב' למינו א' אשחור והיינו זרזיר שהוא ג"כ שחור וא' סינונית לבנה דהוה מינו דעורב עמקי שאינו שחור כ"כ ע"ש ודברי פח"ח אלא שצל"ע כיון דר"ח ברבה הנ"ל ס"ל כר"א בזרזיר וצ"ל כנ"ל דתרי למינהו אם כן הוה ליה כ"ה עופות טמאים בשלומא עורב עמקי דאתי מריבוי דכל הוה כללא חדא עם עורב שחור והכתוב כללם יחד כל עורבי אבל אית להו תרי למינהו ה"ל כ"ה עופות ושם קאמר אליבא דר"ח כ"ד עופות יש עשרים מיניהו תלתא תלתא וכו': -

וי"ל עוד לפמ"ש רלב"ח שם דר"א דריש כל לרבות עמקי לטעמי' ר"פ אלו עוברי' דדריש כל מחמצת ע"ש והנה תוס' פסחים מ"ד ע"א ד"ה לענין וכו' העלו דאנן קיי"ל דרשי' כל חלב לרבות חצי שיעור אבל לא ממש כאלו כתיב בקרא בהדיא ודלא כר"א והשתא לפ"ז י"ל ר"א דדריש כל כאילו כתב להדיא עורב עמקי בקרא להדיא אם כן למינו מוסב נמי אעורב עמקי וכאלו כתיב תרי למינו ומרבי' אפילו סנונית לבנה שהוא שכן אצל עורב עמקי ולא נדמה עי' רלב"ח וממילא נמי הך למינו דקאי אעורב דמרבה זרזיר מטעם שכן נאסר אפי' לא הי' נדמה אך ר' חייא דבראשית רבה הנ"ל וסתמא דש"ס ס"ל כהלכתא נהי כל מרבה עורב עמקי אבל לא שיהיה כאילו כתב להדיא בקרא ומסתיין דמרבי' אותן לאיסור אבל לא לאסור גם סינונית לבנה השוכן אצלו דלא הוה אלא כמו שכתב פעם א' למיניהו אגוף עורב והוא זרזיר דשוכן וגם נדמה וליכא אלא כ"ד עופות וא"ש פסק הרמב"ם לאסור זרזיר ולהתיר סנונית כי הוא טהור. ושארי חי' בסוגיא זו יחדתי קונטרס בפ"ע. - פ"ב יום ב' כ"ב מרחשון תקצ"אל - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה עה

שלום וכל טוב לי"ע וי"נ הרבני המופלג ומופלא בתורה ויראת ה' כבוד מו"ה מאיר ני' ראנדיבורג דיין ומ"ץ בטריעסט:

מדברי מעלתו בענין קשקשים נראה שהקשקשים גורמים ששוכנים באויר בעליונות המים ואינו כן כי שרשי דברים אלו יצאו מפי קדוש רמב"ן פ' שמיני ושם נאמר כי סנפיר גורם ששט בעליונות המים והקשקשת מורה על דחיית הליחות ממנו וע"י ב' סימנים אלו ידעי' שאיננו ארסיי' ומ"ש מעלתו דמיון לאפרוח שלא נתפתחו עיניו במ"כ אין דמיונו עולה יפה כללא כיילי חז"ל פ"ק דבכורות ה' ע"ב כל היוצא מן הטהור טהור

ומבואר שם אפי' בהמה טמאה במעי בהמה טהורה טהורה היא וא"כ א"א בשום אופן שדג טהור הנולד מביצה דג טהור יהיה טמא אפילו רגע א' ואלו היינו יודעים שדג זה נולד מביצה דג טהור אפי' לא יהיה לו שום סי' טהרה היה טהור אך עסקי' בדג שאין אנו יודעים מבטן מי יצא ועל זה צריך סימנים וא"כ איך אפשר לומר ששעה א' יהיה טמא ואח"כ יחזור להיות טהור ולא דמי לאפרוח שלא נתפתחו עיניו לראב"י דאסור לאו משום שאיננו מין טהור אלא שלא נגמר חיותו והוה כנפל בבהמה ולא יועיל לו שחיטה אבל דג שאין בו טריפה ונבלה רק משום מין טומאה וטהרה א"א בשום אופן שיהיה ביציאתו לאויר העולם טמא ושוב מין טומאה וטהרה וזה לא יתהפך וכל עצמו לא איצטריך ש"ס לאשמעי' בסימנים דהוה סד"א אותו דג שצריך סימן לפנינו אין זה סי' אם לא נולד עמו ונשאר אצלו כל ימיו קמ"ל אע"פ שאין לו עכשיו וכו' ולזה א"א לומר דסנפיר מורה ע"ז דממ"נפ אי ידעי' ביה שעתיד לגדל אח"ז למה לי סנפיר הלא כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ואי לא ידעי' הדג הזה רק ע"י סנפיר נאמר שעתידים קשקשים לגדל זה א"א דהרי יש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשים אע"כ א"א אלא משום יגדיל תורה ויאדיר. ואמנם בגוף הדבר בחידוש הר"ן דנפקא לן מאין לו ולכאורה לולי דברי הר"ן היה משמע דמסברא או מהל"מ אמרו כן אלא שראה הר"ן גבי חגבים דריש ר"א קרי אשר לא כרעים באל"ף קרי וכתיב ע"כ חתר הר"ן למצוא גם כאן שום דרוש וכ' אין לו עיין עליו ולפ"ז י"ל דבחגבים פליגי בזה ת"ק וראב"י בחולין ס"ה ע"א ועיין שם תוספות ד"ה אף על פי וכו' דראב"י לטעמיה דדריש גם כן אשר לא חומה במגלה יו"ד ע"ב ות"ק דחגב היינו תנאי דפליגי התם ולא דרשו אשר לא חומה ה"ה דלא דרשי אשר לא כרעים רק מסברא בעלמא נפקא להו בחגב וה"ה בדגים ולא הצריך הר"ן לחדש דרשא דאין לו אלא לראב"י ובזה י"ל גם כן ק' מעלתו אלא שאין צורך: -

דברי רדב"ז סי' תש"ל תמה על תשו' רשב"א שנמצא לו שכ' בו על מחט שנמצא בקורקבן תחוב מבחוץ אע"פי שלא נקבו נקב מפולש טרפה וכן הדין בכל איברים שנקובתן במשהו וכו' ועל זה תמה רדב"ז ואמר שהרשב"א יחיד הוא יפה כ' דהרשב"א לא מיירי הכא בחשש שמא ניקבו א' מאיברים הפנימים מזה לא מיירי דאפשר דס"ל שנוכל לבודקו כדעת רש"י פא"ט נ"ב ע"ב אך ס"ל דהוא טרפה מצד עצמו הואיל ונתחב בו מחט חיישי' שמא פ"א נתפלש וחזר לאחוריו ומשו"ה כ' וכן הדין בכל איברים שנקובתן במשהו ור"ל ושט וקרום המוח דליכא חששא שמא ניקבו איברי' הפנימי' אע"כ הטע' משו' שמא ע"י המח' נתפלש הנקב פ"א וחזרה לאחורי' וע"ז תמה הרדב"ז משני טעמים חדא אדרבה ע"י חולי יש לחוש יותר כמו שביאר ותו א"כ מה לי תחובה בחוץ או בפנים

לעולם איכא למיחש להנ"ל והלא הרשב"א מודה להתיר בתחובה בפנים וא"כ בחוץ נמי וכ' ומ"ש בש"ס ובקוץ עד שתינקב לחלל פי' שנקב הקוץ מבחוץ לחלל הגוף אז חיישי' שמא נגע הקוץ בא' מאיברים הפנימי' ונקבו במפולש וצריכים לבדוק כל האיברי' הפנימים אבל לומר כהרשב"א זה לא שמענו אך גם מה שמשמע מרדב"ז בקוץ שניקב לחלל יש בדיקה לאיברים הפנימים צ"ע דגם לרש"י דמקיל בבדיקה כנ"ל מחמיר הכא כמבואר פא"ט נ"ג ע"ב ד"ה עד שתינקב לחלל מכל מקום יפה תמה על הרשב"א. הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה עו

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג המא"הג המופלא כבוד מו"ה אברהם משה נ' אב"ד בטורקייא יע"א: -

גי"ה מער"ח שבט העבר הגיעני ונפשו היפה בשאלתו אודות עלמה א' בת י"ח שנים והיא ניכפת בחולי נכפה ר"ל והיא מוטלת עלאבי' האביון מטופל בחמש בני' מאשתו השני' וגורם מחלוקות בינו לבין אשתו וגם פרנסתו אשר הי' מלימוד נתמעט מטעם שאבות הבנים אינם רוצים לשלוח בניהם במקום חולי המתדבק והנה כל הרופאים נתייאשו מלבקש לה רפואה אך הרופאים הכומרים הידועים בארץ ישמעאל אומרי' אפשר ע"ד הרחוק ימצאו לה רפואה או שתמות בסמי' החריפים וזו היא טובתה לחיים או למות ואך הרופאי' ההמה אינם מאספים אותה לבית כומרים שלהם אא"כ תאכל עמהם דברי' האסורים ושום ישראל ממשפחתה לא יבוא אצלה כל ימי משך היותה אסור בחצר המטרה שלהם ועתה נפשו לשאל הגיע אם מותר לעשות כן או לא: -

הנה בט"ז י"ד ס"סי פ"ד מייתי דברי מהרש"ל בשם תשו' ר"י דנכפה הוה סכנת נפש ומותר להאכילו שרץ לרפואתו ואמנם מתשו' הרא"ש שער מ"ב יש להוכיח דליכא סכנת נפשות דהתיר לגרש אשה נכפית בע"כ וכ' שם א' מהגדולים ק"ו אם בשפחה הוה סמפון בפ' האומנין ק"ו באשה יע"ש ואי ס"ד דמסוכנת למיתה א"כ מאי ק"ו יש דלמא בשפחה הוה סמפון משום דסופה למות ע"י חולי זה והרי עשה מעותיו אנפרות שקנה שפחה שתמות מהרה משא"כ האשה אינו יכול לגרשה בע"כ שתאמר מה איכפת לך אם תמות עכ"פ כל זמן שהיא חי איננו מום ומאי ק"ו הוא זה אע"כ מוכח מזה דס"ל דאין כאן סכנת מות ואפ"ה הוה סמפון בשפחה ושפיר הוה ק"ו באשה ומ"ש הרא"ש בתחלת התשובה דהוה סכנה וכן העתק הב"ש רסי' קי"ז לאו סכנת נפשות אלא סכנה לבעל שהוא יהיה נכפה כמותה נמצא דבר זה אי חולי נכפה הוה סכנת נפשות תלי' בפלוגתא ומכל מקום

נ"ל בפ"נ הולכים להקל ויש לסמוך אמהרש"ל בשם הר"י הנ"ל להאכילו דבר איסור אם הרפואה בדוקה: -

ומ"מ בנידון שלפנינו פשוט יותר מביעא בכותחא דאסור למוסרה לבתי הכומרי' הנ"ל מכמה טעמים חדא אפי' רופאים ישראל כה"ג מי התיר להם להיכנס עצמם בספק נפש להמית או להחיות ומכ"ש דהרי לדעת הרא"ש הנ"ל אין כאן סכנת נפשו' ונהי דלעבור אי' דאורייי' הולכי' להקל שמא הלכה כמ"ד יש בו ס"נ אך לעומת זה לענין למוסרה למיתה אמרי' שמא אין בחולי זה ס"נ ואסור למוסרה למיתה ומכ"ש ברופא ישמעאל בכה"ג שאסור שהרי נחשד על ש"ד לולי שהוא רופא מומחה ולא מרע אומנתו והכא הרי לא מרע אומנתו כשימיתנו כי יאמר מעיקרא אדעתא דמיתה נחית ויעיי' מ"ש ש"כ י"ד ר"סי קנ"ה: -

ויש בזה עוד משום אכילת דברים האסורי' ובפרט שהכומרים מקפידים שלא תאכל משלה בשר כשר אלא מפתם תאכל ומכוסם תשתה וכוונתם בזה להעביר על דת וכל להעביר על דת הוה כמו ע"ז עצמה דיהרג ואל יעבור וכשם שאין מתרפאי' בעצי אשרה אפי' רפואה בדוקה ה"ה שאין מתרפאים בהעברת דת כגון שרפואה בדוקה לאכול בשר והגוי מכוון להעביר ורוצה שיאכל דוקא נבלות ואם לאו לא יניחנו לאכול בשר ימות ואל יאכל נבלות ומכ"ש הכא שהעברה אינו ענין לרפואה כי רפואתה בסמי' וסממנים ולא באכילה זו ומכ"ש שיש לחוש בפיתוי להעברת דת והמרת דת ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ומוטב שתמות זכאי ולא תמות חייב: -

ועוד משום אל תתיחד אשה עם הערביי' שחשודי' על עריות אפי' בכה"ג דהוה חולי מתדבק דאלת"ה לא מקשו תוס' מידי אפירש"י בע"ז כ"ה ע"ב ד"ה איכא ביניהו וכו' דמשכחת לי' במאיסה כנכפה ומוכה שחין אע"כ גם בזה שייך חביבה עליהם בהמתן של ישראל מנשותיהן ועוד דלמא אחר שתתרפא תיאנס או תתפתה להן ע"כ נלפענ"ד אין שום סברא להתיר לכנוס לבית הכומרי' הנ"ל מכל הלין טעמא: -

ואמנם פשוט שאין מוטל על האב הזה לא פרנסתה ולא רפואתה של בת י"ח שנה והיא כשארי עניי ישראל המוטלים על הצבור להכניסה לבית הקדש החולי' בקהלו' גדולות שבמדינותיכם ולהקל מעל העני הזה אבל למסור נפש א' מישראל חלילה ומוטב שיגרשה מביתו ותלך לנפשה ותמצא מרחמי' מאחינו ב"י ולא להוציאה משני העולמו' וה' ירחם וירפא שבר עמו בעגלה ובזמן קרוב ישמחנו שמחת ירושלים נוה שאנן הכ"ד א"נ הדש"ת: - פ"ב נגהי ליום ג' י"ב אדר שני קפ"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה עז

שוכ"ט לתלמידי הרב הצדיק המופלג החרוץ ובקי כמו"ה מאיר באסקאוויץ נ"י:

אשר נדברנו אמש שמעלתו בחנות שלו בק"ק קאמאהרן אינו מוכר פירוש יבישים של אשתקד בימות החורף כי כיון שמימי הקיץ מסיון ואילך הוחזקו בגידול מילוועץ וכל בריה שאין לה עצם אינו חי ששה חדשים אבל מתקיים יב"ח וא"כ אותן מילוועץ שנתהוו בסיון מתים בחשון ועדיין אסורים עד סיון הבא עד שעבר להם יב"ח ואין להם בדיקה כיון שמתו ואינם רוחשים עוד אלו דבריו. הנה בצדקתו ותומתו מחמיר לעצמו והדברים ראוין למי שאמרן מ"מ כיון שלא ראינו מי שחייש לזה צריכים אנו לאמשוכי נפשי' לומר הנח לישראל אם אינם נביאים בני נביאי' הם ומה שאמרתי תמול פא"פ אבאר עתה במכתבי בעזה"י:

תחילה אומר מ"ש כל בריה שאין בה עצם אין חי ששה חדשים אע"פ שכ"כ בפר"ח וכן בס' שאילת שלום סי' פ"ט שניהם לא דקו במ"כ כי במ"ר פ' שופטים ובירושלמי פ"ק דשבת אמתני' ולא יפלה את כליו לא נאמר כל ברי"ה אלא כל דבר שאין לו עצם אינו חי ששה חדשים ובש"ס פא"ט אמרי' כל ברי"ה שאין בו עצם אינו מתקיים יב"ח ואלו הי' מדקדקים בלשונם לק"מ ק' באר שבע מדתנן ספ"ג דגיטין נותנין לה בחזקת שהוא קיים וכן מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים ולק"מ כי ענין קיום הוא קיומו של הענין שאנו עוסקים בו וכשאנו עוסקים בבע"ח באדם שהניח חולה או זקן אי חיותו קיים או לא ואמרי' בחזקת שהוא קיים ר"ל חיותו קיים וכשאנו אומרים כל בריה שאין בו עצם אין בריותה מתקיימת יב"ח ע"כ הוא כעפרא דאם אינו כעפרא עדיין בריותו קיים דמת נמי בריה מיקרי אבל אי הוי אמר כל בעל חי שאין בו עצם אינו מתקיים הי' אומר אינו מתקיים ששה חדשים שאין חיותו מתקיים ששה חדשים אבל עודנו בריה הוא [ומה ששאלני על נוסח דוד המלך ישראל חי וקים בסנהדרין ביארתי יפה ואין כאן מקומו] ונבוא לנידון שלפנינו הנה הרמב"ם פ"ב ממ"א הל' ט"ו כשדיבר מתולעים בתלוש שפרשו ומחובר אפי' לא פירשו לא הוצרך בדיק' אלא אמחובר אבל לא בתלוש וכ' ה"ה הטעם משום דהוה מיעוט המצוי רצונו אפי' עינינו רואות רוב בזמנם ובמקומות ההמה שכיח הרחש אפי' ברוב החביות אבל לא ברוב הפירות ואם יבדוק כל פירי בפ"ע יהי' הרוב בלא תולע ע"כ ליכא אלא מיעוט המצוי:

והנה לכאורה הי' נראה לפ"ז היינו לכתחילה אבל אם עבר ובישל בלא בדיקה הי' לנו להתיר מעיקר הדין לולי א"כ מה הועילו בתקנתן כל א' יבשל בלא בדיקה וכמ"ש ש"כ בי"ד סי' ל"ט סק"ח בטעם המחמירים בריאה וה"ה הכא ומשו"ה הוצרכו רשב"א ורמב"ן

לומר שמותר מטעם ס"ס וכל זאת באותן המתליעים במחובר אבל אותן המתליעים בתלוש לא הזכיר רמב"ם בדיקה אפי' לכתחילה ועיין ה"ה שם ד"ה ואם שהה וכו' אלא שהרא"ש החמיר גם באלו לבודקן לכתחילה עי"ש ועוד רמב"ן ורשב"א יהבי טעמא משום דאיכא למיתלי שנימוחו משו"ה מותר אפי' לכתחילה ומשמע אפי' מיעוט המצוי שפירשו אפ"ה תלי' לקולא מטעם שימוחו בתבשיל ורא"ש לא סמך גם ע"ז והחמיר ועכ"פ מבואר דקיל חששא דמיעוט המצוי בפירות בתלוש ממיעוט המצוי דהתליע במחובר וצריך טעמא למה:

ונלע"ד דהתליע במחובר לא הי' לו חזקת היתר מעולם אפילו כשהפרי באיבה ובעיקרי גפנים כבר מצוי תולעים וליכא חזקת היתר על הפירי זו עצמה אלא דמרובה פריש וכיון דאיכא מיעוט המצוי חיישינן והוי כמו ריאה ממש דאין לבהמה חזקת היתר מבורר שעה אחת אלא מרוב בהמות כשרות פריש וכיון דאיכא מיעוט המצוי חיישינן מה שאין כן אם לא התליע במחובר או אחר י"ב חודש דליכא אלא ספק אם נולדו חדשים בתלוש ולענין זה הפירי בחזקת היתר וכשרות עומדת נמצא הו"ל לפירי זו עצמה חזקת היתר וגם מרובה פריש שאין רוב הפירות מתליעי' בתלוש ופירשו רק מיעוט המצוי ה"ל נגד רובא וחזקה וס"ל להקל אפי' לכתחילה:

ולפי"ז י"ל אפי' להמחמירין לבדוק לכתחילה אפילו בהא היינו דאפשר למיבדק אסור לאכול בלא בדיקה כיון דאפשר לעמוד עליו אבל היכי דא"א לעמוד עליו כגון נידון שלפנינו שכבר מת הרחש אחר ששה חדשים וא"א לבודקן אין לאסור הפירי אך ירחצו היטב לתקן מה דאפשר שאם יש עליו תולעים מילוונן מתים יסורו אע"פי שאין זה תיקון גמור דא"כ אפילו במילוונן חיים נמי טורח בדיקה זו למה ירחצו במים אע"כ אין זה תיקון בטוח מ"מ הכא אחר ששה חדשים דא"א בבדיקה מחויב לעשות האפשרי אבל אין לאסור לרבים: -

וכעין ראיה מנדה דאשה עלולה לראות ומינה קרבו טפי ממילוונן ואפ"ה הואיל והיא בחזקת טהרה אם יש לה מכה באותה מקום תלינ' במכה ופשטו' משמע אפי' ביום הוסת וכן דעת הרשב"א אלא שהתוס' כ' א"כ לא תטמא לעולם וכוונת תוס' לא שאחריות נידות עלינו ומה בכך אם לעולם לא תטמא אלא כוונתם כיון שלא באנו לטהר אלא משום אוקמה אחזקת טהרה כיון דוסת לאו דאוריית' איך נטהר אותה לעולם ונוציא אותה מרוב נשים הרואות דם נדה בזמנם ונימא היא מן המיעוט וכי חזקה עדיף מרובא ע"כ ניתן לה יום וסתה לתלות ראייתה ביומו זהו סברת תוס' לולי זה גם תוס' היו מודים שתולים במכתה אע"ג דמינה קרבו דמים מ"מ כיון שמוחזקת בטהרה וא"א לבדוק לא

בעי בדיקה ע"כ הוצרכו תוס' לומר שהרוב מתנגד לחזקת טהרה דרוב נשים רואות עכ"פ משלושים לשלושים או בשום זמן וכי זו לעולם לא תראה וכבר ידע מעלתו מ"ש אני בתשו' אחרת טעמו של רשב"א דס"ל ע"פי חכמת הרפואה דכשיש לאדם מכה פתוחה המוציאה ליחה ודם אז כל שארי ליחות מלוחו' ומעופשים ומותרות שבגוף נמשכים לשם ויוצאים דרך שם ואפשר שיהי' דם נדה שדרכו להתבשל בעורקי האם שהיא המקור עתה נמשך דרך המכה ואינו מגיע להתבשל במקור ואינו מטמא באמת לעולם ואין זה נגד רוב הנשים כי מאן לימא לן שרוב הנשים שיש להם מכה כזו שרואות דם נדה דלמא כל כי האי איתתא אינה רואה ושוב מוקמי' אחזקת טהרה וכיון דא"א לבדוק שריא בלא בדיקה. הדרן לדידן בודאי הפרוש והחסיד לא יאכל שום דבר הצריך בדיקה לעולם ושארי עמא דארעא האוכלים בבדיקה עכ"פ מה טוב אם ימשכו ידיהם באופן שאלתינו דהיינו מימי כסליו ואילך לא יאכלו יבשים משל אישתקד כי כבר מתו אותו הרחש שמימי סיון וצדיק כמותו לא ימכרנו בחנותו כלל אבל לאסור לרבים מה שכבר נהגו להתיר לא נ"ל ומסתיין דמצאנו טעם הגון למנהג בני נביאים והנלע"ד כתבתי: - א"נ משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה עח

מכתבך הגיעני לנכון וע"ד קושייתך אעתיק לך מחידושי בסוגי' דסימני ביצים חולין דף ס"ד:

ת"ר לוקחים ביצים מן הנכרים בכל מקום פי' הר"ן אפילו במקום שמצוי' למכור ביצי עופות טמאים ג"כ ומשו"ה פריך וליחוש שמא מעוף טמא נינהו וכפי' ר"ת בס' הישר סי' שס"ד וסיים וכ' דמשו"ה מהמנינן לי' באומר של עוף פלוני וטהור הוא כיון דעכ"פ רוב עופות דעלמא טהורי' נינהו סמכי' ארובא בצירוף אמירתו כנ"ל כוונתו ע"ש וא"ש אפי' למסקנא דאיירי בכד וחד נהי דסי' לא הוה משום עורבא מ"מ רובא מיהת הוה:

ולפ"ז התם במס' ע"ז דנוקי עוברי דגים שנימוחו לא מהני אמירתו של דג פלוני משום דבדגים ליכא רובא טהורים וגם נימוחו ולית בהו סי' כד וחד ויפה דחו תוס' ורא"ש הוכחת ר"ת דסי' דגים דאורייתא משום דדחיק בנימוחו ולא משני סי' לאו דאוריי' ודחו דאכתי הוה קשה דליקח מאינו מומחה באומר מדג פלוני משו"ה מוקמי' בנימוחו ואז לא מהני אמירתו משום דליכא רובא:

מיהו הטור ס"ל דגם בנימוחו מהני אמירתו ולכאורה כן נראה לא מבעי' לחד פי' ברשב"א דכד הוה מוקמי' ליה בטרופות בקערה מ"מ איכא הכירא בט"ע א"כ ה"ה נימוחו אלא אפילו למאן דס"ל בטרופות לא מהני אמירתו משום דתו ליכא ט"ע מ"מ

נימוחו דדגים אינם כטרופות ממש אלא כחתוכות ומכ"ש בקרבי דגים דליכא אלא נימוחו השלפוחית והקרביים קיימים א"כ מועיל אמירתו וא"כ אכתי ה"ל למימר לוקחי' מאינו מומחה ע"י אמירה ודוחק דמירי בנימוח ממש אע"כ אין זה דקדוק ויפה הוכיח ר"ת אלא שהם הקשו אר"ת לשיטתו דס"ל דלא מהימן בלא רוב ובדגים ליכא רוב טהורים ולא מהני אמירתו בנימוח בלי סי' כד וחד, אמנם המעיין בדברי ר"ת בס' הישר סי' תקי"ב יראה שיטתו דה"ק רב היכי דאיכא מומחה אינם ניקחי' אלא מן המומחה אפי' יאמר מלחתים ואלו דגים וקרביהם ונראה מכ"ש באומר דג פלוני וטהור דלא התירו לסמוך ע"ז אלא היכא דא"א ליקח ממומחה אבל היכא דאיכא מומחה לא התירו לסמוך ולק"מ על ר"ת:

מן הנכרים בכל מקום רמב"ם לא גריס מן הנכרים דלא מהימן אפי' באומר של עוף פלוני וס"ל בכל מקום היינו אפי' בח"ל ולטעמי' דס"ל אין שום סתם ישראל נאמן אלא בא"י כשרוב ישראל דרים שם אבל בלא"ה נחשדים אפי' על נבלות וטרפות כמ"ש ס"פ י"א ממ"א ע"ש והיינו דתני' לוקחים בכ"מ מסתם ישראל ואין חוששין צנבלות וטרפות משו' רובא ומשום עוף טמא נאמן באומר עוף פלו' דמירתת ולכאורה ק' מה צריך לדחוק באומר עוף פלוני לימא במקום דלא שכיחי טמאי' טפי כיון דבכל מקום דתני קאי אמקום חשודי היינו סתם ישראל ולא אמקום שטמאים שכיחי א"כ מאי פריך ולכאורה י"ל כמ"ש רשב"א ור"ן בשם י"מ דפריך דמצטרפי' תרי מיעוטא דטריפות וטמאים אלא לפ"ז צ"ע מאי מקשה הש"ס מאין לוקחין מהם ביצים טרופות בקערה פי' וה"ה מישראל סתם דחשוד כנכרי כצ"ל לרמב"ם ומאי קושיין דלמא מנכרי לא מזבנינן דאיכא ב' מיעוטי מיעוט טרפות ומיעוט טמאים ונכרי לא מהימן באומר עוף פלוני אבל ישראל דמהימן באומר מעוף פלוני וליכא אלא חשש טרפות לוקחי' טרופות דרובא לאו טרפות נינהו אע"ג דכ' ראשונים דמש"ה אין לוקחים טרופות משום דאיכא ריעותא שהן טרופות בקערה ומסתמא לוקחים מישראל שנטרפה לו תרנגולת וי"ל דהקשה ישראל חשוד נמי נימא שלקח מגוי שלקח טרופות טריפות מישראל מ"מ מנ"ל להקשות כן הא איכא למימר כנ"ל וי"ל:

והנה אע"ג דרמב"ם לא גרס נכרי ומוקי בישראל סתם מ"מ כ' דין נכרי שלוקחי' ממנו ע"י היכר ט"ע עי' פ"ג ממ"א הל' י"ט ומשמע מה"ה דיצא לו מברייתא דבציים טרופות דמשמע שלימין לוקחי' והיינו ע"י היכר ט"ע ולפע"ד יצא לו מברייתא חולין ק"יו ע"ב והתם גרסי' נכרים ולא גרסי' בכל מקום ובשמעתין גרסי' בכל מקום ולא גרסי נכרי' אלא צ"ע מאי פריך דלמא דעוף טמא נינהו ודחיק באומר של עוף פלוני שלא הוזכר

מזה בבריית' כלום נימא כי היכי דבאידך ברייתא דמיירי בגוי דלוקחי' ע"י ט"ע ועיקר קמ"ל דאין חוששי' לנבלות וטרפות ה"נ נימא הך ברייתא דישראל מיירי בהכי בשלמא להמפרשים בכ"מ אפי' בשכיחי טמאי' א"ש ע"כ מיירי בלא סימן ובלא ט"ע דא"כ מאי רבותא דרוב טמאי' הא יש לו סי' או היכר אע"כ לית ליה א"כ ליחוש של עוף טמא הוא אבל להרמב"ם ק' וצ"ע:

בכל מקום לולי דברי הרמב"ם והר"ן הייתי אומר בכל מקום אפי' רוב גוים שכל שחיטתן נבלה ושכיח נבלות אפ"ה לא מצרפי' ס' נבלה עם ס' טרפה ולא חיישי' דבצים גמורי' במעי אמן לא שכיח וטרפות שנטרפה התרנגולת באופן שגדלה באיסור נמי לא שכיחא ולא מצרפי' ס' נבלה עם ס' טרפה ופריך עכ"פ נצרף לזה ס' טמאה כמ"ש הרשב"א:

ולבדוק בסימני' עיין לקמן ע"ט ריש ע"ב וסימן דאורייתא פי' לסמוך אסימן באיסורא הוא דאורייתא באמת הר"ן פי' שם הנך סימן דאודנא וגנובתי' הוה סי' דאורייתא אבל רש"י לא פי' כן אלא אפי' אי הנך סי' דאורייתא ולא אשכחן חמרא דדמי לסוסי' כמו עורבא ויונה ויהיה הסימן דאורייתא מ"מ לסמוך אסימן כמו על עדות עדים או רובא וקורבא לסמוך כן אסימן זהו אפשר לאו דאורייתא נהי דהסי' בעצמן דאורייתא דלא אשכחן מין אחר דכוותי' מ"מ אין לסמוך אולי השתא נשתנה ברייתו של עולם על סוס א' ואית לי' אודנא כחמור וזה עיקר סימני' לאו דאורייתא התם בב"מ ויבמות דחיישי' לאתרמי סי' כסי' עי' היטב:

ונ"מ למ"ש האחרונים בש"ע א"הע סי' י"ז דבשני סימנים הוה כסימן מובהק ביותר ולכ"ע דאורייתא דלשני מקריים לא חיישי' שיזדמנו ב' סימני' כאחד ועי' בנ"בי תנינא הקשה הגאון מו"ה וואלף ל"ש זצ"ל להגאון נ"בי שם א"כ לפירש"י בחולין ע"ט דדמיין להדדי באזנים וזנב ה"ל ב' סימנים ולכולי עלמא דאוריית' אמאי קאמר ש"מ סימן דאורייתא ותי' הגאון נ"בי זצ"ל דהני תרי חד הוא ע"ש מ"מ הכא נ"מ אי הסי' בעצמותו דאורייתא רק לא סמכי' אסי' דאורייתא א"כ אשני סימנים סמכי' אבל אי הסימן בעצמו לאו דאורייתא משום דאיכא דעורבא דדמי' לדיונה ואיכא מיני' הדומים בתולדה זה לזה לא במקרה ושינוי ברי' א"כ אפי' אלף סימנים לא יועיל דעורבא דמי ליונה בכל סימן:

ובזה י"ל דקדוק דמייתי ש"ס ברייתא קמייתא כסימני בצים כך סימני עוברי דגים והא"ש י"ל דאסיק אדעתיה דמצי לאוקמי בחתוכות ואי משום לבדוק בחלבון וחלמון י"ל נהי דהוה ס"ד סימני ביצים דאורייתא מ"מ י"ל לסמוך אסי' לאו דאורייתא ובעי' ב' סימני' כד וחד וגם חלמון וחלבון ובחתוכו' ליכ' אלא חד סי' ולא סמכי' עלי' מש"ה מייתי מסימני דגים דליכא אלא חד סימן וכהרי"ף דגרס קרבי דגים ועוברי' ליכא או כהרמב"ם

דס"ל למ"ד עוברי' ליכא סימן בקרבי דגי' ואפ"ה מהני ש"מ ס"ל לתנא דסמכי' אסימני דאוריית' וא"כ אפי' מוקי ליה בחתוכות תיקשי לבדוק בחלמון וחלבון:

ולפי הנ"ל לר"ת דס"ל גם ר' זירא מודה דסימני דגים דאוריית' ור"ז ס"ל נמי בע"ז דאיכא סי' עוברי' וסימן קרבי לרוב הפוסקים דלא כהרמב"ם א"כ א"צ להגיהה ברייתא כ"כ סי' עוברי דגים אלא כך סימני דגים ממש אם אין לו קשקשת כמו ברבוט בודקי' בשני סימני' עוברים וקרביים דאפי' למ"ד סימן לסמוך לאו דאורייתא מ"מ אתרי סימנים סומכין מן התורה ומתירי' הדג שמסתמא נשרו קשקשיו וק"ל:

ולכאורה לפ"ז מאי פריך במס' ע"ז אדרב דאמר קרבי דגים ועוברי' אין לוקחין אלא מן המומחה ולבדוק בסי' דלמא ס"ל לרב לסמוך אסי' לאו דאורייתא אע"ג דסי' דאורייתא בשלמא בברייתא קאמר שפיר דסי' דגים מועילים להתיר הדג כשנמצא בו ב' סימנים עוברי' וקרביים אבל רב מירי לקנות העוברי' והקרביים בפ"ע וכל א' יעיד על עצמו ליכא אלא סי' אחד ואע"פ שהוא סי' דאורייתא מ"מ אין סומכי' על סי' א' מן התורה והא"ש דנקט דגים ולא בצים אין ניקחים אלא מן התומחי' משום דבביצה בעצמו איכא ב' סי' בגופו כד וחד וחלבון וחלמון וסמכי' עליו מן התורה ולא בעי מומחה משא"כ דגים וצ"ע לכאור' וע"כ צ"ל דכל השקלא וטרי' לעולא דסמי מכאן עוברי' וליכא בדגים אלא סימן א' ומכאן ראיה לפסק הרי"ף ורשב"א כעולא מדשקיל וטרי ש"ס אליבי' דאע"ג דלא קיי"ל כשינוי' דש"ס התם משום דס"ל סימני דגים דאורייתא ומוקי בשנימוחו מ"מ מדשקלו וטרו אליבא דעולא ש"מ הלכתא כוותיה ועדיין צ"ע:

בטרופות בקערה לחד תי' ברשב"א אין היכר וט"ע בטרופות והו"מ להקשות א"כ מה יועיל אמירתו מעוף פלוני הא מצי לאשתמוטי ולפמ"ש לעיל די"מ דה"ק ודלמא מעוף טמא היינו משום צירוף ב' מיעוטי' מיעוט טריפות ומיעוט טמאים א"כ צ"ל מש"ה מוכרים בצים טרופות לנכרי כיון דבלא"ה אין לוקחי' מהם דאיכא ב' מיעוטי' אך לא שייך שפיר לפיכך כמ"ש גם ברשב"א:

אמנם העיקר בראשונים וברשב"א עצמו דגם בטרופות איכא הכירא וט"ע ומהני אמירה מעוף פלוני ולפי זה למאי דמסיק נמי בסי' כד וחד מסייעי' ליה לא דבעי סיועי דאפילו טרופות ונימוחות נמי מהני אמירתו רק לאפוקי בהיפוך שיש לפנינו שניהם כדים וחדים אזי בודאי משקר ולפ"ז התם במס' ע"ז כדמשני בשנימוחו אכתי הו"מ למימר בלא מומחה מהני ע"י אמירתו וזה דעת הטור סי' פ"ג אלא שצ"ע לפ"ז לענין מאי מהני לן סי' דגים ובצים להחמיר ולא להקל דבלא אמירתו לא מהני סי' להכשיר ובאמירתו לא בעי סי' רק להחמיר כששניהם חדים או כדים ידעי' שמשקר וזה דוחק בלשון הברייתא:

והנה לשיטת הסוברים דפליגי שמעתין אההדי וסוגי' דהתם ס"ל סי' דאורייתא אפי' בבצים צ"ל דס"ל לא איכפת לן במין א' עורבא דדמי לדיונה ודי דנחוש לבצים בינונים כיוצא בהם כמ"ש הר"ן ואי משום ח' ספיקות י"ל שמצאו טהורי' כטמאי' וסי' שניהם חדים אינו מובהק אבל לא נמצאו טמאים כטהורים זולת עורב ואכתי סי' טהרה דאורייתא הוא בתרווייהו:

והשתא לפ"ז דברייתא באה לומר שניהם כדים וחדים ס' איסו' וא' חד וא' כד בודאי היתר י"ל גם בסיפא חלבון וחלמון מעורבי' בידוע שהיא ביצת השרץ לענין ס' טומאה שמא ביצת צב שמא ביצת נחש ומיהו אי לא הוה בידוע שהוא ביצת השרץ והוה ס' עוף ס' שרץ ורוב בצים מעופות נינהו וכל ביצי עופות אינם מטמאי' וא"כ ממיעוט שרץ הא איכא נחש דלא מטמא והוא טהור אפי' רוקמה לכן קאמר כיון שחלבון וחלמון מעורבי' בידוע שהיא ביצת השרץ וליכא אלא חד ספיקא ס' צב ס' נחש וטמא מס' עכ"פ ולא הוה נאיד מאוקימתא שאם רקמה מטמא בכעדשה אלא מדאסיק הכא בחולין סי' לאו דאורייתא ובריייתא נקיט האיסו' בודאי שניהם כדי' וחדים בודאי אסור ולוקין עליו וא' חד וא' כד ספק ובעי אמירתו א"כ חלבון וחלמון מעורבי' נמי ודאי טמא קאמר לכן פריך דלמא דנחש הוא:

ובזה י"ל דברי רש"י בע"ז דפי' כס"ד דש"ס דנ"מ לטמא בכעדשה משום דסוגיא דהתם סבירא ליה סי' דאורייתא ואפילו אי סבירא ליה דלא פליגי דסימני בצים לאו דאורייתא ודדגים דאורייתא כמ"ש בשמו מדפי' סי' בצים לאו דאורייתא משמע דדגים דאורייתא מ"מ עכ"פ לענין סי' דגים נקטו האיסור בס' והיתר בודאי כאשר יבואר בסמוך אי"ה כדמוכח בירושלמי דאיכ' בדגים טמאים כטהורים א"כ ה"ה לענין ביצת שרץ י"ל כנ"ל ורש"י לטעמי' דמפרש מומחה בקי ובמי שאינו בקי וטועה לא שייך מירתת ולא מהני אמירתו מעוף פלוני וקמה נצבה ראיית ר"ת דסי' דגים מן התורה מדלא משני התר סימנים לאו דאורייתא:

והנה הרא"ש הקשה להרשב"א בתשובה אהרמב"ם דס"ל דאין כלאים דהנהגה נוהג אלא בשני מיני טהורה וטמאה כשור וחמור אבל ב' מיני טמאים עם טמאים וכן טהורים עם טהורי' אינו אלא מדרבנן א"כ לקמן ע"ט מאי קאמר ש"מ סי' דאורייתא דלמא סי' לאו דאורייתא ואפ"ה סמכי' בפרידות דהוה מדרבנן סוס וחמור ע"ש. ולפ"ז צ"ע מאי כל הרעש דה"ל לתרץ התם בע"ז דסי' לאו דאורייתא כדמשני בשמעתין בשלמא בשמעתין קאי אביצת טמאה דהוה דאורייתא מבת היענה בעי' סי' דאורייתא אבל עוברי דגים מנ"ל לאסור מן התורה דכי היכי דלא ילפי' שרץ מעוף ה"ה דגים לא ילפי' מעוף ועוברי

דגים לאו דאורייתא מיהו לתי' קמא דתוס' בשמעתין דלהכי אצטריך בת היענה משום דחדוש הוא דליכא מידי דאתי מחי ושרי' והכא שריא טהורים ה"א טמאי' נמי שרי' אפשר זה לא שייך בדגים דשרי' בחייהם וממילא אמרי' כל היוצא מטמא טמא ודוחק מ"מ לתי' ב' דהתוס' דהזרע נעשה עפרא טרם שנעשה ממנו הביצה א"כ גם בדגים כן א"כ קשה כנ"ל דלמא משום עוברי דגים לא הו"מ לשנויי התם סי' לאו דאורייתא דעוברי דגים גופייהו לאו דאורייתא ואע"ג דתוס' דחו זה התי' משום דכשמעורבים בבשר כבר נאסרו כבשר עצמו היינו להפוסקים דס"ל הכי אבל שיטת רש"י ותוס' במס' ביצה דלא נאסר אלא האשכל פי' השדרה שבו תלוי האשכל אבל הבצים גופי' אינם חשובים כבשר כלל בשום אופן וכן נראה דעת הרמב"ם עיין לח"מ פ"ג ממ"א הל' ז' ובאמת הרמב"ם כ' יראה לי האוכל ביצת דגים טמאים כאוכל קרבי דגים טמאים ולוקה מן התורה מדתלי זה ביראה לי מבואר דס"ל מסברא חיצונה אין ללמוד דגים מבת היענה ועוד אבת היענה גופיה אין לוקים להרמב"ם וס"ל ביצת דגים אסורי' מסברת חוץ וכמ"ש לתי' קמא של תוס' מש"ה כתב יראה לי אבל עכ"פ לתי' ב' דהתוס' דהיתר בצים טהורים לאו חידוש הוא שכבר אשכחן כיוצא בה בחלב ותו לא הוה חידוש ורק אצטריך בת היענה משום דמגבל מעפרא בעלמא א"כ עוברי דגים לאו דאורייתא וא"כ מנ"ל להוכיח דסוגי' דהתם ס"ל סי' דאורייתא או כר"ת סי' דגים דאורייתא ולהתיר גם הברבוטא בעצמו ע"י סי' דלמא משום עוברי' לא הו"מ לשנוי סי' לאו דאורייתא ומיהו לפמש"ל דעיקר קושי' הש"ס ולבדוק בסי' היינו למאן דסמי מכאן עוברי' אבל למאן דס"ל איכא ב' סי' עוברים וקרביים בלא"ה לק"מ די"ל לסמוך אסי' לאו דאוריי' עד דאיכא עוברי' וקרביי' ובהכי מיירי ברייתא ורב מיירי בלוקח א' מהם א"כ שפיר הו"מ לשנויי אקרבי דגים סי' לאו דאורייתא וא"ש:

שבתי וראיתי דהרא"ש והרשב"א בתשובה שהקשו כן אהרמב"ם דס"ל ב' מיני טמאים לאו דאורייתא ואינהו הוה מפרשי התם ש"מ סי' דאורייתא כפירש"י ש"מ לסמוך אסי' דאורייתא ואהא הקשו דלמא סמיכ' סי' לאו דאורייתא רק מדרבנן מחזירי' אבידה וה"ה לענין אי' דרבנן הימנו רבנן בדרבנן אבל אי נימא דסי' גופי' לאו דאורייתא דאין לסמוך על אותן הסי' דאיכא מינים אחרים הדומין להם אפי' באיסור דרבנן אין לסמוך עליהן ושפיר הרעישו העולם אפי' אי הקושי' מעוברי דגים והם לאו דאורייתא מ"מ הו"מ לשנוי סי' לאו דאורייתא ומדלא משני הכי ש"מ סי' דאורייתא ס"ל:

ואזדא נמי מה שהקשיתי לעיל נהי סי' דגים דאורייתא מ"מ דלמא לסמוך אסי' לאו דאורייתא אא"כ איכא תרויי' עוברים וקרביים ורב מיירי בלוקח א' א' והא"ש דעכ"פ

עוברי דגים גופי' לאו דאורייתא ויכול לסמוך אסי' א' אי הוא סי' דאורייתא ולמה אינו ניקח אלא מן המומחה:

שבתי וראיתי דאולי עוברי דגים הם יותר שייך להבשר מביצי שארי מינים וכן משמע מלשון הרמב"ם הנ"ל וכן משמע ממ"ש תוס' חולין צ"ט ע"ב ד"ה שאני דציר דגים לאו דאורייתא והיינו טעמא דרש"י פי' בחולין קכ"ו ע"ב ד"ה הטמאים דציר ובצים שקולים הם גבי שרצים ויבואו שניהם וי"ל בדגים אינם שקולי' מוקמי' קרא רק באיסור בצים ולא אציר ומש"ה ציר לאו דאוריי' ולפ"ז בחולין קי"ב ע"ב דפריך מציר דגים איהו ס"ל סמי מכאן עוברי' וא"כ קרא קאי אציר דגים והוה דאורייתא וק"ל:

ונבוא לבאר דברי הטור בעזה"י ועי' מ"ש ש"ך בספרו הארוך והוא דחיק ואתי מרחוק והנה הטור ס"ל דסימני דגים סמכי' עלייהו להתיר העוברים עצמן ולא להתיר הדג וביאר ד"מ משום דאיכא ריעותא דלית לי' קשקשי' וביאור דבר זה דס"ל לטור דגם בשנימוחו נאמן בדג פלוני וטהור כמ"ש להדיא והטעם כיון דבחולין בהס"ד הוה משני בטרופות והוה ס"ל דשייך בהו מירתת מכ"ש בשנימוחו דדג והתרצן לא חזר מסברא זו ואם כן כדמשני בע"ז כשנימוחו אכתי הו"מ להקשות לוקמי באומר של דג פלוני וצ"ל שום תי' כה"ה בדג לא שכיח שיהיה היכר כיון שבאי' ממרחק וממדינת הים וכדומה מש"ה לא הו"מ למימר דג פלוני וטהור הוא אבל אי אמר מהני מ"מ ק' לישני סי' לאו דאוריית' אע"כ כר"ת דרבינא ס"ל יש לסמוך אסי' דגים אך לזה ק' ממעשה רב דירושלמי דאשכח טהורי' דמיא לטמאים ורבינא לא יכחיש המציאות ומעשה רב דירושלמי דהוה קודם לרבינא וצ"ל נהי דאשכחן טהורי' דדמיא לטמאים מ"מ לא אשכחן בהיפך שיהיה טמאי' דמיא לטהורים ולא דמי לעורבא דדמיא לדיונה ובסברא זו כבר עמד בחי' ר"ן גבי ח' ספקות והשתא נהי מ"מ סימן מובהק גמור לא הוה כיון דעכ"פ אשכחן טהורי' דמי' לטמאים מ"מ כיון דלא אשכחן שום מין קבוע לפנינו שיהיו טמאים דמי' לטהורי' א"כ סמכי' ארובא וכל שיש בו סי' יש להתיר אך אם הדג לפנינו ויש בו ריעותא שאין לו קשקשי' והלא רוב דגים אין קשקשיהם נושרים במים ואיך נוכיח מסימני עוברים שאינו מובהק רק מכח רוב דרוב שיש להם סימן זה טהורי' המה נימא בהיפוך רוב טהורי' אין קשקשיהם נושרים במים ע"כ אין להתיר הדג על סמך סי' עוברים וקרביים וכ"כ ש"כ סי' פ"ג סק"ו בדעת הרא"ש והטור לענין ראש ושדרה ע"ש:

ומה שהעיד הטור שכן דעת הרא"ש נרא' לי משום דבחולין כשפס' סי' ל"ד כ' ולענין סי' דגים אי דאורייתא כתבתי פ' אין מעמידין ואס"ד ס"ל סי' דגים לאו דאורייתא מה היה לו להראות מקום אפ' אין מעמידין ה"ל למיכללינהו בחדא פסקא סי' ל"ד כדכייל

לי' הברייתא כסי' בצים כך סי' דגים אע"כ מסי' בצים לא ברירא ליה סי' דגים והתם בפ' א"מ כדמייתי הוכחת ר"ת הקשה עליו קו' תוס' איך תלי תני' בדלא תני' דגים בבצים ותי' הוא הקו' ע"ש ש"מ ס"ל הלכתא כוותי' דר"ת בהא אע"ג מתחלה כ' דיש לדחות ראי' ר"ת משום דה"ל למימר באומר עוף פלוני וטהור הוא פי' ע"ד פלפול יש לדחות אבל באמת אין כאן דחי' כמ"ש לעיל דס"ל גם אחר שנימוחו מועיל דג פלוני ואפ"ה לא אמרו רב מטעם הנ"ל ואס"ד שדחאו לגמרי לא הוה הדר ומקשה עליו ומתרץ הקושי' דתלי תני' בדלא תני' וע"כ ס"ל להרא"ש לסמוך אסי' וגם שנאמן לומר דג פלוני וטהור אחר שנימוחו והא דמייתי רא"ש אח"כ הירושלמי היינו לדחות היתר הברבוטא ע"י היכר העוברי' אבל להתיר עוברי' גופי' לא נדחו דברי ר"ת:

שאם רקמה וניקבה מטמא בכעדשה קושטא דמילתא אמר אבל י"ל דברייתא לא מיירי אלא מאיסורי מאכלות ולא מטומאה וטהרה אלא דמסקי' במסכת מעילה דף ח' שרצים המטמאי' שיעור אכילתן כטומאתן בכעדשה ושאר שרצים שיעור אכילתן בכזית וא"כ אי ביצת עוף טמא שיעור מלקות בכזית ואי ביצת שרץ שיעור מלקות בכעדשה עמ"ש תוס' לקמן ק"כ ריש ע"ב ומ"מ פריך שפיר דלמא דנחש הוא דלית ביה טומאה ואם כן שיעור אכילתן ג"כ בכזית:

ולפ"ז ליתא למ"ש לעיל דאיכא לפרש לענין ס' טומאה ע"ש וליתא דבס' ליכא נפקותא למלקות בין עדשה או כזית דאין לוקי' על הספיקות וחצי שיעור אסור מן התורה ואין להאריך:

שאם רקמה ואכלה לוקה משום שרץ השורץ על הארץ יש כאן ג' שיטות להתוס' אם ריקם אין חילוק בין עוף לשרץ לעולם לוקה אלא בשרץ מתרינן משום שרץ הארץ ובעוף משום שרץ העוף אך קודם ריקום קיל שרץ מעוף דעוף לוקה משום בת היענה ושרץ מותר לגמרי מן התורה:

ולהרשב"א נהפוך הוא דקיל עוף משרץ דלאחר ריקום לוקה אשרץ משום שורץ על הארץ ועוף אינו לוקה כלל דשרץ ארץ ליכא ושרץ עוף נמי כל זמן שאינו מעופף אינו בלאו דשרץ עוף ואבת היענה אינו לוקה אלא עשה בעלמא:

ולרמב"ם כל אנפי שוין קודם ריקום אמעטו מלאו מבשרם לא תאכלו הא חלב וביצים ליכא לאו והדר אתרבו מבת היענה לאיסורא וזה כולל כל מיני טמאים ולאחר ריקום לוקי' ע"ז משום שרץ עוף ולזה משום שרץ הארץ כהתוספות ולרמב"ם לא קשי' ק' תוס' בת היענה למה לי דמשום דכתיב מיעוטא מבשרם ולא מביצתם הוצרך לאוסרם מבת היענה:

והנה בה"ג פ' ג"ה כ' היתר טהורה מדאיצטריך בת היענה כמ"ש תוס' וצ"ע דלא ניחא ליה למימר היתר טהורה מתקח לך ולא לכלביך דז"א דאפי' נימא ביצה אסורה מכל מקום אפרוח היוצא ממנו מותר דאימת קא גביל וכו' וא"כ הוה שפיר לך ולא אימעט אלא אפרוח טמאה דהוה לכלביך אבל ביצת טהורה אפילו יהיה הביצה אסורה באכילה מ"מ אינה לכלביך אלא לגדל אפרוחים וק"ל ועמ"ש תוספות סוכה ל"ה ע"א ד"ה לפי וכו' ואולי הכא ס"ל לתוס' דבעי' לך דומיא דאם שהיא מותרת מדכתיב צפור כדלקמן ק"מ ואמר רחמנא האם תשלח והביצים לא תשלח אלא תקח לך כמו שהיתה האם אלו לא נשלחה ואם כן צריך שיהיו הביצים בעצמם מותרים ולא לגדל אפרוחים ויש לעיין לפ"ז לקמן שם גבי אֵם טרפה דמסיק אם כן צפור למה לי ולהנ"ל איצטריך צפור ויש ליישב וק"ל:

והנה בפ' משפטים בפסוק לא תבשל גדי כתב הראב"ע דיענה אינו ראוי למאכל אדם בשום אופן והיא כעץ ואפילו בקטנותן מתחלת יצירתן אין הזכרים ראוים אלא בשר הנקבה בתחילתה ע"כ כתיב בת היענה ע"ש והנה המציאות לא יוכחש ומ"מ דברי חז"ל נכונים דא"נ כתיב יענה סתם נמי הוה ידעינן דקאי אמה שראוי לאכילה ממנה והיינו הנקבה בילדותה דדוקא בג"ה דליתא ממנו שום דבר הראוי לאכילה דמיד ולאלתר כשיבוא על הירך כבר נתקשה כעץ א"כ ע"כ עץ הוא והתורה חייבה עליו עיי' לקמן פג"ה צ' ע"א תוס' ד"ה אלמא וכו' ותבין אבל יענה דאית בה בילדותה דבר הראוי לאכילה ממילא נימא אז אסרה רחמנא וכשנתקשה ונעשה עץ לית בה איסורא דלא מקרי אכילה וא"כ בת ל"ל ע"כ לאסור ביצתה. והרוחנו בזה מ"ט כ' רחמנא איסור ביצים גבי יענה משום דסד"א כיון דביצת יענה יצאה מזקנה שכבר נתקשה ונעשה כעץ והוה ליה כגביל מעפרא ומדבר המותר ושרי' דלא דמי לשארי ביצת טמאים שיוצאים מדבר איסור משא"כ הכא שהאֵם עץ בעלמא קמ"ל אפ"ה אסורה ולפ"ז אין ק' תוספות ל"ל בת היענה ת"ל כל היוצא מטמא טמא די"ל דאיצטריך לכנ"ל אך הקושי' על לשון חזקי' מנ"ל לביצת טמאה שהיא אסורה ת"ל כל היוצא מטמא טמא ועל חזקי' סובבי' תי' תוס' אבל אקרא לק"מ:

שאם רוקמה ואכלה וכו' כתב תוספות ואף על גב דהשתא איכא תרתי דאתי מחי ושרי וכו' ע"ש הנה תי' זה ואי נמי שכתב תוס' צלע"ג מר"פ אלו עוברין דבשר בחלב לאו חידוש הוא משום דמשכחת כן בכלאים אע"ג דאין כאן אלא ב' ענינים ואולי יש להגיה ולמחוק תיבת ואי"ן ואדרבה הואיל ושניהם חלב וביצים באים מן החי בענין א' כחדא חשיבי ואכתי הוה חידוש משא"כ ב"בח וכלאים ענינים שונים הם ותו לא הוה חידוש תו

כ' תוס' כיון שכל אמ"הח אסור ה"ל האי חידוש פי' משא"כ כלאים איכא זרעים ולבישה והרבעה והנהגה אבל הכא ליכא אלא ב' התירים חלב וביצים ואכתי צ"ע:

דפסיק ליה ספרא בשתי תיבות הנה כל בעלי מסורה הסכימו דכדרלעומר תיבה א' וכן הלכה רווחת כמסורה נגד הש"ס אך בס' אור תורה פ' לך לך תמה מאוד על מאורן של ישראל הרמ"א שכתב שכן מוכח בחולין דכדרלעומר מלה חדא והוא ההיפוך ועי' מה שהאריך בתשו' שב יעקוב חי"ד ועי' בית שמואל סוף סי' קכ"ט בסוף ליקוטי שמות ובס' גט פשוט וטיב גטין והנה אור תורה כתב שאין קושי' הש"ס אלא מדכתיב בת היענה בה"י השמשית באמצע תיבה התם כתיב בנות יענה אבל לא היענה ולכן לא פריך ש"ס מבת שוע ומבת שבע דדמי טפי לבת היענה דהתם לא כתב ה"י שמשית באמצע אבל פריך מכדרלעומר דלמ"ד שמשית שהוא דר אצל העומר שבשדה וא"כ איכא ג"כ אות שמשית באמצע ועדיין צל"ע מ"ט מייתי ש"ס מואת כדרלעומר ולא מקרא קמא אמרפל מלך שנער כדרלעומר מלך עלם תו יש להבין מאן האי ספרא דסמכי' עלה דפסיק ודלא פסיק ואם הלמ"מ היא ה"ל למימר הכי ובפסקי מהרי"א כ' שבדק כל ספר תורה ולא מצא בת היענה בשתי שטין משמע דהי' ראוי להקפיד לכותבו דוקא בב' שטין כדי להורות זה הדין דבצים וכ"כ בטיב גיטין וא"כ צ"ע מ"ט באמת ליכא קפידא לכתבו בשני שטין ע"כ נר' לע"ד דהנה בעל אור תורה נדחק לפרש דפסיק ספרא ר"ל דפסק במבטא שפתיו מב' שטי היינו במכתב ע"ש ודוחק ונ"ל דהכי קאמר מדפסק ספרא לשתי תיבות פי' כיון דכתיב בה"י שמשית באמצע א"כ כל ספרא הכותב ספרים לעצמו או אגרת רשות מטבע הענין הוא לכותבו בשתי תיבות הואיל ורואה ה"י שמשית מפסקת וא"כ גם לדינא ב' תיבות נינהו ולא הו"מ למפרך מבת שבע דליכא ה"י שמשית ואין שום סופר טועה בו כמ"ש אור תורה אפילו מכדרלעומר דקרא קמא נמי לק"מ אע"ג דאיכא למ"ד שמשית מ"מ כל כותב יודע ומבין שהוא שם אדם ולא יחלקנו אע"ג דאביו שקרא לו השם ההוא נתכוון לשום כוונה שהי' כדרלעומר שדה וכדומה מ"מ השתא הוא שם א' כמו ידידיה למ"ד שם תיבה א' אבל את כדרלעומר דאת כדר הוא במקף בלי טעם ולעומר יש עליו נגינה אזלא גרש והקורא במבטו את כדר בנחת ומגביה קולו בלעומר וזה יכריע הסופר לחלקן לב' תיבות ואפ"ה קיי"ל במסורה שאינו אלא מלה חדא וה"נ בת היענה אע"פ דה"י שמשית תגרום לעשותו שנים מ"מ חדא היא כמו בנות היענה ומשני התם הסופר יודע עכ"פ שהוא שם אדם אפי' יחלקנו לב' תיבות בשיטה א' מ"מ בב' שיטין לא יחלקנה אפי' באגרת רשות וממילא דהוה תיבה א' וקי"ל בס"ת נכתב דוקא תיבה א' אבל בת היענה סתמא היא ב' תיבות בתו של יענה והכותב דרך רשות חולקו לשתי שטין לא

היה לתורה לכתוב ה"י שמשית לולי שהאמת כן הוא ביצה של יענה נמצא מבואר הכל בקרא וגם מבואר בש"ס דכדרלעומר תיבה א' וכן הלכה רווחת בישראל:

בע"ז מ' ע"ב אין שם מומחה מאי דקדק הרשב"א בת"הא דה"ל למימר אינו מומחה מאי ונלע"ד ע"פ מ"ש ה"ה דבדגים לא מירתת באומר דג פלוני וטהור דלא שכיחי דגים דרובם המלוחים אתאי מעבר לים ע"ש וא"כ י"ל אם רק יש מומחה בקי וציד בעיר מותר ליקח על סמך דג פלוני וטהור הוא דמירתת שיראהו לאותו מומחה ע"כ שאל אם אין שם מומחה בעיר מאי והוצרך לומר באומר מלחתים ולא הו"מ לשנויי בדג פלוני:

שם משכחת ליה בשלפוחיתא פירש"י השלפוחית המליאה רוח וכן פירש ר"ן שם ואך בחולין כתב משכחת בדג שקורין צלובח"תא משמע שגרס כן והוא דג ואין לו מובן לכאורה ובערוך ערך צלבחת גריס ג"כ כהר"ן דחולין וכתב שהוא דג טמא ע"ש שהאריך כמדומה לי שהוא אותו שקורי' אָהלע לפי מה שציירו ומדברי ה"ה למדתי פי' דברים אלו דרוב דגים טמאים אין להם שלפוחית כלל כי שוכנים בתחתית המים בקרקעית הים ואינם צפים למעלה לכך אין להם סנפיר כמ"ש רמב"ן פ' שמיני ואין צורך לשלפוחית ואם כן בקרבי דגים שצריך היינו להפריש בין צלובחיתא וחבריו שהם טמאים ואפ"ה יש להם שלפוחית אלא ששני ראשים שוים משא"כ בטהורים א' כד וא' חד עיין:

עי' נדה נו"ן ע"ב שיטת ר"י בתוספות דתרנגולתא דאגמא היא הנקבה מתרנגולא דאגמא והזכר הי' קרקבן נקלף בסכין והי' משמנה ספיקות נקלפת ביד והי' מותרת עד בימי ר"פ שמצאו אותה דורס ואסרוה עיין מ"ש אני עני בחי' לסוגיא דנשר בזה וכעת י"ל דהני ח' ספיקות לא מצאו מעולם טהורים דומי' דטמאות ומשום עורבא לחוד אכתי הוה סימן דאורייתא בביצים גדולים כמ"ש ס' זו ברשב"א ור"ן אך מה שנסתפקו הואיל ותרנגולתא דאגמא שהיו מחזיקים אותה בטהורה היו ביצים שלה חד וחד או כד וכד הרי קמן דאיכא טהורים דמיא לטמאים ואיכא נמי עורבא דדמי ליונה ממילא שפטו מזה סימן ל"ד ונסתפקו בח' ספיקות והיינו אבוה דשמואל דשמעתין וכדמשני ר"ז סי' ל"ד אך בדורות אחרונים מר"פ ואילך דאשכחו דמתרנגולתא נמי דרסי ועוף טמא הוא (ועיין לעיל ס"ב ע"ב) א"כ תו לא משכחי' עוף טהור בשניהם חדי' וכדי' רק עורבא דדמי ליונה משום הא לחוד לא שביק סימן שבידינו וא"כ רבינא במס' ע"ז שהי' בתר ר"פ משני בשנימוח ולא בעי לשנוי' סי' לאו דאורייתא אע"ג דאדרב קאי הי' בדורות הראשונים טרם שהחזיקו תרנגולת' דאגמא לטמא מ"מ בימיו כבר נתגלה האמת דסימני ביצים וגם דגים דאורייתא נינהו ע"כ האמת משני דבשנמוחו אין ניקחי' אלא מן המומחה וק"ל:

מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא משמע אפילו בתוך הקליפה אפילו יש בו חיות אינו אלא אסמכתא וכן משמע בביצה דף ז' ע"ב שכתב להדיא רמב"ם וטור ש"ע אך ברש"י לקמן צ"ח ריש ע"א פירש רש"י להדיא דביצת אפרוח איכא משום נבלה כיון דהוי בשר בעי שחיטה ואי לא הוי נבלה ולזה נתכוון בספר התרומה למעיין בסימני ספר סי' ל"ה ובגוף הספר בפסק ע"ש והרשב"א בחי' שפך סוללה עליו וחשב דאאפרוח שיצא לאויר העולם ולא נתפתחו עיניו קאי וכל מעיין בדבריו יראה אאפרוח שבתוך הקליפה וחי אפ"ה אין לו הכשר שחיטה כמו נפל דבהמה ומיהו נפל דבהמה לא שייך במעי אמו דמותר בשחיטת אמו רק כי נפיק ולא גמרו שערו וציפרניו ולא שהה ח' ימים הוה ס' נבלה וה"ה באפרוח נהי ביצא לאויר העולם שוב לא שייך בי' נפל מ"מ בקליפתו לא נגמרה יצירתו וכנפל חשוב ולא מהני ביה הכשר שחיטה וה"ל נפל כן כוונת דבריו לכל מעיין:

מיהו לקמן צ"ח דקאמר אפרוח נמי טמאה קרי ליה משמע היינו טעמא משום דלית ביה איסורא אלא משום אסמכתא דשרץ השורץ על הארץ משו"ה קרי ליה טמאה ואס"ד דאית בי' אי' דאורייתא משום נבלה איך שביק אי' נבלה דאורייתא ונקיט אי' טמאה דרבנן וצ"ע:

גיעולי ביצים פירוש ערוך שהכה על זנבה פי' והוה סד"א כי היכי דביצת נבלה גזרי' אטו בשר ה"נ נגזר אטו אמ"הח מהעוף עצמו קמ"ל גיעולי ביצים מותרים:

זורק את הדם וכו' ערש"י ר"פ דם השחיטה לחד פי' דם ביצים דהתם היינו ביעי זכר והקשו תוספו' הא הוא מין בשר לפע"ד הדם שעל הקרום שלהם הוא מזרע שנקרש ונעשה דם כדלקמן צ"ג ע"ב אי אזרע אסור והיינו מדרבנן אבל מן התורה ממעטי' ליה בכריתות ולפ"ז לא איירי ש"ס מביצי עוף דממ"נפ אותו של ריקום שהולד נוצר ממנו היינו דם גמור ומין בשר ואותו שאינו של אפרוח ומתהוה מביעי עצמו אין בו שום נפש ולא מקרי דם ולא צריך מיעוט כטיפה אדומה שבתפוחים וצמחים בשלומא דם דגים וחגבים הוא דם נפש ולולא מיעוט הוה דם גמור ודם זרע ביעי זכר נמי אבל דם שבטבע מתהווה על הביצה בלי ריקום איננו אלא טיפה אדומה ולא צריך מיעוטא כנלע"ד:

תני דוסתאי וכו' שיטת הרא"ה שבתחלה היו סבורים דהכל תלוי בחלמון ושוב איפכא תני דהכל תלוי בחלבון אבל החלמון אינו נוצר ממנו כלום ונשאר בתוך מעיו של אפרוח למזונו הנה בשבת פר"ע אחז"ל שלענין יניקת זרעים סמכו חז"ל על חכמי הגוים הקדמונים שניסו והריחו הארץ ודרשו ע"ז אל תסג גבול עולם ע"ש ואחר הקדמה זו ראיתי בס' שער השמים ריש מאמר החמשי שדעת אפוקרט הי' שנוצר מחלמון ושוב בא

חנן ומתמה עליו והראה שנוצר מחלבון והחלמון נשאר למזונו כהרא"ה הנ"ל ונר' לע"ד שלעולם הולד נוצר מהחיצוני ונשאר הפנימי למזונו ואפוקרט ניסה בעופות טמאים שחלבן בפנים ומצא שנברא מחלמון ולא נתן על לב לחלק בין עוף לעוף והשריש כך והאמינו חז"ל לנסיונו ע"ד אל תשיג גבול עולם ושוב אחר מאות מהשנים בא זה וניסה בעופות טהורים שהחלמון מבפנים ומצא ההיפוך ואז נודע לחז"ל האמת ששני הנסיונים צודקים ואם כן אנו שעסקינו בטהורים הכל תלוי בחלבון ולא בחלמון וא"ש בעז"הי. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה עט

שוכ"ט לתלמידי הותיק הרבני המופלג החרוץ מו"ה קויפמאן ני':

גי"ה הגיעני על נכון וע"ד שאלת חכם באשה שלקחה חמאה מא"י במקום שנוהגי' היתר ושוב נודע שזו החמאה נעשית משיורי הגבינה הנשאר ביורה אחר שהוציאו הגבינה הראשונה והשני' שנקרא (צוואהריך) ושוב נעשה חמאה משיורים ההמה ונפשו בשאלתו אי אית בי' משום אי' גבינה של נכרים או לא והאריך מאוד בפלפול דבר המעמיד אי בטיל או לא: -

בענין דבר המעמיד לעמוד על האמת והמקור אומר בקיצור עיקרו בש"ס ע"ז ל"ה ע"א דקאמר המעמיד בקיבת ע"ז אסורה בהנאה ומ"ש ממורייס ומשני הכא דקא מוקים ה"ל איסורא בעיניה וכ' מג"א סי' תמ"ב סק"ט דאו"ה כלל כ"ה ס"ל שהוא דרבנן ואמנם בטור משמע שהוא דאוריי' כיון שפסק שאסור להשהותו ולהטור כל שמות' באכילה מ"הת מותר להשהותו אע"כ שאסור מ"הת וכ"כ בס' אלי' רבה בשם ס' אמרכל שאסור מ"הת וכ"מ מע"ז ל"ה הנ"ל דאוקומי קמוקים חמור מתערובת מורייס שיש בו טע"כ וכ"כ בהגה' שבמרדכי פ' אין מעמידין סי' תתכ"ט דלמ"ד טע"כ דאוריי' גם דבר המעמיד דאורייתא וכ"מ בראב"ן סי' ח' דף ע"ב ע"ב ע"ש ברא"בן [דמייתי מג"א שם דתמה על ר' יעקב דמייתי] ואינו רבינו תם אלא בן רבינו יצחק ע"ש ויש לתמוה קצת על מג"א שכ' לעיל בסק"א בשם הרשב"א דכל שדעתו לערבו כך לא בטיל והוא באורך בשלטי גבורי' מס' ע"ז של"ח ע"א דפ וס ז"ב וכ"כ הריא"ז ומסיק שם מג"א דאינו אסור מ"הת כיון שאין בו כזית בכא"פ ואפ"ה משמע להטור אסור להשהותו ועיי' מ"א ס"סי תמ"ז סעי' קטן מ"ב: -

ולפ"ז מ"ש ש"כ י"ד סי' פ"ז סק"ל די"ל הטור ס"ל כר"ת דמעמיד בטל בס' לא כ"כ אלא ע"ד בשלומא כלומר להטור אפשר לדחוק ולומר כן אבל האמת אינו כן כמו שהוכיח מג"א הנ"ל וס"ל כתי' ש"ך גם שהוא דוחק והיינו בקיבה שנמלחה בעורה כיון שהוא

ב"בח דרבנן שלא ע"ד בישול ע"כ לא החמירו במעמיד שלו אפי' אחר שכבר נעשה נבלה דרבנן מ"מ לא גזרו אעפ"י שמעמיד חמור מטע"כ כמו שהוכחתי מש"ס דע"ז הנ"ל דאוקמי קמוקים חמור ממורייס מ"מ לענין גזירה דרבנן חמיר טעם הנרגש בו ב"בח ואתי להחליף ב"בח דאורייתא משא"כ בטעם שאינו נרגש אעפ"י שפעולתו ניכר מ"מ אינו ניכר שהוא מב"בח ולא אתי לאיחלופי ב"בח דאוריי' כן יש להסביר דברי הש"כ וסברתו על נכון בעז"ה: -

והנה רש"י ס"פ כל הבשר אוסר גבינות שנעשו מקיבה שנמלחה בעורה משום מ"במ וס"ל לרש"י אפי' ב"בח דרבנן מ"במ לא בטיל ועתוס' יבמות פ"ב ע"א ד"ה בטומאת משקין וכו' מ"מ מוכח דלית ליה לרש"י הנ"ל דהרי במ"במ אין הטעם נרגש ואוסר באלף א"כ ה"ה דבר המעמיד והא דלא פירש משום דה"ל מעמיד עדיפא מיני' נקיט דאפי' איכא כאן ב' קיבות א' שנמלחה בעורה וא' שלא נמלחה וה"ל זוז"ג וליכא משום דבר המעמיד מ"מ אסור משום מ"במ ולחנם נתלבט בזה בדגול מרבבה סי' פ"ז סקל"ה ע"ש: -

וכצ"ל בהרמב"ם פי"ז ממ"א שכ' בהל' כ"ו המעמיד בשרף ערלה או בקיבת ע"ז או בחומץ יין של ע"ז אעפ"י שהוא מבשא"מ ואע"פ שהוא כ"ש שהרי הדבר האסור הוא ניכר והוא שעושה אותו גבינה עכ"ל הנה כוונתו על ע"ז שאוסר בכ"ש במינו והכא אעפ"י שאינו מינו מ"מ דבר המעמיד אסור והוסיף עליו באו"ה כלל כ"ה סי' מ"ו דלפמ"ש תוס' בביצה דכל שנעשה כך במים ומלח הוה מ"במ א"כ ה"נ הוה מ"במ הו"ל בעניני ע"ז דאומר מ"במ אסור אפי' בלי טעם דדבר המעמיד אלא משום מין במינו ונפקי מיניה אפילו על ידי שני גורמים אסור ואין רחוק דגם הראב"ד מודה דינא דדבר המעמיד אלא שכ' שאין צריכים לזה שלא הלכו בשל גוים אחר נ"ט שלא יפרוצו ונפקא מיני' אפילו זוז"ג אסור והנה גוף אותה ההשגה חסר מספרים שלנו ולא נמצא לא בפ"ג ממ"א ולא בפי"ז אך בפ"ט כשכ' הרמב"ם הואיל והמעמיד הוא דבר האסור בפ"ע וכו' השיג הראב"ד וכ' אין אנו צריכים לכך שאין הקושיא צריכא תירוץ משמע שאין צריך לכך אבל מ"מ הדין אמת דדבר המעמיד לא בטיל: -

והתוס' בע"ז ל"ה ע"א ד"ה מפני שמעמידים וכו' דצונן בצונן הוא ואע"ג דאוקומי קמוקים אינו אלא איסורא דרבנן עכ"ל אין להבין מדבריהם דאוקומי הוא דרבנן אבל ב"בח הוה דאורייתא דזה אינו מכמה טעמים חדא איך ס"ד לייחס דס"ל לתוס' דע"י כבישה ומליחה בלי בישול יהיה ב"בח דאורייתא ומה לי דאוקומי קמוקים וה"ל כאלו הבשר בעין ומה בכך לו יהיה בשר בעין וחלב בעין מותר מ"הת לאכול זע"ז לולי שנתבשלו זע"ז ועוד איך אפשר לומר דט"כע ב"בח ע"י כבישה ומליחה יהי' דאורייתא ואוקומי קמוקים הוא

דרבנן הא מבואר באותו עמוד דאוקומי קמוקים יותר מתערובו' מורייס ועוד מה יענו תוס' אמתני' ס"פ כל הבשר המעמיד בעור הקיבה אם יש בה בנ"ט אסורה הא לא"ה מותרת הא משמע הכא מתוס' דאוקומי קמוקים אסור ב"בח מדרבנן מיהת וקו' זו היא קושי' מהרי"ט חי"ד סי' ג' ולא תי' כלום וגם לא הניח בצ"ע אך כתורה עשה והביא ע"ז דברי הריא"ן מיגאש ז"ל דמובן מזה שבזה יובנו דברי תוס' ועוצם כונתם והוא דה"פ דס"ל נמי דהעמד' ב"בח ליכא בית' מנ"ט ומשו"ה בס"פ כ"ה אמרי' המעמיד בעור קיבה כשר' אם יש בה בנ"ט אסורה דוקא אבל ביתר מנ"ט לא מיתסר משום העמדה ואמנם הכא במס' ע"ז מיירי בפחות מס' ואמרו הא ב"בח בצונן היינו מליחה וכבוש ואפי' יצורף לזה שמעמיד נמי וה"ל ב' כחות כח כבישה ואין בו ס' וכח העמדה מ"מ אינו מדרבנן דדרך בישול אסרה תורה ע"כ ניחא לש"ס למנקט שמעמיד' בעור קיבת נבלה דעד ס' אסור מדאוריית' עכ"פ ואפי' ביתר מס' נמי ובהעמדה ואפשר מדאורייתא כמ"ש דהעמדה חמיר מנ"ט: -

ור"ת בס' הישר סי' שפ"ו כ' בסוף דבריו ומדקתני אם יש בה בנ"ט היינו בפחו' מס' נ"ל דהעמדה אינה אוסרת אע"ג דצונן הוא ב"בח בצונן הוא דרבנן ביש נ"ט עכ"ל ור"ל ביתר מס' אין העמדה אוסר ב"בח כסברת הריא"ן מיגאש אלא בנ"ט מיירי ואע"ג דאכתי צונן הוא מליחה וכבישה מ"מ מדרבנן נאסר ולא מצאתיו לו להדי' דהעמדה אינו אוסר ביותר מס' בנבלה: -

ושם דף ע"ז ע"א בשאלות ר' יעקב ישראל יע"ש שאל לו וז"ל מפני שמעמידים אותן בעור קיבת נבלה וק' לן אי אית בי' בנותן טעם מאי ארי' משום נבלה ת"ל משום ב"בח אפילו בעור שחוטה נמי אי לית בי' נ"ט אפי' אי' נבלה ליכא דקי"ל כל אי' שבתורה בנ"ט עכ"ל והשיב ר"ת שם דף ע"ז ע"ד אמת הן הן הדברים אם בודאי העמיד בעור השחיטה שהוא אסור כדאמרי' בפ' כ"ה בעור קיבת כשרה אם יש בה בנ"ט אסור' זו היא בשחיטה קיימא אבל שמואל בשל נכרי מיירי דלית להו שחיטה ועדיפא מיני קאמר [פי' אפי' משום נבלה איכא] ועוד דב"בח דרך בישול אסרה תורה ואפי' אי תרי לי' כולא יומא בחלבא שרי אבל נבלה אסור מ"הת עכ"ל וזה ממש תי' דע"ז הנ"ל ודע מ"ש תוס' ר"ת סי' שפ"ו הנ"ל לשון העמדה בעור ר"ל קרושה שהיא פירשה לאפוקי צלול ולקרשה קורא שיהוי והעמדה וכן מבואר מדבריו שם דף פ"ג על בשר בתנור וכו': -

ולענין נידון שלפנינו הנה אם הועמדו הגבינו' בעור קיבה לית דין ולית דיינא דגם שיורי הגבינות שעשה ממנו חמאה שאסור אך אם לא העמיד בעור הקיבה נהי מ"מ הגבינה אסורה משום דבר שנאסר במנין מ"מ שם חמאה לא נאסר במנין ובמקום שנהגו היתר

בחמאה ש"ג גם זו מותרת ואם כי אין נראה לי להתיר לכתחלה להמון עם לקנות חמאה כזו מכל מקום בדיעבד אין לאסור התערובות והכלים כן נלפענ"ד ואחתום בברכה - פ"ב נגהי ליום ד' ג' אדר תקצ"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה פ

מ"ש בסי' צ"א סעי' ד' חלב רותח שנפל על בשר צונן מותר בלא קליפה כיון דא"א לקלוף והוא דעת ריב"א ולדעתו דמעלתו זה סותר לדברי תשו' הרא"ש שפסק רמ"א סי' ק"ד סעי' ב' בעכבר שנמצא בשומן שאוסר אפי' יש ששים כי העירוי נוגע תמיד בעכבר וא"כ קשה מ"ש. אלו דברי מעלתו: -

והנה כבר הרגיש בזה בפלתי סי' ק"ד וכ' דהריב"א ור"ת אינם מתירים אלא ב"בח דהתירא בלע וקיל טפי מעכבר וכבר כ' מזה באריכות בסי' צ"א ודבריו רחוקים מן השכל להקל ב"בח משאר איסורים ולומר ב"בח התירא בלע הוא דבר תמוה: -

ולבאר האי עובדא דעכבר בשומן שהוא בתשו' הרא"ש ריש כלל כ' ובת"ח כלל כ"ג מביאו. אומר כי עובדא שנמצא עכבר בשומן וידוע היה שהכלי היה נקי בתחלת שפיכת השומן לתוכו ולאחר ימים נמצא העכבר בתחתיתו של כלי ומעתה לא ימלט מאחד משלשה פנים או שהעכבר נפל בשהיה השומן נמס ונפל לתחתית השומן מחמת כובדו ומיד נקרש השומן אז סגי לי' בקליפ' סביב העכבר ואי באופן השני שנשאר השומן כך נמס מעת לעת אז נכבש בתוכו ובעי ששים ואי באופן השלישי שעירו לתוכו שומן רותח יום יום אזי אפי' ששים אינו מועילהטעם כי ידוע מטבע ההורק' והשפיכה בנחת שהקלוח נוגע תמיד בתחתית ושולי הכלי ונוגע תמיד ברתיחתו בהעכבר וכן הקילוח כולו הוא קליפתו כי כל טפה אחר שנוגע בהעכבר בא חברו ודחפו ונוגע גם הוא וכן טפה שאחריו עד שנגעו כולם ולא מבעי' למאן דס"ל חנ"נ שנאסר הכל ולא שייך הכא לומר שיטת הסוברים דלא אמרי' חנ"נ בקליפה דזהו בחתיחה עבה שנאסר ממנה קליפתה אבל אם כל החתיכה אינה אלא עובי קליפה הרי כולו נאסר ואין זה חצי חתיכה והי' משקה הלז כולו נאסר זה אחר זה וכל טפה ממנו אינו אלא קליפה ופחות ממנו ונאסרה ונ"נ וא"כ פשיטא שאסור הכל אלא אפי' אי לא אמרי' חנ"נ כלל מ"מ כיון שנאסרו הקליפות כולם שוב אינם חוזרים להיתרם ומשו"ה אוסר הרא"ש הכל והה"נ אם היה מעשה שהוריקו שומן חם על עכבר להדיא היה הדין ג"כ כנ"ל אך מעשה היה שהיה יודע שהכלי היה נקי וריק בתחלתו ע"כ הוצרך לומר שע"י שהוריקו שומן חם יום יום נמס השומן וירד לעומק עד שנגע בהעכבר ואה"נ דמכ"ש שיש להחמיר בזה ב"בח דחמיר טפי ומעכבר נשמע לב"בח: -

אך כל זה אם הוריק מכלי אל כלי בכוונה ובנחת דרך שפיכה כמנהג השופכים שאז כל שיעור הורקה והקילוח נוגע אל האיסור ונעשה כלו קליפת האיסור אמנם בסי' צ"א מיירי חלב רותח שנפל על בשר צונן ונפל בבת אחת שפיכה מרובה על הבשר ועלה על כל גדותיו וסביבותיו של הבשר נמצא תחתית החלב נגע בבשר ואידך לא פגע ולא נגע ואח"כ כמעט קט נתערבו זה בזה וא"א לקלפם בזה התירו ריב"א ור"ת ואשמעי' ב"בח ומכ"ש בשארי איסורים דקילי טפי וקמ"ל רמ"א קולא דנפל בב"בח וכ"ש בשארי אסורים וקמ"ל חומרא דהורקה בשארי איסורים וכ"ש ב"בח ויגיד עליו ריעו: -

ויותר אין להאריך וה' שנותיו יאריך אורכא תהא לשלותי' כנפשו ונפש אוהב לעבדי ה' הבע"הח יום ה' וי"ו טבת תקע"ב לפ"ק.

תשובה פא

שלום לתלמידי הרב הותיק המופלא כבוד מו"ה גרשון אב"ד דק"ק לויא: -

נפשו בשאלתו אודת בן תורה א' דדחיקא לי' שעתא ואין פרנסתו כ"א מעשיית גבינה ורוצה מעלתו בתקנתו להמציא לו היתר להעמיד החלב בעו' קב' כי ההעמד' בקבה בלא עור מקלקל הגבינות וגם צריך זמן רב וזה מעשהו אחר שנתיבשה עור הקבה חוזרי' ומרככין אותה במים ויין שרף מעורבים ואחר כך מוצצין הלחלוחי' מהעו' אל תוך החלב וזורקין העור והממיץ הזה נגמרה העמדה ע"צ הי"ט עכת"ד: -

הנה אין נראה להמציא היתר מפני שהעור כבר נעשה יבש כעץ וכמ"ש הרב"י ס"סי פ"ז בשם שבולי לקט דמאן לימא לן שהגיע' לשיעור הזה ועוד שאני התם שעומדת כך ביובשתו משא"כ הכא שחוזרת ומתרככת ע"י המשקין ודינו כבשר ממש וזה פשוט לפענ"ד אמנם מה שנ"ל בהיתר דבר זה הוא ע"ד שיתבאר אי"ה: -

גרסי' במשנה חולין קי"ו המעמיד בקבת כשרה אם יש בנ"ט ה"ז אסורה ומזה הוכיח הראב"ד דליכא למיחש לדבר המעמיד בשום איסו' דאל"ה אם אין בה נ"ט נמי לתסר דהא מעמיד הוא אע"כ דלא חיישי' להא והא דאסרי גבינות גוים משום עור נבלה לאו משום מעמיד אלא משום דכל שאסרו בשל גוים לא הלכו אחר נ"ט שלא יפרוצו ועיי' בט"ז סי' קט"ו סק"ט, ולדברי הראב"ד א"ש דברי הש"ס דחולין צ"ט ע"ב וכי יש בו לחמץ במאה וחד אמאי לא בטל וקשה הא שאור דבר המעמיד הוא ודוחק לומר דהיינו תי' הש"ס שאני שאור דחימוצו קשה דר"ל שהוא מעמיד זה דוחק בלשון ולהראב"ד ניחא ויע"ש בלשון תוס' בד"ה לא במאה וכו' סוף הדבור מבואר דס"ל כנ"ל: -

אמנם הריא"ן מיגא"ש שבר"ן ס"פ כ"ה ור"ת וממש כל הפוסקים החליטו לאיסור דבר המעמיד כאלו הוא בעין ממש ומשמע אפי' מ"הת הוה כאלו עומד בעיניו ויעיי' מג"א סי'

תמ"ב סק"ט ולענין הק' אמאי הצריכו נ"ט גבי עור קבה כשרה תי' הריא"ן מגא"ש ור"ת ז"ל דלעשות ב"בח לא נעשה ע"י העמדה כ"א טעם ממש ולענין זה לחוד קיל מעמיד ולדידי הי' צלע"ג מימים רבים תינח שהחלב לא הי' נאסרה מהקיבה המועט משום מעמיד ולא נעשית ב"בח בתחלתו כיון שאין בתוך החלב טעם ממש כ"א מעמיד מבשר אבל עכ"פ הא העור בולע מחלב הרבה בעין ונעשה נבלה ואחר שכבר נעשה נבלה אז פשיטא שחוזר ואוסר החלב מפני שהוא מעמיד כמו עור נבלה ממש וחזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי תי' לקו' זו ועיי' ש"כ סי' פ"ז סק"ל אם לא נאמר שעור קבה שהוזכרה במתני' אין הכוונה עור בעין אלא מעשהו כנדון דידן שהלחלוחית והמציצה מהעור ומתערב עם החלב מיד ואין ניכר בפ"ע ולא שייך לומר שתעשה נבלה ותאסר החלב ולק"מ כנ"ל מ"מ נמצא לפי דעת זאת דעכ"פ ב"בח לא אמרי' דבר המעמיד לא בטיל אך המרדכי פכ"ה ותשו' מיימוני שבסוף הל' מאכלות אסורות סי' ח' כ' דר"ת לא אמרו למעשה דאפשר לומר דגם ב"בח הוה דבר המעמיד כאלו הוא בעינא והא דבעי' בעור הקבה בנ"ט מיירי שיש גם קבה בתוך העור דמשום מעמיד הו"ל זוז"ג ומותר ומשו"ה תלי' טעמא בנ"ט: -

והנה בתוס' שם הקשו מאי ארי' שאסרו גבינות ש"ג משום קיבת נבלה אפי' משום חשש כשרה נמי ליתסר דלמא אי' בי' נ"ט ותי' דקבת כשרה ה"ל ספק דרבנן דב"בח שלא ע"י בישול לא אסרו אלא מדרבנן ע"ש והנה אי נימא דהאי עור הקבה דמשנתינו מיירי בגוני דלעיל שלא נתנו לתוכן גוף הקבה אלא המיץ ממנו נ"ל עוד באופן אחר דידוע דכל משקה היוצא מן האיסורים ע"י בישול הוא בכלל טעם כעיקר אבל היוצא ע"י מציצה ומליחה או כה"ג לית ביה משום טע"כ ובזה מיושב קו' תוס' דפסחים כ"ד ע"ב סד"ה אלא עש"ה ובמ"ש תוס' בביאור בחולין קי"ב ע"ב ובמס' בכורות וי"ו ע"ב ד"ה וי"ל עיקר קרא לצירץ וכו' כוונתם לרוטב וקיפה שהוא ע"י בישול לא צריך קרא דטע"כ ורק לצירן שלא ע"י בישול ולא נאסר משום טע"כ עוד תי' שם אפי' לרוטב איצטריך קרא דטעם לא עדיף מעיקר דהיינו שהוא אוכל ולא כשהוא בתואר משקה וה"א דוקא כשחזר ונקפה ונעשה אוכל ע"ש וא"כ הכא בעור הקבה שמוצץ ממנו הלחות ליכא משום טע"כ רק משום משקה היוצא מהם והנה בכל איסורים או ברובם המשקין אסורים דאתי מביניהו דהני המפורשי' בחולין ק"כ ע"א ועוד שם ע"ב וכי דייקת תמצא שנוכל לילף רוב האיסורים מבינייהו דהני ומכ"ש ב"בח ר"ל חתיכה שכבר נעשה נבלה ונאסר בהנאה ע"י שבלעה חלב דמשקה היוצא מאותה חתיכה לילף מהני דשם אך הכא בחתיכת בשר היתר שלא נאסר עדיין ומוצצין ממנו ציר מנ"ל מן התורה שתהי' זאת הציר היוצאת שלא ע"י בישול

וגם לא הוקפאה שתהא נחשבת כעיקר גדי לאסור משום ב"בח מן התורה אם בשלה עם חלב ואין לך בו אלא חדושו וא"כ א"ש דלא אסרו גבינו' גוים משום עור קבת כשרה דליכא אלא איסור דרבנן משא"כ בעור נבלה דבנבלה משקה היוצא דאורייתא דאיכא למילף מביניהו ועוד מבואר שם להדי' נבלת עוף טהור ועיי' בחולין צ"ט ע"ב תוס' ד"ה שאני וכו' בסוף הדבור וק"ל [ועיי' בתשו' באר יעקב בפסק לענין חדש] היוצא מהנ"ל לענין נידון דידן דליכא אלא תרי דרבנן דבשר גמור הנכבש עם חלב לא מיתסר אלא מדרבנן ומשקה היוצא מבשר שלא ע"י בישול נמי ליכא אלא אי' דרבנן לבשלה עם חלב והשתא שאינו מבשל אלא כובש המשקה היוצא מעור הקבה עם חלב ה"ל תרי דרבנן ולדעת הט"ז ס"סי צ' דמתיר להדי' בשר כבוש בחלב שחוטה משום דה"ל תרי דרבנן ה"ל מותר להדי' ואע"ג שבספר דגול מרבבה הקשה עליו מש"ס ההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא וכו' והוקשה לט"ז מאי רבותא דרב אחא ברי' דרבא מפשרוני' הא ה"ל תרי דרבנן בשר עוף ורק בכבישה ולפענ"ד לק"מ דבשר עוף שאני דעשו חזוק לדבריהם יותר ונעלם מדגול מרבבה ז"ל מ"ש ט"ז עצמו בסי' צ"ח סק"ה בסופו משא"כ באינך לא גזרי' גזירה לגזירה אמלם לפמ"ש לעיל מוכח ממשנתינו דלא כהט"ז הנ"ל ואך הכא דודאי איכא ס' ואפי' מאה בחלב נגד מיץ עור הקבה וליכא נ"ט כלל דאע"ג דעור הקבה יהיב עוד טעם חמוץ טפי מס' ומאה שהרי ממנו הועמדה כל החלב מ"מ הא כבר כ' תוס' בחולין צ"ט ע"ב הנ"ל שזה לא מקרי טעם כלל וליכא אלא משום דבר המעמיד וכבר בררנו דלרוב הפוסקים ליכא בב"בח משום מעמיד ורק לחוש לדברי המרדכי ותשו' מיימוני ה"ל דס"ל גם בכה"ג דבר המעמיד לא בטיל ולצאת ידי דעתם יקח ג"כ מהקבה עצמו מצורף לעור הקבה ויהיה זוז"ג הקבה ועור ובלבד שלא נדע בודאי שבעור לחודא בלי הקבה נמי הי' עומד דאז לא הוי זוז"ג כמ"ש תוס' בע"ז מ"ט ע"א ד"ה שיהיה באיסור וכו' ועיי' ט"ז ס"סי פ"ז מעתה לא נשאר עלינו אלא משום דלכתחלה מיהת אסור לבטל אפי' איסור דרבנן בס' וגם זוז"ג לכתחלה מיהת אסור לזאת בואו ונסמוך על הט"ז דמתיר תרי דרבנן להדי' אפי' בלא ס' ובלא זוז"ג ה"ל תרי דרבנן משקה היוצא מהעור וע"י כבישא בחלב וכיון דלט"ז מותר לגמרי א"כ מותר לכ"ע לבטלו בס' לכתחלה ולהתיר זוז"ג לכתחילה אמנם כל זה אם נתרכך בזמן מועט אבל אם צריך שיעור כבישה וה"ל כמבושל וה"ל טע"כ ממש דמה לי כבישה או בישול ונפל פיתא בבירא דלסמוך רק על תי' ב' של תוס' הואיל ואינו קפוי, לא בעינא, ע"כ עצה היעוצה שאם צריך לכובשו זמן רב יסירנו משם סוף כל יום כמו שעה כדי שלא יהי' כבוש יום שלם בב"א ויחזור אח"כ ויתנהו לתוכו ואין מצטרף זמן הכבישה וכן אנו נוהגים בלולב ומיניו בשבת שבחג להסירם מן המים ע"י

גוי בסוף היום כדי שלא יהיו כבושים ויופסלו וה"נ כך יש לסמוך אהנ"ל מצורף לזה דה"ל הפ"מר ועני ע"כ נ"ל להתיר כנ"ל ויותר מזה אין להאריך בענין זה ואחתו' בכל חותמי ברכות - פ"ב נגהי ליום ב' ח"י טבת תקס"ח לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה פב

ינחמהו ה' בנחמות ציון וירושלים ה"ה הרבני המאיר עינים מחותני המופלא מהו' מאיר פאל נ"י: -

עיר התעוררת בד"ת אענהו בקיצור נמרץ בתחלה אעתיק לו דבור א' מחי' לפ' גיד הנשה בסוגיא דירך וז"ל ומ"ש תוס' דלרש"י מיירי בחצי' חוץ לרוטב צ"ע הא' בכה"ג איך לו דין בשול אלא דין צלי דסגי בכדי נטילה ולא שייכי הכא ב' תי' הש"ך דסי' צ"ב סק"ב דהרי גיד ושומנו כחוש הוא ואי בירך שומן המפטם לגיד איך יאמר שמואל על זה בנצלה קולף ואוכל עיי' היטב בט"ז סי' ק"ה סק"י ובש"ך שם סק"כח ובדברים אלו יש ליישב ק' תוס' אהא דאמר שמואל נצלה קולף ואוכל דהקשו פשיטא דאלת"ה הא משעת מליחה כבר נאסר די"ל דמ"מ ה"א דנהי דרותח דמליחה הוא כצלי מ"מ דין הוא שלא יאסר במליחה דאין בו דין פטום ולא אזיל שמלונית הירך ומפטם לגיד משא"כ בצלי קמ"ל שמואל דגם בצלי לא אמרינן הכי ועדיין צ"ע עכ"ל בחי': -

ועתה אבא על סדר דבריו מ"ש דטיפת חלב מיירי דאית ביה פילי הוא פלאי דא"כ מאי שייטי' דבטול וס' הכא כולי' לתסר דהא אין כאן פעפוע בשוה והוא פשוט ונער יכתבהו ומ"ש דמתני' דירך מוקי לי' התוס' במתובל בתבלין זה צריך תבלין דא"כ אכתי מי ניחא הא דשמואל דבר גוזלא דמתובל בצלי כולו אסור גם זה פשוט: -

ומ"ש אהש"ך סי' צ"ב סק"ו שכ' דהרמ"א מסתפק אי כהר"י אי כרש"י וכ' מעלתו די"ל דמסופק אי חלב דין כחוש יש לו או שומן ומפעפע בכל החתיכות כבסי' ק"ה ס"ז אלו דבריו יהי' מעלתו זהיר בדברים אלו שלא יעוות עלינו סוגי' דטפת חלב אי חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ולא עלה כן על דעת ד"מ מעולם ומ"ש בסי' ק"ה דאפשר דחלב מפעפע כמו שומן והביאו הש"ך הנ"ל היינו לענין אותה חתיכה עצמה אבל מחתיכה לחתיכה לא וכעין מה שתי' הש"ך בתירוץ השלישי שהוא האמת בשם הר"ן דהבל הקדירה מועיל אינו רוצה לומר שיהיה לו פעפוע כבשול ממש אלא לענין אותה החתיכה ה"ה פעפוע של חלב יש לו דין שומן לאותה חתיכה וזה ברור: -

ומ"ש מש"ך סי' ק"ה סקי"ז שכ' וכן מוכח דעת הרב בסי' צ"ב שכ' דאם נפלה טפת חלב אינו אוסר רק אותה חתיכה ואם היה נחשב לגוף האיסור כל מה שבקדירה תאסר דהרי קיי"ל חם בלא רוטב אוסר ותמה מעלתו הא הרמ"א בסי' צ"ב הנ"ל פסק דבעי' שיהיה

בקדירה ס' ואיך יאסר כל הקדירה אלו דבריו אני תמה לתמיהתו הא עכ"פ פסק שם רמ"א שהחתיכה עצמה אסורה אעפ"י שיש בקדירה ס' משום שאין הטפה מפעפע בכל הקדירה יהיה מטעם הש"ך שמסופק אי כר"י או כרש"י או מטעם שכ' מעלתו שמסופק בין כחוש לשומן והשתא שנאסר החתיכה עכ"פ ואי ס"ד דה"ל איסורא מחמת עצמה תאסר החתיכה את כל מה שבקדירה שאין בו אלא ס' נגד הטפה לא נגד החתיכה אע"כ שאין אי' מחמת עצמו והוא מובן. גם מ"ש מש"ך סי' ק"ה סקי"ט שכ' שהמחבר סתם הדברים כ' הוא שסמך עצמו אסי' צ"ב דבעי' ניעור דוקא ולא חילק בין בשר כחוש לשומן גם ז"א הא ע"כ אותו פוסק דס"ל דשומן מפעפע ומפרש הש"ס בבשר כחוש וככה יתפרש לשון הש"ע ואיך סתם הרב"י: -

מ"ש במכתבו הקדום מש"ע י"ד סי' ר"ו סעיף ד' בש"ע שלי הגהתי בנזרי רשעים ממנו שלא אוכל והוא השמטת הדפוס:

אעוררהו במ"ש פר"ח סי' צ"ד אדברי הש"ך סק"ד דכל בליעה ובליעה נעשה ב"בח חדש יש לי עיון בזה אי שייך בב"בח בישול אחר בישול הא לא תבעי' לי דבשר דנתבשל בפ"ע עם חלב שנתבשלה בפ"ע ואח"כ נתבשלו זע"ז בודאי שייך ביה ב"בח דאוריי' מש"ס ר"פ כ"ה דמשני שמא יעלה באלפס רותח אבל אחר שכבר נתבשל הגדי בחלב אמו אם חזר ובשלו אפשר דלא שייך בי' תו ב"בח דאוריי' ואפי' נצטנן ומחממו נמי לא דדוקא לענין שבת ה"ל כבשול משום דה"ל מלאכת מחשבת וכמ"ש ט"ז בא"ח סי' שי"ח סק"ד ומסולקת תלונות הפר"ח ואע"ג שהש"ך לא נחית לכך: -

והגאון מו"הרם אב"ד דק"ק נ"ש והמדינה כ' לי פקפוק אפר"ח הלז וז"ל ודברי הפר"ח סי' צ"ד סק"ד בלא"ה תמוהים דהרי המעט חלב שבכף דאסרה להכף ולהבלוע שבו עכשיו שחוזרים להכף הרי מפליט ממה שבכף וגם מקצת מן אותו חלב וחוזר ונבלע בו מן בשר א"כ לא נשאר בו רק מעט דמעט בחלב שאין בו כדי לאסור הבלוע שבכף רק כיון שנשאר בו מעט חלב עם תערובות הבלוע שהוא תערובות ב"בח הנעשה נבלה א"כ נבלה לחודא הוא דאסור להבלוע שנייה שבא להכף שהרי החלב העקרי אין בה בפ"ע כדי ליתן טעם א"כ מה בישול ב"בח יש כאן בישול מועט מדמועט חלב בטל בס' ובליעת תערובות בשר הנעשה נבלה וזה מבשלו עם בשר זה שרי ואין בו אי' בישול ודברי הפר"ח צ"ע עכ"ל הגאון הנ"ל ויש לפקפק וק"ל: -

ועיי' עוד מה שחידש שם הפלתי לומר דצריכים ס' נגד חלק הכף שבהבל הקדירה שחוץ לרוטב מסברא נ"ל דליתא דאע"ג דפליטת רוטב פועל בכלי בקל מבמאכל כמ"ש רשב"א בשמעתין דטיפת חלב מדמהני הגעלה לכלים ולא לאוכלים ואפי' בנגיעת יבש אפשר

נמי וכמ"ש רמ"א סי' ק"ה סעי' ז' אבל ההבל פועל יותר במאכל מבכלי ואל תתמה שהרי כן מצינו בריח דקיל כלי מאוכלים כמ"ש בתשו' מימוני שהביא ש"ך סי' ק"ח סקי"א וכן מורה לשון מהרש"ל שהביא הש"ך סי' צ"ד סק"א שכ' דרך לתחוב עד ראש הכף והיינו אי משערים עד מקום שהגיע אל תוך המאכל אבל אס"ד דהבל הקדירה נמי אוסר א"כ הכל לפי גודל הקדרה אלא דלא כפלתי וכן נוהגים בעלי הוראות ואסיים בברית ציון וירושלים הכ"ד: -

תשובה פג

שלום רב להרב המופלא דפש מדבית אביו המאה"ג החרוץ ושנון כש"ת מהו' חיים נ"י:

הגיעני נועם מכתבו ועל דברת פלפולו חריפא דמעלתו הגם שאין הפנאי מסכים לפנות מעסקי לפלפל במה שאינו נוגע להלכה ומעשה מ"מ אשוב לו מפני הכבוד: -

ראשון תחלה כ' דהר"ן ס"ל בדרבנן לא אמרי' חנ"נ מדכ' דכל עצמו לא נאסר אלא משום לתא דב"בח ומשו"ה במליחה וכבוש ל"א נעשה נבלה ומזה שפט מעלתו דס"ל דבדרבנן ל"א חנ"נ ואמנם מתוס' הוכיח מעלתו דס"ל אמרי' נ"נ בדרבנן מדכ' גבי גדי אסרה תורה ולא חלב מוכח דלא כרשב"ם דבעי תרי ששים דא"כ ה"נ יאסר החלב שבתוך הבשר מדרבנן ותחזור לאסור הבשר שביורה מדרבנן אע"כ דלא כרשב"ם והק' מעלתו הא אביי מפיק טעם כעיקר מב"בח כמבואר בריש סוגי' דטיפת חלב וכ' שם רשב"א דמהחלב מוכח זה שאין בה אלא טעם בשר אבל מהבשר לא מוכח מידי שיש בו ממשות החלב וכ' מעלתו דהשתא לפי הס"ד דגדי אסרה תורה ולא חלב לא מוכח לאסור טעמו ולא ממשו וה"ל טע"כ דרבנן ולא הוכיח תוס' מידי דדלמא משום שהוא מדרבנן ולפי זאת הה"א משו"ה לא אמרי' דהחלב נעשה נבלה אע"כ לא ס"ל לתוס' לחלק בכך: -

והנה לכאורה ה"ל להוכיח כפשוטו בלא רשב"א הנ"ל מכח קושי' תוס' אהרשב"ם דלמא רב ס"ל לפי זאת הה"א טע"כ לאו דאוריי' ולא נ"נ אלא שמעלתו לא רצה בזה משום שהתוס' ס"ל בעלמא טע"כ דאוריי' משו"ה פנה דרך חריפות להוכיח מכח דברי הרשב"א דלפי זאת הה"א דגדי אסרה תורה ולא חלב טעמו ולא ממשו לאו דאוריי' ואני תמה א"כ איך מצאנו אנחנו ידינו הלא רבא דחה דברי אביי ואמר לעולם לאו דאוריי' וב"בח חידוש הוא דדרך בישול אסרה תורה ומנ"ל טע"כ אע"כ כמ"ש תוספו' דדיחוי בעלמא הוא דמהכא ליכא למילף ואלא יליף לי' רבא ממשרת או גיעולי נכרים וכמ"ש התוס' בסוגי' דזרוע בשלה ובסוגי' דנותן טעם לפגם בע"ז וא"כ ה"נ אפי' לפי הה"א דגדי אסרה תורה ולא חלב. מ"מ טע"כ דאוריי' ממשרת וגיעולי נכרים: -

אלא שלא ידעתי מה צורך לעצות מרחוק הלא תוס' כ' להדיא שהחלב שבתוך הבשר אינו אלא מדרבנן והיינו כי דלפי הה"א מיעטה התורה בפירוש גדי ולא חלב וא"כ אע"פי שהבשר אסור מ"הת וכשיתן טעם במים בעלמא יאסר משום טע"כ מ"מ החלב התירה התורה להדי' ולי' בי' אלא איסור דרבנן ויכול להוכיח הוכחתו: -

אבל כל זה ליתא דהפשוט הוא דהסוברים לא אמרי' באי' דרבנן חנ"נ היינו באי' שהוא דרבנן אפי' אם יהיה טע"כ דאוריי' אבל באיסור דאוריי' אפי' אם יהיה טעמו מדרבנן מ"מ הם אמרו שיהיה טעמו כעיקרו ויעשה נבלה ג"כ וזה פשוט ולא נסתפק בה אדם מעולם וה"נ כיון שהבשר אסור מ"הת יאסור טעמו את החלב ועושה אותו נבלה מדרבנן ואין מזה ראי' לאיסור דרבנן שיעשה החתיכה נבלה: -

ואני תמה לפי סברתו שהר"ן דס"ל חנ"נ משו לתא דב"בח הוא ס"ל לא אמרי' נ"נ בדרבנן א"כ ה"ל מרגנית' להוכיח דהתו' ע"כ לא ס"ל כהר"ן דכיון דלהר"ן ל"א נ"נ אלא בדומ' לבב"ח א"כ לפי הה"א דהתור' לא אסרה החלב א"כ ל"א מצינו ב"בח נ"נ אלא התחיכה ולא הרוטב דומיא דב"בח וגם החלב אבל לה"א לא ולא מקשה תוס' מידי ומדהקשו על הרשב"ם ש"מ לא ס"ל כהר"ן דמשום לתא דבב"ח אלא אפי' אי לא משכחת איסור חלב מ"הת ב"בח מ"מ נאמר חנ"נ בהרוטב ומזה יהיה מוכח דתוס' פליגי אהר"ן וזה הוא אמת לפענ"ד אך לא עמדתי על דעתו במה שכ' שהר"ן ס"ל בדרבנן לא נ"נ משום שכ' דבמליחה וצלי וכבוש ל"א נ"נ לא ידעתי מה ענין שמיטה אצל הר סיני הר"ן כ' דלא אמרי' נ"נ אלא בבישול אפי' בשל שמנו של גיד וכה"ג שהוא מדרבנן מ"מ אמרי' בי' נ"נ כיון שמצינו כיוצא בזה ב"בח דאוריי' משא"כ בכבוש אפי' חלב שהוא בכרת מ"הת ל"א נ"נ משום שלא מצינו כיוצא בו ב"בח וזה פשוט:

בפרט השני לא אטפל במ"ש בענין מין במינו בטל כי הלכו בו נימושות רבות ובפרט בשער המלך והעיקר מש"ס פ' הערל כמבואר שם וכל הדברי' בזה כבר נאמרו ונשנו ולא באתי אלא לבדוק במה שחדש מעלתו. והנה בפרט השלישי כ' ליישב קושי' העולם שהקשו איך נילף טע"כ מג"נ דלמא משום בב"ח צוה להגעיל והרצון שמא בשלו הגוים חלב והישראל יבשל עתה בשר או בהיפוך משו"ה צוה להגעיל ותי' מעלתו לשיטת רבינו אפרים מוכח דז"א דא"כ האיך מגעילין יורה גדולה הא המים נ"נ כמ"ש תוס' להוכיח מזה שיטת ר"א דלא אמרי' חנ"נ ואי ס"ד דמשום ב"בח צוה להגעיל א"כ הדרא ק' איך מגעילין יורה גדולה אלו דבריו והם דברים שא"א לשומען והלא המגעיל יורה גדולה מחשש שמא בלע חלב ומגעילו בהמים לא יעשו המים נבלה מפליטת החלב של יורה שנפלטו ואפי' מאן דס"ל בכל התורה חנ"נ לית ליה אלא בפליטת איסור ולא בפליטת

חלב לתוך המים וזה פשוט ומבואר בכמה דוכתי ונער יכתבם ואלו היה מגעילים יורה חולבת בתוך רוטב של בשר היה מקום לדבריו והוא חוכא: -

בפרט הרביעי כ' ליישב קושי' תוס' מעל רש"י בסוגיא דטיפת חלב דפי' דהחידוש הוא האי לחודי' שרי וכו' והוא נגד ש"ס דפסחים דאמרי' כלאים נמי ע"ש ותי' מעלתו עפ"י מה שקשה לו אש"ס דפסחים דמסיק ג"נ חדוש הוא ה"ל להקשות נמי אפי' ליכא נ"ט נמי ע"כ ניחא לי' למעלתו דעיקר ק' אביי אי חידוש הוא אפי' ליכא נ"ט נמי היינו עפ"י רש"י סוף תמורה דמשו"ה אין ביטול לכלאים שאבד בבגד משום דהיתר בהיתר אין לו בטול והיה ק' לאביי אי חידוש הוא האי לחודיה והאי לחודיה א"כ אפי' ליכא נ"ט נמי כמו כלאים ובאמת שכן הקשו תוס' בע"ז ס"ה ע"ב וע"ז תי' לו רבא דרך בישול אסרה תורה והיינו תי' תוס' שם אלו דבריו ואין להם מובן כלל א"כ הא אביי רצה להוכיח טע"כ דאוריי' מב"בח והקשה אביי לנפשי' דלמא ב"בח חידוש הוא משום האי לחודי' שרי ותי' א"כ אפי' ליכא נ"ט נמי כמו בכלאים כן הוא לפי מעלתו ואלא מאי איך מוכח מזה דטע"כ דאוריי' ילפי מב"בח ואכתי איך אתי' שפיר מ"ט ב"בח מהני בטול ולא בכלאים הא איהו לא ידע מדרך בישול אסרה תורה ותו קשי' מאי תי' רבא לעולם טע"כ ל"ד ושאני ב"בח מכלאים משו"ה בטל ב"בח משום דדרך בשול אסרה תורה עכ"פ מה יענה רבא מ"ט לא נילף טע"כ מב"בח דהרי אין בו שום חדוש ממאי דהאי לחודי' שרי מצינו כן בכלאים ג"כ: -

גם ק' מעיקרא ליתא מ"ט לא פריך כן בפסחים אי ג"נ חידוש הוא אפי' ליכא נ"ט נמי ולא יועיל הגעלה אשתומא קאמר כיון דהגעלה כתי' בקרא להדיא מאי קושי' לאלקינו הוא אמר כן כמו שתי' רבא ב"בח דרך בישול אסרה תורה וכיון שהתורה גילה להדי' דרך בישול שוב אין כאן קושי' אלא שאביי לא אסיק אדעתי' לדרוש מלשון בשול נתינת טעם משו"ה נתקשה במתני' טפת חלב אם יש בה בנותן טעם אי חידוש הוא אפי' כי ליכא נ"ט נמי אע"כ ס"ל למתני' דאין כאן חדוש א"כ נילף מיני' כל איסורים שבתורה לענין טע"כ זה הוא סברת אביי אבל גיעולי נכרים דכתיב להדיא כל אשר יבוא באש לק"מ: -

האחרון הכביד בפרט החמישי כ' ליישב מ"ש תוס' סוף מעילה דפרוטה שבכיס יתבטל בכל הכיס ותי' מטבע חשיבא ולא בטילה וכ' מעלתו דהתוס' לא כ' כן אלא לר"ע דס"ל כיון שהוציא פרוטה ראשונה מעל אבל למאי דקיי"ל כרבנן עד שיוציא כל הכיס לק"מ ק' תוס' עפ"י מ"ש בבכורות כ"ג ע"א סד"ה נבלה דוקא במידי דאכילה דקמא קמא בטיל בבית הבליעה מועיל ביטול אבל לא בטומאה וא"כ ה"ה בשמוציא כל הכיס בפ"א לא

שייך ביטול ובזה תי' ק' רש"י סוף תמורה אמאי לא יועיל ביטול לכלאים והיינו משום דלא שייך קמא קמא בטיל בבית הבליעה ובזה מיושב בביצה הרי שנתערב לו קב חטי' בעשרה קבין וכו' והקשו תוס' דה"ל להקשות כן בעלמא ולהנ"ל ניחא כיון דלא שייך קמא בטיל בבית הבליעה לא שייך להקשות הרי שנתערב וכו' אבל הכא בתחומי' שרוצה לומר דמים ומלח בטילה ומוציאי' חוץ לתחום אע"ג דלא שייך קמא קמא בטיל א"כ מקשה שפיר הרי שנתערב וכו' אלו דבריו והא שמעתא מרפסין איגרא א"כ ערלה שבטלה במאתי' אסור למוכרה בפ"א וכלאים וכל איסור הנאה אין מועיל להם ביטול למוכרם בבת א' משום דלא בטיל קמא קמא וזה דבר שלא נשמע כמוהו ומהתימא איך נתיישב לו ק' רש"י סוף תמורה בבגד שאבד בו כלאים דמשו"ה לא בטיל משו' דלא שייך קמא בטיל ואיך העלים עין שהש"ס הק' שם אשער נזיר ולבטיל ברובא ולדבריו לק"מ ובאמת כמעט נראה שדעת העט"ז דמייתי הש"ך י"ד סי' רצ"ט נוטה לדעת תוס' דבכורות הנ"ל אבל א"א לומר כן דא"כ ק' מאי מק' הש"ס סוף תמורה אשער נזיר ולבטיל ברובא ותמי' מהש"ך שלא הרגיש בזה ומה שיש לתמוה עוד על מעלתו שהתוס' כ' בבכורות שזה רק אי' דרבנן בעלמא ומעלתו רוצה לחייב קרבן מעילה כשהוציא כל הכיס ועוד איך אפשר שהתוס' בבכורות הזכירו בקושייתם מש"ס דביצה הרי שנתערב לו וא"כ איך בתירוצם שכחו מעיקרא ותי' לחלק בין איסור לטומאה ומה יתרצו אתחומי' דהוה דומי' דטומאה ולומר שיש בידי דבר ברור בפי' דברי תוס' בבכורות זה אינו אמת כי נתקשיתי בהם הרבה ולא עלה בידי אלא מדוחק ואמרתי דמעיקרא לא היו צריכים לכל האריכות אלא לומר אי' דרבנן בעלמא הוא ובטומאה החמירו כדמצינו בטומאה הרבה חומרות ופרצה טהרה בישראל והא דלא כ' כך בפשיטות משום דאיכא אי' חמורים דהחמירו בהו כמו בטומאה כמו בחמץ וי"ן ע"כ כ' לחלק משום שעיקרו לאכילה חמץ וי"ן ע"כ לא החמירו בו משום דקמא בטיל בבית הבליעה משא"כ טומאה אבל באי' כלאים ותחומים הקלים לא הצריכו לכל זה ומעלתו לא שת לבו לכל זאת:

ומה שנ"ל בפי' העט"ז שבש"ך ר"סי רצ"ט הנ"ל דלק"מ ק' הש"ך עליו וקושייתי מסוף תמורה דפריך ולבטיל ברובא משום שק' נמי אשיטת התוס' והרא"ש דס"ל בפשיטות דבהיתר והיתר לא שייך ביטול וצע"ג הא המעביר עציץ נקוב בכרם אם לא הוסיף מאתי' מותר וכן מחיצת הכרם שנפרצה והטעם משום שהיניקה בטלה בפחות ממאתים וכ"כ להדי' רמב"ן ריש ב"ב וק' הא היתר בהיתר לא בטלי ע"כ נלמד עפ"י מה שהקשה תי"ט ריש שקלים נילף מב"בח דאפי' היתר בהיתר בטלי ולפע"ד אה"נ דילפינן אלא שהחילוק הוא כך איסור והיתר דאתי' ביטולו מאחרי רבים להטות בטל הוא בין יבש ביבש בין

לח בלח כקו' הש"ך על העט"ז משא"כ היתר בהיתר דמסברא לא בטל כלל רק מב"ח א"כ תינח לח בלח דבר המתפשט אבל יבש ביבש לא והא"ש הכל בשער נזיר שהוא איסור בהיתר פריך הש"ס שפיר לבטיל אעפ"י שהוא יבש ועציץ נקוב אעפ"י שהוא היתר בהיתר נגד זה הוא לח ואתי' מב"ח משא"כ בגד שאבד בו כלאים שהוא היתר ויבש לא בטיל וא"ש דברי העט"ז עם התוס' והרא"ש בקנה א' ומאפס הפנאי אקצר ואומר שלום: -

תשובה פד

ז"ל העיטור בהל' בשר בחלב ואם יש בו ס' מותר אית מ"ד מבשל בה מין שבשל עכשיו כיון שהבישול מותר טעם הראשון בטל והקדרה מותרת נמי ואית מ"ד כיון דקיי"ל כלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם טעם הראשון אינו יוצא לעולם ואינו יכול לבשל בו לכתחלה ממין שבשל בה עכשיו וממין הראשון נמי אינו יכול לבשל שהרי האחרון אינו בטל ואין לו תקנה אלא שבירה ומסתברא מדגרסי' קדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בנ"ט ומדלא איירי בקדרה ש"מ דאי ליכא נ"ט בחלב הקדרה מותרת ומבשל בה חלב דכיון שהוא בטל מה שבקדרה בטל הוא ונשאר בדופני הקדרה משאר האיסור דרובא טעם חלב ומיעוט טעם בשר והרי במשהו ע"י תערובו' דרבנן ואזלינן בתר רובא דחלב ומה שבפנים אינו עושה ב"ח שתהיה איסורו במשהו שהרי אין בו טעם והלכתא מבשל בה בשר ומבשל בה חלב לכתחלה ואם לא בשל מתחלה בשר ולא תבשיל אחר ובשל בה חלב עכשיו שניהם שווים ומבשל בה איזה מין שירצה עכ"ל:

הנה דבריו האחרונים אין להם מובן כלל בלא הג"ה כאשר יבואר בעזה"י גם מ"ש והלכתא מבשל בה בשר ט"ס הוא וצ"ל והלכתא אין מבשל בה בשר ומבשל בה חלב לכתחלה שזה כל עיקר דבריו להוכיח כדעת הראשונה מבשל בה חלב כמין השני כיון שהיה בו ס' אלא שהאריך ליישב הק' הא כ"ח אינו יוצא מידי דופנו לעולם על זה כ' ולשונו מגומגם אבל כוונתו מובן ומבואר לעיל בהלכות חֵלב שדעתו דוקא קדרה שבלע איסור ובשל בו היתר אוסר הוא אם הוא כ"ח אינו יוצא מידי דפיו לעולם שלעולם פולט מעט איסור אך הכא שהבלוע הוא היתר היינו בשר ושוב בשלו בו חלב ס' פעמים בכמות כל הבשר שנתבשל בו בראשונה והותר כל התבשיל א"כ גם בדופני הקדרה נכנס ס' פעמים חלב נגד בלוע הבשר שבתוכו והשתא אי חוזר ומבשל בו חלב מה ניחוש שיצא מדופני הקדרה פליטה של ב"ח שכבר נאסר ואפי' ס"ל נמי ב"ח שנאסר בהנאה אוסר במשהו כדמייתי רש"י שלהי ע"ז ע"ד ע"א מ"מ הכא לא נעשה הבלע הזה ב"ח בתוך דופני הקדרה מעולם ואי ניחוש לפליטת הבשר לבדו שיצא לתוך החלב שנבשל עתה

שנית זהו דבר מועט הוא נגד מה שנבשל עתה וליכא למיחש לי' אפי' לכתחלה וז"ל בהל' חֵלב וכל היכי דאתבשל חלב ודם או שאר איסור בקדרה של היתר ואית בה ס' ודאי בטל ליה איסורא ואע"ג דאית ביה משהו של איסור כיון דבשולא שרי קדירה נמי שרי לכתחלה לבשולי בגווה ולית בי' משום מבטלינן איסור לכתחלה וכו' אבל היכי דמשהו הוא לאיסור' לא ועוד הא אתערב בגווה התירא ואיבטל וה"ה אם נבלע בקדרה טפת דם או טפת חלב ויוד"ע מקומ"ו יטו"ל דליתא לאיסור' בעיני' ונתבטל בה מותר בקדרה לבשל בה ולא דמי לגיעולי נכרים וכו' אבל הכא מאי איכא למגזר הא אפי' מבשל בה דלית בה טעמא דאיסורא דהא משהו ע"י תערובות הוא דאיכא וליכא לאיסור בעיניה וכו' וה"ה לקדרה חולבת שבשל בה בשר כמו שנפרש באיסור ב"בח עכ"ל:

והכוונה בזה שאם נפל איסור לקדרת היתר ונתבטל בס' שוב מותר גם הקדרה לכתחלה לבשל בה היתר כיון שהאיסו' הנבלע בקדרה נבלע מיד עם תערובות היתר שוב אינו אוסר אפי' מינו מבשל בו למ"ד דמ"במ לא בטיל מ"מ הכא בטיל מפני שכבר נתבטל האיסור בהיתר הראשון. שוב כ' טפת דם וחלב ואיסור מועט שנבלע בקדרה ולא יכול לבוא לידי נ"ט מותר לבשל בה היתר לכתחלה וליכא ביה משום אין מבטלין איסור לכתחלה ומסיים ה"ה קדרה של בשר שמבשל בה חלב ומראה מקום ורמז למ"ש באיסור ב"בח והיינו מ"ש לעיל:

והי' כך כוונתו או לא מ"מ נראה דירד להציל עצמו עכ"פ מעיקר ק' הטור י"ד סי' צ"ג שהקשה הא כ"ח אינו יוצא מידי דופנו ואיך אפשר לבשל בו חלב זה יישב העיטור גופי' במתק לשונו אך מה שלא הקשה הטור והוא קו' הב"י לפי הנוסחא שלפניהם שהתיר לבשל גם בשר אחר חלב קו' זו לא נתיישב' בדבריו ולפי ענ"ד לא עלה על דעת העיטור מעולם ואפשר גם בטור נפל טעות דאל"ה הוה מקשה קו' הנ"ל כמ"ש הב"י ודבריו האחרוני' של העיטור שלפנינו יש בהם ט"ס לפע"ד וכך צ"ל אחר שכ' והלכת' אין מבשל בה בשר ומבשל בה חלב צ"ל אח"כ ואם לא בשל מתחלה ח"לב א"לא תבשיל אחר יבשל בה עכשיו איזה מין שירצה ושניהם שוים כנלע"ד והוא שיטת הרשב"א בבשול ירקות דמייתי טור י"ד ס"סי צ"ג ועיין ב"י שם ד"ה ואיכא למידק וכו':

תשובה פה

הגיעני גם מכתבך השני' אודות קושיתך הנה בהאי מילתא והיא בשיעורא דיומא נאמר לי מהרב המא"הג מהו' דניאל פרויסטיץ נ"י קוי' וגם הוא אמר לי איזה קושיו' בפרקי דכלה ע"כ אסדרם ואעריך בכל אחד ואחד מענין לענין ומשם תמצא מבוקשך:

ההוא אמר איך אפשר למילף טעם כעיקר מב"ח דילמא שאני התם דהיתר בהיתר אינו ראוי שירגיש וקל הוא שהקילוה תורה שיתבטל עכ"פ ביותר מכדי נ"ט איך נילף מזה חומרא או"ה שיהיה טע"כ:

והנה כבר מאז משנים קדמונים אמרתי ליישב מה שכתב הש"ך בסימן רצ"ט בהקשותו על העט"ז ואני הוספתי להקשות מסוף תמורה בשער נזיר דפריך וליבטל ברובא אף על גב דהוי יבש ביבש תו צריך לעיין אכללא דהיתר בהיתר לא בטיל אם כן אמאי המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף ר' כו' וכן מחיצת כרם שנפרצה ומייתי לה ריש בבא בתרא ועיין שם ברמב"ן והכל מטעם ביטול וק' הא הוי היתר בהיתר (בשלמא ערלה וכלאים בעלמא דבטל במאתים התם כבר נאסרה הפרי מכלאים ושוב בטלה במאתים היתר) וע"כ מוכח מזה כסברת הלבוש דנהי דבביטול איסור בהיתר אין חילוק בין יבש ללח מ"מ בהיתר בהיתר יש חילוק דביבש ועומד במקומו כמו בגד שאבד בו כלאי' ל"ב אבל לח בלח שמתפשט ונאבד במיעוטו בטל ואפשר דילפי' לה מב"ח כקושי' תוי"ט ריש שקלים ע"ש ומה שתירץ התוי"ט דב"ח חידוש הוא אינו מוכרח כי רגיל אני לתרץ מה שכ' רש"י בסוגיא דטפת חלב דחידושא דב"ח משום דהאי לחודי' שרי והקשו תוס' דמסקינן בפסחים דהחידוש משום דאי תרי כו' נ"ל דהי' קשה לרש"י דאי כפשוטא ה"ל חידוש לקולא ונילף מיני' חומרא ועיי' מ"ש תוס' במ"ק ח' ע"א ודברי מהרש"א שם צ"ע ועיין סנהדרין כ"ז ע"א ד"ה אין לך וכו' ועיין נדרים דף ע"א ובתוס' שם ד"ה חידוש וכו' ע"כ ס"ל לרש"י לפרש דהש"ס דאמר אי תרו כו' לא הדר בי' משינוי' קמא דהחידוש הוא לחומר' דההיא לחודי' שרי כו' ומאי דדחי הש"ס כלאים נמי הכי איתא לזה משני שאני ב"ח מכלאים דכלאים עכ"פ קפיד רחמנא אתערובתן ומיד שנתערבו ונשרשו נאסרו דכלאים עיקרן נאסרו משא"כ ב"ח אע"פ שבלעו מהדדי ע"י כבישה שרו וכי בשיל להו נאסרו ולא נתחדש בו שום דבר שהרי כבר קודם הבישול נכבשו ועדיין היתר הוא ואפ"ה נאסרו ע"י בישול והיתר עם היתר ע"ז האופן לא מצינו שתאסר וה"ל שפיר חידוש לחומרא נמצא שכל החידוש הוא משום דהוי היתר בהיתר ושפיר פירש רש"י ושוב אמר אבי' אי חידוש הוא אפי' ליכא טעם אלא ע"כ לאו חידוש הוא דכלאים נמי הכי הוא וס"ל לאביי השתא דכלאים אין עיקרן נאסרין נמצא דהוי כבב"ח דינקי מהדדי כל היום ומותר עד שתצמח מהלין נראה דהאי דתרו לי' כולי יומא כו' הוה ליה חידוש לחומרא ונוכל למילף מיני' לקולא וא"כ אזדא לן תי' של התי"ט הנ"ל אע"כ כנ"ל דאה"נ דילפינן מיניה לענין לח בלח ומובן ממילא דמיושב קושי' הרב הנ"ל אלא אפילו לפי הבנת הש"ך והתוס' הפשוט דהיתר בהיתר ל"ב כלל מ"מ לק"מ קו' הרב הנ"ל דלאביי ולס"ד דפסחים

דלא אסקי' אדעתא דב"בח חידוש הוא א"כ אי ידעו מברייתא דבגד שאבד בו כלאים קשה להו קושי' תוי"ט נילף כלאים מב"בח דהרי לא ידעו דב"בח חידוש הוא וע"כ הוי ס"ל כטעותו של העט"ז ואף דהש"ך דחה לי' מהראיו' מ"מ אין ה"נ דהש"ס הו"מ למימר ולטעמיך וכה"ג טובא ולק"מ:

תו הקשה הרב הנ"ל במ"ש הר"ש פ"ב דט"י להוכיח דח"ש אסור מ"הת אפי' ע"י תערובות מדקאמר ר"א לא תזלזל בשיעורא דרבנן ועוד הא ח"ש אסור מ"הת ואף ע"ג דהוי ע"י תערובות וצע"ג הא כזית שלם בס' נמי לא הוי אלא ח"ש דהרי הוא טפי מפרס ואפ"ה מודה מר בר"א דבעי ס' בכזית שלם מה"ט משו' דעכ"פ תחילתו היה בו איסור דאורייתא ורק בח"ש הוי ס"ד דתחילתו הוא רק אי' דרבנן ומשו"ה הוי מזלזל בי' ואמר ליה אבוה לא תזלזל בי' דחצי שיעור נמי אסור מ"הת כשהוא בעין אבל לעולם א"ל דע"י תערובות הוא דרבנן וצ"ע לכאורה ואני אומר דלק"מ דעכ"פ קשה מאי א"ל אבוה ח"ש אסור מ"הת דילמא בשיעור שלם שיש בו עכ"פ שום תערובות שהוא דאורייתא דהיינו עד פרס דמחמרינן נמי עד ס' משא"כ בחצי שיעור נהי בכשהוא בעין אסור מ"הת מכל מקום מיד שנתערבו הוא מותר לא מחמרינן בתערובות אע"כ ח"ש בתערובות נמי אסור מ"הת ואתי שפיר ויובן יותר לפי מה שאני רגיל לפרש בהך דמר בר"א חלילה ליה לזלזולי' כולי האי אלא עובדא הוו הא דפלגא דזיתא הוציא משם והי' משער באומד יפה דבתלתין פלגא דזיתא היתר הי' בו ס' נגד מה דנפיק מיני' והוי ס"ל באי' דרבנן משערי' באומד יפה ואמר לי' אבוה לא תזלזל ועוד ח"ש נמי אסור מ"הת ובעי ס' נגד הכל והיות כן א"ש טפי מ"ש לעיל דהרשב"א הקשה הא טע"כ לאו דאורייתא ומ"ט לא נשער באומד יפה ותי' כיון דאילו היה ספק אצלינו אי הוי רובא הי' צריכי' להחמיר דטעם דאורייתא א"כ אפי' בטפי מיני' נמי צריכי' להחמיר ע"ש ודבריו צ"ע דהא השתא קאי אי טע"כ לאו דאורייתא ועוד אי טע"כ דאורייתא מחמרי' בספיקו עד נ"ט והכוונה הוא כך דיש פוסקי' סוברים לא אסרה תורה אלא ממשתו ולא פליטתו ונמצא לפליט' לא צריך אפי' חד בתרי מ"הת וע"ז כ' רשב"א דטעמו דאורייתא ר"ל פליטתו ובעי חד בתרי מ"הת אבל נ"ט ס"ל שהוא ל"ד מ"מ הרי מה שבקשנו דמר בר"א הי' ס"ל בשלמא שיעור שלם לא נשער באומד יפה משום דעכ"פ חד בתרי דידי' הוא דאורייתי' ומחמרי' בספיקא ע"כ להחמיר נמי בספיקא עד ס' אף על גב שהוא רק דרבנן משא"כ ח"ש אי ס"ד דלא אסור מ"הת ע"י תערובות נמצא אפי' ספק חד בתרי ה"ל ספק דרבנן ויפה לשער באומד יפה ומה הקשה לו אבוה אע"כ דח"ש אפי' ע"י תערובות נמי אסור:

תו הקשה הרב הנ"ל אדרשב"א שכתב דרי"ף גרס מ"במ וליכא למיקם אטעמא כגון שמנונית של ג"ה וכתבמכאן מוכח דלא כרש"י דס"ל דמ"במ לא בטיל וקשה הרי הרשב"א בעצמו מפרש שאני ציר דזיעה בעלמא הוא ובדרבנן לא אמר ר"י מ"במ ל"ב ושומנו שג"הנ מנהג קדושים בעלמא הוא ולפע"ד הא דפשיטא ליה להרשב"א דבדרבנן לא אמרי' מ"במ ל"ב כבר עמדו בזה האחרונים ביבמות פ"ב ע"א ובתוספות שם ד"ה טומאת משקין מבואר דס"ל לר"ש ברי' דר"א דגם בדרבנן מ"במ לא בטיל עיי' שע"המ והנלע"ד דדברי התוס' חולין צ"ט ע"ב צריכי' ביאור שהקשו דה"ל לשנוי הא דידי' הא דרבי' והנה ע"כ קשיא הוא משום דשמעתין אזלי' לאביי דיתיב ר"ד קמי' אביי ואביי ס"ל הכי בזבחים כך צריכי' לפרש קושי' התוס' ואם כן מאי הקשו תוס' נימא סליק הא אביי לית ליה סליק ומיהו התוס' לטעמי' דכתבו בסוגיא דט"ח דבמנחות גבי מנחת כהן משוח מוכח דלכ"ע ס"ל סליק דהתם ליכא שינוי אחרינא וצ"ל הא דדחיק אביי בשקדם וסלקו ולא משום סליק משום דאביי אזיל בתר טעמא ה"ל רוטב עם בשר מ"במ ולא שייך סליק וכ"כ רשב"א בסוגי' דזרוע בשלה ולעולם אביי נמי אית ליה סליק והקשו שפיר אבל לפע"ד דבריהם בסוגיא דט"ח צ"ע מאי ענין סוגיא דמנחת כהן לכאן התם אפי' מאן דל"ל סליק אותו שמן כמי שאינו מ"מ עכ"פ יבוא טיפה אחת שמן לתוך הסולת ויתבטלו ויהי רבה שמנה וחסר שמנה ורבא דאמר התם סליק עדיפא מיניה קאמר כיון דהאמת כן הוא אליבא דרבא אבל לא הי' צריך לזה נמצא לפ"ז י"ל אביי ל"ל כלל סברת סליק ואיהו הוא דמשני שאני ציר דזיע בעלמא הוא אבל רבא יתרץ סליק ציר כמי שאינו כך' תוספות וממילא נאמר דאפי' בדרבנן מ"במ ל"ב וכדר"ש בדר"א ויפה כ' רשב"א דמוכח מרבא דמ"במ בטל אע"ג דמיירי משמנו ש"ג ואפשר נמי דס"ל רבא ציר דגים דאורייתא וא"ש הא דמקשה האי דרב מרי בר רחל דמקשה הש"ס מציר דגים אציר טריפה משום דהתם ארבא קיימי' ועיי' במס' ע"ז מ' ע"א תוס' ד"ה מחלוקות כו' כתב בפשיטו' דציר דגים דאורייתא ותו מה שתירצו דביטל ברוב ע"כ היינו משום שיש שם מינים הרבה דאלו ברוב מים ה"ל טע"כ אע"כ במינם קאמרי איך בדיבור שאח"ז כ' דמיירי במין א' לבד וגם בהאי עובדא מחלק בין צירן לגופן וק' הא הוי דאורייתא ואין כאן ביטול ברוב והראו לי קושי' זו בפלתי והנר' לע"ד לפמ"ש תוס' בחולין ובבכורות דצירן ורוטבן שקולין הן תו הקשו ל"ל לרבות רוטב מחוי עי' בבכורות ביתר ביאור וצ"ע א"כ תינח ציר קפוי ורוטב מחוי דשקולים הם ואך ציד מחוי דהוי תרתי לריעותא מנ"ל וכ"ת אה"נ דשרי מן התורה אם כן מאי פריך בבכורות ל"ל גמל לאסור חלב בהמה טמאה תיפק ליה מצירן ומאי קושי' הא חלב מחוי הוא אע"כ פשיטא להש"ס לאסור צירן אפי' מחוי ומנ"ל והנלע"ד

דהא גלי רחמנא בנבילה ובשרצי' דצירן כמותן ואתיא כל התורה מביניהו כמבואר בחולין ק"כ וכדמצינו בתוס' ג"כ חוץ מדגים דלא אתי מבינייהו דהנך כמ"ש באר יעקב משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן גידולי קרקע ע"ש והשתא מייתר קרא טמאים הם בבהמה טמאה ואם אינו ענין לציר קפוי וחלב מחוי דאתי מבינייהו תנהו לענין ציר אפי' מחוי ופריך הש"ס למה לי גמל היות כן אומר אני דגם קרא דדגים לאו אסמכתא אלא משום דדגים לא אתי' מבינייהו א"כ איצטריך לגופו לציר קפוי ורוטב מחוי אבל ציר מחוי לא הוי אלא מדרבנן וה"ט דקאמר שאני ציר דזיע בעלמא הוא ואמחוי קאי ואתי שפיר הך דרב מרי בר רחל דהתס מיירי מציר שנבלע בחתיכה ונעשה אוכל וקשה שפיר מדג טמא שמלחו עם דג טהור וא"ש ב' דיבורי התוס' דמס' ע"ז הנ"ל דדיבור ראשון קאי על טבל בצירן דבאוכל על ידי טיבול פשיטא להו שהוא דאורייתא ובדיבור הב' קאי אהא דחזו בי' קלופי שם לא הוזכר בש"ס טיבול רק בצירן והיינו בעינא מחוי וזה הוא רק דרבנן. וע"ד פלפול אמרתי ע"ד מ"ש רש"י בחולין קכ"ו ע"ב דגם ביצת שרץ המרוקמת אתיא מהאי קרא ושקול הוא עם צירן ורוטבן ונר' בודאי בשרץ דביצה שלו מותר קודם ריקום ורמב"ם בפ"ג ממ"א הל' ז' מייתי לה ממיעוטא מבשרם לא תאכלו למעוטי ביצתה עיין חולין ס"ד ע"א תוס' ד"ה שאם וכו' ונמצא שאין איסור בהביצה אלא משום שמתחיל בה ריקום שרץ חדש וכח זה הריקום שוה הוא עם צירן ורוטבן ויבואו כולם מהאי קרא אך ביצת הדגים אסורים מתחלת תולדתם איננו בגדר אחד עם צירן ומשו"ה מוקמי' קרא דדגים רק לביצה ולא לציר כלל ומשו"ה הוי ציר דגים דרבנן אך כ"ז למ"ד ליה דדגים טמאים יש להם ביצים אך דיבור ראשון של תוס' השני קאי אעולא דס"ל שם בסוף העמוד סמי מכאן עוברין דדגים טמאים אין להם ביצים א"כ אייתר קרא דדגים לציר וה"ל דאורייתא גבי דגים כמו בכל אינך ויפה כתבו התוס' דציר דגים דאורייתא. פפ"ב יום ג' יוד אלול תק"ע לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה פו

ואלו נאמרים בכל לשון של יפוי כח וחילא לאורייי' ובאהבה וחבה יתירה הנודעת לתלמידי הותיק חדתי מלא עתיק הרבני החרוץ בעל פיפיות המופלא ועושה פלא כבוד מו"ה מאיר א"ש נ"י.

שמחתי באמרת צדקו גם כי העברתי עליהם בעינא ופקידא בעלמא מ"מ מצאתי בהם טעם זקנים ואם חכם לבך ישמח לבי גם אני ומ"מ לא מצאתי עצמי כעת באפשרי להשיבו על עומק דבריו כי סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים עד ירחם ה' ואז אראה בלי נדר למלאת מבוקשו כאשר אותה נפשו היפה:

אמנם מה שנוגע לדינא וראיתי שחדש סברא דמרפסא אגרא והיא בעצמותה מתוקה מדבש והוא כי רצונו לומר למאן דס"ל טע"כע לאו דאורייתא והיינו משום דס"ל נבלה וטרפה וחֵלב וחמץ וכל האיסורים היינו ממשותם ולא טעמם אם כן אפי' בב"ח נמי גדי וחלב אסרה תורה ולא טעמם ונהי דמ"מ בב"ח טעם כעיקר דאוריית' לכ"ע מדאפקי' רחמנא בלשון בישול דוקא מ"מ י"ל היינו כשקבלה החלב טעם ממשות הגדי והגדי מהחלב אבל טעם גדי הנבלע בקדירה אינו כעיקר מן התורה לאסור החלב ולפי דבריו נ"ל אפי' למ"ד טע"כע דאורייתא נמי בב"ח לא הוה אלא בקבל טעם מן הגדי ממש שהרי לא מפקי להו אלא מג"נ משו"ה ס"ל להר"י דאוליי"ש דלית ביה אלא עשה דתעבירו באש ולא לאו דנבלה וטרפה ולר"ת נמי דאית ביה לאו מכל מקום לא אמר דנבלה וטרפה היינו טעמו של נבלה וטרפה אלא אהדרי' לאיסורא קמא אבל לכ"ע אין במשמעות נבלה וטרפה אלא ממשו ולא טעמו וא"כ הה"נ גדי בחלב אמו היינו ממשו ולא טעמו ונהי אחר שנתערב בב"ח ונעשה איסור אז גם טעמו אוסר כמו שארי איסורים אבל להעשות בב"ח בתחלה בודאי אינו נעשה אלא ע"י ממשו של גדי עם ממשו של חלב כל זה צריכים לומר לפי דבריו ולפ"ז בכה"ג אינו אסור בהנאה ואי נכבש בשרה בקדרה חולבות למאן דלא גזר גזירה לגזירה בב"ח שרי' לגמרי ועוף שנתבשל בקדרה חולבת שרינן לגמרי דבשר עוף בחלב שרי' מן התורה והו"ל גזירה לגזירה והנה אם להראות לו מקום באחרונים דכתבו כמה דינים בהיפוך מזה ומעשים בכל יום אצל גדולי המורים בהיפוך מזה עדיין יאמר היא גופי' קשי' ומנ"ל אמנם נלפע"ד שהוא פשוט ומבואר בש"ס דאין לחלק בין טעם ראשון הבא מן העיקר לטעם שני הבא מן העיקר ר"ל שהקדרה בלעה מן הגדי והחלב מן הקדרה דהרי אם נחית לחלוק זה א"כ גם למ"ד טעכ"ע דאורייתא ויליף ליה ממשרת נאמר כן דוקא טעם הבא מהענבים אלהלחם ולא טעם טעמן וכן מכל הנוגע בו יקדש נמי נימא הנוגע בו ממש ולא טעם טעמו נמצא אי טע"כע דאוריי' ממשרת או מיקדש או מבב"ח לכולהו לא נאסר אלא טעם מממש ולא טעם טעמו אמנם אי ילפי' מגיעולי נכרים נאסר להדיא אפי' טעם טעמו ונמצא יש נפקותא בין הילפותות אי נפקא ממשרת יקדש ובב"ח או אי נפקא מג"נ וזה מבואר הבטול לכל מעיין קצת בסוגיא דפ' אלו עוברי' ואין צורך לבאר זה כי דעתו רחבה ויבין מאליו:

ומ"ש רשב"א בחידושיו לחולין בתוחב כף חולבת ליורה של בשר ונשפך דלמ"ד טע"כע לאו דאוריי' אזלי' לקולא וצווח בי' הפלתי כי כרוכי' בסי' צ"ח סק"ב הא בבב"ח לכ"ע טע"כע דאוריי' ונכנס שם בדוחקים שאינם לפי כבודו כמבואר בחידושי באריכות וכבוד תלמידי שי' כ' שלפי סברתו הנ"ל א"ש. דע דלפענ"ד ק' זו אינה צריכה לפנים כי

הרשב"א לא מיירי מיורה רותחת המבשלת שאוסרת בב"ח מן התורה אלא ביורה חמה בעלמא ולטעמיה אזיל דס"ל דאפי' חום ביה"ש מבליע ומפליט מיהו ויעיי' בסי' ס"ח ונמצא שהבלוע שבכף אינו מתבשל ביורה רק מתערב ונאסר מדרבנן וכשנשפך אתאינן לפלוגתת רש"י ור"ת דהרי כ' שם להלן דלא מקלינן בנשפך דרבנן לר"ת אלא בכעין גבינות של נכרים ומכ"ש דנחמיר בבליעה ופליטה דבב"ח כיון דבכל מקום מחמרי' בנשפך בכלי שני דהוא דאורייי' משא"כ לרש"י והרי יפה כ' דתלי' בדרש"י ור"ת:

ומ"ש ט"ז ס"סי צ' סק"יב דבשר שנכבש בחלב שחוטה מותר משום דה"ל גזירה לגזירה ומשיג על א"וה שכ' שאינו שום חלוק. והקשה בדגול מרבבה מההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא דאי הוה מליח ממש שאינו נאכל הי' אוסר בשר עוף בחלב במליח' אע"ג דהוה גזירה לגזירה ואמרו משמו של הגאון מהו' משולם זצ"ל דהתם נמי לא נאסר אלא לבשלו אח"כ דה"ל חדא גזירה וע"ז כ' מעלת תלמידי שע"פי סברתו אכתי ה"ל דרבנן אם הסברא אמת הדין עמך בזה אבל כבר דחיתי אמנם דברי הגאון מה"ו משולם זצ"ל דחוקי' בלשון הש"ס ואי מתובל בתבלים כולי' אסור ויהי' הכוונה לבשלו אח"כ ובשול מאן דכר שמי' ועוד דומי' דפילא דאז אסור לאכלו בעין משום חלב שבפילי דמי יתיר לאכול עוף עם חלב בעין כמבואר ר"פ כל הבשר גבי עולה ונאכל יע"ש ובמ"ש נקודת הכסף שם ס"סי צ'. אבל הנ"ל דנעלם מהגאונים דברי טו"ז בעצמו מ"ש סי' צ"ח בסקס"ה דבשר עוף בחלב גזרינן גזירה לגזירה ע"ש ועוד נ"ל לישב קצת דברי הט"ז הנ"ל דהנה גבי בר גוזלא גזרי' לאכלו אפי' צונן משום דא"כ יתיר גם בשר בהמה בכה"ג ואז נבוא לבשלו כך ויהי' בב"ח דאורייי' והכל חדא גזירה ר"ל אם נאמר בר גוזלא שרי' נאמר גם בשר בהמה כה"ג שרי' וכיון דנתיר הבשר לא יבחינו ויבשלוהו עם חלבו הבלוע בתוכו ואין זה רק חדא גזירה ואה"נ דה"נ יש לגזור בבשר הכבוש בחלב שחוטה מטעם הנ"ל בעצמו:

אך נחזי אנן אי אירע דההוא בר גוזלא נתבשל והוסיפו עליו עד שהי' ס' נגד החלב אין שום סברא לאסרו משום גזירה דבשר בהמה בכמכא אם יארע שיתבשל ע"י הוספה נמי נתיר וההוא כבר נעשה נבלה משעת כבישה בכמכא וקיי"ל אפשר לסוחטו אסור וזה ליתא הא לא נעשה רק נבלה מדרבנן והו"ל גזירה לגזירה וא"כ נהי דבר גוזלא נאסר אי לא הי' נאכל מחמת מלחו או אי הי' מתובל משום דכוליה חדא גזירה היא כנ"ל מ"מ בלי ספק שאם הי' אירע שבשלוהו ע"י הוספת בשר עד ס' נגד החלב הי' מתירו והשתא יפה השיג הט"ז על האו"ה שכ' להדיא שאין שום חילוק בין בשר בחלב ממש לבשר כבוש בחלב שחוטה והא ליתא שההפרש רב ביניהם ואם כי הוא דחוק קצת בכוונת

הט"ז מ"מ הדין אמת בעצמותו לפע"ד ואין להאריך יותר. כתבתי פה ק"ק מ"ד כאור בקר עש"ק תשא את ראש ב"י תקס"ג לפ"ק. - הכ"ד משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה פז

שוכ"ט לתלמידי האברך הח"וש המופלא כבוד מהו' ישראל נ':

מכתביו הנעימים הגיעוני בזמנם ולהיות הזמן מאוד יקר וחבילי טרדון הקיפוני בהקפת כל הראש ובשגם התורה חסה על ממונם של ישראל דין גרמא שמנעתי מלהשיבו על הדאר כ"א על שאלה ופסק דין הנצרך לשעה או לצורבא מרבנן מפני הכבוד להרבות כבודו בעיני בני עירו וכדומה ולגבי מעלתו ליתא לכל הני מילי כי כפי הנשמע כבר ברכו ה' בכבוד והון תל"ית וגם דבריו במכתבו לא נצרכה אלא לפלפולא ולפירוק ק' בעלמא אמנם על עתה באתי להיות נפשו בשאלתו אודות בשר כבש טריפה שנתבשל בקדרה עם בשר שור כשר ונשפך מזה לכמה קדרות ולא נודע אם הי' ס' בהיתר נגד האיסור ועתה הספק אי הוה מ"בם ואזלי' להקל בנשפך כמבואר סימן צ"ח או מקרי אינו מינו ומספיקא להחמיר ומעלתו הראה פנים לכל צד בחריפות ובקיאות אי עז ושור מקרי מ"בם או לא:

והנה בהמרק הנשפך לשארי קדרות אין ספק דאזלי' להחמיר דמים עם בשר הו"ל אינו מינו דאפילו אם יהי' בשר עז עם שור מ"בם מ"מ עם המים הו"ל אינו מינו ולא אמרי' סלק את שאינו מינו כמו שאינו וכמ"ש הש"כ סי' צ"ח ואע"ג דהט"ז סי' ק"ט כ' ישוב הגון לדברי הש"ע ולהסיר מעליו תלונות הש"כ יע"ש מ"מ לא נראה להקל נגד דעת הש"כ דטעמא לא בטיל: -

ואין כאן ספק אלא על בשר שור בעצמו אחר שיוסר ממנו כל לחלוחי' הרוטב והמרק ויקלפנו משום דאית בי' פילי כדי להסיר ממנו המרק של איסור שהוא בעין עליו ואח"כ ליכא אלא משום תערובת טעם בשר עז הנבלע בו ובהא יש להסתפק אי הוה מ"בם אי לא: -

הנה לכאורה נראה בפשיטות והחוש שטעם בשר עז אינו דומה לטעמא של בשר שור וחיך אוכל יטעם וכיון שכן כל שטעמא נרגש טעמא לא בטיל דטע"כ ומ"ש מעלתו להוציא מלשון הפוסקים דדוקא למ"ד בתר שמא אזלי' הוה בשר שור עם בשר עז ב' מינים ומשמע דלמ"ד בתר טעמא אזלי' ה"ל מ"בם ואמת נכון הדבר אבל הם לא אמרו אלא לענין מ"בם לא בטיל דבעי' שיהי' שום השוא' ביניהם ולרבא ההשואה בשמא עושה אותם מין א' ולאביי ההשואה בטעם גורם ובזה ס"ל להפוסקים אפי' אינם שוים ממש בטעמם רק בקירוב נמי הוי מ"בם ולא בטיל תדע דהא ר' יהודה יליף לי' מדם הפר

ומדם השעיר דלא בטיל ולאביי הגורם הוא השוואת הטעמים ומסתמא כי היכי דבשר שור ובשר פר אינו שוה ממש בטעמם גם הדם שלהם אינו שוה בטעם ואפי' אי ניזל בתר חזותא בזריקה כדמשמע קצת בזבחים פ' התערובות מ"מ גם בחזותא אינם שווים ממש דידוע דדם פרים סמיק טפי כמבואר במס' יומא גבי זהב פרווים ומ"מ לענין השואה דמ"במ אין קפידא כ"כ ומש"וה לא בטיל אפי' באלף לר' יהודה וה"ה לדידן בדבר שיש לו מתירי' וכה"ג וכן חמרא בעינבא אין טעמם שווים ממש וכן תבלין ב' וג' שמות וג' מינין פלפלין וכמון עיין תוס' ע"ז ס"ו ד"ה תבלין ומ"מ ה"ל מ"במ בטעמא לאביי: -

אבל לענין שיהי' צריך מן התורה פשוט הוא כל שיש לו שום שינוי בעולם אפי' כ"ש נמצא שטעם נרגש וניכר האיסור ולא בטיל מן התורה מצד טע"כ דאורייי' וזה פשוט ומבואר לפע"ד:

ומה שרמז לי לעיין בס' שער המלך פי"א מהל' מאכלות אסורות עיינתי שם וזה אשר כ' להקשות לשיטת הרי"ף דרב דס"ל ריחא מילתא אזיל לטעמי' דס"ל מ"במ במשהו א"כ מאי פריך הש"ס מבריית' לימא רבנן הוא ואנא דאמרי כרבי יהודה וע"ז תי' ז"ל משום דתני אפי' גדי וטלה ובשמא שני מינים הם אלו דבריו ז"ל ולדעתי כוונת מעלתו בזה דאי ס"ד דס"ל לשע"המ דבטעמא חדא מינא הם אכתי מאי פריך דלמא ס"ל לרב בתר טעמא אזיל והו"ל מ"במ ובריית אתי כרבנן אע"כ משמע דב' מינים הם בטעמא: -

הנה אב"א גמרא יש להוכיח דרב ס"ל בתר שמא מדאוקי אמורה עלה ודרש כיון שנתן טעם בחתיכה וכו' ואוסרת כל החתיכות מפני שהם מינה והתם מיירי בחתיכת דג טמא שנתבשלה עם החתיכות של דגים טהורים ואין ספק שאין טעמם שוה ואפ"ה אסור במשהו משום מ"במ ש"מ דאזיל רב בתר שמא וחתיכת דג מקרי כמ"ש הפוסקים בחתיכות עז ושור: -

ואב"א ה"נ דהו"מ לשנוי דרב ס"ל כאביי דאזיל בתר טעמא אלא דלא רצה לאוקמי לבר מהלכתי' דקיי"ל כרבא דבתר שמא אזלי' ותמהתי על מעלתו דאתקל לי' לשנא כמה פעמים וכתב דאנן קיי"ל כרבא לגבי אביי אך למאי דקיי"ל מ"במ חד בתרי בטל מודה רבא לאביי דאע"פ ששוה בשמא אי לא שוה בטעמא לא בטיל חד בתרי דטע"כ וטעמא לא בטיל אבל לענין מ"במ לא בטיל פשיטא דהלכתא כרבא דאזיל בתר שמא וזה פשוט ולהיות הדברים פשוטים אין כאן מקום לקבל אריך והקוצרים אומרים יברכהו ה' בהון הונה של תורה יעלה על במתי ההצלחה עד יעלה במסילה אשר עולה הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות: - פ"ב יום ה' י"ז טבת תקס"ט לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה פח

שלום וכל טוב למח' האברך גדול רב עוסק בחקי חורב אור נערב הרבני החרוץ המופלג כבוד מו"ה אהרן פולדא נ"י:

יקרת מכתבו הגיעני על נכון ומ"ש וחשב עלי מחשבת פגול ח"ו באומרו כי בזיתי ענותו מבלי להשיב לו אשתקד חלילה אל יאמר כן כי נעימים עלי בצע אמרותיו עד לאחת ויהי לי לנחת אך יאמין לי הימנותא קאמינא כי עמוס התלאות אנכי מוקף בהקפת כל הראש בחבלי טרדון ע"כ יהיה כבודו מחול אם לפעמים לא אוכל לצאת בכותבת הגסה דמיתבא דעתי' גם היום עונה זו אינה יפה לצאת יציאה דכוותי' כי ממש לבלוע רוקי לא אוכל אך להפיס דעתו היפה אבוא בקצירת אומר ועמו הסליחה ואכתוב מה שנאמר אצלי על אותן הדברים ואשתעשע באמרותיו הנעימים בין הפרקים אבוא כמציץ מן החרכים: -

ראשון תחלה על דברי הטו"ז י"ד סי' צ"ט סק"ט במי שטועה בדין ואומר מותר להרבות ולבטל איסור לכתחלה דנראה לו להקל מבלי לקנסו ומייתי ראי' מתוס' בכורות כ"ג ע"א ד"ה סבר וכו' והנה יראה דהט"ז הוה ס"ל התם בכוונת תוס' או הוה גרס התם כן בהתוס' בסוף דבריהם דאומר מותר קיל משוגג ואפי' למ"ד קנסו שוגג אטו מזיד מ"מ באומר מותר לא קנסו וע"ש פר"ח וצ"ל דאע"ג דרבא ס"ל במכות אומר מותר קרוב למזיד הוא אין לדמות אומר מותר להדדי דלענין החמורות כגון רציחה דמכות וע"ז דסנהדרין ס"ב ע"א בהני הוה קרוב למזיד ואפ"ה כ' תוס' דוקא ברציחה דכתיב בשגגה טובא ממעטי' בשגגה אבל בע"ז הוה שוגג וא"כ באיסורים דלא משמע לאינשי איסורא כ"כ י"ל לכ"ע קיל משוגג ומ"ש מג"א סי' שי"ח סק"ב דטעה בהוראו' חכם הוה כשוגג יעיי' בפנים בכ"הג בשם רד"ך דהתם להקל בא אומר מותר אינו ראוי לעונש וכן בשוכח דמייתי התם בשם תשו' מהר"ם מינץ סי' כ"ח אתי להקל עליו ולא להחמיר ע"ש וראייתו מב"ק ויעיי' מ"ש מג"א סי' ק"ח סקי"א ותמהתי על מעלתו שכ' בהיפוך מזה: -

ויותר נראה טעם אחר להקל באומר מותר אפי' יהיה קרוב למזי' מ"מ כיון דמ"הת לענין חטאת דינו כשוגג חוץ מבגלות דכתיב בשגגה טובא אבל בעלמא דינו כשוגג ויעיי' בשבועו' פ"ב דלא ידע אי בכעדשה מטמא י"ז ע"ב וי"ח ע"א ואי בעם הארץ ור"פ כלל גדול סוגי' דמונבז הכל באומר מותר דעכ"פ לא גרע משוגג וכיון שכן ממילא לא קנסו האי שוגג אטו מזיד דכל עצמו לא קנסו אלא שלא יעשה במזיד ויאמר שוגג הייתי כדאי' פ' כירה משרבו משהין במזיד ואמרו שוכחי' היינו וזה לא שייך באומר מותר דלא יכול

לומר דכל פעם אומר מותר הייתי דכיון דנודע לו הדין פעם א' תו לא מצי להתנצל ודוחק לומר אשתליין כי אז יהי' נידון כפושע וא"כ מזה הטעם אין לגזור אומר מותר אטו מזיד: -

וטעם זה נ"ל יותר דאי כטעם הראשון דבשארי איסורים לא הוה קרוב למזיד אלא משום דלא משמע לאינשי אי' כ"כ יש להקשות א"כ פ' הנזקין נ"ד ע"א דפריך מדם שנטמא בשוגג הורצה וממעשר ומטביל כלים בשבת ולא מוקי לי' באומר מותר דקיל להטו"ז וכדמוקי אביי מתני' דכהני' שפגלו בשוגג פטורים באומר מותר וכמבואר במנחו' מ"ט אע"כ פשיטא להש"ס דלמאי דקי"ל כרבא דברייי' דמכות בשגגה פרט למזיד אתי למעוטי אומר מותר שנכנס בסוג מזיד א"כ א"א לפרש הך שוגג באומר מותר אע"ג דלדינא דינו כשוגג היכא דלא כתיב בשגגה טובא ולענין קנסא קיל משוגג מ"מ בלשון שוגג דברייתא א"א להכניס אומר מותר ואפי' בשארי איסורים דלא משמע לאינשי איסורא בכך ואביי לטעמי' דס"ל במכות אומר מותר קרוב לאונס הוא דמוקי הך דכהנים שפגלו באומר מותר וכבר עמד מעלתו בזה וניחא מ"ש תוס' בגיטין נ"ג ע"ב שהקשו מכהנים שפגלו שהוא דאורייתא קנסו שוגג אטו מזיד ולא תי' שאני התם דמיירי באומר מותר דקיל להט"ז ולהנ"ל ניחא דלסוגי' דהתם ע"כ א"א לומר כן דא"כ גם הש"ס הו"ל לשנוי' הכי ולעולם לדינא נראה כהט"ז וגם מעלתו קבע בי' מסמורים דבאומר מותר לא שייך תי' התוס' דגטין דבכהני' שפגלו לא קנסו שוגג משום מימנעו ולא עבדו אע"כ משום דאומר מותר קיל ויפה אמר ודפח"ח ולדעתי גם רבא לא פליג בהא לדינא ומן הטעם שכתבתי: -

ומעלתו המציא טעם אחר משום דאומר מותר לא שכיחא ולא גזרו בי' רבנן איברא סוגי' דבכורות כ"ג ע"א ותוס' שם לא משמע כן ומכ"ש בכהני בית שני דאפילו כה"ג דלהם אמרו לו שמא שכחת או שמא לא למדת ומ"ש נראה לי נכון בעזה"י: -

ומה שצ"ע בזה דברי רמב"ם פ"ה מתרומות הלכה ח' שכ' באומר מותר לתרום מן הטמא על הטהור הרי הוא כמזיד ויצא לו כן מהירושלמי כמ"ש וזה צ"ע בודאי ואולי י"ל התם נהי ששגג בדין וסבר שמותר לתרום מטמא על הטהור מ"מ הזיד בגזל ועינו רעה במתנות כהונה למיהב לי' מה דלא חזי לי' וצ"ע: -

בהא דכהנים שפגלו העתק מחי'. רש"י שינה טעמו בגיטין נ"ג ע"א פירש"י שפגלו לאכול חוץ לזמנו כפי' פגול בכ"מ ובריש ב"ק ה' ע"א פירש"י ששחט חטאת לשם שלמים ועיי' פ"י שם ולכאורה במנחות מ"ט ע"א משמע כן דהוה בעי להוכיח מזה דעקירה בטעות שמה עקירה אלא התם בהס"ד דלא מיירי באומר מותר וא"כ שגגתו הוא שעקר הקרבן לגמרי מחטאת לשלמים אבל למאי דמוקי אביי באומר מותר בודאי ניחא טפי לפרש כסתם פגול דש"ס בחוץ לזמנו וקשה אפירש"י ותו בשלהי פסחי' פירש"י שלמים

לשם חטא' וכן רשב"ם שם והנלע"ד בזה דבאסיפת זקנים הקשה המאירי כהנים שפגלו עברו בלאו דמחשב בקדשי' ואין לוקה ומשלם ותי' דלאו שאין בו מעשה אין לוקין וק' א"כ ה"ל לש"ס דב"ק לשנוי' משו"ה לא חשיב מפגל דבפלוגתא לא קמיירי דלמ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין אינו לוקה ומשלם ומשו"ה ס"ל לרש"י דעכ"פ קשה ליתני מפגל חטאת לשם שלמים דבהא אינו לוקה דוקא במפגל ממש דאהא קאי קרא לא יחשב וזה שיטת רמב"ן בס' המצות כמבואר אצלינו במ"א והנה שלהי פסחים הי' ק' לרש"י למה גזרו טומאה על הפגול משום חשדי כהונה הא במזיד צריכי' לשלם משום קנס א"כ תו לא נחשדו שיחשבו במזיד ע"כ פירש"י התם מיירי שלמי' לשם חטאת וכיון שעכ"פ הקרבן כשר נהי שלא עלה לבעלים לשם חובה מ"מ הדורון הזה שלהם הוא ואיננו נפסד לגמרי ופטור מלשלם ועיי' במשנה למלך פ"ז מחובל ומזיק ואיכא חשדי כהונה ומשו"ה מטמא ידים ובב"ק הוכיח לפרש חטאת לשם שלמים דפסול נמי הוא וחייב לשלם לבעליו והא דכ' רש"י בב"ק דלא עלה לבעלים לשם חובה משמע דאינו פסול יפה תי' פ"י ז"ל דאע"ג דפסול הוא הוצרך רש"י דלא עלה לבעלים לשם חובה דאי הוה עלה לשם חובה אע"ג דפסול פטורים מלשלם דרעהו ולא של הקדש אבל השתא דלא עלה לבעלי' לשם חובה צריך לשלם ע"כ העתק מחידושי: - פ"ב יום ד' כ"ד למב"י תקע"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה פט

שלום לאהו' תלמידי הותיק המופלג מהו' ישראל ני':

היות כי היום נודע לי מנסיעת חביבי מוכ"ז לשם ע"כ מהרתי לשוב בקיצור על דבריך והיות כי נמצאו דברים טובים בהם ע"כ אכתוב לך מה שנתחדש לי בענין זה ומשם תוכל להבין הטוב והישר וזה הוא:

בנזיר ל"ז קאמר דלר"ע משרת להיתר מצטרף לאיסור ומכל אשר יעשה מגפן היין לאיסורי נזיר שמצטרפין אפילו בזא"ז ופריך הש"ס לר"ש דכ"ש למלקות מכל אשר יעשה למה לי ומשני דבעי' שיזיר מכולן והקשו התוס' אמאי לא פריך לר"ש משרת ל"ל ותי' בחד שינוי דאיצטרך לתערובו' דמודה ר"ש דבעי כזית וכל רואה יפלא א"כ אכתי מאי פריך הש"ס מכל אשר יעשה ל"ל הא איצטריך לכשנתערב חרצן עם היתר וזג עם היתר ואכל חצי זית מכל תערובות בזא"ז שנצטרפו:

האמנם בלשון תוס' נזיר הנ"ל היה אפשר לדחוק ולומר דכוונתם דמשרת גלי קרא שהשורה פתו ביין במילתי' קיימי' ושיעורו בכ"ש כמו בעין ולא בעי שיעורא כלל וכס"ד דפסחים ר"פ אלו עוברים לר"ע דקמ"ל אפי' ע"י תערובו' נמי נאסור בכזית יין וה"נ לר"ש

בכ"ש ואם כן שפיר פריך הש"ס מכל אשר יעשה ל"ל אבל זה א"א דהרי דברי תוס' אלו מבוארים יותר במס' ע"ז ס"ח בשם ר' יקיר מקינון והתם מפורש דלר"ש עי"ת בעי כזית וההיתר מצטרף לשיעור ולא קאי במילתא קמייתא והדין עמו דלמוקי' במלת' קמייתא לא הוה צריך קרא כיון דאית ליה לר"ש טע"כ מג"נ א"כ ממילא הטעם כעיקר ממש מה עיקר במשהו אף תערובות במשהו והתם בפסחים קאי הש"ס בהס"ד דלא שמעי' ליה לר"ע טע"כ ה"א דאיצטריך קרא לאסור תערובות בכזית אבל אי ידעי' טע"כ א"כ מסברא חיצונ' תערובו' במילתא קיימי' וע"כ לא איצטריך משרת אלא לומר דתערובו' בעי שיעורא אלא שההיתר מצטרף לאיסור וההיא קרא דמשרת בא להחמיר ולהקל לומר דעי"ת בעי שיעורא ולומר שההיתר מצטרף לאיסור א"כ תהדר קו' לדוכתא מאי פריך הש"ס מכל אשר יעשה ל"ל הא איצטריך לאוכל חצי זית תערובות חרצן וחצי זית תערובות זג בזא"ז דחייב:

והנלע"ד בזה דס"ל להך שיטה דלר"ש דכ"ש למלקות אי נימא דע"י תערובו' יהי' צריך שיעורא משו' דקלי' לי' איסורא ע"י תערובו' ההיתר א"כ ממילא נימא שההיתר קלוש לי' ונעשה איסור ויצטרף שאין שום סברא לומר שהאיסור נתהפך קצת להיתר שלא יאסור בכ"ש וההיתר לא יתהפך לאיסור כלל והרי הם שוים ולא נתרבה אחד על חברו אע"כ מכיון שנאמר שעי"ת לא יתחייב בכ"ש אלא בעי שיעורא ממילא נדע שההיתר מצטרף לאותו השיעור והא בלא הא לא סגי:

והשתא ממילא אי ס"ד דמכל אשר יעשה מגפן היין בא להורות על איסורי נזיר המעורבים בהיתר שיצטרפו בזא"ז א"כ נדע מזה שעי"ת בעי שיעורא משום דקלוש ליה אם כן ממילא נדע ג"כ שההיתר מצטרף לאיסור והדרה קו' לדוכתא משרת ל"ל והוצרך לומר מכל אשר יעשה איצטריך שאינו נזיר עד שיזיר מכולן:

ובזה י"ל קושי' שער המלך פ"ו מחמץ אשיטה הנ"ל בפרק ג' דשבועו' דבעי למיפשט דר"ע ל"ל כ"ש למלקות מדבעי משרת להיתר מצטרף לאיסור ואי כשיטה הנ"ל הא עי"ת בעי שיעורא ולהנ"ל י"ל אה"נ דהוה מצי לשנוי' הכי אלא משום דלחד לישנא בנזיר ד' ע"א הא דאמר ר"ש מכל אשר יעשה שאינו נזיר עד שיזיר מכולן אזיל לטעמי' דאין אי' חל על אי' ע"ש פירש"י ותוס' ור"ע שמעינן ליה פג"ה גבי שבת ויה"כ לבתר דמפכינן דס"ל אחע"א ע"ש וא"כ לדידי' ע"כ מכל אשר יעשה לאיסורי נזיר שיצטרפו ואי ס"ד דכ"ש למלקות ע"כ מוקי לקרא עי"ת כנ"ל ומוכח ממילא היתי' מצטרף לאיסור וא"כ הדר תיקשי משרת למה לי ואה"נ דה"מ לשנוי' לאתויי מהאי מכל אשר יעשה אלא משום דהתם לא מפורש ר"ע בהדיא ובהך דמשרת מפורש ביה ר"ע בהדי' מייתי לי' הש"ס ומ"מ

סמיך אהנ"ל והכי אורחי' דהש"ס בדוכתי טובא כמבואר למבין ויודע וכבר ישבתי קו' הנ"ל באנפין שונין ויהיה גם זה כא' מהם. אלו דברי בזה ובין תבין אשר לפניך ואסיים בכל חותמי ברכות. פ"ב נגהי ליום ד' ה' דחנוכה תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה צ

שוכ"ט ומזלא טבא לי"נ תלמידי אהובי כנפשי הרב הדיין החרוץ בעל פיפיות כבוד מהו' יעקב נ"י נייא שלאס: -

יקרתך הגיעני שבוע זה ושמחתי בשלומך ושלום תורתך ובהרמת קרנך יהא רעוא דתירום רישך לעילא מכל ברכתא ואחריתך מאוד ישגא סגי' טבא: -

מה שנתקשית ברש"י פסחים מ"ה ע"א ד"ה ור"ע דמסיי' דרבנן דפליגי אר"א בכותח הבבלי ס"ל ג"נ חידוש הוא וקשי' לך א"כ לר"מ דאוסר נט"לפג לית לי' ג"נ חדוש הוא ע"כ לא יחלוק אכותח הבבלי וא"כ מה עלה על דעת ר"נ שם מ"ג ע"א דר"מ תערובות לית לי' ולרש"י הא א"א דלית לי' תערובו' אלו דבריך הקושי' ראוי לך ולדכוותיך: -

והנלפע"ד דהא דפשיטא לרש"י דרבנן דפליגי אר"א ס"ל טע"כ לאו דאורייתא היינו משום דאי ס"ד דהוה דאורייתא בעלמא אפי' לו יהי' מן הדין ק"ו דמשרת ואין לוקי' או אפילו רק בעשה דתעבירו באש מג"נ הוה לי' למלקי אתערובות חמץ מריבוי דכל דע"כ לא כ' תוס' מ"ג ע"ב ד"ה מאן שמעת לי' דעירובו אין סברא לרבות אלא משום דבכל התורה טע"כ לאו דאורייתא א"כ אין סברא לרבות אבל אי בעלמא דאוריי' נהי דאין לוקין בעלמא מ"מ איננו נגד הסברא לרבות בחמץ למלקות ואפשר אפי' יהי' רק קיוהא בעלמא כיון דטעם גמור בעלמא דאוריי' איננו חוץ מהסברא לרבות אפילו קיוהא ללקות וכיון דלר' יהודה דתני' כוותי' עירובו חמור מנוקשה ורבנן דפליגי אעירובו כ"ש אנוקשה וא"כ לא דרשי כל כלל כיון דלא אשכחי מידי דמסתבר למידרשי' א"כ מוכח מזה דס"ל בעלמא טע"כ לאו דאוריי' ומטעם שכ' רש"י דג"נ חידוש הוא: -

וא"כ לרב נחמן דאמר לר"מ נוקשה אית לי' דחמיר ותערובות דקיל לית לי' שפיר י"ל דבעלמא טע"כ דאורייתא בעשה דתעבירו מג"נ דלאו חידוש הוא לר"מ ומ"מ הכא לאו ליכא כיון דדריש כל לנוקשה שוב לא מפיק מיני' תערובות דמאן דלא דריש כל אלא היכי דמסתבר טפי לא דריש מיני' אלא המועט האפשר היותר מסתבר משא"כ תנא דמתני' דדריש כל בכל מקום א"כ לתרוויי' מפיק מיני' נוקשה ועירובו ומיושב חומר ק' הנ"ל: -

ומיהו אכתי לא פלטינין מקצת דוחק לכאורה דיהיו סברותיהם הפוכות לגמרי יותר מדאי דלר"נ נוקשה מסתבר טפי אפי' מתערובות לר"מ דטע"כ בעלמא דאוריי' אפ"ה

נוקשה מסתבר טפי ולר' יהודה תערובות מסתבר טפי מנוקשה אפילו לרבנן דטע"כ בעלמא לאו דאוריי' מיהו לזה י"ל אה"נ לא פליגי ר"נ ור"י אלא אליבא דמאן דס"ל טע"כ דאוריי' היינו לר"מ ור"א דנקיט תערובו' ונוקשה לא קאמר ומוכח דלית לי' נוקשה כמ"ש תוס' ד"ה ואלו נוקשה נמי ס"ל טע"כ בעלמא דאוריי' ומשו"ה ס"ל לר' יהודה דנוקשה קיל ומ"מ מוכח דרבנן דפליגי אתערובו' אי ס"ד דטע"כ דאוריי' ופליגי אתערובות א"כ כ"ש אנוקשה לר' יהודה ואייתר כל אע"כ ס"ל טע"כ לאו דאורייתא ואה"נ אפשר דרשי' כל אנוקשה דחמיר מתערובו' דלאו דאוריי' בעלמא ולא פליגי אדר"א אלא בכותח הבבלי אלא דזה היפך מסקנת הפוסקי' הרמב"ם וש"ע דפסקו להחמיר בתערובו' כסתם משנה דאלו עוברין ולהקל בנוקשה כסתם משנה דשיאור ישרף ואינהו הא ס"ל טע"כ לאו דאוריי' כמבואר בפרק ט"ו ממאכלות אסורות ותן לחכם ויחכם עוד: - פ"ב נגהי ליום עש"ק עצם היום יו"ד טבת קפא"ל: - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה צא

בטש"ע י"ד סי' ק"א בדין חתיכה הר"ל דעת הרשב"א והר"ן בחתיכה גדולה שאין דרך להתכבד לא מקרי חהר"ל וראייתם מכח קו' תוס' ר"פ התערובות וכי בהמה שלימה לא תהיה חהר"ל ותי' תוס' דמתני' מיירי בעוף כמתני' דמסכת קינין אע"ג דתנן זבחים הוא דוחק גדול וגם רמב"ם סתם וכ' דין זבחים שנתערבו אע"כ כנ"ל בחתיכה גדולה לא שייך רל"התכ והרמב"ם פרק ט"ז ממ"א לא חילק בין חתיכה גדולה לקטנה נ"ל דעדיפא מיניה ס"ל כהרא"ה דלא שייך חהר"ל אלא במבושל ולא בחי שהרי סתם וכתב חתיכה שנתערבה ומכירה מסירה ומגבי' והשאר בס' וק' הא ביבש עסקי' ומאי ס' שייך ביה כיון שמכירה מסירה אע"כ כיון דעסיק בראוי להתכבד ממילא מיירי במבושל דאל"ה אינו רל"התכ ומה שהק' הרא"ש לשיטה זו הא ברמוני בדן וכדומה מיירי בחי ולא במבושל אינני מבין ק' זו התם את שדרכו למכור במנין והם נמכרים במנין חי וזו היא חשיבתם וחהר"ל אע"ג שחשוב כמו את שדרכו למנות אבל אינו נמנה במנין אלא חשיבות כיבודו לאורחים עושה אותן כמו את שדרכו למנות ומ"מ בעי' שיהיה מבושל וראוי' לאורחים ואם כן עכ"פ חתיכה גדולה וגם חיה אית לן רשב"א ור"ן ורא"ה ולע"ד גם רמב"ם וכן פסק מחבר אלא מייתי יש חולקים וכ' רמ"א שכן נוהגים ופר"ח מסכים לגמרי כדעת המחבר ע"כ בהפ"מ צרפתי עוד קולא אחרת שהיה קצת ספק אם יצאה המחט מחיים בשני עברים כי נמצא אחר שהודח בחמין ונרגש כמעט בעבר השני צרפתי להנ"ל והתרתי בהפסד מרובה מאוד שעלה להפסד כמה מאות כנלע"ד:

תשובה צב

שלום וכ"ט לידידי הרבני החרוץ המופלג בתורה כמהו' אלעזר ני':

יקרתו מיום כ"ב סיון העבר הגיעני בזמנו ויען ראיתי כי אין הדבר צורך שעה כי ההוראה שהורה כבר היה והעבר אין ועל העתיד אם יקרה כה ראוי' להקדים צרכי שעה והנחתי עד עתה יצאתי לטייל באחד הערים הסמוכות לנוח קצת מעומס טורח ועיינתי בדבריו והנה להשיב על כל פרט יאריך הזמן ואמרתי לברר הדין בעזה"י וממילא ימצא דברי' הנוגעים לדברי מעלתו באריכות דבריו:

ע"ד חלב תרבא בחלב קי"ל כמ"ד בחולין קי"ד לוקי' על בשולו ואין לוקין על אכילתו דאין איסור חל על איסור כמ"ש הרמב"ם פ"ט ממאכלות אסורות הלכה וי"ו ובכ"מ שם ולכאורה יש לעיין אמאי לא תחול אי' ב"בח על איסור חלב הא חלב שיערו בכזית וב"בח לוקה אפילו על חצי זית חלב לצרפו עם חצי זית חלב כמבואר בחולין ק"ח ע"ב דאפי' לרב עכ"פ בבא מיורה גדולה מצרפי' חצי זית בשר וחצי זית חלב ומכ"ש דאנן קיי"ל כלוי ע"ש וא"כ מתחלה כשהיה רק תרבא בפ"ע לא היה לוקה אלא על כזית ועכשיו ילקה על חצי זית בצירוף חלב וכה"ג אמרינן בשבועות כ"ב ע"ב ובפירש"י שם ד"ה אי אתה מוצא כו' ועוד שם כ"ז ע"ב בש"ס אמר שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל כו' ועוד שם כ"ח ע"ב ורש"י ד"ה תשע כו' וכ"כ הריטב"א פ' בתרא דקידושין דנתנבלה בי"הכ ראוי' שתחול נבלה על איסור י"הכ משום דשיעור י"הכ בכותבת ודנבלה בכזית ע"ש וא"כ ה"נ דכוותיה ומכ"ש דתקשי טפי דעכ"פ אי נפל פחות מכזית תרבא לחלב דליכא שיעורא דתרבא כלל נימא דתחול אי' ב"בח על חצי שיעור תרבא וכ"ת אה"נ דחל והא דאמרינן אינו לוקה על אכילתו היינו בכשיעור הוא שבוש דאי חייל בכה"ג באוכל ח"ש ממילא באוכל כשיעור חייב שתים משום חלב ומשום ב"בח ותו קשי' א"כ בחולין קי"ג ע"ב דאמרי' קסבר אחע"א ואיסור חלב ומתה מחד קרא נפקא כו' וע"ז פריך ומי סבר שמואל איסור חל על איסור כו' והדר ביה נימא דקרא דחלב ומתה לענין ח"ש אתי' ובעלמא אין אחע"א ועוד קשי' אמאי אין לוקה על אוכל כזית חלב עכ"פ נהי אהתרבא לא חייל איסורא אבל עכ"פ איסור ב"בח איכא אלא דלא חייל וכי משכח רווחא חייל כדאמרינן בשבועות כ"ז ע"ב חיובא הוא דליכא כו' וע"ש ואם כן ה"נ איסורא דב"בח איכא אלא דלא חייל וא"כ עכ"פ החלב תיתסר משום ב"בח אלא דלכאורה י"ל נהי דלא קיי"ל כס"ד דש"ס גדי אסרה תורה ולא חלב אלא גם על החלב לוקה בפ"ע אבל עכ"פ עיקר איסורא הוא הגדי והיכי דליכא גדי ליכא לאו בחלב וכיון דאתרבא שהוא הגדי לא חייל לא חייל נמי אהחלב כצ"ל והשתא אס"ד דעכ"פ באוכל ח"ש חייב משום ב"בח א"כ איכא איסור

בגדי דהיינו התרבא א"כ החלב תיתסר בפ"ע כמו בכל ב"בח אלא ע"כ דליתא וא"כ צריך טעם למה:

והאמת יורה דרכו בכל הראיו' דמייתינא ממס' שבועות הנ"ל לא שייכי הכא דהתם אי' חל על ח"ש דקודם שבא האיסור השני לא היה איסורו של זו החתיכה אלא משום דחזי לאצטרופי לחתיכה אחרת והשתא ע"י האיסור השני נעש' איסור לעצמו בלי צירוף אבל הכא בחצי זית תרבא שנתבשל עם חלבא גם אחר שיחול עליו איסור ב"בח לא יתחייבו עליו בפ"ע אלא מקודם לא הוה חזי לאצטרופי רק עם תרבא חבירו והשתא חזי לאצטרופי גם עם חצי זית חלב אבל בין סך ובין כך אין לנו שיעור בפ"ע ובזה לא אמרינן איסור חל על ח"ש:

עוד אזכיר מה שצלע"ג בענין זה רפג"ה דמבואר דבוולדות קדשים לא אתי' אי' גיד וחייל וק' הא משעה שנקשר הגיד על הכף נעשה גיד הנשה ואז אין בהולד כלו יותר הרבה משיעור כזית כמובן שם בש"ס וממילא שאין בכל הגיד ההוא שנקשר על הכף כזית והאוכל אז אותו הגיד כמות שהוא אעפ"י שאיננו כשיעור זית מ"מ חייב דהאוכלו כלו כברייתו אף עפ"י שאין בו כזית חייב כמבואר במשנה שם צ"ו ע"א ומשום קדשים לא מתחייב עד שיאכל כזית נמצא איסור ג"ה קדים ותו לא פקע מיניה וצ"ע לכאורה מ"מ בהא סלקי' דתרבא בחלב משום בישול איכא ומשום אכילה ליכא והוא מבואר בש"ס ורמב"ם:

אמנם אי אסור בהנאה והנה הגאון מעיל צדקה בספרו כנפי יונה ר"סי פ"ז בעובדא שהאומנים עירבו חמאה בחלב לעשות מהם נרות כי הי' החֵלב ביוקר בזמנו ופשוט לי' לאוסרו בהנאה וס"ל להגאון דאף ע"ג דלאו דאכילת ב"בח לא חל על תרבא אבל לאו דהנאה חל ומ"מ לא נימא מגו דחייל איסור הנאה חייל נמי אי' אכילה דהנאה לאו כולל ולא מוסיף הוא אלא חומרא בעלמא וכדעת התוס' חולין ק"א ע"א ד"ה אי' כולל כו' כצ"ל בדעת הגאון הנ"ל הן אמת מטעם תרבא הייתי יכול לומר דנרות של חלב אינם עשויים מחלב הכליות והקרב לבד דמערבי' בהם כמה מיני חלבים ושומן של בהמה שאין בהם כרת וא"כ שפיר איכא אי' ב"בח משום תערובות דהני חלבים ובלבד בזמן שהחלב ביוקר עד שמערבי' בהם חמאה מכ"ש דאיכא למיחש נמי לתערובות שארי מינים שומן וקרומים חלב שאין בהם כרת ולאו ואיסור ב"בח חייל עליהם ומשו"ה אסרו הגאון בהנאה דאפילו על אכילתו לוקה אלא דזה ליתא דנהי משום תרבא ליכא כנ"ל מ"מ משום נבלה איכא דהא רוב בהמות של אינם נימולים אינם נשחטים וה"ל איסור

נבלה ואין אי' ב"בח חל על מתה ואפילו הכי אסרו הגאון בהנאה וע"כ סבידא ליה אף על גב דאיסור אכילה ליכא מ"מ איסור הנאה איכא וכנ"ל:

אמנם הרמב"ם בפי' המשנה דכריתות בנקודה נפלאה לפי שהוא סובר דאיסור הנאה הוה איסור מוסיף כפשטות לשון ש"ס כריתות י"ד ע"א והוה קשי' ליה א"כ למ"ד לוקי' על בישולו ואין לוקין על אכילתו משום דאין אחע"א אמאי לא נימא מיגו דאתוסף עלי' אי' הנאה נוסף נמי עליו אי' אכילה ע"כ השריש דאיסור אכילה והנאה בב"בח אדוקים זה בזה וכשאין אכילה אין מקום לאיסור הנאה דאע"ג דמודה הרמב"ם דאיכא כאן שם ב"בח שהרי לא יכחיש ש"ס דלוקין על בישולו ואין לוקין על אכילתו מ"מ ס"ל לרמב"ם דבישול והנאה לא תלי' אהדדי אבל אכילה והנאה תלי' אהדדי וכבר ביאר הפלתי ר"סי פ"ז כוונת הרמב"ם ואני ביארתי קצת באופן אחר מ"מ אמת נכון הדבר לרמב"ם אע"ג דלוקין על בישולו מ"מ כיון דאין לוקין על אכילתו ממילא אין מלקות על הנאתו ולא שום אי' ובחיבורו לא ביאר זה להדיא דאין לוקין על הנאתו כי זהו דרכו של הרמב"ם מה שאיננו מפורש להדי' בש"ס לא מייתי לי' בחיבורו רק לעתים רחוקים ובמקומות מועטים שכותב יראה לי כך וכך וא"כ ה"נ ילמוד סתום בחיבורו מן המפורש בפי' המשנה דאין מלקות על הנאה בחלב ומתה בחלב הארכתי בפשוט מפני דברי הלח"מ שהקשה אהרמב"ם נימא מגו דאתוסף הנאה לוקי' נמי על אכילה ונדחק לתרץ דרמב"ם ס"ל אין לוקין על שום הנאת ב"בח וכיון דלית ביה מלקות לא מיקרי מוסיף משמע מזה דס"ל דעכ"פ איסור דאורייתא איכא בהנאת תרבא בחלב כמו בכל ב"בח ולא ראה דברי פי' המשנה הנ"ל דאל"ה לכ"הפ הוה מייתי ליה אע"כ נעלמה ממנו לפי שעה אבל אמת להרמב"ם מותר בהנאה:

והגאון בדגול מרבבה ריש סי' פ"ז כתב דהמיקל כרמב"ם לא הפסיד כיון שאין התוס' חולקים להדיא לאסור בהנאה ובודאי המורה ובא כהגאון ז"ל אין מזחיחין אותו אבל אי קמא דידי אתי אני אוסר כהגאון כנפי יונה הנ"ל וכן משמע בהרב' מן גדולי אחרונים דתרבא בחלב אסור בהנאה לתוספ' ויפה נתעורר מעלתו במה שראה בפרי מגדים בשם רשב"א דתרבא בחלב נעשה נבלה מ"הת ככל ב"בח וכן הוא ברשב"א והרא"ה בהדיא והשתא אי ס"ד לית בי' אי' הנאה ואי' אכילה נמי ליכא א"כ לענין מאי אמרינן חנ"נ מ"הת אע"כ ס"ל דאסור בהנאה מיהת וכן ראוי' להורות:

אך נר קרוי"זל שנאסר כנ"ל ונתערב יבש ביבש באחרים פשוט הוא שבטל דאין כאן דבר שבמנין אלא דוקא נר חנוכה שבכל לילה מוני' מנין הנרות למצותו וגם על זה פליג

ט"ז באו"ח סימן תרע"ג סק"ו אלא שבתשובת שבות יעקב ישב קושיתו ונכון הוא וע"ש ויעיין לשון מגן אברהם שם סק"ט ומה שכתב מעלתו בזה לא ידעתי מה היה לו:

והנה אפי' להגאון דגול מרבבה הוא לא מיירי מהנאת הדלק' אבל נר קרוי"זל להדליקו בידים כבר ראו עיני מעלתו במ"ש גדולי אחרונים ז"ל ובפרט באלי' רבה הלכות חנוכה דיש לחוש למבשל ב"בח שהטפה שסביבת השלהבת מתבשלת ומאי שהקשה מהמותר השמן שבנר ושבקערה איך הותר בשבת הא ה"ל מבשל בשבת ואסור באכילה ליומי' מאן דרמי' האי לא חש לקמחי' הא מיירי שנתן השמן וגם הדליק הנר בע"ש מבעוד יום ואפילו אם מתבשל והולך כל השבת מותר אפילו לכתחלה ליתן קדרה על הכירה עם השמש והוא מתבשל והולך כל השבת והכ' לא שייך שמא יחתה שהוא אינו חפץ בבישול השמן ובשגם בלאו הכי נמי מותר השמן שבנר לא נתבשל מעולם רק הטפ' שסביב שלהבת ואותו כבר כלה והלך לו ולא נותר ממנו מאומה ואפי' אם היה שם סמוך לפתילה שמן שנתחממו והפשרו זהו בשולו אותו נתבטל ברוב אותו שרחוק מן הפתילה כי ידוע הוא שאין רוב השמן שבנר חם וכמה פעמים הנר דולק בקערה ותחתיות השמן קפוי מפני הקור:

אמנם אף על גב שכן הוא מכל מקום בודאי המדליק נר בשבת אין בו משום בישול רק משום הבערה ולא לשתמיט מקום דהנותן שמן בנר חייב משום מבשל ולא משמע דתליא זה בפלוגתא מלאכה שאצ"ל אלא לכולי עלמא לית ביה משום מבשל אף על גב דלגבי בשר בחלב סבירא ליה לגדולי אחרונים דהוה מבשל מכל מקום מלאכת שבת בעינן שיהיה כיוצא בהן במשכן ושם היה בישול הסממני' שדבר המבושל היה בעולם והיו צריכי' לו וכל בישול שכיוצא בזה חייב עליו אפילו כלי מתכת עיין מגן אברהם סימן שי"ח ס"ק יו"ד בסופו יע"ש ומה שהניח שם בצ"ע כתבתי על הגליון ש"ע שלי וז"ל ק' זו נתיישב בו הלח"מ שם ומיהו מלשון רש"י שבת ע"ד ע"ב ד"ה דשדי סיכתא כו' ובד"ה דמרפי רפי' כו' שאין בישול אלא על ידי משקין עד כאן לשוני בגליון:

ומ"מ ענין בישול בשבת הוא שצריך להדבר המתבשל ועכ"פ נשאר בעולם מה שאין כן כשכלה והולך ואחר הבישול לא נשאר בידו מאומה אף על פי שמכל מקום בישל הדבר ההוא ולענין ב"בח עשה תועבה דרחמנא קפיד אמעשה הבישול ההוא מכל מקום בשבת פטור דלא הוה כעין בישול סממני' וכיוצא בזה בגוזז והשער הולך לאיבוד רק לפנות מקום העור לענין גיזה בקדשים חייב משום גוזז ובשבת פטור משו' דלא הוה במקדש כמה שכתב המג"א סימן ש"ג סקי"ב דגם הריב"ש לא החמיר רק משום דסבירא ליה דעורות תחשים היו גוזזים ולא צריך לשערו' וכבר פליגי וסבירא להו דמנ"ל דגזזו

עורות תחשים כלל דילמא בשערותיהן היו עושי' מהם כיסוי לאהל עיין קרבן נתנאל ועיין מה שכתב רש"י שבת קי"ז ע"א ד"ה דשקיל ליה בברזי ועיין מגן אברהם בשם מהרש"ל סימן תצ"ז סק"ו גבי צידת דגים וכן בדישה וסחיטה שני בני אדם סוחטים בשבת זה מאבד המשקה וזה מכניסה בכלי זה פטור וזה חייב מפני שזה המאבד אינו עושה כדרך שהיו דשין במשכן ועיין מה שכתב תוספות גבי מסיכרא דנזיתא ואם כן הכי נמי בשבת לא מיחייב משום מבשל אלא משום הבערה ולענין בשר בחלב אפשר דהוה בישול וכן מבואר להדיא בלשון כנפי יונה שם הנ"ל ואין להאריך יותר בזה:

ומ"ש מעלתו במה שכתב הפלתי על מה שכתב רמ"א סי' פ"ז לחתות אש תחת קדרות נכרים אינו אלא חומרא בעלמא לא ידעתי מה נתלבטו בזה איך אפשר לומר שיהיה אסור מדינ' הא איכא כמה ספיקות אם בישל חלב מעולם או אם הוא בן יומא ואם ליכא ס' במאי דנפיק מיני' אע"ג דלענין שיעור ביטול איסורים משערים בכל הקדירה מ"מ לאסור החיתוי מטעם זה אינו אלא חומרא בעלמא ולאפס הפנאי פה תהיה שביתת קולמסי עד פ"א אי"ה אתעלס באהבים כיד ה' הטובה ואחתום בברכה א"נ. פה יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ד' כ"ה מנחם קפ"בל משה"ק סופר מפ"פדמ:

תשובה צג

שלומו ושלום תורתו יסגא לחדא ויתרומם כסאו וקרנו ה"ה חביבי תלמידי הותיק חדתי מלא עתיק הרב המפורסים מהו' מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק באיי יע"א: -

לדעתי כבר הגיע לידו מכתבי זה שבועות שתים ואח"ז הגיעני נועם מכתבו מן א' דחנוכה ותימה על איחור הבי דואר:

והנה אשוב בקצרה על דברי תורה כיד ה' הטובה עלי אודות הנמצא בתשו' שבות יעקב ח"ב סי' ק"ט בעגל שנמצא קוץ בחלל הגוף ונמלח צד א' מהעגל עם בשר הרבה והיא הפ"מ וצורך סעודת מצוה והתיר מטעם ס"ס דלמא לא ניקב א' מאיברים הפנימים ואת"ל ניקבו דלמא הלכה כראבי' וסייעתו דכל מליחה בקליפה והכא לא הי' אפשר לקולפו והתירו אלו דברי הגאון ש"י וא' מגאוני זמנינו מפקפק עליו לצרף דעת ראבי' דיחידאה הוא נגד כל הפוסקים ואי ס"ד דמחשב ספיקא א"כ בכל איסור דרבנן שנמלח נתיר בקליפה אפי' שומן משום ספיקא דרבנן לקולא אלא ע"כ אין לסמוך על שבות יעקב בזה ונסתפק מעלתו הלכה כמאן ופלפל בחכמתו בדברי' הראוי' לו: -

אומר אני כי הרב המפקפק הפריז על המדה באמרו שהראבי' הוא דעת יחידאה ובאמת כי אני תמה על הגאון שבות יעקב שגם הוא סיים בסוף תשובתו וז"ל ואף דיש לומר דאין זה מקרי ספק גמור כיון דרוב פוסקים ראשונים ואחרונים ס"ל דצריך במליחה ס'

אם הוא שומן וכו' מ"מ במקום הפסד גדול כזה וסעודת מצוה הוריתי להקל עכ"ל אני אומר במחילת כבודו שכח מה שכ' הוא עצמו בספרו מנחת יעקב שרוב הראשונים ס"ל כהראבי' ע"ש ריש כלל ל"ח וכ"כ רמ"א בעצמו שם בתורת חטאת כלל ל"ח סי' ב' וזה לשונו אבל במליחה דרוב הפוסקים ס"ל דאינו אוסרת רק כדי קליפה רק שאנו מחמירים לשער בס' מ"מ לא נחמיר כ"כ לומר ג"כ חנ"נ וכן השיב לו מהר"פ בתשובה דבמקום הפ"מ יש להתיר במליחה ע"י קליפה עכ"ל וכ"כ עוד שם אח"ז בסי' ג' יע"ש: -

וזה לשון מהרא"י בהגה' ש"ד סי' ל"ח אות ב' על מ"ש ש"ד וכן ראיתי מעשה כמה פעמים לשער בס' כ' בהגה' וכן קבלתי דהכי נהיגי' לאסור מליחה בס' וכן לבטל בס' ולא בעי קליפה ואע"ג דרבותינו טובא פליגי עליו והנהו דאזלי' בתרי' ברוב דוכתין מ"מ כאן תפוש עיקר לשוויי' מליחה כבישול משום דמלתא דפסיקא היא ול"צ לתת דברינו לשעורי' כמ"ש ראבי' שצריך להעמיק יותר בחלב השומן מבכחוש ודבר זה תלי' תמיד באומד הדעת וכו':

ולולי דמסתפינא הייתי אומר שט"ס הוא בש"י במ"ש רוב פוסקי הראשונים ואחרונים תיבת ראשונים צריך למחוק ורוב אחרונים קאמר דהאמת כן שכבר החליטו גדולי האחרונים לשער לעולם בס' מן הטעם שכ' מהרא"י שלא לתת דברינו לשיעורים והיינו טעמא נמי שאין לסמוך על הראבי' אפי' באיסור דבריהם שלא לחלק בין הפרקים משא"כ לצרפו לספק אחר ולעשותו ס"ס ובשגם בהפ"מ וסעודת מצוה אין ספק שראוי לסמוך. גם מ"ש מעלתו גי' בזה דבאיסור דרבנן אין לסמוך להקל משום שיש נמי חומרא בדאיכא ס' וראייתו נכונה מדברי תוס' ביצה י"ד ע"א ד"ה איכא בנייהו וכו' ודברי ר"ן פע"פ גבי הסיבות תרי כסי קמא ונכון הוא אלא שלפ"ז היינו צריכים לומר מה שסמך עליו הגאון לצרפו לס"ס אף דנפיק מיניה חומרא מצד אחר ולתוס' ב"ק י"א לא אמרי' ס"ס כה"ג י"ל הגאון לא התיר אלא בגווני דידי' שלא הי' אפשר לקלוף ונמצא לעולם לא בעי קליפה אבל לא צריכנא לכל זה דחזי לאצטרופי דעת הפוסקים הגדולים ההמה שנלענ"ד דעתם עיקר בש"ס: -

הנה הרשב"א בחי' פג"ה והר"ן שם גבי הנהו אטמהתא כ' בשם רמב"ן דמליחה אפי' שומן סגי בקליפה והקשו עליו הא לדעת רבינא הוה ס"ל דמליח כרותח דמבושל ואיך נאמר אנן אפי' כצלי לא הוה ולפעד"נ ליישב ק' זו בפשיטות דס"ל בודאי בגדי שצלאו שהי' החלב ניתך וכל טפה שבו מרותחת מפעפע הוא החלב עד ס' וה"ה נמי חלב מהותך מלוח שאינו נאכל מחמת מלחו אוסר עד ס' אך חלב שנמלח עם בשר יחד הלא החלב בעצמו לא ניתך ולא נבלע בהבשר רק הציר היוצא ממנו על ידי מליחה ואותו הציר

איננו אלא כחלב כחוש ואין לו כח לפעפע דזיע בעלמא ונהי לענין איסור אוסר כחלב עצמו מ"מ לענין פעפוע לא עדיף מחלב כחוש שאינו מפעפע והשתא רבינא דהוה ס"ל דמליחה כרותח דבשול ואין חלוק בין כחוש לשומן רצה לאסור הכל אבל למאי דקיי"ל שאינו אלא כצלי נמצא שאינו מפעפע אלא בשומן א"כ ממילא הציר אינו מפעפע ודברי רמב"ן נכונים: -

וכ' הרא"ה כן בשמו בבד"ה דף צ"ה ע"ב והרשב"א במ"ה השיג עליו שהרי הרמב"ן בעצמו כ' דג טמא מלוח וטהור תפל דהכל נאסר מפני שהטפות החמין יורדין עליו תמיד וע"כ חזר בו הרמב"ן ממאי דהוה ס"ל דמליחה בקליפה וכ"כ הר"ן שם בפ' כל הבשר ותמי' בעיני דברי הר"ן דמייתי בשם הרא"ה דסגי בקליפה כאלו חולק על רמב"ן דאוסר כלו והרי הרא"ה בשם הרמב"ן העיד כן וגם על דברי הש"כ הנרשמים בש"ע סי' ק"ה סעי' ט' בהגה' שהניח סתירת רמב"ן בצ"ע ולא הרגיש שהרשב"א במ"ה הרגיש בזה והוא עצמו מביאו שוב מצאתי שכבר קדמני בזה במנחת יעקב כלל ל"ח: -

ולפע"ד נראה דנאמנה עדות הרא"ה בשם רבו רמב"ן דלא הדר בי' ואין כאן סתירה כלל דהא בלא"ה תמה הר"ן שם על סברת רמב"ן לאסור הכל טפי מבעלמא חם לתוך צונן דאדמיקר ליה בלע כדי קליפה ולפע"ד סברת רמב"ן בשלמא התם בחם מחמימות האש אעפ"י דחם טובא מ"מ מכיון שבא לתוך צונן הרי הוא מתקרר ע"י הצונן התחתון והטפה החמה בעצמה נעשית קרה א"כ מסתיין לאסור כדי קליפה אדמיקר ליה ולפ"ז נ"ל בדבר שמעיקר דינו לא הי' צריך אלא קליפה הכא קיל טפי וסגי ליה בגרירה או בהדחה וכל זה בטיפות שחמימותן מהאש אבל טפות מלוחות הדבר ידוע שהם אינם זזים ממליחתם ומה"ט ס"ל לכמ' פוסקים דקערה שמלח בה בשר א"ל תקנה שהטפות מלוחות לעולם חמין הם א"כ אסורים הם אפי' התפל תתאה ולק"מ ק' הר"ן וסברא כעין זו יעיי' ברשב"א בחי' שם ויעיי' כעין זו בתוס' מס' שבת פ' כירה והשתא לפ"ז מ"ש הרמב"ן הכא כולו אסור לא נחית לשיעורא לאסור כלו או מקצתו רק לומר דהכא לא אמרי' אדמיקר ליה קיל טפי ממה שהוא עיקר דינא ולהפוסקים המצריכים ס' יהיה סגי בקליפ' ולמאן דסגי בקליפה יהיה די הכא בגרירה דז"א אלא כולו באיסור' מ"מ כאלו היה נמלח ממש מהטעם שהטפות בעצמן המה חמים ולא נתקררו ע"י התפל התחתון כנלענ"ד באופן שדעת הרמב"ן והרא"ה ברור דסגי בס' ולק"מ עליהם מהש"ס: -

והנה המרדכי פג"ה ס"סי תרס"ח כ' שהראבי' פסק כן דבמליחה בקליפה אפי' שומן ושכן פסק ר' שמואל וריב"א והעיד ר' אפרים בר נתן שאנו נוהגים כראבי' ועוד שם סי' תרפ"ד שכן דן ר' ברוך בעל התרומה בתחילה והעידו לו ר' כהן מצרפת שזאת הסברא

אמר ר' שמואל מוורדוס לפני ר"ת והודה לו ושכן פ' רבינו יואל הוא אביו של ראבי' הנ"ל וכן נהג חמיו הראב"ן ע"ש ונראה שהוא רבינו אפרים בר נתן הנ"ל אבל הראב"ן סתם שהוא ר' אליעזר בר נתן שיער מליחה בס' כמבואר בשערי דורא סוף סי' ל"ח הנ"ל [אמנם למעיי' בס' ראב"ן נמצא כמה פעמים חתניו ר' יואל א"כ נראה דחמיו דר' יואל הוא סתם הראב"ן ולא ר' אפרים והדבר צ"ע] ובב"י יש בזה ט"ס ויעיי' בהג"מר דחולין ס"ס תשד"ם מ"ש בשם ש"ד והנה הרב"י כ' שאפשר שהני גאוני ל"א אלא בשארי חתיכות ולא בחתיכה עצמה ויפה תפשו במ"י הנ"ל שהרי להדי' כ' בש"ד שראבי' אמרו בכל גווני יע"ש ולא הי' צריך להביא עצות מרחוק כי מיני' ובי' מהמרדכי מוכח כן שכ' שהר"י הלבן מצרך ס' ומייתי ראי' מהנהו אטמהת' דאמאי שרי' אי לא מטעם ששים יע"ש ואס"ד דראבי' נמי לא אמרו אלא בשארי חתיכות אבל החתיכות עצמה מודה דבס' א"כ מאי ראי' מהנהו אטמהתא. -

והנה מה שמייתי הר"י הלבן ראי' מהנהי אטמהתא והעיד ר"י בעל א"ז שלא פי' דבריו מאי ראייתו וכ' הוא שנ"ל דא"כ מ"ט דמאן דמתיר אי לאו משום ס' כ"כ בהגה' ש"ד אות א' והוא תמוה מאוד דאי איכא ס' מאי טעמא דמאן דאסר ולומר דרבינא דאוסר ס"ל בעינן דוקא קליפה ולא ס' זה א"א דא"כ מאי האי דקאמר מאי דעתך כרותח דמבושל וכו' הא אדרבא אי הוה כרותח דמבושל פשיטא דמועיל ס' ונצטערתי בזה הרבה עד שמצאתי שכבר תמה בזה מהרש"ל בהגה' ש"ד שלו ותי' בדוחק גדול מאוד ולפע"ד י"ל כך שהי' הירך ס' נגד השומן ולא נגד הגיד עצמו ותרווי' הוה ס"ל יש בגידין בנ"ט ורבינא דאסר ס"ל כרותח דבשול א"כ בעי' ס' גם נגד הגיד ולא הוה ס' ואידך ס"ל כרותח דצלי נמצא השומן שמפעפע יש ס' נגדו והגיד לא בעי ס' רק קליפה והכא לא צריך קליפה כיון שעכ"פ מסיר השומן שתחת הגיד וסביבו היינו קליפתו אבל אי ס"ד דבמליחה בעי קליפה לעולם איך אמר אבא שרי הא עכ"פ בעי קליפה תחת השומן כנ"ל לפרש מ"מ כל הדברים בנוים אי אמרי' דגם שומן הגיד אוסר עד ס' אבל אי אמרי' שומן הגיד ה"ל כחלב כחוש א"כ תו ליתא להנ"ל מ"מ בהא סלקינן דכל הני רבוותא ס"ל מליחה בקליפה בין להקל בין להחמיר ופשוט שנוכל לסמוך עליהם בהפ"מ ושעת הדחק עם צירוף ספק אחר או קולות אחרות וכעובדא דשבות יעקב בלי פקפוק: -

ועובדא הוה פה באשה שמלחה ששה אוזות לצורך סעודת מצות נישואי' ודרך הנחתן על נסר משופע כדרך מליחה הי' כך ב' ע"ג ב' וב' על גביהם ולא הי' נוגעים זה בזה לא בצידיהם ולא העליונים בהתחתונים אח"ז מצא במעי של א' מהם מכה המטרפת והי' הפסד רב וצורך סעודת נישואים ואמרתי אם הי' ידוע לנו שהטריפה הי' מונח בתחתית

הנסר לא הי' שום ספק בהעליונות רק באחד שמונח בצדה כי הציר זב גם למן הצד וא"כ אותו א' הי' בטל בהאחרים חד בד' כיון שאין איסור אלא מחמת בלוע אין כאן חר"ל אך שהספק אולי היה מהעליונים שהזב מהציר האסורה על כל האחרים והנה גם כי כן הוא אין כאן אלא איסור דרבנן דמ"במ הוא וא"כ כיון שקרוב לודאי שיש ס' בהאוזות נגד הציר הזב מאוזא א' אם נשער באומד הגם דלא קי"ל הכי אלא לשער בכוליה דבמה דנפיק מנא ידעי' מ"מ נ"ל דיש לחלק בודאי בבשול דאע"ג דחזינן עתה כמה הוא מ"מ נימא ניתך משל עצמו ונבלע באחרי' והדר בלע משל אחרים כדאמרי' אטו דהיתרא פלט דאיסורא לא פלט אבל הכא בציר נראה לעין דאפילו באוזא א' יש ס' נגד הציר הנחסר מהאחרת ונהי דמ"מ חלילה לסמוך על זה מ"מ הכא דאפשר דהי' האיסור התחתונה ואת"ל שהי' העליונה אולי יש ס' ולא הוה נמי רק מ"במ אי' דרבנן ונצרף לזה דלכמה פוסקים הנ"ל לא נאסר אלא כדי קליפה וא"כ כשנצלה אותו העוף צלי קדר כל א' בפ"ע נתבטל בס' האיסור הבלוע בקליפתו נמצא דכבר קליש ליה איסורא טובא מצורף לזה שכבר הי' מקום להתיר גם עיקר הטריפות דהי' שומן טהור סותם אלא שהי' קצת ספק בזה מכל הלין הוריתי שיסירו א' מהאוזות החמשה הנותרים ואותן הארבעה יבשלו כל א' בקדרה לבדה ויעלה על שולחנות נפרדים באופן שלא יבואו שנים ליד אדם א':-

מ"ש מעלתו לפקפק על תשו' שבות יעקב הנ"ל דכיון דרוב בליעות דרך הושט א"כ יש לומר יותר דנכנס דרך הושט וניקב איברים הפנימי' ממה שנאמר שניקב בתוך חלל הגוף לדעת הב"ח והש"כ דבעוף שאין דרכו להתחכך לא אמרי' שנכנס דרך הגוף אלו דברי מעלתו לא ידעתי לאיזה ב"ח וש"כ רמז כי מ"ש בסי' נ"א סק"ד התם בנתחב הקוץ בעובי בשר הירך שאין דרכו של עוף להתחכך כ"כ עד שהיה נדחוק בעובי הירך בקופא ואה"נ בחודו גם בעוף כשר ובחלל הגוף גם בעוף וקופא לגו יש להסתפק כי עינינו רואות שיותר מתפלש בעפר בכריסו מהבהמה ולא אמרו אלא ביריכו ובקופ' לגו ומ"ש רוב הבליעות דרך הושט לא נאמר דבר זה אלא בדברים הנבלעים אלא שהספק אם דרך הושט או דרך הקנה כגון מחטא דאשתכח בכבדא או בריאה אמרי' רוב הנבלעים דרך הפה אינם נבלעי' דרך הקנה כ"א דרך הושט א"נ להקל לומר שנכנס דרך הושט ולא ניקב ובא להקרקבן כמ"ש רשב"א הובא בש"ע סי' מ"ח וש"כ שם סקל"ח עיי' ט"ז סקט"ז אבל לומר שנכנס דרך הוושט וניקב מה שאין דרכן כך שרוב הנכנסי' דרך הוושט נכנסי' דרך נכונה בלי פגע א"כ עכ"פ ס' שקול הוא לתלות שנכנס דרך חלל הגוף ואין זה צריך לפנים:-

מ"ש מעלתו אי עוף עם בהמה הוה מ"במ ורצה להוכיח דהוה מ"במ בין בטעמא ובין בשמא בטעמא מש"ס סוף ע"ז דקאמר כל יום נעשה גיעול לחברו אי בשל לי' חטאת האידנא הדר מבשל בי' שלמים והקשו תוס' והרא"ש בחולין מ"מ נאסרו השלמים דחטאת אינו נאכל אלא לזכרי כהונה ותי' דמ"במ הוא ואוקמו אדאורייתא ע"ש והשתא קשה תינח חטאת בהמה עם שלמים אבל חטאת עוף מא"ל אע"כ דהוה ליה מ"במ בטעמא עכ"פ ומן התורה חד בתרי בטל לפע"ד הא מיהא החוש מכחיש שיהי' עוף ובשר בהמה חד מינא בטעמא ומהנ"ל לק"מ דודאי הא דפשיטא להש"ס דהיו מבשלים גם חטאת ברגל דפריך כ"כ בפשיטות דלמא אה"נ דמתני' דבשל בו מקצת הרגל יבשל בו כל הרגל לא קאי אלא אשלמים היינו משום דסתמא קתני כל מה ששייך ברגל ומשום דשכיחי בי' קרבנות טובא כמ"ש רש"י בזבחים וכל מי שיש לו להביא חטאת מביאו ג"כ ברגל מפני שיוצאים בו י"ח שמחה כמו בשלמים כמבואר בחגיגה ח' ע"א משא"כ בעופות שאין יוצאים בו י"ח שמחה אפשר דלא הוה שכיחי ברגל ואי הוה מייתי ליה היה צריך מריקה ושטיפה באמת ומתני' דזבחים לא מיירי מינייהו משום דלא שכיח ואמנם בספר טהרות הקדש לזבחים הקשה ק' זו אבשר שור ואיל ועז למאן דאזיל בתר שמא ולא תי' כלום ובחי' למס' חולין הארכתי בישוב ק' ואין כאן מקום להעתיק זה: -

ועוד מייתי מעלתו ראי' דבשר עוף ובהמה חדא הוא בשמא מאותו הראי' דמייתי הראב"ד דחלב ובשר מ"במ מדחייב על החלב משום אמ"הח ש"מ בשר מקרי א"כ אותה הראי' יש נמי לבשר עוף אי לאו דמתקרי בשר לא היה חייב עליו משום לא תאכל הנפש עם הבשר אלו דברי מעלתו ותמהתי עליו מה ענין זה לזה נהי דבשר עוף מקרי בשר סתמא לא מקרי והשתא קרא שפיר קאמר לא תאכל כל נפש עם בשר שלו נפש הבהמה עם בשר הבהמה וכן נפש העוף עם בשר העוף לא תאכל ואין זה ראיה שיהיה עוף עם בהמה מ"במ בשמא משא"כ חלב עם בשר מייתי ראב"ד ראיה ברורה: -

ומה שרמז ע"ד שע"המ בפי"ז מא"ב אעתיק לו מחי' וז"ל ובשע"המ כ' דל"ל דס"ל לראב"ד דבחלב דחייב ג' היינו משום במ"הח דא"כ לא יתחייב משום טריפה דבמ"הח וטריפה מחד קרא נפקא ול"ל נמי מדקרי ליה אמ"הח ובקרא כתי' נפש עם בשר ז"א דבשר דהאי קרא לאו דוקא דהרי אפי' חלב נמי הוה אסרי' משום אמ"הח פ"ק דבכורות אי לאו קרא דחריצי חלב וליכא למימר נמי מדלוקה משום טריפה ש"מ הוא בכלל ובשר בשדה טרפה גם ז"א דהא כתי' לאו בפ"ע בחלב נבלה וטרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו והניח בקו' על הראב"ד: -

ותמה אני על הגאון ז"ל לפי דבריו דלמא לעולם משום במ"הח לקי מקרא דבשר בשדה טריפה והא דלקי נמי משום טרפה היינו משום דפריט בי' עוד לאו ואכול לא תאכלוהו אבל האמת יורה דרכו דמוכח מש"ס דזבחים ע' ע"א דלא אצטריך קרא ואכול לא תאכלוהו אלא לצריכותא דהתם ולא להוסיף לאו בחלב טרפה ועוד קשי' לי על הרב ז"ל דמהדר אפירכא מ"ט לא הקשה נמי אי ס"ד דמשום דמחייב עליו משום טרפה יהי' שם בשר עליו א"כ גם לחלב וביצים יקרא שם בשר שהרי גם הם אסורים משום טרפה אבל קושיתו מעיקרא ליתא דודאי דברי הראב"ד הם כפשוטו דמפרש הסוגי' אכל חלב מן החי חייב משום אמ"הח דהוה בכלל נפש עם הבשר ומזה מוכח דשמו בשר ומה שק' מפ"ק דבכורות דהוה בעי למיסר חלב משום אמ"הח לא היא התם הוה בעי למיסר משום צירן ורוטבן שהרי הבהמה כלו היא חי והחלב היא ציר היוצא מזה החי וכן יראה כל מעיי' שם בתחלת הסוגי' דאת הגמל ישפוט בצדק דכן הוא ולק"מ: -

כל מ"ש מעלתו לדחות דברי נ"בי סי' ל"ב הדין עמו ובפרט מ"ש משני שבילין דלא דמי להא כי עוכלא לדנא וכבר בנה בעל הספר הנ"ל כמה בנינים על אלו היסודות בספר הזה ואין ראוי' לסמוך עליה' וראיית מעל' לסתור סבר' הנ"ל ממסוכן בר"הי והוציאו לר"הר בפ"ו דטהרות ומסוגי' דרפ"ק דנדה מטה אין בו דעת לשאול ראיות נכוחות הם למבין ויעיי' היטב במשנה למלך רפי"ט מאבות הטומאה ובד"ה שוב ראיתי וכו' ויעיי' בתוס' פסחים ט' ע"ב ד"ה היינו וכו' דלענין בדיקה דרבנן אזלי' לקולא ולענין אכילה דאורייתא אמרי' היינו ט' חניות. הכ"ד א"נ - פ"ב יום ד' יו"ד אדר ראשון תק"פ לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה צד

שלום תניין לתלמידי האהוב כבוד הרב מהו' הירש נ"י קוניץ:

יקרתו הגעני ומה דקשי' לי' אהרמ"א סי' ק"ד והוא מתשו' הרא"ש עכבר שנפל לשומן והוקשה למעלתו נימא אוקמא בחזקת חיים והשתא נפל הנה תרתי קאמר מעלתו חזקת חיים ועוד השתא נפל ואני לא ידעתי מה בכך שהיה בחיים אי שהה בתוכו זמן הראוי לפליטה ובליעה מחיים או במות לעולם השרץ אוסר וראיתי בפרי מגדים א"ח סי' תמ"ז בסופו דבדגים חיים לא שייך בליעה ורצונו מה שבלעו הם חמץ או חלב וטעמא משום שע"י חום הטבע נתהפך לבשר ודם דלא עדיף מאלו אכל חמץ וחלב דמותר הדג וק"ל:

עובדא ידענא בפ"פ דמיין פרח תרנגולת לתוך קלחת חמאה רותחת על האש ומתה בתוכו והורה גאון א' ומהולל מאוד שאסור החמאה אפי' לגוים ושפכוהו בחוצות ולבסוף הזכירוהו דבשר עוף בחלב מותר בהנאה ובתוך כדי דבור השיב הגאון זצ"ל דאה"נ

בהנאה מותרת ולמוכרה לגוי אסורה משום בליעת אבר מ"החי דאסור לב"נ והיה נראה לעין דתחלת ההוראה לא הי' מטעם אבר מ"החי וכשגגה יצאה מלפני שליט אך לא יאונה לצדיק כל און הזמין לו השי"ת תירוץ לשזביה מכיסופא מ"מ נלמד דגם בחי שייך פליטה ותלמידי הרבני המופלג מהו' ברוך ני' הביא ראי' ברורה מדברי המן הרשע שברא"ש בסוגיא דעכברא בשיכרא ע"ש: -

ומה שהקשה נימא השתא נפל לק"מ דמחזקי' איסור מזמן לזמן עיי' מג"א סי' תס"ז סקח"י והפלתי בסי' ק"ד כ' דברים תמוהים בזה דמייתי מתוס' נדה דוקא בקדשים מחמירים ולא ראה דהיינו ממקום למקום אבל מזמן לזמן אמרי' כמוכח מסוגי' דמומין ועוד בלא"ה אין ראי' מסוגי' דנדה דהתם איכא חזקת חי דשרץ וחזקת טהרה דקופ' ואיכא תרי חזקות משא"כ הכא חזקת כשרות והיתר איכא חזקת חי ליכא דגם בחיותו אוסר כנ"ל ותל"מ הכ"ד א"נ הבע"ח: פ"ב יום ד' ג' אדר תקע"ד לפ"ק:

תשובה צה

שלום לך התלמיד הותיק אהוב כבן האברך הרב המופלא כבוד מהו' ליפמאן ני' אב"ד דק"ק קאלדי יע"א:

אשר בקשתני להודיעך דעתי בדבר גוש אי דינו ככ"ר כדעת המהרש"ל פכ"ה ס"סי ע"א או כהרמ"א וכמה שכ' הש"ך סימן ק"ה סק"ח דע בעיקר הדין לא נפקא מיניה כולי האי דאנו רגילים להחמיר בכל הכלים אפילו כלי שלישי כ"ז שהיס"ב וכמ"ש פר"ח ס"סי ס"ח אם לא בהפ"מ ויש עוד סברות להתיר ובכל זאת אם אפשר להכשיר הכלים ולהשהות כלי חרס אנו מצריכים הכשר ושיהוי ולפעמים ג"כ להגעיל הכלי חרס ג' פעמים ברותחין אחר השיהוי וכמ"ש הטור סי' קכ"א בשם העיטור דכל מה דאפשר לן למיעבד בהיתרא עבדינן ואז ר"ל כשהוא הפ"מ ועבדינן כל טצדקאי הנ"ל בודאי יש להקל אפילו בדבר גוש דכדאי הרמ"א לסמוך עליו ואפי' בבשר בחלב דטעם כעיקר שלו חמירי טפי מכל מקום על כל פנים הכא ע"כ לא בשול גמור הוא כמו שהוכיח מנחת יעקב כלל ס"א בסופו מש"ס פכ"ה דפריך ס"ס כלי שני הוא ומאי פריך המקשין דלמא בדבר גוש מיירי אלא על כרחך פשיטא לסתם תלמודא שהק' דע"כ איסור' דאורייתא ליכא משום דעכ"פ אינו מבשל אלו דבריו והנה לפ"ז הה"נ לענין שבת דאינו מבשל וכבר היה נגד עיניך דברי מגן אברהם ס"סי שי"ח דס"ל דאפילו לענין שבת מקרי בשול וא"כ הדרה קו' לדוכתא מרפכ"ה הנ"ל ונ"ל נהי דלענין שבת מקרי בשול אפילו כהאי גונא משום דאפילו צלי נמי הוה בשול לענין שבת אבל ב"בח י"ל דסבירא ליה כהר"ן ספכ"ה דף ש"נ סוף ע"ב דאין צלי אוסר ב"בח והטעם משום דהוה טגון ולא בשול וראיתו

מסנהדרין ד' ע"ב ותוס' ד"ה דרך כו' ובפר"ח ופלתי ר"סי פ"ז ויבש וגוש לא עדיף מצלי ועיי' ש"כ ר"סי צ"ב ואם כן נהי דבשול גמור הוא לענין שבת מכל מקום לענין בשר בחלב לא מחייב מ"הת וליכא אלא אי' דרבנן ומכ"ש בשארי איסורי' דלא חמיר טע"כ כ"כ דיש לסמוך אהנ"ל:

בשגם עיקר הדין צל"ע מתוס' זבחים דף צ"ו ריש ע"א כתבו דשני דברים יבשים מקרי נפסק הקלוח יע"ש ואי איתא תיפוק ליה דהוה ליה גוש ועוד עיין ר"ן פרק כ"ש קל"ח ע"ב בסופו דסכיני' בעי כלי ראשון משום דזמנין דמעייל להו בדודי דבשרא והוה ליה כעין כפא עד כאן לשונו ואי איתא תיפוק ליה שחותכין בו דבר גוש אלא על כרחך לית ליה כמהרש"ל הנ"ל גם ראיות הפלתי סק"ה סק"ו נראה נכונה ומה שכתב' אתה דמהרש"ל וסיעתו לא אמרו אלא שתוכו נשאר רותח אבל דפנותו מתקררי' מדופנות הקדרה ונפקא מיני' לאסור חברו אבל לא להבליע ולהפליט הכלי הנה נדחקת מאוד בההיא דזבוב דמייתי ליה הש"ך סימן ק"ה סעיף קטן ח' הנ"ל ומשם מוכח דהאוסרים אוסרים לגמרי וכן מוכח להדיא במג"א סימן תמ"ז סוף סק"ט ונראה לי דאם נשפך כו' יעיין שם ואי אפשר להבין סברתך דאם תחתית הבשר נתקרר מדופני הקדרה אם כן יעשה זה דופן לקליפה הסמוכה לו ויקררנו וכן לעולם ועוד אין שרש לדבר בש"ס ופוסקים וכן קבלתי ממורי הגאון זצ"ל להקל בדבר גוש בעת הצורך. מ"ד יום ג' כ"ב תמוז תקס"זל. - משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה צו

לידידי התו' הרבני המופלג מהו' גבריאל נ"י:

נפשו היפה הקשה בדברי הש"ך יורה דעה סי' ק"ב סק"ח בכלי איסור שנתבטל ישהנו מע"לע דלענין זה ה"ל כדשיל"מ מ"הת לכ"ע וקשי' ליה למעלתו ממ"נפ אי אזלינן בתר השתא אחר שכבר נתערבו א"כ אי דשיל"מ נמי אינו אלא דרבנן ונט"לפ נמי מדרבנן ומה ריוח יש בשיהוי ואי אזלי' בתר מעיקרא קודם שנתערבו מ"מ תיקשי לזה מש"ס ב"מ דף נ"ג ע"ב דמסיק לעולם בטהור ודנפל מחיצות ואמר רבא מחיצות לקלוט דרבנן והשתא אכתי הוה דשיל"מ מאי' תורה לפדיון דרבנן אלו דברי פר"מ:

הנה אי אזלי' בכל כי האי גוני בתר השתא או בתר מעיקרא יש לי מקום תימה על הט"ז א"ח סי' תרע"ג סק"ו כי דבריו נ"ל תמוהים כי דברי ת"הד נכונים מאוד ואין ספק דכל שהוא דבר חשוב בין מעיקרא ובין אחר הביטול לעולם לא בטיל דהשתא טהורו' בחולין דלא הוי דבר חשוב עד אחר הביטול דחזיא לישראל אפ"ה לא בטיל מכ"ש אי היה חשוב קודם הביטול דלא יתבטל ולא משכחת ביטול אלא טמאות בטהרות דאינו חשוב כלל

לא בתחלה ולא השתא ומזה לא מיירי ת"הד כלל ואי נניח למוחלט דנר חנוכה הוי דבר שבמנין אף על גב דלאחר הבטול לא יהיה ד"שבמ מ"מ פשוט דלא בטיל מק"ו דטהורות בחולין וכנ"ל אך ע"ז גופיה צריכין לדון כיון דנרות אינן ד"שבמ כל השנה ולא עתה אצל כל אנשי העולם אינן נמני' רק האיש הזה שייחדן לנרות חנוכה הוא החשיבם עכשיו בימים אלו מאן לימא לן דכל כמיני' לעשותם ד"ח הואיל וחשובים לו זמן מה וע"ז מייתי ת"הד ראי' מטמאות וטהרות רלא הוי ד"ח מפני שהכהנים אינם מחזיקים טובה אע"ג שחתיכת בשר הוה ד"ח כל השנה אצל כל אנשי העולם וגם הכהנים עצמם בבשר חולין מחזיקים טובה רק השתא במשמר שלו חתיכה דבשר קדש אינם מחזיקים טובה ומ"מ לא הוי ד"ח והשתא לקולא אמרינן הכי דלבטל חשיבותא מכ"ש לחומרא להחשיב נרות חנוכה לפי הזמן והאדם זה נ"ל כוונת ת"הד להמעיין:

אמנם לענין דשיל"מ נלע"ד לפי הטעם עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר זה שייך עיקרו אחר שכבר נתבטל אמנם אין זה עיקר הטעם דשיל"מ אלא הוא כמ"ש הר"ן בנדרים נ"ב ע"א משום דהוה מ"במ וכוונת הר"ן בזה דמדם הפר והשעיר ילפי' מ"במ ולמאן דל"ל מערבים לקרנות יליף ליה מקרא אחריני בתמורה ה' ע"ב ובהא פליגי ר"י אזיל בתר עצם הדבר דאין דם מבטל דם ולרבנן דוקא שיווי עולין גורם אפילו לא יהיה דם בדם אפילו אינו מינו רק שיהיה עולה לגבי מזבח ובסברת דבנן פליגי אמוראי איכא למאן דס"ל דוקא עולין אבל שארי דברים בטלים אפי' שוים וזה דעת ר"ל זבחים ע"ה ע"א ולא קי"ל כוותי' אלא בין איסורים ובין מצות אין מבטלים זא"ז מ"הת משום דה"ל מ"במ אפי' לא שוו בעצמם כגון פסח מצה ומרור:

וזה לשוני בחי' לפסחים קט"ו ע"א אפי' למ"ד מצות אין מבטלי' הטעם דה"ל מ"במ דאפי' לרבנן דר"י אין מבטלים זא"ז והכי איכא דס"ל לאו דוקא עולין ה"ה מצות ועיין ס' זו בר"ן נדרים נ"ב ע"א וכ' רשב"ם כיון דכי הדדי נינהו כולהו קיום מצות נינהו ולא מבטלי אהדדי יראה דר"ל ולהזהר דלא תיקשי מהלל אדר"ל דס"ל אי מבטלי' ובא לתרץ בשלמא פסח מצה ומרור כל קיום מצות ה' ענין א' הוא טפי מאי שונים דכל שם איתא מלתא בפ"ע הוא ומ"מ ר"א בזבחים לא ס"ל כן והנה בטי"ד סי' צ"ח מייתי תשו' הרא"ש דחלב ודם מבטלים זה א"ז ורבים מקשים הא לא קיי"ל כר"ל דאי' מבטלים זא"ז עיין בס' דגול מרבבה והמעיי' בפני' בתשו' הרא"ש יראה דלק"מ דכ' דמבטלי' זא"ז אב"א סברא דהרי הטעם מתחלק לס' ומה לי תוך היתר או תוך איסור דעכ"פ אין כאן טעם אי' וא"ל הפיגול והנותר כו' ואב"א גמרא דתנן הערלה מעלה את הכלאים כו' ולכאורה קשה מ"ט מייתי הא דר"ל באב"א סברא ולא בגמר' אע"כ אין מר"ל ראי' דלא קיי"ל כוותי' אלא

ה"ק עכ"פ מבואר מר"ל שגם אי' מבטלי' זא"ז והא דלא קיי"ל היינו שהוא מ"במ אבל בא"מ שהטעם מתבטל בס' חלקים וזיל הכא ליכא טעם חלב וזיל הכא ליכא טעם דם ואין כאן טע"כ ובטול ואע"ג דגבי מצות אפילו א"מ כגון פסח מצה ומרור אין מבטלים התם ליכא ס' ואיכא טעמא של כל א' אלא דאי לאו דמצות אין מבטלין והיה גופו של כל א' בטל בחברו ולא היה רק טעמו הנרגש בזה אין יי"ח מצה דבעי' עיקר האכילה ולא כזית טעם משו"ה אמרי' אין מצות מבטלי' ואין גופו בטיל וטעמו הרי ליכא ס' א"כ יי"ח בו משא"כ בחלב ודם דאיכא נמי ס' הרי בטיל טעמו זהו סברת הרא"ש ומה דמייתי עוד ממשנת ערלה מעלה את הכלאים היינו לפי פי' הרע"ב וע"ש ומ"מ גם לפי' הרמב"ם אין תיובתא דהוא מיירי באי' האוסר עד מאתים אבל לא במתבטל בס' כיון דליכא טעמ' נתבטל אפי' בחרסי הקדרה או באי' או במה שיהיה עכ"ל בחי' שם:

ומענין ביטול היתר בהיתר לא ידעתי לו מציאתו כי מה דקיי"ל צמר גמלים מבטל צמר רחלים נראה דזה לא מקרי היתר בהיתר להיות מ"במ כיון שצמר רחלים הוא אסור לעולם לערבו עם פשתן א"כ לעולם שם אי' עליו ואיננו מינו עם צמר גמלים וחלב עם מים או בשר עם היתר בטיל כמו צמר גמלים עם רחלים ועיין תשו' צ"צ שבמג"א ס"סי תמ"ז אלא שהרי"ף החמיר לענין פת שאפאה עם הצלי וצמר ופשתן או בשר עם חלב אף עפ"י ששניהם היתר פשיטא דלא מקרי מ"במ דרחמנא הקפיד על תערובתן ומ"מ מטעם אחר אמרינן בגד שאבד בו כלאים אין לו ביטול משום ששניהם היתר וע"י תערובתן נאסרו א"א שיהי' תערובתן גורם היתר דה"ל שני הפכים בנושא א' ולא מטעם מ"במ ובאמת צ"ע בזה מעציץ נקוב בכרם שמותר כל שלא הוסיף מאתים וכן מחיצות הכרם שנפרצה וכ' הרמב"ן ריש ב"ב שכל זה מטעם ביטול במאתים וק' הא היתר בהיתר כיוצא בזה לא שייך ביטול וראיתי להעט"ז שבש"ך י"ד סי' רצ"ט יהיב טעמא אחריני והש"ך תמה עליו ויותר יש לתמוה משער בכור ונזיר שלהי תמורה דאי לאו דעביד כציפורתא הוה בטיל והנה בתי"ט ריש שקלים הקשה נילף מב"בח דליבטל היתר בהיתר ותי' חדוש הוא וקשה לי הלא זה החידוש דאי תרי כולי יומא לא שייך אלא אי נילף מיני' איסורים המתבשלים ויהבי טעמא אבל לענין ביטול חוט בבגד לא שייך זה החידוש ואין לו ענין ע"כ הנלע"ד דאה"נ דהיתר בהיתר ילפי' מב"בח ומש"ה בטיל עציץ נקיב וכה"ג והיינו דבר לח המתפשט דומי' דב"בח אבל חוט בבגד שאינו מתפשט ונהי שער בכור ונזיר דהוי אי' בהיתר אפילו בכה"ג בטיל מ"מ היתר בהיתר שתערובו' גורמי' לו אי' אינו מתבטל כיון שלא מצינו כיוצא בו וצדקו דברי העט"ז עם דברי תוספות ורא"ש ועולים בקנה א' ומ"ש הש"ך שם דב"בח יבש ביבש בטל לא ידעתי לו מציאות לב"בח ביבש

ביבש בדאורי' ועיין בתשו' הרשב"א סי' רנ"ט בדברי השואל שמיישב קו' הנ"ל כיון שאפשר לעמוד עליו ע"י צביעה לא שייך ביטול וצ"ל התוס' ורא"ש דלא תרצו הכי ס"ל דצביעה אינו מועיל לכלאים דאורייתא דאימר נתר אמרינן ולא ודאי ונעלם זה מהט"ז י"ד סי' ש"ב ססק"ג יע"ש:

נחזור לשלפנינו דהמציא ר"ן מזה בנדרים דאי' שסופו להיות היתר ה"ל עם היתר כמו מ"במ אלא שלפי שעדיין אינו היתר צריך שיהיה העצם מ"במ ואני נבוך אם ס' זו דאורייתא או דרבנן והרב מהו' זלמן ליב זצ"ל רצה לפשוט ספיקא דילי מהר"ן פ"ב דפסחים גבי חמץ בזמנו ואמרתי לו דמחמץ אין ראיה דש"א עליו דודאי לא הוי מ"במ עם מצה כיון שהוא דומה ממש לחוטי צמר רחלים הנ"ל דה"נ לחם זה אי' מקרי כי יש לו ז' ימים בשנה שאסור לאוכלו ואינו מינושל מצה שמותר לעולם ואין בחמץ אלא משום עד שתאכלנו באי' וכו' וזה ודאי דרבנן אבל היכ' דאיכא משום מ"במ אני מסופק אי הוא דאורייתא או נימא הפשר והשיווי שכ' הר"ן שעצמיות מ"במ משלים החיסרון שהוא עתה איסור לא ידעתי אם זה הוא דאורייתא או רק מדרבנן מ"מ יהיה איך שיהיה נ"ל עיקר שכל עיקר חומר דשיל"מ משום לתא דהך אמרו יהי' דאורייתא או קרוב לדאוריי' ואגב אסרו נמי אפי' היכ' דלא שייך מ"במ כגון חמץ במצה שכתבתי לעיל מ"מ אסרו משום עד שתאכלנו כו' ואגב אסרו נמי מה"ט נמי אפי' ספק וכיוצא בו:

היוצא מדברינו דודאי דברי הש"ך מוכרחי' עכ"פ בדינא דילי' דאזלי' בתר מעיקרא מטעם מ"במ ולא בטיל וממ"ש ר"ן בחמץ אין כאן ראי' ולא קושי' וכן מ"ש פלתי מסתם כלים אינן ב"י מלבד מה שהשיג מעלתו דיפה השיג עוד זאת התם בספיקא ליכא משום מ"במ ולא אזלי' בתר מעיקרא ולא שייך לדש"ך דמיירי מביטול:

איברא קושייתו דמעלתו מש"ס דב"מ דפריק' אסור רק מדרבנן א"נ נימא יש לו מתירין מ"הת נ"ל דלא דמי לשיהוי מע"לע דאתי ממילא משא"כ פריקה דנהי דפדיון מע"ש מצוה איכא ומשו"ה נידון כיל"מ כמו היכא דאיכא מצוה בשאלה אבל לעבור אדרבנן ועוד אפשר אי עבר ופרק לא מהני כדאמר ר"י בכתובות פ"א ע"ב ע"כ אינו בדין יל"מ זהו מה שנלע"ד:

תשובה צז

מ"ש מו"ח הגאון ני' עמ"ש הפלתי להוכיח דב"בח נוהג בצלי מן התורה דאלת"ה ה"ל למימר ב"בח חידוש הוא דאי צלי לי' שרי ואי בשיל לי' אסור ומ"ט נדחק הש"ס למימר אי תרי לי' וכו' אע"כ אצלי לקי מן התורה ומו"ח הגאון ני' דחה דטעמא דהנך פוסקים אף דמצינו צלי בכלל בשול דכתיב ויבשלו את הפסח מ"מ היכי דלא מוכח ל"א כן וא"כ

זהו רק מכח דחזינן דחידוש הוא שחדשה תורה ב"בח לחלק בין בליעת בישול לבליעת כבוש ממילא י"ל אולי לא אסרה תורה ג"כ בליעה דרך צלי ומקרי לא מוכח אבל כל כמה דל"א אי תרי וכו' לא הומ"ל דאי צלאי שרי דממ"נפ אי אתה רוצה לעשות בזה חידוש אדרבה נימא בהיפוך כיון דאין ס' לחלק גם צלי אסור דמקרי בישול במקום דמוכיח עכ"ל הקדוש ושפתים יושק אך עיינתי בפלתי ולא כ"כ אחידושא דתרי לי' דהש"ס משום דפשיטא לי' כסברת מו"ח הגאון נ"י אך איהו כ' לרש"י דס"ל תרי לי' לאו חידוש הוא משום דאין כבוש אלא בחומץ ורק החידוש הוא האי לחודא שרי והשתא אי ס"ד צלי מותר ב"בח אע"ג דלרש"י לא מצינו שום ענין בליעה דהותר ב"בח בתרי לי' לאו חידוש הוא ואפ"ה נתיר צלי משום דאין לשון בשול סובל ה"ל למימר היינו חידושו ועוד מ"ט דרבא דפליג וס"ל לאו חידוש הוא ופירש"י משום דבכלאים נמי מצינו בכה"ג וקשה אכתי שריותא דצלי הוא חידושא רבא אע"כ לרש"י עכ"פ לוקים אצלי ב"בח ועניות דעתי בזה יבואר לקמן אי"ה:

תו מוכיח הפלתי מכחלא עלוי' בשרא דאמרי' שרי' משום חלב שחוטה דרבנן ולא אמר בקיצור משום צלי דרבנן ומו"ח הגאון נ"י דחה דנפקא מינה אי הדר מבשל הבשר הזה אחר צלייתו דהשתא דחלב שחוטה הוא דרבנן הוא מותר אלו דברי קדשו והדין דין אמת אבל הוכחת הפלתי מ"ט נקיט הש"ס בכחלא ולא בחלב ממש כגון מולית' דגבינה עלוי' בשרא שרי משום צלי דרבנן והוה רבותא טפי מכחלא דהוה תרי דרבנן אע"כ צלי אסור מן התורה:

שוב הקשה מו"ח הגאון נ"י על לשון הר"ן ס"פ כ"ה ומייתי לי' פר"ח ר"סי פ"ז דבצלי שנאסר כ"ק לאו חנ"נ משום דלא מצינו קליפה בב"בח ופר"ח למד מזה דלהר"ן אין צלי אוס' ב"בח והוקשה למו"ח הגנ"י א"כ להר"ן אפי' צלי שומן דמפעפע בכלו אין אוסר ב"בח ומ"ט אמר דוקא אין כדי קליפה נעשה נבלה וצ"ע בודאי: -

והנל"עד מה שרגיל אני לומר דבשול דקרא כולל כל בליעה שהוא דרך בישול רצוני אפי' צלי אש כשהוא שמן באופן שמפעפע בכלו היינו בישול וכל שאינו מפעפע בכלו כגון כחוש איננו בגדר בשול אפי' יהי' בקדרה חוץ לרוטב והוא דבר גוש כמ"ש ש"כ סי' צ"ב סק"ג ומצאתי לי און לסברא זו מלשון רש"י זבחים דף צ"ה ע"ב בשול ובלוע שמן המנחה עכ"ל נראה דס"ל דמנחה יבישה לא מקרי בשול אלא אפיי' וכשיש בו שמן ומפעפע הוי בשול ובריש סוגי' דירך דכ' תוס' דמיירי בחתיכה חצי' חוץ לרוטב אע"ג דגיד ושמנו גוש וכחוש הוא מ"מ אוסר בנו"ט משום דבירך שומן מיירי ומ"מ מבשעת מליחה לא נאסר דאין פטום במליחה כדעת מהרש"ל בש"כ סימן ק"ה סקכ"ח ודאמר

שמואל לא שנו אלא נתבשל אבל נצלה קולף רוצה לומר כחוש שאז אפי' בקדרה חוץ לרוטב צלי הוא ובכל זאת לא נתיישבה ק' תוס' דהקשו פשיטא אי ס"ד ה"ה צלי ר"ל ה"ה כחוש א"כ משעת מליחה כבר נאסר דוקא אי בעי' פטום של שומן יש לחלק בין צלי למליחה אבל אי ס"ד דכחוש בלי שום פטום אוסר א"כ מה בין צלי למליחה ובאמת קרא ויבשלו את הפסח באש ואת השלמים בשלו בסירות א"ש דסתם פסח שמן הוא וצלע"ג לשון רד"ק בד"ה שם שכ' שלא מצינו בישול במקום צלי בשום מקום אחר זולת זה ובפ' ראה כתיב ובשלת ואכלת ומייתי לי' פר"ח ג"כ: -

וכעין ראי' לדברי דאלת"ה מנ"ל מריקה ושטיפה לשפוד ואסכלה הא אשר תבושל בו כתיב או נפשוט מהכא בלוע בלא בשול אע"כ צלי שמן היינו בשול וראיתי דבר תימה בפלתי דמייתי קרא אשר לא יבוא במים תעבירו באש וקרא לא כתיב כן אלא אשר לא יבוא באש תעבירו במים והיינו צונן והדחה כפירש"י ורמב"ן שם תעבירו באש היינו בין בבשול בין בצלי מיהו בסמ"ג משמע כפירושו: -

הנה אם כנים דברי נדחו רוב ראיו' הפלתי ומיושב גם קו' מו"ח הגנ"י על הר"ן דכללא הוא כל המפעפע בכלו הוא בכלל בשול ובהכי מיירי כחלא עלוי' בשרא וכל כחוש אינו אסור מן התורה אא"כ בהבל הקדרה וחלב צלול לאפוקי גבינה ע"ג בשר שחוץ לרוטב ובמקום אחר הארכתי עוד בזה ונא לחוות לי דעתו הקדושה בכל מה שכתבתי: -

ומה שכתב עוד מ"וח הגנ"י וז"ל תו ק' לי על הר"ן בסוגי' הנ"ל דהוכיח דל"א דאין האיסור יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב דהא בחתיכה גסה ועבה הולך בכלו וע"ז כ' מו"ח הגנ"י ולא ידעתי הא חזינן חילוק דאין שארי חתיכות מסייעים לבטול ואותו חתיכה אפי' עבה וגסה מבטל הטיפה דע"כ אין החילוק משום דמח"לח אומרי' חענ"נ אבל בחד חתיכה ל"א בחצי חתיכה נ"נ א"כ קשה למ"ד אפשר לסחטו מותר מא"ל אע"כ דכח הפישוט בעידן נפילה הולך באותה חתיכה ולא מח"לח א"כ שוב הסברא כפשוטו מה שאין בכחו להפשיטו מתחלתו ונפסק כחו שוב אין מתפשט לחוץ וצל"ע עכ"ל הזהב לולי שמו"ח הגאון נ"י הצריך עיון הייתי אומר כפשוטו דס"ל לר"ן בשלמא בחתיכה א' אפי' תהי' עבה וגסה מ"מ מיד שנפל הטפה עומד להתפשט בכלו ומצטרף לבטל אפי' יקח מיד החתיכה מהקדירה מ"מ כבר נבלעה הטפה בכולה משא"כ בחתיכ' נפרדת ממנו נהי דפשיטא לן שכח הטפה להתפשט לשארי חתיכות כמו שיורדות לתחתיות חתיכה עבה ונאסרו כולם מ"מ לא נוכל לצרף לביטול אפי' למ"ד אפשר לסחטו מותר כיון דעכ"פ איכא שיהוי זמן מה שתצא מחתיכה זו לחתיכה זו ומאן מפיס אם כבר יצא ואיך נצרף החתיכות להקל אולי הפרדנו החתיכות זה מזה טרם שיצאה מזו ונכנסה לזו

משו"ה לא מסייעי' לבטל אבל פשוט שיאסרו מספק ומכ"ש למ"ד חענ"נ שיש לחלק בפשיטות: -

ויעיין בחולין ק' ע"א תוס' ד"ה כשקדם וסלקו במ"ש ארבינו אפרים דממ"נ אם אין חלב מפעפע וכו' יע"ש ולפמ"ש יש לדחות דבריהם ומ"מ נ"ל מהאי דדיקולא ראי' נגד רבינו אפרים די"לד כיון דעתה אין ס' במה שבקדרה נגד החלב איך רצה להתיר אך י"ל דשיער בהחתיכה העליונה שנפל עליו התרבא שהי' בו ס' בתחלת נפילתו עם מה דבלע דיקולא מזה החתיכה ואז בתחלת הנפילה לא הי' יכול לצרף שארי חתיכו' כי עדיין לא נפלט מהתרבא לאותן חתיכו' ומש"ה שיער כי אז הי' ס' באותה חתיכה לבדה נגד התרבא ועתה בסוף הבישול שכבר נצטמק והי' ראוי' שתיאסור החתיכה עתה מהתרבא אך לעומת זה עכשיו כבר פולטת לתוך שארי החתיכות ומצטרפים לבטל ומוכח דאי לאו דשיער במאי דבלע דיקולא מהחתיכה הי' נעשית נבלה בתחלת הבליעה ושוב לא הותרה לבסוף ע"י צירף שארי חתיכות ואחתום בברכה חתנו כבנו: - משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה צח

רב שלומים לי"נ הרבני המופלג צדיק ונשגב כבוד מהו' מרדכי ליב נ"י:

מ"ש והאריך בחכמתו בענין מכירה לנכרי כלי הבלוע מבשר בחלב בגמר דבריו אדם נתפס מ"ש בסיום דבריו וז"ל כי לדעתי רק נט"לפ בדבר אשר יבושל בו אבל מאן מפיס אם האיסור בעצמו הוא פגום ויש לי בזה הרהורי דברים עכ"ל דמעלתו: -

הנה בר"ן דע"ז דפוס זולצבאך דף שס"ג ד"ה ודאמרינן כל שאינה חסרה כלום וכו' מבואר להדי' שאין הבלוע שבחרסי הקדירה פגום כ"כ שיהיה הפגם מתירו מאיסורו אלא שפוגם בתבשיל הבא אחריו ובתוס' שלהי ע"ז הקשו לפירש"י אמאי הצריכה תורה שבירה ומריקה ושטיפה ת"ל שנפגם בלינת לילה ומותר לבשל בו חטאת לכתחלה והנה אין כוונת קושייתם מדמותר לבשל בו לא יהיה צריך שבירה דאין טעם השבירה משום שלא יכול לבשל בו אלא משום ביעור נותר מן העולם אלא שהקילה תורה דסגי בשבירת הכלי אע"פי שנשאר הנותר בדופניו וכן משמע מתוס' זבחים צ"ו ע"א סוף ד"ה אלא וכו' רק כוונת תוס' כיון שמותר לבשל ש"מ שהטעם פגום הוא וה"ל כמבוער מן העולם ולמה יצטרך שבירה ואמנם הר"ן שם סוף ע"ז כ' לפמ"ש הוא לעיל שאין הטעם פגום בעצמו אלא פוגם בתבשיל הבא אחריו א"כ לק"מ קושי' התוס' דעכ"פ הנותר בעולם בדופני הקדירה וצריך ביעור יע"ש א"כ מדהקשו תוס' כן ש"מ לא ס"ל כהר"ן בהא אלא שפגום בעצמו בדופני קדירה:

והנה ראיתי לרש"י במס' ע"ז ס"ז ע"ב ד"ה ואידך א"א דלא פגמה פורתא בתבשיל הבא אחריו וכו' ובפסחים מ"ד ע"ב ד"ה דלא פגמה פורת' מטעם הכלי נפגמ' הבליע' עכ"ל משמע קצת כאלו פגום בעצמו ויע"ש בלשונו בד"ה והכא אסור וכו' משמע קצת כשיטת הר"ן ויש לדחוק וליישב:

ובחי' אמרתי ליישב בהקדם דהיה ק' לרש"י סתירת הסוגיות דפסחים ודע"ז דבפסחים אמרי' מאן דאית לי' א"א דלא פגמה פורתא ס"ל חדוש הוא וליכא למילף מיני' ובע"ז אמרי' דר"מ ס"ל א"א דלא פגמה פורתא ואדרבא יליף מיני' דנט"לפ אסור בכל מקום וכבר תמהו בזה התוס' שם ולתרץ זה יש להקדי' ב' הקדמות א' דמבואר דאפי' אם נאמר נט"לפ יהיה אסור מ"מ כל הסרוח מעיקרא כשהיה עדיין היתר ונסרח טרם בואו לכלל איסור א"א לאוסרו בשום פנים דלכל הפחות צריכים קרא לאוקי' לגר אשר בשעריך לסרוח מעיקרא כמבואר בע"ז שם ואם נמצא בשום מקום דרחמנא אסיר סרוח מעיקרא ע"כ נימא חדוש הוא וא"א למילף מיני' במקום אחר והנה ידוע דבמלחמות מדין אשתרי להו אפי' קדלי דחזירי בשעת מלחמה ולא הוצרכה הגעלה אלא משום שהביאום למחנה אחרי ככלות המלחמה (וזה מבואר היטב בסוף ס' יערת דבש חלק ב' לשיטת רמב"ם אבל שיטת רמב"ן פ' מטות אינו כן) נמצא אי נניח שמיד בשעת הבליעה בדופני הכלי כבר נפגם טרם נבלע בתבשיל אחר נמצא כבר נפגמה הבליעה בשעת מלחמה כשהיה היתר טרם שבא לכלל איסור ואפ"ה ציוה רחמנא להגעיל ה"ל חדוש לאסור סרוח מעיקרא וליכא למילף מיני' עוד הקדמה ב' מסברא אומר אפי' יסבור רש"י דלא כר"ן דס"ל דאינו נפגם בדופני הקדר' מ"מ ליכא אלא רובא אבל עכ"פ מודה רש"י דמיעוטא איכא שאינו פוגם בדופני הקדרה אלא בתבשיל הבא אחריו והשתא בע"ז דר"מ הוא דחייש למיעוט היכי דאפשר ע"כ שפיר יליף מהכא דנט"לפ אסור דאינו חדוש דאיכא למימר משום חשש מיעוט שאינו פוגמים בדופני הקדרה ציוה רחמנא להגעיל ומ"מ א"א דלא פגמה פורתא בתבשיל הבא אחריו וש"מ נט"לפ שאינו סרוח מעיקרא אסור וא"ש פירש"י דע"ז ובפסחים קאי למאי דקיי"ל לא חיישי' למיעוט והרי רובא כבר פגום בדופני הקדרה וה"ל סרוח מעיקרא ואפ"ה אסרה רחמנא ה"ל חדוש וליכא למילף מיני' כלל נמצא ב' דיבורי רש"י עולים כהוגן בסגנון א' באופן שנראה לרש"י רובם נפגמים בדופני כלי אפי' ביומי' מכ"ש אחר לינת לילה ויפה הקשו תוס' סוף ע"ז הנ"ל לשיטת רש"י מנותר ודלא כהר"ן:

ולענין מה שהכריח הר"ן דאיך אפשר שיפגום כ"כ שלא יהיה דאוי' לאכילת גר ומפני זה הוכרח לומר שעכ"פ אינו משביח התבשיל הבא אחריו אבל בעינו לא הוה פגום י"ל הרמב"ם יהיב טעמא להתיר נט"לפג משום שלא כדרך אכילתן כמבואר בדבריו

פי"ד ממ"א ה' י"א אושאוכל האיסור אחר שהסריח והבאיש וכו' יע"ש ולא אתי עלה מטעם נבלה שאינו ראוי' לגר וטעמא י"ל דס"ל לרמ"בם להלכתא קיי"ל דקרא דנבלה לסרוח מעיקרא אתי' ולענין טומאה כדאיתא בבכורות כ"ג ע"ב ויע"ש תוס' בד"ה ואידך שתירוצם תמוה ואין לו מובן ולהרמב"ם ניחא לי' דהש"ס דע"ז קאי לר"ש דס"ל כ"ש למלקות ולדידי' שלא כד"א והנאתן אי' דאוריי' כמו שמבואר במהרש"ל פ"ג דשבועות מש"ה הוצרך גמ' למימר דאתי לי' מנבלה אבל אנן קיי"ל שלא כד"א מותר א"כ נט"לפג מותר בפשיטות אפי' ראוי' לגר כל שהוא שלא כד"א וקרא דנבלה בסרוח מעיקרא ולענין טומאה ולפ"ז שפיר מצינו למימר שנפגם בדופני הקדירה דעכ"פ שלא כד"א הוה:

והרא"ה בבד"ה ס"ל דקדרה של בשר אינו ב"י מותר לבשל בו חלב לכתחלה וכן בהיפוך והרשב"א במ"ה תמה מקדרו' בפסח ישברו דהוי נמי היתרא בלע ואפ"ה אסור ולכאורה דברי רשב"א תמוהים דהא איהו ס"ל חמץ מקרי איסורא בלע וכ"כ מג"א בשמו בסי' תמ"ז כמה פעמים ועוד איהו ס"ל נט"לפג בפסח אסור כמ"ש הרב"י בשמו סי' תמ"ז וכבר כ' קצת מזה בתשו' שב יעקב ולפע"ד באשר דברי הרא"ה גופי' תמוהים דהא עיקר טעמא לאסור לכתחלה אינו ב"י היינו משום גזירה אטו ב"י וא"כ מה לי היתרא בלע או אי' וע"כ צ"ל סברתו דמסתמא לא החמירו חכמים בשלהם יותר מלמ"ד נט"לפ אסור או יותר מטומאה לדידן דכל הסרוח מעיקרא מותר וה"נ כבר נפגם בדופני הקדרה בהיותו היתרא וה"ל סרוח מעיקרא אע"ג דלענין גזירה אטו ב"י ליכא לאפלוגי ביניהו מ"מ לא ראו חכמים לאסור בכך כך צ"ל סברת הרא"ה ז"ל ובא רשב"א להוכיח דע"כ הבלוע בדופני הקדרה לא מקרי סרוח מעיקרא דאלת"ה גם בחמץ מותר אע"ג דחמץ מיקרי איסורא מ"מ חרכו קודם זמנו מותר בהנאה לאחר זמנו ויעיי' מג"א ס"סי תמ"ב וא"כ קדרות בפסח לשתרי אע"כ לא מקרי הבלוע סרוח כנ"ל כוונת הרא"ה והרשב"א נמצא פליגי בהנ"ל דהרא"ה ס"ל נפגם בדופני הקדרה כרש"י דפסחים ותוס' סוף ע"ז וכנראה ' לי מדברי הרמב"ם והרשב"א ס"ל כהר"ן ויעיי' בב"י סימן ק"ג:

אך כל זה בשאר איסורים אבל קדרה הבלוע מב"בח אפי' נניח שנפגם בדופני הקדרה הא עכ"פ אין הפגם גדול שלא יהא ראוי' לגר כמ"ש הר"ן אי משום שלא כד"א הא ב"בח לוקה שלא כד"א והנאה וע"כ כ"ע מודים מטעם פגם בתבשיל הבא אחריו הותר שאין כאן טעם כעיקר וכסברת הר"ן וכעת מצאתי סברא זו בפרי מגדים במשבצות זהב סי' צ"ד אות ד' יע"ש:

והנה לכאורה בישוב ק' תוס' שלהי ע"ז הנ"ל שהקשו לרש"י דלינת לילה פוגמת מ"ט לשבירת כ"ח בחטאת וכתבנו דהקושי' היא לשיטת רש"י בפסחים דס"ל בדופני הקדרה

נפגמה וה"ל כמבוער מ"מ נ"ל לדינא דביומי' דפגמה פורתא אינו מתיר אלא פגימה גמורה וס"ל לרש"י דבלינת לילה משום שפוגם עכ"פ בתבשיל הבא אחריו אבל לפגום בדופני הקדרה אינו אלא מע"לע ולא הוה כמבוער ומשו"ה בנותר צריך לבערה ואע"ג דמיקרי עיבור צורה בלינת לילה מ"מ הרי עכ"פ בעיבור צורה נמי בעי ביעור מן העולם כן נ"ל ולפ"ז מ"ש ב"בח שנבלע בקדרה מודה רש"י דבעי מע"לע דבעי פגם גמור ליתא דעכ"פ פוגם בתבשיל הבא אחריו וטעם כעיקר בעי וליכא:

ולענין שאלתא דשאילנא קדמיכון אי מותר למכור לנכרי קדרה הבלוע מב"בח מה דאתי מעלתו עלי' מטעם שהגוי נהנה מהבליעה שבקדרה אין מקום בראש להניחו דבשלמא ירק הבלועה מב"בח י"ל שהגוי קונה ביוקר הירק משום שירגיש בו טעם ב"בח אבל הקדרה אפי' נימא שהבלוע שבדופני הקדרה אינו נפגמת לעצמה מ"מ הא א"א להוציאו אלא ע"י שיבשל בתוכו ויוציאו והרי אפי' ביומא א"א דלא פגמה פורתא ונהי דהפגם פורתא אינו מתיר שנבשל אנחנו בתוכה אבל עכ"פ א"א לומר שיתן הגוי יותר בשביל זה כדי שיפגום תבשילו פורתא ועוד עכ"פ ליומא אוחרא פגם גמור הוא וא"כ לענין מכירה ביומי' ה"ל ס"ס שמא לא יבשל היום בתוכו ואת"ל יבשל בתוכו שמא דבר הפוגם בעין ואפי' נימא דאין לעשות ס"ס בתחלה בידים ועיי' מג"א סי' תס"ז סק"ב בסופו מ"מ הכא אין הגוי נותן יותר בעד הקדרה משום שהגוי מסופק זה הס"ס בעצמו וק"ל:

באופן די"ל פשוט יותר מביעא בכותחא דליכא למיחש להא אפי' חזינן דהגוי ניחא לי' בכלי ישן מבחדש משום שצריך לחסמן בחרס או מפני פגימות טעם כגון בכלי נחושת מ"מ לאו משום טפת אסור שנבלע בתוכו קונה אותו ביוקר כמובן ויעיי' במנחת יעקב כלל פ"ה סק"יז אך מה דצל"ע משום רוצה בקיומו דדעת מהרש"ל ביש"ש פ' כל הבשר סי' מ"ו דכלי הבלוע מב"בח אסור לשמש בתוכו אפי' פירות צוננים מטעם רוצה בקיומו והוא ז"ל מפרש רוצה בקיומו של הבלוע כי א"א להוציאו כי אם ע"י ביטול הכלי באמת לא הבנתי זה דאפי' בכלי חרס יכול להוציאו ע"י כבשונות ונהי דאחר הוצאה מכבשן ה"ל כפנים חדשות מ"מ נהי דדינו כפנים חדשות מ"מ הכלי לא נתבטל ומ"ט רוצה בקיומו של הבלע הזה ואין זה דומה ליורה שבא"ח סי' ת"ן ויעיי' מג"א שם ס"ק י"א כמובן:

ולולי שהתוס' בע"ז ל"ב ע"א סוף ד"ה והא הכא מדמה חמץ וב"בח לע"ז לענין רוצה בקיומו הייתי אומר דעכ"פ ב"בח לא דמי כלל דלא שייך איסור רוצה בקיומו אלא באיסורים שמצוה לבערם מן העולם כגון ע"ז וחמץ בפסח ונהי שכ' הרב"י בא"ח שהבלוע שבקדירות חמץ אינו צריך ביעור מפני שהוא כמבוער וה"ל כנפלה עליו מפולת מ"מ

היינו כשאינו רוצה בקיומו אבל כשרוצה בקיומו בפסח עצמו שמשתמש בו ונניח שזה מיקרי רוצה בקיומו של בלע לקיים הקדרה אז אינו כנפלה עליו מפולת אבל ב"בח אין שום מצוה בבעורו מן העולם ויכול לקיים ב"בח כל ימיו אם לא ירצה להנות ממנו רק מדרבנן בעי גניזה שלא יוכשל בו והא דקרי ליה נקברים בשלהי תמורה לא שיהי' מצוה מן התורה לקברו כלל ובזה חלוקות שארי נקברים מחמץ בפסח לרבנן דר"י דאע"ג דגם חמץ מהנקברים דהשבתתו בכל דבר מ"מ התורה ציוה לבערו בכל דבר עכ"פ ויש בזה להקל ולהחמיר החומרא כדאמרן דאפי' הרצונו בקיומו אסור ולהקל דאפי' לרבנן אפרו מותר דכיון שהביעור מצוה א"כ כל שנעשה מצותו מותר כמ"ש תוס' שלהי תמורה טעם זה לחלק בין נקברים לנשרפים והדבר מובן דלאו דוקא בין נקברים לנשרפים אלא בין אותם שמצוה בביעורם שכיון שנעשה מצותו הותרו משא"כ ב"בח וכדומה שאין מצוה בבעורו הוה חומרא דאפרו אסור ורוצה בקיומו מותר וכבר נתעוררתי בחי' לש"ע א"ח במג"א ר"סי תמ"ה וכעת מצאתי בס' שחיבר הגאון מליסא על הל' פסח שם שכוונתי לדעתו ושמחתי מ"מ לא ידעתי איסור אם רוצה בקיומו של ב"בח ואולי הרצונו מיחשב הנאה גבי ב"בח דאפי' שלא כד"הנ אסור: -

אלא לפ"ז גם בכלאי הכרם שאסור שלא כד"הנ יהיה אסור רוצה בקיומו אפי' למ"ד המקיים כלאים אינו לוקה מ"מ משום הנאת הרצון יאסר ולא משמע כן בע"ז ס"ד ע"א דקאמר מאי ארי' עוקרי' אפי' ק יימי נמי שפיר דמי ומאי קושי' נהי דקיימי שפיר דמי אבל רוצה בקיומו לאו שפיר דמי דה"ל נהנה שלא כד"הנ מיהו הא לא קשי' ת"ל דמצוה לבערו בשרפה פן תוקד אש וכל שמצוה לבערו אסור רוצה בקיומו י"ל כיון דאיכ' למ"ד רוצה בקיומו מותר עדיפא מיני' קאמר הא מני רבי יהודא הוא ומשום לא תחנם אבל הנ"ל קשי' ובאמת בלאו הכי צריך לי עיון הא ערלה מצוה בשריפ' דיליף מכלאי' כמבואר בתוספות שלהי תמורה וא"כ תאסר רוצה בקיומו ולא משמע כן בסוגיא דחדש יותץ יע"ש ואין כאן מקומו מ"מ לדינא הסכמת רמ"א בת"ח כלל פ"ה ובד"מ וש"ע י"ד סי' צ"ד כר"ת דלא מקרי זה רוצה בקיומו של בלע וכן הסכימו כל האחרונים וטעמא רבה איכא לחלק בין חרס הדריינו שרוצה בקיומו של בלע שסופו להוציאו ולשתותו משא"כ בלע ב"בח א"א להוציאו כ"א ע"י תערובו' מה שנתבשל בו ושם הוא פוגם עכ"פ פורתא אפי' ביומי' וכנ"ל וזה בכלל דברי הש"ס דע"ז ל"ב ע"א התם איתי' לאיסורא בעיני' פי' דכיון שסופו לצאת ה"ל כאלו הטמינו בחדרו משא"כ ב"בח ה"ל כמבוער וגנוז ויעיי' מ"ש פלתי סי' צ"ד שם סק"ז ולע"ד אין בו בית מיחוש כלל למוכרו לגוי אפי' ביומי' הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי א"נ: - פ"ב נגהי ליום ה' ט"ו טבת קע"ח לפ"ק:

תשובה צט

שלום רב לה"ה הרבני המופלג ומופלא עושה פלא כש"ת מהו' משה צבי דיין דק"ק לאשברין יע"א:

גי"ה לנכון ונפשו בשאלתו ע"ד אשה בעלת חמשה אוזות שחוטות אחר שמכרה מהם לאשה אחרת אוזא וחצי אוזא עוד מכרה לאחרת ב' אוזות ובתחלה הגביה' אוזא א' לקנותה ושוב השני' והלכה לה והשאירה אוזא ומחצה בבית שוב אחר כל זה נמצא טרפות באחת מן הקורקבנים והנה אחד ומחצה שפרשו ראשונה והשאירו רוב גמור אין בו ספק דמותרים דה"ל פירש מרובא דהיתרא קודם שנולד הספק אך בב' אחרונים נסתפקו לומדי עירו חדא דלמא מה שהגביה' האחת ולא הוציא' עדיין מבית לא מקרי פירש עד שיצאו מהבית נמצא שניהם בבת א' פירשו ולא השאירו אלא א' ומחצה וליכא רובא או נימא דהאחת משהוגב' לקנות והשאירה ב' ומחצה על השולחן ה"ל פרוש מרובא והותרה האוזא ההיא ושוב כשהוגבה' השני' והשאירה א' ומחצה ה"ל ג"כ פרוש מרוב התירא לדעת הפר"ח סי' ק"ט דלא בעי' חד בתרי אלא רובא בעלמא וכן הסכים שם פרי מגדים או ניחוש לדעת מנחת יעקב כלל ל"ט ונו"ן דבעי' חד בתרי ממש וא"כ האחרונה עכ"פ אסורה ויען הוא הפ"מ ע"י תערובות ע"כ בקש ממני לחוות דעתי הקלושה:

לכאורה יש להביא ראיה דלא מקרי פרוש אלא בשיצא מאותו הבית כי כן משמע לשון ש"ס יומא פ"ד ע"ב וכל הפוסקים שם ובש"ע א"ח שכ"ט דבעי' פרוש מאות' חצר לחצר אחרת אבל פרוש באותו חצר עצמו לצד א' לא מקרי פרוש וכן מבואר יותר בתוס' ספ"ק דכתובות ט"ו ע"א ד"ה דלמ' וכו' שכתבו וכן גבי תינוק מושלך בעיר לא חשיב קבוע הואיל ולא נמצא בבית (ומביאו בית שמואל סי' ד' ס"ק נ"ח) משמע אלו נמצא בבית אפי' ע"ד השלכה מ"מ לא מקרי פרוש כיון שלא יצא מהבית וה"נ דכוותי':

אך מסתימת כל הפוסקים והש"ס בכל דוכתא דאתמר מילתא בפירש לא משמע לחלק כלל וכן יש להוכיח ממ"ש באו"ה ופסקו רמ"א בש"ע י"ד סי' ק"י ובש"ך שם סקל"ח דתרנגולת טרפה שנתערב' בין הכשרות ונמצא ביצה ביניהם אמרי' מרובה פריש והתם ודאי ביניהם ממש נמצא ולא פרוש לבית אחרת ואפ"ה אמרינן מרובא פרוש וכן יש להוכיח מתוס' סנהדרין פ' ע"א שהקשו אפסק ר"ת בעדר שיש בו שה א' כו' מטבעת של ע"ז כו' אבל בהאי גופא לא פליגי כו' וכן הקשו בחולין פג"ה ואי ס"ד ר"ת לא התיר אלא בשפרוש השה חוץ לגבול העדר אבל לא זולת וא"כ הכא בטבעת דלמא מיירי בפירש לבית אחר ולא הותר אותו הטבעת אלא ע"י תערובות השני ומטעם ס"ס ועקוש הוא

לומר דא"כ לא שייך לשון פירש א' מהם לרבוא דלשון פירש משמע לבית אחר דודאי זה בורכא דהפריש' לרובא מקרי פרוש וא"כ דלמא באותו בית מיירי ולא הותר בפרישתו אלא ע"י התערובות אע"כ מוכח דפשיטא להו להתו' דאין לחלק בכך:

ועיין בהגה' מרדכי שלהי חולין שהקשה אמתני' חורי נמלים שבתוך הקמה דמייתי ש"ס התם קל"ד ע"א ונימא מרובא פריש ותי' דכל שאינו בעלי חיים כל מקום הוה קביעתו וכמע"מ דמי ונתחבטו כל אחרונים בפי' דבר זה שאין לו מובן לכאורה ויעיי' משנה למלך פ"ב ממשכב ומושב ד"ה עוד עמדתי כו' ואם איתא לימא בקיצור התם לא מקרי פרוש כיון שלא פרשו מגבול אותו שדה אע"כ פשוט שאין לחלק וכל שפירש ממקומו על דרך פרישה נימא מרובא פרוש לאפוקי אם האשה בעלת הבית הנעו אוזא מאוזות שלה למקום אחר בלי כוונת פרישה לא מקרי פרוש ממקומו אבל אם נטלה אוזא ע"מ להפריש אותה מהאוזות אחרות ולקחה לעצמה לתבשיל וכדומ' מקרי פרוש מכ"ש אשה אחרת שבאתה לקנות והגבי' לשם קנין ונשתנה מרשות לרשות דאפילו לענין איסור והיתר מהני שינוי מרשות לרשות כמבואר ס"פ המדיר ועיין פ"ב דדמאי משנה ב' ויעיין ב"ב פ"ח ע"א ומש"ס יומא אין ראיה התם בני אדם הקבועים בחצר אטו לא ינוד ולא ינוע שום אדם בשום רגע ממקומו הלא כל החצר הוא קביעתו ולא מקרי פריש עד שיפרשו דרך פרישה לדור בחצר אחר' וכיון דבשעה שנפל עליו הגל חי הוא וכל מה שאנו מפקחים הכל משום שאנו מחזקים אותו בחזקת חי וכל זמן שהוא חי הרי הוא בכלל קביעתו עם חביריו באותו חצר ואיננו נדון כפרוש מהם שהרי לעולם הוא נד ונוע בחצר עצמו וה"נ מה שהוא מונח תחת גל איננו מפרישו מקביעתו אבל אה"נ אם פקחו הגל ומצאוהו מת ואינם יודעי' אם הוא ישראל או עמלקי בודאי הולכי' אחר הרוב לענין קבורתו דכיון שמת המיתה מפרישתו מחביריו וכל דפריש מרובא פריש אפי' הוא עדיין באותה חצר ויעיין בתשו' רשב"א שבב"י י"ד סי' שע"ד ומתינוק מושלך שבתוס' ספ"ק דכתובות בלא"ה לק"מ דהתם הבתים שבעיר שיש מהם דרים ישראל ויש דרים עמלקים ה"ל כחנות יש מהן מוכרים בשר טרפה ויש כשרה שבודאי בעי' פירש מן החניות ולחוץ אבל בנידון שלפנינו שבחניות עצמו יש תערובות כל שפי' בחנות עצמו באופן הנ"ל פשוט דמקרי פירש ע"כ נ"ל דאוז הראשונה יצאה בהיתר:

וע"ד השני' שלא השאירו אחרי' אלא א' ומחצה אם זה מקרי רוב הנה לא נעלמו מעין כל חי אריכות דברי פר"ח סי' ק"ט להקל בזה והנה הרלב"ח דף ק"ט ע"ב מדייק מלשון רמב"ם שבדברים הנבללים זה בזה צריך בהיתר כפליים מהאיסור כו' נראה שיצא לו לחלק בכך בין נבלל לאינם נבללים משום דהרמב"ם בחלב האלי' כתב כשנים בחלב

הכליות כו' ושוב כ' אפי' חתיכ' נבלה שנתערבה בשני חתיכות כו' משמע בחלב האלי' שנבלל בעינן כפליי' אבל בחתיכות בחתיכות סגי חד בתרי ואפילו לא יהי' כפליים רק שיהי' חתיכה א' בהיתר יתירה מהאיסור ועל אופן שהסביר במנחת יעקב ריש כלל ל"ט דברי הש"ך סימן ק"ט וטעמא נ"ל משום דילפי' מסנהדרין והתם א' מכריע אפילו מאה וה"נ באיסורא אם נתערבו אפילו מאה חתיכות בק"א כיון דאיכא א' יותר בדבר מסוים בטל מ"הת וא"א לחכמים להחמיר במה שמפורש בתורה כמו שהשריש ט"ז כמה פעמים ואמנם בדבר הנבלל נהי מן התורה נמי בטיל במעט יותר מ"מ מדרבנן החמירו להצריך כפליים ממש כדי שיהיה דבר הניכר כמ"ש מנחת יעקב סי' נ"א סק"ו וכיון דלא מצינו בפירוש בתורה בנבלל דבר המתנגד לזה יש כח ביד חכמים להחמיר בזה ורלב"ח כ' שלא ידע מנ"ל לרמב"ם חומרא זו ונ"ל כדמות ראיה ממאי דקיי"ל כר"א דמתני' ז' פ"ד דתרומות ויעיין פי' הרמב"ם שם והנה דברי מורו של שיטה מקובצת ביצה ד' ע"א גבי ליטרא קציעות דרוצה להחמיר מ"הת כל שאינו דבר מסוים לא נ"ל וכמדומה שיש שם ט"ס ומ"מ מבואר שם כל שנחלק לשיטת ולא דמי לסנהדרין וממילא להרמב"ם וסיעתו דינו כדבר הנבלל ובעינן כפל ממש ולא סגי ברוב והגאון מנ"י כ' כיון דבלא"ה כמה פוסקי' ס"ל דביבש ביבש מ"במ בעי' ס' א"כ עכ"פ אין להקל אלא ברובו דמינכר היינו כפל ממש ולפמ"ש לעיל עכ"פ בדבר שאינו מסוים ואיננו שלם יש להחמיר כמנ"י אך כל זה כשרוצים לאכול כל התערובות ונימא חד בתרי בטיל הוא דשייך דברינו אבל בנידון שלפנינו דאמרינן כל דפריש מרובא דהיתרא פריש והנשאר במקומו נשאר באיסורא פשוט דאין כאן מחלוקות ולכ"ע סגי ברובא כי האי ולא בעי' כפל דוקא אלא שיש כאן קצת פקפוק ממקום אחר והוא דהרי החצי מן האוזא הלזו הנשארת בבית כבר פרשה והותרה וא"א שתהי' הנפרשת מותרת וזו אסורה ונהי דמ"מ הדין כן דאין להתיר הנשארת בבית כבר במקומה ולא לאסור הנפרשת ועיין בתשו' לרמב"ן דמייתי ב"י ס"סי ק"י מ"מ אפשר די"ל דא"א לצרף החצי אוזא לספוקי כלל והוה רק תערובות חד בחד וליכא למימר מרובא פריש מ"מ בהפ"מ ואי' קבוע דרבנן נ"ל דהמקיל לא הפסיד דמדאורייתא מצרפי' כל האוזות שבכל הבתים וכל א' מותרת דברובא בטיל האיסור והכל מותר לכן נ"ל דבהפ"מ המקיל לא הפסיד וזה הלשון ס' כנפי יונה מהגאון מעיל צדקה בסי' ק"י בדין חצי כבש שנפרש מהמקולין קודם שנודע התערובות וחצי כבש נשאר עם התערובות וכיוצא בזה כו' שאנו מתירי' ואינך נשארו באיסורי' הארכתי בקונטרס מאורי האור שלי עכ"ל. ולא זכינו לקונטריס הנ"ל ע"כ נלע"ד כמו שכתבתי:

ושלא להוציא חלוק במאי דקשי' ליה בפי' דברי תוס' ב"ק ט"ז ע"ב נראה בפשיטות דעכ"פ על היותר משיעור קנסא דילי' נהי דב"ד לא מזדקקי להוציאו מידו מ"מ משמתין ליה וקביעין לי' זמני' לא"י והיינו מחייבים אי לא ח"נ ופשוט:

בב"מ צ"ט ע"ב עיקר המשך תוס' אק' שני' למ"ד דון מינה ומינה לא לחייב אהנאה וש"ס דמעילה לא חש להקשות דס"ל דון מינה ואוקי באתרי' ומיהו למאי דאמרינן שם לענין שארי דברים תמעול מעל ריבה מתרצה נמי למ"ד דון מינה ומינה ולזה נתכוונו תוס':

ולהיות הזמן יקר מאוד והדברי' פשוטים ואינם נוגעי' לענין דינ' אמרתי לקצר וה' שנותיו יאריך כחפצו ונפש א"נ לעוסקי תורה. פ"ב עש"ק ב' דר"ח כסליו קפ"גל. משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה ק

החיים ושלום וכ"ט לי"נ תלמידי הותיק המופלג כבוד מו"ה משה ברעסווי נ"י: -

יקרתך הגיעני ה' עמך גבור החיל אשר הקשית לשאול עמ"ש רמ"א בי"ד סי' קי"ב דפת של גוי שנתערב חד בתרי אפי' ככר בב' ככרות דבר חשוב אפ"ה בטל והוא מאו"ה והביאו ד"מ שם והנה הרב"י כ' שם דהא דתערובות פש"ג מותר ילפי תוספות פ' אין מעמידין מתערובות דמאי פ"ק דחולין והנה תערובות דמאי גופי' אינו מותר יבש ביבש מכ"שכ בדבר חשוב כדמוכח משנה יו"ד פ"ג דמכשירין גבי אוצר דס"ל לרבנן אפילו ישראל מטיל לתוכן ה"ל דמאי ולא מקלינן בתערובות לכאורה קו' גדולה היא לפי הבנת התי"ט עם גליון תוס' חדשים שם דמייתי מתערובות שהטילו שם גוים לישראלי' ונתערבו תבואותיהם ומשו"ה הוקשה לתי"ט מ"ט השמיט הרמב"ם הך בבא דישראל א' שהטיל ה"ל דמאי וכרבנן ונלע"ד דרמב"ם והאו"ה לא פרשו כן אע"ג דמתני' דאח"כ מיירי מתערובו' פירות שנה א' עם שנה ב' ג' ד' ע"ש מ"מ כל הפ"ק עד השתא לא מיירי מתערובת אלא מדין כל דפריש מרובא פריש וה"נ באוצר שמטילים בה התגרים תבואותיהם והממונה מוכר והוא אינו נאמן וקאמר תבואה עתה שנמצא בתוכו אם רוב מטילי תבואה בעיר גוים תלינן שהוא כלו של גוי ואם רוב ישראל תלינן שכלו של ישראל ואם מע"מ להחמיר וחכמים ס"ל אפי' ישראל מטיל לא אמרי' בדבר שיל"מ מרובא פריש והרמב"ם לא מייתי להו משום דלא קיי"ל הכי אלא אע"פי דדשיל"מ אינו בטל ברוב תערובו' אבל מרובא פריש כמ"ש הר"ן פ"ק דביצה גבי בדק בקינה של תרנגולי' ומ"ש ספ"ג כבר ביארתי במ"א ומשו"ה לא מייתי ש"ס פ"ק דביצה סייעתא מהך מתני' דדשיל"מ אפי' בדרבנן לא בטיל משום דלא מיירי מביטול רק לענין מרובא ובהא בודאי

לא קיי"ל כוותי' וא"כ הדרן לכללן לא גזרו על תערובו' דמאי כלל וה"ה ומכ"ש בפש"ג וא"ש:

וע"ד ת"הד דמייתי ש"כ ריש הל' חדש ובנ"הכ תמה עליו אמרתי דר"י ורבנן שלו לא פליגי אלא בשוב אינה קולטת דלר"י בשתי שבתות שוב אינה קולטת אבל לא יחלוק אדם שגם בג' ימים קולטת אלא שאין אנו בטוחים שלא קלטה אחר ג' ימים שעדיין קולטת ד' שבתות וע"כ בערלה דאוריי' בעי ב' שבתות אבל חדש למ"ד בז"הז דרבנן נוכל להתיר מכח ספיקא ולמ"ד נמי דאוריי' נוכל לצרף לס"ס למ"ד ס"ס בדשי"למ ולענין לחלק בין טיט לגריד עיין ב' תי' תוס' בפסחים נ"ה ע"א ויפה כתבת מפי' הרא"ש פ"ב דכלאים אות ה' ותל"מ. יברכך ה' וישמרך הכ"ד א"נ דש"ת: - פ"ב יום ב' וי"ו אלול תקצ"א לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קא

שלום לתלמידי הותיק הר"ר הרשל נ"י:

שאלתו חצי תשובה הגיעני אודת מרק של דגי' שהוריקו חם לתוך כלי שומן ולאחר שנצטנן הסירו השומן שנקרש והתירו המרק של דגים וגם השומן [ובלשון השאלה כ' ציר במקום מרק ולא דק ויעיין רמב"ם פ' ט"ו מהל' תרומות הי"ח וק"ל ועיין תוס' בכורות וי"ו ע"ב ד"ה רוטב וכו' יבין דמרק היינו ע"י בישול וציר ע"י מליחה ואציציתא עיי' מ"ק ספ"ק ועיין ש"ך י"ד סי' ק"ז]:

תשובה הט"ז בי"ד סימן קי"ו סק"ב החמיר בהאי סכנתא דאפי' ס' לא מהני דחמירא מאיסורא והש"כ בנ"הכ טוען עליו דלא חמירא אלא לענין ספיקא [ורצונו מש"ס חולין יו"ד ע"א וק"ל] אבל לא לענין שיעורין דסגי בס' ולכאורה יש לתמו' על הגאוני' הללו והא באיסורא בכה"ג נמי לא מהני ס' כיון דכל חד לחודי שרי' כמ"ש תוס' ורא"ש בנדה ס"א ע"ב ד"ה בגד וכו' ובע"ז ס"ה ע"ב ד"ה הבגד ועמ"ש תי"ט ריש מס' שקלים והש"כ הלכו' כלאי' ריש סי' רצ"ט וק"ל וה"נ האי לחודא והאי לחודא ליכא סכנתא וא"כ לא יועיל ס' וי"ל דבאיסור' גז"ה הוא כל דהאי לחודא שרי' לא ליבטול כלל אבל עכ"פ טפי מס' ליכא טעמא וממילא דבסכנתא ליכא למיחש למידי א"נ לפי מה שהעליתי [עיין בסי' פ"א] דאפי' בתערובו' שני מיני היתר הנאסרים יחד נמי שייך ביטול אם הם דברים המתפשטים לחים זה לתוך זה. וא"כ ה"נ לח בלח הוא ומתבטל בס' ונ"ל עיקר כנקודת הכסף דס' מועיל בכה"ג וכן העלה בתשו' חוט השני סי' ס"ז בראיו' ברורו' ונכונו' ע"ש: -

והנה מבואר מאוד היכי דלא ידעי' כמה נפק מיני' בעי' לשער בס' כנגד כלו וכמ"ש להדי' בהאי מלתא גופי' בש"כ י"ד סי' צ"ח סק"יו אלא שבהגה' שבסוף ס' או"ה שער כ"ד

סי' נתלה במה שמצא לשון מרדכי פג"ה וז"ל טיפת חלב שנפלה לתוך רוטב של בשר כ' במרדכי פג"ה שישפוך עליו מים צוננים ויסיר כל השומן הצף עלי' למעלה והנשאר מותר אפילו ליכא ס' עכ"ל המרדכי והבין בעל הגה' הנ"ל שהוא חלב תרבא וע"ז בנה יסוד שאין חלב מתערב יפה ומתי' בלא ס' ונתלה בו הב"ח סי' צ"ח ס"ט ולפע"ד במחילת כבוד הגאוני' האלו טעו טעות גדול בכוונת המרדכי דאלו קאי אתרבא ה"ל למכתב חתיכת חלב מה לשון טפת חלב ועוד שנפל לרוטב של בשר מה לי בשר או תבשיל אחר ועוד מתחיל בחלב ומסיים בשומן ועוד איך לא יהי' ס' ברוטב נגד טפה א' אבל נ"ל דטפת חֵלב בקמץ נפל לתוך רוטב מרק של בשר ולא הי' כאן שום בשר רק המים שנתבשלו בו הבשר והוא הרוטב ועיין חי' רשב"א בסוגי' דזרוע בשילה וק"ל והי' ס' נגד הטפה ונתבטלה ונאבדה בתוכו ומ"מ ציוה לצננו באופן שיקרוש השומן שהוא בשר בודאי ואם יש בו חלב הוא איסור גמור ויסירנו ושאר הרוטב הוא מיא בעלמא אע"ג שעכ"פ מ"מ יש בו טעם בשר בלי ספק וגם אחר הסרת כל השומן הצף אפשר שעי"ז לא ישאר אח"כ ס' נגד הטפה ואלו נפל איסור לתוך ס' של היתר ואח"כ הסירו מן ההיתר הרי האיסו' חוזר ואוסר כמבואר בטור וש"ע י"ד ס"סי ק"ו וא"כ ה"נ הכא כשיסיר השומן יחזור הטיפה ויאסור אם לא ישאר ס' מ"מ שאני הכא דבטור ש"ע הנ"ל מיירי מאיסור גוש ועודנו עומד בקדירה וחוזר ואוסר אחר הסרת חלק מה מההיתר משא"כ הכא הטפה כבר נתפשט ונחלק ויהיב פחות מס' לכל טפה וטפה שבקדירה וכבר נתבלבל ובטל טעמו ואיננו בעולם ומ"מ השומן בעין שאפשר להפרידו באופן שהקדירה הנשאר רובו מיא בעלמא צריך להסירו ולהפרידו והשאר מותר וכן פי' המרדכי הנ"ל בלי ספק אבל חֵלב שנפל לשום דבר חם אף ע"פי שהסירו משם פשיטא דלכ"ע צריך ס' נגד כל החלב דלא ידעינן כמה נפק מיני' כמבואר היטב בלשון הטור סי' צ"ח וא"כ מכ"ש הכא במרק של דגים עם שומן שהוא סכנתא ולענין ספיקא חמיר' סכנתא מאיסורא לכ"ע ואנן מספקינן אי איכא ס' במה דנפק מיני' דהדגי' לשומן ומשומן להדגים א"כ אסור הכל לכאורה: -

אברא המהרש"ל פג"ה ס"סי ט"ו כתב דמדלא הביא הרמב"ם הך דמר בר רב אשי דפסחי' דביניתא דאטוי בהדי בשרא אסור למכלי אפי' במילחא משום סכנתא ש"מ דהוא ברוב בקיאתו בטבעיות וברפואות ידע דבריחא אינו מזיק והש"ס מיירי שנטוה עם בשר ממש ע"ש ודחוקו מפורסם דמ"מ ה"ל להרמב"ם להביא עכ"פ דאסור לצלות דגי' עם בשר ממש והרי הוא השמיט הכל ועלה ברעיוני תחלה דס"ל לרמב"ם דביניתא הוא דג ידוע שנקרא כן והוא שאסור לאכול עם בשר משום סכנתא ולא דגים אחרים וכה"ג כ' תוס' ספ"ק דמ"ק גבי כווריו ואותו ביניתא אינו מצוי בינינו ומשו"ה השמיטו הרמב"ם ומ"מ

נ"ל דוחק דעכ"פ לא יסף זכר המין ההוא ממקומו במדינתו והי' לו לרמב"ם להביאו לאנשי מדינתו ויותר נראה דלפי עוצם חכמתו ידע והבין שנשתנו הטבעיי' בענין זה וכמ"ש תוס' ספ"ק דמ"ק הנ"ל ועוד להם כיוצא בזה ביומא ע"ז ע"ב ד"ה משום שיבתי' ובפ' א"ט מ"ז ע"א ד"ה כל הני ובע"ז כ"ז ע"ב ד"ה פרה וע"ש מ"ש תוס' בבכורו' ר"פ הלוקח וז"ל ובמג"א סי' קע"ג סק"ו כ' ג"כ דאפשר דנשתנו הטבעיי' ומייתי ראיות אחרות ומ"מ כל הראיות יש לדחות דהתם ניברר לנו שנשתנה המקום או הזמן דוק ותשכח ואפי' הך דשיבתי' י"ל אותם הבקיאים בהם ובשמותיהם וכותבי קמיעות יודעי' רוחות ושידין דשכיחי ודלא שכיחי וע"פ ע"פ גבי זרדא דמתא ודדברי ועמ"ש תוס' במעילה י"ז ע"ב ד"ה יצא לקראתו וכו' ועיין ס' חסידים אבל הכא מי הגיד לנו שבטל אותה החששא דישראלים נזהרים באמת ומשארי אומות אין ראי' דאכלי שקצים ורמשי' וחביל גופי' כדאי' בע"ז ל"א ע"ב גבי ארמאי דוקאני דשתי גילוי ולא מתו מהם ע"ש אלא משום דחזינן לרמב"ם דרב גוברי' ברפואות וטבעיות שהשמיט הנ"ל ע"כ ניסה בחקירתו ומצא שנשתנו הטבעיי' בזה ובשכנ"הג בא"ח ראיתי שכ' מ"ש הר"בי בי"ד לאסור דגים עם חלב כמבוא' בא"ח שצווחו עליו הא בחלב ליכא קפידא כלל וכ' שכונתו כך כמ"ש בא"ח שבשר עם דגים מסוכן על פי רופאים הכא נמי עם חלב מסוכן על פי רופאים שאמרו כן ולפענ"ד זה אינו אמת ונאמן עלינו הרמב"ם גדול הרופאים: -

והשתא נהי שלא נסמוך על זה לעשות מעשה לאכלם זע"ז דאפשר דה"ל כמו דבר הנאסר במנין ואפשר דלא שייך בזה כל הני תירוצים הנאמרים בגילוי ומש"וה אנו נזהרים ומנהג אבותינו תורה מ"מ הרווחנו שיצאנו מחמירת סכנתא דהשתא מיהת ליכא סכנתא ואפשר שגם בזמנם לא הי' הסכנה אלא במין ביניתא ולא במינים המצוים בינינו כלל וליכא אלא אי' קל דרבנן דנהי דדבר שבמנין דאורייתא הוא היינו הנאסר משום סייג וגדר איסור אבל בכה"ג קילא טובא וא"כ הא אפילו באיסורא דאורייתא הוי ס"ל לראב"ד ז"ל ב"בח דטעם כעיקר לכ"ע אפ"ה סגי לשער באומד יפה ועמ"ש חי' רשב"א בחולין צ"ו ע"א ד"ה הא דאבעי' להו מכ"ש דיש להקל הכא ועוד מאן לימא לן דאיכא סכנה בכה"ג דוקא במטווי או מבשל להו ממש או אכול להו בעיני' אבל ע"י עירוי דאפשר אינו מבשל כלל אלא מבליע ומפליט ומבלבל הטעמים מאן לימא לן דגזרו בזה ואפי' בזמניהם והרי אנו נוהגים להקל להדי' לאכול בשר בכלי דגים בני יומן אפי' באותה הסעודה ע"י הדחה בעלמא אלמא קים לן דליכא סכנתא בבלבול טעמי בעלמא ובאמת ראיתי נוהגין כן להקל מגדולי הוראה ולהקל שומעין ומ"מ אם בא ושואל גם על השומן הנקרש יש לעיי' בו קצת עכ"פ אולי אם ישבר חתיכת שומן קרוש ההוא ימצא קצת ממי המרק ביני אטפי

ואז יש לאסור בוודאי אבל אם א"א לעמוד עליו נראה דאין להחמיר כ"כ הנה הארכתי קצת לכבודו הכ"ד א"נ: - מ"ד יום א' דר"ח כסליו תקצ"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קב

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג הותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה יעקב ווייל ני' אב"ד דק"ק ביטש יע"א:

ע"ד הרוצה לעקור גפנים לבנות בתים דשוו טפי הנה עיני דמעלתו שפיר חזו בראש"ש דב"ק צ"ב ע"א דלצורך מקומם נמי שרי דלא אסרה תורה אלא דרך השחתה אבל בצריך למקומו לאו השחתה היא ופסקו ג"כ בתשו' צ"צ סי' מ"א בסופו וכן עשה מעשה בט"ז כמ"ש בי"ד סי' קי"ז וכן האריך בשאילת יעב"ץ ח"א סי' ע"ו אלא שבסוף דבריו הוסיף קולא שאם עוקר אילן עם שרשיו ועם קרקע יניקתו שיכול לחיות ממנו ונוטעו במקום אחר אין כאן שום איסור וז"ל עוד צריך אני למודעי שאם אע"פי שעוקרי' הגפן ממקומה עדיין היא חיה ויכולים לנוטעה במקום אחר אין כאן בית מיחוש לעולם דפשיטא אין זו קציצה ולא נאסרה כלל בשום אופן שהרי היא כנטועה במקומה וכדקיי"ל גבי ערלה באילן שנעקר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור מערלה כ"ש הכא בנדון דידן כך נראה פשוט עד כאן לשון היעב"ץ ובתשו' בית יעקב סימן ק"מ כתב דברים שאינם נכונים במחילת כבוד תורתו: -

והנה בודאי קרא דלא תשחית דגבי מצור דמיירי דצריך לקורות האילן לבנות ממנו מצור כדכתי' אותו תשחית וא"א בלא קציצ' לצורך מצור ע"כ הזהיר הכתוב מה שהזהיר שלא ישחית בלא"ה אבל מצורך מקומו לבנות מצור על מקומו מזה הא לא מיירי קרא וי"ל אה"נ לא הותר לקצוץ כלל שהרי יכול לעקור שרשו עם הסלע עמו ולנטוע במקום אחר ואיננו השחתה והרא"ש נמי דהתיר בצריך למקומו ומשמע אפי' לקוץ היינו בשאינו מוצא מקום אחר לנטוע בהם האילנות שרוצה לעקור וע"כ קוצץ אותם וכן בב"ב כ"ז ע"א דא"ל רב יוסף זיל קוץ מיירי דלא היה יכול לנוטעם במקום אחר ובזה מדוקדק היטב מאוד בב"ק דא"ל שמואל זיל אייתי לי' מקורייהו ופירש"י מקורם ושרשם ומשינוי לשונו משמע שלא יקוץ אותם אלא יביא שרשם ומקורם וינטעם במקום אחר ולא לקוץ וכן ר"ח אמר זיל עקרינהו ולא זיל קייצינהו ומ"מ נ"ל נהי דלמדנו מדקדוק זה חומרא דהיכא דסגי ואפשר בעקירה אסור לקוץ מ"מ לקולא לא אעביד עובדא כהר' יע"בץ הנ"ל דשלא לצורך כלל למיעקרי לא הייתי מתיר דדוק מיני' מהאי ש"ס דדוקא הואיל וטעים בהו טעם גופני אמר זיל אייתי לי מקורייהו אבל בלא"ה אפי' למיתא מקורייהו לא הוה מתיר באופן דלדינא נ"ל דעל מנן אסור אפי' למיעקר ולשתלינהו במקום אחר לצורך

מקומם או כל שאיננו לצורך הקורות אם אפשר למיעקרם עם השרש לנוטעם במקום אחר אסור למקצינהו אלא יעקרם וינטעם:

והנה בפי' ש"ס דב"ק צ"א ע"ב רבו הפירושים ואיכא נפקותא לדינא ולא מצאתיו מבוארות וע"כ אבארם בעזה"י דעת רש"י דילפותא דש"ס הוא מייתורא אשר תדע דלמה לי קרא דהא פשיטא דספיקא אסורא ולא יקוץ אלא אחר הידיעה אע"כ אשר תדע לשון קרבא הוא ואמר האילן אשר הוא קרוב לך יותר וידיעה לך תחלה או אותו שאיננו עץ מאכל אותו תכרות ובנית מקורותיו מצור ומסיק כיון שסופינו לרבות הכל וה"ל למימר בקיצור האילן היותר קרוב אליך אותו תכרות אע"כ להורות בשוין שניהם בקורבא אז צריך להקדים סרק לאילן מאכל ועל אותה ההקדימה כתיב רק מיעוטא שאם עץ מאכל שוה יותר לקורות מפירות אזי מותר להקדימו קציצתו לאילן סרק כיון שאיננו דרך השחתה: -

ואמנם שיטת הראב"ד דילפותא דש"ס מיתורא דתרי פעמים עץ רק ע"ץ אשר תדע כי לא ע"ץ מאכל וכו' אתי לאתויי' עץ מאכל ועל זה סובב כל הש"ס כמו לפירש"י הנ"ל אך להראב"ד תקשי אשר תדע למה לי פשיטא דמספיקא לא נתיר אי' דאוריי' ושיטת גאוני' שבשיטה מקובצת דהפסוק אינו יוצא מפשוטו ולא מיירי אלא מעץ שאיננו מאכל אותו תכרות לא אחר ומיעוטא דר"ק אתי' שאם הסרק מעולה בדמים ויש הפסד גדול בקציצתו מותר לקוץ עץ מאכל שאינו מעולה כ"כ ואמר ש"ס כיון שסופינו לרבות הכל והכל תלוי בעילוי דמים מ"ט הזכיר הפסוק כלל מעלה דעץ מאכל ה"ל לומר אותו הפחות בדמים תכרות אע"כ להקדים סרק למאכל אם שניהם שוים בדמים הנה גם לשיטה זו תקשי כנ"ל למה לי אשר תדע פשיטא דספיקא דאוריי' לחומרא ואמנם שיטת הרמב"ם כמו שפירשו כ"מ פ"ו ממלכי' הלכה ט' והביאו גם סמ"ג דה"פ דקרא דמיירי מאילן מאכל שהזקין ואינו נושא עוד פירות הרבה ונעשה כעין סרק ועל זה קאמר עץ מאכל אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא מכאן ואילך כי כבר הזקין אותו תכרות וכ' במעין חכמה דרמב"ם לטעמי' דס"ל ספ"י מכלאי' כל ספיקא דאוריי' לקולא וא"כ מ"ט החמיר קרא דבעי' אשר תדע הא בכל האיסו' ספיקא נמי שרי אע"כ מיירי דכבר אתחזק איסור קציצה בזה האילן שהרי היה עץ מאכל ולא פקע מיניה חזקת איסורא עד אשר תדע בברור כי נזדקן ולא עץ מאכל הוא ודפח"ח: -

והנה לפ"ז גם על הרמב"ם תיקשי כיון דמיירי מאתחזק איסור פשיטא דספיקא לחומרא דהרי מביאים אשם תלוי וא"כ מ"ש הכא דפרט קרא אשר תדע טפי מכל התורה כולה באופן דק' זו תיקשי לכל השיטות לבר מלשיטת רש"י דאצטרכינן אשר תדע כנ"ל:

והנלע"ד דהכא צריך אזהרה טפי להזהר מספיקא משום דלא אסרה תורה אלא כריתה דרך השחתה וא"כ מי שחושב לפי אומדנא דילי' שזה הדקל לא טעין קבא או שקורותיו מעולי' בדמים וקוצצו אע"ג דאין הדבר ברור ואולי טועה בדמיונו מ"מ הקציצה איננה דרך השחתה כי היה סבור להרוויח בקציצה וה"א דאין זה ספק איסור אלא ודאי היתר קמ"ל קרא דאיכא קפידא אשר תדע ולא זולת בשום אופן ומ"מ נ"ל אע"ג דלרש"י לא אייתר קרא להכי מ"מ כיון דבלאו איסור דאוריי' איכא נמי סכנתא כמבואר ב"ב כ"ז ע"א דשכיב שיכבת ומבואר בט"ז הנ"ל א"כ חמירא סכנתא דאפי' בכה"ג אסור באופן דלדינא אין מחלוקת בין רש"י להפוסקים הנ"ל:

ובזה נ"ל ליישב מה שהקשה בשאילת יעב"ץ סי' ע"ו הנ"ל אש"ס ב"ב כ"ז הנ"ל כיון דמייתי מדרב דאיסורא דאוריי' למיקציי' מאי מייתי תו מעובדא דשיכבת ועוד אשיכבת גופי' קשי' איך עביד איסורא וקץ תאינה בלא זימנא והנה בחי' רמב"ן הקשה איך אמר לרב יוסף אנא לא קאיצנא וכי משנת חסידים הוא זה שמזיק חברו ולא בעי למיקציי' וכ' בשם י"א דהא דאמר ר"י זיל קוץ לא מדינא קאמר אלא מלפנים משורת הדין והשיב כיון דאיכא אי' וסכנתא לא בעינא למיעבד מדת חסידות ואמנם רמב"ן לא הוה ניחא לי' בהאי שינוי' ותי' באופן אחר דר' יוסף חידש דאין לחלק בין אילן לגפן והיה נוגע בדבר ות"ח שאמר שמועה בשעת מעשה והוא נוגע בדבר אין צריכים לקבל ממנו והוא מש"ס יבמות ע"ז ע"א ועתוס' שם ד"ה אם וכו' ומשו"ה לא שמע לו ואמר לא איקוץ ונ"ל דמ"מ צריכים לדברי הי"מ הנ"ל דנהי דשפיר קאמר רמב"ן כיון שאמרה ר' יוסף בשעת מעשה אין צריכים לשמוע מ"מ מדת חסידות היה לשמוע לו כי אולי וקרוב לודאי דאמת קאמר ר' יוסף ועל זה לא סגי' בראי' מרב דאמר דיקלא דטעין קבא אסור למיקצי' דהא הוא לא יעשנו דרך השחתה דמידי ספיקא לא נפקא דלמא דינו של ר' יוסף אמת והוא צריך למיקצי' מדינא ואיננו השחתה לכן מייתי משכבת ברי' דודאי לא קץ דרך השחתה ח"ו רק טעה בדמיונו כי הוא סבר שכבר הגיע זמנו לקוץ ובאמת לא היה זמנו ונסתכן ומת כי חמירי סכנתא א"כ אנא נמי לא קאיצנא כנלע"ד פי' ההלכה:

ומעתה כל דלא ברי שיהיה ריווח הקציצה יותר מהפירות דטעין אילנא אסור למיקציי' וסכנה איכא אפי' בספיקא שלא כדרך השחתה כנ"ל אך אי איכא רווחא אפי' רק בצריך למקומו לבנות בתים בזמנינו ובמדינתינו דודאי עדיפא דיקלא בלי ספק שרי אך אם אפשר למיעקר עם שרשיהו וקרקע גוש עפר עמהם שיכול לחיות ממנו ויכול לנוטעם במקום אחר אסור לקוצצם כנלע"ד וה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות-הכ"ד החותם בברכה - פ"ב יום ב' ט"ז כסליו תקפ"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ: -

תשובה קג

שובע שמחות ישיגו לי"נ הרב המאה"ג מעוז ומגדול המופלא מו"ה דוד נ"י אבד"ק ק"ב יע"א:

ע"ד בהמה מסוכנת ואין שוחט מצוי אי מותר למוסרו לנכרים לנוחרו אין הדבר צריך לפנים מכל הטעמים שכ' פר"מ ומעשים בכל יום בגדולה מזו באוזות הפטומות שכשיגיעו לסכנה היהודים תוחבים סכין בצווארייהם להציל מהפסד ואין פוצה פה ומצפצף והא דידן עדיפא דעושה ע"י שליחות גוי ואמירה לנכרי שבות בשארי איסורים הוא איבעי' דלא אפשטא לכמה פוסקים וא"כ בדרבנן יש להקל ואי משום גורם טריפות לבהמה טהורה שאוסר רש"י ורמב"ם פי"ד מאבל הלכה כ"ה וכ"מ כ' שם הטעם משום בל תשחית וליתא מ"מ להמית ממש לית דין כמוכח בע"ז י"ג ע"ב דפריך ולשוי' גיסטרא ובדשוי' טריפה נמי לא אמרה אלא ע"ד עיקור דהיינו שיעשנו טריפה ותלך ותתנונה בחיי' עד שתמות אבל לשוי' טריפה סמוך למיתה ממש דמיתה אריכתא היא בהא לא אוסר אדם והיינו הא דרבי פ' כ"ה שאמר לו זיל טרוף ושחוט מיד ויעיי' חולין ז' ע"ב גבי פרדות לבנות יותר מזה אין אתי מרוב טרדות ואחתום בכל חותמי ברכות הכ"ד או"נ: - פ"ב יום ד' תענית אסתר תקע"ו לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קד

העתק השאלה מטרייעסט.

אבל שאלה אחרת קטנה יש לי לשאול מאת אדוני הגאון וזאת נחוץ לי מאוד כי נשאלתי על זאת מהרבה סוחרים בכאן ואמרתי להם האמנם יש דבר מה בידי להגיד להם אבל ידעתי מיעוט ערכי והדיבור הקשה יביאון אל משה וזאת היא יש בכאן מ"ומ גדול בין הנכרים בדגים טמאים שנקראים ביזאַשי ובאשכנז אאלפיש והמה באים מאיטלי' מלוחים בחביות ודאי מדינא אסור לישראל לסחור בהם או משום שמא יאכל או משום הרואה ונשאלתי להיות שיש להם שותפות עם א' ערל במדינת מצרים והוא כתב להם שיש להרויח הרבה בזאת שמה וישלחם לו והישראל בכאן אין עושה כ"א זאת הוא הולך לבית הנכרי המוכר אשר לו הרבה מחביו' דגים הנ"ל ואמר לו תמסור להספינה כך וכך סכום חביות דגים ואח"כ משלם הישראל אבל הישראל אינו מקבלם לביתו או לחנותו כ"א מבית אוצר נכרי מוסרים אותם הנכרים אל הספינה והולך למצרים לשותף הגוי והוא מוכרם בריוח והנה לענ"ד אין בזה משום שמא יאכל וגם מהרואים כי מי יראה אם גם הלוקח ישראל בעצמו אין רואה אלא אמירה בעלמא לנכרי המוכר למוסרם

להספינה ולהיות הדבר נחוץ מאוד לידע הנני בבקשה פרושה ושטוחה להשיב לי מיד וכו' הקטן יהודה בראנדעבורג: -

רב שלומים לידיד נפשי ה"ה הרבני המופלג והמופלא בתורה ויראת ה' כש"ת מהו' יהודה נ"י:

נעימות ימינו הגיעני לנכון שאלת חכם חצי תשובה ולהיות דברי מעלתו נחוצים בענין לא אוכל להאריך כראוי ואען ואומר כי לכאורה חזרתי על כל צדדי קולא ולא מצאתי להתיר בהדי' אם לא כאשר אומר אי"ה בסוף דברינו ואמנם כי מוסכם מרובי גדולי אחרוני' כי איסור סחורה בדברים האסורים מן התורה ולא הי' להם שעת הכושר עיי' חו"י סי' קמ"ב איסורא דאורייתא הוא כפשטות סוגי' דפ' כל שעה ויעיין ר"סי קי"ז בכנ"הג בהגה' הטור ותשו' ת"ח ח"ג ושי למורא סי' י"ז ויעיין משנה למלך ספ"ח ממ"א ודלא כגליון תוס' שבת"הד סי' ר' אלא שכ' האחרונים דמסרן הכתוב לחכמים והם אמרו שלא לאסור אלא במכוון פרקמטי' שלו והתירו בנזדמנו לו ומדתלי כתוב בלשון לא יאכל מזה הוציאו חז"ל דהקפידא בדברים העומדים לאכילה אבל בדברים שאינם עומדים לאכילה אלא למלאכה ולמשוח עורות וכדומה מותר כמ"ש ירושלמי שבתוס' וכ"כ תשו' חו"י סי' קמ"ב ולא הוציא הרמב"ם מן הכלל אלא חלב דכתי' יעשה לכל מלאכה ולכאורה צ"ע בפסחים כ"ג פלוגתא רי"הג ור"ע בדרשא דהך קרא יעשה לכל מלאכה וע"ש היטב ולר"ע י"ל דלפי מאי דס"ל כשהותרה נבלה היא וחלבה הותרה ואה"נ איצטרך גופא דקרא יעשה למלאכה להתיר סחורה בחלב כמ"ש רמב"ם ופרקמטי' איקרי מלאכה כמו והאיש במעון ומלאכתו בכרמל וכמ"ש רמב"ן ויקהל איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה ואייתר כל לטהרתו וס"ל לרמב"ם דלא צריך לטהרה תרי קראי לחולין ולקודש וכמו שהקשה פני יהושע באמת היכן מצינו לחלק לטהרה בין הדיוט לגבוה וגמ' לישנא בעלמא נקט שיכול למלאכת הדיוט יהי' טהור ר"ל שיהי' ראוי' למלאכת הדיוט שאין קפידא בטהרה אבל לא לגבוה רוצה לומר לעושי חוליהן בטהרה קמ"ל כל ולעולם גופי' דקרא אתי להתיר סחורה דחלב אפי' במכוון מלאכתו לכך אמנם לרי"הג דס"ל חלבה וגידה לא הותרה ואיצטריך גופי' דקרא להתיר חלב להנאת גבוה א"כ קשה מנ"ל דכל מתיר הנאת הדיוט דלמא להתיר סחורה לגבוה אבל להדיוט אסור אפי' בהנאה וי"ל בדוחק דלא שייך פרקמטי' לגבוה דאין משתכרי' בשל הקדש והוא פלוגתא דתנאי במס' שקלים ויותר נ"ל דכ"כ לעיל דכ' חו"י מדכתיב לא יאכל ש"מ במידי דקיימי לאכילה מיירי קרא. ומשום דלמא אתי' למיכל מיני' והקשה בדילי אינשי מיני' וגם זה דחוק דכבר כ' חו"י הנ"ל דאין לנו לסמוך על הטעם להקל ולהתיר נהי דאה"נ דקרא לא אסר סחורה

אלא במידי דקיים לאכילה אין לנו להורות קולא ולומר דטעמא דלמא אתא למיכל מיני' ונתיר היכי דלא אתי למיכל מיני' וכן נוטה דעת הרמ"ע בתשו' סי' למ"ד שאוסר לישראל השוכר שדה מנכרי ומסרה לאריס נכרי ומגדל עליו דברים טמאים לטובת המשכיר שאוסר לישראל השוכר להרויח בזה ואף על גב שאינו בביתו וברשותו ולא אתי למיכל מיניה כלל ומכל מקום גזירת הכתוב הוא כל דבר העומד לאכילה אסור להשתכר בו אפילו לא יבוא למיכל מיניה ומכל מקום נ"ל אהני לן הטעם להחמיר אפילו אין הישראל קונה לעצמו כלל רק משכיר עצמו לגוי להרויח בסחורת דברים האסורים לטובת הגוי והישראל אינו מרוויח בו כלל כי אינו שלו רק בא בשכרו מ"מ אסור משום דלמא אתי למיכל מיני' ולזה אהני הטעם להחמיר אבל לא להקל וא"כ תיהדר הקו' לדוכתא הא איצטריך קרא כל להתיר פרקמטי' לגבוה ומנ"ל להתיר הנאה להדיוט ולכאורה י"ל דמסתבר יותר להתיר הנאת חלב להדיוט שיהי' כמו הנבלה גופי' דשרי' בהנאה ונהי דלא אמרי' כשהותרה נבלה היא וחלבה הותרה מ"מ כשמצינו שום ייתור בקרא נוקמי להיתר הנאה דחלב הדיוט מלאוקמי' אהיתר פרקמטי' דהקדש כנלע"ד ויעיין מה שכתב דגול מרבבה בי"ד סימן קי"ז ולפ"ז לר' יוסי הגלילי אין לנו היתר פרקמטי' בחלב אלא אנן קיימא לן כר"ע: -

היוצא מזה לנידון שלפנינו לכאורה אף על פי שהיהודים אין רואים ולא נוגעים בהדגים טמאים כלל ולא אתו למיכל מינייהו מ"מ אסור להרויח וכנידון הרמ"ע סי' למ"ד הנ"ל ולא ידעתי שום היתר דאם יקנו היהודים הדגים על שמם באופן שיהי' נקנו להם עצמם אפי' לא יגעו בהם ולא יבואו לאכול מהם אך נ"ל בנדון שלפנינו אם הוא הפ"מ יש להמציא היתר דהא אין הישראל מושך החביות כלל לרשותו רק נותן מעות להסוחר המוכר למסור לו כך וכך חביות להספן להוליכם למצרים ע"ש אותן הסוחרים הנכרים דלשם והנה לרוב הפוסקים קיי"ל כר"י דלישראל בכסף ולנכרי במשיכה נמצא ישראל מנכרי לא קנה בכסף ואפי' את"ל קנה בכסף היינו אם הי' מראה לו חביות אלו דוקא והוא נותן לו מעות ודוקא על אלו החביות ואם נפסדו נפסדו ללוקח ואין לו רשות למוכר להחליפם באחרי' ולאכול אלו אז מעות קונה אבל לפי דמשמע מהשאלה המה נותנים מעות להסוחר שיש לו מסחר בדגים אלו שימכר להם כך וכך חביות סתם ויש לו כמה וכמה חביו' ואפי' יפסדו כל סחורה שלו צריך הוא ליתן להם כך חביות שלהם ואפי' לכתחלה יכול למכור כל החביות שבחנותו עתה וליתן להם אחרים ליום הנועד וכל כי האי גונא אין כסף קונה וכמ"ש תוס' ב"מ ס"ד ע"ב ד"ה האי קרוב לשכר וכו' ומ"מ לא קשה וכו' ע"ש נמצא ע"י נתינת המעות לא קנה הישראל. ושוב עיינתי בלשון השאלה

דמשמע אפי' נתינת מעות אין כאן עד לאחר זמן ומה טוב שלא יהי' בדעת הישראל כלל להיות לו שום קנין בעצמות הדגים אלא שלוחו של הסוחר שבמצרי' ויהיו כל הדגים שלו ומה טוב אם יודיע כן להמוכר שהוא קונה עבור נכרים במצרים אע"ג דאפי' לא הודיע מכל מקום נקנה לבעל המעות שהוא הסוחר שבמצרים שנקרא בעל המעות שהישראל מלוה לו המעות לקנות עבורו וממילא אי הכסף קונה הרי הוא נקנה להסוחר שבמצרים לא לישראל השליח אפי' לא ידע מזה המוכר דלא קיי"ל כחוכא דבני מערבא ב"ק ק"ב וכמ"ש הר"אש והפוסקים שם מ"מ מהיות טוב להודיע כן להמוכר שקונה עבור סוחר נכרי שבמצרים ואע"ג שלבסוף נוטל חלקו מהריוח משותף נכרי שלו אין בכך כלום דשכר שליחתו הוא נוטל כאריס היורד למחצה שכר ושליש ואף אי מקבל אחריו' יוקרא וכדומה מ"מ כיון שלא קונה הסחורה ה"ל כמקבל אחריו' סחורה של נכרי בביתו של נכרי וכעין שכתבו גבי חמץ עיין א"ח סימן ת"מ גבי מקבל אחריות חמצו של גוי בביתו של גוי והשתא כיון שאין הישראלים אלא שלוחו וסרסורו של נכרי וגם אין משהה בביתו ולא נוגע בהם כלל ואפי' רואה אינו וא"כ מותר ממ"נ אי טעמא משום דלמא אתי למיכל מיני' או למחשדנהו הכא לא שייך זה ואי גז"ה הוא שלא לעשות פרקמטי' הכא אינו שלו ולא קנה מידי כנלע"ד אם האמת כמו שכתבתי שאין האחריו' על הקונה הישראל מטעם המוכר עד שיביאנו לתוך הספינות נמצא שלא קנה הישראל החביו' ההנה בכספו וכמ"ש לעיל רק האחריות הוא מטעם השותפי' עם משותפו לזה ה"ל מקבל אחריות דגים של גוי בביתו וספינת הגוי אבל אם קנאה הישראל מיד מהגוי בכסף קנין גמור ואחריותו עליו ומכ"ש אם קנאו בת"כ כדרך הסוחרים דקיי"ל סטומתא קונה נמצא קנה הישראל וליכא למסמך אלא אהך סברא לחוד שבדעתו לקנות בשליחותו של פלוני על זה לחוד לא סמכתי להתיר אך בהצטרף כל הנ"ל למטונא שיבא מכשורי' ואחתום בכל חותמי ברכות הכ"ד א"נ: -

תשובה קה

להרב הנ"ל

שוכ"ט מגבהי מרומי' לה"ה הרבני המופלג ומופלא בתורה ויראת ה' כמהו' מאיר נ"י ראנדיגער דיין ומ"ץ בק"ק טריעסט:

נעימות ימינו קבלתי בזו רגע וחשתי ולא התמהמהתי להשיב יען כי כבר נשאלה שאלה זו לפנינו מהרבני מהו' יודא בראנדיבורג משמה בשינוי קצת והשבתי כבר שבוע זו ונלאתי לכפול הדברים בעצמותן ובהווייתן מ"מ לא אשיב ריקם פני פר"מ כבוד תורתו מ"ש מעלתו דלהרמב"ם איסור פרקמטיא בדברים האסורים לאו דאורייי' אגב שיטפי'

כ"כ ועיין רמב"ם ספ"ח ממ"א ומשנה למלך שם וכמעט כל הראשונים והאחרונים החליטוהו לאיסור דאורייי זולת תה"ד סי' ר' בשם גליון תוס' גם מ"ש בס' תשו' נ"ש ס"סי ע' להתיר ע"י שליח נכרי ומייתי ראי' משבת בש"ע א"ח ס"סי רמ"ה במ"כ לא דק בזה התם מיירי שאינו מכוון מלאכתו בשבת דוקא וישראל מקבל הריוח של שבת בהבלעת שאר הימים אבל לכוון מלאכתו ושולח גוי לעסוק עבורו בדברים אסורי' לבד ישתקע הדבר ולא יאמר שהרי אמירה לנכרי שבות בכל איסורים ויעיין כ"מ פ"א מכלאים הלכה ב' אלא שיש ללמוד זכות על הרב נ"ש שלא הזמין תקלה ע"י צדיק כי מלבד דעכ"פ איכא תה"ד הנ"ל דמשוי' לי' איסורא דרבנן עוד הסביר בתשו' חו"י סי' קמ"ב דקרא לא מיירי אלא מאיסורא שלא הי' להם שעת הכושר אבל נבלות וטרפות שהי' להם שעת הכושר אינם נלמדים מהך קרא ואיסורן מדרבנן וא"כ י"ל אמירה לנכרי דרבנן הוה שבות דשבות וניצל אותו צדיק מאותו מכשול מ"מ אנן לא נסמוך על כזה ועל כיוצא בזה:

והנה אחר שהחלטנו שהוא אי' דאורייי' מ"מ כ"ע מודים שאיננו אלא בפרקמטיא העומד לאכילה וכ' בחו"י הנ"ל דזה יצא לנו מדכתיב בקרא דטמאים יהי' לכם כתיב לא יאכל משמע דוקא בדברים העומדים לאכילה ומזה שפטו דטעמיה דקרא משום דלמא אתי למיכל מיני' ומ"מ כ' שם בתשובה הנ"ל דאין לנו למידרש טעמא דקרא להקל עי"ז היכא שאין הישראל נושא ונושא אלא ע"י שליח וסרסור גוי והוא אינו נוגע בו כלל ולא אתי למיכל מיני' מ"מ אין להתיר דלמא אין זה טעמא דקרא אלא גז"ה הוא דכל דבר איסור העומד לאכילה לא יסחור בו ואפי' ע"י שליח אסור וכן מורה דעת רבינו מ"ע מפאנו בתשו' סימן ל' דאוסר לשוכר ישראל מגוי שדות למוסרם לאריס גוי והאריס מגדל עליהם דברים טמאים לטובת המשכיר הנכרי ומ"מ אוסר לשוכר יע"ש וע"כ כנ"ל ואמנם נ"ל נפקותא בטעמי' דקרא להחמיר שלא יעשה הישראל שלוחו של גוי לשאת ולתת בשליחותו וישראל אינו נהנה ממנו מכל מקום אסור דלמא אתי למיכל מיני': -

מ"מ נ"ל בנידון שלפנינו דאיכא הפסד ריוח הרבה כמבואר מתוך שאלתו דמכ"ת ע"כ אמרתי כבר עם הספר בתשובתי הקודמת להרבני מהו' יודא הנ"ל דהיכי דאיכא תרתי לטיבותא שישראל אינו אלא שלוחו של גוי הקונה וסרסור שלו או ערב שלו אצל המוכר ואין שום אחריות הקנין עליו רק שמצוה לגוי המוכר כך וכך חביות תגלגל לתוך ספינה של זה הספן והישראל אינו נוגע ולא רוא' ולא עוסק עם הדגים ההמה נמצא אין כאן איסור משום דלמא אתי למיכל שהרי אין לו עסק עמהם כלל וגם משום עושה סחורה ליכא דהא אינו קונה הדגים כלל רק נעשה שליח וסרסור לנכרי א' באופן זה אני מסכים להתיר לענ"ד ואין להאריך וה' שנותיו יאריך הכ"ד הטרוד מאוד: - משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה קו

יקרתו הגיעני היום שעבר יום ש"ק והנני חוזר על דברות הראשונות שממש רוב הפוסקים ככולם מסכימים שאיסור סחורה בדברים האסורים הוא אי' דאורייי' ודלא כתה"ד סימן ר' ויעיין בס' כנה"ג לי"ד ר"סי קי"ז ובתשובת שי למורא ובתשו' תורת חיים ח"ג וכבר רמזתי לו תשו' מ"ע מפאנו סי' למ"ד ותשו' חו"י קמ"ב והמ"ל ספ"ח ממ"א מוכיח במישור דעת הרמב"ם כן מדמייתי היתרא לסחורת חלב מקרא דיעשה לכל מלאכה ומה שקשה על זה מש"ס פסחים פלוגתא רי"הג ור"ע בפסוק יעשה לכל מלאכה וכן הקשה בדגול מרבבה ובנב"י ישבתי היטב במכתבי להרבני מהו' יודא בדאנדיבורג שם ימחול כבודו הרמה לעיין באגרת ההוא כי נצדק לענינו ובחידושי למס' פסחים כתבתי דאין למדין מן הכללו' שכייל הרמב"ם דאסור לעשות סחור' חוץ מחלב דה"ה דם ואמ"חח מותר לעשות בו סחורה דהרי היתר הנאה דדם נפקא לן מעל הארץ תשפכנו כמים אתקיש למים והיתרא דאמ"חח דאיתקש לדם יע"ש וא"כ הרי הוא כמים לכל מילי גם להיתר סחורה ואין היקש למחצה ורחמנא שרי' וממילא אזדא לי' קו' תי"ט אש"ס דבכורות דאמר אעשרה חריצין דלמא לסחורה ולק"מ דהלא כל הס"ד למיסר חלב הוא משום דם נעכר או משו' אמ"חח ותרוויי' מותרים בסחורה אבל שארי איסורי דאורייי' אסורים גם מן התורה בסחורה ומה שנתקשה מעלתו אש"ס דבכורו' איך אפשר לסחורה הא חריצי חלב לא חזי' למלאכה אלא לאכילה ואמ"חח אסור גם לב"נ באכילה לק"מ דאפי' בישראל נמי לא הוה אסור שום ציר היוצא ממאכלות אסורות אי לאו דכתי' הטמאי' לאסור צירן ורוטבן ובדגים דלא אייתר הטמאים ס"ל לתוס' בחד שנוי' דמותר מ"הת ותחלת סוגי' דבכורו' כן הוא דמקשה למ"ל את הגמל לרבות חלב בהמה טמאה ת"ל מדכתי' הטמאים לאסור צירן וחלב נמי צירן הוא ומשני ס"ד הואיל וחידוש הוא דהרי חלב טהורה נמי ציר דאמ"חח הוא והי' לנו לאסור כמו ציר טריפה פרק כל הבשר (חולין קי"ב ע"ב) ויעיין תוס' שם ועיין ק"ב ע"ב מבואר דטרפה ובשר מ"חח או אמ"חח מחד קרא נפקא וכי היכי דפשיטא מהטמאים לאסור ציר טרפה מן התורה ה"ה ציר אמ"חח ובשר מ"חח וא"כ הי' לנו לאסור חלב טהורה מטעם ציר ואפ"ה שרי' רחמנא ה"א אפי' דטמאה נמי קמ"ל את הגמל זהו פי' כוונת סוגי' והשתא תינח בישראל דכתי' הטמאים אסור ציר אמ"חח אבל בב"נ אין ספק דציר אמ"חח מותר תדע שהרי דם מן החי לב"נ פליגי ר"ח בן גמליאל ורבנן רח"בג מפיק איסורי' מדמו לא תאכל פרק ד' מיתות ורש"י בחומש פי' כן והשיג עליו רמ"בן שאין הלכה כן וקשה ת"ל דהוה עכ"פ ציר מאמ"חח ובשר מ"חח אע"כ ציר מותר לב"נ וא"כ שייך שפיר סחורה

בחריצים הנעשים מחלב דאמ"הח לב"נ ולעולם שארי מאכלות אסורות אסור בסחורה מן התורה וק' תי"ט לק"מ וק' מעלתו לק"מ ואמנם כבר הזכרתי דהגאון בחו"י המציא לנו קולא עכ"פ באיסורים שהיו להם שעת הכושר איסורא דדהו דרבנן אבל מ"הת לא נוכל לאסור אלא דומי' דשרצים דכתי' בהו יהי' וילפי' מיני' כל דדמי שלא הי' להם שעת הכשר וסברא נכונה היא ויש להביא ראי' מהרמ"בם ספ"ה דשלוחי' ושותפים שכתב וכבר ביארנו במקומו שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית וכו' ר"ל בפ"ו משביעית ביאר דין שביעית ובפ"ה מבכורי' דין סחורה בבכור ובפי"ב מתרומו' דין תרומה ובספ"ח ממ"א ביאר נבלות וטרפות ושקצים ורמשים כי שם מקומם והנה פשוט דאיסור סחורה בבכור ותרומה איננו מן התורה אלא משום תקלה או בזיון קדשים ומדכייל עמהם נבלות וטרפות והפסיק בתרומה בין נבלות וטרפות ובין שקצים ורמשי' ש"מ הני נבלות וטרפות נמי דרבנן נינהו משום תקלה דלמא אתי למיכל מיניהו אבל לא מ"הת שהרי הי' להם שעת הכושר משא"כ שקצים ורמשי' ומוכח כח"וי הנ"ל ולפ"ז רמ"בם ספ"ח ממאכלות אסורות אף על גב דכייל התם נבלות וטרפות ושקצים ורמשים ניהו דאיסור סחורה בהם שוה מכל מקום אלו אסורים מדרבנן בסחורה ואלו מן התורה: -

ומ"ש מעלתו מ"ש דספ"ה דשלוחי' ושותפי' לא קניס להשותף שעשה סחורה באיסורי' ובפ"ו הי"ג דשמיטי' ויובל קניס לחמרי' ומזה שפט דסחורה דשביעי' דאוריי' קנסי' וסחורה דשארי איסורים לאו דאוריי' לא קנסינן הנה סברתו היא פלוגתת ר"מ ור"י גיטין נ"ג ע"ב ויע"ש פרש"י ד"ה מטמא ומדמע וכו' וד"ה ור' יהודה באי' דאוריי' וכו' יע"ש אמנם שם בדף נ"ד ע"א מבואר דעכ"פ שביעי' קיל להו לאינשי וקנסינין טפי חוץ באתרי' דר"י יע"ש וא"כ אי איכא לחלק י"ל סחורה דאוריי' אלא שביעי' קיל לאינשי קנסי' החמרי' וסחורת שארי איסורי' חמור להו לא קנסינן אבל מה אעשה והרמ"בם כתב בפירוש בפ"ה משלוחי' ושותפי' הנ"ל פירות ש"מ שלא קנסו הסוחר בפירות וקנסו החמרי' וע"כ קנסא מקנסא לא ילפי' וראו חז"ל שזהו שכיחא טפי שיהי' פועל וחמור ממה שיסחור בפירות: -

ומה שהקשה עוד שהי' לנו לאסור לעשות שותפות עם הגוי משום שמא ישתכר באיסורי' אא"כ התנה עמו בתחלה כמו בנשתתף עם הגוי העושה מלאכה בשבת אע"כ שבת עיקרו דאוריי' וסחורה דאיסורי' דרבנן ז"א קושי' שבת קביעא וקיימא וא"א בלא שבת ע"כ צריך להתנות משא"כ סחורה אפשר שלא יקנה דברים האסורי' ע"כ משתתף עמו סתם ואם שוב שוכרו הגוי בדברי' אסורי' הוה לגבי ישראל כנזדמנה לו ומ"ש עוד מה שהתירה התורה בפירוש לא רצו חז"ל לאסור ולא ידע מקומו איה הנה כן כ' ט"ז

בא"ח ס"סי תק"פח ושנאו בי"ד סי' קי"ז ושלישי בח"מ סי' ב' וכבר קדמו התוס' מס' ב"מ ס"ד ע"ב ד"ה ולא ישכור וכו' ולפי' ר"ת ע"ש ומה שהקשו ע"ז במס' ב"מ ע' ע"ב מבואר דאסור להלות לנכרי בריבית אף על גב דקרא כתיב לנכרי תשיך יש לומר דהתורה אמרה אם נלוה לנכרי לא נלוה בלי ריבית אבל חכמים למרו לא נלוה לו כלל ואין הכי נמי אי עבר והלוה מותר ליקח ממנו ריבית שהתורה אמרה תשיך אבל לא נלוה לו כלל ותי' זה כ' בשל"ה דף רס"ו ויש להשיב מקרא והלוית גוים רבים אבל לפענ"ד בלא"ה לק"מ שהרי לא אסרו לגמרי אלא למי דאיכא למיחש שילמוד ממעשיו והתירו לת"ח ולא מיעקר קרא לגמרי מ"מ בהא סלקינן שהוא אי' דאוריי' ואין לנו להקל לכוון במלאכתו ולא להיות קאמיסאנד בדברי' האסורי' אם לא ע"י סרסור נכרי והאיסור לא יבוא כלל לגבול ישראל ולא ישהה אצלו ואיננו אלא כמראה מקום וכמ"ש במכתבי למהו' יודא ג"כ בביאור יותר יע"ש: -

מ"ש דלמא סנפיר וקשקשת בעי' להתיר הגדל אח"כ ומ"ש ר"ן מדכתי' אין לו עיין עליו כתב מעלתו דרשא גמורה ולא מקובלת וע"כ ליכא ס' מבחוץ דא"כ לא הוה מהדר הר"ן אדרשא וא"כ דלמא להכי כתיב סנפיר וקשקשת להתיר אם יש לו סנפיר ועתיד לגדל קשקשת ועוד כ' דבודאי אין סברת חוץ להתיר העתיד לגדל אח"כ שהרי אפרוח שלא נתפתחו עיניו אסור לראב"י עד שיתפתחו עיניו והכי נמי דלמא אסור עד שיגדלו אלו דבריו: -

הנה הדמיון לאפרוח אינו עולה יפה [כמו שמבואר לעיל סי' ס"ח] ומה דמייתי הר"ן דרשא דקרא כמה פעמים אמרי' אב"א קרא אב"א סברא ודרשת הר"ן פשוטה מבוארת ודלא כמ"ש מעלתו דאיננה דרשת חכמים מקובלת דליתא הרי מורידין בן הבן לנחלה במקום בת מפסוק ובן אין לו עיין עליו ומתירים יבמה לשוק במקום בת ובן הבן מדכתיב ובן אין לו ומאכילי' תרומה מפסוק וזרע אין לה ועיין רפ"ק דקדושין וא"כ אין לו עיין עליו דרשא גמורה ואלימתא היא ומ"ש מעלתו דנימא סנפיר קאי להכי לא הבנתי זה מ"מנ אי אנו מכירים הדג הזה שעתיד לגדל קשקשיו א"כ דל סנפיריו מהכא אפי' נחתכו הלא כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ואי אין אנו מכירי' הדג הזה רק על ידי סנפיר נאמר שעתידים קשקשיו לגדל זה א"א דהרי יש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת אע"כ א"א אלא משום יגדיל תורה ויאדיר. ואחתום בברכה א"נ לעבדי ה': פ"ב כ"ח שבט קפו"ל משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קז

שלום וכל טוב לתלמידי הותיק הב"ח המופלא מלא עתיק כ"ה זלמן שי':

נעימות ימינך הגיעני והנאני שזכית לבוא לבית ירא ה' מרבי' יהיה מכירך ברוך ואתה תצליח ותשכיל במלאכתך מלאכת שמים ותלמידך ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם אמן. נידון מה שנוהגים שמה אפילו הכשרים בישראל שנזהרים מחלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואה מ"מ פשוט להם והיתר גמור לאכול פת שנילש עם חלב הנ"ל ולוקחים מנחתום גוי להדי' ואם אין לזה שום היתר שאלת אם יש לצרפם לזימון הואיל ואוכלים דבר אי' דרבנן שוב דנת על עיקר הדין אי חלב נאסרה במנין אפילו במקום וזמן שאין בהמה טמאה הראוי' לחלוב מצוי ביניהם כבזמן ומקומות אלו שהבהמות הטמאים המצויים גם הגוים ממאסים חלבם: -

הנה בש"ד כ' ומביאו פר"ח סי' קי"ד וז"ל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אין בהמה בדיר אסורה דלא ליפוק חורבא מיניה ופורץ גדר ישכנו נחש כך פסק רש"י ז"ל עכ"ל ולא הראה מקום איה מקומו ברש"י אולי בתשובה אך נ"ל מבואר כן במס' ע"ז ל"ה ע"א בטעם איסור הגבינה א"ר חנינא משום דא"א לה בלא צחצוחי חלב עפירש"י ומה שהקשו התוס' הא הגוי לא יהיה שוטה לערב חלב טמא שאינו עומד בשרוצה לגבן והמעיי' בלשון רש"י יבין דבר לאישורו דס"ל לרש"י דחלב גזירה קדמוניות היתה קודם שאסרו גבינה ואז אסרו החלב שאין ישראל רואהו אע"ג דתחלת גזירתו הי' משום חשש עירב דבר טמא מ"מ כיון שגזרו ואסרו במנין סתם אסרו כל חלב שאין ישראל רואה החליבה או יכול לראות אפי' ליכא חשש דבר טמא כגון החולב לגבן מ"מ החלב אסורה אמנם כשנשתנה מצורתה ונעשית חמאה או גבינה לא גזרו וחזרה להתיר וכ"כ ס' זו כ"מ נמצא באותו הדור הי' החלב אסור אפי' חולב לגבן כך נאסר במנין והגבינה הנעשה מזה הי' מותר כיון שנשתנה והנה החלב הלז כל זמן שלא נשתנית היא איסור גמור ככל האי' ואוסרת תנור ופת והכלים שוב בדור אחר נמנו לאסור הגבינה הנעשית ממנה משום נהי דאותו חלב שיקפה ונשתני' הותר מ"מ אותו צחצוחי' שנשארו ביני אטפי לא נשתנו אעפ"י שהוא חלב טהור בודאי מ"מ כל זמן שהחלב בעין ולא נשתנה היא אסור משום גזירה קדמוניות דחלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו כל עין רואה יבין שזה דעת רש"י במתק לשונו ולק"מ ק' תוספות ונ"ל דהאומרים דפליגי אר' חנינא וס"ל טעם אחר באיסור גבינה היינו משום דלא ס"ל לחוש לביני אטפי כאשר יבואר אי"ה ותלי' זה בב' לשונות מס' ע"ז ל"ה ע"ב ואי בעית אימא אפי' תימא דקבעי ליה לגבינה איכא דקאי ביני אטפי אבל לישנא קמא לא חייש לביני אטפי אפילו בישראל הקונה חלב מנכרי לגבן מכ"ש נכרי חולב לעצמו לגבן ולא דפליגי לישנא אי הי' גזירה סתומה או לא אלא פליגי בלשון תחלת הגזירה ולכ"ע החלב נאסרה במנין ושוב אסורה בכל מקום ובכל

זמן אך פליגי אי תחלת הגזירה גם הי' אחלב שעושי' ממנה גבינה ומשום ביני אטפי או מתחלה לא נחתי להכי ונ"ל עוד המדקדק ויעיי' בלשונותיו של ה"ה ממ"א באיזה מקומן שם יראה ויבין כי בהא לא מספקי' כלל ולא נחלק אדם מעולם דחלב דביני אטפי אותה שלא נשתית אסורה שהרי נאסרה במנין ואוסרת תערובתה ומה לי שערבה בקדרה או בגבינה וחמאה ולא יאכל הגבינה כ"א בהסרת צחצוחי החלב ההיא ובזה לא פליגי אך ר' חנינא ס"ל אסרו הגבינה הנכרית משום צחצוחי חלב גזרו על הגבינה אפי' בהסיר הצחצוחית ע"י בישול ועל זה פליגי אמוראי וס"ל גבינה מבושלת לא נאסרת אלא מטעם ניקור או שומן חזיר או העמדת הקיבה ופסק רמ"בם כוותי' וכן חלב שחלבו נכרי וקנאה ישראל ועשה ממנה גבינות גם ללישנא קמא היה אסור אם לא יסורו האי דקאי ביני אטפי אבל אי בשיל לה שרי ואב"א משום דקאי ביני אטפי אסרי אפי' לגבן ישראל ולא קיי"ל כל"ב ההוא דלביני אטפי לא חיישי' לאיסו' מבושל אבל בלי בשול פשיטא דאסור ואי לא תפרש כן דברי ה"ה אין מובן לדבריו במה שכפל דרמ"בם לית ליה הך דביני אטפי ולא חשש לצחצוחי חלב ושוב כ' וכפל דלרמ"בם לא הותר גבינה וחמאה אלא בבישול ומייתי תוספתא על זה אע"כ כנ"ל: -

ובכסף משנה שם כ' להדיא דחלב הוא דבר הנאסר במנין וכן מורה פשטות המרדכי דמייתי הרב"י ריש הסי' אלא דהדר תבר לגזיזי' וכתב הטעם משום שמא הי' חלב טמא בכלי' מאז משמע אי לא שכיחי חלב טמא בכל השכונה מותר ורישא לאו היינו סיפא: -

ועיין ד"מ אות ב' בסופו מייתי דברי האו"ה אבל אם היה לו חותם א' בחלב די בכך הואיל ורוב מן החלב כשר ואף אם עירב בו דבר טמא אינו אסור רק מדרבנן ולכן די לו בחותם א' עכ"ל ועיי' ש"כ סי' קי"ח סק"ח דמייתי האי טעמא אלא שכ' עוד טעם אחר בשמו כיון דרוב חלב המצוי בינינו הוה חלב טהור אם כן ליכא אלא אי' דרבנן ודגול מרבבה הקשה הא מרא דשמעתא דחמפ"ג הוא רב וס"ל מב"מ לא בטיל ומ"מ סגי ליה בחות' א' ולק"מ די"ל רב מיירי במקום שאין חלב טמא מצוי ואינו אסור רק משום גזירה והאו"ה רצה ליתן טעם דלדידן אפי' במקומות שמצוי חלב טמא מ"מ סגי בחותם אחד משום דקיי"ל מין במינו היא ברובא:

שבתי וראיתי דק' דגול מרבבה בלא"ה יש לישב ולומר רב ס"ל טע"כ לאו דאוריי' וס"ל לענין מ"במ בתר טעמא אזלי' ולא בתר שמא כאביי ודלא כרבא והשתא י"ל נהי כל חלב טמא הוה מ"במ בשמא עם חלב טהור מ"מ בטעמא איכא חלב טמא דשוה בטעמא ואיכא דלא שוה ולפ"ז הוה ס"ס בין לדידן בין לרב לדידן הוה ס"ס שמא לא עירב בו כלל ואת"ל עירב שמא אותה חלב השוה בשמא וטעמא ובטל ברוב וליכא תו

אלא אי' דרבנן וסגי בחותם א' ולרב הוה ס"ס בהיפך דלמא לא עירב ואת"ל עירב שמא מאותה חלב דשוה בשמא ולא בטעמא דמ"במ לא הוה דרב אזיל בתר טעמא ומשום טע"כ לאו דאוריי' וסגי בחותם א' כן י"ל מ"מ מבואר מכאן דמשמע דחלב טמא מגזירה נאסרה במנין בלא פלוג וכן יראה בהדיא בלשון רשב"א בת"הא והרמ"א בהגה"ה סי' קט"ו שכ' ואם חלבו גוים מקצת בהמות וכו' ומ"ש עליו ש"כ ס"ק י"ג וכן מ"מש רמ"א עוד שם אוסרת כליס שנתבשלה בהם וכו' ומ"ש ש"כ עליו סקי"ד ע"ש מבואר להדי' דס"ל דנאסרת במנין כיינם ובישולם אך הפר"ח מייתי תשו' רדב"ז דפשיטא לי' דחלב לא נמנו עליו לאוסרה ומשו"ה היכא דליכא דבר טמא מצוי מותרת וכ' פר"ח שעל זה סמך בהיותו באמשטרדם אכל עמה' חלב שחלבו נכרי ר"ל כי במדינתו מקום שיצא משם שמה שכיחי חלב גמלים משא"כ במדינתנו הנה מ"ש באמשטרדם רצונו שנתאכסן אצל ספרדי' פורדגיסין שם והם נוהגים היתר עפ"י רד"בז הנ"ל הנה בגוף הדין כבר כתבתי לעיל דעתי מש"ס ופוסקי' אך לו יהיה שיהיה כדעת הרדב"ז ועכ"פ איכא דעת רש"י בגמ' ותשו' רש"י ועוד פוסקים דס"ל לאסור ורמ"א וכ"מ כ' כוותי' ואנו נוהגים כן א"כ אפי' הלכה כאינך פוסקי' מ"מ כיון דיש דעה להחמיר כבר קבלו אבותינו עליהם כאותה דיעה ואסור עלינו בני אשכנז מדינא ואין לו התרה ועמג"א סי' קנ"א ססק"ז וקרוב בעיני נדר דאורייתא אף על פי שמכל מקום קיל ככל אי' דרבנן היינו כך קבלו הנדר שיהיה אסור עלינו כקולא איסו' דרבנן אבל לעבור על זה עובר על נדר דאורייתא והיינו אם הלכה כרד"בז להקל ורק אבותינו קבלו עליהם כדעת המחמיר ה"ל נדר דאורייתא אך אם עיקר הדין דלא כרדב"ז אם לא קבלנו עלינו כלום אלא שהאיסו' הוא כך מעיקרא איננו נדר אלא העובר הוא עבריין באיסור דרבנן נמצא חומרא קולו וק"ל: -

ומה שכתבתי שהקבלה הוא נדר דאוריי' אעפ"י שלא אסר עצמו בלשון קונם מ"מ כל שמקבל על עצמו לעשותו דבר מצוה הוה דאוריי' ונפקא מפיך זו צדקה כ"כ ר"ן נדרים ח' ע"א ד"ה עליו להשכים וכו' והמקבל עליו פרישות שלא לעשות כגון נידון שלפנינו שלא לאכול חלב גוי או קבלת תענית נפקא לן מקבלת נזירות שאומר בלשון קבלה וכבר הארכתי בזה בגליון מג"א סקי"ו ואין כאן מקומו: -

מעתה חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו אסורה עלינו אי דאוריי' אי דרבנן כמבואר לעיל ופורץ גדר ישכנו נחש אך מ"ש מעלתך שאפי' הנזהרים מ"מ נעשה להם כהיתר וכחומה פרוצה לקנות מפלטר פת שנילושה עם חלב שלהם צע"ג מאין נתפשט ההיתר ההוא הלא תערובתה אוסר אפילו הכלים ועיינתי בזה ללמוד זכות אולי ס"ל כשם שכ' כ"מ בדעת הרמ"בם שלא גזרו אלא אחלב בעין ולא על החמאה שכבר נשתנה וס"ל אע"ג

דאוסרת תערובתה מ"מ כשנלושה עם קמח ונעשה מצירופם עיסה ונאפת פנים חדשות בא לכאן והוה ליה כנשתנה ויש לזה פנים במס' כריתות ה' ע"א לחם לא אי' בעיני' ועמ"ש בס' מקור חיים סי' תס"ז גבי דבש ודחיתי כל דבריו בגליון מג"א סי' רי"ו סק"ג באריכו' ואפי' לפי טעות הלז מ"מ צריך להיות כעין תורא דאי לאו הכי אסור משום עיסה שנילושה בחלב ועיי' מה שהחמיר בזה בתשובת צמח צדק ורמז עליו מג"א סוף סימן תמ"ז סוף סקמ"ה: -

ואתה בני שמור נפשך ולא תטוש תורת אמך ומכל מקום לצרף בזימון כיון דפר"ח העיד דספרדים אוכלים להדיא אינהו מיכל אכלי לדידן מיסתם נמי לא סתים ועוד איכא משום איבה וגדול השלום ושלום לך ולתורתך הכ"ד א"נ - פה יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ד' ט"ו מנחם קצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קח

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלא ומופלג בתורה ויראת ה' כמו"ה יוסף נ' אב"ד דק"ק נאדאדוואר יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו היפה בשאלתו נידון ישראלים החוכרים קצבות מהשררה יר"ה וצריכים למכור לאו"ה בשר חזיר ומפני שאסור לעשות סחורה בדברים האסורים מן התורה ע"כ שוכרים להם פועל נכרי המקצב כל הבשר הכשר ולו מסרו קצבת החזיר שלו יהיה הקרן והריווח והנה רואים שעי"ז באים לידי הפסד גדול כי אם יבואו נכרים לקנות מכחיש ואומר שאין להם בשר בהמה טהורה כ"א בשר חזיר שהריווח שלו ונמצא בשר בהמה טהורה של ישראל תעובר צורתו ויצא לבית העיפוש וסרחון ע"כ שואלים ומבקשים להמציא להם היתר שיהיה ריווח הטמאים נמי של ישראל ופועל הנכרי לא יהיה אלא משרת ובזה ינצלו מהפסד רב ויען מעלתו כ' שאגב עיין בסוגי' ובהלכה והאריך ואין דרכי אלא להעמיד על האמת לפע"ד ע"כ גם אנכי אעריך לפניו מקור הענין ממקור חוצבו וממילא רווחא שמעתא במה שנוגע לענייננו בעזה"י:

במס' פסחים כ"ג ע"א והרי שרצים וכ' התוס' שם וב"בק פ"ב ע"ב בשם הירושלמי דבמין שסתמו למלאכה לא נאסרה סחורה ותו הקשו למה לי ארור מגדל חזירים תיפוק לי' מדאורייי' אסור וע"כ נחתו לחלק אפי' במין שעומד לאכילה אם אין הסחורה לאכילה כ"א לעשות מלאכה כגון למשוח עורות מותר ומבואר מדבריהם ומן הרא"ש במס' ב"ק שם ומלשון הרשב"א בתשובה סי' ש"א דמדאורייתא אסור אלא טעמי' דקרא משום דילמא אתי למיכל מיני' ע"ש וברשב"א ואמנם בת"הד מייתי בשם גליון תוס' דרק מדרבנן אסור וקרא דיהיה אסמכתא בעלמא הוא ולכאורה נראה כן מהסוגי' דפריך

ולחזקי' למה לידכ' רחמנא לא יאכל ומייתי לכם למישרי וכו' ומאי קושי' דהא אצטריך לאיסור סחורה מן התורה וכמ"ש מהרש"ל ומהרש"א אבל לגליון א"ש דהנה המקשן דפריך אי הכי אפי' לכתחילה נמי צריך להבין מאי אי הכי הא בלא"ה קשה מ"ש רישא ומ"ש סיפא וע"כ צ"ל בלא"ה נמי ה"א איסור סחורה דרבנן והם התירו בנזדמנו אבל השתא דכתיב להדיא לכם להיתרא כל צרכיכם לא מצי רבנן לאסור מה שהתורה התירה בהדיא כמ"ש ט"ז סי' קי"ז וכבר קדמו כ"מ פ"ג מהל' מלכים ומביאו תוי"ט פ"ט דסנהדרין משנה ב' ועיי' תוס' ב"מ ע' ע"ב ד"ה תשיך וכו' וא"כ שפיר מקשה אי הכי שהוא מבואר היתרא בקרא לכל צרכיכם איך יכולים לאסור ומשני לעולם דרבנן ואין היתרו מבואר בקרא כיון דהדר כתיב יהיה יש לסמוך עליו איסורא אע"ג שאין דרשה גמורה מ"מ לא מיקרי היתר מפורש ומצי רבנן למיסרי' ע"כ כיון דידע בפשיטות דהוא אסמכתא ואי' סחורה דרבנן ע"כ פריך לחזקי' לא יכתב לא יאכל ולא בעי לכם ומוכח כגליון:

אך רוב הפוסקים התוס' ורא"ש ורשב"א הנ"ל ורמ"בם כמ"ש מש"למ ספ"ח ממ"א ס"ל דיהיה דרשה גמורה היא ומדאוריי' אסור וצ"ל בישוב ק' מהרש"ל הנ"ל כמו שתי' מהרש"א אלא שצריך ביאור והיינו דהא מלשון יהיה לא משמע אלא לומר אע"ג שכתבתי היתרא דלכם מ"מ בהויותו ראשונה יהיה וצריך חקירה מה היה הויתו ראשונה הנה לר' אבוה דכל לשון אכילה שבתורה משמע אי' הנאה א"כ הויתו ראשונה הוא אי' הנאה בכל מיני הנאות וכתי' לכם להתיר כל מיני הנאות וע"כ צריכים לפשר ביניהם ונמסר לחכמים לאסור סחורה ולהתיר שארי הנאות אך לחזקי' דס"ל כל אכילה שבתורה אינו אלא אכילה ממש וא"כ אי לא כתיב לא יאכל ולא לכם רק יהיה בהויתו יהיה נמי לא משמע אסור כל הנאות דהרי הויתו ראשונה אינו אלא אי' אכילה ומסתיין דהוין מרבין תוספת אי' קצת והיינו סחור' ולא שארי הנאות וא"כ לא לכתוב לא יאכל ולא ליבעי לכם וא"ש ואולי לזה נתכוון מהרש"א ז"ל אלא שקיצר:

ומ"מ דעת הפוסקים בטעמא דקרא משום דילמא אתי למיכל מיני' ונ"ל ראיה ברורה לזה מש"ס ע"ז ס"ח ע"ב בעלמא סבר רב נט"ל מותר והכא חידוש הוא דהא מימאס מאיס ובדילי אינשי מיני' ואפ"ה אסרי' רחמנא ופירש"י ובלא אזהרה בדילין אינשי מיני' ולמה לי דאזהר רחמנא ש"מ אפי' נט"ל אסור עכ"ל ואי ס"ד סחורה אסרי רחמנא א"כ איצטריך קרא לאסור סחורה אע"כ סחורה נמי לא אסרה רחמנא אלא משום דילמא אתי למיכל מיני' והכא דבדילי אינשי לא נאסר סחורה כמ"ש בתשוב' רשב"א דבאינן ראוי' עוד לאכילה מותר לעשות בו סחורה ואע"ג דתוס' שם בע"ז פירשו פי' אחר בהא דחידוש

הוא עיי"ש מ"מ במתני' סוף מס' מכות אמר"ח בן עקשי' רצה הק"בה לזכות את ישראל א"א לפרש פירוש אחר ע"ש א"כ מוכח כנ"ל וק"ל:

ונ"ל דנפקא לרז"ל הכי מקרא דאוסר סחורה מלא יאכל ופירש"י פסחים כ"א ע"ב לא יהיה בו היתר המביא לידי אכילה וסתם הנאות לידי אכילה הם באותו שלוקח בדמים דבר מאכל עכ"ל ומטעם זה נאסר אפי' צביעה והדלקה בכל אי' הנאה כמ"ש תוס' שם כ"ב ע"ב ד"ה לכם וכו' ע"ש וא"כ הכא בשרצים דהדר מפיק קרא היתר הנאה מלכם ולא נשאר רק איסור סחורה מיהיה איך יקוים לא יאכל לא יהא בו היתר אכילה וע"כ ה"ק בהויתו יהיה בדבר שאפשר שיבוא לידי אכילה היינו סחורה דלמא אתי למיכל מיני' גופה ולא לאסור שארי הנאות השוים דבר המביא לידי אכילה וקרוב לזה כוונת תשובת ח"וי ע"ש והגאון ז"ל הכריע שם דגילה רחמנא בשרצים וה"ה לכל איסורים שאין להם שעת הכושר כעין שרצים לאפוקי נבלות וטרפות דלא אתי למינהו אלא מדרבנן אסירי ע"ש ולולי דבריו הייתי אומר בהיפוך גלי רחמנא בשרצים דבדילי' מיני' ואפ"ה אוסר סחורה ק"ו לדברים שאין נפשו של אדם קצה בהם דאסורים בסחורה מדאורייי':

ובתוס' בסוכה ל"ט ע"א ד"ה וליתב וכו' מבואר דישראל שנזדמן לו אעפ"י שמותר למוכרו מ"מ ישראל אחר אסור לקנות ממנו למכור לנכרי להרוויח ע"ש אע"ג דודאי כשם שהוא עצמו מותר למוכרו הה"נ שלוחו כמותו אבל שיקנה זה באופן שנסתלקו בעלים הראשונים לגמרי ונכנס הוא תחתיהם זה אסור אעפ"י שלפי הטעם דדלמא אתי למיכל מיני' י"ל כיון שנזדמן לזה ומותר לי' למוכרו ולא חיישי' דלמא אתי למיכל במקום הפסידו א"כ ע"כ כיון דטרפה הלז אית בי' משום דלמא אתי למיכל מיניה ואפ"ה שרי' רחמנא א"כ מה לי לישראל זה או לישראל אחר הקונה ממנו מ"מ מבואר מהתוס' דלא הותר אלא לזה ולא לקנות ממנו אך הט"ז סי' קי"ז רצה להתיר וסמך עצמו אדקדוק לשון הקרא תתננה או מכור ולא אמר או תמכור כמו דכתיב תתננו אע"כ להורות נתן שאין הוא צריך למוכרו בעצמו אלא אפי' אחר ולהתיר ע"י שלוחו פשיטא דשלוחו כמותו אע"כ ע"י מו"מ שזה קונה ממנו ומוכר לאחר כנלע"ד ליישב כוונת ט"ז ומ"מ נעלם ממנו תוס' סוכה הנ"ל שאוסר להדי' ודקדוקו בקרא דלא כתיב תמכרנו אינו כדאי - ובשגם י"ל דנתינה לגר שהוא מצוה להחיותו ולהקדימו ע"כ כתיב תתננו דמצוה בו יותר מבשלוחו אבל מכירה לעכו"ם שאינו מצו' כתי' או מכור ע"י שלוחו אבל לא ע"י הקונ' ממנו:

והנה בתו"יט דמס' שביעית שם הקש' מפ"ק דבכורות דבעי למילף חלב שרי מעשרה חריצי חלב ודחי דלמא לסחורה וקשיא לי' דהרי כל האסור מ"הת גם סחורה אסור והנה קודם זה כבר מייתי ש"ס מחלב עזים ללחמך ודחי נמי לסחורה ומהא לא הוה קשי'

לתו"ט משום די"ל בנזדמנה לו שהרי מגדל עזים לגיזה ולאכילה ובין כך חולב לסחורה אבל מחריצי חלב ק' שפיר דאפי' אם נזדמנו לישי אבי דוד חריצי חלב ומותר לו למוכרם לנכרי אבל מי התיר לשר האלף ללוקחם ממנו לסחור בהם:

והנלע"ד בישוב קו' זו די"ל נהי בכל האיסורים מייתי ש"ס קרא להיתר הנאה לכם וקצירכם וכדומה מ"מ יהיו דכתי' בשרצים ומגלי על כל לכם דכתיב בכל האסורים שאיננו לכל צרכיכם ממש דלסחורה מיהת אסור ומ"מ משמעות דלכם במקומו קאי דלכם הוה דהרי מותר בשארי הנאות אך בדם ואמ"הח דפריך ש"ס והרי דם ומשני דם איתקש למים ואמ"הח איתקש לדם א"כ בהני תרי א"א לומר דיהיו דכתיב בשרצים מגלי נמי אדם ואמ"הח שיהיה אסור בסחורה דא"כ אינו דומה למים שהרי מים גם בסחורה מותר נמצא דם ואבר מן החי על כרחך מ"הת מותרים בסחורה ואם אסורים היינו מדרבנן אבל מ"הת א"א והא דהוה בעי למיסר חלב היינו או משום איסור דם דנעכר ונעשה חלב או משום דליכא דבר היוצא מן החי דשרי' וכיון דבדם ואמ"הח מותר לסחור בהם מכ"ש בחלב רק הוה סד"א לאסור באכילה וכדבעי למילף מחריצי חלב דחי שפיר אימא לסחורה ועדיין לא אסרו רבנן וא"ש:

ומתוך מ"ש לעיל דמשו"ה לא הקשה תו"ט מחלב עזים ללחמך דהו"מ למימר דהוה נזדמנו לו מוכח דכשקונה העזים לצורך עורם ובשרם וגיזה אעפ"י שממילא יש כאן חלב ה"ל כצד טהורים ויש שם ג"כ טמאים דמותר לכתחילה לצוד שניהם יחדיו וכ"כ ב"ח בלשון הטור ר"סי קי"ד ע"ש אבל לנחור תיישים למכור הבשר לנכרים אלא שלא להפסיד עורם הוא נוחרם זה בודאי אסור כמ"ש הגהת משאת בנימין סי' כ"ה ע"ש ודברי ט"ז המתיר תמוהים מאד כבר מחו לי' מאה עוכלי בעוכלי דאין כאן שום התחלה בהיתר דהרי עיקר קנייתם למכור הבשר לנכרים ורק משום הפסד מועט דהעור רוצה לנחור וישתקע הדבר:

והנה מייתי לי' ראיה ממס' ברכות י"ד אמר רב לא יתחיל ואם התחיל גומר ורבים תמהו שטע' בפשט גמרא התם ליכא שום נדנוד אסור בפ' ציצית ומאי ראיה מזה שהמתחיל בהיתר יגמור באיסור וכי היכי דלא לשוי' לגברא רבה בטועה ח"ו אימא בי' מלתא דהרשב"א שם הקשה אבני מערבא שמתחילין דבר אל ב"י ואמרת אליהם הא כל פסוקי דלא פסק משה אנן לא פסקי לי' וא"ל תלמידי הבחו' המופל' החתן המל"ח כ"ה משה טוביה בשם אביו הרב מו"ה יוסף זצ"ל מק"ק אמשטרדם שאמר דבר נפלא שזה הוא המקרא בפ' עריות דבר אל ב"י ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם ע"ש ותמיה רבתא ע"ש הרשב"א שנעלם זה ממנו אמנם שבתי וראיתי אני עני דלכאורה מה כל הרעש דבני

מערבא שלא לומר פ' ציצית ויהי מה שאינו נוהג בלילה מ"מ מה הפסד יש באמירת פ' ציצית בלילה וצ"ל כיון דאז אין לו שייכות לק"ש ה"ל הפסק בינו לברכת ק"ש שתים לאחריו ע"כ לא אמרו רק מה ששייך למלכות דבר אל ב"י ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת ומעתה א"א לומר שלא נתכוונו לאותו פסוק עריות שלא נתקן מעולם לפ' ק"ש דפשיטא דהוה הפסק טפי וע"כ לא נתכוון אלא לחצי פסוק ראשון דפ' ציצית וחצי פסוק אחרון דהם שייכי לקש ושפיר הקשה הרשב"א דהא לא פסקי' משה ונדחק בתירוצו והשתא אמר רב לא יתחיל כלל כי היכי דלא לפסוק קרא דלא פסקי' משה ואי התחיל גומר אע"ג דמפסיק בפ' ציצית בין ק"ש לברכה אחרונה דקיי"ל דכל שהתחיל בהיתר גומר אותו הדבר אעפ"י שגמרו באיסור כך יש ליישב כוונת ט"ז שלא יהיה כטועה בפי' הש"ס אבל פשיטא שמ"מ אין הדמיון עולה יפה ומה ענין זה לזה ובפע"פ קיי"ל אפי' התחיל בהיתר אינו גומר אלא פורס מפה ומקדש ובמס' ביצה י"א ע"ב המתחיל בעיסתו ע"ג הרגל לולי התירו סופן משום תחלתן לא היה מתירים לגמור:

וניחזי מאי דקמן בעזה"י הנה לכאורה אם נסמוך על טעמא דקרא הנ"ל אפי' להקל א"כ אם אין לישראל שום עסק כגון שהגוי קונה ומוכר קדלי דחזירי וישראל אינו עוסק בהם כלל ולא באו לידו רק שהמשרת הגוי נותן ריווח לישראל היה מותר אלא שאין לסמוך להקל דלמא גזירת הכתוב הוא בלי שום טעם וכן אסר להדי' בתשוב' מנחם עזריה סי' למ"ד אלא לפ"ז אם לא קנה הישראל החזירים בדין קנין התורה נמצא אינן של ישראל ומותר ליטול הריווח ע"כ יש להמציא היתר בהפ"מ על אופן זה שהישראל ילוה מעותיו להמשרת והוא יקנה לעצמו חזירים וינחרם ואח"כ יקנה הישראל ממנו הבשר בעד חובו שהוא חייב לו ולא ימשוך ולא יתעסק כלל והגוי יקצב ויתן הקרן והריווח לישראל דלכמה פוסקים אין ישראל קונה מגוי בכסף בלי משיכה ולרוב הפוסקים אין קונים במלוה עכ"פ וא"נ קונה ה"ל כגובה בחובו דמותר דה"ל כמציל מידם דאע"ג דכ' ת"הד דמכוער הדבר להלות אקדלי דחזירי היינו כשיטלם לביתו ויש לו עסק עמהם אבל הכא שאין לישראל שום עסק עם האיסור ולא אתי למיכל מיני' וגם לא קנאום בדין יש לסמוך בהפ"מ ומ"מ שומר נפשו ירחק מכל אלו ויזכה להתפרנס בהיתר ולא באיסור וה' יצילנו משגיאות ויורינו מתורתו נפלאות הכ"ד: פ"ב יום ה' ט' שבט תקצ"ט לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קט

שלום וי"ר לתלמידי וכו':

אשר עוררני על דברת הט"ז דבר זה כ' בא"ח ס"סי תקפ"ח דכל מה שהתירה התורה בפירוש לא אסרוהו חז"ל ועל זה אחז"ל ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על ד"ת שהרצון שלא לעבור הדרך במ"ש בפירוש להתיר ושמפני זה לא אסרו מילה בשבת משום שמא יעבירנו משום דכתי' להדי' ביום אפילו בשבת אלו דבריו שם ושנוי בי"ד ר"סי קי"ז לענין איסור סחורה דכתי' ההיתר להדי' או מכור לנכרי ומשולש בט"ז לח"מ סי' ב' ושם נאמר דמשו"ה לא אסרו חלב בהנאה משום דכתי' להדי' יעשה לכל מלאכה והנה נתעורר עליו הגאון בתשו' חות יאיר סי' קמ"ב והקשה מהא דכתי' לנכרי תשיך וחז"ל אסרו ריבית נכרי שמא ילמד ממעשיו ומפני זה דחה דבריו [עיין בסימן פ"ט] ולפע"ד לק"מ דודאי אי הי' אוסרים ליקח ריבית מהנכרי מטעם גדר וסייג של איסור ריבית שלא יבוא ליקח מישראל הי' נראה כעובר על ד"ת שכ' בהדי' במקומו לנכרי תשיך אמנם חז"ל לא מטעם זה אסרוהו אלא עשו אותו תוספת וגדר ללאו דלא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם עשו גדר לאוסרו כל משא ומתן המביא להתחבר עמהם וללמוד ממעשיהם וראו חז"ל שאין שום מ"ומ מביא לזה כ"א הריבית הואיל וא"א לעשות כן עם ישראל חברו יבוא למשוך אחר הגוים ההם ואסרוהו ובזה לא נקרא לעבור על ד"ת וגם ד"ת מתקיימין עכ"פ היכא דליכא למיחש למשוך אחריהם כגון בת"ח כמבואר פ' איזהו נשך (בבא מציעא ע' ע"ב) ובכדי חייו וא"נ בז"הז כמ"ש תוס' ופוסקי' שם דלא אסרוהו משום לתא דרבי' כלל וגם שיש קצת פקפוק על דברי ממ"ש רש"י על כדי חיי' שהטעם לאותו מ"ד דאתי למסרך משמע למסרך באיסור ריבית מ"מ יש ליישב בנקל: -

ובדברי אלו מיושבי' היטב דברי הרמב"ם שפסק פ"ה ממלוה ולוה הלכה ב' שיש מ"ע מ"הת להשיך לנכרי והקשו עליו דהש"ס קאמר דלא אתי אלא לעבור על ריבית דישראל בעשה ול"ת והר"ן תי' דלמסקנא דמדרבנן אסור הדרי' לכללא קמא דהוה ס"ד דמקשה דלנכרי תשיך מ"ע הוא אלא שחכמים אסרוהו וקרוב לזה המתיק בשל"ה דפוס פיורדא דף רס"ו ע"א ע"ש מתק לשונו אלא שזה דוחק כמ"ש לח"מ דודאי גם המקשן ידע שאינו אלא איסורא דרבנן ואפ"ה הקשה מקרא מטעם שכ' תוס' כיון שהוא מ"ע מן התורה איך אסרוהו חכמי' וא"כ גם למסקנא נדחה הך סברא שע"כ אינו מ"ע מן התורה ולפע"ד לפי הנ"ל א"ש שבתחלה הוה ס"ד שחכמים אסרוהו לגמרי בכל אופן שבעולם אפי' כדי חייו ואפי' לת"ח ומשום לתא דריבית ע"כ פריך איך אפשר שיאסרו מה שהוא מ"ע מ"הת אבל לבתר דמסיק שאינו אלא משום שלא ילמוד ממעשיו וגם לא אסרוהו ממש כשאר ריבית אלא התירו לכדי חייו ולת"ח א"כ תו לק"מ ותבנא לדינא שהוא מ"ע מן התורה ומיושב פסק הרמב"ם על נכון: -

תו הי' נ"ל ליישב קו' החו"י הנ"ל על הט"ז ולומר שאין הדמיון מריבית עולה יפה דלא ציותה לנו התורה להלות לעכו"ם כדי ליקח ממנו ריבית אלא שאם נלוה אותו ניקח ממנו ריבית ולא נלוה לו בחנם להחזיק ידו כמו לישראל אחינו אבל אם נרחיק עצמינו מלהלות לו כלום לא בשכר ולא בחנם מזה לא דברה התורה ובאו חז"ל לאסור ההלואה לו ואה"נ מי שמלוה לו ע"י איזה סיבה שיהיה עדיין מחוייב הוא ליקח ממנו ריבית ע"פ דין תורה וסברא זו למדתי מדברי של"ה שם בהיפוך הדף וא"כ אינו ענין להט"ז: -

ובהשמטות כ' הגאון בח"וי יע"ש דף רס"א שקשה על הט"ז ממ"ש כרם רבעי אע"ג דקרא משמע דנוהג בכל הנטיעות וכן אמרו מעשר דגן תירוש ויצהר מן התורה ובקרא משמע תבואת זרעך כל הזרעי' בכלל זה טפי מאילנות גפן וזית ודבריו מאוד תמוהים וכי יכחיש הט"ז שחז"ל גורעי' ומוסיפי' ודורשי' ומוציאי' קרא ממשמעותי' כפי הקבלה שבידם ועדותם נאמנה לנו מאוד לומר כך היתה כוונת נותן התורה ית"ש ולא דבר הט"ז אלא במה שחכמים מודים שלא לכך נתכוין הפסוק אלא שהם מחדשי' גדר זה בזה התנה הט"ז שלא יהי' לעבור על ד"ת במ"ש ההיתר מפורש ושום שכל וזה פשוט מאוד ונעלמה ממני כוונת הגאון בחו"י ז"ל: -

והנה לפענ"ד נעלמו מהגאוני' דברי ר"ת שבתוס' פ' איזהו נשך (בבא מציעא ס"ד ע"ב) ד"ה ולא ישכור שכתב ולפי' ר"ת צ"ל דה"פ ריבית גמורה מדרבנן ולפי שהתורה התירה בהדי' לא רצו שם חכמים להעמיד דבריהם עכ"ל הרי כדברי הט"ז אלא שיש ללמוד מכאן דוקא באותו דבר עצמו לא העמידו דבריהם כגון בבית עיר חומה בעצמו אבל שאר ענייני' כיוצא בזה במשכנתא גזרו ואסרו אותו הענין בעצמו שאסרו התורה שהרי אין שום חלוק בין בית ערי חומה לשארי בתים ושדות ואפ"ה אסרוהו חכמים והאמנם בתוספות ערכין ל"א ע"א ד"ה והתני' נדחקו בתי' אחר משמע דלא ס"ל כהתוס' דפ' איזה נשך ועדיין אני מסתפק אי ס"ל להתו' דערכי' דיש כח לחכמים לאסור מה שההיתר מפורש בתורה ודלא כט"ז א"ד ס"ל דזה ל"מ מפורש בתורה דעכ"פ אין לנו ראי' מפורשת שאינו מנכה לו שכר דירתו וס"ל טפי מהנ"ל דאי הוה מפורש ההיתר ממש לא הי' להם לאסור אפי' משכנתא בלא נכיית' יהי' איך שיהי' מדשתקו הגאוני' הנ"ל מדברי תוס' אלו נראה שנעלמו מהם והוא תמוה:

והתוספות ר"פ מקום שנהגו שכתבו ואספת דגנך בא להתיר מלאכה בכל יום דמשמע שאיסור מלאכה ביום הקרבן הוא מ"הת לית להו כט"ז הנ"ל וגם זה נעלם מהגאוני' הנ"ל:

ודאתאן עלה מה שהקשה הרב דק"ק סאנגרוט מלא תבשל גדי בחלב אמו וחכמים אסרו כבישה וצליק' זו אינה צריכה לפנים אי הוה כתי' גדי בחלב אמו כבוש וצלי

תאכלוהו ובשל אל תבשלוהו אז הי' מענין זה כמו דכתיב קום ועשה בהיתר מכור לנכרי ובהיתר יעשה לכל מלאכה וביום אפי' בשבת ולנכרי תשיך ומענין הזה הוא ששת ימים תעשה מלאכתך ושש שנים תזרע שדך אבל הכא לא כתי' אלא האזהרה מבשול לומר שהתורה לא אסרה אלא הבשול והכבישה והצלי לא דברה בו התורה והניח' לחכמים לעשות כרצונם סייג וגדר לפי המקום והזמן וכן אך ביום הראשון תשביתו אמרי' אך חלק שהחמץ אינו אסור אלא מחצי היו' וחכמים אסרוהו ב' שעות קודם משום דלא כתי' להדי' עד חצי היום תאכלוהו ואז תשביתהו ולא הוזכר ההיתר בקום ועשה וזה פשוט וברור: [תשלום הדברי' עיין בסי' ע"ג] ואומר שלום הכ"ד: מ"ד מש"ק כ"ח למב"י תקס"ה לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קי

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים יעלו על ראש ה"ה תלמידי הרב הותיק המאה"ג המופלא כש"ת מהו' מאיר נ"י אב"ד דק"ק בייא יע"א.

קבלתי נועם מכתבו והנה מאז אמרתי להשיב באורך כל הצורך וכל פעם הפסיקוני הטרדות הרבות ההנה והן עתה היום הגיעני מכתבו שנית אמרתי מעוכב בין יומו קרוי מעוכב ואשיב בקיצור נמרץ ע"ד המחבת הנה הדין דין אמת דבהיתרא בלע יש לסמוך אפי' לכתחלה להתיר בהגעלה ומכ"ש במחבת כי דברי המנחם עזרי' מפוקפקי' הם ואפשר דגם באיסורא כה"ג הוה סגי בהגעלה אך הדבר רחוק קצת במציאות כי חמץ מקרי איסורא בלע לענין זה וקדרה של בשר לא נהיגינן להכשירו לחלב וכן בהיפוך כמ"ש מג"א בהלכות י"ט ולא משכחת אלא במכשירו בלאו הכי לצורך י"ט של פסח שאז אני נוהג להתיר להחליף הכלים כרצון איש ואיש מבשר לחלב וכן בהיפוך כיון שלא היה ההכשר לכוונת בשר וחלב רק לכוונת חמץ אז ליכא למיחש למ"ש מג"א בהלכות י"ט ואם כן בכה"ג שייך לומר שאם טגנו בו בשר יש לסמוך דסגי בהגעלה הנ"ל לבשל בו חלב או בהיפוך לפום רהיטא נראה אך באופן דמעכ"ת שהי' הבליעה מחלב אינו ב"י ועבר וטיגן בו בשר ה"ל הבלועה השני איסורא בלע דאף ע"ג דהבליעה הראשונה הי' אינו ב"י מה בכך מ"מ איסורא מדרבנן מיהת וה"ל בלע אי' דרבנן לא נ"ל לסמוך כלל למימר דסגי בהגעלה וכיון שע"י הטגון הזה כבר קבל עליו שם ב"בח דרבנן וגרע טפי מבשל בו בשר עוף בחלב דהוה עיקרו מן התורה טפי כמ"ש בטור סימן קכ"א בשם רשב"א דאינו ב"י מקרי עיקרו מן התורה טפי מתרומה בז"הז וה"ה להנ"ל ולא יעלה על הדעת לומר דשפוד שצלאו בו בשר עוף בחלב שתהיה ניתרת בהגעלה כך נראה לכאורה אך כד מעיינת שפיר הא ליתא דודאי אינו בן יומו מותר לגמרי ואין שום שם איסור

על הבליעה הזאת והאמת דמקרי איסור דרבנן שעיקרו מהתורה משום גזירה אטו ב"י אבל הבליעה אין שם איסור עליה כלל והראיה שהתבשיל השני המטוגן בעצמו מותר באכילה ועוד שהרי הרא"ה דעתו שבהיתרא בלע מותר אפילו לכתחלה לבשל בקדרה אינו ב"י ולא גזרו בו אטו בן יומו ומייתי ראיה מדתני קדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב והוא מיותר אע"כ הכי קאמר אם הוא בן יומו באופן שאפי' אם בשל בדיעבד הוא בנותן טעם אז לא יבשל לכתחלה אבל באינו בן יומו שבדיעבד אינו אוסר בנותן טעם אז גם לכתחילה יבשל בה וכן משמע קצת מתוספות סוף ע"ז ד"ה מכאן ואילך לשתרי שכ' משום הכי מחמרי' בכלי טפי ממאכל משום דכלי בלע איסורא משמע דכלי דבלע היתרא מותר אפילו לכתחלה ומיהו יש לדחות ולומר דאדרבה בכלי כשר פשיטא להתוס' דיש לאסור טפי ממאכל משום דהוה כלכתחילה ולא צריכים לשום טעם רק בכלי שבלע איסורא דהוה כדיעבד על זה הוקשה להם מאי טעמא מחמרינן טפי ממאכל וכן משמע בהגהת אשר"י שם ועל זה תירץ דאיסורא בלע מכל מקום בנידון דידן הוה תרתי למעליותא חדא דהיתרא בלע ב' דהשתא שטיגן בו תהיה הקדירה אסורה לגמרי אם כן להתוס' ומכל שכן להרא"ה הי' מותר בלא הגעלה לכתחלה אחרי שישהנו ולא יהיה בן יומו והנה הרשב"א בתה"א דחה שיטת הרא"ה הנ"ל ומביאו הרב בית יוסף ריש סימן קכ"ד ופסק כן בפשיטות וראייתו מקדירות בפסח דהוה נמי היתרא בלע ואפי' הכי אסור אינו בן יומו ודבריו צריכים ביאור הא חמץ מקרי איסורא בלע ורשב"א הוא ראש להסוברים כן ונראה לי דסבירא ליה סברת הרא"ה להתיר מבלי לגזור אטו בן יומו היינו טעמא דאין לנו להחמיר טפי באינו בן יומו דרבנן ממאי דמחמיר מאן דאמר נותן טעם לפגם אסור מהתורה ולאותו מאן דאמר מותר עכ"פ בסרוח מעיקרא וסבירא ליה להרא"ה דהיתר שנפגם קודם שנעשה איסור הוה ליה סרוח מעיקרא ועל זה השיב הרשב"א שפיר דאם כן גם חמץ שנפגם ונעשה סרוח קודם פסח פשיטא דמותר ומיושב נמי מה שהקשה בשב יעקב על ראיות הרשב"א הנ"ל דהא הוא סבירא ליה דנותן טעם לפגם אסור בפסח ולפי הנ"ל אתי שפיר אפילו אי סבירא ליה נותן טעם לפגם קודם פסח נמי אסור מכל מקום סרוח מעיקרא מותר והרשב"א לא בא אלא להוכיח דפגם בדופני הקדירה אינו בגדר סרוח מעיקרא ואתי שפיר והנה נהגי עלמא כרשב"א אמנם מכל מקום בנידון דידן אפשר גם הרשב"א מודה כמו שכ' לעיל בדעת התוס' ואם כן כיון דלהרא"ה והתוס' שרי אפילו בלא הגעלה ואפשר גם הרשב"א לא יחלוק אם כן לכל הפחות יש להתיר בהגעלה בלא ליבון ומכל שכן כשאין הבלוע על ידי האור ממש רק על ידי טיגון:

אלא שמעלתו רמז דעכ"פ יש לחוש שמא יבשל בו דברים חריפי' דמחליה לשבח וראיה לחששא זו ממה שכתב רשב"א בתשובה שהקשה מנא לן דנותן טעם לפגם אסור למאן דאמר הכי ויליף מגיעולי נכרים דלמא משום דבר חריף יש לומר כיון דהכא כבר איקלש איסורא על ידי הגעלה מיהת אינו יכול להתעורר שוב על ידי דבר חריף אלו דברי מעלתו וכתב שבזה נתיישב קושית רשב"א הנ"ל דאי סלקא דעתך משום דבר חריף למה כתיב תעבירו באש כלל הא סגי בהגעלה למקלש איסורא ודפח"ח ואם כן היוצא מזה דממה נפשך שרי בנידון דידן דלהפוסקים כל דבר חריף מחליא לשבח על כרחך צריכים לתרץ כנ"ל ומוכח היכי דמקלש איסורא לא מועיל חריפות ומאן דפליג אהא אם כן על כרחך לא חייש לבשול דבר חריף כקושית רשב"א הנ"ל:

ומה שיש לפקפק על זה לפי מה שכ' הרמב"ן בתורה תעבירו באש אינו לבון דוקא אלא הגעלה ברותחי' ואשר לא יבוא באש תעבירו במים צונן להדיחם עיין שם ואם כן ליתא לדבריו ובחי' ישבתי קושי' רשב"א הנ"ל וז"ל לפי מה שכתב ר"ן סוף עבודה זרה לדעת כמה פוסקים דסבירא להו דהקפידה תורה תעבירו באש ואחר כך במי נדה יתחטא אבל בהיפוך הוה ליה כטובל ושרץ בידו ואם כן אי סלקא דעתך לא מיירי תורה אלא מאינו בן יומו ונותן טעם לפגם שרי רק משום דברים חריפי' אם כן כיון דעל כל פנים הבלוע כמות שהיא עתה שרי באכילה מ"הת לדברים שאינם חריפים אין כאן טובל ושרץ בידו ואפילו טבילה קודם הגעלה נמי תשתרי אלא על כרחך הבלוע אסורה כמות שהיא כשרץ ממש ומיושב קושיא הנ"ל:

הדרין לנידון דידן דליתר שאת על כל פנים יגעילנה ג' פעמים דלהטור ורשב"א הוה סלקא דעתין דיועיל אפילו לכלי חרס באינו בן יומו כמו שכ' בטור סימן קכ"ב אם כן על כל פנים יועיל גבי היתרא בלע בכלי מתכות להקליש כח האי' מכל שכן הכא דאיכא הפ"מ בלבון לפי דבריו כן נראה לפי עניית דעתי להלכה ולמעשה בעז"הי:

תשובה קיא

אלף שלומים לי"נ תלמידי הרב הותיק המופלא והמופלג מהו' שמעון נ"י אבד"ק סאנגרוהט יע"א.

אבוא כמתנצל כי רבו עלי טרדותי סבבוני מבית ומחוץ לא אוכל ספר ע"כ לא יכולתי להשיב על המון אגרותיו ודברי תורה ע"כ אשיב בקצירת אומר. ואומר ע"ד מ"ש הש"כ י"ד סי' קכ"א סק"ח על שם תשו' מ"ע סי' צ"ו עיינתי שם היטב ולע"ד העליתי לדינא בראיות ברורות ושכן משמע מלשון תשו' למעיין בפנים דהענין הוא כן דכל בליעה שהיא דרך בישול אפי' לא יהי' באמצעית היתר כגון שבישל י"נ וחלב של עכו"ם ואפי' איסורי

דאוריי' כגון יין לנזיר וכדומה מ"מ כבולעו ע"י בישול כך פולטו ע"י בישול הגעלת מים חמים דכל המשקים נקראים בישול חוץ מחֵלב ושומן וכ"מ ברש"י סנהדרין ד' ע"ב חֵלב צלול כמים ואיכא בישול עכ"ל וכבולעו כך פולטו אך מה שנבלע ע"י טיגון שומן וחלב אזי תלי' אי הי' ע"י אמצעית שומן של היתר כגון חמץ שטיגונו במחבת שהשומן הוא היתר אע"פי שנבלע ע"י טיגון מ"מ פולט ע"י מים דאע"ג דליכא כבולעו ע"י בישול כך פולטו ע"י בישול מ"מ נימא כבולעו ע"י אמצעית היתר כך פולטו ע"י אמצעית היתר ולאפוקי מחבת של גוי שבולע בלא אמצעית היתר כלל כיון דאיכא תרתי לריעותא בעי ליבון דוקא ובזה יובן התשובה הנ"ל אע"פי שהש"כ לא הבין כך וממילא נפשט שאלתו דכלי חלב הניקני' מן הגוי די בהגעלה ותל"מ הכ"ד א"נ: - פ"ב יום ג' כ"ו מנחם תקע"ו לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קיב

שלום וכ"ט לה"ה הרב הותיק מלא עתיק כבוד מוה' יעקב ווילר נ"י רב ומורה לעדתו בק"ק ביטש יע"א:

ע"ד עז שבאה מהעדר וצוארה מלוכלך בדם הסימנים שוב אח"ז בא הרועה ארמאי וסיפר לבע"הב שכלב שלו הציל העז מזאב שבא עלי' ונפשו בשאלתו היאומן לו אם לא:

הנה מהעז גופי' לא תיבעי' לי' דאנן נוהגים לאסור כל ממסמס קועי' דמא כמ"ש הגה' מרדכי בשם א"ז פא"ט ומביאו רמ"א סי' ל"ג ס"ח ואפי' מריטת הנוצות נוהגין לאסור ס"סי כ"ג ומעלתו נזהר מזה וכ' שלא כנגד הסי' ולא ידעתי מקומו איה כי בכל אורך ורוחב הצוואר יש לחוש לושט אם לא אחורי העורף וזה אינו צוואר ומעלתו כ' שמבעבע דם בצוואר ע"כ אותה העז לא תבעי' ליה לאסרה אם לא שיש קנה רחב לפנינו שנתלו בו שאז בקיאין בבדיקה כמ"ש ש"כ סימן נ"ו סקל"ג כי קא מבע"ל אם יש לחוש לדרוסה יש חשש בכל העדר אם לא היה בבקעה עש"ך סי' נ"ז סקכ"ד:

הנה פשוט שאין ארמאי מהימן לא לאסור ולא להתיר אפילו מסל"ת כמ"ש ש"כ סימן צ"ח סק"ב ואפילו איכא אומדנא כדבריו אין שומעים לו כמ"ש רמ"א סי' ק"ל ס"ח בהגה' שני' אם לא שיש רגלי' לדבר טובא כמ"ש מרדכי בע"ז ספר"י והובא דבריו בקיצור ברמ"א ס"סי קכ"ד ומ"ש ש"ך סי' שי ג סק"ד דהיכא דאיכא אומדנא מהימן במסל"ת הכי פירושו כיון דמעיקרא תקנו חכמים לאסור בכור באומדנא בעלמא כמ"ש לפני זה באם מטיל מום באחרים אזלי' בתר אומדנא לאיסור ה"נ אזלי' בתר מסל"ת באומדנא ותיקון חכמים כך הי' בהטלת מום בבכור למיזל בתר אומדנא משא"כ בשארי איסורים אפי' איכא אומדנא לא נאמינוהו אפילו במסל"ת כמ"ש רמ"א סי' ק"ל ס"ח הנ"ל ומלשון

מנחת יעקב כלל נ"ט סק"ז ע"ש משמע שלא הבין קצת כן ע"ש וכ"ז במסל"ת אבל בנידון שלפנינו שנתכוון להתנצל על שלא שמר צאנו ונגף בקנ' הוצרך לומר שע"י זאב נעשה ומי יאמין לו ע"כ אין לחוש על שאר העדר:

אמנם מה שפטפט ההוא מרבנן כפי שכ' מעלתו דלענין דרוסה יש להאמין רועה ערבי כמו שחי' נאמנת על הבכור וכ' הר"ן הימנו' רבנן משום דעל הרוב א"א בענין אחר וה"נ דכוותי' על הרוב א"א לברר אלא ע"י הרועה הארמאי אלו דבריו הגם שאין הדמיון עולה יפה התם אם לא נאמין לחי' לא נמצא כהן משמש ע"ג מזבח ובכור וכדומה אבל הכא וכי אחריות דרוסות עלינו וכדאמר ר"ע וכי אחריו' זבין עלינו מ"מ ניבא ואינו יודע מה ניבא דהרמ"א בח"מ ס"סי ל"ה מייתי די"א דתקנת קדמונים הוא כו' ע"ש ועיי' היטב מה שכ' הסמ"ע סי' ת"ח ובסי' זה כ' החילוק דוקא ניזקים שכיחא אבל בעלמא מהימנינן פסולי עדות באותן המקומות והוא מת"ה דסי' שנ"ג שמצא כ' שהוא תקנת קדמונים להאמין פסולים במקום דל"ש כשרים וסמכו תקנתם על הך דג' נאמנים על הבכור וא' מהם חי' וכ' הא דלענין נזיקים לא מהימני עכו"ם ועבדים משום דנזקי' שכיחי ולא שבקת חי כל גזלן וחשוד ישכור לו עכ"ם ועבד להעיד שנזק מחברו וישלם לו ע"כ לא עשו בו תקנה אבל בהנך דברים עשו תקנה אלו דבריו ז"ל:

משמע מזה דבשארי דברים אפי' לעכ"ם עשו תקנה להאמינו ומ"מ הרמ"א ל"כ אלא פסולי עדות ישראלים אבל ארמאי אשר פיהם דיבר שוא חלילה לתקן להאמין והבו דלא לוסיף גם המהרי"ק כ' שרש כ"ג דלא ניתקן אלא כשהתובע טוען ברי אבל אי תבע על פיהם הבו דלא להוסיף עלה אע"ג דחי' נאמנת בלי ברי של שום אדם מ"מ הבו דלא להוסיף על התקנה מכ"ש להאמין הרועה ארמאי תדע דא"כ ה"ל להאמין בהיתר עגונה דמי שכיחי בהריגת ורציחת כ"א אותם אשר על פיהם כל ריב וכל נגע בארצות ערביי' ואפ"ה אין נאמן אלא במסל"ת ולא במתכוין להעיד עיין יבמות קכ"א ע"ב במשנה וגמ' אם נתכוון להעיד אין עדותו עדות ובשאר איסורים אפילו מסל"ת אינו נאמן וכללא כיילי דבריו אינם מעלים ואינם מורידין והבהמה שבעדר יאכלו ענוים וישבעו הכ"ד א"נ ד"ש הבעה"ח. פ"ב יום ה' י' כסליו תקפד"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קיג

שוכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג ומפורסם חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כש"ת מו"ה ליזר נ"י בעהמ"ס אבני קודש בשבת תחכמוני בק"ק קראקע יע"א:

חהמ"פ העבר הגיעני יקרתו וז"ל שאלה היות פה ק"ק קראקע ממש כל בעלי בתים משתמשים בקדירות ברזל מצופים בהיתוך (געשמעלצט) לבן ושוע וחסרון ידיעה לכל

העולם ממה נעשים הגשמעלצט כי הבעלי מלאכות מסתירים מעשיהם שלא יודע לשום אדם לעשות כמעשיהם והגשמעלצט דק מאוד פחות מכדי קליפה עביו ויש לחוש אולי מחרס נעשה התערובות בהיתוך וגוף ההיתוך קשה ונראה כברזל ולעיי' בהאי מילתא צ"ע אם להתירם בהגעלה אם אירע בהו טריפות או צריך ליבון בחזרת כבשונות כדין כ"ח או בלבון כ"ד עד שהקש נשרף בחוץ עכ"ל השאלה: -

ופר"מ העמיק הרחיב ועיקר בנינו על דברת העיטור והרשב"א דמייתי טי"ד סי' קכ"א דאפשר להקל בכ"ח שאינו ב"י בהגעלה ג"פ ולפע"ד אין להתיר כלל ע"כ אבאר דבריהם הנ"ל בעז"הי וממילא רווחא שמעתתא וה' יעזרנו. כ' הטור כ' בע"הע אי לא מסתפינא מרבוותא אמינא דאפי' בכ"ח בקדרה דלאו ב"י מגעילה ג"פ ודיו וכ"כ הרשב"א וכו' ע"ש ובאמת לא כ"כ הרשב"א שז"ל בת"ה הקצר בית ד' סוף שער ד' כ"ח שבלע א' מן האיסורים וכו' דברים אלו שאמרנו כשבלע א' מאיסורי תורה אבל בלע א' מאיסורי דבריהם מגעילו ג"פ ודיו ואפשר לומר שלא התירו אלא באי' שאין להם עיקר וכו' וראוי' לחוש שלא להקל בהם עכ"ל הרי שדברי רשב"א רחוקים מעיטור דהעיטור אי לא הוי מסתפי הי' מתיר אפי' קדרה שבלע אי' דאורייי' רק שנעשה אינו ב"י רק דמסתפי להתיר כל שתחלת בליעתו אי' דאורייי' אף ע"ג שנפגם אח"כ ולא התיר אלא כשתחלת בליעתו אי' של דבריהם שאין לו עיקר בדאורייי' ודבר זה מבואר בת"הא דשם עיקרו של דבר והטור לא ראהו ואלו דבריו בת"הא שהוכיח מדקאמר בירושלמי ואין למדין ממנו לנבלה ולא קאמר ואין למדין לשארי אי' דרבנן ש"מ כל אי' דרבנן שוים להקל ותו פריך מפינכא דתברי' ר' אמי אע"ג דדם שמלחו דרבנן ומייתי על זה פלפול מש"ס מנחות דדם שמלחו דרבנן ואמאי תברי' ונדחק רשב"א מדצריך הגעלה ג"פ חיישינן לתקלה ביני וביני דאלת"ה ליהדר לכבשונות אע"ג כאן שהדבר אינו מצוי חיישינן לפשיעה ותקלה אלו דבריו והנה מבואר מדקמהדר להוכיח דם שמלחו דרבנן ולא קאמר בפשיטות מ"ט לא שהי' מע"לע והגעיל ג"פ אע"כ אי הוה דם שמלחו דאורייי' פשיטא לי' דלא מהני מעת לעת כיון דתחלת בליעתו איסור תורה לא מקלינין בי': -

והרא"ה בבד"ה הקשה קו' עצומה להס"ד דירושלמי דבתרומה דאורייתא למי קאמר מה צורך להקשות נבלה בלאו ותרומה במיתה ולא הקשה בקיצור הא כ"ח אינו יוצא מידי דפנו לעולם אע"כ גם בתחלה ידע דמיירי בתרומת ח"ל שאינו ב"י ואמר אין למדין ממנו לנבלה אינו ב"י והקשה נבלה בלאו ותרומה במיתה ומשני מאליהן קבלו אפי' בא"י ואין לה עיקר כלל לכן אפי' ב"י מותר משא"כ נבלה אפילו אינה ב"י ותו הקשה שם אי ס"ד דאי' דרבנן שרי' בהגעלה ג"פ א"כ כל כ"ח אינו ב"י לשתרי בהגעלה וכל

הש"ס מלא דאין לו תקנה ואין לומר משום חשש תקלה הא אמרי' בפכ"ש ולשהינהו אחר הפסח וליעבד בהו שא"מ אע"כ אין לו תקנה ועיין במשמרת הבית שלא חלק עליו כלל בכ"ז עולה מזה בקדרה שבלע אי' דאוריי' ונפגם לא עלה על רשב"א לא בארוך ולא בקצר להתירו והרא"ה אוסר להדי' ובעל העיטור מסתפי להתירו וצ"ל העיטור לטעמי' לפמ"ש הטור בשמו בסי' צ"ג דקדרה שבשל בה בשר וחזר ובשל בה חלב ונתבטל והותר המאכל מותר בקדרה לבשל בו מין האחרון ודבריו תמוהין כמ"ש טור וב"י שם ואני זכיתי וראיתי בפנים בעיטור כתב ישן נושן והעתקתי לשונו בתשו' אחרת ודעתו כיון דידעי' כמה בלע והחלב יש בה ס' נגד כזית בשר שבלע הקדרה נהי שאינו יוצא מידי דפנו ונשאר בדפנו קצת בשר מ"מ לעומת זה נבלע בו ס' פעמים חלב ונתבטל הבשר שבדופני החרס בס' חלב שבדופני החרס ולכן ישתמש בו מין האחרון והארכתי בביאור הדבר ולפ"ז י"ל ה"נ ס"ל דמשו"ה סגי בהגעלה כיון שאע"פי שאינו יוצא מידי דופנו מ"מ נגד המעט הנשאר יכנס לתוכו ס' פעמים מההיתר כנגדו ונהי בדאוריי' ואיסורא בלע לא סמכי' אהא מ"מ בדרבנן סמכי' ואמרי' שאני אומר וא"כ לדינא דלא ס"ל כהעיטור הנ"ל אין שום ס' לומר בכלי שבלע איסור דאורייתא ונפגם להתיר בהגעלה:

ותמהתי על רפ"מ שכ' דנ"ט בר נ"ט דאיסורא לא מיתסר אלא למ"ד חנ"נ בשארי אי' וא"כ לרבינו אפרים וסייעתו נ"ט בר נ"ט שרי' אפי' היכא שאי' בלע א"כ תיקשי להו ש"ס ערוך דבעי לחלק בין איסורא בלע להיתרא בלע ועוד אני תמה על פר"מ נ"י שרצה לומר כ"ח דשבע לבלוע אינו מוציא טפה ואינו מכניס מי הגעלה ומפריד בינו לבין הברזל א"כ למה מגעילים ג"פ ע"כ משום בכל פעם מוציא קמעא ואז יכניס מי הגעלה לדופנו ויגעיל הברזל שבחוץ כבכ"פ: -

והעיקר נ"ל דלא ליעבד להו הגעלה כמש"ל אבל למלאות גחלים ש"ד דמסתמא לא ניחוש דפקעו ואי פקעו הרי קמן שהוא כ"ח שהרי פקע ע"י האש ואמנם אי לא פקעי לא נימא דלא אסיק להו שפיר משום דחייס עליי' דכיון דאינו אלא שוע בעלמא וגם ספק אם הוא חרס מותר לסמוך ע"ז ואז אם הרתיח כ"כ עד שהקש נשרף בחוץ אז גם הברזל הוכשר ומותר כן נראה לעניית דעתי וחיים ושלום וכל טוב כנפשו היקרה ונפש א"נ החותם בכל חותמי ברכות. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קיד

ע"ד פלפולך בסוגי' דשלהי ע"ז צויתי להעתי' לך מהרשו' בחידושי:

איבעי' להו משכנתא מאי וכו' הרמב"ם לא מייתי הא דדעתיה לשקועי צריך טבילה בברכה ותמה הכ"מ ולכאורה יש לעיי' מה יועיל דעתיה לשקועי הלא בישראל שיש לו

משכון מישראל חברו דאפילו עבר הזמן ודוחקו לפורעו ואומר לו בהדיא יהיה שלך לא מהני דהוה אסמכתא עי' ש"ע ח"מ סי' ע"ג סי"ז בהג"ה ושיט' הרמב"ם ורוב הפוסקים דגם בעכ"ם דין אסמכתא ועמג"א תמ"א סק"ב וא"כ אמאי יחשב כשלו כשדעתו לשקועי בידו ומיהו מג"א סיים שם וע"סי תמ"ח אי אזלינן בתר דיניהם פי' והערכאות בדיניהם אין דנין דין אסמכתא ובסי' תמ"ח הוכיח מג"א מש"ס רפ"ב דבכורות דלא אזלי' בתר דיניהם מדדחיק ש"ס ואמר בדיניהם שפסקה להם תורה ש"מ לא אזלי' בתר דיני ערכאות שלהם - אמנם רמב"ן במיוחסת סי' רכ"ה מוכיח דאזלי' בתר דיניהם והוא ממש דין תורה מדאמר רב אשי במס' ע"א ע"א רמות רוחא הוא דנקטי להו ולא אמר דילמא דיניהם כך הוא אע"כ אי הי' דיניהם כך הוה מדין תורה משיכה בנכרי קונה והוא רוצה לדחו' דמשיכה אינו קונה ונדחק רמב"ן דרפ"ב דבכורות ידוע היה להם שלא היה דיניהם שם במקומם כך ע"כ נדחק בדיניהם שפסקה להם תורה וזה דוחק וס"ל לרמב"ם דסוגי' דפ"ב דבכורות פליג על רב אשי וס"ל דלא אזלי' בתר דיניהם של או"ה והא"ש דמר בר רב אשי שפיר אמר אדאבוה' רב אשי אי דעתיה לשקועי קני דאף על גב דהוה אסמכתא מכל מקום בתר דיניהם אזלינן דרב אשי לשיטתו אך הרמב"ם פסק כסתם ש"ס דרפ"ב דבכורות דלא אזלינן בתר דיניהם ואסמכתא לא קניא ולא מהני דעתו לשקוע דלהוי כשלו כעין כל כלי מדין האמורים בפרשה ע"כ לא בעי טבילה ומה שכתב רמב"ם בהלכות בכורות בדיניהם כבר פרשתי שם בעזה"י:

אמנם מה דפסק הרמב"ם האיבעי' לקולא ורשב"א ס"ל דלרמב"ם טבילת כלים דאוריתא וה"ל לפסוק ספק דאוריתא לחומרא כמ"ש כ"מ ועיי' הגה"מ שכ' הואיל ואיננו איסור וגם לא מצוה המוטלת על האדם לקיימה פ"א ע"כ אזלי להקל ע"ש וצ"ע ולפענ"ד אומר דלכאורה רחוק קצת לומר דחזי לדעתי' דעכו"ם לשקועי דא"כ הי' מפרש לתלמידיו ללמוד הלכה למעשה כדרכו של חז"ל גם מסברא קשה לומר דמשכנתא כזביני דאפילו נאמר בע"ח קונה משכון להתחיי' אפי' באונסי' מ"מ לא עדיף משואל דחיי' באונסי' ומותר נמי להשתמש בו מ"מ ל"צ טבילה משום דל"ד לכלי מדין מכ"ש משכנתא וצריך לדחוק כיון דיש לו חוב עליו עדיף ודמי טפי לכלי מדין כ"ז דוחק והנה במס' ב"ק קי"ג ע"ב בתוס' מסופקי' אי רב אשי ס"ל גזל עכו"ם אסור או מותר עי"ש ומהרי"ל כ' אסור לשמש במשכנתא של עכו"ם דשואל שלא מדעת גזלן הוא חוץ מליל פסח עי' ט"ז י"ד סי' ק"כ ס"ק י"ד ועיי' מג"א תע"ב ס"ק ב' עי"ש א"כ י"ל הא דרב אשי הי' משמש במשכנו של גוי לא היה בליל פסח ומספקא לי' למר בר אשי אי ס"ל לאביו גזל גוי אסור ואסור לשמש ועל כרחך מה שהי' משמש הוא משום דחזי דעתי' דגוי לשקועי וס"ל בדיניהם

אין אסמכתא כנ"ל וסמך שהתלמידים יבינו כך מדמשמש והרי גוזל וע"כ יבינו דעתי' לשקועי' וממילא אין לנו להמציא דמשכנתא שאין דעתו לשקועי יהיה כזבינא דמה"ת יהיה עדיף משאלה - או דלמא הי' ידוע להתלמידים דס"ל גזל עכו"ם מותר ומשו"ה שתי בי' אע"ג דאין דעתי' לשקועי דמותר לגוזלו והא דהטביל משום דמשכנתא עדיף משאלה והוה כזביני ולא איפשיטא ליה למר בר רב אשי מיהו אנן קי"ל גזל גוי אסור וכן פסק רמב"ם כמו שהוכיח חכם צבי סי' כ"ו עיין שם ע"כ אמרינן ודאי ר"א לא היה שותה לולי דדעתי' לשקועי ולטעמיה אזיל דאסמכתא קניא בדיניהם ולדידן לא בעי טבילה כלל: -

מיהו כל הפוסקים פסקו דבאין דעתו לשקועי נמי ספיקא הוה דלא כנ"ל והטור פסק אי ידעינן בודאי אין דעתו לשקועי לא לבעי טבילה ובסתמא מטבלי' מספיקא והנה תוס' כ' דישראל שהשכין אצל גוי ופדאו בודאי לא בעי טבילה ונתקשה מהרש"א מה בין גוי לישראל ולפענ"ד לפי הנ"ל דקיי"ל גזל גוי אסור ואסור לשמש בו וגם הקו' מה"ת ע"י משכון יהיה כזבינא יש לומר כמה שכתב ט"ז אלא שלא ביאר יפה דאף על גב דגזל עכו"ם אסור מ"מ הפקעת הלואתו היכא דבהתירא אתי לידיה מותר והשתא כל המשכון הזה דבהתירא אתי לידיה מותר לו להפקיעו ולהחזיקו לעצמו לגמרי ונהי שסופו יצטרך להחזירו להעכו"ם ולא יכול להפקיעו מכל מקום כל זמן שלא פדאו והוא בידו הרי התשמיש שמשתמש אפי' מחסרו על ידי התשמיש הוה כהפקעת הלואה ושלו הוא ומשו"ה מותר לשמש ובעי נמי טבילה:

אמנם בים של שלמה בב"ק פ"י סימן כ' דעתו דלא הותר אלא הלואה שניתן להוצאה שוב לא יתחייב הישראל ליתן לו משלו אבל מה שבא ליד ישראל מיד הגוי פקדון או כדומה לא וכתב בקיצור בש"ך ח"מ סימן שמ"ט סק"ג עיין שם וי"ל בהא מסופק מר בר רב אשי דאפילו אי סבירא ליה לאביו גזל עכו"ם אסור מכל מקום משכנתא כזביני מטעם הפקעת הלואה או דלמא לא שייך הפקעת הלואה אלא במלוה ולא בפקדון ונמצא כל זה במשכון של גוי ביד ישראל אבל משכון של ישראל ביד גוי בודאי לא הוה כזבינא אלא עדיף משאלה וא"ש דינו של תוס': -

וי"ל דס"ל להטור להלכתא אי בודאי אין דעתו לשקועי ה"ל ספק איסורא דלמא לא הותר הפקעת הלואה אלא במלוה וממילא מספק גזילה אסור להשתמש בו והשתא אפי' ישמש בו באיסור או בליל פסח לא דמי לכלי מדין ולא בעי טבילה בודאי אך אם ספק דעתו לשקועי ה"ל ס"ס אולי דעתו לשקועי ולא יקפיד על התשמיש ואם תמצא לומר אין דעתו לשקועי דלמא הפקעת פקדונו נמי מותר ומספק ספיקא מותר להשתמש בו ממילא מספקינן אולי משכנתא כי האי כזביני וטובל בלא ברכה וק"ל: -

וז"ל הירושלמי ר' אמי סליק עם ר"י נשיאה לחמתא דגרר ושאלין כסף מן אילין דאסיגס פירוש גוים דלשם שאלין לרבי ירמיה אמר צריך להטביל לפי שיצאו מטומאת גוים לקדושת ישראל יצאו לחוץ פירוש שיצאו חוץ לבית המדרש ושמעין ר"ז בר בא בשם ר' יוחנן לא שנו אלא לוקח אבל שואל מותר מעתה אפילו כלים ר' הושע זבין כלים ומטבילן ע"כ לשונו ועיי' פני משה דמיירי שאלו כסף מהגוי והם עשו מהם כלים ע"ש ולא פי' כל צרכו ולפענ"ד לא נסתפק מעולם דשואל כלי מגוי דלא דמי לכלי מדין שבפרשה גם אין ספק אם קנה כסף מגוי ועושה הישראל כלי ממנו דכל הני לא בעי טבילה אבל הם שאלו כסף מהגוי להחזיר לו לאחר זמן ובתוך ימי שאלה התיכם ישראל ועשה מהן כלים והשתא נהי דמשום היתר הפקעת הלואתו לא בעי טבילה כמו כל שאלה דעלמא דוקא במשכון דיש לו ג"כ חוב על הכלי אבל בשאלה בעלמא וגם משום שקונה בשינוי מעשה שעשאו כלי וגם קונה בשבח כלי משום זה לחוד לא הי' חיוב טבילה אבל השתא דאיכא תרתי שיכול להפקיע לגמרי וגם קנה שבח הכלי ושינה אותו ואין להגוי אלא תביעת כסף שבור לא גוף הכלי ע"כ הצריכו טבילה אלא שיש לדון אם עלתה לו כיון דעדיין כח גוי מעורב בו והוה כיוצא מטומאת גוי ולקדושת ישראל לא בא וכעין חציו עבד וחציו בן חורין דאפי' עצמו אינו מוציא משום דעבדות וחירות מעורבים בכל מעשיו וה"נ דכותי' ע"כ מסיים ר' הושע זבין ומטבילן פי' בעובדא כי האי זבנם מן הגוי אחר שכבר נעשו כלים והטבילן אז כשנכנס לגמרי לקדושת ישראל: -

ת"ר הלוקח כלי תשמיש והוא תוספתא פ"ט דמס' ע"ז ושם תני מטגנין היינו מחבת בבבא דמגעילן והיינו משום דאזלינן בתר רוב תשמישן ורוב פעמים אין השמן מתיבש ובלע על ידי אמנעי וגם רוב טיגונם הי' בשמן ולא בשומן של איסור וע"כ סגי בהגעלה אך הרשב"א בתה"א סוף בית ד' כ' מדהשמיט בש"ס ולא נקיט מטגנין ש"מ ס"ל בעי ליבון דלא אזלינן בתר רוב תשמישו ע"ש וק' א"כ ה"ל למיתני בבבא דליבון עכנלע"ד לפמ"ש בתשו' מנחם עזרי' סוף סי' צ"ו דוקא באינו בן יומו אזלינן בתר רוב תשמישו אף על פי שבודאי באורך הזמן שמשו בו פ"א באור מ"מ לא גזרו חכמים אלא משום רוב תשמישו והה"נ אפילו בן יומו ולא ידעינן איזה תשמיש נשתמ' בו היום אזלי' בתר רובא ותלינן בודאי לא שמשו בו באור אבל אי ידעינן ששמשו בו היום פ"א באור אפי' היה רוב תשמישו היום בבישול מ"מ צריך ליבון משום אותו הפעם ע"ש וא"כ תינח למ"ד נט"לפ מותר והכי קיי"ל אבל למ"ד נט"לפ אסור א"כ א"א למיזל בתר רוב תשמישו דהרי לא ימלט ששמשו באורך הזמן פ"א ע"י האור ונט"לפ אסור מדאורייתא והמטגני' צריכים ליבון: -

והא"ש ברייתא דתוספתא ס"ל כהלכתא נט"לפ מותר ע"כ כלל מטגנין בהדי הגעלה בתר רוב תשמישו משא"כ ש"ס דילן הוה בעי למיתנא בסיפא דברייתא וכולן שנשתמשו בהן עד יטביל וכו' תני חדא אסור ותני חדא מותר וא"כ למ"ד אסור נט"לפ אסור צריך למיתני מטגנין בהדי ליבון ולמ"ד מותר מיתני בהדי מגעילן ע"כ השמיטו לגמרי מהברייתא ולעולם להלכתא בהגעלה סגי: -

מדיחן ומטבילן והן טהורין פי' אעפ"י שמטבילן לא סגי בלי הדחה ושפשוף בידים להסיר מה שבדופני הכלי ומ"מ נראה אם לא הדיח בידים רק הטביל בצונן וסר ממנו מה שבדופני הכלי סגי והא"ש דתני וכלן שלא הטביל וכו' ולא קתני שלא הדיח לומר דוקא אם לא הטביל אסור ובעי ס' נגד הטוח שעל פניו אבל אם הטביל אפי' לא הטיח לא אסרי': -

ואפשר עוד דהרי מיירי בקונ' סתם כלים מגוים שסתמן מקונחים אלא דעכ"פ צריכים עוד הדחה על ידינו ומ"מ אם לא הדיח ולא הטביל ובשל בהן יש לסמוך דרוב פעמים יש יותר מששים נגד הטיח שעל פני הכלי ואין צריך להחמיר כ"כ דטיחה משהו עבדי לי' והא דתני חדא אסור היינו דס"ל נט"לפ אסור ואינו אלא כמו טעם כל שהוא ואפ"ה אסרי' רחמנא אע"ג דאינו כ"ש ממש דהא כל אי' בס' משיירי' אבל מ"מ טעם קלוש הוא כמ"ש תוס' סברא זו לעיל ס"ו ע"א ד"ה מכלל וכו' ע"כ מחמרי' ה"נ ותני' חדא אסור אבל מאן דמתיר נט"לפ הא נמי שרי' בדיעבד: -

ולמ"ד נט"לפג מותר ג"כ היכא משכחת לה נראה בוודאי ידע סתמא דתלמודא דפליגי תנאי בנט"לפג אלא הוה ס"ל בפוגם בעין כגון חומץ לתוך הגריסי' לעיל במשנה ס"ה ע"ב אבל הכא שאיננו פגום בעצמו כמ"ש הר"ן בשמעתין אלא פוגם בתבשיל הבא אחריו וכן פירש"י לעיל ס"ז ע"ב ד"ה ואידך וכ"כ שם רשב"א ור"ן ע"ש ודלא כהרא"ה שם - זה הוה ס"ד דאסור לכולי עלמא והיינו דאסר רחמנא ג"נ אבל השתא דתני' חדא דאפי' פגם בתבשיל הבא אחריו מותר אם כן ג"נ היכי משכחת ליה: -

וכבר כתוב אצלינו במקום אחר דגם תוס' לא פליגי ע"ז דאין הבליעה נפגמת בעצמה אלא שפוגמת בתבשיל הבא אחריו ואפ"ה רצו להוכיח דתחלת הלילה אינה פוגמת דאי לאו הכי מ"ט הצריך שבירה ומריקה ושטיפה ולא בעי למימר משום ביעור נותר וכמ"ש הר"ן באמת י"ל דהר"ן מסיים שבירה ומריקה ושטיפה רחמנא אמר זהו ביעורו וזה דוחק גדול אבל תוס' ז"ל דמה שהוא בלועה בדופני הקדירה אין לך ביעור גדול מזה ובתשו' תה"ד סי' קפ"ג כ' שזה כעין טהרה וטומאה בלועה שאינו מטמא ע"ש אך כל זמן שהקדרה ראוי לבשל בו ולהוציא הבלע ושיבלע בתבשיל אחר איננו בלועה אלא כסגור

בתיבה ואם יסגור אדם בשר קודש בתיבתו וכי זה ביעורו ה"נ בדופני הקדירה אם אפשר להוציא בלעו איננו בלועה אלא סגורה אבל אם משבר כ"ח ושוב אינו ראוי להוציא הבלע ולהבליע בתבשיל אחר זה ביעורו וא"כ ה"ה כשכבר נפגם ונהי הוא בעצמו אינו פוגם עכ"פ א"א להפליטו ולהבליע בתבשיל אחר שהרי פוגם התבשיל האחר א"כ ה"ל כמבוער ומשו"ה הוכיחו מזה דבעי' כל הלילה לשיעור פגימה אבל לעולם מודה תוס' דהבלוע בעצמה איננה פגומה ועיי' עוד לקמן אי"ה: -

היכי משכחת לה מצאתי כתוב בכתבי יד הגאון מחצית השקל זצ"ל שביד נכדו הב"ח החרוץ מו"ה גבריאל זצ"ל שהקשה למ"ד לא אסרה תורה אלא קדרה ב"י ל"ל מיעוטא דלא בעי הזאת ג' וז' ת"ל אך חלוק תיפוק ליה אי צריך ז' ימים ה"ל פגם ולא אסרה תורה אלא קדרה ב"י ותי' דהוה סד"א כיון שהבלע בעצמו אינו נפגם כמ"ש הר"ן הנ"ל ה"ל טובל ושרץ בידו מש"ה צריך הגעלה ואח"כ טבילה אבל לא משום או"ה קמ"ל אך דלא בעי הזאת ג' וז' וממילא לא נאמר דהגיעול הוא רק משום טבילה אלא משום או"ה ובת יומא דוקא אלו דבריו ז"ל ועדיין לא יי"ח עכ"פ מאי פריך ש"ס היכא משכח' לה דלמא האמת כן הוא דהגעלה משום דלא ליהוי כטובל ושרץ בידו דהרי יש פוסקים שסוברים כן ועריט"בא ורמב"ן פ' מטות ויעיי' בסוף ס' הפלאה דכתובות בלקוטי בנו הרב הגאון ז"ל ולפע"ד ליישב בעזה"י דהתוס' כתבו דא"א לומר דהוה כטובל ושרץ בידו דא"כ סכין שפה וטהורה לצונן אע"ג עדיין בלע של איסור בתוכו ולכאורה יש לעיין הא מתני' בסתם סכין שאין ב"י ומן התורה שרי לגמרי ואין כאן שרץ בתוכו רק רבנן אסרוהו והם אמרו שפה וטובל והיא טהורה ומאי ראיה היא זו דוקא בסכין שמטהרו לצונן התירוהו אפי' לחמין אח"כ משא"כ בשארי כלים וכמ"ש ש"ך סי' קכ"א סק"ג והכל מדרבנן הם אמרו והם אמרו ואין כאן ראיה כלל: -

וי"ל עפ"י מ"ש תוס' לעיל ל"ח ע"ב ד"ה ת"ר בסוף הדיבור דמשו"ה סתם כלים אינם ב"י דהוה ס"ס ספק אם נשתמשו בו היום ואת"ל נשתמשו בו דלמא בדבר הפוגם בעין ע"ש והיינו כחומץ הפוגם בגריסי' ולפ"ז תינח לענין איסור והיתר התבשיל הוה ס"ס אבל לענין טובל ושרץ ליכא רק ס' א' דילמא לא נשתמשו בו היום אבל אם נשתמשו בו היום דבר האסור אע"פ שפוגם בתבשיל זה שבשלו בו גריסין מ"מ האיסור עצמו איננו פגום לא מצד עצמו ולא מצד זמן שהרי בשלו היום וא"כ ק' שפיר מסכין שפה אע"כ אין הטעם משום טובל ושרץ וא"ש אך הרשב"א והטור כ' ס"ס באופן אחר שמא לא בשל היום ואת"ל היום דלמא דבר המותר לגמרי כגון ירקות וכדומה ועמג"א תמ"ז סקכ"ג הנפקותא בין ב' הס"ס מ"מ לפי אותו הס"ס שפיר י"ל הטעם משום טובל ושרץ בידו הא

דסכין שפה והיא טהורה משום דסתמא לפגם מס"ס הנ"ל שמא בשלו בו דבר המותר ולא מוכח מידי וא"ש הנך פוסקים:

ובזה י"ל הא דלא מקשה מיד מכאן ואילך לשתרי פי' אי הכי דנט"לפג מותר אפי' לכתחלה נמי וי"ל דכל דלא הוה ס"ד דלא אסרה תורה אלא קדרה ב"י ה"א דהס"ס הוא שמא לא נשתמשו בו דבר אסור ואת"ל נשתמשו דלמא הפוגם בעין וא"כ הבלע בעצמו באיסורו אלא ע"י שאנו נותני' בו התבשיל הלז אשר שמא הוא נפגם בעין מהבלע עי"ז הותר ואין לעשות ס"ס בידים כמ"ש מג"א ר"סי תס"ט בשם מהר"יט ומשו"ה אסור לכתחלה אבל כדמשני לא אסרה תורה אלא קדרה ב"י א"כ יש ס"ס שמא דבר המותר ושמא אינו ב"י ושפיר יש להתיר לכתחלה ופריך מכאן ואילך לישתרי: -

ובזה יש ליישב חקירת תוס' מ"ט לא אסרו גם התבשיל גזרה אטו ב"י די"ל דלא גזרו כלל אטו שיבשל בקדרה שנתבשל בו איסור ביומו זה לא ס"ד אלא גזרה אטו שידעי' שנתבשל בו היום דבר מה ולא ידעי' אי איסור או היתר וא"נ איסור דלמא פוגם בעין ואסור לעשות ס"ס בידים לכך אסרינן אפי' ספק אינו ב"י ג"כ אע"ג דהוי ס"ס דממילא כן נ"ל - ולפ"ז תינח בכלי דגזרי' אי שרית בכלי דלא ידעי' אי שמשו היום או לא אתו להתיר בכלי בת יומא שוודאי שמשו בה היום ויהיה ס"ס שמא בדבר המותר ושמא בדבר הפוגם בעין ואסור לעשות ס"ס בידים להכניס לתוכו דבר מאכל אבל אי כבר ניתן לתוכו המאכל ונתבשל בו תו הוי ס"ס גמור ואין לגזור דמה לי הך ס"ס או הך וק"ל: -

ואין רחוק לומר דאביי ורבא פליגי בהנ"ל דודאי לא נעלם מאביי דל"ש בכה"ג יגיד עליו רעו אלא במשנתינו משמע דתרתי בעי דהרי שנינו את שדרכו להטביל יטביל ואת שדרכו להגעיל יגעיל לפ"מ שפירש"י במשנתינו האי יטביל היינו טבילת מ' סאה ודלא כריטב"א ע"ש א"כ הא דתנן להגעיל יגעיל ר"ל להגעיל גם כן אבל טבילה בעי גם כן ומוסיף על הראשונות דבעינן טבילה והגעלה אם כן שוב כדתנן ולהלבין ילבין היינו מוסיף על הראשונות להטביל ולהגעיל ולהלבין ובזבחים נקיט חדא מנייהו ויגיד עליו רעו ולק"מ קו' רבא - אלא נהי ממתני' לא קשי' מברייתא קשי' דהלוקח כלי תשמיש דהתם ליכא למימר דמוסיף על הראשונות דהרי מדנקיט מגעילן ומטבילן ומלבנן ומטבילן מדנקיט מטבילן ולא סמך אדרישא ש"מ איננו מוסיף על הראשונות אלא הגעלה לחוד וליבון לחוד ולזה י"ל אביי ס"ל טעם הטבילה הוא שלא יהא כטובל ושרץ בידו ע"כ הזכיר טבילה לומר אחר הגיעול צריך טבילה דוקא וכן בשדרכן ללבן י"ל לעולם צריך גיעול וליבון וקמ"ל אחר הליבון יטביל שלא יהא כטובל ושרץ בידו והא דסכין שפה והיא טהורה בלי טבילי' משום דס"ל הס"ס היא כרשב"א וכבר הוה פגום

דס' לא שמשו בו היום וספק דבר המותר לגמרי ומן התורה מותר לגמרי משו"ה כיון שאינו רוצה לשמש עתה אלא צונן סגי בהאי טבילה וסברא זו עיי' ש"ך סי' קכ"א סק"ג ע"ש - ואך רבא ס"ל שהס"ס כמ"ש תוס' א"כ לענין טבילה ליכא אלא חד ספק ואפ"ה סגי בטבילה קמייתא אע"פ שלא הגעיל ש"מ לאו משום טובל ושרץ בידו ושפיר ק' על אביי מהבריי' קצרתי וק"ל:

וליישב קושי' ראשונה נאמר דהמקשה דפריך ג"נ היכי משכחת לה לא ידע לחלק בין ב"י לאינו ב"י ולא ידע ס"ס אלא שמא לא נשתמשו בו איסור או שמא נשתמש בו דבר הפוגם בעין וא"כ לשמש לכתחלה ה"ל חד ספק לענין טבילה ועוד דאסור לעשות ס"ס בידים ומוכח מסכין שפה והיא טהורה כהוכחת תוס' דלאו משום טובל ושרץ בידו - ומ"מ לא הוי קשי' לי' למה לי אך למעט הזאת ג"וז דז"א דהרי לא ידע לחלק בין ב"י לאינו ב"י ע"כ פריך היכי משכחת לי' אבל למסקנא דמשני לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא דלאו לפגם הוא אז קשיא ליה למה לי אך למעוטי הזאה ת"ל דהוי אינו ב"י ולעומת זה י"ל משום דהוי טובל ושרץ בידו ולא קשי' מסכין שפה די"ל דהוי ספק ספיקא ספק לא נשתמש בו איסור ואת"ל נשתמש בו שמא אתמול כנ"ל: -

ועוד לכאורה יש להוכיח כמ"ד דהטבילה אחר ההכשר משום טובל ושרץ בידו דרש"י בחומש פי' אשר לא יבוא באש תעבירו במים היינו טבילה והרמב"ן הקשה למה לי הא כבר כתי' במי נדה יתחטא ותי' הרא"מ דה"א המגעיל ע"י בישול בעי טבילה ולא אותן שמשתמשין בצונן ע"ש - ואם כן מוכח דהמרק פיגולים מטמא והוי טובל ושרץ בידו דאי לאו הכי אין סברא לחלק: -

אך הרמב"ן מפרש תעבירו במים שכשוך להסיר הטיח שעל פניו מפני איסור דבשולים של נכרים וא"כ לא מוכח כנ"ל אך זה א"א דהרי לא מיירי התורה אלא מבת יומא והטיח שעל פניו שהוא בעין אין חילוק בין יומו ליום אחר ומיהו הרמב"ן מצי סבר כהרמב"ם דגם הטיח נפגם אבל למאי דקיי"ל דאינו פוגם א"א לומר כהרמב"ן וע"כ כפירש"י נמצא לבתר דמסיק לא אסרה תורה אלא לקדרה בת יומו מוכח דהוי כטובל ושרץ בידו והא דסכין שפה כנ"ל: -

רמי ליה רב עמרם לר"ח וכו' במתני' כ' ריטב"א דהוצרך לאשמעי' שפוד ואסכלה מלבנן אע"ג דכבר תנן את שדרכו ללבן ילבן משום כיון דתנן בזבחים להדי' השפוד והאסכלא מגעילים קמ"ל מתני' דבעי' ליבון ומטעם דמסיק בש"ס וצריך להבין הלא גם אי לא תנן השפוד והאסכלא מלבנן נמי הוה רמי מתני' אהדדי הכא תנן את שדרכו להלבין וכו' והתם תנן מגעילין וי"ל עפ"י מ"ש רשב"א במשמרת הבית דבליעה ע"י האור דשפוד

שאני שהרי אותו צד שהבשר תחוב בו אינו רואה את האור דבשר מקיפו ורק אותו צד החיצון שרואה פני האור וחם מקצתו חם כולו ממשיך רתיחתו שע"י האור גם למקום שהבשר מקיפו והוה סד"א דהוה דבר שדרכו להגעיל משום הכי קמ"ל דבכלל דרכו ללבן הוא ומשום הכי רמי' ליה אמתניתין דזבחים והוצרך לשנוי' דש"ס: -

מגעילן פירש"י וז"ל משום דכי אתי למחר הוה נותר וכי הדר מבשל בשר קודש למחר פליט שפוד בגויה טעמא ונותר אי' כרת הוא עכ"ל ויל"ד מה לי אי' כרת או לאו ועוד קשה הא משמע מלשון רש"י דלעיל ד"ה בת יומא דלינת לילה פוגמת א"כ כי מפליט למחר נט"לפג הוא ולא פי' כפשוטו דבעי תיקון לבער הנותר הבלועה בהשפוד ונלפע"ד דס"ל דמהא לא הוה קשי' לי' דפשיטא די"ל מאחר שכבר הגעיל ולא נשאר אלא מה שבעומק הכלי הנבלע ע"י האור יותר מע"י בשול נהי דלענין הכשר לא מהני עד שיכשרנו כדינו אבל לענין ביעור נותר ודאי אותה הבליעה עמוקה הוה כמבוער ועומד ולק"מ ובפלתי הקשה למ"ש הרא"ש דלמ"ד לינת הלילה פוגמת כל המריקה גז"ה א"כ לק"מ דגז"ה כך הוא מורק במים ולא בעי ליבון ומה שתי' דמורק משמע נמי ליבון שממרק הכלי ז"א לפי' הרא"ה שהליבון אינו מפליט אלא שורף ומכלה וא"כ קושיתו עצומה ולק"מ ק' ש"ס ע"כ פירש"י דהקושי' קאי למאי דמסקי' דגזרי' אינו ב"י אטו ב"י א"כ בקדשי' נמי לגזור כמ"ש הרא"ש דאיכא למגזר טפי כיון דקדשי' מרובי' ומחלפי הכלי' ב"י עם אינו ב"י ול"ש הכא למימר לא גזרו במקדש אדרבא איכא למגזר טפי וע"ז סובב כל השקלא וטרי' וכיון דעיקר ק' משום דה"ל למגזר אטו ב"י ואמרי' ר"פ הנחנקין לאיסור חנק חששו לאיסור לאו ל"ח למגזר [ומאי דקשי' ע"ז מש"ס ר"פ האשה רבה כבר כתבנו במקום אחר] מ"מ הו"מ לשנויי' הכא בג"נ לאיסור כרת דחלב ודם חששו ולאיסור לאו דקדשי' לא חששו ע"כ כ' רש"י דנותר נמי בכרת. ובזה יש לדחות הוכחת תוס' דחולין וזבחי' צ"ו ע"א דלר"ט איך נעשה גיעול לחברו הא הוה נ"ט בר נ"ט דאיסור לענין זר ויוצא ולהנ"ל י"ל כיון דכבר איפגם רק משום גזירה ולנותר דכרת חששו אלא דהוה נ"ט בר נ"ט דהתירא ולאיסור לאו דזר ויוצא לא חששו ולא צ"ל דמ"במ אוקמי' אדאורי': -

ומיושב נמי מאי דמקשי' אשינוי' דרבא לקמן כל יום נעשה גיעול עכ"פ בכל שבת דלא נעשה גיעול ליבעי ליבון ולהנ"ל ניחא דהא משום ביעור נותר ליכא למיחש לבלועה עמוקה הלז ולפליטה בקדשי' אחרי' הא הוה פגם מה תאמר נגזר אטו דמיחלפי בקדרות אחרות בשבת לא שכיחא בני יומן ולא מיחלף עד יום אחר שבת ומיד ביומו לא שכיחא דהרי אתמול בשבת לא שחטו שלמי' וא"כ שוב כולי האי לא גזרו: -

ועפי"ז יש ליישב הא דמשני ליה התירא בלע ודפריך ליה רבה איסורא קפליט ולקמן בסוף מסיק ליתי' לאיסורא בעיניה פירשו הראשוני' דמיקלש קליש איסורא ולא חל עליו שם חדש שם נותר רש"י לא פי' כן אלא פי' מעולם לא הוכר איסורא ע"ש והלא דבר הוא אבל נלע"ד הנה בזבחים צ"ו ע"א כ' תוס' דע"כ ההכשר היא אחר שכבר נעשה נותר דאי ס"ד קודם ומשום שלא יביאו קדשים לבית הפסול א"כ מה הועיל ר"ט הא כבר חל עליו חיוב מריקה ושטיפה ופי' ט"הק היינו שטיפת צונן כבר חל עליו קודם זמן נותר ואיך פקע מיניה ע"י גיעול חברו ומזה הוכיחו תוס' דההכשר היה אחר שכבר נאסר אמנם י"ל היינו אי שטיפה הוא גז"ה בלי טעם אמנם לחד פירושא שכתב הרא"ש בשמעתין דלא היה גז"ה בלי טעם אלא להסיר כל הטיפין מועטי' שנשתיירו אע"ג בחולין לא קפיד רחמנא עליהן מ"מ בקדשי' קפיד ע"ש א"כ י"ל לעולם ההכשר היה קודם זמן נותר ושלא להביא קדשי' לכלל נותר והא דר"ט דגיעול לחברו היינו משום דלדידיה ברגל אוקמוהו אדאורי' מ"בם חד בתרי בטיל א"כ גם הניצוצו' ההם בטלי ולא בעי שטיפה וכ"כ הט"הק בעצמו שם בדבור אחר ע"ש ולשיטה זו צ"ל דכל הגעלה ומריקת חמין היה בפחות משש' כאשר יבואר אי"ה שיטת רמב"ן דאל"ה למה לי שטיפה כלל הא כשם שלר' טרפון בטלי הניצוצו' במ"בם חד בתרי כ"ש שיתבטלו בשש' של מי הגעלה אע"כ כרמב"ן שהיה פחות מס' ויבואר לקמן אי"ה: -

נחזור לענייננו דבהא פליגי ר' עמרם הוה ס"ל ההכשר היה אחר זמן איסורא וקשי' ליה ור' חסדא השיב לו התירא בלע והתירא פליט דההכשר הוא קודם זמן איסורא וכיון שכבר נגעל שוב אין הבליעה קלישה ההיא כח לקבל שם חדש של נותר ולק"מ אך רבה ס"ל דההכשר היה אח"כ וכבר חל שם נותר וסוף סוף כי פליט איסורא פליט ועד"ז אזיל השקלא וטרי' לפ"ז לבסוף כי מסיק רב אשי ליתי' לאיסורא בעיני' לא הוה רש"י מצי לפרושי דאין חל עליו שם חדש דנותר דהא קאי השתא לתרוצי אי ההכשר היה אחר זמן איסורו ע"כ פירש"י דלא ניכר איסור מעולם פי' ע"ד שכתב המרדכי ספ"ק דשבת גבי איסור שלא ניכר מעולם ותחלת ביאתו הוא ע"י תערובו' לא גזרו ביה רבנן משום דבר שיש לו מתירין ע"ש וה"נ ס"ל הנותר כל זמן שהוא בלוע אין עליו שם איסור דהוה כמו טהרה בלועה שכ' ת"הד סי' קפ"ג הנ"ל ותחלת ביאתו לעולם הוא ע"י תערובו' לא גזרו בי' רבנן משום אינו ב"י וביותר י"ל דסמיך ג"כ אמ"בם אוקמוהו אדאוריי' נהי דלא ס"ל לרבנן כר"ט דאוקמוהו אדאורי' ומשו"ה בעי הכשר ברגל ולא אמרי' נעשה גיעול מ"מ הכא אחר שכבר הוכשר כל כך על אותו משהו שנשאר ונתבטל מין במינו חד בתרי גם כן שוב לא גזרו בי' רבנן הואיל ולא ניכר איסורו:

ובזה י"ל דרבי דס"ל מריקה ושטיפה בצונן דאי ס"ד מריקה בחמין ומשום הגעלה מ"ט לא הזכירה תורה ג"כ ליבון באש אשפוד ואסכלה ואין לומר בקדשי' אין צריך ז"א לרבי דאית ליה בעלמא מ"במ לא בטיל מן התורה ולדידיה שפוד של קדשי' צריכא לבון ומ"ט לא הזכירה תורה אע"כ לא מיירי התורה מהכשר אלא מריקה ג"כ בצונן: -

יגיד עליו ריעו כבר כתבתי לעיל באריכות דאביי ס"ל במתני' הוזכרו שניהם גיעול וליבון דקאי אדלעיל את שדרכו ללבן ילבן ג"כ עם הגעלה וטבילה הנזכר ברישא ורק מברייתא קשי' עליו שהזכירו טבילה בהגעלה ובליבון ש"מ דלא בעי אלא לבון וטבילה ולא הגעלה ולזה כתבתי דס"ל לעולם קאי ארישא לבון וגם הגעלה והזכיר טבילה לומר דבעי טבילה אחר הליבון דוקא שלא יהא כטובל ושרץ בידו ורבא לס"ל הא כמ"ש תוס' מסכין שפה:

והשתא י"ל דפליגי בפלוגתת הרמב"ם והפוסקים דכ' תי"ט דרמב"ם ס"ל סכין לא בעי טבילה ע"ש וא"כ לק"מ מסכין שפה ורבא לס"ל כהרמב"ם ואמנם בטעם הדבר נ"ל דהנה הרמב"ם מפרש משנתינו ברוצה לאכול בה רותחין מעבירה במשחזת היינו שפה ולצונן לא הוזכר במשנה רק בש"ס מפרש דסגי בנועץ בקרקע וכ' עוד או משחזת או ליבון ומשמע הגעלה לא מהני רק בפסח דהתי' בלע וסברתו נ"ל דסכין רוב תשמיש ע"י דברים גושים רותחי' ואינו בולע אלא כדי קליפת הסכין ומ"מ ברותחי' לא סגי ליה דכבולעו ע"י רותחי' וגם דוחקא דסכינא ע"כ צריך תיקון יותר אבל עכ"פ אין הבלע נכנס יותר אלא עד הקליפה ולזה סגי בהשחזה להסיר קליפתו או ליבון עד כדי שיסיר קליפה שהוא שיעור המפורש בש"ס דילן זהו סברת הרמב"ם ויען כי הכשר זה לא נזכר בכלי מדין א"כ איננו בכלל טבילה אף ע"ג דאפי' כלי' שתשמישן בצונן ואינם בולעי' כלל צריכי' טבילה מ"מ ראוי' לבלוע משא"כ סכין ואל תתמה שהרי סכין של שחיטה מוכיח במרדכי פ"ק דחולין דלא בעי טבילה אעפ"י דבולע ובעי הכשר למ"ד בית השחיטה רותח עכ"פ להרמב"ם לפי פירושו דמתניתין משימוש רותחי' מיירי וסגי בסכין בשיפה היינו השחזה ממילא לא בעי טביל' והכי ס"ל לאביי אך רבא ס"ל דשיפה דמתניתין לתשמיש צונן אבל לרותחי' בעי ליבון ממש וממילא בעי טבילה:

ובזה א"ש בפ"ק דחולין ח' ע"ב דמשני שליבנה באור והסוברי' דסגי בהגעלה מתרצים דש"ס לא דקדק אלא נקט ההכשר היותר גדול ואמנם להרמב"ם דלשון המשנה שפה והיא טהורה היינו משחזת וסגי לשמש בו חמין א"כ ק' שינה לשון המשנה ולא תי' כגון ששיפה ולהנ"ל ניחא דהתם לרבא קאי מפרש מתני' לתשמיש צונן אבל לחמין בעי ליבון ואין הלכה כרבא בזה: -

ודאתאן עלה מ"ש המרדכי סכין של שחיטה לא בעי טבילה מש"ס דחולין ומקשים דלמא מיירי בשאלה מהנכרי כבר כתבתי בחי' למס' חולין שם לפמ"ש פני יהושע שם איך מותר לשחוט הא רוצה בקיומה של משמשי ע"ז ותי' להפוסקים משמשי ע"ז של ישראל יש לה ביטול מיירי שישראל מקיימו כדי לבטלו ע"י גוי שימצא או לבערו לבסוף וזה מותר למעוטי תפלה ובין כך מותר לשחוט ע"ש וא"כ ע"כ לא מיירי בשישאל מעכו"ם דא"כ אין בידו לבטל ולא לבער ואסור רוצה בקיומו א"כ כיון דשלו הוא הו"ל להזכיר טבילה אע"כ סכין של שחיטה לא בעי טבילה ולהרמב"ם שום סכין לא בעי טבילה: -

כל יום נעשה גיעול לחברו זו היא סברת ר"ט דמשום כך לא בעי הכשר כל הרגל והסבירו תוס' דמ"במ בטל מן התורה וס"ל לר"ט במקדש ברגל אקמוה אדאורייתא ואמנם רבנן לא ס"ל הכי דאקמוהו אדאורייתא וחידש לו רבא דמ"מ בשפוד הקילו דתיסגי בהגעלה במקום ליבון משום דכל יום נעשה גיעול לחברו ולמדתי מדברי הריטב"א משום דהרי בלא"ה איננו בלוע ע"י האור ממש שהרי במקום שהבשר תחוב הבשר מקיפו ואינו רואה פני האור ואותו צד שחוץ לבשר ורואה פני האור הרי אינו עתיד להשתמש בו אלא שחם מקצתו ע"י האור מחמם כלו גם העליון שתחת הבשר ונהי בעלמא כה"ג צריך ליבון דוקא דאע"ג דלאחר הגעלה לא נשאר בו אלא משהו מ"מ אינו יוצא מידי איסורו אלא בלבון ממש ס"ל לרבא הני מילי באיסורו אבל הכא דהתירא בלע אע"ג דהשתא קיימי' כי קפליט איסור' פליט מ"מ לגבי משהו כה"ג ל"א הכי וגם אי בשיל חטאת דממעט באכילת שלמי' דיקדש להיות כמוה ל"א תורה אלא בטעם גמור לא בטעם משהו אע"ג דבאיסור ממש אסור משהו כה"ג שהי' מתחלה איסור גמור ולא הפליטו ממש והשאיר בו משהו מ"מ בהיתר כי הכא אלא דאסור לזרים וביוצא לא החמירה תורה: -

והגי' שלפנינו פריך ש"ס א"ה הגעלה לא בעי ונשאר בקשיא ולא בתיובתא ובאמת אי קושי' הוא הוה תיובתא רבא כמ"ש ריטב"א ומשו"ה מוחק הגירסא לומר שאין כאן ק' כלל וכמו שהסברתי לעיל ומ"מ נלע"ד רבא לשטתו לק"מ ואקדים פלוגתת רשב"א ורמב"ן במשמרת הבית הרשב"א ס"ל דבעי' שיהיה במים ס' או שיגעיל בשעת היתר כמ"ש תוס' ובדבר שהתירא בלע יכול להגעיל בפחות מס' וע"כ קדרה של בשר שבשל בה ירקות הרי הוגעל ומבשל בו חלב אח"כ וכמ"ש הטור בשמו ג"כ ולפ"ז יורה דמר עוקבא מיירי באינו ב"י דאל"ה הא לית במים שבתוכו ס': -

ורמב"ן פליג דמסתמא יורה דמר עוקבא ב"י הוה ונגעל בלי ס' והטעם דדרך מים להפליט ולא להבליע כלל והא דנאסר קדירה שנפל בו חתיכת איסור אע"פ שיש בו מים היינו משום דע"י פליטת החתיכה המתערב במים נעשה רוטב ואין הכשר אלא במים צלולי'

ולא ביין ולא במזוג כדאמרי' בזבחים ומשום משנעשה רוטב הרי מבליע ולא מפליט אבל מים צלולים מפליטי' ומצחצחי' ואינם מבליעי' כלל והקשה לו הרשב"א אדרבא בזבחי' מבואר דוקא קדשי' במים ולא ביין אבל תרומה וכל האיסורי' אפי' ביין וה"ה לרוטב וירקות ובלבד שיהיה בהם ס' או התירא בלע זולת זה המים חוזרי' ומבליעי' האיסור ע"ש:

וצ"ל לדעת רמב"ן דס"ל לא לחנם הקפידה תורה בקדשים שלא להגעיל ביין ומזוג אע"כ אינם פועלי' כמים ובקדשים החמירה תורה אפי' התירא בלע או אפי' מגעילי' בס' מ"מ במים ולא ביין משא"כ תרומה ושאר איסורי' אי איכא ס' או אי התירא בלע אפי' ביין שיש בו ס' סגי אבל במים לא בעי ס' ובקדשים החמירה תורה דאפי' בהתירא בלע בעי' דוקא מים ולפ"ז רבא לשטתו דחידש התם הך דבמים ולא ביין וס"ל יין מצחצחי טפי ואפי' בקדשים דהתירא בלעי בעי דוקא מים ולא רוטב א"כ כל יום נעשה גיעול אינו מועיל כיון שהגיעול הזה איננו לבון ממש ופעפוע השומן של בשר הוה כמו רוטב שאינו מועיל בליכא ס' ע"כ בעי הגעלה תחלה שהמים מצחצחי' ונהי דלא יועיל כמו ליבון מ"מ על אותו בליעה עמוקה מועיל מה שנעשה גיעול לחברו כיון דעדיין היתר הוא וכמ"ש לעיל והמקשן ס"ל כהרשב"א ואפשר ל"ל דיוקא במים ולא ביין ע"כ הקשה אפי' הגעלה לא ליבעי:

יש מקשי' ממ"ש כ"מ פ"ו דפס"המ דכ' רמב"ם תודה שנתערבה באיל נזיר מקריבים שתיהן והקשה ראב"ד הא ממעט באכילת תודה שמאכיל לכהן זרוע בשלה ותי' כ"מ דכיון שאינו ממעט אלא באבר א' לא בכל הקדשים לא איכפת לן ומקשי' מתוס' דס"ל דאפי' אהבלועה מקפדי' דלא למעט ולק"מ דפשיטא ומבואר בדוכתא טובא דמקפידין אפי' אכל שהוא דקדשים שלא להביאן לבית הפסול והתם הכ"מ הכי קאמר טוב להבי' אבר א' לבית הפסול היינו למעט באכילה מאשר נאמר ב' הבהמות ירעו עד שיסתאבו ופשוט:

ואשר מבואר בפסחים ר"פ אלו דברים כל א' הביא סכינו עם פסחו ולא מצינו כן ביום טוב שחגיגה ושמחה מרובי' יותר מפסחי' ובב"המק היה בית החלפי' ששם היה סכיני' לשחיטת קרבנות ע"כ נראה דפסח שאינו נאכל אלא למנויו אי ב"השח רותח לא יכול לשחוט פסח לזה בסכין ששחט פסח אחר בלא הכשר ומריקה ושטיפה בנתיים ולפ"ז היה בב"המק סכינים מיוחדי' לחטאת ולא לשלמים וכדומה או היה מורק ושוטף בנתיים:

קרא כדכתיב וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר ואם בכלי נחשת בשלה ומרק ושטף במים כל זכר בכהנים יאכל אותה הנה כבר כתיב הכהן המחטא היינו הראוי לחיטוי יאכלנה עיי' זבחים צ"ח שם ויש לרמוז דזה בכלל ביעור דקאמר או מורק ושוטף או כל זכר בכהנים יאכלנו הבלוע ע"י שיבשלו חזה ושוק שלהם ויעשנו גיעול לחטאת והיינו כר"ט ולרבנן הכי קאמר ומורק והבלוע הנשאר אחר מריקה היינו בשפוד הצריכה ליבון אותו יאכלנו זכרי כהונה ע"י גיעול לחברו:

ונ"ל עוד למאן דס"ל דההכשר הוא קודם זמן נותר כדי שלא יבואו לידי נותר א"כ דוקא מורק במים ולא ילבן משום שריפת קדשים שלא נתותרו עדיין ואסור לשורפם אבל להוריק אינו ביעור אלא המרקה מהכלי והנשארו במים בכל מקום שהם ודוקא ומורק במים ולא באש אלא במים:

עוררני תלמידי הרב המופלג מהו' משה ברעסווי נ' אבדק"ק יערגן יע"א לפמ"ש רמב"ם ספ"י מהל' מ"א דהקדש משקי' היוצאים אסור ואין לוקי' וכ' הכ"מ דס"ל שהוא רק אי' דרבנן א"כ מן התורה הפליטה מהקדשים הוה משקים היוצאים מהם ואינו נאסר האמנם דברי כ"מ אינם מוכרחים כמ"ש בחי' למס' חולין דף ק"כ דטעמא דרמב"ם כיון דאתי' רק מביניהו ע"ש אין לוקי' דאין עונשי' מן הדין ולעולם אסורים מן התורה אך לפי הכ"מ צריך לברר הדבר והאמנם שם בחולין ק"כ ע"ב בתוס' ד"ה היכא וכו' מבואר דמיירי בהקדש בד"ה אבל הקדש גבוה דכתיב בי' אכילה לא יאכל כי קודש הם לא יאכל באש ישרף מהא לא מיירי התם אלא לכאורה מפי' רש"י לכאורה משמע דמיירי דוקא מקדשי מזבח דלא תיקשי ק' תוס' שם ע"ש:

אמנם בחי' שם כ' דרש"י נמי לא מיירי אלא מהקדש בד"ה וקו' תוס' ל"ק לרש"י דס"ל הקדש אתי' חטא חטא מתרומ' וכאלו כתי' אכילה בגופי' כמ"ש תוס' פסחים כ"ו ע"א ואי קשי' א"כ ל"צ למילף מביניהו לילף מתרומה עיי' תוס' מנחות בכורים איקרי תרומה ותרומה לא איתקש לבכורים וההיא דשמעתין אסמכת' בעלמ' ע"ש ופי' כוונת' הא דמשמע משמעתין תרומה אתקש לבכורים זו היא אסמכת' אלא תרומ' גופי' אתי' מביניהו דבכורי' וחד מהנך ולעול' א"א למילף הקדש לענין משקי' היוצאים מתרומה דתרומה גופי' לא אתי' אלא מביני' ואם כן לעולם לא מיירי אלא מהקדש בדק הבית:

אמנם לו יהיבנא דאיכא מ"ד דקדשי מזבח נמי אין משקי' היוצאים מהם כמותם מן התורה מ"מ לק"מ אדשמעתין דמריקה ושטיפה עיי' חולין קי"ב ע"ב תוס' ד"ה ורוטבן וכו' וביאור דבריהם עפ"י שיטת רבנו שמואל שבתוס' חולין ק"כ ע"ב ד"ה היכא ע"ש וס"ל דמשקים היוצאים מהם שאינם כמותם הוא מתרי טעמי א' כיון שנשתנה ונעשה

משקה אינו אלא זיעה בעלמא וזה דוקא במשקה היוצאים ע"י איצצא אבל הרוטב שע"י בישול ומכ"ש המחהו וגמעו היינו הדבר עצמו דלא גרע מטע"כ ומכ"ש בקדשים דלכ"ע דאורי' וצריכים לומר לפ"ז הא דאמר לחם והא לאו לחם הוא היינו בלחם דוקא שכל עיקר הוייתו לקבץ נפזרי' פזורים הקמח לעשותו גוש א' ע"י לישה ואפי' ואם נימוח ונפרד איננו תואר לחם אבל שאר ענינ' כגון זרע כלאים וכדומה אעפ"י שנשתנה במילתיהו קיימא ולא נאמר משקה היוצא מהן אלא היוצא שלא ע"י בישול כמו ציר אבל רוטב היינו הדבר עצמו רק מטעם השני מטעם האוכל שהקב"ה לא אסרו אלא באכילה ולא בשתי' דלא יאכל ושתי' אינו בכלל אכילה כ"א בתירוש ויצהר וא"נ דבמילתיהו קאי ואסור לאכלו אבל מותר לשתותו אי לאו שום ילפותא ונפקא מיניה דמשקים היוצאים ע"י אציצא אין שם איסור עליהן אפי' נכנסו ונבלעו במאכל או שנקרשו ונקפאו מ"מ שרי אבל היוצא ע"י בישול הוה כגוף הדבר ולא הותר אלא לשתותו לא מצד פחיתות וקלישות האיסור עצמו דבמילתא קמיתא קאי אלא מצד הפועל שאינו אכלו אלא שותהו וכבר האריכו בשיטה זו בס' באר יעקב ולא עמד בזה פני יהושע בקונטרס החדש שלו וא"כ הכא הבלוע דנותר שיצא על ידי בישול נהי מי שהיה מוצצו בעינא בלי שיבלע במאכל אחר לא היה חייב משום אכילת נותר משום דאכילה כתי' ואם האכל יאכל ביום השלישי מ"מ הבלוע בפ"ע נותר הוא וצריך ביעור מן התורה ואין ביעורו אלא שרפה או שבירת כ"ח או מריקה ושטיפה בכלי נחשת וזה ברור בלי פקפוק:

ועיי' במקור חיים רס"י תס"ז גבי דבש של פסח שהביא בקיאות מכריתות ה' ע"א גבי לחם כרמל וקלי כבר קדמו פני יהושע שם וכבר כ' בזה בגליון מג"א שלי סי' רי"ו אבל בלא"ה נמי טעותא הוא במ"כ דהש"ס התם לא קאמר אלא דלא הוה. מוקמי' יתורא לחלק אלא ה"א דלא נטעה לומר נשתנה אבל למסקנא חלילה לומר בשינוי כל דהוא כזה שמחטי' נעשה קלי יותר האיסור א"כ יאכלו כל תועבה ע"י צלי וכדומה ושינוי כל דהו שרו להו מריהו למימר הכי וישתקע ולא יאמר:

י"ל הא דאמר רב אשי לדידי חדתא וכו' ובלא"ה ל"ע שם מאי קמבעי לי' סכינא דפסחא אי משום דהתירא בלע ה"ל למיבעי סתם כלי פסחא ואי משום דסכינא שאני דרוב תשמישן אין באור ובכלי ראשון כמ"ש הר"ן ה"ל למיבעי סתם סכינא אפי' של גוי וכבר עמד כעין זה בט"ז סי' תמ"ז והנה בי"ד פסק סכין בעי ליבון ובמחבת ג"כ לא אזלי' בתר רוב תשמישו ובסכין של פסח סגי' בהגעלה והיה נלע"ד דנהי חיישי' למיעוט תשמישו ובסכין פעמים תוחבי' בבשר צלי על האור אבל לענין חמץ לתחוב בפ'שטידא וכדומה הוא מיעוטא דמיעוטא לכן סגי בהגעלה ואמנם הגדולים הרגילים באורחים

חשובים וכעין דאמרי' בחולין דעביד תלת סאה טחי ואמר מי ידעתון דאתינא א"ל מי עדיפת משבת וקראת לשבת עונג ע"ש פג"ה והיינו דיסד הפייט דאשתמש ביה סכינא לארוחין פי' ארוחת שרים וגדולים כמו ארוחתו ארוחת תמיד ניתן לו אותם יש לחוש למיעוט תשמישן ע"י האור בפשטיד"א והיינו דשאיל סכינא דפסחא דהוה תשמיש אור מיעוטא דמיעוטא אי ניחוש ואמר ר' אשי אנא דהיה ראש ישיבה ועשיר גדול ושכיחי רבנן גבי' דהוה תורה וגדולה במקום א' הוא ודאי כעין חדתא צריך למיעבד וא"ש וק"ל: ע"כ ההעתק.

תשובה קטו

ה' ישפות שלומו ורב טובו ואורך ימים ושנות חיים לאורן של ישראל הגאון האמתי נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מוה' מרדכי בנעט ני' אב"ד ור"מ דק"ק נ"ש והמדינה יע"א:

ע"ד המטהר יינו של נכרי אשר לע"ד בחוזר ורואה חותמו ומכירו בט"ע שהוא הוא לית בי' חומרת מטהר יינו ש"נ דעלמא ועל זה כתב הדרת גאונו ני' דליתא דהרי סוף פרק ר' ישמעאל בברייתא המטהר יינו כו' עד שיהיה יושב ומשמר ורישא מיירי במפקיד וסתם מפקיד חוזר ורואה את חותמו כמה שכתבו תוספות לעיל ל"א ע"א ד"ה דאמר כו' ואפילו הכי בעי' במטהר יושב ומצפה אלו תוכן דברי קדשו ודקדוק נכון הוא בברייתא איברא דהתוספות ל"א עמוד א' הנ"ל לא כתב אלא סתם מפקיד חוזר על חביתו וחותמו ומירתת הגוי שמא יעיין בו ולא ימצאהו נכון וכתבו תוספות דסברת מירתת בחותם א' מועיל כמו סברת לא טרח בחב"ח ומינה כי היכי דסברת לא טרח בחב"ח אינו מועיל במטהר יינו הוא הדין סברת מירתת לא יועיל וכדקדוק של מעלתו הגאון ני' אך לא מיירי בחוזר ומוצא חותמו ומכירו בט"ע כמבואר בשולחן ערוך ריש סימן קי"ח דמטעם מירתת שרי אפילו באינו מכיר חותמו כי חזקה דלא נגע בו העכ"ום כי הי' מירתת שמא יבדוק אחר חותמו ומסתמא כל מפקיד חוזר על חותמו ומתייירא הגוי ממנו וסברא זו אינו מועיל במטהר יינו אבל אם באמת בדקו ומצאו נכון בסי' או בט"ע זה אינו מדויק מברייתא דסתם מפקיד אינו מכירו בט"ע דנימא סיפא מחמיר אפילו במכירו בט"ע דזה אינו סתמא דהרי המפקיד לא בעי ט"ע והא דט"ע מהני באיסורים פשוט ומבואר בש"ס דחולין פג"ה ובפוסקים וביי"נ בפרט בירושלמי דשקלים פרק ז' הלכה ד' יחכמון שפייא קטריהן ומזה הירושלמי נראה דפשיטא ליה לבד"ה ומשמרת הבית שער ד' בית ה' הא דט"ע גמור מהני דהשתא במוצא בשוק מתירין משום יי"נ מכ"ש במפקיד ומטהר ומה שכתב הדרת גאונו דט"ע לא שייך בחותם שבדפוס כמבואר בסנהדרין דף ל"ז ע"א שאדם טובע כמה מטבעות בחותם א' כו' שתי תשובות בדבר חדא התם בחותם א' ממש

אבל הכא ניחוש שהעכ"ום המציא לו אומן שיעשה חותם אחר כעין חותמו של ישראל אומר אני אפילו יזדמן לו אותו האומן בעצמו שעשה החותם של ישראל אי אפשר שלא יהיה היכר בט"ע בין חותמו שלו לשל עכ"ום שאי אפשר לשום אומן לעשות ב' דברים דומין ממש ונהי דסימנא ליכא ט"ע איכא ועוד נהי בצורות האותיות ליכא הפרש ט"ע מכל מקום בטיט החותם שסביב האותיות אינו דומה חותם לחברו אפילו של אדם אחד בעצמו ומכל שכן שהראשון הטביע חותמו במקום חלוק ויפה והשני שזייף ושיבר החותם הראשון חותם על המחק הזה וניכר היטב בט"ע עוד נקיט חומרא מתנייתא דבחביות של עץ איכא למיחש לבין הנסרים אמת שכך כתבו התוס' ל"א עמוד ב' והב"ח שבש"ך בסימן קל"ו ובעו"ה רוב בני מדינתינו נכשלים בזה כי ממש דבר ידוע הוא בלי ספק שכן אורחות כל בעלי עגלה להוציא יין מבין הנסרי' וממש אינם נתפסים כגנב על זה לא בעל העגלה ולא בעל הספנים על דרך תורא מדישי' קאכל אך היינו בעובר ממקום למקום אך במטהר יינו אם הניח החותם על פתח המרתף ומכיר חותמו בט"ע כנ"ל תו ליכא חששא דבין השוליים אלא אפילו במניח חותמו על החביות והמרתף פתוח מכל מקום הא כבר כתב הדרת גאונו במכתבו הראשון דהיכי דליכא למיחש לחליפי' ולגנב לא חיישינן כולי האי והכא ביינו של עצמו למה יוציא מבין הנסרים ממה נפשך הלא כלו שלו יפתח חותמו וישתה ומכל שכן כשישראל עמו בעיר כעובדא שלפנינו פשוט דליכא למיחש לזיופא כי האי שהרי אם ירצה לשתות מיינו של עצמו יקרא לישראל ויפתחנו ויחזור ויסתמנו ומהיכי תיתי לחדש חומרות והלואי נעמוד בראשונה:

מ"ש מהכשר הגת פשוט הוא ומה"ת לחשוד המורה שנתן כ' הכשר שלא ידע בכל אלו ולא ישגיח בכך ובמס' ביצה י"ד עמוד ב' רב פפי אקלעי לבי מר שמואל וכו' מזה הוכיחו הראשונים ובשיטה מקובצת שם דע"א הנאמן באי' צריך לחקור איך נעשה בהיתר דמסתמא בהתירא עביד דהרי פריך אר"פ דלמא במכתשת קטנה ודלמא מאתמול וכו' דהוי ליה למתלי בהיתרא טפי מלאיסור ולא לחשוד ותו מוכח מהתם דבפריצי דעבדא אף על גב דלשמואל מהימני ואכיל למאן דלא מהימני אינו יכול לסמוך על שמואל אף על גב דידע שמואל דבביתי' לא עבדי פריצותא מאימתו דשמואל מכל מקום לרב פפא לא הוה מהימנא והוא דבר חידוש ויעויי' בס' באר היטב ויורה דעה סוף סימן ס"ה ולא אאריך לקדם קדושת מעלתו הדרת גאונו ני' ואחתום בברכה מרובה ואחוי קידה: - פ"ב יום ד' ח' שבט תקפ"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קטז

בין הגתות שעושי' יין כשר אזל חד מעמא דארעא לפי תומו ושאב לו יין בכד שלו מהגיגית המלאה לה ענבים דרוכות להוליכה לגת וכדי שלא יתערבו לי' חרצני' לתוך הכד שלו עשה לו עכבת יין בידו בין אצבעות להיות לו היד כעין מסננת לסנן היין הנמשך לתוך הכד אמנם בכל זאת לא ניצל מהיות עכ"פ איזה חרצנים וזגים בתוך היין צלול שבכד ועושי היין לא נתנו לבם ע"ז המעשה ועשו היין על ידי עכ"ום כדרכם אלא שנתערב הגיגית ההיא עם כמה גיגיות ונתנו לגת והיין מעורב עתה ואחר כל המעשים נתעוררו ובאו לשאול אם יש ביין חשש מגע נכרי ביין שלנו:

הנה לכאורה דין זה פשוט ומבואר לאיסור בתוס' דע"ז נ"ה ע"ב בסוגיא דגת בעוטה ע"פ דעת רש"י דכל שנמשך היין אפי' במדרון שבגת או בגיגית ע"י כוס שכיוון לשלותו מן הזגים יש בו שוב משום מגע גוי ולזה הסכי' הרא"ש שם והרשב"א בת"הא והר"ן שם והטור וכתב הרב"י וכ"כ בכ"מ שזה דעת הרמב"ם והסמ"ג והתרומו' וכן קבע להלכה בש"ע סימן קכ"ג סעיף י"ח ומדכ' וכיון לשלותו משמע דהכל תלי' בכוונתו של המושך אם הי' הכוונה לשלותו אף על פי שלא עלתה בידו כהוגן מכל מקום על ידי כוונתו נעשה כל הגת ראויה לניסוך תדע לך דאי לא תימא הכי אלא כל שהולכים עמו איזה חרצנים וזגי' לא מקרי המשכה אם כן הא דאמרי' מכיון שהתחיל למשוך עושה יי"נ ר"ל התחיל למשוך צלול בלי שום חרצן וזג כלל א"כ אתה צריך לומר לפי משנה ראשונה דמקיל טפי ובעי' עד שירד לבור היינו גם כן צלול בלי שום חרצן וזג דאין לומר דלמשנה ראשונה דבעי' הורדה לבור דוקא אז אם ירד לבור אף על פי שאינו צלול כל כך נמי עושה יין נסך כיון שכבר ירד לבור אבל למשנה אחרונה דמחמרי' לאסור אפי' ברק התחיל למשוך אז בעי' שהתחיל למשוך צלול ממש ז"א דאם כן כי פריך ממתניתין עד שירד לבור אדר"ה דאמר משהתחיל למשוך עושה יין נסך ומוקי ליה בפקוקה ומליאה ושוב הקשה מסיפא ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר ומשום אותה קושי' מסיק דמתני' היא משנה ראשונה ור"ה קאי למשנה אחרונה ואי איתא לשני דר"ה מיירי בהתחיל למשוך צלול לגמרי ועושה יי"נ מיד בתחלת המשכה ומשנתינו דקתני והשאר מותר מיירי שלא נמשך צלול לגמרי ואף על גב דרישא דקתני ואינו עושה יין נסך עד שירד לבור לא מיתרצי בהכי דמשמע דעד שירד לבור לא יעשה יי"נ אפי' בנמשך צלול קודם הורדה י"ל הא מוקי ליה רישא בפקוקה ומלאה שלא הי' בגת שום המשכה ומיירי מתני' שגם כשפתח אח"כ הפקק לא ירד היין צלול לכן מה שבבור אסור והשאר מותר:

אע"כ צ"ל דברור להש"ס דדא ודא אחת היא באותו אופן שנקרא יין אחר שירד לבור באותו אופן ממש מקרי יין בתחלת ההמשכה ואין סברא לחלק בזה והשתא אי ס"ד דהמשכת היין שנתערבו בו איזה חרצני' וזגים לא מקרי המשכה לעשות יי"נ אע"פ שהיתה כוונתו לשלותו מחרצני' וזגים אם כן לפי ההנחה דלעיל הוא הדין כשכבר ירד לבור נמי אינו נעשה יין נסך אם לא הי' נקי משום תערובות חרצנים וזגים ואם כן קשה מאי פריך התם בש"ס דף נ"ו עמוד א' ואינו עושה יי"נ עד שירד לבור והתני' היין משיקפה הא פירש"י משיקפה שצפין החרצנים על היין כשהוא נח בבור אם כך שמיירי שאין היין צלול בבור ומשום הכי אינו נעשה יין להתחייב במעשר עד שיקפה מה שאין כן משנתינו מיירי בצלול ואין בו חרצני' שנאמר עד שיקפה והוה לאלתר יין נסך אלא על כרחך זה אי אפשר כלל ולעולם יורדים חרצנים עמו לבור ומשום הכי פריך שפיר ממתניתין אמעשר והרי כבר הוכחנו דהמשכה דרב הונא מיירי נמי דומיא דהורדה לבור דמתניתין ואף על גב שאינו צלול מכל וכל כל שנעשה באופן הראויה ליין וכוונתו לשלותו הוה יין נסך והוא הדין בשולה על ידי כוס מהגיגית דחדא מלתא היא:

וכן מצאתי להדיא בשלטי הגבורים שסביב הרי"ף דמסכת ע"ז דף שנ"ה ע"ב שכתב בפשיטות וז"ל דאטו בלוקח יין בכוס מן הגת שכ' הפוסקים דאם מתכוון להיות שולה החרצנים דהוי המשכה אם היה שולה עמהם איזה גרעינים מי לא הוי המשכה ודאי דהוי המשכה אלמא שאם נתכוון הוה המשכה אפי' בעליית איזה זגים וחרצנים עד כאן לשונו ועיין שם הרי מבואר כמ"ש ואם כן לכאורה אין היתר להיין הנ"ל שנגעו בו עכ"ום אחר שהמשיך הישראל מהגיגי' כד יין אף על פי שעלו עמו חרצנים כיון שכוון לשלותו וסיננו בין אצבעות ידיו כנ"ל:

אמנם להיות הפסד מרובה מאוד להמוכרים עושי היין הנ"ל וגם השתא הכא אין היין מצוי להקוני' כידוע ע"כ אמרתי לעיין למצוא תרופה והיתר שתי' ליין הנ"ל ולאחר העיון נראה לי להתירו על ידי צירוף איזה התירי' אשר יבוארו לפנינו בעזה"י והראש והראשון הוא מה דהוא מבואר בש"ס דעבודה זרה דף נ"ח ע"א וע"ב דמגע עכ"ום בלא כוונת יין שהיה סבור שהוא מים או שמן ושכרא וכהאי גונא אינו אוסר בהנאה אלא בשתי' ופסקו כן כל הפוסקים בלי שום חולק ועיין בשולחן ערוך סימן קכ"ד סעיף יו"ד והנה לפי זה הך יין שבגיגית או בגת קודם שהתחיל למשוך אין לו דין יין כלל אלא מים בעלמא וזה פשוט ומבואר ומשום הכי תמה הרשב"א בת"הא שער א' על ר"ה שאוסר בהחזיר גרגותני לגת משום טפת יין שבגרגותני והקשה כיון שהיין שבגת לא הוה יין עדיין להעשות יין נסך איך יהיה יין לאוסרו על ידי טפת יין שבגרגותני יציבא בארעא

וגיורא בשמי שמיא ומביאו הט"ז סימן קכ"ג סקי"ב עיין שם וכוונת קושי' הרשב"א צריכה ביאור ורצונו לומר לפי מה דקיימא לן בתר שמא אזלינן אם כן היין שבגת אין לו שם יין עדיין שמשום כן לא גזרו בו יין נסך איך יקרא עליו שם יין לאסור במשהו על ידי תערובות טפת הגרגותני הא מים ביין בנ"ט ולא ניחא ליה למימר דר"ה אזיל בתר טעמא כאביי לבר מהלכתא והא דלא קשי' ליה לרשב"א בקיצור אפילו אי הוה טפת יין הגרגותני מ"בם עם יין הגת נימא סלק מינו כמי שאינו והחרצנים רבו עליו ומבטלו וזה קושי' תוספות בעבודה זרה נ"ו עמוד ב' י"ל סבירא ליה לרשב"א דלא שייך סליק בכהאי גונא שטפת יין מתערב ונבלל עם יין ולא עם החרצנים וזגים ואי אפשר לומר סליק יין מתוך יין וכ"כ הוא ז"ל בחי' חולין פרק גיד הנשה גבי הא דאמר רבא סליק את מינו דאחר שכבר קבל החתיכה טעם מחברתה לא שייך סליק והרוטב יבטלנו ומינו יהיה כמי שאינו שהרי נבלע במינו וא"א לבטל ברוטב שאינו מינו הואיל ומעורב במינו ומינו אינו יכול לבטל עד כאן לשונו עיין שם בפנים וא"כ הכא נמי שמתערב היין ביין לח בלח לא שייך לומר סליק משום הכי לא קשי' ליה לרשב"א אלא הך קושי' איך אפשר שיקרא מ"בם זה היין שהוא יין גמור ליעשות יין נסך עם היין הזה שאינו יין עדיין כך נראה לי פי' קושייתו ומיהו מהתוספות ד"ה אבל אם החזיר כו' מבואר דלא סבירא להו בהא כרשב"א במה שכתבו שם עי"ל דמיירי הכא שיש הרבה יין בגת וה"ל מ"בם במשהו ואפי' לרבא אסור עד כאן לשונ' מבואר מדבריהם דפשיטא להו דהוה מ"בם יין שנמשך עם מה שבגת ונראה לי דצריך לתת טעם לסברתם דסברת הרשב"א נכונה ונראה לי דסבירא להו להתוס' הא באמת גם יין הזה שכבר נמשך נמי מיא בעלמא הוא דהרי לענין מעשר קיימא לן עד שישלה ולכ"הפ עד שיקפה ורק משום חומרא דיין נסך החמירו חז"ל לאסרו משהתחיל לימשך או משירד לבור אבל מכל מקום בשביל זה לא ישנה שמו וטעמו להיות לו שם וטעם אחד עם מה שבגת אלא שכל כך לא ראו חז"ל להחמיר על מה שבגת אבל לעולם תרוויי' חד שמא אית להו והוה ליה מיא במיא מיא דאיסורא במיא דהיתרא דהוה ליה גם כן מין במינו ומשום הכי לא חשו תוספות לסברת רשב"א ז"ל:

מ"מ לכולי עלמא מיהת לענין ניסוך הוה ליה יין שבגת כמו שמן ושכרא שאינו מקבל ניסוך וכי היכי אי היה הגוי משכשך ביין וסובר שהוא שכר היה מותר בהנאה על כל פנים הה"נ כשנגע בענבים דרוכות שבגיגית שנמשך ממנו והוא סבור שאינו נמשך ממנו ולא נעשה עדיין יין והא דמשמע מהתוספות כשהמשיכ' ממנו בכוס נעשה יין נסך ומשמע אפילו בהנאה היינו כשעכ"ום יודע מזה אבל בלאו הכי אינו אוסר בהנאה:

וכיון שבררנו שאינו אוסר בהנאה מדינא אם כן בז"הז שאנו דנין כל האומות שבגלילותינו שאינם יודעים בטיב ע"ז ומשמשי' מותר אפילו בשתי' כמבואר בשולחן ערוך סימן קכ"ד ובש"ך שם סקע"א באר היטב וביותר למעיין בפנים בתשו' רלב"ח סימן מ' ברור מלולו להתיר במקום הפסד לכ"הפ כה"ג נמצא אי הוה ידעינן בודאי שהגוי היה סבור שעדיין לא נמשך ממנו היה מותר אפילו בשתי' מה תאמר מאן לימא לן דלמא הגוי אסיק אדעתיה בסתם שדרך למשך ממנו וכבר נעשה יין ז"א מהא דעבודה זרה דף נ"ח עמוד א' בעובדא דר"י בן ארזא ור"י בן נהוראי שתו חמרא ואתי' גברא ואמר ליה אשקיין לבסוף אשכחו דנכרי הוה חד אסר אפילו בהנאה משום דמימר אמר הנכרי רבנן חשובים כי הני בודאי חמרא שתו ונסכיה ומאן דשרי סבירא ליה מימר אמר הנכרי רבנן צדיקים כי הני אי הוה שתו חמרא לא הוה אמרי לנכרי אשקיין ש"מ שכרא הוא והוה ליה כחו שלא בכוונה ושרי אפילו בשתיה עיין שם ואם כן לא מבעי' למאן דשרי הכי נמי מימר אמר הנכרי אי ס"ד דיש בו כבר דין ניסוך לא היה מניחים אותי להוליך הענבים לגת ואפי' מאן דאסור התם היינו משום דהוכחתו של גוי הוא דאנשים חשובים כאלו לא ישתו שכר והא דאמרינן אשקיי' או שלא ידעו שהוא גוי או שלא נתנו לבם באיסור נגיעת גוי וכהאי גוונא יחשוב הנכרי מפני הוכחתו רבנן כאלו ישתו שכרא אבל הכא שהכל מכירים ויודעים בו שהוא גוי והאנשים היהודים האלו כל עצמן לא באו אלא לעשות יין בהכשר בודאי יאמר הנכרי אלו כבר היה בו דין נסך לא היו מניחים אותי להפוך בענבים אלא על כרחך עדיין דין מים יש לו וא"כ אף על גב דבאמת כבר נמשך ממנו ה"ל מגע גוי בלא כוונת יין שבז"הז שרי אפילו בשתיה בהפ"מ:

מצורף לזה עוד הא מבואר בדברי הראשונים ומביאם הטור והרב"י ובביאור יותר בד"מ ר"סי קכ"ג דיי"נ בז"הז לא מחמרי' ביה כולי האי ואינו אלא משום גזירת בנותיהן כמו פת ושלקות ובכמה דברים סמכינן בזה כמבואר גם ברמ"א בשולחן ערוך ריש סי' הנ"ל וא"כ נחזי אנן הא לענין מעשר קיימא לן דלא נקרא יין עד שישלה בחביות ורק משום חומרא דיין נסך החמירו לאסור משירד לבור ובמשנה אחרונה החמירו יותר לאסור משעה שהתחיל למשוך והכל משום חומרת יין נסך ואם כן בז"הז דליכא חומרת יין נסך היה לנו לומר דדי לאסור משישלה כמו במעשר דאורייתא ונהי דחלילה לסמוך על זה דהרי כ' תוס' שר"ת רצה לנדות אותם הדורכי' עם הנכרי בגת אף על פי שכבר בזמנו לא היו עע"ז אדרבא הוא ר"ת היקל לעשות שותפו' עם הנכרי בז"הז מפני שאינו נשבע בע"ז עיין תוס' בכורות דף ב' ע"ב ובש"ע א"ח סי' קנ"ו בהג' מ"מ לא רצה להתיר לדרוך עם

הנכרי אפילו בז"הז מכל מקום בהפסד מרובי דסמכינן אדברי רשב"ם דאמר גוים בז"הז לא מנסכי יין נינהו יש לצרף גם סברא זו להנ"ל להתיר בכה"ג ועיין במהרי"ק שרש ל"ב: **ובחידושי** אמרתי לישב דברי העט"ז סימן קכ"ג שהקשה עליו הש"ך שם סקמ"א שכתב בהחזיר גרגותני לגת אי ליכא ס' בחרצנים אין היין שבשולי הגרגותני מתבטל ביין שבגת והוקשה להש"ך הא בז"הז קיימא לן יין ביין בס' והיה נר' לומר הנה הך דהחזיר גרגותני לגת דמייתי בש"ע הוא על פי דברי הר"אש בעבודה זרה שם שכתב דהא דר"ה נפקא מיניה נמי בז"הז וכמו שביאר הט"ז שם סקי"ב באריכות יעו"ש ומה שכתב המחבר סתומה ומלאה רצה לומר שהיתה סתומה ומלאה עד עתה ולא משך מיניה ובי' בגת אבל עתה נפתחה וירדו בתערובות אל הגרגותני ושם נסתנן וירד לבור וסבירא ליה לר"אש דהגרגותני מפסיק שאין מה שבתוך הגת נעשה יין על ידי הסנון הזה ובחי' מהר"ם א"ש הקשה מה מקשה הש"ס ממתניתין השאר מותר דלמא מיירי בהפסק גרגותני ולפע"ד דהר"אש לא קאמר אלא בשלא פחסתו בורו דאז הגרגותני מפסיק בין גת לבור ואין מה שבבור עושה יין נסך למה שבגת אבל משנתינו והשאר מותר מוקי ליה ר"ה בעצמו בשפחסתו בורו משום דתני סתמא וכיון שיין הבור מגיע לשולי הגרגותני אין כאן הפסק בין יין הבור שבגרגותני ליין הגת נעשה הכל יין נסך כן נראה לי יישוב דברי הר"אש מכל מקום לא ראיתי לשום א' מהראשונים זולתו שפסק כן והוא חדוש דין ומהתימה על הרב"י שסמך על זה לפסוק כן ואין כן דרכו ולא דרך הרמ"א לסתום על כן היה נראה להעט"ז דנהי מעיקר הדין אין לסמוך על הר"אש בזה מ"מ כיון דחומרא דיין נסך ליתא בז"הז והיה ראוי לומר שיעור' משישלה בחביות כמו מעשר ומסתיין להחמיר עכ"פ בליכא הפסק גרגותני אבל בהפסק גרגותני לא נחמיר נמצא לפי זה מהראוי היה לאסור יין הגת עצמו במגע גוי בגרגותני אפילו בלא תערובות הגרגותני ורק משום קולא דז"הז לא אסרינן עד שיתערב וסבירא ליה להעט"ז השתא שנתערב לא נקיל עוד להתיר מ"במ בס' בז"הז דתרי קולי בחדא דוכתא לא מקלינן כך כתבתי מאז בחידושי וזה סיוע להנ"ל: **מצורף** עוד הא עכ"פ מי ליכא ר"ת דפליג ארש"י וס"ל דאינו נעשה יין נסך אלא בהתחלת הורדה לבור ממש ואפשר לומר אפילו בהמשכת הכוס מתיר אף על גב דאינו משמע כן בב"י הא הסמ"ג והתרומות מביאם הרב"י סבירא להו להדיא דהמשכת הכוס לשתות לפי שעה לא מקרי המשכה כלל אף על גב דסבירא ליה כרש"י ותוספות לאסור בהמשכת הגת מני' ובי' מכל מקום בכוס שבגיגית קיל טפי ואיכא נמי רמב"ן וראב"ד דסבירא ליה דאף על גב דעושה יין נסך על ידי המשכה כל דהו היינו אותו היין הנמשך אבל לא

לעשות יין נסך מה שלא נמשך ממנו וכיון דיש לנו ר"ת וראב"ד ורמב"ן וסמ"ג והתרומות שמתירי' לגמרי נהי דלא קיימא לן כוותיה בעלמא מכל מקום נוכל לצרף הנ"ל להתיר: **בשגם** שאין אותו היין בעינו ונתערב ברוב גיגיו' אחרים ונדרך כך והלא אפילו באיסורי כרת אחרי שנתערבו ברוב במינו הולכים להקל בכמה דברים כגון לענין נשפך והכי נמי כבר איכא רובא יין כשר שהוא מינו אע"ג דאיכא נמי חרצנים וזגים אינו מינו אמרינן סליק את שאינו מינו כמי שאינו ומינו רבה עליו ומבטלו כמבואר בתה"א שבש"ע סימן צ"ח ומה שהק' הש"ך שם על דין זה סק"ח לא שייך הכא משום ששוה בטעמיה על כל פנים וגם מה שכתב לעיל בשם ר' יונה לא שייך הכא דאדרבא הכא אנו מסלקים החרצנים ומבטלים היין ביין ברוב באופן שאפילו היה איסור כרת היינו יכולים לסמוך אקולות טובא המצורפים כ"ש ביי"נ בזמן הזה שאין לו חומר אלא כמו פת ושלקות שעכ"פ בהפ"מ יש לסמוך אכל מ"ש לעיל בלי פקפוק להתיר לפע"ד. פק"ק מ"ד ט"ו כסליו תקס"ול. משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה קיז

פה בסביבותינו מצא א' ברוב חקירתו לעשות שמן מחרצני הענבים והיינו שמצא בכל חרצן וחרצן יש שקידה א' קטנה ומאותה שקידה נעשים שמנים ממחים משמרים מזוקקים טוב מאוד למאכל וכך משפט עשייתן מיד כשמביאים החרצנים והזגים מבית הבד נפין החרצנים בנפה כדי שלא ישאר בהם שום דבר מהזגים ואח"כ מיבשים החרצנים בחמה עד שנעשים יבש מאוד ואח"כ דכין אותם במדוכה עד שנעשים לפרורין קטנים ואותן הפירורין מהבהבין אח"כ במחבת על האש עד שמעלין זיעה כדרך (הקאפע ברענין) ובשעת ההבהוב הזה מריחין מהן ריח יין ואז בעידן ריתחא משימין הכל בשק חזק ויפה וכובשים אותן במכבש של ברזל המיוחד לכך ועי"ז נוטף השמן דרך אותו השק זך ונקי והפסולת היינו החרצנים הנדוכי' נשארים כולם בתוך השק ואין שום אדם או קפילא יכול לטעום או להרגיש שום טעם יין באותו שמן או להבחין בינו ובין שמן זית והנה מלבד שזה דבר חדש שלא זכרו ולא רמזו מזה אבותינו ורבותינו חכמי התלמוד ז"ל בכולי סוגי' דנזיר פ' ג' מינין וגם בנדרים גבי הנודר מן הענבים ובשבועות גבי שבועה שלא לאכול חרצן ובשביעית גבי הגלעינין דבכולהי איכא נ"מ לדינא בזה אמנם אנא לא לאשתעי דינא ולא לחדש חדשים קאתינא רק תלמיד הבא לשאול ולשמוע הלכה למעשה מפי רבו נ"י: -

שלום לתלמידי הרב הדיין המופלג החו"ש כמו"ה ליזר שאפלך נ"י:

קבלתי גי"ה נידון שמן הנעשים משקדים הגדלים בענבי חרצי ענבים והם מי"נ ומעלתו בחכמתו ומתק לשונו ביאר כל מעשה מלאכה ההיא ומ"מ לא ידעתי שום מקום לאיסור אי משום נימא דכח יין שבחרצנים נתהפך ונעשה ממנו שמן יש להתיר ודברי מג"א סימן רי"ו צ"ע ויפה פסק בחק יעקב סימן תס"ז כל דבר שנשתנה לדבר היתר הותר כגון בשר לדבש והכא היין לשמן ואמנם הגאון מקור חיים שם הפריז על המדה ומייתי מש"ס כריתות ה' ע"א ובמ"כ לא דק התם לחם אשתנה ונצטרף עמו מים והוה סד"א דמשערי' בקמח ולא מחייב בכזית לחם וקלי ה"א כיון שאינו ראוי להקריב ממנו עומר וכל זה רק לצריכותא בעלמא ולא לדינא אבל דברי חק יעקב נכונים ואמיתים וה"נ דכוותיה ואי משום תערובות יין כיון שטעמנו כמה פעמים ולא נטעם ונרגש בו טעם יין אין לחוש וגדולה מזו בתשו' רמ"א שחששו בשמן זית משום תערובות שומן חזיר והתירום מטעם שאין הגוים מרגישים וראי' מתשו' רשב"א בגבינות של נכרים מדאכלי אותם בימי תעניתם ש"מ שאינם מרגישים בו טעם וה"נ דכוותי' מכ"ש הכא כמה ישראלים טעמוהו ולא הרגישו בו טעם יין ע"כ נ"ל היתר פשוט ומ"ש מעלתו אהש"ך דאוסר אפי' החרצנים הוא ק' דגול מרבבה וז"ל בחי' למס' ע"ז ס"ה ע"ב דלא נצטרי זיקי בטא"ח סי' ת"ן במשכיר יורה לגוי לבשל בו חמץ אסור משום רוצה בקיומו פי' ב"י דלא יבקע היורה ומג"א לא ניחא לי' בהא וטעמו דהא היורה לאו איסור הוא ע"כ פי' דרוצה בקיומו של שכר שאם יבקע היורה ישפך ע"ש ס"ק י"א ונעלם ממנו ש"ס דהכא לא נצטרי זיקי רוצה בקיומו של זיקי שהרי אם ישפך יין טוב לזיקי כדלעיל למ"ד סוף ע"א חריפי דמצרי זיקי אע"כ צ"ל דהכלי שהוא בסיס לאי' הנאה כגון זיקי דהכא ויורה של חמץ הא גופה אסור בהנאה ואסור להיות רוצה בקיומו זכר לדבר עצמות ששמשו נותר פסחים פ"ג ע"א ולפ"ז חרצנים של יי"נ הם עצמם אסורים בהנאה ואפרן אסור וכמ"ש ש"ך סי' קכ"ג ס"ק כ"ו ולחנם השיג עליו דגול מרבבה ואחתום בברכה מרובה א"נ: - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קיח

ישמחהו ה' ואת ביתו כל הימי' בפר' בשי"ט הבע"ל עוד ישמח בבנין עיר ה' היכל ואולם ה"ה י"נ הרב הגאון המופלג המאה"ג המפורסם כש"ת מוהר"ר מאיר נ' א"בדק"ק יארמוט:

ע"ד אשר יצא לדון בדבר חדש נגיעת עכו"ם ביין בסודר שכרך בידו אי אוסר או לא כיון דקיי"ל לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה וכן להיפך אם יש להקל אם עכו"ם הדורך יין וכורך סודר סביב המקל שדורך בו אי הוה ב' כוחות ולא גזרו או לא: -

אהו' י"נ דעתי' העניי' נוטה דלקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה אבל ל"ש נגיעה דלקיחה לעצמו תלי' בכחו כל שלקחו בכחו ועוצם ידו מה בכך שדבר מפסיק ביניה' מ"מ לקיחה הוא משא"כ נגיעה בפגישת כחו באותו דבר וכל שדבר חוצץ ביניהם אין זה נגיעה ומינה דנגיעת נכרי ע"י בית יד דאינו אוס' והדורך בהפסק סודר אוס' ע"י כחו והנה שרש דבר זה בסוכה ל"ז ע"א ויש לעיי' קצת דלכאורה משמע דגם רבה מודה דלקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה ורק הכא בעי לקיחה תמה ס"ל נהי לקיחה מקרי תמה לא הוה כיון דמפסיק וא"כ ק' מאי מייתי רבא מאיזוב קצר וצ"ל גם שם יש איזה ריבוי ובההי' דנפל משפופרת משמע להדי' דאיכא איזה ריבוי דבעי לקיחה גמורה וברורה ואפ"ה מהני עיי' ת"י יומא אבל בהא דאיזוב צ"ע קצת: -

והנה רש"י פי' ומיהו כשהוא מזה צריך לאחוז באיזוב מפני כשאוחז בסיפוקו הוא מנענע ע"ש משמע דלא מדינא פסול סיפוק בשעת הזי' אלא עצה טובה קמ"ל שלא יהיה מנענע והקשה בכפות תמרים הא שם רפי"ב דפרה פליגי בסיפא כשם וכו' ולרש"י אין לדמות הזי' שמנענע לטבילה דכשר ועוד לפ"ז פליגי ת"ק ור"ש בהא דלקיחה ע"י ד"א ויהי' פלוגתת רבה ורבא פלוגתא דתנאי עוד הקשו האחרונים להסוברים דבכרך על ידו לא שייך חציצה דלקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה קשה משלהי עירובין סוגי' דצלצל דכורך גמי ע"י אסור משום חציצה וכן הקשו מישששכר איש כפר ברקאי שהקשו תוס' וי"ל דס"ל לרש"י כסבר' שכ' תוס' דכל שהוא צריך לאותו בית יד נפיק מכלל בית יד וטפל ונעשה עיקר ולא שמה לקיחה אבל אם אינו צריך רק ליתרת בעלמא אותו בית יד ה"ל טפל ושמי' לקיחה וישששכר שהיה מאניני דעת ולא יכול ליגע בבשר בידיו בלי הפסק שיראי הו"ל חציצה ולא בית יד וכן צלצול דצריך לאצבע שלק"ה הו"ל חציצה וכן איזוב בשעת הזי' דמנענע וצריך לכוש לא שמיה לקיחה מדינא לא מעצה טובה בעלמא אך בשעת טבילה פליגי ת"ק ס"ל דהוה אפשר בלי כוש כגון שיקצר השפופרת ויגיע האיזוב לתחתיתו וס' זו כ' בכפות תמרי' ור"ש פליג וס"ל דהוה לא אפשר והשתא שפיר מייתי רבא ראי' ע"כ איכא קפידא באיזוב דאל"כ מ"ט פסול בסיפא באיזוב קצר אע"כ איכא קפידא משום יתורא כמו לקיחה תמה דהכא ואפ"ה ברישא בטבילה כיון דל"צ לכוש לת"ק שמי' לקיחה ור"ש לא פליג אלא דס"ל דגם ברישא צריך לכוש אבל היכא דלא צריך כ"ע מודים דלקיחה ע"י ד"א הוה לקיחה גמורה א"כ ה"נ אע"ג דבעי' לקיחה תמה היינו הכא דצריך לי' אבל היכא דלא צריך לי' לא ואפי' רבה לא פליג אלא הכא משום דכתיב ולקחתם לקיחה תמה אבל לקיחה סתמא בודאי הוה: -

והר"ן וכן ריטב"א בשם רמב"ן ס"ל בלולב לא שייך חציצה כ"א בטבילה ותפילין דאיכא ריבוי הנה לאו דוקא ה"ה בקודש דכתיב ולקח הכהן פי' עצמו של כהן ולא נקרא עצמו ע"י הפסק שום דבר והן הנה דברי ריצב"א שבתוס' יומא נ"ח ע"א ולריצב"א ה"ה טבילה ותפילין דאיכא ריבוי יתירה ולר"ן ה"ה עבודה דכתיב ולקח הכהן ובלולב אי הוה כתיב ולקחתם אתם הוה משמע בעצמכם ונגיעה ע"י הפסק דבר אחר לא שמי' נגיעה אבל לקיחה ע"י כחו מקרי לקיחה: -

מ"ש והשיג על חו"י גם אני בחי' השגתי כן מ"ש על הש"כ סי' קכ"ג יפה כ' דאין השגה על הב"י לשיטתו ודפח"ח ויומא קא גרים לקצר באמרים והקוצרים אומרים יברכהו ה' בברכה משולשת הכ"ד אה"נ דש"ת - פ"ב יום א' ערב ח"הס תק"יף לפ"ק:

תשובה קיט

שלום וכ"ט למחותני הרב המופלג ומפורסם כבוד מו"ה מאיר פאל נ"י אב"ד דק"ק טעט יע"א: -

אשר אותה נפשו היפה לדעת דעתי הקלושה בעובדא דנכנס גנב למרתף של יין כשר ופתחו חביתא באופן שאם היה הגנב גוי היין נאסר בלי פקפוק ואמנם ב' ישראלים הסמוכים למרתף הרגישו בדבר ונכנסו להציל וברח הגנב ועתה הני תרי סהדי מכחישים זא"ז זה אומר שהכיר הגנב שישראל היה וזה אומר בבטח שהגנב היה גוי ומעלתו האריך קצת בפלפולא ואך בעיקר השאלה קיצר ולא ביאר כל הצורך ע"כ אחזור על כל צדדי ואופני הענין ובתחלה אבאר דברי הפוסקים בענין זה:

הש"ך בי"ד סי' קכ"ז סוף סקי"ד כ' כל היכי דב' עדים מכחישים זא"ז הני סהדי כמאן דליתא ואוקמא הדבר בחזקתו כמו שהיה קודם ומייתי לי' ראי' מתוס' ור"ן דכתובו' ומעלתו דקדק בזה דה"ל לאתויי מדאמרינן בעלמא אין ערעור פחות משנים ואמרי' בקידושין ע"ג ע"ב דערעור חד סהדי היכי דאיכא חזקת כשרות לאו כלום הוא והיכי דליכא חזקה חיישינן ליה ובעינן נאמנות דחיה לומר זה כהן ומזה הוליד חדשות דאין ראי' מהתם דאיכא חזקת הגוף דאלים טובא וס"ל חזקת כשרות דיין נסך לא הוה חזקת הגוף במ"כ שגה מעלתו בזה דענין חזקת הגוף הוא כגון חזקת בתולה דידעי' שנולדה בתולה שלא ישתנה בלי שינוי מעשה בגופה מוקמי' לה בחזקת הגוף וכן במומי' אם בדקנו אותה וידעי' שנולדה בלי אותו המום ועכשיו נמצא בה מום אמרי' השתא הוא דאתרע וכל כיוצא בזה וי"ל דומה לזה כי כל יין גדל בהכשר וע"י מעשה מתנסך א"כ כל ספק שבו מוקמי' אחזקת גופא דמעיקרא ואמנם ספק אי מכהנת נולד או מממזרת שאנו מסופקים בעיקר לידתו אין לו חזקת הגוף שיהיה כהן טפי מממזר והחזקה דקידושין

הנ"ל פירש"י שהיינו אנחנו בדעתינו מחזיקים אותו בכהן ובא א' ואמר לנו שאנו טועים בדעתינו כי איננו כהן מזו מיירי התם וזו חזקה גרוע הוא ויש נמי חזקת הגוף בכי האי גונא כגון שהעדות על האם שהחזקנו הבן בכשרות מפני שהאם היתה כשרה ושוב אתא חד מערער שהאם נתחללה קודם לידתו של זה א"כ נימא אוקי האם בחזקת גופה שכשרה נולדה ותלי' זה אי חזקת האם מועיל לולד או לא בסוגי' דראוהו מדברת יע"ש מ"מ אמת נכון הדבר דהתם בקידושין אפי' להעיד נגד חזקה גרוע נמי אין ערעור פחות משנים ומ"מ לא סגי לי' לש"ך לאתוי' ראי' מהתם דה"א ה"מ בדיעבד אבל לכתחלה לא ואפשר דלפסל הכל חשוב דיעבד עיי' שיטות הר"ן ספ"ק דכתובות אהא דארוס וארוסתו ומייתי ליה הרב"י משו"ה מביא ראיתו מתוס' ור"ן דמבואר אפי' לכתחלה אין חוששי' לדברי העד הנכחש:

והנה תוס' בכתובות כ"ג ע"א ד"ה תרוויי' וכו' יע"ש פי' כוונתם דודאי מיירי ע"א אומר נתקדשה בפני ב' וע"א לא נתקדשה בפני ב' וכתבו אפי' ליכא עד המכחיש מ"מ בדבר שבערוה אין ע"א נאמן לומר נתקדשת ושוב הקשו השתא דאיכא עד המכחיש אפי' לכתחלה תינשא דאוקי חד להדי חד ואוקי דבר בחזקתו ואפי' ספיקא דרבנן ליכא וכמ"ש תוס' בד"ה מאי שנא' יע"ש ובתי' ק' זו פליגי תוס' ור"ן להתוס' מיירי שהדבר ידוע לנו בלי העדאת העדים שנזרקו לה קידושין וכבר איתרע חזקת פנוי' שלה ולר"ן מיירי אפי' הני סהדי חידשו לנו ספק קרוב לו ולה מ"מ כיון דתרוויי' מודו שיצאה מחזקת פנוי' ע"י זריקת הקידושין וספק קרוב לו ולה הוא דבר שרגילים לטעות בדמיון אנו תולים ששניהם ראו קרוב לה בשעת מעשה ונתקדשה בפני ב' עדים ועכשיו אחר מעשה טועה זה בדמיונו וחשוב שהוא קרוב לו ע"כ לא תינשא לכתחלה אבל בעלמא כה"ג מודה הר"ן לתוס' דאי ליכא ריעותא בחזקה בלא הני סהדי מוקמי' סהדא לגבי סהדא ומוקמי' הדבר בחזקתו ואפי' לכתחלה מותר ולהר"ן גם דעת הרמ"בם כן:

ואמנם הרמ"בם פ"ג מגירושין לפי דעת ה"ה דמשו"ה לא תינשא לכתחלה משו' דבעי' דוקא הכחשת הבע"ד בעצמו והכא דעד המכחיש מסייע להאשה אין בהכחשתה כלום דמעיזה פני' כיון דאיכא דמסייע לה משו"ה לכתחלה לא תינשא והראב"ד והרמב"ן והרשב"א נמי ס"ל דבעי' הכחשת הבע"ד דוקא אלא דפליגי בהא דמעיזה פניה הנ"ל דס"ל אי הוה האשה מכחישה בברור היתה מותרת להנשא לכתחלה אע"ג דעד מסייע לה אלא מיירי שהיא אינה יודעת אי קיבל בה אביה קידושין במקום אחר או לא וכיון דחזקת פנוי' עשוי' להשתנות ע"י אבי הנערה ואיכא ע"א בפנינו שאומר שנעשה מעשה

השכיח להעשות צריכה למיחש כיון שהיא אינה יודעת אבל אם מכחשת מהימנת ויעיי' בקידושין מ"ה ע"ב פלוגתת ר' מנחם מיוני בתוס' ד"ה בפירוש וכו':

טרם אוחילה לדבר על נידון שלפנינו אכתוב מ"ש הר"ן עוד שם בכתובות כ"ג הנ"ל ע"א אומר נתגרשה וכו' דהוקשה לו ע"א אומר נתקדשה ונתגרשה וע"א אומר נתקדשה ולא נתגרשה דאמרי' תרוויי' בא"א קא מסהדי וקשי' לי' להר"ן נימא בהדי סהדי שקרי למה לי ותי' דאין כאן עד שקר דתלי' בטעות דמיון דקרוב לו ולה אבל בלא"ה לא היה מאמיני' שנתקדשה כלל ואוקמי' אחזקת פנויי' ושוב מבואר בסוף דבריו דהיכי דלא הוה הטעות בדמיון קרוב לו יש להאמין העד שאומר שנתגרשה מטעם מגו דאי בעי שתיק ולא נתקדשה מעולם אלא דהכא ליכא מגו דזה בא לפוסלה מכהונה ע"כ אתאינן מטעם סהדי שקרי וסליק סהדי מהכא ואוקמא אתתא אחזקה קמייתא דפנוי' היא כך מתבאר מדברי הר"ן שם:

ומעתה נבוא לנידון שלפנינו בעזה"י אי הדבר ידוע בלא העדאתן של עדים שנפתחו החביות א"כ דל הני סהדי מהכא ונדון היין כאלו ליכא סהדי כלל ואי רוב גנבי ישראל מותר ואי רוב גנבי גוים אסור ואי לא נודע פתיחתו כ"א עפ"י הני סהדי כגון שהחביות והמרתף סתומים עתה לפנינו ומפי עדים אנו חיים אם רוב ישראלים א"כ העד המעיד להכשיר מהימן במגו דאי בעי שתיק אך אם רוב גוי' ותרוויי' בפתיחת החביות קמסהדי אי ליכא למטעי בטעות הדמיון שטעו בין ישראל לגוי א"כ הני סהדי שקרי נינהו ולא מהימנו כלל שנפתחו החביות ואי איכא למתלי בטעות הדמיון א"כ הני סהדי לאו סהדי שקרי נינהו ותרוויי' במרתף וחביות פתוחות במקום שרוב גוים נינהו קמסהדי ואידך אוקי גברא להדי גברא והיין אסור כל זה פשוט ומבואר ממ"ש לעיל:

אמנם מה שחקר מעלתו עוד במ"ש הש"ך עוד שם סי' קכ"ז ס"ק י"ד ובתחלה אבאר דברי הש"ך כי מעלתו פקפק עליו הרבה הנה הש"ך ס"ל כל שע"א מהימן מן התורה אזי אפי' באו שניהם בב"א מהימן המעיד ואין דבריו של מכחיש במקום שנים ואין רצונו לומר בב"א תוך כדי דבור דבזה בודאי לא מהימן המעיד והיינו דברי ר' חיי' בסוטה פ' מי שקינא כמ"ש רש"י שם וזא"ז דר' חייא שם דהיינו מיד אחר כדי דבור זהו זה אחר זה דר' חיי' והיינו בת אחת דהש"ך כיון שלא התירו הב"ד בין עד לעד קרי לי' ש"ך בת אחת וכיון דהיה אחר כדי דיבור קרי ר' חיי' זא"ז ואמנם זא"ז דהש"ך היינו שכבר הותר בב"ד בין עד לעד וזה מועיל אפי' בעד דרבנן ויליף הש"ך חילוק זה ממ"ש תוס' לעולא בכתובות כ"ב ע"ב נשמע מזה גם לר"ח ולריש קושי' תוס' פ' מי שקינא והדברים ברורים למבין וכ"כ ב"ש בשני מקומו' בסי' קע"ח סקי"א וסי' י"ז ס"ק ק"ט:

שוב כ' ש"כ דעד דמהימן מדרבנן לא הוה כבי תרי אא"כ נעשה מעשה בב"ד על פיו ומשו"ה נשאת עפ"י ע"א תצא הנה לא היה צריך לזה דאפי' אי נשאת לא תצא משום דמעשה רב כזה מועיל כמו התירוה לינשא מ"מ היכא דליכא לא היתר ב"ד ולא מעשה אע"ג דבא זה המכחיש אחר כ"ד של המעיד היה מבטל עדותו של זה אלא הש"ך לרווחא דמלתא קאמר האמת דס"ל לש"ך להלכה כרמב"ן וריב"ש ורשד"ם שבב"ש סי' י"ז ס"ק קכ"ג דלא כח"מ שם והגאון בית מאיר מייתי ראי' ברורה מירושלמי דמייתי ה"ה פי"ב מהל' גירושין הל' י"ט ע"ש דלרמ"בם מיירי דוקא בנישאת לא' מעידי' אבל לאיניש דעלמא אפי' לרבנן תצא ולר"מ בר יוסי אפי' לא' מעידיה תצא אע"ג דהיה בזה אחר זה אם נישאת תצא וצע"ג להר"ן דהוא הי"א שבש"ע סי' י"ז סעי' ל"ט:

ואיברא לענין ע"א נאמן באיסורים לא שייך דינו כולי האי דנימא ע"א האומר נתנסך התורה האמינתו וה"ל כשנים דאפי' למ"ש הר"ן בקידושין פ' האומר דגז"ה הוא להאמין לע"א לאסור המותר אבל מ"מ מכ"ש דע"א המעיד לא נתנסך ובא להתיר דמהימן מן התורה טפי מוספרה לה או מושחט בן הבקר ויעיי' היטב מ"ש הר"אש פ' ואלו מגלחים סי' ע"ט וא"כ אין שייך לומר דהמעיד נתנסך הוה כשנים נגד זה האומר לא נתנסך והן הנה דברי הש"ך סי' קכ"ז ריש סקי"ד על העט"ז ויש ליישב קצת דעת העט"ז דעכ"פ כיון ששמענו תחלה דברי האומר נתנסך נתחזק אצלינו בחזקת איסור ושוב עד הבא להתיר רוצה להוציא מחזקת איסור ולא מהימן דאין ע"א נאמן להתיר אלא היכי דלא אתחזק איסורא כבריש גיטין וביבמות ר"פ האשה משא"כ הכא ה"ל חזקת איסור ע"י עד הראשון וזה נוטה לדעת הר"י בר ברוך בתוס' כתובו' כ"ו ע"ב סוף ד"ה אנן אחתיני' וכו' כנ"ל ליישב דברי העט"ז אבל העיקר נראה כהש"ך:

והנה אין חילוק בכל זה בין שהאיסור דאורייי' או דרבנן רק הכל תלוי בנאמנתו של עד אם הוא נאמן מ"הת כבי תרי אזי אפי' באיסורים דאורייי' ה"ל כשנים אפי' לא נתקבל עדותו ואם נאמנתו אינו מ"הת אזי אפי' באי' דרבנן לא הוה כבי תרי אא"כ נתקבל כבר עדותו בב"ד וכל הדברים ברורים בעזה"י בלי פקפוק לפע"ד וה' יורנו נפלאות מתורתו:

פ"ב אור בקר יום א' ג' דחנוכה תקפ"א לפ"ק - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קכ

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה תלמידי המופלג החרוץ ושנון כש"ת מו"ה פייבל נ"י:

תמול הגיעני נועם מכתבו אודות ישראל שדרך יין והעידו עליו ב' עדים שדרכו בליל שבת קדש אחר צאת הככבים וב' מעידים שלא יצאו הככבים עדיין הנה מדברי כולם נלמד שעכ"פ דרך בגת סמוך לשבת מאוד והוא איש רשע וראוי לגעור בו ושלא להאמינו

על איסורים אבל לומר שיהיה אותו היין י"נ על שחילל שבת לא ידענא כי לא הזכיר מעלתו שהיו שם עשרה מישראל דאל"ה לא מקרי מחלל שבת בפרהסי' ובשגם איכא תרי כתי עדים דסתרי ואוקי גברא אחזקתי' ומכ"ש די"ל דלא מכחשי אלא הני ראו ג' ככבים מפוזרים והני לא ראו ואז באותו מעמד סמך הוא אהני דלא ראו ועוד דלא הזכיר מעלתו שהיו הענבי' שדרך מחוסרים שחיקה ודיכה ועיי' ספ"ק דשבת בראשונים ובמומר לתיאבון באי' דרבנן יעיי' הוריות י"א ע"א והתם בלהכעיס מירי והכא מה שעושה י"נ איננו משו' חתנות כי מותר להתחתן בבנותיו ולא משום לתא דע"ז אלא משום קנסא עשאוהו כגוי עע"ז וע"כ אין להחמיר כ"כ ומכ"ש אם לא נודע שנגע בהיין רק מה שדרך והוציא היין ע"י כחו וא"כ היין שיצא מהענבי' קודם שנעשה מומר הי' מותר ומה שיצא אח"כ באותו הגת שבאותה הדריכה עצמה נתערבו זה בזה וקמא קמא בטיל על כן אין להחמיר ולהפסיד ממונו של ישראל כשר בשביל זה. - פ"ב יום א' כ"ה תמוז תקפ"ז לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קכא

שוי"ר לי"נ הרב הגאון המפורסם ערוגת הבשם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה' דוד דייטש נ"י אב"ד ור"מ דק"ק סארדהעל יע"א:

מכתבו הנעים הנכתב בה' שבט העבר הגיעני היום הזה ולא ידעתי מי גרם ככה עיכובא ולהיות בעו"ה זה כמו ח' שבועות אני עצור וכלוא בבית מחמת חולי השיעול ר"ל וכבר הייתי איזה פעמים בסכנה חמורה וב"ה אשר עזרני עד כה ומ"מ עדיין מלאכתי נעשית ע"י אחרים רצוני לומר מלאכת התרביצא כי אסרוהו הרופאים לגמרי כ"א אני אומר בלחש לא' מן התלמידים והוא מתרגם לאחרי' בפני ה' ירחם וישלח לי מרפה ארוכה ותעלה בתוך שח"י וכמאן מצלינין האידנא וכו' ולהיות נפשי חשקה להודיעו כזאת ע"כ מיד כראותי כ"י הטהור לא אחרתי מלהשיב מבלי עיון כלל בשגם אין דעתי צלולה לעיין ובטוח אני באהבתו עזה כי ישים עינו עלי לטובה להזכירני בתפלתו כחק החיוב: -

ובמאי דבדק לן במ"ש הרב ב"י בי"ד סי' קכ"ז בשם מצא כתוב דע"א המעיד ע"ד איסור בהכחשת בע"הב נהי דמותר לבע"הב המכחישו מ"מ לכ"ע לא הותר כי הם יחושו לדברי העד ועל זה הקשה בס' תפארת שמואל מהא דאמר אביי בקידושין ס"ו שורך נרבע והלה שותק נאמן ואי איתא אפי' הלה צווח מהימן העד דהא הכהנים יחושו לדברי העד ומכ"ת כ' דהא לא קשי' דמצי אייר שהבעלים כהנים ומקריבים בעצמם דבכה"ג בצווח לא מהימן העד משא"כ בשותק אלא הא קשי' ליה מאי מייתי ותנא תונא ושנרבע עפ"י ע"א דלמא מתני' בבעלים ישראל עכ"ד: -

ובמכ"ת דבריו תמוהים דהא רצונו לומר כך דלמא לעולם ע"א אפי' בשתיקה לא מהימן לבעלים ומתני' דשור שנרבע עפ"י ע"א מיירי בעלים ישראל דבכה"ג אפי' אי הי' בעליו צווחי' לא יקריבוהו הכהנים והוא פלא דאי נימא דע"א אפי' בשתיק' בע"ד לא מהימן ע"כ היינו משום דע"א אינו קם לאיסורא להוציא דבר מחזקת היתר ומה לי בעליו או אחר אדרבה יותר היה סברא לומר לאסרו לבעליו כיון ששתקו אפשר שחששו לדבריו ושוויה אנפשי' חתיכה דאיסורא ממה שנאסרו לאחר שלא שתק דלכ"ע תבנא לדינא אין ע"א נאמן להוציא דבר מחזקת היתר וע"כ לא כ' המ"כ שאחרים יחושו לדברי העד אלא למאי דקי"ל ע"א בשתיקה מהימן (וס"ל כהפוסקים דלאו משום הודאה הוא) נמצא דע"א קם לאיסור' והא דלא מהימן בצוויחה משום דה"ל ע"א בהכחשה ע"ז יפה כ' דמ"מ אחרים יחושו לו דמאי חזית דסמכת אהאי סמוך אהאי ומטעם שיבואר לפנינו אי"ה אבל להס"ד דאפילו בשתיקה לא מהימן תו אין לחלק בין בעליו לאחר ובין בעליו כהנים לישראל' ויפה אמר אביי ותנא תונא והוא פשוט מאוד:

והנלע"ד בישוב ק' בעל תפארת שמואל אם כי הספר איננו במחיצתי דהא צ"ל טעמו של בעל מ"כ מ"ט יחושו אחרים לדברי העד הא קיי"ל ע"א בהכחשה לאו כלום הוא דה"ל ב' עדים המכחישים ונסתלקו דברי העדים ואוקמא מלתא אחזקת היתרא ואפי' ספיקא דרבנן לא הוה לדעת כמה פוסקים דדוקא בתרי ותרי הוה ספיקא דרבנן ולא בע"א יעיי' זה ביבמות ל"א ע"א ובראשונים שם וע"כ משום דס"ל כיון דהבע"ד הוא מכחיש את העד לא הוה הכחשה ממש משום דנוגע בדבר ונהי דלעצמו מהימן ואין אנו אחראי' למחות בידו מלאכול אותו הדבר כיון שהוא אומר ברי לי אבל מ"מ אנן לא נסמוך עליו מפני שהוא נוגע בדבר נמצא לפ"ז תינח בנתנסך יינך וכה"ג והה"נ בשורך נרבע אחר שכבר הוקדש אז הוה בעלים נוגעים בדבר משא"כ אביי מיירי בשורך שהוא חולין נרבע ואז אי היה הבעלים מכחישו היה מהימני לכ"ע דהכא ליכא נגיעה דמאי אכפת להו לבעלים הא סתם שוורים לאו לגבי מזבח קיימי דהכי קיי"ל ב"בק צ"ח ע"א בתוס' ד"ה הצורם וכו' ואע"ג דלענין עדות ממש אינני מחליט סברא זו דקי"ל דנגיעה אפילו על צד רחוקה ונפלאה לא יעיד מ"מ הכא הא בלא"ה פליגי רוב הפוסקים וס"ל דלכ"ע שריא ולא שייך הכא נגיעה כלל א"כ עכ"פ נאמר דלמ"כ נמי דוקא נגיעה ממש אבל בבהמת חולין הבעלים מהימני ואם אח"כ ירצו להקדישה רשאים הכהנים להקריבה כנ"ל פשוט לפי עניית דעתי: - מ"ד עש"ק כי תשא תקס"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קכב

אשר שאל מעלתו ע"ד האוזות הפטומו' שמדרך הערלים המוכרים לתחוב במחט כמה פעמים תחת הכנף כדי להצבות מקומו שיראה עבה מחמת שומן אם יש לחוש לכל האוזים משום ניקבה הריאה שהיא נחבא בין הצלעות: -

בלי ספק שרוב ורובא דרובא של העושים כן אינם מגיעים במחט להצלע כי אין הגוי שוטה ואינו עושה כן רק להשביח מקחו ותוחב בעליונו של עור לבד וא"כ נהי אי ניכר האוזא שנעשה בה כן אזי צריכה בדיקה בלי ספק וק"ו מנשבר הגף סמוך לגוף ואפי' החולקים שם יודו הכא דיש' ריעותא לפנינו שנתחב באותו מקום שיש לחוש שנגע בריאה ואפילו יאמר ברי לי שלא נגעתי דברי הגוי לא מעלי' ולא מורידין לענין זה מתרי ותלת טעמי חדא שהרי פסול להעיד ומכ"ש באיסור תורה ויש לו הנאה מיני' והא למה זה דומה לאומר של עזקה הן של ערלה ושביעי' הן ועיי' באריכות בש"כ סי' קכ"ז סק"כ בסופו דלהקל פשיטא דלא מהימן ויש לנו בזה אריכות דברים במקום אחר אלא שאיץ אנו צריכי' לכך לנדון דידן: -

דבלא"ה נמי אפי' ישראל בכה"ג לא מהימן משום דבשעת תחיבה לא רמי' עליה דינא דריאה וכל מלתא דלא רמי' עליה עביד ולאו אדעתא ונהי דישראל ממש המוזהר על הטריפות בודאי רמי' עליה להשגיח שלא להטריף ומהימן לומר ברי לי שלא נגעתיו ומזה הענין מ"ש ב"י סי' ל"ד כשניקב הקנה ותופסו בידו ואומר שלא נגע בוושט כשר ולא נאמר דלמא עביד ולאו אדעתי' והיינו על כרחך משום דישראל הוא ורמי' עליה איסורא דטריפות מהימן בכך אבל גוי אפי' אי הי' לענין עדות כישראל מ"מ כיון דאיסורא דטריפות לא רמי' עליה בשעת התחיבה עביד לה ולאו אדעתי' למה זה דומה למ"ש המרדכי פ"ב דפסחים והגה' מיימוני פ"א מחמץ והביאו רמ"א בש"ע א"ח סי' תמ"ז ס"ה דשומן מהותך בכלי חמץ אפי' היה נקי ואומר שלא היה בן יומו מ"מ אמרי' כל מלתא דלא רמי' עליה דאינש עביד לי' ולאו אדעתי' כיון שלא נזכר פסח בשעת עשייתו ודבר זה מתבאר יפה בתשובת צמח צדק ס"סי ס"ה ועוד מי יכול לומר ברי לי וכי עיניו שם ואולי פעם א' נדחה ידו לפנים מהצלעות ע"כ כל אוזא שראינו או אנו מכירים בסימני' שנתחב לה מחט אסורה באכילה בלא בדיקה וכיון שאין אנו בקיאים בבדיקה תאסר ולפע"ד הא גרע מיש לה מכה עמוקה תחת הכנף דסמכי' אבדיקה אם לא תבצבץ כמבואר בש"ע ס"סי נ"ג דהתם המכה עדיין בפנינו ואם נקבה הריאה ע"י מכה זו תבצבץ כי לא ניחוש שמא הבריא דהשתא המכה שבחוץ שאינו במקום שעושה טריפה לא הדרא בריא הריאה שהיא במקום שעושה טריפה לא כ"ש דלא הדרא בריי' ואע"ג שיש לומר נמי

בהיפוך דריאה לא שליט בה זיקא משא"כ המכה שבחוץ כמבואר חלוק זה פא"ט מ"ו ע"ב לחלק בין אוזן בכור לריאה יע"ש מכל מקום יש לחלק דהכא שהמכה תחת הכנף הוא באותו מקום ממש שהיתה הריאה הנקובה והם גורמי' זה לזה א"כ אי הי' מזיק הזיקא למכה שבחוץ הי' מזיק גם למכה שבפנים כנגדה ומשו"ה נסמוך אבדיקה ולא ניחוש שמא הבריא גם כי אין כאן לפנינו ריעותא כ"כ כי אפשר שהיא מכה שע"י חולה ומעולם לא שלטה בפנים משא"כ הנעשה ע"י קוץ ומחט גרע טפי ואיכא למיחש טובא והואיל ויש ריעותא כ"כ ניחוש נמי לשמא הבריא הריאה ולא נעלמו ממני כל סברות הנאמרים גבי שמא הבריא דושט לחלק בינו למחט שבבית הכוסות ומ"מ המעיין יראה כי האמת כמ"ש ואין הפנאי מסכים להאריך:

אמנם למיחש מסתמא להכי לא נ"ל כלל כיון דהרוב אינם עושי' והעושי' ותוחבי' במחט מ"מ רובם אינם נוגעים בריאה ובצלעו' כלל ואוזא זו בחזקת היתר עומדת משנולדה דכשרה נולד' אע"ג שכתבו תוס' פ"ק דחולין ד"ה אתי' מפרה אדומה דזה לא מקרי חזקה כיון שלא נתבררה שעה א' לא כ' כן אלא אי לא אזלי' בתר רובא אבל השתא דאזלי' בתר רובא י"ל הכל בחזקת היתר וכשרות משעה שנולדה אפי' לא חי יב"ח עדיין כמ"ש הרא"ש שם ואפילו לילך בתוך ביתם או מקום שעומדים ביומא דשוקא דה"ל קבועה וידעי' בודאי שיש ביניהם מי שעושה כן מ"מ מותר ליקח בסתם אם אינו יודע בודאי שזאת האוזא נתחבה ולא שייך קבוע לבטל רוב אלא היכי דצריכי' רובא דאיתא קמן כגון ט' חניות משא"כ רוב בהמות כשרות זה הרוב לא מתבטל ע"י קבוע וזה ברור אצלינו הארכנו במקום אחר בכל זה גם כי יש כאן ס"ס אעפ"י שהוא גרוע שאינו יכול להתהפך ושם אונס חד מ"מ מצטרף לכל מה דאמרן דהיכי דאיכא צדדי' להתיר מצטרפי' אפי' ס"ס גרוע כמ"ש הר"ן גבי שוחט בסכין ונמצאת פגומה וכן מוכ' ממתני' דנדה ר"פ האשה שהיא עושה צרכי' דעוש' ס"ס גרוע כי האי גוני ועל כרחך משום דסבירא ליה לר' יוסי אשה בחזקת טהרה עומדת לכן מועיל אפי' ס"ס גרוע וכן כ' להדי' בפלתי בהלכות נדה ועל כרחך הכ"מ פ"ט מה' א"ב שהקשה כל הכתמי' הם ס"ס והביאו ט"ז ר"סי ק"ץ אע"ג שהוא ס"ס גרוע מ"מ כיון שאתתא בחזקת טהרה מועיל לה ס"ס כנ"ל ומ"מ אם הוא מיעוטא דשכיח שם כל בעל נפש יחוש ויבדוק עכ"פ כמו במכה תחת הכנף ויכול לסמוך על בקיאתו בענין זה אבל בלא בדיקה לא יאכל היכא דשכיחא דלא גרע מריאה ווושט דצריך בדיקה משום מיעוטא דשכיח הנלענ"ד כתבתי במהירות רב. פה ק"ק מ"ד יום ה' א"ך תמוז תקס"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קכג

שלום וי"ר לה"ה הרב הגדול המופלא כש"ת מהו' הרש ליב נ"י יושב בשבת תחכמוני דק"ק לויא יע"א:

הגיעני נועם מכתבו ביום אתמול ושם מבואר שאלת חכם וז"ל ראובן עשה יין כשר אצל נכרים וחתם היין כדת וכדין אך להבי' לביתו לא היה יכול עד שיטול השררה המעשר וכשבא השררה ליתן לו המעשר נתן עיניו ביין ישראל ופתח החתימות מן היין ונתן אצבעו ביין ואמר בז"הל עכשיו ישתה מן היין היהודי כבר נגעתי בו אך מיד אחר הליכת השררה מן המרתף סגר הנכרי המרתף והלך והודיע לראובן שיינו פתוח והלך ראובן עם הנכרי וחתם היין מחדש וההפסד גדול יותר ממאתים זהובים בזה היין וגם להבא שמרגילים לעשות כן עכ"ל מכ"ת:

הנה בזה היין באנו לשתי תששות א' מצד נגיעות השר כפי דברי הנכרי בעל המרתף שהשר נגע בו באצבעו וכנראה מדברי אגרותיו שע"ז בא מכ"ת לשאול ולא חשש לחששא אחרת אמנם חששא שני' היותר גדולה וחמורה והוא מצד שנתייחד היין אצל הנכרי בעל המרתף בלא חותם בשעה שהיה השר במרתף וגם אח"כ כי מאן לימא לן שמיד בא אל היהודי להודיעו שנפתח חביתיו שמא שיהה אחר יציאת השר מן המרתף ונשתהה היין זמן מה אצל הנכרי ההוא ועוד מאן לימא לן שהאמת אתו שהשר פתחו להכעיס שמא זמן רב קודם ביאת השר פתחו בעל המרתף לזייף וליהנות מחליפין ותולה עתה בהשר ואמר שעשה כן להכעיס האמת דמלשון השאלה שכ' אך להביא לביתו לא היה יכול עד שיטול השררה המעשר משמע זולת זה היה יכול להביאו לביתו א"כ אפי' אם עדיין חייב לגוי על היין מ"מ ה"ל יינו של ישראל כיון שאינו מעכבו בעד המעות וה"ל יינו של ישראל ברשות נכרי ולא נקרא יינו של נכרי וזה קיל טפי מ"מ בלי חותם כלל נאסר בשתי' מיהת אפי' בז"הז ודבר זה מבואר בש"ס ס"פ ר' ישמעאל ויעיי' פ' השוכר ס"ד ע"ב ויע"ש ס"ט ע"ב תוס' ד"ה מ"ט יע"ש בס"הד בשם רשב"ם יע"ש ובראשונים ואחרונים ופסקא דמלתא בלשון רמ"א סי' קכ"ח ס"ד:

הנה מחמת החששה הראשונה מצד נגיעת השר אם לא נחוש למילתא אחריתי ונניח שלא היה כאן חשש זיוף וחליפין כלל רק משום שנגע השר להכעיס לישראל התירו מבואר ושרשו פתוח עלי דברי התוס' ע"ז נ"ח ע"ב ד"ה כתב וכו' מבואר שם בשם כמה גאונים דגוי הנוגע ביינו של ישראל להכעיס שרי וכן הוא שם במרדכי והג"א אע"ג דהרמב"ם ספי"ג ממאכלות אסורות מפרש הא דאמר רב אשי בע"ז נ"ט ע"ב ככרי שנסך יינו של ישראל בכוונה שרי למישקל דמי מההוא נכרי משום דקלייי' מפרש הרמב"ם

דבכוונה דקאמר רב אשי היינו שמכוון להזיקו ומשו"ה שרי למשקל דמי מההוא נכרי וכמבואר בכ"מ שם ובהרב"י ר"סי קל"ב א"כ מבואר דאע"ג דמכוון להזיקו לא שרי אלא למשקל דמי מההוא נכרי אבל אסור הוא בשארי הנאות ומכ"ש דאסור בשתי' אע"ג דעשה להזיק ולהכעיס ומוכח מהש"ס דלא כהגאונים הנ"ל מ"מ הא הרשב"א בתה"א מפרש דלא כהרמב"ם דבכוונה דקאמר רב אשי היינו בכוונת ניסוך ולעולם שלא כוון להזיק אבל אי כוון להזיק י"ל דאפי' בשתיה שרי ועוד הרי הרי"ף והרא"ש לא גרסי כלל הך תיבת בכוונה אלא נכרי שנסך ליינו של ישראל ולא מיירי רב אשי כלל מנתכוון להזיק ויחיד הוא הרמב"ם נגד כל הני רבוותא וכן פסק רמ"א ס"סי קכ"ד וכל האחרונים אע"ג דלכאורה משמע דהרב"י חיישׁ להא דהרמב"ם ומשו"ה השמיטו מהש"ע ולא הביא דעת הא"ז הנ"ל דנכרי שנגע להכעיס שרי אפי' בשתי' אברא כד מעיינינן שפיר חזינן דלאו מילתא היא דהרי ר"סי קל"ב פסק בש"ע דשרי למשקל דמי מההוא אפי' לא כוון להזיק יע"ש ודלא כהרמב"ם וע"כ ס"ל בפירוש דברי רב אשי דלא כהרמב"ם וא"כ לא מוכח מהש"ס נגד דעת הגאונים הנ"ל וא"כ כיון דלא מוכח מהש"ס נגד הא"ז והתוס' ומרדכי והג"א ולא נמצא בפי' מי שחולק מה"ת יחלוק הרב"י על זה אלא הא דהשמיטו מהש"ע צ"ל כך לפמ"ש הב"ח סי' קכ"ה סס"ה דטעמא דהני גאונים שהתירו בנגע להכעיס משום כיון שכל כוונתו להכעיס וה"ל כמו מדדו ביד דקיי"ל בז"הז להתיר אפי' בשתיה ע"ש וא"כ הרב"י אזיל לטעמי' דפסק מדדו ביד אסור עיי' בש"ע סי' קכ"ד סי"ט ורמ"א שם פוסק להתיר במדדו ביד ובז"הז בעושה להכעיס יש להתיר אפי' בשתיה הלכה רווחת ומנהג קבוע להקל במדדו ביד בז"הז א"כ ה"ה בנדון דידן לא יאסור מטעם נגיעת השר:

ובר מן דין אפי' אי באנו לחוש להרמב"ם דנוגע להכעיס אוסר מ"מ יש להתיר הכא דהיינו אי לא חיישי' לשום חשש זיוף להחליף רק משום הך דהשר נגע באצבעו יש להמציא היתר דהרי פשוט אי ליכא למיחש להחליף להנאתו א"כ אפי' אי מצינו החבי' פתוח וגדולה מזה אפי' מצינו שהגוי תופס ברזא בידו מ"מ תלינן להקל שהיה באופן שאינו אוסר ודבר זה הוא גמ' ערוכה במס' ע"ז ע' ע"ב אימר מגבה דחביתא שקילתא ומ"ש הר"ן שם גבי ההוא מסוכיתא ויעיי' מ"ש ש"ך סי' קכ"ח סק"ח ע"ש ואע"ג דהכא איכא ריעותא טפי שנשבר החותם ואפשר דהוה ריעותא טפי ממ"ש הר"ן גבי מסיכותא נ"ל דלאו מילתא היא שהרי כ' בת"הד ומביאו ש"כ בי"ד סי' קי"ח ס"ק כ"ד דבאיסור דרבנן אפי' נשבר החותם ונתקלקל תלי' להקל אע"ג דבסי' ר"ה בת"הד משמע דמחמיר קצת בייי"נ יותר מגבינות בסי' ר"ו ועוד בגבינות נמי לא התיר אלא משום שהשמנים הטובים לא הוחלפו משא"כ היכא דליכא הוכחה לא מ"מ נ"ל דהיינו דוקא אי איכא

למיחש לאחלופי אזי צריכים הוכחה מגבינות שהשמנים לא הוחלף ע"ש ומשו"ה ביי"נ חמיר אי ליכא הוכחה משא"כ השתא קיימין אי לא היה שייך חשש אחליפו ובז"הז דליכא חיבת ניסוך היה תולין להקל אי נשבר החותם נמצא דלא כיוונו עתה למיחוש אלא משום אמירתו של זה שאמר השר נגע באצבעו בהיין ואטו אמירתו של נכרי מידי מששא אית ביה והלא דבריו אינם מועילים לא לאיסור ולא להתיר וכמ"ש הרא"ש פ' אלו מגלחין סי' ע"ט בשם ר"מ דמידי דאתחזק התירא אין אנו מאמינים להנכרי לאסרו דדוקא במה שהוא שלו נאמן לאסרו והכא כבר בארנו שאפי' נשאר לו הישראל חייב מ"מ אינו שלו מקרי ועיי' בזה בש"ך סי' קכ"ז סוף סק"כ ויש מקום עיון שם ברא"ש אין כאן מקומו. במה שהרכיב גוי מסל"ת עם הך דפ' בתרא דיבמות ובלאה"נ אפי' ישראל בכה"ג לא מהימן משום דאין ע"א נאמן לאסור אפי' הלה שותק אא"כ אמר לו נתנסך יינך בפניך והיה לך לידע והלה שותק אז ה"ל שתיקה כהודאה כמבואר לשיטת תוס' פ' הניזקין ובקידושין פ' האומר וכן פסק בש"ע סי' קכ"ז הנ"ל ס"א ואפי' למ"ש הש"ך שם סקט"ז דרבים חולקים ומשמע שדעתו נוטה כהחולקים דלעולם שתיקה כהודאה מ"מ הא אסיק התם דהסמ"ק וסמ"ג והג"מ ורי"ו ואגודה ואו"ה ס"ל כהט"ו וא"כ ביי"נ בז"הז והפ"מ יש לסמוך אהפוסקים הנ"ל ולהתיר שלא להאמין אפי' בע"א ישראל כה"ג כל זה כתבתי לפמ"ש הש"ך אמנם בחידושי ביארתי ודחיתי כל שבעה ראיות של הש"ך שם והעליתי תלי"ת כדעת התוס' שהיא שיטת הט"ו והואיל ואין אנו צריכים לזה דהא בעכו"ם קיימים ע"כ לא אאריך במה שאינו נוגע לענייננו:

ועתה אלכה ואשובה אראה מה יהיה באותן החששות דלמא גוי בעל המרתף החליפו ברע ממנו ואפי' ליכא רע ממנו דלמא החליפו במים ואומר נ"ל פשוט דבפני השר לא חיישי' שמא שלח הגוי ידו בהיין להנאתו לא מבעי' אי לא נאמין שהשר קלקל ושבר החותם א"כ איך נימא שהגוי העיז פניו לפני השר לזייף ולשקר באומנתו דגוי בפני חברו מרתת לעשות כן כמבואר בש"ס פ' אין מעמידין (עבודה זרה ל"א ע"ב) דבין הגתות שהוא מעבר לרבים נכרים מרתתו מלשלוח יד בחבי' סתומה כ"כ רשב"א ופסק כן בש"ע ר"סי קל"א ומבואר ג"כ ס"פ ר' ישמעאל היכי דלא שייך גומלי' כ"ע מודים דמרתת בפני חבירו ומשמע התם גבי עובדא דפרזקא רופילא דלגבי שר לא שייך גומלין ואיפך אנא אימת השר עליו אשר במשפט יעמיד ארץ וכפירש"י שם גבי ההוא כרכא דיתיב בי' חמרא אשתכח גוי בי דני אמר רבא נתפס עליו כגנב חמרא שרי פירש"י אם גוי חלש הוא ואימת שופטי העיר עליו ע"ש א"כ מכ"ש הכא שהשופט עומד עליו איך יעיז לקלקל חותם ולזייף וע"כ אם יניח למוחלט שנעשה הקלקול באותה השעה ע"כ נעשה ע"י השר

בעצמו ורצה להזיק לישראל מה תאמר אכתי ניחוש שמא אחר שהשר הראה שנאתו את ישראל וקלקל חותמו אז גם בעל המרתף זייף להנאת עצמו לאו מילתא היא דע"כ היה כוונת השר להודיעו זה לישראל שנוגע ביינו דהשתא לצעורי קמכוון אודועי לא מודע ליה כמבואר פ' הניזקין (גיטין נ"ג ע"א) וע"כ היה סבור נמי שע"י נגיעתו נאסר לישראל דאל"ה לא היה בזה שום צער לישראל נמצא שמתכוון השר שהיין הזה ימכר לנכרי ולא יניח לזייפו ואם יש לפקפק קצת על זה מ"מ בלאה"נ י"ל נהי דהשר הראה שנאתו לדת ישראל וקלקל את החותם ונגע ביין היינו במה שנוגע להדת ומכ"ש בענין מגע יינם שהם חושבים שזה נגד כבודם כמבואר באגדת מגלה מדברי המן למלך וכמ"ש תוס' ע"ז ל"ג ע"ב ד"ה כסי וכו' אבל זולת זה מה שנוגע בענין הימנותיה לשקר במ"ומ זה לא יעשה השר דא"כ לקתה מד"הד וקצת ראי' דמהימנו בענין מ"ומ וכדומה ממה דקיי"ל בח"מ סי' ס"ח ושם מבואר ברמ"א אפי' נפיק עליו קלא דמקבלי שוחדא מ"מ לעדות שקר לא מרעי נפשי' וה"נ אע"ג דאתרע השר בענין זה שנוגע לדת מ"מ לא אתרע בהא שיניח לזייף ולהחליף מכל הלין נראה דבאותה שעה שהיה השר שם לא נעשה דבר:

וא"כ ממילא ליכא למיחש נמי דלמא כבר קודם ביאת השר קלקל בעל המרתף את החותם ע"מ להנות בחליפין דכיון דאיכא למתלי שנעשה לפני שעה ואיכא למימר נמי שנעשה כבר מזמן רב תלי' דהשתא הוא דאתרע ואוקי יין בחזקת כשרותו שנעשה בהכשר ואוקמא החותם בחזקת מחותם אע"ג דאדרבה הא אתרע לפנינו ז"א דאיכא תרתי לטיבותא חזקת כשרות של יין וחזקת החותם שהניחו מחותם הא למה זה דומה לנגע בא' בלילה ולמחר השכים ומצאו מת שאם ראוהו חי מבערב הרי הוא בחזקת חיותו גם בלילה אע"ג דהשתא מת לפנינו ויעיי' תוס' נדה ד' ע"א ד"ה כי פליגי וכו' ועדיף זה ממקוה שנמדד ונמצא חסר שכל הטהרות מטמאים למפרע ודחי חדא מקמי תרתי לריעותא יעיי' פ"ק דנדה והכא נמי איכא תרתי לטיבותא ועדיף מיני' דהכא דרכו להתקלקל בבת א' אמרי' השתא הוא שנתקלקל משא"כ במקוה דחסר ואתאי וכ"כ שם תוס' ד"ה התם תרתי לריעותא לחלק בין מקוה למצורע מוסגר ע"ש וא"כ אית לן למתלי השתא נפתח החותם במעמד השר ולא לפני זה וכבר בררנו דלאותה שעה ליכא למיחש למידי גם כי חותם אתרעי יין לא אתרע יעיי' תוס' בחולין יו"ד ע"א:

ועוד מלבד החזקות הנ"ל כיון דאיכא למתלי שנעשה בהכשר ע"י השר או שנעשה באיסור ע"י גוי תלינן להקל דבדרבנן אמרי' שאני אומר וכ"כ מרדכי פ' אין מעמידין וכ' שם גדולה מזה במקום שרגילים הגוים להחמיץ הלחם בשמרי יין כיון דא"א שלא יהיה א' משמר בשמרי שכר אזי מותר ליקח מהם הפת דעל כ"א אומרי' זהו המשמר בשמרי

שכר ויליף זה ממחבואה א' המצלת על כל הכהנות כולם פ' האשה שנתארמלה ומענין זה כ' רמ"א בש"ע סי' קי"ד סעיף יו"ד וע"ש ומ"ש ט"ז שם סקי"ג ובחי' ישבתי ק' הט"ז מ"מ בנדון דידן לא צריכים לכל זה דהוה ממש כמו מחבואה דאיכא לפנינו שני מיני עכו"ם א' החשוד להחליף והוא בעל המרתף וא' השר שאם עושה דבר אינו עושה אלא להכעיס א"כ תלינן בו כמו מחבואה:

ואפשר עוד דאי ליכא למיחש שיהנה בחליפת יין ביין ורק משום שמא הוציא יין ונתן מים א"כ במה שנתן בו מים לא נאסר לפמ"ש ר"ן גבי יין שמסכו עכו"ם דיין בחבית שאינו בתורת מזיגה אינו אוסר וליכא למיחש רק במה שהוציא היין מהחבית והנה תינח אם הוציא בגישתא או שאב בכלי מ"מ הא אפשר שהוציא באופן דליכא איסורא כגון שהוריק מחבית או הוציא הברזא ולא נגע כלל דמגעו ע"י דבר אחר וכן כחו שרי בז"הז במקום הפסד עכ"פ ועיי' בש"ע ר"סי קכ"ה ובש"ך שם וא"כ מידי ספיקא לא נפקא וה"ל ס"ס להתיר ספק ע"י השר להכעיס ושרי' ספק ע"י הנכרי בעל המרתף ליהנות בחליפי מים ואת"ל ע"י בעל המרתף ספק ע"י בת גישתא ואסור אי ע"י כחו ושרי' וס"ס זה מתהפך שפיר גם לא הוה שם אונס חד כיון שהא' הוא הנגיעה גמורה ושרי' אפי' שלא במקום הפסד והא' הוא ע"י כחו או מגע ע"י ד"א ולא שרי' אלא במקום הפסד וגם לא הוה אלא איסורא דרבנן ולא אתחזק איסורא אדרבא אתחזק היתרא ותלינן שלא נעשה ע"י בעל המרתף טרם בוא השר:

ועדיין פש גבן לברורי דלמא נעשה זה אחר הפרד השר משם ולכאורה דכל ההיתרים הנ"ל נהפכו אל הרודף דנימא אוקמא החותם אחזקתו והשתא הוא דנשבר ונתקלקל וגם כי אתרע לפנינו ונימא דהשר לא עביד מידי וא"נ אמת הוא דהשר קלקל מ"מ דלמא גם הגוי קלקל אחריו וכן לא מהני הס"ס כיון דאיכא חזקה דהשתא הוא דאתרע אחר יציאת השר ומ"מ נ"ל דליכא למיחש להא דהא כל עצמו לא שרי' בחותם אלא משום דמרתת ליגע א"כ גם כי נתקלקל החותם איכא למימר מסתמא נעשה באופן דמסתלק רתיתתו והיינו אי קודם שבא השר דיש לו זמן דידע שהישראל לא יבוא עד אחר שכבר בא השר ונטל מעשרו או בפני השר וכיון דכבר בררי' דלא חיישי' שנעשה קודם ביאת השר א"כ תלינן שנעשה בפני השר ולהכעיס כנ"ל אבל שנעשה אחר שהלך השר דכל שעה היה מרתת השתא אתי ישראל ונסתלק הפלגתו של ישראל וא"כ א"נ נימא שהחותם נתקלקל ע"י השר מ"מ הא חזינן שהעכו"ם רץ להגיד לישראל שנתקלקל חותמו וע"כ שהיה רוצה להיות צדיק ראשון בריבו כי ירא שלא יבוא הישראל ויראה חותמו מקולקל ויתפשהו ע"ז א"כ א"נ נימא דבכל זאת כיון שהחותם היה פתוח לפניו חיש קל משך יין ונתן מים

מ"מ ברעדה גדולה ורתיתה עשה והרי זה דומה לבולשת שנכנס לעיר במתני' דע"ז ע' ע"ב ויע"ש בעובדי דגנבי ויעיי' מ"ש רמ"א סי' קכ"ט ס"ה מכל הלין נ"ל היתר גמור ביין הנ"ל:

האמנם לפ"ז היה קצת מקום לפקפק בהיתר הנ"ל והוא עפ"י מ"ש הר"ן פ"ק דחולין דכל היכי דנבוא לסמוך על החזקה ולמימר השתא הוא דאתרע והוא באופן שנודה ע"כ שכבר נעשה זה מזמן שעה א' וא"א לומר השתא ממש אתרע כגון בסירכת הריאה או הוגלד פי המכה אזי איכא למיחש נמי שנעשה כבר מזמן רב יע"ש וסברא זו רמוזה בתוס' נדה ג' ע"א ד"ה ושרצים בתירוצם למעיי' היטב וא"כ ה"נ כיון דעכ"פ נרצה לומר שאחר יציאת השר לא העיז פניו לקלקל החותם א"כ עכ"פ כבר נעשה זה בהיות השר פה ויצא שעה א' מחזקתו דא"א לומר השתא אתרע א"כ ממילא נימא שנעשה כבר מזמן רב קודם השר י"ל אה"נ אי היה ברור לנו שזמן מה אחר פרידת השר מהמרתף נתעכב הגוי ולא הגיד לישראל א"כ לדעת הר"ן היה נדחה דברים הנ"ל ומ"מ היה מקום לסמוך על שארי התירים שכ' אך הרי מבואר בלשון השאלה דמיד רץ להגיד לישראל שנפתח יינו נהי שכתבתי שאין לנו להאמין להעכו"ם שהיה מיד מ"מ היינו מצד נאמנתו לא נאמין לו מ"מ מפני החזקה דהשתא הוא דאתרע וכיון דברור לן מהסברא שאחר שיצא השר מרתת הגוי לקלקל החותם ולא נתקלקל אלא ע"י השר שבידו תוקף לעשות בחוזק והחזקה היא דהשתא אתרע א"כ נימא דהשתא פתחו השר ובעל המרתף לא עכב וירץ המערכה להגיד לישראל כל הנ"ל נלע"ד להלכה ולמעשה בשגם שהוא רק איסור דרבנן וסתם יינם בז"הז שאינם בהולים לנסך והפ"מ כתבתי וחתמתי שמי. פה ק"ק מ"ד יום ג' ט"ז מרחשון תקס"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קכד

שלום ושמחת י"ט לתלמידי הרב המופלג כבוד מהו' שמעון נ"י אבד"קק סאנגרוהט יע"א:

מכתב מעלתך הגיעני ע"ד יינו של ישראל במרתפו של נכרי חותם בתוך חותם וישראל דר בעיר אחרת ובא נכרי והודיע לישראל שכשהי' במרתף ראה שחביות של ישראל נתקלקלו החותמו' ע"י השרצי' השכיחים שם במרתף ונסתפק מעלתו מה דינו של זה היין שמונח ברשותו ומרתפו של נכרי בעיר שאין ישראל דר שם והוא הפ"מ ובפרט בשנים הללו:

הב"י בי"ד סי' ק"ל ד"ה חתמו בב' חותמו' וכו' בסוף הדבור מייתי בחתמו כדינו ונתקלקל דהמרדכי מתיר וסמ"ג אוסר אא"כ ישראל יוצא ונכנס ושתה"ד [סי' ר"ה] מכריע דהיכא

דודאי נפתח בידי אדם בעי' יוצא ונכנס משא"כ היכא דאיכא למתלי בשרצים ובהמה או נדנוד עגלה מותר אפי' בלא יוצא ונכנס ע"ש ועיין מג"א סי' ל"ב סקי"ג כ' לחלק בין מידי דאכילה דמחמרי' בי' טפי וכ' לעיין בי"ד סי' ק"ל בב"י ולכאורה דבריו מאוד תמוהים הא מייתי ב"י שם דברי מרדכי פ' ר' ישמעאל [וכן הוא שם דפוס זולצבאך שע"ד ע"א] דמייתי ראי' מתוספתא דטהרות פ"ח המניח כליו בחלון של אוליירין והתם בכלים איירי ומייתי מיני' ראי' להקל ביי"נ שהוא דבר מאכל ש"מ שאין לחלק אבל כד מעיינת שפיר דברי המג"א נכונים דהרי ר"ש בתשובה שבמרדכי דפר"י הנ"ל דמייתי ראי' מחלון של אוליירין סיים מדקתני בסיפא וכן בכותי אינו עושה יי"נ ואכולה מילתא קאי ר"ל דהאי וכן בכותי אינו עושה יי"נ ושני' בתוס' פ' בבא שלישי' שאחר זאת הבבא דאוליירין הוצרך לדחוק דאדלעיל נמי קאי ולכאורה מי דחקו לזה הלא מפורש אמרי' פ"ב דע"ז לטהרות אמרו ליי"נ מבעי' והוא בעצמו מייתי אח"כ אע"כ משום דיש לחלק דלא נלמד ק"ו אלא מטהרות שהם דבר מאכל ליי"נ אבל לא מכלים ליי"נ משו"ה הוצרך לאתויי' דבתוספתא קאמר וכן בכותי אינו עושה יי"נ ואנן לא היינו מדמין י"נ לכלים לולי שהתוספתא מדמי אהדדי להדי' ושוב כ' גם ראי' מדאמרינן בפ"ב דע"ז הנ"ל השתא לטהרות אמרו ליי"נ מבעי' ר"ל אפילו נאמר דהאי וכן בכותי לא קאי אכולה בבא מ"מ מסתייען דהתוספ' מדמה יי"נ לטהרות שאינם בני אכילה וה"ה נימא דנילף מכלי אוליירין שהרי בש"ס מייתי לי' יי"נ בק"ו מטהרות כנ"ל בכוונת ר"ש והרי קמן דהסמ"ג והתרומות דמייתי ממתני' דטהרו' פ"ח הניחו פתוח ומצאו נעול הם מייתי בפשיטות מק"ו לטהרות מהני מכ"ש ליי"נ והיינו משום דשם הבית טהור היינו אוכלין ומשקים שבבית והוה שפיר ק"ו משא"כ ר"ש דמייתי מתוספתא דמיירי מכלים וליכא ק"ו טוב ע"כ הוצרך לאתויי' דבתוספתא מדמי' להדי' יי"נ וטהרות להדדי': -

ואין להקשות אתוספתא גופי' מ"ט מדמי יי"נ שהוא דבר מאכל לכלים טהרות י"ל דלענין שארי איסורין דרבנן אפי" שיהי' דבר מאכל שנפשו של אדם מתאוה להם מ"מ הי' פשוט מסברת חוץ להקל בנתקלקל החותם ולא באנו לידי ספק זה אלא ביי"נ דמשום חיבת ניסוך מוסר נפשו טפי מחיבת מאכל ומשו"ה מדמה שפיר לכלים של טהרות דפשיטא לי' דלא חמור יי"נ טפי מטהרות ורק משום חיבת מאכל ולזה לא צריך ראי' להקל בררבנן רק משום ניסוך וזה נלמד מק"ו מכלים של אוליירין כן נראה לי ליישב באופן שדברי מג"א עולין כהוגן: -

ואין להקשות על הר"ש עכ"פ מי הכניסו לכל הדוחקי' האלו להביא מתוספתא דמיירי בכלים ולא מייתי ממתני' כמו הסמ"ג ותרומה הנ"ל וי"ל הוא הדבר אשר דבר בתה"ד סי'

ר"ה הנ"ל דמתני' משמע שניכר שנעשה ע"י אדם גנבים והתם צריך יוצא ונכנס כי אין סברא להקל כולי האי ור"ש מיירי שלא הי' ניכר להדי' והי' יכול לתלות בסבה אחרת ע"כ מייתי מתוספתא דמיירי בכה"ג וכמ"ש וביאר בתה"ד באורך וכן פסק בש"ע סימן ק"ל סעי' ח' ועיין סי' קי"ח בש"ך סק"כ: -

גלל כן לנידון שלפנינו אם לא נפתחו אלא החותמו' העליונים שנוכל לתלות בשרצים הרי היין מותר בלי שום פקפוק ומכ"ש בזמנינו דליכא חיבת ניסוך אפשר לא גרע משארי איסורי דרבנן דהוכחתי לעיל דפשוט להתוספתא להתיר אך אם גם המגופה והברזא מקולקל הרי חזינן דנעשה בכוונה ע"י אדם אין דעתי להתיר דחיישי' שהחליף רע בטוב באופן שאפי' נסמוך על קולתו של ט"ז סימן קכ"ד סקל"ג ודברי נ"הכ שלא לאסור מטעם ניצוק בהפ"מ מכל מקום מטעם חליפין נאסר וכ"ז ברור לפע"ד: - פ"ב מש"ק ט' ניסן תקע"ו לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קכה

שלום וכ"ט לו ולתורתו ה"ה ידידי הרב המא"הג מעוז ומגדול כש"ת מהו' אברהם נ"י פ"ש אבד"קק קומאהרן יע"א:

נועם מכתבו היקר הגיעני לידי על נכון ונפשו אותה לדעה דעתי אודות שאלה שבאה לפני פר"מ בישראל שעשו יין אצל העכו"ם בעיר שכולם נכרים ולא הי' להם על היין רק ג' מאות זהו' דראן נאב והחתימו היין חותם דהיינו חוב"ח הראשון הי' משונה דף קטן על נקבי המגופה וקשור בשני משיחות עולים ויורדים בו באופן שהוא משונה שאין דרך גוים לעשות כן ועוד חותם שני על גביו ובהגיע התור ליקח יין מביתו של גוי לא היו יכולים לבוא עם הגוי אל עמק השוה במחיר היין ועמדו למשפט לפני מושל הגוי ויצא דינו שהמקח בטל והגוי יחזור להם צרור כספו ובהיו' שהגוי לא רצה בקיום המקח רק במחיר רב נכנסו הישראלי' ושברו החותם העליון והניחו הקשר התחתון והגוי' אשת בעל היין בקשה מהיהודים שלא ימהרו לשבור החותם כי ימתינו עד יצא יינו של בעלה מלבו השתוי יין כעת ואז יתרצה להם והם לא שמעו ולא האזינו ושברו חותם העליון לומר אין אנו חפצים ביין עוד ויהי בבוקר נתרצה הגוי עמם והם לקחו היין במחיר חשבו לפשוט דסגי בחותם א' הקשר המשונה הזה ע"כ לקחוהו ועתה נשמע הדבר לפר"מ ואמר שזה צ"ע רב להתיר ואמנם יהי' הפסד מרובה להיהודים שכבר לקחו היין ע"כ נכנס לשערי היתרא וכל ספרן של צדיקים היו פתוחי' לפניו וממש לא הניח מקום להתגדר והאמת כי גם דעתי להתיר בהפ"מ ופר"מ ראוי לסמוך על עצמו ובשגם אין הפנאי מסכים לעיי' כלל בשום ספר וגיסו אץ עלי למהר תשובתי ואין לי פנאי אפי'

לכתוב אין לי פנאי מ"מ להיות כי חביב עלי מעלתו ע"כ קמא דמטא לידי אערוך לפניו לחזק היתרו והוראתו: -

הנה המטהר יינו של גוי אסור אפי' חב"ח לרוב או לכל הפוסקים האחרוני' כאשר העלה והביא הש"כ סי' קל"א סקט"ו אם לא שיש לישראל שום שותפו' בהיין כמ"ש ש"ך ר"סי הנ"ל ואם יש לדון דראן גאב כשותפו' וכפרע קצת מהיין זה צלע"ג לדינא דהש"כ מיירי שפרע קצת מהיין אחר הפיסוק ואז המקח חזק ואמיץ וא"כ כשפרע קצת יין קנה כנגד מעותיו עכ"פ וה"ל שותף בהיין אבל נתן דראן גאב עד שלא פסק מחיר היין בכמה א"כ לא קנה מן היין כלל אפשר לא מקרי שותף כלל ואפילו בחב"ח צ"ע להתיר אלא אני לא נשאלתי על זה וגם מעלתו דהרי קמן אלו לא אירע המכשול הנ"ל לא היו מסופקי' בדבר והי' פשוט לכ"ע להיתר וכך דרכם ומנהגם במדינה זו ולא אכנס עצמי בתגר הזה כי הרבה נתקלקל השורה בענין זה בעו"ה ע"כ אניח למוחלט שיש לו דין יינו של גוי שיש לישראל שותף בו שמותר בחב"ח ובהפ"מ בחותם א': -

ולא נצרכה אלא הואיל והרשה לגוי למוכרו בכל אופן שירצה והיהודים בעצמם שברו החותם העליון והניחום כך ביד הגוי כל הלילה אם נעשה עי"ז יינו של גוי או נשאר בהיתרו הראשון וכבר הזכיר פר"מ דברי תשו' רשב"א שבב"י סי' קל"א דבשאמר הישראל לנכרי שימכרנו למי שירצה אפי' מאן דמתיר במטהר יינו של נכרי בחותמי' הכא אין החותמי' מצילין שהרי לא אמרו שחותמי' מצילין אלא משום שירא לרמות שמא לא יכוין ויכירו ברמאתו והכא ממי ירא עכ"ל אלא שפר"מ ירד להציל ולחלק: -

מ"ש מעלתו שהיו ישראלי' שומרי' בבית הנכרי כל הלילה ההיא דהיינו שעשו יינות בבית הבד שבאותו החצר לע"ד לא נ"ל שיהי' זה כשומר דשומר לא מהני אלא בחד מתרי טעמא או שהשומר יודע שעל דעת כן הועמד שם לשמור או אפי' אינו יודע מ"מ הגוי ירא שמא יראה ויכיר ברמאותו והכא אי ננית כסברת רשב"א ממי ירא לזייף הלא הכל שלו ומי יאמר לו מה תעשה והשומרים לא נתמנו לכך ואפשר שנכנס הגוי למרתף ולאו אדעתי' דהני שומרים כיון שהגוי לא מרתת והם לא נתמנו להשגיח א"כ שומר אין כאן: -

אבל יש להתיר מטעם האחר שכתב פר"מ בצירוף הנ"ל והוא כי החביות היו חסרי' הרבה וא"א ליגע כמתעסק אם לא שיגע בכוונה ולשתות מן החביות לא הי' צריך להתיר הקשר המשונה הזה כי הי' לו יין הרבה במרתף כמו זה וחשוב ממנו וכל יינו שבמרתפו הי' טוב מזה או כמותו לכ"הפ ואם כן גם בחליפין אינו נהנה ולשפוך מים זהו פסלנות והורעת אומנתו שזה הוא מתיירא שפיר מן השומרים שיוצאים ונכנסי' כל הלילה

בחצירו וירגישו כל מוליך ומביא מים למרתף יין לרמאות וזה עדיף ממ"ש טור סי' קל"א בשם אביו הרא"ש להתיר במקום שהגוים נזהרים מיין ישראל שירא לזייף וה"נ דכוותי' וכיון דלא נהנה בחליפין מותר אפי' בחותם א' וזה פשוט לי שזה מקרי חותם א' וסגי היכי דלא נהנה כמ"שכ הש"כ סי' קל"א ססקט"ו:

עוד נ"ל דברי רשב"א גופי' קצת שהחמיר שאין הגוי מתיירא עוד ממ"נ אי נימא שהנכרי הסיח דעתו מלמכור היין עוד לישראל כלל א"כ למה הטריח לזייף להחזיר החותם למקומו הראשון ומכ"ש שהוא מיירי בשני חותמי' ואם שעדיין לא הסיח דעתו מלהשוות עם היהודים אכן כיון שהחותמי' קיימי' לפנינו כמו שהיו אמאי לא נימא דמרתת לזייף שמתיירא שיכיר היהודי זיופו ולא יקחנו ממנו ולא דמי למטהר יינו של נכרי ממש שלרוב הפוסקי' אפי' חב"ח אסור התם שפיר ניחוש כיון שעשאו עכו"ם למוכרו ליהודי כאשר תמצא ידו א"כ יפתחנו כרצונו ויחזור ויחתמנו כרצונו לקיים מחשבתו למוכרו ליהודים אם ימצא קוני' אבל אנן מיירי ביינו של ישראל ידוע דביינו של נכרי לא התיר רשב"א אפי' בחב"ח וא"כ אם דעתו עדיין על ישראל זה הרי חותמי' קיימין ושרי ואם אין דעתו על ישראל מי הביאו לזייף הי' לו לפתוח החותמי' וילך לו וע"כ צ"ל עכ"פ ניחוש שאע"ג דעתו לקיים המקח עם היהודי הידוע אם אפשר לו מ"מ כשרוצ' לשתות מן היין או שום הנאה יפתחנו ואיננו מתיירא דלמא השתא אתא ישראל ויראנו פותח כי אז אומר לו אין דעתי לקיים המקח עוד כאשר הרשית לי ומ"מ אחר שפתח ולא בא ישראל חזר וזייף כדי שיכול לקיים עוד המקח ואע"פי שמלשון רשב"א לא משמע כן אלא עיקר המורא שיכיר הישראל בחותם שאינו מאושר כמו חותם שלו מ"מ א"א לפרש אלא כמו שכתבתי שעיקר החשש הוא הואיל ונסתלק מוראו של ישראל מעל הגוי בשעת הפתיחה וא"כ צריך להבין מנ"ל לרשב"א חומרא וחשש זה וי"ל שזה מוכח שהרי עכ"פ אפי' ביינו של ישראל ממש צריכי' חב"ח ולא סגי בחותם א' ומכ"ש בנידון רשב"א שבודאי אין שום ה"א להתיר בחותם א' אפי' מצא חותמו כמו שהי' וא"כ נמי נימא ממ"נ אי הי' בדעת הגוי לבטל המקח ונכנס ונגע בו א"כ מדוע החזיר אפי' חותם א' למקומו ואי הי' בדעתו לקיים המקח אפילו חותם א' יזייף וע"כ צ"ל אפ"ה טרח וזייף כנ"ל וממ"נ צריך ב' חותמו' וא"כ בנידון הנ"ל ניחוש אפי' לב' חותמו' וכל זה למאן דאוסר בחותם א' יינו של ישראל אבל למאי דקיי"ל בהפ"מ כר"ת דשרי בחותם א' א"כ אין שום הכרח לסברת רשב"א הנ"ל וגם הוא יודה להתיר בנידון שלפנינו ומכ"ש שלא נהנה בחליפי' והי' ישראל תמיד בחצרו מכל הלין נ"ל להסכים עם דעתו דעת תורה להתיר בהפ"מ

כל זה כתבתי בהשקפה ראשונה בלי שום עיון וחתמתי בכל חותמי ברכות: - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קכו

שלום לידידי תלמידי הרב המופלג דיינא רבא כמהו' מנחם אהרן נ"י בק"ק נייטרע:

גי"ה הגיעני ע"ד ישראל שטיהר יינו של נכרי ושוב פסק עמו עפ"י השער שבשוק ביום השער וביני לביני נתן להנכרי מעות על היין הנ"ל ויען כי חק להשררה שמכל חביות יין כשר צריך ליתן לו מכס חצי זהב ולהעביר אותו המכס עשו שלא ירגשו השר כשיבוא למרתף כדרכו ליקח מעשרו ע"כ כדי שלא ירגיש לא חתם החביות ולא המרתף רק סגר במפתח וכתב מעלתו דפשיט' ליה דנתינת מקצת מעות ה"ל כקנין כאשר פשוט בש"ך ר"סי קל"א וסגי בחותם אחד וכיון דסגי בחותם אחד סגי נמי במפתח כהסכמת ט"ז ר"סי קי"ח ורוב האחרונים דלא כש"ך רק מספקא ליה אי מהני האי קנין קודם פסיקה או לא דלמא כיון דפסק על יציאת השער הוה פסיקה גמורה וגם זה פשוט לי' להתיר' מחמרא דזולשפוט במסכת ב"מ ע"ג ע"ב דפסיקה על יציאת השער הוי פסיקה לענין קנין ועוד דבדיניהם הוה קנין גמור אלא שמסופק כיון שאין לו שטר על מעותיו יכול הגוי לכפור בו ועוד מסופק כיון שישראל מירתת מן הנכרי שאם יקבול עליו לפני השר שנתפס על יינו כגנב גם הגוי יאמר עליו שטיהר יינו והבריח המכס:

מ"ש באחרונה דהישראל מרתת מפני שהישראל מתירא ממנו לקבולעליו סברא גדולה היא לאסור דספר"י גבי חמרא דמנח בכרכא פירש"י דאינו נתפס כגנב פי' שהוא גוי אלם ואין אימת שופט עליו וכ"כ רי"ו הביאו ב"י סימן קכ"ח וכן מפורש בש"ע ס"סי קכ"ח וכן פי' ש"ך שם סקי"ב דכל נתפס כגנב שבהל' יין נסך פירושו כמו בסעיף ה' שם וכן ביאר באר הגולה שם ואם כן אי אין הגוי מתייירא משופט העיר אין כאן נתפס כגנב דה"ל כגברא אלמא והיין אסור אך אי יש לו לישראל להתנצל לפני השופט ולומר שלא טיהר יין זה מעולם אלא קנאו לסחורה לגוים כבר מרתת גוי זה ומעלתו בפנים ואני בחוץ:

אך מ"ש דאין לישראל שטר על מעותיו ויכול לכפור בו מ"מ נ"ל דמרתת להעיז פניו לכפור ולא בעינן שטרא כה"ג וראיה מתשו' הר"ן שבב"י ס"סי קל"א דיהיב רק פרוטה לסי' קנין ואי לאו דמיחשב ליה הר"ן כיינו של גוי עדיין מטעמים המפורשים שם היה מתיר אע"ג דליכא שטרא ודוחק לומר דהיו עדים שם:

ומ"ש דפסיקת שער הוה קנין גמור משום דבדיניהם הדין כן בודאי אזלינן הכא בתר דיניהם דוקא ולא בתר דין ישראל כלל לא להחמיר ולא להקל דהכא אין הטעם משום דינא דקנין כמו במכירת חמץ ובכור והיתר שביתת בהמה דהכא הכל תלוי במירתת

וכיון דשופט העיר יעשה בו דין אם יעבור על דיניהם הרי מירתת מה לי קנה ישראל בדיני או לא אך מ"ש מחמרא דזלשפוט דבריו תמוהים התם לא מיירי מדיני קנין אלא משליחות ופועל שהשכיר עצמו להביא לו יין במעותיו ופשע בשליחתו וס"ד דצריך לשלם לבעלי' הפסדם כיון שהיה בידו לקיים שליחותו והתנה לשלם לא הוה אסמכתא ובהא שקלי וטרי אמוראי אבל מה ענין זה לקנין ומפסיקא דהיתר ריבית בלאו הכי אין ראיה ולא מייתי מעלתו מיני' ומהך דזלשפוט אין שום דמיון לכאן אמנם כבר כתבתי דאין צריך לכאן לדיני קנין רק שיהי' מרתת:

כתבתי כ"ז לפי שהניח מעלתו בתחלת דבריו כיון שנתן ישראל קצת מעות ה"ל כיש לו שותפות בגויה וצריך לדקדק בלשון הש"ך שכ' שם וז"ל אבל אם פרע מקצת בענין שיש לישראל חלק ביין רצה בזה דנתן לו מקצת לא מהני אם יכול הנכרי לסלקו בזוזי אם לא ירצה ליתן לו היין או לא ירצה הישראל ליקח כלו אין לו לישראל על היין כלום אלא אפותיקי בעלמא אין זה קנין ופירעון אלא הלואה אך אם עכ"פ צריך ליתן לו יין כפי שיעור מעותיו נמצא יש לו לישראל שותפות ביין דין זה למד ש"ך מתשו' רשב"א דמייתי ש"ך ס"סי קל"א שם אבל באופן אחר לא:

נמצא לפ"ז אם בדיניהם מחויב הגוי ליתן לישראל יין לפי מעותיו וממילא נתפס כגנב וגם אפשר לישראל להתנצל לפני השר שלא עבר המכס אם כן מתירא הגוי יש להתיר היין בהפ"מ כי בלא"ה כבר נקטיני' קולא כמה מתנייתא גם להיתר זה ע"כ שלא בהפ"מ אין להתיר ואם חסר תנאי א' אין דעתי להתיר אפי' בהפ"מ והמתע"ב ובברכה אחתום הכ"ד א"נ. פ"ב כאור בקר ליום עש"ק י"ב שבט תק"צל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קכז

שלום וכ"ט לתלמידי הותיק הרבני המופלא מוה' הרש ליב סג"ל נ' מ"צ בישוב נאוועסע:

גי"ה נפשו בשאלתו כומר א' מת והי' חייב ליהודי סך שמונה מאות זהובים וכל עזבונו לא עלה לסך ההוא והחליטו השרים במשפט הכל ליהודי ונמכר הכל לנכרי א' בעד ד' מאות זהו' והנכרי נתן מיד חמשים זהו' והשאר לשלם לזמן ד' שבועו' ונמצא בעזבון אליל א' והשכינה הקונה ליהודי על מותר המעו' אמנם בלי קבלת אחריות וכשהגיע הזמן ולא בא לפדות משכונו הלך היהודי אצל גוי אחד משכניו וקטע אצבע מהאליל לבטלו מתורת ע"ז ועתה מסתפק אי מעותיו מותרים משום חליפי ע"ז ואי מהני הביטול והחמשים זהובים הראשונים כבר החליפם וקנה מהם דגן וה"ל חליפי חליפי ע"ז גם כ' מעלתו שהישראל לא זכה בהעזבון הנ"ל:

הנה זה הלשון לא זכה בו ישראל לא הבנתי כוונתו וכדומה לי רוצה לומר לא נכנס לרשות ישראל ולביתו אלא כל העזבון נשאר בתפיסת הבית הכומר ושם נמכרו נכסיו בהכרזה (פער לעציטאנ"דע) והמעות יהיה ליהודי בחובו אבל לא באו לרשות של ישראל הנה לכאורה יש לדון אם יש לישראל שום זכות בנכסים הללו כלל דכשמת נפלו נכסים ליורשיו דאע"ג דלית ליה בן מ"מ אין אדם שאין לו יורשים ומשאחכז"ל ר"פ יש נוחלין וב"ק וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים לאו דוקא אדם מישראל אלא כל אדם בעולם לאפוקי גר ע"כ אמרו וכי יש לך אדם מישראל אבל פשיטא דלכ"ע זולת גר יש לו יורשין ונכרי מוריש יורשיו לאו דוקא לבניו יוצאי חלציו אלא כל יורשיו כדילפינן קידושין י"ד ע"ב וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו וכתב רמב"ן בחי' יבמות צ"א ע"א דוקא לענין קורבה דעריות אפקרי' רחמנא לזרעי' אבל לענין ירושה הם קרוביו כדכתיב וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו נמצא נפלו נכסיו קמי' יתמי היינו יורשי הכומר וא"כ לא מיבעי לרוב הפוסקים דפשיטא להו דמטלטלי דיתמי לא משתעבדא לבע"ח דאורייי' הוא רק מתקנות הגאונים גובים ממטלטלי דיתמי וא"כ בשל גוי אין להם לתקן נמצא מדאורייתא אין לישראל שום אחיזה באותן נכסים נהי בדיניהם גוב' ממטלטלי ואי אתי נמי קמי דידן אמרי' ליה בדיניכם כך דינא דבאים בעקיפי' עליו מ"מ שיהיו קנויים לו ויהי' ע"ז של ישראל אין שום ה"א רק מעלמא ומהפקירא זכה בפרעון חובו אלא אפי' להרשב"א בחי' ב"ק י"ז ע"ב דס"ל מטלטלי דיתמי משתעבדי מן התורה ורק מדרבנן לא משתעבדי נמצ' י"ל בגוי לא תקנו משתעבדי אפי' מדאורייי' מ"מ נהי דשיעבוד עליהו אבל מיקני לא קני דלהוי דידי' והיורשי' מצי לאסתלוקי בזוזי ולענין יוקרא וזולא נמי אי שארי מטלטלי יתיקרו וימכרו בכדי חובו אין ליהודי שום קנין ביותר מכדי חובו והשתא שנמכרו כאלו היורשים מכרו לשלם חוב מורישם והישראל מקבל מהם הני זוזי:

והנה בטור י"ד סי' קל"ב כ' אההיא דמס' ע"ז דף ע"א מלטני מן העוצר דהמלך הטיל יינו על הבעלי בתים כל אח' מקבלים כך וכך וכתב הטור י"א אם כבר נכתב עליו בספר המלך כך יין צריך זה לקבל מהמלך הו"ל יי"נ של ישראל ואסור ע"ש ונ"ל דזו היא ס' הראב"ד לפי הבנת ה"ה בפ"ד מחמץ אהא דאמרי' פסחים ה' ע"ב בערו חמירא דבני חילא דהמלך הטיל על כל בעל בית לאפות פת משלהם לפרנס חילו ומסתמא הישראלי' היו אופים קודם פסח שיספיק להחייל לכל הפסח ומתחילה היו מניחים אותן הככרות בביתם דכיון עפ"י חק המלך שייך לאנשי חיל שוב לא הוה חמץ של ישראל ואמר להם שלא כדין עושין דאע"ג דאמת הוא שאינו שלהם שהמלך הקנם לבני חיל מ"מ אי מיתביד או מיגנב צריכים לאפות אחרים תחתיהם א"כ כדידכו דמי זה נ"ל פי' ה"ה שם וא"כ

היינו י"א שבטור הנ"ל וא"כ ה"נ י"ל כיון שכבר יצא פס"ד משרי המושלים שכל העזבון מהכומר יהיה לישראל בחובו הו"ל כשלו עפ"י כתב הערכי הנ"ל לא נ"ל מכמה טעמים חדא הם עצמם לא החליטו שיהיה שלו לענין יוקרא או שאם ירצו היורשים לסלוקי בזוזי שלא יוכלו ועוד לא דמי לדהתם שחק מחק מס המלך ומחק פרנסת חיילותיו דמדאורייי דינא דמלכותא דינא וכיון שנכתב ונחתם בטבעת המלך בספרו אין להשיב ונקנה קנין גמור טפי מכל השטרות בעולם אבל הכא פס"ד שלהם איננו קנין לא עדיף מפס"ד של ישראל דלא קני נהי דע"י העמדה בדין נעשה קנסא ממון להוריש לבניו מ"מ אין חפץ ידוע נקנה לו אלא א"כ יחד לו כלי לעשקו והלואתו עיין כתובות מ"ב ע"א תוס' ד"ה ר"ש וכו' א"כ לא ידעתי שום ענין שיהיו ניקנים לו חפצי' באופן שיהיו הדמים דמי ע"ז של ישראל:

אמנם הרב"י בי"ד ר"סי קמ"ו כ' דאפי' רק שנקרא שמו עליו נמי אסור והשיג עליו מג"א סי' תקפ"ו ססק"ה וע"ש במחצית השקל ולא זכיתי להבין דברי כולם ע"כ אבאר הסוגיא בקיצור בקידושין י"ז ע"ב רצה להוכיח דירושת הגר לאו דאורייתא דאלת"ה אפילו לא בא לרשותו הלא כל היכי דאיתא קני ליה אע"כ לאו דאורייתא ורבנן לא רצו להקנות לו איסורא ובע"ז עדיין קשי' ליה אי ס"ד חליפי' רוצה בקיומו אסור א"כ נהי חכמי' לא הקנו לו בירושה מ"מ רוצה הוא בקיומו ומשני לעולם חליפי' רוצה בקיומו אסור מדרבנן והכא וויתרו רבנן כדי שלא יחזיר לסורו ומייתי תנ"ה גר וגוי שירשו אביהם גוי מותר נשתתפו אסור והנה הר"ש פ"ו דדמאי מייתי דירושלמי פריך אנשתתפו מ"ט לאסור ומשני דמיירי בבא לרשותו וס"ל לירו' חליפי רוצה בקיומו מותר וע"כ לא מצא טעם לאסור נשתתפו אלא בשבאו לרשותו אך ש"ס דילן ס"ל נשתתפו דומיא דירשו בלא בא ברשות השותפי' ואין כאן קנין דאורייתא ואפ"ה אסור וע"כ משום רוצה בקיומו:

ומ"ש תוס' בע"ז דמש"ה מייתי תנ"ה דמתני' דגר ה"א משום ברירה לא קאי אסוגי' דע"ז דמה בכך דיש ברירה עכ"פ לתסר משום רוצה בקיומו אלא אש"ס דקידושין קאי דה"א ירושת הגר דאורייתא וה"א משום ברירה והוה סד"א אפי' בשני מיני' שאינ' דומים כגון גדיים נגד תיישים וה"ה הכא ע"ז נגד שארי חפצי' ה"א שייך ברירה משו"ה מייתי תנ"ה אי הוה שייך ברירה כה"ג אפילו נשתתפו נמי לישתרי אך הכא בשמעתין לא שייך זה ואשגירת לישנא דקידושין נקט הכא תנ"ה ודברי תוס' קידושין צע"ג ואין להם שחר ועיין תוס' חגיגה כ"ה ע"ב ומ"ש טורי אבן שם:

ואמנם איך שייך נשתתפו זע"ז ולא בא ברשותו ק' הדבר לצייר דהא בא ברשותו הוא לאו דוקא אלא שקנאו בקנין גמור יהיה ברשותו או בשום מקום בסוף העולם הלא נשתתפו

ע"כ בשום ענין וקנין ואיך יצייר שלא בא ברשותו ועיין מסכת ע"ז ע"ב הלוקח גרוטאות ונלע"ד משו"ה התחכם הרמב"ם בפ"ח מע"ז וכ' גר וגוי שנשתתפו ומתחילה מיירי ב' אחים גוים שנתגייר א' ושוב מת אביהם ואח"כ מיירי ב' גוים נשתתפו בדינא ושוב נתגייר א' מהם וס"ל כדאמרי' שם במס' ע"ז ס"ד ע"א כיון דדעתיה לאיגיור' ודאי בטלה והכא בודאי אסח דעתיה מע"ז והקנה אותו לשותפו גוי ונתבטלה אצלו ע"ש תוס' ד"ה זביני וכו' נמצא מצד דמי ע"ז ליכא שכבר החליפה טרם שהתגייר אך רוצה בקיומה איכא ומשו"ה אסור זה נלע"ד דעת הרמב"ם יהי' איך שיהיה אינני מוצא שום מקום אשר יאמר כי הוא זה שיאסר משום נקרא שמו עליו אך מ"מ אסור משום רוצה בקיומו ונפקא מיניה לענין חליפי חליפי כי הנה במס' ע"ז נ"ד ע"ב פליגי תנאי בחליפי חליפי יע"ש ופסק הטור להקל וכתב הרב"י סימן קמ"ה דבמידי דרבנן יש להקל ועוד דתלי' בפלוגתא אי שני כתובים מלמדים ואנן קיי"ל אין מלמדים ותמה על הרמב"ם דפסק להחמיר והנה מ"ש שהי' מדרבנן ר"ל חליפי בע"ח אפשר שהוא רק מדרבנן גם זה לא נתברר לי אבל חליפי ע"ז פשיטא בב' כתובים דעלמא דאמרינן בסנהדרין ס"ז עדא אמרה ר' יהודה ס"ל ב' כתובים מלמדין ולא לישתמיט דמייתי נמי הך תנאי אע"כ ב' כתובים בעלמא אין מלמדין אך הכא לא הוה ב' כתובים ממש כמ"ש תוס' קידושין נ"ו ע"א ובהני ב' כתובים הוא דפליגי ופסק רמב"ם לחומרא בדאורייתא נמצא היינו בחליפי ע"ז ממש אבל בקליפי חליפי רוצה בקיומו דהוא דרבנן לכ"ע מותר:

לפ"ז בנ"ד שאין שום מקום לומר שיהיה תחלת קנינו של זה הגוי מישראל ואין כאן דמי ע"ז רק שהישראל רצה אז בקיומו וכבר קיבל החמשים זהו' וכבר החליפם בדגן ה"ל חליפי חליפי' של רוצה בקיומו דשרי ומכאן ואילך נתן לו שטר על יתר המעות וקבע לו זמן אינו רוצה בקיומו של ע"ז עוד אך מה שהשכין לו ע"ז ולא קיבל אחריות הנה מטעם פקדון אפי' קיבל אחריות נמי אינו נאסר אע"ג דמג"א סי' תקפ"ה הנ"ל העלה דהגבה ע"מ לגזול נעשה ע"ז של ישראל כיון שחייב באחריות לכאורה דבריו תמוהים דמייתי ראיה לסתור מחמץ אדרבה בחמץ פריך ש"ס הא דבר הג"למ לאו כממון דמי ומשני שאני הכא דכתיב לא ימצא אפילו רק במצוי לך נמצא בע"ז דלא כתיב לא ימצא הוה קבלת אחריות רק כדבר הגורם לממון ולאו כממון דמי ודברי מג"א תמוהים לכאורה אך י"ל הראיה כך דלכאורה יש חילוק בין קבל' אחריו' דשומר דאין דעת השומר להחזי' החמץ לעצמו אלא שמשאיל מקום בביתו להמפקיד ומניח שם חמצו ומקבל עליו אחריות וזה אינו אלא גורם לממון משא"כ גזלן שדעתו להחזיק כשלו ואינו משאיל מקום ביתו לבעל החמץ אלא רוצה שיהיה שלו נהי דלא אהני ליה שלא קנה רק שהתורה חייבהו באחריות מ"מ

זה החיוב יעשנ' כשלו וא"כ מנ"ל לש"ס דלא ימצא קאי אמפקיד דלמא דוקא אגזלן ולא אמפקיד אלא ע"כ גזלן לא צריך קרא דאפילו בע"ז נמי דינו הכי אבל בחמץ מרבי' אפילו פקדון אבל בע"ז פקדון לא מיחשב כדילי' ומכ"ש כשפירש בהדי' שאינו מקבל אחריות המשכון ויש לו מקום לגבות מהקונה ממקום אחר ולשיטת תוס' ס"ד ע"א ד"ה אבל וכו' לא מיקרי זה רוצה בקיומו אף ע"ג דהר"ן חולק מ"מ באי' דרבנן והפ"מ יש לסמוך להקל:

גם אחר שכבר הגיע הממון ועדיין לא פרע לא קנה המשכון בהגעת זמן ולא פרע אא"כ אמר לו להדיא אם לא אביא לך מעות ביום פלוני יהיה שלך ואז אפילו א"ל כן אי לא א"ל מעכשיו תליא בפלוגתא אם יש משום אסמכתא בנכרי והכא כיון שכבר ביטל הע"ז וכ' הראשונים ומביאם ב"י ר"סי קמ"ו דע"ז של גוי שביד ישראל שביטלו גוי בטלה מן התורה רק מדרבנן לא בטלה גזירה משום ע"ז שעבדה ישראל וכיון דמדרבנן הוא אזלי' לקולא לומר דאפילו היה מעשה שאמר הגוי אם לא אביא לך מעות ליום פלוני יהיה שלך כיון שלא אמר מעכשיו אינו קונה ועכ"פ מהני הביטול ועוד אפילו כשהגיע מסתמא לא ניחא לישראל למיקני אסורא עד אחר הביטול ולפמ"ש פני יהושיע בחי' לחולין דף ח' גבי השוחט בסכין של ע"ז דהקשה הא רוצה בקיומו של סכין ותי' כיון דרוצה לקיימו כדי לבטל הע"ז שכשימצא גוי שיבטל הע"ז רוצה בקיומו כזו שרי ע"ש ואם כן ה"נ י"ל דכיון דידע לכשיבוא יומו ולא יפרענו יש לו כח לבטל ע"י גוי ליכא משום רוצה בקיומו כלל:

והנה במס' ע"ז נ"ג ע"ב דקאמר אשיריהם תשרפון באש הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו הקשה הרמב"ן דלמא ע"י מעשה אסרי' ותי' א"כ תו לא ה"ל ע"ז של גוי בעל המעשה ויש לו ביטול ומקשי' מאי קשי' לרמב"ן הא אפי' עשה בו מעשה מ"מ אינו אליל שעבדו ישראל רק גוי עבדו ומן התורה יש לה ביטול והכא אדאורייתא קיימי' והר"ן פליג אדינו של הרמב"ן אבל לא מטעם זה ובחי' אמרתי דהא אין א"א דבר שאינו שלו והא דע"י מעשה אוסר צ"ל א' משני דברים או שהמעשה אלים כ"כ שיהיה כאלו הבעלים בעצמם עבדו ומכח זה הקש' הרמב"ן דלמא ע"י מעשה הו"ל כאלו הישראל עבדו ואין לו בטול מן התורה ועל זה תי' הרמב"ן דז"א דאין חומר המעשה פועל שיהיה כאלו הבעלים עע"ז אלא ע"י מעשה נקנה להעע"ז והו"ל ע"ז של העובד והרי הוא גוי ויכול לבטל ומיושב הש"ס וס"ל לרמב"ן דאין לנו לבדות מלבינו דגזרו חכמים גם בזה וכיוצא בזה דוקא באגבה ליה והדר מבטל ליה ע"י גוי גזרו אטו אליל של ישראל ולא בכה"ג:

מ"מ בהא סלקי' שלע"ד הדמים מותרים להישראל וגם הדגן שהוא חליפי חליפין דרוצה בקיומו והא דלא תני' במתני' דמכרן וקידש בדמיהן חליפי חליפים כנ"ל משום דתלי' בפלוגתא דתנאי ובפלוגתא ההיא לא מיירי ולדידן בדרבנן סומכים להקל ומכ"ש באידך ממון תו לא חליפי ע"ז ולא רוצה בקיומו כנ"ל והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב כאור בקר ליום ג' ד' שבט תקצ"טל:

תשובה קכח

שוכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג שלשלת היחס כש"ת מו"ה אליעזר הורוויץ סג"ל נ"י רב בע"מ וויען:

גי"ה ושם נאמר כי נשאול נשאל כבוד פר"מ מישראל א' כשר אחד הרוצה ללמוד אומנות פסילת אבנים וציור צורות אצל אומן שם כדי שיעשה הוא אומן להתפרנס מעשיית צורות לנוי לפני מלכים יתיצבו אך יש איסור בעשיית צורת אדם שלם בולט ואם יעלה להיות אומן בדבר ישתדל לעצמו משרתים אינם נימולים לגמר צורות ההמה אך עתה בעת לימודו בפני רבו (מיינסטר) ובפרט במקום קיבוץ האומנים והתלמידים שם באקעדעמיא ע"כ צריך הוא לגמור הרבה צורות שלימות ממעשי ידיו לעיני רואה אם מותר או לא וחשב השואל שזה בכלל אתה למד להבין ולהורות ויפה השיב פר"מ נ"י להבין ולהורות דהתם הלכה למעשה אבל ללמוד לעשות לא הותר אך מ"ש מעלתו דבז"הז דליכא סנהדרין לא שייך כלל להבין ולהורות ז"א דהרי ר"א ור"ע אחרי ביטול סנהדרין היה שכבר מ' שנה קודם החורבן גלתה סנהדרי' ומ"מ למד לו נטיעת קשואים להורות וכן ר"ח בן תרדיון אחר חורבן הי' והוגה ה' באותיות להורות ואע"ג דאין דנין בז"הז מ"מ מחויב ללמוד הכל ודרוש וקבל שכר ומ"ש מעלתו דהרמב"ם השמיט הך דלהבין ולהורות כבר כ' פר"ח בהלכו' ע"ז דסמך אמ"ש בהלכ' סנהדרין שצריכי' לידע שארי חכמו' שיוכלו לדון עע"ז ומכשפה הרי מבואר שמות' ללמוד להבין ולהורו' ועוד רמז בכאן בהלכ' ע"ז שכ' צור' אפי' לנוי אסור משמע לנוי אסו' אבל להבין ולהורות שפיר דמי:

אבל מה שיש לעיין בזה מ"ש רמב"ם פ"ג מע"ז ה"ט וסמ"ג סי' כ"א וז"ל כדי שלא יטעו בהם הטועים ויסברו שהם של עכו"ם עכ"ל לשון זה צ"ע דודאי אין הכוונה שמשום חשד נאסר כמו מוצא צורות ומקיימם אלא כוונה שאסור לעשותם משום מכשול שעתיד אדם להכשל בהם וא"כ אם יעשם העושה ומיד ישברם ויכתתם כנבל שבר יוצרים או אפילו רק לסמא עינא דדין סגי ויהי' מותר לעשות וזה קולא גדולה דלכאור' משעת מעשה עביד איסורא אפי' ישבר אח"כ לא תיקן הלאו שעבר ומנ"ל לרמב"ם לבדות טעם ולהקל עי"ז

וכבר עלה במחשבתי קצת לומר דרמב"ם אזיל לטעמי' דכ' פ"ג הל' ו' העע"ז מאהבה כגון שחשק צורה זו מפני מלאכתה שהיא נאה ביותר וכו' אם קבלה באלוקות חייב סקילה ואם עבד דרך עבודתה או בא' מד' עבודו' פטור והנה פטור מחטאת אבל אסור ומגונה בודאי ורמב"ם מפרש כן פלוגתת אביי ורבא העובד ע"ז מאהב' סנהדרין ס"א ע"ב ע"ש וס"ל דחיישי העוש' צורה עצמה לנוי אולי אחר גמר מלאכתה תהיה נאה ביותר ויחשק הוא או העומדי' אצלו לנויות הצורה וישתחוה לה אפי' שלא לאלהו' אלא לנויתה ומפני זה אסור לעשות' אפי' ישברנה מיד ואע"פ דרמב"ם לא כ"כ אלא בצורה הנעבדת והוא חושק לנוי שלה אבל מ"מ הצור' נעבדת בעלמא ר"ל ה"נ צורת אדם נעבדת בכל מקום ובכל זמן לעע"ז אע"פי שזו נעשית לנוי מ"מ צורה הנעבדת היא ואם חושק ומשתחוה לה עושה אי' ומש"ה אסרה התורה העשייה כנ"ל ליישב בדוחק:

מ"מ לא ידעתי שום היתר אך נ"ל דבקל יכול להשתדל בבוא יומו לעשות צור' כנ"ל יניחנו סומא בעין א' ויגמרו א' משארי תלמידים אינם נימולי' העומדי' שם אם כה יעשה ויתפרנס בהיתר ולא באיסור יהיה ה' עמו ועמנו אל הכ"ד א"נ: יום ב' ט' מרחשון תקב"ץ לפ"ק:

תשובה קכט

שלום לידידי הנגיד התורני המופלא מו"ה הרש נ"י:

אשר אותה נפשו היפה לחוות לו דעתי בבית הכנסת שעשו בחלון זכוכית עגול כצורת חמה וניצוצות בולטות סביבת העגול כניצוצי חמה בזריחה ובתוכו כ' שם הוי"ה ובצידו ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם לע"ד שתים רעות עשו בשגגה מבואר בש"כ י"ד סי' קמ"א סק"ח דעגול השמש נהי המוצא מותר בהנאה מפני שאינו נעבד אבל עכ"פ העושהו עובר על לאו דאורייתא והמשהה עובר על איסור דרבנן משום חשדא וברבי' נמי איכא למ"ד לחד לישנא בש"ס דליכא חשדא מ"מ מכוער הדבר כמ"ש ר' ירוחם מביאו ש"כ שם סקכ"ז והכא מגרע גרע שהרי' כ' להדי' בצדו ממזרח שמש עד מבואו וכו' הרי אומר שמתכוון לצורת השמש ממש וגרוע ממ"ש ט"ז ססקי"ג מצורת המזלות שבמחזורים כיון שמכוונים להדי' לצורת המזל שמוזכר שם בפייט גרוע טפי וש"ך בנ"הכ שם לא חלק עליו אלא משום דלהתלמד עביד משא"כ הכא ומ"ש בשם א' סברת הכרס כיון שכ' שם הו"י בתוכו ממילא אין כאן צורה ממש של עיגול השמש אין שומעין לו שלא אמר כהלכה:

וזאת שנית אפי' לא כ' בצדו ממזרח שמש מ"מ מעשה גוים מגשימי' היא זו שדרכם להדפיס בשערי ספרי' או במטבע של שווידן עיגול או משולש ובתוכו הו"י ונצוצי'

בוערים ממנו כדרך שמציירים היהודים קרני הוד של מרע"ה כל עושין אלו צורו' ודמיונים לזיו הודו ית"ש רחמנא ליצלן כי מה דמות תערכו לו ובפרט במקום קדוש ובמזרחו שהכל משתחוי' למולו בכניסה לפתח ב"הכנ בודאי מכוער הדבר ועיין רדב"ז ח"א מ"ש בענין צורת אריה שרגילים בב"הכ ע"ש ע"כ נ"ל מי שיכול לבטל זה יזכה לשמש מרפא בכנפיה ב"ב הכ"ד א"נ: נגהי ליום ד' חמשה עשר באב תקצ"ז לפ"ק:

תשובה קל

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המפורסים המופלג זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו לשם ולתהלה ולתפארת כבוד מו"ה מאיר נ"י אב"ד דק"ק אונגוואהר יע"א:

יקרתו הי' לי לשמחת י"ט העבר וכו' ודשדר לן חורפא תרי מילתא דתמיהה אדברי הר"ן ספ"ב דקידושין ודר"פ השוכר את הפועל חדא הא דמשמע לי' דאי לא דכ' הרמב"ן בשם הירושלמי המוכר אי' הנאה אינו דמיו והמעות מתנה או הלואה או גזל בידו לולי כן היו החליפי' אסור בהנאה מ"הת להמחליף עכ"פ והוקשה לפרמ"כת הא לא נהנה מגוף האיסור אלא הגרמת הנאה ומ"ש מטובל במעין בימות החמה דהנאת טהרה לאכול בתרומ' ממילא אתי וגרמא בעלמא הוא וכן חולצת בסנדל של אי' הנאה דההיתר לעלמא ממילא אתי וגרמא בעלמא היא וכן מצוה לאו להנות ניתנו כי שכר מצוה ממילא אתי ולא הוה רק הגרמא בעלמא וא"כ ה"נ שכר פועל או דמי מכירת אי' הנאה אינו אלא הגרמא ולא נהנה מגוף האיסור: -

תו הקשה לפמ"ש רמב"ן שם ר"פ השוכר הפועל דהוה סד"א שכר פעולה אסור מ"הת דהגרמא כי האי אסורה א"כ מאי פריך ש"ס ממכרן וקידש בדמיהן התם משום דלאו דמיו הוא והדמים מתנה בידו או הלואה משא"כ שכר פעולה שקיבל מהנכרי המשכיר. הנה להחכם שכ"יב הקיצור יספיק הנה ההפרש בין משתכר או מוכר אי' הנאה לבין הטובל במעין או חולץ או שכר מצוה רב ביניהם כי הטובל במעיין אינו בטוח שיזדמן לו תרומה והחולצת איננה בטוחה שיזדמן לה מי שישאנה אלא רווחא ממילא אתו ועוסקי מצוה אע"פי שבטוחים אפילו שכר שיחה נאה אין הקב"ה מקפח מ"מ מוכרח הוא להביא צווארו בעבודת ה' ואי לא עביד ענוש יענש אפי' מצות עשה כציצית בעידן ריתחא נענש אלא שאם מקיימה אתי שכרו ממילא מטוב ה' וחסדו משא"כ המוכר אי' הנאה או משכיר עצמו לייי"נ ברצונו מוכר ומשכיר עצמו על מנת שיקבל מחירו ואפי' למ"ד שהוא גזל בידו מ"מ לא יזכה בגזילה או מתנות אלא ע"י רצונו וחפצו לתת לזה אי' הנאה שלו א"כ הוה תרתי לריעותא א' שברצונו מחליף משא"כ מצוה שע"כ עושה ומחירו בטוח לו חלף חפץ האסור בהנאה משא"כ בטבילה וחליצה שאין מחירו בטוח

לו שאם יזדמן לו תרומה או לא יזדמן לה ההגון לה הרי הטבילה והחליצה בלי שום תועלת: -

והיות כן ס"ל להתוס' דהוה שפיר גרמת הנאה דאסור מן התורה והרשב"א בחי' נדרים מוכיח זה מדילפי' אי' הנאה מאו מכור לנכרי ש"מ מכירה אי' דאוריי' הוא והחו"י בתשוב' הסביר דהרי מדאיצטריך או מכור ילפי' פירושו של כל אכילה שבתורה דבר המביא לידי אכילה אלא דמי מחיר המכירה שהתירה התור' בנבלה ואסרה בשאר איסורים ואמנם הרמב"ן בחי' ר"פ השוכר את הפועל כ' דלעולם אין מחירת אי' הנאה אסור דס"ל אי' הנאה לא מקרי לכם ולא הוה דמיהם וגזל הוא בידו ודילפי' היתר הנאה בנבילה מאו מכור היינו מדקרי לי' קרא מכירה ש"מ אינה אסור בהנאה דאי הוה אי' הנאה לא הוה לו דמים ולא שייך לשון נתינה ומכיר' ומדאיצטריך למכתב הכי בנבילה ש"מ בשארי אי' הנאה לא מקרי מכירה אבל לעולם מחירו מותר שהרי אינו דמיו זו היא סברת הרמב"ן להמעיין והא דאי מיקרי אי' הנאה לכם או לא יעיין מג"א סי' תרמ"ט ועיין תוס' חולין ק"מ ע"א והשתא ס"ד דש"ס ר"פ השוכר את הפועל דשכר פעולתו אסור מ"הת אע"ג דהוה רק גרמת הנאה וכמ"ש הר"ן ומ"מ הוה ס"ד דאסור וכמו שחלקתי לעיל והיינו משום דכתי' או מכור וכסברת תוס' דלא כרמב"ן א"כ ק' ממכרן וקידש בדמיהן אמאי מקודשת ואי תימא משום שאינו דמיהן וכסברת רמב"ן באמת א"כ תו איצטריך או מכור לכדרמב"ן ומהיכי תיתי לאסור הגרמת הנאת שכר או דמי מכירה אע"ג שחלקתי לעיל היינו למאן דס"ל דלא כרמב"ן וס"ל דמיקרי לכם והוה דמיו מוכח מאו מכור דהגרמת הנאת מכירה אסור מטעם שחלקתי לעיל וא"כ ק' אמאי מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ואם נאמר כרמב"ן דאינו דמיו אין הכרח לאסור דמי פועל וקושית ש"ס כפתור ופרח. הנלע"ד כתבתי וחתמתי פ"ב יום ב' כ"ג ניסן תקצ"ט לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קלא

שלום וכ"ט להרב המאה"ג המופלג כבוד מו"ה שלמה נ"י:

נפשו היפה בשאלתו בארץ תוגר פקד השר על כל אנשי העירות וכפרים להשכיר להם מילדות בקיאה אשר למדה לפני חכמיהם בבית מדרשיהם ואפילו יש להם חיות פקחות מ"מ צריכות דוקא להשכיר להם אותה שעמדה בנסיון לפני חכמי הרופאים והנה נמצא איזה כפרים שלא מצאו לפי שעה מלומדת כ"א ישראלית ושאלו השואל אם רשאי להשכיר עצמו להם בין בחול ובין בשבת:

במס' ע"ז כ"ו ע"א מבואר בחול מותר משום איבה ובשבת אסור משום דמצי לאישתמוטי וכ' תוס' אפי' שאין בו חילול שבת ומייתי ליה בש"ע י"ד סימן קנ"ה ב' הדינים דשבת ודחול אע"ג דהא דשבת כבר מייתי ליה בש"ע א"ח סימן ש"ל ס"ב מ"מ הדר כ' בהל' ע"ז והרמב"ם דמייתי הך דשבת פ"ב דהל' שבת מ"מ תמה עליו הכ"מ פ"ט מהל' ע"ז מ"ט לא מייתי ליה הא דשבת גם שם בהל' ע"ז:

והנה בי"ד סי' קנ"ד מייתי בבד"ה דרמב"ן עסיק להתעבר עמלקי' וכ' לו ר' יונה תבוא עליך ברכה שהרבית זרעו של עמלק ע"ש וצ"ל דלא היה שייך שם איבה דאל"ה לא היה ר' יונה מערער עליו וא"כ טעמא בעי אהרמב"ן ואין לומר דהוא ס"ל גוי' בזמנו לאו עע"ז נינהו דפשוט דהיינו לענין אזיל ומודה וכן לענין סתם יינם דלא אדיקי בז"הז כולי האי אבל פשיטא דעבודתו ע"ז גמורה היא עמ"ש רמב"ם פי"א ממ"א הל' ד' ובספרי רמב"ם שלפנינו חסר שם וצריך לעיין בדפוס אמשטרדאם או ווינציא דוקא ופשוט דלא מורידין ולא מעלי' ואסור להרבות זרעו של עמלק וא"כ קשה אהרמב"ן וצ"ל כמ"ש תוספ' בע"א דף ב' ע"א בסופו כיון דשכיח להם מעות הרבה לתקרובות ע"ש ה"נ היה שכיח להם רופאים הרבה שהיו יכולים לעשות רפואה ההיא ועכ"פ ירבה זרעו של עמלק וא"כ למה יפסיד הרמב"ן שכרו אשר קיבל ולפי זה מכ"ש בנידון שלפנינו שיש להם כמה חיות בקיאות שבהגיע עת לידת הגוים ולא מצא עדיין מילדות עפ"י המלכות מ"מ לא יתאחר לידת הולד כרגע שהרי בקיאות מוכנת לפניה' ורק לי"ח פקידות המלך צריכי' להמציא להם מילדת מלומדת א"כ פשיטא דשרי אפי' בלא טעמא דאיבה ולמה תפסיד הישראלית שכרה על מגן וזה פשוט לפע"ד:

והנה בפ"ב משבת שכ' רמב"ם דאסור להוליד בשבת אפי' ליכא חלול שבת והוא מוכח מש"ס ע"ז כ"ו ע"א כמ"ש תוספ' שם כ' עליו הכ"מ מפני שיכולה להשמט ולומר שיש בזה חלול עכ"ל מבואר מלשונו זה דלאו מטעם חלול שבת אסור דהא אין בו חילול שבת אלא מטעם מגדל בן לע"ז דכיון דמצי לאשתמוטי ולהטעות העכ"ום ולומר שיש בו חילול שבת ולמאן דלא מינטר שבת לא מחללינין ממילא אסור משום מגדל בן לע"ז א"כ היכי דלא שייך גידול בן לע"ז כמ"ש לעיל דיש בלא"ה הרבה בקיאות שיולידו אותה מותר גם בשבת במקום דליכא חלול שבת והיינו טעמא דמייתי ליה ש"ע בהל' ע"ז כיון דכל עיקר טעמא משום ע"ז ולא משום שבת ואית ביה נפקותא לדינא כנ"ל והיינו דתמה כ"מ על הרמב"ם דלא מייתי ליה נמי בהלכות ע"ז כנ"ל ואפשר דרמב"ם ס"ל כרבי' יונה דלא כרמב"ן אלא אפילו איכא רופאים אחרים נמי אסור לישראל לסייע לזה וא"כ ליכא שום היתר לילד בשבת משו"ה לא מייתי ליה בהל' ע"ז דלא נפקא מיניה מידי מ"מ

להלכתא נ"ל דיש לסמוך אהרמב"ן דעביד עובדא בנפשיה הלכה למעשה וא"כ מותר אפילו בשבת במאי דלית ביה חילול שבת דהיינו ביושבת על המשבר שכבר עקרו הולד וכמ"ש מג"א סי' ש"ל סק"ו ואמנם לחתוך הטבור שהוא מלאכה דאורייתא תצו' לנכרי' הבריאה העומדת על צדה לחתוך ואם יש באיבה זו חשש סכנת נפשות יש להתיר אפילו מלאכה דאורייתא אף ע"ג דמלשון מג"א ס"סי של"ד משמע דוקא כיבוי דהוה משאצ"ל הותר ולא מלאכה גמורה מיהו עיין עירובין מ"ד ע"ב במתניתין ומ"ש עליו שלטי גבורים שם יראה להדיא אפילו מלאכה דאורייתא הותר אם א"א בלעדה והנלע"ד כתבתי: יערגן יום ד' כ' מנחם תקצ"טל: - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קלב

שלום רב לתלמידי האברך החרוץ מהו' ישעי' נ"י:

מה שהקשית לשאול בע"ז ל"ב ע"א אמרינן בן גודא לחוד ובן גודע לחוד ה"ל לשנוי' דתרי בנו של ר"ג הוה כמ"ש תוספ' דחד הוה ר"ח ב"ג וחד רשב"ג יפה הרגשת והנה על התירצן הראשון שתי' לא הודו לו כל סיעתו אינה קשה כל כך דעדיפא מיני' משני דהרי בכלל כל סיעתו היינו אחיו ובית אביו של בנו ואם כן אחיו השני בכלל והיינו שלא הודה לו באידך ברייתא אלא דנקוט כל סיעתו שהוא אשגירת לישנא דלקמן ל"ז עמוד א':

אמנם על התירוץ השני בן גודא לחוד כו' שפיר קשי' לך לימא האי בן לחוד והאי בן לחוד ועתה שמע בני דברי חכמי' וחידותם מה ששמעתי מאז בשם הגאון מהו' מאיר פישלש זצ"ל דמשו"ה קבלו מבן גודע ולא מבן גודא דבן גודא העיד על יין הכנו"ס משמע לזמן רב לכן לא הודו לו מה שא"כ בן גודע לא העיד אלא על יין הב"א באקראי בעלמא כמבואר בשינוי לשון הברייתא ולזה הודו לו אלו דברי פי חכם חן אלא שצריכין תבלין דאכתי אמאי תלו בגודא וגודע לימא ל"ק כאן בכנוס כאן בבא ונלע"ד דע"כ ג' מחלוקות יש דת"ק דבן גודא ובן גודע עצמו אינם אוסרים אלא יין הכנוס זמן רב ובן גודא מתירו אפילו היה כנוס ות"ק דבן גודע אוסר אפי' הבא והיה נראה לדוחק גדול שיהיה תרי ת"ק לחד תנא ע"כ חידש לן בן גודא לחוד ובן גודע לחוד והשתא נאמר עובדא הכי הוה שכשעמדו חכמים למנין לפני בנו של ר"ג ובקשו לאסור יין הבא ברוקבאות עמדו שני אלו והעידו עדותם בן גודא העיד על אביו ששתה יין בכנוסי' ובן גודע העיד ששתה יין הבא וקבלו עדותו של בן גודע ובטלו עדותו של בן גודא ות"ק דבן גודא היינו בן גודע והכל מרווח ולא רצה לדחוק דתרי בנו הוה:

וזאת שנית במס' ע"ז כ"ז ע"א נתקשית אמאי דחיק הש"ס למימר איפך כדמעיקרא ונצטרך לומר דר' יהודה דברייתא הוא ר"י הנשיא לימא איפוך בתריתא ק' זו אינה צריכה לפנים דלמימר האי ר"י הוא ר"י הנשיא אינו דוחק ואורחא דש"ס הכי ריש מס' מגילה איכא דמתני' לי' בדר"י ואיכא דמתני' ליה בדר"י בר"י ומדקשי' ליה דר"י אדר"י אמרינן מאן דמתני לי' בדר"י בר"י דוקא ומאן דמתני ליה בדר"י לאו דוקא וה"נ דכוותיה הא איכא ברייתא מפורשת דמתני לי' להאי דרשא ואתה את בריתי תשמור בדר"י הנשיא ומדקשי' לן דר' יהודה אדר' יהודה אמרינן מאן דמתני' ליה בדר"י הנשיא דוקא ואידך לאו דוקא ואין כאן דוחק משא"כ אי הוה מהפך בתריי' היה צריך לאוקמי קמייתא ברופא מומחה דוקא וזה דוחק מכמה טעמים חדא דרופא סתמא קתני ועוד דומיא דרופא ישראל דודאי אפילו אינו מומחה לרבי' קאמר דבישראל לא בעי מומחה לרבים רק שיהי' מומחה לימול מבלי לסכן הילד ועוד הא כבר נדחקו מאוד איך משכחת מומחה גוי לימול הא לא ימול ארמאי והי' נ"ל לפמ"ש הגה' אשר"י דבשכר ימול גוי דנכרי חס על שכרו א"כ י"ל דאתמחי ע"י מילה שבשכר עיין ש"ך סי' קנ"ה סק"ו והי' נראה לי דודאי ר' יוחנן לשיטתו לעיל ריש פרקין דס"ל גבול יש לה כו' והיינו דסומך עצמו משום דגוי חס על בהמתו שלא תעקר הה"נ גוי חס על הפסד שכרו ואיתא לדינא של הג"ה א"כ משכחת שפיר גוי מומחה דאתמחי על ידי שכר דשרי אבל למאי דלית לן הך דנכרי חס על בהמתו אם כן ה"ה ומכ"ש דלא סמכי' בסכנתא על נכרי חס על הפסד שכרו ולא משכחת מומחה והרמב"ם השמיט הך דרופא מומחה והכ"מ תמה עליו והא"ש וק"ל מ"מ מבואר שהוא דוחק לאוקמי ברופא מומחה משא"כ איפוך קמייתא איננו דוחק כלל:

ולכאורה היה נראה לפום רהיטא אי הוה מהפכי' בתריי' ור' יוסי ס"ל בעי' מילה לשמה הי' מרוויחי' ק' מהריעב"ץ בתשו' ח"ב שהקשה מר' יוסי דיבמות מ"ו ע"ב דס"ל בעי מילה לשמה לשם מצוה ועיין שם לשון רש"י מטבילין אותו כו' ובד"ה ומה בכך כו' והניחה בצ"ע גדול ואי מפכינין בתריי' כקושייתך לא הוה ק' מידי אמנם כד מעיינת שפיר לאו מילתא היא דאכתי תקשה גם לר' יהודה אי ס"ל לא בעי' מילה לשמה א"כ איך קאמר התם לפיכך מטבילין גר בשבת מאי לפיכך הוא זה דאפי' ס"ל בעי' מילה וטבילה ואין מטבילין גר בשבת מ"מ גר שבא לפנינו כשהוא מהול מטבילין אותו משום דהשתא קיימי' דרבי יהודה לא בעי מילה לשמה אבל באמת אפילו ריח קושיא אין כאן וכמ"ש במקום אחר [עיין בסי' א']:

והנה הכ"מ תמה על הרמב"ם שכ' להתיר מילת ארמאי בדיעבד דוקא ולא לכתחלה ולפע"ד כי שמעתי מקשים אחר שמילת ארמאי כשרה מ"ט להתיר מילה בשבת היכי

דאפשר ע"י ארמאי ולפע"ד נהי דהבן הוא מהול מ"מ מ"ע שמוטל על האב למול בנו או על הב"ד למול הבנים לא מתקיימת אלא ע"י שליח ישראל שהוא שלוחו כמותו משא"כ גוי שאין שליחות לגוי לא מקיי' האב מ"ע המוטלת עליו נהי שהבן הוא מהול מ"מ האב והב"ד לא קיימו מ"ע שלהם ומשו"ה דוחה שבת וא"כ הא דאמר ימול ארמאי ואל ימול כותי ר"ל אם א"א להמתין בשום אופן וע"כ רוצה למולו ביומו כי אולי יחוש דכשיזקין הנער כאיב לי' טפי א"כ ימול ארמאי ולא כותי אבל טוב משניהם שלא ימולו כלל וימתין ויפה כתב הרמב"ם שלא ימול ארמאי לכתחלה:

ומאז קשי' לי טובא בהאי סוגי' לפמ"ש בחי' רשב"א חולין וי"ו ע"א דר"מ גזר על הכותים ולא קבלו ממנו ואתא רבי אבוה גזור וקבלו ממנו כ' ז"ל דבימי ר"מ עדיין לא נתקלקלו אלא מיעוטם ור"מ הוא דחייש למיעוטא ע"כ לא קבלו ממנו גזרתו ובימי ר' אבוה כבר נתקלקלו כולם או רובם ע"כ עשאום כגוים גמורים וצ"ע גדול לפ"ז בימי ר"מ ור' יהודה ור' יוסי עדיין לא נתקלקלו אלא מיעוטם ור' יהודה ור' יוסי הא לא חייש למיעוט' א"כ אמאי נתלבטו במילת כותי מיהו בברייתא קמייתא י"ל ר"מ ס"ל ימול כותי דלא בעי מילה לשמה ולא ארמאי משום ש"ד אפי' עע"ג דמצלי לסכינא ור' יהודה נהי דס"ל אזלינן בתר רובא ורוב כותים מכוונים מ"מ למאי דלא חייש לש"ד בנכרי בישראל עע"ג א"כ טוב שימול גוי ולא כותי דאיכא עכ"פ חששא דמיעוטא אבל אה"נ אי ליכא ארמאי מודה ר"י דימול כותי אבל באידך ברייתא דפליגי ר"י ור' יוסי צל"ע ליישבו:

ומה דקשי' לך תו בהאי סוגיא אמאי דחיק למימר דלר' יהודה דברה תורה כלשון ב"א ולא אמר דהמול ימול אתי' לציצין המעכבים כמבואר להדיא ביבמות ע"ב ע"א דאמרו כן רבנן לר' יהודה בעצמו לא עיינת יפה במקור הך סוגיא בב"מ ל"א ע"א השב אפילו מאה פעמים כו' וכתב רמב"ם שם בפי' המשנה וכן בסוף מס' חולין דהמקור נדרש אפילו מאה פעמים לכן אמרינן השב שלח עזוב אפי' מאה פעמים ומהכפל דרשי' דרשא אחריתי וה"נ המול שהוא מקור דרשינן אפילו מאה פעמים לחזור אחר ציצין המעכבים ומהכפל דריש ר' יוסי בשמעתין אפי' שלא לשמה ור' יהודה ס"ל דברה תורה כלשון ב"א:

והנה לכאורה צ"ע לאיזה צורך הצריך המול ימול לרבות מילה שלא לשמה מה"ת יצטרך לשמה כיון דס"ל לה' אפסח שלפניו קאי ולא אמילה שלאחריו לזה נ"ל אי לאו המול ימול הוה אמרי' מקרא נדרש לפניו ולאחריו כמו לגר אשר בשעריך תתננה אבל צ"ע בר"ה דף ט' ע"ב מבואר דר' יהודה ור' יוסי תרוויי' לית להו מקרא נדרש לאחריו ור' יוחנן הוא דמייתי רבנן דדרשי לאחריו ע"ש ואולי יש לחלק ועיין זבחים כ"ד ע"ב ובתוס' שם ובדוכתי טובי:

מאי דקשי' לך אהתוס' ר"פ אין מעמידין דכת' דרב הדר ביה וקשיא לך נהי דרב הדר ביה ממה דאמר במקום שאסרו לייחד אסרו למכור דליתא משום דנכרי חס על בהמתו שלא תעקר מ"מ מהא לא הדר ביה דהיכי דלא נחשדו על הרביעה מותר לייחד עמהם וכיון דהשתא לא נחשדו מותר למסור בהמה לרועה וכמ"ש ה"ה בשם רשב"א אלו דבריך:

דע דהתוספ' לא היו צריכים להביא מרב כלל אלא מסברא כל עצמן לא גזרו אלא משום רביעה והשתא תו לא נחשדו ואכשיר דרא והא דלא כ' כן משום דדבר הנאסר במנין בכל מקום ובלי תנאי אפילו בטל הטעם לא בטל התקנה משו"ה כתבו דלרב דלעיל גם מתחלה לא גזרו לייחד בכל מקום אם כן השתא כל המקומות שווים וכה"ג כתבו תוס' לענין איסור גילוי כיון שגם מתחלה לא גזרו במקום שאין הנחשים מצוים אם כן עתה דלא שכיחי נחשים בטיל ליה איסור גילוי ועל זה דחו דהרי רב הדר ביה מהאי אוקמתא נמצא לא מצינו בפירוש שלא גזרו מתחלה בכל מקום לייחד ואם כן אף אי בטיל הטעם לא בטול התקנה וזה ברור ודברי רשב"א י"ל ג"כ למאן דס"ל במידי דתליא בחששא אי בטל החששא בטלה התקנה ועיין תוס' גטין ל"ו ע"ב ד"ה אלא כו' עמג"א ר"סי תס"ח וסי' ט' סעיף ה':

ואעתיק לך מחידושי דרפ"ב דע"ז וז"ל מפני שחשודי' על הרביע' כו' עמ"ש תוספ' דאנן קיי"ל כר' פדת וכרבנן דר"א ולא כסתם מתני' מפני שיש מחלוקת במס' פרה ועיין מהרש"א שנתקשה בדברי תוס' ומצאתי במרדכי שכ' בשם ר"ת דלסתמא דמשנתינו לא חיישי' כיון דאיכא נמי סתמא במס' פסחים מקום שנהגו למכור כו' דאתי' כרבנן וכן הוא בהגהות מיימוני פכ"ב מא"ב וצ"ל הא דלא מייתי סתמא דמס' ע"ז גופי' מקום שנהגו כו' משום דבחדא מס' איכא למ"ד יש סדר וה"ל אין מעמידין בסוף ע"כ מייתי מפסחים דה"ל תרי מסכתא דלכ"ע אין סדר ואיכא למימר פסחים נישנית בסוף והלכה כסתם דרבנן ויש להגיה בתוס' שלפנינו וכן צ"ל מ"מ לית הלכתא כוותי' כיון שיש מחלוקת במס' פרה ועוד איכא סתמא במס' פסחים ובתרי מס' לכ"ע אין סדר כן צריכים להגי' ואע"ג דבשמעתין משמע מהתוס' דגם לר' פדת אתי' משנת מקום שנהגו כר"א ומשום נכרי חס וא"כ אין כאן סתמא כרבנן מ"מ כיון דחזינן במרדכי והגהות מיימוני דר"ת עצמו הביא אותה ראיה ולא ס"ל כסתם תוס' דשמעתין אלא ס"ל כק' מהרש"א לקמן בתוס' ד"ה רבינא אמר כו' אם כן טוב להגיה כן בדבריו שבכאן אלא דלשון הרא"ש א"א ליישבו אפילו בהגה' ע"ש ועוד נ"ל בלאה"נ יש לסמוך אסתמ' דפסחים משום דתני ליה גבי הלכתא פסיקתא כדלעיל ז' ע"א וק"ל עכ"ל בחידושי:

ובמה שנתקשה עליך דברי תוס' סנהדרין מ"ז ע"ב שכת' דרבא פסק בכל מקום הלכתא כר' יוחנן לבר מתלת ור' יוחנן אית ליה פ' או"ב עגלה ערופה משעת עריפה נאסרת וכתבת שנעלם מהם סוגי' דכריתות כ"ד דשם מבואר להדיא דרבא בעצמו אמר עגלה ערופה משעת עריפה נאסרת הנה הגם שיש בזה קושי' ונעלם ממנו טעמם ונימוקם דשבקו סוגיא ערוכה דכריתות והביאו מדס"ל לרבא כר' יוחנן אבל לא תחלוט כי נעלמה מהם חלילה הוה זהיר ברוחך:

ולכאורה בנקל נוכל ליישב דלא ברירא להו האי דכריתות אולי הוא רבה ולא רבא אבל זה ליתא כיון שהוזכר אחר רב המנונא ותוס' הוכיחו ספ"ק דסנהדרין דרב המנונא היה תלמיד ר"ח מההיא דקידושין כ"ה ע"א גבי המנונא קריינא ומעול' לא הוזכר ר"ח קודם רבה ומכ"ש רב המנונא תלמידו אם כן משמע שהוא רבא א"כ קושייתך צריכא עיונא:

והנלע"ד דלכאורה י"ל ק' תוס' ולומר דהרי חזינן דרבא בכריתות לא מייתי שום ראיה מהתורה שלא תאסר ע"ע מחיים והלא הסברא נותנת שתיאסר מחיים כמו כל המכפרים וכמו שפירש"י שם סוף הסוגיא וכמ"ש גם התוס' וא"כ היה רבא צריך להביא שום ראיה שלא תאסור עד עריפתה וע"כ לומר דרבא לטעמיה דס"ל בכל התורה הזמנה לאו מילתא היא מע"ז ודוקא בקדשי גבו' דיש הקדש לגבו' מה שא"כ בכל התורה הזמנה לאו מילתא היא ויליף חוץ מחוץ עגלה ערופה ג"כ כמו כל התורה כולה והזמנה לאו מלתא היא וא"כ יפה הקשה הש"ס מנ"ל לרבא למילף מע"ז לקולא אדרבא נימא איפכא מסברא חיצונה עגלה ערופה נאסרת מחיים ככל המכפרים ואחר כך נילף כל התורה מעגלה ערופה דהזמנה מילתא היא וא"כ לק"מ ק' תוס':

אך כל זה נוכל לומר דרבא סמך עצמו במה שאמר כבר הזמנה לאו מלתא ע"כ אמר סתם משעת עריפתה נאסרת ולא פי' טעמו והרי מבואר אך ר"י דפ' או"ב דס"ל נמי משעת עריפתה ולא פי' טעמו סמך עצמו לכאורה על דבריו שבקידושין נ"ז דשם ס"ל ציפורי מצורע שחיטתן אוסרתן ולא מחיים ויליף התם מקרא מדאיצטרך לאסר השחוטה ע"ש ואמר שם עוד לא מצינו בע"ח שאסורין ע"ש וגם רבא מפרש שם אליבא דרבי יוחנן לא אמרה תורה שלח לתקלה מ"מ מבואר שם מקרא דציפורי מצורע אינם נאסרים מחיים א"כ פשוט הוא דילפי' עגלה ערופה מיניהו חוץ מחוץ ודמי להו טפי וכיון דרבא ס"ל הלכתא כר' יוחנן אם כן ממילא גם בהא ס"ל הלכתא כוותיה וא"כ מאי מקשה הש"ס לילף מעגלה ערופה ושפיר הקשו תוס' דוקא מדר' יוחנן ולא מרבא עצמו ותנוח דעתך בזה כעת כי רוב טרדותי לא הניחוני להאריך עוד יותר והיה זה חיים ושלום לך ולתורתך דברי החותם באהבה: פ"ב יום ה' ה' כסליו תקע"בל משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קלג

שו"כט לי"נ הרב המופלג החרוץ ושנון בעל פיפיות כש"ת מה"ו וואלף נ"י אבד"ק לוגאש יע"א:

יקרתו הגיעני וע"ד שאלתו הנה כתבתי קונטרס הלז משם יראה ויבחין ושארי דברים שאינם לנחת וכו': -

הרמב"ם פ"ה מיסודי תורה הל' ד' כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג וכו' עיין השגת רמ"כ שבכ"מ ומ"ש עליו לח"מ והנלע"ד אבאר תחלה סוגי' דמס' ע"ז נ"ד ע"א שאנסוהו נכרים והשתחוה לבהמה דידי' וכ' תוס' א"א שכפוהו קומתו להשתחות דההוא מעשה עץ בעלמא ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו וע"כ שמעצמו השתחוה מאימת מיתה וע"ז פריך ר"ז רחמנא פטרי' ותי' רבא הכל הי' בכלל לא תעבדם וכו' הא בצנעא הא בפרהסי' ויש כאן ב' שיטות בב' דבורי תוס' א' שיטת ר"י וא' שיטת סמ"ג שיטת ר"י ע"פ מה שביא' ריטב"א בחי' הוא כך ר"ז הוה ס"ל כיון דרחמנא פטרי' איננו בכלל נעבד כלל ואינו נכנס בכלל לאו דלא תעבדם ולא תאסר הבהמה ואתא רבא וחידש הכל הי' בכלל לא תעבדם אלא שהפסוק פטרי' מוחי בהם וחזר וצוה והזהיר לא תחללו והומ"ל הא בשארי עבירות הא בע"ז אלא דאמר לר' ישמעאל המיקל יותר אפי' בע"ז איכא צד דאינו מצווה על לאו דלא תחללו היינו בצנעא מכל מקום בפרהסי' מוזהר על לאו דלא תחללו ונהי מיתה ליכא מ"מ כיון שהי' בכלל לא תעבדם וחזר והכניסו לאיסור לאו עכ"פ מקרי הבהמה נעבד נהי שהוא אינו חייב מ"מ בכלל נעבד הוא לאפוקי מדר"ז דהוה ס"ל שלא נכנס אונס בכלל לא תעבדם כלל ולא מיקרי הבהמה נעבד ולשיטה זו מ"ש רבא בפ"ב דכתובו' י"ט ע"א אין לך דבר שעומד בפני פ"נ חוץ מע"ז ג"ע וש"ד נמי ה"ק אפי' המחמיר יותר אינו מחמיר אלא בג' אלו בצנעא והכא במס' ע"ז קאמר אפי' המיקל יותר אינו מקיל אלא בע"ז בצנעא אבל לא בא רבא להכריע כלל זהו שיטת ר"י: -

ושטת סמ"ג דרבא נמי ס"ל סברת ר"ז כל שאין הבעלים חייבים מיתה אין הבהמה בכלל נעבד אלא רבא חידש לנו דע"ז בצנעא שהוא רק עשה למסור נפש מבכל נפשך לא אהדרי' קרא ללא תעבדם וכשם שהאדם פטור בדיעבד כך אין הבהמה נאסרת אבל בפרהסי' דאיכא לאו דלא תחללו אותו לא אהדרי' ללאו קמא לא תעבדם וחייב מיתה עליו ומשו"ה נאסרה הבהמה וא"ש רבא דכתובות י"ט ע"א הנ"ל דודאי חייב למסור בין בצנעא מעשה בכל נפשך ובין בפרהסי' מלאו דלא תחללו ובפרהסי' נהרג אפי' בדיעבד: -

והרמב"ם הנ"ל נראה מפרש כהר"י בעל התוס' הנ"ל וע"כ כ' אפי' בעדים והתראה אין ממיתין האונס כי מה היתה התראתם ה' אמר לא תחללו והוא קיבל התרא' ואומר

אעפ"כ הלא לא התרו בו והוא לא קיבל התראה אלא לעבור על לאו בעלמא לא על חיוב מיתה ומשו"ה הוקשה להרמב"ם מ"ט דאביי דמחייב בעובד מאהבה ומיראה הלא יראה אונס ורחמנא פטרי' ע"כ פי' רמב"ם יראת הצורה שמטיבה ומריעה כמ"ש כ"מ פ"ז מע"ז הל' וי"ו: -

מיהו הריטב"א בחי' יבמות ר"פ הבע"י כ' ליישב זה דתוס' ס"ל מפני היראה לא שצוה המלך אלא שעושה מיראת המלך לכבוד יראתו יראת רוממות ולהחניף לא יראת מיתה וצ"ל והא דפריך מהמן ושם צוה המלך להשתחות לו וחמת המלך מלאכי מות ואלו לא בז בעיני המן לשלוח יד במרדכי לבדו הי' חייב מיתה כמורד במלכות מ"מ לק"מ דכמה פעמים מצי למימר ולטעמיך לאביי מי ניחא הא יראת מות הוה אע"כ כהמן ולא כהמן א"נ הומ"ל ברייתא דמייתי משל מהמן ס"ל שלא בפני עשרה מישראל וכר' ישמעאל דאין מסירת נפש בצינעא מכל מקום שיטת רמב"ם היא הנ"ל: -

אמנם רמ"כ סבירא ליה כהסמ"ג דכל שמחויב למסור נפשו אהדריה ללא תעבדם ואפי' למיתה אלא דהבין גם הרמב"ם סובר כן אלא סבירא ליה לרמב"ם נהי דחייב מיתה היינו בידי שמים ודין ד' מיתות לא בטלו אבל ב"ד אין ממיתין אלא בעדים והתראה של רצון וע"ז צוח כי כרוכי' כיון שמתרי' ואומרים לו הוי יודע כי לא תחללו נאמר אפי' לחיוב מיתה והוא מקבל התראה מ"ט לא ימיתוהו ב"ד ע"כ שמא לא האמין להם שחייב רחמנא על האונס הואיל ולבו לשמים וזה יליף ק"ו ממוטעה דפעור הואיל והעדים מתרים בו ואומר אפי' לבזוי' חייב מיתה והוא מקבל התראה אין אומרים שהי' כמהתל בעדים ולבו לשמים לבזות ע"ז ז"א אלא נהרג כיון שהודיעוהו פי' הקרא אפי' לבזוי א"כ כ"ש אונס דע"ז שמרצונו נכנס לעע"ז ממש אחר שהתרו בו ולא תחללו קאי אמיתה ממש והשתא ל"ק מהא דתני' בת"כ ההוא ולא מוטעה ולא אונס מוטעה אמוטעה ל"ק מעיקרא התם כרת בידי שמים לא חייב אבל מיתת ב"ד אחר ההתראה חייב אבל אונס אאונס קשי' שהרי רמ"כ יליף ק"ו ממוטעה לאונס שחייב קיבל התראה ובת"כ פטור לי י"ל רמ"כ לא מחייב אלא באונס שחייב עליו מיתה היינו פרהסי' אבל בצינעא דאינו אלא מ"ע של ובכל נפשך לא ובהא מיירי הברייתא דת"כ א"נ ברייתא מיירי באונס דכופף קומתו דפטור לכ"ע: -

ויש לעורר בזה דהנה בג"ע וש"ד פטור קרקע עולם אפי' כאסתר שהרי לא השכיבה באונס אלא שהיא שכבה עצמה במטה והוא בא עלי' והיא היתה קרקע עולם והטעם כיון שאם ירצה יכול לכופה ולהשכיבה ע"כ ולדבק בה ואין חילוק בין ביאה לביאה לעולם נדבק בה ובא עלי' ע"כ נהי שאסור לה לעשות מעשה להביא הערוה על עצמה

מ"מ לשכוב ולהפקיר עצמה מפני אונס מיתה מותרת כיון דביכולת הגוי לעשות כן וכן קיי"ל בכל מ"ע אינו צריך לפזר ממונו משום שבלא"ה יכול למנוע ממנו וכל זה בג"ע אבל בע"ז אע"פי שהגוי יכול לכפוף קומתו ע"כ מ"מ אסור להשתחות מעצמו מפני אימת מיתה ולסמ"ג נהרג עליו אע"פי שהגוי יכול לכופו מ"מ אינו דומה עבודת כפיפת קומתו ע"כ כדורך עץ לפני ע"ז למשתחוה בעצמו דמחזי כעובד ממש אע"ג דלבו לשמי' ואינו דומה לבעילה דאין חלוק בין הבעילות אי משכיבה ע"כ או שהיא שוכבת עצמה ומובן מ"מ אפשר ברייתא דת"כ מיירי בכופף קומתו ול"ק אברייתא אבל אהרמב"ם קשי' לי' להרמ"כ לפי הבנתו דס"ל כסמ"ג אמנם הרמב"ם מוצל מהשגה זו דס"ל כשיטת תוס' דלא תחללו הוא רק התראת לאו ואין ממיתין על התראת לאו משא"כ פעור לבדו הוה התראת מיתה אין לו לומר שלא האמין להמתרים בו כיון שקבל התראה ע"כ חייב אף ע"ג דרמב"ם לא הביאו אלא לענין שוגג וחטאת מ"מ אם התרו בו חייב מיתה ובדברינו אלו בעז"ה נסתלק השגת לח"מ מכ"מ והשגת כ"מ מרמ"ך והשגת רמ"כ מרמב"ם ואיש על מקומו יבוא בשלום בעז"הי: -

והנה אמת נכון הדבר דמכאן מוכח דס"ל לרמב"ם ולרמ"כ דמולך ע"ז היא מדפירש בסנהדרין ס"ד סוף ע"א אי מולך לאו ע"ז אינו אלא חק אמורי ואהאי חק קפיד קרא א"כ חידוש הוא ואין לך בו אלא חדושו ואיך יליף רמב"ם מיני' ק"ו וגם הרמ"כ לא היה צריך לחלק בין פעור לבזוי' למולך דמיירי בלא התראה תיפוק לי' מולך חידוש אע"כ תרווייי' ס"ל מולך ע"ז הוא וטעמם אפשר מדאמר אביי שם בסנהדרין דמ"ד מולך לאו ע"ז שיטה הוא ואין הלכה כשיטה ואע"ג דרבא מיישב דאפשר דלאו שיטה הוא דחי' בעלמא הוא ובגוף הדין אפשר דלא פליג ובכל שאפשר לפרש התורה בלי גז"ה וחידוש מפרשינן: -

ואפי' יסבור הרמ"כ דמולך ע"ז הוא שהכומרים מעבירים באש והאב הוא רק הנותן להם מ"מ הנתינה היא העבודה בעצמה ולא רק מסייע דהרי אהכי חייב כרת במזיד וזהו האיסור בעצמו ולא לפני עור והרי קמן אם יקחוהו בעצמם לא יעברוהו באש כי כך קפידת עבודתם שהאב יתנהו להם וזהו עצמו העבודה וחייב עליו כרת במזיד ואי הצריך למסור נפשו ולא מסר מקרי רצון האי נמי רצון הוא וחייב ואע"ג דבע"כ יהיב והא קיי"ל תלוהו ויהיב לא הוה נתינה לכל מעיין קצת בב"ב מ"ח ע"א ורמב"ם וטוש"ע שם זהו שבין מכר למתנה דבמכר ולא מסר מודעה הוה מכר טפי אבל לא במתנה ואי מסר מודעה אז מתנה קיל דלא בעי להכיר באונסים משא"כ מכר ואין להאריך יותר ולבלות זמן ולטפל בדברי' הללו וחכם ישמע ויוסף לקח ואפ"ה במתנה באונס מיתה כי הכא לכמה פוסקים הוה מתנה דאגב אונס מיתה גמר ומקנה עיי' בי"ד וא"נ אשכח

מאן דאמר במי שהתנה ע"מ שאתן לך מאתים זוז תהי' מקודשת וכפאוהו ליתן אינה מקודשת דעכ"פ הוא לא קיים תנאי מרצונו אבל אי הי' התנאי אם אתן לך אפי' בע"כ תהי' מקודשת בודאי אי כפאוהו ליתן מקודשת והכא הקב"ה הקפיד שאפי' בע"כ לא יתן וחייב מיתה ע"ז להרמ"ך איך נאמר דלא הוה נתינה והכומרים מתפייסים בנתינה זו והוה קרבן לע"ז דדהו איך נשתבש בשבושים הללו: -

ועוד דלא הוה מתנה דלא קנה אבל הכא מוסרים לכומרים שיחזירוהו לו אחר העבודה באש ומסירה בע"כ הוה מסירה:

ולענן מה שמסבבי' בארץ הודו בע"ז שלהם וכל הדרי' באותו המבוי צריכים להדליק נרות ויהודים הדרים שם אם אינם מדליקים הם בסכנה מפני ההמונים אע"פי שע"ז זו אין עבודתה בכך ולא עוד אלא אפי' נרות הדולקים בפני' אינו תקרובו' אלא נוי כמבואר בש"ע י"ד סי' קמ"ט ס"ט ועוד אפי' תקרובת עצמם כל שהוא להנאת עצמם מותר ליתן להם כמבואר ס"פ בן סורר ומורה ובימי רבי יהבא תורא להקרבה עד שבטלו רבי א' לאחת כמבואר בש"ס ומכ"ש הכא דאפילו נוי ע"ז ליכא אלא כמכבד ומרביץ לפני' מ"מ הישראל אסור לעשות וצריך למסור נפש ע"ז אך יאמר לשכנו מלטני מן העוצר ולא עול תחתי ויעיין שיטת תוס' בע"ז ע"א ע"א ומ"ש מעלתו שלא ישכנו ישראל באותו מבוי יעיין מ"ש רמב"ם בפ"המ ע"ז י"א עיר שיש בה ע"ז וכו' וה' ירחם ויקבץ נדחינו בב"א הכ"ד א"נ מש"ק ער"ח שבט תקצ"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קלד

שלומכם יענה יושב בסתר עליון מופלגי תורה זכי הרעיון אשר בהם ירוחם יתום עני ואביון אבוהן דיתמי כשמעי' ואבטליון ה"ה התורנים המופלאים בפז מסולאים מותב בי דינא רבא דק"ק מיקלאש יע"א. וגובה להם ה"ה רב"ד המופלא ומופלג צדיק ונשגב כבוד מהו' סיני נ"י. וצירופי' ה"ה החרוץ ומופלג מהו' נפתלי נ"י. ותלמידי הותיק מלא עתיק מהו' עקיבא נ"י:

יקרת מכתבם הגיעני על נכון אודות הני זוזי דכמה וכמה יתמי בקהלתם אשר נתנו ביד המקבלים להשביח לטובת היתומי' ורוצים המקבלים שהיתומים יפסידו מחצה בהפסד שינוי המטבע באנקאנא"טא עפ"י פקידת אדונינו קיר"ה ומעלתם הרמה אבוהון דיתמי טוענין עבורם היות כי הא' האפטרופסי' לא התנו כלום עם המלוי' בשעת מסירת המעות לידם א"כ נימא מסתמא ע"ד ב"ד ניתנו וכהסכמת הש"ע י"ד סי' ק"ס דמעות היתומים מותר להלות קרוב לשכר ורחוק להפסד והיינו שלא יפסידו היתומים כלום כמבואר בטור שם וא"כ יהיה כל ההפסד על המקבלים:

וזאת שנית הפליא לעשות הרב מהו' נפתלי נ"י משמיה דנפשי' במעות המיוחדים לת"ת והלוום הממונה לצורך הספקת לומדי תורה הא איכא רשב"א בתשובה שמתיר להלוות בריבית קצוצה ומביאו בס' דגול מרבבה בגליון ש"ע סי' ק"ס הנ"ל א"כ פשיטא דלא יפסידו לומדי תורה ע"י שינוי מטבע הנ"ל:

ושלישי הכי עבידי מאי עדיפי הני באנקינא"טא או שיי"ן של עכשיו משארי שטרות ואין דין ריבית נוהג בהן וא"כ אפילו כל אינשי יכולי' להלוות אותם אפילו בריבית חצוצה מן התורה ואם יאסר מדרבנן א"כ ביתמי לא גזרו כך צריך לפרש כוונתו שלא ביאר יפה:

ורביעי בקודש עפ"י מ"ש תוס' ב"ק צ"ז ריש ע"ב דלמ"ד נפסל הוי כנסדק צריך לשלם מטבע היוצא א"כ כל המקבלים ישלמו מטבע היוצאות עכשיו:

אלו דבריהם בחכמה דעה ובינה ומאלקי קדם מעונה אשאלה מענה להשיב תשובה נכונה על סדר דבריהם על ראשון ראשון מ"ש שמסתמא היה ההלואה קרוב לשכר ורחוק להפסד בוודאי הדין דין אמת נכון הדבר וכל דמוקי אפטרופי' לוקמא כי האי דידע למיפך בזכותא דיתמי אבל מ"מ לענייננו לא יועיל כלום דעיקר זה הדין בפרק הריבי' דף ע' ע"א והריטב"א וכמה ראשונים הסכימו דוקא דקיבלו עליהם יתמי יוקרא וזולא עכ"פ דאל"ה לא הוי רחוק מהפסד כ"א כל ההפסד על המקבל וריבי' קצוצה נמי הוי וכ"כ הג"א שם ומעד"מ רוצה לפרש כן דברי רא"ש שם אך לא נ"ל דהרי הטור סי' ק"ס לא פסק כן ואמנם דעת רמב"ן בשיטה מקובצת על פי' הירושלמי דכל ההפסד על המקבל וכן דעת הרשב"א שבב"י והטור סימן ק"ס וכתב רמב"ן ורשב"א דעכ"פ בעי' שיעמוד המעות בעיסקא לצורך היתומים ולא יוציאם בהוצאה דמחויב להעמידם בעיסקא בעיניה השייכת ליתומים ושוב כת' רמב"ן דאפשר דהוי רק פלגא פקדון ואידך פלגא מלוה ויכול להוציאה לכל צרכיו ורק בתנאי שקיבל עליו המקבל כל אונסא דמתיליד מהפקדון דהרי מתנה ש"ח להיות כש"ש וכשואל:

והנה מבואר דעכ"פ לרמב"ן ורשב"א וטור מידי שומר לא נפקא אלא דבתחלה ס"ל לרמב"ן דהוי שומר אכולי' ונעשה שליח היתומים להרוויח ונותנים לו שכרו חצי הריוח ולמסקנא מסיק דהוי רק שומר אפלגא דיתמי ושלוחא דידהו בהאי פלגא בין כך ובין כך ה"ל כהתנה לקבל עליו כל אונסא דמיתילד ונראה דזה תליא בפלוגתת שמואל ור' יוחנן ס"פ הפועלים דלשמואל לא מצי ש"ח להתנו' אלא בשקנו מידו להיות מתחייב באונסין וא"כ ש"ס דילן מילתא דפסיקא נקט מעות יתומים מותר להלוות קרוב לשכר ורחוק מהפסד אבל כולי הפסד לא אא"כ בשקנו מידו לשמואל ומזה לא מיירי דהא מיירי מסתם איך יהיה מותר להלוותם והירושלמי ס"ל כרבי יוחנן דלא בעי קנו מידו

דבההי' הנאה דנפיק עלי' קלא דגברא מהימנא הוא נעשה כשואל בדיבורא בעלמא והכא אפילו דיבורא לא בעי גבי יתמי דע"ד ב"ד הוא וכיון דקיי"ל הלכה כר' יוחנן התם הה"נ דהלכה כירושל':

וי"ל עוד לפי מה דפליגי בנוסחא ס"פ הפועלים בש"ס דילן איתא מתנה שומר שכר להיות כשואל והרא"ש וכן הרשב"א בשיטה מקובצת גורסי' מתנה ש"ח להיות כשואל א"כ להגורסי' מתנה ש"ש להיות כשואל ס"ל דוקא ש"ש הוא דמתנה להיות כשואל אבל ש"ח לא מצי להתנות תרי דרגא להתחייב באונסי' משום ההיא הנאה פורתא עיין שיטה מקובצת אם כן הכא לא שייך שיתחייב המקבל בכל הפסד דהרי אינו יכול להתנות כיון שמעיקר הדין אינו אלא ש"ח על הפלגא כיון שאינו מקבל שכר עמלו מיתמי כמבואר בהשגת הראב"ד פ"ו משלוחי' ושותפים הל' ב' וש"ח אינו יכול להתנו' ומשו"ה הקשה הריטב"א על רמב"ן דזה הוי ריבית קצוצה אמנם אנן קיי"ל בטוש"ע סימן רצ"א סעיף כ"ז דגם ש"ח יכול להתנות א"כ הלכה כרמב"ן וכרשב"א וטור דכל ההפסד על המקבל:

אמנם בכל זה הרווחנו דלא הוה אלא שומר שהתנה וקיבל עליו כל אונסא דמתילד והנה פשוט יותר מביעא בכותח' דשומר שהתנה כה"ג ונפסלה המטבע שהופקדה בידו דאומר הרי שלך לפניך ואפילו גזלן שחייב בכל אונסי' פטר נפשי' בהרי שלך לפניך ועמג"א סי' תמ"ג ס"ק ה' והיינו אם הפקדון בעין כמו שהופקד אצלו והכא כיון שעשינו המקבל שליח להרוויח בעד היתומים בפלגא מיהת אם כן כשמוציא המעות בשליחותם ולוקח סחורה הרי ידו כידם ונעשה שלוחם לזכות בסחורה עבור' הרי הסחורה שלהם בכל מקום שהיא והוי הפקדון בעין כמו שהופקד בידו חזר ומכרה ועשה ממנו מעות הרי ידו כידם לזכות עבורם בזוזי והוי שלהם בעין בכל מקום שהם ונהי כל הפסד שיארע בהם וחלופיהם וחליפי חלופיהם עד עולם הכל הוא באחריותו של המקבל מ"מ פטר נפשיה בהרי שלך לפניך לעולם דהרי הכל הוא שלהם כאלו הוא בעינא כמו שהפקיד בידו דלעולם ידו כידם והדרא לשמירתי' יעוי' ב"ק ק"ח ע"ב רבה זוטי בעי לה הכי כו':

וכיון שזכינו לדין י"ל בפשיטות לשון ש"ס דילן דמותר להלוות ברחוק מהפסד דמשמע הפסדא קצת מיהא מקבל והיינו כנ"ל דנהי דכל הפסדא מקבל אפי' יוקרא וזולא מטעם שכתבתי דהוי קצת כעין פשיעה דה"ל לקנות סחורה אחרת או למכור מהר משא"כ פסידא כפסול מטבע וזולא דסחורה היה על ידי שינוי מטבע ודכ"ע נמי פסיד וכל היכי שהיה המעות או הסחורה אירע הך פסידא אין נקי אומר הרי שלך לפניך בפשיטות והוה עכ"פ קצת פסידא איתמי:

נמצינו למידין ביום שהדת ניתן לפחות הבאנקא"צעטעל והוזלו כל הסחורו' ממילא א"כ למאי דקיי"ל כהרמב"ן והרשב"א וטור וש"ע דכל הפסידות על המקבלים א"כ ממילא אי הוה לכל הפחות רק פלגא פקדון הפסד פלגא על היתומים ומי שהיה לו אלף זהו' זוזי דיתמי נעשי' היום שש מאות דה' מאות פקדון נעשי' מאה וה' מאות מלוה נשארו ה' מאות [אם היה כן חשבון השקאל"א] והיה ראוי שמאותו יום ואילך לא יטלו היתומים רק ריוח ממאה פקדון לבד דמחמש מאות מלוה אסור ליקח ריבי' קצוצה אך אנן אבוהון דיתמי וכאלו התנה ב"ד באותו יום תנאי מחדש עם המקבלי' שיהיה אותן הששה מאות פלגא פקדון ושיהיה ג' מאות פקדון ויקבלו ריוח מכאן ואילך משלש מאות:

ולכאורה היה קצת מקום לפקפק ולומר אם אח"כ במשך השני' נתייקרה הסחורה וחזרו והרוויחו עד שלא בא לחשבון א"כ נימא שכבר נתמלאו חסרונם דהכי קיי"ל בב"מ ק"ה ע"א אבל בקצת עיון יבואר שזה ליתא דהתם טעמא מאי משום דניחא לי' דלא ליקרי פסיד עיסקא אבל הכא מאן פסיד הא כ"ע פסדי וגזירת המלך הוא וגם ידוע שזה לא היה ולא יהיה שלא הרוויחו הסוחרים כפי הפסידם:

וא"כ לא מיבעיא הני זוזי דיתמי שביד מקבלים דינא כנ"ל שיפסידו היתומים פלגא אלא אפילו הני זוזי שביד הקהל כנהוג בכל הקהלות דינא הכי שגם הקהל אינם נותנים ריבית קצוצה חלילה ועיין תשו' מהרי"ל סימן ל"ו אבל הכל פלגא מלוה ופלגא פקדון ע"ד הנ"ל ואע"ג שאין להקהל שום עיסקא מ"מ הדבר ידוע אלו לא באו הני זוזי לידם היו צריכים להוציא כסך ההוא מבעלי בתים להוצאת וצורכי הקהלה ועכשיו שבאו לידם הני זוזי דיתמי וכדומה משלמים הרווחים ג"כ מהכנסת בעלי בתים כל א' לפי עשרו וסכומו ונעשה כאלו מעיקרא חלקו המעות של יתומים בין כל אנשי הקהלה והגיע לפלוני סך כך ולפלוני סך כך בתורת הלואה בהיתר עיסקא או כשאר זוזי דיתמי ע"ד הנ"ל וחזרו וגבו מהם מכל אחד ואחד אותו הסך לצורכי הקהלה וא"כ צריך כל אחד לשלם הרווחים ליתמי או לבעל המעות לכן עכשיו נמי שהק"ק מוציאים מיד הסך לצרכם ומשלמים רווחים מכיס הקהל שהוא מקובץ מבעלי בתים והפוכי מטרתי למה לי אף ע"ג שאין אדם מתנה ע"ד שיהיה כן ואין אומר ואין דברים מ"מ כל צרכי ציבור נעשים ע"ד ב"ד ואף ע"ג דאינהו לא חזו אדיריה' וגדולי קדמונים חזו והנח להם לישראל אם אינם נביאים כו' נמצא לפ"ז הדר ה"ל זוזי דיתמי אצל הקהל כמו אצל יחידים ואין שום חילוק ביניהם:

ועל השני' מעות של ת"ת אי שייך בהו ריבית אין זה נצרך לענייננו כלל דאפילו להמתירי' להלוות בריבית קצוצה היינו מכאן ואילך יהיה מותר לומר להלווי' מעות ת"ת אני מלוה אתכם בריבית קצוצה אבל מה שהלוה עד עכשיו סתם הכל הוא בחזקת רווחים ולא

ריביתא וחלילה לא עלה על דעת ישראל מעולם ללוות על ריבית אלא מרגלא בפומי' רווחי' והיינו כשירוויח ונהי דמ"מ אבק ריבית מיהא הוי שאינם מתני' שום תנאי עיסקא ואינם מקבלים שכר עמלו ומזונו מ"מ ריביתי' ליכא וא"כ מי שלו' מעות ת"ת סתם על שם ריוח לוה ונהי דהותר ביה אפי' ריבית דאורייתא למאן דס"ל הכי מ"מ העבר אין ודין זה כדין זוזי דיתמי הנ"ל לכל מילי בלי ספק:

ולהתיר מכאן ואילך להלוות על ריבית קצוצה חלילה לא ירד בני עמכם דהרשב"א שכ' כן בתשובה כבר העיד בתשוב' הר"ן שלהלכה אמר כן ולא למעשה ומביא בכנ"הג לי"ד סי' ק"ס בהגה' ב"י אות ע"ד לשון זה לא מצאתי בתשו' ר"ן שלפנינו אבל מצאתיו בריב"ש סי' תס"ה ובאמת בתשו' מיימוני לספר משפטים סי' י"ד מייתי פלוגתת ראבי' והר"מ ומשמע דלהלכה ולמעשה מ"מ כבר מייתי ב"ח בשם אגודה שלא מלאו לבו לעשות כן אלא הלוה לגוי ע"ש ואנן ניקום וניעבד עובדא בהא חלילה והרשב"א בתשו' סימן תרס"ט כ' בעצמו שאין ראוי לעשות כן פן יפרצו גדר ומצוה לעיין ביש"ש ס"פ החובל שהרעיש עולם על הגזברים בזה:

והרב מהו' נפתלי כ' שראי' מוכרחת דבהקדש ענייי' הותר אפי' ריבית קצוצה דמיושב בזה קו' תוס' ס"פ החובל דפריך ש"ס ורמינהו לשמור ולא לאבד והקשו התוס' דילמא לא פטרינן אלא מפשיעה ולא המאבד בידים ולשיטה הנ"ל לק"מ דהמשנה למלך הקשה אי ס"ד הקדש עניים לא מקרי רעהו למה לי לשמור ולא לחלק תיפוק ליה דלא הוי רעהו ותי' דלשמור אתי' לפטור אפי' מאבד בידים וא"כ מיושב קושי' תוספ' דמדמעטי' מלשמור לאבד ולחלק וכי היכי דלחלק מותר אפילו מזיק בידים הה"נ לאבד ומוכח כשיטה הנ"ל אלו דבריו ומאוד אני תמה כי די לן שהתוס' חולקים ולעולם הלכה כרי"ף אם לא במקום שהתוספ' חולקים כידוע ותו הרי קמן דבעלי דעה זאת בעצמם לא ס"ל כמשנה למלך כאשר יראה בתשו' מיימוני לס' משפטים סי' י"ד הנ"ל ועוד המשנה למלך נמי לא קאמר אלא למסקנא דתוספות בתירוצם דע"כ משמעות דיוקא דלשמור משמע אפי' מזיק בידי' פטור אבל לפי קושי' תוס' שהקשו דילמא לשמור אינו פוטר אלא מפשיעה איך נימא כי היכי דלענין לחלק אתי' קרא לפטור אפי' מזיק כו' הא מנ"ל דמזיק פטור דאין לומר מדאיצטרך קרא לפטור מחלק לענייי' דמרעהו נפקא ז"א דהא אצטריך קרא לפטור ע"מ לקרוע ולאבד וזה פשוט:

ולדידי צל"ע שיטה זו דהם פטרו הקדש עניים כהקדש בדק הבית ובש"ס פ' הזהב (בבא מציעא נ"ז ע"ב) ריבית ואונאה להדיוט ואין ריבית ואונאה להקדש ופריך הש"ס ריבית דהקדש היכי משכחת לה הא מעל ויצא לחולין ומאי קושי' דע"כ הך הקדש הוא לאו

דוקא הקדש גבוה אלא ה"ה הקדש ענייי להנ"ל ובהא מעילה ליכא וריבית נמי ליכא ולא אונאה דלאו רעהו ואחיך הוא ויש לדחוק בזה ואלו הווינא התם ה"א דודאי הקדש עניים מיקרי רעהו ומ"מ מותר להלות בריבית קצוצה מטעם אחר דלא אסרה תורה ריבית אלא היכי דאיכא מ"ע אם כסף תלוה או וחי אחיך וכל שישנו באם כסף תלוה ישנו בלא תקח מאתו ומעות שהוקדשו לעניי ולת"ת אסור להלוותן לאחרי' כלל כדאיתא פ"ק דעירכי' רק אם יש לענייי צורך בהלוואה זו כדמייתי התם מרבי ינאי ע"ש וי"ו ע"ב וכיון דליכא אם כסף תלוה וחי אחיך ליכא לא תקח ואין רחוק שזאת היתה כוונת הג"ה שני' דמרדכי דב"מ סי' תנ"ג נשאלתי אם מותר להלוות מעות של הקדש או של מאור או של קברות בריבית לישראל ונראה דאין להתיר מדאמרי' האוכל חמץ של הקדש במועד מעל ופי' הקונטרס משום דהקדש הו"מ מזבין ליה לגוי ואע"ג דחמץ אסור בהנאה הקדש לאו בר מיעבד מצוה הוא עכ"ל וכ' משנה למלך דהסיגנון הוא כך שאין להתיר ולהבי' ראיה להיתר מההי' דחמץ כו' שיש לחלק ביניהם ואותו החילוק חסר מהמרדכי ומ"מ איך מייתי מהתם להכא ומה ענין שמטה אצל הר סיני גם מ"ש בשם הקונטרס אינו ברש"י שלפנינו והוא תמוה מאוד וכי גזבר שנטע אילן אין פירות ערלה אסורים בהנאה וב"בח של הקדש יהיה מותר בהנאה ומה שייך באיסורים לאו בר מיעבד מצוה אבל נ"ל דשאני חמץ דתלוי בכל שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ וכיון דהקדש לאו בר מיעבד מצות אכילת מצה ממילא אין חמצו נאסר בהנאה וע"ז הדין יש ללמוד היתר ריבית אפילו להקדש עניים דכל שאינו באם כסף תלוה ליתנהו באל תקח מאתו נשך ותרבית:

והנה בפ' הריבית ע"א ע"א מייתי קרא כספו לא נתן בנשך ויש לדקדק בהאי קרא מאי כספו דקאמר ולא ה"ל למימר אלא כסף לא נתן בנשך דפשיטא דשלו הוא אלא דמאן אבל הנלע"ד דקרא לא משתבח במי שלא טעם טעם ריבית מעולם ולא נתן כספו בנשך שזה אינו חידוש כ"כ והרי הרשעים אומרים אילו היה משה רבינו יודע מה ריוח יש בדבר לא היה אוסרו ע"ש סוף פירקין ולא משתבח קרא אלא במי שטעם טעמא ויודע ריוח הדבר כגון הממונה על הקדש עניים ות"ת והלוה בריבית קצוצה לפי הנ"ל דע"כ קרא אריבית קצוצה קאי ואפ"ה כספו הוא דלא נתן בנשך אבל כסף אחר נתן עושה אלה לא ימוט לעולם:

ומזה יש ללמוד סנגוריא על מ"ש המהרי"ל וקרא תגר על המלוי' מעות יתומים בריבית קצוצה דהש"ס לא התיר אלא קרוב לשכר כו' ויש לומר דלפי הנ"ל אפשר גם יתמי לאו בני מיעבד מצות אם תלוה נינהו ולא נאסר מעותם בריבית כלל ואפילו כקטן אוכל

נבילות לא הוי ונהי בחמץ וכה"ג אסור ליתן לו משום דאתי למיסרך משא"כ הכא שאין הקטן יודע כלום והאפטרופס הוא דעביד לא שייך אתי למיסרך אלא דבכל זאת אסיר ליה הש"ס לאפטרופס משום אפטרופס גופיה דאתי למיפרץ בשלו כמ"ש רשב"א בתשו' הנ"ל שאין להתיר מטעם זה והכתוב משבח מי שכבר עמד בנסיון וכספו לא נתן כו' כנ"ל אבל מאן ספן מאן רקיע למעבד הכי משו"ה אמר רב ששת דוקא קרוב לשכר ורחוק להפסד אבל בקציצה לא אך הא זה אי גזרינן דילמא אתי למיסרך תליא בפלוגתא ב"מ ע"א ע"א ר"ס ברי' דר"ה ס"ל אסרו ריבית גוי משום אתי למיסרך גם בשלו ומשו"ה אסיר אפי' לת"ח להלוות לגוי בריבית ורבינא לא חייש להכי רק משום ילמוד ממעשיו ומותר בת"ח ע"ש בפירש"י וכיון דקיי"ל כרבינא ולא חיישי' בריבית גוי משום אתי למיסרך ה"ה בשל יתומים ועניים דמותר כ"ז כתבתי לפלפולא בעלמא וחלילה לסמוך על זה אפי' לסניף בעלמא:

ונבוא אל השלישי מ"ש דבאנקאנא"טא שטרות נינהו ולית בהו משום ריבית במה שכתבתי לעיל בסמוך גבי מעות ת"ת דאפילו אי מותר להלוותם מכאן ולהבא בריבית קצוצה מ"מ השתא עדיין לא הלוום אלא ברווחים ולא בריבית וזה שייך נמי הכא:

ותו כבר העלה ט"ז סי' קס"א סס"ק א' דבשטרות איכא ריבית דאורייתא לכ"ע והנה אמת נכון הדבר כמבואר לכל מעיין שם ולא הייתי צריך להאריך בפרט הזה לענייננו אלא שפר"מ קרא תגר על גאוני זמנינו שמשביעי' על טענת באנקאלא"טא ונותנים להם דיני שומרים והרי שטר מימעט מכל הנ"ל וחזר וירד להציל הואיל ולא כ' שם מלוה וכל המוציא גובה בו משו"ה עדיף משטר והאריך בזה והנה הציל גאוני זמן משגיאה והכניס הגאונים ואבות בתי דינים אשר מעולם לשגגה גדולה שהרי דבר ידוע שרוב שטרות שבזמנינו הם כך שכל המוציא אותם גובה בו כמה פעמים מניח חלק שם המוציא ולפעמים כתב להדיא לכל המוציאו ואפ"ה כל הדיינים אשר מעולם אנשי שם נתן להם כל דיני שטר ולא רפרף אדם מעולם ואם מסברא באנו לדון ונוכל להוסיף עוד הפרש אחר שכל השטרות בעולם עיקר השיעבוד הוא גופו של לוה ונכסיו אחראי' וערבאי' ומשו"ה משמת בטיל ליה שיעבודא דגופיה ואין על היתומים שום שיעבוד רק מצוה בעלמא לפרוע חוב אביהם כמבואר פ' הכותב ויתומים דלאו בני מיעבד מצוה נינהו פטורים באמת עד שיגדלו ויהיו בני מצוה נמצא שטר זה אין. גופו ממון משא"כ הני אין גופו של מלך משועבד ולכשיקום מלך חדש חייב לשלם כמו המלך זה אין הפרש ביניהם משו"ה הוי טפי גופו ממון כן היה אפשר לומר אלא לפ"ז גם בשטרות הנקראים באמאטק"א וקופ"ר אמבו"ט היה דינם כמטבע וליתא והכלל אין לדון על סברת הכרס:

והאמת יורה דרכו דהלא גם במטבע יקשה לנו כן דהרי ז"ל רש"י שבועות ל"ז ע"ב מיעט שטרות שאין גופן ממון שאינן אלא לראיי' שבהן עכ"ל וקשה מאי פסקת שאינו שוה כלו' ואולי הנייר שוה פרוטה עוד הכותב על טסשל זהב מאכ"ל כבגיטין וכבר ראיתי כמה פעמים אבליגאצ"יאהן על טסי נחושת והרי גופן ממון אבל כוונת רש"י דעכ"פ כיון שעשוי לראיה שבו ששוה הרבה מאוד יותר מגוף השטר אפילו יהיה מוזהב מ"מ הראיי' שוה יותר הרבה בלי ספק ממילא אינו עומד להתיך הזהב ולהפסיד הראיה ומכ"ש לצור נייר עפ"י צלוחת' נמצא מה שגופו ממון ושוה זה אינו נחשב מפני שאינו עומד לכך והראיה לא מיחשב גופו ממון משו"ה אימעט שטרות זו היא כוונת רש"י בלי ספק וכן הוא בר"ן פ' הכותב להדיא גבי מלוגא דשטרא כו' ד"ה ומסתברא לן כו' ע"ש ואם כן תיקשי לן גם אמטבע טבוע דידוע דרובם בזמנינו אינם שוים כ"כ כמו שיוצאי' ומסגי בעלמא ולפעמים בשעת מלחמה שהמלכיות פוחתי' וגורעי' אין שוה אפילו השליש ומטבע זיבענע"ר שהיה בזמנינו לא היה שוה ג' צ"ל כסף ורוב מטבע נחושת כן ולא אאריך במובן ואיננו הולך ומסגי אלא מפני הצורה שבו והיינו אין גופו ממון ואינו עומד אלא לראי' שבו אעפ"י ששוה משהו ואיך מצאנו ידינו ורגלינו:

אבל גדר מטבע הוא שגזר המלך עליו שתצא ומי שממאן מלמכר וליקח באותו המטבע יחייב ראשו למלכות ודינא דמלכותא דין אמת ומשפט צדק הוא בזה ולא מלכותא דארעא לחוד גזר עליו אלא גם מלכותא דרקיעא ית"ש כמבואר פ' מקום שנהגו (פסחים נ"ד ע"ב) והיינו מטבע שגופו ממון ואין חילוק אם יהי' זהב או כסף או נייר דאין לומר בזה שאינו עומד אלא לראי' שבו דהרי קמן שכמה פעמים העם מסופקי' בגירעון כסף וטוב היה להם שלא למכור אותם ועל כרחם צריכים למכור מפני אימת המלכות כי כן יסד נמצא הראיה שלו אינו שוה להם רק הגזירה היא המקיימת טבען בעולם משא"כ שטר אפי' על עשיר היותר גדול ואפי' על המלך בימי עשרו אשר בודאי יהיה עובר לסוחר לכל אדם מ"מ אינו אלא מפני הראיה שבו שיודעים שזה הוא אדם בטוח אבל אין גופו ממון שאם ירצה שלא ליקחו מי יכוף על זה וכן כל (הבאמאטק"א וקופ"פר אמב"יט שיי"ן) אין אדם מוכרח ליקח אותם בתשלומין מש"ה אינם אלא שטר בעלמא:

והנה הרמב"ם פסק דקרקע ניקני' במלוה וס"ל אשה אינה מתקדשת במלוה וקשי' עליו מש"ס קידושין מ"ז ע"א ותיסברא אימא סיפא ושוין במכר שזה קונה ואם אי' מאי קושי' ממכר לקידושין ועי' ש"ך ח"מ ריש סימן קצ"א ובחידושי אמרתי דהתוס' הקשו בקידושין כ"ו מ"ט יליף קנין קרקע בכסף משדות בכסף יקנו ולא יליף משדה עפרון וי"ל לפי מ"ש רש"י וי"ו ע"ב המקדש במלוה אינה מקודשת דקיחה משדה עפרון גמרי'

דיהיב מידי בשעת קידושין ומלוה להוצאה ניתנה וכבר הן שלה ומעות אחרים חייבת לו עכ"ל משמע מלשונו אי לאו דילפינן משדה עפרון הוי מלוה נמי איקרי כסף אך כיון דגמרי' גז"ש בעינן ממש כי התם דיהיב כסף ממש לעפרון בשעת מעשה אבל אי הוי מפיק מויצאה חנם הוה מתקדשת במלוה דנמי מקרי כסף ואם כן הרווחנו קושי' תוספות דלהכי יליף קנין קרקע משדות בכסף יקנו דאי משדה עפרון לא הו"מ למיקני במלוה דבעי דומיא דהתם מה שאין כן כדמפיק משדות בכסף יקנו קונין אפילו במלוה וא"ש:

והנה בקידושין ג' ע"ב מפיק ר' יהודא אמר רב קידושי כסף מויצאה חנם ובדף ד' ע"ב אמר ותנא מייתי לה מהכא מגז"ש דעפרון ומסיק ש"ס דאיצטריך תרווייהו ומבואר במפרשי' ובפרטות בפני יהושע דודאי ר' יהודא אמר רב ותנא דמייתי לה מהכא פליגא דאיהו ל"ל דרשא דידיה וכן בהיפוך ואנן אית לן תרווייהו דרשות כדמסיק ואיצטרך כו' נמצא לפ"ז לדינא אע"ג דמקדש במלוה אינה מקודשת משום דבעינן דומיא דשדה עפרון מ"מ קוני' קרקע במלוה משדות בכסף יקנו דמלוה נמי מיקרי כסף ובקידושין מ"ז קאי ארב דאמר התם המקדש במלוה אינה מקודשת ואיהו מפיק קידושי' מאין כסף ולא משדה עפרון ש"מ ס"ל מסברת חוץ מלוה לא איקרי כסף א"כ ה"ה בקרקע נמי לא איקרי כסף ופריך שפיר מושוין במכר שזה קנה וא"ש ע"כ בחידושי:

והנה לפ"ז אין ספק אצלי דהני באנק"א המה כסף גמור אפי' לקדש אשה והוי שפיר דומיא דעפרון וא"כ ממילא דהוי כסף לפדות הקדשות ומעשר שני דאלת"ה בקידושין ה' ע"א דבעי למילף שטר בק"ו מה כסף שאינו מוציא מכניס שטר שמוציא אינו דין שמכניס ופריך מה לכסף שכן פודין הקדשות ומע"ש תאמר בשטר שאין פודין בו ה"ה שאין מקדשין בו ואם איתא לימא שטרא דמלכותא יוכיח כעין באנ"קא שמקדשין בו ואין פודין אף אני אביא שטר קידושין שיקדשו בו אעפ"י שאין פודין אע"כ פודין בו ועדיף מאסימון אף עפ"י שהוא כסף גמור מ"מ וצרת כתיב והא באנקא עדיפי דמקיים ביה וצרת וכסף דקרא הוא לאו דוקא שהרי פודין על נחושת רק תליא אי חריפי ומסגי בעלמא כמבואר ר"פ הזהב ע"ש וכדמות ראיה מש"ס ב"מ נ"ד ע"א וצרת הכסף לרבות כל דבר שיש עליו צורה ע"ש ומלשון לרבות כל דבר לומר אפי' אינו כסף רק שיש עליו צורה פודין בו [עכשיו הראוני שכבר קדמני בזה באבני מילואים סימן כ"ח ססקט"ז]:

וא"כ יש לעיין לענין פדיון בכור בהני באנק"א כיון שפודין בו הקדשות ומע"ש נ"ל לדין לחלק דבודאי בכל דבר שהוא בין אדם לחבירו אפי' פדיון הקדש שאינו אלא קונה מגזבר ההקדש וממלא חסרונם של גזבר בדבר אחר וכן פדיון מע"ש לאוכלו בירושלים י"ל כל טיבעא דסגי בעלמא עפ"י גזירת המלך על הקוני' והמוכרים פודי' בו ונקרא מטבע לענין

שבועה ושומרי' משא"כ פדיון שפודין מהקב"ה כי ליכל בכור אלא שהקב"ה נתן פדיונו לכהן אבל עיקר הפדיון הוא מהקב"ה והקב"ה קצב פדיונו ה' סלעים שיש בהם ה' לוט וקווינט כסף מזוקק ואפילו נותן לו לכהן מטבע כסף השווה כך ע"י הצורה אינו יוצא י"ח עד שיהיה בהמטבע כסף מזוקק כשיעור הנ"ל מלבד הנחוש' שבתוכו והיינו מטעם הנ"ל דלגבי מעלה אין הצורה נחשבת לכלום והה"נ באנקא"נאטא אפילו יתן מלא ביתו כיון שבשוויים אין בהם כלום רק מפקידת המלכות וזה לא שייך כלפי מעלה ואע"ג דרב כהנא שקיל סודרא בפדיון הבן ואמר לדידי שוה היינו משום שאם הי' לו ה' סלעים היה נותנם בעד הסודר משא"כ אלו הצורות אינם שוין גם לכהן כלום רק מאימתא דמלכותא אפשר אין פודין ועדיין צ"ע [ויש לעיין היטב במ"ש אבני מילואים שם בסוף דבריו ע"ש]:

ועל הרביעית מ"ש תוס' בבא קמא צ"ז ע"ב דלמ"ד לפסל' כנסדקה תמה על גאוני הזמן דא"כ צריכים לשלם מטבע היוצא ואני אומר יותר ה"ל לתמוה דאפילו לאידך מ"ד שמשלם לו מטבע שנפסלה היינו כי מסגי קצת בעלמא במישן או בשום מקום אבל כי לא מסגי בעלמא כלל אין שוב שם מטבע עליה וצריך לשלם מטבע היוצא לכ"ע והרי הנך באנ"קא הישנים כבר נשכח זכרם מכל איש ואם כן לכ"ע צריך ליתן מטבע היוצא אבל מה אעשה והלכה פסוקה בזה דינא דמלכותא דינא וכיון שהוא תיקון לשלם החובות על אופן כך וכך וכתובת אשה כך וכך הרי דינו דין יעוי' ח"מ סוף סימן ע"ד וזה פשוט ואין להאריך יותר. וז"ל מהריעב"ץ ח"א ס"סי פ"ה שם מדבר מי שפשע בלאטריע לא"ס כ' וכ"ש הני דעדיפי משאר שטרות שאינן שוין להמכר לכל אדם משא"כ באלו הפתקאות שדמיהן קצובים ויש להם שער בשוק וחריפי זבינא כו' עכ"ל. ואחתום בכל חותמי ברכות:

תשובה קלה

שלום לידידי הרב המופלג כבוד מהו' גדליה נ' אבד"קק ש"ד יע"א:

גי"ה קבלתי לרוב טרדותי לא יכולתי ליקח מועד להשיב ע"ד שאלתו בקהלתו הוצרכו הקהל למעות לבנות מקום לינת האורחים העניי' וחומת בית עלמין והר"הק השכין כספו וזהבו אצל כותי א' ולוה לצורך הקהל סך איזה מאות זהו' על ריבית ושילם הריבית מכיסו ואחר זמן תבע הר"הק מקהל שישלמו לו מעותיו כדי שיכול לפדות משכנותיו ולפטור עצמו מרבית להכותי ופייסוהו הקהל לבל יגוש אותם ולעומת זה כל זמן שהוא משלם עבורם רבית הנ"ל הם יניחו לו מעול הבלעט"ן המגיעים לחלקו מהכנסת אורחי ופרחי דלפי מנהג ותיקון קהלתם גם ראש הקהל צריך להחזיק ולהכניס אורחים כפי מסת המגיע על חלקו ומעתה יפטירוהו מעול הנ"ל והנהיגו כן שנים רבות ובהגיע עתה

הדבר לאוזן פר"מ נראה לו כרבית קצוצה כיון דהכותי אינו סומך אלא על משכנו של ר"הק ה"ל הוא הלוה מהכותי והמלוה להקהל והפיטור מעול הנ"ל ה"ל רבית קצוצה ולדעתו דמעלתו אינו דומה לסי' קס"ט סי"ז ברמ"א לפמ"ש ט"ז שם סקכ"ב ע"ש אלו דברי מעלתו בקיצור:

כיוצא בזה שמענו בתשו' ראנ"ח סי' נ"ז דרמז עליו הש"ך סי' קס"ט סקנ"ד דעובדא הוה שהממוני' על הקהל בנו בתים לצורך הקהל להשכירם ולהרוויח בהם ולקחו אבנים וקורות בהקפה לצורך הבנין ואח"ז נגשו עליהם המוכרים ולוו אלו הממונים מעות מנכרי ברבית לשלם להמוכרים ופסק בפשיטות דהקהל צריכים להחזיר להממוני' הרבית דלא דמו ללוה מנכרי וחוזר ומלוהו לישראל דאסור ליקח הרבית דהכא שאני דכיון שהוציאו לבנין והבתים בנויים לפניהם ונוסף על ההוצאות הרבי' שמשלמים להנושים א"כ הנ"ל כנושא ונותן באמונה שמעלה על הפירות שכר חמרים וכתפים יע"ש ואני רואה הדברים ק"ו השתא התם שכבר נבנו הבתים באבנים וקורות ושוב לוו אח"כ לשלם חוב האבנים והקורות קמחשיב לי' הגאון כמעלה שכר חמרים וכתפים מכ"ש הכא שלכתחלה לצורך הבנין מיד לוה המעות בריבית וקנה מהמעות אבנים וקורות ושכר פועלים פשיטא דה"ל כשכר חמרים וכתפים טפי ותו דהכא עדיף טפי טובא דכיון דהבנין הוא בית הלנת האורחים העניים ואגר נטר דילי' הוא שלא ינגושו להאכיל העניים א"כ י"ל דאין כאן אגר נטר כלל שהרי הצבור מחוייבים להאכיל העניים וליתן להם גם פרנסת לינה וזה מוטל על כולם בשוה עפ"י הערך והנה קבל זה עליו עול גדול ותשלומין הרבה מהלנת האורחים שהרי משלם הריבית לצורך בנין בית הלינה ולעומת זה יקבלו אחרים עליהם עול פרנסת אכילתם והוה רק כשותפין שהתנו שמור לי היום ואשמור לך למחר עדור אתה ואני אנכש וכדומה דלא שייך בזה ריבית כלל: ולהחליט שיהיה ריבית קצוצה נ"ל בלא"ה דתלי' באשלי רברבי דלשיטת רש"י וסייעתו דבכרם לא שייך ריבית קצוצה דלמא לא יעשה פירות כמ"ש פ' איזה נשך ס"ב ע"ב ובדינינו אין מחזירין דאבק ריבית הוא דזימנין שאין עושין פירות שהכרמי' לוקי' ואין כאן ריבית קצוצה עכ"ל אע"ג דזה רחוק א' מאלף שנים שלא יהיה עושה מעט פירות עכ"פ מ"מ קציצה אין כאן מכ"ש הכא אי לא אייתי ארחי ופרחי אין כאן ריבית אלא אפי' להחולקים מ"מ הרמ"א מייתי היתר בשם מהרי"ל להלוות בלא נכיתא על מקומות בב"הכנ דה"ל צורך מצוה שהמלוה מתפלל שם אע"פי שאין צורך מצוה להלוה ועיי' ש"כ סי' קע"ב סק"ט מכ"ש הכא דכל הלואה אינו לשום צרכי קהל אלא לצורך עניים מתים ומ"ש רמ"א סי' ק"ס סכ"ב דהלואה לצורך הקהל לא מקרי פקוח נפש היינו לפרעון מסים דדהו

דמונח אקרקפתא דגברי לשלם למלך אבל לעשות צדקה לעניים ולגמול חסד של אמת עם המתים פשיטא דהוה לצורך מצוה:

ועוד נ"ל אע"ג דהאומר לחברו שלם מס עבורי ה"ל ריבית קצוצה כמ"ש בתשו' הרשב"א מש"ס דע"ז ע"א ע"א ופשוט דהכא אפי' מלטני מן העוצר אסור בשלמא התם ליכא דמי יי"נ אבל הכא ריבית הוה עכ"פ ועיי' בתשו' הרשב"א דברמ"א סי' קע"ג ס"ד ואין כאן מקומו ועתשו' רשב"א שבב"י סי' ק"ס וה"נ כיון שהקהל יכולים להסיע על קצתן י"ל ה"ל כמו מלטני מן העוצר דאסור מ"מ נ"ל דהכא שאני דמה שאין הקהל נוגשים אותו להחזיק האורחים המגיעים על חלקו איננו שום ריבית ואלו היו שולחים אורחים לכל בעלי בתים לפי המגיעים על חלקם ואותם המגיעים על חלקו של המלוה לא היו שולחים לשום בעל הבית ואפילו היו אומרים להם אתם מגיעים לפלוני המלוה שלנו לכו אצלו ויפרנס אתכם אלא שאם לא ירצה לזונם לא היו עושים לו שום נגישה וכרצונו יעשה לא היה בזה שום ריבית הא למה זה דומה לראובן ושמעון ששניהם לוו זה מזה וזה מזה וראובן ירא לנגוש את שמעון מחובו פן ינגשנו גם הוא שאין בזה שום אגר נטר ולא דמי לדרמ"א סי' ק"ס סעי' ט' וש"ך סק"יד ופשוט:

ולא נשאר עלינו שום חשש אלא במה שהגבאים שולחים האורחים ההמה המגיעים לחלקו של המלוה לאנשים אחרים להאכילם במקומו דאפי' אי לא היו נוגשים אותו להאכיל האורחים מ"מ היה מתבייש והיה מאכילם ועכשיו ששולחי' אותם לבעלי בתים אחרים נפטר הוא לגמרי וזה יהיה מחזי כריבית ולפענ"ד גם ז"א דה"ל מבריח ארי וכמו שוקל את שקלו והעלה בכנ"הג סי' ק"ס בהגהת ב"י אות ז' דגריע מאבק ריבית ומותר בנכסי יתומים לכ"ע והעתיקו ג"כ בהגהת הטור החדשים סי' הנ"ל אות קטן ב' ופשוט דצורך הני עניים הוי כנכסי יתומים ושרי כנלע"ד להלכ' ולמעשה בלי פקפוק בעז"הי:

פ"ב עש"ק ב' דר"ח אדר תקע"ט לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלו

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הותיק הרבני המופלג צדיק ונשגב חו"ש כש"ת מהו' משה ני' פאקש:

אשר עוררתני בלוחות שניות אודות ישראל הלוה בריבית מאינו ישראל וזוקף מיד הריבית על הקרן דהיינו שלוה עשר ומחייב עצמו מיד בשנים עשר אי שרי לישראל חברו להיות ערב בעדו: -

איברא הן הן דברי המרדכי פ' איזה נשך סי' של"ד בעובדא דהמלצר ורמז עליו ש"ך סי' ק"ע סק"ה והעלה שם כיון שזקף הקרן עם הריבית נעשה הכל קרן ומייתי ראי' מש"ס

פא"נ ע"ב ע"א ישראל שלוה מעות מנכרי וזקפן עליו במלוה וכו' ועיי' בשיטה מקובצת בשם הריטב"א דהתם כל עצמו אינו אלא רבית דרבנן שהרי עיקר ההלואה היתה בגיותו דאי ס"ד דהוה ריבית דאורייי' לא הוה ר' יוסי מקיל משום שלא יאמרו מפני מעותיו נתגייר זה ומ"מ יליף מהר"מ שבמרדכי מתמן דעכ"פ זקיפת מלוה מלתא היא וה"ל כלו קרן ואין כאן ריבית כלל והגע עצמך למאי דקי"ל כרבי יוחנן ר"פ הנושא חייב אני לך מנה בשטר חייב מ"הת אע"פי שאין חייב לו כלום וכדקיי"ל בש"ע ח"מ סי' מ' סעיף א' וא"כ בשלמא הלוה מישראל חברו מנה ומחייב עצמו במאתים הזקיפה גופי' ריבית היא ואסור מ"הת אך בלוה מגוי מיד שמודה שחייב לו מאתי' הרי חייב לו באמת והוה קרן גמור ושוב נכנס ישראל ערב בעד קרן ולא בעד ריבית ולפ"ז לעיל ע"א ע"ב דאמר רב ששת שקיבל עליו לזו ולא קיבל עליו לזו הומ"ל בפשיטות שזקף הריבית על הקרן ונעשה לו ערב אלא דלמאי דקיי"ל כר' יוחנן ר"פ הנושא הנ"ל הא מלתא דפשיטותא היא ולא צריך קרא ואפשר לריש לקיש דפליג אר' יוחנן וס"ל דאין יכול להתחייב מה שאינו חייב וכן לבן ננס שם בכתובות ק"ב ע"ב לדדהו הזקיפה לאו כלום הוא דהרי אין אדם יכול להתחייב מה שאינו חייב אלא משום שכר מעותיו מתחייב להנכרי וא"כ אפשר דבאמת אסור להיות ערב וא"כ קרא דאל תקח מאתו נשך דדייקי' מיני' אבל אתה נעשה לו ערב אמאן תרמי' משו"ה פי' רב ששת בקיבל עליו לדון בדיני ישראל אבל לעולם דינו של מרדכי בשם מהר"מ אמת נכון ומסתיין דגברא רבא אסהיד שכן לוהגים רובא דעלמא ה"ה שלטי הגיבורים פ' איזהו נשך בשם ריא"ז והוא דפוס זולצבאך דף ק"ד ע"ב ויאכלו ענוים וישבעו ויתקיים בהו והלוית ואתה לא תלוה והעבטת ואתה לא תעבוט תרמינך שעתך כנפשך ונפש א"נ:

תשובה קלז

שלום וכ"ט לה"ה הרבני המופלג והמופלא עושה פלא צדיק ונשגב כש"ת מה"ו שלמה ני' גאנץ פריד: -

נפשו היפה בשאלת חכם חצי תשובה ותוכן ענינו ע"ד כי אשתקד עת שסילקו חותנו בסך נדן שלו הסכים ליקח ממנו יי"ש במחיר הנדן ובעת ההיא בא סוחר א' ליקח יי"ש מחמיו קצת במזומני' וקצת בהקפה ואמר לו שאקח אני הי"ש מחותנו והוא יקחנו מאתו בהמתנה ביוקר וכן נעשה ולקח האיש ההוא ממנו היי"ש וגם לקח עוד מחותנו במזומני' ובהגיע זמן פרעון פרע חובו אך שמעלתו יודע שהאיש הקונה מכר הי"ש בפחות ממה שקנאו אשר הנראה שהי' צריך למעות ונמצא שקנה ביוקר ממה שמכרו בשביל המתנת מעות אך לא יצא שום שער ידועה ליי"ש וגם אין שומתו ידוע כמבואר ונודע ומ"מ לבו

השלם עם ה' נוקפו מחשש איסור אבק ריבית עכ"פ אלו תוכן מתק דבריו בשאלתו - והיות כי לבו ראה שרש הדברים במקומם וממש לא באתי לחדש דבר אשר לא ידע רק לסדר הדברים על מכונן וממילא יבורר הלכה לאמיתה בעזה"י להוציא ספק מלבו: -

הנה יש בכאן ב' חששות אם מפאת תחלת הקנין ואם מפאת סוף המכירה דאע"ג דגוף הענין הזה היינו טרשא דר"נ לפירש"י ותוס' ב"מ ס"ה ע"א דנהיגין להתיר כמ"ש בטוש"ע י"ד ר"סי קע"ג מ"מ כד אתי עובדא קמי' דרלב"ח סי' ע' בראובן שאמר לשמעון קח לך צמר מלוי במעותיך ותנהו לי בהמתנה בריוח כך וכך והיה נראה להרב מה"ו ברוך להתיר דהיינו טרשא דר"נ וחלק עליו הרלב"ח ואוסר דכיון דשמעון לאו בר קונה צמר הוא רק להמציא מעות לראובן ה"ל כמפרש ואסור וה"נ הרי הקונה אמר לו שיקח הי"ש מחותנו והוא יקנהו ממנו בהמתנה הוה כגווני דרלב"ח הנ"ל הא חדא מפאת תחלת הענין:

וזאת שנית דברי הריטב"א שהבי' הרב"י בבד"ה סי' קע"ג הנ"ל וז"ל לא התיר ר"נ אלא מי שמוכר לחנוני או לתגרים למכור ולהרויח בדבר והם מוכרים מעט מעט ומרויחים על הרוב וכו' אבל הנוהגי' ליקח טרשות למוכרו לאלתר בפחות דכ"ע אסור ע"כ לשונו וא"כ ה"נ הא מכר בפחות והפסיד מקרנו ואסור לכאורה: -

והנה דברי הריטב"א הללו מובאים בשיטה מקובצת במקומו ואין חולק עליו והסברא נותנת כך והנה מ"ש הרב"י בסי' קס"ג בהא דכ' הטור שם ממאי דאיתא בש"ס ס"ב ע"ב תני רב ספרא בריבית דבי ר"ח וכו' וכתבו תלמידי רשב"א שאם הי' השער בדינר זהב ונתנם לו בשלשי' דינרי' ריבי' הוא זה ואסור כלומר ולא משום הערמה בלבד עכ"ל בודאי אי היה הרשב"א כותב כן להורות הלכה הו"מ למידק מיני' הא לא יצא השער אע"פ שבמקח השוה אינם שוה כ"כ רק השער לא יצא מותר אע"ג שלוקח מתחלה ע"מ למכור בפחות והתם הוה ריבית טפי מאומר לו הלויני בתחלה וגם חוזר ומוכרו לבע"ד עצמו ואפ"ה דקדק הרשב"א וכ' יצא השער דווקא א"כ מוכח דלא כהריטב"א והי' קושי' על הרב"י דמייתי הרשב"א בלי חולק בסי' קס"ב ושוב העתיק דברי הריטב"א בבדק הבית שלו ואע"ג שלא קבעום בש"ע שלו היינו משום דחיבר ס' בדק הבית זמן רב אחר שכבר נדפסו ספרי הרב"י בחייו ג"פ שוב לעת זקנותו חיבר ס' בד"ה וא"כ כיון שכבר כ' דברי תלמידי רשב"א הנ"ל ושוב חזר וכ' דברי הריטב"א הנ"ל אי פליגי אהדדי הלכה כהריטב"א שחזר בו הרב"י אבל מדלא עשה מזה שום מזכרת בבד"ה ש"מ דלא פליגי ותלמידי רשב"א לא באו לפסוק הלכה אלא מקורן בשיטה מקובצת ב"מ ס"ב ע"ב אמאי דפריך שם הא וכן השער קתני כ' בשם רמב"ן וז"ל ודחינו בגמרא פירוקא דאביי משום דקתני וכן השער ואם השער בדינר זהב וכו' ה"ז ריבי' גמור ואפי' לא חזר ולקחה ממנו

ואם כשהוזלו אחר שלקחום ממנו ועמדו בדינר זהב מותר הוא ואין כאן הערמה וכו' ע"ש והן הנה דברי תלמידי רשב"א דמייתי הרב"י אעפ"י דשם כתבו בשם רמב"ן רבו ועוד כ"כ שם בשם הריטב"א דמייתי לשון רש"י ממש בזה האופן יע"ש ואם נידוק מיניה הא לא יצא השער שרי יסתור הריטב"א א"ע אבל האמת יורה דרכו כי לא באו אלא לפרש לשון הש"ס דמדייק מלשון המשנה דקתני וכן השער אבל לעולם אפי' בלא יצא השער אלא כגווני דריטב"א נהי דרבי' קצוצה לא הוה אבק ריבי' דרבנן מיהת הוי והא דכ' בש"ע בסי' קס"ג ס"ג ונתן לו חטים במנה כמו שהוא השער לדיוקי מיניה לאפוקי אם השער הוא בזול אסור ולא כ' רבותא טפי אפילו לא יצא השער רק ששוים פחות ועוד אפילו בלא הלויני היינו משום דלא ראה דברי הריטב"א אז כמ"ש לעיל וגם מט"ז שם נעלמו דברי בד"ה הנ"ל כי לא היה בידו אותו הספר (וביד הש"ך הי' כמבואר כמה פעמים): -

אך מ"מ אע"פי שדברי הריטב"א אין לנו כח לחלק עליהם מ"מ נ"ל טרשא דידי' דמעלתו שרי בלא פקפוק דהריטב"א כתב חנוני או תגר המוכר מעט מעט הנה רוב תגרי' אינם מוכרי' מעט מעט אלא סוחרי' לאצור עד יומא דשוקא או עד השער הגדול כידוע אך הריטב"א רבותא קמ"ל לא מיבעי' תגר המוכר אח"ז ואז ירויח וא"כ אפי' אירעו שהפסיד לא איכפת לן אלא אפי' אלו המוכרי' מיד ולאלתר מעט מעט ומוכר מהם בשעת הזול בפחות ממה שקנה עכשיו מ"מ כיון שמוכר מעט מעט דרכו שימשך זמן מכירתו לאט לאט עד שעת היוקר ושוב ירויח יותר ממה שהפסיד ואם אירע שלא הי' כן ונכזבה תוחלתו אין בכך כלום דדרך תגרי' כך הוא ולאפוקי מי שאיננו תגר באותה סחורה ומעיקרא איננו לוקח בהקפה אלא למכור מיד בבת א' בזול כדי להמציא לו מעות וכעין ברייתא דר"ס בריבית דבי ר"ח זה אסור אפי' לא אמר הלויני ואפי' מוכר לאחר לא אותו בע"ד עצמו ואם איננו רבי' קצוצ' א"ר מיהא הוי אבל תגר שכוונתו לסחור בסחורה זו ושוב אפי' מיד ביומו נזדמנה לו סחורה בזול יותר ומוכר הסחורה ההיא בפחות להמציא לו מעות לסחורה השני' אין בכך כלום וזה פשוט מאוד מסברא: -

ונידון שלפנינו הא חזינן דהאי גברא תגרא הוא באותה סחורה ולא לקח מתחלה להמציא לו מעות דהרי קנה אותה סחורה בעצמו מחותנו במעות מזומני' אלא שלקח גם ממנו בהקפה וחזר ומכרו בפחות משום שהי' צריך למעות ולא הו"מ לאצור סחורתו עד יום מועד אבל אין מוכח מתוכו שע"ד ריבי' עשה כן שרי לפע"ד בלי ספק: -

ונבוא לקמייתא להא דרלב"ח שהרי גם הוא אמר למעלתו שיקח סחורה מחותנו ויתנו לו בהקפה גם זה אינו דומה לדהתם דהתם הא גברי דביני ובינו איננו סוחר מהצמר ואין

לו עסק בה ומעיקרא לא לקחו אלא בשליחות משלחו ראובן אבל הכא הלא גם בלא"ה כבר רצה מעלתו ליקח י"ש מחותנו ונזדמן למעלתו עתה התגר הזה שלקחו מיד ממנו והא למה זה דומה אלו ב' מוכרי' יושבי' זה בצד זה ובא פלוני ליקח סחורה ונוח לו ליקח מא' מהם אפי' קצת ביוקר בהמתנה ממה שיקח מזה בפחות ובהמתנה כי השני נוח לו והראשון קשה ממנו וה"נ דכוותי' כי בלא"ה רצה מעלתו ליקח י"ש מחותנו נמצא יש לשניכם י"ש למכור והקונה הזה רוצה ליקח ממעלתו בהמתנה קצת ביוקר ממה שיקח מחותנו כי מעלתו נוח לו יותר ואין זה ענין לדרלב"ח כלל ונ"ל היתר גמור לפע"ד ויאכלו ענוים וישבעו יחי לבבכם לעד הכ"ד בנחיצה רבה - פ"ב כאור בוקר ליום ה' יוד כסליו פק"ח לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קלח

שלום לידידי הרבני המופלא מהו' יואל נ"י:

ע"ד מה שנמצא כתוב בס' באר היטב ליורה דעה סימן קע"ט בשם צוואת ר"י חסיד שיש סכנה לבונה אבנים וגם לבונה בית במקום שלא היה שם בית מעולם ואמרי אינשי להניח בהבית תרנגול זכר ונקבה ולשוחטם שם ונדמה למעלתו כדרכי האמורי ואני אומר החוששים לדברים אלו שנאמרו משמו של הגאון ז"ל דימו שאם יניחו שם זמן מה זוג תרנגולים חיים הנקראים גבר ה"ל הגברים האלו הדיורים הראשונים שבבית ובשחיטתם היינו מיתתם ובזה כבר מתו הדיורים הראשונים שבבית והמה פדיון נפש בעלי הבית דוגמת הכפרות שנוהגים אבל טוב יותר שלא לחוש לדברים האלו וכיוצא בהם כלל דברים שלא הוזכרו בש"ס ופוסקים ולא ר"י חסיד חתום עלי' וכדמוכח ממ"ש בעצמו בס"ח סי' תס"א:

ואולי בבונה בית אבנים שלא לצורך להרחיב לו משכנות בח"ל ולהתייאש מן הגאולה בכיוצא באלו הרי בנינו סכנה ואינם מצוה להגן והה"נ המרחיב דעתו לבנות במקום שלא היה שם בית כדי להוסיף ישיבת ח"ל דידיעת ההפכים א' כי היכי דאיכא מצוה בארץ ישראל בבתים טפי מדקלי משום ישוב א"י ועיין סוף עירכין ה"ה בהיפוך בח"ל אבל בעו"ה באורך הגלות כי לא נשא הארץ לשבת אותנו וישמחו אלי גיל כי ימצאו מקום פנוי לבנות עליו בית ומצוה רבה נמי עביד להמציא מקום דירה לשה פזורה עד ישקיף ה' וירא ויעיין רפ"ב דתענית י"ז ע"א בפירש"י ד"ה ר' אומר אני כו' יע"ש לדעתי איכא מצוה וכדי להגן והנה ירמי' אמר בנו בתים ושבו וגו' ומייתי ליה ש"ס ב"ב כ"ט נראה מזה שהיו בני גולה מצפים לישועת ה' בהרף עין והיה בעיניהם כחטא ועון לבנות בתים ולנטוע כרמים בח"ל עד שנאמר להם מירמי' עפ"י ה' שאין תשועתם ממהרת קודם

ע' שנה (ואמר להם עוד קחו נשים לבניכם ומייתי ש"ס בכתובות נ"ב ע"ב י"ל כיון דלא מקיימי תקנתא שיקפוץ ויתן לבתו כבנו אלא אם מקיימי תקנת בנין דכרין והך תקנתא לא שייך אלא בקרקע כמבואר שם ע"כ אם יבנו בתים ויטעו כרמים מתקנים הכל וק"ל) ומינה גאולתינו העתידה שנסתם קיצה וכל יומא זמנה הוא נתבונן מזקינינו שלא לבנות בתים ולנטוע כרמים כנ"ל אך כל זה לבנות ללא צורך אבל צרכינו מרובים וישיבתינו מצער והגלות ארוך עלינו נראה דאין להקפיד בכיוצא בזה וטוב שיחנך הבית בתורה ובתפלה זמן מה כי היא חיינו ואורך ימינו והי' זה שלום א"נ. פ"ב עש"ק כ"ג שבט קעה"ל - משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קלט

ישאו הרים שלום לנופך ספיר ויהלום יגדל כסאו וירום קרנו ה"ה הרב הגאון הגדול האמתי המפורסים כערוגת הבשם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו' עקיבא איגר ני' אב"ד ור"מ דק"ק פרידלאנד: -

אשר בדק לן מר מנ"ל היתר סריקות פאות הראש למאן דמחמיר בש"ע י"ד סי' קפ"א אפי' במספריים כעין תער משום דלא ילפי' ראש מזקן א"כ יש לאסור כל מיני הקפה ואפי' במסרק וכדתנן נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק אלו דברי קדשו: -

והנה ברור דמנזיר אין ראי' דהתם כתי' גדל פרע שער ראשו שמצוה לגדלם לכן אפי' תולש אסור שהרי עכ"פ אינם מגודלים אבל הכא לא הקפידה תורה אלא ההסרה אפשר לומר שאין הקפדה בתלישה וכן אין ראי' מתוספתא דמייתי סמ"ג הובאה ביתה יוסף דתולש ב' שערות חייב משום נזיר ומשום מקיף דע"כ לא מותבינן מההיא תוספתא מדשבקו תוס' ריש שבועו' מלהביא ראי' ממנה לשיטתם דלא מקשינן ראש לזקן אע"כ תוספתא לא נחית אלא לשיעורא דשתי שערו' אבל לישנא דתולש איידי דנזיר נקיט ושגירת לישנא בעלמא הוא אלא ניהו דאין ראי' לאסו' מ"מ מסברא נראין דברי פר"מ וכיון דהקפיד על ההקפה שלא להשוות אחורי אזנים עם צדעיו א"כ מה לי תולש או גוזז: -

איברא לא חזינא לרבנן קשישי דמזהרו בהכי וגם ראיתי למורי הגאון חסיד שבכהונה מה"ו נתן אדלער זצ"ל מרי דעובדא דעביד הכי ש"מ לית דחש להאי מילתא ומיהו טעמא בעי ואנן עיינינן ואשכחנא ביה טעמא בעזה"י - הנה בודאי לשיטת רמב"ם דיהיב שיעורא לפאת הראש ארבעי' שערו' לא קמבעי' ליה לפר"מ דלא מבעי' למאן דאית ליה שערות מלאות בפאת ראשו שאין חשש בסרוק דבשלמא בנזיר דמחייב על השרת ב' שערות ה"ל פסיק רישי' שלא ישיר ב' שערות משא"כ בפאת ראשו לא שכיחי שישיר

רוב שערותיו ויעמידם על ארבעי' ואין כאן בית מיחש אלא אפי' במי שאין לו אלא מ' שערו' מצומצמים נמי נראה דליכא למיחש למידי די"ל בפשיטו' דזקינים של רמב"ם דיהבי שיעורא מ' שערו' לא מהלכה למשה מסיני אמרו כן ולא הוה מב"ד של יע"בץ שיסדו שיעורים אשר לא שיערום אבותינו בש"ס אלא נראה דס"ל דשיעורו מן התורה הוא בשיור ב' שערות דהרי לא הקפיד אלא שלא ישוה צדעיו עם אחורי אזניו וכל שלא שוו ושתי שערו' מפסיקו' שזהו שיעור המקובל בכל דיני שיעור אזי לא הוה היקף רק שמקובל בידם מחכמי אחרונים או אפי' מחכמי התלמוד משום מראית העין להשאיר מ' שערו' שלא יראה כמשוה הצדעי' עם אחורי אזניו אבל מן התורה כלל לא והמעיי' בלשון הרמב"ם יראה וישפוט בצדק כי כן דעתו וא"כ ממילא אין לאסור במסרק משום פסיק רישי' באיסור דרבנן שישיר שתים ממספר הארבעים: -

וזה י"ל נמי שהבין הסמ"ג ומשו"ה השיג אהרמב"ם מהתוספתא הנ"ל תולש ב' שערו' חייב משום נזיר ומשום מקיף כיון דתוספתא מיירי מחיוב מלקות א"כ ע"כ מיירי ממי שלא השאיר אלא ב' שערו' לבד וא"כ התולשם לא יצדק לומר שחייב משום תולש ב' שערו' שהרי עוקר הכל ומשוה עתה בתלישה צדעיו עם אחורי אזניו ואין זה דומה לתולש ב' שערו' דנזיר אע"כ דלא כרמב"ם ואפי' בפאה מלאה חייב הגוזז ממנו ב' שערות וצדקו דברי התוספת': -

מ"מ הדרן להנ"ל דלהרמב"ם לא קא מבעי' לי' רק לשיטת הסמ"ג הנ"ל דאסור לגזוז ב' שערו' מפאה המלאה לה אם כן יאסור סירוק למ"ד דאפי' בלא תער אסור ולזה אומר אני דא"א למחמיר תרי חומרי בהדדי דא"כ מ"ט תנן מתני' דאבל לא סורק בנזיר ולא אצל כל אדם בפיאה שלו דשכיחי טובא והוה נמי חידוש טפי אע"כ או נימא דלא מחייב אלא בהשרת כל השיעור מבלי השאיר ב' שערו' מן התורה וכמ"ש לעיל וזה לא הוי פסיק רישיה או נימא דילפי' ראש מזקן דבעי תער דוקא אבל לחוש ולומר דהלכה כתרוויי' לחומרא א"כ תיקשי מתני': -

גם מברייתא דת"כ גופיה מוכרח להתיר תלישה אליבא דכ"ע דהרי ממעט מספרים ומלקט ורהיטנא בזקן מדכתי' לא יגלחו וכתיב נמי לא תשחיתו וילפי' פאה פאה ליתן האמור של זה בזה וכו' וכן פירש"י להדי' פ"ק דקדושין וצ"ע היכן מצינו הכי ליתן האמור של זה בזה להקל שלא יתחייב עד שיהיו שניהם גלוח והשחתה ולמה לא נימא להחמיר לחייב על כ"א בפ"ע בין בגלוח בלא השחתה דהיינו מספרים ובהשחתה בלא גלוח היינו מלקט ורהיטנא ואין לי מנוס מלהסתר מזאת הקושי' אלא לומר דאי ס"ד להחמיר לא לכתו' רחמנא לא ה"י ולא וי"ו לא גלוח ולא השחתה אלא לא תסיר פאת זקניך (דאי

כתי' לא תגוז נמי הוה ממעט מלקט ורהיטנא שאין דרך גזיזה בכך כמ"ש רש"י בגלוח) ומדלא כתיב לא תסיר ש"מ ליתן האמור של זה בזה להקל כך צריך לומר והשתא אכתי תקשה אי הוה כתיב הכי ה"א לאסור אפי' תלישה ומריטה ע"כ היה צריך למיכתב לשון גלוח והשחתה אע"כ מוכח דפשיטא לרבנן דאפי' אי הוה כתיב הכי לא הוה תלישה בכלל איסור דכל דלא מפרש בהדיא קרחה כמו בבין עיניכם אז לא נאסור בקריחה ונזיר שאני משום דכתיב גדל פרע כמ"ש לעיל וא"כ מוכח מזה לכל השיטות להתיר התלישה בפאת הראש: -

וזאת לדעת כי דברי תוס' דשבועו' צל"ע דרצו לומר לאסור במלקט ורהיטנא ולהתיר במספרים מאי אולמא דהאי מהאי דממ"נ אי מקשי' ראש לזקן לא לחייב אלא בתער ואי לא מקשי' ראש לזקן אפי' במספרים לאסור ע"כ היה נראה לענ"ד דס"ל להתוס' נמי דילפי' ראש מזקן בלי ספק דהרי לענין נשים ילפינן היקשא כל דליתא בהשחתה ליתא בהקפה א"כ הה"נ לענין תער אלא דס"ל להתוס' כיון דלא כתיב השחתה בגופיה דהקפה דילפי מזקן מ"מ אינו דומה ממש כמו זקן דכתי' השחתה בגופי' דומה קצת למ"ש בכלאי הכרם וב"בח להכי לא כתיב אכילה בגופי' וכו' וה"נ דכוותי' וס"ל להתוס' נהי דתולש לא מחייב דהרי מקשינן לזקן מ"מ מספרי' כעין תער ה"ל קצת השחתה עכ"פ מיחייב מדלא כתיב השחתה בגופיה הדר אמרו דלמא דוקא לענין מלקט ורהיטנא חמיר ראש ולא לענין מספרים וחזרו בהם והעלו שניהם לאסור והכל משום דלא כתיב השחתה בגופיה סגי בקצת השחתה אבל בתלישה לית דין ולית דיינא: -

ועוד נ"ל מה שאנו תופסים לאסור מספרים כעין תער בפאת הראש לאו מטעם התוס' והרא"ש אתאינן עלה דס"ל לחלק בין ראש לזקן אלא מטעם גליון תוספות שהביא בתה"ד הובא ביתה יוסף דס"ל לאסור גם בזקן מספרים כעין תער אלא שבאו דבריהם סתומים ונראה דס"ל מכח ראיות תוס' מסוגיא דנזיר דמספרי' כעין תער בראש אסור וס"ל נמי דע"כ הקיש הכתו' ראש לזקן וא"כ ע"כ בזקן נמי תער לאו דוקא אלא ה"ה מספרים כעין תער והש"ס דמכות דממעט מספרי' היינו שלא כעין תער אבל כעין תער אסור בשניהם מן התורה ומ"מ ילפי' זקנו דמצורע מזקנו דכל אדם דמפורש בי' השחתה דמשמע תער דוקא למימרא דבמצורע בעי' דוקא תער וכאלו מפורש במצורע השחתה דהיינו תער ומדאיצטריך זקנו ש"מ בראשו דכל אדם אסור אפי' במספרי' כעין תער והדר נילף גם זקן מיני' דראש לאסור במספרים כעין תער זה הנ"ל בדעת גליון התוס' וא"כ אין שום ה"א לאסור תולש ונ"ל שזה דעת המפרש בנזיר מ' ע"ב דמפרש מתני' דמכות שאינו מחייב אלא בתער דאהקפת הראש קאי והקשה באורח משור הא מסוגי' זו מוכחת להיפוך כמו

שהוכיחו תוס' ריש שבועו' ע"ש ולפי הנ"ל ניחא דס"ל לאו דוקא תער ה"ה מספרים כעין תער מחויב בשניהם בין בראש בין בזקן מיהו בלאה"נ יש ליישב ק' התוס' דשבועו' ולמימר אי לא הוה כתי' זקנו לא מוקמי' ראשו אלא בנזיר ומצורע כמו בת"כ דמייתי תוס' אבל השתא דכתיב זקנו מוקמי' ליה אפי' בעלמא בלא נזיר ופשוט: -

וצל"ע בכל זה הא בעידנא דמיעקר ללאו דהשחתה לא מקיים עשה דמצורע דעכ"פ בזקנו חייב בשתי שערו' במלא פי הזוג ומצות גלוח מצורע לא מקיים עד שיגלח כל שערו ולא ישאיר ב' שערו' בכל גופו עיי' נזיר מ"ב ובתוס' שם ריש ע"א. תבנא לדינא דמכל האמור נ"ל פשוט היתר גמור בלי פקפוק וזכות למנהגן של ישראל למיסרק רישא במסרק מבלי לתלות בוקי סריקי ברבותינו: -

ובזה אתן קנצי למילין עד כי יבואו דברי קדשו עוד אלינו וכבדנוהו וה' ישמור צאתו ובואו לחיים ולשלום וירום כסאו וקרנו הגבה למעלה ותחז עינינו שבעה רועים ושמנה נסיכים הכ"ד אוהבו הדבוק מאח המצפה לתשובתו החותם בכל חותמי ברכות - פ"ב יום ד' י"א סיון תק"ע לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קמ

החיים והשלום יהיו תמים יחולו על ראש צדיק ונשגב ה"נ רב חביבי ה"ה הגאון הגדול האמתי המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' עקיבא ני' אב"ד ור"מ דק"ק פרידלאנד יע"א:

נועם אמרותיו מכתב פתוחי חותם הגיעני יום אתמול ש"ק והיה לי שעשועים ויום עונג להתענג ברב טובו ויפיו מסולאים בפז וטרם אענה לעשות סנגוריא על כל דברי אומר כי באותן הימים עלה ברעיוני מלתא חדתא טבא דשוי' טובא לפע"ד בענין זה והוא כי הנה רש"י פי' בטעם לא סורק משום דהוה פסיק רישי' ועל זה נבנה יסוד דברינו מאז והנה כבר עמד בזה הריב"ש בתשובה סי' שצ"ד שהוא נגד ש"ס דנזיר דמפרש משום דלהסיר נימין המדולדלי' הוא מכוון וכן כ' תוס' בשבת נו"ן ע"ב ומייתי לי' מג"א סי' ש"ג סקכ"ב ועתה מצאתי בש"מ דנזיר על מתני' אבל לא סורק דהוה פ"ר ולא ימות כר"ש כדמפרש בגמ' הרא"ש ז"ל בפי' עכ"ל והוא תמוה ביותר דהא בש"ס מפרש להדיא משום דמכוון להשיר נימין המדולדלים ואנו אין לנו בזה אלא דברי האורח מישור שכ' דס"ל מדלא מפליג בסורק גופיה בין מתכוון לאינו מתכוון אע"כ דפ"ר הוא והש"ס לא קאמר אלא דהוה פ"ר דניחא ליה דנהנה במה שמסיר נימין המדולדלין ע"ש הנה כי כן אני אומר דנימין המדולדלים דהיינו שכבר נעקרו מהגומות ותלוין במקצת לית בהו משום השחתה שהרי מושחתי' ועומדים הם ובשלמא בנזיר עכ"פ איכא משום גדל פרע שער ראשו אבל לאו דהשחתה ליכא וכעין ראי' מרמב"ם שכ' שאין מלקות על המסרק ולזה

עוררני מופלג א' הגם שאינני שוה עמו כי ראי' זו יש לדחות בנקל מ"מ הדברים בעצמם נראים אמתיים:

ועתה אעבור פרשתא דא מ"ש פר"מ כמסייע שיש בו ממש דפ"ר בדרבנן הוה פלוגתא דרבוותא ובדרבנן אזלי' להקל מהא ליכא סייעתא לדידי דמג"א בסי' שי"ד חותך ההלכה בראיות ברורות ונכוחות דבדרבנן נמי אסרי' פ"ר לענין שבת חוץ מאמירה לנכרי ובס' אלי' רבה מסיק דגם התה"ד ס"ל כן יע"ש אמנם כל זה באי' שבת ולא ילפי' מיניה לשארי אי' כמ"ש מג"א שם בעצמו מדברי הרא"ש והוא בפ"ב דפסחים סי' ב' דפסיק רישא הוה כמתכוון בכל איסורים דאוריי' עכ"ל משמע אבל לא בכל איסו' דרבנן וע"ז כ' מג"א דלאו משום אי' שבת כ"כ הרא"ש רק משום שארי איסורים שהוזכרו שם לענין לא אפשר ולא קמכוון יע"ש ולזה נתכוונתי מעיקרא דלא אסרי' פ"ר בדרבנן לענין הקפת הראש:

ומ"ש פר"מ הגאון נ' דאי כהוכחתי דא"א למתפס בתרי חומרי יקשה אמרן בש"ע ואמ"ש בב"י וכיון דספיקא דאוריי' הוא כל רוחב מקום זה לא תיגע בו יד בתער או במספרים כעין תער הרי דפסק לחומרא במספרים כעין תער אפי' במקצת שערות אהו' ידידי אם אין להשיב על ההוכחה שלי רק משום דא"כ יקשה על בעלי ש"ע א"כ הרי כבר זכינו להתיר פאת הראש ולא נשאר אלא ק' על הרב"י ומי שדעתו רחבה מדעתינו יתרצנה בשגם י"ל עפ"י מ"ש פר"מ עוד לקמן במה שכתבתי שאפשר שאנו נמשכים אחרי הגליון התוס' שאוסר במספרים כעין תער בין בראש בין בזקן ולדידיה מותר לתלוש וגם על זה השיב מכ"ת דהרב"י לא מייתי חומרת הגליון תוס' גבי זקן לאסור במספרים כ"א הרמ"א על זה אני אומר אפשר דס"ל בפאת הראש דאיכא תוס' וגם גליון תוס' תרוויי' לאסור במספרים נחוש להו לחומרא נגד הרמב"ם משא"כ בזקן דאיכא הרמב"ם וגם התוס' להקל במספרים ע"כ לא חייש לגליון תוס' לחוד ומשו"ה סתם להקל וא"כ בתולש דשרי בין להרמב"ם ובין להגליון נקטינן להקל:

ומה שפקפק פר"מ אמ"ש בתוס' פ"ק דשבועות דיש לפרש פי' אחר אה"נ אי הוה אתאינא למילף היתר סריקה מהתוס' על פי הפירוש שלי היה הדין עם פר"מ כיון דאפשר לפרש פי' אחר אפי' בדוחק מנ"ל להוכיח דין חדש אבל נהפוך הוא כי פר"מ רצה להוכיח משיטת התוס' לאסור תלישה אשר לא נזכר בשום פוסק וכיון דאיכא לפרש כוונת התוס' כמ"ש אני ולהשוות המחלוקו' בינם להרמב"ם בענין זה א"כ המוציא עליו הראי':

ומ"ש פר"מ על מ"ש שאפשר שאנו נוהגים עפ"י גליון תוס' ותמה עלי במה שרציתי לומר שהגליון נזהרו מק' תוס' דשבועות בתחלה אומר אני כי אפי' אם לו שגיתי בזה מ"מ לדינא אין נפ"מ כי אפי' אם לא נתיישב בזה ק' תוס' דשבועות מ"מ הגליון ס"ל

כיון דבין בראש ובין בזקן אסור במספרים כעין תער מן התורה והוא עפ"י מנהגינו וזה אשר חפצינו אמנם מה שכתבתי שמיושב בזה ק' תוס' דשבועות אמנה אני אומר שכבר הרגשתי בקיצור דברי והוספתי שורתיים על הגליון של האגרת וז"ל ומ"מ ילפי' זקנו דמצורע מזקנו דכל אדם מה התם תער דהרי מפורש בי' השחתה שהוא תער אף ה"נ תער וה"ל כאלו כתיב השחתה במצורע להדיא ובתר דכתיב זקנו מוכח מדאיצטרך ש"מ בראשו חייב אפי' בכעין תער והדר נילף זקנו מראשו לענין זה וכעין זה מצאתי עתה בריטב"א ומ"ש בכוונת אורח מישור לא כן אהובי האורח מישור כ' להרמב"ם והגאונים לא קשי' לי' דאינהו סמכו אלשון תוספ' דמפורש תער להדי' נגד שקלא וטרי' דנזיר אך על המפרש דבא לפרש אותה הסוגי' בעצמה עלי' דידיה הדרה קושי' יע"ש ומ"ש בכתבי הראשון די"ל ק' תוס' בפשיטות ומר ני' כתב שאינו פשוט הנה מצאתיו בעינו כ' בשיטה מקובצת בשם מהו' עזריאל:

ומ"ש פר"מ על קושייתי דנימא לחומרא לאסור השחתה בלא גלוח וגלוח בלא השחתה וכתבתי שאין לומר דא"כ לא לכתוב לא גלוח ולא השחתה דז"א דה"א לאסור נמי תולש ועל זה דחה פר"מ דתולש נמי הוה השחתה וא"כ גם אי כתיב השחתה נאסר תולש הנה אפשר שכן הוא שגם תולש נקרא השחתה אע"ג שלא נ"ל כן מ"מ הקו' דלמא נילף הכי מה גלוח בכלי השחתה נמי בכלי והיינו בתער למעוטי תולש אבל מנ"ל דבעי' גלוח שיש בו השחתה אע"כ כמו שהוכחתי:

ומ"ש פר"מ ני' לתרץ הקו' שהקשיתי דבעידנא דמעיקרא ללאו לא מקיים עשה דגלוח מצורע וכ' דלפי דברי פסקי תוס' דזבחים לק"מ כיון שא"א לקיים העשה בענין אחר לא בעי' בעידנא מטיבותי' דמר קאמינא לא הבנתי זה הא אפשר ואפשר שיגלח השערות האלו במספרים ויקיים מצות מצורע שהוא בתער בשארי שערותיו ובהכי יתפרשו דברי תוס' דשבועות ג' ע"א ד"ה ועל הזקן וכו' דאפשר לקיים ע"י אשה ונכרי והקשה בשער המלך הא בעי' גלוח ע"י כהן ולק"מ דכיון דבגלוח ב' שערות סגי למצות מצורע כמבואר בנזיר וברמב"ם פי"א מצרעת דהיינו אם כבר נתגלח כל גופו שלא בתער ושייר ב' שערות מגלחן בתער ודיו וכן אם גלחן שלא בכהן דיו אם מעביר הכהן ב' שערות הנותרות וא"ש וא"כ לא שייכי הא לדברי פסקי תוס' דזבחים דהתם א"א לקיים כלל מ"ע של ואכלו הבשר בשום פעם אם לא יוציא המוח ע"י שבירת עצם משא"כ הכא אפי' אי לא ימצא השתא זוג ומספרים לגלח שערות זקנו וכמ"ש תוס' באשה ונכרי מ"מ כיון שעכ"פ אפשר שיתקיים המ"ע בשום פעם אם יהיה מצוי זוג ומספרים תו לא דחי ל"ת משום דבעידנא דמיעקר ללאו לא מקיים עשה:

ובזה נדחה נמי מ"ש פר"מ מדברי נימוקי יוסף דב"מ מלאו דלא תוכל להתעלם דכהן בב"הק דמיחשב בעידנא משום דכולי' חדא השבה היא וכן נמי מילה בצרעת דאע"ג דמל ולא פרע כאלו לא מל מ"מ כולי' חדא חשיבא וה"ל בעידנא ג"ז י"ל התם הגבהה צורך השבה וא"א להשיב מבלי שיגבי' האבדה והמילה צורך פריעה ומשו"ה מיחשב בעידנא משא"כ אין העברת זקן בתע' התחלה לאינך שהרי אפשר שיעבירם במספרים ומלקט ויקיים מצות תער באינך ועדיין צריך עיון:

מ"ש פר"מ ליישב ק' הנימוקי יוסף דמשכחת לי' בשומר שאבד הפקדון באונס ומשכח לי' בב"הק דכיון שמגביהו ה"ל השבה מעליתא דידו כיד בעלים נהניתי בזה וראוי למי שאומרו מ"מ ק' קצת למצוא שלא יתטמא מיד טרם הגביהו אותו מב"הק שע"י שחייתו ליטול הרי מאהיל על הקבר ומכ"ש אי אמרי' שכבר כלתה שמירתו ולא אתאינן עלה אלא משום דחוזר ונעשה שומר מחדש א"כ בעי הגבה' ומשיכה מחדש להעשות שומר וקדמה לי' טומאה מ"מ צדקו דברי פר"מ כיון שהוא אבעי' בב"ק ק"ח ע"ב ככל מה דכ' ומפורש באר היטב בדברי פר"מ והיות כי הזמן יקר פה תהיה שביתת קולמסי וכי יבואו עוד דברי קדשו אלינו אענדם עטרה לראשי ואחתום בכל חותמי ברכות ממנו א"נ הששׂ ועלז בשלותו ורב טובו יראה ציון בשובו: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קמא

בצאת השנה יתברך מאלקי קדם מעונה וברב חסד וחנינא ה"ה הרב המאה"ג הגאון המופלא כבוד מהו' צבי אביגדור נ"י אב"ד דק"ק מונקאטש יע"א.

במאי דבדק לן במ"ש תוס' בנזיר נ"ז ע"ב ד"ה ורב אדא וכו' ותדע דאל"כ מצורע אמאי דחי לאו דהקפה והא אפשר לקיים שניהם שיקיפוהו קטן אשה ונכרי אע"כ ש"מ דאף ע"ג דמקיף לאו בר חיובא מ"מ הניקף חייב מבואר מדבריהם דאין צריך כהן להקיף א"כ איך בעי למילף עשה דחי ל"ת ממצורע הא אפשר להקיף ע"י מקיפים הפטורים כגון נכרי ואשה והניקף לא יסייע כלל דאפילו ס"ל להתוס' כהרא"בד פי"ב מהלכות ע"ז דאפי' כשאינו מסייע כלל מ"מ עביד איסורא עכ"פ לאו שאין בו מעשה הוה שהרי המקיפים אינם מוזהרים והניקף לא עביד מעשה ואיך נילף מיני' עשה דוחה ל"ת שיש בו מעשה וכמו שמחלקים בברכות דף כ' שב וא"ת שאני אלו דברי פר"מ ודפח"ח:

לע"ד ליישב בודאי מקרא מוכח שפיר עשה דחי ל"ת דסתמא קאמר קרא שיקיף ביום טהרתו ואם לא ימצא נכרי ואשה וקטן יקוף ע"י ישראל וכן כ' להדי' במס' שבועו' דף ג' ע"א סוף ד"ה ועל הזקן וכו' ומייתי ראי' מדס"ד דעשה דמצורע דחי לאו דשילוח הקן ולא נימא דימתין עד שימצא עוף אחר אם כן הכא נמי סתמא צותה התורה להקיף שפיר

מוכח דעשה דוחה לא תעשה אפילו לאו שיש בו מעשה ומכל מקום מוכיחו תוספות בנזיר אי סלקא אדעתין לרב אדא פטור כשאין מקיף בר חיובא א"כ נהי דקרא מיירי בכל גווני מ"מ לא לשתמיט תנא בשום דוכתא לאשמעי' דמצורע צריך להקיף ע"י אשה ונכרי כשיהיו נמצאים דאפשר לקיים שניהם אע"כ ממעשי' בכל יום שהקיפו מצורע בב"המק שלא ע"י נכרים ואשה וקטן מוכח דעכ"פ הניקף חייב וס"ל כהראב"ד דאפי' אינו מסייע מ"מ עובר אלאו ולא מקרי אפשר לקיים שניהם ואפשר עוד ס"ל להתוס' כהסוברי' דכל לאו דשייך בי' מעשה אי נמי איכא דעביד בלא מעשה נמי לוקה וא"כ אפי' לא יסייע ניקף מחייב עיין במשנה למלך פ"ד ממלוה ולוה הלכה וי"ו ע"ש וא"כ אפי' לא יסייע הניקף מ"מ לוקה: -

כל זה כתבתי לפי הבנת מעלתו וכן דעת שער המלך דהתוספתא לית להו דבעי' כהן להקיף וכבר כתבתי בתשו' א' למו"ח הגאון נ"י זה כמשלוש השנים [עיין בסי' ק"מ] דלדעתי אינו מוכרח דהרי קי"ל דגלוח מצורע סגי בשתי שערות ר"ל כשלא ימצא בכל גופו אלא ב' שערות מקיים מצות גלוח מצורע וא"כ אפי' אי בעי כהן לגלוח מצורע מ"מ יעשה הגוי ההקפה ויקיים מצות גלוח ע"י כהן בשאר שערות שבגוף שהרי אפי' בשתי שערות שבגוף יצא ידי חובתו ושם ביארתי כל הצורך וכאן אין להאריך: פ"ב נגהי ליום ד' ער"ח אלול תקע"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה קמב

בענין אשה שיש לה מכה באותו מקום ראיתי אלהים עולים במסילות ושבילים בדרך אשר בחרו לעצמם רבנים גדולים והנה כולם המה נתלים בלשון רשב"א בת"הא סוף שער ד' ודברי המרדכי פ"ב דשבועו' ואני רש לשועלים ראיתי דברי המחמירים והמקילים ואלך בעקבותיהם ואדרוך במסילותיהם וה' אלקים יעזר לי שלא אכווה בגחלותיהם ולא אכשל בדבריהם ואעתיק לשון רשב"א בת"הא אות באות: -

וז"ל פעמים שהאשה רואה מגופה ואינה חוששת וזה ימצא בשני ענינים לבד הא' כגון שיצא דם בשעה שהיא עושה צרכי' והשני בשיש לה מכה במקור. עושה צרכי' דתנן וכו' השני בשיש לה מכה במקור כיצד תניא בפ' כל היד (נדה ט"ז ע"א) הרואה דם מחמת מכה אפי' בתוך ימי נדתה טהורה דברי רשב"ג וכו' וקיי"ל כאוקמתא דרבינא דוסתות דרבנן וכיון שכן זו שרואה דם אפילו בשעת תשמיש אפי' בשהגיע וסתה טהורה ואשה בחזקת טהרה ותלינן להקל שאני אומר דם זה מן המכה בא ולא נחלקו רשב"ג ור' בדבר זה וא"ת והלא בנשים דעלמא חיישי' לעונת הוסת כולה ואע"פי שלא ראתה מוהזרתם את בני ישראל מטומאתם והאיך אתה מתיר את זה שהיא בשעת וסתה שהרי

דם לפניך וי"ל ההיא דרבנן היא ומשום דאפשר למיקם אמילתא אבל הכא ליכא למיקם אמלתא ואין דנין אפשר משא"א שאם כן אף אתה אוסרה על בעלה לעולם ומסתברא דאפילו אינה מרגשת ממש שהדם שותת ויורד מן המכה חדא דאין עיניה בין מכתה וא"א לה לידע אלא בבדיקת שפופרת כדרך שאמרו בפ' תינוקות ס"ו ע"א ברואה דם מחמת תשמיש והתם משמע בודאי ברואה דם מחמת מכה אינה צריכה שפופרת דתני' התם הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה שני' ושלישית וכו' מכאן ואילך לא תשמש עד שתבדוק את עצמה כיצד בודקת א"ע מביאה שפופרת וכו' ואם יש לה וסת תולה בוסתה ואם יש לה מכה תולה במכתה ואם הי' דם מכתה משונה מדם ראי' אינה תולה ונאמנת אשה לומר מכה יש לה שממנה הדם שותת ויורד אלמא אף בלא בדיקה תולה במכתה דאף בשיש לה מכה א"א לה לדעת אם הוא מן המכה אלא בבדיקה אלמא מן הסתם היא תולה במכתה והא דקתני נאמנת לומר מכה יש לה שממנה הדם שותת ויורד לאו נאמנת לומר שממנה שותת ויורד קאמר אלא כלפי שאמר אם יש לה מכה תולה במכתה קאמר שאין אנו צריכים לדעת בברור שיש לה מכה אלא היא עצמה מרגשת במכה ונאמנת לומר מכה יש לה שיש שם דם ותולה במכתה שאני אומר ממנה הדם שותת ויורד ובלישנא דתוספתא לא מצאתי שממנה הדם שותת ויורד אלא כך שנוי' בתוספתא ונאמנת אשה לומר מכה יש לה מן המקור ע"כ ודרך הש"ס בכמה מקומות להוסיף בלשון התוספתא דרך פירוש בעלמא ושונין כאלו הוא מגוף התוספתא עכ"ל רשב"א ז"ל הביאו בשינוי והיפוך בב"י סי' קפ"ז: -

והנה בפי' כונת הרשב"א הנ"ל נחלקו אבות העולם הרב"י וד"מ וב"ח ורוב גדולי האחרונים ס"ל דדעת רשב"א לתלות במכה אפי' אינה יודעת כלל שמכתה מוציאה דם בשום אופן וכן משמע לשון המחבר בש"ע סי' קפ"ז ס"ה אמנם הש"כ שם סקכ"ד בסופו כ' וז"ל כן הוכחתי בספרי וכו' ושם הוכחתי דגם הרשב"א בת"ה מודה לזה דלא קאמר אלא שא"צ שתדע שמרגשת עתה שהדם הוא בא ממכתה אבל צריכה שתדע שמכתה מוציאה דם והרב"י והב"ח הבינו שרשב"א פליג עכ"ל והחזיק על ידו הגאון בח"ץ (סי' מ"ו) להביא ראיות ולהרבות בקושיו' על מפרשי הטור דמפרשי' דברי רשב"א כפשוטו ויתבארו דבריו מתוך דברינו במה שלפנינו אי"ה: -

והקשו עליו א"כ מ"ש רשב"א דלא משכחת שתדע שמכתה מוציאה דם אלא ע"י שפופרת מיירי שעתה מוציאה דם והקשו הא א"א לידע בשום אופן דהא מיירי ברייתא בשעת תשמיש והוא ז"ל בעצמו הרגיש בזו ונכנס בדחוקים לצייר אופנים שונים ואמר דלרווחא דמלתא נקיט רשב"א ולא נתקבלו דבריו בזה עוד צ"ע על דבריו א"כ מה

צריך רשב"א להוכיח דתולה במכתה מיירי שאינה מרגשת עתה ביציאת הדם דא"כ הי' צריכה לזה שפופרת ובקיצור הול"ל א"כ פשיטא מאי קמ"ל דנהי בעלמא אשמעי' דלא ניחוש לטיפה דם נדה המעורב בו מ"מ הכא דמחמת תשמיש מיירי ועיקר בריי' לא אתא לאשמעי' אלא שלא תתגרש ופשיטא שלא תתגרש כיון שמרגשת שהדם יוצא עתה מהמכה ונהי דסד"א דטמאה נדה משום טפה דם המעורב ואיצטריך לאשמעי' דלא מ"מ בהך בריי' דמיירי מרואה מ"ת ובמה שיכולה לתלות שלא תתגרש ולזה אפילו אי הי' טמאה נדה דהוה חיישי' לטפה דם המעורב מ"מ פשיטא שלא תתגרש דהרי מרגשת שהדם יוצא מהמכה ואע"כ דמיירי שאינה מרגשת עתה שהדם יוצא מהמכה וא"כ לאיזה צורך הביא רשב"א ראי' משפופרת אלא ש"מ דראייתו של רשב"א הי' דלא צריכה שתדע כלל בשום פעם שמכתה מוציאה דם וק' זו ג"כ רמוזה באחרונים ועיין בפלתי אלא שלא פי' כל הצורך: -

תו קשי' לי טובא על השיטה הנ"ל מה שהרגיש הח"צ בעצמו דלאי זה צורך נדחק הרשב"א במה דמסיים בריי' שממנה דם שותת ויורד וקאמר שהוא רק פי' וביאור שאנו אומרים כן ומ"ט לא פי' בקיצור שממנה דם שותת ויורד כבר פעם אחר ולא עתה וע"ז תי' הח"צ דרשב"א גרס הדם שותת בה' הידיעה משמע דם הידוע של עתה וע"ז דייק הרשב"א ולפע"ד זה א"א כלל שא"כ שכל דיוקו של רשב"א הוא מתיבת הדם א"כ כשכתב והא דנאמנת אשה לומר מכה יש לה וכו' לאו נאמנת לומר שממנה שותת ויורד קאמר וכו' וק' איך שבקו תיבת הדם שכל עיקר דיוקו ממנו ונקיט שותת ויורד דלא דייק מיני' מידי והכי הול"ל לאו נאמנת לומר שממנה הדם שותת וכו' ועתה דשביק תיבת הדם משמע לאו מיני' דייק מידי וא"כ הדרה קו' לדוכתא דנימא דבריית' קאמר שממנה דם שותת ויורד זימנין אחריני וע"כ אין מקום לפרש ברשב"א כדעת הש"כ והחכם צבי כלל: -

אמנם לפרש כמפרשי הטור הנ"ל ג"כ קשה טובא חדא מה שהקשה ח"צ מלשון רשב"א דקאמר ונאמנ' לומר מכה יש לה שש"ם דם הרי משמע להדיא שצריך שתאמר שיש לה מכה ששם דם שבודאי ק' לומר שהרשב"א כ' כן רק ע"ד פירוש וביאור שאנו אומרים שם יש דם זה הוא דבר שאין הדעת סובלתו כיון שנצטער בו אותו צדיק ליישב לישנא טפוי' דש"ס שממנו דם שותת ויורד מה היה לו להוסיף דברים כאלו וכ"כ ח"צ ע"ש עוד קשי' לי דקדוק לשון רשב"א ומסתברא דאפי' אינה מרגשת ממש שהדם שותת ויורד מה רצה בזה במ"ש שאינה מרגשת ממ"ש תיבת ממ"ש הוא מיותר גם מה יפה כחו בזה במ"ש שבתוספתא לא גרסי' ליה והש"ס הוסיף ביאור תיבת אלו: -

והנלע"ד בזה דשני מיני מכות יש א' פצע וחבורה ומכה טרי' ואבעבועות וצמחים שמדרכם להאסף שם דם וליחה סרוחה וחמוצה כידוע ויש שיפתחו ולא יסתמו לעולם ושכיחי טובא ברגלי' מכות כאלו ומין השני הוא כאב וחולי באבר מהאברים ואין שם דבר ניכר לעין וקורין לו הרופאי' רעמאדיסימוס וכדומה לזה והשתא אומר אני דס"ל לרשב"א אין צריכה שתדע שמכתה הוציאה דם בשום פעם כלל שא"כ תצטרך לזה שפופר' אמנם תדע עכ"פ שהמכה הזאת היא מאותן המכות שיש שם דם עכ"פ ואז נאמר שממנה שותת ויורד אבל אי לא ידעת כן אע"פ שמרגשת כאב מ"מ מאן לימא לן שיש שם קבוץ דם כלל דלמא הוא מן המין השני הנ"ל וזהו שהתחיל הרשב"א לומר דאפי' אינה מרגשת ממ"ש פי' צריך שתרגיש עכ"פ ותבחון איזה מין מהמכה היא וכ"כ בסדרי טהרה בשם תשובת דבר שמואל שהאשה מרגשת אם הוא ממין זה מהמכה או לא ע"ש אלא שלא נחית למ"ש והיינו נמי מ"ש ונאמנת לומר מכה יש לה שיש שם דם פי' במכה יש דם אבל אינה יודעת אם יוצא ממנו דם ולזה מייתי ראי' לדבריו מתוספתא דתני סתם מכה ואינו מפרש כלל אי צריכה שתדע שממנה יוצא דם בשום פעם או אפי' עתה שותת ממנו וכל כה"ג ה"ל לתוספתא לפרושי אע"כ דלא בעי' אלא שתדע שהוא ממין המכה שמוציאה דם בעלמא וזהו פשוט ולא צריך לפרושי דאיך תתלה במכה שאין דרכה בעלמא להוציא דם והש"ס הוסיף ביאור בעלמא ללא צורך רק לתוספות ביאור וא"ש כל דברי רשב"א בדקדוק נכון ונ"ל דרשב"א הצריך לכל זה לפי גרסתו בש"ס שהדם שותת ויורד אבל לפי גי' שלפנינו שממנה דם יוצא א"כ אין צריך לשום דוחק שהדם יוצא ממנה פי' ממכה כזו דם יוצאת וכן י"ל לשון כמה פוסקים שכ' מכה שמוציאה דם פי' שהמכה מוציאה ומגדלת דם בעלמא וקרובים דברים אלו למ"ש ט"ז ססק"י וז"ל ועוד נ"ל אם י"ל מכה שרגילים נשים אחרות לראות דם ממכה כזו אעפ"י שזו אינה יודעת יש לה לתלות במכה עכ"ל זהו מה שנלע"ד בלשון הרשב"א ז"ל בביאור וז"ל בס' סדרי טהרה סק"ט בשם אמונת שמואל סי' כ"ג דמסיק כאב אינו כמכה אפי' כמכה שאינה יודעת אם מוציאה דם ולא נקרא מכה אלא במרגשת בהלוכה או בישיבתה או שאר סברות שיש לה מכה עכ"ל משמע ג"כ דתוכל להרגיש זה והיינו כמ"ש: -

אמנם הגאון ח"צ הקשה עוד ב' קו' ע"ז מסברא א' הא אר"ע גבי כתם אם יכולה מכתה להתגלע ולהוציא דם טהורה ובכל זאת ראה תלמידיו מסתכלין זה בזה עד שאמר להם ר"ע דם ולא כתם משמע דם גמור לא תלינין במכה שיכולה להתגלע וכתם נמי דוקא במכה שיכולה להגלע ולהוציא דם ולא זולת ואיך יאמר הרשב"א דתלינן במכה שאינה יודעת אם מוציאה או לאו והנה יש מי שרוצה לומר דרשב"א נמי לא אמר אלא שלא

תתגרש מבעלה שהוא רק דרבנן בעלמא משום שמוש סמוך לוסתה והוי ליה ככתמים אבל נקיים צריכה ותימה דמתחלת לשונו של רשב"א מבואר דמיירי מדין תורה דמתחיל פעמים שאשה רואה מגופה ואינה חוששת וזה ימצא בשני ענינים לבד האחד שיצא בשעת שהיא עושה צרכיה והשני בשיש לה מכה במקור וכו' ומבואר דכשרואה כשהיא עושה צרכיה טהורה לגמרי ולא צריכה נקיים וא"כ הה"נ בשיש לה מכה דבחדא מחתא מחתינהו ועוד דהכא בהכי קאעסיק ובא בטהור' לגמרי ולא בהיתר אשה לבעלה דמיני' מיירי לעיל שער ב' ע"ש קס"ו ע"ב והתם ה"ל למימר הכי ולא בכאן סוף שער ד' אע"כ דס"ל דטהורה לגמרי ואפי' נקיים לא צריכה וק' כנ"ל והנה לפמ"ש לעיל דגם רשב"א נמי לא קאמר אלא במכה שיש בה דם עכ"פ י"ל בקל אבל האמת מ"ש בפלתי וז"ל שם מיירי דכבר נתרפא המכה רק עדיין קרום עלי' כמ"ש רש"י שם שהוא מכה יבשה אבל בפשט מכה פשיטא דאין כאן מקום ספק וזה פשוט דשם מיירי דכבר נתרפא המכה רק רשומו ניכר ואמרי' אם אפשר שתשוב להיות כבראשונה אך דליתא קמן תלינן בו כתם שאחז"ל להקל וזהו נכון עכ"ל וזה באמת נכון וכן מבואר להדיא במרדכי פ"ב דשבועו' דף שכ"א ע"א וז"ל נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום וכו' דוקא שיודעת שיוצא דם מהמכה וכו' אבל מספק אינה תולה וכו' אמנם כתמים שתמצא בבגדי' טהורה ותולה במכה אפי' אינה יודעת שמכתה מוציאה דם דבכתמים הלכו חכמים להקל וכו' ואשה שנמצאה כתם דם בחלוקה או בסדינה אם יודעת שיש לה גרב או חבורה שאם היתה מסירה הגלד והקליפה היתה מוציאה דם טהורה ותולה בו בכתם זה וכו' ע"ש הרי לפניך אע"פ שכבר כתב שתולה במכה שאינה מוציאה דם חזר וכתב שתולה במכה שיכול להגלע וכ"כ ע"ד לא זו אף זו דמכה שיכול' להגלע גרוע ממכה שאינו מוציאה כי על כ"פ לא נתרפאת ויש שם דם אלא שאינה יודעת אם דם יוצא ממנה ושוב מצאתי ראי' זו מהמרדכי בסדרי טהרה ג"כ אלא שמתנבא בסיגנון אחר וראיתו מדסיים מרדכי שאם היתה מסירה הקליפה היתה מוציאה דם וזה סתירה למ"ש תחלה אפי' א"י אם מכתה מוציאה דם טהורה אע"כ מכה יבשה שאני אלא שמסיים דעכ"פ אכתי ק' דמשמע בפ' הרואה כשהיה מסתכלין זו בזו אמר להם דם ולא כתם משמע דם גמור אפילו יכולה להתגלע לא מהני ולא ידעתי מאי קא קשי' ליה אה"נ דבדם גמור אפי' יכולה להתגלע לא מהני כיון שסתמי' לא יתגלע וכבר חלפה המכה והלכה לה משא"כ מכה שיש שם דם ועלולה להוציא דם אלא שא"י אם היא מוציאה דם אצלה או לא פשיטא שנוכל לומר שנתלה בה וזה ברור כמ"ש בפלתי ולק"מ: -

אך קושיתו השני' עצומ' לכאור' לא מצאתי לה פתר בדברי האחרוני' בדברים המתישבים על הלב והוא כי להרשב"א אפי' בשעת וסתה תלינן במכה שאין יודעת אם מוציאה דם אם לאו ואמאי לא יהיה אלא ספיקא ואתתא בחזקת טהרה קיימא מ"מ הא לעולם תלינן במצוי בין להקל בין להחמיר והכא ביום הוסת אפי' למ"ד וסתות דרבנן מ"מ דם המקור מצוי אז ודם המכה ההיא לא ידעי' שהיא מצוי שהרי א"י אם מוציא' דם ואפי' לפמ"ש דעכ"פ יודעת שיש שם דם מ"מ מה יושיענו זה הא במקור נמי יש שם דם ומצוי הוא להוציאו עתה משא"כ המכה שאינה מצוי שתוציא' דם היום וק' גדולה היא זו והנה התוס' כתבו בנדה דף ט"ז ע"א דביום הוסת לא תלינן במכה אפילו למ"ד וסתות דרבנן אא"כ יודעת ומרגשת עתה שדם זה שותת ויורד עתה מהמכה דאל"כ לעולם לא תטמא ונ"ל דאין הכוונה שנהי' ערבאין ואחראין שתטמא בשום פעם וכן משמע קצת מהש"כ סי' קצ"א סק"ז במ"ש שתטמא כשתמצא על המוך משמע שצריכים למצוא עכ"פ שום פעם שתטמא ודי בזו וזהו דבר שא"א לשמוע ומי הגיד להם לרבותינו בעלי תוס' שצריכה שתטמא בשום פעם אבל הפי' כי מה שאנו מקילין לתלות במכה דמוקמי' אשה בחזקת טהרה וספיקה להקל ואפי' ביום וסתה מ"מ כיון דוסתות דרבנן אין כאן חזקה שתראה היום ונוכל לתלות מספק להקל והנה תינח לומר שלא תראה היום מפני שמוחזקת ברואה היום לזה נאמר אין זה חזקה דאורייי' וחזקת טהרה עדיף אמנם הלא רוב או כל הנשים רואות דם נדה א' לשלשים או לארבעי' יום או עכ"פ בשום זמן ומיעוט דמיעוטא שנמצא אשה שדם נדתה נעצר מבלי סבה מינקת ומעוברת וכדומה וא"כ אם לעולם נתלה במכתה נוציא אשה זו מרובא דעלמא והלא קי"ל רובא וחזקה רובא עדיף ומה יועיל לנו חזקת טהרה לזה כיון שרוב הנשים רואות עכ"פ בזמן מן הזמנים ומכ"ש שחזקת טהרה עשוי' להשתנות ועלולים המה לראות עכ"פ אלא דמ"מ חזקת טהרה חזקה טובה היא אע"פ שהיא עשוי' להשתנות כיון דיש ג"כ חזקה ורובא ורוב נשים אינן רואות תמיד לכן בין הזמנים יש לה חזקת טהרה והיינו כשיש לנו עכ"פ מקום פנוי שנוכל לומר עתה תראה אבל לטהרה לעולם זה א"א וכיון שע"כ נודה שפ"א תראה דם נדה א"כ טוב לתלות במצוי ביום הוסת אע"פ שהוא דרבנן כן נ"ל בכוונת תוס' וסברא גדולה היא זו עד שק' לי איך תי' התוס' קו' זו במ"ש שמרגשת שדם זה יורד מהמכה וכוונתם שעכ"פ תהיה טמאה אם לא תרגיש דם זה יורד מהמכה ומה הועילו בזה הא עכ"פ אפשר שטפה דם נדה ג"כ מעורב בו ומה נעשה לאחותינו אם תרגיש דם יורד מהמכה זמן זמנים טובא כאשר הוא שכיח בבעלת (פא"ר פאל"ל) וכי נוציא אותה מרוב נשים אע"כ נאמר גם דם נדה מעורב בי' ולא הועילו כ"כ בתירוצם זה מ"מ יש לדחוק

אבל להרשב"א דלא חייש לדברי תוס' ס"ל דאפילו בשעת וסתה תלי' במכה ואפי' אינה יודעת שמוציאה ולא תטמא לעולם וזהו פלא: -

ובר מן דין קשה וכי על איזה חזקה נסמוך לטהר ביום וסתה הלא חזקת טהרה שלה עשוי להשתנות בהאי יומא ואין סומכי' עלי' כלל וגדולה מזו כ' הר"ן בתשובה הביאו הרב"י סימן ר"א במקוה שנמדד ונמצא שלם לפני טבילה ולאחר טבילה ואפ"ה אם עשוי' להתחסר אין סומכים על חזקתו הואיל ועשוי' להשתנות ומייתי ראיה מש"ס דקידושין ע"ט ע"ב דקיי"ל כרבי יעקב דאע"ג שהי' בריא משנולד ועכשיו נמי בריא ורובא דעלמא נמי בחזקת בריאים נינהו אפ"ה אוקי ממונא בחזקת מרא והיינו טעמא משום דאדם עשוי להשתנות מבריאות לחולי ולא הוה חזקה גמורה וה"נ אוקי טמא אחזקתו לא טבל מפני שמקוה זו עשוי' להשתנות ע"ש ואע"ג דיש לדחות דהתם איכא מיהת חזקת ממון וחזקת טומאה משא"כ הכא מ"מ כיון דחזקת טהרה לאו חזקה היא במה נטהר ספק דאוריי' וע"ש עוד ע"ט ע"א בקדשה אבי' וכו' ומ"ש פני יהושע שם ובכל המפרשים שם דהואיל דההוא יומא עשוי' חזקת נערות להשתנות לא מחשב חזקה ועיי' בתוס' נדה ב' ע"ב ד"ה השתא וכו' וגדולה מכל זה כ' הר"ן פ"ב דכתובות ביישוב ק' תוס' שם כ"ג ע"א ד"ה מ"ש דהקשו דנוקמא אחזקת פנוי' ותי' דחזקת פנוי' עשוי' להשתנות כיון דאשה עומדת להתקדש ע"ש א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו דחזקת טהרה שהוא עשוי להשתנות ממילא בלי שום מעשה משא"כ חזקת פנוי' הנ"ל וגם בההיא יומא עשוי הוא להשתנות אם כן איך נסמוך עלי': -

וראיתי בסדרי טהרה סי' קפ"ז שכ' שראה בפוסק א' דאפילו למ"ד וסתות דרבנן היינו דוקא לענין דנחזיקנה בודאי טמאה מיום הוסת ואילך זה לא אמרי' משום דאוקמא אחזקת טהרה אבל מ"מ ימים שבין הוסת לוסת טהורה היא מן התורה משום חזקה אפי' להך מ"ד ע"ש ולפי הנ"ל ק' הא כיון דמן התורה תלת זימני הוה חזקה לכ"ע והאי אתתא כבר אתחזקה תלת זימני איך נאמר משום דחזקת טהרה שלה עשוי' להשתנות נדחי' חזקה דאורייתא ועוד חזקת טהרה שלה כבר אדחית בהא דחזאי תלת זימני בהאי יומא דאלת"ה שור המועד היכי משכחת ליה למ"ד כל השוורים בחזקת שימור קיימי ומכ"ש שור דאייעד לימים ידועים לדילוג וסירוגין וכדומה דבימים שבנתיים איהו גופיה תם הוא וקיים בחזקת שימור כמבואר כל זה בב"ק ל"ז ע"ב וא"כ נימא דבהאי יומא נמי מוקמי' ליה בחזקת שימור ותמותו במקומו עומדת אע"ג דבנדה אי מצאה טמאה אזי מטמאים לה למפרע מיום הוסת אפי' למ"ד וסתות דרבנן וה"נ אי נגח בההוא יומא אזי נדע למפרע שהוא מהחזקה שהוחזק ליגח בההוא יומא אה"נ אבל מ"מ כל זמן שלא נגח

אין הבעלים מחוייבים לשמרו מ"הת משום שחזקת שמור שלו מנגדתו דהרי בנדה נמי ס"ל לרוב הפוסקים וכן הסכים הש"ך דלמאי דקיי"ל וסתות דרבנן גם הפרישה סמוך לוסתה דרבנן אע"ג דאם תראה נדע שמחמת הוסת הוא לה מ"מ מ"הת לא צריכה לחוש לזה כלל ומותרת לשמש סמוך לוסתה ולפי הנ"ל היינו טעמא משום דמוקמי' לה בחזקת טהרה וא"כ בשור נמי לא יצטרכו הבעלים לשמרו כלל ואי אירע שנגח אמאי מחייבי נזק שלם והנה שיטת הרא"ה בבד"ה בית ז' שער ב' דף קנ"ה ע"א דאפי' למ"ד וסתות דרבנן מ"מ לשמש בעונה הסמוכה לוסתה דאוריי' היא והיינו מותר העונה שמשעה שהיתה רגילה לראות עד סופה דנהי דלא חיישי' שראתה דוסתו' דרבנן מ"מ חיישי' שמא תראה שדרכו של דם לבוא בהרגל התשמיש אמנם בחלק מהעונה מה שלפני רגע שרגילה לראות זה תלי' בפלוגתא דוסתות אי דאוריי' או דרבנן פי' דלמ"ד וסתות דאוריי' קאי קרא נמי אשלפניו ולמ"ד דרבנן קאי רק אלאחריו ע"ש ומתוס' דיבמות ס"ב ע"ב משמע נמי דאפי' למ"ד וסתות דרבנן מ"מ חיישי' מ"הת לשמא תראה ע"ש ומ"מ לא א"ש הכא גבי שור דשאני התם שדרכו של דם לבוא בהרגל התשמיש אבל בשימור השור מ"הת נחייבו נוקמי' בחזקת שימור אע"כ צ"ל דכיון דאתחזק בתלת זימני אזל לי' חזקת שימור דילי' בההוא יומא אע"ג דרוב שוורים דעלמא בחזקת שימור קיימי ואינה עשויה להשתנות מ"מ כיון דאתחזק תלת זימני תו ליכא חזקת שימור א"כ מכ"ש הכא בוסתות דחזאי תלתא זימני בהאי יומא וחזקת טהרה בלאה"נ עשוי להשתנות דכל נשים דעלמא עשוי' להתטמא בזמן ידוע עכ"פ א"כ מה"ת נוקמא אחזקת טהרה ונאמר וסתות דרבנן שלא תחוש נמי לשמא תראה מן התורה והא אנן קיי"ל כמ"ד סתם שוורים בחזקת שימור קיימי כמ"ד פלגא נזקא קנסא בב"ק ט"ו ע"א ע"ש ואפ"ה מחייב בעליו ביעוד תורי׳:

מיהו במה דמטהרים בשעבר הוסת י"ל משום דרוב נשים בהרגשה חזי' והאי נמי רוב ימים נמי מרגשת בראי' דאי לא ארגשה טהורה כמבואר ר"פ הרואה כתם וכיון דלא ארגשה השתא למה ניחוש ארגשה ולאו אדעתא משו"ה ה"ל דרבנן אבל במה דלא חיישי' שמא תראה קשה וע"כ נלע"ד דהיכי אמרי' תלתא זימני הוה חזקה במידי דאינו עשוי להשתנות משא"כ חזקת הוסת תלוי בבריאות הגוף ומזגו ושינוי תהלוכות הגלגלים וכוכביהם ומשתנה ע"י אכילה ושתיה ושינה וקפיצה ומנוחה ויגיע' וילדות וזקנה וכדומה וק"ו הדבר הרי אפי' גבי חזקת בריאות כ' הר"ן בתשובה שהבאתי לעיל דלאו חזקה גמורה היא משום שאדם עשוי להתחלות מכ"ש שעשוי הוסת להשתנות ע"כ אעפ"י שהוחזקה אלף פעמים לראות בזה היום מ"מ א"א להחזיק זה בחזקה דאוריי'

דדלמא השתא נשתנה מזגה וטבעה ומשו"ה אוקי אתתא בחזקת טהרתה אעפ"י שעשוי להשתנות מ"מ הך חזקה נמי עשוי להשתנות וא"ש:

מ"מ להרשב"א ק' בשלמא שלא בשעת וסתה נימא אע"ג דוסתות דרבנן מטעם הנ"ל מ"מ זהו דוקא שלא להחזיקה בטמאה ביום הוסת משא"כ ימים שבנתיים אית לן למימר שאין דם המקור מצוי כלל וגם כי אית לה חזקת טהרה שאינו מצוי' להשתנות באותן הימים עד שיגיע שעת וסתה ומכה יש לה בפנינו שיש שם דם ודרכן של אותן המכות להוציא דמן בלי זמן וגבול ידוע ומשו"ה תלינן בה וסברא נכונה היא אבל לתלות בה ביום הוסת נמי קשה:

והנה בס' נודע ביהודה כ' מדכ' רשב"א אפי' בשעת תשמיש ואפי' בשעת וסתה טהורה והוקשה לנ"בי הנ"ל מאי אפי' בשעת תשמיש דקאמר אע"כ ה"ק אפי' בשעת תשמיש דאיכא למימר הרגשת שמש הוה ומכ"ש שלא בשעת תשמיש כיון דלא ארגשה ובזה נתיישבו לו דברי רשב"א דכיון דמיירי שלא ארגשה פתיחת פי המקור ממילא איכא כאן ס"ס של רמ"א בסי' קפ"ז ס"ה ועל זה בנה בנינו והעלה שם דלפ"ז כשהמכה בצדדים אזלא לה ס"ס דשם חד הוא מה לי מהמכה מה לי מן הצדדים בלא מכה דכשמכה במקור עצמו אזי תלי' במקור מקומו טמא אבל כשהיא בצדדים לא שייך זה עכ"ד ולא נ"ל כל דבריו במכ"ה דאם באנו לידי מדה זו דרשב"א מיירי בלא הרגשה א"כ למה הלך בדרך למרחוק דמטעם ס"ס נגע ביה הלא לק"מ ארשב"א שום קו' מקו' הח"ץ הנ"ל דכיון דרוב נשים וגם האי אתתא רוב ימים בהרגשה חזי' לא נאמר ארגשה ולאו אדעתה כיון דאיכא למתלי במכה ומסתיין שתטמא בדארגשה שיצא מהמקור ואי משום מ"ש אפי' בשעת תשמיש שאז איכא למימר הרגשת שמש הוה ואפ"ה מטהרת הרשב"א הא רשב"א לא מיירי ברשיעי דמשמש בעונת הוסת דמ"ש ואפי' בשעת תשמיש ואפי' בשהגיע עונת הוסת פשוט הוא דל"ש אהדדי למימר דמשמש בעונת הוסת אלא רשב"א מילי מילי קאמר אפי' בשעת תשמיש שלא בשעת וסת וא"נ בשעת וסתה שלא בשעת תשמיש וכיון דשעת תשמיש הוא שלא בשעת וסת א"כ לק"מ ק' ח"ץ כנ"ל וא"כ ממ"נ בשעת תשמיש הא לא הוה בשעת וסתה ובשעת וסתה הא לא ארגשה וא"כ תו לא צריכא להרעיש עולמות על רשב"א בזה ועוד אי משו"ה נקיט אפי' בשעת תשמיש משום דלא ידעי' אולי הרגשת שמש הוה א"כ עכ"פ מדוע תלה האי רבותא בתשמיש דעכ"פ קיל הוא משום דרוב נשים אינן רואות בשעת תשמיש טפי הל"ל אפי' ע"י בדיקת העד דאימר הרגשת עד הוה:

אבל האמת במ"ש הרשב"א אפי' בשעת תשמיש הוא זה דרגיל הדם לבוא מהמקור מחמת חמום וחמוד התשמיש וכמ"ש בדק הבית הנ"ל וכמ"ש והאריך הפלתי סי' קפ"ד והוא אמת וראה איך נשמר רשב"א בלשונו וכ' ואפי' ראתה בשעת תשמיש ולא כ' מחמת תשמיש כלשון הש"ס כי האמת אעפ"י שרגיל הדם לבוא לפני תשמיש מחמת חמוד או לאחריו מחמת חמום התשמיש והתעוררתו מ"מ מחמת תשמיש ממש דהיינו בעוד שהשמש דש באופן שיחייב בעלה חטאת זהו אינו מצוי כלל ומשו"ה מקלינן ברואה מחמת תשמיש דעל הרוב בשעת בעילה ודישה נסתם עורק הדם גם כל הרגשותי' דנותנת כל לבה ועיונה על תאות התשמיש וכמדומה לי ראיתי גם זו בפלתי לחלק כנ"ל ואע"ג שהרא"ה הנ"ל כ' דהטעם דצריכה לפרוש בעונה שלאחר הוסת משום שהתשמיש גורם זילת הדם ומשמע בשעת תשמיש גורם כן י"ל אה"נ כיון שהוא ג"כ עונת הוסת צריכה שתחוש לכתחלה אפילו לכעין זה דסמוך לוסתה חמיר טפי אבל שלא בשעת וסתה לא ניחוש שיבוא מחמת תשמיש אבל בשעת תשמיש שלא מחמתו דהיינו לפניו או לאחריו בסמוך זהו רגלים לדבר קצת ואפילו הכי מקיל רשב"א כיון שהוא שלא בשעת וסתה ויש לה מכה לפנינו:

ובזה י"ל הגי' שלפנינו בנדה ס"ו ע"א ואם יש לה מכה תולה במכתה ואם יש לה וסת תולה בוסתה ואם דם מכתה משונה מדם ראיה אינו תולה דמפסיק בבבא דאם יש לה וסת בין דיני מכה ובאמת הרשב"א בת"הא בשני מקומות הנ"ל הקדים בבא ואם יש לה וסת לואם יש לה מכה וכן המרדכי וכן הוא בריי"ף ובסמ"ק איתא תחלה דיני מכה ואח"כ ואם יש לה וסת אמנם לגי' שלפנינו י"ל כך ע"ד פי' הרמב"ם וכל הראשונים ואם יש לה וסת ששמשה קרוב לזמן וסתה ועפ"י דרכו של רשב"א ז"ל ואם יש לה מכה אפי' אינה יודעת שמוציאה דם מ"מ תולה היא במכתה לטהרה אפי' בלא נקיים כלל וע"ז אמר אמנם אם שמשה סמוך לוסתה תולה הדם בוסתה להחמיר כי אז ע"י חמום התשמיש וגם כי הוא קרוב לזמן הוסת אזי דם המקור יותר מצוי ממכה שאין אנו יודעים שמוציאה דם וטמאה היא אך אם דם מכתה משונה מדם ראיתה אינה תולה פי' אם זה הדם שאנו רוצים לתלות במכה [אלא מפני שהוא סמוך לוסתה ושמשה עתה לא רצינו להקל אבל זולת זה היינו תולים במכה] אם אותו מראה דם משונה ואינו דומה למה שרגילה לראות תמיד בשעת וסתה אזי אינו תולה פי' בוסתה להחמיר אלא טהורה היא אפי' שמשה קרוב לזמן וסתה דהא כל עצמינו לא היינו מטמאים אלא משום דאזלי' בתר המצוי לומר מדם וסתה הוא זה שמיהר עתה לבוא מפני התשמיש והא אינו מצוי שתראה מראה כזו לכן אינה תולה בוסתה להחמיר אלא במכתה להקל וא"ש נמי מה

דמסיים ונאמנת אשה לומר מכה יש לה באותו מקום שממנה דם יוצא שנדחק רשב"א מ"ט צריכה לומר שממנו דם יוצא הא לא צריכא שתדע שמכתה מוציאה דם וגם בתשו' האחרונים דקדקו מ"ט לא נקיט לשון זה בבבא דרישא ואם יש לה מכה שמוציאה דם תולה במכתה ולפי הנ"ל א"ש דכל זה הוא בשא"י שמכתה מוציאה דם אז נאמר אם שמשה בשעת וסתה אם אין דם מכתה משונה אזי טמאה ותולה בוסתה שמצוי יותר משום שאינה יודעת כלל שמכתה מוציאה דם אבל אם יודעת היא שמכתה מוציאה דם בודאי וזילת הדם ע"י הגרמת התשמיש סמוך לוסתה הוא ספק ואשה זו בחזקת טהורה עומדת אזי טהורה אפי' אם אינה משונה מדם ראי' ועל זה אמר עתה ונאמנת אשה לומר מכה יש לה שמוציאה דם ואז לא צריכה שתדע שהוא משונה מדם ראי' וא"ש הכל וק"ל מ"מ בפי' כוונת הרשב"א במ"ש ואפי' בשעת תשמיש נ"ל דהאמת אתי ודלא כנ"ב הנ"ל וסתירת יתר דבריו יתבארו לפנינו אי"ה:

ונחזור עתה לק' הנ"ל אהרשב"א שמתירה אפי' בשעת וסתה ממש שצע"ג מכל הטעמים שכתבתי ע"כ אמינא לולי דמסתפינא דמחכו עלי בבי מדרשא שאומר דבר פלוספיא והוא כי ע"י מכה שבאבר אז לפעמים נמשכו שם כמה מיני דמים מגידים ועורקים עד שנעצרו הגידים והעורקים ההמה ולוקחים דרך לעצמם לשפוך דרך אותה המכה כל מותרי הדמים וכן הוא במה שקורים (פונטענע"לא בלע"ז) וכן ה"נ אם יש לה מכה במקור המוציאה דם אזי אין פלא אם עי"ז נולד לה עוצר בדם נדות וכל מותרי הדמים שלה המה שופכים דרך מכתה באופן שאם תגיע עת וסתה לא יהיה לה מה להזיל דרך העורק מקום אשר דמי נדה שופכים שמה ופשוט דדם המכה איננו דם נדה ומעתה תו לק"מ מכל מה שהקשינו לעיל דאין כאן רובא כלל לומר וכי נוציאנה מרוב נשים הרואות דם נדה ועוד הלא בההוא יומא דם מקור מצוי יותר והשתא כ"ז ליתא דרוב נשים אין להן מכה והיא גם היא כל היות שלא היה לה מכה קבעה וסת לזה היום אבל עתה דמפקא אתתא דא מרובא ויש לה מכה מהמכות שיש שם דם א"כ אין כאן שום דם מצוי היום ולא שום רובא דמאן לימא לן דאין רוב הנשים שיש להם מכה נעצרים מדם הנדות ולא יהיה אלא ספיקא מוקמי' לה בחזקת טהרה ולא מקרי עשוי להשתנות היום שאינו עשוי היום להשתנות ונראה דגם דעת התוס' כן אלא דלא ניחא להו למסמך על סברא זו אלא בשעה שמרגשת שדם זה יורד מהמכה אז נימא שאין לה דם נדה והוא נעצר אבל כל שאין מוכיחה קיים לא נסמוך על זה והרשב"א הקיל יותר אבל אין כאן שום תימה על הרשב"א ז"ל וא"כ עכ"פ שלא בשעת וסת יש לנו עמוד גדול הרשב"א ז"ל לסמוך

עליו בשיש לה מכה אפי' אין יודעת שמוציאה דם דהא איהו סומך על סברא הנ"ל אפי' בשעת וסתה:

אלא שראיתי שנ"בי ז"ל השריש ברוב או בכל תשובותיו דכיון דרשב"א נמי לא אמרה אלא משום חזקת טהרה א"כ כיון שתראה פ"א דם נדה ממש באופן שתהיה טמאה גם לרשב"א או לדידן אם לא נסמוך על רשב"א בשעת וסתה ממש א"כ משתגיע עונת הוסת ותהיה טמאה נדה שוב לא תטהר לעולם עד שתרפא מכתה דהא מכיון שנטמאת שוב אין לה חזקת טהרה ובמה תטהר ולפי דבריו נמי צ"ל דברייתא בגמ' והרשב"א וכל הראשונים ואחרונים מיירי כשתחלת המכה בא לה בשהיתה טהורה אבל אשה טמאה נדה אם אירע לה כן תחלת תקלה אזי גם לרשב"א אין תרופה למכתה ולא נ"ל כלל דא"כ לא הוה שתקי קמאי דקמאי מהא גם צלע"ג אי כדבריו כן הוא א"כ מה זה שהקשה הרשב"א בת"הא והרא"ש אהא דכ' רמב"ן דבז"הז דמחמרינן אפי' בבתולה שדמיה טהורים לא תלינן תו במכה והקשו עליו שאני בתולה שיהיה לה שעת הכשר עכ"פ לכשתפסוק אבל לאסרה על בעלה לעולם לא החמירו והשתא אי איתא לדברי נ"בי מאי קושיין דלמא רמב"ן ס"ל אפי' במכה שבודאי מוציאה דם נמי לא תלינן בה אלא בצירוף חזקת טהרה של אשה דאלולי שיש לה חזקת טהרה לעולם היה לנו ספק שגם דם נדה מעורב אלא משום חזקת טהרה תלינן במכה ואפשר וקרוב לודאי דכ"ע ס"ל הך סברא וכמ"ש הרא"ש בעצמו דמשו"ה אין צריכים להקיף אם דם מכתה משונה משום דמוקמי' אחזקת טהרה וא"כ ממ"נ אי נאמר שאעפ"י שיש לה מכה המוציאה דם מ"מ אפשר שתספור ז' נקיים לפעמים א"כ הדר ה"ל ממש כמו דם בתולים שיש לה שעת הכושר לכשתספור ז' נקיים ותהיה טהורה לבעלה אז ואי מיירי שלא אפשר לה לספור נקיים ותתגרש ע"כ ותאסר ועל זה אנו דנין דלא דמי לדם בתולים משום דהכא אנו אוסרים אותה לעולם וק' לדדהו מי ניחא אם נמי תטהר אותה עתה ונתלה במכה מ"מ משיגיע פ"א ימי וסתה תאסר ולא תטהר לעולם דמאז אזדא לה חזקת טהרתה נמצא כל הפלפול הוא על אותן איזה ימים שבין התחלת המכה עד שיגיע וסתה ולמה נקיל משום אותן ימים מועטים ולא לילף מדם בתולים ודוחק לומר דקאי אהא דמשמע דרמב"ן ברואה מחמת תשמיש נמי ס"ל דלא נתלה במכה והיא אינה רואה בשום פעם מחמת מכה אלא ע"י תשמיש ותאסר על בעלה לעולם דזה לא משמע כלל ובשגם דא"כ היה להם להודות לו עכ"פ באינה רואה מחמת תשמיש ויש לה מכה ואמנם רשב"א אפשר דלטעמי' אזיל דמטהר נמי בשעת וסת ומ"מ עדיין קשה אם תדע עכ"פ שזהו דם נדות שוב לא תתלה במכה כלל אפי' קודם שיגיע הוסת וזה לא משמע בפוסקים כלל

אע"כ צ"ל דאשה בחזקת טהרה עומדת אפי' כשראתה נדה אטו אנן על חזקת טהרה אנו דנין הלא נאמר אין אשה זו בחזקת רואה עתה מה לי אם לא טבלה לנדתה והיא טמאה או טבלה כיון שהיא בחזקת שלא תראה כל שעה הרי היא בחזקת טהורה ותלינן תו במכה:

ולא מיבעי' אי פסקה בטהרה עכ"פ אחר ימי וסתה שבדקה פ"א ומצאה העד נקי שמאז מחזקינן טהורה לא מבעיא לפירש"י דזבחים כ"ט ע"א ומייתי ליה נ"בי בעצמו וכתב בעצמו דלדברי רש"י שם אין חלוק בין ד' ימים ליום א' מכיון שפסקה בטהרה שוב אינה בחזקת רואה אלא אפי' לפמ"ש תוס' שם ד"ה וכיון שראה וכו' שכתבו להדיא וקשה דאין זה קרוי חזקת טהרה עכ"ל מ"מ נראה פשוט דהיינו התם דאמר ר"א אקרא אם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה אמרת אחר שהוא כשר יחזור ויפסל וע"ז דן ר"ע הן מצינו בזב וזבה שהן בחזקת טהרה וכיון שראו סתרו אף אתה אל תתמה ע"ז אעפ"י שהוכשר שיחזור ויפסול וא"כ ר"ע שבא לדמות זה לזב וזבה ע"כ הדמיון הוא כשם שזב וזבה אחר שנטהרו לגמרי והותרו מן התורה ליגע בטהרות ולכנוס למקדש אפשר שאח"כ יסתרו למפרע והה"נ בנותר אפשר אם יאכל ביום השלישי יסתור למפרע שלא יהיה לרצון לפני ה' וזה לא שייך אלא ביום הז' ושפיר הקשו תוס' אפירש"י כי אעפ"י דלענין חזקה מקרי חזקת שאינו רואה מיום הפסק טהרה ואילך מ"מ על זה לא שייך דמיונו של ר"ע והוא פשוט ומובן:

וכן מבואר להדיא בש"ס דנדה ס"ח במתני' נדה שבדקה עצמה וכו' דלרבנן בתראי דקיי"ל כוותי' כל שהפרישה בטהרה ביום שני אעפ"י שלא בדקה עצמה כלל וטבלה בשביעי לערב ולאח"ז בדקה עצמה ומצאה טמאה אפ"ה טהורה היא אע"ג דחזקה דהשתא טמאה היא שהרי מצאה עצמה טמאה וחזקה דלמפרע נמי טמאה היתה מ"מ מכיון שהפרישה בטהרה ביום שני לראיתה ה"ל חזקת שאינה רואה ודחי חזקה דטומאה דהשתא ועיי' כן לעיל ב' ע"ב:

אלא אפי' לא פסקה כלל בטהרה נמי נ"ל דעכ"פ יש לה חזקה שלא תראה זמן רב כל כך עד שתהיה שופעת כנהרא וראיה לזה מדיוקא דמתני' שם דקשי' דיוקא אהדדי ברישא קתני נדה שבדקה עצמה וכו' משמע הא לא בדקה כלל טמאה היא ובסיפא משמע דוקא בדקה ומצאה טמאה הוא דטמאה הא לא בדקה כלל טהורה היא וקשיין דיוקא אע"כ צ"ל דבדלא הפסיקה בטהרה אז הכל תלוי במצאה אח"כ אי טמאה אז מטמאינן נמי למפרע משום דכיון דלית לה חזקת טהרה ממש מלמפרע דאע"ג דכתב תוס' ריש גיטין וביבמות פ"ח ע"א דאשה אין לה חזקת טומאה בימי ליבונה מ"מ חזקת טהרה נמי לית

לה כי היכי דנאמר דחזקת טהרה דלמפרע ידחה חזקת טומאה דהשתא שהיא טמאה לפנינו זה לא נאמר אמנם מ"מ אם בדקה אחר זמן ומצאה טהורה הרי היא בטהרתה למפרע ונחזקנה בטהרה מלמפרע כי מסתמא פסקה ביום שדרך רוב נשים לפסוק או לכל הפחות מזמן שרגילה היא לפסוק בטהרה:

ובזה נ"ל ליישב דקדוק הש"ס שם דאמר רב נדה שבדקה ביום ז' ומצאה טמאה וב"הש לא הפרישה ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה הרי היא זבה ודאי וקשה מ"ט לא נקיט בדקה ביום ב' ומצאה טמאה כלישנא דחכמים דמתני' דהלכתא כוותיה דודאי איכא רבותא טפי בשני מבשביעי דנימא דמשך ראיתה כ"כ משני ואילך ותו בעיקרא דמלתא נמי קשי' איך נחזיקנה כזבה ודאי ומביאה קרבן ונאכל הא רוב נשים לא חזיין כ"כ בשפע ופסקו ביני ביני ומכ"ש בי"א יום שבין נדה לנדה דלא מוחזקת ברואה אע"כ צ"ל אה"נ אי בדקה בשני שכן דרך רוב נשים להמשיך ימי ראייתן אז אע"ג דאחר ימים מצאה נמי טמאה לא מחזקינין למפרע ברואה ודאית דסמכי' ארוב נשים דלא חזיין וכנ"ל ונהי דטמאה עכ"פ מספק משום צירוף ב' חזקות לגריעותא חזקה דמעיקרא דיו' ב' שהיתה טמאה וחזקה דהשתא מ"מ א"א לטמאותה בודאי משא"כ בדקה בשביעי דהשתא מפקא האי אתתא מרובא דהרי רוב נשים לא חזיין תו בשביעי כיון דמפקא מרובא אתרע חזקתה לגמרי וכיון דחזקה למפרע וגם חזקה דהשתא שניהם לגרוע ומרובא נמי מתפקא לכן מטמאינן לה בודאי:

ואש"נ לשון הרמב"ם שכ' אפי' בשביעי ודקדק בסדרי טהרה מאי רבותא דשביעי ולפי הנ"ל יש לומר לא מבעי' בשלישי ורביעי וכה"ג דודאי מפקא מרוב נשים שאין שופעת כ"כ ימים מרובים וא"כ חיישי' נמי ששפעה לתוך ימי זיבה אבל בשביעי אימא אה"נ פסקה אחר ב' ימים לתחלת ראייתה והשתא נפתח מעינה מחדש ביום השביעי ותחזור ותראה יום או ימים ואחר תטהר ולא תהיה זבה עכ"פ קמ"ל אפ"ה מחזקינן לה בודאי זבה כיון דעכ"פ רוב נשים לא חזיין ב' פעמים בתוך ז' ימים והוה שפיר רבותא:

מכל הלין מבואר נגלה דאפי' בלא הפסיקה בטהרה יש לנו סברא גדולה לומר דאזלינן בתר רוב נשים דלא חזיין כולי האי ועכ"פ לא מיקרי חזקת טומאה האמנם דברי רש"י בנדה ס"ט ע"א עומדים לנגדינו במ"ש בד"ה והכא אשמעי' סופן אע"פי שאין תחלתן וכו' ומיהו הפרשה בטהרה בעי' דמשהוחזק מעין פתוח ליכא לאחזוקי בטהרה עד שתבדוק ותמצא שפסק כדאמרי' במתני' דהפרשה בטהרה בעי' עכ"ל ופשוט מ"ש רש"י כדאמרי' במתני' דהפרשה בטהרה בעי' לא בעי' לאתוי' ראי' דבעי' אפרושי בטהרה דהא רב אמר כן להדי' נדה שהפרישה בטהרה וכו' ומה צריך לראיה אלא רש"י כ"כ לפרושי מלתא

דרב דהא דפשיטא לרב דלר"א בעי' עכ"פ הפרשה בטהרה דלמא סגי' ליה בסופן אעפ"י שאין תחלתן ואפי' הפסק טהרה נמי לא בעיא ומנ"ל לרב הא לכן פירש"י דזה משמע ליה מסתם מתני' דבעי' עכ"פ הפרישה בטהרה כן נראה כוונת רש"י מ"מ קשה הא אדרבה מדיוקא דמתני' מוכח אי לאו דבדקה אח"כ ומצאה טמאה וגם לא מצאה עצמה טמאה לא בשני ולא בשביעי אלא לא בדקה עצמה ולא הפרישה בטהרה כלל הרי היא בטהרתה משום דרוב נשים לא חזיין כ"כ בשפע ואיך נלמוד מכאן דכל שלא הפרישה בטהרה הרי היא בטומאתה כיון שהוחזקה מעיין פתוח וצ"ל דודאי אין ראיה מנדה דמתני' לזבה דאיירי ביה רב דודאי במתני' דמיירי מנדה בדין הוא דאם לא הפרישה כלל ולאחר ימים מצאה עצמה טהורה נחזיקנה טהורה למפרע משום דהואיל והוחזקה נדה לא נחזקנה זבה ואם נאמר ששפעה אחר ימי נדתה הרי מחזקי' אותה בזבה ואותה חזקה לא הוחזקה ועוד הואיל והוחזקה לראות בימי נדתה דרוב נשים חזיין בהו לא נחזקנה רואה בתוך י"א יום שמסולקים בדמים וכיון שכן ואיכא נמי רוב נשים דלא שפעו כ"כ זמן רב א"כ בדין הוא שאם תמצא אח"כ טהורה תהיה נמי טהורה למפרע אך מ"מ חזינן מיהת דכל הני סברות לא הועילו לומר שתהיה באותן הימים בחזקת טהרה ממש אם לא הפרישה בטהרה דא"כ אפי' מצאה טמאה אח"כ נמי אע"כ נהי דע"י צירוף כל הסברות הנ"ל מטהרים אותה כשמצאה טהורה אח"כ אבל מ"מ כשמצאה עצמה טמאה אח"כ הרי היא טמאה למפרע מספק אם לא הפרישה בטהרה משום שהימים שבנתיים לא מקרי מוחזקים בטהרה וא"כ מזה יליף רב לימי זבה אם חזייה בהו והוחזקה מעיינה פתוח אפי' בתוך י"א ימים וגם הוחזקו בטומאת זיבה אז אפי' בדקה אח"כ ומצאה טהורה טמאה היא שהרי בימים שבנתיים לית לה חזקת טהרה עכ"פ וזה מוכח ממתני' ונהי דבימי נדה מקלינן מ"מ בימי זבה מחמרינן כנ"ל פירש"י באמת וא"כ לפ"ז הני נשי דידן דכולי ספק זבות שוינהו רבנן לא מוקמי' להו בחזקת טהרה עד שתפסוק בטהרה עכ"פ בבדיקת נקיים:

ואפשר אם דם מכתה שרגילה לראות כל שעה אעפ"י שהוא ממראה טמאה אם הוא עכ"פ משונה ממה שהוא בשעת וסתה א"כ אחר שהמתינה כ"כ ימים שדרכה לפסוק בראי' דמים באומד יפה ותפסוק בטהרה ותראה אח"כ העד נקי ממראה הוסתות רק שהוא מלוכלך ממראה דם מכתה מקרי שפיר הפסק טהרה לענין זה ויש להבין בזה דברי רמב"ן בהלכות נדה שכתב דבזמן הזה דלא בקיאין במראה דמים לא תלינן במכה שא"כ אתה מצרכינן להקיף ולראות אם דם מכתה משונה מדם ראייתה והקשה הר"אש הא לא תנן שצריך להקיף אלא אם דם מכתה משונה אבל מסתמא אמרי' שאינה משונה

דמוקמינן לה בחזקת טהרה ולפי הנ"ל אפשר דס"ל לרמב"ן עכ"פ בהגיע ימי וסתה אזדא לה חזקת טהרה עד שתפריש בטהרה עכ"פ ואם תמיד תראה דם מכה ע"כ צריכה היא להקיף ולראות אם משונה מדם ראייתה כנ"ל ואין אנו בקיאין כן יש לפרש מ"מ כבר כ' הר"אש דבשני דמים שהם לפנינו גם אנחנו בקיאין שלא לחוש לחומרת הרמב"ן ז"ל ומבואר מכל מ"ש שלא כדברי נ"בי ז"ל הנ"ל:

וממילא אזדא נמי מ"ש עוד אס"ס של רמ"א באינה יודעת אם בא מן המקור ע"ש שהאריך בנ"בי בזה בכמה המצאות חדשות והעיקר בזה מ"ש בפלתי בתי' השני דכיון שיש לאשה חזקת טהרה לא מקפדינן אס"ס אם יכול להתהפך או לא או אם הוא משם א' או לא וכ"כ בפלתי עוד ר"סי ק"ץ שכן דעת הכ"מ שהקשה דמ"ט טמאו כתמים הא ה"ל ס"ס וע"ש בט"ז וק"ל וכן הוכחתי בתשו' א' מסוגיא דר"פ האשה שהיא עושה צרכיה דהס"ס דסמיך עלי' הש"ס שם אין לו ציור מדיני ס"ס אע"כ כיון דאתתא בחזקת טהרה ומהדין דניזל לקולא בכל דהוא מקלינן וסמכינן אס"ס גרוע ועיי' מ"ש תוס' נדה י"ט ע"ב וק"ל:

שוב מצאתי בסדרי טהרה דכ' ומסתייע מהנך דיבורי תוס' דלא בעי' ס"ס משני שמות דלא אמרי' שם אונס חד הוא והאריך בכמה ראיות ג"כ להחזיק דברי רמ"א הנ"ל מ"מ באשה דעומדת בחזקת טהרה לפמ"ש לעיל יש לסמוך ולומר דמחשב שפיר ס"ס כנ"ל גם מצאתי שם דמייתי בשם ס' זכרון יוסף שפלפל השואל עם הגאון המחבר ז"ל בסברא זו שכתבתי אי ניזל בתר רובא דעלמא דלא מחזי' דמא כ"כ זמן רב ולא ידעתי סברותיהם וראיותיהם אולי הוא מן הראיות שכתבתי לעיל:

המורם מדברינו שבררנו דברי הרשב"א וסלקנו מעליו ק' הח"צ אפי' בשעת וסתה ממש ונהי דאין נראה לסמוך עליו באשה שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם בשעת וסתה לטהרה כיון שהתוס' חולקים מ"מ שלא בשעת וסתה פשיטא ופשיטא שיש לסמוך אהרשב"א בהא ודלא כהבנת הש"ך והח"ץ וגם בפלתי תמה מ"ט החמיר הש"ך כ"כ בזה וגם ראיתי מועתק לשון תשו' אמונת שמואל שתמה אהמחמרים בזה כ"כ:

והנה לשון המרדכי פ"ב דשבועות כך הוא ואם יש לה וסת זמן קבוע שהיא רואה דם תולה בוסתה שיכולה לומר זה הדם שהיא רואה טהור שעדיין לא הגיע וסתה עכ"ל והנה להבין כפשוטו דכל שיש לה וסת תולה שלא בשעת וסתה במכה אם תראה מחמת תשמיש אפי' אין ידוע לה שום מכה כאשר הבינו הרבה זה הוא רחוק מן הדעת וכ"כ בפלתי והרבה להשיב ומ"ש בפלתי שיש ראי' לשיטה זו מסוף נדרים באומרת טמאה אני לך לא מהימנא שלא תתן עיניה באחר ותקלקל על בעלה ואכתי תקלקל ותאמר ראיתי

דם ג"פ מחמת תשמיש ותתגרש אע"כ באשה שיש לה וסת תולה בוסתה כהמרדכי ובאין לה וסת לא אכפת לן אם תתגרש ע"ש ובחידושי אמרתי שאין כאן ראי' כלל דבשלמא התם תקלקל על בעלה לומר נטמאתי כדי שתתגרש ותנשא לאחר משא"כ הכא הלא יאמר נא בעלה לא אגרש אותך ואשרה אותך ע"י שליש אולי תתרפא ונמצא שלא תוציא מחשבתה הרעה לפועל לכן לא חשו חז"ל לזה משא"כ באומרת נטמאתי דאסורה לו לעולם לא ישרה אותה ע"י שליש ותתגרש לכן חשו שנתנה עיניה באחר ואין כאן שום ראי' מ"מ הא גם בפלתי הסכים שאין הפי' במרדכי כפשוטו אלא א' משני פנים או שכוונתו דעכ"פ לא תתגרש אם יש לה וסת אמנם ז' נקיים צריכה ולא היקל אלא באי' דרבנן דהיינו לשמש עם בעלה אבל בכל פעם צריכה נקיים או דמטהרה לגמרי אלא דמיירי ביש לה מכה שאינה מוציאה דם וכיון שהוא שלא בשעת וסתה תולה במכה כי האי ובפלתי הסכים לזה הפי' השני דאי כפי' הראשון דמיירי לבעלה א"כ הא דתני' ואם יש לה מכה תולה במכתה דמפרש במרדכי במכה שמוציאה דם ואז תולה בלי ספק לטהרה לגמרי א"כ לא הוי דומה לותולה בוסתה שזה תולה לטהרה לגמרי וזה תולה רק שלא תתגרש ועוד אי נימא דשלא בשעת וסתה תולה אפי' אין לה מכה סתר מרדכי א"ע שכ' לפני זה בשם ראבי' דרואה מחמת תשמיש לא תפסיד כתובתה אפי' אין לה וסת משמע לא מבעי' יש לה וסת דלא תפסיד כתובתה אבל מיהת תתגרש ועכצ"ל מ"ש המרדכי דתולה בוסתה היינו בצירוף מכה שאינה מוציאה דם ואז טהורה לגמרי זהו דעת הפלתי בפירוש המרדכי ואם כן הרי גם הר"ם מרוטנבורג בתשובה סימן תרכ"ה מפרש כהמרדכי גם הראב"ד בס' בעלי נפש ס"ל ע"כ כהמרדכי הנ"ל שכתב מדתניא הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פ"א וב' וג' משמע דתשמיש ראשון אינו בכלל משום ששמשה שלא בבדיקה ראשונה שלפני תשמיש ומזה הוכיח דאפי' אין לה וסת נמי לא בעי בדיקה לפני תשמיש שהרי בריי' ע"כ באין לה וסת מיירי מדתני' אח"כ ואם יש לה וסת תולה בוסתה משמע ברישא באין לה וסת מיירי עכ"ד וא"כ ע"כ מפרש כפי' המרדכי דאי כפירש"י שיש לה וסת לקלקול זה או כפירוש הרמב"ם ששמשה סמוך לוסתה א"כ לעולם רישא ביש לה וסת מיירי וזה הוא מובן גם הש"ך עמד בזה בסי' קפ"ו ותימה רבה ששום א' מאחרונים לא הביא בזה דעת הראב"ד דס"ל כהמרדכי וא"כ לפי הנ"ל באשה שיש לה וסת ויש לה מכה שאינה יודעת שמוציאה דם שלא בשעת וסתה יש לנו עמודים גדולים ה"ה הראב"ד ומהר"ם מר"ב ורשב"א ומרדכי וכן הסכים המחבר בש"ע כמבואר:

האמנם בכוונת המרדכי אין נ"ל הכרח במ"ש הפלתי אדרבא מלשונו שכ' שיכולה לומר זה הדם שהיא רואה טהור משמע דלא תתגרש קאמר ולעולם נקי' צריכה דאל"כ מה שיכולה לומר דקאמר כאלו היא מדברת בעד עצמה ואי אמרה כן בברור שזה דם טהור הלא נאמנת אשה לומר אפי' אין לה וסת אע"כ שלא אמרה כן בברור א"כ מה שיכולה לומר דקאמר אע"כ משמע דלענין נקיים וספק דאוריי' טמאה היא אלא להתגרש יכולה היא לטעון ולומר דם טהור הוא כן משמע לי קצת ומ"מ ראיותיו של הפלתי אין מכרעת מ"ש דא"כ ותולה בוסתה אינו דומה לותולה במכתה אין זה קו' דהברייתא לא מיירי כלל אלא מדיני גירושי אשה ותיקוני' ולא מיירי מאי' נדה לכן קאמר בשניהם ותולה שלא תתגרש מיהת אמנם מספירת נקיים לא מיירי ברייתא ודין מכה מפורש באידך פלוגתת ר' ורשב"ג פ' כל היד דלכ"ע טהורה ופליגי התם במקור מקומו טמא ומ"ש דא"כ המרדכי סתר א"ע שכ' לפני זה שלא תפסיד כתובתה אפי' אין לה וסת יש לדחות דה"ק אפי' אין לה וסת כלל ומכ"ש ביש לה עונה ידוע אלא שרגילה להקדים ולאחר אבל וסת קבוע ממש לא תתגרש כלל:

הנה בזה נ"ל אפי' אי יהיבנא לי' פירושו במרדכי דמיירי ביש לה מכה שאינה מוציאה דם והואיל ויש לה וסת תולה בה מ"מ לאו דוקא ביש לה וסת ליום ידוע ממש אלא אפי' רגילה להקדים ולאחר ג' או ד' ימים באופן שאין לה שום יום הנקבע ממש מ"מ כיון שברור לה שאינה רואה בפחות מג' או ד' שבועו' וכדומה הרי היא באותן ימים שבנתיים טהור ותולה בוסתה וכעין שכ' מהרי"ל שהביא הש"ך סי' קצ"א סק"ז דהא לאו מטעם חזקה אורח בזמנו בא אתאינן עלה דנימא דבעי' חזקה גמורה על יום ידוע זהו ליתא דהא קיי"ל וסתות לאו דאורייתא ולא אתאינן עלה אלא משום שעכ"פ אין הדמים מצוים בה בימים שבנתיים והוה עכ"פ כספק שקול אי מהמכה אי מהמקור ומכ"ש לפמ"ש לעיל שהמכה מוליד עוצר במקור מלהזיל ומלהוריק דם נדות וא"כ דם מכה מצוי יותר ומטהרים ליה וטעם זה שייך נמי בכנ"ל ויש לה וסת הוא לאו דוקא וסת קבוע ממש אלא כמ"ש וזה נ"ל דעת מהר"י סג"ל שהביא ט"ז סי' קפ"ז וז"ל אבל בנדון דידן דלית לה מכה מבוררת ומ"מ בין עונה לעונה נ"ל לסמוך על התירוץ דלעיל ובאותה תשובה מקיל שלא בשעת וסתה אפי' אינה מרגשת דמחמת מכה קאתי תלינן בדם מכה למ"ד וסתות דרבנן עכ"ל וכל רואה ישתומם אדרבה למ"ד וסתות דאורייתא יותר יש לתלות שלא בשעת וסתה במכה אע"כ דמהרי"ל מיירי באשה שאין לה וסת קבוע אלא כמ"ש ש"כ בשמו סי' קצ"א הנ"ל שאינה רואה בפחות מג' או ד' שבועות ולכן לא קאמר בין וסת לוסת אלא בין עונה לעונה דמשמע כנ"ל אבל וסת קבוע לית לה והשתא אי הוה קיי"ל

וסתות דאורייי היה אפשר לומר מה שמקילי' בין וסת לוסת הוא משום חזקה וזו שאין לה וסת ממש ליום ידוע לא תתלה במכה משא"כ השתא דקיי"ל דוסתות דרבנן ואפ"ה תולין במכה בין וסת לוסת ע"כ היינו טעמא משום שאינו מצוי אדם דם מקור א"כ ה"נ בין עונה לעונה כנ"ל ברור דאין חלוק בזה והך דר"מ ור"ח בן אנטיגנוס דספ"ק דנדה דפליגי באשה שאין לה וסת שתתגרש לר"מ מיירי דוקא באין לה וסת כלל אבל ביש לה שום יום ידוע שלא תראה בו לא תתגרש לר"מ והראבי' שבמרדכי עלי' קאי ושפיר הוכיח הפלתי ומוכח מזה דאפילו אין לה וסת ממש נמי יש לסמוך אכל מ"ש לעיל:

ולולי דמסתפינא ה"א דבר חדש שלא ראיתי בשום א' מהפוסקים מה שנ"ל בפי' מהר"מ מר"ב לפי הנוסחא הנדפסת לפנינו בסי' תרכ"ה וז"ל ואם יש לה וסת קבוע שהרי רואה נדה תולה בוסתה שיכולה לומר הדם שהיא רואה טהור הוא דעדיין לא הגיע וסתה עכ"ל והנה מ"ש שהרי רואה נדה תיבות אלו אין להם שחר ובמרדכי כתוב שהיא רואה דם וא"כ יכול להגיה במהר"ם שהיא במקום שהרי אלא שגם ההגהה לא יתכן דבמרדכי דכתב שהיא רואה דם א"ש אבל שהיא רואה נדה אינו נכון בלשון ע"כ היה נראה דהיה קשה למהר"ם קו' הראב"ד הנ"ל מ"ט אמר הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פ"א ב' ג' וה"ל לומר המשמשת וראתה דם ג"פ מחמת תשמיש וכו' ולא ס"ל כראב"ד דראיה ראשונה לא תהיה מן המנין עיי' מנחת יעקב ר"סי קפ"ז ולומר דהוא רק תואר לאשה שכך תואר שמה הרואה מ"ת קשה מ"ט תיארה כן במקום דנפיק מיניה חורבא דיש לטעות כראב"ד ע"כ ס"ל כיון דרוב נשים לא חזיא מ"ת וגם כי לאסרה על בעלה הוא אי' דרבנן בעלמא כמ"ש הפוסקים ע"כ אין לנו להחמיר בזה כלל ומכ"ש אשה שהיה לה שעת הכושר ששמשה כמה פעמים עם בעל זה ולא ראתה מ"ת ועכשיו נתקלקלה הרי לפנינו דאין האצבע גורם אלא שנולד לה עתה קלקול בחדרי בטנה א"כ נאמר שמכה יש לה וזה דעת ר"ח שבס' התרומה אלא הכא מיירי באשה שאין רואה שום דם נדות כלל אלא מה שעתה רואה בשעת תשמיש לכן תיאר זאת האשה בשמה הרואה מ"ת פי' שכל ראיית דמה מ"ת ואז כך דינה משמשת פ"א ב' ג' וכו' דאין לנו לומר שזה דם מכה הוא משום דרוב נשים אינן רואות מ"ת ז"א כיון שאנו רואים שמיום שהתחילה לראות מ"ת פסק וסתה ע"כ אין לנו לתלות במכה וע"ז אמר ואם יש לה וסת ולאו דוקא וסת ממש אלא אם לא עברה עונתה שרגילה אלא רואה היא דם נדה כמנהגה וזה שכ' הר"ם שהרי רואה נדה פי' שהרי רואה היא כמנהגה ע"כ תלינן לומר שהדם שראתה בנתיים טהור הוא כן משמע לי מלשון מהר"ם והוא פי' נאה אלא שלא נמצא כן לא' מהפוסקים ע"כ לא רציתי להאריך בזה יותר מ"מ מ"ש לעיל בכל זה נ"ל להלכה ולא למעשה כלל עד

שנעיי' עוד יותר בכל זה בעיון הדק היטב. כתבתי פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ד' ג' דחנוכה תקס"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קמג

למחותני כבוד הרבני המופלא עושה פלא כש"ת מהו' מאיר ני' פאלל מס"ה יע"א: -
בהגיעני נועם מכתבו ברכתי ברכת הנהנין ברוך שלא השבית גואל למלכים למואל ותורה מחזרת על אכסני' שלה להיות קבוע בתוך משפחתינו משפחת רם גם כי חתנינו לוקחי בנותינו גדולים וטובים תלי"ת כפי הנראה מכותלי כתבו דמעלתו הי ניהו משוקדי דלתי ה' ועוסקי תורתו כן יזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו יראה בנים לבניו עוסקים בתורה ועבודה תמה ותחז בציון עיננו בנויות ברמה נצבה אלומת ישראל וגם קמה אמן: -
ודשאילנא קדמיכון במ"ש הרב בהגה' ש"ע י"ד סי' קפ"ז ס"סעיף יו"ד דרואה ג"פ אחר הלידה אסורה לבעלה ואמאי הא אין אשה קובעת לה וסת בימי מניקותה ואפי' מיחוש חששא בעלמא לא תיחוש דאל"תה מה הקשה רשב"א בת"הא הביאו ב"י סי' קפ"ט אמתני' דנדה י"א דקאמרה יושבת על דם טוהר לא בעי' בדיקה משום דבימי טוהר לא קבעה וסת ת"ל משום מניקה והאריך בזה הרשב"א שם ומאי קושי' דלמא בימי טוהר אפי' חששא ליכא משא"כ בימי מניקה דמיחש לה עכ"פ וצריכה בדיקה למיחש אע"כ פשיטא להו להראשונים ז"ל דבימי מניקה לא תחוש כלל וא"כ איך תאסר על בעלה בשביל זה הא כל ראי' מחמת תשמיש לא אתאינן עלה אלא משום קביעות וסת וכמ"ש הרב"י ס"סי קפ"ז בשם רשב"א וכ' מעלתו עוד דהא דפסק בש"ע ס"סי קפ"ט דבימי מניקה אעפ"י שאינה קובעת מיחש מיהת חיישי' לראייתה כ' מעלתו זהו ע"כ לחומרא בעלמא כמוכח מלעיל דלעיקר הדין אפי' חששא ליכא וא"כ מה"ת לאוסרה על בעלה בשביל זה אלו תוכן דבריו אלא שהוא כתב במשמעות לשונו כאלו מוכח כן ממשנה וגמרא דף י"א הנ"ל וליתא אלא מדברי ראשוני' מוכח כן וכמו שתקנתי לשונו כצ"ל:
יקבל תשובתו כיד ה' הטובה עלי וטרם נבוא אל עומק דברי רשב"א בת"ה אקרא תמה על מעלתו מה ראה על ככה לומר שהאי חששא הוא רק מחומרא בעלמא וכי מפני קושיא נדחה הלכה ברורה ח"ו הנה הרמב"ן פסק דקובעת וסת בימי מניקה ומהראוי' היה להחמיר בזה כדבריו אלא שכ' הש"כ ס"סי קפ"ט סקע"ג דהראב"ד ורשב"א וריטב"א חולקים שומעים להם להקל דה"ל רבים וא"כ תינח לענין קביעות וסת משא"כ לענין חששא הא סיים רשב"א בסוף דבריו וז"ל ומהא נמי משמע דאפי' מיחש נמי לא חיישא משא"כ בשאר ימי מניקתא אבל הרב ר"א כ' דמקבע הוא דלא קבעה הא ליחוש נמי חיישי' דומי' די"א שבין נדה לנדה שחוששת לפי מ"ש למעלה ואעפ"י שהראשון נ"ל

עיקר יש לחוש לדברי הרב ז"ל עכ"ל והיינו דלעיל מזה הביא פלוגתא בת"הא דהראב"ד פסק דבי"א שבין נדה לנדה חוששת אפילו לראי' א' כרב פפא ס"פ האשה ויע"ש במהרש"א וק"ל ומביאה הרב"י סי' קפ"ט ד"ה מדין הגמ' ועוד נדבר מזה לקמן אי"ה וכיון שכן על מי נסמוך לומר דלא תחוש הלא להרמב"ן אפי' וסת ממש קבעה ולהראב"ד נמי נהי דלא קבעה מיחש מיהת חיישי' אפי' בימי טוהר ומכ"ש בימי הנקה והרשב"א נמי כ' בהדי' דבימי מניקה חוששת אלא דבימי טוהר דעתו להקל אלא שלא מלאו לבו להקל נגד הראב"ד וא"כ על מי נסמוך להקל בזה וכל מה שהקשה מעלתו אינו מלשון המשנה והש"ס אלא מלשון הפוסקים האלו בעצמם הקשה וכל ק' יש לה תי' ויתבאר לקמן אי"ה היות כן יפה כ' רמ"א דג"פ אחר לידה נאסרת על בעלה משום הך חששא וכ"כ להדי' גדולי האחרונים הגאון בסדרי טהרה בסי' קפ"ז ס"ק כ"ו בד"ה הנה והניח בצ"ע ולפמ"ש לעיל י"ל הצ"ע שלו דהחששא דג"פ של ימי מניקה חמיר טפי כיון דלרמב"ן אפילו וסת קבעה א"כ לענין חששא על כ"פ אין להקל אפילו לבעלה: -

ובזה יובנו על נכון דברי הש"כ סי' קפ"ז סקל"ב שכ' דכל זה כשראתה אחר ימי טוהר דזכר ונקבה אבל בתוך ימי טוהר לא יע"ש בפנים ולכאורה ק' אמאי הא הסכמת הרשב"א להראב"ד הנ"ל דגם בימי טוהר חוששת עכ"פ ואיך נתירה לבעלה והיה אפשר לדחוק בזה בא' משני אופנים (א') דה"נ אחר שעברו ימי טוהר אסורה לבעלה אם לא פסקה מלראות עדיין מחמת תשמיש אלא שהוא כ' בתוך ימי טוהר מיהת מותרת לשמש אפי' אחר שראתה ג"פ משום דדם טוהר הוא ולבעלה לא החמירו אבל אה"נ אם לא פסקה מלראות מ"ת כל ימי טוהר אזי כשעברה ימי טוהר אסורה לשמש דחוששת מימי טוהר לימי טומאה כנ"ל וזהו קצת דוחק בלישנא (ב') י"ל כך דהראב"ד יליף זה מי"א יום שבין נדה לנדה והתם הא פליג הרמב"ן ופסק כר"ה ברי' דר"י ס"פ בנות כותים דליכא אפי' חששא וה"ה בימי טוהר והרשב"א נמי לא הסכים בזה לראב"ד אלא מחמת חומרא בעלמא וא"כ סמכי' להתירה לבעלה אפי' לא פסקה לראות כל ימי טוהר מ"מ לא תחוש לזה אח"כ וגם זה דוחק קצת מנ"ל להש"כ להעמיס זה בדברי רמ"א דלמא ס"ל עיקר כהראב"ד בהא די"א שבין נדה לנדה כיון דגם הרמב"ם פ"ח מא"ב קאי כותי' ופסק כר"פ יע"ש וא"כ אה"נ דנאסרה לבעלה מימי טהרה לימי טומאה אמנם לפי הנ"ל יתיישב בפשיטות דס"ל כיון דלבעלה לא החמירו כלל בחששא שהרי משום כך לא נאסרה בפ"א וא"כ ה"ה בג"פ דדם טוהר כיון שאינו אלא חששא בעלמא לא תיחש ליה לענין בעלה ודוקא במניקה בשלשה דאיכא עכ"פ הרמב"ן דס"ל דקובעת אפי' וסת א"כ להרמב"ן קבעה ולדידן אפי' חששא לא תחוש בתמי' משו"ה מחמרי' בג"פ אפי' לבעלה משא"כ

בימי טוהר דלכ"ע לא קבעה וסת וליכא אלא חששא בעלמא לא נראה לש"כ לחלק בין חששא דפ"א לחששא דג"פ ויעיי' במהרש"א ס"פ האשה הנ"ל: -

ועתה נעיי' על דבר קושייתו ולהיות כי דבריו באו סתומים קצת ע"כ אעתיק תוכן דברי הרשב"א בת"הא דף קע"א ע"ב אחר שכ' שהרמב"ן הוציא מן הש"ס י"א ע"ב דאשה קובעת וסת בימי מניקתה דלא ממעטי' הכא ימי טוהר דידה כ' שהר"א חולק ושכן נ"ל כדבריו דכי היכי דדיין שעתן בימי עיבורן ובימי מניקתן דראייתן מקרה בעלמא הוא ה"נ לענין קביעות וסת וכמ"ש ב"י בשמו כ' והא דקתני הכא חוץ מן היושבת על דם טוהר ולא חוץ מן המניקה כ' על זה ג' תירוצים (א') דמתני' כ"ע היא ולר"י ר"י ור"ש דלא דיין שעתן הה"נ דקובעת וסת משו"ה נקיט דם טוהר לכ"ע אבל אנן לדידן דקי"ל כר"מ בהא דדיין שעתן הה"נ דאין קובעת וסת בהם (ב') א"נ אתי' מתני' כר"מ אפ"ה נקיט ימי טוהר משום דלר"מ מת בנה אין דיה שעתה משא"כ בימי טוהר (ג') אפי' היה מוכח מהך סוגיא דבימי מניקה קבעה וסת היינו להך לישנא דיושבת על דם טוהר ממש קאמר ומשום דלא אשכחן למתני' צריכותא אחריתי אבל ללישנא דמבקשת לישב לא צריכא מתני' לאשמעי' הכי דפשיטא דאפי' בימי מניקותה נמי לא קבעה לה וסת ותדע לך מדקא מתמה אי ביושבת פשיטא וכו' וכיון דקי"ל כרב דמעיין א' הוא ולישנא בתרא אינו אלא לרווחא דמלתא קיי"ל כלישנא קמא ולא אתאינן כלל להך חלוקא בין ימי טוהר לימי הנקה ועל זה מסיים ומהא נמי משמע דאפי' מיחש נמי לא חיישי' משא"כ בשאר ימי מניקותא אבל הרב ר"א ס"ל דאפי' בימי טוהר חיישי' כמו בי"א ימי זיבה כמו שכתבתי לעיל בשמו אלו תוכן דבריו ובב"י נדפסו בטעות: -

והנה סוף דברי הרשב"א צע"ג דהא ע"כ מ"ש דמהא משמע דאפי' מיחש נמי לא תחוש והראב"ד פליג ע"כ בהא פליגי דהראב"ד ס"ל דודאי לא עדיפא ימי טוהר מי"א יום שבין נדה לנדה דמיחש תחוש עכ"פ ומ"מ לא צריכא בדיקה בשביל זה דמחשבי' לה למסולקת בדמים ונהי כשראתה תחוש מ"מ לא נצטרך לבדוק בשביל זה דמה"ת לנו לומר שתראה שהרי אנו מחשבים אותה למסולקת בדמים והרשב"א ס"ל אי הי' חוששת היינו מחמרי' נמי שתבדוק אח"ז אע"כ מיחש נמי לא תיחוש כצ"ל בפלוגתתם וא"כ צע"ג מ"ש רשב"א משא"כ בימי מניקותה כיון דע"כ ס"ל כל החוששת צריכה נמי בדיקה א"כ אי ס"ד דמניקה חוששת פשיטא שצריכה בדיקה א"כ נפל כל יסודו שעליו בנה בנינו וטרח לתרץ ג' תירוצים כמובן וצ"ע לכאורה ע"כ נ"ל בלי ספק שטעות המעתיק הוא שם ברשב"א וצ"ל משא"כ בשאר הימים ותיבת מניקותה טעות הוא ור"ל דוקא מניקה וה"ה

לכל ד' נשים הוא דלא חיישי' משא"כ בשארי הימים כגון י"א ימי זיבה או ימים שבין וסת לוסת בהנהו אי ראתה בהן מיחש חיישי' זולת זה לא ידענא פתרא להא דרשב"א: -

ובלאה"נ דברי הרשב"א הנ"ל מגומגמים כי לכאורה תי' השלישי הנ"ל אין לו מובן הלא תחלת ההוכחה של רמב"ן שקובעת וסת בימי מניקתה היא מדלא חשיב במתני' נמי מניקה ואיך תי' זה הרשב"א ותלי' בלשני דש"ס מה לי לישנא קמא או לישנא בתרא בזה אבל האמת יורה דרכו כי לא היתה תחלת ראיות הרמב"ן ורשב"א מדלא קחשיב במתני' מניקה ז"א ראי' בלא"ה דהרי כ' תוס' יו"ד פ"ב ד"ה הרי הן בחזקת טהרה וכו' דה"ל למחשב נמי מי שלא הגיע זמנה לראות וי"א יום שבין נדה לנדה ותי' דלא חשיב אלא הני דאין קפידא בראייתם וא"כ זה התי' יספיק נמי למניקה ומאי ראי' מייתי הרמב"ן ועוד מנ"ל להקשות כ"כ בפשיטות דלמא מניקה אף ע"פ שאינה קובעת וסת מכל מקום בדיקה צריכה והרי כ"כ תוס' להדי' ד' ע"ב ד"ה כל אשה וכו' דאעפ"י שאמרו דיה שעתה אארבע נשים נמי קאי: -

וביותר לפמ"ש אצלי בחידושי במ"ש תוס' י"א ע"ב ד"ה אפילו הכי לר"א תבדוק שמא תפסוק ג' עונות ותי' דמימי טהרה לימי טומאה לא מיקרי הפסקה ומהרש"א הגיה ר"י במקום ר"א ומ"מ בתי' תוס' לא עלתה בידו דלהדיא אמרי' לעיל יו"ד ע"ב לר' יוסי ימי עיבורה וימי מניקתה עולין להדדי ואמרתי ליישב בלי שום הגה' דהתוס' ס"ל כהרשב"א בימי מניקה אין קובעת וסת והא דנקיט ימי טוהר משום דאזלא לר"מ ובמת בנה כתי' ב' של רשב"א הנ"ל וא"כ שפיר קשי' להו לר"א דכל נשים שעברו עליהם ג' עונות די' שעתה תבדוק ולק"מ ק' מהרש"א וע"ז תי' שפיר דנהי דלר' יוסי מחמיר טובא דאפי' בימי עוברה ומניקה דהחוש מעיד דמסולקת בדמים אפ"ה בעי' ג' עונות א"כ להכי סגי ליה אפי' בג' עונות כי הני מימי טהרה לימי טומאה משא"כ ר"א דמקיל טובא דאפילו כל נשים סגי להו בהעברת ג' עונות א"כ בעי' לכ"הפ ג' עונות מעליותא ולא מימי טהרה לימי טומאה זה נ"ל קרוב לאמת בכוונת תוס' הרי' קמן דס"ל להתוס' דמניקה לא קבעה וסת ואפ"ה פשיטא להו לעיל דצריכה להיות בודקת ואע"פ שאמרו דיה שעתה אארבע נשים קאי וא"כ מאי פסקא דרמב"ן ורשב"א להקשות אמתני' דה"ל למנקט מניקה אבל האמת יורה דרכו דהלשון מגומגם קצת ברשב"א ועיקר הכוונה לא קאי אמתני' רק אמאי דקאמר הך לשנא יושבת על דם טוהר ממש קאמר וק' מאי קמ"ל מתני' בהאי חוץ פשיטא דיושבת על דם טוהר לא בעי' בדיקה בשלמא להך לישנא דמבקש' לישב קמ"ל דמעיין א' הוא אבל להך דכבר יושבת א"כ מאי קמ"ל ועכצ"ל דהיא גופא קמ"ל דלא תקבע וסת והשתא אי ס"ד דכל מניקה לא קבעה וסת הדרה ק' לדוכתא מאי קמ"ל הא אפי' מניקה בעלמא

דאפי' בדיקה צריכה אפ"ה פשוט דלא קבעה וסת יושבת על דם טוהר מיבעי' אע"כ אה"נ דמניקה קבעה וסת זה הוא ראי' רמב"ן וע"ז דחה רשב"א לעולם מניקה נמי לא קבעה אלא נקט דם טוהר משום ר"י ור"י ור"ש או במת בנה ולתי' השלישי אמר אה"נ דלהך לישנא דגרסינן יושבת ממש משנה שאינה צריכא היא אי לאו משום דמניקה קובעת וסת מיהא אנן קי"ל כלשנא קמא מבקשת לישב והדרי' לכללן דמניקת לא קבעה והנה המעיין יראה שהפי' אמת ודברי רשב"א מגומגמי' וההי"נ אל יקשה בעיניו אם נגיה הך תיבת מניקה דלעיל: -

ואמנם מ"ש עוד דגם בי"א יום שבין נדה לנדה אם לא תראה ממעיין סתום לא תאסר משום רואה מ"ת מ"ש ממעיי' סתום בחפזו כ"כ דבימי זבה אין חילוק בין מעיין סתום לפתוח ובימי נידה אתמר ולא בימי זיבה ואולי נמשך אחר לשון הטור סי' קפ"ט וחשב דדברי הטור אימי זבה דלפני פניו נמי קאי וליתא ויעיי' בש"ס בשורש הדין ויבין מ"מ בעיקרא דמלתא לכאורה אי ליתא לדבריו בקמיתא במניקה ליתא נמי בבתריי' בימי זיבה אלא לפמ"ש לעיל דבימי מניקה גופה היינו טעמא משום דלרמב"ן אפי' וסת קובעת א"כ לדידן ניחוש לה עכ"פ משא"כ בימי זיבה הי' אפשר להקל דהא ליכא למ"ד מהפוסקים דקובעת וסת אלא דהא הלכתא למשיחא דאין אנו בקיאים בין ימי נדות לזיבות ומ"ש מעלתו דלרש"י דמייתי ב"י סי' קפ"ג בקל ימצא פתחי נדות וזיבות ואנכי תמהתי על המראה הגדולה הזאת ומה אאריך מה שתשב"ר יודעים ובלי ספק פלטתה קולמסו ורצה לכתוב להרמב"ם כי האמת כן הוא דלהרמב"ם קל מאוד לידע פתחי נדה וזבה אבל לשיטת רש"י שהיא שיטת כל המחברים הוא ממש מהנמנע בז"הז אבל מה אעשה וא"א לעשות להרמב"ם אפי' סניף בעלמא בהא מלתא כי שיטתו דחוי' ולא מצאנו ידינו ורגלינו ברוב הסוגיו' ובפרט בסוגי' דטועה ס"פ בא סימן כמ"ש והאריך הרמב"ן שם בחידושיו ובסדרי טהרה הוסיף עוד עליו ק' כהנה וכהנה והוא דעת יחיד ואין עושין אותו סניף אפי' לעשרה קולות אחרות עד נמצא מקום ליישב שיטת הש"ס לדבריו: -

עוד הקשה אפסק ש"ע דאוסת דקובעת עכשיו חוששת מיהת ואוסת שלפני ימי עיבור והנקה לא תחוש והוא למעלתו נגד הסברא שהרי כ' הרב"י סי' קפ"ד דבש"ס דנדה ט' ע"א משמע דמעוברת חוששת לכתחלה לוסתה שהי' לה מקודם וכ' הרב"י דהיינו לר"מ דס"ל וסתות דאורייי' נמצינו למדין עכ"פ דלר"מ חוששת לוסתה הקודם ומפוסקים דלעיל משמע דמניקה אינה חוששת כלל לוסתה של עכשיו אלו תוכן דבריו אלא שחזר וכתב כאלו מוכח כן ממתני' וגמ' דף י"א וליתא אלא דברי הפוסקים הנ"ל שרוצים להוכיח כנ"ל וצריכים לתקן דבריו כמ"ש: -

הנה בלי ספק גם נפשו יודעת מאוד כי אלו הי' מוכח כן כמו שהוא אומר הי' זה הדין דבר שהשכל מנגדתו איך נאמר לוסת שעבר כבר וע"י עיבור והנקה נעקר מ"מ נחוש לו לכתחלה אע"פי דרוב נשים מסולקת בדמים בימים אלו והך אתתא לא מפקא מרובא מ"מ נחמיר לחוש לכתחלה ובאשה שכבר יצאה מרוב נשים וראתה ג"פ בימי עבור והנקה אפילו לכתחלה לא נחוש ולא עוד דהא בנדה יו"ד ע"ב ס"ל לרב ור"ל דמעוברת ומניקה אפילו בפ"א שראתה הוחזקה בדמים יע"ש והרמב"ם פסק כן בפ"ד ממשכב ומושב ואע"פי דלוסת שקודם הנקה לא חייש רב מ"מ אם ראתה רק פ"א חוזרת לקדמותה משום דיוצאת מרוב נשים ואיך נאמר אנן דאפי' בג"פ לא תחוש כלל ולוסת שקודם תחוש והדבר מתמיה נמצא דדינא דילי' הוא נגד הסברא אלא שלדעתו הוכיח כן ממ"ש הרר"י דלר"מ חוששת לכתחלה לוסת הקודם ואומר אני אה"נ דקושט' דלר"מ חוששת לוסת שתקבע עכשיו אחר שקובעתו ג"פ ומה קשי' לי' מסוגי' דף י"א אפילו למה שמפרשים פשטיות לשון הרמב"ן ורשב"א דבנו יסודם דמתני' ה"ל למנקט נמי מניקה דא"צ בדיקה משום דאפילו חששא נמי אינה חוששת מ"מ כל זה מיירי במניקה שלא ראתה עדיין כלל פשיטא דלא צריכה בדיקה דאפי' אם תראה נמי לא תחוש לפ"א ומ"מ אם תראה עתה ג"פ וכוונה ראיתה אה"נ דחוששת ומה ענין זה למשנתינו: -

כל זה כתבתי לפי מה שנדחק הרב"י ביישוב דברי הטור סימן קפ"ד וכ' דמשמעות הש"ס דלכתחלה בעי' בדיקה וכל דבריו דחוקים לחלק בין מעוברת לחרדה ובחדושי אמרתי ליישב באופן הנאות בעז"הי והוא בהיפך ממ"ש הרב"י דודאי לשון הש"ס מדקאמר לא בעי בדיקה משמע אפילו לכתחלה נמי לא אלא שהדבר ק' מ"ט לא תיבעי בדיקה לכתחלה הא קיי"ל כל היכי דסתרי תרי חזקה אהדדי אזי היכי דאיכא לברורי מבררי' ונפקא לן מפ"ק דפסחים גבי המשכיר בית לחברו בי"ד דקאמר הש"ס מאי נ"מ לשיילי' שם כ' הר"ן דצריכים לברורי אע"ג דהבית הוא בחזקת בדוק מ"מ הוא בחזקת חמץ כל השנה כן ביארו היטב במג"א סי' תל"ז סק"ד יע"ש היטב וא"כ ה"נ האי חזקת אורח בזמנו בא אתה בא להוציאו ע"י חזקת חרדה או מעוברת מסלקת הדמים א"כ כיון ששני חזקות מתנגדות ה"ל למיחש עכ"פ לכתחלה ולברורי על ידי בדיקה ולכאורה יש לומר שאני הכא דאוקי חזקה בהדי חזקה ואוקי אשה בחזקת טהרה משא"כ התם גבי בית בי"ד אי אוקי חזקת חמץ לחזקת בדוק לא אשתייר לן חזקה למעליותא אלא דזה א"ש במעוברת אבל גבי חרדה לא שייך הא דהרי מבואר דחזקת טהרה דאשה ריעא טובא משום דמגופה עלולה לראות דם כדאמר הלל ריש מכילתין וא"כ בשלמא מעוברת א"ש דא"ל גופה ריעא דעלול' לראות ז"א הא נמי עלולה אשה להתעבר ולהיות מסולקת

בדמים והאי נמי מגופה הוא וא"ש דלא בעי בדיקה אפילו לכתחלה אבל גבי חרדה קשי' ועכצ"ל דהך סוגי' דנדה פליג אהך דפ"ק דפסחים וס"ל להך סוגי' דנדה אפי' היכי דאיכא לברורי לא מבררי' ובלאה"נ אמרתי ליישב בזה לרמב"ם דס"ל דכל אשה בעי' בדיקה לפני תשמיש כמבואר בטוש"ע סי' קפ"ו והוא נגד הש"ס דנדה י"ב ע"א דאמרי' א"כ לבו נוקפו ופורש ואמרתי הא תוס' כ' שם בד"ה לבו דהיינו משום דלא תקנו חכמים בדיקה אבל אי תקנו לא שייך לבו נוקפו וס"ל להרמב"ם דהך דנדה ס"ל אפי' היכי דאיכא לברורי לא מבררי' א"כ אין כאן שום תיקון חכמים ולבו נוקפו משא"כ אנן סמכינן אהך דפ"ק דפסחים וצריכה לברר מתיקון חכמים ולא שייך לבו נוקפו וא"כ ה"נ נימא בהך דלעיל ט' ע"א דהך סוגי' ס"ל דלא כסוגי' דפסחים אלא דלא צריכים לברר א"כ בין במעוברת בין בחרדה לעולם לא בעיא בדיקה אפי' לכתחלה אמנם אנן הא ס"ל דצריך לברורי א"כ החלוק מבואר בין מעוברת דלא בעי ברור ובין חרדה דבעי' ברור כמ"ש בביאור: -

ומ"ש מדברי ט"ז ס"סי קפ"ט סקמ"ח הנה דברי הט"ז הן הנה לקוחים מדברי הרב"י סי' קפ"ט ד"ה ומ"ש ואפילו חזרה לראות באותן עונות וכו' ושם נאמרו כדברי ט"ז כהויתן אלא שמ"ש ט"ז ותיכף שעברו וכו' הוא קצת מגומגם ולא היו צריך לזה וכבר עמד בזה בפלתי המכונה תפארת ישראל יע"ש תו אין אתי כעת ובזה אסיים ויתענג על רוב שלום עם כל ב"ב ישמרם ה' הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד יום עש"ק ער"ח אב תקס"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קמד

העתק השאלה.

טרם אדבר באתי להפיל תחנה לפני הרב הגאון נ"י שאל יאשימני על גודל ערכי השפל כמוני ואיך אבוא לרמוס חצרותיו אמנם זאת נחמתי כי דברי תורה היא וללמוד אני צריך ובפרט בנידון כזה שמוטל על גדולי זמנינו להורות הדרך הישר אשר ילכו בו ע"כ אמרתי אם ישים איש מתג בפי לא ימנע אותי מלדבר בנידון זה אולי ימצא לה עילה ותרופה. אודות אשה אחת והיא אחותי העלובה אשר זה כמה שנים כמעט אינה יכולה לטהר לבעלה מחמת שום מכה שיש לה בבטן ורופאים קוראים (לעבער פערהערטונג) וממש מרגשת ביד מקום המכה הנ"ל ומתחלה היתה שופעת דם תמיד בלי הפסק וסת קבוע ועתה כמו שנה מחמת רפואות נעשה אורח כנשים רק רובא דרובא בימי ליבונה רואה דם נוטה לאדמימות ולפעמים כמראה שריית בשר או כמראה מוגלא ואינה יודעת אם דם בא מן הרחם או מצדדין רק יום קודם ראייתה מרגשת כאב גדול במקום המכה ושוב יודעת בודאי שתראה דם והנה אחותי העלובה הנ"ל מתוך כך ארכו לה הימים

ועד שמגיע ליל טבילה חוזרת להיות לה אורח כנשים ע"כ יש לצדד היתר אולי ימצא עילה לתרופה ויורני הרב הגאון נ"י דעתו הרמה בזה והאריך השואל קצת בדברי תורה לא רציתי להעתיקם: -

תשובה כבר הלכו נימושות בזה וכיוצא בזה וגם לנו כבר איזה תשו' בענין כזה מ"מ הפרטים משתנים לכל עת ואין למדין מן הכללות ע"כ אחזר ואשנה פרק זה ואשא כפי אל אלקי השמים יורני מדרכיו לכוון ההלכה אל האמת כי הוא ית"ש אמת ותורתו אמת הוא יעזור יגין ויושיע לכל החוסים בו אמן: -

הרשב"א בת"הא סוף שער ד' כ' להדי' דביש לה מכה אע"פי שאינה יודעת שמוציאה דם תולה בה אפי' בשעת וסתה ממש וכן הבין הד"מ והב"ח והט"ז זולת הש"כ והח"ץ סתרו דבריהם ורצו להעמיס בדבריו מה שלא עלה על לבו וא"א לפרש כלל וכבר קמו אחרוני האחרונים כלם והחזירו העטרה ליושנה וכמ"ש והסכים גם בס' פלתי המכונה תפארת ישראל וכאשר הסכים ג"כ גדול האחרונים בס' סדרי טהרה שכוונת הרשב"א כפשוטו שאינה צריכה שתדע שמכתה מוציאה דם ובתשו' א' הארכתי וברתי שא"א לפרש כוונת הרשב"א בשום אופן אחר אך שם הצרכתי שעכ"פ תדע שמכה כזה מוציאה דם בעלמא וזה שכ' הרשב"א שיש שם דם ר"ל שיש דם בהמכה כגון מורסה או חבורה שיש בה דם אע"פי שלא ידעה שהוציאה דם בשום פעם לאפוקי כאב שקורין (רעמאדיסמוס) או (זאלצפלוס) וכדומה שהמה מכות שאין בהם דם כלל ונוטי' דברים אלו למ"ש ט"ז סי' קפ"ז סק"י וע"ש ומבואר בתשו' אמונת שמואל שתוכל להרגיש זה במשמושה ובישיבתה וכדומה: -

ואמנם מה שנתעוררו רבותינו להקשות ע"ז דאם כדברי הרשב"א א"כ מה זה הסתכלו תלמידי ר"ע זה בזה עיין בנדה נ"ח ע"ב כשטיהר כתם לאשה במכה שיכולה להתגלע ולהוציא דם והלא אפי' בדם גמור מטהרים אפי' במכה שאינה יודעת שמוציאה דם האמת כמ"ש בתפארת ישראל דשם מיירי במכה יבישה שאין בה עתה דם ולא דרכה להוציא דם וחלוק זה מבואר במרדכי למעיין שם וכ"כ בסדרי טהרה ואמנם מה שקשה מזה עוד מדאמר להם ר"ע דם אמר רחמנא ולא כתם נ"ל דברי ר"ע תמוהים בלא"ה בזה דלא הי' לו לתלות בלשון הקרא דם ולא כתם דהרי באמת אין חלוק בין דם לכתם אלא שזה יצא בהרגשה וזה בלא הרגשה והול"ל בבשרה אמר רחמנא עד שתרגיש והאי לא ארגשה וא"נ דלמא אתא מעלמא ומה הי' לו להביא הך קרא דם ולא כתם ע"כ הי' נ"ל שעיקר מה שהיו מסתכלי' בי' לא על שטיהר האשה לבעלה דבודאי ראוי' לטהרה אם יש לה מכה וכהרשב"א ועוד שלא הרגישה אבל במה שטיהר ר"ע גם הדם מלטמא טומאת

ערב אע"ג דקיי"ל מקור מקומו טמא ואפי' אי אתא ממכה שבבטן ואתא דרך מקור נמי טמא כמבואר מלשון הש"ס פ' כל הידˇ ומכ"ש אי אתא ממקור ממש בלי הרגשה דטמא ואפ"ה היקל ר"ע וטיהר וע"ז היו מסתכלין וע"כ הבי' מיעט קרא להדי' דם ולא כתם וקרא זה לענין טומאת הדם נאמר כמבואר ר"פ דם הנדה דילפי' מדם תהי' שתהי' מדוה כמותה יע"ש וזה נ"ל ברור ומקום הניחו לי אבל שתהי' האשה טהורה הי' פשיטא: -

תו הקשו על שיטה הנ"ל דס"ל דתלינן אפי' ביום הוסת במה שאינה יודעת שמוציאה דם הא ניהי דוסתות דרבנן מ"מ הא לעולם תלינן במצוי בין להקל בין להחמיר וביום הוסת עכ"פ מצוי טפי דם המקור מדם המכה שאין אנו יודעי' שמוציא' דם ומה"ת לטהר ולפע"ד ק' לי ולהתוס' מי ניחא שהם כ' פ' כל הידˇ (נדה ט"ז ע"א) ד"ה ומ"ס וסתות דרבנן נראה דוקא במרגשת שדם זה מן המכה ואפ"ה אם זמן וסת הוא אי וסתות דאוריי' חיישי' וכו' אבל אם אינה מרגשת שדם זה מן המכה טמאה לכ"ע אם הוא זמן וסתה דאל"ה וכי לעולם לא תטמא והלא קודם מכה הי' לה וסתה עכ"ל וקשה מה בכך שלעולם לא תטמא וכי אנו ערבאין ואחראין לכך עיין זבי' משנה ב' פ"ב אבל הענין מובן בפשיטות דהא נהי שמספק מוקמי' אשה בחזקת טהרה מ"מ רוב עדיף מחזקה והרי רוב נשים רואות לזמן ידוע עכ"פ א' לשלשים יום או מאוחר זמן מה אבל שלא תראה לעולם זה לא שמענו וא"כ איך נטהר אשה זו משום ספק דם מכה ונוקמא אחזקת טהרה ותהי' טהורה לעולם ונוציאה מרוב נשים שעכ"פ חזי' פ"א בזמן מה וע"כ א"א לנו אלא שנקבע לה זמן לראיי' דם נדה נמי ומה"ת לא נאמר שזה היום הוא ביום וסתה דמעיקרא אע"פי שאינו מ"הת כצ"ל בכוונת התוס' ודלא כהבנת הש"כ ר"סי קצ"א יע"ש וכיון שכן ק' מה הועילו אם גם מרגשת שדם זו בא מהמכה אכתי אמאי לא נימא שגם דם נדה מעורב בו והרי אם ימשך שפעת המכה זה אחר זה כמה חדשים כמו שהי' בנידון שלפנינו ותרגש דם מכה נטהרה זמן רב ונוציאה מרוב נשים הרואות עכ"פ מעונה לעונה וצ"ע לכאורה: -

והנל"עד בזה דאע"ג דודאי רוב או כל נשים בעלמא מוציאות מותרי דמיהן בזמן ידוע ולא ישנו את תפקידן כ"א ע"י מציאות רחוק מ"מ אם יש להם מכה שדרכה להתאסף שם דם ומוגלא וכדומה אזי נפל פיתא בבירא ואין כאן שום וסת ידוע וקבוע כי דם המותרות מתקבץ במקום המורסא ההיא ומתאסף ויוצא או סופו לצאת שם הגם אמנם ידעתי שע"פי הטבע לפעמים יקרה הענין בהיפך מזה דהיינו שע"י כאב ויסורים שבמקור לא יעצר העורק כח לבשל הדם המתאסף בתוכו ויוצא קודם זמנו בלתי מבושל ע"י תמונות שונות קרטין קטנים וטיפין שחורות ואדומות וכה"ג מ"מ ע"י מורסא הסמוכה לשם הענין בהיפך שמוליד עוצר בדם הנדות וה"ל כמו מעוברת שע"י הולד היונק דם נדות

אמו ומינקת שדמה נעשה חלב או ע"י פירוק איברים מוליד עוצר ה"נ דכוותי' וע"כ ס"ל להתוספות דכשיודעת שדם זה ממש בא מהמכה אין כאן מקום לוסת כלל כי הדם ההוא בעצמו יוצא ע"י המכה והרי הוא טהור אלא שהתוס' ס"ל דזה דוקא בשעה שהמכה מזיל הדם אבל בשעת שנסתם נקב המכה נפתח מקור הרחם והרשב"א מוסיף דאין חשש וסת כלל למ"ד וסת דרבנן ומיהו למ"ד וסת דאוריי' הוה ס"ל להש"ס בס"ד דלא תלינן במכה דהרי אפי' במעוברת הוה ס"ד הכי למ"ד וסתות דאוריי' עיין פ"ק דנדה ט' ע"א: -

וראי' לסברא זו מלשון הברייי' פ' כל היד (נדה ט"ז ע"א) הנ"ל ר' אומר אם יש לה וסת חוש' לוסתה ולמסקנא ה"ק רבי אם חיישת לוסת אשה נמי טמאה ואי לא חיישת לוסת מקור מקומו טהור והלשון תמוה דהא באשה שיש לה וסת עסקינן דאמרי' אפי' בימי נדתה טהורה ופירש"י בימי וסתה וא"כ הכי הו"ל לרבי למימר אי חיישת לוסתה ולא אם יש לה וסת דהא בהכי קיימי' אע"כ כנ"ל דהא דמטהרי' האשה הזאת אפי' בשעת וסתה בין להתוס' כשיודעת עתה שמכתה מוציאה דם ולהרשב"א כשהוא רק מכה שדרכה בעלמא להיות דם בתוכה כל זה אינו אלא משום ההנחה שהנחנו שאע"פי שקודם המכה הי' יום זה יום וסתה מ"מ עתה שיש לה מכה להתוס' המוציאה עתה דם ולרשב"א שמוציאה דם בשום פעם בטלה לה וסתה כי אין חזקה ולא רוב לשום אשה שתראה נדה עם מכה ואפ"ה מחמיר רשב"ג לטמא את הדם ועל זה אמר רבי אם יש לה וסת אם תאמר שגם עם מכתה עדיין יש לה וסת לדם נדה א"כ גם האשה טמאה שהרי דם נדה מעורב בו ואם אין לה וסת לזו מפני שהמכה מוליד עוצר א"כ הכל טהור ולפע"ד זה ראי' ברורה למ"ש בענין זה וממילא לק"מ אשטת הרשב"א שמטהר אשה שיש לה מכה שאינה יודעת שמוציאה דם וטהורה אפי' בשעת וסתה ממש ולעולם לא תטמא וכן פסק המחבר סתמא בש"ע: -

אמנם למעשה חלילה וחלילה לסמוך על סברות הנ"ל ובפרט במקום שרוב הפוסקים חולקים אשעת וסת ממש ואפי' יודעת שמכתה מוציאה דם אם לא יודעת שעכשיו מוציאה דם כמ"ש תוס' שלעולם הלכה כדבריהם ובשגם לישנא דש"ס מורה כדבריהם מדאמרי' בבריי' דפ' כל היד הנ"ל הרואה דם מחמת מכה אפי' בתוך ימי נדתה טהורה והנה לשון זה אינו מדוקדק והכי הול"ל אשה שיש לה מכה ורואה דם דהרי לרשב"א אין זה מוחלט שהיא רואה כלל מחמת מכה אלא שאנו תולין בהמכה ואיך החליט שהיא רואה מחמת מכה מיהו למסקנא י"ל אה"נ המ"ל הכי אלא דעיקר פלוגתיי' במקור מקומו טמא ואשמעי' רבותא לרשב"ג דאע"ג דידעה דהדם בא מחמת מכה מ"מ טמא משום דאתא דרך מקור דא"ל ה"ל לאשמעי' כח דהיתרא לרבי דמטהר אפי' כשאין יודעת שבא

מהמכה דלזה י"ל דסמיך עצמו אברייתא דפ' כל היד דשם תנינא סתם ותולה במכתה גם בסיפא ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנו דם יוצא לא גריס רשב"א בתוספתא בסיפא שממנו דם יוצא ומיירי במכה שאינה יודעת שמוציא דם ואפ"ה פליגי התם רשב"ג ורבי ומטהר לה רבי והוה רבותא דהיתרא והכא אשמעי' כוחו דרשב"ג דמטמא אפי' בכה"ג ולק"מ למסקנא אבל להס"ד דהו"א דפליגי בוסתות דאוריי' ק' אמאי נקיט רשב"ג הרואה מחמת מכה אע"כ צ"ל דאל"ה לא הי' רשב"ג מטהר אפי' בימי נדתה דבשעת וסתה עכ"פ הי' טמאה דוכי לעולם לא תטמא וכשיטת התוס' ונהי במסקנא לא קאי הך אוקמתא ופליגי במקור מקומו טמא מ"מ בהך סברא לא פליגי הס"ד עם המסקנא דכי היכי דלפי הס"ד למ"ד וסתות דרבנן לא מטהר בשעת וסתה אא"כ ראתה מחמת מכה ה"ה במסקנא הכי הוא ולרשב"א צריכים לדחוק ולומר דאה"נ הומ"ל ולטעמיך אס"ד פליגי בוסתות מ"ש מחמת מכה דנקיט אבל זה דוחק ופשטות הסוגי' משמע כהחולקים דבשעת וסתה עכ"פ טמאה אם לא מרגשת שדם זה בא מהמכה: -

אמנם שלא בשעת וסתה אם אינה יודעת שמכתה מוציאה דם מבואר דעת מרדכי ותשו' מהר"ם דפוס פראג סי' תרכ"ה לטהר וכן הסכמת רמ"א וכן הוכחתי דעת הראב"ד בס' בעלי הנפש שמפרש ואם יש לה וסת כפי' המרדכי וכן דעת רוב אחרונים בתשובותיהם וכ"כ בפלתי שאין להחמיר כיון דלכאורה הרשב"א מתיר אפי' בשעת וסתה ממש והמחבר פסק כוותי' איך נחמיר אנחנו אפי' שלא בשעת וסתה ואלו הש"ך כ' דוקא לבעלה שלא תתגרש מקלינן כולי האי אבל שלא להצריכה נקיים לא ס"ד להקל כ"כ ובאמת יש לעשות סמוכים לזה מהש"ס דאמר אם יש לה מכה תולה במכתה וכו' נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנו הדם שותת ויורד וי"לד בבבא דרישא מיד הומ"ל נאמנת אשה לומר מכה יש לי שממנה הדם יוצא ותולה בה ומ"ט חלקו לשתי בבות וכבר דברו מזה בתשו' האחרונים ע"ש ובסדרי טהרה ונלע"ד דהנה בהא דמהימן האשה בכך יש לעיין קצת ועמ"ש מזה במנחת יעקב באמת דבשלמא בכל אשה דעלמא דנאמנת למיעקר וסתה לק"מ כיון דהיום בחזקת שתראה מנ"ל שתאומן ולקו' זו עוררני הרב הגדול מהו' סענדר אבדק"ק רעכניץ נ"י וכ' דלא דמי לוספרה לה דיומי ממילא אדכי כמ"ש תוס' בגטין ב' ע"ב ומהרש"א שם אבל היכי דאתחזק איסור כגון שקבעה וסת היום מנ"ל דמהימנת למיעקר וסתה או למימר שיש לה מכה שממנו הדם שותת עתה דזה לא מצינו למילף מוספרה לה אלו דברי הרב נ"י ולפע"ד משום הא לא ארי' כיון דכל עיקר הוסת נקבע אלא על פיה ומפיה אנו חיין נאמנת נמי למיעקרה וה"ל כעין הפה שאסר הה"ש: -

וכבר מאז עמדתי על דברי הרמב"ם פי"ו מהל' סנהדרין הלכה וי"ו כ' וז"ל אינו צריך ב' עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האסור עצמו בע"א יוחזק כיצד אמר ע"א חלב כליות הוא זה כלאי כרם הם הפירות אלו גרושה או זונה אשה זו ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו ה"ז לוקה אף ע"פי שעיקר האיסור בע"א והכ"מ נדחק במוצא זה הדין והמשנה למלך פ"ג משגגות הל' ב' הראה מקומו מירושלמי דנזיר ועיין בקידושין ס"ג ע"ב ובפ"י שם ושם ס"ד ע"א בתוס' ד"ה נאמן לנדרים ע"ש והי' לי מקום עיון ת"ל מ"הת מוכח כהרמב"ם הנ"ל דאלת"ה כרת ומלקות וקרבן בבועל נדה היכי משכחת לי' דהא אפילו אם ראינו הדם שותת ויורד מבין רגלי' דלמא לא ארגשה וע"כ שהיא אמרה הרגשתי והוחזקה נדה עפ"י עצמה ושוב כשבא עלי' בשני עדים לוקה וחייב כרת א"כ הרי הדין מבואר מ"הת והי' ניחא לי דשאני הכא דחזקת דמים מן המקור בהרגשה כי כן צריכים לפרש לשון המשנה נדה י"ח ע"ב שחזקת דמים מן המקור והיוצאים מן המקור רובם יוצאים בהרגשה וכן מבואר להדי' בלשון הרמב"ם רפ"ט מא"ב יע"ש וא"ש הא: -

אך לענין קביעת וסת אפי' ראינו ג"פ ביום זה דם שותת ממנה ונימא חזקה שהי' בהרגשה מ"מ מאן לימא לן שקבעה וסת ליום זה דלמא גם בנתיים ראתה באופן שאין ההפלגות שוות או שמא קפצה היום או אכלה שום וכדומה או שמא היא היום בימי זיבתה שאינה קובעת בו וסת וע"כ אנו סומכים על חשבונה ודבורה ונמצא שכל הקביעות הוא על פיה ומכ"ש כשלא ראינו כך דם שותת רק היא אמרה דם ראיתי א"כ מן הדין שתאומן לעקור הוסת או לומר דם זה מן המכה שותת ויורד וא"ש:

אבל אי קשי' הא קשי' הא חזינן אפי' גבי מת בעלה דמוקמי' אחזקה אלימתא דייקא ומנסבא מתוך חומר שהחמרת עלי' ואפ"ה מת בעלי תתייבם לא מהימנת משום דזמנין מרחמת לי' ליבם ולא דייקא כמבואר ביבמות צ"ג ע"ב א"כ ה"נ איך נאמין להאשה המתירא' להתגרש מבעלה ותאסר עלי' עולמית והיא מרחמא לי' ניחוש שתשקר לומר מכתי מוציאה דם אע"פי שאינו ועיין היטב במנחת יעקב מ"ש מנאמנת האשה בענין זה ולא נחית למה שכתבתי ועמ"ש ח"ץ בזה ס"סי נ"ו דלא מחזקי' לה לא במשקרת ולא בטועה בדמיון ע"ש שהאריך ונ"ל חזקה אין אשה מקלקלת עצמה להיות באי' חמור דנדה כל ימי' לשמש באי' כרת וס' כזו כ' גם הרא"ש סוף נדרים באומרת טמאה אני לך חיישי' עיני' נתנה באחר משום שאינה באיסור אלא שהיא מטעת את בעלה שיתן לה גט משא"כ בגרשתני שהיא מקלקלת עצמה וצ"ל דלא דמי למת בעלי תתיבם דחיישי' משום מרחמא לי' תקלקל עצמה התם לא חיישי' שתאמר כן במזיד אלא דמחמת דמרחמא לי' לא תידוק שפיר ותאמר בדדמי אבל במזיד לא תקלקל עצמה [ומ"מ מצינו גבי צרה

חיישי' משום שנאה תקלקל גם עצמה משום תמות נפשי עם פלשתי'] ולפ"ז ה"נ לא חשידה לקלקל עצמה ולעולם אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש והא דצריך לוספרה לה לעצמה ת"ל משום שלא תקלקל עצמה י"ל הא עיקר האי קרא לאו לבעלה כתי' אלא לטהרות ובשנגעה בטהרות ואמרה שהיא ספרה וטבלה מהימנת ולא מקלקלה עצמה אבל בעלה בההיא קרא לא כתיב עיין תוס' יבמות מ"ז ד"ה במקום וכו' וק"ל וראה זה מצאתי בתשו' מהר"יו סי' כ"ה כ' דאין נשים נאמנו' לומר שהתירו רבותינו כזה דאין נותנת לב לדקדק האיך התירו והא דנאמנת לומר כזה התיר לי חכם היינו לעצמה דהתורה האמינה על עצמה דכתיב וספרה לה לעצמה עכ"ל משמע מטעם דאינה מקלקלת עצמה וכנ"ל: -

והשתא לפי דברי הש"ך דבאין ידוע שמכתה מוציאה דם אפי' בין וסת לוסת אינה טהורה לגמרי אלא שלא תתגרש שזהו הוא רק אי' דרבנן י"ל אהא לא מהימנא האשה אף ע"ג שהוא רק אי' דרבנן לא הימנוהו רבנן בדרבנן כה"ג שמתיראת שלא תתגרש מבעלה דמרחמא לי' וגם מורי' היתרא יכול הוא לבעול ולא תראה השתא ועיין פ"ב דשבועו' בשמש סמוך לוסתה אומר נמי בדמי יכולני לבעול ומכ"ש שהיא מורה היתרא לכן לא מהימנת משא"כ בשיודעת שמכתה מוציאה דם שאז מתרת עצמה בלא נקיים ותהי' באי' נדה עמו על זה מהימנינן לה טפי שלא תקלקל עצמה והא"ש לשון הברייי' בדקדוק וה"ק ואם יש לה מכה תולה במכה ומיירי באינה יודעת שהיא מוציאה דם ותולה בה שלא תתגרש עכ"פ אבל נקיי' בעי' ומשו"ה אה"נ דאין האשה נאמנת ע"ז אלא אנו צריכים לידע שיש לה מכה ומסיים ע"ז ונאמנת אשה לומר מכה יש לי שהדם שותת ויורד ממנה דכיון דאמרה כ"כ שהדם שותת ממנה הרי מתרת עצמה בלא נקיים וטבילה ומשו"ה מהימנת והוא ממש כדברי הש"ך:

מיהו אע"ג דהוא פשט נאה וכפתור ופרח המכריע כדעת הש"ך מ"מ לדינא לא הי' נ"ל להחמיר כדעת הש"כ ולא משמע כן מכל הראשונים ואחרונים ועוד שיש ליישבו באופן אחר והוא דצריך להבין מ"ט לא נתלה במכה אם משונה מדם ראיי' נימא שמש עוכרן כמו בדם בתולים פ"ק דנדה י"א ע"ב ובסדרי טהרה תי' שאני התם בבתולי' שהמכה היא במקום דישת השמש משא"כ הכא שהמכה למעלה ודבריו לא נ"ל דעכ"פ הדם הבא בשעת תשמיש עובר דרך שם שהשמש דש ונימא שם נעכר ונשתנה ועכנ"ל דשאני בתולים שידעי' בודאי שמוציאי' דם משו"ה מקיל טפי משא"כ הכא מיירי באינ' יודעת שעדיין מוציאה דם והא"ש ע"ז אמר נאמנת אשה לומר שממנה דם יוצא ומועיל אפי' אם דם מכתה משונה מדם ראייתה וא"ש לדינא נמי לפע"ד אלא שאין אנו צריכים לכל

זה דלו יהי' כדברי ש"כ מ"מ כל זה היינו ביודעת שהדם הזה יוצא מהמקור עצמו אבל כשאינה יודעת שזה הדם הוא יוצא מהמקור עצמו א"כ לא יהא אלא אשה שאין לה וסת שמטהרים מטעם ס"ס ספק מן הצדדים והאשה והדם טהורים ואת"ל מן המקור והדם טמא שמא מן המכה ועכ"פ האשה טהורה וכמ"ש רמ"א ע"ש ש"ד:

אמנם נחקור אחר שרש הדבר הרמ"א יהיב טעמא משום ס"ס ספק ממקור ספק מצדדים ואם תמצא לומר ממקור שמא ממכה והש"כ הקשה ע"ז דשם אונס חד הוא ופירש הפלתי בשלמא במקור י"ל מקור מקומו טמא אבל אם אין המכה במקור אין כאן שום נפקותא בין מכה שבצדדים למכה שבמקור וכ"כ בנ"בי ובסדרי טהרה ולפע"ד עדיין אם המכה בצדדים למעלה ממקום הרחם שהוא המקור שאפשר שתעבור הדם דרך מקור אכתי ה"ל ס"ס שהרי בביאור אמרי' בפ' כל היד דם טמא דאתי דרך מקור מבואר אע"פי שאינו עיקר גדולו במקור מ"מ כיון דעבר דרך מקור מ"מ טמא א"כ אכתי ה"ל ס"ס ספק אתי דרך מקור וטמא ספק לא אתי ואת"ל אתי וטמא הדם מ"מ דלמא מהמכה והאשה עכ"פ טהורה ועכ"פ במכה שבצדדין למטה ממקום המקור שא"א לבוא דרך מקור הי' טמאה לכ"ע לפ"ז: -

ולפע"ד גם זה א"א דהרי הרמב"ן ז"ל כ' בהלכותיו דבז"הז לא מטהרינן ע"י מכה ק"ו מדם בתולים שלא תלי' בו ואין לך מכה גדולה ממכת בתולים והרא"ש בפ"ב דנדה שקיל וטרי בדבריו והטור מייתי לי' וגם הרשב"א סוף שער ד' מייתי לי' ובת"ה הקצר חשש לו וק' איך לא שמו לבם שדברי רמב"ן תמוהים מה ענין לדם מחמת מכה שבחדרי בטנה אפי' אינה במקור עצמה דאיכא עכ"פ ס"ס כנ"ל משא"כ דם בתולים דליכא אלא בשיפולי אותו מקום מקום שבירת הבתולים ושם לא עבר דם דרך מקור וליכא ס"ס דשם אונס חד הוא ומש"וה מחמרי' בהו טפי: -

וראיתי במקור הענין דשם אונס חד הוא בכתובו' ט' ע"א דשם תי' תוס' כן וראיתי בש"מ שם שכן תי' תלמידי ר' יונה והרשב"א בעצמו וגם תי' הרא"ה שם נוטה לכך יע"ש ולפע"ד גם הרמב"ם דס"ל דפיתוי קטנה לאו אונס הוא לא יחלוק על זה וכבר כתבתי בזה בחי' למס' כתובות וז"ל שם ואב"א באשת ישראל הקשו תוס' דה"ל ס"ס דפיתוי קטנה אונס הוא כדאמר' בהבע"י ס"א ע"ב ולא הקשו מפ"ב דיבמו' ל"ג ע"ב דהתם י"ל דלאו לקושטא דמלתא אמר הכי אלא דהכי הוה איכא למימר וכ"כ ה"ה בדעת הרמב"ם פ"ג מא"ב ה"ב אבל מפ' הבע"י הוה ראי' גמורה וכ"כ מ"ל פי"א מאישות עיין שם והנה בגוף הדין אני תמה הא קיימא לן לענין איסור יחוד עם נשים אם יש שם קטנה היודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה מותר להתייחד עם הגדולה וכ' הב"ח בא"ע סי'

כ"ב משום דלרצון דידה ליכא למיחש שלא תשמע לו שאינה מוסרת עצמה לביאה וע"ש בב"ש סקט"ו ונהי מ"מ אמרי' שפיר גבי כהן שמא תתפתה תחתיו דכיון שהיא כבר נשואה לזה הכהן ומסורה לביאת בעלה הרי תמסור עצמה גם לאחרים מ"מ מאי מסיק פיתוי קטנה אונס הוא אמאי יהי' אונס הלא חזיני' אם תרצה לשמור עצמה יכולה היא לשמור עצמה ואחרי' עמה דהרי כשהי' פנוי' אמרי' שמעמדת על עצמה ואינה מוסרת עצמה ואין אדם יכול לפתותה ולהעבירה על דעתה וא"כ השתא נמי שנישאת וטעמה טעם ביאה ונתפתי' גם לאחריני אינו אונס אלא מרצונה כמו פיתוי גדולה ממש וי"ל נהי דלענין אי' יחוד הקילו ונתנו תורת כל א' בידו לשער אם הגיעה לשיעור שאינה מוסרת עצמה לביאה מ"מ לענין נישואי כהן יש לנו למיחש שמא לא הגיעה לפלגות ראובן ולא תוכל לעמוד על עצמה ובשלמא בישראל אמרי' ממ"נפ אם הגיעה לפלגות ראובן חקרי לב ותוכל לעמוד על עצמה לא ניחוש שתתפתה אע"ג שכבר טעמה טעם ביאה כמו גדולה ואם לא הגיעה הרי פיתוי' אונס הוא משא"כ בכהן שאינה אסורה לו חיישי' ולשון פיתוי קטנה אונס רצונו פיתוי הבא מחמת קטנות שלא הגיעה לכלל דעת אותו הפיתוי הוא אונס ולפיתוי שאינה מחמת קטנות לא חיישי' והבן זה ומ"מ התוס' בשמעתין הקשו שפיר כיון דמיירי שקבל בה אבי' קידושין פחותה מבת ג' ועכשיו היא נערה לפנינו א"כ כבר עברו עלי' כל הזמנים ויש בהם זמן שהי' פיתוי' אונס ומיושב היטב פסק הרמב"ם פ"ב מסוטה שפסק פיתוי קטנה לאו אונס והיינו אחר שכבר זנתה נאסרה על בעלה מספק שמא הי' פיתוי שלה כפיתוי' הגדולה ועיין בירושלמי פ"ק דסוטה במ"ש אין רצון לקטנה ובפני משה שם ד"ה קטנה וכו' ולפ"ז נ"ל דגם רמב"ם ס"ל הא דשם אונס חד הוא:

יהי' איך שיהי' ק' הא בודאי הכא שם ספק חד הוא ואפ"ה משמע מרמב"ן דמדינא מטהר לה והנה ראיתי בפלתי בבית הספק הקשה ג' קושיו' א' מחדש דאמרי' ס' שמא משנה זו שמא מדאשתקד ואת"ל משנה זו שמא קודם לעומר והקשה א"כ נימא שמא מטבת שמא משבט דהיינו קודם עומר היינו אשתקד ולפע"ד י"ל כיון דעכ"פ בפירות שבא"י יש לחלק בין פירות שנה זו לשנה אחרת לענין מעשרים מזה על זה ולענין מעשר שני ומעשר עני אפי' אי כבר הפריש מינ' מ"מ אי מתשיל והדרה לטבלי' א"ב טובא א"כ אפי' בפירו' ח"ל נמי ה"ל ס"ס וגדולה מזו כ' ש"כ בכללי ס"ס בס"ק י"ב בנקבה אי הוה זכר הוה שייך בי' דין בכור מיחשב לס"ס וכן מה שהקשה נמי בפלתי מסתם כלים אינם ב"י כבר כ' בזה הש"כ שם ע"ש והיותר פשוט הא כל ספק מתיר יותר באינו יומו אסור עכ"פ בדבר חריף דמחלי' לשבח משא"כ בפוגם בעין אז פוגם גם בדבר חריף ופוגם בעין אסור עכ"פ בדברים שמשביחו' ברוב המאכלי' כמ"ש מג"א לענין חמץ שמשביח ברוב

הדברי' וכן חמאה משא"כ משום אינו ב"י ולק"מ אבל עיקר קושייתו מספק טריפות וספק דרוסה דכל אותן הס"ס אינם משתי שמות ואפ"ה מועילי' ועכנלע"ד דכל כיוצא באלו לא צריכי' לציורי ס"ס כיון דבלאה"נ רוב בהמות כשרות הם ורק משום דבעי' עכ"פ לתלות בהיתר לפנינו כיון דאיכא ריעותא לפנינו כמ"ש רשב"א בשם ר' יונה פ"ב דחולין וכמ"ש הפר"ח באריכות סי' כ"ט ע"ש מועיל ס"ס גרוע וראי' לזה מס"ס דר"פ האשה שהיא עושה צרכי' שאין לו שום ציור ס"ס וע"כ ה"ט משום דאשה בחזקת טהרה עומדת וכ"כ כה"ג בט"ז ר"סי ק"ץ וע"ש בפלתי וכן צריכי' לומר נמי הכא באשה זו דבחזקת טהרה עומדת מועיל עכ"פ ס"ס גרוע כזה ומכ"ש וק"ו באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה דה"ל רוב וחזקה אלימתא דרוב ימים אינה רואה בין וסת לוסת וחזקת טהרה שלה אלים טובא בין וסת לוסת ומשו"ה מועיל לה ס"ס גרוע לתלות אפי' בדסמכה שאינו עובר דרך המקור ומשו"ה סתמו כל הפוסקים בזה ולעולם טעמא משום ס"ס כהרמ"א: -

וזה לשון התוספתא פ"ח מנדה נאמנת אשה לומר יש בי מכה במקור דברי רבי רשב"א אומר משום ר"מ דם היוצא מהמקור אע"פי שבידוע שהוא דם מכה טמא והנה מאי דשייך נאמנות באין בו מכה במקור לטמאת את עצמה היינו ללקות את בעלה או לשרוף עלי' תרומה אבל אי קשי' מאי קאמר רשב"א דם מקור טמא אע"פי שבא מהמכה מנ"ל דרבי לא ס"ל כן דלמא ה"פ נאמנת יש בי מכה במקור כשהדם יוצא בודאי מהמקור אז צריכה שתדע שגם המכה במקור עצמו ואז באמת הדם טמא והיא טהורה ואין בי מכה במקור ר"ל כשאינה יודעת שהדם יוצא מהמקור או מהצדדים אז האשה טהורה לעולם כשיש בה מכה בעולם כמו שהוכחנו ונאמנת לומר שהמכה אינה במקור לטהר גם הדם עצמו וי"ל וק"ל מ"מ מבואר מתוספת' דאפי' למ"ד מקור מקומו טהור גם האשה טהורה אפי' אין המכה מוציאה דם שהרי לא הוזכר שם מידי מזה ולאותו מ"ד לעולם ליכא ס"ס משני שמות דהא מקומו טהור ס"ל אע"כ בנדה דאיכא חזקת טהרה לא בעי' ס"ס משני שמות וכמ"ש לעיל וק"ל: -

ונבוא לנדון שלפנינו בעזה"י לכאורה אתתא דא לא מבעי' שאינ' יודעת שיש לה מכה שמוציאה דם אלא אפילו מכה שיש בה דם דזה סגי להרשב"א מיהת זה נמי אינה יודעת דאף ע"ג דבכבדא אית ביה דמא ואמרינן ר"פ מי שאחזו האי דמא דאתי מפומא אי מכבד' אתי לית ליה תקנתא ומסיק שם כיון דמפומא אתי אימר אתמוהי אתמהה ופירש"י כיון דדמא דכבדא שהיא תלוי' למטה מן הריאה עולה למעלה ונפיק דרך הפה אימר אתמוהי אתמהי כולה כבדא ולא נשתייר הימנה כלום כו' והנרא' מזה דריאה שהיא סמוכה לפה מוציאה המותרת והליחה סרוחה שלה דרך הפה והכבד מוציאה דרך מטה

ואם אמנם נסתמו השבילים שלא יצא דרך מטה ומתעכב בה כ"כ עד שע"כ מתוך הרבוי חוזר דרך מעלה על ידי קנה הריאה נמצא שנתעכב יותר מדאי מסתמא אכלה המכה את כל סביבותי' עד שאתמהי אתמוהי כולה וזהו סי' במה שאנו רואים יוצא הדם דרך הפה מסתמא נסתמו שבילים של מטה ובזה יובנו דברי ד"מ בי"ד סי' מ"א אמ"ש הב"י שם על הרוקח שכ' נימוק הכבד טריפה וכ' הרב"י דהיינו בלא נשתיירו ב' זיתים ורמ"א כתב דלא משמע כן בש"ס דגיטין וכוונתו כנ"ל דכיון שאם יוצא מן הפה אנו יודעים שנימוקה כולה דאל"כ היה יוצא א' א' דרך מטה אבל כיון שנתעכב כל כך עד שיוצא דרך הפה אכלה המכה סביבותיה א"כ כל כבד שהתחילה למוק צריכים אנו למיחש שמא לא היה מקום לפלוט דרך מטה והיה מתמוגג והולך ונימוס עד שלבסוף היה יוצא דרך פה וזה כלל גדול בטריפיות כל שסופו להטריף הרי אנו אוסרים אותו מיד ועל חנם השיג המשאת בנימין עליו והסכים הש"ך על ידו שם סק"ד וראוי' לחוש להרמ"א אלא שמ"מ סיים שם במ"ב ס"סי כ"א וז"ל ועוד אני אומר שגם הרמ"א ז"ל לא החמיר אלא בנימוק גוף בשר הכבד אבל בנ"ד שגוף בשר הכבד קיים ובריא רק שנצרר הדם וכשגוררים הדם הכבד שתחתיו קיים אין כאן בית מיחש כלל אפילו אם נחסר מבשר הכבד כשיעור הדם ולא שייך למימר נימוקה הכבד דאם איתא דנימוקה הכבד לא היה אפשר שלא היה בשר הכבד נרקב קצת תחת הדם אבל כל שגוררים הדם והבשר שתחת הדם בריא אין כאן נימוק כלל ואנו תולין שהדם בא מחמ' איזה מכה או חולי אחר והדר בריא ופשוט הוא עכ"ל משאת בנימין העתקתי זה להתלמד במקום אחר אעפ"י שאינו ענין לכאן ע"ד לשון חכמים מחכים:

הרי דמשמע לכאורה דהאי מכה אית ביה דם אבל אדרבא דוק מיניה לאידך גיסא דהיינו נימוק הכבד ונתמסמס אבל התקשות הכבד הרי פסק הרמ"א שם דקשה כאבן מותר אם נשתיירו ב' זיתים ואס"ד דאית ביה גם כן דם אלא שנעצר מחמת שנתקשה אם כן פשיטא שסופו להיות כולה דם כיון שאין לו מקום לצאת משם אלא על כרחך שאין זה מאותו המין והכא שמכתה שאומרים הרופאים היא התקשות הכבד אם כן הרי בודאי אין מכתה מוציאה דם לכאורה ואין לה תרופה להתירה:

אבל ז"א ואעידה לי ב' עדים נאמנים שיש לה מכה שמוציאה דם חדא כיון שבכל פעם קודם זילת הדם ההוא שבא שלא בזמנו קודם לזה היא מרגשת כאב גדול במקום ידוע וע"י אותו ההרגש אח"כ באו מיני דמים הללו ולא בשום פעם זולת זה הרי זה ראי' ברורה שיש לה מכה שם שממנו דם זה יוצא וז"ל סדרי טהרה ודע אע"ג שכתבתי לעיל כאב אינו כמכה מ"מ לענין זה מהני הכאב היכי דידעה בודאי שיש לה מכה וכמ"ש

בתשוב' אמונת שמואל שהרגשה בהליכתה ובישיבתה או כדומה לזה רק שאינה יודעת אם מכתה מוציאה דם אם בכל פעם ופעם שכואב לה המכה מוציאה הדם אזי מסתמא המכה היא שמוציאה דם וכנ"ל לדקדק מתשו' מהרי"ל המובא בהגה' ש"ד גבי האריי"ן ווינ"ד ועיין עוד בתשו' שבות יעקב וכנסת יחזקאל:

וכעין דמות ראי' לסברא זו ממ"ש הטור י"ד סי' קפ"ח באשה שנפלה לה חתיכות בב"הח ולא פסקה לראות כל זמן שהיו החתיכות בב"הח יע"ש והבין הרב"י שהכוונה שהיו חתיכות בשר ממש נופלים לה לחוץ ונתקשו האחרונים מה הוסיף הטור ורי"ו על דברת ר"ש שלא פסקה לראות כל זמן שהיו בבי"הח גם הב"ח כת' אם לא בדקה עצמה ברגע נפילת החתיכה ניחוש שמא אז היה דם נדה שם מקודם ולפע"ד המעיין היטב בשיטת הר"ש שם ר"פ המפלת יבין דלדידיה אין חילוק בין שהחתיכה פלי פלויי או שהוא חלוק ושיעא והדם טוח על פניו כל שיצא הדם עם החתיכה הרי הוא דם טהור אפילו אם יצא הדם מהעורק שבו דם נדות מ"מ טהור מפני שאין דרכה לראות כך ואלא דאיכא למיחש שמא היה ג"כ דם נדות שם מקדמת דנא טרם יצא החתיכה או שמא אחר שכבר נפל החתיכה לבי"הח יצאו אח"כ טפות דם מהמקור שאין להם שייכות עם החתיכה והנה אם היה לנו ברור גמור שיצא דם עם החתיכות בשעת נפילתן א"כ הרי דם טהור לפנינו ואפשר שאותו דם טהור שיצא מהחתיכות מהמקור לבי"הח נתעכב ויוצא לחוץ א' א' וה"ל כמכה שיודעת שמוציא' דם דמה לי דם טהור ממכה או מחתיכ' דרחמנא טהרי' וכיון שיש כאן דם טהור אזי אין חוששין בין וסת לוסת כלל לטפה דם נדה דאוקמה אחזקת טהר' אלא היא גופא מספקא לן אי יצא כלל שום דם טהור עם החתיכות וה"ל כמכה שאינה יודעת אם מוציאה דם וס"ס נמי ליכא דהת' בא בודאי מן המקור ולא מספקי' אלא אי אתי עם החתיכות או בפ"ע משום כך הוסיפו הטור ורי"ו תיבות אלו ולא פסקה לראות כל זמן שהחתיכות בבי"הח שרצונם שכל זמן שהיו החתיכו' בבי"הח ראתה וכשיצאו מבי"הח לא ראתה וכשחזרו לשם ראתה וכשיצאו לא ראתה וכן לעולם א"כ מזה ניקח ראיה שהחתיכות הובילו דם עמם עכ"פ וה"ל כמכה שברור לן שמוציאה דם ומצלת על כל דם שתראה בעת ההיא זה נ"ל ברור בכוונת הטור בעזה"י:

והשתא נדון ק"ו למכה ממש שהיא מרגשת במשמושה ויש לה סי' מובהק שכל זמן שמרגשת כאבה יוצא דם ולא זולת זה לפניו ולאחריו פשוט שהוא ראיה ברורה שזאת המכה היא המוציאה דם ומ"מ לא נסמוך על זה ונחקור בעדותו של עד שני והוא מה שרואה הדם כעין מוגלא שהוא ראיה ברורה שבא מן המכה כמבואר להדיא בהגה' ש"ד ובתשו' מהרי"ו סי' כ"ה כתב ועוד אם בשעה שהיא משתנת דם אז היא ג"כ משתנת חול

אז מוכח מלתא דחול הוא הגורם דם עכ"ל ובסדרי טהרה השיג על הגאון שבות יעקב שרצה להקל על שדם משונה מדם וסתה וכ' עליו מה בכך הא חמשה דמים טמאים באשה ומייתי מתשו' דבר שמואל דכיון דיש לה מכה החמום והכאב גורם שתשתנה דם מקורה ואין ראי' משינוי מראה דמים ואחר זה מסיים הסדרי טהרה ולא דמי למ"ש בהג"ה ש"ד דהתם שהיה מראה מוגלא ולא היה דומה למראה אדום שזו ודאי הוכחה שמן המכה הוא וכ"כ בש"ות פ"י חי"ד סי' א' דמוגלא מוכיח שיש מכה באותה מקום ועיין עוד שם אם בא בשינוי ממה שבא בימי וסתה דרגלי' לדבר הוא דלאו מדם מקור הוא עכ"ל:

והנה מ"ש מראה מוגלא ולא היה דומה למראה אדום אין הכוונ' שלא היה שם שום מראה אדום דאם כן תיתי מהי תיתי אם מן המכה או מהמקור מראה מוגלא טהורה היא אלא כלפי דמיירי מלפני זה במראה דמים ממש רק שהם משונים ע"ז כתב דהגה' ש"ד מיירי שיש מראה מוגלא לבנה או ירוקה ממש וגם פשיטא שיש בו תערובות דם אבל עכ"פ כיון שיש בו תערובות דם ג"כ כדרך מוגלא היוצא מן המכה שעכ"פ מהמראה המוגלא מוכח שיש כאן מכה פתוחה המוציאה דם והמובן ממילא כיון שזה מעיד שיש כאן מכה פתוחה ממילא אם לפעמים בא דם בפ"ע שלא בשעת וסתה טהורה כמי שיודעת שמכתה מוציאה דם שטהורה שלא בשעת וסתה שתולה במכתה:

וקצת סמוכים לזה מהש"ס נ"ל במה דתני' ואם יש לה מכה תולה במכתה ואם יש לה וסת תולה בוסתה וחזר לדין מכה ואם דם מכתה משונה מדם ראיה אינה תולה וי"ל מ"ט הפסיק בדין וסת בין דין מכה למכה ובכמה ראשונים באמת אין הגירסאו' כן תו י"ל טובא דהא לכאור' קאי ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה ר"ל מדם שהיא רואה עתה בשעת תשמיש וכיון שדם התשמיש הוא שנתחדש עתה אצלה ואנו דנין עליו ה"ל למימר בהיפך ואם דם ראייתה שמחמת תשמיש משונה מדם מכתה אינה תולה במכה וזה מובן ובצ"צ ר"ל דאדם נדתה קאי והח"ץ השיג עליו והאמת שהפי' הפשוט הוא כהח"ץ דאדם ראיית התשמיש קאי אמנם בתוספתא פ"ח דנדה איתא להדיא ואם היה דם נדתה משונה מדם מכתה אינה תולה בה הרי דשם תניא כמו שכתבתי שהדם משונה מהמכה אלא שהגי' שם דם נדתה משמע אדם הוסת קאי ולא אראיית התשמיש דדם הוסת קרי ליה נדתה כדלעיל ט"ז ע"א אפי' בתוך ימי נדתה טהורה וחפשתי ומצאתי ברמזים פסקי הרא"ש פ"י דנדה סי' ג' כתב ואם היה דם נדה משונה מדם מכה אינו תולה עכ"ל והנלע"ד דתרתי אמר הש"ס דעיקר כוונת הברייתא דתלינן במצוי בין להקל בין להחמיר ע"כ הרואה דם מחמת תשמיש שאינו מצוי לראות מ"ת תולה במכה אע"פי

שאינה יודעת שמוציאה דם משום שיותר מצוי דם ממכה מדם מחמת תשמיש הדר אומר ואם יש לה וסת תול' בוסתה בין להקל בין להחמיר דיותר מצוי דם בשעת וסת ממקור ואפילו בשעת תשמיש ממה שמצוי ממכה וע"כ אם יש לה וסת אינה תולה במכה וגם אינה תולה בגרם התשמיש והרי היא טמא' כאלו לא היה לה מכה ומבעלה לא תתגרש אפילו אין לה מכה כי הוסת גורם ששמשה סמוך לו תו קאמר ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ר"ל ג"כ בין להקל בין להחמיר אם דם שרגילה לראות ממכתה משונה מדם שיוצא עתה בשעת תשמיש אזי היא טמאה ואינה תולה במכה וכן אם דם מכתה משונה מדם וסתה נמי תו אינה תולה בוסתה להחמיר דה"ל כאלו יודעת בודאי שמכתה מוציאה עתה דם בזה אפילו בשעת וסתה טהורה וכמ"ש תוס' פ' כל היד (נדה ט"ז ע"א) הנ"ל:

הרי מוכח מהש"ס דשינוי הדס ראיה ברורה לטהר אלא שבודאי אין הכוונה על שינוי מראה לחוד דהא חמשה דמים טמאי' ואי משום שהוא משונה ז"א ראיה כמ"ש דבר שמואל הנ"ל שהכאב גורם חמום ושינוי מראה אע"כ הכוונה על מוגלא מעורב עם דם המעיד על פתיחת המכה וזילתה:

היות כן נ"ל לטהר אחותינו המדוברת בה עתה דהרי לכמה פוסקי' אפי' כאב בעלמא הוא כמכה ומכל שכן הכא שמרגשת בשמושה ולרשב"א דפסק המחבר כוותיה אפי' אינה יודעת שמכתה מוציאה דם טהורה אפילו בשעת וסתה ולכ"הפ לראב"ד ומרדכי ותשו' מהר"ם שלא בשעת וסתה מיהת ומכ"ש הכא דיש לנו הוכחות ברורות שמכתה מוציאה דם ועוד לצרף שאינה יודעת בברור שבא מהמקור וה"ל ס"ס כנ"ל ואע"ג שהמכה הוא למעלה מהמקור מ"מ כבר העלינו בעזה"י דמ"מ ה"ל ב' שמות משום דדלמא אתי הדם דרך מקור ובלאה"נ העלינו לעיל דהואיל ואשה בחזקת טהרה עומדת לא בעינן ס"ס טוב כ"כ ובפליתי סימן קפ"ז סמך עצמו להתיר על חזקת טהרה לחוד ואנן לא נסמוך עליו בצירוף ס"ס גרוע לכ"הפ ומכ"ש שלפע"ד הס"ס הוא טוב מאוד ואפשר שמכח סברת הנ"ל לא אתאינן כלל לס"ס כיון שיודעת שמכתה מוציאה דם:

וראיתי בנ"בי ברוב תשובותיו השריש דחזקת טהרה של אשה היינו כל זמן שהיא טהורה אמנם אם פעם א' תראה נדה ותהיה טמאה שוב א"א לה לטהר משום חזקת טהרה שהרי טמאה היא ובזה החזיק בכל תשובותיו אלא שנראה בסוף ימיו חזר וכ' בגליון תשובותיו וכן בס' דגול מרבבה שזה תליא בפלוגתא רש"י ותוס' זבחים כ"ט ע"א ד"ה וכיון שראו כו' ובמכ"ה דבריו תמוהים פה קדוש יאמר דבר זה דפשוט הוא דכיון שפסקו ימי הוסת הרגילות לזוב זוב דמה שוב אין לה חזקת ראיה עכ"פ ומה לנו

בטהרתה לבעלה אנחנו דנין על ראייתה אם נפסק דם מקורה או לא ולדבריו כל רואה דם דתולה במכה שכתב שם הרא"ש דמשו"ה אין אנו צריכים להקיף אם נשתנה או לא משום דאשה בחזקת טהורה עומדת יהיה כל זה קודם וסתה אבל משתרא' פ"א בשעת וסתה ותהיה טמאה נדה שוב תהיה טמאה לעולם אם לא נבחין תחלה אם לא נשתנה דם מכתה א"כ מה הרעש הרעיש על רמב"ן שם שכתב שאין אנו סומכים עתה על מכה משו' שאין אנו בקיאי' להבחין בין נשתנה ללא נשתנה דם מכתה ואפי' על דם בתולים אינם בועלים מכ"ש על דם מכה והרעישו העול' הרשב"א וגם הרא"ש בשלמא דם בתולים הוא לשעה משא"כ הכא הוא להתגרש מבעלה לעולם ועוד דאין אנו צריכים להבחין בין דם לדם כיון דאשה בחזקת טהרה עומדת וק' מאי קושיין דלמא ה"ק רמב"ן כיון דעכ"פ אחר שיגיעו ימי וסתה לא יהא לה חזקת טהרה ונטמאנה כו' א"א לנו להבחין ואם כן ממילא משום ימים אחדים שבין תחלת ביאתה לחכם לשאול עד ימי וסתה נמי לא נטהרנה דמשום אותן ימים מועטים לא עדיפא מדם בתולים אע"כ ליתא להני כללי דכייל רבינו יחזקאל בהא אלא כל שרוב נשים אין שופעת זמן רב כזה אחר ימי וסתה איננה בחזקת רואה וראיתי שגם בסדרי טהרה מייתי ס' זו בשם זכרון יוסף ולא ראיתי מאיזה טעם כ' כן ורש"י ותוס' ל"פ בהא אלא התוס' ס"ל דמיונו של ר"ע דמדמה פגול לזב אינו דומה אם אינו מדמהו ליום הז' שהוא טהור לגמרי וסותר אבל באמצע הספירה אע"ג דאית ליה חזקת שאינה רואה ושופע כנהר מ"מ אינה דומה לפגול עיין וק"ל ובתשו' אחרת הארכתי מאוד בזה בראיות ברורות כראי מוצקות בעזה"י:

והנה לפענ"ד בנדה דאורייתא סגי בזה אפי' לא פסקה בטהרה כל שעברה עלי' ימים הראוי' לזיבת דמי נדתה על הרוב פסקה ליה חזקת ראי' וכן יש להוכיח מדיוקא דרישא וסיפא דמתניתין דנדה ס"ח ע"א נדה שבדקה עצמה יע"ש אלא משום דנשי דידן ספק זיבות נינהו בעינן שפסקה בטהרה בפנינו עכ"פ ודעת המרדכי דבעינן ג' ימים לאחזוקי בטהרה ואני בארתי באריכות במ"א דבג' בדיקות סגי ערבית ושחרית וערבית וכבר דבר מזה פלתי סי' קצ"ו סעיף ה':

גלל כן אתתא דא בימי' שבין וסת לוסת אם תראה מראות ע"י שתרגיש בתחלה כאב במכתה או שיהיה בהם מראה מוגלא אזי היא טהורה לבעלה לפי סברתינו הנ"ל ואמנם אחר שכבר ראתה נדה בימי וסתה לא נעבוד בה עובדא עד אחר שפסקה בטהרה ופסקה לראו' והיה נקיי' ג"י שלמים כדעת המרדכי דתרי קולות לא נעבוד אבל משפסקה ג"י והי' נקיי' גמורי' אזי אם תרגיש אח"כ כאב באותו מקום ואחר כך תראה כנ"ל יש לטהרה ויראה שתזהר מלבדוק עצמה כ"כ בעומק באותן הימים באופן שלא תבוא לספק הרגשה

ונימא הרגשת עד הוה דכל מה שנוכל להקל מעלינו עול משא חומר נדה ונקיים עדיף טפי ואם לא הרגשה הרי ספק אי' דאורייתא אין כאן דהרגשת זיבת דבר לח לאו הרגשה הוא כמבואר אצלינו באריכות דלא כנ"בי ורק אם בדקה בעומק ניחוש שמא הרגשת עד הוה וה"ל ספק דאוריי' עכ"פ אבל אם לא תכנס כ"כ בעומק שהרי כבר הפסיקה בטהר' והוחזקה ג"כ ג"י בטהרה ע"כ די לה עתה בהכנסת העד לפנים קצת והיינו באותן הימים שהרגישה כאב במקום מכתה שאז דרכה למצוא דם מכה ואנחנו נקיל לה ע"כ טוב שלא תבדוק כ"כ בעומק כדי שלא נבוא לידי ס' דאורייתא וגם לא תוסיף לבדוק שלא לצורך כ"כ דומיא מה שכתב רמ"א סימן ל"ג דטוב היה יותר לתקן שלא לבדוק הושט כלל משנבדוק ונוהגים קולות ע"ש ובזה הוה קצת כעין נקיי' ג"כ שהרי כתב רז"ה פ"ב דנדה לדעת כמה גאונים לא בעינן בדיקה לנקיי' לבעלה דסגי לנקיי' שלה במה שאחר שפסקה בטהרה ונסתם המעיין הראשון שוב לא הרגישה ז' ימים זא"ז ונהי דלא קיי"ל כאותן חכמים מ"מ באשה זו שא"א לה בנקיי' שע"י בדיקה שהרי מצאה על העד כתמים הנ"ל א"כ עכ"פ תהי' נקיים בהרגשה ולמה נגרום לה ספק הרגשה ע"י הכנסת העד בעומק ע"כ נראה לי לעשות כנ"ל ואחר תטהר לבעלה ובלבד שיהיה מוכיחה קיים היינו הכאב הנ"ל והמוגלא שתמצא לזמנים:

כל הנ"ל כתבתי להלכה אמנם למעשה לא צהירנא ולא חוירנא ע"כ אם יסכים עמי גדול א' אשר יורה יורה הראוי' ליכנס בעובי קורה דמצי דרי כשורי אזי דרינא בהדי שיבי זעירא הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד יום ג' י"ד אלול תקס"דל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קמה

שאלה באשה שיש לה חולי השבירה שקורין (פארפאהל) ותמיד היא מרגשת וזב ממנה מראות ירקות ולבנות ולאחר שעה נמצאי' בתוכו טיפין אדומים ג"כ וא"א להאשה הזאת למנות ז' ימים נקיים בשום אופן כי לעולם תראה מראות כאלה ולאחר שעה המצא ימצא בתוכן טיפין אדומים ואי נמי ימצא לה די ספירת נקיים מ"מ א"א לה להזדקק לבעלה כי תמיד תרגיש ותצטרך לבדוק ולהמתין זמן מה אולי תמצא בתוך המראות טיפין אדומין כנ"ל כי אפי' להט"ז ר"סי קפ"ח דאין צריך להמתין עד שתתייבש היינו בסתם אשה אבל הך אתתא שכבר הוחזקה בכך שהמראות מתהפכות אחר זמן א"כ פשיטא שאינו יוצאת ידי בדיקה עד ששהתה זמן מה וראתה שלא נמצא בתוכה דם וא"כ נפל פיתא בבירא כי אם תמתין זמן מה אם תרצה אז להזדקק לבעלה תחזור ותרגיש כי היא מרגשת תמיד וקרוב מאוד שתתגרש האשה מבעלה עי"ז עכ"ת דברי התלמיד השואל אלא שהאריך עוד מה שלא נראה צורך לעיקר השאלה: -

תשובה הדין הזה כבר הלכו בו נמושות בתשובו' רבותינו האחרונים אשר מפיהם אנו חיים ולא אבוא פה כ"א בקצרה מה שהורוני מן השמים בעז"ה ובו אבטח שלא אכשל ח"ו. וכל מה שאכתוב פה אינו כי אם להלכה ולא למעשה אם לא שיסכים עמי אחד מגדולי המורים אז אמטיני שיבא מכשורי': -

הנה ר"פ המפלת מוקים אביי בשפופרת דכולא עלמא לא פליגא דטהורה כי פליגי בחתיכה ולרש"י פליגי בפלי פלויי והרא"ש הקשה ע"ז ג' קו' ועוד קשה קו' מהרש"א שם דא"כ לא פליגי רבנן ממאי דאר"א בהדי' וקו' זו ק' בין לפירש"י בין לפי' התוס' שם אשר ע"כ בחרו האחרונים בתי' הרא"ש בשם השר מקוצי דפליגי בטעמא דקרא ונלע"ד עפ"י דבריו דהכי פירושו כולי עלמא סבירי להו בבשרה ממעט ולא בבשר שאינו בשרה ממש היינו בשפיר וחתיכה נפרדת ממנה אלא דפליגי בטעמא דקרא ת"ק ס"ל דרכה של אשה לראות דם בחתיכה וא"כ הא דמיעט רחמנא חתיכה ושפיר ע"כ לאו משום דאין דרך ראי' בכך ז"א הא דרכה של אשה לראות כך אע"כ משום חציצה הוא וה"ה ומכ"ש בשפופרת דטהורה אבל פלי פלוי טמאה ולא עוד אלא אפי' כל הראיי' שאין דרכה בכך נמי טמאה דמה"ת לטהר [ובלשון הרא"ש לא משמע קצת כן נ"ל בקל] ורבנן ס"ל אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה וא"כ נאמר טעמא דקרא דממעט שפיר וחתיכה לאו משום חציצה וה"ה נמי לכל מיני ראיות שבעולם שאין דרכה בכך אע"פ דברור לנו שהוא דם נדה מ"מ טהורה היא זה פי' פלוגתת' ולרבא כ"ע ס"ל הכי והכי קיי"ל להר"ש הנ"ל דכל שאין דרכה בכך לראות כן מטהרינן הדם ההוא אע"ג דברור לן שהוא דם נדה הבא מן המקור: -

ומזה הוליד הר"ש ז"ל קולא באש' שנעקר מקורה וכמין חתיכת בשר נפל לה בבית החיצון וטיהרה והטור הוסיף תיבות אלו ולא פסקה מלראות כל זמן שהית' החתיכה בבי"הח והרב"י והרמ"א והב"ח והש"כ כולם הבינו כפשוטו שנפלו חתיכות בשר בלוי וכעין פלוגתא ר"א ורבנן דבש"ס והרבה נתקשו בזה ובפרט מה שהקשה בל"ח הא לרש"י נמי טהור הוא בפלי פלוי ומה בין ר"ש לרש"י וגם מה שהקשה הב"ח אם לא בדקה עצמה בשעת נפילת החתיכה ניחוש שמא הי' שם דם נדה ג"כ גם נתקשו מאוד בהוספת הטור ורי"ו תיבות הנ"ל ולא פסקה מלראות כ"ז שהחתיכה בבי"הח ולפע"ד ליישב הכל בעזה"י דהנה לרש"י דטעמא דטהור משום שאינו דם נדה אלא דם חתיכה א"כ דוקא בדפלי פלוי והדם בתוך הבקעים שזה מורה שהדם הזה יש לו שייכות עם החתיכה ואיננו דם נדה אז הוא טהור אבל אי היתי' החתיכה שיעא ולית בה בקעים והדם טוח ע"פ החתיכה הי' טמא שהרי הדם הזה אין לו שייכות עם החתיכה אלא שהוא דם נדה

שיצא עם החתיכה וטמאה היא ולא עוד אפי' אי רק מספקא לן אי החתיכה פלי או שיעא כנראה שכן הי' עובדא דהר"ש שלא היתי' מפלת חתיכה לחוץ כהבנת הרב"י אלא שנפלו לב"הח ונשתהו שם ואולי אח"ז חזרו לאחוריהם למעלה אל המעיים ומ"מ לא נודע אי הם פלויי והדם בתוך הבקעי' או לא ולרש"י טמא מספק משא"כ להר"ש דס"ל כל שאין דרכה של אשה לראות כך טהור הוא א"כ כך לי אם הדם בתוך הבקעים או טוח על פי החתיכה דדם נדה הוא והתורה טיהרו הואיל ואין דרכה של אשה לראות כך ומבואר ההפרש שבין שיטת רש"י לר"ש ויובן נמי מה שהוסיף הטור שלא פסקה לראות כ"ז שהי' בבי"הח דבודאי הי' ראוי לחוש לשמא מעורב בו ג"כ טפת דם נדה שיצא מעצמו בלא החתיכה או שהי' שם מכבר כמ"ש הב"ח אך הא באשה שיש לה מכה ויודעת בודאי שמכתה מוציאה דם טהורה היא לכ"הפ שלא בשעת וסתה כיון דיש לפנינו בודאי דם טהור לא ניחוש לדם טמא מטעמי' המבוארי' בראשונים סימן קפ"ז א"כ ה"נ מה לי דם מכה או דם נדה שהתורה טיהרתו כיון שיש עכ"פ בודאי וברור דם טהור באשה זו מה"ת ניחוש בין הוסתות לתערובות דם טמא אך כל זה אי ברור לנו שהחתיכות האלו הביאו עמם דם בשעת נפילתם לבי"הח ואותו הדם טהור ויוצא הוא לחוץ אחת לאחת א"כ יש כאן דם טהור בודאי אין אנו חוששים לדם טמא כלל אך מנ"ל שאלו החתיכות הביאו כלל דם עמהם ואין כאן דם טהור כלל דאפי' להמקילים בסי' קפ"ז לטהר אפי' במכה שאין ידוע שמוציאה דם מכל מקום לכל הפחו' בעי' שמכה כיוצא בזה דרכה להוציא דם אבל הכא השתא מאן לימא לן כלל שחתיכות כאלו דרכן להביא דם עמהם אדרבה הא אמרי' אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה וא"כ מה"ת לטהר ע"כ הוסיף הטור וריי"ו ולא פסק' לראות כל זמן שהחתיכות בבי"הח ר"ל שזה הי' סי' מובהק שהחתיכות הוליכו הדם עמהם שהרי כל זמן שהיו החתיכות למעלה בבטן לא ראתה כלום ומשעה שנפלו לבי"הח לא פסקה לראות כל שעה ומדיוקא נשמע כשפסקו החתיכות מלהיות בב"הח פסקה מלראות וכשחזרו חזרו לראות הרי לפנינו שזאת הראי' התמידי' היא מחמת דם שהוליכו החתיכות עמהם והוא דם טהור וכיון שיש בודאי דם טהור לפנינו תו לא נחוש לתערובות דם טמא ומיושבים בזה כמה ק' שהקשו האחרונים על זה עיין: -

אמנם מ"מ צ"ע אכתי ניחוש שמא החתיכות בעצמם הנופלים בבית החצון אינם חתיכות בשר כלל כ"א דם יבש ובשהייתם בבי"הח הם נמסים ונמקים והיינו זיבת הדם ההוא ומפני זה כ' הרב"י דמיירי שהטיל החתיכות למים פושרים ולא נמוחו ולא נראה לפע"ד כי לא נאמר שהאשה הפילה החתיכה דהיה משמע שהפילה לחוץ אלא שנפלו

לה בבי"הח ולא יצאו לחוץ לעולם וא"כ איך בדקם בפושרים והדרה ק' לדוכתא דלמא החתיכות בעצמם היה דם יבש ונ"ל דמיירי שידוע לה שהיה בשר בלוי מהמקור שהיה ידוע לה שנעקר מקורה ומזה נפלו החתיכות בבי"הח:

מ"מ כל זה דוחק גדול עד שקמו אחרוני האחרונים והאירו עינינו בפי' כוונת הר"ש ז"ל ורמזה הט"ז בלשונו הצח וכתבה במעיל צדקה ובשארי תשו' אחרונים וביאר הדבר יותר בפליתי המכונה תפארת ישראל שהיה להאשה חולי השבירה לא שבירה שנקרע הפריסה אלא חולשה שעי"ז נשתרבב המקור למטה והיינו חתיכת בשר ר"ל המקור נמשך וכל אותו הזמן עלולה לראות כמה מיני מראות משונות ודם מפני שהוא חוץ למקומו ומתנדנד ע"י הליכה וטלטול גם אין בכח העורקים לבשל הדם היטב וזה הוא שטיהר הר"ש ז"ל מפני שאין דרכה של אשה לראותו אלא בשהמקור במקומו אבל לא בזה האופן וכ' הפליתי שהוא עשה מעשה לטהר אשה בכה"ג בצירוף סברת הר"ם שבדיקה איננה הרגשה דאורייתא כמבואר בדבריו בריש הספר ההוא ולפע"ד כל מעיין בצדק ישפוט שהר"ש נתכוין לזה הענין בעצמם בלי ספק:

אלא שראיתי הגאון בתשו' נודע ביהודה סימן נ"ח דחה שיטה זו בשתי ידים ואנכי בענייי לא הבינותי כל דחיותיו כי מ"ש המקור אינו מונח בקבוע לעולם והוא נוטה מצד לצד ולעולם לא תטמא ז"א ק' כלל אדרבה היא הנותנת כיון שדרכו של מקור להתנועע ולנטות מצד לצד א"כ בכל צד שיהיה נטוי ותראה דם הוה דרכו של דם לצאת כך וטמאה משא"כ שבירה ושרבוב המקור ממקומו למטה חולי הוא בנשים ואין דרכו וטבעו בכך וכל שאין דרכו של דם לצאת כך טהורה היא להר"ש ומ"ש שהעיד הרופא שלו היפך מעדותן של גאוני' הנ"ל שאמר שאין המקור משתרבב למטה לעולם כ"א העלייי' והרמב"ם כ' דם עלייי' הוא כשישוסע עורק שבעלייי' וזה לא שכיח כלל הנה אם אומר שאאמין לעדות הרופא נגד כל הגאונים מ"מ עדיין אני אומר בודאי לא שכיח שישוסע עורק כשהעלייי' במקומו אך אחר שנלקה ונפל למטה לבי"הח ונדחק בין רגלי' שכיח טובא שישוסע העורק ויזוב זוב דמה וא"כ אדרבה לפי עדות הרופא ההוא אין להסתפק בדם מקור ע"י השבירה כ"א בדם עלייי' דמקרבא השתא בבי"הח ומ"ש עוד מ"ט נאמר שאין דרך לראות בכך מה לי אם הוא למעלה או למטה לעולם הוא דם נדה לא ידעתי מה קשי' אה"נ שהוא דם נדה מ"מ אין דרכה של אשה לראות בכך ועוד נלפע"ד לפרש הא דאמרינן אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ולהר"ש זה הוא טעמא דקרא וק' מה טעם יש לזה אם דרכה או אין דרכה לכך והיה נלפע"ד לפי מה דאמר שמואל ר"פ הרואה כתם בבשר' עד שתרגיש בבשרה ופריך התם הא מבעיא למעוטי שפיר וחתיכה ומסיק

תרתי שמעת מיניה ופי' בחי' הר"ן דבשפיר וחתיכה איננו הרגשת הדם אלא הרגשת שפיר וחתיכה ע"ש וי"ל כך דעיקר דם נדה הוא מה שהדם המתקבץ בעורקי המקור ויוצא בזמנו ואז ע"י התעוררת יציאת הדם מזדעזע כל גופה או לכ"הפ מרגשת בפתיחת פי המקור ע"י הכח הדוחה או לכל הפחות כצער עקיצת מי רגלים וכה"ג וזה הוא דם נדה שטמאתו התורה יהי' מאיזה סבה שיהיה שתמהר יציאת הדם לפעמים ע"י אכילת שום או ע"י קפיצה או ע"י חמום התשמיש וכה"ג כל מה שגורם יציאת הדם בטבעו היינו דם נדה דקרא ואפי' יהיה כעין החרדל ובפחות אמנם בצאתו מבשר המת מבלי הרגש כלל או א"נ יוציא המקור שפיר או חתיכה והם יובילו עמהם דם או שתושיט שפופרת לשם ותוציא דם אפילו אם תרגיש אז לא היה ההרגש ע"י שנתעורר הדם לצאת בשעתו אלא שהגורמים האלו פתחו המקור והוליכו הדם עמהם ואין זה הרגשה שהקפידה התורה עלי' והיינו דכ' הר"ן בחי' הנ"ל דתרתי ש"מ דבשרה שתרגיש בבשרה הרגשת יציאת הדם ולא הרגשת השפיר והשלי' וא"כ הה"נ אם המקור נשתרבב לבין רגליה וע"י דחיקתו יוצא הדם אפילו אם תרגיש מ"מ אין זה מחמת דם המתעורר לצאת מעצמו שהגיע זמנו לצאת אלא מחמת משמוש ודחיקת הצדדים בהמקור ועורקי' שכולו דם הוא והיינו אין דרכו של אשה לראות כך שאמרו הכוונה אלו היה דרכה לראות כך היינו אומרים שיציאת החתיכה ושפיר הוא כמו תשמיש וכה"ג המעורר דם לצאת אבל אין דרכה של חתיכה לעורר יציאת הדם אלא שמוליך עמו בע"כ וליכא הרגשה כנ"ל באופן שכל ק' הנודע ביהודה לא יזיזו השיטה הנ"ל ממקומה זיז כ"ש:

גם מה שהקשה הב"ח אשיטת הר"ש דאמרינן בנדה מ"א ע"ב אר"ל מקור שנעקר ונפל לארץ טמא שנאמר יען הושפך נחשתך ותגל ערותך ופריך למאי אילימא לטומאת ז' דם אמר רחמנא ולא חתיכה משמע אי היה שם דם היה טמאה אף ע"ג שנעקר המקור כיון שהדם הוא מן המקור י"ל לפע"ד דהש"ס הכי פריך מדמייתי ר"ל מקרא דדברי קבלה דטמאה וק' ת"ל דכל המקור מלא לעולם עם עורקי דם אפילו במסולקת מדמים וזקינה מ"מ לעולם עורקי המקור מלאים דם והרי ברור לנו שיצא דם נדה ממש עם החתיכה הזה וטמאה היא בלא קרא דדברי קבלה אלא עכצ"ל אפילו אם הוא דם נדה ואין כאן חציצה מכל מקום טהור משום שאין דרך ראיה במקור שנעקר וכל שאין דרך ראיה בכך טהורה ועוד בלאה"נ דם נדה תלוי ביציאתו מפי המקור דוקא משא"כ הכא שלא יצא מפי המקור לעולם אלא נשאר בתוכו ויצא חוץ לבי"הח אין לטמא משום דם נדה משום כן הוכרח ר"ל לאתוי' קרא דדברי קבלה דהמקור בעצמו טמא הוא ולא משום הדם שבתוכו וע"ז פריך הש"ס מה בכך שהחתיכה ההיא טמאה מ"מ גז"ה הוא דם מטמא

משום נדה ולא חתיכה טמאה וכיון דמשום דם לא מטמא ליה א"כ משום חתיכה נמי לא תטמא ולק"מ קושית הב"ח והנה בעיקר ק' הב"ח יש לתמוה קצת הא הב"ח הוא מן אותם הפוסקים שהבינו מעשה דר"ש שנפלו חתיכות בשר ממש בבי"הח ואותו טיהר הר"ש אבללא הוזכר שם מעקירת מקור ממקומו כלל וא"כ לדדהו י"ל אם נעקר המקור ממקומו ויוציא דם מ"מ טמא הוא כי מה לי במקומו או שלא במקומו וא"כ מה קשי' ליה מהא דדף מ"א ע"ב אעכצ"ל מ"מ מסברא נשמע גם לשיטת הב"י ורמ"א והב"ח דמעשה דר"ש היה בחתיכות ממש מ"מ זיל בתר טעמא שטיהר משום שאין דרכה לראות בכך א"כ ה"ה בעקירת המקור ויצא חוץ למקומו נמי אין דרכה לראות בכך אע"ג די"ל היינו כשנעקר לגמרי אבל נשתרבב היינו אורחי' זהו דוחק וא"א לאומרו אלא לכ"ע נ"ל דלר"ש אשה כזו דמיה טהורים דהיינו אם כ"ז שהמקור בחוץ תראה דם וכשיחזור למעלה לא תראה שעי"ז מבואר שהדם בא רק ע"י דחיקת רגלים במקור ואין זה הרגשת יציאת הדם אלא דחיקת רגלים גורמים לה ואז טהורה היא להר"ש:

אך מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה שיטת רמב"ם דפסק להדיא בפ"ה מהלכ' איסורי ביאה ה' י"ג י"ד דלא כהר"ש הנ"ל וס"ל דם הבא עם החתיכה טמא א"כ ס"ל אפי' מה שאין דרכה בכך נמי טמאה וקשה לי להכניס ראשי באי' כרת ע"כ אני אומר בודאי אם האשה מרגשת ממש קשה לי להתיר אך כפי הנראה מכותלי שאלתך שאין ההרגשה שלה אלא זיבת דבר לח והנה בתשו' שב יעקב מוכיח דע"כ זיבת דבר לח לאו הרגשה היא מדאמרינן ר"פ הרואה כתם גבי מי רגלים אי דארגש' יושבת אמאי טהורה אי דלא ארגשה כו' וקשה מה ספק יש כאן הא בודאי ארגשה זיבת דבר לח שהרי הטילה מי רגלים אע"כ שאין זה הרגשה הגם שמוז"ה מהרשש"כ דחה זה שם בתשובה דה"ק אי ארגשה הרגשה גמורה יושבת אמאי טהורה ע"ש ודבריו תמוהי' עכ"פ איך אמר אי דלא ארגשה עומדת אמאי טמאה אמאי לא תהיה טמאה נהי דלא הרגישה הרגשה גמורה מ"מ זיבת דבר לח מיהא ארגשה ויש לדחוק בזה עוד הארכתי בתשוב' א' והבאתי ראיה ממ"ש ריש נדה ישנה נמי אגב צערה מתערה משמע דכל הרגשה הוא מחמת צער ולא זיבת דבר לח בעלמא דפשוט דע"י דבר לח לא מתערא וכן משמע נמי מלשון התוס' נדה דף ע"א ד"ה והא אשה מכוסה היא כו' יע"ש שמבואר שפתיחת פ"המ הוא ההרגשה או צער כעין עקיצת מי רגלים וכה"ג ולא זיבת דבר לח והנה בתשו' נ"בי סי' נ"ה כ' סתם דלא נ"ל ככת הקודמים אלא דזיבת דבר לח הוא הרגשה דאורייי' ולא שת לבו לסתור ראי' א' מאלו הנאמרים לעיל אך רק הוא הבי' ראי' מדנפקא לן הרגשה מבשרה שתרגיש בבשרה והאי קרא נמי אתי שמטמא בבי"הח והיינו חוץ לפ"המ שם מתטמא זה הוא

הבשר דמיירי בי' קרא ושם הוא ג"כ מקום ההרגש והוא בבי"הח ש"מ דזיבת דבר לח הוא הרגשה דאורייי' ודבריו תמוהים אדרבא דוק מיני' לאידך גיסא הא ממעטי' נמי בבשרה ולא בשפופרת והיינו אם תכניס השפופרת לפי המקור ותקבל הדם דאלו לא תכניסנה אלא לבי"הח א"כ כבר היא טמאה משעה שיצא הדם חוץ לפי המקור אע"כ אתא למעוטי בבשרה של עצמה ר"ל שיעבור הדם בפי מקורה ולא שיהי' שם שפופרת לקבלו וא"כ הרי מבואר דהך בשר היינו פי המקור ושם צריכה שתרגיש ומ"ש מדרשא בבשרה בפנים כבחוץ הוא מבואר בנדה מ"א ע"ב דהיינו מקום שהשמש דש והיינו פי המקור למעיי' בלשון הרמב"ם פ"ה מא"ב ה"ד ובפי' המשנה ועוד הארכתי בזה בתשו' אחרת מ"מ בהא מסקינן דעיקר הרגשה דאורייי' היא לפע"ד הרגשת פתיחת פ"המ או צער כעקיצת מי רגלים אבל לא זיבת דבר לח:

גלל כן אם הרגשה הזאת אינה אלא זיבת דבר לח כמשמע מלשון השאלה אין כאן אלא ספק דרבנן ומצורף לזה אומר כי כיון שהמראות הם טהורות בשעת מציאה אלא שנהפכו אח"כ ונמצא בתוכן טיפי' דם הנה אם נאמר שהמראות הן בשעת יציא' ירוקות ולבנות אלא שאח"כ בשהייתן בחוץ משתנין ע"י האויר פשיטא שאין כאן בית מיחוש כלל דאין לחוש שמא כבר הי' אדום ונלקה ונעשה לבן ועכשיו חוזר לקדמותו דז"א כמ"ש ט"ז רס"י קפ"ח שחור אדום הוא אלא שלקה אמרי' אבל לבן אדום הוא ל"א ואין לנו לחדש דברים כאלו אבל החשש הוא כך שאלו הטיפין הי' גם מתחלתו ונתערבו בתוך המראות הטהורו' ולא נראי' לעינים עד אחר עמידתן אז מצתללין ומתבררין ונראי' לעין ומשום הך ספיקא מטמאין לי' ואם כן מידי ספיק' לא נפקא ויש לצרף עכ"פ לקולא הנ"ל דהיינו דליכא בלא"ה רק איסורא דרבנן בשגם להר"ש והרא"ש וטור ושיטת בעלי הש"ע טהורה לגמרי וגם ספיקא הוה עכ"פ לכן כשאין לה חזקת טומאה היינו אחר שפסקה מלראות דם וסתה הרגיל ופסקה בטהרה לערב וגם כל יום המחרת היתה בטהרה דהיינו בדיקת שחרית של יום המחרת ובדיקת ערבית שלו דהוי ליה ג' בדיקות שעי"ז מתחזקת בסילוק דמי הוסת אז נראה להקל עפ"י התנאים שאכתוב אי"ה בסמוך ורק אקדים כי לא נעלם ממני דברי הרמ"א בשם המרדכי דבעי' ג' ימים שתתחזק בטהרה לתלות במכה מ"מ כבר הארכתי בחידושי והרבתי להקשות על זה וכ"כ הקשה בפלתי שם וגם בסדרי טהרה ראיתי שס"ל שדי ביום א' ואם מי שיפקפק ע"ז עמ"ש תוס' בנדה ז' ע"ב ד"ה ר"א וע"ש בסוגי' ס"ח ע"א וק"ל: -

פרטי דינים היוצאים מכל מ"ש הוא כך.

א אם האשה הזאת מוצאת כל אלו גם כשהמקור למעלה במקומו אזי ידי מסולקת הימנה ורק אם כשהמקור במקומו לא תמצא בכמו אלו רק כשהוא חוץ למקומו אז יש להתיר כאשר יתבאר אי"ה:

ב אם תרגיש האשה בראיות אלו הרגשת פתיחת פ"המ או כעקיצת מי רגלים ג"כ אין לי עסק בזה ורק כשההרגש הוא רק זיבת דבר לח ומוצאת בכל פעם כנ"ל אז אם אפי' גם ע"י בדיקה תמצא אעפ"י שאז י"ל הרגשה ממש היה לה וקסברא הרגשת עד הוא מ"מ כיון דבלא"ה בפלתי שדא נרגא בהרגשת עד גם כי אינו נכון לפע"ד כמו שמבואר אצלינו במקומו מכל מקום הכא כיון דבלא"ה רוב ראייתה שע"י זיבת דבר לח הם באותו אופן ממש שע"י בדיקת העד אמרי' היינו הך ממש ותלינן להקל:

ג בכל פעם שתרגיש דבר לח תקנח עצמה ולא תבדוק עצמה כלל כי למה לה לבדוק ולגרום לן להכניס עצמינו בקולא טוב לה שלא תבדוק רק תקנח הדבר לח שזב ממנה וגם את זה לא תעיי' יותר אלא בשעה שהכתם לח ותשליכנה ולמה לה להמתין עד שיתייבש ותמצא טיפין דם ונכנס ראשינו להקל טוב יותר להשליכם מבלי עיון וספק אולי לא יהיו שם טפי דם אחר הייבוש ויהיה כעין ס"ס שאם נמי יהיו שם טפי דם אולי בא אח"כ ע"י שינוי האויר ולא היה שם מתחלה: -

ד וכן נמי אם אירע לה שבדקה עצמה או שהית' צריכה בדיקה כשאר נשים שדרכן לבדוק שחרי' וערבי' מ"מ לא תעיין בו כ"א בלחותו ולא בייבשותו ומ"מ אי אירע שבדקה עצמה ומצאה מראות כאלו וגם עיינה בהם אחר שנתייבשו והיו לדם מ"מ יש לטהרה אם הוא בשעה שהמקור חוץ למקומו ומ"ש בזה הוא דומה קצת למ"ש רמ"א בי"ד סי' ל"ג על מנהג אנשי עירו בבדיקת הושט שיותר היה טוב מבלי לבדוק אותם ממה שנבדוק ונסמך להקל וה"נ דכוותי': -

ה כל זה בין וסת לוסת ואפי' בימי נקיים ר"ל שתבדוק עצמה כדינה ולא תעיין בו אחר שנתייבש ומ"מ אם עיינה בו ומצאה טפת דם יש לטהר אבל ג' בדיקות הראשונו' שאחר ראיית דם וסתה דהיינו בדיקה של הפסק טהרה ושל שחרית וערבית שלמחרתו אותן צריכי' להיות נקיים לגמרי וע"כ תעיי' או אחר שנתייבש ויהיה נקי מכל טפת דם ואדום כלל דאף על גב דבעלמא לא חיישינן לכך מכל מקום היא שהורגלה בכך ואפשר שעדיין לא פסק דם נדות אלא שתחפנה לכלוך הירק ולחה הלבנה על כן צריכה שתמתין עד שנתייבש ויהיה נקי ואחר תטהר: -

ו פשוט מאוד האשה בעצמה נאמנת על כל זה דלא כמו שחשבת בדבריך שאין לה נאמנות כיון דריע טובא ולא ידעתי מנ"ל הא ואי היה שום מציאות בעולם שלא תהי'

נאמנת היה הש"ס משני כן בכתובו' פ' המדיר (כתובות ע"ב ע"א) אע"כ כללא הוא וספרה לה לעצמה והוא פשוט: -

כל זה כתבתי להלכה ולא למעשה עד שתציע הדבר לפני מפורסם בהוראה ויסכים עמי וה' עמנו פה מ"ד נגהי ליום עש"ק בשלח תקס"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קמו

שלום לידידי ורב רחימי האמ"הג מהו' משה ליב נ' אב"ד דגליל בארעניס יע"א:

השתא הכא קבלתי נועם מכתבו ולהיותי כאן מוטרד מאוד אמרתי להשיב מיד מפני הכבוד לבל יאוחר דבר עד שבוע הבע"ל ומי יודע כמה עיכובים יתגלגלו והנה נפשו היפה בשאלתו בבתולה שאחר הנישואים לא פסקה עדיין מלראות דם מחמת תשמיש עם הרגשת כאב וצער מכת בתולים אך היא אומרת שמרגשת שהדם יוצא מהמקור והבעל רוצה לפוטרה בגט פטורין כרואה מחמת תשמיש לא ידעתי מקום הספק לא מיבעי' אם מרגשת פתיחת פי המקור שזה הוא עיקר הרגשה דאורייתא המוזכרת בכל מקום פשיטא דטמאה נדה ממש וקובעת וסת בכך דאפי' אם נניח שהדם שהיא מוצאה הוא דם בתולים מ"מ א"א שלא נתערב בה דם נדה היוצא בפתיחת המקור דהרגשה סברא דאוריי' היא כמ"ש ת"הד ומובא בש"ע סי' ק"ץ וט"ז שם סק"ג ודוחק להקל לתלות הדם בבתולים ופתיחת המקור במראה טהורה וכמ"ש ת"הד שם דלמראה טהורה נמי נפתח המקור זה לא נ"ל להקל כ"כ דכל עצמו של דין תלי' בבתולים מפוקפק קצת כמ"ש ט"ז ס"סי קפ"ז והבו דלא לוסיף:

אך אפי' אם אינה מרגשת פתיחת פ"המ ממש רק זיבת דבר לח יוצא ממקום המקור שהוא למעלה ממקום הבתולים נמי לא נראה להקל דכיון דיוצא מהמקור חזקה שיצא בהרגשה ממש אלא דלאו אדעתא משום הרגשת שמש והרי סמכינן על סברא זו ומייתי חטאת עלה כמבואר ר"פ בנות כותים ומכ"ש שלא נוכל להקל להתיר לשמש עמה בודאי אי לאו חזקה שיוצא בהרגשה אעפ"י שהרגישה יוצא וזב מהמקור מ"מ כיון דבריא לה שלא הרגשה פתיחת פ"המ ה"ל רק אי' דרבנן וגם וסת התשמיש הוא רק דרבנן וה"ל תרי דרבנן אפשר היה להקל ולתלות במראות טהורים ומצורף לזה דרוב נשים אינן רואות מחמת תשמיש אבל האמת ה"ל חזקה דאורייתא שאינו יוצא אלא בהרגשה והרגשת השמש הטעתה ולית לנו אלא לומר שמא מראה טהור היה וזה ג"כ לא שכיח שהדמים הטמאים מצויים באותו מקום ע"כ משמים ירחמו ומ"מ בחפזי כתבתי סמוך להכנסת כלה ואם יש עוד להשיב ע"ז יבואו דבריו אלינו כתבתי וחתמתי פה ק"ק פ"ב עש"ק פקודי תקס"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמז

החיים והשלום יחדיו יהיה תמים יחולו על ראש תלמידי הותיק הרב המופלא מהו' איצק נ':

אור ליום אתמול העבר בא אלי דודך הקצין עם נועם מכתבך עם ספרך כאן וזיין עלך מזויין בזיו נועם ה' עליך ושמחתי והנה ע"ד העברה ראיתי קמא דמטא לידי בסוף סעי' ה' והנה בזה הזמן אנו עוסקים במס' גיטין ובהגיעי לדברי תוס' שכתבו מוספר' לה נפקא לן ע"א נאמן באי' אמרתי דלכאורה יש להשיב שאני התם דהאי' הוחזק רק על פיה לכן דין הוא שתאומן להתיר ושוב ראיתי שהרמב"ן נזהר שכ' הקושי' שהיא עמו במטה ר"ל נמצא על שלו או שרואה הדם שותת ויורד מאותו המקום וקיי"ל רוב דמים מן המקור ורובם יוצאים בהרגשה וה"ל מוחזקת טמאה שלא על פי' ואפ"ה האמינה קרא וספרה לה א"נ משכחת לה ביולדות שהיא טמאה ואפ"ה מהימנא שספרה ולפ"ז ממילא לק"מ מוסתו' אפי' יהא דאוריי' וראת' ג"פ בכ' לחדש דם יורד מבין רגליה וכה"ג מ"מ אין כאן חזקה דאוריי' אלא על פיה שלא ראתה בנתיים באופן שנשתנית ההפלגה ועוד אפשר שהיה ע"י מעשה וקפיצה וכדומה והכל אנו סומכים על פי עצמה וכל כה"ג פשוט דמהימני' ולק"מ ק' תוס' ורמב"ן ועיי' רמב"ם פ"יו מסנהדרין הלכה וי"ו:

ובעת נ"ל עוד דאחזקה דוסתות דאוריי' אין מביאין קרבן ולא מלקות ונהי דטמאה נדה בלא בדיקה בזמן הוסת למ"ד דאוריי' מ"מ ליכא אלא ספיקא דאוריי' דמוקמינן חזקת טהרה שלה נגד חזקת אורח בזמנו בא וה"ל ספיקא ומשו"ה מהימן ע"א לברר ספיקא:

והנה תירוץ רמב"ן צריך ביאור רחב וכמעט שצריך אני לעשות לי רב להבינני דבריו שכ' מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת לבעלה ואין הכוונה כמ"ש אתה והפכת דבריו חזקה אינה מקלקלת עצמה ולפ"ז יהיה כל ע"א נאמן באי' אפי' אתחזק אי' אם גם הוא עצמו אוכל או בועל וכיוצא בזה ויהיה ע"א נאמן לומר גירשך בעלך שזרק גט לחצירך אם העד רוצה לישא את האשה דחזקה אינו מקלקל עצמו וחלילה לחשוב אדרבה כל שיש לעד נגיעה בדבר פסול עדות ומה שכל אדם נאמן על עצמו אינו מתורת עדות אלא מתורת בעל דבר ואין צריך לזה לא ראי' ולא חזקה ורק להאמינו על אחרים צריך תורת עדות וכל שיש לו שום נגיעה בדבר פסול ומה שמצינו בכותי חותך כזית בשר ונותן לו היינו בתר דקיי"ל ע"א נאמן באי' וה"ה כותי' כשרים לעדות מ"הת כמבואר בגיטין בסוגיא דגט כותי' לולי דחשידי אלפני עור משו"ה כל שהוא אוכל הדר ה"ל עד כשר אבל היכי דע"א לא מהימן לא יועיל מה שהוא אוכל ודברי רמב"ן צריכין להתפרש הואיל שהוא דבר שבגופה ממש שמעידים על מה שיוצא מגופה וגם א"א לה שתבעל לאדם בעולם כלל

אם לא תאומן גם על הבועל משו"ה אמרי' מתוך דנאמנות וכו' ועדיין ק' הא קרא וספרה לה לא מיירי כלל מבעלה כ"א לטהרות דבעלה בפ' עריות הוא דכתיב וגילה רחמנא דנאמנת אפי' על טהרות קדש ומקדש אפי' על אחרים ובזה לא שייך מתוך שנאמנת כנ"ל ודבריו צריכים רב ומ"מ איננו כמו שחשבת חזקה שאינה מקלקלת:

גם מ"ש מרש"י קידושין היא תועבה בעונש עבירה אין כוונתו של רש"י שהיא בעונש עבירה שיהיה עלי' עונש מזה לא מיירי רש"י כלל אלא היא תועבה שהבא עלי' נתעב בעונש עבירה וזה פשוט לכל מבין ומתחיל כאלו תאמר ב"בח נקרא תועבה מפני שיש עליו עונש עבירה ה"ל האוכלו או מבשלו נענש וכן כל תועבה שבעולם נקרא על אחר הנתעב על ידו ונענש בעבורו וזה פשוט מאוד:

גם מ"ש מרמב"ם נ"ל דלא נחית להכי למעט אשה מעונש וכפיי' ומ"ש שכ' גבי עריות דגם היא חייבת היינו משום דהתם כתי' העושות וה"א לא היא עבדה מעשה וזה מבואר בש"ס ב"ק ל"ב ע"א קמ"ל נפשו' לשון רבים דתרויי' חייבים ובאמת פסק המרדכי מה"ט דבראתה בשעת תשמיש ופירש באבר חי פטורה האשה כמ"ש רמ"א בי"ד ס"סי קפ"ה ע"ש ומה שמקשי' שהוא נגד ש"ס פ"ב דשבועות דמוקי מתני' דאותיום בשלא סמוך לוסתה ואפרישה י"ל דס"ל לפמ"ש תוס' ס"פ בן סורר ומורה דקרקע עולם דעריות דפטור נפקא לן מרוצח ורוצח מסברא דמאי חזית ומשמע שם מהתוס' דאי הוה לן הל"מ מפורשת ארוצח דיהרג ולא יעבור ולא מסברא דמאי חזית אזי באמת הוה קרקע עולם דרוצח חייב וה"ה לעריות וא"כ תלי' זה בפלוגתת ר' יוחנן ור"ל דירושלמי דמייתי כ"מ פ"ה מיסודי תורה הלכה ה' ע"ש בסוף דבריו וא"כ ש"ס דשבועות לר"ל ואנן קיי"ל כר"י לגבי ר"ל ומותר קרקע עולם וה"ה דפטורה בפרישתו דלאו מעשה עבדה כלל ויש מזה ראי' לרמב"ם דפסק כר"ל משום דש"ס דשבועות קיימי כוותי' ור"ל צריך לומר דלית ליה דרשא דהיה לו לבית וכאשר אבדתי וכמ"ש רמב"ן ס"פ בן סורר ומורה ועיי' רשב"א ספ"ק דמגלה גם פשוט אפי' אי נימא דאין עלי' שום אי' מ"הת היינו לאו דמחזיר גרושתו אבל מ"מ עברה על לפני עור וקא מרגילתו ומסייע' ידי עוברי עבירה ועיי' ר"ן ריש מס' שבת ומלשונך שם לא משמע כן כ"ז אני כותב בחפזון וה' יברכך וירום קרנך וקרן תורתך עוד יפוצו מעינותיך חוצה מים חיים נוזלים מן לבנון עד נחזה לפני שמש שמו ינון והר בית ה' בראש ההרים תכונן וככה תאמר שלום רב לחמיך הגאון המפורסם ני' ממני א"נ דש"ת: פ"ב נגהי ליום ג' ז' א"ש תקס"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמח

החיים והשלום וכ"ט להרב המא"הג המופלא ומופלג הותיק מלא עתיק כקש"ת מהו' צבי אביגדור נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש ואגפיה יע"א:

הגיעני נועם מכתבו והנה נפשו היפה בשאלתו אודת אשה א' אשר סמוך לימי זקנתה פסק' מהיו' לה אורח כנשים כמו ב' חדשים וטרם עברו עלי' ג' עונות להיות לה כדת הזקנו' המסולקו' בדמים התחילה להרגיש כאב בגבה בשעת הטלת מי רגלים ומן אז והלאה לא פסקה מלראות דם עם מי רגלים ומתחלה ראתה גם על עד הקנוח אחרי ההטלה אמנם זה כבר פסק ונעקר החשש הזה ולא נשאר לה רק מה שהיא רואה תמיד עם מי הרגלים ואמנם גם הרגשת הכאב הנ"ל פסק חלף לו והנה היא רואה בלי שום כאב ואמנם יש לה מיחוש גילדנ"י אדי"ר וצלל מעלתו במים אדירים להמציא לה היתר ע"י בדיקת מהרי"ל ומהרי"ו המבואר בדברי רמ"א שבסי' קצ"א ועפ"י קולתו של הגאון נ"בי סי' מ"ח:

האמנם לדינא גם דעתי נוטה להקל עפ"י הנ"ל עפ"י תנאים אשר יתבארו אך היות כי באמת דברי הנ"בי ז"ל מלתא חדתא היא לא שערום הראשונים בתשובת אחרונים כי אין גם א' שיתיר בלא כאב ובלא בדיקה ג"פ ואלו היה כדברי הש"ך סי' קצ"א שהעלה שדברי הר"ח דינא הוא והלכה כמותו מעיקר הדין ולא כמו שחשב רמ"א ועט"ז ז"ל א"כ היה קשה עלינו לסמוך על דברי נ"בי לבד וכמ"ש שאשה זו אינה רואה כ"א במ"ר וא"כ וכי לעולם לא תטמא אמנם אחר הבירור אי"ה יבואר דלא כמו שחשב הש"ך במח"כ כי העיקר נראה כדעת שארי הפוסקים הרבים ההמה דפסקו דלא כר"ח ורק משום חומרא בעלמא נחוש לו ועוד יבורר שגם ר"ח בעצמו לפי פירושו בהש"ס אינו אלא חומרא בעלמא ולמיחש בעלמא ולא להוציא אשה מבעלה עי"ז וא"כ נראה פשיטא דעכ"פ ע"י בדיקה הנ"ל יצא כנוגה צדק האשה הנ"ל עפ"י דבר גדול אשר דבר

גרסי' ר"פ האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם ס"ל לר"מ לחלק בין יושבת לעומדת ור' יוסי מטהר לעולם ומקשה בש"ס מ"ש בין יושבת לעומדת ומסיק במזנקת ותו פריך ניחוש בתר דתמו מיא אתו דם המקור ומוקי לי' בנמצא תוך הספל ולא על שפת הספל וכל הפוסקים פה א' פסקו כר' יוסי ואמנם בפירוש הסוגיא פליגי רש"י ותוס' בשני דברים א' כי רש"י ס"ל דר"מ נמי לא מטמא אלא בשותת ועומדת דנקיט הוא לאו דוקא ור' יוסי מטהר אפי' בעומדת ושותת ואמנם התוס' ס"ל דהש"ס לא מיירי מזה מתרתי לריעותא כלל דאפשר דגם ר' יוסי מודה בתרתי לריעותא דהיינו עומדת ושותת אלא חדא לריעותא היינו מזנקת בעמידה ומבואר מדבריהם ומהרא"ש וסייעתי' דה"ה שותת

בישיבה ר"מ מטמא ור"י מטהר דכל זה מקרי חדא לריעותא מלבד המרדכי והגהת מיימ' בשם תשו' מהר"מ והוא בתשובה דפוס פראג סי' תר"ל דס"ל דשותת בישיבה גרע וגם ר' יוסי מודה לאסור ולא מתיר אלא בחדא לריעותא קטנה דהיינו זינק בעמידה והוא דעת יחיד בזה וגם הוא ז"ל לא החמיר מטעם זה לבד אלא משום שחשש לדר"ח הנ"ל ע"ש:

והנה אין רחוק לומר דאמוראי דפליגי בנדה י"ד ע"ב אי ר"מ מטמא משום כתם או משום נדה י"ל דבהא פליגי מר סבר דפלוגתיי' דר"מ ור"י כפירש"י נמצא מיירי ר"מ אפי' בשותת בעמידה וא"כ ראוי' שיטמא משום נדה דחשש גדול ומצוי הוא (אף על גב דר"י מטהר לגמרי זה יבואר לקמן אי"ה) ואידך ס"ל כפי' התוס' ולא מיירי ר"מ אלא בחדא לריעותא ולא עוד אלא שלא הזכיר אלא הריעותא הקלה שהוא זינוק בעמידה ודיו לטמא משום כתם: -

ובזה י"ל מ"ש הרב"י דלשיטה זו ק' שיהי' ג' מחלוקו' בעד שאינו בדוק דרבי מטמא משום נדה כר"מ ור' יוסי מטהר לעצמו טהרה גמורה ור"ח מטמא משום כתם דלא כמאן ולפי הנ"ל נראה מצד הסברא לומר דעד שאינו בדוק אינו דומה לעושית צרכי' ואיכא תרתי לריעותא דבשלמא התם הספק הוא באותו המקום בעצמו וכיון שאיכא תרתי לריעותא ויכול לבוא מן המקור כמו מן המכה שבמקום מ"ר א"כ נימא חזקת דמים מן המקור טפי מבחלחולת וכליות מה שאין כן עד שאינו בדוק שספיקו מדמים ולכלוכים הרבה שהשוק מלא מהם ואשה זו בחזקת טהרה עומדת לא תטמאנה מספק וגם לא דמי לחדא לריעותא קלה שהיא זינוק בעמידה דהתם קל הוא שחזקת המקור סתום בשעה שמ"ר זונקים בכח כמו שהזכירו תוס' והפוסקים משא"כ בעד שאינו בדוק כיון שאין כאן דבר המונע דם לצאת מהמקור חיישי' למקור טפי אך כי איכא לדמויי' לשתיתה בישיבה שהוא ריעותא רבתי שהרי להר"ם ז"ל מודה ר"י בהא לר"מ ונהי דלא ס"ל להתוספות כן מ"מ ריעותא גדולה היא ודמי' לעד שאינו בדוק והשתא בהא פליגי וכ"ע דלא כהר"מ אלא בכלל דברי ר"מ נכלל גם שתיתה בישיבה ור' סבר כפיר"שי דלאו דוקא עומדת ויושבת אלא מזנקת ושותת ובכלל דבריו בין שותת בעמיד' דהוה תרתי לריעותא ובין בישיבה ומסתמא טמא נדה קאמר דהרי מיירי מתרתי לריעותא ומינה דבריעותא גדולה כעין שתיתה בישיבה נמי מטמא משום נדה וה"ה לעד שאינו בדוק דדומה לו ור"ח מפרש כפי' התוס' ומיירי ר"מ מחדא לריעותא זינוק בעמידה ובכל דבריו גם שתיתה בישיבה ומסתמא טומאת כתם קאמר בתרוויי' וה"ה לעד שאינו בדוק וק"ל: -

תו פליגי רש"י ותוס' דלרש"י בתר דתמו מי' חיישי' דלמא אתא דם המקור להדי' במקרה סמוך למי רגלים ולא בשתיתה דסוף הזינוק ולתוס' למקרה זו לא חיישי' כלל אלא חיישי'

שבסוף הזינוק הי' שותת כדרך של סוף מ"ר ואז יצא דם ע"י דהדור מ"ר למקור ונראה דפלוגתא זו תלי' בפי' דברי הש"ס הדר מ"ר למקור ואייתי דם דמפירש"י מבואר דס"ל דע"י כח העצירה שעצרה עצמה חזרו מ"ר לאחורי' אל תוך המקור ושטפו עמם דם משום דבלא"ה לא חיישי' כלל שיצא דם המקור עם מ"ר אם לא ע"י העצירה הלזו וא"כ כדמקשו בתר דתמו מי' וכו' ליכא לפרש כפי' התוס' דאז המ"ר שותתים וניחוש דהדור למקור וכו' ז"א דבשלמא בשעה דאיכא רוב מ"ר ושותת היינו ע"י כח העצירה אז הדור למקור משא"כ בסוף הקילוח כד תמו מי' והשתיתה היא מפני מעט מים שבשלפוחית וסי' לדבר חרי' דעיזי במס' תענית ט' ע"ב ואין כאן דבר המכריח מ"ר למיהדר למקור ולק"מ ק' הש"ס אע"כ החשש הוא בתר דתמו מיא לגמרי ניחוש לדם המקור שבא במקרה סמוך למ"ר וא"כ לפ"ז גם לר' יוסי ניחוש לזו וצריכים לתי' הש"ס דלא נמצא בשפת הספל אך התוס' מפרשי' דלא כפירש"י אלא דלעולם איכא למיחש דהדור מ"ר וכו' רק בזונקת כח הקלוח ורבוי המים הדוחקים לצאת חוצה ע"י כח הדוחה לא הניחום להדור למקור אבל כל שאין כאן רבוי מים אפילו יהי' השתיתה בסוף הקלוח מ"מ השתא דליכא ריבוי מים איכא למיחש דהדור למקור בטבעם והוציאו דם עמהם ואון מצאתי לי בלשון תשו' הר"ן בכוונת התוס' למעיין שם וא"כ י"ל ק' הש"ס בתר דתמו מיא כפשוטא מחמת מ"ר דהדור למקור בסוף הזינוק: -

והשתא לפ"ז לפי מאי דקיי"ל כר' יוסי לרש"י קיל לן בתוך הספל אפי' בתרתי לריעותא ומחמיר לן בנמצא בשפת הספל ולא בתוכו אפי' בלא שום ריעותא דניחוש שבא במקרה מהמקור ולתוס' חמיר לן לטמא בתרתי לריעותא מיהת וקיל לן בחדא לריעותא לא מבעי' ביושבת דאפי' שתתה להדי' טהורה אלא אפי' בעומדת ומזנקת ולבסוף שתתה נמי ליכא למיחש לר' יוסי דלא מקרי תרתי לריעותא אלא כשהעמידה גורמת השתיתה דדחיק לה עלמא טפי אבל כשאנו רואי' שזינקה מעומד ולא דחיק לה משום דשותת לבסוף מחמת מיעוט המים לא ניחוש לה לר' יוסי וזה ברור ואמנם זכינו לדין באשה ששתתה בעמידה מתחלה ועד סוף ונמצא הדם על שפת הספל ולא בתוכו טמאה בין לרש"י בין לתוס' בין לרש"י האיכא בשפת הספל וניחוש בתר דתמו מיא וכו' ולהתוס' האיכא תרתי לריעותא אמנם רוב הפוסקים רמב"ם וראב"ד בס' בעלי הנפש לשער הכתמים אות קטן ג' והרמב"ן בהלכו' נדה שלו והרשב"א בת"הא דף קע"ח והר"ן בתשובה וכן הסכמת הרב"י בש"ע פסקו כר"י אליבא דר"ש שלא לחלק כלל בין ריעותא לריעותא וסתימת דבריהם ובתשו' הר"ן מבואר כן להדי' דמפרשי בפי' תמו מיא כהתוס' ונמצא הוה בתרתי לקולא אפי' בתרתי לריעותא יהי' טהור בנמצא על שפת הספל וכפי' התוס' הזה פי' ג"כ

הר"אש והטור וכן משמע מדברי מהר"מ שבהגה' מיי' ובמרדכי שמפרשי בפי' תמו מיא כהתוס' (אלא דאוסרי' תרתי לריעותא כמבואר): -

והנה בעד שאינו בדוק פסק הרמב"ם והראב"ד בבעלי הנפש כרבי דטמא נדה ולפי הנ"ל ההכרח הוא לפ"ז שיפרשו הסוגי' כרש"י דר' יוסי מטהר אפי' בתרתי לריעותא דמשום כן מטמא ר' משום נדה משום דמפרש ר"מ בתרתי לריעותא קאמר כנ"ל אלא שהתימה מפורסמת כיון דהלכה כר' יוסי לטהר אפילו בתרתי לריעותא איך מטמא משום נדה כרבי וכן תמהו הרמב"ן ורשב"א ומכל מקום לא מלאו לבם לחלוק ולהקל בעד שאינו בדוק ולפע"ד ליישב ע"פי מ"ש הר"ן בחי' ר"פ האשה ובתשו' הנ"ל באריכות דיש לתמו' דר' יוסי מטהר לגמרי ואיך מתמה הש"ס לר"מ שיטמא אפי' ביושבת ובתר דתמו מי' ולא מקשה על ר' יוסי דמטהר לגמרי ותי' דמיעוטא הוא שיהדר דם למקור ור"מ הוא דחייש למיעוטא פריך הש"ס ניחוש נמי להני חששא ומשני דהני מיעוטא דלא שכיח הוא ולא חיישי' לה וכל זה לר"מ אבל ר"י לא חייש למיעוטא לק"מ מעיקרא אלו דבריו ז"ל ותמוהים הם בעיני דהרי ר' יוסי חייש למיעוטא להדיא פ' אלמנה ס"ז ע"א וכמ"ש שם בתוס' ד"ה אוכלת ולעיל בתוס' ר"פ בנות כותים ובשבת י"ז ע"ב ומבואר התם דר' ישמעאל בר"י שאמר משום אביו לא פליג את"ק אליבא דר' יוסי בהא דחייש למיעוטא וא"כ דברי הר"ן תמוהים ואולי יש לחלק בין התם דחיישי' למיעוט שסופו להתברר שתלד זכר ואכלו תרומה למפרע שלא כדין משא"כ בעלמא לא חייש למיעוטא מיהו בתוס' הנ"ל לא משמע חלוק זה א"נ י"ל ר' יוסי לא חייש למיעוטא אלא היכי דליכא חזקת טהרה מנגדתה משא"כ בשמעתין ודוחק מ"מ י"ל פסק הנ"ל ונאמר דהי' קשיין להפוסקים הלכתא אהלכתא דקיי"ל כר' מחברו וטמאה נדה והכא איפסקה הלכתא כר' יוסי דטהורה לגמרי ק' זו כבר התעורר עליו השואל בתשו' הר"ן ולייישב קו' זו י"ל דודאי ר"מ ור"י דחיישי בעלמא למיעוטא ולדדהו מיעוטא כמאן דאיתא דמי' ודמי לעד שאינו בדוק אע"ג דהכא ליכא רוב מתנגדו מ"מ לדדהו דחיישי' למיעוט' תלי' זה בזה כנ"ל אמנם לדידן נהי דקיי"ל כרבי מחברו דס"ל כר"מ דבריעותא גדולה מטמא משום נדה ומשו"ה בעד שאינו בדוק טמאה נדה מ"מ בהא דעשתה צרכי' דלית כאן שום ריעותא דמיעוטא כמאן דליתא דמי' טהורה לגמרי וכר' יוסי ולא מטעמי' וא"ש פסק הפוסקים ולפ"ז אפשר גם לרש"י ותוס' טהורה אפי' בשפת הספל ותרתי לריעותא דהכל מיעוטא הוא ואנן לא ניחוש לי' ולא קאמרי אלא לפרש דברי ר' יוסי ולא לדינא:

ואמנם ר"ח ז"ל מפרש דר"י לא טיהר אלא משום נדה אבל טמאה כתם ואתי' דר"ח בעד שאינו בדוק כר' יוסי ממש ולא נצטרך לומר ג' מחלוקות בדבר והנה כבר כתבנו לעיל

דאין מזה הכרח דבלאה"נ לא נצטרך לומר ג' מחלוקות והש"כ מייתי ראי' מהירושלמי דמפורש להדי' דר' יוסי מטמא משום כתם והנה ז"ל הירושלמי ר"ח אבוי דר' הושעי' בעא קומי ר"י בר' יוסי בדקה בעד שאינו בדוק או שהטיח גופה לבית התורפה אמר ליה כדברי מי את שאלני כדברי הרב או כדברי התלמיד אמר ליה אבא אמר כתם ורבי אמר ראייה וכו' ואחר כך מייתי התם בדקה עצמה והניחה בקופצה של זכוכית ר' חיי' אומר כתם ורבי אמר ראיי' ע"ש וברור הוא דט"ס הוא בירושלמי דרישא דירושלמי מיירי בעד הבדוק וטחתה ביריכה דאיתא התם בש"ס דילן י"ד ע"א ובהא אמר ר"י טמאה כתם ואח"כ מייתי פלוגתא דעד והניחה בקופסא ואדרבה מדאמר ר' יוסי גבי הטיחה ביריכה טמאה משום כתם והכא אמר טהור משמע דלגמרי טיהר וזה ברור ולא ירדתי לסוף דעת הש"ך בזה ומעשה דירושלמי לאו היינו עובדא דש"ס דילן ומה דמייתי הש"כ מתוס' ורשב"א שהביאו דבריו הם דחאו דברי ר"ח ולא להלכה הביאוהו ומ"ש מפירש"י תמוה מאוד דמבואר לכל מבין דרש"י אינו מפרש כפיר"ח וכ"כ בסדרי טהרה ותמה על הש"ך בזה באופן שעכ"פ אין שום הכרח בשום מקום לדר"ח ז"ל: -

ועתה נחזי נשית לבנו אם יש מקום לדבריו במה שאמר הא לכתחלה הא דיעבד הוא לקושטא דמלתא בחד ספיקא הוא לכאורה תמוה דמה ענין טמא כתם להא לכתחלה דבכתם תולין עכ"פ ולר' יוסי טהורים הטהרות בדיעבד והנה המהרש"א כ' ליישב דברי ר"ח ז"ל דהש"ס הו"מ לשנוי' רישא טהורה נדה וסיפא דס"ס טהורה לגמרי אלא משום דלהס"ד ר"מ מטמא כתם ור' יוסי מטהר לגמרי בעי לשנוי' אפי' לאותו הה"א נמי ה"א דיעבד אין לכתחלה לא ע"ש ולא הועיל כלום דמאי הי' ההפסד גם לפי הס"ד אי הוה משני אי מרישא ה"א ר"מ טמא נדה קאמר ור"י כתם קמ"ל מסיפא מיתורא דר"מ מטמא כתם ור"י מטהר לגמרי והי' זה התירוץ מספיק גם להס"ד והנה לא מצינו מהראשוני' מאן דחייש לדבריו ז"ל כ"א מהר"ם מר"ב בתשובותיו סי' תר"ל ובמרדכי ובהגה' מיי' הביאו תלמידי מהר"מ מר"ב דבריו שבתשובה הנ"ל ואמנם השואל שבתשו' הר"ן מייתי לה בשם הר"מ הנ"ל בנוסחא אחרת דר' יוסי לא טיהר אלא לטהרות ולא לבעלה והרב"י דחיק למצוא קולא בטהרות מבעלה שהוא בכרת ודבריו תמוהים ואינם מובנים וכבר עמד עליהם בסדרי טהרה ומייתי להדי' מש"ס דנדה ס"ג ע"ב גבי עונה הסמוך לוסתה דמחמרי' בטהרות טפי ובכמה מקומות ברמב"ם ומ"ש מת"ה דף קפ"ט ע"א שמשמע דלבעלה חמור המעיין שם יראה דאדרבה הראב"ד ס"ל בהיפך שם והרשב"א דפליג לא מוכח מיני' אלא דראוי' להשוותן ועוד אני אומר אם המצא ימצא בפוסקים דמחמרי' בלבעלה טפי י"ל משום דלבעלה דאוריי' וטהרו' בז"הז דרבנן דלהרמב"ם כל תרומו'

ומעשרו' מימי עזרא ואילך דרבנן הוא אבל הכא אנן לר' יוסי קיימינן דס"ל ביבמו' דף פ"ב תרומה בז"הז דאוריי' וחייבי' מיתה באוכלה בטומאת הגוף ומה לי איסור מיתה או בעלה דאיסור כרת ועיין יבמות קי"ט ע"א אמר רבה מכדי הא דאוריי' וכו' באופן שנוסחא זאת תמוה לכאורה: -

והנלע"ד שיהיו כל דברי חכמים קיימים בשתי הנוסחאות דס"ל לר"ח דבמתני' מיירי ר' יוסי רק לטהרות ולא מיירי כלל מלבעלה מש"ה אמר טהורה והיינו בדיעבד אי עבר' ונגעה אבל לכתחלה לא וה"ה לבעלה נמי דלכתחלה אסור' לשמש ופלוגתת ר"ח ורבי בעד שאינו בדוק מיירי לבעלה ולא מיירי כלל מטהרו' משו"ה אמר ר"ח טמאה משום כתם ר"ל מדרבנן אסורה לבעלה אע"ג דאינו חמירא כ"כ כמו הרואה כתם מ"מ כיון דלבעלה אין נפקותא אי אמרינן לכתחלה אסורה או אי אמרינן טמאה כתם לכן לא דקדק ר"ח בלישני' והשתא ב' הנוסחו' אמת ועדיין צריך להתיישב אכתי בראתה מחמת מ"ר אמאי לא ניחוש שמא מעיקרא הוה דם וכותלי בית הרחם העמידו ועתה בבוא שטף מ"ר שטף ועבר הדם עם מ"ר בשלמא אי נימא ר"י מיירי לבעלה ומטהר אפי' לכתחלה לק"מ דלבעלה קיי"ל בית הרחם לא מוקמי דם אבל אי נימא דלקושטא דמלתא ר"י לא מיירי אלא לטהרות ק' דהא לחששא דטהרות חיישי' לבית הרחם דמוקי דם כמבואר ריש מכלתין ג' ע"א ויש לדחוק דס"ל דלא חששו למע"לע אלא לטהרות הקדש וכמ"ד דס"ל הכי לעיל וי"ו ע"א והכא מיירי לטהרו' תרומה וא"כ למאי דקיי"ל כמ"ד שם ע"ב דבין לקדש ובין לתרומה ליתא לדרבינו חננאל:

ואי נמי איתא לדרבינו חננאל דר"י אוסר לטהרות לכתחלה מ"מ נחזי אנן תינח לטהרות דאין הפסד אי לא תיגע בטהרות ותאכל חולין בימי טומאתה ולהדי' אמרי' בכה"ג בע"ז ל"ב ע"ב הא איכא מיא בשיקעתא דנהרא זילו טבולו אבל לאוסרה על בעלה דכל רגע פסידא ובטול פ"ור ומצות עונה דה"ל כדיעבד מנ"ל לדמויי' ואם כי מ"מ חזינן דהש"ס מדמי להדדי הא דרבי חיי' דמיירי לבעלה לדר' יוסי דמיירי לטהרות לפי פי' ר"ח ז"ל מ"מ י"ל היינו ראתה במקרה בשעת צרכי' דלא תאסר לעולם אלא עד שתספור ותטבול אבל הרגילה בכך ואם נחמיר עליה תצא מבעלה אין שום סברא שיהיה גרוע מדיעבד טהרות ובודאי גם ר"ח מודה לכאורה דמותרת דחשיב כדיעבד וגדולה מזה בתוס' פסחי' למ"ד ע"א ד"ה ולשהינהו וכו' ור"י מפרש וכו' ועיין בהגה' אשר"י סוף מס' ע"ז בהגה' המתחלת אבל קדרה אי שרית וכו' ע"ש:

ועוד נ"ל דר"ח נמי לא אמרי' למלתי' אלא בעד שאינו בדוק דלא טיהר ר"י אלא משום כתם ופסק ר' חיי' כוותי' אבל באשה שעושה צרכי' לא שמענו דפסק ר"ח כוותי' דר"י

הוא דחייש למיעוטא ולא אנן וטהורה אפי' לרבינו חננאל וראיה ברורה לזה שהרי הרא"ש פ' האשה פסק כשיטת תוס' כמ"ש הטור בשמו ובפ' כל היד גבי עד שאינו בדוק פסק כר"ח וסתר עצמו ולא הרגיש אדם בזה אע"כ כנ"ל וזה ראי' ברורה שאין עלי' תשובה לענ"ד ועתה מצאתי שבלחם חמודות הרגיש בסתירת הרא"ש ר"פ האשה שעושה צרכי' ותי' בדוחק גדול מ"מ העלה לר"ח אליבא דהרא"ש טהורה לגמרי בהאשה שעושה צרכי' ולא פליג ר"ח אלא בעד שאינו בדוק וזה שבקשנו: -

היוצא מדברינו אלו דעכ"פ לדעת רוב הפוסקים אשר עמוד ההוראה נשען עליהם ה"ה הרמב"ם והראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל מטהרי' להדי' כר"י אליבא דפירש"י דאפי' בתרתי לריעותא מטהרינן ובלא נמצא על עד הבדיקה שאחר מ"ר גם להרא"ש והטור טהורה ותשו' הר"ן מקיל אפי' בנמצא גם בעד ואולם מהר"מ הוא דחייש לדברי הר"ח ז"ל וא"כ בודאי הדין עם הרמ"א והעט"ז שרק מחומרא בעלמא ניחוש לדברי ר"ח ז"ל בשגם כבר בררנו שאין שום ראי' לדבריו לא מהש"ס ולא מירושלמי דלא כהש"ך ז"ל והשתא נמי כי ניחוש לדברי ר"ח ז"ל מ"מ הוא נמי לא אמרה מדינא רק שחז"ל החמירו לכתחלה ואפשר בנדון דידן מודה שלא להוציא אשה מבעלה ואפשר למאי דלא חיישי' למיעוטא אפי' לכתחלה נמי ובאם בכ"ז חלילה לעשות מעשה להתיר מ"מ ע"י בדיקת מהרי"ל ומהרי"ו שבדיקה מעלי' היא פשיטא שנוכל לסמוך על דברי הנ"בי שדבריו נראים אמת בלא"ה דסגי בפעם א' ובלי הרגשת כאב כלל ומכ"ש דהכא כבר הרגישה כאב בהתחלות המיחש ולט"ז סגי בזה שאין לנו שום פקפוק וספק להתיר ומכ"ש באשה זו שיש לה חולי (גילדני אדר) שרגילה להוציא דם דרך מי רגלים כידוע: -

על כן האשה הזאת אחר שתרחץ באותו מקום ותהי' נקייה שם תכניס לשם מוך דחוק מאוד דהיינו בגד פשתן נקי ולבן תמלא לה בצמר גפן ככדור של בנות ותעמוד רגלה הא' על הספל וא' על הארץ ואז תכניס בכח ובדוחק גדול למעלה קצת ממקום שהשמש דש והיא תרגיש בעצמה שהוא למעלה ממקום נקב מ"ר ואח"כ לכשתשתין ותראה דם על המ"ר תקנח עצמה היטב היטב במוכים יבשים עד שתוציא המוכים נקי כמו שהכניסם ואח"כ תוציא המוך דחוק הנ"ל ואם יהיה נקי הרי מבורר לנו שדם זה שבא במ"ר לא בא מהמקור אלא ממכה שבמקום מ"ר ואמנם בכל זאת נ"ל שתזהרי האשה הזאת שלא תטיל מים כלל כ"א יושבת על גבי כלי רחב כעין גיגית שקורין (שאף) ותשב ותטיל מים באמצעו ולא על שפתו כלל או ע"ג עסלא שע"ג הבית מוצנע (עירובין יו"ד ע"ב) באופן שלא נמצא אחרי' להדי' דם על שפת הספל כי מה לנו להכניס עצמנו בספק ולהקל טוב שלא נדע ואז נתלה לומר מסתמא בא בתוך מ"ר מכח מ"ר ולא מהמקור כיון שעכ"פ

בלאה"נ לכ"ע מיעוטא הוא שיהיה מהמקור בתר דתמו מיא ועיי' מ"ש רמ"א כעין זה גבי וושט: -

וא"כ אחר זאת הבדיקה תבדוק עצמה בדיקת הפסק טהרה ותספור ז' נקיים הנקיים בלי ראיית דם ובלי עד שאינו נקי ועל מ"ר לא תשגיח כלל ותזהר להשתין מים באופן הנ"ל ומה טוב שאם תחמיר על עצמה באם שיארע לה שתטיל מים בשתיתה בעמידה שתהי' טמאה אז ולא תסמוך על הבדיקה הנ"ל בכה"ג ומרוויחים אנו בזה ק' וכי לעולם לא תהא טמאה כי תטמאה עצמה בתרתי לריעותא עכ"פ אמנם עיקרא דהא מלתא מ"ש בתוס' נדה ט"ז ע"א הארכתי בתשו' אחרת [עיין בסי' קמ"ג] בביאור דבריהם ושם הארכתי וביארתי דהרבה פוסקים והרשב"א מכללם פליגי ודעתם דאה"נ לעולם לא תטמא כי אורחי' בכך שהדם הראוי להמשך אל הוריד שבמקור ולהתבשל שם להיות דם נדה נמשך עתה ויצא מעט מעט יום יום דרך פתח המכה ומ"מ אין זה דם נדה וטהורה היא וא"כ מכ"ש הכא שהוא סמוך לזקנתה שאפשר שתפסוק לגמרי ולא הוי נגד רוב נשים גם תוס' מודים בזה ומ"מ לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ע"כ נאמר עוד לפמ"ש רמ"א לעיל סי' קפ"ז באין לה וסת ומכתה אינה מוציא' דם שתחוש ליום למ"ד וכבר עמד בזה הגאון מהר"ץ שבתשו' כנסת יחזקאל מ"ט לא נימא ה"נ כן ונ"ל דס"ל למהרי"ל דהכא גרע ממכה שאינה מוציאה בודאי דם ועיי' בנ"הכ סי' קפ"ז ועיי' סדרי טהרה וא"כ בנדון דידן עכ"פ תחוש ליום למ"ד לעולם ולא שייך לעולם לא תטמא ומהיות טוב וגו' טוב לה שלא תעיין כלל במ"ר אמנם באם המצא שתראה שפסקה מלראות עוד דם עם מ"ר אז אם אח"כ תחזור ותראה א"כ פנים חדשות בא לכאן וצריכה בדיקה מחדש:

אחזור מענינו של שטר אשה זו שהיא סמוך לימי זקנתה וכבר פסקה ב' חדשים מלראות והרגשה כאב בגבה ועתה רואה היא דם עם מ"ר ולא אח"כ כלל אם תבדוק עצמה כנ"ל ותעמוד בנסיונה ואז יהיו כל הדמים שתראה עם מ"ר בשעה שהיא על ספל רחב ותשתין לתוכה יהיה טהור ולא תחוש לו חוץ בכל יום למ"ד או ליום וסתה שיהי' לה וגם בין הזמן טוב להחמיר בשותת בעמידה ואחר שיעיין מעלתו ואחוזת מרעהו בכל הנ"ל למטינא שיבא מכשורי מהנ"ל כתבתי פה ק"ק פ"ב יום ד' ער"ח חנוכה תקס"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קמט

נסתפקתי באשת חבר שמצאה בעד הבדיקה כעין מראה אדמדם ושאלה לחכם וטהר אי שרי לבעלה להחמיר על עצמו דלא גרע מבהמה שהורה בה חכם או דלמא לאו כל כמיני' להחמיר על עצמו להפקיע שיעבודו דנשתעבד לאשתו בעונה האמורה בתורה

והיא תשוב אמרי' אנא אמרי דאתרא קסמיכנא ולא בעינא לאחמורא אנפשי טפי ואי משום בהמה שהורה בה חכם האי מצוה דילי' היא ולדידה מאי איכפת לה וכה"ג כ' רש"י בכתובו' ס"ב ע"א ד"ה שאני התם וכו' אבל ת"ת מצוה דילי' היא עכ"ל ע"ש: -

הרמב"ם פי"ד מה' אישות כ' דרך וענוג שבקש לעשות ת"ח אין אשתו יכולה לעכב עליו וכ"כ הרא"ש בכתובו' פ' אעפ"י סי' כ"ט אמאי דאיתא התם בש"ס ס"ב ע"ב אמר ליה רבה בר ר' חנן לאביי חמר ונעש' גמל מהו פירש"י נישא' לו כשהוא חמר [שעונתו פ"א בשבת] מהו לעשות גמל שלא ברשו' [ועונת גמל לשלשים יום] הרוחא עדיפה לה שיתעשר או עונה עדיפא לה עכ"ל רש"י ומסיק הש"ס רוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרישות ואינו רשאי לשנות וכתב הרא"ש שם וז"ל וכן כלם לבד מטייל ונעשה ת"ח דכיון דמצוי אצלה תמיד בעיר וגם כיון שהוא לומד אינה מקפדת עכ"ל ולפע"ד משמע דפליג ארמב"ם דלרמב"ם שכ' אינה יכולה לעכב משמע אפי' עומדת וצווחת אינה יכולה לעכב משא"כ להרא"ש דאינו צריך ליטול רשות דמסתמא מתרצת בכך אבל עומדת וצווחת לא והטור בא"ע סי' ע"ו ס"ג פסק כלשון אביו הרא"ש והמחבר בש"ע ס"ח כ' כלשון הרמב"ם ומשמע דאינהו נמי בהא פליגי ובאמת צ"ע על הב"י שכ' על לשון הטור חוץ מאדם בטל שיכול לחזור ת"ח כ"כ הרמב"ם פי"ד מה' אישות ע"ש משמע דלא פליגי ואיך לא הרגיש בהנ"ל ואי לא הרגיש איך נשמר בש"ע ושינה לשון הטור וכ' אינה יכולה לעכב וי"ל דלפי מה שפסק הרמב"ם כרבנן דר"א שם דת"ח יוצאין שלא ברשות אפי' ב' וג' שנים והתם פשיטא לן דעומדת וצווחת מעובדא טובא דמייתי התם דנתר דמעא מעיניהו ואפ"ה עבדי ת"ח עובדא בנפשיי' כמבואר א"כ כיון דפסק בהא כרבנן דלא כל כמינהו דאתתא לבטולי מת"ת ה"ה כשהוא פועל או טייל ורוצה לחזור ת"ח דאין שומעין וכ"ש נמי הוא השתא מי שהוא כבר ת"ח רק שרוצה בשמוש חכמים ודבוק חבירים אינה יכולה למחות מלילך לב"המ מכ"ש לע"ה שרוצה לחזור ת"ח שלא תמנעהו מחיי' הנצחיי' וכיון דחזינן דהרא"ש וטור נמי ס"ל בהא כהרמב"ם כמשמע מלשונם מסתמא ס"ל כוותי' נמי בהא דאינה יכולה למחות והא דכ' אינה מקפדת משמע אי שמעינן דמקפדת לא היינו לפמ"ש הרא"ש הטעם בתחלה כיון דמצוי אצלה תמיד בעיר וכ' הב"י שכתב כן להנך דפסקו כר"א דת"ח אינו רשאי לצאת בלא רשות אבל לפי מאי דקיי"ל כחכמים אפי' אינו מצוי אצלה בעיר נמי דינא הכי ע"ש א"כ כיון דנחית הרא"ש הכא לפרש אפי' לר"א ע"כ כתב אינה מקפדת דלר"א אי מקפדת מעכבת על ידו אבל לדינא מודה הרא"ש כי היכי דיכול לצאת כמה שנים בלא רשות אע"פ שמסתמא צווחת ה"נ יכול לחזור ת"ח ולא פליגי וא"ש: -

נמצינו למדין לדעת הב"י כ"ע שוין בזה דאפי' עומדת וצווחת אינה יכולה למחו' לחזור ת"ח אמנם הב"ח יישב קו' הנ"ל בדרך אחר אמאי נקיט הרא"ש שהוא מצוי אצלה תמיד הא קיי"ל כחכמים כתב ז"ל דוקא בשהי' ת"ח בשעת נישואין אבל טייל נהי דיכול לעשות ת"ח אבל לא לצאת כמה שנים בלא רשות והביאו הב"ש סק"י ע"ש א"כ לא קאי הרא"ש כלל לר"א רק לחכמים ואפ"ה בעי מצוי אצלה תמיד כיון שהיה טייל בשעת נישואין ואפ"ה מסיים הרא"ש אינה מקפדת משמע אי מקפדת יכולה למחות אפי' לרבנן א"כ פליגי הרא"ש והרמב"ם והנה מפירש"י משמע קצת כהרא"ש דהנה דין זה דיכול לחזור ת"ח לא מצינו מפורש בש"ס דילן אלא דמוכח כן מדבעי' להו חמר ונעשה גמל מהו ולא בעי לי' נמי באינך בשלמא בכולהו איכא לתרוצי דגמל וספן פשיטא ליה דלא כיון דזמני' מרחקי טפי טובא (ומפועל שנעשה חמר נכתוב בסמוך אי"ה) ומת"ח שנעשה חמר נמי לק"מ דלא שכיחי רבנן דשבקי חיי עולם ועסקי בחיי שעה ח"ו וטייל שנעשה פועל נמי לא שכיחא דלמה ליה לעשות מלאכה ולהשתעבד לאחרים והוא אינו צריך מ"מ ה"ל למבעי' טייל ופועל שנעשו ת"ח מהו דודאי שכיחי רשעי ישראל דהדרי בתיובתא ור"ע ור"ל יוכיחו וכן ר"א בן הורקנוס אע"כ פשיטא ליה דלא מצי מעכבת עליו למונעו מן החיים ובזה מיושב מ"ש המהרש"א והב"ח על הרב"י שכ' בדעת הטור והרא"ש דס"ל דחמר זמנו ביום ח' ובאמת פשטא דשמעתא משמע ביום השביעי יבוא ביתו ובאמת כבר תמה הר"ן בזה על ר' יונה שכ"כ ע"ש ולכאורה מוכח כן דא"כ עדיין ק' מ"ט לא מבעי' ליה מפועל וחמר וכן הקשה מ"ו בקונטרס שבת אחים סי' ע"ו סק"ב ותירץ דהרי פועל בלא"ה יכול לשנות ולעשות מלאכתו בעיר אחרת ואז עונתו פ"א בשבת וכמ"ש ב"ש סק"ב וא"כ פשיטא שיכול לעשות חמר ע"ש וזהו פשוט אמנם איפכא איבעי' לן חמר מהו שיעשה פועל שמלאכתו קבוע בעיר אחרת שזמנו א' לח' ימים להר"י בר ברוך וחמר זמנו ביום השביעי אע"כ כר' יונה שגם חמר זמנו ביום ח' ושפיר כ' נמי הב"י בדעת הרא"ש והטור כיון שמדקדקים אהש"ס מדלא בעי' אטייל שנעשה ת"ח ש"מ שמותר לעשות ת"ח אם כן לדדהו קשה מאי טעמא לא בעי אחמר שנעשה פועל בעיר אחרת אלא על כורחך דסבירא ליה כרבי' יונה דחמר זמנו ביום השמיני וא"ש מכל מקום מוכח מהנ"ל דיכול לחזור ת"ח והנה רש"י פי' דהאבעי' הוא שלא ברשות וכ' מ"ו דמתוס' דבור המתחיל רוצה אשה וכו' משמע דמפרשי' האבעי' ברשות ומשום אורחא דמלתא דאל"ה לא הוה מקשו מידי מלעיל דהתם ברשות אירי וגלית דעתה דניחא לה בהרוחא לא אמרינן דמחמת בושה נתפתת כיון דאיכא נמי סברא דהרווחא משא"כ הכא אע"כ ה"נ ברשות אירי להתוס' ורש"י לטעמיה אזיל דלא מצי לפרש ברשות דקשה ק' תוס' דלעיל

אמרינן דניחא לה בהרווחא ותירץ תוס' דהרוחא דמלך שאני לא ס"ל לרש"י כמשמע לעיל בתוספות ד"ה אלא אורחא דמלתא וכו' לכן פי' שלא ברשות איירי כ"כ מ"ו נ' ולדידי לא מוכרע כ"כ דאי משום קושי' תוס' י"ל דמשום הרוחה נותנת רשות להיות עכ"פ חדש בביתו ובאותו חדש ישמש עמה בכל שבת ושבת כדבעי' ומשו"ה תעמיד נפשה ב' חדשים משא"כ הכא שלעולם תפסיד בכל חדש ז' עונות שלימות הסברא נותנת דמחמת כסופא יהבא רשות וה"ל למבעי' הכי אבל טעמו של רש"י נלפע"ד דלטעמיה אזיל דמפרש לעיל ק' הש"ס ברשות כמה את"ח וס"ל לרש"י דוקא ת"ח מקפיד על זה שאפי' אם תתן רשות אולי לא יהיה בלב שלם ועושים משום אורחא דמלתא לפנים משורת הדין כדאשכחן בדוכתי טובא אדם חשוב שאני משא"כ פועלים וכה"ג ולכן הכא דשאל אחמר גמל ע"כ אשלא ברשות קאי דאי ברשות כמה דבעי וא"כ כיון דכל זה הדין לאו מוכח אלא מהך אבעי' ואהא פירש"י דאשלא ברשות קבעי א"כ אין להוכיח מכאן אלא ת"ח יכול לעשות אפי' שלא ברשות אבל בעומדת וצווחת לא כך נלע"ד לרש"י:

אמנם הר"י נלע"ד דס"ל כהרמב"ם דלהר"י דמפרש האבעיא ברשות לא מוכח מהכא מידי דיכול לחזור ת"ח שלא ברשות ונלע"ד להוכיח ממקום אחר דבתוס' ד"ה והתני' הפועלים וכו' לפי' ראשון שהוא פי' משמע דס"ל דפועל אינו יוצא שלא ברשות כ"א ז' ימים פי' ביום הז' יהיה בביתו ואינם מחלקים בין שבת א' לא' בשבת עיי' מהרש"א וצ"ע מ"ט לא נחית לחלק כהר"י בר' ברוך דשבת א' היינו שיוצא בלא רשות כל השבוע וביום הח' יבוא וי"ל דק' להר"י מ"ש דפרט מתני' פועלים יוצאים בלא רשות טפי מאינך בשלמא טיילי' איכא למימר דאין דרכם לצאת כלל דומי' דרב שמואל בר שילת דמייתי דאפי' גינתי' לא חזי בתליסר שני עיין ב"ב ח' אבל מאינך ק' אע"כ צ"ל כך כיון דחזינן דפליגי ב"ש וב"ה במתני' במודר אשתו מתשמיש המטה מר מדמי לה לנדה דשכיח ומר מדמי לי' ליולדת נקבה דהוא גרם לה וע"כ הכוונה אע"ג דבשעת נשואין נשתעבד לה לכל יום או לב' פעמים בשבת מ"מ סברת וקבילת שלפעמים מחמת אונס תהא מרחקא ז' ימים כימי נדת דותה א"כ גם עתה תסבול זה ולב"ש ילפי' דוקא מיולדת נקבה דסברת וקבילת שלפעמים יהיה הוא גורם לרחקה ב' שבתות כגון באיש המזריע תחלה ואינו משהה עצמו על הבטן ויולדת נקבה גרם לה להתרחק ב' שבתות וכל זה סברת וקבילת ולכן תסבול ג"כ נדרו ב' שבתות וכעין זה מפרשים ג"כ סיפא דמתני' דפועלים יוצאים שלא ברשות שבת א' משום שבשעת נישואין סברית וקבילת שאם ירצה יהיה ת"ח ויהיה זמן עונה מליל שבת לליל שבת דאנן סהדי דסתם בנות ישראל ניחא להו בגוויי' שיהי' בעליהן ת"ח והשתא נמי דהוה פועל יוצא שלא ברשות שבת א' וא"ל א"כ מ"ט

לא נילף מדיר נמי מת"ח ומה צורך למילף מנדה י"ל דשאני מדיר מת"ח דהמדיר כועס עמה ומרחקה לגמרי דומי' דלידה ונדה וכן פועל שלא ברשות ליכא למילף מק"ו דמדיר דילפי' מנדה דהתם לאו ש"ד למיעבד הכי אלא שאין כופין להוציא ותסבול כן ע"כ וליכא למילף פועל כ"א מת"ח ומטעם הנ"ל כיון שיכול לעשות ת"ח וא"כ מוכח דשבת א' היינו שביום הז' יהיה בביתו כשיטת הר"י דהרי כל עצמו לא ילפי' אלא מת"ח ועונתו ביום הז' לעולם וא"ש דלא נקיט שארי דיוצאים שלא ברשות דאינך באמת אינם רשאים להרחיק נדוד יותר בלא רשות רק פועל משום דיכול לעשות ת"ח מסתמ' דמתחלה סברית וקבילת וא"ל א"כ יהיה יוצא שלא ברשות ל' יום כת"ח שיצא שלא ברשות שלשים יום ז"א דהרי כתבנו לעיל בשם הב"ח דאפי' אי כבר נעשה ת"ח כיון שלא היה בשעת נישואין אינו יוצא בלא רשות כ"ש השתא שהוא עדיין פועל פשיטא שאינו יוצא שלא ברשות שלשים יום לכ"ע וזהו כעין דוגמא דאמרי' בפ"ק דב"מ תרי מגו לא אמרי' מגו דאי בעי מפקר נכסיה ומגו דאי בעי זכי לנפשי' וכו' וה"נ מגו דאי בעי נעשה ת"ח ומגו דאי בעי יוצא שלא ברשות זה לא אמרי' וכיון שזכינו לדין אמרי' אפי' צווחת לא מהני דאמרי' השתא הוא דאתרעת דבשעת נשואין מסתמא היתה כשרה כשאר בנות ישראל ורוצה שיהיה בעלה ת"ח ולא נשתעבד לה מעולם בכה"ג שלא יעשה ת"ח וא"כ לא מהני צווחה שלה עתה וזהו כשיטת הרמב"ם אמנם י"ל דגם רש"י מודה לזה ודוקא בחמר שנעשה גמל איבעי' לי' בלא רשות אולי אינה מקפדת משום רווחא משא"כ בצווחת השתא ואינה חוששת להרווחא מגלת דעתה דגם בשעת נישואין אדעתא דהכי נישאת שיהיה חמר ולא גמל משא"כ בממאנת בת"ח דזהו חוץ מדעת בנות ישראל אמרי' השתא הוא דאתרע' ועד השתא אוקמא אחזקת כשרות וכן מצינו באגדה דסתם בנות ישראל משתוקקות שיהיה בעליהן ת"ח אע"ג שיפרש מהם יותר וימעט בעונתם דכן מצינו בנבואת אלדד ומידד שאמרו הנשים אשרי נשותיהם של אלו שזכו לכך ובלי ספק שהנביא פרוש יותר משארי חכמים ואפ"ה שבחו נשותיהם אע"ג דציפורה השיבה אוי לנשותיהם דמיום שנתייחד הדבור עם בעלי פירש ממני היינו שפרש מכל וכל והאשה מבקשת תפקידה אבל למעט עונתה אינה מקפדת וכן אמרו חז"ל נשים במאי זכיין דנטרה לגבריי' עד דאתי מב"מ וא"כ ההיא איתתא דממאנת יצאה מחזקת הכשרות ואמרי' השתא הוא דאתרע' ובשעת נישואין לא לכך נתכוונה ולא נשתעבד לה מעולם ולא אשגחי' בצווחה דילה השתא ובחמר גמל הוא דכ' רש"י שלא ברשות אבל בת"ח מודה רש"י להרמב"ם והר"י ואולי גם הרא"ש והטור לא פליגי ודכתבו אינה מקפדת היינו כיון דאנן סהדי דאינה מקפדת

בשעת הנישואין א"כ לא נשתעבד לה מעולם א"כ אפי' צווחת לא מהני מעתה כיון שכל הפוסקים שווים בזה בודאי הכי נקטינן ודקדק המחבר ש"ע כלשון הרמב"ם והדין עמו: **ומעתה** נבוא לנידון דידן נמי כיון שכן דרכן של פרושים שבישראל להזהר מדבר שהורה בו חכם נהי דבעת הנישואין לא היה מתנהג עדיין בפרישות רק כשארי ת"ח לא מצי' למטען לא קבלית עלאי שתהיה חסיד ופרוש אלא אמרינן כיון שנישאת לבחור רגיל הוא זה שעתיד להיות פרוש וחסיד וזקני ת"ח כ"ז שמזקינין וכו' וכשם שאמרו אשרי לנשותיהן של אלדד ומידד שזכו לנבואה ה"ה כל מדרגת מעלת עבודת השם שמחה היא לאשתו וכשצווחת אמרי' השתא הוא דאתרעי ומעולם לא נשתעבד לה זה הנלע"ד:

תשובה קנ

שלום לידידי תלמידי הרב הותיק מלא עתיק המופלא ומופלג כש"ת מו"ה ליפמאן נ"י אב"ד דק"ק קאלדי:

ע"ד אשה שבדקה עצמה בעד שאינו בדוק ומכ"ש בכתונת המלוכלך בכמה טיפי דמים אפי' ע"י הרגשת זיבת דבר לח אם מצאה עליו ליחה לבנה שנוכל לתלות ההרגשה בליחה ההיא כמ"ש ת"הד שגם מראות כשירות גורמת הרגשה אזי אם יש בתוכה טפה או טפות דמים פחות מכגריס ועוד טהורה דעד שאינו בדוק אינו מטמא אלא בשיעור כתם כמבואר בש"ס י"ד ע"ב ופוסקים ואע"ג דכל בדיקה ספק הרגשה הוא כמבואר ר"פ הרואה כתם אמנם זה אני אומר נהי דבכתם דעלמא אינה טמאה עד שיהיה בו שיעור כגריס ועוד שהוא שיעור גדול הרבה מהמאכולת שנמצא בזמנינו ובארתי הטעם במקומו משום דתחלת גזירת כתם היה משום חומרא דטהרות דלהראב"ד אין דין כתם לבעלה כלל ונהי דלא קיי"ל כוותי' מ"מ האמת שתחלת גזירת כתם היה לטהרות ולא פלוג רבנן וטמאו אותה גם לבעלה שלא תהיה חוכא האשה טמאה נדה לטהרות וטהורה לבעלה וכיון שנאסר במנין א"כ אעפ"י שבטל טעם טהרות מ"מ גזרה לא בטלה ועדיין אסורה לבעלה וכיון שכל עצמה לא נאסרה לבעלה אלא מתקנת חכמים הראשונים א"כ אין לנו לטמאותה אלא בשיעור כתם שבזמניהם שהיה מאכולת גדולות מצוי' אעפ"י שבזמנינו אין נמצא כזאת וכל זה בכתם הנמצא אבל בדקה עצמה בעד שאינו בדוק ומכ"ש ע"י הרגשה נהי דדין כתם יש לו מ"מ מידי ספיקא לא נפיק ולא מטהרים אלא בשיעור קטן כדם המאכולת שנמצא בזמנינו שהוא קטן מהכיל ולא בעי' כגריס ועוד:

אמנם בהרגשת פתיחת פ"המ וזיעזוע כל הגוף וכדומה או עקוצה כמו עקוצת מ"ר שהם הרגשות גמורות מ"הת בזה לבי חוכך להחמיר אפי' בכתונת מכ"ש בעד שאינו בדוק דעדיף מכתונת והטעם דמשום דמיד שהרגשה אבדה לה חזקת טהרה שלה עד שתבדוק

מפני שרוב הזמנים אינה מרגשת באופן זה ואעפ"י שגם על ידי מראות כשרות מרגשת כמ"ש ת"הד מ"מ רוב הנשים אין מרגשת ברוב הזמנים כ"א בהגיע תור דם לצאת וא"כ כ"ז שלא בדקה עצמה הרי היא בספק טמאה ספק הרגשה ממראה טמאה ספק ממראה טהורה ואם בדקה ונאבד העד בטמאה מחזקי' לה והה"נ בדקה בעד שאינו בדוק לה ויש לי להבי' ראי' לזה מש"ס פ"ק דנדה י"ד ע"ב דקאמר והא רבי משום נדה מטמאה לה משו"ה מגיה' הברייתא ההיא משום נדה אתמר ואם איתא לימא הא דמטמא משום נדה מיירי בבדקה עצמה ע"י שהרגישה והא דטמא משום כתם היינו שלא הרגשה ורק חשש שמא הרגשת עד והוה כמו הרגשת מ"ר דר"מ ור"י ומשו"ה מדמה לי' לפלוגתת ר"מ ור"י דהאשה שעושה צרכי' ומנ"ל להגי' הברי' ודוחק לומר דפשיטא לי' שאין לחלק כלל בין בדיקה שע"י הרגשה לבדיקת שחרית וערבית דודאי סברא גדולה יש לחלק ביניהם אע"כ פשיטא להש"ס דע"י הרגשה אבדה חזקתה וטמאה אפי' בפחו' מכגריס ועוד ואיך אמר רבי בעי כגריס ועוד לאפוקי מדם מאכולת וע"כ דמיירי בבדיקת שחרי' וערבי' בעלמא ולא בבדיקה שע"י הרגשה ואפ"ה מטמא משום נדה משו"ה הוצרך להגיה הברי' ההיא משום נדה אתמר:

מיהו כל זה בהרגשת פ"המ וכדומה דלא שכיחי הני הרגשות אלא על ידי שום מראה תהיה טהורה או טמאה ואבדה חזקתה עד שתבדוק אבל הרגשת זיבת דבר לח אפי' יהיבנא ליה להגאון נ"בי ז"ל שהוא הרגשה דאוריי' (מה שאינני מודה לו) מ"מ היינו שאם ראתה דם ע"י הרגשה כזו חייבים עלי' כרת שהרי הרגישה בבשרה וקורא אני בה בבשרה שתרגיש בבשרה אבל שיהיה הרגשה כזו מוציאה מחזקת טהרה שלה עד שנאמר שאם נאבד העד או שאינו בדוק תהיה בספק טומאה זה לא אמרי' וא"א לאומרו כלל דכיון דהני נשי דידן רוב ימיהם מרגישים זיבת דבר לח ואיננו דבר חידוש אצלה כמו פתיחת פ"המ והרי אשה בחזקת טהרה עומדת בין וסת לוסת ואיה חזקת טהרתה ודוקא הרגשת פ"המ שהוא דבר רחוק ולא יארע לה כן על הרוב אלא בשעת וסתה וכדומה א"כ אבדה חזקתה משא"כ בזיבת דבר לח ופשיטא שאינה טמאה יותר אלא כשאר בדיקות עד שאינו בדוק:

היוצא מדברינו לדינא יש כאן ג' דינים המוצאת כתם שיעורו בכגריס ועוד שהוא שיעור דם מאכולת גדולה שלא נמצא כן דם מאכולת בזמנינו ושיעור זה ציין בס' מעיל צדקה בדקדוק גדול וכמה טרחות ויגיעות יגעתי עד שבדקתי אחרי הגאון הזה ומצאתי שיעורו נאמן כמו שנדפס בספרו לא נשתנה הדבר כלל וכבר סלקתי מעליו כל תלונות הפלתי ואין כאן מקום להאריך בזה כי לא נשאלתי עליו עתה:

דין השני בדקה עצמה בעד שאינו בדוק ואפי' ע"י הרגשת זיבת דבר לח אעפ"י שגם דינו בשיעור מאכולת מ"מ אינני מטהר אלא בשיעור מאכולת קטן שבזמנינו או פשפש אם מצויים שם:

והשלישי כשהרגישה בבשרה ממש כדרך הנשים שמרגישי' פתיחת פ"המ או זעזוע הגוף ואפי' רק כעין צער עקיצת מ"ר וכדומה אזי טמאה אפי' בדקה בכתונת שהוא גרוע מעד שאינו בדוק דעלמא מ"מ טמאה בכ"ש דמידי ספיקא לא נפקא ומ"מ ראוי לגעור בהנשים ולהודיע להן שלא תהיינה רגילות לבדוק בכתונת ומכ"ש בשעה שמרגישים ודרך בנות ישראל בודקות בעדים המכוונים לכך וראויות לבדיקה הנלע"ד כתבתי בקצור נמרץ ודי לחכם שכמותו הכ"ד א"נ פ"ב יום ה' כסליו תקע"ב לפ"ק:

תשובה קנא

שלום וכל טוב לי"נ הרב הגאון המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' דוד דייטש ני' אב"ד ור"מ דק"ק ע"ח יע"א:

נועם מכ"ק הגיעני על נכון בימי מועד העבר ובדק לן מר בקו' א' שהקשה לו הרב הגדול מהו' בצלאל ר"ב מפראג ני' על דברת הרמב"ם שפסק פ"ג ממשכב ומושב הלכה ד' וז"ל הנדה וזבה ושומרת יום והיולדת אעפ"י שלא ראתה כלום מטמאות למפרע מע"לע וכו' וכ' כ"מ כחכמים בריש נדה דכל הנשים מטמאות למפרע ופרט רבינו את אלו מפני שבפ' יוצא דופן (נדה דף מ"ב) פרטום שהרי על כל הנשים אמרו בריש נדה ואפשר דלרבותא נקיט הני וכ"ש אחרות עכ"ל ונתקשה הרב הגדול הנ"ל בהבנת דברי הכ"מ מה הן אלו האחרות דאתי' במכ"ש דהני והלא כל הטומאות דשייכות בנשים פרטום הרמב"ם הנ"ל ועוד מה היה לו להביא עצות מרחוק מברייי' דפ' יוצא דופן דנישני' למלתא אחריתי לענין מטמאות בפנים כבחוץ ולא מייתי מברייי' דפ' בנות כותים (נדה ל"ט ע"א) דשם נישני' אלו הנשים בעצמן לענין טומאת מע"לע אלו דברי הרב הנ"ל ופר"מ בקש ממני אולי אמצא ישוב לקו' החמורות האלו:

אומר אני לא לדידי צריך מר לא לסברא ולא לגמ' מ"מ מפני הכבוד אשיב דלדבריו תקשה אהרמב"ם גופי' שכ' יולדת שלא ראתה מטמא למפרע מע"לע והלא טומא' מע"לע טעמא מאי משום שמטמא בפנים כבחוץ וחיישי' שמא כותלי ב"הר העמידו דם וא"כ תינח בשראתה אבל יולדת שלא ראתה וטמאה מגז"ה טומאת לידה מה"ת תטמא למפרע ואפילו למ"ד א"א לפ"הק בלא דם מ"מ תקשה תינח משעה שנפתח הקבר אבל מה"ת לטמא למפרע מע"לע קודם שנפתח הקבר כלל וצ"ע לכאורה ואין לנו מנוס להסתר מזאת הקו' אם לא ע"פי בריי' מ"ב ע"א הנ"ל דתני יולדת מטמא' בפנים כבחוץ ומסיק

בלידה יבשתא ובשהוציא ראשו חוץ לפרוזדר וא"כ לפמ"ש הראבי' הביאו בתשו' רי"ו ס"סי כ"ה דאיידי דטריד' בצערה אינה מרגשת ועיין ב"ח סימן קצ"ד סעי' י"ב והיינו דתנן כל הנשים מטמאות מע"לע לרבנן ריש נדה משמע דכולל כל הנשים המטמאות בפנים כבחוץ כולם מטמאות מע"לע ואפילו לידה יבשתא שמטמאות בפנים כבחוץ כמבואר בבריי' הנ"ל מ"ב ע"א גם היא מטמא מע"לע ולא הי' מקום להכ"מ להראות מקום מוצא דין זה אלא מברייתא הנ"ל ולא מברייתא דבנות כותים:

אלא דהוקשה להכ"מ א"כ גם פולטת ש"ז שמטמאה בפנים כבחוץ כמבואר שם מ"א ע"ב ופסקה הרמב"ם פ"ה מאבות הטומאה הל' י"א וא"כ מסתמא מטמאת למפרע וה"ל למחשבה אלא דאתי' במכ"ש הני דמגופי' קחזי' ובהרגשה וה"ל למימר מדלא ארגשה ש"מ השתא הוא דחזי' אפ"ה חיישי' שמא לאו אדעתא מכ"ש פולטת דלאו מגופה מכ"ש שתטמא מע"לע ואומר אני עוד משכחת באשה שנתחב לה כזית נבלה בתוך המקור במקום שאינה מטמאה משום דה"ל טומאה בלוע' ופולטת לחוץ וחזרה ופולטתו גם היא מטמאת מע"לע משום דחיישי' אתמול כבר יצא לחוץ וכותלי בית הרחם העמידוהו ואותו מקום דין בית הסתרים יש לו ומטמא במשא כמבואר כל זה בנדה מ"ב ע"ב וא"כ דברי הכ"מ נכונים דשארי נשים אתי' במכ"ש אלא דיש לעיין קצת לפ"ז במתני' ריש נדה דנקיט כל הנשים וכולל כולן ויהי' גם פולטת ש"ז בכלל המטמאו' מע"לע כנ"ל א"כ מ"ט דשמאי למימר דיין שעתן הא כל הטעמים הנאמרים שם בדף ג' דהיינו אשה מרגשת או ביטול פ"ו לא שייכים בפולטת ומ"ט דשמאי דס"ל דיין שעתן בהא ודוחק לומר דלהני לישני אתי' שמאי כר"ש דס"ל פולטת אינה מטמאה בפנים כבחוץ. ואין להאריך יותר הכ"ד אה"נ הדש"ת: -

פ"ב יום א' א' דר"ח אייר תקע"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קנב

שלום להרב מהו' יוזפא נ"י:

הקושי' בשם מופלג א' על דברת משנה למלך פ"ד מאי' ביאה הלכה ה' שכ' לפרש הירושלמי דיולדת שנתגיירה יש לה דין דם טוהר דלא תלינן דם טוהר בדם טמא דאע"ג דלא הי' לה דם טמא בגיותה מ"מ דם טוהר יש לה בגירותה ושזה דעת הרמב"ם שם והקשה מופלא א' שזהו נגד בריי' מפורשת בכורו' מ"ו ע"ב יצא פדחת ולדה בגיותה ונתגיירה אין לה ימי טומאה וימי טהרה ולכאורה עצומה קושיתו ותימה גדולה על משנה למלך דעכ"פ הל"ל הבקיאות הלז גם על פני משה בירושלמי פ"ק דנדה יש לתמוה שלא הביא זה הבקיאות: -

והנלע"ד בישוב ק' זו דהנה היולדת אית בה קולא וחומרא קולא דאפי' תראה דם מ"מ טהורה לבעלה דרחמנא טהרה לדם וחומרא דאפי' לא תראה מ"מ אל המקדש לא תבוא דה"ל טבולת יום ארוך והשתא בירושלמי מיירי מראתה דם בימי טהרה והוה סד"א דכל דלית לה דם טמא בלידתה לית לה נמי דם טוהר בימי טהרה דכן הדעת נותן למ"ד מעיין א' הוא וקיי"ל הכי וקמ"ל ר' הושעי' בירושלמי דליתא דאע"ג דבגיותה לא הי' לה דין טומאת לידה מ"מ בהגיע תור ימי טהרה ביהדותה וראתה דם טהורה לבעלה דלא תלי' זה בזה ומזה איירי נמי רמב"ם שם ומש"ה דקדק ירושלמי להזכיר דם טמא ודם טהור אמנם בריי' דבכורות מיירי להדי' מלא ראתה שהרי לא הזכיר שם כלל רק ימי טהרה ולענין ביאת מקדש משום טבולת יום ארוך והך דבגיותה לא נתטמא בלידתה אין כאן טבולת יום לא ארוך ולא קצר ואל המקדש תבוא ובקדש תגע נמצא תרי קולי מקילינן בה אם ראתה דם טהורה לבעלה וגם מותרת בביאת מקדש בין תראה בין לא תראה וא"ש דלא מייתי ש"ס הך בריי' דבכורו' בנדה ל"ו ולהקשות על לוי דשתי מעינו' הן א"כ מ"ש גיורת מישראלי' הלא מעין א' הוא אמנם הבריי' לא מיירי מדם טוהר אלא ימי טוהר קאמר דלית לה לענין שלא תבוא אל המקדש וזה ברור לפע"ד ומה"ט נמי לא אמרי' בנדה ל"ה ע"ב א"ב דרב ולוי גיורת אע"כ דאפי' לרב דמעין א' הוא מ"מ לא תלי' אהדדי דם טמא עם דם טהור: -

וע"ד קושי' ממ"ש רש"י בנזיר כ"א ע"ב דבחטאת עוף לא גמירי דתמות והוקשה לו מש"ס גיטין כ"ח ע"ב דמוקי לי' בחטאת העוף ק' זו הקשה שע"המ פ"ד דפ"המ ואעתיק מ"ש בחי' למס' גיטין כ"ח ע"ב מספיקא לא ליעול חולין לעזרה יש לעיין דהל"ל סתם אבל חטאת מספקא וכו' דהא לחד מ"ד מיירי בחטאת בהמה ועוד הל"ל מספיקא לא ליקרב חטאת המתות ע"כ נ"ל מזה ראי' ברורה לדעת המפרש בנזיר דף כ"א ע"ב דבחטאת עוף לא גמירי דתמות ומיהו חולין בעזרה דעכ"פ מידי רעי' לא נפיק וניתק לרעי' וה"ל חולין בעזרה ומיהו התם בנזיר כיון דספיקא הוא ומצוה להמיתה ליכא א"כ ממילא תו ליכא משום חולין בעזרה דחטאת עוף באה על הספק עכ"ל בחי' והמעיין יבחר [עיין בסי' י"ג] הכ"ד הבעה"ח: פ"ב יום ד' ח"י למב"י תקע"ב לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קנג

שלומים רבים כטל וכרביבים לידידי הרב הגאון המופלג ומפורסם כערוגת הבשם כקש"ת מהו' קאפיל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ווערבויא יע"א:

נועם מכתבו הגיעני בזמנו באותה שעה שהיתה זוגתי הרבנית זצ"ל גוססת ולא יכולתי לעיין בו ואחר מיתתה ועבור ימי האבל השתרגו עלי טרדות רבות כי אם אין עזרתי

בי ותושי' נדחה ממני וביותר כי אקרו"ט החילו לבנות ביתי ביתר שאת ועוז ועי"ז אני מטולטל ברחוק מקום ואין לי שום ספר לעיין בו ובאמת כבר התחלתי לעסוק בתשובתו דמכ"ת ונטרדתי ופסקתי באמצע הפרק ונתייאשתי כעת מלעיין בו כלל אך שבוע זו עוררני בלוחות שניות על שאלה זו ה"ה י"נ הגאון דק"ק ע"ח אמרתי לעיין בו קצת ולהשיב כיד ה' הטובה והוא יעזרני ע"ד כבוד שמו הגדול שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה: -

שאלה אשה שהי' לה וסת קבוע ששמשה אחר לידתה ג"פ רצופים שלא בשעת וסתה שהי' לה מאז והרגישה כאב וצער גדול בשעת תשמיש עד כי ממש א"א לה לסבול התשמיש וכל פעם באמצע התשמיש מרגשת זיבת דבר לח ובודקת עצמה מיד ומוצאת דם והרופא מומחה עכו"ם אומר שנשאר לה מכה מחבלי לידה ואמה של האשה בדקה בחדרי בטנה במשמוש ידים ואומרת שמוצאת שם חבורות ופצעים ונסתפק מעלתו מה יהי' דינה של אשה זו וצלל במים אדירים באריכות נפלא ואני אענה חלקי כיד ה' הטובה: -

תשובה הרמ"א סי' קפ"ז פשיטא לי' באשה שיש לה וסת ושמשה שלא בשעת וסתה תולי' במכה אף ע"פי שאין יודעים אם מכתה מוציא' דם והעלה הש"כ נהי דשבעה נקיים צריכה מ"מ להתירה לבעלה דהוה רק אי' דרבנן סמכינן אצירוף דעת המרדכי דמתיר לעולם בין וסת לוסת עם צירוף דעת רשב"א דס"ל תולים לעולם במכה אפי' אין יודעים אם מוציאה דם ויבואר לקמן אי"ה וא"כ הכא מותרת לבעלה לכאורה בלי שום בדיקה ואפשר דהכא כ"ע מודים להמרדכי דע"כ לא פליגי אלא באשה דעלמא דיש לה וסת ובין וסת לוסת אינה מסולקת בדמים כ"כ שנסמוך ע"ז אבל הכא בנדון דידן משמע לי מלשון השאלה שכ' שש"משה של"א בשע"ת ו"סת ש"הי' ל"ה קו"דם לי"דה, משמע עתה אין כאן וסת כלל והיינו משום שהיא מינקת ומסולקת בדמים והוא רובא דעלמא דאין דרך מינקת לראות דם נדה והיא מארבעה נשים דדיין שעתן וא"כ מה"ת לומר נמי דאשה מינקת הלזו משונה ומרובה בדמים כ"כ דאפי' בלא שעת וסתה תראה וגם בשעת תשמיש דאין דרך רוב נשים לראות מחמת תשמיש ואפשר בכה"ג כל הפוסקים מודים להמרדכי: -

והנה לפי מה שהתנה הרמ"א לצרף גם דעת רשב"א שיהי' לה מכה אע"פי שאינה יודעת שמוציאה דם אבל עכ"פ בעי' שתהי' לה מכה והסכימו כל האחרונים דכאב אינה כמכה דמכה ממש בעי' וכן הסכים בח"ץ ובסדרי טהרה ודוקא בכתמים דרבנן תלינן בכאב ודעתם משום דכתמים דמעיקרא איכא ספיקא דהרי לא ארגשה מה תאמר שמא ארגשה ולאו אדעתה ה"נ נימא שמא עברה בשוק של מטבחיי' ולאו אדעתה נמצא מעיקרא לא

אחמרו רבנן אלא מספיקא ועמ"ש ט"ז ר"סי ק"ץ ועיין מנחת יעקב שם משו"ה מקלינן בכאב אבל הכא אע"ג דהוה נמי דרבנן כמ"ש הראשונים מ"מ חמיר טפי מכתמים ועוד יתבאר לקמן אי"ה משו"ה הסכימו דכאב אינה כמכה וע"כ לא כ' רמ"א ס"סי ג' דבהרגשת כאב וצער בשעת תשמיש להקל אלא להתירה בבדיקה לבעל הראשון אבל בלא בדיקה לא שמענו וא"כ הכא במה שמרגשת צער גדול בשעת תשמיש ליכא למסמך לכאורה: -

גם מה שאומר הרופא אינו יהודי שיש לה מכה אין לסמוך מתרי טעמי חדא ע"כ לא פליגי ס' התרומה והרי"צבא שבתשו' מיי' אלא ברופא יהודי אבל ברופא עכו"ם כתב הרי"צבא להדי' דאין לסמוך אשר פיהם וכו' וצ"ל דלענין חלול שבת וי"הכ סמכי' משום דעכ"פ דבריו עושים לנו ספיקא וה"ל ספק פ"נ ודוחה שבת וי"הכ אבל הכא מעיקרא נמי מספקי' ומחמרי' א"כ דבריו אינם מעלי' ולא מורידי' ועוד ע"כ לא פליגי אלא באומר נתרפאית זו ע"י רפואות ואתמחי הרופא שריפא כבר ג' נשים מאותו החולי דס"ל להרי"צבא דנוכל לסמוך שגם עתה ריפא כדסמכי' לענין קמיעא בהוצאת שבת וכדמיי' מירושלמי ואפשר התרומה ס"ל דאין לסמוך על שריפא ג"פ בסם שלו דהא אמרי' ס"פ המפלת איכא גופא דלא מקבל סמא ולא דמי לקמיעא אע"ג דאיכא נמי מזלא דלא מקבל כתבא כדאי' בפ' במה אשה מ"מ כיון שנראה בעינינו דאתמחי ה"ל כתכשיט לחולה אפי' אם לא יועיל בברור מ"מ ה"ל כתכשיט כיון שמצפה להתרפאות עי"ז וליכא משוי אבל להתיר תשמיש ע"י המחאה זו ס"ל להתרומה שאין לסמוך להקל והרי"צבא ס"ל כיון דאתמחי גברא וסמא לדבר זה שפיר סמכי' וכל זה התם שאנו רואים שריפא ג' אנשים ואתמחי לדבר זה אבל לומר אשה זו יש לה מכה מנין יודע זה וכי עיניו ולבו שם היו ואין לסמוך על המחאתו ושכלו ואינו דומה להא דר"פ המפלת שהעלו מטבעין ליבנה דשם לא דנו הרופאי' על אשה ידועה ולא על שכלם ובינתם כי קבלה בידם שקרטין הללו אינם אלא ממכה במקור ובכל זאת אמרו תטיל למים ועיין מה שנתקשה הרא"ש בתשובה להרשב"א ואין כאן מקום להאריך מ"מ נראה דדברי הרופאים בזה לא מעלה ולא מוריד: -

ועוד שהרי אין הרופא אומר אלא שיש לה מכה אבל אינו אומר שיש מכה שדרכו להוציא דם בעלמא דאפי' להרשב"א דלא בעי' שתהי' יודעת שמכתה מוציא' דם היינו שמכה זו מוציא' דם באשה זו אבל צריכה שתדע שזה הוא מכה שדרכה להוציא דם בכיוצא בזה בעלמא וכן מבואר מלשונו סוף שער ד' ומביאו ב"י מסתברא אפי' אינה מרגשת שדם שותת ויורד וכו' אלא היא עצמה מרגשת במכה ונאמנת לומר מכה יש לי

ששם יש דם וכו' וכוונתו במ"ש מכ"ה ששם"ס י"ש ד"ם היינו משום דיש מכה שאין בה דם כלל ואין דרכה להוציא דם בשום מקום וצריכה שתדע שיש לה מכה שיש בה דם כגון פצע וחבורה או בועה מלאה לה דם אע"ג דאפשר דמ"מ אינה מוציאה דם מ"מ כיון שיש שם דם תלינן משם יצא הדם והטעם לזה נ"ל מסברא כי אין אנו מכניסים בספק אלא אם שני הצדדים שקולים והנה במקור יש דם בודאי תמיד אלא שאין דרכו להוציאו שלא בשעת וסת אבל מ"מ ידעי' בודאי שיש בו דם והמכה לא ידעי' אם יש בה דם כלל ואינו נכנס לגדר הספק כלל לכן הצריך הרשב"א שעכ"פ צריכה שתדע בודאי שזהו מכה שיש בה דם עכ"פ ואעפ"י שאין אנו יודעים אם מוציאה דם הרי הוא שקול עם דם מקור ושרי' מספיקא להרשב"א משום דמוקמי' בחזקת טהרה ולרמ"א סמכי' עכ"פ להתיר' לבעלה משום דהוה ספיקא דרבנן וא"כ הכא שאין הרופא יכול להעיד אם זו היא מכה שדרכה להוציא דם אין בדבריו כלום ועיי' ש"כ סקכ"ד מחמיר יותר בכוונת רשב"א ומה שנלע"ד כתבתי:

אבל מה שאמרה האם שמשמשה בידים ומצאה בצדדי' חבורות ופצעים נ"ל דיש לסמוך על זה דע"א נאמן להתיר היכא דלא אתחזק אי' ומכ"ש באשה שיש לה חזקת טהרה ורוב נשים אין רואות מחמת תשמיש ונ"ל אפי' להתברר אינו צריך לשאול לנשים אחרות דכל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים ומ"ש הרב השואל דוספרה לה כתי' על האשה עצמה דוקא דבריו תמוהי' לכאורה שהרי הא דקיי"ל ע"א נאמן באי' נפקא לן מוספרה לה כמ"ש תוס' ריש גיטין האמת בחי' רמב"ן מצאתי מי שרוצה לומר דהתם שאני דמתוך שהאשה נאמנת על עצמה לשמש מהימנת נמי על בעלה ואין ללמוד מזה לע"א נאמן באי' דעלמא ואין הספר עתה בידי לעיין בו מ"מ הדבר ידוע שדיעה זאת דחוי' היא ופשיטא דע"א נאמן להתיר לברר ספיקא ומכ"ש הכא שגם הרופא עכ"פ אמר כן ודרך נשים להיות לה פצעי' אחר הלידה כמבואר מלשון רמ"א סעיף יו"ד ויש לבעל דין לחלוק ולומר אדרבה כיון דאיכא כל הני צדדי' דרגילות הנשים להיות להם פצעים וחבורו' אחר הלידה וגם הרופא אמר כן א"כ אין לסמוך על עדות האם דמורי' היתרא וכמבואר ברמ"א ס"סי קכ"ז דכל שיש בו ספיקא או צדדים להקל אין לסמוך אעדות נשים מ"מ נ"ל דהכא איכא בלא"ה סברות להקל כיון שהוא שלא בשעת וסתה ובימי מניקתה שהדם נעכר ונעשה חלב א"כ באותו העת אין המקור מוחזק בדם טפי מהמכה וכיון שעכ"פ מרגשת כאב ועכ"פ קצת הוראה איכא בכאב שיש כאן מכה שהרי סומך עלה רמ"א לבדוק אצל בעל הראשון ש"מ כי עכ"פ לא דבר ריק הוא א"כ לא גרע כאב בימי מניקה ממקור וה"ל ספק שקול ולקולא:

אך בתחלה נדון על גוף הדבר ואומר בודאי מה שהחליטו הראשונים ז"ל דרואה מחמת תשמיש ליכא אלא אי' דרבנן הוא ברור לא מיבעי' למ"ד עונה סמוך לוסתה הוא דרבנן אלא אפי' אי בעלמ' דאוריי' הוא משום שמא תראה חיישי' מ"מ בוסת שע"י מעשה תשמיש גרע טפי וה"ל כוסת דאכלה שום וראתה שהרי התוס' כ' מטעם זה רבי מודה דבעי' תלתא זימני משום דדמי לאכלה שום וראתה ונראה גם רש"י לא יחלוק ומ"ש רש"י דאתי' כרשב"ג רש"י במתק לשונו נשמר וכ' בכל הני גרסי' שלישי' וראתה וכ"כ רשב"א בת"הא ומה רצה בזה ומה"ת לא נגרוס כן בכל הני כיון דבעי' תלתא זימני לחזק' והנלע"ד דרש"י ס"ל כשיטת הראב"ד דביאה ראשונה אינה מן המנין והטעם משום שלא בדקה עצמה מקודם חיישי' שמא הי' דם זה מקודם תשמיש ועש"ך סי' קפ"ו וצריכים להבין נהי דפעם הראשון היתה ככל הנשים ושמשה בלא בדיקה לפני תשמיש מ"מ כשנישאי' לשני הי' לנו להחמיר שלא תשמש בלא בדיקה ויהי' ראי' ראשונה מן המנין וכן בבעל שלישי ומ"ט גרסי' שלישי' בכולהו ולא הי' לנו להתיר אלא ב"פ אחר תשמיש הראשון וצ"ל אשה זו בחזקת התירה וטהרה עומדת ככל הנשים ולעולם תלינן באצבע של הראשון וכן של השני כל שלא תתחזק ג"פ ומש"ה מותרת לשמש בלא בדיקה לפני תשמיש וכל שלא תראה ג"פ בלא ראי' ראשונה לא תתחזק לרואה מ"ת כצ"ל סברת הראב"ד וסיעתו והוה ס"ל לרש"י תינח לרשב"ג דגם בעלמא לא אתחזק עד תלתא זימנא נמצא בשני בעלים הראשונים לא יצאה האשה מחזקת רוב נשים כלל ומותרת לשלישי בלא בדיקה לפני תשמיש ככל הנשים לבעליהם משא"כ לרבי נהי דהכא מודה הואיל והוא וסת גרוע דלא אתחזק לרואה מ"ת כיון שראתה ע"י ב' אצבעו' נהי דלא אתחזקה לרואה מ"ת אבל מ"מ גם חזקת טהרה והתירה שלה אתרע כבר שהרי בעלמא כה"ג אפי' חזקה הוה ואין סברא לומר דלא מיחשב הכא כלל לריעותא וא"כ כיון דאתרע חזקתה א"כ בבעל שלישי לא תשמש בלא בדיקה לפני תשמיש וכיון שע"כ בדקה לפני תשמיש א"כ ראי' הראשונה מן המנין ואין לשמש אח"כ אלא ב"פ ואנן גרסי' שלשה פעמי' בכל השלשה אצבעו' ומזה הוכיח רש"י דלא אתי' כרבי אבל לעולם יודה רש"י דאינו אלא וסת גרוע דרבנן כמו אכלה שום וראתה: -

אלא שהגאון מהו' דוד אבד"ק ע"ח עוררני על דברת החלקת מחוקק סי' קי"ט שכ' דשבוי' דרבנן משא"כ סוטה ורואה מ"ת דאוריי' הרי קמן דס"ל שהוא דאוריי' ואם נאמר דנפיק מיני' אי' דאוריי' אם תראה א"כ בשבוי' נמי אם קמי שמי' גלי' שנבעלה לשבוי ה"ל אי' דאוריי' וצ"ע לכאורה והנלע"ד דודאי היכי דלא מצאה אלא בעד שלו או אפי' בשלה אותיום אע"ג דברור לנו שהי' כבר בשעת תשמיש ונעשה אי' דאוריי' מ"מ כיון

דהך וסת לאו דאורייי והי' הכניסה ברשות ובהיתר וגם בשעת פרישה לא ידע מאומה אפי' פי' באבר חי לאו מידי עביד דדינא הכי שאינו צריך לחוש שמא תראה וא"כ אי נמצא אח"כ אפי' אותיום הוי הכל באונס ורחמנא פטרי' ורק דרבנן חששו ולכן יש להקל אך בנידון דידן שהוחזקה האשה להרגיש באמצע תשמיש זיבת דבר לח ונהי דהכניסה הית' בהיתר מ"הת מ"מ הפרישה היא בכל פעם באי' כרת דלאו בכל פעם יעצור חיל לעמוד עצמו מדישה ולפרוש באבר מת ונ"ל דמשו"ה כ' רש"י בשמעתין שמכניס עצמו לספק כרת דהיינו אם תאמר נטמאחי בשעת תשמיש ומשו"ה חמירא לי' להח"מ מאי' שבוי' שלעולם משמש בהיתר ואם מחר יבואו עדים שנטמאת יוציאנה ומה שהית' עמו עד עכשיו הי' בהיתר כיון דדינא הוא שאין צריך לחוש ולא שכיחא שיבואו עדים בשעת תשמיש ממש באופן שיגמור תשמישו באיסור משא"כ ברואה מ"ת שכיחא טובא שיודע לו בשעת תשמיש ויהי' תחלתו בהיתר וסופו באי' כרת וא"כ בנידון דידן שוסתה כך שמרגשת לעולם בשעת תשמיש ומכניס עצמו בתחלה בספק אי' כרת אין להקל: -

ואע"ג דבתשובה אחרת בררתי שהעיקר דזיבת דבר לח לא הוה הרגשה וכדעת מורי זקני הגאון מהרשש"ך בתשו' שב יעקב וראי' ברורה שלו מר"פ בנות כותים בשקלא וטרי' דהרגשת מ"ר הוא ואי ס"ד דבר לח הוה הרגשה אין לך דבר לח יותר ממ"ר ומאי פריך מעיקרא אי דלא ארגשה וכו' ואני הוספתי כמה ראיות ודחיתי דברי נ"בי וכן אני מורה הלכה למעשה וכן קבלתי ממורי זצ"ל מ"מ הכא לא דייניגן אהרגשת זיבת דבר לח אלא שעי"ז שהיא מרגשת כך ואומרת להבעל ע"כ צריך הוא לפרוש באבר מת שמא הך זיבה הוא דם וארגשה פתיחת המקור ג"כ אלא שחשבה הרגשת שמש הוא כתי' ש"ס ר"פ בנות כותים נמצא לפ"ז קשה עלי קצת לסמוך בנידון שלפנינו על התירים דלמעלה:

אבל בלי פקפוק דשרי' בבעל ראשון ע"י בדיקת שפופרת מפני הוכחת הרגשת כאב וצער וכמ"ש רמ"א סעי' ג' ומכ"ש דאיכא נמי אמירת הרופא ובדיקת אמה ושהי' מינקת ושלא בשעת וסתה ואפי' רש"י בעצמו מודה לזה ואיידי דאיירי אפרש מ"ש הש"ך דלרש"י לק"מ ק' תוס' היינו לפמ"ש לעיל סברת רש"י היא כך דמשנתנרשה ונישאית לשני הרי בחזקת היתר כאלו לא ראתה מעולם ואפי' בדיקה קודם תשמיש לא צריכה כאלו ברור לנו שלא תראה וכן בשלישי עד שתתחזק ואמנם בדיקת שפופרת אינו עושה אלא ספק דכיון שכבר אתחזק אצל זה הבעל אין פעולת השפופרת אלא לעשותו ספק ולהתירה בספיק' דרבנן וס"ל כיון דאפשר להתברר בהיתר גמור דלבעל שני ושלישי הוה כהיתר גמור בלי שום ספק א"כ אין להתיר לבעל ראשון ע"י שפופרת שתשאר בספק זה הוא סברת רש"י: -

והנה המקשן שהקשה ותבדוק בביאה ראשונה של שלישי בודאי כבר ידע שאין הכוחות שוות שאל"כ מ"ט להתיר ג"פ אפילו בבעל ראשון אלא הוה ס"ל ספק כחות אינו כמו ספק אצבעות כי ספיקא דאצבעות הוא כמו ודאי שעי"ז האצבע הלז לא תראה אבל כחות אינו אלא ספק תראה ספק לא תראה ומספיק' שרינן ומשו"ה פריך כיון שנכנסת לבית הספק תבדוק מיד בשפופרת וע"ז משני אין כל הכחות שוות ר"ל הוא ממש כמו אצבעות שממש כמו ברי לנו שלא תראה עתה ע"י כח זה כל שלא תתחזק בג' כוחות בכל אצבע א"כ הדרן לכללן דעדיף ודאי דכוחות מספיקא דשפופרת והשתא לפ"ז לא הי' רוצה להקשות כן אבעל שני למה תכנס לספק כוחות תכנס לספק שפופרת די"ל דטבא לה עבדי' לה כיון דאידי ואידי ספיקא הוא א"כ טוב לה שתשמש בספק כוחות ולא תאסר לשלישי ממה שתשמש בספק שפופרת דאפשר שעי"ז תאסר לשלישי וכל זה בשני שעדיין השלישי לפני' אבל בשלישי פריך שפיר למה לה לבעול בספק כוחות טוב לה לבדוק בשפופרת ואי משום הפסד ביאה שלישי' משום זה אינו כדאי להניח בדיקת שפופרת ושפיר פריך וצדקו דברי הש"ך מ"מ בנידון שלפנינו נראה דהוה קרוב לודאי כמו אצבע ומותר על ידי בדיקה אפי' בבעל הראשון: -

והנה בתשו' אמונת שמואל המציא דבר חדש והסכים ע"י בסדרי טהרה ועשה מעשה על פיו וכן עשיתי ועלתה בידי תל"ית ועדיין הכלי מונח בידי והראתי לתלמידים והוא לעשות כעין כיס ארוך כאורך האצבע מבגד פשתן וימלאנו מוכין ויהי' עב כדי שיגע בצדדים עכ"פ ותכניסנה באותו מקום ואם ימצא על הצדדים ולא בראשו הרי קמן שמחמת מכה שבצדדים בא הדם ואין צורך שוב לשפופרת ואם תמצא בראשו נאמר שלא הית' בקיאה בהטי' ועדיין בספיקא עומדת ותבדוק אח"כ ע"י שפופרת שבראשו מכחול ובנידון שלפנינו דאיכא כמה ידים מוכיחות דאיכא מכה וקרוב הי' להתיר בלא בדיקה כלל כמ"ש לעיל נ"ל ברור בלי פקפוק לעשות מעשה כנ"ל ויאומן לי כי לא עיינתי בשום ס' כ"א בטוש"ע ואשר עלה ברעיוני והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי: -

פ"ב ע"שק ער"ח אלול תקע"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קנד

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים לראש צדיק ונשגב תלמידי הותיק ניהו הרב המא"הג המפורסם ערוגת הבשם כש"ת מוה' מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק באיי יע"א ה' עליו יחי':

נועם מכתבו הגיעני על נכון ונתעכב על הדרך הרבה מפני קלקולי דרכים ועיקולי ופשורי והנה נפשו היפה אותה לדעת דעתי הקלושה אודת אשה שיש לה וסת קבוע ושלא בשעת וסתה רגילה פעמים רבות לראות דם המשונה מדם ראייתה שבימי

וסתה עם הרגשה באברי' שקורין (קרעמפפונג) בלבה ובזרועותי' ובשיפולי מעי' ושפטו הרופאים מאז שבא לה מגילדנ"י אדי"ר שנסתמ' שבילי' ולקחה דרך לעצמה באותו מקום ועסקה ברפואות והחזירה שביל גילד"ני אד"ר למקומה הראוי' ומאז פסקו ראיות דמים הנ"ל ונתבטלו כל הרגשות ההמה הנ"ל ואח"כ כשפסקה האשה מלעסוק ברפואו' ההמה נסתמה שבילי גילדנ"י אד"ר ממקומו הראוי' וחזרו ראי' דם והרגשות גופה לאיתנה הראשון ולא יכלה לטהר עצמה עוד זאת אומרת שבמשמוש ידיה בצדדים מרגשת מקום א' גבוה משארי מקומות ובפגעה בו קצת בדוחק מוציא דם לעולם וארי נעשה שואל מה משפט האשה לטהרה לבעלה: -

לפי הנראה אין האשה מרגשת ויודעת שהדם יוצא מהמקור וא"כ חזרנו על כל צדדי קולא ומצאנו שהאשה טהורה לפע"ד שהרי יש לה וסת קבוע והיא רואה שלא בשעת וסתה ויש לה מכה שיודעת בודאי שמוציאה דם אע"פי שאינה יודעת שדם זו עתה שותת ויורד מהמכה מ"מ תולה בהמכה וכל זה פשוט ומבואר ואינו מקבל אריך אך שעומד לפני מעלתו מה שהיא מרגשת (קרעמפפונג) באיברי' דה"ל כעין קביעות וסת הגוף בתוך וסת הימים ובשעת וסתה לא תלינן במכה אי משום הא לא ארי' ואינו דומה לוסת בימים ידועים שהימים גורמים לזילת דם הנדות וגם בשכבר הי' קבועים קודם המכה. משא"כ וסת הגוף שהדם גורם שינוי בגוף וגם לא הי' לה מעולם ומלפנים כזאת א"כ מאן לימא לן שדם המקור גורם זה דלמא דם המכה גורם זה הוסת כאשר אבאר לקמן אי"ה: -

עוד הרי הרשב"א מתיר אפי' בשעת וסתה כשידוע שמכתה מוציאה דם אלא שהתוס' חולקים וס"ל דבשעת וסתה טמאה מיהת משום וכי לעולם לא תטמא ולהש"ך גם הרשב"א מודה להתוס' יע"ש סי' קפ"ז סקכ"ד וכבר בארתי בארוכה בתשובו' אחרות כוונת התוס' במ"ש וכי לעולם לא תטמא וק' אם מן הדין טהורה מה בכך שלעולם לא תטמא וכי אחריות נדות עלינו וכה"ג במשנה ב' פ"ב דזבים והענין הוא כך נהי דאשה זו בחזקת טהרה עומדת מ"מ הרי רוב נשים רואות דם עכ"פ ואיך נאמר שאשה זו פסקה מלראות דם נדות כלל הלא רוב נשים רואות והיא גם היא ברוב שנותי' שעברו היתה מרוב הנשים שראו והרי קבעה לה וסת ואיך נאמר עתה יבש המעין לגמרי אשר על כן ע"כ לקבוע לה יום שבו תראה דם נדה ושוב בשארי ימים נתלה במכה ואיזה יום יבחר הלא יום הוסת אע"ג דוסתות לאו דאורייי' לאוקמי' בחזקת טומאה אבל מ"מ יועיל שנתלה בו ראיית דם הרגיל ושוב נתלה שארי ימים במכה:

נמצא לפ"ז באשה שיש לה וסת בתוך וסת ויש לה מכה באותו מקום שמוציאה דם נהי כשהי' לה ב' הוסתות קודם למכה לא נוכל לומר שנתלה ראייתה באחת הוסתות ותאמר על אידך דם מכה הוא דמאי חזית אבל אם נולד א' אחר המכה אפשר שלא תחוש לו כלל דחששות הוסתות לאו דאוריי' ודם המכה ברור ולא שייך לעולם לא תטמא ולא תהי' מרוב הנשים שהרי תטמא בוסתה הקבוע מאז ואדרבה רוב הנשים אין להן ב' וסתות אלא דלמעשה עדיין צ"ע בזה דהרי רוב המכות אין להם ימים ידועים לזיבת הדם וא"כ הענין מורה שהוא דם נדה משא"כ בוסתות הגוף אם אפשר שע"י המכה יבואו שינוי' בגוף כאלו או אפשר בהיפך שע"י כאב (הקרעמפפונג) גורם זיבת דם המכה וזה קרוב לאמת ומנוסה א"כ נוכל לתלות בזה:

נוסף לזה נעיי' במ"ש הרופאים כי בא (מגילדני אדר) הנה כבר הי' נ"ל מאז כי ראש הרופאים וגדול המורים העיד ע"ז כי כן הוא והיינו הרמב"ם ז"ל שכ' ברואה במ"ר שהוא ממכה שבחלחולת או בכליות ויפלא לכאורה כי החלחולת הוא המעי שהרעי יוצא ממנו כמבואר פא"ט ניקב החלחולת וירכי' מעמידים אותו ולא מצינו חלחולת אצל מ"ר ע"כ חשבתי למשפט דהיינו (גילדנ"י אד"ר) וכאשר העיד רדב"ז בח"א סי' שט"ו שיש מורסת בפי טבעת שנפתחות ומהם יתהוה הדם והליחה הסרוחה (וזו היא התשובה שרמז עלי' מג"א סי' ע"ו סק"ח ונדפס בטעות מ"ש מג"א אין לו תקנה צריך להגיה אינו צריך תקנה יע"ש) וכשנסתם השביל ההוא יוצא הדם ההוא עם מ"ר או במקום אחר וא"כ בלי ספק שמתהווים כעין אבעבועות במקום ההוא והיינו מקום גבוה שמרגשת האשה אשר בפגעה בו מוציא דם הוא המורסא שבמקום שהי' בפי הטבעת ובחלחולת נתהוו עתה בשפתי הרחם נמצא שדם (גילדנ"י אד"ר) ודם מכה הנ"ל הכל א' וא"כ אין תימה אם מרגשת באברים בשעת זילת הדם ההוא כי ידוע שכך הוא דרכה של (גילדנ"י אד"ר) לגרום כיוצא בזה:

ותיתי לי כי אחר שקיימתי מסברא קראתי לרופא ישראל מומחה ונשאתי ונתתי עמו בענין ואמר לי ממש דברים כהווייתן ושמחתי מאוד והנה כיון שעכ"פ אפשר שכך הוא ויש לה מכה שמוציאה דם שמן הדין תוכל לתלות בה שלא בשעת וסתה ואין עומד לנגדינו אלא מאין יבואו הכאבים באיברים בשעת מציאת הדם ואפשר שיש לתלות בכנ"ל נתלה בזה:

ומכ"ש שהרופאים שעסקו ברפואות זו האשה שפטו כן והועילו רפואותיהם להחזיר שביל המכה למקומה הראוי' לה ונאמין להם ממ"ש בתשו' מיי' להלכה אי' ביאה סי' ג' דאם עשו לה רפואות ועי"ז פסק דם וסתה וראי' יכולה לסמוך ולשמש עם בעלה

אעפ"י שראתה דם מ"ת כמה פעמים ונ"ל דבהאי גווני אפי' ס' התרומה סי' ק"ו דמחמיר בהאמנת הרופא מ"מ בכה"ג מודה כיון שראינו שהועיל וכן משמע מלשון ש"ע סי' קפ"ז ס"ח דכ"ע מודים בהא וה"נ דכוותה ויע"ש בש"ך בשם הב"ח דאפילו אשה אחרת יכולה לסמוך על רופא שריפא אשה זו וא"כ ק"ו הכא שהרי איכא גופא דלא מקבל סמא ואפ"ה סומך הב"ח על הרופא בגוף אחר מכ"ש באשה זו וגוף זה בעצמו ונימא כי היכי דאשתקד הי' ע"י מכה שהרי כשהחזירו השביל למקומו הראוי' פסק הדם מלפניו ה"נ דם דהשתא מאותו מכה היא ואם תעסוק ברפואות יוחזר למקומו הראוי ואע"ג לסמוך ע"ז למעשה יש להשיב דלמא אשתקד נמי דם נדות הוה ופסק ע"י רפואות ועכשיו חזר דם נדות למקומה ומה שראתה אז דם מכה בטחורי' מקרה הי' לה ולא אותו הדם שפסק מלפניו וא"כ אין לסמוך על זה לחודא להתיר מ"מ בלא"ה יש לנו צדדים להתיר וחזי לאצטרופי אשר לפע"ד אם המכה זו איננה במקור ואינה מרגשת שהדם יוצא מהמקור אזי יש לטהר האשה שלא בשעת וסתה ועפ"י תנאים שאכתוב בסוף התשובה אי"ה:

אמנם אי יודעת שמכה הזאת היא במקור עצמו והואיל ותלינן שהמכה היא בעצמה מכת (גילדנ"י אד"ר) יש לדון. ואומר דבאמת נ"ל דכל מעין שאינו ממדוה נדתה טהור הוא אפי' יוצא דרך המקור וראי' ברורה לזה מדברי לוי נדה ל"ה ע"ב שאמר שתי מעיינות הם וע"כ היינו טעמי' משום דלית לי' גזירת הכתוב בלי טעם שנאמר התורה טמאתו והתורה טהרתו ע"כ אמר שזה המעין הוא מעין אחר טהור וע"כ אותו המעין יוצא מהמקור דאל"ה פשיטא שהוא טהור אפי' יהי' דם נדה כל שיוצא בלי הרגשה ועיקר הרגשה הוא פתיחת פ"המ וע"כ מיירי קרא בשהרגשה פפ"המ ואפ"ה טהור הואיל והמעין טהור ואס"ד בעלמא מעיין טהור היוצא דרך מקור טמא הוא והכא התורה טהרתו א"כ מה הי' לו ללוי לחלוק על רב ותו כבר הרגיש מעלתו אהש"ס התם מאי קאמר א"ב בשופעת מתוך מ' לאחר מ' דלרב טמא וללוי טהור הא ללוי נמי טמא וכן כולהו קושייתא דהש"ס וסייעתא דמייתי ש"ס ללוי מבריי' דושווין א"א להולמם אם נאמר דללוי גזירת הכתוב הוא אע"כ דכל מעין טהור אעפ"י שיוצא דרך המקור טהור הוא ולא טימא התורה אלא דם המדוה והא דאמרי' בפ' כל היד מנ"ל דאיכא דמים טהורי' באשה ומייתי לי' מקרא משמע דאל"ה הי' כל היוצא ממקור טמא היינו הכל כשבא ממדוה נדתה או מספק מדוה אעפ"י שנעכר ונעשה לבן וירוק הוה מטמאים לי' אי לאו קרא אבל מה שאינו בא מאותו המעין טהור אפי' אדום וכן נמי מה דאמרי' פ' בנות כותים דם נדה וזבה מטמא אפי' באונס דמייתי מעלתו היינו נמי הכל ממעיין הנדה שאפי' לא הגיע עת נדתה ויצא

הדם באונס ע"י קפיצה וכדומה מ"מ טמאה זולת יולדת בזוב אבל הכל ממעיין א' וכמ"ש רמב"ם להדי' רפ"ו מאי' ביאה אבל מעין טהור הרי הוא בטהרתו:

וכן מוכח ממ"ש תוס' בנדה ל"ו ריש ע"ב כשהקשו ללוי דב' מעיינות הם אמאי אין ימי טוהר לגיורת וליוצא דופן ותי' בתי' השני דאע"ג דב' מעיינות הם יש לטמא הדם דמן המקור קאתי אלא שהתור' טיהרתו עכ"ל ומדדקדקו לומר יש לטמא הד"ם משמע דפשיטא להו שהאשה טהורה בלי ספק אפי' בגיורת ויוצא דופן אלא שהדם טמא דקאתי דרך מקור ולא גרע מדם מכה דהדם טמא משום דמקור מקומו טמא כמבואר בדוכתי טובא ועיי' נדה ט"ו ע"א בתוס' ד"ה במקור וכו' והכא ביולדת גז"ה הוא שיהי' הדם טהור דכתב דמ"י טהרה ובגיורת ויוצא דופן טמא אבל לבעלה טהורה לעולם וכן הבין בחי' הר"ן שהקשה אהתוס' מהא דפריך הש"ס ללוי ממטמא לח ויבש ע"ש ולא הוקשה לו מהא דשרי' ללוי שופעת מתוך מ' לאחר מ' וכן מכל ק' הש"ס אע"כ התס לענין טהרת האשה והוי מעין טהור ממש ולא הוקשה להר"ן רק ממאי דפריך מב"ה דמטמא לח ויבש והיינו טומאת הדס ולהתוס' דהדם טמא מדינא רק גזירת הכתוב ביולדת א"כ נימא שפיר דביומי וטבילה תלי' כמו לרב ומ"מ י"ל דלהתוס' לק"מ ק' הר"ן דהא דם נדה מטמא לח ויבש מפקי לי' ר"פ דם הנד' מהדוה בנדתה שיהי' מדוה כמותה וכתיב יהי' שיהי' בהווייתו בין לח ובין יבש וא"כ כל זה בדם מדוה אבל דם ממעין טהור שאיננו מדוה ואינו גורם טומאה לאשה נהי שטמא מכח המקור מ"מ לא נפיק מהאי קרא ודיו לטמא לח ולא יבש ככל הטומאות שבתורה ושפיר פריך ללוי מב"ה דמטמא לח ויבש נמצינו למדין דאין האשה טמאה אלא מדם מדוה היוצא דרך המקור ולא ממעין אחר: -

אלא שיש לדון בשנדקדק בלשון הש"ס הנ"ל דלוי אמר ב' מעינות הם נסתם הטמא ונפתח הטהור נסתם הטהור ונפתח הטמא מה הי' לו לומר ולהאריך בכך דאפי' לא יהי' נסתם הטמא אלא יהי' דרכו ככל הימים מ"מ כיון שברור לנו שנפתח לה מעין טהור א"כ לא גרע ממכה שבאותו מקום ויודעת שמכתה מוציאה דם טהור ותולה במכתה ובשעת וסתה נמי לא מטמאי' אלא משום וכי לעולם לא תטמא ומפקי' לה מרובא דעלמא אבל הכא הרי תטמא אחרי ימי טהרה א"כ אפי' הגיע וסתה בימי טהרה וגם מת בנה וגמלתו לר"מ מ"מ לא תחוש לוסתה כלל אפי' אי וסתות דאוריי' לדעתי וא"כ לאיזה צורך האריך בזה אבל האמת יורה דרכו כי דקדקו חז"ל בלשונם באמרם מעין א' הוא או ב' מעיינות הם ולא אמרו וריד א' הוא או ב' ורידים או צינורות ואמרו בלשון מעין אלא רמזו לנו הענין כאשר הוא באמת כי הרחם הוא כלו עשוי מווריד' ועורקי' קטנים והמה מתמלאים דם תמיד המתקבץ מחלל הגוף מטבע המוליד דם נדות האשה ואין העורקי' מעין לדם

אלא צינורו' הם והסבה הגורמת והמושכת הדם ההוא ממקורו מן הגוף ועושהו דם נדות בנשים הוא הנקרא מעין והעורקי' המה הצינורות והרחם הוא כלי הצינורות ההמה ומש"ה דם מכה שברחם עצמו טהור שהוא מתקבץ מלקותא שבבשר הרחם עצמו ואינו בא דרך הצינורות האלו וכן מבואר בלשון מהר"י רופא שבשאלת מהר"ם לובלין סי' קי"א אשר זה לשונו דלא אסרה תורה אלא מקור דמים ומקור דמים הוא המקורות שברחם שהם נפתחי' והדם הזה מהם ולא מהרחם עצמו כי הוא מקוה לדם ולא מקור עכ"ד וכבר הי' נגד עיני מעלתו והנה כי כן כשאמרו מעין טהור אין הכוונה שיפתח וריד אחר כלל אלא מעין אחר וסיבה אחרת בכלל הגוף שממנה מתמלאים הצינורות האלו בעצמם דם באותן הימים שהם ימי טוהר ולכן אמרו ב' מעיינות ולא ב' צינורות או ורידים דאלו כן כבר הי' מתברר הדבר ע"י הניתוח וכעובדא דקלפטרא בנדה ל' ע"ב אבל הואיל שהם מעינות לא ורידים וצינורות א"א שיתברר הדבר לעולם:

הנה כי כן מיושב קושיתנו הנ"ל דאי לאו דהעיד לוי שנסתם הטמא לגמרי הי' ראוי' לטמאות האשה מפני שדם המעין הטהור לוקח דרכו דרך הצינורות שבמקור המלאי' תמיד דם נדות וא"א שלא יביא עמו מתערובו' הדם ההוא ותהי' טמאה שהרי באונס נמי טמאה משו"ה העיד שהטמא נסתם לגמרי ר"ל שהסבה הגורמת דם נדה נחה שבתה מפעולותי' בימים ההם והנהר נחרב ויבש המעין ואל"ה הי' טמאה עכ"פ ול"ד למכה שבאותו מקום שאין דם המכה יוצא ובא לו דרך עורקי' ההמה כלל משא"כ מעין מי נפתח המתאסף מהגוף אל תוך המקור אין לו וריד אחר אלא אלו והמה מלאי' מדם טמא לולי שנסת' הטמא:

ומזה הטעם בעצמו הוצרך לומר נמי נסתם הטהור נפתח הטמא דאל"ה ה"א בשעברו ימי טהרה נפתח הטמא מאליו אפי' עדיין שופעת מתוך מ' לאחר מ' ולא נסתם הטהור עדיין מ"מ גם הטמא נפתח והי' טמאה אפי' בשופעת מפני התערובות כי דמים בדמים נגעו דל"ד ליודעת שמכתה מוציאה דם כנ"ל משו"ה העיד כל זמן שלא נסתם הטהור לא נפתח הטמא:

והיוצא לנידון שלפנינו אם המכה הזו היא במקור עצמה הורע כחה משארי מכות כיון שקרוב לברור ואמת שהוא מורסא גילדנ"י אד"ר והוא מעין המתקבץ מהגוף מחצוני המקור ונכנס לתוכו אם לא נתברר באמת שנכנס בוריד ידוע לעצמו (והוא לדעתי דבר שא"א להתברר) מסתמא נכנס ע"י וריד הנדות ויוביל עמו דם טמא והאשה טמאה בכל ענין אבל לפי עניית דעתי הואיל שכתב שהאשה הרגשה במשמוש היד המורסא ההיא על כן אי אפשר שתהיה בהמקור כי לא תגיע שם יד האשה בשום אופן בעולם

יעיי' לשון הרמב"ם פ"ה מא"ב ה"ג וק"ל וא"כ הדרן להנ"ל לע"ד יש לטהר האשה הנ"ל ומהיות טוב תוכל לבדוק עצמה כך שתעשה כיס ארוך כאצבע מפשתן לבן ונקי ותמלאהו מוכין רכים ובשע' שתתחיל להרגיש כאב (הקרעמפונג) תכניסהו בנחת ובדרך ישר עד שיעבור מורסא שמרגשת ותזהר שלא יגיע הכיס בראשו אל המורסא ויהיה כך תחוב בגופה שעה או שתים ותוציאהו בנחת וכשתמצא דם על צד הכיס מקום שנגע במורסא ולא בעליונו של כיס הרי מה שבקשנו ואין בדיקה זו קשה כבדיקת מהרי"ל ומהרי"ו שבסי' קצ"א וכעין בדיקה זו הוזכרה בס' אמונת שמואל על מלתא אחריתי ואין הפסד בבדיקה זו כי אם נמי תמצא על עליונו של הכיס לא נאמר שהוברר שהדם בא מהמקור כי אולי לא היתי' בקיאה בהטיה ונתלכלך בכניסתו או ביציאתו שהרי מפני זה הצריכו חז"ל להכניס מכחול לתוך השפופרת שיהי' עובי השפופרת מפסיק בין הצדדים לראש המכחול דאל"ה יתלכלך מצדדים ואם כה תעשה האשה הרי התירה ברור ואם לא תרצה לשמוע גם לזה כאשר רמז מעלתו לא יסמוך על ההתירים שכתבתי לעיל אם לא בצירוף עיונא רבא דמעלתו עם עוד א' מופלא בהוראה ואז הנני דלמטי לי שיבי מכשורי וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות ויעשה עמנו לטובה אות הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות: פ"ב יום עש"ק ז' שבט תקע"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנה

שלום רב ומז"ט לתלמידי הותיק הרבני האברך מהו' אפרים ני':

אתמול יום ש"ק קבלתי מכתבך ואשר כתבת ע"ד התלמיד שבא על אשתו שלא בשעת וסתה ביום ל"א לראייתה פ"א בתחלת הלילה ופעם ב' קודם אור יום ואז הרגישה כובד באברי' וכן דרכה בכל עת זיבת דמה וגם הרגישה לח בסדין וחשבה שהיא מחמת ליכלוך התשמיש ובעמדם מיד מצאה כל הסדין מלא דם נדות והאיש ירא ה' ודואג מאוד על עצמו ועל אשתו והיא רכה בשנים ולא הגיעה לבת כ' אלו דבריך:

במרדכי פ' ידיעת הטומאה סי' תשנ"ד גבי פירש באבר חי סיים והאשה אינה צריכה כפרה ופסק כן הרמ"א בי"ד סי' קפ"ה וטעמא מבואר דאנוסה היא כיון שאמרה לו נטמאתי מה הוה לה למעבד יותר מזה ואין בידה להחזיקו אצלה עד שימות האבר והוא שפירש ולא ידע הדין שוגג הוא וראי' מלשון המשנה פר' ה' ידיעות הי' משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופי' מיד חייב וכו' ולא אמר חייבים כדאיתא פ' כל היד במשנת אותיום שניהם חייבים בקרבן אלא ע"כ הכא אפרישה לבד הוא חייב והתם אכניסה וסמוך לוסתה שניהם חייבים ואע"ג דבס"ד דפ' ידיעות הוה בעי למימר דמשנת אותיום מיירי נמי אפרישה אפ"ה שניהם חייבים ה"מ למימר ולטעמיך דבלא"ה דחי

לי' שפיר וגם תוס' כ' שם דהומ"ל ולטעמיך מנמצא על שלה ע"ש ובמ"א כתבתי תירוץ אחר אבל זה הנכון לדינא ואמנם כל זה באמרה נטמאתי אז הוא שוגג והיא אנוסה אך אם לא הגידה לו כלום עד אחר הפרישה א"כ הוא אונס גמור ופטור לגמרי והיא מזידה דאין לומר שוגגת שלא היתה יודעת שאסור לפרוש באבר חי דמה בכך עכ"פ מחוייבת להודיעו כדי שיפרוש מיד אע"כ דעתה הי' לילך אחר שרירות לבה ולשמש נדה אלא שי"ל אפ"ה פטורה אם לא הרגישה עד אמצע התשמיש דכיון דנכנסה בהיתר יצרה אלבשה וה"ל תחלתה באונס וסופה ברצון דה"ל אונס גמור כדקיי"ל כרבא כתובות נ"א ע"ב וכן נראה:

ובנידון דידן נראה לפי דעברו ימי וסתה ושוב אין לבעל לחוש כלל מ"מ נהי דימי וסתה עברו מ"מ כפי הנראה יש לה וסת הגוף וע"י כובד האיברים והיא שהרגישה הכובד היה לה לחוש לו ואע"ג שכפי מכתב מעלתך משמע שהי' חושבת הואיל ועברה שלשים יום מראייתה חשבה עצמה למעוברת ולא חששה כלל לכובד האיברים מחשבת של שטות הוא להתיר פתח לחטאת רובץ וזה ממש כמה שכתבו תוספות פסחים ע"ב ע"ב ד"ה סמוך לוסתה דכשטעה בסמוך לוסתה נמי מתחייב חטאת והכא נמי מידי ספיקא לא נפקא והיה לה לחוש כיון שהרגישה וסת הגוף שלה:

ע"כ אם קודם התחלת התשמיש הודיעה לבעלה שמרגשת כן א"כ שניהם בסורה על רעות שתים על הכניסה ועל הפרישה ואע"ג דלענין חטאת אינם חייבים אלא כל א' חטאת א' דה"ל ב' זיתי חלב בהעלם א' מ"מ תשובה וכפרה מיהא בעי על כל כח וכח ואם לא הרגישה עד תוך התשמיש והודיעה לו הבעל שוגג והיא פטורה דאנוסה היא כמ"ש המרדכי הנ"ל ואמנם לפי הנראה שלא הודיעה לו כלל וכלל וא"כ רע ומר עלי מעשה האשה קרובה היא למשמשתו נדה וצריך לאיים עלי' הרבה שלא תבוא להכשיל בעלה עוד כי נשים דעתן קלות ודוחות בפן ואולי להתיר איסור כרת ר"ל:

ולא מבעי' בשהרגישה קודם כניסה אלא אפי' בתוך התשמיש דכתבתי לעיל דיצרה אלבשה ותחלתה באונס מ"מ אפשר שאינו דומה כ"כ להא דאבוה דשמואל דהתם אשת ישראל שנאנסה מגברא אחריני דיצרה תקפה מאוד דאם לא עכשיו אימתי א"כ קשה לה לפרוש משא"כ נדה שמותרת לאחר זמן דמשו"ה מותר להתייחד עם אשתו נדה משום דאין תקיפת היצר כ"כ א"כ אפשר אפי' באמצע הבעילה לא שייך יצרה תקפה למיחשב כאונס מה שלא הודיעה לבעלה:

ומה שרמזת והיא לא הגיעה לעשרים שנה נראה דעתך שאינה בת עונשים למעלה זה לא נמצא בש"ס רק בדרושי אגדה וכבר כתבו מזה האחרונים שאין לסמוך על זה כלל

ובאמת בתוס' יבמות פ' ע"א גבי אכל חלב מבן י"ב עד י"ח כ' התוס' הא הוה התראת ספק וק' אמאי לא נימא לענין חטאת ובשוגג מיירי אע"כ משום דקודם עשרים שנה לא שייך כרת וחטאת וע"כ א"א לפרשו אלא לענין מלקות אבל באמת זה ליתא ושערי תירוצים לא ננעלו כאשר בארתי במקום אחר אבל האמת משנעשו בני מצוה בשנים וסימני' מתחייבים בכל חיובי תורה בב"ד של מעלה ושלמטה דאלת"ה למ"ד יולדת ומצורע ונזיר חוטאים הם לא מייתי קרבנם קודם עשרים וישתקע הדבר:

וכדמות ראי' נ"ל דבשבועות ח' ע"א שקיל וטרי אי שעיר בפנים מכפר על ע"ז ג"ע וש"ד ופריך אי בשוגג בר קרבן הוא ומאי פריך דלמא מבן י"ג עד עשרים דבר קרבן לא הוה ומ"מ לא ימלט מעונש שיענש אחר עשרים דלא גרע ממי שחטא בקטנות ממש שיש לו עונש קצת בגדלותו כמ"ש בש"ע א"ח סי' שמ"ג מהא דרפרם אכפיי' לרב אשי וא"כ ק"ו בן בנו של ק"ו בחטא של בין י"ג לעשרים שענשו יותר מרובה ודינא רבה ודינא זוטא א"ב ואס"ד שעכ"פ לכלל כרת וחטאת לא הגיע נימא דשעיר הנעשה בפנים מכפר על אלו בשלמא הא לא קשי' דנימא דיכפר על חטא של קטנים דודאי לא יעלה על הדעת להצריך עבוריהם חטאת לפני ולפנים והכתוב אומר לכפר על הקדש מטומא' ב"י ומפשעיהם לכל חטאתם וכתיב ועל כל עם הקהל יכפר ואין אלו בכלל אבל אלו שמבני י"ג עד עשרים עם קהל גדול הוא אימא עליהם בא לכפרה אע"כ בני חטאת הם:

ולפע"ד כי לא נאמרו שיעורים הללו במדרשות שבני כ' נעשו בני עונשים למעלה אלא בעונשים על חטאים המחודשים לשעה כגון עונשי דור המדבר וכן בשרה נאמר בת עשרים כבת ז' בלא חטא התם קודם מ"ת הוה והכל אצלה כמצות שכליות וע"ז נאמרו שיעורי' הללו אבל עונשי התורה אין שום חלוק כי שיעורים הלכה למ"מ בין למלקות בין לקרבן ובן י"ג שהביא ב' שערות שוה לכל עונשים שבתורה ואין צריך לפנים:

והנה ברוקח כ' בבועל נדה להתענות מ' יום ומשמע אפי' בעל במזיד ובתשו' מהר"ם שבמרדכי דשבועות סי' תשנ"ד הנ"ל כ' מיום עשירי לאייר עד ר"ה יתענה יום בכל שבוע והוא פחות הרבה מארבעים יום והי' נראה דבשוגג מיירי משו"ה הקיל אך בכתבי מהרא"י סי' ס' כתב ששיעורא דמהר"ם מאייר עד ר"ה הוא ממש שיעור מ' יום ע"ש וצ"ל דהי' בגירסתו ב' יום בשבוע ואז עולה החשבון בקרוב דוק ותשכח ומי כהחכם ויודע והמקובלים כ' להתענות ע"ב יום גמטרי' נדה עם האותיו' מיהו הם דברו במזיד לכן נ"ל אם חטא הבעל יתענה מ' יום אינם רצופים ואם חטא ב"פ בכניסה ויציאה יתענה ב"פ ככה והאשה אעפ"י שכתבתי שחטאה גדול משלו מ"מ נשים תשושי כח הן יש להקל עלי' בתענית ועכ"פ לא ינהגו עידונין באותן הימים ולא יאכל בשר ולא ישתה יין

ומיד יפרוש לצדקה כשיעור שעיר לחטאת בזמנינו אם לו או לה או שנים לשניהם ויתן ללומדי תורה וכל יום התענית שקשה עליהם יפדו להאכיל ללומדי תורה וב"ב טפלי התלוי בהם ועכ"פ לא ינהגו החוטא עידונין בנפשו והיות הוא בעל תורה לפי מכתבך יוסף אומץ הרבה בתורה ללמוד איזה דפים מש"ס בכל יום ולחזור עליו מבלי פלפול הנהוג רק להכניסו לקיום:

ואם א' מהם פטור באופן שכתבתי לעיל מ"מ יתענה ב' ימים או יפדה כנ"ל דלא יהי' אלא נתכוין לבשר טלה ועלתה בידו בשר חזיר ע"ז ידוה כל הדווי' עיי' פ' עשרה יוחסי' פ"א ע"ב והעיקר להתוודות בכל יום ויום מימי התשובה ולפרוט החטא ולקרות פ' חטאת אבל בלי יה"ר כי לא נתברר לנו אם נתחייב חטאת מי מהם. ועיקר גדול בתשובה אשר נלע"ד וכבר קבעתי כן לאחד אשתקד בכיוצא בזה והוא מה שכ' ד"המ ע"ה וחטאתי נגדי תמיד ע"כ יהי' לזכרון בין עיני שניהם יום החטא ויהי' בעיניהם כיום (יארצייט) שבכל שנה ושנה כל ימי חייהם יהיה אותו היום יום תשובה ווידוי להם ואם א"א בתענית עכ"פ ירבו בתשובה ומע"ט למען יהי' לזכרון בין עיניהם וה' הטוב יכפר בעדו והנה כל מה שהאשה מתחייבת פשוט שצריך ליתן הבעל עבורה ועיין בא"הע סי' צ"ג סעי' ד' ועיי' י"ד סי' רמ"ט ובש"ך ס"ק יו"ד ואין להאריך יותר הנלע"ד כתבתי בחפזי הכ"ד החותם משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנו

שלום רב לידידי תלמידי הרב המופלג מהו' חיים ני' אב"ד דק"ק ציפער יע"א:

נפשו היפה בשאלתו אשה א' ביום ראשון לנקיים מצאה כתם וחזרה למנות וטבלה ושמשה את ביתה ולמחרת שימושה אמרה לה א' משכנותי' שהטבילה הי' ביום ששי למציאת הכתם ובתחילה הכחישה ולבסוף לבה נוקפה בעצמה שמא טעתה במנינה:

הנה ע"א אומר אכלת חלב והבע"ד לבו נוקפו לחוש לדברי העד לית דין ולית דיין דצריך לחוש מכאן ואילך שלא לאכול עוד מאותה חתיכה ומידי ספק אי' לא נפקא דבאשם תלוי קאי ולית דין צריך בשש וגם לא שייך הכא למימר ניזל בתר מנהגא דמסתמא עשתה כדינא כמ"ש ט"ז סי' ס"ט בענין מליחת בשר דהכא ליכא אלא בלבול הדעת וטעות במנין הימים לא שייך חזקה זו וליבא דאינשא אינשי:

אך היות כי בלי ספק עברו ז' ימים מימי ראיי' דאוריית' וליכא אלא ספיקא מיום ראיית הכתם והוה ספיקא דרבנן ואפי' למאן דס"ל דלא אזלינן לקולא היכי דאתחזק אי' הכא לא מיקרי אתחזק איסו' כיון שפסקה בטהרה אתחזקה שלא תראה עוד ואע"ג דהמרדכי מחמיר בכתם בג"י הראשונים חומרא בעלמא הוא ואין להקל אבל בעיקר הדין מכיון

שפסקה בטהרה שוב הרי היא בחזקת שלא תראה ולא מיקרי לענין ראי' אתחזק איסורא וכ"כ רמב"ן הובא בב"י סי' קצ"ו דמשפסקה בטהרה לא מיקרי אתחזק טומאה וא"כ הו"ל הכתם ס' דרבנן בלא אתחזק ועוד הו"ל ס"ס ספק מעלמא ואת"ל מגופה שמא עברו ז' נקיי' מיום הכתם ושני הספיקות נולדו בפ"א בשעה שעלתה מהטבילה דקודם לזה לא היינו דנים על הכתם כלל כמ"ש מג"א סי' תל"ט וגם יכול להתהפך וגם לא שייך שפיר שם אונס חד והו"ל ס"ס:

אך כ"ז שייך אי הוה ספק אך כיון שע"א מעיד בברור שכן הוא והבע"ד אינו מכחישו שוב אין כאן ספק שהרי חייב חטאת על ע"א אומר אכלת חלב אי היה שותק לגמרי ועוד נהי דהכא הי' פטורה על העבר מפני שאין כאן שתיקה כהודאה ורגלים לדבר מ"מ על העתיד הו"ל דשיל"מ שאינו מועיל ס"ס ולא אי' דרבנן וגדולה מזה אמרו במס' ע"ז ל"ז ע"ב הא איכא מיא בשיקעתא דנהרא זילו טבולו ואפי' אי לא קיי"ל התם כר' ינאי משום דסבר טומאה בר"ה הלכתא גמירי לה ואין כאן ספק אבל הכא דלא נתיר אלא מטעם ספיקא א"כ הו"ל יל"מ אלא שיש לספק ולומר הכא ע"כ תמתין עד אחר זמן פליטה ש"ז ותפסיד תשמיש אותן העונות אולי לא שייך דשיל"מ מ"מ הכא נ"ל שאין להקל ואני מאוד טרוד ובחפזי כתבתי בלי עיון וחתמתי שמי: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנז

שלום להרב המופלא כבוד מהו' דוד כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק רעטע יע"א:

שאול שאל מעלתו אם יש להתיר ליולדת הטובלת תוך מלאות דהיינו מ' לזכר ופ' לנקבה וחזרה וראתה באותן הימים אם תתחיל לספור נקיי' השניי' האלו אחר ד' לשימושה דלא גרע מכלה הטובלת לדם בתולים שכ' מהר"ל מפראג שאין להחמיר להצריכה ה' ימים וכן הסכים ט"ז סי' קצ"ו סק"ה ועוד דכלה חמירא דהרי בש"ס חזרו ונמנו בנדה ס"ה ואפ"ה הקיל מכ"ש ביושבת על דם טוהר דלא מצינו בש"ס חומרא זו כ"ש שיש להקל אלו דבריו:

יפה כוון בסברא וק"ו שלו אך גם עיניו לנוכח הביטו מ"ש רמ"א בסי' קצ"ד ס"סעי' א' דנהגו לטבול על ראיי' דם טוהר ודינו כדם לכל דבר שאין לחלק בשום דבר ככל מנהגי נדה וחומרותי' ומי יבוא אחר המלך את אשר כבר עשאוהו:

ומיהו טעמא בעי ולכאורה ק"ו דמעלתו פריכא הוא לפמ"ש ח"ץ בתשו' סי' ח' לתת טוב טעם מה שנוהגים בקצת מקומות שלא לטבול עד אחר מ' לזכר ופ' לנקבה כר"ת ולא נהגו כן במפלת וכ' הטעם משום ביטול פ"ור לא רצו להחמיר משא"כ ביולדת ולד קיימא שעל הרוב היא מינקת ולא תתעבר ואין כאן ביטול פ"ור ע"ש וא"כ ה"נ יש לחלק בין

טובלת על דם בתולים דאיכא ביטול פ"ור לא החמירו ובין טובלת על דם טוהר דליכא ביטול פ"ו החמירו אך לפ"ז במפלת הי' לנו להקל שתתחיל לספור ביום ה' לשימושה דאיכא נמי ביטול פ"ור וק"ו דמעלתו כראי מוצק אך י"ל מטעם אחר דהא ש"ס ערוך בפ' ע"פ דהיושבת על דם טוהר אסורה לשמש בליל מ"א ובליל פ"א אלא שהפוסקים לא הביאו זה ומבואר הטעם בב"י על פי דברי הרא"ש דפ' המפלת דהטעם הוא משום כיון שהורגלה לטהר הדם של ימי טוהר הוצרכו חז"ל לאוסרה על בעלה עונה א' שתדע להפריש בין ימים שעברו לימים הבאים א"כ בז"הז שאין בועלים על דם טוהר לא בעי להפריש עונה א' ועט"ז סי' קצ"ד סק"ב וא"כ י"ל ס"ל לרמ"א דאי לא יהבא לה כל חומר דם נדה ממש על כרחך צריכה להפריש עונה א' שתדע לחלק בין ימים שעברו לימים הבאים נמצא אין כאן ביטול פ"ור דמה שמרויח בקדימת ליל א' יפסיד בהפרשת עונה ליל מ"א ופ"א ומכ"ש במינקת שאין כאן ביטול פ"ור כלל ע"כ לא פלוג בין דם לדם ול"ד לדם בתולים דאיכא ביטול פ"ור כנ"ל בטעם הדבר ומ"מ הדין דין אמת שגם יושבת על דם טוהר צריכה להמתין ה' ימים קודם שתספור נקיים ואסיים בברכה: פ"ב יום ד' ז"ך טבת קע"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קנח

שלום טב לרב טב ה"ה י"נ מחותני הגאון המפורסם המופלג החו"ש נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה בונם גינס נ' אב"ד ור"מ דק"ק מאטערסדרף יע"א: -

יקרת מכתבו הגיעני יום ה' העבר וביום ש"ק עיינתי בו והנני להשיב בקיצור כי למהר המצוה עדיף נידון אשה אחר לידתה וימי טהרה ראתה ג"פ מ"ת והרגישה כאב וצער בתשמיש ואח"כ עסקה ברפואות אצל הרופאים מומחים אשר לא מבני ישראל המה ואמרו הרופאים שהרפואות מספיקים לרפאות מחולי זה וכבוד פר"מ שלח (הרעצעפטין) לכאן להראות לרופא יהודי מומחה כדי שיהיה עדות יהודי בדבר זה ודעתו הרמה לנסות ג"כ בבדיקה במכחול בלא שפופרת שהמציא גאון א' בפני הגאון אמונת שמואל בתשו' סי' נ"ז והובא במנחת יעקב סי' קפ"ז סק"ח ופר"מ הגאון מחו' ני' צלל במים אדירים שלדעתו הרמה על כל א' בפ"ע אין לסמוך רק בצירוף שניהם ומענותנותו רוצה הוא לשמוע דעתי והסכמתי בענין זה: -

לא עברתי על מצוותו גם כי הזמן מאוד יקר ורבות סבבוני במילי דפסחא ופרקי דכלה כמובן מ"מ אעבור פרשתא דא ואתני' וה' יורני נפלאות מתורתו. ואומר לסמוך על הרופאים יש לי כמה גמגומי על הפרטים הנולדים בענין זה ועל הכלל כלו מיד בקראי אגרתו אמרתי איך ישפוט הרופא יהודי על (רעצעפטין) אם אין גוף החולי לפניו כי

אולי לגוף הזה לא יועילו רפואות האלו ועל הכלל אמרו חז"ל ס"פ המפלת איכא גופא דלא מקבל סמא ואם באנו לסמוך על הרופא צריכים להאמין לו שגוף זה מקבל סם זה לפי מזגו וא"כ צריך שיראה רופא יהודי הנאמן את הגוף לפניו והאחרונים שכלו את ידיהם וכתבו שאם הרופא כבר ריפא פ"א תסמוך עליו וקשה רופא ל"ל תקח היא הסממני' בלי ידיעת הרופא אע"כ צריך שישפוט הרופא על הגוף הזה אח"כ הראתי (הרעצפטין) למומחה א' יהודי ולא גליתי לו ענינה' והוא אמר לי ששני הרעצעפטין הם להחזיק חולשת האברים והעורקים הנקראים (נערפין) והם דברים פשוטים אין בהם חידוש שוב גליתי לו שהמה נתנו לתרופת רואה מחמת תשמיש וע"ז השיב דבר זה יש לו ג' סיבות (גם בלעדו ידעתי זה) וסיבה א' הוא חולשת העורקים שבמקור ולזאת הסיבה ניתנה הרפואות האלו אבל אינה בדוקה וחלילה לסמוך ע"ז לענין איסורא אלו דברי רופא היהודי: -

והנה הוליד לנו ב' מבוכות א' מי יעיד לנו שאשה זו איננה חולה בסבה אחרת שאין הרפואות האלו מועילים לה ואני דחיתי להרופא בקש ואמרתי לו מסתמא הרופאים שנתנו לה (הרעצעפטין) בחנו הדבר היטב ומצאו סיבת דם זה אבל לדינא אנחנו לא נסמוך אלא על היהודי ויש כאן מבוכה א' שנית שהיהודי אמר שאין לסמוך על זאת הרפואה א"כ אפי' יהי' גוי נאמן כמו בעדות אשה מ"מ כיון שעד כשר מכחיש אותו הו"ל כתרי ותרי ונפלינן ברבוותא כידוע ועוד הרעו לנו אלו הרופאים כיון שהחליטו שהיא מחולשת העורקים משמע דפשיטא להו שאיננו מכה בצדדים ואיך יועיל אח"כ בדיקתינו ובודאי אי לא ימצא דם כלל הרי נתרפאית ואם תמצא בצדדים ולא בראשו הרי קמן דממכה שבצדדים הוא והרופאים שקורי משקרי אך אם תמצא בראש המכחול ולא בצדו דבכה"ג העלה אמונת שמואל וסיעתו דעדיין נשאר בספק ולפי עדות הרופאים אפס ספיקא ומזקני' אתבונן דבאמונת שמואל שם כ' שתבדוק ואם לא תעלה לה אותה בדיקה תעסוק ברפואות אולי מטעם הנ"ל שאם תעסוק תחלה ברפואות אם יחליטו הרופאים שהיא מהמקור שוב לא תועיל בדיקה זו אלא אכתי י"ל התם מיירי מרופאי ישראל הנאמנים אבל בנידון דידן נימא כעדות ר' זכרי' בן הקצב אם אתם מאמינים לה שהורהנה וכו' ויש לדחות הדמיון וק"ל זהו מה שנתחדש לנו בפרטי דברים בנידון זה: -

ועל הכלל בהאמנת הרופאים הטור בסי' קפ"ז הביא שבע"ת מגמגם בדבר וצ"ל שאינו דומה לפיקוח נפש בשבת וי"הכ דדי לנו אם דיבורו עושה ספק פ"נ אבל הכא צריכים ברור גמור וצ"ל נמי דלא דמי לשאר איסורים דע"א נאמן באי' דאורייתא אע"ג דהכא אתחזק וסת בשעת תשמיש והו"ל אתחזק אי' ואין בידו מ"מ לא הו"ל להחמיר כיון

דוסתות דרבנן וי"ל לא מבעי' אי מירי בסתם שהרופא נתן לה עסקי רפואות והבטיחו על הבנתו בעיוני חכמתו שיועילו לה הדמיון כוזב וטועה ואין זה ענין לע"א נאמן באי' המעיד מה שעינו ראו ולא זר ואפי' אם אומר שכבר ריפא ע"י רפואות זו פ"א אפשר שאין להאמינו דעביד לאחזוקי אומנתו ועוד נ"ל דהכא חמיר טפי משארי אי' דרבנן כמו שבארתי בתשו' אחרת דברי החלקת מחוקק סי' קי"ט סקכ"ג שכ' לחלק בין שבוי' דרבנן לרואה מ"ת דאורייי' והוא תמוה לכאורה דהא וסת שע"י מעשה בודאי דרבנן ואמרתי אז דעל כל פנים בשבוי' א"א שיבוא מזה אי' דאורייתא ממש דאי נמי יבוא עלי' ואח"כ יבואו עדים שנטמאת מ"מ מ"הת היא מותרת לו והביאה היתה בהיתר ואונס רחמנא פטרי' ותחלת ביאתו לא היתה אלא אי' דרבנן משא"כ ברואה מ"ת נהי דאם יבוא עליה ותראה אותיום הוה הכנסה באונס דמ"הת מותר דאין לחוש לוסת כי האי מ"מ אם תראה באמצע התשמיש ותאמר נטמאתי לאו כל אדם יעצור חיל לפרוש באבר מת ולאו כ"ע דיני גמירי ולאו כל עתים שוות ע"כ הו"ל קרוב למכשול דאורייי' טפי משבוי' וכן י"ל טעמו של בע"הת: -

והב"ח כ' על דברי התרומות שאפשר שאם ריפא כבר אשה א' אחר שראתה ב"פ סמכינן על הרופא גם באשה זו ויעיין בהגה' מיימוני שבב"י ע"כ דברי הב"ח (ומחו' הגאון נ"י שפט שהב"ח החליט כהתרומות וליתא אלא שכ"כ לפי דבריו) ודבריו מאוד תמוהים שאפי' ראינו וידענו שריפא א' שראתה ב"פ מה ראי' דאתמחי גברא וסמא הלא האשה ההיא התרנו לבעלה בלא רופא כלל משום שהיינו תולים במקרה כל זמן שלא אתחזקה שוב מצאתי שגם בחוות דעת הרגיש בזה ויש לקיים דבריו של הב"ח בריפא גוי' שראת' ג"פ כי הרופא אמר שיש בכאן גוי' א' שעוסקות ברפואות בענין זה ממש מכל מקום אפשר דלא דיינינן מינייהו לדידן כמבואר בשבת פ' ר"ע ובנדה וא"נ בישראלית ואחר פעם שניה בבעל שלישי דנהי דלענין וסתות דרבנן דלענין שלא לעגנה נותנים לה עוד בעילה ג' מ"מ להאמין הרופא אפשר יש לסמוך וכולי האי ואולי אבל אחר ביאה שני' של בעל א' מה זו סמיכה: -

ומזה יצא לנו קולא לומר דבע"הת לא אמר אלא אחר ביאה ג' של בעל א' דהרי קמן דחז"ל לא החזיקו האשה לחולנית מחמת עצמה אלא שתלוי זה באצבע הבעל וסמכו ע"ז שתינשא עוד לשנים וא"כ אפי' ראינו שהרופא ריפא אשה אחרת מה יועיל זה הלא אין כל אצבעות שוות ולא יועיל רפואה שלו להציל האשה מדוחק אצבעו של זה אמנם אחר שהוחזקה אשה זו בג' בעלים ואז נדע שהחולי תלוי בה ולא בבעל ורופא זה כבר ריפא אשה אחרת בבעל ג' כנ"ל אז מודה התרומה שיש לסמוך והה"נ ריפא ג' נשים

מג' בעלים הרי הוחזקה רפואתו לכל אצבעות אפשר שיועיל גם לאשה זו אפי' בבעל הראשון: -

כל זה להתרומות אמנם בתשו' מיימוני להלכות אי' ביאה סי' ג' מייתי תשו' ריצב"א (ובב"י נדפסה ע"ש הגה' מיימוני וליתא שם וגם נדפסה בחסרון) דעתו נוטה לסמוך על הרופא מירושלמי פ' במה אשה נאמן הרופא לומר קמיע זו מומחה ורפאתי ושניתי ושלשתי ואעפ"י שיש לדחות דהתם מיירי שידענו שריפא כבר פעם אחד אלא שאין אנו יודעים בשלוש מ"מ דעתי נוטה להתיר ע"ש. פי' דבריו דהא אין ללמוד מהתם דבעי תלתא זימני מתרי טעמא חדא דהתם אינה אלא קמיע סגוליית שאין השכל גוזר על הרפואה אם כן כל דלא אתחזק תלינן במקרה ועוד דהתם אפי' לו יהיה שיתרפא חולי זה על ידי קמיע מ"מ לענין משא בשבת לא מיקרי תכשיט לחולה אא"כ דעתו סומכת עליו בודאי ושיעורא דרבנן דלא סמכה דעתי' דחולה להיות לו כתכשיט אא"כ ריפאתה ג"פ משא"כ הכא ברפואה שהשכל גוזר עליו עפ"י טבע אלא דחיישינן לטעות הדמיון כיון שניסה פ"א ועלתה בידו אין חכם כבעל נסיון לכן פשיטא ליה דבפ"א סגי אלא הספק אם נאמין לו כך אם כי לא ראינו כן בעינינו ומטעם שכתבתי לעיל דלא דמי לשאר ע"א דעביד לאחזוקי אומנתי' ולומר שהוא מומחה ואפי' ת"ח שאמר שמועה ובא בשעת מעשה אין שומעים לו ולזה פשיט לי' מירושלמי דמהימן הרופא דהקמיע מומחה ג"פ וחזר ודחה דהתם מיירי שריפא בפנינו פ"א עכ"פ שוב מאמינים לו על השילוש משא"כ הכא שלא ראינו כלל אולי לא יאומן שריפא פעם א' וע"ז כתב שדעתו נוטה להקל: -

הנה כל מעיי' בצדק יראה וישכיל כי גם הריצב"א לא התיר אלא באומר שריפא פ"א אבל אם לא ניסה עדיין לא שמענו ומינה דבע"ת אפי' באומר שריפא לא מהמנינן ליה ודברי הריצב"א הללו צלע"ג איך יהיה בנמצא שריפא כבר פ"א אי באשה בבעלה הראשון הרי לא אתחזק רפואתו לכל האצבעות וכמ"ש לעיל ואי אתחזק בג' נשים ובג' בעלים א"כ הרי ג"פ כמו בהירושלמי וצ"ע: -

ומחו' הגאון ני' פקפק על הריצב"א ב' פקפוקים א' א"כ בקבעה וסת לקפיצות ג"כ נאמין לרופאים שנתרפאת וזה לא יעלה על הדעת ואני אומר בודאי לא יעלה על הדעת אלא שלא בירר דבריו מ"ט לא יעלה על הדעת תורה ואני אפרש משום דאיכא לברורי שתקפוץ פעם אחרת ונראה אם נתרפאית אבל ווסת התשמיש אם לא נאמין לרופא אין לנו נסיון שתשמש פעם אחרת שהרי ע"ז אנחנו דנים ובדיקת שפופרת אינה מוציאה מכל ספק כידועי והפקפוק השני א"כ בממלאה ונופצת שאמרו חז"ל אין לה תקנה ואם כן לא נאמין לעדות הרופא שריפא אותה ואם כן במה יודע הרופא מבחוץ שחולי זה

הוא מחולשת העורקים או ממלאה ונופצת ודבר זה אין צורך להשיב דמסתמא הרופא בודק עד מקום שידו מגעת והוא יודע במה כוחו יפה לרפאות וכיון שעשה לה רפואה מסתמא הבין שאין זו ממלאה ונופצת וכל זה לפי הבנתו אבל אין האמת כן דגם ממלאה ונופצת יש לה תקנה ברפואות בלי ספק והענין יש שנעצר דם ברחמה ומוציאה אותה מעט מעט ע"י תשמיש ולזה צריכים סמים המריקי' ומוציאים הדם ההוא ומנקים אותו המקום וזהו הוא החולי השכיח טפי וע"ז נסו חז"ל בבהלה פתאומיו' ושיערו חז"ל שע"י הבהלה תפיל החררה ההיא הנעצר ותתרפא ובאם לא תפיל החררה אזי אין לה תקנה ברפואות המוציאים דם הנעצר כי יש לה חולי אחר הממלא העורקים דם ונופצים בשעת תשמיש וזה חולשת העורקים שאנו עוסקים בהם עתה שאין בכחם להחזיק הדם אצלם עד זמן בישולו כראוי אלא מחמימות ותנועות התשמיש מנפצים אותו ע"כ אין לה תקנה כתקנת בהלה אכן בלי ספק יש לה רפואות אחרות מענין אחר: -

והנה בתשו' הרא"ש כלל ב' הקשה אש"ס ר"פ המפלת מאשה זו העלה ר' צדוק וכו' בעין לבנה ושאלו חכמים לרופאים וכו' הקשה הרא"ש ממ"נפ אי האמינו לרופאים למה לי הטלת מים ואי לא האמינו למה שאלו ולא נמצא תי' על קושי' זו ומהר"ם לובלין בתשו' נדחק ובכל זאת לא תי' להלכתא אמאי סמכינן אנן אבדיקת פושרין ולא נשאל לרופאים בכל פעם אבל האמת יורה דרכו דאין לסמוך על הרופאים על גוף פרטי מה שהם שפטו בשכלם על גוף זה אבל המה נאמני' בדברים כללים שהמה מקובלים שיש כך וכך בעולם והנה התם במעשה דטבעין אי לאו הרופאים אפי' הניחו במים ולא נימוחו הי' טמא דדם יבש נמי טמא אע"ג דלא שכיח כלל שיצא דם יבש כזה ובשגם בצורת קליפות ושערות וחול הדק והיה לנו לשפוט מזה שיש לה מכה שמוציאה כמו אלה מ"מ לא היינו תולים במה שאינו מצוי אך באשר שהעידו הרופאים כששאלם על אשה זו ואמרו אשה זו מכה או שומא וכו' נהי דלא מאמינים להם על אשה ידועה רק מעשה שהיה כך הי' ששאלו על אשה ידועה מכל מקום נדע מזה דבר כללי שיש בעולם מציאות שיהיה לה מכה או שומא במעיים שממנה תפיל צורות אלו על כן כל פעם שנטיל להמים ולא נימוחו תולין במצוי שיותר מצוי ממכה ושומא צורת יבשים כאלו ממה שיהיה מהמקור וזה נ"ל נכון בעזה"י א"כ הרי קמן דאין לסמוך על הרופא אלא די"ל התם באי' דאורייי' לטהר אשה לגמרי והכא בדרבנן מ"מ כבר כתבתי בשלא ריפא בפנינו פ"א אין להתיר כלל וזה יקר במציאות עפ"י תנאים שהתנתי לעיל ע"כ הרופאים האלו לפענ"ד הבל וריק יעזורו: -

ונבוא לדברי הגאון שעשה לפני בעל אמונת שמואל בדיקה במכחול בלא שפופרת כאשר אבאר לקמן אי"ה ואם לא נמצא כלל או בצדדים ולא בראש טהורה ואם תמצא

בראש המכחול עדיין ניתלי בספיקא אולי נטתה כיון שלא הכניסה אותו לתוך שפופרת המפסיק בין הצדדים למכחול והסכים הגאון אמונת שמואל הוא המהרש"ק וכן הסכים במנחת יעקב סק"ח אלא שכ' דקרוב לודאי שיטה לצדדי' כי א"א להשמר במקום צר ודוחק כזה וכ' הגאון בסדרי טהרה שעשה כן הלכה למעשה ועלתה בידו וצווח כי כרוכיא על הגאון זכרון יוסף שכ' בדיקת מכחול לא מהני ולא ראה דברי אמונת שמואל כי לא הביאו עכ"ל דברי סדרי טהרה אלא שהיה לו להביא טענת זכרון יוסף ולדחות' והאמת אגיד כי גם עפ"י הוראתי כבר נעשה מעשה והצליח תל"ית והמכחול הזה העשוי ממוכין עשה לי ר' יעקב רופא משם ועודנו בידי להראות הלכה לתלמידים: -

והנה נבוא לדברי החולקים תלתא קראי ותנאי ותוספאה ה"ה הגאון נ"בי וזכרון יוסף ומחו' הגאון ני' דחו מסברא ומגמ' ואבוא על סדר סברתם ואח"כ נכנס לגמ' הגאון בנ"בי במהד"ק חי"ד סי' מ"ג אחר שהאריך בפלפולו והעלה שהבדיקה אינו עושה אלא ספק ויהיה ספיקא דרבנן ולקולא כ' בד"ה ולפ"ז וכו' דלמ"ש פר"ח בכללי ס"ס סי"ח דאין לעשות ס"ס בידים ה"ה דאין לעשות ספק דרבנן בידים אלו דבריו שם ותמהתי על פה קדוש יאמר דבר זה הפר"ח שם לא חידש דבר מלבו רק הביא דברי מהרי"ט שהבי' מג"א ר"סי תס"ז דארבא דטבעה בחישתא אין למכור החיטים לנכריס ולסמוך על ס"ס דאין לעשות ס"ס בידים ע"ש ואפשר דהוה כעין ביטול איסור לכתחלה יהיה איך שיהיה התם הוא מחדש דבר חדש בהחיטים שע"י החדוש הזה שאנו מוסרים ביד נכרי שעי"ז יהיה חשש המכירה לישראל ס"ס וזה אין לעשות אבל הכא אין אנו מחדשים דבר האיסור שאנו דנים עליו אלא שאנו מחדשים דבר בידיעתנו שמתחלה היינו סוברים דם זה ודאי מן המקור שחזקת דמים מן המקור ועכשיו אנו מבררי' כי הוא אפשר ממכה שבצדדים ואלו היינו יודעים כן מתחלה והיו עינינו באותו מקום היינו מתירים ספיקא דרבנן מיד ולאלתר הגע עצמך אדם המחזיק איסור בדבר מפני שהוא סבור שהוא ודאי אי' דרבנן יהיה אסור לו לשאול לחבירו אולי יברר לו שהוא רק ספק אי' דרבנן ויהיה מותר לו דברים אלו המה שלא בדקדוק ואין ראוי' לשומען: -

ולעיל מיני' בד"ה ואם כן א"ש וכו' כתב סברא אחרת דלא תועיל הבדיקה הלזו אלא אחר שכבר הוחזק' בג' בעלים הואיל ואין מושיע לה נסמוך אהא וזה תימא כיון דבסברא זו פליגי רש"י ור"ת רש"י ס"ל דבדיקה דש"ס לא הותרה אלא אחר שהוחזקה בבעל ג' מפני עגונה הקילו ור"ת לא ס"ל הכי דממ"נפ אם היא מועלת תועיל אפי' בראשון ואנחנו קיימי' השתא בשיטת ר"ת ומתירים בדיקה בבעל ראשון א"כ מנ"ל לחדש סברא זו מלבנו

שלא הוזכרה בש"ס אם לא מפני דוחק קושיתו שהקשה מגמ' וקו' זו יבואר לקמן דליתא ואם כן אין כאן מקום לסברא: -

בזכרון יוסף סי' כ"ב הוה עובדא ברופא שבדק באצבעו והקשה הגאון קו' גדולה ועצומה אס"ד בדיקת אצבע מועיל א"כ בטלת כל ענין רואה דם מ"ת דהא אחר כל ראיה ספרה נקיים ובדקה עצמה בהפסק טהרה ע"י הכנסת מוך שבאצבעה א"כ הרי כבר בדקה עצמה לפנינו אע"כ זה אינו מועיל מפני לכשתשמש ויבוא לה חמימות התשמיש תחזור ותראה ומזה שפט שגם בדיקת מכחול בלא שפופרת לא מהני ותמהתי כי האמת אתו דבדיקת אצבע לא מהני מהראי' שהביא ומהטעם שכ' שאינה מתפעלת אלא בכעין תשמיש והאצבע איננו בעובי האבר אבל מכחול שהוא כעובי האבר אע"פ שאיננו פגיעת בשר בבשר מכל מקום על כרחך מתפעלת ממנו כמו בתשמיש דאל"כ גם בתוך השפופרת לא יועיל: -

ופר"מ מחו' הגאון נ' אמר סברא אחרת כיון דנמצא בראש המכחול ולא בצדדים תו ליכא ספיקא אלא ודאי טמאה ותאסור לכ"ע דרגלים לדבר שלא נמצא בצדדים דמ"ש דודאי מטהו במקום צר כזה לא נראה לו והו"מ להקשות קו' עצומה אי נימא קרוב לודאי שהוא מטהו א"כ גם נמצא בצדדים ולא בראשו נימא שמא הטתה המכחול ומה שבצדדים בא מפתח המקור אבל האמת יורה דרכו כי פתח המקור הוא באמצע עליונו של רחם קצר הרבה מרוחב הרחם ע"כ כשבודקת במכחול שבתוך השפופרת הרי המכחול עומד באמצע חללו של שפופרת והרי הוא מכוון נגד פתח המקור ומשום כן אם נמצא בראשו של מכחול הוא בודאי מן המקור ואמנם אם נמצא בעליונו של שפופרת המסבב המכחול אעפ"י שאינו נוגע בצדדים כלל כי עליונו של פי השפופרת היא כלפי מעלה מכל מקום כל שלא נמצא על המכחול נקרא צדדים מפני שזה הדם לא יצא מפתח המקור ומתוכו אלא הוא ממכה שבקרקיעות המקור מה שהוא להלן מפתח המקור וא"כ כ"ז במכחול שבשפופרת שהוא מכחול דק אמנם אי מכניסי' מכחול בלא שפופרת מעשהו הוא כך עושי' כיס כאורך אברו של בעל וממלאי' אותו מוכין וצמר גפן דחוק מאוד עד שיעשה יותר עב מאברתו של בעל ומכניסים לאותו מקום עד מקום שהשמש דש ובאופן שיגיע היטב בכל הצדדים וא"כ ראשו של זה הוא מקום רחב כרוחב כל הרחם ואם נמי לא נמצא בצדי המכחול הזה מ"מ ראשו נמי צדדי' נינהו מה תאמר עכ"פ אם נמצא באמצעו שבראשו נימא בודאי טמאה שבא מהפתח לזה בודאי א"א לעמוד עליו שלא יטה לכאן ולכאן קצת ואינו דומה למכחול המסובב משפופרת: -

ומלשון הרמב"ם מבואר שהבדיקה היא שתכניס תחלה שפופרת חלול פתוח מלמעלה

ומלמטה ואחר שכבר הכניס' לעומק עד שהשמש דש תכניס מבחוץ מכחול דק לתוך נקב השפופרת שמבחוץ ותכניסהו עד לפנים מקום שהשמש דש שיצא מהשפופרת בפנים ויש לעיין הרי התפעלות בגוף כעין תשמיש עושה השפופרת ולא המכחול וא"כ ניחוש מיד בכניסת שפופרת יצא דם מהמקור ונפל על שפתי השפופרת העליונה ואח"כ כשמכנסת המכחול תו ליכא דם במקור שכבר יצא בתחלה אע"כ כנ"ל שפה המקור הוא באמצעיתו ואלו יצא משם הדם היה נופל על פה השפופרת וכשתכניס המכחול יתקנח דם בהמכחול וימצא עליו וכנ"ל: -

ואחר שדחינו כל הסברות הנ"ל נראה איזה הכרח הביא לכל הטורח הזה הוא קו' א' דלר"ת דעצה טובה קמ"ל שלא תבדוק עד בעל ג' שלא תאסר לעולם אמאי לא נתנו לה עצה לבדוק בבעל א' במכחול בלא שפופרת שאין סכנה בבדיקה זו אתמהה מפני קו' קלה כמות שהיא נדחה דבר ברור בסברות עקושות דהש"ס לא בא ליתן לה עצה באיזה רפואה תעסוק ופשיטא שתעשה כל טצדקי דאית לה למיעבד לברר התירא וכל הממציא דבר חכמה בזה רופא אומן יקרא ושכר הרבה יטול אלא הואיל ובדיקות אלו אינם אלא לברר ההיתר אכן אם ימצא בצדדים ולא בראשו אך אם נמצא בראשו ולא בצדדים אינם מבררי' האי' ע"כ סדר הברייתא כך הוא אשה שראתה דם מ"ת וכבר עשתה כל האפשרי מאן דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסי' ועדיין בספיקא עומד כיון שנמצא בראש המכחול וכדומה ולא נשאר לה אלא לבדוק בדיקה המבוררת מכל ספק שהוא השפופרת עצה טובה קמ"ל שלא תעשה זאת עד בעל ג' שלא תאסר אכ"ע והתימה על מחו' הגאון ני' דאזיל בתר איפכא וכ' לשיטת ר"ת קשיא ולק"מ: -

ובזה מיושבים דעת הסוברי' ביש לה מכה באותו מקום צריכה שתדע שמכתה מוציאה דם והקשה רשב"א בתה"א מנא תדע אם לא ע"י זה בדיקת שפופרת ובברייתא משמע נאמנת אשה לומר מכה יש לי בלא בדיקת שפופרת וי"ל נהי דהפלתי סי' קפ"ז בס' המכונה תפארת ישראל צייר בדיקה זו אם מכתה מוציאה דם ג"כ ע"י שפופרת וכן מורה לשון הרשב"א מ"מ אינך סוברים דזה יכול להתברר בלא שפופרת ובמכחול לחוד ומכ"ש בת"הד המובא בש"כ סעי' י"ז ותו לק"מ קו' רשב"א דש"ס לא מיירי אלא מבדיקה ע"י שפופרת אבל במכחול בלא שפופרת כל אשה תעשה כן: -

על כן בנדון דידן דאיכא בלא"ה עוד סברות לאצטרופי להקל חדא דדעת המרדכי באשה שיש לה וסת להקל שלא בשעת וסתה ומכ"ש הכא שהיא מינקת המסולקת בדמים טפי משארי נשים ואינה קובעת כלל איך נימא שקבעה וסת ע"י מעשה גרוע דתשמיש ודעת הרשב"א לתלות במכה אפי' אינה יודעת שמוציאה דם והכא הרגישה כאב וצער נהי

דקיי"ל כאב אינו כמכה מ"מ הא חזינן בכתמים דרבנן כאב כמכה כמ"ש והאריך בסדרי טהרה וגם רמ"א צירף עכ"פ לבדוק בבעל ראשון וגם הרדב"ז סי' ת"מ סמך ע"ז לצרף עכ"פ הרגשת צער וכאב בשעת תשמיש והא קצת לאצטרופי אמירת הרופאי' עכ"פ וצירוף כ"ש מיהו הוה ומכ"ש אם ע"י בדיקה זו שבמכחול עב לא תרגיש בו כאב וצער הרי ראי' ברורה לרפואת הרופאים שהרי המכחול פועל בגופה התפעלת התשמיש ואם לא הרגישה כאב וצער הרי שנתרפאית מכל הנ"ל אם דעתו הרמה מסכמת למטינא שיבא מכשורא לסמוך אבדיקת אמונת שמואל ז"ל וה' יורנו נפלאות מתורתו ויברך אותו ואת ביתו כאות נפשו היפה ונפש א"נ מחותנו דש"ת - פ"ב נגהי ליום ז' ז"ך א"ש תקע"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קנט

ע"ד האשה שמצאה קרטין אדומין ושחורין בעדים שלה וכבר צוה לה לבדוק בבדיקת מהרי"ו בש"ע ס"סי קצ"א ומצאה גם על ראש המוך ואח"כ בדק הקרטין במיעוך הציפורן ולא נימוחו לא ידעתי מאי קמספקא ליה פשיטא דטהורה היא ולא נחלק ע"ז אדם מעולם שכל שלא נימוח ברוק וציפורן טהורה אפי' ידעי' בברור שבאו מהמקור בלי ספק ולא מרגשת כאב כלל והיינו הך דהעלה ר' צדוק מטבעין ליבנה והראב"ד ז"ל וסייעתו שכתב דדם ממש אפי' לא נימוח טמא וכמו שהאריך הרא"ש פ"ב דנדה סי' ג' לא נאמרו דבריו אלא בחתיכ' דם ממש אבל לא בקרטין כאלו הנלקחים מעל העד ע"י מחט ולא יכחישו הראב"ד והרשב"א ל' משנתינו כעין עפר כעין יבחושין אדומין הרי דמשנתינו מפרש להדי' דבאדומין מיירי אלא כיון שהוא כעין עפר או חול או יבחושי' וקליפות וכדומה הרי הוא בכלל עובדא דר"א בר צדוק שהעלה מטבעין ליבנה ומעשי' בכל יום בבית מדרשינו ואנו מטהרים ע"י בדיקת רוק וציפורן וכן קבלנו ממרנ"א הגאון נ"י אמנם בלא בדיקה זו ק' מאוד להתיר אפילו בבדיקת מהרי"ו הנ"ל בלא הרגשת כאב ויעיי' בתשו' נב"י והואיל ואין הדבר צורך לענייננו פה לא אאריך מחמת הנחיצה: -

אך מה שהאריך מעלתו להשיב על הח"ץ לא הבנתי דבריו כי מרוב נחיצתו רוב כתבו מטושטש ומגומגם אבל ידע כי כל דברי הח"ץ בתשובה הלזו מקויימת מגדולי האחרונים כולם ובספר פלתי המכונה תפארת ישראל סימן קצ"א ומינה לא נזוע: -

ובעניני הס"ס שהאריך מעלתו גם בס' נ"בי האריך בדיני ס"ס והס"ס היותר גדול בכל אלו הוא לע"ד ספק דלמא לא ארגשה אע"ג דע"י בדיקה איכא למימר שמא הרגשת העד הוא מ"מ מידי ספיקא לא נפקא אע"ג דבמ"א ביארתי דכל שהיא רואה דם אמרי' חזקה דארגשה יעיי' בריש ס' פלתי הנ"ל וקצת הי' נראה כעת להביא ראי' לזה מש"ס

קדושין דף ס"ג ע"א דאמר רב חסדא בני זה בן ט' שנים אינו נאמן למכות ולעונשין וכן פסקו כל הפוסקים ומכ"ש לכל ע"א שנאמן באי' היינו לאסור ולהתיר ולא לסקול ולענוש שוב מצאתי כן בפ"י והשתא צע"ג הא ע"א נאמן באי' נפקא לן מנדה וספרה לה לעצמה והשתא היכי משכחת לה כרת על בועל נדה או מלקות בעדים והתראה הא א"נ חזינן דם שותת ויורד מבין רגלי' תאמר לא הרגשתי ומ"הת טהורה מה תאמר דמשכחת ליה כשאמרה כבר אני מרגיש ונטמאתי ונאמנת ע"ז ואח"כ כשבא עלי' מתחייב אם כן הרי מוכח דע"א קם למלקות ולעונשי' וה"ה האב על הבת ובן שהתורה האמינתו ג"כ וקשי' לרב חסדא ודוחק לומר דר"ח פליג אדשמואל דהרגשה וס"ל דבלא הרגשה נמי טמאה וא"כ משכחת ליה כשרואים דם שותת ויורד ולא צריכים לעדותה ז"א דהא קי"ל כשמואל דהרגשה וכרב חסדא דמכות ועונשים ויהי' סתירת ההלכות אלא על כרחך צ"ל חזקה על דם שאיננו יוצא בלי הרגשה ונהי דכשהיא רואה דם ואומרת לא הרגשתי מהימנת דהתורה האמינתה וספרה לה וכן לכל ע"א מ"מ כשאומרת הרגשתי מסייעא לה החזקה וכשבא עלי' אח"כ בעדים והתראה מלקין אותו על החזקה זו ולא מפני עדותה לחוד משא"כ באב המעיד על בנו ובתו וא"כ מוכח דכל הרואה בחזקה דארגשה וא"כ אזדא לן ס"ס ע"י צירוף דלמא ארגשה דחזקה ארגשה ויש לדחות ראיה זו לפמ"ש פ"י שם בקונטרס אחרון סי' צ"א יע"ש וה"נ י"ל נהי דחזקה דארגשה ליכא מ"מ איתרע לה חזקה קמייתא הקצרתי ובלאה"נ א"ל דמיירי בשעת וסתה הידוע לנו שאז חזקה דארגשה משא"כ שלא בשעת וסתה יעיי' כה"ג בנדה נ"ז ע"ב אם רוב ימיה בהרגשה חזי' וכו' יע"ש מ"מ הדין דין אמת דכל הרואה בחזקת שהרגישה וא"א להאריך פה יותר אך היינו דוקא בדם ממש משא"כ בקרטין כמו אלו באם אירע שנאבדו מעל העד ולא נבדקו יש לסמוך אס"ס ספק מן המכה ואת"ל דם נדה שמא לא ארגשה וה"ל ספיקא דרבנן ולקולא דבכמו אלו ליכא חזקה כלל אך בתנאי שלא יהיה בימי וסתה שאז היא בחזקת רואה וגם יהיה ג' ימים אחר תחלת ימי ליבון שלה לא זולת זה שכבר הוחזקה בטהרה אע"פ דעדיין לא טבלה והיא טמאה מ"מ ה"ל חזקת טהרה כמוכח ממ"ש תוס' ריש גיטין ד"ה ע"א נאמן באיסורין ועיי' מהרש"א ופ"י שם ובחידושי הארכתי בזה וכשכבר נבדקה הקרטין ג' פעמים אזי הכל טהור אח"כ בלא בדיקה שלא בשעת וסתה כמ"ש רמ"א סי' קפ"ח וכל אלו דברים קרוב לפשוט הקצרתי מאוד וחתמתי שמי. פה מ"ד עש"ק יתרו תקנט"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קס

שלום וכל טוב ושמחת י"ט לך תלמידי כבני חביבי כנפשי ה"ה החרוץ הרב המופלא מו"ה וואלף נ"י תרציס: -

יקרת מכתבך היום הגיעני וכבר נשאלתי בענין זה ממחו' הרב הגאון נ"י וזה שבועו' שתים השבתי לו באורך [עיי סי' קנ"ח] והעלתי להסכים לבדוק בדיקת אמונת שמואל והובאה ג"כ בסדרי טהרה ומנחת יעקב וכן עשיתי כן איזה פעמים ועלתה בידי תל"ית והיא קרובה לשכר ואין בה הפסד כלל ושם הוד עתי כי הראתי (הרעצעפטין) לרופא מומחה ישראל בכאן והוא ירא ה' מרבים ואמר לי אם שהן יכולים להועיל אבל אינם בדוקים וברורים לסמוך עליהם ולע"ד כן בדין כי דרך הרופאים אפי' היותר מומחי' ונאמני' ואפי' ישראל שאין להקפיד על דבר מועט אם ירפא חולי מחליו וישאר אחריו מעט מזעיר אינם מקפידים כי אומרים באורך הזמן יתרפא גם זה ואשה זו אשר דרכה לראות דם בשפע בשעת תשמיש די להם אם תתרפא ולא תראה אלא טפת דם כחרדל ויאמרו אין קפידא בזה והוא משיורי החולה וסופו לתקן לגמרי וכל זה בעסקי הרפואות אבל לדינא וכי יכולים להעיד שלא תראה כלל וכל זה אי היו רופאי ישראל אבל אותן שהם כזבים לכל דבריהם שאפי' אם יעידו על דבר שראו בעיניהם לא מעלה ולא מוריד מכ"ש לסמוך על הבטחתם על פי שכלם:

ועוד הרעו לנו מכל אשר לפנים שעפ"י (רעצעפטין) שלהם מובן ששפטו שהדמים ממעין טמא מחולשת העורקים ולא מחמת מכה כלל ולפי משמעות דבריך עוד עדיין היא מרגשת צער כשתלחץ בטנה על דבר א"כ הרי קמן שלא נתרפאתה מכל וכל ועוד אם נאמין להבטחתם שאחר שתגמול בנה תתחזק ותתרפא א"כ אין להקל כלל כיון שיש לה תקנה ע"י שתגמול בנה או תמתין עד שתגמלהו:

כלל הדבר שדברי רופאי אליל כחירגא דיומא דלא שמי' ותימה קיימת על ההוא מרבנן לבתר שראתה ב"פ מ"ת מדוע בעל שלישית ולא צוה לעסוק ברפואות קודם והכניס עצמו לזה התגר הגדול והעצום:

ודע שלפענ"ד אחר כל הקולות ברואה מחמת תשמיש להתירה לבעלה בספירת נקיים מ"מ צריך הוא לפרוש באבר מת וליחוש שמא ראתה דלא התרנו אלא שלא תתגרש ומכיון שהתרנו לו הכניסה די ומכ"ש לפי מ"ש הרא"ה בבד"ה לחלק בין קודם שהגיע זמן הוסת לאח"כ ע"ד משל אשה שזמן וסתה בחצי היום קודם חצי היום הוה עונה הסמוך לוסתה מדרבנן ולאחר חצי היום הוא דאורייתא א"כ בכניסה הוא קודם הוסת שפיר להקל אבל מה"ת להקל בפרישה שהוא אחר הוסת אף עפ"י שזה הוא וסת מחמת

אונס וקיל מ"מ נ"ל מ"ש ובתשו' הנ"ל כתבתי ג"כ מזה עם ראיה קצת מחלקת מחוקק סי' קי"ט סקכ"ג ע"ש וא"כ טוב ויפה בדיקה הנ"ל טרם שנכניס עצמינו לחפש קולות:

ועתה אבוא על סדר דבריך מקצתם הנוגע לדינא כי לא אוכל להאריך ולעיין היות היום ע"ש דרגלא והיה ראויה שיאוחר דבר אלא אח"כ ישתרגו עלי עול הצבור וי"ט הקדוש והכנותיו ע"כ אמרתי להשיב מיד ובקיצור נמרץ:

כתבת שראייה מ"ת בב' בעלים הראשונים הוא ודאי מחמת אונס אצבע ובשלישי אפשר שהוא מחמת חמוד ועי"ז ישבת ק' תוס' נדה ס"ו ע"א ד"ה ותבדוק וכו' דבר שכלי אמרת ואפשר ג"כ שהכרעתך אמת (כי לדעתי הכל מחמת אונס אפילו בשלישי) וע"ז יצאת לדון א"כ באשה שיש לה וסת אינה צריכה לחוש כלל לוסת שאינו קבוע דוסת האונס אפילו הקבוע הוא כאינו קבוע ושוב הקשית על דברי עצמך הרי מינקת עדיפא מיש לה וסת ואפ"ה חוששת לוסתה שאינו קבוע כמבואר סי' קפ"ט סל"ג ומכ"ש שתחוש ביש לה וסת לוסת שאינו קבוע ונכנסת בדוחקים שאינם ראוי' לך ולא ידעתי מי הביאך הלום לטעות טעות גדול כזה חלילה דודאי אפילו אשה שיש לה וסת קבוע צריכה שתחוש לראיה פ"א ככל הנשים ואין שום חלוק בין וסת קבוע לאינו קבוע ועיין בתוספות נדה ס"ד ע"א ד"ה מיחש כו' ע"ש ואס"ד כדבריך הרי שפיר הוצרך להזכיר ראיה ג"פ באשה שיש לה וסת מכבר וקובעת לה עוד וסת בתוך וסת שאינה חוששת לו עוד ג"פ אע"כ ליתא ולא עלה על דעת אדם מעולם:

ודברי הש"ך סי' קפ"ט סק"מ מלתא אחריתי היא התם אשה ששינתה וסתה דהיינו שרגילה לראות ביום כ' ובא כ' ולא ראתה אלא יו"ד ימים אחריו שהוא יום שלשים שאע"פ שיום כ' כבר נעקר ג"פ כל שלא קבעה יום שלשים ג"פ אם פ"א ראתה ביום כ' חזר הוסת למקומו ולא תחוש ליום שלשים אפי' כחששת לוסת שאינו קבוע והטעם התם שינתה ראיית' מיום כ' ליום למ"ד אמרינן האי ראיית למ"ד היינו ראיי' שהי' ראוי' לבוא בכ' וכיון שחזרה וראתה בכ' לא נחוש ללמ"ד כי לא היה לה וסת שאינו קבוע הזה מעיקרא אלא כשלא תראה בכ' אבל כשתרא' בכ' לזה לא הי' לה וסת הגרוע הזה מעולם ולא נחוש לו וכל זה בשינתה ראי' אבל אשה שיש לה וסת ורואה בשעת וסתה כדרכה ורואה גם פעמים אחרים אפי' ע"י אונס וקפיצה פשיטא שתחוש להם וזה פשוט:

מ"ש בדברי רש"י נדה ס"ו אינו נכון לדעתי בא ואשמיעך פי' הש"ס לפע"ד דקאמר התם אם יש לה וסת תולה בוסתה ולפירש"י שיש לה וסת וזמן לראיה מ"ת ובנתיי' שמשה בלי ראי' דם וקשה פשיטא ומאי קמ"ל תולה ולמה לא אבל האמת כי כל מה שהצריכו הפוסקי' להמציא לומר שרואה מ"ת הוא מטעם וסת הוא באשה שיש לה וסת קבוע

בלא"ה וגם מ"ת רואה היא לזה הוצרכו לומר משום וסת הקפיצות נגענו בה שבא בתוך וסתה הקבוע כמ"ש לעיל שצריכה לחוש לו אבל אשה שאין לה וסת כלל הרי ר"מ ס"ל שאסורה לבעלה ותצא בלא כתובה משום דכל שעה ועידן עלולה לראות ועיין בחי' רמב"ן שם ונהי דקי"ל כרחב"א משמשת בשלי עדים עש"ך קפ"ו כ"ז הוא מטעם דאעפ"י שאשה זו עלולה לראות בכל שעה ורגע מיהו בשעת תשמיש לא תראה שהתשמיש גורם עצירה רק לפני תשמיש לפעמים מחמ' חמוד ולאחריו מחמת חימום ולכן צריכה בדיקה לפניו ולאחריו אבל ברגע התשמיש נעצרו העורקים ולא נחוש לה כ"ז בסתם אשה שאין לה וסת אבל זו שהוחזק' בג' אצבעות וכחו' לראות מ"ת ג"כ נהי דחזקת וסת גרוע הוא מפני שבא ע"י אונס מ"מ אזדא לה חזקה ושתשמיש שלה אינו עוצר דם ובכי הא מודו כ"ע שתצא מבעלה אם לא ע"י בדיקה וע"ז תשוב להיות כשאר אשה שאין לה וסת שלא נחוש לתשמיש ובהא מיירי ברייי' לרש"י באשה שאין לה וסת וקמ"ל השתא אם יש לה וסת לראו' התשמיש מותרת לשמש ימים שבנתיים ולא נאמר נהי דלא הגיע זמן וסת התשמיש שלה מ"מ קמן שתשמיש שלה אינה עוצר דם וה"ל ככל אשה שאין לה וסת שתתגרש קמ"ל שתולה בוסתה וס"ל לרש"י דקולא הגדולה הלזו לתלות בוסתה באשה שאין לה וסת אינו אלא בבעל שלישי כדי שלא תתעגן אבל בב' בעלים הראשונים כשם שאין סומכים על קולות הבדיקה ככה לא נסמוך ע"ז זה נ"ל פי' הש"ס ורש"י שמענה ואתה דע לך ויצא לנו קולא לומר דרש"י לא החמיר שלא לבדוק בבעלים ראשונים אלא באין לה וסת מטעם הנ"ל אבל בשיש לה וסת שאין בראיה מ"ת שום חשש אלא מטעם וסת האונס דקיל אפשר מודה דמועיל בדיקה בב' בעלי' הראשוני' ולדינא צ"ע:

עוד כתבת לשיטת רש"י דלא יועיל בדיקה אלא אחר שהוחזקה בכל האצבעות מיושב ק' ב"י שהק' האיך נסמוך אשפופר' הא אין כל אצבעות שוות ולרש"י ניחא שהרי הוחזקה לכל אצבעו' תמהתי א"כ איך תוציאה מן החזקה בפ"א ולא תצטרך לה ג' מיני אצבעות שוני' וג' כחות שונו' ואשה שקבעה וסת צריכה שתעקרנו ג"פ וגם אי נניח עתה ע"י שהוחזקה לכל האצבעות שאין האצבע גורם כלל אלא החמוד א"כ איך נוציא מחזקתה ע"י שפופרת הלא אינו דומה חימוד קירוב בשר לפגישת שפופרת של אבר בבשרה אע"כ אנו אין לנו אלא שוסת אונס היא אפי' בבעל ג' ונעקר בפ"א וע"ז הקשה ב"י הא עדיין אין האונסים של האצבעות שוות והוצרך לדחוק דלחומרא לא אמרינן כן:

תאמין לי אהובי תלמידי כבני כי לא פתחתי שום ספר כלל וכתבתי בנחיצה רבה באישון לילה ואני מאוד מוטרד דיומא קא גרים ודי בזה התנצלות על קצורי בענין החמור הזה וה' ישקוף ממקום קדשו להחליף כח לקוי ה' יראה זרע ויאריך ימים לא ימנע טוב להולכי

בתמים עיניך לנוכח יביטו לבית ה' כמו רמים על הרי בשמים. הכ"ד א"נ דש"ת החותם בכל חותמי ברכות הבעה"ח: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קסא

שלום רב לי"נ הרב הגדול החרוץ המופלג כמה"ו נפתלי ני'.

ע"ד שאלתו שאלת חכם באשה שאינה יכולה לטהר מחמ' מציאו' כתמים תמיד אם יש לתקן לה שתלבש על גופה ובשרה כתונת מבגדי צבעונים שאינם מקבלים כתמים וכמ"ש רמ"א בש"ע סי' ק"צ סעיף יו"ד אלא שהגאון בדגול מרבבה שדי בי' נרגא כיון שרבינו שמחה שבהגה' מיי' פ"ג מא"ב אות וי"ו כ' שלא נאמר זה בש"ס אלא לטהרות ולא לבעלה וע"ז כ' מעלתו דרבינו שמחה לטעמי' דס"ל ז' סממני' מעבירין על הכתם נמי אינו אלא לטהרות אבל למאי דקי"ל דאפי' לבעלה מהני העברת סממנים אם כן ה"ה תקנת בגדי צבעונים נמי מועיל לבעלה אלו דבריו:

ולא הבנתי זה דל"ד להדדי דהתם רבינו שמחה ה"ק דמתניתין מיירי בודאי דם נדה על הבגד והאשה טמאה ודאי לבעלה ולטהרות וכבסו הבגד והעבירו עליו ז' סממנים לנקות מן הדם ומה שנשאר רושם אחר העברת ז' סממנים אינו אלא טומאה בלועה ואינו מטמא טהרות מכאן ואילך אבל האשה טמאה לבעל' ולטהרות כיון דודאי דם נדה הוא זהו שיטת רבינו שמחה שם וכן דעת ראב"ד ספ"ג מה' א"ב ונידון דידן מלתא אחריתי הוא דס"ל כתם הנמצא על בגד צבוע והוא ספק דם נדה לא הקילו בו לבעלה כי אם לטהרות ולא יכולתי להלום ולחבר ב' דינים אלו:

ומה שנלע"ד בענין זה הנה מסברא חצונה י"ל דיותר יש להקל בכתם הנמצא בבגד עליון ואינו נמצא בכתונת כלל יותר ממה שמקילין בנמצא בכתונת והוא דבר פשוט והנה בגמר' נדה ס"א ע"ב אמרי' תקנו בגדי צבעונים לאשה כו' ופריך מאי תקנו ומשני לא הותרו אלא משום לטהר כתמים ופריך הותרו מכלל דהיו ראוים לאסור ומשני אין כשגזרו בפולמס של אספסינוס היה ראוי לגזור גם על בגדי צבעונים של אשה והניחום משום טהרות כתמים והנה פשוט דלא היה ראוי' לאסור אלא בגדי צבעונים בבגד עליון אבל למטה תחת הבגדים ככתונת שאינו אלא מלבוש הזיעה בזה אינו ראוי' לאסור ולא נמנו עליו כלל לאסור וממילא לא מצינו שנמנו להתיר וכיון שלא מצינו התירו מפורש יש לנו לומר ולחלק מסברא כנ"ל שלא התירו אלא בבגד שעל החלוק אבל ללבוש חלוק צבוע סמוך לגוף ממש לטהר כתמי' מנא לן:

ואיברא סברת רבינו שמחה והראב"ן שבהגה' מיי' הנ"ל צ"ע דבכל דוכתא מצינן דמקלינן לבעלה טפי מטהרות עד דהראב"ד הוי ס"ל למימר דכל חומרות כתמים הוא

רק בעסוקה בטהרות ולבעלה כלל לא ואיך יחמירו לבעלה טפי מטהרות ולישב גם לשון שכ' תקנו בגדי צבעונים לאשה ובש"ס פריך מאי תקנו והכ"מ כ' כשנמנו בפולמס של אספסיאנוס ועסקו בבגדי צבעונים ולא אסרום ממילא תקנו והוא דוחק והרמ"א שינה לשון הרמב"ם וכ' לפיכך תלבש האשה בגדי צבעונים ולא כ' תקנו וכ' מנחת יעקב ששינה לשון הרמב"ם מפני קו' כ"מ ועדיין לא הועיל טוב הי' לו לשתוק מזה כלל גם לשון הש"ס אינו מטמא משום כתם קשה כמ"ש הגה' מיימ' דה"ל למימר אין בו משום כתם דהוה משמע לבעלה אבל האי לישנא אינו מטמא משום כתם משמע דלטהרות מיירי והנלע"ד בכ"ז דודאי ברייתא לטהרות מיירי ומשו"ה פריך הש"ס מאי תקנו בשלמא לבעלה שייך תקנו משום ביטול פ"ור וכדומה אבל לטהרות לא שייך תיקון ומשני בפולמס של אספסינוס לא גזרו על בגדי צבעונים משום טהרות וממילא ניחא הא דלא תקנו לבעלה משום הא דר' ישמעאל ס"פ חזקת הבתים דאר"י מיום שגזרה מלכות כו' ראוי' היה שנגזור על עצמינו שלא לישא נשים כו' ונמצא זרעו של אאע"ה כלה מאיליו אלא שאין גוזרין גזירה על הצבור שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה נמצא באותו פולמס לא היה ראויה שיעשו תקנה משום ביטול פ"ור ודי שלא אסרו לישא נשים וע"כ לא הוו בה אלא משום טהרות וידוע דהמרדכי כ' משו"ה אין כופין עתה על פ"ור משום הך דס"פ חזקת הנ"ל ואמנם רוב הפוסקים ורמב"ם בכלל לא ס"ל כן ובש"ע רפיא הלכה הלזו ועיין ב"ש סי' א' סק"ו ונ"ל טעם החולקים על המרדכי וס"ל לכוף וכדמשמע בהרמב"ם וכמבואר בריב"ש סי' ס"ו למעיי' בפנים וצ"ל דס"ל ר"י לא אמרו אלא לאנשי דורו קרוב לזמן החורבן אבל אח"כ הקילו עולם מעלינו תל"ית וכמבואר גם כן פ' הניזקין בסוגיא דסקריקון וא"כ חזר הדין למקומו לכוף על פ"ור הנה כי כן נ"ל רבינו שמחה ס"ל כיון דבפולמס של אספסינוס לא הוו בה אלא לטהרות ולא להקל ולתקן לה בגדי צבעונים משום בעלה אותו הטעם בעצמו עדיין במקומו וכדעת המרדכי הנ"ל ורמב"ם לטעמיה ס"ל כיון דהוו בה בפולמס וראויה היה שיתקנו אז תקנה קבוע שתלבש בגדי צבעונים לבעלה ונהי דלא תקנו כן היינו באותו הדור שהיה דור של שמד אבל בז"הז כשם שכופין על פ"ור ה"נ תקון קבוע הוא ללבוש בגדי צבעונים ורמ"א אחז דרכו להיות הדין רפוי' בידינו לא כ' בלשון תקנה גם לא כרבינו שמחה אלא ברצון האשה תלוי הדבר:

וכעין זה י"ל דברי הראב"ד ז"ל שכתב דבז"הז שהחמירו בנות ישראל על עצמן בחומרא דר"ז ה"נ נחמיר ברואה מ"ת שלא לבדוק בשפופרת עב"י סימן קפ"ז והוא תמוה מה ענין זה לזה וי"ל דכל קולא שהקילו בשפופרת הוא לבעלה ומשום שלא תתעגן ותתגרש וכיון שהן החמירו על עצמן בחומרא דר"ז ומי נתן להם רשות להרבות בחומרו' אלו ולבטל

הבעל מפ"ור וע"כ משום דבז"הז הניחו להן להחמיר על עצמם מטעמים הנ"ל א"כ ה"נ לא ניקול להם בבדיקת שפופרת בז"הז מטעם הזה בעצמו:

היוצא מדברינו לדינא דקיי"ל כרמ"א דאשה הלובשת בגדי צבעונים מצלת על כתמים שלא לחוש לדברי רבינו שמחה נהי דתקוני לא מתקנין כהרמב"ם מכל מקום אין מוחין בידם גם כן וזה דוקא בבגד עליון אבל בגד הסמוך לבשר כחלוק וכתונת לא שמענו: -

וע"ד קושייתו אהש"כ סי' קפ"ג יפה כוון וכבר כתבתי כן על גליון ש"ע שלי ותל"מ רק חיים ושלום לו ולתורתו הכ"ד א"נ. - פ"ב נגהי ליום ב' כ"ו למב"י תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קסב

שלום לי"נ תלמידי צמידי וחביבי הרבני המופלג החרוץ ושנון בעל פיפיות כמו"ה ברוך פרענקל נ"י: -

יקרתו הגיעני והנאני בשבתו בבית חמיו הגביר בית אולפנא כה יהיה ה' עמו ויעלהו במות במעלות רמות ובימינו נעימות ינצח אמן: -

ע"ד אשה העומדת עונה סמוך לליל טבילתה אי מותרת לה ליסע עם אבי' למצות סנדקאות בלי רצון ורשות בעלה שרש דבר זה מנימוק"י פ' הבע"י דמפרש הא דאמרי' התם דחייב אדם לפקוד אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך. דכתיב ופקדת נוך ולא תחטא דלא נצרכה אלא לעונה סמוך לוסתה ומפרש ליה נימוק"י בעונה סמוך לטבילתה ומסיים ש"ס שם דה"מ לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מוטרד הוא ואינו צריך להמתין על טבילתה ומסתפק מעלת התלמיד ני' אם שייך זו גם באשה ועוד אי הסנדקאות הוה מצוה באשה כלל דהרי המהרי"ל הי' עושה בלא אשה כלל כמ"ש רמ"א בי"ד סי' רס"ד:

הנה משטיחת הש"ס משמע דאי לאו קרא ואל אישך תשוקתך שהאשה משתוקקת לבעלה בשעה שהוא יוצא לדרך לא הוה ידעי' שזה הוא עונה כלל והי' מותר לצאת אפי' בעונה סמוך לוסתה דהיינו טבילתה אע"ג דהבעל משועבד לאשתו לעונה האמור' בתורה מ"מ אין לה אלא מקומה ושעתה דהיינו כשהוא עמה בליל טבילתה אבל עונה שלפני' אין לה עליו כלום והשתא נמי דכתי' ואל אישך תשוקתך דמיני' ילפינן דשעת הוצאה לדרך הוא עונה המחוייבת מ"מ אכתי לא הוה ידעי' ביוצא בשעה שאינה ראוי' לתשמיש דהיינו בימי נדתה שצריך להמתין עד שתטבול ומשו"ה איצטרך תרי קראי וא"כ השתא נמי דכתיבי תרי קראי איכא למימר דוקא הוא לא יצא לדרך משום שהיא משתוקקת לו וע"י אותו התשוקה נעשה עונה האמורה בתורה אשר לא יגרע אבל לא מצינו שהבעל משתוקק לאשתו בשעה שהיא יוצאה לדרך וא"כ ממילא כיון שאין זמן

טבילה ממש רק עונה הסמוכה אין לשיעבודה אלא מקומה ושעתה ולא בעונה הסמוכה:
-

ובר מין דין נראה נמי דהליכת האשה להביא התינוק למול הוה שפיר הליכה לדבר מצוה כמ"ש מג"א בהל' ת"ב דאיש המביא תינוק ואיננו תופסו בין ברכיו אינו לובש לבנים ואשה המביאה לובשת לבנים וטעמא משום דגבי איש איכא מצוה אחרת לתופסו בין ברכיו א"כ המביאו אינו עושה גמר מצוה משא"כ אשה דלית לה מצוה אחרת היינו גמר מצוה שלה ומ"ש רמ"א בי"ד דמהרי"ל היה עושה הכל בלי אשה היינו וודאי שההבאה היא מצוה שאפשר לבטלה כגון שמל בצד היולדת מבלי שיצטרך להביאו ממקום למקום ובכ"ז אפי' לר"ש דזבחי' י"ד ע"א נהי דלאו עבודה היא מצוה מיהת הוה כמובן למעיי' שם ומכ"ש הכא דכל מצות התפסת התינוק אינו אלא סניף לעושי מצוה והרי גם היא כמוהו נעשית סניף ועוד י"ל נהי דההבאה היא מצוה שאפשר לבטלה טפי מהולכת הדם דבהולכת הדם אחר שכבר נשחט הזבח רחוק מן המזבח מעתה תו א"א בלא הולכה משא"כ הולכת התינוק דבכל פסיעה ופסיעה יכול לבטל שהמוהל יכול לבוא שם ולמולו במקומו מ"מ חזירתו אל אמו לאחר שכבר נמול בב"הכנ צורך גדול ומצוה רבה ופ"נ הוא ואי הייתי מחליט דלדבר מצוה מותרת לילך היה ראוי' להתיר אפי' בעונה הסמוך לטבילתה אבל לפע"ד המורה לא טב הורה דא"נ היה מצוה רבה מ"מ אשה רשות בעלה עלי' ואחז"ל איזה כשירה בנשי' העושה רצון בעלה ומצות כא"וא שמתן שכרה בצדה ולפע"ד א"א שתתקיים ע"י אחרים אחז"ל אשה שרשות אחרים עליה פטורה מכ"ש הכא דליכא אלא סניף לעושי מצוה ואפשר שתתקיים ע"י אחרים ועוד הכא מי לא תעבוד מצוה רבה מזו בשמירת בעלה מן החטא ואי משום דעדיין לא הגיע זמנה אלא בעונה הסמוכה מ"מ הך מצות מילה ג"כ עדיין לא הגיע זמנה ומאי אולמי למדחי האי מקמי הא ודבר מצוה דש"ס מיירי במצוה שכבר הגיע שעתה א"נ א"א להתקיי' ע"י אחרים והיא והוא מחוייבי' בכבוד המקום וע"כ שתמחול עונה שלה וליכא גם בביטול עונה שלה הצלה מן החטא רק בטול מצות שמחת עונה משא"כ בבטול עונה שלו על כן נ"ל שאינו נכון לעשות כן. פ"ב נגהי ליום ב' טו"ב מרחשון תקע"ד לפ"ק: -
משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קסג

שלום וכל טוב לידידי תלמידי חביבי הרב המופלא מו"ה שמואל נ"י אבדק"ק יערגן יע"א: -

נפשו בשאלתו ע"ד אשה שאירע לה פחד פתאום ואח"כ בלילה שמשה מטתה ולמחר מצאה סדינה מלוכלך בדם וגם על עד שלו שבודאי בשעת תשמיש הי' ונסתפק אם צריכים כפרה דאע"ג דכ' רמ"א דשלא בשעת וסתה בכה"ג הוו אנוסים ואין צריכים כפרה מ"מ הכא כיון שקודם תשמיש נתפחדה והפחד עלול להביא דם כמשמעו' פ' התינוקת ס"ו ע"א דא"ל זיל בעתה ונפל ממנה חררת דם וא"כ היה לה לבדוק ולא בדקה תו לא הוה אונס אלא שוגג וצריכים כפרה וכ' מעלתך ראי' מפ"ק דנדה י"ב ע"א דבעי אי תבדוק עצמה בשיעור וסת לחייב בעלה חטאת ומסיק דלא תבדוק שלא יהיה לבו נוקפו ופורש והאי ע"כ בשלא סמוך לוסתה דאי בסמוך לוסתה יפרוש ויפרוש אע"כ שלא בסמוך לוסתה וק' א"כ חטאת היכי משכחת לה הא אונס הוא כמבואר פרק ב' דשבועות אלא על כרחך מיירי בכהאי גוונא שאירע לה שום מקרה שהי' לה לבדוק ולא בדקה אלו דבריך: -

והנה מאי דאייתית ראי' מפרק התינוקת ס"ו זיל בעתה ה"ל למימר מרגניתא ואמרת חספא דמהתם אין ראי' דהחררה איננו דם נדה הרגיל אלא דמים יתירים וטבע אותן הדמים לצאת ע"י ביעתותא וכשיצא אותו החררה שוב אין כח הפחד להדחיק דם שלא בשעת וסת אבל הי' לך להביא ראי' מש"ס מפורש נדה ע"א ע"א דכתי' ותתחלחל המלכה שפרסה נדה והעלו תוס' בסוטה כ' ע"ב דגם ב"ה מודים ולא פליגי אדב"ש אלא אי ביעתותא דמלאך המות בשעת מיתה גורם זילת הדם אבל פחד דעלמא כ"ע מודים אלא דלפ"ז ק' טובא דא"כ נתוסף לנו וסת חדש בכל הנשים וכשם דבוסת הימים איכא יום שלשים השוה בכל הנשים וצריך לפרוש עונה הסמוכה ליום שלשים ה"נ נימא מקרה הפחד הוה מקרה השוה בכל הנשים וצריכה לפרוש מבעלה כמו שקבעה וסת למקרה ממקרי הגוף ולא הי' להפוסקי' לשתוק מזה ולא ראינו ולא שמענו מעולם ועוד מהתימה איך נתפייס בזה בישוב קושייתו על האבעי' בנדה י"ב ע"ב דאי נימא דמיירי בכה"ג שאירע לה מקרה שהיתה צריכה בדיקה ועברה ולא בדקה ושמשה ומצאה דם אותיום א"כ איך קאמר שמא לבו נוקפו ופורש יפרוש ויפרוש ולא ישמש אחר שפחדה פחד פתאום והאמת נלע"ד בזה שהפחד פתאום מרפי' ומתחלחל לשעה ברגע הפחד ומרגשת בעצמה ואיננו כשאר מקריי' שחיישי' שמא ראתה טפת דם כחרדל או שמא ארגשה ולאו אדעתה וכדומה כי אם יצא ממנה דם יצא בשפע ולשעתו ובהרגשה רבה כי זה ענין חלחול דקרא ותתחלחל המלכה ואם לשעתה לא הרגישה תו לא חיישי' לה להצריכה בדיקה או פרישה כלל וממילא בנידון שלפנינו אינם צריכים כפרה: -

ומה שהקשה מעלתך מש"ס נדה י"ב ע"ב יפה הקשית ונתכוונת דעת מעלתך לדברי הגאון סדרי טהרה סימן ק"צ סקס"ו שהקשה כן איך יתחייב בעלה חטאת שלא בשעת וסתה אונס הוא ושעת וסתה יפרוש ויפרוש ותי' עפ"מ שכ' בכ"מ דלהרמב"ם שהצנועות בודקות לפני תשמיש ונהי מי שאינו עושה כצנועות לא ימצא עון מ"מ אם מצאה דם אח"כ אותיום לא הוה אונס אלא שוגג כ"כ כ"מ א"כ מינה לדידן נמי לפי הס"ד דיהיה מצוה עליה לבדוק אחר תשמיש משום חשש שמא תמצא דם ה"נ איהו אית ליה למיחש בכל תשמיש ולפרוש באבר מת ונהי שאינו חיוב מ"מ מצוה איכא ואי לא עשה כן ומצאה דם חייב חטאת כשוגג ולא כאונס ואמנם להמסקנא שהיא לא תבדוק משום לבו נוקפו ה"ה אין מצוה עליו לפרוש באבר מת ומיושב ק' הנ"ל וכ' עוד הגאון ז"ל שבזה מיושב דקדוק לשון הש"ס דקאמר לחייב בעלה חטאת ולא קאמר לחייב שניהם חטאת אע"כ כנ"ל וכיון שהחטאת הוא על הפרישה ולא על הכניסה ממילא שאין חיוב חטאת אלא על הבעל כמ"ש המרדכי ומייתי ליה רמ"א ס"סי קפ"ה אלו דברי הגאון הנ"ל ומדבריו למדנו ג"כ דלא שייך חיוב על פחד פתאום דאל"כ הדרה ק' לדוכתי' לימא שיחייבו שניהם חטאת על הכניסה: -

והנה דברי המרדכי הנ"ל נפלאו דס"ל דחטאת שעל הפרישה לא מחייבה האשה כ"א הבעל ותקשי מש"ס פ"ב דשבועות דבעי לאוקמי מתני' דנמצא על שלה חייבים שניהם חטאת על הפרישה מוכח דגם היא חייבת וק' זו כתובה על ספר הפלאה למורי הגאון בכתובות נ"א ע"ב וגם בסדרי טהרה הנ"ל הרגיש וכתב דאה"נ הו"מ הש"ס בשבועות הנ"ל להקשות לטעמיך הא אין שניהם חייבין על הפרישה ואני מאז אמרתי בזה פרפרת א' ויען היום ניתוסף לי נופך א' אמרתי אשנה פרק זה ואומר בטע' המרדכי שהיא פטורה משום דהיא קרקע עולם ולא עבדה מעשה בשעת פרישה והאמנם תוס' כ' ס"פ בן סורר ומורה הא דפשיטא לנו למפטר קרקע עולם בעריות משום דמסירת נפש דעריות מכאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש נפקא לן ורוצח גופיה אתי' מסברא מאי חזית דדמא דירך סומק טפי וא"כ ממילא ברוצח פטור קרקע עולם כשזורקים אותו על תינוק שיתמעך פטור דאז לא שייך מאי חזית וכו' וא"כ ה"ה בעריות פטור קרקע עולם ע"ש וא"כ לפמ"ש כ"מ פ"ה מיסודי תורה ה"ה בסוף דבריו דלר"ל דירושלמי דרוצח לא אתי' מסברא דמאי חזית אלא הלכתא היא א"כ לר"ל ברוצח חייב קרקע עולם והה"נ בעריות דקרקע עולם ודלא כתוס' ס"פ בן סורר ומורה הנ"ל וקושי' דאסתר ערות הוה בלא"ה לא ק' כ"כ כמ"ש רמב"ן שם דלא ברירא כ"כ דאסתר היתה אשת מרדכי דדרשא דאל תקרי לבת אלא לבית דרש אגדה היא ואין לבנות בנין עלי' והשתא לפ"ז ש"ס פ"ב דשבועות לא הו"מ להקשות

בפשיטות אי אפרישה אמאי שניהם חייבים חטאת הא האשה קרקע עולם דז"א דמי ליכא ר"ל הנ"ל דמחייב קרקע עולם ברוצח וה"ה בעריות ואמנם אנן סמכינין אסתמא דש"ס נדה י"ב ע"א דקאמר מהו שתבדוק עצמה בשיעור וסת לחייב בעלה חטאת וחיוב חטאת לא משכחת התם אלא אפרישה לפמ"ש סדרי טהרה הנ"ל דלמאי דקיי"ל דלא כהרמב"ם בצנועות לא משכחת התם חיוב חטאת אלא אפרישה ומדקאמר לחייב בעלה משמע היא לא מחייבה משום קרקע עולם וכר"י דירושלמי לענין רוצח וה"ה לענין עריות וא"ש: -

ומתוך הדברים למדנו ישוב לפסק רמב"ם פ"ה מיסודי תורה הנ"ל שפסק כר"ל דירושלמי ושביק ר' יוחנן היינו משום דלרמב"ם דצנועות בודקות ואם כן אפילו שאינן צנועות חייבת חטאת כשמוצאת אותיום כמה שכתוב הכסף משנה ואם כן על כרחך הך דיוקא דלחייב בעלה חטאת דנדה י"ב לאו דוקא הוא וא"כ לית לן ראי' מהך שמעתתא למפטר קרקע עולם וכיון דפשטא דש"ס פרק ב' דשבועות דקאמר שניהם חייבים אפרישה מורה לן דלא פטרי' קרקע בעריות וה"ה ברוצח והיינו כר"ל דירושלמי ע"כ פסק כוותי': -

ויותר אין להאריך וה' שנותיך יאריך תרום קרנך ותרמינך שעתך כנפשך היפה ונפש א"נ דש"ת: פ"ב נגהי ליום א' ג' אב תקע"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה קסד

רב שלומים לתלמידי האהוב הותיק הרב המופלג החו"ש כמו"ה הרש קוניץ נ"י: -

נעימות ידידותיו הגיעני לנכון וע"ד אשה שראתה דם מ"ת ב"פ טרם הוכר עוברה ופעם ג' אחר שהוכר עוברה נראה פשוט אי היה כל השלשה פעמים בימי עבור אחר הכרת העובר או בימי הנקה ה"ל רואה דם מ"ת ממש וכדמוכח מתשו' ר' יוחנן שברמ"א סי' קפ"ז ואע"ג דקיי"ל ס"סי קפ"ט דאין אשה קובעת וסת בימי עיבורה ומניקה היינו להיות כוסת קבוע שצריכה ג"פ אבל מיחש חוששת וא"כ כיון שראתה ג"פ מ"ת צריכה שתחוש ואסורה לשמש ואין הכי נמי שנעקר בפעם אחת אם עברה ושמשה פעם אחת ולא מצאה דם נעקר הוסת ההוא וכן הדין בכל רואה שנעקר מ"ת בפ"א והטעם מפני שהוסת שע"י תשמיש דינו כוסת הקפיצות שע"י מעשה ואונס אירע לה ונעקר בפ"א וה"נ דכוותי' ואין להתעקש ולומר דעכ"פ בצירוף ב' יחד דהיינו וסת האונס בימי עיבורה כיון שכל א' לחוד אינו גורם קביעת וסת א"כ בצירוף שניהם יחד אפי' מיחוש נמי לא תחוש א"כ בראתה מ"ת ג"פ בימי עיבורה תהי' מותרת לבעלה ז"א כמ"ש לעיל מתשו' ר' יוחנן שבסי' קפ"ז מוכח נגד זה והטעם דאדרבה בזה י"ל דהואיל והיא מעוברת ואינה עלולה לראות

דם בזמנה רואית היא ע"י אונס קפיצה או חימום התשמיש מתוך דברינו למדנו שמ"ש רשב"א בתשו' סי' תתל"ט שהרוא' מ"ת אסור לקיימה כמבואר סי' קפ"ז כיון שוסתות דרבנן קיל בעיניו וחיישי' שיבוא עליה האמת מפרש דקיי"ל וסתות דרבנן אבל באמת אפי' וסתות דאורייתא וסת שע"י מעשה לכ"ע דרבנן שאין כאן חזקה גמורה דאל"ה לא הי' נעקר בפ"א והוא פשוט: -

נחזור להנ"ל אשה זו שראתה נמי ב"פ קודם היכר עוברה ופעם ג' אח"כ משמים ירחמו עליה כי לע"ד היא רואה מ"ת גמודה ומכ"ש לפי מה שכתב מעלתו שעלובתא דא רגילה לראות לעולם ששה חדשים הראשונים בימי עבורה בזמן וסתה והשתא בעבור זה אירע לה מקרה בלתי טהור הנ"ל הרי אשה זו גרועה משארי נשים לענין זה שאין עיבורה מסלק דמים: -

מ"ש מעלתו במה שהכריע בש"ע שאין קובעת וסת בימי עיבורה ומניקה שהוא נגד רמב"ן ורא"ה בבד"ה ורמב"ם לפי הבנת ה"ה והש"כ שכ' שהרמב"ן דעת יחיד הוא תמוה יפה כ' בזה ומ"מ נראה דהרא"ה מייתי לי' בשם מורו והרב והתלמיד מונין לו א' ויפה דחה במש"ה דברי בד"ה שם אלא שקיצר במובן ואפרש דרשב"א ס"ל דכל שדיין שעתן אין ראייתן אלא במקרה ולא קבעה וסת והקשה בבד"ה מנערה וזקנה דדיין שעתן ואפ"ה קובעת וסת ומצטרפת אותה ראי' ראשונה שהי' די' שעתה ולא אמרי' מקרה היא ולק"מ דנערה עומדת חזקתה להשתנות ומעותדת לכך להיות רואה ככל הנשים ומשו"ה כל שראתה ג"פ איגלאי מלתא למפרע דגם ראשונה מן המנין וזקנה הרי היתה בחזקת רואה מעולם והזקנה אין לה גבול לסלוק דכמה נשים רואות בזקנתה כ"ז שהליחה בה קיימת כמ"ש רמב"ן בנימוקי חומש גבי אמנו שרה ומשום כן כל שרואה ג"פ מצטרפות הראיות הראשונה ואיגלאי שעדיין בחזקתה הראשונה קיימת משא"כ מעוברת כל מה שנכנסים ימי עיבור תוסיף כובד הראש ואיברי' והדם מסתלק והולך ואם גם כבר ראתה ג"פ נאמר בפעם ד' לא תראה כי נוסף כובד וחולשה וכן י"ל במינקת שמניקה באמת אבל מת בנה וגומלתו קשה להסביר קצת כי לדעתי באורך הימים תוסף תת כחה ואם ראתה ג"פ הי' לנו לחוש מכאן ואילך:

ונ"ל דעת התוס' כהרש"בא דבנדה י"א ע"ב פריך הש"ס דבימי טוהר תבדוק דלמא תקבע לה וסת ומשני מימי טהרה לימי טומאה לא קבעה וסת וכ' התוס' דלר"א דס"ל כל אשה שעברו עלי' ג' עונות די' שעתה תבדוק דלמא תפסוק ג' עונות ותי' מימי טהרה לימי טומאה לא תפסוק ומהרש"א נתקשה מאוד בדבריהם בקושיתם ובתירוצם והנכון בזה דס"ל כרשב"א הנ"ל דס"ל להלכה בימי הנקה ליכא וסת וכשהוקשה לו ק' רמב"ן א"כ

לענין מאי אומר לבדוק דלמא קבעה לה וסת הא הוי בימי הנקה תי' דהקו' קאי לר"מ דס"ל במת בנה וגמלתו לא הוה די' שעתה וא"כ יפה הקשו תוס' א"כ אכתי לר"א תבדוק שמא תפסוק ד' עונות וע"ז יפה תי' דמימי טוהר לימי טומאה לא תפסוק ולא תיקשי השתא מלעיל דאמרי' ימי מניקה משלימים לימי עיבורה דלעיל מיירי דלא כר"מ דלמאי דקיי"ל אפילו מת בנה וגמלתו נמי די' שעתה משום דאיבריה מתפרקים אלא דר' יוסי היא דס"ל דאפ"ה כל מעוברת ומניקה בעי הפסקת ג"ע ומ"מ מיקל דמשלימי' זה לזה אבל הכא דלר"מ קיימינן דמת בנה וגמלתו הרי היא ככל הנשים ועלולה לראות ממש ולעלולה לא מהני הפסק מימי טוהר לימי טומאה ויפה תי' תוס' מה תאמר אכתי תיקשי לר' יוסי ק' התוס' תבדוק דלמא תפסוק י"ל כיון דלית הלכתא כוותי' לא חש הש"ס לתרוצי מתני' לרב אליבא דר' יוסי והיינו כהרשב"א ואחרי כותבי זאת מצאתי כעין זה בפלתי סי' קפ"ז ואמרתי ברוך שכוונתי:

והנה בסדרי טהרה ס"סי קפ"ט כ' מדיהיב רשב"א טעמא דלא קבעה וסת מדדי' שעתה ש"מ דראי' כמקרה בעלמא הוא אם כן הרמב"ם דפסק כר' יוסי דלא אמרי' די' שעתן כל ימי עיבורן ס"ל דקובעת וסת ודפ"חח ומ"מ יש לפקפק דהא בפ"ד דמשכב ומושב כ' הכ"מ שם בהל' וי"ו דרמב"ם אינו מפרש כפירש"י וס"ל דר"י נמי ס"ל בהא כת"ק דמעוברת ומניקה דיין שעתן בתחלת עבורן עד שתשלש בראיות ואח"כ פסקו ג' עונות ושוב חזרו לראות פ"א בהא פליג ר' יוסי וס"ל דהרי היא ככל הנשים ובחידושי עשיתי קצת סמוכים לפי' זה דהקשיתי במה דאמר ר"י ור"י ור"ש אמרו לא אמרו דיין שעתן וכו' מה ענין דר"י לכאן דע"כ לא אמר ר"מ דיין שעתן אלא משום דס"ל דעיבור וההנקה גורמים סלוק ע"כ אמר דכל ימי עיבורן הסלוק קיים וכמ"ש תוס' יו"ד ע"ב ד"ה דיין משא"כ לר"י דס"ל דגם מעוברת ומניקת צריכה הפסק ג' עונות ככל הנשים א"כ אין העבור גורם סלוק כ"כ א"כ אפי' עברו עלי' ג"ע מה"ת לומר שתהיה דיין שעתן טפי מאחריני ולהרמב"ם ניחא וק"ל יהי' איך שיהי' לפי פי' הרמב"ם בדר' יוסי אין הכרח להכרחו של סדרי טהרה הנ"ל אך לפמ"ש לעיל מוכח שפיר דתוס' ס"ל כהרשב"א והרמב"ם אין הכרע ובד"ה תלמידו דרמב"ן לא מנה לי' ש"כ יפה כ' דעת יחיד הוא:

מתוך הדברים למדנו שמ"ש שמואל הלכה כר"א בארבעה ועיין גליון תוס' ח' ע"א ד"ה משום וכו' ומה שהעלו בתי' לא שייך לפי' הנ"ל דר"י לא פליג את"ק ומוכח דשמואל עכ"פ פי' דברי ר"י כפשוטן כפירש"י דלא כרמב"ם וכן הני אמוראי דאמרי ימי מניקה משלימים לימי עיבורה אי הפי' בדר' יוסי כרמב"ם לא משכחת להאי דינא וע"כ כל הני אמוראי מפרשי כפשוטו ותיקשי להו קושייתם דלעיל מה ענין ר' יוסי לפלוג עם

ר"מ בענין די' שעתה וע"כ כל הני אמוראי לא ידעי הך ברייתא דפלוגתא ר"מ ור"י דדיין שעתן כל ימי עיבורן וזה סיוע שיש בו ממש למ"ש כ"מ פ"ד ממשכב ומושב הנ"ל להסיר תלונות הראב"ד ע"ש מיהו בב"י ס"סי קפ"ט משמע שגרס זוזי ר"מ עם ר' יוסי ור"י ור"ש אך בכל הפוסקים וגם בכ"מ הנ"ל מבואר דליתא וכן התעורר ע"ז בחדוד הלכה שבסוף ס' סדרי טהרה: -

תבנא לדינא דאשה אם ראתה ג"פ מ" ת צרת' צרה אך כ"ז אם בדקה עצמה קודם תשמיש דאל"ה אמרי' מקמי הכי הוה דמא וזה דעת הראב"ד בס' בעלי נפש ורמזו ש"ך סי' קפ"ו ואעתיק לו גרגיר א' מחידושי למס' נדה ס"ו הרואה דם מ"ת מזה דייק ראב"ד ז"ל דראי' ראשונה אינה מן המנין כיון שלא בדקה תחלה לכן מכאן ואילך לא תשמש בלא בדיקה תחלה ותשמש כך פ"א וב' וג' ואז תתגרש ומשמע מזה גבי כל בעל ובעל משלשתן ראי' ראשונה אינה מהמנין דמותרת לשמש עם כל בעל פ"א בלא בדיקה תחילה שהרי גבי כל בעל ובעל תני כלשון הזה וי"ל שזה גם כן דעת רש"י שכ' ותנשא לאחר דתלתא זימני בעי' לחזקה כרשב"ג בכולה גרסינן ושלישי' עד כאן לשונו והוא שפת יתר אלא על כרחך סבירא ליה כהראב"ד והוה סד"א דבאינך בעלי' לא תשמש כלל בלא בדיקה דלפני תשמיש כלל וא"כ ראשונה מן המנין ולא גרסי' אלא משמשת עוד פ"א ושני ושוב לא תשמש עוד קמ"ל בכולהי גרסי' ושלישי' ובזה י"ל נמי מה דפירש"י דאתי כרשב"ג גבי נישאת לשלישי ולא פי' כן גבי בעילה ג' שבבעל ראשון עמ"ש ב"י בשם סמ"ג וי"ל דס"ל נמי כהתוספת דהכא הוה וסת מחמת מעשה כאכלה שום ומודה רבי דבעינן ג"פ אך בבעל ג' לא הוה מקיל רבי ליתן לה ד' בעילות כיון דבעלמא אית לי' תרי זימני הוה חזקה א"כ לכ"הפ ניחוש בבעל השלישי שלא תשמש בעילה ראשונה בלא בדיקה לפמ"ש וממילא לא תשמש אלא ג"פ עם הראשונה אע"כ רשב"ג היא עכ"ל בחי' והנה נראה שזה הי' כוונת הגאון נב"י זצ"ל במה"ת חי"ד סי' פ"ז במצאה על עד שלו שכ' הואיל שפעם הראשון שאירע לה דבר זה הי' לה דבר פתאום ולא היתה הבדיקה סמוך לתשמיש אין ראי' ראשונה מן המנין עכ"ל ומעלתו נתעורר בזה כיון שנמצא על שלו מה בין סמוך למופלג מן התשמיש ובאמת גם בעיני יפלא אבל נראה ט"ס וצ"ל ולא היתה בדיקה בלא ה"י הידיעה וקאי אבדיקה דלפני תשמיש וסמך על הראב"ד הנ"ל ומ"מ נראה מצחות לשונו הואיל והי' הדבר פתאום שלא לחנם כ"כ אע"כ דוקא פ"א אינו מן המנין אבל פעם שני' שכבר אירע לה מקרה לא טוב לא היה לה לשמש בזה האצבע בלא בדיקה לפני תשמיש ואם עברה ושמשה מ"מ מצטרף:

איברא הגם שנראה כן דעת הגאון זצ"ל וגם בסדרי טהרה סי' קפ"ו בתחלת דבריו נטה דעתו להראב"ד הנ"ל מ"מ בסוף דבריו חזר בו וגם בסי' קפ"ז סק"ב החליט דלא כהנ"ל וגם בפלתי סי' קפ"ז ססק"ב בסוף לא העלה להקל בזה ע"כ אלו היה השאלה אחר ב"פ לא הייתי מקיל שלא לצרף ראי' ראשונ' אך היו' כבר עברו ג' תשמישים ואם נאסר' תתגרש ח"ו וקשי' גירושי' או תבדוק ונפלין ברברבתא נ"ל לסמוך הפעם להקל שלא לצרף ראי' ראשונה ותידון כרואה ב"פ מ"ת ועתה לא ישמש עמה עד שתשאל לרופאים ותעסוק ברפואות וכיון שאינה מוחזקת עדיין תוכל להאמין לרופאים שנתרפאית ותשמש פ"ג ותראה לדחות התשמיש השלישי ההוא עד אחר ה' או וי"ו חדשים לעיבורה דבלא"ה אינה עלולה לראות באותן הימים לפי דברי מעלתו וכל שנוכל לעשות הצטדקאות שלא תתקלקל נעשה לה זהו מה שנלע"ד בזה:

מ"ש מעלתו מעונה הסמוך לוסתה ידע מעלתו כי לכמה פוסקים אפילו וסתות דאוריי' מ"מ עונה הסמוך לוסתה דרבנן דקרא אסמכתא הוא יעיין סי' קפ"ד ועוד יש כמה דס"ל ההיפך דוסתות דאורח בזמנו בא דרבנן ושמא תראה סמוך לוסתה דאוריי' וזה הי' דעת מורי ורבי הגאון החסיד זצ"ל ודעת נב"י זצ"ל ומצאתי כן בבד"ה בשער הפרישה ומ"מ דעת תוס' יבמו' ס"ב ע"ב דתלי' זה בזה מ"מ אין קושיתו על רש"י כלל: -

מ"ש מעלתו מר"פ האשה שהיא עושה צרכי' דהוה ס"ס שאינו מתהפך כבר כתבתי בחי' שם דאינו מתהפך וגם שם אונס חד הוא אלא משום דאתחזקה אשה בטהרה ובפרט בהטלת מ"ר מש"ה מקילינן וכ"כ בפלתי זה הכלל ושם בארתי פלוגתא ר"מ ור"י ור"ש שם בזה ואין להאריך כאן יותר ואחתום בברכה: -

פ"ב נגהי ליום ד' י"ב שבט תקע"ז לפק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קסה

שלום לתלמידי הרב המופלג הותיק מהו' ליפמן נ"י אבדק"ק יעמערונג יע"א:

אשר אותה נפשו היפה לדעת באשה שבימי נקיים שלה הגיע וסת (גילדני אדר) עורק זהב וחלוקה וסדינים מלוכלכים בדם אי לתלות ג' ימים הראשונים או דלמא כיון שבימים מועטים יעברו אלו הדמים של עורק זהב אין הפסד שתמתין מלספור וכמ"ש ת"הד דמייתי ד"מ סי' קצ"ו ולהסכמת הש"כ שם סקי"ג וט"ז שם. לא ידעתי מקום הספק איכפול כל הני פרסי למיעקר הא דרבוותא וגם האחרונים שהקשו לא מלאו לבם להקל למעשה ואנן חלילה להקל אך היות מעלתו יצא קצת לקראת נשק אמרתי לברר הדברים בעזה"י:

במס' נדה ס' ע"א פליגי רבי ורשב"ג אי תולה בשומרת יום בשני שלה דלרבי תולה ולרשב"ג אינו תולה ואמרי' התם ושוים שתולה בראשון שלה ומסיק דתלי' בפלוגתא דשבילין ונתעורר משנה למלך פ"ט מא"ב במ"ש רש"י שם דלרשב"ג תולה בשומרת יום משום דמעיינה פתוח דהא ע"כ לאו משום הכי הוא אלא משום תולין להקלקלה במקולקל דהרי הש"ס מדמה לשבילין והתם ליכא טעמא אחריני ובאמת רש"י בעצמו סיים בסוף דבריו משום דטמאה היא וכן פי' בד"ה ושוין והעולה מדברי מש"ל דבשבילין שני הצדדין שוים אמרי' תולין במקולקל משא"כ הכא ה"ל למימר כאן נמצא בבעלת הכתם וכאן הי' משו"ה כ' דמעיינה פתוח וזה שקול כמו כאן נמצא ושוב תולין במקולקלת ומעתה פשוט דאין דעת רש"י שיהי' מעיינה פתוח ממש דזבה בתוך י"א יום אין מעיינה פתוח כמבואר נמי בת"הא דמייתי הב"י סי' קצ"ו ולא כתב כן אלא כלפי האחרת בעלת הכתם דעכ"פ הוה סברא טפי למתלי בה דהרי התורה חשה שתהי' שומרת יום אולי תראה ש"מ כיון שעכ"פ איכא ריעותא שראתה יום א' בלא עת נדתה חיישי' שמא תראה עוד ותצרף א"כ עכ"פ הוה טפי מעיינה פתוח מבעלת הכתם אבל לעולם אמת הוא דזבה לא נקראת מעיינה פתוח נגד נדה וכמ"ש רשב"א ואין כאן מחלוקת כמו שחשב מעלתו וצ"ע קצת לשון ש"ס ורשב"ם פסחים קי"ב ע"ב ד"ה ובנדה דאורייי' וק"ל: -

וכ' הפלתי סי' קצ"ו שמזה ק' על שיטת התרומה ומרדכי והגה' מיי' דבג"י הראשונים לליבונה אינה תולה במכה משו' דאתחזק ברואה והכא מוכח דלרבי אינה תולה בשומרת יום ולרשב"ג נמי משום דתלינן הקלקלה במקולקלת כטעמא דשבילין אבל לא שנאמר שמוחזקת ברואה אחר פסיקת טהרה כלל וק' גדולה ועצומה היא לכאורה וממ"נפ אי בימי נדה קאי לא בעי נקיים ואי בימי זיבה אין מעיינה פתוח ולדידי נמי קשי' ממ"ש תוספו' ריש גיטין דלהכי אשה מהימנ' על ספירת' משום שאין כאן חזקת רואה ולהנ"ל קשה עכ"פ ג"י הראשונים לא תאומן עיין מהרש"א שם:

תו הקשה הגאון פלתי הנ"ל מסוגיא ס"ח ע"א דלרבנן דמתני' אם בדקה בשני ומצאה טהורה וטבלה בשביעי ושוב בשמיני מצאה טמאה אמרי' טהורה היא עד השתא ואמאי הא לא בדק' ג"י ע"ז השיב מעלתו דיש לחלק בין היכי דלא בדקה כלל ג"י ויצא הדבר בטהרה ובין מצאה כתם וריעותא לפנינו וכמ"ש ט"ז בי"ד סי' י"ח סק"י אבל יע"ש דהקשה מהרש"ל מה מעליותא דיצא בהיתר והסברתו של ט"ז לא שייך כאן דהתם איכא חיוב בדיק' כשהסכין לפנינו אבל בנדה דאורייתא שאינה צריכה נקיים אין שום חיוב

בדיקה עלי' אלא לידע שפסקה פ"א וא"כ מה לי יצא בטהרה או לא ועוד התם איכא בלא"ה עוד מעליותא כמה שכ' הש"ך שם בשם הרא"ה יע"ש וא"כ ק' הפלתי כראי מוצק:

וזה לי שנים רבות הי' צל"ע לו יהיה כדברי התרומו' הנ"ל דבעי' שתוחזק בטהרה עכ"פ ג"י מאי עבידתי' דיה בג' בדיקות של שחרית וערבית דהיינו ערבית של הפסק טהרה ושחרית וערבית שלאחריו וכיון שיצאה נקי בג' בדיקות של תחז"ל הרי הוחזקה נהי דג' בדיקות בעלמא שאינם מתחז"ל לא נימא דמחזיקי' עיין מ"ש משנה למלך פ"ג ממשכב ומושב הלכה ד' מ"מ בדיקות שחרית וערבית מחזיקים וא"כ ג"י מאן דכר שמי' וליישב כל זה שיהי' כל דברי חכמי' קיימים נ"ל עפ"י מ"ש פלתי הנ"ל שעלה בדעתו ליישב דהתרומות מיירי בשראתה ג"י צריכה ג"י למעקרה אלא דלא משמע לו כן דמיירי דוקא בהכי ע"ש ואני אומר דבר גדול דיבר דנהי דודאי מיירי בסתם נשים אך כיון דאית לן חומרא דר"ז אפילו רואת טיפת דם כחרדל יושבת ז' נקיים והטעם משום דחיישינן שיצא בג"י זא"ז ונתעכב בבית החצון וה"ל זבה גדולה נמצא אנו מחזיקים כל נשים דידן כאלו הוחזקה רואה ג"פ בג"י א"כ צריכה ג"י להפסיק להחזיקה במסולקת ואפילו למ"ש רשב"א בת"הא דמייתי ליה ב"י סי' קצ"ו דמשמע דוקא נדה מחזקי' לה במעיין פתוח ולא בימי זיבה משום שמסולקת בדמים באותן הימים אפי' חזיי' ג"פ וא"כ נימא ממ"נפ אי בימי נדה קיימא לא בעי נקיים ואי בימי זיבה אין כאן מעין פתוח מ"מ איכא למיחש שמא עמדה ביום עשירי וי"א של ימי זיבה ויום י"ב הוא תחלת נדה וראיה זו שראתה היום הוא ביום י"ב תחלת נדה ויצא בג"י יו"ד י"א י"ב נמצא הוחזקה רואה ג"י והוא תחלת נדה שמעינה פתוח וצריכ' שימור יום א' נקי משום יום עשירי וכל שתמצא כתם בג"י ראשונים דנקיים היינו יום י"ג וי"ד וט"ו אפי' נמצא ביום ט"ו שהוא האחרון מג"י של נקיים הרי חיישינן שגם זה נחלק לג"י וכבר יצא קצת ממנו ביום י"ג וקצת ביום י"ד ולא היה שימור יום א' ליום עשירי ובעינן דוקא ג"י נקיים שלפנינו וכ"ז אחר חומרא דר"ז ולק"מ מהמשניו' וש"ס דהיו קודם חומרא דר"ז:

ובזה נתיישב לי דקדוק עצום מה ראה ר"ז לתלות החומרא בבנות ישראל שהחמירו על עצמן ולא אמר סתם השתא נהוג עלמא להחמיר ולהנ"ל ניחא שהרי הקשיתי אי נימא דג"י הראשונים מוחזקת ברואה א"כ לא תאומן האשה היכי דאתחזק אי' והא"ש אלו היינו אנחנו מסכימים לחומרא דר"ז לא הי' להאמין לנשים אך בנות ישראל החמירו והם אמרו והם האמינו את עצמם על מנהג חומרתם ואנו אין לנו עמהן כלל:

והנה מ"ש ד"מ סימן קצ"ו מת"הד דכתב דתלינן בפחו' מכגריס במאכולת אפי' בג"י הראשונים כיון דא"א ליזהר עיין סי' רמ"ט וע"ז כ' ד"מ אס"ד דמעיקר הדין החמיר

התרומו' אם כן מה לי אפשר ליזהר או א"א לע"ד דכל זה מעיקר הדין והוא כעין מה שאני רגיל לפרש במ"ש תוס' דביש לה מכה שמוציאה דם מ"מ בשעת וסתה טמאה אפי למ"ד וסתות דרבנן דאל"כ לעולם לא תטמא וק' מה בכך וכי אחריות נדות עלינו כמ"ש ר"ע במתני' מס' זבים פ"ב משנה ב' והרשב"א ס"ל באמת דאפילו בשעת וסתה טהור וצ"ל סברת תוס' דהרי משו"ה תולי' במכה משום דהאשה בחזקת טהרה ואפילו בשעת וסתה כיון דחזקת ראיה שבשעת וסת ליכא חזקה דאורייתא דוסתות דרבנן וא"כ האשה בחזקת טהרה ודם המכה ודאי והמקור ספק ובכה"ג אוקמא אחזקת טהרה אפילו מדרבנן אין להחמיר וזהו סברת רשב"א אך לפ"ז אשה זו לעולם לא תטמא והרי קמן דרובא נשים בעולם יש להם דם נדות ואיך נפיק זו מרוב נשים מפני חזקת טהרה שלה הלא רובא עדיף מחזקה ע"כ לייחד לה זמן מה שנאמר שראתה בו דם נדה וממילא נאמר שהוא ביום וסתה ומשו"ה מטמאינן לה מיהת ביום וסתה כך היא סברת התוס':

וממילא נימא כן הכא דאשה זו אחר שפסקה בטהרה ואפ"ה נחזיקנה ג"י בטומאה היינו משום דלא יצאתה מחזקת ראיה עדיין אם נחוש לפחות מכגריס הרי מסיים ת"הד שם וז"ל אי לא תלינן במאכולת ג"י הראשונים אין אשה יכולה לספור ז' נקיים עכ"ל הרי דנוציא לזו מרוב נשים שהרי רוב נשים אין שופעות דם והולכות כמה וכמה ימים ובשלמא מכה אפי' שבגופ' שבודאי מוציאה דם העוברות אחר איזה ימים אם נספק כל הדמי' בדם נדה אין זה נגד רוב נשים דכמה פעמים מצינו שאשה שופעת דם איזה ימים אבל אם לא נתלה במאכולת נאמר ששופעת כמה שנים וזה נגד הרוב ורובא עדיף מחזקה חזקת טומא' שלה וזה ברור ואין כאן דוחק כלל:

לכן האשה שאנחנו דנין עלי' שאין וסת גיד העורק זהב נמשך אלא איזה ימים א"כ אין לתלות בה בג"י הראשונים אך נעשה לה תקנה כמ"ש מנחת יעקב שמיד אחר ב' ימים לראיה תפסוק בטהרה דאע"ג דאילו ג' ימים אין עולין לה לנקיים מפני חשש פולטת ותמתין עד אחר חמשה ימים מ"מ מועיל לה בדיקתה שלא נחזיקנה רואה ואם אחרי ה' ימים תפתח עורק זהב שלה תולין בו כתמים כנ"ל למעשה:

תשובה קסו

שאלה אשה חכמה א' וז"ל השאלה אשה קבעת וסתה לכ"ו או כ"ז או כ"ח מיום ראייתה וחוששת כל פעם לאותן ימים וזה הפעם ח' אב התחילה לראות עד ט"ו אב ולבשה לבנים בין השמשות וביום י"ט אב התחילה לראות ושופעת עד כ"ו אב ולבשה לבנים בין השמשו' וראת' אח"כ מעט ולא הית' יכולה ללבוש לבנים עד יום א' העבר וכהיום זמן טבילה והוה מן ח' אב ל"ט יום ומן י"ט אב הוה כ"ז יום עכ"ל השואל לא ידעתי מנו:

תשובה מכותלי כתב השואלת נראה כי היא אשת חבר ורוח חן בעלה הוצק בפיה ולהיות כי באה השאלה מאוד סתומה ע"כ הוצרכתי להאריך קצת ולבאר כל חלקי הסותר הגם שהדברים פשוטים מבוארים בפוסקי' ראשונים ואחרונים: -

ואומר ראשון תחלה כי אין לפרש לשון השואל במ"ש קבעת וסתה לכ"ו או לכ"ז או לכ"ח דהיינו שכך קבעה לדילוגין חלילה שבתחלה הפליגה כ"ו ימים ואח"כ כ"ז ואח"כ כ"ח וכן חוזרות חלילה לעולם ובראי' קמייתא שהיתה לפני ח' אב ראתה ביום כ"ו באופן שהיום יש לחוש ליום כ"ז ז"א במשמעות לשון השאלה במ"ש או וגם קיצר הרבה במקום שהיה לו להאריך אע"כ לא נתכון לזה אלא לומר שאשה זו אין לה וסת קבוע ליום ידוע ממש רק זה ברור לה שלא תקדים לראות בפחות מיום כ"ו לראייתה ולא תאחר מיום כ"ח אבל אין לה יום ידוע בזה אלא שכך דרכה לעולם לפרוש מיום כ"ו ואילך וכן נאמר לי שכך דרכה יותר מט"ו שנים:

(**ב**) הנה אשה זו אשר בחכמה פתחה פיה חזרה וקלקלה דבריה במ"ש וראתה אח"כ מעט וכו' אם כמובן מדברי' שראתה ממש מה לי מעט או הרבה אפי' פחות מכעין החרדל גורם למנין הוסתות וזה פשוט ואין צורך לראי' לרוב פשיטתו מ"מ אביא קצת ראי' ממ"ש הראב"ד בס' בעלי הנפש וז"ל ועוד אני אומר שאין הכתמי' עוקרים ולא קובעי' וסת אלא כתמי עד הבדוק לה שהן מטמאין בכ"ש והרי הן כראיו לכל דבר עכ"ל והביאו הטור וב"י ס"סי ק"ץ יע"ש מדכ' דכתמי עד הבדוק שמטמאים בכ"ש הרי הן כראי לכל דבר ומשו"ה קובעת וסת א"כ מבואר דראי' כ"ש קובעת וסת והוא פשוט א"כ הי' מהצורך להודיע איזה יום היתה הראיה כ"ש ההיא שנדע לחשוב ההפלגה שמיום י"ט אב עד הראי' ההיא ותחוש לה ולימי החדש אך כמדומה לי לא נתכוונה השואלת בראי' רק שמצאה כתם מה באופן שנסתרו ימי ליבונה ונתגלגל' ימי ליבונה עד היום הזה שהוא ט"ו אלול: -

(**ג**) מ"ש שראתה מח' אב עד ט"ו אב ובפעם שנית מי"ט אב עד כ"ו אב עכ"ל אין בזה שום נפקותא לדינא כי כבר הסכימו רוב הפוסקים ראשונים דבתר תחלת ראי' אזלי' בקביעות הוסת ועמ"שכ סי' קפ"ט סקל"ט:

ואחר שבררנו לשון השואל נבוא להשיב וה' יעזרני גל עיני ואביטה נפלאות:

והוא זה אם האשה הזאת לא קבעה מעולם שום יום משלשה ימים אלו דהיינו כ"ו כ"ז כ"ח שום יום מאלו לא קבעתה ג"פ זא"ז אלא פעם ראתה בכ"ז ואח"כ נעקר לכ"ח וממנו לכ"ו וכן לעולם באופן שלא נקבע שום א' מימים אלו להיות וסת קבוע ונמצא שנעקר בפעם א' א"כ השתא הכא נעקרו כולם ושוב לא תחוש לשום אחד מהם כי משראתה

ביום ח' אב וחזרה וראתה י"א ימים אחרי כן שהוא י"ט אב א"כ לדעת רמב"ן הביאו הד"מ סי' קפ"ט והביאו הש"כ שם סקל"א נעקר ההפלגה שהיתה צריכה לחוש לו ע"י ראי' ח' אב וכן הסכים בס' תפארת ישראל ואפי' להט"ז שם סקי"ח דהאריך וסובר דלא נעקר בראי' המפסקת בנתים מ"מ האשה הזאת כשהגיע יום ג' ד' ה' אלול ולא ראתה בהם הרי נעקרו חששות א' מג' ימים כ"ו כ"ז כ"ח ושוב לא תחוש להם כ"א להפלגה שמיום ח' עד י"ט אב והיינו י"ב ימים וגם זה כבר חלף עבר ביום ר"ח אלול נמצא שאין לה לחוש עתה כ"א לוסת החודש ולעונה בינונית שהיא משלשי' לשלשים יום ולהיות כי חדש אב מלא נמצא שיום שלשים לראיתה שהוא עונה בינונית ויום וסת החדש מקלעי אהדדי לכ"ע עש"כ שם סק"ג ותחוש מיום י"ט אלול ולא לשום חששא אחרת כלל כל זה אם לא קבעה וסת ג"פ ביום מן הימים הנ"ל: -

אך אם קבעה וסת ג"פ ולא מבעי' אם אותה הפלגה של ח' אב הי' קבועה כגון שג"פ זא"ז ראתה ביום כ"ח וגם ראי' ח' אב היתה בהפלגת כ"ח יום א"כ פשיטא שלא מהני עקירה פ"א וכן אם היה וסת הפלגת יום כ"ח קבועה לפני ב' או ג' וסתות אעפ"י שהפלגת וסת ח' אב הי' ליום כ"ו ואח"כ ביום י"ט שנתה ליום י"ב מ"מ עדיין לא נעקר יום כ"ח ג"פ וחוששת לו וכיון שהלילה תהי' יום כ"ח אסורה לשמש וזה פשוט אלא אפי' רק פ"א מזמן רחוק מאוד לפני ט"ו שנים קבעה וסת יום כ"ח ג"פ ואח"כ עקרה בג' ראיות משונות זה מזה ועדיין לא קבעה לה וסת אחר במקומו א"כ כיון שראתה רק פ"א בכ"ח חזר וסת למקומו וצריך עקירה ג"פ מחדש כמבואר בש"ע סי' קפ"ט סט"ו ונאסרה אשה זו לשמש הלילה שהוא כ"ח ליום י"ט אב וזה פשוט אך תשמש ליל ב' נגהי ג' י"ז אלול שהוא יום כ"ט לראייתה וכל זה פשוט מאוד:

אמנם אי שכחה ולא ידעה כלל שום זמן קביעו וסתה רק כמבואר בשאלתה ונסתפקה אי קבעתה א' מן הוסתות ג"פ או לא אין בידי להתיר כלל לשמש בעונה הסמוכה לספק וסתה לא מבעי' למאן דס"ל וסתות דאוריית' אלא אפי' להסוברי' וסתות דרבנן היינו אם לא בדקה ועבר וסתה לא מחזקינן בטמא' שמא ראת' לא אמרי' אבל לשמא תראה חיישי' מדאורייתא והוא דעת תוס' יבמו' ס"ב ע"ב וכן קבלתי מאמ"ו הגאון החסיד שבכהונ' מר"נא נ"י לחוש לחומרת כמה פוסקים ראשוני' דס"ל הכי וכן דעת הגאון מהר"י בס' תפאר' ישראל ובקונטרס אחרון שם ודלא כמשמע משטחיות לשון הש"כ סי' קפ"ד סק"ה וכן הארכתי בחי' למס' שבועו' ועיי' בתורת הבית הארוך להרשב"א שער ב' ובבדק הבית שם מבואר כן ותמהני על הגאון נודע ביהודא זצ"ל אשר בנה סברות מנפשו ולא הזכיר ס' הרא"ה הנ"ל בזה ואפילו לדברי הש"ך שהוא דרבנן בעלמא מ"מ לא מלאני

לבי להקל לכתחלה בספיקא דמצי אתי לידי חיוב חטאת ח"ו כמבואר פ"ב דשבועות ומכ"ש דהאי אשה ממ"נ אי קבעה לה וסת הרי אסורה לשמש בליל קביעות וסתה ואי לא קבעה א"כ הרי היא עתה כאשה שאין לה וסת כלל ואין לה חזקת טהרה כלל כמ"ש רמב"ם ורא"ש כמבואר בש"ע סי' קפ"ו הגם שהש"כ האריך שם למעניתו מ"מ אשה זו יש להחמיר יותר בהגיע ימים הללו שרוב ימים היתה עלולה לראות בהם לא מלאני לבי להקל אפי' בס' דרבנן ועמ"ש תפארת ישראל סי' קפ"ז ססק"י מ"מ אומר אני אם תדע בברור שזה שלשה פעמי' זא"ז ראתה ביום ולא בלילה דהיינו תחלת ראיתה היה ביום א"כ יצאה הלילה מכלל ספק ונהי שהש"ך החליט בסי' קפ"ד להחמיר כא"ז לפרוש יום ולילה מ"מ הכא יש לסמוך כיון דבלא"ה הוה ספיקא אבל זולת זה לא ידעתי להקל כלל הנלע"ד כתבתי ורוב הדברים המה פשוטים ומבוארים חתמתי פה ק"ק מ"ד יום א' ט"ו אלול תקנ"ט לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קסז

תיתי שלמא רבא מן שמי' וחיים לאמ"ו הגאון המפורסם בכל קצוי ארץ וים רחוקים דולה מים מבורות עמוקים בנו ממנו חרבות עולם מוסדי דור ודור יקים כושל יקימון מיליו מדבש ונופת מתוקים מפומי' דמר נפקין זקוקין דנורא נחמדים מזהב ומכסף מזוקקים ה"ה הכהן הגדול תורה נבקש מפיהו משפטים וחוקים הוא המורה המרווה צמאון צחיחים כמים על אפיקים נ"י ע"ה פטיש החזק כראי מוצקים כק"שת מהו' נתן מר כהן צדיק על החסידים ועל הצדיקים הוא הנשר הגדול המרחף על גוזליו תלמידיו הותיקים כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה ירקריקים ואנא מן זעירא לא מן תיישים אלהין מגדיים דקיקים נקטינא בשיפולי גלימא ואחוינא קידה והשתחוי' בתוך הבאים לפני אמ"ו הגנ"י בשנים ושלשה גרגרים גם אני בחלומי חזיתי חזות קושי' ופירוקא ודברים שצריכים לפנים להגישו אל הכהן העומד לאורים להאר עינינו ולהגיה חשכנו ה' ישמרהו ויחייהו יאושר עיניו בארץ נכוחות וישבע שובע שמחות ובחסדו נקוה ירוה צמאונינו במי מנוחות ישיבנו תשובה נכונה מכתב אלקי' חרות על הלוחו' ואנחנו נקטוף מלוחותיו עלי שיח שפתותינו ומהם נשים חכמה בטוחות וזה החלי בשם אלקי הרוחות:

מיום הועמס עלי עול ההוראה אמרתי אני עם לבי וקבעתי מסמר ויתד תקועה במה שהוא פשוט בפוסקים ראשונים ואחרונים ושרשו עלי ים התלמוד פתוח דבדיקת עד שאינו בדוק אינו מטמא אלא משום כתם לכל היותר והי' נ"ל דזהו דוקא באשה שלא הרגישה ובדקה ונהי דאי היה עד הבדוק הי' אמרי' הרגשת עד הוא פי' היא טעתה בהרגשת עד ולעולם בהרגשה בא כמבואר ר"פ הרואה כתם מ"מ עכשיו שהעד אינו בדוק

אנו תולין דם זה מעלמא או במאכולת וכדומ' אבל כשהרגשה ומשום כך בדקה ומצאה אפי' טפת דם כחרדל פשיטא שהיא טמאה כי הרגשה סברא דאורייתא היא כמ"ש ת"הד וכל שהיא מוצאה על העד אפי' כ"ש איך נקל ראש לומר שהוא דם מאכולת ונטהרנה וכך הנהגתי אעפ"י שהי' איזה לומדים מפקפקים ע"ז כי לא שמעו כזה מעולם שיהי' המורה חוקר על ההרגשה בכעין זה מ"מ לא הזזוני ממקומי עד שכמו ב' שנים נתאכסן אצלי הרב המא"הג איש עמיתי מהו' דוד קיצע ני' לע"ע אב"ד ור"מ דק"ק סארדעהל (והוא עמד לפני אמ"ו הגאון נ"י בק"ק פראג והשתעשע עמו לפרקים) והוא אמר לי כי כן קבל ג"כ מרבו המובהק הגאון בעל נ"בי זצ"ל ושמחתי כעל כל הון והנה זה ימים לא כבירים עשיתי לזה גם סמוכים כדמות ראי' מהש"ס נדה י"ד ע"א באופן דממקומו הוא מוכרע קצת מדאבעי' לי' אי טיהר ולא כלום קאמר ע"כ בדלא ארגשה דאי בדארגשה והלא מיירי בכגריס ועוד מדמייתי עלה מהך ברייתא דמיירי ביותר מכגריס א"כ ה"נ דכוותי' וכן הוכיח ג"כ להדי' בתה"א בשער הכתמים קע"ח ע"א דבכגריס ועוד מיירי וא"כ איך תיסק אדעתן דנקל כולי האי דבהרגשה וכגריס ועוד נטהר לגמרי והא מידי ספקא לא נפקא אע"כ דבלא הרגשה מיירי ומספקא לי' בלא הרגשה אפשר דמטהר לגמרי ותולה במעלמא כצ"ל וא"כ מאי מייתי ת"ש מברייתא דר"ח טמא משום כתם מיהת דלמא התם בארגשה ואכתי מבעי' לן בלא ארגשה אע"כ צ"ל פשיטא להש"ס דבארגשה וגם מצאה כגריס ועוד לכ"ע טמאה נדה ושום אדם לא יחלוק על זה ועוד נ"ל ראי' מדאמר ר"ז כשטימא רבי כר"מ וכשטיהר ר"י לעצמו טיהר ואי בהרגשה נמי מטהר מאי ראי' מאשה שהית' עושה וכו' דהתם בדלא ארגשה ותולה במי רגלים מיירי כמבואר להדי' ר"פ הרואה כתם והכא בארגשה להדי' ואע"כ ה"נ דוקא בדלא ארגשה האמנם כי דברי הרמב"ם עומדים לנגדי קצת שהוא דקדק ושינה לשון הש"ס וכ' פ"ד מה' איסורי ביאה הל' י"ט קנחה במקום בדיקה וידוע כי הקנוח הוא רק בפה הרחם משקופו של שמש כמבואר בש"ס י"ב ע"א ואי בדלא ארגשה איך ס"ד לטמאות משום נדה כלל הא לא ארגשה ולא שייך לומר אימר הרגשת עד הוה כיון שלא הכניסה העד לפנים אע"כ בדארגשה ובספר נ"בי סי' מ"ו דף נ"ז שם העלה לפרש דברי הרמב"ם דכל לבעלה סגי בקנוח והיינו בדיקה דש"ס יע"ש כי דבריו מתוק לחיך א"כ ליתא להנ"ל לכאורה מ"מ נ"ל ראיותי מגמ' נכונה ומשום ק' לא הדרנא בי כי כל קו' יש לה תי': -

אמנם גדר ההרגשה הייתי מקיל דוקא כשהרגישה פתיחת פה המקור ממש כפשטיות לשונו של ת"הד אשה שהרגישה שנפתח מקורה גם כי ידעתי כי נחלקו בה אבות העולם בתשו' שב יעקב עם מוז"ה מהרשש"כ זצ"ל מ"מ לא נתתיעדיין לבילתור ולחקור אחר

מוצא הדבר כי הוראתי הנ"ל הי' המצאה חדשה בעיני כל ודי לי להחמיר בפתיחת פי המקור ממש ולא בהרגשה קלה זיבת דבר לח אך להיותי עתה קובע להלכה דין הנ"ל דבדיקת עד שאינו בדוק בהרגשה טמאה אפי' בפחות מכגריס ודין זה הוא מעשים בכל יום ויום אמרתי אני עם לבי לבקש ולתור מוצא הדין ושרשו והנה הגאון שב יעקב מייתי ראי' דבעי' דוקא הרגשת פתיחת פ"המ דאס"ד זיבת דבר לח א"כ ר"פ הרואה כתם דקאמר הש"ס אי דארגשה וכו' אי דלא ארגשה כו' ומסיק אימא הרגשת מי רגלים היא והשתא מאי קושיא פשיטא דארגשה זיבת דבר לח שהרי הטילה מי רגלים וכן מלשון הרמב"ם שכ' להדי' גבי הך דהשתינה שנזדעזעה כל גופה ולכאורה ראי' ברורה היא זו ומוז"ה דחה שם דרמב"ם לרבותא נקיט אפי' הרגישה הרגשה גמורה נמי תלי' לקולא וש"ס נמי הכי קאמר אי דארגשה הרגשה גמורה יושבת אמאי טהורה יע"ש ודבריו נפלאו ממני לא אוכל להולמם דעכ"פ מה יענה אאידך אי דלא ארגשה עומדת אמאי טמאה הא עכ"פ ארגשה זיבת דבר לח וצריכים לפרש דבריו דס"ל להש"ס חזקה אלימתא היא דאין דרך דם לצאת עם מי רגלים משום דבשעה שנפתחה השלפוחית נסתם המקור ובסברא זו י"ל שיטת הרמב"ם וסיעתו דפסק הא דר' יוסי דעומדת טהורה ופסקו כר' דעד שאינו בדוק ואלו הש"ס דנדה י"ד ע"ב קאמר ר' כר"מ ור"י לעצמו טיהר ונדחק ה"ה וגם בתה"א הזכיר זה ודברי מהרי"א בתפארת ישראל לא הבנתי בזה ולפי הנ"ל י"ל כיון שזהו חזקה גמורה א"כ מנ"ל לר"ז דזה תלי' בזה דלמא ע"כ לא טיהר ר"י אלא במי רגלים דחזקה אלימתא היא משא"כ בעד שאינו בדוק דסתם אשה בחזקת רואה היא לא מבעי' באין לה וסת דס"ל להרמב"ם דלרחב"א דספ"ק דנדה צריכה בדיקה בכל פעם אלא אפי' ביש לה וסת נמי הא קיי"ל וסתות לאו דאוריי' ואין כאן חזקה מ"הת לטהר ומשו"ה אפי' ביש לה וסת נמי הצנועות מיהת בודקת לפני תשמיש לבעלה להרמב"ם ויעויי' מ"ש כ"מ פ"ה מהל' שגגות הל' וי"ו א"כ אין לה חזקה כלל ואפשר דבכה"ג אפי' ר' יוסי מודה ומנ"ל לר"ז להשוות פלוגתי' אהדדי וע"כ צ"ל ר"ז לטעמיה אזיל דס"ל כל לבעל' לא בעי' בדיקה דלבו נוקפו ופורש כמבואר לעיל י"ב ע"א וס"ל נמי וסתות דאוריי' ט"ו ע"א מדאמר דכ"ע וסתות דאוריי' יע"ש לכן לדידי' שפיר תלי' בהדדי מאן דמטהר בעומדת מטהר נמי בעד שאינו בדוק אע"ג דאכתי איכא למימר בעומדת איכא תרי חזקה להתיר חדא חזקת טהרה דאשה לר"ז כנ"ל ואידך חזקה דמקור נסתם כנ"ל משא"כ בסתם אשה ז"א כבר למדונו הרב פני יהושע ז"ל בחי' לגיטין כ"ח ע"א דכך לי חד חזקה כמו תרי בדאוריי' כל שאין חזקה מנגדתו וא"כ לר"ז א"ש אבל לפי מה דקיי"ל וסתות לאו דאוריי' נמצא אין שום חזקת טהרה להאשה כיון דמגופה קחזי' ויעיי' מ"ש תוס' נדה י"ח ע"ב ד"ה למעוטי

א"כ שפיר י"ל כק' הנ"ל וא"ש פסק הרמב"ם וסייעתו מ"מ מבואר מדברינו האלו דחזקה גמורה היא דאין דרך דם לבוא עם מי רגלים לכן י"ל שפיר פריך אי דלא ארגשה הרגשה גמורה אמאי טמאה הא חזקה דאינו רואה דם עם מ"ר והוצרך לשנוי דבעומדת ליכא הך חזקה לר"מ משום דהדר מ"ר למקור כצ"ל לדעת מוז"ה הנ"ל:

ולכאורה הי' נלע"ד להביא ראי' דבעינן דוקא פתיחת פ"המ מדאמרי' שם ג' ע"א ישנה נמי אגב צערה מתערי ודוחק גדול הוא דנימא מצער' דזיבת דבר לח במעט דם שאינו בא בשפע דמתערי משינתא ודוחק לומר אה"נ אבל כיון דעכ"פ בשופעת מתער' מהזיבה וממילא לא מטמאה מע"לע אפי' במעט דם משום לא פלוג וכמ"ש תוס' שם ד"ה מרגשת בעצמה וכו' זהו מבואר הדוחק גם כי ה"ל להתוס' להביאה כמ"ש תוספות אשוכבת פרקיד וכדומה אע"כ דפשיטא להו דזהו לא הוה הרגשה כלל אלא כשנפתח מקורה וכן מורה לשון התוס' שם שכ' כשנעקר דם מן המקור וידעתי שיש לפקפק ולומר דשמאי על הרוב ידבר ומ"מ זיבת דבר לח נמי מיקרי הרגשה אבל כל זה דוחק ומי יכניסנו לזה כשלא נמצא בהראשונים בהדי' כן אדרבה מלשון הרמב"ם הנ"ל שהביא שב יעקב ומלשון תה"ד שכתבתי משמע להדיא דהרגשה היא פתיחת פ"המ:

עוד יש להבי' ראי' מלשון התוס' ד' ע"א ד"ה והא אשה מכוסה היא שכ' להדי' שהמקור סתו' והי' לה להרגיש כשנפתח אע"ג דמסקינן דאפ"ה מטמא ב"ה אע"ג דלא ארגשה פתיח' פ"המ היינו לאו משום דלא בעי פתיחת פ"המ אלא משום דס"ל לב"ה אימר ארגשה ולאו אדעתה דסבורה הרגשת מ"ר היא דבאמת כשמצטערת ע"י מ"ר הוא קרוב למקום פ"המ שראש השלפוחיות המונח על המקור מגיע עד כנגד פתח החדר כידוע למתחיל קצת בניתוח וכמבואר בציורי ספריהם מכל זה משמע בודאי דהרגשה ממש בעינן:

אך את זה ראיתי דברי הגאון בנ"בי סי' נ"ה דף ס"א שכ' דנ"ל שלא כדעת כת הקודמים אלא הרגשה היא זיבת דבר לח ולא חש להבי' שום ראי' מראיותינו הנ"ל ולדחות אותה אלא הביא ראי' מדאמרי' ר"פ הרואה כתם בבשרה תרתי שמעת מינה עד שתרגיש בבשרה ושמטמאה בפנים כבחוץ והיינו מן השינים ולחוץ וזהו חוץ מפי המקור ש"מ ששם נמי הוא מקום הרגשה והיינו זיבת דבר לח עכ"ד וראי' זו איני מכיר הא כתב הרמב"ם פ"ה מהל' א"ב ה"ד ובשע' גמר ביא' האבר נכנס לפרוזדר ואינו מגיע עד ראשו שמבפנים אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות וכו' וכך הם דבריו בפי' המשניות אלא ששם בסופו יש איזה שורות לא ידעתי לפרשם נמצא שפה המקור הוא מקום שהשמש דש ובנדה מ"א ע"ב אמרי' בין השינים היינו מקום דישה מאי מקום דישה אר"י מקום

שהשמש דש אלמא דא ודא אחת היא ושם הוא מקום ההרגש כשנפתח פ"המ ואעפ"י שכ' שאינו מגיע עד ראשו שמבפנים אלא רחוק ממנו קצת היינו קצת רחוק מראש המקור מבפנים אבל הוא נכנס עד הפתח ממש והוא ראשו שבחוץ ויעויי' לשון הרמב"ם שם הל' ב' ועד היכן הוא בין השינים עד מקום שיגיע אליו האבר בשעת גמר ביאה ובהלכה ד' הנ"ל כ' ג"כ זה הלשון ובשעת גמר ביאה האבר נכנס וכו' כמו שהעתקתי לעיל א"כ הכל חד וכן מבואר מלשונו בפי' המשנה ר"פ יוצא דופן אלא שצל"ע מ"ש מקום יוצא מצוואר הרחם וידוע כי פי' המשנה משובש מהמעתיקים א"א לדקדק עליו כ"כ סוף כל סוף דברי הנ"בי צ"ע:

האמת שלפמ"ש תוס' נדה מ"ב ע"ב ד"ה שהוציא משמע דבית החיצון שהשמש דש שם הוא חוץ לפרוזדר וא"כ דברי נ"בי נכונים כיון דבבשרה היינו חוץ לפרוזדר ה"ה ההרגשה נמי שם הוא והיינו זיבת דבר לח אבל באמת כל זה כתבו תוס' לפי הבנתם וכן רש"י ז"ל פי' סוגי' דפרוזדר לפי מה שצייר מהר"ם לובלין הכל לפי שכלם אבל אחר בקשת המחילה מרבותינו הקדושים לא צדקו דבריהם בזה כי האמת עם הרמב"ם כאשר יעיד הנסיון עפ"י חכמי וספרי הניתוח אשר לפנינו מספרי בני ישראל כמו מעשי טוביה וס' שבילי אמונה ושם במעשה טוביה יש טעות קצת בציור הלול ויש לפני עוד ספרים מדויקים מרופאים מומחים אשר לא מבני ישראל המה בכמה וכמה ציורים כולם יעידון ויגידון כהרמב"ם ז"ל ומיני' לא נזוע גם שאלתי רופאים וכך אמרו לי ובר מן דין לו יהיבנא לי' כשיטת התוס' הנ"ל מ"מ אין ראיתו ראי' דהרי אמרי' התם ר"פ הרואה כתם דבבשרה אתי נמי להא דר"פ המפלת בבשרה ולא בשפיר ובשפופרת ובלי ספק דאשה המוציאה דם בשפופרת מן הפרוזדר עד כותלי הרחם סמוך למשקופו של שמש והיינו לנ"בי בית החצון ואם אז יצא הדם מן השפופרת לחוץ ויגע בבשר אין שום ה"א שיטמא אעפ"י דנגע בבשרה דלשם וראי' ברורה לדבר מהא דר"ש שהביא הרא"ש ר"פ המפלת וז"ל הטור סי' קפ"ח וכן עשה ר"ש מעשה באשה שנעקר מקור שלה וכו' ולא היתה פוסקת לראות כל זמן שאותן חתיכות בבית החצון וכו' וכ' הרב"י שנראה שהיתה רואת דם ממש ואפ"ה הי' מטהר אותה מפני שהיא תולה שמהחתיכות שבבית החצון נמשך הדם וכיון דבשעה שנעקר לא הי' דם אלא בחתיכה טהור וכ"פ בש"ע ואע"ג דכ' מלשון הרא"ש לא משמע מ"מ אפי' לפי הבנתו בהרא"ש ה"ט משום דאז הוה חיישי' שמא דם ממש מעורב בו אבל אי הי' עינינו שם וידעי' שהדם הזה יצא מן החתיכה אעפ"י שנגע בבשר החיצון שקורא לו נ"בי ב"הח אפ"ה טהורה וע"כ האי בבשרה תתפרש לפנים מבית החיצון שלו ואם על כרחנו נאמר ב' מיני בשר בהאי קרא ויהי' הך דרשא דבפנים

כחוץ קאי אבית החיצון שמחוץ לפרוזדר ואידך דרשא דבבשרה ולא בשפופרת יהי' קאי אבשר שלפנים מבית החיצון וא"כ הדרשה שלישית שתרגיש בבשרה ע"כ דומה לדרשא דלא בשפופרת דהרי כתי' בבשרה ואמרי' דייתורא דה"י קאי אהנך תרתי שתרגיש ולא בשפופרת כמבואר מלשון הש"ס דר"פ הרואה כתם הנ"ל וא"כ הנך תרתי בחדא מחתא מחתינהו קרא וידעתי כי משמע מדברי הגאון מהו' גבריאל שבתשו' שב יעקב דתרתי שמעת מיני' היינו הרגשה ובפנים כבחוץ נפקא כחדא יע"ש ולא אאריך בזה כי הוא המצאה שכלי' ולא אמתית. עוד כ' נ"בי ראי' ממשנה דמשל משלו חכמים י"ז ע"ב דקשה לו אי דארגשה אמאי ספיקו טמא הא ודאי הוא כבר הרגיש בזה בתפארת ישראל בתחלת הספר וכ' מזה ראי' לשיטת הרמב"ם וה"פ ספיקו טמא שחזקתו מן המקור בהרגשה שחזקת דם מקור יוצא בהרגשה יעו"ש והוא פשוט למעיין:

ובלאה"נ דבריו שבאותו ענין בתשובה ההיא אין להם שחר דכ' שם דאי מקור מקומו טמא ומטמא טומאת ערב מיהת שוב אין לה חזקת טהרה וממילא טמאה נדה נמי אע"ג דנגד חזקה שיוצא בהרגשה מתנגד חזקת טהרה הכא כבר אבדה חזקת טהרה שלה ודעתו דמשו"ה אסורה לבעלה והוא פלאי אי יהיבנא לי' כדבריו שהחזקות מתנגדות זו לזו א"כ עדיין מה הועיל במה שאבדה חזקת טהרתה מ"מ חזקת התירא לבעלה לא אבדה ועדיין במקומה עומדת ומה ענין חזקת היתר לבעלה לטומאת טהרות והכי כ' תוס' להדיא בב"ק י"א ע"א ד"ה דאין וכו' דהני תרי מילי לא אגידי בהדדי אך ראשית דבריו אין להם יסוד במח"כ כי הוא חשב דחזקת דמים שיצאו בהרגשה הוא חזקה בעלמא ונמצא שזהו מתנגד עם חזקת טהרה שלה או עם חזקת היתר לבעלה כפי מה שאומר אני והא ליתא דהאי לאו מתורת חזקה אתאינן עלה אלא חזקה דאתי' מכח רובא דרוב דמים שמן המקור יוצאים בהרגשה ויש לי להאריך בזה הרבה אלא שלא אעמיס על אדמ"ו נ"י מה שאין צורך למה שאני צריך כעת כללא דמלתא דרובא הוא ורובא עדיף מחזקת טהרה שלה ואזדא לי' כל מ"ש בהא דר' חיי' יע"ש:

נחזור לענייננו שלפע"ד אין שום ממשות בראיות הגאון הנ"ל ולדעתי הראיות שכתבתי נכונות המה שאין הרגשה אלא פתיחת פ"המ והוא שנזדעזע גופה כעין צער מ"ר ולפלפולא בעלמא אומר כי הי' אפשר להמציא עוד קולא באם לא ארגשה פתיחת פ"המ ורק זיבת דבר לח לפי מה שידוע ברפואה שרוב הזיבות האלו באו להנשים מחמדה ותאוה והא כ' הר"ן בחידושיו אהא דס"פ כל היד אהא דר"א ארחי' ואמר האי דם חמוד דדם חמוד טהור לגמרי והא דאמרי' תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה ז' נקיים היינו משום שמא נתערב בי' טפה דם נדה מחמת התעוררת החמוד וצריכים להבין א"כ מאי אהני לי'

לר"א הא דמורח ודאין דאכתי דלמא דם נדה מעורב בה ולדחוק ולומר דהי' יכול להבחין גם זה אי מתערב בו או לא משא"כ בתבעוה לינשא מיירי או דאין כאן בקי בהרחה או דאינה מביאה דם לפנינו כלל וחיישי' שמא נאבד ממנה טפה דם חמוד שבה מתערב דם נדה ואה"נ אלו הביאתה לפנינו והי' בקי בהרחה הוה שריא ואלו כן הי' מיושב ק' ט"ז מתמר ורות דאנהי הוה בקיאי טפי מינן בלי ספק אבל זה מבואר הדוחק ואין לו קיום מכמה טעמים והמחוור דדוקא בחמוד גדול דתבעו' לנשא הוא דחיישינן לטפת דם נדה כי כן מורה לשון הר"ן ז"ל דמחמת החמוד מתעורר גם דם נדה לצאת משא"כ בחמוד דעלמא לית כאן אלא דם חמוד ושרי' א"כ יש לנו עוד קולא בהרגשת זיבת דבר לח בלי פתיחת פ"המ דנימא כיון דתחלתו ע"י חמוד בא גם הדם הוא דם חמוד זה כתבתי לפלפולא בעלמא כי לפע"ד אין אנו צריכים לכל זה והנה זהו מעשים בכל יום שע"י שמרגשת דבר לח מקנחת בחלוקה שאינו בדוק ומביאתו לפנינו ואם נחמיר בזה יהי' חומרא גדול' כמ"ש לדברי אין קץ לדברי חבירי אין סוף ע"כ עיני מיחלות ותלויות עד יורני מ"ו הגאון ובין כך אני מחזיק בסברתי הנ"ל:

והנה יש מקום אתי לעייל פילא בקופא דמחטא ולפרש דברי נ"בי ולומר דה"ק נהי דחזקת דם יוצא בהרגשה הוא רובא מ"מ יש כאן ב' חזקות חזקת טהרה שלה וחזקת היתרא לבעלה וכ' הריב"ש בתשו' הביאה פ"י בקונטרס אחרון דכתובות סי' מ"ו דרובא לא עדיף משני חזקות וע"ז תי' נ"בי דחזקת טהרות אזדא לה משום שטמאה טומאת ערב מיהת דמקור מקומו טמא ונגד חזקת היתרא לבעלה מהני רובא דהרגשה כן יש לפרשו אבל הוא ז"ל בעצמו דחה דברי הריב"ש מהלכה בחלק אה"ע סי' מ"ג דף מ"ד ע"ב וכ' שיש לו ראי' ברורה ממה דילפי תוס' רובא עדיף מחזקה מפרה אדומה דסמכי' ארובא דכשרות נגד חזקת טומאה ש"מ דרובא עדיף והנה משם מוכח דעדיף אפילו מתרי חזקות שהרי הבהמה יש לה חזקת שאינו זבוח ונימא במקום נקב קשחיט אלא ש"מ אפי' נגד ב' חזקות מהני רובא ודלא כריב"ש ע"כ דברי הגאון ז"ל ומדויל ידי' משתלים אך לפע"ד דבריו לדחות דברי ריב"ש לא נהירא כלל דלכאורה ק' אהתוס' איך נילף מפרה אדומה דרובא עדיף מחזקת טומאה של אדם בשלמא אי הוה כתיב בקרא שנקח פרה כשרה נמצא דאי הפרה ההיא תהי' טריפה בפנים יהי' האדם טמא כשהי' ואנו מטהרין אותו וסמכי' ארוב פרות אזי שפיר הי' מוכח מזה דרוב עדיף מחזקה אבל השתא דלא פסל בה טריפה אלא חטאת קרי' רחמנא שתהי' ראוי' לחטאת וגבי חטאת דינא הוא דניזל בתר רובא משום דאין חזקה מנגדתו והך פרה אדומה כיון שהיא ראוי' לחטאת הרי מטהרת האדם לא משום רוב אלא משום ברור גמור שהיא ראוי' לחטאת ואע"פי שהיא סברא

דקה אבל לפע"ד היא נכונה וא"כ לא מוכיחו תוס' מידי וצ"ל דהתוס' כ"כ למאן דיליף רובא מפרה אדומה ולא משחיטה עצמה ולא חיישׁ דלמא במקום נקב קשחיט ולדידי' גבי חטאת וכל הקרבנות לא אזלי' בתר רובא אלא בדקינן להו דהא לא חיישינן שמא במקום נקב שחיט ומפרה רצה למילף משום דא"א למבדקה דבעי' כשהיא שלימה וא"כ ליתא למ"ש לעיל דסגי שתהי' כמו חטאת ז"א דאכתי במה ידעי' שהוא כמו חטאת שהרי בדקינן לי' ופרה א"א למבדקי' וע"כ משום רובא ואתי רובא ודחי חזקת טומאה של אדם ושפיר הוכיחו תוס' וא"כ למאי דמסקי' דשמא במקום נקב קשחיט וא"א למבדק החטאת וסמכי' ארובא ובפרה סגי שתהי' רק כשר לחטאת ליתא הוכחות תוס' מפני ק' הנ"ל אלא דמ"מ מוכח דרובא עדיף מהיא גופי' דכיון דחיישינן למקום שחיטה נקוב ה"ל חזקת שאינו זבוח וש"מ רובא עדיף נמצא ממ"נ מוכח דרובא עדיף מחזקה אבל להוכיח דרובא עדיף מב' חזקות א"א להוכיח דכי איכא להך דחזקת טומאה ע"כ ליכא חזקת שאינו זבוח ואי איתא להא ליתא להא ודברי ריב"ש נכונים דלא כנ"ב: [ועיין בסימן כ"ד שם דחה ראי' הנ"ב נגד הריב"ש באופן אחר]: פק"ק מ"ד יום ה' א' דר"ח אלול תק"ס לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קסח

רב שלומים מאל אלקי עולמים לי"נ הרב המאה"ג צדיק ונשגב נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' דוד אב"ד ור"מ דק"ק ס"ה נ"י:

נפשו היפה אותה לדעת מדוע הטרחתי לפלפל באשה שהרגשה ובדקה בעד שאינו בדוק מה דינה והקשה מכ"ת ת"ל שטמאה משום שהרגישה שנפתח מקורה וממ"נ אי הך דם שעל העד מעלמא אתא הרי נפתח מקורה וכ' בש"ע סי' ק"ץ וכ' ג"כ רמ"א סי' קפ"ח דטמאה: -

הנה בש"ע סי' ק"ץ קצר בזה והן הנה דברי תה"ד שהבאתי בתשובתי ושם התנה דוקא אם לא מצאה כלום אבל אם מצאה מראה טהורה אזי תלינן ההרגשה במראה ההוא וטהורה היא וכ"כ בש"ע סי' קפ"ח ע"ש ובזה מיישב בספר תפארת ישראל ק' שב יעקב שהקשה מהא דנדה י"ו ע"א דאמר שמואל הגיע שעת וסתה ולא בדקה ולבסוף בדקה ומצאה טהורה ה"ז טמאה והקשה הגאון הנ"ל ממ"נ אי לא ארגשה הא לא ארגשה ואי ארגשה בלאה"נ טמאה לתה"ד ותי' תפארת ישראל הנ"ל דמיירי דבדקה ומצאה מראה טהורה דמשום הרגשה היתה טהורה ואלו משום וסת טמאה היא וזהו פשוט מאוד ויספיק גם לדידן וכ' הגאון ת"י הנ"ל שבש"ע רמז זה במ"ש ולא מצאה כלום הא מצאה אפי' מראה טהורה לא ושוב מצאתי בתשו' מהר"ם א"ש סי' י"ג כ' ג"כ לטמאות בעד

שאינו בדוק כשהרגישה וא' מהטעמים הוא משום הך דתה"ד ומשמע דאם הי' מראה טהורה ג"כ הי' מטהר ולא נ"ל כמו שהארכתי בתשו' שלי שכתבתי על זה ובאמת צ"ל קצת מיתון בדין זה מהו מראה הטהורה כי לעולם תוציא לפנינו הבדיקה מלוכלכת (בשלי"ם) מלחלוחי הגוף ונפל פיתא בבירא: -

והנה בש"ע כ' ובדקה אח"כ וכ' בת"י הנ"ל דהיינו שיעור וסת המוזכר ר"סי קפ"ז והוא אח"ז דמתני' נדה י"ד ע"א וטעמו ונימוקו עמו דהרי בתה"ד יליף זה מלמ"ד וסתות דאוריי' אי עברה ולא בדקה טמאה היא הה"נ בהרגשה יע"ש בתה"ד וא"כ דיו כוסתות דדוקא עברה ולא בדקה מיד אבל אי בדקה מיד ולא מצאה כלום טהורה היא והה"נ בהרגשה זהו דעתו אמנם ראיתי לשון רמ"א סי' קפ"ח שדקדק וכ' שהרגשה שנפתח מקורה ובדקה מיד וכו' יע"ש ואפשר דס"ל דחמירא הרגשה מוסתות דבשלמא וסתות אנו מוחזקין שבז"הז תראה בשפע וא"כ בשלמא אי עברה זמן וסתה ולא בדקה אע"ג שאח"כ אחר שיעור וסת בדקה ומצאה טהורה מ"מ חיישי' שמא בא אורח בזמנו ונפל לארץ ונאבד משא"כ בבדקה מיד בתוך שיעור וסת ליכא למיחש להנ"ל ולא חיישי' שמא טפה דם נימוק והלך לו מה"ת ניחוש לזה הלא לא באנו לחוש אלא משום חזקתה אורח בזמנו ולזה לא היתה מוחזקת לראות טפת דם כחרדל בשעת וסתה הלא אז דרכה לראות בשפע לא טפה הנימוק והולך משא"כ בהרגשה שהיא מרגשת במקרה שלא בשעת וסתה וכיון שהניח כלל שזהו סברא דאורייתא כל שנפתח מקורה רואה טפה לכ"הפ א"כ אפילו בדקה מיד ולא מצאה כלום נמי טמאה דעכ"פ צ"ל טפה א' נימוק והולך או של מראה טהורה או של דם נדות ומי מפיס וא"כ היא טמאה מספק מ"מ לבי ניקרני בזה ואיני יודע:

ומ"ש לי מעלתו דבתורת שלמים כ' דמעוברת מטהרים אפילו בהרגשה ושבס' בית לחם יהודה וס' סדרי טהרה פליגי ומטמאים אותן ספרים לא נמצאו בידי אבל דברי ס' תורת שלמים ראיתי ובמח"כ לא נ"ל דבריו בזה דמ"ש דדיו כוסת למ"ד וסתות דאוריי' דמ"מ מעוברת טהורה כדאי' להדי' בש"ס נדה ט' ע"א א"כ ה"ה בהרגשה לא נ"ל דבשלמא הגיע וסתה בימי עיבורה אמרינן כיון דמוחזק לן דאשה מסולקת בדמים בימי עבורה ולא אתרע הך חזקה בפנינו כלל א"כ מוקמי' חזקת סילוק דמים של מעוברת נגד חזקת אורח בזמנו בא ואוקי אשה אחזקתה שהיא טהורה משא"כ בהרגשה בימי עיבורה מכיון שהרגשה הרי אתרע חזקת מעוברת שלה דהרי סתם מעוברת אין מקורה נפתח והאי כיון שנפתח אתרע חזקתה ע"י מעשה הפתיחה הלז ויש לחוש לה ובסברא כעין זו ישבתי ק' הרב"י על הטור שפסק דמעוברת אפי' לכתחלה לא בעי' בדיקה ונחבית במחבא בעי' בדיקה לכתחלה מיהת והקשה הרב"י הא מעוברת אתי' מנחבא במחבא כמבואר ט'

ע"א הנ"ל ואיך הקיל הטור במעוברת טפי ממחבא יעיין בסי' קפ"ד ובתפ"י כ' שיצא לו מלשון הש"ס שם דקאמר לא בעי' בדיקה משמע אפי' לכתחלה ותימה הא גם במחבא אמרי' כיון דאיכא חרדה דמי' מסולקי' ולא בעי' בדיקה ואפ"ה אמרי' דוקא עברה ולא בדקה והנ"ל בזה דלפי הנ"ל איכא כאן ב' חזקות המתנגדות היינו חזקת סלוק דמים של מעוברת או חרדה נגד חזקת אורח בזמנו ודינו דלכתחלה מיהת תבדוק כמבואר בר"ן פ"ק דפסחים והובא דבריו בביאור במג"א סי' תל"ז סק"ד ויעיין ש"כ י"ד סי' פ"ג סקי"א וצ"ע שם ובמג"א סימן ח' סקי"א והוא מש"ס פסחים ד' ע"א מאי נ"מ לשיילי' יע"ש וא"כ ה"נ הי' לנו להצריך בדיקה לכתחלה מיהת אלא דהכא מוקמי' לה אחזקת טהרה שלה משו"ה אינה צריכה בדיקה אפילו לכתחלה דאמרי' אוקי חזקה להדי חזקה ונשתיירה בחזקת טהרה אלא אכתי הדבר ידוע דחזקת טהרה של אשה חזקה גרוע היא מאוד משום דגופה עלולה לראות כמבואר ריש מכלתין דנדה ודרכו בה כל הולכי נמושות והי' ס"ל להטור דודאי מעוברת דגם זה הוא חזקה דמגופה שמתעברה ומסתלקת דמים לזה מהני חזקת טהרה שלה להתירה לכתחלה בלא בדיקה משא"כ חרדה דהוא מלתא דאתי' מעלמא נהי דמהני נגד חזקת אורח בזמנו מ"מ אכתי הוה ב' חזקות המתנגדות ובדיקה מיהת בעי' היכי דאפשר ואי משום אוקמה אחזקת טהרה זה לא מהני כיון שגופה עלול לראות כנ"ל ביישוב דברי טור וס' כזו כ' גם בתשו' הר"ן הביאו הרב"י בהלכו' מקוואות ופסקה בסי' ר"א סעי' סה וע"ש ומייתי לי' ראי' מש"ס קדושין ע"ט ע"ב מי מוציא מיד מי וכו' דכיון דהאדם עלול מגופו להתחלות לפרקים לא אזלי' בתר חזקת בריאות שלו וע"ש ובחי' בארתי ראייתו באריכות זהו מה שרציתי לבאר ואומר שלום לו ולתורתו פה ק"ק מ"ד יום ג' י"ט אלול תק"ס לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קסט

אשר שאלת ממני באשה שהפילה ביום מ' לטבילתה אם יש לחוש לולד ועיניך לנכח הביטו בתשו' ע"הג סי' כ"א ומ"ש עליו בפלתי סי' קצ"ד וכתבת הנראה בעיניך וכוונת קצת למ"ש אני בחי' למס' נדה ואבאר עתה הדבר לדינא בעז"הי בתשו' עה"ג סי' כ"א כ' דאפשר דכשהפילה בתוך מ' יום לטבילתה ליכא למיחש לולד דליכא למימר שכבר נתעברה מקודם דא"כ לא היתה רואה דם דחזקה מעוברת מסולקת בדמים ומבי' ראי' לדבריו מלשון רש"י במתני' נדה ל' ע"א הפילה ביום מ' פירש"י לטבילתה ועוד האריך וסיים שעדיין צריך תלמוד והגאון מהר"י מילר בשבות יעקב הקשה ע"ז מש"ס נדה ט' ע"א מבואר כ"ז שלא הוכר עוברה שאין ראשה ואיברי' כבדי' אינה מסולקת בדמים ודחיית הש"י שם נוטים לדבריך ואין בהם ממש: -

וזה לשוני בחי' למס' נדה ט' ע"א מידי הא טעמא אלא משום דראשה כבד עלי' וכו' הנה בשמעתין מבואר דסברא דאורייתא היא וסמכי' עלה אפי' למ"ד וסתות דאוריי' וק' א"כ אשה שראתה בתחלת זמן הכרת עובר נימא ודאי למפרע הי' הדם ההוא וכותלי בית הרחם העמידוהו ואפי' חולין ליטמו ואפי' שמאי נמי יודה לזה וכ"ת ה"נ לא לשתמיט וכו' וי"ל דנהי דסברא דאוריי' היא דבימי עיבורה לא תראה ודחי' בחזקה זו חזקת אורח בזמנו בא מ"מ בתחלת זמן הכרת עובר כשראתה לפנינו אין כאן סברא דאוריי' למתלי באמש יותר מבהיום והטעם דהנה ודאי החוש מעיד דמיד אחר קליטת הזרע נתמעט דם נדתה משום דהולד נוצר וניזון ממנו ונהי דמ"מ חזקה דאוריי' דמסולקת בדמים לא הוה בסברא זו לחוד עד שיצורף לזה גם כבידת ראשה ואיברי' הבא לאחר הכרת העובר ועד אז לא סמכי' אחזקה זו עד אחר ג"ח שיצורפו שניהם סלוק רמים שמחמת ולד ושמחמת ראשה ואיברי' הכבדים ובצירוף הטעמים נעשה חזקה גמורה דאוריי' והשתא תו לק"מ בראת' מיד אחר הכרת העובר נתלי הדם באמש טפי מבהיום דז"א דמה ניתוסף לה היום טפי מאמש סברת ראשה ואיבריה כבדים לחוד והאי לחוד אינו עושה חזקה דאורייתא לדחות סברת אשה מרגשת בעצמה וכותלי ב"הרח לא מוקמי' דם וחזקת טהרה שלה כמבואר ריש מכלתין ואי קשי' עכ"פ בתחלת עיבורה נמי נטהר ונימא דיה שעתה דהא מע"לע דרבנן בעלמא הוא והי' לנו להקל אפי' בסברת ולד מסלק דם לחוד בלא ראשה ואיברי' כבדים כמו דמקלינן בסברת ראשה ואיברי' לחוד גבי הפילה רוח שם ט' ע"א יש לומר אה"נ אלא מנא ידעי' דמעוברת היא וע"כ חזקנו אותה בטמאה וכשכבר הוחזקה בטמאה ואח"כ הוכר ניקום ונטהר מה שכבר מוחזק בטומאה משום ס' זו לחוד זה לא אמרי' ובזה י"ל מאי קמספקא לי' לר' ירמי' ראתה ואח"כ הוכר עוברה מהו דפירש"י מיד הוכר עוברה הוא קצת דוחק כמ"ש רשב"א הא כל שיעורי חכמים כך הוא וי"ל בדוחק דר' ירמי' לטעמי' בפ"ק דר"ה י"ג ע"א דלא ס"ל כל שיעורי חכמים כך הוא ור"ז השיב לו לפי שיטתו והוא דחוק אבל לפי הנ"ל א"ש בפשיטות דלמאי דלא ידע ר' ירמי' הך דראשה ואיברי' כבדים הוה ס"ל דסלוק דמים תלי' בולד והאי לחוד ס' דאוריי' הוא ומה שאינה דיה שעתה עד שהוכר עוברה היינו משום דלא ידעי' דמעוברת היא עד שהוכר עוברה ומבעי' לי' דעכ"פ אח"כ נטהר למפרע מה שכבר החזקנו בטמא משום שנתברר לן למפרע בחזקה גמורה מ"הת שהיא מסולקת וע"ז השיב לו שאין זאת החזקה עיקר אלא בצירוף ראשה ואיברי' וק"ל ואין להאריך מ"מ בדברינו אלו נדחו הרבה מדברי האחרונים שנתחבטו בזה אלו דברי בחידושי: -

והנה מ"ש ע"הג מלשון רש"י מ' יום לטבילתה המעיין בתשו' יראה שלא כ' הגאון ז"ל להלכה ומסיים וצריך תלמוד ולא כ' רק להפיס דעת השואל במילי דחדודי אבל האי ראי' מידחי בגילי דחטי דפשוט וברור הוא כי רש"י לא נתכוון אלא לטבילה שאחר הלידה דרגיל הוא בלשון המשנה ובריי' למנות ימי מפלת מלידה שלפני' כגון המפלת לאור שמנים ואחד מביאה קרבן ואינו נאכל דמנין הימים קאי אהלידה שלפני זאת וה"נ המפלת ביום מ' ר"ל אחר לידה שקדמה והואיל וזה א"א לשמש מיד אחר הלידה שהרי היא טמאה לידה ע"כ פירש"י אחר שטבלה ללידתה ובזה האופן נדע בודאי שלא היתה מעוברת קודם ובחיי כי אחר שחדשתי זו מצאתי שכ"כ בסדרי טהרה והוא כ' באולי ואפשר והביא ראיות וסברות אחרות והנלע"ד שזה ברור ואמת בלי גמגום:

ויש לתמוה על הפלתי שנדחק לומר דרש"י כ"כ משום סיפא דה"ל ס"ס ספק תוך מ' ואת"ל אח"כ שמא זכר ולא נקבה משו"ה פירש"י מ' יום לטבילה וחזקה שמתעברת בליל טבילתה אלו דבריו מ"ש מסס אולי נעלמו ממנו דברי תוס' בנדה כ"ז ע"א ד"ה חומר בס"הד ובב"ק י"א ע"א ד"ה דקא וכו' יע"ש תו ק' מאי פסקא דבעי' מ' יום אחר טבילה מי לא משכחת שטבלה ונתעברה וחזרה וראתה [דלדבריו תראה אחר שקיבלה ההריון] וחזרה וראתה לכ"ה יום וטבלה לנדתה ומפלת אחר איזה ימים אם נאמר חזקה אינה מתעברת אלא סמוך לטבילתה יהי' רק ה' או ז' ימים ומאי פסקא למימנה מטבילתה ותו ק' הא אשה מתעברת סמוך לוסתה כדלקמן ס"פ המפלת א"כ כשהגיע וסתה אימא דנתלה בוסתה ע"כ כל דבריו צ"ע:

בהא סלקינן דחלילה לסמוך אהא כלל להקל והמפלת ולא ידעה שפירש בעלה ממנה או שהוא אחר לידתה זולת זה לעולם מספקינן בספק ולד ותשב ד"י יום ואם הי' בהם ז' נקיים רצופים תטבול ליל ט"ו דקיי"ל ימי לידה שאינה רואה בהם עולה לספירת זיבתה. ומה שהרגשת בטעות שנפל בדפוס ש"כ סימן קצ"ד סק"ג הא לך לשוני על הגליון צריך להיות ז' נקיים ואחר י"ד יום בוי"ו העיטוף והרצון שצריכה האשה ב' דברים הא' שתספור ז' נקיים והשני' שיהי' לה י"ד יום מיום לידתה ואחד בלא אידך לא סגי אבל הא פשוט דהז' נקיים יכולים להיות מכלל הי"ד יום כדלעיל סעי' א' עכ"ל בגליון ודי לך כעת בענין זה פה מ"ד יום ב' כ' מנחם תקצ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קע

שלום וכ"ט לתלמידי הרב הותיק המופלא מהו' שמואל נ"י אב"ד דק"ק יערגן:

אודות אשה שהגיע ליל טבילתה ביום יציאת בעלה לדרך והוא בעונה הסמוך לוסתה אם נאמר שבצירוף ב' מצות עונה דהיינו ליל טבילה ויום יציאה לדרך לא נחוש כלל למצות פרישת עונה הסמוך לוסתה:

שאלה זו בעינה נשאלה לפני שבוע העבר ואסרתי בפשיטות והעיקר כי מ"ש רמ"א בסימן קפ"ד לחומרא בעלמא לפרוש מתשמיש הוא לענ"ד מעיקר הדין דהש"ך כ' בזה משום דקיי"ל וסתות לאו דאורייתא וכ"כ ב"י שם וכן משמע מתוס' פ' הבע"י ואני קבלתי ממ"ו זצ"ל דאפי' למ"ד וסתות ל"ד מ"מ פרישת עונה הסמוך לוסתה דאורייתא דשמא ראתה כבר לא חיישינן אבל שמא תראה כמו שמא מת ושמא ימות ושוב נדפס כן בס' נ"בי ושוב מצאתי כן בבד"ה להרא"ה אלא שחילק שם בין עונה שקודם רגע הוסת לעונה שאחר רגע הוסת ע"ש ואמר לי מורי זצ"ל דאפי' להסוברי' בש"ך סי' קצ"ו סק"ט דקריבה דג"ע דהיינו חבוק ונשוק אסור מ"הת בכל העריות מ"מ מותר לפקוד בקריבה בעלמא בעונה הסמוך לוסתה לצורך מצוה ביוצא לדרך אף על גב דהפרישה היא חיוב מ"הת מ"מ הותר הקריבה משום דהבעילה בעצמה אין בה איסור מ"הת אלא משום שמא תראה באמצע התשמיש ואסור לפרוש באבר חי ויצטרך להשהות עליה משו"ה אסור לכנוס בתחלה על מנת כן אבל בשארי קריבות אם תרגיש היא תודיע לו ויפרוש מיד אלו דברי מורי זצ"ל ודפח"ח ואני התלמיד מוסיף על דבריו בשלמא חמום התשמיש גורם להקדים הזלת הדם קודם זמנו ואיכא למיחש טפי משא"כ בשארי קריבו' מה"ת לחוש:

יהי' איך שיהיה כיון דאיכא ספק דאורייתא בודאי אין להקל בתשמיש בעונה הסמוך לוסתה אך בעונה דאביאסף ודאור זרוע בהאי יש להקל קצת אלא דלא נשאלתי ע"ז:

ותו דהך מצוה מחודש מאחרונים דליל טבילה אין לה שרש כ"א ממ"ש ב"י בשם ירושלמי בא"ח סי' תקע"ד דמותר לשמש בשני רעבון וכבר דחה לי' מג"א שם סק"ה דוקא בחשוכי בנים וגם אלי' רבה שם הוסיף עוד דהא טבילה בזמנה לאו מצוה ועוד הא לית לן טבילה בזמנה כלל שהם ספק זבות והיה דעתי להאריך בזה ושוב מצאתי שהכל נכלל בדברי הגאון ס"ט סי' קפ"ד סקי"ד ע"ש:

וי"ל דמג"א נמי לא אמרה אלא בשני רעבון דאין מצוה לקיים עונה בזמנה שהיא משתוקקת שהרי גם היא מחויבת לצער בצער הדור ואין לה להשתוקקת אבל בעלמא אפשר דהוה מצוה ועי"ל דבליל טבילתה שלא בסמוך לוסתה דלא ברירא לן שמתעברת דהרי פליגי ביה אמוראי ס"פ המפלת ע"כ לא עבדינין עובדא בשני רעבון אבל בליל טבילה והיא סמוך לוסתה דממ"נ מתעברת אפשר דמותר אפילו בשני רעבון אפילו כבר קיים פ"ור איכא משום לערב אל תנח ידך אלא דטבילה בזמנה לא שכיח שיארע סמוך

לוסתה אם לא שראתה דם בלא עת נדתה ונמשכה טבילתה בזמנה עד עונה סמוך לוסתה ואם יארע כן אפשר שמותר אפי' בשני רעבון ומיושב ק' תוס' דמס' תענית י"א ע"א ד"ה ללוי אירע כן ולא ליוסף:

ועיי' מהרש"א שם ועי"ל דמה שהרגילו לומר דעונת ליל טבילה מצוה משום דעי"כ האשה זריזה למטבל דרוצה אשה בקב ותפלות ואילולי כן היתה מתעצלת ולא היה לבעל פת בסלו ובא לידי הרהור עבירה ח"ו וטעם זה שייך אפי' במעוברת ומניקת דליכא משום בבקר זרע זרעך דהרי כבר היא מעוברת מניקת נמי נוח לו שלא תתעבר משום דמיעכר חלבא מ"מ איכא מצוה מטעם הנ"ל אבל בכל זאת אין דעתי נוטה להתיר להביא עצמו לידי ספק כרת בעונה הסמוך לוסתה: פ"ב כאור בקר ליום ה' טבת תקפ"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קעא

שלום וכ"ט לי"נ הרב החרוץ המופלג מהו' אברהם ני':

גי"ה הגיעני בזמנו וסיבת איחור תשובתי הוא כי אינני נכנס לדבר זה לרצוני להזדקק לשאלת (פאר פאה"ל) כי מימי לא יצא הדבר בהיתר מת"י להיותי מיראי הוראה בענין זה גם לא בעינא למיסר אתתא דא כי פן ואולי תמצא מי שיתיר לה ולא אהי' למכשול ח"ו ובפרט למ"ש פר"מ כבר יצא בהיתר מהגאון מהו' וואלף בסקאוויץ זצ"ל וא"כ לא צריכי לדידי ולמטלעתי אך להיותו מעורר בלוחות שניו' עוד הפעם לאו אורח ארעא למיקם לרבנן אבראי אמרתי להשיב מפני הכבוד לא כפוסק הלכה רק לברר הענין גם כי הדברים פשוטים ופר"מ ידיו רב לו בכל מ"מ בכפילת הדברים א"א בלי חידוש ולבב נבון כמוהו ילקט ילבין אמרים הטוב בעיניו ויעשם סמוכים לדינא כפי ראות עיניו:

הנה מה ענין ההרגשה מו"ז הגאון בעל מהרשש"כ והגאון שב יעקב הכריחו דע"כ הרגשת פ"המ או הזדעזעו' כל הגוף מכח הזלת הדם דאס"ד זיבת דבר לח א"כ ר"פ הרואה כתם דפריך אדשמואל מהאשה שהיא עושה צרכי' וקאמר אי דארגשה אי דלא ארגשה וק' בהטלת מ"ר מי לא ארגשה זיבת דבר לח ומי תוכל להבחין כלל בין לחות הדם ללחות מ"ר אע"כ ענין הרגשה הוא הרגשת הגוף והזדעזע באיברים ופתיחת פ"המ או עקוצה כעין עקוצה מ"ר המצערים כשהם נעצרים וכלשון הש"ס לעיל ג' ע"א ישנה נמי אגב צערא מתערא ולפע"ד זהו ראי' שאין עלי' תשובה אמנם הגאון נ"בי ז"ל הביא ראי' להיפך דהא מבבשרה נפקא ב' דרשות דעד שתרגיש בבשרה ועוד שמטמא בבית החיצון וא"כ האי בשר דקרא היינו בית החיצון שהוא חוץ למקור וא"כ ההרגשה נמי באותו הבשר בעצמו והיינו חוץ למקור ושם לא שייך הרגשת פ"המ אלא זיבת דבר לח

אלו דבריו ז"ל והנה לשון התוס' לעיל ג' ע"א ד"ה מרגשת בעצמה פי' כשנעקר דם מן המקור ע"ש מתנגדים נגדו וגם לא פנה ליישב קו' הנ"ל מר"פ הרואה כתם וראיתו אינה מכרעת כלל [כמ"ש כ"ז בסי' קס"ז] ואדרבה דוק מיניה איפכא דהא דרשינן נמי בבשרה ולא בשפופרת והיינו שתכניס שפופרת עד פי המקור ממש ומקבלת הדם דאי מופלג קצת מפ"המ א"כ כבר נטמאה ביציאתו חוץ להמקור כ"ש שהוא בית החיצון בודאי ואיך תחזור ותטהר כשתקבלה לתוך השפופרת אע"כ שתחבה בשפופרת עד פ"המ ממש וקבלה משם הדם וכיון שהשפופרת חוצץ בין שפתי פ"המ לבין הדם טהורה משום דכתי' בבשרה ולא שתחוץ השפופרת וא"כ האי בבשרה הוא פ"המ ולא בית החיצון שחוץ לפה המקור ושם הוא מקום ההרגש נמי ולפ"ז שפופרת לאו דוקא ה"ה אם תכניס טבעת קצר לפ"המ באופן שתחוץ בין פ"המ לדם ושוב אחר שעבר הדם את פה הטבעת תיגע בבשר כותלי הרחם לא תטמא שמקום הגרמת הטומאה הוא בשפתי פה"מ וכיון שעבר הדם אותו המקום בטהרה שוב לא תטמא ולשון רש"י בנדה כ"א ע"ב ד"ה בבשרה שיצא דרך כותלי בית הרחם הוא לאו דוקא דרש"י לא נחית לכך דהא איירינן משפופרת שמפסיק באורך כל כותלי בית הרחם לכן לא דקדק רש"י בכך אבל האמת כמו שכתבתי:

ודברי רש"י הללו דקיימי' בי' אעורר עליהם כי לא זכיתי להבין מה רצה במ"ש דהאי קרא בנדה כתיב ופרשה שניה נאמרה בזבה ודוחק בעיני לומר דס"ל לרש"י דכולה שמעתא מיירי דוקא בימי נדותה אז בעי' שתראה כדרך שהאשה רואה בטבעה ולא ע"י שפופרת וחתיכה וכדומה אבל פרשת זיבה שהקרא מעיד שעיקר ראי' הוא בלא עת נדתה ורמב"ן כ' שמשום כן צריכה קרבן מפני שהוא מותרת וחולי באשה משא"כ נדה שוסתה וזמנה הוא וניקוי בגוף וא"כ כיון שכל ראית זיבה הוא בלא עתה ושלא כדרכה א"כ הכל טמא ולפ"ז הני נשי דידן דכולהון ספק זיבה נינהו נפל פיתא בבירא אלא שנ"ל דוחק כיון שלא ראיתי ולא שמעתי לא' מקדמונים כן וצריך תלמוד וגם בש"ס לקמן מ"א ע"ב דרשינן מזובה בבשרה לרבות זבה כנדה וצ"ע:

והנה לקמן מ"א ע"ב דר"י משום רשב"י דריש מקרא דדם היוצא דרך דופן טהור דבעי' שיצא דם דרך ערותה רשב"י לשיטתו איצטריך להך דרשא דס"ל לעיל כ"א ע"ב המפלת חתיכה אם יש בה דם אגור טמאה א"כ ס"ל אפי' רואה דם באופן שאין דינה של אשה לראות בכך טמאה משו"ה איצטריך לטהר אשה שיוצא דם דרך דופן וכ"כ בחדוד הלכה שבסוף ס' סדרי טהרה וצ"ל עוד שם דם אמר רחמנא ולא חתיכה לרשב"י איצטריך דאל"ה הא אין דרך ראיי' בכך אך הא קשי' כיון דגם לרשב"י אמרי' דם ולא חתיכה א"כ איך מטמא דם אגור ועכצ"ל דהאי חתיכה לא אחתיכה בעלמא קאי דהיכי רמיזא

למעט חתיכה שיש דם בתוכה אבל הכי דרשי' דם יהי' זובה בבשרה שהדם יזוב ולא שהבשר עצמו יזוב והיינו המקור עצמו יצא ממקומו והדם לא נעקר ממנו אלא שהדם עומד במקומו והמקו' זב ויצא ממקומו אבל כל שהדם זב ונעקר ממקומו וזב מהמקור זה לא אימעט ותלי' בפלוגתת רשב"י ור"א ורבנן דף כ"א ע"ב הנ"ל וזה פירש"י שם מקור שנעקר חתיכת בשר רוצה לאסבורי לן דם ולא חתיכה דמסיק היינו בשר המקור קורא לי' חתיכת בשר וזה מיעט רחמנא אבל אם הדם נעקר ממקום חיותו שבמקור אינו מבואר אם יש חלוק בין יוצא בהפסק חתיכה או שפופרת או כיוצא בזה ותלי' בפלוגת' הנ"ל כ"א ע"ב א"כ מבואר גם מהא דבשר דקרא היינו מקור ולא בית החיצון ודלא כנ"בי הנ"ל:

ומה שצל"ע בזה אשיטת גדולי אחרונים נוחי נפש מהגאון מעיל צדקה ואילך שהם מפרשים כוונת הר"ש שברא"ש פ' המפלת וטש"ע סי' קפ"ח דכוונתו על חולי (פאר פאהל) דמחמת חולשה נשתרבב המקור ויצא חוץ למקומו ובין רגלי' נפל ומוציא דם שם וטיהרה הר"ש דאין דרך לראות כך א"כ ק' שם בש"ס הל"ל בהא פליגי תנאי [דבלא"ה ג' מחלוקות יש בדבר רשב"י ור"א ורבנן] נימא רשב"י מטמא כל חתיכה בכל אופן דמ"במ אינו חוצץ ומוקי דרשא בבשר אשפופרת ולא אחתיכה דמטעם חציצה אתאינן עלה ור"א ס"ל מטעם אין דרך לראות כך אתאינן עלה א"כ ולא בשפיר ולא בחתיכה כל מיני חתיכה אפי' שרבוב המקור ממקומו שבודאי דם נדות הוא מ"מ טהורה שאין דרכה לראות כך וטעמא דקרא משום דאין דרכה לראות בכך ולא משום חציצה דאי הי' טעמא משום חציצה פשיטא אפי' חתיכה בעלמא נמי אינו חוצץ דמ"במ אינו חוצץ ורבנן דר"א פליגי אמאי דאר"א בהדי' ולא בחתיכה סתם משמע אפי' שרבוב המקור וכמ"ש ר"ש ואתו רבנן אה"נ דחתיכה טהורה משום דאין זה דם נדות ולאפוקי מדרשב"י אבל לא מטע' אין דרכ' לראות בכך דמ"מ טמאה ונפקא מיניה חתיכת מקור דלר"א טהורה ולרבנן טמאה באופן דלרשב"י כל מיני חתיכות טמאה ולר"א כל מיני חתיכות טהורה ולרבנן איכא הכרעה שרבוב חתיכות המקור טמאה ושארי חתיכות טהורה והכי ה"ל לש"ס למימר וקו' זה נולד לי מדברינו הנ"ל דהש"ס בדף מ"א ע"ב קורא למקור חתיכה דם ולא חתיכה א"כ אה"נ הומ"ל לר"א ולא בחתיכה כולל גם שרבוב המקור וכנ"ל וצ"ע לכאורה ואפשר שזה הכריחו לרש"י ותוס' שלא לפרש כהר"ש אלא פשיטא להו דרואה דם נדה טמאה בכל אופן בין שיהי' דרכה לראות כך או לא ולא הו"מ הש"ס למימר כנ"ל:

ואפי' נימא דשיטת ר"ש מוכרח בש"ס דלפירש"י ק' קושי' תוספות ולשיטת תוס' ק' קו' מהרש"א ע"ש ומשו"ה הכריח הרא"ש כהר"ש וכ"כ מהר"י בתפארת ישראל מ"מ נהי דמוכח בש"ס דכל שאין דרכה של אשה לראות כך טהורה אבל עכ"פ דמיונו של הר"ש

אינו עולה יפה שדימה שרבוב המקור לאין דרכה לראות בכך וא"כ ק' כנ"ל אבל נימא אם שיטה זו מוכרחת עכ"פ המקור שנשתרבב ממקומו ה"ל דרך לראות כך דמקור מה לי הכא מה לי התם ודלא כהר"ש לפי הבנת הגאונים הנ"ל:

ולישב דברי הר"ש נ"ל נהי דהש"ס קורא למקור חתיכה היינו כשנחתך ונתלש ונעקר ממקומו ונפל לחוץ מהגוף דבהכי מיירי בדף מ"א ע"א אבל שרבוב המקור ונשאר מחובר במקומו ולא נתלש ממקום חיותי' זה לא יכונה חתיכה והר"ש דקדק בלשונו וכמין חתיכה לא אמר חתיכה אלא כמין חתיכה דאשה השואלת נדמה לה בדמיונה לפי משמוש ידיה באותה מקום כאלו חתיכה בשר מונח שם ולא ידעה מה הוא אבל אנן ידעינן שאין זה חתיכה נפרדת אלא שרבוב המקור אבל בלשון חכמים לא יכונה בלשון חתיכה סתם וע"כ לא הו"מ הש"ס למימר דחתיכה דר"א כולל שרבוב המקור וממילא כיון שאיננו מפורש בדברי ר"א לא הומ"ל זה הנפקותא בין רבנן לר"א משום דא"כ לא הוה פליגי על מה דאר"א בהדי' וכמ"ש תוס' ד"ה הא דם נדה טמאה וכו' ומיושב דברי הר"ש ז"ל:

ומעתה נקל לומר דודאי שיטת הר"ש לא נפלאת היא בעיני רש"י ותוס' אלא הואיל ופשוט בעיניהם דמיונו של הר"ש ז"ל אמת ונכון כשאנו מטהרים כל שאין דרכה לראות בכך ממילא טהורה בשרבוב המקור ולא אמרי' מקור מה לי הכא מה לי התם והי' ק' להו על שיטה זו הנ"ל לימא חתיכה דר"א כולל גם חתיכה שרבוב מקור ומשו"ה נדחקו לפרש כפירושם ולהר"ש נראה כתי' שלי הנ"ל דבחבורו לא יתואר בשם חתיכה ע"כ תפס בשיטתו שהיא מחוורת ומסולקת מכל מיני ערעור והרווחנו בזה לפי מה שראוי לתפוס בפי' הש"ס כהר"ש מפני הקו' שנופלת על פירש"י ותוס' וכאשר הסכימו הרא"ש וטור א"כ דמיונו שדימה לדמות שרבוב מקור לאין דרכה לראות בכך הוא מוסכם מרש"י ותוס' וכל הראשונים דאל"ה היו מפרשים הש"ס כשיטתו המחוורת ויש בזה סעד גדול להקל בשרבוב המקור:

עוד רגע אדבר לפמ"ש חי' ר"ן ר"פ הרואה כתם דהא דאמרי' בבשרה תרתי שמעי' עד שתרגיש ולא בשפופרת דה"פ דמשו"ה טהורה בשפופרת שאין זה הרגשת דם אלא הרגשת שפופרת וחתיכה וראיתי בסדרי טהרה ר"סי ק"ץ דחאו בשתי ידים ואני אומר רבותא למדחו לרבי ואומר אני בכוונת משמעות בהא פליגי הני תנאי ואומר דודאי כל שאפשר שלא יהי' גז"ה ונסביר הענין טפי עדיף ומכ"ש לרשב"י דדריש טעמא דקרא בעלמא א"כ מה"ת לומר דמקפיד קרא על הרגשת זיבת דבר לח ומה טעם יש לזה אבל ההקפדה הוא שיהי' כדרך דם נדות וכל מיני מותרת שכח הדוחה דוחה אותם שהדבר

הנדחה גורם שום הרגש והתעוררת בגוף הן בבני מעים או בשלפוחית מ"ר וכן הדם שבמקור וכל שאין הדם גורם ההרגש אין כח הדוחה מדחה אותו ואין דרך לראות כך והנה רשב"י ס"ל בודאי אם הוציאה בשפופרת בודאי טהורה דלא התעורר הדם לצאת אלא השפופרת עורר הדם וטהורה אך כשדם נדה יוצא מובלע בחתיכה נימא שכח הדוחה דחה הדם וההרגשה הי' מחמת הדם וממילא יצא חתיכה עמו ור"א ורבנן למסקנא תרוויי' ס"ל אין דרך של אשה לראות כך וממילא נימא ההרגשה הי' מחמת החתיכה והיא הוליכה הדם וטהורה ולהס"ד דמטמא ר"א בפלי פלוי י"ל הוה סד"א דר"א סגי לי' בהרגשת דבר לח והרי הרגישה לחות הדם בפלוי ומ"מ למסקנא כ"ע לא ס"ל הכי אלא כהנ"ל וא"כ גם להר"ן דברי הר"ש נכונים דכשנשתרבב המקור רוב או כל פעמים הדם יוצא מכח דוחק רגלים לצוואר המקור שברחם ומוציא דם ולא הדם מעורר לצאת כלל והרווחנו בזה גם ק' הנ"ל דלא הומ"ל לר"א דם שרבוב טהור ולרבנן טמא דא"א לטמאותו מ"הת כלל שאין כאן הרגש כלל וי"ל להר"ן אפי' מדרבנן לא גזרו דלא מצינו גזרה אלא בדמים דשכיחי כה"ג אבל ע"י חתיכה או שרבוב המקור לא מצינו גזירת כתמים והרי בלא"ה להראב"ד ליכא גזירת כתמים אלא לטהרות ונהי דהוא נדחה מכל מקום אפשר בכי האי גווני כולי עלמא מודים לו:

והשתא נהי כשמרגישה הרגשה ממש לא נסמוך לטהר אפילו כשהמקור משורבב ולא נימא דהרגשה הי' מחמת דוחק הרגלים מ"מ כשלא הרגישה ממש אפי' הרגישה זיבת דבר לח וגם הוא שלא בשעת וסתה הסומך על הנ"ל כ"ז שהמקור חוץ למקומו יש לו עמודי' לסמוך עלי' אבל כשהוחזר למקומו אין לנו ויען כבר הקדמתי שאינני רוצה לסמוך עלי בענין זה ולא יצאתי אלא לפלפל ולברר את ההלכה כמדומה לי כבר יצאתי ידי נדרי ובזה אחתום בברכה א"נ הדש"ת:

פ"ב יום ד' ח' מרחשון תק"פ לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעב

שלום לי"נ הרב הגדול המופלג הח"וש כמו"ש ה' נפתלי ני' דיינא דמותב ב"ד רבא מיקלאש יע"א:

נעימות בימינו הגיעני האותיות שאלני ע"ד אשה אשר מסתכנת בימי עבור והנקה וכמה פעמים היתה בסכנה עצומה אי שרי לה להשתמש במוך בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר ואם נתיר לה כנ"ל אי המוך ההוא חוצץ בשעת טבילה ומעלתו האריך והעריך מערכה כדרכו דרך הקודש יקרא לה:

אמנם לפי ענין השאלה מבואר שהמוך יהי' באותו מקום בשעת תשמיש ממש ולא מצאתי מי שהתיר זה כלל ע"כ לא מצאתי מקום לפלפל בזה רק אבאר פשטיו' הסוגי' לפירש"י ור"ת ביבמו' י"ב ע"ב ובדוכתא טובא נראה דלכ"ע לשום מוך באותו מקום בשעת תשמיש הוה כמשמש על עצים ואבנים ומשחית זרעו ולרש"י לא הוה ניחא לי' לפרש הסוגי' תשמיש מוך אחר תשמיש לקנח ולהסיר הזרע משום דמשמע לי' פ"ק דנדה דהמוך הוא שם כל שעה כמ"ש תוס' ע"כ פירש"י דמיירי בשעת תשמיש ממש ולהיות איסור גמור התירו ר"מ משום סכנה ורבנן לא התירו והלכה כחכמים וצ"ל לרש"י דמוך אחר תשמיש אין רפואתו בדוקה דאין סמא בידה דלמא לא תקנח יפה יפה דאלת"ה מ"ט דר"מ להתיר מוך בשעת תשמיש דהוא אסור שהבעל משחית הזרע תיסגי לה בקינוח אחר תשמיש וכמו שפירש"י עצמו בכתו' ל"ז ע"א וכאשר יבואר לפנינו אי"ה אע"כ מוכח דמוך אחר תשמיש אין רפואתו בדוק:

אמנם ר"ת לחומר אי' השחתה לא ס"ל שיתיר ר"מ ע"כ ס"ל דלכ"ע אסור אפי' במקום סכנה ולא מיירי אלא בלאחר תשמיש ולר"מ מחוייבת להציל עצמה מסכנה והוה בכלל מ"ע ונשמרתם מאוד לנפשותיכם ולרבנן לא צריכה משום דמשמים ירחמו ואפשר לדינא לרש"י מסברת חוץ נהי דאסורה לשמש במוך בשעת תשמיש כרבנן אפשר מחוייבת לקנח אחר תשמיש ולא לסמוך על רחמי שמים היכא דאפשר בטבע על ידי קנוח משא"כ לר"ת דהלכה כרבנן:

ודעת רשב"א בשם רמב"ן ר"פ כל היד דיש איסור לאשה בקנוח אחר תשמיש ויעיין בכתובות ע"ב ע"א מערה לאשפה ובמג"א סי' תר"ז נראה כעין פשר דבר דמתיר שלא סמוך לוסתה וטבילתה ואוסר בסמוך לוסתה וטבילתה משום השחתת זרע הריון ולא ידעתי הא מנ"ל: והגאון בית מאיר בסי' כ"ג תמה על הפוסקים שלא הביאו דין זה והחליט לאיסור בכל גוני ומ"מ בשעת תשמיש לע"ד לית דין ולית דיין להתיר ולשון תשו' הרא"ש דמייתי ב"י בא"ע ס"סי כ"ג אפי' נימא דקאי אמשמשת במוך בשעת תשמיש וכדפי' רש"י אין הכרח דפוסק כר"מ נגד רבנן דמה"ת לפסוק כן אך כוונתו דהא גרוע אפילו במוך לר"מ דמתיר ולדידן הא והא אסור:

ובתשו' חו"י דף ל"ז ע"ב הקשה לשיטות ר"ת דמוך הוא קנוח אחר תשמיש א"כ תיקשי מספ"ג דיבמות דפריך והתנן אנוסה פי' הא לר"ת אדרבה אנוסה בודאי תקנח אחר תשמיש ולפע"ד לק"מ דהמפותה משמשת במוך בשעת תשמיש וברי לה שלא תתעבר משא"כ אנוסה כי הקנוח שלאחר תשמיש לא ברי רפואתו והצלתו ובתוס' ספ"ק דמגלה הקשו על אסתר הא לא הי' לה חדשי הבחנה ותי' ששמשה במוך והקשה בטורי אבן

א"כ האיך ילדה דריוש ולענ"ד לק"מ דבשעת תשמיש לא שמשה במוך משום שמא ירגיש אחשורוש ורק אחר תשמיש שמשה במוך ופ"א לא נתקנח יפה ונתעברה וילדה דריוש ואע"ג שממ"ש לעיל מאנוס' משמע דלענין הבחנה אין לסמוך אקנוח שלאחר תשמיש אפשר אסתר היתה בקיאה טפי וסמכה אנפשה ומ"מ מאת ה' היתה שלא קנחה יפה פ"א ותלד דריוש בונה בית שני ובטורי אבן העלה ששמשה במוך עם מרדכי שלא תתעבר ממנו ולפע"ד בודאי גם זה אמת נכון דאם תתעבר ממנו יהיה הבן ממנו מטומע בין פרסיים כי אחשורש יחשב שממנו נתעברה ובנו הוא ע"כ קנחה אחר תשמישו של מרדכי ומ"מ יש לעיי' קצת מנא ידעינן דדריוש היה בן אחשורש ולא בן מרדכי אם לא נאמר ששמשה עם מרדכי במוך בשעת תשמיש שבודאי לא נתעברה ממנו ולפמ"ש לעיל איסור' איכא ויש לדחוק ולומר דכיון דידעה בנפשה שבקיאה בקנוח ואפ"ה מאת ה' היה לה הריון הדעת נוטה שהיה בנו של אחשורש ולא יאונה לצדיק מרדכי כל און שיהיה בנו מטומע בין הנכרים ודוחק:

והנה רש"י בכתובות ל"ז ע"א שינה טעמו ופי' במוך לקנח אחר תשמיש ונראה דהיה ק' לרש"י מ"ט דר' יהודה אלא ע"כ אחר תשמיש דבשעת תשמיש ירגיש הנואף ולא יתפייס בזה ורק תקנח אחר תשמיש וס"ל לר"י אימר לא קנחה כמו אימר לא נתהפכ' יפה. תבנא לדינא דבשעת תשמיש לע"ד אין להתיר אך אחר תשמיש אפשר יש להקל אולם ברשות הבעל ורצונו דהשתא איתתא לא מיפקדא מ"מ כופין אותו להוציא אם רוצה שתערה לאשפ' מכ"ש שאין לה רשו' להשחית זרעו בלי רצונו אפי' כבר קיים פ"ו ואין ראיה מדביתהו דר"ח אפשר שאני בימיהם דיכול לישא אשה על אשתו או לגרשה לדידה אם יהיה תאב לבנים משא"כ בזמנינו דאיכא חרגמ"ה לא תעשה בלי רשותו כנלע"ד:

תשובה קעג

רב שלומים לתלמידי האברך השנון המופלג כמהו' בערל נ"י בנן של קדושים:

נהניתי מנועם אמרותיך אבל אין זה מדרכי לבנות דיני' והוראו' על המצאות מחודשות שזה הוא טוב לחדד התלמידים ולהורות נתן לילך בעקבי אבותינו הראשונים ולמעט בחידושא עדיף ומ"ש נ"בי שרופאי' שלו אמרו שאין המקור נשתרבב בואו ונסמוך על הרופא מומחה וגאון עולם וחסיד בעל תשו' דבר שמואל מהימן טפי מרופאים אלו המכחישי' חכמי ישראל ועינינו רואות שע"י עגול וטבעת של שעוה חוזר למעלה למקומו והגאון נ"בי שלא סמך על דבר שמואל ומעיל צדקה ופלתי ע"כ הוליד חדשות וכתב שמא חתיכת העליי' ירד למטה ומשם יצא הדם וע"ז בנית בנינים סמוך מיעוט לחזקה וליתא כיון שצוואר המקור משתרבב למטה הלא העלי' וקרקע הפרוזדר שניהם

למטה וגוף המקור ג"כ נעתק ממקומו אלא שלא הגיע בין רגלי' והיודע קצת בחכמת הניתוח יבין זה לאישורו ומיני' לא תזוע ובענין נאמנת הרופאים כבר כתבתי בתשו' אחרת [עיין בסי' קנ"ח] דלא האמינו לרופאים על גוף ידוע לאמור גוף זה מפיל שומות ושערות כי אין רופאים נאמנים על גוף ידוע חוץ לענין פ"נ לעשות אותו ספק פ"נ ודוחה אי' מספיקא אבל לעשותו ודאי לא אך האמינו חז"ל בכלל הטבע להעיד שיש מציאות בעולם שתפיל אשה שומא ושערו' וכיון שזה הוא במציאו' אחז"ל כל אשה שתפיל שומא ושערו' תטיל למים כו' עיין נדה כ"ב ע"ב ותבין ואי לא עדות הרופאים לא היו סומכים על בדיקה זו כיון שאינו במציאות שתפיל אשה כמו אלו הו"ל דם יבש שטמא אך עכשיו תלו בשכיחא עפ"י עדות הרופאים אבל על גוף ידוע אינו נאמן אלא לעשות ספק פ"נ ובזה מיושב ק' שהקשה הרא"ש בתשו' הרשב"א ובנידון שלפנינו נאמין להגאון דבר שמואל על כללת הטבע בשרבוב המקור [ועיי' מזה עוד בסי' קע"א וסי' קמ"ה] יהיה מקורך ברוך ושמח את ה' ותורתו כנפשך היפה ונפש א"נ: פ"ב יום ד' ט"ז תמוז תקפ"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קעד

שלום וכ"ט לידידי הרב הישיש המופלג כמה"ו משה ארי' נ"י אב"ד דק"ק פיזינג יע"א:

נשאלתי בשמו דפר"מ ע"י חתנו הרבני המופלג מהו' אייזק נ"י אודות אשה א' אשר אחר חתונה ראתה ג"פ מ"ת והרגישה כאב אז באופן שהיה ראוי' לתלות בדם בתולים אך זה כמה שנים רצופות עודנה רואות מ"ת ממש על עד ובהרגש' כאב ואמנם בליל טבילה אינה רואה אך איזה לילו' אח"כ היא רואה מ"ת ממש ולפי גודל הכאב שהיא מרגשת בהכנסת השמש היא תולה הדבר בכחו כי רב והתחננה לו שיכניס השמש בלט ונחת ולפעמים כשעושה רצונה אינה רואה ולפעמים אינו מעמיד על עצמו מרוב חמדה ואז היא רואה זה הוא תוכן השאלה:

נ"ל פשוט דהיינו דתניא ואם יש לה וסת תולה בוסתה והפי' הפשוט שאם יש לה זמן ידוע שתראה לעולם בכך וכך בחדש ומחמת תשמיש אפי' הי' מקרה ששמשה ג"פ רצופות בכ"ח בחדש תולי' שכ"ח בחדש גורם ולא התשמיש דכל מה דאפשר למתלי שלא תהיה רואה מ"ת תלינן וכ"ז מבואר היטב בש"ע סי' קפ"ז סעיף י"א ע"ש בכל הסעי' ובש"ך ופשוט שאין חילוק בין וסת ליום חדש ולהפלגה וכדומה או לומר שבכל יום ד' אחר טבילת' תראה מ"ת שמותרת עד אותו היום וכמו אשה שרגילה לראות על ידי קפיצה בהפלגה פלוני' אזי אמרינן כך טבעה שאין הקפיצה פועלת להריק דם עד שכבר שהתה כך וכך ימים אז הקפיצה פועל בה ולא קודם ה"נ אין חמום התשמיש

פועל באשה זו עד יום ד' אחר טבילתה ואפשר בתחלה קומטו עצבים שבה וסובלים התשמיש ואחר איזה חמום תשמישים נתרפו עצבי ומותרי המקור שלה ואינם סובלים התשמיש ועכ"פ אשה זו בליל טבילה לא תחוש כלל שהרי זה כמה שנים שמשה ולא ראתה בליל טבילה ואם קבעה ג"פ לראות ביום ג' או ד' אזי מותר עד אותו יום ומאז אסורה עד שתראה מעצמה ותטבול ותחזור ותשמש יומים וכן לעולם ואם דרכה לאחר או להקדים הרי דינה מבואר בש"ך סי' קפ"ט סקל"ט ועוד עפ"י מ"ש ס"ט סי' קפ"ד סק"ד בסופו עפ"י הראב"ד ז"ל וע"ש ועפי"ז יש לנהוג כאן וחכם עיניו בראשו ועכ"פ עד אותו זמן מותרת לבעלה ודברי תשו' רשב"א סי' תתל"ט בזה צ"ע קצת וכמדומה לי שיש שם ט"ס מ"מ יש להבין משם כמ"ש כאן בלי פקפוק:

ולא מבעיא לשיטות הט"ז ונ"הכ ומנחת יעקב דס"ל בראתה ג"פ רצופים בליל טבילתה תולי' שטבילה גרמה ומותר לשמש מכאן ואילך בליל ב' של טבילה אע"ג שלא היה שום תשמיש של היתר בנתיים מ"מ תלינן בטבילה א"כ מכ"ש הכא דנהפוך הוא שבליל טבילה אינה רואה והתשמיש של היתר מפסיק בין תשמיש של אי' פשיטא שמותרת לעולם בליל טבילתה ובימים שאח"כ עד שתגיע עונת הוסת שרואי' מ"ת כגון ליל ב' או ג' וכדומה אלא אפילו החולקים שמה היינו תשובות אמונת שמואל והסכמת ס"ט סי' קפ"ז סקכ"ג מ"מ הכא בנדון שלפנינו לא יחלוק אדם מעול' שביאת ההיתר שבליל טבילה לא תיאסר על ידי ביאת איסור שאח"כ:

אמנם בהגיע התור ההוא פשוט שאסורה ולא ניתן לו תורת בידו לומר שישמש בלט ונחת דנהי דחכמים התירו לשמש ג"פ משום שאין כל הכחות שוות מ"מ אחר שכבר הוחזק ג"פ בזמן הידוע ליום ידוע הרי הוחזקו כל כחותיו לכשיגיע אותו הזמן וע"י נידון זה שלפנינו הבנתי דקדוק לשון ש"ס פ"ב דשבועות י"ז סוף ע"ב בשלמא אכניסה לחייב קסבר יכולני לבעול והנה לשון יכולני לבעול קשה להולמו כאלו בדידיה הדבר תלוי' והרגיש רש"י וכ' לפרוש קודם שתראה עכ"ל והוא דחוק מאוד וכי מי יודע עצומים בבטן המלאה שיפרוש קודם שתראה והוא לא ידע מתי תראה וכל שעתא זמני' שהרי סמוך לוסתה הוא ואם נפרש כנידון שלפנינו א"ש דמיירי שהיה לה וסתה לזמנים ידועי' שתראה מ"ת לפי כחו והוא אמר יכולני לבעול בלט ונחת ואפ"ה חייב חטאת על ככה כי אין שליט ברוחו:

כל זה כתבתי לפי ההנחה שזה הוא דם מקור כי מכיון שהיא מותרת לבעלה לפי הנ"ל אין ראוי' להכניס עצמינו בשארי צדדים כיון דליכא עגון אבל לע"ד טוב ליעצה שתשאול לבקיאות ולרופאים מומחים כי כמדומה לי אם יבדקו באותו מקו' נמצאו בצדדים מקום

ההרגש כאב מחמת אבר וגם לדעתי ימצאו לה רפואה בנקל ועכ"פ בין כך דינה של זו ככל מה דכתב ומפורש לעיל הכ"ד הכותב בחפזי א"נ: פ"ב יום ג' כ"ה תשרי תקפ"א. מש"הק סופר מפפ"דמ.

תשובה קעה

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים לחכם מחוכמים מארי דאברהם דתלי' תני' בדלו תני' בבחירתא כוותי' ה"ה הרב המא"הג חו"ש בעל פיפיות המפורסם כערוגת הבשם כש"ת מהו' אברהם נ"י אב"ד דק"ק ענטלינגה ומדינת שווייץ יע"א:

תמול הגיעני יקרת מכתבו ע"י התו' ר' חיים דייטש נ"י וראיתי מגלה עפה מעולפת ספירים בבקיאות וחריפות כזוהר הרקיע מזהירים לטהר אשה לבעלה אשר אחר קושי לידתה ראתה ג"פ מ"ת והגידו לפר"מ כבודו נ"י שהרופא מומחה עכ"ום הבטיח לרפאותה ופלפל פר"מ אי יש לסמוך עליו ושוב נודעלו כי לא הבטיח כלל ברפואתה אלא אומר על הימנותי' שהדם איננו מהמקור כ"א מהצדדים גם על זה פקח עיניו דשפיר חזי' להאמין לו גם את זה ובקש ממני לחוות דעתי הקלושה בענין זה:

אם כי המרחק רב בינינו ולא לדידי צריך ומהתם להכא כמה גדולי ישראל איכא שיכול לסמוך בהסכמתם ומה מצא בי כי סמך ראשו ורובו עלי כתיב אך רצון יראי ה' אעשה ורצונו הוא כבודו ואעבור פרשתא דא ואתני' כיד ה' הטובה עלי לברר עיקר הדין ע"פי ש"ס ופוסקים ראשונים ז"ל וממילא רווחא שמעתתא להיות לי דברי מעלתו שעשועים לטייל בדבריו ולפלפל בהם כי כך דרכה של תורה:

ואומר הנה פשוט בהרואה דם מ"ת אם תספור ותטבול אחר כל ראיה מ"ת אין איסור דאורייתא בבעילתה כ"א אי' דרבנן שקבעה וסת לתשמיש ואסורה לשמש סמוך לוסתה וקיי"ל וסתות דרבנן ודבר זה כ' מהר"מ מר"ב שבתשו' רשב"א סי' תתל"ט ותת"מ ומביאו ב"י בקיצור ס"סי קפ"ז ורמז עליו ב"ש סי' קי"ז סק"ו יע"ש ונ"ל אפי' לשיטת הרא"ה בב"ה דס"ל אע"ג דוסתות ל"ד כדי שנחזיק אותה בודאי טמאה אחר שעבר רגע הוסת מ"מ מ"הת אסורה לשמש בעונה הסמוך לוסתה אחר רגע הוסת דודאי אם רגילה לראות באמצע היום ואנו אוסרי' אותה לשמש מתחלת הנץ קודם שתגיע רגע הוסת משום שמא ע"י חמום התשמיש יקדים האורח זה דרבנן אבל אחר אמצע היום שכבר עברה רגע הוסת אע"ג דלא מחזקינן לה בודאי ראתה כיון דוסתות דרבנן ולא אמרי' כבר ראתה אבל מ"הת אסורה לשמש חצי' של עונה זו מחצי יום ואילך דשמא תראה עתה מחמת חמום התשמיש כיון שכבר הגיע הרגע שהיתה ראוי' לראות בהם אלו דברי הרא"ה בבד"ה יע"ש וא"כ לכאורה ה"נ דאורייי' הוא שהרי קבעתה וסת לתשמישי' והרי היא

משמשת ברגע הוסת ממש דפשיטא דאיכא למיחש שמא תראה מ"מ נ"ל דרא"ה נמי לא אמרה אלא בוסת דעלמא אבל וסת מחמת אונס התשמיש גרוע טפי ולכ"ע ל"ד וכמ"ש תוס' בנדה ס"ו ע"א ד"ה ונאמנת וכו' דאפי' לרבי דס"ל בעלמא תרי זימני הוה חזקה ואשה קובעת וסת בתרי זימני מ"מ בוסת שמחמת תשמיש דגריע טובא בעי' ג' זימני וי"ל דגם רש"י דנדחק ומוקי רישא כרשב"ג וסיפא כרבי לא יחלוק על תוס' בזה דוסת תשמיש גרוע אלא דהי' ק' לרש"י תינח בבעל ראשון ושני בעי' בכל א' ג"פ וגם עוד נניח לה להנשא גם לשלישי אפי' לרבי אבל בבעל השלישי אחר ב' פעמי' בודאי הוחזקה לרבי כיון דבעלמא בתרי זימני הוה חזקה והכא נהי דוסת תשמיש גרוע הוא מ"מ אחר שכבר אתחזקה זו ג"פ בתרי בעלים וב"פ בבעל השלישי שוב אין סברא לרבי שלא תהי' מוחזקת ולמה נתיר לה פעם ג' גם בבעל השלישי אע"כ כרשב"ג אתי' והיינו דמסיים רש"י דתלתא זימני בעי' כרשב"ג בכולהו גרסי' פעם שלישי עכ"ל ר"ל דאפי' בבעל הג' נמי גרסי' פעם השלישי מזה מוכח דאתי' כרשב"ג אבל מודה רש"י דגם לרבי בעי' ג"פ בראשון ושני והנה בנימוק"י ס"פ הבע"י כ' הא דאנו מכריעי' בנישואי' ומלקיות כרבי בתרי זימני הוה חזקה ובוסת כרשב"ג משום דספיקא הוא אי בתרי זימני הוה חזקה או בתלתא ע"כ בוסתו' דרבנן אזלי' לקולא יע"ש ויבואר לקמן בדברינו אי"ה א"כ מבואר מזה דלרבי דס"ל אפי' בוסתות דרבנן בתרי זימני הוה חזקה לא מספיקא אתי עלי' אלא לדידי' בתרי זימני הוה חזקה דאורייי' ודאית ומ"מ בוסת התשמיש מודה דבעי' תלתא זימני ש"מ שהוא גרוע מאוד משאר וסתות דרבנן אשר ע"כ אני אומר שגם רא"ה בבד"ה הנ"ל מודה בוסת הגרוע הזה שאפי' אי' עונה הסמוך לוסת שהיא בעלמא דאורייתא הכא דרבנן בעלמא הוא וזה ברור ונכון בלי פקפוק בעזה"י:

ולא הוצרכתי להאריך בזה כיון שגם מעלתו כ"כ בשס הגאון נ"בי דאיסור רואה מ"ת לאו דאורייתא וחשב מעלתו כי הגאון ז"ל חידש זה ובא מעלתו לעשות לו סמוכים בחריפות ובקיאות ולא צריכנא דכבר קדמוהו רבותינו הראשונים ז"ל ולא נסתפק אדם בזה ומ"ש מעלתו מירושלמי שלהי גיטין דפריך לב"ש למה לי לא יוכל בעלה אשר שלחה לשוב לקחתה ת"ל דה"ל סוטה וק' מאי קו' דהא משכחת ליה ברואה ג"פ מ"ת והוכרח לגרשה ואח"כ הזקינה ופסק' וחדל להיות לה אורח כנשים דהי' מותרת לו ומשו"ה הוצרך ללא יוכל א"ד ולק"מ דלב"ש אסור לגרשה אא"כ מצא בה ערות דבר דוקא אבל בכה"ג ישרה אותה ע"י שליש עד שתזדקן ותהי' מותרת לו [עיי' סי' קפ"ז סעי' י"ב] ואפילו למאן דאוסר להשרותה ע"י שליש נמי עיי' ש"ע א"הע ר"סי קי"ז מ"מ האי לאו אי' דאורייתא הוא אבל מ"הת יכול הוא להשרותה ע"י שליש וא"כ אסור לגרשה לב"ש אע"ג דלכאורה אם

היא צווחת גרשני ואנשא לשני ואבדוק נפשי מודה ב"ש דיכול לגרשה כיון שהיא רוצית בגירושין א"כ בלא"ה לק"מ ק' הירושלמי דהא צריך קרא כששניהם רוצים בגירושין ויעיי' חי' רשב"א שם ובפר"ח על הל' גיטין בתחלתו יע"ש: -

וכן מה שהקשה אמתני' שלהי נדרים באומרת טמאה אני לך אמאי לא תאומן במגו דאי בעי' תאמר ראיתי רם מ"ת ג"פ אלא שמעלתו נדחק בזה ופשוט שתוכל לעשות תחבולות שימצא דם על עד שלו שתכניס עמה דם צפור כמ"ש הר"ן בשם הירושלמי בסוגי' דפתח פתוח וכן אפי' בבדיקת שפופרת תוכל להתחבל בתחבולות וימצא דם בראשו וא"כ תאומן טמאה במגו דרואה דם מ"ת הנה יעיי' תוס' כתו' ס"ג ע"ב ד"ה אבל אמרה וכו' ועיי' מהרש"א יבמות קי"ו ע"ב בתוס' ד"ה באותה שעה וכו' והשתא כיון דברואה מ"ת יוצא' בלא כתובה כמבואר ר"סי קי"ז אם היה זה בתחלת נישואי' עכ"פ ובאומרת טמאה אני לך למשנה ראשונה יש לה כתובה תו לק"מ דלית לה מגו כמבואר ותו י"ל לפי הנ"ל דבאומרת שראתה מ"ת אינה בטוחה שיגרשנה כי אפשר שישרה אותה ע"י שליש עד שתזקן ועכ"פ אין יכולי' לכופו להוציא' משא"כ בטמאה אני לך דאפי' להתוס' זבחי' ב' ע"ב ד"ה סתם וכו' הרי הטעם מבואר בתשו' מהר"ם שבתשו' רשב"א סי' תת"מ הנ"ל משום דמאיסה בעיניו כיון שזינתה תחתיו ולא יבוא עלי' וזה שייך אי הוא יודע שזינתה או מאמין לה אבל אי אמרה היא טמאה אני לך והוא אינו מאמין רק אנחנו נאסור אותה משום דשוי' נפשה ח"דא איננה מאוסה בעיניו שהרי הוא אינו מאמין לה והיה צריך לגרשה ממש א"כ שפיר חיישי' שמא עיניה נתנה באחר וא"כ ליכא לה מגו:

וכן מה שהקשה ממתני' דסוטה ר"פ ארוסה דחשיב מעוברת ומניקת חברו דלא שותות משום שאינה ראוי' לקיימה ולא קחשיב נמי רואה מ"ת היינו נמי כנ"ל דההוא ראוי' לקיימה היא ולבוא עליה אחר שתזקן משא"כ מעוברת ומניקת דיוצא ולא יחזיר עולמי' משום קנסא לר"מ ולרבנן דיחזיר אחר כ"ד חדש אה"נ דשותות כמבואר שם כ"ו ע"א ואין להאריך כי עכ"פ הדין דין אמת דהרואה מ"ת אם תספור ותטבול על כל בעילה אזי ליכא אלא איסורא דרבנן והוא אמת נכון: -

ורש"י ס"ל דלבעל הראשון ושני לא יועיל בדיקה וכ' תוספות שלא תכניס עצמה לספק כרת ע"י שפופרת כיון שאפשר לה בבעל שני או שלישי וכ"כ המרדכי לשון זה וכן לשון הרשב"א שהקשה על רש"י אי לא היתר הבדיקה מבוררת לא התירו חכמים ספק כרת גם אחר בעל השלישי ותשו' רשב"א הנ"ל ר"סי תתל"ט כ' מהר"מ הואיל ורש"י ור"י פליגי מי יכנס עצמו לאי' כרת ורגיל אני להסביר דודאי לפי מה שהנחנו דמן התורה מותרת לשמש סמוך להאי וסת א"כ בהיתרא קא משמשת וא"נ אירע ותראה מ"ת עוד אין עליו

עון אשר חטא דאכניסה אנוס הוא כדאי' בשבועות י"ח ע"א בשלא סמוך לוסתה אכניסה אנוס וה"נ מ"הת הוי שלא סמוך לוסתה אך אפרישה אם תאמר לו באמצע תשמיש נטמאתי ואה"נ אנו מזהירי' אותו לאמור אם יארע לה כך תפרוש באבר מת ויעמוד בלא דישה אך חכמים חששו פן לא יכול לעמוד על עצמו ויגמור דישתו ויפרוש נמי באבר חי ואש בנעורת ואז יהיה אי' כרת ע"כ החמירו בו רבנן וס"ל לרש"י דהבדיקה אינה ברור גמור שיועיל לאי' דאורייי' ונהי דמועיל לאי' דרבנן כי הכא מ"מ כיון שיכול לבוא עי"ז לאי' כרת החמירו עד שנישאי' לג' בעלים ואז משום שלא תתעגן סמכו על הבדיקה ושנזהיר לבעל הרביעי שלא יפרוש באבר חי ומיושב גם ק' רשב"א הנ"ל על רש"י כי איננו איסור כרת ממש אלא חששא ומשום עיגונא הקילו: -

ובזה יובן נמי מה שדקדקו הראשונים הנ"ל לומר שחששו לאי' כרת הל"ל סתמא לאי' דאורייתא דמאי אולמא דכרת הלא קיי"ל כרבה יבמו' קי"ט ע"א מה לי אי' לאו מה לי אי' כרת אבל המעיי' בלשון רש"י שם וז"ל מה לי אי' לאו וכו' הא מידי דספיקא לאו הרחקה דרבנן הוא וכו' דהכא שמא אי' דאורייי' ממש קעביד עכ"ל כוונתו מבואר דס"ל בודאי היכי דעסיק בהיתרא רק אנו חוששי' שעי"ז יכול לבוא לידי איסור בהא בודאי יש לחלק בין אי' כרת לאי' לאו והכי איתא להדי' בסנהדרין ר"פ הנחנקין דפריך א"ה אחר נמי ומשני אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק והיינו משום דבהיתרא קעסיק למשקל סילוא רק אנו חוששי' אם נתיר לו זה יעשה חבורה ובהא לאי' חנק חששו לאי' לאו לא חששו אבל התם ביבמות ברישא דמתני' איכא למיחש שהיא גופ' תהי' מחייבי כריתות ובסיפא איכא למיחש שפוגע בחייבי לאוין יבמה לשוק ומה לי האי אי' דאורייתא ומה לי האי אי' דאורייתא וא"ש יעיי' בלשון רש"י דיבמות הנ"ל ויראה כי כך כוונתו וא"כ ה"נ אי הוה המובן כפשוטו דכיון שהבדיקה אינה בדיקה גמורה חיישי' שתראה דם מ"ת ויבוא לידי איסורא בהא מה לי אם יהיה אי' כרת או לאו אך הכא איסורא ליכא כלל כיון דהך וסת גרוע הוא א"נ תרא' מ"ת לא מחיי' אכניס' ויפרוש באבר מת ונמצא מתעסק בהיתרא אלא אנו חוששי' שמא אם נתיר לו כן לכתחלה יבוא לפרוש באבר חי ולהא איכא למימר לאיסור כרת חששו ע"כ דקדקו רבותינו לומר שיבוא לידי אי' כרת:

בהא סלקינן דאע"ג דליכא אי' דאורייתא להדי' מ"מ הרבה חששו שלא להקל כך פן יוכשל באי' כרת וכמ"ש מהר"מ הנ"ל בתשו' רשב"א הנ"ל ומעתה נחזי אנן מה יהיה בדבורי הרופא וכבר כ' טור י"ד סי' קפ"ז דברי בעל התרומות וכ' ב"י שכ"כ סמ"ג וסמ"ק שמסתפק אם להאמין לרופא ושריצב"א חולק וטרם נבוא לברר דבריהם בעזה"י נאמר תחלה בהא דאמרי' פ' המפלת (נדה כ"ב ע"ב) ב' מעשים העלה אבא מטבעון ליבנה

וכו' והקשה הרא"ש להרשב"א ממה נפשך אי הרופא נאמן למה הטילוהו למים ואי אינו נאמן וחכמים סמכו על בדיקתם במים א"כ רופאים למה לי כלל עיי' תשו' רא"ש כלל ב' סי' ח' ולא נמצא תי' על קו' זו והגאון בעבודת הגרשוני תי' דהיכי דליכא לברורי מאמינים לרופאי' והכא דהיה יכולים לברר ע"י בדיקה לא האמינוהו וכ' שכן משמע ג"כ ממ"ש ב"י סי' תקצ"א אתשו' הר"ן גבי קרטין יע"ש ומעיל צדקה הוסיף דוקא לענין חלול שבת ויה"כ נאמין לרופא לעשות ספק פ"נ ודוחה שבת מספיקא אבל לסמוך עליו בודאי לא וקרוב לזה בתשו' מהר"מ לובלין וכן נוטה דעת מעיל צדקה סי' ל"ד ד"ה והנראה ממה דאיתא וכו' יע"ש ולכאורה נראה שכן דעת רדב"ז בתשו' סי' ת"י בדפוס קונשטאנטינא שכ' שם דאפילו לרש"י דלא שרינן לבעל ראשון אפי' ע"י בדיקה הכא שהרופאי' אומרים שנתרפאי' תבדוק אח"כ ע"י שפופרת וכו' יע"ש יראה דס"ל דאין הרופא נאמן אלא היכי דא"א לברר והכא שאפשר לברר ע"י בדיקה לא מהימן הרופא עד שתתברר ע"י בדיקה מיהו בדיקה לחוד לא הי' מועיל גבי בעל ראשון אך לעומת זה שוב הו"ל א"א לברר להיתר בעל ראשון ונסמוך נמי אהרופא וממ"נפ תהי' מותרת לבעל ראשון אי משום בדיקה אי משום מאמר הרופא ונ"ל סברתו נכונה לדינא דהכא ע"י רוב רופאים בקיאים ומומחים אתה בא להוציאה מחזקת רואה דם ורוב דמים מן המקור וכל שבא רוב להתנגד לחזקה צריך לברורי ואעתיק לשוני על גליון מג"א סי' ח' סקי"א שכ' שם דאין סומכי' על החזקה היכי דיכול לברורי וכו' כתבתי ע"הג ואע"ג דהתם בשוחט בא להוציא מחזקת אבר מן החי כמ"ש מג"א לקמן סי' תל"ז מ"מ הא התם רוב מצוים מומחי' ורובא עדיף מחזקת אי' אמ"הח וכן רוב אנשי' בודקי' בתיהם בליל י"ד עדיף מחזקת חמץ של כל השנה ואפ"ה צריך לברורי אלמא העודפת שיש לרובא על החזקה אינו יכול להתיר בלא ברור היכי דאפשר ה"נ גבי ציצית דליכא אלא חזקה לבד בלי רובא נמי צריך לברורי משא"כ בטרפות דאיכא רובא בלי התנגדות שם לא בעי' לברורי ולקמן אי"ה עוד יבואר מזה: -

ואומר אני הגם כי לדינא מסברא יש לדון כהגאונים הנ"ל דאין להאמין לרופא היכי דאיכא לברורי מ"מ לא נ"ל שיהיה זה די באר ישוב קו' הרא"ש הנ"ל דאין לשון הש"ס מורה כוותי' והנלע"ד בזה כבר בארתי בתשו' אחרת דהיות כל דברי הרופאים אינו אלא אומד הדעת וכמ"ש מעיל צדקה שם שהם עצמם אומרים כי חכמתם הוא רק עיונת ע"כ המה נאמנים על הכלל ולא על הפרט רצוני שהם נאמנים לומר יש בטבע הכליות להוליד חצץ אדום אבל אינם נאמנים על הפרט על גוף זה שיש בכליותי' חצץ כי אולי מחשבותם הטעם לשפוט על גוף זה משפט שקר ועתה אשה זו שהפילה כמין קליפות

ושערות ואלו נמי היה נותנם בפושרי' ולא נימוחו בכ"ז לא היינו מחדשים דבר חדש שיש לה שומא אלא היינו תולי' בדם יבש ואלו היו אומרי' הרופאי' גוף זה יש לו שומא נמי לא היינו מאמיני' על גוף פרטי אך האמינו להם עכ"פ שיש במציאות בעולם שיהי' לאשה שומא שממנה תפיל שערות וקליפות ובדקו חז"ל ולא לימוחו עי"ז הי' להם ראי' שאשה זו יש לה שומא שהעידו הרופאים שיש מציאות בעולם כן נלע"ד ישוב קו' הרא"ש עלי נכון בעזה"ית: -

ומעתה נבוא לדברי התרומות שבטור שכ' שאם תרצה להתרפאות צריכה שקודם שתתחזק ג"פ דאחר שתתחזק יש להסתפק אם להאמין אפי' לרופא מומחה וכ"כ סמ"ג וסמ"ק נראה קצת מדבריו דקודם שתתחזק נמי יועיל עדות הרופא וזה ק' ממ"נפ אם לא תראה פעם ג' בלא רופא נמי מותרת ואם תראה מה תועלת ברופא וקרוב לומר דמאמינים לרופא שכבר נתרפאתה וכשתחזור ותראה פעם ג' נאמר פנים חדשות באו לכאן ולא נצרף עוד עם הראשוני' ויש לה זמן לשמש עוד ב"פ כמו אלו היה מפסיק תשמיש היתר בנתיים ושוב ראתה הית' נידונת כבתחלה וה"נ נאמנות הרופא עושה אותה מוטהרה בודאי וב"פ הראשוני' יפלו ומכאן והלאה חושבנא כך נראה קצת אלא טעמא בעי כיון שאין נאמנות לרופא מ"ש הך מהא: -

ונ"ל עפ"י מ"ש רי"ף פ' החולץ דפוס זולצבאך ט"ו ע"א וז"ל וכיון דקי"ל דאשתמדעינהו להדין פלני' גילוי מלתא בעלמא הוא ואפי' קרוב ואפי' אשה מהימני דלאו אמלתא דאיסורא קמסהדי ולאו אממונא אלא מלתא בעלמא הוא דקא מגלו דהדין הוא גברא פלן והדין היא איתתא פלני' וכיון דמודיעי' לן הכי הרי אתחזק גבי דההוא סהדי וכו' הלכך שרי לסהדי למיסמך וכו' בין לענין איסורא ובין לענין ממונא וכו' ע"ש משמע מדבריו ז"ל אע"ג דלענין ממונא ואיסורא עדות כשרים בעי' ואפי' משה ואהרן דלא משקרי לא מהימני מ"מ אי אסהדי בשעה שאין אנו צריכים לא לענין ממון ולא לענין איסור ואנו מאמינים להם כיון שהוא רק גילוי מלתא בעלמא והרי הוחזק הדבר אצלינו שכן הוא ואם שוב אח"כ יסתעף ממנו ממונא או איסורא סמכי' עלייי' כיון שבתחלתם הימנוהו שאז לא היה נוגע לענין דבר שצריך עדים אזי ישארו בנאמנותם זה נראה כוונת הרי"ף ז"ל והן הנה דברי הרמב"ם פ"ט מסנהדרין הלכה וי"ו אינו צריך ב' עדים וכו' יע"ש מבואר מדבריו כיון שהעד הראשון לא בא למלקות אלא להחזיק הפירות שהן כלאים ולהחזיק האשה בזונה והיה נאמן באי' ואם שוב אח"כ אדם אוכל אותן הפירות בפני ב' עדים בהתראה לוקה ואלו הי' הע"א מחזיק הפירות בכלאים בשעת אכילתו והתראתו לא היה לוקה כי אין ע"א בא למלקות אך כיון שכבר נתקבלה עדותו קודם שבאנו לדין

על מלקות והי' מהימן שוב לוקי' עליו ועיין בקידושין ס"ג ע"ב ובס' פ"י בק"א שם ואני עשיתי סמוכים לזה מר"פ אין מכירי' דבעי' קרא משפט שלא יהיה ע"א נאמן לעדות החדש וק' ת"ל איך לוקין על מחלל י"ט והאוכל חמץ בפסח ויה"כ שנקבע על פי עדות האחד הא אין לוקין עפ"י ע"א ועוד ר"ש ס"ל במתני' ספ"ק דר"ה קרובים נאמני' לעדות החדש וא"כ ק' איך לוקין עפ"י קרובי' במחלל י"ט ויה"כ אע"כ כיון דבשעתא דאסהדי הני קרובי' או הע"א לא הי' הדבר נוגע למלקות מהמנינן לי' וקובעי' י"ט על פיו ושוב לוקה עפ"י ב' עדים ועוד מנדה גופי' נילף איך משכחת מלקות על בועל נדה כי מי הגיד לנו שראתה דם כלל ואם ראתה מי יימר שהרגישה הלא עפ"י עצמה ואיך היא ובעלה לוקין עפ"י אשתו אע"כ בתחלה היתה נאמנת שהיא הרגישה ואז היה שלא בשעת עדות ושוב נאמנת אפי' ללקות ועיי' תוס' חולין צ"ו ע"א ד"ה פלני וכו' דלפי הנ"ל לק"מ דבשלמא פלני' דהאי סימנא קטל נפשא תחלת העדות הוא למקטל לא קטלינין אסימנים אבל אם תחלת העדות הוא להתירה לעלמא ולזה מועיל עדות סי' שוב אח"כ עדות קטלא מלתא אחריתי היא וכנ"ל: -

והנה ע"א לא מהימן היכי דאתחזק כמבואר ריש גיטין וטעמא לאו משום דמשקר אלא דאומר בדדמי כמ"ש פ"י בקידושין ס"ג ובק"א שם ואם אמר עדותו טרם דאתחזק והמנינן לי' שוב מהימן אח"כ באופן שכתבנו וה"נ אפילו מאה רופאים כיון שהוכחנו לעיל דאמרי בדדמי לא מהימן בתר דאתחזקה תלתא זימני ברואה מ"ת אמנם אם אמר הרופא שריפא אותה קודם דאתחזק ואז לא היה צריכי' לעדותו כלל מהמנינן ליה במלתא דעבידי לאגלוי' ושוב אע"ג שראתה אח"כ פעם ג' מ"מ בהימנותא עומד ופנים חדשות באו לכאן ומכאן והלאה חושבנא: -

ואמנם מ"מ לא החליטו שלא יאומן בתר דאתחז' אלא כ' יש להסתפק אע"ג דבררנו לעיל מעובדא דהעלה ר' צדוק מטבעין ליבנה שאין להאמין לרופאי' משום דאמרי בדדמי י"ל הכא לא הוה אתחזק חזקה גמורה דוסתות בעלמא ל"ד ומכ"ש וסתות דתשמיש דקיל טפי כמ"ש לעיל והיינו נמי טעמא דהריצב"א דפליג להדי' ומאמין לרופא אע"ג דבאי' ממש כעובדא דטבעין ליבנה לא מהימן הכא חזקה גריע הוא וחזקת טהרה דאשה עדיפא טפי מה שאין כן ההוא דטבעין ליבנה אי לא עדות הרופא לא יעלה על הדעת שתפליט אשה דברים כאלה אלא שחזקתו מן המקור דם יבש:

והנה הב"ח כ' הביאו הש"כ סי' קפ"ז סקכ"ח דאם עשה רופא זה רפואה זו לאשה אחת קודם שתתחזק ונתרפא' יכולה אשה אחרת לסמוך עלי' אף אחר שנתחזק ג"פ וכו' ע"ש הנה לא הוה בעי למימר אם עשה רפואה זו לעכו"ם בתר ג"פ משום דאין ראי' מגופי'

שלהם לגופי' שלנו כדאמרי' בשבת פ"ו ע"ב ובע"ז ל"א ע"ב ונדרי' ל"ד ע"ב אינהו דאכלו שקצים ורמשי' חביל גופי' ע"כ הוצרך לומר שעשה רפואה זו לישראלי' קודם שתתחזק אלא שצע"ג מנ"ל למסמך על רפואתו של זה כיון דלא אתחזקה ג"פ מקרה בעלמא הי' ולא מ"ת ראתה כלל ואיך נסמוך עליו בראתה ג"פ כבר ונ"ל לישב קצת עפ"י מ"ש נימוק"י ס"פ הבע"י הנ"ל דאנן מספקינן אי בתלתא אי בתרי זימני הוה חזקה לכן בוסתות דרבנן אזלי' לקולא דלא הוה חזקה עד ג"פ ע"ש ומינה אם כפשוטו דבאי' דרבנן אזלי' לקולא ק' מי לית ביה חומרא הא בקביעת וסת אית ביה חומרא וקולא ועוד הרי כשם שאינו נקבע כך אינו נעקר פחות מג"פ אע"כ ה"פ חזקת של וסת חזקה גרוע דרבנן דמ"הת אין זה בגדר חזקה אפי' כוונה מאה פעמים ליום ידוע ורגע ידוע אין זה חזקה כלל דהטבע עלולה להשתנות ע"י שינוי מאכלים ומקומות וזמנים ושנותיו של אדם ע"כ אין חזקה לוסת מ"הת כלל ורק רבנן עשו מזה חזקה א"כ דיו שיקבע בג"פ בין לקולא בין לחומרא ומ"ש אזלי' לקולא לאו לקולא לדינא קאמרו דהא אפי' לחומרא נמי בעי' ג"פ אלא קולא לענין הקביע' קאמר כצ"ל בנימוקי יוסף הנ"ל: -

והשתא דברי הב"ח נכונים דהא קמן דהריצב"א ס"ל להאמין לרופא נגד חזקה גרוע הלז ואפי' אם לא ריפא כלל בשום פעם וכל מה שאנו חוששי' לדברי בע"הת משום דנימא חזקה אלימתא היא קצת א"כ מכ"ש דנימא אפי' בתרי זימני הוה חזקה והרי א"כ ריפא למי שנתחזקה בב' זימני ואם תאמר בחזקה גרוע כזו לא הוה חזקה בתרי זימני כלל א"כ אפי' בג"פ נאמין להרופא כדעת הריצב"א ועיין ס"פ המפלת פליגי רבנן ור' ישמעאל רבנן ס"ל סמא דנפצא אשקינהו ור"י איכא גופא דלא מקבל סמא משמע לרבנן דהלכה כוותי' אם ידוע שסם זה יפה לדבר פלוני הרי הוא טוב לכל הגופי' בשוה ולפי הנחתינו לעיל דהרופא נאמן על הכלל ולא על הפרט א"כ עכ"פ נאמינוהו שהוא מקובל שסם זה יפה לחזק עורקי המקור שלא יזובו דם בשעת תשמיש והשתא לפ"ז אם הרופא מודה שדם זה מהמקור אלא שאומר שסממניו יפי' להפסיק הדם בהא קאמר ריצב"א דמהמנינן ליה אבל אם אמר דם זה מהצדדים הוא הרי הוא מעיד על דבר פרטי על גוף זה שאין מקורה חלוש אלא מכה יש בצדדי' מנא ידע זה אם לא משמש שם בידים והאשה מרגשת קצת כאב אפי' רק בשעת תשמיש מכח מיעוך הצדדים בזה כבר קדמוני הרדב"ז ס"סי ת"י כיון דיש רגלים לדבר מהימנינן להרופא בצירוף הכאב אבל היכי דליכא שום רמז ורמיזה רק שופט כן עפ"י אומדנא דיליה לפע"ד אין לסמוך אהרופא: -

וכל האמור היינו ברופא ישראל אבל בארמאי משמע דפשיט להו דלא מהימן כדמשמע לשון סמ"ק דמייתי ב"י צ"ע אם הוא יהודי רופא מומחה וכו' וכן החליט הריצב"א

בהדיא דאין להאמין אשר פיהם ד"ש ולא מירמי אנפשי' ומעלתו האריך להביא ראיות רבות ועצומות דארמאי נאמן אפי' באי' דאורייי היכי דלא מרעא אומנתי' וכל ראיותיו נכונים ואמתיו' והגם שיש לפקפק על פלפולו לא אאריך בזה כיון שהענין אמת שעכו"ם אומן נאמן במידי דאומנתי' אפי' באי' כרת ואפי' היכי דיוכל להתנצל מ"מ אמרי' לא מרע אומנתי' כמבואר בש"כ י"ד ר"סי קנ"ד במילדת וה"ה ברופא אע"פ שיכול להתנצל שהכביד עליו חליו וכמ"ש ב"י סי' קנ"ה שם מ"מ חזקה לא מרע אומנתי' וא"כ ק' אהנך גאוני' אבל מ"מ מפני קו' אין לנו כח לדחות דברי ריצב"א וסמ"ק מהלכתא אבל הנלע"ד בזה הא באמת טעמא בעי' מ"ט נאמין היכי דמצי המילדת או הרופא לאשתמוטי היינו משום דלאו דוקא לא מרעא אומנתיי' אלא ניחא להו בהתפארו' שהצליחו במשלחתם וכל שאין לתלות שיש לו סבה שיעשה להכעיס ישראל דחביבא ליה טפי מהאי התפארות שריפא חולי שהיה מסוכן אמרי' מסתמא עביד כל טצדקי שיצליח במלאכתו אע"פ שאי לא היה מצליח נמי לא הי' מקפח פרנסתו מ"מ אין די השיב בזה כמובן ומשו"ה חולי שאין בו סכנה וכריבדא דכסילתא שאין התפארות בהצלחתו ואין קפוח פרנסה בהמיתו אותו אין מתרפאי' מהם לדעת האומרי' כן בש"כ ר"סי קנ"ה הנה כי כן כ"ז שייך התם אבל הכא להאמינו על התפארתו לומר שריפא את זה לא נאמין לו כי כך דרכם להתפאר שרפואתו בודאי הצליח ולהסמיך העולם על דבוריהם ולבסוף כשלא יעמדו דבריהם יתלו בסבת דבר מה ומפני שנחשד בהתפארת אינו נאמן ומיהו רופא אומן ישראל חומר האיסור עליו ומתירא להתפאר בשקר שלא יסמכו עליו באי' כרת משא"כ עכו"ם אשר פיהם ד"ש לא מירמי אנפשי': -

וראי' ברורה לסברא זו הרי ברור שאין עדות עכו"ם אפי' מסל"ת נאמן בממון ורק ערכאות דלא משקרי (בגיטין יו"ד ע"ב וע"ש תוס' ט' ע"ב) ובעדות אשה פלוני מת ונהרג נאמן עכו"ם מסל"ת וא"כ מכ"ש ערכאות לכאורה ובאמת אינו כן כל מסל"ת נאמן חוץ מערכאות ופירש"י בגיטין כ"ח ע"ב וז"ל במלתא דלא שייך ביה שאינו תפארת להם אבל במלתא דשייכי בי' כי הכא שמתפארי' שהרגו בדין עבידי לשקר ולומר נהרג אע"פ שלא ראוהו אלא יוצא ליהרג עכ"ל וכן הוא בש"ע א"ע סי' י"ז סי"ד בסופו וה"נ דכוותי' לפע"ד וק"ו מעדות אשה דהקילו בי' רבנן כמבואר בבכורות פ' יש בכור לנחלה ע"ש ואין לך מלתא דעבידא לאגלוי' יותר מפלוני נהרג דאח"כ יבוא ההרוג ברגליו וז"ל הרמב"ם סוף ה' גירושין אל יקשה בעיניך איך התירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה וכו' אבל דבר שאפשר לעמוד על בוריו וכו' ואין העד יכול להשמט אם אין הדבר אמת כגון זה שהעיד שמת פלוני ע"ש ואפ"ה אין הערכי נאמן משום דאומר להתפאר

מכ"ש ברופא האומר להתפאר אע"ג דקצת עבידי לאגלוי מ"מ הכא יכול להשמיט בודאי חיישינן דלהתפאר עביד משו"ה נ"ל דעכו"ם בודאי לא מהימן אם לא שמרגשת כאב בצדדי' דכיון דהוזכר ברדב"ז להדיא דמהימן אפי' בלא בדיקה אע"ג דאפשר למבדקה ואע"ג דאפשר הוא מיירי ברופא ישראל מ"מ אפשר להקל נמי ברופא מומחה עכו"ם כיון דאיכא רגלים לדבר וטוב לומר לו שאנו רגילין לבדוק ע"י שפופרת שיהיה מרתת קצת פן נבדקה אחריו בשפופרת ונמצא דם על ראשו כדי שיהיה מרתת קצת שיתגלה בהתתי' דאע"ג דכתבתי דעביד להתפאר אפי' במלתא דעבידא לאגלוי' מ"מ כיון דאיכא נמי רגלים לדבר יש להאמינו ובש"ך י"ד סי' צ"ח סקכ"ב כתב עכו"ם מסל"ת מהימן משום דאפשר להטעימו קפילא ואין הכוונה לומר שהקפילא נאמן כמו שחשב מעלתו וכ' מה שכתב אבל הפירוש הוא כך דהך מסיח לפי תומו לא הוי כמסיח לפי תומו דעדות נשים דהתם אין מדברים עמו כלל ולא שואלים אותו שום דבר דאי לאו הכי כבר נפסק ממסיח לפי תומו אבל הכא מטעימים לו ואומרי' שיודיענו מה טעם נמצא בו אבל הוא מסל"ת שלא נודיעהו שנצטרך הדבר לענין אי' והיתר כך פירש"י בחולין צ"ז ד"ה לטעום קפילא ע"ש והשתא כיון שעכ"פ אמרנו לו שיודיענו האמת איזה טעם נמצא בזה הוא אומר האמת כי מירתת שנטעימו לקפילא אחר אפי' יהי' נחתום גוי מ"מ הא קיי"ל גוי מירתת מחברו הוא ש"ס ערוך במס' ע"ז ס"פ ר"י גבי עובדא דפרזק רופילא ובש"ע סי' קל"א וה"נ מירתת גוי הטועם שמא נטעימנו לקפילא אבל לא מיירי השתא מאומנתו של קפילא רק מירתת מיניה מכ"ש הכא דמירתת מבדיקת שפופרת: -

ומ"מ ברופא מומחה ישראל הי' אתי מקום לומר דהנה לכאורה מסתמא לא ראתה מ"ת ממש בכדי שתושיט ידה תחת הכר או על עד שלו כי זה לא נזכר בשאלה אלא נמצא דם סמוך לתשמיש ואנו אין אנו בקיאים ע"כ מחשיבי' הכל סמוך כמ"ש ש"ך ר"סי קפ"ז והנה כבר הנחנו למעלה שלכאורה אם תרצה לספור ולטבול אחר כל ביאה וביאה הוא אי' דרבנן קל מאוד ואין אנו מחמירי' אלא משום שמא תאמר באמצע התשמיש נטמאתי והוא יפרוש באבר חי והנה חשש זה חששו חז"ל לפי עיקר הדין שרואה בכדי שתרד מן המטה אבל הכא אתתא אינה עלולה להרגיש דמי' שלה באמצע תשמיש עכ"פ ומסתיין דנחשוב אותה כרואה מ"ת אבל שנחוש נמי שתרגיש הדם באמצע התשמיש מה"ת לחוש לכך ע"כ אין לפנינו אלא אי' דרבנן קל ואפשר בכה"ג לא החמירו שלא להאמין לרופא ישראל עכ"פ אפי' אינה מרגשת כאב מ"מ לבי נוקפי להתיר כיון דאפשר ע"י בדיקה למה נתיר בלא בדיקה: -

ועיי' תוס' ב"מ כ"ד ע"א ד"ה מאן שמעת ליה דאזיל בתר רובא פי' גבי מציאה ולא שייך הא גבי פלוגתא דחיישי' למיעוט עכ"ל ודבריהם צריכי' ביאור מאי אולמא דמציאה ורש"י שם ע"ב ד"ה מי קתני וכו' דלא אזלי רבנן בתר רובא בממונא עכ"ל והוא מאוד תמוה דאדרבה ממון קיל דאתיהב למחילה רק חזקת ממון אלים שאפי' ממון הקל אין מוציאי' ע"י רובא משום דהתפיסה של ממון הוא חזקה אלימא מאוד ומכ"ש באי' היכי דאלים חזקתו כמו חזקת ממון וכגון חזקת א"א מכ"ש דלא יועיל רוב דהשתא ממון קיל לא יועיל רוב נגד חזקה אלימתא כ"ש באי' ולזה נתכוונו תוס' ב"מ כ' ע"ב ד"ה איסורא דאלים חזקת א"א כממון וכן נוטה דעת באר יעקב סוף חלק א"ח אבל אין שום סברא שממון שאין מי המוחזק בו יהיה חמור מאי' וא"כ דברי רש"י תמוהים אבל הנלע"ד דיתפרשו דברי תוס' ורש"י הנ"ל עפ"י דברי תוס' ב"ב כ"ג ע"ב ד"ה חוץ לחמשי' אמה וכו' בס"ד כיון דיכול להתברר ע"י הכרזה משו"ה אין הולכי' במציאה אחר הרוב כיון דאיכא לברורי ולזה נתכוונו תוספות בב"מ הנ"ל גם כן וצ"ל למאי דמסיק הש"ס מי קתני אינו שלו אינו חייב להכריז קתני ויניח נמצא שאינו מברר ע"י הכרזה ומ"מ אינו שלו ולא אזיל בתר רוב נכרים י"ל מכיון שאפשר לברר תו לית לן למיזל בתר רובא שיקח לעצמו ומ"מ לא יכריז משום דרובא נכרים ויבוא עכו"ם ויתן בו סי' ויהיה מחזיר אבידה לערבי משו"ה אינו מכריז ומ"מ אע"ג דהשתא אינו יכול להכריז מהאי חששא דמחזיר אבידה אפ"ה אינו שלו כיון שאפשר לברר ע"י בדיקה ועיי' ש"ג שסביב הרי"ף בפ' לא יחפור מייתי דמיון לזה מבדיקת הריאה הואיל ואפשר לברר לית לן למסמך ארובא ע"ש והנה לפ"ז למ"ש ר"ן פ"ק דחולין דלשיטת רש"י שהי' דן לפני רבותיו שלא לאסור שום ריאה בלא בדיקה מטעם דאתמול אכלנו מחלבה אם כן אפילו היכא דאיכא לברורי לא בעי לברורי אם כן תיהדר ק' לדוכתא מה טעמא לא ניזל במציאה ג"כ בתר רובא וצריכים לומר לחלק דבאיסור סמכי' ארובא אפילו היכא דאיכא לברורי ואם יתגלה אח"כ דטרפה הי' הבהמה אין בכך כלום דהתורה צותה לסמוך ארוב משא"כ ממון מחויב לברר טפי שאם יקחנו לעצמו ויאכל וחדי ואח"כ יבוא ישראל א' ויתן בו סי' והוא כבר אכלו ואפילו נימא ממון איתא בחזרה מ"מ ק' גזל הנאכל ועוד הבעלים רוצים בחפץ שלהם ולא בתשלומיו ועל כן לענין זה חמור ממון דאפי' היכא דליכא חזקת ממון כגון אבידה מ"מ לא אזלי' בתר רובא היכא דא"ל והיינו דפירש"י לא אזיל רבנן בתר רובא בממון היינו היכי דא"ל לאפוקי באי' לפירש"י דלא מחמיר בבדיקת הריאה אמנם אנן הא קיי"ל בין באי' בין בממון היכי דאפשר לברורי לא סמכי' ארובא א"כ כ"ש בנ"ד דאפי' רובא ליכא דהימנותא דרופא מומחה ישראל גרע מרובא פשיטא שלא נסמוך על דבריו

היכי דליכא רגלים לדבר כגון כאב בצדדים ואע"ג דשוחט דאתמחי אין בודקי' אחריו הסכי' וב"הש וסימנים התם לאו מטעם רובא אלא כל המומחים שוחטים בטוב אבל הכא אפילו רופא מומחה שבמומחי' ליכא אלא רובא שלא יטעה בדמיונו ע"כ צריכי' לברר היכי דאפשר ע"י בדיקת שפופרת ואם יראה שתקלקל עצמה עכ"פ תבדוק עצמה בבדיקת ס' תשו' אמונת שמואל סי' נ"ז שתבדוק ע"י מוך כעובי אבר ואם תמצא דם על הצדדים ולא בראשו הרי מותרת היא ואם נמי תמצא נמי בראשו אינה מקולקלת כי תוכל לתלות שראש המוך מן הצדדים הואיל ואין מכחול בראש ועדיין תוכל לבדוק בשפופרת אח"ז והסכים עמו הגאון בסדרי טהרה סק"ז ומשיג על הזכרון יוסף דפליג על אמונת שמואל בזה וכבר עשינו מעשה כזה ועלתה בידינו תל"ית הנלע"ד כתבתי וה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות הכ"ד א"נ לעבדי ה': -

תשובה קעו

שוכ"ט לה"ה ידידי הרב המופלג המא"הג כש"ת מו"ה יהונתן נ"י יושב בשבת תחכמוני על כסא הוראה דק"ק יאנעקויא יע"א:

הגיעני נעימותיו קונטרס ארוך ערוך כאיש מלחמות ה' נידון קרטין קטנים הנלקטים מעד בדיקת האשה שלא בשעת הטלת מ"ר ובלי הרגשת כאב בכליות וצידד דיש להחמיר אפילו אינם נימוחי' ע"י מיעוך והתפשט בציפורן משום דלדעת הראב"ד שהיא דיעה קמייתא שבש"ע ססי קפ"ח בעי' דוקא צורת עפר ומי יודע אני הני דומי' לעפר וחול ושוב צידד להקל מפני שמראיתם שחור ורש"י פירש ר"פ דם נדה שערה אדומה משמע דלא אמרי' שחור אדום הוא אלא שלקה דוקא בדם צלול אבל בנתייבש לא אמרי' הכי': -

הנה לכאורה מדאמרי' כן בחולין מ"ז גבי ריאה ובסוכה ל"ג ע"ב גבי אתרוג ש"מ אין חילוק בין צלול ליבש לעולם שחור אדום הוא אלא שלקה וענין הלקות הוא שנשרף מחמימות אש החולי השורף או השמש השורפת באתרוג ונתייבש בתכלית ונעשה שחור כפחם וכן מורה לשון רש"י בסוכה ל"ג ע"ב הנ"ל ולפ"ז אדרבה ביבש שייך לומר טפי אדום הוא אלא שלקה יותר מבצלול ולולי דמסתפינא הייתי אומר בהיפוך בכוונת רש"י דדקדק שערה אדומה דאלו שחורה תלינן שהוא דם שרוף שנשחר ונעשה כפחם אבל מדעדיין אדומה היא ואלו היה דם שנתייבש כל כך כבר הי' מושחר מהשרפה שקורין (בראנד) כידוע אע"כ ברי' הוא אלא שאינני רוצה שתצא חומרא מת"י בענין זה וכח דהיתרא עדיף להתיר אשה לבעלה ופשוט דאין כוונת רש"י לא למעוטי שחורה אלא למעוטי שער ממש כעין שער הראש שלזה אין צריך שום עיון ובדיקה דלו יהי' דם

צלול אין טמא אלא בד' מראות ע"כ פירש"י אדומה וכל אבזרייהו היינו שחורה בכלל ולשון ש"ס כמין קליפות שערות עפר יבחושים אדומים הך אדומים אכולהו קאי וה"ה שחורים ע"כ אין להקל כלל מטעם זה שהם שחורות אלא ע"י מיעוך ציפורן:

אמנם מה שחשש מעלתו להחמיר אפילו ע"י בדיקה מטעם הראב"ד דאין להתיר אלא כעין צורת ברי' ועפר המפורש בש"ס אבל דם יבש טמא לעולם וכדעה הראשונה שסתם המחבר ס"סי קפ"ח והיא ג"כ דעת הרשב"א וה"ה ז"ל יפה כ' אי לא הוה צורתן של אלו משונה והיינו עפר דתנן כי דם יבש שכ' הראשונים הללו היינו עכ"פ דבר ממשי וגושי כעין גרגר חרדל ופחות אבל קרטין אלו ידוע שאינם אלא כאבק ועפר ובפרט לפמ"שכ תוס' בנדה נ"ג ע"ב ד"ה שלש וכו' ויש שם ט"ס במ"ש כיון דראתה מעט צ"ל כי היכי דראתה מעט ומדבריהם הוציא בסדרי טהרה ס"סי קפ"ט דאין דרך המקור להוציא דם פחות משיעור גריס והנה הגאון הנ"ל מקיל טפי ומצרף להקל אפילו ביש לחלוחית דם ע"ג העד ועושה ממנו ס"ס ע"פי דברי עבודת הגרשוני לתלות בצדדים יע"ש ואין לסמוך על זה בלי בדיקת מהרי"ו כאשר כבר נסנו כמה פעמים בכמה נשים ע"י יולדת בקיאה ועלתה בידינו תלי"ת ואמנם ביבש בלי שום לחלוחית דם בודאי יש לצרף והענין בזה דודאי אין שיעור לדם נדה אפילו פחו' שבשיעורא אי יוצא מהמקור טמא וחזקת דמים מהמקור אך די לנו שמסתמא אין דרך המקור להוציא טפה קטנה פחותה משיעור שאם תתפשט יכולה להתפשט עד כגריס ואפשר היינו כחרדל שהגרגר ההוא עכ"פ יש בו קצת גוש וממש ולכשיתפשט יכול להתפשט עד כשיעור גריס אבל קרטין אלו מיעוטן מוכחת שאין כן דרך המקור להוציא ובשגם נתייבשו והרופאי' אומרי' שכן דרך להולד בכליות וכמו שהעידו כל הגאוני' בספריהם בעדות הרופאים הללו יש לסמוך עליהם: -

וכבר אמרתי מאז בקו' הרא"ש לרשב"א בתשו' ממ"נ אי נאמין לרופאי' ל"ל בדיק' ואי לא נאמין מה העילו עדותן ולא נמצ' תי' בדפו' על ק' זו והי' נלע"ד דהרופאי' נאמני' על הטבעיי' שלמדו בנסיונת' ובקבלתם איש מפי איש ומצאו שיש במציאות שתמצא מכה או שומי' במעים שמוציאה כיוצא באלה אך להאמין להרופא או אפי' לכמה רופאי' מומחי' על גוף הזה שיש לאשה זו שומא או מכה במעי' לזה לא נאמין אפי' לרופאי ישראל כי טועה בדמיונו ובהשפטו יצא משפט מעוקל [עיין בסי' קנ"ח ובסי' קע"ה בביאור היטב]: -

היות כן וכבר מימי הר"ן ז"ל מעידים כל הרופאי' כי דרך להולד בכליות כיוצא באלו שאנו מראי' להם ומעתה אם לא נמוחו במיעוך ציפורן אפי' לו יהי' שאין צורתן כאותן צורות המפורש בבריי' מ"מ כיון שרופאי זמנינו מעידים שצורות הללו נולדי'

עתה בזמנינו בכליות נאמין להם ע"י בדיקה ובצירוף קרטין שכתבתי לעיל שאין דרך המקור להוציא דבר מועט כזה על הרוב משא"כ כליות מצוי בהם כיוצא בזה על פי עדות הרופאים הרי בסדרי טהרה רוצה להקל אפילו בלחלוחית דם מטעם זה ולתלות בצדדין עכ"פ נסמוך על זה ביבש ובתלי' בכליות עפ"י רופאי' וכדי תוס' ורא"ש וחי' ר"ן ר"פ דם נדה דפליגי אהראב"ד ורשב"א הנ"ל וכדי לסמוך עליהם בשעת הדחק שלא לגרש נשי עמי מבית תענוגיהן כי בזמנינו אלו שכיחי טובא ואין ראוי' להחמיר ביבשים ולא נימוחי' אבל בנימוחי' או יש עמהם לחלוחית דם אע"פי ששמעתי מהרבה גדולים מקילי' וכמ"ש בשם ס"ט מ"מ חלילה לי לעשות מעשה אם לא בבדיקת מהרי"ו וכמ"ש לעיל ויותר אין להאריך וה' שנותיו יאריך כנפשו היקרה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב עש"ק ט"ו כסלו קפ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעז

שוכ"ט לה"ה מחו' הרב המא"הג המופלג ומפואר מורג חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כש"ת מו"ה שמחה נתן נ"י אבד"קק מאעשציסק: -

יקרתו הגיעני בזמנו ויען דבריו בנויים על דברי ס' אבני מלואים ח"ב ולא נמצא אז בידי עד הנה אחרתי עד עתה ע"ד אשה שיש לה וסת ככל הנשים אך מצאה דם במ"ר ונבדקה בדיקת מהרי"ל ומהרי"ו שברמ"א סימן קצ"א ועלה בידה כהוגן באופן שאין ספק שכל דם שתראה עם מ"ר בין עונה לעונה מטהרי' אך אחר שראתה דם ממש בוסתה ובאתה לפסוק בטהרה ולספור נקיים הי' פשוט בעיני ר"מ דהרי היא ככל הנשים שפוסקת בטהרה וסופרת נקיים והדם שרואה עם מ"ר אינם סותרים ואינם מפסידים אך מצא באבני מילואים ח"ב בתשו' ס"סי כ"ג שהצריך להפסקת טהרה וספירת יום א' מימי נקיים עוד פעם בדיקת מהרי"ל ומהרי"ו הנ"ל וספק ביד ר"מ אם הדין דין אמת להחמיר כ"כ או לא: -

אין ספק שפר"מ יפה מורה ובא שכיון שיצאה בהיתר שוב הרי היא ככל הנשים כאשר נבאר אי"ה ונידון שבאבני מילואים אינו סותר הוראתו דהתם מיירי באשה שפסקה וסתה לגמור ולא ראתה שום דם כ"א במ"ר שהדין עכ"פ ביום שהיתה רגילית לראות כוסתה או בעונה בינונית מל' יום לל' יום תחזיק הדם שעם מ"ר לדם ותספור עלי' ז' נקיים אחר הפסקת טהרה דאל"כ לעולם לא תטמא כמ"ש תוס' פ"ב דנדה דף ט"ו ד"ה ומר סבר וכו' בנידון הלז יש פנים לומר דאין מועיל שום הפסק טהרה אא"כ תטיל מים נקיים באותה שעה דמה שפוסקת ואינה מוצאת דם בבדיקת חורים וסדקים אין ראי' שפסקה כיון שלעולם אינה רואה אלא עם מ"ר ותחלת טומאתה שהחזקנו אותה בנדה

הי' עם דם שראתה עם מ"ר ביום וסתה ותלינן שיצא דם המקור עם מ"ר וכל זמן שלא פסקה בטהרה אנו תלינן שאותה המעיין עדיין פתוחה ויוצא עם מ"ר ע"כ לא שייך הפסק טהרה עד שתפיל מים נקיים בלי דם וכיון שא"א בלא דם כלל עכ"פ צריך שנדע שיצאו מ"ר בלי דם מקור וזה א"א לידע אלא ע"י בדיקת מהרי"ל ומהר"יו הנ"ל וצדקו בזה דברי אבני מילואי' אבל נידון שלפנינו שלא פסק וסת שלה ורואה דם בזמנה ככל הנשים ופוסקת בטהרה ע"י בדיקת חורי' וסדקי' אין דם שיוצא עם מ"ר אח"כ סותר דתלינן בדם אחר שלא מן המקור אלא מהכליות כאשר נתברר ע"י בדיקת מהרי"ל ומהרי"ו בראשונה ועדיין לא נולד ריעותא לומר שיצא דם מקור עם מ"ר של עכשיו וברור הוא: -

ויען ראיתי כי תשו' אבני מלואים סי' כ"ג הנ"ל מפלגא דלעילא כבר כ' על סדרי טהרה קצת בסי' קפ"ח ד"ה תשובה גי"ה מן כ"ב כסליו וכו' יע"ש באותו העמוד בסוף התשובה ד"ה והנה ראיתי לחכם א' מחכמי זמנינו וכו' יע"וש וקצת בסוף סדרי טהרה חלק הנקרא חידוד הלכה בחדושי גפ"ת בגמ' דף ס"ו יעו"ש וימצא כל דברי אבני מילואים וחציו אחרון של תשובה הוא ויכוח עם הגאון ח"ד סי' קצ"ו ועיינתי בס' חוות דעת הנ"ל ע"כ אעמוד דברי ע"ס הגאון הנ"ל וממילא יתבאר דברי הגאון אבני מילואים הנ"ל: -

ראשית דברי הגאון ח"ד דבמה שאינה מרגשת פתיחת פ"המ איננה הפסק טהרה מבלי שתבדוק בחורין ובסדקין א' מש"ס נדה ס"ט ע"ב דאמרה ספרתי וא"י כמה ספרתי ופירש"י בדיקה וק' עכ"פ כיון דלא הרגישה הוה לי' נקיים ותצטרך טבילה בזמנה שהיא מצוה אע"כ מ"הת בעינן סיפורה ע"י בדיקה דוקא ועוד דהרב ב"י כ' בסי' קצ"ו בשם כמה פוסקים דבדיקת חורין וסדקין בז' נקיים הוה אי' כרת א"כ מוכח דבדיקה זו דאוריי' ולא סגי במה שלא הרגישה פתיחת מקורה: -

ואומר אני הדין דין אמת גבי הפסק טהרה וא"צ ראי' אבל הספירות נקיים צריך ראיה ואין ראייתו מכרעת דאיך אפשר לומר אם עמדה ב"הש ולא הרגישה פפ"המ יעלה לה להפסק טהרה הרי אנו דנין שביום וסתה נפתח מקורה להוציא דם וסתה ואנו חוששי' שעודנה פתוח ומורק דם עד שתפסוק לפנינו ואיך נאמר שכיון שלא הרגישה כל ב"הש שנפתח מקורה הרי פסקה דכי כל שעה נפתח מקורה הלא דלמא פתוח ועומד הוא וע"כ אי אפשר אלא שתבדוק בחורין ובסדקין ותדע שנסתם מקורה אבל שוב אח"כ אפשר לענין ספירת נקיים הוה ספורים לפנינו כל שברור לה שהשגיחה על עצמה שחרית א' מז' ימים ויודעת בודאי שאז לא נפתח מקורה ואמנם יהי' זה בהשגחה פרטית באופן שלא נחוש דלמא ארגשה ולאו אדעתה אלא שתעמוד שעה א' מסיחת דעתה מכל הרהורים ומחשבות ומשגיחת על עצמה ויודעת שלא נפתח מקורה והוה ספורים לפנינו אך יען

שזה בדיקה ק' מאוד ע"כ עיקר הבדיקה ע"י הכנסת עד בחורין ובסדקין ואם לא תמצא דם הרי יצאנו מכל הספיקות וא"כ לא תיקשי מש"ס דאמרה א"י כמה ספרתי היינו כנ"ל שלא השגיחה על עצמה או שלא בדקה בחורין ובסדקין ורש"י פי' בדיקה פשוטה וכן כל הפוסקים שבב"י שאמרו בדיקת חורין וסדקין הוא ס' כרת בודאי כן הוא דמיירי באשה שאינה אומרת ברי לי אלא סומכת על בדיקה וכשאינה מכנסת לחורין וסדקין הוה ס' כרת ואין ראייתו מכרעת כלל: -

תו כ' אם יצא ממנה דם שלא בהרגשה סותר דמקור מקומו טמא והוה לי' כפולטת הנה לדידן אפי' כתם סותר אבל מ"הת יפה כ' באבני מילואים דמבואר ברמב"ן והר"ן (והוא בחי' נדה מ"א) דאין מקור מקומו טמא מטמא בפנים עד שיצא לחוץ דנוגעת הוה ולא רואה וא"כ אינה סותר בשום אופן מ"הת ומ"ש עוד דבין אשה שהוחזקה נדה ואח"כ נולד לה מכה או אפילו יש לה מכה באותו מקום ואך ביום עונה שלה טמאה מטעם שכ' התוס' וכי לעולם לא תהי' נדה ומכיון שהוזקקה לטומאה צריכה שתפסוק בטהרה ותספור לפנינו יום א' נקי בלי ראיית דם מכה ובזה האריך עלינו הדרך והחמיר ואבאר אי"ה כבר בארתי באורך בתשו' אחרת מ"ש תוס' בפשיטות דעכ"פ ביום וסתה טמאה דוכי לעולם לא תהי' נדה ופי' כוונתם דנהי דאשה בחזקת טהרה עומדת וחזקת הוסת של אותו היום אינה חזקה גמורה דהרי וסתות דרבנן מ"מ רוב נשים רואות דם נדה עכ"פ בשום זמן מהזמנים וזו אם נתלה כל דמים במכתה נוציא אותה מרוב נשים ורובא עדיף מחזקה חזקת טהרה שלה ולומר משום כן תהי' לעולם טמאה א"כ הוא בהיפך נגד רוב נשים שאינם רואים דם אלא בזמן ידוע ופוסקים וגם חזקת טהרה מסייע לה ובשגם איכא מכה לפנינו ומשום כן נברור לה יום א' שעכ"פ אין חזקת טהרה שלה אלים באותו יום נהי חזקת וסת וטומאה לא אלים דוסתות ל"ד אך עכ"פ חזקת טהרה לא אלים שהרי משו"ה צריכה לפרוש עונה הסמוכה לוסתה שמא תראה וא"כ נברור לה אותו יום זה נ"ל סברת תוס': -

אמנם הרשב"א והר"ן פליגי אהא וצריך טעם והענין הוא דידוע הוא כל מי שיש לה מכה טריה ופצע וחבורה פתוחה המוציא דם וליחה אזי כל המותרת והליחות שבגוף יוצאים דרך שם ונמשכים לאותה המכה כן י"ל שאשה שיש לה מכה באותו המקום במקור אזי כל מותר הליחות שרגילים להתאסף בעורקי דם נדה ולהתבשל ולצאת ביום הוסת השתא הכא יוצאים א' לא' דרך טריית מכתה ואינו נעשה דם נדות כלל ופסק דם וסתה כלל ועכ"פ אין קו' וכי נוציא אותה מרוב נשים ז"א קו' כי מי הגיד לנו שרוב או אפי' מחצה נשים שיש להם מכה שישאר להם וסת בזמנה כלל וקרוב לודאי שרוב נשים

כיוצאים באלו אין להם וסת וכיון שכן וגם היום אין לה חזקה דאורייי דוסתות ל"ד ע"כ אוקמא אשה אחזקת טהרה ויטהרנה לעולם זהו סברת הרשב"א והר"ן:

וכן כ' הרשב"א בתה"א האיך אתה מתיר את זו בשעת וסתה והרי דם לפניך ובנשים דעלמא חיישי' לעונת הוסת ותי' האי מדרבנן משום דאפשר למיקם עלה דמלתא אבל לאוסרה על בעלה לעולם לא ראו רבנן להחמיר וכיוצא בזה כ' בחי' הר"ן דף ט"ז והעתיקו ג"כ באבני מילואים הכא כיון דא"א למיבדק טהורה ואין דנין אפשר משא"א כוונתם דאם נחוש שמא ביום הוסת נפתח מקורה א"כ אמאי תפסוק בטהרה לבסוף שהרי כבר כתבנו ביום הפסק טהרה אין מועיל במה שתשגיחה על עצמה שלא נפתח מקורה דלפי החששא שנפתח מקורה ביום הוסת נימא עדיין מקורה פתוח א"כ מה יום מיומים ויהי' כחוכא וטלולא ע"כ טהרו לגמרי ולפ"ז נ"ל גם התוס' מודי' לס' הנ"ל אלא מ"מ ס"ל כקו' רשב"א ור"ן דמדרבנן ולחומרא בעלמ' ניחוש ליום הוסת ולענין הפסק טהרה נימא לכשיגיעו מספר כ"כ ימים שיודעת שברוב ימים לא משך מעין שלה כ"כ זמן רב א"כ מסתמא כבר סתם מקורה ואם לא תרגיש אז פתיחת המקור תפסוק בטהרה ולא מיחזי כחוכא וטלולא:

ע"כ לפענ"ד אשה שמעינה סתום שנולד לה מכה באותו מקום והגיע יום וסתה ואנו חוששי' לשיטת תוס' ומטמאי' אותה אז אחר שעברו עלי' כ"כ ימים אשר אין דרך דם למשוך אצלה תפסוק בטהרה באופן הנ"ל ותטהר אך אשה טמאה נדה שטרם שפסקה בטהרה ומעינה עדיין פתוח ונולד לה מכה איני יודע לה היתר לפסוק בטהרה באופן שבזה צדקו דברי הגאון חו"ד:

ובחידוד הלכה שבסוף ס' סדרי טהרה דקדק בנדה ס"ו בפלוגתת רבי ורשב"ג נאמנת אשה לומר מכה יש לה וכו' מה ענין זה למקור מקומו טמא ותי' שם אינו נ"ל לומר שהאשה הטמאה טומאת ערב יהי' בחזק' טומא' אך הנה הוא ז"ל מייתי דברי תוס' ריש גיטין אמאי נאמין להאשה והרי היא בחזקת טומאה ותי' תוס' שם לא שייך גבי רואה דם לפנינו ואומרת דם מכה הוא או שלא בהרגשה יצא או מכה טהורה היא ואבדתי' וכזה התיר לי חכם וכדומה והנכון בזה תי' הרמב"ן שם מתוך שנאמנת על עצמה שאוכלת תרומה וטהרות ונכנסת למקדש ועביד עובדא בנפשה ואדם נאמן על עצמה ומתוך כך נאמנת על בעלה אך אי לא היתי' נאמנת על טהרות אע"פי שתשמיש בעלה נוגע גם לעצמה מ"מ לא שייך לומר מתוך שנאמנת על עצמה אדרבה מתוך שאינה נאמנ' לבעלה אינה נאמנ' על עצמה אע"כ כנ"ל ומשו"ה נאמנת לומר מכה יש לה או שלא בהרגשה וכדומה ומטהרת עצמה וממילא נאמנת לבעלה אך רשב"ג ס"ל מקור מקומו טמא נמצא

אפי' דם מכה או שלא בהרגשה נמי טמאה לטהרו' עד הערב עכ"פ ותחלת דינה על תשמיש בעלה ומתוך שאינה נאמנ' עליו אינה נאמנ' לענמה ושוב לא פקע איסורא מינה אפי' לערב ולא תטבול עד לאחר זהו הנלע"ד נכון בזה בעזה"י אבל באמת לא נראה לי דכיון שנאמנת על עצמה לשמש עם הבעל נאמנת גם עליו וישמש עמה כן משמע לי מדברי תוספות חגיגה י"ד ע"ב ובארתי במ"א בתשובה אלא לרבי מקור מקומו טהור לגמרי אפילו דם בלא הרגשה או מראה טהורה ולרבן שמעון בן גמליאל טמא לגמרי ורבותינו העידו והכריעו דוקא דם מכה שאינו בתולדות המקור טהור אבל שארי דברים היוצאים בתולדות המקור טמא וכ"פ רמב"ם כרבותינו כמ"ש כ"ז בסדרי טהרה סי' קפ"ח ונאמנת אשה על דם מכה ולא על דם שיצא בלי הרגשה דהיינו אם ראינו דם שותת ויורד מאותו מקום אשר חזקתו בהרגשה ממקור אינה נאמנת לומר לא הרגשתי כיון דהדם טמא מטעם מקור מקומו טמא והיא טמאה לטהרות עכ"פ שוב אין לומר מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת לבעלה וכמ"ש לעיל ואין להאריך יותר ואחתום בכל חותמי ברכות מחותנו: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעח

שלום לתלמידי חביבי הרבני המופלג מו"ה דוד נ':

נ"א הגיעני אתמול וקראתיו ומיד נעלם ממני אבל ידעתי קצת מה היה כתוב בו אודות אשה שלא בדקה בז' וכבר לנתה אצל בעלה ובעלה מסופק אם לא התרשלה ולא בדקה גם בראשון ראוי' לגעור בזוג זו שניהם כא' לא טובים הספק הזה איננו מבית יראי ה' כי שכחה פ"א לבדוק ליבא דאינשי אינשי אבל להיות לב הבעל נוקף על אשתו אולי גם ביום הראשון לא בדקה מחמת התרשלות והאיך ס"ד בכך ואיך יעלה על הדעת:

מ"מ בעיקר הדין רוב הפוסקים היינו רמב"ם וראב"ד ורמב"ן ורז"ה ורשב"א ורא"ה והרא"ש והטור כולם פה א' פסקו כרב ראשון או אחרון אך הראב"ן והסמ"ג והתרומות ומטו בי' בשם תוס' פ"ק דביצה מספקו להו אולי הלכה כר"ח דראשון וז' בעי' והרב"י כ' שאין להקל נגדם באי' כרת מ"מ נ"ל בדיעבד שכבר לנתה אצל בעלה לא שבקינן ספיקא דדהו מפני ודאי דרוב פוסקים הנ"ל דפסקו כרב בודאי:

אך כל זה בבדקה בודאי בא' או בז' אבל בבדיקת האמצעי דהרז"ה והרא"ה מהאוסרים וגם הרשב"א בת"הא מסיק להחמיר עכ"פ בודאי חזי לאצטרופי להראב"ן וסייעתו לחוש אפי' בדיעבד:

וראיתך מאריך להסביר ס' הרא"ה בבד"ה מה לי א' וז' ומה לי אמצעי' שמענה ואתה דע לך דכולהי תנאי דמתני' נדה ס"ח ע"ב ס"ל דמדפסקה בטהרה ב"הש שוב היא בחזקת

שלא תחזור ותראה ומ"ע דאורייי שתספור דוקא והספירה בזה גז"ה כמו טבילה במים אבל בלי ספירה נמי בחזקת שלא תראה עוד והנה אותה הספירה אנו מקובלים ממרע"ה מפי הקבלה שאינה צריכה ספירה בפה כמ"ש בס' החינוך פ' בהר גבי ספירת יובל וקיצור מתק לשונו העתיק בסדרי טהרה סי' קצ"ו אך עכ"פ הכנה וכונה לספור בעי והנה לר"א דס"ל דחזקה מעלי' היא כאלו בדקו לפנינו מ"מ דברים שבלב אינם דברים ומה מועיל כוונה בלב בלי דיבור אך קיי"ל במחשבתו ניכר מתוך מעשיו מהני דברים שבלב ע"כ הבדיקה ביום א' הוה הוראה שמכנת עצמה לספור ולשמור הימים האלה ושוב אינה צריכה בדיקה יותר כי הוא כאלו ידענו שהבדיקות טהורות שהרי מוקמי' אחזקה ורק בדיקת יומא קמא הוא להורות אדברים שבלב שבתחלת ימי ספירתה וכן אם בודקת בז' מורה על מחשבת לבה כאלו היום פסקה כוונת ספירתה ובזה יי"ח ספירה אבל הספורים הם ע"י חזקת פסיקת טהרה וזה שייך בראשון או בז' אבל באמצע אין זה שום הוראה על דבר מה ונהי שהיא בחזקת טהרה וגם במחשבתה כיוונה לשמור נקיי' מ"מ דברים שבלב אינם דברים זהו ס' ר"א שהלכה כמותו אך ר"י ור"ע ס"ל נהי דמדאפסקה בטהרה הרי הוא בחזקת שאינה רואה ולא תסתור אך לא אלים חזקה שלא ראתה לומר הרי יום א' נקי והרי ב' ימים נקיים ולא ראינו אין ראי' למספר נהי דאין הימים מפסיקי' שאינה בחזקת ולא בס' רואה מ"מ אין חזקה אלים כ"כ כבודקת ממש ומצאה נקי ועיי' זבחי' כ"ט ע"א פלוגת' רש"י ותוס' בלשון ר"ע שאמר בחזקת טהרה ולדינא אין כאן מחלוקת בין לרש"י בין לתוס' משפסקה בטהרה ומכ"ש אחר ג"י שאינה שוב בחזקת רואה כלל אך אם יוצדק לשון חזקת טהרה בזה ס"ל לתוס' דלא יוצדק לשון זה ואפי' נימא לדינא דקיי"ל כר"א דיכולה לספור על סמך חזקתה מ"מ לר"ע לא יוצדק ומשו"ה פליגי שם תוס' ארש"י ואפשר ס"ל לרש"י ר"ע לדברי ר"א קאמר אבל עכ"פ לדינא לכ"ע מוחזקת באינה רואה ואינה סותרת ובנ"בי ברוב תשו' תמצא נגד זה [ועיי' בסי' קמ"ד] והנל"עד כתבתי דש"ת א"נ:

תשובה קעט

שלום לידידי הרב המופלג החו"ש בעל פיפיות מופלא באנשים בנן של קדושים כש"ת מו"ה יוסף שמואל סג"ל נ"י:

גי"ה הגיעני ע"ד אשה שבחודש ששה לעבורה אחזוה צירים וחבלים ובדקוה הנשים החכמות והמילדות ומצאו פה הרחם סגור ומסוגר ושוב פסקו הצירים והרי היא מתחזקת והולכת ככל הנשים אם יש לחוש למ"ש בתשו' נחלת שבעה סי' ט' שהעידו לפניו נשים מפולין שנהגו שם שאסורה לבעלה דחוששי' לפתיחת הקבר הנה כבר מחו

לי' מאה עוכלא בעוכלא כמ"ש גם מעלתו והגאון מנחת יעקב בס' סולת בלולה סי' קצ"ד כ' דע"כ לא אמרי' במס' שבת מאימת פתיחת הקבר משעה שיושבת על המשבר אלא אם ילדה בסוף איגלאי מלתא שכבר משעה שיושבת על המשבר נפתח קברה וטמאה ולענין שבת כל שיושבת על המשבר חיישי' שמא לבסוף תלד ומהשתא היא בסכנה ומחללי' שבת על הספק אבל כל שפסקו צירים וחבלים איגלאי מלתא למפרע דלא נפתח הקבר ואין כאן טומאה כלל א"ד מנחת יעקב ודפח"ח וכ"כ בפליתי המכונה תפארת ישראל במסקנתו סי' קצ"ד וכ"כ בסדרי טהרה שם סקכ"ה וכ' ליישב מתני' דאהלו' פ"ח משנה ד' דאין לנפלים פ"הק פי' דין פ"הק שיהי' נפתח פתח רחב שיהי' מטמא באהל כ"א פתח כ"ש ועדיין טומאה בלועה ואינו מטמא באוהל אבל לעולם האשה מטמא משום שא"א לפ"הק כ"ש בלי דם משעה שיושבת על המשבר אבל כ"ז כשיולדת בסוף אבל אם אינה יולדת בסוף איגלאי מלתא למפרע דבטעות ישבה על המשבר והנה אמת נכון הדבר לדינא אלא שחשש למנהג שהעידו נשי פולין לפני הגאון נחלת שבעה אשר ע"כ סיים במקום שכבר נהגו אי' בפולין לא ישנו ואני אומר שהם לא דברו אלא בסתם אבל אם בדקו החכמניות ומצאו הפתח סגור אין יוצא ואין בא אז אפי' מנהגא ליכא:

ונוראות נפלאתי עמ"ש מעלתו וז"ל ואני מסתפק ושואל מה שאינני מבין על גוף הדבר שהחמיר להחשיב בדיקת המילדת באצבעה לפ"הק ודבר זה ק' בעיני לאומרו וכי אם תבדוק אשה היטב ותתחוב אצבעה במקור תטמא משום פ"הק עכ"ל מעלתו והאריך עוד בזה ותמהתי כי לא מצאתי בכל הספרים הנ"ל שהזכרתי שום א' שהזכיר מתחיבת אצבע המילדת כי לעולם לא תגיע אצבע הנשים הן אשה הבודקת עצמה בחורין וסדקים לטהר לבעלה והן המילדת שבדקה לעולם לא יגעו בפתח הקבר שהוא המקור אלא בבית החיצון ואפילו השמש הדש אינו נוגע אלא סמוך לפתח הקבר היינו מקור ועיי' בפ"המ לרמב"ם ר"פ יוצא דופן ובחיבורו פ"ה הל' ב' ומשתתחיל להתעבר נסגר הפתח ההוא ואין המילדת יכולה להכניס אצבעה לפנים בשום אופן עד שתפתח בטבע וזה נקרא פ"הק שא"א בלא דם ע"כ איני יודע כוונת מעלתו בענין זה ותמיה על אביו הגאון ני' אשר כל רז לא אנס לי' שלא גילה לו רז זה:

וזאת שנית ונפשו אותה לדעת דעתי הקלושה בנידון אשה ששינתה וסתה פעמיים בכל חדש באופן שקשה ורחוק שתזדמן שתטבול לנדתה כי עד שהראשונה פקודה שני' ממהרת לבוא ואם יזדמן לה ליל טבילה יהי' בעונה שוסתה מחר ביומו ולדעת הש"ך יש להחמיר כראב"ן לפרוש לילה שלפני אותה העונה א"כ אשה זו סופה להתגרש מבעלה ח"ו כי לא קיים פ"ו עדיין ונפשו בשאלתו אם יש למצוא לה ב' התירים (א') לשמש בליל

הסמוך ליום שעונתה ביום (ב') אם יארע שתראה מיד אחר טבילה טרם ששמשה להקל שלא תצטרך להמתין שש עונות ותספור ז' נקיים מיד שתפסוק לראות:

הנה בדין זה האחרון נראה פשוט דיש להקל כיון הא דנהיגי' להמתין ששה עונות אעפ"י שלא שמשה הוא רק משום לא פלוג בין שמשה ללא שמשה ואין להחמיר בלא פלוג כמו בגוף הדין עצמו כמ"ש ת"הד ומייתי מג"א ר"סי תמ"ז ע"ש וה"נ אינו אלא משום לא פלוג ויש להקל בכה"ג ולכ"הפ תמתין ג' עונות דהרי לרמב"ם דפסק כרבנן דר' יוסי סגי בג' עונות וחששא דבין השמשות חששה רחוקה היא והא דמחמרי' ששה עונות כר' יוסי חומרא בעלמא הוא כמ"ש מג"א סי' תצ"ד ונ"ל ראי' משלהי מס' מגלה דקדמאי הוו קרו בשבועות בפ' אמור ז' שבועות תספור לך ושנו מנהגא קדמאי וקרו בחדש השלישי ופירש"י משום דנתנה תורה והנה למקרי בעינא הוא ממרע"ה תיקון לישראל מקרא וידבר משה את מועדי ה' עיין ברייתא סוף מס' מגלה וגם כ' תוס' שם במשנה אחרונה דמס' מגלה דבימי התלמוד לא הוו מפקי ב' ספרים לקרות בשני פ' קרבנות נמצא לא הוציאו אלא ס"ת א' ומדשינו מנהג קדמונים דהוו קרי מענינא דשתי לחם דויום הבכורים וקרו בחדש השלישי הרי לא קרו כלל בענינא דיומא ועברינן על תקנת מרע"ה שהרי יום נו"ן לספירה שהוא וי"ו סיון הוא י"ט של שבועות בודאי ויום הבכורים הוא ויום מתן תורה איננו למאי דמצריכי' לפרוש ששה עונות כר' יוסי ובז' ניתנה תורה אפי' אי נימא מה שנוהגים לומר יום מתן תורתינו ר"ל זמן מתן תורה לולי הוסיף משה יום א' מ"מ אקריאת התורה והוא מפורש בש"ס קשי' כנ"ל אע"כ קיי"ל כרבנן דלא הוסיף יום א' ויום מ"ת הי' ביום וי"ו והוה בחדש השלישי מענינו של יום וכיון דאפסק הלכתא כרבנן א"כ מה שמחמרינן להצריך לענין ספירת ששה נקיים ששה עונות חומרא בעלמא הוא ועוד מחמרי' להצריך ה' ימים משום חששא ב"הש ולהחמיר עוד אפי' לא שמשה תמתין ג"כ ה' משום לא פלוג וחומרות יתירות נינהו ותוספת טהרה וישראל קדושים אך היכא דאיכא למיחש שתצא אשה מיד בעלה עי"ז פשיטא שיש להקל לכ"הפ אחר ג' עונות ואם טבלה במש"ק וראתה אחר הטבילה קודם תשמיש תחל לספור ז' נקיים ביום ג' ותפסוק בטהרה ב"הש דיום ב' נגהי ג':

וע"ד הדין שאם יהי' ליל טבילתה בעונה הסמוך לוסתה אם צריך לנהוג כחומרת הא"ז והראב"ן ופ' כן הש"ך לפרוש עונה לפני עונת הראי' הנה הש"ך כ' שיש להוציא כן מש"ס ובנ"הכ ביאר דבריו איך הוציא כן וכ' עליו מנחת יעקב שדבריו אינם מוכרחים אלא שהי' להראב"ן גרסא אחרת בש"ס ולפי גי' שלפנינו ליתא לדינו וכ"כ בס"ט שהאחרונים חלקו על הש"ך ומשמע דס"ל להקל כאחרונים החולקים ע"ש:

ועיינתי בראב"ן סי' שי"ח וז"ל תני' והזהרתם וכו' וכמה אמר רבא עונה וכמה עונה אמר ר"י או יום או לילה שאם וסתה ביום יפרוש בלילה שלפניו ואם וסתה בלילה יפרוש ביום שלפני לילה בזמן תקופת ניסן ותשרי שהיום והלילה שוין אבל תקופת תמוז וטבת שאין יום ולילה שוין חצי יום וחצי לילה לפני הוסת עכ"ל והנה אין כאן גירס' אחרת בגמרא אלא מדנפשי' הוסיף ביאור דעונה שלפני עונת הראי' קאמר ומייתי ג"כ לכאן ש"ס דר"פ תינוקת דחצי יום וחצי לילה קאמר ואין כאן שינוי גי' כלל ואם הוכחת הש"ך אינה מכרחת א"כ ע"כ הי' לראב"ן וא"ז ראי' אחרת ואנחנו לא נדע לדחות גאונים בגילי דחיטתא:

והנה רואה שראב"ן מחמיר תרי חומרי בחדא דוכתא חומרת האביאסף וחומרת הא"ז חצי יום וחצי לילה ועוד עונה שלפניו ונלע"ד לפי מה דס"ל דהאמור בר"פ תינוקת למיחשב חצי יום וחצי לילה שייך גם הכא בפרישת סמוך לוסתה וא"כ חשבינן כל אשה מרגע ראייתה מע"לע חצי יום וחצי לילה כגון שתראה אום אוהר ביום תחשב עד אותו שעה בלילה וכן כולם והנה אמרי' ר"פ תינוקת ר"ג מקיל לענין דם בתולה ויהיב לה לילה וחצי יום ולחד שינוי' משום דכתובה מגהי בה טפי ע"כ הקיל בלא פלוג להוסיף חצי יום על ליל בעילת מצוה וס"ל לראב"ן ק"ו להחמיר דנימא לא פלוג וכיון שאין כל הזמנים שווים לפעמים על ד' שעות ויהיה עונתה מד' שעות עד ד' שעות ולפעמים מאוחר ולפעמים מוקדם א"כ לעולם נוסף להחמיר עונה שלפני' משום לא פלוג מק"ו דר"ג הקיל בעונת בתולים זהו י"ל ס' הראב"ן והאביאסף שלא החמיר לפרוש גם עונה שלפניו דס"ל להקל כשינוי קמא דלי' לי' הך סברא מכתובה מגהי בה טפי כן נלע"ד:

וכיון שזכינו לעמוד ע"ד רבותינו ואיננו אלא משום לא פלוג בשגם וסתו' דרבנן ואפי' להרא"ה בבד"ה דס"ל עונה הסמוך לוסתה חמירה מוסת גופי' דשמא תראה חיישי' טפי והגאון נ"בי כוון סברא זו מדעתו והנה היא קדומה בהרא"ה מ"מ היינו בוסת קבוע ג"פ אבל וסת שאינו קבוע כגון אתתא דא שמשנית וסתה תמיד וחוששת ליום ראי' שלה הוה עונה סמוך לוסתה דרבנן א"כ יש להקל בלא פלוג דידי' ולהתיר בעונה הסמוכה לעונת ראי' כדי שלא תתגרש ויקיים הבעל פ"ו והרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם יסיר כל חולי ומדוה וירפא שבר בת עמו מהרה הכ"ד א"נ: פ"ב יום ב' ח"י טבת תקצ"א לפ"ק:

תשובה קפ

שוכ"ט לי"נ הרב הדיין המצויין המופלג בתורה ויראת ה' כמו"ה יהושע ני' דיין דק"ק א"ש יע"א:

ע"ד אשה שהרגישה שנפתח מקורה ובדקה עצמה בכתונת שלה ומצאה מראה טהורה וגם טפי דם פחו' מכגרים ועוד דין זה צ"ע הנה הת"הד החליט דא"א להרגשה בלא יציאת דבר ומסתמא תלי' בטפה דם שנאבד אם לא שתמצא מראה כשרה לפנינו אבל בלא"ה תלי' בטפי דם כי רוב ההרגשות הוא מיציאות הדם א"כ אשה שבדקה עצמה בעד שאינו בדוק המלוכלך בכמה לכלוכי' הוה כלא בדקה כלל ותלי' שדם יצא מהמקור והאי מראה טהורה לאו מגופה אלא מעלמא אפי' אין על העד שום דם רק מראה טהור דין זה צ"ע להקל: [ועיי' בסי' ק"נ וקס"ח]

מיהו בכתונת יש להקל דהנה המעיי' בכ"מ ובדברי ט"ז סי' ק"ץ ובדברי מנחת יעקב מתוך דברי כולם נלמד בכתמי' כך הוא הענין המוצא' כתם ובשוק של טבחי' לא עברה ובכתמי' לא נתעסק' והאי דם מאין בא אלא מגופ' אלא י"ל ה"ל להרגיש ואת"ל ארגשה ולאו אדעתה ה"נ נימא בשוק של טבחים עברה ולאו אדעתה וה"ל ספק ומוקמי' מ"הת אשה בחזקת טהרה ואינו אלא מדרבנן והכא בכתונת טפי דם פחות מכגריס איך שייך לומר בשוק של מטבחי' לא עברה הרי עברה ועברה שאין לך כל סדין שאינה מלאה דם כנים ואמנם לענין מראות כשרות מהיכי נתלה שנתעסקה ולאו אדעתה טוב לתלות מגופה ואי דלא ארגשה הרי הרגישה והרגישה ומה"ת להמציא נתעסקה ולאו אדעתה ע"כ המיקל לא הפסיד והמתע"ב כנלע"ד:

תשובה קפא

שוכ"ט לידידי הרב הגאון המא"הג החרוץ המופלג כש"ת מהו' יצחק נתן נ"י אב"ד דק"ק מאדע יע"א:

גי"ה הגיעני נידון אשה שראתה דם מ"ת כמבואר היטב בשאלת חכם חצי תשובה ולברר ההלכה אאריך קצת הנה רש"י מפרש ק' ש"ס ותבדוק ולמה תתגרש ומשני אין כל האצבעות שוות ואינו ראוי' שתכניס לכרת כיון שאפשר לתקן משמע דבדיקת שפופרת אינו מוציא מידי ספק עכ"פ משא"כ הא דאין כל האצבעות שוות ה"ל ודאי דכ"ז שלא אתחזקה באצבע של שני הוה כודאי שלא תראה מ"ת אצלו כרוב נשים דעלמא והק' תוס' א"כ אין לשון ק' ראשונה דומה לק' שני' ותבדוק עצמה בבעילה ראשונה של בעל ג' ובס' התרומה כ' ליישב דהכי מקשה כי היכי דבשלישי אמרינן דאסורה לרביעי בלא בדיקה וכיון שע"כ תבדוק עצמה ממילא תשאר תחת השלישי ע"י בדיקה א"כ ה"נ נימא שתהיה אסורה לשני בלא בדיקה וממילא תשאר תחת הראשון בבדיקה ולפ"ז מאי דפריך ותבדוק עצמה בבעל הראשון פי' שתהי' אסורה לשני בלא בדיקה וממילא לא תתגרש מראשון ותשאר תחתיו בבדיקה והוה ק' ראשונה כקו' שני':

ומ"מ כ' התרומה שרש"י לא אמרה אלא באשה שנשאית עתה ולא הוחזקה לעולם בבעילת היתר לבעל זה בהא לא שרי' לבדוק לבעלה הראשון אבל אם הוחזקה בעילת היתר בבעל זה יש לתלות יותר במקרה אחר ויש לבדוק בבעל ראשון וכן גרס ר"ח בבריי' ת"ר נישאית וראתה דם מ"ת משמע שנשאת עתה לבעל זה אלא שכ' שבתוספתא לא משמע כפי' ר"ח דהתם גרסי' היתה נשואה לבעלה ורואה וכו' משמע שנשואה מאז ע"ש וי"ל הא מסייע לדבריו דבזה מיושב ק' תוס' מירושלמי ותוספתא דמשמע דלא כפירש"י והא"ש דתוס' וירושלמי בנשואים כבר מאז ושוב נתקלקלה מודה רש"י דבודקת תחת בעל ראשון ורש"י מיירי בראתה בתחלת נישואי' וכן משמע מדפירש"י לא בבתולה איירי משמע דמיירי בתחלת נישואי' ולא הוחזקה בהיתר משו"ה אין לבדוק בבעלה הראשון ומהתימה על הש"ך שלא הרגיש בס' התרומה הלז:

ומ"ש ש"ך לשיטת רש"י מיושב ק' תוס' ובלא"ה א"א ליישב לא זכיתי להבין דמ"ש בשיטת רש"י י"ל ק' תוס' כבר כ' עלי' הגאון מהו' שמואל קוידנבר בספרו אמונת שמואל לספרו לא זכינו ואין אנו יודעי' איך מתורץ ק' תוס' לרש"י ולא בעינא לאמשוכי' נפשי' לחומרא שלו לגרש אשה מבעלה ע"ש ואמנם בפלתי נדחק לפרש דברי הש"ך ע"ש אך מה שצ"ע דלפע"ד אדרבה לשיטת תוס' אין כאן מקום לק' וכמדומה שלא הקשה אלא לרש"י דהרי להתוס' צ"ל דבדיקת שפופרת בדיקה ברורה היא ומשו"ה פריך תצטרך לבדוק בראשון ולא תשמש מספק היכי דאיכא לברורי ומשני אין כל האצבעות שוות ואין כאן תשמיש מספק כ"ז שלא תתחזק והוה זה ודאי כמו הבדיקה ולא מטרחינן לבדוק בראשון והנה בוודאי ידע דאין כל הכחות שוות שהרי משום זה משמשת ג"פ בכל בעל אך הוה ס"ד מדאתחזקה ג"פ באצבעו' וכבר בג' כחות באצבעו' הראשונו' וגם בזה השלישי פ"א כבר איתרע האי איתתא ויצאה מרוב נשים ושוב הוה בדיקה ודאית ותשמיש ספק וק' תבדוק ומשני אין כל הכחות שוות הוה כמו כל האצבעות דלעיל ועדיין הוה תשמיש ודאי זהו פי' ק' הש"ס אבל באצבע השני לא הוה ק' מידי כיון דידע דאין כל האצבעות שוות ידע שלא איתרע כוחה שהרי ידע שאין כל הכחות שוות כנ"ל ולק"מ אך לרש"י דס"ל דבדיקה ספק ותשמיש ודאי מותר ליכא לפרושי כנ"ל ולק"מ ק' תוס':

תו כ' ש"ך לראב"ד ורמב"ן אין לסמוך כלל אבדיקה והנה דבריהם אינם מובנים ונדחו מכל הראשוני' ואיך נבנה בנין על מה שאין אנו מבינים והנל"עד בדעת הראב"ד דאין כוונתו כמו שהבין הרא"ש וצווח עליו כי כרוכי' אלא הראב"ד ס"ל כמ"ש רבינו יונה בטעם חומרת ר"ז בטפה דם כחרדל שמא יצא בג"י זא"ז וכותלי בית הרחם העמידוהו

ויצא בפ"א ולעולם היא זבה גדולה וזה הטעם ק' מאוד דלמה לא תסגי כתקנות עם שבשדות ששה והוא מס"ס א' שמא יצא בפ"א ובפרט טפה דם כחרדל ואפי' תהיה בימי זיבה אינה אלא שומרת יום ואת"ל שיצא בג"פ זא"ז דלמא בימי נדה עומדת וסגי בששה והוא ועוד כמה פעמים בדקה עצמה בינה לבינה וליכא למיחש אכותלי ב"הרח ומ"ט לחומרת ר"ז וע"כ קבלו עליהם שלא לסמוך אס"ס ולא אבדיקה א"כ בכלל קבלת חומרא זו הוא ג"כ שלא לסמוך אבדיקת שפופרת ולא אס"ס דכ"כ הפוסקים שפופר' אינו עושה אלא ס"ס מן הצדדים ואת"ל ממקור דלמא אין אצבע הרביעי דומה להני אצבעות כיון דאיכא אצבע שפופרת שלא הוציא דם וה"ל ס"ס ע"י בדיקה וס"ל לראב"ד כיון דקבלו עליהם שלא לבעול אס"ס ואבדיקה מכ"ש הכא זה מה שנ"ל בראב"ד אלא שבאמת אין טעם חומרא דר"ז כנ"ל אלא משום שלא תתן תורת כל א' בידה עיי' סי' קפ"ג בטור ועוד דשאני חומרא דר"ז שאינה אלא לספור נקיים אבל לא לאוסרה על בעלה וקשים גירושין:

ומכ"ש מ"ש ש"כ שלא תיאסר לעול' דטבי לה עבדינן לה והיא רוצית להכניס עצמה בספק בבעלה הראשון אנן מאי איכפת לן ומסתייעין שכבר דחו כל האחרונים את דברי הש"ך בזה ועכ"פ בדרבנן שומעים להקל דאי' דאוריי' ודאי ליכא אם סופרת ז"נ ובמק"א ביארתי דאף להסוברים עונה סמוך לוסת' דאוריי' והוא הרא"ה בב"הב מ"מ בוסת שע"י מעשה וע"י התשמיש כ"ע מודו שהוא רק מדרבנן אסור עיין בסי' קמ"ב וקע"ה:

ע"כ פשוט שאם ראתה ג"פ מ"ת תבדוק בשפופרת אמנם טרם כל תנסה בבדיקת אמונת שמואל סי' נ"ז והוא כעין אותה בדיקה שכבר בדקה עצמה וכ"כ בס"ט סי' קפ"ז סק"ז ועושי' לה כיס של פשתן כאורך אצבע שביד וממלאי' אותו צמר גפן או מוכין דק מלמעלה ועבה בכולו כשיעור אצבע התשמיש בינוני ותבדוק עצמה אבל תכניסהו בכל האפשרי עד שיגיע לפתח בית הרחם מקו' שהשמש דש סמוך לגמר ביאה ודלא כמ"ש ש"ך בשם מ"ב שאינה צריכה לדחוק כ"כ אפי' נשמע לו בשפופרת מ"מ בבדיקה זו לא נקבל ואם נמצא על הצדדים ולא בראשו הרי נתברר שמן הצדדים בא ולא נצטרך עוד לשפופרת ואם נמי תמצא בראשו עדיין לא נאסרה דנתלה שהוא מן הצדדים ונסתרך בראשו כיון שלא במכחול שתוך השפופרת ועדיין בדיקת שפופרת לפניה:

ואם לא תמצא כלל בין בבדיקה זו בין בשפופרת נמי טהורה כסברת הב"ח דודאי מן הצדדים ואם כי דברי ב"ח בזה נראים תמוהים וכבר הקשו עליו בתשו' גאונים בתראי ואמנם גברא רבא אמר מילתא לא תכיחו עלה דאצבעות וכוחות שאינם שווים הם על ב' אופנים א' שאצבע וכח זה גורם חימוד וחמום והזלת דם מן המקור בהגיע לפתח המקור ואצבע וכח אחר לא יגרום זה ועוד שנית דאצבע וכח זה בא בחיזוק ונינוע וחיכוך

בצדדים ופתח עורקים דשם או פצע בהם פצע וחבורה קטנה כאשר יקרה לפעמים לאדם בשפת פיו מקום שהבשר ערום בלי עור ואצבע וכח אחר לא יגרום זה והרי הרב"י כ' והכריח דלחומר' לא אמרו אין כל האצבעו' שוות והשתא אי לא נמצא כלל הרי קמן דאינו מן המקור דא"ל אין כל האצבעות שוות דלחומרא לא אמרי' כן ואמרי' מדלא גרם אצבע הלז היינו השפופרת זילת דם מקור ע"י הגעתו בפה המקור ה"נ לא יגרום שום אצבע בעולם דלחומרא לא אמרי' אין כל האצבעות שוות ואמנם נתלה בצדדים ונימא אין חיכוכו של השפופרת שוה לחיכוכו של אבר ולכחו הרב שבנינוע התשמיש דלקולא אמרי' אין כל האצבעות שוות ואין לומר דהוה תרתי דסתרי במקור לא נימא אין כל האצבעות שוות ובצדדים נימא כן זה אינו כיון דמתרי טעמי אתאינן עלה לא סתרי אהדדי ודברי הב"ח נכונים שהרי כך כתב רמב"ם מפורש סוף פ"ד וז"ל ואם לא נמצא על המוך כלום בידוע שהדם שהיא רואה מדוחק הצדדים הוא עכ"ל ולשון הש"ס נמי משמע דקאמר ואם לאו בידוע שהוא מן הצדדים ואע"ג דבתוספת' תני' ואם נמצא על הצדדים בידוע וכו' משמע בלא נמצא כלל לא תלינן מ"מ אש"ס דילן סמכי' ואפשר שהש"ס הרחיב לשון הברייתא וביארה יותר שוב ראיתי בסדרי טהרה שכתב מראב"ד מוכח דלא כנ"ל דא"כ למה כ' שאין בדיקה בז"הז הא תועיל עכ"פ אם לא תמצא כלל ע"ש ויפה כ' לפי מה שפי' טעם הראב"ד שא"א לכוון אם בראשו או בצדדים אבל לפי מה שפירשתי אני לעיל אין ראי' מראב"ד גם מה שהקשה א"כ אפי' תראה אח"כ כמה פעמים תהי' מותרת דתלינן בצדדים וא"כ יפה כח שפופרת מביאת הבעל שאם בעל ולא מצא הותרה ואם חוזרת ותראה ג"פ חוזרת לאיסור' ולק"מ דאה"נ דיפה ויפה לענין זה דע"י ביאת הבעל אין יכול לתלות בצדדים שהרי בכחו הראשון הוציא דם ועכשיו אינו מוציא וע"כ תלינן בנתרפא וכיון שחוזרת המכה למקומה היינו החולשה הרי חוזרה אבל ע"י שפופרת י"ל מן הצדדים הי' וכחו של שפופרת אינו מוציא כי אינו פוצע פצע ותלינן בזה יותר מרפואה א"כ מותרת לעולם:

ומ"ש בהגה' מיי' דתלי' בשפופרת שנתרפא י"ל דלא פליג אהנ"ל כדמשמע מהש"ך דלא פליגי דאין רצונו שהאשה נתרפאת מחולשת מעצור הזלת דם אלא נתרפא פצע שבצדדים ע"י בעילה האחרונה שלפני בדיקה הלז אותה הפצע והחבורה נתרפאת והשפופרת אינו מוציא דם מפצע חדשה ואמנם ע"י בעילה יחזור ויפצע ויוציא דם:

ועכ"פ נ"ל פשוט לסמוך אחר ספירת ז' נקיים בכל פעם ולא תצא מבעלה ומה טוב אם לא יפרוש באבר חי כי לא באנו אלא להתיר אשה לבעלה ומה שאינו צריך לא נכנס בפרצה דחוקה וקצת משמע מרש"י ותו' דכל בדיקת שפופרת אינו אלא אחר ספירת ז'

נקיים ושלא להתגרש דאלת"ה הומ"ל נפקותא בבדיקה שלא תצטרך לספור נקיים ולמה להו למימר שלא תתגרש ויש לדחות זה מ"מ הנלע"ד כתבתי לדינא ואחתום בברכה א"נ:

תשובה קפב

גי"ה וע"ד שיעור כתם הנה הנכון כפ"מ שהעלה בתשו' מעיל צדקה ודקדקתי אחריו בצמצו' רב וכן הוא בלי פקפוק אך מה שהקש' איך אפשר לתלות שיעור זה במאכול' בזמנינו אעתיק לו מה שכתבתי בחידושי בדף נ"ח ע"א כל דבר שאינו מקבל טומאה וכו' וז"ל עיי' תוס' בטעמא דמלתא וצ"ע ועיי' פלתי ונ"בי. והנלע"ד דהנה הכ"מ הקשה לטהר כל הכתמים מטעם ס"ס ותי' הא בשוק של מטבחים לא עברה ובציפור לא נתעסקה והתי' תמוה דמספיקא לא נפקא דלמא עברה ולאו אדעתה וצריך לפרש עפ"י מ"ש ט"ז ר"סי ק"ץ מאי ס"ס הוא זה הרי רוב דמים שמן המקור בהרגש' יוצאים ותי' במנחת יעקב אה"נ רוב דמים מן המקור בהרגשה והאי מדלא ארגשה אין כאן רוב מהמקור והא"ש גם קו' שלי ויפה תי' כ"מ דהא לא עברה בשוק של טבחי' ואת"ל עברה ולאו אדעתה א"כ ה"נ נימא ארגש' ולאו אדעתה והדרי' לרוב דמים מן המקור ואין כאן ס"ס וא"ש דברי כ"מ:

אלא אכתי י"ל בשלמא עברה בשוק ולאו אדעתה דהוי מלתא דלא רמי' עלה ומה לה להשגיח אם עברה בשוק של מטבחיים או לא משא"כ הרגשת גופה לטומאה וטהרה בודאי עיני' ולבה שם כל הימים ולא שייך כ"כ ארגשה ולאו אדעתה והדר' קו' לדוכתי' דה"ל ס"ס ולפי זה א"ש בעזה"י דאשה העסוקה בטהרות בבגדים המקבלים טומאה צריכה שפיר לתת לב על מקום עמידתה וישיבתה וכל פסיעה ופסיעה כי חוששים אפי' לספק הרוקים הנמצאים ולדם נבלה ושרץ וכל מילי והוה שפיר מלתא דרמי עלה ואי אפ"ה תימא לאו אדעתה ה"נ נימא ארגשה ולאו אדעתה דתרוייהו מלתא דרמיא עלה הוא וא"כ אזדא לי' ס"ס ושפיר טמאו כתם בבגד המקבל עכ"פ טומאת נגעי' שצריכה לתת לב שלא תבוא לידי נגע לבן אדמדם ועיי' בפלתי וק"ל:

והנה הרב אב"ד הוה ס"ל דלא אמרו כתמים אלא לטהרות ולא לבעלה וראב"ד תמה עליו מלקמן דף נ"ח ע"ב דאמרי' אין לך אשה שטהורה לבעלה אע"כ לבעלה נמי חיישי' לכתמים וכן הלכתא ולפי הנ"ל נראה דעכ"פ צדקו דברי הראב"ד בהא שתחלת גזירת כתמים היתי' כשהיו עוסקים בטהרות מטעם הנ"ל וממילא נאסר' נמי לבעל' ועכשיו נמי שבטלו טהרות מ"מ דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו ובזה א"ש הא דבעינן שיעור גריס אע"ג דבזמנינו לא אשכחן מאכולת כה"ג מ"מ אין לך אלא מה שנאסר במנין הראשון שהי' מאכולת גדול כגריס הקלקי ואע"ג דליכא עכשיו כהאי גוונא מ"מ עכשיו

בלא"ה הי' לנו לטהר כל הכתמים רק שא"א להתיר מה שנאסר במנין הראשון ושיעור קטן לא נאסר מעולם וא"ש הכל בעזה"י עכ"ל בחי' [ועיי' בסי' ק"פ]:

תשובה קפג

נשאלתי אשה אחת מבכרת ואחר מלאות לזכר טבלה ושמשת ויהי בבקר מצאה דם על החלוק וביום ה' לבשה לבנות וספר' ז' נקיים וטבלה ושמשה ושוב בבוקר מצאה דם על החלוק ושוב לאחר י"ב יום טבלה ובדקה עצמה מיד אחר התשמיש בעד וראתה עליו טיפי דמים וכן עשתה עוד ג"פ ובכל פעם בדקה מיד אחר תשמיש ומצאה על העד טיפי דמים נמצא בין הכל וי"ו פעמים ב"פ על החלוק בבוקר וד"פ על העד ואינה מרגשת שום כאב בשעת תשמיש רק מחמת שמי המקוה קרים מחמת ביעתותא כל פעם ביום קודם שירדה לטבול הרגישה דבר מה בבטנה מחמת הרעדה ובפעם הששי חממו לה המקוה ועתה הגיעה נפשה לשאול מה משפטה מהיום והלאה:

שוכ"ט לה"ה הרב המא"הג המופלג בתורה כש"ת מהו' משולם ני' אב"ד דק"ק נאדיעדע יע"א:

גי"ה הגיעני נידון אשה אחר לידה ראשונה ראתה דם מ"ת ממש סמוך על עד הקינוח כמה פעמים והי' כל פעם בליל טבילה אלא שטבלה במים קרים והאשה פחדה מאוד מקרירות המים עד שכל פעם אחזתה רתת וכאב המעים שקורין קרימו"ן עד שבאחרונה חממו מי המקוה ומ"מ ראתה מ"ת כנ"ל ומסתפק רומכ"ת אם יש להתירה בליל שני אחר טבילתה מכאן ואילך כי כן דעת מנחת יעקב סי' קפ"ז סקכ"ג דלא כאמונת שמואל דאוסר ופר"מ שפיר חזי דברי הגאונים הללו והוסיף נופך מדלי' והנה חפשתי בכל האחרונים שאחריו ה"ה הגאון בס' כ"ופ המכונה תפארת ישראל ואחריו בס"ט והגאון בחות דעת וס' חכמת אדם ואין דן דינו למזור כולם צווחו כי כרוכיא על קולתו של במנח"י ומחו לי' מאה עוכלי בעוכלי ומי ירום ראש להקל בלי צירוף קולו' אחרות ומעטים המה וממש אפסו בנידון שלפנינו ומ"מ נבאר הלכה בעזה"י וניטל שכר כדרוש ומקבל שכר:

במס' נדה ס"ו ע"א ההיא איתתא דאתא לקמי' דר"י דכל אימת דהוה סלקא מטבילת מצוה הוה חזי' דמא אמר שמואל דימת עירך עלתה בך לכי והבעלי ע"ג הנהר וכ' ראב"ד בשער הוסתות והיכא דקביעא לה וסת לשעה ולא ליומא ודאי קביעותא דשעה מהני לה וכו' איכא למגמר הא מילתא מההיא איתתא דכל אימת דהוה סלקא מטבילת מצוה וכו' והא התם יום טבילתה לא היתה קביעות פעמים מקדמת פעמים מאחרת וביו' טבילתה היה לה שעה קבועה לראי' שבכל עת שהיתה נכנסת לעיר וחברותיה מרגישות בה מיד הית' רואה ואעפ"כ לא חשש ר"י אלא לשעתה בלבד דהיינו שעת כניסתה לעיר אבל

קודם שנכנסה לעיר התירה ש"מ שאם קבעה וסת לשעות ולא לימי' אינה חוששת אלא לשעתה בלבד עכ"ל והרז"ה שם אות וי"ו השיב וז"ל ומה שהביא ראי' מההיא איתתא דסלקא מטבילת מצוה הויא חזי' זה במעשה הי' תלוי' ולא בשעה שאם אין לה יום קבוע אין לה שעה קבועה ואין בזה שום ראיי' עכ"ל:

והמובן דס"ל לראב"ד דמעשה הטביל' הוה מעשה רבא כעין קפיצה ויותר מזה ויש לתלות הוסת בזה אבל דימת עירך אקראי בעלמא הוא כמ"ש לקמן אי"ה בשם הר"ן ולא תלינן ביה וא"כ מיד שעלתה מטבילת מצוה הרי יומה מסוים שעתידה לראות ע"י מעשה זו ותיאסר כל העונה מיד ואיך התירה ר"י ע"ג הנהר אלא משום דהיה קבועה לה שעתה בעונת הטבילה אחר שתכנס לעיר ולא נאסרה אלא משעתה ואילך ומוכח דינו של הראב"ד ז"ל אך הרז"ה ס"ל אע"ג דדימת עירה איננו מעשה רבא כטבילה מ"מ תלינן אונס המעשה בהרכבת שניהם טבילה ודימת עירה ונמצא לא הגיע זמנה עד אחר כניסתה לעיר משום שעדיין לא נעשה מעשה הגורם אבל זולת זה אין מקום לקביעות שעות בוסתות כנלע"ד טעם פלוגתתם:

ובחי' ר"ן דנדה ס"ו שם כ' וז"ל לכי והבעלי ע"ג הנהר פי' כיון שוסת זו דימת עירה הי' גורמת אינו אוסר יומו אלא לשעת' כוסת של קפיצות ושל אכילת שום ועוד שוסת של קפיצה וכיוצא בו אינו נעשה אלא בימים וקפיצות וזו כל אימת דהוה סלקא מטבילת מצוה הוה חזי דמא ולא ביום ידוע ועוד שאפשר שאפי' בא ביום ידוע אינו קובע שדימת עירה אינו דבר של קביעות כקפיצה וכיוצא בה אלא אקראי בעלמא הוא עכ"ל ובס"ט הקשה על תי' אמצעי מה בכך שאינו נקבע אלא בימי' וקפיצות מ"מ כיון שראתה כמה פעמים חוששת לקפיצות פ"א עכ"פ כוסת שאינו קבוע כדאי' בהגה' מיי' ופסקו רמ"א בש"ע סי' קפ"ט ס"א ובש"ך שם סקמ"ח ע"ש ומזה הוליד דר"ן פליג אהגהת מיי' וס"ל דוסת שע"י מעשה אפי' בכמה פעמים לא ניחוש לן ולפ"ז מה דחוששי' לרואה מ"ת ע"כ לאו משום דראתה ג"פ איקבע וסת אלא משום דוסת ראי' מחמת תשמיש לא מיקרי ע"י מעשה אונס א"ד ולפענ"ד לק"מ אהר"ן דהרי ר"ן ס"ל כהרז"ה הנ"ל דתלינן המעשה בדימת עירה לא בטבילה שהרי כ' בתי' הראשון כיון שוסת זו דימת עירה גורמת וכו' וכ"כ בתי' האחרון שדימת עירה אינו קביעות כוסת של קפיצה וכו' ע"ש נמצא לפ"ז מאי דהוה ס"ד דהר"ן לומר דתאסר מיד אפי' קודם שנכנסת לעירה עד שהוצרך לג' תירוצים הנ"ל צ"ל דהוה סברא דהקפיצה שיש לו יום קבוע תיאסר מיד בהנץ החמה של אותו היום כיון שהיום עלולה לראות ע"י קפיצה עכ"פ ה"א ניחוש ותפרוש מיד אפי' בלא קפיצה וה"נ ה"ל לפרוש מיד אחר טבילה כיון שמעתה עלולה לראות ע"י

דימת עירה וע"ז תירץ ג' תי' א' בקפיצה גופי' אפי' יהי' לה יום קבוע אינה נאסרת אלא מקפיצה ואילך ולא מנץ החמה ב' אפי' תאמר בקפיצה המורכב ליום ידוע חוששי' לו מהנץ החמה כיון דיומא נמי גרם מ"מ הא הכא אין לה יום ידוע אלא אחר סילוק טבילת מצוה כשתכנס לעירה לא נימא שתיאסר בין טבילה לכניסה לעיר אע"פי שכבר קבעה כמה פעמים דקיי"ל דחוששי' לה כהגהת מיי' היינו לאחרי' אבל לא לפניו ואפי' תאמר שבוס' המורכב חוששי' גם לפניו היינו במורכב לימים ידועים אבל לא במורכב מטביל' ודימת עיר ושוב כ' לו יהי' טבילה כיום ידועה מ"מ דימת עיר אינה כקפיצה ומכ"ש הכא דשלשה סברות אמתית דטבילה אינה כיום ידוע ודימת עיר אינו כקפיצה ואפי' יום ידוע וקפיצ' המורכב אינו אוסר לפניו אפי' איקבע כמה פעמים זהו כוונת הר"ן וליתא לדיוקא של ס"ט ואין כאן מחלוקת בין הר"ן להגה' מיימ' אלא וסת שע"י מעשה חוששים לו כוסת שאינו קבוע אם אירע לה ג"פ ורואה מ"ת כוסת שע"י קפיצה הוא ומשו"ה אינה חוששי' לו כ"א בג"פ ואע"ג דלשיטת תוס' וסת שע"י אכילת שום ופלפלי' לא הוה כוסת דמעשה אלא כוסת הגוף פיהק ועיטוש מ"מ וסת שע"י תשמיש הוה מעשה רבה ואונס כקפיצה ממש כמ"ש ש"כ סי' קפ"ט סקמ"ח ומ"ש תוס' בנדה ס"ו ע"א ד"ה ונאמנת וכו' דאפילו רבי מודה ברואה מ"ת דבעי ג' זימני כגון אכלה שום לא שיהי' כמו אכלה שום אלא במכ"ש אתי אפי' באכלה שום מודה רבי כמפורש להדי' למה שלא מנו חכמי' ג' א"כ מכ"ש קפיצה ורואה מ"ת ועיין לעיל ס"ג ע"ב תוס' ד"ה אכלה וכו' ע"ש: -

ומתירוץ שלישי של הר"ן למדנו דבר חידוש דכ' דימת עיר אינו קביעות כקפיצה ע"ש והנה דבר פשוט דטבילה במים הוה קביעות כקפיצה והנה יש לנו ב' מעשים א' הטבילה שהוא אונס גמור כקפיצה ודימת עירה שאיננו אונס גמור כקפיצה ואפ"ה כיון שאירעו שניהם זא"ז לא תלינן בטבילה לחוד אלא בצירוף שניהם מותרת לשמש בין טבילה להכנסה לעיר ומקולי וסתות שע"י מעשה שנו כאן: -

וכ' ב"י בשם הגה' מיי' אשה שראתה ליל שני' של טבילתה מ"ת צריכה לחוש ולפרוש ליל ב' של טבילתה השני' ולא תחוש לפעם ג' ובש"ע השמיט תיבת שני' וכ' בליל של טבילתה ובתשוב' אמונת שמואל מגיה בש"ע כמו בהגה' מיי' והגאון בחות דעת ר"ל המחבר לטעמי' דס"ל סי' קפ"ט סעי' י"ז דלא אמרי' קפיצה דאתמול גרמה ראי' דהיום ובמח"כ אין זה ענין לכאן התם ראתה ב"פ ביום הקפיצה ממש והשתא קפצה ולא ראתה ולמחר ראתה לא תלינן בקפיצה דאתמול לצרף לתרי זימני דראתה ביום הקפיצה ממש דודאי אינו דומה אונס דיומי' לאונס דיום שלאחריו ואין לצרפם לקביעות אבל אה"נ היכי דראתה ג"פ ביום של אחר הקפיצה קבעה ליום שאחר הקפיצה אלא שנ"ל להחמיר

עוד כיון שאין אונס של אתמול גורם כ"כ כאונסא דיומא אפשר לומר דקפיצה כזו דומה לאכלה שום ופלפלי דחוששת אפי' פעם א' משום אונסא דעירה ש"מ גם גופה עלול לראות וחיישי' אפילו לפעם א' ומשו"ה בהגהת מיי' חושש לפ"א לילה שאחר הטבילה משו' דטבילה של אתמול אינו אונס כ"כ כטבילה דהיו' וא"ש נמי מה שהק' ס"ט סי' קפ"ז סקכ"ד איך נעקר ע"י שלא ראתה בליל שני' של טבילה והא לא שמשה ואיך תלינן בתרוויי' בטבילה דאתמול ותשמיש היום ולהנ"ל א"ש ואומר דהגהת ס"ל בליל טבילה ממש מצטרפי' הטבילה והתשמיש יחד כשני אונסי' הנ"ל שהוכחנו להר"ן אפי' טבילה ודימו' עירה מצטרפי' מכ"ש טבילה ותשמיש וה"ל ראי' ע"י אונס ואינה חוששת לפ"א עד שתראה ג"פ מ"ת בליל טבילה ואז אינה אסורה אלא בליל טבילה ומותרת לשמש בליל ב' אך אם רוא' מ"ת בליל ב' של טבילתה ובליל טבילת' לא שמשה אזי חוששת לפ"א ותולה בטבילה דאתמול ולא בצירוף תשמיש כלל כמו כשאכלה פלפלי' או פיהקה בלי תשמיש ורואה מ"ת דתלינן בפיהוק או בפלפלי' לתוס' דדמי לפיהוק וה"נ טבילה דאתמול אבל בליל ג' אחר טבילה לא תלינן בטבילה של שום רלא מצינו בש"ס אלא בקפיצה דאתמול אבל של שום לא מצינו זהו מה שנלענ"ד וצרקו רברי מנח"י בהוכחת הט"ז ולא מטעמי': -

אך נהי שבדברינו נתיישב כל הק' שהקשו האחרונים על שיטה זו מ"מ בתשו' רשב"א סי' תת"לח ותת"לט משמע להדי' אם שמשה בליל טבילה וראתה מ"ת ג"פ נאסרה ולא תלינן בטבילה וכמו שכ' זה בכ"ופ ואחריו בס"ט ע"כ חלילה לי להקל כלל: -

ברם בנידון שלפנינו יש עוד צדדי' להקל חדא ששהתה עמו כמה שנים ולא ראתה מ"ת ואין זה תחלת תשמישה ב' שיש לה וסת וזו ראת' שלא בשע' וסתה ג' שהוא אחר לידתה הראשונה כי מבכרת היא וי"ל נתקלקלו צדדי' עי"ז ולא מן המקור הוא וכל אלו ההתירי' יש דעו' המתירי' אע"פי שאין סומכי' על א' מהם והרביעי שהיתה רותתת ע"י ביעתותא דמים קרים והרגישה כאב בבטנה עי"ז וזה גורם לפריסת נדה כדאי' בנדה דף ע"א ע"א ביעתותא מרפיא ואע"ג דאליבא דב"ש הוה ס"ד התם הכי ולא קיי"ל הכי היינו דלא קיי"ל דחזי' בשעת מיתה מחמת ביעתותא אבל אמת הוא דבעתותא מרפי' דהלכה כרב דאמר ותתחלחל שפרסה נדה ולא כשמואל ע"ש וא"כ אפי' אי טבילות דעלמא לא מצטרפי' לרואה מ"ת לדעת רשב"א הנ"ל מכל מקום היכא דחזינן דרפי ע"י ביעתותא כי הכא בוודאי יש לתלות בהכי ואע"ג דאח"כ חממו המים ומכל מקום ראתה מ"ת י"ל מכאן והלאה חושבנא וימים הראשונים יפלו ויכולה לשמש אפי' בליל טבילה שבמים חמין עוד ב"פ אלא שלא נסמוך על זה אלא בצירוף כל מה דכ' ומפורש לעיל ע"כ יש

להתיר לשמש בליל ב' אחר טבילתה במים חמין דוקא שאז נצרף כל הקולות האלו ומ"מ אומר אני שבאות' בעיל' יפרוש באבר מת ולא באבר חי כי מה לנו להכניס לספק כרת על מגן ואם לא תראה אז תשמש כך לעולם בליל ב' אחר טבילתה בחמין דוקא ואם תרצה לבדוק בשפופרת כדי להיות ככל הנשים צריכה לבדוק דוקא אחר טבילתה במים קרים באותה לילה ולא תראה עלי' כדי שתיעקר כמו שנתחזקה הנלע"ד כתבתי וה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות הכ"ד החותם בברכה: -

תשובה קפד

שלום וכל טוב לידי"נ הרב המאוה"ג המפורסם הותיק מלא עתיק חרוץ ושנון תל תלפיות כש"ת מוהרר מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמוטה יע"א: -

נעימות ימין עוזו וזרוע תפארתו הגיעני ושם נאמר נפשו היפה בשאלתו ע"ד עובדא דאתאי לידו וז"ל אלמנה אחת דברו בה להנשא לאיש אשר לא ראתה מעולם ונתפייסה וקבע במכתב יום מועד לנשואין וספרה ז' ימים לטהרתה טרם בא האיש ונסתפק אם יעלו לה הימים דהא עיקר הטעם לתבעוה לינשא ונתפייסה שצריכה לישב ז"י נקיים הוא שמא מחמת חימוד ראתה דם וא"כ אפשר דעיקר החימוד יתעורר לאחר ראותה אותו ואין לחשוב הימים שלפני זה דהרי אמרו בסוטה דף ח' ע"א גמירי דאין יצ"ה שולט אלא מה שעיניו רואות ואע"ג דאליבא דר"י נאמר שם מ"מ נראה דרבנן לא פליגי מלשון גמירי וכן משמע מדברי תוס' שם שהקשו מחגיגה כו' ועוד האריך קצת: -

הנה מסתימת לשון הפוסקים לא משמע לחלק בכך דלא הוי שתקי רבותינו ראשונים וגם אחרונים מחידוש דין זה אע"כ לא חשו להו ומטעם שיבואר לקמן אי"ה וקצת יש להוכיח בהיפוך דהרמב"ם פי"א מהל' א"ב הל' ט' כ' יתר על זה כל בת שתבעוה לינשא ורצתה שוהה ז' נקיים מאחר שרצתה ואח"כ תהיה מותרת להבעל שמא מחמדתה לאיש ראתה טיפה דם א' ולא ארגשה וכו' וכתב בהשגות כל ראתה שהוא מוזכר בכאן הוא טעות גדול מן הסופר שאפי' בלא הרגשה היא טמאה ודאי והאי ראתה רצתה היא עכ"ל פי' שהיה לפני הראב"ד ס' שכתב בו ראתה במקום רצתה ומשמע דמיירי שראתה דם ודלא נימא דם חימוד הוא וטהורה קמ"ל שטמאה שמא נתערב בו טיפה דם נדה [וסברא זו כ' בחידושי הר"ן ספ"ב דנדה] אבל אם לא ראתה דם טהורה קמ"ל הראב"ד שהוא ט"ס וכ' הכ"מ שמוכח כן מדברי רמב"ם עצמו שהרי סיים וכתב שמא מחמדה לאיש ראתה דם טיפה א' ולא ארגשה אלמא בלא ראי' והרגשה טמאה והנה לפמ"ש והסברתי הי' אפשר ליישב אותה הגרסה ולומר דמיירי שראתה דם חימוד בודאי וחיישינן שמא מחמדה לאיש ראתה ג"כ טיפה דם נדה ולא הרגישה מחמת טרדות בפתיחת פי המקור.

אבל מ"מ לא נראה אותה הגי' דאיך שביק הרמב"ם הדין דנתפייסה דאיתא בגמ' וכ' סתם תבעוה לינשא והשמיט ונתפייסה אע"כ רצתה גרסי' והיינו נתפייסה שבש"ס: -

ומ"מ אי ס"ד דבעינן שתראה הבעל פ"א א"כ מה לנו להטעות כל רצתה דאיכפל הרמב"ם ד' פעמים וטעה הסופר כולי האי נימא ה"פ כל אשה שתבעוה לינשא ורצתה פי' נתפייסה שוהה ז' ימים נקיים מאחר שראתה הבעל דבלא ראיי' לא יועילו ז' נקיים וטעו הסופרים יש שכתבו בשני הבבות ראתה ויש שכ' בשני הבבות רצתה וכן בשארי רצתה הנאמרים שם ומנ"ל לראב"ד וה"הם שכל ראתה שבכאן הוא ט"ס אע"כ לא עלה על דעת שום פוסק דבעי' ראתה אותו: -

והגע עצמך סומא מה יהי' דינה אם נאמר שלא נאמ' כל דין חמדה אלא בשראתה אותו פ"א ולא זולת אם כן הנולדת סומא לא צריכה ז' נקיים מתביעה ואילך כלל ולא לשתמיט שום פוסק להשמיענו קולא זו באשה סומא ואי נימא עכ"פ יש חמדה בשעת פיוס אלא שבשעת ראי' נתחדש חימוד יותר וצריכה ז' נקיים מחדש וא"כ גם סומא צריכה נקיים מפיוס ואילך הנה עכ"פ לא יכחיש אדם בעולם שבשעת קירוב גופים לא גרע מראיית פני הבעל וא"כ סומא שלא ראתה אותו עדיין תהי' חידוש החימוד בשעת קריבה ותיאסר לעול' בודאי לתי' ב' של הט"ז סי' קצ"ב דכשהי' עמו במטה ליכא משום חימוד וזה נוטה דעת התוס' ביבמות ל"ו ע"ב וביומ' י"ח ע"ב ובת"י שם לק"מ אבל לתי' קמא של הט"ז דלית ליה הך סברא קשה סומא לית להתקנה כלל בשלמא פקחת י"ל משראתה אותו פ"א כבר שבעה לה חימוד ולא יוסיף אבל סומא שלא ראתה עדיין אי ס"ד חימוד שבשעת תביעה ופיוס לא השביעה אותה ולא תרווה צמאה א"כ כשתבוא לידי קירוב בשר תחמוד ותראה ולית לה תקנתא כלל אע"כ הא ליתא: -

והנה הרב ב"ש סי' קי"ט ס"ק י"ג מסתפק בעתים שוטה ועתים חלומה ותבעוה בשעת שטותה ובדקוה בקיאות אי מותרת להבעל בחלימותה דלמא לא הי' חמדה בשטיותה ופשוט ליה להקל בקצת ראי' מדלא אמר בפ' חרש קי"ג ע"ב לר"א אין חרשת יכולה להנשא עיתים שוטי' עתים חלים ולענ"ד ראי' גדולה היא דהוא ז"ל כ' דה"ל לש"ס למימר האי נ"מ וזה באמת אינו ראי' כ"כ אבל הראי' מגוף הדין א"כ לר"א אין תקנה לחרשת להנשא כלל וגם לשמואל דס"ל התם כר"א בהא ואיך יפרנס עדותו של ר"י בן גודגדא פ"ה דגיטין וספ"ז דעדיות על החרשת שהשיאה אבי' וכו' ודוחק לומר דשמואל פליג על סתם מתני' ועדותו של ר"י בן גודגדא ואפי' ר"א לא יחלוק על משנה השנוי' בעדיות ועכ"פ מנ"ל לרב אשי להסתפק בדבר ולמימר דיחלוקו אע"כ מוכח דההחמדה שבימי שטותה מועיל ג"כ לזמן פקחת ודוחק לומר שהשיאה באיסור דהרי ה"ל לשנות שאירסה: -

ונ"ל ראי' מקטנה גופה דכבר ביארתי במקום אחר דקטנה גופה אין כל הזמנים שווים והרי אפי' במופלא סמוך לאיש נדרי' נבדקין כל השנה לפעמים יודע ולפעמים אינו יודע לשם מי נדר וכתבתי דלרמב"ם דס"ל קטנה שנבעל' תחת בעלה אסורה לו לאו משום דפיתוי קטנה לאו אונס הוא לחלוטין אלא אין כל הזמנים והשעות שווים ולא כל הקטנות שוות וחייש דלמא היתה בעלת דעת ופתוי רצון הי' ובזה ישבתי דל"ק אהרמב"ם מיבמות ס"א ע"ב דאר"א כהן לא ישא קטנה שמא תתפתה עליו משא"כ ישראל דפיתוי קטנה אונס [עיין בסי' קמ"ד בביאור היטב]:

וכבר עוררני חכם א' לפמ"ש הרא"ש בתשו' דבן י"ג לגדלות הוא ככל השיעורין הלכה למשה מסיני ולפמ"ש הרמב"ם פ"ט ממלכים הל' יו"ד לא נאמרו השיעורי' לב"נ א"כ ממילא אין דין גדלות וקטנות לב"נ ותקשי אהרמב"ם שכתב שם פ"י הל' ב' ולעולם אין עונשין מהם לא קטן ולא חרש ולא שוטה וכו' ע"ש והשבתי לו דודאי הא דבעינן שנים וסימנים הוא שיעורא הל"מ אפי' יהי' משכיל ובן דעת לא יתחייב עד שהגיע לשיעורא דמרע"ה בשנים ובסימנים וזה לא ניתן לב"נ אבל עכ"פ קטן שאינו בר דעת אשר פיתויו ורצונו אונס וכחש"ו גם ב"נ פטור ופשוט לפענ"ד:

והיות כן הלא ידוע דקטנה מבת ג' שנים ויום א' אין לה חמדה ואחז"ל שלהי קדושין קטנה היודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה והענין הזה גדל והולך עמה ואין אנו יכולים לשער זה ואפשר הוא ג"כ עתים לטובה ועתים כך וקיימ"ל אחד קטנה ואחד גדולה צריכה להמתין ז' נקיים וק' מה יועיל דלמא בשעת תביעה לא היתה' חמדה שלימה ועתה נתוסף לה חמדה יתירה אע"כ אין חילוק: -

ואולי י"ל הא דש"ס נדה ס"ו ע"א רבינא איעסק לברי' בי' רב חביבא א"ל אימר דאמר רבא בגדולה וכו' וי"ל דגם ר"ח ידע דע"י חימוד אפשר שתראה אפי' קטנה אך הא הו"ל ס"ס שמא לא חמדה כיון דקטנה היא ואת"ל חמדה דלמא לא ראתה אך אי הוי קטנה עלולה לראות בעלמא אע"ג דהשתא לא הוי שעת וסתה לא הוי זה ס"ס דאין כאן אלא ספק א' שמא ראתה שמא לא ראתה אך קטנה שא"א להסתפק בראי' אלא ע"י חמוד ובחמוד נמי כולי האי ואולי והחמוד בקטנה ספק הוא וי"ל שפיר ס"ס כעין דאר"א ספק ביאה טהור ספק מגע טמא ובארתי זה במקום אחר ומ"מ ר"ח פליג נמי אהא ולא משוי חילוק בין גדולה לקטנה ועכ"פ מוכח דקטנה אין חמדתה שוה ומ"מ מועיל ספירתה ונפשט ספיקא של ב"ש לקולא והנה בטעם בדיקה זו והמתנת ז' ימים נקיים ס"ל להרשב"א משום דברגע התביעה יגרום החמוד טפת דם כחרדל ע"כ צריכה ז' ימים נקיים כרואה ודאית והרא"ש הקשה בימי רבא עדיין לא נתפשט חומרא דר"ז והוה סגי בששה והוא

ע"כ ס"ל להרא"ש דבכל יום שמתקרבת לנשואין ניתוסף תאותה וצריכה בדיקה ליומא שמא תראה היום ואז באמת תספור ז' ימים מאותו היום שתמצא טפה דם ודבריו צע"ג כבר נתעוררו האחרונים במקצת ואעתיק מ"ש אני בחי' וז"ל דברי הרא"ש צע"ג ממ"נ מאי ס"ל אי מהני בדיקה לדם חמוד א"כ אמאי צריכה ז' נקיים תבדוק עצמה בשעת תביעה ואם לא תמצא דם תהי' טהורה כדעת ראבי' בתשובת מיימ' ואי ס"ל ככל הפוסקים דלא מהני בדיקה א"כ מאי מועיל בדיקתה בכל יום כיון שכל יום מוסיף לה חמדה אמנם בס"ט משמע דמודה הרא"ש דביום התביעה לא מהני בדיקה שאם תראה טיפה תאבד ובשארי ימים עכ"פ מועיל בדיקה וזה צ"ע יציבא בארעא דהרי חמדה אחרונה קשה מהראשונה להרא"ש ותו קשה נהי בימי רבא לא נתפשט' חומרת ר"ז ולא הצריכ' ר"ח הפסק טהרה מ"מ למאי דקבלו עכשיו חומרת ר"ז למה לא נצטרך הפסק טהרה ליום ראשון יום התביעה דלא יועיל בדיקה לאותו יום ומשווינן לה רואה ולמה לא תצטרך הפסק טהרה גם בז"הז תו' קש' מאי יועיל בדיקה כל ז' הלא כל שעה ורגע מחמדת וכי ידיה בין עיני' כל ז' ימים עיין לקמן ס"ח ע"ב גם איך אמר רבא ז' נקיים ואין רק ששה דיום התביעה הי' אז מן המנין להרא"ש שהיה קודם חומרת ר"ז ע"כ שיטת הרא"ש קשה לי להלום עד כאן לשוני בחידושי: -

והנה הרשב"א לא יכחיש הטבע שהיא מוספת תאוה וחימוד בכל שעה ורגע מ"מ לא חייש ליה משום דשבע לה חימוד מיום התביעה ואפילו חימוד קל דשוטית וקטנה ואפי' תבעוה בקטנותה ונתגדלה בנתיים מעשה דרמי שערי באסינתא עד כניסה לחופה מ"מ החמדה היותר קלה שבשעת תביעה משביע לה ומרווה צמאונה עכ"פ וה"נ דכוותי': -

ועתה נבוא ע"ד הש"ס דסוטה ח' ע"א דמייתי מעלתו דאין יצ"הר שולט אלא במה שעיניו רואו' הנה פשטות פי' הש"ס הוא דע"י שרואה בגוף זה ומהרהר עליו אין זה גורם להרהר על גוף אחר כיון שכל ההרהור לא נולד לו אלא על גוף זה אין יצ"הר שולט להתגרות עי"ז בגוף אחר ואם מתגרה ג"כ בגוף אחר אין ההרהור שבגוף זה גורם אלא מעלמא קאתי לי' ואלו לא היה רואה גוף זה נמי הי' חומד על אותו הגוף ואין רוב עולם ניצולים מהרהור עברה ר"ל אבל לומר שלא תסקל ערומה מחשש עי"ז יתגרה באחרת אין היצ"הר שע"י גוף זה גורם גירוי באחר זהו כוונת הש"ס וכן משמע בסיום לשון התוס' שם אלא ממה שכ' התוס' מהא דר"פ אין דורשין כתבו להדי' כיון שראה אותה פ"א יהרהר בה משמע דתלי' בראיית אותה פ"א גם זה אינו דהתם קאמר הש"ס אם ישאו ויתנו בעריות יבואו להקל בערוה מפני שנפשו מחמדתה אפי' שלא בפניה עד"מ שישאו ויתנו בהלכו' בת אשתו וע"י מ"ש בזה המ"ומ של הלכה יזכור אותה שכבר ראה אותה פ"א ויהרהר

ויתאוה לה ויהי' דעתו נוטה לחפש קולות בזה ויבוא להקל בערוה דאלו לא ראה מעולם את בת אשתו ל"ש הרהור בה ע"י פלפול הלכה זו זהו פי' אותה הסוגי' מיהו מלשון תוס' סנהדרין מ"ה ע"א שהקשו מכל האומר רחב רחב מיד נקרי ע"ש משמע קצת דס"ל דאין הרהור אלא במה שראה כבר מ"מ אין הכרח: -

והכלל המהרהר על גוף זה לא יבוא עי"ז להרהר על גוף אחר אבל אשה המחמדת סתם על חיבת ביאה סתם לא על גוף ידוע אין שום הכרח לומר לכשתראה אותו יתחדש לה חמדה יתירה אדרבה לפעמים יתגנה בעיניה ואם יהיה קצת חימוד יותר כבר מבואר מהראיות דלעיל דליכא למיחש ומ"ש הט"ז סי' קצ"ב והסכימו עמו כל האחרונים בנתחלף החתן צריכה נקיים מחדש הנה הם לא מיירי אלא בנתיאש' מן הראשון שוב אפי' באותו מעמד מיד נתחלף ונתרצה לחתן אחר היינו טעמא משום שנתיאשה מן הראשון אפי' בראשון גופה בנתיאשה וחזרה ונתרצה באותו מעמד איכא פנים חדשות אלא שהש"ך והט"ז ס"ל מסתמא אין כאן יאוש כי עיניה תולות ומיחלו' שעוד יתרצו משא"כ כשלא נתרצו אע"ג דמיד ולאלתר נתרצית לחתן אחר מ"מ הראשון חלף הלך לו ושני פני' חדשות הוא אבל באמת נ"ל אפילו לא הי' יאוש וקטטה כלל משום הפסק אלא שנתרצו להחליף חתן בחתן אחר מכל מקום כיון דהחמדה ראשונה הי' על גוף זה ואין היצ"הר מתגרה מגוף זה לגוף אחר א"כ כיון שנתחלף בגוף אחר הוי חמדה חדשה לגמרי וצריכה ז' נקיים אבל אשה שלא ראתה הגוף מעולם והיתה חמדתה סתם על חיבת ביאה בעולם לא מצאתי שישתנה ויתרבה ע"י ראיית הגוף ומכ"ש שכבר הוכחתי שאפי' ישתנה ויתרבה קצת מ"מ כבר שבע לה מתחילת התביעה שכן משמע מסתימת הפוסקים וקצת מהראב"ד וה"המ ושאר ראיות ודעתי נוטה להקל ומעלתו שהחמיר תע"ב יתברך ויתרומם קרנו וכסא כבודו כנפשו ונפש א"נ דש"ת - פ"ב יום ה' ג' כסלו פק"ח לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קפה

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג החרוץ המופלג המפורסם לשבח ולתהלה כש"ת מו"ה בער נ' אבדק"ק אייבשיץ:

יקרתו הגיעני לנכון ע"ד אשה שאמרה לבעלה ביום ד' יגיע זמן טבילתה ואחר זמן ביומו או ביום שלאחריו אמרה שטעתה בחשבון וביום ג' יהי' זמן טבילתה אי נימא שכבר שוויתה נפשה חתיכה דאסורה עד יום ד' ולא תאומן במה שאומרת שטעתה בחשבונה. ידידי אני בקרית חוצות במרחץ מתייסר ביסורים בעו"הר רוב שעות היום עסוק במרחץ ורפואות ובחדר המטות וספרים כראוי' אין אתי ולולא שכתב פר"מ שאלה הראשונה

נחוצה מאוד לא הייתי משיב כלל וזו שאינה נחוצה ורק נפקא מיני' ללמד במקום אחר הי' ראוי' להניח הדבר עד ירפאני ה"ית אך להשיב פניו ריקם לא אפשר ואכתוב הנלע"ד ואם אולי יש להשיב מספרי קדמונים אשר לא אקוה לכשיבוא הדברים אי"ה נתחכם עליהם וה' עמנו הנה בהא דפשיטא לחכז"ל בכמה דוכתי' דשווי' נפשה ח"דא פליגי בטעם הדבר י"א מטעם נדר והאומר פתח פתוח מצאתי אלו הי' אומר הרי אשתי עלי כסוטה אינה נאסרת דבעי' מתפיס בדבר הנדור ולא בדבר האסור אבל באמרו הרי היא סוטה והוא יודע בעצמו שלא מצא פתח פתוח רק אמר כן מצאתי כדי שתהיה סוטה עליו הרי נאסרה כסוטה דאורייתא שאין לנדר זה היתר ולפ"ז מי שאינו בקי בפתח פתוח וטעה ואמר פ"פ מצאתי ושוב נודע לו שטעה שוב אין כאן אפי' נדר בטעות שהרי לא נדר כלל דוקא אי ידע שפתח' סתום ואמר פתח פתוח הוי נדר ולא זולת זה ולפ"ז אפי' בינו לבין עצמו נמי אסור בה שכבר נדר אך י"א אין זה נדר דבעי' מתפיס בדבר הנדור דוקא אלא מטעם הודאת בע"ד כמאה עדים דמו שהרי הודה שפ"פ מצא וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד בלי אמתלא הראוי' ולפ"ז שאנו אין מניחין אותה להיות עמו מ"מ הוא והיא שיודעים ששקר ענה ולא מצא פ"פ מותרים זה עם זה בסתר או אולי אסור משום כל מה שאסרו חכמים מפני מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור אבל מעיקר הדין בודאי מותרים זע"ז ואם אחר ההודאה אומר שטעה אם הוא דבר שאפשר ורגיל לטעות בו מהני ג"כ דהרי בהודאת בע"ד לפני ב"ד כשהודה בעצמו בלי תביעה נאמן שוב לומר טעיתי כמ"ש ש"ך חו"מ סי' פ"א סס"ק נ"ו ד"ה העולה מזה וכו' ואפי' בתבעו והודה בב"ד או שאמר אתם עדי דלא מצי למימר טעיתי מ"מ ע"ש בש"ך סס"ק ס"א כמה כרכורים כרכרו בזה וכולי האי ואולי והרי אפילו שני עדים המכחישים זא"ז תלי' בטעות בעיבורא דירחא שלא יהיו מוכחשים מפני דעבידי אינשי דטעי בהכי עיין סימן למ"ד סעי' ז' אע"ג דהתם דוקא בעיבורא דירחא אבל לא בימי השבוע מ"מ הכא בספירת נדה שכיחי דטעי ואמרי: -

והנה פ"ב דכתובות באיתתא דמר שמואל שאמר' טמאה וחזרה ואמרה טהורה באמתלא ושרי' רב ושמואל לא עביד עובדא בנפשי' וכ' הרב"י ביו"ד סי' קפ"ה להורות נתן דהמחמיר אינו חסידות של שטות משמע לולי דשמואל לא הי' ראוי להחמיר ושם כ' הר"ן הא דנסתפק ושאיל לרב היינו משום דסד"א הכא אין להקל להאמין אמתלא דהרי איכא מיא בשיקעתא דנהרא ותיטבול ומה בכך קמ"ל רב אפ"ה מהני אמתלא ובש"ג שם כתב דה"א דוקא א"א אני דבדבור זה לא נאסרה לחלוטין אלא לשעתא שהרי אפשר שתתאלמן או תתגרש למחר ומשו"ה מחר כשתתן אמתלא שהיא פנוי' לגמרי נאמין לה

משא"כ טומאה הרי אסרה עצמה ז' ימים ותתן שוב אמתלא להתירה באותן הימים עצמה הוה סד"א דלא מהימנה קמ"ל רב דאפ"ה מהני והנה תרווייהו צריכים דברי הר"ן שייך ביום ז' לנדתה הוה סד"א איכא מיא זילי טבולו אבל בשאר הימים לא שייך זה ודש"ג שייך דוקא ביום ספירתה ולא ביום אחרון ומדלא חלקו בש"ס נימא דתרווייהו אמת ומהני אמתלא אבל מ"מ בעובדא דשמואל לא הוה אלא באופן אחד וא"כ לכאורה י"ל שמואל לא החמיר אלא ביום אחרון שתטבול ומה בכך אבל להפסיד עונה לא שמענו ומ"מ בנידון שלפנינו אם ביום השלישי בעצמו אמרה היום ליל טבילה וטעיתי אתמול יש להחמיר אע"פ שהתורה האמינה לה וכתיב סוגה בשושנים מ"מ בעל נפש יחוש דלמא יצרה תקפה לבעילת הלילה אבל אם הוא יום או יומים קודם לא נחשדו בנות ישראל על כך אע"ג דבשאר עדיות אפי' על צד רחוקה ונפלאה הוי נוגע בעדות מכל מקום הכא התורה האמינה אנו מה לנו כך נלע"ד מסברה: -

וזאת שנית אודת אשה שקשה עליה לטהר לבעלה ומרגשת כאב באחורי גופה ולפעמי' רואה דם מפי הטבעת כאשר הוא שכיח בהחוששי' בעורק זהב שקורין (גלדיני אדר) ורצה הרופא לתלות גם דם היוצא מאותו מקום בדם עורק זהב הנ"ל:-

עורק זהב הוא כפתור שבכרכשתא וממנו שביל דם היוצא דרך פי הטבעת ורוב אנשים יש להם בזה וסת וזמן ידוע ולפעמים נסתם השביל ואינו מוציא דם וגורם חלאים ומכאובים רבי' לבני אדם ולפעמים פורץ גדרו ונסתם שבילו במקומו ויוצא דרך פי האמה והיינו מ"ש בש"ע מי שיוציא דם דרך פי האמה היינו הך ולפעמים עולה ויוצא אפי' דרך הפה ונחיריו אבל במי שלא נסתם השביל ויוצא הדם במקומו דרך פי הטבעת לא שכיח כלל שיצא דרך פי האמה לא באיש ולא דרך ערות אשה:

והנה במס' נדה כ"ב ע"ב שאלו לרופאים אם נמוחו טמאה וכו' יע"ש והרא"ש הקשה בתשו' להרשב"א ממ"נ אי נאמין לרופאי' למה לי בדיקה אם נמוחו ואם לא נאמין אמאי שאלוהו ואי נימא תרוויי' צריכי א"כ אנן בדקי' בצפורן ורוק ולא שיילי' לרופאי' ואם לא נמוחו טהורה הלא דם יבש נמי מטמא כדאי' ר"פ דם נדה וכל זה בכלל ק' הרא"ש ולא נמצא תשו' על קו' זו וכבר הארכתי בתשובה אחרת והעליתי לחלק בענין נאמנות הרופאים שאומרים על גוף פרטי או על דרך כלל [עיין בסי' קנ"ח ובסי' קע"ה בביאור הדבר באורך]:

מעתה בנידון שלפנינו אם דם עורק הזהב בא במקומו לפרקי' מפי הטבעת פשיטא דלא שכיחא כלל שיצא גם מלפנים ודם אורח שלא בזמנו הוא מחולשת המקור שאין בו כח להעציר הדם ומזלפו קודם זמנו והיא טמאה נדה בלי ספק אך אם נסתם שביל

המהלך דם העורק הנה בזכר כיוצא בו אם יוצא דם מהאמה נדע שהוא דם עורק זהב א"כ באשה מאן מפיס הרי אין אנו יודעי' שפרץ גדרו ושבילו דלמא נסתם לגמרי והאי דם מקור הוא ולא ידעה כלל שיש לה מכה באותו מקום במקום המקור אם לא שנסמך על בקיאת הרופא על גוף זה לומר שמרגיש שביל בעורק ופנה לו לפניו וכבר כתבתי שאין להאמינו על גוף פרטי ע"כ אין לי להתיר הבדיקות בעדי' אלא להקל בכתמים: -

אך היות כי פי הטבעת ופי שפת הרחם סמוכים מאוד ובשעת הורקת דם העורק מפי הטבעת יתלכלך גם מקום שפת הרחם ע"כ יש להקל שבאותו זמן אם תצטרך לבדוק עצמה תקנח תחלה חיצוני הרחם במוך ותשליכהו ולא תעיין עליו כלל ואח"כ תכניס העד לחורי' וסדקי' ותטהר עצמה. וה' יראנו נפלאות מתורתו הכ"ד א"נ החותם בכל חותמי ברכות. יערגן יום ה' י"ב תמוז תקצ"ח לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קפו

שלום וכ"ט לידי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם ערוגת הבשם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה אלעזר נ"י אב"ד דק"ק מיקלאש יע"א.

דברות קדשו מלהבת אש דת הגיעוני ואשר בדק לן בדברי הרב המחבר בש"ע י"ד סימן ק"צ סי"ט שכ' כשם שתולה בה כך תולה בבנה ובבעלה ומשמע מלשון זה שיש לבנה ובעלה כל דין מכה שבגופה שאפי' היתה רק יכולה להתגלע נמי תולה בהם והוקשה להדרת גאונו מנ"ל להרב"י זה דבמתני' פ' הרואה כתם תנן תולה בבנה ובבעלה ושוב אח"כ אמר אם יש בה מכה שיכול להתגלע וכו' ומדקתני אם יש בה מכה משמע בה דוקא תלינן אפי' חיתה ויכול' להתגלע אבל בבנה ובבעלה די לתלות במכה שמוציאה דם אבל מכה שחיתה מנא לן ובשגם מלשון הרמב"ם משמע כן פ"ט מא"ב ה' כ"ב דכ' היתה בה מכה אע"פ שחיתה וכו' ושוב בהלכה כ"ד כ' וכן תולה בבנה ובבעלה וכ' או שהיתה בהן מכה תולה בהן ולא כ' וחיתה משמע בבנה ובעלה לא תלינן במכה שחיתה עכ"ד:

איברא כן משמע ג"כ מס' בע"הנ לראב"ד שז"ל ותולה בבנה ובבעלה פי' במכת בנה ובמכת בעלה ואם יש לה מכה ויכולה להתגלע וכו' משמע מיתור לשונו פי' במכת בנה וכו' אתי לאפוקי מכה שחיתה ויכולה להתגלע שכ' אחר כך במכת עצמה גם מסידור לשונו משמע כן כמבואר וכן משמע נמי מהלכות הרמב"ן ז"ל שכ' פ"ד אות ט"ו היתה בה מכה אע"פ שחיתה וכו' ובאות י"ח שם כתב וכן בבנה ובבעלה ואם היו ידיהם מלוכלכות בדם או שהיתה בהם מכה ולא הזכיר שחיתה משמע מרמב"ם וראב"ד ורמב"ן דבבנה ובבעלה אינה תולה במכה שחיתה וכדעת מעלת ידידי הגאון נ"י:

אלא דצלע"ג דלפ"ז הך תולה בבנה ובבעלה לא קאי אלמטה אם היה בה מכה אלא אשלפניו דכשם שתולה בעסקי' בדם ובכתמים ובמאכולת כך תולה בבנה ובבעלה ומכה לא הוזכרה כלל ברישא ונהי דממילא מובן דתולה נמי במכה שבגופה אם היא פתוחה ומוציאה דם וק"ו משאר עסקים אבל עכ"פ במשנה לא הוזכרה מכה אצל בנה ובעלה א"כ מאי פריך ש"ס נדה י"ט ע"ב בעלה היכי משכחת ליה ודחיק רנב"י בנכנסה לחופה ולא נבעלה ומאי קושיין אטו מכה תנינא במתני' תולה בכל מה שיכולה לתלות גם במכה ובבעלה שא"א לתלות במכה אינו תולה בו ומאי קארי ליה מעיקרא אע"כ ברירא לסתמא דתלמודא דהאי דתולה בבנה ובבעלה אמכה שיכולה להתגלע דלהלן קאי ואפשר דתולה בבנה מתחיל משנה אחריתי ובש"ס דילן נדפסו בבבא א' עם הרישא:

ויותר נראה דהגרסא הנכונה היא אם יש בהם מכה ויכולה להתגלע ואבנה ובעלה קאי אע"ג דעובדא דר"ע הי' בהאשה עצמה מכל מקו' מתני' קמ"ל אפי' בבנה ובעלה תולים בכה"ג והנה מר נ"י עיין בדברי הרב המחבר בש"ע והתלונן עליו ובחבורו הגדול מייתי ליה בשם רשב"א וכן הוא בתה"א דפוס וויען דף קט"ו ע"ד בסופו וז"ל ותולה בבנה ובעלה כלומר אם נתעסקו בכתמים וכו' ואם יש בה מכה והיא יכולה להתגלע וכו' וה"ה למכת בנה ובעלה ומעשה באשה אחת שבאת לפני ר"ע וכו' יע"ש כל הרואה יראה כוונתו כמו שכ' ב"י בשמו וכ"כ בסמ"ג אם יודעת שיש לה חבורה או גרב שאם היתה מסירה הקליפה הית' מוציאה דם וכו' או בבנה ובעלה ששכבו עמה או אשה אחרת וידעה שיש להם גרב שיכולה להוציא דם על ידי הקליפה וכו' שמא חפפו או גררו עצמה עד שהוציאו דם בלא ראות עכ"ל וכן הוא בס' התרומות סי' צ"ב וז"ל אם יודעת שיש לה גרב או חבורה שאם הי' מסירה הגלד והקליפה הי' מוציאה דם וכו' או בבנה ובבעלה ששכבו עמה שיש להם מכה או גרב שיכולה להוציא דם ע"י הסרה אע"פ שעתה אינה מוציאה דם וכו' ולשון זה בעינא מייתי מרדכי בפ"ב דמס' שבועות ע"ש וכן נראה מסמ"ק אשר זה לשונו אם יש עלי' חבורה או גרב שאם היתה מסירה מוציאה דם וכו' או שהי' שחין או גרב בשכבם עמה וכו' ע"ש וכ"כ ר' ירוחם בחוה נתיב כ"ו ח"ב וז"ל ותולה במכת בנה ובעלה וכן במכה שלה וכו' ושוב אח"ז כ' ותולה במכה כמו שכתבתי ואפי' חיתה המכה וכו' משמע להדי' דכמו שכ' אלעיל קאי:

וקרוב אני לומר שאפשר לפרש דברי רמב"ם וראב"ד ורמב"ן הסתומים שיסכימו עם דברי רוב הפוסקים המפורשים להקל בכתמים דרבנן ובשגם שיש לנו הכרח גדול מהש"ס הנ"ל שלע"ד הוא ראיה שאין עלי' תשובה ודברי ש"ע צודקי' לדינא לע"ד:

ואידי דאירי צל"ע גדול על ה"ג דלא מייתי שום דין מכתמים כאלו סבירא לי' כהסוברים שאין כתמים לבעלה אלא לטהרות אלא דמייתי ברייתא אחת דלא התירו בגדי צבעונים אלא להקל על הכתמים משמע מזה דיש כתמים בזמן הזה ורי"ף השמיט גם ברייתא זו: פ"ב יום ד' ה' אדר תקצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפז

שלום וכ"ט לתלמידי הרבני המופלג מהו' יעקב נ"י.

ע"ד אשה שבדקה עצמה ליל"ל לבית הכנסת וביום הפסק טהרה הפסיקה וספרה ובתוך ג"י מצאה כתם ויש לה במה ליתלות אם נאמר דבתוך ג"י לא תלי' כתם או נחשוב מיום שבדקה עצמה ליל"ל לבית הכנסת ובזה הלכו נימושות בעל עבודת הגרשוני מיקל וצ"צ סי' ס"ה דעתו להחמיר והמקיל לא הפסיד והגאון סדרי טהרה סי' קצ"ו דעתו נוטה להקל אך כ' דמפירש"י במתני' ריש נדה מפקידה לפקידה בדיקת שחרית וערבית למד מהר"ם לובלין דוקא בדיקת תיקון חז"ל אבל בדיקה אחרת לא דאינה מדקדקת יפה ומביאו משנה למלך פ"ג ממשכב ומושב דין ד' משמע קצת כצ"צ אלא י"ל התם לטהרות שאני ע"ש ואני אומר במ"כ הגאונים לא נתכוון רש"י לזה כלל אלא משום דנקטו רבנן מפקידה לפקידה כלל וק' זו הקשה ש"ס ד' ע"ב אבריתא ולא אמתני' וצ"ל אמתני' י"ל כדלקמן דף ה' ע"ב דמשני מהו דתימא מעת לעת חשו רבנן לפסידא דטהרות אבל מפקידה לפקידה לא פי' דהוה זמן מועט לא נטהר על בדיקתה קמ"ל וס"ל לרש"י אין לך בו אלא משחז"ל פקידה דשחרית וערבית ולא נטמא הטהרות דאתמול אבל להפסד מועט מערבית עד שחרית וכן בהיפוך לא נחוש והבדיקה שבנתיים חוץ ממשמשת בעדים אע"ג דכל היד המרבה לבדוק ה"ז משובח מ"מ אותן בדיקות אין מצילות אבל לא מטעם דלא דקדקה יפה מה"ת לומר כן ונ"ל נמי היינו בדיקות שלא בשעת עשיית טהרות רק שהיא מרבה לבדוק אותן בדיקות אין ממעטות ודוקא שחרית וערבית אע"פי שגם הם שלא בשעת עשיית טהרות מ"מ כיון שהם מתיקון חכמים ממעטות אבל בודאי מה שמכוונת ובודקת על מנת לעשות טהרות אותן ממעטות בודאי דכל עיקר הבדיקה על שם כך באו וכדמוכח מעובדא דשפחה של ר"ג בנדה וי"ו ע"ב והתם לא הו"מ ש"ס למימר דבדיקות השפחה היו מבדיקות המקריות חדא דפשיטא להש"ס דא"כ לא הי' מטהר ר"ג וכנ"ל ותו דמשו"ה מדקדק הש"ס ובין כל א' הדיחה ידה במים ובדקה דהמקרה לא יתמיד ופשיטא שהי' בכוונת מכוון על הטהרות ועל כן טיהר ר"ג ופשוט עיין ותבין כי אזלת בתר איפכא: -

ועיין בש"ע י"ד סי' א' סעי' ג' ובש"כ שם סקי"ב ושם הטעם משום דהוה מילתא דלא רמי' וכ' המבי"ט בס' קרית ספר דמ"מ לא הוה אלא אי' דרבנן ומייתי לי' פרי מגדים בי"ד

סימן צ"ד סקכ"ח ונראה לי דס"ל דלא דמי להיתוך שומן בש"ע א"ח סי' תמ"ז ובמג"א סקכ"ג דהתם לא הי' נזכר פסח כלל בשעת עשייתו משא"כ הכא נתכוון לשחוט עכ"פ נהי דלא ידע הדינים כיון דעכ"פ בשעת מעשה היתי' לו שום כוונה על השחיטה ועכשיו מבין ויודע ואומר ברי לי שכך עשיתי מהימן מן התורה למפרע רק מדרבנן אסור ומיני' סייעתא לסברת השואל בצ"צ סי' ס"ה שהוא הגאון ע"הג ז"ל דהכא היתי' לה עכ"פ קצת כוונה לבדוק לילך לב"הכנ ואם אמרה עתה ברי לי שבדקתי שפיר מהימנת מן התורה מיהת ורק מדרבנן א"כ בקל נוכל לסמוך במציאת כתם בתוך ג"י ולהקל שומעי' הנלע"ד כתבתי א"נ: משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קפח

שלום רב יבוא ויקרב להאי מרבנן המופלא עושה פלא כש"ת מהו' אברהם נ"י:

כהיום הגיעני נועם מכתבו ונפשו בשאלתו אודות אשה א' מצא' כתם והראתה לחמותה ואמרה שהוא טמא שוב הראתה למרשעת א' ואמרה שאם הכתם חולף הולך ע"י רוק הרי הוא טהור וסמכה האי שוטית על המקיל ושמש' עם בעל' ואח"כ כשנודע הדבר לחמותה צוחה כי כרוכי' ואז מבלי שאלת חכם חזרה וספרה נקיים מיד מבלי שתמתין ה' ימים מחשש פליטת ש"ז ועתה נסתפק מעלתו אי יש להקל בדיעבד שיעלו לה הנקיים או לא וגם מסתפק בקבלת תשובה להבעל והאשה ששמשו נדה:

אומר בתשובת השאלה בקיצור נמרץ כי הזמן לאו איפנוי מופנה. מצד א' הנה אי הי' זה בבדיקת העד לא הי' דעתי להקל כלל כיון דלכמה פוסקי' חשש פליטה סותר מן התורה אע"ג דאיכא הראב"ד דס"ל לא אמרו אלא לטהרות ולא לבעלה ולר"ת דוקא בשמשה עם זב סותר פליטתה ולהרמב"ן כל שהלכה ברגלה כבר כלה והלך לו כל הראוי לפלוט כמבואר בב"י סי' קצ"ו מ"מ איכא רוב רבוותא דס"ל דהוא סותר לבעלה מן התורה ודבריהם נראה עיקר בש"ס ופסקו בש"ע עיין בת"הד סס"י רמ"ה מסיים וז"ל ויש להחמיר כרבינו יונה לענין סתירת הפולטת דבשל תורה הלך אחר המחמיר וכ"ש באיסור כרת וחומרות יתירות נוהגות בנות ישראל בהלכות נדה עכ"ל וא"כ מי יקל ראש כתבתי זאת כי ראיתי דעת מעלתו שיש להקל אפי' במצאה על העד וישתקע הדבר דאע"ג דברואה ראי' א' ליכא שום חשש כרת בפולטת דאפי' אי עומדת בימי זיבתה מ"מ מן התורה תסגי לה בשומרת יום כנגד יום והשתא אי נמי תפלוט ג' ימים רצופים מ"מ נשאר לה ד' ימים נקיים ומכ"ש להרא"ש ז"ל דמייתי ב"י דס"ל דלענין מקצת היום אין פליטה סותרת וא"כ ברואה רק ראי' א' ע"י עד אין כאן שום חשש איסור דאורייי' ונראה דמשו"ה סיים בת"הד הנ"ל דהרבה החמירו בנות ישראל באי' נדה לכלול גם הנ"ל ומשום לא

פלוג וכ"כ להדי' בספר התרומה סימן צ"ד ומ"מ הי' נראה לפקפק אהאי לא פלוג דכיון שהגאונים והרי"ף השמיטו הך דפליטה סותרת וממ"נ אי ס"ל כהראב"ד או ר"ת הנ"ל או לכל הפחות כהרמב"ן דלא שייך פולטת אלא בטובלת במטתה והוא לא שכיחא ומשו"ה השמיטוהו א"כ פשיטא דליכא למיחש כלל אך אי נימא דלעולם ס"ל כהרבינו יונה והא דהשמיטוהו כמ"ש הרב"י משום דרוב נשים נמשכת וסתן ה' או וי"ו ימים א"כ ממילא ברואה רק יום א' דלית כאן שום חשש דאורי' ורק משום לא פלוג סופרת ז' נקיים ולא שייך לא פלוג לענין סתירת פולטת כיון דהך סתירה לא שכיחא דרוב נשים נמשכת ווסתן ה' או וי"ו ימים ובמידי דלא שכיחא לא אמרי' לא פלוג רבנן לכאורה תדע שכן הוא דאל"כ אכתי ה"ל להרי"ף להביא דין מצאה על העד דסותרת ע"י פולטת ש"ז דאז אין נמשך ראייתה אע"כ כנ"ל וזה נ"ל סברת החולק ומקיל בספר התרומה הנ"ל ועוד נ"ל סברא אחרת דהא הקשו הראשונים היכי מצינו כיוצא בזה שטיפת דם כחרדל גורמת ז' נקיים ותירצו מצינו כן ביושבת בתוך הנקיים ורואה טפה דם דסותרת וצריכה ז' נקיים ועיין תר"י פ' אין עומדין ור"ן פ' בני העיר נמצא דכל עיקר ז' נקיים על ראי' א' אינו אלא משום לתא דרואה וסותרת וידוע דהסותרת בתוך ימי ליבונה אינה צריכה להמתין ה' ימים א"כ ה"נ רואה ע"י עד נמי אין להחמיר כן הי' ראוי לומר אך הואיל ובע"הת הנ"ל מחמיר להדי' אפי' בכתם א"כ די לנו להקל בנידון דידן בכתם בדיעבד אבל בלכתחלה אפי' בכתם חלילה להקל ובעד הבדוק אפי' בדיעבד לא הייתי מקיל:

והנה בט"ז ס"ס קצ"ו נתעורר להצריך הבחנה בין זרע פגום לזרע כשר אלא שכ' דהיינו אם לא הי' בעלה עמה צ' יום ונמשכו אחריו בחלקת מחוקק ובית שמואל בא"ע סי' י"ג סעי' וי"ו ע"ש ודבריהם תמוהים מה צ' יום לכאן אפי' לא הי' בין שמוש בעלה לראי' רק זמן מועט מ"מ צריכה הבחנה צ' יום בין זרע פגום לזרע כשר ועיין בש"ס יבמות מ"ב ע"א גבי ותמתין משהו וק"ל שוב מצאתי שהרגיש בזה בס' עצי ארזים מכל מקום הכא בנידון דידן דליכא רק כתם דרבנן ליכא למיחש להצריך הבחנה:

ובענין להצריך כפרה פשיטא דתרווייהו צריכים כפרה ומ"ש מעלתו על שם המרדכי שברמ"א ס"ס קפ"ה שהאשה אינה צריכה כפרה אין ענין לכאן דהתם בפרישה אונס היא וקרקע עולם משא"כ הכא בנידון דידן ובשגם דברי המרדכי דלשם צע"ג מש"ס פ"ב דשבועות י"ח ע"א דבעי לאוקמי מתני' נמצא על שלו טמאי' וחייבים קרבן אפרישה וקתני להדי' דתרווייהו חייבי' וכבר הרגיש בזה מורי בהפלאה לכתובות בסוגי' דתחלתה באונס ע"ש וכבר כתבתי במק"א [עיין בסי' קס"ג בביאור יותר] דדינו דהמרדכי תלוי בפלוגתת ר"ל ור"י בירושלמי הביאו הכ"מ. פ"ה מיסודי תורה הל' ה' וס"ל להמרדכי

דהס"ד דשבועות דהוה בעי לאוקמי מתני' דנמצא על שלו בפרישה וחייבים שניהם היינו כריש לקיש דלדידי' חייב אפי' קרקע עולם בעריות אבל המרדכי ס"ל דהלכה כר' יוחנן גבי ריש לקיש דירושלמי שם לכן האשה אינה צריכה כפרה כנ"ל וא"כ למאי דפסיק הרמב"ם כר"ל דהירושל' ממילא קיי"ל כסתמא דש"ס דשבועות הנ"ל דאפרישה חייבי' שניהם וגם היא צריכה כפרה ומכ"ש בנידון דידן:

אלא מה שראיתי דעתו להחמיר עליהם טפי ממה דכ' ומפורש לעיל ס"סי קפ"ה משום שהם קרובים למזיד האמנם שהם שניהם קרובים למזיד וראוים לאיום וגערה ומכ"ש המסית והמדיח המרשעת שהורה רעה להכשיל אחרים שראוי' לעונש מר אבל אין האיש והאשה לא במלקות ולא בחטאת דאלו הי' כאן אי' דאורי' דבמזיד מלקות דכל חייבי כריתות שלקו נפטרו היו מתעני' מ' יום ובשוגג חטאת בת דנקא ודברי רמ"א סי' קפ"ה ובא"ח ס"סי של"ד צ"ע ואין כאן מקומו מ"מ הכא ליכא אלא אי' דרבנן ועיין תוס' נזיר כ' ע"ב ד"ה ר' יהודה וכו' ועתי"ט שם וערמב"ם פ' ח"י מעדות הלכה וי"ו סותר למ"ש פ"ו מחמץ ע"ש מ"מ נ"ל דאין להחמיר עליהם יותר מלעיל סי' קפ"ה ועיקר התשובה אחר כוונת הלב הן הן הדברים ונדוי וחרטה וטובה מרדות אחת ממאה מלקיות וה' הטוב יכפר והוא ישמחנו כימות עניתנו ויראנו בטובת בחירו במהרה בימינו בשכלל עירו והיכלו הכ"ד הטרוד הכותב בנחיצה: פ"ב נגהי ליום ה' י"ט תמוז דהאי שתא תקס"ח לפ"ק: - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קפט

מה שנתקשה מעלתו על ש"כ י"ד סי' קצ"ז סק"ט דכיון שאין באי' זה אצל זה עד הלילה א"כ ליכא חשש שמא תראה ותסתור ק' זו הקשה מנחת יעקב שם סק"ח ותי' וז"ל ואפשר לומר דכוונת הש"ך דמ"מ ביום הז' גזרי' אולי תבוא אצל החתן משא"כ ביום ח' דהוא רק משום סרך בתה לא גזרי' כולי האי גזרה לגזירה עכ"ל האמת שבע"הג ובתשו' מהר"מ א"ש ח"ב סי' ד' וכן כ' בסדרי טהרה שלא ידעו טעמו של ש"ך ושלשון מהרי"ל בהגה' ש"ד פ"ו ע"א מפורש להדיא דבכלה לא שייך שום טעם לאיסור טבילה ביום ואני ראיתי בהגה' ש"ד הנ"ל והוא בש"ד שנדפס עם ביאורי מהרש"ל ושם הנוסחא משונ' ממ"ש בד"מ ושם משמע שלא בא החתן אל הכלה אפי' באותה הלילה ואולי נשתבש הנוסחא ואין ללמוד משם ויותר נ"ל דבימיהם היו רוב החופות בעש"ק סמוך ללילה ממש כמ"ש רמ"א בא"ח סי' של"ט סעי' ד' ומשו"ה כ' בד"מ שאינו בא אל הכלה עד הלילה ובימי מהרי"ל לא נהגו לבעול בתחלה בשבת ע"כ כ' שאינם באים זא"ז כל אותה הלילה ולולי דבריהם נ"ל בזמנינו דודאי איכא למיחש עכ"פ כיון שאחר החופה מתיחדין החתן

והכלה איכא למיחש לשמא מערה בה שהרי אפי' ביהודה שהיו נוהגים ליחד הארוס עם ארוסתו בלא חופה אמרי' חזקה שהערה בה כמ"ש רש"י כתובות ט' ע"ב מכ"ש הכא אחר החופה א"כ איכא למיחש שמא תראה ותסתור אבל למיחש משום סרך בתה כיון שאין דרך לבעול בעילת מצוה ממש עד הלילה אין הבת מעלה על דעתה חשש שמערה בה וליכא האי חששא ודברי ש"כ נכונים:

תשובה קצ

ישאו הרים שלום להרב המופלא ומופלג חרוץ ושנון המא"הג כבוד מהו' אברהם פ"ש נ' אב"ד דק"ק קמאהרען יע"א:

אחרי פניתי אל המנוחה עיינתי במאי דקמן דשאילנא קדמוהי במאי דאחז"ל נדה ס"ו ע"א ארב"ח הני ריבדא דכוסילתא עד תלתא יומי לא חייצי מכאן ואילך חייצי ומספקא לי' למעלתו אי הני תלתא יומי מע"לע קאמר או לא אלא מקצת היום ככולו:

הנה מצינו דבר זה משתנה כמה פעמים לא ראי זה כראי זה מצינו לפעמים כך ולפעמים כך כי הנה כתי' היו נכוני' לשלשת ימים ולמאי דקיי"ל כמ"ד שש עונות שלימות בעי' ובד' עביד פרישה ה"ל ג"י מע"לע מהשכמת ד' עד השכמת שבת ואי ס"ד לא בעינן מע"לע א"כ ה"ל למימר היו נכונים לארבעה ימים אע"כ לעול' מע"לע בעי' ולאידך מ"ד נמי דס"ל בה' עביד פריש' והכי פסק הרמב"ם ועיי' מג"א ר"סי תצ"ד מ"מ מפרש לשלשת הימים כמו ביום השלישי אבל לא מטעם דמקצת היום ככולו וכפירש"י בחומש ואדרבא מכאן ראי' מדלא פי' בקיצור דהך מ"ד דס"ל בה' עביד פרישה ס"ל מקצת היום ככלו וי"ל שלשת ימים סוף יום ה' ויום וי"ו שלם וליל שבת אע"כ כל היכי דכתי' שלשת הימים מע"לע קאמר משו"ה נדחק רש"י דהך מ"ד מפרש ליה כאלו כתי' ליום השלישי אלא דעדיין י"ל לעולם מקצת היום ככלו אמרי' והא דלא פירש"י כן משום דס"ל חד מקצת היום ככלו אמרי' תרי לא אמרי' דהיינו בתחלתו ובסופו וכה"ג אמרי' בפסחי' נ"ה ע"א ויבואר לקמן אי"ה דלפע"ד משם ראי' דבעלמא אפי' תרי מקצת היום ככלו נמי אמרי' ודוקא בהשרשה לא אמרי' וא"כ הדר' ק' לדוכתה מ"ט לא פירש"י כנ"ל אע"כ לישנא דשלשת ימים אינו סובל אלא מע"לע. כתי' וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום ובמדרש וכי לא מתו ותי' שהיה מקצת יום ראשון ושעה א' בליל שלישי ואמצעי שלם יעיי' במנות הלוי אמנם ש"ס דילן לא ס"ל כן מדדרשי' ויעבר מרדכי שהעביר יום טוב של פסח בתענית והיינו עפ"י חשבון ג' ימים שלמים וכן מבואר שם ברש"י ומהרש"א וכן עפי"ז קיי"ל שנתלה המן ביום שני של פסח דלפי מדרש הנ"ל לא התענו בי"ט אלא שעה א' בלילה ואפשר המדרש נמי לא פליג אלא משום דכתי' לילה

ויום דהדר מפרש הנך ג' ימים הם לילה ויום ואפ"ה פליג ש"ס וס"ל דא"א לפרש אלא כפשוטו ג"י ממש מע"לע:

ויש פסוקים מורים להיפך ויאסף אותם אל משמר שלשת ימים ולא היו שלמים שהרי כתי' ויאמר אליהם ביום השלישי זאת עשו וחיו הרי ששלשת ימים לא היו מע"לע שהרי ביום השלישי הוציאם מהמשמר. וכתי' ויהי במעי הדגה שלשת ימים ושלשה לילות משמע דסתמא שלשת ימים לא הוי עם הלילות וכן משמע מקרא בעוד שלשת ימים ישא פרעה וכתי' ויהי ביום השלישי יום הולדת ובדברי חז"ל אין מפליגין בספינ' פחות מג' ימים קודם שבת ולדעת המפרשים משום דמקרו קמי שבתא א"כ מיום ג' אסור וכ"כ מג"א רמ"ח סק"ב והב"ח שם פליג ועיי' ס' אלי' רבה. וביולדת דאמרינן סוף מפנין ג' ימים ופסק הרא"ש ס"פ מרובה דמע"לע קאמ' ואמנם תוס' דגיטין ח' ע"ב פליגי וס"ל לדוחק לפרש כן דמע"לע אמרינן יע"ש והכי פסקו הפוסקים. ג' ימים להרכבה מבואר בפסחים נ"ה דאמרי' מקצת היום ככלו ואפי' לרבינא תרי מקצת היום ככלו לא אמרינן אבל חד אמרי'. ואין מעידין על פרצוף פנים אחר ג"י במס' יבמות מוכיח בעצי ארזים דמקצת היום ככלו מג' ימים דאבילות וטעם דאבילות פי' הרא"ש עפ"י מדרש דעד תלתא יומי שט נפשו ע"ג גופא מכאן ואילך צורתו משתנית יע"ש ש"מ דהוה דומי' דאבילות ואמרי' מקצת היום ככלו ע"ש נמצא יש כאן ב' משניות חדא דמ"ק וחדא דיבמות ותרוייי' אינן מע"לע ולא עוד אלא אפי' תרי מקצת היום ככלו אמרי' בהו נמצינו למידין דעפ"י דקדוק הלשון נוכל למצוא כחפצינו והנה נוכל לדון דעכ"פ ביומא בתרא לא נימא מקצת היום ככולו מדאמר עד תלתא יומי חייצי ומצינו פלוגתא דתנאי ואמוראי ואיבעי' דלא איפשטא בענין עד ולא עד בכלל בברכות ר"פ תפלת השחר ובפסחים קי"ז ע"ב ר"ה למ"ד ע"ב חולין מ"ו ע"א נ"ה ע"א ובדרבנן הולכים אחר המיקל אע"ג דאמרי' כל שיעורי חכמים להחמיר כבר כ' תוס' בחולין מ"ו ע"א הנ"ל דהיינו במשנה ובברייתא אבל לא במימרא דאמוראי וא"כ ה"נ מימרא היא ודרבנן דמיעוטו ומקפיד ולהקל אמרי' עד ועד בכלל וכל יום השלישי בכלל אך עדיין הספק אי עכ"פ נימא מקצת היום ככולו בתחלתו אעפ"י שאינו עולה בסופו יעיין ר"ה יו"ד ע"א ובתוס' שם ד"ה שנים וכו' ועוד אפשר תרי מקצת היום ככלו ל"א וחד מקצת היום אמרינן:

וכיון דמידי דרבנן היא ניזל בתר סברא שאין שום הסברא שלזה ניבש הדם שעל הריבדא דכוסלתא במ"ט שעות ולזה בע"ב שעות ואין זה דומה להשרשה דמבואר להדיא דאמרינן מקצת היום ככולו משום דזה דבר שעיקרו תלוי בגלגול חמה וסבוביו א"כ תלי' בג' פעמים שיסוב מעל הארץ ומשו"ה הוי ס"ל להש"ס אפי' תרי פעמים מקצת היום אמרי'

ככלו דלא בעי' רק ג' פעמים שיסוב הגלגל עליו ורבינא הוא דחדית לו דחד אמרי' תרי ל"א ודייק בלישנא בהשרשה תרי מקצת היום וכו' משמע דוקא בהשרשה אבל בשאר מילי דתלי' בסבוב מודה אפי' תרי מקצת נמי אמרי' דלא תלי' במשך זמן רק בסבובי גלגל: **ואבילות** ושינוי פרצוף פנים דאמרי' תרי מקצת היו' היינו נמי מהאי טעמא דהא חזינן דעיבור צורה תלי' בגלגל חמה ולינת לילה ומש"ה הוה ס"ל לר"ת לענין פגם נמי לינת לילה פוגמת ונהי דלא קיי"ל כוותי' היינו דמ"מ אינו פוגם עדיין אבל עכ"פ כ"ע מודי' שצורתו עוברת בלינת לילה כדחזי בחטאת ויעיין תוס' סוף מס' ע"ז יראה מדבריהם שזה תלי' בסבוב הגלגל אלא שמסופקים אם תחלת הלילה או סופה וא"כ כשעברו שלשה סבובות עברה צורת המת לגמרי ואין מעידין עליו וכן יולדת לדעת התוס' דגטין ח' ע"ב הנ"ל דלא בעי' מע"לע ואמרינן אפי' תרי מקצת היום ככלו היינו נמי טעמא משום דכל חולי גוף אדם תליא בסבוב כשחז"ל פ"ק דב"ב רשב"י אומר מרגליו' הי' תלוי' בצווארו של אע"ה וכל חולה שרואה אותו מיד מתרפא ובשעה שנפטר אע"ה תלאה הק"בה בגלגל חמה ואמר אביי היינו דאמרי אינשי אידלי יומא אידלי קצירי ומקרא מלא דבר הכתוב שמש צדקה ומרפא ומ"מ גם התם פליג הרא"ש ס"פ מרובה ובת"הד סי' קמ"ח אחרי שהכריע כהתוס' כתב וז"ל וק"ל דפ' הערל מסיק דיום הבראתו של התנוק בעי' מע"לע אלמא מידי דהבראת הגוף חשבי' מע"לע י"ל דיש חילוק בין חולי הגוף מחמת הלידה ובין חולי הגוף דעלמא עכ"ל ולכאורה לפי הנ"ל י"ל דבר שכלי כי הלא אחז"ל עד יעקב לא הוה חולשא א"כ הא דאמרי' ספ"ק דב"ב דכל חולי הרואה מתרפא אע"ג דלא הוה חולשא עכצ"ל כגון חולי לידה ומכת חרב וכדומה אבל חולי ממש עדיין לא הוה ונמצא חולי לידה וכן חולי מילה שהוא מכת חרב על זה נאמר אדלי יומא אדלי קצירי אבל שארי חליי' לא לכן ביולדת וגם בשלישי למילה אמרינן מקצת היום ככולו דאינהו תלוי' בסבוב הגלגל ולא בשארי חולי' (ובזה יש לדחות משמג"א סי' של"א סק"ט בשם ראנ"ח דלתשב"ץ ביום ד' אסור למול דומי' דספינה וז"א דמילה אמרי' מקצת היום ככולו וביום ה' וי"ו אסור כמנהג קונסטאנטינא ותו לא) אמנם בלאה"נ לק"מ קו' הת"הד הנ"ל דודאי החולי תלי' בסבוב הגלגל אך התם ביבמות כבר חלצתו חמה ונתרפא רק שנותני' לו עוד ח' ימים לחיזוק איבריו ולהחיותו מחולשתו לזה אין שום שייכו' להגלגל כ"א במשך זמן ושיערו חז"ל ח' ימי' מע"לע:

לכן נ"ל ביבשת הדם שעל גוף האדם הדעת נותן דבעי' מע"לע ואין ראי' לדבר אבל זכר לדבר יש ממ"ש הגאוני' בשר ששהה ג' י' בלא מליחה נתיבש דמו בתוכו והתם מע"לע בעי' לייבש הדם ואפשר דמהכא הוציאו הגאונים לריבדא דכסילתא והנה בשבת פ"ו

פליגי תנאי בהכי לענין פולטת ש"ז דלר"ע התם דאמר ואם יצאתה מקצת עונה ראשונה וכו' משמע דמשלימי' לעולם ע"ב שעות ולא תלי' הסרחון בגלגל החמה אמנם כל אינך תנאי פליגי ואנן קיי"ל כחכמי' שם בהיפוך הדף דששה עונות שלימות בעי' ולא משלימי' החסרון או להרמב"ם קי"ל כראב"ע דג' עונות שלימות בעי' ועיין בהרע"ב משנה ג' פ"ח דמקוואות מ"מ התם נמי תלי' במידי דגוף דחביל גופי' ע"ש גבי ש"ז של ישראל במעי נכרי' ונ"ל משו"ה תלי' במקצת היום:

והנה וסת הנדה נראה דהכל תלי' בסבוב הגלגל דהרי קמן אי וסתה רגע אחר הנץ מותרת לשמש עד הנץ ממש ואסורה לאחריו י"ב שעות ואי הי' וסתה קודם הנץ היא אסורה י"ב שעות לפניו ומותרת לאחריו מיד וע"כ היינו טעמא משום דדבר זה תלי' בגלגל ואשה זו קביעתה תלוי בהיות החמה למעלה מן הארץ לכן מותרת לפניו כ"ז שלא עלה הגלגל ובהיפך מי שוסת' לפני הנץ תלוי הכל בהיות השמש תחת הכיפה ע"כ מותרת לאחריו ומפני כן הי' הדעת נותן דלא כאביאסף אלא עונה היינו יום או לילה כמות שהיא ואין ראי' ממ"ש בנדה ס"ה ע"ב דהתם לענין טהרות כך שיערו חכמי' דסגי להדחת הכלי' וכשהקשה מדם בתולי' הו"מ לחלק ביניהו אלא שהקשה עכ"פ אין שיעור עונה יום וחצי לילה אלא או יום או לילה רק בדברי' התלוי' בגלגל זמנו יום ממש ובשארי דברי' זמן עונה הוא י"ב שעות כשיעור יום בינוני אבל יום וחצי לילה לא שמענו והתרצן ע"כ הי' צריך לתרץ וליישב לשון יום וחצי לילה ע"כ הגיה הבריתא או יום או חצי יום וחצי לילה והכי הוה קים להו לחכמים משך זמן זיבת דם בתולי' אבל אין ראי' מכאן לפרישת עונה לאביאסף מ"מ הואיל ואנו מדמין לא נעשה מעשה להקל אבל בהא דריבדא דכוסילתא במעוט המקפיד שאינו אלא מדרבנן נ"ל המקיל לא הפסיד והמחמיר תע"ב הכ"ד הכותב בנחיצה א"נ דש"ת: משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קצא

שלום להרב המופלג בתורה וביראה כבוד מוהר"ר דוד כ"ץ נ"י אבדק"ק רעטע יע"א.

אשר אמר שנשאל רבו הגאון בנ"בי זצ"ל אם לברך על הטבילה שטובלת היולדת תוך מלאות דהיינו מ' לזכר ופ' לנקבה כיון שאינה אלא ממנהג שנהגו להחמיר שלא לבעול על דם טוהר ולא השיב דבר ברור נחזי אנן התוס' דברכות פ' הי' קורא י"ד ע"ב כ' בשם ר"ת דמברך על הלל דר"ח אע"ג דהוא מנהגא וכן כתב הרא"ש שם ותר"י וחי' רשב"א וכ"כ תוס' בסוכה מ"ד ע"ב ור"ן שם ובתעני' פ' בתרא בתוס' ע"ש וכ' דלא דמי לחביט חביט ולא בריך משום דהוה מנהג נביאים ואמנהגא לא מברכי' והתם היינו טעמא משום דחבטא בעלמא הוא ואמנהג כי האי לא מברכי' ומיהו בתוס' דסוכה כתבו דהלל שייך

וצונו טפי כיון שהוא כקורא בתורה רצו לומר דשייך עכ"פ וצונו שהרי צוה הק"בה ללמוד תורה וגם הלל בכלל נראה דלרווחא דמלתא כתבו כן אפי' נימא קריאת הלל נמי דמי לחבטא דמעשה זוטא הוא מ"מ שפיר דמי לברך וצונו משום שהוא כקורא בתורה אבל לעולם יודו התוס' דאמנהג' דמעשה רבה מברכי':

ומ"ש התוס' דמי"ט שני של גליות דמקדשי' ומזכירי' בתפלה אע"ג שאינו אלא מנהגא אין ראי' משום שאינו אומר וצונו ע"ש לא זכיתי להבין מה לי אם אומר וצונו וה' לא צוה או אם אומר את יום חג פלוני הזה ואיננו אותו היום ותרויי' מחזי כשיקרא וע"כ יפה כח המנהג א"כ ה"נ ותו אף על גב דכ' תוס' דמצונו דתקיעת שופר אין ראי' משום דר"ה לאו ממנהגא הוא אלא מעיקר התקנה מ"מ מצינו דאכילת מרור דליל שני של פסח לא תירצו כלום האמת כי הרא"ש דברכות והר"ן דסוכה מייתי ראי' מצונו דאכילת מצה דליל שני של פסח ולזה י"ל קצת דס"ל כשיטת החזקוני על התורה דמצוה איכא באכילת מצה כל שבעה אע"ג דהיא רשות ואי בעי לא אכיל כלל ומש"ה אין מברכי' כל ז' על מצה מ"מ אי אכיל מצוה קעביד וכבר עשיתי לו סמוכי' בחידושי וא"כ נהי דבעלמא אין מברך על מצה מ"מ בליל י"ט שני שייך לומר וצונו דלא גרע מקריאת הלל שכ' תוס' דשייך וצונו כיון דאיכא מצוה כקורא בתורה אף ע"ג דאי לאו מנהגא דר"ח לא הי' מברך על מצות קריאת הלל אף עפ"י שהוא כקורא בתורה וק"ל: -

וכן צ"ע שלא זכרו מברכת וצונו להדליק נר של י"ט מיהו לזה י"ל דאפשר ס"ל להחולקי' על ר"ת כדעת הסוברים דאפי' בי"ט ראשון ובשבת נמי אין מברכי' על הדלקת נר עיי' בתוס' דמס' שבת כ"ה ע"ב ד"ה חובה וכו' ע"ש אך ממרור צע"ג: -

איברא מהא דכ' בד"מ והגה' ש"ע א"ח ס"סי ת"ץ שלא לברך על קריאת המגילות כיון שאינם רק מנהגא ע"ש עיינתי בגוף ש"ות רמ"א סי' ל"ה ובכל אריכות דבריו לא מצאתי דבר ראוי לסמוך עליו וכבר האריך הלבוש לחלוק ובאליה רבה העלה לברך עכ"פ בלי שם ומלכות וכן הסכים בפרי מגדים ומה שנלע"ד בזה לחלק בין קריאת הלל למגילו' הללו לפמ"ש לעיל דמשמע מתוס' דסוכה דלא ברירא להו שיהי' קריאת הלל מעשה רבה לברך עליו אם לא משום שהוא כקריא' התורה והנה בשלמא הלל שעיקר קריאתו לשיר לא איכפת לן במה שאינו כתוב על הספר ובדיו על הגליון דאפי' אם נימא דפוס הוי ככתיב' מ"מ גליון בעי עמג"א סי' רפ"ד ולע"ד נרא' דכל שירי תהילות נאמרים בעל פה דמעיקרא הכי נתקנו דלא נראה שהיו הלוים משוררים בב"המק מתוך הספר או שיהיו עושי הפסח קוראים הלל מתוך הספר וא"כ מעיקרא הכי אתקין ושפיר מברכי' על ההלל כקורא בתורה ובתשוב' חו"י לא עמד בזה משא"כ המגלות הללו אלו היו מברכי' עליהם

היו צריכים לכותבו בגליון ומעיקרא לא הנהיגו כך שלא להטריח על הציבור וחלוק זה רמוז בתוך דברי רמ"א בתשובה הנ"ל אלא שלא ביאר כל צרכו: -

והנה הרא"ש ספי"הכ שהגאון כ' לברך על הטבילה עי"הכ ודחי דבריו דלא עדיף מערבה שהוא מנהג נביאי' וחביט חביט ולא בריך דאין מברכין על מנהגא וכ"ש האי שאינו אלא משום נקיות וטהרה בעלמא להיות כמלאכי השרת ע"ש וצ"ל דס"ל דהאי טבילה לא עדיף מחביטא דערבה דהוה טלטול בעלמא ולא מינכר מצותו כמו הלל שהרי הרא"ש פסק לברך על הלל כר"ת ולא הזכיר כלל טעם דקורא בתורה ולית ליה אלא האי חלוקא דחביטת ערבה ליכא אלא טלטול בעלמא מה שאין כן הלל וצריך לומר דהך טבילה להא דמי' ועיין טור א"ח סי' תר"ו וצ"ע ממ"ש הרא"ש שם להלן דמקום שנהגו להדליק נר בי"הכ מברכי' עליו כמו בשבת ועיין טור וב"י סי' תר"ו דהחולקים ס"ל שאין לברך אמנהגא וא"כ צריך לומר דהדלקת נר בי"הכ עדיף מטבילה זו דעי"הכ וצריך טעם לחלק ולא ראיתי מי שיתעורר בזה: -

היוצא מזה לפי מה דקיי"ל לברך על הלל ועל י"ט ב' דגליות ובפרט על אכילת מרור ועל הדלקת נר בי"ט ב' ובי"הכ א"כ יש לברך ג"כ על טבילת הטובלת על דם טוהר דלידה דאין לך מעשה רב מזה דאפי' אי טבילה עי"הכ מעשה זוטא הוא מ"מ הך מנהגא לספור ז' נקיים ולבדוק ולנהוג כל דיני נדה בודאי מעשה רב הוא ומברכי' על הטבילה וכעין ראי' לזה ממה דאר"ז בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבת עליו ז' נקיים וכ' ת"ר יונה בברכות דיש מפורשים כחרד"ל ר"ל כמראה החרדל וס"ל דמראה טהורה היא בודאי ואפ"ה החמירו על עצמן ור' יונה השיב עליהם ועיי' ר"ן הלכו' נדה ופ' בני העיר נמצא לפי הי"מ הללו הנהיגו עצמן לספור שבעה נקיים על מראה טהורה שהי' ברי להם שהיא טהורה ובלי ספק שברכו על טבילתם דלא לשתמיט שום פוסק לומר שלא יברכו אע"כ כנ"ל דמעשה רבה כהאי מנהגא צריך ברכה לכולי עלמא: -

עוד לאלוה מילין דצריך חקירה מ"ש דבמצוה דרבנן שייך לברך וצונו ואמרי' פ' במה מדליקי' היכן צונו שאל אביך ויגדך או לא תסור ומ"ש מנהגא דקיי"ל דחיובא איכא לקיים מנהגא מדברי קבלה דכתי' אל תטוש תורת אמך כמבואר ר"פ מקום שנהגו דאמר ר' יוחנן לבני בישן אל תטוש תורת אמך ואסר להו למיזל מצור לצידן בע"ש מהאי טעמא א"כ אמאי לא יברך עליהם ויאמר וצונו לקיים אל תטוש תורת אמך והרי מנדין על העוב' על מנהגא ועוש' מלאכה בי"ט ב' וא"כ אמאי תמהו באומר וצונו: -

תו קשי' לי ר"פ מקום שנהגו דנהגו להפריש חלה מארוזא ואמר רב יוסף ליכול זר באפיהו דלמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטו' וכ' תוס' דמיירי שלא היה מנהג בטעות דהמנהיגים ידעו שהוא פטור ורק הנהיגו כן להחמיר על עצמם ואפ"ה שייך דלמא אתי לאיפרושי מפטור על החיוב דאיכא אינשי דלא ידעי וסברי דאורז חייב בחלה מן התורה וצ"ע לדעת החולקים על רבנו תם וס"ל דעל שום מנהג אין מברכי' א"כ הכא ע"כ לא ברכו על חלת האורז להפריש חלה שהרי ידעו שפטור מן התורה רק הם הנהיגו כן מעצמם א"כ איך יבואו לטעות להפריש מפטור על החיוב הא יש להם היכר שאין מברכי' אע"כ צריך לומר שהם ברכו להפריש חלה ואי ס"ד שלא כדין עשו בזה לברך אמנהגא א"כ יפה אמר ר' יוסף ליכול זר באפיהו ומה פריך עליו הא דברים מותרים ואחרים נהגו בהן איסו' אי את' רשאי להתירן בפניה' הא ע"כ הי' צריך דתיכלינהו זר באפיהו משום שברכו ברכ' לבטל' וצ"ע:

והנלע"ד בישוב ק' זו דודאי מנהגא בשב ואל תעשה לאסור דבר מה כגון שלא ללכת מצור לצידן בע"ש ושלא לעשות מלאכ' בע"פ ובי"ט שני העובר על זה וקם ועשה מה שנאסר במנהגא ה"ז עובר על לאו דדברי קבלה אל תטוש תורת אמך וכן האוכל חלב דאייתרא וכן במקום שנהגו להפריש חלה מארוזא הם נהגו לאסור העיסה ולעשותו טבל טבול לחלה והאוכלו בטבלו עובר על לא תטוש תורת אמך א"כ ממילא המפריש חלה מארוזא מקיים מצות אל תטוש הנ"ל ומברך וצונו בלי פקפוק וכן נמי י"ט שני שהעושה בו מלאכה מנדין אותו משום שעובר אהנ"ל א"כ ממילא מחייב מדין גמור גם בכל העשין התלוין בו להדליק נר ולאכול מצה ומרור ושייך וצונו וגם לומר את חג פלוני הזה כיון שמנהיגיו מחוייבי' בו מדינא ולא צריך למה שנדחקו בתוס' מצונו דשופר וכל זה בל"ת אבל בקיום עשה כגון מנהג נביאים דערב' אי שב ולא עשה ולא חביט ערבה אפשר דלא מיקרי עבריין ואין מנדין אותו ולא נאמר על זה אל תטוש תורת אמך משו"ה המקיימו אינו מברך וצונו דהיכן צונו ואולי בהא פליגי ר"ת והגאוני' דאינהו ס"ל בכל קום ועשה לא שייך אל תטוש וליכא וצונו ור"ת ס"ל מה דלא מינכר מצותו כולי האי הוא דליכא משום אל תטוש כגון טלטול דערבה אבל מצוה דמינכר מצוותו ואיכא מעשה רבה אית בי' משום בל תטוש ומברכים וצונו ואתי הכל על נכון בעזה"י:

וראיתי בחי' ריטב"א לסוכה מ"ד ע"ב שכ' וז"ל קסבר מנהג נביאי' פי' וכיון שאין למנהג עיקר ותקנת חכמי' לנהוג בו אין מברכי' עליו אבל מנהג מצות דרבנן מברכי' עליהם כמו שאנו מברכי' ומקדשי' בי"ט ב' בז"הז שחייבונו חכמים לנהוג בו מנהג אבותינו ובהכי מפרק לן שפיר מאי דקשיא לרבנן בהא דרב איקלע לבבל וחזי דקרו להלל בר"ח

וכו' שמעינן מינה שמברכין על הלל דר"ח אע"פ שהוא ממנהגא ומחוורתא כדפרישנא דשאני התם דאיכ' תקנתא דרבנן למקרי הלל בר"ח במקום שנהגו בו ע"ש ולא זכיתי להבין דברי' אלו היכן תקנו חכמי' הלל בר"ח הא רב לא ידע מזה מאומ' ואולי כוון למה שכתבתי אני ועדיין צ"ע ומ"מ מה שכתבתי נראה לי נכון בעז"הי וא"כ בנדון דידן נמי כיון שהנהיגו איסור לבעול על דם טוהר והעובר על זה עובר על בל תטוש תורת אמך בלי ספק א"כ הטבילה היא מדינא ובעי' ברכה באמת והכי נהוג הנלע"ד כתבתי: - משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה קצב

שלום וכל טוב להרב המופלא תלמידי הותיק מלא עתיק כבוד מהו' ליפמאן נ"י אב"ד דק"ק קאלדא יע"א.

מכתבך האחרון ע"י אנשי פעסט הגיעני על נכון והנני כמשיב על שאלתך אודת אשה שיש לה חולי (פארפאהל) ונעשה לה טבעת של שעוה בעומק בית רחמה ולא תוכל להסירה עוד בשום אופן ואומרת שמסתכנת אם תסירהו לשעה קלה א"כ מה תעשה בבדיקת הנקיים ובטבילת מצוה:

לכאורה יראה דמטעם חציצה הי' ראוי להקל משום דהוה מיעוטו ואינו מקפיד משני טעמי' חדא דכתב הר"ש סוף מס' מקואות דחץ של ברזל הוה אינו מקפיד משום דסכנה להסירו א"כ ה"נ הוה סכנה להסירו והכא עדיף שהושם שם בכוונה וניחא לה בהכי והיינו רביתה וגידולה ואינה מצפה להסירה לעולם ועיין לשון רש"י ביבמו' ע"ח סוף ע"א כמ"ש מרדכי גבי שערות (קאלטנש) ותו מטעם אחר ממ"ש הר"ש עוד דבכל הבריתות מצינו שהקילו בחציצה שבבית הסתרים והטעם שאין מקפידי' שם לעולם אלא שמחלקי' בין פנוי' לנשואה ובסוף פ"ח שם ביאר הטעם דנשואה מקפדת ביותר שלא תתגנה על בעלה ומתרץ שם מהא דעצם שבין השינים ע"ש וכן פסק רמב"ם פ"ב ממקואות הל' ג' ע"ש מ"מ מבואר דהיינו במה שתתגנה על בעלה רוצית שיוסר בשעת התשמיש א"כ חוצץ נמי בטבילי' אבל הכא אדרבא היא ובעלה יודעים וסביר וקיבל וא"א להסירה כלל א"כ ה"ל אינה מקפדת וכיון דאפי' מיעוט המקפי' ה"ל דרבנן בעלמא כמבואר בסוכה וי"ו ע"א ובדוכתי טובא ובכל הפוסקי' ועוד הא כ' במשנ' למלך בשם הריטב"א פ"ק דקידושי' דבית הסתרים שיהי' ראוי לביאת מים הוא מדדבנן בעלמא דמן התורה ורחץ בשרו כתיב מה בשרו מאבראי וכו' א"כ מיעוטו ומקפיד בבית הסתרים ה"ל תרי דרבנן א"כ בנקל נוכל לסמוך אסברת ר"ש הנ"ל מתרי טעמי' הנ"ל למיחשבי' מיעוטו ואינו מקפיד שאפי' מדרבנן אינו חוצץ: -

אמנם ראיתי בנ"בי סי' ס"ד שכ' דה"ל מיעוטו ומקפיד משום שצריכה להסירה בשעת ספירת נקיים ולידה ולכן העלה אם הוא למעלה ממקום שהשמש דש ה"ל מקום בלועה ולא מקום בית הסתרים ואינו חוצץ אלו דבריו ז"ל ודפח"ח הנה מ"ש שצריכה להסירה בשעת ספירת נקיים בודאי הקפדה הוא דלא גרע מטבעת שביד אשה שחוצץ מפני שמסירה בשעת לישה וטבעת שיש בו אבן שביד האיש שמסירה בשעת מלאכה אבל ההסרה שבעת לידתה לא ידעתי אם תגרום חציצה שאין אותה ההסרה מטעם הקפדה לא על הטבעת ולא על לכלוך גופה אלא לפנות מקום לולד ואפשר שמעצמו נופל כשבר נבל יוצרים מחמת יציאת הולד ואין זה מקרי הקפדה לחציצה תדע לך שכן הוא שהרי טבעת של איש שאין בו אבן אינו חוצץ כמ"ש ביש"ש פכ"ה ופסק כן במג"א סימן קס"א וקשה והלא מסירו בשעת הנחת תפילין ונטילת לולב וע"כ משום שההסרה ההיא אינו משום קפידא אלא משום לפנות מקום ללולב ולתפילין ומכ"ש הכא שמפנה להסירה דהוה כמו גופה ממש וכמ"ש המרדכי גבי קליעת שערות (קאלטניש) דכל שמפנה להסיר ה"ל כמו גופה ומייתי ראי' מעובר דיבמות ע"ח ומ"ש שמקפדת להסירו לבדיקת הנקיים צל"ע א"כ כדמסיק שהוא למעלה ממקום שהשמש דש לא הי' צריך תו לחלק בין טומאת בית הסתרים לבין טומאה בלועה דהרי באותו המקום אין מקום בדיקת הנקיים אלא שהוא כ"כ משום הקפדת הלידה ולפע"ד משום הא אין צורך:

מ"ש ליישב ק' האחרוני' בטעם שהקילו בכמה קולות בחציצות בית הסתרים מפני שראוי לביאת מים הוא מדרבנן כהריטב"א האמת שכ"כ הריטב"א וכמו שכתבתי לעיל וראוי לצרפו לקולות אחרות אבל דעת התוס' בקידושין שם ובמנחות י"ח ופ"ק דעירובין שהוא מן התורה מריבוי דכל בשרו ע"ש:

נחזור לנדון דידן אם אפשר לה להסירה בשעת פרישת טהרה אפי' על צד דחוק ורחוק מאוד תסיר הטבעת לבדוק עצמה כראוי ואז ממילא חוצץ נמי בשעת טבילה ואמנם אם א"א בשום אופן ע"כ צריכים להקל לה לבדוק עצמה בעומק שאפשר לה לסמוך על כמה קולות וכן העלה בספר סדרי טהרה בסימן קצ"ו ושם דחה כל דברי זכרון יוסף בענין זה ואיננו במחיצתי כעת מ"מ מכיון שהקלנו עלי' לענין בדיקה ממילא שוב אינו חוצץ בשעת טבילה כמ"ש לעיל ולא גרע מצואת חוטם יבשה שבגובה החוטם שהתיר מהרמ"ע מפאני מובא בבאר היטב ואין להאריך יותר הכ"ד א"נ החותם בכל חותמי ברכות: פ"ב נגהי ליום כ"ו מרחשון תקע"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצג

שלום וכ"ט לה"ה תלמידי הרב המופלג חרוץ ושינון כמו"ה מנחם בעק נ"י אב"ד דק"ק קרומינוי' יע"א:

הגיעני נועם מכתבו נפשו היפה בשאלתו באשה שיש לה חולה (פארפאהל) ועשו לה הרופאים טבעת כמפורסם והוא למעלה בבית הרחם באופן שבעלה אינו מרגיש בשעת תשמיש וצוו הרופאים שלא להסיר מגופה ופעמיים הסירה אותה בשעת טבילה וגרם לה מכאובים וצרות והי' סכנה בדבר ושאלה אם יש היתר לטבול עם הטבעת שבגופה:

בדבר זה כבר הלכו בו נימושות עיין תשו' זכרון יוסף חי"ד סי' יו"ד ועיין מה שבנה דיק על פלפוליו בספר סדרי טהרה סי' קצ"ח ס"ק כ"ג ד"ה ומדי עברי כו' ע"ש ויען אין ב"המד בלא חידוש ניחזי אנן במס' קידושין כ"ה ע"א ילפי' מוידיו לא שטף במים דבית הסתרים לא מטמא ומה בשרו מאבראי דרשי' דאינו חוצץ ופליגי במשמעותו רש"י ותוס' לרש"י ילפי' טומאה בבית הסתרים מדכתיב אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים כאלו כתיב אשר יגע בו הזב בידיו ולא שטף גופו במים נמצא אנגיעה קאי ולא אטבילה וכן הבינו תוס' מלשון רש"י במס' נדה מ"ג ריש ע"א וכ"כ מהרי"ט בקדושין שם וכ"כ רמב"ן בפי' החומש דוידיו כמו בידיו ואמנם חציצת בית הסתרים נפקא מכל בשרו במים מה בשרו מאבראי כי פשיטא לי' מסברת חוץ דבשר מאבראי משמע ולא בית הסתרים דלא בעי ביאת מים: -

אך התוס' שם ס"ל דנגיעת בית הסתרים דלא מטמא מאשר יגע משמע דבר נגיעה אין דלאו בר נגיעה לא ולא מידיו אתי' דוידיו מילתא אחריתי הוא וקאי אלא שטף לומר מה ידיו מאבראי אף שטיפת מים מאבראי לאפוקי בי"הסת לא בעי שטיפת מים והא דקאמר מה בשרו בגלוי לאו דמשמעות בשרו כך הוא אלא אידיו סמיך דע"כ האי בשרו אבראי קאמר דהרי כתיב ידיו וא"כ כל בשרו אתי' לרבוי' אפי' בשר סתר נמי וסתרי אהדדי אע"כ ראוי' לביאת מים בעי' מן התורה ולזה נתכוון תוי"ט ספ"ח דמקוואות ע"ש והקשה מהרי"ט הא האי כל בשרו איצטריך לשיעור מקוה שכל גופו עולה בהם ולקמן אי"ה נראה ישוב לזה:

אמנם רשב"א וריטב"א בחי' כתבו באמת דלא כהתוספות ולא דרשי' מידי מכל ובית הסתרים דרבנן דמן התורה אפי' ביאת מים אינו צריך והקשה מורי בס' המקנה לקידושין א"כ מ"ט גזרו כולי האי מיעוטא ומקפיד אינו אלא מדרבנן וה"ל גזירה לגזירה ומ"ט הצריך רבי טבילה שנית לשפחתו משום בין השינים והש"ך והט"ז וכל האחרונים תמהו מאוד על ש"ע שהיקל בכמה קולות בבי"הסת ובשארי מקומו' אפי' מיעוטא ומקפיד

דרבנן החמירו ומ"ש בית הסתרים שהקילו עש"ך סי' קצ"ח ס"ק ל"ב וט"ז סימן קצ"ט ס"ק י"א ועיין סדרי טהרה:

ואמנם לפע"ד עיין תוס' סוכה ו' ע"ב פליגי לרש"י שם ובעירובין ד' ע"ב וביבמות ע"ח ס"ל דהל"מ דמעוטא הוא רק בשערו אבל בגופו אפי' מיעוטא חוצץ מן התורה והתוס' ס"ל דהל"מ אכל גופו קאי והוקשה להם א"כ קרא למה לי אחציצה תיפוק לי' מהל"מ ותירצו קרא דבשרו אחציצת בית הסתרים קאי פי' דבעי' ראוי' לביאת מים כוונתם מידיו אימעט בית הסתרים ומבשרו נתרבה שיהי' צריך עכ"פ ראוי' לביאת מים ולפ"ז אי לא כתי' כל נמי ידעי' ראוי לבילה מגוף בשרו ואייתר כל לשיעורי מקוה ומיושב ק' מהרי"ט הנ"ל:

מ"מ נמצא תלי' זה בזה לרש"י דמיעוט המקפיד הוא דוקא בשערו אבל בגופו אפי' מיעוט המקפיד חוצץ מן התורה א"כ לית לן קרא לבית הסתרים דבעי' ראוי לביאת מים כי אדרבה בשרו ממעט וכל איצטריך לשיעורא והוה בית הסתרים מדרבנן ולא תיקשי הא הוה מיעוטא והוה גזירה לגזירה דז"א דמיעוטא בגופו הוה דאורייתא דוקא בשער הוה דרבנן ולתוס' דס"ל הל"מ דמיעוטא אכל גופו קאי ס"ל בשרו אחציצת בית הסתרים קאי ובעי' ראוי' לביאת מים מ"הת ואע"ג דהוה מיעוטא מ"מ נפקא מיני' להשלים לרוב לשאר הגוף כמ"ש רמב"ם פ"ב דמקוואות לענין שער ע"ש:

נמצא לפ"ז במיעוט המקפיד בכל הגוף איכא ספק דאורייתא ויש להחמיר וכן בי"הסת המשלים לרוב הגוף הוה ס' דאורייתא ויש להחמיר אבל בי"הסת לבד הוה דרבנן ממ"נ אי משום מיעוט או משום בית הסתרים לכן הקילו הראשונים:

והנה כל הפוסקים פסקו בפשיטות דוקא בית הסתרים בעי' ראוי' לביאת מים אבל מקום בלוע לא בעי אפילו ראוי' לביאת מים מידי דהוה אטומאה בלועה דלא מטמאה ובתשובת זכרון יוסף סי' יו"ד הקשה כיון דילפי' חציצה מטומאה א"כ למה לי כלל תרי קראי לא לכתוב רק לענין טומאה דבית הסתרים אינו מטמא ונילף חציצה מיני' ובסדרי טהרה מפלפל בדברים אלו ונוראות נפלאתי מה ענין ביאת מים לקבלת טומאה ומי השוום יחד בשלמא השתא דכתי' תרי קראי למעוטי בית הסתרים א' בקבלת טומאה וא' בטבילה וביאת מים מעתה ילמוד סתום מן המפורש כל הנקרא בית הסתרים לענין קבלת טומאה דבמגע אינו מטמא ובמשא מיהת מטמא נקרא נמי בית הסתרים לענין ראוי' לביאת מים לאפוקי מקום בלוע אינו מטמא אפילו במשא וגם לא בעי ראוי לביאת מים כל זה השתא דכבר כתיב דבית הסתרים לא בעי ביאת מים אבל ראוי בעי אבל אי

לא הוה ממעט כלל בית הסתרים מטבילה מנ"ל למילף מטומאה לומר כי היכי דלא מטמא במגע ה"נ לא בעי ביאת מים מנא לי' הא ולק"מ:

והנה בנידון שלפנינו אם הטבעת בעומק עד מקום הרחם ממש זהו כבר מקום בלוע ולא בעי אפי' ראוי לביאת מים ואף אי מסופקים בכך ואפשר הוה ספק חסרון ידיעה דרופא מומחה ואשה בקיאה יכולה לברר מכל מקום כיון דהוה סכנה וחולשה רבה להוציא ה"ל מיעוטא ואינו מקפיד עליו וכ' הר"ש סוף מקוואות גבי חץ של מתכות הואיל ומסוכן להוציאו משם מעוטא ואינו מקפיד הוי אע"ג דפי' שם עוד פי' אחר מ"מ הכא ה"ל ספיקא דרבנן מיעוטא ומקפיד בבית הסתרים דה"ל דרבנן ממ"נ כנ"ל וגם יש לומר דהוה מקום טומאה בלועה ולא בית הסתרים ובשגם לענין קליעת השערות סמכו הפוסקים אהך דסכנה הוה כאינו מקפיד עיין סי' קצ"ח סעי' וי"ו ברמ"א שם ע"כ יש להקל לפע"ד ולמטינא שיבא מכשורי הכ"ד א"נ. פ"ב אור בקר ליום ד' י"ד כסלו תקצ"ז לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצד

בדין טבילת נדה אמרתי ללקוט אמרים מתוך דברי הראשונים ומ"מ אוסיף קצת נופך בין הפרקים אשר חנן ה' את עבדו ה' יעזרני ויהי' עמדי:

טבילת נדה לבעלה עיין תוס' חגיגה י"א ע"א ותוס' יבמות מ"ז ע"ב ויש כאן ד' שיטות לבה"ג נפקא ליה מק"ו אם הנוגע בה טעון טבילה מכ"ש נדה עצמה וזה יתכן לנדה עצמה לטהרות דלא כתיב בפ' נדה שבסוף פ' מצורע לא כתיב טבילה בגופה אלא מק"ו ממגעה ומשכבה נפקא לן ועונשין מדין כזה והוא פשוט אבל כל זה לטהרות אבל לבעלה דלא כתיב בהאי פרשה אלא בפ' עריות באחרי מות ובקדושים ושם לא נזכרה טבילה וקל וחומר ליכא דבעלה חולין הוא ואפשר דלא בעי טבילה ולקושיא זו נתכוונו התוספות בחגיגה י"א ע"א ד"ה לא נצרכא אלא לשיעור מקוה ע"ש:

וליישב דברי בה"ג נ"ל דפשיטא ליה דגם בפ' נדה שבפ' מצורע נמי הוזכר איסור עריות לבעלה דהרי כ' שם ותהי נדתה עליו ומיניה דרשי' במס' שבועות י"ח ע"ב דלא לפרוש באבר חי דאפי' בשע' נדתה תהי' עליו ומכיון שהוזכר אסורא לבעלה באותו קרא הרי הוא בכלל כל מאי דכתב שם וכיון דטבי'ל גופא לטהרו' כמפורש שם מק"ו ממגעה א"כ וה"ה וכ"ש לבעלה זה נ"ל דעת בה"ג:

ועד"ז יש קצת לקיים דברי ריב"ן לקוני' שם במס' שבועות שם רמז לבועל נדה מן התורה מנין ר"ל טרם שידע רמז לפורש באבר חי מהאי קרא לא ידע רמז לנדה כלל היינו משפסק הדם שתאסר עד שתבוא במים ולבסוף משגילה לו רמז לפורש באבר חי ממילא נודע ג"כ

רמז לבועל נדה וע"ד צחות י"ל ג"כ במס' שבת י"ג ע"ב בעובדא דההיא תלמיד י"ל דהאי תלמיד קיל בעיניו ימי ליבונה דהוה ס"ל מן התורה לא בעי טבילה לבעל' דדרשא דותהי נדתה עליו לא משמע ליה דלא שייך לומר רמז לפורש באבר חי שלא נזכר בפ' עריות כלל ע"כ לא נ"ל האי דרשה וכיון שלא נזכר בפ' טהרות שום רמז מאיסורא לבעלה ע"כ לא נ"ל טבילת נדה לבעלה מן התורה רק מדרבנן ע"כ הי' קל בעיניו אבל התם בשבועות מסיק ש"ס תינח עשה נפקא מותהי נדתה עליו לאו מנין ומייתי ליה מואל אשה בנדת טומאת' לא תקרב לא תפרש הוא נמצא כתי' שפיר בפ' עריות ג"כ ובא זה ולימד על זה והאי תלמיד לא משמע ליה לא תקרב לא תפרש והיינו דקאמר אלי' ז"ל שלא נשא פנים בתורה דכתיב אל אשה בנדת טומאתה לא תקרב:

שיטה שני' דעת ר"ת דמייתי טבילת נדה לבעלה מאך במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת בהן וס"ל כהסוברים טבילת כלים חדשים דאורייי' לאפוקי מהסוברים דרבנן וקרא אסמכתא ומי נדה ר"ל מי הזיה של אפר הפרה לטומאת מת ע"ש ברמב"ן ובראשונים שלהי מס' ע"ז והנה ס"ל ר"ת אי ס"ד לטהרות קאמר למה תלה במים שנדה טובלת שאין מפורש בה טבילה בקרא אלא מק"ו הו"ל למימר מים שבעל קרי טובל בהם דמפורש ביה רחיצה ומ' סאה שכל בשרו עולה בהם אע"כ היינו משום דכל שארי טבילות הם לטהרות ולקודש ואינו ענין לטבילת כלים הניקחים מן הנכרים לכן סמכו קרא אמי נדה לבעלה דהוי נמי חולין ובעי טבילה וא"ש ומ"מ נ"ל דהאי הוכחה נמי צריך לדבה"ג דאי לאו דמפורש בשום מקום טבילת נדה לבעלה לא הו"מ קרא למימר שיטבול הכלים במי' ונדה גופה היכי כתיבה אלא בא זה וגילה על זה דבעל ה"ג הנ"ל:

וביבמות מ"ז ע"ב דאמרי' במקום שנדה טובלת שם גר ועבד משוחרר טובלין תלו חכז"ל גר בנדה מטעם הנ"ל דאע"ג דחיוב טבילת גר ילפינן מכככם כאבותיכם מה אבותינו לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה ואותה טבילה היתה בעמדם לפני הר סיני והתם הי' טבילה לקודש כנכנס למקדש דהר סיני היה אז מקום מקדש ה' מ"מ טבילת גר דילפינן מיניה אינו אלא טבילת חולין וילפי' מנדה לבעלה דחולין היא ובעו מ' סאה וה"נ דכוותיה וביומא ע"ח מייתי ש"ס קרא דזכריה יהיה מקור נפתח לבית דוד לחטאת ולנדה פירש"י וכן בתרגום מי אדיותא שצריך מים חיים ורד"ק פי' מי שזבה טובלת שצריך מים חיים ובאמת כן משמעות מתני' ה' פ"ה דמקואות אבל לא קיי"ל הכי ורמב"ם בפי' המשנה נדחק ועיין רש"י במס' שבת ס"ה ע"ב מייתי תוספתא דזבה לא בעי מים חייס ועיין שאילת יעב"ץ ח"א סי' פ"ח:

שיטה ג' ר"י בעל התוס' מייתי ליה מהא דדרש ר"ע בשבת ס"ה ע"ב והדוה בנדתה בנדתה תהא עד שתבוא במים וצ"ל פי' הש"ס דהי' ספק מנ"ל לבעלה טבילה אך בא וראה כי בכל פ' נדה לא נזכר לשון דוה אלא נדה וזבה אבל דוה לא נזכר ואיך מסיים זאת תורת וגם והדוה בנדתה דוה מאן דכר שמיה אע"כ אפרשת עריות קאי דהתם איש כי ישכב את אשה דוה וקאמר כאן והדוה שנזכר שם היא בנדתה שהוזכרה בפ' זו עד שתבוא במים וביאת מים לנדה הוזכרה בפ' זו מק"ו דה"ג הנ"ל ולכאורה קצת דוחק שהזכיר זאת תורת הדוה והלא בפ' זו לא נזכר תור' דוה לבעל' אלא סמיך אמ"ש לעיל ותהי נדתה עליו דמיירי לבעל' בפורש באבר חי והוזכרה דין דוה שייך שפיר זאת תורת:

והנה זקנים הראשונים אמרו והדוה בנדתה שלא תתקשט ור"ע פליג א"כ תתגנה על בעלה ויגרשנה פי' דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום אע"כ שתהא בנדתה עד שתבוא במים וזקנים הראשונים הם תלמידי שמאי דלא יגרש אלא א"כ מצא בה דבר ערוה והוה שפיר דרכי נועם כי לא יכול לגרשה ושפיר י"ל שלא תתקשט ולדידהו טבילת נדה לבעלה מן התורה י"ל ס"ל טבילות כלים דאוריי' וילפי' לה ממי נדה יתחטא כנ"ל ולדידהו י"ל מקור נפתח לבית דוד לחטאת ולנדה כרד"ק זבה וס"ל זבה בעי מים חיים אבל ר"ע כהלכתא זבה לא בעי מים חיים וע"כ נדה דקרא דזכרי' יתפרש מי אדיותא וה"נ אך במי נדה יתחטא בתורה ג"כ מי אדיותא ואהזאת ז' וג' קאי ולא אטבילת כלים ולא טבילת נדה לבעלה כלל:

שיטה ד' הרמב"ם רפ"ד מה' אי' ביאה כ' מדכתיב ורחצו במים גבי איש כי ישכב את אשה שכבת זרע זה בנה אב לכל הטמאים שאינם עולים מטומאתן אלא ע"י טבילה במים ולא נודע מקומו איה גם לא הילפותא והבנין אב מ"מ לפי הענין ילפי' מדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב הרי קראה הכתוב טמאה לבעלה ויש בנין אב לכל הטמאים שאינם עולים מטומאתן בלא טבילה ועפי"ז י"ל ג"כ הא דמס' שבת י"ג ע"ב דאמר אלי' שלא נשא פנים לתורה דכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וע"ד הנ"ל:

עיין רמב"ן ר"פ תזריע ושלשים יום ושלשת ימים תשב על דמי טהר' שר"ל תשב עם בעלה בהיתר תשמיש כי מצינו ימים רבים תשבי לי לא תזני ולא תהי לאיש וה"נ תשב הית' תשמיש רק אל המקדש לא תבא ע"ש ולפע"ד כבר נזכר איסור' לבעל' לעיל כימי נדת דות' תטמא וכבר כתבתי דלשון דותה מרמז על אשה דוה המוזכר בפ' עריות וכתיב תטמא והדר אמר אחר ז' ימים תשב עם בעלה ומדקרי לה טמאה תטמא אינה עולה מטומאה אלא ע"י מים מבנין אב הנ"ל אך צ"ע קצת במסכת שבועות ז' ע"ב יש לי להביא בענין זה ג' טומאת ע"ז ג"ע ש"ד ע"ש וכי גם הם צריכים טבילה וצ"ל אה"נ רוב שופכי

דמים מתטמאי' וכן עע"ז אפשר איכא מ"ד דמטמא מדאורייתא עיין בשבת ר"פ ר"ע ועריות הא כל בועל אפילו בעילת מצוה והיתר טמא טומאת ערב ובעי ביאת מים ועדיין צ"ע הנלע"ד כתבתי מה שחנני ה"ית ומי שדעתו רחבה מדעתינו יעמיק יותר ושכר הרבה יטול: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצה

שלום וכל טוב לי"נ הרב המא"הג המופלג החו"ש המפורסם מו"ה יצחק ני' אבדק"ק פ"ש:

ע"ד כלות שטובלות ושערותיהן ארוכות ועתידין לקוץ אחר בעילת מצוה א"כ חשש פר"מ שיחוצו כיון שסופן להתגלח ולענ"ד אין כאן בית מיחוש ומנהג ישראל תורה היא ואם אינם נביאים וכו':

הנה הא דחוצץ העתיד לקוץ כתב הרב"י סי' קצ"ח גבי צפורן ובשר הפורש שהוא מתוספתא וכ' טעם נכון דכל העומד לקוץ כקצוץ דמי והו"ל חציצה בבית הסתרים מקום חיבור היתר עם חלק הצריך והוא ש"ס ערוך ותוספתא פ' בהמה המקשה (חולין ע"ג ע"א) תוס' ד"ה מטביל וכו' וב"י לא מייתי מהתוס' ע"ש והנה בכל מקום דאמרינן כל העומד לכך כאלו כבר נעשה המעשה היינו כשעומד להעשות מיד בלי הפסק דבר אחר ביניהם כמ"ש תוס' בב"ק ע"ו ע"ב ד"ה כל העומד כיון דבין שחיטה וזריקה בעינן מצות קבלת דם בכוס לא אמרינן תו בשעת שחיטה כל העומד לזרוק כזרוק דמי הנה כי כן הכא נהיגי נשי שלא לקוץ השערות עד אחר בעילת מצוה ממש ומקפדת שתבוא אל החתן בשערות ארוכות אולי יצא להם זה מיצאה בהינומא וראשה פרוע יהי' איך שיהי' אין השערות עומדות להתגלח בשעת טבילה עד אחר בעילת מצוה והבעילה מפסק' בין טבילה לגילוח לא שייך עומד לקוץ כקצוץ ובפרט דטעמ' משום מיעוט' ומקפיד והכא אדרבה מקפדת שיהיו לה אותן השערות ועוד ראי' ברורה דאלת"ה נזיר טמא שטבל בשביעי וגילח בשמיני לא עלתה לו טבילה משום שער העומד לקצוץ ומבואר בהדי' בנזיר מ"ד ע"ב דיצא ידי טבילה א"כ אין קפידא בשערות אפילו עומד לקצוץ כנלפע"ד אלא שעל טעם האחרון יש לפקפק דאפשר ששער הנקצצים הם רובא ורוב אפי' אינו מקפיד חוצץ אבל טעם הראשון נראה ברור ואמת הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב יום ה' י"ד טבת קצ"ז לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצו

שלום לתלמידי הרב החרוץ הותיק חדת מלא עתיק מו"ה הרש מגליד ני':

מ"ש מטבילת מצוה אבוא בקיצור דע כי ג' מיני מצוה יש בטבילה (א') היא טבילי' בזמנה ממש מכ"ש כשהיא טבילת אשה לבעל' לפ"ור ובזמנה ממש שאין למעלה ממנו (ב') טבילת אשה לבעלה שלא בזמנה כרוב נשים בזמנינו דכולהון ס' זבות נינהו (ג') מצות טבילת גופו לכליו לטהרות ובפרט ברגל כפי' רש"י בביצה י"ח בסוגי' דטבילת כלים והנה כ' ראב"ד בס' בעלי נפש בשם רב אחאי גאון דבי"ט ושבת סמוכין התירו לאש' להרחיק החפיפה מן הטביל' משום טבילה בזמנה מצוה והבין הראב"ד דבזמנו ממש קאמר אבל משום מצות פ"ור לחוד לא שרינן להרחיק החפיפ' א"כ בז"הז דליכא טבילה בזמנה אע"ג דאיכא מצות פ"ור לא שרי להרחיק וב"י פליג וס"ל טבילה בזמנה שכתב רב אחאי אשגירת לישן בעלמא הוא וכוונתו לטהר אשה לבעלה בזמנה שלא היתה יכולה להקדים ועיין ברמ"א סי' קצ"ז סע"ב וטו"ז סק"ב שם שוב כ' הב"י בשם הכל בו ובשם הראב"ד דתמהו איך תטביל אשה בשבת כלל ולא תחוש שמא תבוא לסחיטת שער וע"ז הקשה הב"י דהא מבואר ר"פ במה אשה דאי מתרמי לה טבילת מצוה תטבול בשבת ש"מ לא גזרו במקום מצוה ונהי דהראב"ד הוי ס"ל דחפיפה שלא בסמוך להטבילה לא התירו אלא לטבילה בזמנה ממש אבל הוא פשוט דלא גזרו לשמא תסחט במקום מצות פ"ור לכל הפחות אפי' שלא בזמנה חדא דסתמא לשנא דלמא אתרמי לה טבילת מצוה הכי משמע ועוד א"כ למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה מותרת לצאת בחוטי שער בשבת וזה לא שמענו:

ובאמת אפי' במצוה קלה מזו לא גזרו משום סחיטה גבי עובר במים להקביל פני רבו כמ"ש התוס' בשבת קי"א ע"ב אלא דניחא ליה להרב"י לאתויי מטבילה אטבילה מיהו התם מייתי תוס' נמי מנדה מערמת וטובלת בבגדים בביצה י"ח והתם לאו מצות פ"ור היא דהרי יכולה לטבול גופה ותטהר לבעלה ותחזור ותלבש בגדים הטמאים ולא תעסוק בטהרות והא דמערמת הוא משום מצוה לטהר עצמו ברגל אפ"ה לא גזרו שאר אמוראים משום שמא תסחט והא דלא מייתי ליה הרב"י להקשות על הראב"ד היינו משום דלרב יוסף בביצה י"ח ס"ל דהעמידו גזירת שמא יסחוט במקום טהרת הרגל ולדידי' הא דמערמת וטובלת משום כיון דלא התרת לה אלא ע"י מלבוש זכור' היא וכן ביאר בארוכה בשע"המ סוף פ' כ"ב מהל' שבת והרי"ף פסק משום שמא יסחוט ושמא ישהה ע"כ לא הו"מ להקשות אהראב"ד מהא והדברים ברורים בעזה"י: -

והרמב"ם פסק משום שמא ישהה ומשום מתקן מנא עיין מהרש"א בביצה י"ח ובחדושי אמרתי דס"ל להרי"ף ולהרמב"ם דבי"ט ליכא למגזר משום מלאכה דסחיטה למר או תיקון מנא למר דמשום שי"ט הי' לנו שלא לגזור ושמא ישהה בשבת ליכא דהא קיי"ל

לתקלה דזמן מועט פחות מכ"א יום ל"ח כמ"ש ש"ך בש"ע יו"ד סי' נ"ז אך בשבת אסור או משום סחיטה או משום מחזי כמתקן שוב אי רוצה להשהות צריך לשהוי מי"ט לי"ט אחר תו איכא טפי מכ"א יום ואיכא משום תקלה ומיושב קו' תוס' דבאדם נמי שייך שמא ישהה והשתא א"ש כיון דבאדם ליכא משום מתקן ומותר בשבת תו ליכא תקלה בשיהוי ז' ימים משבת לשבת ומיהו הרי"ף דפסק כרב יוסף לדידי' קשה אדם בשבת נגזר משום סחיטת שער בשלמא הש"ס לא הקשה כן ארב יוסף משום דרבה ורב יוסף אמרו תרוויי' אין סחיטה בשער בשבת קכ"ח ע"ב אך לדינא קשיא הא אמר רב אשי התם אפי' תימא יש סחיטה בשער א"כ אדם בשבת לא יטבול טבילת טהרת י"ט אע"ג דבזמנינו ליכא אלא טבילת נדה לפ"ור ובזה גם לר' יוסף לא גזרו משום סחיטה מ"מ מה יענה הרי"ף אמתני' דטבילת כלים בי"ט אסור כיון דס"ל באוקימתא דמתני' כר' יוסף ע"כ מוכח מזה דהרי"ף ס"ל להלכתא דסחיטת שער מותר כמ"ש הב"י בא"ח ר"סי ש"ל על שם הרמב"ם ותל"מ. דברי הכותב בחפזי א"נ דש"ת. פ"ב יום ה' ג' טבת קפ"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצז

שוכ"ט לי"נ הרב הגדול הותיק חדתי מלא עתיק כש"ת מהו' שרגא פייבל נ"י רב בק"ק אבראהם יע"א: -

מגלת ספר ממכ"ת אלי כתוב הגיעני שאלת חכם תשובה שלימה היא בישוב שצריכות הנשים ליסע מהלך ג' שעות לטבול במקוה טהורה ובחזירתם בלילה איכא סכנת דרכים יעלו הרים ירדו בקעות משו"ה נהגו לטבול ביום ח' וחוזרים לביתם סמוך לחשיכה אמנם אם יחול יום ח' בשבת ע"כ תדחה הטבילה עד יום א' שהוא ט' לספירה ומתבטלת ב' עונות (וביטול עונה של שבת) אם יש להתיר שתטבלנה ביום עש"ק שהוא ז' לספירה ולא תבוא לבעלה עד שחשיכה: -

והנה האריך מעלתו מאוד מאוד והאמת רוב דבריו נכונים למבין וישרים למוצאי דעת ואם יש לפקפק על קצת דבריו ומ"מ אחריתו טוב עצת חכמה של תורה ללמוד אותן הנשים להפסיק בטהרה ב"פ א' ביום ד' לראי' והשני ביום ה' כמנהג כל הנשים ותספור ז' נקיים מיום ה' ואילך וביום הז' ליום ה' כשחל להיות בעש"ק והרי הוא יום ח' לפסיקת יום ד' תטבול הנה עצה נכונה היא ומשמי' דמעלתו אמינא לה בבי מדרשא ויעיי' ש"ות צ"צ סי' ס"ה ושלא להוציא חלק אכתוב לו מעט חידושי בענין זה המה מעטי הכמות כי כל מאריך טירחא ולמשכיל האורך שלא לצורך. אלו דברי בסוגי' זו נדה ס"ז ע"ב משום סרך בתה אין ספק כי טבילת נדה ביום ז' אסור אפילו סמוך לחשיכה דלא עלתה לה

טבילה עד צאת הככבים אור ליום ח' וה"ה שלא בזמנה משום סרך בתה בודאי כה"ג הוא דהרי אם תטבול בתה רגע קודם צ"ה ליום ח' שהוא סוף יום ז' לא תטהר ותשאר נדה לעולם והנה כי כן נ"ל גם בזבה דאורייי' דאמרינן לא תעשה כן שמא תבוא לידי ספק מסתמא כל יום ז' אמרו אפי' סמוך לחשיכה ממש אשר שוב לא תבוא לידי ספק ע"י תשמיש מ"מ לא נתנו חז"ל תורת כל א' בידו ובפרט מה שתלוי בזמני יום ולילה כמ"ש ת"הד ורמז עליו ש"כ סי' קצ"ו סק"כ וסתמא השוו בש"ס ז' וח' דנדה דאורייי' עם ז' דזבה משום דכ"ש וחד דינא אית להו לאסו' אפי' סמוך ללילה ממש בלי ספק איברא יום ח' דזבה דאורייתא לא מצינו בש"ס לאסור משום סרך בתה אדרבא משמע בכל דוכתא דטבילה זבה ביום ח' אחר נץ החמה וכן משמע מדתני ר"ח יומא וי"ו ע"ב יע"ש ושלהי מסכת שם טבילתן ביה"כ יע"ש וגם ר"ש לא קאמר אלא ביום ז' לא יעשה כן ולהרבה פוסקים אטבילה קאי משמע דבח' הטבילה מותרת ולא חשו לסרך בתה מספיקא דל"ד לנדה דאורייתא שאם תטבול ביום תשאר בנדתה לעולם משא"כ בזבה דאורייי' אם תטבול ביום אם לא תשמש ולא תסתור ביומה אתי לילה וטהורה היא ממילא בכי הא לא חששו לסרך בתה לאסור בח' מיהו להפוסקים דבז' בדיעבד לא עלתה לה טבילה י"ל משו"ה לא הזכיר ר"ש יום ח' משום דבדיעבד מיהת עלתה לה טבילה משא"כ בז' אבל לאינך פוסקים ק' בודאי אע"כ לא גזרו ביום ח' משום סרך בתה בזבה דאורייתא איברא היינו בשנים קדמונים שהיו בקיאים בפתחי נדה וזבה דאורייתא לא שכיחי דהרי בי"א שבין נדה לנדה היא מסולקת בדמים ובחזקת טהרה היא וכיון דספיק' וחששא בעלמא נמי היא לא גזרו בי' רבנן נמצא בנדה דאורייי' אסורה בח' אפי' סמוך ללילה בלי פקפוק ובזבה דאורייי' מותרת ביום ח' משתנץ החמה: -

אך אחר שנתמעטו הלבבות וכולהי נשי ספק זיבה נינהו והוה גזירה דשכיחי טובא בכל אשה ואשה ובכ"ז ועידן דהרי ליכא נדה גבן אלא זיבה א"כ גם בהו איכא משום סרך בתה בח' כמו שהי' בנדה דאורייתא אע"ג דהוה רק ס' מ"מ גזרו וחששו כמו שהוכיח תוס' מאמוראי דתקנו באונס גנבי ואבולאי אלא עתה יש מקום לספק בסמוך לחשיכה אי גם בהא גזרו או לא ואפשר לא שינו בין גזירה ראשונה לשל עכשיו וזהו דעת רשב"ם ואמנם ר"ת מתיר בז"הז סמוך לחשיכה אעפ"י שמודה בעיקר תקנה הראשונ' דלא פלוג מ"מ בז"הז מקיל דלעולם אין להחמיר בלא פלוג כמו בגוף הגזירה כמ"ש כתבי מהרי"א מביאו מג"א סי' תמ"ז ססק"ה ובזה יובן המשך תוס' ד"ה משום סרך בתה ליכא לפרושי וכו' ומיהו אומר ר"ת וכו' דלכאורה מה לשון ומיהו והא"ש דאע"ג דגזרו בז"הז מיהו חילוק יש בין גזירה קדמוני' לשל אמוראי בתראי: -

ולכאורה תינח בח' שמעולם לא נאסר בזבה אבל בז' שמאז נאסר בנדה דאורייתא ובזבה ואז היה גם סמוך לחשיכה אסור יש לספק לר"ת אם נשאר עתה באי' או לא דלא החמירו בלא פלוג כ"כ והנה דעת רוב ראשונים ואחרונים לאיסור ואמנם הגאון ח"ץ בתשו' סי' י"א פשוט לי' מאוד דמעולם לא עלה על דעת ר"ת לאסור בז' סמוך לחשיכה דמסתמא רשב"ם ור"ת פליגי על דבר ההוה ורגיל היינו שהגיעה זמנה לטבול אור ליום ח' ורוצית להקדים בז' אבל אשה שנדחה טבילה על יום ח' מזה לא מיירי דאינו הוה ורגיל וכ' שכל המודה על האמת יודה לזה ושיש לדחוק גם ברא"ש וטור דיום ח' שכתבו הם היינו אור ליום ח' ומקדמת ביום ז' ואותו קראו יום ח' ואני מודה על האמת מ"מ דחיקא לי מלתא בכוונת הרא"ש וטור הנ"ל והגאון ע"הג סי' כ' כתב בפי' דברי תוספות שכ' דשוב לא יבוא לידי ספק דקאי אאשה בעצמה ובז' שלה דאי אהבת ומיירי בח' דהבת לא תבוא לידי ספק ע"ז והא הבת אינה נזכרת בכל הדיבור הזה וע"כ בז' קאי ואהאשה עכ"ד ע"הג ולא פי' יפה את דבריו כי בתוס' נדפס שוב לא יבוא לידי' ספ"ק נראה שהיו גורסי' בברייי' דר"ש אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא יבוא לידי ספק וכ"כ בחי' ר"ן שיש לגרוס כן בש"ס עפ"י ברייי' דת"כ ושכן גרס רי"ף וקאי אטהרות ובעל שהוזכרו שם בברייי' והתוס' נקטו לשון הברייי' וע"כ כתבו תוס' שבבואה לביתה בלילה שוב לא יארע מ"ש בברייי' יבוא"ו לידי' ספ"ק והנה בברייתא לא הוזכרה בת ולא הי' שם שום גזירה בסריכ' הבת בזבה דאורייתא וע"כ איום ז' קאי וכדברי ע"הג ומ"מ יש לפקפק גם ע"ז ההכרח והגאון ס"ט סק"ט החליט קולא זו לחלוטי' דבמקום ביטול עונה לטבול ביום ז' ולא תבוא לביתה עד שחשיכה והיות הגזירה רק רחוקה ומילי דרבנן וביטול מצות פ"ו הקילו הגאונים ומי יבוא אחריהם ח"ו אפי' להחמיר: -

אך על כל פנים נ"ל שתשהה האשה בהליכה ממקוה לביתה עד הלילה אבל אינו מועיל מה שתלך לבית חברתה באותה העיר כי מה לי בית זה או זה ולא ניתנו דברי' לשיעורים כאלה וכן יש להוכיח מפשטיות הסוגי' כמובן ומכל מקום המחמיר תע"ב והמקיל לא הפסיד עד כאן לשוני שכתבתי במק"א וכעת נראה לי עצת מעלתו נכונה לכתחלה על כל פנים שתפסוק בטהרה גם ביום ד' סמוך לב"הש הפונה ליום ה' לראי' ומ"מ לא תתחיל לספור אלא מיום וי"ו ואילך אחר פסיקת טהרה שנית סמוך לב"הש הפונה ליום וי"ו לראי' ואז תטבול ביום ז' שחל בעש"ק ולא תבוא לביתה עד הלילה ליל ש"ק ומ"מ ק' הדבר איך תשהה כ"כ סמוך לשבת בדרך כי כבר כתבתי שאין נ"ל שום היתר במה שהיא בבית חברתה באותה העיר והחכם עיניו בראשו כתבתי בנחיצה וחתמתי שמי פ"ב יום ה' ערב חנוכה פ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קצח

בדין חקקו ולבסוף קבעו וקבעו ולבסוף חקקו שעיקרו במסכת ב"ב ס"ה שמשמעות הש"ס דבדאורייתא אין לחלק רק בדרבנן אמנם דעת הפוסקים לחלק גם בדאורייתא והגאון נ"בי מה"ת סי' קמ"ב שפך סוללה על דין הנ"ל שהוא נגד הש"ס ויען כי לא חדית היא כי כבד הלכו בו נימושות מאז על כן אמרתי לברר הלכה זו בעזה"י ואם אינני אלא מעתיק דברי הראשונים די לי בזה כמ"ש רמב"ן בדיני דגרמי ומכל מקום אוסיף קצת נופך בין הפרקים אשר חנן ה' את עבדו ומאתו אשאל יחוננני דעה בינה והשכל ולא אכשל ח"ו בדבר הלכה: - והנה לא באתי לבונן האבנים והרוצה לעמוד על דברינו יעיין בסוגיא היטב: - ולמען ירוץ הקורא אסדרם על שלש עשרה עקרים:

(**א**) הרמב"ם בפי' משנה ד' פ"ב מכלים מתני' עריבה וכו' אעפ"י שקבעה בכותל כ' וז"ל לפי שהכלי אשר יקבל טומאה כפי צורתו כאשר נקבע בכותל או בארץ הנה הוא יקבל טומאה כמו שהוא לפי דעת חכמים כמו שהתבאר מדבריהם פט"ו ממס' זו גבי דף של נחתומים וכן בסוף חגיגה והלכה כחכמים אמנם יהיה המחובר לקרקע כקרקע ולא יקבל טומאה אצל חכמים כאשר יעשה זה הדבר מתחלתו בקרקע או נעשה לשמש את הקרקע כמו שקדם עכ"ל מבואר מדבריו לחלק בין היה כלי בתלוש ושוב חברו בקרקע או שנעשה מתחלת עשייתו אחר שכבר קבעו בקרקע אפי' לא נעשה לשמש את הקרקע או נעשה לשמש את הקרקע אפילו לא נעשה מתחלת עשייתו בקרקע מבואר מדבריו דדף של נחתומים שבמשנה ב' פט"ו דכלים מיירי שהיה עליו שם דף קודם שקבעו וכן יתפרשו דבריו בחיבורו ספי"א מכלים מניקת וכו' לפיכך דף של נחתומים וכו' ע"ש דמיירי מכלים עשויים שקבעם וכ"כ בס' באר יעקב סי' ר"א דרמב"ם נתכוון לדף שכבר נגמר קודם שקבעו אמנם כל זה שלא כסוגית הש"ס:

(**ב**) הר"ש פ"ה דפרה משנה ז' השוקת שבסלע וכו' כתב וז"ל והכא מיירי בסלע מחובר שחקקו אין נחשב כלי הואיל ולא הי' עליו שם כלי בתלוש ואפי' היה תלוש אלא שקבעו ולבסוף חקקו כדאמר בהמוכר את הבית גבי צינור עכ"ל והנה הא דלא מייתי ש"ס בב"ב מהך דשוקת אין ממלאים וכו' היה כלי וחברו בסיד ממלאים בה והכא מיירי בקידוש והזי' וצמיד פתי' דאוריי' וגם מפסול מקוה דרבנן אלא דמשנה זו אינה ראי' די"ל או שוקת היינו מחובר מעיקרא בסלע אבל כלי שחברה בסיד אפי' קבעה ולבסוף חקקה פוסל ואין ממלאים ומקדשים וכרבנן דדף או להיפך כולה ר"א ושוקת היינו בין חקקה תחלה או קבעה תחלה וכלי שחברה בסיד ר"ל שלא חברה היטב אלא בסיד בלי גפסית או צרורות דרך בנין וזה אינו מבטל תורת כלי ע"י חבור חלש כזה אבל אם היה מחברו

כראוי' אז כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע וכר"א ומשו"ה לא מייתי ש"ס מהך מתני' אפלוגתת ר"א ורבנן אבל מכל מקום הר"ש מפרש להלכתא מתני' דשוקת כברייתא דצינור בין בדאורייתא ובין בדרבנן דאינה צריכה צמיד פתיל:

(ג) תשובו' רשב"א סי' ת"ת ומייתי לי' ב"י ורמ"א סי' ר"א וז"ל אם היה כלי אבן א' חקוקה בכל מקום פסול והוא שחקקו ולבסוף קבעו משום דה"ל כלים ואין טובלין בכלים דמעיין ובור כתי' וכו' מבואר שאם היה קבעו ולבסוף חקקו טובלים בתוכו אע"ג דטבילה בכלים פסול דאורייי' דמעיין ובור כתי' ומביאו רמ"א סי' ר"א סעיף ז':

(ד) הרא"ש והטור והש"ע סי' ר"א סעי' ז' ולשון ש"ך סקכ"ח לפיכך גיגי' שקבעום בארץ ונתמלאו מי גשמים אין טובלין בה כיון שהיה עליי' שם כלי קודם שקבעו עכ"ל טור משמע אם לא היה עליו שם כלי קודם שקבעו כגון שקבעו עץ או אבן ואח"כ חקקו כשר וכן הוא במשנה ובאשר"י ובפוסקים עכ"ל הש"ך ועוד לקמן בשם תשו' הרא"ש ובש"ע סעי' מ"ח הבא להמשיך מים למקוה צריך שלא יהיה בדבר המקבל טומאה וכו' ואם הסילון של מתכות מחובר לקרקע אפי' מקלח להדיא לתוך המקוה כשר שהרי אינו מקבל טומאה לפי שהוא בטל אגב קרקע עכ"ל ובס' דגול מרבבה שם כ' דמיירי דוקא שנעשו מתחלה לקרקע והמעיין בל' תשו' רשב"א דמייתי ב"י ד"ה ומ"ש ואם הוא מחוב' לקרק' וכו' ע"ש ובלשון הטור שם וז"ל ואם הוא מחובר לקרקע ש"ד שאז אינו מקבל טומאה לפי שהוא בטל אגב קרקע עכ"ל הרי שאפי' לענין הוי' בטהרה דאורייי' מהני ביטול אגב קרקע:

והנה בטח"מ סי' צ"ה ז"ל טענו במחובר לקרקע וכו' ענבי' העומדים לבצור וכו' כ' הרמב"ם דנשבעים עליהם דכתלושים דמי ומדברי א"א הרא"ש יראה דאין נשבעים עליהם אלא היסת דלאו כתלושי' דמי וכן ר"ח פסק כר"א דאית ליה כל המחובר לקרקע כקרקע דמי וכ' הרב"י דמ"ש הטור שיראה מהרא"ש דאין נשבעים היינו מדמייתי המשנה כצורתה ומשמע סתמא הלכה כרבנן והתומים הקשה סתירת הרא"ש לפ"ז ומ"ש הרב"י דמ"ש הר"ח פסק כר"א דלא ידע ר"א היכא רמיזא העלה הש"ך דט"ס הוא בהטור ולא שייך הר"ח לכאן גבי ענבים העומדים ליבצר אלא לקמן שכ' הטור וכ' בעל העיטור דוקא גידולי קרקע אבל תלוש ולבסוף חברו כגון כותל בנין וצינור שקבעו וכוורת דבורי קיי"ל כחכמים דמחובר לקרקע לאו כקרקע דמי הכא שייך ור"ח פסק כר"א והיינו דברי ר"ח דמייתי רשב"ם ב"ב ס"ז ע"א ע"ש והנה דברי ש"כ נכונים אך א"כ צריך להגי' גם בלשון הטור שכ' וכן ר"ח פסק כר"א ומאי וכן אבל האמת יורה דרכו דכל מ"ש לעיל אהרמב"ם בענבי' עומדים לבצור כתלוש ומדברי א"א הרא"ש וכו' הוא ט"ס ושייך למטה

אהעיטור דפסק כרבנן כל המחובר לאו כקרקע דמי וע"ז כ' הטור ומדברי א"א הרא"ש יראה שאין נשבעים עליהן וכן ר"ח פסק כר"א כצ"ל אבל בענבים העומדים לבצור לא הכריע הטור בדעת הרא"ש כלל ולק"מ ק' תומים בסתירת הרא"ש ואמנם מ"ש הטור דמדברי רא"ש נראה דאין נשבעים על המחובר היינו מדפסק כל הני פיסקי דלעיל דכמחובר דמי לענין טבילת מקוה והוי' בטהרה:

(ה) האגודה פ' המוכר בית סי' קט"ו מייתי בריי' דצינור שחקקו וקצת שקלא וטרי' היינו שינוי דפשוטי כלי עץ דרבנן ומ"ש עליו תוס' דכלי עץ משמשי אדם טמאים ולא מייתי כלל שנוי' שאני שאיבה דרבנן ומייתי איבעי' חישב להדיח איצטרובלין ודחה פרשב"ם ומקיים פי' תוס' דקאי האיבעי' למ"ד כותל בנין כמחובר וקאי בתיקו ושוב כ' אגודה וז"ל לפ"ז נ"ל דאין ליטול מים לאכילה מאותן אבנים שיש להם בית קיבול ונקבעו בכותל ויש להן ברזות או תרנגולי נחשת שנוטלים בהם עיין מס' פרה סי' א' פ"ה דמותר עכ"ל ומייתי לי' ד"מ ובהגהת ש"ע א"ח סי' קנ"ט סעי' ז' ובט"ז שם סק"ח הבין דראיתו מפ"ה דפרה מתני' דשוקת לחלק בין קבעו תחלה או חקקו תחלה ובאמת כן נראה שהביא בעל חי' אגודה שבסוף תשו' מהרי"ו אבל לבבי לא כן ידמה מפני כמה ק' שיש לי בזה חדא מ"ש דנקיט שיש להם ברזות ותרנגולים מאי שייטי' הכא ותו מאי אולמא להביא ראיה מדברי עצמו דמייתי במס' פרה שלו דמתני' דשוקת מיירי בקבעו תחלה והנה ז"ל שם פ"ה דפרה השוקת שבסלע אין מקדשים וכו' פי' שחקקה במחובר' או שקבעו ולבסוף חקקו כדאיתא בפ' המוכר את הבית סי' קט"ז גבי סילונות עכ"ל וא"כ כיון שכל עצמו פ"ה דפרה אצינור דשמעתין סמך איך מייתי הכא מהתם ותליא תניא בדלא תניא ותו דמסיים פרק ה' סימן א' ואיננו סי' א:

אבל האמת יורה דרכו דקיי"ל כל כלי שמשתמש עם ברזא נהי כשהברזא סתום הרי הוא כלי מ"מ כל שפותחים הברזא בטיל לי' מתורת כלי ונהי דנוטלים ממגופת חביות לידים היינו ע"י אותו הנקב ברגע שפותח ומסיר המגופה דהרי כ"ז שהיה סתומה היה המים בכלי וכל השופך מכלי על ידיו הרי המים באויר בין כלי לידיו ומ"מ נקראים מחמת כלי כיון שלא הפסיק דבר אחר ביניהם שאינו כלי וה"נ מה שבאי' בשפיכה ראשונה על ידיו ה"ל באי' מחמת כלי אמנם אותו שעה בטיל לי' מתורת כלי וכבר האריך בזה הגאון בית אפרים חי"ד סי' נ"ג ד"ה אחר כותבי מצאתי בש"ות נ"בי מה"ת חי"ד סי' קמ"ב וכו' ולע"ד הוה דבר תימה לומר דכלי שעשו בו נקב המטהרו יהיה דין כלי עליו בשביל שדעתו לתקן לו סתימה ואפילו דעתו לסתמו סתימה גמורה כגון כלי חרס שמנקבו ודעתו לחזור ולסתמו בזפ' וכו' ומכ"ש אם אין דעתו לסותמו סתימ' גמור' רק

ליתן לו ברזא שאין הקלקול ע"מ לתקן לגמרי וכו' ומ"ש נ"בי ראי' מסי' קנ"ט נפלאתי דהתם כיון דדרך תשמישו בכך וכו' ודבר פשוט לפע"ד בכלי שיש בו ברזא ונוטל הברזא מתוכו אבל לא נטל ידיו דרך הנקב רק יצק המים דרך פי הכלי דלא מהני דבעת שהוא פתוח בטל ממנו תורת כלי ואין היתר רק להיות נוטל ידיו דרך פי הברזא ע"ש שהאריך עוד מאוד ורק בטעם שנוטלי' דרך פי המגופה לא ביאר טעמו יפה וכבר כתבתי לעיל הטעם שנלע"ד מ"מ בהא סלקינין בהסרת הברזא בטיל לי' מתורת כלי ובחזירתו נעשה כלי וכן לעולם ואהא קאי אגודה בכלי שאחר שחקקו קבעו בכותל כנהוג אך תיקן לו ברזא נמצא בעת הסרת הברזא בטיל ליה מתורת כלי ושוב כשמחזיר הברזא נעשה כלי במחובר וה"ל קבעו ולבסוף חקקו ופסול לנטילה: -

ומ"ש לפ"ז לא קאי לפי האיבעי' דאיצטרובל דקאי בתיקו דהרי איהו מפרש כהתוס' דכל האיבעי' לא קאי אלא למ"ד כותל בנין כמחובר דמי והרי האגודה גופי' פסק פ"ק דחולין סי' כ"ב דאפי' גבי שחיטה כתלוש דמי מכ"ש לענין הכשר זרעים ע"ש בש"ס פ"ק דחולין ותבין אלא קאי אהסוגי' ושקלא וטרי' דקאי אצינור והוא לא מייתי כלל שום דחי' דשאני שאיבה דרבנן וכאלו הך דצינור הלכה קבועה היא וכדעת כל הפוסקים שכתבתי לעיל וע"ז כ' עתה בסוף הסוגי' ולפ"ז אין ליטול וכו' מפני שע"י הסרת הברזא והחזרתו ה"ל קבעו ולבסוף חקקו ואין לזה צורך ראי' מפ"ה דפרה אך שוב כ' מילתא אחריתי לפמ"ש פ"ה דפרה סי' א' יש להתיר וט"ס הוא סי' א' וצ"ל סי' ח' ובאמת במס' פרה לא ציינו המדפיסים סימנים כלל אך כשתמנה ותספור פיסקא ח' שם כ' וז"ל אמתני' נקבה מן הצד פוקקה בסמרטוט המים שבתוכ' כשרי' מפני שהם עיגולי כלי מכאן משמע דכלי שניקב מן הצד מותר ליטול ממנו לידים עכ"ל ולזה נתכוון דהשתא כיון שהברזות מן הצד לא בטיל תורת כלי מיני' אא"כ הוא בתחתיתו ושוליו מותר ליטול מהכלים ההמה זהו כוונת האגודה בלי ספק: -

והנה הט"ז סי' קנ"ט סק"ח הקשה כיון דאבעי' קאי בתיקו אמאי לא ניזל בנט"י לקולא ולק"מ לפמ"ש דלא קאי אהאבעי' אלא כמ"ש לעיל דאצינור קאי ולא מספקא ליה כלל ועוד הקשה כיון דקיי"ל כרבנן דדף ורק בשאיבה דרבנן הקילו לעשותו כלי דאוריי' כאלו אינו כלי ע"י חיבור מכ"ש בנט"י דרבנן דיש לנו לחשוב קבעו ולבסוף חקקו לכלי: -

ובס' עצי אלמוגי' כ' הגאון לתרץ דקשי' כדמתרץ ש"ס שאני שאיבה הדר פריך א"ה אפי' חקקו ולבסוף קבעו נמי כיון דעלה על דעת המקשן למיפרך הכי מאי תי' שהי' עליו שם כלי אע"כ פשיטא לי' דרבנן דדף כרבנן דמכתשת דמחלקין בין קבעו תחלה לחקקו תחלה אלא באי' דאוריי' גזרו בדף של מתכות קבעו אטו חקקו ולכן כשהקשה

אשאיבה אי הכי אפי' חקקו תחלה נמי משני שהי' עליו שם כלי בתלוש פי' ואסור מ"הת לכן החמירו בשאיבה בחד דרבנן משא"כ בחקקו תחלה דהוה רק כלי מדרבנן הקילו בשאיבה דהוה לי' תרי דרבנן ולנן בנטילה בחקקו תחלה דמן התורה אינו כלי אין ליטול ממנו ע"ש וכבר השיגו בנ"בי בפי' הש"ס אמנם לקושטא דמלתא דבריו מאוד נכונים לומר דלרבנן דדף נמי לא הוה כתלוש מ"הת אלא בחקקו תחלה ובקבעו תחלה הוה רק דרבנן וא"ש נמי מאי דקיי"ל בשחיטה לקול' דכלי שקבעו אפי' בטלו מותר לשחוט בו כיון דחקקו תחלה וא"כ י"ל גם לטבול בתוך כלי שקבעו ואח"כ חקקו יש לסמוך אהנך פוסקי' דפסקו כר"א לגמרי דהוה כמחובר כיון דגם לרבנן ליכא אלא איסור דרבנן: -

ואגב אומר מה שראיתי והבנתי בפי' המשנ' לרמב"ם רפ"ד דמקוואו' שיצא לתרץ לשון הש"ס כיון שהי' עליו שם כלי ולא משני שהי' כלי מעיקר' וגם מ"ש במשנ' שלאחרי' החוטט בצינו' לקבל צרורו' ע"ש בפנים והרב"י כתב שלא עמד ע"ד הרמב"ם בזה ע"ש והאמת כי לשון פי' המשנה מגומגם ומשובש כמה פעמים כיון שהועתק מלשון ערבי לעברי גם בכאן נ"ל מ"ש פשוטי כלי עץ מקבלי' טומאה מדרבנן ליתי' וצ"ל אינו מקבל טומאה אפי' מדרבנן כיון שאינו עשוי לשמש אדם ויבואר לקמן אי"ה בדברינו גבי דף של נחתומים מ"מ למדתי מדברי רמב"ם שבשתי משניו' אלו ישוב מרווח אהא דקאמר אלימא ר"א ורבנן דמכתשת שנדחקו רשב"ם ותוס' דהא כרבנן דמכתשת א"ש להדי' ותו מאי פריך אשינוי' שאני שאיבה דרבנן א"ה אפי' חקקו ולבסוף קבעו נמי מה עלה על דעתו להקשות ככה ותו לישנא דמשני בשהי' עליו שם כלי בתלוש וה"ל למימר שכבר הי' כלי בתלוש אבל פי' ברייתי' שנטל קורה וחקקו לעשותו צינור וקבעו בארץ ושוב אחר הקביעו' הוא מחטטו לקבל צרורו' ומאותה החטיטה לא הוזכר בברייי' כי סמך אמתני' דצינור בלי חטיטה אינה כלי אלא שאמרה הברייי' דהכל תלוי' בחקיקת הצינור בתלוש ולא בחטיט' לקבל צרורו' דאע"ג דע"י חקיקה אינה מקבלת טומאה אפי' דרבנן עד שיחטט שאז מקבל טומאה דאורייתא מכל מקום הכל תלוי בחקיקה בתלוש וע"ז מקשה ש"ס דלא כר"א ולא כרבנן והוה ס"ד דאמכתשת קאי דאפילו כרבנן לא אתי' דע"כ לא אמרי רבנן אלא כשהי' כלי מכתשת ממש בתלוש משא"כ צינור שאף עפ"י שחקקו מ"מ כ"ז שלא חטטו לא הוה גמר כלי ואפ"ה פוסל א"כ הוה דלא כר"א ודלא כרבנן ומסיק כרבנן דדף ושאני שאיב' דרבנן מחלקי וע"ז פריך א"ה חקקו ולבסוף קבעו נמי הרי מחוסר חעיטה ומ"ט לגזור בדרבנן טרם היותו כלי בתלוש ומשני הואיל ונקרא עליו שם כלי בלשון בנ"א שאינם מבינים לחלק בין ראוי לקבל או לא ומכ"ש אי נימא כגי' שלפנינו בפי' המשנ' הנ"ל דמדרבנן מקבל פשוטי כלי עץ טומאה א"כ א"ש בפשיטות

דנקרא שם כלי מדרבנן טרם חטיטה ע"כ גזרו עליו והוא פי' נאה ומקובל ועכ"פ דברי אגודה אינם מתישבי' וק' ט"ז כראי מוצק ועכ"פ האגודה כהמון הפוסקים דס"ל דברייי' דצינור אפילו בדאורייי' מתני': -

(**וי"ו**) אעתיק לשון גאון אחרון הלכה למעשה בס' מרכבת המשנה ספ"ו ממקוואו' וז"ל וכבר נשאלתי על כיוצא בזה בכלי שחברו בקרקע אי מהני נקיבה אח"כ והשבתי דזה פשוט דמהני ממ"נ אי תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי א"כ אין חילוק בין נקבו בתלוש או במחובר והנקב הוא עיקר ההכשר אלא דבעי' קבעו בקרקע משום גזירה שאם יראו שטובלי' בכלי מנוקב בתלוש יטבלו בכלי שאינו מנוקב וכיון שקבוע בקרקע שרי' ואפי' תימא כמחובר דמי א"כ בלא"ה שרי לטבול בו דעיקר הכשר בקביעות אלא גזרי' מחובר אטו תלוש משו"ה בעי' מנוקב [רוצה לומר להכירא] ותו דאנן קיי"ל כרבנן דמס' ב"ב דכתלוש דמי וכיון דמותר לנוקבו מותר לסותמו אח"כ דבשעת נקיבה בטיל מתורת כלי והסתימ' אח"כ חשיב כקובעו ואח"כ חוקקו ואין להאריך דזהו דין פשוט עכ"ל מרכבת המשנה אע"ג דדבריו פשוטי' לא הפסדתי בהעתק' דבריו וללמוד דגם הגאון הזה לא הרגיש דהרי בש"ס לא שרי' אלא בשאיבה דרבנן ולא לטבול בתוכו והו' הזכיר רבנן בדבריו ולא נזכר דא"כ לא יועיל קבעו ולבסוף חוקקו לטבול בתוך הכלי שהוא קפידא דאורייי' ופשיטא ליה האי דינא ככל הפוסקים הנ"ל: -

ומ"ש מסתימה דע כי בנ"בי כ' בפשיטות דלענין קבלת טומאה אין שום סתימה מועיל כ"א זפת בכלי חרס ולענין מקוה כל הסתימו' סגי וכבר דחה לי' בתשו' בית אפרים והאמת לפי ראות עיני' דהוה סתימה גמורה ממש בל תזוז משא"כ ברזא שרגילי' לתוחבו יפה כמ"ש רמב"ם פכ"ב מה' שבת ועש"ע א"ח סי' ש"כ ועיין ר"ש ספ"ט דכלי' דבעי' שימרח ג"כ ועכ"פ נ"ל מין בשאינו מינו כגון עץ למתכות גרע טפי כמ"ש ר"ש בשם תוספתא ספ"ג דכלים ומפרש טעמא מפני שהוא מינו שזפת יוצא מן העץ ע"ש והכל לפי מה שהוא: -

(**ז**)

ועתה נבוא להעתיק התירוצים על ק' זו:

בשו"ת תורת חיים שבתי ח"ג סי' כ"א אחר שכ' שאין לזוז מפסק רא"ש וטור אע"ג דקשי' עלי' מגמ' העלה לתרץ בדרך דס"ל הלכה כר"א כמ"ש רשב"ם בשם ר"ח מדמגבי' עישר נכסי מאיצטרובל וכן פסקו כל הפוסקי' לבר מרמב"ם וא"כ הלכה כר"א ויען כי הך דצינור הלכה פסוקה הוא ע"כ לומר דבכלי קבול גזרו אפי' בשאיב' דרבנן לחלק בין

חקקו ולבסוף קובעו ובין קבעו תחלה אבל בכלי שאין לו בית קיבול לא גזרו אפי' בדף של מתכות שהוא דאורייתא אלו דבריו ז"ל: -

והנה העיטור כ' ע"ז דברי ר"ח הנ"ל דראי' מאיצטרובילא לא אתברר וכ' ש"כ סי' צ"ה סק"ח דאין להבי' ראי' מאצטרובילומגביית עישור נכסי לשאר מטלטלי' ושארי ענינים ע"ש ואני אומר דהא דכ' ר"ח דסלקא שמעתא כר"א היינו כאשר אומר דלפע"ד הא דאמרי' דמוכר בעין יפה או רעה מוכר לכל מר כדאית ליה זה שייך אי יש חילוק בין חקקו תחלה לקובעו תחלה וכיון דלענין דיני איסורא רגילים בני ישראל לחלק ביניה' ונולד מזה בלשון בנ"א במקח וממכר וגביי' חוב ג"כ לחלק ביניהם וא"כ המוכר בית ויש כלים מחוברים כגון מכתשת הי' צריך חקיר' על תחלת עשייתו של אותן כלים ועדי' וראי' ע"ז י"ל מוכר בעין יפה מכר בכל אופן ולא בעי למיקם בחפוש זכיות וראי' או בהיפוך בעין רעה מוכר והקונה סביר וקיבל אבל איהי' דין מוחלט המחוב' לקרקע הרי הוא כקרקע או אינו כקרקע לא שייך כלל עין יפה או רעה ויקוב הדין ההר והיות כן הלא משנתינו סתמא במכתשת כר"א דהוא מכור לעולם וכ"פ כל הפוסקים ומשנתינו דדף סתמא דאין חילוק בין קבעו תחלה או חקקו תחלה דלר"א לעולם הוה כמחובר ולרבנן לעולם כתלוש וא"כ תו ליכא למימר דסתמא מתני' דמכתשת משום מוכר בעין יפה מוכר כיון דר"א ורבנן לא מחלקי תו ליכא לאפלוגי בזה וע"כ הלכה כר"א והיינו דכ' ר"ח דשמעתא סלקא כר"א: -

ומ"ש דא"כ ליישב בריי' דצינור צריכי' לומר בכלי שיש לו תוך ובית קבול החמירו טפי ולדבריו י"ל במשנתינו דמכתשת אע"ג דיש לו תוך ובדיני מקוה חלקו חכמי' מ"מ המוכר בעין יפה מוכר כדין תורה ונראה להסביר דבתר דמשני ש"ס שאני הכא כיון דהוה עליו שם כלי מעיקר' בתלוש להכי דקדק ש"ס שם כלי ולא אמר כלי לכלול בתי' זה דהשתא דאתית להכי אפשר לאוקמי נמי כר"א והחילוק הוא מה שנקרא בין בני אדם בשם כלי היינו שיש לו תוך לאפוקי פשוטי אפי' כלי מתכות אין עליו שם כלי ולא חילקו בו:

ואמנם עדיין לא נתיישבה סוגי' דב"ק ס"ו דפריך למאי דקיי"ל שינוי קונה א"כ יועיל נמי לעשות המחובר כתלוש ע"י שינוי השם ע"ש בתוס' ד"ה צינור וכו' ומשני ש"ס שאני שאיבה דרבנן וא"כ לטבול תוך כלי דהוה דאוריי' ק' מיהו במה שנוהגי' ליקח גיגי' ולנוקבה ולקובעה ולחזור ולסותמה אח"כ במחובר לא שייך שינוי שם נהי דאשתני דינא ע"י השבירה והסתימה אבל שמא לא אשתני וא"ש אבל מ"מ מסתימת הפוסקי' ובפרט תשו' רשב"א סי' ת"ת מיירי בהדי' בקובע אבן וחוקקו וטובל בו א"כ אשתני

שמו וטבילה בתוך הכלי הוא דאוריי' א"כ ק' כנ"ל הא שינוי השם עושהו כתלוש והנה בתוס' דבור הנ"ל הקשו לר"י דס"ל דמיירי מחטיטה והלא ע"יז לא נשתנה שמו ותי' כיון דע"י חקיקה נשתנה וה"ל תלוש שוב כשחוטט ה"ל כחוטט בתלוש אמנם בהרא"ש שם מבואר דחוקק דבריי' היינו חוטט וא"כ מיירי מצינור גמור שקבעו ואח"כ חטטו ומותר ודלא כמ"ש לעיל בכוונ' פי' משנה לרמב"ם וק' א"כ מ"פ ש"ס הא ע"י חטיטה לא נשתנה שמו והלא כבר הי' צינור חקוק מעיקרא ונתקשיתי בזה הרבה עד שמצאתי בש"מ דהרא"ש גופי' יישב זו ומפרש שינוי השם היינו שינוי הדין שנעשה כלי לפסול מקוה אותו השם עצמו גורם להחשיבו כתלוש וא"ש אך לפ"ז לק"מ ק' ש"ס לר"י דבעי שינוי שאינו חוזר לברייתו והלא החטיטה חוזר לברייתו לכשיבשו לתוכו צרורו' ועפר אע"כ ק' ש"ס הוא רק לס"ד דלא בעי שינוי שאינו חוזר לברייתו וכ"כ בחילופי גרסאות דמהרנ"ש ומהו' שכנא לא גרסי בקו' הש"ס ושינוי שם שאינו חוזר לברייתו מי הוה שינוי אלא ס"ל להני גאוני' דק' ש"ס הוא רק לס"ד אבל לר"ז לק"מ דאפי' צינור גופי' לכשישבר נמי חוזר לברייתו לקרוא קציצתא וא"כ למסקנא לק"מ וא"ש דין הרשב"א באבן שקבעו ואח"כ חקקו לטבול בתוכו וא"ש ומכ"ש לפמ"ש לעיל דבטח"מ סי' צ"ה משמע דהרא"ש כר"ח ס"ל דפסק כר"א וכנ"ל: -

ויש להבי' קצת ראי' למהרח"ש הנ"ל מדמקשה כ"כ בפשיטות וא"א שינוי שם מלתא היא אפי' קבעו ולבסוף חקקו נמי מאי פסקא לש"ס לס' פשוטה כ"כ דאחר שכבר נתבטל בקרקע יחזור וניעור ע"י שם חדש וי"ל דש"ס דב"ק אמסקנא קאי דקיי"ל כר"א וכסתם מתני' דמכתשת ובדף מקלינן אפילו בדאורייתא ולא מחלקינן בין קובעו לחוקקו תחלה וגבי שאיבה הוא דמחלקינן משום שם כלי ולא כלי ממש שהרי החיבור מבטל אפילו דף של מתכות רק מפני שמות בני אדם שקוראי' לקיבול ותוך כלי א"כ אפי' אחר שקבעו ומחדש לו שם אשר פי יקבנו צינור נמי ואפ"ה משני בשאיבה דרבנן לא החמירו כ"כ: -

והנה בכ"ז לא נתיישב דעת רמב"ם בפי' המשנה דאבוס של פרה דמחלק בין חקקו לקובעו תחלה ואפ"ה פסק במשנה דדף כרבנן ולא ס"ל הלכה כר"א וכנ"ל וא"כ הדרה קו' לדוכתא גם ק' דקיי"ל בשחיט' כתלוש דמי או לכ"הפ ספיק' הוה ולר"א ליכא ספיק':

(ח) ובס' באר יעקב בסי' ר"א בסופו כ' לתרץ דס"ל כרבנן דבית ולא ס"ל דטעמא משום מוכר בעין רעה מוכר אלא מדאורייתא דינא הכי ויצא כן מדבעי ר"י איצטרוביל וכו' אליבא דהני רבנן לפירשב"ם וא"כ לדינא בקבעו תחלה הוה מחובר דאורייתא ובחקקו תחלה איבעי' לר"י אי טעמיה משום עין רעה או מיחשבו להו כתלוש דאוריי' וסלקא בתיקו ול"ק מהא דקיי"ל לענין שחיטה חקקו ולבסוף קובעו אפי' בטלו שם הוה כתלוש

או ספיקא דה"נ הכי הוא ע"ש ואך עדין ק' להאגודה דבתר דמייתי איבעי' דאיצטרובל ודחה פירשב"ם ומפרש כהתוס' דהאבעי' לרבנן דדף אליבא דמאן דמחשב כותל בנין למחובר והוה איבעי' שלא אליבא דהלכתא לבתר כל אילן מייתי הך דנט"י שכ' לעיל בשמו וא"כ לא ס"ל דקיי"ל כרבנן דמכתשת מדבעי ר"י אליביי' ש"מ אין הטעם משום ע"ר מוכר דמנ"ל הא כיון דהאבעי' דר"י הוא לרבנן דדף וצ"ל להאגודה כתי' מהרח"ש דס"ל הלכה כר"א אלא דהוא גופי' פסק פ"ק דחולין דלענין שחיטה כתלוש דמי וכנ"ל: -

(**ט**) ואני עני אענה חלקי דהנה תוס' ב"ב החליטו דלא נ"ל דמיירי בצינור שיש לו ד' לבזבזים אלא בחטוט לקבל צרורו' ובב"ק לא החליטו זה והדין עמהם דאס"ד דיש לו ד' לבזבזי' והוה כלי המקבל טומאה מ"הת א"כ המים הנמשכים ממנו למלאות המקוה פסולים מ"הת לרוב הפוסקים ולהרשב"א אפי' נמשכים ממעיי' והוא היש חולקים שבסעי' מ"ט ע"ש לבד מרמב"ם דס"ל הוי' בטהרה לא בעי' עיין ב"י סי' ר"א וא"כ איך מסיק שאני שאיבה דרבנן הא הווי' בטהרה דאוריי' היא אע"כ מוקילי' בשאין לו לבזבזי' רק חיטוט צרורו' והמים עוברי' על גביו ונעשי' שאובי' אבל ההוי' היא בטהרה דמסתמא החטוט איננו בסוף הצינור ויש ממנו עד סוף הצינור הרבה יותר משיעור ידות הכלים לחטוט קטן כפי המבואר ברמב"ם פ"כ מה' כלים וא"כ הנותר מהצינור אחר שיעור יד לחטוט הצרורו' לא גרע מחיבור לפי סילון צינור קטן המבואר בסעי' מ"ח והוה הוי' בטהרה וא"ש ועיי' עוד בפכ"א מה' כלים בחבל היוצא מן המטה ועיין טור פ"ב הלכה ב' בסופו והכא אינו משמש אדם לכן אפי' טומאה דרבנן ליכא עיין היטב: -

אלא היא גופי' ק' מאי דוחקי' לאוקמא כרבנן נימא ר"א היא ופשוטי כלי עץ דרבנן והכא בצינור שיש לו ד' לבזבזי' ומשו' הוי' דאוריי' נגע' בי' וי"ל אה"נ הו"ל הב"ע ביש בו ד' לבזבזי' אלא אכתי הוי ק' הא ריבר"ח בדף של מתכת עסקי' וע"כ הוצרך לשנוי' כרבנן ושאני שאיבה דרבנן ומה שהכריח ריבר"ח לאוקמא בשל מתכות ולא אוקמי' בשל עץ בל"ז הייתי יכול לומר דאיהו גופיה קשיתי' ק' הש"ס דבריי' דצינור כר"א לא אתי' וע"כ כרבנן ומשום שאיבה דרבנן וא"כ לא מיתוקים לי' בפשוטי כלי עץ דא"כ מ"ט דרבנן מ"ש שאיב' דרבנן או פשוטי כלי עץ דרבנן אבל להנ"ל הא שפיר מיתוקם כר"א ופשוטי כלי עץ דרבנן מקיל ר"א ובצינור של לבזבזין מחמיר והנה רשב"ם פי' דף ב' פירושים א' שמוכרי' עליו לחם וא' שעורכי' וקוטפי' עליו וכן פי' רמב"ם ונ"ל א"ב כי אותו שעורכי' עליו ומקטפי' הוה משמשי אדם ומקבל טומאה דרבנן אבל דף שמוכרים עליו לא הוה משמשי אדם ואפילו מדרבנן לא מקבל טומאה ורי"ברח בעי לאוקמי בכל מין דף בין

שעורכי' בין שמוכרי' עליו ואותו שמוכרי' עלי' לית בי' קבלת טומאה כלל ע"כ מוקי לי' בדף של מתכות וברייי' דצינור כרבנן ושאני שאיבה דרבנן:

ולפ"ז י"ל לפמ"ש לעיל דשמעתא כר"א סלקא א"כ דמוקמי' בדף של עץ ושעורכי' עליו דוקא ודלא כריבר"ח וצינור מיירי ביש לו ד' לבזבזי' ומדאוריי' משום הוי' בטהרה מחלקי' בין קבעו תחלה לחקקו תחלה ובמוכר מכתשת בעין יפה לא חילק ובדף פשוטי כלי עץ דרבנן דעורכי' עליו מקיל ר"א ומ"מ בשאיבה אע"פי שהוא דרבנן עשאוהו כטובל בכלי ממש לחלק בין קובעו תחלה לחוקקו וכן בנט"י סמכוהו אקידוש מי חטאת ועשאוהו כשוקת ממש לחלק בין קובעו תחלה לחוקקו תחלה וס' זו דנט"י דומה לקידוש מי חטאת כ' ג"כ בס' חמד משה וא"ש הכל גם בשחיטה דחקקו תחילה עשאוהו כתלוש וא"ש הכל בעז"הי:

אך הרמב"ם מפרש להדי' בדף של מתכות ובשעורכי' עליו ושל עץ הוא מדרבנן והלכה כרבנן כל זה כ' בפי' המשנה שם ע"ש ולדידי' הא דמוקי ר"י בר"ח בשל מתכת ולא בשל עץ ושעורכי' עליו כמו שפי' רמב"ם אכתי היינו משום דלשיטת רמב"ם לא בעי' הוי' בטהרה אלא למי חטאת וא"כ אפילו מיירי בצינו' של ד' לבזבזי' מכל מקום ליכא אלא שאיבה דרבנן ולא מתוקמא אלא כרבנן דדף ושאני שאיבה דרבנן אם כן בפשוטי כלי עץ דרבנן לא עשאוהו רבנן כתלוש וע"כ בשל מתכות איירי וא"ש פי' רמב"ם מ"מ הדרה ק' למה פסק במשנה דאבוס לחלק בין קבעו תחלה לחוקקו תחלה:

(**יו"ד**) ע"כ נראה לי עוד בא"א מה שאמרתי כבר מאז דלכאורה הומ"ל דרבנן היא וס"ל מדאורייתא לחלק בין קבעו תחלה לחקקו תחלה והכא מיירי בדף שנגמרה מלאכתו קודם שקבעו בכותל שכ"מ לשון דף שקבעו שכב' הוא דף וכמ"ש לעיל בלשון רמב"ם ספי"א מכלי' דמיירי בהכי בשלמא כר"א לא מיתוקמי ולומר דמיירי מדף שאינו מתוקן וקבעו תחלה דלשון דף לא משמע הכי אבל כרבנן מתוקמא שפיר וי"ל אה"נ אלא הכי אורחי' דש"ס שאינו חוזר מסברת המקשן דהוה ס"ל דמיירי בכל דף וס"ל נמי דשאיבה דרבנן מיירי צינור וס"ל נמי דמדרבנן היינו פשוטי כלי עץ מקלינן חד דרגא ע"כ הניחו באותו הס' ממש ותי' דצינור מיירי רק בשאיבה דרבנן ואמנם בב"ק ס"ו ע"ב בתר דאתקשי רבה עשרי' ותרתי' שנין אח"כ חידש ר"י שינוי שם קונה ולכי שיטת ש"ס שם אפי' יהי' החיבור בקרקע מבטל שם כלי כשהי' תחלה מ"מ כשחקקו ונקרא בשם חדש ראוי' שיהי' כתלוש והוצרך לומר שאני שאיבה דרבנן ותינח אי חקקו בלי שנוי שם לא הי' גורם לפסול מקוה אע"ג דע"י שינוי שם ראוי לגרום מ"מ הקילו רבנן אך כיון דס"ל לרבנן דדף אפי' קובעו ולבסוף חוקקו נמי כתלוש דמי אפי' בלי שינוי שם כמו דף וא"כ

בצינור דאיכא נמי שינוי שם אינו ראוי להקל ב' קולות בדרבנן וס"ל כגי' שלפנינו ולא כגי' הרנ"ש ומהו' שכנא הנ"ל אלא גם לר"ז דס"ל דבעי' שינוי שאינו חוזר לברייתו נמי ק' וצינור אינו חוזר לברייתו וא"כ ליכא לאוקמי' כבשמעתין אלא צ"ל כנ"ל דלרבנן מ"הת יש לחלק בין קבעו תחלה ובין חקקו תחלה ודף איירי במתוקן לגמרי קודם שקבעו וצינור הי' ראוי להחמיר משום שינוי שם אלא בשאיבה דרבנן לא מחמרי' וא"ש דמוקי רמב"ם מתני' בדף של מתכת שכבר ניתקן קודם שקבעו והלכה כרבנן וההיא עריב' ואיבוס פרה נמי מחלק בין קבעו תחלה לחקקו תחלה בדבר דלא שייך בי' שינוי שאינו חוזר לברייתו משא"כ צינור דהוי שינוי שאינו חוזר לברייתו אי לאו דהו' שאיב' דרבנן הי' ראוי לפסול המקוה וא"ש הכל בעזה"י:

(**יא**) ברם צריך לבאר לשון ר"ש רפ"ו דמקוואו' וז"ל עוגת המערה היינו שוקת שבסלע שבמערה לעיל פ"ד דאינה פוסלת את המקוה דהוא צור ששת ימי בראשית או שקבעו ולבסוף חוקקו ונהי דלאו כלי הוא מ"מ אין נחשב כמקוה לטבול בתוכו אא"כ נקוב כשפ"ה לחבר מימיו עם מי המקוה שיש בו מ' סאה ומיהו אם חקקו ולבסוף קבעו כלי הוא אע"פ שמחובר למקוה אין טובלי' בתוכה עכ"ל וקרוב לזה דברי פי' הרא"ש שם והדבר תמוה אם נבין דלא מהני לטבול בתוכו מטעם טובל בתוך הכלי א"כ תינח בקבעו ולבסוף חקקו וכרבנן דדף אבל צור ששת ימי בראשית דהיינו כותל מערה לית דין ולית דיין דאפילו בע"ז מחובר ולא מצינו גזירה דרבנן בזה ותו ק' אס"ד בדאורייי' כל מחובר כתלוש דמי ומתני' דשוקת דוקא לפסול מקוה משום שאובי' א"כ קשי' מ"ט אינה צריכה צמיד פתיל והא טומאת המת דאורייי' אבל האמת יורה דרכו התם בפ"ו דמקוואו' הנ"ל לאו מטעם טבילה בתוך הכלי אתאינן עלה אלא שייטי' דמתני' התם דחורין וסדקים הסמוכים למקוה ואין בהן עצמן מ' סאה וגם אינם מחוברים כשפ"ה מ"מ כיון שיש במקוה מ' סאה טובלי' בהם עצמם במעט מים שבהם דבטלי' הם לגבי מקוה אך עוקה שבמערת המקוה אפי' צור ששת ימי בראשית אע"פי דלדינא איננו כלי מ"מ חשוב הוא ואינו בטל לגבי מקוה וצריך שיהי' בו בעצמו מ' סאה ואז טובלי' בו אפי' קבעו ולבסוף חוקקו או שיהי' מחובר למקוה כשפ"ה והאי כשפ"ה איננו שבירה ונקב אלא שאפילו המים נכנסי' בו בשפתו העליונה כשפ"ה והכלי שלם מ"מ טובלי' בתוכו ומשו"ה הר"ש והרא"ש דכ' דשוקת אינו פוסל לא לדיוקי מיני' דאין טובלים בתוכו דלישנא דמתני' כך הוא וכולל בין לפסול מקוה אחרת בין לפסול המים הניקוי' בתוכו משום טבילה בכלים וזה ברור בעזה"י:

וראיתי בראב"ן סי' כ"ה דמפרש פוסל ואינו פוסל דבריי' דצינור שחקקו וכו' כמו מכשיר ואינו מכשיר דהוא מפרש לי' במים שאובי' המקלחי' סמוך למקוה ובמקוה יש כ"א סאה ובעי' שימשכו המי' השאובי' ויתכשר המקוה בהמשכה ורביי' וס"ל דלא בעי המשכה בקרקע אלא אפי' בצינור ועתה אם חוקקו ולסוף קובעו אינו מכשיר השאובי' ההמה ותיפסל המקוה על ידיהם אבל בקובעו מוכשרי' המים להכשיר המקוה ע"ש:

(**יב**) ויש לי מקום עיון בפסחים י"ו ע"א פריך למ"ד טומאת משקים לאו דאוריי' הא כתיב כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא ומשני מאי יטמא הכשר ופריך הכשר מרישא דקרא נפ"ל מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא חד בתלושי' וחד במחוברי' וכו' והקשו תוס' הא מחובר אינו מכשיר ותי' לאחר שהעלוהו מן המים וכן פיר"שי בחולין י"ו ע"א ע"ש ודע דאפילו למ"ד משקה לטמא אחרי' דאוריי' נמי מוקמי' האי קרא בהכשר כמ"ש תוס' שם בפסחי' סד"ה ר' יוסי' לטעמי' ע"ש ולכאורה צ"ע מי הכריח לרש"י ותוס' לדחוקי ולמה לא נימא דקרא אשר ישתה בכלי מיירי בכלי מחובר וקמ"ל דכתלוש דמקרא קמא ה"א דוקא תלוש ממש כמשמעו' אשר יבוא עליו מים קמ"ל בכלי כלי המחובר נמי אבל מחובר מעיקרא לא וצ"ע ולכאורה י"ל כיון דאיכא מ"ד דתלוש ולבסוף חברו כמחובר דמי ולדידי' ל"ל כנ"ל דאע"ג דר"פ אמר בחולין שם דכ"ע כתלוש דמי היינו הך מתני' דלא לימא תברא אבל מודה דאיכא ר"א דדף דס"ל כמחובר דמי וכ"כ רשב"א במ"ה שם ולאותו מ"ד ע"כ צ"ל דהך מ"ד מפרש לקרא שהדיח במחובר והעלוהו כפירש"י ותוס':

וא"כ אפי' לכ"ע צ"ל הכי דהרי בע"ז ס"ל לכ"ע בפשיטות כתלוש דמי והיינו מקרא עצמו מוכח כן דכתי' אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם והנה אותם אלהו' שעל ההרים מסתמא נתחברו שם וקרא צווח ויחזקהו במסמרים בל ימוט ואפ"ה נאסר ע"כ בע"ז גלי קרא דכתלוש דמי וברמב"ם ר"פ כ"ו מכלים כ' בפשיטות דקביעות מסמורי' הוה חיבור וכ' כ"מ מסברא כ"כ ולע"ד מוכח כן מדמצינו פשוט בש"ס דבע"ז תלוש ולבסוף חברו כתלוש והיינו מקרא מסמורי' בל ימוט ואכתי מנ"ל מחובר בבנין אע"כ הכל דין א' וממילא היכי דהוה בנין כמחובר ה"ה מסמרו' מ"מ מוכח בע"ז מקרא דכתלוש דמי ואס"ד הכא בהכשר איכא נמי קרא להכי א"כ ה"ל ב' כתובים הבאים כא' דנהי הכשר מע"ז לא אתי דלא ילפי' קל מחמור דבע"ז כתי' שקץ תשקצנו וכדאי' במס' ע"ז מ"ו ע"א מ"מ נילף ע"ז מהכשר ומדהוה ב"כ א"כ בעלמא כמחובר דמי וא"כ מאי קמבעי' לי' לרבא לענין שחיטה מאי אע"כ אין כאן ב"כ דמקרא דהכשר ליכא למילף ע"ז מיני' דה"א לעולם כמחובר דמי וקרא דכלי יטמא מיירי כפירש"י ותוס' ולא הוה ידעי' דכתלוש אבל

השתא דכתי' קרא בע"ז נהי דליכא למילף מע"ז מ"מ גלי לן אהך קרא דכלי יטמא נמי מיירי בכלי שחברו וקמ"ל דכתלוש דמי:

והנה קרא אך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור ע"ש בפסחי' דמיירי עיקר קרא אטומאת משקים שבמחובר שאינו מקבל טומאה וקאי נמי אלטבול בתוכו ועפירש"י בחומש והרא"ם וכ"כ רמב"ן דעיקר קרא כתי' אטומאה ודרשי' נמי אמקוה לטבילה ומים המחוברי' היינו שניקוי' מעצמם ולא בידי אדם והמה בקרקע אינם מקבלים טומאה וגם מטהרי' האדם הטובל בהם ועד"מ גל שנתלש מן הים כ"ז שהוא באויר דינו כתלוש ושרץ שנפל עליו מטמא המים וגם אין לטבול בכיפי' ואמנם כשיפלו לארץ נעשו כזרועי' ונטהרו מטומאתם כאלו נזרעו ואדם הטובל בהם עלתה לו טבילה וכן מי גשמי' כ"ז שהם באויר מקבלי' טומאה וכשיתחברו בארץ נזרעו ונטהרו וטובלים בהם וכן שלג הנוטל שלג ותולשו מהקרקע יש בו קבלת טומאה אם חישב עליו למשקה אמנם כ"ז שמונח מחובר בארץ לר' שמרי' שבמרדכי טובלי' בו וגם אין בו טומאה והקשה עליו מאין טובלי' בכיפי' ונתקשה ב"י בפי' ק' זו ולפע"ד הוא כפשוטו דהא אין טובלי' בכיפי' מפני שהאוי' אינו כמחובר וכזרוע והכי נמי שלג אינו מחובר ומלא אויר ואפילו לארץ אינו מחובר ולא הוה כזרוע ואיך יטבול בו כן נראה לע"ד. ונחזור להנ"ל וכל זה מהך קרא מעין ובור מקוה מים יהיה טהור ושמור זה ואל תטעה כי לפעמי' נמצא בש"ס מהופך שתולי' טבילה בטהרה ולפעמים טהרה בראוי' לטבול כדרך חז"ל שעושי' המסובב לסיבה והאמת כמ"ש ובארתי זה במ"א ואחר הנחה זו נחזי הנה טומאת משקה בתלוש כתי' בסיפא דהאי קרא אך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור והיינו במחובר ונוגע בנבלתם יטמא וז"ל רמב"ן שם ואמר הנוגע בנבלתם יטמא שיעורו ומים אשר נוגע בנבלתם יטמא כי המים התלושים אשר יגעו בהם בנבלתם יטמאו כי במקוה לא יגעו המים בנבלתם אבל נבלתם יפול לתוכו וכו' ועל הכלל כי בא זה ללמוד על המים שהם מקבלים טומאה בתלוש ולא במחובר עכ"ל רמב"ן ז"ל הנה מבואר מזה דקרא מבאר להדי' דהתלו' הוא שיפלו המים על השרץ או לכ"הפ שראוי' ליפול כגון שהכלי הוא בתלוש ואז אפי' נופל לתוכם טמא אבל כלי שנתחבר בקרקע אינו בכלל נוגע בנבלתם וכי היכי דבהכשר מקרא קמא מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים משמע דוקא תלוש מדכתי' אשר יבוא עליו מים לולי דכתי' בכל כלי יטמא לרבות כלי שנתחבר ה"ה י"ל הכא בטומאת משקה וה"ה בטבילת מקוה לא אימעט אלא תלוש ממש שיגעו המים בנבלה אבל כלי מחובר לא ואע"ג דהשתא דגלי רחמנא בהכשר ילפי' גם שחיטה מיני' היינו שחיטה ודכוותי' דלא גלי קרא מידי אבל הכא דפרט קרא והנוגע בנבלתם ולא שיגעו נבלתם

בהם בודאי י"ל דכמחובר דמי והנה אמת שכ' רמב"ן שנמצא תנא בת"כ דדריש עוד דרשא אחריתי בהאי והנוגע בנבלתם ע"ש מ"מ הרווחנו דהו"מ ש"ס למימר' דרבנן דדף לא פליגי אלא בטומאת דף ואפילו בכל התורה דילפינן מהכשר אבל טומאת משקים וטבילה דפרט בי' קרא כנ"ל מודו רבנן לברייי' דצינור אלא משום דרבי מאיר סביר' לי' התם בפסחי' משקה טומאת עצמן יש בהם טומאת אחרים אין בהם ולדידי' לא אתי' קרא דכלי יטמא להכשר אלא לטומאת משקין ע"ש וא"כ גם בהכשר ליכא קרא ואי אפ"ה ס"ל לרבנן דדף דכתלוש דמי מס' חיצונה ה"ה במקוה וצינור ע"כ הי' צריך לתרץ שאני שאיבה דרבנן מיהו לר"ע ורוב רבנן דס"ל לטמא אחרי' דאורייי' ונפקא להו מקרא אחרי' כמ"ש תוס' שם בפסחים סד"ה ר"י לטעמי' וכו' ע"ש א"כ י"ל כנ"ל והא נמי סייעתא לדידן מיהו הרמב"ם פסק כמ"ד משקין טומאת עצמן יש להן טומאת אחרים אין להן וכבר הארכתי בזה במ"א בעזה"י:

(יג) עוד פש גבן חדא במתני' יו"ד פ"ו דמקוואות האביק שבמרחץ וכו' כ' תי"ט וז"ל לפי שהאביק הוא כלי קודם היותו קבוע ואע"פי שנתחבר לא יצא מתורת כלי ולהיותו קבוע לארץ וזהו אמרם עליו בתוספתא שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע הרמב"ם בנוסח' א"י וכ' עליו תי"ט וצ"ע במשנה ט' פ"ח דכלים עוד שם פ"כ משנה ד' שם פי' הרע"ב והרמב"ם דמשמש עם הקרקע טהור עכ"ל והוא באמת צע"ג דמבואר בהנ"ל ובכמה דוכתא דנעשה מתחלה לשמש עם הקרקע גורמת טהרה וביטול מתורת כלי ואיך יאמר כאן הסבה שיהי' האביק המחובר לקרקע כלי להיות משמש עם הקרקע ועיין במקומות הנ"ל בתוספתא בכולם נאמר זה הלשון שנעשה לשמש עם הקרקע ואין לנו להמציא חילוק בין תשמיש פורנה דתנור ואבוס פרה לתשמיש אביק כיון שלשון משמש עם הקרקע נאמר בכולם בשוה ועיין בפי' רמב"ם שלפנינו יש ליישב לשונו דהוא מיירי מאביק נקוב שמי המרחץ ואמבטי ומי האביק שופכי' זה לזה ע"י סילונו' שבקרקע שביניהם כמ"ש הר"ש בשם הערוך וה"א האביק אינו כלי כיון שהוא נקוב קמ"ל כיון שהוא ניתך לארץ ומתחלה נעשה להתיכו לארץ ונסתם נקבו בארץ רק מה שמוציא מכניס ע"י סילונות לא בטיל מתורת כלי עי"ז כיון שמתחלה נעשה לשמש כך אבל נוסחת א"י שבתי"ט א"א לפרש אלא כפשוטו שלהיותו מחובר הי' ראוי לבטל שם כלי ממנו אלא להיותו נעשה מעיקרא לשמש עם קרקע אינו מבטל שם כלי מיני' וזה צע"ג. והנה בתוס' חדשי' שבגליון משניו' כ' ליישב זה בשלמא בטומאה כתי' יותץ מיני' ילפי' דוקא תלוש דשייך בי' נתיצה לאפוקי מחובר א"כ כל שנעשה לשמש עם הקרקע אינו מקבל טומאה משא"כ בשאובי' כלי כתי' ומה לי נעשה לשמש עם הקרקע או לא

והנה יש ע"ז ג' ק' על ב' מצאתי ישוב ולא על הג' א' מ"ש בשאובי' כתי' כלי נצטערתי כי לא מצאתי שום לשון כלי במקוה כ"א מעין ובור למעוטי תלוש א"כ י"ל כל שנעשה לשמש את המחובר ה"ה כמוהו ומצאתי בת"כ בור מקוה מים יכול בור ספינה ת"ל מעין מה מעין עיקרו בקרקע אף בור עיקרו בקרקע ולא בור ספינה נמצא ה"ל כאלו כתי' בקרא לא בור ספינה שהוא כלי כך י"ל. ק' השני' היא לו יהא כדבריו מסתיין דלא נתבטל שם כלי מיני עי"ז אבל עכ"פ מה יועיל זה לעשותו כלי יותר הואיל שמשמש עם הקרקע ומאז הי' נ"ל דודאי גם מס' חיצונה כל דבר מתבטל בשקעו בבנין כדאמרי' בבית שסככו בזרעי' וכופת שאור שיחדו לישיבה פ' עור ורוטב ובצק שבסידקי עריבה דאמרי' כששימש מעשה עץ שימש ונעשה הכלי דימוס של אבן בבנין אך כשנעשה מתחלה לכך לשמש עם הקרקע אין השיקוע בבנין מבטלו מתורת כלי שהרי לכך נוצר מתחלה וזהו כוונת רמב"ם באביק כיון שלכך נעשה מתחלה אין השיקוע בבנין מבטלו וא"ש קצת:

אך הק' השלישי מ"ש בטומאה כתי' יותץ משמע ולא מחובר במח"כ אדרבה להרמב"ם ליתא ז"ל רמב"ן פ' שמיני ואמר יותץ ולא אמר ישבר ללמד וכו' וללמוד עוד שהם מקבלי טומאה אע"פי שמחוברי' בארץ ויותץ אשר בנה כי ענין נתיצה הריסת בנין ע"ש וכ"כ רמב"ם בפי' משנה ספ"ה דכלים והרע"ב שם ועיין היטב פירש"י מס' שבת קכ"ה ע"א ד"ה ההוא לאידך גיסא וכו' עש"ה וא"כ דברי התוס' חדשי' תמוהי' דא"ל ה"ק מדאיצטריך יותץ בתנור ש"מ בעלמא כל הנעשה לקרקע כמחובר דמי ז"א דיותץ איצטריך עוד כמ"ש רמב"ן פ' שמיני ע"ש:

והנלע"ד דכל שנעש' לשמש עם קרקע הוציאו מתורת תלוש ולתורת מחובר לא בא ע"כ לקבל טומאה דבעי' תלוש דוקא לכן כל שנעשה לשמש עם הקרקע יצא מכלל תלוש ואינו מקבל טומאה אך לטבול דבעי' דוקא מחובר וזה שנעשה לשמש עם הקרקע אין חבורו בקרקע מבטלו לגמרי להביאו לתורת מחובר נהי שהוציאו מתורת תלוש שאינו מקבל טומאה מ"מ לכלל מחובר לא הביאו שיהי' דומה למעין וע"כ מימיו של אביק נעשו שאובים: -

ולפ"ז הלוקח גיגי' וקובעה בארץ בסיד וצרורות כדינו מ"מ אם חוזר וסותם הנקב וה"ל כלי לא הועיל כלום דאף על גב דחקקה אחר שקבע' מ"מ כיון שעושה עתה לשמש עם הקרקע לא הגיע להיות קרקע ול"ד למעין וטוב לסותמו סתימה גרוע' שאינו עושה כלי כגון ברזא רפוי ובאינו מינו אבן לעץ ועץ לנחשת וכדומה כמ"ש לעיל ומיהו כ"ז מהיות טוב אבל לעיכובי' כיון שלא נמצא זה אלא לפי נוסח' א"י שבפי' המשנה לרמב"ם אין לי כח להמציא דבר חדש שלא נזכר בכל הפוסקים ולנוסח' א"י הנ"ל מצינו למימר

וליישב בריי' דצינור כר"א דדף ושאני דף דלא נעשה מתחלה לשמש עם הקרקע משו"ה בטיל טפי גבי קרקע כשקבעו שם משא"כ צינור דנעשה מתחלה לשמש עם הקרקע לכן כשחקקו תחלה אין קביעתו בקרקע מבטלו כנ"ל ומדלא הוזכר מזה יש קצת ראי' דלא כפי' הנ"ל:

שבח ותהלה להמאיר לארץ ולדרים, אשר האיר עינינו בשלש עשרה עקרים, אשר בקונטרס הלז נבררים, והמרוה צמאוננו כעל נפש עיפה מים קרים, הוא יצילנו ממכשול ופריצות גדרים, וקרן לעמו ירים, ויזרוק עלינו מים טהורים, ובית ה' יכונן בראש ההרים, בב"א: פ"ב יום ג' פורים קטן תקפ"ח לפ"ק:

תשובה קצט

שאלה מקוה שנעשה ע"י מי גשמים המובאים לה ע"י סילונות של מתכות המחוברים בבנין כדינו אך בסוף הסילון יש סילון קטן שאינו מחובר לה אלא לפרקים כשצריכים להמשיך מים למקוה תוחבי' הסילון הקטן לשם ופסל המורה המקוה ההיא דהווייתו ע"י טהרה בעינן ואשה שכבר טבלה שם הפריש' מבעלה ומורה א' התריס כנגדו בטענות יתבארו מתוך התשובה אי"ה ועיני מעלתו תלוי' לידע הדין עם מי:

תשובה להיות זה הדין שרשו פתוח עלי ים התלמוד והמשניות מסכת עדיות פ"ז מ"ג ומסכת פרה פ"ו מ"ד ומסכת מקוואות פ"ה משנה ה' ובמס' זבחים כ"ה ע"ב ותשלחנה פארותיו בדברי הראשוני' ז"ל אשר העמיקו בו עיון בפירושיה' ותשובותיהם ה"ה הרמב"ם והראב"ד ורא"ם והר"ש ומרדכי ורמב"ן ורשב"א ז"ל ואחרונים קצרו בזה במקום שהיה ראוי להאריך וגם יש קצת מקום עיון בדבריהם הקצרים האלו ע"כ מההכרח להאריך קצת בפשוטן של דברים וה' יגמור בעדי ומתוך הדברים נחזי מה דקמן בעזה"י:

ואומר חמש מעלות במקוואות בשיטת הפוסקים זה למעלה מזה וזה למעלה מחומרו של זה הראשון שיטת הרמב"ם וראב"ד ז"ל בפי' המשנה דמס' עדיות ומקוואות הנ"ל דמיירי בשרוצה לעשות כו' פי' זוחלים שיהיה להם דין מים חיים לטהרת הזב ומה שהכריחום לפרש כן משום דתנן אפילו זב ואי תימא דקאי אדלעיל סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב סומכים כמו שפירשו שארי מפרשים ק' מאי אולמא דזב משארי טמאים הלא טמא מת חמור ממנו והל"ל אפילו טמא יכול לסמוך המקל והקנה אע"כ האי אפי' זב איורד וטובל קאי דאפילו זב דבעי מים חיים מ"מ סגי ליה בהנך מים חיים שנעשו ע"י הנהו פשוטי כלי עץ ומשו"ה נמי ס"ל דפשוטי כלי עץ טמא מדרבנן ואינו ראוי להיות מים חיים משום דא"כ פשיטא דסומך במקל ובקנה דלדידי' לא מיירי שהזב סומכם דאפילו זב איורד וטובל קאי והמקל וקנה מונחים שם בלא תפיסת ידי אדם א"כ

פשיטא ומ"ט נמי דר' יוסי דפליג אלא ע"כ פשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנן מיהת ורבי יהודה מכשירם להיות מים חיים לזב ור"י פוסל והלכה כדבריו לגבי ר' יהודה:

והנה בכל זה אין הכרח שיפסוק להלכה דלא בעי הוויי' ע"י טהרה אלא לזב דאיכא למימר ה"ה לכל הטבילות בעינן הוי' על ידי טהרה ומשנתינו רבותא דר"י קמ"ל דאפי' זב יורד וטובל ומכ"ש שארי טמאים ור"י פוסל לטבילת זב וה"ה לכל הטמאי' אלא ממה שכ' בפ"ט ממקוואות משמע דס"ל דוקא למים חיים פסולים וכמ"ש הרא"ש בשמו שכ' שם הלכה י"ג המים הזוחלים מן המעיין הרי הם כמעיין לכל דבר והמנטפים מן המעיי' אף עפ"י שהם טורדים הרי הם כמקוה ואין מטהרים אלא במ' סאה עומדים ופסולים לזבי' ולמצורעי' ולקדש בהם מי חטאת וכו' ובה' י"ד כ' נוטפי' שעשאן זוחלי' כגון שסמך למקום המנטף טבלה של חרס חלוקה והרי המים נזחלי' ויורדים עליהם הרי הם כשרים וכל דבר המקבל טומאה אפי' מד"ס אין מזחילין בו עכ"ל מדכתב ה"ה כשרים ולא כ' הרי הן כזוחלים ומינה נדייק שאם הזחילה ע"י דבר המקבל טומאה אינו כזוחלים ומטהר באשבורן ומה ענין הכשר ופסול לכאן זה הכשרו בזחילה וזה באשבורן אע"כ לא מיירי אלא מהכשר מים לזב שאם אינם כמעין פסולים לגמרי אבל לשארי טבילות כשרים לסמוך ע"י דברים המקבלים טומאה:

ונראה שהכרחו לזה משנה דספ"ה דמקואות ומודים שהוא גודר בכלים וטובל בהם הרי מבואר דמהוה ע"י כלים ועיין בהגה' מרדכי פ"ב דשבועות דכ' דהך סתמא כר"י דלא כר' יוסי וזהו דוחק ומ"ש הרא"ש בזה במס' נדה ובמתניתן מקואות דמניעת הזחילה לא מקרי הוויי' לא ס"ל לרמב"ם כמו שהקשה תוי"ט שם דכיון דסוף סוף המקוה לא הוכשר אלא ע"ז אם כן מ"מ הווי' מקרי אע"כ מדגודר ע"י כלים ש"מ דלא איכפת לן אלא לזב לא זולת ומשו"ה כ' הרמב"ם שם הל' ט"ז מי גשמים הבאים מן המדרון כו' הרי שהקיף כלים ועשה מהן מחיצה עד שנתקבץ מהם מ' סאה ממי הנזחלים מן הגשמים ה"ז טובל בהן כו' דקדק וכ' הך דינא דגודר כלים גבי מי גשמים לומר לך שלא יצוייר הך דינא לגבי מים חיים דזב וכנ"ל ובתי"ט כ' וז"ל ומ"מ קשה איך פסק פ"ט ממקוואות להא דר"י ופסק נמי להא דגודר ולא חילק בין הא דצריכי' למים חיים לאינם צריכי' עכ"ל ולפמ"ש לק"מ ומבואר בדבריו לחלק בין מים חיים למי גשמים וכנ"ל:

ממוצא הדבר אתה למד שהרמב"ם וראב"ד מקילים בחדא ומחמירי' בתרתי שלדבריהם לא בעי' הוי' בטהרה אלא לזב וא"כ בז"הז לא נ"מ לן כלל בהך דינא ומחמי' בתרתי חדא דלדבריו פשוטי כלי עץ מקבל טומאה מדרבנן ופסול להזחיל בו לזב מיהת וזאת שנית

דמעין המטפטף נפסלו מדין זוחלים ואין מטהרין אלא באשבורן ולזב פסולים לגמרי שכן פי' הוא לשון המשנה הזוחלי' כמעין והנוטפי' כמקוה וזה מבואר:

אך אמנם קרא ומתניתא קשי' לשיטה זו דבקרא כתיב אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור דמיניה דרשינן בזבחי' כ"ה ע"ב הווי' ע"י טהרה בעי ואנן ניקום ונימא ליה לקרא דיהי' טהור קאי אמעין דלפני פניו ולא אמקוה דסמיך ליה וכן הקשה תי"ט ספ"ה דמקוואות הנ"ל ולקמן בסמוך אי"ה אכתוב קצת ישוב לזה אמנם מתניתא קשי' לי טפי דדחיקא להו עלמא טובא במאי דקתני אפילו זב וזבה מה ענין לזבה הכא הא זבה לא בעי מים חיים ומ"ש משום שהוא איסו' לא ידעתי מה תועלת בזה אטו טומאת שארי טמאים לית בהו כרת לכנס למקדש וכדומה אדרבה בכל דוכתא מקלינן לבעלה טפי ואמרינן בעלה חולין הוא:

(**ב**) שיטת ר"א ממיץ בס' יראים כ' המרדכי פ"ב דשבועות סימן תשמ"ו וז"ל צריך לזהר שלא לטבול ולהטבל במעינות המקלחי' דרך סלונות של מתכות דרך זחילה כדין מעין אלא באשבורן של מ' סאה כדין מקוה שהסילון של מתכות מקבל טומאה אע"פי שאין לו בית קבול כדתנן כלי מתכות פשוטיהן טמאים והמים שעוברים דרך סילון של מתכות יצאו מתורת מים חיים ומדין מעין כו' ואין חילוק בין חיות מי חטאת לחיות דמעין דהא מקרא דכתיב גבי מעין מביא ראיה עכ"ל והובא ג"כ בב"י סי' ר"א לרמב"ם וראב"ד מתורת מים חיים נפסלו לזב אבל מ"מ תורת מעין יש לו לטהר שאר טמאים בזחילה ולר"א ממיץ יצא מתורת מעין לגמרי ולא מצי טבול ביה אלא באשבורן ולדידיה א"ש רבותא דזבה דנקיט לענין טהרת הזחילה לר' יהודה:

אך מ"מ ק' גם עליו ק' התי"ט מקרא דמעין ובור מקוה מים יהיה טהור מה"ת לפרשו אלפני פניו והנלע"ד דקשי' להו אי קרא אתרוויי' קאי א"כ יהיו טהורים מבעי' ליה אע"כ לא מתפרש אלא לפי דברי הת"כ דתניא התם מנין אם היה טמא יטהרנה ת"ל מעין ומקוה יהיה טהור והובא בילקוט פ' שמיני ע"ש ופי' בזית רענן שאם הי' הבור והמקוה חסרים מטהרים במעין כדאיתא במשנה ח' ופ"ו דמקוואות ע"ש והואיל וקרא בכה"ג מדרש מתפרש הכי אך מעין ובור מקוה מים פי' מקוה מים המתהווה ע"י מעין ומיירי בגווני דמשנתינו שרוצה לעשות הנוטפים מהמעיין שיזחילו אל הבור מקוה מים יהיה טהור הוי' שלהם ע"י טהרה תהיה א"כ לא מיירי קרא אלא ממעיין כנ"ל וא"ש:

(**ג**) שיטת הרא"ש ורוב הפוסקים שעמו מפרש משנתינו שרוצה לעשות מקוה ממי גשמים סומך אפילו במקל ובקנה אעפ"י שאפשר שיבואו לידי קבלת טומאה כשיעשה מהם כלים מ"מ סומך דהשתא מיהת לאו בת קבולי טומאה נינהו דפשוטי כלי עץ

טהורים ולא עוד אלא אפילו זב וזבה סומכי' לאותו מקל וקנה ולא איכפת לן כיון שהויי' ע"י מקל וקנה הטהורים לא אכפת במה שזב וזבה סומכין המקל ולא הו"מ לפרש דזב וזבה איורד וטובל קאי כמ"ש הרמב"ם משום דלהרא"ש וסייעתו מיירי ממי גשמים והרי מי גשמים פסולים לטבילת הזב אע"כ אפילו זב וזבה דקתני אמקל וקנה קאי שהם סומכים למקל וקנה ואפ"ה ס"ל לר"י שהוא טהור ור' יוסי פליג ופוסל אפי' בסמיכת שום אדם בעולם מפני שמקבל טומאה ומבואר מדברי הרא"ש והטור והש"ע דר"י נמי לא פליג אלא משום דאדם סומך המקל והקנה אבל פשוטי כלי עץ בלא סמיכת אדם נמי טהור הוא אפי' לר"י ומבואר נמי בשיטת הרא"ש דוקא מקוה הנעשה ע"י מי גשמים הוא דמפסיל א"כ הרוצה לחבר מקוה למעיי' מהני אפילו ע"י דבר המקבל טומאה נמצא דיהיה טהור קאי אסיפא מקוה מים יהיה טהור ולא ארישא:

וכשתמצא לומר לדברי הרא"ש מקיל מהרמב"ם וסיעתו בתרתי ומחמיר מיני' בחדא שהוא מקיל לסמוך בפשוטי כלי עץ ומקיל נמי במעיין המטפטף שלא נפסל מתורת מעיין דלא כהרמב"ם שפירש משנתינו כן מיהא מחמיר מיניה למפסל כל מקוה מי גשמים שנסמך ע"י דבר המקבל טומאה והיא שיטה המחוורת שעליה הסכימו כל הפוסקים אלא דאיכא דמחמרי מיניה כדלקמן אי"ה:

והנה כ' בש"ע סי' ר"א סמ"ח הבא להמשיך מים למקוה כו' לא יאחז דף בידו ויעברם אלא יניח הדף בקרקע כו' והקשה בל"ח דלעיל סעיף י"ז העתיק לשון הרמב"ם דאפי' בדבר המקבל טומאה מד"ס אין מזחילי' בו ועמשש"ך ס"ק ק"ד ע"ז ותי' דחוקי' ודברי נביאו' לחלק בכך כי ידוע שסעיף י"ג וי"ד הם דברי רמב"ם ופי' במשנתינו וסמ"ח הוא ע"ד פי' הרא"ש במשנתינו ולכ"ע אין לחלק כמ"ש הש"ך דלמר בכל גווני פסול ולמר בכל גווני כשר (אלא דלרמב"ם לא בעי' הוויי' ע"י טהרה אלא במים חיים לזב אבל אי הוה בעי הוה פסול פשוטי כלי עץ) והנראה כי הכל כפשוטו שהרב"י הקשה על הטור דפסק ההוא דסי"ג מעיין שיורד מההר טיפין טיפין בהפסק יש לו דין מקוה והוא לשיטת רמב"ם והוא גם הוא פסק הך דסמ"ח והוא כשיטת הרא"ש ומזכה שטרא לפי תרי ותי' דהרא"ש קלסי' לפי' רמב"ם במשנתינו ומ"מ למעשה לא מלאו לבו להקל לכן עבדי' הכא והכא לחומרא והא"ש הכל כפשוטו דהא בהנך תרי מילי מחמיר הרמב"ם שהמעיין היורד טיפין נפסל מהיות מעיין ומחמיר עוד דפשוטי כלי עץ פסולים להזחיל נגד זה מקיל בטבילת שארי טמאים לא בעי' הוויי' ע"י טהרה ולהרא"ש הוה איפכא וא"כ בסמ"ח דמיירי שבא להמשיך מים למקוה שהוא שיטת הרא"ש אם באנו לפסול ע"י פשוטי כלי עץ אנו עבדי' תרתי דסתרי אהדדי דממ"נפ אי פשוטי כלי עץ מקבלי'

טומאה מדרבנן ופסול להזחיל בו היינו שיטת רמב"ם א"כ הנך מי גשמים לא בעי זחילה בטהרה כלל ואי בעי זחילה כהרא"ש גם פשוטי כלי עץ כשר וא"א להחמיר בשניהם משא"כ סי"ג וי"ו דמיירי ממעיין שפיר יש להחמיר ולפסול ע"י פשוטי כלי עץ דנהי דלהרמב"ם שום מעיין לא בעי הויי' ע"י טהרה בז"הז מ"מ אין זה סותר לפי' משנתינו דהא י"ל בכל דיני מעיין בעי' הוויי' ע"י טהרה כפי' הר"א ממיץ הנ"ל וא"ש:

ולולי דמסתפינא הייתי אומר הא דקלסי' לפי' הרמב"ם היינו פי' במשנה אבל קרא ודאי ק' לרמב"ם כמו שהק' תי"ט במשנה ספ"ה דמקוואות לכן יש לפרש המשנה כפירוש רמב"ם והיינו ע"ד ר"א ממיץ דאמעיי' קאי אך לאו דוקא מים חיים ומעיין ה"ה מי גשמים נמי בעי הויי' ע"י טהרה ונקט זב וזבה לרבותא דר' יהודה נמצא לדינא יש להחמיר כל ג' החומרו' ולא מספיקא ופסול להמשיך ע"י דף אם לא שהוא מחובר בקרקע וכקו' הל"ח הנ"ל באמת וכן ראוי להחמיר לפענ"ד:

(ד) והוא שיטת רמב"ן ורשב"א בתשו' שמוסיפין להחמיר על שיטת הרא"ש הנ"ל שאפי' הממשיך מים ממקוה למקוה או ממעיין למקוה בעי הויי' ע"י טהרה והביאו ש"ע ססמ"ח הנ"ל בשם יש מי שאינו מחלק עמ"ש בסמוך אי"ה:

(ה) הוא שיטת הר"ש במשנה והמרדכי פ"ב דשבועות דאפילו למנוע הזחילה ע"י דבר המקבל טומאה נמי אסור ועל פי שיטה זו כ' בש"ע סס"נ ואם בא לסתו' לא יסתום בשום דבר המקבל טומא' וכו' ויש מי שמתיר לסתום בכל דבר המקבל טומאה עכ"ל הוא שיטת הרא"ש הנ"ל ואני תמה על הש"ע בזה דבסעיף מ"ט פסק כרא"ש נגד רשב"א דאפי' העושה מקוה ממעין לא בעי הוי' בטהרה ולא כ' דברי הרשב"א כ"א בשם יש מי שאומר מכ"ש דמניעה לא בעי' הוי' ע"י טהרה ובסעיף נ' משמע דדברי ר"ש עיקר נגד הרא"ש ויש ליישב וק"ל:

מעתה נבוא על שאלתו ונעיין בדבריו אחת לאחת מ"ש כי למדן א' רצה לסמוך על דברי הרמב"ם בפי' הבל יפצה פיהו וחלילה לסמוך עליו במקום שכל הפוסקים חולקי' ומאי דקלסי' הרא"ש נמי לא מלאו לבו לעשות כן ומכ"ש לפמ"ש לא קלסי' אלא בפי' המשנה לא בפי' הקרא ולפסק הלכה ומי יערב לבו להיות גס בהוראה כזו וכה"ג אחז"ל רב ואיסורא דאוריית' ואת אמרת כדי לסמוך עליו בשעת הדחק ומכ"ש הכא אנן נמי נימא הרא"ש והר"ש ורמב"ן ורשב"א ומרדכי וטור וב"י וכל אחרונים ואיסור כרת הבא עלי' ואת אמרת לסמוך אהרמב"ם וכן לא יעשה:

ואני תמהתי על מ"ש מעלתו בדבריו וז"ל שעפ"י דינא דש"ע הוה פסולא דרבנן שנמשכי' המים ע"י דבר המקבל טומאה עוד כ' מפני שהמקוה נעשית בפיסול והוה כלכתחלה

ואנכי עמדתי מרעיד הרי אי' דאורייי' נמי איכא ואפי' היתה אצל בעל' צריכים להפרישה אם המים נמשכים ע"י דבר המקבל טומאה גם שאר דבריו מה שפלפל עם אותו למדן אין להם שחר וצריכי' ביאור:

ומה שצוה עתה שיעשו סילון של עץ בסופו והוא מדברי רא"ש בנדה ובש"ע הנ"ל לפענ"ד עדיין צריך לפנים כי קצרו האחרונים בענין זה כי לפענ"ד צריך שיעשה באופן שיכול לעמוד ולהזחיל בלא דבר המקבל טומאה אבל אם א"א לעמוד אלא ע"י אותו הדבר המקבל טומאה לא יועיל כלום דאלת"ה ק' אהרא"ש שהוציא דין זה מש"ס דזבחים דפשיט דאויר כלי ככלי דמי ממתני' דמסכת פרה נתן ידו או רגלו או עלי ירקות שיעברו מים לחבית פסולי' מוכח מזה דאי לאו דאויר כלי ככלי היה כשר מפני שאח' שעברו מידו עברו ע"י האויר וה"ה לנותן כלי עץ בסוף הסילון כך היא הוכחת הרא"ש וק' לפ"ז ע"כ הא דתנן ואפי' זב ואפי' זבה ור"י פוסל ופי' הרא"ש דר' יוסי פוסל משום סמיכת האדם ולא משום פשוטי כלי עץ א"כ לפי הנ"ל ע"כ מיירי שהאדם אוחז המקל מראשו עד סופו באופן שלא ישאר מקום במקל וקנה מבלי תפיסת אדם דאל"ה הוו מתכשרים בעברם דרך שם וכן משמע מרש"י זבחים ממ"ש במניח ידו בצינור רחוק עשר אמות ע"ש וא"כ הכא ע"כ שאוחז בכולו וא"כ לעיל סוף סי' נדחק הרא"ש וכתב לר"י וההיא דעלי קנים ועלי אגוזים מיירי שנתנו שם טרם באו המים ולא היה בידו כשעברו המים עכ"ל ומי דחקו לכך לימא אפילו היה ידו בקצה העליון אלא שקצה השני יצאו מת"י והמי' מתכשרים בעברם דרך שם וכן ק' לאיזה צורך כ' בש"ע סי' ר"א סמ"ח הנ"ל שיניח הדף מידו על הארץ מה בכך אם יאחזנו בידו רק שיצא מת"י קצת ממנו ויתכשרו המים דרך שם אלא ע"כ כיון שהדף והמקל והעלי' של אגוזים לא היו יכולים לעמוד כ"א על ידו אפילו אוחז בקצהו כולו פסול ולא מהני אלא בשיכול לעמוד בלא דבר הטמא וא"כ הך סילון שתיקן אי לא נעשה באופן הנ"ל לא הועיל כלום:

אמנם מ"ש שאותו המורה רצה ללמוד זכות על הראשונים כי המים נפלו על שליבת המדרגה ומעלתו אמר שהמדרג' מתטלטל אם כוונתו שנתמלא המקוה בשעה שלא היתה המדרגה שם ולא נפל המים על המדרגה כלל הרי כאן הכחשה ביניכם ומי ישפוט האמת עם מי ואי נמי ספיקא הוה ספ' דאורייתא לחומרא אך אם נתברר שהיה שם בשעת נפילת המים למקוה ומ"מ רצה מעלתו לפוסלה מפני שאינה מחוברת לקרקע והיא גופא כלי המקבל טומאה היא הנה אין צורך להאריך במקור זה הדין שכבר מבואר ועיין מג"א סימן תרכ"ט סק"ח דין סולם אם נקבי השליבות אינם מנוקבים מע"לע ה"ז מקבל טומאה ואם מנוקבים מע"לע כדרך רוב הסולמות ה"ה פשוטי כלי עץ והמקו' טהורה כשהיתה

ואפילו לפי מ"ש לעיל דלענ"ד יש להחמיר גם בפשוטי כלי עץ מ"מ היינו לכתחלה אבל בדיעבד ובשעת הדחק וביטול פ"ו חלילה לי להחמיר נגד הש"ע ובפרט בפשוטי כלי עץ שהוא מדרבנן לכ"ע אך לעיין מדין מיוחד למדרס עיין ט"ז סימן קצ"ח:

אך מ"ש שהשליבות פחותי' מג' טפחים נראה כוונתו שראה מ"ש בש"ע סמ"ה אין שיעור המשכתו פחות מג"ט והוא מתשו' ר"י בעל תוספו' הובא בהגה' סמ"ק סי' רצ"ד הגה' שני' וסבר מעלתו ה"ה הכא ואפש' ק"ו נמי איכא השתא בהמשכת שאובי' דרבנן בעי המשכה ג"ט מכ"ש זחילת מים ע"י טהרה דאורייתא מכ"ש דבעי זחילה בג"ט ולדבריו גם אותו כלי עץ שיעשה בסופו צריך שיהיה ארכו ג"ט שיעברו בכשרות ג"ט דכל פחות מג' כלבוד דמי דזהו טעמא של ר"י בהגה' סמ"ק הנ"ל כמ"ש ב"ח סי' ר"א סכ"ה יע"ש אבל א"כ צ"ע מש"ס דזבחים דרצה לפשוט דאויר כלי ככלי דמי ממשנה דפרה נתן ידו או רגלו כו' ודחיק הש"ס לדחות בשותת ואמאי לא דחי דמיירי בפחות מג' סמוך לחבית ומשום לבוד דגם בכלים שייך לבוד כמבואר במסכ' שבת ח' ע"א תוס' ד"ה שבעה ומחצה כו' דכשיש מחיצות ארבעה בכלי אמרי' בי' לבוד ולעולם אויר כלי לאו ככלי דמי אם אינו רחב ד' דלא שייך ביה לבוד אלא ע"כ זהו ליתא דהא קיימא לן אין לבוד להחמיר ויש לי בזה עיון במ"ש ד"מ בי"ד ס"סי שע"א בשם פסקי מהרי"ו דבגני' סמוכים אפי' הוא פחות מטפח דאין לבוד להחמיר וכ' עליו ופשוט הוא וכן הוא בדוכתי טובא ועיין בתוס' סוכה י"ז ע"א ד"ה אלא וברא"ש שם ובטור ס"סי תרל"ב וכ' עוד שם ד"מ בשם נמק"י הלכות טומאה בשני גגין זה למעלה מזה פחות מג' אמרי' חביט רמי אפי' להחמיר וכ"פ בהגהת ש"ע שם וצ"ע ממ"ש מג"א סי' תרל"ב בסק"ב דלא אמרי' חבוט ולבוד להחמיר וצ"ע מ"מ בהא סלקינן דמש"ס דזבחים מוכח דהכא לא שייך לבוד ולא בעי שיעורא כלל אפי' כחוט השערה סגי דאי בעי שיעורא כלל אפי' כ"ש לא הוה מוכיח הש"ס בזבחים מידי דדלמא בבציר מהאי שיעורא מיירי אמנם הר"י בתשובה שכ' אין המשכה פחות מג"ט משום דהתם הצריכו חכמים שיומשכו ע"ג קרקע וכיון דהך קרקע היא פחות מג"ט ולפעמים נדונים כמאן דליתא היכי דשייך לבוד א"כ לא הוה המשכה שלא נמשך כלום משא"כ לענין זחילה לכן אם יתברר שהסולם היה עומד בשעת ירידת המים למקוה ונקבי שליבותיו מנוקבים הרי הכל טהור טהור:

גם מ"ש מהסילון בעצמו קרוב אצלי שהדין עם שכנגדו שכל העשוי' לשמש עם הקרקע אעפ"י שאינו מחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ויש לנו ראיות ברורות מש"ס דשבת ומלשון רמב"ם ומאותן משניות דמייתי רא"ש שם במס' נדה הל' מקוואו' סי' י"ב אלא שמלשון ב"י סי' ר"א לא משמע קצת כן לא רציתי לתקוע עצמי בדבר הלכה בענין זה

ומ"ש הרמב"ם פ"כ מכלים משנה ד' כאשר זה הדבר מתחלה בקרקע או נעשה לשמש את הקרקע עכ"ל משמע כיון שנעשה לשמש את הקרקע אעפ"י שלא נתחבר בקרקע וכן הוא לשון רמב"ם בחבורו רפ"ט מהל' כלים ואין רצוני להאריך בזה:

והיותר נ"ל לפי הענין כי הסילון הלז לא נתחב אל הסילון הגדולה אלא שלא תלקה הכותל ע"י המים אבל לעולם בלא סילון נמי היו המים שותתים ויורדי' דרך חור שבכותל ואם כן הוא הכל טהור כמ"ש הש"ך סי' ר"א ס"ק ק"ג יע"ש וע"ז סמכו הראשונים מתקני המקוה ההיא ובזה נ"ל שריותא דאורייי' או ע"י זחילות הסולם או ע"י שיכולין לבוא דרך חור הכותל בלי סילון ואז מותר אפי' ע"י סילון. והיה זה שלום לו ולכל הנלווים אליו הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי פה מ"ד נגהי ליום עש"ק שמות תקנ"ט לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ר

שוכ"ט לתלמידי הרב המופלא והמופלג הותיק כמו"ה יוסף ני' אבדק"ק לוג יע"א: -

גי"ה הגיעני ונפשו בשאלתו אין להכשיר מקוה שאין בו מים כלל ע"י שלג שממלאי בכתף שמע נא אין להתיר אלא למלאות ע"י סלים נצרים בנקבי' מרווחי' כדי שיזובו המים מהם ולא יתקבצו ג' לוגי' בשולי הכלי מהפשרת השלג דה"ל ג' לוגי' שאובי' שפוסלי' המקוה ולאחר שנתמלא הגומא שלג לא יצק עלי' מים חמין כיון דקיי"ל שלג שלא הופשר אין טובלי' בו נמצא המים חמין השאובי' פוסלי' המקוה טרם שנפשר מ' סאה שלג אלא יניחו על הגומא טס ברזל מלובן וגחלי' הרבה ע"ג עד שיופשר השלג ממילא זולת זה אין להתיר בשום אופן: -

ויען דברי המחבר ורמ"א בי"ד סי' ר"א סעי' למ"ד משמע להתיר שלג בלא הפשר וכבר צווח הש"כ ככרוכי' ומי שאינו בקי בהלכה אינו מבינם על בורים על כן אמרתי לבאר הדברים הפשוטין: -

שרש מחצב הדין ממתני' רפ"ז דמקואות ודעת הרא"ש דעושים מקוה בתחלה בשלג שלא הופשר וגם אינו פוסל משום שאובי' אלא שצריך לכבשו שיהי' משוער שאם ימחה השלג יהי' ארבעים סאה מים: -

אך הראב"ד בס' בעל הנפש בשער המים פ"א הוקשה לו ע"ז איך אפשר שהשלג יהי' כמים ולא יפסול משום שאובי' ע"כ כ' שאינו כמים ואין עושים ממנו מקוה לכתחלה אך אם חסר מעלה ומשום שאיננו כמים אינו פוסל וכ' שם בפי' המשנה דת"ק מיירי בלא הופשר דומיא דברד וקא משמע לן אפי' לא הופשר מעלה ור"י דן לפסול אפילו שלג

שהופשר שאינו דומה לברד מכל מקום אפילו אחר שהופשר איננו כמים ושוב העידו אנשי מידבא שהם עשו מקוה משלג שהופשר אח"כ לכתחלה: -

והראב"ד ס"ל שהם הביאו בכלים וא"כ ס"ל שלג שהופשר אח"כ שעושי' בו מקוה לכתחלה אינו פוסל בשאובי' והו' ק' ממ"נ כיון שעושי' בו מקוה לכתחלה ה"ל כמים ומ"ט לא יפסול ותי' כיון בשעה שנתנו השלג בעוקה הי' אוכל ולא משקה ועכשיו הופשר פנים חדשות באו לכאן וע"ז הקשה הרז"ה בהשגותי' על ראב"ד שם אות ד' מנ"ל שהביאו בכלים דלמא בידיהם הביאו והמשכוהו ע"ג קרקע פי' קודם שהגיע לעוקה המשיכוהו ע"ג קרקע אפי' כ"ש דלהמשכה הלז לא צריך אלא דבר מועט כמבואר במקומו בזבחי' אי אויר כלי לאו ככלי דמי הוה האויר הוי' ע"י טהרה וכ"כ ב"י לעיל במקומו והרז"ה מייתי מתוספתא דזילף בידיו וברגליו ג' לוגים מים למקוה פסול הוליכן עם הקרקע כשר ועוד כ' שמא הביאוהו ע"י טבלא שאין לבזבז ע"ש והב"י קיצר העתקת הראב"ד והרז"ה ומציצי חרכא מזדנזי' בדבר נמצינו למדין להרא"ש טובלין בשלג אפילו אינו נימוח אך שיהיה נכבש כשיעור מ' סאה ולהראב"ד מעלה ואינו פוסל אבל אם אחר כך נפשר טובלים בו אפילו הי' כלו בידים והרז"ה החמיר עוד יותר דאפילו הופשר אח"כ אם מלאו בידים אין טובלי' בו: -

ורמב"ם שכתב סתם אם ריסקו משמע עד שיזובו מימיו כמ"ש ש"כ ורש"י בסוכה לפי' קמא נמי ס"ל שלג וחביריו מעלה ואינו פוסל וע"כ יפרש כהראב"ד ובפ' חביות פירש"י מים ושלג וכפור ר"ל שנפשרו אח"כ ואין לומר היינו מים ז"א הרי ר' ישמעאל פליג ונהי לא קיי"ל כוותי' מכל מקום צריכה רבא אבל שלג בעינא לא: -

ור' שמרי' שבמרדכי פ' במה טומנים ס"ל כהרא"ש הנ"ל ור"א ממיץ מחמיר יותר מכל הנ"ל שאין אלו נאמרי' אלא במי שלג שכבר נפשר קודם שהגיע למקוה ויפה הקשה ב"י האי מיא ממש הוה ור' שמחה כ' לאסור טבילת שלג משום אין טובלי' בכיפין והב"י לא הבין מאי כיפין שייך הכא ופשוט דר' שמחה מיירי בשלג שטוח על פני הקרקע לא נאסף בקומה ונכבש ואותו שלג מונח זעג"ז כספוג חלל אויר בינו לבינו וסבירא ליה דזה לא הוה חיבור כמו כיפי' באויר לא הוה כמחובר לקרקע וע"ל בסי' קצ"ח אות י"ב:

ובריית מקוה שהגליד כשר אם נמוח התם לא שייך אלא אם נימוח בשלמא מים שיש בהם גליד יכול לטבול במים והגליד מצרף לשיעור אף על פי שלא נימוח והיינו מתני' מעלי' ולא פוסלים אבל מקוה שאובי' שהגליד ע"כ הגליד כלו ולא נשאר בו מים שאובים שלא נגלדו והנה הוא קשה כברזל ואיך יטבלו בו הלא צריך נגר למיפרקנהו ע"כ תני' ונימוח ואין מברייתא זו שום ראי' וש"ס דנקיט בסכה ובזבחי' לענין כיור טיט הנרוק

ולא שלג וכפור משום דבארץ ישראל טיט הנרוק שכיח באפס גשמים כל ימות החמה ושלג וכפור לא שכיח ואין להשתבש בזה: -

הנה לפי האמור רוב הפוסקים הגדולים חולקים על הרא"ש ור"ש ואיך יעלה על הדעת לסמוך באי' כרת נגד דעת ראב"ד והרז"ה המפורשת ורא"מ מחמיר יותר ופשטיות לשון הרמב"ם משמע כן וגם רש"י לפי' קמא ס"ל הכי על כן חלילה לסמוך אלא יעשה כמה שכתבתי לעיל וטהור הכל טהור. דברי הכותב בחפזי: פ"ב כאור בוקר ליו' עש"ק י"ג כסליו תקצ"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רא

שלומים אלף לי"נ הרב המופלא ומופלג חו"ש כש"ת מה"ו מאיר נ'. -

יום אתמול עם הכנסת כלה קבלתי נועם מכתבו ושם נאמר אודות תיקוני מקוה שרוצים אנשי קהלתו לעשות צינורות ומרזבים מהגגות להמשיך מי גשמים ולעשות מהם מקוה כולו ממי גשמים ההם כדי שיחממו בנקל:

תני במשנה ג' פ"ד דמקוואות החוטט בצינור לקבל צרורות בשל עץ בכל שהוא וכו' היו צרורות מתחלחלים בתוכה פוסלים המקוה ירד לתוכה עפר ונכבש כשר ופי' הר"ש דהחוטט פוסל משום שעי"ז נעשים המים העוברים שם שאובים בכלי ואפילו נסתם ע"י צרורות עדיין נשאר בפסולו אא"כ נכבשו הצרורות בתוכו בחוזק וכן פי' כל המפורשים והפוסקים:

איברא בהגהת מרדכי דקידושין דף רמ"ח ע"א סי' תק"ס כ' וז"ל נ"ל מן המקו' שהמשיכו דרך צינור של אבני' כולה אף כי יש בו המשכה על הארץ לא שרינן וכו' משו' חשש חטטין שבתוכו כדאי' במס' מקוואות החוטט בצינור לקבל צרורות פוסל בשל עץ בכ"ש ואם היו המים מתלחלחים והרקיב בתוכו פוסל בכ"ש (ובדפוס הוסיפו איזה תיבות בשני חצאי לבנה וקלקלו כמובן להמעיין קצת וכמשמע ג"כ בב"י סי' ר"א וק"ל) מבואר שהוא גרס במשנתינו ואם היו המים מתלחלחים וכו' ולא גרס צרורות אלא גרס מים והרצון דלא זו אף זו קתני לא מיבעיא אם חטט בידים לקבל כ"ש דפסול אלא אפי' לחלחו המים והרקיבו בו כדי לקבל כל שהוא נמי פוסל:

תו מייתי התם במרדכי דברי ר' שמריה החולק והכשיר מקוה ההי' וז"ל וההיא דמקואות החוטט לקבל בו צרורות בשל עץ בכ"ש היינו בדוקא כשהתחיל לחטוט וגילה בדעתו דניחא לי' שיהיה בית קבול והמים יתלחלחו עד שיהיה בו רביעית אבל אם לא חטט בו משהו אפי' ניחא ליה במה שנעשה ממילא נראה דלא חשיב כלי דלא עדיף מחש"וק שהעלו לגג דאין בכי יותן אע"ג דניחא ליה לבעלים עד שהיפך בהם עכ"ל הצל"ע מדבריו

נראה שגם הוא גרס כן במתני' אלא שפי' בענין אחר וס"ל דסיפא מפרש לרישא דמשו"ה פסול ע"י חטיטה כ"ש משו' שסופו לחטוט ע"י המים עד רביעי' וקשה להלום דבריו בלשון המשנה:

והנה מ"ש דאפי' ניחא לו במה שנעשה ממילא אינו מזיק דלא עדיף מחש"ו שהעלו לגג צלע"ג להבין דבריו דאדרבא משם ראי' להיפך דהנה כוונתו אמתני' רפ"ו דמכשירים דהעלום חש"ו אעפ"י שחשבו הן אינן בכי יותן ואמר עלה ר' יוחנן פ"ק דחולין י"ג ע"א לא שנו אלא שלא היפך בהן ור"ל חש"וק לא היפכו בהם אבל היפכו בהם אזי מחשבת' ניכרת מתוך מעשיה' וה"ז בכי יותן וכ"כ הרמב"ם פי"ד מטומאת אוכלים דהאי היפך בהם קאי אחש"וק שהם היפכו ומיירי שאין הגדול יודע כלל מזה אבל בשל גדול פשיטא דסגי במחשבה ושמחה בעלמא כמ"ש רש"י שם בחולין וכן ביאר התי"ט במשנה דמכשירים שם והוא פשוט מאוד וא"כ לפ"ז לפי מה דמשמע שם בחולין דמדמ' ש"ס הך דכי יותן דהכשר לענין עשיית כלי לקבולי טומאה כדמייתי התם האלון והרמון והאגוז וכו' א"כ מבואר מזה אי היה גולם של עץ נעשה כלי מאליו ע"י איזה סבה והיה הגדול שמח ורוצה בו היה נעשה כלי לקבל טומאה וה"ז בכלל מה ששנינו כל הכלי' יורדים לידי טומאתן במחשבה וא"כ ה"ה החטיטה הנעשי' ממילא ע"י המים לקבל צרורות אעפ"י שלא שלטו בו ידי אדם נעשה כלי לקבל טומאה וממילא שהוא פוסל המקוה משום שאיבה ודברי רבינו שמריה צ"ע והנה נדפס מחדש חי' על המרדכי מהגאון מהר"מ אב"ד דמדינת מעהרין ולא זכיתי לראותם עדיין אולי ימצא שם דבר מזה:

ומ"מ עדיין צ"ע הא אפי' בהכשר נמי בעי' עכ"פ שישמחו בו בעליו אבל בלא שמחת בעליו לא וגדול' מזו שנינו ב"מ כ"ב סוף ע"א נגבו אינן בכי יותן יע"ש ובפירש"י וא"כ ה"נ בצינור מי ניחא לי' שיהיה כלי לקבל צרורות למפסל המקוה שלו וי"ל עפ"י מה שהקשה שם התי"ט דברי הרע"ב דבמכשירים פסק דבעי' ידיעת הבעלים ואלו גבי פרה דעלה עלי' זכר פסק אפי' בלא ידיעת הבעלים נמי ולפע"ד עפמ"ש הרע"ב מ"ד פ"ב דפרה וז"ל עלה עלי' זכר פסולה אע"ג דלא ניחא לי' דדמי' יקרי' וכו' (והוא ק' תוס' דפסחים כ"ו ע"ב וב"מ למ"ד ע"א) ותי' וז"ל מ"מ הואיל ובשאר פרות ניחא ליה חשבי' לי' לגבי פרת חטאת נמי ניחא ליה ועוד אם באת להכשיר הוה ניחא לי' ומשו"ה פסולה עכ"ל וי"ל מעתה דס"ל להרע"ב ז"ל לחלק דגבי פרה דידעי' דלא ניחא ליה שהרי מפסיד דמיה היקרים ואפ"ה פוסלים דאנן סהדי דבפרה בעלמא כה"ג ניחא לבעלים בעליית זכר ואם נבוא להכשיר יהיה ניחא ליה גם הכא וע"כ אנו פוסלים וא"כ מה לנו ולידיעתו הלא אינו מעלה ולא מוריד ואנחנו דנין על דעת רוב העולם כיון שא"א לעמוד על דעתו כל

זה בפרה משא"כ בהכשר פירות שאין דמיהם יקרים ועוד שאין ההכשר מפסיד בודאי דמי יימר שיגע בהם שרץ ואם יגע ויטמאו ממ"נ אי בחולין ה"ל הפסד מועט דחזי ליה בימי טומאתו כמבואר בגיטין בסוגיא דמטמא ומדמע ומנסך וא"נ בתרומה מ"מ תרומה היא בזול א"כ בכי האי בודאי יגלה דעתו באמת אי ניחא ליה בהאי טל או לא א"כ אין לנו אלא דעתו ממש ומיושבים דברי הרע"ב ועמ"ש תוס' בפרה שם ולפ"ז מיושב גם דעת המרדכי הנ"ל דס"ל מקוה דומה לפרה דדמי יקרים ובודאי לא ניחא ליה מפני שמפסיד המקוה אבל אנן סהדי אי היה המקוה כשר היה ניחא ליה ע"כ אין לנו תועלת בדעת שמחת בעליו כלל ופסולה והא"ש נמי מ"ש ומסיים שם ומיהו אם היה המעיין בא דרך לווחי' שאין להם דפנות כלל בזה דומה להכשיר עכ"ל ולכאורה יפלא מה בכך שאין להם דפנות הלא מ"מ ע"י לחלוחית המים ישלוט רקבון בהלווחים ויהיה בו כדי לקבל צרורות ויעשה כלי אע"כ כנ"ל דבעי' ניחא לי' ומיהו בצינור שיש לה דפנות אפי' רק ב' לבזבזים ואותן צינורות רגילות היא שיעוכבו המים ע"י קבוץ צרורות שמתעכבי' בו נמצא משום כן ניחא בבית קבול הצרורות שלא יהיה עיכוב למים בהלוכן ונהי נמי שהבעלים לא ניחא להו עתה משום שגורמת פסול למקוה מ"מ כיון דבעלמא כה"ג ניחא להו פסלי' להמקוה כנ"ל משא"כ בלווחים שאין להם דופן כלל שם אין הצרורות מזיקים כלל להילוך המים לעולם וא"כ השתא נמי דאי' ביה חטיטה של בית קבול צרורות ואי היה ניחא לבעלים פשיטא שהיה דינו ככלים לפסול בשאובים מ"מ השתא דלא ניחא להו לא נימא כיון דבעלמא בכה"ג ניחא פוסל דז"א דבעלמא כה"ג לא ברירא לן דניחא ליה וזה פשוט:

והנה ממש כל הפוסקים פה א' ס"ל דקבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל ומתני' דהחוטט בצינור מיירי בתלוש אבל אחר שכבר חברו לא רק שהרב"י סי' ר"א מייתי ב' דיעות א' הרמב"ם בפי' המשנה פי' החוטט אפי' אחר שקבעו אלא שגם הוא חזר בו בחבורו הגדול והשני הרשב"ם בב"ב ס"ה ע"ב פי' חקקו ולבסוף קבעו רצונו הצינור חקקו בתלוש אבל החטיטה לעשותו כלי פוסל אפי' במחובר לקרקע וכ' הרב"י שכ"כ בשמו הר"ן בב"ב ופ"ב דשבועות ואני עיינתי בנימוק"י דב"ב שם ובר"ן פ"ב דשבועות דף רצ"א סע"ב ולא מצאתי שכ"כ בשם רשב"ם וגם ברשב"ם אין שום משמעות דנוכל לפרש דבריו אליבא דהלכתא אבל היה לו להרב"י להביא מדברי המרדכי דהרי פי' מתני' שחטטו המים ע"י רקבון וזה נעשה אחר שקבעו בקרקע ואפ"ה פוסל וגם ר' שמריה לא דחה דבריו בשביל שנעשה אח"כ ש"מ דתרוויי' ס"ל דאפי' קבעו ולבסוף חקקו פוסל ומהתימה על הרב"י שלא הרגיש בזה:

והנה לפ"ז אפשר לומר דלדינא יודו כל הפוסקים לדעת המרדכי הנ"ל דאפי' חטיטה הנעשה מאלי' פוסל מסברא דהרי ניחא לי' כמ"ש בראיות והוכחות והא דלא פי' כן משנתינו דלא זו אף זו קתני לא מבעי' החוטט ע"י מעשה אלא אפי' מאלי' ע"י לחלוחי' המים נמי פסול היינו משום שהם גרסו במשנה בסיפא צרורות ולא גרסו מים ולא היה אפשר להם לפרש כמרדכי וא"ל עכ"פ מוכח ממתני' דקתני החוטט ולא אשמעי' רבותא טפי צינור שנחטט בה מאלי' י"ל משום דמתני' בצינור שקובעים אותה במחובר מיירי וסתם חטיטה מאלי' היא באה ע"י רקבון מים והוא אחר שקבען והפוסקים פליגי בהא אהמרדכי וס"ל דקבעו ולבסוף חקקו כשר ומשו"ה לא פסיקא למתני' לומר נחטט מאליו ונקיט חטטו דפסול וה"ה לנחטט אם יהיה בתלוש כן נלע"ד:

והנה במהרי"ק סוף שרש נ"ו כתב שמפני דברי תשו' מיימוני [ורצונו דברי המרדכי הנ"ל] כשקבע צינור להוריד מי גשמים למקוה לא עשה מרזב עשוי ע"י חטיטה מפני חשש שמא יהיה בו שום חטט אלא לקח נסרים משופי' היטב וחלקים מאוד וחברם יחד כעין מרזב ועוד עשה אותם גבוה בקצה האחד ונמוך בקצה השני המושך למקוה כדי שיזובו מים מהר ולא יהיה זמן להשליט רקבון בהנסרים ע"ש והרב"י סי' ר"א כ' עליו שלא עשה כן אלא לחומרא בעלמא ולא מייתי כלל סברתו בש"ע וברמ"א שם סעי' ל"ו יע"ש ואמנם לפי הנ"ל לעשותו מנסרי' משופים הוא מעיקר הדין דרוב הפוסקים יודו לחטיטה הנעשה מאלי' בתלוש שפוסל אמנם מה שצוה להגביה ראשו הא' הוא משום חומרא בעלמא ומ"מ המחמיר יותר מזה אינו אלא מן המתמיהים ולצאת ידי כל הספיקות יעשנה של מתכות כמו שמסיים שם במרדכי וז"ל ודוקא של עץ גזרי' לליחלוח ולא בשל אבן ומתכות כים שעשה שלמה עכ"ל ונ"ל דהדיעה ראשונה נמי לא פליג אלא בשל אבנים משום דגם אבנים שחקו מים באורך הימים אבל בשל מתכו' פשיט' דלא שייך ביה רקבון וזכר לדבר מהא דאמרי' ביומא ט' ע"ב אם חומ' היא נבנה עלי' טירת כסף אם עליתם כלכם בימי עזרא כחומ' נבנה עלי' טירת כסף שאין רקבון שולט בו עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו וק' הא טירת כסף אינו מענין חומה שהחומה אינה אלא של אבנים והיה לו לומר אם חומה היא נבנה עלי' טירת אבנים כמו שאמר גבי דלת שעשוי מעץ אמר נצור עלי' לוח ארז ה"נ ה"ל למימ' טירת אבנים ועוד שזה שייך יותר טירת ומבצר מאבנים משל כסף אע"כ דגבי אבנים נמי שייך רקבון עכ"פ ע"י מים השוחקים אבנים ורק במתכת לא שייך רקבון ע"כ נקט כסף וכן ראיתי בפ"פ דמיין הצינורות המקלחים מי גשמים למקוה עשוי' מעופרת והעושה משל מתכות יזהר שלא יבואו המים להמקוה ע"י דבר המקבל טומאה עפ"י המבואר בש"ע

סעי' ל"ה וסעיף מ"ח יע"ש ויש לי בזה אריכות בתשובה אחרת בארתי בה כמה דברים צויתי להעתיקם לו אולי יצטרך לזה:

והנה מ"ש מעלתו שדעתו לעשות נקבים בהמרזבים וצינורות אין בו צורך של כלום אם עשוי באופן הנ"ל גם מ"ש שלא יגיע הצינור אל תוך המקוה ממש אלא סמוך לה רחוק ממנה ג"ט ויומשכו המים לתוך המקוה מהקרקע לא ידעתי בה שום תועלת ממ"נ אם יפסלו הצינורות משום כלי אין מועיל המשכה לכלי שאוב ואם אין מקום לחשש זה א"כ למה נרחיק הצינורות מהמקוה אם לא שהם של מתכות שמקבלים טומאה וגם אינה מחוברת לקרקע ומשום שתהיה הוויי' בטהרה רצה שיפלו המים ע"י הקרקע ולא ע"י הצינור אלא שלזה די בכ"ש ולא בעי ג' טפחים כמו שבארתי במק"א:

ומ"ש שבקרקע המקוה העשוי' מבנין לבינים נתנו עלי' נסרים עבי' מאוד כדי שלא יזובו המים בין הלבינים ויבלעו בו והנסרים משולבות אשה אל אחותה ע"י ברזלים וציוה מעלתו לעשות בהם נקבים כשפופרת הנוד כדי לצאת דברי האמור בש"ע סי' קצ"ח ומ"ש הש"ך שם בשם מהר"ם לובלין סעיף קטן מ"ח בסופו אלו דבריו:

ולא ירדתי לסוף דעתו בזה אם בא לחוש לחומרת מהר"מ לובלין הנ"ל א"כ מה הועיל בעשותו בהם נקבים וכי מפני זה אינם ראוים למדרס נקבים אלו מועילים לבטל מתורת כלי קבול אבל לבטל מתורת מדרס מה יועילו ואדרבא מגרע גרעי השתא שהרי מכיון שמונחים על רצפת אבנים הרי הנקבים עשויים לקבלה וה"ל כלי קבול ממש ועוד י"ל דאיכא למיחש להמים שנכנסי' לתוך הנקבי' ונמשכים למט' בין הנסרים ולבינ' ואולי יעשו עי"ז כזוחלין ויפסלו המקוה כולו מדינא כמבואר בש"ע סעי' נו"ן:

ועוד אני תמה אם בא לחוש לחומרת מהר"מ לובלין איך יוקבע בו ברזלים והם מקבלים טומא' וע"י זה גם העץ מקבל טומא' מפני שהברזל מעמיד אותם והכל הולך אחר המעמיד יעיין בשבת נ"ט ע"ב פסקי נזמי האף וכו' ושם ט"ו ע"ב תוס' ד"ה ור"מ היא וכו' וק"ל ויעיין מ"ש ש"ך בי"ד סי' ק"כ סקי"ב ויע"ש ברמ"א סעי' ז':

לכן נ"ל דודאי הרוצה לחוש לחומרת הנ"ל יעשה רצפת אבנים בלי נסרים כלל וכלל והמקיל לא הפסיד אפי' עם הברזלים מטעם כיון שעשויה מתחלה לשם בנין אבל עכ"פ יסתום הנקבי' שצוה לעשות בהם משום חשש זחילה שהוא חשש דאורייתא ובזה אסיים בברכה החותם באהבה רבה:

תשובה רב

שוי"ר לה"ה הרב הותיק מלא עתיק המופלא בין אנשים חכמי חרשי' כמו"ה יחזקיה כ"ץ נ"י רובץ תחת משא דבר ה' ועדתו דגליל רעבויא יע"א:

נועם מכתבו הגיעני על נכון ובו חזיתי דשפיר חזי מעלתו אודת טבילת הני נשי במי נהר שבגליל שלו הנקראת רעבי"ץ אשר מעלתו בעצמו אורח ברגליו בא ועבר את הנהר ביבשה בקיץ העבר כי הכזיב מימיו והעידו היהודים שלעתים כשאין הגשמים מרובים מכזב מימיו ושמקור מוצא הנהר מארץ שטייאיר מארק בין הרי שלג ועפ"יז חשש מעלתו שתהיה רביית כל הנהר ע"י גשמים ושלגים ואין אשה מטהרת בו בזוחלים והשתדל להמציא מקוה מים בעירו אך הנשים הרחוקים אם יבואו שמה א"א להם מבלי שיטבלו ביום וישובו לביתם משחשיכה וחשש מעלתו שאם יורה להם להמתין עד יום השמיני ולאחר זמן טבילתם לילה א' לא ישמעו ויחזרו לטבול בנהר רעב"ץ הנ"ל כדרכם מאז מעולם ע"כ נפשו בשאלתו אם להתיר להם לטבול ביום הז' לכתחלה:

קשה עלי מאוד להתיר דבר חדש כזה לכתחלה ולא נמצא כזה כ"א הב"ח המצי' זה ודיוקו מדברי האגור דמייתי הרב"י שכ' דנשי' הטובלו' ביום יסתירו טבילתן מבעליהן שלא תבאנה לידי ספק כרת וב"י הניח בקו' מה ספק כרת שייך ביום ח' ותירץ הב"ח דהאגור מיירי ביום ז' דאיכא ספיקא שמא תרא' ותסתור ומדקאמר הטובלת ביום משמע שטובלת לכתחלה ביום ומשם המציא הב"ח דמשכחת טבילה ביום ז' לכתחלה הא כיצד כשלא תוכל לטבול בח' וט' מחמת יום אידם ויהיה טבילתה נדחה איזה ימים יש להתיר לכתחל' לטבול ביום ז' והנה חזינן דהרב"י לא ס"ל ככה והב"ח נמי נרא' שלא אמרו אלא במקרה הנ"ל ולהתירפעם א' כן אבל להתיר להם תמיד לטבול לכתחלה ביום ז' תשתכח תורת טבילה בלילה ואין לך סרך בתה יותר מזה בשגם א"א שתבוא לביתה כל פעם סמוך לחשיכה ממש מפני סכנת הדרכים כמובן וא"א להסתיר טבילתה מבעלה בנוסעה למרחוק לבית הטבי' ע"כ אין דעתי נוחה בהיתר זה כלל והבו דלא לוסיף על דברי הב"ח וסדרי טהר' שמביאו אבל בנידון דידן לא נ"ל:

אמנם מענין טבילתן בנהר רעב"ץ אם לאסור בהחלט או לא מעלתו בפנים ואם כי יפה כ' בשם הגאון דק"ק ל"ב כי רחוק הדבר מאוד לומר שהנהר מתהווה רק משלגים ומטרות עוז כי בלי ספק יש לה מקור נובע בשום מקום וא"כ כשרה לטבילה לר"ת וסמ"ג וסמ"ק והתרומות ואין למחות ביד המתטהרי' שם ורק מעלתו רמז שהיתה מכזבת בקיץ העבר והיות כי הדין הזה מפוקפק מאוד בעיני ע"כ ארשום קצת שיטת הפוסקים בזה:

מקור זה נובע מש"ס פ' במה אשה (שבת ס"ה ע"ב) ובכורות נ"ה ונדרים ס' ע"ב דאבוהו דשמואל עביד מקוואות לבנתיה ביומי ניסן קסבר שמא ירבו נוטפים על הזוחלים ולכאורה משמע דוקא ביומי ניסן אבל בקיץ וחורף לא ומטעם שיבואר לקמן אי"ה אלא שעומד לנגדינו מה שאמר שמואל אין המים מטהרים אלא פרת ביומי תשרי לבד הרי

מבואר דכל השנה זולת יומי תשרי אין מטהרים בזוחלים ומשו"ה נדחק הר"ן בשבת ונדרים לומר דיומי תשרי לאו דוקא אלא שיעורא דיומי תשרי קאמר כל הבקי בנהר וידע שיעורא דילה בתשרי יכול לטבול כל השנה כשאינה גדולה יותר מזה השיעור ע"ש והוא דוחק קצת ולע"ד ליישב כפשוטו דודאי אינו דומה ריבוי המים בימי ניסן דאתו מכח הפשרת שלגים המונחים ומתאספים על ההרים הרמים כל ימי החורף ובפ"א נפשרים ורבו על מי הנהר ואיכא בהו תרתי לריעותא חדא כי רבו ונתקבצו א' לאחת כל ימי החורף ועוד אפי' אם נאמר דגם בשעת אשר ירד השלג מן השמים נפתחו מעינות תהום מתחת ועולה כנגדו והאויר מתלחלח וגידי הארץ נפתחים כמ"ש בתשו' הרא"ש בגשמים אפי' אם כאמר כן בשלגים מ"מ היינו ביום תת ה' שלג מן השמים אבל באותו היום לא יתפשר ויזלו מימיו אל הנהר רק ביומי ניסן בהתחלת החום ונמס ואז אין המים מתברכים מעצמ' בריבוי כ"כ דהרי אין טפחיים עולין מלמטה אז ואיכא למיחש שמא ירבו הנוטפים וביומי תשרי ממש שאז מעטו המים ויגרשו רפש וטיט הוצרך למפצי מפני החציצה כפירש"י ואמנם בימים שבין ניסן לתשרי לא הוצרך למפצי מפני שאז המים רבים ואין כאן חשש טיט וגם מקואו' לא הוצרך משום דאז ליכא הפשרת שלגים ולריבוי שמחמת גשמי' ליכא למיחש כולי האי שא"א שלא יהיה עכ"פ מחצה למחצה ומכ"ש כל ימות החורף ולא תיקשי אדשמואל דאמר אין המים מטהרים בזוחלים אלא פרת ביומי תשרי לבד משמע כל השנה לא שמואל לטעמיה דס"ל בעלמא מ"בם לא בטיל ואין דם מבטל דם ואין מים מבטל מים וא"כ כל השנה איכא למיחש שנתרבה הנהר מחמת מי גשמים לא שרבו הנוטפים יותר מן הזוחלים אלא שרבוי הנהר הוא ע"י תערובות גשמים משא"כ בתשרי שהנהר עומד על מקורו אבל אבוהו דשמואל ס"ל כהלכתא מ"בם בטל וליכא למיחש אלא ביומי ניסן דרבו נוטפים:

ואם תאמר א"כ מה מסייעים ליה לרב דאמר מיטרא במערבא סהדי רבה פרת ומה פליגא אדשמואל דאמר נהרא מכיפי' מבריך אומר אני לו יהיה כדברי המערער א"כ היא גופי' קשי' על הש"ס מנ"ל דפליגי דשמואל אדשמואל הא נהי דאמת הוא דנהרא מכיפי' מבריך מ"מ הא חזינן שנפלו לתוכו מי גשמים ומ"בם לא בטיל לשמואל והאמנם י"ל ולומר דודאי הגשמים שאנו רואים יורדים משמים אל תוך הנהר וכן הזוחלים מיבשה לתוכו אי לאו דעינינו רואות ימים רבים אח"כ עדיין הנהר גדול מאוד על השיעור שהוא בימי תשרי היינו אומרים שאותן המים כבר חלפו ועברו בזחילתן כי כל הנחלי' הולכי' ולא נחי' שעה א' וכמעט קט חלפו ועברו ואינ' ומה"ת למיחש להו ודי לנו להחמיר לטבול בתוכן ביום סגריר ולא יותר אך בראותינו הנהר גדול הרבה ממה שהוא ביומי

תשרי מאין באו אותן המים אם לא מימי גשמים ואם כן אפילו אם לא יהיה הרבה מימי הנהר עצמם מכל מקום מין במינו לא בטיל כל זה אי לא מיברך מכיפיה אבל להך דשמואל דמכיפי' מיברך א"כ כל הגידול שאנו רואים אחר עבור הגשמים אנו תולים מכיפי' ולא ממי גשמים ויפה אמרו דפליג אדידיה וא"ש נמי דרב פליג כמ"ש ר"ת בס' הישר במס' שבת דמה בשורה בישר שישמחו בני בבל על אחיהם שבמערבא כי המטיר ה' על הארץ מנ"ל הא דלמא מיברך דלמ"ד מכיפי' מיברך אפי' בלא גשמים נמי מתגדל מעצמו ומימיו פרים ורבים מאליהם ואע"כ לית לי' לרב דמתברך מכיפי' כלל אלא מחמת גשמים והשתא אפי' אי ע"י הגשמים ולחלוח האויר מתרבה נמי מעצמו מ"מ איכא סהדא רבא לפרת ואתיא אבוהו דשמואל כרב ולא כשמואל דמכיפי' מיברך דא"כ לא היה צריך למקואות אפי' ביומי ניסן דגם בהפשרת שלגים לא היינו חוששים אלא לשעתם דכמעט קט חלפו ועברו והיינו תולים הריבוי בכיפין וא"כ א"ש שקלא וטריא כפשוטו ומי שימאן בזה יתרץ ק' דלעיל הא לשמואל מ"בם לא בטיל:

ונראה הא דמיאן הר"ן בזה היינו משום דלא ברירא לי' כולי האי שיהי' איסור דאוריי' בזוחלין ואי הוה רק מדרבנן א"כ תו לא אמרי' מ"בם לא בטיל דבדרבנן בטיל משו"ה הוצרך למה שכ' הוא ז"ל ואע"ג דבת"כ מפיק לי' מאך מעיין ובור מקוה מים למעוטי מקו' בזוחלין מ"מ אפשר דאסמכת' בעלמא הוא ועיקר דרשא למעוטי מקוה שאינו מטהר בכ"ש כמעיין והנה הרא"ם בס' יראים כ' הא דממעטינן מקוה מזוחלים ולא ממעטינן נמי מאשבורן היינו טעמא משום דסתם מעיין הוא בין בזוחלין ובין באשבורן א"כ מניחים הקרא על פשטי' משא"כ סתם מקוה הוא אשבורן ורק משום היקשא למעיין באת להתיר בזוחלין אתא אך למעוטי ולהניח קרא על פשטי' אלו דבריו ז"ל וא"כ י"ל מנ"ל לאפוקי מהיקשא כיון דאך לא מייתר ואיצטריך למעוטי מקוה מכ"ש ותו לשיטת ר"י וסייעתו דס"ל כולו שאוב לאו דאורייתא והקישא מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים אסמכתא בעלמא הוא א"כ לדידי' ע"כ מייתרא היקשא לומר מה מעיין בין בזוחלים ובין באשבורן אף מקוה כן ואך למעוטי כ"ש ואם כן הוא דהכל אסמכתא מדרבנן לא שייך מ"בם לא בטיל והוצרך הר"ן לדחוק:

וכן משמע לי מדברי מהר"מ שבהרא"ש פ' תינוקת סי' יו"ד שז"ל דכיון דפליגי דידיה אדידיה שמואל הלכה למעשה אתי לאשמעי' וכו' גזירה משום חרדלית של גשמים דאי שרינן לטבול בנהרא יאמרו העולם דנוטפים מטהרים בזוחלים דסברי דרובן נוטפים ולא ידעי דנהרא מכיפיה מבריך וכו' וא"ת אמאי לא קאמר הש"ס הכי וי"ל דלא אצטריך כיון דרב ואבוה דשמואל ס"ל כוותי' פשיטא דעבדי' כוותי' לחומרא במלתא דכל הני אמוראי

קיימי כוותי' עכ"ל וי"לד טובא חדא איך קיימי' כוותי' הא איהו סבר מכיפיה מברך ורק מדרבנן משום גזרה דחרדלית אסרי רק ביומי תשרי ולדדהו ה"ל חששא דאורייי' ועוד אי ס"ל דהלכה כהנהו אמוראי נגד שמואל דמכיפיה מיברך כדעת הרי"ף מי הכניסו לזה התגר להשוות דברי שמואל דש"ס אמר להדיא דפליגי ואי בא לחוש לדברי ר"ת שאומר הלכה כשמואל דמכיפיה מיברך מכל הני טעמים שכ' ר"ת ובא הוא ז"ל לומר דעכ"פ מדרבנן אסור מאידך דשמואל דהלכה למעשה אתי לאשמעי' איך קאמר דהש"ס שתיק מזה משום דמסתמא הלכה כהני אמוראי וזה נגד האמת שהרי הלכה כשמואל לר"ת רק שאנו מתרצין מבחוץ דשמואל הל' למעשה אתי לאשמעי' תו קשיא לי מ"ש שהעולם יטעו רובא נוטפים נינהו הא לשמואל קיימי' דס"ל מ"במ לא בטיל מה הוצרך לומר שיסברו רובא נוטפים אפי' יסברו רק מיעוט נוטפים נמי לא ה"ל להיות בטל ומזה יבואו לומר אפי' כולו נוטפים מותר בזחילה ועוד מה הועיל מהר"ם ז"ל נהי שמואל הלכה למעשה אתי לאשמעי' נימא לטעמיה אזיל דס"ל מ"במ לא בטיל ואפילו במיעוט נוטפים אסור משו"ה גזרי' שהעולם לא ידעו שמכיפיה מיברך ויסברו שעכ"פ מיעוט נוטפים יש בו ואתי לאטהורי נמי בחרדלית אבל למאי דקיי"ל ברובא בטיל ליכא למיחש שאין אדם טועה לומר שרוב הנהר ממי גשמים וידעו ויבינו שהנוטפים בטלים ברובא ולא אתי לטהורי בחרדלית וצדקו דברי ר"ת ומה השיג מהר"מ ז"ל אע"כ ס"ל למהר"מ דכל הדין הזה מעיקרא אינו אלא אסמכתא מדרבנן בעלמא ואע"ג דאבוה דשמואל חשש שמא ירבו לק"מ דכמה ספיקא דרבנן חיישינן לי' עש"ך סי' ק"י וגם גזרו משום חרדלית בדרבנן דמצינו כן כמה פעמים והשתא לא שייך מ"במ לא בטיל ואש"נ כיון דהא הלכה למעשה דשמואל עם הנך רבנן דמחמרי כולהו מדרבנן בעלמא הוא ולא נפקא מיניה מידי לא חש הש"ס להאריך ולומר שמואל הלכה למעשה דבלאה"נ פשטי' דשמעתין הכין הוא דאמוראי אסרי מדרבנן וכן מצאתי לרשב"א בחי' שבת שהקשה לימא קמא קמא בטיל ותי' כיון שנפל בלי הפסק לא אמרי' קמא בטיל שוב הקשה מנטל סאה לימא קמא קמא בטיל ותי' התם מיירי במי פירות שהחמירו רוצה שפסולם מ"הת משמע זוחלים דרבנן הוא וכ"כ פ"י בחי' שבת דתו' שהקשו קמא בטיל ס"ל שהוא דרבנן:

והנה מהרי"ק ות"הד כ' בפשיטות שאיסור זחילה הוא מ"הת והרב"י כ' דמהמרדכי דלעיל בסמוך משמע שהוא דרבנן והשיגו עליו ד"מ וב"ח דשם לא נזכר אלא טבילת נהר הוא משום גזירת חרדלית ולא תי' כלום והנה אי היה מייתי ראיה מדברי מהר"ם שבמרדכי כדמייתי ליה הרא"ש הנ"ל ממש היה ראי' נכונה כמו שהוכחתי לעיל אך הוא מייתי מדברי מרדכי שהביא הוא ז"ל שכ' דמדאוריי' עלתה לה טבילה רק מדרבנן משום

גזירת חרדלי' ונהי שאין זה סותר למ"ש לעיל דאיכא למימר הה"נ דחרדלית גופא דרבנן הוא אלא דלא נחית לכך דלא בא אלא לומר שמהר"מ לא עשה ממזרים למפרע ועדיפא מיניה קאמר המרדכי דכל עצמו לא אסור אלא משום גזירת חרדלית אבל אינו מתנגד לדידן ומ"מ אין ראי' למ"ש ב"י:

היוצא מהנ"ל להר"ן והרא"ש ורשב"א ומרדכי בשם מהר"ם ליכא אלא אי' דרבנן אפי' כולי נוטפים שנזחלו ולמהרי"ק ותה"ד הוא מ"הת ומ"מ לפמ"ש לעיל אם הוא מ"הת צריכים לפרש הש"ס כמ"ש לעיל וא"כ ממילא מותר לטבול בנהר כל ימות השנה זולת בימי ניסן ממש:

וראיתי פלוגתא עוד בהא דאמר שמואל פרת ביומי תשרי דהראב"ד בספר בעלי הנפש ומייתי ליה נמי בתשובת המיוחסת סי' רל"א והובא ביתה יוסף בקיצור כ' דוקא פרת וכיוצא בה שהעידו עליו בספרי שמתמעטת כ"כ עד שניטלת במגרפה וכשהגיע לבבל היה מעוטה כ"כ שיבשה לגמרי רק נשאר בה גבים גבים וכשרבו מי גשמים שטפו על הגבים ונעשה נחל שוטף בהא הוא דפליגי אבל שארי נהרות דעלמא לית דין דטובלים בהם לעולם:

איברא הר"ן כ' בהיפך דפרת נקט לאפוקי נהרות המכזבים דאין טובלים בהם לעולם ומייתי לי' ממשנת פרה דמים המכזבים בלי טענה אפילו פ"א בשבוע פסולים למי חטאת ולהראב"ד דס"ל מי פרת מכזבת היא צריך לומר דל"ק ממס' פרה דהתם לענין מי חטאת מיירי דבעי' מים חיים והני מים לאו חיים הם אלא מתים שהרי מכזבים וכן מבואר להדיא בלשון הר"מ ור"ש בפי' המשנה אבל לעולם כל דהדר ואתו מיא אינן אלא מכיפי' אך כיון שאינן חיים לעולם ודרכו להתייבש בלי טענה אינם חיים ויותר נ"ל דאין כאן מחלוקות דגם הר"ן לא יכזב את המציאות עדותו של הספרי רק ס"ל דלא מיקרי מכזבי' אלא כל שהנהר יחרב ויבש לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה בשו' מקום ויחרב מעינו וייבש מקורו וע"ז קאי הר"ן דהדעת נוטה דריבוי דהך ממי גשמים הוא אבל כל שהנהר נשאר במקום א' ומתברכת במ"א רחוק מנביעתו זה לא מקרי מכזב ובכל זאת נ"ל להרמב"ם והר"ש בפי' המשנה דפרה הנ"ל אין לה' ראי' גם לזה ועיין לשון רמב"ן מייתי לי' רשב"א בחי' נדרים:

והרמב"ם מפרש פי' מפצי ביומי תשרי כדי להקוות המים שלא יהיה זוחלים וזה פי' מחודש הביאו ב"י ולא פי' מה דעתו בסוגי' הש"ס לפ"ז ומה בין ניסן לתשרי והנל"עד ליישב עוד במה שראיתי דרש"י בבכורות שינה טעמו ולא פי' כלל מטעם זוחלין ואשבורן כדפי' בשבת אלא משום שאובים וכדעת רמב"ם דמייתי ב"י סי' ר"א דס"ל שאובים פסלי

במעיין. ואומר דהנה הפרש גדול יש בין דברי ר"מ שאמר פרת פרה ורבה ובין דברי שמואל שאמר נהרא מכיפיה מיברך דשמואל כללא כייל שהנהר מיבריך מכיפיה וכל רבייתו מכיפי' הוא ולא ממי גשמים כלל ור"מ לא בא אלא להוציא מלב האומר שאין הנהר פרה ורבה כלל ואין מעיינו מתגבר לעולם אלא כמו שהיה בתחלת בריאתו כן יהיה לעד שבמקום שהם הולכים שמה המה שבים ללכת קמ"ל שעכ"פ היא ג"כ פרה ורבה מעצמו אבל מ"מ אפשר שירבו עלי' נוטפים טפי הרבה ובפרט הנמשכים לה מבחוץ מהרים סביב לה שאין התהום שתחתי' נפתח להוציא מעצמה שום דבר אפשר שירבו נוטפים עלי' ונפקא מיני' בין ר"מ לרבנן דילי' ובין שמואל דס"ל מכיפיה מיבריך לרבנן לעולם אסור לטבול חוץ ביומי תשרי דלעולם איכא למיחש לנוטפים ובפרט פרת לפמ"ש לעיל שמכזבת בקיץ והילוכה הפשוט ממי גשמים שהרי אינה פרה ורבה מעצמה כלל ואפי' אם נעשה לה מפץ להקוות המים מ"מ ניחוש לשאובים שבאו לה ע"י צינורות כפירש"י ומה מועיל קיווי לפסול שאובים אך לר"מ שהם פרים ורבים נמצא מי הצינורות נתבטלו ברובא וליכא אלא משום זחילה לזה מועיל קיווי ע"י מפץ אך לשמואל דאמר מכיפיה מיברך אין כאן בריכה ע"י גשמים כלל רק מכיפיה ולא צריך שום דבר וע"כ אבו' דשמואל דס"ל כרבנן דר"מ בימי ניסן עביד להו מקוואות בביתם שלא ע"י פרת כלל ולא הועיל לו מפץ להקוות הנהר רק ביומי תשרי שכבר כלו מי הצינורות ולא נשארו רק מי גשמים שהנהר היא מהם עכ"פ לכן עשה מפץ אבל בניסן דאיכא למיחש עדיין למי הצינורו' לא הועיל לו מפץ ומשום כן בשבת דעיקר הש"ס והתחלת שקלא וטרי' היא למשקל ומטרי בהא דאבוה דשמואל ואיהו ע"כ חייש לרבנן דר"מ דמשו"ה לא הועיל לו מפץ בניסן ע"כ לא מייתי ש"ס הת' לדר"מ כלל והתם בבכורות עיקר שקלא וטרי' אדר"מ משו"ה פירש"י דהתם ליכא חששא רק משום שאובים ולא אסיק הש"ס לר"מ שום טעם אחר רק משום שאובים ולפ"ז לפמ"ש רמב"ם כאבוה אין היתר אפילו בתשרי כ"א ע"י מפץ וקיווי מים:

עוד רגע אדבר מ"ש רש"י בשם רבו הלוי ז"ל לפרש טעם הש"ס משום מים חיים ונדחה דעה זו משום דקיי"ל זב בעי מים חיים ולא זבה מ"מ נ"ל לא רחוקה היא לומר דס"ל מדרבנן גזרו זבה אטו זב ובזה ניחא דאבוה דשמואל עביד לבנתיה ולא לאשתו ה"ט דסתם נשים טובלות לבעליהן ולא מיחלף בזב דטביל לטהרו' בלחוד ואע"ג דממילא עסקי בטהרות מ"מ לא מיחלף דבימיו כבר בטלו רוב עושי טהרות ולא הוה שכיחי כולי האי והיו רוב נשים טובלות רק לבעליהן משא"כ בנתי' פנויו' היו והי' ניכר טבילתן

לטהרות ומיחלף בזב זכר והוצרך מים חיים וא"כ לשיטה זו ליכא למיחש כלל ואע"ג דנדחו דבריו מ"מ חזי לאצטרופי ללמוד זכות על הטובלת בנהר:

היוצא מדברינו אלו דודאי לר"ח וריף ורמב"ן קיי"ל לאסור טבילה בנהר ולהרמב"ם אפילו ביומי תשרי נמי לא ולהראב"ד ורשב"א מתירים במקום שהנהר מושך תמיד ועכ"פ אוסרים במקום שאין דרכו של נהר למשוך ובכל זאת נ"ל דליכא אלא אי' דרבנן בעלמא ולמהר"ם ורא"ש ומרדכי ליכא בכל הני אלא משום גזירת חרדלית מ"מ ק' מאוד להתיר לכתחלה לטבול בנהר בימים שהגשמים רבו כמו רבו אך לר"ת וסמ"ג וסמ"ק והתרומות מותר בכל ענין וכבר בארתי שלפע"ד ברור כל הנ"ל אפי' במים המכזבים כל שנשאר עיקר הנהר ומקורו אעפ"י שכמה פרסאות מכזבת בלי טענה מ"מ ליכא אלא אי' דרבנן להמחמירים ואזלי' בספיקא להקל ולר"ת שרי' לגמרי ונהי דמ"מ למהרי"ק ות"הד ס"ל דמדאוריי' אסור מ"מ בררנו דהיינו ביומי ניסן ממש זולת זה א"א לפרש הלכה והנה גם בנידון דידן שמה שראה מעלתו יבושת המים בקיץ העבר אין ראי' כלל כי היה שנת בצורת ועצירת גשמים מאוד וה"ל מכזבת מחמת טענה:

ע"כ בלי ספק ירא שמים כמוהו יראה בחוזק ידו להטות לבב החונים תחת דגלו למונעם בכל האפשר מטבילת הנהר וליסע לעיר מקום מקוואות המים אבל הס שלא להתיר לטבול ביו' ז' לכתחלה מחשש פן יפרצו לטבול בנהר כי לדעתי טוב למדחי הא מקמי הא הנלענ"ד כתבתי וחתמתי שמי בכל חותמי ברכות:

תשובה רג

שלום רב לי"נ תלמידי הותיק האהוב צדיק ונשגב כמו"ה וואלף נ"י אב"ד דק"ק פאללאטע יע"א:

נועם יקרת מכתבו מיום י"ב כסליו הגיעני היום על נכון ואודות תיקון המקוה בעירו לית טב מיניה לעשות מקוה ע"י מי גשמים דהוא כשר וישר לכ"ע בלי פקפוק ע"י סילונות של מתכת מהגגים אך סמוך למקוה יעשה צינור של עץ חלקים בפנים בשיפוי שלא יהיה בהם גומות ושום עכבות מים ואם יומשך הרבה עד ימלא פני תבל שלג וכפור יכולים למלאות בכתף שלג וקרח ואח"כ כשיופשר יהיה מקוה כשר ומה טוב אם יעשו שני חפירות סמוכות זו לזו והמחיצה שביניהם פרוצה למעלה סמוך לעליונה של מחיצה באופן שאם תהיה אחת מלאה תתמלא האחר' ע"י פרצה הנ"ל ואז לעולם לא יחסר המזג דכיון שנתמלאה אחת מהם בהיתר ע"י מי גשמים או שלג כנ"ל אזי ממלאים להמקוה כשרה המלאה הלז מים בכתף בכלים וכיון שהיא כשרה במי גשמים שוב אינה נפסלת ע"י מים שאובים וכל מה ששופכים לתוכה נעשה הכל כמקוה כשר וכשתתמלא על כל

גדותי' תתמלא גם חברתה ע"י פרצה שביניהם וכשתהיה גם השניה מלאה אזי אם ירצו לנקות א' מהם יריקו המים ממנה וינקו אותה ואח"כ ישפכו מים בכתף להמלאה עד שתתמלא הריקנית ואחר שנתמלא הריקנית יריקו השניה וינקו גם אותה מרפש וטיט ויחזרו לשפוך בכתף הראשונה ותתמלא גם היא ממנה וכן לעולם וכן עושי' פה במקוה הגדולה ולעולם לא יחסר המזג והוא עצה טובה והגונה אין בה פקפק כלל ולהיותי מאוד טרוד לא אוכל להאריך יותר ואסיים בברכה: פ"ב יום ג' כ"א כסליו תקע"ד.

תשובה רד

ה' יגמר בעדו גמר חתימה טובה לי"נ הרב הגאון המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק ע"ח יע"א:

ברך לקחתי ואשיבנו ברכת השנים דשנים ורעננים ירום כסאו וקרנו למעלה עליות בקודש מלא וגדיש עד כי נשתחוה בהר הקדש אמן:

על דברת נ"בי מה"ת חי"ד סי' קל"ז סד"ה ונחזור שהעלה להלכ' דמקוה שקבעו בו נסרים במסמרות כדי שלא יחסרו מימיו משיעור לית ביה משום מהווה בדבר המקבל טומאה כיון שהמקוה עתה כשר לפנינו ואין הנסרים והמסמרות פועלי' אלא למנוע שלא יתחסר לעתיד לי' בי' משום מהווה בדבר המקבל טומאה ופר"מ פקפק ע"ז משיטת ר"ת בסוכה בפירס עלי' סדין דמוקי בסוכה כשרה אלא שמתירא שעתידים עלי הסכך להתייבש או לנשור ויהיה אז צילתה מרובה מחמתה ולמנוע זה פירס עליה סדין ואפילו הכי פוסל רבינו תם משום מסכך בדבר המקבל טומאה אף על פי שאינו אלא מונע שלא תפסול והרי דלא כהגאון בנ"בי הנ"ל.

אומר אני דבר גדול דיבר הנ"בי ז"ל וסברא נכונה וישרה היא לדינא וחילוק גדול יש בין ההיא דר"ת להההיא דנ"בי דהתם בפירס סדין לא פסלינן דמעמיד הסכך בדבר המקבל טומא' דזה לא נקרא מעמיד כיון שהוא כשר בלא"ה ואינו אלא מונע וכס' הנ"בי ז"ל אלא שהוא פוסל מטעם סכך פסול שהרי הסדין עצמו ראוי' לסכך ולעשות צל על ראשו אלא שהוא סכך פסול נמצא אדם יושב בצל סדין ורק אם הסדין אינו לצורך ונעשה טפל ובטל לגבי סכך כשר כמי שאינו הוא משא"כ כשהסדין הוא לצור' אפי' רק להציל מפיסול מ"מ לא בטיל לסכך וה"ל איהו גופי' סכך פסו' ופוסל והה"נ גבי נסרים אלו היו הם ראוי' לטבול בהם בעצמם היה פוסלים משום מקוה פסול אך הנסרים אינם מקוה פסול אלא מעמידים המקוה א"כ נימא כיון שהמים המה כשיעור והנסרים לא באו אלא להציל מפסול אין זה מהוה בדבר טמא ולדעתי נכון הוא וראוי לסמוך עליו לדינא וביום הדין יחתמהו לאלתר לחיים טובים ארוכים ולשלום כנפשו היפה ונפש א"נ:

תשובה רה

שלום וכ"ט לי"נ הרב השנון החרוץ המופלג מה"ו אברהם נ"י:

נפשו היפה בשאלתו אודות מקוה שעושי' בעירו וז"ל הנצרך לענייננו בתוך גומא שטובלין בו צריך להעמיד חביות גדולות של עץ אשר לתוכו יזובו המים ובתוכו יטבלו והורינו לנקוב החביות כשפופרת הנוד בעודו תלוש לבטלו מהיות כלי קבול ואח"כ יכולין לסותמו בסיד ובצרורו' כמבואר בש"ע סעיף ז' וסעיף מ' אך נשאלתי אם אין תקנה לסתום הנקב של חביו' אח"כ בהיותו מחובר בברזא של עץ כי אפשר על ידי סיד לבד תגבר תהלוכו' המים ולא יהא באפשרי להחם במים חמין אח"כ עכ"ל השאלה:

הנה עין מעלתו שפיר חזי כל הנאמ' ונגזר על זה מהגאון מהרח"ש ח"ג סי' כ"א בפשטות משמעות הרא"ש והטור מבואר להתיר בזה משום דכיון דבטל ליה מתורת כלי בתלוש מה שנעשה כלי אח"כ במחובר ה"ל כקבעו ולבסוף חקקו דשרי וכן התיר הש"ך להדיא סימן ר"א סקכ"א וכן יבין כל מעיין בלשון תשו' רשב"א סי' ת"ת וסוף דברי תשו' הנ"ל יבואר לקמן בדברינו בעזה"י וכן מצאתי שפסק הלכה למעשה במרכבת המשנ' פ"ו הלכה ד' ממקואות אלא שהקשה הגאון ע"ז מש"ס ב"ב ס"ו ע"ב דמסיק שם לרבנן דר"א אין חילוק בין קבעו ולבסוף חקקו ובין חקקו ולבסוף קובעו לעולם בדאורייתא דינו ככלי ורק בשאיב' דרבנן מקילינן והכא לטבול בכלי לכ"ע אסור' דאוריית' איכא א"כ מה"ת להתיר ע"י חקקו ולבסוף קובעו ומ"מ העלה דלדינא אין לדחות דברי רא"ש וטור ונדחק מאוד ליישב קו' זו בדוחק גדול ואחריו באו הגאונים בתשו' באר יעקב בחלק י"ד סי' ר"א וסייעו אחריו להלכה דאין לזוז מפסק הגאוני' הנ"ל להלכ' מפני קו' ונדחק ג"כ שם ביישוב ק' זו ואמנם הגאון נ"בי מה"ת הקש' ק' זו ולא ראה דברי הגאונים הנ"ל והוא העלה לאיסור ונדחק ברא"ש וטור דרצונם דכשר למקוה דרבנן כגון לטבילת כלי זכוכית שטבילתם דרבנן וכן התיר בדיעבד לאשה שטבלה לכתם וכן צריך לדחוק מאוד במה שסתמו כל הפוסקים עכ"פ במים שאובים אפי' עשה מקוה שכולו שאוב ע"י כלים שקבעו ולבסוף חקקו שלדעת רוב הפוסקים הוא דאורייתא ואפ"ה שרי מ"מ נדחק הגאון ז"ל:

ואמנם אני ראיתי בלשון רמב"ם בפי' משנה ד' פ"כ דכלים עשאה אבוס לבהמה אעפ"י שקבעו בכותל טמאה כ' עליו וז"ל לפי שהכלי אשר יקבל טומא' כפי צורתו כאשר נקבע בכותל או בארץ הנה הוא יקבל טומא' כמו שהוא לדעת חכמים כמו שהתבאר מדעת' בטוב מזאת המסכתא גבי דף של נחתומים וכן בסוף חגיגה [רצונו לל"ק דמטמאי' חכמים המזבחו' מפני ציפויהם אעפ"י שהם בקרקע] ואמנם יהיה המחובר לקרקע

כקרקע ולא יקבל טומאה אצל חכמים כאשר נעשה דבר זה מתחלתו בקרקע או שנעשה לשמש את הקרקע כמו שקדם עכ"ל ויבוארו דבריו לקמן בעז"הי מ"מ מבואר מדבריו שאם נעשה מתחלתו בקרקע אינו מקבל טומאה אפילו טומאה דאורייתא דאי מיירי מטומאה דרבנן לא ה"ל לאתויי מרבנן דדף ולא מחגיגה אלא מטומאה דאורייתא מיירי וא"כ סתר עצמו מיניה ובי' דהרי רבנן דדף לא חלקו בין חקקו ולבסוף קבעו או בהיפוך וכל התי' הדחוקים שנאמרו בספרי הגאונים הנ"ל לא יצדקו אהרמב"ם וצע"ג לכאורה:

וכן ק' ממשנה ז' פ"ה דפרה השוקת שבסלע לפי' ר"ש שם מיירי מקבעו וחקקו מני מתני' אי ר"א תיקשי סיפא היה כלי וחברה כו' הא כל המחובר לקרקע כקרקע אי רבנן דדף א"כ רישא אמאי אינה צריכה צמיד פתיל הא בדאורייתא אין החבור מבטלה מתורת כלי מיהו רמב"ם שם מפרש רישא בנחקק' מאלי' בסלע אך להר"ש תיקשי וצ"ע:

והנלע"ד דבלאה"נ צל"ע על הש"ס דמשני שאני שאיבה דרבנן ובמס' ב"ק ס"ז ע"א מקשה הש"ס מברייתא דצינור אר' יוסף ור"ז דס"ל שינוי השם קונה הכא נימא ע"י שינוי שם דצינור ה"ל כאלו נעשה כלי בתלוש ע"ש בתוס' ומשני ש"ס שאני שאיבה דרבנן וק' לומר דס' דשאיבה דרבנן יעלהו לב' מדרגות מה שהיה כלי בתחלתו ומה שנעשה עתה כלי מחדש ע"י שינוי השם ומכ"ש לפי מה שכ' הגאון עצי אלמוגים בה' נט"י סימן קנ"ט סעיף ז' דלרבנן דדף נמי קבעו ולבסוף חקקו אינו אלא אי' דרבנן ומשו"ה בשאיבה דרבנן לא גזרו משום דה"ל תרי דרבנן ופירוש נכון ואמת הוא וא"כ כיון דקיי"ל שינוי קונה א"כ קבעו ולבסוף חקקו ה"ל אי' דאורייתא וא"כ אפילו בשאיבה ליכא אלא חד דרבנן וכשם שגזרו בשאיבה בחקקו ולבסוף קבעו ה"נ בקבעו תחלה ונעשה כלי ע"י שינוי השם דתרוויי' הוה כלי דאורייתא וא"כ הדרה ק' לדוכתא בריי' דצינור אמאן תרמיי' ע"כ נ"ל דהנה אקו' דדף הו"מ למימר לעולם רבנן והב"ע בדף שתקנו תחלה קודם שקבעו לכותל ואין זו שינוי' דחיקא כ"כ דלומר דאתי' כר"א ומיירי בדף שלא ניתקן זהו בלי ספק דוחק דדף של נחתומי' תנן ומשמע שנתקן כל צרכו אבל לרבנן ל"ק כל כך אלא דניחא להש"ס למימר שאני שאיבה דרבנן ומתוקם בכל מיני דף עוד הו"מ הש"ס למימר דברייתא דצינור אתי' כרבנן דמכתשת וכמו שפירשב"ם דמיירי במכתשת שבכותל ולא בסלע שבהר אלא כיון דרבנן דדף מיירי בכל מיני דף א"כ נצטרך לומר תרי דרבנן נינהו רבנן דמכתשת ס"ל לחלק בין קבעו תחלה כו' ורבנן דדף נקטו סתם דף שלא לחלק ע"כ ניחא לש"ס למימר שאני שאיבה דרבנן ורבנן דמכתשת בחקוקה בסלע שבהר מיירי כפי' תוס' אך כ"ז למאן דלית ליה שינוי שם קונה דהרי מבואר בב"ק ס"ו ע"ב דעשרין ותרתין שנין נתקשה ביה רבה ולא נחית למימר שינוי שם מועיל עד דיתיב ר' יוסף

ברישא וחידש שינוי שם קונה וא"כ לבתר דחדית ר' יוסף שינוי השם קונה ואפסקא הלכתא הכי וק' קו' הש"ס דב"ק וצ"ל משום שאיבה דרבנן תו ליכא למימר דרבנן דדף לא חילקו בין תקנו הדף קודם קביעה או אחר כך דא"כ ק' קושייתינו הנ"ל וע"כ לומר דמיירי בדף שתקנו תחלה אבל תקנו אחר שקבעו טהור וכן נראה דעת הרמב"ם ספי"א מכלים הלכה כ"ד מיניקת של מתכות וכו' לפיכך דף של נחתומי' והנה מיירי להדיא מכלים שנגמרה מלאכתם והיו ראוי' לקבלת טומאה קודם קביעתן וע"ז קאי ואמר דף של נחתומים משמע דמיירי נמי בכה"ג והיינו כנ"ל אבל אם לא נגמרה מלאכתו עד אחר קביעתו בכותל אינו מקבל טומאה והן הנה דברי הרמב"ם בפי' המשנה פ"כ משנה ד' דכלים הנ"ל ופי' הר"ש במשנה דשוקת וז"ל ואם יאמר האומר דבדף של נחתומים אפי' כשקבעו תחלה ותיקנה אח"כ נמי טמאה מטעם שינוי השם ויהיה הברייתא כפשוטו אפשר דאה"נ אלא דלא נ"ל שישתנה השם ע"י תיקון דמעיקרא נמי דף נחתומים קרי ליה ויהיה איך שיהיה זכינו לדין דרבנן דדף ס"ל לחלק בדאוריי' בין קבעו תחלה לחקקו תחלה והשתא ממילא נימא דרבנן דמכתשת נמי הכי ס"ל ומיירי בחקקו בכותל בנין ולא בסלע שבהר דכיון דע"כ רבנן דדף הכי ס"ל לחלק כנ"ל כי היכי דתוקי' הברייתא דצינור כוותיה א"כ מה"ת לומר דרבנן דמכתשת לא ס"ל הכי ויהיה תרי דרבנן:

והיינו דמבעי' ליה לר"י לשיטתו אי אצטרובלין חשיב כתלוש לפירשב"ם דמספקא ליה לרבנן דמכתשת משום דעד דאתי ר"י לא היה מקו' ספק דודאי כר"א ס"ל אלא דמוכר בעין רעה מוכר דמה"ת לומר דפליגי אדר"א וארבנן דדף ואיכא תרי רבנן וכמו שהקשו תוס' אבל ר"י לטעמיה דס"ל שינוי שם קונה ולדידיה ע"כ רבנן דדף גופיה מחלקי' בין תיקנו לקבעו תחלה ע"כ נסתפק ברבנן דמכתשת ולקמן אי"ה יבואר ביתר ביאור מקום ספיקו של ר"י בזה ומזה יש קצת סיוע לשיטת ר"ח ורשב"ם דהלכה כר"א דאי לאו דס"ל לר"י דהלכה כר"א לא היה מקום להסתפק ברבנן דמכתשת דמה"ת לא נימא דס"ל כרבנן דדף דמחלקי נמי בין קבעו תחלה כו' וכן מדפשיטא ליה לברי' דר"י דגובי' מאצטרובי' דבת' דבעי' לאביו פשט ליה לברי' דאצטרוביל כמחובר והיינו כר"א וע"כ משום דהלכתא כוותיה אפילו בהא דדף ונ"ל עוד כדמות ראיה לזה מסתמא דמשנתינו דמכר הבית מכר המכתשת הקבוע ולא את המטלטלת ומדחילק בין קבוע למטלטלת משמע בקבוע אין לחלק בין חקקו תחלה לקבעו תחל' והתינח לשמואל דפסק הלכתא מוכר בעין יפה מוכר א"ש דנהי דבעלמ' כתלוש דמיהכא כמחוב' דמי אבל לרב דפס' הלכת' לעיל ס"ה ע"א כחכמים דמוכר בע"ר מוכר תיקשי מסתם מתני' דהכא וע"כ לרב משנתינו כר"א ונהי דהלכתא כשמואל בדיני לענין מוכר בעין יפה מוכר אבל בהא לא מצינו דיחלוק

שמואל על רב דלענין תלוש וחברו יהיה כל המחובר לקרקע כקרקע ועוד דלענין איסורא עכ"פ הלכתא כרב ואין זה דומה למ"ש הרא"ש ר"פ שור שנגח ד' וה' סי' ד' עיין וק"ל זה נ"ל בדעת הפוסקים כר"א מ"מ הרי"ף ורמב"ם ורא"ש דפסקו כחכמים י"ל כנ"ל דס"ל למסקנא דשינוי שם קונה וע"כ רבנן דר"א בין רבנן דדף בין רבנן דמכתשת כולהי מחלקי בין קבעו תחלה לחקקו תחל' וכפסק הראשונים אשר מפיהם אנו חיים:

מה תאמר מעתה עכ"פ מטעם שינוי השם יאסור לטבול בכלי שקבעו ולבסוף חקקו אומר אני אה"נ אי נשתנה שמו עי"ז וכבש"ס דמעיקרא קציצתא ולבסוף צינור אבל אנן בחביות או גיגית קיימינן שנקבו נקב המטהרו ופשוט כשנקבו עדיין שמו עליו ונקרא חבית וגיגית נהי לדינא בטיל ליה מתורת כלי עד שיחדו לרמונים וכדומה מ"מ שמו עליו ולא נשתנה על ידי זה ולא נשתנה שמו ע"י הנקב ומשו"ה כשחוזרין אחר קביעתו בקרקע וסותמים הנקב ונעשה כלי אין כאן שם חדש כלל ולא דמי לצינור דמעיקרא היה חתיכת קורה ולבסוף נעשה צינור ומשו"ה נמי נקרא צינור שינוי שאינו חוזר לברייתו אף על פי שאפשר שישבר הצינור ויחזור לקציצתא מ"מ לעולם נקרא שברי צינור ולא קציצת' דהיינו חתיכת קורה ואפי' לגי' החדשה שהגי' הגאון מהו' שכנא בש"ס ב"ק הנדפס בגליון דק' הש"ס אינה אלא לר"י אבל לר"ז באמת לא ק' משום דאיכא למימר צינור חוזר לברייי' כשישברה יהיה קציצתא מ"מ פשוט דגיגית שניקבה שם גיגית עלי' טפי ואין כאן שינוי השם כלל וגדולה מזה ר"פ לולב הגזול מעיקרא נמי הושענא קרי ליה מכ"ש הכא דבין מעיקרא ובין לבסוף גיגית וחבית קרי' ליה ויש קצת לפקפק ולומר דלפי' מהו' שכנא הנ"ל דהש"ס דב"ק אזלא לר"י אבל לר"ז דקיי"ל כוותי' לק"מ ק' הש"ס התם ולא אתאינן לתי' הש"ס וא"כ ממילא נשארה סוגי' ש"ס דב"ב דדף לא מיפלגי בין קבעו תחלה או לא ורק בשאיב' דרבנן שאני מ"מ י"ל מסתיין דפסקי הרא"ש והטור ופי' המשנה להרמב"ם לא מתיישב אלא לפום גי' שלפנינו א"כ אותו גי' עיקר בשגם אפילו לאותו גי' י"ל כיון דעכ"פ מוכח לר"י דאפילו בדאורייתא יש לחלק בין קבעו תחלה כו' ולא יחלוק ר"י ע"ז דבהא לא פליגי ונשאר הדין בידינו כמו שהסכימו כל הקדמונים להתיר בכה"ג:

עוד יש לאלוה מילין במתני' דמקואות פ"ו מ"י האביק כו' וכ' הרמב"ם בפי' המשנה לפי שהאביק הוא כלי להיותו ניתך לארץ וזה אמרם ממנו בתוספתא שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע והתי"ט מביאו ומקשה ממנו דהכא משמע דכל שנעשה לשמש עם הקרקע גרע טפי ואלו במשנה ט' פ"ח דכלים מבואר דפורנה טהור אע"ג דתנור וכירים טמאות מ"מ פורנה שאינה עשוי' מתחלה אלא לשמש עם הקרקע טהור והן הנה דברי

רמב"ם פ"כ מ"ד דכלים גבי אבוס של בהמה שהבאתי לעיל לחלק בין דף של נחתומים ואבוס לבין ההיא דפורנה הדף והאבוס אין תחלת עשייתם לשמש עם הקרקע אלא במקרה רוצה לקובע' בקרקע משא"כ פורני יהיה איך שיהיה מבואר שכל שנעש' לשמש עם הקרקע גורם ביטולו מתורת טומאה טפי מאלו לא נעשה לשמש עם הקרקע ואלו הכא פ"ו משנה יו"ד דמקואות גבי אביק מבואר בתוספתא הנ"ל ההיפוך וכל זה רמז בדברי התי"ט שם ובתוספות חדשים שם כת' תי' אלא שלא ביאר יפה ואני אבאר בעזה"י דודאי לענין קבלת טומאה דכל המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה א"כ כל שנעשה מתחלה לשמש עם הקרקע מבטלו מקבלת טומאה משא"כ לענין שאובי' או לענין טבילה בתוך הכלי דהכל תלוי אם הוא כלי או לא והנה החבור לקרקע לא יבטלנו מהיות תורת כלי עליו דמנ"ל הא ואלא מצינו בחולין קכ"ט ע"א כמה מילי דאמרי' מעשה עץ שימש ואפילו כופת שאור שיחדה לישיבה בטל מתורת אוכל ונעשה מעשה עץ וכן בית שסיככו בזרעים ע"ש ובפסחים דף מ"ה ע"א גבי בצק שבסידקי עריבה ובפרש"י שם מבואר כל זה וא"כ ה"נ היינו טעמא דבטיל ליה מתורת כלי ע"י שבנאו בכותל דשימש בו מעשה עץ ואבן ושקעו בחומת בנין וא"כ תינח אם אין דרך תשמישו של אותו כלי בכך ה"ל השקיעה בתוך דימוס הבנין ביטול ושימוש מעשה עץ אבל כלי שנעשה מתחלה לקרקע וכן דרך תשמישו נהי דלענין טומאה קיל ונטהר מטומאתו מ"מ לא נשתנה שם כלי ממנו על ידי ששקעו בבנין אדרבא כן הוא דרך תשמישו ומה לי אם הוא מחובר או תלוש לעולם הוא כלי והטובל בתוכו לא עלתה לו טבילה ומים שבתוכו שאובים הם:

והנה מלשון הרמב"ם בנוסח' א"י דמייתי תי"ט פ"ו דמקואות שם מבואר דהאי אביק הי' כלי מתחלה היינו חקקו ולבסוף קבעו ואפ"ה כ' תוספתא משום שנעשה מתחלה לקרקע והיינו מטעם שבארתי לעיל דע"י כן אינו מתבטל ע"י שנבנה בקרקע משמע הא בלא"ה היה מתבטל אפי' אם היה כלי מתחלה דמעשה עץ שימש וצ"ע לפי' הו"מ הש"ס דב"ב למימר דברייתא ר"א היא וע"כ לא מטהר ר"א אלא בדף אבל צינור שנעשה מתחל' לקרק' בהא מחלק ר"א דבחקקו ונעשה כלי מתחל' ע"מ לקובעו בקרקע לא בטיל מתורת כלי ע"י קביעת קרקע ובחקקו ולבסוף קבעו ה"ט משום שנתחבר בקרקע כשהיה קורה בעלמא ולא הי' עליו שם כלי כלל הרי הוא כקרקע ממש והחקיקה אח"כ ה"ל כחוקק ועושה חריץ בקרקע וכפירשב"ם וצ"ע לכאורה:

וראיתי בהרא"ש דב"ק ס"ז ע"א שם שכת' דההיא דצינור מיירי שיש לו ד' לבזבזי' א"נ שחטט בה לקבל צרורו' וחקיקה היינו חטיטה ר"ל שכבר היה צינור וחקקו דברייתא היינו שחטט בה לקבל צרורות וצע"ג לכאורה דא"כ תיקשי ק' תוס' דב"ק מה מקשה

הש"ס דע"י שינוי השם יהיה כתלוש הלא לא נשתנה שם כלל דמעיקרא נמי היה צינור אלא שקבעה בקרקע ואח"כ חטט בה לקבל צרורות ועשאה כלי קבול אבל לא נשתנה שם כלל עי"ז והחטיטה שבמחובר הו"ל כחוטט בקרקע ולק"מ קושי' הש"ס ולא שייך תי' תוס' שם ועיין:

וצריכים לומר דהרא"ש ס"ל שצינור שחקקו מיירי בכל מיני צינור שגורם שיהיו המים שאובין הן שיהיה לו ד' לבזבז' הן שיהיה בו לקבל צרורות וברייי' סתמא קתני צינור שחקקו חקיקה העושה אותה כלי הן שחקק הצינור גופה והשאיר לה שיורי לבזבזין מד' רוחותי' הן שכבר הי' צינור פרוצה מרוחותי' וחקק חטיטת הצרורות בכל הני יש חילוק בין קבעו תחל' לחקקו תחלה ומקשה הש"ס דב"ק אהך צינור שהשאיר לה לבזבזין ואותה נעשה כלי בקביעת הקרקע ונשתנה השם אבל מאותה הצינור שחטט בה לק"מ ק' הש"ס אלא כיון דסתמא קתני מקשה שם הש"ס וא"כ י"ל דהכא בב"ב מקשה אברייתא אאידך גוני דצינור שכבר היה נגמרה וקבעה ואח"כ חטט בה כמאן אתי' לי' ר"א דדף דאין לומר דהכא שאני הואיל ועשאה מתחלה לשמש עם הקרקע לא תתבטל אגב קרקע א"כ בסיפא בקבעו ולבסוף חקקו מ"ט דהא הצינור כבר נעשית בתלוש לשמש עם הקרקע וכשקבעה לא נתבטלה וכשחוקק אח"כ בה לקבל צרורות לא הוה כחוטט בקרקע אלא כחוטט בצינור דהרי לא נתבטל שמה ממנה ואע"כ לא מיירי בצינור שנעשה מתחלה לקרקע וא"כ מני לא ר"א ולא רבנן. נתחדש לנו עי"ז דצינור שנעש' בתלוש ע"מ לקבעה בקרק' וקבעה אח"כ בקרקע לא נתבטל שמה והחוטט בה לקבל צרורו' לא הוה כחוטט בקרקע ופוסל משום שאובין לרבנן דע"כ לא שרו אלא בלא נעשה לשמש עם הקרקע שאז הקביעות מבטלתו ובזו א"ש דברי מהרי"ק שרש נ"ד דמייתי ב"י דצינור שנקבע תחת הקרקע איכא למיחש שמא מחמת רקבון נעשה בה גומא המקבל צרורות והקשה נ"בי מה"ת סי' קמ"ב אות ח' הא ה"ל קבעו תחלה ולהנ"ל א"ש:

אלא לפ"ז למסקנא אפי' במה שלא נעשה מתחלה לקרקע נמי בחקקו ולבסוף קבעו לא בטיל מתורת כלי וזה דלא כרמב"ם נוסחת א"י ותוספתא שבתי"ט פ"ו דמקואו' במשנה דאביק הנ"ל ואולי י"ל באופן אחר לפמ"ש לעיל דהאי שינוי' שאני שאיבה דרבנן לא קאי במסקנא דשינוי קונה וכתבתי דלמסקנא מסקינן דדף מיירי בתקנו ואח"כ קבעו ורבנן דמכתשת היינו רבנן דדף י"ל עוד למסקנא באופן אחר דרבנן דדף סתמא בכל מיני דף איירי ברייי' דצינור ר"א היא וע"כ לא קאמר ר"א אלא בדף אבל בצינור שנעשה לשם קרקע יש בו חילוק בין קבעו תחלה לחקקו תחלה ורבנן דמכתשת כר"א ס"ל אלא מוכר בע"ר מוכר והיינו אבעי' דר"י לשיטתו ובזה מיושב ק' ט"ז בא"ח סי' קנ"ט ס"ק ח' דהתם

באבן שנעשה מתחלה לקרקע וא"כ ממ"נ יש לחלק בין חקקו תחלה לקבעו תחלה לפי המבואר ואין להאריך:

א"כ בנידן דידן מה טוב ליקח גיגית שאינה עשוי מתחלה לקובעה בקרקע וינקבנה כדינה ויקבענה בקרקע ואח"כ יסתמנה בברזא אם ירצה ולא שיהי' נעשה מתחלה לשום בברזא ויהי' עשוי לכך דא"כ אין הנקב מטהר כיון שכן דרך תשמישו כמבואר בש"ע א"ח סי' קנ"ט סעי' ה' בהגה' אלא ינקבנה סתם ויקבענה בקרקע ואם אח"כ יצטרך לסותמו לפעמים בברזא אין הפסד לפי הנ"ל. מתוך הדברים למדנו יישוב לתשו' רשב"א סי' ת"ת דכניסת מים שבבנין אבנים כשר ממקוה של כה"ג בגג הפרוה והקשה נ"בי מה"ת סי' קס"ב אפי' של אבן א' נמי דה"ל קבעו ולבסוף חקקו ולהנ"ל נ"ל בודאי אבן א' שקבעו נתבטל ונעשה כקרקע והחוטט בו כחוטט בקרקע משא"כ חיבור אבנים הא ודאי אי עשה כלי בתלוש מחבור אבנים הרבה ה"ל כלי גמור והשתא נמי כשבונה ומחבר כל אבן ואבן בקרקע אפילו נימא שהאבנים הראשונים נתבטלו מ"מ האחרון עושה גמר כלי ה"ל כמוסיף טיט על שוקת שבסלע שבמס' פרה וקמ"ל רשב"א דמוכח ממקוה דכה"ג דלא הוה ככלי:

ומה שכ' בנ"בי דהא קיי"ל בכמה דוכתי תלוש ובסוף חברו כתלוש דמי תמהתי אטו בחדא מחתא מחתינהו גם על הש"ך והתומים סימן צ"ה יש לתמוה דמה דמייתי הני גאונים מע"ז המשתחוה לבית וכו' הוא תמוה דממקומו מוכרע דאין ראי' מע"ז דהרי רבא אמר בחולין ט"ז ע"א פשיטא לי תלוש ולבסוף חברו לענין ע"ז הוא תלוש דאמר מר וכו' לענין הכשר זרעים תנאי היא וכו' ולא אמר דאמר מר דע"ז ס"ל כהך תנא דגם לענין זרעים מחשבינן כתלוש וכי היכי דפליגי בזרעי' פליגי בע"ז וכי היכא דפסיק כהך תנא בע"ז ה"נ פסיק בזרעי' אע"כ אין ללמוד מע"ז למילי אחריני וה"ט משום דאמרי' במס' ע"ז מ"ו ע"א שקץ תשקצנו אע"ג דאתי' מדינא להיתרא לא תיתא ע"ש ומדאמר רבא לענין הכשר זרעים פלוגתא דתנאי ולא אמר נמי דהני תנאי פליגי נמי לענין שחיטה ש"מ לא ילפי' מהדדי ועיין בדק הבית להרא"ה שכתב דע"כ לא מסתפק רבא אלא משום דהוי ס"ל לענין זרעי' פליגי תנאי לכן נסתפק לענין שחיטה אבל השתא אתי' ר"פ ותירץ כולי חד תנא הוא הא בכותל מערה הא בכותל בנין ודכ"ע כתלוש דמי אם כן הוא הדין לענין שחיטה כיון דלענין זרעים גופי' לא פליגי תנאי ובמ"ה דחה דר"פ לטעמי' דס"ל מוקמי בתרי טעמי ולא בתרי תנאי ואנן קיי"ל כר"י דחביות דאמר מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא בב"מ מ"א ע"א וא"כ הדרין דהכשר זרעים תברא ולא איפשטא אבעי' דרבא ותמה עוד במ"ה הרי בלאה"נ איכא רבנן ור"א דפליגי בדף ומכתשת ע"ש ורמז

עליו בש"ך י"ד סימן ו"י ולפע"ד לא בס' בא רבא לדמות שחיטה להכשר זרעים אלא יען שהברייי' דשחיטה סותרת רישא לסיפא ואיכא לשנוי' תברא כמו בריי' דהכשר או נימא לחלק בין תלוש ולבסוף בין מחובר מעיקרא ולא אתי לדמותם בסברא אלא בלשון הברייי' נסתפק ומ"ש הש"ך בח"מ סי' צ"ה והסכים עמו בתומים לחלק בין בית דהוה כמחובר ובין כותל ומייתי ראי' משכירות הבית ומעמלא דבתי ראי' זו אינני מכיר התם עיקר שכירות משתלם מהקרקע עולם שהוא דר ושוכן עלי' ושהבית בנוי עלי' אבל ענין השואל בית מחברו ונשרף איני מבין מה בין כותלי בית לכותלי גנה וחצר ואולי ס"ל כותלי הבית נעשו להגנה על הקרקע ה"ל כקרקע משא"כ כותל שנעשית למחיצה בינו ובין חברו ולהיזק ראי' אינה כקרקע וכ"ז המצאה בלי שום ראי' והכלל לאו בחדא מחתא מחתינהו היכי דאתמר אתמר ויהי' איך שיהי' כ"ז שאמרנו אנו צריכי' בדברי' שהקפידה תורה לחלק בהם בין מחובר לקרקע ובין תלוש מן הקרקע אבל הכא במקוה כבר כתבתי דלענין טבילה אין חילוק בין שיהי' הכלי מחובר או תלוש כ"ש פסול לטבול בתוכו פוסל משום שאובי' ורק ע"י בנין נעשה מעש' עץ ואבן ובטל מתורת כלי וה"ה אם עושה ענין אחר המורה ביטול מתורת כלי כמו כופת שאור שיחדה לישיבה ובצק שבסדקי עריבה וא"כ כלי שתחלת עשייתו שלא לשמש עם הקרקע וקבעו בבנין בטלו מתור' כלי ומכ"ש שנקבו ובטלו ע"י נקב וגם שקבעו בבנין ואם אח"כ חקקו והשלימו לכלי ה"ל כחוטט בעפר בלבד שלא יקנה שם חדש ע"י החטיטה ההיא דאל"ה פסול משום דקיי"ל שינוי שם קונה ע"כ הנלע"ד שלא לזוז מפסק ראשוני' ויכול ליקח גיגית שלא נעשית מעיקרא לקרקע ולנקבו כשפ"ה שלא על מנת לתקנו בברזא ולקובעה בקרקע בבנין ולבטלה שם לעולם ואם אולי יצטרכו לסתום הנקב בברזא אח"כ אין בכך כלום ומ"מ הואיל והגאון נ"בי אוסר לא אסמוך על דברי עד שיסכים עמי גאון מורה הוראה א'. פיזונג ב' אלול קע"ו לפ"ק:

תשובה רו

שוכ"ט לי"נ הרב הגאון חריף בעל פיפיות עומד לתלפיו' כש"ת מהו' געץ נ"י אב"ד ור"מ דק"ק באיי יע"א:

נועם מכתבו הגיעני מעולפת ספירים בלהבת אש תורה המה מאירים אודות מורה א' שצוה לעשות מקוה גיגית א' תלויה בשלשלאות ומנוקבת כשפ"ה לחברה אל המעין וסותמים הנקב בברזא כדי לפתוח בשעה שהיא יורדת לטבול כדי לחבר עם המעי' ברגע הטבילה ולחזור לסותמו מיד כדי שלא יתקררו המים חמין שבגיגית והגיגית נתחזקה

בחבושי' ויתידו' של ברזל והן כל יקר ראתה עיניו שלדעתו המקוה פסולה לטבול בו ואפשר מדאוריי' נמי כמבואר באריכות מכתבו הראה פנים לכל צד כמראה האופן:

הנה עיניו הבדולחי' לנוכח יביטו העתק תשובתי שכתבתי אמנם בחבית הקבוע בקרקע ונבנה שם אף ע"ג דהתם חבית עגולה והכא תיבה וגיגית ולדעת פר"מ כיון שעשוי למושב הרוחצים במרחץ ה"ל כלי למדרס לע"ד כיון שניקב כדינו טרם שיקבע בקרקע תו לא חזי למרחץ דהרי מים יוצאי' ולא חזי תו למדרס ומה שסותמים אותו אחר שנקבע בקרקע ה"ל קבעו ולבסוף חקקו ככל הדברים והתנאים שכתבתי בתשובה המועתקת:

ושם הסכמתי לדברי נ"בי דע"י שהברזא עשוי לכך מעיקרא ה"ל ככלי העשוי לקבל בענין זה והדרנא בי מפני שמצאתי להגאון בתשו' בית אפרים ה' יאריך ימיו בחי"ד סימן נ"ג דחה זה בדברים נכונים מאוד יעיין עליו אלא מ"מ מסיים בסוף וז"ל תבנא לדינא שלע"ד אין חשש אם נסתם בברזא של עץ ומ"מ חוששי' לדברי הגאון נ"בי ז"ל וגם בתשו' מאיר נתיבים ראיתי שחוששש לזה לכן שפיר דמי לעשות נקב א' גדול כמוציא רמון ולסתמו בסיד וצרורו' דרך בנין וזה יהי' סתום ועוד יעשו נקב כשפ"ה עם ברזא ולפתוח הברזא בכל עת שבא' לטבול וכו' עכ"ל יע"ש והוא עצה נכונה בענין זה:

אך כל זה אם היו לוקחי' גיגית שלא נעשה מתחלה לשמש עם הקרקע ונוקבי' אותו ומבטלו מתורת כלי ומה שמחברו אח"כ עם הקרקע ה"ל מעשה בנין ככופת שאור שיחדו לישיבה אז מותר לטבול בו אם יש בו כשיעור אפילו כשהנקב סתום לגמרי דלא הוה טובל בכלי אלא בקרקע ממש אך כלי שנעשה מתחלה לשמש עם הקרקע נהי דלענין קבלת טומאה אין כאן בית מיחוש לא מטעם הכלי ולא מטעם הברזא כיון שנעשה מתחלה לשמש עם הקרקע מ"מ לפסול המקוה ומכ"ש לטבול בתוכו פסול מטעם כלי ואין הבנין בקרקע מבטלו להתיר הטבילה בתוכו כשהנקב סתום ועוד לע"ד דוקא בנין בקרקע ממש מבטלו נהי דלא בעי' שיהיה קבור ושקוע בתוך קרקע ואפי' עומד ע"ג קרקע ומרחו בטיט מהני וכמ"ש ש"כ סי' ר"א ס"ק כ"ה מ"מ תיבה או גיגית התלוי בשלשלאות איננו אלא כלי גמור העשוי לטלטל ע"י שלשלאותיו ואיננו בנין המבטלו מתור' כלי והגאון בית אפרים לא עמד בזה לחלק כנ"ל ולע"ד נראה מה שכתבתי נכון אך מ"מ בשעה שהכלי פתוח לית לן בה דודאי באות' שעה אין שם כלי עליו ואין ראי' מטיטרוס פ"ב דכלים דהתם כל זמן שפיה סתום אין המים יוצאים מנקבי הטיטרוס וכשמסיר פקק העליון מוציא המים דרך הנקבים אבל פשוט דאי מוציא המים דרך פי הכלי באופן שיצאו המים מפה ומפה באותו שעה בטיל לי' מתורת כלי וס' זו בעינה כ'

הגאון בית אפרים הנ"ל דכשמסיר הברזא ונוטל ידיו דרך פי הכלי והמים מקלחי' מפה ומפה בטיל לי' מתורת כלי באותה שעה:

ובמבי"ט סי' ע"א דרמיז עלה הש"כ סי' ר"א סקפ"ב הוה עובדא שהיו חביות שקועי' בקרקע והיו נקובים למעל' ב' נקבי' זה נגד זה והמים מקלחים מההר דרך שני נקבי' אלו למקוה נכנסי' בנקב זה ויוצאי' בנקב שכנגדו וכ' אלו הי' בתחתיתו הי' מותר אלא יען שהנקבי' למעלה לא נתבטל מתורת כלי מפני שמקבל מים למטה מהנקבים אע"פ שהתם כך תשמישתו מ"מ היה מות':

ותמי' על הכ"מ פ"ו מהל' כלים הל' ג' שעל מה שכ' רמב"ם שם שכלי גללים שעשוי מתחלה נקבי כמוציא רמון מטמאי' כ' שיצא לו כן מההיא דשולי קורפיו וכו' יושבים מסומכים ובמ"כ לע"ד לא פליגי רמב"ם וראב"ד כלל לדינא אלא דרמב"ם לפי גירסתו כלים אלו משתמשי' בהם בדברים היותר גדולים מרמוני' וה"ל כסלון של פת שיעורו כמוציא ככרות במ"ג פי"ז מכלים ולראב"ד כלי' אלו תשמישו ברמוני' ולדינא שניהם אמת ובגי' בעלמא פליגי אבל שיהי' דעת הרמב"ם שאם הכלי אינו ראוי לקבל אותו דבר שנעשה עבורו רק שתחלה הי' נעשה בשבירה ופחיתה יהי' נקרא עשוי לקבלה בענין זה ויהי' דומה לכלים שעשוי' לקבל עומדים מסומכים הגע עצמך אם יעשה חביות בלי שולים להניח לארכו שיכנסו מים בזו ויצאו בזו יהי' נקרא עשוי לקבלה בענין זה ע"כ דברי כ"מ תמוהים בעיני לע"ד:

ובנידון שלפנינו בלאה"נ אינו דומה לעשוי לקבל בענין זה שהרי אדרבה הנקב אינו עשוי לקבל מי המעיין שתחתיו שאין אנו צריכים הכלי הזה להכניס מי מעיין שהרי המעיין לפנינו ונוכל לטבול בתוכה כרצונינו והכלי עשוי לקבל חמין ולחצוץ בפני מי המעיין שלא יכנסו לתוכו וכל שאנו עושים נקב בכלי אנו מבטלי' כוונתינו שנתבטל חציצת הכלי בפני המעין ומתחברי' מים חמין עם המעיין ומתבטל קצת חמימתן נמצא נקב כזה מבטל מתורת כלי בלי ספק:

ונבוא למ"ש פר"מ אודות החשוקים היתדות של ברזל הקבועי' בו להחזיקו דה"ל המעמיד דבר המקבל טומאה הנה הא דהכל הולך אחר המעמיד בשבת ט"ו ע"ב אינו ענין לכאן דהתם ענין אחר הוא כמ"ש תוספות שם ד"ה ר"מ אך בשבת נ"ט ע"ב לכולהי אמוראי אתי סתם מתני' כר"נ דאין הולכי' אחר המעמיד והרא"ש שלהי ע"ז מסתפק אי הלכה כסתם משנה זו ומקום ספיקו דמתני' דכלים פי"ג היא כרבנן ואי יש סדר למשנה בב' סדרים אם כן הלכה כסתמא בתרא ועמ"ש רא"ש ר"פ כל הבשר ותוס' ר"פ אין מעמידי' ומג"א ס"סי תפ"ט והרמב"ם פסק לענין שבת כסתם משנה דשבת דאשה חייבת

חטאת ולא אזיל בתר המעמידו ולענין טומאה פסק כסתם משנה פי"ג דכלים כרבנן דר"נ ופר"מ הרגיש בסתירת הרמב"ם בזה והנה יעיי' תוספות בשבת פ"א ע"א ד"ה חפי כו' שדבריהם תמוהים וכבר נתעורר עליהם במהרמ"ל שם והנר' לע"ד דיש לדקדק בברייתא דמייתי בשבת נ"ט דמסיים וחכמים אומרים הכל הולך אחר המעמיד חכמים היינו ת"ק תו י"לד דבמתני' דכלים אין זכר למו מדבר המעמיד אלא מטעם עץ המשמש המתכת דהכל הולך אחר העיקר הכלי ולא אחר המשמש יע"ש ועוד יעיין בסוכה כ"א ע"ב מתני' הסומך סוכתו בכרעי המטה הרז"ה פסק שם כרבנן והרי"ף נמי דפסק כר"י כתב הרא"ש דהטעם משום קבע ור"ן נמי דכ' הטעם כמ"ד שמעמידה בדבר המקבל טומאה מכל מקום העלה דגזירה דרבנן היא שלא יבא לסכך בהם אבל אין שום א' שיסבור הולך אתר המעמיד והנלע"ד בזה דג' מחלוקו' יש רבנן בתראי ס"ל הכל הולך אחר המעמיד אפי' שיהיה המעמיד משמש את העץ כגון חשוקי' של דלי שאין ספק שהדלי עיקר וחשוקי' משמשים לו מ"מ כיון שהחשוקי' מעמידי' אותו הוה ליה דין כלי מתכות דכללא כיילי הכל הולך אחר המעמיד אמנם ר' נחמי' ומחלוקתו היינו תנא קמא שלו תרווייהו ס"ל הכל הולך אחר עיקר הכלי והמשמש בטל לגבי העיקר אפי' יהיה המשמש מעמיד את כל הכלי כגון חשוקי' של דלי אך בכלי ששניהם צריכי' זה לזה כגון סולם ושליבותיו אם כן צריך הכרע איזה נקרא עיקר הכלי ואיזה נקרא משמש בהא פליגי תנא קמא דר"נ ס"ל המעמיד יכריע ועמודי הסולם עיקרים והשליבות משמשי' את העמודים ולר"נ אין מעלה כלל בהעמדה אלא בתר עיקר פעולת הכלי וכוונת תשמישו אזלי' ובסולם הלך אחר שליבותי' וכן נמי בטבעת וחותמו דתרוייהו צריכי אהדדי לרבנן הולך אחר מעמיד והחותם משמש לטבעת ובטל לגבי' משא"כ לר"נ וסתם מתניתין דכלים אתי' כתנא קמא דר"נ אבל לא כרבנן בתראי אדרבא סתמא דלא כוותיהו מדאתי עלה דטבעת מטעם מתכת המשמש העץ ואם כן בסוכה כ"א ע"ב הנ"ל דדומה ממש לחשוקי דלי לא אזלינן בתר המעמיד:

והשתא נ"ל דלענין שבת נמי יש נפקותא בין ת"ק לרבנן בתראי דלרבנן בתראי דס"ל הכל בטל לגבי מעמיד אפילו העיקר לגבי המשמש אם כן החותם בטל לגבי טבעת ביטול גמור וכמאן דליתי' דמי הנושאו בשבת פטור משא"כ לתנא קמא לא חשיבי המעמיד כולי האי לבטל אידך בטול גמור אלא מטעם משמש אתאינן עלה ולענין טומאה הולכי' אחר עיקר אבל עכ"פ משמש מיהו הוה ולענין שבת משוי הוא ויעיין סברא כעין זו בשבת קל"ט ע"ב ובתוס' ד"ה ציצית כו' ואם כן למסקנא דשבת ס' ע"א טומאה אשבת קרמית ואתני' מתני' דשבת שפיר כסתם דמתניתין דכלים וכר"נ ומחלוקתו ולא פסקי

רבנן בתראי וא"ש פסק הרמב"ם ובזה יש לסלק גם תלונ' מהרמ"ל הנ"ל מהתוס' שבת פ"א ע"א ד"ה חפי ור"נ ומחלוקתו קאמרי ובלשון ט"ז בי"ד סי' ק"כ סק"ח שהזכיר ר"מ הוא שלא בדקדוק כמו שכתבתי לעיל בשם התוס' דשבת ובר"ה י"ט ע"א אלא הול"ל רבנן בתראי דר"נ וכנ"ל:

וא"כ לפי עניית דעתי העיקר שהחשוקים ויתידות אינם עושים את הכלי כלי מתכות ומכל שכן בנ"ד שאין התיבה והגיגי' צריכי' לה עתה כלל רק שלא יתקלקל לעתיד על ידי כובד מים והטובלי' כמו שכתב פר"מ וכבר פסקה לזה בנ"בי מה"ת בחי"ד סימן קל"ז ד"ה ונחזור וכו' ומה שקשה על דבריו מדברי ר"ת בתוס' סוכה יו"ד ע"א ד"ה פירס הארכתי במ"א ויעיין מג"א סי' ל"ב סקל"ט בשם ת"ה:

נחזור לנידון שלפנינו ואמרתי אספרה כמו שמקוה כזו באה לידי בהיותי במרחץ פיזונג ופסלתי' מטעם שאינה מחובר' בקרקע בבנין רק תלוי בשלשלאו' ואז בעי' מדינא שיהי' הנקב פתוח בשעת טבילה ואי לאו פסולה מ"הת לענ"ד וכל הנשים המשמשי' המקוה העידו לפני שאין פותחי' הברזא ממש מפני שאי אפשר להם למצוא הנקב בתוך המים להחזיר הברזא למקומה לסותמו מפני שהם ממשמשי' כעיור באפילה ובין כך נמשכי' ועולי' מים קרי' מהמעיי' לתוך התיבה ומתקררי' ויען כי המורה אמר להם בתחלה כי הסרת הברזא הוא רק לחומרא בעלמא ע"כ לא דקדקו בזה ע"כ נ"ל דהמקוה שעשה המורה שהזכיר מעלתו פסולה וכל הני מילי לימרו משמי ברבי' שאני פוסל המקוה ומכל שכן שנעשה התיבה מעיקרא לשמש הקרקע דגרע טפי לע"ד שאם הברזא עושה אותה כלי לא נתבטלה על ידי שניבנית בקרקע מכל שכן שאינה נבנית כלל אלא תלוי בשלשלאות ועל פר"מ מוטל להסיר מכשול מגלילותיו. פ"ב יום ג' כ"ב טבת תקעט"ל.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רז

שלום לתלמידי הרבני המופלג החרוץ כמהו' ברוך פרענקל נ"י.

ע"ד מי שיש לו בתוך חדרו חפירה מקוה מים חמין לטהרת נשים שבביתו ומכוסה בכיסוי נסרי' אי מותר ללמוד באותו החדר שאין שם שום אמבטי ושום דבר לצורך הטבילה כ"א חפירת המקוה ומתחממת לעת הצורך פעם או פעמיים בחודש ימים אלו תוכן דבריו:

לא נעלמו ממנו דברי רבנו מנחם שבכ"מ פ"ג מה' ק"פ שבתחל' החליט דמקוה מים צוננים דלית ביה זוהמא אין דינו כמרחץ דנפיש הבלי' וזוהמי' ושוב הניח בצ"ע דהא חזינן דלענין קביעת מזוזה מקוה ומרחץ שווין וט"ז בא"ח סימן פ"ד ומג"א סימן מ"ה

שניהם הקשו מדקיימא לן בי"ד סימן ר' דהני נשי מברכי ברכת הטבילה במקוה והט"ז תי' דדין מקוה כבית אמצעי שבמרחץ שמניח ואינו חולץ תפילין והה"נ ברכת טבילה דשייך התם הוה כדיעבד דאינו חולץ ומג"א תי' דמותר לומר שם כל הברכו' כיון שהמים צוננים רק שלא לכנס שם בכתבי הקדש ומשו' הכי אסוד לקבוע מזוזה שם ומדיוקא משמע דמקואות שלנו שמחממי' דנפיש' זוהמי' דינו כמרחץ ממש ובס' פרי מגדים וכן הגאון מחצי' השקל מסופקי' בהאי מלתא ומאי דאבעי' להו פשיטא ליה להגאון מהריעב"ץ בספרו מור וקציעה שכ' וז"ל וכ"ש בבית הטבילי' דידן שרוחצים ג"נ בחמין פשיטא דאסור לגמרי לברך בשם אלא יש לנהוג לברך קודם שתכנס ולא תפסוק בדבור ואף אם לא תחשוב תכיפה מ"מ הפסק נמי אינה נחשבת וכך אני נוהג עם ברכת ציצית כשאני לובש שם בגדיי אחר טבילה עכ"ל:

והנה לכאורה היה נראה כדמות ראיה שאין במים חמין שבמקו' שום חשש זיהום טפי ממים קרים דהרי הי' לכה"ג ביום הכפורים מקוה טהרה בגג בית הפרוה שהיתה מקודשת בקדושת עזרה ממש כיון שהיתה בנוי' בקודש ופתוחה לקדש כמ"ש תוס' יומא ל"א ע"א ד"ה וכולן כו' וקרא כתיב ורחץ בשרו במים במקום קדוש והנה אפי' הסרת המצנפת הזהרו שלא תהי' בעזר' כמ"ש תוס' שם כ"ח ע"א ד"ה והא בעי' כו' כ"ש לעמוד ערום ולטבול אך מה שהוא צורך עבודה וה' צוה אין כאן גנאי הואיל ומצותו בכך כמ"ש הרא"ש שאין בשעת מילה משום ערוה ומותר לברך אפי' כשתופסו בידו והביאו גם במחצית השקל סי' ע"ה ודלא כמג"א סק"ח שם ומאי דאמר ר"ג להגמון פרק כל הצלמים אין אתה עומד בפני ע"ז שלך ערום היינו לצורך עצמו הוא בזיון לע"ז אבל אי היה לצורכה לא וה"נ להבדיל בין טמא לטהור במקדש לצורך גבוה אך אס"ד דבחמי חמין הוה גנאי טפי ועושה מקוה כמרחץ דנפיש זוהמא א"כ מי התיר לכה"ג משום אסטנינתו להטיל חמין במים במקו' קדוש כמבואר במשנת יומא ל"א ע"ב אע"כ דלא שייך זוהמא אלא במרחץ שמזיעים שם דנפיש הבלי' וזוהמי' אבל להטביל בחמין לא:

מיהו במעט עיון יראה שאין ראיה משם דהתם לא הוה רק להפיג צינתן ולא לחממן כדאיתא בלשון המשנה דודאי לא היה רשאי' להחם המים ממש משום אי' בישול ביה"כ ולא לרחוץ בחמין משום גזרת מרחצאות בשבת וכיון דלא הוה רק להפיג צינתן ליכא זוהמא אבל מקוואות שלנו שעושים ממש רותחים ונפיש' זוהמי' והבלי' אפשר לא נפיק מכלל מרחץ:

ויש להביא ראיה לאי' דהרי דעת ר"ת שבמרדכי פ"ב דשבועו' ס"סי תש"נ דאין לטבול בחמין כלל כדמשמע פשטי' דש"ס דברכות כ"ג ע"ב ותעני' י"ג ע"א טבילה בחמין מי

איכא ומייתי ליה ב"י בי"ד ס"סי ר"א ובש"ע שם אך אנן סמכינן אהגה' מרדכי ספ"ב דשבועות דמייתי ראיה מהא דדודי חסרת נדה ס"ח ע"א ומ"מ לא תירצו כלום מהא דטבילה בחמין מי איכא ע"כ נ"ל משו' דכל חייבי טבילות צריכים לברך ע"כ פשיטא להש"ס דלא היה במים חמים דאע"ג דאיכא תקנתא דבעל מור וקציעה לברך חוץ לבית הטבילה ולכנס אחר כך מ"מ כיון דלא הוה תיכף עובר לעשייתן נהי דכ' הגאון דהפסק ליכא אבל תכיפה נמי לא הוה ולא הותר אלא מדוחק כדהתם גבי דודי חסרת אבל סתם טבילה לבריאי' שמחוייבי' טבילה וצריכי' ברכה לא הותר ולכך פריך בפשיטות טבילה בחמין מי איכא ומסיק בחמי טברי' דליכא קורה על גביו וליכא זיעה והבלא עיין ש"ע א"ח סימן שכ"ו סעיף ב' ומס' שבת מ' ע"ב פירש"י ד"ה נפיש הבליהו ע"ש ומ"מ נשי דידן כולן רכות וענוגות הנה והותר להן חמין ועפ"י מ"ש מור וקציעה הנ"ל אעפ"י שאין נזהרות לברך בחוץ ואינן שומעין הדין דין אמת:

ולע"ד נראה דכל הפלפול הנ"ל הוא על חפירה של מי מקוה טהרה שהיה מאז צונן ועכשיו חמים אבל החדר שהחפיר' בתוכו ששם מתקבצים כמה בני אדם ורוחצין בחמין אנשי' ברגלים ונשים בזמנן חופפת שם וכמה מימות נשתפכו לתוך האמבטאו' זו יוצאות וזו נכנסו' לדעתי לא פקפק אדם מעולם שאין לברך שם והיינו כמו מרחץ ולכ"הפ כאמבטי של כפרי' דנפיש הבליי' בשבת מ' ע"ב אלא שמלפנים היו הנשים מברכות בשעומדת בתוך החפירה של מים צוננים שחולקת רשות לעצמה ועתה שגם החפירה מתחממת נאסרו תרוויי' ומינה בנידון שלפנינו נהפך הוא שהחדר שהחפירה בתוכו הוא נקי וטהור ולפעמים פעם או פעמים בחודש חופפת אשה בתוכו במים חמין ונהי שהחפירה נפישא זוהמא מ"מ החדר שהוא רשות לעצמו נקי וטהור ולית ביה הבל ולא זוהמא וא"כ בשעה שאין שם נשים והחפירה מתכסה בנסרים לא ידעתי שום ס' לאסור שם ללמוד ומהיות טוב יעמוד מחיצה המטלטלת לחוץ בין הלומד ובין מקום המקוה המכוסה בנסרים ועובדא ידענו שהחסיד המפורסם מהו' זלמן חסיד זצ"ל בפ"ס דמיין היה לו מקוה חמין בתוך חדרו שבגן שלו והיה מכוסה והוא למד שם בימי הקיץ ולא רפרף אדם מעולם הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רח

שוכ"ט לידידי הרב המופלג הותיק מלא עתיק כש"ת מהו' יעקב ווייל נ"י אב"ד דק"ק ביטש יע"א:

ע"ד מקוה שהמשיכו מים לתוכה ע"י צינור א' ממעין שאינה פוסקת לעולם כי במקוה יש מנדה השני מקום שהמים חוזרי' ויוצאי' לחוץ ונוהגי' הבלענים לשאוב המים

מהחפירה של מים קרים שתתחמם בנקל והורה להם מורה שאינם צריכים להשגיח שתשאר מ' סאה בהחפירה רק שתתמלא אחר כך במים חמין כיון שצינור מהמעיי' הולך וזוחל תמיד אל המים אינה נפסלת בשאובי' הללו כיון שמחובר למעין שאינו פוסק לעולם ושאל מעלתו אי טב הורה כיון שהצינור אינו נופל להחפירה אל המים בקרקע שוה אלא נופל ממעלה למטה וקיימא לן אין הנזחלי' מערבים:

לע"ד המורה יפה הורה והמקוה כשרה בלי שום פקפוק ומעלתו טרח ומצא כדי מדתו להעמיד דברי שארו הגאון נ"בי מה"ת חי"ד סי' קל"ו והגאון שם נמשך אחרי מה שכת' בגליון דגול מרבבה סימן ר"א אהש"ך סק"פ ומה אעשה וגם דבריו שם תמוהים והש"ך שם ס"ק קכ"ט כ' אין הנזחלי' מערבי' היינו מי גשמים ולא מי מעין והנה הך דינא דאין הנזחלי' מערבי' גופא לא נמצא בש"ס אדרבא קיי"ל גוד אחית לכ"ע רק הרמב"ם הוא דפ' כהתוספתא והבו דלא לוסיף אלא במי גשמים ולא במעי' והטעם דלא נאמר אלא אין הנזחלים מערבי' ולא אין הנזחלים מחברי' פי' כי ג' גממיות שבתוספתא שעבר עליהם מי גשמים והמים הללו אין בהם מ' סאה לטהר בהם וגם המה זוחלים ומי גשמים אינם ראוי' לטבילה בזוחלי' ולא באו אלא לערב ג' הגממיו' זו עם זו ולזה כיון שהם זוחלים אינם מערבי' אבל אי הי' השטף הזה מעין נובע שהוא כשר לטבול בו בעצמו ונמצא שאינה בא לערב המקואות אלא לחבר הגומא על עצמו שפיר מחבר על עצמו אעפ"י שהוא זוחל ואדרבא גורם הוא בחבורתו שגם הגומא מטהר בזוחלי' כ"ז שהוא מחובר לו ואין חבורו נפסק ודוקא שטף מי גשמים שאין בעצמו הכשר לטבול ולא בא אלא לערב המקואות בזה פליגי רבנן אר"י דאין הנזחלי' מערבי' ופסק הרמב"ם כוותי' ומי יבוא אחר המלך את אשר כבר עשהו אבל לא שנוסף עליו שאין הנזחלים מחברים והמקוה הנ"ל מקוה טהורה היא ואין להרהר כלל לע"ד ועיין שיטה מקובצת ביצה י"ח ע"א במשנה פלוגתת ר"ת ורא"ה וצ"ע: הכ"ד החותם בברכ':

תשובה רט

שוכ"ט לבן רטוב מלא תור' כרמון ולא חסר קורטב ה"ה י"נ הגאון האמתי נשיא אלקים מבחר גברינו מגדול עוז תפארתינו נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה"ו אפרים זלמן מרגליו' נ"י בע"המ ספרי בית אפרים עוד ינוב בשיבה טובה דשן ורענן יהיה ה' עליו יחי':

דברת קדשו מלהבת אש תורת ה' אמת בפיו הגיעני בזמנו ונזדרזתי להשיב אז ושם נצטויתי מפי קדשו לשים עיוני על ש"ות בעניני מקוה והרשות נתונה לאחר הדברים עד כי אקח מועד הנה שבוע זה עיינתי בדברי קדשו ובפרט מה שהשיג על הש"ך סי' ר"א סק"ל וכל דבריו ברורים ומכוונים להלכה בלי פקפוק כלל ומ"מ אמרתי אערוך מערכה

על דברי ריב"ש ומהרי"ק ואם אולי ימצא בתוך דברינו דברים קטנים המתנגדים קצת לדברי קדשו לא מנעתי מלכתוב מה בדעתי ועיניו הבדולחי' יביטו יבינו דבר לאישורו ברצותו מרחיק וברצותו מקרב. ומ"ש הדר"ג על דברי דגול מרבבה בגליון ש"ך סי' ר"א סק"פ ברוך שכוונתי לדעת הגדול בכל דבריו בתשו' אחת וגם שם נתעוררתי על דברי הרא"ה שבשיטה מקובצת ביצה י"ח ע"א במשנת משיקין בכלי אבן יעו"ש ואין כאן מקומו אשר ז"ל דלא התירו כשפ"ה או בקליפת השום אלא בעירוב מקוה עם מקוה שזה וזה מטהרי' באשבורן והם ממין א' אבל בשאינו מינו כגון שמתערב במעין שאינו מטהר אלא בזוחלין אין עושי' עירוב להוציאם מידי שאיבה עכ"ל שיטה מקובצת והוא מאוד תמוה. ונא אם אתו דבר בחסדו יודיעני. גרסינן במסכת מקואות משנה ג' פ"ו ג' מקואות בזה כ' סאה כו' והשאוב מן הצד וירדו ג' וטבלו ונתערבו המקואו' טהורים והטובלי' טהורי' עיין תשו' ריב"ש על משנה זו בסימן רצ"ב רצ"ג רצ"ד רצ"ה ומהרי"ק סי' קט"ו וקנ"ו ומבואר בריב"ש דג' מקואות אלו יש בכל א' מהם עומק חללו כדי לקבל מ' סאה אלא שאין בתוכו אלא כ' סאה מים וכשירד הטובל לתוכו מתמלא' הבור על כל גדותיו כי אדם בינוני ארכו ג' אמות כעומק המקוה ורוחב גבו קרוב לאמה כרוחב המקוה וצ"ל עביו של אדם הוא בקירוב חצי אמה דהוה לי' האדם אמה על חצי אמה בגובה ג' אמות דה"ל ח"ש מקוה ומש"א חכז"ל ושיערו חכמים מ' סאה שהוא מים שכל גופו עולה בהם ר"ל כל גופו בטל בהם חד בתרי כמו תרומה עולה ערלה עולה דר"ל בטל ה"נ מים שכל גופו בטל בהם כי האדם מחזיק כ' סאה ומקוה צריך להיות מ' סאה פעמיים כשיעור האדם והשתא הנך ג' מקואות דמתניתין שכל א' מחזיק מ' סאה אבל אין בתוכו מים רק כ' סאה וכשיורדים הטובלים לתוכן עולים המים על גדותיהם והם מתערבים זו בזו ומזה יש קצת ראיה דס"ל לריב"ש דביטול חד בתרי ממש בעי' בכל התורה וכמנחת יעקב כלל ל"ט סק"א ולא סגי ברוב בעלמא יעיין לשון ש"ך י"ד סי' ק"ט סק"ו ופר"ח שם ועיין טי"ד סי' קי"א אם ההיתר שבקדירות ההיתר רבה על חתיכת הנבלה משמע דברביי' סגי ולא כריב"ש כאן:

ומבואר עוד שם בדברי הריב"ש דכיסוי כל גופו במים הוא קודם בזמן לזחילת המים לחוץ וזחילתן לחוץ הוא קודם להוצאת ראשו מן המים אחר גמר טבילה אפי' יהי' ברגע א' מכסה ראשו במים ומוציאו מיד מ"מ כך הוא טבע הענין תחלת כיסוי ראשו הוא קודם לזחילתן וזחילתן קודם להוצאת ראשו ומשו"ה מקוה המלאה על כל גדותי' במ' סאה מצומצמי' ואדם נכנס לתוכו בנחת והמים יוצאי' לחוץ אע"ג שאין סופם לחזור כי כלל מונח כל שאין הארץ שסביבות המקוה קטפרס אין המים היוצאים ומתפשטים

חוזרי' למקומם ונפסלה המקוה מ"מ הטובל טהור שכבר נטהר בתחלת כיסוי ראשו טרם שנזחלו המים לחוץ והכא בג' מקואות של כל כ' סאה אע"ג שלא יטהר בתחלת כיסוי ראשו שהרי עדיין לא נזחלו ונתערבו מ"מ יטהר בסופה של טבילה שטרם שהוציא ראשו כבר נזחלו ונתערבו:

אלא שק' לזה א"כ איך יטהרו הטובלי' ממ"נ בתחלת טבילה עדיין לא נתערבו ובציר ליה שיעורא ובסוף הטבילה כבר נעשו זוחלים דהרי כלל מונח כל שאין הקרקע שסביבי' קטפרס המים מתפשטים ואינם שבים ללכת ובכה"ג ה"ל זוחלים אע"ג שנעשה ע"י אדם הטובל כיון שאינם שבים ללכת ומפני קו' זו העלה הריב"ש דמיירי שהכותלי' הסמוכי' מאוד לג' מקואות גבוהים רק כותלי' האמצעי' המפרידי' בין מקוה למקוה המה נמוכי' באופן שא"א שיזחלו לחוץ אפי' טפה א' רק שהמקואות מתערבים זו בזו ואין נגיעו' מים במים מקרי זחילה ע"ש שזה תוכן כוונתו אע"ג שאלו מים המתערבים בשפת כותל המפסיק אינם שבים למקורם מ"מ נגיעת מים במים לא הוה זחילה ולכאורה נ"ל שזה הוא דעת הר"ש שכ' בסיפא דמתניתן השאוב באמצע המקואות כמו שהי' כלומר שכשרים להקוות עליהם כו' ואע"ג שמימי השאוב מתערבים עם כל א' וא' וכו' מה שנתערב ממנו עם כל א' נתבטל ברוב כו' ומים שאובים המתבטלי' חוץ למקוה כו' וצ"ע לכאורה הא מבואר לעיל פ"ד משנה ד' מחצה על מחצה פסול והכא קרוב לודאי שהוא מע"מ דשיעורו של זה כשיעורו של זה ורחוק מאוד לומר דהוה ספק מים שאובים דמקלינן בספיקא דקרוב לודאי הוא דמע"מ נתערבו וא"כ אמאי המקואות כמו שהיו ודברי פרישה שבט"ז סקס"ט אין להם שחר לכאורה ובאמת בלשון רמב"ם בפי' המשנה משמע שהפסיד הכל והמקואו' פסולי' ובלשון הרמב"ם בחיבורו אין הכרע דבטובלי' שינה לשון המשנה וכ' שהם טמאים ובה' מקואות כ' שהם כמות שהיו ולא פי' כלום ולכאורה איפוך אנא דבטובלים לא בעי לפרושי מידי דאם הם כמו שהיו הרי הם טמאים משא"כ במקואות אפשר שהם כמו שהיו ומועיל להו קווי מים אח"כ או כמו שהיה בפסולי' וישארו כן לעולם כי אין להם תקנה ונפסדו כמו שמורה לשון פי' המשנה והטעם כנ"ל דמסתמא הוה מע"מ שאובים ופוסלים המקוה וא"כ צ"ע להר"ש וע"כ נ"ל ליישב דס"ל להר"ש כריב"ש דע"כ מתני' מיירי שהכותלים החיצונים גבוהים שלא תעבור זחילת המים חוץ להמקואות רק כותלים האמצעים נמוכים ונוגעים מים במים ופגיעת מים במים לא הוה זחילה ולפ"ז הטובל בהשאוב האמצעי דוחה חצי שיעור מימיו לימינו וחצים לצד שמאלו משא"כ שני הטובלים שבשני המקצעות כל אחד דוחה כל חלק מימיו היוצאים לצדו האמצעי הפונה להשאובים כי בצדו החצון' הכותל הגבוה

מעכב הזחילה נמצא השאובי' בטלי' ברוב בכל צד מימינם ומשמאלם וצדקו דברי הר"ש ונראה שלזה נתכוון פרישה שבט"ז שם סקס"ט ע"ש:

שבתי וראיתי דדברי תוספתא דמייתי רבי' שמשון שם בשני מקואות של כ' כ' סאה והמקואות כמו שהיו ופי' נמי שכשר להקוות עליו מטעם דהשאובים נתבטלו ברוב לא מתישבו בהנ"ל דאפי' מיירי נמי בכותל החיצונה גבוה מ"מ הוה מע"מ ומ"ט להכשיר להקוות עליו וכמ"ש ט"ז הנ"ל ואין לנו מקום לנוס אלא דהטעם כמ"ש הר"ן במס' ע"ז בסוגיא דחוזר וניעור ע"ג ע"א המערה יי"נ מחבית לבור וז"ל וטעמא דמלתא לפי שאותו דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הבא אליו ולפיכך כשהאיסור עומד במקומו ואפי' משהו אוסר את היין הבא אליו ואפילו חבית גדולה בבת אח' כו' אבל כשההיתר במקומו והאיסור בא אליו ההיתר מבטל האיסור כענין ששנינו במקואות פ"ב משנה ד' רביעית מים שאובים פוסלים המקוה מפני שמי המקוה באין עליהם ואלו ע"פ המים אינם פוסלים אלא בג' לוגין עכ"ל הר"ן שם וכן נראה ס' הרמב"ם דמייתי ר"ן נדרים שם מ"א ע"א ד"ה אבל דעת רמב"ם כו' ע"ש היטב וא"כ ה"נ י"ל עד שלא באו השאובים לתוך מים שיצאו מן הגומא ה"ל מן הצד ואין שאובים פוסלים מן הצד בנגיעה ובבואם לתוך המים שיצאו מאידך גומא ונתערבו בו הו"ל אינך מים כמו במקומם אע"ג שגם הם יצאו חוץ למחיצתם ע"י הטובל מ"מ ה"ל מקומם טפי ונתבטלו השאובים בהם כן צריך לומר לשיטת הר"ש ומכל מקום אין ראיה שיסבור הר"ש כהריב"ש הנ"ל:

ומ"מ הרמב"ם נ"ל דלא ס"ל הך סברא דזה הוא כלתוך מקומם שהרי שני המימות יצאו חוץ למקומם וע"כ פי' התוספת' דמקואות כמות שהיו וכך ישארו בפסולם לעולם שנפסדו ואסור להקוות עליהם ומדפי' התוספת' כן הוא ממילא ג' מקואות דמתני' כן נמי הפי' כמות שהיו ונפסדו המקואות משו"ה פי' כן בפי' המשנה וא"כ לפ"ז ע"כ א"א לפרש כריב"ש שכותלים החיצונים גבוהים דא"כ ע"כ הו"ל מים כשרים רובא ונתבטלו השאובי' ברובא ומ"ט נפסדו המקואות אע"כ לית ליה לרמב"ם כריב"ש וא"כ תיקשי עליו ק' הריב"ש הא כשנזחלו ונתערבו ה"ל זוחלים שזוחלים ג"כ לחוץ ע"פ שטח הקרקע ואינם חוזרים ושבי' ודוחק לומר דמיירי דהארץ היה קטפרס וישובו אליו המים הנזחלים דאין זכר למו מתנאי זה:

ע"כ נלע"ד שזה הכריח למהרי"ק שרש קנ"ו דמוקי להההיא דג' מקואות שנקוו בתחלה ממי מעין ונפסקה המעיין דודאי אין לומר שעדיין מקור נובע דא"כ איך קרי להו מקואות אבל מיירי במי מעין שנקוו לתוך גומא ונפסק המעיין וכיון שתחלתם מהמעין תו לא מיפסלא בזחילה דהדרא להיתרא קמא והא דתנן רפ"ה דמקואות העבירו ע"ג בריכה

והפסיקו הרי הוא כמקוה הרי פירשה רמב"ם כשהיתה מלאה גשמים אבל אם היתה ריקנית ונתמלאת ממי מעין אפילו נפסק המעין לעולם מטהרת בזוחלים אלו דברי מהרי"ק שם ולפמ"ש לעיל הרמב"ם לטעמיה אזיל בזה ודלא כריב"ש:

אמנם דעת הראב"ד בס' בעלי הנפש ומייתי ליה מהרי"ק שם דמפ' ליה בבריכה ריקנית ונתמלאת ממי המעין ואפ"ה אם נפסק המעין ה"ה כמקוה ש"מ לית ליה הך דינא דהדרא לקמייתא ובאמת צ"ע ס' הרמב"ם שבמהרי"ק הנ"ל דא"כ למ"ד כל הימים מטהרים בזוחלים ונימא מים שנפרדו מהימים ונחו בגומא עדיין מטהרים בזוחלים א"כ למ"ד ספ"ק דתענית ענני' מימי אוקינוס הם שותין יטהרו כל גומו' הגשמים בזוחלי' ועיין תוס' סוכה י"ב ע"א ויש לדחוק בזה מ"מ להראב"ד נראה דס"ל בהך דג' מקואות כריב"ש דמיירי שהכותלים גבוהים והזחילה שבאמצע לא שמי' זחילה:

אבל מהרי"ק כתב ביישוב הראב"ד דס"ל כשיטת הרא"ש דפסק המחבר סי' ר"א סעיף נו"ן ועדיפא מיניה דכיון שהוא טובל ומכסה גופו באשבורן אעפ"י שלמעלה נזחלים ומתערבים ואין כאן מ' סאה זולת אלו הנזחלים מ"מ מצטרפי' לשיעור מ' סאה ומייתי ראיה מהא דמשנה וי"ו פ"ז דמקואות ובש"ע סימן ר"א סעיף ס"ב והרי המים שבגופו של זה נזחלים ואפילו הכי מצטרפים להשלים מ' סאה לר"י וצל"ע דהא אנן קי"ל כרבנן דג' גממיות וכ' רמב"ם פ"ח ממקואות הל' ח' הטעם שאין הנזחלים מערבים אא"כ עמדו ע"ש וס' גדולה היא איך יערבו ויכשירו מים שאינם ראוי' לטהר בהם בשלמא אי הם מי מעין שמטהרי' בזוחלים א"נ מי גשמים שעמדו שהם ראוי' לטהר בהם נהי דשיעור' לית בהו מ"מ מערבי' וגורמי' טהרה אבל אם הם מי גשמים ונזחלים באופן שאפילו היה הם בעצמם ארבעים סאה אינם ראוים לטבול בהם איך יערבו הם המקוואות להכשירם וא"כ צ"ל ר"י דמטהר ע"י רגליו של ראשון במים לטעמיה אזיל דמטהר נמי בג' גממיות וס"ל דנזחלים מערבים אבל לדידן ליתא להך דינא ואע"ג דהרמב"ם פ"ח הלכה י"ב כ' השני בטומאתו שהרי חסרו המים י"ל היינו מטעם זה בעצמו שאין הנזחלים מערבים ועיין בדברי ריב"ש דמייתי ש"ך ס"ק קל"א וכ"מ כתב ע"ז דאיננו מבין דהוה מערכה על הדרוש וכתבתי על גליון רמב"ם שלי עיין ס' זו בירושל' דברכות דמייתי ראב"ד בפי' משנה וי"ו דעדיות פ"ד תמן סגוס ברם הכא בעינא ע"ש עכ"ל על הגליון:

ובחי' פ"ב דגיטין כתבתי וז"ל לשון רמב"ם פ"ח ממקואות הלכה ח' ג' גממיות שבנחל כו' שאין המים הנזחלים מערבים אלא א"כ עמדו עכ"ל ע"ש בכ"מ ולע"ד נ"ל לכשתעיין לשון רמב"ם פ"ז מטומאת אוכלים הלכה ה' ע"ש יראה הרואה דס"ל דלא מיפסלא קטפרס בשפע מים אלא דוקא בטופח להטפיח דנהי בקרקע שוה הוה טופח להטפיח

חיבו' אבל בקטפרס לא הוה חבור אבל קטפרס בשפע הוה חיבור והשת' קשי' לרמב"ם מ"ט דרבנן דג' גממיות וע"כ משום שממ"נ המים שיורדים בשפע דמשום קטפרס ליכא משום נזחלים איכא ומ"מ אי הוה קטפרס חיבור הי' מתכשר ע"י תחתית המים הסמוכים לקרקע ובלועים בעליונות הקרקע שאינם נזחלים ומ"מ טופח להטפיח הוה והוי חיבור אלא הני הוו קטפרס נמצא ממ"נ פסולים ג' גממיות שפע המי' העליונים הוה נזחלים ותחתיות המים טופח להטפיח הוה קטפרס ובזה מיושב ההפרש בין סגוס עבה לאדם שאין בו אלא להטפיח פסול משו' קטפרס מה שא"כ סגוס עכ"ל בחי' ובזה יש ליישב דברי תוספתא דמייתי ר"ש במתניתין דמקל משנה ח' פ"ח דטהרות ע"ש וק"ל:

הדרן להנ"ל דלהרמב"ם דמפרש דג' מקואות נפסדו ואין להם תקנה בהקוות מים ס"ל ע"כ כמהרי"ק דמיירי דהמקואות נתהוו ממעין ושוב לא נפסלו בזחילה ולהראב"ד דמפרש בריכה ריקנית ואפ"ה אם נפסק המעין ה"ל כמקוה ע"כ פליג וס"ל דגם מי מעיינות שנקוו נפסלו בזחיל' ובש"ע סעיף נ"ה סתם כלשון הרמב"ם בחיבורו הנ"ל וכן בכל הדינים הנ"ל פסק כרמב"ם ומ"מ נ"ל דאין להקל נגד הראב"ד ואין להתיר בנפסק המעין:

אך כל זה בבריכה כנ"ל אך במקוה שנעשית ממעין ונכנסי' לה בזו ויוצאים בזו ושוב נפסק מקום הכניסה ממעין ומקום היציאה עודנו זוחל והולך דעת המהרי"ק דלכ"ע מטהר בזוחלי' כיון שעדיין בזחילתו קמייתא עומד ולא פסק חיותו ומייתי ראי' מגל שנתלש מהים שמטבילין בראש הגל ולא בכיפיו וקשה הא ה"ל זוחלים אע"כ כיון שלא פסק זחילתו ראשונה מטהר בזוחלין וה"נ אע"ג דפסקה כניסתו ממעין מ"מ עדיין זחילתו הראשונה עליו ע"י מקום יציאתו והנה לפע"ד דברי ש"ך סק"ל אף על גב שדבריו מעורבבי' וכמ"ש הדר"ג שערבב דברי מהרי"ק מ"מ מה שהשיג עליו יפה השיג דמה ענין גל שנתלש לכאן התם אדרבא מכח רוב חיותו של ים סוער מכח חיות הזה נתלש הגל והלך לו לדרך מרחוק והיינו חיותו משא"כ מעין שנפסק פסקא ליה חיותו ומה שיוצא במקום אחר שכנגדו אין זאת הזחילה ממים חיים דרך חיותו וגם ק' שני' שהקשה שכ' לחלק דהתם נתלש הגל מהים עצמו שהוא מקום חיותו משא"כ הכא נמשך המעין ממקום נביעתו למקום אחר לתוך הגומא ושוב כשנפסקה אע"ג דעדיין זוחל ממקום אחר לחוץ אינו דומה לגל שנתלש והדר"ג כ' שאין דברי ש"ך מכוונים ומובנים ולפע"ד צדקו באופן ששני דינים תלוי' בהנ"ל להראב"ד אפי' עדיין זוחל כל שנפסקה זחילת כניסת המעין בטלה ליה זחילתו ולרמב"ם אפי' בטלו ב' הזחילות מ"מ שם מעין עליהם ולא מוכח ראיה דגל אלא ממשנה דג' מקואות הנ"ל ולכתחל' יש לפסול בשתיהן ובדיעבד נמי

קשה לסמוך ארמב"ם בשני דינים לפע"ד אך עכ"פ מה שהחמיר מהרי"ק אפי' בששניהם זוחלים לגזור דלמא פסקה זחילה ולאו אדעתיה נראה כיון דלו יהיה דאפסקה ולאו אדעתיה האיכא רמב"ם דמכשיר א"כ מסתיין דלא נגזור דלמא יופסקו הזחילו' דהרי תנינן להדי' במשנה ח' פ"ו דמקואות מטהרי' הקרוב מן הרחוק ופי' הר"ש ולא חיישי' שמא בא אדם והפסיקו ונהי התם מסיק הר"ש דלענין מים שאובים דרבנן מיירי וא"כ י"ל לענין זחילה דאוריית' חיישי' וכמ"ש מהרי"ק מההיא דשמא ירבו הנוטפים על הזוחלים מ"מ כדאי הוא רמב"ם דמתיר להדיא דעכ"פ לא נגזר כנ"ל ועכ"פ כ"ז שנקבי הזחילות פתוחי' טובלי' בו בלא פקפוק לע"ד וה' יורני דרך יבחר ויצילני משגיאה ויראנו נפלאות מתורתו ותהא ארכא לשלותו ושלום למר ולתורתו כנפשו הקדושה וטהורה ונפש א"נ:

תשובה רי

כבר ביארתי מה שנלע"ד בסוגי' דחגיג' י"ט לענין גוד אסיק וענין קטפרס ע"ש ופה ראיתי לבאר מה שנלע"ד בכוונת רמב"ם שהאריך תוי"ט פ"ג דמקוואות ד"ה וטהרות וכו' ולא נעלמו ממני דברי תשוב' הריב"ש סי' רצ"ב עד סי' רצ"ו וגם דברי פני יהושע רפ"ב דגיטין שנתעורר על הכ"מ היינו בפ"ה דמקוואות מיחס לרמב"ם דלית לי' גוד אסיק ובפ"ה אית לי' להדיא גבי מביא סלון של אבר דאסיק ע"ש ואענה אני חלקי בעז"הית בשנדקדק הלשון שאין הנזחלי' מערבי' מ"ט יש בזה והריב"ש הבין כוונתו דנזחלי' רוצה לומר קטפרס שעי"ז המים נזחלי' וזה דוחק מדוע שינה רמב"ם לשון משנה הקטפרס אינו חיבור במשנה ב' פ"ג ראב"ע פוסל אא"כ פקק כך גרס רמב"ם ואין לו שחר עתי"ט במשנה ח' פ"ו מטהרים את המקוואות וכו' כיצד מביא סלון וכו' ק' מי צריך לעצה כיצד יומשכו ז"לז אף ע"ג דקמ"ל דהסילון אינו הויי' ע"י דבר המקבל טומאה וכמו דפליגי בזה רמב"ם וראב"ד פ"ח והרא"ש והרשב"א מביאים ראיה ממשנה זו לענין הוי' בטהרה מכל מקו' אין זה ענין לכאן לכיצד מטהרים העליון מתחתון. הנה שטת ר"ת רפ"ב מגיטין וכן הסכמת תוס' בחגיג' כ"א סוף ע"ב בסוף דבריה' כר"ת דקטפרס אינו חיבור לחבר ב' מקוואות חסרים אבל לחבר חסר עם כשר בת מ' סאה הוה חבור והוה קשה מרגלו של ראשון במים הרי ב' חסרים המקוה והמי' שעל האדם ואפ"ה מתחבר ע"י קטפרס והעלה הואיל שסופו לירד למטה הו"ל חבור אפי' ע"י קטפרס ומריש ה"א דזה שייך לר' יהודה דגוד אחית דמורידין העליון למטה הואיל וסופו לירד כירוד דמי אבל למ"ד גוד אסיק לא שייך לומר הואיל וסופו לירד התחתון כאלו כבר עלה זה לא נאמר וא"כ ר"מ דס"ל גוד אסיק ע"כ ס"ל קטפרס חבור:

אך ראיתי בהר"ש רפ"ג דמשנה ב' הנ"ל דראב"ע ורבנן דפליגי בגוד אסיק ואפ"ה כ' דלא הוה קטפרס דמירי שהוא רק קצת עליון וע"י המים נעש' שוה ואשבורן ע"ש ש"מ דס"ל אפי' למ"ד גוד אסיק נמי פסול קטפרס ואם כן ק' מרגליו של ראשון וצ"ל כיון שסופן לירד אמרי' גוד אסיק ומוכח נמי דלא ס"ל מ"ש ר"ת דלחבר מקוה חסר עם שלם הוה קטפרס חבור דוקא בשניהם חסרים מחמרינן זה ליתא דהרי הכא מירי רק בפסול ג' לוגים ואפ"ה אי לאו דנעשה אשבורן ע"י המים לא הוה קטפרס חבור:

ואומר אני הא דפליגי רבנן בתוספתא ברגלו של ראשון במים לאו משום דלא ס"ל גוד אסיק אלא אפילו גוד אסיק אית להו אלא כיון דקטפרס אינו חיבור א"א כסופו לירד ובמים שעל הגוף שרגילים לנגוב להתייבש במקומות מן הגוף ואם כן שוב אין מוחזק שסופו לירד כי אם יגיעו המים למקום היבש שבגוף יעמדו ולא ירדו וממילא קטפרס כזה אינו חבור אפילו לגוד אחית וזה קרוב לדברי כ"מ פ"ח דמקוואות שם:

ובתוספתא דג' גממיות דפליגי רבנן היינו דס"ל דוקא קטפרס שסופו לירד למטה לתוך הגומא התחתונה ושם יעמדו המים זו היא חבור משא"כ מי גשמים הנזחלי' ועוברים על פני הגומות ונזחל גם לחוץ משלש גומות אין זה מחבר הגומו' יחד וזה לשון אין הנזחלי' חוץ להגומות מערבין דוקא אי הי' נשאר בגומא תחתונה אפי' אי נזחל מעליון למטה מ"מ סופו לנוח בתחתונה אבל זה שנזחל ואינו נח בתחתונה אינו מערב:

ובמשנה ח' פ"ו מירי נמי שע"י זחילת גשמים רוצה לערב והלא אין הנזחלים מערבים ע"כ זאת עצה היעוצה שלא יניח זחילת הגשמים לעבור בשוט ושטף שלא יניח סילון ראשו אצל העליון וסופו מקלח לתוך התחתון באופן שלא ישטוף הזחיל' חוץ להתחתונ' אלא ישאר בתוכו ואז מערב ע"י גוד אסיק דהכי ס"ל לתנא דמתני' כדמוכח מסגוס עבה כמ"ש תוי"ט אך ת"ק דמשנה ב' פ"ג ס"ל גוד אסיק אפילו בזחילת מי גשמים שאין סופן לעמוד בגומא וכדס"ל לר"מ בג' גממיות וע"ז פליג ראב"ע ופוסל עד שיפקק פי' שיסתום מוצא גומא התחתונ' שלא יכלו מי גשמים לצאת ולשטף לחוץ ויעמוד כן שעה א' ואז יכשרו העליוני' והלכ' כראב"ע כי כן סתם במתניתין דסילון כנלע"ד נכון בעזה"י ומכל מקום למעשה אין לנו אלא דברי הראשונים ז"ל ותורה היא ע"כ לא מנעתי מלכותבו:

מעתה כשתמצי לומר לדברי התו"יט בדאורייתא לא אמרי' אפי' גוד אחית ובדרבנן אפי' גוד אסיק אמרי' ולטהר כלי שאוב ע"י גוד בין אחית בין אסיק תלי' בפלוגתת הפוסקים אי כולו שאוב דאורייתא או דרבנן ולפי מה שפרשתי אני עני בשסופו לנוח בגומא תחתונה ואינה זוחל לחוץ אמרי' אפי' בדאורייתא אסיק ובשאין סופו לנוח אפי' אחית ואפי' במעלות דרבנן לא אמרי' וחלילה לעשות מעשה בספק איסור כרת אם לא

יתוקן אליבא דכל הפרושי' דהיינו שיהי' סופו לירד ולנוח בגומא תחתונ' ולא יזחל לחוץ ויהי' בדרבנן דוקא ולא דאוריית' ובכולו שאוב דלכמה פוסקים הוא דאורייתא חלילה לעשות מעשה להקל לסמוך אהנך פוסקים דס"ל דרבנן ולגבב קולות כי מאן ספון מאן חשוב להגיס לבו בהוראה. פ"ב יום ב' ג' אלול תקצ"חל: מש"הק סופר מפפ"דמ:

תשובה ריא

שלום וכ"ט לה"ה י"נ הרב המא"הג המופלג ומפורסם זית רענן יפה פרי תואר והדר כש"ת מו"ה יצחק נ"י אב"ד דק"ק פ"ש יע"א.

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו ע"ד מקוה מרוצף באבני' כולו ומימיו מתחסרי' לאט לאט אם יש לחוש משום זחילה יפה כ' פר"מ כיון דכ' רשב"א בשער המים ופסקו בש"ע סי' ר"א סעיף נ"א ניקב המקו' ומימיו נוטפי' מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט כשר לפי שאין זחילתן ניכרת עכ"ל א"כ מה לי בלוע בקרקע או באבנים כיון שאין זחילתן ניכרת ליכא למיחש ופשוט והנה ס' שער המים לא נמצא בגבולינו אך ז"ל שהעתק ב"י דפוס וויען דף ר"ד ויראה לי אע"פ שניקב המקוה ומימיו נוטפים וכו' ואם אי אתה אומר כן אין לך מקוה כשר שהקרקע מתחלחל ובולע מעט מעט עכ"ל הנה דין דנבלעים בקרקע הוא מסברה דאל"כ אין מקוה כשר ויש להסביר עוד דהא הבורות שאינם מסוידים בסיד בולעים מה שבתוכו כמבואר מלשון רש"י במשנה גת בעוטה יע"ש ובקרא כתיב אך מעיין ובור מקוה מים וילפינן מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים למעוטי ממלא בכתף וא"כ לכל הפחות אין לומר דמיירי דוקא בבור סיד בידי אדם וסתם בור שאינו מסויד מאבד מימיו ואפי' הכי כשר ועוד ראי' מדתניא מקוה שנמדד ונמצא חסר כל הטהרות כו' ומשמע שנמדד והי' בו מ' סאה מצומצמות ואז כשנמצא חסר חיישי' שמא עם סילוק ידיו חסר ואתאי ובצר לי' שיעורא אבל אי הי' יותר מארבעים סאה אין כל הטהרות למפרע טמאות אלא לפי שיעור זמן שהי' מתחסר עד פחות מארבעים סאה דאלת"ה לא הוה ל"ל מקוה שנמדד אלא סתם מקוה כשר שנמדד ונמצא חסר אע"כ כמ"ש ואי ס"ד מכיון שמטפטף נפסל מטעם זחיל' א"כ אפי' בת מאה סאה נמי פסול דהרי הזחילה היא מתחתי' וכל המים שע"ג נזחלים אע"כ אין בכך כלום:

אך מה שהוסיף רשב"א אפי' ניקב המקו' לא מצאתי ראיה ולכאור' יש ראיה להיפוך בתוס' בכורות נ"ה ע"ב שרצו להוכיח דמעין כשר באשבורן מים שעשה שלמה שהי' מחובר לעין עיטם והי' אשבורן ודחו תוס' דבירושלמי איתא שהשוורים הי' רגליהם נקובי' כמוציא אם כן הי' נזחלים ע"ש ומשמע נקב קטן כמוציא מים נבטל מתורת כלי המיוחד למים וצ"ל דלית לי' להירושלמי כללא דרבא מסכת שבת צ"ה ע"ב מ"מ

אפילו ניקוב ככונס משקה נמי נקב קטן ומטפטף מעט מעט ומ"מ קרי לי' זוחלים ודלא כרשב"א הנ"ל מיהו נ"ל ט"ס הוא בתוספות הנ"ל וצ"ל כמוציא רמון וכמ"ש תוס' פע"פ ק"ט ע"ב ד"ה בים שעשה שלמה וכן הועתק בשיטה מקובצת למס' ביצה י"ח גבי ושוין שמשיקין ע"ש וכן בתשוב' רשב"א דמייתי ב"י סי' ר"א דף קצ"ו ע"א ע"ש ועיין משנה ה' פ"ד דמקוואות מ"מ אין ראיה לרשב"א אם לא נאמר מסברה כיון דמוכח דנבלע בקרקע אינו מזחיל וע"כ מפני שאין זחילתו ניכרת א"כ ה"ה ניקוב שג"כ אין זחילתו ניכרת ועיין תוס' גיטין דף ז' ע"ב ד"ה עציץ שיטת רש"י דחרס שאינו נקוב הוה כנקוב לענין יניקה והוא הדין לענין טפטוף וזחילה וצ"ע ועיין ריטב"א מכות ד' ע"ש מ"מ הרי מה שבקשנו דעכ"פ מה שנבלע מבין רצפת אבנים מיקרי זחילה שהרי אינה ניכרת והוא ברור בעזה"ית:

וראיתי מה שכ' מכ"ת בישוב דברי הראב"ד דמייתי ש"ך סי' ר"א סקי"ד דשמא ירבו נוטפים מיירי שהנוטפים באים אל הזוחלים וקמא קמא בטיל ע"כ בעי רביי' אבל מע"מ כשר עד שירבו ויחזור וניעור משא"כ עדותו של ר"א בר צדוק על הזוחלים שרבו על הנוטפים שהזוחלים באי' אל הנוטפים לא בטיל קמא קמא ומיפסל במע"מ ודבריו תמוהים כי היכי דחוזר וניעור כי איכא רובא ה"נ אי דינא הוא דסגי במע"מ נהי דקמא בטיל כי שוב יגיע למחצה ע"מ חוזר וניעור כל מה שכבר נתבטל ואין חילוק בין מחצה לרוב כל שהגיע לשיעור חוזר וניעור הראשוני' ועוד כי היכי דהנוטפים בטלי קמא קמא בהזוחלים וחוזרים וניעורי' כך הזוחלים בהנוטפי' בטלי' וכשיגיע לשעורי' חוזרים וניעורים ובהא דחידשו תוס' דבכורות הך דקמא קמא בטיל הקשיתי בימי חורפי אי שייך הכא ביטול כביטול איסורי' א"כ מנ"ל לש"ס דשמואל פליגי דידי' אדידיה דלמא אה"נ מכיפי' מיברך ומ"מ חיישינן שמא ירבו נוטפים על הזוחלים וקמא קמא לא בטיל דמ"במ לא בטיל ס"ל לשמואל ואת"ל א"כ אפי' כי לא רבו נמי אפי' טפה א' פוסלת אה"נ מכ"ש דקשי' אלא צ"ל כ"ז שלא רבו כ"כ א"כ הני טיפי כבר עברו וחלפו ונשטפו והני דלפנינו מי מעין הם ועיין כ"מ פ"ב מהל' טומאת אוכלים הל' כ"ו ועיין תוי"ט פ"ב דמכשירין משנה ג' ד"ה אבל כו' ימצא כעין סברא זו אבל כי רבו לא שייך הא אבל עכ"פ קמא קמא בטיל לא שייך לשמואל דמ"במ לא בטיל ודוחק לומר דמי מעין ומי נוטפים תרי שמא נינהו ולא הוה מ"במ וגרע מדם הפר ומדם השעי' דמיקרי חד שמא אף ע"ג דאית ליה שם לווי' עיין השגת הראב"ד פי"ו מהל' מ"אס הל' י"ד וצ"ע:

ולענין ישוב דיוק הנ"ל דבשמואל משמע שמא ירבו אבל מע"מ כשר ולר"א בר צדוק משמע דוקא רבו זוחלים אבל מע"מ פסול י"ל דאפשר כי היכי דמהני השקה לעשות

שאובין כמקוה מטעם זריעה י"ל דהה"נ מהני השקה לעשות נוטפים כזוחלים אך זריעה לא שייך אלא כשהזרע בא אל הקרקע שנזרע בו ולא הקרקע אל הזרע וגם לא שייך זריע' כשהזרע מרוב' מן הקרקע ע"כ כשהנוטפי' באים אל הזוחלים מטהרי' בהשקה עד פלגא אבל כשהנוטפים רבו אין דרך השקה בכך ומיפסלי בזחיל' וכשהזוחלי' באים אל הנוטפי' דהיינו ר"א בר צדוק לא שייך כלל שיזרעו הנוטפים בזוחלי' הבאים אליהם ומיהו ברביי' מתכשרי' מטעם ביטול ברוב וכמ"ש תוספות זבחים ע"ח ע"ב לחלק בין השקה לרביי' ע"ש וה"נ דכותי' ועיין בשיטה מקובצת ביצה הנ"ל להרא"ה לא שייך השקה אלא נוטפים בנוטפים וזוחלי' בזוחלים ולא באינו מינו אך התם השקה ונגיעה בעלמא והכא במתערבי' זה בתוך זה ממש אפשר דמהני השקה והנלע"ד כתבתי ויתענג על רוב שלום א"נ ח"ח הדש"ת וחותם באהבה רבה. פ"ב יום ג' כ"ד כסלו תקצ"טל. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה ריב

שלום וכל טוב לי"נ הרב המא"הג החרוץ המופלג עושה פלא כמו"ה געץ נ' אבדק"ק גערמענד: -

ע"ד המקוה שניקו אותה ועמדה בלי מים כלל והי' באר מים נובע סמוך לה ומי הבאר עמוקים הרבה ממקוה והמשיכו שאובים אל הבאר עד שנתמלא על גדותיו ונתמלאת המקוה ע"י נקב כשפ"ה שפונה להבאר: -

הנה מקוה טהרה פה קהלתינו שנעשה עפ"י חכמי הדורות כן מעשיה ב' מקואות סמוכי' ונקובי' ז"לז כשפ"ה בעליונו וכשמנקי' א' מהם משליכים שאובי' אל חברתה עד שתתמלאת עד הנקב ומשם משקה לחברתה עד שתתמלא ושוב מנקי' חברתה וחוזר' ומתמלאת ע"י השני' כנ"ל ולית מאן דחש למ"ש ש"כ סי' ר"א סקמ"א וס"ק קי"ב וכמ"ש ותמה ג"כ בנ"בי ח"ב כמ"ש פר"מ ג"כ אך אם לא היה מי הבאר עמוקי' אלא מרודדי' ולא הי' כל גופו של אדם עולה בהם בלי הוספת שאובי' הייתי חושש לכתחלה לדעת הרא"ה בבד"ה כי דברי טעם הם אע"ג דבמ"ה דחי לי' בגילוי דחטתא:

ואי הי' המקוה כלו שאוב והי' בא להכשירו ע"י חיבור למעי' גם בזה מצאתי דעת הרא"ה בס' שיטה מקובצת לביצה י"ח גבי ושוין שמשיקין שכ' שאין חיבור מטהר אלא מ"במ היינו מקוה למקוה ולא מקוה למעין שאלו באשבורן ואלו בזוחלין (אף על גב דמעין מטהר נמי באשבורן מ"מ ס"ל דה"ל מבשא"מ ומוכיח מים שעשה שלמה ע"ש) אבל הכא בעובדא דילי' שטיהר השאובין תחלה במעין ושוב נבעו אל המקוה אינו ענין להנ"ל: -

ומ"מ נ"מ היכא שחוברו אלו יחדיו שהמקוה מלא שאובי' ורצה לחברו אל המעין וגם המעין איננו עמוק כ"א מרודד איכא ב' סברות הרא"ה לאי' בודאי יש לצרף גם ס' רבינו ירוחם ולאסור אבל במקוה דמעלתו לא יחוש כלל והמקום יהיה בעזרו הכ"ד א"נ. פ"ב נגהי ליום עש"ק תמוז תקפ"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה ריג

שלום וכ"ט לה"ה הרבני המופלג החרוץ ושנון כש"ת מה"ו דוד צבי' נ"י יושב בשבת תחכמוני בישוב מעדיער:

גי"ה הגיעני ומוכח מתוכו כי תור' חתולתו ותורתו אומנתו אשרי יולדתו ע"ד מקו' משלג וגליד לשפוך לתוכו מים חמין להפשירן אם ע"י כלי שופך לתוכו חוששני לו שיבואו ג' לוגין שאובין טרם שהופשרו מ' סאה והרי היא בפיסול לעולם אך אם יבואו שלא ע"י כלי או מפשיר ע"י המצאה אחרת ברזל מלובן וגחלים וכדומה משו' הוי' ע"י אדם לית לן בה דלא מקרי זה הוי' אלא הוי כמו הסרת המניעה ולא מיקרי הוי' אלא כמו הבאת מים ולא נרמזו כזה והוא פשוט:

אמנם מה שנתעורר מעלתו איך מכשירי' בסימן ר"א בסעיף למ"ד לעשות מקוה בידים על ידי שלג ולרבנו שמריה אפי' בלי הפשר מטבילי' בעינא הא הוי הוי' בידי אדם וכתב בשלמא לראב"ד דבעי' שנמוח אבל בעין אין טובלים בשלג י"ל כמ"ש ראב"ד א"ג אחריתי פנים חדשות באו לכאן אבל לרבנו שמרי' השלג עצמו הוי מים ואין כאן פנים חדשות א"כ קש' הא עכ"פ נתהוה בידי אדם אלו דבריו ולא ידעתי מ"ש שהראב"ד תי' כן א"ג אחריתי הרי הראב"ד הוקשה לו על דין דשלג הא הוי שאובין ותי' דלא נאמרו שאובין אלא במים ולא בשלג וכיוצא בזה ושוב כשנפשר פנים חדשות באו לכאן וא"כ ה"ל להקשות בקיצור תינח לראב"ד דשלג לא הוי בכלל מקוה מים דקרא עד שיופשר ויהיה מים אם כן שפיר כת' דשלג בעין לית ביה משום שאובין דנפקא לן פסולן מהיקש מקוה מים למעין מה מעין בידי שמים אף מקוה מים בידי שמים לאפוקי שאובין ושלג לאו מים הוא ושוב כשנפשר והוי מים פנים חדשות באו לכאן וכל זה לראב"ד אבל לרבנו שמרי' דשלג בעין הוי בכלל מים דקרא דתולדות מים נמי מים נינהו א"כ גם שלג איתקש למעין דבעי בידי שמי' וקשה הא משנה שלמה שנינו ריש פרק ז' דמקואות והעידו אנשי מידבא משמו שא"ל צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה וצע"ג לכאורה:

והנלע"ד בזה נקדים ש"ס דפסחים סוגיא דר"ח סגן הכהנים ט"ו ע"א מייתי פלוגתת ר"מ ור' יוסי ור' יוסי אליבא דר"ע ס"ל דמשקין לטמא אחרים דאורי' ויע"ש תוס' ד"ה ר' יוסי לטעמיה וכו' ור"מ ס"ל טומאת עצמן יש להם ולא לטמא אחרים ור"א לפי ס"ד דהתם

הוי ס"ל שאין למשקין שום טומאה מ"הת והוי ס"ד דגם רב ס"ל הכא ולמסקנא דר"פ שם דף י"ט לכ"ע יש טומאה למשקה חולין רק משקה קודש הלכתא גמירי משקה בית המטבחיים דכן וכן פסק רמב"ם ריש פ"ז דאבות הטומאה דמשקין חולין לטומאת עצמן דאורי' ובפ' יו"ד מטומא' אוכלין הל' ט"ז פסק משקה בית מטבחיים דכן והיינו כנ"ל:

והנה בפסחים ט"ו ע"א פריך ש"ס למאי דס"ד דר"א וכן רב ס"ל דאין למשקה שום טומאה ואפי' טומאת עצמן פריך מקרא אך מעין ובור מקו' מים יהי' טהור פירש"י דאשמועינן הואיל ומחובר' נינהו לא מטמאי הא תלושין מקבלי טומאה ומשני מאי יהיה טהור מטומאתו פירש"י וה"ק אם יבוא הטמא במעין ובור מקוה מים יהי' טהור הואיל וטבל הא שאובין לא מטהרי ליה עכ"ל ע"ש מבואר היטב מזה דלמסקנא דקיימא לן משקין מטמאי' מ"הת טומאת עצמן לכ"ע ולר"ע אפילו מטמאין אחרי' א"כ האי קרא לא מיירי כלל מטבילת אדם אלא מענינה דאותה פרשה דלא מיירי כלל מטבילה אלא קאמ' אם יפול שרץ אל מעין ובור מקוה מים יהיו המים טהורי' הואיל ומחובר' הם אינם מקבלים טומאה וז"ל רמב"ן פרשת שמיני אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור יאמר שאין המים שבמקוה מקבלי' טומא' בחבורם לקרקע אם יפול בהם הטומא' ואמר והנוגע בנבלתם יטמא שיעורו ומים אשר נוגע בנבלתם יטמא כי המים התלושי' אשר יגעו בהם בנבלתם יטמאו כי במקוה לא יגעו המים בנבלתם אבל נבלתם יפול לתוכו וכו' ועל הכלל כי זה בא ללמד על המים שהם מקבלים טומאה בתלוש ולא במחובר עכ"ל וכן פירש"י וז"ל אך מעין ובור מקוה מים המחובר' לקרקע אין מקבלים טומא' אלא שהוסיף ועוד יש לך ללמוד יהיה טהור הטובל בהן מטומאתו עכ"ל וכ' הרא"מ רש"י פי' כן למ"ד אין למשקין טומאה מדאורייי' או רש"י ס"ל תרתי שמעת מיניה ובאמת הוא דוחק עמ"ש בהפלאה על התורה בזה ומהראנ"ח בס' אמרי שפר וגם בעל צידה לדרך משיגי' על הרא"מ בזה דודאי כוונת רש"י על ב' מ"ד אבל למ"ד טומאת משקין דאורייי' אין זכר בהפסוק זה מהטובל בהם ולקמן אי"ה נבאר זה ועכ"פ כל דרשת חכז"ל דמה מעין בידי שמים ומעין בזוחלין ומקוה באשבורן הכל הוא בעצם וראשונה אדין מחובר שלא לקבל טומאה וממילא נמשכים אותן דינים אמקוה לטהר הטובלים וא"כ צריך חקירה מנ"ל דקרא מיירי כלל מטבילה דלמא ורחץ בשרו במים דכתיב גבי טמאים במים כל שהן אפי' תלושים קאמר:

וראיתי מקדמון א' ושכחתי מקומו כעת דמסברא אמרי' דאיך אמר רחמנא ירחץ בשרו במים הלא המים מתטמאים מהטובל בהם וחוזרים ומטמאים הטובל ואפילו למ"ד לטמא אחרי' לאו דאורייתא רק טומאת עצמן יש בהם מ"מ הוי חוקה טפי מפרה אדומה

זו שיטהר הטובל ויטמא המים אע"כ קרא סמך אסברא חצונה שירחץ במים שאינם מתטמאי' והם המבוארים בקרא דאך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור נמצא כל התנאי' שצריך שיהיה טהור ואינו מקבל טומאה דהיינו מה מעין בידי שמים אף מקוה בי"ש ודוקא מעין אף בזוחלין ומקוה באשבורן דוקא וכל כיוצא בזה שאינו מקבל טומאה ויש לו דין מחובר אותן מים כשרים לוירחץ בשרו במים אבל כל שחסר א' מאלו התנאים ומקבל טומאה אין הטמא עולה מטומאתו לטהרה ועל סברא זו נבנו כל הל' מקוואות על פסוק זה. וגם צ"ע בש"ס ולשון רש"י חולין פ"ד ע"א ד"ה אך מעין ובור וכו':

מבואר מכל זה דבקרא ורחץ במים לא הוזכר שיהיה בי"ש רק הואיל שא"א למים שיהיו טהורים זולת זה ע"כ בעי' שלא יהיו שאובין וא"כ תינח מים ממש אבל שלג שהוא בכלל ורחץ במים ושלג וכפור אין בהם קבלת טומא' כלל כמבואר ברמב"ם פ"א מטומאת אוכלים הלכה כ"ב ע"ש א"כ לעולם טובלים בו בעינא אפי' הויתו ע"י אדם ואפי' שאובים בכלים שאינו מתמעט מדומי' דמעין ועתה אי נמי נמוח אחר כך ונעשה מים ומקבל טומאה לא מיפסל משום שהיה תחלת הויתו ע"י אדם ז"א דפנים חדשות באו לכאן דמעיקרא לא אוכל ולא משקה ועכשיו משקה וה"ל כאלו נעשה מקוה ממילא וכשר ומיושב הכל בעזה"י:

ולכאורה לפמ"ש רש"י בחומ' ולפי מה שהבין הרא"מ דאע"ג דעיק' קרא דאך מעין אטהרת מים עצמן קאי מ"מ תרתי שמעת מיניה יהיה טהור הטובל בו נמצא הוזכרו שניהם בפסוק זה טהרת המים המחוברים וטבילת הטובלים היה אפשר מקום לומר כל שישנו בקבלת טומאה בתלוש מיהת כדמסיים והנוגע בנבלתם יטמא וכל שישנו בכלל זה ישנו בכלל יהי' טהור להעלות הטמאים הטובלים בו מטומאת' לאפוקי שלג וכפור וכיוצא בו שאין בו טומאה אין בו טהר' לטובלים בו אף על גב שתולדת המים בכלל מים הוי מ"מ הכא מעטינהו קרא אלא כבר כתבתי דאין זה אמת דבקרא אך מעין ובור אין רמז לטובלי' בו ויהיה טהור דרש בת"כ לדרשא אחריתי שמעין ובור ומקוה מטהרין זא"ז בהשקה וא"כ טובלים בשלג ואולי היינו ברפ"ז דמקוואות אר"ע ר' ישמעאל היה דן לפניו דשלג אינו מעלה ושוב העידו אנשי מידבא שר"י עצמו צוה לעשות מקוה משלג בתחלה וכ' רמב"ם הביאו תי"ט שר"י היה דן למ"ומ של הלכה אבל חזר בו ולא נתגלה איזה מ"ומ של הלכה היה לו עם ר"ע ולהנ"ל ניחא:

ולכאורה יש לעיין הנה בכל המיטהרים לא כתיב אלא רחיצה במים רק בפרשת אמור כתיב גבי ובא השמש וטהר ויליף בת"כ שלא ירחץ אבר אבר אלא יטבול בפ"א כמו ביאת שמש בפ"א ה"נ רחיצתו בפ"א ומייתי ליה סמ"ג וב"י וממנו למדי' לכל הטובלים

דילמוד סתום מן המפורש ובפ' מצורע בבעל קרי כתיב כל בשרו מיני' ילפינן שיעור המים שיהיה כל גופו עולה בפ"א שהוא מ' סאה ומיני' ילפי' לכל הטמאים וא"כ בזב דכתיב מים חיים נימא נמי ה"ה לכל הטובלים בעי מים חיים דוקא בשלמא אי נימא כמ"ש הרא"ם הנ"ל דיהיה טהור מרמז נמי על טבילה ושם כתיב להדיא מקוה מים א"כ הרי קמן דאיכא טבילה במקוה וגבי זב דגלי גלי דבעי' מים חיים ולא בשארי טבילות ואדרבא מיניה יליף ראב"ד מדלא כתיב כל בשרו גבי מים חיים ש"מ מים חיים דהיינו מעיין לא בעי שיעורא אלא סגי בכ"ש [עיין ב"י ר"סי ר"א] אבל לפמ"ש דאין שום רמז בקרא דאך מעין ממקוה המטהרת א"כ קשיא כנ"ל נימא מים חיים בזב וה"ה לכל הטובלי' דבעינן מים חיים ושיעורא נמי ובת"כ איתא גבי זב בשרו ולא בגדיו בעי מים חיים א"כ אימעיט שארי טבילות ממים חיים אבל צ"ע דברוב הטובלים כתיב בשרו א"כ כל בשרו דבעל קרי נמי נימא הכי בשרו של בעל קרי בעי שיעור' ולא שארי טובלים:

אמנם ברמב"ן פ' מצורע כ' ואחר תטהר גבי זבה מיותר דאף ע"ג דדרשינן אחר אחר לכולן מ"מ תטהר מיותר להוסיף לה טהרה יתירה שלא תצטרך מים חיים אע"ג שהיא זבה מ"מ קילי בזה מזב ע"ש א"כ כ"ש שארי טמאי' וא"ש ועדיין צ"ע מיהו כל זה הטורח לרבנו שמרי' דס"ל מטבילין בשלג בעין אבל להראב"ד וסייעתו דאין טובלים בשלג בעין י"ל כהרא"מ הנ"ל לקושטא דמילתא שיהיה טהור תרתי משמע מיניה קאי נמי אטבילה וקאי נמי אקבלת טומאת המי' כבש"ס חולין פ"ד ע"א הנ"ל ומיניה דשלג אינו מקבל טומאה אין עושין ממנו מקוה לכתחלה אלא להשלים ואהא היה מ"ומ של הלכה דר' ישמעאל לפני ר"ע ולפ"ז לא ידענו איזה מ"ומ היה לו עם ר"ע ואולי דהוי ס"ל כשם שאין טובלים בו כך אין משלים ונפסקה הלכה למעשה באנשי מידבא שמשלים אבל לא לטבול בו בעינא עד שיופשר ונמוח והכי הוא סוגיין דעלמא ולענין מ"ומ שלר' ישמעאל י"ל דבשלמא לעשות כל המקוה משלג כיון שאינו מקבל שום טומאה אינו בכלל יהי' טהור דקרא אך היינו בסתם שלג אבל אם מצרפו עם מים שבמקוה חסר ה"ל כחישב עליו למשקה דמקבל טומאה כיון שמצורף למים ועיין נדה י"ו ע"א בסופו וברמב"ם פ"א מטומאת אוכלים הל' כ"ב הנ"ל ומש"וה משלים. וראוי למלאות השלג בסלי' של נצרי' נקובי' שהמים זבים מהם שלא יתקבצו ג' לוגין בשולי הכלי מהפשרת השלג שבתוך הכלי ויצטרף א' לאחד לג' לוגין שאובים שפוסלים המקוה ולאחר שנתמלא המקוה שלג יעשה כנ"ל להניח טס ברזל מלובן וגחלים הרבה שיופשר השלג מאליו. הארכתי קצת וממילא רוחא שמעתא ואחתום בברכה הכ"ד:

תשובה ריד

שלום וישע רב, יבא ויקרב לאור נערב, אדם גדול ורב, אבן הזוה', כעצם השמים לטוהר, י"נ וידיד נפש כל חי ה"ה הרב הגאון המופלג המפורס' העומד לתלפיות חרף פיפיו' כש"ת מו"ה בנימין וואלף האמבורג נ"י העומד לנס בקהלתו המפוארה ק"ק פיורדא יע"א ראש המדברים בכל מקום ברוך יאמר לעומתו.

לעשות רצון יראי ה' חפצתי להשיב דבר ולא חצי דבר ע"ד המקוואות הנעשים בכמה קהלות ישראל ע"י מי גשמי' ע"י סילונות הנמשכי' מהגגות סילונות של טסי נחשת דלא שליט בהו ריקבא ובסופן סילונות של נסרים מחוברים שיגיעו המים לעוקה ע"י טהרה וכשהיא מלאה לה כשיעור ויותר הרבה מחממי' מים ביורה גדולה שיש בו ברזא ופותחי' הברזא ונמשכי' המים חמי' למקוה גם כן ע"י סילון של נסרים כנ"ל וכל יום שואבים מהמקוה כשיעור שנשפכין חמין לתוכה אתמול או קרוב לזה לחזור ולשפוך לתוכה חמין היום ובקהלתינו עשוים מימי הגאוני' הקדמונים ב' עוקות זו בצד זו ושניהם מלאים ונקובים זה לזה נקב גדול משפ"ה וכשמנקי' א' שוב שופכים אל השני' בהמשכה ע"י סילונות כנ"ל מים מעלמא עד שתתמלא השני' הריקנית וכשתתמלא השני' מנקין גם אז את זו ע"י המשכה מראשונה כמתני' ח' פ"ו דמקוואות ממלא בכתף ונותן בעליון עד שיורד לתחתון וכו' באופן שאל יחסר המזג לעולם. ובהרבה קהלות קטנות במדינתינו קבועה גיגית נקובה כשפ"ה וכשיחסר המזג להם ואין להם כנ"ל נדחקים מאוד לטבול בנהרות או ליסע ממקום למקום עד ימי הסתיו ממלאים בכתף שלג וכפור כבמתני' דמקוואות רפ"ו ואמנם גם בפפ"דמ טובלות הנשים במקוה כנ"ל ממי גשמים שע"י סילונות שניתקנה ע"י הגאון פ"י אך לא ידעתי מעשיה בפרטות כי קטן הייתי בפרידתי מבית אמי וחדר הורתי:

והנה פר"מ יצא לפקפק על מקוואות הנ"ל ברוב חסידתו וצדקתו נקיט חומרא מתניתא ללקוט חומרות כל האפשרי וחשש חששות הרבה וארוך בדורו האריך עלינו הדרך בדרכי חכמתו העמיק והרחיב כמעין הנובע וכנהר שאינו פוסק וכבר כתבתי קונטרס א' לסלק פקפוקים של הגאון נ"בי מעל רוב המקוואות הנעשי' ע"י כלי מנוקב כשפ"ה ונסתם בברזא ועוד תשובה א' בענין מילוי מקוה ע"י שלג ועתה גם עתה יצאתי לישע בעזה"י אשר יראני נפלאות מתורתו וה' יעזרני ויהיה עמדי לברר הלכה זו ולהעמידה על בורי' ואימא מילת' דתתקבל על לב גדול כמוהו וסיעת מרחמוהי כולם אהובי' כולם ברורי' כולם גבורים:

וזאת החלי בעזה"י גרסינן פ"ק דתענית י"ג ע"א כל חייבי טבילות טובלי' כדרכן בין בט"ב בין בי"הכ במאי אילימא בחמין טבילה בחמין מי איכא שאובים נינהו אלא לאו בצונן וחייבי טבילות אין אינש אחרינא לא אר"ח בר קטינא לא נצרכה אלא לחמי טברי' ופריך מדר"ח סגן הכהנים שאמר כדי הוא בית אלקינו לאבד וכו' ומה לשון לאבד הא יכול לטבול בצונן ומסיק באתרא דלא שכיחי צונן וכתבו התוס' אף על גב דמשכחת ליה בשאובה שהמשיכה אע"כ כולה שאוב פסול אפילו ע"י המשכה ולכאורה דבריהם תמוהים דאכתי משכחת ליה במ' סאה כשרים שמילא עליהם בכתף מים חמין דלכולי עלמא כשר ועוד משכחת במקוה מחוברת למעיין וכמ"ש במרדכי פ"ב דשבועות סי' תש"נ באמת דהכא מוכח דגם זה בכלל שאובים משום גזרת מרחצאות והתוס' ע"כ לא סבירא להו הכי דאם כן לא מוכיחי' מידי אם כן אכתי תיקשי וצריך עיון לכאורה וגם דברי תוספות בתמורה י"א ע"ב שכ' ולטעמיך וכו' צ"ע ע"ש:

ולדחוק ולומר בכוונת תוס' דאי אמרת בשלמא כלו שאוב אסור שפיר גזרו בחמין אפי' מילא על מקוה שלם שהטובל בו יסבור שכלו שאוב אבל אי ס"ד כלו שאוב מותר בהמשכה אם כן מ"ט לגזור במילא חמין הרי הטובל בו יתלה שהמשיכהו כלו ז"א דאם כן במים קרים שאובים לגזור נהי הטובל בו לא ירגיש מכל מקום הממלא בכתפו לא ידע לחלק בין כלו למקצתו אע"כ לא גזרינן בהכי אם כן דברי' תוס' צ"ע ובלא"הנ צריך עיון בהש"ס דמקשה ומדייק אלישנא דר"ח סג"ה שאמר לאבד טבילה ה"ל לומר בלישנא אחרינא ואמאי לא הקשה אגופי' דדינא דת"ק מ"ט להתיר בט"ב ויו"הכ טבילה כדרכו בחמין כיון דאפשר בצונן עכ"פ לפי הס"ד דלא ידע אתרא דלא שכיחי צוננ' והנה בברכו' כ"ב ע"א א"ל ר"ה לרבנן רבותי מ"ט אתם מזלזלין בטבילה זו אי משום צינה אפשר במרחצאות אמר ליה ר"ח וכי יש טבילה בחמין אמר ליה רב אדא ב"מ קאי כוותך פירש"י דבעי טבילה זו כשאר טבילות עכ"ל פירש משום הכי זלזלו בטבילה זו ובטלוה לגמרי דהטבילה צריכה כשאר טבילות וכיון דאי אפשר מפני הצינה וחמין הוי כלא טבל על כן זלזלו בה לגמרי ולכאורה צע"ג אי סגי בהשלכת מים חמין לתוך מקוה כשרה מ' סאה ורק משום גזירת מרחצאות איך מפני זה בטלו טבילה לגמרי ולמדו תורה בעלי קריין:

ואי נימא דבנדה העמידו דבריהם אפי' במקום ביטול פ"ו ויש כח ביד חכמים אבל להקל בשביל זה וללמוד תורה בלא טבילה צריך עיון והייתי רוצה לדחוק ולומר גזירת מרחצאות קדמוניות היא ואפילו עבר וטבל לא עלתה לו טבילה מגזירת קדמוני' ובשעה שתיקן עזרא טבילה כך תיקן בצונן דוקא ובחמין הוי כאלו לא טבל שכבר נאסרה בימיו

ואם כן החושש משו' צנה וטובל בחמין אכתי לא קיים תקנת עזרא משום הכי בטלוהו לגמרי וסמכו אריב"ב אבל זה א"א שמצאתי קו' בתשוב' רדב"ז ח"א סי' צ"ה אהר"ש שבמרדכי דאוסר טבילת חמין משום גזירת ממ"ש הר"ש עצמו תוספתא במס' מקוואות פ"ו מ"י וז"ל ר"ש האי מרחץ היינו אמבטי דמתני' שמימיו כשרים לטבילה וקמין הוא כעין קומקמין שיש בהן מים חמין ולוקחין בהם לחמם בו מימי האמבטי דאין נפסלין במים שאובין כיון שיש בו מ' סאה מים כשרים עכ"ל ותירץ רדב"ז דתוספתא זו קודם גזירת מרחצאות נישנית ע"ש ונראה לי דלא הוי מצי לשנויי דבחמי טברי' איירי דאם כן למה לא יטבילו בו ג"כ ומטבילי' בצונן ועוד כיון שנשאבו חמי טברי' בכלי שוב אין חילוק ביניהם לשארי שאובי' וע"כ הוצרך רדב"ז לתרץ כן דהתוספתא קודם גזירה ואם כן כשתיקן עזרא טבילה אפילו בחמין תיקן והדרה ק' לדוכתה וכי מפני שלא יכלו לקיים גזירת מרחצאות יבטלו טבילה לגמרי:

והנלע"ד דהאיסטניסי' הנמנעי' לטבול מחמת צנה לא סגי להם בהשלכת קומקמי חמין לתוך מ' סאה וכל שכן להמשיך כ"א סאה שמצטננים ע"י ההמשכה ורוב מים התחתונים קרים ודי להפג צינה אבל להמצוננ' לא סגי בהכי ורבנן קצירי ומריעי לא סגי להו אלא בכולו מים חמין ומשום לא תתגודדו שלא יהיו אלו טובלי' ואלו סומכי' אריב"ב בטלוהו לגמרי כך צ"ל לכאורה אבל אי סגי בהשלכת מים חמין לתוך רוב צונן לא ידעתי לפרנס סוגי' דברכות והיינו דכ' תוס' בתמורה י"א ע"ב וכו' אע"כ מצטננ' בהמשכה והוא הדין בהמשיך כלו וק"ל:

ומעתה כיון שזכינו לדין א"ש סוגיא דמס' תענית דלפי דלא אסיק אדעתיה דאיכא אתרא דלא שכיחי נונן קאמר אילימא בחמין ומיירי בגופא דלא מקבל צונן שאי אפשר לו לטבול מפני הצינה והיינו טובלי' כדרכן ולא נימא להו טבולו בשיקעת' דנהרא כיון שאינו עושה מפני תענוג רק מחמת צערא דגופא וטבילת מצוה והיינו לשון טובלין כדרכן בחול ואפי' בחמין והנה יש מהם דלא סגי להו בהטלת מים לתוך צונן כדמוכח מש"ס ברכות אלא בכולו חמין וקשה מי איכא הא שאובים נינהו ותי' בחמי טברי' ועל זה פריך מר"ח סג"ה דלא ה"ל למימר לאבד טבילה אלא כדאי בית אלקינו להצטער פעם אחת בשנה לטבול בצונן ועל זה שפיר כתב תוס' דכלו שאוב פסול מ"הת אפילו בהמשכה אבל המשכה ורביי' אינו מועיל לאיסטניסי' וכנ"ל:

ועיין בהגהת מרדכי כתב להתיר בחמי טבריא מש"ס דתענית ועוד להתיר להטיל חמין לתוך צונן מהתוספתא דהיו רגליו מלאות אבק בצונן עלתה לו טבילה דאינו חוצץ אא"כ ששפשף רגלי' במקוה תחלה שחסרה ממ' סאה מכוונת דמיירי התם אבל בחמין

לא עלתה לו טבילה שהחמי' מדבקי' האבק וחוצץ וההיפוך בקומקום מלאה פחמין ושחרורית בצונן לא עלתה לו טבילה שחוצץ משא"כ בחמין שניתך השחרורית זהו פירוש התוספתא ועכ"פ מייתי מינה להתיר הטלת חמין לתוך צונן ודחי לא אולי חמי טבריא וכו' אך ראיה מפירוש ר"ח גבי דודי חסרת שפירש להטיל לתוך צונן ע"כ הגהת מרדכי. וצ"ע דמייתי ש"ס דתענית להתיר חמי טבריא ומשם מוכח להדיא לאסור סתם חמין ומייתי מתוספתא דמותר ולא שת לבו לתרץ ש"ס דתענית ותו מ"ט דקדק לומר שמותר להטיל חמין לתוך צונן מנא לן דתוספתא מיירי בהכי דלמא אפילו כלו חמין מותר ותו בהג"ה שבגליון הגה' מרדכי כ' שלעיל בפנים [היינו במרדכי עצמו] אוסר בשם ר"ת ואמאי תלה בר"ת ולא ברבינו שמשון שהוא תחלת דברי מרדכי שם:

וז"ל סי' תש"נ וזאת אשר השיב ר"ש לר"י אחיו אמרו לי שהיית רוצה להתיר למלא מקוה מים חמין ולחברו לנהר כשפ"ה ודבר זה ראוי לאסור יותר משום גזירת מרחצאות וכו' ואני שמעתי ואיני יודע אם מר"ת אם ממורי הקדוש שהי' מקוה א' שהיו נשים מחממות מים ומשליכות למקוה לחממו בימו' החורף ואסר להם ר"ת והטעם לא נאמר ושמא מטעם זה אסר וכו' ואף על גב דתנן פ' א"ל הממונה אי הי' כה"ג איסטני' מחמין לו חמין ומטיילין לתוך הצונן להפיג צינתן י"ל כמה דברי' התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן כדאשכחן גבי עששית בגמ' לפי הספרים דגרסי אבל הכא צירוף דרבנן ואין שבות במקדש וכו' עכ"ל ורצה לומר דלא תיקשי אם כן הוה ליה להקשות כן ולתרץ אין שבות במקדש ר"ל אין אי' דרבנן במקדש לכן כ' כיון דבלא"ה פריך התם אהך עובדא מצירוף עששיות ומשני אין שבות במקדש תו לא הוי צריך להקשות מטבילת חמין וגזירת מרחצאו' ולשנויי הכי ואין לומר אדרבא הוה ליה למיפרך הא הוי ב' שבותי' צירוף העששית וטבילת חמין ותרי שבותי' לא התירו ב"הש וה"ה במקדש כבר תירץ באבן העוזר בעירובין ל"ד דדוקא בששני השבותי' ע"י מעשה א' בבת א' אבל ב' שבותי' נפרדים כגון זה מצרף העששית וכה"ג הוא הטובל בחמין והם ב' מעשים נפרדים כזה התירו אפילו כמה שבותים כל אחד בפני עצמו עיין שם בברור:

והנה גם כאן כ' בגליון מרדכי הג"ה מצויינ' על דברי הר"ת דבהגה' מרדכי לקמן פליג ומיקל מראי' ר"ח דודי חסרת גם כאן קשה למה לא כ"כ אריבא אדברי ר"ש שאוסר לחלוטין והגיה כן אר"ת שהר"ש גופי' לא ידע טעמו של ר"ת אם אסר מטעם וכו' גם יש לעיין קצת מה נסתפק ר"ש בטעם של ר"ת הלא פשיטא ליה דאיכא כאן גזירת מרחצאות ע"כ נ"ל ברור דהר"ש גופי' נמי מפרש סוגי' דברכות ודתענית כמו שפירשתי אני עפ"י תוס' דלא נאסר אלא כולו שאוב וחמין אבל מקצתו צונן ושפכו לתוכו חמין לא מיירי

התם ומטעם שכתבתי ואין ללמוד איסור משם אדרבא היתירא דכלו חמי טברי' יש ללמוד משם אבל לאסור חמין לתוך צונן מזה לא מיירי התם כלל ואך מסברא אוסר הר"ש הממלא מקוה שכלו שאוב בחמין ומחברו למעיין כשפ"ה דס"ל דנקב כשפ"ה לית לי' היכירא כ"כ וסברא כ' בב"י כשהוא שאוב וחם ניכר לכ"ע ואיכא גזירת מרחצאות אבל חם לתוך צונן לא עלה על דעת הר"ש לאוסרו בפשיטות ובזה אתי' לי' שפיר הך דכה"ג ביה"כ וכן הך תוספתא דקומקום מלא פחמין וה"ה הך תוספתא דאביק שבמרחץ וקמין דמקשה הרדב"ז סי' צ"ה ונדחק לתרץ קודם תקנה נשני' וכנ"ל וצ"ע א"כ אמאי לא תי' כן אתוספתא דקומקמו' מלא פחמין דנשני' קודם גזירת מרחצאות אע"כ לאו שינויי היא אלא כנ"ל דר"ש מוקי לי' בחמין לתוך צונן שוב כ' דשמע ר"ת אוסר אפי' צונן לתוך חמין ולא ידע טעמו אולי החמיר לאסור אפי' בכה"ג וכפשטות ש"ס דתעני' וברכות ולדידי' צריך לדחוק בכה"ג ביה"כ דבמקדש לא גזרו ובתוספתא צ"ל דבחמי טברי' מיירי וע"ז כ' גליון דלקמן בהג"ה מרדכי פלי"ג אר"ת מדר"ח דדודי חסרת דמותר להטיל חמין לתוך צונן אבל אדר"ש לא פליג בהגה' להתי' כולו חמין ע"י חיבור כשפ"ה מזה לא מצינו ראי' מדר"ח וכן לקמן בהג"ה מרדכי כ' הגליון ר"ת פליג אבל לח הר"ש כנלע"ד ומקום הניחו לי להתגדר בו באופן שלפ"ז לא מצינו מי שאוסר חמין לתוך צונן להדי' חוץ ספיקו של הר"ש בר"ת אבל הר"ש גופיה לא אוסר ומכ"ש ששארי כל הפוסקים מתירים וכמו שסיים רדב"ז שם בתשו' סימן צ"ה אלא שהוא סבר שהר"ש מהאוסרים וליתא:

ובסמ"ג כתב דברי ר"ח ופירושו דודי חסרת לעיקר כאשר רמז עלי' רמ"א בד"מ וגם הרא"ש מייתי לי' ולא פליג עלי' ובאגודה במס' יומא כ' שמכה"ג ראי' להתיר לנשים להטיל חמין לתוך צונן וכ"כ עוד סוף נדה יע"ש ובס' בנימין זאב סי' קנ"ח נשאל על מקוה דק"ק ויניצי' שבחורף משליכי' לתוך המקוה שיש בו מ' סאה מים חמין והאריך מאוד להתיר מדודי חסרת ומכה"ג ביה"כ כ' כמו שהתירו לכה"ג ביה"כ הה"נ לנשים שיראות לטבול מפני הצנה שרינן להו כדי שיטבלו מיד אחר חפיפתן דהרי אסור לאשה לעמוד בטומאתה כו' עוד כ' להלן הרי לך שלא חילקו בין מקוה שיש בו מ' סאה ממי גשמים למקוה ממעין כ"ש דדין א' להם דיכול לשאוב וליתן בתוכו מים שהם כשרים והשתא א"ש נידון דידן דיכולות הנשי' לשאוב וליתן המים לתוך המקוה ל"ש מים קרים ול"ש מים חמים וכ"ש שאינן מכווני' להרבות אלא להפיג צינתן וכו' עוד כ' משום גזירת מרחצאות נמי ליכא למגזר כיון דהאידנא מרחצאות שלנו אינן לטבילה כ"א לזיעה עברה החששא וכיון דעברה החששא עבר הטעם וכדי הם ר"ח וראבי' וריב"א לסמוך עליהם

שלא בשעת הדחק כ"ש בשעת הדחק ואין דוחק גדול מזה שאם לא נתיר להם ימנעו מלטבול בימי החורף וימנעו מפ"ו והאריך עוד יע"ש: -

ונראה מ"ש דבטלה חששא דמרחצאות כוונתו דלא גזרו אלא משום מרחצאו' שבקרקע כמו שהי' בימיה' שהיו מרחצאות בקרקע והיסק תחתי' ויש לגזור מקוה אטו הני אבל עכשיו מרחצאו' שבקרקע המה חמי טברי' ובמקום שאין חמי טברי' ליכא מרחץ אלא לזיע והרוחץ בחמין רוחץ בכלי ממש בגיגית מים ובהא לא גזרו ודלא מיחלף במקוה ודבר גדול דיבר בזה וסברא גדולה היא לפע"ד: -

ובירושלמי פ' אמר להם הממונה דאמרי' משו"ה ס"ל לר' יהודה היו מחממי' ע"י עששית לא ע"י השלכת מים שלא יאמרו ראינו כה"ג טובל בשאובי' ביה"כ וכ' בתוספות של קרבן העדה שמזה ראי' לדר"ת דאסור להטיל חמין לתוך צונן דבריו צ"ע דא"כ ע"י עששיות נמי לא כדמוכח מתענית וברכות לר"ת דאלת"ה אכתי איכא טבילה בחמין ע"י עששי' אע"כ כל הטובל בחמין שייך בו גזירות מרחצאות לר"ת ועוד לשון הירושלמי נמי תקשי אי ס"ד בעלמא נמי אסור לטבול בחמין לימא בקיצור משום טבילה בחמין ליכא וס"ל לר' יהודה גזרו שבות זה במקדש אע"כ מילתא אחריתי קאמר הירושלמי לאו משום טבילות כה"ג עצמו דודאי שרי בחמין אלא מפני הרואים והוצאות לעז על טבילת כה"ג ביה"כ ומעלה בקודש כמו שעשו כמה מעלות ולא חשו מפני הרואים אלא בהטלת כמה קומקמי' של מים דאושא מילתא ולא בהטלת עששי' וכבר נתבאר יפה סוגי' זו בדברינו במקום אחר וכבר נדפס בשמי בסוף ס' הר"י מגאש על שבועות ואין כאן מקומו: -

וז"ל האגודה שלהי נדה עוד אור"ת שלא שייך חפיפה כ"א בראש וכו' והאי דדודי חסרת מיירי להחם חמין להטיל בתוך המקוה ולפיכך יש להתיר לתת מים חמין בתוך המקוה ולא כאותן שאוסרים מההיא דמכות חבית שנפל לים הגדול עוד יש מפרשים להחם חמין לרחוץ בהם אחר הטבילה מפני הקור ולפ"ז יש ראי' להתיר גם את זה ולא כדברי האוסרים מפ"ק דשבת שאומר לא אלו מטהרין אלא אפי' אלו ההיא לתרומה איתמר וטוב להחמיר כדי שלא יסמכו נשים על הרחיצה שאחר הטבילה ולא ירחצו יפה קודם עכ"ל: -

הנה העיד על ר"ת דמפרש דודי חסרת כר"ח וא"כ ע"כ מה שאסר ר"ת לנשים להטיל חמין לא הי' מטעם מרחצאות אלא טעמא אחרינא ה"ל באותו מעש' או שלא הי' ר"ת אלא רבינו הקדוש דהר"ש במרדכי מספקא ליה והרדב"ז נתקשה בזה ע"ש: -

מ"מ מ"ש לחוש שמא יסמכו על הרחיצה זו ולא יחפפו היטב בראשונה הוא גזרה חדשה שלא מצינו בש"ס ולכאורה צריך להבין מ"ט חששו לאוכלי תרומה ולא חששו גם לנדה שתאמינו הנשים לא אלו מטהרים וכו' ולכאורה משמע דבהאי הכירא דג' לוגים שאובים פוסלים תרומה סגי שוב לא יטעה שום אדם לומר שמטהרי' שהרי גורמי' פסול תרומה וסגי זה שגם נדה לא תטעה בזה וא"ש אך תינח בזמניהם שהיו עוסקים בטהרות והי' היכר בזה שהרי כל מי שנפל עליו ג' לוגי' שאובי' נפסל מן תרומה אך עתה דבעו"ה פרצו גדר טהרה מישראל ואין היכר הי' לנו לאסור לנדה משום חשש שיאמרו אלו מטהרי' וכיון שהאגודה חושש לחששא חדשה שלא תחפף יפה מכ"ש שיש לנו לחוש לגזירה קדמוני': -

והנה האגודה כ' שיש אוסרי' מסוגי' דמכות ד' ולא כ' מ"ט לא נאסר מאותה סוגי' אמנם המעיין שם יראה דהתוס' גרסי בה יין אבל מים ניתר בזריעה והשקה וא"א להכחיש מתני' וסוגי' דמס' ביצה ושוין שמשיקים וכו' ומבואר דגם לענין שאובי' מועיל זריעה להפכם להכש' וא"כ הגרסא יין אך רש"י גרס מים וס"ל באמת לענין טהרה מועיל אך עכ"פ גזירת ג' לוגי' שאובי' שבא על ראשו ורובו איכא ופוסל את התרומה וכן פי' ריטב"א שם שיטת רש"י והיינו כוונת האגודה דממכות אין ראי' דלהתוספות הגרסא יין ובמים אין לחוש ולרש"י דהגירסא מים מ"מ אין חשש אלא לפסול תרומה ואינו ענין לנדה זה הוא כוונתו בל"ס ואמנם לפי מ"ש אני עני דבדין הזה גם בנדה יש לחוש צ"ע הראי' ממכות לשיטת רש"י עכ"פ: -

ומצאתי דבר נאה ומקובל בפני יהושע פ"ק דשבת בסוגיא די"ח דבר עפ"י לשון פי' משנה לרמב"ם דגם למסקנא לא יטעו דטבילת מקוה היא על מגן שאין אדם טועה בזה אך יסברו גם אלו צריכא רבא כסברת אביי ממילא לא יתכוונו להטהר במי מקוה ותרומה צריכא כוונ' וממילא אין אלו אלא אלו ומשו"ה תיקנו לפסול תרומה וזה לא שייך בנדה דחולין היא ולא בעי כוונה ודפח"ח וא"ש גם לדידן אך לא משמע כן מלשון פירש"י פ"ק דשבת יע"ש: -

ואמנם דברי ש"ס דמכות נפלאו מאוד כמ"ש בתשו' חו"י סי' ק"ז איך מצאנו ידינו לשער לח בלח בס' וקיי"ל יש בילה ולא נחוש שמא נשאר מהאיסור במקום א' ויעיין בט"ז א"ח בסוף סי' תצ"ח ואמנ' הריטב"א במכות שם בשם הראב"ד כתב דוקא חבי' שנפל לים הגדול וכדומה ימים שמימיהם מלוחים וידוע שהמלוחים כבדים ואינם מתערבי' עם המתוקי' ובהני לא עלתה השקה משום דלא מתערבי וצ"ל לדבריו הא דסוף מס' מקוואות דקיי"ל כב"ה משיקין חמין בצונן ויפים ברעים היינו סרוחים ולא מלוחים והא דאמרי'

התם במס' מכות דווקא ים הגדול דקוו וקיימו אבל נהרא בעלמא לא היינו נהרות מי מלוחים כיוצא בו דים הגדול ולק"מ קו' חו"י הנ"ל דבעלמא לא חיישי' להכי וצ"ל אע"ג דידוע בטבע דחמין וצונן נמי לעולם החמין צפין למעלה לקלותם ואפ"ה משיקי' חמין בצונן לבית הלל אינו דומה למלוחין של מי הים ולק"מ קו' החו"י להראב"ד וריטב"א עכ"פ אומר אני גם רש"י ותוס' לא יכחישו המוחש דמלוחים ומתוקים לא מתערבי היטיב אלא דלא ניחא להו למימר דמשו"ה לא תעלה להו השקה וזריעה ואפשר דהיא גופי' הוי קשיא להו אי ס"ד דמשו"ה לא תעלה להו השקה א"כ אפי' חמין וצונן נמי אעפ"י שאין לדמות אהדדי מ"מ מנ"ל להקל אע"כ אע"פ שאינו ראוי להתערב מ"מ מועיל השקה וזריעה וכן פירש"י בהדי' במתני' דמס' ביצה ושוין שמשיקי' מים יפים במלוחים: -

ומה שהקשה מהר"ם שיף ובס' לחם שמים א"כ לב"ש לא תעלה להו השקה מים יפים ברעים וב"ש מיירי במתני' דביצה ועלה קאי ושוין והנה ב"ש הא ס"ל במתני' פ' בתרא דמקוואות הנ"ל דאין משיקים יפים ברעים ולפע"ד דהש"ס שם בביצה לא קאמר אלא אי אית ליה מים הני למה להו השקה אלא דלית לי' אלא אלו שבכלי זה ולא שכיח ולא גזרו בי' רבנן אבל אינו מבואר בש"ס המים שבמקוה אי אלו הם יפים או רעים אפשר שהם יפים אלא שהעוקה בחצר כרמלית ואינו מעורב עירובי חצרות וכדומה והוא עומד בכלי' מים יפים בר"הי ואי נשפכים לא יכול לשאוב מהכרמלית אך אי אגדו בידו יכול להשיקם ולהחזירם אצלו דבכרמלית שרי כה"ג ואך רש"י במתני' לא פי' כן משום דבי"ט נמי מיירי ולב"ה שרי הוצאה בי"ט ולא משכחת אלא במקוה מים מלוחים ואך לב"ש לא תקשי דאיך משיקים יפים ברעים דלדידי' דאין מוציאין קטן ולולב וס"ת בי"ט דל"ל מתוך משכח' שפיר כנ"ל ורש"י במתני' פי' כהלכתה וא"ש: -

נחזור להנ"ל דגם לרש"י ותוס' אין לדמות תערובות מיא דעלמא עם מי הים וע"כ חיישי' שמא נשארו במקומות ג' לוגי' ומ"מ השקה הוי עלתה להו ע"כ פירש"י לענין גזירה דנפלו עלי' ג' לוגי' מים שאובי' ותוס' גרסו יין אבל לכ"ע לא מתערבי שפיר משא"כ באיסור והיתר ולח בלח בעלמא שפיר סמכי' אתערובו' ס' ואפי' חם בצונן דעכ"פ לא דמי למי ים ואפשר דם חי' ועוף ובהמה להא דמי ועיין ט"ז א"ח ס"ס תצ"ח הנ"ל וא"כ א"ש דאפי' בחם לתוך צונן כנידון שלפנינו לא גזרינן משום ג' לוגי' במקום א' דא"כ בטלת הוראת איסור וסיתר ביטול ס': -

והנה ביבמות פ"ב ע"ב מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וכו' פירש"י אמי פירות קאי ונ"ל אעפ"י שאין זה ממש לשון מתני' דמקוואות מ"מ דרכם הי' לקצר או להוסיף על המשניו' כמ"ש תוס' במס' בכורות כ"ז ע"ב ועכ"פ משמע מפירש"י דאי הוי מים שאובי' מתכשרי'

בהשקה ותו לא מיפסלי אפי' מדרבנן וכנ"ל אך סוף דבריו צע"ג בד"ה מאי לאו דנשתייר רובא וכו' אע"ג דפסול שאיבה מדרבנן בעי' רובא בכשרות עכ"ל שכ' ליישב קו' התוס' דהא פסול מי פירות דאוריי' הוא על כן פירש פסול שאיבה דרבנן אבל צ"ע הא במי פירות עסקי' ודוחק דנתכוון מתמד שיש בו מים וכמ"ש תוס' ד"ה נתן וכו' בסופו אלא גם דברי התוס' אינם מובנים ועיי' בכורות כ"ב ע"א הלוקח ציר מע"ה וכו' ובתוס' ד"ה התם וכו' והי' נלע"ד דס"ל לרש"י ז"ל הא בכל התורה כולה מיעוט בטל ברוב ומתהפך להיות כמוה היכי דלא אזלי' בתר טעמא וחזותא והכא מה ענין לשיעורא דמ' סאה כל שרבו מים על מי פירות נתהפכו מי פירות ונעשו מים אי ליכא חזותא אלא דעכ"פ מים שאובי' נינהו דהרי באו ע"י אדם וכלים למקוה ואמנם אי ליכא מ' סאה ונפלו מי פירות אע"ג דנתהפכו ונעשו מים לא נימא דה"ל ג' לוגי' מים שאובי' שנפלו למקוה חסר דג' לוגי' דרבנן ולא גזרו בכה"ג ולא מעלין ולא פוסלי' אבל כי איכא מ' סאה נהי דמי פירות לא הוו דהרי נתהפכו ונעשו מים מ"מ שאובי' נינהו וגריעי משום שאובי' ממש דלמים ממש מועיל זריעה והשקה משא"כ להנך מי פירות לא נימא תרי מילי בהדדי שיעשו מים ויזרעו זה לא אמרי' ופסול מדרבנן מ"מ בעי' רביי' ושפיר פריך ש"ס כנלע"ד בכוונת רש"י ז"ל מיהו תוס' וכל הראשונים לא פירשו כן אלא קמא קמא בטיל מ"הת ורק מדרבנן אסור הכא וכמבואר בדבריהם: -

אך לבסוף הק' תוס' איך ס"ד דבדרבנן לא בעי רוב כלל ובטיל חד בחד בלח וקשה ממשנה מים שאובי' ומי גשמים שנתערבו בחצר וכו' מבואר בשאובי' בעי' רוב וה"ה הו"מ להקשות מכמה דוכתי בש"ס בעי' רוב אפי' שמנו של גיד ותרומת תאנים וכן האריך להקשות בחי' ריטב"א ובתוס' לא נמצא תי' לפנינו אבל ריטב"א כ' וז"ל דה"פ דאי ס"ד גבי הא דמקוה איכא למיתלי לקולא ולומר שאני אומר סאה שנתן הוא סאה שנטל כיון משום דסאה שנתן הוא של משקין ומי פירות דקאפו [פי' צפים למעלה] לא נתערב במי מקוה וכשנטל היא היא שנפל ואפ"ה בעי רבי' ומסקינן שאני הכא בסאה תרומה דאיכא למימר שאני אומר לגמרי טפי ע"ש: -

אמנם הראב"ד בס' בעל הנפש בשער המים ס"ל דלאו היינו מתני' דמקוואות דמיירי במי פירות אלא בשאובי' ממש [ולבאר דבריו ודעתו אכתוב תוך דברי] דק' לי' מתניתין בפ"ג אהדדי תנן בור שבחצר ונפלו לתוכו ג' לוגין שאובי' לעולם הוא בפסולו עד שיצא מלואו ועוד ומשמע עכ"פ כשיצא כשיעור שהי' בתוכו ועוד מעט מתכשרי דתלינן שכל הפסולים התחתונים יצאו שהעליונים הכשרים שנכנסו דחקו התחתוני' והוציאם ואלו במשנה בור שהוא מלא מים שאובי' והאמה נכנסת ויוצאת ממנה לעולם היא בפסולה

עד שיתחשב שלא נשארו מן הראשונים ג' לוגין פי' וחושבי' לעולם שיוציאו עפ"י ערך המים מן הכשרים ומן הפסולים ולא תלינן שאני אומר הפסולים התחתוני' יצאו כולם ותי' דבספקא דלעיל כולם כשרים ובג' לוגי' שאובי' הוא דאיפסלו להו מקלינן אבל הכא כולהו פסולי' ומשו"ה אזלי' בהו לפי החשבון שהמים הצפים ויוצאים משם לא נחשוב אותם כולם מן הראשונים אלא לפי חשבון מים שהיו בבור והמים היורדים בתוכו הם יוצאים א"נ מחצה על מחצה מפני שהמים היורדי' באחרונה קרובי' לצאת יותר מן הראשוני' שהיו בבור וכן שנינו בפ"ו הי' בעליון ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירד לתחתון מ' סאה והא ודאי לאכשורי תרוייהו עליון ותחתון קבעי ואי ס"ד דלא נפקי כי הדדי או האי פסול או האי פסול שהרי כנתן סאה ונטל סאה דמי ואמרי' עד רובו אלמא ש"מ כי הדדי נפקי ש"מ דלא קפדי' כה"ג אלא דלא נשקול רובא דמקוה כתירוצא דתריץ בפ' הערל ומשו"ה תרוויי' מתכשרי עכ"ל ומביאו ב"י סי' ר"א פי' דבריו דס"ל הך דנטל סאה ונתן סאה בשאובי' והך מ' סאה מכוונו' ברייתא היא ולא מתני' דמי פירות ועלה אמר ר"י עד רובו ופי' עפ"י חשבון כשנטל סאה מחשבון מ' חלקים מהכשרים וחלק א' מהפסולים וכן לעולם עד שיהי' עפ"י חשבון מחצה על מחצה ואז מיפסל וה"ל כתי' קמא דש"ס דלא נישקול רובא אבל מחצה על מחצה כשר ובזה מתרץ לי' למתני' פ"ו דמקוואות הי' בעליון ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירד לתחתון מ' סאה דהתם בעליון מ' סאה מכוונו' לא פחות ולא יותר דכשנותן בעליון ויורד לתחת משערי' שיוצא מחצה על מחצה ותרוויי' מתכשרי עיין זבחי' ד' ע"א ותי"ט פ"ג דמקוואות: -

אלא דלכאורה יפלא שהראב"ד פוסק הל' כלישנא קמא דבדרבנן במע"מ סגי וקשה קושי' תוס' מעוקה שבחצר וקושי' הראשונים מכל איסורי דרבנן דבעי' רוב וע"כ צ"ל כתי' הריטב"א דשאני הכא דאיכא למימר שאני אומר שיצא שוה בשוה וק"ו השתא בפיסקא קמא שהתחתוני' פסולי' אמרי' שאני אומר רק הפסולי' התחתוני' נדחקו ויצאו והיינו משו' דלא נפסלו רק בג' לוגין מקלינן מכ"ש בהך פיסקא נהי דחמירי טפי שהבור מלאה שאובי' מ"מ אני אומר יצאו שוה בשוה מכ"ש בנתן סאה ונטל סאה אדרבה היה לנו לומר עליונים צפו למעלה והם שיצאו ולא תחתונים כלל ומסתיין דמחמרינן ובעי' פלגא ופלגא עפ"י חשבון ויצא מזה קולא בשני מקוואות שממלא בכתף ונותן בעליונה ומתכשרי תרוויי' ולא אמרי' שאני אומר שוה בשוה יצא ומתכשרי תרוויי' ועיין בהשגות רז"ה בספר בעלי נפש בשער המים אות ב' כ"כ להדי' דהטעם משום שאני אומר הוא סאה שנתן הוא סאה שנטל ומ"מ מחמרי' עד חצי' והוא כתי' ריטב"א הנ"ל אלא שריטב"א כ"כ אמי פירות שאינן מתערבי' כ"כ והם ס"ל אפי' במים חמין ולפ"ז אפשר

במיא דלא מתערבי שפיר כגון חמין בצונן יש להקל טפי ולומר שאני אומר הצפים העליונים יצאו ולא התחתוני' והשתא בג' לוגי' מים במי' תלינן להקל שהתחתוני' נדחקו ויצאו מכ"ש בחמין למעלה וממש כל הפוסקים לא ס"ל הך דנטל סאה אלא במי פירות דמים מתכשרי בהשקה רק לחוש לחומר' הראב"ד נוכל לומר עד כאן לא מחמרינן אלא בצונן בצונן אבל חמין בחמין לא: -

אמנם הרמב"ם גם הוא מפרש סוגיא דש"ס יבמות בשאובים אבל לא מטעם הראב"ד ז"ל דא"כ צ"ל הך דממלא בכתף ונותן לעליון בנותן מ' סאה מכוונות דאל"ה לא הוי מחצה על מחצה ותרוויי' מיפסלי ואלו רמב"ם כתב פ"ד הל' וי"ו אבל מקוה שיש בו מ' סאה מים שאינם שאובים ושאב בכד ושפך לתוכו כל היום כלו כשר ולא עוד אלא מקוה עליון שיש בו מ' סאה מים כשרים והיה ממלא בכלי ונותן לתוכו עד שרבו המים וירדו לתחתון מ' סאה הרי התחתון כשר עכ"ל מלשונו וסדורו משמע שממלא אפי' כל היום לעליון אפ"ה כשר שנזרעו המים ולא נפסלו לעולם אפי' מדרבנן וא"כ קשה הך דנתן סאה ונטל סאה דמייתי בסמוך לו עד הוצרך כ"מ לתרץ כמ"ש רמב"ן בחי' ב"ב כיון שניטל ביד איכא משום מראית העין משא"כ במקוה עליון אעפ"י שנותן ביד אינו נוטל ביד אבל הכא יאמרו הבריות הכשרים ניטלו ודוחק ומלשון רמב"ן בחי' ב"ב משמע קצת דוקא בנטל ונותן אבל אם נפלו מאליהם אעפ"י שניטל בידים או בהיפוך כל שלא שלטו בו ידי אדם פעמיים לא גזרו:

והנה הרשב"ץ שהביא ב"י ורמז עלי' ש"כ סי' ר"א סקס"ג הוא בתשובה ח"א סי' י"ז בסופו כ' להשיב על מקוה כשר שמוסיפים עלי' שאובים מפני שרגילים מימי' לבלוע בקירת המקוה כ' וז"ל וגם ראוי לכם לתקן הכתלים לטוחן בסיד כדי שיכיל המים ולא תסמכו על בורות נשברים וכו' אבל יש לחוש לדברי הראב"ד שכ' דהיכא דאיכא במקוה שיעור מ' סאה וכו' מ"מ אי חסרי להו מיא וקמו להו אשיעור מקוה מהני להו פסולין משום דה"ל כנתן סאה ונטל סאה וכו' ואעפ"י שהאחר וכו' הסכימו אפי' בכה"ג כשר שהרי המים השאובים הם נזרעים וכו' מ"מ מקום שאפשר לתקן ולצאת ידי כל הספקות אין ראוי להכניס ראשינו במחלוקות עכ"ל הנה החמיר עליהם מטעם הראב"ד ולא מטעם הרמב"ם אשר מחבב דבריו בכל יום והיינו דלטעם הרמב"ם כשר שהרי אינו נוטל ביד אלא מימיו נבלעו רק להראב"ד יש לחוש בזה ועוד חששא רבה טפי שהמים התחתונים נבלעו בכותל המקוה משא"כ בנוטל סאה י"ל העליונים יצאו ולא התחתונים ומכל שכן במים חמים כנ"ל:

ומאי דקמן במקוואות שלנו המלאים מים כשרים אפי' יותר משיעור הרבה ואין אדם שופך בידים לתוכן מים שאובי' כלל אך מחממים מים ביורה הקבוע ונעשה מתחלה לקרקע ונקוב יותר משפ"ה אלא שקבוע בו ברזא וכבר בארתי בקונטריס שאני שולח פה לידו הרמה כי בשעה שהברזא פתוח בטל מתורת כלי ופותחים הברזא והמים נמשכים משם ע"י סילון מחובר מנסרים יותר ארוך מג' טפחים ונפלו לתוך המקוה ומה שאדם מסיר הברזא אינו מקרי הוי' ע"י אדם דאינו רק מסיר המונע והמים נמשכים מאליהם ואע"ג דבכל יום נוטלים מהמים שבמקוה ומעמידה על מ' סאה ולכ"הפ לא יפחתנו ממחצה וזה ממש א"א כלל א"כ למאי ניחוש לרוב הפוסקים אפי' נטל סאה ונתן סאה כשר עד לעולם ולהראב"ד נמי היינו אי יחסרו עד חציים עפ"י חשבון ולדעתי לא יהיה כן לעולם כי טרם שיעלה החשבון כך כבר נמלאו העוקי' במים כשרים ע"י גשמים ושלגים ועוד במים חמין אפשר הראב"ד מודה שאני אומר העליונים צפו למעלה ולרמב"ם נמי כיון שאין ידי אדם שולט בנתינתם אפשר לא גזרו אעפ"י שנוטל ביד כיון שאינו נותן ביד וכל זה אי העליונים פסולים בהחלט אך הרי גם החמין הללו לא באו מכלי ואפי' באו מכלי הרי נמשכו ג' טפחים ע"י סילון הכשרה להמשכה מה תאמר ומשום מראית העין אומר אני גם דברי רא"מ אינם מבוארים היטיב ע"כ אבארם בעזה"י:

הנה במרדכי פ"ב דשבועות סוף סי' תשמ"ה ז"ל והיכי דלי' בי' מ' סאה ואייתי מיא ואמשכינהו מאבראי שפיר דמי דאמר ר' שימי שאיבה שהמשיכוהו כלה טהורה וכ' הרא"ם בס"י וז"ל שמעתי דמפרש דהל"מ ל"ש המשיכה ע"ג קרקע או רצפת אבנים ולא נ"ל דלא אמר ר' יוחנן אלא שהמשיכה ע"ג מים שראוי לבלוע ואז נתבטלו אגב קרקע וכשזוחלת לגומא נעשית כאלו באו מתמצית הקרקע כי נתבטל מהם שם שאובים אבל המשיכם ע"ג רצפת אבנים או נסרים שאינן ראוי להבליע לא נתבטל שם שאובים מינייהו שהרי אינם יכולים לדונם כאלו באו מתמצית הקרקע שהרי אינם יכולים לבלוע מהתמצית והן מצאתי בתשו' הר"ר אליעזר מוורדין ברוקח בס' המצות כ' בשם מיי' דאסיקנא וכן הלכה דשאיבה שהמשיכה כלה טהורה ונראה דלית הלכתא כרב דימי אר"י אע"ג דרבנן דפליגי אראב"י קיימי' כוותי' מ"מ הלכה כראב"י קב ונקי וכו' נראה דדעת רב אלפס כך דבעי' המשכה ורבי' שם וכן פ' השאלתות דבעי' תרתי רבי' והמשכה וכו' ומה שפסק הרא"מ דאם המשיכה ע"ג רצפת אבנים או נסרים דלא הוי המשכה פליגי עלי' בשאלתות ופסקו דאם המשיכו בצינור שקבעו ולבסוף חקקו דכשרים עכ"ל המרדכי שם ויש לתמוה על הרב ב"י שהבי' זה בספרו ב"י ולא עשה שום זכר ממנו בחבורו בש"ע וגם רמ"א לא חשש אלא חומרא בעלמא וחזי מאן גברי רבא רא"ם ותשו'

ר"א מוורדין ורוקח והנה חפשתי מוצא הדין במקורו ובס' יראים שלפנינו לא מצאתי' אך ברוקח מצאתי בסי' שע"ז תשו' הר"א מורדנא והמעיין שם יראה ויבחן דס"ל רבנן וראב"י לא פליגי וס"ל המשיכה כלה כשר והוא שהמשיכה כלה על קרקע שראוי לבלוע ואמנם המשכה ורביי' היינו בצינור שאינו ראוי לבלוע והדבר מובן שאובים הפסולים מ"הת לא יתבטלו מהיות שאובים אלא ע"י קרקע שראוי לבלוע אך רוב כשרים שמן התורה השאובים בטלים ברוב ומדרבנן בעי המשכה סגי ברצפה או צינור וכן מסדר המרדכי שסידר הרא"מ הצריך קרקע ראוי לבלוע והתיר אפי' כלי שאוב ורי"ף פליג ולא התיר אלא המשכה ורבי' וכן השאלתות ולא הצריך קרקע ראוי לבלוע וכן משמע עוד מדכ' רא"מ דשמע הל"מ דסגי אפי' המשכה ברצפת אבנים והוא פליג ולא קיבל קבלתו הל"מ של זה ואי ס"ד ברביי' והמשכה מה שייך הל"מ בדבר שהוא דרבנן אע"כ אכלו שאוב ע"י המשכ' קאי דהוי פסול דאוריי' ולתכש' ע"י המשכ' ולזה צריך הל"מ והרא"מ לא קיבל זה אלא בעי' שנתבטל שם שאובים מיני' ע"י זריעה בקרקע הראוי לבלוע והיות כן ואנן הא לא נהגינן לסמוך אמקוה כלו שאוב ע"י המשכה וברובו כשר ליכא מאן דבעי על גבי קרקע הראוי לבלוע ע"כ לא חשו להו רבנן זה נראה לי ברור בעזה"י ועכ"פ בנידון שלפנינו שקרוב לודאי שאפילו המים חמי' בעצמם כשרים שלא באו מכלי כנ"ל פשיטא דסגי בהמשכה על ידי סילון מחובר מנסרים כחומרתו של מהרי"ק שורש נ"ו ענף ד' ומה שתמה ב"י על המחמיר בזה המעיי' בהגה' מרדכי דקידושין סימן תק"ס יבין דבר לאשורו בתחלה אקדים מה שהגיהו המדפיסים בין שני חצאי לבנה הוא שיבוש וס"ל להגה' מרדכי פי' מתני' ג' פ"ד דמקוואות היו צרורות מתחלחלי' בתוכה פוסלים את המקוה פי' שהצרורות והמים הרקיבו העץ ונעשה ראוי לקבלה על ידיה' שוב פוסל המקוה וס"ל כיון שכל צינור עלול לכך ס"ל כאלו נעשה בכוונה ואף עפ"י ששארי גדולים לא פי' כך מ"מ חשש מהרי"ק לפי' המשנה של המחמיר ומהיות טוב אל תיקרי רע:

אמנם ראיתי בבעלי הנפש דמפרש חוטט לקבל צרורות היינו שהגגות טוחות בטיט ועל ידי הגשמים מתטשטש הטיט ויורד מהגג ונחרב ע"כ חוטטים בצינור לקבל אותן צרורות ועפר שיחזור ויטלם משם להטיח גגו וס"ל דלקבל צרורות ועפר שלא ירדו עם המים לא מיקרי לקבלה רק כשעשוי ע"ד הנ"ל ואם כן לפ"ז ליתא לחששא דהגה' מרדכי ממ"נפ אי בסילון שתחת הקרק' הא אינו עשוי לקבל טיט להטיח גגו ואי בסלונות של גגות הא לא שכיח רקבון נהי אם נעשה כן מיפסיל אבל לא שכיח וממילא א"ל דהוה כמתכוון לכך דהרי ל"ש שיהיה כן וחומרא בעלמא הוא ומ"מ בסילונות של נחשת ליכא למיחש למידי ובפרט שיעשו בסופו צנור וסילון של נסרים מחוברים ולא יקבעם בחבושי' של

ברזל דאפשר דמקבל טומאה דהכל הולך אחר המעמיד והארכתי בזה בתשוב' אחרת וכל הנסרים של עץ שבסוף סילוני מתכות השופכים אל תוך העוקה למי המקוה יעשו עקומות בסופן באופן שכשנמשכים המים דרך סילון של מתכת לעילא לא יראו אויר מי המקוה דאויר כלי ככלי דמי וה"ל כאלו באו מהמתכת המקבל טומאה למי המקוה להדיא ע"כ יהיה עקומות כמין ארכובה בסופן והוא פשוט ואין מזהירין אלא למוזהרין ונזהרין ומזהירים כזוהר הרקיע וכככבים לעולם ועד:

והנה פה במדינתינו כל הגגות מכוסים בטבלאות של עץ משופים שקורין (שינדל) ואין בהם עכבת מים כלל ובפפד"מ כל הגגות משופים באבנים חלקים שחורים נקראים (ציפרשטיין) אך המכוסים ברעפים יפה כ' פר"מ שלפעמים יש בהם עכבת מים והרוצה לחוש להגה' מרדכי הנ"ל ולא יחשב גם כן המשכה מה שנמשך אח"כ ע"י סילון כי דילמא באו השאובים טרם רוב מקוה כשר ישתדל לעשות גג כנ"ל אבל ראיתי בס' בעלי הנפש סוף פ"ה שכ' וז"ל ומכל אלה למדנו שהקרדומי' שלנו פי' ערוך רעפי' בלשון יווני שמכסים בהם הגגות אין עושים לשאיבה כלל וכלל וכדאי לסמוך על זה:

הארכתי בכל זאת ללמד זכות על המקומות הגדולות המהוללו' הללו שטובלים במקוואות כאלו בלי שום דוחק כי יש באותן מקומות מעינות ומקוואות כאלו סמוכים לנהרות ובעירנו יש במחוז (צוקערמאנדיל) מקוה כזה סמוכה מאוד לנהר (דאנאי) ובקלות היו יכולים להמשיך לה מים מן המעין ולא חשו גאונים קדמונים לזה ע"כ יצאתי ללמוד זכות ומ"מ פשוט שהמחמיר יתברך ממקור הברכות וממעיני הישועה ישאב מים בששון אך בדור הזה אשר בעו"ה לא לבד ביטול פ"ו גורם וכמ"ש מהרי"ק שרש נ"ו אלא ישמעו לרופאים פרוצים כידוע ויצא בזה מכשולים גדולים ח"ו אלו הייתי נמנה עם אותה חבורה הייתי מסכי' להתיר באגודה א' וחבורה א' כנכנס לש"ש ועי"ז ישמעו הנגידים לפזר ממון הרב' לתקן הכל ע"צ היו"ט כגון תקוני' ברעפי הגג ובסילונות וכל כיוצא בזה והמחמיר יחמיר לעצמו ואחז"ל עת לעשות לה' הפרו תורתך יש שבהפרת התורה תתקיים התורה וחלילה להפר התורה אלא כעין נידון שלפנינו ודי לצדיק וחכם ומשכיל כמותו ירבה בישראל וכל דילדא אימא כוותיה תלד כל יושבי חלד ואחתום בכל חותמי ברכות כמעין הנובע וכנהר שאינו פוסק א"נ לנצח:

תשובה רטו

שוכ"ט לידידי ורב חביבי תלמידי הרב הותיק מלא עתיק המא"הג המופלג מה"ו משה קאנישע נ"י אב"ד דק"ק יינק:

שבוע העבר הגיעני יקרתו ולא הי' לי פנאי לעיין בו עד השתא הכא ותוכן הדברים לעשות מקוה לצאת ידי כל הדיעות ירצה לנקב הגיגית בשולים לבטלו מתורת כלי כרימון ולסתמו בסיד וגפסי' ולחזו' לנקו' בדופנו כשפ"ה לחברו עם המעיין ולסתמו בברזא בודאי מהיות טוב שפיר דמי אבל ראה והבט בשתי תשו' המועתקים לך פה הנה והראשונה כתבתי טרם ראיתי ס' בית אפרים והשניה אח"כ [והמה בסי' קצ"ט וסי' ר"ו] ואולי כבר ישנם אותן התשו' אתך שם כנראה קצת מדבריך ועתה בהעברה בעלמא אין בה"מד בלא חידוש אמרתי ליישב סוגיא דיבמות פ"ק ט"ו ע"א דשוקת יהוא דמייתי לי' לעירוב מקואות וכ' הרב"י דמשינוי לשון משמע שהוא בריי' ולא משנתינו דפ"ה דמקואות ותרי שוקת יהוא הוה וכבר צווח על זה הדוחק בתשו' באר יעקב סי' ר"א והעיקר דצריך ישוב היא גופי' ק' מ"ט שביק ש"ס מתני' דמיירי בפסול מקוה ומייתי בריי' דעירוב מקואות וק' זו האחרונה י"ל דודאי אי מיירי לטבול בתוכה ולפסול מקוה ע"כ מיירי שלא הי' כאן מ' סאה וע"י המשכת המים הללו נתרבה מי השוקת ונעשה כשיעור א"כ פשיטא לכל דאין להוכיח דב"ש עשו כדבריהם דהתם הרואה אומר להרחיב הנקב להביא המים בשפע למען לא יחסר המזג משו"ה מייתי בריי' דמיירי מעירוב מקואות פי' שהיה מקוה שלם של מ' סאה בצידו ולא חסר קורטב ורק להכשיר המים ההמה על ידי השקה של המקוה ולזה אין צורך למימי המקוה כדי להרבות מי השוקת כי אין המקוה חסרה כלום וכ"ע יודעים שלא פחתו רובה רק להכשירה והוה סד"א דבהא לא שייך דחיית הש"ס ומוכח דעשו ב"ש כדבריהם ואפ"ה דחי ש"ס כן נראה פשוט ואמנם לא נ"ל לדחוק ולומר תרי שוקת הוה אלא פשוט כיון דאשכחן פלוגתא דתנאי בתוספתא דקסטלין ולרבנן דבני אסיא סגי בנקב כחוט השערה שלא לפסול המקוה ולדדהו תיקשי מעשה רב דשוקת יהוא שבירושלים ולא יכלו לחלוק על בית שמאי ובית הלל ולהכחיש מעשה מפורסם שהיה משנים קדמוניות בירושלים אלא על כרחך בהא גופיה פליגי דלת"ק דקסטלין דס"ל שלא לפסול בעי' כשפ"ה ולר"א נמי דסגי בלטהרו ועכ"פ בכלי אבן בעי' כשפ"ה הם יאמרו דעובדא דשוקת הוה להכשיר המקוה והיינו סתם משנתינו דמקואות ולב"י פי' כל שהוא איננו נקב קטן אלא כל כלי כמו שהוא שיעור טהרתו ואבן בכשפ"ה ומייתי עלה משוקת יהוא דס"ל דמיירי בלהכשיר מקוה ואמנם בני אסי' ס"ל דעובדא דשוקת יהוא היה לערב מקוה עם מי שוקת והיינו בריי' דמייתי ביבמות ולא דסתמא ש"ס דיבמות ס"ל להלכתא כהך בריי' דליתא דודאי הלכתא כסתם מתני' וכעובדא דקסטלי' אלא למיפשט מהך תנא דסל עכ"פ ב"ש עשו כדבריהם ובהא לא יחלוקו תנאים ואפ"ה דחי ליה הש"ס וא"ש בעזה"י:

ומאז אמרתי בחי' דהמעיין בלשון רש"י יבמות ט"ו ע"א שפי' שוקת וכו' המקלח מים מן ההר וכו' ושוב כתב נעשית על גבה וכו' ואין בה מ' סאה אבל מקוה שלם היה במים וכו' ולכאור' צ"ע כיון שירדו מים מההר לאיזה צורך הי' עירוב מקו' שבציד' ולכאורה אותן מים מן ההר מעין היה וצ"ל כיון דקטפרס אינו חבור לא מהני להו חבור למעיין שבהר משו"ה הוצרך לחברה למקוה שבצידה ולפ"ז האי נקב כשפ"ה שבשוקת יהוא היה פועלת ב' דברים חדא להשלים השיעור לערבו עם מ' סאה שבמקוה ותו לבטלה מתורת כלי לטבול בתוכו שלא יהיה כטובל בכלים ואמנם לפמ"ש הר"ש בפי' המשנה דחרדלית ספ"ה דמקואות ס"ל לב"ש קטפרס חבור א"כ ע"כ הא דהפחיתו רובה לא היה אלא משום עירוב מקואות להשלים השיעור והשתא מתני' דמקואות הכי ס"ל דשלא לפסול מקוה בעי' נקב המטהרו ובכלי אבן שאין כאן הל"מ באיזה יתבטל מתורת כלי לענין טהרה א"כ איזה שיעור ניתן לו לבטלו מתורת כלי אותו שיעור שהוא הל"מ המערבו להשלים השיעור הה"נ דמהני להכשירו משום שאובים וטבילה בכלים וב"ש נמי נהי דמודה בשארי כלים דכל שמטהרו מבטלו נמי מתורת כלי מ"מ הכא בשוקת אבן דליכא טהרה ושיעור דשפ"ה ליכא אלא פחית' רובא לעירוב מקואות בעלמא נהי דהכא לא הי' צריך לערבו דהרי מחובר למעין שבהר וקטפרס חבור מ"מ כיון דשוקת היה כלי ונפסלים המים שבתוכו משום שאובים או טבילה בכלי אי לאו דנפחת רובא שהוא שיעור המקובל הל"מ לענין עירוב מקואות לא היה מועיל נמי הכא לבטלו מתורת כלי ואתיא מתני' דמקואות וסוגיא דיבמות על נכון עפ"י שיטת הרמב"ם בעזה"י:

מ"מ השגת הראב"ד פ"ו דמקואות הל' ד' צ"ע והרב"י נתקשה בהבנת השגה ההיא ולפע"ד צע"ג ליישב דמדפליג ר"י ולא סגי לי בשפ"ה ובודאי לא יחלוק על שיעורים דשפ"ה המקובל הל"מ אע"כ מדלא פליג ר"י אלא הכא ש"מ דלא מיירי עדיין מטבילה בתוך הכלי ממש אלא במשנה דשידה וס"ל לר"י לתוך הכלי לא סגי בשפ"ה ולא במוציא רמון כדי טהרתו אלא בארבעה אצבעות או ברובו אבל בעלמא שלא לפסול המקוה ולערב מודה בכדי טהרתו או בכלי אבן כשפ"ה ורק הכא לטבול בתוך הכלי ממש בעי' רובא ואפי' כמוציא רמון לא מהני ונהי דת"ק פליג וסגי לי' בשפ"ה ולא בעי' אפי' כדי טהרת כלי עץ דהיינו כרמון אבל מנ"ל לומר דסגי לי' בפחות משפ"ה היכא דשיעור טהרתו פחות משפ"ה והשגה גדולה היא זו לפע"ד ותו השיג איך אפשר לטבול תוך כלי שניקב כדי טהרתו וחזר וסתמו בסיד ובבנין ולא קבעו בארץ או הוליכו ע"ג קרקע ונסתם ממילא ולא חברו איך אפשר לטבול בתוכו דס"ל לראב"ד דמה שמכניס מים לתוכו לטבול ולהטביל בתוכו זהו גופו יחוד הוא לקבל מים ושבר כלי חרס כשמיחדו למים

ה"ל כלי וחוזר ומקבל טומאה מכאן ואילך יטבול בו בשלמא אי לא מיירי הנך מתניתא אלא שלא לפסול מקוה אחר וכלי זה אינו נעשה לטבול בו ולא הוה יחוד לקבלת מים אבל אי איירי לטבול בו ק' אע"כ הני משניות לא מיירי לטבול בו וגם זו ההשגה היא נכונה לפע"ד:

ע"כ אעפ"י שאינני כדאי להכריע נראה פי' הרמב"ם במשנה ובסוגי' דיבמות נכון וכפסק ש"ע דשלא לפסול מקוה סגי בנקב המטהרו ואמנם לטבול בתוכו בעי' כשפ"ה כדעת הראב"ד כ"כ באר יעקב בישוב סתירת ש"ע ואין לזוז מכל זה ושארי דברים כבר נתבארו בתשובתי שהעתקתי למעלתך הנה ואין להאריך יותר כי שם נתבאר הכל ולא באתי עתה אלא מפני דבר שנתחדש עתה והיה זה שלום וכ"ט כנפשך היפה ונפש א"נ:

תשובה רטז

שוכ"ט לה"ה הרב המופלג הישיש המופלא בתורה כש"ת מו"ה מאיר נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק וועטש יע"א:

גי"ה הגיעני לנכון וע"ד המקוה שבקהלתו שבאו לתוכה ג' לוגי' שאובים טרם היו בתוכה מ' סאה ונפסלה ושוב נבקע המעין מתחתיו ועלו המים עד שהיו בתוכה כמה פעמים מ' סאה ולולי שסתמו הנקב היה עולים מי מעין על כל גדותי' ונסתפק מעלתו בלשון רמ"א סי' ר"א סע"מ שכ' וז"ל יש לסמוך אמקילין דס"ל אין שאובים פוסלת במעין דמשמע השאיבה אינה פוסלת במעין שקדמו להשאובים אבל שאובים שקדמו למעין אין המעין מכשיר השאובים שקדמו לו אלא שעמד נגדו לשון המחבר סעי' י"א שכ' בין קדמו מי מעין לשאובים בין קדמו שאובי' למעין ומסיים רמ"א כמו שיתבאר למטה עכ"ל ע"כ סבר מעלתו לחלק בין מעין זוחל למעלה הוא המטהר בין קדמו מעין בין קדמו שאובים ובסעיף מ' מיירי שהמעין נובע מתחתיתו ולא זוחל למעלה אז יש לחלק בין קדמו שאובים שאז אין כח במעין כזה להכשירם ובין קדמו המעין כמדומה לי שלכך נתכוון מעלתו אם שאין לשונו מכוון:

אהו' ידידי הרב נ' אנו אין לנו לכוון בכוונת רבותינו בעלי ש"ע אלא מה שהוציאו מהראשונים כי לא הוציאו דברים מלבותם אם לא הזכירו הס' בב"י או בד"מ הנה דברי המחבר ס"יא המה דברי רשב"א בתה"א דמייתי לי' בב"י שאין לחלק בין קדם ללא קדם אך בתשו' רשב"א המיוחס' לרמב"ן סי' רל"א ומייתי לי' בב"י בקיצור שם כ' שאין לחלק בין מעין שהוא עומד כגון מקואות אלו שהם ממקורות של מעין אעפ"י שמימיו מעוטים אינו נפסל ברבית מים שאובים וכו' ומסיים ב"י אלא שכ' דאפשר שיש הפרש בין קדמו וכו' ואעפ"י שנאמר יותר שאין הפרש טוב ליזהר לכתחלה עכ"ל וסבר מעלתו דדוקא

אמ"ש לפניו מקואות אלו שממקורות של מעין וכו' אבל מקו' שהמעין זוחל למעל' לא עלה ע"ד לחלק בין קדמו שאובים או קדם מעין זה גרם על שלא העתיק הרב"י דברי התשו' בעינה דלא עלה ע"ד לחלק בין מקור מים חיים ובין זוחל ובמהרי"ק שרש נ"ו עלה על דעת השואל לחלק בין באר לנהר והמהרי"ק שם כ' שאין שום חילוק אלא בגיטין כותבים לסימן בארות ונהרות ע"ש דהוא כמו חוכא בעיניו לחלק בזה ובתשו' המיוחסת אין עסקו שם אלא להכריח כהפוסקים דהמעין מטהרים השאובים ולא נחית לחלק בין מקור ברוך או זוחל למעלה וע"ז כ' מ"מ טוב ליזהר דאפשר שיש הפרש בין קדמו שאובים למעין ובין קדמו מעין לשאובים ולפיכך נראה טוב ליזהר שלא יפסק המעין דתנן בפ"ה דמקואות מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול העבירו ע"ג שפה כ"ש כשר חוצה לה שהמעין מטהר בכ"ש העבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי היא כמקוה חזר והמשיכו פסול לזבין ומצורעים ולקדש מי חטאת עד שיצאו הראשונים ואע"פי שנראה יותר שאין הפרש בין קדם מעין בין קדמו שאובים טוב ליזהר לכתחלה עכ"ל תשו' הנ"ל כוונתו מדתנן חזר והמשיכו פסול וכו' עד שיצאו הראשונים משמע הואיל וקדמו מי בריכה שוב אין המעיין מטהרים הה"נ לענין שאיבה אלא שנראה עיקר דהתם לענין מים חיים או לענין זוחלים ואשבורן אבל לענין שאיבה אין לחלק בין קדם א' לחבירו מ"מ טוב ליזהר לכתחלה והנה נראה לענין עיקר חומרתו הוא ממתני' רפ"ה דמקואות והתם במעין הנזחל ע"ג בריכה ואפ"ה אינו מטהר המים שבבריכה ואם נלמוד מזה לשאובים א"כ אפילו בזוחלים ע"ג אסור וא"כ מ"ט פסק המחבר והסכימו הרמ"א סעי' י"א דאין לחלק בין קדם מעין או לא אע"כ דלא חשו להך חומרא משום דמתניתין לענין מים חיים לזב ולענין אשבורן מיירי אבל לענין שאובים אדרבה מבואר ברישא דאין לחלק אפי' קדמו שאובים וטהרו במעין שאחריו כדתנן התם כשר חוצה לה וכתב שם בפי' הרא"ש וז"ל מ"מ כל המים מחוברים למעין ע"י המים המועטים שנופלי' על השוקת ונטהרים אעפ"י שכבר נפסלו בשאיב' כשעברו דרך השוקת עכ"ל ומייתי לי' תי"ט שם ע"ש ע"כ נ"ל דלא נתכוון הרמ"א לכך:

ומ"מ נ"ל רהרמ"א נגרר אחר מהרי"ק שהעלה דאם אין טורח כלל יש לחוש להשאלתות דמשמע מיני' דגם מעין נפסלו בשאיבה אלא שאם יש טורח בדבר וביטול פ"ו לילה א' אין לחוש כי רוב הפוסקים לא חיישי להנ"ל כ"כ בת"הד ולזה נתכוון רמ"א ואמנם כיון דבתשו' המיוחסת כ' מהיות טוב אפי' למאי דפשיט' לי' דמעין לא נפסל בשאובי' מ"מ היות טוב להחמיר בקדמו שאובים נמצא אנן לדידן האיכא נמי דחשו לדעת השאלתות

וגם חומרת הרמב"ן ע"כ נלע"ד אע"ג דרמ"א לא נתכוון לכך מ"מ אי ליכא ביטול פ"ו וגם לא הוצאה מרובה על הצבור רק משום טורח הדבר המחמיר תע"ב:

מה שהוקשה למעלתו מהך דג' גומות שבמקוה דפסקו רמב"ם פ"ה ממקואות הוקשה לו מ"ש מג' לוגי' מים שאובים בג' כלים שפסק א' עד שלא התחיל השני שאינם פוסלים ג"כ מ"ש וי"ל הגומא גדולה שהיא המקוה שבתוכו הג' גממיות היא המחברם עושה אותם כלי א' ופשוט דבכלי א' שיש בתוכו ג' תוכיות העשויות לקבלה ושפך ממנו למקוה שאין משגיחין אי פסק תוך א' קודם שהתחיל השני כיון שהכלי גדול מצרפם וה"נ ל"ש ומה שהשמיט ש"ע דין זה בודאי יש לתמוה ואין להאריך יותר וה' שנותיו יאריך ואחתום בברכה כחפצו וחפץ א"נ: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה ריז

שוכ"ט לי"נ הרב הגאון המא"הג הח"וש המופלג ומפורסם כש"ת מו"ה צבי הירש נ"י אב"ד דק"ק טו"ו יע"א:

בריך רחמנא הגומל לחייבים טובים שגמלני כל טוב שהחינו וקימנו הוא יעזרנו ויקימנו לתורתו ועבודתו ועודני כותב ברפיון ידים ירפאני הי"ת ותחלת יציאתי להשיב ע"ד שאלתו בנידון מקוה שבעירו שכפי המובן מלשון שאלתו שז"ל המקוה בעירנו היה מי גשמים והמקום מקום רפש שאינו מחזיק מים וע"כ עשו בימים קדמונים (קיסטן) מנסרים יחד ע"י עמודי' שנקבעו בקרקע ובבנין ובזאת החקיקה והקביעות בבת א' באו לה ולא מצאתי דין זה מבואר לא בדברי הפוסקי' ולא במכתב קדשו עכ"ל:

הנה במכתבי העבר מבואר דדעת רמב"ם ורשב"א ואגודה ורא"ש וטש"ע ותשו' ת"ח ח"ג וס' באר יעקב וס' מרכבת המשנה ומנהג כל ערי ישראל להתי' לטבול בכלי שקבעו ולבסוף חקקו ותלוש ולבסוף חברו הוה כמחובר לענין זה ואסור לפקפק ולהרהר על הוראה זו:

אך פר"מ מסופק כשהחקיקה וקביעות באי' כא' וכ' שזה לא נתבאר ולפ"ד יפה נתבאר בתשו' רשב"א סי' ת"ת ומייתי ליה בד"מ סי' ר"א והביאותיו גם במכתבי הא' ששאלוהו אם מותר לעשות מקוה על הגג בבנין ופשיט ליה ממקוה של כה"ג ביה"כ על גג בית הפרוה וביאר באם היה אבן חלול וקבעוהו בגג אסור משום חקקו ולבסוף קבעו אבל אם עשאוהו בבנין חיבור אבנים ש"ד וידוע דבנין ד' דפנות מאבנים ורצפה הוא כלי גמור אי מטלטל ממקום למקום וזו היא צורת כירה וכופח שבש"ס ואלו הי' עושה כן ושוב חברו לקרקע היה פסול משום חקקו ולבסוף קבעו ומ"מ כשבונה כן במחובר אבן ע"ג

אבן עד שיגמרו הדפנות הארבעה הו"ל חקיקה וקביעות באים כא' וכשר מה לי אבנים או נסרים:

והדין נותן כן דהרי פסול כלי נפקא לן מהאי קרא אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור והנוגע בנבלתם יטמא והיתוך הפסוק הוא עפ"י ת"כ ועפ"י מ"ש רמב"ן בחומש דאך מעין ובור קאי אתרי דינים חדא אם נפל שרץ בתוכם אין המים המחוברים מקבלים טומאה ועוד יהיה טהור שמהוים טהרה לטמא הטובל במחובר וכפירש"י שם וכדאי' בפסחים י"ו ע"א ושוב בסיפא דוקא והנוגע בנבלתם יטמא פירוש מים תלושים הנוגעים בנבלתם יטמאו המים דבתלוש שייך מים הנוגעים בנבלתם משא"כ במעין ובור הנבלה נופל לתוכם ונוגע בהם ולא המים בנבלה ע"כ והנוגע בנבלתם אתלוש קאי כן פי' רמב"ן עפ"י ת"כ וכי היכא דרישא כולל תרויי' דמחוברים מעין ובור אינם מקבלים טומאה וגם מטהרים הטמא ה"ה סיפא דתלוש מקבל טומאה ואינם מטהרים הטמא ומזה נפקא לן דבעי' מחובר לא מים בכלי אך לפ"ז אם המים בכלי המחובר בקרקע שא"א שיפלו הם על הנבלה יהיה טהור אפי' חקקו ולבסוף קבעו וצ"ל כיון שפ"א היה שם כלי עליו טרם שנתחבר בקרקע ואז היו ראוים שיפלו המים ויגעו בשרץ ממילא תו לא פקע מיני' ע"י קביעות שאחר החקיקה וא"כ תינח בחקק תחלה והיה עליו שם כלי רגע א' אבל כשהחקיקה והקביעות באי' כא' ומעולם לא היה עליו שם כלי בתלוש ולא היה ראוי שיגעו מימיו בנבלתם טהור הוא וגם מהוה טהרה ומאחר שהמקוה שבעירו מימים קדמונים מקוה טהרה היא ממילא מה שרצו לחלק' עתה ע"י הבדל חומת עץ בין מים למים נמי כשר אם יש בכל א' כשיעור אך מ"ש שבעוגה א' יהיה מי גשמים ובאידך כלו שאוב שיוכלו לחממו ומסתמא כוונתו להשיקם ע"י נקב כשפ"ה הנה אם הנקב פתוח תמיד ומים נושקים זא"ז אין פקפוק אך כשסותמים הנקב אע"ג כשהושקו שעה א' נזרעו והוכשרו השאובים מכל מקו' כיון שהשיעור מועט ומצומצם והדבר נמסר לנשים שנוטלים בכל לילה מהמים ושופכים לתוכו חמים ויש לחוש הרבה שיפחתו משיעור אפי' אם נאמר שבשעת הטבילה יפתחו הנקב אין למסור זה להנשים שבאורך הימים יזלזלו בפתיחה ובדידי הוה עובדא בקהלה הסמוכה לכאן והיה מכשול רב בעו"ה ע"כ חכם וצדיק שכמותו עיניו בראשו ואחתום בברכה א"נ דש"ת: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה ריח

שוכ"ט לי"נ הרב המא"הג הח"וש המופלג כש"ת מהו' ישראל נ"י אבד"קק דארדע יע"א:

יקרתו הגיעני נפשו היפה בשאלתו נידון מקוה של מי גשמים העשוי' בגיגית טמונה בקרקע כהלכה אך נקובה בשולי' להוציא משם המים לנקותה והברזא מנחושת אי

יש לחוש בזה משום הוי' בטהרה דלדעת הר"ש דמייתי מחבר סי' ר"א סעי' נו"ן פסול ולהי"א שהוא דעת הרא"ש כשר וכ' פר"מ דלדעת הראב"ד פ"ט מכלים הלכה ג' כל שאינו משמש בפני עצמו אינו מטמא אפילו יש לו שם בפני עצמו אך לרמב"ם כיון שיש לו שם בפני עצמו מקבל טומאה שוב כתב לדעת הרא"ש בהלכות מקואו' שלו סי' י"ב כל שעשוי לשמש קרקע טהור והך ברזא נמי עשוי לשמש קרקע אך בש"ע סעי' מ"ח כ' שיהי' ממש מחובר בקרקע ולא הזכיר עשוי לשמש בקרקע ותמה פר"מ הא ראיות הרא"ש נכונים הם הנה הראיו' דמייתי הרא"ש י"ל לאו במחשב' שחישב לחברם בקרקע בשעת עשייתן מפני שלא לקבל טומאה אלא צורתן מוכחת עליהן שאותן הכלים נעשים תמיד לשמש קרקע כגון הדלת וכן כל הכלים דמייתי רא"ש לשמש פשוטי כלי עץ כולם מיירי דצורתן מוכחת עליהן וכן משמע קצת מלשון תי"ט משנה ט' פ"ח דכלים ד"ה פורנה וכו' שלכך פתחה בציד' וכו' ע"ש שר"ל שצורתו מוכחת עליו שלכך נעשה אע"ג דמלשון הרע"ב משנה ד' פ"כ דכלים לא משמע קצת כן דהרי אין עריבה מלאכתה מוכחת עליו מ"מ נ"ל הרב המחבר ס"ל הכי וס"ל סילון דהרא"ש הי' צורתה מוכחת עלי' וכן משמע מלשונו שכ' שהיא תמיד בקרקע ר"ל שצינור כזו הוא תמיד ולעולם משמש עם הקרקע ע"כ אפי' אינה מחוברת ה"ה כקרקע וסילון דש"ע מיירי בסתם סילון שמשמשי' בהם בתלוש ג"כ וא"כ אפי' נעשית זו לשמש את הקרקע לא נפקא מטומאתה ואולי יצא להמחבר כן מהכרח קו' עצומה מהא דאביק משנ' יו"ד פ"ו דמקואו' שתמהו כל חקרי לב ולהנ"ל ס"ל צורת האביק אינה מוכחת שעשוי לקרקע ומה שחיברו עתה לקרקע אינו מועיל דה"ל חקקו ולבסוף קבעה. [ועיין לעיל בסימן קצ"ח אות י"ג מה שמתמה המחבר על התוס' חדשים ומיישב סתירת התוי"ט על נכון מ"מ לנידון שלפנינו אין מזור בזה כיון שאין צורתו מוכחת עליו שנעשה לשמש קרקע]:

ולסמוך אשיטת הרא"ש דהמונע יציאת המים לא מקרי הוי' ע"י טומאה הוא נכון ושיטתו מחוורת אך מה אעשה והמחבר עשה שיטה זו כהדין גרמיזא וכ' בשם יש מי שאומר והנה שיטת הרמב"ם בפי' משנה זו ובזבחי' כ"ה ע"ב דלא בעי הוי' בטהרה אלא במים חיים לזב וה"ה לזחילת מעין והרא"ש גופי' כ' שפי' רמב"ם במשנה היא נכונה שהוא מפרש ר"י ורבי יוסי פליגי אי פשוטי כלי עץ המטמאי' מדרבנן מעכבי בטהרות זב דבעי מים חיים וא"כ לא נ"מ לדידן כלל וכן לשיטת רא"מ דס"ל ג"כ דלענין מי גשמים אין שום נפקותא בזה בהוי' בטהרה והנה נהי דקלסי' הרא"ש לפי' זה בלשון המשנה אבל בלישנא דקרא לא א"ש דיהי' טהור קאי אמעיין דלפני פניו ולא אבור מקוה מים דסמוך ליה וכן הקשה תי"ט:

אמנם שיטת הר"ש קרא מסייע' לי' דקאי נמי אמי גשמים שבבור מקוה מים ולפ"ז זב וזבה דמשנתינו לא אטבילת מים חיים קאי דהרי אפי' למי גשמים בעי' הוי' בטהרה אלא אהוי' בטהרה קאי שהזב והזבה יכולי' להביא מים למקוה ור"י פוסל וא"ש קרא אך משנתינו ק' דלפ"ז במאי פליגי ומ"ט דר"י להוות ע"י זב הא יהי' טהור כתי' והוצרך ר"ש לדחוק דמשנתינו לא במביא מים למקוה מיירי אלא המקוה כבר שלימה היא והטמא מעכב הזחילה לחוץ ובהא פליגי ר"י סבר אין המניעה כמהוה ור' יוסי ס"ל המניעה פוסל כהמהוה ולפ"ז מתני' דחרדלי' דגזרו בכלים אתי' כר"י וזה דוחק:

אבל הרא"ש קרא ומתנית' מסייע לי' סבירא לי' עיקר קרא במהוה גשמי' ע"י טהרה ומתני' מיירי נמי במביא מים למקוה ולא מיירי שהזב מביא מים אלא שמחזיק בידו או ברגלו את המקל שהוא פשוטי כלי עץ לר"י כשר כיון שאין הזב אלא מחזיק המקל ולר"י פסול:

וצ"ע אלחם חמודות וש"ך ס"ק ק"ד שהקשו סתירת הש"ע מסמ"ח לסעי' י"ד ותמיה לתמיהתם הא זה תלי' לשיטת רמב"ם דמפרש מתני' שלא יזחילו ע"י טומאה א"כ זב אמים חיים קאי ופלוגתתם בפשוטי כלי עץ וקיי"ל כר"י להחמי' אך להר"ש פלוגתתם במי גשמי' ולא במים חיים והזב הוא המהו' ואין פלוגתת' בפשוטי כלי עץ ולכ"ע במקל בלי סיועת אדם כשר וא"כ נהי המחבר פסק להחמיר כב' הפירושים כמ"ש הרב"י בכוונת הטו' מ"מ מי גשמים ע"י פשוטי עץ כשר ממ"נ לרמב"ם מי גשמים כשר אפי' ע"י טמא ממש ולהר"ש פשוטי כלי עץ אינם מעכבי כלל ומאי ק' להו לרבותינו וצ"ע:

עכ"פ אין לנו לסמוך להקל לכתחלה לעכב יציאת המים ע"י דבר המקבל טומאה אך נלע"ד פשוט כי אין הברזא הלז מקבל טומאה ובמ"כ פר"מ שגה קצת בכוונת פלוגתת רמב"ם וראב"ד פ"ט מכלים הל' ג' הנ"ל יעיין מ"ש תי"ט ספי"א דכלים אע"ג דכלי מתכו' פשוטיהן טמאין הא לאו כלי הוא עכ"ל:

הנה כלי מתכות מטמא או משום כלי קבול או משום כלי תכשיט והנזמי' הללו עשוי' קדר' קטנ' של זהב ועדש' על גביו ותלוי' בצינורא קטנה ובה נתלה באזן או באף והנה אם נפרקה אזן הקדירה בטל לי' מכלי תכשיט שאינו ראוי לתלות עוד מ"מ ה"ל כלי קבול והעדשה אע"פי שאינו כלי קבול עדיין הוא תכשיט שראוי לתלות ע"י הצינורא ואמנם בהסר גם העדשה אע"ג דהצינורא לחוד ניתנה באזן מ"מ טהור' ופליגי רמב"ם וראב"ד בטעם טומאת עדשה לרמב"ם ס"ל כיון ששמו עליו ה"ל כלי תשמיש משא"כ צינורא שאין להם שם בפ"ע לא ה"ל כלי תכשיט וראב"ד ס"ל לא תלי' בשמה עלה אלא הצינורא אינו ראוי' לתכשיט כי אין הנשי' נותני' צינורא לחוד באזן אבל אי הי' ראוי'

למלאכתה היתה מטמאה משום כלי תכשיט אפי' בלי שם וכ"ז בתכשיט אבל ברזא הלזה שאיננו לא כלי תשמיש בפ"ע מה לי שמו עליו או לא ע"כ נלע"ד טהור הוא והויתו של מקוה בטהרה והנלע"ד כתבתי הכ"ד החותם באהבה רבה: פ"ב נגהי ליום ה' כ"ב מרחשון תקצ"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה ריט

רב שלומים לי"נ הרב המופלא יושב בשבת תחכמוני עדני העצני כבוד מוה' ליב נ"י: -

בקבלת נועם מכתבך נתמלא בית אורה ושמחה והנה הזמן יקר מאוד מרוב טרדותי אך אהבתך דוחקת הבשר ואשיבך על כל דבריך בשולי המכתב באריכות ואגיד לך תעלומות אמנם ראשית דבר עתה באתי על דברי תורה כדי שיהיה מפתח שפתינו משרי' במה שעוררתני בקיצור נמרץ בסוגי' דנזיר ד' ע"ב הנה רמזת ברמז בעלמא ובסתמא לא נעלמו ממך דברי האחרוני' שהלכו בו נימושות ואפרש שיחתי כי מהסוגי' מבואר דלר' יעקב ור' יוסי ור"ש לכ"ע אין נודרי' אלא בדבר הנדור ולא פליגי אלא בבכור משום דכתי' נדר לה' לרבות הבכור אבל לכ"ע המתפיס בשמשון אינו נזיר דלכ"ע שמשון לא הזירו אביו אלא המלאך ומה דכתי' גבי נזיר להזיר לה' איצטריך לדשמעון הצדיק שלא אכל אלא אשם נזיר אחד יפה עינים שבא מן הדרום ואמר עליך אמר קרא לנדור נדר נזיר להזיר לה' זו סוגי' הש"ס ומבואר דר' יהודה דס"ל המתפיס בנזיר שמשון הוא נזיר ע"כ ס"ל דאין צריך להתפיס בדבר הנדור והוא דלא כסתמי דכמה משניות דנדרים ור' יהודה עצמו סותר בזה למה שנאמר משמו בנדרי' י"א ע"א גבי כירושלים ופסקי הרמב"ם סותרים שכתב להדי' בפ"א מנדרים דבעינן שיותפס בדבר הנדור וסבירא ליה ג"כ בפרק ג' מנזירות דשמשון הזירו המלאך ולא אביו והלח"מ העיד דס"ל ג"כ כשמעון הצדיק כמבוא' בדברי הרמב"ם סוף הלכו' נזירות ובכל זה פסק בפ"ג המתפיס בשמשון הרי הוא נזיר והוא תמי' רבתי ובדברי אלו כלולי' כל דברי מהרי"בן לב והכ"מ והלח"מ והתי"ט ואורח מישור ופני משה בירושלמי דנזיר שם ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם:

ואני בעניי לא מצאתי איה איפה נגלה רז זה להלחם משנה ז"ל דסבירא ליה להרמב"ם כשמעון הצדיק וז"ל סוף הלכות נזירות: -

האומר הריני נזיר אם אעשה כך וכך או אם לא אעשה וכיוצא בזה ה"ז רשע ונזירו' כזו מנדרי הרשעי' הוא אבל הנודר לה' דרך קדושה ה"ז נאה ומשובח ועל זה נאמר נזר אלקיו על ראשו קדש הוא לה' ושקלו הכתוב כנבי' שנאמר ואקים מבניכם לנביאי' ומבחוריכם לנזירי' עכ"ל וכ' עלי' הכ"מ דהיינו מעשה דשמעון הצדיק וצל"ע אם כן מ"ט שינה הרמב"ם מקרא דמייתי הש"ס איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' ואלו

הרמב"ם מייתי נזר אלקיו על ראשו קדש הוא לה' שהוא איזה פסוקי' אח"ז ותו קשי' טובא הא כ' תוס' ד"ה עליך הכתוב אומר כלומר שתחלת הנזירות לגמרי לש"ש ולא הי' דואג שיתחרט אע"פ שניטמא אבל שאר סתמא נודרי' בעת צרה או על עבירה שבידן כדי להצטער ולכפר על עוונם וכשמתרבי' הימים עליהם ממה שגמרו בדעתן קרוב להיות תוהה על הראשונו' עכ"ל ודבריהם מוכרחי' בש"ס נדרי' ט' ע"ב וא"כ לפ"ז אפי' הנודר לש"ש מ"מ אינו בכלל נזיר שמעון הצדיק אא"כ עושה לעשות גדר בפני יצרו שזה לא יתחרט לעולם ואלו הרמב"ם לא הוציא אלא הרשעי' הנודרים בכעסן ובתנאי' שביניה' לבין חביריהם וכה"ג אבל הצדיקי' אינו מוצי' מכלל אע"ג לכשיתרבו הימי' ימי נזר' ע"י טומאה יתחרטו והרי דהרמב"ם לית לי' כשמעון אלא בודאי כ"ע מודים דקרא דקדוש הוא לה' מרמז שיהיה משום קדושה ולא כרשעים הללו שהזכיר הרמב"ם אלא ששמעון הצדיק יליף מיתורא דקרא קמא להזי' לה' אתי למעוטי אפי' הני ולא משכחת אלא כעין ההוא יפה עינים והרמב"ם לא פסק בהא כשמעון הצדיק ודלא ככ"מ ולח"מ הנ"ל וזה מבואר: -

וטעמא רבא איתא דלא לפסוק כשמעון הצדיק מש"ס ערוך נדרי' יו"ד ע"א דס"ל לר' יהודא חסידי' הראשונים כשהיו רוצי' להתחיי' חטאת היו נודרי' בנזיר ור"ש פליג דא"כ נקראי' חוטאי' ואמר אביי ר"ש ושמעון הצדיק ור' אלעזר הקפר בריבי כולהי ס"ל דנזיר חוטא הוא ע"ש נמצא לפ"ז קם לי' שמעון הצדיק בשיט' וקיימ' לן לית הלכתא כשיטה וסבירא ליה לרמב"ם דר' יהודה דפליג על ר' שמעון ולא ס"ל דנזיר חוטא הוא ואדרבא החסידים נודרי' בנזיר פליג נמי על שמעון הצדיק ואע"ג דלא משמע קצת מלשון הר"ן שם ד"ה כלן בשטה א' הן וכו' הרמב"ם לא ס"ל כן אלא אי ס"ד דחיישי' לכשיטמא יתחרט ויהיה כעין חולין בעזרה לא היו החסידי' מביאי' ענמם לידי נסיון בזה אלא ל"ל לר' יהודה כשמעון הצדיק והשתא הש"ס בנזיר דאמר דכ"ע צריך שיתפיס בדבר הנדור ר"ל בין פלוגתת ר"י ור"ש ובין פלוגתת ר' יעקב ור' יוסי ומפרש תחלה דר' יעקב ורבי יוסי פליגי בלה' דנדרי' אי מרב' בכור או לאו וה"ה דר' יהוד' ור"ש פליגי בלה' דגבי להזיר לה' ומפרש דר"ש מוקי ליה לדשמעון הצדיק ואמנם ר' יהודה הרי מבואר דלית ליה כשמעון הצדיק מש"ס נדרי' יו"ד ע"א הנ"ל וממילא מרבה מלה' נזיר שמשון ואפשר ר' יעקב ור' יוסי נמי הכי ס"ל ולא כשיטה הנ"ל ופסק הרמב"ם כהלכה ונוטי' דברי' אלו לדברי מהריב"ן לב ותמי' על הכ"מ שלא הרגיש בהנ"ל ועיי' בתשו' מהרי"ט ח"א סי' י"ט בענין זה וסנגורי' לאותה התשוב' תמצא בדבריו שם סי' כ' ע"ש שדבריו נוטי' ג"כ דמפיק מלה' דלא כשמעון הצדיק: -

ואיידי דאיירי עיין במ"ש מג"א סי' א' סקי"א ומ"ש בזה כנסת יחזקאל ויפה השיג עליו בשאיל"ת יעב"ץ והנלפע"ד דודאי חסידים הראשוני' שהי' מתאוי' לקיים כל מ"ע שבתורה לא היו דואגי' על קיום מ"ע של והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו ומ"ע של והשיב את הגזילה מפני שזה בידם לעשות לאכול מן הקדשי' ולהותיר במזיד ולקיי' מ"ע של שריפת נותר וכן לגזול ולהשיב אח"כ ולא נמנעו מזה אלא אהבת ה' שלא רצו להותיר באי' וכה"ג נמצא שהמ"ע בידם לקיים כל שעה אלא שהם אנוסי' מלקיימה שלא יעברו ח"ו על רצון ה' וא"כ הרי הוא כאלו עשאום וקיימו העשה ההיא וכן נמי קרבן עולה ויורד דבא על שבועת ביטוי אפי' במזיד זה הי' בידם לעשות ולשבע על שקר ולהבי' קרבן ונמנעו מפני רצון ה' הרי מעלה עליהם כאלו קיימו מ"ע של הבאת עולה ויורד ואמנם חטאת קבוע אי היה שייך לאתויי על מזיד כשוגג ה"נ הוה דמיון הנ"ל אלא שבאמת אינו בא אלא על השוגג והקב"ה אינו מביא תקלה על ידם וא"א לאדם לעשות עצמו שוגג ע"כ לא היה אפשר להעלות עליהם כאלו קימו המצוה כ"א ע"י שידרו בנזיר לר' יהודה וכל זה בחטאת אמנם באשם א"א למצוא שום ענין דאשם שפחה חרופה ופקדון אינו בידו ע"כ נ"ל דכשנדרו בנזירות ואז היה בידם לטמאות עצמם לחייב אשם וחלילה שלא עשו כן לטמא ראש נזרו ועכ"פ מעלה עליהם כאלו הקריבו אשם והרויחו גם בזה שאם היה להם שום חטא הי' מתכפר אגב אשם הנזירות שהי' כאלו הקריבוהו ובזה יובנו דברי הר"י מפוזנא שהבי' מג"א הקצרתי מאוד וסמכתי על שכלך הבהיר:

ואיידי דאיירי בנזיר דע מ"ש תוס' שם י"ד ע"א ד"ה אמר כמשה וכו' בסוף הדבור ולא היה היתר גם בשילה רצונם לר"ש בן יוחאי דזבחים קי"ט סוף ע"א דאית ליה זה וזה ירושלי' ע"ש דאל"ה דבריהם תמוהים וק"ל: -

וגם אני אעריך לפניך דבור א' מחידושי בית מדרשי אשר חנני ה' עיין בתוס' ב"ק נ"ג ע"ב ד"ה לענין כלים שהעלו דרבא דמפיק מוהמת יהיה לו לפטור שור פסולי המוקדשי' ס"ל כרב יוסף דפסחי' כ"ט ע"ש ודלא כרב אשי התם והדבר תמו' מה יענה בדרב אשי דב"ק יו"ד ע"א מתקיף ליה ר"א ליתני חומר בשור מבבור שהשור חייב בו פסולי המוקדשי' משא"כ בבו' והרי רב אשי עצמו ס"ל כן וק' זו מטו בה משמי' דהגאון מהו' משלם ז"ל שהי' אב"ד דק"ק פ"ב ובאמת לשיטת תוס' פסחי' שם ד"ה אין פודין א"ש הכל אבל לשיטתם דב"ק צ"ע ולפי החומר הקו' היה נ"ל לבאר תחלה כוונת התוס' דצ"ע לכאורה במ"ש בפשיטו' דאי שרי לכלבו ואורו הוה שפיר המת שלו וק' הרי גבי תרומה אמרי' תתן לו ולא לאורו וצ"ל דהתוס' דב"ק סמכו אמ"ש והעלו בשבת כ"ה ע"ב ד"ה תתן לו ובפסחים ל"ג ע"א ד"ה תתן לו שכתבו דהתם גופי' מייתורי דלו ממעטי' אורו אבל בלא"ה

הוה אורו בכלל לו וס"ל להתוס' דהכא לא מייתרי והמת יהי' לו דאיצטריך אקודם פדיון דאסור בהנאה לגמרי משום העמד' והערכה וא"כ ק' להו שפיר מנ"ל למעט נמי אחר פדיון דאית ליה עכ"פ הנאת אורו כך נ"ל בפי' התוס':

אלא דאכתי יש לפקפק דאי אקודם פדיון לחוד לא ה"ל למכתב והמת יהי' לו והוה סגי אי הוה כתיב רעהו כמו באדם ושור אע"כ דאתי למעוטי נמי אחר פדיון דאע"ג דבחיים הוה רעהו מ"מ המת אינו שלו וכיון שא"א לאוקמי אלא בהכי שפיר ממעטי' לו ולא לאורו עיי' סוכה ל"ה ע"א ד"ה לפי כו' והדר' ק' אהתוס' לדוכת' וי"ל דס"ל להתוס' אי הוה כתי' רעהו לא הוי ממעטי' קדשי' קלים דהרי קיי"ל כרי"הג כמ"ש הרמב"ם ורבא גופי' ס"ל כן בב"ק י"ג ע"ב ע"ש בתוס' ד"ה אמר רבא תודה וכו' וא"כ לעולם י"ל והמת יהיה לו קאי רק אקודם פדיון ולא הו"מ למכתב רעהו דאז לא הוה ממעטי' קדשים קלים וא"כ מנ"ל למעט הנאת אורו לאחר פדיון ע"כ הוצרכו לומר דרבא אתי' כרב יוסף ולא כרב אשי כך צ"ל ליישב כונת התוס': -

והשתא ממילא לק"מ מרב אשי לעיל יו"ד ע"א דהא איהו קאי אבריי' חומר בשור מבור דע"כ לא אתי' כרי"הג דא"כ ה"ל למחשב חומר בשור שחייב בו קדשים קלים מבבור שפטר בו ק"ק מוהמת יהי' לו וע"כ ס"ל לבריי' מרעהו נמי ממעט קדשים קלים ודלא כרי"הג וא"כ לפ"ז הדרן להנ"ל דשפיר הו"מ למכתב רעהו גבי בור אי לאו משום דאתי למעוטי הנאת אורו לאחר פדיון ושפיר הקשה רב אשי אכתי לימא חומר בשור שחייב בו פסולי מוקדשי' וק"ל [ועיי' תוס' שבועו' י"א ע"ב ד"ה אי הכי וכו' וק"ל]:

ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה צ"ל נמי במה שקשה מנ"ל לרב אשי להקשות שם בב"ק יו"ד ע"א דלמא בריית' אתי' כר"ע דס"ל יאותו כהני' בעורו וה"ל המת שלו כמ"ש תוס' בזבחי' ע"א ע"ב ד"ה טריפה ולפי הנ"ל א"ש וק"ל. ודע דתוספות דב"ק יו"ד ע"א שם אזלי לתי' קמא דתוס' נדה נ"ה ע"א ד"ה שמא וכו' דאלו לתי' ב' דהתוס' הרי עור אדם מותר וק"ל וצ"ע קצת הא ע"ז אתי איסורו ממת כמבואר פ' אין מעמידין ומ"ש עור מת דמותר בהנאה ועור תקרובות ע"ז אסור בהנאה כמבואר מעורות לבובין וכן שער מת מותר ושער בהמה של ע"ז אסור מרמב"ם פ"ז מע"ז ה"ג וי"ל בדוחק ודוק בכ"ז. הכ"ד א"נ דש"ת מצפה תשובתך - מ"ד יום ד' ב' אייר תקס"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רכ

שלום וברכת השנים לי"נ הרב המאור הגדול שלשלת היוחסין המופלג ומפורסם כש"ת מה"ו משה סג"ל נ"י אב"ד דק"ק צעהלים יע"א:

יקרתו הגיעני אודות אנשי קהלתו שזה כמה שנים קנו בית וועד לקהל ונמצא על זה העתק בפנקס כ' ביד נאמן הקהלה וחתום בידי אקרו"ט ופר"מ ושם כתוב לאמור וז"ל וכמו כן קימו וקבלו עליהם ועל זרעם בנדר ע"ד רבים וע"ד אקרו"ט דח"מ שלא יהיה הרשות ביד שום א' מאקרו"ט אשר יהיה בכל השנים ובכל הזמנים למכור או להחליף הבית הנ"ל דרך ערמה שבעולם אם לא יהיה עת הצורך ח"ו אשר יהיה ההכרח ליקח ס"ת מההיכל ח"ו עכ"ל ועתה ראו בני הקהל' למכור הבי' ולבנות בית אחר תחתיו מטעמי המבוארים בדברי פר"מ ויבוארו לקמן אי"ה ואותה נפשו היפה לחוות לו דעתי בהיתר נדר עד"ר הנ"ל:

יהי ה' אלקינו עמנו ונעיי' בכל צדדי ההיתר ונראה על מה נסמוך אם שאמרו הנדר בלשון שבועה שלא יהי' רשות למכור הנה דברי ש"ע י"ד בסי' ר"ו תמוהים בעיני ע"כ אאריך קצת הרי דעת הרמב"ן נדר בלשון שבוע' וה"ה בהיפוך ידות הוה וע"כ נדר שהוציאו בלשון שבועה ה"ל יד לשבועה וממילא חל אפי' על דבר שאין בו ממש כמו שבועה ומביאו ר"ן נדרים ב' ע"ב וכן דעת רש"י בשבועות כ' ע"א ד"ה איסר מיתפס וכו' וכ' שם ר"ן מבואר דרש"י ס"ל כרמב"ן וכן נראה דעת ר"ן עצמו פ"ג דשבועו' דפוס זולצבאך דף רצ"ו שכ' וכי תימא כיון דשבועות לא הוה אלא מיסר נפשי' מן חפצא ואפילו אמרה בלשון נדר א"א שתועיל אלא משום יד איך יהיה טפל חמור מן העיקר וכו' ודעת הטור סי' ר"ו דגם דעת הרמב"ם כן אלא שב"י פקפק על זה ויבואר לקמן אי"ה עכ"פ קשה מ"ט קבע דעה זו בש"ע בשם יש מי שאומר ובלשון יחיד שונה אותה: -

ודעת הרא"ש בנדרים וכן מייתי בטור בסי' ר"ו בשמו דאין כאן לא שבועה ולא נדר אלא שהב"י סוף סי' רל"ט כ' מלשון הטור בשם אביו משמע דשבועה בלשון נדר הוה שפיר נדר מן התורה ועיין היטב לשון רא"ש זה פ"ג דשבועו' סי' יו"ד מ"ש ועי"ל וכו' ובמס' נדרי' י"ו ולע"ד המעיין היטב יבין הדבר לאישורו דרב הדרך ביניה' בין רמב"ן ורא"ש דלרמב"ן באומר הרי עלי שלא אוכל ככר זה הרי זה הנדר הוא יד לשבועה ואסור משום שבועה ולרא"ש וסייעתו אין בזה שום איסור כלל אך אם יאמר הרי עלי שלא אוכל ככר זה בנדר כיון שהזכיר תיבת נדר ס"ל לרא"ש לפרש דבריו דהודאה הוא שמודה שככר זה כבר אסרו עלי' ובמה אסרו בנדר שאמר בנדר קונם עלי ככר זה וכן אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה הוה הודאה שישיבת סוכה אסורה ובמה אסרתי בשבועה שאמרתי בהי"ת שלא אשב בסוכ' נמצא אם יאמ' קונם שלא אוכל ככר זה לרמב"ן וסייעתו הוה יד לשבוע' ולרא"ש וסייעתו מותר לגמרי מן התורה אך אם אינו אומר קונם אלא נדר שלא אוכל ככר זה מפרשי' ככר זה אסרתיו שלא לאוכלו ובמה אסרתיו בנדר שאמרתי קונם ככר זה עלי

וכן בשבועה נמצא בנידון שלפנינו שאמרו שנדרו עד"ר שלא למכור גם רא"ש וסייעתו מודים לרמב"ן דאסור מן התורה והכי מפרשי' אסרנו מכירת הבית עלינו בנדר שאמרנו הנאת מכירת הבית עלינו קונם ובזה יובן מה שהבין הטור ר"סי ר"ו בכוונת רמב"ם דס"ל כרמב"ן והכי קאמר האומר פירות לא מבעי' כשהזכיר בשבועה הרי הם אסורים מטעם הרא"ש הנ"ל אבל כשלא הזכיר תיבת בשבועה מ"מ אסורי' מטעם ידות וכהרמב"ן אבל פי' הב"י שפי' בכל לשון שיאסר עליו היינו אפי' בלשון חול ולעז זה הוא דוחק גדול דה"ל בכל לשון שיאמ' אבל בכל לשון שיאסר עליו משמע דקאי אאיסור חפצא ואיסור נפשו כמובן וא"כ קשה להקל ועוד דאין ספק דלהיו' לקהל בית עצה וועד מיוחד הוא צורך גדול לעניני הרבים וה"ל דבר מצוה כמ"ש הריב"ש בהרבה מקומות בתשובו' דכל צרכי רבים מקרי צרכי מצוה ומייתי ליה מהירושלמי דכשהיו עוסקים בצרכי רבים לא היו מפסיקים לתפלה וכדקיי"ל בש"ע א"ח ומייתי ליה ב"י י"ד סי' רכ"ח: -

ועוד דמבואר בלשון התקנה שהיו נוהגים המנהיגים כפרהדרי' המתחדשים בכל שנה היו מתחדשים גזרותיו להרוס בנין הראשוני' לאבד שמם ולבנות במה חדשה כדי שיקרא על שמו ונעשית התקנ' הלזה לגדור פרצה זו וא"כ הוא דבר מצוה לגדור בפני עושי עול הבוני' חרבות למו לעשו' להם שם ואיתא בירושלמי פ"ד דשקלי' סוף הלכה ד' אמר ר' חנין שחצית גדולה הית' בכה"ג שהיה מוציאי' בה יותר מס' ככרי כסף פי' שהוא מגנה כה"ג שבבית שני שהי' בני שחץ שהוציאו כ"כ ככרי כסף בבנין כבש פרה והראשונה הי' עומדת והיה סותרה שלא יהיה א' מוציא פרתו בכבשו של חברו אלא סותר ובונ' משלו ופריך ר' עולא והא תנינא שמעון הצדיק ב' פרות עשה לו בכבש שהוציא זו הוציא זו אית לך למימר שמעון הצדיק שחץ היה ח"ו אלא מעלה עשו בפרה ע"ש יצא לנו מזה הירושלמי דאיסורא למיעבד כדין ומצוה לעם לגדור בפני עושי עול כאלה ונמצא הנדר שלא למכור הוא מצוה רבה והרי כ' הרא"ש דאע"ג דנדרי הדיוט שהוציאו בלשון שבועה איננו יד לדעתו מ"מ לדבר מצוה חל מקרא דבפיך זו צדקה וככל היוצא מפיו יעשה וא"כ הכא חל לכולי עלמא: -

ותו דכ' הרא"ש כיון דרגילי אינשי בהאי לישנא בעי שאלה מדרבנן ומוכח מתשו' המיוחסת לרמב"ן דמייתי הב"י בבד"ה סי' ר"ו דאפי' במה שצריך שאלה רק מדרבנן נמי אין מתירים נדר שהותר עד"ר יע"ש ותמיה לי קצת לפמ"ש תשב"ץ ח"ב סי' קמ"א דבתקיעת כף אע"ג דס"ל כהרשב"א שאין בו שום שבועה מעיקר הדין מ"מ עכשיו דנהיגי בי' עלמא ורגילי בי' לא גרע מידות שבועות ע"ש וא"כ אמאי לא נימא נמי הכא הכי

דנדר בלשון שבועה דרגילי בי' עלמא ליהוי ידות מן התורה וצ"ע קצת בהא סלקינין דאין להקל מטעם הלשון כלל: -

נחזי אנן מה יהיה מדין שבועה בכתב שלא ביטו בשפתותיהם ראיתי כי הניחו מקום לקטן כמוני ע"כ אבאר בעזה"י ב' מיני שבועות בכתב יש א' בלשון הודא' שכותב שנשבע לפרוע ליום פלוני ואהא כ' ת"הד דחייב ובחו"י מסיים דחייב בדיני ארם ופטור מדיני שמים רצונו דהב"ד מחייבים אותו על הודאתו כמאה עדים אבל אם לא כפוהו ב"ד אם הוא ידע בעצמו שלא נשבע וההודאה הי' בשקר להפיס רצון שכנגדו אין צריך לקיים ופטור מדיני שמים ואם נותן אמתלא מוספקת מה טעם הודה כן ולעולם שקר ענה מקבלים הב"ד ממנו ופוטרים אותו ואין לחלק בין כותב נשבע בפועל ממש או לא כי כן העלה ט"ז לח"מ סי' ע"ג סעיף וי"ו דלא כסמ"ע וכן נלע"ד ולקמן יבואר אי"ה מ"ט הנהיגו הקדמונים נוסחא בפועל ממש ועיי' רמ"א ח"מ סי' ר"ז סעי' י"ט:

שנית כשכותב בלשון קבלה הריני נשבע דמשמעותו דמעשה הכתיבה בעצמה יהיה השבועה בזה כתב מהר"י הלוי (וכדומה לי שהוא הר"יאן מיגאש מצאתיו בתשו' הרשד"ם ס"סי פ') והובא בבאר הגולה בגליון ש"ע י"ד סי' רל"ב סעי' י"ב בסופו דחייב בדיני שמים ופטור מדיני אדם והוא ההיפוך מהודאת שבועה הנ"ל ומיהו טעמא בעי וכל האחרונים העלימו עיניהם מדברי ר"י הלוי ונחזי אנן הנה החו"י סי' קצ"ד בתשו' פשיטא ליה דשבועה בכתב עדיפא וחמירא מבעל פה מהראיות שכ' שם והגאון שב יעקב סי' מ"ט שפך סוללה עליו ולא אאריך כל הרוצה לעיי' יותר ייתי ספר ויחזי ולא אבוא אלא לקיים דברי חו"י ולהצילו מקו' הגאון הנ"ל והסברא נ"ל דודאי כל דבר שבין אדם לחברו כגון הגדת עדות לפני ב"ד עדיף טפי דבור פיו מכתבו כי אדם שומע מבין כוונת חברו פנים אל פנים יותר ממה ששומע תוכן כוונתו במכתבו ע"כ בעדים דכתיב עפ"י שנים עדים ממעטי' מכתבם משא"כ אדם לעצמו לקיים כל דבר איכא טפי חזוק וקיום כשכותב השבועה לקיים הדבר ועביד מעשה הכתב ממה שיקוים ע"י הבל פיו וע"כ בשבועה דכתיב לבטא בשפתים ואי לאו בשפתי' ה"א אפי' מהרהר השבועה חייב לקיימה כמבואר פ"ג דשבועו' כ"ו ע"ב דאיצטריך שפתי' למעוטי הרהו' והשתא נמי דכתי' בשפתים לא אימעט אלא הרהור אבל כתיבה אתי' בק"ו מעקימת שפתיו נמצא לענין הגדת עדות גריעה כתיבה מדיבור ולענין קיום שבועה על עצמו נהפוך הוא ומ"ש שב יעקב מהי' כותבה דורשה דאינו יוצא במגלה התם כתי' אמר עם הספר ואמירה לא מקרי בכתב כמ"ש תוס' גיטין ע"א ע"א ד"ה והא וכו' ועיי' מס' מגלה י"ו ע"ב תוס' ד"ה אמרה וכו' ומ"מ נ"ל דעל שבוע' בכתב אינו לוקה כיון דלא אתיא אלא בק"ו משפתים

אין עונשין מן הדין ומהאי טעמא לא תיקשי להסוברים דכל לאו דשייך בי' מעש' לוקה אפילו אין בו מעשה אם כן אמאי קרי לי' ש"ס לאו שאין בו מעשה נשבע ומימר הא שייך מעש' בכתיב' ולק"מ דאכתיבה גופי' לא לקי משום אין עונשין מן הדין ובלאו ה"נ י"ל דאלשעבר לא לקי אשבועת שוא בכתיבה רק אלהבא דייניגן דבא לקיים על עצמו שום דבר וזה מתקיים טפי ע"י מעשה כתב מע"י דבור פה וי"ל דהר"י הלוי הנ"ל סבירא לי' דגם עונש ממון אין עונשין מן הדין כחד תי' תוספות ב"ק דף ד' ע"ב ד"ה ועדים וכו' וע"ש ריש מסכת' תוס' ד"ה ולא זה כו' ע"ש ומשום הכי כתב חייב בדיני שמים מקל וחומר ופטור מדיני אדם אפי' ממון דאין עונשין מן הדין וי"ל פשוט דשבועה ונדר בכתב יש לו היתר על ידי התרה והפרה ולא נימא לא אתי דבור ומבטל מעשה עיין בקידושין רפ"ג דדיו לבא מן הדין להיות כנדון ועיין תוספות נזיר י"א ע"א פשיטא להו דנזיר על ידי שליח לא מינזר והקשו איך יכול להתנות בנזירות הא לא מתעבד על ידי שליח ומ"ו בהפלאה בכתוב' ע"ד ע"א יישב בפשיטות דהא דבעינן דומיא דבני גד היינו משום מסברא לא אתי דבור דתנאי ומבטל מעשה כמ"ש תוס' ורק גז"ה מבני גד ומשום הכי בעי' דומיא ואין לך בו אלא חדושו ואם כן תינח במתנה תנאי על מעשה אבל הנשבע דליתא אלא בדבורא אם כן מסברא יכול להתנות ואתי דבור ומבטל דבור ואפילו לא מתקיים על ידי שליח ולא דמי לבני גד ובני ראובן אלו דבריו ז"ל ודפח"ח והנ' לכאור' בנשבע בכתב דהוה מעשה יש לעיין איך יכול להטיל תנאי כיון דליתא על ידי שליח ונ"ל הא דפשיטא להתוס' בלי שום ראיה דאין אדם יכול להנזיר על ידי שליח היינו משום דמילי לא מימסרי לשליח אבל בכתב דמימסר לשליח אה"נ יכול לעשות שליח והוא חותם ומקיים שבועתו ומשו"ה יכול להטיל בו תנאי:

ונ"ל היינו דוקא שבועה בכתב ונדר אבל ת"כ בכתב לא מהני משום דנפקא לן מקרא ונתן ידו עיין במרדכי דגיטין סי' תשנ"ז וצריך שתנתן ידו לתוך ידו ממש ובהא ליכא ק"ו כתיבה ממעשה דנתינת יד וגם על ידי שליח לא מהני דכל מעשה הנעשה בגופו של אדם א"א לקיים על ידי שליח כמו הנחת תפילין כמ"ש והאריך בכפות תמרים בסוכה מ"א ע"ב וי"ל משה"ה נהגו לכתוב בתקיעת כף בפועל ממש וקאי את"כ ולא אאינך מטעם הנ"ל ולפ"ז לא שייך תנאי בתקיעת כף כיון שהיא בפועל לא אתי דבור דתנאי ומבטל מעשה דתקיעת כף ומבני גד וראובן ליכא למילף כיון דא"א ע"י שליח ואולי יש לדחות:

ובחרם נ"ל בפשיטות דהרהור בחרם לא מהני וחרם בכתב מהני וזה מבואר בש"ס מ"ק י"ז ע"א גבי ההוא אלמא דהוה מצער להההוא צורבא מרבנן וכו' מוכח דהרהור לא מהני וכתיב' מהני וידוע דתקיעת שופר אינו מעיקר החרם ולא מעכב כלל וע"כ החרם הוא

בכלל לבטא בשפתים וממעט הרהור וכתיבה אתי' בק"ו כמו בשבועה והגאון בנ"בי בהרבה מתשובותיו לא עמד בכל מה שכתבתי והנלע"ד כתבתי וכל הרוצה להשיב יבוא וישיב [ועיין לקמן בסי' רכ"ז]:

והנה בנדון שלפנינו שכתב בפנקס הקהל וכמו כן קימו וקבלו עליהם ועל זרעם וכו' נראה לכאורה דלא הוי רק הודאה ואם המה ידעו בנפשם שנכתבה בשקר רק לאיים קצת לא בעי התרה אבל מספיקא לא מקלינן לפמ"ש לעיל דנ"ל העיקר דהוה ספיקא דאוריי' לרוב או לכל הפוסקים ועוד נ"ל ע"כ לא אמרי' דאם נכתב בלשון עבר דהוה רק הודאה אלא בשטר העומד לראי' כגון בגוני דש"ע ח"מ סימן ע"ג דבשטר כתי' פלוני לוה מפלוני מנה ונשבע לפורעו ביום פלוני שכל גופו של שטר אינו אלא סיפור דברים ומעשה שהי' שלוה ממנו מנה ונשבע לפורעו ביום פלוני והשטר לראי' וה"נ מ"ש שנשבע אינו אלא הודאה שנשבע אם לא שכתב הריני נשבע שאז האי כתיבה גופה הודאה היא אבל בשטר שעושה הקנין כגון שדי נתונה לך שדי מכורה לך שהשטר והכתיבה בעצמה עושה קנין ובכתיבה וחתימת ידו ומסירת שטר מקנה לחברו אם כתב בו נשבעתי שתהי' שדי נתונה לך אע"פי שמשמעותו לשון עבר אין בכך כלום והיא גופי' שבועה היא תדע לך שהרי אמרי' שלהי כתובו' ג' שבועו' השביע הקב"ה את ישראל ומפיק להו מג' קראי השבעתי אתכם בנות ירושלים והתם לא שלח נביא שדבר עם כל ישראל והשביעם אלא אלו הפסוקים שנאמרו בר"הק לשהמע"ה היא גופי' השבועה ושם כתי' השבעתי אתכם ואיננו ספור דברים שכבר השביעם דאימתי השביעם וע"י מי אע"כ היא גופי' שבועה היא אע"ג דכתי' השבעתי וה"נ דכוותי' וה"נ כל מילי דקהלה עיקר קיומם איננו בע"פ ואפי' יתאספו ויתקנו תקנות כל זמן שלא נכתבו ונחתמו לא מתקיימים כנהוג וא"כ היינו שבועתי אע"ג דכתיב וקבלו עליהם היינו זו הכתיבה גופי' ואין בידינו להקל לע"ד:

גם מטעם שכ' מעלתו שקבלו עליהם ועל זרעם ומתוך שאין הנדר יכול לחול על זרעם אינו חל גם עליהם דהותר מקצתו הותר כולו לא נ"ל חדא דציבור יכולים לנדור ע"ד רבים על זרעם דהרי פשוט בתשו' רשב"א וריב"ש בב"י ס"סי רי"ד דכל תקנת הצבור חל על זרעם אחריהם ויליף מקבלת התורה ושבועת הר סיני והנה במס' שבועות ובגיטין מ"ו ע"א תוס' ד"ה ר"נ בר יצחק וכו' רצו לומר דמה שאמר מרע"ה על דעת המקום שיהי' עד"ר שלא יהי' לו הפרה והתם הא השבועה על זרעם אחריהם מוכח מזה דכשהציבור מקבלי' עד"ר חל גם על בניהם אחריהם ותו א"נ לא חל משום דאין אדם משביע את מי שלא ב"ל אין זה נדר שהותר מקצתו כי לא היו בכלל השבועה והנדר מעולם ודוקא מי שהי' אפשר שיהי' נכלל בכלל והותר או ע"י שאלה או ממילא בגוונו דמס' נדרים

כ"ו ע"ב וע"ש לשון הר"ן ד"ה לרבא רישא וכו' והכא כ"ע מודים דכיון דנולדים לאו בר שבועה הוא כלל א"כ נימא דמיני' מחריב בי' דלאו מינא לא מחריב בי' וזה דומה קצת לסברת סמ"ע סי' ר"ג סקי"ט ועיי' סברא זו ריש זבחים דף ג' ע"א וע"ב ע"כ לא נראה לעניית דעתי לסמוך גם על זה: -

אבל נלע"ד להתיר מתרי טעמי' א' כמ"ש פר"מ דמלשון התקנה מבואר שלא הי' תקנתם ונדרם אלא על ראש הקהל וממוני קהל שלא ימכור אבל באסיפת כל בני הקהלה ורצונם מזה לא דברו כלל כי הטעם מבואר בהתקנה שז"ל ובאשר לא נעלם מעיני הקהל שכל פעם אין זכרון לפעולת הראשונים וכו' וע"כ זה בונה וזה סותר וכו' וכבר כתבתי לעיל שתקנה זו מצוה היא לגדור בפני השחצנים ועוד סיים שם שלא יהי' רשות ביד א' מאלופי הקהל אשר יהיה בכל השנים ובכל הזמנים וכו' ולשון זה שייך על ממוני ופרנסי הקהל המתחלפים מזמן לזמן אבל ציבור גופיה לא שייך זמן ועידן ומשו"ה הותנה נמי בתנאי אם לא יהיה עת הצורך עד אשר יהיה ההכרח ליקח ס"ת מההיכל וכוונתם רצוי' דעל כל מצוה שיזדמן שיהיה החיוב עפ"י הדין תורה למכור בית הקהל לעשות אותה מצוה אין בזה הפסד ע"י התקנה כי מה לו לראש הקהל למהר למכור הבית בלי אסיפת הקהלה והמה רשאים אך אם יזדמן צורך ח"ו למכור ס"ת והוא פדיון שבוי' ופקוח נפש כמ"ש ש"כ י"ד ר"סי רנ"ב ומג"א סי' קנ"ג סוף סק"ט (דללמוד תורה ולישא אשה לא שכיחא בציבור) ואפשר שלא יהי' פנאי לשאול כל הקהלה ואדהכי והכי יסתכן ע"כ הוציאו זה מן הכלל מכל הלין נראה דעיקר התקנה לא נעשה על ריצוי כל או רובא דאתי' מכח כל בני הקהלה ולזה לא הי' צריך שאלה כלל אלא מדרבנן שלא יקילו ראש בנדרים ועיי' סי' ריי"ח בכוונת הנודר: -

ותו נ"ל דבנדר עד"ר פליגי ר"ת ורוב הפוסקי' ור"ת מקיל בתחלתו ומחמיר בסופו דס"ל דתחלת עד"ר אינו חל אלא כשפרט אנשים ידועים ונדר על דעתם ולא סתם עד"ר עיי' תוס' גיטין ל"ו ע"א ד"ה אבל ולעומת זה מחמיר בהתירו דלא על כל דבר מצוה מתירים דמה להם לאותו הרבים ולמצותו של זה אולי בכל זאת לא יסכימו להתיר אלא דוקא במצוה שנוגע להם ושהוא טעות בעיקר הנדר עי"ז המצוה וגרס כי האי מיקרי דרדקי וס"ל שהודר ע"ד בני העיר עצמם וכל מגמת כוונתם שילמדו בניהם תורה והיו סוברים שיש למצוא אחר דדייק וגמיר וכי לא אשכחו דדייק וגמיר הרי המצוה נוגע להם עצמם והי' טעות מעיקרא בכי הא מתירין ולא באופן אחר יעויי' זה היטב בב"י סי' רכ"ח והרשב"א הקשה על זה מאונס שגירש שלהי מכות דמשמע אפי' כשהדירה עד"ר יש לו התרה משום מצוה דילי' ומה איכפת לאחריני במצוה להחזיר' ולע"ד ר"ת לטעמי' לק"מ

דע"כ מיירי שהמגרש נדר ממנה הנאה ע"ד ג' אנשים ידועים ונדר זה מעיקרא איסור הוא משום לא יוכל לשלחה והאנשים האלו אם יתנו דעתם לזה הנדר המה מסייעים ידי עוברי עבירה ונכנסו בעונש עמו ואין להם תקנה אלא אם יסכימו דעתם להתיר הנדר להחזיר גרושתו ולק"מ לר"ת והם הקשו לשיטתיי' דכל עד"ר סתם אין לו התרה והתם לא שייכא מסייעי ידי עוברי עבירה ואין כאן עונש על שום אדם נמצא אין המצוה נוגעת לרבים ויפה הקשו אך לר"ת א"ש: -

והנה הנידון שלפנינו הנדר עד"ר הוא נדר אפי' לר"ת שהרי פרטו ע"ד אקרו"ט חתומי מטה אך לעומת זה ההיתר הוא לדבר מצוה הנוגע להו וטעות בעיקר הנדר כעובדא דמיקרי דרדקי ממש דודאי מצוה איכא להיות לקהל בית ועד ועצה והמתקת סוד וצורך גדול לרבים ומשו"ה נדרו נדרם ונכזבה תוחלתם כי אדרבא בבית הזה שקנו אין מקום להמתקת סוד כמובן מלשון השאלה והוא כעיר פרוצה אין חומה וכל זמן שמחזיקים בזה הבית לא ישיגו אדם לבנות או לקנות בית הקהל הראוי' להנ"ל א"כ הוה ממש כמו מקרי דרדקי והמצוה נוגע לאותן הרבים בעצמן ואם כן לית דיין ולית דין שיותר ע"פ שלשה בפתח וחרטה:

והיינו שעכ"פ יתקנו תחלה בכל תוקף ועוז שיבנו בית חדש ושלא יוציאו המעות לשום דבר ולא יהיה ח"ו כקדרא דבי שותפי ולא יפשעו ח"ו ומה טוב שיזמינו עכ"פ בית הקהל אחר טרם שימכרו כמו בבנין ב"הכנ ואז ישלחו א' מהם לפני ב"ד של ג' חוץ לעירם שיפרש חרטתם ומה טוב אם יהיה גם בידו כתב מפורש חרטתם חתום מבני הקהלה כי להתיר ע"י שליח הרמב"ם ורוב הפוסקים אוסרים ויש אוסרים נמי ע"י כתב הגם דקו' ריב"ש מבת יפתח [עיי' ט"ז סי' רכ"ח סק"כ] י"ל דלכתוב לפנחס נמי היה שלא לכבודו כדמוכח ר"פ שבועות העדות דצורבא מרבנן לא בעי לאסהודי לב"ד דזוטר אע"ג דיכול לשלוח עדותו לב"ד בכתב לר"ת וכן ק' ממלך וכה"ג ואע"כ גם זה נגד כבודו מ"מ קשה לעשות מעשה אבל כשישלחו שליח מאנשי קהל עצמם איננו בגדר שליח אלא בעל דבר עצמו כדמחלק הש"ס רפ"ב דקידושין שאני התם דאית לי' שותפות בגווי' ומהיות טוב יהיה בידו ג"כ כתב מהפרנסים ז' טובי העיר ויציע דבריו לפני ג' ויתירו להם כנלע"ד הבע"הח בכל חותמי ברכות: פ"ב יום ג' ז' אלול תקע"ז לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רכא

תחל שנה וברכותי' לי"נ הרב המאה"ג המופלג צדיק ונשגב כבוד מהו' אהרן נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ס"ה:

מאפס הפנאי לא אוכל להאריך ע"ד תלמידי הרבני מהו' ישראל נ"י כ"ץ שנדר עד"ר שלא לירד לפני התיבה בס"ה ועתה נדחקים הצבור בב"הכנ הקטנ' ואין להם שום מתפלל ויתבטל התמיד בעבור זה בי"הכ הבעל הנה נדר בלשון שבועה החליט בש"ע דאינו אלא מדרבנן וכבר הארכתי זה חודש ימים בתשובתי לק"ק צעהלים שלדעת הרבה הפוסקים עם הרמב"ן דס"ל דידות מיהת הוה והוי דאורייתא אך לדבר מצוה דרבים פשוט שמותר אך נראה דהך מצוה דביטול ב"הכנ הקטנה לא הוי מצוה כ"כ שיכולים כולם ללילך לגדול' ואמנם אם יהיו עי"ז דוחק מקום להעומדים נראה דהוה מצוה דהרי משום זה דחו מצות הקהל מי"ט א' של חג משום בימה דדחיקא לי' עזרה ועיין השגות הראב"ד סוף הלכות חגיגה ופרש"י מגילה ה' ע"א וגם כבר אמרתי לו פא"פ שאם לא ימצא מקום אחר להתפלל ולהשמיע קולו בבואו אל הקודש גם זו עבירה היא בידו כמבואר בילקוט פרשת תשא רמז ת"ד מכל הלין נראה לי להתיר נדרו אבל מג' אנשים שחוץ לקהילה כיון שאפי' בני כנסת הגדולה מרוויחין עי"ז שאינן נדחקים א"כ כולם נוגעים ואינם יכולים להתיר. וע"מ שאמר שפת יתר הריני נודר עד"ר שאין לו התרה דעת מעלתו שצריך להתיר לו פעמיים כדבסי' רכ"ט סעי' ד' בוודאי מהיות טוב וכו' אבל מעיקר הדין נראה דאין צריך דהכא לא נתכוון לנדר אחר אלא לפרש דבריו עד"ר שאין לו התרה בעלמא ועוד כיון שכבר נדר עד"ר שאין לו התרה א"כ מה שנדר שוב שלא יהי' לו התרה הוה לי' נדר על נדר ואין חל כלל וא"ל דאחר שהתיר הראשון שוב חל שני דז"א כיון שהותר הראשון שוב אין יכול לחול שלא יתיר ואולי י"ל שהשני כולל יותר שאפי' לדבר מצוה לא יתיר וא"כ כן היה דעתו שאפי' למצוה לא יהיה לו היתר א"כ יהיה מתון עתה קצת בחרטה שלו מכיון שבשעת מעשה נזכר שלא יתירו לו לשום מצוה. מ"ש מעלתו ונסתפק אם מהני התנאי במה שנודר מעצמו עד"ר פשוט שמהני ומרוב הטרדות אחתום בכל חותמי ברכות אה"נ: פ"ב יום ד' ז' תשרי תקע"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רכב

שלום לתלמידי הותיק האברך החרוץ המופלג בתורה ויראת ה' כש"ת מו"ה פסח נ"י:

גי"ה הגיעני וע"ד מי שחלם לו שנדר שלא לאכול מצה מבושלת בפסח הזה עד"ר אם יש לו היתר ע"ד נודר בחלום בסי' ר"י בי"ד או כיון שהוא עד"ר אין להתיר ואי אין לו היתר אי בכלל מצה מבושלת ואסור אפי' בכלי שני כדמחמרינן לענין שבת משום שיש דברים שמתבשלים בכלי שני ועוד מסתפק אי פסח זה דוקא או נימא אין חלום בלא דברים בטלים ונאסר בכל פסח לעולם כדאמרי' במי שנדוהו והתירוהו בחלום דחיישי' לנידוי וההיתר חוששים שהוא דברים בטלים כמבואר בי"ד סימן ר"י הנ"ל:

אשיב מן המאוחר אל המוקדם אחרון ראשון דברים בטלים הם לומר זה הוא דבר בטל ואסור בכל פסח א"כ פסח דבר בטל ואסור בכל יום במצה מבושלת וכן מבושלת דבר בטיל ואסור בכל מצה אבל ע"כ צריכים לחלק ולתת גדר לדבר דוקא ענין בפ"ע שאינם צריכים זה לזה אמרי' א' בטל והנה הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות ואמך כבר מתה וע"ז אמרו רז"ל אין חלום בלא דברים בטלים כי מן השמים לא נאמר אלא השמש וא' עשר ככבים וכח המדמה דימה לו תוספת דבר בטל והוסיף הירח אבל לא נאמר משתחוים לי האי לי בטל הוא וראו משתחוים ולא לו זה לא נאמר משום דמשתחוים צריך ביאור למי ישתחוו ובא הביאור לי ישתחוו ואין זה דבר בטל אבל ירח הוא מלתא אחריתי כי שמש וא' עשר ככבים לא צריכים לירח א"כ י"ל שהוא דבר בטל וה"נ מי שנידוהו בחלום ושוב התירוהו בחלום שאין הנידוי צריך להיתר שאחריו א"כ חיישי' שההיתר הוא תוספת מהמדומה ואינו מן השמים וה"נ פסח צריך לבאר איזה פסח אם זה שלפנינו או כל פסח שבעולם ובתוך כדי דיבור יכול לבאר כמו את בתי נתתי לאיש אסרה הזה התירה וה"נ הזה הוא ביאור לפסח שאמר ע"כ אין לומר שהוא דבר בטל ואם נאסר לא נאסר אלא בפסח הראשון שלפנינו:

(**ב**) אי מותר בשרוי בכלי שני עד שאתה שואלני אי מותר בכ"ש שאלני אי מותר בצונן דהנה פשוט דלא שייך נדרי ענין הדיוט אלא באומר קונם מצה עלי אבל אמר אפי' בהקיץ לא אוכל מצה אין כאן לא נדר ולא נדנוד אי' אך לענין גדר אי' או שום מצוה הוה משום קבלה שקיבל כך על עצמו וחייב לקיים דבריו משום בפיך זו צדקה כמבואר בר"ן פ"ק דנדרים ח' ע"א ד"ה עליו להשכים וכו':

וא"כ אי נימא דלא אסר אלא מבושלת אין בנדר זה טעם וריח וכיון שלא הזכיר קונם אפי' אי הי' בהקיץ אין לחוש לו אך ניזל בתר כוונת הנודר דטעמא דפרושים שאינם אוכלים מצה שרוי' דלמא נשאר קמח בעין שלא נאפה יפה ויתחמץ ע"י המים ובזה אין חילוק בין צונן למבושל אדרבא בצונן חמיר טפי דברותח אינו מחמיץ אלא שאין אנו בקיאים בשיעור רותח ע"כ אוסרים הכל אבל לעולם כ"ש בודאי חמיר טפי דגם צונן גמור מצינו תפח תלטוש בצונן אבל כ"ש חמיר מן הכל ופשיטא שאסור בו:

(**ג**) אי יש לו התרה כגון שחלם לו נדר עד"ר הנה בתשו' הרא"ש כלל ח' כ' שאין לחוש כלל לנדרי חלומו' דלא דמי למי שנדוהו בחלו' שמשמים נדוהו אבל נדר שמקבל על עצמו אפי' בהקיץ בעי' שיוציא בשפתיו וכ"ש הכא דליכא אלא דברי חלומות דלא מעלין ולא מורידין והרשב"א בתשו' דמייתי ב"י סי' ר"י נשאל על מי שנדר עד"ר בחלום וכ' שלכאורה אין לחוש אלא שהגאוני' הצריכוהו היתר בעשרה או לכ"הפ בג' ויש לחוש

לדבריהם ומשמע להתיר אפי' עד"ר שהרי ע"ז נשאל ונ"ל טעמו כי י"ל האי עד"ר דברים בטלים הוא אע"ג דבש"ס לא מצינו ס' זו אלא לחוש להחמיר כשהתירוהו לו נידוי בחלום חיישי' שמא ההיתר דברים בטלים אבל הכא לתלות להקל לא מצינו מ"מ כיון דנראה להרשב"א עיקר דדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין רק לחוש לחומרא לדברי הגאונים א"כ הבו דלא לוסיף ונימא דהאי עד"ר דברים בטלים הם ובהיתרא מיהא סגי וא"כ בנידון שלפנינו סגי בהיתרא לכאורה:

אלא שעומד נגדי תשוב' הרדב"ז ח"א סי' צ"ט בא' שנשבע לפרוע חובו ביום פלוני והשיב הכא אפי' הרא"ש מודה כיון דפריעת בע"ח מצוה א"כ משמים הראו לו לזרוזי נפשי' למצוה וע"כ או יפרע חובו באותו היום או ישתדל שהמלוה יאמר לו הריני כאלו התקבלתי ע"ש ומשמע מדבריו דלזה לא מהני היתר נדרים דלאו מטעם נדר אתאינן עלה אלא משמים הטיל עליו לזרוזי נפשי' וא"כ ה"נ דמצוה הוא ופרישות שלא לאכול מצה שרוי' בפסח י"ל לא מהני התירא:

אבל לכאורה צל"ע דהרי דברי הגאונים שחשו לנדר בחלום א"א לומר שהוא כחק בלי טעם דהרי קיי"ל במס' סנהדרין לענין מעשר שני דברי חלומות לא מעלים ולא מורידים ועוד דאין כאן הוצאה וביטוי שפתים ומ"ט חששו לו וצ"ל משום דאין מראי' לו לאדם אלא מהרהורי יומא ורעיוני על משכבי' סליקו וחששו שמא קיבל בלב בהקיץ דבר זה ואנו מחמירים להתיר הסכמה בלב כמבואר בנוסח היתר נדרים בער"ה ע"כ חששו הגאונים להתיר נדרי חלום כנלע"ד וא"כ ע"כ הגאונים מיירו מנדר שיש בו נדנוד מצוה דבהא מחמרינן בהסכמה בלב דבקדשים כתיב כל נדיב לב עולות כמבואר פ"ג דשבועות וכיון דהגאונים לא מיירו אלא בנדרי מצוה ואפ"ה כ' הרשב"א מדינא לא בעי היתר אלא דיש לחוש לדברי הגאונים ש"מ הרשב"א והרא"ש מתירים אפי' בנדרי מצוה בלא היתר ולהגאונים עכ"פ בהיתרא סגי ואיך כ' רדב"ז בנדר מצוה מודה הרא"ש וע"כ נ"ל דהרדב"ז לא אמרו אלא במצוה גמורה כגון פריעת בע"ח דכל אדם חייב במצוה זו ולא הוסיפו לו בחלומו אלא לזרוזי ולא יחמיץ המצוה בזה כ' רדב"ז מ"ש והגאוני' מיירו בנדרים שהן כעין חסידות ופרישות כעין נידון שלפנינו שהמקבל עליו לעשות כן איננו רק מפני נדרו ואין לומר משמים הטילו עליו אלא שיש לחוש שהרהר ביום והסכים בלב ומהני התרה ואפי' בנדר על ד"ר כמ"ש לעיל ע"כ אם אין מעלתו חפץ בקיומו יתיר לו בפני עשרה אנשים ויעורב ויבושם לו:

ומ"ש מעלתו דנעלם מט"ז סי' ר"כ סקט"ו וממהר"ל מפראג שם דברי ירושלמי דמייתי הר"ן ר"פ הנודר מן המבושל תמהתי והרי עיקר דבריהם בנוי על הירושלמי ועיקר בט"ז

י"ד סי' ר"כ ומה ששמע מעלתו ממני בלמדנו מס' נדרים שמע ושכח אני אמרתי שאין ענין דבריהם לירושלמי דלית דין ולית דיין הנודר מן היין בכל החגים לא יסתפק אדם מעולם שגם ש"ע בכלל ואפי' חש"מ כל יום שראוי לחגיגה חוץ מימי השלמה דשבועות מפני שהוא חול גמור וס' כזו כ' תוס' פ"ק דחגיגה גבי תשלומין ז"לז ע"ש אבל ש"ע פשיטא שנקרא חג א"כ פשיטא שי"ל את שמיני חג העצרת הזה אך הירושלמי מיירי בנודר רק על חג הסוכות או אמר סתם חג שבלשון ב"א סתם חג הוא חג הסוכות ובזה יש ספק אי ש"ע בכלל סוכות או לא ותלי' בפלוגתא דירושלמי אי אזלי' בתר לשון ב"א או לשון תורה אבל פשוט דקרא חג בעלמא וא"כ י"ל שמיני חג העצרת זהו מה שאמרתי אז:

תשובה רכג

החיים והשלום יחדיו יהי' תמים יעלו על ראש צדיק ונשגב י"נ הרב הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מו"ה אליעזר נ"י אבדק"ק מיקלאש יע"א והמדינה:

מ"ש הדרת גאונו על דברי לח"מ ספ"ה דנדרי' דבאסר פירותיו על חברו לא מקרי דשיל"מ כיון שהנאסר אינו יכול למיתשל אלא האוסר וכ' שהוא מתנגד למ"ש בפי' רא"ש נדרים כ"ט ע"א בשם הר"א ממיץ פי' דכ' שם תרומה טמאה ביד כהן אי לאו דלא שכיחא דמיתשל בעליו עליו הי' מקרי דשיל"מ הואיל והישראל האוסר יכול להתירה אלו ת"ד ויעיין בתוס' ע"ז ס"ג ע"ב ד"ה טבל וכו' מבואר אי הבעלים בעיר הוה דשיל"מ לכ"ע אף ע"ג שאין בידם להתירו כ"א ביד הבעלים ולדעת מר נ"י הוא סתירה להלח"מ:

מטיבותא דמר קאמינא מה אלו ענינים אלו לכאן הלח"מ מיירי בדבר הנאסר לזה ומותר לזה מי שנאסר עליו אילו יכול להתירו לא נאסר עליו מעולם וס"ל להלח"מ דזה לא נכנס בגדר דשיל"מ ומודה לח"מ במי שאסר פירותי' על עצמו ועל חברו והוא יכול להתירו על עצמו ועל חברו מקרי דשיל"מ גם לחברו והיינו תרומה וטבל ולק"מ. ואיכא השתא שלשה דינים חלוקים בענין זה:

(**א**) איסור האסור לכל ויש ביד א' להתירו ה"ל דשיל"מ אפילו למי שאין בידו להתירו כטבל ותרומה:

(**ב**) דבר הנאסר לזה ולא לזה ואין ביד מי שנאסר עליו להתירו אלא ביד מי שהותר לו כגון האוסר פירותיו על חברו לא מיקרי דשיל"מ לדעת הלח"מ ספ"ה דנדרי' הנ"ל:

(**ג**) דבר האסור לכל וסופו להיות מותר לאחד ולא לחברו בזה איכא פלוגתא אי מקרי דשיל"מ אפילו למי שאין לו היתר או נימא בהיפך אפי' למי שיש לו היתר אינו נכנס בגדר דשיל"מ והאריך קצת בזה במג"א סימן שי"ח סק"ב ויעיין היטב בפנים בספר תוס' שבת ואעתיק מ"ש על הגליון וז"ל עיין ספר תוס' שבת דמיישב היטב רמ"ה וי"ו ע"ש

ולפ"ז אינהו ס"ל כשיטת הר"ש פ"ב דבכורי' ולשיטה זו מיושב קו' תוס' ביבמות פ"ב ע"א ד"ה משום וכו' ומיהו ק' וכו' ע"ש ורמב"ם דלית לי' כפי' הר"ש דבכורים מפרש דברי רבה דיבמות כפירש"י שם ולא מיירי מטומאות הגוף וא"כ לא שייך לומר דרב אשי קאי אטומאות הגוף כיון דלא הוזכר מזה שם ע"כ שפיר אמרי' דרב אשי ברותא היא ומיושבים דברי הפוסקים ע"פי דברי תוס' שבת הנ"ל בהוספת נופך משלי אך דברי דמ"א אינם מיושבים שהחליט להקל נגד רמב"ם ורש"י ותוס' ע"כ נ"ל להוסיף עוד דהכא כ"ע מודים דהנה ודאי בשארי איסורים איכא למימר נהי דאמת הוא דלמי שאין לו היתר הי' ראוי' שיתבטל מ"מ כיון דלמי שיש לו מתירים לא בטיל לא פלוג רבנן ואין לו היתר בביטול כלל וכדתנן בבכורי' אסורי' אף לזרים וכפי' הרע"ב שם אך במבשל בשבת דכל עצמו לא נאסר לשארי אינשי אלא משום קנסא דהמבשל עצמו וכיון דלמבשל עצמו אין לו מתירים והיא ראוי' שיהי' לו ביטול איך יוצדק שלכל העולם כלו שלא נאסרו אלא משום לתא דידי' לא יהי' לו ביטול אתמהה אלא כיון דלמבשל עצמו אין לו מתירי' יש לו ביטול לכל העולם באותו שבת שלא יהי' הטפלי' חמורים מהעיקר והדין דין אמת לפע"ד ועיין תוס' יומא מ"ז ע"ב סד"ה הדר וכו' דמנחה קודם קמיצה לא בטיל בחולין משום לתא דטבל דיל"מ בקמיצה וצריך לפרש התם עד שתאכלנו בשני אסורים לזר ובלא קמיצה יאכלנו אחר קמיצה באיסור אחד וכמ"ש בתשו' צמח צדק ס"סי ס"ט בביצת טרפה שנולדה בי"ט ע"ש ואע"ג דקודם קמיצה ליכא לאו בזרות מ"מ איסורא איכא עיין רמב"ם פי"א ממע"הק הלכה ח' עכ"ל שם על גליון מג"א שלי:

תו הקשה על דברת הכ"מ ספ"ה דנדרים בישוב דברי ראב"ד דגידולי תרומה לא בטלו משום דשיל"מ והוא נגד ש"ס ערוך שבת י"ב ע"ב דמדרבנן גזרו עלי' משום תרומה ביד כהן אלו הן דפח"ח ולפע"ד עדיין צריכים אנו לדברי כ"מ דהנה דתחלת הגזרה לא הי' אלא משום תרומה טמאה ביד כהן מ"מ הי' ראוי' שלאח"כ יהי' טהור אלא דקיי"ל דאחר גידול נשארה בטומאתה משום דכיון דע"כ משום גזרה הנ"ל נקרא עלי' שם תרומה שוב אין זרעה מועיל להתיר כמו מי חג ודבר זה מתבאר בסוגי' דפסחים ל"ד ע"ב ולזה נתכוון מהרש"ל בשבת שם בישוב כוונת רש"י וכ"כ כ"מ פי"א מתרומו' הכ"ג אלא שהרמב"ם שם נמשך אחר לשון הירושלמי ספ"ט דתרומה והכל עולה למקום א' כמבואר בפנים בירושלמי דמייתי שם גם הך דמי חג ומ"ש בהשגת הראב"ד שם א"א מותר להכהנים השגה זו קאי אהלכה כ"ד חתך העליון וכו' וע"ש ואחרי כל הדברים יש להקשות מה ענין זריעת תרומה להשקת מי חג התם ליכא זה וזה גורם משא"כ בזריעת תרומה ועל

זה כ' כ"מ דבדבר שיל"מ לא יועיל זוז"ג זהו מה שנלע"ד ולמר נ"י משפט הבחירה הכ"ד א"נ לנצח. פ"ב יום ב' ח' מרחשון פ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רכד

בשמוע קול שופר לחיים יוחק בספר בספרן של צדיקים גמורים ה"ה י"נ אביר אבירים הרב החרוץ המופלג הנגיד המפורסם כש"ת מהו' אהרן פולדא נ"י:

זה לי איזה שבועות אני מתגורר פה בקרית חוצות לעסוק ברפואות והנה הגיע עת דודי להריץ אגרותי למעלתו י"נ נ"י כדי שיגיע לידו הרמה בזמנו כנהוג ונזכרתי בדברי תורה שכ' לי בימי ניסן העבר ולאו אורח ארעא למיקם אבראי אמנם לא אוכל לצאת בקול סופר מאריך וכותבת הגסה דמיתבי דעתי' כי אין הזמן והמקום גורם וע"כ נקטה נפשי בקצירת אומר. ואומר ע"ד קושיתו אהר"ן פ"ג דשבועות ונדרים ע"ט ע"ב מש"ס נדרים ט"ו ע"ב דהתם יש לו משך זמן ואפ"ה פריך אדרב יהודה קו' גדולה ועצומה היא וגם בעיני יפלא מאז וגם שמעתי ממחותני הגאב"דקק מאטערסדארף שאחיו מו"ח הגאון נ"י הניח כן בצ"ע אמנם כשאני לעצמי הייתי דוחה לומר דע"כ אין כוונת הר"ן לדמות לשון נדרים ממש לשארי דיני תנאים לחלק בין מעכשיו לאומר אם דודאי בנדרים הולכים אחר כוונת הנודר אפי' יהיה נגד משמעות הלשון שבשארי דיני תורה דהרי קיי"ל יום א' בשנה לא חשוב שנה בכל התורה משא"כ בנודר כמבואר במס' ר"ה י"ב ע"ב ופסקו ברמב"ם וטור ש"ע י"ד סי' ר"כ סעי' וי"ו ולא בא אלא להסתייע קצת מלשונות התנאים ומשו"ה כ' במידי דלית לי' משך זמן פירושו מעכשיו אע"ג דבשארי דיני תנאים אין שום חילוק לעולם לשון אם איננו מעכשיו אך בנדרים הולכים אחר כוונת הנודר ותלי' דעתיה בהכי ולפ"ז י"ל הא דאמרינן במידי דאית ביה משך זמן כוונתו משעה שיעבור ואילך ולא מעכשיו היינו באוסר על עצמו מסתמא כוונתו למישבק לי' רווחא כל מה דאפשר ומסתיין לאסור מאז' ואילך אבל באוסר על אשתו ורוצה למונעה מלילך בית אביה מסתמא דעתו להחמיר עלי' כל מה דאפשר אמדינן דעתי' לאסור מעכשיו אם תלך ושפיר פריך ש"ס:

ואם לחשך אדם ולומר מ"מ מנ"ל לש"ס למיפרך כל כך בפשיטות דאדרבא מדלא אמר מעכשיו ש"מ דלא מעכשיו קאמר י"ל דהא לרב יהודה קיימי' דס"ל ר"פ האומר בקידושין מעכשיו הוה ספק תנאה ספק חזרה ולא הומ"ל מעכשיו ולעולם אם כוונתו מעכשיו כדי להחמיר עלי' ויש לפקפק על זה לפמ"ש תו' בכתו' פ"ב ע"א ד"ה התם וכו' בתי' ב' שנ"ל עיקר עפ"י דבריהם מס' ע"ז דף ע"א ריש ע"ב מ"ש וז"ל והיין יהי*ו של*נו מעכש*יו דבריהם אלו כפשטן אין להם שחר לאיזה צורך יהיה היין שלהם מעכשיו ועוד במאי

יקנו מעכשיו הלא אין מעות קונות ותו לרב קיימי' דמעכשיו הוא ספק תנאי ספק חזרה אע"כ צריך להגיה בתוס' המעות יהיה שלך אם אקנה היין מעכשיו ה"ל מעכשיו לבסוף וא"כ ה"נ ה"ל למימר מעכשיו לבסוף עכ"פ זה מה שיש לפקפק

ואין זה ענין למ"ש ט"ז סי' ר"כ סוף סקי"ט בדעת הרמב"ם שמה שאמר עד החג וכו' הוא דרך חזרה בודאי דברי ט"ז כמעט מוכרחים בכוונת הנודר דלמאי דקיי"ל כר' יהודה דאסורה בהנאתו מיד מדרבנן נמצא בודאי לא חשידא שתעבור ותהנה מבעלה עד הפסח כלל וכיון שיבוא הפסח ולא נהנתה ממנו הרי בודאי תלך שוב לבית אבי' בלי מונע א"כ מה היה לו באומרו עד החג ללא יועיל בשלמא לר"נ שהיא נהנית והולכת מבעלה עד הפסח וממילא תיאסר לילך לבית אביה עד החג אבל לרב יהודה שאסורה מיד בהנאת בעלה מדרבנן מיהת א"כ תלך לבית אבי' מפסח ואילך בשלמא עד הפסח לא תלך שלא להעמיס עלי' איסור בל יחל בהנאת בעלה אמנם מדרבנן עכ"פ אסורה וא"כ לאיזה צורך אמר עד החג כלל ע"כ יש לספק בחזרה כמ"ש ט"ז אבל ס' תנאי וחזרה שכתבתי אני יש לפקפק כנ"ל מ"מ לפי חומר הקו' תירצתי כנ"ל ומי שדעתו רחבה מדעתינו יבוא ויורה צדק:

ומאי דקשיא ליה לפר"מ אדברי ט"ז סי' ר"כ ריש סקי"ט הנ"ל לחלק בין איסור שעבר לאי' שמכאן ולהלאה דאשתמיטתי' דברי ר"ן ע"ט הנ"ל דא"כ לא מקשה הר"ן מידי לפע"ד י"ל דע"כ לא הקשה מהרש"ל מגט אנדרים אלא מאיסורא דכבר עבר אבל מלהבא בלא"ה לק"מ מה ענין תנאי גט לכאן בשלמא בגט היא אינה ברשות עצמה והרי יושבת תחת בעלה השני ומשמשתו ואם תעבור על תנאה הרי על כרחה תהיה עמו באיסור ואולי לא ישמע לה להוציאה משא"כ הכא אם תעבור על התנאי הרי היא עצמה תשמור עצמה שלא ליהנות מבעלה והוא גם הוא לא יהנה אותה שהרי הוא גרם לה איסור וקנס הזה שאם תלכי לבית אביה תהיה מופרשת ממנו וא"כ לק"מ מתנאי דגט אתנאי דנדרים רק עיקר קו' מהרש"ל מלשעבר שהרי אם תעבור על תנאי שלה כבר עבדה איסורא למפרע ע"כ ואפ"ה חיישי' שתעבור על תנאי ולמה לא חיישי' בגט אע"ג שע"כ תעבור ע"י בעלה ועל זה תי' ט"ז דבשעבר לא איכפת לה דמה שעבר עבר רק בשלהבא ולענין להבא אין ענין גט לנדרים בלא"ה ויפה הקשה הר"ן:

מ"ש פר"מ בדברי ראב"ד פ' יו"ד מנדרים ה' י"ח דכוונתו דכל המים הנמשכים נאסרי' לעולם מפני תערובות אותן המים ודבשיל"מ במינו לא בטיל ודוקא פרת הוא דמותר משום דלא ה"ל להזכיר פרת אלא סתם כל נהרות ומעיינות אע"כ לא נתכוון אלא לשם פרת אלו דברי מעלתו ודפח"ח וצ"ל הא דפריך בבכורו' אילימא לנודר וכו' הומ"ל

ולטעמיך א"כ מיריחו ולמעלה נמי ליתסר מטעם תערובות דבר שיל"מ אלא דלר' יוחנן קאי וכתב רמב"ן בפסחים כ"ט ע"ב דר' יוחנן ס"ל דבר שיל"מ בטיל אבל שמעתי ולא אבין א"כ נודר מפרת נמי מאי תאמר ה"ל למימר מי מעיינות סתם אז היה עובר על בל יחל על כל המעיינות והוא אינו אוסר עצמו אלא פרת ואינך אסורים מדרבנן משום דבר שיל"מ דאפי' לר"י דנדרים דמשום מין במינו נגע בי' נמי היינו מדרבנן כיון דמדאורי' עולין ואיסורים ומנות אין מבטלים זא"ז עבדי רבנן דבר שיל"מ כהיתר והיתר אעפ"י שעדיין איסור והיתר הוא מ"מ רבנן החמירו וכן מבואר בר"ן פ' כל שעה דהוה רק דרבנן ואפי' הוא דאוריי' מ"מ אין לוקי' על התערוב' בשום אופן דליכא שיעורא וא"כ היה צריך לומר מי פרת ועכצ"ל דלא כדברי מעלתו ודברי ראב"ד כפשוטן דלא אסר מעצמו אלא שם המעיין רוצה לומר המים כל זמן שהם בחפירה הנקראת בשם זה יצאו מאותה חפירה ונקרא בשם אחר מותרים וכדומה כל פירות שבבית פלוני אסורים יצאו משם לבית אחר מותרים ה"נ כאלו פי' כן להדיא ונ"ל פשוט אפי' רבו הנוטפים על הזוחלי' באותה הנהר מ"מ לוקה על כשיעור מהם משום שכל שנמצאו באותה חפירה נאסר עליו יצאו משם הותרו וזה ברור לפע"ד ולזה נתכוון ג"כ רש"י באריכות לשונו ד"ה לא שתינא וכו' והוא ברור לדינא לפע"ד [יעי' מס' ע"ז מ"ז ע"א המשתחוה למעיין וכו':]

מ"ש מר נ' בדברי הגהה ודברי ט"ז י"ד סי' רכ"א סי"ב דהוקשה לו אפי' מסוכנת יהיה מותר דהכשר דבר לאכילה לא מיקרי הנאה כמו תורם משלו על של חברו ל"ו ע"ב ובר"ן שם ד"ה אלא מדעתי' דנפשי' וכו' לפע"ד לא פליגי חנן ורבנן אלא בהנאה שאינה ניכרת כגון תורם משלו שאין ההנאה ניכרת בכריו של חברו וכן פורע חובו ומבריח ארי ואפי' היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק ופטור מדיני אדם מה שאין כן הנאה שאינה ניכרת שאינה נאסרת לנודר אבל הנאה נכרית בבהמת חברו כגון שור שחוט לפניך לית דין צריך בושש וצדקו דברי ט"ז אפי' בבריאה מכ"ש במסוכנת ומשו"ה אין זכר למו ההוא דתורם תרומתו בכולי שקלא וטרי' דכהני שלוחי דרחמנא לעיל ל"ה ע"ב משום דהתם בהנאה ניכרת שחיטה והקטרה וכדומה מיהו שחיטה בלא"ה שלוחא דידן דהא בזר כשרה וכדפריך מכהנים שפגלו הומ"ל ולטעמיך כשפגלו בשחיטה מאי איכא למימר ואין להאריך:

תשובה רכה

שלום וכל טוב לתלמידי הרב הגדול הותיק חדתי מלא עתיק המופלג ומפורס' כמה"ו וואלף נ' אבדק"ק גיסונג יע"א:

נעימות ימינך הגיעני והנאני ואמרתי ברוך ה' אשר נתן מנוחה והיתה הרוחה ומזון ארוחה הוא ירום קרנך וכסאך הגבה למעלה אמן: -

ע"ד בית הכנסת שבעירך (וכן הוא רובא דרובא בתי הכנסיות במדינה זו) שהיא רק מושכרת להקהילה משר העיר ומדינא דמלכותא אם המשכיר מוכר לאחר בתוך ימי שכירות בטלה לי' השכירות ועוד בלי מכירה נמי אם ירצה השר לחזור בו בתוך ימי שכירתו מי יאמר לו מה יעשה כיון שהוא שר העיר אין אדם יכול לדון עם שתקיף ממנו ומפני כן נסתפק מעלתו אי יש שום דין קדושת ב"הכנ באלו אפי' תוך ימי שכירות ואפי' לא חזר בו שר דאע"ג דקיי"ל השוכר בית יכול להקדישו משך ימי שכירתו והיא מתוספתא דמייתי תוס' בעירוכין כ"א ע"א ד"ה הכי וכו' ופסקי' כן בש"ע י"ד סי' רכ"א סעי' ז' וש"ך שם ס"ק מ"ו מכל מקום הכא שיכול השר לחזור בו כל שעה אפש' דאין השוכר יכול להקדישו דהרי הר"ן כ' פ' אע"פ דמשו"ה אין הבעל יכול להקדיש מעשה ידי אשתו משום דיכולה לומר איני ניזוני' ואיני עושה אין שיעבודה מובטח לבעל שיהי' יכול להקדישו וכתב מעלתו עוד דאפי' לתוס' בכתו' נ"ח ע"ב ד"ה מאי לאו וכו' דס"ל בניזונית ממנו יכול הוא להקדיש לא דפליגי אהר"ן בס' הנ"ל אלא ס"ל מכיון שניזונית שעה אחת ולא אמרה מיד איני ניזונית שוב לא תוכל לחזור בו וכ' עוד דגם הרמב"ם דפסק כר"ל יקדשו ידיך לעושיהן מ"מ בגוף הס' לא פליג אהר"ן אלא ס"ל בהא כתוס' כיון שניזונית שעה אחת לא תוכל לחזור בו והאריך בזה א"כ הכא שיכול השר המשכיר לחזור בו שוב אין השוכר יכול להקדישו אלו דבריו ובקש ממנו להודיעו דעתי בכל זה: -

ראש דברך אמת נכון שהשוכר יכול להקדיש כל ימי השכירות אפי' בלי רשות המשכיר הגם כי מהרש"ל ביש"ש פ"ה דב"ק סי' ל"ד שדא בי' נרגא וכ' הלכה למעשה שאם אמר השוכר סתם הריני מקדישו אינו קדוש כלל אם לא פי' להדי' שמקדיש הנאה שיש לו באותו בית וחילי' תקיף ממתני' דעירוכין כ"ט ע"א המחרים בנו ובתו וכו' ושדה מקנתו אין מחרימי' שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ופסק כן רמב"ם פ"ו מעירוכין וק"ו הדברים השתא שדה מקנה אינו יכול להחרימו כ"ש שדה שכירות אלא ע"כ אין הקדש חל עליה אלא א"כ פי' להדי' שמקדיש טובת ההנאה שיש לו בהבית אלו דבריו ז"ל:

מאוד תמוהי' דברי הגאון ז"ל בעיני אדרבא משם ראי' עד שאני תמה מה הי' להתוספות להביא ראי' מתוספתא שיכול השוכר להקדיש ולא מייתי ראי' מהך מילתא דהרי מקרא מלא דיבר הכתוב ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש איש לה' ויצא השדה ביובל והנה הקונה שדה מקנה איננו בו עד היובל אלא כשוכר עד תשלום יומי שכירתו ואין לו בו אלא קנין פירות בעלמא ואפשר שאין לו רשות לחפור בה בורות

שיחין ומערות עיי' מש"ל בשם ירושלמי פ' י"א משמטה ויובל ואפ"ה מקדישו סתם והרי הוא קדוש עד כלות זמן קנינו דהיינו עד היובל ה"ה לשוכר עיי' עירוכין ל"א ע"א ה"ז כעין ריבית וכו' מבואר דקנינים האלו החוזרים אחר זמן אינם אלא כעין שכירות והלואה בעלמא ובלי ספק נמי המוכר בית בבתי ערי חומה יכול הקונה להקדישו בתוך שנתו ולכשיבוא הלה במשלם שנה ויתן מעותיו יצא מן ההקדש דמה הקדיש ראשון זכותו שהיה לו בו והא דאמרי' שאין אדם מחרי' שדה מקנה התם מייתי ש"ס לעיל מזה קרא דאתקיש לבהמה מה בהמתו שיכול למוכרו לעולם אף שדהו שיכול למוכרו לעולם לאפוקי שדה מקנה שיוצא ביובל ולאפוקי בתו הקטנה שיוצאה בסימני' ובששע"ש ודוקא בחרם גלי קרא ולא בהקדש סתם וטעמא רבה איכא דחרם הוי כאלו פי' שיהיה הקדש לעולם ולא יצא בשום זמן שדהו: -

וזה החילוק שבין הקדש לחרמי גבוה וחרמי כהנים נמצינו למדין דהקדש שכולל כל מיני הקדש אמרי' לא הוצי' דבריו לבטלה וכל מה שיש לו בו הקדיש אם הגוף שלו הקדיש הגוף ואם הפירות הקדיש הפירו' וההנאה שיש לו בו אך חרם ה"ל כפי' להדי' שמחרים הגוף לחלוטין ולצמיתו' והרי בשדה מקנה אין לו בגופו כלום וכן בבתו ע"כ אינו חרם ואפ"ה אי לאו דמעוטא קרא בהדי' ה"א דיכול להחרימם והיה ההנאה והפירות מוחרמים ומכ"ש שוכר בבית המושכר לו דאין ספק שיכול להקדישו סתם ומוקדש עד זמן תשלום שכירתו דלא כמהרש"ל ועיי' תשובת רשב"א המיוחסת ס"סי רמ"ב שלשונו מגומגם מאוד מ"מ העולה מדבריו שאם הקדיש השוכר הגוף אין הקדש חל כלל אבל אם הקדיש סתם הרי פירותיו קדיש ע"ש: -

ונבוא אל השני' מ"ש דהיכי דהמשכיר יכול לחזור בו כל שעה אין השוכר יכול להקדיש אפי' פירות שיש לו בו כדעת הר"ן פ' אע"פ וגם התוס' ורמב"ם לא פליגי קרובי' דברי' אלו לדברי לח"מ וב"ח דרמב"ם מיירי בניזונת ממש ואוכלת משל בעלה מש"ה יכול להקדיש ידי' לעושיהם וש"ס מיירי באינ' ניזונית וכהתו' ואפשר לדינא האמת אתם אבל נ"ל רחוק בהרמב"ם דשביק דינא דש"ס דמיירי באיני ניזונית ונקיט מילתא בניזונית והנלע"ד עפ"י מ"ש הרמב"ם בפי' המשנה והרע"ב תיקנו מזונות תחת מ"י נגד הש"ס והרגיש בתוס' י"ט ולפע"ד לפי מה שפסק רמב"ם מזונות דאורייתא וכ' בפ' י"ב מהלכות אישות הלכה ד' ועוד תיקנו חכמים שיהי' מעשה ידי אשה נגד מזונותי' וכו' ולפיכך אם אמרה איני ניזונית ואיני עושה שומעין לה ואין כופין אותה וכו' ומפני תקנה זו יחשבו מזונות תנאי כתובה עכ"ל מבואר מדבריו שהמזונות עצמם אינם מתנאי כתובה שהרי דאורייתא הם ומן התורה אין מעשה ידי' לבעלה ואח"כ תקנו חכמינו ז"ל שיהיה מ"י לבעלה תקנה

בפ"ע ושוב תיקנו תקנה אחרת שהרשות ביד האשה להפקיע תקנת חכמים שלא ליתן מ"י לבעלה אם תרצה למחול לו מזונות דאורייתא שלה וזה שאמרו תיקנו מזונות תחת מ"י אין הכוונה הם תיקנו מזונות אלא הם תיקנו שיהיה מזונות תחת מ"י ומזונות גופא דאוריי' הוא וסוגי' ש"ס דמגיה בברייתא אימא תיקנו מ"י תחת מזונות היינו אי מזונות דרבנן אך למאי דקיי"ל לרמב"ם כמ"ד מזונות דאורייתא אין צריך להגיה הברייתא וכל מעיי' ישפוט בצדק שזה הוא כוונת הרמב"ם בלשונו הנ"ל ועיי' כתובו' מ"ח ע"א תוס' ד"ה ראב"י סוף הדיבור וק"ל:

ומעתה נ"ל וודאי לפום הך סוגי' דמזונות דרבנן שפיר תליא אי מזונות עיקר לא יכול להקדיש ידי' לעושיהם משא"כ אי מ"י עיקר אך למאי דקיי"ל לרמב"ם מזונות דאורייתא ומ"י לבעלה תקנה בפ"ע היא ושוב תקנו שתוכל לפדות את ידי' ע"י שתמחול לו מזונותיה שמדאורייתא הרי הידי' משועבדות לבעל מתקנתא דרבנן אע"ג דבידה לפדות ידי' באמרה איני ניזוני' וכו' מכל מקום כל זמן שלא אמרה הכי הרי הידי' משועבדי' ומצי להקדישם ודווקא אי מזונות דרבנן והם עיקר ומ"י תחת מזונות נמצא אין לו בידי' כלום עד שתזון ממנו אבל אי מזונות דאורייתא וע"כ תקנת מ"י לבעל והשכינו הידי' לבעל נהי שתוכל לפדותם בכל שעה ורגע מכל מקום כל זמן שלא פדאם יכול להקדיש ידי' לעושיהם ושוב לא פקעו ועיי' ט"ז י"ד סי' רל"ד ס"ק ס"ג לענין הרחצת פניו ידיו ורגליו והדברים נ"ל ברורי' בעה"י: -

מ"ש מעלתך במה שפסק רמב"ם אינו יכול להתחייב בדבר שאינו קצוב אין צורך להשיב עליהם ובשגם מאן לימא ליה לר"ל דר"מ ס"ל אסמכתא לא קני' ועיי' ניטין מ"ב ע"ב פלוגת' ר"ה ור"נ בפירות דקל פי' רש"י לר"מ פליגי מבואר מזה דלר"נ לית לר"מ אדם מקנה אלא בלאחר שתתגיירי וכיוצא בזה שהגוף בעולם אבל בפירו' דקל אפילו עבידא דאתי לא אמר ר"מ וא"כ משנתינו דמ"י אינם בעולם אי לאו דידי' אינהו בעולם וקדושים לעושיהם לא הוי הקדש והיינו טעמא דר"ל דשמעתין דסבירא ליה כר"נ דהתם ואין כאן מקומו להאריך במה שאינו נוגע להמבוקש: -

וכיון שזכינו לדין נחזי למה דקמן נלענ"ד דהני בי כנישתא יש עליהן ככל קדושות בתי כנסיות כל משך זמן שכירותן דמה שהשר יכול לחזור בו בדינא דמלכותא אם יזדמן לו קוני' שיקנה הבי' ההוא לא מיקרי בידו לחזור בו כל שעה דמי יימר דיזדמן לו קוני' דאלת"ה איך יכול להקדיש שדה מקנה הרי יכול לגואלו ומנוה איכא לגואלו בהשג ידו אע"כ זה לא מיקרי בידו [ויש מקום עיון בב"י א"ח סוף סי' ש"ד בעבד ישמעאלי' ע"ש וק"ל] ולפמ"ש לעיל בדעת הרמב"ם דכל שמעשה ידי' משועבדי' לבעלה אע"ג שיכולה

לפדותם במזונות מ"מ כל זמן שלא פדאתה ולא אמרה איני ניזונית הוי שלו ממש וה"ה וכ"ש הכא ואי משום שאם יחזור בו באלמות ובחוזק יד מי יאמר לו מה יעשה גם זה אינו דכל שנקנה לישראל בדין משום אלמות שלו לא פקע שיעבודא ודוקא גבי חמץ דכתיב לא ימצא במצוי לך הוא דס"ל לרמב"ם דאחריות מחמת אלמות מהני אבל בעלמא יודה כהראב"ד כל שאינו מדינא וגם בחמץ דעת הט"ז ריש סי' ת"מ כהראב"ד ועוד התם כבר נוהג באלמותו וכפה לקבל אחריות אבל הכא מאן לימא לן שיעות משפט ורוב השרים אנשי חסד אוהבי משפט צדק וכולי האי ואולי ומכ"ש אי קנה ישראל עצים ואבנים ובנו משלהם דאף ע"ג אם יהדר השר משכירותו ויוציאם ע"כ מב"הכנ שלהם מ"מ ע"כ ישלם להם עצים ואבנים עפ"י שומות הבקיאי' כחק ונימוס המדינה וזה אינו יכול לתקף עליהם באלמות ונמצא מחוסר ממנו תשלומי עצים ואבני' ולא מיקרי בידו לפדות כמ"ש הר"ן הביאו מג"א סי' תמ"א סק"ג ותמ"ח סק"ה ועוד כבר נתקדשו העצים והאבני' ביד ישראל אע"ג טרם שנשתקעו בבנין ה"ל הזמנה מכל מקום אח"כ נאסרו כי הם של ישראל ממש ולא רק בשכירות ובוודאי לא אמרי' בדבר שהוא של אדם שלא יכול להקדישו משום שאפשר שיבוא גזלן ויחטפנו מידו: -

וכל זה אנו צריכי' באם שכרו מהשר סתם מקום לבנות מה שירצו והם בנו עליו ב"הכנ שלא בידיעת ורצון המשכיר אבל אם המשכיר השכיר לכך שיבנו עליו בית הכנסת נמצא ברשות המשכיר הקדישו ובזה לית דין ולית דיין אע"ג דהמשכיר עכו"ם הוא מה בכך הא גם נדריהם נדר אף ע"ג דאין מקבלין מהם לבנין ב"המק דכתי' לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו כמבואר פ"ק דעירוכי' ופ"ק דשקלי' מכל מקום לבנין ב"הכנ שרי כמבואר ברש"י עירוכי' ו' ע"א ד"ה שם שלא במקומינו ויעיי' בכ"מ פ"ח ממתנת עני' הלכה ח' ועוד שאין זה נדבה ממנו אלא נתינת רשות שלא יהי' כחו בגוף הקרקע מעכב עלינו להקדיש הפירו' וגדולה מזה כתב בית שמואל סי' כ"ח ס"ק י"ו וז"ל לפ"ז מ"ש ר' יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלי' שניהם אינם יכולים להקדישו היינו כל אחד אינו יכול להקדיש אבל בריצוי שניהם נעשה הקדש עכ"ל ומכ"ש הכא וראי' ברורה למ"ש ממ"ש הרב"י בא"ח סי' קנ"ד בשם מהר"י בן חביב ומבואר בט"ז בקיצור שם סק"א המעיי' בפני' בדברי מהר"י בן חביב מבואר דווקא בארץ תוגרמה ששוכרים בית בסתר ובלט נגד ציווי המלכות ואינו בונה בתחילה לשם ב"הכנ אלא שוכרו לחודש ומטמיני' עצמם לא מיקרי קבע משמע הא אי הי' ברשות המלך ונבנה מתחלה לכך אע"ג שמשכירו הי' יכול לחזור בו באלמות מכל מקום קדוש בקדושת ב"הכנ הואיל ונבנה בקבע ע"ש שוב מצאתי להדי' שכ' על זה בס' ברכי יוסף אות ב' וז"ל אם נעשה ברשות המלך אף שאין להם בו אלא

חזקה יש בו קדושה מהר"ש הלוי סי' מ"ו עכ"ל וברוך שכוונתי לדעת הגדול וה' יראנו מתורתו נפלאות ואחתום בברכה. - יום ג' ו' שבט תקפ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רכו

ה' ישפות שלום לי"נ הרב המא"הג המפורסם כערוגת הבשם צדיק ונשגב כקש"ת מהו' מרדכי נ"י ברודא ה' עליו יחי':

נועם מכתב קדשו הגיעני לנכון אודות בנו הרב המופלא נ"י אשר פיתוהו ויכלו לו אנשי ק"ק פלוני' עד שתקע כפו לאחד מהם במעמד הרבים להשכיר עצמו להם לרב ומורה ומיד אח"ז נתחרט וביותר בהודיע לו מעשיהם המקולקלים אנשי ריב ומצה ואת אשר עשו להרב הראשון ובשהגם בהגיע לידו מכתב קדש מפר"מ שגוזר אומר עליו לבל יזוז ממקומו הראשון מפני רוע מעללי אנשים ההמה והנה בנו הרב מצטער מאוד ע"ז עד שאחזו חולי המרה ר"ל מרוב שברון לבו והנה פר"מ כבודו צידד בהיתר התקיעת כף אלא שחשש שיהי' כמו עד"ר:

זה אין צריך לפנים שאין כאן שום ספק בעולם כיון שלא הזכיר עד"ר אין כאן אלא נדר שהודר ברבים ויש לו התרה בשלשה הדיוטות ומה ענין עד"ר לכאן אך ישנו משום נודר לתועלת חברו שאין מתירים לו אלא מרצונו ואמנם דעת התוס' דלדבר מצוה מתירים וראייתם מצדקי' שהי' ההיתר מצוה להצילו מצערו וחליו והוה ממש נידן דידן:

ואמנם כל הראשונים הקשו עליהם חזי מה עלתה בו ובסנהדרין המתירי' וכ"כ בט"ז סימן רכ"ח סקל"ג ולכאורה יש להליץ בעד התוס' עפ"י מ"ש בתשו' מיימוני שבסוף ספר הפלאה ובמרדכי פ"ג דגטין סי' תשנ"ז דחמיר' תקיעת כף משום דהוה ככריתות ברית וראייתו מצדקי' שהאשימו בקרא שביזה אלה להפר ברית והנה נתן ידו כל אלה עשה לא ימלט ע"ש והנה ס"ל לבעלי תוס' דעונש צדקי' וסנהדרין הי' מפני שהי' נתינת יד אצל השבועה דחמירא טובא ונהי דבלי ספק שגם בזה מועיל היתר דלא יהי' אלא ברית ממש אחז"ל דמרע"ה אמר ע"ד המקום כי היכי דלא ליהוי הפרה לשבועתי' והתם לעברך בברית כתי' ואפ"ה הוה לי' הפרה מ"מ חמירא טובא משום הכי נענשו צדקי' וסנהדרין אבל לולא זאת לא הי' עונש ואם כן הוכיחו תוס' דעכ"פ בלא נתינת יד מתירי' לדבר מצוה דאלת"ה במה טעו סנהדרין שהתירו לו אע"כ בעלמא מועיל וא"כ לפ"ז בנידן דידן שהי' נתינ' יד אין לנו על מי לסמוך להתיר לדבר מצוה ואפי' להתשב"ץ בשם רשב"א שכ' שאין בנתינת יד משום שבועה ונתן יד דקרא הנ"ל היינו כמו נקיטת חפץ עם השבועה שנשבע בפועל והסכים עמו התשב"ץ ע"ש ח"ב סי' קמ"א מ"מ העלה שם דעתה דנהיגי ליתן יד במקום שבועה ה"ל שבועה ממש ולא גרע מידות שבועה וא"כ הדר ה"ל נשבע

ע"ד חברו שאין לו היתר אפי' לדבר מצוה ואם אולי נאמר שאני מצוה דצדקי' דה"ל רק להצילו מרעתו וצערו ומבעי' לי' לייתובי דעתי' אבל למצו' בעלמא אפשר מהסברא מתירים בלי שום ראי' דהוא וחברו מחוייב בכבוד שמים: -

וכבר הבאתי קצת ראי' דידוע דהירושלמי מפרש הטע' מפני החשד וא"כ להירושלמי סגי בהודיע לחברו אפילו שלא לרצונו והרמב"ם הרכיב שני הדינים ועיין בלשונו ויראה דהכל יהי' מוכרח מן התורה לפי מ"ש הריב"ש אשיטת התוס' דלדבר מצוה מתירים הא אין לך מצוה מלעשות רצון הקב"ה לגאול ישראל ואפ"ה נאמר במדין לך והתר נדרך והש"ך נדחק ע"ש ולפע"ד הוצרך הקב"ה להחזירו למדין מפני החשד דודאי אי הי' סגי בפתח וחרטה הי' די בשהודיע ליתרו מצאתי פתח לנדרי והותר הנדר אך היות כי אין מתירי' אלא לרצונו אא"כ בדבר מצוה והי' משה צריך להודיע ליתרו שלחני ה' למצרי' לגאול ישראל וזה לא יאמין יתרו שהרי משה חשד שאפילו ישראל לא יאמינו כי נרא' אליו ה' ומכ"ש שיתרו לא יאמין זה וע"כ לחזו' למדין ואי שיטול רשו' מיתרו אפי' שלא לדב' מצו' כמשמעו' פשטי' דקרא ארא' את אחי אשר במצרי' העוד' חיים או כדאי' במדרש שהקב"ה קשר עץ על פתח ביתו של יתרו ויתרו שמע באומר הותר הנדר ותו ליכא חשדא נמצא מוכח מזה שפיר תרוויי' דאין מתירים אלא מרצונו דאל"ה הי' סגי בהודיע ליתרו הותר הנדר ע"י פתח ומוכח נמי היכי דלא צריך רצונו כגון לדבר מצוה איכא עכ"פ משום חשדא נמצא מוכח מהירושלמי דפשיטא לי' דלדבר מצוה מתירים וצ"ל הא דנענש צדקי' משום שזה לא מקרי מצוה מה שנצטער דה"ל לייתובי דעתי' כדאמרי' גבי טבעה ספינתו בים לענין פטור ק"ש:

וא"כ עכ"פ בנידן דידן דבלאו הא דמצטער אותו צדיק בנו הרב נ"י איכא נמי מצוה לשמוע בקול דברי אביו פר"מ נ"י האמנם כי אפשר דניהו דאיהו מחייב בכבוד אביו אינהו מי מחייבי ולא שייך לומר דמחוייבי ליתן רצונ' ודעת' לזה ואין זה דומה לתשו' מהרי"ט ח"ב בי"ד סימן כ"ז בסופו דהתם מילתא אחריתי הוה שנדר נזירות שמשון שלא לישא בת אחיו כי הי' סבור שרצון אביו כך הוא ואח"כ נודע לו כי רע ומר על אביו זה המעשה וצירף זה להיתרים אחרים לומ' שהי' טעות בעיק' הנדר וסמך ע"ז להתיר נזירות שמשון אע"ג דלרוב הפוסקים אין היתר לנז"ש שאני התם דאין אנו דנים אלא על דעת הנוד' והכא אנחנו דנים על דעת מי שהותר בשבילו והם אינ' מחוייבים בכבוד אביו של זה ועוד הרי"ט נמי לא אמרו בסתם אלא מטעם שענין הנישואין היא מצוה מוטלת על האב להשיא אשה לבנו א"כ הסברא נותנת דמעיקרא לא נדר אלא משום שהי' סבור שרצון אביו כך הוא ע"ש וא"כ מטע' מצות כיבוד האב אפש' שאינ' מחויבי' אמנם שאני

הכא דהוא והם מחוייבי' בכבו' הרב מר נ"י מבלי למרו' עיני כבודו וכפי המובן צר לו לפר"מ מאו' בהפרד בנו הרב משכונתו ומצוה על כל ישראל איכא מ"מ קשה עלי לסמוך על זה אם יתנו כתף סוררת מבלי תת יד להתיר:

איברא לכאורה י"ל דנסמך על מהרי"ו ומייתי לי' רמ"א סי' רכ"ח סוף סעי' כ' בטוענת מאיס עלי ויהבה אמתלא מוספקת לדברי' מתירי' שלא ברצון המשודך אף ע"ג דהוה כנודר ע"ד תועל' חברו המעיין בדברי מהרי"ו יראה דקשה לסמוך ע"ז דהנה בסי' קל"ז כ' כן בפשיטות למה"ר ישראל ושם נאמר כיון דלהרמב"ם כופי' להוצי' א"כ לשארי גאוני עכ"פ לא יכניסנ' לכתחל' מיה' ובזה אזדא לי' מה דמרמז רמוזי ט"ז סקל"ד וכ"כ ש"ך אמנם שם סי' קפ"ו חזר מהר"י והקש' לו מה ענין טענת מאיס אחר נישואין דלית בי' איסור ר"ל דלא נתנו ת"כ להשאר אצלו במיאוס משא"כ בתחלת הנישואין דמיירי שנתנה ת"כ להנשא לו ועל זה השיב מהרי"ו ה"נ אי' איכא להנשא לו משום בני שנוא' דכמים הפנים אל פנים יע"ש נרא' מדברי שני הגאוני' דהיכא דאיכא אי' דת"כ וליכא אי' בקיום השבועה אין טענת מיאוס טענה ובשגם שאין כאן אמתלא מוספקת דאולי בררה האשה מיאוס שנתחדש לה אחר הת"כ ואדעת' דהכי לא נדרה והוה נדר בטעות משא"כ הכא דבר כזה להשכיר עצמו לרב ומורה בקהל' אין אדם עושה אלא אחר החקירה ומפורסמת אינם צריכים ראי' וברור ומעשי הק"ק עם הרב הראשון ידועים ומפורסמים וה"ל כטענת מומים במקום שיש מרחץ בעיר ויעיין בתשו' חו"י במשרתת א' טענה שהבעל בית סוגר הלחם ואין מאכילה כדי שבעה ופסק כיון שמנהג בעל הבית מפורסם הי' בעיר ההיא אין טענתה טענה וסביר וקיבל מכ"ש הכא לענין חומר שבועה גם כי דברי מהרי"ו בנידן דידי' בעצמם מפוקפקי' המה:

אך כל זה אנו צריכים אם הדבר ברור שדין זה נוגע לענין נשבע לתועלת חברו אך הא רוב הפוסקים ס"ל דבעי' שעשה לו טוב' והרב"י דעתו נוטה כן ועתה נחזי אנן אם מקרי עשה לו טובה במה שקבלוהו עליה' הנה התשב"ץ ס"ל דפועל שנדר לבע"הב יכול לחזור באמצע היום שהבע"הב לא עשה לו טוב' ופי' הש"ך סק"מ שהוא לא עשה לו טובה בשביל מה שנשבע אמנם מהר"ם אלשקר פליג וס"ל דזה מקרי עשה לו טוב' וצריך להבין למהר"מ אלשקר א"כ איך אמר פרעה ליוסף שיתיר לו נדרו שלא ברצון יעקב הא עשה לו טובה בשביל המעשה שנתן לו שכם א' כפירש"י הואיל והטריחו בקבורה ואע"כ משום שלא הי' אלא שכר טרחו ולא בשביל השבועה ומוכח כתשב"ץ וי"ל התם ביוסף לא הי' טובה כלל עדיין כי אם יתיר לו שבועתו ולא יוליכנו לא"י לקברו שם ממילא לא יקבל שכם א' משא"כ פועל באמצע היום שכבר הרוויח שכירות מחצי יום וכן הדר בביתו

זמן מה כבר נתחייב לו שכירות הזמן ההוא עכ"פ ונעשה לו טובה אף אם לא יקיים שבועתו א"כ אין מתירי' לו אלא בפניו ואה"נ אם טרם התחיל בפעולה או בדירת הבית מיד חוזר בו ורוצה להתיר שבועתו יכול להתירו בלא רצונו שהרי עדיין לא קיבל ממנו שום טובה עדיין כך צריכי' לומר דלא תקשי מיוסף וא"כ הכא בנידן שלפנינו שלא נהנה מהם כלום ולא התחיל בפעולתם כלל ה"ל לא קבל מהם טובה ואפי' מהר"מ אלשקר מודה דמתירים שלא לרצונם ובלאה"נ י"ל דלא פלוג אלא בסתם פועל או משכני ביתו דמהדר אחר פעולה או דיורים ונעשה להם טובה וכמו שהקשו הרב"י על תשב"ץ באמת משא"כ בנידן שלפנינו שמתחל' ועד סוף לא הי' הדבר לרצון לפני בנו הרב נ"י כי הם פיתוהו ויכלו לו והם הפצירו בו ולא נעשה לו שום טובה א"כ פשיטא דיכול לסמוך על כל הני פוסקים דס"ל דבעי' עשו לו טובה והכא ליכא טובה ועכ"פ נוכל לצרף ג"כ עכ"פ דאיכא נמי מצוה וטענת מאיס ואמתלא ואע"ג שדחיתי לעיל דלא חזי למסמך עלי' בפ"ע אבל מ"מ חזי לאצטרופי בלי פקפוק ולהתיר בשלשה בידיעתם בלי רצונם ורק יודיעם מפני החשד:

ובכל זאת לבי עלי דוי מפני ח"ה הגדול דשכיחי הני אפיקורסי' דמצערי רבנן להם המה אומרי' הני רבנן לדדהו שרי להו עורבא ולדידן אסרי אפי' יונה ע"כ אמרתי עם הספר לבנו הרב נ"י להיות מתון בדבר ולדחות אותם בלך ושוב עד שיציעו לפני רבני הזמן ואז יראו לדבר על לב בני הקהילה שיתרצו להתיר ברצונם הטוב ומהיות טוב אל תקרי רע ורעה אליו לא תאונה יתברך משוכן מעונה כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת: פ"ב יום ב' א' דר"ח טבת תקע"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה רכז

שלום וכל טוב לה"ה הרב המא"הג המופלג והמפורסם כש"ת מו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק טעמישוואר יע"א:

נועם מכתבו הגיעני שבוע העבר ומרוב טרדותי אשר הקיפוני לא יכולתי להשיב ואחר עד עתה. והנה נפשו היפה בשאלתו אודות ישוב אחד חוץ לגליל שלו אשר כמה שנים חילו פניו בפצירה פים שיהיה להם לאב ולרב ולצרפם עם שארי ישובים אשר הם תחת דגלו ולא אבה שומע להם עד לבסוף התרצה להם עפ"י תנאים המבואר בשטר הרבנות ושם נאמר שאם יצטרכו למ"ץ הוא יקים להם מורה דרך ה' וזה לשון כתב התקשרות כפי אשר העתק מעלתו והתאספו אלופים ויחידי ישוב הנ"ל קימו וקבלו עליהם את הרב המא"הג אב"ד דק"ק טעמשוואר להיות להם לנשיא ולרב אב"ד לעולם ואיש לא ירים ידו לשום הוראה ולסדר קידושין וכן שארי ענינים השייכים לרב מבלעדו ואם תשיג יד

אנשי הישוב הנ"ל להספיק להם מו"ץ אזי עפ"י הרב אב"ד הנ"ל יצא ויבא וכן בשוחטי' וכל הכנסות כנהוג בכל תפוצות ישראל להרב יהיה מאתנו ח"מ ג"כ להרב אב"ד הנ"ל ובסוף הכתב נאמרה ונישנת בז"הל וכל הא דלעיל מקבלים עלינו כל יחידי סגולה בת"כ ובח"ח בשבועה דאוריי' ובפועל לאשר ולקיים ופר"מ קרא לפניה' את כל האמור למעלה ואח"כ חתמו כל אחד ואחד:

והנה נתקיימו התנאי' כך לערך שמונ' שנים ודרש להם בכל שנה גם העמיד להם מ"ץ וכעת גדלו והצליחו וגם בנו להם מקדש מעט ועבר עליהם חד ממהדורי מילי ואחזו בו לאמור שמלה לך קצין תהיה לנו וקבלו עליהם לרב ומורה מבלי שאלת פי מעלתו והמורה ההוא הטעה אותם להתיר להם כבלי החרם ות"כ ושד"א הנאמר בשטר הרבנות הנ"ל ופר"מ בא בקובלנא כשואל מדעת האם כדין עשו או לא ומה יהיה מתוקף שטר הרבנות הנ"ל:

טרם אענה אני אומר כי רע ומר עלי המעשה האנשים ההמה המחזיקים בכל עובר ושב להלבישו אצטלא דמלתא מבלי משים אם הוא ראוי לכך אם הגיע להוראה או לא ואם מעשיו גורמים לו לישב על כסא הרבנות ולנהל עם ה' והמכשלה הגדולה בעו"ה במדינה זו המשובשת בגסות ויש כמה ישובים שהם בני בלי תורה היתכן שיעטרו עטרת רבנות לכל מוצאיהם מבלי שישאלו רב מופלג אחד בקהלה מפוארה אם ידע האיש ואת שיחו ומהראוי שהקהילו' הקטנו' יכתבו לרב מופלא אחד לומר שלח לנו אחד להורות לנו דרך ה' ומה להם לבטוח בדרשנים המסבבים בעיירות והמה דורשי דמים ואם יש להם מכתבים שונים מרבנים אין לסמוך עליהם כי הרבנים לא נסו אותם אם ראוים להוראה או לא וכמה מכשולים באים מזה כי רובם אינם בני יראה והרבה מהם גם אינם בני תורה והם מסדרים גיטין וחליצ' ומי אדון להם ע"כ ראוי היה ליטול גודא רבה ושמתא שלא ירים איש ידו להורו' ולהשתרר בכתר הרבנות עד עמדו לפני העדה בקהלה מפוארה שבמדינה והעדה הקדוש' והרב המה יתנו עדיהן ויצדיקו הצדיק ומסתמא לא יסמכו מסמרטוטין כי אם איש בדוק וכשר וירא ה' הניכר לבני מדינתינו:

ואחרי כל זאת כי מרוב שיחי וכעסי דברתי עד הנה אומר הנוגע לנידון דידן לענין הדין הנה זה פשוט אם בקראו לפניהם דברי החרם והשבועה והמה שמעו וענו הן או לשון שמשמעותו כמו קבלת דברים פשוט הוא שהחרם והשבוע' כרוך בעקבותם וכן כתוב להדי' בתשובות מבי"ט חלק א' סימן ט' ואין להתיר בלי רשות ורצון דמעלתו כי הו"ל נשבע לתועלת חבירו והם קבלו ממנו טובה רבה ואין טוב אלא תורה ואין ההיתר לדבר מצוה כי אפי' לו יהיה שראוי להושיב להם רב ומורה בקהלתם כי ברכם השם ורבו כמו

רבו מ"מ הא מעיקרא נמי הכי התנו בשטר הרבנו' הנ"ל שהרב מחויב להושיב להם מ"ץ הראוי להם וא"כ אין כאן ביטול מצוה כלל אם לא יקבלו עליהם מעצמם בלתי רשות והרמנא מהרב נ"י ואדרבא מצוה רבה איכא כיון שהם אינם בני תורה שהגיעו להוראה ואין בהם מבין מי ראוי לכך או לא א"כ טוב להם שיהיה להם הרב המופלא ממנה עליהם לפי הבנתו מי שראוי לכך וא"כ אין היתר בלי רצונו ודעתו וכל זמן שלא הותר החרם והשבועה הם עוברים בכל יום ויום באיסור חרם ושבועה והקולר תלוי בצואר המשתרר הזה וכל זה פשוט ומבואר:

אמנם אם לא ענו אחריו הן בקבלת דברים ולא באנו רק מחמת מה שכתב בשטר בזה נפלין ברברבתא והלכו בו נמושות ולענ"ד הניחו מקום להתגדר ותורה היא וללמוד אני צריך ואאריך לבאר כאשר יורוני מן השמים. הנה בתרומות הדשן סי' שכ"ו כתב מי שהודה בכת' שנשבע ונותן אמתלא מוספק' לדבריו לומר שלא נשבע בפועל נאמן והביאו רמ"א ביו"ד סי' רל"ב סוף סעיף י"ב והסמ"ע בח"מ סי' ע"ג וע"ש בטו"ז וש"ך במקומות הנ"ל והעולה מהם לדינא דאם אינו נותן אמתלא חייב אפי' לא כ' שנשבע בפועל ממש ואי נותן אמתל' טובה מועיל אפי' כ' בפועל ממש מ"מ הם לא דברו אלא במודה שכבר נשבע במקום אחר ולא שתהי' כתוב זאת שבועה אמנם הכותב הריני נשבע או מקבל עלי בחרם שכתיבתו זאת היא בעצמה השבועה מזה לא דברו הגאונים הנ"ל כלום וראיתי במהר"ם רבק"ש בגליון יו"ד סימן רל"ב הנ"ל שכתב בשם מוהרשד"ם שכתב בשם הר"י הלוי דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וכן העתיקו בשב יעקב סימן מ"ט ולא נתברר לי טעמו לחלק בין דיני שמים לבין דיני אדם ובתשובות מבי"ט סימן ט' וחלק א' סי' ר"מ וכן בתשובות הרא"מ סי' ע"ב לא הבי' הך דהר"י הלוי ופשיטא להו דאין כאן שבועה כלל דהא לבטא בשפתים כתיב ובתשובות מוהר"מ גלאנטי סימן קכ"ב הוסיף דהא חזינן הנשבע שלא לדבר עם חבירו מותר לכתוב לו ואחריהם נגררו הרבה מהאחרונים אבל בתשו' חו"י סי' קצ"ד כתב בפשיטות דשבועה בכתב הוי שבועה ממש והיות כי נרא' לי כל דבריו נכונים ואמתיים ומכוונים להלכה ע"כ אעתיק לשונו הנצרך לענינינו וז"ל משא"כ כשכתב הריני נשבע לשלם או הריני מקבל עלי באלה ובשבועה ובת"כ נראה לי דהוי כנשבע ממש וכו' דאע"ג דקיי"ל הנודר מלדבר עם חבירו מותר לכתוב לו שאני נדרים דאזלינן בהו אחר לשון בני אדם דודאי דדיבור אינו מענין כתיבה מ"מ לא יוגרע כח כתיבה לענין קיום הדבר ומצינו דעדיף מיניה דהרי לית ביה טענת השבעה והשטאה וזכר לדבר כי כתב אשר נכתב בשם המלך אין להשיב כי דבר המתקיים יותר מהבל פי הדיבור גם הוא מעשה טפי וכו' ולכן נראה לי פשוט כל שמקבל

עלי' בנדר או בשבועה ולא דיבר דבר רק כתב בפנקסו אני מקבל עלי לצום בה"ב או ליתן לצדקה כך וכך הוי כאלו הוציאו מפיו וקיי"ל גבי כותב דברי תורה צריך לברך דכתיבת המילות הוי כאלו דיבר וכו' עכ"פ כשמפרש בכתב פשיטא לי דהוי כדיבור וכו' וראיה עוד מדאצטרך מיעוט גבי עדות מפיהם ולא מפי כתבם וא"ת א"כ למה קיי"ל גבי גט עד ששמע מפי המגרש ולא מהני אם כותב לסופ' שאני התם דהתורה אמרה וכתב לה וכו' משא"כ כשכותב לו ואינו אתו סוף דבר חומרא דאשת איש שאני וידעתי ממעלת הדיבור וכו' וכמ' התעורר' יתעורר האדם ע"י הבל פיו לטוב ולמוטב מ"מ לענין קיום הדבר לא יגרע כח הכתיבה מכח דיבור וכו' ומסיים שם והנה סופרים דידן כותבים בכל השטרות ת"כ בפועל ממש ומהני בדיני אדם אבל לא לחייבו בדיני שמי' עכ"ל הנה זה הסיום אינו קאי אמי שכתב הריני נשבע אלא אלעיל אתחילת דבריו קאי במי שהודה בשטר שנשבע בפ"מ שב"ד מחייבים אותו על הודאתו שהודה שנשבע וכדע' הסמ"ע ומ"מ אם לא כפוהו ב"ד והוא יודע בעצמו שלא נשבע מעול' אין עליו דין שמים כי ההודא' אינה שבוע' אבל בכותב הריני נשבע ס"ל לחו"י שהיא שבוע' גמור' לחייב עלי' קרבן ומלקות ועיין לשון הג"ה רמ"א בש"ע ח"מ סימן ר"ז סעי' י"ט דאם כתבו עדים שקבל עלי' בחרם ושבועה מועיל כמו ב"ד חשוב ושהריב"ש פליג על זה עיין כוונת פירושו באריכות בנחלת שבעה סימן ח' אות י"א בדיני תנאים ראשונים והנה בשב יעקב סי' מ"ט שפך סוללה על דברי הגאון חו"י דמה שתירץ בנדרים הלך אחר לשון בני אדם למה לא הלך הוא אחר לשון תורה דלהכי לא כתיב לבטא סתם ואייתר לבטא בשפתים להוציא כותב שבועתו וראי' ממגילה הי' כתבה דורשה ומגי' אם כוון לבו יצא ומבואר שם בש"ס דוקא אם הוציא מפיו בשעת כתיבה ומה דמייתי מברכת התורה הא באמת תמה שם בטו"ז ומג"א על דין זה לברך על הכתיב' שהוא רק כהרהור כמבוא' בש"ע א"ח סי' מ"ז ומ"ש מדאיצטריך מפיהם ולא מפי כתבם ש"מ בעלמא הוה כתיבה כדיבור זה ליתא דבעדים הוה אמינא גילוי מלתא בעלמא הוא שיגלו דעתם לב"ד קמ"ל שישמעו מפיהם דוקא אבל בעלמא פשיטא דכתיבה לא הוי כדיבור: -

ואחר נשיקת כפות רגלי הגאון הגדול הזה אני תמה עליו שהיו לפניו דברי הגאון חו"י וכ' מ"ש הנה סברת חו"י הוא כך דודאי לענין שהאדם רוצה לקיים על עצמו שום דבר ולחייב עצמו בדבר או כיוצא בזה לענין זה פשוט דהכתיבה עדיף מדיבור אמנם להודיע דבריו לחברו לדברים היוצאים מלבו שיכנסו ללב חבירו בענין זה הדיבור עדיף וזה פשוט מאד לכל מבין ויודע לכן לענין עדות דבעינן שהב"ד יקבלו דברי העדים ויעיין בדבריהם האמת אתם ויבחנו דבריהם א"כ הסברא נותנת שע"י דיבור פיהם יבחנו

דבריהם ומחשבתם יותר מאשר יכתבו על כן מפיהם ממעט מפי כתבם ומהאי טעמא בעצמו מחמרינן בחומרת א"א שישמע מפי מגרש ולא מפי כתבו משום שאין השליח מבין ממש תוכן כוונת המשלח במכתבו כמו שמבינו בדיבורו אליו כאשר ידבר איש אל רעהו מזה הטעם הנודר שלא לדבר עם חבירו אין הכתיבה בכלל דבלשון בני אדם אין בכלל אלא שלא ידבר עמו שהוא עוש' קירוב לבבות משא"כ כתיבה וזה פשוט משא"כ במקבל על עצמו שום דבר ולענין קיום הדבר עדיף כתיבה מדיבור א"כ נהפוך הוא דרחמנא אמר אפי' רק לבטא בשפתים בעלמ' נתחייב מכ"ש בכותב דעדיף דהשתא כשמוציא הרהורי מחשבתו ע"י הבל פיו מתחייב לקיימו ולא יחל מכ"שכ כשהוציאם ע"י כתיבה והרי קמן דאמרי' פ"ג דשבועות לא מצינו מדבר ומביא קרבן שזה מדב' ומביא קרבן הרי שזה הוא חידוש שיביא קרבן על דיבורו אבל שיכתוב ויבי' קרבן אין זה חידוש דהוי מעשה רב וא"כ כשאמר לבטא בשפתים הוי בכלל מאתיי' מנה שאם מתחייב על ביטוי שפתיו מכ"ש שיתחייב על הכתיבה ויפה כתב בחו"י מדאיצטרך למכתב מיעוטא בקבלת עדות מפיהם ולא מפי כתבם אע"ג דמסברא נמי הו"ל למימר שישמעו הב"ד מפיהם ש"מ בעלמא הוה כתיבה כדיבור אפי' בגוונו דעדות מכ"ש בשבועה דמסברא כתיבה עדיפא מדיבור: -

הרי קמן דעכ"פ ממשמעותא דלבטא בשפתתא לא אימעט כתיבה אלא אכתי לא נמלטנו מטענת בעל שב יעקב דעל כל פנים מייתורא דשפתיים דהוה סגי למיכתב לבטא סתם אלא מייתורא נמעט כתיבה לאפוקי מק"ו הנ"ל ואם זו היא כוונתו דבריו תמוהי' דהרי מבואר להדי' בשבועו' כ"ו ע"ב דשמואל דריש מלבטא בשפתים למעוטי הרהור ומשמע אי לאו לבטא בשפתים הי' חייב אפי' הרהר בלבו ואע"ג דלמסקנא נפקא לן למעוטי הרהור משני כתובים וא"כ י"ל אייתר בשפתים למעוטי כתיבה כבר כתבו תוס' שם ד"ה צריך דבשפתים אינו מיותר כלל ואורחא דקרא הוא והש"ס התם ממשמעותי' יליף ומדבריהם מוכח נמי כנ"ל דאי לא תימא הכי הו"ל למימר למסקנא אצטריך בשפתים למעוטי כתיבה וכן מוכח בש"ס דבס"ד דרב ששת קשה מנ"ל לרבות הרהור מכל אשר יבטא דלמא לרבות כתיבה וע"כ כתיבה לא איצטריך ריבוי דבכלל ביטוי שפתים הוא ועדיף מיני':

ומ"ש הגאון שב יעקב מש"ס דמגילה דהכותב צריך שיוציא בשפתיו הנה אפי' לפמש"ל לא דמי מגילה לשבועה שהוא לקיים על עצמו דכתיבה עדיף מ"מ קשה אהש"ס הנ"ל הא לעדות נמי לא דמי דהרי אין קריאת המגל' להשמיע לאחרים דוקא הגע עצמך כשקורא בינו לב"ע מ"ט לא יי"ח בכתיבה וע"ש י"ח ע"א ומנין דהאי זכירה קריאה היא דלמא

עיונא בעלמא ומפיק מייתורא דזכור ולא תשכח וא"כ מסתיין למעט הרהור ומה"ת למעט כתיבה אבל האמת יורה דרכו לפמ"ש תוס' גיטין ע"א ע"א ד"ה והא יכול וכו' דאמירה ודאי לא הוה אלא בפה עיי"ש ובמקום אחר עוררתי על דבריהם ממ"ש רמב"ן על התורה בפסוק ויאמר אני חתנך יתרו דהיינו אמירה באגרת דע"י שליח לא שייך לומר אני חותנך הרי דס"ל לרמב"ן דשייך אמירה באגרת מ"מ האמת כמ"ש תוס' דאמיר' בכתב לא הוה אמירה וצ"ל אף על גב דבלי ספק אמירה בלב הוה אמירה כדכתיב ויאמר עשו בלבו ויאמר המן בלבו מכל מקום בל"הק לא יוצדק אמירה על הכתיבה ואמרי' סוף פ"ק דמגילה אמר עם הספר אמרה מבעי' ליה אלא אמר בפה מ"ש בספר הרי דכתיב אמירה במגיל' ואמירה בכתב לא הוה אמירה משו"ה לא יי"ח אם כותב וא"ש הא דאצטרך הך קרא אמר עם הספר אע"ג דכבר ילפי' מזכור אל תשכח דבעינן אמירה בפה ורש"י נשמר קצת מזה וכתב שר"ל שיאמר עם הספ' ולא בע"פ ולפי הנ"ל ניחא דאי מזכור ה"א כתיבה מועיל ואם מאמר עם הספר ה"א הרהור מהני דנקרא נמי אמירה משו"ה אצטרך זכור אל תשכח: -

וטעם דהקפיד הכתוב במגילה לאמור בפה הוא הטעם בעצמו מה שסבירא להו לאחרונים שלא לברך ברכת התורה על הכתיבה אע"ג דעדיף מדיבור מ"מ להיות חקוק בזכרון ושמור בלב בעינן הוצאה מהשפ' ולחוץ כדאמרי' בערובין כי חיים הם למוצאיהם למוציאים בפה והיינו טעמא דמגילה והיינו טעמא דברכת התורה ומ"מ לענין הלכה הסכים גם המג"א עם האגודה דברכות שכתב בשם ר"י מווינא לברך על הכתיבה אע"ג דכתיב ושננתם ודברת בם מ"מ כתיבה בכלל:

והנה מריש הוה קא קשי' לי הא דאמרי' פ"ג דשבועות וריש תמורה כל לאוין שבתורה שיש בו קום עשה לוקין עלי' אין בו מעשה אין ל"ע חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם ומסיק נשבע מנ"ל מדכתיב כי לא ינקה ה' ה' הוא דלא מנקה ליה אבל ב"ד שלמטה מלקין ומנקין אותו והנה האי קרא לא מייתרא דאצטרך לגופי' דמדבעי למכתוב לא ינקה לומר שאין ב"ד שלמעלה מנקין למי שנשבע לשוא ממילא איצטרך למיכתב ה' למעוטי דב"ד שלמט' מלקין ומנקין וא"כ מנ"ל דלוקין אלאו שאין בו מעשה דלמא קרא מיירי במי שנשבע בכתב דהו"ל מעשה כמ"ש לח"מ סוף הלכות שכירות דעדים זוממין הוה מעשה משום שאפשר שיכתבו עדותן וה"נ דכוותי' ומזה הי' ראי' ברורה לשיטת החינוך בדוכתא טובא דכל לאו ששייך בלי מעש' אפי' אי אתרמי ע"י מעש' אין לוקין עלי' [ועיי' שע"המ פ"א מהלכו' חמץ ומצה הלכה ג' שהקשה על זה משבועה דאע"ג דשייך בלי מעש' אפ"ה בלא אוכל ואכל לוקה ותי' לא שייך הכא עיי"ש] א"כ א"ש דכיון דאפשר

לשבע בלי מעשה אפי' נשבע במעשה הי' פטור ושפיר קאמר חוץ מנשבע ומימר אבל לשטת מ"למ פ"ד ממלוה ולוה הלכה וי"ו שכתב בהיפוך דכיון ששייך בו שום מעש' הו"ל לאו שיש בו מעש' ולוקין אפילו בלא מעשה א"כ קשה דהא שבועה נמי אפשר ע"י כתיבה ואין צורך לאתויי מקרא וכי היכא דאמר ר"י לתנא לא תיתני מימר ה"נ הו"ל לא תיתני נשבע שהרי בכתיבתו עביד מעשה:

והנראה לענ"ד בזה למעיין שם בתמורה בסוף הסוגי' גבי מקלל חבירו בשם דשבועה ומקלל עיקר אסור' הוא משום מוצי' שם שמים לבטלה אף על גב דבמוציא שם שמים לבטלה ליכא מלקות מ"מ כיון שהשיא שם ה' יתברך לצורך קללה או לשבוע לשוא איכא בזיון טפי ולוקה וכן מורה לשון הקרא לא תשא שם ה' אלהיך לשוא וא"כ הרי הדבר פשוט דלא מוצי' שם שמים לבטלה אלא במוציאו בשפתיו אבל בכותב על הספר אין כאן בזיון כלל אפי' כתבו דרך שבוע' וקללה משו"ה אין כאן מלקות נמצא לפ"ז נהי הכותב שבועתו דלהבא שלא יעשה או שיעש' כך וכך מתחיי' לקיי' דבריו מ"מ בלשעב' או לשוא שנשבע בכתב על זהב שהוא אבן אינו לוקה משום דליכא הוצא' שם שמי' לבטלה ולהבא נמי נהי דמתחייב לקיי' דבריו מ"מ אי עבר ולא קיים אין לוקין עליו לא ידעתי משום דבקרא כתיב לבטא בשפתים וככל היוצא מפיו יעשה אלא מכח ק"ו אתי' לומר השתא במוצי' שפתיו מחייב בכותב לכ"ש וא"כ כיון דלא אתי' אלא מק"ו הא אין עונשין מן הדין ואולי זה הוא טעמו של הר"י הלוי דמייתי רשד"ם דשבועה בכתב פטור מדיני אדם וחייב בד"ש ואע"ג דמדבריו משמע דאין ב"ד נזקקין לו כלל אפי' להוציא ממון אפשר דס"ל אין עונשין מן הדין אפילו עונש ממון עיין תוס' ב"ק ד' ע"ב ד"ה ועדי' זוממים וכו' ובמ"ש ניחא הא דלא אמר נמי חוץ ממקלל אביו ואמו דממיתין בלא מעשה והא"ש דהתם נהי דהקללה היא בשם מ"מ אין החומר משום מוציא שם שמים לבטלה אלא משום שקילל יולדיו בשמו ית' וא"כ כשכותב הקללה נמי חייב מיתה וכיון דשייך מעשה ע"י כתיבה חייב אפי' בלא מעשה וכדעת החנוך הנ"ל איברא להמשנה למלך קשי' וצריך לומר דבכלל מקלל חבירו בשם הוה נמי אביו ואמו ודוחק: -

ותלמיד ותיק א' בשמו מוה' ליזר דרעזניץ נ"י הקשני א"כ לא יהי' הפרה לנדר ושבועה בכתב דהא קיי"ל בקדושין ר"פ האומ' לא אתי דיבור ומבטל מעשה בשלמא התרת חכם שע"י פתח חרטה י"ל אין הדיבור מבטל המעשה אלא שע"י פתחו נעקר הנדר והו"ל טעות מעיקרא אבל הפרת הבעל דמיגז גייז קשה דאם נדר' בכתב לא תועיל הפרה וא"כ קשה בסוגי' דנודרת מ"ט ניסת אין מדירין אותה משום דמיפר לה בעל הא אפשר שתדור ע"י כתב ויש לדחוק הפר' היינו טעמ' כדר' פנחס על דעת בעל' נודר' ולאו משום ביטול

אתאינן עלה דנימא לא אתי דיבור ומבטל מעשה אבל היותר נראה בישוב קושי' זו לפמ"ש לעיל דכל עצמו של שבועת כתב לא אתי אלא מק"ו מבטוי שפתים א"כ די לבא מן הדין להיות כנדון שיהיה לו התרה והפרה ולק"מ (אבל א"ל שיפר ע"י כתב דעכ"פ קשה קושיות התוס' לימא הבעל קיים לכי וא"ל כתירוצם שיפר לה בלחש ז"א דצריך להפר בכתב):

בהא סלקינן לענ"ד דדברי החו"י שרירן וקיימין במ"ש דשבוע' בכתב חל כמו שבועה בביטוי שפתים וחמור ממנה אם מהראיות שכתבתי לעיל ואם ממה שיבוא עוד לקמן בדברינו אי"ה וראיתי בספ' נודע ביהודא מהדורא קמא סימן ס"ו שכתב דלרמב"ם דעדו' בשטר הוא מדרבנן ה"ה שבוע' בכתב ולר"ת דמי שאינו מחוס' בילה יכול להעיד בכתב ה"ה בשבועה ומתוך דברינו הנ"ל אנו למידים דודאי לרמב"ם שבועה בכתב הוי שבועה דאין להבי' ראי' מעדות שהוא להסביר דבריהם לב"ד בזה גרע כתיבה מדיבור משא"כ בשבועה ככל דכתוב ומפורש לעיל כל זה לרמב"ם אבל לר"ת דע"כ אין הטע' משום הסברת הדברים לב"ד דהא חזינן דמי שראוי לבילה יכול לשלוח מכתבו' לב"ד וע"כ גזירת הכתוב הוא א"כ נהי דבכל זאת עדיין נוכל לומר דבשבועה שהוא לחייב עצמו הו"ל קיום יותר בכתיבה מדיבור מ"מ נוכל לשדות נרגא בק"ו ונאמר מה לביטוי שפתים שכן מועיל בעדות משא"כ כתיב' דכשאינו ראוי לבילה אינו מועיל אעפ"י שראוי לכתיבה ולכל הפחו' מודינא לשיטת ר"ת דאילם הכותב שבועתו לא מתחייב דילפי' מעדות:

עוד צריך אני להטיל תנאי בדברי הגאון חו"י שכלל בדבריו ג"כ ת"כ שאם כת' הריני נותן ת"כ מתחייב בכך וזה ליתא כיון דת"כ לא הוי שבועה אלא דס"ל לר"ת דהוי כריתות ברית ומפיק לה מקרא ביחזקאל וביזה אלה להפר ברית והנה נתן ידו כל אלה יעש' לא ימלט וס"ל לר"ת דתקיעת כפו לתוך כפו של חבירו היינו כריתו' ברית עיין בטיו"ד סי' רל"ט ובתשובות מיימוני סוף ספר הפלאה ובמרדכי פ"ג דגיטין סי' תשנ"ז א"כ היאומן לומר שבאומר הנני נותן יד ולא נתנו שיהי' כורת ברית וה"ה בשכותב שקר הריני נותן יד היועיל זה ומה"ט נראה הנהיגו רבותינו הקדמוני' לכתוב בשופרא דשטרא נשבע בשד"א ובח"ח ובת"כ בפועל ממש הכל בלשון עבר ועי"ז הוצרכו לכתוב בפועל ממש ומה צורך לכל זה ולא כתבו בלשון הווה הריני נשבע אלא משום שרצו לכלול גם חומרו' תקיעת כף דחמיר טובא וממש דלית לי' היתר ובזה לא שייך לשון הווה וע"כ הוצרכו לכתוב לשון עבר ובפועל ממש דלא ימצא אמתלא בנקל לטעון על פועל ממש:

וראיתי להגאון נ"בי סי' הנ"ל שכתב דבחרם פשיטא ליה דמועיל בכתב דבחרם לא כתיב לבטא בשפתים. ואני תמה א"כ יהיה חרם חל בהרהור בלבו דהרי הרהור הלב

בשבועה דלא יועיל יליף שמואל ממשמעותי' דלבטא בשפתים ומזה המשמעות בעצמו רצו הגאונים למעט כותב שבועתו ואי נימא דכותב חרמו יועיל דלבטא בשפתי' לא קאי אחר' א"כ הה"נ במהרהר חרמו יחול וישתקע הדבר ולא יאמר ואעפ"י שלפענ"ד פשוט מ"מ נראה להביא ראי' לזה מדאמרינן בש"ס מ"ק י"ז ע"א ההוא אלמא דהוה מצער להההוא צורבא מרבנן אתא לקמי' דר"י אמר ליה זיל שמתי' אמר לי' מסתפינא מיני' א"ל שקולי פתיחא עליה פי' כתוב עליה שמתא כל שכן דמסתפינא מיניה א"ל שקלי' אחתי' בכדא פירש"י שקלי' לכתב שמתא וכו' הרי קמן שזה ירא להוציא עלי' שמתא מפיו משום עוף השמים יוליך את הקול ונתן לו עצה לכתוב השמתא על הספר ולהטמינו בתוך הכד יעי"ש ואם איתא אמאי לא הרהר השמתא בלבו אע"כ דהרהור לא מהני דאע"ג דחרם של ת"ח וראשי עם נפקא לן מקרא סוף פ' בחוקותי וכל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת כמ"ש רמב"ן בתורה ועוד מקרא דעזרא כל אשר לא יבא בעצת השרים והסגנים יחרם כל רכושו ושם לא נאמר ביטוי שפתים (ועוד דהאי כל חרם אשר יחרם קאי נמי אמחרים להקדש גבוה כפירש"י ותרוויי' אתי' מהאי קרא וכי היכי דחרם גבוה בעי ביטוי שפתים ה"ה חרם אדם) מ"מ הכל מטעם נדר ושבועה או אלה וקללה והרהור לא מהני עד שיוצי' בשפתי' ואפ"ה הכתב היה מועיל שהרי כתבי' ואנח בכדא ודוחק לומר שאני התם שהי' תוקע בשופר כמבואר שם דדבר ידוע דשיפורי אינו מעיקר החרם ואינו מעכב והיא רק תוספות בעלמא וא"כ כי היכי דלענין חרם מועיל כתיבה ה"ה לענין שבועה ויש מזה ג"כ ראי' למה שכתבנו: -

מיהו כל זה בכותב הוא בעצמו ובכתב ידו הריני מקבל עלי בשבועה וחרם אבל אם הוא כתב ידי אחר והוא חותם תחתיו יש להסתפק אם מועיל כיון שלא קיבל בפיו וגם לא כתב בעצמו הריני נשבע רק חתם תחתיו ונראה לי דהו"ל כאלו כ' הוא בעצמו וראי' מגט כריתות דכתיב וכתב לה מענין הגט הוא כמדבר אל אשתו הריני מגרשך ואלו אמר לה בפיו כל הדברים האלו אינה מגורשת וע"י כתיבה מגרשת וא"צ לומר לה שום דבר בשע' שמוסרה לידה כמבואר בא"הע סי' קל"ו ובב"ש שם רק מדרבנן פסול ומבואר שם הטעם דהכתב גופי' הוא אמירת הבעל ואפי' להחולקי' דמייתי ב"ש היינו מטעם שכתבתי לעיל דלענין המדבר עם חבירו אין כתיבה כדיבור ע"כ ס"ל דצריך לומר ג"כ בפיו הרי את מגורשת מ"מ מבואר לדיעה קמייתא דמשמע דהלכה כוותי' דכתיבת הגט במקום דבור קאי ואפ"ה האשה בעצמה כותבת גיטה ורק שהעדים יחתמו בצווי הבעל ואפי' הבעל עצמו יכול לחתום וא"צ עדים מן התורה דהודאות בע"ד כמאה עדים דמי כמ"ש רש"י במתני' גיטין פ"ו ע"א עיי"ש וכן הקשה רשב"א בחידושי' ספ"ק דמגילה מ"ט

לא גירש מרדכי את אסתר בחתימת ידו בלי עדים ולא הי' אוושי מלתא יעיי"ש ואפי' מאן דפליג וס"ל חתימת יד הבעל לא מהני היינו טעמא משום דחב לאחריני דפסיל לה אכהן כמ"ש תוס' גיטין ד' ע"א ד"ה דקיימא וכו' עיי"ש בסוף הדיבור ואם כן הרי קמן דאפי' היא כותבת ורק הוא חותם הו"ל בחתימתו כאלו אומר הרי את מגורשת ממני ומותרת לכל אדם וכל עניני הגט וא"כ הה"נ בשטר שכתוב בו בכתיבת יד הסופר והריני נשבע והבע"ד חותם הו"ל כנשבע בפ"מ:

אחר כותבי זאת אתיא לידי ס' תשו' רשד"ם חלק יורה דעה וראיתי סימן פ' בסופו אחר שהעל' באריכות דשבוע' שבשטר כופין אותו לקיים שבועתו ורוצה להכריח שגם הרא"מ הנ"ל בתשובה לא סמך על סברתו להקל אחר כל זה מייתי הך דהר"י הלוי הנ"ל ומענין התשובה נראה שהוא הריא"ן מיג"ש ואעתיק את לשונו וז"ל אחר כמה שנים אנה ה' לידי תשובות הר"י הלוי ז"ל וזה לשונו שני אנשים וכו' וכ' כל אחד מהם בכתב ידו בשבועות חמורות וכו' אם הם מחויבים בשבועה שכתבו בכ"י או נאמר הואיל ולא הוציאו שבועה מפיהם אינם חייבים בה וכו' תשובה אם כתב בכ"י שבועה ונתן לו כ"י חייב הוא לקיים מה שנשבע אע"פ שלא הוציא שם שבועה מפיו ואם לא קיים שבועתו דינו מסור אבל אין לחייבו דבר בדיני אדם הואיל ולא הוציא שם שבועה מפיו עכ"ל: -

הנה מה שפוטרו מדיני אדם כבר הזכרתי לעיל מה שנראה לי בטעמו ומ"מ למדתי ממנו דאינו מתחייב בשבועה אא"כ כותב ומסרו ליד שכנגדו דהמסירה לידו הו"ל כאומר לו כל מה שכתוב בשטר וזה דומה לגירושין כנ"ל: -

אחר זה מצאתי בתומים סי' צ"ו שדחה דברי שב יעקב ג"כ מטעמי' שכתבתי אלא שכ' לבטא בשפתים כמו מפיהם ולא מפי כתבם ותלי' בפלוגתת ר"ת דאם ראוי לבילה שאינו אלם חייב קרבן שבועה וכבר כתבתי לעיל דמשפתים נמי לק"מ ומ"ש מתוס' סוטה כ"ז ריש ע"ב ראיתו ראי' לענין אם המשביע מדבר והאלם כותב אמן שאין מוכח מתוך הכתב על מה קאי האמן ואין להסוטה להוסיף דברים מה שלא אמרה תורה ואין לה לכתוב אלא תיבה א' אמן ואין מוכח מתוך הכתב אהי קאי אבל הכותב הריני נשבע שבועה גמורה היא ועיי' קצה"ח שם - ודברי שבות יעקב דמייתי תומים בלא"ה אין להם שחר שכ' שלא היה צריך ש"ס לאתויי מואמרה אלא מגוף השבועה וצ"ע אי לאו דכתיב ואמרה ה"א דאינה אלא לשמוע קול אלה כמו בשבועו' עדות והכהן שאינו אלם משביע אותה בע"כ לכן צריך לאתויי מואמרה אמן:

היוצא מדברינו לדינא אם נכתב בשטר שכבר נשבע לא מיחשב כנשבע אלא מודה שכבר נשבע ע"כ אם נותן אמתלא מוספקת למה כתב כן ואומר שמעול' לא נשבע אז

אפי' כתוב בפועל ממש מ"מ אין ב"ד יכול לכופו ומ"מ אם בעצמו יודע שנשבע יחוש לעצמו מדין שמי' (ב') אם אינו נותן אמתלא מוספק' אזי אם לא נכת' בפועל ממש מ"מ כופין לקיים שבועתו דאין לב"ד אלא מה שעיניהם רואות ואם לא כפוהו ב"ד והוא יודע בעצמו שלא נשבע אין לו לחוש לדיני שמי' ולא אמרי' בהודאתו זאת שויא נפשי' חתיכ' דאיסורא:

(ג) אם נכתב בלשון הווה הריני נשבע או מקבל בחרם ומסרו מידו ליד חברו אפי' לא קרא בפיו וגם לא נקרא לפניו ולא אמר הן ולא שום קבלת דברים ואפי' איננו כתב ידו אלא כתב הסופר והוא חתם או עדים חתמו בציוויו והוא מסרו ליד חברו הרי עונש השבועה כרוך בעקבו וכן עונש החרם ולמאי דקיי"ל דעונש ממון עונשים מן הדין א"כ גם ב"ד כופין אותו לפרוע לחבירו מה שמתחייב ע"י השבועה:

(ד) כל זה בשבועה וחרם אבל בתקיעת כף אם כתיב הריני נותן ת"כ אין בזה ממש אבל אם כ' כמודה שנתן כבר ת"כ בפ"מ אזי דינו כדלעיל בהודאה דשבועה וחרם:

(ה) ולענין היתר בשלשה הדיוטות או אשה דמיפר לה בעל דינו כשארי שבועות אם אינו על דעת וטובת חבירו יש להם היתר ואם היא לטובת חברו אין לו היתר כמבואר בי"ד סי' רכ"ח:

גלל כן האנשים האלה אשר באו על החתום ומסרו ליד מעלתו שטר הרבנות לתועלתו והוא עשה עמהם טובה ושם נאמר שנשבעו וקבלו בחרם על עצמם לקיים כל תוקף א"כ עונש השבועה והחרם כרוך בעקבותם עד יבואו וירצו את רום מעלתו ואמנם אם מעלתו בעיניו יראה כי האיש אשר קבלו עליהם הוא ירא ה' וראוי להוראה אל נא יהי אכזרי מלמחול ויתן להם רשותו ורצונו והיא כבודו ותהלתו אך בזולת זה אל ישא פניו לתורה ח"ו להיות מסייע לרבים חללים ח"ו ומובטחני בבני ישראל שישמעו לקול מורים ויזכו לעלות בהר בית ה' בראש ההרים וה' קרנו ומזלו ירים הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רכח

שלום וכ"ט לידידי ורב חביבי ה"ה הרב הגאון המופלג המפורסם כערוגת הבושם גן הדסים גל אגוזים כמו"ה יהושע יצחק מאיר נ"י אבדק"ק דוקלא יע"א:

יקרתו הגיעני ע"ד בחור ובתולה שנשבעו ז"לז בשבועות חמורות שישאו זא"ז ושלא ינשאו לאחר וכשהודיעו לאבי הבתולה כי נפשם קשורה ז"בז גם כי עדיין לא ידע משבועה אמר לכשאשיא בתי אבל עדיין אינני חפץ להשיאה לאיש והדבר מובן גם כי יודיעוהו משבועתם יענה ככה ויעגן הבחור וכבר הגיע הב"ח לבן כ"ה שנים והבת

לי"ח שנים והאריך פאר רום מעלתו ולהיות בעו"ה כעת אינני במזג השוה לא עת טיול ברחובות מה שא"צ למעשה וכבר כ' הרמב"ן בפתיחה לדיני הגרמי אם אינני מרויח אלא העתקת דברי קדמונים ולהסביר ולהבין דבריהם די:

הנה בתשו' חו"י סי' ס' בעשיר מופלג שתקע כף לנער קצב שאם ישמש בתו בחלי' במגפה ותתרפא ישיא אותה לו ושוב חזר העשיר וכ' שם הגאון ז"ל כל החלוקים שאפשר שיפלו בענין זה וכ' שראוי לכוף לבת ולאב לקיים שבועתם ואם יאמר האב יקחנה בלי כסף אף כי אומדן דעת סתם הת"כ הי' שיקחנה כדרך עולם עם נדן הראוי או עישור נכסי מ"מ יטעון האב די לו שכר שיקח בתי בחנם וכו' ועוד אפי' אמר שבלבו הי' לתת לו נדן ועכשיו חוזר בו אין לכוף על נדן כי אינו חייב אלא מה שהוציא בשפתיו ולא על דברים שבלב וכו' כ"ש אם היא נתנה ת"כ ולא האב שלא נוכל לחייב האב כלל לתת לה כמשפט הבנות רק עצהי"ט עכ"ת דבריו:

והדברים ק"ו התם אלי' הוא נשא את נפשו לשמשה במגפה ולא הי' שום פריצות וענין רע בדבר וברצון האב וידיעתו אין לחייב האב לתת להזוג כסף או שוה כסף רק עצהי"ט מכ"ש בנידון שלפנינו שאין לחייב האב אדרבה מצוה לשלחה ריקם ותוסרנה כל הנשים והבחורי' המיחדים עם הבתולות ובאי' לידי כך שישבעו ז"לז ואם כי כ' שגילת' לו מסתרותי' ועשה עמה טובה גדולה עד שעי"ז נשבעה לו והוא לה והאבות לא ידעו מסודות אלו מסתמא הרבה דברים היו ביניהם עד שגילתה לאיש נכרי מסתורות מה שלא נגלו לאבותי' מסתמא הי' קרבות ביניהם וברוב דברים לא יחדלו פשעים וחטאים הרבה ואם ככה אתה עושה לא הנחת בת לאאע"ה יושבת תחת אבותי' כי יבואו פריצים ויחללוה יפתוה וידברו על לבה וישבעו ז"לז ושוב ע"כ יתן האב פרנסת הבת ונדן חלילה לא תהי' כזאת בישראל ואם הב"ח תקפה עליו משנתו כפי הנראה ממכתב תעודה שבידו מרבותיו כאשר שלח לידי לעומת זה תקף עליו יצרו ככל גדול מחברו יצרו גדול ממנו ומ"מ פחז כמים אל תותר ע"כ אינני רואה שום אופן לחייב אבי הבתולה בשום דבר אפי' על צד הישר והטוב כי ההיפך הוא היושר והטוב:

אמנם בכ"ז כופי' זא"ז לקיים שבועתם ויכנסה ערומה כי לא התנו בשבועת' ע"מ שיותן לה נדן וגם הדע' הי' נותן מעיקר' שלא יתן להם האב ויקצף קצף גדול ואפ"ה נשבעו ז"לז וק"ו מהא דחו"י הנ"ל אמנם היא תאמ' בוא לעירי ושם נעשה שמחת נישואי' ואם אינו רוצה היא פטורה ואם ירצה הוא ואך יהי' אונס שלא יכול לעשות נישואי' בתוך העי' שלא יניחנו ראשי הקה' או ע"י שום דבר הרי גם הוא פטור משבועתו ודבר זה למדנו מתשו' המיוחסת סימן רע"ח במי שנשבעו ז"לז והיא רוצית להנשא בעירה והוא רוצה

להוציאה מפני שאנוס שאינו יכול לכנס העירה פס' רמב"ן שניהם פטורים היא פטורה שידוע דרך בנות ישראל להנשא בעירן ולא לעשות נישואי' באתרא דלא ידעא לה ודרך בעל אבידה לחזור אחר אבידתו וה"ל כמפורש וכהתנה בשעת השבועה ושוב הוא פטור מחמת אונס ודברי רמב"ן אלו מובאי' בהגה' ש"ע י"ד סי' רל"ב סעי' וי"ו אלא שהרמ"א העתיק כשהיו שניהם מעיר א' משמע אם הי' החתן מעיר אחרת סברית וקבלית לצאת עמו לעירו וע"ז השיג הש"ך סקמ"ג דבתשו' לרמב"ן מבואר אפי' הבעל מעיר אחרת חייב לישא אותה במקומה וז"ל רמב"ן שם הקפדת הכל היא זו שלא להוציא בתולת ישראל ממקומה קודם נישואי' והקפדה ודאית היא זו וכענין שאמרו בקידושין האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני וכו' משום דאמרה ממלא עלי מילי וכ"ש שהאיש מחזר אחר האשה וכו' כ"ש עכשיו שהכל מקפידי' בדבר זה בכל מקום וסתמן של משדכי בנותיהן דעתן שינשאו במקומן אפי' הי' הבעל ממקום אחר וכו' ובריב"ש סי' קע"ז כ' עוד טעמים מדנפשי' והעתיק ב"י בא"ע סי' ע"ה וחלקת מחוקק שם סקי"ד אלא שהתשב"ץ ח"א סי' צ"ז נחלק שם על הריב"ש באותו מעשה וכ' וז"ל וכיון שבעיקר הדירה הוא נאמן וכ"ש בענין הנישואי' דהשתא בדירה דלעולם מהימן בדירה דלפי שעה לא כ"ש ועוד מה טענה יש לעשות נשואי' בתוכם לא נתפרש יפה בשאלה טענתיהו במאי וכו' אבל אם הבעל אמר טריחנא ועבידנא סעודה לפי כבודי ולפי כבודה בברשך שהוא מקום דירותינו מה איכפת לה בזה אין זה כ"א רוע לב עכ"ל ואפשר אפי' אחר ששמע טעמי הריב"ש המועתקי' בחלקת מחוקק הנ"ל עדיין לא חזר בו משום שאפשר שקבל עליו הבעל ג"כ אונס סכנת הדרכי' משבי וחולי וקבורתה אך עכ"פ לא ראה דברי תשובת רמב"ן הנ"ל ואלו ראה אותה לא רפרף והב"ש סי' ע"ה העלים עין מהנ"ל וכ' מ"ש וכבר השיג עליו בית מאיר ואין לזוז מפסק רמ"א שוב ראיתי מורי בק"א להפלא' סי' ע"ה סק"א העלה דר"מ מר"ב וטור ס"ל כן ע"ש:

נמצא קלקלתו היא תקנתו שהיא תעמוד על דעתה שלא תינשא לו חוץ לקהלתה ואנשי העיר בודאי לא יניחוהו ע"י השתדלות האב שהוא נכבד בן הרב אב"ד ולא לכבודו ולכבוד הקהלה יהי' זה ואז ינקה מאלתו אבל אין לומר שמסתמא עלה כך בדעתם שלא יניחוהו לישא בעירה והוה כאלו התנה היא לצאת חוצה לעירה זה אינו ברור כ"כ וה"ל דברי שבלב ואינם דברי' ולא שייך בזה אנן סהדי וק"ו ממ"ש תשו' חו"י שהעתקתי לעיל:

ואם אולי תאבה האשה ללכת אחריו או הקהל לא ימחו הנישואי' באופן שאינו נפטר משבועתו ע"י הנ"ל אך תאמר היא מה שאמר אבי' עוד חזון למועד ולא קבענו זמן לשבועתינו הנה דבר זה עיניו ראו במהרי"ט סי' קל"א אלא שראיתי במ"כ שגה

קצת בהבנת מהרי"ט אכתוב תוכן דבר ויתבטלו כל פלפוליו דפר"מ התם הי' המעשה שנשבעו על הנישואים וכתבו שראובן חייב לשמעון סך עצום לפרוע לו ואולם אם ישא בתו ימחול לו חובו זה ושוב התחייב החתן סך עצום לחותנו ואולם אם ישיא לו בתו ימחול חובו ונשבעו ז"לז על כל האמור ועכשיו טוען צד א' לא זמן לפירעון ולנישואי' אמתין עד שנת היובל ועז"כ מהרי"ט בודאי מסוגי' דבטלו ולא בטלו במכות מבואר דאינו לוקה לעולם שיכול לומר עדיין יש לי זמן לתקן ונהי שעכ"פ כופים אותו מיד לקיים מצותו רק שאינו לוקה אבל כופי' אותו מיד לקיים אם אפשר התם היינו טעמא משום שעבר עבירה ועליו לתקנו בקיום מ"ע אין מניחים במכשלו ומי יודע מה יולד יום וימות באין מוסר אבל היכא דליכא עבירה רק נשבעו לעשות דבר פלוני יוכל לדחות מדחי אל דחי אלא שמצינו ס"פ מרובה מי שנדר לישא אשה ולקנות בית בא"י אין כופי' אותו ליקח מיד אלא שיזדמן ההגון לו משמע אם יזדמן כופי' אותו התם דבר מצוה שאני הוה כמפרש ליקח מיד ולאלתר כשיזדמן נמצא בנדרי הדיוטות אין כופי' ויכול לדחות משא"כ בדבר מצוה והשתא בנידון מהרי"ט שהענין כלול משני דברים א' שידוכי הבת שמצוה בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה ושלא לעגן האיש לבטלו מפ"ו והענין השני הוא חיובי ממון שזה נשבע שחייב לו אלא שימחול ע"י נישואי' וזה נדרי הדיוט ויכול לדחות בפרעון הזה עד היובל כי יאמר עוד אשא בתך ונמחל החוב וע"ז כ' הרי"ט אי הי' עיקר עסקם במ"ומ ושוב עלה על דעתם לתלות מחילת הממון בשידוכי' הי' העיקר הממון והוה נדרי הדיוט ועוד חזון למועד אך כיון שהכל נעשה בשעת שידוכי' ר"ל שלא הי' עסקיהם אלא בשידוכי' והחיוב הי' רק לבטחון על השידוך ולהשמר מאסמכת' עשו חיוב גמור ותלו המחילה בשידוכי' אבל השידוכי' שהוא המצוה הוא עיקר ע"כ זמן פרעון הקנס כזמן השדוכי' משתבעה לינשא נותני' לבוגרת למ"ד יום ושוב חל הקנס וצד אחד פטור משבועתו ונושא אשה אחרת אלו תוכן דבריו וא"כ בנדון שלפנינו שכל עצמן לא היו אלא שידוכי' ופתוי' ועל זה נשבעו ע"כ שולחי' לה התראה שהוא תבעה להינשא לו אפי' ערטלאי בעירה וקובעי' לה זמן לפי הרגיל לתקן עצמה [כי שלשים יום בזמן הזה בציר מהכיל כל צרכי' ובפרט שהיא עזובה וגלמודה מאבותי'] ואז בעבור הזמן הוא פטור וישא אשה במקום שלבו חפץ והשבועה כרוך על עקבה ואפשר ה"נ הוה תחלתו עבירה וסופו לתקן בהצעת המטות בהיתר כבמנחות מ"ד ע"א וא"כ כופין לקיים כמו בטלו ולא בטלו ויש מקום שתפטור גם היא משבועתה באופן שכ' רשד"ם סי' ק"ד ג"ז אכתוב שעי"ז יתבטלו כמה ניירות שכ' פר"מ והוא בן אלמנה נשבע לא' שישא בתה ומלבד השבועה קיבל נזירות שמשון וכשנודע לאם עשתה מעשי תעתועים והרעשה כל

העיר ונשבעה שמאבדת ביד כל הונה ורכושה כי רב עד שהחותן והבת לא יכלו לסבול ונתנו לו רשות להתיר שבועתו אך נזירות שמשון אין לו היתר עז"כ מהרשד"ם אמת רמב"ן כתב כי אין נדרי שגגות אלא שהי' השגגה בגוף הנדר אבל אם הי' חפשי בשעתו ואח"כ ארעו אונס אין כאן נדרי שגגות וק' מזה על תשו' הרא"ש בא שנשבע לתת נדן לבתו כך וכך ושוב נתיאשו חובותיו ולא נשאר לו כ"א ביתו וכתב רא"ש לא נשבע זה עד"ז למכור ביתו וללון בחוץ על כן פטור מהשבועה והוא בש"ע י"ד סי' רל"ב סי"ו ותי' מהרשד"ם דהרא"ש לאו מטעם נדרי שגגות פטר לי' אלא מטעם אנן סהדי והוה כאלו התנה בפירוש שאם יארע לו כך פטור משבועתו וכזה לא הוה דברי' שבלב שה"ז מבואר לכל ולא התנה כהתנה [פי' דבריו עד"מ אונס פסקי' מברא אם הוא אונס דשכיח ולא התנה אמרי' סביר וקיבל אפי' פסקי' מברא יקיים דברו אשר דבר אבל משום שאין לומר אנן סהדי דאדעתי' דפסקי' מברא לא התנה דאיזה אנן סהדי דאפשר שיהי' מרוצה בזה שלא לבטל דבריו ע"י פסיקת מברא ואע"ג דעכשיו צווח מ"מ ה"ל דברים שבלב כיון שלא התנה אונס דשכיח אבל הכא אע"ג עניות שכיח לא בעי להתנות שאם יעני לא יתן לה נדן דכ"ע ידעו דאין אדם לן בחוצות ומשיא בתו ואין זה דברים שבלב וכאלו התנה דמי] נחזור למהרשד"ם שכ' צעקת והרעשת האם באופן הנ"ל י"ל אנן סהדי אלו הי' יודעי' לא נשבע שהרי קמן שאפי' שכנגדו מוחלי' לו וא"צ היתר וכולי האי ואולי אם יסכימו עמו ב' בעלי הוראה ע"ש ובס' באר היטב קטן סי' רל"ב נתן מכשול בהעתקתו ע"ש והשתא אם יארע הכא דבר כעין זה אפשר שגם היא תפטור משבועתה וטוב שיעמדו באמונתם ע"י מעשה חולדה ובור מס' תענית:

אך אם ירצו וימחלו ז"לז שיתירו שבועתו ע"י ג' אין אנו צריכי' לחוש שמא א' מהם אנוס כיון שהוא אומר שרוצה בהיתר נדר חברו שוב דברים שבלב אינו דברי' דוקא אם אנו כופי' עד שיאמר רוצה אני שדבריו שבלב ואונסו מבואר לפנינו אז צריכי' אנו לתי' ש"ס ניחא לי' דלהוי כפרה או מצוה לשמוע דברי חכמי' כמו שהסביר הרמב"ם ספ"ג מגירושין אבל כל שאין אנו כופי' וזה בא ואומר רוצה יהי' מאיזה טעם שיהי' אין אנו אחראי' לדברי' שבלב וזהו הדרך היותר מחוור מן הכל והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי בכל חותמי ברכות א"נ:

תשובה רכט

נשאול נשאלתי מההוא מרבנן דדחיקא שעתא טובא לאבותיו והמה מכובדים בני טובים ואינם יכולים להתפרנס מקופה של צדקה והבן אין ידו משגת לתת להם כל צרכם כי טיפולו וצרכי ביתו מרובים מהו שיכול ליתן להם מעשרו שרגיל להפריש מממונו מבלי

תת לשום עני אחר הן קרוב הן רחוק עד שיתפרנסו אבותיו בכבוד בריווח ולא יכשל במה שאחז"ל כל הנותן מתנותיו לעני א' מביא רעב לעולם כבש"ע י"ד סימן רנ"ז סעי' ט':
לע"ד לא מבעי' דאיסורא ליכא אלא חיובא נמי איכא ואינו רשאי לתת מעשרו לשום עני טרם שיהיה לאבותיו מסת די פרנסתם וראי' ממ"ש תוס' פ"ק דקידושין ל"ב ע"א ד"ה אורו לי' וכו' בשם שאלתות פ' יתרו וכ"כ הרא"ש דהא דקיי"ל כיבוד משל אב היינו דאית לי' לאב אבל כי לית לי' ורווח לבן צריך הבן לתת ומייתי מהירושלמי דמפיק לי' נמי מקרא ועל זה העלו והסכימו פוסקים דהיינו מתורת צדקה וכופים על זה כדרך שכופין על הצדקה כבפ' נערה שנתפתתה שכופין לזון בניו וקשה כל האריכות הזה למה ומה צורך לראי' פשיטא שכופין על הצדקה כפי השג יד וליתן צדקה ומעשר וממילא כל הקרוב קודם כדכתיב את העני עמך ומי קרוב יותר מאביו אע"כ לומר אע"ג דבשארי עניים קרובים מצוה לחלק אבל באביו צריך ליתן לו את הכל והטעם נראה פשוט דהאיכא למ"ד נמי משל בן ונהי דלא קיי"ל כוותי' אלא משל אב מ"מ פשוט דלאו דוקא משל אב אלא שלא יהיה בו חסרון כיס לבן וכיון דהאי מעות צדקה אין בו חסרון כיס לבן כלל והוא ממון שאין לו תובעים ורק טובת הנאה להבן וממילא מחויב לתתו לאב משום מצות כיבוד וכן משמע מלשון רמ"א בש"ע סי' ר"מ סעי' ה' ע"ש ומלשונו משמע שכל מה שחייב ליתן לצדקה צריך לתתו לאביו וא"ש השתא דמייתי ליה ירושלמי מקרא דכיבוד וקשה כיון דאינו אלא מטעם צדקה מאי שייטי' דקר' דכיבוד הכא ולהנ"ל ניחא שיהי' צרי' ליתן לו כל מתנותיו:
ומה שהקשה בד"מ דמלשון שאין הבן צריך להחזיר על הפתחי' לא משמע כן דהרי אפי' אי אינו צריך להחזיר על הפתחי' נמי אינו מחוייב לתת צדקה כל כך לא ידעתי מנ"ל הא דודאי משמע מדין תורה כל שיש לו פרנסת יומו צריך ליתן המותר לעני רק חייו קודמים אבל כל שיש לו די פרנסת יומו יתן שאר ממונו לעני הצריך רק באושא התקינו שלא יבזבז אדם יותר מחומש וסמכוהו אקרא עשר אעשרנו לך ובמקום כיבוד אב לא תקנו והניחו על דין תורה שאם אינו צריך להחזיר על הפתחים כל שיש לו די חייו יתן הנשאר לאבותיו:
ומה שהקשה מ"ו הגאון בהפלאה בקידושי' על שיטות הסוברים דבאין לו לאב מחויב הבן מטע' כיבוד ממש א"כ קשה מכתובות מ"ט דאר"ל באושא התקינו הכותב כל נכסיו לבניו הוא ואשתו ניזונים מהם משמע הא לא כ' נכסיו אינם ניזונים מהם ותיפוק לי' מטעם כיבוד ניזונים יפה תי' ז"ל דנ"מ לענין ירידה לנכסיו דמתורת כיבוד נהי דכופי' עד שיאמר רוצה אני אבל אין יורדי' לנכסיו משא"כ מתקנת אושא ע"ש והוא פשוט

ועוד נפקא מיני' דאם איכא בנים הרבה וכ' לאיזה מהם נכסיו אי ליכא תקנת אושא מחוייבים כולם לזונם בשותפות אבל השתא דאיכא תקנת אושא אותם שזכו בנכסים יזונו ואידך פטורים דה"ל כאלו אית לי' לאב דהרי אית לי' הני נכסים ופטורים הבנים לזונו משלהם ועוד נפקא מיני' לתקנות אושא בשייר לעצמו במתנתו מזונותיו כל ימיו ולא בעי למיעבד עבידתא להתפרנס ממעשי ידיו משא"כ בתורת כיבוד דוקא כי לית לי' לאב ולא מצי להתפרנס כלל ממעשי ידיו אבל כל זמן שיכול להתפרנס ממעשי ידיו לאו כל כמיני' להטיל עצמו על בניו ועוד נ"ל אי לית ליה מדילי' יכול ליטול מעשר עני מאחרים אם ירצה וירוויח הבן אבל הכא שיש לו נכסים ששייר לו בהם כח מזונות כל ימיו ה"ל כמי שיש לו מאתים זוז ואסור לו ליטול משל אחרים כל זה ברור מיהו לא קיי"ל כתקנת אושא:

ודעת מהרמ"ל בתשובה סי' קל"ו דרמב"ם מספקא לי' אי כיבוד משל בן או משל אב ע"כ פסק שב ואל תעשה שאין הבן מחויב לזונו משלו וכשזורק האב ארנקי של בן יהיה הבן שב ואל תעשה ולא ימחה ע"ש וזה נ"ל דוחק ויותר נ"ל תי' כ"מ דעד היכן כח כיבוד א"וא שיזרוק ארנקי היינו ממדות חסידות והא דלא משני ש"ס הכי נ"ל דהיינו דקאמר הש"ס כי הא דרב הונא קרע שיראים באפי רבה ברי' דהאי עובדא צ"ע מאי שייטא הכא לתי' הש"ס ועוד צע"ג ק' תוס' דאע"ג דמחל ליקרי' ה"ל כנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דצריך כפרה ומ"ש תוס' דהודיע לו קשה להלום אם הודיעהו קודם מעשה הריני רוצה לזרוק ארנקי ואם תכעוס אני מוחל הרי הודיעו ולא יכעוס ולא הועיל ר"ה כלום אך הענין כמ"ש הפוסקים דלאחר שזרק אסור להבן לכעוס כלל דמאי דהוה הוה אך קודם שזרק ליכא אלא מידות חסידות ור"ה רצה לנסות אי יהי' בו מדת חסידות שלא ימחה בו בתחל' וליכ' בזה לפני עור דא"נ ימחה בו אין כאן עברה אך הש"ס פריך דלמא אחר שקרע יכעוס ועבר אלפני עור ומשני אחר שקרע הודיעו מיד אני מוחל ליקרא דידי אם תכעוס ועיקר נסיונו של ר"ה הי' שלא ימחה בו בשעת קריעה והא דקא' כי הא דר"ה הוה תי' אחר אקו' הש"ס כמו אי נמי או הרמב"ם גרס א"נ כנלע"ד:

תבנא לדיננא דלמאי דקיי"ל דאם אין לו לבן מותר ליתן לאביו מעשרו א"כ ממילא חייב ליתן לו כל מעשר וצדקה שיש לו ליתן עד שיהיה לאב די מחסורו אשר יחסר לו ועיי' בדברי מהר"מ מר"ב שבש"ך סי' רמ"ט סק"ג שהגיה הש"ך מכ"ש לבניו ולפע"ד אותה ההגה' צ"ע מאי כ"שכ איכא דבאב איכא מ"ע דכיבוד ובזה הוא קודם לבניו אבל נ"ל להגיה דאפי' לאביו הי' מותר אם לא משום כבוד אביו אבל לבניו מותר ועיי' סי' רנ"א

בש"ך סק"ה. הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי פה ק"ק פ"ב יום ד' א"ח דפסח תקע"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רל

רב שלום למר ולתורתו אשרי הורתו ה"ה י"נ הרב הגאון המא"הג חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כקש"ת מו"ה מרדכי נ"י אב"ד ור"מ דק"ק שטאמפי יע"א:

נכבדות המדובר אודת דברי רמ"א בי"ד סי' רמ"ה ובש"ך שם סקי"ד וט"ו יע"ש מלתי כבר אמורה כי עין רואה בגוף דברי מהרי"א ומהרי"ו יראה כי אין אלו נאמרים אלא בימיהם שלא קבלו הרב כפועל אלא כל ת"ח הנהיג בני עירו שהיה דר שם וממילא היה לו פרס הקצוב מחופות וקידושין וכדומה אע"ג כי דין תורה הוא שת"ח הממונה פרנס על הציבור בני עירו עושין לו מלאכתו ומחוייבים ליתן לו פרנסתו מ"מ כיון שלא שכרוהו כפועל אלא שבחא דאתיא ממילא א"כ אם יבוא לשם אחר וינהיג גם הוא רבנות מי ימחה בידו אבל בז"הז שמקבלים רב ועוקר דירתו ממקומו ובא לכאן וקוצבים לו שכירתו כמו שמשכירים פועל ואלי' הוא נושא נפשו ונפשו' ביתו ובתוך אותו הקצבה הוא שכרו מחופות וקידושין וגטין וכדומה א"כ פשוט שהבא בגבולו לא טוב עושה בעמיו וגרע מיורד לאומנות חברו שהאומנות הוא הפקר אלא שזה בא ויושב בצידו אבל הכא כבר זכה זה הרב בכל רווחא דעבידי דאתי בגבולו ואסור ממש לשום אדם לפקוח פרנסתו בזה והרי זה כגוזל ממש ודבר זה פשוט מאוד ואין ראוי להאריך ומ"ש מהרי"א על שכר זה אנו בושים כמו שהעתיק הש"ך היינו כנ"ל שהיה הרב יושב בעירו ולא רצה ליתן קידושין וגיטין עד ששלמו לו כך וכך ובודאי ע"ז אנו בושים כי הוא מחויב לעשות בחנם והם מצווים לעשות לו מלאכתו ואפי' אם הם עוברים עליו הדרך ואינם עושים מלאכתו מ"מ הוא לא יעבור ארחות צדיקים ליטול פרס מעשיית מצוה ומלמוד תורה והלכות גיטין וקדושין וכדומה ע"כ כתב על פרס זה אנו בושים אבל לאחר ששכרוהו הקהל כפועל והביאוהו ממקומו לכאן והראו לו מקום לפרנסתו מגטין וקידושין א"כ הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל אולי הקהלות פעלו און שהטילו פרנסת הרב על אלו היחידים אבל הוא אינו נוטל פרס מקידושין וגיטין כלל אלא שזה הוא שכרו על עיקר ישיבתו בכאן והראו לו מקום לגבות מבעלי חתנו' וכדומה ואין בושה כאן על נטילת פרס זה אם יטלנו בדרך כבוד וכל המקפחו גוזל וחומס לפע"ד וזה פשוט בעיני והיה זה שלום כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת:

תשובה רלא

שלום וכל טוב לי"נ הרב המופלג הח"וש כש"ת מהו' איצק נ"י אב"ד דק"ק מאר יע"א:

יקרתו הגיעני פה אני בן כפר עוסק ברפואות ונפשו בשאלתו נידון ההוא מרבנן שהשיא בנו שהוא בחור מופלג והשיאו לבת ת"ח והתחייב ליתן בכל שבוע ג' זהב מינץ להרב שיזון הזוג על שולחנו משך ששה שנים רצופים כדי שילמוד הבן אצל חותנו הרב נ' והן עתה כבד עליו עול הסבל ושאל אם מותר ליתן סך הנ"ל ממעות מעשר שרגיל להפריש מן הריוח שיזמין לזה:

ברמ"א בהגה' י"ד רס"י רמ"ט בשם מהרי"ל שאין לעשות שום מצוה ממעו' מעשר כגון נרות ב"הכנ וש"ך כ' בשם מהר"מ דיכול לעשות בו מצות ולפרנס בניו הגדולים ע"ש ובבאר הגולה על הגליון שם כ' דוקא מצוה שחייב בלא"ה אבל מצוה שאינו מחוייב מותר ליקח ממעות מעשר נ"ל שיצא לו כן שראה בד"מ דמייתי מהרי"ל הנ"ל וסיים בו וכן משמע בביצה כ"א ושם נאמר האומר הריני נזיר ואגלח ממעות מע"ש הרי הוא נזיר ואינו מגלח ממעות מע"ש דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין וחשב הוא דה"נ היינו שאין לו ליקח ממנו מצוה דמיירי מצוה שחייב בלא"ה לעשות ואינה בא' אלא מן החולין אבל מצוה שאינו מחויב בלא"ה לעשות שפיר יכול ליקח ממעות מעשר ולפ"ז לא פליגי מהרי"ל ומהר"מ מר"ב שבש"ך אבל במח"כ שגה ברואה דבמהרי"ל הל' ר"ה ובתשובה סי' נ"ו כ' להדיא הטעם משום דמעשר שייך לעניים ואיך יכול ליקח נרות ב"הכנ ממעות עני' אפי' לא יהי' חייב בהם בלא"ה מ"מ איך יכול לגזול עניים ולו אין לו בהמעות אלא טובת הנאה ולא יותר ואפי' למ"ד דבר שבחובה באה ממע"ש עיי' מנחות פ"ד היינו לגבוה דמע"ש ממון גבוה יכול להביא תודתו ג"כ לגבוה ממעות מע"ש אבל מעשר עניים לא עלה על דעת אדם מעולם שיעשה מצוה במעות עניי' ולא היה צריך רמ"א להביא ראי' מביצה כ"א אלא יען דהך מעשר כספים איננו חיוב ממש יש מפרישים ויש שאינם מפרישים וא"כ בודאי אי לא היה נוהג להפריש מעש' מי יתבענו ומי יכפנו ה"א דאינו גוזל עניי' ע"כ מבי' ממס' ביצ' כ"א האומר הריני נזיר אעפ"י שאינו מחוייב להזיר עצמו בנזיר מ"מ מכיון שאמר הריני נזיר מיד מתחייב בכל קרבני נזיר ושוב כשאומר ע"מ שאגלח ממעות מע"ש לאו כל כמיניה ה"נ מכיון שהנהיג ג' פעמים להפריש מעשר מריוח שלו ולתתו לעניים שוב כל מה שיפריש מעשר הוה ממיל' לעניים ולאו כל כמיני' לקנות ממנו נר לב"הכנ אפי' אינו מחויב בהם ודברי באר הגולה תמוהים ומינה אם מיד בתחלת התנהגותו להפריש מעשר כספי' התנה שיכול לעשו' ממנו דבר מצוה מודה מהרי"ל למהר"מ שבש"ך ואין כאן מחלוקת:

ודברי ש"ך נדפסו בטעות ג"כ במ"ש דיכול לפרנס בניו הגדולי' ק"ו מאביו משום כבוד אביו וכ"ש בניו וסיים ש"ך משמע אפי' יש לו לפרנסם ממ"א וצ"ע היכי משמע כן מאביו

למד ובאביו אמרו תבוא מארה מי שפרנס אביו ממעשר אם אפשר לו לפרנס בלא"ה אבל האמת יורה דרכו כי ט"ס וצ"ל לולי כבוד אביו פי' שהרי יכול לפרנס אביו ממעות מעשר אי לאו משום כבוד אביו אמרו תבוא מארה למי שפרנס אביו ממעשר משום בזיון לאביו אבל בנו שאינו חייב בכבודו מותר לפרנסו ממעשר אפי' יש לו לזונו ממ"א יכול ליתן לו ממעות צדקה אדרב' ענייי קרוביך קודמין: אמנם ראיתי במורי הפלאה על התורה פ' ראה כי יהיה בך אביון באחד שעריך דדריש ספרי אביון התאב תאב קודם ושוב דריש ענייי עמך קודמין וכו' וענייי קרוביך קודמין כ' ז"ל לכן הקדים התאב תאב קודם לומר ענייי עירך קודמין לענייי עיר אחרת היינו אם שניהם צריכים למזון או לכסות אבל אם ענייי עירך יש להם כדי חיותם אלא שאין להם הרוחה כלל לזה ענייי עיר אחרת קודמין לענייי עירך דהתאב תאב קודם עוד דריש בספרי כי יהי' בך אביון בך ר"ל בעצמך היינו בני ביתו קודמין אף לבני עירו ואמר הגאון ז"ל דלהכי כתיב כי יהיה בך קודם אביון לומר לענייי בני ביתו וכדומה לא אמרי' התאב תאב קודם אלא קודמים בכל צרכיהם אפי' לענייי עירך שאין להם מזון ומחיה כלל:

נמצא לנידון שלפנינו אם מיד בשעת נישואים היה דעתו לחייב עצמו לפרנס הזוג ששה שנים ממעות מעשר ש"ד ומ"מ נ"ל מהיות טוב יחלק המעשר ויתן חציו לעניים דעלמא וחציו לבנו דוגמא להא דתנינן משנה וי"ו פ"ח דפאה היה מציל וכו' ע"ש:

אך אם בשעת חיובו בשעת נישואים לא היה דעתו ליתן ממעשר שלו הרי חייב עצמו בשטר לפרנס הזוג ששה שנים ואין אדם פורע חובותיו ממעשר ואפילו מי שאנס המלך גרנו חייב לעשר שלא יפרע חובו ממעשר. הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי: בכפר ראציסדארף יום ד' ר"ח אב תקצ"ג לפ"ק:

תשובה רלב

שלום וכ"ט לידידי הרב המא"הג החרוץ המופלג זית רענן יפה פרי תואר כמה"ו בער ני' אבד"קק אייבשיטץ:

יקרת כבודו הגיעני נידן מי שמת והניח ספרים שכתב עליהם שהם ממעות מעשר מקרוביו ושישאילם לאחרים כל ימי חייו והאפוטרופסי' על יתומיו העניים המחוסרי' לחם רוצים למוכרם לפרנסת היתומי' וטוענ' שלא כ' אלא כל ימי חייו ואחר שמת יכולים למוכרם:

בפ' האשה שלם קט"ו ע"ב מצא כלי וכ' עליו וכו' אימא אישתלוי אישתלי וכו' אימא לפנחי' שבקי' ולכאורה שנפקותא דלשנוי' אימא לפנחי' א"כ אפי' היכא דלא שייך פינה כגון שהספק על הכלי עצמו מ"מ אמרי' שמא לא הי' הקדש מעולם וכ' כן לפנחי' ואף ע"ג

דלענין איסורא דתרומה וקודש קיי"ל כרבנן דרבי יוסי כדפסק רמב"ם פ"ו ממע"ש הל' ח' מ"מ בדיני ממונו' מודו רבנן לר' יוסי כמ"ש תוס' שם בשם ירושלמי ופסק כן בש"ע ח"מ סימן קע"ו סעי' כ"ט בלי שום חולק וע"כ לחלק בין קודש לחול ובפר' המפקיד גבי שנים שהפקידו אצל א' כתב הרי"ף ופריק רבא הא דקתני רישא נותן לזה מנה ולזה מנה משום פשיעותא דה"ל למיכתב שמא דגברא דמפקיד גבי' וכו' ע"ש אע"ג דאפי' אי כתב שמא עדיין יש לומר אישתלוי' או לפנחי' שבקי' ז"א בודאי אי הנפקד המוחזק או יורשיו אחריו אומרי' דלמא שלנו הם והאי שמא אישתלוי או לפנחי' לא היו מוציאי' מיד המוחזק אבל היכא שהנפקד יודע שאינו שלו אלא של א' משני אלו אז בודאי כתבו מוכיח וזה פשיוט ולפ"ז מ"ש רמ"א בי"ד ס"סי רנ"ט מי שמצא כיס של מעות בתיבתו וכ' עליו צדקה סמכי' אכתיבה והרי הן צדקה נמי מיירי בכה"ג שיודע שיש לו כיס צדקה ואינו יודע איזהו וס"ל לרמ"א דבצדקה לענייי' הוה ס' וסמכי' אכתיבה כיון דודאי יש לצדקה כיס כאן אבל אי לא ידע כלל שיש לו שום כיס אז לא ברירא אי מוציאי' מהמוחזק ע"י כתיבה ותלי' בפלוגתת אי ס' צדקה בז"הז דומה לאיסורא או לממונא ועש"כ שם סקי"ד והארכתי בזה במקום אחר אך צל"ע בהגה' מרדכי פ"ק דב"ב סי' תרנ"ט דכתב סמכי אכתיבה בצדקה כמו בפקדון דפ' המפקיד ע"ש והתם מיירי בשיודע שאינו שלו אלא של המפקידי' ומרדכי משמע דמיירי אפי' אינו יודע כלל שיש לו כיס צדקה דהרי הוא מא"ז קצר והא"ז ס"ל ס' צדקה כהקדש דמי ולא צריך ראי' מפ' המפקיד דהרי בהקדש הלכה כרבנן לגבי ר' יוסי וצ"ע:

ולא נצרכה אלא לאלפוי דינא בעלמא אבל בנידון שלפנינו נ"ל אפי' אי אמרי בכי האי צדק' אימ' לפנחי' שבקי' היינו אי כ' עליו סתם שהוא הקדש שיפרשו ממנו בני ביתו ולא יהיו משמשי' בו אבל מאי הוה לי' למימר להשאילם ולחייב עצמו אע"כ האמת כן הוא ומ"מ נ"ל הדין עם האפוטרופסי' ואומר מעיקר הדין שבש"ע י"ד סי' רמ"ט בהג"ה ראשונה ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה לתנו לעניים עכ"ל והוא ממהרי"ל ובעל באר הגולה במ"כ שגה ברואה כי סבור הי' להשוו' דעת רמ"א שהוא מתשו' מהרי"ל עם דעת הגאונים דמייתי ט"ז וש"כ שם ע"כ כתב דמהרי"ל רוצה לומר מצוה שמחוייב בלא"ה לעשות וליתא שבתשו' מהרי"ל סיים רק לתנו לעניים מהמעשר שלהם עכ"ל נמצא גוזל העניי' בכל שום מצוה שיעשה כ"א לפרנס עניי' דס"ל למהרי"ל דחיוב הפרשת מעשר כספי' הוא ממש דאורי' ולעניי' ואין לבעלי' בו אלא טובת הנאה לאיזה עני שירצה ואמנם החולקי' דמייתי השפתי כהן סבירי להו דמעשר כספים אינו דומה למעשר גורן שהוא דאורייתא ממש וטובל התבואה מה שאין כן מעשר כספי' דרשת ספרי מעש'

תעשר מכאן שמפרישי' לעומלי תורה מעשר ולא דוקא לעומלי תורה אלא לדבר מצוה שירצה לפי נדרו של המפריש וזה הי' המעשר שהפריש אאע"ה ויתן לו מעשר מכל ועל זה אמר יעקב אע"ה וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ובמדרש שהוצרך להפריש גם מבניו והפריש לוי קודש לה' ולא הפרישו לעניים אלא למצוה וקדושה אמנם יצחק הוא קיים מ"ע של מעשר דאוריי' וימצא מאה שערי' אומד זה למעשר הי' ובזה יובנו דברי רמב"ם רפ"ט ממלכי' שכ' אברהם נצטווה על המילה ויצחק הפריש מעשר ויעקב אבינו ג"ה ויהוד' יבום ואיך שכח שאברהם התחיל ממעשר ולהנ"ל ניחא ובחי' תורה שלי אמרתי ליישב מה שקשה איך הי' אומד למעשר הא אל תרבה לעשר אומדות ועוד אומד זה למה הא בשעת הפרשת מעשר כבר נתמרח הכרי של מאה שערי' ולענין מה אמדוהו מה שהי' ראוי' לעשות זולת הברכה והי' נ"ל שהי' מלוה את העניים בתחלת השנה על סמך מעשר שיגדל שדהו כמבואר בגיטין למ"ד ע"א ואז אמדוהו כמה ראוי' להיו' מעשר של שדה זו כדי להלות להם ולבסוף עשה מאה שערי' ויברכהו ה' ואמרתי שהי' צריך לברכה כי אחז"ל פע"פ כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך ומסתמא גם אותן העניים כשהלוה להם יצחק נתברכו ונתעשרו מפרוטה שלו טרם הגיע זמן הקציר וכיון שנתעשרו אינו יכול להפריש עליהם מעשרותיו כמבואר שם בגיטין והפסיד יצחק אותן מעות שהלוה להם ע"כ לעומת זה הוציא שדהו מאה שערים:

נחזור להנ"ל לא מיבעיא למהרי"ל ופשטיות משמעות הש"ע לאו כל כמיניהו דהקרובים לומר שיקח ספרים מהמעשר ואפי' צדקה נדבת לב אם נותן לעני ע"מ ליקח בו טלית יכול ליקח בו חלוק דלא קיי"ל כר"מ דב"מ ע"ח ע"ב מכ"ש מעות מעשר אלא לאינך פוסקי' היו הקרובי' יכולים מהמעשר ליקח בהם ספרי' אבל אם הפרישו לעני שוב הוה לעני ואינם יכולי' להתנות עליו בשום דבר ומעתה מה שכתב כן הוא מרצונו להשאילם לאחרי' והוא אמר שלא התנדב אלא כל ימי חייו ועוד נ"ל אפילו הי' כתוב סתם שנדר להשאילם לאחרים היינו אם הוא לא יצטרך כי הי' ת"ח עוסק בתורה תמיד כמ"ש בשאלה ורק אם יצטרכו אחרים בשעה שהוא אינו צריך אז נדר להשאילם נמצא גופי הספרים שלו ממש ויורשי' יורשי' אחריו רק שמחוייב הוא לקיים נדרו בחייו אבל היורשי' אחר שירשו עצמיות הספרי' אינם מחוייבים לקיים נדר אביהם עיין רמ"א בח"מ ס"סי ר"נ ויעיין סמ"ע סימן ריי"ב סקכ"א ובמקום אחר הארכתי:

ועוד כיון שדברי הקרובי' שנתנו המעות לא מעלה ולא מוריד רק מה שהוא עצמו כותב על הספרי' ולא יש עדים ששמעו הנדר מפיו רק בכתב על הספרים וצע"ג אם נדר בכתב הוה נדר ויש בזה אריכות בגדולי אחרוני' ונעלם מכולם דברי תשו' הריא"ן מיגאש שמצא

מציאה בתשו' רשד"ם שכ' הנשבע או מחרים בכתב לחברו בשטר ומסרו מידו לידו ה"ל כדיבור ממש שהרי מדאוריי' שטר קידושי' וגיטין ע"י מסירה מידו לידה ה"ל כאומר לה כל מה שכתוב בתוכו וה"נ דכוותי' מבואר דזולת זה לא הוה כדיבור וכל האחרוני' לא ראו דברי' אלו ובתשו' הארכתי [וע"ל סי' ר"כ ורכ"ז] מ"מ נ"ל דהכא ליכ' למיחש ויפה טענו אפוטרופסי' ועיין ט"ז י"ד סי' של"א סקל"ב. יום ה' ז' טבת קצ"ז לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רלג

שלום וברכה מאלקי המערכה ליושבי ארץ נכוחה וביחוד י"נ וחמדת לבי ורב חביבי הרב הגאון חסידא ופרישא המופלג בתורה תכנית חותם זאת בריתי אותם וחד מינן דאזיל להתם אמרי רבנן בכפילא וישבעו במראיתם קורא על אדמת הקדש שמותם שם המיוחד כק"ש מו"ה עמרם נ' נשיא אלקים בתוך הנשיאים לאומתם ה' עליהם יחי':

עיניו הבדולחים יביטו בהעתק תשובתי לגאון ישראל מהר"ז מרגליות בהא דהכל מעלין לירושלים ומשם יבין דכל מ"ש דקדושת מקום המקדש לא בטיל והחונים סביב מקרוב מקודשי' טפי וקרובים אל אלקינו לא כוונתי לענין קיום המצו' התלוי' בארץ או במקדש דאדרבא כל מגמות כוונתי להראב"ד פ"ו מהל' בית הבחירה דהכל בטל בז"הז בעו"ה דלאות' דיעה יותר יש חיוב לעלו' בז"הז דליכא תירוצא דרבינו חיים שבתוס' כתובות ק"י ע"ב ד"ה הוא אמר וכו' דמ"מ עכ"פ קדוש' בית אלקי' וזה שער השמי' לא בטל ולא יתבטל כי אין אנו עוסקים אם חייב כרת הנכנס להר הבית בז"הז או לא כי מאי איכפת לן בזה אך עיקר הוא במה שבמקום הר המוריה הוא שער השמים אשר לזה נתכוון מהרי"ק בתשובה שאביא למטה וטרם נתקדש הארץ ע"י יהושע ועזרא כבר הקריב שם אד"הר ונח ונעקד יצחק וחלם יעקב סולם ושוב נעלם עד שהאיר ה' עיניהם בימי דהע"ה הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער [ואגב אשמיעהו מה ששמעתי מפה קדוש מ"ו החסיד שבכהונ' מו"ה נתן אדלר זצ"ל במ"ש תוספו' בע"ז פרק כ"ה במתני' כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה בידוע שיש שם ע"ז וכ' תוס' בשם ירושלמי דמקדש היכן נבנה למ"ד שנעב' במחוב' לגבו' ותי' בירושלמי עפ"י נביא נבנה שם ופי' מורי זצ"ל הנ"ל עפ"י מדרש וירא את המקום מרחוק שראה אותו מקום עמק ולא הר והתפלל ואמר אין כבודו של מלך לשכון בעמק ונעשה באותו היום הר אשר יאמר היום בהר ה' יראה והשתא י"ל דכל ההרים שהעמידו עליהם ע"ז ושעבד' קודם שהחזיק אא"עה בארץ אותם נאסרו לגבוה אך הר המורי' שהי' עמק ולא העמידו עליהם ע"ז שם לעבדו עד אחר שנעשה הר ע"י תפלתו של אאע"ה ואז כבר ניתן לו הארץ ואין אדם אוסר דבר

שאינו שלו והנה ידע דהע"ה שאין לך הר גבוה וכו' וא"א לבנות ב"המק בהר ואין כבודו של מלך לשכון בעמק היינו מקום וע"כ אמר אם אתן שנת לעיני וגו' עד אמצא מקום לד' ויהיה משכנות לאביר יעקב שלזה צריך הר ולא מקום ולזה צריך נביא שגילה להם שזה ההר היה מקום בתחלה ונעשה הר אח"כ אלו דבריו ז"ל ודפח"ח]:

ולזה כוונתי שם וכמ"ש בס' חסד לאברהם בענין שער השמים והפריסה ואיך מקום אבן שתיה הנקודה שבתוך העיגול וכל א"י סביבותי' יונקים ממנה ולהרמב"ם הרי קמן אע"ג דס"ל דקדושת יהושע בטלה לע"ל מ"מ מקום מקדש לא בטלה מקרא והשימותי אני את מקדשיכם והרי כולל ירושלים עם מקדשיכם והוה בכלל מקדש לדידי' והיינו מטעם הנ"ל וכיון שמרוב קדושתו בכלל מקדש ס"ל דאפי' לענין חיוב מצות ובכור ומעשר לא בטל קדושתו ולענין השגת הראב"ד יפה תי' מג"א סוף הלכות ט"ב עפ"י גי' תוס' והגאון לח"ש סוף ספרו כ' זה מדעתו ולא הזכיר שכבר קדמו מג"א ושם תמה על הראב"ד שאם היה לו במכות י"ט גי' רש"י היה לו להסתייע מסוגיא זו וגם על התי"ט דמסכת עדיות תמה שלא זכר אותה סוגי' יע"ש:

אמנם מה שהסבי' הרמב"ם דכיבוש יהושע בטל וחזק' דימי עזרא לא בטלה ותמה כ"מ מאי אולמא דחזקת עזרא מכיבוש יהושע נלע"ד עפ"י מה שפירש רש"י פ' ד"מ בסוגיא דנאמרה ונשנית דלעמלק לא ניתן רשות לכבוש ארצות ולכ"הפ צריך להבין מזה בא"י ולאחר מתן תורה דלא תיקשי לן מעמון ומואב טהרו בסיחון ועוג וכל הסוגי' דפ' השולח ויע"ש בחי' הרשב"א ובאמת פירש"י בחומש פ' כי תצא דבמלחמו' הרשות דיבר הכתוב דיפ"ת והוא מספרי א"כ משמע אפי' בח"ל אין להם דין כיבוש ממתן תורה ואילך עמד ויתר וכו' ודוחק לומר אע"ג דאין להם רשות לכבוש מ"מ אם עבר קנה בכיבוש אע"ג דאמר רחמנא לא תעבוד מ"מ מהני כמו שינוי קונה זה דוחק ועכ"פ אומר אני דנ"ן וכורש שעפ"י ה' כבשו א"י נ"ן מישראל וכורש מבלשטצר והנביא קרא להם בגרון הוראת שעה היתה ולהם נקנה בכבוש ונתבטלה קדושתה ע"י כיבוש העמים אך החזקה של עזרא מכורש מלך פרס מי מרמי לי' מיניה דכורש כי מה שכבשוהו ממנו העכו"ם מישראל אע"ג שהמה ד' חיות שראה דניאל לא ניתן להם רשות לכבוש ולא נשלחו מאת הקב"ה ולא קנה בכיבושיו ונשאר החזקה שהחזיקנו כורש בתוקפו זה נ"ל לדעת רמב"ם ז"ל ואולי יטעון הראב"ד הא כתיב ובאו בה פריצי' וחללוהו כיון שבאו פריצי' נתחללה בקדושתה והוא בש"ס ע"ז דף נ"ב ע"ב ונעלם לשעה מהר"י אזכנדרי שבב"י י"ד ס"סי רע"ו יע"ש ומאז אמרתי מאי דאר"י במס' תענית אלו הוינא התם הוה קבענא בעשירי שרובו של היכל בו נשרף וכ"כ תוס' פ"ק דמגל' שזה היה דעת רבי לעקור ט"ב מתשיעי

ולקבעו בעשירי ולא הודו לו חכמים די"ל משו"ה לא הודו לו משום שכיון שהציתו בו האש מיד יצא לחולין ע"י שליטת פריצים ומה שנשרף רובו הוא בית חול ולא קודש ע"כ ההתחל' היא עיקר וראוי' לקבוע בט' ויעיין הרז"ה ורמב"ן במס' ע"ז שם בענין מעילת גוים ומחובר ואין להאריך יותר בזה:

ומ"ש פר"מ בישוב הרי"ף דמס' קידושין ל"ב ע"ב דפסח כאיסי בן יהודא מפני שיבה תקום כל שיבה במשמע ופסק כת"ק דרי"הג דלא מחייב לכבד יניק וחכים וא"כ זקן למאי אתי' וכתב הר"ן דס"ל איצטריך זקן למיסמך להוראת כר"ש בן אלעזר שם ופר"מ כ' בפשיטות דס"ל לחלק בין שיבה שהוא בן שבעים לשיבה אפי' אשמאי וזקן בן ששים לזקנה צריך עכ"פ שיהיה כשר והגון ולא אשמאי ובזה נתישב לו ממה שהקשו אהרי"ף ממאי דמשמע בכל הש"ס לקום בפני ת"ח והיינו כשהגיע לזקנה ולא לשיבה זהו תוכן כוונתו דפר"מ נ"י:

והנה רחוק בעיני תי' זה מה שלא הוזכר שום רמיזה ברי"ף מזה דלפני אשמאי קם בשיבה ולפני חכם בזקנ' ואי הוה כ' להדיא ברי"ף היה ק' לן מנ"ל לרי"ף מה שלא הזכיר התלמוד וע"כ ס"ל לכ"ע סתם שיבה כל שיבה משמע וסתם זקן כל זקן משמע ואי נימא שיבה בר שבעים וזקן בר ששים ונחלק ביניהם מדאיצטריך ש"מ האי באשמאי והאי בחכם זה לא נראה להש"ס אלא לת"ק אתי זקן לפרש שיבה דאלת"ה הי' לנו לומר כל שיבה ורי"הג ס"ל באמת כל שיבה כאיסי וזקן הוא נוטריקין זה שקנה חכמה אפי' יניק וחכי' ולא תיקשי הא סתם זקן כל זקן במשמ' ז"א כיון דמפור' בקר' בנוטריקון שלו ובחי' תורה שלי אמרתי ליישב מה דמדקדקים זקן נוטריקון זה קנה אבל חכמה היכי רמיזא ואמרתי יש ב' מיני שיבה א' בעצם שהגיע לשבעים שנה כמ"ש הרא"ש בשמעתין וכמה הרפתקאו' דעדו עלי' ויש שקנה השיבות בקנין ולא בעצם דהיינו שיגע התלמיד ותיק בינקותו וזכה מטעם זקנים והיינו דאמר מפני שיבה בעצם תקום ומפני זקן זה שקנה השיבה שבתחלת קרא גם כן תקום והדרת ואין כאן דוחק כלל בדרשת רי"הג יהיה איך שיהיה ישובו דפר"מ בדעת הרי"ף לא נהיר:

ולפע"ד לקיי' דברי הרמב"ן בדעת הרי"ף דאע"ג דאמת נכון הדבר רי"הג ס"ל בפי' שיבה כאיסי מ"מ איסי לא ס"ל בפי' זקן כרי"הג אלא מוקי זקן למסמך לויראת וכנ"ל מטעם שאומר ובלאה"נ יש לעיין מה ראה ר' יוחנן ובעלי תלמוד לקבוע הלכה כאיסי בלי שום טעם וסברא על כן נלע"ד דיש לעיין ל"ל קרא כלל למיקם ולהדר ת"ח ת"ל את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח ואם יתעקש ויאמר דלא הוה ידעי' מסברא דקימה והידור כבוד ויראת ה' הוא גם שהוא עיקוש מ"מ לבתר דכתי' מפני שיבה תקום ויראת מאלקיך א"כ ממיל'

נדע שבפני ת"ח שהוקש לאלקיך גופי' פשיטא דתקו' ויראת מאלקיך והגע עצמך א"וא דלא כתי' בהו קימה והידור ואפ"ה פשוט לש"ס דחיי' לקו' מפניה' עד דמספקא בנו והוא רבו מי קם לפני מי והיכי רמיזא קימה והידור בא"וא וע"כ מדכתיב כיבוד ומורא והכא גלי קרא קימה והידור בשיבה וזקן ה"ה בא"וא וא"כ בת"ח אשר הוקשו למקום ית"ש ל"ל קרא מיותר וצ"ע לכאורה וע"כ צ"ל דהרי שמעון העמסוני פירש באת ה' אלקיך תירא עד שבא ר"ע וי"ל ריי"הג וחכמים דילי' שהיה בזמן ר"ע ומבעלי מחלוקתו לא קים להו עדיין לרבות ת"ח ע"כ איצטריך קרא לקימה והידור דדהו אבל למאי דקיי"ל לרבות ת"ח ע"כ פסק ר' יוחנן הלכה כאיסי כל שיבה במשמע דלחכם לא צריך קרא וזקן א"א לפרש יניק וחכים דהוא בכלל את ה' אלקיך תירא ולולי דמסתפינא הייתי אומר היינו טעמא דשיבולי לקט דמייתי ב"י דס"ל יניק וחכים דלא הגיע למצות דהאי לא אתי' מאת ה' אלקיך אך להרי"ף לא נ"ל זה דליקום לפני מי שאינו בעל מעשי' ומסבר' שכ' הר"ן דכל עיקר מצו' כיבוד ת"ח משום שהתלמוד מביא לידי מעשה ואיך יקום בעל מעשה לפני מי שאינו בעל מעשים אע"כ צריך לומר דזקן לא אתי' אלא לכדרשב"א למסמך לויראת:

ואגב אכתוב מ"ש בחי' תורה שלי במ"ש בזוהר קדושים ר"ה סבא כד חמי ס"ת הוה קם מקמי' ואמר מפני שיבה תקום כד הוה חמי חומש דאורייי' עביד לי' הידורא והוה אמר והדרת פני זקן ע"ש הנה ס"ל לחלק דלשיבה עביד קימ' ולזקן היינו יניק וחכים עביד הידורא וס"ל האי יניק הוא עכ"פ בעל מעשים שהגיע ליי"ג שנים ויום א' היינו שנת י"ד והוא חלק חומש משיבה שהוא בר שבעים ה' פעמים י"ד הוא שבעים ע"כ ס"ת שלם עביד לי' קימה כלשיבה ולחומש מן התורה עביד לי' הידור כליניק שהוא חומש מן השיבה:

נחזור לענייננו הנה מסברא נראה דברי הר"ן לקום מפני בעל מעשים טפי דהתלמוד מביא לידי מעשה ועיין ספ"ק דב"ק ואמנם רמב"ן פליג כמ"ש ר"ן בשמו ובחידושי' לקידושין והנה מגמ' נראה לכאורה כרמב"ן בפי' הש"ס קידושין ל"ג ע"ב גבי רב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפי' מר שמואל נמי קם מקמי' וק' מאי פסקי' דשמואל הוה בעל מעשי' טפי מרב יהודא וקצת משמע להיפך ממ"ש תוספות ב"ב יו"ד ע"ב ד"ה עליונים וכו' ועכ"פ אין הכרח בדבר וא"כ דלמא שמואל לא הוה בעל מעשים כרב וקם מטעם הר"ן הנ"ל אבל רב יהודא הוה כרעיה דאבוה בעל מעשים כמותו ואין לו לעמוד מפניו כיון שהוא רבו ואיך מייתי ש"ס בפשיטות דהרי אפי' מר שמואל וכו' וצ"ע לכאורה אבל לרמב"ן ניחא דאין שום מעלה לבעל מעשים אלא שאם הוא שב מותר לת"ח לעמוד מפני שיבתו ולא הוי כזקן ואינו לפי כבודו והשתא י"ל אפי' לו יהי' רב יהודא בעל מעשי'

כאביו ויותר ממנו מ"מ יכול לקום מפני שיבת אביו אעפ"י שהוא רבו של אביו ואינו לפי כבודו מ"מ כיון שרבו שמואל קם מפני אביו מפני ששמואל לא היה בעל מעשים כמותו והי' קם מפני שיבת רב יחזקאל ממילא שוב אין חוץ לכבודו של ר' יהוד' אם קם מפני רב יחזקאל דדיו לתלמיד שיהיה כרבו מר שמואל ויעיין ב"ק פ' ע"ב גבי רב ורב אסי ושמואל ועיין ר"פ כל התדיר (זבחים צ' ע"ב) גבי חטאת עוף ועולת בהמה ובתוס' שס ד"ה חטאת וכו' ועמג"א ס"סי רי"א ויעיין כה"ג בירושלמי דמייתי תוס' ב"ב ק"מ ע"ב סוף הדבור ע"ש:

בהא סלקינן דאע"ג דבפי' הש"ס נראה כהרמב"ן מ"מ בגוף הדין הלכה כבתראי כהר"ן דראה דבריו ופליג עליו דבעל מעשה שלו קדימה על מי שאינו בעל מעשה אם עכ"פ שניהם שווים בחכמה ודתריצנא הרי"ף כוותי' בריווח בעזה"י ומה"ט גופיה דהר"ן מבוא' דגם להחיותו קודם דכשם שקדום בעל התלמוד לע"ה משום שמביא לידי מעשה ה"ה וכ"ש בעל מעשה למי שאינו בעל מעשה והשתא נהי דאין בעל מעשה ניכר ונרא' דהצנע לכת כתי' ומש"ה לא ביארה תורה להדי' קדימת בעל המעשים ומש"ה התנו הפוסקים שיהי' חסיד מוחזק ומפורסם כרב יחזקאל מ"מ במעשה ידוע שעינינו רואות שזה מקומו ולא זה כגון מאן דמיתדר לי' בירושלים ושביקלי' ואזיל למקום אחר אפי' בא"י א"כ אנשי ירושלים מוקדמים לפענ"ד ובפ"ק דסנהדרין ר"ג דיבנה שהי' אחר החורבן היה יושב ע"ג מעל' בהר הבית בחורבנו ויעיין שאיל"ת יעב"ץ ח"א סי' פ"ז שנתעורר שם עמ"ש אימרי רכיכין והלא חרב ואין כאן קרבן ובתחלת התשוב' שם כ' מהמדרש הנה זה עומד אחר כתלינו דלא זזה שכינ' משם ומזוהר שמות ה' ע"ב ובסוף סי' פ"ט מייתי בעל כפתור ופרח פ"ו כ"ב ע"ב ופלפל שם יע"ש וכפי המבואר באותה תשובה שהבאתי במכתבי הראשון בימי הגאונים היה עולים לירושלי' ברגלים ולמה לא יחשב בעל מעשה טפי ואולי י"ל אדרבא הדר חוצה לה ועולה עלי' לרגל שכר פסיעו' יש ויש לי עיון בלשון רשב"ם בב"ב קכ"ב ע"ב ד"ה לקרוב' ורחוקה שדבריו צ"ע א' הרי בשעת חלוק' לא ידעו מקום הנבחר עד בימי דהע"ה ותו הרי כתי' ולא יחמוד איש את ארצך ואין לו לדאוג מארץ העמים וכיון שכן א"כ שכר פסיעות יש ורחוקה עדיף טפי וצ"ע מ"מ היינו חוץ לירושלים אבל בירושלים גופי' לדור סמוך לקדושת הר אלקים חורבה בחורבנה אפי' אשרי הזוכה:

אמנם ידעתי כי שמעתי שעכשיו אכשיר דרי וממרחק יבואו ידרושו את ה' בע"הק צפת ביום ל"ג בעומר בהלולא דרשב"י ז"ל ואם כי כל כוונתם לש"ש שכרם רב בלי ספק ע"ד ודיגול"ו ודליק"ו נרות עלי אהב' כמ"ש תוס' ר"פ אין מעמידין אבל מטעם זה

בעצמו הייתי אני מן הפרושים כבן דרותאי שלא אצטרך להיות יושב שם ומשנה מנהגם בפניהם ושלא ארצה להתחבר עמהם בזה כי כבר כמה כרכורי' כרכר בפר"ח א"ח סי' תצ"ו בקונטרס מנהגי איסור שלו אות י"ד על המקומות שעושים י"ט ביום שנעשה להם נס מהא דאמרי' פ"ק דר"ה קמיית' בטיל אחריניית' מוסיפי' בתמי' [ובמקומו טרחתי הרב' לקיי' מנהג עיר מולדתי ק"ק פפ"דמ העושי' פורי' ביו' כ' אדר א'] ומנהג מצרי' ביו' כ"ג אדר שלפע"ד דאמרי הוא מהאי ק"ו משעבוד לחירות אמרינן שירה ממית' לחיים לא כ"ש אבל לקבוע מועד שלא נעשה בו נס ולא הוזכר בש"ס ופוסקים בשום מקום ורמז ורמיזה רק מניעת הספד ותענית מנהגא הוא וטעמי' גופא לא ידענא ובסידור מהר"יעבץ כ' ע"פי נסתר דהוה כב"ד שכלו חייב והוה זכאי דהיינו הו"ד שבהו"ד יע"ש אלא לפ"ז הי' ראוי' לקבוע כל טוב בהגיענו לגבורות ביום תשעה למב"י אלא שבלא"ה ימי ניסן הם ואין מספידים בו ואי אתיהיב רשותא לכמוני לדבר מה שהי' נ"ל י"ל דכשם שסופרים דרך ירידה ממעלה למטה ויהי' יום הראשון חסד שבחסד לעומת זה מן נוקבי' עולים ביום הראשון מלכות שבמלכות וכן לעולם חתן וכלה יוצאים זה לקראת זה ופוגשי' זה בזה בנצח שבנצח ויום כ"ה למב"י יו"ד אייר יום בקור פסח שני ולפ"ז ביום ל"ג הוא הוד שבהוד להורדות הניצוצות ולעומת זה הוא תפארת שבתפארת להיורדים להעלות בקדש ויש לבחון כי רגילים להתחיל מנהג קצת אבילות מיום ב' אייר עד יום ל"ג לעומר והנה יום ב' אייר הוא ממש ההיפך מיום ל"ג כי אז הוא הוד שבהוד להעולים ותפארת שבתפאר' להיורדי' מתחילים להתאבל וביום ח"י אייר הוא היפך [מיום ב' אייר כי אז הוא הוד שבהוד להעולים] ושמחים בו ומה שכתבתי מהעלאה ממטה למעלה כן הוא כי כל ימי הספיר' מונחי' בין יום שבת ליום נון כי ממחר' השב' תספרו עד יום נון וידוע מדת שבת התחתונה ונון אימא עילאה הרי שעולים בו וכנ"ל ולפי דאי' במדרש שמיום שכלה החררה שהוציאו ממצרי' הלכו ג' ימים בלא לחם ואח"כ ירד המן א"כ הי' הורדת המן ביום ל"ג בעומר וראוי' לעשות לזה זכר טוב אך הוא נגד ש"ס פר"ע ושם הארכתי מ"מ לעשותו יום שמחה והדלקה ובמקום ידוע דוקא שיהי' תל תלפיות שהכל נפנים לשם לא ידעתי אם רשאים לעשות כן והוה כעין מ"ש רלב"ח במי שנדר לקבר שמואל הנביא יע"ש וכבר עלה בלבי לומר לפמ"ש רמב"ן באגרת הנפלא שלו שכל מקום המקודש יותר מחברו חרוב ושמם יותר מחברו ע"כ הואיל ובעו"ה עדיין לא הגיע עד עתה זמן בנינו ע"כ הי' זאת כדי שלא יתישב ירושלים ביתר עז כי לא זכינו לכך מי יתן ויזכני הי"ת להיות ממישבים של ירושלים ועכ"פ לא ממהרסים וממחריבים ח"ו להאריך גלות ישראל:

ומאוד תמהתי על דברי י"נ הגאון מהו' עמרם נ"י מוחזקני בו שהוא בקי בחדרי תורה ואך הפעם לא כוון יפה במ"ש ורמז לעיין בתשו' מהרמ"פ סימן כ"ט דבז"הז אין חילוק מקומו' הנה הגאון הנ"ל כ' כן מאיטליא למהר"מ אלשקר בירושלים שאין לו להשתרר עליו ותלמידי' אע"פי שהוא יושב ירושלים ומעתה אם נבין הדברי' כפשוטן ואין בין ירושלים לאיטליא כלום א"כ מכ"ש שאין מעלה ליושבי א"י שבשארי קהלות דעכ"פ איכא פלוגתא אי קדשה לע"ל ומקום מקדש ודאי קדשה לע"ל ואנשי ירושלים קרובים עכ"פ טפי למקו' מקדש ההוא משארי יושבי א"י אבל חלילה לא היתה כך כוונת הגאון ז"ל אלא לענין השתררת התורה שיהיו בני ח"ל מחויבים להיות נגררים אחר בני א"י בגזרותיהם ותקנו' ומכ"ש יושבי ירושלים שנאמר מציון תצא תורה וזה בטל עתה בעו"ה ואדרבה אפשר בבל עדיף מא"י מפני שהוא מקום ישיבה טפי ויעיין בלח"מ ספ"ה ממלכי' ומימי הר"יף ואילך אין מעלה גם לארץ שנער לשארי ארצות לענין שררו' התורה אבל מענין קדושת המקום לא דבר הגאון ז"ל וכיון שלא דיבר הגאון מהרמ"פ ז"ל מזה נחזי אנן דתנן הכל מעלין לירושלים אפילו אם רובא גוים כמבואר שם ופסקו בש"ע ש"מ אפי' בז"הז הדין כן ומהרי"ק שרש ה' כ' בזמנו אין לך מצוה גדולה כזו לבנות ב"הכנ בירושלים ע"הק מקום מוכן לעלות תפלה השמימה וכו' ובסוף השרש ההוא כ' וז"ל כדי שיהי' להם בזכות העמידה שם כי רב הוא כי שם ציוה ה' את הברכה לברך בשמו ולשרתו עכ"ל ובתשו' מו"ה בצלאל אשכנזי סי' ט"ו ד"ה וגם שדמי בתים הללו וכו' כ' שיערערו על הדירה בירושלים ושוב אפי' על עולי' רגלים ואם אין ירושלים ח"ו אין חברון (כצ"ל) עכ"ל ע"ש לא הבנתי איך תלה ישיבת חברון בירושלים אבל עכ"פ מבואר דמשונה למעליותא ישיבת ירושלים מישיבת שארי מקומות שבא"י א"כ ממילא י"ל אפי' יהי' הת"ח שבשארי מקומות שוים לדירושלים אבל עכ"פ ממילא אינהו טובי' במעשה המצוה בישיבת ירושלים ויעיין בס' ברכי יוסף סימן רנ"א מענין קדימת בעל מעשים ומכ"ש כששניהם חכמים דיש קדימה לבעל המעשים:

איברא דהרמב"ם בהל' אישות מייתי הך מתני' הכל מעלין לא"י והכל מעלין לירושלים ואמנם לא מצאתי לו בהל' מתנות עני' הך ספרי פ' ראה דיש להקדים עניי א"י ולא מייתי רק קדימת דפ' איזהו נשך קרוביך מעניי עירך וכשאני לעצמי אמרתי דקרא אם כסף תלוה לא מיירי בפורענות ח"ו שידורו ישראל בח"ל בזמן שיושביה של א"י בתוכה דנראה דאפי' כשעושי' רצונו של מקום לא הובטח שיהיו בהם עניים שצריכים להלוות לפי שעה אע"ג שהובטחו אפס כי לא יהי' בך אביון שיצטרך ליטול מתנות באדם אבל שלא יהי' עני שיצטרך להלוות לא הובטחו א"כ מיירי קרא דאם כסף תלוה בשעושי'

רצונו וכולם יושבים בא"י ולא הוצרך קרא לקדימה לעניי א"י אבל קרא דפ' ראה מיירי להדי' בשאין עושי' רצונו ולא יחדל אביון וכמו שהי' בזמן בית שני ואז יש קהלות ישראל בח"ל הוצרך לומר בארצך להקדים עניי א"י לעניי ח"ל כך הי' נלע"ד אלא שמרמב"ם נראה דלא פסקו כלל להך ספרי וצ"ע.

וכבר הארכתי יותר מדי ולסיים בנחמה אומר מ"ש לעיל דקביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא ולפע"ד לפ"ז יום פורים וימי חנוכה דאוריית' הם אך מה לעשות בהם אם לשלוח מנות או להדליק נרות או לעשות זכר אחר זהו דרבנן והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מ"ע דאורייי' אך העושה שום זכר יהי' מה שיהי' עכ"פ ביום א' מימי חנוכה ואפי' לא הדליק נרות ולא שלח מנות בפורים וכדומה אינו אלא עבריין דרבנן ואפשר קריאת הלל ומגילה הוה ק"ו דאורייי' לומר שירה כמו שצוה בפסח לספר י"מ בפה ה"נ ממות לחיים חייב לומר שירה בפה דוקא וא"כ הי' יוצדק קצת דברי בה"ג שהאריכו בו רמב"ם ורמב"ן בשערים דס' המצות אלא עכ"פ לא הי' לו למנותו מ"ע בפ"ע כיון שהוא כלול בכלל ספור י"מ וכימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות ונזכה לישועות הנבאות בב"א. הכ"ד יתיב בארעא דחשוכא ומילין לצד עילאה ממלל ברוח נמוכה ואולי לכשיגיעו הדברים לארץ נכונה יתעלו ויתקדשו פי שנים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה ועד"ז נתעלה תלמוד בבלי על ירושלמי אחר שנתקבל שם והיתה הרוחה בדין ובהלכה א"נ:

תשובה רלד

החיים והשלום לנופך ספיר ויהלום ה"ה ידיד ה' וידיד נפש כל חי ה"ה גאון עולם תפארת ישראל פאר הדור נזר הזמן נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' זלמן מרגליות נ' מצלאין אנחנו לחיי רב רבנן וביתו ברוך יאמר לעומתו יפוצו עוד חוצה מעין גנתו אשרי קהל עדתו שככה להם ליהנות מזיו שכינתו עוד יחליף כח יעל אבר כנשר יסוכך עליו באברתו גם עד זקנה ושיבה ינוב בטובה לאורך ימים ושנות חיים אמן: -

למען ציון לא אחשה ולא אשקוט עד יצא כנוגה אור משפט צדק בעזה"י באלו הנאמרי' ממני במכתבי הראשון וי"נ הגאון נ"י בנה עליו ציון המצוין בהלכה ירד לעומק יהושפט באורך ורוחב כדרכו בקדש ממש לא הניח מקום להתגדר בו ולא תלם בלי עידור ומי ישדד עמקים אחריו ומי יסקל אבני קדשו אשר בנה מצודה לתורה ולתעודה בכל זאת לא אשיב ידי אחור מלבדוק עד מקום שידי הכהה מגעת לתוספות ולא למגרעת והחונן דעת יתן חלקי בתורתו מקום שעת לעקר ועת לטעת: -

במה שרמזתי במ"ש בס' ברכי יוסף סי' רנ"א בחילוק צדקה להקדים עושי מצוה ופועלי צדק יותר מן השאר והנחנו ג"כ שישיבת ירושלים חשיבה מישיבת שארי מקומות בא"י א"כ ממילא יש ליושבי ירושלים קדימה מה ליושבי שארי ערי א"י וכל זה ברור ופשוט לכאורה: -

אלא במ"ש שפשוט בעיני שישיבת ירושלים יש בה מצוה יותר מישיב' שארי ערי א"י והבאתי בפשיטות ממתני' שלהי כתובות דהכל מעלין לירושלים וזה אפי' בז"הז לכל הפוסקים דאפי' להמרדכי והג"א דכ' אשה בז"הז לא יכולה לכוף האיש מ"מ האיש יכול לכוף א"כ ש"מ דמצוה איכא וא"כ היושב בה עוסק במצוה טפי וראוי להקדימו עכ"פ ועל זה כ' והאריך הדרת גאונו ני' בפירושי' שוני' על דברי הג"א שהמה נפלאים לכאורה דאפי' אחר ההגה' דירושלמי מיירי בז"הז וכן הוא בתשו' מיי' סי' כ"ח מ"מ מה שמסיים ומתני' מיירי בזמן שב"המק קיים שאז הוה המצוה טפי לדור בירושלים מבא"י עכ"ל דבר זה אין לו שחר דאפי' נימא בירושלים אין שום מעלה בז"הז מבשאר א"י מ"מ א"י עדיף מח"ל בכל הזמנים בלי ספק וא"כ מ"ט אמר בירושלמי בז"הז אין אשה מעלה מח"ל לא"י והגאון ני' כדרכו בקדש נחית בי' טפי והעמיק עיונו כמבואר באריכות בתשובתו והנה מ"ש הב"ח דמשו"ה לא תוכל היא לכוף אותו בז"הז משום דוחק מזונות והקשה הד"ג תינח מחו"ל לא"י אבל מא"י לירושלים וכי יש דוחק מזונות בירושלים מבא"י וזה י"ל משום דישיבת כרכים קשה ופירש"י בקידושין מ"ט שהיוקר מצוי בכרך וירושלים כרך היא וכדמייתי ש"ס בכתובות ק"י ע"ב מקרא ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים אך דא"א לכוון זה בלשון מרדכי והג"א דמסיים דהוה מצוה טפי וכו' משמע משום מצוה אתאינן עלהו והיותר טוב הגה' פרישה מצוה טפי לדור בירושלים מבא"י כלומר בז"הז ליכא מצוה לא מח"ל לארץ ולא מא"י לירושלים ואפשר דהר"מ גופיה לא ס"ל הכי לדינא כהירושלמי אלא דה"פ הירושלמי ומייתי רק ראי' מיני' דלא כר"ת דיפה כח האיש מהאשה אבל בהא דאיכא מצוה בא"י מח"ל בז"הז לא ס"ל כיון שבש"ס דילן לא מחלק בכך ותו מדאמרי' בגיטין מ"ה וכן פסקו הפוסקי' דעבד כנעני בז"הז שברח לא"י כותב לו לרבו שטר על דמיו ועושה אותו בן חורין והיינו מסיפא דמשנתינו אין הכל מוציאי' ומקרא לא תסגיר עבד ומנ"ל דלמא דוקא בזמן שב"המק קיים אבל בז"הז לא עדיף עבד כנעני מאשה דהורע כחה בז"הז מבזמן הבית דלמא עבד נמי אע"כ גמ' דידן לא ס"ל הכי והר"מ גופי' לא קאמר אלא בפי' הירושלמי ולהוכיח נגד ר"ת אבל בגוף הדין לא פליג וזה דלא כחלקת מחוקק סוף סי' ע"ה: -

ופר"מ הד"ג מייתי ג"כ דמתני' בז"הז מדאמר הכל מעלין לירושלים אפי' מנוה היפה לנוה הרעה ובזמן שב"המק קיים ליכא נוה רעה בירושלים יש לדחות דמשום הא לא ארי' דכתיב ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים משום דישיבת כרכים קשה ופירש"י מדוחק הבתים והאויר ובמתני' אמרי' לא אמר אדם מעולם צר לי המקום שאלין בירושלים ולא אמר ולא נדחק אדם מעולם בלינת ירושלים משמע דודאי הי' צר ודוחק שהרי אפילו בב"המק עצמו עמדו צפופים רק ההשתחוי' היה בנס שמשתחוים רווחים ובחי' אגדה שלי אמרתי שלא רצה הקב"ה לעשות נס גם בעמידה רווחים שלא יקופח שכר אגרא דוחקא דבי כלה אמנם מעובדא דפסח מעוכי' משמע דהיו צפופים ממש מכ"ש בלינה שבירושלים דלא היה מצוה כל כך כראיית פנים בעזרה ובודאי היו נדחקים אלא שהנס הי' שלא אמר אדם מעולם שמרוב אהבת ה' ושמחה אשר שמחם ה' בהיותם שמה לא אמר מעולם צר לי המקום ע"ד כד הוי רחימתן עזיזא וכו' ועכ"פ בני העיר היו נדחקים מאוד ע"י עולי רגלים וכלי ביתם ומטותיהם היו מופקרים להם כדאי' ר"פ בני העיר אין משכירין בתים בירושלים אף לא מטות ויע"ש בתוס' ושפיר שייך אפי' מנוה היפה לנוה הרעה: -

ובמ"ש לעיל דעומדים צפופים היה בנס ליתן שכר להבאים בחצרות בית ה' יובן דלפמ"ש בתשב"ץ ח"ג ס"סי ר"א דגם בזמנו נראה נס בזה בב"הכנ שבירושלים בבואם שם בחג השבועות כל סביבותיהם ולא צר להם וה' יודע כי עיני ראו בח"ל דבר זה ולא אוכל לפרש מפני פריצי עמינו וא"כ מאי רבותא דעשרה ניסים נעשו בב"המק אבל הנס הוה עומדים צפופים וכנ"ל: -

והנה לכאורה משמע לא משום מצות התלוים בא"י וירושלי' כופי' אלא משום קדושת עצמה וכל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה ר"ל אדרבא לדברי ר"ח כהן שבתוס' שלהי כתובות משמע אי לא מצות נוהגות היה יותר ראוי' לעלות ומהרי"ט ח"ב חי"ד סי' כ"ח שהביא הדרת גאונו כ' להדי' שהטע' משו' תוספ' קדושתה ולא משום מצות הנוהגות ודלא כמשמע מתשב"ץ הנ"ל ותשב"ץ גופי' רפי' בידי' וכיון שכל עצמו הוא משום עוצם קדושתה אין לכנס כלל בפלפול אי קדשה ראשונה וקדש' לע"ל ובפלפול רמב"ם וראב"ד בקדושת המקדש בז"הז אי חייב כרת הנכנס לתוכו והארכתי במ"א בדברי מג"א סוף הלכות ט"ב בזה ואין כאן מקומו כלל כי אין אנו עוסקים אם מצות נוהגי' או לא או אם טמא מותר לכנס שם או לא רק בקדוש' עליונה שירושלים הוא שער השמים מימות עולם אפי' כשהי' היבוסי יושב ירושלים והכנעני והפריזי אז בארץ ולא זזה ולא תזוז שכינה מכותל מערבי אפילו בחורבנה וביבמות וי"ו ע"ב דמורא מקדש בז"הז מדאתקש

לשבת מה שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם תלי' היקשא זה בפלוגתא דקידשה לע"ל או לא והדר"ג גילה סוד דבעל חס"ל מעין ג' נהר ג' (ומשלנו הוא) דמבואר דחלון הרקיע רחב מלמטה נגד כל א"י וקצר למעלה נגד ירושליס וב"המק ובשעת חורבן נסתם לגמרי ושוב אחר החורבן נפתח אבל נקצר פיו שלמט' אבל פיו שלמעלה ושער השמים לא יסתום חלילה שהוא שפע אלהי שבמקום מקדש וירושלי' והיינו דכ' מהרי"ק שהבאתי בתשובתי הקדומה כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם ומ"ש חס"ל בנהר י"ג שם במעלת צפת נגד כל ערי א"י היינו חוץ מירושלי' וחליל' להעלות על הדע' שקדוש' שום עיר יותר מירושלים וא"כ מי שפגע בצפת יקרע ושוב פוגע בירושלים לא יחזור ויקרע ובהיפך קיי"ל אם פגע בירושלים תחלה וכו' כמבואר בש"ס מ"ק ורמב"ם וש"ע סוף ה' ט"ב ויש לפקפק דבזמן שב"המק הי' קיים היה ירושלים עדיף וקורעים על בטול אותו העדיפות ועכשיו צפת עדיפא אבל חלילה לומר כן ואיך יצויר שצפת הוא גבוה מירושלים ואוירא טוב מירושלים כמ"ש בס' חס"ל הנ"ל וקרא כתיב וקמת ועלית אל המקום ופירש"י מכאן שגבוה ב"המק מכל א"י ובחי תורה שלי בארתי שלכאורה יפלא לאמור מכאן שגבוה מה לשון מכאן נחזי אנן והוא דבר הנראה לעין ונמדד בקנה ועוד שהאמת אינו כן והוא מבואר לבקי קצת במפת העולם ועוד רש"י פי' כן בפסוק כטל חרמון שיורד על הררי ציון שחרמון גבוה והנה העולם עגול ככדור ובדבר כדורי לא שייך גבוה ונמוך ובכל מקום שעומד שם רואה שמים שעל ראשו גבוהי' וסמוך לאופק נמוכים ככיפה והבא ממקום האופק נדמה לו כעולה מתחתית עומק בור ולא שייך גבוה ונמוך אך נחזי אנן אם יהיה לפנינו כדור עגול ואנו מכירים בו נקודה א' שממנה שתיית הכדור ההוא ונתרחב משם והתפשט ונעשה עגול כמות שהוא וכל הפיות אליו פונים וממנו יונקים יניקת חיותם והוא המרכז האמתי של הכדור ואז בלי ספק מכל צד שפונים אליו נקרא עלייה לא עלייה במעלה וגדולה המקום לבד אלא עלייה ממש כמי שעומד במקומו ורואה האופק שסביביו ירוד ועמוק וכן בהיפך כיון שכל הפיות אליו פונים א"כ הכל עמוק ממנו ועולים אליו כיון שהעולם כדורית והיינו דאמרי' בספרי הנ"ל וקמת ועלית וקשה לו ומאי פסקא הלא אפשר שהזקן ממרא וב"ד יושבים בהר חרמון שמשם יורדים לירושלים ולא עולים אלא מכאן שב"המק גבוה מכל א"י שהוא משתיתו של עולם מתחלת יצירה והוא מרכז ונקודה האמצעי שבכדור וא"כ כל הבאים לשם עולים ולא יורדים כנלע"ד מ"מ א"א לומר כן על מקום אחר או על צפת ויעקב אע"ה אמר זה שער השמים ואין ב' שערים ומ"ש הד"ג מאי דמייתי בתנחומא אירושלים והיה עיני ולבי שם כל הימים א"כ בכללו' א"י נמי נאמר ארץ אשר ד' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה'

אלקיך בה יפה כ' אבל אני בעו"ה לא זכיתי להבין בנגלות גם כי בהנסתרות לה' אלקינו אבל כמדומה לי שמעתי דיש חילוק בין חיבור עין עם לב דהיינו עיני ולבי שם ובין עין לחוד דכתיב עיני ה' אלקיך שם ועוד חילוק בין עיני דהתם שהוא ב"ד של מעלה של שבעים שהם כנפי השכינה ובין עיני ולבי לשון השגחת עצמו בלי כנפים ושעלזה נאמר ולא יכנף עוד מוריך כך שמעתי מאז ולא אבין אולי בזה יתורץ ק' דמר ניהו רבה: -

היוצא מדברינו דעכ"פ לכ"ע קדושת שניהם קדושת עולמים מימות עולם עד סוף כל ימות עולם לא נשתנה ולא ישתנה אלא שקדושת ירושלים חמורה מקדושת שאר א"י וגם הרמב"ם דלא מנה למ"ע ישיבת א"י כמו שחשב הרמב"ן במניין המצות מ"מ מודה ביתר שאת בקדושה בז"הז ומפני כן כ' במ"ע קנ"ג ומייתי ליה המפרש ספ"ה מה' ק"הח וז"ל ונאמר אם ח"ו יאבדו בני ישראל מא"י ית"ש על זה לפי שהבטחנו בתורה שלא תכלה אומה זו בכלל וכן אם לא נמצא ב"ד בא"י ולא בח"ל ב"ד שנסמכו בא"י הי' זה החשבון שאנו מחשבין אותו בח"ל לא יועיל לנו כלום שאין מעברי' שנים וקובעים חדשים אלא בא"י שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים עכ"ל וביאר זה באר היטב ברלב"ח בקונטרס הסמיכות דף רצ"ו יע"ש ומהפלא שכ' שהבטחנו בתורה שלא תכלה אומה זו נראה מדבריו כי אלו ח"ו לא ישאר שום ישראל בא"י אפי' יהיה יושבים ישראל בח"ל מיקרי כליון אומה ח"ו אחר שאין לנו סמוכים וא"א לקבוע חדשים ולעבר שנים וס"ל לרמב"ם דמה שחשבו הראשונים שנים וחדשים וקדשום זה לא יועיל אלא כשעכ"פ נשארו בא"י אפי' כורמי' ויוגבי' ישראל אשר בהגיע זמן ועידן ההוא ואז הכורמי' יקבעו מועדים עפ"י חשבון הקדמוני' ההמה לפי מה שרואה בלוח ההיא ובסדר העיבור של כל שנה ועי"ז מתקדשים המועדים בכל העולם ואי לאו לא יועיל חשבון וקידוש הקדמונים ושבטלה כל התורה חלילה ואין כאן אומה ישראלי' ח"ו והיינו כליון אומה ח"ו אלא שהבטחנו יוצרנו שלא יהי' זה אשר ע"כ בשבעים שנה של גלות בבל שהיו סמוכים בח"ל לא היינו בטוחים מהנ"ל אדרבא היו נ"ב שנה שלא עבר אדם שם משא"כ קלקלתינו עתה שאין לנו סמוכי' היה תקנת הארץ שבטוחה היא שישבו בה ישראל על כל פנים זהו כוונת הרמב"ם מ"מ נראה מדבריו כי לא נפחתה קדושתה ולא תלי' כלל בקיום מצות אלא הארץ עצמה קדושה וירושלים קדושה יותר ואולי משו"ה לא תני בספרי ולא רמז קרא דפ' ראה אלא קדימת עניי ארצך לח"ל ולא רמז קדימת עניי ירושלי' לא"י משום דזיל בתר טעמא ופשט הגמ' דמקדימים יושבי א"י משום דישיבתה מצוה מפני קדושה שבה וראוי' להקדים עושי מצוה כנ"ל א"כ ממילא ה"ה ירושלים נגד א"י דהכל חד דאלת"ה מנא ליה לתנא דמתני' לכוף לעלות לירושלים ולגרש בע"כ אי לא רמיזא באורייתא: -

ומה שהתפלא הד"ג על הרבה חכמי ישראל שלא עלו לירושלי' דוקא והיה סנהדרין ביבנה דוקא ובצפורי וגם בימי הרב"י והאר"י ז"ל מ"ט לא עלו הם הנה בימי חכמי התלמוד היו הריגות ושמדות בירושלים וגלו סנהדרין ומשנתישב במקומות אחרים והי' שם מקום הועד ומקום ישיבה ותורה ולא מיתדר להו בירושלים כמו במקומות אלו שוב אין מצוה בירושלים דאפי' עזרא לא עלה לבנין ב"המק כל זמן שרבו ברוך בן נרי' קיים כדאי' ספ"ק דמגילה דודאי ת"ת וישיבה עדיפה מן הכל וכן היה בימי הרב"י והאר"י ז"ל היה קיבוץ רוב החכמים בצפת ואין לשאול על כל החכמים מעיקרא כי אין אדם יודע מטמוניות של חברו ועכ"פ כשעלו אלו ומצאו רוב חכמי ישראל בצפת ע"כ התחברו עמהם ובאמת טרם הפרד הרב הגאון מהו' עמרם מפה הייתי כופל ומשלש עמו שלא ידור אלא בירושלים מקום משכן כבוד קדושת בית אלקינו וכאשר עשה הרמב"ן ז"ל אע"ג דבצפת נמצאו קברי אנשי אלקים הידועים מ"מ מי ימיר זה בקדושת ירושלים ומקום מקדש ונסע הנ"ל ע"ד לילך בים דרך יפו לירושלים והסיבו בעל הסיבות ית"ש דרך עכו לצפת ואחרי בואו שמה כ' אלי בעצה ושאל אם יעקור משם לירושלים אז אמרתי שאני מיגני ממיקם כיון שכבר בא שמה וקבע דירתו וכפי מכתבו נראה שקשה ישיבתה של ירושלים עליו וחזיתי לדעתי' שלא רצה אלא לפייסני על שעבר על דעתי ע"כ הנחתי הדבר על דעתו: -

הנה כי כן יפה אחז"ל שהאיש יכוף כל ב"ב לעלות לא"י או לירושלי' שהרי משום ישוב א"י כותבי' אונו אפילו בשבת ומכ"ש משום ישוב ירושלים ביותר בז"הז וכבר העיד הרמב"ן באגרתו שהחורבן לפי ערך הקדושה כל שקדוש יותר חרוב יותר וירושלי' חרוב יותר מכל ערי א"י ע"ש מכלל דבעי דרישה וישוב יותר ויש לכוף ב"ב לדור שם אבל שתכוף האשה את בעלה לדור בא"י ובירושלים צע"ג מאין הרגלים ומה ראו על כה ויפה כ' תשב"ץ ח"ג ס"סי ר"א הנ"ל הלא התורה חסה על האשה במצות כבוד א"וא משום דרשות בעלה עליה ואיך היא תכוף אותו להושיבה בירושלים דוקא משום תוספ' קדושתה או ליישב את ירושלים ומח"ל לא"י י"ל משום שבח"ל דומה כמי שאין לו אלוה וכעע"ז ח"ו אבל מא"י לירושלים הוא דבר תימא אפי' בזמן שב"המק מכ"ש בז"הז ולולי דמסתפינא לומר דבר חדש הייתי אומר יען ראיתי בתי"ט תמה על רש"י ורע"ב שפירשו בסיפא הכל מעלין לירושלים את כל ב"ב אדם כופה לישב עמו בירושלים ולא פי' כן ברישא הכל מעלין לא"י ע"ש אמנם בשיטה מקובצת מייתי בשם רש"י מהדורא קמא כ' על רישא הכל מעלין לא"י נשותיהן מא"י לח"ל עכ"ל הנה שינה טעמו ברישא פי' הכל מעלין קאי אאותם הגורמים העלאה לאחרים אע"ג דפי' את נשותיהם מ"מ הכל

קאי אותם הגורמים ומרבה אפי' עבד את רבו ומכ"ש אשה את בעלה וכדקתני בהדי' בבריי' שבגמ' שהאשה כופה בעלה מח"ל לא"י אמנם בסיפא בבבא דהעלאה לירושלים דלא מיתניי' בבריי' בהדי' דהאשה כופה האיש וגם הוא נגד הסברא כמ"ש לעיל ע"כ פי' רש"י בהיפוך את כל ב"ב אדם מעלה לירושלים וקאי אאדון הבית שמעלה את כל ב"ב בין נשיו בין עבדיו העברי' לישב עמו מנוה היפה לרעה נמצא רישא מיירי שכל א' מבני ביתו יכול לכוף את אדון הבית לדור בא"י וסיפא קמ"ל שאדון הבית יכול לכוף כל ב"ב א' אנשי' וא' הנשי' שבבני ביתו לדור בירושלים אבל המה לא יכופו אותו וזה נוטה לגי' הג"א שבפנינו אבל רש"י לא נחית לחלק בין בזמן שב"המק קיים בין בז"הז דלא כהג"א בזה וזה נראה נכון מאוד אלא שלא מצאתי לי לא רב ולא חבר וזה הוא פלוגתת רש"י ור"ח שבתוספות פ"ק דעירוכין דף ג' ע"ב דבור המתחיל לאתוי' וכו':

והנלפע"ד לפמ"ש בש"ס ב"ב קכ"ב ע"א לקרובה ורחוקה ופירשב"ם וז"ל ומי שעולה גורלו בקרוב לירושלים מעלה מעות למי שעולה גורלו ברחוק מירושלים שהרחוק גרוע הוא מפני שני דברי' א' מפני שרחוק מב"המק וא' מפני שקרוב הוא לארץ העמים עכ"ל וצ"ע בשעת החלוקה לא ידעו מקום מקדש איה ועוד הא כתיב לא יחמוד איש את ארצך וא"כ אדרבא רחוק עדיף משום שכר פסיעה ואין להאריך בזה והנה פלוגת' הרמב"ם והראב"ד ריש ה' חגיגה דלהראב"ד האשה רק משועבדת לבעלה לילך עמו לירושלים לשמחו ברגל ואפי' אי נימא דלא כראב"ד אלא שתשאר בביתו אם תרצה וכמו שעשתה חנה עד יגמל הנער מ"מ תשאר היא עזובה ועגונה בי"ט בח"ל והבעל יעלה לירושלים דאפי' לפמ"ש תוס' ריש פסחים דהדר בח"ל פטור מהראי' משא"כ דעת הרמב"ם עיי' מ"ל הלכות חגיגה מ"מ אפי' להתוס' אם יעלה משם לרגל אינו צריך ליטול רשות מאשתו ועיין בזה בס' סדר למשנה דף נ"ז ע"א ויעיין היטב בתשו' מהרי"ט ח"ב חי"ד סי' כ"ח סוף התשובה עיין היטב ויובנו דברי וא"כ בזמן שב"המק קיים לא מבעי' הדר בח"ל תוכל האשה לכופו לא"י לכל הפחות ומשם יסע לירושלים ברגל והיא עמו או אפי' תשאר בביתו בא"י אין כאן סכנה משא"כ ליסע מח"ל לא"י איכא טלטולא דאתתא טובא טפי ולהשאר בביתה בח"ל פשיטא דאינו נוח לה ע"כ פשוט שכופה אותה לדור בא"י לא משום מצוה אלא משום עניני אשות שבינו לבינה אלא אפילו אם דר בא"י מ"מ תוכל לכופו לדור בירושלים חדא ג"כ מטעם הנ"ל שקשה עליה אפי' נסיע' כ"ש ולהשאר בביתה מבלי שמחת י"ט ג"כ הוא משועבד לה מ"הת לושמחת אתה וביתך ועוד העולה לירושלים בזמן שב"המק קיים אינו יוצא משם מהר ודר שם זמן רב דמשו"ה צותה תורה להעלות מע"ש לירושלים כמ"ש תוס' ב"ב כ"א ע"א ד"ה כי מציון תצא תורה

וכו' וז"ל כדדרשינן בספרי למען תלמד ליראה את ה' אלקיך גדול מע"ש שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מע"ש שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה גם הוא היה מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה עכ"ל נמצא בזמן שב"המק קיים ראוי' ונכון שתכוף לבעלה לשוב לשבת בירושלים אבל בז"הז אין חיוב עשה לעלות לרגל וגם לא להתעכב שם ללמוד ממעשה כהני' בעבודה ואם הבעל רוצה לעלות לשם אינו עולה בלא רשותה דלא עדיף מתלמידי' שאינם יוצאי' בלא רשות ומכ"ש בשעה שמחויב לשמחה וא"כ היא אינה יכולה לכופו לא לא"י ולא לירושלים אף על פי שהיא מתבטלת ממצות ישיבות א"י וכדומה מה בכך אשה רשות בעלה עליה ואינה יכולה לכופו אבל הוא יכול לכופה דכח איש עדיף והן הנה דברי מהר"מ אלא מ"ש בהג"א אין מצוה לדור בירושלים לשון לדור אינו נכון קצת לפי הנ"ל גם כי יש לדחוק שכוונתו להתעכב שם לאכול מע"ש שלו והוא דוחק עכ"פ הכוונה שאינו מצווה מחוייבת מ"הת לעלות לירושלים ע"כ לא יצא בלי רשותה ולא תוכל לכופה והנוסחאו' שבמהר"מ משתנות בתשו' מיי' ומרדכי והג"א ותשו' מהר"מ מר"ב סי' קצ"ט דמייתי מהרי"ט לא מצאתי בדפוס פראג שלפנינו מכל מקום לענ"ד הדברים בעצמותן מראין אמיתתן: -

בהא סליקנא דעכ"פ מצוה להקדים במנה יפה יושבי ירושלי' על שארי עיירות א"י אמנם ראיתי א' קדוש מדבר הד"ג דמפלפל ומאריך בשיעור הקדמה זו כל דבריו כנים ואמתיים ואינם צריכים אריכות וראיות הרבה ולא יחלוק אלא מי שחולק על האמת דכל הקדימות אינם אלא להקדים ולא לדחות נפשות ח"ו וע"כ אם שניהם שוים שצריכים להחיות נפשם בלחם צר ומים לחץ נאמר זה קודם אבל כשיש לאנשי ירושלים אפי' רק לחם צר שוב אין להם שום תביעה עד שיגיע לכל א' מעיירו' האחרות ג"כ כשיעור הזה ושוב מהנותר שיצטרכו למותרות וכסות וכדומה יש הקדמה למוקדם עד שיהיה שוה בשוה בזה ג"כ וכן בכל מילי לא אמרו לדחות אלא להקדים ולא עלה זה על הדעת מעולם ויעיי' נדרי' דף פ' ע"ב חייהם קודמים וכו' ע"ש מבואר כנ"ל אך מה אעש' שמוע בין אחיכ' שמעתי טענ' השליח הרב מהר"ז שפירא אומר שאנשי ירושלים עטופי' ברעבם וגם נתונים כתוא מכמר בסכנות נפשות וכפי מכתב רבני צפת הם הם הנתוני' בצרה ולא הם ואם שניהם שוים יש קדימה לאנשי ירושלי' ואם אינם שוים פשוט שמקדמין מי שצריך יותר וא"א לבוא על תוכן הענין ושום א' מן הצד אינו רואה לעצמו חובה ואין שום ב"ד שבא"י שאינו נוגע בדבר זה ע"כ יפה עשו המפשרי' באמ"ד שמסרו הדבר לב"ד של ארם צובה הסמוכה וקרובה אל א"הק ואינם נוגעים בדבר כלל ויודעים את מכאובם

של כל כת וכת ועל פיהם על מקומם יבוא בשלום ומי ששמו שלום ישים שלום בין עמו וחסידיו וירום קרן צדיקיו ובראשם י"נ הדר"ג כחפצו וחפץ א"נ הבע"הח בכל חותמי ברכות. פ"ב יום ב' לירחא תליתאי קפ"ז לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רלה

שוכ"ט וששון ושמחה עד זקנה ושיבה לקדוש ישראל צדיקו של עולם נופך ספיר ויהלום אורן של ישראל גולת אריאל נ"י ע"ה פאר הדור גאון אמתי כש"ת מה"ו אפרים זלמן מרגליות נ' אורך ימים ישביהו וביושועתו יראהו אמן:

האירו עיני מאור בהיר בשחקים כזהר הרקיע ונועם זיו אמרותיו הטהורים ואשתוממתי על המראה הגדולה הזאת משדד עמקים קודר בהרים כהרף עין בורא יש מאין בפלפולו ושנונו לא נראה כבשם הזה מחזה מול מחזה מי זה ואיזה אשר ירפרף או יצפצף מול כיון דברותיו המכוונים אך יען אני מצווה ועומד מהדר"ג להשיב עכ"פ על איזה פרטים ע"כ נקטה נפשי בקצרה מהמאוחר אל המוקדם אל בית אלקים אדדם:

מ"ש הדר"ג ותמה על דברי כ"מ רפ"ב דמע"ש שהבין דהסמ"ג השיג על הרמב"ם וליתא אלא על התרומות השיג הסמ"ג דמנין לו ואמת נכון הדבר גם בעיני יפלא על הכ"מ אך גם על הסמ"ג תמיה קיימת איך נעלמה ממנו פשטיות דברי התרומה שדבריו מבוארים כאשר הבינם גם טי"ד סי' של"א ורק חסרון תיבה א' הוא בתרומה שלפנינו ותוכן כוונתו מי שיש לו מע"ש שלא הוכשר בז"הז דליכא מזבח וא"א להקריבם מטעם חסרון המזבח ומצד עצמם ראוי' לאכול ע"י שום מציאות שימצא הנולד באהלי קדר ולא נטמא מעולם לא ע"י חרב וחלל כלל והרי הם לא הוכשרו ולא נטמאו ע"כ כיון שראוי' מעצמותם א"א לשרוף תרומה טהורה ולא לפדות בירושלים והיו צריכים גניזה עד שירקבו וחיישי' לתקלה ע"כ טוב להכשירם ולטמאם ביד כדי שיכול לפדותם להדי' זה הוא כוונת התרומה בחסרון תיבת ירקבו או יגנזו וכן הבינם הטור הנ"ל ולא ידעתי מה ק' לי' לסמ"ג ומ"מ יש לעיין במס' ע"ז י"ג ע"ב דבזמן שאין ב"המק קיים הוה קדשים כבעלי מומין ומ"הת מותר להטיל מום בקדשים וגרע אפי' ממטיל מום בבעלי מום ואמאי לא נימא הכא שמותר לפדות בטהרה דהו"ל כאלו כבר נטמא ולמה ירקבו כלל או אפי' לשרוף בטהרה ודוחק לומר דנראה כפודה או כשורף קדשים טהורים א"כ ה"נ נראה כמטמא בידים קדשים טהורי' וצ"ע ועיין פרישה ומה שכתב הדר"ג במציאות להקריב בזמן הזה יעמ"ש ביעב"ץ ח"א סימן צ"ט: [ועיין לקמן סי' רל"ו]:

מ"ש הדר"ג שכבר נתקדש המקום ע"י אד"הר ונח לא נמצא כן אלא שבנו מזבח והקריבו שם אבל שקדשו המקום לא שמענו רק באאע"ה שאמר אשר יאמר לדורות הבאים בהר ה' יראה וקרא המקום יראה ופשוט:

מ"ש הדר"ג מהני צונייתא דבבל זה לי עשרים שנה אמרתי דאין מובן דקאמר התם אל יפטר מחברו אלא בדבר הלכה ומייתי מהני צונייתא ומאי דבר הלכה בזה אע"כ נ"מ לפמ"ש התוס' בע"ז מ"ו ע"א סוף ד"ה מבהמה תמה וכו':

מ"ש הדר"ג לרמב"ם דס' דאורייתא לקולא מ"הת מאי משני ש"ס מאן מפיס הא עכ"פ מס' שרי תמי' נשגבה על פה קדוש הא עכ"פ איכא בודאי אשירות שקודם העגל שנאסרו ואין להם ביטול והו"ל ס' ב' חתיכות דלכ"ע ס' לחומרא דאיקבע איסור ובחי' תורה שלי כתבתי מ"ש מרע"ה היש בה עץ ואחז"ל ספ"ק דב"ב היש בה אותו המגין כעץ דהכל חד אם יש צדיק א' שיש לו עכ"פ אילן שלא נעבד מעולם וכל קבוע כמחצה ע"מ אפילו לקולא א"כ כל אילן הוא ס"ס אולי לא נעבד ואת"ל נעבד אולי אחר העגל ומהני לי' ביטול וממילא יש להם עץ ואם לא שאין שם צדיק ואין כאן ס"ס אלא ספק א' ואיקבע אי' צריכים לשרוף כל האלנות ואין להם עץ:

מ"ש הדר"ג והאריך מאוד בדברי מ"ו זצ"ל ולבסוף כל האורך העלה שכוונתו הי' כיון שהוקדש לגבוה שוב אינו נאסר ע"י אחר פשוט שכך היתה כוונת מ"ו ז"ל ולא הוצרכתי דבר פשוט כזה לפני הדר"ג שנגלו אליו תעלומות חכמה:

גם מ"ש הדר"ג והאריך מאוד במתני' דשל אשירה ושל עיר הנדחת בסברות שונים ומחודדים ערבים ומתוקים לחיך אך מעיקרא לא ידעתי מי הכניסו לזה מי לא משכחת שנמצא לולב של אשירה בב"המק וזה בא להוציא הטומאה בדרך קצרה כמצותו ומדאגבה נפיק בי' לולי דמכתת שיעורא ואיצטריך מתני' לאשמעי' אפילו במקדש ממש:

דברי הי"מ שברש"י ותוספות דמס' תענית י"ו ע"א תמיה על המהרש"א ועל הדר"ג איך יעלה על הדעת שב"המק נבנה על הר סיני ומי יאמין לשמועתינו בזה אך פשוט דלהי"מ ק' כמ"ש בחי' תענית שבסוף ס' המכריע הלא ירושלים כבר נבנה אז מימי מלכי צדק מלך שלם ואיך לא ידעו אברהם והלך סביביו שלשה ימים ועוד מאין שם יער וסבך בקרני האיל ותו קשיא לי מאי קשיא לש"ס מאי הר המוריה הלא כתב רמב"ן ארץ המוריה ששם המור גדל ואונקלס תרגמו ע"ש קטורת בוסמן אע"כ ס"ל להי"מ דנהי ב"המק נבנה על הר המוריה הידוע שגדל שם מור ובהא מיירי קרא בדברי הימים מ"מ עקידת יצחק לא הי' שם אלא בהר סיני וארץ סנה קורא ארץ המורי' בקרא והר סיני קורא במתני' מי שענה לא"א בהר מורי' וע"ז דייק הש"ס מ"ט קרי' הכא לסיני מוריה ואמר שמשם יצאה

הוראה וזה ברור בכוונתם ולולי דמסתפינא הייתי מכריע דהיינו פלוגתא דאמוראי מ"ד שמשם יצאה הוראה ס"ל סיני הוה ומ"ד שמשם יצאה מורא לאו"ה ס"ל הר הבית היה:

מ"ש מ"ו הפלאה הגאון בפנים חדשות שלו בקרא הן נזבח תועבת מצרים לעיניהם ובפסוק גם אתה תתן בידינו ובפסוק משכו שנתעורר עליו הדר"ג ני' לפענ"ד לחלק בין הפרקי' דודאי אותן קרבנות שיעדו להקריב לה' בויחוגו לי במדבר ועליהם אמר פרעה זבחו לאלקיכם בארץ אותן היו קרבנות גבוה ממש ואסור נעבד בעלי חיים אפי' אחר ביטול משום מיאוס לגבוה והוצרך לומר מדמסרום לישראל לא נעבדו מעולם אבל פסח מצרים שלא הי' מזבח לזרוק דם וע"ד מליצה ארז"ל ג' מזבחות הי' להם משקוף וב' מזוזות אבל מזבח לא הי' לא לזרוק ולא להקטיר וכמדומה לי אכלו את החלבים והאימורים בכלל ואכלו את הבשר בלילה הזה ונהי נעבד לע"ז נאסר להם אבל אחר ביטול לא שייך מיאוס לגבוה משו"ה גבי משכו לא הזכיר מ"ו זצ"ל אלא ביטול ולא שלא נעבדו כלל ועמקו מחשבות רבינו הפלאה זצ"ל:

בצפייתי צפיתי שישיבנו אדוני עמ"ש בענין ל"ג בעומר ומנהגיהם ועל כל הנ"ל ישמיעני בחסדו ורב טובו ויבשרני מטובו וטוב אלקי על אהלו משכן כבודו אנא ה' אלקי יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימות ויאיר פניו עלינו עד נתראה פנים בהר בית ה' בנוי כמו רמים בב"א כעתירת אדם מועט לעולם השפל. פ"ב נגהי ליום ב' ג' אדר תקפ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רלו

שוכ"ט אורך ימים ושנות חיים עד זקנה ושיבה ינוב בטובה ה"ה אדוני מו"ח גאון ישראל נזר הודם ותפארתם ע"החפ"הי כקש"ת מו"ה עקיבא נ"י אב"ד דק"ק פוזנא יע"א:

יקרת קדשו הגיעני ומ"ש מו"ח הגנ"י לבקש משרי ירושלי' ליתן רשות להקריב הוא קפדן גדול כי ההוא אמר לבל יקרב שם מי שאינו מאמונת ישמעאל כי שם נבנה בית עבודה שלהם ואומרים שאבן שתייה באמצע הכיפה ההיא ולא יקרב שם איש זר שאינו מאמונתם ועכ"פ מ"ש מו"ח הגנ"י מה נעשה מטומאה ויחוסי כהונה ואבני חשן הנה בס' כפתור ופרח פרק שלישי שם כ' שר"ח מפרי"ז עלה לירושלים שנת י"ז לאלף הששי ואמר להרב שרוצה להקריב קרבנות ואומר מתוך טרדה לא שאלתי על הטומאה וכהן מיוחס שוב כ' הלא טומאה הותרה בציבור ומכהן מיוחס לא הזכיר כלל תירץ וביעב"ץ ח"א סי' צ"ט הביא ממנו בקיצור וכתב עליו שיש לשאול גם על שקלי ציבור ואולי קרבן פסח רצה להקריב דבא בטומאה בציבור ולא בעי שקלים והנה מבגדי כהונה לא שאלו כי פשוט הוא שאין כה"ג מעכב ונוכל להקריב בלעדו ומ"ש מיחוס כהונה נראה

דלק"מ להר"ח ז"ל דמאן לימא לן דלא יקריב אחזקה ונחמי' בן חכלי' דהוי לי' כהנים מיוחסים הי' מגאל השארית מן הכהונה עד יעמיד הכהן לאורים ותומים אבל לעכב הקרבה בשביל זה מאן לימא ומהרי"ו סי' קנ"ג שכ' שאין נותנים חלה לכהן קטן משום דלא ברי לן ומהרש"ל בישׁ"ש פ"ה דב"ק סי' ל"ה החמיר בזה שלא ליתן חרמים לכהן בז"הז ועיין מג"א ססי' תנ"ו היינו שלא ליתן לו ויעב"ץ ח"א סי' קל"ה החמיר בפדיון בכורים ע"ש אבל להקריב דקיימ"ל ברך ה' חילו אפי' חלולי' שבהם א"כ אפי' אי קמי שמי' גלי' שנתחללה אמו הרי כל מה שהקריב כשר למה נעכב מלהקריב ולא נסמוך על חזקת כשרות אמו וחזקת כהונתו אע"ג דיש לדחות דדוקא אם הוא בן כהן בודאי רק שנודע לו אח"כ שאמו היתׂ גרושה או חללה נמצא הוא כהן חלל אבל מזרע כהן הוא ע"ז נאמר ברך ה' חילו אבל אנחנו ניחוש שמא הכהן הזה בן גוים הוא שבא על אמו זהו ודאי ליתא דאפי' לפמ"ש מהרש"ל ע"י שמדות וגזרות רובם נתקלקלו היינו נשים שנאנסו ונתחללו אבל לעולם רוב בעילות מהבעל והבן המתיחס אחר אביו הרי הוא בנו ודאי רק ס' חלל ולזה מהני ברך ה' חילו ויעיין היטב ש"ות מהרי"ט ח"א סי' קמ"ח קמ"ט השייך לכאן:

ע"כ לפע"ד לא צריכים לכהן מיוחס ונאכל שם מן הפסחים עכ"פ שהותר טומאה בציבור בער"פ ול"צ לשקלים ולא לכהן הגדול ובהדי שותא מאז הי' צל"ע למ"ד ארון גלה לבבל א"כ למ"ד ק"ר לא קדשה לע"ל ואף מקום מקדש וכדעת הראב"ד עיין מג"א סוף הל' ט"ב ועיין פ"ב דשבועות א"כ מנ"ל בבית שני לבנות ב"המק בלי ארון וכרובים בלא"ה יש לתמוה על כמה שינוי' בכלים ובבנין ממשכן ומזבח של מרע"ה וגם בנין בית שני שנוי' מהראשון ובנין שעתיד בנבואת יחזקאל שנוי מכל הנ"ל אע"ג הכל בכתב מיד ה' השכיל ע"פי נביא מ"מ הא אין נביא רשאי לחדש דבר אלא לשעה לא לקיום והי' נ"ל דהיינו דכתיב ככל אשר אני מראה אותך תבנית המשכן תבנית כל כליו וכן תעשו פירש"י לדורות והוא מש"ס פ"ב דשבועות ועיין רמב"ן שהקשה ולפענ"ד דקאי אהתחלת הקרא ככל אשר אני מראה אותך עתה כן תעשו לדורות ע"פי אשר אני מראה בכל בנין ובנין אראה איך יעשה זה משונה מזה א"כ הרי העיד הקב"ה מתחלה שישכיל בכתב מידו לנביאיו ואין כאן דבר שחידשו נביאיו נגד דין תורה אך קשה מהארון דבית שני נ"ל מש"ה כתיב ונועדתי לך שמה מעל הכפרת בין ב' הכרובים לומר טעם הארון והכרובים הוא רק עיקר לצורך מקום מועד לדבר עם מרע"ה מבין ב' הכרובים וכשאין נביא כמרע"ה הראוי להוועד עמו מבין שני הכרובים אין הארון מעכב ואם יש אתו דבר אלקים יודיעני והריני חתנו כבנו חותם בברכה:

תשובה רלז

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה ידידי הרב המא"הג המופלג מהו' יודא נ"י אב"ד דק"ק רעטא יע"א:

יקרתו הגיעני מגלה עפה כתובה פנים ואחור צלל במים אדירים והעלה חר"ז בש"ס ופוסקים מענין לענין ושרש דבריו בנידון שאלה א' אשר ז"ל אשה א' וז' בניה אשר במות בעלה ואביהם עמדו איזה יחידי סגולה המתנדבים בעם ופסקו להם סך ידוע קצוב לכל שנה על משך זמן ג' שנים רצופות וכן עשו כדבריהם עד סוף שנתים ימים שאז נשאת האשה לאיש אמיד באופן שכל בניה מתפרנסים עם כל צרכיהם מהם אצל אבי חורגם ומהם אצל קרובי האשה והן עתה ממאנים המתנדבים לתת עוד קצבתם בטענה שלא ע"ד כן נדרו אדעתא שתינשא לאיש רק אם תחזיק אצלה כל בניה בימי מיגר אלמנותה כל משך ג' שנים הנ"ל ויש מיחידים שאין רוצים בחזרה מאשר יצא מפיהם לצדקה אך להיות כי האשה וילדיה מתפרנסים עתה שלא בצער א"כ א"צ לצדקה זו לכן הם רוצים ליתן סך נדבתם לקרובי' עניים ממשפחתם ואשה הנ"ל תובעת סך הנ"ל לטובת היתומים לכשיגדלו ונפשו היפה בשאלתו אם יכולים לחזור בלי התרה או צריכים התרה הן כת הא' שחוזרים לגמרי מנדר צדקה שלהם הן כת שני' שרוצים לשנות מצדקה לצדקה:

גרסי' במתני' ספ"ב דשקלים מותר שבוי' לשבוים מותר שבוי לאותו שבוי וכו' ובירושלמי גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא יש לו ר' ירמיה סבי אומר מותר המת להיורשים א"ל רב אידי דחוטרא הגע עצמך דלא כווין אלא ליה אמר ליה אנא לא אמרית את מנן לך ופי' מהר"א וקרבן עדה וכן בשירי קרבן שם דמותר המת ליורשים היינו היכי דלא גבו בטעות אבל גבו בטעות צריך להחזיר המעות:

ולכאורה יש לעיין א"כ מותר המת נמי עד"מ שגבו מאה זהו' ולא צריכא אלא לשמנים נמצא עשרים זהב האחרוני' כשגבו אז כבר היה לו כדי צרכו שמנים זהובי' הראשוני' ועשרי' האחרונים גבו בחזקת שאין לו ונמצא יש לו ונראה שזה היה סברת ר' ירמיה דפשיט ממתני' דזכו היורשים וא"כ קשה אמסקנת הירושלמי דמשמע שאינה דומים לדינא וי"ל דהא כל הדין הזה הוא מכח אומדנא שלא נתכוונו הנותנים אלא למצוה ולא להאכיל היורשים וכמ"ש במרדכי פ' אע"פ סי' קע"ו תשו' ר"ח כהן במי שנדר להשיא יתומה ומתה היתומה שהובא בי"ד סי' רנ"ג ס"ז ובא"ע סי' נ"ג ס"ד ובח"מ סי' רנ"ג סי"ו ומ"מ מסיק שם במרדכי אין כל האומדנות שוות אלא שזו אומדנ' גדול' היא ע"ש ובגליון מרדכי מה שחסר בפנים וכל התשוב' ההיא עד גמירא ימצא בפסקי רקנטי סי' שס"ג יע"ש וס"ל להירושלמי דודאי אי לא נעשה כוונת הנותן כלל וכלל כגון שהמת אינו צריך

כלל והוה גביי' בטעות הוה אומדנא דמוכח אבל כל שקבצו סך מרובה וערבו המעות וקנו ממנו צרכי המת נמצא גם ממעות שנתקבצו באחרונה נעשה המצוה כמו ממעות הראשונים כדין כל שותפים מכיון שנתערבו המעות וקונים מהם שום דבר הוה לאמצע וזה מוכח מדברי תוס' סוטה י"ח ע"א ד"ה חזר וכו' מדין תערובות קינים דאל"ה אין פי' לדבריהם ואין להאריך בכאן מה שאינו לענייננו ועכ"פ יעשה המצו' גם בממונו והמות' הוא ג"כ מתערוב' כל המעות וע"ז אין אומדנא לומר שאינו רוצה שיאכלו היורשים המותר כיון שעכ"פ יעשה מצותו כצ"ל בפירוש דברי הירושלמי:

והנה הרב"י בי"ד סי' רנ"ג מייתי תשו' רשב"א בגבו לצורך שבוי ומת שצריך ליתן להיורשים מטעם מתני' מותר שבוי לשבוי זכה בו השבוי ושוב זכו יורשים ממנו ולכאו' ק' עליו מירושלמי הנ"ל כיון שלא נעשה מצותו כלל אמדינן דלא נתן מעותיו לאכול ליורשי' ונ"ל הא כ' רשב"א דזכה השבוי מטעם משנתינו פי' הואיל ונתבזה קנה בבזיון דילי' וא"כ בירושלמי לא נתבזה שסבורי' היו שאין לו ושוב נודע שיש לו והיא כבודו ולא בזיון לא קנה אבל הכא שצריך אלא שמת שפיר קנה בבזיונו וזכו היורשים ממנו והשתא לא שייך לומר אומדנא כיון שכבר קנה וכאלו בא לידו שוב לא מפקי' משום הך אומדנא כנ"ל לדעת הרשב"א:

מיהו הרא"ש בתשו' דמייתי שם ב"י וכן מייתי לי' טח"מ ס"סי רפ"ג פשיט' לי' להיפך בגבו מעו' לצורך שבוי' ונטמע' בין הנכרים דאין זכות להיורשי' אפי' כבר בא ליר אמה וזכתה בשבילה מ"מ אין לה אלא יחזרו להמתנדבים אם אפשר הא למה זה דומה לגובה לגוסס לצרכי קבורה ושוב הבריא שאין לו כלו' וה"ה אם מתה או נשתמד' ע"ש צ"ל דס"ל דלא כרשב"א אע"ג דרשב"א כ' שכבר קנה מטעם מתני' פי' שקנה בבזיונו ופשוט אם קנאו ואח"כ נשתמד שכבר קנה ומכ"ש מת או הברי' מ"מ נ"ל סברת הרא"ש הא קנין דבזיונו אינו אלא כיון שנדר הנודרים נדר ואין להם בהם שום זכות עוד כגון שגבו והותירו שכבר כתבתי לעיל כיון שנעשה מחשבתו שוב אין כאן אומדנא נמצא מותר המעות יצא מכח הנותנים רק שהספק אם ינתן ליורשיו או לעניים אחרים אמרי' נגד עניים אחרים זכה הוא בבזיונו אבל היכי שלא נעשה רצון המתנדבים כלל ואומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא התנדבו אין שום ה"א שיקנה זה בבזיונו מן הבעלים כנ"ל סברת הרא"ש ונכונה היא וכן פסק ר"ח כהן המובא בפסקי רקנאטי דבתוספת' אי' דהיכי דאין העני צריך ה"ל של הנודר ויוצא לחולין אלא שכ' א"ז דהוה אפשר לפרש לו לעני אלא שהעיקר כר"ח כהן ובש"ע בב' מקומות פסק כהרא"ש דלא כרשב"א ונ"ל דרשב"א נמי לא אמר אלא בשכבר גבו אבל לא גבו אלא שאמר ליתן ולא גבה יודה

רשב"א להרא"ש דאם אינו צריך לו שחוזר דבורו ודאמרי' בירושלמי מתנה לעני הוה נדר כבר כ' ר' חיים היינו כשהעני קיים וצריך לכך והוא רוצה לחזור מדבורו אבל כשהעשיר או מת וכדומה לא אמר הירושלמי:

והנה בענין זה תשו' רשב"א סותרים זא"ז כבר הרגיש והאריך בזה בתשו' מה"ו בצלאל אשכנזי סי' ט"ו שבסי' תקס"ג כ' דבעניים לא אמרי' אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט ובסי' תרנ"ו כ' דאינו יכול לחזור בו ונהי בסי' תקס"ג מיירי מטעם העני יכול לחזור אבל מ"מ עבירה בידו מטעם נדרו לא ניחא ליה במשמעות לשון התשו' והניח בק' שסותרים זא"ז וצ"ל דלא ניחא לי' להגאון למימר דשאני בסי' תרנ"ו דמיירי שכבר התפיסו ביד אחרים גם זה אינו דהרי כ' שם שאין יכול לחזור בלא התרה ואפי' בהתרה נמי לא יועיל דכיון שכבר ניתן ביד אחרים שמע מיני' מתחלה מיירי אפי' אי לא הוה ביד אחרים וע"כ הניח בקושי':

והנלע"ד בישוב קצת סתירת הרשב"א ואומר הא דאמרי' דמטעם עניים היינו יכול לחזו' בו משו' דלא הוה כאתי לידם ממש היינו למתנת עניי' ממש אבל המקדיש ס"ת וכדומה ללמוד בו או לקרו' בו חפצים שגופם קדוש להקדש ההוא אעפ"י שאיננו קדושה ממש והרי הוא לכל דבריו כהקדש עניים מ"מ לענין שאינו יכול לחזור בו חמור דכל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתא ולא בעי' עניים ולא יד עניים שיזכו בו וע"כ התם בסי' תרנ"ו שהי' בכלל הקדשו ספרים שראוים ללמוד בהם לומדי תורה וגם ממון לחלקו לעניים אמרי' מיגו דחייל הקדשו כמסירה על הספרים חל נמי על מעות העניים ע"כ החמיר אפי' לא הי' בא ליד הגבאי כן נ"ל ולחלק אפשר:

הדרן לדידן דעכ"פ היכי דלא נתנו רק נדרו ליתן והעשיר או מת וכדומה לית דין ולית דיין דאפי' התרה אינו צריך ע"כ בנידון שלפנינו שאע"פ שנדרו על ג' שנים מזונות להבנים וכבר נתנו על ב' שנים מ"מ השנה השלישית שעדיין לא גבאו והעשירו הבנים ואינם צריכים מזונות לא מבעי' אותן שרוצים ליתן סכומם לעניים קרוביהם דשפיר עבדו אלא אפי' אותן שאינם רוצים ליתן כלל נמי אומדנא הוא אדעתא דהכי לא נדרו כדעת ר"ח כהן דפי' תוספתא דהמותר לו ר"ל להנודר ומ"מ מהיו' טוב יפירו נדרם לחוש לדעת א"ז דכ' דאפשר לפרש לו לעני מיהו איהו נמי לא אמר אלא כשהוא עני ולא כשהעשיר:

ואע"ג דכבר התחילו ונתקיים נדרם בשני שני' הראשונים מ"מ לא נימא שמשו"ה יגבו גבי' חדשה בשנה השלישית דלא מצינו שום מעליות' במה שכב' התחילו ליתן אלא בא' מב' מקומות ואבארם א' לא' בעזרת השם יתברך (א') בתשו' הרא"ש ותשו' ר"ח כהן דלעיל שכ' משו"ה המותר ליורשים משום שכבר נעשה מקצת מעות רצון המתנדבי'

וכבר פירשנו לעיל שהכונה דמאחר שנתקימ' מחשבת הנותן ונעשית מצותו שוב אין כאן אומדנא שיקפיד על המותר אבל הכא להוציא ממנו ממון לכתחילה אחר שאינו צריך אין לך אומדנא גדול מזה (ב') מצינו בתשו' המיוחס' סי' ר"ע דהביא ב"י בי"ד רכ"ח דאפי' באה קצת ליד גבאי מ"מ יכול לשאול על השאר באמת לשון זה איננו בגוף התשובה אך הרב"י הוסיף לשון אפי' פי' אע"ג דצדקה שבאה ליד גבאי לא מהני שוב שאל' וחרט' וא"כ הוה ס"ד כיון שא"א לעקור הנדר מעיקרא שהרי אותו חלק שכבר בא ליד הגבאי אינו נעקר וא"כ א"א לשאול גם אהא דנשאר בידו דממ"נ אי יעקר יעקר לגמרי ואי לא הותר לא הותר הכי הוה ס"ד קמ"ל ואין זה לנידון שלפנינו כלל והוא פשוט ע"כ נ"ל פשוט שיכולים לחזור וכנ"ל:

אך אי לאו הא דמעיקר אדעת' דהכי לא נדר בודאי לא היו יכולי' לשנות מעני לעני כי כן דעת רוב הפוסקים ועיין תשו' רדב"ז ח"א סי' קל"ד וקצת ראיה מש"ס ב"מ פ' השוכ' גבי מגבת פורים דלא חיישי' לחשדא אע"ג דנודר ע"ד חבירו אין מתירים לו אלא בפניו וי"א מפני החשד ולא תלי' שהתיר נדרו אלא חשדינן לי' וא"כ ה"נ אמאי ליכא חשדא אע"כ משום דהעני יכול להוציא ממנו בדיינים ומדשתיק ש"מ פיוסי פייסי' וליכא חשדא:

וראיתי מעלתו הביא ראי' ג"כ מספ"ג דגיטי' למ"ד ע"א המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני וכו' ומוקי ליה במכירי כהונה ולא חיישי לתרץ ישראל דלא שייך מכירי אע"כ בישראל בלא"ה לק"מ דכיון שאמר שיתן מתנה לישראל עני אינו יכול לשנות ומסחי שארי עניים דעתיהו אלו דבריו ותמוהים הם מאוד מאוד חדא אם אינו יכול לשנות מעני לעני ה"ה ומכ"ש שאינו יכול לשנות מכהן לכהן ומלוי ללוי ולמה לי דמוקי במכירי כהונ' ולוי' כלל כיון דהלוה לו לכהן מסחו כל כהנים דעתיהו ותו צ"ע נהי הוא אינו יכול לשנות נדרו אבל מעשר עני מה לי ולו הלא נוטלים ממנו בעל כרחו דמשו"ה לא שייך מכירי עניים א"כ מאי אהני לי' אמירה דילי' ליתנו לעני זה ואין מובן לדבריו בזה:

הנה מעלתו נמשך אחר הירושלמי דמייתי משנה למלך פ"ז מה' מעשר ה' וי"ו דפריך וכי יש מכיר לעני וע"ז נמשך מעלתו ובאמת דברי ירושלמי תמוהים לכאורה דודאי יש ויש מכיר לעני במ"ע המתחלק בתוך הבית כמ"ש מ"ל עצמו אם אין עניים בגורן ומחלקו בביתו אז יש לו בו טובת הנאה ושייך מכיר ועוד בהדיא תנן משנה וי"ו פ"ח דפאה היה מציל נוטל מחצה ונותן מחצה וע"ש בתי"ט וא"כ דברי ירושלמי תמוהים:

ואמנם ז"ל הירושלמי בתר דמוקי ר"ל מתני' כר' יוסי שעשו אינו זוכה כזוכה הקשה על זה כלום אמר ר"י אלא בקיים אבל הכא בעי מיזרע פי' שר"י לא אמר אלא דבר שבעולם עשו שאינו זוכה כזוכה אבל הכא בשעה שהוא מלוהו עדיין לא זרע וע"כ תי' ר' אבוהו

בשם ר' יוחנן במכירי כהונה והדר פריך והא תנן עני ויש מכיר לעני ולא תי' כלום והנה ק' אש"ס דילן ק' הירושלמי עדיין בעי מיזרע ואיך מזכה לי' אך אח"ז אית פלוגת' בירושלמי דאתא עובדא קמי ר' אמי כהן ולוי שהיו כבר חייבי' מעות לישראל וא"ל הפרש עליהם מחלקי ואמר המלוה מעות תנן אבל לא חוב שמכבר ר' זעירי אמר אפי' לא הלוה ע"מ כן ומייתי שם ברייתא מסייע לזעירי וכן הלכה ואולי י"ל פליגי בפלוגתת הרמב"ם והפוסקים אי קונין במלוה כמו בכסף בעין או לא והנ' מה דמשקה ירושלמי עדיין בעי מיזרע לא ק' אלא למ"ד דוקא מלוה מעות בעין אבל לזעירי דאמר אפי' במלוה שמכבר יכול לומר הפרש עלי לק"מ נהי בשעת מתן מעות בעי מיזרע ולא זכה בו מ"מ לכשיבואו הפירות לעולם ויהי' הכהן חייב לו מכבר יפריש עליו על חוב שחייב לו ועשו שאינו זוכה כזוכה ולק"מ אלא למ"ד דבעי' מעות בעין ואז עדיין לא נזרע והוכרח לתרץ במכירי כהונה והוא זוכה אפי' עד שלא נזרע והדר פריך וכי יש מכיר לעני אע"ג דאם יארע שלא יהיו עניים בגורן ויקח המעשר לביתו יש לו ט"ה ויתנם למכירו או אם יהיה די לעניים מועטים שיכול להציל לקרוביו ומכיריו מ"מ היינו אם יארע כך אבל לא יארע כך לא נמצא אין המכי' זוכה אלא אז כשעת הגרן ואז כבר נאכל המעות ובמלוה אין קונים ולא דמי לכהן שאעפ"י שלא נזרע מ"מ בודאי יהי' לו כיון שהוא מכירו אבל העני אעפ"י שהוא מכירו אם יארע מ"מ כיון שאינו ודאי אינו קונה עד אז וכבר הוי מלוה ואינו זוכה בו ושפיר הקשה הירושלמי אך ש"ס דילן ס"ל כזעירי דלאו דוקא מלוה מעות אלא ה"ה חוב ישן ולק"מ ב' הקושי' לא קו' דבעי מיזרע ולא קו' דיש מכיר לעני וא"ש בעזה"י. ואחתום בברכה א"נ דש"ת: פ"ב עש"ק ער"ח אב קצ"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ. ???

תשובה רלח

שוכ"ט למחו' הרב המופלג חרוץ ושנון המופלא ומפורסם מהו' ליב הרש ני' רב דב"המ בק"ק או"י יע"א.

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו נידן שכ"מ שצוה כל נכסיו יהיו לאשתו לבד מח' אלפי' שעשה לטובת נשמתו ויורשי דאורייי' ירש כל א' חמשים זהו' ובתוך פרטי הדברי' טובי' שצוה לעשות מח' אלפי' הנ"ל הי' א' מהם למסור סך ב' מאות זהו' ליד אפוטרופס לסגלם להרויח לצורך נישואי בת עני א' שלא יותן לה אלא ביום חופה או לכל המוקדם שבוע קודם והנה מתו גם שניהם האב ובת וחיים לכל ישראל שבקו והנה מדיינים זע"ז יורשי הבת אומרי' שהם יורשי זכו' הבת העני' ויורשי דאורייי' של השכ"מ אומרי' שחוזר

לסיני והם יורשי דאורייי מנכסי הנעדר המצווה והאשה אומרת הרי הכל שלה וסילק יורשי דאורי' בחמשים זהו' ושוב כל הזכיות שלה הדין עם מי:

במרדכי ר"פ אע"פי פליגי ר"ח כהן ס"ל לנודר להשיא יתומה פלונית ומתה אין להיורשי' כלום מאומדנא דפ' אע"פ שלא נדר אלא ע"מ להשיאה לא להאכיל ליורשי' וראבי' פליג וס"ל כיון דמתנ' לעני הוה נדר א"כ ממילא יורשי' יורשים אותה כמבואר במשנה שקלים ומייתי לי' בסנהדרי' מותר המת ליורשיו ובגליון מרדכי שם כ' דר"א מוינא דהיינו אור זרוע הגדול אמר דאין ראי' דמותר המת היינו שכבר נתן אבל הכא אינו אלא נדר עליו אבל המת לא זכה ובפסקי רקנאטי סי' שס"ג מייתי מרבית ראשונים דכולם פליגי על ראבי' וכ' מותר המת היינו שכבר נעשה המצוה ונתקיים מחשבת הנותני' אז אינם מקפידי' על המותר ויהי' ליורשיו של מת אבל כשמתה היתומה ולא נתקיי' מחשבת הנודר כלל אמרי' אומדנא שלא נתן ע"ד שיאכלו הלה היורשי' וסברא זו היא ג"כ סברת תשו' הרא"ש דמייתי טח"מ ס"סי רפ"ג ולכאור' יש עוד לחלק בפשיטו' דהא בטעם מותר המת ומותר השבוי ליורשי' פירשו שם הראשונים מפני שנתבזה וקנאו בבזיונו וזה שייך אם גבאו מעות מרבים ונתבזה קנאו בבזיונו אבל א' שנדר להשיא יתומה לכבוד ותפארת הי' לה ולא לבזיון במה תקנה נדר הוה עליו אבל היא לא קנתה והם הנה דברי א"ז הנ"ל ובתשו' מהר"י בן לב ח"ב סי' ס"ז מסיים כי דברי ר"ח כהן מסתברא ע"כ אפי' תפס יורשי היתום מפקי' מיני' ולא מצי למימר קים לי כראבי' ובהגה' מיי' פ"ח מגזילי' אות ג' בשם מהר"י מקורבל מי שנתנו אחרי' מעו' להשיא בתו ונמנע ולא השיאה צריך להחזיר המעות לנותני' שלא נתנו אלא ע"ד להשיאה וראייתו מש"ס ב"ק ק"י דאי לא מכפר נהדר ליורשי' ש"מ אי לא נעשי' מחשב' הנותן הדר מיד המקבל והיא לכאורה ראי' ברורה:

ואמנם בתשו' רשב"א וכן דעת ריטב"א דמייתי ב"י בח"מ סימן רנ"ג מי שנדר מעות ליתומה להשיאה נותני' לה מיד והיא יכולה להוציא המעו' במה שתרצה דקיי"ל העני רשאי ליקח לו חלוק וטלית ולא לחוש לשינוי דעת בע"הב ומעתה כיון שיכולה להוציא במה שתרצה ס"ל להרב"י דאם מתה יורשי' יורשי' אותה אך הרמ"א הכריע דרשב"א לא קאמ' אלא כל זמן שהיא חי' אך אם תמות יוחזר המעו' לנותני' ופסק כן בי"ד סי' רנ"ג ובא"ע סי' נ"ב ואמנ' לכאור' ק' על רשב"א מש"ס ב"ק ק"י הנ"ל והכרע' הרמ"א אינה מעלה ארוכ' לזה עכ"נ לע"ד דיש כאן ב' דינים (א') מצות צדק' על הנותן לפרנס העני או להשיא היתומה ודין (הב') שהמקבל יכול לשנותו למה שירצה ואיננו גזלן כשמשנה מדעת בעלים מ"מ פשוט מאוד שעכ"פ יצא הנותן ידי מצותו כאלו השיא ממש בפועל שהרי נתן לה להשיא עצמה ואם הדין שהרשות בידה לשנו' כי רצונה היא כבודה עכ"פ

הוא הנותן כבר קיים מצותו א"כ ממילא תו לק"מ מש"ס דב"ק דהרי ה"נ כבר איכפר לי' פי' כבר נעשה מצותו ונתקיים מחשבתו אך כל זה בשנתן ליד העני עצמו אך כשנתן לאב או לאחרי' שיהי' בידם להשיא היתומה ולא נישאי' ומתה היינו הך דר"י מקורבל בזה בודאי לא איתכפר לי' והדר כספא להנותן ולא פליגי ר"י מקורבל עם הרשב"א כלל וזה ברור לפע"ד:

ודנפיק מיני' לדינא נלע"ד לא מיבעי' היכא שלא הוציא הנודר מתחת ידו וגם לא נתבזה בו המקבל ומת דלא קנה אלא אפי' נתבזה כגון שגבו עבור המקבל וכל א' הפריז ליתן כך וכך ועדיין לא נתנו נמי נ"ל אין להוציא מידם ליתן ליורשי המקבל כיון דלא התחיל במצוה כלל ולא נתקיים מחשבת' ולא מצינו להדי' דאלי' בזיונא להוציא מיד הבעלים כ"א להפקיע מעניים אחרי' דעלמא ולא עוד אפילו ניתן כבר ליד המקבל ונתבזה וגם איננו ביד בעלים מ"מ לא זכו היורשי' כיון שלא נעשה שום מצוה אך כשכבר נעשה המצוה והותירו ומת המקבל או גבו למת ושבוי והותירו דאז בטל האומדנא וכבר נעשה רצון הנותני' ואין להם שום תביעה רק הספק אם ליתן המותר לעניי' או מתים ושבוי' דעלמא או ליורשיו בזה אמרי' להפקיע מעניים דעלמא מועיל סברת דקני' בבזיונו ושייך ליורשים:

והכא השתא בנידון שלפנינו כולהי איתנהי בי' שלא התחיל המצוה והמצווה דקדק שלא להוציא מיד האפוטרופס עד יום נישואי' והיא מתה קודם שנשתדכה וגם לא נתבזה בזה פשיטא דלית דין ודיינא ליורשי' בממון זה:

ולמשמעו' הרא"ש דמייתי טור ס"סי רפ"ג ראוי לעשו' דבר טוב לנשמתו וכן הוא בהדי' בפסקי רקנאטי הנ"ל ולית דבר טוב יותר מליתנו ליורשי דאורייי' וזה שהזניח יורשיו ונתן לאשתו לא טוב עשה ועכ"פ הטוב לנשמתו הוא לתת ליורשיו כמבוא' ברמ"א ח"מ סי' רפ"ב ועכ"פ אין להאשה שום תביעה על זה כי אותן ח' אלפים לא נתן לה וממילא הנותר מהם נופל ליורשי דאורייי' אי משום דזהו טוב שבנכסיו אי משום שהם יורשיו ואינם מחויבי' לקיים נדרו שנדר הוא ויש בזה עיון גדול בסתירת ש"ע סי' רמ"ב וסי' רנ"א ע"ש ואין כאן צורך להאריך [ועיין בסי' רל"ז]. ואחתום בברכה א"נ מחו'. פ"ב כאור בוקר ליום ה' כ"ב תמוז תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רלט

פה ק"ק מ"ד כמעט רגע אירע דבר ביום י"ח אדר שני העבר שנת תקס"ב לפ"ק יצא אש ומצא קוצים בבית אינו יהודי ונאכל גדיש וקמה בבתי ישראל רובא דמנכר מרחוב היהודים בעו"ה ונשתלחו לכאן נדבות הרבה מקהלות קדושות הקרובות והרחוקות

נדיבי עם אלקי אברהם לסיועת הניזקין ובהגיע תור חלוקת קופה הנ"ל נסתפקו אקרו"ט בכמה ספיקות בענין החלוק' ההיא כאשר יתבאר לפנינו מתוך חלקי התשובה והם הקריבו לפנינו לעיין בהך מלתא ולהמציא סדר החלוקה עפ"י ד"ת או קרוב לזה באופן שכל א' על מקומו יבוא בשלום: -

והנה ידוע שדברים כאלו א"א בשום אופן לדונם בדין תורה ממש וכעין שכ' בת"הד סי' שמ"ב אך בענין הקרו' לדין תורה וקרו' לשכל אנושי לדמות מלתא למלתא בדמיון קרוב קצת וכבר כתבתי תשובה ארוכה בענין כיוצא בזה בהיזק מים שבא להם סיוע מאת שר המדינה ושם דננו אותם בדין ריווח שנפל לשותפות וזה לא שייך הכא דהכא מתורת צדקה אתאינן עלה והחונן לאדם דעת יראנו נפלאות מתורתו ולא נכשל ח"ו והוא יישר ההדורים לפנינו: -

תמן תנינן שלהי מס' פיאה מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומבואר הטעם שזה הוא שיעור מזונותיו לשנה ויכול להתפרנס מזה עד שנה הבאה ואז יקח לקט שכחה ופאה של אותה השנה תו גרסי' התם היו ממושכנים לבעל חובו או לכתובת אשתו ה"ז יטול ובירושלמי מוכיח מכאן דאפי' בע"ח שאינו דוחק דהא כתובת אשתו כבע"ח שאינו דוחק הוא דלא נתנה לגבות מחיים ולפ"ז משנתינו היא ע"ד לא זו א"ז דכתוב' אשתו הוה רבותא טפי מבע"ח אבל בירושלמי הגי' בהיפוך כתובת אשה תחלה ואינו נכון דא"כ ה"ל זו ואצ"ל זו תו גרסי' התם מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם ה"ז לא יטול ומפרש בירושלמי דטבן חמשין דעבדין ממאתן דלא עבדין ומייתי ליה נמי הר"ש עיין שם: -

והנה לכאורה נרא' בכוונה רצוי' הכניס רבי הא דממשכני' לכתובת אשתו וכו' בין בבא דמאתים זוז לבבא דחמשים זוז דבשלמא ברישא מיירי מאדם בטל שאינו עוסק כלום ואוכל ממה שיש לו ואם יש לו אלף זוז לכתובת אשתו או לבע"ח וכי נאמר שיאכלם ויחדי ע"כ אם היו ממושכנים לכתובת אשתו ה"ז יטול משא"כ בסיפא דמיירי דעוסק בפרקמטי' למה לא יחשב לו כתובת אשתו ובע"ח שאינו דוחקו לפרוע בתוך שנתו והלא הוא מרוויח בממון עכ"פ ונהי דבשלו משערי' חמשים זוז ומשמע שדרך להרוויח שלשה כפלי הקרן בכל שנה ויעלה חמשים זוז סך מאתים זוז ויאכל הקרן עם הריווח בשנה זו ואח"כ יטול וזה לא שייך בשל אחרים מ"מ מובן ממילא דישוער בקרוב לזה דהיינו שבעים זוז משל אחרים שבידו יעלה הריווח ג"פ שבעים זוז שהם יותר ממאתים זוז מאכולת לביתו והקרן קיים כן הי' נראה לכאורה והך בבא דאין כופין למכור ביתו תני

ליה ברישא לרבותא דאפי' להשלים מאתים זוז אין כופין למכור מכ"ש להשלים חמשים להרוויח בהן דאולי לא יצליח במ"ומ וזה וזה לא עלתה בידו: -

ויש לעיין דתנן במתני' דפ' מציאת האשה (כתובות ס"ו ע"א) פסקה להכניס לו אלף דינר הוא פוסק כנגדן ט"ו מנה ופירש"י לפי שמשתכר בהן וכ"כ כל המפורשים ופוסקים וכן הוא בירושלמי ומייתי לי' הרי"ף התם שמו דעת האיש שישא ויתן בכספים ויעשם א' ומחצה וכ' שם המרדכי בשם הר"ש בר ברוך מיהו רבית לא הוה כיון שאם היה מגרש מיד הי' צריך להוסיף שליש אבל כל אדם שמלוה ברבית לא הי' נותן אא"כ ירחיב לו הזמן וה"ל אגר נטר עכ"ל משמע דאין המתנת מעות נדן שוה יותר משליש והכא משמע שמרויח ג' כפלי הקרן ואם נבדה חלוקי' בין ממון אחרים וממון אשתו לממון שלו א"כ ה"נ נימא עכ"פ בהיו ממושכנים לכתובה ולבע"ח לא הזכיר רבי שיעור במשנתינו כלל למי שנושא ונותן וסמך על מתני' דפ' מציאת האשה הנ"ל מכל מקום יחשב עכ"פ לשליש ר"ל אם יש בידו ג' מאות זהו' והוא חייב לכתובת אשתו יחשב לו רק למאה זהו': -

ואולי אפשר עוד לומר דקרובי' דברי אלו להיות כדברי אלו והוא דמדרך בני ישראל להלוות על ריווח בתורת עיסקא תרי תלתי בהפסד ותלתי באגר להנותן ולמקבל יהיה תרי תלתי באגר ותלתי בהפסד כמבואר זה פ' הרבית והרוצה ללות אלף דינר ומן הסתם מרוויח ג' כפלי הקרן כנ"ל נמצא עולה הריווח ג' אלפי' דינר והי' נותן להמלוה אלף קרן ואלף ריווח דהרי תלתי באגר והכא באשה הואיל ואית לי' לבעל תרתי לריעותא חדא שאם יגרשנה או ימות מחר צריך לשלם מיד משא"כ בע"ח אחר וכמ"ש המרדכי הנ"ל גם בע"ח אחר מקבל הפסד משא"כ האשה ע"כ נגד זה תקנו שני דברים כנגדן להאשה א' שתסגי לה בחצי הריווח היינו ה' מנה מיד ולא אלף אחר שנה ע"ד בוצינא טב מקרא ב' הואיל ואינה מקבלת עלי' הפסד תסגי לה בריווח כנ"ל פ"א דאלו בע"ח אחר הי' צריך לתת כן בכל שנה ושנה ומ"מ איננו יוצא מהיקש שיעור חמשים זוז של משנתינו יהיה איך שיהי' הי' נראה מהסברא ומסדור המשנה דפטור בלא כלום א"א דבנושא ונותן לכל הפחות יחשב לו לשליש: -

אמנם ראיתי ברמב"ם פ"ט ממתנו' עניים ה' י"ג כ' מי שיש לו וכו' היו לו מאתים זוז אף עפ"י שאינו נושא ונותן בהם וכ' בגליון הגה' משנה למלך כאן חסר לשון וצ"ל או שהיו לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם עכ"ל הרי זה לא יטול וכו' היו לו מאתים חסר דינר וכו' הי' בידו מעו' והרי הן עליו חוב או שהיו ממושכנים לכתוב' אשתו ה"ז מות' ליקח עכ"ל הנה אם היה חסר בספרי רמב"ם הקודמים בבא דהיו לו חמשים זוז בודאי שצריך

להגיה ולהוסיף כי מי יחלוק על משנה מפורשת בלי חולק אבל מדוע שינה הגאון בעל משנה למלך הסדר והכניס הך בבא דחמשים בין הדבקים בעסקו בענין מאתים זוז וגם שיש קפידא בדבר דהשתא הך דהיו ממושכנים לבע"ח ולכתובת אשתו עלי' נמי קאי ולפע"ד לא יתכן כמ"ש ע"כ אם לא הי' כ' כן בספרי רמב"ם ואנו מגיהים כן מדעתינו אין לנו לשנו' מסדר המשנה ויש לנו להגיהו אחר בבא דהיו ממושכני' אמנם אי הי' כ"כ בספרי הרמב"ם צ"ע ואולי עדיין י"ל דמ"מ כיון דבתר הכי חזר וכ' היו לו מאתים חסר דינר וכו' א"כ היו מושכנים קאי אבבא דמאתים דלפניו ולא אחמשים דלפני פניו וראיתי בטי"ד ובש"ע שם ר"סי רנ"ג בכל הספרים כ' כלשון הרמב"ם עפ"י הגה' משנה למלך ונרא' משם הוציא מ"ל להגיה כן ברמב"ם וק' לשבש כל הספרים וגם קשה מאוד להתפיס הדברים כפשוטן שמי שיש בידו מעות אחרים ואינו דוחקו לפרוע זמן זמנים טובא וכן כתובת אשתו יטול צדקה והרי עינינו רואות כמה פעמי' יש מתעשר ואין כל ור"ל ל"ל מגרמי' כלום והוא נושא ונותן בממון אחרי' ומרוויח בהם ומתפרנס כעשי' הנאמר שיטול לקט שכחה וכדומה: -

והנה בסמ"ק ססי רמ"ז כ' וז"ל וכן דין מי שיש לו מאתים זוז אינו נוהג בינינו ומביאו ב"י ור"ל דבימיהם הי' להם לקט שכחה ופאה היו מתפרנסי' משנה לשנה הי' זה השיעור לשנה עד בוא תבואתה של שנה אחרת אבל עתה מה גבול תתן לו וצ"ל הא דלא כתב דין של חמשים זוז הוא נמי מהאי טעמא דזה הוא השיעור לשנה ואין זה נוהג עתה אלא הכל לפי הזמן שיהי' לו קרן כדי שיכול להתפרנס מן הריווח ומשו"ה השמיטו בסמ"ק ואי ס"ד דהך דינא דכתובת אשתו ובע"ח שייך במי שמתפרנס מהריווח לא ה"ל לסמ"ק לשתוק מיני' ולהודיענו מה דינו בכל זה אני נבוך ואין בידי דבר ברור בזה וצריך תלמוד: -

ומה הוא ממושכן לבע"ח וכתובת אשתו כ' הב"ח דהיינו שהבעל ייחד לאשתו כלים ותכשיטים ושמום כך וכך וכ' שוויים בכתובה והעתיקו הש"כ ומשמע שהסכים עמו וקרוב לזה בט"ז שם ונ"ל שהוציא כן מלשון ממושכנים משמע שהם ממושכן ממש וצ"ל דהני כלים ותכשיטים מיירי היתרים מכדי צרכו או מחרישתא דכספא וכה"ג דאל"ה הרי בל"ז אינו מחויי' למכור כליו ותכשיטיו אע"כ כנ"ל וצ"ל בבע"ח נמי כה"ג שייחד לו כלים בחובו הנה מלשון הרמב"ם הנ"ל לא משמע כן דדקדק וכו' היו בידו מעות והרי הן עליו חוב או שהיו ממושכני' לכתובת אשתו ואין דרך לייחד מעות מזומנים לבע"ח ומכ"ש לכתובת אשתו וזה פשוט וכן מוכח להדי' ממרדכי פ"ק דב"ב דף רמ"ג פסקא המתחל' וששאלתם על ראשי הקהל שבאו לשנות ולהטיל מס על שוה ליטרא קרקע כמו

על שוה ליטרא מעות וכו' כ' וז"ל ועוד יש להביא ראי' ברורה דתנן במס' פאה מי שיש לו ר' זוז לא יטול לקט וכו' ומשמע אעפ"י שיש לו קרקעות שוים ר' זוז מדקתני סיפא היו משועבדים לכתובת אשתו או לבע"ח ולשון שיעבוד שייך בקרקעו' עכ"ל לעניננו הרי לפניך דגרס היו משועבדים ולא היו ממושכני' וסתם שיעבוד לא משמע בשיעבוד אפותיקי ועוד הא ראיות המרדכי שם כך היא הולכת דמפאה מוכח דטאבין חמשין דעבדין ממאתי' דלא עבדין וסתם קרקע לא עבדי ועיקר המס הוא על המ"ומ ע"כ אין ראוי' להטיל על הקרקע כ"א על המעות ושלא תאמ' דלמא היינו מעות טבא חמשין ממאה מעות אבל קרקע חשיב טפי אע"ג דלא עבדי לכן מייתי ראי' דרישא ע"כ בקרקע נמי מיירי מדקתני היו משועבדים וכו' ואפ"ה אם היו לו חמשים דעבדי' עדיפא מיני' זאת היא כוונת המרדכי ואי ס"ד כהב"ח דלמא לעולם קרקע עדיפא והכא בקרקע המיוחדת לכתובתה שאין לו רשות למוכרה ולא שווי' ליה לכלום אע"כ שלא פי' במשנתינו כפי מה שחשבו הב"ח והש"ך: -

ובר מן דין צלע"ג על הגאונים הללו אי כדבריהם א"כ מאי האי דקאמר בירושלמי דאפי' בע"ח שאינו דוחק דומיא דכתובה שאינה דוחקת לפרוע אי ס"ד כהב"ח והש"ך הנ"ל הא אותן כלים אינו יכול למוכר' כמבוא' ר"פ אלמנ' לכה"ג ברי"ף ורא"ש שם וא"כ מה תועלת לו באותן הכלים לפרנסתו עד שהוצרך הירושלמי לומר לא סוף דבר בבע"ח דוחק וכו' אע"כ אין מקום לדברים אלו כלל ודוחק לומר דסד"א שימכרו כליו וישתמש בכלי' המיוחדים לבע"ח שאינו דוחק ולשון היו ממושכנין הוא כמו משועבדים ור"ל לאפוקי אי היה לו קרקע אחרת במקום אחר או נכסים במדינת הים לכתובת אשתו דאי לית לי' מאתים זוז בפנינו יכול ליטול כעשיר העובר ממקום למקום דעני היה באותה שעה או ספינתו בים ובא לו ברבאות כההיא דעירוכין י"ח ע"א דבכה"ג אם אין מאתים זוז בפנינו יכול הוא ליטול וקמ"ל אם יש לו ר' זוז אלא שיש עליו כתובת אשה ובע"ח לא יטול דהני ר' זוז אינם ממושכנים לבע"ח ולכתובת אשה כיון שיש לו נכסים במקום אחר אבל זולת זה לא כך נלענ"ד: -

ואפשר גם הב"ח והש"ך מודה דבמשנה דקאי אזמן לקט שכחה ופאה ואמי שאינו נושא ונותן בודאי לא יועיל לו כתוב' אשתו ומעות בע"ח שלו אך עתה דאין לנו דין ר' זוז רק דין חמשים זוז ר"ל לפי המקום והזמן דנושא ונותן בהם ובזה כ' דגם חובו וכתובת אשתו שהוא נושא ונותן בהם מתחשב אם לא שייחד לה כלים בכתובתה ולבע"ח בחובו ואם שקרובים הדברים להתקבל אבל לא משמע כן מלשונם ועוד דאכתובה לחוד קאי ובז"ה דאין מגרשי' בע"כ גרע טפי טובא מבעל חוב שאינו דוחק גם זה נכון: -

והנה מסקנת הש"ס בכתו' ס"ח ע"א דאין מחייבי' אותו למכור כלי תשמישי' כ"א מחרשתא דכספא היכי דלא בא לידי גבוי ובענין בא לידי גבוי יש כמה שיטות לרש"י ותוס' ורי"ף ועיין בראשוני' שם והטור כ' דשלחן ומנורה מחויבים למכור נגד הש"ס ומ"ש הב"ח והש"ך כבר כ' הט"ז סק"ד דלא נ"ל והוא דוחק מאוד בלשון:

והט"ז כ' שנ"ל ברור כי אז הי' להם שולחן קטן של כסף וזה משיירים לו משא"כ בזמנינו אלו שהשולחנים גדולים לפני כל בני בית ודאי חייב למכור אם הוא של כסף שהרי כשמסדרים לבע"ח אמרי' לו ולא לאשתו ובניו עכ"ד והנה אם כוונתו במ"ש בני ביתו אשתו ובניו כמו בסדור בע"ח הרי הוא תמה והלא גם הם עניים הם וצריכים אנו לתת להם די מחסורם וכיון שהורגלו בשלחן של כסף ולא מקבל עליי' זולת זה מאין יבוא עזרם ואין זה דומה לסדור בע"ח דמן הסברא אפי' גלימא דעל כתיפו יקח ויציגהו ערום כיום הולדו ואם כי הוא עני מה בכך וכי על זה היחיד מוטל לפרנסו ולהכין לו די מחסורו אלא גז"ה הוא שמסדרים לבע"ח ואין לך בו אלא חדושו לו ולא לאשתו ובניו ועיין ב"מ קי"ד ריש ע"א ומ"מ פשוט הוא אחר שנטל הבע"ח תכשיטי אשתו ובניו מוטל על מי שאפשר לו או על הצבור ליתן להם די מחסורם אשר חיסר להם הבע"ח וזה פשוט מאוד ואולי כוונת הט"ז שולחן גדול שגם משרתיו אוכלי' עליו על זה אמר דחלק שולחן משרתיו ימכר ואם גם הם יאמרו לא מקבלי עלינו שולחן של עץ ישכירו עצמם לעשיר דמצי למיקם בסיפוקיהו והוא ישכיר לעצמו משרתים בני עניים שאינם מפונקים כל כך וזה הוא סברא נכונה עפ"י הדין אבל לא נתכוון הט"ז לכך וגם זולת זה צ"ע בט"ז דא"כ עכ"פ גם בז"הז יניחו לו שולחן קטן של כסף מקום מושבו של עצמו וע"כ צ"ל דהטור נתכוון לחלק השולחן היתר על הנ"ל אכתי מה יענה במנורה כיון דעכ"פ מניחין לו לעצמו מנורה של כסף נר לאחד נר למאה ויש לדחוק בזה דבחדר המיוחד להם קאמר וכל זה דחיק ואתא מרחוק והנלענ"ד ביישוב דברי הטור דהא חזינן בלשון הש"ס מ"ש כוסות וקערות דאמר מאיסי עלי מטה שלחן נמי אמר לא מקבל עלואי מבואר להדי' דגבי מטה ושלחן לא שייך מאיס עלי רק לא מקבל עלואי ומ"מ סתמא דש"ס מדמי' להדדי וס"ל להטור דהיינו להס"ד דמיירי מלקט שכחה ופאה שהוא בא לטול מן ההפקר ואנו מוחין בו שיש לו שולחן של כסף יטעון הוא לא מקבל עלואי אבל בזמנינו דליכא לקט שכחה ופאה ולא שייך כל הפלפול אלא להוציא מיד הגבאי בודאי אינו יכול להוציא בטענת לא מקבל עלואי וכעין סברא זו היא שיטת ר"ת בתוספות שם ולפ"ז למסקנא הו"מ לשנויי' התם דמיירי בנוטל מן הגבאי והא בשולחן והא בכוסות וקערות אלא האמת משני וזה נ"ל נכון בדעת הטור:

והנה בפי' תי' הש"ס נראה מהפוסקים דהעיקר כדברי הרי"ף ורמב"ם והר"ש ולזה הסכים הר"ן דכל שמתפרנס בצינעא מקרוביו אין מחייבי' אותו למכור כליו הנ"ל ולשון הרמב"ם בפי' המשנה הביאו הרב"י שם אינו חייב למוכרם עד שיקח מתנות עניים ויכתב בכללם אז יאמרו לו מכור אותם הכלים וקנה אחרים ואל תמעיט מתנות עניים עכ"ל ועתי"ט מ"ש בפי' דברי הר"ש ונ"ל אע"ג כשנוטל מקרוביו נמי גוזל מתנות עניים ועוד אפשר שיש כאן עוד עניים קרובים והוא ממעט מהם מתנת קרוביהם ומדוע לא ימכר כלי תשמיש הנ"ל ונראה משום דכל זמן שאינו נצרך לרחוקים ומתפרנס בצינעא מקרוביו ונראה כעשיר הרי הוא בכלל והחזקת בו שמצוה על קרוביו להחזיק בו שלא יפול לגמרי כפירש"י בחומש מתורת כהנים ומצוה להקדימו לעניי' אחרים שזה אפש' שיסייעוהו סיוע שיש בו ממש שלא נצטרך עוד לבריו' מכאן ולהלן משא"כ מה שנותני' לעני ממש הוא רק לשע' לכן כ"ז שמתפרנס בצינע' אין אנו מדקדקי' אפי' יפסיד לעניי' אחרי' הקרובי' ג"כ:

ועוד רגע אדבר דלכאורה נראה נהי דקיי"ל אם יש לו ר' זוז חסר דינר יכול ליטול והה"נ אם יש לו מעות אחרים או כתובת אשה וכנ"ל מ"מ נראה היינו שהוא יכול ליטול ומ"מ הנותן יקדים ליתן לעני עני ביותר או אפשר אם הוא באופן שמקיים בו והחזקת בו אין כאן קדימה לעני כלל אדרבא אפשר מצוה להקדימו לזה שלא יפול לגמרי:

ואחר כל הדברים והאמת האלה נחזי מה דקמן וכבר הקדמנו כי א"א להעמיד הדבר על דין תורה ממש וכבר קבלו הציבור עליהם כן ונלענ"ד להשריש שרשים בענין זה בעז"הי:

(**א**) נראה דקופה זו יש לה דין עני המתפרנס בצינעא מקרוביו כי ידענא כמה אנשים היו כעשירים וכמעט רגע הורדו מכבודם ועדיין מפורעי מס הם ורק רוצים להתחזק לפי שעה לפי רוב ההיזק ומצוה רבה להחזיק בידם וכן הי' דעת כל המתנדבי' בעם להחזיק ידי אלו גם שנראו כמכובדים ונושאי' ונותנים במה שבידם מ"מ אם יצטרכו לבנות ביתם משלהם ולקנות להם כלי תשמיש תמורת הנשרף יתרועע המ"ומ שלהם לגמרי וכיון שיש להם דין עני המתפרנס בצינעא מקרוביו שאינו נוטל משארי צדקות ע"כ אין מחייבים אותם למכור כלי כספם וזהבם המוצל מאש והיינו כפי צורך עצמם ובניו אבל לא למשרתיו כמ"ש לעיל:

(**ב**) קרקעות לא מיבעי' בית דירה שאינו צריך לחשוב אלא אפילו יש לו הרבה יותר כיון דכעת היו הרבה מקומות למכור ואין קונה כי אפס כסף וגם כי הוא נשרף ולא נשאר כ"א חורבה ויהי' צריך לזלזל במכירה וגם שלא לקבל התשלומין כ"א לזמן וזמנים טובא ע"כ לא יחשבו לו כלל עיין ב"ק ז' ע"א:

(ג) מעות שבידו והוא חייב לאחרים לפרוע לזמן מועט בתוך שנתו הי' כלא הי' וראי' קצת לזה מתשובת ת"הד סימן שמ"ב לענין מסים ע"ש אמנם מעות שאינו דוחק לפרוע וכן כתובת אשתו או אפי' סחורה בהקפה שדרך ליקח לזמן מועט ולשלם וליקח אחרת תחתי' באופן שלעולם ישאר הקרן תחתי' הדין כן אם יש לו קרקע יתירה על בית דירתו באופן שאם יגיע פרעון החובות והכתובה הנ"ל יכול לפורעם בקרקע ההיא אז נהי דלא מחייבי' אותו למכור עתה אותה הקרקע מ"מ עד שיגיע אותו הזמן פרעון תהי' הקרקע בשווי' ולא ינוכה לו ממעות מזומנים שתחת ידו כלל בשביל החובו' והכתובה כי יניח להם מקום לגבות מקרקע הנ"ל אך אם אין לו כזה אזי המעות או הסחורה שבידו יחשב לו לשליש עד"מ אם יש לו סחורה בעד ג' מאות זהו' והיא לו בהקפה ע"ד הנ"ל יחשב לו רק בעד מאה זהובים כמו שהוכחנו לעיל:

(ד) שערנו לפי המקום והזמן כל מי שפרנסתו בהלוך וסבוב הכפרים ועיירות די לו בסך ב' מאות זהו' מזומני' לפרנס עצמו לכן אם ישוער אחר שיבנה בית דירתו העיקרי וילבוש עצמו ובני ביתו בההכרחי ואחר שניכה חובותיו הדוחקים לפרוע ואחר שניכה מהחובו' שאינם דוחקים ומכתוב' אשתו ב' שלישים אם אחר כל זה נשאר לו ב' מאות ריינש כסף או שוה כסף ולא קרקע איש כזה לא יטול מקופה הנ"ל ולאיש אשר לא נסה כף רגלו לנוד כאלה אלא מתפרנס בחנותו ושארי מיני סחורה שערנו די מאכולת לביתו סך ד' מאות זהובים באופן הנ"ל אע"ג דיש מי שבני ביתו רבי' ויש מי שטפליו מועטים מ"מ שערנו לפי ערך הבינוני מבני אדם וכל שיעורי חכמים כך הוא:

(ה) יש אנשים שיש להם קרובים עשירי' וסייעם במתנה ויש לדמות זה למ"ש המרדכי במי שנודד ללחם כל מה שמקבץ בנסיעה א' אינו מתחשב לר' זוז וה"נ כל מה שיקבל משריפה ואילך עד יום חלוקת הקופה לא יחשב וערמ"א סימן רנ"ג ויש בזה דיעות שונו' במרדכי ויש לחלק נמי בין הכא להתם ע"כ נראה לע"ד פשר מי שקבל מתנה מועטת הרי ידוע בצוק העתים הללו בעודו בכפו יבלענו וכבר נאכל ע"כ לא יתחשב כלל אבל מי שקיבל מקרוביו מאה זהו' בפ"א היו ראוי' ליתן לבנאי לבנות ביתו ע"כ ינכה זה הסכום מחשבון הפסדו כגון אם הי' הזיקו ש' זהובי' וקרובו נתן לו מאה זהובים הרי לא הוזק כ"א ב' מאות ולא יותן לו כ"א לערך המגיע על הפסד ב' מאות זהובים:

(ו"ו) קיי"ל דבודקים לכסות וכה"ג כמבואר פ"ק דב"ב ובש"ע סי' רנ"א סעי' יו"ד ומכ"ש הכא השתא דמורי' היתרא טובא וגרע משארי שותפים שיכולים להשביע על הספק מכ"ש הכא ע"כ נראה אחר שהציעו היחידים דבריהם לפני אקרו"ט כל א' וא' בחשבון הזיקו וגם הנותר לו אם יכול ליטול או לא אזי יטילו כולם אל קלפי ויוטל חרם שכל

מי שיעלה מן הקלפי ישבע שכדבריו כן הי' ואפי' יאמר אח"כ לא אשבע ולא אטול לא יועיל לו כי על כן הטילו חרם שכל מי מהם שיעלה מן הקלפי צריך לשבע ע"כ ויטלו שלשה אנשים מן הקלפי לשבע ועי"ז מאמינים לכולם אפי' מי שלא נשבע ולא נצטרך להשביע כולם או להטיל חרם על כולם וזה טוב ונכון יותר:

(ז) אמנם אעפ"י שכל אלו הותר להם ליטול מ"מ בענין החלוקה ראינו לחלק בין הפרקים שאקרו"ט עם הוספת איזה בעלי בתים מהק"ק יראו לפי שכלם לחלק את כל הנוטלים לג' כתות עניים גמורים ובינונים ועליוני' שבהם וכל א' יעריך הזיקו לשני מערכות היינו אחד סך כך וכך הוזק בבית דירתו הנצרך לו מאוד ומלבושיו וכלי בית הנצרכי' והשני סך כך וכך הוזק במותרות שאינו נצרך כל כך ואפשר לאדם בלעדו ותהי' החלוקה כך העני יהי' מאה שלו שבערך הראשון נחשב למאה ממש ומאה שבערך השני לא יחשב כ"א לחמשים זהובי' והבינוני יהי' מאה בערך הראשון נחשב לב' שלישית ובערך השני לשליש א' והעליון יחשב מאה בערך הראשון לשליש מאה ובערך השני לשלישית המאה ואח"כ יתחשב מעות הנדבה כמה מגיע לפי ערך על כל מאה ומאה ויתחלק וטעמי בזה פשוט כי העני עני קודם וגם הצריך צריך קודם ומשום כן בינוני הצריך בית דירה יוקדם לעני הצריך רק מותרות וכדומה דומה קצת לש"ע סי' רנ"ב מסעי' ז' ואילך אמנם באלמנות ויתומים ות"ח שתורתו אומנתו שמדינא יש להם קדימ' יהי' הדין כן שעשירי' שלהם יחשבו כבינונים ובנונים כעניי' ועניי' יותן להם הוספת שליש אם מגיע לעני ג' זהובים יותן להם ד' ואם מגיע לעני ד' יותן להם ה' ושליש וכן לעולם:

(ח) כל הבנינים המוטלים על הכלל כלו לבנות כגון גג ב"הכנ שנהרס ובית קצבות הבשר וכדומה עוד והנה מי שאינו רשאי ליטול מהקופה פשיטא שצריך ליתן חלקו ג"כ לפי סכומו של כל השנה אמנם האנשים אשר התרנו להם ליטול ומתחשבים עניים לפי שעה אע"ג שהם מפורעי מס מ"מ לא נראה שיתנו לזה לפי סכו' כיון שלענין זה המה כעניי' וגם לא נ"ל ליטול כל ההוצא' מהקופ' דא"כ יפסדו העניים ע"כ נראה דמכל זהוב שנוטלים מהקופה ינוכה ממנו לפי ערך ההוצאה שיש להקהל בבנינים הנ"ל וינוכה להעני מכל זהוב שלו א' צ"ל ע"ד משל ולבינוני ב' צ"ל ולעשיר ג' צ"ל נמצא העשיר נוטל בפחות ב' שלישי' ומשלם ביתר ב' שלישים:

(ט) אשה אלמנה א' היתה ביתה בקיר חומת ב"הכנ הקדושה וכשראו מנהיגי הקהלה שההיזק קרוב לבוא חשו לב"הכנ וצוו להרוס גג הבית ההוא גם ב"הכנ הרסו קצת מגגו וה' הפליא חסדו ע"ד נס נפלא שניצל ב"הכנ הקדוש' הנה נראה פשוט דצריכים לשלם להאשה הזיקה דמציל עצמו בממון חברו חייב לשלם ועיין בטח"מ סי' רע"ד ואם יאמרו

נא בלא"ה הי' נשרף כמציל מן הנהר ז"א דומה דעדיין לא הי' ההיזק מגיע לבית' כ"א בסמוך לו ועדיין היתי' מצפה לתשועת ה' ואולי הי' מקיים בה כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך כדאמרי' בב"מ ק"ו סוף ע"א אתרחיש לי ניסא כר"ח בן דוסא וה"נ כן וא"כ ממילא שלא מקרי יאוש בעלים עיין בטח"מ סי' רנ"ט סי"ד ובש"ע שם ס"ז ומכ"ש דעכ"פ משום ועשית הישר והטוב ראוי' לשלם וכופי' את הצבור על זה וכמ"ש בתשו' צמח צדק סימן פ"ט ע"ש היטב ומכ"ש הכא תאמר בזכות הבית הכנסת הייתי קרוב להנצל טוב לצדיק טוב לשכנו ע"כ ישלמו לה בפחות שבגגי' של עץ ולא של תבן והיינו מתחלה יותן לה מקופ' כפי המגיע לכל עני לבית דירה שלו ומה שאינו מגיע ישולם מהקהל כמו שגובין לכל בניני הקהל שכתבתי לעיל אבל לא נ"ל שיטענו העניי' שלא ינטל מן הקופה כלל כי אולי אלולי לא הרסוהו הי' ניצל ולא מגיע לה כלל כ"א מהקהל ז"א ברור כל כך כי צרפנו לזה גם ועשית הטוב והישר ע"כ טוב וישר להתפשר בכנ"ל וה' ישפות שלום ויגדור פרצת עמו ישראל ברחמיו וביבנה הנהרסות וישמח עמו בישועתו באמת. הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד יום ה' ב' דר"ח תמוז תקס"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רמ

אחד עלה לס"ת ונדר סך מה לצדקה א' מהק"ק שבעיר ויש בעיר כמה מיני צדקות כגון של עניי עיר ושל ת"ת ושל קברנים ושל הכנסת כלה ושל בקור חולים והוא נדר לא' מהם ושכח לאיזה מהם פרט ועתה יש להסתפק אי נימא מספיקא צריך לשלם לכולם או אינו צריך לשלם כלל דלכל א' יאמר אייתי לי ראי' דאנת הוא ואשלם לך או יניח פ"א ביניהם ויסתלק והרמב"ם פ"ח ממ"ע פסק להדיא דלהחמיר וכן פסק בש"ע י"ד סי' רנ"ח סעי' ג' מ"מ בנידון שלפנינו צ"ע ויבואר אי"ה:

תנן התם במס' פיאה ספ"ד חורי נמלים שבתוך הקמה הרי הן של בעל הבית שלאחר הקוצרים העליונים לעניים והתחתוני' לבע"הב ר"מ אומר הכל לעניים שספק לקט לקט ומבואר התם בתי"ט וכ"כ תוס' בחולין קל"ד ע"א דהך שספק לקט לקט כ"ע מודי' בו דמש"ה לת"ק העליונים לעניים אלא שס"ל שבתחתונים אין כאן ספק כלל ולרש"י בחולין משמע קצת דפליגי מ"מ מבואר מש"ס שם ומירושלמי דמס' פיאה ומכל הפוסקים דהלכה כר"מ והטעם דספק לקט לקט מבואר בירושלמי שם מכמה קראי רשב"נ בשם ר"י מפיק לי' מדכתיב עני ורש הצדיקו הצדיקהו במתנותיו ור"ל בשם בר קפרא מדכתיב לא תטה משפט אביונך בריבו מיעוטא הוא בריבו לא תטהו אבל אתה מטהו במתנותיו

ור' יוחנן מפיק לי' כתי' תעזוב הנח לפניהם משלך וזה הדרש מביא הרע"ב ורבי מפיק לי' לגר וליתום ולאלמנ' יהי' בין מדידך בין מדידי הב לי':

ונ"ל דיש נפקותא לדינא בין הני ילפותות דמאן דמפיק לי' מעני ורש הצדיקו או מלא תטה א"כ בכל מתנות עניים שבעולם אזלי' להחמיר לבע"הב וצריך להצדיק משלו וליתן לו וכ"כ להדיא בהגה' מרדכי פ"ק דב"ב דף רנ"ג ע"ב וז"ל ובירושלמי אמר מנין שספק לקט לקט רשב"נ בשם ר' יוחנן עני ורש הצדיקו הצדיקהו במתנותיו וכי היכי דדריש רשב"נ הצדיקהו במתנותיו ה"נ איכא למימר הצדיקהו בצדקה דצדקה היינו מתנה הלכך אומר אני המחבר מי שיש בידו מעות מספקא לי' אם הם של צדקה אם לאו חייב ליתן אותם לצדקה עכ"ל אז"ק ופסק כן המחבר בש"ע י"ד ס"סי רנ"ט ע"ש:

אך כל זה למאן דמפיק לי' מהצדיקהו וה"ה מלא תטה בריבו אבל לאינך דמפקי להו מתעזוב או מלגר וליתום ולאלמנה יהיה והנך גבי לקט שכחה ופאה הוא דכתיבי י"ל דוקא באותן המתנות ולא בשאר צדקה ועוד דמשמע מפי' הר"ש וכן הוא בהגהת מרדכי הנ"ל להדי' דתרוויי' קראי צריכי דתעזוב כתיב גבי לקט ופאה ויהי' כתי' גבי שכחה וכן הוא להדי' בת"כ א"כ מדאיצטריך קרא לכל חד ה"ל שני כתובים הבאים כא' ואיכא למימר אבל צדקה לא וזה נראה דעת הנימוקי יוסף פ' מי שמת דף רכ"ז ע"א שכ' וז"ל ולענין עניים נמי אע"ג דאמרי' ספק לקט לקט ספק שכחה שכחה וכו' דהא פרישו לה בירושלמי דוקא במתנו' עניים ומקראי ילפי לה עכ"ל נראה דהיה לפניו הגי' כמו בירושלמי שלפנינו דרשב"נ ורשב"ל מפקי לי' מהצדיקהו ומלא תטה ור' יוחנן ורבי מפקא לי' מתעזוב ויהי' וס"ל הלכה כר' יוחנן ורבי לגבי רשב"נ ור"ל ובהגה' מרדכי הי' הגי' בהיפוך כמבואר למעיין וכן מבואר להדיא דעת הר"ן בנימוקי יוסף דבפ"ק דנדרים ז' ע"א גבי איבעי' דיש יד לצדקה דעתו לפסוק לקולא בספק ממון וקשה הלא ספיקא לחומרא מדכתיב צדק משלך וכמבואר מנימוקי יוסף הנ"ל דגבי ספק איבעי' שבש"ס נמי שייך הך דצדק משלך אלא שכ' הנימוקי יוסף דלא אמרי' כן אלא במתנות עניים ולא זולת אבל לעולם מוכח דגם בתיקו שבש"ס נמי אמרי' הכי ואי ס"ד דהר"ן לא ס"ל כן א"כ ה"ל למיזל לחומרא משום צדקהו במתנותיו אע"כ ס"ל דההוא במתנות הוא דכתיב אבל לא בצדקה וכנימוקי יוסף הנ"ל [ואמנם מרמב"ן ורשב"א דפסקו לחומרא התם משום ספק איסורא ליכא למיפרך טעמא דספק איסורא לחומרא הא לא"ה לא ותיפוק לי' מדכתי' צדק משלך י"ל דעדיפא מיני' קאמרי כמו שיתבאר לקמן אי"ה] אבל מ"מ הדבר צע"ג הא מסתמא דתלמודא דחולין קל"ד ע"א מבואר דס"ל כמאן דמפיק ליה מצדקהו במתנותיו ושם מבואר נמי דלאו דוקא לקט שכחה ופאה מדרמי מתני' דמתנות

כהונה אמתני' דפאה אהדדי וסמוך אקרא דצדקהו במתנותיו ולא משני מתנות עניי' אכהונה קא רמית שאני התם דה"ל שני כתובים הבאים כא' תעזוב ויהי' אע"כ פשיטא להש"ס דדרשא דצדקהו במתנותיו היא עיקר ושייך בכל מיני מתנות עניי' שבעולם ואפי' במתנות כהונה דלא שייך בי' שפיר לשון עני ורש הצדיקו ומכ"ש בנדר צדקה לעניים ממש דשייך בהו טפי עני ורש הצדיקו וצ"ע להנימוקי יוסף והר"ן הנ"ל ואולי יש לדחוק ולומר דהתם בחולין במסקנא אמרי' כי אתא רבין אמר קמה אקמה רמית לי' ופירש"י מתניתי' אחריתי אשכח לר"מ דפטר קמה של גר וכו' ורמי אהא דקתני ספק לקט וכו' וס"ל להנ"י והר"ן דמשו"ה פליגי רבנן ולא ס"ל רומי' דמתנות אפאה משום דקראי לא קאי אלא אפאה ומשו"ה רמי לי' קמה אקמה ופסקו הלכה כלישנא בתרא זה נ"ל בדעתם ז"ל והמרדכי בשם אז"ק הנ"ל ס"ל כיון דאפליגו לשני בש"ס בהכי בדאוריי' הלך אחר המחמיר דשייך גם בכל צדקה לעניים צדק משלך ותן לו והר"ן לטעמיה אזיל דס"ל דספק צדקה דממונא הוא ולא ספק איסורא ואזלי' לקולא לנתבע:

והנה בהא אי שייך ספק איסורא בצדקה או ספק ממונא צריך אני לבאר דבש"ס ב"ב קמ"ח ע"ב איבעי' לי' שכ"מ שהקדיש או הפקיר או חלק לעניים ועמד אי חוזר או לא ונשאר בתיקו וכ' שם בהגה' אשרי דספק ממונא לקולא והרא"ש שם פסק לחומרא וביאר דבריו משום דכל מה דאזלי' בתר אומדנא כגון בשכ"מ אי לא ברירן אומדנא אזלי' לחומרא מבואר מדבריו דס"ל נמי דהוה לן למיזל לקולא אלא משום שהוא אומדנא בעלמא רצונו לומר שהרי הקדיש בפירוש כל נכסיו בסתם בלא תנאי ואין בזה שום ספק רק בשכ"מ דעלמא אמדינן שדעתו לחזור אם יעמוד וה"ל כאלו התנה והואיל ואומדנא בעלמא הוא ובהקדש והפקר וצדקה לא ברירן לן לאמור דעתו בכך ממילא אין כאן ספק ואזלי' בתר דבורו משמע הא לא"ה מודה דאי הוה ספיקא אזלי' לקולא וכן יש להבין בפסקי מהרא"י סי' ע"ג בסופו והש"ך בי"ד ס"סי רנ"ט כתב שאין מזה ראי' דס"ל משום הפקר נקיט ליה דלא שייך בי' ספק איסורא לחומרא ואין זה תורה כי כבר עמד בזה בס' מעדני מלך שם בב"ב ע"ש וכ' דההפקר כנדר שאסור לחזור בו ע"ש בשם רמב"ם:

אבל קשה קצת דבמרדכי דב"ב דף ר"נ ע"ד סי' תרכ"ד כ' בשם תשו' מהר"מ מר"ב באלמנה שהיתה מוטלת על ערש דוי ואמרה שהקהל יקחו כך וכך מחדרה לנרות ולצדקה ולכוס של קדוש וביום השני אח"ז אמרה לאחי' ולאחותה שכל מה שבחדרה יהי' שלהם ע"ש מבואר שם דה"ל למימר הואיל וספק איסורא לחומרא הי' לנו לומר שההקדש זכה אלא דאתי עלה מטעם אחר ע"ש באריכות מ"מ מבואר דהר"מ מר"ב רבו של הרא"ש ס"ל דספק עניים מקרי ספק איסורא ולהרא"ש משמע דספק ממונא הוא

ויחלוק על מהר"ם רבו והנלענ"ד בזה דס"ל לחלק דבעמד השכ"מ ואומר בעצמו יודע אני בברור שלא נתכוונתי להקדיש אלא מחמת מיתה ולכשאעמוד אחזור בי לא שייך ספק איסורא לחומרא דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש והוא עומד ואומר יודע אני בעצמי שלא לכך נתכוונתי ומשום כן בא עליו הרא"ש ממקום אחר לומר כי לא שייך כאן אומדנא וממילא כיון שבפי' אמר והקדיש בלי תנאי לו יהי' כדבריו שכוונתו הית' מחמת מיתה מ"מ כיון שלא פי' כן בשפתיו ה"ל דברים שבלב ואינן דברי' ולא דמי לשכ"מ דעלמא דברי לנו אומדנא שלו וה"ל כפי' להדי' אבל זולת אותה הסברא לא הי' שייך כאן ספק איסורא דאדם נאמן על עצמו משא"כ הר"מ מר"ב שבמרדכי מיירי שמתה האשה ואינה טוענת ברי לפנינו ואפשר באמת לא כוונה בתנאי המיתה ומה שחזרה ביום השני ונתנה לאחי' ולאחותה חזרה בעלמא הוא ולא מהני וה"ל לגבי היורשים ספק איסורא לנגוע באותן המעות השייכי' לנרות וכה"ג ספק איסורא לחומרא ועיין בנימוקי יוסף מבואר להדי' דמיירי הש"ס בטוען ברי שלא צוה אלא מחמת מיתה אלא שהנימוקי יוסף שם הוסיף שאפילו בטוען ספק נמי דינא הכי דס"ל דכל כי האי גונא ספק ממונא אבל המרדכי בשם הר"מ והרא"ש ס"ל דספק איסורא הוא לפע"ד:

ונ"ל דתרוויי' צריכי' אהדדי הך דספק איסורא והך קרא דצדקהו משלך ותן לו והא בלא הא לא סגי דודאי לא אמר קרא לצדקהו ולתת לו יותר ממה ששייך לו ואיזה גבול ניתן לזה וגם משום ספק איסורא לחוד נמי לא הוה סגי דהא קיי"ל בכל ספק איסורא אזלי' בתר חזקה ומכ"ש הא דאיכא לבעלים חזקת ממון דהוי עדיף אלא משום שאמרה תורה צדקהו במתנותי' רצון הקרא כי אעפ"י דבעלמא שכל ספק שיארע ראוי להצדיק את בעל הממון יותר להיותו מוחזק והכא במתנותיו נצדיק העני להחשיבו כמוחזק ונהי דגוף הקמה בחזקת בע"הב ה"ל חזקה נגד חזקה וספק איסורא לחומרא וכן יש להוכיח מדברי המרדכי ס"פ הזרוע שהקשה ר' משלם לר' ברוך אמאי ספק לקט לקט ניזול בתר רובא ויהי' לבע"הב ותי' לו משום דרחמנא אמר צדקהו וקשה מה תי' הוא זה אכתי מנ"ל לאוקמא קרא בכה"ג שהוא נגד הרוב נוקמא בגר שנתגייר וכנידון דמתני' שם מה תאמר התם פרה בחזקת פטור קיימא כתי' הש"ס ז"א דעדיפא לומר נגד החזקה ממה שנאמר נגד הרוב אע"כ כנ"ל דמשמעות הקרא שנצדיקהו להחשיבו מוחזק ואח"כ נדון דינו וכיון שהוא מוחזק ממילא לא יועיל רוב דאין הולכין בממון אחר הרוב להוציא מיד מוחזק דהרי הקמה בחזקת חיוב קיימא וכל ספק שבה ה"ל העני מוחזק מדכתי' צדקהו והבא להוציא מן העני ה"ל כמוציא מיד מוחזק משו"ה לא יועיל רובו של בע"הב משא"כ קמת גר דבחזקת פטור קיימא לא שייך לומר העני מוחזק שהרי על זה אנחנו

דנין אם הי' אחר שנתגייר והעני מוחזק או בגיותו וגר מוחזק ומוקמי' קמה אחזקת פטור שלה ופטורה והבן זה (ומה שתי' עוד שם תי' ב' קשה מאוד להולמו וצריך ביאור רחב וביארתי בחדושי במק"א באריכות:)

והנה הר"ן דנדרים הנ"ל הקשה על הרמב"ן ורשב"א ג' קו' א' מהא דאמרינן ביומא דף ח' ע"ב הנחתומי' לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי תרומת מעשר וחלה אבל מעשר ראשון ושני אמרינן אייתי ראי' ולפע"ד מהת' לא קשה מידי דרוב עמי הארץ מעשרי' הם ואין כאן אפי' ספק מ"הת ורק מדרבנן ולא תקנו להוציא ממון ומה שהקשה עוד דמיד בתחלה ה"ל להש"ס בחולין לשנויי בין ספק מתנות כהונה לספק לקט שזה ספק איסורא וזה ספק ממונ' רצונו כי רמב"ן ורשב"א בודאי לא אמרו דהוה ספק איסורא אלא ספק מתנות עניים משום דלקט שכחה ופאה וצדקה קאי עלה בבל תאחר ובל יחל אבל זרוע ולחיי' וקבה ליכא בהו איסורא אחר הפרשה לכ"ע אלא גזל השבט וה"ל ממונא בעלמא והל"ל ולחלק מיד בין ספק לקט לספק נשחטה עד שלא נתגייר ולפי הנ"ל לק"מ דאי לאו דכתי' צדקהו הי' מחשב בע"הב למוחזק ואפילו ספק איסורא הוה לקולא בכה"ג דאזלי' בתר חזקה משו"ה הוצרך לשנוי משום דכתי' צדקהו כנ"ל מקרי העני מוחזק ועי"ז אמרי' ספק איסורא לחומרא והיינו דוקא אחר שנניח דקמה בחזקת איסורא קיימא אבל אי לאו הכי לא הי' מועיל קרא דצדקהו כדלעיל ולעולם ספק איסורא מקרי ובכל מקום דאשכחן בכוי וכה"ג דספק מתנות הממע"ה התם לא הוה עומדת בחזקת חיוב כמו פרה של גר דמתניתן:

והיוצא מדברינו אלו דנ"ל כיון דרמב"ן ורשב"א ור"אש פ"ק דנדרים ומרדכי בשם מהר"מ והגה' מרדכי בשם א"ז מסכימי' דספק צדקה ספיקא דאיסורא הוא הכי נקטינן וממילא מחשבינן להעני מוחזק מדכתי' צדק משלך ותן לו ודלא כהר"ן ונימוקי יוסף נגד כל הני רבוותא:

אך כל זה אי אין הבע"ד טוען ברי אבל אי הבע"ד טוען ברי כמו שכ"מ שעמד לא מבעי' בסתם צדקה דממון שאין לו תובעין הוא ומי יכריחנו על ככה אלא אפי' בהקדיש דבר מה לחברה ידועה והגבאי' עומדי' ותובעים מ"מ אין אחר ברי שלו כלום ודלא כהרא"ש פ' מי שמת הנ"ל [ועיין בתשוב' מהור"ר בצלאל אשכנזי סי' ט"ו באריכות]:

אמנם אם מת ונפל ליד היורשים בזה פליגי המרדכי פ' מי שמת בשם מהר"ם ס"ל אכתי הוה ס' איסורא ולחומרא ובתשו' רשב"א סי' תרנ"ו הובא בד"מ סי' רנ"ט הנ"ל דאין עליי' לא בל תאחר ולא יחל כלל ולדידהו ליכא אלא ספק ממון וממילא ליכא נמי משום צדק משלך דמצי אמרי קים לנו כאידך לישני דחולין דקמ' אקמ' קרמי' לי' וכמ"ש לעיל

דס"ל להך לישני כמ"ד בירושלמי דלא שייך צדק משלך אלא במתנות עניים ולא בשארי צדקות והקדשות וא"כ דומההך צדקה ממש למתנות כהונה וכן פסק רמ"א כרשב"א ולא כהר"מ:

ובמ"ש מיושב מה שהקשה ש"כ אהרמב"ם בח"מ סי' רנ"ה סק"ח גבי שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר לפלוני בידי שכתב מגדול עוז דס"ל לרמב"ם כרבו הריא"ן מיגאש דאמר כן בשעת הקדש דאל"כ הא איבעי' לן אי עמד חוזר ועלתה בתיקו ולחומרא והקשה הש"ך הא הרמב"ם גופי' פסק לקולא והא"ש הרמב"ם פסק לקולא אי עמד לפנינו וטוען ברי אבל הכא כשמת גם להרמב"ם ספק לחומרא:

וע"כ בנדון שלפנינו ע"כ משום ספק איסורא צריך לשלם לכל הצדקות כולם עד שלא ישאר לו שום ספק דומי' מה שאמרו במנחות ק"ו ע"ב פירשתי ואיני יודע מה פירשתי יהא מביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי וכיון שבררנו דצדקה נמי ספיקא לחומרא א"כ דינו לענין זה כמו הקדש ממש והיינו שאנו מורי' לו כך אבל פשיטא שא"א לכופו על זה אלא אם ירצה מניח ביניהם ומסתלק. כל זה נ"ל להלכה מהראיות שכתבתי לעיל הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי פה ק"ק מ"ד כאור בקר ליום עש"ק ויגש שנת קסד"ל:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רמא

שלום וכ"ט לתלמידי הרב הותיק המופלג החרוץ ושנון כמו"ה משה סג"ל נ' אב"ד דק"ק שלייניג יע"א:

גי"ה הגיעני עם סך ז"ך זהו' שיין צדקת פזרונם דאנשי קהלתו וכבר נשלח להעניים ההמה. ועל דברי תורתו במה שכתב רשב"א בחידושי בבא קמא דף ב' ע"ב ד"ה אבל במחוברת אימא מועדת הקשה רשב"א אדרבא נימא אימא תמה לעולם להקל על הנתבע ותי' דניזקי' איסורא הוא ולחומרא והוקשה כלל זה למעלתו שהוא נגד כמה מקומות בש"ס דניזקין הוי ממונא:

יעיי' ש"ך יו"ד סוף סי' קע"ז מייתי פלוגתת רשד"ם ומהר"א ששון וש"ך מייתי כמה מקומות נגד מהרשד"ם ועי' ש"ך יו"ד סי' רנ"ט ס"ק י"ד שהאריך בענין זה ואני עיינתי במהרשד"ם סי' ס"ב ולפי ענ"ד מהר"א ששון והש"ך במ"כ לא ירדו לסוף דעתו של הרשד"ם ז"ל דהתם מיירי בפלוגתא אי הוה ריבית קצוצה או אבק ריבית ורוב הפוסקים ס"ל שהוא ר"ק וזה המלוה רוצה לומר קים לי כמיעוט והם גדולים ולא מוציא מיניה ואמר רשד"ם כיון דתחלת פלוגתתם של הפוסקים הוא לענין איסור אי הוה ר"ק או א"ר נ"ל כוונתו דהא הלוה והערב והעדים שאין להם ענין בממון כלל וכן המלוה גופיה אפילו

לא נטל הריבי' מ"מ כבר בשעת הלואה אי הוה ריבית קצוצה נפסלו כל אלו לעדות ולשבועה ונקברים בין רשעים גמורים ובהא פליגי הפוסקים ולענין איסורא קיי"ל כרוב הפוסקים ופסלינן להו לעדות ושבועה וקוברים אותם בין רשעים גמורים ולא שייך לומר בזה קים לי א"כ ממילא אף על פי שעתה הסתעף מזה אפוקי ממונא שזה המלוה הריבי' קיבל וצריך להחזירו לא מצי תו למימר קים לי כהמיעוט כיון דעיקר פלוגתתם לענין איסור ודין זה לע"ד ברור:

[**ומה** שכתב בזה המהר"א ששון דקיימא לן כרב באיסורי נעלם ממנו דברי הר"ן נדרים דף פ"ח ודברי הרא"ש פרק ד' וה' סי' ז']:

א"כ כ"ע מודי' דבכל ספק ממונא קולא לנתבע אע"פ שהוא איסור עושק וגזל ואונאה וריבי' וכדומה מ"מ הכל קולא וטעמא נ"ל הנה בכל מ"ע שבתורה שמכין אותו עד שתצא נפשו אין רשות לירד לנכסיו כדי שיניח תפילין או יעשה סוכה ונ"ל הטעם משום דלמא נפקא מיניה בנין דמעלי וכבש"ס בבא קמא דף קי"ט ע"א ואפילו מאן דפליג במסור מודה בשאר איסורים אך באיסורים הנוגעים בממון כגון מצוה לפרוע חוב ולהשיב גזל ואונאה וריבית עד שמכין עד שתצא נפשו מוטב לירד לנכסיו ואי משום בנין דמעלי הלא זה הממון אינו שלהם ויתמי דאכלי דלאו דדהו ליזלו בתר שבקיהו:

אך כל זה בודאי אבל בספק אף על גב בשאר ספק אי' דאורי' דלהחמיר נמי מכין אותו עד שיסיר מספק איסור מ"מ הכא בס' ממון אין מכין אפילו בגופו דעל ידי יסורי גופו יתן הממון המסופק ואולי נפקי מיניה בנין דמעלי ולדדהו לא הוה ספק איסורא דאינהו לא עבדי איס' ולא מוטל עליה' מצות פריעת בעל חוב ולא השבת גזילה וספק ממון דדהו קולא לנתבע על כן ספק ממונא לקולא אף על פי דכל ממונא אית ביה איסורא:

אמנם בניזקין מילתא אחריתי היא דעיקר ענין נזיקים היא גדר למ"ע ושמרתם מאוד לנפשותיכם ואל תעמוד על דם רעך וכתיב והיה עליך דמים עיין מסכתת מועד קטן דף ה' ע"א ושיער הקב"ה בחכמתו שאם יתחייב התם כך והמועד כך ובור כך ורגל כך וכדומה בזה נגדר הדבר וכל אחד ישמר נזקיו ואם אנו מסופקים אם קרן מחובר די לו בשמירת תם או בשמירת מועד ספיקו להחמיר וכן כל מה שאנו מסופקים בכוונת הקרא צריכים להחמיר מספק איסורא. אמנם שוב כל ספק שנולד אחר כך אם היה המעשה כך או כך או אם הלכ' כפלוני או כפלוני בזה אזלינן לקול' לנתבע ככל ספק ממונא אף על גב דאית ביה איסורא כנ"ל. ואתי שפיר דברי הרשב"א הנ"ל בעזה"י:

וראיתי בכנ"הג ח"מ סי' כ"ה בכללי קים לי אות ז' הקשה בשם רבי יחזקאל באסאן אמאי לא נימא גם באיסורא קים לי דמה טעם אמרינן קים לי בממון ולא במלתא דאסורא

והרי בממון אם אין הלכה כן הוה ליה גזל ביד המוחזק וגזל נמי איסורא הוא. והשיב דבשלמא גבי איסור אי אזלינן לחומרא יצאנו מידי איסורא אבל כששניהם חלוקים על הממון אפילו אי לא אמרינן קים לי אין אנו יוצאין מידי איסור גזל שהרי אם הדין הוא כדברי האומרים להחזיק הוה ליה גזל ביד המוציא ותי' דוקא הכא בממון לא שייך לומר לאפרושי מאיסור גזל משום דלאידך נמי הוה גזל וחתני הרב החרוץ מו"ה דוד צבי נ"י אמר לפי זה להסיר תלונת מהר"א ששון והש"ך על מהרשד"ם הנ"ל לשיטת הראב"ד ומביאו הר"ן ריש פרק איזהו נשך שסוברים אבק ריבית נהי אינו יוצא בדיינים אבל על כל פנים לצאת ידי שמים חייב ואי תפס לא מפקינן מיניה אלא שאין הב"ד יורדין לנכסיו אם כן שפיר אינו יכול לומר קים לי דהוה אבק ריבית דעכ"פ לאפרושי מספק איסור ריבית דאורי' מוציאים ממנו ולגבי אידך לא הוה ס' גזל דהרי עכ"פ אינו גזל אצלו דלי"ש הי' מחויב להחזיר ודפח"ח אבל אין מקום לדברי כ"הג הנ"ל דמאי שייך לומר גבי אינך הוי ספק גזל הלא הלכה כרוב הפוסקים וברי לו שאין כאן איסור גזל אלא שזה המחזיק אומר קים לי כהמיעוט ואנן נאמר לו עכ"פ הוציא ספק אי' גזילה מידך ולאידך אין ספק כלל שהרי הפוסקים מסכימים עמו וטרפה ונבלה כי האי גוני מותרים וכן בכל ברי ושמא מ"ט אין מוציאים מבעל השמא מספק איסורא ולאידך אין ספק שאומר ברי לי שהוא מותר אבל מ"ש לעיל הוא הנכון בעזה"י ואחתום בברכה א"נ הדש"ת הכותב בחפזי.

פ"ב נגהי ליום ה' י"ב כסליו קצט"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רמב

שלום וכ"ט לי"נ הרב המא"הג המופלג החרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כבוד מהו' יחזקאל סג"ל נ"י רב"ד דק"ק או"ד יע"א:

מכתב עוז חביוני נעימותיו הגיעוני לנכון ומיד אחר התעני' בתוך עוצם המון טרדותי פניתי להושיבו דבר כאשר יורוני משמים ומ"מ נתאחר הדבר עד היום ולו הסליחה והנה נפשו היפה בשאלתו היות כי בני קהלתו נדחקים בב"הכנ הקדושה שלהם אם מדוחק המקום כי צר ואם מעוצם הבנין בנין של עץ מנסרים קלו ונתרועע ואם מפאת המקום אדמת קדש אשר עמד עליו הבנין לא הי' שייך לחלוטים ליהודים כ"א היו פורעים שכירות שנה שנה להשר וכל יומי זימני' להשתפך אבני קודש בראש כל חוצות כל זה הבנתי מתוך דברי הבחורים התלמידים העומדים לפנינו פה אעפ"י שאינו מבואר בלשונו הטהור דפר"מ נ"י לזאת עלתה ההסכמה מכל בני הקהלה להמציא מקום לה' שיהיה שייך לחלוטים ליהודים ולהתהלך ברחבה מקום אשר יכיל אנשי הק"ק ה'

ישמרם ולרומם בית אלקינו בבנין מפואר כראוי לקהל' נאה כמות שהיא יע"א התחילו היחידים להתנדב נדבות יש כבר המציאו נדבתם ליד הגבאים הממונים על זה ויש עדיין לא יצאו י"ח פרעון וכבר השתדלו הגבאי' וקנו מקו' אשר ב"הכנ הישנה עומד עליו מן השר לחלוטי' ולצמיתת עלמין ועוד קנו סביבות המקום ההוא כדי להרחיב מקום התפלה ולא חסר עתה אלא לבנות בנין אבני' אך לפי צוק הזמן בעו"ה כפי הנראה א"א להם לעת כזאת לבצע אמרת קודש ישראל להשלים הבנין וע"כ מתפללים בהישנה עד ירחיב ה' את גבולם ומ"מ הוציאו ממעות הנדבה לקנין המקומות ושארי צרכי' וגם כל מי שהיה לו מקום תפלה בב"הכנ הי' צריך ליתן סך מה הנקצב עליו לצורך קנין המקום מהשר ועתה יש איזה מהיחידים המערערי' לאמור אדעתא דהכי לא נדרנו מעיקר' כי חשבנו כי ימהרו יחושו מעשה הבנין ע"כ מהרנו לתת לכסף מוצא ולמה יניח כספנו בידי הגבאים ואם כי הוציאו בקניית המקום מהשר הלא מי שיש לו מקום תפלה בב"הכנ הוא ישלם זה כדי שיהיה מקומו מושכר לו וקנוי לו קנין עולם ולנו מה איכפת לן:

הנה מצותו עלי שובה להודיעו דעתי העניי' גם כי לפניו נגלו תעלומות חכמה מ"מ רצונו הוא כבודו ויש בכאן כמה ספקו' (א') אם יש כאן נדר כלל אפי' אם ישיגו ידם לבנות דהוי כנדרי אסמכתא אם ירחיב ה' גבולם (ב') כיון שנתבטלה עכ"פ ההסכמה לפי שעה מדוחק השעה אם יכולים לומר אדעתא דהכי לא נדרנא (ג') אולי יש היתר ע"י פתח וחרטה לנדרם (ד') אם אין היתר לנדרם אם יש לכוף אותם שלא נתנו עדיין ההתחייבות שלהם לידי הגבאי' שיתנו' עכשיו ויהי' מונח עד ירחיב ה' גבולם (ה') אם יפה עשו במה שקבלו מעות מבעלי המקומות בב"הכנ לקנות המקום וצירפו לזה מעות הנדבה:

(**א**) ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון ובה' אעזר שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה ז"ל רבנו ירוחם ריש נתיב י"ט מי שנדר אם לא אעשה כך וכך אשב בתענית או אתן כך וכך צדקה הוי אסמכתא כי אסמכתא שייך נמי בדבר מצוה כמו במי שמחייב עצמו לחברו והוא שאמרו דרך קנס בסנהדרין פ' זה בורר וכ"כ הפסקני' וכו' ושארי דבריו העתיק הרב"י בא"ח ס"סי קס"ב יע"ש מבואר מדבריו דס"ל דשייך אסמכתא בדב' מצו' כדמוכח פ' ז"ב גבי נזירות אלא דאסמכתא לא שייך אלא במאי דלא ניחא לי' אבל אם תלה במה דניחא לי' כגון דאמר אם יהיה אלקים עמדי אעשה כך וכך דניחא לי' שיהיה ה' עמו וגם שיעשה כך לא שייך אסמכתא ואפי' בדבר הרשות ומשו"ה כ' אם התנה להציל עצמו מצרה וכו' וזו היא דעת הרשב"א שקיבל נימוק"י ב"ב פ' מי שמת מתני' אם ילדה אשתי זכר יטול מנה וכו' יע"ש אמנם דעת הר"ם מר"ב שבמרדכי פ' דו"ה העתיקו סמ"ע סי' ר"ז סקנ"ו דאין אסמכתא בהקדש דאמירה לגבוה כמסירה המועלת להדיוט בשום

אופן וכיון דאיכא אופן במסירה להדיוט דאסמכת' קני' כגון בב"ד חשוב וכדומה הוה אמירתו לגבוה כאותה מסירה להדיוט ועיין תשו' ריב"ש דמייתי ב"י בבד"ה בי"ד ס"סי רנ"ח ויע"ש בפנים במרדכי פ' דו"ה סימן מ"ה מייתי ראי' מאם יהיה אלקים עמדי ומאם נתן תתן העם הזה בידי יע"ש מבואר בדבריו דס"ל בהדיוט שייך אסמכתא אפי' במאי דניחא לי' ודלא כנ"י ורי"ו הנ"ל ומ"מ הכא בנדר אמירה לגבוה לא שייך אסמכתא בשום גווני ויעיין ט"ז י"ד סי' רנ"ח סק"ו:

והנה פסקי ש"ע סותרים עצמם כבר עמדו עליהם ט"ז ומג"א וא"ר בא"ח ס"סי תקס"ב ונ"הכ סי' רנ"ח ואני כתבתי על הגליון וז"ל לפע"ד אע"ג דלענין צדקה פסק המחבר הלכה כהר"מ שבמרדכי מ"מ לענין תעני' מודה מהר"מ אב"א גמר' אב"א סברא דטעמא של מרדכי משום דאמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו המועל' בשום פעם להדיוט והיינו שמוסר לב"ד חשוב וכדומה וזה שייך בנדר שיתן דבר לגבוה דמשכחת קנין המועיל בהדיוט אבל לענו' אדם נפשו בתענית דלא שייך בהדיוט על זה האופן א"כ לית דין ולית דיין דשייך אסמכת' בזה ובזה נדחה ראיו' מהרי"ח בהג"א פ' זה בורר דעלי' רמז רבינו ירוח' הנ"ל מדאמרי' שם לא נתנ' נזירו' אלא להפלא' ואין זה ראי' דנזירות הוי מניעת שתיית יין ולא שייך מסיר' להדיוט כה"ג ומדלא נאס' ביין לא מתחייב בקרבנו' נזיר ולק"מ למהר"מ זה סברא ואב"א גמר' דהך תשו' מהר"מ מייתי נמי בתשו' מיי' השייך לספר הפלאה המתחל' תשו' רב נטוראי בר אהילאי וכו' יע"ש באורך ובסוף מייתי ראי' ממתני' נזיר יו"ד ע"א אמר אמרה פרה וכו' ואמר ר' יהודה אומר פרה זו עלי קרבן וכו' ש"מ נעשית קרבן באסמכתא ע"ש וקשה לי מ"ט מייתי מקרבן דר' יהודה ולא מנזירות דת"ק פלוגתא ב"ש וב"ה ברישא דמתני' ותו קשי' סתירה מת"ק דמשנה דליכא אסמכתא בנזירות אהא דר"ט דפ' זה בורר הנ"ל דלא ניתנה אלא להפלאה אע"כ צ"ל דת"ק דהך דפרה דמיירי בנזירות וס"ל אין אסמכתא בנזירות היינו ת"ק דר"ט דפ' זה בורר דפליגי נמי התם ואנן כר"ט קיי"ל ואין ראי' מת"ק דפרה אך התם פ' ז'ב מרא דשמעתא הוא ר' יהודה משמי' דר"ט דס"ל לא ניתנה נזירות אלא להפלאה ואפ"ה ס"ל הוי קרבן ש"מ לחלק כנ"ל בין נזירות דהוי מניעה ולא שייך כה"ג בהדיוט איכא אסמכתא ובין פרה זו קרבן דהוה כמסירה המועלת להדיוט ולית בי' משום אסמכתא וזה ברור לפע"ד נמצא אע"ג דרבינו ירוחם משוה תענית לצדקה דכולה שייך בי' אסמכתא אלא שמחלק בין אם ניחא לי' בדב' או קונס עצמו להר"ם לא ס"ל הכי אלא בתענית שייך אסמכתא בכל ענין אפי' אי ניחא לי' ובצדקה לא שייך אסמכת' כלל ולפ"ז מה שמסיי' בש"ע אם יצילני ה' מצרה הוא דלא כהמרדכי דהרי הוא מייתי בב"ק סי' מ"ד הנ"ל מאם יהי' אלקי' עמדי ואם

איתא דנוד' בעת צרה שאני ומטע' שכ' מג"א סקי"ז וכ"ה בלבוש לא הוי ראי' מיעקב וכן מאם נתן תתן העם הזה והחרמתי עריה' דשאני התם דגמר ומקני אע"כ דלא ס"ל להר"ם סבר' מג"א הנ"ל וא"כ לפי מה שהוכחנו דבתענית מודה מהר"מ א"כ אפי' בעת צרה לא יועיל נדרו אלא שאנו חוששים בזה לסברת מהרי"ו ולמרדכי קרא אם יהי' אלקים עמדי נדר להיו' המצב' בית אלקי' והו' כמסיר' להדיוט וכן והחרמתי עריהם הוה חרמי גבוה וכמסירה להדיוט ולק"מ קושי' ט"ז סקי"ז:

נמצא לפ"ז בנידון שלפנינו דכ"ע ניחא להו בבנין מקדש מעט ובנדר אשר נדרו בהרחבת גבולם מאת ה"ית וא"כ ליכא אסמכתא להרי"ו וכיון שהוא לדבר מצוה לית בי' אסמכתא להר"ם וא"כ פשיטא דלא מצי למימר קים לי כשום א' מהדעות ואם ירחיב ה' גבולם ויבנו ב"הכנ מחוייבי' לקיים נדרם בלי ספק:

(**ב**') **איברא** לעת כזאת אשר נראה קצת כנמנע לבנותו עתה אם יאמרו אדעתא דהכי לא נדרנא הנה ז"ל המרדכי ר"פ בני העיר סי' תתכ"א נשאל לר"מ על ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עלי' ב"הכנ ואחר זמן נתרצו הקהל לבנות עלי' והי' העכו"ם מעכבים ע"י ועכשיו אומר הקהל נבנה עליו בית התלמוד וראובן השיב אדעתא דהכי לא נתתיו והשיב דראובן ודאי לא מצי הדר בי' דנעשה נדר מכי אמר קרקע זו לב"ה ואילו ראובן זה לא הי' דר באותו העיר דבר פשוט הוא דבני העיר יכולים לשנותה מבי כנשתא לבי רבנן וכו' ונראה לי אפי' ראובן עומד וצוח עכשיו אינו חפץ שיהיה קרקע אלא לב"הכנ לא משגחינן בי' דמעיקרא סתמא אמר ולא כפלי' לתנאי דלא אמר אם לא יבנו עלי' ב"ה יחזירו לי הקרקע אמרי' אדעתי' דדהו יהבי' מעיקרא והשתא קהדר בי' ולא מצי וכו' ואם ראובן מבני אות' העיר אינם רשאים לשנותו בלא דעת ראובן וראובן נמי לא מצי לשנות ולמיהדר דלא גרע מהאומר אתן לפלוני עשיר אם היה דעתו לנדר כ"ש הכא דאיכא נמי עניים בעיר דנעשה נדר דלא מצי מיהדר בי' ואם לא יכלו עתה לעשותו ב"הכנ ימתינו לאחר זמן שמא יתנו להם עכו"ם רשות לאח"כ או יפייסו ראובן שיתרצה להם לשנותה עכ"ל ויען כי תשובה זו צריכה קצת ביאור והאחרונים ה"ה ט"ז ומג"א סי' קנ"ג סקל"ו לא יצאו י"ח ביאור ע"כ אבאר כיד ה' הטובה וממילא רווחא שמעתא לנידון דידן:

הנה מ"ש לא גרע מהאומר אתן לפלוני עשיר צ"ע דפשיט' דלא שייך נדר בזה דהא דאמרי' בשבועות כ"ה ע"א אלא מתנה לעשיר היינו בלשון שבועה אבל נדר לא ידעתי שייכות נדר ועיין ב"מ מ"ט ע"א ודוחק לומר דאחד הנותן לרבי' הוי כרבים ליחיד עיין ח"מ סי' ר"ד סעי' ט' ודוחק:

והנלע"ד דכוונתו דנדר לבנות ב"הכנ לעשירים שיכולים לבנות מכספם ואלו לא נדר הוא היו הם מחוייבים לבנות משל עצמם אפ"ה כיון דלב"הכנ נדר חייב מכ"ש כשיש בעיר איזה עניים דע"י נדרו מרויחים העניים לתת מנתם לב"הכנ ומצינו נדר בכה"ג במשנת נזיר הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ובעירוכי כ"א ע"א דפריש לי' חברי' וכו' חטאתו ואשמו של פלוני עלי יע"ש אלא שצל"ע בתוס' ר"ה וי"ו ע"א ד"ה חד וכו' שהקשו אדרשא ועשי' אזהר' לב"ד שיעשוך הא חייבי חטא' ואשמות אין ממשכני' ומאי קושי' דלמא מיירי באומ' חטאתו ואשמו של פלוני עלי דשפיר ממשכנים הנודר בשלמא הא לא קשי' דלמא מיירי בחטאת נזיר דממשכנים כמבואר שם בעירוכין די"ל כמה שכתב התוספו' י"ט שם בעירוכין דוקא חטאת נזיר טהור ממשכנים אבל אשם נזיר טמא אין ממשכנים ובברייתא דראש השנה תניא אלו חטאות ואשמות אבל הא קשה דלמא באומר חטאתו ואשמו עלי אי אמרת בשלמא דמיירי בעני ומטעם צדקה לק"מ דא"כ היינו בפיך זו צדקה אבל להמרדכי דלעשיר נמי הוה נדר מטעם עשיית המצוה גופי' ע"כ לא מקשה תוס' מידי וי"ל דאי ס"ד דקאי אאומר קרבנו של פלוני עלי א"כ תיפוק לי' דכל מ"ע ב"ד כופי' כמ"ש תוס' בתחלת דבריהם ולא שייך לומר כתי' משום דכתיב לרצונו ועיין פ"י דביאר יפה תירוצם דזה לא שייך אלא במקריב עצמו דבעי רצונו אבל בהנודר הלזה לא כתיב בי' לרצונו וא"כ ע"כ עישוי דקרא אמתכפר קאי ויפה הקשו תוס' ולעולם דינו של הר"ם אמת דאפי' בנודר לעשות מצותו של עשיר הוה נדר לשמים:

ודברי התוס' דאתאן עלה יש לי בהם עיון לפמ"ש תוס' בכריתו' י"ב ע"א סוף ד"ה או דילמא וכו' וביבמות פ"ז ע"ב ד"ה ר"מ וא"כ לא מקשה הכא תוס' מידי ומנ"ל לחדש דאי מבזבז נכסים כופי' קודם חיוב בל תאחר מנ"ל הא דלמא ועשית דחטאת איצטריך היכי שטועה בדין וסובר שאין חייב דודאי גם למאי דקיי"ל כרבנן דר"מ באמרו לו שנים אכלת מ"מ פשוט דאיכא טעותא בדינא סגי דאיכא למיקם קרא בהכי אבל בלא טעה אפי' אחר ג' רגלים אין כופי' ולכאורה גם איפכא קשי' אתוס' דיבמות וכריתות מאי קשי' להו מעיקרא דלמא ר"מ קאמר שחייב ונפקא מיני' שממשכנים אותו אחר זמן בל תאחר מועשית דכל חייבי חטא' ממשכני' אז ובלאה"נ קשה לפי מה שהסביר תוס' בכריתות דאין ממשכני' משום שאינו רוצה בכפרה והבועט בכפרה אין לו כפרה א"כ מה הועילו תוס' בר"ה דמוקי האי ועשית לאחר ג' רגלים אכתי איך יכופהו והוא לא ניחא לי' בכפרה ואין מתכפר בעל כרחו לזה י"ל עפ"י מה שהסביר הרמב"ם בספ"ב מגירושין במתק לשונו יע"ש א"כ שפיר כ' התוס' דלאח' בל תאחר כופי' עד שיאמ' רוצה אני ואז נניח סברת הרמב"ם ומאמינים לו שרוצה וניחא לי' בכפרה אבל קודם בל תאחר אפי' חזינן דמבזבז

נכסי' לא חיישי' לי' דמסתמא יחוש לעצמו להשאיר לו כפרתו ואין ממשכני' והשתא ניחא נמי תוס' דכריתות הנ"ל דודאי לא הוה קשי' להו הא אין ממשכני' מטעם דהוא יחוש לעצמו דפשיט דנפקא מיני' אח"ז בל תאחר וכמו שהקשיתי או אפי' קודם זמן בל תאחר ומבזבז נכסיו כיון דטועה בדין לא ישאיר לו כפרה לעצמו וכתוס' יבמו' דף פ"ז ע"ב הנ"ל אך הוה קשה להו מה תועלת בכפי' הא אינו רוצה בכפרה והכא לא שייך עד שיאמר רוצה אני וכסברת רמב"ם דיצרו אנסי' והוא רוצה להיות ישראל זה אינו דכיון שסבר שהדין עמו ועדי' שקרים נינהו א"כ באומרו רוצה אני לבו בל עמו ואינו רוצה בכפר' ואיך יתכפר ועל זה תירצו אפ"ה מתכפר לו כיון שהמכפר ית"ש יודע דניחא לי' בכפרה ואינו בועט אלא טועה בדין נרצה לו לכפר עליו כנלע"ד באופן דתוס' דכריתות ודיבמות עולים בקנה א' ומה שחסר זה גילה זה אבל תוס' דר"ה צ"ע דלמא ועשית איצטריך בכה"ג ולפוס רהיטא י"ל דא"א לוקמי קרא בטעות בדין דהרי כתיב לרצונו שכופי' עד שיאמר רוצה אני ובטועה בדין אין תועלת ברצונו כמ"ש לעיל וע"כ לא מתוקם קרא בהכי והדרנא בי דהרי בקרא ועשית לא כתיב לרצונו ובחידושי ביארתי דהאי קרא מיירי באמר ולא אפריש ולא צריך למכתב לרצונו דאיך יפרשו קרבן בלי רצונו והוה חולין בעזרה בשלמא באפריש ולא אקריב ה"א שיקחו הבהמה שהפריש הוא לרצונו מעיקרא ויקריבוהו בעל כרחו קמ"ל לרצונו אבל בלא אפריש איך יפריש בהמת חולין שלו ואי ע"י הפקר ב"ד והוה בהמת ב"ד והם יפרישו אותה ויקדישו א"כ תו לא יצא ידי נדרו דלא הקריב משלו כלום ולא הוה צריך למיכתב לרצונו אך לפי ש"ס דעירוכי' דיכולים להקריב קרבן עבור חברו יש לפקפק אהנ"ל יהיה איך שיהיה גבי ועשית לא כתיב לרצונו א"כ דברי תוס' דר"ה צל"ע ומנ"ל להמציא דין זה דבזבז נכסים ומ"מ לדינא כיון דאפי' בהדיוט קיי"ל במבזבז נכסי' נפרע תוך זמנו כמבואר בח"מ סי' ע"ג א"כ לא יהיה כח הקדש קיל מהדיוט:

נחזור לשארית דברי הר"מ הנ"ל מ"ש דאם הוא מבני העי' לא יכול לחזו' בי' דלמא יתרצו העכו"ם צל"ע מ"ש מהא דזבין אדעתי' למיסק לארעא דישראל ולא מצי סליק דהדרא זבינא כמבוא' בקידושין נו"ן ע"א דללישנא קמא אפי' סליק ולא איתדר לי' הוה כלא סליק ונהי דקיי"ל כל"ב היינו משום דאמרי' דכיון דלא הזכיר דירה בשעת מכירה רק סליק לא"י לא אמרי' דהוה כמאן דלא סליק והוה דירה דברים שבלב אבל אי הוה אומר לדור בא"י לית דין ולית דיין אי לא מיתד' לי' הדר זבינא ואמאי נימא אולי עוד ירוחם וימצא מקום לה' באחרית הימים ויש ליישב ולחלק בדוחק דהתם אי לא סליק בלא דירה וישאר כאן מה יעשה בלא נכסי' וע"כ יחזירו לו נכסיו דזבין משא"כ הכא תשאר

הקרקע שממה עד יתרצו העכו"ם ודוחק ומנ"ל להר"ם הא והנלע"ד נכון דהר"ם דקדק בתחלת דבריו ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנו' עלי' ב"הכנ ואח"ז נתרצו הקהל לבנו' עליו ב"הכנ והיו העכו"ם מעכבים עכ"ל נראה מזה מתחלה כשנדר לא רצו הקהל לבנות ב"הכנ כלל ואפ"ה הפריש הקרקע על הספק אולי יתרצו הקהל ושוב כשנתרצו הקהל לא רצו העכו"ם א"כ מעיקרא אספיקא הפריש שתעמוד הקרקע עד יתרצו הקהל ורק שטוען עתה אספיקא דקהל הפרשתי אספיקא דעכו"ם לא הפרשתי זה הוה דברים שבלב דכיון דבין כך הפריש אספיקא תעמוד כך עד יתן ה' בלבם להתיר הבנין אבל היכא דלא הפריש אספיקא לא ידעתי אם יאמר הר"ם להניח הקרקע שממה בשלמא הא דכ' הר"מ שאם אינו מבני העיר יכולים לשנות לבית התלמוד כיון שלא התנה תנאי כפול ואמאי הא פי' בהדי' לב"הכנ נדר כמו זבין נכסי' הנ"ל דלא בעי תנאי כפול וכמ"ש תוס' בכתו' צ"ז ע"א ד"ה זבין וקידושין מ"ט ע"ב ודוכתא טובא די"ל כיון דקיי"ל מעלין בקודש ומבי כנישתא לבי רבנן הוה עלי' בקדש א"כ כשאמר לבנות עלי' ב"הכנ הוה בכלל מאתים מנה וכאלו אמר מב"הכנ ולמעלה הא למה זה דומה למאן דזבין נכסי' למיסק לסורי' או לבבל משארי ארצות ולא איתדר התם אלא בא"י דאם הית' כוונת עלייתו משו' קדוש' פשוט דלא מצי מיהדר בי' דהרי מצא מקום משכן אפי' בא"י דעדיף מסורי' ובבל וה"נ דכוותי' וא"ש אבל אידך דינא להשאר קרקע שממה נ"ל כמ"ש:

ומ"ש המרדכי כשהוא חוץ לעיר יכולים למכור נראה דס"ל כפי' קמא דתוס' מגילה כ"ו ע"א ד"ה כיון וכו' דלפי' השני א"כ הכא שהוא נותן הכל מכיסו וכספו לא מצי לשנויי אפילו לקדושה חמורה וי"ל עפ"י דברי הגה' אשרי שם וק"ל ויעיין בהגה' ש"ע א"ח סי' קנ"ג סעי' ז' ובש"ע י"ד סי' שע"ו ובש"כ שם מסק"א ואילך האריך בדיני תושב ואורח והוא מתשו' מהרי"ל שבד"מ שם ועיינתי בתשו' מהרי"ל סי' ל"ו וכ' משום שבני העיר יכולים למכור ב"הכנ אפי' של כרכי' מבלי רשות האורחי' לראבי' שבמרדכי פ' בתרא דמגלה משום כן כל זכיות של ב"הכנ של התושבים יע"ש פי' דהראבי' ס"ל כפי' ב' של תוס' הנ"ל ואנו אין גובי' מהרחוקי' לב"הכנ משו"ה כל הזכי' שלהם וא"כ למאי דקיי"ל דלא כהראבי' צ"ע אנו איך נוהגין מנהגו של מהרי"ל לענין קדישים וצ"ע ומ"מ ש בתשו' כנסת יחזקאל דאפי' ב' בתי כנסיו' בעיר א' הוה בני כנסיות אלו לגבי אלו כאורח לגבי תושב לא נלע"ד והבו דלא לוסיף עלה:

ומ"מ לנידון שלפנינו נ"ל דלא מצי הדרי בהו אותן שכבר נתנו ליד הגבאי דבשלמא הא דהר"מ נתבטל הבנין לחלוטי' מהעכו"ם ואין דעתם להרשות בשום זמן עוד אלא שאנחנו מצפי' לרחמי שמי' שיהפוך לבבם לטובה והתם אי לאו דתחלת נדרו הי' על

הספק לא הי' צריך להשאר הקרקע שממה אבל הכא מי נתבטל הסכמת הבנין הלא ההסכמה במקומה עומדת וגם עדיין צריכים לאותה דבר אלא שא"א לפי עת להזדרז עד זמן ועידן בודאי לא מצי למימר אדעתא דהכי לא נדרנא והתם בקידושין נמי החליט דלא לעלות עוד אבל אם הי' רצונו לעלו' אח"ז או אפילו ספק בדעתו לא היה מצי לחזור בו אלא כיון שהחליט שלא לעלות מפני דלא מיתד' לי' עתה לא נימא אולי עוד ישתנ' דעתו ואולי ימצא דירה אחר זמן זה לא אמרי' כיון שעתה החליט בדעתו שלא לעלות עוד לא"י והחילוק ק"ל. על כן אין ממש בטענה זו: -

(ג') **אם** יכולים להתיר נדרם ע"י שאלה ופתח וחרטה הנה פר"מ כתב שאין להאריך בפרט זה כיון שלא נשאל עליו ויפה כ' ולא בא הכותב אלא שכיון שכתב דפשוט שאין יכולים לשאול כיון שכבר בא ליד גבאי ומשמע דאחרים שלא נתנו עדיין יכולים לשאול על נדר' ויעיין י"ד סי' רנ"ח סעי' מ"ד וס"סי רל"ו ולענ"ד אם ישאלו אותן שלא נתנו עדיין ליד הגבאי על נדרם יש להיות מתון בדבר להתיר להם דאפשר דהוה כנודר עד"ר ויעיין סי' רכ"ח ובש"כ סקפ"ו ואין להאריך כיון שלא נשאלנו על זה: -

(ד') **אמנם** אם נכוף אותם שלא נתנו עדיין ליתן מנותם ליד הגבאי דאיכא למיחש להורדת נכסים בעתים הללו נאריך קצת פ' נערה שנתפתתה (כתובות מ"ט ע"ב) ובתוס' ד"ה אכפיי' וכו' כ' הר"ן שהרשב"א כ' דהיכי דאמיד כייפי' ליה מיהו לא נחתינן לנכסי' ומייתי שכ"כ ר' האי בתשובה דהא אפי' נודר שעברו עליו ג' רגלים מיקם הוא בבל תאחר אבל אין חייבי' לכופו ולעשו' לו כלום עד כאן ותמה הר"ן דהא אמרי' בר"ה וי"ו ע"א ועשית אזהר' לב"ד שיעשוך ובההוא קרא כתיב בפיך זו צדקה יע"ש והנה במ"ש רשב"א דלא נחתינן לנכסיו ה"א דלטעמי' אזל דס"ל בחי' למס' ר"ה שם דצדקה נמי תלי' ברגלי' לענין ב"ת דהא דאמרי' מחייב עלה לאלת' דהא קיימא ענייי היינו בעשה דובאת שמה והבאת' שמה אבל ב"ת ליכא אלא אחר ג' רגלי' ובאמת הקש' שם מה ענין רגלים לצדק' זה שייך בקרבנו' אבל צדקה מה שייכי ברגלים ומ"מ הרשב"א סובר דגזרת הכתוב דדין צדקה שוה לקרבנות א"כ ס"ל הה"נ לענין כפי' בעינן עד שיאמר רוצה אני כמו בקרבנות אע"ג דלא דמי לקרבנות דהתם איננו לרצון לפני ה' משא"כ צדקה מה איכפת ליה לעני אם יאמר רוצה אני או לא מ"מ ס"ל לרשב"א דבעי' דוקא רוצה אני והשתא בשלמא בקרבנו אע"ג דכ' תוס' בר"ה שם ד"ה חד דאמר ולא אפריש דממשכני' אותו היינו הורדה לנכסי' ואם לא ימצאו לו נכסי' אז כופי' מכל מקום היינו שממשכני' שארי נכסי' עד שיתן מרצונו הבהמה שהפריש אבל הבהמה עצמה א"א למשכן דבעי' רוצה אני וזה שייך בקרבן אבל בצדקה אי יורדין לנכסיו הרי לקחנו ממנו הצדקה שלא לרצונו

ואנן בעי' כפי' לרצונו ע"כ פשוט לרשב"א דלא נחתינן לנכסי' אבל שארי כפיות נוגשים אותו עד שיתן וכן משמע לשון רשב"א:

אך מה שמסיים בלשון ר' האי אין חייבין לכופו ולעשות לו כלום משמע שום כפי' בודאי צע"ג ומה שנלע"ד דבר"ה שם מייתי תרי קראי חד אמר ולא אפריש וחד אפרש ולא אקרי' ולא מסיימי ולכאור' קרא קמא דלא תאחר לשלמו מיירי באמר ולא אפריש וכן מוכח מק' תוס' שם שהקשו אהא דילפי' גז"ש נדר מאם נדר או נדבה מה להלן נדבה עמו וכו' דהו"ל למילף מהאי ענינא גופיה מנדבה אשר דברת בפיך והניח הדבר בקושי' ולק"מ דלמא אידך קרא מיירי מאמר ולא אפריש ונדבה דהתם היינו הרי עלי עולה ע"מ שלא להתחייב באחריותו ולא דמי לנדב' דהאי קרא אבל קרא דנד' או נדב' הוה נדב' ממש הרי משו"ה ילפי' מהך קרא אלא על כרחך פשיט' להתוספ' דקר' קמא מיירי באמר ולא אפריש ונדבה דיליה היינו ע"מ שלא אתחייב באחריותו וא"כ כי היכי דילפי' גז"ש מאם נדר או נדבה אע"ג דל"ד ה"נ הוי מצי למילף מאידך קרא נדבה דברת בפיך והשתא נאמר שכן היא סברת הרשב"א בשם ר' האי הנ"ל וכיון דבהאי קרא קמא לא כתיבא ועשית שכופין אלא דסמיך איקריב אותו דפ' ויקרא והתם קרבנות כתיבא ולא צדקה ושארי נדרים א"כ י"ל באמר ולא אקריב לא הושוו שארי נדרים לקרבנות אלא לבל תאחר ולא לענין כפי' כלל ומשו"ה כ' שנודר עצמו רוצה לומר ולא אפריש אין כופין ומיהו באפריש נמי דאתקשו נמי לכפי' מ"מ דוקא לרצונו כמו קרבנות ומסברא שכתבתי לעיל ועכ"פ לנכסי' לא נחתינן דאפי' אפריש סלע זו לצדק' ונחתינן ונוטלין ממנו סלע אחר כבר קיי' נדרו שלא לרצונו ולא דמי לממשכנין דקרבנות נמצא כל דברי רשב"א מקויימים דבאמ' לא כופין כלל ובאפריש נמי עכ"פ לנכסיה לא נחתינן: -

אמנם המעיין בתוס' שם ד' ע"א ד"ה המעשר לתי' קמא מבואר דע"כ קרא קמא דכתי' בי' מעש' מיירי מאפריש ואידך דכתי' ביה ועשית ומעשר לא כתיב ביה מיירי מאמר ולא אפרש א"כ מבואר כר"ן דלא כרבינו האי דעל הכל כופין: -

והנה בחידושי אמרתי אפסק הש"ע י"ד סי' רנ"ז סעי' ג' שהוא שיטת הר"ן דאי קיימי עניים חייב לאלת' על צדקה ואי לא קיימי לא מיחייב לאהדורי אבתרי' ואין מקום לרגלי' לענין עניים והקשה פני יהושע א"כ לאיז' צורך הביא רי"ף ברייתא דג' רגלים כיון דלא נהיג בז"הז וגם אקרא דאפרש ולא אקריב למה לי בצדקה אי קיימי עניי' פשיטא ואי לא קיימי עניים וכבר הפריש הא לא בעי לאהדורי בתריי' אע"כ כתוס' דאי ליכא עניי' מחויב לאהדורי עליה' בתוך ג' רגלי' ותו הקש' אהרמב"ם דבהלכו' מתנו' עניי' בצדק'

פסק כר"ן וכש"ע ובמעש' הקרבנות לענין מעשר עני ושארי מתנו' פסק דאיכא זמן ג' רגלים והיינו כהתוס': -

והנלע"ד דהרשב"א הקשה אתוס' דצדקה דקיימי עניים מחייב לאלתר ב"ת א"כ מי ששוכן סמוך לב"המק יתחייב לאלתר דהא קיימי כהני' ומקדש ולפע"ד משו"ה דקדק הש"ס וי"ו ע"א סד"א הואיל ובענינא דקרבנות כתיבא לבעי' ג' רגלים כקרבנות קמ"ל הא שכיחי עניים ע"ש ולא קאמר הא קיימי ענייי' כלישנא דאמר רבא אלא הענין התורה יסדה דינים על הרוב והשכיח ומשו"ה לענין קרבנות דרובא דרובא מרוחקים ממקום המקדש חסה התורה דברגל א' לא יעבור אלא בעשה ובג' בלאו מפני ששילש בחטא כפירש"י בר"ה וכיון דרובא הכי איתא ויושבי ירושלים לא שכיחא לא נשתנה דינם מרובא דעלמא דברגל א' בעשה ובג' בלאו משא"כ בצדקה נהפוך דשכיחא טובא דקיימא עניים ועל הרוב פושע הוא ע"כ כל דקיימי עניים עובר לאלתר ב"ת ולכן מדקדק הש"ס דשכיחי עניים דאי לא הוי שכיחי עניים אפי' אי הוה גבי האי גברא קיימי עניים לא היה עובר כמו יושבי ירושלי' דקיימי מקדש וכהני' ומיושב ק' הרשב"א והנ' לזה הדין הסכים הר"ן לתוס' דבקיימי עניים עובר בלאו מיד אך באידך דינא היכא דלא קיימי עניים דמחייב לאהדורי בתוך ג' רגלים הקשה הר"ן מה שייך ג' רגלים לענין צדקה ולכאורה לפי הנ"ל י"ל דבלא קיימי עניים בעירו על כ"פ כשעולה לרגל שם ימצא עניים טובי דעולי רגלים טובא איכא ובפרט דמצוה לשמח עניים ולחלק שם מנותיהם א"כ הרבה עניים ימצאו שם והדר הוי ליה כקרבנות ברגל א' יעבור בעשה ובג' ב"ת ומאי קשיא ליה להר"ן וצ"ל הר"ן סמך עצמו אפסק ר"ת דמייתי תוס' והר"ן ופסקי' בש"ע דצדקה שהפריש לעצמו שלא לתתו ביד הגבאי אינו עובר עליו כי לדעתו הפרשה לתתנו למי שירצה ומתי שירצה ולא עובר אלא במחליט שלא לתנו יעיין בלשון הר"ן בפסק זה דר"ת וא"כ אפי' עלה לירושלים יאמר איני רוצ' עתה בזמן דאית להו טובא או לא מצאתי פה אותו העני שאני חפץ בו ובצדקה ליתנו לגבאי אין עניין ירושלים ורגלים ושפיר הקשה הר"ן ומשו"ה נאיד מהתוס' וס"ל דאין לרגלים ענין גבי צדק' הנה כל זה בנודר לצדקה אבל מעשר ענייי' ושאר מתנות עניים שאין בידו ליתן למי שירצה ומתי שירצה בזה שפיר י"ל כק' שלי דאי קיימי עניים עובר לאלתר ואי לא קיימי עניים תלי ברגלים וכהתוס' נמצא לק"מ ק' פני יהושע דבש"ע פסק בצדקה כהר"ן וכן הרמב"ם אמנם בהלכו' מע"הק מיירי משארי מתנו' עניים פסק כתוס' דשייך בהו ג' רגלים והרי"ף נמי מייתי הברייתא דנפקא מיני' לשאר מתנו' עניים דנוהגים בא"י גם בז"הז וקרא נמי לא קשי' דלמה לי קרא באפריש הא אי קיימי עניים פשיטא ואי לא קיימי הא לא צריך לאהדורי בתרייהו להר"ן י"ל דס"ל

דקרא קמא מיירי מאפרש ולא אקריב והת' איצטריך קרא למעשר עני דקרא דבפיך זו צדקה דלא מיירי אלא בצדקה הא מיירי באמר ולא אפרש ולק"מ קו' פ"י אלא אקרא דעמך והתם עיקר קרא אמעש' עני קאי ושארי מתנו' ענייי' ואיצטריך שפיר לאפריש לאהדורי בתריי' ג' רגלים וא"ש כל הפוסקים על נכון ואף ע"ג דהשתא ליכא עולי רגלים מ"מ לא נשתנה זמן בל תאחר כידוע מהפוסקים באופן שגם בז"הז אפי' לא קיימי עניים עובר במעשר עני ב"ת בג' רגלים דה"ל לאהדורי בתריי': -

נמצא לפ"ז דקיי"ל כנ"ל מוכח דס"ל דקרא קמא באפרש וקרא בתרא באמר ואהא קאי ועשית ש"מ כהר"ן דלא כרבינו האי דכופין על הנודר צדקה וכל שארי נדרים וה"ה לבנין ב"הכנ בז"הז דלהא דמי' דעכ"פ מחויב להפריש מנתו שנדר וכה"ג אמרי' בכריתות ר"פ ד' מחוסרי כפרה דגר שנתגייר בז"הז מחוייב להפריש רובע לקנו אע"ג דליכא מקדש מ"מ מחוייב להפרישו ונהי דהדרי רבנן ובטלוהו משום דלא ליתי' לתקלה היינו התם דאית ביה מעילה אבל הכא לב"הכנ דלא שייך תקלה זו לא בטלוהו ופשוט ואמנם אי אפרש ולא קיים קמי' ב"הכנ למיבני' אין כאן מקום למתלי בל תאחר בזמן ג' רגלים דמאי שייכות דרגלים הכא אך אי איכא למיחש להורדה מנכסים דכופין קודם זמן ב"ת כמ"ש תוס' ודלא יהיה כח הדיוט חמור מכח הקדש דמעקלין נכסי' כמ"ש לעיל הה"נ הכא דמוציאים מידם נדרם ויעיין תוס' ר"ה וי"ו ע"א ד"ה חד הנ"ל שכ' תוס' דממשכנין אותו ואם לא ימצא לו נכסים כופין אותו ולכאורה אין המשך ושייכו' לדבריה' הכא ונ"ל דהרע"ב בעירוכין פי' סיפא מפרש לרישא ממשכנים כיצד עושין כופין עד שיאמר רוצה אני והנה זה שייך באפרש הבהמ' ולא אקריב שממשכני' אות' שהפריש ע"י שכופין גופו עד שיתן הבהמה מרצונו אמנם לפי' תוס' שמבזבז נכסיו א"כ אי כבר הפריש לא בעי עוד כפי' שלא יבזבז מה שכבר הפריש לשמי' וע"כ מיירי מאמר ולא אפריש וא"כ די לכופו שיפריש ותו לא חיישינן וא"כ ע"כ ממשכני' כספו וזהבו עד שיפריש בהמתו ואי לא מוצאים אצלו מטלטלין כופי' בגופו כנלע"ד פי' התוס' מ"מ היינו התם בהקדש גבו' לא חיישי' לבזבז אחר שהפריש משא"כ הכא בודאי חיישי' וטוב שהגזברי' יסגלו המעות על דהבא פריכא ויעלו פירות ופירי פירות לצורך ב"הכנ ואין זה בכלל אין משתכרין בשל הקדש ויעיין כתוב' ק"ו סוף ע"ב ויעיין לשון הרע"ב ספ"ו דעירוכי': -

(ה) **עתה** נבא לעיין אי שפיר עבדי הגבאי' מה שלקחו מהמעות לצורך קניית המקום מהשר ולא העלו את הסכום כולו על אותן שיש להם מקומו' בב"הכנ הנה פשוט יותר מביעא בכותחא דבכלל בנין ב"הכנ הוא לקנות מקום לה' שלא יהיה ב"הכנ בנוי' בקרקע שאינו להם ולמחר וליומא אחר יוציאם השר או יעלה עליהם עול ומס כבד כנכסי דבי

בר מריון ולכאורה י"ל דקנין קרקע אינו בכלל בנין שהרי אמר הקב"ה לדהע"ה אתה לא תבנה הבית לשמי ואפ"ה קנה הקרקע אלא התם הקרקע היתי' קנוי' ועומדת דא"י מוחזקת היא מאבותינו כמבואר בע"ז נ"ג ע"ב וברש"י שם ד"ה ואשיריהם וכו' ובאברהם נאמר וכו' ע"ש ומה דאיתא בב"ב קי"ט ע"א ביתידות אהלים משמע דפליג ועוד שם ע"ב מפיק לה מקרא אחריני מורשה ע"ש התם מילתא אחריתי דודאי לכ"ע מוחזקת היא לישראל נגד ע' אומות אך לענין בכור שאינו נוטל בראוי' תלי' אי הי' ראוי' לדור של יוצאי מצרים ונוטלים בכורי מצרים פי שנים או ראוי' לאותו דור כי לבאי הארץ נתחזק ומזה מיירי בב"ב אבל לית דין ולית דיין דקרקע מוחזקת לנו ודהע"ה לא בא אלא לסלק ידו של ארונה מקנין הפירות שהיה לו על גורנו ואין כאן מקום להאריך אבל פשוט דאם אין יסוד אין בנין וכיון שראוי' לקנות קרקע א"כ מה שקנאו הקרקע הישנה שכבר עמד ב"הכנ טפי עדיף כדי שלא תבוא אדמת קודש לידי זלזול ואפשר שיעמוד צלם במקום ההיכל ואע"ג דאמרי' בתעני' כ"א ע"ב הוגללו הפרוכת הותרו זבין ומצורעים לכנס שם היינו לענין טומאה וטהרה דוקא בבית עולמי' חייב כרת הנכנס שם בז"הז עיין מג"א סוף הלכות ט"ב אבל לא בשילה נוב וגבעון אבל לנהוג בו קלות ראש ובזיון לא דאף ע"ג דאין להביא ראי' ממגלה כ"ח ע"א במתניתין והשימותי את מקדשיכם קדושתן כשהן שוממין די"ל התם בשלהם אבל הכא בקרקע של נכרי אין בנו כח לקדשה דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ נ"ל להביא ראי' משבילי דנהרדעי שם כ"ז ע"ב דאי הוי קביעה קדושתי' הוה קדשינהו לכולהי שבילי אע"ג דר"ה נינהו ואין כח בידינו לאוסרו מ"מ תשמיש בזוי לא שפיר דמי וא"כ טוב עשו שקנו אותו המקום חדש גם ישן ממעות נדבות הצבור ואי לא יספיק יגבו המותר לפי ממון ונפשות כמבואר בח"מ קס"ג ברמ"א: -

אך י"ל אותן שהיו להם מקומות בב"הכנ קנוי מקהל מקדמת דנא בטל קנינם כי מעיקר' לא כח ביד הקהל למכור מה שאינו שלהם ולא מכרו להם אלא שיהיו מוחזקים בהם כל זמן שיניח הגוי הקרקע ביד ישראל ואם יוציאם וימכור הקרקע לאחר אין להם שום זכות ואם יבנו קהל ב"הכנ אחר אין להם שום תביע' והשתא שמכר השר הקרקע לקהל מה לי קהל מה לי אחר ולא שייך הכא לומר מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו וגם לא שייך להכי טרח וקני למיקם בהימנותא והוא מובן לכל מבין נמצא יכול הקהל למכור המקומות ולהוציא המעות להוצאו' הבנין איברא נ"ל דעכ"פ הם קודמי' לכל אדם מטע' דינא דבר מצרא כיון שהי' מושכ' להם מקודם:

ועיין ש"כ ח"מ ס"סי קע"ה שהקשה על תשו' הרב"י ולפע"ד המעיין בתשובתו שם מחודש למ"ד שהאריך מאוד בטעם מצרנתו של בעל החנות וקיצר מאוד במצרנתו של

בעל הבית נ"ל דנהי בעלמא ס"ל להרב"י דאין בשכירות מטעם מצרן דיכול להשכיר לו במקום אחר אבל בחנות המקום גורם שהקונים באים לחנות זה ואם נוציאהו משם פסקי' לחיותא כיון שהמקום גורם מודה דאיכא בשכירות כי האי משום בר מצרא ועשיית הישר והטוב וממילא אין כאן ישר וטוב אם יוציא בעל החנות את בעל הבית כיון שבעל הבית רצה לקנות החנות ומדינא יכול הוא לקנות ולדחות בעל החנות ורק משום עשיית הישר והטוב לא שבקנוה א"כ אין מן הדין ששוב ידחה בעל החנות את בעל הבית אבל בעלמא ס"ל להרב"י דאין בשכירות משום מצרנות ומיושב קושית הש"ך וכיון שזכינו לדין נימא גם במקומות ב"הכנ דאיכא קפידא טפי לקבוע מקום לתפלתו א"כ גם הרב"י מודה דהשוכר קודם לקנותו ואפילו מאן דס"ל דליכא במקומות ב"הכנ דינא דב"מ עסמ"ע סקצ"ט היינו לדחות שכנו הסמוך לו אבל להחזיק במקומו בודאי אית ביה דינא דבר מצרא לכ"ע א"כ יפה עשו הגבאי' במה שלקחו מהם מעות בעד מקומותם כי היו צריכים לקנות מחדש וגם יפה עשו שהניחום על מקומם ולא מכרו לאחר כי הם קודמי' משום דינא דב"מ. ואין להעריך עליהם יותר מכפי שיווי מקומות כי הבנין וקניי' המקום מוטל על כל הצבור בשוה כל הנ"ל נלע"ד להלכה אמנם למעשה אם יסכים פר"מ יעביד עובדא וכטוב בעיניו יעשה ואין הכרעתי מכרעת והחונן לאדם דעת יתן לב מבין ואוזן שומעת ולביתו לא יתן מגרעת הכ"ד א"נ לנצח: פ"ב יום א' י"ד מנחם קע"ח לפ"ק:
משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רמג

שוכ"ט לידידי הרב הגדול המופלג בתו' ויראה חרוץ ושנון כש"ת מו"ה יאקב נ"י אב"ד דק"ק נאדעש:

גי"ה הגיעני נידון בני ישוב אחד נדבה רוחם לבנות להם ב"הכנ הקדושה וגם נדבו ממונם סך מה והניחו ביד גזבר ועוד הסכימו ביניהם שאם יעלה בידם לעשות מקח עם השר על עורות פגרי בהמותיו יהי' הריווח לצורך ב"הכנ והצליחו ועלו בידם לעשות מקח כנ"ל והרוויחו סך רס"ו זהו' ונמסרו להגזבר הנ"ל שוב אחרי כן בלי שום שאלת חכם חזרו ולקחו הריווח מהגזבר וחלקו ביניהם ועתה נפשו היפה בשאלתו אם יש ממש בנדרים האלו הואיל והוי דבר שלא ב"ל ואם יש ממש אם יש היתר ע"י חרטה ושאלה לחכם או דלמא צריכים להחזיר ממון הריווח הנ"ל למקומו ליד הגזבר:

הנה ספק הראשון אם יש לחוש לנדר דבר שלא ב"ל לפענ"ד אינו נוגע כלל לכאן דדל נדר הראשון מכאן דהרי אחר שכבר בא לעולם מסרוה לגזבר והיינו נדר חדש ולא דמי

להא דפ' איזהו נשך (בבא מציעא ס"ו ע"ב) מודים דאי שמיט ואכיל לא מפקינן מיניה דמטעם מחילה הוא התם אי לאו קנין הראשון והוי שמיט ואכיל ולא עוד אלא אפי' האכילו בידים ולא אמר לשם מתנה הי' צריך לשלם לו מה שנהנה ורק אך הכא מכח קנין כשלא היה בעולם אתאינן עלה ואותו קנין אינו קנין ורק מצד מחילה אתאינן דניחא לי' ליקום בהמנותא אבל בנידון שלפנינו ל"צ לזה דדל נדר הראשון מהכא כיון דיהבי' לגזבר אדעתא דבנין ב"הכנ ה"ל נדר ואפי' רק חישב ליתן כופין לקיים מחשבתו ודברי רמ"א בי"ד סי' רנ"ח סי"ג מגומגמים מאד וכתבתי על הגליון וז"ל לשון זה צ"ע פשיטא אם אין אנו יודעין מחשבתו ל"ש כופין ואם אמר שחישב פשיטא שכופין ולשון המרדכי שם כ' דלהכי תנן אמירה לגבוה ולא מחשבה לגבוה משום דמיירי מכפיית ב"ד וזה לא שייך במחשבה דהרי לא נדע מחשבתו עד שיאמר ע"ש ובד"מ אות ג' וא"כ דברי הגהת רמ"א מגומגם כאן וכצ"ל ואין צריך אמירה אלא אם אמר שחישב כופין אותו לקיים מחשבתו עכ"ל על הגליון שם וא"כ אין אנו צריכים להסכמתם הראשונה:

ומ"מ הואיל ואתא לידן לא נפטירנו בלא לוי' בעזה"י. הנה המקדיש דבר שלא ב"ל לא אמר כלום וש"ס ערוך הוא שדה זו לכשאקחנה ממך תיקדש לא קדיש וכ"כ הרמב"ם פ"ו מעירוכין ופכ"ב ממכירה ואין חולק ע"ז ורמב"ם שם הוסיף דאם אמר אתננה להקדש נהי דהחפץ אינו קדוש מאליו לכשיבוא לעולם מ"מ אגופי' חייל נדרו לכשיבוא לעולם צריך להקדיש וכופין לקיים נדרו ומייתי ראי' מדאמר יעקב אע"ה וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ושוב אמר הקב"ה בפ' וישלח אשר משחת שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר ש"מ נדר הוי וקלסי' הראב"ד ז"ל בזה וצ"ל אי לאו דהוי כתיב אשר נדרת לי שם נדר לא הוי מוכח דדלמא יעקב מלתא בעלמא קאמר ובאמת אין לו דין נדר מש"ה מייתי מדאמר הקב"ה אשר נדרת לי שם נדר:

והנה בטור ח"מ סי' רי"ב מייתי דהרא"ש חולק אהרמב"ם ולא נתברר בלשונו במאי פליגי ודעת הסמ"ע דבמלוה ביד אחרים פליגי דלהרא"ש מפני שאינו ברשותו כלל אין נדר חל והש"ך סקי"ג ויותר מבואר בט"ז שם ס"ל בלשון יהי' הקדש פליגי דלהרא"ש יהיה הקדש הוי כאלו אמר הקדש ואין ממש בדבריו ולהרמב"ם הוי כאלו אמר אקדישנו או אתננו במתנה והנדר חל עליו ואמנם במהרי"ט סי' ל"ט בד"ה איברא פשיטא לי' מקרא דוהאבן אשר שמתי מצבה יהי' בית אלקים משמע דלשון נדר הוא ולפענ"ד א"א לחלוק ע"ז דהרי אחז"ל ומייתי רש"י בחומש דלכן נענש במעשה דינה מפני שאיחר נדרו והיינו נדר לעלות בית אל ולהקריב על מצבת אבן דנדר דעשר אעשרנו לא עבר יעקב ובודאי עישר כל אשר לו מכבר ורק העלייה לבית אל איחר ש"מ יהי' נדר הוא:

אבל מה שצל"ע הוא אמאי מייתי הרמב"ם מעשר אעשרנו ולא מיהיה בית אלקים דמוקדם בקרא וצ"ל דהאי הוי דבר שבא לעולם דהאבן הי' בעולם וגם א"י מוחזקת לנו מש"ה מייתי מעשר אעשרנו כצ"ל א"כ אכתי לא מייתי מידי דלמא אשר נדרת לי נדר אאבן קאי ולא אעשר ומלתא בעלמא קאמר וליישב קצת נ"ל לפמ"ש הראב"ע דויצוק שמן על ראשה לא הי' נסך קרבן אלא סימן משיחה בעלמא שנכיר האבן לכשיחזור ויעשה מצבה אז בחזירתו ולפי דבריו מה שאמר הקב"ה אשר משחת לי שם מצבה משחת להכירא להקריב עליו בשובך לבית אל וא"כ אשר נדרת לי שם נדר למה לי בשלמא אי מפרשינן משחת שם מצבה וכבר נסכת שם נסך א"כ י"ל אשר נדרת שם נדר ליסוך נסך להבא אך להראב"ע הנ"ל דאשר היינו אלהבא שמשח בשמן להכיר שעתיד ליסוך נסך א"כ אשר נדרת שם נדר אעשר אעשרנו לך קאי וא"ש ולפ"ז נ"ל דלהיות חייב בנדר בדבר שלא ב"ל ועבידי דאתי ל"צ קרא כיון דגופא בעולם והוי נמי עבידי דאתי והרי גם הטור והרא"ש פשיטא להו דזהו שתלד פרתי אקדיש או אתננו לצדקה כופין לקיים נדרו ולא מייתי שום ראי' אך במה דלא עבידי דאתי או הלואתו שביד פלוני שאינו ברשותו וכעין נדון שלפנינו טפי משדה זו לכשאקחנה ממך אתננו לך דהרי אין שום דבר בעולם ולא עביד דאתי וממילא כל כי האי לס"ל להרא"ש דיחול הנדר עליו וכמ"ש הסמ"ע בדעת הרא"ש ואמנם לזה מייתי הרמב"ם ראי' מעשר אעשרנו לך דהוי דומה לנידון שלפנינו כל אשר תתן לי ונמצא דהרא"ש מפרש אשר משחת שם מצבה כרוב המפרשים רלא כהראב"ע הנ"ל וממילא אשר נדרת שם נדר לא קאי אעשר אעשרנו לך אלא איהי' בית אלקים ולא מוכח דיחול הנדר על הלואה או כנידון שלפנינו נמצא נידון שלפנינו להרמב"ם הוי נדר ולהרא"ש לא הוי נדר אך כבר כתבתי דעכ"פ הוי נדר מטעם שמסרו לגזבר ולכאורה קצת נפקא מיני' דלהרמב"ם דהוי נדר ואי היו באסיפה ובהסכמה אחת ונדרו כן למהרי"ק שורש קפ"א ענף ג' הוי כעל ד"ר שאין לו התרה אמנם הריב"ש סי' תס"ב פליג ולית לי' הך סברא עיין רמ"א סי' רכ"ח סעיף ל' ולעומת זה פליגי בעד"ר אם יתחרטו כל הרבים ההם להריב"ש לא מהני ולשאר פוסקים מהני ועיין רמ"א שם סעיף כ"א וש"ך סקי"ט א"כ הוי כאן ג' ספקות דלמא הלכה כהרא"ש דלא הוי נדר כלל ואת"ל כהרמב"ם דלמא כהריב"ש דלא מקרי עד"ר ואת"ל כמהרי"ק דלמא כפוסקים דמהני התרה וא"כ הי' מקום להקל על ידי היתר ולומר כיון שעברו על נדרם אין מתירים להם כמבואר סי' ר"ח נ"ל דליתא כי לא עברו על נדרם וכבר קיימו וי"ח נדרם למסור המעות לגזבר לצורך בנין ב"הכנ ומה שמעלו בהקדשם אח"כ זה הוא מלתא אחריתי ומי

שהקדיש לבדק הבית ומסרו לגזבר ושוב בא הוא או אחר ומועל בו מעילה חייב מעילה אבל אינו בלא יחל ולא בבל תאחר וזה פשוט:

אך מטעם זה עצמו אין היתר לנדרם מעיקר דין תורה הנה בכריתות י"ג ע"ב ד"ה ארבע וכו' כ' התוס' אחר שנשחטו ונזרקו דמן אין לו היתר בשאלה ורשב"א ור"ן במיוחסות סי' ער"ה כתבו במה שנמסר צדקה ליד גזבר שוב אין לו שאלה כלל כמו תרומה וחלה ביד כהן וכן הוא בתשו' הרא"ש כלל י"ב ובש"ע י"ד סי' רכ"ח סעי' וי"ו וסעיף מ"ב דעל מה שלא נתן עדיין מועיל התרה ועל שכבר מסר לא יועיל התרה ונחזי אנן טעם התוס' דמשמע אפי' מסרו לכהן ושחטו רק שלא נזרק דמו יש לו התרה הטעם נ"ל משום שכ"ז שלא נזרק הדם לא י"ח נדרו ואם נדר הוא עדיין חייב באחריות קרבנו ואם נדבה שאינו חייב באחריות מ"מ לא עלה לשם חובתו לרצון לפני ה' ע"כ יש לו התרה משא"כ אם נזרק הדם ונתכפר י"ח נדרו ונדבתו הוי כנשבע על הככר ואכלו כולו דאין לו שאלה ואפי' למאי דקיי"ל כאמימר דישנו בשאלה מפני שעדיין מחוסר קרבן או מלקות אבל הכא דקיים נדרו ולא חסר כלל אין לו שאלה:

אמנם לפ"ז בנודר לצדקה ונתן פלגא לגזבר ופלגא חייב עדיין ה"ל למימר מגו דחייל שאלה אפלגא שמסר יועיל שאלה אאידך פלגא אך התם טעמא אחרינא הוא כמבואר למעיין בלשון תשו' הנ"ל בפנים כיון שכבר מסר לכהן התרומה או המעות לעני או לגזבר יד עניים הרי הוא כנותן מתנה להדיוט וכי יכול לחזור אחר שכבר זכה במתנתו ואע"ג דהרשב"א עצמו ס"ל בנדרים פ"ה ע"א דהאוסר פירותיו על עצמו והרי הם כמופקרים ובאו אחרים ואכלום ושוב שאל על נדרו הוי גזל בידם והר"ן פליג מ"מ הרשב"א לא אמרו אלא בשנטלו מעצמם ולא הוא יהבינהו והרי לא הו"מ למיהב להו כי אז היו אסורים בהנאה ונמצא לא זכו הנך אלא מטעם נדרו וכיון דפקע נדרו פקע זכותיהו אבל כשהוא בעצמו נותן או לגזבר או לעניים אע"ג שאינו נותן אלא מטעם קיום מ"מ זכו כדין זכיי' ממש וא"א לחזור בו וזה ברור בלי ספק ועיין ש"כ סי' רכ"ח סקי"ח:

ומ"מ נידון שלפנינו דלאו לצדקה יהבו אלא לגבוה לא שייך דינו של הרא"ש ורשב"א הנ"ל אך מטעם תוס' דכריתות הנ"ל שכבר נתקיים נדרו במה שמסרו לגזבר לצורך בנין ב"הכנ אע"פ שעדיין לא בנו זהו מלתא אחריתי כנודר לבדק הבית ומסרו לגזבר יוצא ידי חובת נדרו אע"פ שלא הוציאו לבנין בד"הב ופשוט:

ומי שאמר טעם לא אתי דיבור ומבטל מעשה מסירה לגזבר דברי הבל הם מה ענין זה לדיבור ומעשה לא מבעי' נדרים שנעקרו מעיקרא על ידי חרטה והקדש בטעות פשיטא דלא הדיבור מבטל המעשה אלא הקדש בטעות אינו הקדש וחומרא אחמר רחמנא דצריך

גם היתר לא יחל הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלי' אלא אפי' נדרי אשתו דמיגז גייז בדיבורו ולרשב"א יש נדרים דלא בעו פתח חרטה וניתרו מכאן ולהבא מ"מ ל"ש לא אתי דיבור ומבטל מעשה אלא דיבור של עצמו לא יבטל מעשה עצמו אבל הקב"ה נתן כח לבעל שדיבורו יבטל נדר אשתו או יחיד מומחה או ג' הדיוטות אפשר אמיץ כח דיבורם של אלו נגד מעשיהם של הנודרים ואין כאן מקום לדבר זה כלל מ"מ בהא סלקינן דאין היתר לנדרם והגזבר פשע ואם פושע בפקדון של צדקה והקדש חייב גם הוא לשלם אם א"א להוציא המעות מיד הבעלים והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רמד

שלום וכ"ט לה"ה הרב המא"הג הותיק החרוץ ושנון כש"ת מו"ה דוד ני' אבדק"ק דרעזניטץ יע"א:

יקרתו הגיעני נידון א' שבק חיים לכל חי ומסר כל ספריו ליד איש מהימן שמינה אותו לדבר זה לפקח להביא כל ספריו אל בית הכנסת הקדושה ושם יעמדו לכל הרוצה ללמוד מתוכם ונתעכב הדבר הזה שנים הרבה שלא ניתן מקום לקיים צוואת המת באומרם מחשש גניבה ואבדה בב"הכנ עכשיו צריכים הציבור לבנות מקוה מים טהורים והציבור נדחקו כעת ואין לאל ידם ורוצים למכור הספרים ההמה לצורך מקוה הנ"ל האם אסור לשנות מדעת המצווה הנ"ל ויען פאר רום מעלתו צלל במי הפוסקים והדברי' צריכים ביאור קצת ע"כ אבארם בעזה"י וממילא רווחא שמעתא בעזה"י:

בפ"ק דעירוכין וי"ו ע"א הגי' שלפנינו ת"ר ישראל וכו' יע"ש ולפי משמעות הסוגי' הא דאמר בתחלה על שם ר' יוחנן לחלק בין רשות למצוה לא בפי' אתמר אלא מכללא אתמר והיינו מדאמר ר' אסי א"ר יוחנן עכו"ם שהתנדב מנורה וכו' ואי לדבר רשות הא תני בברייתא אפי' ישראל אסור וכ' תוס' ה"ה הומ"ל אי לרשות אפי' נשתקע אסור אע"כ למצוה ועכו"ם פעי ע"ש נמצינו למדין לגי' זו והיא גי' ר"י בעל תוס' אין חילוק בישראל בין נשתקע ללא נשתקע דלרשות לעולם אסור ולמצוה לעולם מותר רק בעכו"ם ולמצוה יש לחלק משום דפעי:

ולהרי"ף פ"ק דב"ב יש לו גי' אחרת ולא הרגישו גדולי האחרונים והוא דהרי"ף לא גרס ת"ר אלא אמר רב ישראל שהתנדב מנורה וכו' ומעתה תו א"א לומר דהך דר' יוחנן לחלק בין רשות למצוה מכללא אתמר מדאמר ר' אסי אר"י עכו"ם שהתנדב ואי לדבר רשות אפי' לישראל מהיכי פשיטא לי' כן כיון דליכא ברייתא אלא מימרא דרב אטו גברא אגברא קרמית אך הך דר' יוחנן מאמר מוחלט הוא בפ"ע ל"ש אלא לדבר הרשות אבל

לדבר מצוה משנים ולא גריס מדאמר ר' אסי אר"י עכו"ם שהתנדב וכו' אלא גם זה מימרא בפ"ע הוא שאמר עכו"ם שהתנדב מנורה ומחלק בין נשתקע ללא נשתקע ושקיל וטרי הש"ס מסברת חוץ אי לדבר הרשות אפי' ישראל נמי יש לחלק בין נשתקע ללא נשתקע אלא לדבר מצוה ולפ"ז מוכח דבישראל נמי יש חילוק בין נשתקע ללא נשתקע בלדבר הרשות ועי' ש"ך סי' רנ"ט סקי"ג שלא עמד בזה וכן דעת הרמב"ם והרא"ש כהרי"ף הנ"ל ולדינא פסק כן ר"ת פ"ק דב"ב וב"מ ע"ח ע"ב בתוס' ע"ש:

וראיתי בירושלמי רפ"ג דמגלה מייתי סתם חילוק בין נשתכח שם בעלים ללא נשתכח ולא הזכיר לא ישראל ולא עכו"ם תו מייתי אנטונינוס התנדב מנורה לב"הכנ אמר רבי בריך אלוקי' שנתן כן בלב אנטונינוס פי' בקרבן עדה כי שמו לא ישתקע לעולם כיון שהוא מלך תו מסתפק אי אמר רבי בריך אלוקים או בריך אלוקינו אי אמר בריך אלוקינו נתגייר אנטונינוס פי' ואמ' אלקינו משא"כ אי לא אתגייר והי' עכו"ם לא אמר רבי אלקינו אלא אלקי' ע"ש והנה מוכח כשיטה הנ"ל דגם בישראל יש חילוק בין נשתקע ללא נשתקע דהרי כל ברכת של רבי היתי' משו' שלא ישתקע שמו לעול' ולא ישונה המנורה לעולם ואס"ד בישראל אין חילוק א"כ תפשוט דלא אתגייר ואמר ברוך אלקים אע"כ גם בישראל בדבר הרשות יש לחלק וכנ"ל וז"ל המרדכי פ"ק דב"ב סימן תצ"ב פ"ק דעירוכין ת"ר ישראל שהתנדב וכו' פי' ר"מ שכבר השתמש בה והדליק בב"הכנ דאי לא הדליקו בה אפילו לדבר הרשות מותר לשנותה לדידן דקיי"ל הזמנה לאו מילתא היא וכו' ונהי דהנודר אינו יכול לחזור בו ולעכבו לעצמו משהקצהו להדליק בו בב"הכנ ונעש' נדר ודאי איהו בעי לקיומי נדרו ולמיתבי לב"הכנ ומשנתן לב"הכנ רשאי' הציבור לשנותם אפי' לדבר הרשות אבל משנשתמש בה דבר מצוה אסור לשנותה לדבר הרשות אבל לדב' מצוה מותר לשנותה אפי' מצוה דפחיתא מינה דדוקא גבי תשמיש קדושה אמרי' מעלין בקודש ולא מורידי' אבל לא לגבי תשמיש מצוה עכ"ל ודבריו צריכי' ביאור והכוונה דהכא איכ' תרי מילי חדא הנדר עצמו המוטל אקרקפתא דגברא ושנית קדושת החפץ ומצד קדושת החפץ שלא ישנה מנורה זו תלי' בהזמנה לאו מלתא לכן מותר לשנותה אפילו לדבר הרשות אך אי כבר אשתמש בה אסור לשנותה לדבר הרשות [להרי"ף כל זמן שלא נשתקע שם בעליו] אבל למצוה אפי' פחותה ממנה יכול לשנותה דלענין מצוה לא מקרי ירידה מקדושה אם לא שמוציאה לרשות לגמרי לא מקרי הורדה לענין החפץ אבל מ"מ לענין נדרו לא קיים אא"כ מעלה נדרו למאי דעדיף מיני' דכשנדר מנורה לב"הכנ ומשנה אותה המנורה למצוה פחותה לא קיים נדרו בשלמא למצוה מעלי' מיני' היינו בכלל נדרו דבכלל מנה מאתיים אבל למצוה פחותה לא והוה כמו אכחושי מצוה ועיין

ט"ז א"ח סי' קנ"ג סק"ב הקשה כ"מ וכו' ובמג"א שם סק"ה ועיין ש"כ י"ד סימן רנ"ט ס"ק יו"ד והנה שם סקי"א מייתי דברי מהרי"ק שרש קכ"ח דכ' דברי מהר"מ הנ"ל מוכרחים דאלת"ה אלא דוקא למצוה רבה מותר לשנות ה"ל לש"ס לחלק במצוה גופי' בין רבה לזוטא אלא על כרחך במצו' אין לחלק בין מצו' למצו' והא דמחלק בתשו' הרא"ש היינו כשתתבטל המצוה אבל אם לא תתבטל עי"ז משום שינוי החפץ אין לחלק הנה קרוב זה לחילוק הנ"ל:

ואמנם עיקר הוכחת מהרי"ק מדלא מחלק בין מצוה למצוה גופי' אין ראי' ויש להוכיח איפכא דהא רשות דציבור נמי מצוה וכל צרכי רבים מצוה זוטא היא עכ"פ וכמ"ש ט"ז א"ח סי' קנ"ג סוף סק"ב הנ"ל ובכלל דמחלק בין רשות למצוה היינו בין מצוה דזוטר מיני' לדרבא ומדמייתי ממנורה לב"הכנ ובב"הכנ שיש נרות בלא"ה ואינו אלא הידור בעלמא לא משכח זוטר מיני' אלא רשות דציבור שהוא מצוה זוטא עכ"פ:

אלא דיש לעיין אס"ד בעי' מצוה רבה א"כ מאי ס"ד דרחב"א אפי' לדבר מצוה אסור והיינו אפי' מצוה רבה וכי נעלם ממנו מתני' ר"פ בני העיר דמעלין בקודש ועכצ"ל דאה"נ מצד איסו' דשינוי מצוה מותר רק הוה סד"א משום שינוי דעת בעליו אסור דה"ל כגוזל הבעלים א"כ אכתי מאי מוכיח מרב אסי אר"י דאמר עכו"ם שהתנדב וכו' דלמ' ס"ל כתנא קמא דרבי יוסי בר רבי יהוד' בבא מציעא קי"א וכאמוראים דס"ל כוותי' בעכו"ם היכי דלא פעי וליכא ח"ה שרי משא"כ בישראל אע"כ רחב"א נמי דהוה סד"א למצוה אסור היינו מצוה דפחותה מיני' והוה סד"א גם במצוה יש חילוק בין מעלין למורידי' ולא משום גזל כלל ושפיר מוכיח דזה ליתא מדר"א אר"י עכו"ם שהתנדב דלענין זה אין לחלק בין עכו"ם לישראל וכמהר"מ הנ"ל אלא אכתי יש לפקפק מאי פריך דלמא ר"א אר"י קמ"ל בעכו"ם אפי' במצוה רבה אסור בלא נשתקע משום דפעי וצ"ע וכן יש להקשו' לשיטת ר"ת דמחלק בין גבאי לציבור מאי פריך דלמא בעכו"ם אפי' ציבורא אסור לשנות משום דפעי וצ"ע:

מתוך הדברים למדנו שאפי' לשטת המקילים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ור"ת וסייעתו ומהר"ם ומהרי"ק דפסקו כוותי' היינו דוקא בנשתקע שם בעליו ובשגם שלא יתבטל הדבר המצוה לגמרי דבלאה"נ יש נרות בב"הכנ וכדומה אבל אם חסר א' מאלו התנאים אינם רשאי' לשנות לדבר מצוה פחותה ומכ"ש לדבר הרשות ממש:

ומעתה בנידון שלפנינו אין לך מצוה רבה מלהמציא ספרי' ללומדי תורה ועושה צדקה בכל עת זה הכותב וקונה ספרי' ומשאילן לאחרי' וצדקתו עומדת לעד ות"ת כנגד כולם ואין כיוצא בזה בקהלה ההיא ואפי' הי' מפריש מעותיו לכך אסור לשנוי אעפ"י דלא

שייך נקרא שמו עליו מכ"ש שהפריש ספרים שנקרא שמו עליו ולא נשתקע שמו איך אפשר בשום אופן בעולם לשנוי למקוה מים הגם כי צרכי ציבור מצוה הוא כי היכי דלא לדחקי קופת הציבור אבל מ"מ אינו אלא מצוה זוטא לגבי ת"ת ואיני מוצא שום מקום להתיר:

אך מה שטענו שאין הספרים משומרי' בב"הכנ מפני הגנבי' לכאורה יש בזה טענה כדקיי"ל לענין לקט שאם אין עניים ויבואו עטלפי' ויאכלוהו אין צריך להניח כלל והרי הוא של בעלים ואע"ג שכ' ש"כ י"ד סי' של"ב הואיל ובח"ל הוא מדרבנן משמע בא"י שהוא דאורייתא אין זה טענה ודברי ש"כ תמוהים והוא נגד ש"ס ערוך סוף פ' הזרוע דמפיק מקרא לעני ולגר תעזוב ולא לעטלפי' ולשון הטור אטעי' להש"ך דכ' בז"הז הוא דרבנן ושום כ' היכא שאין עניים א"צ להניח וחשב הש"כ לפום רהיטא דמישך שייכי אהדדי הואיל ובז"הז הוא דרבנן משו"ה א"צ להניח לעטלפי' ובאמת ליתי' ומלתא באנפי נפשא וה"ה בא"י וכ"פ הרמב"ם פ"א ממ"ע ע"ש וא"כ לכאורה ה"נ אע"ג דנדר דאורייתא הוא כיון דאיכא למיחש לגנבי' ליתי' לנדרי' כלל אבל כד מעיינת שפיר הא לית' דוקא התם בלקט דליכא מצות נתינה כלל רק שרחמנא הטיל על בע"הב לעזוב אותם ואי לאו דכתיב מיעוטא לעני ולגר תעזוב ה"א שצריך לעזבם על פני השדה ויניחם וילך לו קמ"ל לעני ולגר ולא לעטלפי' וממילא כיון דבטיל מצות עזיבה הרי הם שלו שהרי נתינה לא כתיב בי' משא"כ הכא מחוייב לעשות כל טצדקי לקיים נדרו ואם א"א להניחם בב"הכנ מפני הגנבי' ישמרם ויצניעם עד יבוא זמן שאפשר להניחם שם ועוד אם לא יניחם בב"הכנ לא הותר הנדר כלל דא"כ יחזרו ליורשיו אלא יהיו בבית האפטרופוס וישאילם לכל הצריך ויחזיר לאחר הזמן ויעיין במרדכי פ' בני העיר הובא בהגהת רמ"א י"ד סימן רנ"ט במי שנדר מקום לבנות ב"הכנ ולא הניחו העכו"ם שפסק עכ"פ אין נדרו בטל אולי ישתנה הזמן לטובה ועוד התם גבי לקט נמי מיירי דאדאתי עניים כבר אכלוהו העטלפים כל הלקט אבל אם יבואו עניים אחר שעה אעפ"י שבין כך יאכלו ממנו עטלפים קצת אינו רשאי לקחו לעצמו והכי נמי אם אולי יבואו גנבים הלא יגנבו דים וישארו עוללות הלא אין כאן חשש שיחתרו גנבי' מחתרת וישאו ספרי' כולם רק שאחד אחד יהי' חסר והולך ומ"מ בין כך ובין כך ילמדו מתוכם ויש תועלת לנשמתו משא"כ אם עתה ימכרו ספריו לבנות מקוה לא ישארו עוללות ויגזלו דל ורש זה מת ע"כ לא נ"ל היתר בזה וידעתי בני ישראל קדושים גם כי אנשי קהלה נאה כמות שהיא ידוע' לי כי כל אנשיה יריאי' ושלמים מחבבי' התורה ולומדי' לא יחלפו באר מים חיים בבור מקוה מים וה' יעזור להם ורוח והצלה יעמוד ממקום אחר וגמירי ציבור לא מיעני אך יתעשרו ויתברכו בכל

חילם ומאודם יהי כזית הודם הכ"ד א"נ הדש"ת: פה פרעשבורג יום ב' כ' למבי' תקצ"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רמה

שלום וכ"ט לתלמידי הרב הותיק החרוץ המופלא כמו"ה זעליג נ"י אבדק"ק ס"פ יע"א:

ע"ד תינוק בן ג' שנים שלא נימול כי מתו אחיו מחמת מילה ביום ח' וזה עתה נתחזק גופו ואיבריו ולפי דעת הש"ג י"ד סי' רס"ג ס"ב תמתין עד שיתחזק גופו ואיבריו והוא הרמב"ם ספ"א מה' מילה ונימוק"י ס"פ הבע"י אלא שהגאון הגדול בנ"בי תנינא חי"ד סי' קס"ה כ' דמפשטיות ש"ס לא משמע הכי אלא ישאר בערלתו לעולם וחתר הגאון זצ"ל למצוא ראי' לדבריו מעובדא דר"נ שבת קל"ד ותוספתא שם פי"ז ונראה דלפי שעה הי' בהעלם עין מהגאון זצ"ל דברי תוספות ומהרש"א פא"ט מ"ז ע"ב וכמעט הוכיח מעלתו משם להיפוך מרמב"ם ובקש ממני לחוות דעתי בשגם הוקשה למעלתו אי סלקי אדעתין דמלין אותו לכשיגדיל א"כ לא משכחת ערל מחמת שמתו אחיו מחמת מילה אלא א"כ מתו גם שניהם בגדלותם וזה מידי דלא שכיחא איך ניקום ונדחוק קרא דיחזקאל ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי לשרתני בכנ"ל [ויעיי' זבחי' כ"ב ע"ב תוס' ד"ה ערל וכו'] עוד האריך להקשות אגופי דמצות מילה כיון דאיכא מיעוט דמתים איך מלים כלל הא אין הולכים בפ"נ אחר הרוב ואם ה' צוה למסור עצמו א"כ בטלה פ"נ גבי מילה ויבוארו דבריו לפנינו אי"ה:

עיקר הדין מבואר לכאורה ממ"ש חי' רשב"א ריש פ' הערל אהא דאמר ש"ס ר"פ אלמנה והרי ערל דאינו אוכל ומאכיל ומשני פומי' כאיב לי' פי' עומדין הן למול לכשיבראו ואס"ד איכא שום ערל בעולם דלאו בר מימהל הוא כלל הדרה ק' לדוכתא אע"כ לעולם יש לצפות לישועת ה' עוד יבוא ויראו בו סימני בריאות ואפי' מתו אחיו מחמת מילה בגדלותם מ"מ ימתין עוד זמן יותר ויותר ואפשר לעת זקנתו טוב לו להמול ועכ"פ מוכח דרובא אינם מתים בערלתם כי מתרפאים טרם מותם ונימולים דאל"ה לא הוה קרי ליה אוכל דהרי עכ"פ ספיקא איכא אם יהי' אוכל לעולם ונ"ל דאפי' להפוסקים דס"ל דאם רוצה אדם למסור נפשו על מצוה קלה הרשות בידו וקדוש יאמר לו עטו"ז וש"כ י"ד רס"י קנ"ז מ"מ מוכח הכא שפיר דאס"ד דאין שום גבול לערל להמול איך קרי ליה אוכל דהרי א"נ ירצה למול עצמו ולמסור נפשו הרי בעיניו קרוב שימות מחמת חזקה שמתו אחיו מחמת מילה אלא שהוא קדוש ומוסר עצמו למיתה אבל עכ"פ איש הזה הוא בעינינו או ערל או מת ואיך קרינן לו אוכל בתרומה מתי יאכל בחייו: -

והקו' שבעיניו דנדחק ונוקי דיחזקאל שהזהר על כהני ערלי בשר שמתו אחיהם בגדלותם מחמת מילה איננו דחוק ורחוק כלל דבעו"ה בזמן החורבן היו הרבה באומה שלא מלו בניהם והכתוב צווח וברית קודש יעברו מעליך עיין מנחות נ"ג ע"ב מבואר כן להדי' ושוב אחר החורבן שבו אל ה' ומלו עצמותם בגדלותם ואירע הרבה שמתו מחמת מילה ועל אחיהם של אלו הזהיר יחזקאל בבנין בית שני ערל בשר לא יבוא לביתי לשרתני:

והנה לשון הרמב"ם ספ"א ממילה יהיב טעמא דפ"נ דוחה מילה משום דאפשר למול אחר זמן וא"א להחזיר נפש אחת מישראל אחר זמן משמע אי לא היה אפשר למול אח"ז לא היה פ"נ דוחה מילה ואם זה הטעם אמת הרי מבואר דע"כ צ"ל שיש תקוה למי שמתו אחיו מחמת מילה שימול אחר זמן דאל"ה ימול וימות ולא יבטל מילה ממנו אלא שהדבר צע"ג מנ"ל לרמב"ם להמציא טעם זה ומה צריך להטעם הרי פ"נ דוחה כל התורה כולה חוץ מג' עבירות כידוע והנה פ' יה"כ איכא מאן דיליף פ"נ דוחה את השבת מושמרו ב"י את השבת לעשות את השבת חללו עליו שבת א' שישמור שבתות הרבה מלשון זה הקרא משמע דוקא כדי לשמור שבתות הרבה ניתן שבת לדחות ולא לעשות מצות אחרות הרבה ולא ניתן שבת לדחות כדי שיניח תפילין הרבה וכדומה אלא שבת נדחה מפני שבתות הרבה כדכתיב לעשות את השבת ומיניה ילפי' לכל מצות שבתורה שנידחות פ"א כדי שישמור אותה מצוה בעצמה כמה פעמים ולא שישמור מצות אחרות אלא באותה מצוה עצמה ישמור כמה פעמים והנה אם נילף מזה ג"כ שפ"נ דוחה מילה ע"כ ג"כ נימא הכי שידחה מילתו על זמן מה כדי שיהי' נימול בשו' פעם כל ימי חייו אבל אי אין לו תקוה להמול עוד אמאי נדחה מילה אפי' שעה אחת נמצא לאותו מ"ד דברי רמב"ם מוכרחים אלא דש"ס שם מסיק כדשמואל מוחי בהם וכן כ' רמב"ם בעצמו פ"ב משבת ע"ש ובמק"א הארכתי דתרוויי' צריכי ואין כאן מקומו ועיין תוס' יומא פ"ה ע"א ולפקח וכו' דבריהם צריכים ביאור מה ענינו לכאן דוקא וצ"ל דסד"א כיון דמחללי' עליו שבת כדי שישמור שבתות הרבה ואמנם תינוק זה הנמצא במקום רוב נכרים הרי לכשיפקח הגל ונחלל עליו שבת עדיין איננו בטוחים שישמור אפי' שבת א' מכ"ש שבתו' הרב' שהרי אזלי' בתר רוב נכרים ולכתחלה מתירים אנחנו לו לחלל שבת ולאכול נבלות וא"כ איך נפקח אנחנו הגל עליו בשבת ומשו"ה כ' תוס' קרא דוחי בהם מורה על ככה דכיון דאפשר בשום אפשרות שבעולם דקמי שמי' גליא שהוא מהמיעוט והוא זרע ישראל ואז כל נבלות שהוא אוכל וכל שבתות שהוא מחלל אין לו עון אשר חטא כי כן דינא בדיני ישראל למיזל בתר רובא הא למה זה דומה לאוכל בשר מרוב

בהמות כשרות ומ"מ לפעמים קמי שמי' גלי' שזאת הבהמה היתה ממיעוט טרפות בכל זאת לא נאמר שזה אוכל טריפה כי אכל מהרוב כדין תורה וכן זה בחלול שבתות הוא אזיל בתר רובא רוב גוים הי' בעיר שנמצא ומ"מ קמי שמי' גלי' שהוא זרע ישראל וע"כ אנו מפקחין עליו את הגל מקרא דוחי בהם זה נ"ל כוונת תוס' הנ"ל: -

הדרן לנידון שלפנינו מ"ש תוס' בחולין פא"ט מ"ז ע"ב דברי תוס' ומהרש"א צ"ע לע"ד דלכאורה י"ל בהיפוך דלמא ס"ל לר"נ דוקא בתלתא זימנא הוה חזקה ומשו"ה כיון דלא הוה אלא תרי זמני ולא הוחזק עדיין סמך על חכמתו למולו אחר שנפל בו דמו ואי הוה אמרי' סתמא מעשה באשה שמתו בניה מחמת מילה ובאתה לפני ר"נ וכו' ה"א שכבר הוחזקו ואפ"ה סמך על חכמתו ומלו קמ"ל שהי' רק תרי זימני ואי לא הוה אמר כלל שמת שום אחד מבניה אלא סתם מעשה באשה א' שהביאה בנה לפני ר"נ וראה בו סי' שהוא אדום וכו' לא הוה ידעי' מ"ט לקרוא הבן על שמו נתן הבבלי אבל השתא דקמ"ל שכבר מתו ב' בני' והיה האשה חרדה ויראה שימות גם השלישי ומה"ת היה להכניס בסכנה עד שיחזוק ג"פ והיתה מתיאשתו מן הבן ור"נ החיהו בחכמתו והיה נקרא על שמו ודלמא לעולם בתלתא זימנא הוה חזקה ומשהוחזק אין לסמוך על שום חכמה וצ"ע לכאורה: -

אבל האמת יורה דרכו דגירסת התוס' בבריי' זו כגי' הרא"ש דגרס גבי אדום רביעי הביאתו לפניו וגבי ירוק גרס שלישי הביאתו לפניו והא"ש ע"כ מוכח דאפי באתחזק נמי סמך ר"נ על חכמתו ומלו אחר שנפל בו דמו דהרי תלתא זימני בודאי הוה חזקה לכ"ע ואפ"ה רביעי הביאתו לפניו ומלו אחר שנפל בו דמו ומעתה ע"כ מוכח דס"ל דבתרי זימני נמי הוה חזקה דא"ל משו"ה לא אמר סתם שמתו בניה דאז ה"א שהוחזק למות וכנ"ל דז"א ומה בכך דהרי האמת כן הוא שאפילו מוחזקים כמה פעמים היה נמי סומך על חכמתו ומלו כדחזינן בבן אדום אע"כ בא להשמיענו דס"ל תרי זימני נמי הוה חזקה:

ומה שהקשה מעלתו מנ"ל לר"נ דלמא שני בני' הראשונים לא הוו אדומים וירוקים ואפ"ה מתו מחמת מילה ואי משום דרוב בנים אינם מתים מחמת מילה הא אין הולכים בפ"נ אחר הרוב שוב הקשה גם אמילה דעלמא כיון דעכ"פ איכא מיעוטא דמתו מחמת מילה איך צוה הקב"ה למול בח' הא אין הולכי' בפ"נ אחר הרוב ומזה הוליד חדשות דגז"ה הוא במילה דניזל במילה בתר הרוב בסכנת נפשות דמחמתה: -

הנה מ"ש דבסתם איכא מיעוט המתים מחמתה איברא כן משמע בש"ס גיטין נ"ז ע"ב וברש"י שם ד"ה זו מילה וכו' ע"ש ומדקדוק לשון הש"ס משמע דוקא מילה שניתנה בשמיני איכא סכנה מצוי טפי משא"כ ישמעאל ובני קטורה שמלים בגדלותם והנה

עינינו רואות שאפי' א' מאלף ישראלים אינו מת מחמת מילה וצ"ל מצוה מגינה ומצלי אבל עפ"י דרך הטבע היה המיעוט מתים ח"ו ואפ"ה צוה הקב"ה למולו ש"מ הולכים אחר הרוב בפ"נ לענין מילה אמנם אין זה ענין לאין הולכי' בפ"נ אחר הרוב התם היכי דאתחזק עכ"פ מיעוטא לפנינו כגון ט' מצריי' ואתחזק ישראל א' ביניהם דבהא מיירי ש"ס שלהי יומא אבל היכי דלא אתחזק מיעוטא לפנינו מבואר בש"ס סנהדרין ס"ט ע"א אהדרוה קמי' וכו' רבינא ע"ש ויעיין ב"י בי"ד סי' שע"ד כתב רשב"א בתשובה על חלל שנמצא ולא נודע וכו' יע"ש היטב וצ"ל הא דמספקא ליה לרשב"א היינו היכא דאקבע מיעוטא בפנינו דהיכי דלא אקבע מבואר בש"ס סנהדרין הנ"ל דאזלינן בתר רובא ומיהו מאי דפשיטא ליה דאפילו היכי דאקבע מיעוטא נמי אזלי' בתר רובא משום דמשמע ספ"ק דכתובו' דוקא משו' דקבוע כמע"מ הא פירש אזלי' בתר רובא נ"ל דס"ל דסוגי' דיומא דאין הולכי' בפ"נ אחר הרוב היינו היכי דנשאר קביעות הראשון במקומו אבל פי' לגמרי לא ויעיין מ"ש רא"ש שלהי יומא ובטש"ע א"ח סי' שכ"ט סעי' ב' מיהו ראיית הרשב"א מספ"ק דכתובות היינו לשיטתו אבל תוס' שם לא פי' כן אלא מיירי שידעי' עתה בודאי שהנהרג הוא ישראל אלא בשעת התראה היינו מסופקים אבל אם אח"כ לא נודע לנו מי נהרג לא אזלי' בתר רוב היכי דאקבע מיעוטא בפנינו וע"ש בשיטה מקובצת ואין כאן מקום להאריך [וע"ל סי' צ"ט] מכל מקום קושיתו מכל הנימולי' ביומן לק"מ:

ומעובדא דר"נ בלאה"נ לק"מ דאפילו אי נימא בעלמא דאיכא למיחש למיעוטא לא אזלי בתר רובא היינו היכי דחשש המיעוט הוא מעצמו אבל הכא לא באנו לחוש למיעוט אלא מכח חזקה שהוחזקה ב' בני' מתים וניחש שמא ימות גם זה כאחיו וכל עצמו לא באנו לחוש למיתתו של זה אלא מכח חזקת אחיו שמתו ואתי' רובא ומפקי' מחזקה דרובא עדיף:

ומ"ש מעלתו דשכיחי טובא בני אדומים אפי' בגדלותם וכתי' אדמוני עם יפה עיני' אהו' ידידי מה ענין זה לכאן מה שרגילי' בני אדם מחמת יופי והכתיב דודי צח ואדום אין זה ענין לתינוק אדום סומק טפי והיינו אדמוני דכתיב גבי עשו ולא זכה להיות נימול לשמונה ובאמת גם אדמוני דוד הע"ה היה אדמוני עם יפה עינים משונה באדמימות כדאיתא במדרש כשראה שמואל הנבי' את דוד נתיירא שיהיה שופך דמים ואמר לו הקב"ה עם יפה עינים עם רשות סנהדרין שנקראי' יפה עינים אלא שדוד הע"ה לא היה צריך להמול בשמיני שהרי נולד מהול כדכתיב מכתם לדוד שהיה מכתו תם. מהרה נזכה לצמיחות קרן דוד והרמת קרן הצדיקים:

פ"ב זאת חנוכה קפד"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רמו

נשאול נשאלתי מאת ה"ה תלמידי הרב המופלא ומופלג כבוד מו"ה ישראל מ"צ דק"ק באניוויץ יע"א:

ע"ד מי שנולד לו בן וכיבד לאחד להיות מוהל וגם תקע לו כפו ע"ז שלא ישנה את תפקידו כי אמר שחושש פן יתן המצוה לחברת הסנדקאות ותקע לו כפו על זה מבלי לחזור בו והאיש המוהל הוא דר בריחוק מקום ונסע ממקומו ובא ביום המילה לב"הכנ לקיים מצותו ואמנס בעל הברית אינו נאמן בבריתו אשר כרת את המוהל וחזר בו ביני וביני וכיבדו מצות בנו לחברת הסנדקאות והאיש המוהל הבא ממרחק צווח כי כרוכי' על מצותו ועל טרחתו ובשתו וקפץ א' מהמורים ופסק שיתירו ג' את הת"כ לבעל הברית ושוב אין לחוש לכל טענותיו של בעל המוהל הנ"ל ומורה א' ביקש שיתפשרו המוהלים שיפילו גורל ולא אבו ונפשו בשאלתו אם טב הורה הנ"ל אם לא:

המרדכי ס"פ כל הגט פסק דאפי' בדיבורא בעלמא לא מצי למיהדר בי' משום דהוה כמו מכירי כהונה דטובת הנאה בעלמא לבעלים והוה מתנה מועטת ולא מצי למיהדר בי' ולכ"הפ היה מחוסר אמנה ואיננו משארית ישראל אשר לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ומכ"ש אם נשבע על זה כופי' לקיים שבועתו אלא שהט"ז סי' רס"ד סק"ה כ' אם מצא בין כך מוהל הטוב ממנו דלא אסיק אדעתי' אז לית בי' משום שארית ישראל וכו' ולא ביאר סברתו וטעמו והוא פשוט ומובן דקיי"ל בתרי תרעי לית בי' משום מחוסר אמנה ולא קאי באבל וה"נ כתרי תרעי דמי ומשו"ה הוסיף דאפי' כשנשבע יש היתר לשבועתו דע"כ חרטה בעי והיינו פתחו וחרטתו שמצא טוב ממנו וא"כ לפ"ז בנידון שלפנינו דמעיקרא אסיק אדעתא חבר' סנדקאות שהרי משו"ה ביקש ממנו שיתן לו ת"כ א"כ לית כאן מצא אחר טוב ממנו ויש כאן מחוסר אמנה ואם נשבע אין היתר לשבועתו ותו הט"ז סק"ז כ' כופין אותו להתיר ע"י ג' שבועתו אם יש לו היתר על שבועתו ר"ל לאפוקי נשבע באופן שאין להתיר אותה השבוע' כגון נידון שלפנינו נשבע ע"ד חברו וקיבל ממנו טובה שיתן לו שכירות חמשה זהו' שאז אין היתר לדעת רמ"א ור"מ אלשקר דמייתי ש"כ סי' רכ"ח סוף סק"מ א"כ אין היתר לשבועה זה כ"א מרצון המוהל העלוב הזה ועוד ת"כ לדעת גדולי הראשונים הוא כריתות ברית וחמורה משבועה ואין להתירו כ"כ בנקל כמ"ש בתשו' מיי' לספר הפלאה ברמב"ם סי' ג' ד"ה והשיב יע"ש היטב ועוד תינח אם היה מודיע לזה המוהל יום או יומים קודם ולא גרם לו הוצאה ובילוי זמן ליסע ממקומו לבוא לכאן אבל הכא לאו כל כמיני' לחזור משום מוהל היותר טוב ולהיות גרמא בנזקין של זה והאי מאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דנזקין וא"כ אי חסידתו

לחזור בו אם נמי הי' נולד דבר חדש מוהל הגון שלא ידע בו מקודם הי' צריך להודיע לזה ותו אפי' הי' דר פה בעיר ולא הגיד לו טרם יומו וזה היה מתבייש ברבים אחר שעלה איך ירד וגדולה בושה והוא כמעשה בית חוני' סוף מנחות חלילה מזה לא דבר הט"ז ולאו כל כמיני' של זה להרוויח בדמו והלבנת פניו של זה ע"כ אומר זה הנבהל להורות להקל הציץ מן החרכים בט"ז כמצפצף עגור וגס לבו בהוראה והרי זה מאתי יצאו הדברים כנים ואמתיים לאמתה של תורה וחתמתי שמי פה ק"ק פ"ב יום ה' י"ג תשרי תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה רמז

שלום וכ"ט לתלמידי הותיק חדתי מלא עתיק החרוץ ושנון כבוד מו"ה הרש נ"י מאגלי'ד: **על** דבר' הרוקח דמייתי ב"י בי"ד סי' רס"ה שאין לברך שהחיינו על בן הנימול משום דלמא לא כלו לו חדשיו והרשב"א בתשו' סי' קס"א דחה זה דהשתא בשבת מהלינן וסמכי' ארוב בני קיימא ק"ו לענין ברכה וקא קשי' לך בשלמא בשבת מהלינן ממ"נ מחתך בשר בעלמא משא"כ לאו דלא תשא בברכה לבטלה והנה הי' לך לפרש דבריך ואיך לא תיקשי לך על הרוקח הא מברכים על המילה ולהכניסו ולא חיישי' שמא נפל הוא וסמכי' ארובא אבל האמת דעת הרוקח דודאי כיון שגמרו שערו וציפרניו סמכי' ארובא ומברכי' ברכת חובה על המילה ולהכניסו שהם חובה אבל ברכת שהחיינו שהיא רשות כדאי' ס"פ בכל מערבין וכמ"ש מג"א סי' רנ"ג סק"ג וא"ר סק"ו ס"ל לרוקח אין לנו להכניס עצמנו לברכת רשות לסמוך ארובא ואע"ג דבכל התורה אזלי' בתר רובא אפי' לכתחלה הכא בספק נפלים שאני שהחמירו בו חז"ל לכמה דברים כמ"ש תוס' יבמות דף ל"ו ע"ב ד"ה הא וכו' ובכורות משום דהוה מיעוטא דשכיחי חששו טפי וה"נ לענין ברכת רשות וזה הוא באמת קו' הש"ס פרא"דמ מימהל היכי מהלינן דה"ל למיחש למיעוטא משום חומרא דשבת דלפמ"ש תוס' במקומות הנ"ל דהמתנת שלשי' יום באדם הוא דרבנן בעלמא ע"כ א"א לפרש כוונת קו' הש"ס אלא ע"ז האופן ועל זה משני מוהלין ממ"נפ:

ואמנם הרשב"א פליג וס"ל כיון דהא דרב אדא לא מיירי אלא בלא גמרו שערו וציפרניו אבל בגמרו לא צריכים לדרב כמ"ש הרב"י בדעת הרי"ף משו"ס דהערל נהי דעכ"פ קושטא הכי הוא דבשבת איכא ממ"נ אבל עכ"פ חזינן דחז"ל לא חשו למיעוטא בגמרו שערו דאפי' אי לא הוה סברא דמחתך בשר נמי הי' סמכינן ארובא לחלל שבת איך לא נסמוך להתיר ברכת שהחיינו בשגם שכבר ברכנו על המילה ולהכניסו ומכ"ש לפמ"ש ד"מ בהגה' ש"ע שם דלפקוח נפש שאחר המילה חששו א"כ פשיטא דק' קו' רשב"א דהרי בגמרו שערו מוהלין בשבת ואי יארע לו פ"נ אח"כ מחללי' שבת עליו בלי ספק

ואי לא הי' רשאי לפקוח עליו לא היינו רשאים למולו כלל בשבת לסכנו ושלא לפקוח עליו ומכיון דמהלינן לי' ולא חיישינן לפ"נ שאח"כ ש"מ כבן קיימא חשבי' לי' א"כ אנו סותרים עצמנו אם לא נברך שהחיינו זהו כוונת רשב"א והוא מבואר ופשוט:

ובתשובה אחרת כתבתי שיש לתמוה קצת בבן ח' דכ' רמ"א דמהלינן ממ"נ רק אין מפקחים א"כ איך נמול אותו בשבת להביאו לסכנה ולא נוכל לפקח עליו בשבת דאע"ג דבן ח' הוא חשו לחיותו דהרי בהא דאמו שוחה עליו ומניקתו ביבמו' ח' ע"ב פירש"י משום סכנת האם והולד עכ"ל והוכרח לכך דמשום האם היו יכולים להמציא לה ולד אחר להניק ועיקר משום ולד א"כ איך נמולו בשבת ומכ"ש אי נימא דלא כרמ"א דבאמת מחללי' שבת אחר המילה דאין הולכים בפ"נ אחר הרוב כדאי' ספ"ק דעירוכין אפי' בספק נפל א"כ ק' בהיפוך איך מוהלין אותו ממ"נ ואיך לא ניחוש שנביא עצמינו לחלול שבת אשר ע"כ נ"ל באמת מהני טעמא א"א למול בן ח' בשבת והש"ס דדחיק לא נצרכה אלא למכשירי מילה ואליבא דר"א היינו דמתני' סתמא פסיק ותני אין מוהלי' אותו בשבת אפי' ברגע אחרונה ביום שאחר שגמר המצוה יצאו ככבים ותהי' המילה בזמנו בשמיני בשבת ופקוח נפשו בחול אחר יציאת הככבים ואפ"ה אין מוהלי' משו"ת הוצרך לומר למכשירים ואמנם כל זה לר' יוסי דס"ל בין השמשות כהרף עין ואע"ג דר"א גופי' אפשר לא ס"ל כר' יוסי כדמשמע קצת ריש ברכות מ"מ מוקי לבריי' דמכשירים כר"א ובין השמשו' כר' יוסי אך למאי דקיי"ל כר' יהודא ב"השמ תלתא רבעי מיל א"כ ע"כ צריך למולו קודם שיעור הזה ועדיין נשאר זמן תלתא רבעי מיל שנבוא לידי חלול שבת ב"השמ מפני פ"נ של זה ואין אנו רשאים למולו ולהכניס עצמנו בספק כרת בלא דר"א דמכשירים ומיושב פסק הרי"ף:

ומה שפקפק מעלתך בלשון שאמר ר"א נוהגים היינו בשעת הסכנה שהי' מכסהו עפ"י עדים כיון שאין מחללים במכשירים רק בידעי' בודאי שכלו חדשיו והיינו בעל ופירש והוא מידי דלא שכיחא איך יוצדק ע"ז נוהגים היינו לפמ"ש ב"י ביד סי' ק"ץ וסי' רס"ד דלא שייך מנהג במה דלא שכיחא הא לא קשי' בשעת הסכנה ושמד רחמנא ליצלן שכיחי טובא בעל וברח והטמין כעובדא דחלקיה אביו של ירמי' הנביא ושכיח שכחת האזמל מע"ש ג' דברים מעבירים על דעתו וא' מהם גזירת עע"ז כמבואר ר"פ מי שהוציאוהו ובלאה"נ לק"מ אעפ"י דלא שייך לומר המנהג כך וכך במידי דלא שכיחי אבל אדם פרטי יכול להעיד על עצמו שאירע לו בכל שנותיו איזה פעמים והי' נוהג עצמו כך וכך אבל מנהג עולם א"א לומר על המקרה אשר לא יתמיד. הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב כאור בוקר ליום ה' ג' טבת תקפ"ב לפ"ק

תשובה רמח

שלום רב לאלופי עם ה' מנהלי עדתו בק"ק פלוני ה' עליהם יחיו:

נדרשתי ללא שאלוני אמרתי הנני ללא בקשתי ולא מן רוחא יתירה די איתא בי גשתי הנה כי תל"ית לא באתי לידי מדה זו אמנם שמעתי ותרגז בטני על דברי ריבות בשעריכם בענין כריתות בריתו של א"א ע"ה איך שני מוהלים מאנו שמוע לדברי הרב המא"הג הותיק שלכם ואם כי בלי ספק אנשים האלו שלמים הם והולכים לתומם אך להיותם בני בלי תורה רק אומני ומוהלי ועושים מעשה קוף בעלמא חושבים הם כי להם ניתנה אר"ש לפסוק ולהורות וכי הת"ח שאינו אומן בזה לא ירים ידו ואין לו עינים לראות עד שהאחד כל בשלי"ש ואמר שסגי בגילוי שליש העטרה ח"ו ובזה יהי' הבן נימול ושאין להרב הכרעה בזה כי הוא אינו מוהל רק מורה הוראה ובשמעי זאת עמדתי מרעיד ואמרתי אוי לנו על שכחת התורה שיגיע לכלל זה שיהיו ח"ו בני ישראל ערלים בלתי מוהלים וערלי לב יטו אוזן לקול המורה ואם אמרתי אחשה אתאפק ואחרישה ומצאנו עון ח"ו גדולה מילה שלא נתלה למרע"ה אפי' שעה א' כמבואר במשנה ספ"ב דנדרים ע"כ קנאת ה' צבאות לבשתי וקנאת תורתו וכבוד לומדי' כמעיל עטתי וקנאת חותם ברית קדש אשר בבשרינו אזרתי וחצני נערתי לצאת בשורתיים אלו נגד כבוד מעלתכם הרמה להודיעכם קושט אמרי אמת:

דעו נאמנה כי הלכה רוחת שהמוהל צריך לגלות העטרה כולה שהוא הבשר הגבוה שבראש הגיד עד החריץ שבין הגיד להעטרה וצריך שלא ישייר מן עור הערלה ומן עור הפריעה אפי' כל שהוא כגרגר חרדל ופחות מזה וזהו נקרא ציץ שאינו מעכב המילה שאינו רשאי לחזור עליה בשבת ולרמב"ם גם בחול אינו צריך לחזור עליו ומ"מ מצוה מן המובחר איכא לנקות העטרה וברית הקדש מכל שהוא ערלה מאוסה אמנם אם ישתייר ברוב הקיפה של עטרה אפי' אינו עולה לגובה' של עטרה אלא חוט דק כחוט השערה מ"מ כיון שמקיף רוב הקיפה של עטרה הרי הוא ערל כשהי' וכן נמי אם עולה ברוב גובה' של עטרה חוט דק שאינו מתרחב לרוחבה של עטרה אלא כחוט השערה הרי הוא ערל כשהי' ואם מת כך בלא תיקון ח"ו אם גדול הי' כשמת וידע מזה ולא תיקן עצמו הרי הוא חייב כרת ובאם הי' קטן מ"מ ביטל אביו מ"ע שעליו למול את בנו ומי שאינו מתקן עצמו בזה מקרי מומר לערלות יהי' איך שיהי' הקולר תלוי אקרקפתא דהני גברי מחטיאי רבים בנפשותם ואם נמי חוזרים ומתקני' האנשים ההמה למולם שנית מ"מ מי זוטר בעיני דהני אומני צערן של ישראל ושפיכת דמים וחז"ל דרשו על זה פסוק כי עליך

הורגנו כל היום כי כמה סכנת נפשות איכא בשעת מילה ואיך יהי' הם הגורמים למול שנית ודם תהי' אחריתם:

והנה פשוט ומבואר בהגהת ש"ע סי' רס"ה סעי' ד' כשחוזר על ציצין המעכבים צריך לחזור ולברך ונראה פשוט אפי' על ציצין המעכבי' הפריעה חוזר ומברך שהרי ביבמות ע"א ע"ב יליף פריעה משוב מול את בני ישראל ש"מ דשייך על פריעה נמי לשון מילה ושפיר מברך על המילה אע"ג דכ' שם תוס' ד"ה סוף מילה דהמל ימול משמע לי' טפי דבר המעכב גוף המילה ולא פריעה היינו דמשמע לי' טפי אבל לעולם פריעה נמי אקרי מילה ושייך שפיר על המילה וכן ברכת להכניסו בבריתו שא"א נמי יברך על ציצין המעכבי' הפריעה הגם בחידושי למס' שבת ספרא"דמ נתעוררתי על הפוסקים דמברך להכניסו בין מילה לפריעה שיהי' עובר לעשייתו של פריעה וקשה לי מה ענין פריעה לבריתו של א"א הא לא נצטוה על הפריעה אף ע"פ שמ"מ קיים אע"ה מצות פריעה כמ"ש תוס' שם ביבמות ד"ה לא ניתנה וכו' מ"מ לא נכרת ברית עלי' ונדחקתי שם בישוב ק' זו ולא עלתה בידי כהוגן מ"מ לדברי הראשוני' ז"ל שומעין שגם על הפריעה מברכי' להכניסו כנ"ל וזה פשוט:

אמנם כל זה בידעי' בודאי שזה הציץ נשאר כך מתחלה ולא נימול כראוי אך אי ידעי' שנימול כראוי וחזר ונמשכה ערלתו לאיזה סבה שיהי' אינו צריך תיקון אלא מדרבנן ואז הדין כן אם חזרה הערלה וחופה כ"ש העטרה לגמרי באופן שאין ניכר בהסתכלו' כ"ש שהוא נימול אזי צריכי' לחזור ולתקנו באזמל כדינו אמנם בלי ברכה כיון שאינו אלא משום מ"ע אין לברך על דרבנן כזה:

אך אם רק קצת מהעטרה מגולה אפילו פחות משליש ורביע רק שיהי' ניכר לעין כל בהסתכלות מועט שהוא נימול אזי נהי דבעי תיקון ע"י סמרטוטין שקורין (טראפליש) להמשיך העור להחזירו אחרי' מ"מ לא יוחתך באזמל כלל ומ"ש שליש עטרה הוא לאו דוקא ולא נתכוון בעל ת"הד לשיעור זה מעולם לשליש ולרביע לא שמענו אלא שהשאלה שם היתה בשליש עטרה מגולה ע"כ נקט שליש וכן יראה למעיין שם סי' רס"ד:

הנה בנקודת הכסף בי"ד סימן רס"ד נדחק מאוד מ"ט פסק בת"הד דסגי בגילוי שליש העטרה היכי שנימול פ"א כראוי ומתקנו מפני מראית העין דהרי זהו פלוגתא דשמואל ורשב"ג ס"פ רא"דמ וקיי"ל כשמואל לחומרא דנראה ואינו נראה צריך למולו שנית וסבור הי' הש"ך ז"ל דרובו מגולה היינו נראה ממש ומיעוטו היינו נראה ואינו נראה ומפני כך נדחק ליישבו ואומר אני אם אין יישוב לת"הד כ"א מ"ש הש"ך בנ"הכ ק' מנ"ל הא וגם אין לפסוק כמותו בזה אבל לפע"ד אי כדברי הש"ך ק' לשון נראה ואינו נראה דקאמר

התלמוד ורוב ומיעוט מבעי' לי' ועוד הא ע"כ האי נראה ואינו נראה ע"כ א"א לפרש על רוב היקף וגובה העטרה דא"כ עשיתו ערלה גמורה דגם מעיקרא אינו חוזר על פחות מרוב גוב' או היקף כנ"ל וע"כ אינו נראה מהול היינו מכוסה ונראה מהול היינו שאין הרוב מכוסה אלא שמ"מ איכא רוב גובה והיקף העטרה מכוסה בחוט דק וכדומה ולפ"ז קשה טובא הא כל עצמו אינו צריך תיקון אלא מפני מראית העין שנראה כאלו הוא עדיין ערל מעיקרא וכיון דאי הי' ערל מעיקרא לא הי' שום חילוק בין ערל בכולו או ברוב גובה והיקף כנ"ל וא"כ יותר יש לחוש למראית העין אם לא נשאר רק כל שהוא והוא רוב גובה או היקף שאז יש לחוש שהמוהל שגה ולא חזר על ציץ המעכב וכה"ג דזה שכיחא ממה שיש לחוש כשיש רוב ממש דלא נחשדו ישראל על זה וידעו כל רואיו שהוא נעשה כן מחמת סרבול הבשר וא"כ איפכא ה"ל לתקן כשנראה מהול צריך תיקון וכשאינו נראה אינו צריך תיקון אע"כ אין הכוונה בש"ס כמו שהבין הש"כ ז"ל אלא כל שנראה רק קצת העטרה מגולה באופן שנראה נימול תו לא גזרו מפני מראית העין שיצטרך אזמל לזה ולא פליגי שמואל ורשב"ג אלא למר סגי בשניכר מהול אפי' אם יצטרך לזה הסתכלות והבטה מרובה ולשמואל בעי' שיהי' ניכר לעין כל בראי' כ"ש ולעולם לא בעי' יותר מקצת העטרה מגולה ואז סגי בסמרטוטין (טראפליש בל"א) ולא יותר ובמילי דרבנן וצערא דגופא להקל שומעין:

וכדמות ראי' לדברי מלשון רש"י ביבמות ע"ב ע"א ד"ה משוך מהול שנמשכה ערלתו וכסתה העטרה עכ"ל מלשון זה משמע שכסתה כל העטרה אבל אם לא כסתה כל העטרה לא דאל"כ הך וכסתה העטרה מיותר אע"כ משמע קצת כל שלא כסתה כל העטרה לאו משוך הוא שצריך מילה שני' ואע"ג דת"הד הוה ס"ל דרש"י פליג אהרמב"ם וס"ל אפי' נראה מהול נמי צריך תיקון באזמל והיינו מלשון רש"י במתני' ספרא"דמ שכן כ' ואם הי' בעל בשר מתקנו באזמל הא כבר דחאו הש"ך בנ"הכ הנ"ל והעלה דרש"י לא פליג כלל ארמב"ם אלא רש"י מיירי התם בשעת מילה צריך לתקנו באזמל אבל לאח"ז גם רש"י מודה כל שנראה מהול לא יגע בו באזמל כלל וא"כ הדרן להנ"ל דכל שהעטרה מגולה קצת לא בעי אזמל:

ועוד ראי' מהש"ס התם ביבמות מדאמר ר' יהודה לא ימול מפני שסכנה היא לו והביאו לו ראי' מהרבה שהיו בימי בן כוזיבא שמלו עיין שם וקשה מה ראי' הא בימי בן כוזיבא שהמשיכום גוים מפני הגזירה ע"כ הומשכה ונתכס' כל העטרה שיהי' נראה כערל גמור והמה נימולו שנית ורק אך לגלות העטרה קצת לא יותר ובזה ליכא סכנתא משא"כ תנא דבריית' דמשוך צריך מילה שנית היינו אי אפי' העטרה מגולה מ"מ צריך למול שנית

באופן שלא ישאר עכ"פ יותר ממיעוטא על זה שפיר חייש ר' יהודה לסכנתא אע"כ דת"ק נמי לא בעי אלא גילוי עטרה קצת לכשיהי' ניכר שהוא מהול וגם על זה פליג ר' יהודה וחייש לסכנתא ועל זה שפיר מייתי ראי' מדורו של בן כוזיבא:

ונראה פשוט דבספק אי הי' כך מעיקרא משגיא' המוהל או לא אלא מסרבול בשר אזלינן בספיקו לחומרא דספיקא דאורייתא הוא וצריך תיקון באזמל אפילו ברוב הקיפו וגובה' האמנם אם יארע כזה במקום אחר צריכים לעיין בזה קצת כי אע"פי שהתינוק יש לו חזקת ערל שהרי נולד ערל מ"מ י"ל נמי רוב מצויין אצל מילה מומחין הן והרי סמכינן אחזקה זו גבי שוחט נגד חזקת אינה זבוחה דבהמה ולאו דוקא המצויין אצל שחיטה אמרי' כן אלא ה"ה בכל כי האי גוני כדילפי' מיני' לגבי ניקור ובדיקה וכדומה כמ"ש הראב"ד הביאו הרא"ש פג"ה סי' י"ט יע"ש היטב וה"ה כאן [ויש לעיין למי דומה אם לשחיטה או לניקור עיין היטב שם] וכ"כ ב"י י"ד סימן ר"ו בשם תשב"ץ ורמ"א שם סעי' ה' ע"ש והנה גבול יש לזה כי יש מיעוט המצוי שנולדים בתולדה קצת עטרה מגולה ואין כאן ראי' שיצא מתחת יד המוהל וע"כ שיעור יש לזה ושיער ת"הד שליש העטרה לא ימצא מגולה ברוב התולדות בלא מעשי ידי מוהל ועל זה השיעור פליגי שמואל ס"ל שצריך שיהי' נראה להדי' לעין כל ששלישותן מגולה ורשב"ג סגי לי' בשיעור מצומצם נראה ואינו נראה ולולי דמסתפינא הוה אמינא כי היכי דבפחות משליש מגולה איכא למתלי שנולד כך ואיכא מראית העין ה"נ אם נראה מהול עד סמוך ממש לחריץ העטרה אלא שרוב הקיפו מסורבל בבשר יש לחוש כי היכי דיש לתלות להקל בחזרת הבשר אחר המילה ה"נ יש לחוש שהמוהל במהירתו ופחידותו לא השגיח יפה וכמ"ש ט"ז ס"סי רס"ד כיוצא בזה וס' שקול הוא בדאורייתא אבל כשהוא הרבה קרוב לשליש מכוסה אנו בטוחים וסמוכים שבתולדה לא הוה כן והמוהל לא הוציא כן מתח"י וע"כ מסורבל בבשר הוא וסגי בסמרטוט לקוב מרוכך בשמן וכעין שכ' רע"ב משנה ב' פי"ט דשבת ועיין פירש"י שם [עיין נדרים ל"א ע"ב במתני' יליף דגוי מהול נקרא ערל מדכתי' פן תעלוזנה בנות הערלים ופי' ר"ן א"א באומה כזו שלא יהי' בהם נולד מהול ע"ש וצע"ג למ"ד פרא"דמ קל"ה ע"א וודאי ערלה כבושה היא לא מוכח מידי ע"כ נלפע"ד כל שנולד וערלתו פתוחה ונראה קצת עטרה וזה שכיח קצת שוב איננו ערל דלשון ערל פי' רמב"ן אטום שבשרו אטום מכוסה מהערלה וכל שאינו מכסה ראש הגווי' הרי איננו ערל אלא לדינא כל שאיננו מגולה עד למטה מחריץ וגם כל שלא נפרע העור הרי הוא ערל לדינא וחייב כרת אבל בעיקר הלשון כיון שנתגלה קצת מהעטרה איננו ערל ולזה נתכוון הר"ן א"א לאומה גדולה כזאת שלא יהיו בהם נולד מהולים כאלו ואיך קרו להם ערלים אלא

ע"כ אפי' נימול לגמרי נמי נקרא ערל] ובנידון דידן שגלו המוהלים פניהם לומר דסגי בשליש העטרה ועוד דברים כאלו אשר שמעתי ותרגז בטני אלו אפשר דנפקי מכללא דרוב מצוין מומחי' וצ"ע ופשוט דכל זה בלא ברכה דס' ברכות להקל:

וכל השיעורין הנאמרים בתיקון הצריך מפני מראית העין בקישוי משערי' ולא באבר שאינו מקושה אמנם כל הצריך תיקון מדינא נ"ל דמשערי' לי' באבר רך כהסכמת חכם ספרדי שהביא הרב"י סי' רס"ד אע"פ שהש"ך ס"סי הנ"ל הניח דבריו בצריך עיון מלשון הירושל' ובנקודת הכסף שם החליט שלא כספרדי הנ"ל מלשון הרמב"ם בפי' המשנה הנה מלשון רמב"ם בפי' המשנה אין ראי' כלל וממש מוכח להיפך וז"ל ובעל בשר איש שמן רפוי הבשר וכו' והעיקר אצלנו בכל זה שיבוקר האדם בשעה שהוא מתקשה אם נראה מהול מניחין אותו כמות שהוא ואם אינו נראה מהול חותכין הבשר סביב עד שיראה מהול כשיתקשה עכ"ל לענייננו ומדכ' חותכין הבשר סביב משמע דקאי אבעל בשר דלפניו ולא אציצין דלפני פניו דא"כ חותכין העור הל"ל אע"כ התם בציצין אה"נ דאין חלוק כלל ומ"מ אין הכרע בלשון הרמב"ם כלל דמדכ' בכ"ל ז"ה אין הכרע כ"כ כמובן למעיין ומגמ' מוכח כמו כן כחכם ספרדי מדנקט שמואל ורשב"ג נראה ואינו נראה ומתקשה משמע שזהו דין המתחדש גבי תיקון מפני מראית עין ואס"ד דגם בעיקר מילה תלי' כל השיעורים במתקשה א"כ מ"ש דאשמעי' זה גבי תיקון דרבנן ולא גבי דאורייתא ואי סתמא כפירושו דהכל תלי' במתקשה א"כ ה"ל לשמואל למימר סתמא אם נראה צריך למולו ויהי' סתמא כפירושו דהיינו כשמתקשה אע"כ מוכח מתלמוד' דידן דכל שמעיקרא לא נימול כראוי לא משערי' במתקשה וקיי"ל כש"ס דידן נגד הירושלמי ובפרט בעשה חמורה כמילה שנכרתו עלי' י"ג בריתות ועיין בלשון פי' המשנה להרמב"ם הנ"ל:

ועתה שמעוני אחי וישמע אליכם אלקים תקנו ביניכם תיקון גדול שלא ימולו שום תינוק אם לא יבקרוהו המולים תחלה ויעיינו בו היטב כמצוה עליהם בספר שרביט הזהב וגם לא ימולו כ"א במעמד הרב כאשר אני עושה פה בקהלתי אף על פי שהמוהלים מומחי' ובקיאי' מכל מקום אני עומד שם ומזהירם והם שומעי' לי ואחרי דברי לא ישנו ואקוה שיכנסו דברי באזניכם והמוהלים בעצמם יחזרו בהם ויבקשו מטו מהרב הותיק שלכם כי ידעתיו שהוא רב מופלא וראוי לסמוך עליו אפי' שלא בשעת הדחק אמנם אם לא ישמעו ראוי' להעבירם מאומנתם וכי עדיפי מטבח שנמצא חלב אחריו שמעבירים אותו מכ"ש אלו אשר בשאט נפש מזלזלי' במצוה רבה כזו וממנהג בני ישראל לבקש מוהל ירא ה' למול בנו וכי אלו יראי ה' יקראו אם לא ישמעו לקול מורים ח"ו ע"כ

אקוה שיכנסו דברי באזניהם ויטו אוזן גם ה' יתן הטוב ויברך אתכם ממקור הברכות ותזכו לגדל בניכם על התורה והעבודה תמה כנפשיכם ונפש אהוביכם ואוהב לכל עבדי ה' ושומרי תורתו החותם פק"ק מ"ד מש"ק כ"ה חשון ואתנה בריתי בבשרכ"ם לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה רמט

שוכ"ט להרב הותיק המופלא כש"ת מו"ה טובי' כ"ץ נ"י.

הגיעני נועם מכתבו ונהניתי מאוד וה' ישפות שלום לו ולתורתו ומסתמא גם הוא יאחוז דרכו דמזרעי' דאהרן קאתי להיות אוהב ורודף שלום ומקרב את הבריות לעבודת ה' ולתורתו ואע"ג דרובם ככולם בני בלי תורה מ"מ לא ניחא למרי' בבזיוני' דבני אברהם יצחק ויעקב ויתר מרעהו צדיק כתי' וה' חפץ למען צדקו שיהיו רועי צאן קדשו סובלים על טורחנם של ישראל ולבעי רחמי אתכלי' על עלי' ומה אאריך החכם עיניו בראשו:

ובמאי שכ' מעלתו קצת פקפוקים על מ"ש בכתבי בענין ברכה על ציצין המעכבי' הפריעה הנה דבריו רובן ראוי' לו אלא שאני קצרתי בתחילה כיון שלא הי' הדבר נוגע לעיקר דינא דאתינא ועתה כדי להפיס דעתו ולסלק מעלי תלונתו אפרש שיחתי מעיקרא וממילא יקבל תשובה על כל דבריו:

אם לברך נוסח על המילה כשחוזר על ציצין המעכבים את הפריעה לכאורה הי' נראה דלא יברך דהרי כל מפרשים פירשו מילה לשון חתוך וכריתה וכן חברו (בקוקר"דאנציוס) בשרש מול עם כל התיבות הדומים לזה וכן לוע"זו בספר מילים וכן תרגם אונקלוס גזרו והוא חתוך כמו גזרו את הילד לשנים וזה לא שייך על הפריע' שלשונו גילוי עטרה כמו ופרע ראש האשה וא"כ לא שייך נוסח על המילה לברכו כשפורע לחוד ואף ע"ג דכשמל ופורע אינו מברך אלא ברכה א' על המילה על שתיהן ז"א התם כיון דתחלת המצוה היא המילה מברך עליו וכיון שפריעה נמי תכלית כוונתה לגמור ההתחלה הנ"ל אינו צריך לחזור ולברך ברכה אחרת על הפריעה בפני עצמו:

ואפי' לדעת הרא"ש פ"ק דפסחים דמשו"ה מברך נוסח על ביעור חמץ בשעת הבדיקה משום דתכליתה היא הביעור וא"כ אס"ד דפריעה מלתא אחריתי היא הי' לברך מתחלה על שם התכלית ולא על ההתחלה ז"א בשלמא בדיקת חמץ דרבנן היא א"כ יותר טוב לברך בנוסח שמבאר תכלית מצותה לקיים מצות ביעור דאורייי' משא"כ מילה ופריעה שניהם דאורייתא י"ל כיון שברך על תחלת המצוה תו לא יברך ברכ' אחרת על פריעה שבסופה:

וראיתי בצל"ח סוף מס' פסחים שכ' בישוב דעת הרמב"ם שפסק ברך על הפסח לא פטר של זבח דס"ל לרמב"ם דסוגיא דהתם אזלא לרב דס"ל בפסחים ע' ע"ב וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר קאי אחגיגה ויוצדק מיהת שם פסח אחגיגה משו"ה מצרפינן לזה סברא דזריקה ושפיכה יע"ש וא"כ לפ"ז אי נניח דשם מילה לא כולל פריעה הי' קשה בכאן מדוע יפטר ברכת המילה את הפריעה אבל דבריו שם אינם מוכרחים שהרי מ"ש ביישוב פסק הרמב"ם לא עלתה בידו בלא"ה ורש"י בש"ס פי' בהדי' להיפוך שכ' זבח כולל גם נדרים ונדבות שאינם חגיגה והם אינם נקראי' פסח ומ"מ נפטרים בברכה א' כיון שדינם שוה וה"ה ה"נ שייך לברך על המילה ולפטור גם הפריעה אך כל זה במל ופורע בפ"א אבל כשחוזר על ציצין המעכבים הפריעה לא יוצדק לומר נוסח מילה הא למה זה דומה לאוכל זבח ויברך על הפסח דלא יי"ח בלי ספק וה"נ דכוותי' ולהכניס עצמי בסברות דקות כרסיות אין מדרכי לבנות בנין על זה:

אלא לכאורה ק' אי ס"ד דשם מילה אינו כולל פריעה א"כ נהי דהל"מ דמל ולא פרע כאלו לא מל מ"מ לא הוזכרה בפרשתו של אאע"ה בפ' לך לך לפמ"ש הרא"ם שם בתי' השני שהוא עיקר דממ"ש רש"י שם ממדרש רבה דאת אתי לרבות פריעה הוא פליג אש"ס דילן דס"ל לא ניתנה פריעת מילה לאאע"ה וא"כ למאי דקיי"ל כש"ס דילן לא הוזכרה פריעה שם ולא נכרתה עלי' י"ג בריתות ג"כ וקשה מש"ס דשבת קל"ב ע"א ולכתוב רחמנא במילה וליתי הנך ולגמרו מיני' משום דאיכא למפרך מה למילה שכן נכרתו עלי' י"ג בריתות והשתא לימא פריעה תוכיח דלא נכרתו עלי' י"ג בריתות ודחי' שבת מהל"מ דאע"ג דדחיי' שבת דמילה עצמה אתי' מקראי מ"מ דחיי' שבת דפריעה אינה מהל"מ לפי מה שאנו עתה דפריעה אינה בכלל מילה ואכתי להסוברים דלא עבדינן יוכיח מהלכה א"ש דפריעה אפשר שהיא רק הל"מ אע"ג דהדר אתא יהושע ואסמכ' אקרא דנביאים מ"מ לא מקרי אלא הל"מ אבל להחולקים ופלוגתא זו מבוארת היטב בסוף באר יעקב ק' כנ"ל:

וכן ק' נמי א"כ כרת בפריעה ליכא דלא נאמר כרת אלא בפרשתו של אאע"ה וא"כ ק' בש"ס פ"ק דיבמות ה' ע"ב בעי למילף עשה דוחה ל"ת מפסח ומילה שדחי שבת ודחי הש"ס מה להנך שכן בכרת נימא פריעה תוכיח דאין בה כרת ודחי שבת מהל"מ וכעת מצאתי בשאלתות פ' אחרי ומ"ש שם בשאלות שלום אות צ"ט ונהניתי וראוי להעתיק דבריהם:

אמנם לכאורה י"ל הני קושי' ולמימר אה"נ דלא נכרתו עלי' י"ג בריתות וכרת נמי ליכא ומ"מ אין למילף מפריעה דדחי שבת דשאני התם שכבר דחתה מילה את השבת משום

שעלי' נכרתו י"ג בריתות ויש בה כרת ומשו"ה דחתה שבת וכיון שכבר ניתן שבת לדחות לגבי חתוך המילה קיל לן איסור שבת לגבי פריעה ג"כ ואין ללמוד מזה לשארי מ"ע וסברא זו איתא בש"ס במנחות ס"פ ר' ישמעאל ובשבת דף קל"ג ע"ב וקל"ז ע"א יע"ש אבל מ"מ לא נ"ל כלל למימר דאין כרת על הפריעה וכן מורה לשון המשנה מל ולא פרע כאלו לא מל ומכ"ש דמלשון הפוסקים והרמב"ם מבואר כן יותר וא"כ מנ"ל הא:

אע"כ צ"ל דקים להו לרבנן דפריעה נמי אקרי מילה והיינו מדרמזה יהושע בשוב מול את בני ישראל שנית פי' מילה שנית דהיינו פריעה א"כ פריעה נמי היינו מילה וכן מאן דיליף לי' משוב מוסב על מול דבתרי' שישוב וימולם אחר שכבר נמולו והיינו הפריעה שאחר המילה וא"כ גם פריעה נקרא מילה ומ"ש מעלתו בכאן אינו לפי כבודו:

וטעמא נ"ל משום דמילה אין פירושו הכא חתוך וכריתה כלל אלא הסרת הדבר וכדמתרגם האונקלס ומל ה' אלקיך את לבבך יעדי טפשות לבך אעפ"י ששם הוא לשון מושאל על ערלת הלב מלשון מילה שבערלת הבשר מ"מ נ"ל שבשניהם אינו אלא לשון הסרה ועוד שגם שם כריתה אינו מורה על חתוך בכל מקום כמו העגל אשר כרתו לשנים שפירושו חתוך ויכרת משיח ואין לו פירושו הסרה וכליון וה"נ ימול בשר ערלתו פירושו שיסור הערלה מבשרו ועתה אין אנו צריכים שוב לכל מה שנדחקנו ובודאי יש כרת על הפריעה וגם נכרתו עלי' י"ג בריתות אלא שהקב"ה כרת ברית עם אברהם שיסיר הוא ובניו את ערלתם וחייב עליו כרת אמנם מה הוא ערלתם הדבר מסור לנותן התורה ית"ש ועד שלא נתנה תורה אמר הוא ית' שעור הרך התחתון אינו בכלל ערלה וכשנתן התורה נתחדש הלכה שגם זה בכלל ערלה והרי כרתנו י"ג בריתות להסיר ממנו מה ששמו ערלה ואתי שפיר הכל גם מחיוב כרת גם מדחיית שבת וגם נוסח הברכה ואין בה שום דופי ומברכי' על ציצין המעכבין הפריעה ברכת על המילה וזה ברור לפענ"ד. - ומ"ש מעלתו מברייתא דמשוך לא ידעתי כוונתו הלא התם משוך בערלה הוא ולא בעור הפריעה והוא פשוט:

אך ברכת להכניסו הי' צל"ע קצת להיות כי בלאה"נ נתקשיתי על הרא"ש דהעלה לברך להכניסו בין מילה לפריעה והוה שפיר עובר לעשיית הפריעה משמע מיני' דשייך על פריעה בריתו של אאע"ה וק' הלא לא נצטוה אאע"ה על פריעת מילה ובכתבי הראשון רמזתי שנדחקתי בישובו ולא עלה בידי כהוגן והדחוקים הם שני אלו א' מה שהזכיר דלפמ"ש הרא"ש ופסקו בש"ע א"ח סי' קנ"ח דמברך ענט"י קודם שמקנח ידיו משום שגם הקינוח מהמצוה הוה שפיר עובר לעשייתן וה"נ דכוותי' שהרי כל שלא פרע כאלו לא מל אלא שזהו נ"ל דשייך לתרץ אלו היה נוסח הברכה אקב"ו על הכנסת ברית סתם

כמו שאומרים כשם שהכנסת לברית ולא היו מזכירים אאע"ה בענין זה וגם לא היו אומרים להכניסו להבא אלא על הכנסת ברית ואז לא הי' קשה עלינו רק מה שאינו עובר לעשייתו אז הי' דומה ממש להתם דכיון דקודם המצוה ממש לא יתכן לברך שמא יניחנו המוהל וילך לו אזי מברכים באמצע קיומה ומקרי עובר לעשייתן אבל מי הכניס חז"ל לתגר הזה לתקן הנוסח להכניסו בבריתו של א"א ובריתו של אאע"ה כבר עבר וכבר נכנס לה ומחזי כשקרא זה הוא קשה לפע"ד:

ועוד תי' אחר היותר מרווח והוא לפמ"ש לעיל דבריתו של אאע"ה היה על הסרת כל מה שעתיד להקרות ערלה וזה יותר נכון מ"מ קשה קצת אי ס"ד דתיקון חז"ל הי' לברכ' בין מילה לפריעה לא היה להזכיר שמו עליו במה שלא נצטוה ומכ"ש אם לא ימול אלא יחזור על ציצין המעכבים פריעה לחוד איך יברך כנ"ל אלו דברי. ומאפס הפנאי אקצר ואחתום בכל חותמי ברכות פה ק"ק מ"ד כאור בקר ליום ד' ד' טבת תקס"ד לפ"ק:

תשובה רנ

שלום וכ"ט לידידי הרב המא"הג חרוץ בעל פיפיות תלפיות המופלג בתורה כש"ת מה"ו מרדכי נ' אב"ד דק"ק אונגוואהר יע"א. -

תחלת דינו על דברי תורה אשר נפשו היפה בשאלתו לחוות דעתי בענין מילה שלא בזמנה ביט"ב של גליות דהחליט המחבר בי"ד סי' רס"ו להחמיר כהרא"ש והש"ך סק"ח כ' להקל כהרמב"ם והנה הש"ך לא ראה תשובת התשב"ץ ח"ג סי' רפ"ד שכ' בסוף התשובה אלשון רש"י פסחי' דף מ"ז ע"א ד"ה בי"ט של ר"ה כו' בסוף הדבור י"ט של ר"ה דוקא דבזמן לח"הפ לא הי' ב' י"ט של גליות עכ"ל וכ' תשב"ץ ונראה מדבריו שאם הי' אפשר שיהי' בי"ט של גליות כמו שאינו דוחה י"ט א' כך אינו דוחה י"ט ב' ולמדנו מדבריו כי מה ששנינו בפ' המילה יש נימול לשמנה כו' חל ר"ה כו' דה"ה בי"ט של גליות דמילה של"ב אינו דוחה יט"ב של גליות אלא דתנא נקט בי"ט של ר"ה דתנא ירושלמי הוא דלית להו בי"ט של גליות ובזמן שמקדשי' עפ"י הראי' דאלו בז"הז לא משכחת לה בבי"ט שר"ה דאין תשרי חל ביום א' דלא אד"ו ראש אלא ודאי בזמן שמקדשי' עפ"י הראיה דלית לה בי"ט ש"ג וסרכא דמתני' דמנחות דנקט בי"ט של ר"ה בדוקא נקט ה"נ וה"ה לדידן דאית לן בי"ט ש"ג כי היכי דלא דחי ספק מילה י"ט ב' שר"ה ה"ה י"ט ב' ש"ג והרמב"ם ז"ל תפס לשון המשנה כפשטה כו' וכ"כ בס' המצות הגדול ונראה כי לא בהשגחה כ"כ וראיתי בס' יו"ד שהרא"ש ז"ל כ' בתשובה שאינה דוחה י"ט ב' ש"ג ולא פירש לנו טעמו ונראה שמטעם זה אמרה הרא"ש וראוי לסמוך עליו כ"ש להחמיר ולפי

שהוא דבר נוהג תדיר כתבתי זה שמעון בה"ר צמ"ח ז"ל עכ"ל העתקתי הואיל ואפשר שאינו מצוי בגבולו:

ולכאורה נלפע"ד דלפי' התשב"ץ דסירכא דלישנא דמס' מנחות נקט א"כ תנא בירושלים ממש קאי ולא בשאר ארץ ישראל א"כ מוכח מזה דה"ה וכ"ש ביטש"ג בז"הז אע"פי שאינם אלא ממנהג אבותינו מ"מ לא דחי והוא דהרי בירושלים עצמו לא משכחת ר"ה בספק בשום אופן אלא כשהגיע מנחה ולא באו עדים אז ידעו בודאי כי היום חול גמור בלי שום ספק ואך רבנן גזרו לנהוג בו קודש בשארית היום כדי שלא יזלזלו בו בשנים הבאו' ומפני חששא קלה כזו דחו מצות מילה של"בז ליומא אוחרא אחר י"ט א"כ ה"ה לי"ט ב' ש"ג בז"הז דהוה נמי משום שמא יחזור הדבר לקלקולו ויזלזלו בו ועוד שלע"ד ק"ו נמי הוא דכבר כתבתי במקום אחר דהך מנהג י"ט ב' קרוב לדאורי' הוא דהוה כדבר שנאסר במנין דאע"ג שנתבטל הטעם לא נתבטל התקנה אא"כ עברה החששא כמ"ש הראשונים ועיי' בקיצור במג"א סי' תס"ח והכא כיון שאפשר בשום אופן בעולם שיחזור הדבר לקלקולו הרי החששא קיימת אע"ג דהטעם בטל דאין כאן ספק מ"מ כיון שהחששא קיימת ה"ל קרוב לדאוריתא משא"כ ר"ה בירושלים מן המנחה ולמעלה דאע"ג דהוא חמור לענין ביצה היינו משום חומרו שהוא ודאי חול ואפ"ה עשאוהו י"ט לא שייך לעשות ב' קדושות מספק וע"כ לעשותו מדרבנן כיומא אריכתא משא"כ בי"ט ש"ג חומרו קולו שהי' מתחלה מספיקא דאורי' ועי"ז הי' כל א' ספק י"ט ס' חול וב' קדושות הם גם עתה אין לנו להחמיר יותר ממנהג אבותינו אבל בעצמותו הוה בי"ט ש"ג ק"ו מבי"ט של ר"ה בירושלים לכאורה וצ"ע אהרמב"ם וסיעתו לכאורה:

וראיתי בנ"בי קמא סי' למ"ד מייתי מלשון רש"י עירובי' ח' ע"ב דבמתני' תנן סתמא לא יותר על י"ב ורש"י פי' בי"ט של ר"ה משמע דס"ל כהרמב"ם ולא עיין בתשב"ץ הנ"ל דמייתי מפירש"י פסחי' מ"ז הנ"ל דלא כהרמב"ם וע"כ רש"י גם בעירובי' שגירת לישנא דש"ס דשבת נקט ולישנא דש"ס דמנחו' ולעולם כהרא"ש ס"ל ולא כרמב"ם:

והנה גם אי לא נימא דמתני' בירושלים קאי מ"מ בזמן משנתינו אין חילוק לדינא בין ב' י"ט של ר"ה שבא"י לבי"ט לרחוקי' דכולהי מטעם ספק הוה א"כ קשה על הרמב"ם איך מדייק ממשנתינו מדלא נקיט סתם בי"ט ש"מ דוקא של ר"ה הא בזמן משנתינו אין לחלק וע"כ צ"ל תנא בא"י קאי דלא הוה אלא ב' י"ט שר"ה וה"ה בכל מקום שיש ב' י"ט מספק ואין הכרח בז"הז שעושי' ממנהג אבותינו אי לדחות מילה שלא בזמנו או לא אלא שהדבר לל"ע וחקירת חכם מאין בא לנו ב' י"ט בי"ט של עצרת הלא לא הי' בו ספק מעולם דכיון שידעינן יום ב' של פסח חמשים יום ועושי' שבועו' וכן מבואר

להדיא בתוס' ר"ה י"ח ע"א ד"ה על ניסן וממ"נ אי נימא מכיון שכבר עבר ניסן ואייר כבר נתפרסם בכל העולם יום קביעות ר"ח ניסן ויום טוב ראשון של פסח וממילא ידעו י"ט של עצרת ואין כאן ספק ואי נמי נימא שאפשר שלא נודע ממילא להרחוקים אימת הי' ניסן (ועיין סנהדרי' ר"פ היו בודקי' דאחר רובא של חודש כ"ע היו יודעי') א"כ היו שלוחי ניסן מחוייבי' לילך עד י"ט של עצרת להודיע קביעת ניסן שידעו ממנו י"ט של שבועו' ובודאי הגיעו עד סוף מקום שהיו ישראל שם בזמן ההוא וא"כ מאין בא לנו ב' י"ט בשבועות וע"כ צ"ל דבשבועות עשו לעולם ב' י"ט מדרבנן שלא לזלזל בשארי י"ט כדאמרינן במקום שמגיעים שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי צריכים לעשות ב' ימים משום גזירה הני אטו הני וה"נ בשבועות בכל מקום והוא דבר חידוש לא ראיתי מי שנתעורר בזה:

ועוד יש לי עיון בכל ב' י"ט של סוכות ושמיני עצרת אחר שכבר החליטו ולא עשו י"הכ רק יום א' וסמכו על הרוב דלא מצינו אלול מעובי' איך אח"כ שוב חששו למיעוט ועשו ב' ימי' סוכות ושמיני וקדשו היום וברכו מקדש ישראל והזמנים וא"כ אכלו בי"הכ למפרע והוה תרתי דסתרי אהדדי וצ"ל עפ"י מ"ש רמב"ם ספ"ג מק"הח כשבאו עדים מקבלים למפרע וסותרים קביעות הראשון וא"כ משכח' לי' שבאו עדים אחר י"הכ וסתרו קביעות הראשון ועושי' סוכות ב' ימים מחששא רחוקה הלזה והוסיפו עוד להחמיר בחשש רחוק הלז להחמי' גם במקו' שהגיעו שלוחי ניסן משו' חששא קלה דתשרי הנ"ל:

ובשגם לרמב"ם דספיקא דאוריתא לקולא וא"כ כיון שחג י"ט הראשון שוב הוה יום השני ספק ואינו אלא מדרבנן בעלמ' והוא עפ"י מ"ש הר"ן וביארו משנה למלך פ"א ממגלה הלכה י"א דלא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא למיעק' לגמרי כגון אם מסופק אי מוקף חומה מימי יב"נ או לא אין לומר בכל יום ספיקא לקולא נמצא כשעברו ב' הימים עבר בודאי מצוה דרבנן ולא קרא מגלה ולא קיי' מצות פורים בודאי ע"כ עכ"ח יעש' פורים יום ראשון שפוגע בו שוב פטור ביום שני משום ספיקא דרבנן לקולא ובסוף דברי משנה למלך בענין הסיב' תרי כסי קמאי או בתראי מחלק בענין אחר ועיין בשלטי גבורי' שבגליון מרדכי דמס' ע"ז ר"פ ר' ישמעאל אות קטן א' מחלק עוד בענין אחר והוא פלא וצריך עיון ובדיקה מ"מ היוצא מזה לענייננו מדברי הר"ן בדרבנן נשמע להרמב"ם בספיקא דאוריתא דאי מסופקי' באיזה יום הוא י"ט ונימא מן התורה לקולא ולא יעשה שום י"ט הרי עובר אדאורית' להדיא וע"כ לחוג יום הראשון שפוגע בו ושוב הוה יום שני ספיקא דאורי' מן התורה לקולא ומדרבנן הוא לחומרא וא"כ בשבועו' וגם בסוכה ובניסן היכא שמגיעי' שלוחי' פשיטא דקילא טובא הרבה אפי' מר"ה בירושלים ולא

באו עדים מן המנחה ולמעלה וא"כ יש מקום להרמב"ם לומר דאי ס"ד דבכל י"ט ב' ש"ג דוחין מילה של"בז לא ה"ל לתנא למיתני ב' י"ט של ר"ה ולמיסרך בתר מתני דמנחו' דקאי בירושלי' דאיכא למימ' דוקא בר"ה אבל בשארי י"ט ב' כנ"ל לא ומכ"ש ביט"ב דשבועות דכל עיקרו אינו אלא משום סרך ניסן ודניסן במקו' שהשלוחי' מגיעי' אינו אלא משו' תשרי ודתשרי גופיה משום מיעוטא דמיעוטא שבאו עדים אחר י"הכ וחזרו ב"ד מקביעות הראשון ובכל זאת לא הוה אלא נדנוד דרבנן דספיקא לקולא מן התורה וה"ל למתני' למתני סתם בי"ט ולא למינקט ר"ה אע"כ אה"נ בשארי י"ט אפי' בניסן מלו מילה של"ב ביט"ב ומדמלו אז גם עתה מהלינן דלא עדיפנא ממנהג אבותינו הראשוני' ומשא"כ בר"ה דאז לא דחו השתא נמי לא דחו ויעיין בסוכה ר"פ לולב וערב' בכל הסוגיא ותוס' שם כנ"ל אליבא דהרמב"ם:

מ"מ לדינא נ"ל להחמיר בשב ואל תעשה וכהרא"ש כהסכמת התשב"ץ שרא' הרמב"ם והסמ"ג והסכי' עם הרא"ש להחמיר והש"ך לא ראה אותה תשובה וכל היכי שהראשונים נעלמו מעיני האחרונים הלכה כהראשונים דאמרי' אלו היה יודע הוה הדר בי':

אך בספק אם המילה היא היום בזמנו נ"ל כהגאון נ"בי סי' למ"ד הנ"ל למולו בי"ט שני של גליות עכ"פ וטעמא נ"ל דאתי ספק קיום מ"ע דאורי' ודחי ספק קל דרבנן דדלמא היום הוא יום ח' נמצא עובר על מ"ע דאורי' משום ספק דרבנן ועוד לשיטת רש"י דלא בעי צורך קצת מן התורה ואמרי' מתוך א"כ אפי' אינו זמניה נימא מתוך שהותרה חבור' לצורך בי"ט בשחיטה הותרה נמי שלא לצורך וליכא אלא אי' דרבנן דרש"י מודה דמדרבנן בעי' צורך קצת וצורך מצוה שאין היום גורם המצוה לא הוה צורך קצת אבל אי' דאורי' ליכא כמבואר בחי' למס' ביצה ושטת הר"א ממיץ בס' יראי' דס"ל דתלת' קראי דחזקי' ואביי ורבא ה"ל ג' כתובי' דלא נימא הך בעלמ' אלא נימא מתוך כו' ור"א אזיל למ"ד לא אמרי' בעלמא מתוך ולא צריכים לג' כתובי' הנ"ל ע"כ קאמר דהוה עשה ול"ת אלו דברי ס' יראי' ואנן לא קיי"ל הכי אלא שריפת נותר הקטרת איברים לא שייך בהו מתוך וליכא אלא חד קרא לבדו במילה ורבא קאי לר' ישמעאל כמ"ש תוס' דאביי לר' עקיבא ורבא לר"י ור"ע באמת לית ליה דרשא דלבדו דא"כ הו"ל למילף מלבדו ולא מילה ומעולת שבת דכל מתוך אמרי' דה"ל ב' כתובי' ואנן ס"ל בהא כר"ע דל"ל דרשה דלבדו אך מתוך אית לן בעלמא וכן אית לן מתוך במילה ושריפת קדשים ילפי' מבקר ע"ש באורך וא"כ לדינא הוה מילה איסור דרבנן דלית לן לבדו וא"כ י"ל אין להעביר ספק קיום מ"ע דאורי' משום מצוה ספק דרבנן הקל בעצמותו וגם עתה שאינו אלא מנהג אך מ"ש נ"בי דהו"ה ס"ס ודשיל"מ לא הוה משום שחוזר לאיסורו בי"ט אחר הבא לא נ"ל דע"כ לא אמרי' מיקרי

דשיל"מ מה שחוזר לאיסורו אלא בתערוב' דלא בטיל מטעם הר"ן במס' נדרי' דהוה מין במינו היתר בהיתר וכל שחוזר לאיסורו לא הוה היתר בהיתר אבל הא דאפי' ס"ס אסור ע"כ אין הטעם כמ"ש הר"ן הנ"ל דע"כ גם הר"ן מודה דהא דמחמרי' בס"ס הוא משום עד שתאכלוהו בספק המתן ואכלהו בודאי היתר אלא בתערוב' לא ניחא ליה להר"ן בהאי טעמא עד שתאכלהו בתערובת איסור אכלהו כשכלו היתר דא"כ במין בשא"מ נמי וע"כ כשנתערב הוה היתר א"כ מ"במ נמי אע"כ חומרא דתערוב' אינו משום עד שתאכלהו כו' אלא משום דמ"במ לא בטיל היינו עולין בעולין ומצוה במצוה ואיסורי' באיסורי' והיתר בהיתר כל אלו אינם בטילי' זה בזה ודשיל"מ שאינו חוזר לאיסורו ה"ל כהיתר בהיתר מדרבנן עכ"פ ולא בטיל מדרבנן כאלו הוא כבר עתה היתר אבל בשחוזר לאיסורו לא תיקנו רבנן וכל זה בתערובת אבל לענין ספיקא מודה הר"ן בטעם עד שתאכלנו כו' א"כ ס"ס דמילה נמי אלא ע"כ אתאינן לטעמא דידי ע"כ הזריז ומיקל ביט"ב ומחמיר למול ביומו ספק ח' ספק ט' הרי הוא מן הזריזי' אבל ודאי מילה של"ב אינני מסכים כנל"עד:

מ"ש מכ"ת הרב ני' בטעם דלא מבדילין מי"ט לחברו דרב אסי ביצה ד' ע"ב לגרמי' עביד דאיהו ס"ל פע"פ ק"ו ע"ב טעם אינו מבדיל וא"כ ע"כ להבדיל טרם יטעום אבל אנן דקיי"ל טעם מבדיל א"כ סמכי' אהבדלה דעביד מוצאי י"ט וקאי גם אי"ט ראשון כמו במוצאי שבת דמבדיל והולך עד יום ד' בשבת אלו דברי פאר רום מעלתו ני':

וא"א להבינם דהא פשיט' לכ"ע שאסור לטעום לכתחלה עד שיבדיל ולא פליגי רב אסי ור"ה פע"פ אלא אי עבר וטעם אי יבדיל או לא וע"כ לא פליגי אלא אי יבדיל בלילה אחר טעימתו אבל למחר יבדיל גם לרב אסי כמבוא' ורב אסי ורב זירא מרא דשמעתא דמבדיל מיומא טבא לחברי' אינהו בעצמם ס"ל דאי לא אבדיל במ"ש מבדיל והולך עד ד' בשבת כדאי' פע"פ ק"ו ע"א ע"כ אין מקום במוח להבין דבריו ובימי חורפי אמרתי המשך דברי רבא ק"ז ע"א הלכתא טעם מקדש וטעם מבדיל ואם לא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כו' דמאי שייכות לשתי הלכתו' אהדדי היינו משום דהוה סד"א דרב אסי דמחמיר טעם אינו מבדיל היינו משום דלטעמיה אזיל דס"ל מבדיל עד ד' בשב' א"כ נחמיר עליו טעם לא יבדיל היום ועוד חזון למועד למחר וליומא אוחרי אבל מאן דס"ל טעם מבדיל על כרחך ס"ל אינו מבדיל אלא במ"ש ולא כל היום ואם לא עכשיו אימתי ע"כ הקילו עליו דטעם מבדיל הכי הוה ס"ד קא משמע לן רבא תרי קולי בחדא דוכתא דטעם מבדיל וגם יש לו פנאי להבדיל כל השבת כלו והיינו חידושיה:

ונחזור לדברי מעלתו אפי' יהיבנא ליה דבריו ויפרשם ויתקנם עכ"פ להתוס' והרא"ש אך להרי"ף ורמב"ם דפסקו דאינו מבדיל והולך אלא יום א' השייך לליל מש"ק ולא יותר

א"כ ה"נ אין הבדלה דמי"ט ב' מועיל לי"ט א' ובש"ע א"ח סי' רצ"ט מייתי ב' הדעות ואם יאמר נא כיון דלא אפשר שאני וכמ"ש הרא"ש ומייתי ליה מג"א סי' תקנ"ו סק"ב א"כ גם לרב אסי נאמר כך היכי דלא אפשר שאני אבל באמת מה לנו להמצאו' חדשות ודברי הרי"טבא סוכה מ"ז מבוארים לפנינו דלמאי דקי"ל שמיני ספק ז' יתובי יתבינן ברוכי לא מברכינן משום דמחזי כסתרי אהדדי אידחי לי' דרב אסי דהבדלה וקדוש סתרי אהדדי וכמ"ש ג"כ צל"ח ביצה ד' ע"ב שם:

ובזה נדחה תי' ב' דכ"מ דמייתי מג"א סי' תפ"ט סק"א שכתב דמדינא צריך לספור ע"ש וק' הא הכא נמי מדינא צריך להבדיל ואפ"ה לא מבדלינן משום סתירה אע"כ כתי' הראשון כיון דשניהם על כוס א' הם הוה סתירה. ואחתום בכל חותמי ברכות פ"ב יום ה' ח' תמוז דהאי שתא קפ"ול: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רנא

רב שלום לי"נ הרב המא"הג מעוז ומגדול בעל פיפיות עומד לתל תלפיות כבוד מה"ו אהרן נ' אב"ד ור"מ בק"ק ס"ה:

יהי נא כבוד תורתו מחול לא"פ שלא השבתי לו מיד ביומו כי מרוב עוצם המון טרדותי ובפרט בפרקי דכלה התחלת הזמן נשכח הדבר ממני לגמרי והיום נזכרתי. ע"ד מה דבדק לן לשיטות תוס' שלהי חולין דאע"ג דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ הל"ת נידחית ולא נשארה אלא עשה והעלה פר"מ דלפ"ז המל בשבת מילה שלא בזמנה אינו עובר בלאו דלא תעשה כל מלאכה אלא בעשה דשבתון לרב אשי פרא"דמ קל"ד ע"א וא"כ איך יפרנס סוגי' דשני תינוקו' ושכח ומל של ע"ש בשבת דכיון דליכא כרת במזיד ממילא ליכא חטאת בשוגג אלו דברי פר"מ ודפח"ח ויכילנא לשנוי' לי' דעיקר תירוצו של רב אשי לא קאי אמילה שלא בזמנה אלא הש"ס מייתי ליה בצירוף סניף האמוראים אשגירת רהיטא דש"ס וכמ"ש תוס' גם לרבא בשבת כ"ה ע"א סוף הדבור אבל מודה רב אשי לדרשא דלבדו ולא מילה שלא בזמנו ומיושב נמי קושי' תוס' לרבא דאע"ג דאית ליה י"ט עשה ול"ת גבי כיסוי בי"ט מ"מ איצטריך לבדו לחייבו אפי' בל"ת די"ט וה"ה ומכ"ש בשבת לחייבו בלאו וכרת:

כל זה כתבתי לפום פשיטותי' דאי ליכא לאו דשבת תו ליכא כרת ונראה דפשיט לו כן למעלתו ממתני' ריש כריתות דליכ' אלא פסח ומילה שהם בעשה ואיכא כרת וס"ל למעלתו אי מדלית לאו דשבת ועבר בעשה דשבתון לא מחייב כרת ולדעתי זה ליתא שהרי מ"ע שבנדה ושבמקדש חייבי' עליו כרת כמבואר בהוריו' ומייתי ליה רפ"ב דשבועו' אע"כ כללא דרפ"ק דכריתות הוא שלא מצינו כרת על מצוה שאינה אלא עשה

רק פסח ומילה אבל באינך כולהי אית בהו לאוין ואז מחייב אפילו אעשיין שבהם וזה ברור לפע"ד:

ומופלג א' הקשני הרי מילה נמי בלאו דכתיב ושמרתם את בריתי וה"ל לאו כדמקשה ש"ס כה"ג ממש בעירובין צ"ו ע"א ובתוס' ד"ה השמר יע"ש וא"כ איך אמר חוץ ממילה והשבתי דכל פ' מילה לא מיירי מגדול אלא מזהיר על האב למול בניו ועל האדון למול עבדו ועל זה ליכא כרת ועל זה כתיב שמירה דקרא אך בסוף הפרשה כתיב וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה זה הפסוק לבדו מיירי מגדול ואהא לא כתיב שמירה ושם נאמר כרת ואין זה סותר למ"ש לעיל דהכא אין כרת במקום לאו כלל כי הלאו דשמירה הוא במקום שאין כרת משא"כ נדה ומקדש ושבת דעיקר כרת על הלאו ושוב אפי' ליכא לאו מ"מ לא פקע כרת מיני' ואין להאריך וה' שנותיו יאריך כסאו וקרנו ירום כנפשו היפ' א"נ. פ"ב יום ה' א' מרחשון קפ"ל משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רנב

שלומים אלומים לחכם מחוכמים י"נ הרבני הדיין המצויין המופלא כש"ת מהו' רפאל גלוגא ני':

ע"ד שאלת חכמתו בספק מילה שלא בזמנה בי"ט שני של גליות שפסק הרב המחבר בי"ד סי' רס"ו סעי' ח' שאינה דוחה את י"ט ב' והש"ך האריך לחלוק עליו שם בס"ק ח' ובס' דגול מרבבה הקשה עוד אפילו לפסק המחבר כהרא"ש מ"מ מנ"ל שאפי' ספיקא אינו דוחה ודחיק לשנוי' משום דה"ל דשיל"מ לאחר י"ט ולכן מחמרינן בס"ס ומעלתו עמד על זה מה שייך כאן י"ל מתירי' הא דלמא הוה זמנו היום וזה א"א למחר וליומא אוחרי לקיים מ"ע של ביום השמיני ימול ובלאה"נ זריזים מקדימים למצות אלו תוכן דבריו והדין עמו בזה בלי ספק ומיהו מה שתמה למה נחמיר במילה טפי מבמת בי"ט שני לק"מ דהעמידו דבריהם לכל מילי אפילו בביעור חמץ בי"ט שני כמ"ש להלכה פר"ח בא"ח סי' תמ"ו סק"ב וז"ל ואף בי"ט ב' העמידו דבריהם אף אם לא ביטל משום דמוקצה הוא וב"ד מתנין לעקור דבר מ"הת בשב וא"ת וכו' ע"ש ונרא' דגם הרב המחבר שמבי' שם דעת הא"ח בשם יש מי שאומר כדעת יחיד מיה' שי"ט ב' דינו כח"המ היינו אם לא ביטל דוקא ובדליכא אלא טלטול מוקצה בעלמא אבל לשורפו לא כמ"ש ט"ז ומג"א שם סק"ד ובט"ז שם יש ט"ס שכ' שם בדעת הרמב"ם להתיר י"ט ב' וצ"ל לאסור ועיין בס' חמד משה שם כי שפתיו ברור מללו ודוקא במת הקילו ואין לך אלא משחז"ל:

אמנם בגוף הדין אומר אני שלפענ"ד הדין עם הרב המחבר שהעיקר כהרא"ש בזה דמילה שלא בזמנה אינה דוחה אפילו י"ט ב' והעיקר נמי כהבנת הרב"י דאפי' ספיקא

אינו דוחה דהנה הטור מייתי דעת רמב"ם פ"א מה' מילה דכל שאינו דוחה שבת אינו דוחה י"ט ולא י"ט ב' של ר"ה אבל י"ט ב' של גליות דוחה וכן מילה של"בז אינה דוחה בי"ט שר"ה והרא"ש בתשובה סוף כלל כ' כתב בפשיטות שאינו דוחה י"ט ב' של גליות והתנא במתני' שבפרק רא"דמ שלא הזכיר אלא בי"ט של ר"ה משום דתנא בא"י קאי שם חיבר המשנה וליכא אלא ב' י"ט של ר"ה וכ"כ התשב"ץ ח"ג סימן רפ"ד מלשון רש"י פסחים מ"ז ע"א גבי לח"הפ נאכל לט' לעשרה לי"א וכו' פירש"י ובי"ט של ר"ה דוקא נקט משום שבזמן לח"הפ לא היו ב' י"ט של גליות עכ"ל דמשמע אלו היו ב' י"ט היו דוחי' לח"הפ אעפ"י שאפילו לפני מלך ב"ו אין עושין להעריך פת ישן נושן אפ"ה היו מעמידים דבריהם וה"ה מילה שלא בזמנה בי"ט ב' אלו דברי התשב"ץ ז"ל:

ונהירנא כד הוינא טלי' בעברי דרך ק"ק פראג זכיתי לראות פני הגאון צל"ח זצ"ל ואמרתי לו במה שתמה בספרו על פירש"י הנ"ל הא בירושלים אפי' בז"הז ליכא ב' י"ט של גליות ומאי ארי' בזמן לח"הפ דכ' ואמרתי לו מי לא משכחת ליה בשרוב חכמי ישראל בח"ל ולא הניחו כמותם בא"י שאז מעברי' שנים וקובעי' חדשים בח"ל כמבואר בברכות ס"ג סוף ע"א גבי עובדא דחנני' בן אחי ר"י וכ"כ רמב"ם ספ"א מקדוש החדש ע"ש ואם יהיו רחוקים ע"כ יעשו שם שני ימים מספק ויהיה גם בא"י ב' י"ט של גליות והוי מצי התנא למנקט ב' יום טוב של גליות סתם אלא משום שאי אפשר זה בזמן לחם הפנים דאז לעולם ב"ד הגדול בירושלים סמוך למקדש אבל בז"הז כבר הי' אפשר שיקרה כן וכאשר היה בימי ר"ע באמת כמבואר שם בש"ס דברכות הנ"ל וישרו דברי בעיני הגאון ז"ל ואמר קאלוס וא"כ עוד נתחזקה ראי' התשב"ץ הנ"ל בי"ט של גליות נמי היה דוחי' אפיית לח"הפ וה"ה למילה:

ואין לומר א"כ האי תנא דמס' שבת מ"ט נקט ב' י"ט של ר"ה משום שבא"י קאי הא התם נמי שייך בי"ט של גליות לפי הנ"ל י"ל אה"נ אלא האי תנא בזמנו קאי ובהווה דיבר שהיו רוב חכמי ישראל בא"י או סמוך לו שהי' נודע לכל בני א"י זמן הקביעות ולכן נקט ר"ה אבל הך תנא דלח"הפ דלא קאי אזמנו שהרי כבר חרב הבית אלא אדרי עלמא קאי בזמן שהיה הבית קיים על איזה אופן היה אפשר שיקרב לח"הפ א"כ ה"ל למנקט סתם ואי איכא ב' י"ט למה פרט ר"ה לכן הוצרך רש"י לומר שבזמן לח"הפ לא שייך זה:

ולפע"ד נראה ראי' ברורה לזה שהרי במס' ביצה ה' ע"א דאמרי' התם בי"ט של ר"ה לכ"ע נולדה בזה אסורה בזה קאמר רבה דמתקנת ריב"ז ואילך שהתקין לקבל עדות כל היום ביצה מותרת ר"ל חזרו להיות ב' קדושות כמו בי"ט של גליות דעלמא וא"כ לדידי' קשי' מתני' דס"פ ראה"דמ אי ס"ד די"ט ב' של גליות נדחה מפני מילה א"כ ה"ה לי"ט של

ר"ה בז"הז ומתני' אחר החורבן נישנית ואיך תנן בי"ט של ר"ה נימול לי"ב ודוחק לומר דתנא קאי אח"ל דגם אחר תקנת ריב"ז ביצה אסורה למאי דמסיק התם הא לן והא להו זהו דוחק דידוע דהמשניות נתחברו בא"י וסתם תנא דמתני' בא"י קאי אם לא דמפרש בהדי' בח"ל ודוחק נמי לומר דלא קאי אזמנו אלא אקודם החורבן כשלא קבלו עדים דזה דוחק דמאי דהוה הוה וכה"ג הקשו תוס' בביצה שם ד"ה הא לן והא להו ע"ש אע"כ צ"ל דס"ל לרבה דאה"נ י"ט ב' של גליות דוחה מילה שלא בזמנה וא"כ כיון דלרבה ע"כ ס"ל להעמידו דבריה' א"כ לאידך מ"ד דפליגי עלי' וס"ל דבי"ט של ר"ה נשארו בקדושתן גם אחר תקנת ריב"ז מ"מ בהא לא פליגי די"ט ב' של גליות דוחה מילה שלא בזמנה והא דנקט תנא ר"ה משום דבא"י קאי ואפושי בפלוגתא לא מפשינן:

ולהרמב"ם דס"ל די"ט של גליות נדחה מפני מילה שלא בזמנה ע"כ צריכים אנו לדחוק ולומר לרבה דס"ל דלבני א"י ב' י"ט של ר"ה ב' קדושו' מיירי מתני' דהתם בח"ל או קודם תקנה ושינויי דחיקא הוא ליישב דעת הרמב"ם אבל לא סמכי' אשינויי דחיקא ונסמוך על הרא"ש דרוויח לן עלמא ושב וא"ת עדיף א"נ במקום ב"ד שממתיני' יום הראשון שמא יבואו העדים היום ואסור למול בו מילה שלא בזמנו שמא עתיד להתברר שהיום י"ט ואח"כ כשלא באו היום נמצא שלמחר הוא ודאי י"ט ואסור למול בו מילה שלא בזמנו מ"מ הוא דחוק בלשון המשנה:

ובזה אפשר ליישב דקדוקו של הכ"מ אהרמב"ם שכ' וכן מילה שלא בזמנה אינה דוחה י"ט ב' של ר"ה ודקדק ז"ל מאי וכן הא אדרבה מילה שלא בזמנה תנן בהדי' במתני' דאינו דוחה ואיך תלי מתני בדלא תני' ולפי הנ"ל ס"ל להרמב"ם דתנא דמתני' לא מיירי בהדי' אלא מר"ה דקודם תקנה דהוה קדושה א' מדינא ממש שהרי לא קבלו עדים ביום ראשון אבל אחר התקנה מזה לא מיירי התנא אלא מיהא לענין שארי דחיות שאינן דוחי' שבת פשיטא לי' להרמב"ם דעכ"פ אינו דוחה בי"ט של ר"ה דהרי עכ"פ קיי"ל דגם אחר תקנת ריב"ז חמיר בי"ט של ר"ה כדמסיק בביצה ה' ע"ב מי לא מודה ריב"ז שנוהגי' אותו היום קודש ולמחר קודש ויע"ש תוס' ד"ה מי לא מודה וכו' אבל מילה גופי' דאיכא נמי סברא לומר אולי לא כלו לו חדשיו וה"ל כמחתך בשר בעלמא כמבואר כל זה בשבת קל"ו ע"א ה"א דקיל טפי קמ"ל וכן מילה של"בז כן י"ל דברי הרמב"ם מ"מ י"ל העיקר כהרא"ש:

והנה לכאור' לא יסופק אדם בי"ט ב' של ר"ה דאפי' נולד ספק ב"ה נדחו בו וכל זה בכלל כוונת התנא וכיון שהוכחנו לרבה כך הוא בי"ט של גליות כמו בי"ט של ר"ה וא"כ לדידי' אפי' נולד ספק בין השמשות אינו דוחה י"ט ב' של גליו' וה"ה לכל אמוראי דבהא לא פליגי כנ"ל וא"ש פסק הש"ע וכן יפה לנו וכן חובה לנו:

והנה התשב"ץ כ' מילה שלא בזמנ' לא ימול ביום ה' שלא יבוא לחלל שבת שהוא ג' למילתו ומה שהקשה הש"ך על זה ממתני' דקטן נימול לי"ב אמאי לא משכחת טפי בחל ר"ה ג' ד' ע"ש כבר כ' הש"ך בעצמו שקושיתו למ"ד דמחללים השבת גם בשני למילה וא"א למול ביום וי"ו אבל להתשב"ץ דס"ל דוקא בשלישי מחללין לק"מ ק' הש"ך וק"ל: -

וא"כ טפי ה"ל להקשו' להתשב"ץ מ"ט נקיט התנא רק י"ב וגם צריך לצייר בי"ט של ר"ה אחר שבת מיד ויהי' יום שלשים של אלול בא"דו שהוא רחוק במציאו' וכבר הרגיש בתי"ט והרא' לעיין ספט"ו דשבת ר"ל גם שם תנן תרי שבי בהדדי יע"ש ומ"ט לא קאמר בי"ט של ר"ה ב' ג' ויהיו י"ג דשבת הוא ט' ויום א' עי"ט אסור למול משום חלול י"ט ב' של ר"ה שהוא ג' למילתו ע"כ נדחה עד יום ד' שהוא י"ג ללידתו אע"כ דלא כהתשב"ץ ואולי כולי האי לא העמידו דבריהם להחמיר ביום חול שלפניו אולי יצטרכו לחלל י"ט של ר"ה עבורו כיון שעכ"פ אינו אלא ספק דרבנן בעלמא ובזה אתן קנצי למילין. מש"ק י"א לירחי תליתאי פה ק"ק מ"ד: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רנג

שלום וכל טוב לידידי הרב המופלא ומופלג בתורה כש"ת מה' שמואל ני' יושב בשבת תחכמוני דיין מצויין לאומתו בק"ק נייזאץ יע"א וכאל"ש:

יקרת מכתבו מסולאים בפז הגיעני לנכון יום אתמול שבת קודש ושם נאמר כי נסתפק בדין אם לברך על טבילת גר קטן שנתגייר ע"י אמו הואיל וקיי"ל בכתובו' י"א ע"א ובש"ע י"ד רס"ח דאם הגדיל יכול למחות א"כ אולי הוה ברכה לבטלה או אולי נאמר אפי' אם ימחה בו לכשיגדל מ"מ אינו מיעקר עקר הקדושה למפרע אלא מיגז גייז מכאן ולהבא אבל למפרע כל היינות שנגע בהם מותרי' וכן אם בעל אשה בהיות בן ט' לא נפסלה ביאתו דכח ב"ד יפה שהטבילוהו וכיון דאהני מעשי ב"ד ליכא ברכה לבטלה ובקש ממני לחוות דעתי הקלושה:

ואען ואומר לפע"ד בנידן דידן לא צריכנא לכל זה דאע"ג דבש"ע סתם הדברים ופסק שיכולים למחות מ"מ בהביאתו אמו צל"ע אם נימא שיכול למחות לכשיגדל ולא יהי' נידון לישראל מומר דהנה בה"ג דחה הך דר' יוסף מהלכתא ופסק להדי' דקטן אין מטבילין אותו ע"ד ב"ד ומייתי ליה הטור ולעומ' זה פסק בהביאוהו אבותיו להתגיי' הן אביו והן אמו מטבילי' אותו ע"ד ב"ד ואינו יכול למחות עיין בב"י ועיין בפנים בה"ג חדשי' דף כ"א ע"ד דמייתי הך שהביא הטור בשמו ושוב בדף כ"ב ע"א גבי עובדא דיוסף בן פרוך ממזרא וכו' מייתי הא דר"ה שמטבילי' אותו ע"ד ב"ד היכי שאין צריך להתנו' עליו ע"ש וס"ל כשאבותיו מביאי' אותו הן מקבלי תנאי הגירו' עבורו ולא מייתי כלל

שיכול למחות זה דעת בה"ג והרי"ף פ' החולץ מייתי הא דר"ה ולא דרב יוסף משמע אפי' ב"ד לבד בלא אבותיו מטבילי' אותו ואינו יכול למחות והרא"ש פ"ק דכתובו' שם הקשה על הרי"ף מ"מ לאו קטלא קני' באגמא הוא הרי"ף ואין רחוק בעיני שגם דעת הרמב"ם כן שהרי בפי"ג מאיסורי ביאה מייתי דקטן מטבילי' ע"ד ב"ד ולא מייתי כלל שיכול למחות רק בפ' יו"ד ממלכים מייתי דיכול למחות ועמד בזה בה"ה ואי נימא דסבירא ליה כשיטת בה"ג א"ש דבאיסורי ביאה מיירי שהביאוהו אביו או אמו להתגייר דבסמוך לו מיד כתב דין מעובר' שטבל' אין בתה צריך טבילה משו"ה לא הזכיר שם שיכול למחות ובהל' מלכים מיירי שבא בפ"ע להתגייר דתחלת הבבא מתחיל בן נח שנתגייר וכו' ואחר כך רוצה לחזור וכו' ואם היה קטן וכו' יכול למחות מיירי דומי' דרישא בן נח שבא להתגייר על דעת עצמו הכי נמי הקטן שבא בפ"ע בלא אבותיו אז יכול למחות אבל עם אמו לא שמענו:

וגם הלום ראיתי בשיטה מקובצ' חבל נביאים ראשונים דס"ל דמיירי ש"ס שאין אבותיו מתגיירי' עמו אבל אם מתגיירים עמו בודאי אינו יכול למחו' ומלבד טעם שהסבי' שם נ"ל עוד דהיכי שהוא זכות גדול בודאי אין יכול למחות דאי מוחה אנן סהדי דהשתא הוא דמיהדר בי' וכבר היה מרוצה רגע א' וכדאמרי' גבי בדיקת חמץ פסחים ד' ע"ב כיון דאנן סהדי דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממונו אפילו עומד וצווח דלא ניחא ליה אמרי' השתא הוא דהדר בי' משכירות הבית וה"נ דכוותי' וסברא זו כ' ג"כ מורי בהפלאה זצ"ל דהטף בנשים במלחמת מדין כיון שהיה להם זכות גדול שלא נהרגו אם הגדילו אינם יכולים למחות ע"ש וא"כ ה"נ כשאבותיו מתיהדי' אם הוא ישאר בגיותו קשה להם להיות עמו באגודה א' שהרי עוש' יי"נ וכשיהיו אבותיו נפרשי' ממנו מפרישי' אותו מחיותו ע"כ זכות גדול הוא לו ואינו יכול למחות ואפשר דגם הרא"ש מודה בזה והש"ס לא מיירי אלא בבא מעצמו להתגייר או אפילו אבותיו הביאו ולא נתגיירו עמו אבל כשגם הם מתגיירים מזה לא מיירי:

גלל זה אני אומר בנתגיירו עמו אחד מאבותיו אינו יכול למחות דהרי"ף פסק לעולם אינו יכול למחות וה"ג שכל דבריו דברי קבל' פסק עכ"פ בהביאוהו אבותיו אפי' לא נתגיירו עמו אינו יכול למחות וקרוב לודאי שגם הרמב"ם סובר כן ורבי' מהפוסקי' בשיטה מקובצת פסקו דעכ"פ בנתגיירו עמו אי"ל ובהרא"ש לא מצינו שחולק להדי' א"כ אין ספק דהכי הלכתא ולכן צריך לברך:

אמנם להתלמד במקום אחר היכי דליכא כל הנ"ל דיכול למחות דמספקא ליה למעלתו אם מעקר עקר ואינו מברך או מיגז גייז ומברך הנה לכאורה היה נראה קצת להוכיח

מלשון הש"ס דעד השתא הוה ישראל גמור וממחאתו ואילך הוא דנעשה גוי מדקאמר אבייי ורבא ואי ס"ד יכולים למחות יהבי' ליה ואכלי' בגיותו וק' דא"כ דכל החשש הוא משום דאכיל בגיותו א"כ לפי המסקנא נמי דממתין עד שיגדלו א"נ גדלה ומחתה שעה א' ואח"כ חוזרת ונעשית גר צדק מכאן ולהבא יהבינן לה זוזי דידה דהשתא לא אכל' בגיותה ובאמת זה ליתא דכיון שמחתה שעה א' עברה יהדות למפרע וכשבא עליה ה"ל כבא על עכו"ם שאין לה קנס ואפי' חזרה ונתגיירה השתא הוא דמתיהדא ואין לה קנס והכי הל"ל יהבא לה זוזי דלית לה שייכות בגווה אע"כ פשיטא להו לאביי ורבא דאפי' אם תמחה לא תעקור הגירות למפרע דכח ב"ד יפה וליכא חששא אלא דאכלה בגיותה כן היה נראה לכאורה:

אבל כד מעיינת שפיר הא ליתא דודאי אין בו ספק כלל דעקרה הגיורת למפרע והיין הנשאר שנגע בו קודם מחאתו הוא ככל מגע גוי קטן ביין שלנו ואם בא על בת ישראל נפסלה מהכהונה וישראל שבא עלי' בנשואי' פטור מכתובה וכשאנסה אין לה קנס מכל מקום מברכי' בשעת טבילה בלי פקפוק וממקומו הוא מוכרע שהרי הקשו תוספות הא אין שליחות לקטן ואפילו למ"ד יש שליחות משום דאתי לכלל שליחות אבל עכו"ם דלא אתי לכלל שליחות אין לו שום זכי' ותי' תוס' דהאי עכו"ם הואיל וסופו לבוא לידי שליחות ע"י הגירות ה"ל כקטן ישראל דעלמא שיש לו זכי' בקטנותו לחד גי' בב"מ הוה מדרבנן ולחד גי' מדאורייתא נמי ופני יהושע העלה אפי' אי אין זכי' לקטן מדאורייתא בעלמא מ"מ ע"י ב"ד יש זכי' מן התורה כדילפינן מנשיא א' למטה ע"ש וכמ"ש והאריך בנקודת הכסף סי' ש"ה וק' נמי דלמא התם בישראל דאתי לכלל שליחות עכ"פ ואכתי בעכו"ם מנ"ל וצ"ל כנ"ל דהכא כיון שע"י טבילה זו סופו לבוא לידי שליחות ה"ל כקטן ישראל שב"ד זוכי' עבורם ולמה שכ' תוספות נמי ר"פ בן סורר ומורה בסוף הדבור דטבילת גר ע"ד ב"ד דאורי' ממתן תורה וטף ונשים במדין מ"מ נ"ל התם גופי' מה"ט הוה דכיון דעי"ז אתי לכלל שליחות כח ב"ד יפה להיות שלוחם עבור' מעתה בקטנותם וכ"ז תינח אי לא ימחה אבל אי ימחה מיד כשיגדל נמצא לא אתי לכלל שליחות מעולם א"כ הדרה ק"ל איך יעשו ב"ד שלוחם עבורם שנאמר שיהיה ישראל עד שעת מחאה ויהיה מגעם ביין כשר ולא יפסלו בת ישראל בביאתם אע"כ אה"נ דהטבילה מיתלי תלי וקאי וכן מוכיח ביותר ביאור ממ"ש תוס' בכתובו' י"א הנ"ל דבור המתחיל אביי וכו' אבל הכא סבירא ליה לרבא דמשום טעמא שלא יהיה חוטא נשכר אין ליתן לה כיון דמן הדין אין לה שהרי נכרי' גמורה היא אם תמחה עד כאן לשונו הרי מבואר להדי' שהיא נכרית גמורה למפרע וזו ראי' ברורה באין ספק:

ואי תימא איך יניחנו ליגע ביין או להנשא לאיש או לבא על הישראלית בקטנותם שמא ימחה ומכ"ש דקשי' לי' איך מברכי' על הטבילה מספק נ"ל בפשיטות אי לאו דמוחזק לן בודאי שלא ימחה דרובא דרובא אינם מוחי' לא היה מועיל הזכיי' עבורם בקטנותם אפי' אם יאמרו אח"כ שמחנו במעשי ב"ד כיון שבשעת מעשה היה ספק חוב לא מהני אח"כ ודבר זה מתבאר יפה ספ"ב דחולין גבי עובדא דקסרי וברשב"א וחי' ר"ן שם ובדברי ה"ה פ"ד מזכי' הלכה ב' בשם רמב"ן ועוד נ"ל דאלת"ה א"כ למאי דקיי"ל בתולה בדעת אחרים אין ברירה א"כ ה"נ כיון שתלוי הגירות במחאתה נימא אין ברירה ולא נעשה עכו"ם למפרע וכן הוא להדי' בגטין כ"ה ע"ב בסוגי' דברירה מייתי עלה מעל מנת שירצה אבא והוה ממש דומי' דהכא וא"כ קשי' אמאי הוה גר כשלא ימחה אע"כ הכא שאני דחזקה שלא ימחה ולכשיגדיל ולא ימחה אינו דבר המתחדש שנאמר ברירה אלא גילוי מילתא בעלמא שהטבילה הי' זכות לו וה"ל כעין וכבר בא חכם בעירובין ל"ז ע"ב עיין שם וכיון שכן שחזקתו שלא ימחה נוכל להחזיק לישראל גמור ולא יצטרך למיחש לשמא ימחה אע"ג דאי אירע שימחה יעשה יין זה נסך למפרע או ככל הדומה מ"מ אין לנו לחוש לזה דומה למ"ש תוס' בגטין ל"ג ע"א ד"ה ואפקעינהו רבנן וכו':

הגע עצמך המפריש תרומה לא יברך דלמא מתשלי עלה ונמצא ברך לבטלה וכן לא יאכל אדם מן הכרי המתוקן עד שניתנו המתנו' לבעליהם דלמא מתשל עלה ונמצא אכל טבלי' למפרע ועיין היטב במ"ש והאריך טו"ז י"ד סי' שכ"ג ומה שהשיב עליו בתשו' חו"י:

ואומר אני בטח אם יארע שאכל אחר מן הכרי ונתחר' על התרום' דמתשיל על התרומה ויהדר הכרי לטבלו אין לו לחוש במה שאכלו טבלים דבשעה שאכלו בהיתרא קאכיל ולא היו צריכים לחוש למלתא חדתא וה"נ בנידן דידן דכוותי' ומה"ט לא פריך נמי הש"ס איך נשא את הגיורת הזאת ולא חשש שתמחה משום דמוקמי' בחזקתה וכן נמי לא ה"ל למיפרך בפשיטות אמאי ישלם קנס וכתובה דלמא לא היה מתחייב לה כלל דלמא תמחה ואפי' אי רובם אינם מוחים מכל מקום אין הולכי' בממון אחר הרוב דז"א כיון שמחזיקי' אותה בגיורת גמורה לכל דברי' א"כ אפילו לענין ממון נמי וכמ"ש והאריך בכיוצא בזה מורי זצ"ל בהפלאה ספ"ק דכתובות ולא הוה קשי' ליה לאביי ורבא אלא לפי מה דהוה ס"ד דיהבינא לה מיד ואיכא לברורי להמתין עד שתמות ביהדות ויותן ליורשיה לפי הס"ד דתוכל למחות לעולם וכל מה דאיכא לברורי מברר' באיסור חמור ליתן מעו' להחזיק ידי עוברי עבירה משו"ה הקשה ודבר זה מתבאר מלשון הרמב"ם פ"י ממלכים אמר ז"ל שמא תטול ותגדל ותמחה ונמצאת זו אכלת בגיותה מעות שאין לה זכות בהם אלא בדיני ישראל עד כאן לשונו למדנו מלשון זה שע"י המחאה נעקרה

הגירות למפרע ואין לה קנס ולמדנו עוד דאי לאו דהוה אכלה בגיותה לא הוה חיישי' דבתר השתא אזלי' וא"נ הרמב"ם מפרש ואכלה בגיותה אפילו תאכל בקטנותה ולא תשאר ממנו כלום מ"מ למפרע אכלה בגיותה:

מ"מ מלשון הרמב"ם משמע דאי הוה שייך לה מן הדין היינו נותני' לה אפי' אכלה בגיותה ולא משמע כן ברא"ש פ"ק דקידושין סי' כ"ג עיין בטש"ע ח"מ סי' רפ"ג סעי' ב' ולשיטת הרא"ש הלז י"ל להכי נקט ואכלה בגיותה אגב אורחא קמ"ל דאפי' מעות השייך לה מן הדין לא יהבינן דאכלה בגיותה מ"מ יהיה איך שיהיה הדין דין אמת שמברכי' על טבילת גר קטן ומחזקי' אותו כישראל גמור לכל דבריו רק זוזי לא יהיבינן ליה עד דגדל ולא מיחה שלא יכול למיכל בגיותו ואי אירע שמיחה ונשאר יין מן אותו היין שנגע בו קודם מחאה נעשה נסך למפרע ובת ישראל שבא עלי' נעשית פסול' לכהונה למפרע אבל אין צריך למיחש לזה הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי בכל חותמי ברכות. פ"ב יום א' ה' א"ש תקעג"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רנד

שלום רב לידידי הרב הותיק המופלג החרוץ מהו' נפתלי נ"י:

ראיתי דבריו וכן תמהתי כי לא ידעתי היכן דעתו נוטה בהבנת דברי רמב"ם ריש הלכו' ס"ת ע"כ ראשון תחלה אבאר דבריו ומה שתמהתי עליו מאז וקצת יישוב עפ"י הדחק וממילא רווחא שמעתא להלכתא:

במס' נדרים ל"ח ע"א אר"י בר"ח מתחלה לא ניתנה אלא למרע"ה שנא' כתב לך ופריך והא כתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ומשני שירה לחודה ופריך והא כתיב למען תהי' לי לעד ופרש"י ור"ן ורא"ש ועל מה תעיד השירה אם לא יצטוו על כל התורה ומסיק אלא לפלפולא בעלמא למרע"ה לחוד ע"ש והנה בפ' כה"ג בסנהדרין כשבא ללמוד מ"ע של כתיבת ס"ת מעתה כתבו לכם את השירה אין לומר ע"כ קאמר מדכתי' למען תהי' לי לעד כבנדרים דבשלמא התם בנדרי' הוה ס"ד שלא נצטווינו על התורה כ"א על השירה יפה קאמר הש"ס על מה תעיד אבל אחר שהעלינו שנצטוינו על כל התורה רק דס"ד שאין כל אדם מחויב לכתוב לעצמו אלא פ' השירה והיא תעיד על קיום כל התורה שנצטווינו לקיימה אף אם לא נצטוינו לכותבה איך נילף מעתה כ' לכם השירה שנהי' מחוייבים לכתוב כל התורה וע"כ התחכם הרמב"ם ריש הלכות ס"ת להוכיח מדקיי"ל שאין כותבין מגלה לתינוק להתלמד ודלא כרי"ף פ' הנזקין מוכח מזה דכתבו לכם תורה שיש בה שירה ואין אדם שיסכל לפרש דגם למסקנא עיקר כוונת הקב"ה הוא על כתיבת השירה אלא מפני שא"א לכתוב מגלה בפ"ע ע"כ הצריך לכתוב ס"ת שלימה ותהי' כל

התורה טפילה לשירה ונפקא מיני' דאי עבר וכ' שירה לחודא נהי דעבר לכתוב תורה מגלה מ"מ כבר י"ח כתיב' ועתה כתבו לכם א"נ שכ' כל התורה ונפסלה עד השירה דיי"ח כתיבה עכ"פ לדעתי לא יטעה בזה בר בי רב דחד יומא ותמהני על מעלתו הפעם איך עלה זה על דעתו:

אבל פשוט דאנו באנו להוכיח שהכוונה מעיקרא על כל התורה והוציאה בלשון שירה מפני שהיא עדותה של תורה או מפני שהיא בסופה ותשלום התורה כמ"ש הרב"י אבל עכ"פ עיקר הכוונה על כל התורה ואפי' אי יהיבנא להעיקוש שהכוונה על השירה מ"מ איננו גז"ה בלי טעם דהרי טעמא משו' ולמדה את ב"י שימה בפיהם למען תהי' לי לעד וא"כ עכ"פ יפה כ' הרא"ש דבזמנינו שאין עסקינו בתורה שבכתב ואין אדם מבין לא בה ולא בהשירה כ"א בהש"ס ופירושיה ואם ילמד אדם שירת האזינו ולא יעיין בה דברי חז"ל ופירש"י ורמב"ן וכדומה ומדרשי רז"ל הרבים לא יבין ממנה דבר ומכ"ש בכל מצות התורה שהמה כולם באין מבין מבלי ש"ס ופוסקים א"כ עיקר המצוה הוא בהם ולא כתיבת ס"ת לחוד:

ונ"ל הא דנדחק הרב"י וכל הבאים אחריו להעמיס בלשון הרא"ש שיהי' ג"כ מצוה בכתיבת ס"ת כדי שלא ירפה ידי עושי מצוה כותבי ס"ת לא היו צריכים לזה כי לא אמר הרא"ש אלא אם נדרש טעמא דקרא לומר שיהי' טעם מ"ע של כתיבת ס"ת ללמוד מתוכה א"כ ממילא עיקר החיוב על פירושי התורה אמנם אנן קיי"ל כר' יהודה דלא דריש טעמא דקרא להקל עליו ופשוט דלעולם ניחוש לטעמא להחמיר אפי' לר' יהודה רק היכא שע"י הטעם נבוא להקל לא דרשי' טעמא וא"כ לחייב לכתוב שאר ספרים נדרוש הטעם ולא יי"ח בכתיבת ס"ת לחוד אבל לפטור עצמו מכתיבת ס"ת ע"י הטעם תלי' בפלוגתא דר"י ור"ש וקיי"ל כרבי יהודה דלא דריש טעמא דקרא ואין לפטור ואפילו לר"ש דדריש טעמי' דקרא מ"מ נ"ל הא ס"ת שחסר אות א' ואפי' קוצו של יו"ד פסול הוא ואפי' בתגין וזיוני' יש קפידא ומכ"ש בזיונים דשעטנ"ז ג"ץ וא"כ למ"ש הרא"ש דיותר מצו' יש בפירושי התורה והמצות נניח אנחנו שאין צריך כלל לשום ס"ת שוב דנדרש טעמא דקרא אפי' להקל היינו כשיש לנו פירושים על כל התורה ועל כל קוץ וקוץ ותג ותג שאם חסר פירוש על קוצו של יו"ד הרי חסר זה מס"ת שלנו דהיינו מפירושי' שיש לנו חלף ס"ת ואיך יוצא בו י"ח ואיך ישלים השלם בחסר ולמצוא פירושים על כל הנ"ל הוא נמנע כי לא ידע אנוש ערכה ואפי' מרע"ה לא ידע זה א"כ א"א מבלי ס"ת שלם אלא שעדיין אינו יי"ח עד שיקח ספרים שיכול הוא ובניו להגות בהם ולהבין ולהשכיל דבס"ת עצמו קצרה דעתינו בעו"ה:

והנה מה שנתקשיתי אני על דברי רמב"ם הנ"ל דלמא לעולם הכוונה על שירה לחוד אע"ג שאין כותבי' מגלות מגלות מ"מ לא גרע מפרשיו' שבתפילין ומזוזה ופ' סוטה שכל אלו נכתבי' בפ"ע כי ה' צוה וה"נ דלמא ה' צוה על השירה לחודה ובוודאי האמת שיותר קשה על דברי מהרי"ט ח"ב בחי"ד סי' ג' שהקשה על הרי"ף דפסק כותבי' מגלה א"כ מנ"ל דועתה כתבו לכם הוא ס"ת דלמא שירה לחודה הרי הגאון ז"ל עשה לפירוש זה של הרמב"ם כאלו מקובל כן בלי שינוי ולפע"ד הוא תמוה ושאלתי לחכמים גדולים ואין פותר לי וליישב קצת על צד הדוחק הי' נ"ל דודאי אי פשטי' דקרא הוא שיכתוב כל אדם מישראל לעצמו פ' שירה כדי להעמיד על קיום התורה א"כ ק"ו ממילא נדע שיהי' חיוב לכתוב עכ"פ אותן פרשיות שעיקרי תורה תלוין בהם כגון אותן שקרא המלך בפ' הקהל ועוד כיוצא באלו כי איך יתכן שיכתוב העדות ולא העיקר שעלי' תעיד וזה שאמרה תורה כתבו לכם השירה הזאת לרבותא קאמר אפי' השירה שהיא רק העדות וההתראה מחוייב כל א' לכתוב מכ"ש עיקר התורה אלא שבק"ו זה לא הי' נכלל אותן פרשיות שאין בהם צורך כ"כ כגון מגלת בראשית ששאל ר' יצחק לא הי' צריך להתחיל אלא מהחדש הזה לכם ומגלת אבות ופ' בלעם ומרגלים וחומש הפקודים וכדומה ואף ע"פי שאין קוצו של יו"ד בתורה שאין ללמוד ממנה ואפילו ותמנע היתה פלגש מ"מ שיהי' כל אדם מחוייב לכתוב זה לעצמו איננו ק"ו משירה וא"כ יהי' הדין שהשירה מחויב לכתוב מן התורה ופרשיות שבהם עיקרי התורה מק"ו והשאר לא יכתב כלל ועל זה יפה כ' הרמב"ם נמצא נכתבה כל התורה מגלות נפרדות א' הנה וא' הנה ועל כזה לא שייך לומר שכל אותן הפרשיו' המרובו' יהיו כתפילין ומזוזה ופ' סוטה א"כ מה השארת:

ובחי' לפ' הניזקין שם בארה דצריך חקירת חכם מ"ט לאיסורא דמגלה מגלה ואפי' אי חתומה ניתנה ומכ"ש אי מגלה ניתנ' ואדבק מנ"ל שהקפיד הקב"ה שלא לכתו' מגלה מגלה ונ"ל ע"פ מ"ש הרב"י בטא"ח סי' מ"ט טעם דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ וז"ל משום דאיכא מילי טובא דמדרשי מתוך הכתב כגון יתירות וחסירות וקרי ולא כתיב ודכוותי' ואי אמרת להו ע"פ בציר להו עכ"ל וזה מפיק מקרא דכתי' כתב לך הדברים האלה עיין וטעמא כנ"ל וזה הטעם בעצמו יספיק שלא לכתוב מגלה מגלה משום דהרבה דרושים נדרש מסמיכות הפרשיות להדדי מדסמכו ענין לו ועפירש"י על פסוק שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז ואפי' למאן דלא דרש סמוכים כ"א במשנה תורה מ"מ היכא דמוכח ומופנה דריש ולית אנו יודעים אמאי קפיד רחמנא ואם נעלם ההוכחה וההפנאה קמי שמי' גלי' ע"כ אין לנו רשות לשנות הפרשה ממקומה שלא תשתנה כוונתה וזה א' מהתירוצים שישבתי על הרי"ף בפסק כותבין מגלה לתינוק דס"ל

אין זה תלי' בדרשי' טעמי' דקרא וכיון דקיי"ל כמ"ד אין דורשים היכא דנפיק מיני' קולא וס"ל האי אין כותבין מגלה לתינוק חומרא דאתי לידי קולא הוא דאין כל עני בישראל יכול לכתוב ס"ת שלם לבנו וזה כ' הרא"ש בישוב הרי"ף ס"פ הנזקי' ע"ש ותתבטל התורה מישראל ע"כ הוה ס"ל דהש"ס אזיל למאן דדריש טעמא דקרא אפי' להקל ולא קיי"ל הכי ולקמן אי"ה נכתוב ישוב אחר עפ"י דברי רא"ש:

הנה ע"פי האמור הייתי יכול ליישב קושייתי על הרמב"ם הנ"ל בפשיטות ולומר אין ראי' מפ' תפילין ומזוזות וסוטה שאינם ללמוד מתוכם ע"כ אין קפידא אם לא תהי' סמוכה לפ' שלפניו ולאחריו משא"כ פ' השירה שהיא ללמוד אין לכותבה מגלה בפ"ע אלא עדיין יש לפקפק דלמא ככה צוה הקב"ה והוא היודע שאין שום דרוש או קפידא בידיעת סמיכת הפרשה דשירה אך לפמ"ש לעיל שע"כ אין המצוה על פ' השירה לחוד אלא עם צירוף כל עיקרי גופי הלכות ודינים ובהנהו וודאי יש כמה וכמה סמוכים שגופי התורה תלוי' בהם ואין סברא לומר שיהי' מותר להפרידם ממקומם ולכותבם מגלה אע"כ תורה שיש בה שירה קאמר ועפ"ז לק"מ נמי ק' מהרי"ט אהרי"ף דפסק כותבי' מגלה לתינוק מנ"ל מ"ע של כתיבת ס"ת ולהנ"ל גם הרי"ף מודה בכל מ"ש למידרש טעמא להחמיר אך לא להקל לאסור לכתוב מגלה לתינוק דנפיק מיני' קולא דודאי הטעם אמת אך מי יודע אי ליכא עוד טעמים ואיך נקל אנחנו נעו מעגלותי' לא תדע:

ומ"ש מעלתו להקשות אנברשת דהילני למאי דמשני בסירוגין הא אסור לכתוב אות א' שלא מן הכתב כמבואר במגלה י"ח אע"כ לאותה סוגי' דמגלה היתה פ' סוטה נכתבת כולה וכהרי"ף דכותבים מגלה מגלה לא ידעתי מי הגיד לו זה כמדומה לי הוא סבר דהאי איסורי' אגברא קאי שאסור לשום א' לכתוב אות א' שלא מן הכתב ויהי' הכותב לא אבה יבמי צריך לכתוב מתוך הספר ולא שמעתי ולא ראיתי זה מעולם אבל זה נאמר על הספרים שנכתבו שלא מן הכתב שהמה אינם מן המובחר לכתחלה על כל פנים לדעת רבינו מנוח ואפשר איכא מאן דס"ל שהם פסולים ואמרם אסור לכתוב על הכותב ס"ת קאי שאסור לו לכתוב ספרים שלא מן הכתב לא שהאיסור אהגברא אלא משום דא"כ יהיו הספרים פסולים ומכשיל בהם רבים וא"כ זה לע"ד רק בס"ת ומגלה ותפילין ומזוזות אי לאו דרגילי ודבר זה אפשר שהוא הל"מ אבל במגלת סוטה מי הגיד לנו זה וכן ימצא מבואר בלשון רמב"ם פ"א מתפילין הל' י"ב ויעיין בה' סוטה ושם לא הזכיר כלל שהכהן יכתוב מתוך הכתב כי אינו צריך:

ובחידושי אמרתי ליישב פסק הרי"ף עפ"י מ"ש הרא"ש דכיון דחומשים שרי ה"נ מגלות ודבריו תמוהים האיך נחכים יותר מהש"ס דהתיר חומשים ואוסר מגלות משום שכל

חומש ס' בפ"ע וכן תמה ב"י והנה בפ"ק דפסחים קאמר ונכתב ברישא דחדש הראשון והדר נכתוב דחדש השני ומסיק זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה והתוס' כ' בשם ספרי משום גנותן של ישראל לא פתח הספר בזו וק' וכי יחלוק רב פפא על הספרי ועוד סברא גדולה הוא שאין לפתוח ס' בגנות ופתח דבריך יאיר מיהו לזה י"ל ר"פ ס"ל חומש איננו ס' בפ"ע ואין קפידא בהתחלת גנות אבל מ"מ איך יחלוק על הספרי דס"ל שהוא ס' בפ"ע וי"ל דתלי' בפלוגתא דתנאי ר' ורשב"ג פ' כל כתבי (שבת קי"ו ע"א) אי ז' ס"ת או ה' ולמ"ד ז' ס"ת מתחיל ס' ויהי העם כמתאוננים ואין גנות גדול מזה ש"מ חומש איננו ס' בפ"ע וס"ל לר"פ כהך מ"ד ושפיר קאמר זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר וכו' וספרי סבר כאידך מ"ד ואנן קיי"ל לענין פ' שיש בה ללקט פ"ה אותיות דמצילים ערמב"ם ספכ"ג משבת דויהי בנסוע ס' בפ"ע הוא א"כ יפה פ' הרי"ף כי היכי דהלכה רווחת דמותר לכתוב חומשים אע"ג שאין כל חומש ס' בפ"ע הה"נ לכתוב מגלות:

ומ"ש מעלתו שהי' לו ס"ת שקנה מן א' ומכרו לכתוב לו ס"ת אע"ג דבעי' עילוי בקדש היינו עילוי דבתחלה הי' רק כחוטף מצוה מן השוק ועתה כ' ס"ת והוה כאלו קבלה מסיני תמהתי על הבנתו בענין מעלין בקדש לא עיין יפה ר"פ בני העיר דהעלייי' צריך להיות במצוה הניקנית שהיא קדושה יותר מהראשונה כגון למכור מטפחת ליקח ספרים וכן הני דחשיב במתני' ואהאי מבעי' בהש"ס אי מותר תורה בתורה ובעי למפשט מדיוקא דמתני' ולמסקנא מסיק דסתרי דיוקי וליכא למפשט ונדחק ר"ן מאוד בישוב סתירת הדיוקים ולמעלתו מאי טעמא לא אמר הש"ס בריווח דתורה בתורה שפיר דמי היכא דליכא לעלוי עילוי אחריני אבל היכא דאיכא עילוי אחריני כגון שזה הספר קנה מן השוק ויכול למוכרו לכתוב אסור למכור תורה בתורה כי אם שימכור לכתוב דוקא אלא על כרחך אין זה עילוי כלל רק כמוכר ספר תורה ליקח אתרוג מה לי לקיים מ"ע של ולקחתם לכם או ועתה כתבו לכם והנה המוכר ספר תורה לקיים שום מצוה יש לו עמוד השאלתות פ' אמור דמייתי תוספות במס' ע"ז י"ג ע"א דמפרש מוכרין ס"ת ללמוד תורה ולישא אשה מכ"ש לשארי מצות דחמירי טפי האמנם דבריו נדחו מכל הפוסקים ובשגם אין למעלתו שום יתד לסמוך עליו דכבר בארתי במקום אחר דהשאלתות סתר עצמו במ"ש תוס' בשמו ספ"ק דב"ק וכבר מצאתי קושיא זו בטורי אבן ואני ישבתי דהשאלתות לא אמר אלא היכא דמוצא ללמוד בביתו ג"כ אלא שרוצה ללמוד לפני רב זה דוקא כי האי דע"ז י"ג או כדומה וכן לישא אשה בזה האופן שיכול לישא אשה אחרת אלא שרוצה בזו דוקא ס"ל לשאלתות דגם לזו מוכרים ס"ת ומכ"ש לשארי מצות גופי' דאע"ג דמצוה מן המובחר ללמוד לפני הרב שלבו חפץ וכן לישא אשה ההגונה בעיניו מ"מ גוף המצוה

לא תתבטל ואם מפני מצוה מן המובחר שבאלו יכול למכור ס"ת כ"שכ לגופו של מצוה אחריני [ועיין מג"א סי' תמ"ד סקי"ג בשם ש"ג] וא"כ מי שיש לו ס"ת משל אבותיו ועדיין לא קיים כלל מ"ע של ועתה כתבו ובא למוכרו לכתוב לו א' באנו למחלוקת השאלתות דלדידי' הוה זו ק"ו מללמוד תורה היכא שיכול ללמוד בביתו וכל זה הוא במי שעדיין לא קיים המצוה אבל מעלתו שנבר קנה ס"ת ובזה כבר קיים המצוה אלא שאינה מן המובחר אין מכירה זו ק"ו מללמוד תורה אע"פ שגם שם הוא רק למצוה מן המובחר התם הוא ללמוד דעדיף מכל המצות כמוכח ספ"ק דב"ק וכי היכי דגוף הלימוד עדיף מגופי המצות ה"נ מן המובחר דלימוד עדיף ממן המובחר דמצות ולא קאמר אלא מן המובחר דלימוד גרע מגופי המצות והבן זה וא"כ אין לו שום יתד לסמוך אלא בדיעבד מכירתו מכירה כמ"ש הר"ן ר"פ בני העיר הנ"ל ביישוב סתירת הדיוקים:

וטעמא נ"ל אף על גב דמקח הנעשה באיסור בעלמא בטל מ"מ הכא כיון שאפשר בהיתר ללמוד תורה ולישא אשה אע"ג דאיהו עביד באיסור אין האיסור בגוף המקח וכעין סברת סמ"ע וש"כ סי' ר"ח ועיין וק"ל:

גם מ"ש דהאי ספרא בתראי ספרא דוקנא טפי הוי ונכתב השני בהידור וגם זה מעלין בקדש ג"ז אינו כיון שאין הקדושה קדושה מעולה בעצמה אף על פי שהיא יפה ומהודר כמבואר למתחיל בעיון בסוגי' ר"פ בני העיר וגם לע"ד האי ספרא בצירא מכל אותן הדברים שכ' מעלתו שלא ידע לכוון הפתוחות וסתומות והניח חצי פרשה בסוף העמוד וחצי' בראש העמוד כעצתו של ט"ז בתפילין לא יצא כזה מת"י מומחה ובשגם שלא הניח למטה רק כמו ב' יודין לדעתי צריך תיקון כי אין בזה שום היכר דכמה פעמים ימצא כזה בסוף שיטה ואפי' באמצע השיטה א"א לצמצם בין תיבה לתיבה שלא ישאר כרוחב ב' יודי"ן וע"כ יתקן שיהי' עכ"פ ג' יודי"ן למטה ומ"ש מעלתו לפקפק על המצאתו של ט"ז דברי ט"ז דברי א"ח מיוסדים על אדני פז המעיין קצת בסדרי הפתוחי' והסתומים שלעולם חזינן חצי שורה העליונה כאלו נצרפה עם חצי שורה שלמטה הימנו ונעשה סתומה וא"כ הה"נ חצי התחתונה שבדף עם העליונה והוא פשוט ונכון.

פ"ב יום עש"ק ויגש תקע"ז לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רנה

שוכ"ט לי"נ הרב הגאון המפורסם כערוגת הבשם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' סענדר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק רעכניטץ יע"א:

נפשו היפה בשאלתו לחוות דעתי הקלושה בס"ת שסיימו ספר במדבר ולא הניח רק ב' שיטין בסוף העמוד ואח"כ הניח ב' שיטין בראש העמוד והתחיל ספר דברים ודעת פר"מ

דבדיעבד מיהת כשר דאע"ג דדעת הריצב"א שבתוס' ב"ב י"ג ע"ב ד"ה ומסיים מלמטה דדוקא בנביאים מותר לסיים מלמטה ולא בתורה כדי שלא יבוא לחתוך מ"מ ס"ל לפר"מ כיון שאיננו רק משום כבוד התורה אין עיכובא בדיעבד:

אומר בתשובת דבר זה כי כ"כ בגליון ש"ע שלי דעת הרשב"ץ בתשו' ח"א סי' קע"ה דאם לא שייר ד' שיטין בין ס' לספר ורק הניח כשיעור פ' פתוחה די וכן אם הניח יותר מד' שיטין כשר מדכלל האי דינא דהנחת ד' שיטין עם הך דנביאים והתם לא שייך עיכובא א"כ ה"ה דכל מאי דתני בהך ברייתא לא שייך עיכובא שוב כ' שם מסתברא דליכא קפידא בהא מילתא בין שיהיו אלו השיטין באמצע הדף או בתחלתו או בסופו או קצתן בסופו וקצתן בתחלתו דבין כך ובין כך אפי' לכתחילה שפיר דמי דמ"ש משאר פתוחות וסתומות דלא קפדינן בהכי ואע"ג דסתימתן ופתיחתן מעכבת ואין זה צריך לפנים וכ"כ בס' עמודי גולה עכ"ל וס' עמודי גולה היינו סמ"ק שנקרא כן וכ"כ בסמ"ק בסי' קנ"ה ובין חומש לחומש צריך להניח ד' שיטין חלק אפי' כשמסיים בסוף העמוד עכ"ל ומביאו הרב"י סי' רע"ג והרמב"ם ספ"ז מהל' ס"ת כ' ומניח בין כל חומש וחומש ד' שיטין וכו' שאם בא לחתוך חותך נראה שלא גרס כלל הך דמסיים בסוף ומתחיל למעלה והאי שאם בא לחתוך הוא כמו ואם בא לחתוך חותך ומלתא באפי נפשי' הוא לומר שמותר להפריד החומשין התפורין והאי שאם בא לחתוך הוא כמו שאפר כירה שר"ל ואפר כירה והרבה כמוהו אלא שצ"ע בב"ב י"ד ע"א משני ש"ס הכי קאמר שאם בא לחתוך וכו' ודלא כנ"ל:

נקטינין חומרי מתניתא דלרש"י דפי' בש"ס ומסיים למטה לא בעי שיור כלל ורמב"ן פי' בשמו שאסור להניח משום שאם רוצה לחתוך יכול לחתוך ויהי' גנאי שיהי' תחלת זה הדף משונה מחברו בהתחלת שיטותיו ומיני' למדין דס"ל דאין כאן שום גנאי עכ"פ בחתיכה תפירת החומשין זו מזו וכבר כתבתי שכן דעת הרמב"ם ועיינתי בספר התרומה וגם לא חשש להבי' הך ברייתא כלל ולשיטת ר"י בעל התוס' נמי עכ"פ מותר לסיים מלמטה בשיור שיטין כראוי וכן דעת הסמ"ק והתשב"ץ והרב"י לא הביא אלא דעתו בספרו הגדול וכן בש"ע ונ"ל דכל הגאונים הללו לא חשו להירושלמי דמייתי הריצב"א שבתוס' משום שנ"ל ראי' ברורה מהש"ס נגד הירושלמי והוא מש"ס דמנחות למ"ד ע"א דאמר רב הכותב ס"ת ובא לגמור גומר אפי' באמצע הדף ופריך מהא דתני' לא יגמור באמצע הדף כדרך שגומר בחומשין ומשני כי קאמר רב בחומשין שבס"ת והשתא אי ס"ד שבחומשין שבס"ת צריך לגמור דוקא באמצע ולא בסוף א"כ איך מוקי לדרב בחומשין שבס"ת דא"כ מאי אפי' דקאמר דמשמע לא מבעי' בסוף אע"כ אה"נ דבסוף יסיים נמי לרש"י בלא שיור ולר"י וסייעתו בשיור מיהת ודלא כהירושלמי דמייתי הריצב"א ואפשר

דהוא לא גרס אפי'. עוד יש לדקדק דבדיעבד כשר גם להריצב"א דאל"כ ה"ל למחשבינהו ספ"ק דחולין בהני מתנייתא כשר בסיום חומש פסול בסיום ס"ת והכשר בסיום ס"ת פסול בסיום חומש ונוקי הכי בסוף השיטה כשר בס"ת ופסול בחומש ובאמצע שיטה פסול בס"ת וכשר בחומש דפשוט דסיום ס"ת באמצע הדף פסול אפי' בדיעבד ויעיין למ"ד סוף ע"א ובשלמא להחולקים על ריצב"א לא קשה דה"ל למתני בפ' בא סימן גבי מתנייתא דהתם כל הכשר בסיום התורה כשר נמי בסיום חומש ויש שכשר בסיום החומש ופסול בסיום התורה די"ל לדדהו אין שום מעלה בסיום החומש ולא הוה אלא כפתוחה וסתומה דעלמא אבל להריצב"א קשה דה"ל למחשבינהו ספ"ק דחולין והנה קצת ראי' להריצב"א ממנחות למ"ד דס"ת מסיים סוף עמוד באמצע שיטה והטעם בהפוסקים שלא יאמרו שעדיין יש לכתוב ועיין בט"ז ס"סי רע"ב וקשה אכתי יטעו שכאן סיים חומש ועוד יכתוב חומש אחר אע"כ אין לסיים חומש בסוף עמוד לכתחילה מיהת וכיון דלא שכיחא לא חיישי' לטעותא שיסברו שעשה שלא כהוגן מיהו יש לפקפק אכתי יסברו שיש כאן פתוחה או סתומה ויכתוב עוד מ"מ נחזור להנ"ל דעכ"פ מוכח להריצב"א נמי בדיעבד מיהת כשר סיום חומש בסוף העמוד וכן בדין מראיות התשב"ץ דהא הך ברייתא מנביאים נמי מיירי ובנביאים לא שייך פסול וגם טעמו של מעלתו אמת הוא שאין ראי' לפסול בדיעבד מה שאינו פסול אלא משום כבוד התורה בלבד ואע"ג דמצינו קרע הבא בתוך ג' אל יתפור בפ' הקומץ (מנחות ל"א ע"ב) ופירש"י אלא יסלק היריעה והתם משום דמיגני' הוא וליכא אלא משום כבוד בעלמא י"ל שאני התם שעתה כבר הוא מיגני' וליכא כבוד משא"כ סיום שבסוף הדף עכשיו אין בו שום גנאי רק שחוששין שמא יבא מזה גנאי לתורה אם יחתוך אין נראה לפסול משום זה בדיעבד והלא יותר גנאי יהי' אם נפסול הס"ת לגמרי בעוד שהוא מכובד ולא נחתך עדיין נעמוד ונפסלנו ולא יתכן זה:

ועוד להלכה אני אומר שנהי שלכתחילה אין לנו לעשות נגד הריצב"א שבתוס' מ"מ בהגיע הסופר לסוף החומש ודחיקא לי' עלמא לא ימעט בכתב כדי שיסיים באמצע שיטה דההוא ה"ל כדיעבד דאין נכון לגנות הס"ת עתה באותיות כאלו מפני גנאי שעתיד להיות שמא יחתכנו וראי' שהרי הריווח שבין שיטה לשיטה הכל משום כבוד התורה של עכשיו הוא ואפ"ה אמרו שם למ"ד ע"א שלא ימעט הכתב בשביל כך משום ששינוי הכתב הוא גנאי ביותר כ"ש משום סיום חומש שבסוף הדף שהוא גנאי העתיד וחששא בעלמא ומכ"ש בז"הז שאין דרך לשמש כלל בחומשין העשויי' בגלילה ולעולם לא יבוא אדם לחתוך ס"ת לחומשין אפי' אם יסיים החומש בסופו ע"כ נלע"ד ברור כמו שכתבתי:

תשובה רנו

שוכ"ט לי"נ הרב הגאון המא"הג המופלג בתורה ומפורסם כערוגת הבשם גל אגוזים גן הדסים כש"ת מו"ה שלמה קלוגר נ"י רב"ד ומ"מ דק"ק בראד יע"א:

נתכבדתי יקרתו וגם עוררני עליו בלוחות שניות וידעתי כי לא לדידי צריך מר אך ענותנותו תרבני והאותיות שאלוני ע"ד ס"ת שנשתנה הדיו לאחר הכתיבה ונהפך לאדמדם מכמה סבות אי כשרה הס"ת או לא עכ"ל שאלת חכמתו כי רבה והעמק עיונו בדברים חריפים נחמדים דברי דודים:

בטוש"ע א"ח סי' ל"ב סעי' ג' דכתיבה בשאר מיני צבעונים פסול וכ' אלי' רבה סק"ה אפילו העביר עליו דיו פסולה ובמג"א שם סקל"ח בשם ס' הזכרונות דאם בתחלת הכתיבה הוכהה מראית הדיו או נהפכה לאדום אי העביר עליו קולמס הוה שלא כסדרן ומבואר דאם מתחלה הית' שחורה ושוב אח"כ נשתנה מעביר עליו קולמס להאירן ולקיימן ולא הוה שלא כסדרן והוא ממהרי"ל ות"הד וכ' מג"א משמע אם קפצה כל הדיו ולא נשאר רק חלודת הדיו בצורת אות פסול ופרי מגדים כ' אפי' נשאר רושם דיו רק שהשחור קפצה והאדום נשאר פסול וגם הקשה מ"ש בשם זכרונות דהעברת קולמס הוה רק שלא כסדרן משמע אם לא נכתב לפניו יכול להעביר עליו קולמס וק' מ"ש מנכתב בצבע ירוק והעביר עליו קולמס פסול לאלי' רבה סק"ה הנ"ל וגם האלי' רבה הוא נגד ש"ס גיטין י"ט ע"א דכ' דיו ע"ג סקרא הוה כתב וא"כ אמאי פסיל אלי' רבה אם העביר קולמס ע"ג צבע ופאר ר"מ נ"י נתקשה מ"ש דבתחלת הכתיבה הוה שלא כסדרן מראה כהה ואדמדם וא"כ כשנתקלקל אחר כך ונתאדם נמי ומ"ש מרצועות שחורות הל"מ שאם נתקלקלו אח"כ מ"מ כיון שאינן שחורות פסולות בלי ספק וה"נ מ"ש אלו דבריו נ"י:

ולברר הדברים בעזה"י אומר כי הל"מ הי' לכתוב בדיו ובמס' מגילה יליף לי' מקרא ואני כותב על הספר ובדיו וילפי' כתיבה וספר מהתם וכן פ' הקומץ וע"כ הל"מ הי' ואתא ירמי' ואסמכוה אקרא והכי איתא בירושלמי פ"ק דמגילה ומייתי ריש"ף סוף הלכ' ס"ת ושיטת ר"ת דיו דוקא יבש כאבן דיו ולא הנשפך העשוי' ממי עפצין וכדאמרי' פ' כל היד פלי קורטא דדיוטא אמנם תוס' ורוב הפוסקים חולקים וס"ל דאפילו הנשפך וגם אינו אפי' ממי עפצים נמי נכלל בלשון דיו כדאיתא בירושלמי פ"ב דגיטין הני בני מדינה ערימי' וכו' שפך עליהם דיו שאינו עפין יעיין בהגה' מיי' פ"א דתפילין אות ג' בסופו וז"ל רמב"ם שם כ' שלשתן במי קנקנתום ועפצה כשרה שהוא עומד ואינו נמחק א"כ מה מיעטה ההל"מ שיהיו כתובים למעט שאר מיני צבעונים וכו' עכ"ל וי"לד לפ"ז מ"ט אמרה ההלכה לכתוב בדיו ול"א שתהי' כתיבה שחורה כמו רצועות שחורות הל"מ

דאתי שחורות למעוטי שארי צבעונים וה"נ מ"ש דנקיט דיו וי"ל דאלו נקיט כתיבה שחורה כל שנשתנה אח"כ שוב איננו שחור ופסול ואע"ג דכל דבר שבעולם משתנה גוון באורך הימים באפס הליחה ויבשותה ועשבי שדה הירוקים נעשים כרכומי' ושערות אדם מתלבנים באפיסת ליחותם:

ופר"מ תלי' שינוי זה בשינוי דם חי שנעשה מוסק ובשר המתהפך לדבש ובמ"כ לא דמי התם מתהפך ע"י ד"א המהפכו והתם ההעדר קודם להוי' רצוני טרם שנתהפך הבשר לדבש מתעפש בתוך הדבש ונעשה עפרא בעלמא ושוב לובש צורה אחרת ופנים חדשות באו לכאן כי הראשון חלף הלך לו ובפ' אין מעמידין אמרי' דבש למאי ניחוש לי' אי לאיערובי מסרי סרי כ' ר"ן וז"ל ואחרים פרשו אי משום איערובי שדרך לערב בדבש דברים אחרים ונימוחו בתוכו וחוזרים דבש ליכא למיחש בהכי לפי שהמתערב בתוכו עד שלא נימוח מסריח ומותר וכדאמרי' בתמורה אפרוח ביצת טריפה מותר אימת קגביל לכי מסרח עפרא בעלמא הוא עכ"ל ונעלם זה ממג"א סי' ר"א סק"ג בסיום דבריו ע"ש ומה שהקשה מג"א מדם נעכר ונעשה חלב יפה תי' בחק יעקב סי' תס"ז ודברי מקור חיים שם מש"ס דכריתות גבי לחם וקלי וכרמל כבר הי' לי ויכוח אתו בזה אין כאן מקומו כי במ"כ לא צדק בזה [וע"ל בסי' קי"ד] מ"מ אין זה ענין לשינוי הגוונים מאפיס' הלחה שכך הוא בתחלת תולדת כל דבר ובכלל דיו הוא שתחלתו שחור ולכשיזקין יכהה מראיתו ויתהפך קצת כעין אדמדם ולא אדום ממש כי אין השחור נעשה אדום אבל הוכהה ונעשית כעין מראה ברוי"ן וכך הוא וסתן של רוב דיו בעולם נמצא אי הוה הל"מ כתיבה שחורה של דיו שבאורך הימים ישתנה קצת א"כ היינו דיו דאמר רחמנא:

אך כ"ז אם תחלתו שחור ממש וסופו מתקלקל קצת היינו דיו אבל אם מקלקל מתחלתו א"כ מעולם לא הגיע עדיין לשיעור דיו שהוא שחור בתחלתו וכן אם סופו נעשה אדום מה שאין דרכו של דיו להעשות ועל כרחך יש חסרון בעיקר הדיו כמו שנוהגי' עתה לעשות דיו מאבק שרפת (ווידרעאהל) והוא אדום ומתהפך לשחור בתוך מי עפצים וסוף חוזר לאדמימתו אותו לא הי' דיו מעולם וכשאר צבעוני' יחשב וס"ת כזה פסול מעיקרא אפי' מה שקראו בו בשחרוריתו כי לא נכתב בדיו ולא מטעם על העתיד להעשות כעשוי דמי וכמו שעלה בדעת הדרת מעכ"ת דלא נלע"ד דהתם פליגי בכל העומד לזרוק והעומד לשרוף והעומד לתלוש דהני כולהי מחוסרי מעשה ופליגי בי' תנאי אבל הכא הענין בטבע הוא כך ודומה לכל העתיד לטרוף כטרוף דמי משום שכבר החל הנגף המכה שסוער והולך עד שעתיד להטרף וה"נ דכוותי' כי מתחלה נעשתה הצבע באופן זה ולא מפני שעתיד אלא שכבר הוא כן ואינו מחוסר שום מעשה וע"כ פסול:

והנה הכותב בצבע ומעביר עליו דיו כשר אע"ג דבתחלה אמר ר' יוחנן בגיטין י"ט דיו ע"ג סקרא הוה כתיבה מ"מ לבסוף אמר מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה ולענין גט פסול ולענין שבת לא מחייב חטאת וא"כ ה"ה לענין סת"מ פסול מספק וכמ"ש אלי' רבה סק"ה ופרי מגדים במ"כ שגה בהשגתו בזה ואמנם דיו שהוכהה מראיתו או קצת נתאדם בתחלתו אם מוסיף עליו דיו שחור ומעביר הקולמס עליו ומצהירו נהי אם כבר כ' לפניו ושוב ממלא האות הזה בדיו הוה שלא כסדרן דהכתיבה לא הית' כתיבה כלל דהל"מ בדיו וזאת הדיו לא נגמרה מלאכתה אבל מ"מ אינו דומה לכותב בצבע דלא יועיל תערובות דיו עם צבע ומ"מ פסול הוא דלו יהי' שדיו כהה הי' בכלי והוסיף עליו דיו שחור נתקן ונתכשרה ומה לי בכלי או ע"ג קלף מצא מין את מינו וניער להכשירה וליכא אלא משום שלא כסדרן אבל אי הוסיף עליו דיו טרם שכ' לפניו כשר ולק"מ ק' פרמ"ג בזה ג"כ:

והנה דיו מעולה שאחר שנתישנה נשתנה והתחילה להיות כהה ולקפוץ מן הקלף ורוצה להעביר עליו קולמס מתיר מהרי"ל כיון דעדיין כשר הוא ואינו עושה עתה אלא להחזיקו שפיר דמי דדומה למחיצה ע"ג מחיצה ול"ד לכותב כתב ע"ג כתב לכן לא הבאתי ראי' משם אלו דבריו ז"ל בתשו' סי' קכ"ז וכוונתו במחיצה ע"ג מחיצה בעירובין כ"ה דמחיצה תחתונה עיקר ומש"ה אינו קונה בנכסי הגר ומ"מ לענין שבת אם אח"כ נבלעו מחיצות התחתונות מתכשרות בעליונות וה"נ כיון שהתחתון כשר הוה דיו עליונה כמאן דליתא ולא מיחשב שלא כסדרן ומ"מ מצטרפי אהדדי שאם שוב באורך הימים הית' התחתונה מקולקלת מתכשרת בעליונה וכ' שלא רצה להביא ראי' מכתב ע"ג כתב דלא דמי לדיו ע"ג סיקרא הכא תחתונה כשרה ולא לדיו ע"ג דיו דהכא עכ"פ הוכהה מראיתה אבל ממחיצה ע"ג מחיצה ס"ל ראי' שפיר ובת"הד סימן מ"ח כ' נמי האי דינא ומייתי ראי' מתוס' גיטין י"ט ע"א ומדלא אשכחו תוס' פירוקא לקושייתם אלא בכתב התחתון שלא לשמה ולא כ' בהוכהה מראיתה אלא ש"מ ס"ל דדמי למחיצה ע"ג מחיצה ול"ד לדיו ע"ג סיקרא:

ומ"ש פרי מגדים דלמה לי' למג"א למימר דנשאר חלודה הא אפי' נשאר אודם נמי פסול אין הכוונה שהיא עצמה מתאדמת מחמת יושנה שזה הי' כשר כמ"ש לעיל אך לפעמים באורך הימים מתגרר הדיו ובתחתוניות שוכן [הווידרעאהל] לבדו וכשקופצת הדיו נשאר האי אודם לבדו וזה בודאי פסול שכבר הופרש גוף ועיקר הדיו והובדלו זה מזה:

וראיתי להדרת פר"מ נ"י דנחית בי' טפי בעניני חציצה ובמ"בם חוצץ לפע"ד לא נ"ל כלל דחזותא כי האי תחוץ ומ"מ אי חוצץ הרי מינו שאינו כשר לאותו דבר חוצץ טפי מאינו מינו דקיי"ל דמינו מחריב בי' שאינו מינו לא מחריב בי' עיין ריש מס' זבחים ומ"בם אינו חוצץ היינו כששניהם כשרים בשוה אבל מינו שאינו כשר מגרע גרע מא"מ:

היוצא מדברינו הס"ת הנ"ל אם השינוי לאדמומי' מחמת יושן וכדרכו של דיו הרי היא כשר שהרי נכתב בדיו וטוב להעבירו בקולמס כדי לקיימו ימים רבים יותר כנ"ל וקרוב לודאי אפי' בשמות הקדושים מותר כדיו ע"ג דיו דאין כאן מחיקה אבל אי נשתנה לאודם ממש מה שאין כן וסתו של סתם דיו או אפילו רק לאדמומית רק שנשתנה מיד מהר שנראה שאינו מחמת יושן אלא שנעשית הדיו ע"י המצאה חדשה מסממנים אחרים הרי הוא פסול מעיקרא ואסור להעביר על השמות שאינם נמחקים דהוה כדיו ע"ג סיקרא דמוחק התחתון ולענין קדושת השם אין חילוק אפי' נכתב בכל צבע אסור למוחקו דהתם לא כתיב וכתבתם דנילף כתיבה בדיו אלא לא תעשון כן לה' אלקיכם וע"ז הנכתב' בכל צבע מ"ע ואבדתם וממילא לא תעשון כן לה' אלקיכם ובסת"מ לא כשר משום דבעי קדושת כתיבה וקדושת כתיבה לא הוה אלא בדיו דילפי' מואני כותב בספר בדיו והוא פשוט וא"כ לענ"ד אין תקנה לאותו ס"ת:

ועתה אבוא קצת על דברי חריפתו ומתק דבשו במטה עוז אשר ביד פר"מ מ"ש דהוכהה מראיתו בסופו הוה כגרדומי תכלת דכשרים לפי הנ"ל לא צריכי לזה ויפה דחה הרב שכנגדו דהרי הכא בקדושה עסקי' וגרדומי' תשמישי קדושה פסולים כגרדומי רצועות כמבואר פ' הקומץ:

ופר"מ דחה דהלא בשאר צבעוני נמי קדוש בקדושת השם דהרי מצילין מפני הדליקה כבר כתבתי קדושת השם דלא כתיב כתיבה מלתא אחריתי וקדושת וכתבתם או ועתה כתבו לכם מילת' אחריתי היא ואין אדם יי"ח תפילין ומזוזות או של ועתה כתבו לכם השירה הזאת בשארי צבעונים והוא קדושה בפ"ע ואין גרדומים כשרים בזה:

ומה שהקשה הרב ההוא מ"ש דלא מכשרי' גרדומי' שופר ולולב דמכשירי מצוה נינהו אי קושיתו מגרדומי תכלת לק"מ דתכלת היא גופי' מצוה שהרי בעי עשיי' לשמה ואפי' למ"ד לאו חובת טלית הוא מ"מ מדבעי עשיי' לשמה הוה מצוה בעצמו וכיון שהוכשר תו לא פקע שם מצוה מיני' משום פחת שיעורי' ואה"נ אם נפחת החוט וכשר ושוב מתיר הציצית וחוזר ותולה בבגד דהוה עשייה חדשה לא מתכשר הגרדים ההוא משא"כ כ"ז שהוא עדיין במצותו הראשונה וכל זה בתכלת שנתלה בבגד לשמה משא"כ שופר ולולב שאין גופן מצות אלא הלקיחה בלולב ושמיעה בקול שופר וכל לקיחה ולקיחה וטוט

וטוט מצוה בפ"ע היא לא שייך לאכשורי גרדומי' דהתחלה הוא ולא גרדומי' ופשוט אך ק' הרב עצומה מגרדומי איזוב דדומה ממש ללולב ושופר ואפ"ה כשר וצ"ע מ"ש מלולב ושופר ואולי שאני שיורי טהרה דטפי עדיף כדקיי"ל בנט"י פכ"ה ובטש"ע א"ח ס"סי ק"ס והש"ס פ' הקומץ לא בא אלא להשוות רצועות לתכלת ודחי תשמישי קדושה שאני אבל לאיזוב לא דמי דהתם שיורי טהרה נינהו ומי שדעתו רחבה מדעתינו ישמיענו תי' הגון ונקבל באהבה:

שוב כ' פר"מ דבר חרוץ ושנון דבפ' הניזקין ה"ל למימר דס"ת כבר נתיישן והוכהה מראי' הדיו דהשתא א"נ מעביר קולמוס על האזכרות ומקדש אותם מ"מ כיון דלעולם לא נכשר ס"ת הלז א"כ השתא הוה תחלתו ופסול כיון שהוכהה מראיתו משא"כ אי הוה האזכרות לשמן מה שעתה הוכהה מראי' כשר כיון שמתחלה הי' בכשרות הנה זהו לפי סברתו דהוא מטעם גרדומי' יש לחלק אי הי' כשר פ"א או אם עכשיו הוא תחלת עשייתו אמנם לפי דעתינו כל שנכתב בדיו כשר אעפ"י שדרכו להיות מראה כהה אמנם גם לפי דבריו הוצק חן בשפתותיו לחדודי אבל להעמיד דין על זה וכי יעלה על הדעת הסופר השהה שכרו עד שנתיישן כ"כ שכבר נשתנה הדיו ועוד שהי' מסופק ס"ת ביד מי וכי ס"ד שהסופר השהה הספר בידו כ"כ זמן רב משו"ה לא עלה כן ע"ד המקשן והתרצן עדיפא מיני' משני האמת דהוה מנומר. תו כתב דאין קפידא בדיו שחור לענין כסדרן כיון שאינו מגוף המצוה כמו שאין קפידא בנתינת הפרשיות לתוך הבתים שיתנם כסדרן ובכתי' יד קודם ראש תמהתי על פה קדוש יאמר דבר זה הלא כסדרן נפקא לן מוהי' בהווייתן יהי' בברכו' ר"פ הי' קורא ובמגלה ר"פ הקורא למפרע ובסוטה פ' אלו נאמרי' והיינו בהוייתן כמו שהיו בתחלת נתינתן מאת נותן התורה ית"ש שכתבן כסדר פסוק אחר פסוק דשמע קודם לוהי' וקדש קודם לכל ובאותה הוי' צריכה שתהי' לעולם והמשנה מאותה ההוויי' שינה סדרן ומעתה י"ל אפי' כתב בצבע כסדרן והעביר קולמס דיו שלא כסדרן איננו בהוויי' הראשונה שס"ת שכ' מרע"ה הי' בדיו כסדרן ואפי' ס"ת שלמעלה שקדם לעולם שממנו העתיק מרע"ה ס"ת שלו כמ"ש רמב"ן בהקדמת חומש גם אותו נכתב באש שחורה ע"ג אש לבנה כדאי' בירושלמי דשקלים וא"כ צריך להיות בהוויי' ראשונה אבל סידור פרשיות בתוך הבתים היכן רמיזא שהי' כן הוויי' מעולם שנאמר עליו בהוויתן יהי' ומכ"ש בהקדמת יד לראש ע"כ לא ירדתי לעומק דעתו הגדולה בזה ומ"מ בעיקר הדין אין חוצץ בינינו כמ"ש לעיל ומאפס הפנאי אסתגר בהא ולימים הבאים אי"ה אעיין במאי דבדק לן עוד ועם האדון הסליחה עוד ינוב בשיבה טובה דשן ורענן יהי' כנפשו היקרה ונפש א"נ דש"ת:

פ"ב נגהי ליום ד' תמוז תקצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רנז

חתימה טובה ושמחת החג מרובה לי"נ תלמידי הרב המופלג כבוד מו"ה פנחס ליב נ"י אב"ד דק"ק שליינק יע"א:

נועם מכתבך הגיעני ע"ד ס"ת שנפסלו ב' עמודים מב' יריעו' שהם בנות ג' ג' עמודים והסופר רוצה לתקן יריעה א' בת ד' עמודים ולהשאיר ב' עמודים הישני' ונסתפקת אם כדי שלא להביא ב' עמודים כשרים לידי גניזה מיחשב כדיעבד דמכשר הט"ז בשם הסמ"ג יריע' בת ב' עמודים בסי' רע"ב. יפה הבאת ראי' מהא דמס' סופרי' הובא בש"ע סי' ר"פ דס"ת שבלה ממנו יריעה א' צריך לחדש ג' יריעות מכתב א' דלא להוי כמנומר וגם שם כ' ט"ז דבדיעבד כשר ואי ס"ד דגניזה חשוב כדיעבד א"כ לא משכחת להאי דינא כלל דלעולם מביאים ב' יריעות כשרות לגניזה:

ולא תיקשי ממ"ש חלקת מחוקק והב"ש בא"ע סי' קכ"ה סעי' וי"ו דבגט אין להפריד הדבוקי' משום דמיחשב לכתחלה משא"כ תפילין דטעונין גניזה מיחשב כדיעבד התם ס' פלוגתא היא דאיכא דס"ל דה"ל חק תוכות ולכתחלה חיישי' להו משא"כ לגנוז שמות הקדושי' סמכי' ארוב הפוסקי' דלא הוה חק תוכו' כי היכי דלא לגנוז ספרי קדושי' משא"כ בהנך דידן דלא מספיקא אתאינן עלה אלא כך תקנו חכמים מעיקרא דלכתחלה יתחדש ג' יריעות מכתב א' או דלא למיעבד יריעה בת ג' עמודים ובהא י"ל כל שלא אידבקו יריעות אהדדי ונעשה ס"ת שלם לא מקרי דיעבד:

ומ"ש דהך דסי' ר"פ לא נהגו כן להחליף ג' יריעות משום פסול יריעה א' לא ראינו אינו ראיה במידי דלא שכיחא כולי האי ואולי נמי אשמת הסופרים היא ועוד י"ל דלא אמרו אלא ביריעה שבלה דכבר קש לה ונזדקן הס"ת א"כ אם יכתוב כ' חדש ה"ל מנומר משא"כ פסול אחר שאינה מחמת זקנה אפשר דאין קפידא להחליף ג' יריעות משו"ה לא נהגו כן:

והנה מלשון כל הראשונים שכ' בנמצא פסול בשם שאינו נמחק צריך להחליף היריעה ולא אמרו דסגי בחליפת אותו העמוד וגם לא אמרו דצריך להחליף ג' יריעות ש"מ כנ"ל:

פ"ב נגהי ליום ד' ז' תשרי תקעה"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רנח

שוכ"ט לידידי הרב המופלג בתורה הדיין המצויין כבוד מהו' שלמה גנץ פריד נ"י יושב בשבת תחכמוני עדני העצני בק"ק אונגוואהר יע"א:

יקרתו הגיעני נידון ספרי תורה שנכתבו החתי"ן כדינו שני זיינין וחטוטרות ע"ג כשיטת ר"ת ומקל בשמאל כשיטת רש"י אך איזה מהם אשר הרחיבם הסופר רחב מאוד אשר לא כדת וכ' מג"א סי' ל"ו סק"ג בשם ס' יראים דחת"ין בתמונת ב' זיינין פסולים כשהרחיבם אך אם עשאם בגג רחב כתמונת רש"י כשר כן העלה מג"א ומעתה נפשו בשאלת חכם אם מותר לגרוד הח"תין ולעשותן בגג רחב כשיטת רש"י ואז מותר להמשיכן ונסתפק מעלתו אם לא הוה כתרתי דסתרי אהדדי כיון דכל הס"ת נכתב כשיטת ר"ת והני החי"תן יהיו נכתבים כשיטת רש"י ומשמע דהא פשיטא למעלתו דכתיבת האות עצמו במקום המחק ליכא לספוקי דשרי דכיון דהני חי"תן פסולים גם לר"ת כיון שהרחיבם וא"כ במה שכתב חי"ת אחרת במקומו ליכא הורדה מקדושה דהרי הי' אות פסול לכ"ע ועכשיו נעשה כשר עכ"פ לשיטת רש"י ולא מספקא להו אלא משום תרתי דסתרי אהדדי:

ולפע"ד נראה איפכא משום תרתי דסתרי ליכא אך משום הורדה מקדושה איכא למיחש כאשר אבאר אי"ה הנה בב"י בא"ח סי' ל"ו כ' להדי' דסופרי ספרדיים כותבין כל החתי"ן בגג רחב כשיטת רש"י לבר מחי"ת דוחרה אף ה' אותה כותבי' בחטוטרו' כר"ת ע"ש ולפענ"ד נ"ל טעמיי' דהני סופרים משום דבהאי קרא וחרה ועצר פקר אחאב ואמר קללתי' דמשה לא מקיים וכו' עיין סנהדרין קי"ג ע"א ואמנם רש"י פי' בפ' האזינו בפסוק ואמרתי חי אנכי לעולם וז"ל כי אשא אל שמים ידי מקום שכינתי והי' בידי לפרע מכם אבל אמרתי חי אנכי לעולם איני ממהר לפרוע לפי שיש שהות בדבר אני חי לעולם וכו' ע"ש הנה בזה מיושב פקרותו של אחאב ע"כ במקום וחרה אף ה' ועצר נוהגים לכתוב חטוטרות בחי"ת אליבא דכ"ע לרמוז על חי הוא ברומו של עולם דעל זה מרמז החטוטרת כדאיתא בפ' הקומץ ויבואר לקמן אי"ה ורמזו כאן טפי לומר שלא יתפקר אדם אם לא נעשה פתגם הרעה מהרה כי חי הוא ית"ש ברומו של עולם ויש לו שהות להפרע כנלענ"ד טעם הסופרים ההמה מ"מ מבואר שאין כאן משום תרתי דסתרי שהרי כל החתי"ן נכתבים כדעת רש"י לבר מזו:

וטעמא דלא סתרי אהדדי משום דכ' בס' יראים דמייתי מג"א דיעשה כשניהם כרש"י ור"ת ואין בתוספת זה קלקול אות עכ"ל משמע דרש"י מודה לר"ת ואין כאן סתירה אלא שכבר עמדו ע"ז רבים וכן שלמים איך שלא תהי' שינוי אות צורת החי"ת דר"ת לשיטת רש"י:

והנה המהרי"ק בשרש ע"א הוכיח במישור מסוגי' דמנחו' פ' הקומץ מדקאמר חזינא לספרא דווקנא דחטרי' לגגי' דחי"ת ותלי' לכרעא דה"י משמע בדיעבד אין קפידא וכן הוכיח מסוגי' דגיטין פ"ה ע"ב ולא לכתוב למחך דמשמע כי חוכא ובתוס' שם ד"ה

ולורכי' משמע להדי' דשארי ההי"ן אין קפידא בהן בדיעבד אע"ג דלא עביד כספרא דווקנא אמנם בהריב"ש סימן ק"כ מוכיח דפסול אפי' בדיעבד מדאמרי' פ' הבונה וכתבתם כתיבה תמה שלא יעשה חתי"ן ההי"ן וההי"ן חתי"ן ומגט אין ראי' דלא בעי כתיבה תמה אבל הך דספרא דווקנא מעכב בספר תורה ובלאה"נ ק' מסברא אמהרי"ק א"כ אפילו בשטרי הדיוטות ובגיטין במה יודע איפה בקריאה איזהו ח' ואיזהו ה' האמת המדקדק בלשון מהרי"ק בסוף השורש ההוא יבין דעתו לחלק בין ה' כחי"ת ממש בגג וב' דפנות שלימות זהו פסול ומזה מיירי בפ' הבונה אמנם אם הה"י עשוי' דופן ימין שלימה ופס א' בשמאל והפס ההוא דבוק למעלה בדיבוק בעלמא בקו קצר זהו כשר בס"ת ובגיטין לבר למהך ובזה נזהרים ספרא דווקנא ולק"מ הנ"ל מ"מ דוחק גדול והמצאה בעלמא שלא נזכר בש"ס:

הגם שאני עני איני כדי להכריע כבר כתבתי בתשובה אחרת מה שנלע"ד בזה נהי ספרא דווקנא בס' תורה עפ"י הל"מ דברו וכמבואר פ' הבונה שלא יעשה חתי"ן ההי"ן מכל מקום בטבע כתיבת אשורית שיהיו חיתי"ן וההי"ן שווין אלא כל כותב אגרת רשות ושטרי הדיוטות יחוש לעצמו לסימן האות והכותב חתי"ן בגג רחב אותו כותב אגרתו ההי"ן תלויין והמחבר ההי"ן במכתביו אותו מסמן החי"ת בחטוטרת של גמל או בחוטרא מקל בשמאל וזהו בטבעי כתב אשורית וכן מצינו בכמה לשונות שיש אותיות שוות וניכרים ע"י סימן נקודה א' על גבם וכיוצא בזה ואתי ספרא דווקנא וגילו לנו הלל"מ שבס' תורה צריך לעשות גם שניהם חוטרא דח' ותליי' דהא אע"ג דלסימנא הוי סגי בחד מנהון מ"מ הכא בעי' תרתי משום חי הוא ברומו של עולם ומשום פתח לבעלי תשובה ואי שינה פסול ומשו"ה הוצרך לומר בגיטין פ"ה ע"ב דלא לכתוב למחך פי' בגט שכותב כל ההי"ן בדפנות שלימות כתמונות חית ומסמן החיתן בחטוטרות או חוטרא אפ"ה למהך יתלה ההא משום דבעלמא עושין כן חתין יש לחוש לערעור דמחזי כלמחך:

ואחרי הוצעה זו אומר דבין לרש"י ובין לר"ת שניהם הוה צורת סימן לחית בין שיעשה כמין חוטר' כרש"י או כחטוטרת לר"ת הכל הוה תמונת חי"ת בשטרי הדיוטות לסימנא אך פליגי בהא דבעי' לרמז חי הוא ברומו של עולם לרש"י זה הרמז דוקא בחוטרא ומקל בשמאל אבל אי בחטוטרת ושני זיין נהי דצורת חית הוה מ"מ עדיין לא יי"ח הרמז חי הוא ברומו של עולם ולר"ת בהיפך מודה הוא דחית בגג רחב וחוטרא בשמאל הוה תמונת חית בעלמא אבל עדיין לא נרמז חי הוא ברומו של עולם נמצא כשכותב חית בחטוטרת וגם מקל יוצא ידי שניהם ואין כאן סתירה כלל:

אך למחוק החית שנכתבה כצורת ר"ת ולכתוב צורת רש"י במקומה צל"ע לכאורה נהי מג"א כ' דחית דר"ת א"א להרחיב משא"כ דרש"י אמנם אלי' רבה בשם תי"ט בספרו מלבושי י"ט כ' בהיפך דחית דר"ת אין הפסד בהרחבה דעכ"פ ב' זיינין קיימים לפנינו ומה בכך שהחטוטרת רחבה ונסבה למעלה עכ"פ למטה עומדים ב' זיינין לפנינו משא"כ לרש"י עכ"פ בעי' גג שיעור ב' זיינין ואם הוא רחב אין כאן שיעור ב' זיינין ופסול:

נמצא לפי דברי מלבושי י"ט החית שלפנינו כשרה לר"ת ואנו מוחקים ועושי' רחבה כשיטת רש"י שפסולה שאין כאן שיעור ב' זיינין ואע"ג דמ"ש דבעי' לרש"י שיעור ב' זיינין יצא לו ליישב ק' תוס' אפירש"י מפ' הבונה דעשאה ב' זיינין משו"ה צריכי' לחדש לרש"י בעי' שיעור ב' זיינין ולפמש"ל דרש"י מודה בעיקר צורת החית וא"כ בלא"ה לק"מ מפ' הבונה די"ל דמיירי בעושה חית עם חטוטרת ועשאה ב' זיינין אין הכרח דבעי' לרש"י שיעו' ב' זיינין וחית רחבה כשרה לרש"י מ"מ בהא לא פליגנא עלי' דגם לר"ת אפשר דכשר חית רחבה דהרי ב' זיינין קיימין נמצא אנו מוחקי' חית כשרה לר"ת וכותבים במקומה חית בלי חטוטרת דלר"ת אין בזה רמז לחי הוא ברומו של עולם ופסול ואם נניח החיתן כמות שהן הרי פסול לדעת מג"א ע"כ אם יש ס"ת אחר לא יקראו בזה ובשעת הדחק אם אין ס"ת אחר יש לסמוך על מלבושי י"ט לקרות בזה ואם אפשר לקדור החית עם איזה אותיות או תיבות שלפני' עד השם ויטלו מטלית ויכתבו כשיטת רש"י חית רחבה כי לפענ"ד אין צריך שיעור ב' זיינין לרש"י וסתירה אין כאן אזי טוב הוא לפענ"ד הכ"ד א"נ:

פ"ב נגהי ליום ה' ז"כ תשרי תקצ"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רנט

את חג המצות יחוג בדיצות י"נ הרב החרוץ המופלג כבוד מו"ה יוסף יואל נ' דיין בק"ק טארניפאל יע"א:

נ"ה הגיעני ע"ד סופר שהגיה ס"ת ונפל טיפת דיו על השם באופן שנוהגים עתה לקדור השם עם איזה תיבות עמו וגונזים כמבואר בס' בני יונה ונסתפק אם מותר לכתוב השם על המטלית מפני שראה באיזה אחרונים שאוסרים הנה בתשו' זכרון יוסף סי"ד כ' שכ"כ בס' חינוך ב"י ובס' חינוך ב"י בסי' ע"ב כ' סתם אין לכתוב על טלאי בלי שום טעם וראיה ובסי' ע"ז כ' ששמע כן מסופרים שאומרים נוהגים לקדור ולא נהגו לכתוב שם על הטלאי וטעמם לא נודע והוא ז"ל נגרר אחריהם ובזכרון יוסף נמשך אחריו ובמ"כ נעלם מהם דברי ש"ך סי' רע"ה שכ' לתרץ מ"ש רמ"א שאין לקדר השם שלא לעשות נקבים ביריעה א"א לפרש לאפוקי קולף השם דהרי פשיטא דהוה בזיון טפי מקדירה

אע"כ לאפוקי שם שהי' על המטלית שאם צריך לתיקון הס"ת מותר להסיר המטלית ע"ש הרי מבואר דפשיטא לי' לש"ך דמותר לכתוב שם על המטלית והס"ת כשר אע"ג דמ"ש דרמ"א נתכוון לכך אינו מוכרח אלא לפי סברתו דאסור לקלוף השם ומג"א סימן ל"ב סקכ"ו כ' בשם ר"י הלוי דמותר לקלוף ע"ש א"כ אין הכרח להש"ך מהש"ך דרמ"א יסבור דמותר לכתוב על הטלאי מ"מ חזי' דפשיטא ליה להש"ך כן ולא מצינו חולק עליו ובמק"א כתבתי [ע"ל בסימן שאח"ז] דהיתר לקלוף תלי' בפלוגת' רש"י ותוס' ב"ב כ"א ע"ב בסופר מתא פירש"י אכותב ס"ת קאי ותוס' הקשו הא אפשר להגיה ולתקן ע"ש וק' אם ימצא טעות בשם מה יעשה אם יקדור ויטלה מטלית הרי עכ"פ נפסד שיווי ס"ת דאינו שוה כ"כ כמו שהיה שוה אם לא הי' מטלית אע"כ ס"ל יכול לקלוף ורש"י ס"ל אסור לקלוף ואין כאן מקומו מכל מקום מוכרח דמותר לכתוב על הטלאי והא דפ' הניזקין ס"ת שאין אזכרות לשמה אינה שוה כלום התם לקלוף כל האזכרות הוה מנומר אבל סופר מתא שקלקל ומצא בו איזה טעות אינו מנומר בשביל זה ומעלתו כ' בשם ס' נטע שעשועים דמייתי ראיה דאסור לכתוב על הטלאי מדלא הזכירו במנחות אלא תולי' או כותבין על המחק או גרר אבל טלאי לא הוזכר ש"מ אסור לכתוב על הטלאי כ"כ מעלתו בשם אותו המחבר ספר זה לא נמצא כאן ותמהתי אם יצא זה מפי הרב המחבר דהרי התם במנחות לא מיירי שהשם נכתב בטעות וקודרים אותו אלא ששכח לכתוב השם וכ' איזה תיבות לפניו ופליגי אי יתלה השם בין השיטין או ימחוק תיבה ויכתוב השם על אותו המחק או גרר וטלאי מאן דכר שמי' התם ודבריו תמוהים ע"כ אין לנו אלא פשיטתו של ש"כ לכתוב על הטלאי.

פ"ב יום ה' ו' ניסן תקצ"ט לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רס

שלום רב לידידי הרב הגדול המופלג ומופלא בתורה כבוד מו"ה יעקב נ' ויילר אבדק"ק ביטש יע"א:

לרוב הנחוץ אבוא בקצרה ע"ד ס"ת שסיים העמוד בוידבר ה' והניח ב' שיטין פנוי והתחיל עמוד שלאחריו אל משה לאמור זאת אשר ללוים הנה פשוט דה"ל הניח פרשה במקום שאין פרשה שפסול בלא תיקון ומיהו כבר נהגו כל סופרי דוקנא בזמנינו לתקן וכאשר העיד הגאון בספר בני יונה בקיצור ובארוך ר"סי רע"ה ובפ' זו בנידון דידן אין בה שום שם ויתוקן בנקל:

ומעלתו האריך מ"ש בטעם קפידא דפרשיות הנה פשוט דאיכא נפקותא לדינא יעיין פסחים וי"ו ע"ב רש"י ד"ה בתרי ענינא וכו' בחד ענינא וכו' וע"ש ובשבועו' ז' ע"א

פירש"י ותוס' ד"ה א' לכלל וכו' ע"ש ועוד מי יבוא בסוד ה' ויעיין פירש"י ריש פ' ויקרא מה היו הפסקו' משמשו' ליתן ריווח בין הדבקים להתבונן כו' ולא כמ"ש מעלתו שכך ניתנ' פרשיות פרשיות מהר סיני לא כן דאפי' למ"ד מגלה מגלה ניתנה היינו כל פרשיו' הקרבנו' נקרא מגלה א' ויש בה כמה פרשיו' וש"ס ס"פ הניזקין מפרש מגלת ספר כתוב עלי היינו מגלת בראשית ויש בה כמה וכמה פרשיו' ונקרא מגלה א':

ומ"ש לא מצינו פיסקא באמצע פסוק כ"א בפ' פנחס דמייתי ליה מג"א ר"סי קל"ח תימה לי והאיכא בפ' וישלח ומייתי ליה ש"ס מגלה כ"ה ע"ב ורש"י שם ד"ה אל תתרגם אלא אחרון וכו' יע"ש ועוד בפ' דברים מאילת ומעציון גבר ונפן ונעבור וכו':

ובמ"ש עוד דלא מצינו פסיק בין ב' תיבו' הנה אם נדון לא תרצח לא תנאף ולא תגנוב כל א' כפסוק בפ"ע כמו שקורין בצבור לכוון עשרה דברות מכוונות כמו שנאמרו בסיני הרי ג' פסוקי בני ב' תיבות ואם נידון שלשתן כפסוק א' כמו שקורין ביחיד הרי ג' פסקיות באמצעיו פסוקי' זא"ז בפ' יתרו ובואתחנן:

ויעיין תוס' פסחי' קי"ז ע"א מ"ש שלא יתכן שיהיה המזמור ב' פסוקי' ר"ל מזמור בתהלי' דוקא אבל פרשה בעלמא אפילו חצי פסוק מצינו כדלעיל ופ' וביום השבת ב' פסוקי ג"כ ודפסוק א' מצינו בש"ס מגלה כ"ד ע"א כי כה אמר ה' חנם נמכרתם וכו' יע"ש ומ"ש דאין מובן לסיים וידבר ה' יותר הו"ל למימר אין מובן להתחיל אל משה לאמר אבל לסיים וידבר ה' אינו רחוק כמו שמסיים פ' נשא וידבר אליו. מ"ש מעלתו שאין להפסיק פרשה אם לא שייסמנו באותו מעמד הנה סוף פ' ויגש ותחלת פ' ויחי אין כאן לא פתוחה ולא סתומה כפירש"י שם. ומ"ש מעלתו מסוגי' דברכו' י"ב ע"ב לסוגי' דמגלה כ"ב ע"א כל פסוקא דלא פסקי' משה וכו' אין הדמיונו' שווים דכל פסוקא לא פסקינין אפילו לשעה א' ורגע א' וצערו של ר"ח קרא יוכיח דלא התירו לו אלא לתשב"ר כמבואר במגלה שם משא"כ פיסוק פרשה לפי שעה הותרה ולא נאסר אלא לקבוע כן לעולם כמו שהיה רוצה לקבוע בק"ש קצת בפ' בלק לקיום עולם כן ויש כאן עיון הדק היטב במ"ש הרשב"א בחי' ברכות י"ד ע"ב ד"ה אר"פ קסבר במערבא וכו' ואין מקום להאריך:

ואודות שם הקדוש אלקיכם טעה הסופר וכ' אלקינו אי שרי לקלוף נו ולכתוב בם במקומו הנה בעיקר הדין קליפת השם שכ' רשב"ש מובא בבדק הבית בטוי"ד ס"סי רע"ו שהוא ז"ל איננו מסכים עם הקולפי' כי שמא ע"י כך יקרע הקלף והוה מחיקה או שמא הדיו נכנסה מעיקרא בתוך עובי הקלף וכשקולפו נשאר חצי השם בעובי תחת הקלף וחציו במה שקולף ומכל מקום כ' שלא מחה בסופרים ואמנם ש"כ סי' ער"ה סק"ג אוסר בסתם מ"מ בסמ"ק התיר להדי' ואחר אחרון אני בא שכן התיר מג"א בפשיטות בסי' ל"ב

סקכ"ו בסופו ושכן מוכח בתוס' עירוכין וי"ו ע"א אלא שיהי' נזהר שלא לכתוב תיבה אחרת במקום שהיה השם כתוב כי השם קידש כל עובי מקומו וצריך לכתוב שם הקדוש אחר במקומו ואני הבאתי ראי' ברורה מתוס' ב"ב כ"א ע"ב ד"ה סופר מתא וכו' שכתבו דאין זה פסידא דלא הדר דיכולי' להגי' וק' הא אם טעה בשם הקודש אינו יכול להגיה ואפי' יקדור השם וישאר מקומו נקוב או אפי' טולה עליו מטלית מ"מ הוה פסידא דלא הדר דודאי אין ס"ת שוה כ"כ כמו שהיה בלי מטלית אע"כ יכול לקלוף השם ואע"ג דאמרי' פ' הנזקין כל ס"ת שאין אזכרות נכתבות לשמן אינו שוה כלום אע"ג דיכול לקלוף ז"א דלקלוף כל האזכרות בודאי ה"ל כמנומר שהרי כולם נכתבו שלא לשמן אבל לעולם אם מקרה אירע בשם א' וכדומה יכול לקלוף:

אך י"ל רש"י חולק מדמפרש סופר מתא כותב וכו' ולא פי' כהתוס' משמע דס"ל ס"ת אין לו תקנה בקליפ' ומי יכנוס ראשו לכתחלה להקל בשם הקדוש ומ"מ אין בידינו כח למחות בהסופרים הנוהגי' כן כיון דמרא דשמעתא הוא הרשב"ש והוא כ' שלא מיחה:

איברא כל זה בעצם השם ית"ש אבל הנטפל מאחריו הנה כ' הגאון מו"ה טיאה ז"ל הובא בס' נ"בי ח"א חי"ד סי' ע"ו דהוא רק דרבנן וא"כ החששו' הנ"ל שמא יבוא לידי מחיקה או לידי חילוק השם בעביו הוה רק ספיקא דרבנן ולקולא ובזה הסכים עמו הגאון המחבר שהוא רק דרבנן ולפע"ד הדעת נותן כן דהא עיקר הלאו נפקא לן מקרא ואבדתם את שמם מן המקום ההוא במחיקת השם והדבר פשוט אם מוחק שם הנטפל לע"ז ועצם שם ע"ז נשאר במקומו לא עשה ולא כלום ואם מחק עצם שם ע"ז והשאיר הנטפל הרי קיים מצותו של ואבדתם את שמם וכיון דכתי' לא תעשון כן לה' אלקיכם משמע דאעצם השם קאי ולא על הנטפל וא"כ מה שאסרו ז"ל מחיקת הנטפל הוא רק הרחקה דרבנן:

ונ"ל דסמכו זה אהא דתנינן רפ"ב דשבועו' א' הנכנס לעזרה ואחד הנכנס לתוספת העזרה פי' דחייב כרת הנכנס לתוספת עזרה כמו שנכנס לעזרה עצמה ובקרא ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן וגו' והוא אזהרה לנותץ אבן מהמקדש וה"ה אבן מן תוספת עזרה וכתיב לא תעשון כן לה' אלקיכם א"כ לכאורה תוספת השם כמוה אלא מ"מ איננו דאורייתא ממש משום דיש לחלק בין תוספת עזרה לנטפל השם דתוספת העזרה אחרי שהוסיפוהו הרי הוא עצמו כעזרה בכל הלכותיו ואוכלין שם קדשים ושוחטים שם קדשים קלים משו"ה דין הוא שיחייב הנכנס שם משא"כ הנטפל להשם לא יעשה ממנו עצם השם לעולם רק כינוי אלקים שלנו או שלכם ומ"מ אסמכוהו רבנן אהאי וגזרו שלא למוחקו מ"מ כיון דמדרבנן בעלמא הוא אפשר להתיר קליפה מטעם שכ' הגאון מו"ה טיאה ז"ל הנ"ל:

אך הגאון המחבר נ"בי נהי שהודה לו במקצת דמשום איסור מחיק' ליכא מ"מ המצי' הגאון ז"ל דאית ביה בזיון טפי מקליפ' השם עצמו כי בשם עצמו אם קלפוהו ולא נמחק ונשבר ונחלק ע"י קליפתו הרי בקדושתו בכל מקום שהוא משא"כ בהנטפל ורוצה לומר דה"ל הורדה מקדושה שמתחילה היה נטפל להשם ועכשיו ע"י הקליפה הורד מכבוד קדושתו ודבר גדול דבר הנ"בי ז"ל:

איברא חזינא א' קדוש מדבר הגאון בני יונה מי כמוהו מורה כ' שלדעתו מה שאמרו הנטפל להשם היינו שראוי להיות כן כגון שראוי לכתוב באותו מקום אלקינו ואירע שום קלקול בנו של אלקינו וצריך מחיקה אותו אסור למוחקו שכבר קדשו השם אבל אם הנטפל נכתב בטעות ואיננו שייך להשם והסופר טעה אע"ג שקדשו במחשבתו הו"ל כמקדיש פסולים לגבי מזבח ולא קידשו השם ונמחק להדי' אע"ג שבאיזה תשובות האחרוני' לא משמע כן מ"מ להגאון הנ"ל נראה כן וכ' כן בארוך ובקצור יע"ש:

ולפום רהיטא היה נראה לדמות האי דהשם מקדש הנטפל לו לכלי שרת המקדשי' כל הנוגע בהם ומזבח מקדש הנוגע בו וקיי"ל אינו מקדש את שאינו ראוי לו כלל בשום מקום ובשום אופן איננו מקדש עיין זבחי' כ"ז ע"ב וה"נ דכוותי' שהרי במקום הזה שנכתב שם זה בתורה איננו ראוי לו נו כ"א כם ואינו ראוי לו זה הנטפל ואינו מקדש מה שאינו ראוי לו כן היה אפשר לומר אך יש לפקפק מי לא מצינו עכ"פ מזבח הזהב מקדש אפי' מה שאינו ראוי לו כלל וכלל ודינים אלו מבוארים ברמב"ם בהל' פסולי המוקדשי' פ"ג הל' י"ח ע"ש וא"כ אולי יש לדמות קדושת השם להנטפל לו למזבח הפנימי אלא דלכאורה היה ראוי לומר כיון דאזהרה למוחק השם ואזהרה לנותץ אבן המזבח מחד קרא נפקא וכשם שנותץ אבן ממזבח היינו מזבח החיצון שהוא מחובר ולא מפנימי שהוא תלוש כמ"ש מהרמ"פ הביאו מג"א סי' קנ"ב סק"ו וא"כ הוקש השם הקדוש למזבח החיצון שהוא מחובר בבנין ולא לפנימי שהוא תלוש וצדקו דברי בני יונה הנ"ל לכאורה:

אלא שכבר כתבתי אני בגליון מג"א שלי שם וז"ל היינו להתיר להסיר ספסלי' מן בית הכנסת ואין בהסרה זו משום נותץ אבן אבל לשבור הספסלי' פשיטא דאית בהו איסור נותץ בין בתלוש בין במחובר כמבואר להדי' במכות כ"ב ע"א עכ"ל על הגליון שם וא"כ נתיצת מזבח הזהב נמי נאסר וי"ל דקדושת השם הקדוש הוא כמזבח הזהב דמקדש אפי' שאינו ראוי לו ונטפל לו אפי' אינו ראוי נתקדש ואסור למוחקו:

ולהלכה נ"ל דוואי הנטפל כדינו שלא בטעות אין לקלפו מטעם שהמציא הגאון נ"בי דה"ל הורדה מקדושה ואותו שנכתב בטעות ונטפל שלא במקו' הראוי מ"מ אין למחקו מחיקה גמורה דאולי דומה למזבח הזהב אבל לקלוף אותו שנכתב בטעו' גמור ואין לו

שייכו' במקרא זה מותר גמור דממ"נ מטעם ספק מחיקה ליכא כיון שהוא רק דרבנן כנ"ל ומטעם הורדה מקדושה ליכא דהרי גם כשהי' כתוב עם השם לא היה שייכות עמו ולא נקרא עמו ולא נתקדש ע"י השם אלא לענין שיהיה אסור למוחקו אבל לא שיהיה נקרא עם השם ואין שייכות עמו ועוד הוא גורם פסול והורדה לכל היריעה ולכמה שמות הקדושי' אשר כתובים שם ואיה כבודו הלא העלאה היא לגבי' לקולפו בקדושה ולגונזו אותו הנטפל ולכתוב במקומו נטפל אחר הראוי לטפל להשם והגוויל מתעלה בכך שמעיקרא נכתב עליו נטפל בטעות ועתה נכתב עליו נטפל הראוי וכן ראוי להורות לפע"ד וה' יצילני משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות הכ"ד א"נ לנצח: פ"ב יום ב' כ"ו תמוז תקפ"ב לפ"ק:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רסא

רב שלומים לי"נ הרב המסובל המופלג צדיק ונשגב כמה"ו סיני נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק מיקלאש יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו ולרוב טרדותי הנחתי הדבר עד היום ע"ד ס"ת שכתב הסופר כל יריעה בת חמשים שיטין ובדף א' שכח ולא כ' רק מ"ט שיטין והניח שיטה א' בסוף העמוד מפסקת באמצע פסוק והנה עיניו הבדולחים לנוכח הביטו כי הדין פשוט שדין שיטה פנוי' בסוף הדף הוא ממש כפרשה פתוחה הן להקל להכשיר במקום שצריך להיות פרשה והן להחמיר להחשב הפסק במקום שהי' ראוי להיות סתום וכן כתב להדי' בס' בני יונה סי' ער"ה והוא פשוט ומבואר ובקש מעלתו הרמה לחוות דעתי אם למצוא שום תיקון וקולא שלא להביא היריעה לידי גניזה:

חזרנו על כל צדדי קולא ולפע"ד אין למצוא היתר אפי' לגרור לפניו ולאחריו ולהאריך האותיות עד שתתמלא השיטה נמי לא ולבאר הדבר נאריך קצת הנה בברייתא פ' הבונה וכתבתם שלא יעשה אלפי"ן עייני"ן וכו' פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה סתומה לא יעשנה פתוחה כתבה כשירה או שירה כיוצא בה או שכ' האזכרות בזהב הר"ז יגנזו והנה מדנקט שכ' שירה כיוצא בה ש"מ דכל אלו השנוי' בברייתא נוהגים גם בס"ת אע"ג דוכתבת' בתפילין ומזוזות כתיב דהרי בהני ליכא שירה אע"כ בס"ת נמי והנה דעת הרא"ש ורשב"א דיגנזו דברייתא אאזכרות בזהב קאי דאין תקנה למחוק השם אבל פתוחה שעשה סתומה ובהיפוך לא מתני' בלשון דיעבד אלא בלשון לכתחלה פתוחות לא יעשנה סתומה משמע אם עבר לא יגנוזו אלא ימחוק תיבות לפניו ולאחריו אם לא יפגע בשם הקדוש ויתקן הפרשה כתיקונה אך דעת הרמב"ם דאין תקנה ומשמע מריב"ש

סי' ז' דכיון דקתני כתבה כשירה או שכ' השירה כיוצא בה בלשון דיעבד ולא קתני לא יכתוב כשירה ולא השירה כיוצא בה ש"מ דיגנזו אשירה נמי קאי ומסתמא כי היכי דשירה לית לה תקנתא הה"נ שינר פרשיות דחד טעמא לתרוויי' דהתיקון שע"י גרירה או תליית אותיות לא הותר אלא בחסירות ויתירות אבל למחוק אותיות שכבר נכתבו כתיקון ולחזור ולכותבן על המחק או לתלות זה לא שמענו אלו דברים הבנתי מכוונת הריב"ש הנ"ל בהוספת ביאור ומ"מ נ"ל עיקר טעמו דהוה כמו הורדה מקדושה דמעיקרא נכתבו האותיו' על הקלף ובתוך השיטה ועתה נכתבו על הגרר או לתלות ביני שיטה ויש לפקפק קצת ולומר דלא שייך הכא הורדה מקדושה דהרי אותו האות נמחק והלך לו וזה האות שאנו כותבין על המחק פנים חדשות בא לכאן והי' נראה קצת מטעם קדושת הקלף עצמו לפי מה דקיי"ל פ' בני העיר דהיכי דאין מעלין בקדש אסור אפי' שוה בשוה ולא הותר אלא היכי דלא אפשר כלל כגון דפא אדפא וכדומה וא"כ בשלמא ביתר וחסר אות וגוררין וכותבין על הגרר הי' מתחלה האות נכתב שלא במקומו שהרי הי' חסר לפניו אות נמצא זה האות נכתב שלא במקומו ולא קדש מקומו וכשגוררין וכותבין אות הראוי הרי מוסף קדושה לזה הקלף שנכתב עליו אות קדש משא"כ הכא שהתורה נכתבה כראוי בלי חסר ויתיר וכל אות שייך למקומו וקידש מקומו אם גוררין אותו וכותבין אחר במקומו לא הוה כהעלאה בקדש וכל דלא מעלינן לי' אסור ומ"מ הרא"ש ורשב"א חולקין וס"ל כיון שלא נכתבה הפרשה באופן הנאות הוה ג"כ פסול בס"ת וע"י תיקון האותיות הוה שפיר העלאה בקדש:

ובמפסיק שיעור פרשה במקום שאינו ראוי לדעת הרמב"ם פסול להדי' ולהט"ז והש"ך ובני יונה כ"ע נמי הכי ס"ל אמנם הב"ח ס"ל דלרוב הפוסקים והתוס' מכללם דמייתי הך דפ' סדורה בשם תיקון הקדמונים ואין אנו נוהגין אלא פ' פתוחה וסתומה ולכאורה צ"ע לפמ"ש רמב"ם דשיעור אויר דשירה הוא כשיעור פ' סתומה א"כ תיקשי לאיזה צורך תני עשאו כשירה יגנוזו ת"ל דעשה פרשה סתומה במקום שאין פרשה ויגנזו לרמב"ם וי"ל לפמ"ש הטעם הפסול משום דאיכא נפקא מיני' לענין מאי דמוקדם מוקדם בתרי פרשיות ואם כתב כצורת שירה לא שייך זה משו"ה קמ"ל דאפ"ה פסול וק"ל א"כ הרי קמן שהיו נוהגין להפסיק במקום שאין בו פסיק ונהי דאין אנו נוהגין עוד בפ' סדורה מ"מ מוכח שאין בזה פסול והט"ז דוחה דפ' סדורה שהיו נוהגים היו מפסיקים באותן מקומות עצמם שאנו מפסיקין בפתוחה וסתומה היו הם מפסיקין באיזה מאותן הפרשיות בצורת סדורה אבל לא שהיו עושים פסיק במקום שאין הפסק פ' אלו דבריו ז"ל ובא להחמיר שלא להפסיק במקום שאין פרשה ואקולי קא מיקל להתיר לשנויי בצורת הפרשה

דלדבריו אותן שבתיקון הקדמונים היו משנים צורת הפתוחה וסתומה לצורת הסדורה ואי משנים מפתוחה לצורת סתומה או בהיפוך פסול ואי משנים לצורת שלישית כשרה ולא ידעתי ההפרש מדוע יקשה לנו לומר שתיקון הקדמונים עשו פרשה במקום שאין מקובל בידינו להיות שם פרשה ולא יקשה עלינו לומר ששינו צורת הפתוחה והסתומה ממה שמקובל בידינו:

ובתשו' מנחם עזרי' סי' ק"ו כתב שלא עלה על דעת תיקון קדמונים לחדש פרשה סדורה אלא בהיפוך שהם הזכירו פ' סדורה לומר שצורה זו פסולה אינה לא פתוחה ולא סתומה וא"כ לדבריו אזדו לי' דברי ב"ח הנ"ל אמנם יש בידי תשובה מאמ"ו הגאון מהו' נתן אדלר כ"ץ זצ"ל [המועתקת למטה בסוף התשו'] שכתב וז"ל אכן מ"ש בתשו' מ"ע מענין פ' סדורה שגה בזה כי ראיתי תנ"ך כתב יד בוירונה וכו' אך המנהג שלנו מיוסד על ש"ס ורמב"ם שלא הוזכר שם סדור' ע"ש וכוונתו מבואר כיון שציינו באותו תנ"ך פ' סדורה ש"מ שמלפנים היו נוהגין בה ודלא כהרמ"ע שלא נהגו בה מעולם ולא הוזכרה סדורה אלא לומר שפסולה ולא כן הוא ומשמע נמי קצת שהיו הפרשיות הסדורות שלא במקו' הפתוחות וסתומות שלנו ודלא כט"ז:

נשאר בידינו פלוגתא דלדעת רוב הפוסקים אם הפסיק בפרשה שלא במקום פרשה פסול ולדעת הב"ח אליבא רוב ראשוני' כשרה ודבריו לא מידחי' בגילי דחיטתא נמצא בנידון שלפנינו היכי לדייני דיינא אם למחוק שלפניו ושלאחריו ולהמשיך עד שתתמלא השיטה לא נכון להב"ח דגם השתא בלא תיקון כשר הס"ת ממש וא"כ גם הרא"ש ורשב"א מודים לרמב"ם דאסור למחוק ולכתוב על המחק דאין כאן מעלין בקדש בשלמא בפתוחה שעשאה סתומה ובהיפוך שהספר פסול ס"ל שפיר דהוה העלאה בקדש כנ"ל משא"כ בפרשה במקום שאין פרשה דלהב"ח הספר כשר אסור לגרור ולחזור ולכתוב על אותו המחק אותיו' אחרות. ולקרו' בהספר בלי תיקון הוא נגד רוב הפוסקים הפוסלים ע"כ לענ"ד אין תקנה אלא לגנוז אותה היריעה ולכתוב אחרת במקומה:

אמנם כל זה אי הוא בין פסוק לפסוק באמצע פרשה אבל כפי הנראה מהשאלה בנידון שלפנינו שהי' פסיק באמצע הפסוק וכל פסוק דלא פסקי' משה אנן לא פסקינן ואפי' אי נימא דלכתחלה הוא דלא פסקינן מ"מ כשמתקן אותו הרי מעלה בקדש בודאי ומותר לתקן היריעה אפי' להב"ח. עוד יש קצת לפקפק גם על ראיות הב"ח מפרשה סדורה כי הקדמונים שינו צורת הסדורה מצורת פתוחה וסתומה ועי"ז ניכר איזה פרשה מקובלת ממרע"ה למדרש בי' דרשות וכלל ופרט ואיזה מחודשת ממנהג אבל לעשות כתמונת

פתוחה וסתומה ממש לא שמענו: הנלע"ד כתבתי פ"ב יום ה' כ"ח לירחי תליתאי תקע"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

העתק ש"ות ממ"ו הגאון מהו' נתן אדליר כ"ץ זצ"ל שרמזתי עליה בסי' הקודם:

נשאלתי נדיב א' חפץ לתת שני ס"ת בשני בתי כנסיות וידו משגת לשלם דמי הסופר דשם ואירע שם סופר ספרדי שכתיבתו מיופה ואמר שרוצה לכתוב ס"ת שיהי' כ"ו שמות הוי' בראשי דפין ויהי' מדה א' לכל היריעות ולא יאריך ויקצר שום אות ויהי' כמו בדפוס ולכל דף ששים שטין וכמנין יב"ק דפים אדי"ד הוי אדני ושלשים וששה יריעות וגם לא יעשה דבר נגד הש"ע או יכתוב ס"ת מאה וששים דפין וגם יריעות ע"ש עץ חיים וגו' ומ"ז שטין כמנין הוי' אדי"ד וכתיבתו ספרדית גם יוכל לכתוב היטב כתיבה תמה כדעת הב"י ולבוש בא"ח סי' ל"ו אכן שכר כתיבתו כפול ואין יכולת הנדיב לשני ס"ת באופן זה אם טוב יותר ספר א' באופן זה משנים פשוטים:

תשובה מה שמבואר בהשאלה שלא יעשה דבר נגד הש"ע תמהתי דביד"ד סי' ער"ב כ' דרוחב השטה ג"פ למשפחותיכם והוא עפ"י שיטת הרמב"ם ג' למשפחותיכם מאותו הכתב הן גסה הן דקה כמ"ש הג"מ וספר שכ' הרמב"ם הי' נ"א שטין ורכ"ו דפין לפ"ז יהי' אחד עשר אלף חמש מאות ועשרים וששה שטין ולסידור הסופר הנ"ל יהי' אותן שבמנין יב"ק ששת אלפים שבע מאות ועשרים שטין ואותן שבמנין ק"ס שבעת אלפים שמונה מאות תשע וארבעים שטין כמעט שליש מלבר רוחב השטין יותר מדרך הרמב"ם וגם בהגה' ש"ע סי' ער"ב מבואר לא פחות ממ"ח ואף שכ' וי"א מ"ב היינו מצומצם ע"פ מס' סופרים אבל לא מ"ד אכן סופרים מובהקים נוהגים כרמב"ם לא פחות ממ"ח ולא יותר מס' ורוחב העמוד ג"פ למשפחותיכם וכותבין על קלף ג' למשפחותיכם ומודדין העמוד ומסרגלין על מדה זו וענין כ"ו שמות הוי' ומ"ז במנין הוי' אדי"ד ומנין יב"ק עמודים הם דברים קדושים אכן לא שערום הראשונים בענין כתיבת ס"ת רק ביה שמו בראש עמוד כסדר האור תורה וגם שמר לך אכן יכוון איזה יריעות קודם לתיבות ביה שמו שלא יצטרך להאריך ולקצר האותיות בעמוד שקודם תיבות הנ"ל כדאיתא באור תורה. ובעיקר כתיבת הסופר הספרדיות ששלח לידי לא עשה ביודי"ן קוצה שמאלית למטה וגם ההין אינן כצורת זו ולא די שהשינין אינן על חד כרעא והביתין לא עשה עוקץ למעלה בגגה מאחורי' לצד א' ולא עקב עב למטה ולמדין עשה רגלה בסופה עקומה לאחורי' ואין נכון גם האלפין לא עשה כדין וכף פשוטה לא ראיתי מכתבו אכן יש שעושין עוקץ מאחורי' וזה פסול לדעתי כתשו' מהרי"ל וב"י בשם ריא"ז דפשוטה וכפופה שוין מדינא דגמ' ופוסקים וזו לא נקרא כף פשוטה אלא בית פשוטה ודלא כמהר"ם גלאנטי שהביא

המ"א סי' ל"ב סקכ"ו גם כמה אותיות שאינן בפסוק ששלח לידי לא ראיתי כתבו וצריך לדקדק שיהיה עכ"פ עיקרי הצורות עפ"י הדין ומה שכ' בב"י גבי א וידבק הרגל באמצע הגג הוא טעות ובאגור ומקנה אברם איתא במצר הגג דהיינו בקצה הגג הקרוי' מצר אכן בענין הפתוחות וסתומו' הסכמתי למנהג סופרי ספרדי' כסדר הרמב"ם כמ"ש בכתבי האר"י אף שבש"ע י"ד סי' ער"ה כ' דיעשה אליבא דכ"ע חדא דא"א לצאת ידי מס' סופרים שהביא ס' התרומות וכן יש להגי' בתוס' שלפנינו עוד בכמה מקומות דבאופן הנזכר בש"ע צריך להמשיך או לקצר האותיות וזה נגד דינא דגמ' מנחות דף למ"ד וגם צריכין איזה פעמים למעט הריווח שבין הפרשיות וכבר האריך בתשו' מנחם עזרי' סי' ק"ו בשם מהר"א מפיסא והסכים שלא לזוז מנוסח הרמב"ם. אכן מה שכתב שם בענין פרשה סדורה שגה בזה כי ראיתי תנ"ך כתב יד בוירונה שנת נ"ד לאלף הששי ומצוינים שם פתוחות וסתומות ובכמה מקומות מצוין סדורה והיינו שם צריך לעשות כתיקון קדמונים אכן המנהג שלנו מיוסד על הש"ס ורמב"ם שלא הוזכר שם סדורה. ובדין השאלה אם עדיין לא נדר בבירור ודאי טוב יותר לכתוב ס"ת א' מיופה ומדויק ואם תשיג ידו יכתוב גם שני'. פ"פ דמיין אור ליום וי"ו טוב טבת תקנ"ח לפ"ק. הק' נתן בלא"א מוה"רר יעקב שמעון אדלר כ"ץ זללה"ה:

תשובה רסב

שלום וכ"ט לידידי הרב המא"הג המופלג כבוד מהו' מאיר צבי נ"י אב"ד דק"ק שוראן יע"א:

גי"ה הגיעני נידון ס"ת שכתוב בו בעל חנן בשתי שטין ואין סופר מוכן לתקנו והצבור נדחק לס"ת הנה בפא"ט מבואר דכדרלעומר שמא חד וב' תיבות ולא נחלק לב' שיטין ואם חלקוהו לב' שיטין פסול מיהו הרמ"ה וכל בעלי מסורות פליגי אש"ס דילן וס"ל דהוה חד תיבה לגמרי ואינו נחלק כלל אפי' בחד שיטה ומ"מ מפרישים קצת ביניהם להפיס דעת האומרים שהוא ב' תיבות ובעל אור תורה נדחק לומר דגם ש"ס ס"ל כהרמ"ה ולא נתקבל דבריו בזה כמ"ש מנחת שי ותשו' שב יעקב חי"ד סי' נ"ו מ"מ מוכח מש"ס דשארי מילין כיוצא בו שהם שם א' ושתי תיבו' נחלק בשיטה א' ולא בשתי שיטין ופסול אפי' בדיעבד:

והנה במנחת שי פ' וישב סי' ל"ט אות א' כתב פוטי פרע ומלכי צדק בעל חנן צפנת פענח הלין כולהין כתובין תרתי מילין וקרי חד שמא וכו' הרמ"ה ז"ל עכ"ל וכבר כתבנו תרי מילין וחד שמא לא מיכתבי בתרי שיטין ובפ' מקץ סי' מ"א אות מ"ה כ' צפנת פענח אינן חד שמא ובתרין מילין כתבין וקריין ובחומש קדמון כ' שצריך לכתבם בשיטה א'

ע"ש א"כ מסתמא גם בעל חנן שהרי בפ' וישב חברם בחבורה אחת צפנת פענח עם בעל חנן ובירושלמי פ"ק דמגילה וכן במסכת סופרים לא הוזכר בעל חנן:

אמנם באור תורה בפ' וירא הקשה מ"ט פריך ש"ס מכדרלעומר ולא מבת שבע בת שוע באר שבע בעל חנן ועי"ז רצה להוכיח סברתו שם ע"ש ותמה שבות יעקב הא כדרלעומר קדם בתורה והנה מבת שוע לק"מ דהוא עצמו כ' שהקשה כן כיון דדמי' טפי לבת היענה מכדרלעומר אבל מבעל חנן קשה עליו ועוד דה"ל להקשות ממלכי צדק אע"כ פשיטא לי' לבעל א"ת דבעל חנן בשתי שיטין כתבי' וא"כ קשי' לי' דמבעל חנן לא משני ש"ס מידי:

והנה גם פר"מ הביא רמב"ן פ' וישלח ואבאר דבריו בעזה"י דהוה קשי' לי' דבכל השמנה מלכים הזכיר שמו' מקומותם כגון שאול מרחובות הנהר ובבעל חנן לא הזכיר שם עירו ותי' שהיה ג"כ מרחובות הנהר דלעיל עוד תי' שם עיר ממשלתו היא חנן והוא מלך עליה ע"כ נקרא בעל חנן פי' אדון העיר חנן ע"ש ולכאורה אכתי קשה שלא הזכיר שמו העצמיי משא"כ בשארי מלכיות ול"ל שהי' שמו כשם עירו כמו חנוך ויקרא שם העיר חנוך כשם בנו וכן שכם על עירו וכן גלעד בן מכיר שנולד בארץ הגלעד וכן ויקרא לה נובח בשמו ה"נ שמו חנן ומלך על עירו חנן ונקרא בעל חנן א"כ לפ"ז נכתב בשני שיטין דלא כהרמ"ה הנ"ל מ"מ לא שבקי' ודאי של רמ"ה מפני ספיקתו של רמב"ן וא"כ אם סופר מצוי בודאי יתקננו לכתוב בחד שיטה מ"מ כיון שאיננו מבואר להדי' בשום מקום ולרמב"ן איכא ספק עכ"פ ולבעל אור תורה לפי פירושו בש"ס דחולין שם ס"ל דלמסקנא כל שנכתב בשתי תיבות נכתב גם בשני שיטין:

ואני בחי' הסברתי דברי הש"ס בביאור נכון [עיין לעיל סי' ע"ז ד"ה דפסיק לי' ספרא וכו'] ולפי מה שהעליתי אין שום חילוק כל המתחלק מתחלק אפי' בב' שיטין וכל שאינו מתחלק לא יתחלק כלל וכאור תורה עפ"י דעת הרמ"ה ואעפ"י שאיני אומר להלכה כלל רק לבארם דברי אור תורה מ"מ חזי לאיצטרופי לכל הנ"ל בבעל חנן אם דחיקא שעתא להכשיר עד יבוא סופר ויתקן וה' יצילנו משגיאות הכ"ד א"נ:

פ"ב יום עש"ק י"א טבת תקצ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רסג

שוכ"ט לה"ה הרב המא"הג המופלג מה"ו משולם ני' אב"ד דק"ק נאדידי' יע"א:

גי"ה נידון ס"ת שכתב בו אלקינו כזה ?# שהאריך תחתי' הנו"ן וכתב הוי"ו בצידה דפסול לדעת מג"א סי' ל"ב סקל"ג ודעת מעלתו שלא למחוק הוי"ו להדיא שהוא נטפל להשם אלא לכתוב תחלה וי"ו בתוך הנו"ן כמ"ש מג"א פני ארצי ועל ידי זה ממילא בטל ליה טפילתה של הוי"ו ההיא שאין לה שוב שום שייכות להשם ושוב ימחקנה להדיא אף

על גב דכתיבת הוי"ו בתוך הנו"ן הוה מחיקת הוי"ו שני' מ"מ איננו אלא גרם מחיקה ומסתייעא מעלתו מתשוב' עבודת הגרשוני סי' צ"ה אלו ת"ד:

הנה ע"הג הנ"ל פשיטא ליה עוד דהנטפל להשם מאחריו אינו אלא אי' דרבנן ומשו' הכי נכנס לקולא זו ואני אומר במ"כ הגאון שני הדברים אינם נכונים כי לפע"ד הנטפל להשם מאחריו דאורייי' הוא ולכתוב אות שעי"ז יופסל אות אחר מחיקה גמורה היא ולא גרמא:

הנה המעיין בלשון רמב"ם פ"ו מיסודי תורה יראה להדי' דאין שום חילוק בין השם עצמו להנטפל אלא שאינו לוקה על הנטפל אלא מכו' מרדות והנה פ' שבועת העדות פליגי ת"ק ואחרים והלכה כאחרים דהנטפל להשם אינו נמחק ונ"ל פלוגתי' אי דרשי' את"ין כפלוגתת שמעון העמסוני ור"ע ופלוגתא דתנאי בכורו' וי"ו ע"ב דהרי כתיב ואבדתם את שמם מן המקום ההוא ומזה ילפי' מ"ע לאבד ולמחוק שם ע"ז ואתי' את לרבות הטפל לשמם של ע"ז וא"כ אות הנטפל לע"ז מאחריו איכא מ"ע למוחקו וע"ז קאי הלאו לא תעשון כן לה' אלקיכם למחוק השם ולא הנטפל לו ות"ק לא דריש את א"כ אין מצו' במחיקת נטפל לשם ע"ז ולא לאו במחיקת נטפל לשם הקדוש. וקי"ל כאחרים ואיכא לאו אלא הואיל ואתיא מדרשא דיתורא דאת כ' רמב"ם דאין לוקים כך דרכו בכל מקום דאין לוקים על הרבויי' כאלו אלא מכות מרדות אבל לעולם דאורייתא הוה:

ועל השנית שלדעתו הוה כתיבת הוי"ו רק גרם מחיקה כבר השיגו בס' בני יונה סי' רע"ו ומייתי מתשב"ץ ותשו' מהר"ע מפאני דכזה הוה מחיקה ממש ולא רק גרם ע"ש ונלע"ד דלא מקרי גרם אלא כשאינו עושה מעשה בידים אלא שנמחק מאליו ע"י מי המקוה כשטובל בלי גמי אבל כל שעושה מעשה אפילו אינו עושהו בגוף השם מ"מ כיון דסוף סוף ע"י מעשה שלו נמחק הו"ל מחיקה גמורה ואסור וראיה לזה מגרם כיבוי דדינא הכי כדמוכח ממ"ש תוס' ס"פ כירה לכל התירוצים ע"ש וה"ה במחיקה דש"ס מדמי להדדי פ' כל כתבי ע"ש:

והא גרע ממחיקת הוי"ו בידים דליכא אלא אי' מחיקה אבל שוב כשכותב וי"ו שני' הרי נכתבה בקדושה והיתר משא"כ אם על ידי כתיב' הוי"ו שני' נמחקה הראשונה הרי נעשית המצוה בעבירה ממש ואין מצוה עבירה ואין עבירה מצוה עיין ס"פ האורג ונידון זה גרע ממצוה הבאה בעבירה בעלמא עיין וק"ל:

והנה אם נראה להדיא שהוא כתיבה שנחלקה לב' שזה פסול בלי ספק ואך נלע"ד בלי פקפוק דמותר למחוק הוי"ו תחלה ולכתוב אחרת בתוך הנו"ן דהרי מפני זה אנו מוחקים מפני שנראה כשתי תיבות א"כ אינה נטפלת להשם ואלו הי' נטפל לו הי' תיבה א' ולא היה צריך מחיקה והרי משום כן אנו מוחקים מפני שהיא כנחלקה ומופלגת

מהשם ואמנם מג"א כ' בשם כנ"הג בשם ראנ"ח דאסור לכתוב וי"ו מובלע בנו"ן ע"ש ואותו הס' אינה במחיצתי אך מסברא נ"ל היינו בנו"ן שנכתבה כדינה וכשיעורה ומבליע וי"ו בתוכה זהו פסול אבל בנידון שלפנינו שהנו"ן רחבה מלמטה יותר מכשיעור וכותב ומבליע הוי"ו להלן קצת מכדי שיעור נו"ן שזה היתר כנטול דמי ואין הוי"ו מובלע בנו"ן וגם אין רחוקה ממנה כב' תיבות ובזה יש להתיר:

אך אם אינה נראה להדיא כשתי תיבות בזה מסופק ב"י ומג"א כ' שהלבוש כ' יש להחמיר ט"ס הוא כי לא נמצא כן בלבוש וכבר הרגיש בזה אלי' רבה נמצא א"א למחוק הוי"ו דילמא כשר והוה נטפל להשם גם אסור לקדור השם אף על גב דשם שנכתב בטעות נוהגים לקדרו היינו כשהשם גורם הפסול כגון שנכתב בטעות וכמ"ש והעלה הגאון בס' בני יונה אבל זה השם שנכתב בקדושה ואפשר גם הוי"ו כשרה דהרי ב"י ספוקי מספקא ליה והוה מחיקתו ס' אי' דאורייי' לא ידעתי לו תקנה ומ"מ שלא לגנוז יריעה שלימה יש להתיר לקדור הוי"ו ולגונזה דקדירה אינו מפורש בתורה לאסור וספיקא לקולא ויגנוז אות הוי"ו ויכתוב וי"ו אחר בתוך הנו"ן באופן שכתבתי לעיל הנלע"ד כתבתי וחתמתי.

פ"ב נגהי ליום עש"ק י"ב חשון קצה"ל:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רסד

ישאו הרים שלום לנופך ספיר ויהלום שבח מגדול עוז הרב המא"הג המופלא החרוץ ושנון כש"ת מהו' מאיר ני' אב"ד ור"מ דק"ק סאנגרוהט:

במאי דבדק לן בענין קדירת השם הקדוש כבר הלכו בו נמושות ספרן של צדיקים האחרונים היו פתוחים לפניו ונחזי מה דקמן וה' יאיר עינינו בתורתו הקדושה למען שמו שנכתב בקדושה שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה:

הנה הרא"ש בתשובה כלל ג' סי"ו בל' השואל על ס"ת שהפתוחו' וסתומות היו שלא כדין והי' צריך למחוק הרבה פרשיות כדי לתקן כ' השואל וז"ל גם תודיעני אם יכול לחתוך האזכרות שלימות עם הקלף כדי למחוק ולתקן עותותו ולעשות נקבים ביריעות כו' ועל זה השיב הרא"ש שם סי' ז' וז"ל וח"ו לקדור אזכרות מן היריעה מוטב שיסלק ויכתוב אחרת במקומה עכ"ל והרב"י ס"סי רע"ו מבי' גם תשו' הר"י בן הרא"ש שכ' על שם מיותר וקדרוהו בענין שנשאר נקוב מקום שם מוטב הי' לסלקה מלקדור האזכרות וכ"כ א"א ז"ל עכ"ל מבואר מדבריהם איסור קדירת השם אפי' לצורך תיקון ואפי' בשם המיותר:

אמנם טעמא דמלתא לא ידענא אם מסברא חצונה לא נמצא מקום לאוסרה כמ"ש והאריך רלב"ח בתשובה סי' ב' אלא שמ"ש שם להתיר גם קליפת השם ממקומו בקליפה

דקה הוא תמו' מאוד דממ"נפ אם דעתו לקלוף השם ולכתוב במקומו תיבות אחרות וכמ"ש הוא שם שאין בזה משום ס"ת שנכתב קצתו על הגויל וקצתו על הקלף ע"ש זה לא יתכן דהשם קידש כל עובי הגויל ואסור לכתוב תיבה אחרת במקומו כמ"ש תוס' בעירוכין וי"ו ע"א ד"ה יגוד וישתמש במותר דבמקומו מיהא קדוש השם ויש לזהר כשכותבים ס"ת או תפילין וגוררו מקום השם שאין לכתוב במקומו עכ"ל עיין מג"א סי' ל"ב ססק"ו ובחו"י סי' ט"ז הקשה מש"ס פ' כל כתבי דאמרי' אזל ליה כתב אזל ליה קדושתי' [ועיין שאיל"ת יעב"ץ ח"ב סי' ק"מ וק"ל] ואם יניח כך חלק בלי כתב וכן כ' הוא ז"ל שם וז"ל כי אפי' בלא נקב אם הי' שיעור כזה חלק בלא כתב אינו פוסל לדעת כ"ע כיון שאין בו שיעור עכ"ל אולי כ"כ בשם אל או יה אבל בשם בן ד' אם יקלפנו ויניח מקומו חלק בלי כתב הרי היא פרשה סתומה לדעת הרא"ש וסיעתו כמבואר בהלכות קטנות והביאו הטור ר"סי ער"ה ע"ש ע"כ תיקון הקילוף ישתקע לפע"ד [עיין מ"ש תשב"ץ ח"ב סי' ק"ט] אבל הקדירה ע"מ לתקן לא ידענו שום איסור וכ"כ גדולי האארוני' הגאון מהר"יעבץ בתשובה סי' קנ"ג ואעתיק לשונו החביב בקצור וז"ל כי אעפ"י שחשבו קדירת האזכרות בין הפשעים הרעים שעשו מלכי ישראל הרשעים אין ראי' והוכחה כי הם קדרו האזכרות הקדושות מתוך ס"ת הכשר וכ' במקום האזכרה שם ע"א להכעיס ולהקניט שהוא ודאי מרד שאין למעלה ממנו משא"כ בקודר מפני הכרח כדי לתקן ס"ת כהלכתו ולהניח השם בקדושתו היה נראה שמצוה היא כך חובתינו וכך יפה לנו למען תהי' תורת ה' תמימה בפינו וכבוד שם שמים במקומו עומד לעולם עכ"ל לענייננו:

ואי בעית אימא גמרא ברייתא דמס' סופרים פרק ה' הכותב שם של ב' שמות של קדש מקיים את הראשון ומעכב [וי"ג ומחטב] את השני ור"ל קודר את השני הרי קמן דמתיר לקדור וכן כ' בתשו' הרמב"ם שהבי' הרב"י ס"סי רע"ו ע"ש וכן יש להוכיח מתוס' דעירוכין וי"ו ע"א ד"ה יגוד וישתמש הנ"ל דמדכ' שלא לגרור השם ולכתוב על הגרר משום שהשם קידש כל עובי הקלף א"כ מבואר דהקדירה עצמה אין בה שום איסור וקיי"ל בכל מקום הלכה כהרי"ף אם לא במקום שהתוס' חולקים והכא התוס' והרמב"ם מסכימים לדעת א':

ואמרתי לעיין בש"ס דילן מה נמצא מזה והנה איסור מחיקת השם יצא מלא תעשון כן לה' אלקיכם כמבואר במס' שבת ק"כ ע"ב ובמס' מכות כ"ב ע"א ובספרי ילפי' מזה הפסוק נמי אזהרה לנותץ אבן ממזבח ומקדש ועזרה ועמ"ש רמב"ן על התורה בפ' ראה ועיין שם בראב"ם דהלכה כת"ק ולדידי' מותר במוחק ע"מ לתקן וק"ל ונראה לי דזה הי' כוונת הר"י אסכנדרי שהביא הרב"י ס"סי רע"ו הנ"ל דמייתי מאבני מזבח ששקצום

אנשי יון והחשמונאי' נתצו המזבח וגנזום דה"ה דמותר למחוק השם ע"מ לתקן וחזר ודחה ראייתו דהתם א"א בע"א משום שמקום המזבח מכוון משא"כ הכא אפשר לסלק היריעה ע"ש נ"ל דמיונו מהנ"ל כיון ששניהם בלאו א' נאמרו ר"ל מחיקת השם ונתיצת אבן ממזבח א"כ דין א' להם אבל דבריו תמוהים ונעלם ממנו ש"ס ערוך דע"ז נ"ב ע"ב דמזבח ששקצו אנשי יון היה חולין גמורי' ומצאו לו מקרא מלא ובאו בה פריצים וחללוהו מכיון שבאו בה פריצים נתחללה ופירש"י מכיון שנכנסו נכרי' להיכל יצאו כליו לחולין וכיון דנפקו לחולין קנינהו בהפקירא עכ"ל וא"כ לא היה בו משום איסור נתיצה וכן צריכים לומר במ"ש רש"י במגלה כ"ט ע"א ד"ה דשף ויתיב ובנאוהו יכני' וסיעתו מאבנים ועפר שהביאו עמהם בגלותן לקיים מ"ש כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו עד כאן לשונו וקשה מי התיר להוריד מקדוש' ב"המק לב"הכנ אע"כ כיון שבאו בה פריצים נתחללו [וצ"ע קצת דהא גלות יכני' הי' ראשונה קודם חורבן ב"המק כמבואר פרק קמא דמגלה:]

והנה מבואר דלאו דוקא אבני מזבח אלא כל דבר המקודש כמבואר במכות כ"ב הנ"ל בשורף עצי הקדש לוקה משום לא תעשון כן והנה חומת ירושלים ומגדלותי' נבנו משירי הלשכה כמבואר משנה ב' פ"ד דשקלים וא"כ מובן שיש בהם קדושה וכ"מ להדי' בפי' הרא"ש דנדרים יו"ד ע"ב וז"ל כהיכל כירושלים קסבר חומת העיר ומגדלותי' משירי הלשכה אתו עכ"ל וכ"כ שם הרע"ב משנה ג' פ"א דנדרים:

ואני הפורץ מהם דבר עובר על לאו הזה והנה מצינו בנחמי' ב' שהי' שובר בשערי ירושלים הנשארים מבית ראשון ע"מ לבנות חדשים והרי מבואר לכאורה היתר נתיצה ע"מ לתקן ומזה היה לו ללמוד הר"י אסכנדרי ולא שייך דחייתו הנ"ל משום שא"א בענין אחר דהרי חומת ירושלים לא היה מכוונת ביותר והיו יכולים להוסיף על העיר והעזרות כמבואר רפ"ב דשבועות ואפ"ה היה שובר ע"מ לבנות וזה היה ראי' נכונה יותר ממזבח ששקצו אנשי יון אלא שגם ז"א מטעם הנ"ל דכיון שבאו פריצים בבית ראשון נתחלל והותר לנתצו וכן נ"ל בחומת שילה שלא מצינו שנכנסו פלשתי' כלל ונתצוהו אלא שנשבה הארון ומי נתץ חומותיו ומי התיר לנתצו עד היסוד עד שלא נראה שם שרש דבר אע"כ מכיון שבאו בה פלשתים נתחלל והותר לכל לנתצו ולעשות מה שירצו [ועיין לעיל סי' רל"ג סוף ד"ה אמנם מ"ש ליישב בזה הא דלא קבעו התענית בעשירי] ודי בזה לסתור דברי הר"י אסכנדרי הנ"ל:

ונחזו אנן הנה במס' שבת ע"ה ע"א שכן יריעה שנפל בה דרנא קורעין בה ותופרין אותה ומבואר שם בתוס' שקורעין אותה לגמרי מראשה לסופה וע"כ מיירי אחר שכבר

נשתמשו בה במשכן דבתחלת עשייתן לא היו עושין כן דלפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני ממ"ה עאכ"ו דכה"ג פריך לעיל מיני' בפסקא דקושר ומתיר יע"ש אע"כ מיירי הכא בשכבר נשתמשו בה למשכן דאז לא בנקל גונזין אותה אלא מתקנין בה ככל האפשרי שלא להביאה לידי גניזה אעפ"י שהיו קורעין בה והוא אסור מלא תעשון כן אע"כ כיון שעשה ע"מ לתקן לית לן בה:

וכן יש להוכיח קצת מש"ס דעירוכין יו"ד ע"ב דמכתשת של משה נתפגמה והביאו אומני' ותיקנו ולא הית' מפטמת כמו שהית' נטלו תיקונה והית' מפטמת כמו שהיתה וקשה מי התיר ליטול תיקונה הלא מכתשת כלי שרת הוא למסקנת הש"ס שבועות י"א ע"א הן אמת למ"ש הש"ך בי"ד ר"סי רע"ה לחלק בין לקדור השם מהקלף דזה אסור אבל להסיר המטלית מותר יש לחלק נמי הכא דהסרת התיקון לא מקרי שבירה אבל באמת דברי הש"ך בכאן תמוהי' וכבר תמה עליהם מהר"יעבץ בתשו' הנ"ל דהמטלת הנדבק הרי הוא כגוף הקלף וכן כל תיקון המחובר וההסרה היא שבירתו ואפ"ה הותר לצורך תיקון:

ונ"ל ראי' מדאיצטריך קרא גבי מעיל לא יקרע וקשה תיפוק ליה דכל כלי הקדש הם בלאו הזה מטעם לא תעשון כן אע"כ לצורך תיקון שרי משא"כ במעיל אפילו לצורך תיקון נמי אסור וממקומו נמי מוכרע דהא נאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלקיכם א"כ הכתוב תלאן זה בזה מה שמצווה בע"ז לוקין עליו בגבוה והנה בלי ספק שאין שום מצוה לנתוץ ע"ז ע"מ לבנות אחרת במקומה והנותץ הזה אעפ"י שהוא אינו בונה אלא נותץ לצורך תיקון הוא רשע גמור א"כ ואבדתם הוא בנתיצה דהשחתה וע"ז הוזהרנו לא תעשון כן וזה ברור ופשוט וכן הוא לשון רמב"ם הנותץ עד השחתה כו' [ויש לי עיון רב בדברי ט"ז א"ח סי' קנ"א סק"ג הארכתי במקום אחר אין כאן מקומו:]

והנה כיון ששניהם בלאו א' נאמרו נתיצת מקדש ומחיקת השם א"כ ממילא דין א' להם ואין להתעקש שאני נתיצת מקדש שהותר מכללו במשכן שהורידוהו בנסוע המחנות ועיין מס' שבת ל"א ע"ב גבי סותר ע"מ לבנות במקומו יע"ש י"ל הא מחיקת השם נמי הותר מכללו בסוטה וא"כ כיון דמצינו היתר לקרוע היריעה ולהסיר טלאי המכתשת ע"מ לתקן הה"נ דמותר עכ"פ לקדור השם שאינו בהכשר ע"מ לתקן ע"י מטלית ולכתוב אחר במקומו ולכאורה צ"ע על הרא"ש והר"י בנו שאסרוהו בפשיטות ודוחק לחלק דהכא גרע משום דאתי ע"י פשיעה עיין תוספות עירובין ק' ע"א וק"ל:

וי"ל דס"ל להרא"ש דשאני התם שהיה הפסול בהטלאי שהטילו אומני אלכסנדרי בהמכתשת והיא היה גורמת שתפסל המכתשת או שתגרע כחה עכ"פ א"כ זה כבודו

של אותו הטלאי להסירו מהמכתשת כדי לחזור ולשמש לפני מלך הכבוד ית"ש ומ"ט לא יוסר משם מפני כבודו הלא זה הוא כבודו שלא יהי' הטלאי הזה הגורם פסולו וכן בקריעת היריעה כיון שנפל דרנא בזה החוט היה הוא הגורם לפסול היריעה א"כ זה כבודו שיקרע ויתפור ויחזור לכשרותו ואה"נ דשם שנכתב בפסול או אפי' נכתב בכשרות ונפסל אח"כ כמו בנדון דידן מ"מ כיון שע"י זה השם היה גורם לכמה שמות קדושות שבהיריעה להביאם לגניזה וכדי בזיון שיהיה הוא הגורם לזה ע"כ זה כבודו לקדרו משם לכבודו ולהטיל אח"כ מטלית בנקב ולכתוב שם שם אחר אבל בנידון דהרא"ש שהיו השמות נכתבי' כדינן ומשו' פיסול אחר שהי' הפרשיות נכתבי' שלא כדין א"כ אין השם גורם הפסול אז בודאי אסור לקדור השם וכ"כ להדי' מהריעב"ץ מסברא דנפשי' בלי שום ראי' אלא כמכריע בין הפוסקים:

ונ"ל דהר"י בן הרא"ש הוסיף על דברי אביו דהה"נ בנידון דילי' בנכתב שם יותר וצריך לקדור א' ונשאר מקומו נקוב דא"א לטלות שם מטלית וישאר חלוק כשיעור ג' אותיות שהוא שיעור פ' סתומה להרא"ש כמ"ש לעיל וע"כ ישאר מקומו נקוב ויהיה ניכר לעולם בזיון השם הקדוש שנקדר מכאן וכיוצא בזה לא מצינו במקדש ס"ל להר"י בן הרא"ש דגם זה אסור כן נ"ל ליישב דבריו אף שמ"מ דבריו הם נגד מס' סופרים אבל מ"מ בנדון דידן שנמחק השם של ויקרא שם בשם ה' ויהיה גרמא לגנוז כל היריעה לפע"ד לית דין צריך בשש לקדר השם ולטלות מטלית ולכתוב שם על המטלית דהא בלא"ה לרמב"ם ותוס' מותר להדי' והרא"ש ובנו אפשר דלא פליגי כה"ג כמ"ש נ"ל לסמוך בלי שום פקפוק:

מ"מ נ"ל טוב שיקדרו עוד איזה תיבות עם השם כדי שלא יבא לידי גניזה לבדו שזה הוא בזיון והורדה בקדושה טפי כמבואר למעיין בלשון רש"י דעירוכין וי"ו ע"א ד"ה שם שלא במקומו אינו קדוש וכו' וז"ל ל"א שם שלא במקומו כגון ע"ג קורות וכלים לא קדוש דלא הוה מקומו אלא על הנייר ושיכתוב המקרא עם השם כנתינתו אבל שם לבדו הוה שלא במקומו ולא קדיש יע"ש א"כ טוב לקדור ויקרא שם בשם ה' ולגונזו ולטלות מטלית ולכתוב אחר במקומו ואם אפשר לקדור ע"י הגרמא בלי מעשה בפועל עדיף דהגרמא אפי' במחיקה ממש שרי כמבואר בשבת ק"כ ע"ב אבל לקלפו כלל לא כמ"ש לעיל ובזה אסיים בכל חותמי ברכות ושלום לו ולתורתו: משק"ק כ"א מרחשון תקס"ד פה ק"ק מ"ד: משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה רסה

שלום רב לידידי הרבני המופלא ומופלג כמה"ו אליה ני' יושב בשבת תחכמוני בסנאליטץ:

ע"ד הס"ת ישן נושן שנכתב באותיו' ותגים משונים ומרובים ואותיו' עקומו' ולפופו' הרב' כזה ?# והנה אודות ריבוי התגים אין לפוסלו וכבר כ' רמב"ם שנהגו איש מפי איש לתייג בכמה מקומו' זולת ש.ע.ט.נ.ז ג.ץ וכן לעשות אותיות עקומות ולפופות ופיהן כפולות ובספר בן משק להגאון דמשק אלעזר הובאו דבריו בסוף ס' בני יונה העתיק איזה מקומות שיש לעשות כנ"ל והנה היה גם למראה עיני תיקון סופרים אחד שיש ביד ספרא דוקנא דפה שנרשם על הגליון כל המקומות וכל התמונות כמו שנרשמו בתמונה שנשלח לידי ממעלתו חוץ ממה שאכתוב לקמן אי"ה וכיון שכן אין ספק אם הסופר הוסיף מדעתו אין לפסול כיון שאין פסול בחסרונם משום שלא הוזכרו בש"ס כך אין פסול ביתורם ויש קצת להוכיח מדאמרי' שמרע"ה מצא להקב"ה קושר כתרים לאותיות ואמר רבש"ע מי מעכב על ידך והשיב לו עתיד ר"ע לדורשן עיין פ' הקומץ אם כן למאי דלא ידע מרע"ה שיש קפידא וצורך בהני תגין הי' סבור דלנוי בעלמא עביד כן הקב"ה ולכן שאל מי מעכב על ידך אם כן שמע מינה שדרך סופרי הדיוטות היה לתייג לנוי אם כן ממילא בספר תורה אין פוסל היתרון ואנוהו נמי איכא אלא מכל מקום אין להוסיף על אותן המקובלים איש מפי איש שהן בכלל קווצותיו תלתלים שיש על כל קוץ וקוץ תילי תילים ואותן שאין בהם הלכות רמוזות אם נכתוב לנוי שוב לא נדע איזה מהם להלכה ואיזו באו על מגן לנוי. ואמנם אם עשה לא עכב שהרי גם אם לא כ' אותן שהם לדרוש לא עיכב כמה שכ' רמב"ם הנ"ל וסופרים שלנו אינם עושים שום דבר ויפה עשו כי אין אתנו יודע עד מה וכל הדברים המקובלים איש מפי איש ולא נזכרו בש"ס נתבלבלו באורך הגלות ואין לסמוך עליה' אבל מכל מקום אין לפסול אך בתנאי שיהיה מחובר להאות וכדמשמע קושר כתרים להאותיות שיהיה נקשר ונעשה גולם אחד ולא כאשר ראיתי בתמונת ו' הראשונה כצורת אתנחתא הפוכה למטה ואינה מחוברת וזה בודאי אינו ראוי ומותר למוחקו אפילו בוי"ו שבשם הקדוש ואפי' נטפל להשם לא הוי וגם בגליון תיקון סופרים הנ"ל לא מצאתי כן:

תמונת החי"ת לכאורה הייתי יכול להמציא כן מהש"ס דבפ' הקומץ אמרי' חטרי' לגגיה דחי"ת משמע דהחטוטרת הוא זולת הגג וכן הוא בין לרבינו תם ובין לרש"י כמובן ואם כן במס' שבת דקאמר דנטלי' לגגי' דחית ונעשה שני זיינין על כרחך לא קאי אחטוטרת לחוד דאם לא כן לא הוה ליה למימר גגי' דחי"ת אלא חטוטרת אלא על כרחך דשקל לכל הגג ובתמונת חי"ת שלנו לא ישאר אלא קו פשוט ואין כאן ב' זיינין אע"כ כתמונה של זה הסופר ויהיו ב' זיינין הפוכים ומצינו שם בבריי' גמין עיינין עיינין גמין טתין פיפין כו' ור"ל בהפיכתם וכפירש"י שם והכי נמי דכוותיה:

אלא דלפי זה ע"כ גם תמונת ה יהיה כן דהרי אמרו שלא יעשו חיתי"ן ההין ואם לא ישנו בתמונה איך יעשו מחתין ההין וכבר כתבתי בתשובה אחרת [ע"ל סי' רס"ז ד"ה ולכאור'] והוספתי קצת נופך על דברי הריב"ש בתשובה במה דאמר רב אשי בפ' הקומץ חזינא לספר' דוקנ' דחטרי' לגגי' דחי"ת ותלי' לכרעי' דה"י שהבריר' לכתוב ה"י כמו חי"ת בלי תליית כרעי' ולעומת זה צריך לעשות סי' בחי"ת לחטור גגי' או בהיפוך לתלות כרעי' דה"י ומבלי לחטור חי"ת ואתי רב אשי לאסהודי אספרי דוקני דעבדי לתרווייהו משום האי טעמא דמפרש שם ואם כן כיון שמעיקר הדין תמונת' שוות אתי שפיר חיתי"ן ההי"ן בברייי' ואש"ס ש"ס דגיטין גבי למהך דלא לתחזי למחך אבל הנ"ל קשה אי סלקא אדעתין דעיקר תמונת חי"ת הוא כהאי ספרא אם כן איך יתחלף בה"י ועל כרחך צריך לומר שגם תמונת ה"י יהיה כן והרי הוא בעצמו לא כ' כן ההי"ן לפי התמונה שלפני ועוד לפי הנ"ל איכא ההי"ן בכתיבה דלא תלי' כרעי' אם כן מאי טעמא לא אמר הש"ס דשקלי' לגגיה דה"י ועבדו ב' זיינין דקדום לחי"ת אלא על כרחך ליתא להך תמונה וגם לא ראיתי בגליון הנ"ל:

תמונת טי"ת לפופה בימינה ג"כ לא מצאתיה כן אבל לפי מה שעשה כל הפיפ"ן שלו כפולות ולפופות הוצרך לעשות גם הטי"ת כן שהרי אמרו בברייי' שלא יעשה טיתי"ן פיפי"ן משום דטי"ת הפוכה דומה לפ"א ואם כן המלפף וכופל פיפ"ן שלו צריך לעשות בטיתי"ן כן:

כף פשוטה שלו פליגי ביה אי נפסל עיין מג"א סי' ל"ב סקכ"ו עיין שם:

בי"ת בלי עקב אין לפסול בשביל זה כיון שאינה עגולה מאחרי' כעין כ"ף רק כעין דל"ת:

יו"ד שאין לה עוקץ בשמאלה ולמעלה אין לפסול כי י"א שאין צריך עוקץ ממש בולט לחוץ ונמשך למטה רק זויות למעלה ולמטה לאפוקי עגולה:

אך תמונת הוי"ו השנייה שהיא ממש כמו פ"א פשוטה קטנה ואין שום תינוק בעולם יכול לקרותה כי אם לפ"א פשוטה ובתפילין שלנו כולנו יחד יהי' פ"א פשוטה באותה תמונה ואיך נברך על ספר תורה הזה עיין מג"א סי' ל"ב סקמ"ט גם לא שמענו ולא ראינו מעולם צורה זו והסופר בדאה מלבו ומה שחששו להוצאות לעז נראה שיש להם קצת על מה לסמוך במג"א שם ס"ק מ"ח אבל אינו ענין לנידון שלפנינו כלל ולתקנו אי אפשר כי מה יעשו בווין שבשם הקדוש וגם לריבויים יהי' כמנומר ויען כי הספר בלאה"נ נמצאו בו כמה טעיות כמה שכתב מעלתו והרי הוא פסול לפנינו ואפי' אם יתוקנו הטעיות ההמה מכל מקום אסור לקרות בו עד שיגיהו אותו כמבואר על כן אין כאן לעז ויניחנו

בפסולו ולא תיגע בו יד לתקנו או להגיהו ויעשו לו ארגז בפני עצמו לשומו במקום מיוחד וזו היא גניזתו ואסיים בברכה דברי א"נ הכותב בחפזי.
פ"ב יום ה' כ"ז שבט תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רסו

מחיה חיים יכתוב ויחתום לאלתר לחיים ה"ה הרב י"ע וי"נ המא"הג החרוץ ושנון כש"ת מהו' מאיר נ"י אב"ד דק"ק סאנגרוהד:

יום אתמול הגיעני נועם מכתבו על הב"ד ולמלאות שאלתו ובקשתו למהר להשיבו על ב"ד המוקדם האפשרי פניתי היום להשיב מיד בלי שום עיון מרוב טרדות המבקשים תפקידם ה' עליהם יחי' ואומר מ"ש מעכ"ת אודות הלמ"ד שבתיבת אלקי' שניקב למטה באחורי עוקצה התחתון בעקמומיתו ונשאר עכ"פ רושם דק הניכר לעיני' והעלה מעלתו לעבות העוקץ הדק בפני' כדי שיהי' נראה יותר לעין ולכוף העוקץ לתוכו כלמ"ד של כתיב' תמה (כמדומה שנזדקר טעות לפניו כי הלמ"ד ששלח לפני היא מכתב וועליש והתיקון שרוצה לעשות תהי' כתב תמה) הנה דברי חכמה והשכל הם וכן נכון וישר ומה שטרח להביא ראי' מאלי' רבה סי' ל"ב סקל"ג שמותר להוסיף באותיות השם לא ידעתי מה צריך לראי' ולא נסתפק בזה אדם מעולם מה"ת לאסור ואבדתם את שמם כתי' לא תעשון כן לה' אלקיכם אבל להוסיף היכא רמיזא לאיסור והלא מכאן אזהרה לנותץ אבן ממקדש ואפי' מבית הכנסת ואפ"ה פשוט שמותר להוסיף על העיר ועל העזרות והאלי' רבה לא נחית בזה משום קדושת השם אלא אי מותר להוסיף מטעם דלא להוי כחק תוכות שהאות נעשה ממילא בלי מעשה חובת הגוף ממש ע"ש א"כ מה לי א"י מה לי ח"ל אבל טעמא דידי בגוף האות וכעין שפוסל מג"א שם סקכ"ג בשם רד"ך ומהר"ם אלשקר ועל זה מייתי האלי' רבה ראי' מט"ז ס"ק ט"ז אבל מקדושת השם לא מיירי כלל:

ואם אולי בס"ת דמעלתו דהוא ישן ומיושן לפי דברת כבודו ורגיל הוא בכתב ישן כזה שע"י הוספת דיו ונגיעת הקולמס יחסר מקצת מדיו המיושן שבשם א"כ לזה אין לו ראי' מא"ר להתיר בכה"ג אבל נ"ל פשוט להתיר גם בכה"ג לא מבעי' אם אינו פסיק רישי' דשרי דבכל איסורים שבתורה קיי"ל להתיר לא אפשר ולא מכווין אלא אפי' אי הוה כעין פ"ר שע"י הכתיבה החדשה א"א שלא יחסר קצת מהדיו הישנה ובפסיק רישי' לא שרי לא אפשר ולא מכווין כמשמע ממ"ש תוס' פסחי' כ"ה ע"ב ד"ה לא אפשר מ"מ הכא שאינו עושה מעשה בידים רק ע"י גרמא שרי' דלענין זה קל מחיקת השם דשרי ע"י הגרמא כמבואר בש"ס שבת ק"כ ע"ב דמדכתיב לא תעשון כן משמע הגרמא שרי וע"ש ק"י ע"ב גבי בארצכם לא תעשו משמע אע"ג דכתיב לשון עשיי' מ"מ אסור הגרמא

ועיין שם קל"ג ע"א לעשות אי אתה עושה אבל אתה עושה בסיב וכו' ע"ש וק"ל וק"ו הוא התם הוא השחתה גמורה ושרי' הגרמא כ"ש הכא דעל מנת לתקן הוא דמי ליכא הר"י והרא"ש דמתירים להדי' כמבואר בדברי הטור והרב"י בי"ד ס"סי רע"ו:

באמת לפמ"ש מעלתו דקרוב לודאי שרי' הכא בלי תיקון כלל וכן נ"ל לפי התמונה ששלח לפני וא"כ הוה לי' אפשר בלא תיקון ולא מיכוון וא"כ אי ס"ל בשארי אי' לאסור אין מתכוון אסור נמי הכא באפשר ולא מכווין וזה תלי' בפסק הרמב"ם דלא ילבש אדם כלאים להעביר המכס ויעיין בזה בתשו' חו"י ובהא דמזלפין לאישים ואין כאן מקומו כי אין אנו צריכים לזה כי בלא"ה שרי' מטעמים הנ"ל:

ומ"ש מעלתו אודות הנקב שבצידו החיצוני' שעי"ז אין האות מוקף גויל יפה כ' מעלתו שאין בזה קפידא עפ"י דברי הרב"י וכן פסק בש"ע א"ח סי' ל"ב סעי' י"ו דנקב המפסיק אחר שכבר נכתב בכשרות אינו פוסל והט"ז סקי"ד שהקשה שסתר עצמו למ"ש סעיף שלפני זה בשם הירושלמי שנקב תוך האות פוסל אפי' נעשה אח"כ מפני שאינו מוקף גויל במ"כ של הט"ז ששכח מה שהשכיל שם סק"ח וז"ל משמע דוקא כל תוכו ולא מקצת ממנו והטעם נראה דכל הגויל שבתוך האות הוה כחלק אחד וע"כ אעפ"י שנפסק הגויל שבתוך האות מצד א' מגין עליו מה שנשאר מצד השני ודומה אם נפסק חלק מצד א' בחוץ והנשאר קיים באותה צד גופה דלא מצינו בזה פסול עכ"ל והנה סוף דבריו הוא נדון שלפנינו לגמרי וק"ל ובא"ר כ' שנלמד ממנו שגם אם ניקב בעובי האות ודיו מקיף הנקב מכל צדדיו נמי כשר ע"ש והענין בזה שלעולם דייניגן הגויל הנשאר מצד הניקב כאלו הוא נמשך וממלא הנקב דקיי"ל בכל התורה דאם אין פרוץ מרובה מעומד ה"ל כסתום ויעיין היטב בעירובי' יו"ד ע"ב בשמעתי' ובתו' ד"ה עור העסלא וד"ה ואצבעיי' ויעיין מג"א ר"סי י"ו ומיהו היינו דוקא בגויל שבפנים הוא מצטרף זה עם זה להכשיר הנקב כשאינו ממלא החלל אעפ"י שמגיע מצד א' עד קו הדיו שבירך האות אבל אם ממלא כלל החלל לא נימא שהגויל שחוץ להאות ישלים החסרון שבתוך האות זה לא אמרי' כיון שאין קדושת גויל שחוץ לאות ושבין שטה לשטה שוה עם קדושת גויל שבתוך חללו של ה"י ומ"ם וכה"ג ומשו"ה במלא כל חללו פסול אפי' נעשה אח"כ כיון שאינו מוקף גויל אעפ"י שאינו ע"י דיו אלא ע"י אויר מ"מ אויר פוסל טפי בכל מקום כמבואר בב"ב קס"ב ע"ב ואל תתמה שהרי אויר פוסל בשלשה וכו' יע"ש אלא היכי דאיכא להשלים ע"י עומד שסביבותיו קיל אויר שאלו הי' מפסיק דבר אחר הי' מבטל ההשלמה משא"כ כשיש רק אויר יכול להשלים וכל זה מבואר מעתה לק"מ מה דמכשרי' ניקב מבחוץ או איפסק בנוקבי' שהכל הוא בחוץ והגויל החצוני שסביבותיו משלים חסרונו כיון שעומד

מרובה כמו שהגויל הפנימי משלים חסרון פנימי ה"נ החיצוני משלים חסרון חיצוני וזה נ"ל ברור להלכה ולמעשה מבלי לזוז מפסקי הרב"י בזה:

ומ"ש מעלתו שרוצה להטלית מטלית על הנקב מבחוץ כדי שלא ישאר מקום נקוב בס"ת פשיטא דנכון לעשות כן ואין זה ענין לפלפולו של מהרי"ק שרש קכ"ב ודברי הב"ח המובאי' בט"ז י"ד סי' ר"פ סק"ד ובש"ך שם סק"ז דהתם אי אויר פוסל כגון בניקב קודם כתיבה אז אינו נכון שגויל המטלית יהי' מקיף לאות שעל היריעה דבעינן היקף מגויל של עצמו לדעת הב"ח אבל הכא שגם האויר הי' כשר מכ"ש שלא יזיקו מטלית ולא דמי לשופר דניקב כשר טפי מסתמו התם משום דה"ל ב' וג' שופרות ועוד הכא הוה במינו ואין להאריך בפשוטי' ובפרט לחכם כמותו שהקיצור יספיק לו והזמן לאו מופנה ולהיותו מזכיר דאין קפידא בדיעבד בתמונת אותיו' שבסי' ל"ו וכמ"ש בנ"בי הנני שולח לו מכתב מהאי ספרא דוקנא דידן שלמדנו עמו תמונת אותיות של הרב"י ומה שיראה ימיני הצדקי"ן מהופכין הוא עפ"י קבלתי ממורי זצ"ל עפ"י קבלת האר"י ז"ל ויראה הלבן שבתוך הפיפי"ן שהוא ממש צורת בי"ת כמבואר במקובלים ויעיין בס' מגן דוד לרדב"ז ז"ל ופ"א אי"ה כי יבואו דבריו עוד אלינו נאריך לפי כבודו ורב גדלו והיה זה שלום ושנה טובה ורב ברכות לו ולתורתו הכ"ד הכותב והחותם פה ק"ק מ"ד יום ב' ט"ו אלול תקס"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רסז

שלמא למר הי ניהו רבה ה"ה הרב הגאון המפורסם כערוגת הבשם נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מו"ה סענדר נ' אב"ד דק"ק רעכניץ יע"א:

ע"ד האי ספרא בצירא שכתב ספר תורה והיו"דין שעל גבי האלפין נוגעים בגג האל"ף ומסתפק מר אי צריך לגרור גם הגג או סגי בגרירת היו"דין לחוד דין זה מבואר הוא בלשון הרב"י סי' ל"ו בא"ח וז"ל שם אחר שהביא דברי האגור לפסול בנגיעת היו"ד בגג האל"ף כ' עליו בשם הר"י אסכנדרי אם הדביק גוף היו"ד שלמעלה או שלמטה בגג האל"ף פסולה שאין להדביקן בוי"ו האמצעי אלא בדקות שבהן לא בגופן ואם הדביקן בגופן שנפסלו אין די להם במחיקת דבק דהוה כחק תוכות אלא צריך לגרור כל היו"ד שנדבק ולתקנה לכתחלה עכ"ל משמע מיהת בגרירת היו"ד סגי בלא גרירת הקו האמצעי אמנם מסברא נ"ל דהיינו כדרך שכותבי' רוב הסופרים שעושים בתחלה הקו האמצעי ואחר כך מחברים בו היוד"ין שלמעלה ולמטה ונמצא שהקו האמצעי נעשה בהכשר וכשמוחק עתה היו"ד ונשאר' הוי"ו האמצעי הרי הוא כתחילת כתיבה שקדמה הוי"ו להיו"ד ולא הוה חק תוכות כשחוזר ומושך עליו יו"ד בהכשר ומזה מיירי הר"י אסכנדרי הנ"ל. אמנם

אני ראיתי סופרים המקדימי' יו"ד העליונה ואח"כ מושכי' תחתיה הקו האמצעי נמצא אי נדבקה הקו אל היו"ד במשיכתה אלי' הרי הקו נעשה בפיסול א"כ צריך למחוק מהקו ההוא כל מה שהוא מן היו"ד ולהלן למטה הימנו שהרי כללא כיילו הראשונים שכל מה שנעשה בפיסול צריך למחוק וכמ"ש גם כן מג"א סי' ל"ב סק"ל יע"ש וזה נ"ל פשוט לפע"ד ואינו צריך לפנים:

אמנם במאי דבדק לן מר עוד מה לעשו' באלפי"ן שבשם הקדוש אלהי' ואדני ית"ש דא היא צריכא רבא ואעריך לפניו מה שנלענ"ד בענין זה וה' אלקי' יעזור לי למען כבוד שמו הגדול שנכתב בקדושה ולפר"מ כבוד תורתו משפט הבחירה לשום עינא פקיחא על כל הנאמר:

והנה בגוף הדין דמחיקת השם דנפקא לן מלא תעשון כן לה' אלקיכם הדעת נותן שאינו אסור אלא על דבר השחתה אבל לצורך תיקון לא איכפת לן דתו לא עבר על לא תעשון כן דהא אובדתם את שמם קאמר לא תעשון כן והרי אנו רואים המבשל בעצי הקדש לוקה משום ואשיריהם תשרפון לא תעשון כן כמבואר במכות כ"ב ע"א והנה מצינו בפסחים פ"א ע"ב הציקני' שורפים אותו לפני הבירה מעצי המערכה ויע"ש בתוס' ד"ה נטמא רובו כו' וקשההא עכ"פ עברו על לא תעשון כן וע"כ מפני שלא היה דרך השחתה לית לן בה וראיתי להר"י אסכנדרי שבב"י בי"ד ס"סי רע"ו שאין להביא ראיה מהחשמונאי' שסתרו המזבח ששקצו אנשי יון דשאני מזבח שמקומו מכוון ביותר וא"א לבנות אחרת בלא סתירתו של זה לא הבנתי מה בכך אם הוא עובר בלאו דאוריית' לסתור אפילו ע"ד תיקון על מנת לבנות מה מועיל אם א"א הלא א"א ולא קמכוון לא שרי אלא באתי ממילא ולא מכוון אבל בפסיק רישא שעושה מעשה בידים לא כמבואר בתוס' פסחים דף כ"ה ע"ב ד"ה לא מיכוון כו' ואולי כוונתו שאני התם דאתי עשה דבנין מזבח ודחי לאו דלא תעשון כן והא דהצריך לומר דהתם א"א רוצה לומר שאי היה אפשר בענין אחר הוה אפשר לקיים שניהם ולא אתי עשה ודוחה לא תעשה וצריך לומר נמי דעשה דבנין מזבח שהוא מצוה רבה דוחה לא תעשה אפי' אי בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה כמו שהוכיחו תוס' מהא דר"א דשחרר עבדו להשלימו לעשרה עיין מ"ש מג"א סי' תמ"ו סק"א בשם רבינו תם דעשה דרבים דחי לא תעשה בלא בעידני' וצל"ע קצת משבת קל"ב ע"ב דקאי הסוגיא אצרעת דוחה עבודה ופירש"י שם בריש הסוגיא אי הכהנים טמאים בצרעת נדחה עשיית הפסח ולא יקוצו הבהרת ומסיק שם הש"ס משום דלא הוה בעידניה ש"מ דלא דחי עשה דעבודה לא תעשה אחרת אלא בעידני' ואמאי ידחה בנין המזבח ל"ת דלא תעשון אי ליכא בעידני' ומיהא ראיות הר"י אסכנדרי דמייתי מיומא י"ו

ע"א בלא"ה תמוה והעלים עין מש"ס עבודה זרה נ"ב ע"ב דמזבח ששקצו אנשי יון לא הי' בו שום קדושה דקרא אשכח ובאו בה פריצי' וחללוהו יע"ש:

ובזה נדחה גם ראיה הנ"ל די"ל הא דהתירו לציקני' לשרוף בשר קדש בעצי הקדש משום דאתי עשה דושרפת הנותר ודחי לא תעש' דלא תעשון כן והוה בעידנא מה שאין כן בתיקון השם לא הוה בעידני'. ואמנם הנה כיוצא בו מצינו גבי מדליקי' מנר לנר על ידי קינסא דאיכא מאן דמתיר אף על גב דאיכא ביזוי מצוה משום שאין דעתו כ"א לתקן נר האחר והחולקים ואוסרים נמי לא פליגי אלא התם דהביזוי הוא בזאת המצוה והתיקון הוא במצוה אחרת אבל היכא שהתיקון במקומו לא מקרי קלקל מעיקרא לכ"ע וסברא כזו אשכחן נמי גבי איסורי שבת יע"ש במס' שבת ל"א ע"ב ובתוס' ד"ה וסותר וכו' יע"ש:

אבל הכי איתא להדיא במס' סופרים פ"ה המוחק אות א' מהשם עובר בל"ת אר"ש לכן נאמר לא תעשון כן אבל טפת דיו שנפל' על הכתב מותר למחקו שלא היתה כוונתו אלא לתקן עכ"ל הרי מבואר הטעם משום שלא היתה כוונתו כי אם לתקן ומזה למד הר"י שבמרדכי לגרר הדביקות שבשם ג"כ ומבואר מדבריו דהיינו רגלי ה"הי שנוגעי' בגגו מותר לגרור בהשם על מנת לתקן ובתשו' הרא"ש כלל ג' והובא דבריו בטור ס"סי רע"ו מתיר לגרור דביקות מאות לאות ולכאורה משמע דוקא שבין אות לאות מתיר הרא"ש וכן משמע מלשון ש"ע בי"ד ס"סי רע"ו הנ"ל. אמנם בא"ח סי' ל"ב סעי' כ"ו סתם המחבר אם יש דביקות באותיות השם יכול להפרידם ובספרו הגדול שם מבואר שכ' שסמך עצמו אהר"י והרא"ש הנ"ל משמע דס"ל דהרא"ש והר"י לא פליגי ואדרבא יותר יש סברא להתיר בנדבקה הה"י בגגה דנשתנית לחית ואין כאן קדושה כלל משנתיר למחוק הדביקות שבין אות לאות שנכתב השם כתיקונה ואפילו הכי מתיר הרא"ש מכ"ש דביקות האותיו' עצמם:

ולכאורה נראי' הדברים ק"ו לנדון דידן השתא בדביקות רגל הה"י דיש כמה פוסקים המתירים אפי' בלא גרירה כמבואר בתשו' הריב"ש שמביא הרב"י סי' ל"ו ורא"יתם נכונה מש"ס דפרק הקומץ מדאמר רב אשי חזינא לספרי דווקנא דקא חטרי גני' דחית ותלי' לכרעי' דה"י משמע דשארי ספרי לא כ' הכי ואפילו הכי כשר ואינו אלא לדווקנא בעלמא ומהרי"ק בשרש ע"ח כ' עוד לייפות הראיה דהא חזינן בגטין אין אנו נזהרים לחטור גני' דחי"ת ש"מ שאינו אלא דיוק סופרים בעלמא וה"ה תליית כרעי' דה"י דבחדא מחתא מחתינהו והריב"ש הקש' עליהם מברייתא דפ' הבונה חיתי"ן היהי"ן היהי"ן חתי"ן פסול ולפע"ד לא תקשה עליהם מזה כלל דודאי צריך לעשות שום שינוי בין חיתי"ן להיהי"ן והיו הסופרים מאז נוהגים לחטור החי"ת כדי שיהיה היכר בינה להה"י ולא היו תולים

כרעי' דה"י אלא היו מחברים אותה להגג ויש מהם לא היו חוטרים החי"ת ואותם היו תולים הה"י להפריד בינה לחי"ת ואהא אמרה הברייתא המשוה חיתין לה"הין פסול ואתא רב אשי ואמר דספרי דווקנא חטרי' לחתי"ן וגם תולין ה"הי משום טעם המפורש שם בש"ס וזה לשון רש"י בגטין פ"ה ע"ב ולא לכתוב למחך צריך להבדיל רגלו של ה"י שיהי' אויר בין רגלו לגגו דלא לתחזי כחי"ת עכ"ל וע"ש בתוס' ד"ה ולורכי' ע"ש משמע דשארי היהי"ן דגט אין קפידא אם מחוברים ומיירי בדחטר לחתי"ן. ואמנם מנהגינו לתלות ההיהי"ן ולא לחטור החתי"ן בגט דבחד מינייהו סגי ועולים כהוגן דברי הגאונים המקילים ועיין לשון הריב"ש הוא מובא בשלימות במעדני י"ט ה' ס"ת אות ונהי דמ"מ אנו מחמירי' בה"י וקופי"ן לתלותם מ"מ לגרור בשם בשביל זה היה קשה קצת ואפילו הכי מתירים הר"י והרא"ש מכ"ש בנדון דידן שנשתנה האות לגמרי דלכאורה ק"ו הוא:

והנה המרדכי בשם ר"ש פליג אהר"י דעד כאן לא שרי במסכת סופרים אלא בנפלה טפת דיו על השם שכבר נכתב פ"א כתיקונה דה"ל תרתי לטיבותי' א' שאין המחיקה רע כל כך כיון שכבר נמחק על ידי הטפה דיו ועוד שהתיקון שעושה הוא תיקון היותר גדול שמחזיר השם לקדמותו שכבר היה נכתב כתיקונו מה שאין כן בדבק שגם מתחלה לא היה נכתב כתיקונו אין מצוה כ"כ לתקנו גם הגרירה הוא עון אשר חטא שהרי בלא הגרירה נמי נקרא השם בקדושתו אלו דברי המרדכי בצירוף דברי פסקי מהרא"י סי' ע"א ויש לתמוה על הגאון מאי טעמא החמיר כל כך לפרש דברי מס' סופרים להחמיר נגד הפשט דקרא משמע לא תעשון כן היינו כמו שעושים לע"ז דרך השחתה אבל דרך תיקון מה"ת לאוסרו והי' נ"ל על פי האמור בספרי דמייתי רש"י ורמב"ן בחומש תנא קמא מוקי קרא למוחק משם ונותץ אבן ממזבח ור' ישמעאל תמה על זה וכי סלקא דעתך שישראל נותצי מזבחות ומוחקי שם הם אלא שלא תגרמו בעוונותיכם ליחרב ב"המק והנה מלבד שהוא דרש אגדתא עוד זאת הוא נגד הש"ס דפרק כל כתבי (שבת ק"כ ע"ב) לא תעשון עשיי' אסור הגרמת מחיקת השם שרי נמצא ס"ל לש"ס דילן דא"א לפרש לשון לא תעשון על גרמא בעלמא ואיך נפרש שלא יגרמו חורבן ב"המק ועל כרחך קרא מתפרש כפשוטו וק' קו' ר' ישמעאל וכי סלקא דעתך שישראל נותצי מזבח הם ואע"כ אם אינו ענין לדרך השחתה תנהו ענין על דרך תיקון כך נראה לפרש דבריהם:

מ"מ נראה לי דלא פליגי אלא בתליי' ה"הי שאפשר לקרותו על כל פנים בלי גרירה אבל היכי שנשתנה האות לגמרי כגון בנדון שלפנינו לית דין ולית דיין שיכול למחקו והנה הרלב"ח סי' א' הפליג מאוד ובמ"כ אזיל בתר איפכא וכ' דהיהי"ן וקופין חמירא מכל האותיות מפני שהוזכרו בש"ס ויש לתמוה עליו ואין להאריך כאן מ"מ סיים בסוף דבריו

וז"ל גם יו"ד האל"ף אם נדבקה כלה ודאי שנפסדת צורתה וצריך תיקון אבל אם התג הדבוק באל"ף נתפשט מעט ואינו דק כראוי ליופי הכתיבה אם נשאר הפרש נראה שאין בכך כלום ואין צריך שום תיקון וכל זה צריך עיון וטביעות עין עכ"ל הרי שאפי' הוא ז"ל אזיל ומודה בנדון שלפנינו לפסול מן הדין אף על פי שלא נזכר' צורת האל"ף בש"ס מ"מ כך קבלנוה ממשה בסיני וכך הוזכרה צורתה בספרי הגאוני' שמפיהם אנו חיים ומצאתי כתוב ע"ש תשובת הרב"י (שאיננו במחיצתי) שהתיר לגרור יודין של השם שהיו נראין כרישי"ן ומסתמ' לא הי' הסופר כותב רישי"ן ממש רק שנדמו כך לתכונות אות אחר וה"ה ומכ"ש בנדון דידן כמבואר באריכות ברלב"ח שם דהפסד צורת אות האל"ף גרע מדמיון אות לאחרת ואם כן לפע"ד נראה פשוט דאפילו בשמות הקדש שאינם נמחקים יכול למחוק הדבק שבאלפי"ן על פי שכבר התרתי למעלה או למחוק רק היו"ד הדבקה או למחוק גם מהגג עמה ועל כל הנ"ל אני סומך אחכמתו דמר ני' יראה ויביט בעין שכלו ואסיים בברכה:

שוב מצאתי באלי' רבה סי' ל"ב סקל"ג שמסופק בדבר והעלה וז"ל שיוסיף דיו למעלה ביו"ד עד שלמטה נחשב כירך יו"ד שאומרים הסופרים שלפעמים נעשה היו"ד עבה כך וראי' מט"ז סקט"ז שיש תקנה בהוספת דיו עכ"ל ואומר אני היכי דאפשר אפשר והיכי דלא אפשר נלע"ד כמ"ש: מ"ד כאור בקר ליום ערב שבת קדש ה' אלול תקסה"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רסח

שנית להרב הגאון הנ"ל

השתא הכא קבלתי מכתבו ולהיותי תמיד מוטרד בכמה ענייני' ע"כ דרכי שלא להשיב על פקפוקים שעל שקלא וטרי' של פלפול אם אין חציצה בעיקר הדין כי לא אהבתי לנצח ח"ו ולעשות סנגוריא לדברי ורק אך שהדין יהי' מכוון לאמתו והכא בנידון דידן כ' מעלתו שגם הוא מסכים למחוק ראשי האלפי"ן עם מה שנכתב אחר הנגיעה א"כ מה אכפת תו בהפלפול לולי שרצון יראי ה' אעשה ופר"מ כ' גם שממתין בתיקון הס"ת עד עת בא דברי שנית ע"כ מהרתי למצוא תשובה מיד ולאלתר:

והנה תחלת דבריו מ"ש מלב ב"ד מתנה תמהתי הלא אני בעצמי הבאתי דברי התוס' והפכתי בהם ולא השארתי מקום לעורר ולפקפק ואולי יש חסרון המעתיק כי אין לי פנאי על הרוב להגיה התשובו' מהמעתיקים ע"כ אחזור להעתיק פה מ"ש והנה מצינו בפסחים פ"א ע"ב הציקני' היו שורפים מעצי המערכה ויע"ש בתוס' ד"ה טמא רובו וכו' שנדחקו בטעם משום לב ב"ד מתנה ודוחק שלא נזכר זה בש"ס וברמב"ם ועוד הא

האכסני' היו מתביישי' לשורפו לפני הבירה שלא יאמרו ציקנים הם או טמא כלו והי' ראוי להתיר להם לשרוף בחצר מעצי המערכה ואי משום טעם הש"ס שם דלמא פיישי ונהנה מעצי הקדש יתנה לב ב"ד גם על מה דפיישי ובקיצור הי' להם לפרש משום דמ"ע הוא לשרוף נותר וטמא ומצות לאו ליהנות ניתנו כמו בשופר של עולה ושלמים בר"ה כ"ח ע"א ואולי כ"כ לר' יהודה דס"ל מצות להנות ניתנו אבל האמת אין כאן לב ב"ד מתנה כלל ועוד נ"ל דגם לר' יהודה לא צריכים לב ב"ד מתנה אלא משום דהרי עשו כן לתקנת קדשים וחששו שהציקנים לא ישרפו הנותר ועל הב"ד לשרפו ומאין להם עצי חולין אם לא מתרומת הלשכה זה מה שנ"ל בזה וקשה הא עכ"פ עברו על לא תעשון כן וע"כ מפני שלא היה דרך השחתה לית לן בה עכ"ל בדבור ההוא ותמהתי אם השמיט המעתיק דבור שלם והנה אין מקום לפקפוקו גם מ"ש מאפשר לקיים שניהם דמנ"ל לב"ד עצי חולין האם יביאו מבתיהם ומה שירד להציל את הר"י אסכנדרי אומר אני אם הי' הר"י אסכנדרי מייתי הש"ס דע"ז הי' מקום במוח לומר שנתכוון אס"ד דש"ס אע"ג שהוא דוחק לחתוך דין עפ"י דברי הס"ד דלמא המ"ל ולטעמיך מ"מ הי' אפשר להצילו משגיאה אבל הר"י אסכנדרי מייתי לי' מש"ס דיומא והוא י"ו ע"א וא"כ לא נתכוון לקושי' הש"ס דע"ז כלל רק על המשנה כצורתה:

ומ"ש בתליית חתי"ן והיהי"ן זה לשון פר"מ במכתבו לדעתי הדין עם הריב"ש דהא האי דקתני בבריי' חתי"ן הי"הין ע"כ לאו אחוטר קאי דודאי אינו החוטר רק לזריזין ולמצוה בעלמא ולא לפסול וכו' עכ"ל פר"מ ותמהתי עליו דמשמע להריב"ש ולמאי דמנהגנו כוותי' בזה כשר עשה חתי"ן בלא חוטר וישתקע הדבר אלא דיש סופרים עושים החוטר כר"ת ב' זייני"ן וגג על גבו וכן עושי' בכתב וועליש כרש"י ?# והמדקדקים חוששין לחומרת שניהם כמו שכתב מג"א סי' ל"ו ס"ק ב' אבל פשיטא דלריב"ש ולהסוברים כוותי' חית בלא חוטר פסול כמו ההי"ן שאינם תלוין בחדא מחתא מחתינהו רב אשי ובאמת להריב"ש דברי רב אשי מאוד תמוהים דתלה בספרא מה שמקובל מימות מרע"ה מסיני וע"כ היה נראה יותר דעת החולקי' דהלכה למשה מסיני כך היה החתי"ן וה"הין בב' התמונו' ועל שניהם אמרה הברייתא שלא יעשה סופר א' החתי"ן שלו בספרו כמו היה"ן שבאותו הספר וכן בהיפך אבל לעולם ב' התמונות הם למשה מסיני ואתי רב אשי למימר דספרי דווקני נזהרים בשניהם אפי' בספר א' ולא ידעתי מה נשאר לפקפק עלי בזה ומה שכתב פר"מ על ראייתי שהבאתי מדיבוק ההי"ן גם זה דבר ברור וכך הוא ראייתי אחר שהבאתי שעיקר הדין נראה כל השחתה ע"מ לתקן מותר מן התורה וניהו דמחמרינן בזה מ"מ מי יבא אחרי הכרעת הש"ע שמתיר לגרור דבק האותיו' בעצמותם

כמו שהבאתי מלשונו בש"ע א"ח והוא מתרי גברי רברבי הר"י והרא"ש ובכלל דבריהם הה"י שנדבקה לגגה וגם הבאתי שמבואר ברלב"ח שאלף הנוגע בעצמו יותר פוסל מהיה"ן שאינם תלוין א"כ ממילא מובן שנוכל למחוק מה שנעשה בפסול מאלפין הנ"ל שבשם הקודש והן עתה מצאתי באלי' רבה סי' ל"ב ס"ק ל"ג מסתפק בנדון כזה והעלה שיוסיף דיו למעלה ביו"ד שעל האלף עד שלמטה יהי' נחשב כירך יו"ד יעיין שם ואומר אני היכי דאפשר טוב ואם לאו נראה לי מ"ש לדינא נכון ובזה אסיים ויכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ארוכים הכ"ד הדש"ת הכותב בחפזי: פ"ב נגהי ליום ה' כ"ה אלול תקס"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רסט

שלום רב לאהו' הרב המופלא המא"הג הותיק חדתי מלא עתיק כבוד מהו' אייזק נ"י:

נועם מכתבו הגיעני אתמול עם הכנסת כלה והנני להשיב בעז"הי על דבר האי ספרא בצירא שכתב כל זייני"ן והנוני"ן פשוטות שבס"ת שלא כדין כאשר הראה לפני התמונה שמשך הקוין מן הצד ולא מן האמצע אלא שחזר ועיקם כלפי האמצע כזה ?# וכן כל היודין עשה ממש כצורות למד כזה ?# הנה פשוט שתמונות אלו פוסלות הס"ת אעפ"י שאין לפסול משום שינוי התמונות האמורות בב"י סי' ל"ו וכמ"ש שם בש"ע ומג"א בסי' ל"ב סקכ"ו אבל שינויים כאלו פשיטא דפוסלי' לא מבעי' היו"ד שנדמי' ללמ"ד דה"ל נדמה צורתה לאות אחר כמ"ש רמ"א סי' ל"ו אלא אפי' הזיינין והנונין פוסלי' נמי דודאי לאו דוקא לאות אחר אלא לשום תמונה בעולם דמה שהזכיר הש"ס דשבת ק"ג ע"ב שלא יעשה אלפין עיינין וכו' יודי"ן ווי"ן הוא לאו דוקא ה"ה יודי"ן למדי"ן וזה פשוט רק הש"ס אורחא דמלתא נקיט א"כ ה"ה נמי נימא שום תמונה אחרת אע"פי שאין אותה התמונה האחרת מאותיו' הא"ב וזה פשוט אין בו ספק ומ"מ אביא ראי' ממ"ש ופי' הגהת מיימוני פ"א מתפילי' הא דאמרינן אלפי"ן עייני"ן לא שתדמה האל"ף לעיי"ן שזה א"א אלא שלא יעשה יו"ד הימין שעל האל"ף עמוק על הכף כ"כ כמו שעושין יו"ד שמאלי של עי"ן וכן פי' נמי גימ"ל צדי"ק שר"ל שלא יעשה רגלה של ג' קרוב כ"כ שאם תתהפך יהי' כצדי"ק יע"ש הרי קמן שאעפ"י שבשינויי' האלו אין נדמי' לאות אחר כי מ"ש אלפי"ן עייני"ן סימנא בעלמא הוא אפ"ה פוסל וה"ה לכל השינויי' שהם שינויי' גמורי' שאינם נכרים לרוב העולם שזו היא צורת האות המקובל אצלינו ויעיין מ"ש נ"בי בחלק י"ד סי' ע"ד:

ואמנם לתקן הס"ת צל"ע מפני היודי"ן שבשם הקדש שאסור לגרור אפי' מקצתם ולחזור ולתקנם ויעיין בטוש"ע י"ד סי' רע"ו סעי' י"א וגם לגרור כל האזכרות לא נראה וכן לקלוף יעיין מ"ש מג"א סי' ל"ב סעי' קכ"ו הנ"ל בסופו וזה ימים לא כבירים הארכתי בענין כזה

באלפי"ן שהיודין נוגעי' בגוף האל"ף והתרתי למחוק לצורך תיקון ושם בארה [וע"ל סי' רס"ז] וע"כ ה"נ אם היו"ד נרא' ממש כלמ"ד לעין כל אזי יכול לגרור באופן שלא ישאר אלא גוף הנקודה ואח"כ יוסיף עליו הקוצין של מעלה ומטה החכם עיניו בראשו ואם עוד נצטרך אז אבאר אי"ה דברי יותר כי בחפזי אני כותב להיותי טרוד בהלו"ת כעת ואסיים בברכה ושלום. משק"ח ח"י מרחשון קס"ו לפ"ק פה ק"ק מ"ד. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה רע

ה' ישפות שלומך אתה הידידי תלמידי הותיק האברך הרבני המופלא מהו' איצק נ' סערדא:

מכתבך הגיעני לנכון וע"ד האי ספרא דוקנא אשר בא הוא ועטיו עמו להגיה ס"ת שנחלק בית אל לשני שטות אברא כי ראיותיו אין מכרעת כמו שכתבת אתה ועוד מהסברא הי' נראה הואיל ומצינו חיאל בית האלי מבואר מקרא שאינו שם א' כלל ומצאתי כתוב בספר אם למסורת דף ל"ב ע"ב כ' בשם מנחת שי שמצא כ' בס' ישן כ"י לפסקינהו בתרין שטין עכ"ל והנה ס' מנחת שי הוא אשר סמכו עליו כל רבותי והוא מוסמך ומפורסם בין חכמי הספרד וכעת נדפס ברעדלהיים סמוך לפ"פ תנ"ך עם הגהותיו ואצל ר' ישעי' לוסט תמצא מוגה חומש שלו עפ"י מנחת שי הנ"ל והי' נראה לכאורה דשפיר דמי בתרי שיטות אמנם כד מעיינת שפיר לאו מלתא היא וע"כ ט"ס הוא בהעתקה הנ"ל וצריך להיו' דלא לפסקינהו בתרי שטות וזה כמה ראיו' מיני' ובי' חדא דלישנא לפסקינהו בתרי שיטה מגומגם הוא אטו לא סגי דלא פסקינהו בתרי שיטין אע"כ צ"ל דלא לפסקינהו ועוד שכ' אח"ז בן אוני תרין מילין ולא לפסקינהו בתרין שיטין עכ"ל וע"כ ה"ה בית אל דתרויהו בחדא מחתא מחתינהו בפ"ה ממס' סופרים ותו שכ' שם וחרה אפי בתרי מילין ושטה חדא מס' סופרים עכ"ל וכ"כ עוד שם וחרה אף בתרין מילין וצריך לכותבו בשטה חדא מס' סופרים עכ"ל ולכאורה צ"ע הא במס' סופרים לא כ' מידי משיטין רק בחדא בבא נקט בית אל ובן אוני וחרה אפי וחרה אף ומ"ש דכ' בשם מס' סופרי' אהני דלא למפסקינהו אע"כ דס"ל דפי' אותה הבבא קאי דוקא אתיבות ולא אשיטין ומהתימה שלא הוזכר שם כלום מבית לחם:

וקצת נ"ל נמי סעד מהא שאין הסופרים מקדשים שם אל שבבית אל וכ' באלי' רבה הטעם מדלא תרגום אונקלוס בית אלהא אלא כ' בית אל א"כ מהא גופא מוכח שיש שייכות להתיבות זה עם זה ואינם נחלקים לגמרי והארכתי בזה במקום אחר:

אמנם מ"מ נ"ל דכל הני בדיעבד לא עיכב ומכ"ש שהבא להחמיר שעכ"פ לא ימחוק שם אל אע"פי שלא נתקדש כי טוב יותר לתלות בית למעלה מהשם וזה יותר ראוי מלשלוח

יד בתיבת אל ח"ו [וצריך לעיין בכ"ז בס' שע"המ פ"ד מגרושין הלכה י"ב ועיין לעיל סי' רס"ב] ומאפס הפנאי קצרתי ה' יבריאך על התורה ועבודה תמה עדי נזכה לחזות בנויות ברמה יברכך ה' בכל טוב כאות נפשך היפה ונפש א"נ:

פ"ב תענית אסתר קס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה רעא

תיתי שלמא רבא משמי' לה"ה הרב המופלא ומופלג בתורה ויראה קדומה כש"ת מה' סיני נ':

נועם מכתב קדשו הגיעני על נכון וע"ד ס"ת שנכתבו כל ההין שבשם הקדו' ית"ש בשינויי' כדמות וי"ו וקו רחב מחובר בראשו קצת ונקודה בתוכה כזה ?# מהנראה שהסופר הזה לקח לו דרך המקובלים כמבואר בס' עטרת זקנים באורח חיי' סי' ל"ב והוא ג"כ בס' לח"פ בהל' ס"ת וביתר שאת במשנת חסידים מסכת תפילין פרק ב' משנה ד' ואילך יע"ש ואמנם נ"ל דלא היתה כוונת המחברים הנ"ל לשנות בצורת האותיות כלל רק בשעת כתיבה יכוון כך וימשוך האותיו' בידו כך אמנם כשנגמר הכתיבה לא ירגיש אדם בזה כלל ולא יהיה שום שינוי באותיו' השם הקדוש משאר תמונות אותיות כלל וחלילה לשנות אפי' כל שהוא מפני דברים הנאמרי' בחשאי:

איברא מ"מ פשוט הוא שהשמות בחזקתן לקדושה ואופן תיקון שלהם למלאות החלל בדיו לשם קדושה אבל מה שכתוב ועומד הרי הוא בקדושתו ואין צריך להעביר עליו קולמס לקדשו ואין השינוי הזה פוסל אע"פ שאיננו בתמונות הכתובות בב"י סי' ל"ב מ"מ אינו מעכב כיון שתינוק דלא חכים ולא טיפש קרי לי' ה"י ויעיין בש"ע י"ד ס"סי רע"ו ועמ"ש מג"א סי' ל"ב סקכ"ו בשם מהר"מ גלאנטע והמעיין בתשובת מהרי"ל סי' ק"ד יכול לחלק בקלות בין ך פשוטה דמהר"ם גלאנטע לדמהרי"ל באופן שאין כאן מחלוקות:

שבתי וראיתי כי אולי המחברים הנ"ל ס"ל בכל ההי"ן לעשותן כתמונה הזאת ולא יצאו לדון בדבר חדש בשם הקדוש אלא לענין הכוונה אבל בגוף התמונה ס"ל להשוות כל ההי"ן לחלוק קו העליון לשנים ולחברו בקו דק ויש למצוא קצת ראי' לזה מהא דפ' הקומץ אמר ר"א חזינא לספרי דווקני דבי רב דחטרי לגגי' דחית ותלו להו לכרעי' דה"י ופליגי רש"י ור"ת לרש"י עושה כמין חוטרא בראשה ולר"ת כחטוטרת דגמלא וכ' תוס' דלפי' הקונטרס לא יתיישב כ"כ הא דאמרי' בסוף הבונה שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו ב' זיינין עד כאן לשונם ולכאורה קשה אדרבא בשלמא לרש"י יש לומר בשבת מיירי מסתם חי"ת שנעשו כעין ב' זיינין וגג על גביהן ואתא רב אשי להעיר שראה לספרי דווקנא שהוסיפו חוטרא בראש הגג אבל לר"ת מה חידש רב אשי בשם ספרא דווקנא

הא כולהי נמי הכי עבדי ולא עוד אלא שכבר הוזכר כן במתני' שם נתכוון לכתוב ח' וכ' שני זייני"ן גם כבר צווחו קמאי למאן דס"ל לפסול חי"ת בלי חטוטרת א"כ איך תני' בבריי' דפ' הבונה לא יעשה חית"ן היהי"ן היהי"ן חיתי"ן ורצונו לומר ע"י דבוק או פרוד הרגל השמאלי וק' תיפוק לי' דבלא"ה אינם דומים בצורתם והנה הריב"ש ס"סי ק"כ כתב להשואל דהוה ס"ל דאין פסול בדבוק הרגל השמאלי בגג הה"י מדאמר רב אשי חזינא לספרא דווקנא דתלו לי' לכרעי' דה"י משמע ספרא דעלמא לא תלו להו וכ' הוא ז"ל שזה א"א כדמוכח מסוגי' דהבונה דהך ברייתא לא יעשה חיתין היהין לעיכובא נאמר אבל נדחק לפרש הא דרב אשי דהכי קאמר דספרא דווקנא דחטרי לגגי' דחית והוה סד"א כיון דעי"כ איכא היכרא בין חית להי תו לא תלי לכרעי' דה"י קמ"ל דהני ספרי תלו נמי לכרעי' דה"י כי כן הוא לעיכובא ואומר אני עפ"י דעת המחברים הנ"ל א"ש הכל על נכון ונאמר כי עיקר צורת ה"י וחית הוא שיעשה קו העליון הרחב נחלק לשתים ומחובר בקו דק כזה ?# אלא בה"י תולה רגל השמאלי ובחית מחברו וזה הקו דק נקרא גגו של חית והוא ככל סתם גג שבימי הש"ס שהמה ראוי' לתשמיש ולא כעין שלנו העשויים כעין צריף ומזה מיירי במתניתין דמס' שבת הנ"ל נתכון לכתוב חית וכ' שני זייניו ר"ל שחיסור הקו הדק שבאמצע וזה מדוקדק ג"כ בלשון רש"י דמתני' שם למעיין שם היטב ובזה א"ש לשון הברייתא דלא יעשה חיתין היהין שאין חילוק ביניהם אלא תליית רגל השמאלי כנ"ל ואתא רב אשי והעיד שראה לספרי דווקנא דחטרי לגגי' דחית שאותו גג הדק שמחבר הזיינין שראוי להיות פשוט עשאוהו הם כעין צריף בחטוטרת לומר חי הוא ברומו של עולם נמצא לפ"ז האם שלא נעשה מעשה עפ"י דמיון שלנו מ"מ אם כל היהין שבס"ת היו נכתבי' כנ"ל לא היינו פוסלי' אותו אך לחלק בין היהין שבשם הקדוש לשארי היהין לא אריך למיעבד הכי ע"כ נ"ל לתקנם:

ואותן העוקצין שבאמצע היהי"ן שכ' הסופר ההוא אין צורך למוחקן וממילא יש איסור במחיקתן כיון שנטפלות להשם הקדוש והגרירה לא הוה צורך תיקון דהרי כשר בלא"ה ויעיין פסקי מהרא"י סי' ע"ב ועוד דהר"י אסכנדרי שבב"י י"ד ס"סי רע"ו אוסר למחוק אפי' לצורך תיקון ואמר שאינו דומה למזבח ששקצו אנשי יון שגנזוהו החשמנאי' דהתם לא סגי בלא"ה משא"כ יריעה אפשר לגונזה ונהי דכל דבריו צל"ע ומה דמייתי ממזבח הוא נגד ש"ס דע"ז נ"ב ע"ב דקרא אשכח ודרש שיצא המזבח מקדושתו לגמרי אבל יש להביא ראי' מכמה דברי' מיריעה שנפל בה דרנא ומעצי הקדש דהציקנים שורפים אותו לפני הבירה ומבואר במכות כ"ב ע"א דאית בהו משום לא תעשון כן ואפ"ה שרי' לצורך תיקון שלא יכשלו הציקני' בשריפת נותר וכדומה ויש לדחות ממ"ש תוס' פסחים פ"א

ע"ב ע"ש וק"ל מכל מקום האמת יורה דרכו דלצורך תיקון מותר ומ"מ היכא שאפשר בלא"ה אין להתיר כדמשמע נמי מדבריהם דמייתי ב"י שם סי' רע"ו ע"כ נ"ל להניח העוקצין כמות שהן ולא תגע בו יד רק למלאות אויר ההי"הין בדיו ואם אולי עי"ז ינתק קצת מדיו הישנה שבשם אין בכך כלום אפי' אם יהי' פסיק רישא דגרם מחיקת השם שרי מדכתי' לא תעשון אבל גרמא שרי' כמבואר להדי' בש"ס פ' כל כתבי (שבת ק"כ ע"ב) ולא מצינו שגזרו חכמים על הגרמא מחיקת השם ואין להאריך בזה יותר:

וע"ד ממזר בכתיבת ס"ת ומעלתו הקשה על הש"ך קושי' עצומה ולהיות דין זה איננו מפורש יפה במקומו אמרתי לבארו בעזה"י שרש דין זה במס' סופרים פ"א הלכה י"ג ס"ת שכתב צדוקי מסור או גר או שוטה או קטן אל יקרא בו זה הכלל כל שכתבו מוציא הרבים י"ח עכ"ל ויש גורסים ממזר בהלכה הנ"ל וכתב ר' שמחה למחוק הגי' ההיא מפני שהממזר מוציא הרבים י"ח והמרדכי סוף הלכות קטנות כ' שאין למחוק דיש להוכיח ממס' סופרים שלא יוציא רבים י"ח ועוד אנן סהדי כשמגיע ללא יבא ממזר בקהל ה' נחפז ואינו מקדשו והש"ך סי' רפ"א סק"ח הקשה על זה א"כ יהיה כל הס"ת כשר חוץ מזה השם וע"כ העלה הוא ז"ל טעם אחר לפוסלו משום שאינו בכל המצות ופסולו כמו אשה ועבד ומעלתו הקשה מתוס' ב"ק פ"ח ע"א ד"ה אלא תיתי מגזלן שהקשה יהיה ממזר ופצוע דכה פסולין להעיד מק"ו ותי' מה לגזלן וחד מהנך שכן אינם זהירים בכל המצות משא"כ ממזר ולהש"ך גם ממזר איננו בכל המצות ותיהדר קו' תוס' לדוכתה והנה לכאורה י"ל הא דפשיטא להתוס' דממזר כשר להעיד היינו ממעשים בכל יום וא"כ י"ל ס"ל להמרדכי דלעולא דמייתי עבד מק"ו אה"נ דגם ממזר ופצוע דכה פסולין מהאי ק"ו גופי' ומ"מ מקבלים סהדותא מיני' משום דקיי"ל כרבינא דמפיק פסול עבד מלא יומתו ול"ל הך ק"ו דלא אתי ק"ו ומפיק מקר' דאישות ואחוה כמ"ש תוס' שם ד"ה יהא עבד וכו' ולק"מ אבל זה אינו דודאי פשוט הוא דממזר כשר לעדות דהרי כל הכשר לדון כשר להעיד ממתני' דנדה מ"ט ע"ב ושם מבואר דממזר ראוי לדון דיני ממונות כדאמר התם להדי' וא"כ כשר נמי להעיד ותיקשי לעולא ע"כ נ"ל ליישב דברי הש"ך דהתם בב"ק לא מיירי בכל מצות שבעולם אלא מצות דתלוי' באישו' ואחוה והכי יתרץ המרדכי ק' תוס' מה להצד השוה שבהן שכן אינן זהירות בכל המצות שבאישות ואחוה דגזלן אינו רוצה לקיים וחי אחיך עמך ואשה וקטן אינם בכלל אישות משו"ה פסולים לעדו' דכתי' גבי אחוה ואישות משא"כ ממזר נהי שאינו בכל המצות היינו מצות דתלי' בחיתון ופסולי קהל אבל ישנו בכל מצות דכתי' בהו אחוה ואישות משו"ה ראוי שיהיה כשר לעדות ג"כ ולק"מ:

ולדידי קשיא עוד להש"ך דממזר פסול לכתוב ס"ת מדינא א"כ יהיה נמי פטור מהנחת תפילין ונימא כל דליתא בכתיבה ליתא נמי בקשירה כמו דאמרי' כל דליתא בקשירה ליתא בכתיבה נימא נמי בהיפוך וה"ה נמי שיהיה גר עמוני ומואבי מצרי ואדומי פסולים לכתוב ס"ת ופטורים ממ"ע של וקשרתם וזה לא שמענו מעול' ואולי י"ל דהא בקרא וכתבתם לא אתי לעיקר מצות כתיבה דהרי עיקר קרא למצות קביעות מזוזה אתי ובמזוזה חייבים אפי' נשים ומכ"ש הני דלעיל משום דהכתוב תלאו בלמען ירבו ימיכם וכל הני נמי בעי חיי וע"כ הא דאמרי' מאן דליתא בקשירה ליתא בכתיבה ר"ל דליתא בכל מצות המרומזים בקרא וכתבתם אלא במקצת מינייהו דהיינו בקביעות מזוזה איתיה ובכתיבה ליתא והשתא כשנבוא לומר היקשא איפכא צריכי' לומר ג"כ כה"ג כל דליתא בוכתבתם כלל ליתא בקשירה אבל מי דאיתא עכ"פ בקצת מצות וכתבתם איתי' בקשירה והני נהי בכתיב' ליתנהו מ"מ בקביעות מזוזה מחוייבי' מדכתיב למען ירבו ואיתנהו נמי בוקשרתם כן צריך אני לדחוק:

ומ"מ דברי הש"ך אינם נראים כלל כי מנ"ל למדרש טעמא דקרא דפסול אשה ועבד משום שאינם בכל המצות נימא הה"נ ממזר דמי הגיד לנו טעם זה דלמא פסולה דהני מגזירת הכתוב כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה משא"כ ממזר שישנו בקשירה יהי' נמי בכתיבה ומאז אמרתי לקיים דברי המרדכי במ"ש מפני שהוא נחפז לכתוב ואינו מקדש השם ולייישב ק' הש"ך שיהיה כל הס"ת כשר חוץ משם זה בלבד וגם צ"ע כיון דבמס' סופרים כ' להדיא מפני שאינו מוציא רבים י"ח ואיך נבדה טעם אחר מלבנו גם צל"ע מ"ט לא יכול להוציא רבים י"ח וכמו שהקשה רבינו שמחה והנלע"ד עפ"י הקדמה א' דס"ת שחסר אות א' איננו ס"ת כלל כמו שהקשה הש"ס אפשר ס"ת חסר אות אחת והוא אומר לקוח ספר התורה הזה והנה מה שצותה תורה ועתה כתבו לכם השירה הזאת היינו התורה כלו מבלי חסרון אות א' וכיון דאנן סהדי שהממזר אינו יכול לקדש השם דלא יבא וגו' א"כ א"א לו בעצמו לקיים מצוה זו וממילא שלא יכול לעשות שליח לכתוב עבורו פסוק זה דכל מה דאיהו לא מצי עביד לא מצי לשווי' שליח כמבואר בנזיר י"ב ע"א ונמצא שהוא אינו מצווה לכתוב ס"ת לעצמו לא ע"י עצמו ולא ע"י שליח וכיון שהוא פטור מזאת המצוה א"כ אינו נעשה שליח לאחרים לכתוב עבורם ס"ת אפי' שום פסוק א' מפסוקי התורה כיון שהאחרים מחוייבים במ"ע של ועתה כתבו לכם והסופר הכותב הוא יעשה שלוחם להוציאם י"ח במצוה זו וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא י"ח ולא נעשה שליח בדבר וס"ל למס' סופרים דאפי' לכתוב ס"ת לקרות שלא להוציא י"ח מ"ע של ועתה כתבו לכם נמי פסול דכל שאינו מוציא רבים י"ח רוצה לומר שאינו

נעשה שליח למ"ע של כתיבת ס"ת אין ס"ת שלו כשר לקרות בו כלל ובזה עולים כהוגן דברי המרדכי עם מס' סופרים:

ומזה הטעם נמי א"ש דלא פסיל אלא ממזר וגר תושב ולא גר עמוני ומואבי מצרי ואדומי משום דאינהו סברו וקבלו מרצונם ואדעתא דהכי נכנסו תחת כנפי השכינה שלא לבוא בקהל ה' ואינם נחפזים לכתוב משא"כ ממזר שעל אפו וחמתו כותב הפסוק הזה וכן גר תושב הרי קמן שאינו מקבל עליו עול מצות התורה ע"כ פסולים לכתוב ס"ת ומ"מ כשרים לעדות אעפ"י דליתי' במצות כתיבת ס"ת מהטעם שכתבתי לעיל דהכל תלוי במצוה דאחוה ואישות אבל בשארי מצות לא אכפת לן:

וכעין תי' הנ"ל כתבתי על גליון טא"ח שלי ריש סי' י"ד אמאי דמייתי ב"י דברי הר"מ וז"ל ומיהו מצאתי שהר"ם היה מקפיד להניח לנשים לעשות ציצית לפי שמי שפטור מן הדבר אינו פוטר אחרים ונ"ל דהיינו לכתחלה דאל"כ תקשי מסוכת גנב"ך עכ"ל ב"י וכתבתי שם על הגליון דנ"ל דס"ל למהר"ם כדעת הר"י שבמרדכי דמייתי ב"י ס"סי י"ג דמ"ע של ציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשנו ולכן לא כתיב לא תלבש בגד בלא ציצית וכו' וא"כ המצוה כל א' שיעשה הוא או שלוחו ואשה דפטורה אינה נעשית שליח להוציא המחוייב בדבר והשתא תו לא תקשי מסוכה דכתי' בסוכות תשבו ואין העשיי' מהמצוה והא דכתי' חג הסוכות תעשה העשיי' קאי אהחג ולא אהסוכה ולא נעלמו דברי הש"ס תעשה לך לשם חובך מ"מ לא משמע פשטי' דקרא דקאי אסוכה כמו בציצית ע"כ נשים פסולות אלא לפ"ז קשה למה לי בני ישראל למעוטי נכרים תיפוק לי' דאינו נעשה שליח להוציא וי"ל דנהי דאשה לא תעשה מ"מ אם עשאה כשרים הציצית ולא עלה להבעלים לשם חובת מצות ציצית אבל מ"מ הבגד נפטר משא"כ גוים עכ"ל שם על הגליון וקרובים דברי אלו עם דברי אלו והמעיין יבחר והבוחר בעמו באהבה הוא יבחר לנו את נחלתינו את גאון יעקב ותחז בציון עינינו הכ"ד אוהבו נצח הדורש שלומו תמיד: פ"ב יום ב' ח' תמוז תק"ע לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רעב

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלא הותיק מהו' חיים נ"י אבדק"ק ציפער יע"א:

נפשו בשאלתו אודת ס"ת שנכתב בו כי לא ינקה ה' אלקיך את אשר ישא את שמו לשוא נמצא תיבת אלקיך מיותר אם צריך לגנוז היריעה או לקדור השם כי הצבור נדחקי' וקשה להם לגנוז יריעה שלמה הנה במס' סופרים איתא גבי שם יתר מקיים הראשון וחוטב השני וכן פסק בתשובת רמב"ם ומביאו הרב"י סי' רע"ו אמנם בתשו' רא"ש אוסר קדירת השם וי"ל דלא פליג אמס' סופרים אלא ס"ל התם ביתרת השם נמצא השם גורס פסול

לכמה שמות שבס"ת א"כ זה הוא כבודו לקודרו ולא שיהי' הוא גורם לגנוז כמה שמות קדושות אבל בתשו' הרא"ש מיירי להדי' שלא הי' שום פסול בהשמו' אלא שהפתוחו' וסתומו' לא נכתבו כראוי ולא הי' אפשר לתקן אלא ע"י מחיקת כמה פסוקים ובפוגעו בשמות הקדושים יקדרם ע"ז כ' הרא"ש טוב יותר לגנוז כל היריעה מלקדור השמות היינו כיון שהשמות אינם גורמי' הפסול לא נכון לקודרם כל זה ביארתי בראיות ברורות בתשו' אחרת [ע"ל סי' רס"ד] נלאתי לכפול הדברים:

אמנם בתשו' הר"י בן הרא"ש אוסר להדי' אפילו בשם יתר שלא לקודרו ולהשאיר מקומו נקוב וכבר תמה בזה בתשו' מהריעב"ץ ז"ל שמאין יצא להם איסור כלל בקדירת השם כי מה שמצינו חז"ל ספרו בגנותן של מלכי ישראל הרשעים שקדרו השמות שבס"ת וכ' שם ע"ז תחתיהם התם לאו משום קדירת השמות אתאן עלה אלא משום תמורתו שהוא שם ע"ז אבל לצורך תיקון מה"ת לאוסרו ואומר אני אפשר שיש להבי' ראי' כך מהמלכי' עצמן המלך אמון וחבריו שנתכוונו להכעיס ולבזות מ"ט קדרו ולא מחקו וגררו והיו יכולי' לכתוב שם ע"ז על המחק או גרר אע"כ משום שהם נתכוונו לבזות וידעו שיש טפי ביזוי בקדירה מבמחיק' וע"כ קדרו וא"כ כיון שאין נוהגי' למחוק אפי' לצורך תיקון כ"ש לקדור אפי' לצורך תיקון דגרע טפי כמוכח מהנ"ל:

ויש לדחות ולומר לעולם אין איסור בקדירה כלל והא שקדרו ולא מחקו משום שהנהיגו בו בזיון אחר שנקדר אבל לקדור ולגונזו אין קפידא ועוד שהם קדרו רק האזכרה וזהו בזיון משא"כ לקדור איזה תיבות של חול עמו באופן שיהיו נקראי' עם השם אפשר בזה ליכא אסורא וחלוק זה מבואר בירושלמי דמגלה הביאו הרב"י סי' רע"ו לענין תליית השם לכתוב אצלו עוד תיבות של חול וכן מבואר בלשון רש"י פ"ק דעירוכי' וי"ו ע"א גבי שם שנכתב שלא במקומו יע"ש וא"כ אין ראי' להר"י בן הרא"ש ואפשר איהו נמי לא אסר אלא להשאיר מקומו נקוב שיהי' ניכר גנאי לעולם שנקדר אזכרה מכאן וכמשמע מלשונו יע"ש בב"י אבל למלאות הנקב במטלית מודה דשפיר דמי והא דלא יהיב עצה בנדון דידי' להטיל מטלית משום דאז עכ"פ איכא הפסק בין תיבה לתיבה כשיעור ג' אותיות ולהר"אש זה הוא שיעור פתוחה אבל זולת זה אפשר דלא הי' אוסר:

ע"כ נראה להלכה ולמעשה בנידון דידן לקדור ד' תיבות דהיינו אלקיך את אשר ישא ולגונזם ולהטיל מטלית במקומו ולכתוב קצת באותיות משוכות ארוכות תיבות את אשר ישא כדי שלא ישאר ריווח ג' אותיות בין תיבת ה' לתיבות את אשר ישא ואז שפיר דמי הנראה לפע"ד כתבתי וחתמתי פ"ב נגהי ליום ד' ז' אלול תקע"בל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רעג

שלום וכ"ט לי"נ הרב המא"הג המופלג החרוץ מו"ה גערץ נ' אב"ד דק"ק עגרעסע:

אני פה במרחץ עוסק ברפואות וספרי אינם אתי ומעלתו דחק את השעה להשיב מהר אודות ס"ת שנכתב את האלקים התהלך נח והסופר השמיט ה' של האלקים וכתב את האלים התהלך נ"ל פשוט למחוק י"ם ולכתוב הי"ם במקומו כי כפי דברי מעלתו זה אפשר וטעמא כי אף על פי שמצינו הקב"ה נקרא אל אלים כמו שנקרא אלהי האלקים שפירושו אלהי על כל אלהים עליונים השרים ומלאכי מעלה וגם הוא בעצמו ית"ש נקרא אלקים ואפילו הכי לא נמצא שיקרא הוא ית"ש אלים אלא אל אלים שהעליונים נקראים אלים ר"ל בעלי הכח ואילות כדכתיב מלאכיו גבורי כח והוא ית"ש אל אלים אבל לא יקרא הוא אלים לשון רבים בשום מקום וטעמא רבא איכא לחלק ביניהם דאדנות ואלהות שהוא ממאמר המצטרף כי אין אדון בלא עבד ואין אלהים דין ושופט בלא נידוני ונשפטים ע"כ יאמר על אדון ודיין אחד בלשון רבים אלהים ואין זה מוסיף ריבוי על אחדותו ית' כי יאמר שהוא דיין אחד על נידונים רבים וכפירש"י גבי אדני יוסף אבל אל יאמר על הכח והגבורות ואם נאמר עליו אלים לומר שיש בו כוחות הרבה אנו מוסיפים ריבוי על אחדותו ח"ו ע"כ לא יתכן לומר על הקב"ה אלים רק אל ואלו נאמר את האלים התהלך נח הי' משמעותו שעע"ז והתהלך את השרים העליונים הנקראים אלים:

וכיון שכן כשכתב הסופר האלים אף על גב דאל מאלקים קודש ואינו נמחק כמבואר ס"פ שבועו' העדות מ"מ י"ם שהוסיף אחר כך אף על גב שקידש אותם ה"ל כמקדיש בעלי מומין למזבח כמ"ש הרב"י בשם תשב"ץ וכיון שבעצמותן לא נתקדשו לית בהו גם משום נטפל להשם מלאחרי' כמו שהוכיח הט"ז סי' רע"ו מהא דהי' צריך לכתוב השם והטיל בו דל"ת וכ' יהודה יע"ש ואם כן פשוט דבנידון דידן י"ם נמחקים לגמרי ולא ישאר מהם מאומה ויחזור ויכתוב הי"ם במקומם וצריכים להתקדש בקדושת השם כמעיקרא כנלפענ"ד. באדן יום ד' ח"י תמוז תקעד"ל.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רעד

שלום רב לידידי הרב המופלא מהו' שלמה כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק יערגן:

סמוך להכנסת כלה ממש קבלתי מכתבו ע"ד ס"ת שנכתב אלקיכם במקו' אלדיהם ואמר סופר שבעירו שיש קבלה לעשות מן הכ"ף ה"י אקבלתו דהאי ניקום ונסמוך מבואר ס"פ שבועת העדות דכל הנטפל לשם מאחריו אסור למחקו דהלכה כי"א ומשמע בכל אחרוני' דאפי' נכתב בטעות כיון שעכ"פ במקום אחר נקרא כיוצא בו כגון בנידון

שלפנינו דכ נכתבה בטעות מ"מ כיון שיש כיוצא בו במקום אחר אסור למחקו ויעיין ט"ז אמנם הרב הגאון בני יונה כ' מסברא דנפשי' דכל שנכתב בטעות לא קדשו השם ולדידי' כ"ם נמחק בנידון שלפנינו כיון שהוא טעות והרוצה לסמוך על הגאון יסמוך מ"מ משמע עכ"פ מהש"ס דאותיות הנטפלות להשם מאחריו צריכים להתקדש דאל"ה אפילו שם בעצמו שלא נתקדש מותר למחקו אע"כ צריכים להתקדש אלא שממילא קדשו ע"י שנתקדש השם אבל עכ"פ אם נכתב שלא בקדושה פסולה והנה אם נסמוך על הגאון בני יונה ונאמר כיון שנכתב בטעות לא קדשו השם ומשום הכי נתיר למחוק הכ א"כ ממילא המ"ם סתומה שלאחרי' אינו קדוש שהרי הנחנו כל שנכתב בטעות אינו מקדש הטפל לו וא"כ מה יועיל מחיקת הכ"ף ולהניח המ"ם ע"כ תיקון זה לא יזכר ולא יפקד ושלום לו ולכל אשר לו: פ"ב נגהי ליום ב' י"א אדר תקע"ו לפ"ק:
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רעה

שלום לתלמידי הרב המופלא החרוץ כמו"ה ליב ני' ליטש:

ע"ד ספר תורה שנקרעו רוב תפירות יריעה א' ומעורה קצת שהורה מעלתך להוציא אחרת על פי פסק טו"ז י"ד סי' רע"ח ולבך נוקף כי יש לפקפק על הט"ז דמעורה מקצת מיקרי שפיר תורת ה' תמימה וראי' מהאלי' תמימה דאמר פ"ק דחולין כיון דלייף שפיר דמי וגם בבני יונה מייתי ראיה מאבר המדולדל אפי' נימא א' הוה חבור ולפי' ענ"ד אין דומה מה שנתחבר מתחלת ברייתו כגון אליה ואבר המדולדל י"ל כל שמחובר כ"ש עדיין תמימתו קיים וכמה שכתב מעלתך ראיה מהדס שנקטם דוקא משמע אבל מחובר מקצתו כשר אבל דברים נפרדים שנתחברו על ידי תפירה י"ל כיון שהותר רוב תפירתם חוזר לקדמותו והרי רצועה שנקרעה ותפרה תו לא מקרי קשירה תמה עט"ז א"ח סי' ל"ג סק"ו ועכ"פ אין מכאן ראיה להכשיר ואך גם נ"הכ ובני יונה השיגו עוד דודאי ב' תכיפות הוה חבור כמו כלאים אלא שבני יונה כתב כל זה אי הטעם משום תמימה אך אין הטעם כן אלא התפירה גופה הל"מ כמבואר במגלה דג' חוטי גידין כשרה והשאר בפשתן מדנקראת אגרת ש"מ דבלא הנך תפירות לא מקרי ספר אלו דבריו וכאלו חידש זה מלבו וכמדומה שכל הגאונים הללו לא ראו או לא עיינו בדברי ת"הד סי' נו"ן:

וז"ל אם נקרע רוב ונשארו ה' או ו' חוטין היה נראה לפסול מש"ס דמגלה הנ"ל דהשתא אם תפר השאר בפשתן פסול מכל שכן לא תפר כלל דאויר פוסל יותר מסכך פסול אך כתב מלשון רא"ש שכ' אספר תורה שחסרה יריעה א' פסולה שחיבר כל היריעות של ספר תורה ותפרם יחד ונשאר יריעה א' שלא תפרה כו' אסור לקרות משמע קצת

דבדיעבד שכבר היה מחובר כהלכת' ועדיין מחוברים מעט בענין זה שאותן תפירות ה' או ו' של קיימ' הן דכה"ג חשוב לענין שבת ושעטנ"ז שרי לקרות בה ע"ש:

כוונתו דמש"ס דמגלה מבואר כל שאינם אלא רק משולשים בתפירות לא נקרא ספר אלא אגרת והנה לרמב"ם פי' משולשים ט' תפירות ואם כן לכ"הפ צריך י' שנקרא ספר עיין טוש"ע אורח חיים סי' תרצ"א סעי' ו' שוב כ' מדכ' רא"ש אחסרה יריעה א' ונשאר יריעה א' שלא תפרה משמע סבירא לי' לרא"ש לשון חסרה משמע חסר מתחלת ברייתה כמו לענין טריפות חסר הוא מתחלת ברייתה והכי נמי כן אבל כל שהיה נתפרת כולה מראשה לסופה כהלכתה ועתה נשארו ו' תפירות שהן רוב של י' שהוא רוב שבו היתה נקראת ספר מתחלה ונשאר הרוב מזה או אפשר רק ה' תפירות שעכ"פ לא נקרע הרוב מהשיעור שנקרא ספר כשר בדיעבד אך אותן צריכים שיהיה של קיימא לענין שעטנ"ז ושבת פי' שיהיה ב' זה עם זה או מקושרים אבל אם היה אפי' יו"ד כל תפירה בפ"ע במקום מיוחד ועומדת להתפרד לא זהו כוונתו ולחנם נתלבטו ועכ"פ אם אין רוב היריעה או רוב שיעור התפירת מחוברים כנ"ל אין להכשיר ונזכה לתורת ה' תמימה ויד ה' רוממה כנפשך ונפש א"נ: פ"ב יום ג' כ"ד שבט תקצ"ל:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רעו

שלום לידידי תלמידי הרב הותיק מלא עתיק המופלא ומופלג מהו' ליפמן נ"י אבדק"ק קאלדי יע"א:

נועם מכתבו הגיעני לנכון וע"ד שאלתו מאין הרגילות שנוהגים הסופרים לתפור היריעות בעמודי ס"ת בחתיכת קלף ולא בגידי' וברמב"ם מבואר שתפירתן בגידין וכ"כ רמ"א בי"ד סי' רע"ח האמת אגיד כי בי"ט חג הסוכות נגמר כתיבת ס"ת שלי תל"ית בכמה מיני יופי והידור ודקדוקי' הרב' ומהם שצויתי להסופר לחבר היריע' בעמודים בגידין נוסף על הקלף שרגילים הסופרים עוד יוסיף עליו גם גידין הואיל ונפיק מפומי' דרמב"ם ומהרי"ו ורמ"א אחריהם ומ"מ לא רציתי לשנות ממנהג הסופרים לתופרו ג"כ בקלף כי מסתמא יש למנהג טעם ובפרט כי אולי הם יודעים ומבינים שאין כח בחוזק הגידין לחזק היריעות בהעמודים בשעה שמגביהים ס"ת וכל כובד הס"ת נסמך על העמודים שהרי מטעם זה לבד כ' מהרי"ו בפסקיו סי' ס"ג שלא לדבקם בדבק משום שהוא מפריך ונופל ואינו מחזיק היריעות בס"ת לכן יתפרם בגידין ע"ש משמע זולת זה הי' מתיר בדבק ולא הצריך גידין וכאשר יבואר אי"ה ע"כ יצאתי ידי שניהם והגבה' ס"ת ולהראות חזותו לעם

קרוב לדאוריי' היא וכמ"ש רמב"ן בפ' כי תבא על פסוק ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ע"ש:

אמנם לדינא מלבד מ"ש מעלתו שהשיג בדגול מרבבה על הרמ"א סי' רע"ח הנ"ל עוד יותר ויותר מזה האריך להשיג בחזקת היד ה"ה הגאון בעל בני יונה זצ"ל בסי' רע"ח בארוך ובקצור שלו יע"ש ודבריו דברי אלקי' חיים והוא העלה דהעמודים אינם צריכים כלל וס"ת כשר בלא עמודים ונתפרי' אפילו במשי שהוא דבר טמא שיוצא מהתולעת והגה' רמ"א צריך להיות על תפירת היריעות זה לזה ולא בתפירתן אל העמודים וכן העלה להלכה ולמעשה וחזי מאן גברא רבא גבר דכולי בי':

והנה מ"ש הגאון ז"ל דמשי הוא דבר טמא שהוא מרוק פיו של תולע כן כ' ג"כ רבינו בחיי פ' תרומה דמשו"ה לא הי' משי במלאכת המשכן מפני שאינו מותר בפיך ולדבריו צ"ל תולעת שני שהוא צמר צבוע בדם התולע צ"ל דבצבוע לא אכפת לן אם אינו מותר בפיך וכמדומה לי שהחלזון שצובעי' בו תכלת למקדש איננו מן המותר בפיך [ומזה ראי' להתיר ליקח שומן דג טמא כשצובעי' עורות הרצועות ומ"מ אני מחמיר לדידי ליקח שמן זית במקום שומן דג]:

ומיהו לפום רהיטא הי' נראה נהי דאין העמודי' צריכי' מ"מ אם עשה לה עמודים מנ"ל שלא יהי' מן המותר בפיך ועיינתי ומצאתי ראי' ברורה דליתא לפע"ד מש"ס דשבת כ"ח ע"ב דאמר ר' יוסף לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד ושקיל וטרי הש"ס טובא למאי איצטרך הא דר' יוסף כיון דשערות ורצועות וגידין הכל הל"מ א"כ ממילא ידעי' שיהי' מן המותר בפיך ולבסוף נדחק הש"ס נהי דשחורות גמירי טהורות מי גמירי והשתא קשה לימא לתפירו' עמודי' וכדומה שאינם הלכה למשה מסיני שהרי אינם צריכים כלל וקמ"ל שאם בא לתופרם לא יתפרם אלא בגידי בהמה טהורה ואע"ג דר' יוסף קאמר עור בהמה טהורה אין קפידא בזה שהרי הש"ס רצה לומר דר' יוסף קאי אגידן ושערן וכבר עמדו בזה בתוס' שם ד"ה לא צריכא אע"כ פשיטא להש"ס כל שאינו צריך מעיקר הדין הרי הוא נעשה אפי' ממה שאינו מותר בפיך:

והיינו טעמא נמי מ"ש בס' התרומה סוף הלכות ס"ת וזה לשונו בנקרע היריעה וכו' או אם ירצה יתפור הקריעה בגידין אע"פי שרגילות הוא לתפור אפי' במשי ומ"מ האי מילתא ותופרים בגידין מיירי לתפור היריעות זו עם זו וכו' ובסוף מסיים וגם כשתופר הקרע של היריעה צריך לתפור מבחוץ וגם שמא בגידין עכ"ל מבואר מדבריו ז"ל דתפירת הקריעה בפחות מג' שיטין הואיל ואינו מעכב כשרה אפי' במשי וכנ"ל והיינו נמי טעמא שעושי' מפות ופרוכת ממשי מפני שאינו מעכב אינו צריך להיות מן המותר בפיך:

ומה שכ' הגאון בני יונה ז"ל דהעמודים אינם מעכבים הוספתי עוד ראי' מלשון רמב"ם במשנת ידי' פ"ג הלכה ד' מביאו תוי"ט בד"ה עד שיעשה לו עמוד כי אשר ישאר בסוף כל זמן שלא נעשה לו עמוד שיגלל עליו הספר עדיין הוא חול לפי שאפשר שיחתוך ע"ש וקשה איך אפשר שיחתך אותו קלף הוא צריך ע"כ לגול עמוד אע"כ שאינו צריך וגם מוכח שהספר מטמא ידים אפי' בלא עמוד ודוקא אהגליון שבסוף קאמר שאינו מטמא בלא עמוד אבל הספר גופי' מטמא ומינה שאסור ליגע בו ערום אפילו אין לו עמוד וכמ"שכ הבני יונה גם כן ומיהו מ"ש מעלתו דלהרא"ש ס"פ השותפין דעמודים שבמקדש לא היו מחוברי' בו א"כ איך קראו בו בשבת וי"ט לק"מ דהי' בעמוד סדק ארוך ובו מכניסי' חודה של יריעה שבסוף הספר וכשהיריעה תחובה שם היא נגלל שפיר ובלאה"נ מאי פסקא שפתחו בשבת וי"ט והלא לא היו עשוי' לקרות בו בצבור ואפי' כה"ג בי"הכ לא קרא בזה הספר ולא הי' מונח בארון אלא להיות לעד בבני ישראל ולצורך גדול נכנסו הנביאים לשם לעיין בו ואולי לא אירע כן לעולם:

ומ"מ הואיל ואנו מדמים לא נעשה מעשה לכתחלה לתופרם במשי ואפי' בפשתן אבל לתופרן ברצועות העשויות מקלף שפיר דמי דמי ליכא בעל העיטור דס"ל דתופרי' לכתחלה תפילין וס"ת בקלף כנ"ל ומביאו ב"י בא"ח סי' ל"ב ומייתי לי' בש"ע שם סעי' נו"ן במקום שאין גידין מצוין לתפור (בטאל"אדארוש) כי כדי הוא בעל העיטור לסמוך עליו בשעת הדחק ולדעתי ראי' ברורה להעיטור מש"ס דקאמר וה"מ בגידין אבל בגרדין לא וגרדין היינו חוטי פשתן וכדומה כמו מן הסיסין ומן הגרדין ונקרא גרדין מפני שנקחי' אצל הגרדי ומ"ט לא אמר בקיצור וה"מ גידין אבל מלתא אחריתי לא אע"כ משמע להדיא דגידין לאו דוקא אלא כל היוצא מבהמה טהורה הוא כשרה לתפירה:

ונ"ל הא דנהגו הסופרים לתפור העמודים (בטאלאדארו"ש) להראות הלכה שאין העמודים מעכבי' ס"ת ואלו היו תופרים בגידין כמו היריעות עצמן ה"א כשם שאם חסר יריעה א' אין קורין בו ה"ה אם חסרו העמודים לא יקראו בס"ת ע"כ עשו היכרא להורות שאינו מעכב וכה"ג כ' תוספות פ' הקורא עומד בטעם שאומרים קדיש בין ז' למפטיר להורות הלכה שמפטיר עולה למנין ז' וכן בטעם יראו עינינו להורות תפלת ערבית רשות כנ"ל נמי בטעם הנ"ל והכלל מנהג של ישראל תורה היא:

פ"ב יום ה' ה' כסליו תקע"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רעז

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג החרוץ ושנון כבוד מהו' שלמה נ"י אב"ד דק"ק העלישטאבע יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו היפה בשאלתו על דבר ספר תורה שנמצא בו טעות והוצג בהיכל מן הצד ובא לידי שכחה ושוב אנשי ישוב הסמוכי' הוצרכו לספר תורה לקריאת ד' פרשיות והשאילום ספר תורה אחת מההיכל ועתה החזירוהו באמרם שנמצא בו טעות ועתה בני הקהילה שכחו ולא ידעו אם הי' זה אותו הספר תורה המוטעה מכבר או ספר תורה אחר והשתא כל הספרים מעורבבים ואינם ניכרים כ"א זה שנמצא בו הטעות עכשיו ומעלתו האריך כדרכו ולכ"ת אאריך גם כן קצת אבל לא באורך שלא לצורך כי כן דרכינו וה' עמנו:

הנה בתשו' יד אלי' סי' פ"ח נשאלה דספר תורה שיש בו טעות שנתערב אם מותר לקרות בא' מהם וכו' דחד בתרי בטל דהטעות לא הוה דבר חשוב והספר תורה עצמו לא נפסל רק מכח הטעות שבו וה"ל כחה"ל שנאסר מבליעת איסור דבטל דהבלוע אינו חשוב ושוב לסוף כ' דאפי' אינם רק ג' ספרים מותרי' שלשתם בבת א' דלא דמי לשאר תערובות יבש ביבש ושוב סיים לפי מה דכ' רמ"א בא"ח סי' קמ"ג דיש מתירין לקרות באותו חומש שאין בו הטעות אם כן הכא אפי' לכתחילה שרי לסמוך שאין הטעות באותו החומש שקורא בו עתה ע"ש. ובס' בית לחם יהודה בש"ע י"ד סי' רע"ט כ' ספר תורה שנמצא בו טעות ונתערב לכתחילה צריך לחפש חיפוש אחר חיפוש עד שימצא הטעות פשפש ולא מצאו יש להתיר משום ספק ספיקא שמא אין זה ספר תורה פסול ואת"ל שהוא הוא דלמא איננו באותו חומש שאנו קורין בו היום ונראה דמותר אפי' לא נתערב אלא חד בחד מטעם ספק ספיק' ע"ש. ונבוא בעזה"י אחר הגאונים הנ"ל ונבאר דבריה' מה שכ' יד אלי' יבש ביבש חד בתרי בטל איברא גם לח בלח חד בתרי בטל במידי דלאו אכילה כמה שכ' תוס' בבכורות כ"ב ע"א ד"ה הנך וכו' ומה שכ' מגן אברהם קצת נגד זה סי' ש"י סק"ח ובסי' תצ"ח סק"כח כבר עמד עליו הגאון ר"י בספרו בינה לעתים על רמב"ם הל' י"ט פ"ב הל' י"ח והקשה מבכורות כ"ג ע"א אפר פרה שנתערב עם אפר מקלה ע"ש ולפי עניית דעתי לישב דברי מג"א ומשם ראיה דהרי מסקי' שם דאיסורא כמאן דאיתא דמי ונהי דמגע לא מטמא במש' מיהו מטמא ואם כן הכי נמי במוקצה דומה למשא ולא מהני ביטול וסבירא ליה למג"א הא דאמרי' איסורא כמאן דאיתא דמי היינו בדבר שאינו נבלל וסבירי' לי' לש"ס התם אפי' בלח אין בילה כמאן דאמר הכי בפרק קמא דר"ה או ס"ל קמח בקמח וה"ה אפר באפר לא מיקרי לח בלח ואין בילה ומשום הכי אסורא כמאן דאיתא אבל למאי דקיימא לן קמח בקמח מיקרי לח בלח ה"ה אפר באפר וסבירא ליה נמי בלח יש בילה ואם כן נהי בפחות מס' איסורא כמאן דאיתא אבל בס' דמצינו בכיוצא בו הטעם בטל ועבר מן העולם הכי נמי איסורא כמאן דליתי' אפי' במשא לא מטמא

וה"ה דלית בי' משום טלטול מוקצה כנלע"ד ליישב דברי מג"א דלא לשוי' טועה ח"ו ואמנם עיין במשנה למלך פרק א' מהל' טומאת משכב ומושב הל' י"ד ד"ה עוד נראה כו' ע"ש:

הדרן להנ"ל דבנידון שלפנינו לכולי עלמא בטיל ברוב לכאורה אף על גב דאיכא לברורי מכל מקום הא כ' מג"א סי' תל"ז סק"ד דכל היכי דאזלי' בתר רובא אפילו אפשר למיבדקי' אזלי' בתר רובא ומשום הכי לא בדקי' אחר י"ח טריפות [וע"ל סי' קע"ה ד"ה בהא סלקינן בסופו העליתי בביאור דברי המג"א סי' ח' סקי"א דהיכא דליכא חזקה המנגד לרוב לא בעי לברורי וה"ה הכא לכאורה]:

אבל באמת זה בורכא דהיכא דנתערב א' ואיכא לברורי ולהכיר האיסור לא שייך ביטול בשום אופן אף על גב דט"ז בא"ח סי' תרל"ב מייתי בשם הלבוש נגד זה ישתקע הדבר ולא יאמר במ"כ ועיין במס' בכורות כ"ה ע"ב בעלי מומין אוסרין בכל שהן ע"ש ומדפריך התם מכלל דתנא קמא אמר לא וכו' ולא מוקי לי' בדוקין שבעין ונתערב באלף דקשה לברר אלא ע"כ כל שניכר אי' בשום אופן לא שייך ביטול ומהתם למדנו עוד דלא שייך בנידון שלפנינו לומר זה שאבד זה שנמצא דטעות בספר תורה שכיחי טפי טובא מתורי דנגחי אהדדי ומוכח נמי דלא שייך הכא לומר פלוגתא דתנאי דבדק ולא מצא דהכא לא שייך עורב אתא ונטלי' ואם כן טעות להיכן אזיל אלא על כרחך לא בדיק שפיר ולא שייך כאן ביטול ברוב אפי' הגיה בחיפוש אחר חיפוש ולא אשכח ובלאו הכי דברי יד אלי' תמוהים ואינם לפי כבודו דלפי שהחליט ספר תורה הוא דבר חשוב ולא בטל אלא דהכא בטל כיון שאין פסולו אלא מחמת הטעות והוא אינו חשוב ומדמי ליה לדבר הנאסר מחמת הבלוע ודבריו תמוהים למה זה דומה לחהר"ל שבלע טפת חלב דלא בטל אע"ג דאיסורא ע"י החלב מ"מ כיון שחתיכה עצמה נאסרה ונעשה נבלה הוה ליה חהר"ל והכא ע"י הטעות נפסל הספר או לכל הפחות החומש כולו מלקרות בו בצבור והוי דבר חשוב דלא בטיל והוא דבר פשוט לכל מבין על כן אין לסמוך על דברי תשו' יד אלי' הנ"ל:

אך דברי הבית לחם יהודה יש להם מקום היינו אחר שחיפש חיפוש אחר חיפוש ולא מצא שוב יש לסמוך אס"ס דלמא האי ספר תורה כשר ואת"ל פסול שמא אין הטעות בחומש זה שאנו קורין בו עתה ובקל יש להגיה חומש א' שנדע בברור שאין בחומש זה טעות עכ"פ וזה עדיף טפי כמובן ואי אזלי' בתר ספק ספיקא הארכנו במקום אחר (ועיין רש"י ריש כתובות משמע כיון דאיכא לברורי ע"י ב"ד ועדים לא מהני ס"ס ומיושב קו' תוס' לכאורה ואין כאן מקומו) ומכל מקום נראה לי דאם אי אפשר לבדוק בזמן מועט אפי' חומש א' אין לבטל קריאת התורה וברכות בשביל זה כדמשמע ממג"א סי' ח' דאם

בין כך שבודק הציצית יתבטל מתפילת צבור ה"ל כמו שא"א לברר ואזלי' בתר חזקה וה"ה הכא ועוד חזי לאיצטרופי דהא כל שבטל ברוב מ"הת ורק משום חשיבות לא בטיל מדרבנן אם נפל אחד מהם לים באופן שאין צריכים לדון עליו עוד תלי' דאיסורא נפל ומתירים אחרים שנים שנים והכי נמי האי ספר תורה שנמצא בו הפסול נהי דלא אמרי' זהו שאבד זהו שנמצא כיון ששכיחי טעות וניחוש שמא זה הוא טעות אחר מכל מקום שוב אין אנו דנין על זה הספר כלל ונימא גם הטעות הראשון יהי' בזה הספר ושרי' אחריני אף על גב דהכא לא שייך למימר דישתמשו בשנים בבת א' מכל מקום חזי לאיצטרופי לס"ס הנ"ל להתיר עכ"פ כשאין פנאי לבדוק חומש א' הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי.

פ"ב יום ה' י"ב למבי' קצט"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רעח

שלום לתלמידי הותיק הרב המובהק מהו' חיים נ"י אב"ד דק"ק ציפער יע"א:

בזו רגע קבלתי מכתבו ואשר שאל באחת אודות ס"ת שטלו עליו טלאים הרבה במקומות רבות ונכתבו אותיות מקצתן על היריעה ומקצתן על הטלאי' אם לסמוך על קולתו של ט"ז סי' ר"פ סק"ד או לא כי נקודת הכסף כ' שם שאין דברי טו"ז מוכרחי':

חלילה לי להכניס ראשי בין הרים גדולים אך דע נא כי גוף דין דיבוק המטלי' ולכתוב עליו אפי' כשכל האות על המטלית הוא דין מפוקפק מאוד ותחלתו המציאו מהרי"ק שרש קכ"ב והוא פי' הברייתא אין דובקין בדבק ואין כותבין במטלית היינו מטלית דפתרא שאינו קלף כשר לכתיבת ס"ת דלדעת מהרי"ק סתם מטלית הכי הוא וא"כ מינ' במטלית הוא דאין כותבי' אבל בקלף כותבין אע"פ שאיננו מעור א' ואמנם בספר בני יונה בפלפול ארוך סי' ר"פ כ' שאין זה ראי' דמצינו כמה פעמים מטלית מקלף כשר דשם מטלית כולל כל דבר שטולי' על דבר אחר וא"כ אוסר ת"ק אפי' לכתוב על טלאי מקלף כשר אמנם לא הביא שום ראי' נגד המהרי"ק:

ואני אומר דברי מהרי"ק תמוהים במח"כ דהרי הוא עצמו הקשה על דבריו איך מתיר רשב"א בשם ר"מ לכתוב על טלאי שאינו קלף כשר לס"ת ותי' דה"ט דרשב"א דמשום האי פורתא דחסר לא פקע שם ספר מיני' וראי' ברורה ממ"ש מרדכי בשם ראבי' פ"ב דמגלה לא קשי' הא בכולה הא במקצתה כיון דבמקצתה כתובה כתיקון כשרה וקרינן בי' בספר עד כאן לשון ראבי' א"כ ה"ה בס"ת דמשום פורתא לא פקע שם ספר מיני' ומכ"ש כשכתובה על המטלית ונהי דכשחסר ממש אין לקרות בו משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לקרותם על פה אבל אי כתובה במטלית לא מקרי על פה אלו דברי מהרי"ק ז"ל:

ובמח"כ לא זכיתי להבין הא ש"ס ערוך פ' הקומץ גבי שמנה פסוקים אפשר ס"ת חסר אות א' והוא אומר לקוח את ספר התורה הזה ש"מ דפשיטא להש"ס דלא מקרי ספר בחסר אות א' וא"כ תיקשי אהא דראבי' ויש לדחוק נהי דספר מיקרי וכשר גבי מגילה מ"מ ס"ת לא מקרי דאין תורה אלא בשלימותה דתורת ה' תמימה כתיב וא"כ אזדא לי' ראיות מהרי"ק ממגלה לס"ת והיותר נראה דגם במגלה לא נקרא ספר אלא מה שנכתב אבל מה שלא נכתב לא נקרא ספר וא"כ במגלה דנקראת ספר ונקראת אגרת ומשו"ה מותר לתופרה קצת בגידין וקצת בפשתן וה"ה כשנכתב חצי' בספר וחסר חצי' וקורא ע"פ הו"ל כקורא קצת בספר וקצת באגרת ומקיים שניהם ולא בא ראבי' אלא לאפוקי שלא נאמר כיון שחסר קצת לא מקרי תו ספר אפילו מה שנכתב ונמצא אינו קורא כלל בספר לזה כ' ראבי' שעכ"פ אותו שנכתב נקרא ספר אבל מה שלא נכתב לא נקרא ספר וא"כ בס"ת שלא נקרא אגרת א"כ חסר ממנו אות א' פסול וה"ה כשאות א' נכתב שלא על הקלף פסול וגם מ"ש שמטלית אינו נקרא בע"פ כיון שכתוב לפניו כבר הארכתי ובארתי בראיות ברורות במקום אחר שאינו נראה כן אלא כל שלא נכתב בכתיבה כשרה ממש נקרא ע"פ:

וכיון שכן הדרה קו' מהרי"ק לדוכתי' מה טעם דרשב"א להתיר על המטלית ואע"כ מוכח דהאי מטלית של קלף כשר קאמר משו"ה מתיר רשב"א וכיון דהת"ק פליג ואוסר והלכתא כוותי' א"כ אפי' מטלית מקלף כשר פסול והשתא נהי נמי אם כל האותיות כתובות על המטלית אין לפסול שכבר נהגו כן כמ"ש מהרי"ק בעצמו וכ"כ ב"ח והסכים בני יונה שאין לשנות ממנהג מ"מ הבו דלא לוסיף מה שנהגו אם כל האות על המטלית אבל קצתו על קלף וקצתו על מטלי' אפי' מקלף כשר אין לקרות בו ואם אחר שהסירו המטליתי' וחזרו ליתן מטליתי' אחרים ותקנו הס"ת לכתוב האותיו' על מטליתי' כדינו אין לפוסלו בדיעבד משום מנומר ואין להאריך יותר:

פ"ב יום ג' ה' ניסן תקע"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רעט

שלום וכ"ט ושמחת הרגל יום מתן תורתנו הקדושה יתקדש ויתעלה תלמידי ידידי וחביבי הרב המופלג ומפורסם כמהו' אשר נ' אב"ד דק"ק שאטלסדארף יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו היפה בשאלתו ע"ד סופר א' שקצץ גליוני ס"ת שאין קוראי' בהם מפני טעותיהם ודבקם בשולי היריעות של ס"ת התפורי' זה בזה כדינו אלא שנהגו סופרים לדבק בהם עוד מטלית א' וזה הסופר עשה זה מקצוצי גליוני' והאריך מעלתו בשאלת

חכם חצי תשובה ע"כ לכבוד תורתו אשתעשע תחלה בדבריו ואח"כ נבאר הדין הפשוט הזה בעזה"י:

הנה בד"מ בי"ד סי' ר"צ מייתי תשו' מהרמ"פ המתיר לדבק מטליות להכשיר ס"ת בגליוני' והריב"ש סי' ל"ב אוסר ויען כי מהרמ"פ התנה שאם אפשר בשום ענין לתקן הס"ת באופן אחר לא התיר לקצוץ גוילים ע"כ כ' רמ"א אפשר דהריב"ש נמי בהכי מיירי ולהשוות המחלוקת והמעיין בריב"ש יראה דלא חילק כלל ועיינתי בגוף התשובה והתבוננתי בדברי מהרמ"פ מעשה הכי הוה שס"ת בלה וצריך תיקון ולא מצאו מטלניו' כ"א לקצוץ גליוני עצמו ולעשות מהם מטליתי' ולגנוז המותר כי לקצוץ רק קצת גליון תהי' יריעה א' ארוכה וא' קצרה ולא יתכן וע"כ להשוות הס"ת לקצוץ כל הגליון בשוה ולעשות מקצת מהם מטליתים ולגנוז השאר והעלה אם אפשר בשום אופן למצוא בזמן מן הזמנים אפי' רק קלף לתקן הס"ת הלז א"כ עתידים הגליונות האלו לחזור להיות תשמיש לגוף ס"ת כשר ואסור לקוץ אותם חדא מפני המותר שנגנז עתה וגם מטעם שכ' הריב"ש שהמטליתי' עצמם אינם כגוף ס"ת ע"י הדבק אינו עושה כגוף א' משא"כ כשישאר מחוב' בגליון גוף הספר ע"כ אסור אבל אם לא יצפה שימצאו שום תיקון אחר נמצא הס"ת עם גליונותיו עומדים להגנז נהי שהחלק הנותר הורד מקדושתו שאלו לא נקצץ היה נגנז מחובר בגוף א' ס"ת ועכשיו נגנז מקוצץ מ"מ כיון שקדושתו מעיקרא לא הי' אלא לשמש ס"ת ואין לך תשמיש גדול שגורם להשאיר ס"ת בקדושתו שלא יגנוז אעפ"י שהמקצת הנגנז מקוצץ הורד קצת מ"מ כך טוב לו להגליון להעלות הס"ת מגניזה לקריאה בצבור כך הבנתי כוונת מהרמ"פ בהוספת נופך מסברא דנפשי ותינח לקצוץ גליון עצמו לתקן אותו הס"ת שהי' הגליון הזה משמשו מקדם אך הריב"ש מיירי שרצו ליקח גליוני ס"ת שנקרעו מהשוללים בשעת הגזירה לתקן בהם ס"ת אחרים שצריכים תיקון ואסר להם בהחלט דהכא לא שייך טעם הנ"ל כיון שלא נעשו אלו הגליונות לשמש ס"ת זה והריב"ש הניח שמגליון למטלית הוה הורדה שבהיותו גליון הרי נגנז בגוף א' עם ס"ת שלו משא"כ מטלית אעפ"י שגורם קריאה לס"ת אחר מ"מ איננו מגופו כי הדבק אינו עושהו גוף א' והוה הורדה מקדושה וכיון שאיננו נעשה מעיקרא לתשמיש זה הס"ת בעצמו כמו בעובדא דמהרמ"פ הנ"ל א"כ אפי' בלא הורדה לא היה נכון כ"כ שהרי אפי' במתירים מבגד לבגד פליגי ובמדליקים מנר לנר בלי קינסא נהיגן לאסור מכ"ש בקציצה דאיכא הכחשה ובזיון טפי שאין לעשות כן ממצוה זו למצוה אחרת ולא דמי לדמהרמ"פ כנלע"ד שאין להתיר זה אפי' א"א בענין אחר גם בלשון רמ"א שבש"ע יש להבין דמיירי רק לתקן אותו ס"ת עצמו ע"ש ועיין נ"הכ סי' רע"ד ובני יונה שם וק"ל:

וראיתי דברי מעלת התלמיד נ' שפתותיו שושני' נוטפות מור עובר לחדש יצא להשוות מחלוקות מהרמ"פ והריב"ש הנ"ל לפמ"ש הריב"ש בעצמו בתשו' ס"סי רפ"ו ומייתי לי' רמ"א בהגה' א"ח ר"סי קנ"ג ובי"ד סי' רפ"ב דס"ת שחסר או יתיר אות א' אינו אלא כחומשי' ומותר למוכרו והוקשה לו הרי ס"ת שבלה אין מורידין ואין עושין ממנו אפי' מזוזה וע"כ לחלק ס"ת שבלה כבר הי' קודש שוב לא פקע קדושתו לעולם משא"כ ס"ת חסיר ויתיר בתחלת כתיבתו לא נחית עליו קדושת ס"ת מעולם אלא חומשי' ומותר לעשות ממנו מזוזה וה"ה לקצץ גליונותיו לתיקון ס"ת שלם ובהכי מיירי מהרמ"פ אלו דבריו והנה אפי' יהיבנא לי' דינו מ"מ מהרמ"פ לא מיירי בהכי שהרי מיירי בהדי' מגליוני אותו ס"ת בעצמו ויעיין בלשונו שהעתיק בד"מ כ' ג"כ דמיירי בס"ת שבלה וא"כ גם הגליונות שהיו מהספר עצמו כבר נתקדשו והתיר לקצצם א"כ לא נתכוון מהרמ"פ לזה אלא אפי' בס"ת שכבר נתקדש התיר קציצת הגליוני' ע"ד הנ"ל והריב"ש אוסר עפ"י דרכו וכמ"ש אך מ"מ אפשר סברתו אמת מבחוץ שאם מס"ת כזה עושין מזוזה ה"ה לקצץ גליונותיו לתיקון ס"ת אחר:

איברא אשתומם על המראה היכן מצא שמותר לעשות מזוזה מס"ת שנכתב מתחל' בחסר ויתי' ולחלק בין פסול בתחלתו לנמחקו אותיותיו אח"כ דמ"ש ס"ת שבלה אין עושי' ממנו מזוזה לרבותא קאמר אפי' שבלה ולא חזי עוד למצותו כלל אפי' ללמוד בו תינוקות שהרי אם לא נשארו בו פ"ה אותיות אין מצילי' אותו מן הדליקה אפ"ה אין מורידים לעשות ממנו מזוזה ומכ"ש כשהוא רק חסר ויתיר שאפשר לתקנו לקרות בצבור או ללמוד בו פשיטא שאין עושים ממנו מזוזה והגאון בס' נ"בי קמא ס"סי ע"א בחי"ד כ' הכרח שס"ת שנפסל עומד בקדושתו לכל דבריו דאלת"ה א"כ משנחסר בו אות בטיל לי' כל קדושתו א"כ שוב כשחוזרים ומתקני' האות ההוא במאי יתקדשו כל השמות וכלל הס"ת בלי שום מעשה בגופו והרי צריך קידוש בתחלת כתיבה ואותו הקידוש כבר נתבטל אע"כ בקדושתו עומד ע"ש והנה זה הראי' יש בחסר ויתיר אות בתחלת עשייתו כידוע שמעולם לא נכתב שום ס"ת בלי טעות וצריך הגה' ואי ס"ד לא נתקדש מעיקרא וא"כ במה יתקדשו למפרע ובלאה"נ תיקשי א"כ לא נתקדש שום ס"ת עד כותבו למד אחרונה של לעיני כל ישראל ואיך יתקדש למפרע אע"כ אין שום חילוק בין חסר ויתיר בתחלתו או נמחק ובלה אח"כ ומעלתו בעצמו הרגיש ברמב"ם רפ"י מס"ת בריש דבריו שם ובאות ט"ז שם משוה הפסול בתחלתו לנפסל אח"כ ששניהם שוים ויעיין מג"א סי' ל"ב סק"י מבואר דלמ"ד הזמנה מילתא אי הזמין קלף לס"ת אסור שוב להורידו לכתוב עליו מזוזה ונהי דלדידן הזמנה לאו מלתא היא מ"מ כשעשה מעשה וכ' עליו לשם ס"ת

משום טעות כ"ש אינו ראוי לשנותו להורידו ויש להתעקש ולדחות ראי' ולומר כיון שטעה לא הוה מעשה אלא הזמנה ולאו מלתא היא אבל לאו מילתא היא ויעיי' בי"ד סי' רע"ה בשם שנכתב על היריעה מקדש כל היריעה אפי' מה שלא נכתב ועיין בס' בני יונה שם:

ומ"ש הריב"ש ס"סי רפ"ו דס"ת שיש בו טעות אינו אלא כחומש היינו התם כ' דאע"ג דזט"ה במעמד אנשי העיר יכולים למכור ב"הכנ וכל הנשנה במשנתינו ולהתנות ולהוריד המעות מקדושתו כ' שם דס"ת שלא ניתן למכור כלל כיון דלית לי' עילוי כלל ומכיון שלא ניתן למכור לא יועילו זט"ה אך אם נמצא בו פסול ואינו אלא כחומשים שנמכרים להעלותם לקנות בדמיהם ס"ת שלם ומכיון שניתנים למכירה שוב נמכרים ע"י זט"ה ומתנין לשנות דמיהם אפי' למשתי בי' שכרי אבל לא ח"ו להורידם מקדושת עצמם לעשות מהם מזוזה:

ולא מבעי' ס"ת שנכתב בפסול אלא אפי' חומש ממש היינו שנכתב בגלילה חומש בפ"ע נמי יש לו כל דיני ס"ת אלא שאין קורין בו בצבור ויעיין מג"א סי' קמ"ג סק"ט ופשוט אלא שעומד נגדינו לשון ש"ע או"ח סי' קנ"ג ס"ב שהשוה החומשי' לנביאים וכתובים ולכאורה נראה דמותר לעשות מהם מזוזה אם היה הגויל מעובד לשם מזוזה אלא שהמג"א שם סק"ב הניח בצ"ע יע"ש ואני כתבתי על הגליון וז"ל ובמתני' נמי קשי' שלא הזכיר החילוק בין חומשי' לספרים וכן הקשה בס' טורי אבן ולפענ"ד ג' חילוקים יש (א') לענין אמירת הפסוקים דברי נביאים קדושים טפי כמ"ש ר"ן בראש השנה אמנם לענין קדושת הספר עצמו אין שום חילוק שאותה הקדושה שמתקדש הגויל ע"י נביאים נתקדש נמי ע"י כתובים דמ"ש ומשו"ה כ' הר"ן פ' בני העיר דמטפחת נביאים וכתובים א' היא אמנם חומשי' אפי' הגויל קדוש טפי שהרי ראוי להשלימו לתורה שלימה ומכ"ש ס"ת שלם רק חסר אות א' שאפשר לתקנו ומשו"ה אוסר בברייי' לכרוך ספרי' במטפחת חומשי' וכל זה לענין מטפחת אמנם למכור ולקנות דא ודא אחת היא פי' חומשי' וספרים נביאים וכתובים דהרי אין שום חילוק בין עוסק בתורת מרע"ה או נביאים וכתובים ואפי' ספרי ש"ס ופוסקים משו"ה לא חילקו במתני' ריש פ' בני העיר בענין מכירה בין חומשי' לספרים ומ"מ בספר תורה שלם שיש בו קדושה יתירה לקרות בצבור ועוד קיום מ"ע של ועתה כתבו לכם השירה הזאת בודאי יש עילוי בקנייתו מחומשים וספרים לס"ת וזה ברור בעזה"י ומיושבים כל הקו' וחילוק כזה צ"ל ג"כ במכירת ב"הכנ דקיל היינו מכירת הבית כשאין עי"ז בטול תפלה שיש להם מקום להתפלל אבל בלי ספק שמותר למכור

מטפחת לצורך מנין עשרה לקדש ש"ש בתוך עשרה ומשו"ה כשאין ב"הכנ אחר אסור למכור זה וכמ"ש רמב"ם הביאו מג"א סס"ק ד' ודוק בכל זה עכ"ל שם על הגליון:

ומאי דקמן בנידון דידן לא טוב עשה הסופר הזה ואפשר הי' ראוי לאסור לקרות בס"ת כלל כיון שנעשה בו עבירה כמו שכ' בתשו' הר"י בן הרא"ש בב"י סי' ער"ה בס"ת שקדרו בו שם וחזרו ותיקנו שאין לקרות בו הואיל ונעשה בו עבירה אך הכא קלקלתו תקנתו שהרי הוריד הגליון הורדה גדולה יותר מדי ולא דמי לדמהרמ"פ והריב"ש שהס"ת מתכשר עכ"פ בכך ואפ"ה כ' שאיננו נעשה מגוף הס"ת ע"י הדבק והכא גריעה טובא שהס"ת הוא כשר בלא"ה ע"י תפירות היריעות ואיננו אלא ליתר שאת ואפשר כמטפחת לא הוה שהרי המטפחת צריכים שלא יגע הס"ת ערום משא"כ אלו וא"כ הוריד פלאים וא"כ אינם צריכים לס"ת והיא תקנתו שאין ס"ת פסול בכך דלא שייך נעשה בעבירה וכיון שאין הס"ת נפסל בכך יניחם כך שזו היא גניזתן ודי להם שכבר הורדו מבלי היות גוף א' עם ס"ת למה נורידם יותר להסיר מהם הדבק טוב ומה שחשש מעלתו שבאורך הימים יפלו המטליתים ולא ידעו שהיו מגליונו' ס"ת וינהגו בהם בזיון ישראל קדושים הם וכל המחובר לטהרות קדושת ס"ת נוהגים בו קודש וכל המוצא מנשקו וגונזו ע"כ יניח הדבר כמות שהוא והסופר יקבל תשובה על עצמו וה' הטוב יכפר הכ"ד החותם בברכה דש"ת:

פ"ב יום ב' ער"ח סיון תק"פו לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רפ

החיים והשלום לי"נ הרבני המופלא ומופלג חרוץ ושנון חביבי וידידי כמה"ו יחזקאל נ"י:

מכתבו הנעים הגיעני ודשאילנא קדמיכון במאי דפסק בש"ע י"ד סי' רפ"ו סע"ג כהרמב"ם דבית שיש בו לרבע דע"ד אע"פ שאינו רבוע חייב במזוזה ודלא כהרא"ש דס"ל דסתם דע"ד פירושו מרובע והביא מעלתו ראי' להרמב"ם ממתני' ז' פ"ג דאהלות דתנן טפח על טפח ברום טפח מרובע וכתב הרע"ב דאי לאו דהוי קתני מרובע ה"א אפי' ארכו ב"ט ורחבו חצי טפח הרי קמן דסתם דע"ד אינו מרובע אלו דבריו דברי פי חכם חן אבל יש להשיב להרא"ש ס"ל דאה"נ משום טע"ט לא הוי צריך למתני מרובע רק משום רום טפח דה"א אם הוא ב"ט על ב"ט יהי' סגי ברום כ"ש ובאמת ז"א דה"ל טומאה רצוצה מש"ה קתני שיהי' גם הרום ברבוע:

ועוד אני אומר שגם הרב"י שכ' דכל שיש בו דע"ד יש לפרשו ע"י צירוף מודה הוא דסתם דע"ד פירושו מרובע ומתני' דאהלות יתפרש כנ"ל ולא כ' הרב"י כן אלא היכי דקתני

יש בו אז יש לפרש בו בתשברתו אם לא היכי דמוכח אבל סתם טפח ע"ט או דע"ד לא יחלוק אדם בו שפי' מרובע:

ובאמת סברת הרמב"ם תמוה קצת אם לענין מקום דע"ד לענין שבת ס"ל דלא הוי מקום חשוב להניח חפציו אם לא יהיה מרובע ואם יהי' כחוט השערה פחות מזה ואפילו יהיה ארכו כמה יהי' מקום פטור כמ"ש הוא ז"ל פי"ד משבת הל' ז' מקום חשוב לא הוה דירת אנשים הוה אתמה' אם לא נאמר דשאני מזוזה דבקל מתחייב במזוזה מטעם שכ' סמ"ע סי' תכ"ז סעי' ב' דחייבתה תורה להיות מצות ה' נגד עיניו בביאתו וביציאתו ע"כ אפי' היכי דלא מחייב במעקה מ"מ במזוזה חייב וסברא זו צריכי' נמי לומר ולחלק בין סוכה למזוזה דבסוכה פסק רמב"ם ז"ט עז"ט מרובע דוקא וכתב הטעם מדר' יוחנן דכבשן נשמע דלרבי יודא דבעי מרובע ומר' יהודה נשמע לרבנן זע"ז טפחים שיהי' מרובע ועיין בט"ז סימן תרל"ד ומעלתו העמיק בזה עיונו מכל מקום תקשי הא מאי שנא דירת קבע דסוכה למאן דאית לי' ומ"ש דירת מזוזה דסגי בלא ריבוע אע"כ דירת מזוזה חמיר טפי מטעם הנ"ל ובסוכה ג' ע"ב דהוה בעי לאוקמא ברייתא דמזוזה כרבי הומ"ל ולטעמיך מה ענין רבי לכאן הא בסוכה בעי מרובע ובמזוזה לא בעי מרובע ובכמה דוכתי הומ"ל ולטעמיך ועוד יש לדחות ובזה נדחו דברי מעלתו אע"פי שהם שכליים וחדי הקב"ה בפלפולא אבל האמת יורה דרכו כמ"ש:

ואמרתי להעתיק לו גרגר א' מחידושי על סדר המצות וז"ל בפ' תצא במצות מעקה פסק רמב"ם רפי"א משמירת נפש דבית התבן ובקר ועצים פטורים ממעקה ודלא כספרי וכ' כ"מ דס"ל דהואיל והני לא מקרי בית לענין מזוזה ה"ה לענין מעקה והספרי אתי' כאידך מ"ד בפ"ק דיומא דחייב גם במזוזה והקש' סמ"ע סי' תכ"ז א"כ הרב"י דפסק בש"ע י"ד לחייב במזוזה איך פסק בש"ע ח"מ לפטור ממעקה נגד הספרי ומ"ש בזה במעין חכמה אין לו שחר דהרואה יראה בחולין קל"ו ע"א דלא פליג ר' אלעי אלא בבכור ומתנות ותרומ' ולא במעקה ואינך גם מ"ש שם מבתי כנסיו' אין לו שחר:

והנלע"ד דלכאורה י"ל בפשיטות עפ"י הש"ס סנהדרין כ"א ע"ב לא ירבה לו נשים מסקנת הש"ס שם דר' יהודה דלא דריש בעלמא טעמא דקרא מודה הכא הואיל ומפרש טעמי' בהדי' לא יקח משום לא יסור הא נשים שאין מסירות ירבה ור"ש ס"ל מכדי בעלמא נמי דרשי' טעמא דקרא א"כ לא יסורו ל"ל אע"כ לא ירבה אפי' אינן מסירות ולא יסור לאסור אפילו אחת ומסירה יע"ש וא"כ ה"נ דמפרש טעמא פן יפול הנופל לר"ש דדריש טעמי' דקרא מיותר הוא להורות ועשית מעקה אפי' לבית עצים דלא שכיחי דעייל לגגי' ולא שייך כ"כ יפול הנופל ועוד כי יפול הנופל אפי' היכא דליכא בית דאפילו סולם רע

וכלב ילפי' מהאי קרא וסתם ספרי ר"ש משו"ה אוסר בספרי אפי' בית עצים וכה"ג אמנם אנן קיי"ל כר' יהודה והשתא דמפרש טעמא כי יפול הנופל א"כ הני בתים אע"ג דלענין מזוזה אקרי בית מ"מ לגבי מעקה כיון דלא שייך כ"כ נפילת הנופל דלא שכיחי דעיילי' להתם פטורים ממעקה ומיושב פסק הש"ע והא דלא תי' הכ"מ כן להרמב"ם היינו טעמי' משום דהרמב"ם פסק גבי לא ירבה לו נשים כר"ש וכבר נתחבטו בו קמאי דקמאי ועיין בלח"מ פ"ג ממלוה ולוה גבי בגד אלמנה משו"ה תי' הכ"מ בדעת הרמב"ם דס"ל מזוזה ומעקה תלי' זה בזה אבל לדידן לא צריכנא לכ"ז כדכתיבנא:

ובתשו' מבי"ט ח"ב סי' ק"י שאל מהב"י מי ששכר גגו של חבירו לשטוח שם פירותיו מי חייב במעקה והשיב דפטור לגמרי כיון דקיי"ל המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות מעקה הרי הפקיעו חכמים החיוב מהמשכיר והשוכר הזה הרי אין לו בית דירה כי אם גג ומי שאין לו בית דירה פטור ממעקה ונהי שאם היה משכיר לו ביתו עם גגו היה השוכר חייב אבל השתא שאין לו אלא גג בעלמא שניהם פטורים עפ"י הפקעת חכמים כנ"ל לפרש דבריו הנאמרים בקיצור ומעין חכמה לא עמד עליהם ע"ש אלו דברי בחידושי שם ולפי דברי אלו אין אנו צריכי' לסברת הסמ"ע להחמיר בחיוב מזוזה טפי שיהי' ה' נגד עיניו מ"מ הסברא בעצמה נכונה ומ"ש לעיל נ"ל נכון. והיה זה שלום לו ולתורתו הכ"ד א"נ החותם באהבה רבה:

פ"ב יום ה' ר"ח כסליו תק"ע לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רפא

שוכ"ט להרב המא"הג המופלג ומפורסם חו"ש כש"ת כמו"ה אברהם נ' אב"ד ור"מ דק"ק ל"ב יע"א.

נעימות ימינו הגיעני בהיותי בביתי ולא היה לי פנאי להשיב ועתה פה בקרית חוצות השתעשעתי בדבריו הנעימי' מה שנתקשה ברמב"ם ה' מזוזה דיהיב טעמא דב"הכנ פטור ממזוזה מפני שהוא קודש ובגמרא פ"ק דיומא ליתא להך טעמא אלא דלא נקרא ביתך ומשו"ה דכפרי' חייב במזוזה והסביר מעלתו כיון דנמכר מיקרי ביתך ועוד הק' הא ב"הכנ קדושתו מדרבנן ואיך יפטר ממזוזה מפני קדושתו הנה ההפרש בין כפרים לכרכים כ' הרי"ף משום סתמא דמלתא בכרכים לית ביה דירה משא"כ בכפרים ולא כמ"ש מעלתו וכ"כ בכסף משנה שם ובש"ס צריך להסביר כיון דהלשכו' ועזרות פטורות מפני שהן קודש א"כ מ"ט לשכת כה"ג חייב מפני שיש בה דירה הרי קודש היא ואי תימא מ"מ כיון שיש בו דירה חייב אם כן לשכות ועזרות ע"כ לית בהו דירה א"כ בלא"הנ פטורים אפי' לא יהיו קודש כמו ב"הכנ דלחד שינוי' הא דאית בי' בית דירה לחזן וכו'

ע"כ ס"ל לרי"ף ורמב"ם דלאו קדושת עצמם קאמר אלא ה"ל ביתך דירת חול והדיוט ולא דירת גבו' ה' אלקי ישראל בא בו ושוכן בתוכו ולכן כל שהדיוט דר בו היינו כה"ג אפי' יהיה מקום קודש מ"מ מיקרי ביתך היינו דירתך וכל שהשכינה שרוי' בתוכה ולא הדיוט כגון ב"הכנ שאחז"ל במס' מגילה ואהי' להם מקדש מעט אלו בתי כנסיות שבבבל שמעולם לא זזה מהם שכינה פטורים ממזוזה אף על פי שאינם קודש מ"מ הדירה היא דירה ומשכן לגבוה וע"כ ב"הכנ שיש בו דירה לחזן או סתם כפרים שיש בהם דירה חייב וסתם כרכי' שאין בו דירה פטור זה הנלע"ד: יערגן סמוך לפ"ב יום ה' כ"א מנחם קפ"ט לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רפב

כ' הטו"ז בי"ד סי' ר"ץ דבפרשיו' של מזוזה אין קפידא אם נכתבו שלא כסדרן ומייתי ראיה ממה שכ' תוס' פ' הקומץ גבי הא מורידין עושין דמיירי שכ' פ' שמע למעלה מגליון שהיה כבר והי' אם שמוע אם כן מוכח דלא בעי' כסדרן והא דכ' ב"י בשם מכילתא דבעי' כסדרן היינו בתיבותי' ולא בפרשיותי' אלו דבריו והש"ך בנ"הכ כ' דאין ראי' מהתוס' ונדחק מאוד ע"ש ובאמת קשה מאוד לדחות דברי התוס' המפורשי' אמנם דברי טו"ז נפלאו ממני שכ' כיון שע"כ מודה למה שכ' הרב"י בשם מכילתא דבעי' כסדרן אלא שנחית לחלק בין פרשיות לתיבות. ואני תמה ממ"נפ אי קאי והיו שלא יהי' למפרע נמי אמזוזות כמו בתפילין אם כן כי היכא דבתפילין פסולי' אם הקדים פרשה לפרשה כמה שכ' תוס' בעצמם בפשיטות בהקומץ ל"ד ע"ב ד"ה והקורא וכו' ע"ש ממילא דה"ה במזוזה כן ואי לא קאי והיו אלא אתפילין אם כן מנ"ל כלל במזוזה דבעי' אפי' התיבו' כסדרן ובאמת הט"ז והנ"הכ סבורי' הם שיש במכילתא אמזוזה שתהי' כסדרן ומשום כן נדחק הש"ך דבסלק' דעתך פליג ברייתי' אמכילת' ולית' דהמכילתא דמייתי הרב"י ר"סי רפ"ח היא שנוי' סוף פ' בא ואתפילין ולא אמזוזה כלל וז"ל מכאן אמרו ד' פרשיות של יד וכו' ואלו הן קדש לי והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע כותבן כסדרן ואם לא כתבן כסדרן הרי אלו יגנזו ע"כ המכילת' אלא דהי' פשיטא להו להגאונים ז"ל דה"ה מזוזה דחד דינא אית להו:

ומ"ש מתוס' הנ"ל נלע"ד דלא קשה מידי דהא דפסלינן בהקדי' והיה אם שמוע לשמע משום דבשעה שכת' והיה אם שמוע לא תפסה קדושת מזוזה כלל משום שכן הדין כל והיה אם שמוע שאין שמע לפניו אינו נתפס בקדושה ואם אחר כך יכתב שמע לפניו על אותו הקלף אין זה מועיל דכיון דבשעת כתיבה של אותה הפרשה לא נתקדשה כיון שעדיין לא נכתב שמע לפניו ה"ה אחר כך כשיכתוב שמע לא יתקדש פ' והיה למפרע

וכן הדין והטעם בפרשיו' של תפילין לענין כתיבתן אבל בקריאת הפרשיו' למפרע פסק רמב"ם פ"ב מק"ש שאין קפידא ע"ש [ועיין ש"ע סי' ל"ב ור"סי ס"ד והטעם דקריאת פ' שני' דרבנן לכ"ע ועוד דלא שייך הטעם שכתבתי לעיל שלא נתקדש וק"ל]:

אמנם לפי הס"ד דאי מורידין עושין מספר תורה מזוזות אף על גב דהגויל לא נתקדש לשם מזוזה מ"מ הרי נתקדש לספר תורה וכ"ש מזוזה ויש בכלל מנה מאתי' נמצא דהאי פרשת והיה אם שמוע כבר אתקדשה לה לקדושת ס"ת ונכתבה גם אחר ולפני הפרשיו' הסמוכו' לה בתורה כדין וממילא איכא עלי' גם קדושת מזוזה דבכלל מנה מאתי' אם כן אם יכתוב אחר כך פ' שמע למעלה על הגליון כשרה המזוזה ההיא כיון דפ' והי' כבר מקודשת ועומדת היא כנ"ל אמת וברורי כתבתי פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ד' כ"ד מנחם אב תקס"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רפג

ששון ושמחה ישיגו לי"נ תלמידי הרבני המופלג ומפורסם כגן הדסים כש"ת מו"ה קאשמאן נ"י:

אודות בית של ג' שותפים שיש בו יותר מארבעי' מזוזו' הקבועי' בפצימי עץ ואבן ומחופין באבן גומר וטורח לפותחן ולבודקן ואמר מעלתך שמדברי רש"י יומא י"א משמע שא"צ אלא לבודקן בחוץ אם לא נרקבת או נגנבת ולא בפנים וגם כ' מעלתך שיש לצדד דשותפין הוה מזוזה של רבים דאינה נבדקת אלא פ"א ביובל דלא מטרחי' ארבים משום קידרא דבי שותפי לא קרירא ולא חמימא:

הנה רש"י ביומא שם פי' בהדי' דרבים היינו שערי עיר ומדינה ע"ש משמע אבל שותפין בעלמא לא וראי' לרש"י מש"ס ב"ב כ"ד ע"ב ע"ש וכי נאמר אילן הסמוך לבור של ב' שותפין יקוץ ואח"כ נותן דמים התם דוקא סמוך לעיר דרבים [ומרדכי פ' לא יחפור למד מזה הדין המבואר בש"ע ח"מ סי' ד' וסמ"ע סק"ו ע"ש ופשוט דשותפין לא נקראו מוחזקים נגד אחר] וכן בעירובין ג' דמחלק בין סוכה למבוי וכי נימא בסוכה של ב' שותפין פסול משום דלא מדכרי אהדדי וסמכי' להקל ומכשירים סוכה של כמה שותפין מכ"ש הכא להחמיר ועח"מ ס"סי קמ"ט בש"ך סקל"א דאין מחזיקין בשל קהל משום קידרא דבי שותפין וכו' ופשוט ומבואר בש"ס ופוסקים דמחזיקים בשל שותפין ע"כ ה"נ בעי' בדיקה כשל יחיד:

אמנם מה ענין הבדיקה כבר ביארו בתוס' מנחות מ"ג ע"א דלאו לענין חסירות ויתירות קאמר אלא שמא בלו ונתקלקלו בתפילין וה"ה במזוזות שמא נרקבה או נגנבה כפירש"י דיומא י"א אך פשוט דבדיקה בפנים בעינן לעיין האותיות אם לא ירקב אות א' אבל לא

בעי מומחה הבקי בחסירות ויתירות אלא כל אדם יכול לבודקן אבל עכ"פ צריך לפותחן ולעיין בכל אות אם לא נרקב כיון שעשוי' להתרקב ולבלות באורך הימים ורמב"ן כ' בפסוק שמלתך לא בלתה שאם יכסה הקורה בבגד ארבעי' שנה יתבלה ע"ש מכ"ש מזוזה שמזיעת החומה והגשמים שמזלפים שם רגילות היא להתרקב:

וע"ד מג"א סי' ח' ס"ט דא"ח המה למבין [עיין לעיל סי' קע"ה בד"ה בהא מה שכ' שם] וכמדומה לי שכן דעת מחצית השקל ז"ל ודברים ברורים הם שאין כאן סתירה:

פ"ב יום ד' י"ג אדר תק"פב לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רפד

בשאלתות פ' בהר כ' פלוגתא דהרכבה וז"ל ת"ק סבר בתלתן בדדא ר' יהודה סבר לתלתא בדדא ר"י ור"ש סברי לשתי שבתו' כדדא וכ' שאילת שלום אות כ' שהוא מחוסר הבנה ולדעתו צ"ל כדרא ר"ל כל א' שיער לפי דורו ולא נחלקו במציאו' אלא דקשיא ליה על זה הא דכ' שאלתות אחר כך הלכה כר"י ור"ש והוא מש"ס יבמות פ"ב ע"א ע"ש ולפע"ד בלאה"נ שגגה יצאה מלפני השליט בעל שאילת שלום שהרי ר' יהודה ור"י ור"ש שלשתן בב"המד א' היו יושבי' זה עם זה כמבואר שלהי ברכות כשדרשו בכבוד אכסני' ובשבת ל"ג ע"ב וקידושי' נ"ב ע"ב ונזיר נון ע"א ואם כן ר' יהודה ור"י ור"ש בדור א' ובמקום א' היו:

אבל הנלע"ד דט"ס הוא וצריך להיות לתלתן כדבא וכו' כאשר אבאר אי"ה דהני תנאי' לא פליגי במציאו' ההקלטה דלכולי עלמא בתלתא יומא קלטה ואפשר אפי' בפחות מכן והמציאו' יוכיח אך אם לא קלטה בזמנה ונאמר בטח שפסק כחה ושוב לא תקלוט כדאמרי' כל שכבת זרע שלא קלט בשלשה ימי' נסרח ושוב אינו ראוי לקליטה בהא פליגי הני תנאי לת"ק אם שהה שלשים יום שוב לא תקלוט עוד כי כבר פסק כחה ולר"י בתר תלתא מיפסק כחה ולר"י ור"ש בתר שתי שבתות פסק כחה אבל לכ"ע אפשר וקרוב לודאי שתקלוט גם קודם לזה הזמן ובזה מיושב גם דברי ת"הד דמייתי ש"ך ריש הלכות חדש דסבירא ליה אם נזרע ג' ימים קודם עומר יש להתיר וכ' בנ"הכ שהוא ט"ס דהרי קיימא לן הלכה כר"י ור"ש ולהנ"ל י"ל דהא ר"י ור"ש נמי מודים דאפשר ומיהו בפחות משלשה אין לסמוך מפני שלא מצינו בהדיא בש"ס אלא ג' ימים ומיהו לדינא למ"ד חדש בז"הז דאורי' אין לסמוך על זה:

בהא סלקינן דלכולי עלמא אפשר שתקלוט בפחות ולא פליגי אלא בשיעור פסיקת כח הנטיעה אשר מכאן ואילך שוב לא תקלוט ועיין באצבע מעריך שבספר שתי ידות ערך כדב שהוא לשון פסק כמו לא יכזבו מימיו לא יפסקו מימיו ויהי בכזיב פסקת ומייתי

על זה ירושלמי דפאה ע"ש והיינו דברי שאלתות לת"ק לתלתין יומין כדבא פסקת ולר"י בתלתא יומין פסקת ולר"י ור"ש בשתי שבתות פסקת והדברים ברורים בעזה"י:

תשובה רפה

שלומים אלומים יהי' תמי' לראש מ"וח הגאון נר ישראל וקדושו ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' עקיבא איגר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א:

אמרת קדשו ק"ל מה דבדיק לן מ"וח הגאון נ' על דברת רש"י סוטה מ"ג ע"ב אהא דאמר ר"י ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותי' משום דמתחזי כבת שתא וה"מ שתים כנגד שתים וא' יוצאה זנב אבל כולי כרם לא ופירש"י להכי נקיט כרם דסבירא ליה כרם רבעי תנן דאין ערלה נוהג בנטיעה א' ודברי רש"י תמוהים דבערלה ליכא פלוגתא דנוהג בכל המינים ולא פליגי אלא ברבעי עכ"ד מ"וח הגאון נ"י וצע"ג לכאורה ובלאה"נ צל"ע דאפי' ברבעי לא מצינו פלוגתא בין כרם שלם לנטיעה א' ומרש"י משמע דבנטיעה א' אין רבעי נוהג וכבר העיר הרז"ה בזה על רש"י הנ"ל בריש פ' כיצד מברכי' ע"ש וראיתי בס' באר שבע שלא הרגיש בכל הנ"ל ולא עוד אלא שכ' אין הלכה כמאן דאמר אין ערלה נוהג בנטיעה א' כדתני' בספרא אין לי אלא שיטע אגוז ושקד נטע יחור תלמוד לומר כל עץ עכ"ל והמעיין בספרא יראה דהתם לא אתי אלא לאפוקי דלא נימא דוקא כשנטע גרעין אבל נטע יחור כיון שהוא מאילן זקן אין מונין לו שני ערלה קא משמע לן אבל לא מיירי התם אי בעי כרם שלם או אילן א' ופשוט:

ולחומר קושי' דידי הי' נ"ל דסבירא ליה אליבא דמאן דאמר כרם רבעי תנן נמי איכא פלוגתא למאן דאמר ריש פ' כיצד מברכי' דאתי מהלולי' דאין אומרים שירה אלא על היין נוהג אפי' באילן יחידי דהרי פשוט דגם מאילן יחיד מביאין יין למנחות ושייך בי' הלולים ולמאן דאמר דמפיק לי' מגזירה שוה תבואתו מתבואת הכרם בעינן כרם ממש כמו תבואת הכרם בכלאי' דכרם דוקא דהתם יש חילוק בין קדושת כרם ד' אמות לגפן יחידי ששה טפחים ואם כן כרם דקרא דוקא וה"ה דאין רבעי נוהג אלא בכרם ולא בגפן יחידי כנ"ל דעת רש"י בזה שוב הראוני כי כן כתוב להדיא בשאלתות פרשת קדושים ברוך שכוונתי וכן פסק בפשיטות בשיטה מקובצת דמס' ב"ק בסוגיא דצנועים:

מ"מ האמת שכל זה ברבעי אבל בערלה אין חילוק וק' מ"וח כראי מוצק והנרא' לעניית דעתי בזה בעמדי על המחקר לשון חייב בערלה דתנן בכולי מתנייתא צ"ע קצת מה לשון חייב דהוה ל"ל אסור משום ערלה או ערלה נוהג מה לשון חייב ודוחק בעיני לומר משום שמצוה לשורפו דאתי' מכלאים כמ"ש סוף תמורה שייך לשון חייב זה נראה דוחק [וע"ל בסי' רפ"ו בד"ה והנה] והיותר נראה משום דבכלל דיני ערלה הוא רבעי שצריך פדיון

שייך לשון חייב ואם כן תינח בכל הני מתנייתא דמס' ערלה אבל בהך דילדה פחותה מטפח דחייבת בערלה כל שנותי' ולית בה רבעי קשה לי שפיר איך שייך לשון חיוב תו קשי' לי כיון דאסורה בהנאה כל שנותי' ה"ל למיחש לתקלה והול"ל שתיעקר הנטיעו' לגמרי ולא לקיים מכשול ותקלה ונטיעה פחותה מטפח לא חזי' לא לעץ ולא לצל וכיון שפירותי' אסורים כל שנותיה מאי טעמא לא חשו לתקלה וחייבוה לעקור יעיין מה שכתבו תוס' במס' ע"ז י"ג ע"א ד"ה ואם הקדיש וכו' תו יש לחקור דהלא ידועים ונכרים הם הפירות של ערלה שרובן ככולם דקים וקלושים וכמ"ש הרמב"ן בפ' קדושי' וז"ל אין הפירו' בתוך ג' שנים ראוי' להקריבן לפני השם הנכבד לפי שהוא מועט ואין אילן נותן בפריו טעם או ריח ורובם הם רקובים ורובן אין מוציאין פירות כלל עד השנ' הרביעית וכו' ושוב כ' כן גם בשם הרמב"ם בס' המורה ומטעם זה העלה באר שבע בסוטה שם להתיר יין מכרמי גוים בא"י שיש בהם ודאי ערלה וז"ל משום דקודם שיעברו עליהם שני ערלה אינם עושים פירות ואם עושים הם דקים וחלושים שאינם ראוי' לעשות מהם יין ע"ש וכן הוא ברמב"ם וטור ש"ע י"ד סי' רצ"ד סעיף י"ז וצריך לומר הא דאמרינן פרק אין מעמידין בטעם איסור גבינו' נכרים משום שמעמידים אותם בשרף ערלה היינו מאותו הטעם בעצמו כי פירות ג' שנים הראשונים אינם ראויים לאכילה כי חמוצים הם ובשרף שלהם עושים גבינות ואם כן מאי טעמא גזרו עליהם הלא הפרי תעיד על עצמה שאינה משני ערלה אף על גב שבוודאי לענין איסור ערלה ממש אין לסמוך על זה דא"כ ספק ערלה היכי משכחת לי' וספק לי ואנא איכול וכה"ג מ"מ השתא כיון דליכא אלא משום מראית העין הלא כל רואיהם יכירו ויתלו בהיתר טפי מלאיסור ע"כ מפני כל האמור הי' נראה לרש"י ז"ל לפרש האי חייב בערלה כל שנותי' ר"ל חייב בפדיון כרבעי בכל שנה ושנה וגם חייב לציין השדה בקוזזת אדמה כרבעי בכל שנותי' ומצינו רבעי בלשון ערלה בקידושין ל"ח ע"א לשיטת ר"ת בתוס' ד"ה וה"ה כו' וכן בפי' הרא"ש ורע"ב פ"ב דערלה מתני' הערלה מעלה את הערלה פי' רבעי ע"ש ובזה נתיישבו כל הקושיו' זה מה שנלע"ד בזה:

פ"ב נגהי ליו' ג' ב' דר"ח חנוכה תקעו"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רפו

שלום וכ"ט מרב טוב לרב טוב וטוב הצפון יראה בחייו ה"ה י"נ הרב הגאון המופלג המפורסם כגן הדסים ערוגת הבשם כבוד מה"ו נחום טריביטש נ"י:

יקרתו הגיעני בזמנו והיותי מאז ועד עתה מוקף בכמה ענינים הנצרכים פה לשעה הנחתיו עד עתה היות דעתי לנסוע עתה למרחץ פיזונג אמרתי להיות עט ממהר להשיב

לכבוד תורתו אודות ישראל שחכר משר א' גן ושדות מלאים אילנות עושי פרי על משך י"ב שנים ותנאי היה ביניהם שבכל שנה מחוייב ישראל החוכר לחדש בהם נטיעות שלא תכסוף השדה כי בכל שנה הללו נובלין והללו נוצצין וא"כ הדעת נותן שכך מנהגו בכל שנה לנטוע וליסד נטיעות חדשות ובודאי יהיה בתוך עצי הגן ערלה וכן אומר הערל עובד האדמה הגן הזה יותר מעשרים שנה שלעת עתה נמצא בו יותר ממאה אילנות שהם בתוך ג' שנים לנטיעתם והגננן ההוא אומר שהוא מכיר בהם והנה אם נחוש לדברים אלו יעלה ההפסד מן אותן הפירות לסך ג' מאות זהו' לשנה ע"כ שאול שאל האיש ההוא לפר"מ אם יש למצא היתר לפירות הנ"ל וכל יקר ראתה עיניו הבדולחים וצלל במים אדירים במלתעות כפירים כאשר יורו המורים להתיר ושאילנא קדמיכון אם דעתי דעת פעוטים נוטה להסכים והנה הא לן מעשה אצבעות מעשה זוטא לחתום אדיוטא אך לעשות רצונו חפצתי וחפץ ה' בידינו יצליח ויהיה לרצון אמרי פי כריח הניחוח:

הנה ראשית דבריו כתב פר"מ דלכאורה אף אם לא נאמין לגוי וכמ"ש והעלה ש"כ י"ד סי' קכ"ז שדבריו לא מעלין ולא מורידין מכל מקום הכא אפשר לברר ע"י אומנין בקיאין המבינים איזה פרי היא מתוך ג' שנה או איזה פרי היא אח"כ ואומן לא מרע אומנתו וכיון שאפשר לברר צריך לברר לכאורה ועוד הוא ספק הרגיל והוה והדעת נותן שיש כאן ערלה ומר מייתי ליה ראי' מהגה' רמ"א בש"ך י"ד סי' שט"ז סעיף ג' אלא שחזר מעלתו לחפוש היתרא מטעם ס' ערלה בח"ל ומטעם ערלה בשל גוים והנה דרכו דרך חכמיס וכל דילדי' אימא כוותי' תלד איברא מ"ש דאפשר לברר ע"י בקיאי לענ"ד לא אפשר דנהי דאינהו בקיאי בפרי בין שנתגדל בתוך ג' שנים לנתגדל אח"כ אבל להשכיל בין השרישה קודם י"ו אב או אח"כ כמבואר בש"ע סי' רצ"ד סעי' ד' בהא בודאי לא בקי ובמס' ר"ה י"ג ע"א תמה ש"ס ארבנן דבקיאי בין הביא שליש קודם ר"ה וכו' והם הם אשר דברי אלקים חיים בפיהם אבל זולתם מאן חשוב מאן רקוע מאן פקוע. ואיידי דאיירי אומר דלענ"ד לענין ערלה בח"ל שספיקו מותר אפשר דסגי להשרשה בג' יום קודם שלשים יום לפני ר"ה דהש"ך סי' רצ"ג סק"ב מייתי דברי ת"ה דלענין חדש סגי בג' ימים לפני העומר ובנ"כ צווח שהוא נגד הלכה פסוקה ולענ"ד היה נראה דהרי לכאורה הני תנאי פליגי במציאות ועין ראתה ותעידה שנשרש בפחות משתי שבתות בלי ספק אע"כ נראה דכ"ע לא פליגי דאיכא הרכבה דקולטת אחר ג' ימים אבל הם פליגי בכל הרכבה שאינה קולטת שוב אינה קולטת וא"כ כל שנלקטה ידענו שהי' זה קודם שלשים ולמר ס"ל שידוע הוא שקלטה ב' שבתות וזה ידוע לכל מר כדאית ליה אבל כ"ע מודים שאפשר שכבר קלטה אחר ג' ימים ולא אמרו אין הרכבה קולטת פחות

משתי שבתות אלא אמרו כל הרכבה שאינה קולטת וכו' דספיקא הוה לכן בעי נטיעה קודם שתי שבתות שאז ידעי' בודאי שכבר השרישה עכ"פ קודם לכן וזה אי אפשר לברר דאפי' נפתח ונשדד אדמתינו ולחפש אחר נטיעה שלא קלטה אחר ג' ימים ותקלוט אח"כ ונימא מזה עתה הוברר שאף עפ"י שלא קלטה תוך ג' קולטה אחר ג' או ב' שבתו' למר דזה א"א דא"כ עכ"פ צריכים לחפות הקרקע ולכסות הזרע בעפר וא"כ פנים חדשות באו לכאן וזריע' חדש' הוא ולעולם ההרכבה ראשונה לא קלטה ולא תקלוט אבל אמת הוא שכל שנזרעה ג' ימים ספיקא היא אי קלטה או לא וס"ל לת"ה דחדש בז"הז ובשל נכרים קיל וסמכי' אהך ספיקא וסגי בג' ימים וא"ש והשתא א"כ באיסור חדש דאפי' בדרבנן מחמרינן בספיקא משום דהו"ל יש לו מתירין וגם לא שייך כולי האי לומר בי' כל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל דלא אתמר בש"ס אלא בחילוקים שבין ארץ לח"ל אבל חדש שנוהג מן התורה בזמן הבית בין בארץ בין בח"ל רק בז"הז יש סוברים שהוא דרבנן בזה לא מצינו כל המקיל בזמן הבית הלכה כמותו בז"הז ואין לנו לבדות קולות מלבינו וכ"כ תר"י ר"פ כיצד מברכין דלא אתמר כל המקיל וכו' אלא בערלה ומעשר ולא בכלאים ואם כי דבריו תמוהים מש"ס שבת קל"ט ע"א הארכתי בזה במק"א מכל מקום מבואר דאין לך בו אלא מה שנאמר וכן מבואר בתוס' במס' שבת קל"ט הנ"ל בס"הד ע"ש וא"כ בחדש קשה לומר כל המקיל וכו' ואפ"ה פסק ת"הד דסגי בספיקא דג' ימים מכ"שכ לענין ערלה בח"ל דנאמרה הלכה ספיקא מותר דלאחר ג' ימים ספיקא מיהת הוי ועוד כל המקיל וכו' א"כ פשיטא דאין לאסור אם נשרשו ג' ימים קודם שלשים יום לפני ר"ה מ"מ להלכה אני אומר ויגדיל תורה ויאדיר ולא למעשה כי לא נשאלתי על זה אבל עכ"פ אמת נכון הדבר שאין האומנין בקיאין על השרשה בין קודם צאת הככבים לאחר צאת הככבים ומ"ש פר"מ דעכ"פ הוא ספק הרגיל והוא שנוטעים אלנות חדשות מטיבותי' קאמינא נטיעות אילנות הוה ורגיל אבל נשיאת פירות גמורים אינו הוה ורגיל כמ"ש ראב"ד פ"י ממאכלו' אסורו' הל' י"ד ופסק בש"ע י"ד סי' רצ"ד סעי' י"ז והנה מת"הד דמייתי ליה בד"מ שם יש לתמוה קצת בזה דלכאורה משמע ממה שהקשו תוס' בפשיטות בקידושין ל"ו ע"ב ד"ה כל וכו' איך אנו נהנים מן הכרמים וכו' הו"ל לילך אחר הרוב ע"ש וצ"ל כוונתם דרוב הכרמים רוב פירותיהם מהברכה תוך ג' דאלת"ה מה בכך שרוב הגוים מבריכים כל א' מבריך מעט ורוב פירותי' מזקני' אע"כ ידוע הוא שאינו כן וכן הוא באמת וצריך לומר אע"ג דבתוך ג' אינם עושים פירות טובות היינו אילן חדש אבל הנך דיונקים מהישנים שפיר עבדי פרי ומשו"ה הקשו תוס' ותירצו כל זמן שלא נפסקו שרי משום ערלה והנה הת"הד בא להמציא היתר אפי' לאותן שידעי' שיש בהם הרבה שנפסקו מאמותן ובא"י

דספיקא אסור וע"ז העלה דהני אינם עושים פירות יפים אלא דקים וקלושים הוא קצת תימה אשתקד נשא הענף הלזה פירות הרבה ונעשה ממנו רוב היין ואחר שנקצץ מאיביה חזר לטעון פירות דקים וקלושים ויהיה איך שיהיה כן הוא האמת וכ"כ באריכות בבאר שבע פ' משוח מלחמה ומכ"שכ בשארי אילנות חדשים כמ"שכ רמב"ן פ' קדושים וא"כ אין כאן ספק הרגיל כלל ולפ"ז מאי דמייתי פר"מ ראי' מהגה' ש"ע י"ד סי' שט"ז הנ"ל אינו ענין לכאן התם סתם בהמה בחזקת מבכרת וע"י החולב באנו לפוטרה ע"כ באתרי דרגיל והוה דעזים חולבת בלא ולד נשאר בחזקת איסור וההיפוך בהיפך אבל הכא סתם אילן הנושא פירות הוא יותר מבן שלש שנים א"כ כן הוא בחזקת היתר וכן נלע"ד דכל אילן שפירותיו נגמרי' ככל הפירות אין לספק בו כלל ולא להאמין לגוי להחמיר ובפרט בערלה בח"ל שכך נאמרה הלכה ספיקא מותר:

אמנם בהמצא שם אילנות שבאמת פירותיה' משונין ואע"ג דנמצא כן לפעמים באילנות זקנים נמי ומכל מקום ספק הרגיל שמשני ערלה הן אם לסמוך באלו הפירות על קולות ערלה בשל גוי או על קולא דספיקא מותר אפי' ספק הרגיל נאמר תחלה ערלה בשל גוי משמע דעת רובא דרובא בהפוסקים דנוהג בח"ל בשל גוי והתוס' קידושין דף ל"ח הנ"ל מייתי ראיות והרא"ש מוסיף להביא והתוס' ע"ז ס"ג ע"ב כ' שרוב ראיות אלו דחוי' וכוונתם מבואר לפמ"ש הם עצמם דף ס"ד ע"א בסוף הדבור דאין קנין לנכרים בא"י להפקיע מחיובו וא"כ כל הראיות מתוקמא בא"י אבל בח"ל לא ונראה דה"ה נמי בח"ל מתוקם בקרקע הקנוי' לישראל וגוי חכר ממנו קנין הפירות וה"ל ערלה וכלאים של ישראל וההיא דאין עודרים הו"מ לאוקמי בהכי ואפילו בכלאי הכרם אלא דהאמת תי' התוס' דע"כ מיירי בכלאי זרעים ובא"י ובהכי נדחה הראי' מבח"ל יורד ולוקח דמיירי בקרקע חכורה לנכרי ופשוט נמצא ראיות ר"ת דחויות בריווח אך מכל מקום העלו תוס' ב' ראיות ברורות א' מפני מה אסרו גבינות מפני שמעמידים בשרף ערלה והרי גם בח"ל אסרו גבינות וקשה לומר שאסרו כל הגבינות מחשש מיעוטא נכרים החוכרי' קרקע מישראל בח"ל וכן במתני' חוץ מהערלה שנוהג בח"ל בשל גוי ממש דאי לא נהגא אלא בנטיעו' גוי בקרקע ישראל א"כ חלה נמי נוהג בגלגל גוי עיסת ישראל אע"כ מיירי בערלה בשדה גוי ממש וזו ראי' שאין עלי' תשובה וכן פסק הרמב"ם וכמעט כל הפוסקים:

אך אי אסור מדאורייתא מהלכה או רק מדרבנן לא נתברר והנה אפי' להפוסקי' הסוברים חדש בשל נכרים לאו דאורייתא וכדמשמע מירושלמי דמייתי תוס' ר"ה י"ג מה שתגרי נכרים מוכרי' להם וכו' ע"ש וא"כ מתני' החדש אסור מ"הת בכ"מ היינו בשל ישראל דוקא ודכותה והערלה הלכה בשל ישראל ולא בשל גוי מ"מ זה ליתא דוק מסיפא

והכלאים מד"ס אפילו בשל גוי כדמוכח מיורד ולוקט והה"נ ערלה בשל גוים אלא מהא ליכא למשמע מיניה מכל מקום מסברא אני אומר דלמ"ד אין קנין לנכרים בא"י להפקיע מחיובו וא"כ ערלה דכתיב בספר אורייתא דמשה לישראל נאמר דהא לא שייך גוי בא"י כלל א"כ ההלכה שבח"ל סתמא נאמרה ולא הוסיפו על מ"ש בקרא ובישראל קאי ולא בשל נכרים ומרויחים עוד שאם המצא ימצא בשום מקום משמעות ברייתא דנוהגין מ"הת בשל נכרים נימא ר"מ היא דס"ל יש קנין לנכרים עיי' תוס' גיטין מ"ז ע"א ד"ה אמר רבה ולדידי' ערלה דאוריית' על גוי בא"י נמי נאמר וה"ה ההלכ' שבח"ל ולית הלכתא כוותי' דר"ח בהא וא"כ ערלה דגוי בח"ל דרבנן וי"ל בזה בקידושין ל"ט ע"א מפירש"י דבור המתחיל בסורי' מותר משמע דלא גריס התם ובח"ל יורד ולוקח וגם מהרש"ל מחקו שם והוא ברייתא ולא מתני' סוף ערלה דמייתי ש"ס לעיל וכן גרסי' לעיל דתנן והכא דתניא וקשה מ"ט לא פריך ממתני' ותו קשי' לפי דמשמע מהר"ן דהש"ס בהס"ד לא אסיק אדעתיה דכך נאמרה הלכה דלמסקנא כ"ע מודים דניתני אידי ואידי וכו' א"כ בהס"ד דלא ידעי זה תיקשי ליה מ"ט מקלינן בספיקא אע"כ ערלה בנכרי בח"ל דרבנן והשתא במתני' דמיירי מגוי המוכר כמו שהוכיחו תוס' לעיל ל"ו ע"ב ד"ה כלאים א"כ הכי קאמר עולא לרב יהודה בשלמא לדידי דאמינא ערלה בשל ישראל הלכה א"כ בשל גוי הוי חד דרבנן מקלינן יורד ולוקח ובכלאים דהוא בשל נכרים תרי דרבנן נחתינן עוד חד דרגא ויורד ולוקט אלא לדידך תרוייהו הוי תרי דרבנן ומשני תני אידי ואידי וכו' אך ר"ז הקשה לרב אשי מברייתא דלא מסיימא בה ובח"ל יורד ולוקח ונ"ל דדברי רמב"ם פ"י ממ"א הל' י"א הם ממתני' שלהי ערלה הנ"ל ודבריו שבהלכה י"ב הם מברייתא זו וזה ברור לע"ד ולא מיירי מגוי אלא סתמא משל ישראל ומקשה שפיר מה"ת להקל בשל תורה ומסיק כך נאמרה הלכה מבואר מזה דערלה של גוי בח"ל דרבנן בעלמא הוא ומ"מ הואיל ואנו מדמין לא נעשה מעשה כיון שלא מצאתי זה להדי' בקדמונים ואדרבא מדהקשו תוספות וכל הפוסקים מיין שעושים אצל הגוי שרובן מבריכים ומשמע מיעוטא עכ"פ אין מבריכים וא"כ מאי קושי' נימא מחבואה א' מצלת על כל הכהנות כולם כמ"ש בהגה' ש"ע י"ד סי' קי"ד סעי' יו"ד ודוחק לומר שיודעים בודאי בכל עיר שרוב מבריכים וע"ש ש"כ סקי"ט זה אינו במשמע אע"כ משמע קצת דס"ל דבשל נכרים בח"ל נמי אסור מהלכה. ראה זה מצאתי ברמב"ן פ' ואתחנן בפסוק ובתים מלאים כל טוב שכ' שיתכן שיהיה בורות נמי איסור בטיחה שלהן כגון שטחו באליה ובחלב וכדומה ע"ש וכ' זה להוציא מלבו של רמב"ם שכ' שהיו מלאים מיי"נ ע"ש וקשה דהל"ל בפשיטות שמלאים ביין של כלאי הכרם וערלה [אף ע"ג שכבר הזכיר כרמי' של כלאים וערלה א"כ טיחה נמי

הא כבר הזכיר כתלי דחזירא אע"כ קרא לא אתי לחדושי מידי אלא להפליג א"כ הומ"ל יין כלאים וערלה] אע"כ של גוי מותר ובשלמא כרמים נטועים צריך להתיר שמותר לישראל לקיימם אף על גב שיוסיפו מאתים ביד ישראל אבל היין שכבר נעשה ביד גוי מעת שבאו לא"י עד אחר כבוש וחלוק מותר מן התורה ויש לדחות:

ונעתיק אל השני אם מהלכה מותר אפי' ספק ההוה ורגיל הנה הר"ן כ' למ"ד ספיקא דאורייתא מ"הת לקולא הא דאיצטריך הלכה להקל אפי' בספק שקרוב לודאי ויחיד במקום רבים דכל המקיל בארץ וכו' מבואר דלהמון פוסקים דס"ל ספיקא דאורייתא מ"הת לחומרא ואיצטריך הלכה לגופיה להתיר ספק השקול אין לנו ראי' להתיר ס' קרוב לודאי ואע"ג דלכ"ע כל המקיל בארץ וכו' נ"ל סברת יחיד במקום רבים ספק השקול הוא דלולי גז"ה אחרי רבים להטות אפשר דיחכם מכל אדם וסברתו טובה משלהם אף על פי שהוא יחיד ומשו"ה כתב ראב"ד במשנה ה' פ"א דעדיות מ"ש ע"ש ומכ"ש כשהרבים הם המחמירים ויחיד מקיל שאפשר שלהם גופי' נסתפק סברת היחיד והחמירו מספק וכמ"ש רש"י בביצה ב' ע"ב כחו דהיתרא עדיף ע"ש וא"כ הוי שפיר בכלל כך נאמרה הלכה אבל להקל בקרוב לודאי לא שמעי' ועוד אפילו להרמב"ם ורמב"ן וסייעתם דס' דאורייתא לקולא לא כ' הר"ן כנ"ל אלא לסברתו דלא ס"ל לחלק בין איקבע איסורא ללא איקבע כמבואר בדבריו בסמוך אבל כבר החליטו כל הגאונים דרמב"ם וסיעתו נמי לא אמרו אלא בלא איקבע איסורא אבל באקבע איסורא מודה דס' דאורייתא לחומרא וא"כ איצטריך הלכה להיכא דאיכא לפנינו מחצה אילנות זקנות ומחצה נטיעות חדשים דס' כי האי שרי אף על גב דאיקבע איסורא אבל בספק קרוב לודאי מנ"ל ונ"ל דהאי ספיק ואנא איכל וספוקי מספקי אהדדי דמשמע מהר"ן דיהבו להו בידיהו נגע בי' משום לפני עור ע"ש וקשה אי הוה ודאי ערלה גבי הנותן איך הותר לו הנאתה לתת' לחברו ולספקי' ליה וצ"ע לכאורה ע"כ נראה דמיירי בספיקא דאיקבע איסור' דמ"הת להחמיר והכא להקל מה"ת ומ"מ מדרבנן אסור גם בערלה וזה הספק המותר מ"הת התירו רבנן לספקו לחברו שלא יבין חברו שבא מגן הספק ויהיה אצל חברו ס"ס ולגבי הנותן ס' א' המותר בערלה מהלכה ונהי דאסרו רבנן מכל מקום התירו להנותן לספק לחברו ואם נוכל לומר דגם בכלאים הנהיגו חז"ל כל חומרי וכל קולי ערלה משום דדמי להדדי בכל מילי ונימא באיקבע איסורא בכלאים בח"ל נמי אסור ולא הותר אלא לספק לחברו אם האמת כן הוא י"ל בהכי מיירי רמב"ם בספ"ח מהל' כלאים דהתם גוי מאן דכר שמיה דהא מיירי מישראל דאסור לו לזרוע כלאים והותר לו לספק עיין כ"מ שם ועפ"י דרך זה בגן שהוא כולו ספק אם נטעו קודם צ"ה או אחר צאת הככבים וכדומה דספק כה"ג שרי בכל התורה לרמב"ם

ורק מדרבנן אסור הותר הכא לגמרי והיינו דברי רמב"ם פ"י ממ"א ה' י"ב הנ"ל וכן גן שכלו ערלה אך שנמכר חוצה ויש ספק אם הפירות באו מתוכו או ממקום אחר גם ס' זה מותר מ"הת בעלמא והותר הכא לגמרי והיינו דברי רמב"ם שם בהלכה י"א אלא שהוסיף שאפי' באו הפירות מתוך הגן לחוץ יש ספק אולי פירות אחרות הביאו לו והטמינם בגן כי לא איקבע איסורא דתלושין בגן אלא מחוברים והתלושים כל שלא ראינוהו בוצר מהגן תלינן להקל:

והנה בב"ב כ"ד ע"א תוספות דבור המתחיל לימא וכו' ויע"ש בנימוק"י בשם רמב"ן כ' למסקנא אף על גב דקי"ל דאזלינן בתר רובא מ"מ עינבא דבגבה מצנעי אמרי' כאן נמצא וכאן היה ומייתי ראי' מירק נמכר חוצה לו דהתם הוי כמו בתוכו וצ"ע לכאורה א"כ אמאי מותר בערלה בנמכר חוצה הא קרוב כי האי כי וודאי ערלה לרמב"ן דכאן נמצא וכאן היה וי"ל דס"ל בתוכו ממש הוי חזקת כאן נמצא וכאן היה אבל בחוץ בסמוך נהי חזקה אין כאן דהרי ע"כ לא כאן נמצא שהרי פרוש ממקומו מכל מקום איננו כמו קרוב בעלמא דרובא עדיף מיניה אלא הכא נהי דאיכא רובא דעלמא דהתירא לעומת זה איכא רובא דהנמכרים חוץ לגן בא"י מתוך אותו הגן ותוך אותו הגן הוי חזקת כאן נמצא וכאן היה והתם תרי רובא מתנגדים וספיקא הוא משו"ה בח"ל מותר כנלע"ד כוונת הרמב"ן בזה:

וא"כ הרמב"ם דמתיר בח"ל אפי' מתוך הגן משמע דס"ל להתיר ספק בח"ל אפי' היכא דקרוב לודאי דחזקה כאן נמצא ויש לדחות דרמב"ם לא ס"ל סברת כאן נמצא באיסור ויעיין בנימוק"י ביבמות בסוגי' דיצחק ריש גלותא ועיין מרדכי ס"פ המדיר ואין כאן מקום להאריך ואין כאן ראי' להתיר ספק קרוב לודאי ע"כ כל האילנות שניכרים פירותי' דקים וקלושים הם ספק קרוב לודאי ערלה ואין בידינו להתיר להדי':

והנה כתבתי במ"א דלא מצאתי בש"ס שמחוייב אדם לשרוף ערלה ורמב"ם נמי לא מייתי ליה במקומו כלל אלא בהל' פסולי מוקדשי' דרך אגב אשר מזה נ"ל מעולם לא נצטוה לבער ערלה מן העולם אלא שאסור בהנאה וסגי ליה בשריפה להתיר אפרן לאפוקי ב"בח דלא סגי בהכי אבל שיהיה מצוה להדר לשורפו לא מצאתי וכן לא ראיתי מעולם מרבותי ששורפים רק הניחום וירקבו הן אמת בכלאים קאמר ש"ס ר"פ ר' ישמעאל במס' ע"ז למעוטי תפלה אך התם קאי על גידולו של כלאים למעט ולבטל מעשה התיעוב אבל אם נעקר ממקום גדולו שוב אין מצוה בביעורו וקרא אמר לא תזרע כרמך כלאים פן תגרום לך שתוקד אש פי' נהי שלא תגרום איסור הנאה מאפרן עכ"פ תגרום אסור הנאה מגופן אבל אין מצוה בשריפה נמצא אין הבעלים צריכים להדר

לחפוש אחר אותן פירות דקים וקלושים איה הם ואם נבוא לידם יהא להם איסור הנאה ואם הגנן מוכר פירות ומייתי להו מעות לבעלים פשוט שאינם צריכים לחוש בחליפי ערלה לאחר שעבר הגוי ומכרן שמא היה בהן מהני פירות אע"ג דלא בטילי ברוב דהרי נכרי' הם בדקותן מכל מקום נ"ל הנ"ל ואינני אומר למעשה רק פר"מ ישים עיונו על הדבר אשר יראה בעיניו יעשה יורה יורה ידין ידין ודבר ה' בפיו אמת: פ"ב ליום ה' י"ד מנחם תקע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רפז

שלום להרב מו"ה גדלי' נ"י רב בק"ק ש"ד יע"א:

אשר שאל ממני לחות דעתי במה שנוהגי' היתר בנטיעת ענפי אהל ושושני' וכדומה ע"י שעושים סדק בשולי הענף ההיא ותוחבין בו חטה ונוטעי' בארץ וע"י החטה משרישים הענפים בקרקע דלדעת מעלתו יש לאסור דה"ל הרכבת אילן בירק דאפי' נידון אותם כאילני סרק מ"מ הא אילן סרק אסור להרכיב ע"ג אילן מאכל וכיון דאילן בירק נמי אסור א"כ ה"ה אילן סרק בירק מאכל כמבואר כל זה בטש"ע י"ד סי' רצ"ה א"ד:

הנה זה שבועיי' ראיתי כן לא' מבני ביתי עשה כן בגינתא דבי רב דידי ומחיתי בידו משום דלא ברור לי היתרא אבל מ"מ אין בידי למחות לאחרים במה שנהגו בזה היתר ואמרו חז"ל אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבור כאחותך שהיא אסורה לך אומרהו אם לאו אל תאמרהו והכא לא ברי לי אסורה דנלע"ד דלא שייך הרכבה אלא בשני המינים מגודלים למעלה מהקרקע או לכל הפחות שעתידים שניהם לעלות מהקרקע משא"כ הכא שהחטה הזאת הנתחבת בסדקי הענף כלה ובלה בארץ ואינה עתידה לראות פני תבל רק גורמת שתשרש השושנה בארץ זה לא מקרי הרכבת אילן בירק וטעמא נ"ל דהא כל עצמו לא ילפי' איסור הרכבה בפ"ק דקדושין ל"ח ע"א אלא מדכתיב בפ' קדושי' שדך לא תזרע כלאים בהמתך לא תרביע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך בין בארץ בין בח"ל דה"ל חובת הגוף הה"נ הרכבה נאסר בין בארץ בין בח"ל יע"ש א"כ אף אנו נאמר מה בהמתך בהרבעה שני המינים מגולים לפנינו בעולם זה נקרא הרבעה הה"נ שדך בהרכבה ששני המינים גדלים למעלה להקרקע ולא כשמין א' כלה ובלה בארץ אין זה הרכבה:

ובדבר הזה הנחתי בצ"ע דברי תוי"ט פ"א דכלאים משנה ז' דר' יהודה מתיר ירק באילן וה"ה איפכא וכתב תי"ט הטעם מסברא דנפשי' דלא נאסר לר' יהודה אלא הרכבה העושה פירות מחודשים ע"י הרכבה משא"כ אילן וירק יע"ש וצל"ע הא ע"כ בהרבעת בהמה נאסר' אפי' אינו עושה פירות דהרי ר' יהודה בעצמו אמר פרידה אין מרביעי' עלי'

אלא מינה יעיין חולין ע"ט ע"א ומבואר פ"ק דמגלה י"ג ע"ב דפרידה אינה עושה פירות וכן בפ"ק דבכורו' בסבי דבי איתונא כודניתא מי ילדה כיון דבהרבעה נאסר מנ"ל להתיר בהרכבה ועיין חולין פ"ב ע"ב תוס' ד"ה לאפוקי וכו' שכתבו דהא לא שייך לפרש כן גבי בהמתך וכן בבכורו' נ"ד ע"א תוס' ד"ה דגן בסופו הניחו בקו' על ר' יהודה דלא הוי דומי' דבהמתך ע"ש וא"כ לע"ד תיקשי אהתי"ט הנ"ל כמ"ש ואם נאמר דאדרבה מדברי התוספות הנ"ל מוכח דלית לי' לר' יהודה דמיון שדך לבהמתך וצדקו דברי תי"ט א"כ מכ"ש בנידון דידן לית בי' משום הרכבת אילן דאי כר' יהודה הא מתיר אילן בירק ואי כת"ק דנילף מבהמה לאסור אפי' ירק באילן שאינו מוציא פירו' א"כ בעי' דומי' דבהמה ששניהם בגלוי לפנינו לאפוקי חטה שזרעה כלה בארץ:

ולולי דברי תי"ט הנ"ל הייתי אומר בטעמא דרבי יהודה מלתא חדתא (דפי' הירושלמי בלא"ה אינו נוטה לדברי תי"ט כמ"ש ר"ש) ואציע תחלה ש"ס דברכו' מ' ע"א מתני' ברך על פירות האילן וכו' דשיטת ופרש"י שם מתני' כר' יהודה אתי דעיקר אילן ארעא הוא ולפי פירש"י הלכה כר' יהודה דעיקר אילן ארעא וכן פסקו התוס' ורא"ש ורמב"ם בהלכות בכורים פסק כת"ק ועיין פ"ח מהלכו' ברכות הלכה יו"ד ובכ"מ שם עוד אומר דבפ"ק דקידושין הנ"ל מבואר דקרא שדך לא תזרע כלאים מוקמי' להרכבת אילן דומי' דבהמתך ומוקמי' נמי ללאו לכלאי זרעים שאין לו לאו אחר בתורה וממיעוטא שדך ממעטי' כלאי כרם שבח"ל ע"ש ל"ט ע"א תוס' ד"ה ההוא והענין בזה דסתם הרכב' הוא באילן דוקא שעשוי להוציא פירות אבל אילן בירק וירק באילן וירק בירק אינם אלא לשום סבה ולא להוציא פירות וכ"כ קול רמ"ז במשנה ח' פ"א דכלאים נמצא מדסמיך שדך לבהמתך מיירי בהרכבה ואינו עיקר הרכבה אלא באילנות ואמנם לומר דקרא לא מיירי אלא באילנו' ולא בירקות כלל זה א"א דאין מקרא יוצא מידי פשוטו וכתי' שדך וע"כ בירקו' נמי מיירי וא"א לומר רק בירקות ולא באילן כלל דהא מהרכבה נמי מיירי ועיקר הרכבה הוא באילן ע"כ קרא כייל הרכבת אילן והרכב' ירק וכלאי ירק ומיעוטא דשדך ולא ח"ל נמי לא נראה לאוקמי רק אזרעי' ולא אאילנו' וא"א לומר למעט הרכבה בח"ל דהרי דומי' דבהמתך בעי' דהיא חובת הגוף ונוהג אף בח"ל ע"כ מוקמי' למעוטי כלאי כרם בח"ל שיש בה זרעי' ואילן והגפן הוא אילן ולרווחא דמלתא כ' תוס' בזה ד"ה ההוא הנ"ל ולחנם הרעיש פני יהושע העולם בקונטרס דחדש בזה ע"ש:

והנה כל זה לרבנן דס"ל יבש המעיין ונקצץ האילן אינו קורא דקרקע עולם אינו נקרא אילן א"כ ה"נ שדך א"א לפרש על אילן וע"כ אירק קאי כנ"ל אך ר' יהודה לטעמיה דס"ל עיקר אילן ארעא וכי היכי דהאדמה דכתיב בבכורים יאמר על פרי האילן ונקרא פרי

אדמה ה"נ שדך דכלאים יפורש רק על הרכבת אילן לחוד ואין לכלאי זרעים שורש בתורה כלל וא"ש פירש"י במתני' שבת פ"ד ע"ב דכלאי זרעי' אפי' בא"י דרבנן דלרש"י הלכתא כסתם מתני' דברכות דאתי' כר"י ומפרש סתם מתני' דשבת נמי כוותי' וה"ה דליכא הרכבה בירק כלל דקרא לא מיירי אלא מאילן באילן ולא זולת כלל והמשנה למלך רפ"א דכלאים הקשה סתירת רש"י בבכורו' נ"ד ע"א נמי פירש"י כלאי זרעים דרבנן ובקידושין ל"ט ע"א ד"ה והאנן תנן וכו' פירש"י שהוא דאוריי' בא"י ולהנ"ל א"ש דבבכורו' פירש"י לתי' הש"ס דגן ודגן ע"י ד"א היינו כהלכתא כר' יהודה לרש"י דהלכתא כוותי' ואביי שהקשה בקדושין הקשה לרבנן דר' יהודה דפשוט דמתני' כלאי' מד"ס הלכתא הוא וככ"ע אתי' ומיושב נמי ק' תוס' דבכורות שם ס"הד דר"י בעי ג' מיני זרעי' היינו משום שהוא רק מד"ס לא אסרו אלא כעין תורה בכרם דבעי ג' מינים:

ונראה שגם הרמב"ם מפרש כן אלא שהוא פסק כת"ק דר' יהודה ובזה א"ש מה שפסק פ"ק דכלאים הלכה ה' דאין לוקי' על ירק בירק בח"ל שס"ל שהוא בכלל מיעוט שדך והוקשה לכ"מ מש"ס אלו טריפו' ס' ע"א ובתוס' שם ד"ה הרכיב וכו' ולהנ"ל י"ל דס"ל להרמב"ם דקבעי' לי' לרבינא אליבא דר' יהודה דכלאי זרעי' אפי' בא"י לאו דאורייתא אי נאסר עכ"פ הרכבת דשאים מק"ו דאילנות מאותו ק"ו עצמו שנשאו הדשאים בעצמם או דלמא והעלה בתיקו לר' יהודה אפי' בא"י אבל לרבנן אין מקום לספיקא דבא"י לוקין ובח"ל אימעט משדך וק"ל:

ומ"מ לדינא הדרן להנ"ל שאיני אומר בזה לא היתר ולא איסור מהטעם שכתבתי והמחמיר תע"ב:

ואשר עוד בקשה נפשו להודיעו דעתי לפי מ"ש רמ"א סי' רצ"ה דמותר להרכיב אילני סרק זעג"ז ופי' הר"ש הטעם להך גירסא משום דכיון דאין להם פירות כולם מין א' יחשבו ומסופק אם ב' אילני עצי ריח משונים בריחם אם גם הם למין א' יחשבו או לא:

הנה לכאורה נחזי אנן מאיזה טעם החליט הירושלמי דאילן סרק בסרק לי' בי' משום הרכבה דאפי' הוה כתיב להדיא בקרא דכלאים עץ הוה אפי' אילני סרק בכלל כדמוכח מדאצטריך למכתב בערלה ונטעתם כל עץ מאכל ובלא תשחית את עצה נמי כתיב עץ מאכל א"כ ש"מ סתם אילן אפי' סרק במשמע וא"כ מנ"ל למעוטי סרק ודוחק לומר מטעם דלא שייך בי' ב' מינים דכולם מין א' הם דפשוט דאיכא מינא טובא באילני סרק וראי' דאמרי' עשרה מיני ארזים הם ועכ"פ מוכח דיש בהני מיני' לכל הפחו' ב' מינים שאינם עושי' פירות דאמרינן במס' תעני' כ"ה ע"ב וארז גזעו מחליף וכו' יע"ש מבואר דאותו שאין גזעו מחליף אינו עושה פירות דהרי הוי ס"ד דמיני' מיירי ועוד איכא חד

דגזעו מחליף ונמי אינו עושה פירות דמיירי מיני' באמת נמצא איכא בהו עכ"פ ב' מינים שאינם עושים פירות והמה מינים שונים זה מזה דהרי מנו להו בעשרה מיני ארז הם וא"כ על מה סמכו רבנן לשלא יהא בו איסור הרכבה ודוחק בעיני לומר מדכתי' שדך והני אינם נוטעים בשדה אלא עולים מאליהם ביערים ועיין כיוצא בזה משנה ה' פ"ח דכלאים לענין קוצים בכרם זה נראה דוחק אבל הנלע"ד דמגופיה דקרא דמעשה בראשית דכתי' למינהו באילנו' נפקא לי' דשם מפורש עץ פרי עושה פרי אע"ג דפי' רמב"ן אשר זרעו בו היינו סרק היינו מייתורא ובודאי ברא גם הקב"ה אילני סרק אבל עכ"פ ליכא בפירוש בקרא אלא עץ פרי ואהני כתיב למינהו ולא סרק ואם האמת כן הוא איפשט אבעי' דריח לא מקרי פרי וא"כ ענפים המריחי' מותרים להבריכם זע"ז למאן דסמיך עצמו אהך גירסא בירושלמי אבל לע"ד דשומר נפשו ירחק מהם ויחוש לאידך גירסא דגם אילני סרק לא יבריכם זע"ז ומכ"ש לפי הטעם שכ' רמב"ן שאין לך עשב שאין לו מזל למעלה שאומר לו גדל והמערב המיני' מבלבל כחות שלמעלה א"כ זה שייך אפי' באילני סרק כמובן אלא שאין לנו עסק בנסתרות במופלא ממנו ואחתו' בברכה. יום ג' כ"ג מנחם תקע"ה לפ"ק.
משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רפח

שוכ"ט לה"ה הרב המא"הג המופלג חו"ש כש"ת מו"ה ארי' ליבש נ"י בע"המ ס' אוריין תליתאי:

פה בהתגוררי בשוקי בראי לרפואה הגיעני נעימות ימינו ונפשו היפה בשאלתו נידון קיום אילנות המורכבים ע"י ב"נ וז"ל השאלה לאשר נשאלתי מחכימי דיהודאי הדרים במדינת הגר ע"ד שנהגו שמה מנהג אבותיהם בידיהם אשר רבים וכן שלימים קונים כרמים מעכו"ם ובתוכם אילנות נטועים שקדים ואפרסקים רובן מורכבים ומקיימין אותן והוא מבואר בי"ד סי' רצ"ה כלאי אילן נוהג בין בארץ בין בח"ל ובסוף סעי' ז' מבואר שאסור לקיימו עכ"ל השאלה:

פ"ק דמ"ק ב' ע"ב פליגי רבה ור"י לרבה מנכש חייב משום חורש ולר"י משום זורע ומסיק לרבה הא דתני' המנכש ומחפה בכלאים לוקה ר"ע אומר אף המקיים כולי ר"ע היא והכי קתני המנכש והמחפה חייב שר"ע אומר אף המקיים ולכאורה אפי' אי בעלמא הלכה כרבה לגבי רב יוסף הכא אבעי' לן למפסק כר"י דבמס' מכות כ"א ע"ב א"ר ינאי המחפה בכלאים לוקה וכו' ע"ש הסוגי' וקיי"ל כוותי' והשתא אי מחפה משום זורע דוחק מאוד בלשון הברייתא לומר זו ואצ"ל זו קתני המנכש שהוא מקיים בעלמא ואצ"ל

המחפה שהוא זורע חייב שר"ע אומר המקיים לוקה וקאי הך שר"ע אמנכש שלפני פניו ולא אמחפה שלפניו זהו דוחק אבל אי מנכש משום זורע וגם מחפה משום זורע וכרבנן ואתי ר"ע להוסיף עליו אף המקיים א"ש וכן משמע מפירש"י שם דהסוגי' כרב יוסף ע"ש וא"כ צ"ע מ"ט פסק רמב"ם רפ"ח מהלכ' שבת כרבה וצ"ל דסתמא דמקיים משמע בלא מעשה והוה צ"ל דס"ל לר"ע לאו שאין בו מעשה לוקים וכמ"ש ה"ג באמת כמ"ש תוס' פ"ק דמכות ד' ע"ב בשמו והקשו עליו וא"כ זה דוחק ע"כ ס"ל הלכה כרבה דקאי מקיים דר"ע אמנכש ומחפה דרישא שיש בהם מעשה ואפשר ס"ל באמת דאין הלכה כר' ינאי ור' יוחנן ור"ל דמכות כ"א ע"ב אלא ס"ל מחפה אינו זריעה אלא מקיים ע"י מעשה וסתם מתני' דמכות כר"ע וכן משמע מסידור הרמב"ם רפ"א מכלאים דסידר מנכש ומחפה בהדדי דתרווייי משום מקיים והא"ש דפסק כר"ע דמנכש לוקה והיינו מקיים אע"ג דאיכא רבנן דפליגי כמבואר במס' ע"ז ס"ד ע"א ובירושלמי רפ"ח דכלאים ואין הלכה כר"ע מחבריו צ"ל הואיל וסתם משנה דמכות כוותי' פסק כן:

איברא במתני' דדמאי משנה א' פ"א בנות שקמה פי' הרע"ב תאנה המורכבת בערמון ע"ש משמע דמותר לקיים וכרבנן דר"ע א"כ סתרי סתמי אהדדי וצ"ל שלקח יחור ממורכב של גוי ונוטעו בשלו שזה מותר כדמייתי ב"י בשם ירושלמי ס"סי רצ"ה ופסק כן בש"ע ולעולם סתם משנה כר"ע:

והנה במקיים כלאים בלי מעשה אלא שרואהו ואינו עוקרו פסק רמב"ם פ"א מכלאים שאסור ואינו לוקה והוא פשוט דלר"ע לאו איכא אלא שאינו לוקה כשאין בו מעשה ועכ"מ ומשנה למלך ויבואר לפנינו בעזה"י הנה בע"ז ס"ד ע"א מקשה תוס' הא ר"ע לא איירי אלא בעושה מעשה ועוקר אינו אלא רוצה בקיומו בלי מעשה ותירצו דוחק גדול דזה הוה כעין מעשה ע"ש מבואר מדבריהם דלר"ע לא אסור כלל בלי מעשה ולרבנן דשרי אפי' ע"י מעשה שרי והוא נגד ירושלמי רפ"ד דכלאים אמתני' כלאי כרם אסור לזרוע ולקיים איתא התם וז"ל מה כר"ע פי' אתי' משנתינו כר"ע דר"ע אומר המקיים עובר בל"ת אר"י דברי הכל היא הכל מודים בא"י שהוא אסור פי' נהי לרבנן ל"ת דאורייי' ליכא מ"מ אסור מדרבנן שוב אמר בשלא קיים ע"י מעשה אבל כשקיים ע"י מעשה לוקה כהא דתני' המחפה לוקה פי' קאי אדלעיל שאמר לר"ע המקיים בל"ת משמע מלקות ליכא היינו בלא קיים ע"י מעשה דה"ל לאו שאין בו מעשה ואינו לוקה אבל ע"י מעשה מלקות נמי איכא כדתני' המחפה בכלאים לוקה וס"ל כרבה דכולי ר"ע היא ודלא כר' ינאי דמכות אלא מחפה נמי אינו אלא מקיים בעלמא וכנ"ל כן נ"ל פי' הירושלמי ונראה דהוצרך לזה משום דיש סוברים כל לאו דשייך בו מעשה לוקין אפי' עבר בלא מעשה

כמ"ש משנה למלך פ"ד ממלוה ולוה הל' וי"ו ויש סוברים בהיפוך כל שעיקרו אין בו מעשה אפי' אירע שעשה במעשה מ"מ אין לוקי' קמ"ל ירושלמי הכא דלר"ע במקיים בלא מעשה אין לוקים וע"י מעשה לוקים:

מ"מ מוכח מהירושלמי דלא כהתוס' הנ"ל בתרתי חדא דלר"ע יש בו ל"ת באין בו מעשה שנית דלרבנן אסור מדרבנן עכ"פ ביש בו מעשה וש"ס דע"ז איכא לאוקמי באין בו מעשה דלא גזרו מדרבנן לעקור נטיעותיו אבל לתוס' ק' והנה בלאה"נ צ"ע אהתוס' מעיקרא מאי קשי' להו דר"ע לא אמר אלא ע"י מעשה מה"ת לומר כן הלא בקרא כתי' כלאים שדך לא ומעשה לא כתיב אלא שמונע מהיות כלאים בשדה בין ע"י מעשה בין שלא ע"י מעשה אלא שאין לוקי' על לאו שאין בו מעשה אבל מה"ת להתיר והנלע"ד רש"י בע"ז ס"ד ע"ב ובמכות כ"א ע"ב פירש דנפקא לן מדכתיב כלאים שדך לא פי' כלאים דבהמתך תרביע כלאים שדינן אשדך דסמיך לי' ודרשי' כלאים שדך לא ע"ש וכן משמע לשון ש"ס דילן אך רש"י דמ"ק הנ"ל פי' דלא מכלאי' דבהמתך מפקי' אלא גופי' דקרא גורעי' ודורשי' שדך לא תזרע כלאים וכאלו כתיב שדך כלאים לא וכרמך כלאים לא והכי איתא בהדי' בירושלמי רפ"ח דכלאים הנ"ל נ"ל נפקא מינה לדרשא דירושלמי הנ"ל אין חילוק בין ע"י מעשה לשלא ע"י מעשה אלא דאין לוקין בלי מעשה אבל לדרש משמעות ש"ס דילן אתי' מכלאים דקאי אבהמה שדינן אשדך לא וכלאים דבהמה לא אסור אלא ע"י מעשה שמרביעי' זע"ז בידים אבל אם רואה שנזקקים ז"לז אינו צריך להפרידן ובפרט שלא יכניס כמכחול בשפופרת עיין ב"מ צ"א ע"א א"כ ה"נ ע"י מעשה אבל בלא מעשה אפי' איסורא ליכא מ"הת וא"כ לרבנן מותר לגמרי ואתי' ירושלמי לשיטתו וש"ס דילן לשיטתו מיהו להרמב"ם אוסר בפירוש לר"ע מ"הת אפי' בלי מעשה:

והנה בטי"ד סי' רצ"ז הקשה אהרמב"ם דנ' בכלאי זרעים מותר לומר לגוי לזרוע לו והקשה והא אסורים לקיימם ותי' ט"ז שם דלזרוע לו לאו לזרוע לישראל אלא לזרוע לו לגוי לעצמו ע"ש והנה פ"א מכלאים הל' וי"ו כ' רמב"ם וז"ל ואסור לישראל להניח לגוי להרכיב לו אילנות כלאים וכ' כ"מ הטעם דאמירה לגוי לצורך ישראל אסור דהוה שבות ומ"ל כ' רמב"ם לטעמי' דס"ל פ"י ממלכי' דב"נ מצווה על הרכבת אילן א"כ ה"ל לפני עור וכו' ע"ש והשתא הך בבא ע"כ מיירי נכרי בשל ישראל דאי בשל עצמו ליכא שבות וליכא לפני עור והשתא הדר ק' הטור לדוכתא מאי קמ"ל דלא יניח מ"הת יניח הגוי להרכיב הא אסור לקיימו אפי' בלי מעשה להרמב"ם וצע"ג לכאורה:

והנלע"ד כבר כתבתי להתוספות מותר לקיים בלי מעשה דומי' דכלאי בהמה ונהי רמב"ם פליג היינו בכלאים והרכב' אילן בא"י אבל הרכבה בח"ל מודה ולא דקיל ח"ל

מא"י בהרכבה כמו שראיתי מי שנשתבש לומר בהרכבה כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל ולא ידע דזה לא נאמר אלא בחובת הקרקע דבא"י דאוריי' ובח"ל דרבנן א"כ כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וגם בזה כ' ר' יונה ר"פ כיצד מברכין דלאו כללא הוא אבל בהרכבה דדאורייתא בח"ל כמו בא"י וכ' ט"ז ר"סי רצ"ז דהוה חובת הגוף ממש ע"ש א"כ מה לי ארץ מ"ל ח"ל אבל טעמא דידי מהכא דהא הרכבה לא כתיב באוריי' אלא שדך לא תזרע ולא משמע הרכבה אלא ילפי' מהיקשא שדך מבהמתך מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומינה מה בהמתך חובת הגוף בין בארץ בין בח"ל אף הרכבת שדך בין בארץ בין בח"ל עיין זה ספ"ק דקידושין וא"כ מינה מה בהמתך בח"ל ע"י מעשה דוקא ה"נ הרכבה בח"ל ע"י מעשה והנה מהרש"ל בב"ק כ"ה ע"ב ס"ל בהיקשא לכ"ע אמרי' דון מינה ואוקי באתרא אמנם בס' ברכת הזבח בזבחים צ"א ע"ב ס"ל בהיפוך ע"ש ובס' באר יעקב בכללי סוגי' שלו והכא כ"ע מודים דדון מינה ומינה כיון דהרכבה לא כתיבא כלל ומכ"ש שהוא חובת קרקע ועשינו אותה כחובות הגוף מינה מה בהמתך בח"ל א"כ מינה מה בהמתך ע"י מעשה דוקא וא"ש דכ' רמב"ם שלא יניח גוי וכו' משום נ"מ בח"ל דמותר לקיימו אחר שהרכיבם הגוי לכן כ' אסור להניח להרכיב בשל ישראל משום לפני עור וכו' דרמב"ם ס"ל פ"י מהל' מלכים ב"נ מצווה על הרכבה:

וע"ש בלח"מ שכ' שיצא לו רמב"ם כן מדמייתי ש"ס הא דשמואל ספ"ק דקידושין ע"ש בלח"מ והמעיין בתוס' מס' סנהדרין ס' ע"א ד"ה חוקי' וכו' יראה דאין ראי' משם וא"כ להתוס' ליכא משום לפני עור ורק משום אמירה לנכרי שבות מ"מ אם יש לגוי האריס חלק בפירות ואדעתא דנפשי' מרכיב להשביח פירותיו אין כאן שבות ושוב מותר לישראל ליהנות מחלק פירו' המגיעי' לו:

בהא סליקנא דלדעת התוס' מותר לקיים בלי מעשה אפי' לר"ע אפי' בא"י ולרמב"ם בהרכבת אילן בח"ל מיהת שרי ואולי ע"ז סמכו חכימי דיהודאי שנהגו עפ"י מנהג אבותיהם אעפ"י שמפשטות לשון ש"ע לא משמע להקל בכך מ"מ למדנו זכות על העבר ואמנם לכתחלה טוב שישתתף גוי בפירות באופן שלא יניח הגוי שיעקור ישראל הפירות וממילא שרי' הפירות אחר כך הנלע"ד: פ"ב יום ד' ר"ח אלול קצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רפט

תחל שנה וברכותי' לראש צדיק תלמידי י"נ הרב המא"הג המפורסם לשם ולתהלה חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כמו"ה יושע כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק וועפליט יע"א:

לא בא הכותב אלא לאשר עוררני בלוחות שניות ע"י תלמידו הבח' שי' לפרש לו ענין המטבעות בפרעון כתובה ופדיון בכור דאורייתא וענין תיקון המלכות בפרעון חובו' במדינתינו ועיין בנחלת שבעה סימן י"ב מסס"ק ל"א ואילך [עיין תוס' י"ט בכורות פ"ח משנה ז'] וידיע להוי כי ענין קונפי"סיאן מינץ בכל מקום ובכל המלכות דאיירפי הוא כל שפעציעס טהאלר צריך להיות 10%& איינע מארק פיי"ן וכן נמצא נדפס ונטבע על טהאלר הישנים והוא חק ולא יעבור ואסור לשום מלכות לשנות קונפי"סיאן מינץ מערך זה אך שיש לכל מלכות ומלכות מטבעות של מדינתו ואינו קונפאסיאן מינץ זה אינו נכנס בגדר זה אך כל המכונה בשם ק"מ הוא טהאלר צוואנציגר צעהנר וגם פינפערליך כולם בכלל הזה:

מארק פיי"ן היינו י"ו לויט כסף צרוף שקורין (בראנדזילבער) שלא יהי' בו שום תערובות נחשת ומובן כי בעשרה טהאלר שהם עשרים גולדען צריך שימצא בו מארק פיי"ן י"ו לויט כסף צרוף בראנדזילבר שאם יותכו המטבעות הנ"ל ויוסר ממנו הנחשת התערובות צריך שישאר בעשרים זהו' י"ו לויט כסף צרוף (בראנדזילבער) בלי שום תערובות וכיון שבעשרים זהובים יש ששים צוואנציגער שבהם י"ו לויט כסף מובן שבעשרים צוואנציגר יהי' חמשה לוי"ט ושליש כסף צרוף שכ' הראשונים שהוא שיעור הפדיון והיינו חמשה סלעים של פדיון בכור דאורייתא אלא שאני מחמיר קצת מפני שהקי"רה בעצמו קונה (בראנדזילבר) קצת ביוקר מהנ"ל ע"כ טוב להרבות א' וב' צוואנציגר אבל העיקר כהנ"ל נמצא ד' צוואנציגער הוא סלע וב' צוואנציגער מחצית השקל וחכז"ל קראו לו שקל חצי סלע אבל הוא מחצית השקל צוואנציגער א' הוא דינר דאורייתא שיש כ"ד איסרין ובאיסר שמנה פרוטות והוא שיעור קידושין דאורייתא וכתובה דאורייתא חמשים כסף היינו סלעים שהם מאתיים דינר צוואנציגער שהם ששה וששים זהו' מ' צ"ל קונפסיאן מינץ ובמדינות שנוהגים לגבו' לבתולה ד' מאות כב"ד של כהנים יהי' כתובה כפליים מהנ"ל כל זה מעיקר הדין ועתה נדבר מדינא דמלכותא ידוע כי מקדם קדמתה בימי רעש מלחמות ירדו באנקיצעטל הישנים יום יום כמה שנים זא"ז כל שעה ושעה פוחת והולך עד שלבסוף חידש הקיר"ה כנשר נעוריו פסל כל הקדמונים והוציא באנקיצעטל ולא באנקנאטן אלא הבאנקעצעטל הנוהגים עתה והם נקראים (בפאטענט) שלו (גוטעס געלד) נגד הפסולים ושם נאמר כל ההתחייבות שנעשים משנים קדמוניות והגיע זמן פרעון שלם אחר החדשים יחשב לפי חשבון שנות ההתחייבות כמה הי' שוה ולפעמים חוב של אלף נעשה ממנו ב' מאות מהחדשים ועפ"י חשבון זה יהי' הפירעון כל החובות ונקרא (שקאלא) ואמנם החובות שהם מקדם קדמתה טרם המלחמה במעות כסף והגיע

זמן פירעון עתה ישולם בבאנקי צעטל החדשים שזהו (גוטס געלד) ממש לענין פירעון חוב כמו צוואנציגער אם לא שהתנה בהדי' בשט"ח שישלם לו דוק' צוואנציגער אבל זול' זה הבאנקי צעטל כמו (גוטעס געלד) יחשב ולענין פירעון (מארגען גאב) של נשים היינו כתובה כל שהוא חק קבועה כגון בישראל מאתיים או ד' מאות וביניהם יש לכל משפחות שרים גדולים חק כמה יותן לכל אלמנה לפחות במשפחה ההיא אותו חק קבוע ישולם (בגוטעס געלד) היינו באנקי צעטעל הנהוגים עתה והתוספת שמוסיף הבעל לאשתו יחשב בחשבון שנת (השקאלא) הנ"ל:

וכן אנו נוהגים בגביית כתובה ובלבד שלא ירד (הבאנקי צעטל) הנהוגים שיפחתו משיעור דאורייתא והנה עתה ב' מאות זהו' באנקי צעטל עולים שמונים זהובים ק"מ עדיין הוא יותר מכתובה דאורייתא ומכ"ש במקום שגובים ד' מאות לכל בתולה הנה הארכתי ופר"מ יוסף לקח ואחתום שמי:

פ"ב יום ה' כ"ו אלול תקצ"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רצ

שלום וכל טוב להרב החרוץ ושנון המופלג בתורה כש"ת מהו' יוסף יואל דייטש נ"י בשבת תחכמוני בק"ק טרניפאל יע"א:

על דברת הרע"ב פ"ח דבכורות משנה ח' שכ' אם דעת אבי הבן סומכת שבודאי יחזור לו הכהן אין הבן פדוי בין החזיר הכהן בין לא החזיר כך נראה מן הגמרא עכ"ל איברא דברי הרע"ב ברור מללו כפשטיות דש"ס דבכורות נ"א ע"ב מידעם ביש עבדת ואין בנו פדוי אפי' לא יחזיר לו אלא שקשה על זה מסוגי' דקידושין ו' ע"ב דמסיק רב אשי דמתנה על מנת להחזיר שמי' מתנה אפי' בפדיון בכור ונ"ל לפי גירסא קמייתא בש"ס קידושי' באשה לא קנה דאין אשה ניקני' בחליפי' והקשו הראשונים הרשב"א והריטב"א אם כן פדיון בכור נמי אינו נפדה בחליפין ע"כ מחקו הגירסא וגרסו שמא יאמרו אשה ניקני' בחליפי' ומשום חומר אשת איש גזרו ובעשה דפדיון הבן לא גזרו ע"ש ולפי גי' הראשונים צ"ל אין הכי נמי אשה וכל דכוותה וה"ה פדיון בכור וכסתמא ש"ס דבכורו' וזה הוא דעת הרע"ב לפע"ד:

אך הוא יחיד בדעה זו וכל הפוסקי' לא פסקו כן ודוקא בקדושי אשה לא מיקדשא במתנה על מנת להחזיר משום גזירה ובפדיון לא גזרו ונ"ל די"ל עוד כיון דבלאה"נ אסור לעשות כן משום כהן המסייע בבית הגרנו' רק אי עבר ועביד על כן לא גזרו ומות' לפדות ע"מ להחזיר וכבר ביארתי במק"א [עיין בתשו' שאח"ז] מה בין על מנת להחזיר לקנין פירות דעלמא דלאו כקנין הגוף דמי ואי אמר לו הילך ה' סלעים לשלשים יום הוה קנין

הפירות ולאו כקנין הגוף ובזמן שהיובל נוהג לא מייתי בכורים מפני שחוזר ביובל כדאי' בס"פ השולח ומתנה ע"מ להחזיר לשעה א' הוה מתנה ויעיין תשובת הריב"ש סי' ב' והסברתי ההפרש דמתנה על מנת להחזיר הוה מתנה גמורה לצמיתת עלמין רק דתלה בתנאי ואם יקיים תנאו יתקיים מתנתו ומכל מקום אם ירצה הנותן למחול על תנאו ולאמור הריני כאלו התקבלתי או למחול על תנאו לגמרי אין המקבל צריך משיכה חדשה כי במשיכה ראשונה קנה לצמיתות עלמין בתנאי וכיון שנמחל התנאי הרי המתנה הראשונה קיימת ומשום הכי אפי' לא מחל לו התנאי וצריך להחזירו מכל מקום הוה מתנה דמשיכה ראשונה משיכה מעלי' הוה משא"כ מי שהקנה לו לשלשים יום אם יחזור ויתנהו לו לעלמין מתנת וקנין הגוף צריך לעשות בו קנין חדש והקנין הראשון לא הי' על קנין הגוף משום הכי לאו כקנין הגוף דמי:

והיכא שהנותן אינו מכוון להקנות לכהן כלל אפילו על מנת להחזיר אלא שסובר שדי לו בנתינה מיד ליד אף על פי שהכהן מכוון לקנות לגמרי ולענין דיני ממונות כה"ג דברים שבלב אינם דברים וקנה המקבל מכל מקום הא קיימא לן מצות דאורי' בעו כוונה בש"ע א"ח סי' ס' סעי' ד' והכא לא מיקרי כוונה כיון שהנותן לא הי' דעתו באופן שראוי לצאת י"ח כאוכל חמץ ומכוון לי"ח מצה כנלע"ד:

אמנם כשנותנו לו ודעתו על מנת להחזיר להקנותו לשעה עכ"פ דמן התורה יי"ח רק שהכהן כוון לקנות לגמרי בזה סובר הרמ"א סי' ש"ה שגם כן אינו פדוי ונראה שסבר הרמ"א שזה דעת התוס' מדנתקשו בתוס' בהא דדברים שבלב אינם דברים ולא תירצו כמה שכ' לעיל משום מצות צריכות כוונה נגעו ביה אע"כ מיירי כה"ג דהשתא הרי נתכוון למצוה גמורה דעל מנת להחזיר מהני בבכור ומכל מקום הכהן קנאו לגמרי דדברים שבלב אינם דברים וידי מצוה נמי יי"ח ומש"ה נדחקו תוס' ותירצו דהי' ניכר מתוך מעשיו וכרמ"א דלא כש"כ אבל לכ"ע כשנותנו לחלוטי' רק שדעתו שיחזירנו לו לכ"ע מהני ודלא כהרע"ב וכן נהגו. ואחתום בברכה הכותב בחפזי מאוד.

פ"ב כאור בקר ליום עש"ק כ' טבת תקצג"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רצא

שוכ"ט לי"נ תלמידי הותיק הרב המופלג כש"ת מהו' שמואל נ"י אב"ד דק"ק יערגן יע"א:

היום עיינתי בדברי שאלתו אודות פדיון בכורים שרגילים לחזור אחר כהנים המחזירים דמי הפדיון כלו או מקצתו ושפיר חזי מעלתו בדברי הפוסקים השייכים לזה וגם הוסיף נופך מדילי' ואני בתומי אלך לברר הדין והסוגי' השייך לזה בעז"הי כידו הטובה עלי וממילא רווחא שמעתא בעזה"י:

בפ"ק דקידושין וי"ו ע"ב אמר רבא מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה בין בפדיון בין בתרומה ובכל מילי מן התורה חוץ מקידושין שאין אשה ניקנית בחליפין וכבר בארתי במקום אחר באורך בעזה"י דאם אמר הרי לך זה למאה שנים לא הוה אלא קנין פירות ולאו כלום הוא ואם אמר לו הרי לך מתנה ומתנה עמו שיחזירהו לו אחר שעה הוה מתנה גמורה ומועיל לכל מילי והטעם בזה דאם נותנו אפי' למאה שנים אם אח"כ רוצה ליתנו במתנה חלוטה גמורה קנין הגוף צריך לעשות קנין חדש ומשיכה אחריתי כי מה שעשה בראשונה לא הי' על קנין הגוף משא"כ אם נותנו לו בתנאי שיחזירהו לו נתן לו מתנה גמורה לצמיתות עלמין רק שתלה מתנתו בתנאי שאם לא יקיים תנאו לא נתן לו כלום ואם יקיים תנאו הרי היתה מתנה גמורה ונ"מ אי הבעלי' חוזרים ומוחלים התנאי ואומרים הריני כאלו התקבלתי אינו צריך קנין אחר כי כבר קנאו לעולם [ועיין בזה תשו' הריב"ש סי' ג' ועיי' תוס' ב"ב קל"ד ע"א] נמצא קנה קנין גמור ושלו ממש הוא אך התנאי צריך להיות במעכשיו או ע"מ כמעכשיו שאז אח"כ כשקיים תנאו ויחזירוהו הי' שלו שעה א' מעכשיו עד אותו הזמן משא"כ כשאמר אם תחזירהו לי לא קנאו אלא משעת קיום התנאי ואילך נמצא לא נתן לו כלום אפי' רגע א' אלא שי"ל אדרבא הוה תנאי ומעשה בד"א והתנאי בטל ומעשה קיים לגמרי וא"צ להחזיר כלל עיין גיטין ע"ה ע"ב תוס' ד"ה דתנאי וכו':

עכ"פ לית דין ולית דיינא בשפודה בע"מ שתחזירהו לי שבנו פדוי בלי ספק אך בהא איכא פלוגתא דהתוס' בכורות נ"א ע"ב ורוב הפוסקים ס"ל דהא דאמר רבא בקידושין וי"ו ע"ב דהוה ככהן המסייע בבית הגרנות ואסור משום שחתם ברית הלוי קאי נמי אפדיון בכור אבל הרמב"ם ס"ל דלא קאי אלא אמתנה ע"מ להחזיר דתרומה וכדפסקו להדי' פי"ב מתרומות הל' י"ט ע"ש אבל בפדיון מותר לכתחלה לעשות ולכן בפי"א מהל' בכורים הלכה ח' השמיט זה ונתקשה בו הכ"מ וכ' המגיה בגליון דס"ל לרמב"ם לחלק בתרומה שייך מחזיר בבית הגרנות משא"כ בפדיון מותר לכתחלה:

ולכאורה י"ל ראי' לרמב"ם דבבכורות נ"א ע"ב קאמר ר"ט הוה רגיל להחזיר וקאמר קיים אפילו הלכה זו היינו משנתינו לפיכך אם רצה הכהן להחזיר יחזיר והדבר תמוה מה קיים בזה שמשנתינו אמרה שאם רצה להחזיר ולא צותה להחזיר והנה במשנתינו כתב לכהן שחייב לו ה' סלעי' חייב ליתן ואין בנו פדוי שלא יאמרו פודין בשטרות לפיכך אם רצה הכהן להחזיר מחזיר פי' כי אין ראוי לכהן ליטול פעמיים ה' סלעים ולהחזיר לו שטרו ויחזור ויפדנו במעות אין היכר כ"כ ועדיין יחשבו פודים בשטרות ע"כ יפרע לו שטרו על כרחו ויחזור ויפדנו מחדש לפרסם הדבר והכהן הזה אם רצה להחזיר לו

מעותיו השניים טוב עשה בעמיו כן כ' בס' קול הרמז בהוספת נופך משלי ויש לעיין כיון דמתנה ע"מ להחזיר פדיון מעלי' הוא ואפי' אי בעלמא איכא משום שחתם ברית הלוי מ"מ בענין זה דמשנתינו דאירע לו מקרה וטעה וכ' לו שט"ח על ה' סלעים ונלקה בפרעון ב' פעמים ורוצים להציל מהפסדו לא שייך בזה שחתם ברית הלוי וטוב ויפה הוא לכהן לקבל במתנה עמ"ל דלא ליהוי משלחי גלימ' דאינשי וא"כ מ"ט לא אמר אם רצה ליתן לקבל במתנה עמ"ל רשאי דאפי' נימא דס"ל להאי תנא ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי מ"מ לימא להדי' מעכשיו לכשתחזירהו לי וצ"ל דקמ"ל משנתינו אפי' בלא שחתם ברית הלוי אין נכון מתרי ותלת טעמי חדא דאז הפדיון תלה עד שיקיים תנאו ויחזור הני זוזי ולמהר המצוה עדיף שיהי' פדוי מיד בלי תנאו ועוד דהשתא עביד כהן מצוה בחזרתו הממון לבעלים וקידוש השם איכא ולפעמים צדקה לעני נמי איכא ובמתנה עמ"ל ע"כ צריך להחזירו אע"ג דאותו חזרה נמי צריך להחזירו בתורת מתנה וקנין לבעליו הראשונים כמ"ש רשב"א בפ' לולב הגזול דף מ"ה מ"מ ע"כ צריך לחזור ולהקנותו לבעליו ראשונים ואין בו מצוה ועוד בה שלישית זכות לבעל הבית שמפזר מעותיו למצוה ותולה בדעת הכהן אם להחזיר או לא כנלע"ד דמלתא אגב אורחי' קמ"ל מתני' כנ"ל:

והנה ר"ט שהי' עשיר גדול ולא רצה ליהנות ממתנו' כהונה עיין חולין קל"ג ע"א הי' מנהגו להחזיר ולמה לא הנהיג ליתן במתנה עמ"ל דעדיף טפי אלא דלמד ממשנתי' דהכי עדיף טפי מטעמי' הנ"ל והיינו דקאמר דקיים אפי' הלכה זו דאם רצה להחזיר ולא תנן שיטול עמ"ל ש"מ הכי עדיף טפי ואמרו חכמים קיים זה אפי' הלכה זו וא"ש ולפ"ז מוכח כרמב"ם דאס"ד גם בפדיון שייך מחזיר בבית הגרנו' א"כ בלא הך עצה טובה דמשנתינו לא יקבל במתנה עמ"ל משום שחיתת ברית הלוי וזה לא נלמד ממשנתינו דהתם לא שייך שחיתת ברית הלוי כיון דכ' לו שחייב ה' סלעים וכנ"ל אע"כ כרמב"ם דבפדיון לא שייך שחיתת ברית הלוי ומ"מ רוב הפוסקים ככולם וגם בש"ע כ' דלא לנהוג כן אבל אי יהיב הכי בעמ"ל פשוט דיצא י"ח בלי פקפוק כיון שעכ"פ שעה א' היתה שלו ממש בקנין עולם כמ"ש והסברתי לעיל:

אך כשנותן לו בלי שום תנאי ושניהם האב הנותן וכהן המקבל רוצים בחזרה נמצא אפי' שעה א' לא היתה לכהן ואפי' קנין פירות לא הוה לי' בי' כתבו כל הפוסקים הראשוני' להדי' דאינו פדוי ועיין לשון ראבי' במרדכי פ"ק דקידושין סי' תפ"א ובתשו' הרשב"א דמייתי רמ"א סי' ש"ה ואיה השכל שיגזור שיהי' הבן פדוי באופן הנ"ל ועוד אס"ד דמהני כה"ג למה לי' לרבא למימר בעמ"ל בנו פדוי הא אפי' בלאה"נ פדוי אך הב"ח בסי' ש"ה הבין בדברי התוס' דבכורות נ"א ע"ב ד"ה הלכך דמהני אפי' בלא ע"מ וכן משמע בודאי

לשונם לכל מעיין וכ"כ ש"ך שהבין רמ"א כן והט"ז החליט כן לדינא אבל כבר כתבתי שהוא נגד הסברא וגם נגד הגמ' דקידושין הנ"ל ע"כ נלע"ד דמעולם לא עלה ע"ד תוס' שכוונתו ליתן ולהחזיר אלא אמדינן דעת שניהם שכוונתם בתנאי עמ"ל ואומדן דעת כך הוא וכדקיי"ל בטש"ע א"ח סי' תרנ"ח סעי' ה' ועמג"א סי' ר"ד סק"ח ובט"ז שם סקכ"ה וה"נ דכוותי' וכ"כ להדי' שם בתירוצם והאש"נ מה שס"ל להרא"ש כפירש"י בלישנא בתרא דאין בנו פדוי אפי' לא יחזירם היינו טעמא משום דאמדינן דעת הנותן על תנאי שיחזירם וכיון שזה לא קיים תנאו א"כ גזל הוא בידו ואם יחזירם פשיטא שאינו פדוי כיון שהכהן לא הי' דעתו בכך ונמצא לא קבלם בפדיון ולישנא קמא דרש"י ס"ל דלא הוה כע"מ אלא אם יחזירם לו והתנאי בטל ומעשה קיים אבל מן הסתם ס"ל לתוס' הי' לנו לומר דלא כלישנא קמא דרש"י הנ"ל אלא שדעתם לפדות הבן כדינו וכיון שאינו פדוי אלא בעמ"ל מסתמא שניהם רוצים בזה כך הי' לנו לומר בפדיון כמו באתרוג אלא משום דבפדיון איכא משום שחתם ברית אין לתלות כן בדעת הכהן עד שיאמר בפי' עמ"ל ואז עובר באמת על שחיתת ברית להתוס' כנלע"ד ברור אעפ"י שהט"ז לא הבין כך והש"ך חשב שגם הרמ"א סבר כן אלא שהוא לא פסק כן:

ולפ"ז בזמנינו שרגילים להדר אחר כהנים עשירים שרגילים להחזיר כלו או מקצתו אבל אינו ברור שיחזור בכל פעם והכל לפי הענין והזמן אי נימא אומדן דעתא שנתן זה וקיבל זה עמ"ל א"כ כמה פעמים לא יי"ח שאינו מקיים תנאו ואינו מחזירם לו ולפעמי' עושה ממנו דורן לאשה או לילד וכדומה שאינו יוצא ידי חזרה אם לא שהאב חוזר ומוחל תנאו ואם נאמר שאין כוונה על תנאי חזרה אלא שיחזור לו א"כ לא נתן לו כלום אבל מ"מ נ"ל כיון דלא מצי עייל ונפיק אזוזי אלא ברצון הכהן תלי' מילתא אלא שהאב מהדר אחר נדיב אולי ירחם ויחזור לו המתנה עכ"פ נתינה גמורה היא וברצון הכהן תלוי שפיר דמי אך טוב להבינם ולפרסם להם ולהודיעם הענין [ועיי' שיל"ת יעב"ץ ח"א סי' קנ"ה ואינו נ"ל] והריני חותם בברכה א"נ:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רצב

שוכ"**ט** לידידי תלמידי הרב המופלג חו"ש כש"ת מו"ה משה ברעזעווע נ"י בשבת תחכמוני בק"ק האליטש יע"א:

גי"**ה** הגיעני נפשו בשאלתו מי שהגיע יום פדיון בנו ואין כאן כהן גדול כ"א קטן או א' שעשאו הכהן גדול שליח לקבל עבורו ה' סלעים אם יכול לפדותו ע"י שליח כהן או ע"י כהן קטן והאריך מעלתו:

כבר ראו עיניו במ"ש פר"ח בי"ד סי' ס"א סקי"ג דיוצא ידי נתינת מתנת כהונה לזכות לכהן ע"י שלוחו בידיעת הכהן ורצונו וראייתו מסעי' י"ד שם ברורה אלא שכ' עפ"י ספרי דבלא ידיעת הכהן לא יזכה ע"י שליח ולא ביאר טעם הדבר וטעמו פשוט כי גם כהן המקבל מתנת כהונה עשה מצוה בקבלתו ומצוה בו יותר מבשלוחו ע"כ לפעמים לא ניחא לי' ע"י שליח ועיין זה בט"ז ונ"הכ סי' ש"ה סקי"א ועקצ"הח סי' רמ"ג סעי' י"ח אבל ברצון הכהן יכול השליח לזכות עבורו מתנות כהונה ויוצאים הבעלים ידי נתינה וה"ה כהן קטן כמבואר ס"פ לולב הגזול ואפי' נימא אין קנין לקטן מ"הת מ"מ במתנת כהונה לא כתיב ונתן בידו שצריך יד לקנות אלא נתינה כתיבה בי' וכיון שנתנו הבעלים לכהן יקנה או לא יקנה כיון שנתנו לו יוצאים ידי נתינה ובפ"ק דב"מ גבי ר' גמליאל וזקנים דשקיל וטרי הש"ס אי חצרו קונה לו בשאינו משתמר התם בשלא נתנו לעצמו של כהן אלא מקניהו ע"י חצרו או חליפין ואם אין זה קנין הרי לא נתן כלל אבל אם נתנו לו אין צריך שיהי' לו יד לקנות ולרווחא דמלתא אפרש לו דברי מרדכי שם סי' רמ"א דקאמר למ"ד דגדול הסמוך על שולחן אביו יש לו קנין אי דעת אחרת מקנה אותו פי' דאי אין דעת אחרת מקנה הרי ידו כיד אביו אבל דעת אחרת מנתקו מאביו ונעשה גם שלוחו של זה הנותן ואז יש לו יד בלא אביו מ"מ במתנת כהונה שאין להנותן אלא טובת הנאה אין זה דעת אחרת מקנה אלא כעין מציאה פי' לא שתהי' מציאה ממש שאין לו בעלים ויהי' השליח כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים זה שיבוש ודעתא קלישתא שהרי לזה יהיב רחמנא ט"ה לבעלים שהם יעכבו לכל מי שרוצה לזכות בלי רשות וא"כ זה הזוכה ברשותם אינו חב לאחרים אלא הוא כמציאה שאין לה בעלים המנתקים כח השליח מבעליו אלא אדרבה הוי יד השליח טפי מיד בע"הב במתנת כהונה טפי מענין אחר:

ושוב הוקשה לו א"כ האיך הקנה ר"ג לר"י ור"ע ע"י חצר שאינו משתמר הא בעי' דעת אחרת מקנה ובמתנת כהונה לא שייך דעת אחרת פי' אע"ג דשליח לא בעי' דעת אחרת אדרבה עדיף טפי כנ"ל היינו שליח עצמו אבל חצר אינו נעשה כשלוחו אם אינו משתמר אלא ע"י דעת אחרת ואז נעשה כשלוחו וכיון שבמתנת כהונה לא מהני דעת אחרת איך יעשה החצר שלוחו ותי' כיון שגם גוף החצר הקנה להם דמהני דעת אחרת והקנה להם בב"א החצר ומתנת כהונה ומגו דחייל אהאי חייל נמי אהאי והוא כאות' דעה שבמרדכי פ' מי שמת סי' תר"ה ויעיין סמ"ע סי' ר"ג סקי"ט ומ"מ דברי מרדכי אלו צ"ע כמ"ש ש"ך סי' ר"ב סק"ג ועיין בריטב"א קידושין כ"ו ע"א ד"ה אמר חזקי' וכו' ע"ש הארכתי להוציא מלב המשתבש בגרסתם. מ"מ לענין פדיון הבן אע"ג דמדינא דש"ס יכול לפדות ע"י שליח כהן מ"מ הגאונים תקינו לומר הכהן מאי בעית טפי וכו' והראשוני' צווחו

על זה ומ"מ לא עלתה בידם לשנות מנהגם כי כל דבריהם קבלה ותורה ומשמע מזה שגם לכהן עצמו יש כח במעשה הפדיון ולזה אינו יכול לעשות שליח ישראל כי כל מה דאיהו לא מצי עביד לא נעשה שליח וכן אין לקטן כח להוציא הבכור מחיובו עפי"ז והגם יש להוכיח מש"ס הפוך מרב כהנא דשקיל סודרא בפדיון הבן בשביל אשתו מ"מ הגאונים שחדשו זה אחר הש"ס וטעמם נעלם מאתנו ע"כ טוב להביא כהן ממקום אחר ולא יעבור יום הפדיון ושהוי מצוה לא משהינן ואחתום בברכה א"נ:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רצג

שלום וכל טוב לשארי ידידי הרב המופלג וחרוץ מהו' שמעון שאטין כ"ץ נ"י:

יקרתו הגיעני על דבר לפדות את הבכור על ידי שליח שדעת רמ"א י"ד סי' ש"ה שלא לפדות על ידי שליח והוא מתשו' הריב"ש סי' קל"א ותפסו כל האחרונים שלא נמצא כן בריב"ש אלא בדברי השואל והריב"ש לא חש להשיבו למה יגרע מצות פדיון הבן משארי מצות ופר"מ כ' להצדיק הצדיק מעיקרא דמריב"ש גופה מוכח דאין לפדות על ידי שליח דהרי הריב"ש כ' דלהכי מברכין על פדיון הבן ואין מברכין לפדות משום דכח הכהן מעורב ואין נעשה על ידי עצמו אלא להרמב"ם דכתב האב הפודה על ידי עצמו מברך לפדות אם כן ליתא להאי טעמא ע"כ צ"ל טעם אחר לפי שבאב אפשר לעשות המצוה על ידי הבן כשיגדל וכשיגדל אז א"א לעשות אלא על ידי עצמו וגם שאם הי' לו לפדות עצמו ובנו קיימא לן דהוא קודם לבנו אלמא דעיקר המצוה בעצמו אלא שבקטנותו א"א וכ' הכ"ג שמה שכ' בתשו' הרשב"א ח"ב סי' שכ"א דגם כשהגדיל הבן אם רצה האב לפדות הוא קודם לבן אם הקדים ופדה את עצמו זכה ואף זו כ' הכ"ג דמדברי ריב"ש דלעיל נראה שחלק על רשב"א ואף זו כ' מעלתו דנרא' דעיקר חיוב פדיון על הבן ואין על האב כלל אך בקטנותו אין יכול לפדות את עצמו שוי' רחמנא האב שליח לבן ומשום הכי כשהגדיל ויכול לפדות א"ע פסק' שליחות דאב והרי זה דומה לנערה שהיא ואביה מקבלים קידושין וכתבו הראשונים דנערה רחמנא שוי' שלוחה דאב משום הכי אין הנערה יכולה לעשות שליח כיון שהיא עצמה אינה רק שליח האב דע"כ רחמנא שויה שליח והאריך מעלתו בחריפות ובקיאות דאין הטעם משום מילי לא מימסרן לשליח אלא הטעם משום שהיא נעשית שליח בע"כ של אב דרחמנא שוי' אין לה כח לעשות שליח אחר כמה שכ' הרמ"א ולפי זה היינו דוקא האב אינו יכול לעשות שליח אבל גדול הפודה את עצמו שפיר יכול לזכות את עצמו על ידי שליח כמו בכל התורה כולה אלו הם תוכן דבריו:

ואומר אני אף על גב דהדין דמייתי מהנערה שנעשית שלוחו של אב בע"כ של אב אין לנו אלא בע"כ של המשלח אבל בע"כ של שליח לא מצינו שיהי' מוטל על השליח להיות שליח בע"כ מכל מקום מצינו כיוצא בזה בהני כהנא דמספקא לי' ש"ס דנדרים אי שלוחי דידן נינהו והרי הם שלוחי בע"כ וכהן שמניח עבודה ויוצא חייב מיתה נמצא יכילנא לומר הכא נמי כן דרחמנא הטיל על האב להיות שליח ע"כ של שליח או של משלח לפי זה האב שהדיר את בנו הקטן הנאה אי יכול לפדות תלי' באשלי רברבי בסוגיא שוקל שקלו ופורע חובו ועיין לשון רש"י בקידושין דף כ"ג ע"ב ד"ה שלוחי דרחמנא נינהו אבל צע"ג היכן מצינו מאי דאיהו לא מצי עביד שליח מצי משוי' דהבן קטן הוא ולא מצי עביד ואיך מצי משוי שליח וכי תימא כיון דרחמנא שוי' שפיר דמי אם כן תיקשי הא דר"ה קידושין כ"ד ע"ב דמוכיח מזה דכהנא שלוחי דרחמנא נינהו מנ"ל הא דלמא לעולם שלוחי דידן נינהו ואף על גב דאנן לא מצי עבדי דרחמנא מוטל עלייהו אלא ע"כ שאין זה סברא:

ועוד דאי ס"ד דאב שליח הבן הוא אם כן מ"הת ישתעבדו נכסים של אב עיין בכורות מ"ח ע"א מ"ט ע"ב אפי' את"ל שגם זה בע"כ של אב תינח אם אין לו נכסים לבן אבל אם יש לקטן נכסיו מבית אבי אמו נימא דאין האב מחויב לפדות משלו ולא לישתמיט שום פוסק לאשמעינן הא:

ועוד בנדרים ט"ו ע"א פריך הש"ס אלא מעתה יביא אדם פסח על חברו שכן אדם מביא על בניו ועל בנותיו הקטנים וכו' ומשני שה לבית אבות לאו דאוריי' ע"ש ואם כן אף אנן נמי נימא יפדה אדם חבירו הבכור שלא מדעתו שכן אדם פוטר בנו הקטן וכ"ת ה"נ אם כן פשיטא שהגדול יברך על פדיון כיון שנפטר על ידי אחר שלא מדעתו וק' על הרמב"ם שכתב שהגדול מברך לפדות אע"כ א"א לומר בשום אופן שיהי' החיוב על הקטן והאב נעשה שלוחו זה א"א אלא עיקר המצוה על האדם לפדות את בנו וזהו את בכור בנך תפדה ואי לאו רבוי דתפדה תפדה לא הי' הגדול יכול לפדות את עצמו כלל ורחמנא רבה:

ופלוגתת רשב"א וריב"ש במלתא אחריתי היא דהרשב"א בתשו' הנ"ל כ' כיון שהאב ונכסיו משועבדים לפדות את הבן לא מצינו שנפטר מזה כשיגדל הבן אלא לעולם חיובא עליו ועל נכסיו ומייתי ראי' מקידושין כ"ט ע"ב דנכסי הזקן משועבדים לפדיון הבן ונכסי הבן משועבדים לפדיון בנו של עצמו והריב"ש מייתי ראיה להיפך מאותה סוגי' עצמה דאמרי' התם מצוה דגופא עדיף ונראה דפליגי בפלוגתת רש"י ותוס' דרש"י כ' דאין זה אונאה דהרי מצות בנו עליו יותר ממצותו ותוס' פליג עיי"ש ועיין פ"י שהסביר סברת רש"י דס"ל לחלק אם יש נכסים לפדות שניהם פדיון בנו קודם ואם אין כאן לפדות שניה'

דאין כאן אלא ה' סלעים פדיון עצמו קודם והתוס' ס"ל לעולם פדיון עצמו קודם ובהא פליגי הרשב"א והריב"ש:

א"נ יש לומר דס"ל לריב"ש כל שקלא וטרי' דקידושין היינו ר' ירמיה לשיטתו בבכורות מ"ח ע"א אבל לאוקמת' דרבא התם דכ"ע סבירא ליה מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי א"כ משנתינו כפשוטה דרבנן ס"ל מצוה דגופה עדיף ור"י ס"ל מצוה דבנו עדיף וכבר הרגיש בזה רמב"ן בקידושין ותוס' בכורות מ"ח ע"א אבל אין שום הו"א שהאב יהיה שליח לבנו הקטן ועיין תשו' הח"ץ סי' כ"ה במאי דפליג עם תשו' חוט השני ולא עלה על דעת שיהי' מטעם שליחות ומה שיש לעיין בזה אי סלקא דעתך דהריב"ש לא ס"ל כהשואל אלא ס"ל דפודין ע"י השליח אם כן בקיצור ה"ל להשיב משום הכי מברכין על פדיון משום דנפדה על ידי שליח ועל ידי ב"ד ונראה לי על פי מה שכתבו הראשונים בפ"ק דפסחים הרא"ש והר"ן בנר חנוכה אף על גב דנעשה על ידי שליח מכל מקום מברכין להדליק ולא על הדלקה משום דמצוה חביבה הוא אין להקל לשלח שליח ונעשה על ידי עצמו משום הכי מברכין להדליק והכא בפדיון הבן נראה לי גם כן אין רגילין לעשות שליח משום דכתיב ועברתי בארץ מצרים אני ולא השליח ע"כ זריזין לעשות בעצמו ולא על ידי שליח זכר לנס אף על גב דמשום כן אין לנו לאסור לעשות על ידי שליח מכל מקום אין רגילין לעשות שליח והי' לנו לברך לפדות ע"כ המציא הריב"ש הטעם משום שכח הכהן מעורב בו [עיין בתשו' שאח"ז]:

ובחי' תורה שלי אמרתי בפרשת בא שאלת הבן מה זאת וגו' ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו וגו' ויהרג ד' וגו' ע"כ אני זובח וגו' יש לדקדק לשון אני זובח וי"ל שגם מאז היו רגילין הבעלים לזבוח בכוריהם בעצמם דשחיטה בזר כשירה ולפדות הבן בעצמו דוקא וזהו ששאל הבן מה זאת משונה דייקא ולא על ידי שליח ורוב פעמים הכהנים זובחים הקדשים ולא ישראלים ומה נשתנה הבכור ומשיב האב ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' את כל בכור ה' בעצמו ולא על ידי שליח על כן אני זובח ולא על ידי שליח ובכור בני אפדה בעצמי ולא על ידי שליח ע"כ בחי' תורה שלי ואף על גב שדברי הגדה הם מכוונים הם להלכה בעז"ה ואחתום בברכה דברי שארו:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רצד

שלום וי"ר לי"נ התלמיד הותיק חדתי מלא עתיק המופלא החרוץ בעל פיפיות כבוד מו"ה הרשל נ':

מכתבו הנעים הגיעני ואשר התנצל במניעת מכתבו זמנים טובא מפני שלא רצה להטריחני אומר אני אם הי' צריך לדבר ומנע עצמו מלכתוב אלי מפני הטעם הנ"ל אין זה די באר למנוע הטוב ממני כי יותר ממה שהעגל רוצה לינק הפרה רוצה להניק והן על עתה באתי מה ששאל אודות אם האב רשאי לפדות בנו ביום ל"א ללידתו והוא ברחוק מקום משום דלדעתו לא שייך בתוך שלשי' חזקת חי כיון שלא יצא מחזקת נפל ככל הדברים האלו וככל החזיון הזה כתב בספר דגול מרבבה לי"ד סימן ש"ה וז"ל אבל שיפדהו האב במקום שהוא שם ביום שלשים לדעתי לא יכול לברך כי אולי מת הבן בביתו ולמיהב לבן חזקת חיים ג"כ יש לפקפק כי כל זמן שלא עברו שלשים יום אין לו חזקת חיים כי אולי נפל הוא ויש לדין בזה ולומר דיועיל מטעם חזקה דאתי מכח רובא דרובא אינם נפל והדבר צ"ע ולכן המובחר שבדרכי' שיעשה כאן שליח עכ"ל:

ואני אומר אע"פי שאמרה הגאון זצ"ל בואו ונסמוך על מורינו הגאון חסיד שבכהונה רבי המובהק מוה' נתן אדליר כ"ץ זצ"ל שהוא קבל עשרים צוואנציגער בפדיון בכור התורני מוה' אייזק מאת אביו מוה' עוזר מק"ק צעהלי' בעיר וויען ביום שלשים ואחד והבכור הי' אצל אמו בק"ק הנ"ל וזה הי' בשנת תקמ"ה לפ"ק ביצקי מים על יד מורי הגאון הנ"ל והי' במסיבה ההיא עוד מופלגי תורה ולא רפרף אדם בזה כי בל"ס מ"ש הדג"מ סוף דבריו הוא האמת דסמכי' אחזקה דאתי מכח רובא דרוב נשים בני קיימא יולדות והלא סמכי' אחזקה זו בכמה דוכתי בש"ס ומה שאנו מחמירי' בבהמה שלא לאכלה קודם שימלאו לה שמנה ימים ובאדם שמת בתוך שלשים מקלינן באבילו' דידי' וכבר כתבו מזו התוס' בחולין י"ב ע"א ומדבריהם דלשם מבואר היטב דיש לסמוך אהאי רובא ולאכול הבהמה מן הדין וגם היינו מתיר יבמה לשוק לולי שלא יאמרו פיהק ומת ולולי כן אפי' במת הי' ראוי להקל ק"ו בחי שלא ניחוש שמא כבר מת וכן מוכח ס"פ הקומץ רבה דאי לאו דכתי' אך פדה תפדה למעוטי נטרף בתוך שלשים הייתי מחייב אפילו נטרף בתוך שלשים ופירש"י דהיינו נהרג בתוך שלשים אף ע"ג דמידי ספיקא לא נפקא שמא הי' נפל והמוציא מחברו עליו הראי' אע"כ לא נכנס כלל בגדר הספק אלא רוב נשים בני קיימא יולדות והוה רוב מעלי' כל כך שהולכי' אחריו אפי' בממון כמ"ש תוס' סנהדרין ג' ע"ב ד"ה בדיני ממונות לא כ"ש ועיין מ"ש ב"ח ח"מ סי' רל"ב סעי' כ"א ואלוף נעורי מהו' יודא ליסא כ"ץ בספרו מנחת כהן למנחות לא יצא בזה י"ח עיונו ומ"ש דגול מרבבה דלית לי' חזקת חי לא ידעתי מנ"ל הא בספק דעירוכין אמרי' כן בעובר שכבר מתה האם להס"ד ומסיק קמ"ל ועיין בנדה מ"ד ע"ב בתוספות ריש העמוד

יע"ש ולפע"ד אם נגע בלילה בילד בתוך שלשים ולמחר השכים ומצאו מת שייך בי' ג"כ פלוגתא ר"מ ורבנן רפ"ק דנדה ד' ע"א כמו בגדול:

וכיון שזכינו לדין נראה לי להיפוך מהגאון זצ"ל דלפדות ע"י עצמו ולסמוך ארובא מעליית' עדיף מע"י שליח דאטו מי ליכא דעת מהרי"ו סי' קפ"ט ודעת הרמ"א שפסק בהדי' בסימן ש"ה סעי' יוד דהאב פודה אפי' כשאינו עם הבן ושם פסק שאינו יכול לפדות ע"י שליח ונהי מה שהוציא כן מלשון השואל שבריב"ש כבר דחאו האחרוני' ה"ה בעל ל"ח וצדה לדרך וט"ז וש"ך שם והכי קיי"ל דיכול לפדות ע"י שליח מ"מ הא בעלמא נמי מצוה בו יותר מבשלוחו מכ"ש הכא דנפיק מפומי' דרמ"א ועוד נ"ל לפרש דעת השואל הנ"ל שכ' כיון שפדיון ע"י שליח או ב"ד לית לן א"כ מ"ט מברכי' בעל ולא לפדות הבן והריב"ש שתק לי' נ"ל כוונתו כך כמ"ש הרא"ש פ"ק דפסחי' וז"ל ולהדליק נר חנוכה אע"פי שאפשר לעשות ע"י שליח אורחא דמילתא הוא שכל א' מדליק בביתו משום חביבות הנס עכ"ל וה"נ הוה ס"ל להשואל אע"ג דמותר לפדות ע"י שליח מ"מ מציאת רחוק הוא חדא משום חבובי מצוה ג"כ ועוד דנ"ל דראוי לעשות זכר לבכורי מצרים דכתיב אני ולא השליח ה"נ יש לפדות בעצמו טפי מבשארי מצות שמצוה ג"כ יותר מבשלוחו ועוד הכי עדיף טפי מנר חנוכה דהתם עכ"פ משכחת לי' מי שאינו בביתו שע"כ עושה שליח המדליק עליו בביתו ואפ"ה כיון דלא שכיח שיעשה ע"י שליח מברכים בנוסח הברכה השייכות למצוה שאינה נעשית על ידי שליח לפי שיטת הרא"ש א"כ מכ"ש פדיון הבכור לפי סברת השואל הנ"ל דמצוה טפי בו מבשלוחו ובכל מקום שהאב ביום שלשים אפילו מצולת הים יכול לפדות בעצמו אם יהי' הכהן מצוי לו א"כ מכ"ש דלא שכיח שיעשה שליח ויפה שאל מ"ט לא נברך כ"א בנוסח השייך למצוה הנעשית דוקא ע"י כנלע"ד סברא נכונה ואפי' אם אולי לא יבין כן בלשון השואל מ"מ הריב"ש דשתק לי' ולא דחי לי' ע"כ מטעם הנ"ל דאע"ג דפודין ע"י שליח מ"מ עיקר מצותו ע"י עצמו וא"כ לפע"ד יתד הוא שלא תמוט דע"י עצמו במקום שהוא עדיף מע"י שליח וזה נלע"ד ברור וכן נוהגי':

ובהנ"ל יש לפרש מימרא דסוף פסחי' ר' שמלאי אקלע לפדיון הבן בעי מיני' פשיטא אבי הבן מברך על פדיון הבן שהחיינו כהן מברך דמטי הנאה לידי' או אבי הבן מברך דעבוד מצוה וי"לד אריכות הלשון בנוסח הברכה על פדיון הבן וגם כל הפשיטא הוא לא לצורך האיבעי' ולא מענינה כלל ועוד מאי קא מבעי' לי' פשיטא דמאן דעביד מצוה יש לו לברך שהחיינו ולהוציא הכהן שאינו אלא הנאת ע"הז ולא בהיפוך ע"כ נ"ל ע"פי מ"ש הראשוני' דלא מברכי' שהחיינו על בדיקת חמץ משום שכבר הוא התחלה י"ט של פסח

וטוב לברך שהחיינו בכניסת הי"ט שהוא מצוה של שמחה ולא על בדיקת חמץ והשתא י"ל כך דהכי קאמר הא פשיטא לן שנוסח ברכת פדיון מקובלת בידינו לברך בנוסח על מפני שיכול לעשותה ע"י שליח אע"ג דלא שכיח כלל שיעשה ע"י שליח מ"מ מברך בעל ורוצה להורות אף על גב שיכול לעשות ע"י שליח הוא עצמו עושה אותה ועיין ר"ן רפ"ק דפסחי' בכל זה יובנו דברינו היטב מיהו טעם הדבר מסופק בידינו אי משום חבובי מצוה שיש בה שמחה לבעלי' וא"כ ממילא יברך אבי הבן שהחיינו על המצוה ויפטור הכהן מלברך על הנאת ע"הז או נימא דלית בה שמחה והא דמברך בנוסח על להורות שהקב"ה הכה בכורי מצרים בעצמו ולעולם אין בה שמחה וא"כ עדיף שיברך הכהן שהחיינו שהוא שמח דמטי' הנאה לידי' והא עדיף טפי וק"ל שוב מצאתי כזה בצל"ח שלהי פסחי':

ומה שהוקשה לו בשיטת ר"ת דס"פ הקומץ רבה דכל נטרף בתוך שלשים פטור מפדיון אם כן מאי משני הש"ס שאני התם דבגלגלת תלה רחמנא אם כי לא הבנתי מה קא קשי' לי' כלל מ"מ במה שהבי' כאן שיטת רשב"א דס"ל דטריפה דיתרת יכול לחיות כמה שנים בזה צדקו דבריו ולא מטעמי' ע"כ אציע סוגי' הש"ס ועם כל הנאמר ממה שחנני ה"ית בזה:

גרסי' התם בעא מיני' פלימא מרבי מי שיש לו ב' ראשים באיזה מהם מניח תפילין ורבי בעי לשמתי' על ששאל דבר שאינו אדהכי אתא ההוא גברא ואמר שנולד לו בן בשני ראשי' ושאל כמה יתן לכהן ותנא לי' ההוא סבא שחייב יו"ד סלעי' תו מייתי קושי' מבריי' אך פדה תפדה למעוטי נטרף בתוך שלשי' שפטור ולפירש"י היינו מת בתוך שלשים וס"ל ה"ה טריפה ושני ראשי' היינו טריפה ומסיק שאני הכא דבגלגלת תלה רחמנא ופירש"י דהא השתא מיהת עדיין לא מת ודוקא נהרג בתוך שלשי' ממעטי' מאך פדה תפדה ואין לפרש דברי רש"י כפשוטן דא"כ עיקר תי' חסר מן הספר לחלק בין מת ממש לנטרף אע"כ הפי' כפשוטו שאני הכא דבגלגלת תלה רחמנא והואיל ושני קרא בלשני' וכתב גלגלת להורות דביש לו ב' גלגלת חייב ב' אלא דרש"י לטעמי' דס"ל דאצטריך קרא אך לנהרג בתוך שלשי' ואין לנו מקרא מפורש למעוטי טריפה אלא מסברא הוה אמרינן מה לי נהרג מה לי טריפה אבל השתא דגלי רחמנא בגלגלת דאף על גב דהוא טריפה מחייב א"כ ה"ה לכל הטריפות שחייב ולא ממעטי' מאך אלא מת ממש זהו כוונת רש"י ז"ל:

אמנם ר"ת שבתוס' ס"ל דמאך ממעטי' כל הטרפיות והוה ס"ד דה"ה יתרת דגלגלת ומשני שאני גלגלת משארי טריפיות דגז"ה הוא על גלגלת דוקא ולא על שארי טריפיות

וקצת נראה יותר דברי ר"ת דלרש"י דכל הטריפיות חייבין בבכורה א"כ מ"ש ב' גלגלות דחייבי' יו"ד סלעי' ושארי יתרת שהנשמה תלוי בו כגון ג' רגלי' מן הארכובה ומעלה דלא מחייב אלא ה' סלעים דא"כ ה"ל לברייתא למנקט מי שיש לו ג' רגלים דעכ"פ הוא במציאת טפי מב' גלגלות ואני ראיתי פרה בעל ה' רגלי' מן הארכובה ולמעלה (אלא שלא הי' שום חיות בהיתרת) אע"כ לא ילפינן מגלגלת לשארי טריפיות וכר"ת:

וראיתי בסוף ס' קול יהודה בשם הגאון מוה' שמואל קראקוואר זצ"ל דבחומש הפקודי' נאמר בפקודי ב"י לגלגלותם ולא בשבט לוי משום דבשבט לוי הי' מקום לטעות דאתא לרבויי' מי שיש לו ב' ראשי' שיהי' נמנה בשנים משא"כ בהנימני' מבן עשרים דליכא למטעי בהא שהרי הטריפה לא יחי' כ"כ זמן רב ע"כ שפיר כ' לגלגלתם ודפח"ח וצריך לומר הא דכתב באמת לגלגלתם כלל בהנימני' מבן עשרים לדבר זה צריכים אנו לדברי אגדה מ"ש בעשרה מאמרו' מאכ"ח ח"א סימן ג' וז"ל ועליהם נאמר לגלגלתם שהי' מרע"ה צופה בר"הק מנין הטפין שבראש כל א' וכו' שכל מי שהי' עתיד הוא לבדו להוליד ס' רבוא הי' נמנה ראש משפחה וכו' ויותר מזה הי' ג"כ צופה ומביט בכל א' וא' מהם והוא רז נגלה במלה הנזכרת למי שישית עלי' לב ופי' המפרש שהי' מביט בכל א' כמה פעמים שיצטרך להתגלגל וזהו לשון לגלגלתם יע"ש עוד ולפ"ז ה"ה במחצית השקל דכתיב בקע לגלגלת בפ' פקודי ואינם נימנים אלא מבן י"ג או מבן עשרים ויעיין מג"א סי' תרצ"ד ס"ק ג' נמי נימא כנ"ל שלא נתן אלא מי שהי' בראשו טפין להוליד ס' רבוא וזה א"א להתקבל אמנ' במן עומר לגלגלת י"ל כפשוטו אם הי' לו ילד בשני גלגלת נפל לו ב' עומרי' דמבואר פ' י"הכ דאפי' לתינוק בן יומו נפל עומרו [ע"ש ע"ה ע"א גבי בן ט' לראשון וכו' ויש לדחות]:

גם דברי הגאון הנ"ל אינם עולי' כהוגן לדעת הרשב"א דס"ל דיתרת יכול לחיות ולהרבות כחול ימים ומהרש"ל ס"ל אפילו בכל ודאי טרפות אפש' שיחי' ויעיין בש"ך סי' ש"ה סקי"ו ויש שם ט"ס וצריך למחוק תיבת אלא בודאי טרפה והכי צ"ל ולא אמרי' טרפה אינה חי' בודאי טרפה מ"מ לפי הרשב"א ומהרש"ל יכול להיות דגם גלגלת דבן עשרי' נמי לרבויי ב' ראשי' אתי וכן הוא האמת ואין לנו עסק בנסתרות ובבן לוי דלא כתי' לגלגלת באמת לא נמנה בשנים ואין טעם לגז"ה א"נ י"ל לפי מה שהשריש רמב"ן בפ' ויחי על פסוק ומולדתך אשר הולדת אחריהם שע"כ היו ליוסף בנים זולת אפרים ומנשה כי לא יוציא הנביא יעקב דבר מפיו לבטלה ע"ש א"כ מכ"ש הקב"ה שאמר במנין המדבר לגלגלת לרבות ב' ראשי' ע"כ הי' בהם מי שהי' לו כך וא"כ בשבט לוי שלא הי' אז באותו הזמן לא נאמר באמת לגלגלת כי לא יוציא הקב"ה דבריו לבטלה:

ויש להבי' ראי' מסוגי' זו לרשב"א ומהרש"ל הנ"ל דאלת"ה אלא טריפה לא חי' כללא הוא אפי' ביתרת א"כ מאי הועיל האי גברא לר' פלימו שאמר שנולד בן עם ב' ראשי' מ"מ כיון שהוא טריפה לא יחי' יב"ח וא"כ ר' פלימא ששאל באיזה מהם מניח תפילין הוא דבר שא"א ולא נפק לי' משמתי' דרבי מיהו לזה י"ל דרבי לטעמי' דס"ל פא"ט נ"ז ע"ב רבי אומר סימן לטריפה שלשים יום א"ל הרבה מתקיימת ג' שנים יע"ש נמצא שראוי לפדיון שעברו שלשים יום ה"ה שיהי' ראוי' להניח תפילין מ"מ היא גופי' קשי' הא טרפה אינה חי' ויתר בגלגלת הוא טרפה בודאי אע"כ כרשב"א או כמהרש"ל הנ"ל ובהא הוא דטעה רבי מעיקרא דהוה ס"ל דגם טרפה דיתרת לא חי שלשים יום עד דאתא האי גברא ונתברר לו לחלק בין טריפה דיתרת לשארי טרפות או כסברת היש"ש דעכ"פ איכא מיעוטא דחי ונהי דבהא דסי' לטריפה שלשים יום לא קיי"ל כרבי מ"מ בגוף הסברא ליכא מאן דפליג דיתרת יכול לחיות או כסברת היש"ש הנ"ל:

אמנם בש"ס חדשים נמצא בגליון חולין מוגה ר"מ במקום רבי סי' לטריפה שלשים יום ויש ראי' לגי' זו מסוגי' דנדה כ"ד ע"א כ"ז נ"ל נכון בעז"ה בהסוגי'. ובזה אתן קנצי למילין עד פ"א אי"ה [ועיין לעיל סי' נ"ב ד"ה ובלאה"נ] הכ"ד הדש"ת:

מ"ד יום ב' כ"ב שבט תקס"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רצה

שלומים אלף לשר האלף י"נ הרב המא"הג המופלא החרוץ המפורסם כגן הדסים חכו ממתקים וכולו מחמדים כש"ת מו"ה זלמן ליב סג"ל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ס"ה יע"א:

תמול סמוך למנחת הערב הגיעני נעימתו ע"ד בוכרא יתמא שהגיע זמנו לפדות שפסק הש"ך בי"ד סי' ש"ה שהב"ד יפדנו דלא כרמ"א שם ומילא אחריו בספרו נ"הכ באורך ופר"מ ירד אחריו בעומק עיונו ופקפק על רוב דבריו וביקש שאודיעהו דעתי למעשה בענין זה הנה טעמתי בצפיחית בדבש אמרותיו ורובם נכונים למבין וישרים למוצאי דעת ולהלן אי"ה תעבורנה לפנינו א' לאחת בשובה ונחת אך ראשון תחלה אומר אני הנלפע"ד לדינא דעתי מסכמת עם הגאון מעדני מלך אשר זה לשונו במס' בכורות אות קטן י"ז אבל בבן שמת אביו תוך למ"ד וכו' אלא דנ"ל לחלק דהכא בפדיון הבן מצינו דלא נפדה עד שלשים יום ואם פדאו תוך שלשים אינו פדוי א"כ יש לדמות באין לו אב דכל תוך השני' עד שיגדיל דהוה דינו כתוך שלשי' לאב דהא לאו טעמא דאינו פדוי תוך שלשים משום שאינו בן קיימא אלא גז"ה הוא מבן חודש תפדה וכו' וא"כ כל עוד שהוא קטן אינו בר חיובא וליהוי כתוך שלשים ואינו פדוי וכו' ובמהרי"ל בהל' פדיון כ' מעשה באיגרא וכו' וצוה מהר"ר נתן ליטול טס כסף כו' ואין אנו לומר שלא הי' מי

שיתן המעות וכו' וגם היה יכול לתת הפדיון על מנת להחזיר ויהיה ודאי פדוי ועדיפא ממה שיהיה עומד בספק פן יאבד הטס וכו' ומעשה איכא בק"ק רויזניץ ופדה אבי אביו וכו' וצויתי לעשות לו טס ולכתוב עליו ספק נפדה וכדי שלא לחזור ולברך צויתי לכתוב כן וכו' עכ"ל לענייננו והש"ך רמז עליו סס"ק י"א וכ' עליו ואין דבריו מוכרחים ובס"ק כ' החליט דלא כוותי' ודלא כמעשה רב דמהרי"ל ומה' נתן הנ"ל:

נראה כוונתו דמע"מ הנ"ל דתרי מצות עשה נינהו תפדה קאי אהאב וזמנו מיום שלשי' ואילך ותיפדה קאי אהבן כמבואר פ"ק דקידושין כ"ט וזמנו לכשיגדיל ואין זה בא להשלים חסרונו של פדיון האב אלא מ"ע באפי נפשי' היא כמו במילה דאיכא ג' מצות עשה על האב ביום ח' ועל הב"ד וכל ישראל בכל זמן ועל הבן לכשיגדיל כמבואר בקידושין שם ה"נ דכוותי' וכשם שאם פדאו האב קודם זמנו איננו פדוי ה"נ אם נפדה הבן קודם זמן גדלותו אינו פדוי:

והנה יש לפקפק על זה ולומר כיון דמבן חדש תפדה כתי' וקרינן ביה תיפדה אין לנו לומר ולחלק בין הזמנים אלא בודאי ביום שלשים ומעלה זמנו הוא אלא ידא הוא דכאיב ליה ואין יכול לפדות עצמו משום דלית ליה יד אבל אם ירצה א' או ב"ד לזכותו למהר המצוה מאן לימא לן דלא מהני וזה היה כוונת הש"ך במה שכ' ואין דבריו מוכרחים ומ"מ אומר אני דמחויבים אנחנו למשכוני נפשי' בתר מהרי"ל אשר מפיו אנו חיים ובשגם ראיתי שהשואל שבריב"ש היה פשוט ליה דאין פדיון ע"י שליח ולא ע"י ב"ד ואילו לא היה נ"ל לריב"ש לא הוה שתיק ליה דנפיק מיני' חורבא ובשגם נראה להדי' שהסכים עמו שהרי כ' להרמב"ם מברך האב בעל משום שעוד אפשר לקיים המצוה ע"י הבן אבל הפודה עצמו מברך בלמ"ד משום דתו ליכא מי שימלא אחריו ש"מ פשיטא ליה דבין האב ובין הבן לא מצי למיעבד שליח ולפע"ד אימא ביה מלתא דכללא הוא בכל מידי דשליחות כל מה דאיהו לאו בר חיובא הוא לא מצי למהוי שליח בדבר והנה כי כן נראה לי אי לאו דכתיב בתורה להדי' מ"ע המול לכם כל זכר שתהיה המצוה מוטלת על כל ישראל למול זכריהם ולמול עבדיהם וגרים שביניהם כדאיתא פ"ק דקידושין לולי כן לא היו יכולים למול את הגדול מטעם שליחות שיהיה כמותו של גדול כיון שהוא א"א להיות כמוהו שהרי הוא כבר מהול ומה שמצווה למול בניו של עצמו זה הוא מצוה אחריתי ועי"ז יכול להיות שליח לאב למול בנו שגם הוא בר חיובא למול את בניו אבל מ"ע למול את עצמו לכשיגדיל באותה מצוה הוא לא שייך בגווה ולא מצי למיהוי שליח אלא שבאמת המצוה מוטלת על כל ישראל למול זכריהם ומשו"ה יכולי' למולו וא"כ בפדיון הבן דלא גלי רחמנא שום מצוה על הב"ד א"כ אין אדם יכול להעשות שליח לפדות הגדול

עכ"פ וס"ל להני גאונים כיון דאמרינן בקידושין שם תפדה תפדה כל שאינו בתפדה אינו בתפדה ומהא נפקא פיטור האשה ממצוה זו א"כ ממילא כשם שאין שליחות בתפדה כך אין שליחות בתפדה וגם האב אינו יכול לעשות שליח לפדות בנו במקומו:

ובהכי ארווח לן מה דהקשו דבר"ן פ"ק דפסחים כ' להדיא דבפדיון מברך בעל משום דאיתי' ע"י שליח די"ל הר"ן לטעמי' אזיל שכתב בפ"ק דקידושין אהא דתפדה תפדה וז"ל תפדה תפדה לא מקרא ומסורת דריש דהא אמרי' בסנהדרין ד' ע"ב דכל היכי דכי הדדי נינהו מקרא עיקר דמקרא גופיה מסור' הוא אלא ה"ק דלשון תפדה משמע תפדה עצמך או תפדה אחרים עכ"ל הרי קמן דס"ל דלאו תרי דרשות נינהו וחד מ"ע נינהו א"כ כל שליח יכול לקיים המצות עשה בפדיון בנו של עצמו וממילא יכול להעשות שליח לאחרים בין להאב ובין לבן הפודה עצמו אלא שזה ימים עוררני מופלג א' על דברי הר"ן שהם תמוהים מאוד נגד ש"ס במקומו בסנהדרין שם דלמסקנא נמי דרשי' מקרא ומסורת וכן צ"ע בתוספות ריש חגיגה ד"ה יראה וכו' ע"ש: -

ואז אמרתי ליישב ע"ד פלפול קצת דלכאורה צריך להבן התם מה מייתי מיראה יראה לחלב וחלב התם סברה חצונה הוא למקרי יראה בבנין הקל דמה"ת ניסק אדעתיה למקרי יראה ואתי מרע"ה ומסר לנו יראה א"כ נימא גם סברתינו החצונה לא נשבוק ודרשי' מקרא ומסורת משא"כ חלב וחלב יכול להיות זה כמו זה וע"כ היה צריך לפרש לנו איך נקרא או בקמץ או בצירי וא"כ מה"ת למיקרי מקרא ומסור' וק' זו תתחזק עפ"י פי' חי' ר"ן שם דכל השקלי' וטרי' למיסר גם שניהם הבשול בחלב ובחלב דלא כרש"י וא"כ ק' כנ"ל ועל כרחך צריך לומר דבחלב נמי היה סברא חצונה למיקרי חלב בצירי דמהיכא תיתי נחדש דהאי לחודא שרי' והאי לחודא שרי' שע"י צירופים יאסרו והי' ראוי יותר לומר דבא להוסיף איסור בישול על חלב תרבא ואתי' הלל"מ ומסר לנו חלב בקמץ וא"כ נדרוש מקרא ומסורת ונאסר שניהם והוה ממש כמו יראה יראה ושפיר מקשה הש"ס מיראה יראה לחלב וחלב ועל זה תי' הש"ס לא כן הוא גם בחלב הי' סברא בהיפוך דהאי טיגון הוא והיה ספק אי בשול כמשמעו ולא טיגון מחדש איסור במאי דהאי לחודי' שרי' או נימא נדחק לפרש בישול טיגון וחלב תרבא כדי שלא נחדש איסור וכיון שהסברות היו שקולים ע"כ היינו צריכין לפירושו של מרע"ה מסיני והדר לא דמי ליראה יראה ונשאר התי' ראשון דכל כי הדדי נינהו מקרא גופי' מסורת הוא ועל זה היסוד נבנו דברי הר"ן פ"ק דקידושין. יהי' איך שיהיה לשיטת הר"ן יפה פי' ס"ק דפסחים דפודין ע"י שליח מ"מ אינך לא ס"ל כן ונשארה פלוגתא בידינו מענין זה ומידי ספיקא אכתי לא נפקא:

וכיון דשליח לא מצי לפדות גם ב"ד אינם יכולים לפדותו והנה בנ"הכ כ' דב"ד עדיפי משליח דעלמא מדכתי' נשיא א' למטה והרעיש העולם על התוס' בכתובות י"א גבי גר קטן ונוראות נפלאתי על הגאון ז"ל דאפי' אי נימא דנשיאי העם המה כשלוחים לקטניהם וכאפטרופסי' עליהם ורחמנא הוריק להם כוחם של קטנים ואבוהון דיתמי נינהו מ"מ היינו כל נשיא לשבטו וב"ד הגדול בעבור כל ישראל אבל מי שם אותם אפטרופסים על קטני אומות העולם לגיירם ואפי' הסברא שכ' שם תוס' כיון שע"י טבילה זו נכנסים תחת כנפי שכינה הרי הם עדיפי מגוי דעלמא שיכולים לזכות להם היינו לענין גריעות כח הגוי שאינו בר זכי' ושליחות ועתה הני שנכנסו עתה תחת כנפי השכינה יפה כחם שיש להם זכי' כישראל אבל אי נימא שאין אדם יכול לזכות לקטן אפי' ישראל רק הנשיא וב"ד שנמנו עליהם אפטרופס וכיון שלא נמנו אפטרופסים על גוי קטן איך ובמה יפה כחם של ב"ד להשתרר עליהם ואני מסופק אם ב"ד של שבט זה יכולים לזכות על קטני שבט אחר ואנן שליחותי' דקמאי עבדינן לפקח בעסקי קטני' בכח ב"ד יפה אבל אם נתבררו השבט איש על נחלתו אזי קרוב לודאי שכן הוא וע' רמב"ן פ' וירא גבי אנשי סדום נסבו על הבית מ"ש שזה הי' חטא ישראל בפלגש בגבעה שעלו למלחמה על שבט בנימין ואת ב"ד של שבט בנימין לא שאלו כי להם לשפוט שבטם ולא אחר ע"ש א"כ מכ"ש שאין להם כח וממשלה על קטני בני או"ה ולא ידעתי מה הי' לו לש"כ עם דברי תוס' אלו שלא נכנסו לגבולו כלל לפע"ד:

ופר"מ הקשה על הש"כ דהך דנשיא א' למטה מטעם הפקר ב"ד הוא לא מטעם זכי' של ב"ד לפע"ד זה תלי' בפלוגת' אמוראי דגטין ל"ה ע"ב ויבמו' פ"ט ע"ב דלמאן דמפיק הפקר ב"ד הפקר מאלה הנחלות יש לומר כדבריו אע"ג דאכתי קשה למה לי ייתורא דאבות המטות מ"מ י"ל אבל מ"מ לרבא דקיי"ל כוותי' דמפיק ליה מקרא דעזרא משמע בודאי דנשיא א' למטה לאו מטעם הפקר ב"ד הוא ויתיישבו דברי הש"ך אליבא דהלכתא אלא דמ"מ פר"מ שדא בי' נרגא דעכ"פ לא גלי קרא אלא לברר חלקם במה שיש להם כבר וגילוי מילתא בעלמא עבדי והן הנה דברי ר"ן בקידושין פ"ב ומשו"ה איצטריך לדרשא וייתורא להפקר ב"ד הפקר הנ"ל דמגופה דנשיא א' למטה ליכא למילף מטעם הנ"ל:

ולפום רהיטא יש להוכיח קצת דיפה כח ב"ד אפי' באיסורי למיהוי שלוחו של כל אדם אפי' בע"כ מדאיצטרך יקריב אותו לרצונו ואמרי' יקריב אותו יכול אפילו בע"כ ת"ל לרצונו וקשה מה"ת בעל כרחו ומי ישחוט קרבנו הא שחיטה צריכה שליחות והוא צווח לא בעינא אע"כ נדע שצריך שיאמר רוצה אני ואז נעשה שליח לשחוט מסברא שכ' רמב"ם ספ"ב מגירושין וא"כ לרצונו למה לי אע"כ אלו היינו מקריבים בע"כ היה הב"ד

נעשים שלוחו על כרחו והוה כאלו צוה הוא אבל הדרנא בי א"כ בכל שכופין להוציא שחובטין אותו עד שיאמר רוצה אני יגרש ב"ד את אשתו ויהיו שלוחיו אע"כ זה ליתא וצריך לומר אי לאו דכתיב לרצונו היינו טועין כנ"ל אבל השתא דכתיב לרצונו תו לא נימא דכח ב"ד יפה בכיוצא בזה:

יהי' איך שיהי' נ"ל דאינו ענין לנידון שלפנינו דוקא במידי דאיכא שליחות רק שהבע"ד קטן ואינו יכול למנות שליח או אינו רוצה בזה היה אפשר לומר שהב"ד נעשו שלוחיו שלא מדעתו או אפי' בעל כרחו אבל אחר שהנחנו להסוברים דאין שליחות מועיל בפדיון הבן א"כ גם הב"ד אינם יכולים לעשות שליח:

ועדיין פש גבן לברורי במה שפלפלו האחרונים אי מצי למעבד במצוה דילי' דלמא ניחא ליה למעבד מצוה בנפשי' הנה טרם כל נאמר דלא דמי להא דמס' ב"ק צ"א ע"ב שורי הרגת נטיעותי קצצת ומסיק בשור העומד להריגה ואילן העומד לקציצה וקטען ליה אנא בעינא למיעבד מצוה ועיין כל האריכות בש"כ ח"מ סי' שפ"ב נראה התם במצוה שאין מוטלת על אדם פי' שאין המצוה מוטלת על הבעלים דוקא שהם יהרגו השור אלא כל הקודם להורגו זכה ומ"מ כיון דשור דילי' הוא אין לשום אדם ליקח המצוה מידו ואי עבר וחטפו לשור מידו והרגו לא נוכל לומר דשליחותא דבעלים קעביד וידו כיד הבעלים וחזרה המצוה להם ממש זה אינו דאין החיוב מוטל על הבעלים טפי מאינש אחריני וכל מאן דעביד בדנפשי' טרח ומכל מקום הפסיד לבעלים את שלהם וכן בכיסוי הדם וב"המז ובמילה נמי מצוה על כל ישראל נמי ומאן דמל שלא בשליחות האב עביד מצוה לנפשיה והפסיד לאב משא"כ התורם של חברו שהמצוה על הבעלים לבד רמיא וכל התורם צריך לכוון להיות שלוחם וכן הפודה בכור שהמצוה על האב או על הבן רמי' וכל הפודה אינו פודה אלא בשליחותם וחזרה המצוה להם (רק משום האי פורתא דמצוה בו יותר מבשלוחו ולא אכפת לן בהא) נמצא לא הפסידם דבר דהיינו אי תרם מכריו של בע"הב וכן אי פודה משל בן למ"ד דמצי למיעבד שליח הרי לא הפסיד כלום אך כשפודה או תורם משל עצמו י"ל שמפסידו דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממונו של עצמו בהא מספקא להש"ס בנדרים ל"ו ע"ב ואיפשטא בבכורות י"א ע"א כמ"ש משנה למלך פ"ד מה' תרומות יע"ש דגם בהא נעשה שליח ומיהו תוס' התם ד"ה הפודה פליגי וס"ל דלא אפשטא מהתם ויען כי הגאון במשנה למלך בהבנתם נתקשה ולע"ד כוונתם מבואר לפי הנ"ל דס"ל שאני פדיון פטר חמור דלא כתי' פטר חמורך כמו בכור בניך אלא פטר חמור נמצא אין המצוה מוטלת על הבעלים כלל אלא על כל אדם הקודם לפדותו זכה ואם פדאו אינו נעשה שלוחו כלל ולא אתי' מדין תרומה כלל ויעיין ויראה כי כוונתי האמת:

והנה פר"מ שפך סוללה דבנדרים ל"ו מבוא' בהיפוך דבמפריש משל בעלים בודאי לאו מצוה דילי' הוא מדאמרינן התם מאן שווי' שליח וע"כ היינו משום דחוב הוא לו ותמהתי על חכמתו כי רב ובינתו כי עצום כי לא דבר נכונה בפעם הזאת אדרבא מתמן מייתי ראי' מדלא אמר ש"ס התם חוב הוא ואין חבין לאדם אע"כ חובא ליכא דהרי נתרוקנה המצוה לבעלים כיון דבשליחותי' ובממוני' מתעביד אך זכות נמי ליכא וא"כ מאן שווי' שליח דבשלא בפניו בעי' זכין דוקא ואי לא לא נעשה שליח שלא בפניו והא דמסיים ואין חבין אלא בפניו תיפוק לי' אפי' בלא חוב נמי לא אה"נ וכבר עמדו בזה הראשונים ז"ל ואמרו אין חבין אפי' נתרצה אח"כ ורמזה ה"ה פ"ב מזכי' ומתנה הלכה ב' ויעיין בשיטה מקובצת כתובות י"א ע"א:

אבל האמת יורה דרכו בלי ספק דבתורם משל חברו על של חברו לא שלל ממנו מצותו כלל:

איברא במ"ש פר"מ אהש"ך בנ"הכ דהקשה אהתוס' דכתובו' דאיך יטבילו גר קטן לימא מצוה דיליה היא ודחה פר"מ דאם ימתינו עד שיטעום טעם איסורא שוב לא יגייר ונמצא זכות גמור הוא לו הדברים ראוי' לו וכ"כ אצלי בחידושי ואני מוסיף על דבריו דאפילו אי נגדל אותו אצלינו ולא נטעימהו טעמא איסורא מכל מקום כיון שאין הגוף מצווה להתגייר ואדרבא אנו מסרבים מלקבלו א"כ מאן יימר שיתגייר משא"כ בתורם ופודה שהבעלים מצווי' במ"ע דמנחי' אקרקפתי' דידהו בודאי יעשו המצוה בעצמם שפיר י"ל סברת מצוה דיליה הוא:

ובכל מה שאמרנו עדיין אני חוכך בקטן אי שייך לומר אם פדאוהו משל ממונו חזרה המצוה לו דעכ"פ הוה אינו מצווה ועושה ולכשיגדיל יהיה מצווה ועושה וסברא זו כתב מהר"י מינץ סי' מ"ג הביאו ד"מ סי' רמ"ח וברמ"א שם סעי' ג' דהיינו טעמא דאין אפטרופס תורם ומניח ובנ"הכ האריך להעתיק דברי רשב"א ונעלמו ממנו דברי מהר"י מינץ אלו:

בהא סלקינן אם גם דעתו דעת תורה מסכמת מהיות טוב יפדנו ב"ד בברכה בלי שם ומלכות בממון של היתום או יזכו לו הממון ויתנו לכהן במתנה ע"מ להחזיר כעצת מעדני מלך הנ"ל ויתלו לו טס של כסף שחקה עליו ספק פדוי ולכשיגדיל ויביא ב' שערות יחזור ויפדה עצמו כנ"ל ומתוך הדברים למדנו באם האב חי ואינו בעיר טוב יותר שיפדה האב במקום שהוא שם מאשר יפדנו ע"י שליח ומ"ש דגול מרבבה סי' ש"ה דלית ליה חזקת חיים במ"כ לפום רהיטא לא עיין ספ"ק דעירוכין דאפילו לעובר במעי אמו אמרינן מהו דתימא לא הוה ליה חזקה דחיותא קמ"ל דיהיבנא ליה חזק' חיות אפי'

לחלל שבת עליו מכ"ש הכא דליכ' אלא ספק ברכה לבטלה דרבנן בעלמא כשיפדה ע"י שליח נפלין ברברבתא הנ"ל וכן ראיתי מעשה ממ"ו חסיד שבכהונה זצ"ל [ועיין בסי' הקודם] ואחתום בכל חותמי ברכות הכ"ד א"נ כנפשו:

תשובה רצו

שנית להרב הנ"ל:

הנני כמשיב על סדר דבריו מ"ש בכוונת הריב"ש אין ספק כי דברי השואל והמשיב בנוים על שיטת הסוברים דכל מצוה הנעשית ע"י שליח מברכים על ושאינה נעשית ע"י שליח מברכים בלמ"ד ודבריהם מבוארים ברא"ש ובר"ן פ"ק דפסחים וע"כ הוקשה להשואל מ"ט מברכי' על פדיון הבן הא לא נעשית ע"י שליח ותי' הריב"ש כיון שעכ"פ הבן יפדה עצמו לכשיתגדל יכול לברך על משא"כ הבן הפודה עצמו שוב אין יכול להתקיים ע"י אחר מברך בלמ"ד וא"כ מבואר דאין הפדיון נעשה ע"י שליח להריב"ש וביאור דברי הריב"ש הוא פשוט בעיני יותר מביעא בכותחא ופה הי' מקום למעלתו לתופשני בעיקר הדין דא"כ הרי קמן דאנו נוהגים לברך על פדיון הבן הרי הלכה פסוקה עפ"י המנהג נוסח הברכה שפודין ע"י שליח ומצינו שפסקו הלכות ע"י המנהג נוסח הברכה מדברכי' להתעטף ש"מ קיי"ל חובת טלית הוא וא"כ ה"נ אלא דלאו כ"ע סברי הכי דתלי' נוסח על בעשיית המצוה ע"י שליח וכאשר מבואר ברא"ש ובר"ן שם ויעיין מ"ש צל"ח שלהי פסחים:

ומאז אמרתי כמו שתירצו בחנוכה אעפ"י שנעשה ע"י שליח אין מברכי' בעל משום שהיא מצוה חביבה ואין אדם רגיל לעשותה ע"י שליח אע"פי שיכול לעשות ע"י שליח מכל מקום אין מברכי' בעל יע"ש וא"כ משמע דפדיון לאו מצוה חביבה הוא כולי האי מדברכינן בעל והא"ש דלכאורה הי' פשוט דאבי הבן יברך שהחיינו על המצוה ויפטור הכהן אבל ידוע בראשונים גבי שהחיינו דביעור חמץ ועשיית סוכה דמצות שהחיינו תלי' טפי במי ששמח יותר בעשייתו וכיון דהמצוה לא חביבה כולי האי י"ל עדיף דהכהן יברך ויפטור את אבי הבן דהכהן שמח במתנתו וזהו המשך הש"ס שלהי פסחים [ועיין בסי' רצ"ד]:

תו כ' על מ"ש אני דאלולי דאיכא מ"ע דהמול לכם כל זכר לא הי' אדם יכול למול את הגדול משום דאיהו לא שייך בהאי מצוה לא מצי להעשות שליח בדבר וכ' ז"א כל המצות אע"פ שיצא כבר מוציא אה"נ גדול שנימול בגדלותו יכול להיות שליח לגדול אחר למולו אבל מי שנימול בקטנותו ע"י אביו לא חל עליו מעולם מ"ע של מילה וא"א שתחול עליו דהרי ג' מ"ע נפרדים הם מצות האב ומצות הבן עצמו ומצות הציבור ולא מלבי

אמרתי ס' זו כ"א עפ"י דברי מע"מ שהבאתי שכתב הפודה בכור יתום אינו י"ח משום שלא הגיע זמנו לפדות כמו האב שפדה קודם למ"ד ה"נ אם מת האב ונתרוקנה המצוה להבן אין מצותו עד שיגדיל מזה מבואר דמ"ע אחריתי היא לגמרי שלא הגיע זמנה וא"כ ק"ו במילה שהיא באמת מ"ע בפ"ע דגבי בכור אינו אלא דרשה דמקרא ומסורת ואפילו הכי קחשיב לי' למ"ע בפ"ע ולמחוס' זמן מכ"ש שיחשוב מצות מילה עצמו למ"ע אחרת שאינה במילת האב ומי שנימול או נפדה על ידי אביו לא הי' ולא יהי' לעולם שייכות במצות מילה ופדיון עצמו ומ"ש אם כן סריס לא יעשה שליח לקדש אשה כיון שאינו במצות פ"ו תימה הוא וכי נאמר שהמשלח קיים מ"ע פ"ו על ידי שליחות של זה אנן לא נאמר אלא שנעשה שליח בקנין כשולח לקנות לו בעל חי וכיון דהסריס איתי' בקידושין שאם קידש אשה קידושיו קידושין יכול לעשות שליח לקנין זה אבל שיקיים המשלח מ"ע ע"י עשיית השליח צריך להיות השליח בר חיובא בענין זה:

ומ"ש אפי' אשה יכולה להמול מדכתי' המל ימול ואתתא כמאן דמהילא דמי' עדיפא מיני' ה"ל למפרך לחד מ"ד אפילו עכו"ם יכול למול שאינו בר שליחות אבל האמת אם העכ"ום מל נמצא התינוק מהול להך מ"ד ופטור מכרת אבל המ"ע לא נתקיימה ומה"ט לק"מ מה שמקשים אמאי לא ימול עכו"ם בשבת והלא מילה בנכרי כשרה ולק"מ דעכ"פ מ"ע של ביום השמיני ימול היא דוחה שבת ולא נתקיימה ע"י שליחות גוי וה"נ באשה ועוד אשה היתה מתחייבת בעצמה מקרא המול לכם משו"ה איצטריך מיעוטא ואתה את בריתי למ"ד:

ומ"ש לא לשתמט דכהן ולוי שאינם בני פדיון יפסלו לשליחות זו דבר גדול דבר ועל מי תלונתו אין א' מהראשונים שהזכיר שליחות בפדיון כ"א משמעות דברי הר"ן שכ' אגב ריהטא דבדיקת חמץ ופדיון נעשים ע"י שליח וי"ל אה"נ כהן ולוי לא והאחרונים שבאו אחרי הרמ"א ופסקו דבפדיון נעשה ע"י שליח הם בודאי לא נחתו לסברא דידי דא"כ מיתרצא ריב"ש כמו שתירצתיו אני וא"כ לדידי אימא ה"נ אפי' להר"ן יפסלו לוים לשליחות זו ואמנם כהן נ"ל דכשר לשליחות משום שהוא הוא שפודין עמו וה"ל כאיש ואשה ששניה' כשרים לשליחות הגט בין להולכה בין לקבלה אע"פ שהאיש אינו מתגרש והאשה אינה מגרשת מ"מ מיקרי תרוויי' איתי' בגירושין וה"נ ישראל הנפדה והכהן הפודה שניהם איתי' בפדיון ולפ"ז ק' אריב"ש מ"ט לברך הבן בעל דהרי איתי' בשליחות אלא שי"ל בזה כיון דמידי דלא שכיח הוא שיהי' הכהן שליח לפדות ע"י כהן אחר גם אינו בדין שנראה כמזלזל בכהונת עצמו כמ"ש בשליח צבור כהן שלא יקרא אחר וכיון דמידי דלא שכיח הוא הדר הנ"ל כנר חנוכה דמברכי' בלמ"ד כיון דלא שכיח שיעשו

שליח מ"מ לדינא נ"ל פשוט כיון שכהן ולוי המה במ"ע לפדות בכורי ישראל ואפי' ציבור שכולם לויים ויש ביניהם בכור ישראל מחוייבי' לפדותו מממון עצמן א"כ נעשים שלוחים לפדיון בכורים ג"כ:

מ"ש אהר"ן דפדה תפדה שאינו מבין החילוק בין הריב"ש להר"ן והחילוק מבואר ונגלה דמקרא ומסורת חלוקים הם ה"ל ב' מיני מ"ע כמו מילה ולא תלי' זה בזה למימר כיון שישנו בפדיון בנו אם יהי' לו בן ישנו נמי בפדיון עצמו ז"א דשני מיני מ"ע הם אבל אי לא כתיב אלא חד קרא בכור בניך תפדה עיקר קרא על האב שהרי בכור בניך כתי' ותפדה כולל בכח הבנתו כל מיני פדיון א"כ כל שישנו בפדיון בנו ישנו בפדיון כל אדם ויעשה שליח לגדול:

מה שכתב פר"מ דהוה ס"ד דשחיטה לא בעי שליחות גם על ק' פ"מ ופ"י איך אפשר שגוים נודרים נ"ונ כישראל הא לאו בר זביחה ולאו בר שליחות נינהו לא הבנתי דבריו וגם קושייתי אהגאונים הנ"ל הנה בקרא כתי' מ"ע על בעל הקרבן לשחוט קרבנו בעצמו כדכתי' ושחט את בן הבקר ואילו כיון דשלוחו כמותו כל ששלוחו שוחט ה"ל כאלו הוא בעצמו שוחט אבל אין זה ענין להכשר קרבן כלל ואלו עיוות השליח ושחט שלא לשמה שלא עלה לבעלים לשם חובת נדרם וצריכים להביא קרבן אחר ונמצא שבטל שליחות השליח מ"מ הקרבן כשר וה"ה אם שחט א' שאינו שליח הבעלים כלל הקרבן כשר והבעלים י"ח נדרם נמי רק מ"ע של שליחות לא קיימו כמי שמל בן חברו בן שליחתו שהתינוק נימול והאב לא קיים מ"ע שלו הנה הך מ"ע ששחטו הבעלים הוא על ישראל המקריב אבל גוי הנודר נהי נדרו נדר אבל לא נצטווה הוא בושחט את בן הבקר וישחוט מי שירצה ואמנם אני הקשיתי איך נכוף אותו להקריב קרבנו שלא לרצונו הרי נבטל ממנו מ"ע של שחיטה ועל כרחך נדע ונבין שנכוף אותו עד שיאמר רוצה אני אבל לעולם לא עלה שיהי' הקרבן פסול ע"י שחיטה שלא בשליחות ולא דמי לגט למ"ד דבעי שליחות לכתיבה שזה אינה כורת אם נכתב שלא בשליחות הבעל משא"כ הקרבן:

מ"ש פר"מ מספ"ק דעירוכין הרכיב חזקה עם רוב דודאי רוב ליכא בעובר במעי אמו כיון דמתה היום אבל חזקה אית לי' שהי' חי במעי אמו מה שהרגישה אמו חיותו במעיה ונימא מדמעיקרא חי השתא נמי חי וע"ז נסתפק הש"ס התם ומסיק קמ"ל אבל היכא שיצא לאויר העולם וראינוהו חי בפנינו פשוט דמוקמי' לי' אחזקה קמייתא דעודנו חי:

מחיה חיים יתן לו ולכל בני ביתו חיים ארוכים טובים ומתוקים כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה רצז

שלום לשר האלוף בינה והשכל הרבני המופלג תלמידי החביב מהו' מאיר נ"י מבאסקאוויץ:

לקחתי מעט פנאי להשיב בקיצור לעמוד על האמת בלי שום פלפול כי הזמן יקר וענין השליחות אינה נראה לי מה שאב שולח ממון לכהן על ידי שליח כי אין שליחות זה כקידושין וגטין דמלבד הגעת המעות להאשה צריך שיאמר ובעי' שיהיה אמירת השליח כאמירת הבעל ובגט אפי' טלי גיטך מעל גבי קרקע לא מהני ואי לאו דיד שליח כיד בע"הב אינה מגורשת אבל הכא לא יהא אלא מניח מעותיו על הקוף ומשלחו לכהן ויודיע שהוא שולח לו בפדיון בנו יי"ח מן התורה אין צריך לומר דבר רק שידע הכהן שבשביל פדיון נותן לו ואם כן מה לי הוא מה לי שלוחו אך הענין שהשליח נותן ממון של עצמו ואיננו מזכה ממונו להאב אלא רוצה לפדות בנו של פלוני בממון עצמו בשליחות פלוני ויהי' האב יי"ח פדיון מטעם שלוחו כמותו וכמי שמפריש מתבואות עצמו על כריו של פלוני ובהא פשיטא לשואל שבריב"ש דאינו נפדה על ידי שליח אבל ממון שלוח מבעלים לכהן אין זה פדיון על ידי שליח אלא הגעת ממון על ידי שליח ואין בכך כלום והרבה שגו בזה אמנם אם אין אב לפדות פודין הב"ד מממון של צבור את הבן והוא מ"ע בפ"ע:

והמזכה ה' סלעים לכהן על ידי שליח יי"ח ואינו דמיון לפטר חמור התם משהפריש תו אינו באחריותו מה שאין כן הכא חייב באחריותו אחר הפרשה עד שיקיים מצות נתינה או ליד כהן או ליד הזוכה בעבורו ושוב אין בע"הב חייב באחריותו למצות פדיון אלא באחריות המעות פי' אם הזוכה בשבילו פושע חייב הוא באחריותו ככל נפקד ואם אין לו לשלם ובע"הב פשע שמסרו לזה חייב הבע"הב באחריות לא ממצות פדיון שכבר בנו פדוי אלא ככל אחריות ממון של חברו שפושע בו:

ומ"ש מתוס' ספ"ק דגיטין דע דמתנת כהונה כיון שאמר אפי' שלא בפניו שרוצה ליתן לכהן פלוני אינו יכול לחזור בו דהוה מתנה מועטת כיון שאין לו בו אלא ט"ה שוב ממילא אין יכול לחזור בו בלא דין דהולך כזכי ועיין מרדכי פ"ג דגיטין ולפע"ד נ"ל דאין יכול לכתחלה לחלק ה' סלעים לב' כהנים דכל שניתנה בו תורה שיעור אם מחלקו ה"ל חצי שיעור אף על גב דבדיעבד יוצא על ידי צירוף מ"מ מצוה מן המובחר לאכול השיעור בבת אחת או ליתן שיעור נתינתו בב"א:

פ"ב נגהי ליום עש"ק בטוב שבט קפז"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רצח

שוכ"ט לתלמידי ידידי הותיק מלא עתיק הרב הדיין המופלג כמו"ה יעקב שאג נ"י:

הגיעני מכתבו ע"ד מי שמינה שליח לפדות בנו בכור כי הלך לו לדרך מרחוק אם יברך השליח שהחינו הנה כשהבע"ד והשליח שניהם עומדים והשליח מוציא הבעלים בעשיית המצוה כ' כנ"הג בא"ח סי' קפ"ה בביאור דעת הרמב"ם פי"א מהל' ברכות דבמצוה שהשליח צריך לברך ולא הבעלים כגון על המילה שאפי' האב עע"ג מ"מ השליח מברך א"כ נתרוקן כח האב מהמצוה לגמרי שהרי אינו יכול לברך בעצמו וא"כ ברכת שהחיינו שהוא ברכת הנהני' על שהחייהו ה' לעשות מצוה זו המוטלת על האב אין האב יכול לעשות שליח לברך במקומו אם הוא בעצמו יכול לברך והטעם משום דנחלש כחו במצוה זו ונתרוקן ממנו ולא נשאר לו כח כ"כ לעשות שליח וצריך הוא בעצמו לברך שהחיינו אם יודע לברך אך באותן מצות שהבע"ד בעצמו יכול לברך כגון לשמוע קול שופר נמצא לא נתרוקן כח הבעלים מהמצוה לגמרי שהרי אם הי' רוצה הי' זה תוקע והוא בעצמו מברך השתא כיון שכחו אלים יכול להרשות לשליח לברך בעדו גם שהחיינו זהו כוונת כנ"הג בדעת הרמב"ם:

ולכאורה יש לעיין כיון דמברכינן שהחיינו על קיום מצוה והשליח המל הוא בעצמו ג"כ עושה מצוה כמ"ש מג"א סי' תל"ב סק"ו בכל המצות שהשליח מברך משום שגם הוא עושה מצוה ומכ"שכ מילה שמוטלת על הב"ד ועל כל ישראל למולו מדכתיב המול לכם א"כ אמאי לא יברך השליח שהחיינו על מצותו שהוא עושה כשם שכל אדם מברך שהחיינו על מצותו וא"כ אפי' במצוה שאין כח לבע"ד למנות שליח לברך שהחיינו בעדו מ"מ השליח יברך על מצות עצמו וי"ל אה"נ אך הא כנ"הג ביאר דהרמב"ם מיירי כששניהם עומדים הבע"ד והשליח וכיון שהבע"ד צריך לברך שהחיינו בעצמו שוב אין ראוי שגם השליח יברך שהחיינו כמ"ש רשב"א בתשובה סי' של"ח דמשו"ה אין הכהן מברך ג"כ שהחיינו אע"ג דמטיא לי' הנאה משום דלא תקנו ב' שהחיינו על מצוה א' וה"נ כיון שע"כ הבע"ד מברך שהחיינו כי אין השליח יכול להוציא בזה שוב אין לשליח לברך על מצותו של עצמו וא"כ תינח אם שניהם עומדים כגון במילה וכדומה ועיין ש"ע י"ד סי' רס"ה סעי' ז' אבל בנידון שלפנינו בפדיון הבן שאין האב עם השליח יברך השליח ב' הברכו' על פדיון הבן ושהחיינו על מצות עצמו ומ"מ מהיות טוב אם ימצא דבר חדש כגון פרי יניח לפניו לאפוקי נפשי' ומ"מ העיקר נ"ל לברך שהחינו: אחר

אחר כמה ימים מצאתי בהגה' פרישה ליו"ד סי' ש"ה וז"ל אם הולד גם האב אינו בעיר נראה דאחר יכול לפדות ולברך שתים כמו האב עכ"ל ואמרתי שישו בני מעי. הנלע"ד כתבתי וחותם בברוך:

פ"ב יום ד' ח"י טבת תק"צ לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה רצט

ברכת השנים דשנים ורעננים לי"נ הרב המופלא הותיק מה"ו חיים אב"ד דק"ק וואשאן נ"י:

אודת שאלת חכם באשה שהפילה אשתקד בליל צום כיפור סליחתינו ומחמת טרדת היום לא עיינו בו כל הצורך אם הי' בה שפיר כדי לפטור הבא אחריו והשתא הכא ילדה בן קיימא ונסתפק מעלתו אם חיי' בפדיון או לא ולא נעלמה ממעלתו דברי רמ"א בהגה' י"ד סי' ש"ה אלא שנסתפק בדברי הח"צ סי' ק"ד והאריך מעלתו:

וכי יש גמגומים בדבריו מ"מ לאפס הפנאי אקצר ועולה רק במה שנוגע לגוף הדין וממילא ימצא סתירה על דבריו וה' יעזרני לכוון ההלכה אל האמת:

שרש ומקור דברי הרמ"א הלקוחים ממהרי"ק וגם דברי החכם צבי סי' הנ"ל הם בנויים על דברי ריב"ל שבש"ס נדה י"ח ע"א ושם כ"ט ע"א עברה בנהר והפילה מביאה קרבן ונאכל דרוב נשים בני קיימא יולדות והנה ע"כ צריך לומר דהאי רוב לאו רוב מעליא הוא מדפריך הש"ס י"ח ע"ב דלחשבי' התם הך דריב"ל והתם הא כ' התוס' ד"ה למעוטי וכו' לחד שינוי' דלא מייתי אלא מה שאינו רוב גמור ואם כן ע"כ הך דריב"ל נמי לא הוה רוב גמור וטעמא נ"ל משום דאף על גב דרוב נשים מתעברות ויולדות מכל מקום רוב המתעברות בן קיימא יולדות והך הואיל והפילה אתרע לה רובא ואימא רוח הפילה וצריכים לדחוק דעכ"פ גם רוב המפילות מאותן המיעוט מפילות עכ"פ ולד ומיעוטן מפילות רוח יהיה איך שיהי' ה"ל רוב גרוע ואתי שפיר דפריך דלחשבי' נמי לדריב"ל בהדי מקומו' שהלכו אחר הרוב:

ובזה ניחא נמי בש"ס נדה כ"ט מוקמי' לדריב"ל דוקא בשהוחזקה עוברה ולא זולת וקשה אמאי הא רוב מעליא הוא דרוב נשים מתעברות וסמכי' ע"ז ביבמות גבי האשה שהלכה ע"ש והתם לא הוחזקה עוברה כלל ואפילו הכי סמכי' אהך רובא ולפי הנ"ל אתי שפיר דהתם לא הפילה ולא אתרע רובא מה שאין כן הכא ה"ל רוב גרוע כיון שהפילה ולכן אי לאו דבלאו הכי כבר הוחזקה לנו נמי בחזקת מעוברת לא הוה אזלי' בתר רובא ומדספיקא לא נפקא ומשום כן מחמרי' במתני' שתשב לנדה אבל מה"ת לאכול קרבנה

אבל אי הוחזק' מעוברת מהני לנו החזקה עכ"פ לצרף לאלומי הך רובא דמתעברת ונאמר שהפילה ולד וקרבנה נאכל:

וממילא מובן דהך הוחזקה לאו היינו בהיכר עובר של ג' חדשים דאם כן חזקה דאורי' היא כמבואר בנדה ט' ע"א גבי הגיע וסתה בימי עיבורה מהו יע"ש אלא הכא לא אמרי' הוכר עוברה אלא הוחזקה עוברה ור"ל שכבר הי' בה סי' מעוברת שפסק לה האורח הראוי ושארי סי' שעי"ז הוחזקה מעוברת בשכינותי' דכה"ג חזקה בעלמא ומצינו חזקות בכה"ג שעל ידי דבורי אנשי' בעלמא וסברותם כגון הוחזק' נדה בשכנותה וכגון הוחזקה נחלה באותו שבט דסוף פ' מי שמת וה"נ דכוותיה:

וצריכים נמי לומר דיש כאן עכ"פ חזקה מנגדת להרוב דהא לעיל י"ח לא מייתי ר"י כ"א רוב שחזקה מנגדתו וכמה שכ' תוס' שם ד"ה הלך אחר הרוב וכו' ואם כן הא דריב"ל דמייתי הש"ס התם ע"כ נמי בהכי מיירי וצריכים נמי לומר דליכא תרי חזקה דאם כן להריב"ש וסייעתו לא אזלי' בתר רובא נגד ב' חזקות וכבר הארכתי בזה בתשו' אחרת [וע"ל סי' כ"ה וקס"ז] וע"כ נ"ל דהכא איכא חזקה נגד הרוב שהאשה בחזקת שהוכשרה לקדשי' בלא קרבן אבל אין חזקה להשפיר דמוקמינן ליה בחזקת מעיקרא שלא נתרקם כמו שהיה בתחלת הוייתו מבלונית ודם דז"א חזקה אדרבה כיון שנבעלה ונעשה בה מעשה הראוי לגרום העבור ורוב נשים מתעברות והטפה מתרקם והולך מתרקם והולך אזדא ליה חזקתו דמעיקר' וגריע טפי מחס' ואתאי דגבי מקוה ולא אשתייר כאן רק חזקה א' שהאשה בחזקת שלא מתחייב' בקרבן:

ולא מיבעי' בסתם נשים אלא אפי' במבכרת נמי דאיכא למימר עוד אוקמא אחזקה שלא נפטר רחמה עדיין מעולם והדר ה"ל תרי חזקה מ"מ נ"ל כיון שעכשיו אין אנו דנין על פדיון הבכור רק על קרבן וטומאה ולזה אין חילוק בין פטר רחם לולד השני ע"כ לא מצטרפת חזקה זו להכא:

והמהרי"ק שרש קמ"ג כ' דשפיר שהעידו הנשים שלא הי' מרוקם כדינו נהי דלענין חומר כרת דנדה כ' הטור דלא סמכי' אבקיאתנו לבדוק שפיר מ"מ לענין חיוב פדיון פשיטא שמחייב וכ' הח"צ סי' ק"ד דבלא בדקו כלל דפטור מפדיון דהא אפי' מביאה קרבן ונאכל אלא מיירי מגוני דידיה שראו הנשים שלא הי' מרוקם ורק משום שאין אנו בקיאי' אם כן בכ"הג די להחמיר בנדה ולא להקל לפטרו מפדיון אלא שהח"צ חזר והקשה על זה הא דאין אנו בקיאי אינו מחומרת הטור אלא גם בימי התלמוד כבר אמרו מעולם לא דכו שפיר בנהרדעי בנדה כ"ה ואם כן ה"ל בדיקת הנשים כנפל למים ופטור מפדיון דספק ממון לקולא אלו תוכן דברי הח"צ:

ולפע"ד אפי' אי הוה ספיקא דבעלי התלמוד מ"מ כיון שלמראה עינינו לא נתרקם הדר נתחזק חזקה שניה דאוקמינן אחזקיה שמעיקרא נתהוה בלא ריקום ותו לא שייך לומר אתרקם ואתא כיון שעכ"פ לא היה ריקום כראוי שאלו כן היה ניכר למראה עינינו וכיון דאיכא נמי חזקת הגוף דלא נפטר רחמה מעולם ה"ל ב' חזקות נגד הרוב בשגם שהרוב גרוע בלאו הכי והחזקות אלימי דחזקת הגוף אלים טובא כמבואר בפ' המדיר בסוגי' דמומין אם כן דין הוא להוציא ממון נגד ב' חזקות כאלו ויעיין מה שכ' הרז"ה ריש פ' האשה שנתארמלה ומשום הכי ס"ל למהרי"ק להוציא ממון ומ"מ משום חומרא דנדה תשב נמי לנקבה שבועיים משום חומר כרת ועוד לא הי' צריך לזה דלענין נדה לא מועיל חזקת פטר רחם אפי' במבכרת ולא פטור מקרבן וליכא אלא חזקת טהרה וזה אזדא לה שעכ"פ טמאה ז' משום נדה שוב לא מטהרינן לה עד שבועיי' ועוד כיון שיצאה מגופה כמה שכ' תוס' י"ח ע"ב ד"ה למעוטי כו' בסוף הדבור יע"ש וק"ל:

ונ"ל עיקר לדינא בכל הנ"ל באם הפילה ובדקוה הנשים והציצו בו שאינו מרוקם חייב מעיקר הדין בפדיון כמהרי"ק וכהכרעת רמ"א ז"ל ואם ירצה לחוש לדברי ח"צ משום ספק ברכה יאמר בלי שם ומלכות ואמנם שהחיינו יברך הכהן ויוציא את אבי הבן דהרי שלהי פסחים הוה ס"ל מעיקרא דהכהן יברך הואיל ומטי הנאה לידי' ונהי דמסקי' אבי הבן מברך היינו משום דמברך על המצוה עדיף מכהן שאינו אלא ברכת הנהנין ואם כן יברך אבי הבן ויוציא את הכהן בברכתו אבל היכא שלא יכול אבי הבן לברך משום ספיקא ואם כן עכ"פ יברך הכהן על ההנאה ויוציא את אבי הבן בברכתו:

אמנם בכעין נדון דידן שלא ראו כלל אז אם הוחזקה מעוברת פשיטא דאין כאן לכהן כלום אך אם יש ספק בשיעור הוחזקה מעוברת נהי דאין לכהן מספק מ"מ אם ירצה לייי"ח שמים מידי כל הספיקות יתן לכהן על מנת להחזיר דמן התורה יוצא בזה כמבואר בקידושין ו' ע"ב ולא יברך כלל ואפי' הכהן לא יברך שהחיינו שהרי לא מטי הנאה לידי' דנותן לו על מנת להחזיר [ולקמן סימן ש"ח העליתי בהוחזקה עוברה אם כן אין כאן חזקה דהרי ידעי' שעכ"פ עתידה אשה זו ליאסר בקדשי' לכשתתרוקן מעוברה וגם עתידה לפטור הבא אחריו מבכורה ע"כ אם נולד ספק בההפלה הממע"ה אבל מהרי"ק מיירי בלא הוחזקה עוברה כלל אזי יש ב' חזקות נגד הרוב ע"ש]. כל זה כתבתי בחפזי בלי עיון בשום ספר וה' ינחנו בדרך אמת הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ג' ד' תשרי תקס"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה ש

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הותיק חדת מלא עתיק תמיד באורייתא עסיק חרוץ ושנון מופלג ומופלא כמו"ה איצק נ"י ה' עליו יחי':

גי"ה הגיעני ונפשו היפה בשאלתו בתינוק בכור אשר מחמת חולשתו לא נימול בזמנו והגיע זמן פדיונו שכ' ש"ך סימן ש"ה בשם ראנ"ח דיש להקדים מילתו אעפ"י שהוא שלא בזמנו יש להקדים קודם פדיון שהוא בזמנו ובס' בל"י כתב היינו אם שניהם ביום א' אבל להשהות הפדיון עד שיהי' ראוי למול לא ס"ד יפה כ' הבל"י כי מי תלה פדיון או שום מצוה במילה כ"א פסח ותרומה וקדשים מגז"ה ומצות מילה אעפ"י שהיא יקרה ונכרתו עלי' י"ג בריתות מ"מ מי שהוא בן ישראל ולא נימול איננו אלא כמי שאין לו תפילין בראשו או מזוזה בפתחו ואין זה מעכבו מלקיים שארי מצות והא דאצטריך בר"פ הערל להוכיח דערל מקבל הזאה לא משום דערלה מעכבת בשארי מצות אלא משום דבעלמא מרבינן ערל כטמא ה"א דאינו מקבל הזאה דהוה כטובל ושרץ בידו קמ"ל אפי' הזאה מקבל מכ"ש שארי מצות והא דכתב ראנ"ח דביומו יש להקדים מילה יפה כ' כיון דתחלת כניסת ברית היה ע"י מילה וכל גר אינו נכנס לדת יהדות אלא ע"י מילה וילפי' מדכתיב ככם כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא ע"י מילה וטבילה ועיין רמב"ם רפי"ג מאי' ביאה א"כ ראוי שתקדים מילה בגופו קודם שיעשה מצוה אחרת בגופו אעפ"י שאינו מעכב מ"מ אחר שאז הי' תחילת כניסתו לברית ע"י מילה ושוב קבלנו התורה א"כ מנוי המצוה הוא שיהיה העושה מצות מל ולא ערל ועוד בפדיון בכורים בלאו ה"נ שהרי טרם שהציל הקב"ה בכורי ישראל במצרים טרם זה היו מוהלי' עצמם לאכילת פסח א"כ אם הוא ביום א' ראוי להקדים המילה לפדיון כדי שיפדנו כשהוא מהול ובכלל זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות וכיון שאינו אלא משום זה אלי ואנוהו א"כ אין להשהות המצוה בשביל זה כמ"ש בתשו' רדב"ז ח"א עיין משנה למלך פ"א דהל' מגילה וכבר הארכנו בזה במקום אחר וזה ברור לפע"ד:

והנה בשאיל"ת יעב"ץ ח"ב סי' קס"ד הרעיש עולם בקו' שנתקשה במס' יבמות מ"ו ע"ב בגר שאמר מלתי ולא טבלתי לר' יוסי אין מטבילין אותו משום שמל שלא לשמה ובמס' ע"ז כ"ז ע"א אמר ר' יוסי וכי היכן מצינו מילה בתורה לשמה והניח בלית נגר ובר נגר ואנא לא נגר אנא ונלפע"ד במח"כ אפי' ריח קו' אין כאן בודאי גוי שרוצה לכנס לדת וברית קודש ע"י מילה כאבותינו שנכנסו לברית ע"י מילה וזה צריך לשמה לשם הכנסת דת ואם מל לשם מורנא ואח"כ רוצה להתגייר במה יכנס לברית ע"י מילת גיותו ומזה מיירי רבי יוסי ביבמות אבל אנחנו עם קודש שכבר נכנסנו לברית בימי צאתנו ממצרים

אנו ובנינו אחרינו עד עולם וכל הנולדים המה בברית אפילו ערלים ואין המילה אלא מצוה א' מתרי"ג מצות ויש מהם שצריכים כוונה כגון מצה אפילו אם האוכל מכוון לשם מ"ע למ"ד מצות צריכות כוונה מ"מ אם המצה לא נעשית לשמה אינו יי"ח וכן תפילין אפילו שמניחין לשמה מ"מ אם אינם נכתבים לשמה אינו יי"ח כן ס"ל לר' מאיר התם במס' ע"ז אפי' מכוון הנימול או האב לשם מילה מכל מקום אם המל צריך למול צריך למול לשמה ואם מל לשם הר גריזים הוא ערל כשהיה ועל זה פליג ר' יוסי כיון שישראל זה הוא הנימול ואינו צריך למילה להכנס לדת כי הוא נולד ממעי אם בקדושת ישראל רק לקיים מ"ע אפילו אם המל אינו מל לשמה מ"מ איננו ערל ומל הוא אך אם הנימול או האב צריכים לכוון לשם מצוה זה תלי' במצות צריכות כוונה ואיננו ענין למילה לשמה ולק"מ קושיות יעב"ץ הנ"ל:

ובחי' תורה אמרתי סוף פ' לך לך מסיים וכל בן נכר נמולו אתו וצ"ע הא כבר כ' למעלה שהקדים מילת ילידי ביתו למילת עצמו וכ"כ רמב"ן א"כ מאי האי דחזר וכ' נמולו אתו אבל למ"ד המל ימול יקשה איך מל אאע"ה ילידי ביתו טרם מילת עצמו וצ"ל כיון דקיי"ל ישראל בעל ברית אפילו הוא ערל מיקרי מל ואברהם מכיון שקיבל על עצמו למול ונכנס לברית הו"ל כמל ויכול למול כולם אך כל זה אם סופו למול עצמו אבל אם ח"ו ינזור אחור ולא ימול עצמו ויבטל קבלת בריתו למפרע הרי גם כל הנימולים ע"י ערלים נמצא אעפ"י שהם נימולים קודם לו מ"מ היה מילתם תלוי עד שימול הוא עצמו ואז כל בני נכר נמולו אתו ע"י מילת עצמו נעשו הם נימולים וק"ל. הדרנא לדינא ביום הפדיון המילה קודמת אבל שיהוי מצוה לא משהינין. ואחתום בברכה א"נ דש"ת מצפה לשמוע הרמת קרנו בטוב:

פ"ב כאור בקר ליום ד' ח' כסלו תקצח"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שא

שלום וי"ר לי"נ הרב המופלא והמופלג המא"הג המפורסם ערוג' הבשם כש"ת מהו' דוד ני' אב"ד ור"מ דק"ק קו"ד:

זה לי כמו שבועות שתים שהן ארבע נאמר לי שאמרו שמה משמי לפדות הבן על ידי ישראל שלוקח בשביל אשתו כהנת ואמרתי להר"ר אברהם מפה להשיב שמה כי לא יצא כן ממני ועתה שמעתי כי הדר נבט על כן באתי בשורתיים למעכ"ת לפרסם שם ברבים כי האומר כן משמי אשתומא קאמר ולשמטי' לאמורה מיני' כדרב עינא חולין פ"ד ע"ב. וגופא דעובדא הכי הוה מסובין היינו בישוע הבן וחטף א' וברך ושכח ליטול רשות מכהן ושחקו עליו לאמור איך אפשר לפדיון בלא כהן ואמרתי כבר אפשר לשיטת

התוס' על ידי כהנת נשואה לישראל וגם הפלגתי כי רגיל הייתי ליתן מתנות כהונה זרוע לחיי' וקיבה לגיסי ז"ל בעל כהנת [וכן דרכי ממש בכל י"ט לשחוט בהמה ולהפריש ממנה מתנות וכן ראשית הגז וכך עבד עובדא בפלתי יע"ש סי' ס"א סק"ו] אבל מפדיון חלילה לי להכריע בין תוס' והרא"ש וגם כי הייתי מכריע בזה מכל מקום כיון שלא נשאלתי למעשה רק אמרתי באגב על דרך לשון חכמים מחכים אסור לעשות מעשה על פי הוראה כבש"ס ב"ב ק"ל ע"ב וגם כ"א הי' נ"ל להכריע הלכה למעש' בכל כי האי גוני אין לעשות משום דה"ל מלתא דתהווי בי' אנשי כמבואר בש"ע י"ד סי' רמ"ב ויע"ש בש"ך סקי"ז מ"מ מצוה לפרסם ברבים ולגעור באנשים הרוצי' לעשות מעשה השמועה ומאומד ומדומה:

ודאתאן עלה הנה תוס' קידושין ח' ע"א כ' אדרב כהנא דשקיל סודר בפדיון הבן ב' תי' או שלקח בשביל אשתו כמו שאכל מתנות בשביל אשתו וכזה התי' כ' תוס' בסתם ס"פ אלו עוברין בלי שום חולק ועוד תי' תרי רב כהנא הוה וכ"כ סתם בחולין קל"ב ע"א ופני יהושע שם במס' קידושין כ' דמאי דס"ל דיכול ליתן פדיון הבן לבעל כהנת כמו מתנות כהונה לא מצא להם חבר עכ"ד משמע גם חולק לא מצא עליהם גם לא הזכיר מה"ת לחלק בין פדיון למתנו' כהונה ובמכ"ה נעלם ממנו דברי הרא"ש סוף בכורות שכ' לחלוק אפיר"י דקידושין דבחולין קל"א ע"ב מוכח דוקא מתנות כהונה אמרי' כהן אפי' כהנת במשמע מה שאין כן היכי דכתיב אהרן ובניו קא ממעט בנות ובפ' במדבר כתיב ונתת כסף הפדוים לאהרן ובניו אמעטו בנות עכ"ד וכ"כ הטי"ד רס"י ש"ה שיפדנו מכהן ולא מכהנת אמנם בש"ע התחכם אף על פי שבסי' ס"א במתנות כהונה כ' להדיא דיכול ליתנם לבעל כהנת מ"מ הכא הניח הדבר סתום וסתמו שלא ליתן אלא לכהן ולא לכהנת וכ"כ להדי' הרא"ה בס' החינוך פ' קרח סי' שצ"ב מאותו טעם בעצמו שכ' הרא"ש ז"ל דאהרן ובניו כתי' וכיון דפשיטא להו להרא"ה והרא"ש והטור לאיסור לא שבקינן פשיטותא דהני מפני ספיקן של בעלי התוס' ז"ל:

והנה עינינו רואות שע"כ גם רבותינו בעלי התוס' ז"ל לא נעלם מהם סברת הרא"ה והרא"ש הנ"ל דאם לא כן מה עלה על דעתם לומר ועי"ל תרי רב כהנא הוה הא פשיטא דמותר ליטול בשביל אשתו כמוכח בההיא דחולין דאכל בשביל אשתו ע"כ ס"ל לחלק משום דכתי' בפדיון אהרן ובניו ואם כן מצוה להבין איך לא נשמרו מזה בתי' א' ואולי סבירא להו כיון דבפ' קרח לא כתי' אהרן ובניו לא ילפי' דורות מפדיון מדבר אף על גב דילפי' ממדבר לפטור בני כהנים ולוים כמבואר במס' בכורו' ד' ע"א מ"מ יש לחלק כן צריכים לדחוק:

אמנם נ"ל לפמ"ש בירושלמי הביאו תוס' בסוט' כ"ג ע"ב דאמרי' התם כהן ולא כהנת ומפרש בירושלמי דהיינו מדכתיב תחתיו מבניו דוקא מי שבנו עומד תחתיו לאפוקי כהנ' ומדאיצטריך תחתיו מבניו משמע דירושלמי פליג אתלמודא דידן ולא יליף מסתם אהרן ובניו וס"ל בניו אפי' בנות משמע אף על גב דגבי טומאת כהנים קיימא לן בני אהרן ולא בנות אהרן י"ל התם לא ממשמעות' דרשי' אלא מיתורא כמ"ש הרא"ם ריש פרש' אמור אבל לעולם סתם בני אהרן גם בנות בכלל מדאיצטריך גבי מנחת כהן תחתיו מבניו וכן משמע קצת התם בירושלמי דסוטה איתא ממעט כהנת מטומאת כהנים מדכתיב אמור אל הכהנים ולא הכהנת והקשה בפני משה הא הירושלמי בעצמו ס"ל כהן ואפי' כהנת ולפי הנ"ל אתי שפיר דהכא לאו ממשמעותי' דריש אלא מיתורא מדכפל הכהנים בני אהרן ואייתר חדא למעט נשים ומשמעות דורשים איכא ביניי' ירושלמי מפיק ליה מכהנים ולא כהנת וש"ס דילן מבני אהרן והכל מיתורא אבל ממשמעותא אפי' בנות במשמע ועיין יבמות פ"ה ע"א ונמצא י"ל רב כהנא דשקל סודרא בפדיון ס"ל כהירושלמי ודלא כסתמא דש"ס דחולין ואפשר דהלכה כן כיון דעבד עובדא ומעשה רב:

והנה לפמ"ש רמב"ן בתורה פ' צו דמשום הכי מנחת כהן כליל שאין ממנו אלא קומצו ואם יקטיר מנחת עצמו ויאכל בעצמו הרי לא הקריב כלום ע"כ יהיה כולה כליל יע"ש א"כ זכינו לטעם מדוע הכהנת אינה בכלל זה כי לא תקריב מנחת עצמה ובזה נ"ל להבין דברי הרמב"ם וכ"מ בפי"א ממעשה הקרבנו' שכתב שמנחת כהנת אינה כליל והקשה הראב"ד הא כבר הזכיר זה ותי' כ"מ דקא משמע לן אפי' בפנוי' שאינה נישאת לישראל יע"ש וקשה הא בש"ס דסוטה כ"ג ע"א לא הוזכר פנויה וממ"נפ אי הי' פשוט להש"ס דאין לחלק בין פנויה לנשואה לישראל אכתי הוה גם בהרמב"ם משנה שאינה צריכה ואי סבירא ליה להש"ס לחלק בכך אם כן מנ"ל להשוות החלוקי' ונ"ל דש"ס קאי למאן דדריש טעמא דקרא ומטעם הנ"ל אין סברא לחלק בין נשואה לפנוי' מה שאין כן רמב"ם ס"ל כמאן דאמר לא דרשי' טעמא דקרא וגזירת הכתוב הוא בלי טעם וממילא הוה סד"א כי אימעוט בנות אהרן הנשואות לישראל מה שאין כן בפנוי' שעדיין בקדושתן לענין תרומה ובכלל כהנים הם וקמ"ל הרמב"ם והיינו דאיצטריך תרי קראי אהרן ובניו גם תחתיו מבניו דבירושלמי א' לנשואה לישראל וא' לפנוי' ואם נדרוש טעמא דקרא נאמר גם בפדיון הבן זכהו ה' לכהן הראוי לעבוד מפני שהוחלפו בכורים בכהנים לעבודה כמבואר סוף זבחים עד שלא הוקם המשכן עבודה בבכורות וכו':

וצ"ע קצת איך ליתן מתנות כהונה או מכ"ש פדיון לאשה שיש לה בעל ישראל או מכ"ש לבעלה בשבילה הא גוזל השבט דה' סלעים או זרוע לחיים וקיבה שנותן לאשה קנתה

הגוף והפירות לבעל וממילא חזר חסרה לי' שווי הפירות ולא יהיב להשבט כל הסך המגיע אם לא שיתן לאשה על מנת שאין לבעלה רשות בה ואם אולי נדחק ונאמר אה"נ מה שאמר רב כהנא וכל אמוראי אכלי בשביל נשותיהם לא דאכלי דאחריני ז"א משום ק' הנ"ל אלא דדהו אכלי ולא יהבי לכהני אחריני [ומלשון הר"ן דפ' הזרוע משמע קצת כמסתפק בזה] הוה א"ש מ"ש הטור י"ד סי' ס"א דבעל כהנת פטור משמע ואינו פוטר ועיין מה שכ' ט"ז שם ולפי הנ"ל א"ש ודוחק וצ"ע:

מ"מ נלענ"ד מי שלאחר כל הטרחות א"א לו להגיע לכהן ביום פדיונו וכבר הגיע לגבורו' או שהוא מן הזריזי' ואינו רוצה להשהות כי מי יודע מה יולד יום עכ"פ יתן ביומו לכהנת בלי ברכה ויהיה מתנה שאינה מתכוון לצאת בה אלא אם לא יזכה למצוא כהן ואם ימצא כהן אחר כך יחזור ויפדה בברכה כראויה כי אז לא יי"ח למפרע כי כן אנו מתנין בהנחת תפילין דרבינו תם ובק"ש של ערבית בעוד יומם ויעיין ברא"ש סוף סוכה ובהגה שם והארכתי בזה במקום אחר ונ"ל אם קשה עליו ליתן סכום הפדיון שני פעמים יכול ליתן לכהנת על מנת להחזיר אפי' לכתחילה ואין בזה משום גזירה שתהי' רגילה לעשות כן ויהיה כהן המסייע בבית הגרנו' כיון דבלאה"נ אין רגילים ליתן לה לפדות לא תבא להרגיל העולם אצלה ובשגם דבלאה"נ סבירא ליה להרמב"ם דהכא לא שייך כהן המסייע כמה שכ' המגיה ברמב"ם הלכו' ביכורים פי"א הל' ח' כל זה כתבתי בנחיצה רבה פה ק"ק מ"ד יו' ב' כ"ז מרחשון תקסג"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שב

שלום לידידי הרב החרוץ המופלג המא"הג כמהו' אברהם אולמאן ני' אב"ד דק"ק סאבאטקע יע"א:

ע"ד ודאי בכור שנולד לישראל בעדרו ולא עשה לו שום תקנה לפוטרו מבכורה ושלחו לכהני העיר ולא רצו לקבלו ולטפל בו אם יש לכוף לכהנים או לא ומעלתו צלל במים אדירים במ"ש בזה בטוש"ע י"ד סי' ש"ו וטו"ז וש"ך שם וממש לא הניח מקום והיות שדברי הפוסקים קצת סתומים וצ"ע כאשר נתעורר מעלתו ע"כ אברר הדין במקורו וה' עמנו. במס' ביצה כ"ז ע"ב ההוא גברא דאייתי בוכרא לקמיה דרבא פירש"י כהן הי' ודחה את גרמת לי שנחשדתם על הבכורים מפני טורח גדול והיציאה שהוטל עליו שישראל אינו מטפל בו אלא ג' חדשים ונותנו לכהן עכ"ל וכ' הג"א מא"ז שמעי' מפירש"י כו' לא רצה הכהן לקבל אלא אמר לישראל שיטפל בו עד שיעלה בו מום ואחר כך יתנולו דכייפי' לכהן ע"כ שיקבל אותו ויטפל בו עד שיפול בו מום עכ"ל פי' דאי לאו דכייפי' ליה אפי' נימא איסורא עביד אי אינו מקבלו ומשום איסורא קבלו מן הישראל מה"ת

נחשידנו שיפיל מום בבכור ויעבוד איסורא רבה הלא טוב הי' לו למיעבד איסורא זוטא בשב ואל תעשה שאינו אלא מדברי קבלה שחתם ברית הלוי מלמיעבד איסורא רבה דאוריי' להטיל מום בבכור אע"כ כייפי' לי' ע"כ ושפיר נחשד הואיל וקשה טיפולו הטיל בו מום:

אך צריך להבין מנ"ל לרש"י דוקא מחמת טיפולו נחשדו ולא נימא כפשוטא מפני ריוח ממון שיאכלנו במומו ולפ"ז אפי' אי לא כייפי' לי' נמי נחשדו ולכאורה י"ל דלמאי דקיימא לן כר"נ במס' בכורות ל"ה ע"ב דלא נחשדו ישראל על ספק בכור שנולד ביד ישראל שבעלי' מעידים עליו ובודאי צ"ע וכי ישראל עדיפי מכהנים מ"ט לחשוד כהנים טפי מישראל אע"כ לא נחשדו ישראל משום ריווח ממון וכי היכי דמהימני על עצמם על כל איסורי תורה ואך הכא משום טיפולו והוצאתו מרובה הוא דנחשדו וישראל בספק בכור נהי אי כבר נפל בו מום מותר לישראל להחזיקו לעצמו ואפי' תקפו כהן מוציאים מידו לרוב הפוסקים השתא דלא נפל בו מום אין הישראל מחוייב בטיפולו וכמ"ש הפרישה סי' שי"ג בשם תשו' הקדמונים דמימר אמר ממ"נ אי קדשים הוא לא עלי דידי רמי' ואי חולין הוא מי יכפני לטפל בו ולזונו וצ"ל אפי' נימא דגם הכהן א"צ לטפל בו כאשר יבואר לקמן אי"ה מ"מ הישראל עכ"פ אינו חייב לטפל בו ואם כן אינו חשוד משום ריווח ממון שיטיל מום בספק קדשים ע"כ נאמן על ספק בכור וממילא מוכח הא דכהן אינו נאמן על הבכור ואפי' על ספק בכור משום טיפול הוא ושכופין אותו לטפל בו אפי' בספק בכור ולפ"ז הא דתנן במשנה שם ל"ה ע"א דאפי' משום הנאת לגימא או משום גומלין חשוד להעיד שקר התם אחר שכבר הנחנו שבעליו הכהנים חשודים מטעם הנ"ל וצריך מי שיעיד עליו אם כן אותו העד צריך שלא יהיה נוגע בדבר אפי' על צד רחוקה ונפלאה דאל"ה ה"ל נוגע ובעל דבר אבל אי לאו דחשידי הבעלים מפני טורח הטיפול לא היו צריכים לעדות כלל ולפ"ז הא דאמרי' התם רועה כהנים בישראל חשוד אף על גב דהבעלים ישראלים ולא חשידי דמשום טורח טיפול ג' חדשים לא חשיד והרועה הכהן אין עליו טורח טיפול ולא מזונות ואפ"ה חשיד הרועה הכהן לחד מ"ד וצ"ל לפי הנ"ל משום דמימר אמר לא שביק לדידי ויהיב לאחריני נמצא אי שלמי יומי טיפול דישראל יתנו לרועה הזה שהוא כהן וכופי' אותו לקבלו ושוב יהיה טיפולו ומזונות על הרועה ע"כ נחשד להטיל בו מום כצ"ל לר"נ ואף על גב דר"ח התם פליג וס"ל אין הישראל נאמן על ספק בכור ואם כן ע"כ ס"ל לר"ח דאפי' משום הנאת ממון חשוד מ"מ פירש"י הכא משום טיפול דהלכתא כר"נ ורבא הוא תלמידו ובתראה הוא לא בעי רש"י לפרש לבר מהלכתא על כן פירש"י משום טורח טיפול נחשד ובזה

הרוחנו הא דלא פירש"י כן לעיל בדר' אמי בד"ה ובי"ט שאלי קמשאיל כו' ע"ש והא"ש דאין הכרח דאולי' ר' אמי ס"ל כר"ח דמשום ריווח ממון נמי חשיד אבל לרבא דהוא בתרא מפרש אליבא דהלכתא ומוכרח מזה דכופין וכהא"ז שבהג"א וכן דעת מהר"מ מר"ב ורא"ש וטור:

אך מהרי"ל בתשובה סי' ר"ד והיא מועתק' גם כן בכתבי מהרא"י סי' קס"ו ורמי דברי א"ז אהדדי דפסק דאין כופי' הכהן ומשני דהג"א מיירי שהכהן רוצה לקבלו עכ"פ אחר שיומם ע"כ כופי' אותו מיד ולאלתר לטפל בו אבל אם אינו רוצה לקבלו כלל אין כופי' לטפל בו ודבריו תמוהים מי הטיל על הכהן חיוב טיפול אטו באורייתא דמשה כתיב אלא כיון שמחוייב לקבלו משום בזיון מתנות ומבזה עטרה של מלך הכבוד ית"ש שעיטרם בכתר כהונה וממילא כיון שכופי' אותו לקבלו ממילא מזונותיו עליו אבל אי נימא שאין כופי' לקבלו איך יתחייב במזונות ואם כן איך יתרצו דברי הא"ז לתלות ברצון הכהן אם ירצה לקבלו והש"ך סי' ש"ו ושארי אחרוני' הבינו דדברי חילוקו של מהרי"ל נאמרו בספק בכור אבל בודאי בכורים אין חילוק דלעולם חייב בטיפולו וצ"ע אם באנו לחלק בין ודאי לספק ה"ל לתרץ בקיצור דא"ז מיירי ברוב בכורי זמנינו הניקחים מהנכרי שהם ספק בכור אין כופי' והג"א בביצה קאי אודאי בכור כופי' אלא שכבר כתבתי לעיל אי סלקא דעתך דאספק בכור אין כופי' יהיו כהנים נאמנים על ספק בכור כיון שאם רצה שלא לטפל בו רשאי ומשום ריוח ממון לחוד לא נחשד ואם כן כל הנ"ל צ"ע לכאורה:

והנלע"ד נהי בודאי בכור אם אין הכהן מקבלו מבזה מתנות ה' ומשחית ברית הלוי וכופי' אותו לקבלו ולטפל בו מ"מ בספק מתנות כהונה אין כאן שום בזיון דאפי' למאן דאמר תקפו כהן אין מוציאים היינו אם ירצה לתוקפו ולזכות בו ה"ל ככל ספק ממון אבל אם אינו רוצה לקבלו ולטרוח בו מספק כי אולי חולין הוא ואין כאן שום מצוה בטפולו ואיננו עושה משום שמבזה מתנת ה' בשלמא כשיודע בודאי כי ה' שלחו לו והוא אינו רוצה לקבלו ה"ל מבזה אבל זה שאינו רוצה לקבלו משום שהוא מסופק ואינו עושה משום בזיון אין כאן אפי' ספק איסור ומותר לו לכתחלה שלא לקבלו מפני שאיננו עשה דרך בזיון והשחתת ברית הלוי:

אך כבר כתבתי לעיל שגם הישראל בעליו אינו צריך לטפל בו אפי' נימא בבכור ודאי ואין כהן מזומן לפניו צריך לטפל בו עד שיבוא כהן ויקיים מצות נתינה מ"מ הכא בספק בכור מי יכריח הישראל לטפל דיאמר דלמא חולין הוא ואני מפקירו ואיני רוצה בטיפולם ואפי' קודש הוא יטפלו בו שבט הכהנים וכן נראה מדברי תשובת קדמונים שבדרישה סי' שי"ג הנ"ל וכיון שגם הכהן אינו חייב לטפל בו הרי יתבזה בשוקי ובראי וישחקו

בו תינוקות ולבסוף ימות ברעב או יזיק רבים וידי כל שליט ביה ואיכא בזיון קדשים דחמיר טפי מן התורה מחומרא דמבזה מתנו' כהונה ועיין מס' ע"ז י"ג ע"ב ואמנם את מי נכוף וכי על כהן הזה מוטל בזיון קדשים דבכור הזה שמוטל על כל השבט ואת מי נכוף ע"כ ודאי איסורא עביד הכהן במה שאינו מקבלו לא משום השחתת ברית הלוי כי כבר כתבתי שאין השחתת ברית במאי שאינו מקבל מספק אבל איכא משום בזיון קדשים מספק איסורא אלא שלא נוכל לכוף אותו שיקבלנו הוא דוקא דזה מוטל על כל השבט אך כל זה אם אינו רוצה בו כלל אבל מכיון שאמר שרוצה בו לכשיפול בו מום וכבר הפריש עצמו מיתר הכהנים ואסור לו לגרום לו בזיון קדשים וע"כ כופי' אותו לטפל בו וזה דומה קצת למאי דאמרי' בעלמא הכישה במקל נתחייב כיון שהתחיל אינו יוצא מת"י ה"נ דכוותיה כיון שעשה עצמו מכירי כהונה לבהמה זו שרוצה בה לכשיפול בו מום שוב החיוב מוטל עליו טפי שלא להביא ספק קדשים לידי בזיון והשתא כל דברי חכמים קיימים דבודאי בכור לאו ברצונו תליא דלעולם כופי' משום השחתת ברית הלוי ואמנם בספק בכור דליכא משום השחתת ברית אם אינו מקבלו כלל ליכא שום כפי' ובהא מיירי א"ז בסתם רוב בכורים בז"הז דספק הוא ואין כופי' אך אם רוצה לקבלו ומכ"ש שכבר קבלו שוב אינו יכול להפטר ממנו וכופי' שיטפל בו ומשו"ה חשוד על ספק בכור שהוא כבר בידו והן הנה דברי הג"א דביצה דבין ודאי בכור אפי' לא קבלו מעולם ובין ספק בכור שכבר גילה דעתו שרוצה בו חייב להטפל בו ונחשד עליו וא"ש הכל בעזה"י:

והנה אם פשעו הבעלים ולא מכרו לגוי קודם שיצא לאויר העולם לפוטרו מבכורה נחלקו בו בתשובת אחרוני הראשונים בתשו' מהרי"ו ומהרא"י סי' קס"ח ותשו' חו"י וזקנו של חו"י בתשו' חוט השני יש אומרים כל שפשעו הבעלים אין הכהן מחוייב לטפל וי"א דוקא נתכוון להקניט הכהן ועשה להכעיסו אבל זולת זה כופי' ואני הפעוט אכריע דודאי כל שפשעו הבעלים ולא עשו טצדקי למיפטרה מבכורה מחוייבי' מקנס דרבנן שגרמו להכשיל בקדשים אך מ"מ לא מפני זה יפטור הכהן מחיוב קבלת מתנות כהונה ושלא להשחית ברית הלוי ואם זה הישראל חטא וחייב קנס חכמים מה לו לכהן בזה ואם א"א לכוף הבעלים עכ"פ כופי' אותו לקיים מצותו שלא לבזות מתנות כהונה אך אם אפשר לכופם לבעלי' עד שנכיף את הכהן לקיים מצות יותר ראוי לכוף את הבעלים לגדור גדר בפני הפושעים ופטור הכהן ומ"מ איסורא דעביד עביד אך אם מכוון להקניט את הכהן הרי אין זה כמבזה מתנת כהונה אם אינו מקבלו דלמשחה ולגדולה ניתנו לכהני' ולא להכעיס' ולבזותם בזה ומצוה עליו שלא לקבלו שלא ירבו להתל בכהנים ומתנתם כעין

דמות מ"ש תוס' בעבודה זרה נ"ח ע"ב ד"ה כ' הר"י א"ז ע"ש ובכגון זה כופים הישראל לטפל בו אפילו בספק בכור משום ספק בזיון קדשים ובכזה נלע"ד הישראל הלז חשוד על הבכור הזה שיטיל בו מום מפני שטיפולו עליו על כרחו:

והא דפירש"י בביצה הנ"ל דההוא גברא דאתא לקמיה דרבא כהן הוה הא אפי' בישראל משכחת לי' כנ"ל ועוד בלאה"נ מקשה מהר"מ שיף הביאו מעלתו דלמא ישראל הוה ולא משום דחשוד אלא שיולי שייליה אומר מותר וטעה בדין הי' ולק"מ דהא קיימא לן בכורות ל"ו ע"ב אין רואים בכור ישראל אא"כ כהן עמו פי' שיתננו לכהן מיד והשתא דרב אמי בביצה כהן הוה וגם רבא לשיטת רש"י חולין קל"ג ע"א כהן הוה מ"מ אותו כהן המתיר הבכור לא יתננו לו במתנת כהונה אלא לכהן למיזבן מיניה בשרא אסור משום דאשומא מזדבן ברפא"ט מכ"ש שיתננו לו במתנת כהונה דאסור והתם משמע דההוא גברא לחודא אתא ולא היה כהן אחר עמו ע"כ פירש"י כהן הוה וק"ל:

והנה מבואר בפוסקים דמותר למסור בכור לשומר גוי ועיין סי' שי"ג וש"ך סק"ו אך בתשו' מהרי"ל בדברי השואל סי' ר"ד מבואר דאין למוסרו לרועה דכ' וז"ל והוא הניחו ביד הרועה אצל בהמות אחרים והפקיד העליל עליו בזה שלא עשה כדת משה וישראל שהיה לו לרעותו לבדו וכן מנהג אבותינו מעולם בק"ק פפ"ד שרועי' הבכורות על הקברות ושוכרים משרתים ושומרים וזני' אותם ומדוע לא מסרום לרועי דמתא אלא ע"כ נזהרים מזה ומיהו טעמא בעי ונ"ל דבש"ע מיירי למוסרו לשומר גוי בפ"ע בלי בהמו' אחרות ולא חיישי' שיפיל בו מום שהרי יפסיד לעצמו שכר שמירתו אבל עם בהמות אחרות קרוב לודאי וממש א"א מבלי שירביע הפרות וה"ל כעשה כן בכוונה אפי' להטלת מום הוה חיישי' אי לאו דגוי חס על שכירתו מכ"ש דניחש להרבע' דממילא ולטובת הגוי וה"ל כעבודה בקדשים ומיהו לפמ"ש משנה למלך פ"א ממעיל' ה"ט שהזכיר מעלתו דליכא איסור אלא בבהמה הנרבעת שהזכר עולה עלי' וא"כ לא שייך איסור רביעה בבכור אלא כשהזכר עולה עליו ונרבע זכר מזכר [ועיין לקמן סי' ש"ה בביאור דברי המ"ל] וא"כ נהי דאי עביד הכי איכא איסורא אבל למה ניחוש לזה שלא למוסרו לרועה עם שארי בהמות וצריך עיון:

היוצא מדברינו בנידון שלפנינו שהוא בכור ודאי ולא כיונו הבעלים להקניט לכהנים אף על גב דראוי לכופו ולקנסו מ"מ אי אלמא הוא וא"א לכופו ראוי לכוף לכהנים לטפל בגידולו אך מפני דרכי השלום נ"ל המתיר למוסרו לרועה נכרי ולהודיעו שלא יניחו לעלות על הפרות ושיפסיד שכרו עי"ז מצורף לסמוך על דברי משנה למלך הנ"ל וגדול השלום בשגם שלא נמצא איסור מסירה לרועה אלא משמע מלשון הרב השואל במהרי"ל

ע"כ המקיל לא הפסיד הנלע"ד כתבתי בחפזי וחתמתי שמי פ"ב יום ד' אדר תקפ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שג

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הותיק מלא עתיק הרבני החרוץ עדני העצני כמו"ה הרש שויסבורג נ"י:

יקרתו הגיעני והנאני שבשרני ממעמדו הטוב אין טוב אלא תורה יהי מכירו ברוך הוא חותנו המחזיקו על התורה והעבודה יהי כן ה' עמו ויעל:

מ"ש בכור שהומם אם נמצא טרפה יהי' הפסד מרובה לקוברו אם מותר למוכרו לנכרי חיים לשון הפ"מ לא הבנתי הלא על כרחו ליתנו לכהן ואין לבעלים בו כלום והכהן מקבל מתנתו ע"ד שאם ימצא טרפה יקברנו ומה הפסד מרובה יש לכהן. בגוף הדין צלע"ג אהאי לישנא שכ' מהרי"ל למוכרו חיים לנכרי הלא הגוי יעשהו נבלה בלי ספק וצריך קבורה אבל התיקון הוא שישחטנו ישראל שחיטה כשרה ולא יבדוק הריאה ויקח הגוי כמות שהיא בלא בדיקת הריאה כי אעפ"י שכבר כ' כן מהרש"ל בהל' י"ט שבז"הז שהטריפות מצויי' כמו כשרים אין לשחוט בי"ט היינו שאנו מחמירין ומטריפי' והוה שחיטה שלא לצורך אבל אין אדם יכול להכחיש שרוב בהמות חיים וקיימים וע"כ רובם כשרים אלא שאין אנו בקיאים ומטרפי' ואלו אחר השחיטה הבכור נבדוק הריאה מצוי היא שכנמצא בה שום ריעותא שאנו מטריפי' וע"כ נקבור אותו אמנם אם אין בודקין אעפ"י שלא נוכל לומר שהיא מהרוב שנאכלת כי האינם נאכלים מצוי' בז"הז מ"מ מרוב כשרות היא ע"כ אם לוקח הגוי אחר ששחט ישראל ולא יבדוק הריאה כלל הי' נראה היתר ואפשר לכוון זה בלשון התשובה דמייתי מהר"מ מטיקטין בגליון הגהת מרדכי שלהי יבמות דלא פליג אלא שלא ימכרנו חי אבל שחוט בלי בדיקת הריאה שפיר דמי ומהרש"ל שאוסר בהדי' בלי בדיקת הריאה יפה דחאו הש"ך סי' ש"ז ע"ש ע"כ נלע"ד אם ישחטנו ישראל וימכור לנכרי בלי בדיקת הריאה שפיר דמי ויתענג על רוב שלום כנפשו ונפש א"צ דש"ת: פ"ב כאור בקר ליום ה' א' דר"ח חנוכה תקצ"ח לפ"ק.
משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שד

שלום ושמחת פורים לידידי ורב חביבי הרב האברך החרוץ המופלג מו"ה יוסף שמואל סג"ל נ"י:

נפשו היפה בשאלתו יהודי שיש לו בכור אי מותר לשלחו במרעה בין הבהמות והוא מרביץ אותם והנכרים רוצים בזה ורוצים לפרנסו אי שרי לישראל להניח לבהמת קדשים

להרביע הפרות הנה מטעם הולדות לא מספקא דאפי' אי חוששי' לזרע האב ה"ל זוז"ג ושרי כמבואר בראשונים פ' בהמה המקשה גבי בן פקועה הבא על בהמה מעלי' דאי הוה שייך זוז"ג הוה שרי ולא קמבעי' אלא משום עבודה בקדשים:

במס' מ"ק י"ב ע"א בברייתא ראשונה תני' אין מרביעים בח"המ וכיוצא בו אין מרביעי' בבכור ובפסולי המוקדשים ובאידך ברייתא תניא אין מרביעין בח"המ ר"י אומר חמורה שתבעה מרביעים ושאר כל הבהמות מכניסי' אותו לבקרו' ע"ש ומשמע לת"ק אין מכניסים לבקרות בח"המ ובכלל אין מרביעים הוא וכן סתמו כל הפוסקים ולא כ' שבח"המ מכניסים לבקרות א"כ גם בברייי' קמייתא בכלל אין מרביעים הוא איסור הכנסה לבקרות ומדקא' כיוצא בזה בבכור ש"מ בבכור נמי אסור וכך מוכח לכאורה לחד פירוש בר"ן שם הוא משום שמא יגדל ממנו עדרים עדרים ויכשל בגיזה ועבודה וזה שייך אפילו בהכנסה לבקרות ואע"ג דלכאורה משמע דטעמא משום איסור עבודה שכן פירש"י ור"ן ורמב"ם פ"א ממעילה וכ"מ מ"מ בהא לא פליגי וצ"ל אע"ג דכ' כ"מ שם דליכא אי' דאוריי' וביאר המשנה למלך כיון שאינה עושה מלאכה בידים לא הוה בכלל לא תעבוד דאוריי' ודברי מ"ל שם תמוהים דמשמע דליכא איסורא דרבנן אלא בנקבת קדשים שמבי' זכר עלי' אבל זכר קדשים ליכא אפי' אי' וצ"ע הרי בבכור איירינן שמביאו על הנקבה [ועיין בסי' שאח"ז בביאור היטב] ומ"מ אעפ"י שמכניס כמכחול בשפופרת מ"מ אין זה מלאכה אלא טורח התשמיש וזה עושה הבכור מעצמו ולא הבעלים וליכא אלא אי' דרבנן י"ל גם הכנסה לבקרות הוה בכלל זה לענין גיזה ועבודה:

מ"מ לדינא י"ל דיגדל עדרים לא שייך הכא שפיר דמה יש לו ריוח לישראל בשהיתו לכשיומם ומשום עבודה לא מצינו אלא להכניסו לבקרות להדי' אבל להניחו רועה בין שאר הבהמו' לית לן בה ומצינו בש"ס בבכור שמסרו לרועה אלא אפשר מיירי דליכא נקבה אלא עדר שכלו זכרי' או אפי' נקבות ואיכא עוד זכרים של חולין בהדה ואין משם ראי' מ"מ לא נ"ל מטעם עבודה גם משום לא נהנה מקדשים דמה הנאה יש לו בזה ולא משתרשי לי' מידי ומה שיזונו הנכרים אותו בשעה שאין המרעה מספקת בלאה"נ מי יכופו לזונו ואין כאן רווחא והנאה ע"כ אין נלע"ד איסור בדבר והנלע"ד כתבתי בחפזון ויומא קא גרים הכ"ד א"נ:

פ"ב זמן קהלה לכל תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שה

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה ידידי הרב המא"הג המופלג החרוץ כבוד מו"ה יאקב ני' אב"ד דק"ק נאדיש יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו היפה בשאלתו נידון בכור הנכנס לרעות בין העדר וממילא מרביע הנקבות אי אית ביה משום אי' מרביעי' בבכור ובפסולי המוקדשים ועיניו שפיר חזו במשנה למלך פ"א מה' מעילה ונפלאו דבריו בעיני מכ"ת אמרתי לבאר הענין בעזה"י ואח"כ נבוא לעיקר הדין אי"ה המשנה למלך שם עמד מ"ט אין לוקין המרביע דלשון הרמב"ם וגם בברייתא במס' מ"ק משמע דמלקות ליכא ומזה המציא דהזכר הרובע אין בו משום מלאכה אלא הנקבה הנרבעת וכיון שאין האדם בעצמו עושה המלאכה אלא מביא עליה זכר שירביענה ועושה המלאכה באמצעו' הזכר ולא האדם עצמו עושה המלאכה ע"כ ליכא אלא אי' דרבנן והתפלא מכ"ת הא בכור זכר הוא והתני' אין מרביעים בבכור ולהמ"ל העיקר בהנרבעת קדשים והזכר אפי' חולין אבל זכר בכור אנקבה חולין ל"ל בה אומר אני אי משום הא ל"ק דמ"למ סמך עצמו אמ"ש בעצמו פ"ט מה' כלאים דלרמב"ם הא דמכו' כ"ב ע"א המרביע שור פ"המק לוקה [שנים ט"ס] משום כלאים מיירי בין קודם פדיון בין לאחר פדיון והוה ק"ל ברייתא דמ"ק דמשמע המרביע בבכור ופ"המק ליכא אלא משום עבודה בקדשי' ולא משום כלאים ותי' התם במ"ק מיירי בזכר ונקיבה שניהם פסולי מוקדשים ומשום כלאים ליכא דתרוייהו מין א' הוא וליכא אלא משום עבודה בקדשים ע"ש ולפ"ז יפה כ' כאן דאין אסור עבודה אלא בהנרבעת ומכל מקום בעי שגם הזכר פ"המק דאל"ה חייב משום כלאים וצדקו דברי מ"ל לפי דעתי:

אבל לדינא נ"ל דוחק לומר דהזכר אינו עובד רק הנרבעת ואנן איפכא שמעי' דאלמלא דכתי' בפ' עריות ונכרתו הנפשות העושות לשון רבים הוה ס"ד דהנקבה אינה בכרת דלאו עושה מעשה היא רק הזכר וא"כ איך נאמר בקדשים בהיפוך ע"כ נ"ל דס"ל לרמב"ם דההרבעה בין בזכר בין בנקבה לאו עבודה דאוריי' הוא אף על גב דפרה נפסלה אם עלה עליה זכר משום עלה עליה עול אין ללמוד לאו דעובד בקדשים מפסול פרה ועגלה ואפשר עוד לומר בזכר חולין על נקבת פ"המק אפי' איסורא ליכא דעיקר עבודה בזכר העושה מעשה ועיין היטב השגת הראב"ד פ"א מהלכות פרה הל' ד' וכן משמע לשון הברייתי' המרביע בבכור ובפסולי' מדלא קאמר פסולי מוקדשין כמו ברישא אין מרביעין בהמה בחש"מ ולא אמר אין מרביעין בבהמה אע"כ בזכר מיירי שאין מרביעין זכר פס"המק על נקבה חולין ומכל מקום אינו עבודה דאוריי' שילקה דהוה ק' לרמב"ם אי ס"ד איכא לאו במרביע קדשים א"כ כשהומם אח"כ ונעשה ב' גופים איך יחול עליו אי' הרבעת כלאים הא אין איסור חע"א ולית כאן לא כולל ולא מוסיף אע"כ משום עבודת קדשים ליכא לאו דהרבעה לאו עבודה דאוריי' היא וכשהומם הוא דאתי עליה איסור כלאים דהרבעה ומגו דחייל כלאים דהרבעה חל נמי כלאים דחרישה ומשו"ה המנהיג

לוקה אע"ג דקודם שהומם נמי היה לוקה המנהיג דהוה עבודה גמורה מכל מקום חייל השתא בכולל אע"ג דיש לפקפק דלאו דהרבעה ולאו דהנהגה ב' שמות נינהו מכל מקום אמרי' כולל דהכל שם כלאים הוא כנלע"ד בדעת הרמב"ם ומכל מקום נ"ל היינו המרביץ בידים אבל להכניס הזכר לעדר אעפ"י שסופו לעלות על הנקבות לית לן בה דהרי אפילו בפרה דחמירה אם הכניסה לרבקה שתניק ואח"כ דשה מאליה לית לן בה וערמב"ם פ"א מפרה הל' ז' והרי מותר למסור הבכור לשומר לגוי ולרעותו ולגדלו אעפ"י שירביענו ועיין סי' שי"ג ש"כ סק"ו על כן נ"ל התר גמור:

וע"ד חבל קטן או רצועה קטנה שרוצים לקשור בו לסימן שלא יכשלו בו נראה לי דלאו עבודה ולא משא יתירה הוא יפה כ' מעלתו דאפי' פרה כל דלצורכה מותר כ"ש הכא ומה שהאריך מעלתו לדמות לר"פ במה בהמה כל נטירותא יתירה משא הוא בשבת ועובר משום למען ינוח אינו ענין לכאן דהכא לאו נטירותא יתירא ונראה אפי' בשבת מותר לצאת בו בכרמלית שלנו:

וידע מעלתו דאין ענין מלאכת שבת לעבודת קדשים הרי שנים עומדים א' טעון עליו משא אבנים כבד מאוד אשר כיוצא בו ודאי עבודה קשה הוא וחברו עומד בצדו אך חוץ למחיצה ובידו כגרוגרת פת אלא שעובר ד' אמות בר"הר וזה הולך במשא אבנים שלו לפנים ממחיצה זה חייב וזה מותר לכתחילה לולי עובדא דחול ועיין סי' ש"ה סעי' יו"ד ובט"ז שם:

ומ"ש מכ"ת כי הכהן שכבר קיבל הבכור ושוב קשה עליו טפולו הפקירו הפקר גמור כדינו תמהתי על דבריו מ"ט לא כייף ליה לטפל בו ואפי' בתחלה כשאינו רוצה לקבלו אחר שלשים יום כייפי' ליה לקבלו אם לא פשע הישראל שלא מכר אזן הפרה וכדומה ועיין היטב לשון הרא"ש בפסק שלו סוף מס' בכורות סי' ב' ויעויין בטש"ע סי' ש"ו ועוד מי נתן רשות להפקיר קדשי שמים וישלטו בו נכרים ויאכלוהו ומימי תמהתי על הצל"ח דפסחים במשנת כיצד מפרישין וכו' דכ' ליתנה לכהן ויבטל טרם יחמיצה והוא תמוה הא ביטול היינו הפקר ואי יבוא גוי ויטלנו מי שבקי' ליה ליטול חלה אפי' טמאה וצ"ע והכא בנידון שלפנינו בכור תם שאינו ממונו של כהן אלא ממון גבוה ואינו יכול לקדש בו אשה איך יכול להפקיר לעולם הוא בי גזא דרחמנא ועליו מוטל הטיפול עד שיומם וכופין אותו בשוטים ואחתום בברכה:

פ"ב יום ה' ז' אב תקצ"ט לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שו

שלום לתלמידי הרבני החרוץ בעל פיפיות המופלג כבוד מו"ה בערל נ"י בנן של קדושים:

גי"ה הגיעני לנכון ונשאול נשאלתי מכבודך אם יש לסמוך אשטחיות לשון ש"ס ע"ז י"ג ע"ב דהטלת מום בקדשים בז"הז דרבנן בעלמא הוא וכן משמע שם מפירש"י ותוס' [אמת שכן הוא ג"כ בתוס' בכורות ל"ג ע"ב ד"ה בעל מום וכו' וכן עוד בתוס' מנחות נ"ו ע"ב ד"ה אלא וכו' וכן פסק הרא"ש להדי' במס' ב"מ פרק הפועלים סוף סי' וי"ו] ונפקא מיני' דבספק בכור הי' מותר להטיל מום לכתחלה ולאכלו במומו וכמ"ש כעין זה פר"ח בא"ח סי' תס"ז ססק"ט לענין בל יראה דרבנן או לא דהרי הרמב"ם פ"א מאיסורי מזבח פוסק שגם בז"הז הוא דאוריי' אלו דברי מעלתו והנה דברי רמב"ם בס' מצות ל"ת סי' צ"ז ק' ממ"ש שם סוף סי' צ' ע"ש וצ"ע לכאורה. וצריך לחלק דראוי לבוא בפנים לענין שחוטי חוץ ולא לענין מטיל מום:

והנה לענ"ד גם לדעת רש"י ותוס' ורא"ש הנ"ל לא שייך הכא למימר ספיקא דרבנן ולקולא כיון דאפילו איסור דרבנן ליכא אלא משום דמחזי כמטיל ואם כן גם בספק בכור הואיל ולענין גיזה ועבודה דאוריי' אנו מחזיקים אותו לבכור מספיקא דאוריי' שוב אם אנו מטילים בו מום בידים אין לך נראה כמטיל מום בקדשים יותר מזה והן הנה דברי הרא"ש הנ"ל דכ' דאפי' בז"הז דרבנן אין להטיל מום אפי' ע"י גוי אע"ג דבעלמא שבות דשבות דאמירה לנכרי מותר מכל מקום הכא משום חומרא דקדשים אסור [ונ"בי תנינא חלק י"ד סי' קצ"ב לא עיין שם] ולכאורה מה חומרא דקדשים שייך הכא כיון דמותר להטיל בו מום מ"הת וכל איסור דרבנן הותר ע"י נכרי אע"כ משום דגנאי הדבר ומחזי כמטיל מום בקדשים וכמה קולמסי' נשתברו וכמה דיות נשתפכו בדיני ספיקא בכורות וכמה תקלות אירע עי"ז ואין גם א' שהתיר להטיל בו מום אפי' ע"י גוי מכ"ש ע"י ישראל וע"כ מטעם הנ"ל:

וראיתי במעין חכמה דף ס"ד סוף ע"א ד"ה אמנם וכו' עושה סמוכים לשיטת רש"י ותוס' ורא"ש ואני איני כדאי אבל תורה היא וללמוד אני צריך ולהודיע צערי כי אי נימא דמן התור' מותר להטיל מום בקדשי מזבח בז"הז כיון דלא חזו לא לגופי' ולא לדמים מה ראו חז"ל על ככה להפקיענו ממ"ע דאוריי' לעשר בהמתינו כמבואר ר"פ בתרא דבכורו' נ"ג ע"א משום תקלה ופריך ש"ס לשדי מומא בכולא עדרי' ומשני מהרה יבנה מקדש ולא ימצא בהמה לקרבן ועי"ז נתבטלה מ"ע בשב וא"ת הלא טוב הי' שלא יאסרו להטיל מום בקדשים בז"הז ויעשר בהמתו ויטיל בה מום ויפדה וישדה ד' זוזי בנהרא ויאכל במומו בשלמא אי היה זה גזרה קדמונית מדרבנן י"ל העמידו חכמים דבריהם במקום בטול מ"ע אבל כיון דהטלת מום בז"הז הם התחילו בה אחר החורבן מה ראו על ככה [עתה נדפסו חדושי רי"ט אלגאזי על הל' בכורות לרמב"ן פרק ה' דבכורות ראיתי שעמד בזה]:

ותו צלע"ג למה החליטו כ"כ דבז"הז גרע ממטיל מום בבעל מום דלא לגופי' ולא לדמי חזי ואמאי הלא האומר הריני נזיר ביום שבן דוד בא בו אסור למשתי יין דהיום אם בקולי תשמעו עיין עירובין מ"ג ע"ב ורמב"ם פ"ד מנזירות ה' י"א וא"כ ה"נ הרי חזי כל שעתא ושעתא לגופי' ועוד הא קיי"ל מקריבי' אעפ"י שאין בית ורק אכילת בכור ומעשר במזבח תלי' יעיין מכות י"ט ע"א ותוס' ד"ה ואי סבר ויעיין מג"א סי' תקס"א סק"ג וא"כ אם ישתדל רשות אצל המלכות בז"הז לבנות מזבח נוכל להקריב עכ"פ קרבנות צבור דטומאה הותרה בצבור ובספר כפתור ופרח שנמצא פה א' פ"ו דף כ"ב ע"ב כ' שא"ל רבינו ברוך שר"ח הכהן מפר"יש [בעל התוס'] אמר לבוא לירושלים בשנת י"ז לאלף הששי ושיקריב קרבנות בז"הז ואני מטרדתי לא שאלתי מה נעשה מטומאתינו ואנה הכהני' המיוחסים ונזכרתי שאין לחוש על הטומאה וכו' שקרבנות צבור דוחי' את השבת ואת הטומאה וכו' עכ"ל לענייננו ודברים אלו מועתקים ג"כ בשיל"ת יעב"ץ ח"א סי' צ"ט ע"ש והאריך בהם [וע"ל סי' רל"ו] וא"כ בודאי צ"ע אמאי פשוט כ"כ דלא שייך בז"הז איסור הטלת מום טפי ממטיל מום בבעל מום:

והנלע"ד דודאי פשטא דכל מום לא יהי' בו בזמן שתמי' יהיה לרצון וממועט הכל בין בעל מום בין בז"הז אך כתיב כל מום לרבות ותלי' בפלוגתא דר"י ור"ל דלר"י דס"ל בעלמ' אע"ג דלא לוקי' על ריבוי דכל מ"מ איסור' איכא כמ"ש תוס' פסחי' מ"ד ע"א ד"ה לענין וכו' יע"ש א"כ ה"נ מרבי' מכל מום לאסור דאוריי' לר"מ מטיל מום בבעל מום ולרבנן גרמא ומכ"ש דמרבי' מיני' איסור דאוריי' בז"הז דחמיר תם בז"הז מבעל מום בזמן המקדש מטעמים שכתבתי והא דלא אמרי' בבכורו' ל"ג דכל מום אתי' לרבוי' בז"הז משום דבעי לאוקמי קרא נמי לזמן הבית כמ"ש תוס' שם ס' זו ע"ש והן הנה דברי רמב"ם פ"א מאי' מזבח אך כ"ז למאי דקיי"ל כר"י דכל היכי דכתיב כל ריבוי הוא לאי' ולא למלקות אך לר"ל ר"פ י"הכ דס"ל דרשא דכל אסמכתא הוא וה"נ כל מום לר"מ ולרבנן אסמכתא הוא א"כ מס' יותר ראוי לגזור להטיל מום בבעל מום בזמן שב"המק קיים ממאי דאיכא למיגזר בתם בז"הז כמובן והיינו דאמר רבא בע"ז י"ג ע"ב נראה כמטיל מום כדי לתרוצי גם לר"ל דדרבנן בעלמא הוא ולר"ל הא דאין מעשרים מעשר בהמה בז"הז י"ל גזירה משום יתום עיין ר"פ בתרא דבכורות ומיושבים ק' לח"מ על הרמב"ם פ"א מאי' מזבח הנ"ל וסוגי' דעלמא כוותי' ואין לנו להקל ח"ו דלפע"ד גם להתוס' אין להטיל מום אפי' בידי נכרים בספק בכור בז"הז והנלע"ד כתבתי בחפזי דברי א"נ הדש"ת.

פ"ב יום א' ט"ז מרחשון תקפ"ב: לפ"ק משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שז

שלום להרב המופלא בתורה כמו"ה דוד אב"ד דק"ק רעטי נ"י:

אחרי פנותי אמרתי להשיב על שאלתו אודות בכור שנתערב והמעשה הי' שהיהודי עשה סימן בבכור בצמרו שלא יתערב ומסרו לרועה נכרי בתוך עדרו והודיעו שזה הוא בהמת קדשים האסורה בגיזה ובהגיע שעת גז צאנו גזז הרועה את כל הצאן וגם הבכור וממילא שוב אין היכר וסימן בבכור והרי הוא נתערב בין כל העדר וגם הגיזה נתערבה בין צמר הרבה עוד זאת הלך הרועה וסירס הרבה מן הצאן וספק אם הבכור מן המסורסי' או מן התמימים ועתה נפשו בשאלתו מה לעשות תקנה למצוא היתר להפ"מ הנ"ל:

הנה בכאן יש לדון על ג' דברים (א') על תערובת הצמר הנגזז מן הבכור מחיים וזה אוסר בכ"ש כמבואר בש"ס דבכורו' כ"ה ע"ב לפי אוקמתא דרבה בר אבוה דפסק הרמב"ם כוותי' ובטוש"ע י"ד סימן ש"ח סעי' ד' ואין תקנה למכור כלו לנכרי חוץ מדמי איסור שבו דחיישי' שמא יחזור וימכרנו לישראל כיון שהוא אי' דאורייתא והוא ודאי איסור שנתערב אם כן חיישינן שמא יחזור וימכרנו וגם אין תקנה בהשלכת הנאה לים המלח ויהי' מותר אפי' לישראל דז"א כיון שקדושת בכור אין לו פדיון אינו תופס דמיו וכל שאינו תופס דמיו אין מועיל השלכת הנאה וכל זה פשוט עיין ש"כ סי' ק"י סק"ב וסימן נ"ז סקנ"א ומג"א ר"סי תס"ז נמצא לפי האמור אין תקנה כלל להתיר הצמר שנתערב בה גיזי הבכור:

(ב) **צריך** לדון על הבעלי חיים התמימים שהם כולם ספק בכור תם וירעו כולם עד שיסתאבו ואם להתיר ע"י פירוש כבר ידוע פלוגתא ר"ת ור"י והראשונים והאחרונים כולם מלאים מזה ולפי פשטיות דעת הר"י וסייעתו אין שום תקנה להתיר ע"י פירוש ואך ר"ת וסייעתו המתירים קשה עליהם מש"ס ערוך ר"פ כל הזבחי' שנתערבו דכולם ימותו ופריך ונכבשינהו וניידינהו ותי' ש"ס גזירה שמא יקח מן הקבוע וזה קשה על ר"ת ותי' תוס' בחולין פג"ה דחומרא דקדשים שאני ובסנהדרין דף פ' תי' תוס' על הק' מטבעת ע"ז תי' אחר על ר"ת דדוקא בבע"ח הקיל משום שבידו לעשות בהיתר ע"י נכבשינהו א"כ לא גזרי' שיקח מן הקבוע דלא שביק היתרא ואכיל איסורא ע"ש ומ"מ לא מתורץ בזה הקושי' מר"פ כל הזבחי' דמיירי בבעלי חיים דבידו לכבשם ולניידם ואפ"ה גזרי' שמא יקח מן הקבוע וע"כ קדשים שאני וא"כ הכא דבקדשים קיימינן כל אפין שוין דלא מהני פירש א' מהם דגזרי' שמא יקח מן הקבוע:

(ג) צריכי' לדון על המסורסי' על ידי הרועה והנה מעשה זה מספיק להתיר בכור לאוכלו במומו כמבואר בד"מ והובאו דבריו בש"ך סימן שי"ג סק"ו והשתא שספק בכור הוא הרי

כולם נאכלים לישראל דאמרי' לכהן אייתי ראי' שזה בכור הוא חוץ מא' מהם שנותן לכהן משום גזל השבט מ"מ בכולם יש בהם ספק בכור ואסורים בגיזה ועבודה לעולם מיהו אפשר לדון בהם דין נכבשינהו לר"ת דלא אמרי' קדשים חמירי אלא תמימים ולא בעלי מומין אך מי יסמוך על ר"ת והרבה פוסקים חולקים כמבואר כל זה במקומו למעיין קצת ובשגם אין זה סברא ברורה כ"כ דלא שייך חומרת קדשים בשהוממו לענין גיזה ועבודה:

ואמנם כל הנ"ל אי הי' ברור לנו שנתערב בכור בין העדר וכן גיזי בכור בין הצמר אך הא לא ראה ישראל שעירב בכור בין העדר רקשהרועה אומר כן ודברי הגוי הזה אינן אלא דברי תמה לומר ששינה מה שצוה לו בע"הב שלא יגזוז ולא יעבוד בזה ומה הי' לו להרועה ששינה מדעת הבעלים והנה בלא"ה נמי ידוע כי עכו"ם אינו נאמן לא להתיר ולא לאסור ולעולם אמרי' דבריו שלו כמאן דליתא כמבואר בדוכתי טובא ובש"כ סי' קכ"ז ססק"כ יע"ש וא"כ לא מבעי' הצמר דמאן לימא לן שעירב גיזת הבכור בתוכו דלמא לקח הגיזה לעצמו אלא אפי' העדר אע"ג שאנו רואין יתרת שמספר הצאן הגזוזי' הם כמו שהיו עם הבכור מ"מ כיון דמסלקינן דברי העכו"ם כמאן דליתא ואז אלו היינו מוצאי' העדר כך כמו שהיא עתה ולא הי' כאן מי שהגיד לנו מה שנעשה עם הבכור הי' מסופקים לומר עכ"פ דלמא הבכור אזיל לעלמא והאי אחרינא הוא שהרי קמן שהנחנו בצמרו ומצאנוהו גזוז ועוד אפשר נמי שהנכרי החליף הבכור באחר ונהנה מן החליפין שהחליף רזה בשומן או נחש ינחש בו הואיל והוא בהמת קדשים כדרכם של עכו"ם ולא נתערב בכאן שום בכור לעולם ומידי ספיקא לא נפקא ונהי דס"ס לא הוה דלומר על כל א' שמא לא נתערב בכור כלל ואת"ל נתערב שמא אינו זה דהרי אינו יכול להתהפך דכשתתחיל שמא אין זה בכור ואת"ל הוא בכור שוב לא תוכל לומר שמא לא נתערב וזה פשוט ולא שייך לומר כאן שאינו צריך להתהפך מפני שצריכי' לדון תחלה אם הי' כאן בכור או לא ז"א דבודאי הי' כאן בכור וצריכי' אנו לדון עליו וא"כ בעי' יכול להתהפך והך ס"ס אינו מתהפך מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ונוכל לצרף לקולות אחרות כאשר יתבאר:

ולא מבעי' הצמר שנוכל להתיר ע"י שימכור כלו לנכרי חוץ מדמי גיזת הבכור מה תאמר שמא יחזור וימכרנו לישראל זה לא חיישינן כיון דאיכא ספיקא בלא"ה אם יש כאן תערובו' בכור כלל וכה"ג כ' הש"ך סי' נ"ז סקנ"א ועוד נ"ל מהיות טוב אל תקרי רע ע"כ קודם מכירה לנכרי ישליך גם דמי גיזה א' לים דהאיכא הראב"ד וסייעתו דס"ל דזה מועיל אפילו באיסורים שאין להם פדיון ולדידי' מותר אח"כ לישראל להדי' א"כ עכ"פ נוכל למוכרם אח"כ לגוי חוץ מדמי איסור שבו מה תאמר שמא יחזור וימכרנו לישראל ז"א דלמא הלכה כמ"ד דמועיל השלכת הנאה וא"כ הי' מותר להדי' לישראל ואת"ל אין

הלכה כהך מ"ד מ"מ דלמא אין כאן תערובו' גיזת בכור כלל ואת"ל יש כאן דלמא לא ימכרנו לישראל וכל כה"ג שרי לפענ"ד בלי פקפוק ומ"מ נמצא מפסיד שיעור ב' גיזות א' מה שמשליך לים ואחד מה שמוכר לנכרי חוץ מדמי גיזת הבכור וק"ל:

אמנם למצוא קולא באותן שהוממו להתירן בגיזה ועבודה הי' נראה לי על א' משני אופני' או שיתן א' מהם לכהן כדינו והכהן ישחטנו ויאכלנו כי מצוה עליו לאכלו ולמהר המצוה עדיף ומכיון שנשחט זה הותרו כולם בגיזה ועבודה כמו נפל א' מהם לים או נאכל א' מהם דתלינן דאיסורא נפל או נאכל ואע"ג דדוקא נפל בדיעבד אבל הפיל בידים לא משום דאין מבטלין איסור לכתחלה מ"מ הכא אין עושה להדי' כדי לבטלם רק שהכהן אוכל את שלו כמצותו ואינו מחוייב לעכבו דהא לכל הפחות מחויב לאוכלו בתוך שנתו עכ"פ וא"כ אינו עושה כדי לבטל וממילא הותר כל העדר וכ"כ להדי' ב"הז בפ' התערובות גבי ימותו כולם כיון שמצוה להמיתם הותרו כולם ע"ש ומצורף לזה דאיסורו קל מפני שאין אנו מאמיני' להעכו"ם כלל שנתערב בתוכו שום בכור וכנ"ל אלא שלפ"ז לא יגזזו הנותרים אלא שנים שנים ולא אחד אחד כמבואר בש"ס דזבחי' גבי אם קרב ראש אחד מהם וכו' וכן הוא בש"ע סי' ק"י סעי' ז' יע"ש:

והאופן השני הוא שבלא"ה איכא ספיקא אם נאמין להעכו"ם א"כ בואו ונסמוך על הרמ"א סי' ק"י סעי' וי"ו להפריש כולן ביחד שלא ישארו הקביעות במקומם ואז מותר אפי' פירש בפנינו ויקח הנפרשי' אז ומותרים לגוז אפי' אחד אחד אף ע"ג שחזרו אח"כ לקביעותן כמ"ש הש"כ שם רק שנים האחרוני' יהיו אסורים ולזה יצורף ההיתר דלעיל שישחט א' מהנפרשים ועי"ז נימא דהנשחט הי' הבכור ועי"ז הותרו גם שנים האחרוני' וגם הוא צירף קולא שנוכל לסמוך על הך דרמ"א והיינו ע"י ג' קולו' (א') ספק אם הי' כאן תערובת בכור כלל דלמא אזיל לעלמא (ב') שמא הוא אותו שנאכל (ג') הרי נעקר כל הקביעות ממקומו ונימא כל א' מרוב התירא פריש:

אמנם התמין הנשארים אם הם מיעוטין והרוב נסתרסו י"ל איסורא ברוב המסתרסים הי' וכל התמים מותרים להדיא ואע"ג דהך דאיסורא ברובא אשתייר אתמר פ' כל הזבחים גבי טבעת של ע"ז ושם לא נאמר אלא להתיר התערובת השני ולא להתיר המיעוט להדיא מ"מ הרי כ' רשב"א בתה"א דש"ס מיירי בפירש בפנינו וגזירה שמא יקח מן הקבוע לכן לא התירו אלא תערובת השני אבל פי' שלא בפנינו מותר המיעוט להדיא ורא"ה דפליג התם היינו משום דס"ל כהר"י דגם בפי' שלא בפנינו נמי גזרי' שמא יקח מן הקבוע וכל זה שייך אם באנו להתיר מכח פירוש דנימא מרובא פריש אזי יש לגזור שיקח מן הקביעות להדיא אבל הכא נאמר איסורא ברובא בעלי מומין אשתייר והותר המיעוט בלא פירש

כלל בהא כ"ע מודים דהמיעוט מותר ועוד כיון שנסתרסו קודם שנודע התערובת ה"ל פירש קודם שנולד הספק ולא גזרי' שמא יקח מן הקבוע ומה"ט נמי לק"מ מהא דאי' התם אם נפתחו מאה חביות לא אמרי' היתרא ברובא ע"ש בש"ס דהתם אחר שנודע התערובו' ומטעם מרובא פירש א"כ דין הוא שהאחרוני' אסורי' משא"כ הכא כשנודע התערובת מיד מצאנו רוב מסורסים ומיעוט תמים אמרי' הבכור הוא מהמסורסים:

אך אם המסורסים הם מיעוטין או חציין ואידך הם תמים לא שייך היתר הנ"ל ע"כ נ"ל דאם יעקרו כולם ממקום קביעתם יש להתיר עפ"י הדרך שכתבתי לעיל גבי בעלי מומין ואין לומר הא מבואר ר"פ כל הזבחים דלא שייך היתר זה דבקדשי' חיישי' שמא יקח מן הקבוע לזה י"ל האמת שכן דעת תוס' פג"ה אבל בסנהדרין פ' ע"א כ' כל היכא שיכול לעשות בהיתר ע"י נכבשינהו וניידו ליכא למיחש שיקח מן הקבוע ועמ"ש ב"ח שבש"כ סימן ק"י סקל"ז ולדבריהם צ"ל הא דאמרי' ר"פ כל הזבחים גזירה שמא יקח מן הקבוע אע"ג דיכול לעשות בהיתר י"ל משום דעכ"פ ב' האחרונים ישארו באיסורם משו"ה חיישי' שיקח מן הקבוע אף על גב דגם זה יכול לעשות בהיתר דלאחר שהפריש כולם יקח א' מהמפורשים ויאכלנו ואח"כ נאמר דאיסורא נאכל ויהיו גם ב' האחרוני' מותרים וא"כ מ"ט גזרי' שמא יקח מקבוע [אף על גב דפר"ח כ' דזה הוה תרתי דסתרי מ"מ אין זה מוכרח ועיין בש"כ סי' ק"י ס"ק ל"ז] י"ל דכ"ז למאי דקיי"ל כר"א אם קרב ראש א' יקרבו כל הראשים כולם אך מתני' ר"פ כל הזבחי' לא אתי' כר"א כמבואר בזבחי' שם דף ע"ד ע"א ע"ש ומשו"ה לתנא דמתני' שנים האחרונים אסורים ומשו"ה גזרי' שמא יקח מן הקבוע משא"כ לדידן יש להתיר אפי' בקדשי' ע"י נכבשינהי כנ"ל [ובזה י"ל גם הטור שפסק בסי' ק"י בבע"ח שנתערבו דלא כר"ת חוץ מבספק דרוס' מפני שהוא ספק בלא"ה מקיל כר"ת כ"כ מהרש"ל ביש"ש אמנם גבי א"וב שנתערבו פסק כשאלתות דנכבשינהו וניידו ולפי הנ"ל י"ל ר"י נמי ל"פ על ר"ת אלא באיסור אכילה דאכתי איכא למיחש שמא יקח משנים האחרונים טרם נאכל הראשון שפירש דזמן רב צריך לאכול בהמה ואפי' עוף שלא ישאר ממנו מאומה ואפילו טעם הנשאר בכלי שצריכי' לדון עליו אבל לענין א"וב שאינו אלא איסור שחיטה ומשנשחט הראשון שוב מעיקר הדין הותרו כולם מודה הר"י לר"ת או לכל הפחות הטור הכריע כן וא"ש] ומצורף לזה הספק שמא לא נתערב בכור כלל ולא נאמין להגוי:

ומ"מ יותר טוב אם לאחר שפרשו אחד א' ע"י הנ"ל אם אפשר להפיל בהם מום ע"י נכרי אף ע"ג שאסור לעשות מום בבכור ואמירה לנכרי נמי אסור מ"מ הכא שנתיר לאכלם אפילו תמימים טוב יותר לגרום להם מום מובהק ע"י נכרי ונאכלם אח"כ במומן ממה

שנבוא לנגוע באכילת קדשי' תמימים בחוץ אע"ג דמן התורה כבר נתבטלו מ"מ כל מה שנוכל למעט באיסור עדיף טפי ומיראי הוראה אני. ומה הוא מום מובהק יעויין סי' ש"ט בטוש"ע וכל מום צריך שיראה לשלשה בני הכנסת ולא יותר על פי יחיד כל זה מבואר והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי:

תשובה שח

ירום ונשא וגבה מאוד י"נ הרב הותיק המא"הג ח"וש המופלא כבוד מה"ו אברהם אולמאן נ"י אב"ד דק"ק סאבאטקא יע"א:

נועם דבריו הגיעני נידון יהודי א' שקנה עז מהנכרי וכשמסר העז להרועה לרעותה בין שאר צאניו ואמר הרועה עז זו בעלת חסרון שמשגרת ולדה וכבר שוגרה והרי היא משכלת ונסתפק פר"מ אם להאמין נכרי מסל"ת לפטור ולד הבא אחריו מן הבכורה והאריך מאוד בחריפות ובקיאות כדרכו היפה אי נאמין לגוי מסל"ת ובעדות הנכרי להשביח מקחו וכדומה [יעיין בזה בש"ך י"ד סי' קכ"ז סק"כ בסופו] וזאת שנית אי נמי נאמין לו מ"מ הא לא הגיד מה הפילה אולי הפילה דבר שאינו פוטר מן הבכורה או נימא נזיל בתר רוב בהמות כמבואר בנדה כ"ט ע"א ובתוס' שם ד"ה וזו וכו' והאריך למעניתו:

עיניו שפיר חזו דברי מהרי"ק שרש קמ"ג דמייתי לי' רמ"א בש"ע י"ד סי' ש"ה סכ"ג שכ' כל שהעידו נשים שראו ולד שאינו מרוקם לא אמרי' אין אנו בקיאים אלא הבא אחריו בכור ודאי דמוקמי' אחזקה האם לא פטר רחמה והולד בחזקת שאינו מרוקם עדיין כתחלת יצירתו והגאון חכם צבי סי' ק"ד העלה דלא אמרה מהרי"ק אלא בשהי' לפנינו שפיר וראינוהו אינו מרוקם שאז אע"ג דאין אנו בקיאים מ"מ משום חזקות אלו אמרי' שהבא אחריו ודאי בכור משא"כ מסתמא אמרי' רוב נשים ולד מעלי' יולדות כמוכח בנדה כ"ט ע"א דמביאה קרבן ונאכל ומעלתו הקשה על החכם צבי דריב"ל מיירי בעברה בנהר והפילה לתוך הנהר ולד ממש אבל הכא שהפילה נפל א"כ אינה מרוב הנשים שאין מפילות וכיון שהפילה שפיר יש לחוש שמא הפילה דבר שאינו פוטר ומשו"ה אזיל מהרי"ק בתר חזקות דילי' לפע"ד לשון הפילה לא משמע כן בשגם הוא ממש נמנע שתלד ולד מעלי' בזמנו ולא נכרת הטבור ויצא חררת דם עמו ונפל לנהר ולא ידעה מה זהו דבר רחוק במציאות א' מאלף יותר ממפלת נפלי' יעיין ס"פ מפנין אע"כ רוב מאותן המיעוט המפלת נפלים מפילים דבר הפוטר מבכורה ודברי ח"ץ נכונים לכאורה:

ועין הרואה יראה לכאורה דמהרי"ק בתשובה זו נמשך אחר דעת הריב"ש בתשובה סי' שע"ח דס"ל דרובא לא עדיף מתרי חזקות ועיין מ"ש פני יהושע בקונטרס אחרון דכתוב' סי' מ"ו ד"ה ועל ארבעה וכו' ע"ש וא"ש נמי הש"ס דפריך מבהמה שיצאה מלא'

אדריב"ל דמביא' קרבן ונאכל דבתרוויי' איכא תרי חזקות בבהמה אוקי האם בחזקת שלא נפטר רחמה והולד בחזקת שלא נתרקם ובאשה אע"ג דלא מיירי במבכרת איכא חזקה שאינה חייבת קרבן כמ"ש ח"ץ הנ"ל חזקה זו ונ"ל להסביר יותר דהוה חזקת הגוף שגופה בחזקת מותר לאכול בקדשים בלי הבאת כפרה וזהו חזקה א' ושני' חזקת הולד שאינו מרוקם וה"ל ב' חזקות נגד הרוב ושפיר פריך הש"ס אדריב"ל:

אלא דלפ"ז למסקנת הש"ס דבבהמה היינו טעמא משום דלא טינפה אבל זולת זה נפטרה מן הבכורה ולריב"ל נמי מביאה קרבן ונאכל וזה דלא כהריב"ש לכאורה ועוד בלאה"נ תיקשי ע"כ לא אמרה הריב"ש אלא דרוב לא עדיף יותר משני חזקות וה"ל פלגא ופלגא וא"כ בבכור אדם פטור מחמש סלעים דהממע"ה ומ"ט משוי לי' מהרי"ק ודאי מיהו לזה י"ל דנהי דמהרי"ק מיירי בז"הז דליכא קרבן ולא קדשים מ"מ מחייבת לי' לאיתתא בקינין שמנים לכשיבנה המקדש וביותר דמהרי"ק מיירי במבכרת דלולי האי לידה ראשונה הלזו היתה ראוי' לאכול קדשי' מיד בבנין המקווה בעזה"י ועתה אסורה בקדשים עיין משנה ספ"א דכריתות וע"ש נמצא ה"ל ג' חזקות נגד הרוב משו"ה משוי לי' המהרי"ק ודאי:

אך קושי' הראשונה מהש"ס אהריב"ש קשיא והנלע"ד הש"ס מיירי מהוחזקה האשה ובהמה מעוברת ואפשר היינו הוכר עוברה ממש אחר שליש ימיה שהוא חזקה דאורייי' כמבואר פ"ק דנדה ט' ע"א וא"נ מיירי בהוחזקה בשארי סימנים שיש לנשים והוא חזקה פחותה מהיכר עובר [יעיין דבר מתוק להגאון מו"ה שאול זצ"ל אב"ד דק"ק אמסטרדם נדפס בתוס' חדשים פ"ה דמס' אבות יע"ש] והנה כל שהוחזקה מעוברת לפנינו אין כאן שום חזקה דמוקמי' בחזקת שלא נפטר רחמה עכ"פ חזקה גדולה שעי"ז העובר יפטר רחמה דיוצא דופן או דבר שאינו פוטר מבכורה לא שכיחא וכבר יצא' האשה או הבהמה מחזקת מבכרת פי' שיהי' הולד הבא אח"ז חייב בבכורה מחזקה זו כבר יצאה וגם מחזקת אכילת קדשים בלי קרבן כבר יצאה מחזקה כי אנו יודעים בודאי שא"א לה שתתרוקן מעיבור זה מבלי שתאסר בקדשים בלי קרבן וכן כיון שהוחזקה עוברה ומכ"ש הוכר עוברה כבר יצא הולד מחזקת שאינו מרוקם דמסתמא אחר מ' יום נגמרה צורתו נמצא חזקה ליכא ורובא איכא משא"כ בעובדא דמהרי"ק לא הוחזקה עוברה כלל דכ' להדי' שהיתה ב' חדשים אחר שנבעלה ואפשר אפי' האורח לא פסק בזה נהפוך רובא ליכא וב' חזקות איכא ואפשר ג' חזקות לפמ"ש לעיל ומצורף לזה גם סברת הח"ץ שהרי עינינו ראו שהי' מים במים בזה יש לסמוך אהכרתינו והבא אחריו חייב בבכור' ודאי אפי' בספ' בכור אדם ליתן לכהן ה' סלעים:

וא"כ בנידון זה אם לא הוחזקה העז מלאה אעפ"י דאפשר דלא הוה ודאי בכור הבא אחריו משום דלא ראינו מה הפילה בראשונה מ"מ ספיקא דאוריי' מיהת הוה אפי' נאמין לרועה מסל"ת ואם נאמר שנשאל לרועה עתה אם ראה העז מליאה טרם שהפילה זה לא יעלה על הדעת להאמין עדותו ע"י שאלה אע"ג דכל היכי דמהימן מסל"ת כל היכי דהתחיל להסיח לפ"ת שוב מהימן אפי' מה שאמר ע"י שאלה היינו כל זמן שעסוקי' באותו ענין שהתחיל להסיח אז נושאים ונותנים עמו מדבר לדבר אבל אחר שהלך לו שנקראהו ונשאלהו ונאמין לו חלילה לנו וכל זה אי מהימן מסל"ת מה שאינו נ"ל אלא שלא רציתי להאריך בזה כיון שאין אנו צריכים לכך והעז הזו היא בחזקת מבכרת כמו שהיתה:

מ"ש מעלתו בסוגי' דהחולץ מ"ז ע"א למה צריכים עדיו עמו נאמינהו הואיל ובידו לגייר עצמו לפנינו קיצר במקום שהי' לו לפרש דקושייתו לר' יהודה התם דסגי בטבילה בלא מילה דלרבנן לק"מ דכיון שצריך להטיף דם ברית ובמקום צערא דגופי' לא אמרי' הואיל ובידו אם לא בגיורת מ"מ לר"י בזכר ולרבנן בנקבה נמי לק"מ דש"ס אמר בקידושין ס"ב ע"ב מי יימר דמזדקקי לי' הני תלתא ולמ"ד בעי' מומחה א"ש בפשיטות ואפי' למ"ד בהדיוטות סגי לא קשי' מש"ס שבת מ"ז ע"ב די"ל הכא קשים גרים לישראל לא יזדקקו לו מ"מ קו' מעלתו לק"מ:

ומה שהקשה עוד בש"ס החולץ מ"ד ע"א שם דקאמר לדבריך נכרי אתה ואין עדות לנכרי דעכ"פ אם יגייר עצמו לפנינו יתכשר ויאומן אלו דבריו לא הבנתי הא בעי' תחלתו וסופו בכשרו' ואם יעיד מה שראה בגיותו לא מהימן בדאוריי' ועיין ב"ב קכ"ח וטוש"ע ח"מ סי' ל"ג ומיהו מדרבנן יעיין ספ"ב דכתובו' כיון דדעתי' לאיגיורי וביבמות ל"ה ע"א ומס' ע"ז ס"ד ע"א ותל"מ ותנוח דעתו הרמה כי קצרתי מאוד והנחתי על מעיין המתגבר כמותו והנני חותם בברכה א"נ הדש"ת: פ"ב יום א' כ"ג לירחי תליתאי תקפ"א לפ"ק.
משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שט

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה י"נ הרב המא"הג המופלג בעל פיפיות תל תלפיות כבוד קש"ת מהו' בצלאל ני' דיין מו"ש דק"ק פראג יע"א:

תחלת דינו על ד"ת נועם אמרותיו מה שהקשה אדם קשה כברזל כבוד פר"מ בסוגי' חולין קל"ד דאמרי' פרה בחזקת פטורה וק' לי' לפר"מ מסוגי' דיבמות צ"ט כהנת שנתערבה ולדה בולד שפחתה שפטורי' ממתנו' ומאי חזקת פטורה איכא התם וניחא לי' דהכא נמי לא בעי' חזקת פטורה אלא משום דאיכא חזקת חי בפרה מתנגדת לחזקת

ממון דבעלים אבל בעלמא הממע"ה ועפ"י מ"ש הפלתי ס"סי ס"א בזה ודבריו פח"ח הוצק בשפתותיו:

ואעתיק דבר א' ממשנתינו פרה בחזקת פטורה קיימא פשטות הסוגי' משמע דנהי בכל מקום ממון בחזקת בעלים מ"מ אמר רחמנא צדק משלך כל ספק שיתילד תתן מספק לכהני' ועניים ועיין ר"ן ריש נדרים ומשני הכא הש"ס היכא דאיכא גם חזקה לסיועת הבעלים לא אמרה רחמנא אלא בספק שקול [ואידך קמה בחזקת חיובא הוא לאו דוקא] ונוראות נפלאתי בתשו' א' על דברי הגה' מרדכי ס"פ הזרוע דמקשה אמאי לא נימא גבי קמה מרוב דתבואת הבעלים פריש ותי' דכתי' עני ורש הצדיקו צדק משלך וק' היינו דוקא בספק שקול אבל אפי' נגד חזקת פטורה דפרה לא אמרי' מכ"ש נגד רובא דאיתא קמן ושוב מצאתי שעמד בזה באבני מילואים שבס' טורי אבן שלהי ר"ה דף י"ד ע"ש ויש לומר דס"ל למרדכי דש"ס מיירי בפרה שנשחטה בחצי היום ובזה אין ספק רק הספק בזמן טבילת הגר וא"כ איכא תרי חזקות לבעל הממון חזקת פטורה בפרה וחזקת גוף גיותו של הגר ונימא השתא הוא דאגייר וב' חזקות עדיפא מרובא להריב"ש ע"כ אין כח בעני ורש הצדיקו לדחות ב' חזקות אבל רובא לחוד דחי ודוחק דפשטות משמע אפי' ברור שנתגייר בחצי היום והספק בשחיטת הפרה ואיכא חזקת חי להפרה וכמ"ש גם בפלתי ס"סי ס"א ואפ"ה אתי החזקת פטורה ודחי לי' ולא מהני עני ורש הצדיקו ועוד הארכתי [עיין לעיל סי' ר"מ] עכ"ל לענייננו:

ואומר לענין ק' חמורה דפר"מ ודאי מי שיודע שהוא ישראל ובע"הב ועליו מוטל מצות עני ורש הצדיקו א"כ כל ספק שמתילד בממונו הרי הוא לכהן ולעניים דרחמנא פקדי' להחמיר בספיקא ולהצדיק נפשו אך אם ספק אם עליו צוה ה' עני ורש הצדיקו או לא כגון ספק אם הוא כהן נוטל מתנות או בע"הב ונותן מתנות לא שייך לומר צדק משלך כי על זה אנחנו דנין אם עליו המצוה או לא אם כן המוציא מחברו עליו הראי' ומיושב ק' פר"מ: פ"ב ער"ח אב קפ"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שי

יחי ה' אלקיו עמו ויעל הגבה למעלה על התורה ועל העבודה תמה ויראה בנויות ברמה ה"ה ידידי הרב הגדול המופלג החרוץ ושנון כש"ת מהו' יחזקאל סג"ל נ"י:

יקרת מכתבו מפז רב קבלתי על נכון ומה דשאילנא קדמיכון במי שנתן במתנה לגוי חלק בפרתו שלא ביכרה ומשך הפרה ולא הקנה לו ישראל מקום בחצירו אם יש לסמוך אמ"ש תוס' בע"ז ע"א ע"א ד"ה פרדשנא וכו' דבמציאה ומתנה לכ"ע גוי קונה במשיכה וכ' מעלתו הא דלא כ' הפוסקים זה התיקון משום שחשו לדעת רמב"ן בשיטה מקובצת

פ' הזהב (בבא מציעא מ"ז ע"ב) ד"ה דבר תורה מעות קונות ע"ש דס"ל בישראל למ"ד מעות קונות לא משכחת קנין מתנה אלא בחליפין ואגב וחצירו ש"מ אפי' מתנה לא קנה במשיכה ובמציאה דלא שייך חליפין ואגב ליכא לרמב"ן אלא חצירו וה"ה בעכו"ם למ"ד משיכה אינה קונה לא יועיל משיכה אפי' במתנה ומשו"ה לא כ' פוסקים תקנה זו ולהיות כי דברי רמב"ן תמוהים בעיני מעלתו כי מה יועיל חצר לקנות אם אין משיכה קונה הלא חצר אינו אלא מטעם שליחות או יד וכיון שאין ידו ושלוחו מצי למקני במשיכה איך יקנה חצירו וקו' זו כתובה בס' קצ"הח ר"סי קצ"ה ותו קשי' ליה למעלתו מש"ס דע"ז התם ע"א ע"ב דמסיק משיכה בנכרי קונה מדחייב על גזילו ואס"ד במשיכה לא קני' במאי קני' ולהרמב"ן דלמא שהכניס גזילו לחצירו אע"כ אם אין משיכה קונה גם חצירו אינו קונה ע"כ נ"ל למעלתו דברי תוס' עיקר ובדיעבד ראוי לסמוך עליהם אלו דברי מעלתו:

אמנם לבבי לא כן ידמה כי באמת דברי תוס' תמוהים בעיני קצת ולא זכיתי להבינם כי דברי רמב"ן ז"ל נכונים בטעמם דודאי לפי המובן אי לא חדש' התורה שום קנין לא לבני ישראל ולא לב"נ ע"כ היה בנוהג שבעולם אדם קונה מחברו במעות שהיה פורע לו עד גמירא מה שהתנו ביניהם ואח"כ היה לוקח מקחו לתוך ביתו ורשותו ובזה היה נגמר הקנין בלי ספק ופקפוק וכן כ' להדי' רש"י רפ"ב דבכורות ד"ה כלל וכלל לא וכו' וכן במתנה ומציאה אי לקח הדבר הנקנה לביתו ממש פשיטא שהרי הוא שלו ומאן מירמא ליה מיניה אמנם ניתנה תורה ונתחדשה קנינים מחודשי' לחדא בכסף בלי שיקח הדבר הנקנה לידו כלל ולאידך במשיכה וזה איננו לקיחה לביתו ורשותו אלא אפי' רק בסמטא ור"הר כשמושכו או הגביה קנה וע"ז יפה כ' רמב"ן דלמ"ד ד"ת מעות קונות בישראל ולא נאמר קנין משיכה לסימטא כלל א"כ מנ"ל שיקנה מתנה או מציאה בכי האי גווני אם לא לחצירו ממש ולא מטעם חצר שנתרבה מטעם יד או שליחות כאשר יתבאר אלא מטעם קנין גמור דכיון שלא חידשה בו תורה שום קנין הרי הוא כמו קודם מתן תורה לענין זה וזה כוונת רמב"ם בפי' המשנה גיטין נ"ט ע"א עיין שם:

ולפ"ז לכאורה דברי תוס' תמוהים במ"ש דבמציאה ומתנה ודאי קונה משיכה בגוי מנ"ל הא דלמא ה"נ דוקא שיקחנו לביתו ממש ולא במשיכה בעלמא והיותר נ"ל דאה"נ דהתוספות להך משיכה נתכוונו דהרי התם קאי אפרסאי דשדרי פרדשני והיינו לביתו ממש שדרי להו ואי אמרת בשלמא במקח וממכר מירי מייתי שפיר דמשיכה בנכרי קונה דאס"ד לא גלי בהו קרא קנין משיכה א"כ אינו קונה במקח וממכר בלא זוזי אפי' הוליכו לביתו ממש אע"כ משיכה בנכרי קונה ואז קונה אפילו במשיכה לר"ה וסימטא

וא"כ לכ"ע אין משיכה קונה במתנה בנכרי אי אין משיכה בנכרי קונה והיינו דכ' הטור בי"ד סי' ש"כ דקנין המחוור הוא קניית מקום דאז הוה חצירו וקונה לו מטעם חצירו כנ"ל:

ואי תקשי לך מש"ס פ"ק דב"מ דחצירו מטעם יד או שליחות התם איתמר במציאה דקטן וקטנה ובקנין גניבה ובגט ומציאה שלא מדעתו דחצירו קונה לו והנה כל אלו קנינים מחודשים הם ונתנה תורה ונתחדשה הלכה בהם דודאי שלא מדעתו של אדם לא היה חצירו קונה לו ודוקא אי הגבי' המציאה והביאה לחצירו אבל מה שנכנס לתוכו בלא ידיעתו ויהי' חצירו קונה לו אינו אלא מטעם ידו בעומד בצד שדהו או מטעם שליחות וכן בחצר של קטן וקטנה אפי' מדעתם מכל מקום הם לאו בני קנין הם ואין במעשיהם כלום ולא היה מועיל לולי שגלה קרא בגט ונתן בידה וא"כ חצר קונה מהאי טעמא וכן בגט דהוה בע"כ הוא דבר מחודש להקנות לאדם בעל כרחו אלא דגילה קרא ונתן בידה וצריכי' לרבוי נמי חצירה מטעם ידה וכן בהמצא תמצא בידו הגניבה להתחייב באונס הגניבה או להתחייב כפל דמסברא לא יקנה דכל היכי דאיתי' ברשותא דמרא איתי' כמ"ש רש"י ותוס' בע"ז ע"א ע"ב והתורה חידשה מאם המצא תמצא בידו הגניבה א"כ בהך קנין הוי חצר מטעם קנין יד או שליחות וכל זה נכון מאוד בעזה"י וא"ש נמי בע"ז שם דמוכיח משיכה קונה מב"נ נהרג על פחות משוה פרוטה ואי אמרת משיכה בנכרי אינו קונה במאי קונה ולא קאמר שהכניס הגניבה לחצירו משום דחצר בגנב בודאי לא קונה אלא מטעם שליחות ואין שליחות לנכרי ועוד אי אין משיכה קונה מנ"ל יד וחצר דבעכו"ם לא איתרבי מואם המצא תמצא בידו:

ואפשר שלזה נתכוון בתשו' ע"הג דמייתי הגאון במחצית השקל סי' תמ"ח דס"ל כל חצר בנכרי אינו מטעם אגב דאין אגב קונה בנכרי אלא מטעם חצירו ממש והקשה על עצמו הא אין שליחו' לנכרי וכ' שהאריך בזה במקום אחר ולא זכינו לדבריו ולפי הנ"ל ניחא וזכינו נמי ללמוד זכות על מכירת חמץ שאנו מוכרים לעכו"ם בהקנאת מקום אשר פקפק עליו במחצית השקל יעיין שם:

וראיתי מ"ש עוד שם לערער על מכירת חמץ שלנו כיון שאין דעתו של עכו"ם לקנות כי העכו"ם סובר שהיהודי אינו עושה אלא ע"ד מצות אנשי' וכל שאין דעת העכו"ם לקנות לא מהני כמ"ש ע"הג לפקפק על קנין אגב שאין דעת העכו"ם סומכת לקנות באגב ושוב מצא בנימוקי יוסף אמתני' דראה המציאה ונפל עלי' דאמרי' כיון דנפל גלי דעתיה דלא ניחא ליה ליקני בד' אמות כתב נימוקי יוסף כיון דתקנת חכמים היא שומעין לו באומר אי אפשי בתקנת חכמים עד כאן לשונו א"כ משמע בקנין דאורייתא קונה אפילו לא ניחא

לי' דליקני וא"כ במכירה שאנו מוכרי' החמץ בקנין דאורייתא אפילו אין דעתו של גוי לקנות קונה ועוד מצא בשיטה מקובצת בשם הרא"ה דלמסקנא לא קיי"ל כהאי תירוצא דבנפילה ניחא לי' וכו' א"כ אפי' בקנין דרבנן קונה אעפ"י שאין דעתו לקנות א"ד ז"ל ואני אומר אם קושייתו וערעורו על מכירת חמץ ערעור לא הועיל כלום בתירוצו במ"כ הרמה כי לא יעלה על דעת אדם מעולם שיקנה אדם שלא לרצונו לא בקנין דאורייתא ולא בקנין דרבנן אלא התם מיירי שבאמת רוצה לקנות הך מלתא אלא שאינו רוצה בד' אמות כי אם בנפילה דהשתא אי הוה קנין דאורייתא לאו כל כמיניה לומר לא בעינא למיקנא בקנין דאורייתא ולברור לו דרך לעצמו בקנין שאינו כגון בנפילה כיון דעכ"פ רוצה הוא לקנות ומשו"ה כ' נמוקי יוסף דעל כל פנים בקנין דרבנן מצי למימר א"א בתקנת חכמים והרא"ה ס"ל דלמסקנא אפי' בקנין דרבנן קונה על כרחו כיון שעכ"פ רוצה הוא לקנות אבל מי שאינו רוצה לקנות כלל מי יכריחנו בשום קנין בעולם וכן מבואר בפלוגתת רשב"ג ורבנן חולין ל"ט ע"ב וע"ש תוספות ד"ה רישך והר ובהכי מתיישבת קצת קו' רשב"א מהעודר בנכסי גר וכל זה פשוט וא"כ בחמץ שאין דעת הגוי לקנות כלל לא יועיל הקנין כלל [ומה דאי' בע"ז ס"ג ע"ב גבי חנוני המקיפו עמ"ש ראב"ד בשיטה מקובצת ב"ק ק"ב ע"ב גבי כסות אשתו ובניו וכן נראה נמי במ"ש תוספות י"ח ע"ב גבי מקני לרועה מקום בחצירו]:

אמנם לפע"ד הקו' מעיקרא ליתא מתרי טעמי חדא מה לי אם דעת הגוי לקנות או לא אנן לא בעי' להקנות לגוי אלא להוציא מרשותו של ישראל ולא דמי למכירת בכור שעיקר הכוונה שיזכה הגוי בבהמה אבל בחמץ עיקר הכוונה שלא יהי' חמצו של ישראל וכל שיצא מרשותו של ישראל אפילו רק בדרך הפקר אינו עובר עליו והרי ישראל גמר ממכרו והוציאו מרשותו באמת והא דמשמרו בביתו היינו לצורך העכו"ם ואלו רוצה הגוי להוציא החמץ ולהשליכו לחוץ לא ימחה הישראל בידו כלל א"כ מה לי שלא יהיה דעתו של גוי לקנות:

ועוד לא דמי לקנין אגב דלא סמכא דעתו של גוי שיהי' הקנין הזה קונה ושיפעול המעשה הזה כלל אבל הכא הרי קנה בדרכי הקניות כסף ומשיכה שיודע הגוי שקונים בו מדינא ועשה כל המעשי' הראוי' רק שנאמר אין דעתו לקנות בכי האי גונא אמרי' דברים שבלב אינם דברים ולא דמי להא דנפל גלי דעתי' וכו' התם לא הוה דברים שבלב כיון דעביד מעשה דנפילה המגלה על דברים שבלבו דבכל כי האי גוונא הוי דברים שבלב דברים משא"כ הכא כל זה נ"ל ברור בעזה"י:

ומ"מ לענין חמץ לא יסמוך אדם להקל על תירוצי הנ"ל וימכור בתורת אגב [דהעיקר דמהני בעכו"ם כמ"ש ש"ג שבמג"א ר"סי תמ"א ועוד שכבר קבע מסמורים בס' קצ"החח סוף סימן קצ"ג דלא כתומים אלא עכו"ם קונה באגב יע"ש] דמהני ממ"נ דאי נימא דאין אגב בעכו"ם יועיל מטעם חצרו אלא שלפ"ז צריך להזכיר להגוי שהחצרו יקנה לו החמץ אחר שכבר קנהו להחצר דלא אמרי' קנינו וחצירו באים כא' כמו שכתב ש"ך בח"מ סימן ר"ב וצריך לומר דלא דמי לגטו וידו וגטה וחצירה באי' כאחד דהתם לא בעי להקנות לו ידו או חצרו אלא סגי בסילוק ידו של הבעל מחצירה וממילא הוא לה וכן בידו של עבד בסלוק בעלמא סגי וממילא זוכה העבד בעצמו ומשו"ה סגי שתקנה הגט עם הזכי' בידה של עצמה או חצרה של עצמה משא"כ הכא דבעי' שיקנה לו חצר וגם יקנה לו מטלטלי' ובעי' זא"ז ולא בבת אחת ובר"פ הזורק גבי דתקיף ליה עלמא דהקנה לה חצירה וקנתה גיטה כאחת התם באמת בתורת אגב הי' ואז קונה קרקע ומטלטלי' בבת א' ואפי' שיהיה ב' קנינים ממש אבל בתורת חצירו שלא באגב אינו קונה אלא בזא"ז והא"ש דמייתי התם רש"י ממתני' דנכסי' שאין להם אחריות נקני' עם נכסי' שיש להם אחריות וכו' והיינו בתורת אגב ולא אמר בפשיטות מטעם חצרה אלא דע"כ דאז לא היה קונה ב' קנינים כא' אבל בתורת אגב קונה קרקע וגט כא' ואי משום מה שקנתה אשה קנה בעלה לזה אמר כיון שבתורת קנין אגב קנתה שניהם כא' נסתלק הבעל באותה הרגע ע"י קניית הגט ושניהם באים כא' ואין רחוק שבזו טעי רב עילים וגם רבא בהס"ד ודברי הש"ך נכונים ע"כ צריך ליזהר במכיר' חמץ כנ"ל והיינו דמסיים הש"ס פ"ק דקידושי' דהך דמקומו מושכר מטעם אגב הוא ומנ"ל דלמא מטעם חצר וכר"פ דב"מ י"א ע"ב אע"כ משום דקנייתו וחצרו אינם באים כאחד וכש"ך נחזור להנ"ל לענין נידון דידן לא מצאתי מקום להקל מטעמי שכ' פר"מ ולהיותי מאוד טרוד אחתום בכל חותמי ברכות כאות נפשו היפה ונפש א"נ בלב ונפש חפצה:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שיא

יהי שלום בחילך ושלוה בארמנותיך תלמידי הותיק מלא עתיק הרב המופלא ומופלג מהו' ליפמאן ני' אב"ד ור"מ דק"ק קאלדא יע"א:

מעלתך שאל ממני אודות אשה א' שהיה לה עז מבכרת ומכרה לנכרית בעד חצי זהב ואמרה לה שתקח אותה לביתה ולא רצתה הנכרית להובילה דרך הרחוב משום עין הרע ואמרה ליהודית שתניחה בביתה ובין כך ילדה זכר ונסתפק מעלתך אם יש לחוש

לקדושת בכור או לא ועיני מעלתך ראו הרבה בדברי תשו' האחרונים וכל מ"ש בדברי ההגה' שבס' צמח צדק צדקת בדבריך:

והיות כי מעלתך מיהר עלי להשיבך בדואר הראשון מטעם הנאמר במכתבך לא אוכל להאריך ואומר כי לע"ד אין להקל כלל אף על גב דלרש"י מעות קונות בנכרי ולרמב"ם פ"א מזכי' ס"ל נכרי קונה או במעות או במשיכה ולאינך פוסקים נמי כל שבדיניהם קונה מועיל להפקיע קדושת בכור כמ"ש במ"ב ודלא כתשו' מהר"ם מינץ ומ"מ לא נ"ל להתיר הכא וראשון תחלה אומר כי סברת מ"ב הנ"ל דכל שבדיניהם קונה מועיל הדין עמו מסברא דכל שמועיל בדיניהם לא גרע ממנהג שנהגו תגריס כגון סטומתא ורושמא דחביתא אף על פי שאינו לא בדינינו ולא בדיניהם ומועיל מכ"ש אי מעות קונה בדיניהם שיועיל:

ומ"ש מג"א סי' תמ"ח דבש"ס דבכורות הא דאר"ל ישראל שקנה בהמה מגוי בכסף בדיניהם קנה ומוקי ליה בדיניהם שפסקה להם תורה משמע בדיניהם ממש לא קנה דבריו תמוהים דהרי לא הו"מ לשנויי בדיניהם ממש דאם כן מ"ש במעות דקאמר ר"ל אפי' בכל דהוא כגון תקיעת כף ורושמא דחביתא וכל מה שנהגו הסוחרים ומה צורך לתלות בדיניהם אע"כ כדמסיק בדיני' שפסקה להם תורה וקא משמע לן אף על גב דאינו מנהג ביניהם לקנות ועוד אפשר שיד גוי תקיפה עלינו ולא יכול ישראל להוציא מגוי בדיינים מ"מ קנאה ישראל בדין שפסקה להם תורה ואם אולי אחר כך לא יכול הישראל להוציאה מהגוי מפני ידו התקיפה ואלמותה גזילה בעלמא הוא והשתא הוא דגזלה אבל עד עכשיו היתה של ישראל ונתקדש בבכורה וכן בהיפוך גוי שקנה מישראל בדיניהם שפסקה להם תורה אף על גב שעכו"ם בדיניהם לא יפסקו כן מ"מ קנאה גוי ופטורה מהבכורה:

ולא דמי לספ"ב דחולין גבי רישך והר משום דהתם דעת הישראל לנהוג באלמו' עם העכו"ם כדי שלא יאסר לו בהמתו במחשבתו ולא ניחא ליה דליקני העכו"ם משא"כ בבכורות כל זמן דלא הדר ביה ונהג באלמות נימא ניחא ליה דליקו בהמנות' וכשינהוג אחר כך באלמותו נימא השתא קא גזל ואין ראיה מחמירא דבני חילא בפ"ק דפסחים להפוסקים דבאלמות הוה בעי לשלומי ואפי' הכי ה"ל באחריות ישראל וחייב לבער ולא נימא כל זמן שלא נהגו באלמות לא נקרא חמצו של ישראל זה אינו התם כך דרכם של בני חילא מעולם ואדעתא דהכי יהבי פקדון לישראל שיקבל אחריות על כרחו וכל כיוצא בזה:

ומ"מ נ"ל היינו דוקא כשנתן כל המעות אבל בנידון שלפנינו שלא נתנה הנכרית רק חצי זהב בעד עז ששוותה הרבה א"כ לא מבעי' בדיניהם שאינה קונה וכמו שהעיד גם בעבודת הגרשוני אלא אפי' להפוסקים דגוי קונה בכסף ואם נתן פרוטה קנה היינו בפסק עמו דמים הראוים ואם אח"כ נותן לו פרוטה בתורת קנין לא בתורת ערבון קנה הכל ושאר המעות יהי' עליו חוב אבל ליתן חצי זהב בעד עז ששוה כמה זהו' אינו אלא אסמכתא בעלמא ואין שניהם להקנות ולא לקנות וראיה ממ"ש תוס' בע"ז ע"א ע"א סוף ד"ה רב אשי כו' וז"ל אמנם אין צריך שיתן המעות שוה הראש והריאה אלא סגי שיקנם בפרוטה ואף על פי ששוה יותר כפליים אפי' הכי אין לחוש משום בטול מקח שאנן סהדי שהישראל גמר ומקני לנכרי כדי להפטר מן הבהמה עכ"ל הרי קמן דאי לאו דאנן סהדי דישראל גמר ומקני כדי להפטר מן הבכורה הי' בטול מקח ואם כן תינח במוכר רק אבר א' בזול שאפי' אם יפסיד את האבר והגוי יקחנו לעצמו בדבר מועט מרויח הישראל הרבה יותר בולד שנפטר מהבכורה דשוה הרבה טפי מאותו האבר מה שאין כן היכי שמכר' העז כולו בדבר מועט שאם תחזיק הנכרית העז במחיר חצי זהוב יהי' ההפסד רב מכפלים מדמי הולד בודאי לא סמכה דעת' להקנות:

ועוד מסופק אני הואיל ואמרה שתוליך לביתה לא גמרה להקנות אלא במשיכה וכיון שלא משכה לא קנתה עיין בח"מ סי' ר"ן סעיף י"ז והאמת יש לדון בזה ולומר כיון שהגוי' אמרה שהיהודית תחזיק העז בביתה ה"ל כאלו בקשה ממנה להשאיל לה מקום להעמדת העז וקנתה העז אגב שאלת המקום וכמ"ש הטור בי"ד סי' ש"ך שזהו הדרך המחוור אבל א"א לומר כן כי במה קנתה החדר בלי חזקה ובלי כסף ושטר וגם לא הזכירה אגב בקנינה ואף על גב שכ' בפוסקי' במקנה לה חלק בעובר מתרצין דיבורה שהי' הכוונה באופן המועיל שמקנה פרה לעוברה כבר כ' הצמח צדק דוקא התם אמר מהרא"י כן ולא בגוני דידן ע"ש ובלא"ה מה דמייתי ת"הד ראי' מיעקב עם צאן לבן דאי לאו דמתרצין דבורי' שקנה הבהמה לעוברה לא קנה יעקב ולדות עקודים נקודים וברודים ראי' זו לא הבנתי כלל חדא דלמא מיירי שהתנה כן בהדיא שמקנה הבהמה לעוברה ולא דמתרצין דבורי' אף על גב דאינו מפורש בקרא הא קרא לאו להכי אתי להורות זה הדין ותו נ"ל דאדרבא משם מוכח להיפוך דודאי לא בשופטני עסקינן דלבן החליף משכורתו עשרת מונים אי הוה מצי להוציא ממנו בדיינים לא הי' מגלה נבלותו לגזול יעקב חתנו אלא הענין הי' כך שעיקר הקנין היה דבר שלא בא לעולם ובדינא לא קני יעקב רק אי ניחא ליה ללבן למיקו' בהימנותא ולבן ארמאה לא קם בהימנותא והדר ביה בדינא יהיה איך שיהיה בנדון דידן נ"ל שקדוש בבכורה מספק מיהת ואין פנאי להאריך ואומר שלום:

פ"ב יום עש"ק פ' שמיני תקע"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שיב

שלום להרב המופלא מהו' חיים רב דק"ק ציפער:

ע"ד יהודי שמכר עובר פרתו לנכרי בכסף בלי שום קנין אחר וילדה בכור אי קדוש בבכורה או לא:

הנה הרמב"ם פסק דבהוכר עובר יכולים להקנות וכבר עמדו על דבריו בש"ע א"ע סי' מ' בחלקת מחוקק וב"ש ונ"ל שזה גם כן דעת הג"א פ' הזהב שהם דברי ר' יצחק א"ז שבתשובת מיי' להלכו' קנין סי' ד' שכ' מדחזינן דנתנה לבלן מעל משום דלא שייך משיכה קונה בכסף אם כן ה"ה גוי לר' יוחנן דעיקר קנינו במשיכה מ"מ היכא דלא שייך משיכה קונה בכסף ומשו"ה ישראל שמכר עובר פרתו לנכרי בכסף קנה ופטורה מבכורה מפני שא"א למשוך הולד ע"ש אם כן מוכח דס"ל כרמב"ם דאין לומר ס"ל כדעת מהרא"י דמייתי רמ"א ס"סי ש"ך דנעשה כאומר לו קנה פרה לעוברה דאם כן ה"ל למשוך הפרה כיון שקנה הפרה אע"כ מיירי שהקנה בפירוש רק העובר וכיון דלא שייך משיכה קונה במעות בין לר"ל בין לר"י בין בגוי בין בישראל וכן ס"ל ע"כ להר"מ מר"ב דפליג התם בתשו' מיי' הנ"ל אדעת א"ז הנ"ל וס"ל דהוי ספק בכורה אי כרש"י אי כר"ת וטעם פלוגתתם נ"ל דס"ל אין ראיה מבלן דהתם טעמא משום דשכירות קרקע נקנה בכסף וכמ"ש תוס' סברא זו בב"מ מ"ח ע"א ע"ש ולעולם אפי' היכא דלא שייך משיכה אינו נקנה בכסף ונ"ל דפלוגתא זו תליא בפלוגתת רש"י ותוס' דע"ז ע"א ע"א ד"ה פרדשנא כו' דס"ל לתוס' דהיכי דלא שייך כסף קונה משיכה לכ"ע והה"נ היכי דלא שייך משיכה קונה כסף לכ"ע וכדעת א"ז הנ"ל ואמנם דעת רש"י יראה אפי' במתנה ומציאה נמי אינה נקנה במשיכה ואי תימא במה יקנה י"ל נהי משיכה ד' אמות לסמטא לא מהני מכל מקום לקיחה לרשותו לגמרי קונה ואין זה מקנינים דאורייתא אלא אפי' לא ניתנה תורה נמי הי' קונה לכשיקח לרשותו לגמרי וכן מבואר מלשון רש"י בבכורות ר"פ ב' ד"ה כלל כלל לא עד שתבוא לרשותו של ישראל לא קני עכ"ל מבואר מזה דבהכנסה לרשות ממש קונה בלא טעמא דמשיכה קונה ולעולם במתנה נמי לא יועיל משיכה [ועיין לעיל סי' ש"י מ"ש ליישב בזה דברי רמב"ן התמוהים] ואין ראיה שתועיל קנין גרוע משום דלא אפשר בענין אחר וה"ה דלא יועיל כסף לעובר אפי' דלא אפשר במשיכה וזהו דעת מהר"מ מר"ב דפליג על א"ז הנ"ל מ"מ מוכח דמהר"מ מר"ב נמי ס"ל לולי פלוגתת רש"י ור"ת הי' העובר נקנה ולא מיקרי דבר שלב"ל ויש כאן דעת הרמב"ם וא"ז ומהר"מ מר"ב כולם ס"ל דעובר נקנה והשתא בנידון שלפנינו להסוברי' כרש"י דהלכה משיכה קונה בישראל וגוי

כל קנינו בכסף אם כן פטור הכא מבכורה ממ"נ אי יש קנין לעובר הרי קנאו הגוי בכסף ואי אין קנין אם כן נימא כוונתו היה להקנות הפרה לעוברה כדעת מהרא"י ולהסוברים נמי הלכה כר' יוחנן דדבר תורה מעו' קונות מ"מ ס"ל לרמב"ם פ"א מזכי' ומתנה הלכה ד' דגוי קונה בין בכסף ובין במשיכה וזה נראה דעת הרי"ף פ' הזהב דס"ל דמעות קונות אתי' מק"ו דישראל קונה ישראל חברו בכסף ממונו לא כ"שכ ואם כן ע"כ גוי נמי קונה בכסף דאל"ה נימא גוי יוכיח דקונה ישראל בכסף מדכתי' מכסף מקנתו ממונו לא קני אלא במשיכה וע"ש בפני יהושע אע"כ מוכרח דעת הרי"ף כהרמב"ם ובחי' כתבתי להרא"ם פ' משפטים דס"ל מוכר עצמו אינו יוצא ביובל אם כן י"ל הרי"ף יליף ק"ו ממוכר עצמו דהוי ממכר עולם וליכא למימר גוי יוכיח שקונה ישראל בכסף וממונו במשיכה די"ל הגוי אינו קונה ישראל ממכר עולם כי ביובל יצא וליכא למימר נמי יוכיח ישראל שקונה גוי בכסף קנין עולם לרשת אחוזה וממונו במשיכה כבר כ' אחרונים דאיכא למפרך שאני התם שקונה נמי בחזקה ואין להאריך בזה מ"מ האמת נראה כי גם הרי"ף ס"ל כרמב"ם בהא והדרן להנ"ל דאי יש קנין לעובר קנה העובר בכסף ואי אין קנין לעובר נימא שקנה פרה לעוברה כמהרא"י ואע"ג דהוא ז"ל לא התיר כן אלא בצירוף קולות אחרות מ"מ הוכחנו שהרמב"ם וא"ז ומהר"מ מר"ב ס"ל יש קנין לעובר ונוכל לצרף ולהסוברים נמי הלכה כר' יוחנן ודוקא גוי במשיכה ולא בכסף כלל דלא כרי"ף ורמב"ם הנ"ל י"ל כהא"ז כיון דא"א למקני העובר במשיכה קונה בכסף וכבר כתבתי שכן נ"ל דעת תוס' דע"ז ד"ה פרדשני נמצא לכל הדעות הנ"ל מיפטר מבכורה:

ואינו עומד לנגדנו רק שיטת מהר"מ מר"ב דאין גוי קונה אלא במשיכה אפי' היכא דלא אפשר בכסף ונראה שזה דעת תוס' דב"מ דאמרי טעמא דבלן משום שכירות קרקע נקנה בכסף וכנ"ל ומ"מ נ"ל שלזה נוכל לסמוך על המצאתו של הגאון נ"בי מהדורא תנינא בחי"ד ס"סי קצ"ב ודידן עדיפא שיניח להגוי שקנה העובר שיקח לו הולד ולא נמחה בידו ונראה ע"י הערמה שבעוד שהולד בידו יחתוך אזנו ואחר כך מותר לקנותו ממנו ומותר לבעלים כספק בכור בעל מום שאין הכהן יכול להוציא מיד הבעלים ומ"מ דינו כבכור בעל מום עיין סי' ש"ח וסי' ש"ט ומכ"ש כשיבורר שבדיניהם של או"ה קונה בכסף קנין גמור פשיטא שיש לצרף דעת מ"ב דמייתי מג"א סי' תמ"ח דבתר דיניהם אזלינן וכבר עשיתי לו סמוכין לסלק מעליו ק' מג"א ושיש לו ראיה מש"ס ורמב"ם ואין להאריך יותר:

פ"ב יום ב' שושן פורים תקע"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שיג

העתק השאלה

נא אל ירע בעיני אמ"ו כי אליו נשאתי עיני ולבקר בהיכלו כי ענותנותו תרבני לחוות דעתו בדבר הלכה הנשאל מאתי מא' בסביבותינו ואף שכמעט אין לספק בדבר לכל הרואה רק בדברי העורכי' שולחן לרעבי' ללחמה של תורה אמנם לדעתי יש לצדד בנידון שלפני להתיר אך מיראי הוראה אני לכן לבי אמרה לנפשי לשאול בדבר איש אלקים קדוש ולו משפט הבחירה אם יסכים להתיר והנידון הוא שישראל הית' לו פרה מבכרת ולפוטרה מבכורה נתן הולד לרועה בעודה מעוברת אם זכר אם נקבה למען שיתן עינו על בהמותיו לשמור שמירה מעולה וכאשר הגיד לי הדבר ואמרתי כי לא נכון לעשות כן אלא שימכור הפרה כמבואר בש"ע בין כך הלך למסעיו לעיר פעסט והיתה אשתו רצה למכור הפרה מכירה לחלוטין לנכרי אחר ופסקה הדמים ונתרצה הנכרי אם יבדוק אותה תחלה לראות הישרה היא בעיניו ומיד הלך למקום המרעה ורדף אחרי' עד שתפסה ובדקה ומצאה שלימה ובחזירתו אמר להאשה הישראלי' כי הוא מרוצה לקנותה בדמי הפיסוק וליום מחר יביא המעות ובלילה ההוא ילדה הפרה זכר ע"כ לשון השאלה:

במיפק שתא תיתי ברכתא בני חיי ומזוני רוויחא לי"נ הרב המא"הג המופלג החו"ש כבוד מו"ה געץ נ' אב"ד ור"מ דק"ק באיי יע"א:

בשובי מרחץ באדן שבוע העברה הגיע לידי נעימות בימינו אודות הבכור כמבואר בדבריו וראיתי כי חריפי' סכינתי' וצלל במים אדירים בחריפות ובקיאות וירד להציל ולהתיר והפעם רב כהנא לא מסייע כהנא ואם היות כי אין דעתי מסכמת להתירא ומ"ש פר"מ שאהי' עט ממהר להשיב דאיכא למיחש שהנכרי הרועה יטיל בו מום אמרתי הלואי ויטיל בו ומ"מ בעבור כבוד תורתו כי חשוב וספון בעיני רציתי להאריך לכבודו ולטייל ארוכות וקצרות וזה א"א לי עתה להיות השתרגו עלי על צווארי טרדות ותשובות בבואי לביתי והנה ימים הקדושים ממשמשים ובאים ויאוחר הדבר הרבה ע"כ אמרתי אקצר באמרים ואשיב רק על ב' פרטים שיצא לחדש א' בבכור בז"הז העתקתי לו ממ"ש אצלי על ס' המצות לרמב"ם [עיין לעיל סי' ש"ו] וזאת שני' דלא בעי דעת קונה היכי שדעת אחרת מקנה אותו ונסתייע סיוע שיש בו ממש מדברי נמק"י בשם הראב"ד פ' חזקת (בבא בתרא דף מ"א) בהא דרב ענן שקל בידקא בארעא יע"ש שכ"כ להדי' ושכ"כ מהרי"ט ח"א סי' ק"נ וכבר הביאו זה משנה למלך פי"ז מגזילה ואבידה הל' ח' ונחלק עליו:

אנן מה נענה בתרי' הרשב"א בש"מ לב"ב שם פליג אהראב"ד ומיישב הא דרב ענן דמיירי שאחר שידע רב ענן החזיק בה קצת דהשתא אילו ידעו הבעלים ה"ל כאומר לך חזק וקני ע"ש ואפי' להראב"ד יש לחלק ולהשיב בכמה גווני א' הא ע"כ טעמי' משום

ידו בלא כוונה לא גרע מאיש אחר שנעשה שלוחו לזכותו שלא בפניו וס' זו כ' תוס' פ' חזקת (בבא בתרא נ"ד ע"א) ד"ה אדעתי' וכו' וכ"כ מהרי"ט הנ"ל דבדעת אחרת מקנה לא פליגי תוספות ודלא כמשנה למלך וא"כ תינח בישראל דשייך שליחות אבל בנכרי דלא שייך שליחות אפי' נכרי לנכרי כמו שהוכיח מג"א סי' תמ"ח ודלא כש"כ ח"מ סי' רמ"ג סק"ה י"ל מודה הראב"ד דאינו קונה בלי כוונה לקנות ותו עד כאן לא קאמר אלא בנותן לו מתנה קונה שלא בכוונה לקנות אבל במכר אם אין כוונת הלוקח הקונה לקנות אטו יתחייב באחריות מקחו ע"כ אין חבין אלא בפניו אטו אי נסתכנה הפרה בלידה אחר שרדף הנכרי אחרי' ותפשה מי יתחייב באחריות ואם נימא שיתחייב א"כ ה"ל חובתו ולא זכותו ואין חבין אלא בפניו יעיין לשון ה"ה פ"ד ממכירה ה"ב ועיין עוד חילוק בין מכר ומתנה למציאה במרדכי פ"ק דב"מ סי' רל"ח ופסקו רמ"א סי' רס"ח סעי' ג' ותו תינח אי דעת אחרת מקנה אותו להדי' אעפ"י שאין דעת הקונה והה"נ בהיפוך אם דעת הקונה לקנות ואנן סהדי שהמקנה ניחא לי' כדי לפטור מאיסורא נימא זה הקונה שליחותי' דמקנה עביד אע"פ שאין כאן דעת המקנה להדי' אבל היכא שאין כאן לא דעת מקנה ולא דעת קונה ניקום אנן ונימא אנן סהדי דהמקנה ניחא לי' להקנות איסורי' דילי' והקונה קונה שלא מדעתו כיון דאיכא דעת אחרת מקנה אותו זה לא שמענו א"כ כל גוי שיבוא לידו בהמתו של ישראל מבכרת במקרה שיזדמן או חמצו בע"פ יהי' פטור מבכורה וביעור זה לא שמענו ולא ראינו ותו תינח אי הי' הגוי מחזיק הבהמה בידו וילדה בידו הי' דומה לנוטל כלי מבית אומן לבקרו ונאנס בידו שכ' תוס' ב"ב פ"ז ע"ב ד"ה הלוקח וכו' אבל אין ספק אחר שהחזיר הכלי ונאנס פטור אפי' דעתו לגמור המקח מ"מ מכיון שהניחה חזר לרשות המוכר וה"נ מכיון שהניח הבהמה ברשות רועה שהוא שומר של בעל הבית ואח"כ ילדה הרי היא של ישראל ואפילו ילדה ת"י הגוי הקונה הייתי מסתפק כיון שעכ"פ יכול להחזירה [כמבואר בב"ב פ"ח בעובדא דקרה שם ע"ש רשב"ם ד"ה אטו ורמב"ן שם] עדיין לא מקרי יד גוי באמצע ואין להביא ראי' מדהוצרכו הפוסקים להכניס עצמם בקנין העובר אי קיי"ל אדם מקנה עובר וקשה תיפוק לי' אפי' למ"ד אדם מקנה דשלב"ל מ"מ עד שבא לעולם יכול להחזיר אלא משמע אף ע"ג שיכול לחזור כיון שלא חזר בו פטור מבכורה יש להשיב התם מכיון שיצא מרחם אינו יכול לחזור בו אבל הכא אפי' אח"כ יכול לחזור בו בנטל כלי לבקרו וה"ה הכא בפרה ויעיין מרדכי פ"ב דב"מ סי' ר"ס ועיין רמ"א סי' רל"ב סי"ח ותן לחכם שכמותו:

ובפ"ק דב"מ גבי גלי אדעתא דבנפילה ניחא לי' דלקני בד"א לא ניחא לי' כ' נימוקי יוסף דאי הוה ד"א קנין דאוריי' לאו כל כמיני' למימר דלא ניחא לי' דלקני וקונה על כרחו:

ולכאורה תלי' זה בפלוגתא שכ' הר"ן ר"פ הכותב אי מצי למימר במילי דאורייי' א"א כמו בתקנת חכמים ששומעי' לו יע"ש ומ"מ נ"ל דלא אמרה אלא במי שרוצה לקנות דבר זה עתה בשום קנין שהמציא לעצמו ולא רצה בקנין של תורה בזו נימא קנה ע"כ ומשו"ה אי הוה ד"א דאורייי' וזה נפל עלי' כיון שעכ"פ רוצה לקנות א"כ ד"א קוני' לו ולאו כל כמיני' לומר א"א בקנין התורה אבל אם אין דעתו לקנות כלל לא אמר שיקנה ע"כ תדע שהרי הנמוק"י איירי הכא בקונה מהפקר שאין דעת אחרת מקנה ואי נימא גם בזה קונה בע"כ תיקשי לנפשי' ממ"ש הוא בעצמו בב"ב מ"א בהא דרב ענן הנ"ל אע"כ כמ"ש:

וסברא זו נעלמה מהגאון מחצית השקל ז"ל ר"סי רמ"ח [ע"ל סימן ש"י] ואי הי' בנידון שלפנינו דעת הקונה לקנות עתה הבהמה אע"פי שלא הי' דעתו לקנות במה שהלכה מחמתו מ"מ באנו למחלוקת הנ"ל אבל הגוי לא הי' דעתו עתה לקנות כלל רק לבקרה אי שמינה או כחושה ולחזור אצל בע"ה א"כ לא קנה ומ"ש הפוסקים והאריך פר"מ גבי יי"נ במדד והגביה זה תלי' שפיר בפלוגתא הנ"ל שהרי דעתו לקנות ע"י שפיכה לתוך כליו וגם הגביה ע"י מדידה שקונה מן התורה א"כ באנו למחלוקת אלא שאין דעתי להאריך רק אעוררהו מה שראיתי והבנתי מלתא דתמיה בדבריו שסבר דהגבהה הוא קנין אחר ואיננו בסוג משיכה ושגה בזה במ"כ כי דבר הנקנה מיד ליד שבקרא כולל משיכה וכל אביזרייהו והיינו הגבהה ומסירה וקורא לה והיא באה ורכוב ומנהיג וכל כיוצא בזה הכל בסוג משיכה דקרא ופשוט עכ"פ בהא סליקנא דלדעתי בכור גמור הוא הולד הזה אלא שלא הארכתי בראיות ופלפול כנהוג וכראוי לכבודו הרמה ולחכם הקיצור יספיק ואם ירצה להשיב יניח עד אחר המועד אי"ה יהי ה' עמו ויחתימהו לאלתר בספרן של צדיקים אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לו כנפשו היפה ונפש א"נ:

פ"ב נגהי ליום ב' כ' אלול תקע"ז לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שיד

שוכ"ט לה"ה ידידי הרב החרוץ המופלג בתורה בפלפול וסברא קולע אל השערה משיב במלחמה שערה כש"ת מו"ה יוסף יואל נ"י בק"ק טרניפאל יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו ואחר עד עתה מפני טרדות שונות ונפשו היפה בשאלת חכם וז"ל א' הי' לו בהמה מבכרת ומכרה בכסף בלא משיכה רק קיבל דמי' מהלוקח הערל (אדרויף) והמותר זקף עליו במלוה ועשה עמו (האנדשלאק) והמוכר אמר שצוה הערל הקונה שיעשה משיכה בהפרה ואמר הערל שאין צורך שבפלילי'הם אין קוני' רק (בהאנדשלאק) וקניית (מאהריט"ש) ועכשיו ילדה בכור מה דינו עכ"ל השאלה [תיבת מאהריט"ש לא ידענא פירושו]:

הנה פר"מ צלל במים אדירים עיניו ראו כל תשו' האחרונים בענין זה ויען כי סטומתא קנין דרבנן תלי' אי קנין דרבנן מועיל להפקיע אי' דאוריי' שוב כ' עכ"פ הפקר ב"ד הוה והפקר פטור ועוד אי כסף או משיכה קונה הוא ספיקא דדינא ולרמב"ם ס' לקולא מ"הת רק מדרבנן וא"כ לענין דרבנן מועיל קנין סטומתא אלו דבריו ודפח"ח ואין לנו פנאי לעיין בכל אלו האחרונים שהביא ובשגם ס' מחנה אפרים לא נמצא במחנותינו:

הנה שרש דבר זה אי קנין דרבנן מהני לדאוריי' הוא פלוגתת רש"י ותוס' לפי מה שביאר הר"ן בגיטין פ' התקבל (גיטין ס"ז ע"ב) אר"י א"ר אסי חפץ ומחזירו לאחר שעה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים ושמואל אמר דא ודא אחת היא ומסיק אין זוכה לאחרים ופירש"י לר' יהודה זוכה מדרבנן ולשמואל אפי' מדרבנן אינו זוכה ותוס' ס"ל לר' יהודה זוכה מדאוריי' ולשמואל מדרבנן מיהת זוכה לאחרים והקשה אהתוס' א"כ מאי פריך משתופי מבואות ומשני שתופי מבואות דרבנן יהי' נמי דאוריי' מ"מ קנין דרבנן הוה שלו מ"הת אע"כ לשמואל לא קני כלל ופריך שפיר ומשני שתופי מבואות דרבנן ולא בעי קנין כלל אפי' קנין דרבנן אבל אי הוה קנין דרבנן אזי הוה מועיל אפי' בדאוריי' ע"ש וכתב שכן דעת הרי"ף כרש"י דלשמואל אפי' מדרבנן אינו זוכה ולר' יהודה אינו אלא מדרבנן וא"כ ממילא מוכח לרש"י וריי"ף דקנין דרבנן מהני מ"הת דאלת"ה אדמקשה אדשמואל משיתוף מבוי לר' יהודה נמי תיקשי לפי מה דס"ד שיתופי מבואות דאוריי' או כעין דאוריי' אע"כ לר' יהודה לא תיקשי דקנין דרבנן מהני אדאוריי' וכן דעת והסכמת הר"ן עצמו שם ובר"פ הזורק גבי זרק בתוך ד' אמות קרוב לו קרוב לה ע"ש וכן בפ' לולב וערבה גבי ינוקא אקנוי לא מקני מוקי לי' בלא הגיע לעונות הפעוטות דלית לי' קנין כלל אבל בהגיע לעונות הפעוטות דממכרו ממכר ה"נ יכול להקנות לאביו הלולב ש"מ קנין דרבנן מועיל לדאורייתא אך שיטת התוס' בפ' התקבל הנ"ל דקנין דרבנן אינו מועיל אלא להפקיע מרשותו של זה לא שיהי' זה זוכה בו עד דאתי לרשותו וזכה מההפקר שהפקירו חז"ל או זוכה בו מן התורה בלי ספק וז"ל ר"ן שם עפ"י דעת התוס' כיון דאכתי ממונא לא אתי לרשות זוכה לא זכי בי' אלא מדרבנן לא אלימא זכי' דידי' כדאוריי' עכ"ל לענין זה הרי מבואר דאי אתי ליד הזוכה אז לכ"ע הוה דאורייתא ולא פליגי אלא טרם אתי לידי' לרש"י קונה ולתוס' אינו אלא הפקר ב"ד ולא קנין ב"ד אך לפ"ז אין ראי' מר"ן גבי לולב דכבר אתי ליד זוכה:

והנה אין הכוונה בהפקר ב"ד דהכא שהוא מופקר לכל וכל הקודם זכה זה לא יעלה על הדעת אלא לכשיבוא זה לזכות בו יהיה כזוכה מן ההפקר ולדעתי' דהאי גברא אפקרוהו ולא אדעתא דכ"ע ולכן כל זמן שלא בא זה וזכה בו הרי הוא באחריותו של זה המחזיק

עתה והמוכר חמצו לנכרי בקנין דרבנן לשיטה זו כל זמן שהוא בידו של ישראל הוא באחריותו כי איננו מופקר לכל אלא נגד הנכרי הזה שאם יבוא ליקח מקחו צריך לתנו לו ואם לא יתנו לו הוא באחריותו של ישראל וכן לענין בכור אעפ"י שבהמה מופקרת פטורה מבכורה אבל בהמת ישראל שמכרה לנכרי בקנין דרבנן לשיטה הנ"ל לא הוה כבהמה מופקרת והרי היא של ישראל עד שיטלנה הנכרי ודלא כמ"ש פר"מ ובתשו' מיוחסת סי' רכ"ה הציץ מעלתו ולא עיין שפיר ונהפוך הוא מ"ש שם יע"ש:

נחזור להנ"ל לכאורה איכא למרמי רש"י אדרש"י ותוס' אתוס' הנה רש"י פ' הזהב (בבא מציעא מ"ח ע"א) ד"ה קאי באבל וכו' פירש"י אבל מעות לא קנה מדאורייי' ואם קידש בו אשה לר' יוחנן הוה קידושין ע"ש אלמא לרש"י לא פקע הדאורייי' לגמרי ע"י תיקון דרבנן ובגיטין הנ"ל משמע דס"ל כיון דתקינו רבנן שוב הו"ל דאורייי' ונ"ל דלק"מ מתרי טעמי חדא דלאו בחדא מחתא מחתינהו דהנה בב"ש סי' כ"ח סק"ו כ' לחלק מקדש אשה במע"ש דהוה קידושי דאורייי' להרב"י דלא כרי"ו ובין מקדשה בגזל ביאוש כדי דאינה מקודשת אלא מדרבנן וכ' לחלק ביניהם ובס' אבני מילואים שם כ' שלא הבין דברי ב"ש ולפע"ד הוא כפשוטו ונכונים דבמע"ש אלו רצה להחזיר המעות להמלוה ולהמפקיד ולא יתנה למי שהומחה עליו הרי הוא עובר אתקנתא דרבנן וכמפקפק על דבריהם ותיקון כזה הוא קנין גמור מ"הת אך בקנין יאוש כדי שאינו אלא משום תקנת השבים ולא כיוונו לעקור דבר מ"הת אלא תקנו שלא נכוף אותו להחזיר גזילתו משום תקנת השבים אבל אם ישוב אל ה' ויחזור זכור לטוב א"כ לא תקנו לקנין גמור ע"כ אינה מקודשת דאורייי' והחילוק קל להבין וכן ה"נ מה שתקנו שקטן זוכה לאחרים אם אחר שזכה לאחר חוזר ונותנו לנותן איסורא עביד ועבר אתקנתא דרבנן תיקון כזה קונה מ"הת משא"כ קנין כסף אעפ"י ששניהם יכולים לחזור בו מ"מ מקבלים מי שפרע ולא ניחא להו לחכמים שיחזור בו ע"כ חז"ל גופי' לא תקנו לקנין גמור משרה יכול המוכר לקדש בו אשה ונראה גם אם קידש אשה בהחפץ ג"כ מקודשת דכיון שיוכל לחזור בו והרי חזר בו וקידש אשה בחפץ שמכר לזה בכסף ואין לך חזרה גדולה מזה נמצא המוכר שיש בידו הכסף והחפץ אם מקדש בהחפץ מקודשת שהרי חזר בו ואם קידש בהכסף נמי מקודשת כיון שמצוה על שניהם שלא יחזרו בהם ורצון חכמים שיקוויי' דין תורה ובמ"למ נסתפק בזה ולפע"ד פשוט כמ"ש:

ומיושב נמי פסק הרמב"ם בהל' תרומה פ"ט בכהן שקנה פרה מישראל בכסף אינו מאכילה כרשיני תרומה וישראל שקנה מכהן אינו מאכילה כרשיני תרומה משמע קנין כסף מועיל ולא אזלי' בתר דרבנן והקשה באבני מילואים סי' כ"ח בסקל"ג מש"ס ר"פ

אלמנה דאם יש בת עם הבן בנכסים מועטים מאכילים העבדים תרומה משום דאכלי בתקנתא דרבנן ש"מ בתקנתא דרבנן מאכיל בתרומה ומ"ש מכרשיני תרומה לבהמה ולהנ"ל לק"מ דתקנתא דרבנן דהבנות יזונו תקנתא קביעא הוא והעובר עלי' הוא עבריין משא"כ קנין כסף לא עקרו לגמרי:

ובלא"ה נ"ל דתלי' בפלוגתת רז"ה ורמב"ן במלחמות ה' פ' הזהב דלהרז"ה כל זמן שאין א' מהם חוזר בו הוה מקח גמור ואחריות על הלוקח וצריך לחזור קודם שיפול הדליקה אבל אח"כ לא מצי למיהדר בי' ונדחק במתני' ס"פ א"וב לפיכך אם מת מת למוכר נמצא להרז"ה לא הוה עקירת דבר מ"הת וזה נראה שיטת רש"י במ"ש ב"מ מ"ז ע"ב ד"ה כך תקנו חכמים משיכה ללוקח ע"ש וק"ל ומשו"ה יפה פירש"י דיכול המוכר לקדש אשה בהכסף אך רמב"ן פליג ומוכיח מהך משנה דחולין הנ"ל דאחריו' דליקה ומיתה על המוכר א"כ י"ל לא הוה קנין גמור והכסף עדיין ללוקח והאמת רש"י בגיטין נ"ב ריש ע"ב נראה כדעת רמב"ן דלא כהרז"ה ובמ"א ביארתי דלדעתי פלוגתא דאמוראי היא דהרי ס"פ א"וב צ"ע על ר"ה דלא מפרש מתני' כר' יוחנן דאוקמ' אדאוריי' דה"א ר"ה גופי' ס"ל דבר תורה מעות קונות בב"מ מ"ו ע"א ומתני' דעירובין ס"פ חלון ליכא אוקמתא אחריתי אלא דאוקמו' אדאוריי' א"כ מ"ט לא מוקי גם מתני' דא"וב כר' יוחנן אע"כ בהא פליגי ר"ה נהי דס"ל מעות קונות דבר תורה כר' יוחנן מ"מ ס"ל כהרז"ה דלא עקרו כסף לגמרי וא"כ מאי שייך אי מת מת למוכר וע"כ מיירי בזיכה ע"י אחר בלא דמי ולפע"ד בזה תלי' נמי אי מעל ע"י קנין זה דלר"ה לא נעקר קנין דאורייתא ומעל משא"כ לר"י ועתוס' ע"ז דף ס"ג ע"א ד"ה והא מיחסרא משיכה וכו' וק"ל ובזה י"ל מתני' דבלן וסיטן שהקשו תוס' בב"מ מ"ח ע"ב ד"ה נתנה לסיטן וכו' אך ק' דא"כ תיקשי להו מתני' וכו' ע"ש וק"ל ובדברים הללו נתישבה סתירת רש"י:

והנה גם דברי תוס' סתרו דבגטין פ' התקבל הנ"ל ס"ל דקנין דרבנן אינו אלא מפקיע ולא מקנה לאידך מ"הת ובב"מ מ"ו ע"א ד"ה נקנינהו וכו' הקשו תוס' דליקני לי' בהודאה משמע דקנין אודיתא מפקיע חומש דאורייתא והנה בב"ק ק"ד ע"ב כ' תוס' דלא הו"מ להקנות מעשר באודיתא משום דכיון דלית ליה קרקע לא הוה קנין מדאורייי' להפקיע ובקצ"הח סי' קצ"ד חשב דב' דבורים אלו סתרו ובמחכ"ת לא דק דרחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב דתוס' דב"מ הקשו דה"ל להקנות מעותיו באודיתא וס"ל אע"ג דקמי שמי' גלי' דהודאה בשקר הוא מ"מ כך הדין שכיון שמודה בע"ד שממון שלו שייך לזה הרי היא שלו ומשו"ה הקשו תוס' ליקני באודיתא אך בב"ק לא הקשו שיקנהו מעותיו באודיתא אלא אהש"ס דקאמר ליקני לי' אג"ק ומשני דלית ליה קרקע וע"ז הקשו תוס'

ליקני לי' ממון שלו אג"ק באודיתא נמצא זה אינו רצה להודות שממונו הוא של חברו אלא להקנותו אג"ק בהודאת שיש לו קרקע ובאמת אין לו וע"ז כתבו תוס' זה מועיל לגבות ממנו ממשעבדי אבל לא לענין מעשר כי במה זה קנה כספו הלא אין לו קרקע להקנות אגבו ומ"מ עדיין אינו מיושב ליקני לי' הכסף גופי' בהודאה וזהו קושי' תוס' בב"מ ואין תי' על קו' זו נמצא אין סתירה מתוס' בב"מ לתוס' בב"ק [שוב מצאתי כן בפ"י בב"מ שם] אבל עכ"פ מבואר מקו' תוס' בב"מ דאודיתא שהוא קנין דרבנן מועיל לדאוריי' וזהו היפך ממ"ש בפ' התקבל הנ"ל וצ"ל אודיתא הוה קנין אפי' מ"הת ע"כ הקשו התוס' כך בפשיטות:

היוצא מזה לדינא דקנין דרבנן היכי דמצוה יותר לקיים דין תורה אלא שחכמים הקילו כגון יאוש כדי וכדומה וכגון קנין כסף בלא משיכה שהפקיעוהו חכמים ומ"מ עדיף לקיים קנינו בכסף לחוד זהו לכ"ע אינו מועיל לאיסו' דאוריי' ואמנם תקנתא דדבריהם דמצוה לקיים דבריהם כגון מזונות הבנות זהו מועיל בודאי כדאוריי' ממש ומאכיל תרומה להעבדים אך מעמד שלשתן שעדיין לא הגיע ליד הזוכה או קטן הזוכה לאחרים ועודנו בידו בהא פליגי רש"י ותוס' לרש"י וריף ור"ן הוה כדאוריי' ולתוס' הוה רק דרבנן ופליגי המחבר ורמ"א להמחבר מקודשת במע"ש קידושי תורה ולרמ"א רק מדרבנן. ובגטין כ' ע"א אקנוי ליה כ' פ"י דמש"ה כותבין כדמ"וי דאדעתא דרבנן מקדש ומגרש ולהנ"ל ל"צ דמצוה לקיים תקנתם משום עגונות:

נמצא אם נניח דסטומתא הוא קנין דרבנן א"כ בנידון שלפנינו הוה ס' בכור תלי' בפלוגתא הנ"ל אך לפע"ד סטומתא הוא קנין דאוריי' ממש והיכן מצינו שנמנו רבנן על ככה ואמרו שתקנו שמנהג סוחרים קונה אלא רבא הודיענו בב"מ ע"ד ע"א שהדין כן מ"הת כל שהנהיגו הסוחרים הו"ל כאלו התנו וכל תנאי שבממון קיים מ"הת ול"ד לקניני דרבנן התם לא מחלו בכך הסוחרים מרצונם אלא אנוסים בתקנות חכמים ומטעם הפקר ב"ד בזה י"ל אין כח ביד ב"ד אלא להפקיע ולא להקנות אבל מה שהנהיגו מרצונם הטוב כל תנאי שבממון קיים מ"הת בלי ספק ומבואר להדי' בתשו' מיוחסת סי' רכ"ה דסוגי' דבכורו' דבדיניהם שקבעו להם תורה אותה סוגי' מיירי באתרא דלא נהיגי במשיכה אבל היכי דנהיגי במשיכה פוטר מבכורה מטעם סטומתא ע"ש ועיין בהגה' מיי' פ"ז ממכירה אות וי"ו ועיין בכל מראה מקומו' ובירושלמי ר"פ השוכר:

אמנם ראיתי להגאון בנתיבת המשפט סימן קפ"ד דפשיטא לי' דסטומתא לא הוה אלא קנין דרבנן דלא עדיף מקניני דרבנן וכבר כתבתי דלא דמי להדדי ועכ"פ בנידון שלפנינו לו ישקל סבר' הגאון הנ"ל עם סברתי הנ"ל הו"ל ס"ס ס' אולי סטומת' קונ'

מ"הת ואת"ל מדרבנן אולי קנין דרבנן מהני לדאוריי' ועוד כיון דמשמע מלשון השאלה (דהאנדשלאק) קונה מדינא דמלכות' באתר' דמעלתו ודינא דמלכותא באותן ענינים דקיי"ל דינא דמלכותא דינא מן התורה הוא בלי ספק ויש לי לתמוה על דברי הרב ב"ש סי' כ"ח סק"ג בזה וע"ש ועתשו' רמ"א סי' יו"ד ע"כ אי דעת הגאב"ד שם מסכים עמי אחר העיון דרינא בהדי' ואי לא יהיו דברי בטלים בענין זה:

ולעשות תקנה להכניסו לכיפה הרי עיניו ראו מ"ש בנ"בי קמא חי"ד סי' פ' והנני כמוסיף על דבריהם דודאי צדקו דברי הגאון מהר"מ פישלס ז"ל דצבע"ח דרעבון ק' מצבע"ח דעיקור אמנם גם דברי הנ"בי צדקו דהא לא עביד ולא מידי בשעת הכנסה לכיפה ואני עני אכריע דבע"ח אשר מזונותיו עליו אסור להכניסו להרעיבו ואין לך צעב"ח גדול מזה אך בע"ח שאין מזונותיו עליך נהי שאסור לצערו מ"מ להכניסו אינו צער ושוב כשירעב אינו מוטל עליו לפתוח לו שער וע"כ בבכור דטיפולו מוטל על הישראל עד זמן שיתנו לכהן ואח"כ מוטל על הכהן וא"כ מזונותיו עליו ע"כ אין תקנה בהכנסה לכיפה משא"כ במקדיש בז"הז דליכא גזבר כיון שהקדישו בעלים ה"ל כהפקירו ואין גזבר למסור לו הבהמה ושוב אין מזונותיו עלי' ומותר להכניסו לכיפה ומיושבת תל"ית שיטת תוס' ומרדכי דלא כר"א ממיץ יעיין:

אמנם לגרום על ידי גוי להטיל בו מום באופן נידון שלפנינו שקרוב לודאי שאין בו דין קדושת בכור ורק ליתר שאת ומהיות טוב אפשר להתיר ובאופן שלא יהיה בו צעב"ח בכך ובתשוב' אחת שכתבתי בענין זה [על סי' ש"ו] החמרתי מאוד שלא לגרום הטלת מום אבל בנידון שלפנינו אפשר שיש להקל הנלע"ד כתבתי בקיצור נמרץ ואחתום בברכה א"נ לנצח: פ"ב נגהי ליום עש"ק ח' תמוז תקצב"ל.

משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שטו

שלום להרבני המופלג מו"ה אהרן נ"י מ"ץ בשאקאטורן:

גי"ה הגיעני אודות ישראל א' מסר לרועה ב' עגלות והתנה שהראשונה שתתעבר תהי' של בע"הב והשניה לרועה ומיד שנתבשר מהרועה שנתעברה א' מהנה מכר הבע"הב את המעוברת עם ולדה להאדון המושל על בית דירתו בהפרזת סך ל"ה זהו' ולא ניתן לו מעות אלא ת"כ ע"ז ואח"כ אמר אדון בית הנ"ל להרועה הוי יודע שפרה זו שלי היא תשגיח עלי' ועל ולדה והנה בכרה וילדה זכר אלא שמעלתו כתב בשאלתו להרב המא"הג דק"ק קנישא שהי' ת"כ ותלמידי הרב החרוץ מו"ה הירש מאגליד נ"י כ' שהיה (קונטראקט)

היינו שטר מכירה הנהוג ולא אטפל בזה כלל כי יהי' איך שיהי' אין כאן משיכה ולא כסף כדינו:

ולא אבוא אלא על מ"ש מעלתו שהעכו"ם אלם וידיו רב לו למיעבד דינא לנפשי' לתפוס הפרה וסמך עצמו על הצ"צ סי' כ"ג וכ' על הרבנים הנ"ל שאין בידם אותו הספר ע"כ כ' מ"ש להחמיר ודעת מעלתו להקל יש בידינו אותו ספר וראינו דבריו והפכנו בהם והגם כח הגאון הלז עצום מאוד ורוב או כל דברי תשובותיו מכוונים להלכה מ"מ אחר מחילת קדושת כ"ת פה לא דבר נכונה הנה כ' אלמותו של נכרי מפקיע מידי בכורה ממ"ש תוס' ספ"ב דחולין גבי רישך והר דגוי אלם קונה מאוד אני תמה שהרי כ' תוס' שמדרבנן ומשום חומרא דע"ז והרואה יבין מלשון התוס' דאפי' אי דבר תורה כסף קונה נמצא קנה גוי מעיקר דין תורה רק שהישראל לא סמך דעתו להקנות לו לעוותו אפ"ה אין אלמותו של גוי מועיל אלא לאסו' מדרבנן ומכ"ש אי משיכ' קונה וליכא אלא אלמותו של גוי פשיטא דליכא אלא חומרא דרבנן ואיך יביא ראי' להקל בקדושת בכור דאורייתא גם בז"הז בח"ל עיין כ"מ פ"א מבכורים הלכה ה' ועיין הגה' מרדכי דחולין סי' תשמ"ב וחלילה להעלות על דעת להקל בבכור בח"ל וא"כ מנ"ל ללמוד משם קולא בדאורייתא:

ומה דמייתי מכתבי מהרא"י סי' ק"ל שהי' לפני מהרא"י נוסחא בתוס' פסחים וי"ו ע"א וב"מ ע' ע"ב ובכורות ט"ז ע"ב דאפי' יש לגוי אחיזה בולדות דרך גזילה נמי פוטר האמת בתשו' מ"ב סי' ל"ה העיד שאין בנוסחאות שלפנינו כן ומ"מ יש ללמוד כן מדבריהם שהרי מה שהנכרי תופס הולדות איננו מן הדין תורה אפי' יהי' כן בדיניהם מ"מ כיון שבדינינו אינו כן ואי הי' ידינו תקיפה לא הי' קונה א"כ מה שמוציא מיד ישראל הוא בגזל ואלמות וש"מ גזל ואלמות מקרי שפיר יד עכו"ם באמצע ואע"ג דגבי חמץ אי לאו דכתיב לא ימצא במצוי לך לא הוה מבערים חמירא דבני חילא בפסחים ה' ע"ב וכמו שהקשה ג"כ בע"הג סי' ק"ב י"ל ה"נ בבכור דכתיב כל מקנך תזכר מועיל אפי' תפיסת יד כ"ש טפי וכמ"ש תוס' בב"מ ע' ע"ב ד"ה אין ע"ש בסוף דבריהם וערמב"ם פ"ד מבכורות הל' ג':

ומ"מ אין ראי' משם לכאן התם הבהמה של גוי ומקנה לישראל אע"ג דבדין תורה קנאה ישראל לגמרי כיון שיש לגוי תפיסה כ"ש אפי' באלמותו ובדיניהם אין מוציאים מידו ורשותו אבל בהמת ישראל לא נעשית של עכו"ם הואיל ויכול לגוזלו באלמותו א"כ כל שיש לנו אינו שלנו בעו"ה וזה סברת תוס' בפסחים וב"מ ובכורות לענין בהמת ארנונא ואע"ג דקיי"ל כלישנא בתרא בבהמת ארנונא דאפי' מצי לסלוקי למלך בזוזי מ"מ פטורה מבכורה מלך שאני דאפי' אי דינא דמלכות' לאו דינא מה שחוקק בין איש לחברו אבל

משפט מלכותו מה שהגיע לו מעבדיו ובני מדינתו עדיף טפי ויעויין לשון רשב"ם ב"ב כ"ה ע"א ד"ה א"כ דשערי דכדא וכו' ותוס' שם ד"ה א"כ וכו' ויעויי' ח"מ ס"סי ע"ג יש לעיין בזה הרבה מ"מ אין ראי' משם לכאן כלל ואין לסמוך על צ"צ בזה:

ותלמידי הרב החרוץ מוהר"ר הירש מגליד נ"י אתא ואייתי מתניתא בידי' דברי הגאון צל"ח בפסחים ל"א ומשם רצה ללמוד דמנהג שנהגו הואיל ונהגו סוחרים קונה למי שפרע הוה קנין לפטור מבכורה עיינתי בצל"ח ואלו דבריו כיון שכתב הרב"י דקנין כסף אע"ג שהפקיעו רבנן משום נשרפו חיטך מ"מ קונה למי שפרע א"כ כ"ז שלא קיבל מי שפרע עדיין שם קנין עליו ומכ"ש בבכורה דקנין כ"ד מפקיע מבכורה אלו דברי הגאון ז"ל וצדקו דברי הגאון ז"ל בקנין כסף דקונה מן התורה ורק חכמים הפקיעו ודי מה שהפקיעו אבל לענין מי שפרע שלא הפקיעו הרי נשאר על דין תורה וכ"ז דלא קיבל מי שפרע הרי עדיין דין תורה קיים שהוא קנין גמור ויפה כ' הגאון דמפקיע מבכורה לרמב"ם אע"ג דלא עבד עובדא הכי מ"מ יפה כ' הגאון לדעת הרמב"ם אבל לענין סטומא דמ"הת לא קנה רק ממנהג הסוחרים קונה למי שפרע עכ"פ אין זה אפי' קנין כ"ש להפקיע מבכורה ומי שמערב זה חייב משום כלאים גם מ"ש צל"ח דבבכורה אפי' קנין כ"ד מפקיע כבר כתבתי לעיל דלאו כללא הוא ע"כ אני רואה שהולד הזה ס' בכור ואין להקל בו הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי: פ"ב עש"ק ח' תמוז תק"צ לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה שטז

יראה בנחמה בבנוי כמו רמה בעיר ה' שמה ה"ה ידידי הרב המא"הג החרוץ המופלג מהו' יודא ני' אב"ד ור"מ דק"ק סעמניטץ יע"א:

יקרתו הגיעני כמסתפק ושואל אי מהני מן התורה להפקיר פרה מבכרת לפוטרה מבכורה יען ראה בתשו' ע"הג סי' כ"ה פשיטא ליה מן התורה מהני רק רבנן לא עבדי האי תקנתא כי היכי דלא סמכו על ביטול חמץ משום שאין כל הדיעו' שוות ואמנם בס' טורי אבן במס' ר"ה י"ג ע"א הוכיח בפשיטות דלא מהני דאל"ה קשי' אדרב מרי בר רחל במס' בכורות ג' ע"ב מאי טעמא לא הפקיר אע"כ הפקר לא מהני אלא שפרמכ"ת הקשה על טורי אבן מאי ראיה מרב מרי בר רחל הא מדרבנן לא מהני ודברי מעלתו תמוהים הרי רב מרי בר רחל הי' אוסר גיזה ועבודה שלהם וגם יהבינהו לכהנים ורק דלא ליתא בהו לידי תקלה עביד למילתא יתירתא ולא רצה להרוויח שום דבר מאי שייך לומר שמא לא יפקיר בלב שלם אמאי לא יפקיר בלב שלם ועוד איך שייך אגברא רבה כרמב"ר אין כל הדיעות שוות ואי משום שילמדו ממנו שארי אינשי ומשום הכי זבין אודנא לגוי הרי

לא הועיל כלום דאכתי בעון זה כלו חיותא דידיה כמבואר שם אע"כ לא אסיק אדעתיה לחוש לגברא אחרינא רק לדנפשי' ולדידי' הוה סגי בהפקירא:

אך מה אעשה ונעלם מן הגאונים הנ"ל תוספתא מפורשת פ"ב דבכורות בהמת מדבר והקדש וגר שמת ואין לו יורשין פטורה מן הבכורה ועיין בבא קמא ס"ד ע"ב עביד צריכותא לר' יהודא דפוטר לא מיבעי' שור מדבר דהוה הפקר מעיקרא אלא אפי' גר שמת ונגח בחייו ושוב מת והופקר ע"ש וכן צריך לומר מת"ק אי לא הוה כתי' רק ששה שור ה"א לחייב שור שנגח בחייו ומת אבל נגח במדבר לא קא משמע לן ואם כן הכי נמי בתוספתא קא משמע לן אפי' בהמת גר שנתעברה בחייו ומת קודם לידה מ"מ פטורה דבשעת פטר רחם הי' הפקר ובחפשי באמתחת ספרים מצאתי דברים תמוהים להגאון א' גדול מדבר ה"ה מהרי"ט אלגאזי בספרו הל' י"ט שסביב הלכות בכורות וחלה להרמב"ן ז"ל דשם בסוגיא דרב מרי בר רחל הנ"ל תמה אפירש"י ריש פ' ראשית הגז שכת' לקוח אימעט ממעשר בהמה מדכתיב לצאנך ובקרך והקשה הנ"ל והא מבואר בבכורות נ"ו ריש ע"א דמהיקשא דצאנך לבנך ממעט לקוח והעלה נהי דברי רש"י צ"ע מ"מ מדבריו למדנו דבקרך וצאנך מיעוטא הוא וממעטי' מיני' הפקר וכתוספת' אלא שהקשה פרק ראשית הגז (חולין קל"ו ע"ב) אדרבה מבכור ה"ל למילף שכן יתום שלקחו בשותפים פי' בכור נוהג בלקוח מה שאין כן מעשר בהמה וקשה לי' איך שייך לקוח בבכור אי לקח פרה מעוברת האי אפי' במעשר בהמה חייב כמבואר בבכורות נ"ו ע"א הנ"ל ואי בלקוח אח"כ אם כן כבר נפטר הרחם אצל המוכר ואי הי' ישראל כבר נתקדש ואי היה גוי כבר נפטר מבכורה ולא שייך לקוח אלא בזוכ' מההפקר ושמע מינה זוכה מהפקר חייב בבכורה:

והנה אפי' אי יהיבנא לי' כל דבריו עכ"פ מסברא דההפקר פטור דהא ש"ס חולין התם לר"ש קאי דדריש טעמא דקרא טעמא דקידוש בכור' אשר הפליא ה' והחיה בכורי ישראל ובהמתם כדכתיב ואת בתינו הציל וע"כ צריכים לפרש אף על גב דישראל לא חטאו למה יענשו אלא כיון שניתן רשות למשחית לענוש העוברים הוצרך נס ופסיחה לדלג להציל בכורי ישראל ובהמתם והשתא ממ"נפ אי בכורי מדבר והפקר נמי הצילו מ"ט לנס הזה ואי לא ניצולו מ"ט יקדשו בפטר רחם ואם כן ע"כ אי אפשר לפרש יתום שלקחו כזוכה מן ההפקר ואולי י"ל אדרבא כיון דר"ש דריש טעמא דקרא והכא מפורש הטעם מש"ה יש לחייב וכעין דאמרינן בסנהדרין כ"א ע"א ע"ש אם כן לפי זה עכ"פ לר' יהודה דבעלמא לא דריש והכא מפורש טעמו יפטור של הפקר וכתוספתא אך באמת את בתינו הציל לא כתיב אלא בפ' פסח לא בפ' בכורות ואין להאריך ולהעמיד דין על זה:

אלא שכל דברי הגאון הנ"ל תמוהים דהא עכ"פ גם הגאון הזה יודה דקרא מיירי בבכור דהרי רוצה ללמוד מדיוקא דצאנך למפטר הפקר מבכור והיינו טעמא כמה שכ' תוס' בבכורו' נ"ו ע"א ד"ה אמר קרא וכו' דקרא משתעי בתרווייהו ואם כן הרי מקשי' צאנך לבנך דאינו בלקוח ומתנה וה"ה שאינו בהפקר כך צאנך שלא בלקוח ומתנה והפקר וחדא הקישא הוא ומה צריך לזה דיוקא דצאנך שלך ומזה אין לנטות ימין או שמאל ומה שהקשה אם כן איך יאמר שאינו בלקוח משא"כ בכור הא לא שייך לקוח בבכור לק"מ דאף על גב דלא שייך בבכור מ"מ מעלה הוא דליכא בבכור מידי דלא שייך ביה בכורה משא"כ במעשר בהמה וסברא זו כ' תוס' יבמות נ"ז ע"ב ד"ה רב אמר וכו' ועוד הקשה הרי"ט מיוני וכו' עד שכן פודין בו הקדשו' ומעשר מה שאין כן בביאה וכו' עכ"ל ואם כן ה"נ דכוותיה אמנם קושייתו אפרש"י ריש פרק ראשית הגז דמפיק לקוח מדיוקא דבקרך וצאנך ולא מהקישא י"ל קצת דבבכורות נ"ז ע"א מה בנך בברור לך אף בקרך וצאנך בברור לך ע"ש הנה לפי זה למאן דאמר יש ברירה או אפי' למ"ד בדאורייתא אין ברירה מספקא ואם כן לאותו צד דיש ברירה אפי' ידעי' דלקוח אינו במעשר בהמה מ"מ חלוק' שותפות לא הוה לקוח דהרי יש ברירה ואיצטריך הקישא מה בנך בברור לך והנה לעיל בדף נ"ו ע"א תוס' ד"ה מה בנך וכו' הקשו הא קיימא לן אין דנין אפשר משא"א ומסקנא היכי דלא איצטריך היקשא אלא לחדא מילתא אמרי' על כרחך היקשן הכתוב והשתא אי איצטריך היקשא למעוטי לקוח תו לא מצינן למילף מיניה מה בנך בברור לך דאין דנין אפשר משאי אפשר ע"כ לאותו מאן דאמר הוצרך רש"י לומר דבלא היקשא נמי אימעט לקוח מדיוקא ואייתר היקשא בברור לך וק"ל:

עכ"פ מתוך הדברים למדנו מדיוקא דשורך וצאנך ידעי' למעוטי הפקר אפי' בלא היקשא דהפקר לא מיקרי שלך ואין אדם יי"ח בלולב של הפקר אם אין דעתו לזכות בהם לא מיקרי לכם ולא אמרי' הואיל ואי בעי זכי ביה דכיון דלאחריני לא מיקרי לכם גם לבעלים הראשונים לא מקרי לכם דהרי נפיק מרשותו לגמרי ואין לו בו שום אחיזה טפי מאחר אפי' אי אמרי' במקדיש הואיל ואי בעי פודה יש לומר משום דבעליו קודם לפדות מאחר אבל לענין הפקר אין חילוק ובקצ"הח ר"סי רע"ג כ' בזה דברים שאינם ראוים לגאון כמותו וכבר השבתי עליהם בתשובה אחרת ועיקר קושייתו כיון שאינו אלא נדר אם כן אם מת אין בניו צריכים לקיים נדרו דבר בטל הוא הרי כבר קיים נדרו ובדיבור בעלמא הריני מפקיר כבר נתקיים הנדר כאומר קונם ככרי על כל העולם הרי כבר נתקיים הנדר הרי הוא קונם ואם הוא חוזר ונהנה ממנו עובר על בל יחל הכי נמי בהפקר אם לא שחוזר וזוכה בו מטעם זכייה כאינש אחריני ולא דמי לאומר הריני מקבל עלי ליתן כך לעניים

ומת שאין בניו מתחייבים לקיים נדרו מפני שלא נתקיים הנדר ולא חל על נכסים ידועים אלא אקרקפ' דידי' להפריש המעות וכל זמן שלא קיים הוא נדרו אין על הבנים לקיים אבל כשהפקיר כבר הם מופקרים וכבר נתקיים הנדר ומה לבניו עם הנכסים עוד:

ומ"ש מעלתו שבדבריו נתיישב לו קו' אהל דוד שהקשה למאי דאמרינן פרא"דמ דלר"א ציצית אין דוחין שבת הואיל ובידו להפקירן אם כן אמאי פסח דוחה שבת הא בידו להפקיר נכסיו ולא יהי' לו לפי מה שכתב תוס' ריש פסחים מי שאין לו קרקע פטור מפסח. ק' זו אינה צריכה לפנים וכבר כתבתי לו זצ"ל בחייו הנה כמה שכ' לפנינו אין בו ריח קושי' התורה אמרה פסח ידחה שבת והוא מקשה קושי' לאלקינו אך הקושיא להיפוך נילף ציצית ומזוזה מפסח דאף על פי דיכול להפקירו אפי' הכי דוחה שבת ולק"מ גם זה דהא לר"א קיימינן ואיהו אית ליה בעירוכין כ"ח ע"א אין להחרים כל נכסיו וכן פסק רמב"ם ובשלמ' מאי דאמרי' בעלמא אי בעי מפקיר נכסי' וחזי ליה א"ש דמפקיר עד פחות ממאתים זוז והוה עני וחזי ליה אבל להפקיר כל קרקעותיו מבלי השאיר לו שריד אסור ואם כן ע"כ לעלות לרגל וחייב בפסח:

וליישב קו' טורי אבן מאי טעמא לא הפקיר רב מרי בר רחל את בהמותיו כדרך שמבטלים חמץ הנה עיין תוס' פסחים ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא וכו' ומה שחתר פני יהושע ליישב דברי רש"י וז"ל רמב"ם פ"ב מחמץ ומצה שיבטלו בלבו ויחשוב אותו כעפר וישים אל לבו שאין ברשותו חמץ כלל ולשון ספרי לא יראה לך בטל בלבך ומבואר אצלינו היות כי הפקר משמיטה או מפאה עיין היטב לשון ר"ש רפ"ו דפיאה ואם כן אין הפקר כ"א דומיא דשמטה ופיאה והיינו שיוציאנו מביתו או לכל הפחות יהי' פתח פתוח ומופקר לכל הרוצה לכנס ויטול ולרמב"ם פ"ו דנדרים הל' י"ו צריך גם כן שיהי' עכ"פ א' אצלו כשהפקירו כדי שיוכל לזכות בו דאל"ה לא הוה הפקר ועסמ"ע סי' רע"ג סקי"א והכלל כל שסתמא מופקר כמו סופי תאנים בפסחים ו' ע"ב ע"כ צריך שיעשה מעשה שיהיה משומר מה שאין כן כל שסתמא משומר צריך להפקירו ממש וצ"ל הא דאמרי' פ"ק דשבת י"ח ע"ב דמפקיר להו אפקורי היינו הפקר ב"ד אפקעתא דדהו שאני וכמה שכ' גם קצ"הח ר"סי רע"ג ולפי זה בחמץ כשהוא מבטל מדינא הרי הוא בביתו וברשותו ואין איש עמו רק מחשבו בנפשו כעפר כאלו אינו ואיך יהי' זה הפקר וכבר עמד בזה מהרי"ק שורש קמ"ב ולהפקר כזה כ' רש"י תשביתנו השבתה בלב סגי מה שאינו מועיל במקום אחר וכמה שכ' מהרי"ק שם ופני יהושע לא ראה זה והתוס' נ"ל סבירא להו הכא כיון שאינו ברשות של אדם ואפקעתא דמלכא הוא ולא יהי' הפקר ב"ד עדיף מהפקירא של הקב"ה ורק עשאו כאלו ברשותו א"כ מימעט שפיר משל אחרים ושל גבוה בגילוי דעת

בעלמא וללשון ספרי א"ש טפי דסבירא ליה לא יראה אינו לשון ראיית עין שהרי מרבי' שלא יטמין אלא ראיית לב כמו לבי ראה הרבה חכמה ובלשון חכז"ל ולא נראה לי והיינו לא יראה לך לא יהי' נראה בלבך כאלו הוא דבר בעולם אלא עפרא בעלמא ומיהו רש"י משמע מפרש ראיית עין ממש וכבר הרגיש מג"א סי' תל"ו ס"ק י"א ע"ש בשם ב"ח:

היוצא מזה בשארי המפקירין צריך הפקר ממש ועיין רמב"ן פ' בהר גבי ביעור פירות שביעית והא דמפקיר בהמתו בשבת היינו משום שהיא ברשות אחר ביד נכרי העובד עמה אבל בהמה העומדת בביתו וברפת שלו וכורעת לילד ואומר שמפקירה וסוגר דלת בעדה לא יועיל אם כן לא קשיא מידי אר' מרי בר רחל מאי טעמא לא הפקיר אפי' לא בעי להפקיר בפני א' וכהרא"ש דלא כהרמב"ם מ"מ צריך לפתוח דלת ביתו וכל הרוצה להוציאה יוציאה ואם כן מפקיע מידי כהן ומידי קדושה לגמרי והרי הוא הי' רוצה לנהוג בה קדושת בכור לאסור בגיזה ועבודה ולמוסרה לכהן ולק"מ קושי' טורי אבן ולעולם נימא הפקר ממש כדינו יועיל להפקיע קדושת בכור מ"הת:

ומה שנתקשו האחרונים ובראשם הגאון בע"הג מ"ט לא תקנו מתנה בבכור וכבר הארכתי (עיין בסי' ש"י) במה שהקש' איך שייך חצר בגוי הא אין לו שליחות וביותר צע"ג ארמב"ן בשיטה מקובצת דב"מ דכ' אם גוי אינו קונה במשיכה במאי יקנה הפקר ומתנה וכתב שקונה בחצירו והוא תמוה כיון שאינו קונה ביד עצמו במשיכה איך יקנה חצרו עוד נתקשו כל הראשונים כיון דהיכי דלא שייך כסף בודאי קונה במשיכה מאי מייתי ש"ס בע"ז ע"א ע"ב מגזל עכו"ם הא היכי דליכא כסף לכ"ע קונה במשיכה ועוד רש"י וכמה ראשונים פירשו הא דאמימר שם ע"א ע"א מיירי במתנה וכבר הקשו עליו תוס' והי' נ"ל לפשוט דתרי הקנינים בין כסף ובין משיכה הם קנינים מחודשים כי משיכה הוא שמושך ד' אמות או מגביה ג' טפחים או מוסירה גבי בהמה וכיוצא באלו ושוב מניח המטלטלים במקומם וכבר הם שלו ממש וזה מחודש מן התורה אבל לולי התורה לא הי' קנין נגמר במשיכה כל דהו אלא אחר שנגמר הקנין והלוקח סילק המוכר במעותיו וחזר ולקחו המקח לביתו ממש כאדם העושה בשלו ובקנינו אז נגמר ובקונה הפקר או מתנה דליכא כסף אינו שלו אלא יוליך הדבר לביתו וחצרו כשלו ממש אבל קודם לזה כל הקודם בו זכה ובמקח יכולים לחזור והתורה חידשה הלכה לקנות בכסף לחוד או במשיכה ד' אמות והגבהה לחוד והשתא מה שכ' רמב"ן מציאה ומתנה נקנה בחצרו אינו חצרו דרך קנין אלא רוצה שהבעלים מכניסין הדבר הנקנה בחצרו ולביתו לא מטעם שליחות ולא מטעם יד וכן מה שהוכיח אמימר דשדרי פרדשנא ולא הדרי היינו אף ע"פ שאינם מכניסם לביתם ממש אלא בהגבהה בעלמא קנה המקבל וכן הא דמקשה מבן נח

נהרג על פחות משוה פרוטה היינו נמי ע"ד הנ"ל מדאגבהה כגנב ישראל ושם הארכתי בביאור כל הסוגי' בזה. ולפי זה לא הו"מ לתקן בבכור ליתנו במתנה משום דלמאן דאמר גוי בכסף אין מתנה נקנה במשיכה כל דהו אלא שיתנו לגוי ממש לחצרו כשלו אבל למושכו לפי שעה לא מהני:

והנה קנין כסף לחוד רוב הפוסקים חולקים על רש"י דס"ל גוי קונה בכסף דוקא ועיין במרדכי פרק הניזקין סי' שצ"ד גרס ר"י סבר משיכה ור"ל כסף וכן הוא בירושלמי פ"ח דשביעית ועמ"ש בתוס' קרבן העדה סוף פרק משילין והמעיין בלשון רש"י ע"ז ע"א ע"ב אבל לא יין ביין וכו' אליבא דר"י וכו' יראה כי כך היתי' גרסת רש"י ואם כן הלכה כר' יוחנן ישראל במשיכה וגוי בכסף מ"מ רוב הפוסקים חולקים והרמב"ם פסק דקונה או בכסף או במשיכה וגם בזה חולקים ואפי' ישראל מגוי אינו קונה בכסף כמ"ש ש"כ ח"מ ר"סי קצ"ד ודלא כסמ"ע שם וט"ז י"ד סי' קל"ב בסק"ח ע"כ ישראל שמכר בכסף לחוד לא מהני לפטור מבכורה:

והנה כתב לי הרב החרוץ מהו' שלמה זלמן אב"ד דק"ק מארגרעטין ג' טענות להקל בזה (א') כמה שכ' מ"ב בדיניהם קונה ומ"ש מג"א סי' תמ"ח דבש"ס אמרי' דבדיניהם שקבע' להם תורה דילמא בזמניה' לא הי' דיניהם של גוים כך (ב) כיון שישראל מוכר מסתלק עצמו והרי הפקיר בהמתו וניקנית לגוי (ג') מטעם סטומתא. והרב מהו' וואלף ב"ה דיין דק"ק ס"ה שאל בעובדא דפרה מבכרת כורעת לילד בשבת ונתן ישראל הפרה במתנה לגוי ע"י מסירת מפתח של הרפת שדרך התגרים שקוני סחורה קונין המטלטלים במסירת המפתח האוצר (מאגיציהן) וכ"כ חק יעקב סי' תמ"ח שכן דרך התגרים והוי כסטומתא:

גם פר"מ כ' להקל בקנין כסף מטעם אם לא יחזור לו ישראל כספו יתפוס הפרה ה"ל יד גוי באמצע כמו בהמות ארנונא ושמח שמצא כן בצ"צ סי' ס"ד אלא שפר"מ סתר בנינו מפני דאין שיעבוד דאורייי' גבי עכו"ם כיון דהפקע' הלואתו שרי' ואני אומר אי שיעבודא לאו דאורייתא פשוט בעכו"ם לא תקינו רבנן אבל למאי דק"ל שיעבודא דאורייתא אין ספק שאין חילוק בין ישראל לעכו"ם אלא שכך נשתעבדו הנכסים באם לא יכול הישראל להפקיע הלואה בשום אופן ויעמידהו לדין ואין הב"ד יכולים לזכות הישראל בעקיפין באופן שע"כ יצא ישראל חייב בדיני ישראל נשתעבדו הנכסים מ"הת כיון דגזל עכו"ם אסור רק מה שהתירה התורה כנ"ל וחוץ מזה נשתעבדו הנכסים מ"הת:

ולענין קושיתו וכ' שמצא כן בצ"צ סי' ס"ד חלילה לפה קדוש צמח צדק יאמר דבר זה הוא כ' בהיפוך עכו"ם שנתן ב' זהובים לישראל לקנות לו פרה מאחד וקנאה לו וילדה

אצל ישראל כיון דדינא הוא אי לית זוזא לישראל לשל' לגוי ב' זהובים שלו אפי' יהי' כאן עוד בע"ח הרבה מ"מ גוי זה קודם לגבות מהפרה כיון שקנאה במעותיו ה"ל יד גוי באמצע כמו בהמת ארנונא אע"ג דמצי לסלוקי בזוזי מ"מ כיון דאי לא מסלק ליה ה"ל בהמה כאפותקי לו ה"ל יד נכרי באמצע ואינו דומה לעכו"ם שקנה פרה מישראל בכסף דלא מיקרי יד עכו"ם באמצע דהתם אפי' לא מסלק ליה בזוזי אין שיעבודו על הפרה יותר מעל שאר נכסיו גם אם יש כאן בע"ח הרבה אין לו קדימה לגבות מהפרה ע"כ לא מיקרי יד גוי באמצע אלו דברי צ"צ וכן הוא בכתבי מהרא"י סי' ק"ל ודלא כמעלתו:

ומ"ש הרב המופלג מהו' זלמן נ"י הנ"ל ליישב קו' מג"א אמ"ב ולומר בימי הש"ס לא היה דיניהם כך אמת שכן כתב במיוחסת סי' רכ"ה אבל עיקר קו' מג"א דודאי אין בעל מ"ב יכול להמציא לו דין חדש מלבו דאזלי' בתר דיניהם אי לאו דמצא כן מפורש פ"ב דבכורות וע"ז כ' מג"א התם פי' ש"ס בדיניהם שפסקה להם תורה א"כ לא נמצא בשום מקום דניזל בתר דיניהם אך לכאורה נראה שמ"ב הוציא כן כמ"ש ע"הג וצמח צדק מש"ס פ' איזהו נשך (בבא מציעא דף ע' ע"ב) אי לא משכח בהמות שקיל ולדות ע"ש וזהו בודאי אינו מדין תורה רק מדיניהם ש"מ אזלי' בתר דיניהם אך בכתבי מהרא"י סי' ק"ל הנ"ל כ' בשם תוס' דמיירי דהעכו"ם תופס הולד באלמות וגזילה לא מדיניהם וכ' צ"צ י"ל אלמות עדיף מדיניהם דהאלם סמכא דעתי' על אלמותי' משא"כ למיזל בדינא לא סמכא דעתיה דאינהו מצלי דינא ואמנם בחולין ל"ט ע"ב תוס' ד"ה רישך והר וכו' כ' להדיא דאין קניית אלם אלא מדרבנן ולהחמיר וא"כ איך יפקע קדושת בכור להקל וזה תימה על הצ"צ וכבר הרגיש בזה הגאון מהרי"ט אלגאזי הנ"ל ואם כן צ"ל תוס' דחולין ס"ל דסוגי' דב"מ ע' ע"ב הנ"ל מטעם דיניהם אתי עלה ולא מטעם אלמותא וגזלנותא ופליגי בהא אתוס' דמייתי בכתבי מהרא"י הנ"ל ולפ"ז אי קני בדיניהם והעכו"ם אלם גם כן קנוי ממ"נפ ופטור מבכורה:

שבתי וראיתי די"ל דלא פליגי תוס' ודברי צ"צ צודקים וכל דברי חכמים קיימים בעזה"י כי ראיתי ברשב"א בחי' חולין שם כ' גם כן דקנין אלמות הוא רק מדרבנן ומייתי סייעתא דאלמות עושה קנין כמו בעירו חמירא דבני חילא דפסחי' דף ד' ע"ב ע"ש וצ"ע הא התם קני מדאורייתא כמבואר בש"ס למעיין שם ועט"ז ר"סי ת"מ ועוד מאי ראיה מחמץ דבכל שהוא עובר כיון דכתיב לא ימצא במצוי לך באחיזה כ"ש מה שאין כן לענין מחשבת עכו"ם לע"ז במה שאיננו שלו וצ"ל אין הכי נמי קאמר כיון דמצינו דמקרי מ"הת מצוי לך על ידי אלמות לענין קבלת אחריות ראוי הוא לרבנן לגזור עכ"פ לענין קנין בע"ז שנראה כשלו כנלע"ד פי' רשב"א והנה כל חומרת חמץ שבמצוי בעלמא עובר עליו הוא קלותו

של בכור שע"י שום מציאת תפיסת יד גוי פוטר מדכתיב כל מקנך תזכר דבעי' דוקא כולו בחיוב ואם כן כיון דאלמות מיקרי מצוי בחמץ הוא הדין לענין קנין בכור אלא בחמץ אפי' קבלת אחריות מחייב לבערו ובבכור בעי' קנין אבל אפי' באלמות מהני נמצא בגוי אלם פטור מבכורה אפי' בלא דיניהם ובשאינו אלם רק מכח דיניהם לחוד לא מצינו בש"ס להתיר ובלאה"נ יפה כ' צ"צ אפי' אי ניזל בתר דיניהם היינו בקנין ממש אבל מכירת בכור שאינו אלא להפקיע והישראל והעכו"ם יודעים שאינו מקנה אלא כיון שיודע שסופו להחזירו לו נהי בקנין דאורייתא מועיל אבל מכח דיניהם אין זה קנין להפקיע קדושה:

ובזה נדחה נמי מ"ש רבנים הנ"ל דלפטר מבכורה מחמת קנין סטומתא הנה בתשו' מהר"מ מינץ סי' ה' כ' בפשיטות מדלא מצא מהר"ם מר"ב תקנה אלא ע"י שכירות מקום כמ"ש הרא"ש ריש בכורות ש"מ דלא מהני סטומתא להפקיע קדושת בכור ועל זה כ' צ"צ דאין לחלוק עליו אך בתשו' מיוחסת סי' רכ"ה כתב בפשיטא דמהני להפקיע קדושת בכור ורפ"ב דבכורות מיירי באתרא דליכא מנהג סוחרים לקנות בכסף ע"ש ונלע"ד דלא פליגי דמהר"מ מינץ איירי בכנ"ל שכל הקנין אינו אלא להפקיע ולפנים ע"כ ליכא בקניני' כיוצא בזה מנהג סוחרים וכ"ש בעובדא דהרב מה"ו וואלף ב"ה במתנה נתן ע"י מסירת מפתח ומעולם ליכא מנהג סוחרים בזה אך הרמב"ן מיירי להדי' בנושא ונותן ומוכר וקונה בהמה בקנין גמור בזה מהני סטומתא ע"כ איני רואה שום צד היתר להפקיע מקדושת בכורה:

והנה נשאלתי מהרב החרוץ המופלג מהו' פייטל נ"י אבד"קק דינדיש שהנכרית נתנה קצת מעות בעד הפרה שעמדה ברפת המושכר לישראל ואמנם גוף הקרקע לגוי והשכרוהו לישראל והסתפק הרב הנ"ל כיון שחצר של משכיר מקנה לו זבל של אחרים כמבואר בטוש"ע ח"מ סי' שי"ג הה"נ הכא החצר של העכו"ם מקנה לה הפרה וה"ל כסף וחצר ושוב פלפל הרב נ' במ"ש מחצית השקל סי' תמ"ח כיון דאין שליחות לעכו"ם ואין חצרו קונה לו טוב להקנות לאשה נכרית שאין לה בעל דאז חצר מטעם יד ולענין יד לא אימעט עכו"ם וכשעומדת בצד החצר קונה החמץ מטעם יד אלו דברי הגאון זצ"ל והרב הנ"ל פקפק ע"ז מה בין יש לה בעל או אין לה בעל הלא בנכרי' לא אמרי' יד אשה כיד בעלה ולק"מ דעכ"פ המעות שהנכרי' קונה בו החמץ הוא ממון בעלה ואין דעתה לגזול הממון ממנו וא"כ ממ"נ ע"כ היא קונה החמץ בממון בעלה ובמה יקנה הבעל אי מטעם שליחות הלא מסיק מחצית השקל שם אפי' עכו"ם לעכו"ם לא נעשה שליח ואי נימא אשה אינה צריכה שליחות דידה כיד בעלה א"כ יקנה חצרה להבעל ומה שקנתה אשה

קנה בעלה ואין חצרו קונה לו שאין שליחות להעכו"ם ע"כ הצריך הגאון ז"ל שתהי' אשה שאין לה בעל ותקנה מטעם יד כשעומדת בצד חצרה:

אבל עדיין לא הועיל כי חצר מטעם יד מגט ילפי' וכ' הגאון ז"ל כיון דליכא מיעוטא למעט עכו"ם מזה אין חילוק בין עכו"ם לישראל ולא נלע"ד לסמוך על זה דהנה תוס' בגיטין כ"ג ע"ב ד"ה גם אתם וכו' מסיימו וז"ל כיון דדרשי' שליחות מתרומה ומיני' ילפי' בעלמא מסתמא דלא ילפי' בעלמא אלא דומי' דאתם עכ"ל והקושי' מפורסמת א"כ גם לדידן למאי איצטריך למימר דעכו"ם פסול לשליחות מטעם אתם תיפוק לי' מגט ילפי' וגט לא שייך בעכו"ם ובעי' דומי' דגט וכן הקשה פני יהושע ובחידושי אמרתי דהוא פשוט מאד דזה תלי' בדון מינה ומינה ודון מינה ואוקי באתרי' ושפיר תי' תוס' דלר"ש לא קשי' מנ"ל אין שליחות לעכו"ם י"ל ס"ל דון מינה ומינה וכיון דלא שייך בתרומה ליתא בשליחות ואה"נ למאן דס"ל דן מינה ומינה פסול עכו"ם לשליחות אלא ש"ס מייתי אתם לרווחא דמילתא למאן דאית לי' דון מינה ואוקי באתרי' ודבר זה אינו בבנין אב דהלכה כמ"ד דן מינה ומינה במחלוקת שנויי' בסוף ס' באר יעקב כלל למ"ד וכלל ל"א ואין שם דבר ברור וא"כ לפ"ז כיון דחצר דמטעם יד לא כתיב אלא בגט ונילף מיני' בנין אב בעלמא א"כ אי אמרי' דון מינה ומינה ועכו"ם לא שייך בגט א"כ אין לעכו"ם ולא לארמית חצר לא מטעם יד ולא מטעם שליחות ובשגם בעובדא דהרב הנ"ל לא עמדה אמרי' בצד חצרה ולא נשאר רק מה שכתבתי דחצר לא מטעם שליחות ולא מטעם יד אלא כיון שהכניס העכו"ם לבית ממש ה"ל קנין גמור וזה הוא בחצרו ממש אבל כיון שהוא מושכר ואין לו רשות להניח כליו לשם נהי מציאה הבאה לשם קונה להמשכיר מטעם שליחות או יד לישראל אבל לא מטעם כניסה לביתו ע"כ איני רואה שום צד להוציא כל הבכורים הנ"ל מספק קדושה הנלע"ד כתבתי ומה שנוגע אי מותר לומר לנכרי להטיל מום בספק בכור בז"הז [עיין לעיל ס"סי ש"ו ובס"סי שאח"ז]:

פ"ב יום ה' ו' כסליו תקצ"ח לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שיז

שלום וכ"ט לה"ה ידידי הרב החריף שנון וחדוד מופלא ומופלג בתורה כבוד מה"ו יוסף יואל נ"י דיין מצויין דק"ק טארניפאל יע"א:

גי"ה ונפשו היפה בשאלתו שאלת חכם נידון איש א' הי' לו פרה מבכרת ומכרה לגוי קטן בן ט' שנים בכסף וסטומתא הנוהגת בשוקי בין הסוחרים ועתה ילדה זכר אי נפטרה מן הבכורה אי קנין של גוי קטן מהני להפקיע מקדושת בכורה או לא:

הנה זה לי איזה שנים נשאלתי מרב א' אמ"ש הרמב"ם פ' יו"ד מהל' מלכים הל' ב' וז"ל ולעולם אין עונשי' מהן לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאין בני מצות עכ"ל והוקשה לו הא לעיל בפ"ט הל' ט' כ' שלא נתנו השיעורים אלא לישראל לבד עכ"ל וכבר כ' הרא"ש בתשובה דזמן גדלות לבת י"ב ולבן י"ג שנה והבאת שערות ושיעורן הכל בכלל שעורין שנאמרו הלכה למשה מסיני וכיון שאין שיעורין לב"נ מ"ט יפטר הקטן והשבתי דודאי אין שום סברא לענוש לתינוק בן יומו והרי אנוס פטור גם בב"נ כמ"ש רמב"ם שם וקיי"ל פיתוי קטנות אונס הוא (וכבר מבואר אצלינו במקום אחר שגם רמב"ם ס"ל כן) אלא קטן שהגיע לפלגות ראובן גדולי חקרי לב ואפ"ה בישראל הל"מ שאין מעשיו כלום עד שיביא ב' שערות אחר שנותיו ואז אפי' אין שכלו זך שאינו יודע להפלות כל שאינו שוטה שאינו מקרע כסותו וכו' הרי הוא גדול לכל דינו ואמנם ב"נ דלא ניתנה להם שיעורי' כל ששכלו שלם כראוי וכעין בב"ב קנ"ה ע"ב דמסברו ליה ומסבר הוה גדול ופחות מזה הוה קטן וע"ז כ' רמב"ם שאינו נענש על פיתויי אונס הוא וזה אמת ברור לפע"ד [וע"ל סי' קמ"ד בד"ה וראיתי]:

והלום ראיתי בס' תשובה מאהבה ח"ג בקונטרס פ' התערובת סי' תל"ב שהקש' לו הרב מו"ה ליב גלוגא סג"ל מסוף מס' נזיר דממעט גוי מופלא סמוך לאיש מעירוכין ונדרים הרי יש שיעורים הללו בב"נ ולא תי' כלום ולק"מ בודאי בכל דיני' הנוהגים בב"נ ובכל ענייניהם אין מקום לשיעורים דהל"מ הם ולישראל נאמרו ולא לב"נ אך הא נדרי' ועירוכי' איננו ממצות ב"נ אלא התורה חדשה איש איש לרבות ב"נ שנודרים נדרים ונדבות כישראל א"כ מסתיין כישראל לא מיבעי' למ"ד דון מינה ומינה דון נדר מישראל ומינה מה להלן בזמנו ובשתי שערות הכא נמי כן אלא אפילו אי בעלמא דון מינה ואוקי באתרי' היינו אי הוה כתיב בחד קרא ישראל ונכרי והוה מקשי' נכרי לישראל אבל נכרי לא כתיב ומאן דכר שמי' אלא איש כתיב ואוקמי' מרבוי' עוד איש אחר היינו נכרי כמו האיש הישראל ודוקא כשהבי' ב' שערות בזמנו וממעטי' התם מופלא סמוך לאיש וכל זה לענין נדרים ועירוכי' אבל לכל דיניהם וקניניהם לא ניתן להם שיעורים ומשבאו לכלל דעת דמסברו לי' ומיסבר הרי הוא גדול:

ובנידון שלפנינו אם לא הגיע הקטן לכלל דעת כנ"ל פשוט שאין במעשיו כלום ואע"ג דקטן ישראל אפי' לא הגיע לפעוטות היכי דדעת אחרת מקנה לו זוכה לשלא יכול המוכר לחזור בו דזכין לאדם שלא בפניו דאע"ג דהוא הקטן יכול לחזור בו כמ"ש סמ"ע סי' רל"ה סק"ב מ"מ כיון שכל זמן שאיננו חוזר בו זכה מטעם המוכר שזיכה לו הוה קנין גמור וכ"כ להדי' במחנה אפרים בהל' זכי' ומתנה סי' ה' ואע"ג דכ' סמ"ע שם סקי"ג דאם

הקטן קנה קרקע בלא אפטרופס יכול למוכרו דכיון דהי' יכול לחזור בו קנינו הוא אך התם מיירי שאינו יכול למכור קרקע שקנה לו האפטרופס וכ' סמ"ע אבל הקרקע שקנה הוא לעצמו יכול למוכרו לאחר שכיון שהי' יכול לחזור ולהחזיר הקרקע למוכר הראשון וליטול מעותיו בחזרה א"כ אין שם קנין קרקע על קרקע זו אלא מטלטל בעלמא וכשם שיכול להחזירו למוכר הראשון ה"נ יכול למוכרו לאחר ואיננו אלא כמוכר מטלטליו אבל לעולם קנין גמור כל זמן שלא חזר בו מיהו זהו בקטן ישראל ובמילי אחריניתא אבל הכא בגוי קטן ובנידון שלפנינו איננו קנין כלל חדא דיפ' כ' הגאון קצ"הח בסי' ער"ה דבעכו"ם לא מהני דעת אחרת מקנה כיון דמטעם זכי' אתינן עלה ואין זכי' ולא שליחות לעכו"ם וזה ברור ומוכרח יע"ש:

וזולת זה היינו היכי דאית לי' זכי' והרי במחנה אפרים שם רצה לומר בדעת ה"ה דהא דאמרי' דעת אחרת מקנה מטעם זכין לו היינו דוקא קרקע אבל קנין מטלטלין איננו זכי' לקטן ע"ש ואינו מוכרח לפע"ד אבל עכ"פ מזקנים אתבונן דקנין הפרה הלזו להפקיע מאיסור בכורה איננו זכיה לקטן ובמה יזכה נער הנכרי הלז בקנין הפרה הלזו:

וא"כ בודאי לא קנה ואין במעשיו כלום ומעלתו כתב שעכ"פ הפקיר ישראל פרתו ונתייאש הימנה ובע"הג כ' הפקר פטור מבכורה אלא יען שלא הוזכר בש"ס ור"מ בר רחל לא עשה תקנה דהפקר ש"מ מדרבנן אסור שמא יערימו כמו בביטול חמץ וכו' אלו דברי הגאון ע"הג סי' כ"ה ונעלם מהגאון ז"ל דברי תוספתא דבכורות פ"ב בהמת מדבר ובהמת הקדש ובהמת גר שמת ואין לו יורשין פטורה מהבכורה יע"ש וכן בדין דהרי במס' בכורות נ"ה ע"ב אמרי' דכתיב כן תעשה לשורך ולצאנך מה בנך אינו בלקוח אף צאנך אינו בלקוח א"כ ה"ה הפקר אלא במעשר בהמה לא שייך למעוטי הפקר ובבכור לא שייך למעוטי לקוח אבל פשוט דבהמת הפקר פטור מבכורה דל"ש הפקר בבנך:

ומה שלא הוזכרה תקנה זו גם לא נזכר בשום מקום דגזרי' משום הערמה כמו בחמץ דע כי אינו דומה הפקר דחמץ להפקר דעלמא דאין הפקר אלא דומי' דשמיטה והיינו שיוציא הבהמה מביתו או יפתח דלתי הדיר ויאמר כל הרוצה ליטול יבוא ויטול ויהי' הפקר גמור ממש שיכול לשלוט בו ידי כל אדם ויעיין ברייתא דמייתי רמב"ן פ' בהר כשהגיע שעת הביעור היו מחויבים להוציא מבתיהם ולהניח ברחוב העיר יע"ש היטב ובהפקר כזה לא שייך הערמה אלא משאחז"ל בנדרים בהמפקיר כרמו ומחר השכים ובצרו יע"ש אבל חמץ אין צריך הפקר כזה כיון דאסור בהנאה ואינו ברשותו ורחמנא עשאו כאלו ברשותו וכלפי זה הקיל קרא ואמר לא יראה לך פי' לא יהיה נראה בעיניך כאלו הוא שלך והאי יראה דקרא דרשו כמו לבי ראה וכמו נראה לי לא יהיה נראה בעיניך

שהוא שלך וסגי אפי' הוא בתוך ביתו רק שבלבו מבטלו באמת שאינו שלו ואלו יבוא אחד מן השוק לזכות בו לא ימחה בידו כל זה במחשבת לבו באמת וזה סגי מן התורה ובזה שייך ערמה כי מי ירד במעמקי לבו על כן אסרו חכמים אפי' במפקיר ממש אבל בבכור נזהרו חכז"ל ושנו בתוספתא שור המדבר שמת ואין לו יורשים וה"ה המפקיר בהמתו ומוציאו לחוץ והיינו שור המדבר ובזה ליכא למיגזר משום הערמה אך לעומת זה אין בזה תקנתא ולא הי' לו לר"מ בר רחל להפקיר בהמותיו ויבוזו זרים חילו וזה ברור ונכון ומ"ש בנ"בי תנינא חי"ד סי' קנ"ד דוקא המפקיר לרבי' צריך הפקר כשמטה אבל המפקיר לאדם נוכח הוה הפקר תמהני מדברי הגאון ז"ל הנה מייתי מש"ס נדרים והתם ראיה לסתור דהכי פירושו המפקיר בפני שנים איננו אלא סילוק עצמו מהחפץ ורשאי זה לזכות בו אם זכה בו שוב אינו יכול להוציאו מידו אבל כ"ז שלא זכה בו יכול לחזור בו ככל מי שאומר ליתן מתנה מרובה שיכול לחזור בו ואין זה מדין הפקר אבל המפקיר מיד אינו יכול לחזור בו אם לא שהוא יחזור ויזכה בו כשאר זוכים מן ההפקר וזה הוא הפקר ופטור מבכורה ולא המסלק זכותי' נגד יחיד ומאי דמייתי שם מלשון מג"א סי' תמ"ח סוף סק"ד דאדעתא דנכרי אפקרי' אדעתי' דכ"ע לא אפקרי' תמיה לי על הגאון זצ"ל מה ענין הפקר לכאן הישראל מכר חמצו בזול לנכרי והפקיר מותר הממון ששוה החמץ מפני שדעתו קרובה שיחזיר לו אחר הפסח ומ"מ אם לא ירצה להחזיר לו הרי הוא מכור מכירה גמורה ואעפ"י שיש בו כדי אונאה וביטול מקח מ"מ כיון שקרוב לודאי יחזיר הגוי וימכרנו לו אחר הפסח ע"כ אפי' אם לא יחזירנה לו אין בו ביטול מקח וכן כ' ש"ך בי"ד סי' ש"ך סק"ו ואהא אמרי' אם בא ישראל אחר ולקחו מהגוי אמרי' לא זלזל זה במקחו אלא אדעתא דהגוי ולא אדעתי' דישראל ואין כאן דין הפקר אלא לישנא בעלמא קאמר כבש"ס ב"ק קט"ז ע"א אדעתא דארי אפקרינהו אדעתא דכ"ע לא אפקרינהו ואין צריך לזכות בו כי ממילא הוא שלו ויעיין תוס' ב"מ למ"ד ע"ב ד"ה אפקרי' ועיין מג"א סימן רמ"ט סק"ט הארכתי במקום אחר עכ"פ בנידון שלפנינו אם לא הגיע הקטן לפלגות ראובן אין מכירה זו כלום:

אמנם אם הנער הוא כשיעור בן דעת כנ"ל אזי נחשב הוא לגדול ומקחו מקח מן התורה ואי הוה כאן כסף ומשיכה או הקנאת מקום כדרך שמוכרים מבכרת כמבואר סי' ש"ך הוי קניית הקטן הלז מועיל אך יען לא הי' כאן אלא קנין כסף וסטומתא אע"ג שביארתי במק"א [ע"ל סי' שי"ד] כי סטומתא הוא קנין מ"הת ממש וכן משמע מחי' רשב"א גיטין יו"ד ע"ב ובתשוב' מיוחסת סי' רכ"ה ושם ביארתי דאפי' למ"ד דקנין דרבנן לא מהני לדאורייי היינו משום דאינשי מעולם לא הסכימו לקנין ההיא מדעתם אלא מכח תיקון

חכז"ל שגזירתם עלינו דהפקרם הפקר זה י"ל אינו מועיל לדאוריי' כיון שלא בהסכמת אנשי העולם נעשה אבל דבר שהסכימו הסוחרים עליו מרצונם הטוב כל דבר שבממון תנאו קיים ואין לפקפק עליו מ"מ הכא מסופק אני כיון שבאמת הנער קטן הוא מאן לימא שהסכימו הסוחרים להקנות ע"י סטומתא (והאנדשלאק) של נער קטן כזה שאין דרך לעסוק עמו במ"ומ וגם בדיניהם נקרא (אונמינדיג) פי' עדיין לא הגיע להיות איש מסתפק אני אי בתר דיננו הרי לא קנה במשיכה ואי בתר מנהגיהם ודתיהם איננו גדול:

והנה הטלת מום בבכור בז"הז להרמב"ם הוא איסור לאו ואין בו מלקות והוא מפרש סוגי' דפ"ק דע"ז י"ג כפירש"י בקדשי בדק הבית ולא גזרינן בז"הז אטו קדשי מזבח אבל קדשי מזבח הוא בלאו אך לתוס' דהתם אינו אלא מדרבנן ומ"מ כתב הרא"ש בשם הראב"ד במס' ב"מ פ"ד סוף סי' וי"ו דאפי' בספק בכור בז"הז אין לומר לגוי להטיל בו מום משום בזיון דקדשים נ"ל כוונתו דלא שייך הכא שבות אמירה בעלמא דהישראל עצמו מבזה קדשי שמים כאלו מגרה בו חיות וכלבים שזה בזיון קדשי' בידים ע"כ החמיר [וע"ל סי' ש"ן] מ"מ אי יסכי' עמי גדול א' אהי' נמנה עמו לסמוך אהפוסקי' דכסף לחוד קונה ובשגם אולי סטומתא קונה גם הכא ויתן פרוטה לעכו"ם קטן שיטיל בו מום ששוחטין עליו בז"הז וישחט במומו אבל לעשות סניף לזה לומר בכור בז"הז דרבנן חלילה ישתקע הדבר ולא יאמר והנל"עד כתבתי וחתמתי שמי א"נ:

פ"ב נגהי ליום ד' כ"ד מרחשון תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שיח

שלום וכ"ט לה"ה הרב הגאון החרוץ המפורסם זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו לשם ולתהלה ולתפארת כבוד מו"ה זלמן ני' אולמאן אב"ד דק"ק מאקווי יע"א:

יקרתו הגיעני וביקש ממני לחוות דעתי בנידון בע"הב שמכר פרה מבכרת שלו לנכרי משרת בביתו במחיר מאה זהו' וקיבל ממנו קצת כסף וזקף השאר במלוה אבל לא משך בבית ישראל והמשרת האכילה והשקה מבור מים שבבית אדוניו הישראל ודעת רום מעכ"ת דמטעם מסירה לא קנה המשרת אף על גב דמסירה לא בעי מיד ליד מ"מ הכא איכא תרי טעמי דלא ליקני א' דהוה ברשות של מקנה ונהי דמסירה עדיף ממשיכה בהא דקונה אפי' בר"הר מכל מקום ברשות המוכר לא מהני ועוד כיון הקונה והמקנה שניהם היו סבורים דכבר קנה בכסף א"כ המסירה של אח"כ הוה כעודר בנכסי הגר וקסבר שלו הם דלא קנה והכא ליכא דעת אחרת מקנה דהא גם המקנה סבר שכבר קנה בכסף ואמנם יען כבר קנה בכסף ע"כ דעתו הרמה להתיר להטיל בו מום דבמס' ע"ז י"ג אמרי' דבז"הז דאין מקדש ה"ל כמטיל מום בבעל מום דאינו אלא מדרבנן ואף על גב דרמב"ם

פסק שהוא דאורייי היינו משום דס"ל קדושה ראשונה קדשה לע"ל ומקריבים אעפ"י שאין בית וה"ל ראוי להקרבה אך כל זה בכור בא"י אבל בח"ל הרי ס"ל לרמב"ם אפילו בזמן הבית אינו ראוי להקרבה כמ"ש ריש הלכות בכורות הל' ה' א"כ הדר ה"ל בח"ל כמטיל מום בבעל מום שאינו אלא מדרבנן וכיון שכבר קנה בכסף יש לסמוך באי' דרבנן להטיל בו מום למען לא יכשלו בו רבים זמן רב אלו דבריו בחכמה ובתבונה ובדעת:

ואמת דברים הללו כבר דרכו בו קמאי דקמאי וכבר הביא פר"מ כמה תשובות דמדברים בקנינים הללו ומכל מקום לא אמנע פרי עטי אשר חנן ד' את עבדו בשלשה פרטים הללו ואין ב"המד בלא חידוש בעזה"י (א') קנין כסף (ב') קנין מסירה (ג') דין הטלת מום בז"הז ובח"ל:

(**א**') אי גוי קונה או מקנה בכסף ראשון לראשונים הוא שיטת רש"י בבכורות ג' ע"ב ד"ה קנין גמור ליטול מעות מן הגוי דגוי לא קנה אלא בכסף כדאמרי' לקמן בפ"ב עד כאן לשון רש"י נראה כוונתו דאי ס"ד במשיכה הקנה לגוים א"כ ממ"נ אי קנין גוים בכסף והוא הקנה במשיכה א"כ לא צריך למימר דחזו אינש אחריני תיפוק ליה דלא הקנה קנין גמור ואי דינו דגוי במשיכה א"כ מה"ת יסבר אינש אחריני דמילתא בעלמא עביד הרי כל קנינו במשיכה בין לר"י ובין לר"ל אע"כ בכסף הקנה לגוים והוא קנין גמור להם מדאורייי אך הואיל שישראלים אינם רגילים אלא במשיכה ע"כ יטעו לומר מלתא בעלמא עביד ועכ"פ מוכח מזה דס"ל לרש"י ישראל במשיכה וגוי בכסף:

ובמס' חולין ל"ט ע"ב ד"ה ואי לא מצי א"ל רישך והר וכו' ואע"ג דקיי"ל מעות הכותי קונות לו וכו' ע"ש מיהו התם י"ל לרב אשי כתב כן דס"ל במס' ע"ז ובבכורות משיכה קונה כמ"ש תוס' בע"ז ע"א ד"ה רב אשי אמר ע"ש והתם בחולין מרא דשמעתא הוא רב אשי ולעולם אפשר לית הלכתא כוותי' רק רש"י פי' כן לדרב אשי אבל מהא דר"מ בר רחל הנ"ל מוכח שפיר ובקידושין י"ד ע"ב ובתוס' שם ד"ה שכל קנינו וכו' יע"ש גם שם יש לדחות ולא אאריך כיון דבאמת נכון הדבר רש"י ס"ל הכי וכבר כתבתי במקום אחר דנ"ל דגירסת רש"י בש"ס ר' יוחנן אמר משיכה מפורשת ולר"ל כסף קונה כי כן הוא בירושלמי פ"ח דשבועות ועיין בקרבן עדה ס"פ משילין וכן גרס מרדכי פ' הניזקין סי' שצ"ד ובדקתי במרדכי ישן כתוב על קלף משנת גפן לפ"ק כ' הגירסא כן וכן נראה מלשון רש"י מס' ע"ז ע"א ע"ב ד"ה אבל לא יין ביין וכו' ואי קשי' וכו' דהא במס' בכורות השקלי' וטרי' אזלא לר"ל אע"כ רש"י גרס התם ר' יוחנן וכל מקום שנזכר ברש"י בהיפוך הוא טעות המעתיקים לפע"ד ומיושב קו' תוס' שהקשו דקיימ"ל כר"י לגבי ר"ל אדרבא הא סיעת' לדרש"י לפענ"ד והתוס' בב"מ מ"ח ע"ב בשם רבינו חיים דלמאי דקיי"ל גזל

גוי אסור וכן פסק רמב"ם כמו שהוכיח חכם צבי סי' כ"ו א"כ איצטריך עמיתך למעוטי עכו"ם מאונאה א"כ שוב איכא למימר לגוי בין בכסף בין במשיכה וראיתי בס' קרבן אשם שכתב דאיכא למימר דמהאי לעמיתך דאימעט הקדש ממעטי' נמי עכו"ם ומ"מ אייתר עמיתך לומר בכסף ולגוי במשיכה האמת כי כן אמרי' גבי חמץ דשלך אי אתה רואה אבל של אחרים ושל גבוה עיין מ"ש תוס' פסחים ה' ע"ב ד"ה אבל וכו' אמנם נ"ל דלא דמי דהתם מלך ועריסותיכם ממעטי' כל שאינו שלך ושאינו עריסותיכם ומה לי גבוה או נכרי הכל אינו שלך אבל הכא ממעטי' כל שאינו עמיתך וגבוה אימעט מטעם גבהותו אינו עמית של הדיוט ועכו"ם אימעט מטעם שפלותו איננו עמית שלנו ולא דמי להדדי וצריך תרי קראי וצדקו דברי רבינו חיים לכאו' ומה שהקשו תוס' ארבינו חיים דאם כן תיקשי לר' יוחנן מתניתין דבלן הא ספר לא מעל ואי אפילו עכו"ם קונה בכסף א"כ במאי מוקי לי' י"ל דלכאורה כיון שעקרו חכמים קנין כסף בישראל משו"ה ספר לא מעל אך תוס' כתב בע"ז ס"ג ד"ה והא וכו' כיון דמעל מן התורה מי יפקע מעילה ממעות הקדש עכ"ל ומ"ש שם מהר"ם שיף הן הן הנה דברי תוס' ב"מ מ"ג ע"א סוף ד"ה מאי ארי' וכו' דכיון דעכ"פ המוכר מקבל המעות יכול לשמש בו אם כן מעל הגזבר ומשום הכי קשי' מבלן אר' יוחנן אבל עיין בש"מ בשם הרשב"א שכ' דאין היתר התשמיש גורם המעילה וא"כ לא קשי' מבלן די"ל ספר ישראל לא מעל משום דעקרו רבנן קנין כסף לגמרי עקרוהו ואי משום היתר תשמיש דמוכר זה אינו גורם מעילה ול"ק מידי אר' יוחנן ומכל מקום רבא סבירא ליה דלכאורה מתניתא מסייע לר"ל ואם כן לק"מ אשיטת רבינו חיים ותוס' עבודה זרה בדף ע"א סוף דבור המתחיל שקילו וכו' מסקו דסוגי' דהתם סבירא ליה אפילו אי דרשי' לעמיתך בא' ולנכרי באידך מ"מ לא דרשי' מדלעמיתך בחדא לעכו"ם נמי בחדא אלא לנכרי או בהא או בהא ונ"ל להסביר הדבר דבפרק ב' דבכורות אליבא דר"ל שפיר אמרי' לישראל במשיכה ולנכרי דוקא בכסף דמדישראל בחדא לנכרי בחדא דוקא ולא בתרוייהו אי בעי בהא אי בעי בהא אבל לר"י דישראל בכסף אי נימא לנכרי דוקא במשיכה ולא בכסף קשה גופו בכסף ממונו לא כ"ש ובשלמא גוף הדרש לעמיתך ולא לנכרי הא דריש מיתורא דלעמיתך וע"כ דרשי' ליה אבל למימר מה לעמיתך בחדא לנכרי נמי בחדא וע"י ההיקש הזה נסתור ק"ו גופו בכסף וממונו דוקא במשיכה אין ההיקש הזה כדי למסתר ק"ו ע"כ לר' יוחנן לגוי או במשיכה או בכסף:

ותי' זה נראה עיקר דתי' קמא אנו מקני לכם המעות מעכשיו והיין יהיה שלנו מעכשיו ע"ש אין לזה מובן במה יקנו היין מעכשיו כיון דמעות אינו קונה והנלע"ד כוונתם שהעכו"ם אמר הא לך המעות ולכשנמשך היין ויהי' קנוי לנו יהיה לך המעות כבר

מעכשיו אלא משום דלרב קיימי' ואיהו סבירא ליה דכה"ג הוה ספק תנאי ספק חזרה וכבר הקשו זה בתוס' כתובות פ"ב ע"א ותי' לחד שנוי' דמודה רב כשאומר מעכשיו לבסוף ע"כ כ' הכא מעכשיו גם לבסוף ומכל מקום לשונם מגומגם ותי' זה אינו מוכרח שם בכתובות פ"ב ע"א ע"כ תי' שני שבתוס' אמת דלר' יוחנן גוי קונה בין בכסף ובין במשיכה וכבר הסכימו שכן דעת הרמב"ם ומ"ש הרמב"ם בלשונו בדיניהם אין רצונו בדיניהם שפסק' להם תורה כש"ס דבכורות אלא משום דבישראל נמי בכסף קונה מ"הת וחכמים עקרוהו משום שלא יאמר נשרפו חיטיך קמ"ל דבגוי קונה בכסף ולא תיקנו חכמים מידי בשל גוי והניחום על דיניהם והרמב"ן כ' ה"ה דס"ל גוי במשיכה והרשב"א בתה"א מעיד בשמו דסבירא ליה גוי בתרתי או כסף או משיכה והנה זכינו לשיחתו בתשו' המיוחסת סימן רכ"ה ויען כל האחרונים וגם מג"א סי' תמ"ח לא ראו התשובה ההיא וגם נדפסה קצת בטעות ע"כ אעתיק תוכן כוונתו בתוס' ביאור ריש דבריו אמר כיון דקיי"ל כר"י לישראל בכסף א"כ גוי במשיכה כמ"ש ה"ה בשמו שוב חזר ר"ל לגוי בתרוייהו משני הכרחים א' מדאמר רב אשי רמות רוחא נקטי וק' הא ע"כ שום קנין עיקר יש להם או כסף או משיכה וא"כ נחזי אנן אי בכסף הדרי בהו ובמשיכה לא הדרי הרי קמן דלאו רמות רוחא דאם כן בכסף נמי לא להדרי משום רמות רוחא אע"כ בכסף נמי לא הדרי ואם כן תיקשי לאמימר מאי ראיה מדלא הדרי במשיכה הא גם בכסף לא הדרי אע"כ אה"נ אמר אמימר נכרי במשיכה נמי קונה ובכסף נמי קונה ומדלא השיב רב אשי דלמא לעולם משיכה בנכרי אינו קונה והא דלא הדרי בהו משום דדיניהם כך הוא מוכח דדיניהם היינו דין תורה ממש כיון שכך קבעו להם לקנות קונה מן התורה וטעמא כדאמרי' בבבא קמא קי"ג ע"א ישראל ונכרי לפניך לדון וכו' אמור לו כך דינכם עיין שם וזה דאורייתא הוא והא דלא מפרשי' בבכורות בדיניהם שהם דנים ידוע היה להם באתרייהו דלא דנו או"ה כן ע"כ דברי רמב"ן ז"ל ואלו ראה מהר"מ מינץ ומשאת בנימין ומג"א דברי רמב"ן אלו לא רפרפו והגאון ע"הג מייתי ג"כ ראיה מהא דמס' בכורות י"ו ע"ב גבי צאן ברזל ודיני ולדות ומולדי ולדות כל אלו אינו אלא דיניהם ואזלי' בתרי' לפטור מבכורה והגאון בצ"צ דוחה דהתם לאו משום דיניהם אלא מטעם אלמותו דגוי ונעלם ממנו במ"כ מ"ש תוס' חולין ל"ט ע"ב דאלמות לא מהני אלא להחמיר מדרבנן ולא להקל וא"כ אמת ברור ונכון דבדיניהם מהני אך בקנין גמור אבל קנין אזן פרה וכדומה אין זה אלא לפנים ואם איננו קנין דאורייתא לא שייך דיניהם בכך וכ"כ ע"הג ונכון הוא:

וכבר ביארתי בתשו' אחרת [עיין סי' שי"ד] דגם סטומתא קנין דאוריית' הוא אפי' להפוסקי' דקנין דרבנן לא מהני דאוריי' היינו קנין דלא נהגו סוחרים מרצונם אלא אנן

ניכף להו מהפקר ב"ד בזה י"ל לא אלימי דברי רבנן לעניני דאורייי' אבל מנהג סוחרים מרצונם הלא כל תנאי שבממון קיים מ"הת ובתשובה הנ"ל הכרעתי בקנייני דרבנן כגון מעמד שלשתן וכיוצא בו שאם ירצה א' לחזור בו הוי עובר על דברי חכמים דזה מועיל אפילו לדאורייתא אך מה שעשו חכז"ל רק לגדר כגון שעקרו קנין כסף משום שלא יאמרו נשרפו חטיך דהרי אם רוצה הוא לקיים מקחו בכסף זכור לטוב ואינו עובר על דברי חכמים וכן שינוי קונה משום תקנת השבים והרי אם ירצה לומר אני לא אקנה בשינוי זכור לטוב קנינים כאלו אינם מועילים לדאורייתא ואין כאן מקומו עכ"פ בנידון שלפנינו עפ"י רוב דעות גדולים הקדמונים קנה בכסף ורק אך לשיטת ר"ת דנכרי דוקא במשיכ' ולא בכסף אמנם מ"מ ר"ת פליג וס"ל משיכה בנכרי קונה ומשו"ה כ' הטור דהמחוור שבכולם להקנות לו מקום הבהמה ובנדון שלפנינו שלא נעשה כן נבוא אל השני' והוא המסירה שבהמה גסה ניקנת בה:

(ב) מסירה מה שהמשרת האכילה והשקה ונוטלה בידו וכ' הר"ן בפ"ק דקידושין דלא בעינן מסירה מיד ליד רק ברצון הבעלים אך הכא הרי הבהמה ברשות בע"הב המקנה אמנם הרי כתב שם הר"ן לחלק בין קנין משיכה שאינו מועיל בר"הר משום דעיקר קנין משיכה הוא למשוך מרשות מוכר לרשות לוקח משא"כ מסירה שהמסירה עצמו הוא הקנין ולכן מהני אפי' בר"הר והאי דלא מהני ברשות מוכר משום שרשותו של מוכר מעכב עליו ושוב כ' הר"ן בסוף דבריו שם דאם עשה משיכה בדבר שצריך מסירה או בהיפוך אפי' אמר ליה המוכר קנה לא מהני כיון שהוא דבר שאינו ראוי לקנות בו ומאי דאמרינן בפ' הספינה בכליו של לוקח ברשות מוכר דלא קני ואם אמר לו קני קנה התם היינו טעמא משום דמאי דלא קנה כליו של לוקח ברשות מוכר היינו לפי שאין רשות שם להניח כליו וכל מקום שיש לו רשות להניח כליו קנה הלכך כל היכי דא"ל קנה ה"ל כמשאיל לו מקומו וקנה אבל משיכה ומסירה היכי דלא קני לאו מהאי טעמא הוא ומשו"ה לא מהני אף על גב דפריש וכו' עכ"ל נראה מזה דוקא מסירה במקו' משיכה היינו במידי דלא קני ביה מסירה הוא דלא מהני פריש אבל במידי דמהני ביה מסירה רק שהמקום גורם שהוא בבית מוכר אי הוה א"ל קני ה"ל כמשאיל לו מקום וקנה בשלמא משיכה לא מהני בבית מוכר אפי' אומר לו קני דלא משיך מרשות לרשות דהשאלת רשות לא משווי' ליה רשות של קונה אלא שלא יעכב על ידי הקונה שעושה קנין גמור ע"י כליו או ע"י מסירה ורק הרשות מעכב עליו לזה מהני השאלת מקומו שלא יעכב רשותו עליו ואפילו אמר אי בעינא ליקני לא מהני כמ"ש הר"ן ומאי דאמרי' במס' ע"ז שקיבל עליו לדון בדיני ישראל היינו שקיבל בקנין כמו ר"פ ז"ב:

וראי' מדאמרי' בב"ב פ"ה ע"ב זרק לה בתוך קלתה בעלה מוכר קלתות ואין הבעל מקפיד על מקום הסל והקשו תוס' הא צריכה חזקה לקנות מקום הסל ותי' תוס' וז"ל ותי' ריב"א דאע"ג דאין המקום קנוי לה כיון שיש לה רשות להניח קלתה שם קנה שם קלתה דכליו של אדם קונים לו בכל מקום שיש לו רשות להניח שם כגון סימטא אע"ג שאין הסימטא קנוי' לו מכל מקום הכלי עצמו עכ"ל והא דאין מסירה קונה בסימטא היינו משום דכיון דהבהמה עומדת בסימטא הרי המקום קנוי להבעל הבהמה תחלה קודם שזה עושה בה קנין מסירה וא"כ רשותו של מקנה מעכב משא"כ כליו של לוקח שקדם לעמוד בסימטא והרי המקום של הלוקח א"כ אם נותן לתוכן הפירות הרי הם קנוים לו אבל כשאמר לו קני דאנן סהדי דמשאיל לו מקום א"נ כגון מוכר קלתות דאפילו בלא השאיל לו בפי' אנן סהדי שהשאיל מקום להסל הרי קונה. ואעתיק כאן דיבור א' מחי' למס' גיטין ר"פ הזורק וז"ל עיין ב"ב פ"ו ע"א באמר מוכר ללוקח זיל קני קנה לכ"ע והכא אף על פי שאומר הא גיטך מכל מקום אינו דומה לדהתם התם רצון הלוקח לקנות אלא שהמוכר מעכב ע"כ כשאומר קני מהני משא"כ הכא אין האשה רוצית להתגרש שמתגרשת בעל כרחה אלא דבעי רשותה אם אינו מקנה לה רשותו ברצונה מה יועיל טלי גיטך ועיין מ"ש טח"מ סי' רי"ש בשם הרמ"ה דוקא באומר זיל קני הפירות אבל ברשות להניח כליו לא קנה הפירות ולא תיקשי משמעתי' דהבעל שאינו מקפיד אמקום כרעי המטה ומקום קלתה קנתה הגט דיש לומר דלהכי מהני טלי גיטך כנ"ל אמנם הרמב"ם נראה דפליג דמפרש מוכר קלתות שקנה הלוקח מהמוכר סבירא ליה בההיא הנאה דקנה ממנו הסל מניח לו מקום להניחו שם ואי אפשר לומר דבההיא הנאה מקני לי' הפירות דהכא בגט אם קנתה ממנו הסל מה הנאה יש לה בגט לומר בההיא הנאה דמקנה לה גט אע"כ מכיון שיש לו רשות להניח סלו ממילא אין הרשות מעכב להקנות להאשה הגט בעל כרחה וללוקח לקנות הפירות אפי' בלא אמר קני הפירות והיינו דכ' הטור דרמב"ם פליג אהרמ"ה ותמה ב"י בבד"ה ולהנ"ל א"ש עד כאן לשוני שם בחידושי:

ומינה בנידון שלפנינו דבודאי השאיל לו מקום לבהמתו וניחא לי' מאוד שיקנה הבהמה לנכרי אין הרשות מעכב קנין המסירה וזה ברור לפע"ד אך הא אין דעת שניהם לקנות בזה דשניהם היו סבורים שכבר קנאם בכסף והנה מהרי"ט בתשו' ח"א סי' ק"ן כ' מסברא דנפשי' דוקא קנין חזקה או אפי' משיכה אינו קונה בלי דעת אבל כל שבידו בהגבה' וכדומה לא גרע מחצרו שקונה לו שלא מדעתו ומייתי לזה ראיה ברורה מס"פ הניזקין (גיטין ס"א ע"א) ובתוס' ד"ה ליקט וכו' יע"ש דק' לו מב"ק מ"ט ע"ב המחזיק בשטר בנכסי הגר יע"ש ולא תי' כלום והש"ך סי' ער"ה סק"ג השיג זה מדנפשי' דידו קונה

לו ותי' הך דשטרות הנ"ל דסוגי' פליגי אדריב"ח דחצרו קונה שלא מדעתו אבל למאי דקיי"ל כריב"ח דחצרו קונה שלא מדעתו כ"ש ידו ותמוה דמשני הגאוני' האלו נעלם תוס' ב"ב נ"ד ע"א דפשיטא להו ג"כ דידו קונה שלא מדעתו והקשו משטרי גר ותירצו לחלק שאלו היה יודע נמי לא היה דעתו לקנות לצור אבל בלא"ה לא ועיין רמ"א סי' ער"ה הנ"ל ובסמ"ע שם סקכ"ה וזה הוא פלוגתת רבנו ישעיה ורמ"ה שבטור שם דלרמ"ה כיון שהגביה הלבנים לבנותם לא ירצה לקנותם אלא ע"י בנין לכן לא קנאום ור' ישעי' ס"ל מכל מקום ידו קנאום עיין בטור ע"כ נלע"ד הכא קנה במסירה קנין גמור:

אלא דאכתי צ"ע דבסי' ר"ס סעיף ה' מצא בחנות וכו' ואם מצאם על התיבה הרי הם של מוצאם ועתוס' בב"מ כ"ו ע"א ד"ה דשתיך ועמ"ש הרא"ש ומייתי ש"ך שם סקי"ח אך במרדכי שם סי' רנ"ט וסי' ר"ס בשם רבינו ברוך ממגינצא ור' אביגדור כ"ץ דאין חצרו קונה אלא הפקירא אבל לא אבידה אפי' נתיאשו הבעלים וקלסו בפרישה וסמ"ע סי' ר"ס סק"ב וא"כ גם ידו שלא מדעתו אין קונה לו דבר שיש לו בעלים ונפל פיתא בבירא וקשה עלי להתיר מטעם ס"ס דלמא הלכה כסף קונה ואת"ל מסירה דוקא קונה דלמא שלא מדעתו אפי' אבידה דלא כרבינו ברוך ממגנצא ור' אביגדור כ"ץ:

והנה להציל רבים ממכשול להכניסו לכיפה ולנעול דלת בפניו כדאיתא במס' ע"ז נ"ג ע"ב כבר עמד בזה בנ"בי קמא חי"ד סי' פ' ופ"א ע"ש ואני בעניי הכרעתי דודאי קדשים דמיד שהקדיש ועמדו בי גזא דרחמנא שוב אין מזונותיו עליו א"כ טוב להכניסו לכיפה דבשעת הכנסה לא עביד ולא מידי והיה כי ירעב ומצטער אחר זמן מה לו ולהם וכי מוטל עליו צער' ורעבונם של כל חיתו יער אבל בכור דטיפולו על בעליו או הישראל או הכהן ומזונותיו עליו והרי אסור לטעום עד שיתן מזונות לבהמתו ונח נענש על שאיחר מזונות לארי וע"ז כתיב הן צדיק בארץ ישולם ע"כ אין תקנה בהכנסה לכיפה:

ולהטיל בו מום ז"ל הרא"ש פ' הפועלים סי' וי"ו ואע"ג דמסקי' דמטיל מום בקדשים דע"י נכרי נמי אסור אפילו בז"הז שאין אסור אלא מדרבנן כדאיתא בבכורות ל"ה ע"א התם הוא משום חומרא דקדשים ולא גמרי' מינה עכ"ל:

הנה הא דפשיטא לי' להרא"ש דבז"הז דרבנן מש"ס ע"ז י"ג ע"א ועיין תוס' מנחו' נ"ו ע"ב ד"ה אלא וכו' ובכורות ל"ג ע"ב ד"ה בעל מום וכו' ולא ניחא ל"ל דלמאי דקיי"ל מקריבים אע"פ שאין בית ה"ל ראוי בז"הז הייינו משום דבבכורות עכ"פ אינו ראוי בשום אופן דבכור ומעשר בז"הז לא מתאכלי כמ"ש מג"א סימן תקס"א בביאור דברי הרמב"ם והא דכתב הרא"ש משום חומרא דקדשים נ"ל כוונתו כיון משום דמיחזי כמבזה קדשים אין להקל בזה כלל אפי' ע"י אמירה לנכרי דעכ"פ ביזיוני רבא איכא:

והנה הא דהטלת מום לאו דאורי' מש"ס ע"ז י"ג ע"ב הנ"ל יש בזה שני פני' להקל א' משום מקומו דהרמב"ם פ"א מבכורות פסק כר"ע דבכורי ח"ל אין מקריבים אפילו בזמן הבית וב' מטעם הזמן דבז"הז אפילו בא"י אינו ראוי להקרבה דאפי' למ"ד מקריבין אף על פי שאין בית בכור ומעשר לא מתאכלי ונוראות נפלאתי על רמב"ם בס' המצות ל"ת סי' נו"ן שכ' וצריך שתדעהו מי שהקריב קדשים בז"הז חוץ לעזרה חייב כרת ובביאור אמרו דהמעלה בחוץ בז"הז ר"י אומר חייב וכן הלכה כי הוא ראוי ליקרב והשורש אמיתי אצלנו מקריבין אעפ"י שאין בית עכ"ל ושוב בסי' צ"ז כתב וכל מי שיטיל מום בקדשים לוקה ובתנאי שיהי' בזמן שב"המק קיים דחזי לקרבן כו' ע"ש ודוחק לחלק דלענין שחוטי חוץ מקרי ראוי לבוא בפנים ולענין הטלת מום לא וצ"ע [ע"ל סי' ש"ו]:

והנה הא דפסק רמב"ם כר"ע דבכורי ח"ל אין מקריבין אי כוונתו דאורייתא אין ראוי להקרבה ואי העלום לירושלים מחזירים אותן מ"הת וכדמשמע קצת תוס' תמורה כ"א ע"ב ד"ה ממקום למקום וכו' ור"ש סוף חלה ועתוי"ט שם אם כן מרפסים איגרא דהא הרמב"ם ס"ל ספ"ק דהל' תרומה ומעשרות מעזרא ואילך שאין כל יושביה עליה דרבנן הם ומאליהם קבלו א"כ גם א"י הוה מקום שאין מביאים שם מעשר דגן וגם בכור ומעשר בהמה לא מתקרבי כל ימי בית שני וזה שקר מוחלט ובהא אין לומר מאליהם להקריב על תנאי דשלמים דהא משונה במתנותיהם בסמיכה ומעשר נאכל לכל אדם וצע"ג ועכצ"ל דלמ"ד לא נתקדש א"י למעשר ולתרומה ס"ל דר"ע לא אמר אלא שאין מחויב להביא בכור ומעשר מח"ל ואי רוצה מביא וחכמים החזירום שלא יקבע הדבר חובה אבל בא"י גופה מאליהם קבלו עליהם לחובה דהרי מ"הת קדוש להקריב אפי' שאין מחויב להביאו ואינו עובר עליו על בל תאחר ובאת שמה והבאתם שמה זולת זה איני יודע פתר לדבר זה כי לומר דהכי מקשינן ממקום שאתה מביא מעשר דגן בזמן בית ראשון אתה מביא בכור ומעשר בבית שני זה היקש מעוקש בעיני עכנ"ל דלרמב"ם לענין איסור הטלת מום אין חילוק בין מקום למקום:

ונחזי' מה נעשה בזמן הנה הרמב"ם פ"א מאי' מזבח כתב בז"הז עובר בלאו ואינו לוקה ורגיל אני להסביר דהרי אמרי' בעירובין הריני נזיר ביום שבן דוד בא בו אסור ביין בכל יום שמא היום יבוא וא"כ בודאי אי היה אליהו בא ואמר דכל ימי חיי זו הבהמה לא יבוא בן דוד נמצא לא הוה חזי לא לגופיה ולא לדמי היה מותר להטיל בו מום אך הלא אין אנו יודעים ע"כ המטיל בו מום עובר בלאו דלמא היום יבוא וכשמתה הבהמה ולא בא נפטר למפרע ועכ"פ אין לוקין אפי' יבוא דהוה התרא' ספק ומאז אמרתי [עתה אשכחנא דישב על מדוכה זו הגאון מהרי"ט אלגאזי הנדפס אצל הל' בכורות לרמב"ן ברי"ף חדשים פ"ה

מבכורות] הואיל ומעשר בהמה מ"ע דאורייי' בכל זמן וחכמים בטלוהו משום תקלה וק' אי הטלת מום לאו דאורייתא בז"הז מוטב היה לחכמים שלא לאסור הטלת מום ושלא לבטל מ"ע של מעשר ולהטיל בו מום ולא יהיה תקלה ומ"ע מתקיימת והרב הנ"ל לא מצא תי' ואני אמרתי ע"ד דאמ' רבי כמאן שתו כהני חמרא בז"הז דתקלתם הוא תקנתם כי בעו"ה עבר קציר כלה קיץ ולא נושענו עיין מס' תענית י"ז ע"א וה"נ מתחיל' כשחרב ב"המק והיו מצפים יום יום לישועת ה' והי' כמו ראוי להקרבה דמהרה יבנה והוה מטיל מום דאורייתא ומאז גזרו על הפרשת מעשר משום תקלה אך ברבות הימים וכמו נתיאשו לומ' היום או לזמן קרוב והוה הבהמה כמו לא לגופיה חזי ולא לדמי חזי וחזר הטלת מום איסור דרבנן ומ"מ לא יכלו להחזיר הפרשת מעשר למקומו כיון שכבר נתבטל ע"י ב"ד הראשון הגדול מן האחרונים כנלע"ד:

מ"מ הדרן לדידן להתיר הטלת מום ע"י ישראל חלילה אך הרוצה לסמוך להתיר ע"י עכו"ם קטן דלא מיחלף בישראל גדול עיין שבת קל"ט יסמוך ולמטינא שיבא מכשור' וה' יצילנו משגיאות הכ"ד א"נ: פ"ב יום ג' י"ט אדר תקצ"ט לפ"ק:

משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שיט

שלום וכל טוב לי"נ הרב המופלג בתורה ויראה קדומ' הותיק חדתי מלא עתיק החרוץ בעל פיפיות כש"ת מהו' אהרן פולדא נ"י:

ע"ד חלת ח"ל שחזרה למקומה אעבור פרשתא דא ואתני' הנה בשאיל"ת יעב"ץ חלק ב' סי' צ"ח האריך ליישב קושיא ט"ז י"ד סי' שכ"ג ולקיים הפסק לשאול על נדרו ותו בסי' צ"ט מייתי הוראות המורה שהוא היה הגאון כנסת יחזקאל ז"ל שהורה בשחזרה למקומה להפריש ממקום אחר והגאון יעב"ץ תמה עליו וכ' בשחזרה למקומה עכ"פ בחלת ח"ל דרבנן יש לסמוך אמ"ד בירושלמי רפ"ד דדמאי דס"ל הדרא לטבלי' ומפריש מיני' ובי' ומסיים בסוף התשובה ונ"ל לסמוך על זה למעשה דחלת ח"ל קילא מדמאי בלי ספק עכ"ל ועוד בח"א מתשובותיו סי' קל"ה מייתי קו' אביו הגאון ח"ץ ז"ל אהא דפי"הכ פ"ג ע"א מאכילין הקל קל תחלה טבל ותרומה היכי דא"א בחולין מתוקני' מ"ס טבל חמיר ומ"ס תרומה חמירה והקשה הגאון ח"ץ לפרוש ולחזור ולערב ותיבטל אף על גב דאין מבטלים איסור לכתחלה דרבנן בעלמא הוא ושיעור ק"א נמי מדרבנן הוא וכ' דלית נגר דיפרקיני' אלא שהעלה דס"ל לתלמודא מן התורה הדרא לטיבלא ואולי נפקא להו מקרא את מקדשו ממנו אלו דבריו ז"ל:

ועתה אחזה אנכי אשית לבי מ"ש דמבטלים איסור לכתחלה הוא רק דרבנן אין כאן מקומו כלל דודאי דאוריי' הוא ביבש ביבש כמו שאבאר אלא דהכא בודאי אפי' אי' דרבנן ליכא ומצוה נמי איכא לבטל ובחי' למס' חולין כתבתי דף צ"ח ע"ב וז"ל זהו היתר הבא מכלל איסור מלשון תוס' דשמעתין משמע דס"ל כדעת ראב"ד שהביא הר"ן דביטול אי' לכתחלה אסור מן התורה אמנם ר"ן מביא בשם תוס' בהיפוך וכבר נתעורר בזה בגליון רי"ף ע"ש ובס' שער המלך פט"ו ממ"א הלכה כ"ה הקשה ממאי דאמרי' לקמן לא אמרה תורה שלח לתקלה ואי סלקא דעתך מן התורה מבטלי' אי' לכתחלה מאי תקלה איכא הא יתבטל ברובא דעלמא והנלע"ד דודאי מוכח מן התורה שלא לבטל אי' לכתחלה דאלת"ה למה נשליך טרפה לכלב ונבלה לנכרי ולגוי ולמה לא נבטלנו חד בתרי וביותר למ"ש תוס' פרק כל הבשר (חולין קי"ד ע"ב) ד"ה עד שיפרוט כו' צריך ליתנו בדמים מועטים כו' ואמאי הא שויה טובא לבטל ברוב עם שחוטות של ישראל חבריו ושכניו דשכיחי בא"י אע"כ מ"הת אסור למיעבד טצדקי למאכל נבלות וטרפות שיהיה אפשר בשום אופן שיפגע ישראל בגוף האיסור ואולי מזה אסרו למכור טרפות במקום שאין מכריזי' אף על גב דישראל שחוזר וקונהו מהנכרי קונה בהיתרא מרובא כשרים מ"מ אנן אסור לן למיעבד לכתחלה ענין שיפגע ישראל בגוף איסור והיינו שלח לתקלה לקמן ק"מ אך בשמעתין בבטול דאינו מינו בנ"ט דהוא כשורפו ומאבדו בהא פליגי תוס' וראב"ד ולק"מ קו' שער המלך עכ"ל בחי' חולין שם וספר תשו' פני ארי' שהזכיר פר"מ לא ראיתיו ולא שמעתיו:

אמנם בכל זה ק' ח"ק ק' עצומ' וגדולה היא דנהי דאסור לבטל איסור להפכו להיתר אבל הכא שהותר להחולה האיסור להדיא אלא שמצוה להאכילו הקל הקל ואנו מבטלים להקילו מאשר הוא איסור בעין פשוט דמחוייב למיעבד כן והיינו הקל הקל ואם כן ק' נפרוש תרומה ונבטלנו ולא שיהיה מותר לאדם אחר אלא לפקוח נפש של חולה זה גם מ"ש דמן התורה לא בעי' ק"א הוא שלא לצורך דלו יהיה דצריך ק"א מן התורה עכ"פ מ"הת אין שיעור לתרומה יפריש א' מק"א לתרומה ויפטור טבלו מן התורה ויערבנו ויהיה מותר מן התורה והוא קל מטבל ותרומה בעין:

ולא עוד דדבר רחוק הוא שיהיה תלוי' פ"נ של זה באכילת חטין יבשים וכדומה ולכשיתמעכו ויתערבו הוה לח בלח שכתבנו לעיל דהוה נאבד האיסור מן העולם דאפי' אם נטחן דק לאבק (פולווער) הוה לח בלח ויש בילה ועמ"ש מג"א סי' ש"י סק"ח וסי' תצ"ח סק"כח ושם כתבתי על הגליון עיין בכורות כ"ג ע"א אפר פרה שנתערב וכו' דבמשא מטמא וסבירא ליה למג"א טלטול מוקצ' כמשא דמי משום הכי הוצרך לומר

דמדבריהם בטל ברוב (וצע"ג בתוס' שם כ"ג ע"א סד"ה נבלה כו' ע"ש מ"ש ממים ומלח לענין תחומין) וצ"ע בתוס' שם כ"ב ע"א ד"ה הנך וכו' ע"ש ולכאורה מ"ש תוס' טומאה הוא לאו דוקא אלא כל מידי דלאו אכילה והנאה לא שייך שיעור ס' וטע"כ וכן מצאתי בס' בינה לעתים על הרמב"ם פ"ב מהל' י"ט ועיין משנה למלך פ"א ממשכב ומושב הלכה י"ד ד"ה עוד נראה וכו' מבואר דרמב"ם ס"ל אפר באפר מקרי יבש ביבש ומשו"ה אמרי' מטמא במשא והנה לפי זה למאי דקיי"ל דלא כרמב"ם אלא אפר וקמח מקרי לח בלח צריכים אנו ליישב הש"ס דבכורות כך דאזיל למאן דאמר גם בלח אין בילה ואם כן כי היכי דביבש נבלה בשחוטה מטמא במשא ה"ה אפר באפר אף על גב דהוה לח בלח לכן מייתי מאפר פרה אך למאי דקיימא לן כמאן דאמר בר"ה י"ג ע"ב בלח יש בילה ויע"ש תוס' ד"ה חוץ וכו' אין לדמות אפר לנבלה בשחוטה דאפר אפי' במשא לא תטמא וה"ה לענין מוקצה וק"ל עכ"ל על הגליון ואם כן הקושיא כראי מוצקת יפריש ויערבנו ומ"ש בפרשת דרכים על קו' אחרת דיש מפרשי' שמעתין דיומא שאין הבעלים בעיר שאינם יכולים להפרישו כתבתי בחי' וז"ל ומאוד נפלאתי על הגאונים ההמה אם אין הבעלים בעיר מי התיר לו לאכול את שלהם וע"כ דינא הכי שיכול להציל עצמו בממון חברו רק שצריך לשלם ממון לבעלים ועיין לשון רש"י יומא פ"ג ע"ב ד"ה קפחי' וכו' אם כן רחמנא אקני' ליה והרי הוא בעלים ויכול להפריש תמה על עצמך לאכול יכול להפריש אינו יכול עיין תוס' פסחים כ"ט ע"א ד"ה בדין הוא וכו' וכיון שבאנו לזו שהוא קמח אם כן בלא"ה הוא תרומה דרבנן בלא עציץ שאינו נקוב עיין פלוגתת ר"ת ור' מרדכי תוס' ב"מ פ"ח ע"א ד"ה תבואות כו' ופלוגתת רמב"ם וראב"ד רפ"ב ממעשר ע"ש:

ואנו אין לנו בזה אלא ישובו של הגאון מהר"י יעב"ץ דאתיא כהירושלמי רפ"ד דדמאי דהדרא לטבליה והנה דעתו ז"ל דמן התורה הדין כן ובאמת לא ידעתי דבר מתנגד להדי' בש"ס דכל מקום שנזכר דין דמוע י"ל שלא מיירי שנפלה למקומה וכן משמע בכל מקום דתנן סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ואי למקומה פשיטא שהוא פחות ממאה שאפי' עין רע מפריש א' מס' ודוחק לומר דמיירי מדשמואל שפטר כריו בחטה א' וכן לא קשה מידי מתוס' תמורה ד' ע"א שכ' דמוע לאו דאורייי' פשוט הוא לשון דמע הוא עירוב ואי נניח דמן התורה כשחזרה למקומה נעשה הכל טבל תו אין כאן עירוב ודמע ואף על גב דבירושלמי דדמאי קורא ליה דמע ע"ד שאלה והעברה ואשגירת לשון אבל מלאתך ודמעך דקרא א"א לפרש כשחזרה למקומה ונעשה טבל למפרע וע"כ קרא מעירוב שלא במקומו אבל מ"מ לפע"ד לא נ"ל כלל שיהיה זה מן התורה ולו יהיבנא לי' ע"כ מאת מקדשו ממנו לא נפיק דהרי מן התורה חד בתרי בטיל ואין כאן לא טבל ולא תרומ' ואי

יהי' דאוריי' צ"ל בחזרה למקומה לפחות מחד בתרי ואם כן ממילא א"א להלמו בקרא את מקדשו ממנו דמשמע שחזר לכריו ממש שהוא א' מצ"ט ואם כן מן התורה ליתא אבל נ"ל דמדרבנן הוא ובתרומה דרבנן כגון עציץ שאינו נקוב דפ' י"הכ ודמאי דמיירי מיניה בירושלמי ומכ"ש חלת ח"ל דנידון שלפנינו דהם אמרו שלא ידמעו והם אמרו שאם חזרה למקומה פחות מק"א עכ"פ תיהדר לטבלא ויפרשו ממנו:

והנה דברי הירושלמי רפ"ד דדמאי דפריך ר' חגי מ"ט דמאן דאמר למקומה מדמעת שלא במקומה אינה מדמעת מ"ש הכא ומ"ש הכא ותי' מ"ד מדמעת שמתרת שירי' לאכילה ומ"ד אינה מדמעת אינה מתרת שירי' לאכילה ואמר התם רבי לא עביד עובדא כר' חגי ופי' הגאון מהו' אליה פולדא ז"ל דמתרת שירי' לאכילה היינו דהדרא לטבליה ובשלא במקומה מדמעת ממש אלא במקומה חמירה טפי וכן דעת מהר"יעב"ץ הנ"ל ואם כן חומרא הוא ויפה כ' פר"מ ני' שהוא דחיק ואתי' מרחיק ומה שפי' בו הגאון מהו' אלי' ווילנא ז"ל בס' שנות אלי' דמתיר שירים באכילה הוא נתינת טעם להחמיר בנפלה למקומה משום שהתירה כרי הזה לאכילה בדין הוא שיאסרנה מה שאין כן למקום אחר אינה מדמעת וצריך לומר לפי דברי הגאון מ"ד מדמעת איננה ר"ת מאן דאמר אלא ר"ת מאי דאמר ובכל זה הלשון דחוק גם לא שייך על זה רבי לא עביד עובדא כר' חגי מאי עובדא שייך הא ר' חגי לא חידש שום דין אלא טעמו יהיב למ"ד למקומה מדמעת:

אלא נ"ל דה"פ דר' חגי סבירא לי' דודאי אינה מדמעת כלל לאסור תערובתה אך מאי דאמר למקומה מדמעת היינו להתיר שירי' באכילה נהי דאינה אוסרת תערובות אבל עכ"פ הדר לטיבלא וצריך להפריש מיניה ובי' ומאי דאמר אינה מדמעת שלא במקומה שאינה מתיר שיריים פי' דאינו צריך להפריש מיני' כלל ואין צריך להתיר שיריים לאכילה כי לא נאסרו כלל ואמר רבי לא עביד כר' חגי להקל כ"כ והא"ש דכ' ר"ש בפי' מתני' דוקא בדמאי יש לחלק בין למקומו לשלא במקומו והא"ש והשתא בחלת ח"ל דקילי טפי מדמאי אפשר גם רבי הוה עביד עובדא ומכ"ש דש"ס דפי"הכ פ"ג ע"א משמע כן ועכ"פ עם התרת הנדר גם כן יש לסמוך להתיר בלי פקפוק מה שאין כן שלא במקומה לא הייתי מתיר על ידי שאלה אלא לצורך גדול וכדומה זהו הנלע"ד בזה: פ"ב יום ד' ט"ו טבת תקפ"ב לפ"ק.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שכ

אלף שלומים מגבהי מרומים לך התלמיד וחביב נחמד אף נעים כמהו' ליזר דרעזניץ נ"י:

יקרת מכתבך הגיעני ואשר בקשת להשיבך בענין העושה שליח לתרום או להפריש לו חלה פשוט הדבר דשניהם יכולים לשאול השליח והבע"הב אלא אם השליח שואל על נדרו ומתחרט מעיקרא על מה דיהיב דעתי' להפריש מצד זה ונעקר הנדר מעיקר' והדרה הכרי או עיסה לטבלי' א"כ חוזר ומפריש תרומה או חלה אחרת כי עדיין לא עשה שליחתו כלל דההפרשה ראשונה הוה כמעשה קוף בעלמא כיון דהמחשבה נעקרה מעיקרא והכרי עדיין בטבלו משא"כ כשהבע"הב מתחרט צריך הוא להתחרט על עיקר מה שנתן דעתו על דעתו של זה השליח ע"ז הוא מתחרט מעיקרו וא"כ ממילא בטל שליחות קמיית' וצריך לחזור ולמנות שליח מחדש ואע"ג דבעלמא אחר שנעשה השליחות תו לא מצי לבטל השליחות מ"מ בעושה שליח לידור עבורו דהיינו כעין הפרשת תרומה וחלה וקרבן וכדומה שעיק' השליחות הוא שמוסר לו דעתו שכל מה שידור השליח יהי' כאלו הוא נדרו א"כ אם מתחרט על מה שמסר דעתו לזה השליח נתבטל המעשה מעיקרא ולא הוה אחר שנעשה המעשה כי הוה כדמעיקרא ומהיות טוב שיתירו להם נדרם שניהם השליח והבע"הב:

ואמנם לענין ברכה שכבר בירך לע"ד אין כאן חשש ברכה לבטלה כלל נהי דבחנם אין לשאול על הנדר ולגרום ברכה שאינה צריכה שנית אבל מ"מ אם אירע שהתחרט משום טעם ויחזור ויתרום ויברך שנית אין כאן שום בית מיחש לברכה ראשונה שהיתה לבטלה כי אין כאן ברכה לבטלה שככה מברך וצונו לפרוש תרומה חלה וענין הפרשת תרומה חלה הוא שישאר לו כח לשאול עליהם וכה ציוונו להפריש אותם ע"ד זה וכן עשה והפריש ועתה אין לי פנאי להביא שום ראי' כי רבו טרדותי לא יאומן כי יסופר ודי בזה דברי אהובך:

פ"ב יום ד' יו"ד כסליו תקע"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שכא

רב שלומים מגבהי מרומים לי"נ מחו' הגאון המפורסם החריף והבקי משנתו זך ונקי נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מהו' בונם נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מ"ד יע"א:

ששון ושמחה השיגוני בהאיר אור מעולפת ספירים נגד עיני ובקצירת אומר אשתעשע בדבריו הנעימי' מהמאוחר אל המוקדם מעלת מחו' הגנ"י תמה על רמב"ן בב"ב קכ"ו ע"ב דפשיטא לי' דאין אדם יכול לעשות שליח לנזור עבורו בנזירות וכן שיטת הר"ן פ"ק דפסחים הביאו הרב"י ס"סי תל"ד ויע"ש בב"ח באריכות דפשיטא להו דאין שליחו' בנדר והקדש [ושכ"כ מהרי"ט בתשו' לא מצאתי כעת] ואמנם גמ' ערוכה בנדרים ל"ו מבואר

דמדעת בעלים יכול להפריש פסח וחטאת ורק שלא מדעת בעלים אינו יכול להפריש וק' זו צ"ע לכאורה:

ואחרי העיון אמרתי בטעם הדבר באמת מ"ט הלא בכל התורה שלוחו של אדם כמותו ועוד הרי שליחות מפורש בהפרשת תרומה והוא מטעם נדר דמצי לאתשולי עלה והרי נעשית ע"י שליח ולמה לא נילף מיני' לכל הנדרים וראיתי בלשון הר"ן פ' התקבל בגטין שכ' מילי לא מימסרי לשליח שאין בדברים כח להיות חוזרים ונמסרים עכ"ל ויע"ש עוד שם בלשונו בסוגי' והנה בכל התורה שלוחו של אדם כמותו ושליח עושה שליח וע"כ הא דמילי לא מימסרי משום דלא ילפי' שליחות אלא מקדשי' וגירושי' ותרומה ובכולהו איכא מעשה אבל מילי גרידא לא אשכחן ומה דשליח צבור מוציא רבים י"ח בדבור פיו ידוע דאינו מטעם שליחות לחוד אלא מטעם כל ישראל ערבים ומטעם שומע כעונה אבל בעלמא מילי לא מימסרי ואפשר עוד דילפי' מהפרת הבעל דכתי' אישה יפירנו ולא השליח כמבואר בב"מ פ' השואל ומה"ט נמי אין מתירי' בחרטה ע"י שליח לרמב"ם ועיין בש"ע י"ד סי' רכ"ח ובט"ז סק"כ שם והא"ש נמי דלא לשתמיט ללמוד שליחות משני כתובים דגלי רחמנא דאישה הפרם ולא השליח וכן אם בעליו עמו בשאלה בבעלים ולא השליח למאן דאית לי' ונימא ב' כתובים אין מלמדין דבעלמא שלוחו כמותו ולהנ"ל ניחא דמהפרה לא הוה מצי למילף שאילה בבעלים דממילי לא ילפי' והפרה משאילה בבעלים ליכא למילף דאפילו אי בעלמא אין שליח כמותו מ"מ בהפרה ה"א בגילוי דעתא בעלמא סגי דלא ניחא לי' לבעל דעל דעת בעלה נודרת משו"ה איצטריך תרי קראי ומכל מקום השתא דגלי דאפי' בהפרה דבגילוי דעתא סגי ואפ"ה מילי לא מימסרי לשליח מכ"ש בעלמא כל שאין מוסר לשליח או מצוהו לעשות מעשה לא נעשה כמותו [ומיהו מאינך כתובים שהקשו ביבמו' ק"א ע"ב ד"ה וקראו לו לא תרצתי כלום] וק"ל:

והשתא צריכי' לומר אף ע"ג דהפרשת תרומה סגי במחשבה ולכל הפחות בדבור מ"מ עיקר מצוה היא ההפרשה וההרמה והדבור לומר זה יהי' תרומה טפל לעיקר המצוה כמו האמירה דה"ז גיטך גבי נתינת הגט וכדומה מה שאין כן להדירו בנזיר שיאמר לשלוחו הדירני בנזירות או הקדש בהמתי לקרבן או הפקר נכסי או בטל חמצי דמיירי מיני' הר"ן שאיננו אלא דבור בעלמא אין כח למנות שליח על ככה זה נראה לי בטעם הדבר:

וממילא נ"ל לחלק דדוקא במי שאינו חייב עולה ואומר לחברו הקדש בהמתי או נכסי אבל מי שאמר הרי עלי עולה ואמר ולא אפריש דמעתה החוב מוטל עליו להפריש עולה מנכסיו אה"נ יכול לומר לשלוחו הפרש שור א' משוורי לעולה במה שנתחייבתי כבר דעתה ההפרשה היא המצוה ואע"ג דצריך גם לדבור פה לומר שור זה יהי' עולה מ"מ כיון

שכבר נתחייב בעיקר הנדר הרי זה דומה לתרומה שכריו טבל ומחוייב להפריש ממנו יכול לעשות שליח אעפ"י שצריך לומר ה"ז תרומה (ולשון מהרי"ט לא ראיתי אי מיירי בהפריש מתחלת נדרו והיינו כדידן או מיירי כשכבר נדר מאז ושולחו עתה לברר שור מבקרו ופליג אדילן) וממילא דלק"מ מש"ס דנדרים ל"ו ע"א התם מיירי מחיוב חטאת דכבר נתחייב ומוטל אקרקפתי' להפריש חטאת ואין כאן נדר אשר ידור אלא להפריש וכן בקרבן פסח והסברא נכונה לפענ"ד:

מה דפשיטא לי' למחו' הגאון נ"י דמומר אינו נעשה שליח לקרבן משום דליתי' בקרבן דנפשי' שאין מקבלין קרבן מן המומר תמהתי על פה קדוש יאמר דבר זה הא אי בעי הדר בי' כל שעה ולא דמי לגוי דאין בידו להתגייר דמחוסר מעשה בגופו ומי יימר דמזדקקי לי' תלתא מה שא"כ מומר:

וזה לשוני בחידושי למס' חולין ה' ע"א תיובתא דרב ענן תיובתא הרמב"ם פסק במי שאינו עע"ז מותר לשחוט מן התורה רק גדר גדול גדרו בדבר לאוסרו ועש"כ סי' ב' דרוצה להגי' כותי במקום גוי ולפע"ד אי ס"ד דגוי אפי' אינו עע"ז נמי פסול לשחיטה מן התורה קשה איך אפשר שיהי' גוים נודרים וכו' כישראל הא כל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי ואיהו לא מצי למשחט וכבר שמעתי מקשים כיוצא בזה מטעם דאין שליחות לגוי ולזה י"ל בקדשים דכל מעשיהם על ידי שליח אפשר יש שליחות אפי' לגוי אנן לדדהו אבל מטעם דאיהו לא מצי עביד קשה דהרי אפי' בקדשי' בעי' איהו מצי עביד מדפשיט מהכא דהני כהני שלוחא דרחמנא בשלמא הא לא קשי' לי למה לי קרא למעוטי שאין מקבלין קרבן מן המומר ת"ל דלא מצי למשחט ולא מצי נמי משוי שליח לשחוט י"ל דכל שעה בידו לשוב בתשובה ויהי' בר זביחה אבל מגוי קשי' דלא שייך בידו להתגייר דמי יימר דמזדקקי לי' תלתא כמבואר פ"ג דקידושין אע"כ כהרמב"ם ובידו לפרוש מע"ז ויהי' בר זביחה בלי גירות כלל וק"ל עכ"ל בחי' שם:

מ"ש בס' טהרת הקדש בזבחי' מ"ה ע"א דאי ממעטי' תרומת נכרי מקרא דתרומ' המשכן ה"א דתרומתו תרומה עכ"פ משו"ה בעי מיעוטא בני ישראל ומחו' הגנ"י שפך סוללה הא תרומת המשכן נמי אין מקבלין אגב שיטפי' נעלמה ממנו סוגי' פ"ק דעירוכין וי"ו ע"א ובאמת דברי תוס' שם ד"ה אם אמר וכו' תמוהי' קצת אבל פסק הרמב"ם הוא על נכון דפסק פ"א מעירוכין הלכה י"א י"ב דבנדר לבדק הבית הרי היא קדש אלא שאין נותני' אותו לבד"ה אלא יגנז ואם כן אי ילפינן תרומה הי' נמי הדין שהתרומה הי' קדש מן התורה ככל תרומה אלא שהכרי לא הי' מתוקן למ"ד אין קנין לנכרי להפקיע והי' צריך ישראל הקונה ממנו להפריש פעם אחר אבל עכ"פ התרומה הי' ניתנה לכהן מ"הת אבל

השתא דכתי' בני ישראל למעוטי שאינה תרומה כלל ולזה פסק הרמב"ם פ"ד מתרומו' הל' ט"ו גוי שהפריש תרומה משלו דין תורה שאינה תרומה לפי שאין חייבין ומדבריהם גזרו וכו' ודברי טהרת הקדש נכונים ומוכרחים:

מ"ש פר"מ מחו' הגנ"י לחלוק על סברתי דהוה אמינא דמומר כי היכי דליתי' בתרו' המשכן כל זמן שעומד בהמראתו ה"נ ליתי' בתרומה דנפשי' ואין כריו נפטר בהפרשתו כל זמן שעומד בהמראתו דהרי לענין גוי ילפי מתרומת המשכן ועל זה דחה פר"מ בשלמא גוי אינו חייב למ"ע של הפרשה ואי עביד נדבה בעלמא הוא שפיר ילפי' מתרומת המשכן דהוה נדבה דכוותי' משא"כ מומר דמוטל עליו מ"ע של הפרשה וא"כ נימא אע"ג שאין מקבלין ממנו נדבה למשכן מ"מ כריו נפטר בהפרשת תרומתו סברא נכונה וישרה היא אלא שאינה מוכרחת:

מה שחידש דעולה דכשר שלא לשם בעלים לא בעי נמי שליחות בשחיט' וה"ה כל הקרבנות לבר מחטאת ופסח דפסולים שלא לשמן תמהתי מה ענין שם בעלים לשליחות הא אם הבעלים בעצמן שוחטים ואינם מכוונ' לשם עצמם לא עלה לשם חובה ואם אחר שוחט ומכוון לשמם הרי היא כשר ושליחו' מילתא אחריתי היא ובודאי לא מפורש בשום קרא לא רמז ולא רמיזה שיהי' צריך לשליחות בשום קרבן אך בקרא כתי' ושחט את בן הבקר וקאי אבעליו דלפניו וא"כ כל שאין הבעלים שוחטים לא יי"ח אלא משום דשליח כמותו מיקיים בי' שפיר ושחט וכבר הקשו הראשונים נילף שחיטה מסמיכה דבעי' בעצמן של בעלים עיין בזבחי' ל"ב ע"א ובתוס' ד"ה ת"ל ובס' שיח יצחק ליומא האריך בזה:

שמעתי מקשים לרמב"ם דמילה בגוי כשרה אמאי דחינן שבת נמהלי' ע"י גוי ולק"מ דנהי דהתינוק נימול מ"מ האב לא קיים מ"ע דביום השמיני ימול ע"י שליחותו של גוי ובזה דחיתי נמי דברי של"ה שבמג"א סי' תמ"ו שיוציא החמץ בי"ט ע"י גוי ולפע"ד נהי דהחמץ מבוער מהעולם מ"מ הבעלים לא קיימו מ"ע דתשביתו ע"י שליחותו של גוי ולא מינתק לאו דבל יראה שכבר עבר וכן נ"ל הכא בעולה מי שעבר ושחט בלי רצון ושליחות הבעלים או קטן שאינו בר שליחות נהי דאינו מעכב בגוף הכשרו של קרבן אפי' בחטאת משום שנשחט לשם בעלים ומתכפר לו בזריקת דם מ"מ הבעלים לא קיימו מ"ע של שחיטה ומיהו בשליח גדול שעשה שלא ברצון וידיעת בעלים ממילא מיעקר שליחתו ע"י כך משום שהפסיד להם מ"ע של שחיטה ובהא כ"ע מודים הט"ז והנקודות הכסף בסי' ש"ה סקי"א מיהו בקטן השוחט חטאתו של גדול מדעתו שייך שפיר ספיקתי [וע"ל סי' רצ"ה]:

ומ"ש פר"מ הגנ"י מאין קרבן לקטן שלא הגיע לפעוטות וכן מתני' פ"ב דקינין האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשים עולתה וקשה מי ישחוט הא מתה ולא עשתה שליח הוא סבור היורשים מביאים בשליחותה וליתא אלא היורשים הם הבעלים ומקיימים בהו ושחט את בן הבקר וכן קטן שירש מאביו ושוחט עולתו שירש והוא הבעלים ועוד דהיורשים מתכפרים בי' מקופי' עכ"פ ולא מתורת שליחות אתאינן וראי' ברורה שהרי לענין סמיכה אין השליח סומך וכשמת היורש סומך כדפסק רמב"ם פ"ג ממעשה קרבנות הלכה ח' והלכה ט' ויע"ש בכ"מ ש"מ שהיורש מקרי בעליו:

מ"ש מגירושין דבע"כ הנה האשה עושה שליח מושלחה אע"ג דאינה יכולה לכוף להבעל בשום אופן ואפילו במקום שכופי' להוציא אינה אלא לרצונו כמו בקרבן וע"כ משום דאיכא שם בע"כ בעולם גבי גט שהבעל מוציא אותה בע"כ משו"ה שניהם עושים שליח א"כ מכ"ש בקרבן שיהיה זה גורם שיעשה שליח ועכ"פ לא נגרע כחו:

וכבר הארכתי יותר מדאי ואסיים בברכת שלום וחיים לו ולתורתו ולכל תלמידיו ובפרט לבנו מחו' המופלג מהו' משה נ"י דברי מחו' א"נ:

פ"ב נגהי ליום ה' י"א כסליו תקעה"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שכב

כתב בפסקי מהרא"י סי' קל"ח שמצא בקובץ ישן שמחרימין ומנדין למי שחייב נדוי וחרם אע"ג דאיכא למיחש שמא עי"ז יצא לתרבות רעה ופסקו רמ"א בהגה' ש"ע י"ד סי' של"ד ס"א והטו"ז שם רצה לדחות דבריו והש"כ בנ"הכ דחה דבריו כלאחר יד ובתשו' חו"י סי' קמ"א הביא ראיות ברורות כראי מוצקות לדינו של רמ"א הנ"ל ומהם אין לזוז שוב מצאתי בתשו' שתי לחם להגאון מהר"ם חאגיז נדפס שם תשובה א' מהריעב"ץ זצ"ל וגם הוא החזיק ידי חו"י דלא כט"ז והנה מ"ש ט"ז ראיה ממוכר עצמו לעכו"ם שלא לדחות אבן אחר הנופל יפה דחאו בחו"י הנ"ל דהתם רוצה הוא בתשובה וגם כי נמכר מפני דוחקו ע"ש בטוב טעם ואדרבא חזינן בגטין מ"ו ע"ב אפי' במוכר עצמו לנכרי אם רגיל בכך שמכר ושנה ושילש שוב אין פודין אותו ודוחין אבן אחר הנופל וה"נ במחייב נדוי צריכים אנו לקיים דיני ישראל בכל מה דאפשר ומה שהביא ראי' מההיא אתתא דעבדי אנשי איסורא ומסקי' דמשחררי' אותה נדחק בחו"י ולפע"ד אין ראיה משם דהתם להציל אחרי' דהאמתא הסיתם לעבירה אבל משום קלקול העובר לא חיישי' ועוד נלענ"ד אין צריך דכבר כ' שם הרמב"ן דאין כאן שום מ"ע דלעולם בהם תעבודו כיון שאין עושה לטובת העבד והאמה כי אם משום אפרושי רבים מאיסורי או משום מצוה דרבים ומה שהקשה מג"א סימן צ' סק"ל ע"ז דא"כ מה פריך הש"ס פ' ג' שאכלו מצוה הבאה בעבירה

היא תיפוק ליה כה"ג ליכא עבירה כלל י"ל דמ"מ אי לאו דהוה מצוה דרבים היה ניכר שהוא עושה לטובת העבד דאל"ה מאי אולמא דהאי מ"ע מהאי מ"ע דאי יהיה משחררו יקיי' עשה של תפלה בצבור או קריאת התורה ואי יהיה בשב וא"ת משום לעולם בהם תעבודו הרי גם בזה מקיים מ"ע וא"כ מאי אולמא וע"כ רוצה הוא בתקנת העבד וה"ל מצוה הבאה בעבירה ומשני מצוה דרבים שאני פי' כי מצוה דרבים עדיף טפי ממ"ע דיחיד ושפיר יש לו לשחררו ונמצא שאינו עובר כלל על לעולם בהם תעבודו כיון שאינו עושה לטובת העבד כי ה"ל כמוכרו ומרוויח במה שמחליף קיום עשה דיחיד בעשה דרבים ואינו עובר כלל על לעולם בהם תעבודו ובזה מיושב מה שמקשים הא בעידנא דמיעקר לעשה דלעולם בהם תעבודו לא מקיים עשה ובחי' ישבתי ע"ש אמנם לשיטת הר"ן הנ"ל א"ש טפי דאין כאן דחיי' כלל אלא כיון שהוא מ"ע דרבים ה"ל כמוכרו לו וה"ה והוא הטעם נמי בההיא אמתא דעבדי בה אנשי איסורא דאין כאן איסורא כלל למשחרר משום דהוה כמוכרו לו:

וכן צ"ל נמי בש"ס דע"ז ס"ד ע"א דקאמר הש"ס מדר' יהודה נשמע לר"ע לאו מי אמר ר"י אסור ליתן להם מתנת חנם אבל למעוטי תפלה שפיר דמי לר"ע נמי אף על גב דמקיים ביה כלאים לוקה למעוטי תפלה ש"ד וקשה מה ענין זה לזה בשלמא דר' יהודה א"ש כיון דעביד למעוטי תפלה תו אינו נותן להם מתנת חנם דה"ל כמוכרו לו משא"כ במקיים כלאים לא שייך זה אע"כ צ"ל כנ"ל דאי לאו דלמעוטי תפלה עדיף טפי טובי מלקיים מ"ע דאורייתא לא הי' מרוויח כלל במה שנותן מתנת חנם לעכו"ם כדי שעי"ז ימעט תפלה ומאי אולמא וק"ל:

ומ"ש ט"ז ומייתי ראי' מהא דמהר"י מינץ שהתיר מניקת חברו שלא יצאו ב' נפשות לתרבו' רעה בזה נדחק בחו"י מאוד וממש לא מצא מענה כאשר יראה המעיין ולפע"ד פשוט מאוד שאין ענין לכאן כלל דהתם במניקת חברו עיקר תקנתא הי' לטובת התינוק שיהיה לו במה לינק ולהתפרנס והכא כיון שעי"ז תצא האם לתרבות רעה והתינוק עמה הרי יאמר נא היונק א"א בתקנת חכמים וטוב לו שלא ייניק ממה שיטומע בין העכו"ם ח"ו וכה"ג לא תקנו חכמים מעיקרא ולא עוד אלא אפי' היינו יכולים להציל התינוק מידה שלא יצא לתרפות עם האם מכל מקום כיון שהיא תצא לת"ר ובין כך וב"כ לא תניק הילד וכשנתיר אותה להנשא אפשר שלא תשמט הדד ממנו נמצא במה שאנו מחמירי' הוא קרוב להפסד לילד ואם נקיל עלי' הוא קרוב יותר לשכר א"כ למה נעמיד דברינו בכה"ג ומצאתי כ' בס' ברכי יוסף בחושן משפט סי' ב' כ' בשם רדב"ז ח"ב סימן קכ"ג

וז"ל פריצי' העוברי' ביד רמה ואם מייסרם אפשר שימירו מייסרם במתון ואף שימירו ע"ש ונ"ל ראי' מב"ק צ"ב ע"ב קרית לחברך ולא ענך שדי גודא רבא ע"ש:

אמנם יש להסתפק היכא דאיכא למיחש שיצא לתרבות רעה זה הרשע ויקח גם בניו הקטנים עמו ויטמעו בין העכו"ם מהו לחוש לקטני' שלא חטאו או דלמא כי צריכים אנו להעמיד דתינו ואין אנו חוששי' לשום דבר ולכאורה י"ל משו"ה מייתי בקובץ ישן הנ"ל ראי' מנבואות של ר' בשעת מותו שהיא קצת ראי' דחוקה וכי נעלם ממנו כל הני ראיות ברורות וחזקות דמייתי בחו"י הנ"ל אע"כ שרוצה לאתוי' ראיה דאפילו לבנים קטנים אין חוששי' שהרי כל העיר אשתמוד ולא היה שריד ומסתמא לקחו בניהם עמם:

אלא שהדבר נראה קצת כמו זר בעיני בשגם ידוע כי אין ראיות הקובץ מכרעת מנבואתו של רבי ובחו"י מראה פנים להיפך לומר שלא כדין עשה ועוד נ"ל דיש לחלק דודאי רשע שהוא מין ואפיקורס ופוקר בתורה אזי קרוב לודאי שילמוד אמונתו המזויפת גם לבניו אחריו ואז יהיו גם הבנים בכלל כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיי' אז י"ל מן הסברא דאין לחוש על הבנים ובתוספ' דסנהד' מייתי פלוגת' בקטני בני עיר הנדחת ומייתי לה הרמב"ן פ' ראה וכן פסק רמב"ם פ"ד מהל' עכו"ם ה' וי"ו ע"ש מכ"ז נ"ל דהכת הארורה המאמינים בש"ץ ימ"ש הידוע תיפח רוחם וישחקו עצמותם אם ח"ו לא יהפך לבבם לטוב אותם יורדפו עם בניהם ובנותיהם כי כולם ארורים הם לה' והמינות תקועה בלבם ואין ע"ז בעולם שלא נכללו באמונתם המזוייפת וטוב יותר אם יפרדו מקהל הגולה ויתערבו בעכו"ם הם ובניהם ולמצוה רבה יחשב וגם בהיותם עדיין בין היהודים פתם פת כותי ויינם יי"נ וכל דבריהם ומחשבותם ועלילותם לע"ז וכה"ג אמרי' בנדה ל"ג ע"ב דבנות צדוקי' סתמן ככותי' לכל דבריהם והלכה כת"ק שם והני נמי להני דמי' וגריעי מיני' טובא וא"כ י"ל הנך בירתא דסטי' נמי היה כך שפקרו ופקפקו ע"ד חז"ל באופן דמשכו גם בנייהו בלצנותי' ואל תתמה שהרי להכ"מ בלא"ה אין מנדין אלא במפקפק ע"ד חז"ל אבל לא לעבריין בעלמא ועפר"ח א"ח רס"י תצ"ו ע"ש ומה שהקשה עליו הש"ך בי"ד סי' של"ד סק"ע נ"ל ליישב דקו' הכ"מ הכי הוא דודאי אי נימא כחלוקו של הר"ן ז"ל דדבר שיש לו עיקר מן התורה קיל טפי משום דאינו עוקרו לגמרי א"כ ה"ה וכ"ש דבר שאין לו עיקר מן התורה ואינו עוקרו לגמרי פשיטא שאין לנדותו והשתא ק' הא נטילת ידים אין לו עיקר מן התורה דקראי אסמכתא בעלמא הוא ועיקר יסודתו הוא משום סרך תרומה ואלעזר בן הנדך שזלזל בנט"י משמע שזלזל בנט"י סתם היינו לחולין ולא לתרומה וקדש ונמצא שהניח עיקרו של תקנת חז"ל ומ"ט נדוהו אע"כ משום שערער ופקפק וש"מ כל המערער ומפקפק אפי' בקל שבקלות מנדין אותו ומ"מ גם דינו של ר"ן

אמת במי שאינו מפקפק רק עובר ע"ד חז"ל יש לחלק בין עוקר הכל אז מנדין אותו ואי לא עקר הכל מלקי' אותו והנה אין רחוק לומר דהני דצד כווריי בשבתא לא היה מלאכה דאוריי' רק דרבנן ויש לו עיקר מן התורה ומ"מ נידם הואיל שפקפקו וערערו ומשו"ה לא חס על בניהם אחריהם:

אבל סרבן ועבריין בעלמא מאן לימא לן שלא נחוש על בניו שיהיו צדיקים ואיך נגרשם מהסתפח בנחלת ה' והנה מהרש"ל ביש"ש פ' יו"ד דב"ק סי' יו"ד השיג על תשובת רב פלטוי גאון שיש לגזור על אשת המוחרם שלא לילך לב"הכנ ולגרש בניו מבית הספר וכ' חלילה במה שכל העולם אינו מתקיים אלא בהבל תינוקת שב"ר וכו' גם מ"ש להוציא אשתו מב"ה אם הוא חטא היא מה חטאה וכו' ומסיים בסוף וז"ל אבל לעשות נזיפה לאשתו אם לא יצא עלי' שום בישא ולא שום סרבנות פשיטא ופשיטא דלא עבדינן לה מידי וכן להוציא בניו מן המדרש או מן הישיבה חלילה וחלילה וכן פ"א בא מעשה לידי שכ' לי חכם וזקן בדורו בעל הוראה שאוציא בני המוחרם מהישיבה ולא השגחתי בו כל עיקר עד כאן לשון מהרש"ל והנה לפע"ד יש לי ליישב דברי הגאון רב פלטוי ז"ל דהרי ארור ונדוי ושמתא כולן לשון קללה ומיתה הם וכדאי' להדי' במס' מ"ק י"ז ע"ב ומהראוי שימות ויענש לאלתר מכיון שנתנו בו חכמים עיניהם אלא יש זכות תולה ואם כן מ"מ יש לנו לבטלו מהרבות זכיות שיגינו עליו ויוסיפו לו כח ואומץ לעמוד ברשעו וסרבנותו וידוע כי יש זכי' רבה להאב במה שבניו הולכי' לבית הספר וגם לכל בעל הבית אם בני ביתו שומרים דרך ה' ע"כ עלינו לבטלם מבית הספר ולגרש אשתו מב"הכנ כדי שלא יהיה לו להרשע שום זכות המסייעו ומ"מ אין בזה שום הפסד לבניו ולאשתו וגם לקיום העולם העומד על הבל תינוקות שב"ר דכל המחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו נמצא שכר האשה והבנים ושל כל העולם הוא ממש כל כך כאלו נכנסו הבנים לבית הספר וכאלו התפללה האשה בב"הכנ ורק אך הוא הסרבן מפסיד שכרו ואדרבא הקולר תלוי בצווארו כי הוא הגורם להם זה הביטול אבל הם לא יפסידו כי אנוסים הם עפ"י ב"ד וכה"ג כ' תוס' בשבת ד' ע"א קודם שיבא לידי איסור סקילה וא"ת מאי בעיא היא זו פשיטא שלא ישמע לנו אם נאסר לו ותי' ריב"א דאם לא התירו לא מחייב סקילה כיון שמניח לרדות ע"י מה שאנו אוסרים לו ומייתי ראי' נמי ממה שהעמידו דבריהם במקום כרת גבי פסח ומ"מ לא יתחייב הלה כרת כיון שהוא אנוס עפ"י ב"ד וה"נ דכוותי' ולק"מ ק' מהרש"ל הנ"ל מ"מ מיני' יש לדון בנדון דידן שיש לנו לחוש על בנים קטנים דבהא לא שייך לומר שלא יפסידו אם יטמעו בין הנכרים ח"ו:

ואין להביא ראי' מהא דפ' השולח (גיטין מ"ו ע"ב) דהמוכר עצמו ובניו לנכרים ושנה ושילש שאין פודין גם הבנים דאדרבא משם ראי' להיפך דהרי שם מ"ז ע"א אמרי' אבל פודין את הבנים משום קלקולא פירש"י וז"ל שלא יטמעו בין העכו"ם וילמדו מעשיהם ובחיי אביהן ליכא למיחש להכי דמנטר להון אבוהון עכ"ל ובש"ך י"ד סי' רנ"ב סק"ה מסיים על זה משמע שאביהם הוא עמהם בשביה אבל כל שא"א שישמור אותם פודים אותם מיד עכ"ל הרי קצת ראי' להיפוך שצריכי' לחוש על הבנים קטנים אלא לפ"ז הדרא לדוכתא מ"ש בחו"י א"כ בטלית דינינו כי כל מי שיש לו בנים יהי' סרבן כי יסמוך עצמו שנירא מלנדותו שלא יוציא בניו מן הכלל:

מצאתי בס' ברכי יוסף חי"ד סי' רנ"ז מייתי ת"כ פ' בהר ופירושו בשם ראב"ד שאם אמר לקרובו הריני מוכר עצמי לע"ז אם לא תתן לי כדי דמי וכו' יכול יהיו נזקקים לו ת"ל אחרי נמכר גאולה וכו' ולא קודם ע"ש ומשמע דלא פלוג אפי' אם ימכור עצמו ובניו ועדיין צ"ע דהתם שב ואל תעשה ליתן לו דמיו אבל הכא לדחות בידים אבן אחר הנופל לגרום רדת שחת לבניו לא ועוד התם יד ישראל תקיפה ואחרי דנמכר גאולה תהיה לו ולבניו אבל הכא עדיין הדבר צריך עיון ומתון למעשה וה' ישמרנו מעזי פנים כתבתי פה ק"ק מ"ד יום ה' ז"ך מנחם תקס"א:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שכג

יראה בנחמה בעיר ה' שמה י"נ הרב הנגיד המופלג תל תלפיות מורג חרוץ בעל פיפיות כש"ת מו"ה אהרן פולדא נ"י:

יקרתו הגיעני בזמנו ויען שאילנא קדמיכון שאלה במס' והלכ' שמחו' הואלתי עד ימים אלו שיהפכו מהרה לשמחה מאנחות והנה שאלת חכמתו במי שעמד בשעת יציאת הנפש ביום שבת שאסור לקרוע אם מחויב לקרוע בלילה מוצאי שבת כיון שחל עליו חיוב קריעה תו לא פקע מיניה אלו דברי פר"מ:

תלמוד ערוך הוא דכיון שלא קרע בזמנו שוב אינו קורע אא"כ איכא חימום חדש והוא מס' מ"ק כ"ה ע"א כי נח נפשי' דר' ספרא לא קרעו רבנן וכו' סבור מה דהוה הוה א"ל אביי תנינא חכם כל זמן שעוסקים בהספדו וכו' מבואר מזה דאדם אחר שאינו חכם מה דהוה הוה וכיון שלא קרע בשעת יציאת נשמה שוב לא יקרע והוא פשוט לפע"ד:

ויעוין פ"ק דמ"ק ח' ע"א מתני' ועוד אר"מ וכו' ופריך ורמינהי וכו' ומסיק מפני ששמחת הרגל עליו מחמת שמחת הרגל אינו מרגיש בעצבות ליקוט עצמות וצ"ל אעפ"י שעכ"פ חייב לעשות מעשה לקרוע על הליקוט כמבואר בפוסקים צ"ל מ"מ קים ליה לר"מ

דשמחת הרגל עודפת על הקריעה ואיננו אלא לקיים מצות קריעה בעלמא ובזה יש ליישב מאי דמייתי הש"ס הא דר"ח אפי' צרורי' לו בסדינו דלפירוש קמא דהתוספות שהוא עיקר כמ"ש הרב"י וכל הפוסקים אמנם הוא גרירא דגרירא כמ"ש תוס' סד"ה ולערב ולהנ"ל נ"ל דלכאורה תחלת ורמינהו איננו משום דמשמע ליה מברייתא דיום צער הוא לו דידע דשמחת הרגל עדיפא ליה ועוד הרי מבואר בירושלמי דמייתי טי"ד סי' שס"ב דלמחרת יום ליקוט עצמות עשה יום שמחה כלומ' שנחו קרוביו מדין של מעלה אחר עיכול הבשר אלא ביומו מראה אבילות על שרואה קרוביו עפר ואפר כמ"ש בב"י רס"י ת"ב וא"כ כיון שהצער איננו אלא לשעתו ושמח אחר זמן דין הוא שיהיה מותר במועד ומבואר לקמן דף ט' ע"ב הנח להל' מועד שכולן מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן דין הוא שיהי' מותר במועד צער הליקוט שבלב אלא מפני מנהג אבילות שצריך לנהוג ביומו ונהי דאין אבילות במועד מ"מ צריך לקרוע קריעה ביומו והוא חילול שמחת י"ט ואפ"ה משני דשמחת הרגל שעליו מבטל גם את זה והשתא אי לא הוה מייתי להא דר"ח ה"א אינו קורע בי"ט אלא צוררם בסדינו עד אחר י"ט ואז מתאבל וקורע משו"ה מייתי דר"ח דאפי' צרורי' בסדינו אינו מתאבל וכיון דליכא אבילות פשוט להש"ס דליכא שום קריעה לאחר זמן כיון שלא קרע בשעה ראשונה וכמו שהוכחנו וא"כ ע"כ צריך לקרוע בשעת ליקוט בחש"מ ושפיר פריך ומשני אפילו הכי שמחת הרגל עליו וכנ"ל:

ומה שתמה פר"מ על פסקי הש"ע א"ח סי' תקס"א סעי' ב' שכ' כל קריעה טפח והיא שיטת הראב"ד ורמב"ן ובסעי' ד' כ' עד שיגלה לבו שהוא שיטת הרמב"ם כמבואר פלוגתתם בב"י גברא רבא חזינא ותיובתא לא חזינא דלכ"ע אין קריעה פחותה משיעור טפח דילפי' מויחזק דוד בבגדיו ואין אחיזה פחותה מטפח מ"ק כ"ב ע"ב והאי קרא בשאול ויהונתן כתיב דהוו נשיא ואב"ד וק' לרמב"ם הא בעי לנשיא ואב"ד עד שיגלה לבו כמבואר בברייתא כ"ו ע"א אע"כ תרווייהו בעי ונ"מ אם מתחלת קמי שפה עד לבו פחות מטפח צריך לקרוע יותר למטה מלבו עד שיעור טפח והוא פשוט לראב"ד ורמב"ן סגי בטפח אפילו לא הגיע עד לבו ולרמב"ם בעי שיעור טפח ועד לבו:

ויעויין בנדרים פ"ז ע"א אמרו לו מת אביו וקרע וכו' וכ' בחי' נמוקי יוסף שנדפס אצל הל' נדרים לרמב"ן דלא מבעי' א"ל מת בנו וקרע רק טפח ושוב נמצא אביו צריך להוסיף עד לבו שעכ"פ עשה מעשה חדש לשם אביו דודאי יצא אלא אפי' סבור שהוא אביו וקרע עד לבו ושוב נמצא שהוא בנו שאינו עושה מעשה חדש לשם בנו אפ"ה יי"ח קריעה יע"ש ולפי הנ"ל גם באביו תחלה משכחת שיהיה פחות מטפח עד לבו אע"כ מוכח כנ"ל שלעולם צריך לקרוע טפח ופשוט ולדבריו צריך לומר באידך ברייתא דמייתי דקתני לא

יי"ח קריעה הול"ל סבור בנו ונמצא אביו דלענין לא יי"ח קריעה הו"ל רבותא בהיפוך וצ"ל דר"ל רבותא בהיפוך כיון דעיקר קריעה בחמום תליא וכל קריעה שאינה בשעת חימום אינה אלא קריעה של תפלות כדאיתא במ"ק כ"ד ע"א וידוע דחימום של מיתת הבן אינו כחימום של מיתת אב וה"א קרע על שם בן ושוב נודע שהוא אב מש"ה אינו יי"ח אבל בהיפוך שהיה חימום רב כהימר על אביו ושוב נמצא שהי' בנו ה"א פשוט דיי"ח קמ"ל כצ"ל לפע"ד:

ויעויין במס' שבת ק"ה ע"ב ד"ה הא ר' יהודה וכו' שנתחבטו בו בתי"ט לקיים הגי' ואין בו חימום ודלא כמהרש"ל יע"ש שנדחק ובחי' למס' שבת כתבתי לקיים הגי' בהגהה מועטת וצ"ל כל שעה שאין בו חימום וס"ל להתוס' כשם דגברא שלא קרע בשעת חימום לא יי"ח קריעה עד שיתחמם בבכי ובהפסד ויקרע אז ואי לא לא השלים חובתו ה"ה הבגד שנתחייב בקריעה ולא קרע בשעתו אסור ללובשו עד שיקרענו בשעת חימום וכל זמן דליכא חימום אסור ללובשו וא"כ מה שקרע הבגד בשבת תיקון שיכול ללובשו עתה שלא בשעת חימום והוא קרוב לאמת בכוונת תוספות לפע"ד אלא לדינא לא נראה דקיי"ל הכי שיהי' חיוב על הבגד כלל:

פ"ב יום ה' כ"ד תמוז ק"פ לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שכד

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג המופלג המפורסם ערוגת הבשם כש"ת כמו"ה אברהם נ"י אבד"קק האליטש:

נעימות ימין צדקו הגיעני אודות שנהגו בעירו ע"פ הוראות איזה מאן דהו דאונן מוכר חנותו בסחורתו לאחד מיודעיו והוא נושא ונותן לו כל ימי האבל ואח"כ חוזר ומוכרו לבעלים הראשונים היתכן לעשות כן:

שמעתי מגאונים ורבנים קשישאי שאם היו שותפים וא' מקרוביהם גוסס ציוו לשלוח ע"י נאמני הקהלה שמבטל השותפות ואינו רוצה להיות עוד שותף עמו ועי"ז התירו לזה השותף לעסוק במ"ום כל ימי האבל והזהירו שלא יגיע לזה האבל שום ריוח מהמ"ום של ימי האבל ואם אח"כ נהגו בו טובת עין ומבליעו בחשבון אין בכך כלום והוראה זו נכונה אין בה לא משום איסור פרקמטי' ומלאכה שהרי מוכר שלו בשעה שעדיין הקרוב חי וגם אין בו חילול אבילות בפרהסי' כ"כ במה שזה השותף עומד בחנותו בימי אבלו של זה כי כ"ע יודעי' שבחלקו הוא עוסק ואדעתי' דנפשי' עביד משא"כ בנדון שלפנינו איכא תרתי לריעותא חדא כשזה עומד בחנותו של זה כל ימי האבל יאמרו שכירו הוא ובשליחתו עביד והריוח של בעל החנות האבל הוא אפילו ידעו שמכר לו ע"י נאמני

הקהלה הוא בעיניהם כשחוק וחוכא וטלולא והערמה בעלמא ולענות אמן על ברכה אינו יכול ולמכור סחורתו מי יתיר:

והנה בטי"ד סי' שמ"א מייתי דעת הרמב"ם ורי"ץ גיאות ובעלי תוס' להתיר לאונן בכל מילי דהאבל אסור בהם ושהרמב"ן ורבינו פרץ חולקים ואוסרים ולכאורה המקילין רובא נינהו ובשגם שהתוס' מקילין והלכה כתוס' אפי' במקום שהרי"ף חולק כמ"ש סמ"ע סי' כ"ה ומייתי לי' מג"א סי' תמ"ז סק"ד אמנם הכרעת הרב"י בש"ע סי' שמ"א להחמיר דהרי כ' סעיף ה' כל זמן שלא יקבור המת אין חולץ ומדפרט הני ש"מ אינך אסורי' והוא ממש לשון רבינו פרץ שבטור שאסרו בשארי דברים אלא שהרמ"א כ' ע"ז וי"א שאסור ברחיצה וכו' משמע דדיעה הראשונה התיר באלו וליתא אלא כך דרכו של רמ"א במקום שאינו מפורש בב"י מייתי בלשון י"א וזה ידוע כמה פעמים וא"כ אין א' שמפורש להקל ומהתימא שהנרשם בש"ע טור בשם רמב"ן והתוס' והם רחוקים זה מזה כרחוק מזרח למערב והואיל ואין ב"המד בלא חידוש אימא בי' מילתא דרמב"ם פ"א מאבל הלכה ב' מייתי ראי' דאונן מותר בכולם מדהע"ה דכתיב ויקם וירחץ ולכאורה ראי' גדולה היא ורמב"ן בתורת האדם כ"ד ע"א לא מייתי אלא הרי"ץ גיאות חולק עליו ולא מייתי דברי רמב"ם ולא שת לבו להשיב על ראיתו מקרא והרי כ' רמב"ם בהלכה א' מרע"ה תיקן ז' ימי אבילות א"כ בימי דהע"ה כבר נהגה ואיך רחץ וסך באנינות אע"כ דמותר בכל דבר והנה בהגהת דרישה כ' דאין ראי' משום שהתינוק מת בתוך שלשים ללידתו והו"ל ספק נפל ואין מתאבלין עליו ובאמת שכ"כ רד"ק ממשמעות הקרא אלא שבהגה' דרישה דחה זה דהרי בש"ס פ' אלו מגלחין ילפי' איסור תשמיש המטה מוינחם דוד וכו' ש"מ שמתאבל עליו דקים לי' שכלו לו חדשיו עוד תירץ בדרישה מלך שאני ביפיו תחזינה עיניך וברד"ק כתב עוד משום שנכנס להשתחוות ולהודות על הרעה כשם שמברך על הטובה משו"ה סך ורחץ וכל אלו דחוקים הם והיכן מצינו היתרים אלו:

והנלע"ד ע"פי מ"שכ מפורשים דמשו"ה מיד אחר שמת אורי' שלח ליקח בת שבע משום שכבר הודיעה לו שהיא הרה כדכתי' ורצה להסתיר הענין מפני חילול ה' ע"כ מיד אחר מיתתו לקחה אל ביתו אולי יכול לתלות הבן הילוד שהוא מהביאה שאחר מיתת אורי' ולא יהי' מפורסם שבא עלי' מעולם בחיי אורי' עיין בס' כלי יקר שסביב מקרא גדול אמסטרדם והנה כי כן אומר בטח שהילד כלו לו חדשיו מביאה ראשונה שקודם מיתת אורי' ע"כ הנהיג אבילות בצנעה ופי' מתשמיש המטה ושפיר ילפי' מוינחם דוד אך רצה שלא יבינו הבריות ויהי' חילול ה' וכיון שראוי מפאת המלך ביפיו תחזינה עיניך ועוד שראוי מחויב להודות לה' כשהוא רחץ וסך ולא כשהוא מנוול והשתא אם לא ירחץ

ויסוך יבינו כל העולם דכלו לי' חדשיו ויתפרסם חטאו ויחלל ש"ש ברבים וחציף עלי' מאן דמפרש חטאי' ע"כ התיר לעצמו לרחוץ ולסוך ויאמרו הבריות שלא כלו לו חדשיו והוא מביאה שאחר מיתת אורי' ולא יתפרסם שבא עלי' מעולם באיסור והתיר לעצמו לעבור על תקנת מרע"ה שלא להתאבל משיתחלל ש"ש ברבים ולא קשה מידי קו' רמב"ם וצדקו דברי רמב"ן:

אך נ"ל רמב"ם לטעמי' שכ' פ"א מיבום וחליצה כל שנולד וחי שעה א' הרי הוא מ"הת ולד מעלי' ובן קיימא וכתב ה"ה היינו כשגמרו שערו אפי' לא חי שלשים וס"ל שם חלה ומת הוה כאלו אכלו ארי ולא כפיהק ומת וא"כ אפילו יהי' בן ח' ודאי תלי' שהי' בן קיימא דבן ז' הי' ונשתהה אלא מדרבנן בעלמא מחמרי' בחליצה ומקילין באבל וכ' תוס' בחולין י"ב ע"א משו"ה הקילו באבל שלא יבואו להקל בחליצה אבל מ"הת אינה חולצת וגם מתאבל והנה בימי דוד עדיין לא גזרו חז"ל שלא תחלוץ ולא הקילו לענין אבלות וא"כ אפי' לא כלו לו ט' חדשים כיון שחי שעה א' ונגמרו שערו וצפרניו חייב מתקנת מרע"ה להתאבל ואיך רחץ וסך דלו יהי' שהוא מביאה שאחר מיתת אורי' מ"מ חייב להתאבל אע"כ אונן מותר בכל מילי ורא"יתו מוכרחת לשיטתו:

מיהו שיטת רש"י ותוס' והרבה פוסקים ביבמות פ' ע"ב דאפילו נגמרו שערו וצפרניו כל שלא חי שלשים יום הוה ספק נפל מ"הת וכן דעת רמב"ן במלחמות ה' שם ומלחמות ה' פרא"דמ ס"ל חלה ומת הוה כפיהק ומת והוה קרוב לודאי נפל ואם כן אין מקום להתאבל ואי לא הי' רוחץ וסך הי' מתפרסם שהוא ודאי כלו לו חדשיו ומשו"ה רחץ שלא לפרסם חטאו וכנ"ל ולעולם אונן אסור בכל וא"כ משמע גם להתוס' אסור וכרמב"ן (דמ"ש טור בשם בעלי התוס' לא מצאתי בשום מקום אולי תוס' אחרים היו לו להטור) ועיין בטש"ע א"ע סי' קנ"ו משמע עיקר כהרמב"ן הנ"ל:

אמנם יש ללמוד קצת זכות על המתירים דעל הרוב לא יכלו להתבטל מסחורתם כל ז' ימי האבל ומוציאים להם היתר אחר ג"י ואומרי' שהוא דבר אבד שיירה עוברת ואין לו במה להתפרנס וכדומה ע"כ בחרו הרע במיעוטו לבטל קצת בשעת אנינתו דבלא"ה איכא פלוגתא ולסמוך אהמקיל באבל שיעמוד אחר בחנותו ע"י הערמת מכירה לאחר ועי"ז יהי' פנוי להתאבל ימי אבלו כדינו:

ויש להסמיך זה במ"ש רמ"א וי"א דאסור ברחיצה וכו' ובמלאכה וכו' משמע דאיכא מאן דפליג ומתיר מלאכה וצ"ע הא קודם קבורת מת אסורים כל בני העיר במלאכה אף כי האונן דאפי' להתפלל אסור וכן הקשה רמב"ן הנ"ל וכן רמז ש"כ סקי"ז ולהנ"ל ניחא דודאי מלאכה ופרקמטיא ממש לית דין ולית דיין דבלא טעם דאבילות נמי אסור מטעם

צרכי המת אך כגון פרקמטיא כ"ש כנידון שלפנינו שעשה לכבוד המת כדי שיהי' לבו פנוי להתאבל ז' ימי אבילות ולא יתן לבו על עסקיו זה שרי להמתירים והרמ"א כ' ויש אוסרים גם זה משום אבלות נהי משום צרכי מת הי' שרי דגם זה לכבוד המת מ"מ משום אבלו' אסור והמתירים ס"ל ליכא אבילות באונן ועכ"פ ניהו דאין דעתי נוחה מהמקילין מ"מ אין למחות בכח ומוטב שיהיו שוגגי' הנלע"ד וישיג שובע שמחות כנפשו והי' זה שלום:

יום ה' כ' אדר ראשון תקפ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שכה

שלום וכל טוב לי"נ תלמידי הותיק הרבני החרוץ זי"ר כמו"ה מאיר אבליס נ"י:

נפשו היפה בשאלתו באבל תוך ג' ימים שנעשה אונן על מת אחר אי מותר לצאת אחר המטה ולהתעסק בקבורתו משמע למעכ"ת מדיוק לשון הש"ך ר"סי שצ"ג דוקא למת אחר אינו הולך לב"הק אבל על מתו הולך לב"הק:

דין זה אינו מפורש ולא מצאתיו ודקדוקו של מעלתו דקדוק נכון הוא וכל דילדא אימא כוותי' תלד ונ"ל דתלי' בפלוגת' דמייתי ט"ז ס"ס שמ"א דלמהרש"ל אונן מל בנו קודם קבורה משום דלא פטרוה אלא ממצוה כללית אבל מצוה פרטית המוטלת עליו כגון מילה ובעילת מצוה לא נפטר ורמ"א פליג מכל מצות נפטר נמצא להרמ"א כיון שנעשה אונן ופטור מתפלה ותפילין כדי שיעסוק במתו כ"שכ שפטור מאבילות של מת אחר שכבר נקבר משא"כ להמהרש"ל דהרי אבילות הוה מצוה פרטית ולא נפטר ממנו ע"י אנינות והנה דברי המהרש"ל בתשובה סי' ע' וראייתו מההולך לשחוט את פסחו ולמול בנו ושמע שמת לו מת אל יטמא כ"א לשאין לו קוברים ולא למתו ש"מ אונן מל בנו יש לדחות כמו שכ' תוס' ברכות י"ט ע"ב דמיירי בכה"ג ונזיר שמל בנו וקמ"ל אפ"ה מטמא למת שאין לו קוברים אבל אי איננו כה"ג ונזיר שחייב לעסוק במתו אה"נ שאינו מל את בנו וראייתו מבועל בעילת מצוה שאני התם משום הפסד ממונו אמרו חכמים שהפסד כזה דוחה כבוד הבריות של קרובים וממילא איננו מחויב בקבורה ומ"מ שמעתי שהגאון בעל זכרון יוסף עשה מעשה כמהרש"ל וכן הוריתי גם אני עני מפני טעם שלישי שכ' מהרש"ל כיון דנולד בן זכר במשפחה ונתרפאה כל המשפחה א"כ המילה גופה הוה נייח להמת וכבוד המת הוא למול טרם קבורתו וזהו שייך דוקא במילה אבל בנידון שלפנינו נראה לי דטוב הורה:

אח"ז מצאתי דין זה מפורש כנ"ל במרדכי דמס' מ"ק סי' תתקכ"א עיין שם ובהל' שמחות למהר"מ מר"ב סי' סקט"ו ושם בסי' נ"ח מייתי דפליג וס"ל אפי' למת אחר יכול ללוות

בתוך ב' ימי אבלו ודלא כראב"ן ע"ש וא"כ עכ"פ במתו פשיטא דמחויב לעסוק בהלויתו וה' יגדר פרצת עמו ישראל הכ"ד א"נ הכותב בחפזון:
פ"ב יום ד' ב' דר"ח אדר"ש תקצ"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שכו

יהודה עוד ר"ד עם אל ועם קדושים נאמן חכם ככלכל דרדע והימן בקי בטריפות כר' יוחנן ובדיני כרב נחמן ה"ה הרב המופלא ומופלג בתורה החו"ש הותיק ומהולל כקש"ת מהו' ארי' ליב אב"ד ור"מ דק"ק ר"ד יע"א:

מכתבו הנעים הגיעני יום ש"ק העבור ולהיותי אתמול ביום א' טרוד מאוד בעסקי הצבור כנהוג פה גלל כן אחרתי מלהשיבו עד היום והנה שאלתו שאלת חכם סובבת על שני דינים (א') על היתר ההתאבלות ואמירת קדיש מפני חשש איבוד עצמו לדעת (ב') היתר העגונה עפ"י העדיות וממילא תלוי גם בזה אבילות ואמירת קדיש כידוע והנה האמת כי ידעתיו גם ידעתיו וראיתיו כי ידיו רב לו לבדו ולא צריך לצאת חוצה כלל להיות ארי נעשה שואל מדעת אך מרוב ענותנותו ויראת חטאו שלא רצה לסמוך על עצמו והאחרון הכביד מפני העוררי' והנוקפים הני אפיקורסא דמצערי רבנן הדוברת על צדיק עתק ומגנים החמה ביפי' קרא בקריאה של חבה להסכים עמו בהוראתו ואנן מה נענה בתרי' הנני הנני להטות שכמי ולמטינא שיבא מכשורי הוראתו וכל דילדא אימא כוותי' תלד והנה להיות כי היתר העגונה נלפע"ד פשוט מאוד ואין דעתי להאריך בו הרבה ועיקר פקפוקים של המערערים הוא שרוצים להטיל דופי שפלוני שלט בנפשו לרע לו על כן נצא לדון תחלה בדין מאבד עצמו לדעת ובשגם אין הדין הזה מבואר היטב באחרונים ע"כ צריך קצת ביאור יותר ויש לנו לברר בזה ג' דינים:

(א') מה נקרא מאבד עצמו לדעת (ב') מה יהיה דינו להתאבל עליו (ג') מה יהי' דין אמירת קדיש עבורו ושארי דיני תיקון נשמתו ומאת ה' אשאל יעזרני על דבר כבוד שמו הגדול שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה הוא יהיה עמדי ויגן בעדי אמן:

(**א**) בגדר מאבד עצמו לדעת גרסי' פ"ב ממס' שמחות איזהו מאבד עצמו לדעת לא שעלה על ראש האילן ונפל ומת בראש הגג ונפל ומת אלא זה שאמר הריני עולה לראש הגג או לראש האילן ואפיל עצמי ואמות ורואין אותו שעולה לראש האילן ונפל ומת הרי זה בחזקת מאבד עצמו לדעת וכל המאבד עצמו בדעת אין מתעסקי' עמו בכל דבר מצאוהו חנוק ותלוי באילן ומושלך על גבי הסייף ה"ז בחזקת המאבד עצמו שלא לדעת ויש לעיין בלשון הברייתו' האלו טובא (א') וכי ס"ד שהעולה על האילן ונפל ומת יהי' בחזקת שאבד עצמו לדעת ומה הי' צריך לומר לא שעלה על ראש האילן וכו' (ב') מצאוהו חנוק

ותלוי באילן כו' מה"ת ס"ד שנדון אותו כמאבד עצמו ואנחנו לא ראינו ממנו שום דבר אשר יאמר כי הוא זה (ג') הלשון ה"ז בחזקת שאבד עצמו שלא לדעת תמוה דהל"ל אינו בחזקת מאבד עצמו לדעת או לכ"הפ ה"ל למימר ה"ז בחזקת שלא איבד עצמו לדעת אבל השתא דקאמר ה"ז בחזקת שאיבד עצמו שלא לדעת אין לזה שחר בשגם שכל הברייתא נראה מיותר וכי רוכלא חשיב ואזיל ולא הי' צריך להשמיענו אלא איזהו מאבד עצמו לדע' זה האומר הריני עולה וכו' ואפיל עצמי וכו' ע"כ נ"ל דהבריי' נישנית בדקדוק ע"ד לא זו אף זו ומיירי בבא קמייתא במי שאנו רואין עולין באילן בלי שום סבה שיבאהו לעלו' שם כי אין לו שם שום מלאכה ולא שום צורך ומיד נפל ומת אשר לכאורה הוכיח סופו על תחלת עלייתו שלשם כך עלה כדי להפיל עצמו אפ"ה אין מונעי' ממנו שום דבר דאפשר שאין אנו יודעים מטמונותיו מה הי' רוצה בעלייתו ומי יודע מחשבות בני אדם ולא אמרי' הוכיח סופו על תחלתו ולא זו בלבד אלא אפי' אמר בהדי' הריני עולה על מנת להפיל עצמי וגם ראינוהו עולה אך לא ראינוהו נופל ומת מאותה העלי' על הגג אף על גב שאחר זמן מצאנוהו נפל שדוד באותו המקום ממש מ"מ כיון שלא ראינוהו נופל מאותה העלי' בעצמה שאמר שיעלה להפיל עצמו לא דיינינן לי' כמאבד עצמו לדעת ואל תתמה על זה שכן מצינו בכיוצא בזה בדיני ממונות במס' שבועו' מ"ו ע"א גבי היו מעידי' אותו שנכנס לביתו למשכנו פריך הש"ס ואימר לא משכנו מי לא אר"נ האי מאן דנקיט נרגא ואמר אקטלי' לדיקלי' דפלני' ואשתכח דקטיל ושדי לא אמרי' דהוא קטלי' אלמא עביד איניש דגזים ולא עביד ה"נ גזים ולא עביד ומשני אימא ומשכנו ומדלא משני הש"ס שאני הכא שכבר התחיל לעשות מעשה לכנס לביתו של חברו בלי רשותו משא"כ גבי אזיל ואגדר דקלא דפלניא ליכא אלא דבורו ומקרי איניש ואמר מחמת גיזום אבל מעשה לא עביד ומדלא משני הכי ש"מ דאין חלוק אפי' ראינוהו נקיט נרגא ונכנס אצלהדקל ואמר אקטלי' כל שלא ראינוהו קוצץ בידים הרי הוא בחזקתו שגזים ולא עביד ומשמע נמי מסתימת הש"ס אפי' לא בפני חברו באופן דא"א לומר שאמר כן רק להקניטו ולהכעיסו אפ"ה תלינן שאחר קטלי' ולא מוציאין ממנו ממון וה"נ מצינו במי שאמר איזיל ואמסור שאינו נפסל לעדות ולא נפיק מחזקת כשרות עי"ז כמו שהוכיח מהרי"ק בשרש קכ"ו בדעת הרמב"ם בראי' ברורה ומשמע שם אפי בשונא ומריב עמו דאל"כ עדיין קשה ה"ל להרמב"ם להביאו שזה אינו ק"ו מגוי ע"ש וק"ל והחולקים על הרמב"ם וס"ל דנפסל לעדות לא פליגי אלא בשונא ומריב עמו וניכר מתוך מעשיו שכן הי' דעתו כמבואר בלשון הש"ע ח"מ סי' ל"ד סעי' כ' האמת בהגהה שבסי' שפ"ח סעי' ח' לדיעה קמייתא מבואר שאפי' אינו שונא לו כלל נמי פסול לעדות ולא אמרי' עביד איניש

דגזים והנה מה שנרשם שם מרדכי פ' הגוזל בתרא ליתא שם כן אלא מסיים שם דמיירי במוחזק לכך דוקא ע"ש ברמז קפ"ח וכן הוא להדי' במרדכי ר"פ כל הנשבעי' וכן הוא בתוס' שם בשם הרוקח ומ"מ אף לדיעה הזאת שמבי' הרמ"א היינו משום דאע"ג דאפשר דלא יעשה אשר זמם מ"מ אההיא גופי' מיפסל לעדות הואיל שהחציף לומר כן בפרהסי' נעשה רשע ופסול לעדות כמשמע מלשון ר' פלטוי גאון שהביא בהגה"מ פי"ב מעדות אות ג' ומביאו הרב"י [וע' לעיל סי' ח'] בח"מ סי' ל"ד מחודש כ"ג יע"ש מ"מ נ"ל פשו' ומבואר מכל האמור ומלשון בריי' דשמחות הנ"ל דאפי' אמר אעלה על הגג ויפול וימות וגם ראינוהו עולה ואחר זמן מצאנוהו שם נפל ומת אמרי' שע"י סבה אחרת נפל ואותה העלי' היתה לגוזמא בעלמא אלא מ"מ מדשינה הבריי' בלישנא בסיפי' מרישא דברישא אמרה ואפיל ואמות ולפ"ז הוה לי' למימר בסיפא ועלה והפיל עצמו ומת ומדשני ולא אמר והפיל עצמו אלא ונפל ומת משמע שנפל ע"י אותה העלי' ממש אעפ"י שא"א לברר שהפיל עצמו לא אמרי' דלמא נכשל בדבר אחר ונפל אלא חזקה שאיבד עצמו לדעת ולזה נתכוון הרמב"ן בת"ה שהבי' הב"י והב"ח סי' שמ"ה וז"ל אעפ"י שלא ראו אותו מפיל עצמו כיון שאמר חזקה עשה לדעת ר"ל אעפ"י שלא ראינו שההפלה הית' ע"י עצמו מ"מ כיון שראינו נופל מאותה העלי' שהבטיח להפיל בה א"ע אמרי' חזקה מדעת עשה אבל אי לא ראינו גם ההפלה אעפ"י שמצאנוהו מת באותו המקום פשיטא דלא מאבד עצמו לדעת ומזה נבין שמ"ש הב"ח בשם מהרש"ל ומביאו גם הש"ך ר"סי שמ"ה דאפילו אמר הריני עולה ולא ראינוהו עולה אדיבורא לחוד לא סמכי' זהו משנה שאינה צריכה דאפי' ראינוהו עולה כל שלא ראינוהו נופל לא מיחשב מאבד עצמו לדעת וצ"ע:

ונשוב לפי' הברייתא דלא מבעי' דבדיבורא בלא מעשה לא מיחשב מאבד עצמו לדעת אלא ה"ה נמי במעשה גמור כגון שראינוהו חנוק ותלוי באילן על אותו אופן שנראה בודאי שהוא בעצמו תלה א"ע ואירע כן שנמצא תלוי בחדר והחדר סגור מבפנים באופן שנראה שהוא סגר בעצמו או נפול על הסייף [וברמב"ם הגי' נפל על סייפו נתכוון ג"כ שנראה מהענין שסייפו הוא ר"ל שהוא שלט בעצמו] ה"ז חזקה שאבד עצמו בידו אבל מ"מ שלא מדעת היה דתלינן רוח רעה ביעתתו ותונבא נקיט לי' או נתיירא מפני שיעללו בו עכו"ם כשאול וכה"ג סבות המתהפכות עד שנשמע מפיו מתוך יישוב הדעת שהוא עולה מחמת כעס או מיצר כמו שדקדק הרמב"ם בלשונו פ"א מהל' אבל וזולת זה לעולם אנו תולין או שלא איבד עצמו כלל או א"נ איבד עצמו מ"מ הי' שלא מדעת ובזה כל דברי הבריי' מתובלים ומתוקנים למעיין היטב:

ברם דא צריכא במי שלא אמר בהדי' הרי הוא עולה וכו' אך ניכר מתוך מעשיו וכעסו וצערו וההכנו' שהוא עושה כמכין עצמו למיתה כמו דכתי' באחיתופל וירא כי לא נעשתה עצתו ויצו אל ביתו ויחנק שאותו ראינו כועס ודואג על שלא נעשתה עצתו ומצווה אל ביתו ג"כ ואח"כ אנו מוצאים אותו חנוק באופן שנראה שהוא בעצמו עשה כן זהו אומדנא דמוכח טובא טפי מגמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בר"פ המוכר פירות יע"ש והביאני לזה בבא אחריתי דמס' שמחות שם מעשה בבנו של גורגנוס שברח מבית הספר והראה לו אביו באזנו ונתיירא והלך ואיבד עצמו בבור ואמר ר"ט אין מונעים ממנו שום דבר וכ' הרא"ש ס"פ אלו מגלחין סי' קמ"א דחסורי מיחסרא וה"ק במד"א בגדול אבל בקטן לא ומעשה נמי בבנו של גורגנוס וכו' וקשה הא התם לא אמר התינוק ולא מידי ודוחק לומר דמיירי באמת שהתינוק אמר לאביו הריני זורק לתוך הבור ועוד מה הי' לו להרא"ש לחסר הברייתא משום מעשה לסתור אדרבא נימא דמיירי בלא אמר ולא מידי אע"כ משום דהי' אומדנא דמוכח טובא ואי לאו דהיה קטן ה"ל כאומר בהדי' וכן יש להבין מלשון הרמב"ם הנ"ל [ועיי' ר"ן ספ"ב דחולין ומ"ש ב"ש בא"ע סי' קמ"א סקכ"ו]:

(**ב**) אודות האבילות על מי שאיבד עצמו לדעת פליגי הנה הרמב"ם ספ"א מאבל ס"ל שאין מתאבלין עליו וכ' הלח"מ ראייתו מסנהדרין מ"ז ע"ב דפריך ואי ס"ד כיון דאקבר ה"ל כפרה לאבלו ומשני כפרה לא הוה עד דחזו צערי דקברי פורתא וכיון דאדחי אדחי משמע להדי' דאבילות משום יקרא דשכבי הוא ובמס' שמחו' אמרי' כל שאינו כבוד החיים אין מתעסקים עמהם ותו מייתי מפירש"י דמתני' שם גבי הרוגי ב"ד אין מתאבלין כדי שיהא בזיון כפרה להם אלא אונני' שאין אנינות אלא בלב בלבד שאין זה כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך שאין אנינות אלא בלב בלבד עכ"ל וזה משמע שהאבילות אינו כבוד לחיים אלא למת וזה מונעים ממנו אמנם הרמב"ן בת"ה פליג וס"ל אי לאו דמתאבלים עליהם לא היה שייך לעמוד עליו בשורה ולברך ברכת אבלים וצריך לומר דלא ניחא ליה לרמב"ן למימר כיון דעכ"פ אונני' הם בלב ראוי' לנחמם מצערם ולעמוד בשורה וכן לברך ברכת אבלים ולעולם ז' ושלשים לא ינהגו זה ס"ל לדוחק:

והנה ראי' הלח"מ הנ"ל יש לדחות וליישב דעת הרמב"ן על נכון דהנה כ' בהג"א בפ' אלו מגלחין ובמרדכי שם סי' תתפ"ו דרגמ"ה התאבל ד"י יום על בנו המומר שמת שאמר ק"ו לשכינה ד"י יום וצ"ל הא דתני' שקרובי הרשע שמת לובשים לבנים ומתעטפים לבנים היינו שארי קרובים אבל האב שהוליד בן רשע ולא זכה שישיבהו אל עבודת ה' ראוי להתאבל עליו ועיין ב"י סי' שמ"ה וט"ז סי' ש"מ סק"ג אלא שכתבו עליו שעשה רק

להחמיר לאפושי צערא מ"מ נ"ל דס"ל לרמב"ן בשלמא בשארי רשעים לא שייך אבילות משום ק"ו לשכינה דבשעת העבירה אפשר שעדיין ישוב בתשובה שהרי גם רגמ"ה לא התאבל עד שמת בלא תשובה אבל בשעת המרת דת לא ובשעת מיתה מתוך רשעו לא שייך להתאבל דאדרבא שכבר הרשיע וחזינן שלא שב א"כ באבוד רשעים רנה משא"כ במאבד עצמו לדעת שזהו תחלת רשעו ואלו לא מת על זה האופן הרי היה כשארי בני ישראל והשתא הוא דאתרע לא שייך באבוד רשעים רנה דהיינו אי הרשעות הי' קודם האבידה אז האיבוד הוא רנה בעולם אבל הכא הרשעות נעשה ע"י האבידה שאיבד עצמו לדעת אין כאן רנה אלא אדרבא אבילות דהשתא הוא הוא שעת חטאו וראוי להתאבל לכבוד השכינה וכ"ע מודי' בזה לרגמ"ה ואפי' בשארי קרובים וממילא דלק"מ נמי מרש"י הנ"ל דכ' דהבזיון במניעת האבילות הוא לכפר עליהן והנה לכאורה ק' על רגמ"ה שכ' הגאונים עליו שלא עשה כן מן הדין רק לאפושי בצערא וקשה שהק"ו משכינה אינו ק"ו גמור משום אבוד רשעים רנה איך החמיר על עצמו ולמנוע הכפרה מבנו דעכ"פ הי' לו למנוע האבילות כי היכי דלהוי לי' קצת כפרה עכ"פ אע"כ ס"ל דבכה"ג ליכא כבוד למת בהאבילות כלל ולא בזיון בהמנע ממנו משום דאין האבילות על שמת אלא על כבוד שמים אדרבא האבילות הוא לבזיון לו שמחזיקים אותו לרשע שמת ברשעו ולא כיפר' לו מיתתו וא"כ לק"מ מדברי רש"י ולא דמי להרוגי ב"ד שאם היו מתאבלים הי' האבילות על עצמם של ההרוגי' והיה להם לכבוד:

ועוד נ"ל דבדהרמב"ן יש עוד סברא נוספת דלא שייך הכא לחוס על כפרתו כלל דהא עיקר מ"ש דליהוי להו כפרה צריך ביאור לכאורה דהא בש"ס משמע בהיפוך שמניעות האבילות לרע להם דמשו"ה הוה פריך דלתאבל עכ"פ אחר עיכול בשר בתר דחזו צערא דקברא פורתא ועכצ"ל כך דמיתה מכפרת טובא בכל המתים ורק הרוגי ב"ד אין המיתה מכפר להם כל כך כיון דבדין מיקטלי ע"כ אנו מבזים אותם במניעות אבילות מהם כדי להשלים אותו קצת כפרה שחסר להם מכפרת שארי מתים ולכן הוה ס"ל להש"ס דעכ"פ מכי חזו צערא דקברא אז נשלם דין המיתה ומתחיל דין הקבר ובענין זה הם שווים לשארי אנשים ואין חילוק ביניהם ואין צורך לנו לבזות אותם כדי להשלים חוקם הי' מהראוי שנתחיל אז להתאבל עליהם אלא כיון דאדחי אדחי כצ"ל דברי רש"י הנ"ל וא"כ תינח הרוגי ב"ד שאינם מבעטים בכפרת מיתה ורוצים הם שתכפר עליהם מיתתם אלא שאינה מכפרת בשלימות הראוי כיון שגרמו לעצמם מיתתם בחטאם ובדין מיקטלו ע"כ ראוי לנו להשלים חסרונם בבזיונם משא"כ המאבד עצמו לדעת שהו"ל כמבעט בכפרה שהרי באותו הקרבן והכפרה הגדולה שהיא המיתה באותו עצמו חטא והכעיס תמרורים

ורצח אז א"ע שהוא מג' עבירות החמורות ע"ז ג"ע ש"ד ואיך יהיה כפרה כלל במיתתו והיא אשר העלה עליו חרון אף ה' ע"כ אין אנו אחראים וערבאים לו בענין זה באותה השעה כלל ולכן פסק הרמב"ן להתאבל עליו ונימא ליה נמי דתלי' בפלוגתת ר' ישמעאל ור' עקיבא ריש פרק ב' דשמחות דאיתא התם המאבד עצמו לדעת אין מתעסקים עמו בכל דבר רבי ישמעאל אומר קורי' עליו הוי נטלא הוי נטלא (נראה שרצה לומר כלי חרס כמו נטלא בת רביעתא) א"ל ר"ע הנח לו בסתמו אל תכבדהו ואל תקללהו עכ"ל הרי דפליגי אי ראוי לבזות אותו כי היכי דליהוי לי' כפרה או לא ור"ע ס"ל שאין מבזים אותו והוא לפע"ד מטעם הנ"ל וידוע דהלכה כר"ע מחברו ואתי' דברי הרמב"ן כהלכתא:

והנה להלכה ולמעשה מי ירים ראש נגד הורא' והסכמת הרב"י בש"ע סי' שמ"ה שסתם כהרמב"ם ובשגם שהלכה כדברי המיקל באבל אמנם מ"מ אומר אני היכי דאיכא כבוד משפחה נכבדת אשר יהיה להם לבוז ולכלימה עולמית שאחד מהם קלקל מעשיו ואם יתיר להם המורה להתאבל אז יאמרו הבריות קמו בי' רבנן במילתי' ונתברר שלא היה לו דין מאבד עצמו לדעת אזי יכול המורה להורות לכתחילה להתאבל אפי' אם באמת נתברר לו שהיה לו כל דין מאבד עצמו לדעת וראי' מש"ס דסנהדרין מ"ז ע"א דאמרי' התם ת"ש נבזה בעיניו נמאס זה חזקי' מלך יהודה שגרר עצמות אביו במטה של חבלים ואי משום יקרא דחיי הוא מ"ט ומשני משום דתהוי לי' כפרה והדר פריך ומשום כפרה דאבו' משהו לי' ליקרא דישראל ומשני ישראל גופי' ניחא להו דמחלי יקרא לגבי' ע"ש הרי קמן דאי לאו משום כפרה דידי' לא הי' ראוי למשביק יקרא דחיי משום רשעתו של אחז והכא דלי' לי' כפרה ע"י מניעת האבל כמ"ש לעיל משום שהוא רשע מת ברשעו ועוונו כרוך על עקב בשתו א"כ למה ימחלו בני משפחתו את כבודם ועוד העיקר כהרמב"ן דרבנו גרשון מסייעא לי' ודלא כהרמב"ם ונהי דלענין אבל הלכה כדברי המקיל אבל לענין פגם משפחה אין הלכה כהמקיל בכבוד בני אברהם יצחק ויעקב ועיין היטב בתשובת מהר"ם פאדו' סימן פ"ז ופסקו הרמ"א בא"ח סי' קל"ט סעי' ג':

(ג) **אודות** אמירת קדיש לא מצאתי כעת דבר בספרן של צדיקי' שדברו מזה וכיוצא בזה ומ"מ נ"ל לפי מה שפירש"י בסנהדרין מ"ו ע"ב אהא דקא' התם ת"ש לא יספדו ולא יקברו פירש"י ואי משום כפרה יקברו ויתכפר להם ומשני דלא תהוי להו כפרה ופירש"י לא ניחא להקב"ה דתהוי להו כפרה לפי שאף על פתח קברן לא היו חוזרים עד כאן לשונו אם כן כל שכן שהקב"ה אינו חפץ שנעשה דבר שיתכפר בו המאבד עצמו לדעת שהרשיע על פתח קברו ואם כן אם הבנים יודעים בעצמם באמת שאביהם איבד עצמו לדעת אפי' אין האבלים האחרים יודעי' מזה כלום אם אומרים קדיש הרי הם גוזלים המתים הכשרים

וק"ו ממה שכתב מג"א סימן קל"ב בשם תשו' בנימין זאב בשני אונסי' שא' נהרג וא' מת שבן הנהרג דוחה לבן המת שזה איתכפר לי' בהריגתו מכ"ש שבני הכשרים ידחו לבן מי שאין הקב"ה חפץ שיתכפר לו ואין כאן לחוס על כבוד משפחה במקום גזילת מתים האחרים [והנה יש לדון קצת והנה בלי ספק שהוא עון פלילי אחד מג' החמורות עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים וכל העוברים אפילו מתו ברשעתם מ"מ מיתה ממרקת וזה במיתתו רצח את עצמו וצא ולמד מר"ח בן תרדיון פ"ק דע"ז דאע"פ שהיה מצר מאד ומיתתו טוב לו מחייו שהרי האספיקלטור שקירב מיתתו בסילוקן של ספוגי צמר זכה לחיי העו"הב מ"מ הוא עצמו לא פתח פיו שיכנס בו האש ואמר מוטב שיטלנ' מי שנתנה ואל ישליט הוא בעצמו (ובזה נזדייף ס' בשמים ראש סי' שמ"ה) ומוכח דאפי' המיצר ביותר מ"מ רוצח הוא ומת ברשעו והנה לרמב"ם אין קורעין עליו וכ' רמב"ן בתורת האדם ומייתי לי' ב"י סי' שמ"ה דא"כ דן אותו כאינו עושה מעשה עמיו א"כ אמאי מברכין ברכת אבילים ועומדים בשורה ע"כ פסק דרק לענין תכריכים וקבורה אין מתעסקין עמו אבל הקרובים קורעים ולא גילה לן הרמב"ן א"כ אם אינו נדון לענין זה כאינו עושה מעשה עמיו מ"מ אין מתעסקים עמו לקבורה ותכריכים וזה זמן ראיתי בס' אחד דבר הגון שכחתי שמו והיא כי נהי אין אדם מקוה שלא ימות וכשיפגעהו המקרה ההיא הוא רש ועני ומצוה וחיוב לגמול חסד עם הרש להלבישו ולקוברו אבל לאו כל כמיניה להטיל עצמו על החיים שבמקו' הזה ובזמן הזה ועדיין לא הגיע זמנו למות אולי אם יומו יבוא יהיה במקום אחר ובזמן אחר והרי הוא עתה בחיים חיותו כעשיר המטיל עצמו על הציבור ואין מחויבים להתעסק עמו כך ראיתי ונכון הוא להרמב"ן הנ"ל וצ"ל הא דאין אדם מחויב להכין לו צרכיו בחייו כי לא מקדים אינש פורענותא לנפשו וגם כי איננו יודע להיכן רגלוהי מובילין יתי' והרי קמן אאע"ה ידע מאז ומעולם קדושת מערת המכפלה ולא פנה לזה עד שמתו מוטל לפניו ומטעם זה אחז"ל כי מתי מדבר הכינו להם קברים עת"ב ונכנסו לתוכם בחיים ומתו שם כי יודעים דינם שימותו ואחר הוצעה זו אומר מה שמורגל דאין אומרים קדיש אחר המאבד עצמו לדעת לא ידעתי טעם הגון וכי מפני שלא עשה מעשה עמיו לא נצילוהו מרדת שחת ואם ירד לא נעלהו ומי לנו אינו עושה מעשה עמו כאבשלום ודהע"ה אמר ז' פעמים בני להעלותו מז' מדורי גיהנם ואלישע אחר לא עשה מעשה עמו בחיים חיותו ור' מאיר העלה עשן מקברו ור"י הוציאו מגיהנם וא"כ לפי טעם הרמב"ם הי' ראוי לומר קדיש עבורו אך נ"ל נשתרבב המנהג לטעם השני לא יניחוהו שארי אבילים לחלוק עמהם בקדישים כי יטענו לאו כל כמיניו להאביד עצמו ולהשליך תיקון נשמתו עלינו ואולי היה חי כמה שנים והיה מת בזמן

אחר או במקום אחר ע"כ אבילים דהשתא מעכבים בדין אלא דלפ"ז נ"ל פשוט דאם הבן מקבל עשרה בביתו באופן שאין הפסד לאבילים יכול לומר קדיש כל יב"ח דטעמא מאי אינו אומר רק י"א חודש דלא לשוי' לאביו רשע האי גברא שוי נפשי' רשיעי וניחא לי' דתהוי לי' כפרה]:

אמנם אי יש נדנוד ספק בדבר אי היה דינו כמאבד עצמו לדעת או לא אפי' אי החמירו עליו בקבורתו וזלזלו בו בכה"ג מ"מ לענין אמירת קדיש י"ל הדין עם בניו שיאמרו קדיש שהרי בני העיר שותפים זע"ז בענין זה שכלם יש להם זכי' זו שאם יבוא היום שיצטריך לומר קדיש עבור אבותיו ביב"ח או ביא"צ יותן לו חלקו בקדישים וחיוב עליי' לס"ת בב"הכנ ולכשיגיע הזמן ההוא הרי זה חלקו המגיע מהשותפו' והוברר למפרע שזה חלקו מאז ומעולם וא"כ השותפים שבאו לדחותו מחלקו לגמרי לומר שאירע לו דבר באופן שהפסיד חלקו לעולם ע"כ עליהם להבי' ראי' כיון שחלקו המגיע לו מונח לפניו והוא שלו בכל מקום שהוא והם רוצים להפקיעו בשום טענה ולזכות בחלקו צריכים לברר דבריהם ככל מוציא מחברו שעליו הראי' והבנים האלו משעה שנולדו היו בשותפות הק"ק שיהיה להם חלק בהקדישים ולכשיבוא הזמן שימותו אבותיהם יגבו חלקם המגיע להם אז ועתה כשמת אביהם ממילא זכו בשלהם והטוען שמת אביהם באופן שהפסידו חלקם לגמרי עליו הראי' להוציא מיד המשותפים זה נלפע"ד ברור:

ואחר שנתבררו תל"ית ג' דינים אלו על נכון בעזה"י נבוא לנידון דידן שעכ"פ יפה וטוב הורה הרב המופלא אב"ד דק"ק ר"ד שהרי לא שמעו שום דבר יוצא מפי ר"מ אשר יאמר עליו שדעתו להטביע עצמו ואפי' היה שום רמז או הוכחה ממעשיו או אפי' דבור בפירוש מ"מ הואיל ולא ראינוהו מטביע עצמו רק מצאנו ח"י יום אח"ז טבוע בנהר מי יודע מה היה לו וכבר נתברר כל זה מדברינו לעיל באר היטב באופן שאין עליו שום פקפוק ולא מיבעי' בענין האבילות שראוי לחוס עכ"פ לכבוד משפחה יקרה ובנו הלומד בבית הספר אלא אפי' בענין אמירת קדיש שאפי' היה נכנס עכ"פ בגדר הספק לא היו האבלי' יכולי' להוציא מיד בניו לומר עליו קדיש ויותר מזה נ"ל שבאופן המדובר אם שינו בקבורתו ומקומו הראוי שום דבר הרי העבירו עליו הדרך הישרה וצריכים כפרה על זה ודברי הרב המופלא אין צריכים חזוק ודברי המערערים בטלים כקורי עכביש וכאבק ורוח שאין להם במה לתלות ולהשען כלל וה' ישפות שלום עלינו:

מ"ד יום ב' בז"ך למב"י תקס"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שכז

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הרב המופלג זית רענן זית שופכני כש"ת מהו' וואלף נ"י אבד"קק פאלאטי יע"א:

יקרתו הגיעני ע"ד למדן א' הוקם על גבאי דח"ק ג"ח ורוצה לשנו' ג' דברים א' מה שנוהגין לזלף על איברי המת יין עם ביצי' מעורבי' ואמר שמצא בס' חכמת אדם שמכוער הדבר (ב') מה שנוהגי' לקמוץ ידי המת ולתת לתוך ידו שבט עץ שקורין (נעפליך) ואמר בספרי מצינן מרע"ה אמר לאהרן פשוט ידך ופשט קמוץ עיניך וקמץ א"כ משמע ידיו פשוטים ולא קמוצים (ג') שנוהגים בני ח"ק למכור העשבי' הגדלי' בב"הק וזה לכאורה נגד הדין המבואר בש"ע י"ד ר"סי שס"ד וכ' פר"מ שהסכימו בני ח"ק לשאול את פי מה דעתי נוטה בשלש אלה:

אומר בכל המקומות שעברתי ראיתי מנהגי' האלו שלשתן ואם אינם נביאים בני נביאי' הם הנה על הראשון שאומר שמצא בס' חכמת אדם שמכוער הדבר הי' לו להודיע איה מקומו בס' ההוא ומאיזה טעם הוא מכוער כי חפשתי בס' ההוא ולא מצאתי הנה זילוף היין מבואר בירושלמי ספ"ב דשקלים שעושים זילוף על מטתו וביצים כ' לאמור בס' מעבר יבק הגדול הנדפס באמט"ד בחלק שפתי רננות פי"א ד"ה הביצים שחופפי' על ראשו אולי יהי' להסתיר כחות הדין וכ' עוד ביצה ירמוז השפעת כחות המלכות ע"ש שהאריך בסתרי תורה שאין לנו חלק בהם אם כן הרי יין והרי ביצה ומאן ספון ומאן חשוב לבטל זה בשגם שנזכר ברמ"א ס"סי שנ"ב:

קימוץ ידים עם (הגעפליך) לא מצאתי כעת אך בהיותי בק"ק (פרוסטיץ) מבני ח"ק מתעסק בקבורת מתים הי' מרגלי בפומי' בקימוץ ידים שעושים צורת השם הקדוש שמכוונים המוהלים בשעה שאומרי' בדמיך חיי שמציירים אותיו' שד"י ועל הגעפליך אמרו טעם קלוש וחלוש שרומז שמאמיני' בתחיית המתים וגלגול מחילות שישען בקומו על העצים הללו והעצים חלושי' וקלושי' והטעם חלוש וקלוש מ"מ לא לחנם נקבע בתחלה והמתחיל לא טיפש ולא כסיל הי' כיון שנמשכו אחריו בכל המקומות עכ"פ מ"ש זה הלמדן ראי' להיפך מדאמר לי' מרע"ה לאהרן פשוט ידך קמוץ עיניך לא ראה יפה התם מלתא אחריתי היא כי כל אדם בשעת מיתה מתפשטי' אבריו ונקמצים עיניו על הרוב והצדיקים הללו לא רצו שתשלוט כח המיתה באיברי' הקדושים ע"כ צוהו שיפשוט ידיו בחייו ולא יתפשטו מחמת שליטת מיתה וכן יקמוץ עיניו בחייו ולא יחשכו מחמת שלטן המות אבל לעולם י"ל אחר שמת והמה פשוטים יש בזה מעליותה לעשות ציור השם הנ"ל ע"י קמיצה וכללא כייל רמ"א אין לשחוק על שום מנהג אפילו על הכאת המן:

שלישית נידון מכירת העשבים הנה ר"סי שס"ד מייתי רמ"א ב' דיעות בקרקע תלושה וסוף חוברה אי אסורה בהנאה או לא ובר"סי שס"ח כ' שאין בעשבי' ופירות כ"א משום כבוד מת ונפקא מיני' דמותר לצורך רפואה או שאר מצוה ונלע"ד ה"ה במקום שהחיים כולם יודעי' שכך מנהגם וידעי במיתתם כי כך הוא ומוחלי' על כבודם הכל מותר אם אין כאן איסור הנאה אלא משום כבוד מתים ולכאורה משמע דרמ"א סי' שס"ח אזל לשיטת המתירי' בר"סי שס"ד תלוש ולבסוף חברו דאלת"ה העשבי' אסורי' בהנאה מדינא לכאורה וע"כ רמ"א סתם כיש מתירי' דר"סי שס"ד אבל לבבי לא כן ידמה ומאז כתבתי על גליון ש"ע שלי וז"ל אפי' לדעת יש אוסרי' שברמ"א לעיל ר"סי שס"ד מ"מ לא נאסרו עשבי' הגדלי' על הקרקע שנתלשה ולבסוף נתחברה ומגדלת עשבי' דהרי לא אתי איסורא אלא מעגלה ערופה דכתיב בי' כפרה כקדשים ובקדשי מזבח אין מעילה מן התורה בגידולי' כמבואר בתמורה ל"א סוף ע"ב וברמב"ם פ"ג ממעילה הל' י"ב ואפי' בקדשי בד"ה לא ברירא אי' דאורייתא בגידוליהן עמ"ש תי"ט פ"ג דמעילה משנה ויו סוף ד"ה ר"ש אומר וכו' ע"ש מיהו הר"ן שאוסר העשבים משום איסור הנאה ס"ל יש איסור דאורייתא בגידוליהן מ"מ הרמ"א לא פסק כן נמצא להר"ן אסור העשבי' לצורך מצוה ורפואה ולדידן מותרי' ולכך נוהגי' בני ח"ק למכור העשבי' לצורך מתים ותכריכיהם או לגוי השומר הקברות או לצורך רפואות חולי' ועניים ומנהג ישראל תורה היא ואין להרהר ואחתום בברכה א"נ:

פ"ב יום ב' ח' אדר ראשון תקצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שכח

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה תלמידי הותיק הרב המופלג חרוץ בעל פיפיות כש"ת מו"ה וואלף נ' אבדק"ק לוגאש:

תמול שלשום הגיעני נעימות ימינו אודות הלנת המתים יום או יומים עפ"י פקידת המלכות יר"ה ורובם מתנוולים ואין רבים רוצים להתעסק בטהרה ולבישה אם יש להתיר לטהרו וללובשו מיד ורבים מתעסקי' בו ולהלינו אח"כ ולשנות מנהגם מאז לסמוך הטהרה סמוך לקבורה מפני שדרכו להתנוול ע"י פרש שעל פניו ממאכלות ומשקה רפואות:

הנה עיקר מנהג סיכה והדחת המת הוא במשנה מס' שבת ספכ"ג סכין ומדיחין וברמב"ם וטוש"ע סי' שי"א סעי' ז' ומשמעות כולם משמע שאין הדחה זו סמוך לקבורה היינו בין השמשו' דמ"ש אלא בכל שעה מהיום סמוך למיתה ממש ואע"ג שאין זה טהרה הנוהגת אלא הדחה בעלמא שהרי אין לזוז בו אבר בשבת מ"מ חזינן דמנהג

ראשונים ומצוה היא להסיר לכלוך המת מיד סמוך למיתה שלא יהי' מוטל בבזיון וצלם אלקים יתבזה ח"ו ובס' חסידים סי' תק"ס כ' שהחסידי' רוחצים ידיהם סמוך למיתה דכתיב כן עומת שבא כן ילך מה ביאתו לעולם ברחיצה אף יציאתו ע"ש מ"מ עכ"פ יש סמך קצת לרחוץ מיד אחר מיתה עכ"פ וכ"ש כשהוא לצורך כבודו שימאסו העוסקים בטהרה ומלבוש יעיין מ"ש ש"ג שבד"מ סי' שי"א ומביאו מג"א שם ואך כשאין הקבורה רחוק ממיתה שפיר דמי להמתין עד שעת קבורה מטעם שדרכו לחזור ולהתנוול אך באופן שנשתנה עתה עפ"י פקידת המלכות י"ל לרחצו ולטהרו ולהלבישו מיד ולכרוך על המלבושים סדין ושוב כשיצא בלעו מפיו יחזרו וינקהו סמוך לקבורה ויסירו הסדין המלוכלך ההוא ומלבושיו ישארו נקיים ויסירו והחכם עיניו בראשו ויבולע מות לנצח: פ"ב עש"ק חזון תקפ"ט לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שכט

שלומים רבים להאהובים ידידים מנהלי ק"ק לויא ובראשם הקצין כ"ה זלמן ולכשנגדם החלוק עליהם ה"ה הקצין כה' יעקב נ"י ה' ישפות לכם שלום ויקרב לבבות הרחוקים ויתן בלבבכם לשמור דת ומשפט וחוקים:

כבר מלתי אמורה בכתבי הקדום להקצין הר"ר יעקב איך שק"ק לויא באו בקובלנא עליו והן עתה קבלתי ממנו כתב התנצלות מה שלפי דעתו הוא מנוצל וחף מכל פשע מה שהעניקו עליו אנשי הק"ק ולהיות כי יש בהם דברי' שאינם כפי דעתו ואמנם יש ויש בהם שצדקו דבריו מדברי אנשי הק"ק ואני כבר נקראתי מהם להכניס עצמי ביניהם ע"כ לא אמנע להגיד לכל אדם ישרו ואולי עי"ז ה' אתי עמי לתווך השלום ביניהם ואיש מהם על מקומו יבוא בשלום:

ראשון מ"ש הר"ר יעקב כי זוגתו ז"ל צותה לפני מותה להוליכה לקבורת אבותי' לק"ק רעכניץ דוקא פשיטא שאין בזה שום גנאי למתי' הקבורי' בשום ק"ק שתעבור שם ולא עוד אלא אפי' עתה שעפ"י סבה נקברה בק"ק לויא אם יסכימו יורשי' ללקוט עצמותי' ולהובילם לקברות אבותי' טוב ויפה הם עושים וכמבואר בטי"ד סי' שס"ג ובש"ע שם ואין לאדם בעולם עליו טענה ומענה כלל:

ומה שכתב תו שזה קודם ג' שנים נפרד מקהלתם ונסע לדור בלענדוואר והם בקשו ממנו סיועת המשועבדי' חמשי' זהובים לשנה והוא לא אבה לישא עמהם אמנם מ"מ נשאר בחבורת הח"ק כי נתייסדה על פיו מעיקרא ועתה כשמתה אשתו ועפ"י סבה מחמת קלקול הדרכי' נקברה שם ולקחו הקברני' משלוחו ס"ך קמ"ז זהובים והוא שלא כדין כי מתקנתם שמי שהוא בתוך החברא לא יתן כ"א ב' זהו' אלו דבריו הנה זה תלי'

בשמיעת טענתם פא"פ כי אם יכירו בד"ץ הממוצע שלא הי' לו רשות להפרד מהם וגם יש להם רשות להטיל עליו מס כמקדם א"כ ממילא מגיע להם ממנו סך מאה וחמשים זהו' על משך שלשה שנים ולקחו את שלהם וע"י קבורת אשתו אנה אלקים לידם להציל את שלהם והלא פשוט דמי שאינו רוצה להכניס צווארו בעול הצבור שיכולין להחרימו ולנדותו ויעיין בי"ד סימן רכ"ח סעי' ל"ג ויכולי' להחמיר ג"כ בשארי חומרות הנוגעים לבניו ואשתו יעיין בסי' של"ד סעי' וי"ו ובש"כ סקי"ט וא"כ מכ"ש הכא שלא עשו אלא להוציא את שלהם ועביד אינש דינא לנפשי' במאי דפשיט לי' מכ"ש הצבור שיש להם דין מוחזק וזה מבואר:

אמנם אם הב"ד הממוצע מכירי' ויודעי' שהי' לו רשות להפרד מהם או אפילו לא הי' לו רשות מכל מקום לא הי' להם רשות להטיל עליו כל כך כמו מי שדר בתוך הקהלה אם כן ממילא כיון שנשאר בתוך הח"ק יש לו דין ככל אנשי הח"ק וכל מה שלקחו יותר מזה הוא גזל בידם וצריכי' להחזיר לו וכל זה צריך בית דין השומע טענות הבע"ד משני הצדדים מפה לאוזן במשפטיהם ישפטו הם:

ואם אמנם יכירו שמהראוי להוציאו גם מן הח"ק מטעם קנס על שסרב נגדם אז יהי' לו דין כחוץ לח"ק ויבואר דינו לקמן אי"ה:

וכן אודות אשה שהי' בעלה בח"ק ומתה בתוך שנה שמת בה בעלה והוצרכו היתומים לשלם להם סך מ"ח זהו' כמו חוץ לח"ק גם זה תלי' בחקירת המנהגי' בגלילות ההמה אם האשה נידוני' על שם בעלה או מפני שהקבורה מוטל על הבן וה"ל מתו של בן שאינו בתוך הח"ק:

וכל זה כתבתי לפי ההנחה שיש להם רשות להעמיס על מי שאינו בתוך החברא ככל מה שירצו אבל דעו נא אחי כי ראיתי כמנהג הרע והמר הזה באיזה מקומות שבמדינות האלו אבל ישתקע הדבר ולא יאמר והנה כל ישראל מצווים לקבור מיתיהם ומת שאין לו קוברי' הותרה לו טומאת כה"ג ונזיר שקדושתן יותר חמורה ולא עוד אלא שאפילו אין לו מקום ידוע לקוברו הרי הוא קונה מקומו אפי' בתוך שדה שיש לו בעלים ואין הבעלים רשאים לפנותו משם וכמבואר היטב בישׁ"ש ספ"ז דב"ק סי' מ"א בכל פרטי דיניו ועוד הפליגו חז"ל במס' יבמות פ"ט ע"ב דרבנן התירו לטמאות לכהן לאשתו הנשואה לו מדרבנן בעלמא מפני שבעלה יורשה חששו שמא לא ירצו הקרובים להזדקק לה ושלא להשהות המצוה התירו לכהן לטמא לה שלא מן הדין ועיין רמב"ם פ"ב מאבל היות כן מוטל על כל ישראל לעסוק במצות ג"ח ובפ' אלו מגלחין מבואר שאסור לשום אדם לעשות מלאכה עד שנקבר המת אין נקי אם לא שיש חברא בעיר שאז כל המצוה מוטלת

על בני החברא והם זכו בה ושארי בני אדם פטורים ממנו ולא עוד אלא שיש כח ביד בני ח"ק למחו' מי שבא לירד לאומנות מצותם שכבר זכו הם ובה ולא גרע ממי שהי' ביתו ב"הכנ שאין בני העיר יכולים לשנותו כיון שכבר זכה במצוה ההיא כמ"ש מהרי"ק שרש קי"ג מהא דמערבין בבית ישן ובמג"א סימן קנ"ג סקמ"א בשם תשו' משפטי שמואל שאינם יכולים למחות באחרים שכולם רוצים לזכות במצוה הנה אותה תשובה לא ראיתי אבל אם יש קיום לדברי' ההמה מיירי באנשי' שרוצים להיות גם הם תוך חבורתם והם מונעים אותם ע"כ כ' שא"א להם למנוע רבים מלעשות מצוה אבל אם האנשי' אינם רוצים ולהיות בתוך החברא נ"ל דלאו כל כמיניהו להפסידם מחזקת מצותם והמג"א רמז גם על תשובת בנימין זאב סי' קפ"ב וגם היא אינה במחיצתי אבל יראה שהם דברים שהביא ד"מ בח"מ סי' קמ"ט אות ג' והנה הרמ"א פליג שם על הבנימין זאב ופסק שם בהגה' ש"ע ס"סי קמ"ט דלא כוותי':

מ"מ הי' נ"ל לכאורה דהיינו בשגם הח"ק רוצים לעשות בחנם ובמצות ג"ח אז ההקדימה להם אבל כל שהם עושים בשכר שקצבו להם ואחרי' רוצים לעשות בחנם או בזול יותר פשיטא דלא כל כמיניהו דהנהו להפסיד אחרים ואע"ג דקיי"ל דבני חבורה יכולים להסיע על קיצותן היינו על בני חבורה שלהם וברצון כולם ובהסכמת הת"ח חבר עיר עמהם וכמבואר כל זה במרדכי פ"ק דב"ב ועיין היטב בש"ע ח"מ ס"סי רל"א אבל לעשות תקנה להוציא ממון על מי שהוא חוץ לחברא שלהם שיתן מכל מת כך וכך ואם לא ירצה לא יהי' שום אדם רשאי לקבור מתו לאו כל כמיניהו ומכ"ש שאינם עושים עם רצון חבר עיר אדרבא הח"ק אומרים שאינם תחת רשות ב"ד ומי אדון להם וא"כ אינם ג"ח כ"א מעכבי' ג"ח מישראל כי לולי הם היו הרבה מבני ישראל נמצאים שמתעסקי' עם המת ועכשיו שידם תקיפה ומונעי' מי שירצה להתעסק זולתם עד שיפרע להם קצבתם והוא לכאורה שלא מן הדין כך הי' נ"ל אלא שהמג"א כ' שם בסי' קנ"ג הנ"ל שהרוצה להתעסק עם המת בלתי רשותם מ"מ צריך ליתן להם מה שנהגו ע"ש אולי כוונתו אם המת שייך לבני ח"ק שעל בני החברא שלהם יכולי' להטיל כמו שנהגו אבל אל מי שחוץ לח"ק לאו כל כמיני' או אפשר ס"ל למג"א דמה שנהגו להטיל על החוץ לח"ק כל זה נעשה ונתקן מעיקרא מכל בני הקהלה מסתמא וברצון החבר עיר ואם כן הוא גם זה נכון ועיין בח"מ ס"סי ב' בהגה' רמ"א ובסמ"ע שם:

מיהו כל זה בשיש קצבה לדבר שכל שמי שהוא חוץ לח"ק יתן כך וכך או מן הממון כך (פראצענטין) למאה ויהי' דבר קבוע לכל אפין שוה ותיקון זה מסתמא נעשה מעיקרא ברצון הקהלה שתקנו כן על כל הבאי' אחריהם וברצון חבר עיר אבל כמו שנוהגים

בקהלות הקטנות שיהי' מכס בלי קצבה וכמוכס העומד מאליו ישתקע הדבר ולא יאמר ולא ניחא להו למיתי ישראל שיתעסקו בה אנשים כמו אלו ותל"ית בכל מקום שעברתי עמדתי בכח נגדם לבטל מהם מנהגי רעים כאלו וכיוצא בהם ופ"א מתה עשירה א' והניחה יתומים גדולים וקטן א' ובקשו הח"ק סך ששה אדומים לסיועת בנין חומת בית הקברות ואמרתי אני עומד בעבור היתום הקטן ואינני מניח ליקח שום פרוטה מהעזבון ואם לא ירצו לקבור המת הנני שוכר אנשים מהחוץ לקבור המת והטרחתי הרבה עמם עד שנתבטל המנהג הרע הזה וככה ראוי לכל מורה בעירו ומקומו לבטל המנהג הרע הזה בכל מאמצי כחו כי זה הוא המבטל מצות ג"ח מישראל וממילא מובן מה שכבר נטלו הו"ל כמו טול דינר והעבירני בח"מ ס"סי רס"ד יע"ש ואין ראי' מרמ"א שם שכ' מה שדרך לתת הרבה חייב ליתן לו לכתחלה וה"נ דרך לתת הרבה אני אומר שזה הוא הדרך שכבשוהו לסטים ומוכסים העומדים מאליהם הכלל העבר אין ואין להאשים כלל את אנשי הק"ק בשביל זה כי נהגו כן לפי תומם ונעשה להם כהיתר אבל בטוח אני בשארית ישראל שישמעו לקול הורים ויבטלו מנהג הרע הזה:

עתה באתי מ"ש ר' יעקב שאנשי הח"ק אינם שומעי' לשום ב"ד ע"כ הוצרך להביאם בפלילים הנה מכותלי מכתבו ניכר שהוא גם הוא איש נכבד ולא סרבן מ"מ בטענה זו הבל יפצה פיהו וכי מי נתן לו רשות לזה בתחלה הי' צריך לקבול אצל דייני ישראל ותל"ית יש אלקי' שופטי' בארץ ואם לא ישמעו אז היו דייני ישראל נותני' לו רשות לכופם בעש"נ כמ"ש בש"ע ח"מ סימן כ"ו ובסמ"ע שם לכן מה שכבר עשה ופעל אצל השר יר"ה החיוב מוטל עליו שמיד בראותו כ' זה בלי שום איחור ועיכוב להשתדל בבטולו ואם לא יעשה כן הרי הוא בכלל המלשיני' אשר אנו מתפללי' בכל יום שלא יהי' להם תקוה ובכלל המוסרים שדינו מבואר בי"ד סי' קנ"ז וכל האמור בש"ע ח"מ סי' כ"ו דבוק בו והטעם כבר כתבתי בכתבי הקדום כי לא חפץ ה' להעמיס על שרי האומות אשר בחסד אנו חוסים בצילם כל משא עם ה' וכאלו אנחנו כעיר פרוצה אין שומע לקול שופט משופטי ישראל עד שיצטרכו להטריח עצמם עמנו בעניני הדת וחקים ומשפטים שבין איש לחברו וכבר מלתי אמורה בזה קצת באריכות באגרת הקדו' ע"כ אני מקוה במה שהוא ישראל כשר מעודו וכפי מכתבו כבר זיכה הרבי' בתיקון ב"הכנ הקדושה וח"ק בק"ק לויא ע"כ גם עתה לא יתן כתף סוררת להיות ח"ו בעוכריו ולא ישקוט ולא ינוח עד יתקן אשר עיוות ולהשיב אחור ימינו מן השר:

ולעומת זה הנני פוקד על אנשי ק"ק לויא להיות שכבר הטרחתי עבורם באיזה ענינים ובאיזה דיני' ע"כ כמדומה לי שמצד הדין מחוייבי' הם לשמוע לקולי לאשר אני גוזר

אומר עליהם שלא יאחרו משלשי' יום מיום הגיע כתב זה לידם להעמיד א"ע לדין תורה עם הקצין הר"ר יעקב אצל ב"ד שחוץ לעירם והדייני' יהי' זה בורר לו א' וזבל"א ושני הדייני' יבררו להם שלישי המרוצה לשניהם ולהצדדי' ולפני ב"ד יגשו כל תעצומיהם מה שיש בין הקהל והח"ק ובין ר' יעקב והיתום שלקחו ממנו מ"ח זהו' בקבורת אמו ז"ל ויקוב הדין ההר ביניהם:

אמנם שמעוני אחיי ועמי אחר שהארכתי קצת להודיעכם ולגלות לכם טעותכם משני הצדדי' אולי תשמעוני לתווך השלום ולפשר ביניהם ולא לנצח תאכל חרף הנה הר"ר יעקב כבר נתיאש מסך המעות הנ"ל ונתנו לקבורת אשתו לק"ק רעכניץ אע"פי שמן הדין אין בכך כלום דאדעתי' דארי אפקרי' אדעתי' דהנהו אינשי לא אפקרי' מ"מ כבר נתייאש מאותן המעות ע"כ יניח להם אשר להם נגד זה יהי' בתוך הח"ק כמקדמת דנא וגם אם ירצה להחזיק חזקת הקהלה יהי' בחזקה כמקדם ובלבד שלא יעמיסו עליו כ"א השליש לפי ערך המגיע לבעל בית כמותו אם הי' דר בתוך הקהלה וראוי לו בכל זאת לבקש מחילה ומטו בעשרה בב"הכנ מאת הקב"ה ותורת מרע"ה באשר הביא את אחיו בפלילים ואח"כ יבקש גם מטו מאשר חטא על בני הקהלה וזלזל בכבוד הצבור כי רב הוא ואנשי הק"ק יקחו מהמעות קמ"ז זהו' שלקחו יקחו בעד ח"י זהובים שום דבר מצוה של קיומו בב"הכנ הקדושה או בבית עלמין שיהי' לזכרון לנשמת זוגתו ז"ל וככה יהי' עם מעות מ"ח זהו' של אותו היתום יקחו ממנו דבר מה לנשמת האם ז"ל והיתום ההוא יהי' קנוי בתוך הח"ק בעבור יתרון המעות ואם את זה תעשו יהי' שלום ושלוה בארמנותיכם ושלום על דייני ישראל ולא יצטרכו להוצאת וזילותא דבי דינא וגדול השלום וה' יברך אתכם בשלום ועל תשובתכם אצפה המבשרת שלום רב:

מ"ד יום א' י"ג שבט תקס"ה לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה של

שלום ורב טוב לי"נ אהוב וחביב הרב המא"הג המופלג צדיק ונשגב כש"ת מו"ה וואלף נ"י רב"ד דק"ק טרענשין יע"א:

יקרתו ע"י ציר בגוים שולח הגיעני על נכון. וז"ל ע"ד מנוח הר"ר פרץ שהי' תושב עירנו אשר נפטר ונקבר זה שבוע העברה בעירו ק"ק פ"ב והוצרכו היתומים שהיו עמו ליתן לצורכי קבורה סך ארבע מאות זהו' וגם ח"כ על סך ארבע מאות זהובים וגם משכנות כמו (קופערט) סגור וגם שארי דברים ודבר זה לא נשמע מימי קדם וכו' וארבע מאות שקל כסף שנתן אברהם אבינו לעפרון בעד מערת המכפלה אף שהיו קנטרין יחשב

לערך מועט נגד ערך זה ומה גם שהניח שמונה יתומים ורובם קטנים גם לא הניח עושר כ"כ כמו שהי' אמוד בחייו וכו' עכ"ל הצריך לענינינו:

ובקראי שנים ושלשה דלתות עמדתי מרעיד כי הימנותא קאמינא מעולם לא שמעתי על אנשי חברא ג"ח דקהלתינו שהעבירו הדרך ושיהיו ח"ו כמוכס העומד מאליו וראשיהם ומנהיגיהם המה תורניים נכבדי העיר ומאציליה וקראתי לראשי הח"ק ומענה בפיהם כי כך דרכם ומנהגם מעולם לתת לכל מקום קבר בדמים מועטים אך בתנאי שלא יבקש לו מקום ידוע מעליות קברות הנגידים ואנשי השם אשר מעולם וכה היו דבריהם עם שני בני רבי פרץ אם לא יבקשו מקום חשוב רק לקוברו במקום אחוזת קברות האורחים הבאים מארץ אחרת סגי להם בסך מועט רק שיקנה מקום קברו ואמנם אם רוצים מקום לפי כבודו לא יכלו למכור מקום קבר בפחות מסך אלף זהו' שיין ונשאו ונתנו והתרצו הבנים ליתן סך שמונה מאות זהובים שיין ובני הח"ק התחסדו והוציאו כל ההוצאות מהסך ההוא ואפילו שכר הלומדים בימי אבלו ושכר הרופא שהי' אצלו בלילה ומחיר תכריכים (קיטל) כנהוג ושארי צרכיו העולים בקירוב למאה זהו' באופן שנשאר להם רק ת"ש זהו' ו. ו. וכמה פעמים נאמר ונישנית להבנים שאם אינם רוצים מקום מכובד יותן לו אחוזת קבר בזול ואמנם התרצו הבנים ליתן הסך הנ"ל במזומנים מיד לאלתר וכן עשו ושלמו מיד דהיינו ד' מאות זהו' נמצא בכיסם ועוד הלוו מקצין א' סך ד' מאות זהו' ונתנו להקצין ח"כ ומשכנות על סך ד' מאות זהו' והמעות בא ליד הח"ק במושל' ומזה הוציאו קרוב למאה זהו' על הוצאות כנ"ל ונשאר בידם ת"ש מאות זהו' עבור מקום הקבר בעליות קברי צדיקים וגדולי קריתינו נוחי נפש אלו דברי האלופים הגבאים דהח"ק הנ"ל:

והנה עינינו רואות דאם כדבריהם כן הוא אשר אין ספק אצלי כל דבריהם ומנהגיהם מנהג תורה ככל מנהגן של ישראל מה שנהגו ליקח עכ"פ מחיר מה עבור מקום קבר הוא כדי שלא יהי' צדיק קבור בקבר שאינו שלו ושרשו פתוח עלי תלמוד פי"נ קי"ב ע"א וממילא כיון שנותני' לו מקום קבר בשיווי הראוי וגומלים חסד עם כל אדם כראוי לו רק שהיורשים מבקשים לכבד מורישם בכבודו וגדלו יכולים בני הח"ק לעלות דמי מחיר הקרקע ההיא כנכסי דבי מר מריון ואין אונאה לקרקעות בעלמא מכ"ש במידי דאורחי' למזבני' בסך מרובה אדרבה אנכי לא ידעתי מי נתן להם רשות לקבור איש נכרי אשר לא נודע להם מה מעשיו לקוברו אצל אנשים צדיקים ואנשי מעשה וכי הכסף יענה את הכל הלא קטן וגדול שם הוא ולא ניכר שוע לפני דל ויעיין ש"ע י"ד סי' שס"ב סעי' ה':

נחזור לעיקר טענתם שהבנים מרוצים והתנדבו לכבוד אביהם לקבור במקום גבוה ומעולה ויש להם רשות להעלות בסך דמים הרבה ואע"פי שאין הדבר צריך ראי' מ"מ

אביא זכר לדבר דהנה שני פעמים מצינו בתורה קנין מקום קבר א' הי' אברהם מעפרון והשני יעקב אע"ה מעשו אחיו והאשימו חז"ל את עפרון על עינו הרעה שהעלה מקחו בדמים הרבה ת' קנטרי' ולא מצינו שהאשימו את עשו על שלקח מיעקב כרי גדול של כסף וזהב על חלק שמיני' ממערת המכפלה שהרי אחרי שנקברו שם ג' זוגות אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה שוב נשאר רביעי' חלק המערה לשני אחי' יעקב ועשו וא"כ השמיני' שייך ליעקב והעמיד כרי של כסף וזהב בעד השמינית חלקו של עשו ומכ"ש אם יבוא יעקב מדין בכורה ליטול פי שנים יהי' לעשו' רק חלק י"ב ומ"מ הוצרך יעקב ליתן בעדו סך עצום ורב ולא מצינו שקראו על עשו בעבור זה המקראות שקראו על עפרון רע עין וחסר יביאנו אלא הוא הדבר אשר דברנו בשעה שבקש אברהם מקום שם קבר לא נודע לעפרון שנקברו שם אדם וחוה ואברהם לא גילה לו שיש לו קפידא בזה המקום דוקא ובא כמסתיר תנו לי אחוזת קבר ואפ"ה העלה עפרון מקחו בסך עצום זה נחשב לו לרע עין אך אחר שכבר נקברו שם הזוגים הקדושים ויעקב רצה לשכוב עם אבותיו דוקא במקום המכובד הזה הי' לו רשות לעשו להעלותו בכרי כסף וזהב ואין להאשימו עבור זה ומתוך הדברים יש ללמוד דבלא כסף ולא מחיר נמי הי' יעקב נקבר במער' המכפלה דהרי ע"כ קבר א' שלו בירושה ואך לאה לא היתה נקברת שם והדעת נותן שלא הרבה המחיר רב כזה עבור קבורת לאה אלא עיקר טעמו הי' שלא יקבור עשו שם עם אבותיו הצדיקים:

גם מ"ש שרצו לקוברו במקום המיוחד לאורחי' שרשו פתוח עלי דברי רמב"ן פ' חיי שרה בפסוק גר ותושב אנכי עמכם וז"ל הי' המנהג להיות להם בתי קברות איש לבית אבותיו ושדה קברות מיוחד וקברו בו כל הגרים עכ"ל:

וע"כ אין בידי ע"פי דת"הק להוציא מהח"ק ממה שכבר גבאו אך היות האחי' הגדולים עשו זה על דעת עצמם ואפשר שאין ראוי להם להפריז כ"כ במקום יתומים קטנים ואע"ג דאין בזה טענה על הח"ק כי מה להם וליתומים הם מכרו מקומם ליתומים הגדולים ויהי' הדין בין הגדולים האלו ואחים הנותרים אם ראוי' לקוברו בכך לפי כבוד משפחתו ועיין ב"ב ק' ע"ב ובתוס' פ"ד ע"א משום פגם משפחה ע"ש וא"כ יש להוציא גם מיתומים קטנים לאחשובינהו כדאיתא בב"ב ח' ופסק בח"מ סי' ר"ץ סט"ו מיהו אם פסק וכו' יע"ש מ"מ דברתי על לב האלופי' מנהיגי' ח"ק ויאות דעתם לבצוע ואם יבוא לעמק השוה לפדות משכנות מהקצין הנ"ל אראה אי"ה להוציא מהח"ק עוד סך ב' מאות זהובים ו. ו. באופן שלא ישאר להם אחר ניכוי ההוצאות רק סך חמשה מאות זהו' ו. ו. ובזה תנוח דעתו הרמה ואצפה על תשובתו הכ"ד אהו' נצח הדש"ת:

פ"ב יום ה' וי"ו מרחשון תק"פב לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שלא

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלא ומופלג כבוד מהו' וואלף ני' רב"ד דק"ק טרענשין יע"א:

טרם אענה על ריב היורשים הידועים אמלא ידי לה' במעט צרי דברי תורה והנה מה שכתבתי ליישב מנהג כל תפוצות ישראל ליקח עכ"פ דבר מה בעד אחוזת קבר אפי' מעני בישראל ואומרי' ע"ד מליצה א"א לפתיחת הקבר בלי דמים אמרתי שמנהג אבותינו תורה היא ב"ב קי"ב ע"א נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו משמע מש"ס שיש קפידא על זה שיהי' קבור בשלו ולא במקום שאול מאחרים ע"כ נהגו ליקח אגורת כסף עכ"פ מכל בר מינן שיהי' קרקע קנוי לו במחיר ההו' ויהי' קבור בשלו וע"ז כ' מעלתו שיש לפקפק בדבר שהש"ס לא קאמר שהגנאי לצדיק שמת וכי קבורתכם כתיב שיהי' קבר של עצמו ואך הגנאי הוא לבני משפחה שלא קנו מקום קבר לקבור בו והבזיון להחיים ולא למתים:

והנה יש במשמעות פקפוקו ג' ענינים (א') מה איכפת למת וכל הארץ קולטתו רק הבוש' מגיע להחיי' על שלא בזבזו ממון לקנות לו קבר (ב') מנ"ל לרז"ל שיהי' אדם קבור בשלו דוקא הלא לא כתיב קבורתכם (ג') לכל הפחות אין הכרח ממשמעות הש"ס דב"ב קי"ב הנ"ל אם מצר המת או מטעם בזיון ופגם החיי'. אשיב על כל דבריו בעזה"י ואבוא מן המאוחר אל המוקדם ובמה דסיים אפתח:

איברא דסוגי' דב"ב א"א לפרש בענין אחר אלא שכך קבלו חז"ל דגנאי הוא לצדיק שיהי' קבור בקבר שאינו שלו דודאי בלאה"נ דברי ש"ס צריכים ביאור איך רצה לבנות דין על הוכחה זו פנחס דזבין מיזבן לא מצית אמרת דשדה חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו והנה מה יעשה צדיק שאין לו קרקע וע"כ יהיה קבור בקבר שאינו שלו ויהיה הגנאי למי שיהיה להאב או להבן מה ה"ל למיעבד וקרקע לית ליה אבל האמת יורה דרכו דפירש"בם ורמב"ן דאי נימא דקרא לא אתי ללמוד מסבת הבעל אייתר קרא רק לארויי את חסדי ה' עם צדיקיו שהזמין להם עושר רב למזבן קרקע ועל זה דחי הש"ס נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו מה בצע כי הודיענו שבחו של צדיק דזבין מיזבן ומתוכו בא לידי גנאי הצדיק שקבור בקבר שאינו שלו ודיו לצרה דלא הי' לו קרקע של עצמו להקבר בו אבל למה נתחבט קרא להשמיענו כזאת לא לכתוב לא ה' ולא ו' אע"כ מירת ירית וקמ"ל מסבת הבעל כצ"ל פי' הש"ס והשתא אי אמרת בשלמא הגנאי לצדיק הקבור הוא א"ש כמ"ש אלא אי אמרת גנאי לחיים שקברו המת בקבר שאינו שלהם הכא מאי גנאי לפנחס כיון דעשה את שלו וזבן מיזבן והחזרת יובל אפקעתי' דמלכא

היא ובחלקו וגורלו בין ערי הלויים לא נפל לו חבל מקום קבר לקבור בו אביו תדע שהרי לאלעזר עצמו לא היה לו ומאי ה"ל למיעבד יותר אלא למיזבן קרקע אע"כ ידעו חז"ל שגנאי הוא להנקבר להקבר בשל אחרים ומטעם שיבואר אי"ה ובסוגיא זו יש לשאול דלמא פנחס קנה בית בבתי ערי חומה והוחלט לו לסוף שנה והחריב הבית ועשה ממנו מקום קבר ולא יחזור ביובל ואף על גב דאיתא סוף עירוכי' דאין עושין עיר מגרש משום יישוב א"י היינו מדרבנן ואז עדיין לא גזרו אלא על כרחך מכאן ראיה לשיטת רש"י שבועות י"ז ע"א דבבתי ערי חומה הוא אסור דאוריי' ודלא כמשנה למלך רפי"ג משמטה ויובל והא דלא חשיב ליה בעשרה קדושות דמס' כלים י"ל משום דבתר דתקנו רבנן כן בכל ערי ישראל לא מצי למחשבינהו דההוא מתני' מעלות דרבנן קחשיב ואזיל ע"ש:

נחזור להנ"ל ראיתי בהרמב"ן שהקשה אתי' ש"ס דנפלה ליה משדה חרמים שפירש"בם חרמי גבוה שחוזרת לכהנים ביובל והקשה דמבואר בסדר עולם דכ"ב שנים אחר מיתתו של אלעזר הי' היובל הראשון אע"כ חרמי כהנים הי' שמתחלק מיד לכהנים ואני לא זכיתי להבין אי ס"ד דהאי גבעה היה חרמי כהני' בחיי אלעזר הא אלעזר הי' כה"ג ונוטל חלק בראש איך לא נטל הוא הגבעה ההיא כדי שיהיה לו מקום שם קבר ואפי' תימא שנטל בראש כמה מטלטלי' השוים יותר ונפל בחלקו של פנחס הגבעה קשה על אותו הצדיק איך לא חשש ליום מיתתו ולא יהיה לו מקום להקבר ודוחק לומר שנפלה לו לפנחס בין מיתתו של אלעזר לקבורתו אבל לפי הנ"ל נ"ל ליישב פירושו של רשב"ם דשינוי' דשדה חרמים אלעיל קאי דזבין מזבין משדה החרמי' דהרי דינא הכי הוא שחרמי גבוה הגזבר מוכרם למי שיקנה ויוצאים מן הקונה ביובל לכהנים שחל י"הכ של יובל במשמרתם וקאמר ש"ס פנחס זבין הגבעה מהגזבר שמכר חרמי גבוה עד היובל והיו עדיין כ"ב שנים עד היובל וזבנה פנחס וקמ"ל קרא עשירתו של פנחס וקבור בו כי מה ה"ל למיעבד שלא היה לו קרקע אחרת אז ומ"מ אין גנאי לצדיק אלעזר שקבור בקבר שאינו שלו כי אחר מיתתו של אלעזר נתכהן פנחס לכהן הגדול ובהגיע היובל אחר כ"ב שנה נטלה פנחס לחלקו שנטל חלק בראש ויש כאן שבח לשני הצדיקים:

ואם כדברי כן הוא יש להוכיח משמעתין שיטת הרמב"ם והראב"ד דהקונה קרקע בזמן שהיובל נוהג מותר לחפור בו בורות שיחין ומערות ודלא כהירושלמי דמייתי משנה למלך רפי"א משמטה ויובל ואזדא לי' מה שדחה משנה למלך דלמא פנחס נטל רשות מהמוכר לחפור בו קבר כיון דשדה החרמים שסופו לחזור ביובל למשמורת הכהנים מי יתן לו רשות האיכא כמה יונקי שדים וגמולי חלב עתה שלבסוף בשנת היובל יהיו בני י"ב שנה ומאן מחיל מאן פייס אע"כ ס"ל לתלמודא דידן דמותר לחפור בו:

והרווחנו עוד לפ"ז נימא הא דפשיטא להש"ס ס"פ השולח דהקונה שדה בשעה שהיובל נוהג לא מצי לאתויי' ביכורים משום דלא מצי למימר האדמה שנתת לי היינו לדעת הירושלמי דלא מצי חפור בה בורות שיחין ומערות והתם אדר' יוחנן קיימי' דהוא מרא דירושלמי אך למאי דמוכח משמעתין מאביי שהוא בתרא טפי דמצי לחפור בו שיחי' ומערות שפיר יכול להביא ביכורים ומיושב קושי' תוס' ס"פ השולח ע"ש הארכנו ויצאנו מענין אל ענין תל"ית:

ונבוא אל השני' מה ראו חז"ל על ככה ומעלתו כ' ע"ד הפלגה הא לא כתיב קבורתכם דבעי' שלכם אף על גב דיפה כיוון אבל לא נזהר בלשונו דודאי כתיב כי אני ה' בפתחי את קברותיכם עמי אך מ"מ יפה כיוון דאין לנו לחדש דרשות מלבנו והיכי דאתמר אתמר והיכי דלא אתמר לא אתמר אך הכא מנהג אבותינו בידינו כי כן הקפיד אאע"ה אפי' אחר שכבר קנה בכסף מלא עדיין לא קבר שרה שם עד שהחזיק בה שיהי' שלו ממש טרם קברו אותה כדי שלא תהי' הצדקת מונחת רגע א' בקבר שלא נקרא על שמה ממש ומהתימא כי גם בלא כסף הי' ארץ ישראל מוחזקת לאאע"ה משעה שנאמר לו קום התהלך כמבואר ב"ב קע"א והוא שלו ממש כמבואר בע"ז נ"ג ע"ב ורש"י ד"ה ואשיריהם תשרפון באש ואין זה ענין למחלוקת רועי לוט עם רועי אברהם חדא ההוא קודם התהלך בארץ לארכה ולרחבה הוא שזה נאמר אחרי הפרד לוט ועוד נהי דגוף הקרקע לאאע"ה מ"מ ישנם להגוים מה שגדל כמ"ש תוס' ר"ה י"ג ע"א ד"ה ולא קציר נכרי יע"ש [ומה שצל"ע דבריהם כבר עמד עליו בפרשת דרכי'] ואם כן צדקו טענת הרועי' ועכ"פ לדינא הי' א"י של אאע"ה ולא היה מיקרי כ"כ צדיק קבור בקבר שאינו שלו ואפ"ה אחר שגם שקל כסף מלא הניח עדיין המת בבזיון ולא קברה עד שקם המערה למקנה וז"ל רמב"ן פ' חיי שרה וטעם לעיני בני עמי לאמור הנה כל העם הנה ולא תחוש לכפירה או לחזרה וקבור מתך שם מעתה כי שלך הוא ולא אוכל לשוב ואברהם לא עשה כן כי גם אחרי שפרע הכסף מלא החזיק בתחלה בשדה ובמערה והקימום ברשותו לעיני בני העיר וכל באי שער העיר הסוחרים והגרי' הנמצאים שם ואחר כך קבר אותה עכ"ל רמב"ן ועיין רבינו בחיי' ועיין תוס' מ"ק ד"ה מה חג שבעה מייתי בשם ירושלמי אין למדין מקודם מתן תורה מיהו במ"ק ח' ע"ב מייתי תוס' ד"ה לפי שאין מערבים וכו' דירושלמי יליף מקודם מתן תורה וכן פסק שם הרמב"ם ודברי רמב"ן פ' ויצא כמסתיר פנים מזה הירושלמי ויעיין סנהדרין מ"ו ע"ב בעי למילף הספידא מאברהם ע"ש אם כן מזה למדו חז"ל קפידא זו אף על גב דלא כתיב קבורתיכם הן הנה גבורותיכם:

ומה שחשב רום מעלתו דלא שייך לומר דאית ליה למת נייחא באיזה מקום נקבר רק הכל בשביל החיים ופגם משפחה יעיין תוס' מ"ק י"ג ע"א ד"ה אין מפנין מייתי ירושלמי נוח לאדם לדור בשלו יע"ש מסיים שם בירושלמי וז"ל אין מפנין את המת ואת העצמות מקבר מכובד למכובד ולא מבזוי לבזוי ולא מבזוי למכובד ואצ"ל ממכובד לבזוי ובתוך שלו אפי' ממכובד לבזוי שערב הוא לאדם שיהיה נינח אצל אבותיו עכ"ל ובטי"ד וב"י ר"סי שס"ג גרס אצל משפחתו א"כ לאו דוקא בן אצל אבותיו וגם שם בטור יראה שאין חילוק בזה בין ארץ ישראל לח"ל כמו שחשב מעלתו:

והנה מדברי הירושלמי הללו אין סתירה ולא סייעתא לדברינו סייעתא ליכא דהירושלמי לא מיירי מקבר הקנוי לו רק משל אבותיו ומשפחתו ומ"מ סתיר' נמי ליכא די"ל גם מעיקרא מסתמא קברוהו בקרקע הקנוי לו כדרך ישראל אלא שלא היה אצל משפחתו וקמ"ל הירושלמי דאפי' בשביל זה מותר לפנותו עכ"פ הבאתי ראיה מירושלמי דשייך לומר על המת דנייח ליה אם כן ה"נ י"ל דנייח לצדיק להיות קבור בשל עצמו ולא בקרקע שאולה וההוא דר"ג דנהיג סלסול בעצמו והוציאו בבגדי פשתן לבן נמי מורה כן דכל הני מילתא ניחא למת עצמו ואין אדם חי רשאי לשנות אם לא ברצונו של מת דבשלו רשאי ולא בשל אחרים דאם לאו הכי היה ר"ג מתקן בחייו כן לאחרים כי הוא היה נשיא בישראל ויכול לתקן כן וכדעביד בנו בכריתות ח' ע"א במתני' א' רשב"ג המעון הזה וכו' ורמז עליו מג"א ריש הלכות שבת ועיין תקנה זו בפי' המשנה לרמב"ם ספ"ד דגיטין ותי"ט שם ומדלא עביד ר"ג הכי ש"מ לא בחיים תליא מילתא ומי יכול לדון את המתים עד דעביד הוא עובדא בנפשיה ובמתני' ספ"ב דשקלי' מותר המת ליורשיו ר"מ אומר יהיה מונח עד שיבוא אלי' ר"נ אומר בונין לו נפש על קברו משמע שזה אינו ליורשיו אלא נייח דעתא למת עצמו אף מר ני' אל תתמה על שיהיה נייח לצדיק שיהיה קבור בשלו ובירושלמי מייתי תאני רשב"ג אומר אין עושים נפשות לצדיקים דבריהם הן הן זכרוניהם יזכירהו ה' לטובה ולחיי עד יזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו אומר כבוד כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת:

פ"ב יום ב' טוב מרחשון תקפב"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שלב

שלום וכ"ט לידידי הרב המא"הג החרוץ המופלג ומפורסם כש"ת מהו' בער ני' אב"ד דק"ק אייבשיטץ יע"א:

יקרתו הגיעני פה בקרית חוצות בעסקי ברפואות ונפשו היפה בשאלתו על דבר בית הקברות שבעירו רגילים לקבור להניח הראש לצפון ורגליו לדרום ופתח שער הכניסה

להקברות הוא לדרום ומחמת דוחק המקום שנתמלא פה אל פה רוצה לשנות להתחיל שורה אחרת ממזרח למערב הראש למזרח ורגלים למערב אם יש קפידא ולשנות מהרגיל. יפה כ' פר"מ דמסוגיא דב"ב ק"ב מבואר שלא היו מקפידים בצדדים שהרי חפרו כוכין לאורך ולרוחב המערה כמבואר בסוגיא אלא שמצא בסוף ס' א' נקרא ס' החיים שם כ' לקבור מצפון לדרום ולא כ' שום טעם והוא נגד הש"ס הנ"ל אלו דברי פר"מ גם בעיני יפלא מאין הרגילות לקבוע תחומין ורוחו' בקבורת מתי' ובק"ק פ"ב קוברים ראש למערב ורגלים למזרח ומ"מ הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם וכל דבר שב"ד של מטה מוסרים נפשם עליו הקב"ה מאיר עיניהם הנה מרגלא בפומא דאנשי דקוברים הרגלים נגד פתח שער כניסה ויציאה לרמוז האמונה בתחיית המתים שעתיד לעמוד מקברו ולצאת דרך שער והוא כענין שכתבו הפוסקים להלביש בתכריכים יפים לרמוז שעתיד לעמוד במלבושיו ה"נ דכוותי' והנה טעם זה מופרך קצת דהא מתי ח"ל מתגלגלים תחת מחילות ולא יצאו השערה ורגיל אני לומר שע"כ תיקנו בברכת אהבה לומר ותוליכנו קוממיות לארצנו לאפוקי לאחר מיתה ע"י גלגול אלא בחיים קוממיות דלאחר המיתה בזמן התחי' יבוא ג"כ לשם אבל לא קוממיות כ"א מתחת המחילה ואם כן האי טעמא בורכא הוא ומ"מ רמז אמונה אית בה והנה כשאנו רוצים לנסוע לא"הק ממדינתינו שאנחנו מפוזרים באיירפוא יש לפנינו ב' דרכים או נסוע מצפון לדרום עד הים האמצעי ומשם הופך פניו למזרח לא"י או נוסע ממערב למזרח לקונסטאנדי"א ומשם הופך פניו לדרום ובא לא"י וע"כ בתפלתינו אנו הופכים פנים מזרחית דרומית כמבואר בש"ע א"ח סי' צ"ד ובט"ז סק"ב וע"כ נכון לקבור או ראשו לצפון ורגלים לדרום שיתגלגלו דרך דרום ונמ"ש בס' החיים הנ"ל או ראשו למערב ורגליו למזרח שיתגלגל דרך מזרח כנלע"ד והשתא לפ"ז לק"מ מש"ס דמיירי בא"י דמתים קמים עומדים לע"ל ובמקומם יעמדו על רגליהם ע"כ אין קפידא ברוחו' מה שאין כן בח"ל וא"ש והשתא אם רוצים בני עירו להשכיב ראש למערב ורגליו למזרח הרי כמו ראש לצפון ורגלים למזרח ורק משום שינוי רגילות לכאורה יש להוכיח דאין קפידא כל כך מדאמרי' שלהי נזיר כדרכו לאפוקי ראשו בין ברכיו ע"ש והוא דבר רחוק שיהי' ראשו מושכב בין ברכיו אפי' בגוי ומ"ט לא קאמר כדרכו לאפוקי מונח שלא כדרך הרגילות שכ' תוס' ב"ב ק"ה ע"א ד"ה בודק וכו' יע"ש ולמהרש"א משמע גם הרשב"ם סובר דהי' להם רגילות בכך אלא דמיירי שלא השגיחו איך הי' מושכב ואם כן קשה מאי טעמא לא אמרו כדרכו למעוטי שמצאוהו מושכב שלא כדרך הרגילות אע"כ יכולים לשנות מהרגילות ונהי מכל מקום כיון דרוב רגילים ומשו"ה אם אינו מושכב כמורגל אינו צריך לבדוק כ' אמות להלן משום

דתולין ברוב אבל עכ"פ צריך ליטול כדי תפיסה ומש"ה מוקי ליה בראשו בין ברכיו שאז אפי' כדי תפיסה אינו צריך ליטול אם כן מוכח מזה בדבר שאין בו קפידא כל כך יכולים לשנות מן הרגילות והשתא אם יכולים להשכיב ראש למערב ורגלים למזרח דאז אין קפידא בעיקר המנהג כמ"ש משום שינוי רגילות ליכא לפע"ד ומה טוב אם אפשר שיפתחו עוד שער א' לצד שכנגד רגלי הקבורים לקיים מנהג הנ"ל כאמור ואם גם זה א"א לקבור ראש למערב פשיטא דהכל מותר ואין דנין אפשר משא"א וגדולה מזו בש"ך סי' שס"ב סק"ד ומה נעשה ועונותינו גורמים שהעולם צר לנו לחיים ולמתים עד ירחיב ה' לנו ופרינו בארץ בב"א:

יערגן כאור בקר ליו' ה' ה' אלול תקצה"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שלג

ביום עש"ק שופטים תקע"א לפ"ק הביאו לכאן איש קדוש הנהרג בידי עכו"ם רוצח ונקבר ביום א' שלאחריו ושמו ר' דוד בר"י שאכרלס ז"ל הי"ד והיות כי זקני וראשי הח"ק היו בשוק פעסט והנשארים פה אינם בקיאים במנהגי הח"ק ע"כ באו ושאלוני אם לקוברו בקברי אבותיו או לייחד לו מקום שם קבר בפ"ע כי שמעו אומרים דין ד' מיתות לא בטלו והמחויב מיתת ב"ד אין קוברי' אותו בקברי אבותיו והנה חפשתי חפש מחיפוש בספרי ראשונים וש"ע ולא מצאתי מזה מאומה מ"מ אמרתי אומר אם היו כאן בעלי הח"ק לא הייתי מוחה במנהגם אך מאתי לא תצא הוראה כזאת אלא יקברוהו בקברות אבותיו לפי כבודו הראוי לו:

ראה זה מצאתי בס' חסידים סי' רכ"ג מעשה ברשע א' שנקבר בין הנהרגי' ובאו בחלום להסיר הרשע מביניהם משם מוכח בהיפוך שהיו רגילים לקבור הנהרגי' בין שארי אנשים ואירע מקרה שנקבר רשע ביניהם והסירוהו מביניהם דאין לומר שגם הרשע הי' נהרג בידי העכו"ם דז"א מכיון שנהרג קרי לי' חסידך ועבדיך כאשר יבואר לקמן אי"ה:

ועוד גם דברי הני אינשי אין בהם ממש מ"ש דין ד' מיתות לא בטלו ר"ל מי שנתחייב סייף נמסר למלכות תינח אי הוה אמרי' מי שנמסר למלכות מתחייב סייף אז הייתי אומר כלל כל מי שנהרג בידי גוים הוא מחייבי מיתות ב"ד ור"ע וחבריו והרוגי לוד מאי איכא למימר אבל חז"ל נזהרו בדבריהם ואמרו מי שנתחייב סייף נמסר למלכות אבל לא כל מי שנמסר למלכות נתחייב סייף ומכ"ש הנהרג ע"י רוצח האורב לדם וא"כ אוקמי' ליה בחזקת צדקות וכשרות וקדוש יאמר לו:

ועוד אני מביא ראי' ברורה מש"ס סנהדרין מ"ח ע"א דשקיל וטרי בקדשי שמים של אנשי עיר הנדחת מ"ט אין מקריבים אותם הא מכיון דאיקטל ה"ל כפרה אפי' מת מתוך

רשעו כדכתי' נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף אף ע"ג דהיו רשעים ומתו מתוך רשעם קרו להו עבדיך ומשני מת בידי עכו"ם דלא בדין מיקטלי ה"ל כפרה אפי' מת מתוך רשעו משא"כ מת בב"ד של ישראל לא ה"ל כפרה עד שנתעכל הבשר ואז מלקטין העצמות וקוברי' אותם בקברות אבותם ע"ש ויש ללמוד משם תרתי חדא דאי הוה מתכפר במיתה קודם דחזי צערי דקברי וקודם עיכול הבשר היו קוברי' אותם מיד בקברי אבותם כמבואר התם להדיא אלא דהנהרג ביד ב"ד ל"ל כפרה אלא אחר עיכול הבשר ע"כ נמסרו ב' בתי קברות לב"ד תו איכא למשמע דנהרג בידי עכו"ם נתכפר לו מיד טרם צערי דקברי דהרי אותן שהיה מאכל לעוף שמים לא חזו צערי דקברי וגם בטרם נתנו לעוף השמים כבר קרי להו עבדיך שהרי אומר נתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף ש"מ מעתה שנקטלו קרי ליה מיד עבדיך ונתכפר להם א"כ ראוי' ומחויב לקוברם בקבר אבותיהם לפי כבודם:

ונ"ל הראשונים שהנהיגו כך לא דקדקו כ"כ בדבר משום שאז היו נוהגים ללקט עצמות אחר עיכול הבשר ולקוברם בקבר אבותיו וכמה אנשים שמתו על מטתם ונקברו שלא במקומם ואח"כ לקטו עצמותם וע"כ לא הקפידו לדקדק כ"כ בהנ"ל אבל עכשיו בטל מנהג ליקוט עצמות מבינינו לגמרי ע"כ לא יאות להפסידו את קברו במקומו הראוי לו והואיל והוא זכור לטוב יפסיד:

בכל זאת אני אומר אלו לא שאלו את פי הייתי מניח להם מנהגם אבל השתא דאתו לקדמאי מאתי לא תצא הוראה כ"א מה שנלע"ד בזה וה' יציל עמו מכל שעות רעות ומכל מכשול וטעות ויגדור פרצותינו ברחמיו אמן חתמתי שמי: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שלד

שוכ"ט לי"נ הרב המא"הג המופלג שלשלת היחוס כמהו' אלעזר נ"י סג"ל הורוויץ רב במקהלות ה' שבוויען הבירה:

נפשו היפה בשאלתו על אודות בית הקברו' שניתן ליהודים לקבור שם המתים במגפת (קאלרא) ר"ל ואותם הנקברים לא ניתן לחלוטין לאחוזה לישראל וגם אינו מוקף חומה ואינו משומר וע"פ דיניהם אחר שש שנים מפנים העצמות וזורעים שם באותו מקום שיחדו לקבור שם מתי מגפה שלהם והן עתה מצאו מקום שבקל יכולים המנהיגים להשתדל אצל הקיר"ה לפנות ב"הק ולהוציא המתים ולקוברם בב"הק הישנה ורובם מהמתים במגפה המה מבני העיר שיש להם משפחתם שוכבים בקברות הישנה ועתה נפשו בשאלתו אם מותר לפנות כל הקברות ההוא או לא:

נראה פשוט יותר מביעא בכותחא דמותר ומצוה רבה איכא להשתדל בזה ולא מבעיא אותם שאבותיהם וקרוביהם שוכבי' בקברות הישנה פשיטא ופשיט' ואין צריך לפנים

והוא בש"ע סי' שס"ג אלא אפי' שארי מתים שאין להם קרובים וגואלים בוויען וקיי"ל אין מפנים אלא מקבר בזוי למכובד מ"מ הכא שאני בווין דאינו מוקף חומה ואינו משומר ועתידים לבוא בה פריצים ולחללו אף על פי שאפשר ע"י השתדלות והוצאות מרובים אפשר יתן ה' ויפעלו המנהיגים הנגידים לבנות חומה סביב ולסגור ולשומרו ושיהי' מוחלט לאחוזה מבלי שישלטו בו ידי זרים מ"מ מכיון שהוציאו משם כל האנשים השייכים לאנשי העיר ושיש להם קרובים שם ולא נשאר על הקברות ההוא רק אנשים אחרים שהתגוררו מי יכול להטיל על הצבור להוציא הוצאות וטרחא מרובה ע"ז כיון שאין כאן קרוביהם ויורשיהם שיסייעו לזה לא מצינו להטיל חיוב זה על הצבור נמצא נשארו בלי שמירה מפריצי' שיתעוללו בהם ובכי הא מותר לפנות מקבר לקבר כמבואר ג"ז שם ועוד נ"ל דכיון שאין הקברות של ישראל משא"כ הקברות הישנה ה"ל לגבי הנקברים שם כצדיק קבור בקבר שאינו שלו יעיין ב"ב קי"ב ע"א משא"כ בב"הק של החברא כנהוג יש לכל הנקברים שם חלק כדקי"ל ב"הכנ של כרכים במגלה ר"פ בני העיר ע"כ נלע"ד פשוט שיהיו זריזים לדבר מצוה וה' עמהם הכ"ד א"נ: פ"ב יום ב' ט"ז כסליו תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שלה

שוכ"ט לי"נ ורב חביבי ה"ה הרב הגאון המא"הג המפורסם החרוץ המופלג כש"ת מהו' מאיר נ' אב"ד ור"מ דק"ק יארמוט יע"א:

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו נידן חומות בית הקברות שנהרסה ובנו אחרת טובה הימנה תחתי' אם מותרים הצבור זט"ה במא"ה לבנות מהאבנים הישנים בית שער לכניסת בית החולאים ומלון אורחים ומקום אסיפת קרואי מועד אנשי ח"ק ונסתפק לפי מה שנוהגים להחמיר במצבת הקברים כמבואר בהגה' ש"ע סי' שס"ד והוא עפ"י הג"א פרק אין מגלחין דמייתי הרב"י שם ובט"ז ושם נאמר כל שנעשה לכבוד המת והחומה נעשה נמי לכבוד המתים לשמירתם שלא ישלטו בהם זרים א"ד לא נאסר אלא קבר שגוף המת נקבר בו אבל משמש רחוק כחומה לא ועוד שנעשה לחיים ולמתים דגם החיים מתלוננים בצלה ומבואר בירושלמי דמגילה פ' בני העיר כל שנעשה לחיים ולמתים אינו נאסר ומייתי בתשו' רשב"א סי' רצ"ו ועוד דקיימא לן דמותר לעשות מלאכה בכלי חפירת קברים מרצון הגזברים והוא מתשו' רשב"א סי' צ"ו ומשמע ליה לפר"מ דמדינא התירו רשב"א ולא משום לב גבאים אתנו עלי' בתחלת קנייתם וה"נ לא עדיף חומה מכלי חפירה אלו דברי פר"מ ודפח"ח ושאלת חכם חצי תשובה:

ואומר נ"ל פשוט להתיר מכמה טעמים מטעמים הנ"ל ולבר מן דין כאשר יבואר אי"ה עוד וכדמות ראיה מדברי אגדה ברכות י"ח בהאי חסיד שהקניטתו אשתו ולן בב"הק עד ששמע רוחות מספרים זע"ז וק' וכי לא היה לו מקום להתלונן בשדה וברחוב עד שלן בב"הק שהוא מעשה שוטים או מכשפים וע"כ צ"ל שלא היה משומר מלסטים וחיות כ"א לחסות בצל חומת ב"הק וק' הא אסורה בהנאה בשלמא הא ל"ק הא בלא"ה אין ישנים בב"הק כמו בקדושת ב"הכנ כמ"ש רמב"ם מתוספתא דמגלה עיין פי"ד מאבל והיינו אפילו שלא ע"ג קבר אלא מקום שהוקצה לב"הק לרבים נאסר כקדושת ב"הכנ וביאר דבר זה יפה באורך בש"ג פ' נגמר הדין והסברא נותן כך דכל שהוקצה למצותו להתפלל בתוכו או ללמוד בתוכו או לקבור בתוכו הכל הוקצה למצותו ואין ניאותי' בהם וא"כ האיך הותר להחסיד ללון שם י"ל חכמים ותלמידי' שרי כמו דשרי בב"הכנ לאכול ולשתות ולטייל משום דכבוד וצורך תורה עדיף מב"הכנ וב"הק ולק"מ אבל אי חומת ב"הק אסור בהנאה מטעם משמש מת ק' אע"כ מוכח מזה דאין אי' בחומו' ב"הק אך מ"ש פר"מ דאפשר דלא נאסר אלא משמשים הקרובים לגופו של מת כגון קברו ומצבתו למאן דאוסר מצבן אבל משמשי' רחוקים לא ומפני כן כ' נמי פר"מ שנתלה בלשון הג"א שכ' כל מה שנעשה לכבוד מת וכו' כאלו יש ספיק' או פלוגתא במשמשי מת שיאסר ומי יחלוק. נבאר הענין בעזה"י:

הנה בסנהדרין מ"ז ע"ב ילפי' משמשי מת ממשמשי ע"ז שם מעבדו שם הגוים דקאי אהמשמשי' ובמשמשי ע"ז אפילו משמשי דמשמשי כמ"ש פר"מ מסכינא דפסק בי' גווזא בחולין ח' ע"ב ויעיין פרש"י סוכה ל"א ע"ב לולב של ע"ז ששמשו לפניו לכבד בו הקרקע ואינו אלא תשמישי של כבוד וה"ה למשמשי מת ואין חילוק בין קבר שנקבר בו לחפירה שחפרוהו הקבר והא דילפי' מדברי קבלה מקבר בני העם היינו קולא ילפי' דלא נאסר אפי' מחובר ובאמת לרבא דיליף משמשים ממשמשים דוקא ל"צ קרא דקבר בני העם דהא בהאי קרא כתי' אשר עבדו שם הגוים אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם א"כ כי היכי דיליף שם שם לאסור משמשי' נילף נמי שם שם להתיר מחובר אך שמואל דמייתי מקבר בני העם אולי ס"ל בהא כאביי דילפי' אורחי' מאורחי' היינו מעגלה ערופה דאפי' נאמר שמואל ס"ל הזמנה לאו מלתא היא עיין סוכה ט' ע"א ובמלחמו' ה' שם מ"מ אפשר דיליף מעגלה ערופה רק ס"ל ע"ע עריפתה אוסרתה ולעולם הזמנה לאו מילתא היא ומדיליף מע"ע שם שם נימא נילף מנחל איתן דהרי כתי' וערפו שם העגלה בנחל והוא מחובר ונאסרה ע"כ הוצרך למילף מקבר בני העם דנהי דנחל איתן שהוא

הקדושה עצמה נאסרה במחובר מטעם שיבואר אי"ה מ"מ קבר שהוא רק משמשי לא נאסר במחובר:

ובע"ז נ"ח הקשה הריטב"א הא בע"ז אמרי' אע"פ שהמשתחוה לא אסר' מ"מ חפר בה בורות שיחין ומערו' אוסר אפי' הקרקע א"כ קבר נמי הרי החפירה משוי לי' תלוש לקרקע עולם שבו ותי' בע"ז הוא דגמרא גמירי' ליה בהכי ולא במת ודוחק גדול וגם לכאור' תלוי בדון מינה ומינה כמובן ע"כ נלע"ד הא דע"י מעש' נאס' מחובר נילף מנחל איתן שע"י מעשה שנעשה בתוכה או קבורת הע"ע או העריפה עצמה הוה מעשה עי"ז נאסרה קרקע עולם ה"נ הרים אלהיהם אך זה דוקא בע"ז עצמה כמו נחל איתן שהוא קדושה עצמה ואינה משמשת לע"ע כי שניהם יחד הוה מעשה המצוה והכפרה ולא נילף מיניה אלא החופר בהר ושוב השתחוה לו אבל קבר שהוא משמש למת לא נילף מיני' דאע"ג דחופרים בו מ"מ קרקע עולם לא נאסר וזה נילף מדברי קבר בני העם:

ואמנם בטור יו"ד סי' שס"ד מייתי דרבינו ישעיה ס"ל דעפר הנתלש עכ"פ הוה כתלוש ולבסוף חברו ולכאורה הדעת נותן כן ואמנם הטור פליג מדלא משכח בש"ס פירוקא אלא קבר בנין ולא משני בשהחזירו העפר הנתלש וכ' הרב"י שכן דעת רי"ף ורמב"ם ורא"ש וכ' הב"ח שכן משמע מיתור לשון הרי"ף וכן העתיק הרא"ש אבל קבורה דחפירה דליכא עלי' בנין וכו' משמע כנ"ל אבל מרמב"ם לא משמע מידי ולכאורה היה נראה אף על פי שמסברא נראה דברי רבינו ישעי' נכונים מ"מ ראי' הטור מש"ס מוכרחת מדדחיק בקבר בנין ולא מוקי בשהחזיר עפרו לתוכו אבל ר' ישעי' נראה דס"ל דלפנים בימי התלמוד כשהיו חופרים כוכי' בעובי הקרקע והיו כותלים ותחתי' וגבה הכל מיניה וביה לא נהגו להחזיר עפר החפירה לתוכו ולא ע"ג ועיין רשב"ם ס"פ המוכר פירות ותראה כן ומשו"ה לא משני הכי אך הרמב"ם פ"ד מאבל הלכה ד' כ' להדי' שגם בחפירת כוכים מחזירים העפר והאבנים על פניו א"כ נשאר הכרח הטור דלא כרבי' ישעי' וא"ש שכ' הב"י גם הרמב"ם כרי"ף ורא"ש:

כתבתי זה מפני שזה ימים רבים נצטערתי בפשיטות ש"ס שם דמייתי ממרחק קושי' מברייתא ולא מייתי מהאי קרא גופי' קבר בני העם דתוס' בע"ז נדחקו דמיירי בקבר בנין ע"ש ס"ב ע"ב ד"ה לקלינהו וכו' וא"כ המקשן דמקשה מברייתא ולא אסיק אדעתיה קבר בנין אמאי לא הקשה מקרא גופיה מיהו לרבינו ישעי' י"ל קרא דחיק דמיירי בקבר כעין דידן שמחזיר העפר עליו אבל ברייתא שהיה בימי התנאי' אנהו ידעי דלא נהגי בימיהם כך אבל להטור ק' וצל"ע:

היוצא מהנ"ל לא ידעתי שום היתר לכלי חפירה אלא מטעם שכ' רשב"א בתשובה סי' צ"ו כיון ששייכים לציבור הו"ל כאלו התנו עליהם ועפ"י מ"ש להדי' סי' רצ"ו בגדולה מזו אפי' מה שמניחים על המת עצמו ה"ל לב צבור מתנה עליהם וא"כ י"ל חומות ב"הק אשר לן בו החסיד ע"ה היה של רבים וכאלו אתנו עלי' מעיקרא ועוד כמ"ש פרמ"כ דנעשית לחיים ג"כ וכירושלמי פ' בני העיר ועוד י"ל דלא נעשה החומה משמש כלל דהקבר גופי' הוה כבית שמעמידים בו ע"ז ומקריבי' בו ומתפללי' בו והוה כעין פנים בקודש אבל חומה שאינה אלא לשמירה לא נתקדשה ואבני ירושלים לא אתינן עלה מפני שהוא שומר למקדש ולאוכלי קדשים אלא מפני שניבני' ממעות שירי הלשכה ומאן דפליג וס"ל ירושלים לא קדוש כ' תוס' רי"ד הטעם דס"ל דאין בונין משירי הלשכה אלא ממעות חולין אבל לא מצינו שתהי' חומה העשוי' לשמירה להציל מנזק שתהיה משמשי' ותאסר דכל שלא מצינו במקדש לא נאסר במת ומה"ט נרא' לי בסי' שס"ח בעשבים הגדלים על הקרקע תלוש ולבסוף חברו אפשר הוה כגדולי קדשי מזבח דאינם אסורים וכמדומה שכבר דברנו מזה פא"פ:

בהא סלקינין לפע"ד אין כאן בית מיחוש ויכולים הגבאים שהם כמו זט"ה לשנותה ולבנות האבני' והלבנים לבנין אחר הצריך לצבור ואם דעתו מסכמת גם אני מסכים הכ"ד א"נ לנצח דש"ת: פ"ב כאור בקר ליום ד' ט"ז תמוז תקצ"ד לפ"ק:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שלו

תכל שנה וקלקלותה תחל שנה ותקנותיה לידידי התו' המופלא כ"ה הרש ני' דוקס:

נתעורר מעלתו עמ"ש בנ"בי תנינא חי"ד סי' ר"י עיינתי שם הנה לכאורה הו"מ לאסור בפשיטות מטעם מת ישראל אסור בהנאה מן התורה והוא איסור דאורייתא ממש ואי' הנאה דתקרובות ע"ז וי"נ מזבחי מתים נפקא לן ומת מעגלה ערופה וכל האסור בהנאה אסור להשליכו אפילו לכלבי הפקר מכ"ש למכור או לתנו לגוי אלא שלפי הס"ד של השואל ההוא בנ"בי הוה זה פקוח נפש שילמדו הרופאים ללמוד ממנו שורש המכה ההיא כדי שידעו להזהר ולהמציא תרופה בכיוצא בו ואם כן אפילו יהיה שאסור בהנאה מ"מ הא מתרפאים באי' הנאה ע"כ האריך הגאון זצ"ל שאין זה בכלל הצלת נפשות כיון שאין חולה לפנינו הצריך לזה ושוב ממילא גם בלי טעם דאיסור הנאה אסור לך ולא לזה ולפ"ז אי היה לפנינו חולה שיש לו מכה כיוצא בה ורוצים לנתח המת הלז לרפואתו של זה קרוב לודאי דמותר אמנם נידון שלפנינו מי שרוצה למכור עצמו בחיותו לרופאים שינתחוהו אחר מותו ללמוד ממנו הלכות הרופאים הנה זה איננו נכנס בגדר פ"נ כלל

וכלל אם כן כל לימודי הרופאים ידחה שבת ויעיין בשאילת יעב"ץ ח"א תשובה נפלאה וכיון שאין כאן פ"נ איכא משום אי' הנאה וגם משום ניוול אם על ניוול של עצמו לא חס כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם יעיין ברמב"ן פסוק כי קללת אלהים תלוי יראה שאיננו כהבנת החצונים:

והאי שפחה דנתחייבה שריפה למלכות ושלקוהו במס' בכורות מ"ה ע"א האי שפחה עמלקית היתה דמותר הנאה או אפי' שפחה כנענית של ישראל ותליא בפי' הראשונים בכוונת תוס' דמס' ב"ק י' ע"א סוף ד"ה שהשור וכו' ועיין מ"ל פי"ד מאבל ע"ש ולכאורה יש להוכיח דעבד מת אסור בהנאה מגיטין מ"ג ע"א דמשני במנוול ומוכה שחין וקשה אכתי חזי למוכרו להאכילו לכלבים אחר מיתה או ללמוד הניתוח ובשגם שהוא מוכה שחין וילמדו ממנו רפואה לכיוצא בו אע"כ אסור בהנאה ותיובתא להמתירין עבד מת בהנאה וי"ל עכ"פ אין האדון רשאי לנוולו כבנדה מ"ז ע"א לעבודה נתתי ולא לבושה והנה ממילא לק"מ ממלכי ישראל שהחניטו אותם כמ"ש בתשוב' נ"בי הנ"ל דהתם לא נהנו מהם וליכא משום איסור הנאה ותימא שלא הביא מיוסף שהחניט אביו יעקב ובחי' תורה שלי פרש' ויחי כתבתי על פי מה שכ' לקט הקמח על משניות סוף פרק ה' דפסחים על פי דרך הזוהר שחלילה לא פתחו בטן יעקב ולא הוציאו בני מעיו אלא דרך טבורו הכניסו האפרסמון דדרך פיו של מת א"א דמשמת נסתם הפה ונפתח הטבור כמו שהיה במעי אמו (נקב קטן כחוט השערה) ושם הכניסו הרופאים האפרסמון ע"ש שסיים דבר זה נודע לבני יעקב לא לזולתם לכן אין רופאי או"ה יודעים לעשות כן למלכיהם ועל זה כתבתי אני שזה דוחק כיון שנודע לרופאי יוסף ועשה כן ליעקב מסתמא היו עושין לפרעה במיתתו ולא היה הדבר נשכח כי היו עושין כן לכל מלכי ארץ אבל נ"ל מה בצע לשפוך שמן אפרסמון לתוך גוף מלא קיא צואה ע"כ א"א בלי הוצאת בני מעים הפנימים אך ביעקב כתיב ויגוע וכו' וכ' רמב"ן סוף פ' חיי שרה שנתמקמק בחולי מעיים כמו עשרה ימים ויותר עד שהמק בשרו והוא על רגליו והי' נקי מכל רפש וצואה לו היו יכולים להכניס אפרסמון דרך טבורו וגם ליוסף שלא נאמרה בו גויעה לא היו יכולים לעשות כנ"ל אלא חנטוהו כדרך כל החונטים ע"כ נקרא עצמות יוסף ולא נאמר כן ביעקב מטעם הנ"ל שנשאר יעקב שלם [ועפי"ז י"ל לשון שאמר יעקב לבניו אני נאסף אל עמי קברו אותי אל אבותי ופי' רמב"ן אל אבותי שאוני אל אבותי וק' מ"ט לא אמר ג"כ אל תקברוני במצרים כמ"ש ליוסף ואם סמך עצמו במה שכבר השביע ליוסף א"כ ג"ז לא הי' צריך אלא י"ל שעיקר חששא הי' שיקברוהו במצרים לעכל הבשר ושוב ישאוהו דא"א לחנוט דרך טבורו ויחושו לרמה ותולעה וע"כ אולי יקברוהו תחלה במצרים ע"כ צוה

שעכ"פ בשום אופן אל יקברוהו במצרים אך סמוך למיתה שראה עצמו נקי מכל לכלוך אמר אני נאסף דייקא בגויעה ואסיפה ואפשר בחניטה דרך טבורו פשיטא שלא תקברוני תחלה במצרים ולא אמר רק שאוני אל אבותי] אלו דברי בחי' תורה:

וכבר הארכתי במקום אחר במשאחז"ל אין עכו"ם מטמאים אציע מ"ש תוס' פ"ק דע"ז לחלק בין אדם להאדם דגם עכו"ם נקראו האדם והסביר תורת חיים כי האדם בה"א הידיעה דקאי אהגוף העומד בפנינו ובזה בין עכו"ם ובין ישראל צורת אדם הוא אך אדם בלא ה"י הידיעה קאי על תוכו אדם פנימי חלק אלהי ממעל זה קאי על ישראל ולא אעכו"ם וחושב אני שאפשר לומר שהחמיר' תורה בטומאת המת שלא יבואו ליהנות וכעין הא דנדה נ"ה ע"א אלא התם בעור אדם דרבנן ואני אומר בבשר אדם דאורייתא ואם כן בשר עכו"ם דמותר בהנאה אינו מטמא באוהל עכ"פ לא החמירה תורה כי אינו צריך הרחקה והאי גופא טעמא בעי הוא משום דכל העכו"ם חושבים בפירוד הנשמה מהגוף נשאר הגוף בלי שום לחלוחית רוחניות ע"כ קוראים הרוח (זעליג) והגוף פגר (געקערפערט) שהוא כולו גוף (קערפער) וע"כ מנתחים אותו ואינם חוששים לבזיונו וע"כ מותר בהנאה ואין עכו"ם במותם קרוים עוד אדם לפי דעתם ואמונתם:

אך בני ישראל מאמינים גם אדם כי ימות באהל עדיין במותו נקרא אדם פנימי ולא פגר (קערפער) כי גם בגופו שהיה נרתק לנשמה נשאר בו לחלוחי' קדושה ונוהגים בו כבוד ואומרי' עליו קללת אלקים תלוי ע"ד רמב"ן פרשת ויצא שרמזתי הנ"ל ע"כ אסור בהנאה וממילא מטמא ועד"ז יובנו דברי חכז"ל במשנה שלהי מס' ידים ואין להאריך ואחתום בברכה א"נ:

פ"ב מש"ק א' דסליחות תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שלז

שלום רב לידידי המופלא כבוד מהו' אלי' ני':

נפשו אותה לדעת דעתי הקלושה בכהן א' שנכנס לחצר א' של גוי ומצא שם מצבת אבן מושכבת על פניה טמונה בקרקעית החצר והפכה על גבה ונמצא כתוב עליה פה נטמן איש הגון ר' זכרי' בן ר' ידידי' נפטר בעי"הכ קנ"ט לפ"ק וזה הוא יותר מתט"ו שנים והנכרי בעל החצר אמר שמקובל הוא מאבותיו מעולם שהי' שם ובסביבותיו בית הקברות של ישראל והנכרי הזה מהימן להאי כהנא אך גם אנו מקובלים שהגלילות ההוא נתיישבה מחדש אין לישראל שם מאה שנים לכל היותר ועתה מה יהיה דין הכהני' או הכהן הזה דמאמין ליה להגוי ועוד האריך:

הנה מה שמקובלים היהודים שלא היתי שם קהלה קודם ק' שנים אין מזה הכרח שפי הגוי דבר שוא כי ידוע הוא שהיו קהלות גדולות בגלילות הללו בשנים קדמונים וגורשו היהודים וחזרו ונתיישבו הלא הגאון בעל ת"הד היה רב בנייאשטאט סמוך לוויען ומזכיר בדבריו גערץ וקרעמז וכל חכמי איסטריך וזה היה סמוך לשנת שין ואחריו הגאון מהר"י ברונא בעיר ברין שבמעהרין ומכל אותן המקומות נתגרשו היהודים ולא נשאר להם שם ושארית בארצות ההמה והי' זה כאחד מהם ואין כאן סתירה כלל:

ולעיין בהך מילתא צריכי' לעיין בג' ספיקות (א') אם נאמין שהי' שם קברות כלל (ב') אם היה שם אולי כבר פינו העצמות משם (ג') אם לא פינו משם אולי כבר נרקבו והיו כלא היה דאף על גב דמלא תרווד רקב מטמא היינו בנקבר בארון של שיש ערום וזה לא שכיח כמבואר ונבוא מהמאוחר אל המוקדם:

(**א**') **לומר** שבאורך הזמן כבר נפסדו ונרקבו ונעשו עפר האמנם מקובלים אנחנו שכל עצמות שבאדם נרקבים ונימוחי' כמבואר במדרשים ומייתי בס' מטה משה בהל' הבדלה בשם ויקרא רבה וס' הזוהר ומייתי ליה בקיצור בס' אלי' רבה בא"ח סי' שי"ן דכל העצמות נמוחי' חוץ מעצם קטן הנקרא לוז או נסכוי המוזכר גם שם בט"ז סוף הסי' ע"ש וא"כ מסתמא בזמן רב כזה כבר נימוחו העצמות ואי משום עצם קטן נסכוי הנ"ל אינו מטמא באהל שאין בו שיעורא והא דריש פ' בתרא דזבחי' דשקיל וטרי מחשש עצמות אנשי המבול והרוגי נבוכדנצר י"ל דהיינו משום נסכוי הנ"ל ומשום טומאת היסט דעצם כשעורה מטמא בהיסט אבל בז"הז שקוברים בעומק כמ"ש תוס' מ"ק ה' ע"ב וסוף פ"ב דכתובות ליכא למיחש להיסט ועצם כשעורה אינו מטמא באוהל נמצא דמשום עצם נסכוי ליכא למיחש ורק משום רוב מנין ובנין והני נימא דנרקבו ותדע לך דמשום עצם נסכוי נגעו בה בר"פ בתרא דזבחים הנ"ל דאי ס"ד לשארי איברים חששו א"כ נימא דעצמות לא נימוחו במים רותחים שבמבול וא"כ מאי רבותא דנסכוי דאמרו במדרש הנ"ל שנתנוהו למים ולא נימוח לאש ולא נשרף הא כל עצמות נמי הכי איתנהו אע"כ כולם נימוחו במבול ורק הוא נשאר ולא תיקשי לך מאבא שאול בנדה שעמד בגלגל עינו של עוג מלך הבשן אין למידין מתוקפו של עוג אבל שארי אינשי עצמותיהם נימוחים וכיון שכן אין לומר אוקמינן אחזקתיה ועדיין בתוארם הם עומדים כיון דעשוים להיות נימוחי' והולכי' ועשוי' להשתנות אין להם חזקה ועיין בי"ד סי' ר"א סעיף ס"ה ויעיין בלשון תשו' הר"ן שבב"י שם וא"כ ממילא איכא למימר מסברא שבאורך הימים תט"ו שנים בודאי כבר נימוחו ונאבדו ומידי ספיקא לא נפקא וכיון שיש מקום לתלות י"ל להקל בטהרה כמ"ש ר"ל בנזיר עילה מצאו וטיהרו את א"י ומייתי ליה ש"ס בכתובות ד' ע"ב ולאו דוקא

א"י דא"כ תיקשי לך איך מצאנו ידינו ורגלינו בכהנים שבח"ל איה מיתי מבול כבזבחים קי"ג הנ"ל אע"כ למאי דמסיק שמא פינו ה"נ כל מקום אנו מחזיקים בטהרה מספק והא דאר"ל עילה מצאו וטיהרו את א"י לאו דוקא א"י אלא משום דבימיהם גזרו טומאה על ארץ העמים ובלא"ה היה אסור לכהני' לכנוס שם אבל ברור הוא דאין חילוק בזה וא"כ ה"נ נתלה להקל ומכ"ש למ"ש תוס' נזיר נ"ד ע"ב לחד שינוי' דטומאות ארץ עמים גופי' משום גזירת מיתי מבול והרוגי גולה ע"ש ואפ"ה אין כהני זמנינו יכולים להזהר וטמאים הם באותו טומאה א"כ גם זו כמותה ואינם מוסיפים טומאה באלו קברים הישנים ועיין בזה ש"ות שבות יעקב ח"א סימן ה' וח"ב סימן צ"ח מטומאת ארץ עמים בזמן הזה:

אמנם כד מעיינת שפיר הא ליתא מש"ס ערוך דנדה ס"א ע"א בימי ריב"ח מצאו בור מלאה עצמות ואמרו היא הבור שמילא ישמעאל ב"נ חללים בימי גדלי' בן אחיקם והיו עצמותיהם קיימים עד ימיו ודוחק לומר שהיו עצמות נסכוי איך היה בור מלאה מהם והלא כל החללים ההמה לא היו אלא מלאה בור וריב"ח הוה בחורבן בית שני וגדלי' בן אחיקם היה בחורבן בית ראשון וביניהם ת"ץ שנה ועצמותיהם הם קיימים וראי' יותר גדולה לדעת המדרש דמייתי תוס' ב"מ ע"א ריש ע"א דמתי יחזקאל דבקעת דורא היה מקודם מתן תורה והיינו בני אפרים שמיהרו את הקץ ועדיין היו עצמותיהם קיימות והיה זה יותר מתתק"ך שנים תת"ן דארץ ישראל ומ' שנה דמדבר ושלשים שמיהרו את הקץ ויחזקאל בגולה ראה אותם הרי יותר מתתק"ך שנים והתם אין לומר דעצמות נסכוי שעליהם נבנה הגוף בשעת התחיה דהא כתיב ותקרבו העצמות עצם אל עצמו משמע להדי' שהיו כל איבריהם קיימים בעצמות ודוחק לומר הואיל ולא נקברו לא שליט בהם רקבון ובירושלמי שבתוס' סנהדרין י"ב ע"א ד"ה שעיבר שמצאו גולגלתו של ארונה ושם בירושלמי ובפ' כשם איתא שבימי חגי הנביא מצאוהו והוא יותר מת"ץ שנים ומה צורך לראיה וחז"ל אמרו ורקב עצמות קנאה כל שיש בו קנאה עצמותיו מרקיבים וכל שאין בו קנאה אין עצמותיו מרקיבים וא"כ דבמדרש דכל עצמות נימוחים חוץ מנסכוי היינו מי שיש לו קנאה בעצמותיו לא ישאר כ"א נסכוי אבל מי שאין בו קנאה לא וא"כ אדרבא אוקי האי גברא ר' זכריה בן ר' ידידיה בחזקת כשרות שלא היה בו קנאה ולא נרקבו עצמותיו אע"ג שמת בעי"הכ אין למדין מדברי אגדה באלו לזכות ולא לחובה (ושמעתי בשם הגאון מרה שלום ר"ב זצ"ל לפרש דגבי צדיק הוה כל יום מוצאי י"הכ שאתמול שב יום אחד לפני מותו והרשע בהיפוך ודפח"ח) ובלא"ה אין קו' מהמדרש הנ"ל די"ל ההיא שעה אחת קודם תחיית המתים שאז גם עצמות נרקבים לקיים אל עפר תשוב כתי'

הש"ס ס"פ השואל ונסכוי אינו נרקב אפילו באותו הזמן מפני שאינו נהנה ממאכל ולא נהנה מעץ הדעת משא"כ שארי עצמות:

והנה בנדה ע' ע"ב תוס' ד"ה מתים לעתיד לבוא שהקשו מ"ט לא שאלו על בן השונמית אי צריך הזאת ג' וז' ולפי הנ"ל דבבן השונמית פשיטא להו דבעי הזאה דנהי דבחיותו אינו מטמא עוד דמת מטמא ואין חי מטמא מ"מ איהו גופיה טמא דבשעה שהחיהו נגע בעצמו במותו ובעי הזאה כטמא מת ועיין כיוצא בזה משנה א' פ"ג דטהרות קרשו הרי אלו שניים דבשעת שנקרשו ויצאו מטומאת משקה מ"מ הו"ל כאוכל שנגע במשקה ועיין בחולין ע"ב ע"ב ובתוס' ד"ה בשעת פרישתן מאביהן קיבלו טומאה מאביהן ע"ש היטב בכל הדיבור אבל מתים שעתידים להחיות שעתידים להיות עפר שעה אחת קודם התחי' ובטל טומאה מיני' ע"ז שאלו ואפשר שספק שלהם אי אמת הוא שנשאר עצם נסכוי ואם הוא כשעורה נמצא שמתטמאים ע"י נגיעתם בנסכוי או לא ואפשר היינו דא"ל ריב"ח לכשיחיו נחכים עליהם שאז נדע אם נשאר אותו האבר אם לא ועוד השיב להם לכשיבא משה רבינו עמהם י"ל דישאלו למשה אם הדין הזה ברור דבשעת חיותם נגעו במותן כמו בשעת פרישתן קבלו טומאה מאביהן וזה ידע מרע"ה בבירור שכך אירע בימיו בדור המדבר במתן תורה שיצאו נשמתם על כל דיבור ודיבור והקב"ה הוריד טל של תחיי' והחי' אותם ואם הוצרכו אח"כ הזאה ה"ה לע"ל ותלי' זה אי מתים שלפני הדיבור מטמאי' במגע ובמשא ע"ש בתוס' דנדה ובנזיר נ"ד ע"א ד"ה או בקבר וכו':

הארכתי ויצאתי חוץ ממכוון ומ"מ בהא סלקי' דאוקמ' אחזקת צדקות וכשרות ואין עצמותיו מרקיבים עד שעה אחת קודם תח"ה וא"כ אי ליכא אלא האי ספיקא שמא נרקבו הייתי אוסר לכהנים לכנוס לשם:

הספק הב' שמא פינו העצמות משם תנן התם משנה י"א פ"ד דמע"ש ומייתי ליה ש"ס ביבמות דף קט"ו ע"ב מצא כלי וכ' עליו קוף קרבן ר' יוסי אומר אפי' מצא חביו' וכ' עליו תרומה הרי אלו חולין שאני אומר אשתקד היה מלא תרומה ופינה ומסיק הש"ס דאפילו רבנן לא פליגי אדר"י אלא משום דכתב עליו אות ואי איתא דפינה ה"ל למכפר ור"י סבירא ליה אשתלוי א"נ לפנחי' שבקי' ומייתי תוספות דר"ח מייתי ירושלמי רבי יונה ורבי ייסי הוה שותפי בגרבי דחמרי כד דמך אמר ר' מני ברי' דר' יונה לר' יוסא כל גרבא דכתי' ביה ר' יונה דידיה הוא א"ל אשתקד הוה דידיה והשתא דידי עכ"ל וכן מייתי ליה הרא"ש בפסקי' ובתוספותיו ואיכא למשמע דהני אמוראי דירושלמי ס"ל דהלכה כר' יוסי אפי' כ' עליו אותיות אפ"ה אמרי' פינה ואשתלי ומשמע נמי בודאי דר"ח ותוס' והרא"ש כולהו ס"ל דהלכה כן מדס"ל לאמוראי דירושלמי הכי ומעשה רב דמדמייתי

ליה להאי עובדא בודאי למיפסקי' הלכתא אייתי ליה וכן נראה להדי' מתשו' מהרי"ט סי' ע"ג וסי' קכ"ד דמייתי לי' לפסק הלכה וצל"ע על טוש"ע ח"מ סי' רצ"ז סעי' א' דלא נקט הרבותא דאפי' כ' שמו עליו אמרי' אימא פינה ואשתלי מיהו לזה י"ל כיון דבש"ס קאמר עוד טעמא דר"י לפנחא שבקי' וזה לא שייך אלא במעשר ותרומה וא"כ פליג תלמודא דידן אהירושלמי דקאי לשינוי' דמישתלי ומ"מ צ"ע דעכ"פ היה להם להביא דעת תוס' ורא"ש ור"ח שדברי' דברי קבלה וביותר ק' ארמב"ם דפסק רפ"ו ממע"ש כת"ק דלא כר"י נגד הירושלמי דא"נ נימא דהירושלמי פסק כלישנא דאשתלי ואנן קיי"ל כלישנא בתרא דהש"ס דילן דלפנחי' שבקי' וא"כ אי כתב על החביות שמו היו מוציאים מידו של המוחזק אבל מ"מ בהא דפסק בירושלמי הלכה כר"י לא מצינו דפליגי תלמודא דידן וא"כ בתרומה ומעשר דשייך לפנחי' שבקי' ה"ל למיפסק כר"י מיהת:

ולכאורה היה אפשר לומר דס"ל דלא יחלוק אדם לומר דהלכה כת"ק לגבי ר"י ולענין מעשר בודאי הלכה כרבנן אך רבנן לא פליגי אלא באיסורא משום דרובא דאינשי לא משתלי והו"ל למכפריה אבל בממון שאין הולכין אחר הרוב מודו כולי עלמא דחיישינן למיעוטי דאשתלי ושמא פינה נמצא במע"ש יפה פסק הרמב"ם כת"ק ור"ח ותוספות ורא"ש נמי לא מייתי לדירושלמי רק לענין ממון ומ"מ עדיין לא נתיישב מ"ט לא מייתי ליה רמב"ם וטוש"ע לענין ממון מיהת וצ"ל כנ"ל דס"ל לטעמי' דפנחי' ליתא לדירושלמי ומ"מ עדיין לא נתיישבה דעתי בזה דלא אמרי' אין הולכין בממון אחר הרוב אלא היכי דהאי מוחזק ובאנו להוציא מיד המוחזק אבל הכא בשותפים שאין להם חזקה במה שהמה משותפים אפי' במטלטלין שתחת ידי של א' מהם בהא לא שייך אין הולכין בממון אחר הרוב וצ"ל בירושלמי לא ר"ל אשתקד דידי' והשתא דידי לחוד דלזה אין לו חזקה אבל ר"ל שלי נמי דהוא בשותפות ואשתקד היה דילי' לחוד ומשו"ה כ' שמו עליו והשתא דילי נמי בשותפות ולזה יש לו חזקה דכל הנמצא הוא של שניהם בשוה וזה שבא להוציא ע"י סי' שמו שכ' עליו משום דרוב פעמים לא מישתלי לזה נימא לא אזלי' בתר רובא בממון כצ"ל ועדיין צ"ע דבהל' שותפין פסק בש"ע הך ירושלמי דר' ינאי והרב השואל השיב לו דודאי בשעה שנוטל חפצו מן הכלי לא משתלי אלא בכוונה שבקי' כדי לחזור וליתן לתוכו מעשר או של חברו השותף ואח"כ משתלי ונותן בו חולין או של עצמו וזה לא שייך בפקדון ע"ש סעי' כ"ט:

והשתא בנידון דידן נראה דכ"ע מודו דנאמר חיישי' שמא פינן ואין ראי' ממה שנמצא מצבה ששם הקבור כ' עליו אף על גב דכתבו תוס' ביבמות שם דלא אמרי' שמא פינו אלא כעין התם דסברא גדולה הוא שפינו ע"ש מ"מ ה"נ סברא גדולה הוא שפינן דממ"צ

אי יצאו ישראל מדעתם מן הארץ ההיא בודאי לא הניחו הקברות בידי עכו"ם פן יתעוללו בהם ערלים כי כן חק החיו' ואין בזה משום חטוטי שכבי כי ערב להם לעצמות הקדושים להקבר בין קברי ישראל ולא להזניחם בידי עכו"ם ועיין מ"ש בטוי"ד בסי' שס"ג בשם תשו' רב נוטראי גאון ואי גורשו מארץ וע"כ הניחו הקברות בידי גוים פשיטא דחטטו שכבי והוציאו לחוץ העצמות טרם זרעו וחרשו או בנו עליה קרקע וכיון דאיכא סברא שפינן ממילא אין ראי' ממצבה דהכא כ"ע מודים דאיכא למימר אשתלי או דבכוונה הניחו ישראלים ואנה יובילו עמהם אבנים גדולות וכבדים כאלו וזה ברור דהכא כ"ע מודים ועוד דהכא לא שייך ה"ל למיכפרי' דמאי איפכת להו לישראל אי המצבה נשארה בכאן:

והנה בש"ע י"ד סי' שס"ח כל ארץ העמים אסור לכהן לטמא בהן וכ' הש"כ והט"ז דבז"הז ליתא להאי דינא והגאון בש"ות שבות יעקב ח"א סי' פ"ה וח"ב סי' צ"ח השיג עליהן דמ"ש דנהי דכהנים שבגולה אנוסים המה בטומאה דרבנן דארץ עמים מ"מ כהן הדר בא"י ויוצא לח"ל עובר אי' דרבנן ומשו"ה הורה דכהני ח"ל מותרים לטמאות עצמן בטומאה דרבנן דאין מוסיפין טומאה על טומאתם בחבורים בארץ עמים ע"ש ולפע"ד מ"ש להשיג על הנ"ל לפי מ"ש תוס' נזיר נ"ד ע"ב לחד שינוי דמשו"ה גזרו טומאה על ארץ עמים משום מתי מבול והרוגי גולה א"כ ס"ל הא דאמרי' בזבחי' קי"ג דבא"י פינהו משם היינו שעשו כן בכוונה כדי לטהר א"י משא"כ בח"ל וא"כ י"ל זה היה בימיהם דהרוגי נ"נ שבחורבן א' פינוהו עושי טהרות שבבית שני אבל אחר חורבן שני בעו"ה שהרבו חללים בא"י ומי פינו מאז ועד עתה וא"כ מה לי א"י ומה לי ח"ל ואין איסור לכהן לצאת משם לח"ל דמ"ש אבל לאידך טעמים א"כ י"ל דלענין פינוי עצמות אין חילוק בין א"י לח"ל דלעולם תלינן שפינו העצמות ולא נשאר להם שארית בארץ וכמ"ש לעיל דמ"ש ר"ל עילה מצאו וטיהרו א"י לאו דוקא א"י אלא כל המקומות ורק טומאה גזרו על ארץ עמים משום טעמים אחרים א"כ עדיין הגזירה במקומה עומדת ואסור לכהן לצאת מא"י לח"ל כנלפענ"ד:

הדרן לדידן דלא מבעי' להטעם לטומאת ח"ל משום מתים והרוגים הקבורים שם בכל אתר וא"כ שכהני ח"ל אנוסים שם בההיא טומאת ספק לא יוסיפו טומאה על טומאתם בהכנסם למקום שאמרו עליו שהיה שם קברות דמ"ש האי אתר מכל אתר ואתר דלעולם איכא ספיקא ותלינן שמא פינו אלא אפילו להאי טעמא דנימא דבשארי מקומות לא חיישי' לספק אם כן פשיטא דקשה איה מתי מבול ואיה הרוגי גולה והרוגי כמה

מלחמות הרבים ההמה וע"כ בעילה בעלמא מטהרים ואפי' איסורא דרבנן ליכא א"כ ה"נ דכוותי':

ועיין בכתובות כ' ע"ב תנן התם התלוליות הקרובות בין לעיר בין לדרך א' חדשות וא' ישנות טמאות והקשו תוס' דהל"ל א' ישנות וא' חדשות דהא ישנות פשוט יותר לטומאה וצ"ל דבין עיר בין דרך לא קשי' להתוס' הא דרך פשוט יותר לטומאה כדאמרי' להלן בשלמא דרך וכו' אלא עיר מ"ט כולי לב"הק אזל וא"כ דרך פשוט יותר וה"ל להקדים דרך קודם לעיר י"ל זה לא קשי' כמ"ש סמ"ע סי' ע"ב סק"ז דבבי"ן בי"ן רגיל לנקוט הפשוט בסוף אבל בא' חדשות וא' ישנות תקשי שפיר ותי' פני יהושע דחדשים פשוט יותר דבישנו' ה"א שמא פינן קמ"ל דאפ"ה טמאות ע"ש והא קשי' לדידן דהא חזינן דלא סמכינן אשמא פינן אמנם כד מעיינת שפיר דברי פ"י אינם מובנים דלר"י דאיזה קרובה כל שאין קרובה הימנה א"כ אין כאן אלא תל א' היותר קרובה אל העיר ועליה דנין א' חדשה וא' היא ישנה טמאה וכיון שאין כאן אלא אותו התל מה יועיל שפינו ממנו העצמות היבשות והלא כל יום ויום קוברים שם נפלים מחדש ואין מקום לדבריו ז"ל אלא אם נאמר א' חדשות וא' ישנות לדר"מ נישנה דר"מ ס"ל כל שבתוך חמשים אמה נקרא קרובה ויש בתוך נ' אמה כמה תילים ישנים וחדשים י"ל שפיר כשעשו שם תילים חדשים לקבור שם נפלים הזניחו הישנים מבלי לקבור עוד שם ואי משום העצמות שנקברו שם מאז י"ל שמא פינן אחר שהכינו חדשים קמ"ל דלא אמרינן הכי כן י"ל דברי פ"י:

ומעתה כיון דלר"מ אזלי' י"ל דאיהו לטעמיה אזיל דמחמיר בחזקת טומאה בנדה ס"א ע"א כל דבר שהוא טמא הוא בחזקתו עד שיודע לך טומאה היכן היא אבל לכל המון התנאים התם דפליגי ומקילי מאוד בספק טומאה והכל מטעם עילה מצאו בודאי ניחש להקל שמא פינן:

ויש להכריח זה ממ"ש הש"כ בש"ע ח"מ סי' קנ"ה סק"ט ע"ש ולהנ"ל י"ל דפשיטא ליה לר"ח דר"מ ור"י לא פליגי בהא דס' שנה אינו זוכר אלא בהא פליגי לפמ"ש עוד פ"י שם דלר"ח לק"מ הא דמקדים א' חדשות לישנות משום דאין שום קפידא בזה ע"ש וגם כתב מהרש"א דבדר"י מודה רש"י לפר"ח:

והשתא י"ל הך לישנא דמתני' דתלולית הוא לשון שגור מהתנאי' הקדמונים ור"מ ור"י בלישנא דהאי מתני' ופירושה פליגי ור"מ לטעמי' דמחמיר א"כ אתי' ליה שפיר בפשיטות חדשות וישנות משום שאינו זוכר קבורת הנפלים וזה נמשך זמן ס' שנה והא דאמר א' חדשות והדר ישנות משום דקמ"ל דאפילו בישנות לא ניחש שמא פינן אך ר'

יהודה נהי דס"ל נמי דשיעור זכירה הוא ס' שנה מ"מ לדידי' אי הוה שייך התם חשש פינן היה טהור באמת וע"כ הוצרך לפרש משום דחייש שמא העיר היתה בנוי' ע"כ וכפי' ר"ח ולעולם בגופיה דמילתא לא פליגי ועמ"ש מורי בהפלאה ז"ל כיוצא בזה ואין להאריך בזה:

מיהו נ"ל הא דהקילו כ"כ היינו משום שהוא ספק טומאה בר"הר ואי לא מצאנו עילה היו מחמירים אפילו בספק טומאה בר"הר ומטעם דכ' תוס' ספ"ב דכתובות ומשום עילה דשמא פינן הקילו ועיין בע"ז ל"ז ע"ב דאמר ר' יוחנן ספק טומאה בר"הר הלכה ואין מורין א"כ י"ל משום עילה מורין כן ובלאה"נ צריכים להבין הא ע"כ איכא שום דוכתא שהיה שם קברות ישראל קודם הגירושין מארצות אלו וכיון שכן הכל בספק קבוע וכמחצה על מחצה דמי ואיך מצאו הכהנים רגליהם וכה"ג הקשה הר"ש מקינון דאם הי' שום מקום בעולם שנערף שם עגלה ערופה ונאסר משום נחל איתן ליתסר כ"ע משום ספק קבוע ועיין ט"ז בא"ח סי' תר"ה סק"ד ועש"כ י"ד סי' קי"ד סק"ט וט"ז שם ובמג"א סי' ל"ב סקס"ו וע"כ צ"ל משום ספק טומאה בר"הר נגעו בה וא"כ נהי דבר"הר מקילין מ"מ כיון דהאי עובדא דילן בחצר שהוא ר"הי לטומאה אפשר דלא תלינן להקל שמא פינן:

ואין רחוק דהאי עובדא דרשב"י דשבת ל"ד ע"א ר"הי הוה ורשב"י לטעמיה דמיקל בספק טומאה בר"הי כבריש נדה ומשו"ה אמר ההוא סבא טיהר בן יוחי בית הקברות ור"י בן זכאי שקצץ תורמסי תרומה בזמנו היה המקום ההוא ר"הר ואח"כ נעשה ר"הי ונהגו בו חומרא עד שבא רשב"י וק"ל ועיין משנה ריש פרק וי"ו דמס' טהרות:

ובאמת לפ"ז לא היה לכהנים לכנוס לשום בית לפמ"ש תוס' נזיר נ"ד ע"ב דכל ח"ל בספק מתי מבול וא"כ בר"הר ה"ל ספק טומאה בר"הר ואיך יוכנסו לר"הי ויוסיפו טומאה על טומאתם אלא דלזה י"ל כאנוסים חשיבי ואיזה בית אשר תבנה להם ואיזה מקום מנוחתם אבל בההיא עובדא דילן שנולד ספק בחצר הלז מאן לימא לן לתלות בשמא פינן:

הספק השלישי דשמא לא היתי' שם טומאה מעולם די"ל אוקי קרקע בחזקת טהרה ובחזקת בתולה שעדיין לא נחפר בה קבר ואי נימא שהיא חפורה לפנינו ע"י הגוי בחריצה או בנין ממ"נ אי נימא חפרה בעומק א"כ בודאי מצא העצמות ופינן אלא דנימא אין דרכן עכשיו לחפור כ"כ בעומק כמו שקוברין בעומק כמ"ש תוס' מ"ק ה' ע"ב א"כ תו נימא אוקי מכאן ואילך אחזקתי' שלא נחפר בה מעולם יותר בעומק ועדיין קרקע בתולה היא ובזה יובנו דברי הש"ס בהני עובדי דנדה ס"א דהלא יפלא דסמכו על השראת סדין ולטהר מקרקע בתולה ואילך אף על גב דמייתי כמה מעשים שמצאו אח"כ מכתשת

מלאה עצמות ומה תשובה השיבו אימר לא בדקו יפה אה"נ א"כ תו ליכא למיסמך אהך בדיקה אע"כ בודאי אעפ"י שנדמה לן לקרקע בתולה אפ"ה אפשר שיהיה עוד בעומק עצמות וא"א להכיר זה אך כל שלא נראה לעינינו שהקרקע נעבדה מוקמינן אחזקה שלא נעבדה מעולם ובתולה היא ולזה הועיל השראת סדין למידע כל היכא שהקרקע נעבדה יש להסתפק בטומאה ואין כאן חזקה מה שאין כן כל מקום שנדמה לן לקרקע בתולה אף על גב שמידי ספיקא לא נפקי' אוקמי' אחזקת טהרה ולא צריך בדיקה כלל כל היכא דאיכא חזקה וליכא חזקה אחרת מנגדתה כהסכמת מג"א סי' תל"ז סק"ד ע"ש סי' ח' סקי"א:

ואין לומר הכא נמי איכא חזקה מנגדתה דהמצבה כאן נמצאת וכאן היתה מעולם ושם מקום קבורה ז"א אם נימא דהמצבה כאן היתה מעולם אדרבא נימא פה היה מקום דירת האיש מסתת האבנים וחוצב מצבות להכינם למקום הקברות שהיה במקום אחר ומכ"ש לפמ"ש מעלתו שהאומני' הכירו האבן שהוא ממחצב אותו ההר א"כ נימא האבן מחצב מההר הזה להובילו למקום אחר ולבסוף נשאר במקום מחצבו וכאן נמצא וכאן היה מעולם ונמצא הקרקע בחזקת טהרתה ובחזקת בתולה והאבן בחזקת מקום שנמצא וגם הבית והחצר בחזקתם שמעולם היה כאן בית וחצר ודירת אנשים ולא מקום קבורה ועוד אפי' נימא שהיה שם בסמוך קברות ממש מ"מ י"ל שזה החצר היה חצר ב"הק ושם הועמד האבן כדרך בחצר שלפני הקברות עד הביאוהו למקומו ולא הספיקו להעמידו עד שנטרפה השעה והכל בחזקת טהרה ומה שחוץ לחצר הוא ספק בר"הר וספיקו טהור:

ומזה הטעם אינני מטפל כלל בדברי הגוי שאמר שמקובל מאבותיו שהי' שם קברות של ישראל אף ע"ג שפשוט שדבריו לא מעלי' ולא מורידי' כלל והיה כלא היה אך לא אטפל כלל בזה כי אפילו היה ישראל האומר כן הלא לא יאמר דבר ברור שבזה המקום ממש היה קבר אלא שהיה המקום הזה קברות ויש במשמעות זה שהיה חצר ב"הק והקברות סמוכה לו מלפניו או מלאחריו ועוד אין ע"א נאמן להוציא דבר מחזקת טהרה וזה פשוט ומבואר:

וחזי לאצטרופי נמי כל הספיקות הנ"ל שמא פינן ושמא נרקבו אעפ"י שדחיתיו מ"מ חזי' לאצטרופי עכ"פ ושרי לכהני' בלי פקפוק לכנוס בחצר ההיא ומ"מ אם יכול בנקל לומר להגוי לחפור בעומק אולי ימצא שם עצמות מה טוב וגם אם ירצה הכהן להחמיר על עצמו שלא לפסוע על מקום האבן וד' אמות בסמוך לו מכל צד מהיות טוב אל תקרא רע ותע"ב ואסיים בברכה הנלענ"ד כתבתי וחתמתי שמי:

פ"ב יום ד' טו"ב טבת קעד"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שלח

שלום וכל טוב לה"ה הרב המא"הג החרוץ המופלג זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו כבוד מו"ה פלוני נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פלוני:

יקרתו הגיעני ונפשו היקרה בשאלתו נידון עיר א' שהרופא כהן ומנימוסי המדינה שאין המתים נקברים עד אחר שבדקו הרופא ומעיד עליו שנתיאש אחר נפלו אם מותר לכהן לכנס אפי' ליגע לבדוק כנ"ל וחפץ מעלתו להתיר ובנה יסודו על ב' דברים (א') אם הדור שלפנינו התירו הלנת מתי' שהוא בעשה ול"ת והתירו משום ס' נפשות ה"ה יש להתיר כאן (ב') נתלה בש"ות בית יעקב שפלפל אם להתיר לכהן ליכנס לחולי גוסס:

הנה בקראי דברים אלו יוצאים מפה גברא דכוותיה עמדתי מרעיד ונבהל מאד מי הוא זה ואיזהו שהתיר בדור שלפנינו הלנת מתים ולהתיר עפ"י חכמי ישראל לא שמעתי ולא ראיתי והנה פר"מ נתלה באילן גדול בתשו' יעב"ץ ח"ב ודמיונו וזכרונו כוזב לו כי לא נמצא שם כן אך בספרי המאספים ובס' בכורי עתים נמצא אגרות משנת תקל"ב שהחכם רמ"ד טען להתיר איסורן של חכמי ישראל באמרו כי רופאי זמנינו אמרו שאין נודע גבול המגביל בין חיים למות וא"א אלא בעיכול הבשר והביא ראיתו ממתני' סוף מס' נדה הזב והזבה והנדה וכו' מטמאי' עד שיתעכל הבשר וכן פסק הרמב"ם ועוד מריש פרק ח' דמסכתת שמחות שמבקרים על המתים עד ג' ימים ופ"א חי אחד אחרי כן כ"ה שנים והוליד בנים וא"כ ק"ו ומה משום כבודו של מת מלינים להביא לו ארון ותכריכים כ"שכ מפני פקוח נפשו וכ' מאז חפרו בכוכין והיה אפשר לדפוק על קברו אבל בזמנינו שקוברין בארץ ממש על כרחך להלינו אלו דבריו והאי חילוק בין קברים לכוכין הזכיר הפרישה בי"ד סי' שצ"ד ובש"ך שם סק"ב:

אך הגאון מו"ה יעב"ץ מחה לי' אמוחא מאה עוכלי בעוכלא ולא נשא לו פנים וגם אגרות מהרב המ"ץ דשווארין יע"ש כי היטב דיבר הרב ההוא ומעתה לא ידעתי מאן ספון מאן חשוב להתיר וכמדומה לי הואיל במדינת קיסר יר"ה הורגלו להלין מטעם המלך וגדוליו נשכח הדבר עד שחשבוהו לדין תורה:

ונחזי אנן הנה בלי ספק כשאמרה התורה כי יהי' באיש חטא משפט מות והומת וכו' לא תלין וכו' כי קבור תקברנו והעובר על זה בשום מת עובר על עשה ול"ת ע"כ אז נמסר לנו שיעור מיתה אולי הי' אז מסורת מבעלי טבעיים הראשונים אעפ"י שנשכח מרופאי זמנינו ועליהם סמכו חז"ל בהרבה ענינים מעניני התורה כמבואר פר"ע פ"ה ע"א וסמכו אקרא לא תסיג גבול ריעך אשר גבלו ראשונים או אם לא היה להם מסורת מהטבעיים

ע"כ קבל מרע"ה השיעור מהל"מ או שסמכו עצמן אקרא כל אשר רוח חיים באפו דהכל תלוי בנשימת האף וכמבואר ביומא פ"ה ע"א ופסקו רמב"ם וטוש"ע:

ולומר נפל מפולת שאני כאשר כ' ידידי נ"י תמי' גדולה בעיני וכי קרא נשמת רוח חיים במפולת מיירי ועוד דבר ידוע בהיפוך כי המתים מיתה פתאומית יש לחוש יותר שנדמה כמת מחמת בהלה וכעין חולה שיתוק שקורין (שלאג) ואפ"ה כשפסקה נשימתו שוב אין מחללין שבת וע"כ כלל הוא לכל המתים שזהו שיעור המקובל בידינו מאז היתה עדת ה' לגוי קדוש וכל הרוחות שבעולם אם ימלאו חפניהם רוח לא יזיזונו ממקום תורתינו הקדושה והנה כן משמע ברמב"ם פ"ד מאבל הל' ה' כ' והמעמץ עם יציאת נפש הר"ז שופך דמים אלא ישהה מעט שמא נתעלף והנה היה לנו להודיע אימת יציאת הנפש ואיזה שיעור וגבול יש לו אע"כ סמך עצמו אמ"ש פ"ב מהל' שבת במפולת שבודקין עד חוטמו ושם ניכר יציאת הנפש וע"ז כ' כאן שאחר כך ישהה מעט זמן מועט שמא נתעלף ואז מותר לעמץ עין אע"פ שכתב לעיל שהמעמץ עם יציאת הנפש הר"ז שופך רמים מ"מ אחר ששהה מעט שוב יצא מהחשש עילוף ולא אמר שימתין עד שיראה בו סימני עיכול היינו כתמים שחורים וירוקים שהוא סי' שכבר התחיל הבשר להתעכל בפנימיות והוא לכל הפחות כמה שעות אחר יציאת נשמה או אפי' יום או יומים אע"כ לא חשש הרמב"ם לספק בזה כלל:

והנה הריב"ש בתשו' סוף סי' מ"ה תפס קצת על הרמב"ם במ"ש מבן הצרפת ואני לא ידעתי שום תפיסה עליו כי ז"ל בספר המורה ח"א פמ"ב שם המיתה הוא מיתה ממש גם החולי החזק וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן [גבי נבל] פי' והרי לא מת ממש ולזה ביאר בבן הצרפת ויהי חליו חזק מאוד עד אשר לא נותרה בו נשמה פי' דאי הוי כתיב וימת הוי אפשר לומר כעין מיתה קמ"ל לא נותרה בו נשמה כלל שוב כ' והאנדלוסי' אומרי' נתבטלה נשימתו עד שלא הושגה לו נשימה כלל כמו שיקרה לקצת חולים בחולי השיתוק [שלאג] ובהחנק הרחם [קראמפף] עד שלא יודע אם הוא חי או מת ויתמיד זה הספק יום או יומים עכ"ל הנה להרמב"ם יתואר מת חולי חזק מש"ה הוצרך לבאר בצרפית עד שלא נשארה בו נשמה נמצא להרמב"ם אפשר בן השונמית לא מת ממש אך בן הצרפית מת ולא נשארה בו נשמה ולהאנדלוסי' הוא בהיפוך סתם מיתה הוא מיתה ממש רק בנבל פרט הכתוב וימת לבו והוא לא מת כי בטלו הדופקים כמ"ש רמב"ן בפסוק ויפג לבו כי לא האמין להם ובצרפית פי' בהיפוך לא נותרה בו נשימה אבל הדופקים דפקו כי כן יארע בחולי (שלאג) וחינוק הרחם וחולי (קאלערא) ר"ל שלא נרגש בו אלא דפק בעורק הצדעים או הצוואר אבל נשימה ליכא אבל סתם מיתה הוא

מיתה ממש נמצא לדידהו בהיפוך הוא בן השונמית היה תחיית המתים ממש אבל בן הצרפית לא היה רק החזרת הנשימה וסברא זו כתבו רדב"ז ח' חמישי סי' ב' אלפים ר"ג ושם דחה כל דבריהם ע"ש עכ"פ בין לרמב"ם בין לאנדלוסין לא יכחישו תח"ה או בבן הצרפית או בבן שונמית אלא לרז"ל שניהם מתו ושניהם החיו אחרי מותם:

אבל כל שאחר שמוטל כאבן דומם ואין בו שום דפיקה ואם אח"כ בטל הנשימה אין לנו אלא דברי תורתינו הקדושה שהוא מת ולא ילינו אותו והמטמא לו אם הוא כהן לוקה אחר ההתראה ומ"מ בש"ס נדה ס"ב ע"ב אמרי' גזרה שמא יתעלפו דבר פשוט הוא וממקומו הוא מוכרע דאמרי' בעכו"ם דבחי לא מטמא לא גזרי' אחר מותו וקשה אימתי נדע שיעור מיתתו שנטהר מסמא שלו הלא טרם סימני עיכול אין מיתתו נודע ומה בינו לישראל אלא האמת יורה דרכו כי כמה שעות או אפי' יום ויומים קודם החלט מיתתו עפ"י בקיאי' המבינים סי' מיתה כמו אנשי החברא המתעסקים עם מתים בזמנינו קודם לזה כבר בטלו חושיותיו והרגשותו ומוטל כאבן דומם בעילוף הסמוך למיתה והמתעסקים עומדים עליו ומצפים רגע יציאת הנפש עפ"י קבלתם שבידם והוא הרגש כ"ש בנשימה ודפיקה ידועה אבל לכל ההמוני' אין הפרש בין צורתו ושכבו קודם יציאת הנשמה ובין כמה שעות אח"כ עד התחלת סי' עיכול וא"כ משעת עילוף ההוא עד סי' עיכול שהוא לפעמים יום ויומים אין שום היכר להההמונים אעפ"י שבינו לבינו הבינו המבינים שיצאה נשמתו בביטול נשימה קלה ההיא מ"מ כל בני בית לא ידעו ולא יבינו מה בין כלי מסמא שקודם או אח"כ כי בגופו לא הורגשו שום שינוי על כן טמאו את הכל עד שנולדו בו סי' עיכול ובעכו"ם שאינו מטמא מחיים אז מיד שהמבינים אמרו שבטלה נשימתו הקלה האחרונה אז מטהרין הכלי מסמא מיד:

וע"ד הברייתא דמס' שמחות רפ"ח דתני' התם יוצאים לבית הקברות ופוקדים על המתים עד ג' ימים ואין בו משום דרכי האמורי מעשה שפקדו א' וחי כ"ה שנים וכו' ורצה הדרישה לומר שזה היה בזמן שקברו בכוכין ומהר"י יעב"ץ דחה זה שהרי מבואר ברמב"ם פ"ה מהל' אבל הנ"ל שגם בכוכין היה משליכים עליו עפר וא"כ צלע"ג מה יועיל לפקוד על הקבר הלא המתעלף ומניחים אותו בכוך ועפר על גביו גם אם אח"ז תשוב רוחו אליו מעילוף הראשון הלא ימות בקברו אם אין אדם עומד שם עוסק עמו ברפואות וכדומה והיה לנו לתקן שיעמדו שומרים ג' ימים שם וכשירגשו בקבר שום נדנוד ותנועה יבואו לסיועתו אבל עתה שהניחוהו בבית הקברות מה יועיל לבקרו פעם ביום וצע"ג אבל האמת יורה דרכו כי זהו מקרה בעלמא ממקריים הרחוקים א' לאלף שנים שיקום אחרי נפלו וביטול נשימתו וימסור לבקיאים ואפי' מיעוטא דמיעוטא לא הוי כמו חוני

המעגל שישן שבעים שנה ועיין אגרת בקורת מעשים ומקרים נפלאים חוץ להיקש הטבעיי ואינו נכנס בגדר חוששי' למיעוט בפ"נ אך זאת לדעת כי ההלנה והדפיקה על המתים הוא ממעשי האמורי כאשר רמז מהר"י יעב"ץ באגרותיו להחכם רמ"ד והרי הם קוברים מתיהם בבית תפלתם וכבר גילה סודם הרמב"ן בדרוש בסרקוסטה לפני המלך ושם אמר שגם הקשקוש בזוג למתים הוא ממעשה אוב וידעוני יע"ש והנהיגו ישראל ג"כ לבקר על המתים והיה ראוי לאסור ממעשי האמורי ואמר שאין בזה מדרכי האמורי כיון שכבר נמצא פ"א שמצא קרובו חי ועזרהו עד שחי כ"ה שנים והוליד ה' בנים א"כ המבקר מתו אין לתלות במעשה אמורי' כחק בלי טעם כי יש לתלות שרוצה לחוש אולי יחי' קרובו אעפ"י שהוא רחוק ומוקצה מן הדעת כמו מסמר מן הצלוב וכדומה כיון שיש לתלות בדבר מה שוב איננו חק אמורים:

ובזה יובנו דברי הרמב"ם פ"ד מאבל הל' ד' שכ' צדיקים אין בונין נפש על קברם שדבריהם הם זכרונם ולא יפנה אדם לבקר הקברות והריב"ש בתשו' כתב שהמעתיקים עשו מזה בבא בפ"ע ומשמע שאין לבקר הקברות והוא נגד מס' שמחות הנ"ל אע"כ בבא אחד הוא עם הצדיקים דבריהם הם זכרונם וע"כ אין מבקרים אותם כי אינם צריכים לכך ועיין כ"מ שם והוא דוחק גדול וגם לשבש כל הספרים שעשו ממנו בבא בפ"ע ועוד צ"ע דהרי הרמב"ם לא מייתי כלל הך דמס' שמחות דמבקרים ואיך כ' כאן דאין מבקרי' קברי צדיקים אבל מה שנראה לע"ד בזה דודאי בבא בפ"ע היא הנה כבר כתבתי דהדרישה ר"ל דאז שהיו קוברים בכוכין הי' שייך שיחי' אחר נפלו ומהריעב"ץ מקשה דגם בכוכין זורקין עליו עפר ונטמן בעפר ואומר אני כל דברי חכמים קיימים עפ"י הירושלמי ס"פ שני דסנהדרין ודפ"ק דמ"ק בראשונה היו קוברים אותו במהמורות ע"ש פי' לפנים בישראל היו נוהגים ללקט עצמות ע"כ קברו במהמורות עד שנתעכל הבשר ושוב ליקטו עצמות וקברו במקומן ע"ש ומשמע שהיה קבר עראי בעלמא ושם היה אפשר לקום אחרי נפלו ומזה מיירי המסכת שמחות ומשבטלו מהמורות כבר בימי אמוראים שבירושלמי שוב ל"ש שיקום מקברו א"כ ממילא שוב אסור לבקר הקבר משום דרכי האמורי נמצא מברייתא זו למד הרמב"ם דאין לפנות לבקר בבית הקברות כלל משום דרכי האמורי ולפענ"ד כוונתי האמת:

מ"מ בהא סלקינן אנו אין לנו אלא דברי התורה ולקבלת אבותינו וכל המהרהר מהרהר אחר השכינה ואיסור הלנת מתים במקומו עומד זולת מפקידת המלך יר"ה וממילא בטלו כל דבריו בטומאת הכהן הרופא חלילה וחלילה:

ומ"ש רמכ"ת בסוף דבריו דלהראב"ד כהנים בז"הז אינם מוזהרים על הטומאה כיון שכולנו טמאי מתים יעיין בדגול מרבבה בי"ד סי' שע"א ד"ה אמר יחזקאל וכו' ונהירנא כד הוינא טלי יוצק מים ע"י מורי חסיד שבכהונה הגאון מה"ו נתן אדלער ז"ל שנת תקמ"ג בעברנו דרך פראג ראה פני הגאון נ"בי זצ"ל והי' פלפולם בדברי הראב"ד והנ"בי הראה למורי זצ"ל את אשר כ' על גליונו ומ"ו ז"ל פלפל עליו ונפרדו זה מזה והחליפו פלפולם ע"י ואני הייתי מוציא ומבי' הדברים ואז חזר בו הגאון נ"בי והוסיף על הגליון הך אמר יחזקאל וכו' ואני בעניי אח"ז כמו שלשים שנים מצאתי שכ"כ הראב"ד בתמים דעים ס"סי רל"ו דאסורי' מן התורה ודברי סמ"ק סי' מ"ח אין לו מובן וצ"ע על כל פנים אין לו למכ"ת משען בזה:

ונבוא אל יתר דבריו בעז"ה דלפי דעתו אחר שכבר החלטנו לפי הבנתינו למת מ"מ עדיין ספק הוא וכגוסס יחשב ומותר לכנוס משום ס' פ"נ דלמא יצטרך לרפואה וירפאהו הרופא ונתלה בס' למודי ה' אשר נשען על ס' בית יעקב הנה ס' לימודי ה' לא ידענא לי' אבל תשו' בית יעקב נמצא אתנו וראיתי אותה תשובה והנה עלו כלו קמשונים כ' שם דבת"כ איתא אין לי אלא אמו ודאי אביו ספק מניין ת"ל ולאביו משמע דילפינן מזה דמטמא לספק ורמי' לי אאידך דת"כ לה יטמא ולא לס' למעוטי נתערב וולדה בולד שפחתה משמע שלא יטמא לספק ותירץ לחלק שאם האב ספק יטמא לו מפני קו' הר"י הצרפת לרשב"א ממ"נ אם איננו אביו הוא אינו כהן אבל לספק אחר לא ע"כ אסור לכהן רופא לטמא לגוסס הצריך לרפואה שמא לא תועיל לו רפואתו אלו דבריו הנה העתיק לשון הת"כ בטעות כי איתא שם אביו חזקה מניין לא אביו ספק ונבאר לקמן אי"ה הנה מ"ש לה יטמא ולא לנתערב ולדה בולד שפחתה לכאורה למה לי קרא פשיטא דאורייי' בחתיכה א' משתי חתיכות כגון נתערב ולדה בולד שפחתה לכ"ע דאורייי' נלע"ד דהכא איכא מ"ע לטמאות הכהן לקרוביו וכופין אותו ומטמאין בע"כ והוי ספק להיפוך אולי אחותו היא ומחוייב לטמא ונרא' לר' יהושע בעירובין ק"ו וברי"ה כ"ז והיא משנ' בזבחים מתן א' במתן ארבע דדוחין שב ואל תעש' מקמי קום ועשה ה"נ פשיטא דספיקא דקום ועשה שיטמא הכהן דוחה לספיקא שב וא"ת לא יטמא לספק קרוב ולר' יהושע ס"ל לה יטמא לאידך דרשא שם לה ולא לאחרים עמה ע"ש והך דרשא למעוטי ספק אתי' כר"א דס"ל התם ינתנו במתן ד' דחייש לשב ואל תעשה דבל תגרע ע"ש ותבין:

והך דאביו חזקה אינו ר"ל אביו שהוא ספק אלא כל אב אינו ודאי רק מחזקה דבירושלמי יליף מאביו ואמו דאזלינן בתר חזקה ובש"ס דילן פ"ק דחולין דאזלינן בתר רובא עיין בב"ש סי' י"ט במח"כ שגה וסבר דהירושלמי יליף מכאן חזקה כעין אותה חזקה דפ"ק

דחולין דילפינן מבית מנוגע וליתא אלא חזקה דפ' עשרה יוחסין מעשה שבנה מורכב על גבי כתפה והוא חזקת המנהג שנהגו וזה ילפינן מאביו אע"ג דמחמת רובא הוא דרוב בעילות אחר הבעל מ"מ מי ראה אותו בועל רוב בעילות אולי אפי' לא חדא אך מחמת המנהג כיון שנשא אשתו ומתנהגים זה ע"ז כמנהג העולם מסתמא בעל רוב בעילות נמצא מכח שניהם חזקה ורובא מחזקינן זה לאביו ודאי ואפ"ה קאמר בת"כ אביו חזקה מנין וע"ז הקשה הר"י צרפית ממ"נ אם אינו אביו איננו כהן והרשב"א סי' רכ"ז האריך מאד וסוף דבריו צריכים ביאור והכוונה לפע"ד כך הנה ע"כ צריכים להניח אע"ג דלכל התורה הוה אביו חזקה אביו ממש מ"מ לענין וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב ה"א להחמיר טפי ושאני קדושת כהונה ועיין ר"פ האשה רבה כיוצא בזה ע"כ צריכים קרא והנה להקריב ע"ג המזבח אין לנו ספק א"כ לא שבקת שום כהן עומד ומקריב וע"כ דסמכינן אחזקה והשתא אפי' קמי שמיא גלי' שזה המקריב איננו כהן והוא מהמיעוט שאינו בן לאביו חזקה מ"מ הוא מקריב כדין וקרבנותיו רצויים כי כן צוה נותן התורה ית"ש דניזל בתר חזקה וכמו שאנו אוכלין בשר אע"פ שיארע בהמה מהמיעוט טריפות מ"מ אכלנו בהיתר כי לא ביקש מאתנו אלא שנאכל מרוב וכן מקריבין בהמות ע"ג המזבח עד"ז והנה הכהנים בעצמם המקריבים אפי' אם קמי שמיא גלי' שאינו כהן מ"מ את לחם אלקיך הוא מקריב כדין וכהלכה וראוי להיות כה"ג ונכנס לפני ולפנים ומכפר ומרצה ואם נניח שאותו שמקריב לחם אלקיך צריך קדושה יתירה ולא ניזל בתר רובא וחזקה לטמא אותו א"כ הוי סד"א לא יטמא לאביו חזקה דהרי עכ"פ לחם אלקיך הוא מקריב אפי' אינו אביו ואותו שמקריב לא יטמא למתים כ"א לקרוביו וודאי ע"כ צריך קרא לאביו זו היא פי' דברי ב' ברייתות דת"כ לפענ"ד:

מתוך הדברים למדנו מה שבנה פר"מ יסודו אם הקילו בהלנת המת למה לא נקל בטומאת כהן ליתא אם הקילו בהלנת המתים בשב וא"ת והלנת המת קיל נבוא להקל בקום ועשה בטומאת כהנים החמורה שאפי' על אביו חזקה צריכים קרא וכל זה לפי דעתו שהתירו הלנה וישתקע ולא יאמר:

מ"מ פשוט יותר מביעא בכותחא דאפי' להפוסקים דכהן אסור לכנס לבית הגוסס מעיקר הדין מקרא להחלו כדעת הב"ח יו"ד סי' ש"ע ובנזיר מ"ג מ"מ משום ס' פ"נ שרי' ויש לי בזה תמי' רבתי בנזיר ד' ע"ב דאמרי' בשמשון בלחי החמור דלמא גוססים שווינהו הקשו תוס' הא אסור לטמא לגוסס ותי' הרא"ש הובא בשיטה מקובצת שם דשאני גוסס בידי אדם מגוסס בידי שמים ע"ש וצ"ל גוסס בידי אדם אינו להחלו כל כך דאינו קרוב למיתה כמו גוסס בידי שמים והוא היפוך ש"ס סנהדרין ע"ח ע"א וצ"ע עכ"פ פשוט

דיכנוס ויעסוק ברפואתו אך כל זה אי אנו רואים שצריך לרופא ורפואה וה"נ בנידון דידן אם אירע אחר שהחלטנוהו מת ואנו מרגישים בו שום נדנוד ורפרוף ימהר הכהן ויחוש ויכנוס משום ס"ס דפ"נ אבל ליכנס לבית אולי ימצא בו באותו רגע הרגש חיות ויחייהו א"כ נשחט ונבשל בשבת אולי יזדמן חולי ויהיה מוכן לו אשתומא קאמר זה הכהן אינו נכנס לרפואתו אלא לראות אם כבר מת למהר קבורתו:

גם מ"ש עוד אע"ג דימצא רופאים אחרים מ"מ פ"נ הותרה ר"ל כל התורה אצל פ"נ ואין צריך לחזור אחר אחר הנה הא דפ"נ הותרה לא ידענא מנ"ל הנה בכל התירוצים דמייתי הרא"ש שלהי פ' יו"הכ סי' י"ד ליכא דס"ל הותרה אלא מהר"ם מרט"ב דכ' מש"ה אין מאכילין נבלות לחולי משום דשבת הוי כחול גבי חולה א"כ מבואר מדבריו דוקא שבת הותרה ולא נבלות דלדידי' אפי' נבלה מוכנת לפניו מ"מ עדיף לשחוט ולבשל בשבת וע"כ ס"ל וחי בהם דקאי אכל התורה אינו אלא לדחות ולא להתיר אבל ושמרו בני ישראל את השבת לשמור שבתות הרבה הוא מתיר שבת לגמרי וא"כ טומאת כהנים דחוי' ולא הותרה ולשארי פוסקים לא שמענו אלא הרמב"ם פ"ב משבת כ' להדי' שבת דחוי' היא אצל פ"נ וכ' הכ"מ בשם הרשב"א דיליף מטומאה דחוי' ה"ה פ"נ ואם כי דבריו תמוהים דהא ס"פ טרף בקלפי אמרי' להדי' לענין קרבנות שבת הותרה טומאה דחוי' וא"כ כשם שחילקו בקרבנות בין שבת לטומאה דלמא לענין פ"נ נמי מ"מ אנו אין לנו מי שיאמר כל התורה הותרה ולא דחוי' אצל פ"נ ולו יהיבנא ליה טעותי' היינו אי עומד לפנינו פ"נ ויש לפנינו כהן וישראל נאמר כל הזריז הרי זה משובח ולא נדקדק בין כהן לישראל אבל שיהי' כהן מכין לעצמו לוותר קדושת כהונתו שאם יזדמן לפניו פ"נ יהיה הוא המתעסק ולא אחר וכי אין אנו מצווי' להכן בע"ש כל ההכנו' ליולדת ולחולה ולצרכי מילה כדי שלא נצטרך לחלל שבת אלא אם לא הביא מע"ש ואירע בשבת אז הזריז הרי זה משובח:

בודאי יפה כ' בזה פר"מ דלרמב"ן דס"ל פרא"דמ אין למצוה אלא מקומה ושעתה ומותר למול אע"פ דלית לי' חמימי ואם אח"כ נצטרך לחמימי יהיה פ"נ וה"נ אין לאסור לכהן להיות רופא אע"פ שאם יזדמן אח"כ גוסס הצריך לרפואה מותר לבקרו ולעסוק ברפואתו אע"פ שאינו דומה ממש למילה התם מצוה היא ומוטלת עליו ואין לה אלא מקומה ושעתה ואין צריך לדאוג מה שיהיה אח"ז אבל הכא לאו מצוה המוטלת עליו שיהיה רופא מ"מ יש ללמוד כן מספינה ג"י קודם שבת דלרמב"ן לטעמי' דאין הטעם משום דמתנה לחלל שבת והתם לדבר מצוה אפילו לרז"ה מותר ולרמב"ן אפי' בלא דבר מצוה מותר ועיין ב"י גבי מכס מ"מ התם אולי ואולי יזדמן חילול שבת וגבי מכס איננו אלא איסור דרבנן והקילו בהפסד דלא גזרו רבנן בכך וה"נ ברופא אולי יזדמן גוסס שיצטרך

לרופא וכולי האי ואולי ע"כ בשעה שנעשה רופא בהיתר נעשה וכל שיזדמן אח"כ גוסס הצריך לרופא מתירין לו אבל ביקור מתים אפי' בלי שיצטרכו לו ועל כל המתים צריך ליכנס הוי כמוותר כהונתו משו' פרנסתו זה לא יעלה על הדעת ח"ו וכ"ז אי היה ספק לנו במתים הללו אי חי או מת אבל אין לנו ספק שקבלתינו אמת והמקיל בהלנה זולת פקידת המלכות יר"ה עובר על עשה ול"ת דאורייתא והכהן המטמא הרי הוא כהן המטמא למתים ולא ישא כפיו כמבואר בטוש"ע סי' קכ"ח. הנלע"ד כתבתי וה' יראנו נפלאות מתורתו ויצילנו משגיאות ויעשה עמנו לטובה אות הכ"ד:

אחרי שובי התבוננתי לפי הנראה הרופא הזה ממונה גם על בדיקת מתי העכו"ם כמבואר בשאל' ואיך עלה ע"ד השואל להתיר משום פ"נ תינח במתי ישראל בשאר מתים מא"ל ע"כ נראה הרופא הזה לא ביקש ולא שאל והוא מהמוני' הפריצים והוא מטמא מעצמו לכל מת עכו"ם והשאלה הוא מכשירי יראי ה' אי מותר להם לקרוא לו לטמא עצמו לבדוק מתים שלהם או אסור להם משום לפני עור ומשום מסייע ידי עוברי עברה ואם כך הוא נ"ל אם אפשר להם להשתדל לסלקו מכל וכל מה טוב ואם א"א א"כ הרי המתים מוטלים בבזיון בלי קבורה מפקידת המלך שלא לקבור מבלי עדות הרופא שבדקו ומצאו מת וא"כ אי לא יבדקנו הרופא צריך שיהי' מוטל עד שיסריח וא"כ ה"ל מת מצוה שאין לו קוברים שכהן מטמא לו ונהי שאין זה היתר והתנצלות להכהן כמ"ש לעיל דיוכל למסור אומנת זה לאחר ולא יהיה מת מצוה וכי רשאי לו לעשות טצדקי לטמא למתים מ"מ כיון שעכ"פ הוא אינו שומע לקול מלחשים חובר חברים מחוכם ואין בידינו לסלקו א"כ לדידן ה"ל מת מצוה ומותר וזה היתר ברור. ומ"מ לא הודעתיו להשואל פן יאמרו סתם שהסכמתי להתיר מטעמא דידהו כשם שתלו בוקי סריקי בהגאון מהר"י יעב"ץ ז"ל שהתיר הלנת המתים ככה יתלו בי שהתרתי טומאת כהנים ע"כ שמתי ידי למו פי וגדולה מזו ר"פ מי שהחשיך עוד אחת הי' ולא רצו חכמי' לגלותה וה"נ דכוותי' פ"ב נגהי ליום ד' יוד א"ר תקצז"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שלט

חתימה טובה לאלתר לחיים טובים ארוכים ומתוקים לה"ה הרב המופלג כבוד מהו' בירך נ' רב בק"ק סגאליץ יע"א:

ע"ד כהן שיש לו חולי נכפה ר"ל מסוכן מאוד לפעמים נופל באחת הפחתים ובא באש ובמים ונמצא בספר שיתן ידו ליד ערל מת ויאמר לחש קח ממני החולי שאינו מזיק לך ולי אתה מטיבו וכבר ניסה א' רפואה זו ונתרפא ועתה נפשו בשאלתו אם הכהן מותר לסמוך לטמא עצמו במגע על מת ערל:

הנה כיון שיש סכנת נפשות בהחולי אם הית' הרפואה בדוקה ואתמחי גברא וקמיעא פשוט שאין לך דבר שעומד בפני פקו"נ אך מסתפק מעלתו שנראה לו שאין הרפואה בדוקה כ"כ אי יש לסמוך על הספק:

לכאורה אין אי' דאוריי' על הספק אך דעת ר"ת דמייתי הרא"ש בהל' טומאת כהנים סי' ו' דבאותו יום שנטמא הכהן שוב אין באותו היום תוספת טומאה ומ"הת מותר לטמאות עצמו עוד וזה שכ' תוס' בשבועות י"ד ע"א ד"ה נזיר וכו' ומ"ש תוס' דסוגיא דנזיר לא אתי כי האי רצו לומר כיון דאין הטומאה בחבור כשמטמא עוד מוסיף טומאה וכמ"ש תוס' בנזיר מ"ב ע"ב ד"ה א"ל רב יוסף כו' מ"מ ר"ת מפרש סוגיא דנזיר כפירש"י ע"ש היטב נמצא לר"ת ורש"י אי נטמא כבר באותו היום שוב אין כאן אי' דאוריי' וכ"פ ר"א ממיץ בס' יראים סי' שי"א ע"ש והראב"ד מקיל עוד יותר בפ"ה מנזירות ה' ט"ז דאפי' אי נטמא פ"א שוב אין לוקה על טומאה כלל רק אי' דרבנן בעלמא והוא תמוה מה יענה מפלוגתת ר"ע ור"ט והלח"מ לא ירד לזה ע"ש והראב"ד בתמים דעים סי' רל"ו פסק להדיא כהרמב"ם ורוב הפוסקים ותרי ראב"ד הוה ודעת ס' יראים סי' הנ"ל דגוי אינו מטמא אפי' במגע אף על פי שהוא ממש דעת יחידי מ"מ חזי לאצטרופי לכל הנך קולות הנ"ל ומ"למ פ"ג מאבל לא ידע אלא דעת הראב"ד ולא דעת רש"י ור"ת ורא"מ ודגול מרבבה בי"ד סי' שע"ב ד"ה אמר יחזקאל כו' לא ירד לעומק. הדרן להנ"ל אם יארע יום שמת עליו מת ישראל בשכונתו באופן שנטמא באותו יום ושוב יש לסמוך ארש"י ור"ת ורא"מ וראב"ד ומצורף לזה אידך דרא"מ דעכו"ם אין בו איסור מגע ויכול לסמוך במקום ס' סכנה ולכאורה לפי מה שכ' ש"ך סי' שע"ב דטומאה על ידי המשכת אוהלי' רק מדרבנן נמצא אף על פי שמת בשכונה עדיין לא נטמא מדאוריי' ואסור לו ליגע בגוי מ"מ הא כבר כ' מג"א סי' שי"א וסי' שס"ג דטעות הוא בש"ך וטומאת שכונה דאוריי' היא והארכתי בזה בתשו' אחרת [עיין בסי' שאח"ז] ויומא קא גרים לקצר באמרים יעיין מעלתו היטב בכל המקומות ואחתום בברכה:

פ"ב יום א' ו' תשרי תקצ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שמ

ראיתי לבאר פה בעזה"י קצת ממה שחנני הי"ת בדיני אהלות (א) דיני המשכת טומאה ממקום למקום ע"י חור טפח (ב) דיני קבר סתום (ג) דיני לבוד.

[ואעתיק פה מ"ש על גליון משניות שלי פ"ג דאהלות מ"ז ביב שהוא קמור וכו' וז"ל ודלתותיו שבתוך הבית מגופות ועיין לקמן ספי"א תוי"ט ד"ה טומאה בשם מהר"ם ה"נ במגופות ומשום סוף טומאה לצאת אבל בפתוחות פשיטא שטומאה מתפשטת בכל

מקומות ועיין לקמן פ"ד משנה ב' תוי"ט ד"ה ר"י מטהר וכו' מוכח דמיירי במגופה ועיין כ"מ פי"ח ה"ד גבי הי' מגדל בתוך הבית כ"כ להדי' וכ"כ תוס' נזיר נ"ג ע"ב סוף ד"ה חרב וכו' ועיין לקמן ברע"ב רפ"ד ד"ה טומאה בבית ויותר מבואר רפ"ה ד"ה בש"א וכו' ומיהו עיין לקמן ברע"ב משנה ט' יו"ד פרק ט' ועיין עוד ספי"ב תוי"ט ע"ש וי"ל שאינו מכוסה בכפישה ומ"מ אין פותח טפח אבל צע"ג ברע"ב פט"ו משנה ה').

(א) טומאה הנמשכת ממקום למקום ע"י חור טפח לא עלה על דעת שום קדמון בעולם שיהיה רק דרבנן כי הלכה למשה מסיני הוא שיהיה חור טפח לענין טומאה כמו ג' על ג' בכל התורה דלא נימא ביה לבוד וכ"כ הריטב"א בסוכה י"ח ע"א דהל"מ היא וכ"כ בכתו' רפ"ב וכ"כ בתשו' מהרי"ט סי' צ"ו ע"ש וכ"כ שבות יעקב ח"א סי' פ"ה מה לי אהל זה או אהל אחר וכ"כ בתשו' שער אפרים ס"סי צ"ג שתמה על עמיתו הש"כ שכ' סי' שע"ב נגד זה והמג"א סי' שמ"ג כ' וז"ל כ' הש"ך בי"ד סי' שע"ב כשהטומאה בבית הסמוך וחור טפח ביניהן הוה טומאה דרבנן וכדמשמע בטור וב"י סי' זה עכ"ל הש"ך וכ' עליו מג"א וכמדומה שלא עיין יפה דהטור מיירי כשהולך ע"ג ארון ע"פ השדה דכשיש שם פ"ט לא הוה כקבר סתום אבל אהל טפח הוה דאורייי' כמ"ש ב"י בהדי' סי' שס"ט בשם רמב"ם פי"ב וכן משמע בתה"א לרמב"ן דף ל"ד ע"ב וכ"מ ביבמות בתוס' סוף דף ק"ג ובנדה ספ"ז ובסוכה דף י"ח וכ"מ המשניות באהלות עכ"ל מג"א ועיין ברמב"ם רפי"ד מטומאת מת ופ"ג מהל' אבל ע"ש ונ"ל עוד ראי' ברורה מלשון הראב"ד פ"ה מנזירות בהשגתו אמ"ש רמב"ם שם הל' ט"ו כתב הראב"ד א"א עיינתי בשמועה זו וכו' וסיים בסוף והכהנים בז"הז טמאי מת הם וכו' ע"ש וכ"כ סמ"ק והגהת סמ"ק סי' מ"ח ע"ש ולכאורה דבריהם ק' להולמם מאין נטמאו כהנים בז"הז בטומאת מת ומה לכהן בבית הקברות אם לא שמת לו א' מז' מתי מצוה שמטמא להם וא' ממאה כהנים לא ימצא שנטמא באהל שהמת בו עמו בחדר א' ואיך החליטו שכהנים זמנינו טמאי מת דאורייי' לפוטרם ממלקות כשמטמא למת אחר אע"כ ס"ל טומאה על ידי זיזים וגזוזטראות וע"י המשכה דרך חלונות וחורים הוה דאורייי' ובזה א' מאלף כהנים לא ימצא שיהיה טהור ומכ"ש אי ס"ל דעכו"ם מטמאים באוהל לא ימצא כהן שלא נטמא אלא דאין מלקות לדעתו וכ"כ בדגול מרבבה סי' שע"ב ד"ה אמר יחזקאל ע"ש מ"מ מוכח מדבריהם דהמשכת טומאה דאורייי' הוא ע"י חור טפח ודברי סמ"ק הנ"ל תמוהים בעצמותם ואולי יש שם ט"ס וצ"ע ואין ענינו לכאן:

עוד יש להביא ראי' מש"ס נזיר מ"ג ע"א דטרח למצוא שהכהן חייב על ביאה לאהל ועל טומאה בבת א' שנכנס ע"י שידה תיבה ומגדל ובא חברו ופרץ וכו' ע"ש ולא אמר

שהיה מחיצת מחצלת בינו למת וסילק הוא המחיצה ובאו שניהם כאחד אע"כ מיד ע"י פתיחת טפח נטמא מ"הת קודם שסילק רוב המחיצה באופן שהיה הפרוץ מרובה כי א"א שלא תקדם רגע א' פתיחת טפח קודם שנפרץ רוב המחיצה אפי' הפילה בבת א' וא"כ כבר נטמא מן התורה טרם ביאתו לאהל המת כי ביאה לבית בודאי לא הוה עד שיבוא לאהל ממש שהמת בתוכו ובזה א"ש נמי דקאמר ובא חברו ולא אמר שהוא עצמו פתח עליו את שידה תיבה ומגדול אע"כ כנ"ל שהוא עצמו א"א שיפתח כלו כאחת אבל חברו מבחוץ בשתי ידיו אפשר שיסתור הגג בבת א':

וראיתי בס' חמד משה שכ' סי' שי"א שלדעתו גם הש"ך לא נתכוון אלא לענין סוף טומאה לצאת דלדעתו הוה רק דרבנן וכן מצאתי עתה בס' הנדפס מחדש הנקרא חכמת אדם אך לא כתבו איך אפשר להעמיס זה בלשון הש"ך:

ואני עני כתבתי על גליון ש"ך שלי זה שנים רבות שלע"ד ט"ס הוא בש"ך כאשר אבאר אי"ה הנה ז"ל הש"ך נראה דוקא נקט אהל המת אבל אם בבתים הסמוכים לבית שהמת בתוכו אעפ"י שהם ג"כ טמאים כדלעיל סי' שע"א ס"ד מ"מ י"ל דאינו אלא מדרבנן כדאי' בטור סי' זה ופוסקים עב"י דדבר תורה אהל שיש בו חלל פ"ט טהור ע"ש ודו"ק וכשהבית שהמת מונח בתוכו סתום מכל נמי ליכא בבתים הסמוכים אלא טומאה דרבנן משום דסוף הטומאה לצאת וא"כ בבתים הסמוכים בכל ענין ילבש עצמו תחלה עכ"ל הש"ך ולשון זה צע"ג אחר שכבר כתב שהמשכת טומאה מבית לבית הוא דרבנן אפי' כשפתוח הבית שהמת בתוכו ומושך טומאה ממקום למקום תחת הזיזים ונכנס לחלונות הכל טהור א"כ מכ"ש כשהפתח סתום וליכא אלא משום סוף טומאה לצאת א"כ מאי האי שכ' וכשהבית שהמת בתוכו סתום נמי וכו' מאי נמי הלא כ"שכ הוא אע"כ האי נמי ט"ס הוא והאי ודוק שכ' ט"ס הוא וצ"ל ודוקא והכי צ"ל ודוקא כשהבית שהמת מונח בתוכו סתום מכל צד פי' אז היא מדרבנן אבל המשכת טומאה ע"י זיזי' וחורין דאורייי' היא:

שוב עיינתי ואין צורך להגי' שהרי מיד בתחלת דבריו כ' בבתים הסמוכים לבית שהמת בתוכו אע"פ שהם ג"כ טמאים כדלעיל סי' שע"א ס"ד ולא מייתי מסעי' א' אלא מסעי' ד' והיינו סוף טומאה לצאת דמיירי התם וכ"כ חמד משה ורצה להביא ראי' דזה הוא טומאה דרבנן שהרי מבואר בטור ופוסקים וב"י בסי' זה גבי ארונות שיש בהם פ"ט דכל אהל שאינו קבר והוא סתום בלי חור ויש בו חלל טפח חוצץ מפני הטומאה בין למעלה בין מן הצדדים ואם כן בית שהמת בתוכו וסתום והרי יש בו חלל כמה טפחים וסתום אין בנגיעת הכהנים בצדדים שום טומאה דאורייי' נמי פי' כמו שכ' הפוסקים הנ"ל על כל

אהל טפח חוץ מקבר ה"ה בית שהמת בו וסתום א"כ אין כאן אלא משום שסוף הטומאה לצאת דרבנן וצדקו דבריו בפשיטות:

ודע כל מקום שנאמר ונישנה במשנה וש"ס דרכה של טומאה לצאת ואין דרכה ליכנס היינו דוקא לענין סוף טומאה לצאת שכל שיש ב' פתחים שוים שניהם דע"ד שראוי להוציא מת שלם או שניהם טע"ט להוציא כזית מן המת אזי מטמאין דרך יציאתו ולא דרך כניסה שדרכה של טומאה לצאת ולא לכנס וגם כל זה כששני הפתחים ראוי להוצאת המת אבל אם דרך יציאה אין בפתח שיעור יציאה כגון שאין בו טע"ט ובדרך כניסה יש בו שיעור אזי מטמא דרך כניסה כמ"ש רמב"ם בפי' משניות ביב דמייתי תוס' ב"ב ק' ע"ב ד"ה ורומן וכו' ע"ש ועיין פלוגתת רבנן ור"א בכלב מונח על אסקופה דמייתי ש"ס חולין קכ"ו ע"א מ"מ כל זה לענין סוף טומאה לצאת אבל להמשיך טומאה דרך חלונות וחורי' אין חילוק בין כניסה ליציאה בין לעלות או לירד כל זה מבואר בריב"ש תשובה סי' שצ"ג דף קכ"ד ע"א בדפוס פולין ומצוה לעיין שם כי הפני יהושע לא ע"ש:

הארכתי בזה יען כי הגאון פני יהושע ז"ל בחי' לברכות ט' ע"ב וסוכה יו"ד ע"א וי"ח ע"א ור"פ הישן נמשך אחר מ"ש ש"כ לפי המובן הפשוט דטומאה נמשכת ע"י חורי' פ"ט דרבנן הוא ועייל פילא בקופא דמחטא להוציא כן מלשון רש"י סוכה יו"ד ע"א ור"פ הישן והוא דקדוק קלוש ומ"ש שהש"ך נסתייעא מלשון מהרי"ל ורמ"א כמדומה לי שפ"י לא עיין בפנים במהרי"ל רק שנרשם מהרי"ל כי במהרי"ל לא נזכר מזה כלל אלא אגב אורחא ע"ש אך מלשון רמ"א שכ' והוא באהל עם המת משמע לי' דוקא עם המת אבל באהל אחר לא וקשה לידוק מסיפא איפכא אבל אם הוא בבית הפרס וכו' משמע דוקא בבית הפרס אבל באהל אפי' רק שנכנס' לו הטומאה ע"י פ"ט נמי הוה מדאורייי' ומ"ש באהל עם המת היינו עם המת כי מ"ש אהל זה מאהל זה כמ"ש בשבות יעקב הנ"ל. וראייתו מסוכה י"ח ע"א מ"ש מביב הקמור היינו לפי הנחתו דמירי בפתוח ויבואר לקמן אי"ה דליתא:

אך נ"ל דשביק רברבי ושקיל זוטרי דה"ל להביא ראי' מלשון רש"י שם שכ' במסקנא ד"ה הכי גמירי לה מסיני דאין לבוד באמצע עכ"ל משמע מן הצד יש לבוד אפי' בטומאה וא"כ ק' מכמה דוכתי דטומאה נכנסה ע"י חור טפח אע"כ דרבנן בעלמא הוא לכל הפחות עד שיהיה ג"ט שיצא מתורת לבוד. ראה זה דבר חדש הוא דמ"הת נכנסה טומאה ע"י פתח וחלון בני ג"ט אבל טע"ט דרבנן הוא וזה לא נמצא בשום פוסק לחלק בכך אלא או הכל דאורייי' או הכל דרבנן:

והנלע"ד דס"ל לרש"י דמעולם לא נסתפק אדם דבטומאה הלכתא גמירי לי' דאין לבוד מן הצד וכדמוכח מכמה משניות ובהכי איכא לאוקמי משנה דביב שהוא מן הסתם בצדי הבית בקיר החומה לא באמצע דריסת רגלי בני אדם אך באמצע האהל הוה ס"ל כיון דאהל דפ' חקת סתמא כתיב וילפי' גז"ש אהל אהל ממשכן לכל הלכותיו א"כ יהיה ממש כאהל דכל התורה כולה ואי בכל התורה לא אמרי' לבוד באמצע האהל וצריך להיות שלם מכל צד כן נמי לענין טומאה וא"כ הוה קשי' לי' משנה דארובה דוקא אע"כ בעלמא נמי אין לבוד באמצע רק מן הצד ובהא הלכתא גמירי לחלק בין דופן דעלמא לדופן דטומאה אבל באמצע אהל לא הוה ס"ד לחלק בין אהל לאהל כיון דמגז"ש ילפי' סתום מן המפורש ומשני לא כן אלא הלכתא גמירי לה ופירש"י מסיני בטומאה דאין לבוד באמצע אע"ג דבעלמא יש לבוד ואתי' הלכתא לאפוקי מגז"ש בענין זה אבל מן הצד פשיטא דאין לבוד לענין טומאה וא"ש:

ומ"ש עוד פ"י תרי משניות ופסקי רמב"ם דבחור שחררוהו עכברים ונעשה למאור בעי' מלא אגרוף ובביב סגי בטפח פשוט התם בחישב עליו לביב ופשוט. ברם צ"ע קצת לשון רש"י בחולין קכ"ו ע"א ד"ה פיו לפנים וכו' ומשום המשכה לא מטמאי לי' שאין דרך טומאה לצאת דרך פיו ויש ליישב עפ"י דרך הר"ש משנה ז' פ"ה דאהלות שאכתוב לקמן אי"ה שאין טומאה חוזרת לאחרי' במקום שנכנסה שם ע"ש מ"ש לקמן בעז"ה:

והנה בס' מאמר מרדכי כ' מקצת דמקצת מתשו' פ"י שיצא לידון דביבי' הקמורי' אין מביאים טומאה לבית אפי' פתחן כמה טפחים כגון בתי כסאות שלנו אפי' נימא בעלמא המשכת טומאה ע"י חורי' הוה דאוריי' היינו אם הכל תחת אהל א' בשוה אבל להעלות הטומאה מקרקעית הבית לתוך הבית ע"י פתח הביב שבבית הכסא זה לא אמרי' וראיתו במשנתינו דביב ברישא יש בו פ"ט ויש ביציאתו פ"ט טומאה בתוכו הבית טהור וקשה הלא יצא מפתח הביב שהוא פותח טפח ודוחק לומר דמיירי במגופה ע"י דלת דאין דרך לנעול הביב בדלת כי רוצה לשפוך שופכים כל שעה אל תוכו וא"כ היה לו לר"ש ומפרשים לפרש דמיירי במגופה כמו שמפרשים בשארי משניות ובמשנת תיבת המגדל דמייתי ש"ס בחולין קכ"ה ע"ב אע"כ מיירי אפי' פתוח ואין טומאה נכנס משם לבית מטעם שכ' בפי' המשנה לרמב"ם גבי ביב וכן שיטתו במשנה רפ"ה דאהלות גבי תנור דלא נמשכה מקרקע הבית לבית ע"י חור כי זה הוא אהל בפ"ע ע"ש והנה אפי' יהיה כן דעת הרמב"ם הוא דין חדש לחלק בין אהל בעליונו של בית לאהל בקרקעית הבית וכיון שזה החידוש צורך הוא לפי' המשנה לא ה"ל להר"ש ולהרא"ש רע"ב ותוי"ט לשתוק מיני' וביותר שהם אינם מפרשים משנת עין התנור כהרמב"ם א"כ לא נזכר דין זה בשום

מקום בדבריהם וה"ל להזכיר פי' זה במשנת ביב דהרי אפי' ס"ל דהמשכה ע"י טפח לאו דאוריית' מ"מ מדרבנן מיהא טמא ומ"ט טומאה בתוך הביב הבית טהור וה"ל לפרש מטעם שאין טומאה מקרקעית הבית לעילא:

והנה ז"ל הרמב"ם פ"כ מהל' ט"מ הל' וי"ו כל הבלועין בקרקעיתו של בית הרי הן טמאים ואינן ניצולין שקרקע האהל כמוהו עד התהום כו' כיצד הטומאה בבית והכלים טמונים בקרקעיתו אפי' תחת מאה אמה טמאים אם יש במקומן טע"ט טהורים שהרי' הן תחת אהל אחר למה זה דומה לעלי' שע"ג הבית וטומאה בעלי' שהבית טהור וכו' ושוב מייתי הך דביב הקמור ע"ש והנה מדכתב שדומה לעלי' שע"ג הבית והנה בעלי' שע"ג הבית אם יש שם ארובה פתוחה כל הבית טמא שיורדת הטומאה לבית ה"נ אם יש בקרקע פותח טפח יורדת הטומאה מבית לתוך חלל הקרקע שיש בה טע"ט וטמא אלא שאם הכלים הטמונים בקרקע אין להם טע"ט הרי הקרקע בטלה לגבי בית וטומאה שבבית מגעת עד התהום אך אם יש חלל בקרקע טע"ט והכלים טמונים שם אזי יש חילוק אם אין ארובה מהבית לחלל הקרקע אזי הכלים הטמונים טהורים ולא נאמר קרקעית הבית עד התהום שייך לבית כיון שזהו אהל בפ"ע אבל אם יש ארובות מבית להקרקע הרי הוא כארובה מעלי' לבית ומביא הטומאה לשם והן הנה דברי רמב"ם במשנת תנור ובמשנת ביב למעיין היטב בדבריו ואם איך בחלל הביב פ"ט הרי היא כקרקע הבית ואם יש בו פ"ט הרי היא כאהל בפ"ע אך מה יהיה מההמשכה מפי הביב לתוך הבית מזה לא הזכיר כלל והניח הדבר כמו שהניחוהו הר"ש ורא"ש ור"מ מר"ב וכל המפרשים:

והטעם בזה כי מה שריחק הגאון פני יהושע קרוב מאוד כי רחוק בעיניו שיהיה סתם ביב פי הנכנס לבית נעול כי היכן ישפוך שופכיו והוא קרוב מאוד וסתם וכל ביבין כך הם אותן העשויין לשופכים והזכיר הר"ש תוספתא פ' י"ח דאהלות סוף משנה ז' וז"ל ביבין היוצאים מארץ עמים לא"י עושי' להם סריגות וממעטים עד פחות מטפח וכו' וסתמא כל הביבין ששופכין שופכים לתוכם עשוי' סריגים ע"ג לסנן השופכים שלא יסתום הנקב מעפרורית והם סריגים פחות מפ"ט וא"כ פיו הפונה לתוך הבית אעפ"י שיש בו פ"ט לענין סופי טומאה לצאת וכגון שאין ביציאתו פ"ט ויש בכניסתו פ"ט אלא שמכוסה בסריגים אזי נכנסה טומאה לקוך הבית ע"י שסופה לכנס ע"י פ"ט כיון שלא פרץ פצימיו אי יש ביציאתו טפח שסוף הטומאה לצאת ולא לכנס אזי אין הטומאה נמשכת ע"י פי הביב שבבית מפני שסגורה בסריגי המעוטי' מפ"ט וסתמא כך הוא ועיין מה שהקשה תי"ט פ"ד דאהלות משנה ב' סוף ד"ה ר' יוסי מטהר דמשמע להדי' דפשיטא לי' דמיירי בפתח נעול דאל"ה לא הוה מקשה מידי וזה ברור לפע"ד:

ומריש הוה ק' לי מתוספתא דמייתי ר"ש סוף משנת ביב דמיירי במת שלם ושיעור פתחו ד' על ד' וק' נהי שאין בפתח יציאתו דע"ד מ"מ יש בחללו טע"ט ואמאי הביב טמא עד שמצאתי שהגי' הגאון מהו' אלי' ווילנא זצ"ל בפי' תוספתא שלו אין ביציאתו דע"ד טומאה בבית מה שבבית טהור ונהניתי דכיון שיש בו טע"ט תו לא שייך קרקע הבית עד התהום שהרי יש להם אהל בפ"ע שהוא טע"ט כמ"ש לעיל בשם רמב"ם:

ומ"ש פני יהושע דאין חור אלא העשוי להצניע בתוכו לא העשוי להוציא דבריו תמוהים ממשנת אסקופה שבחולין קכ"ו ע"א וכי שולי הכלב עשוי' להכניס ולהצניע טפי מביב של שופכים ואמנם הר"מ רפ"ה דאהלות גבי עין התנור כ' פתח העין אינו פתח כיון שאינו עשוי להכניס אלא להוציא עשן ע"ש תי"ט הוא כ' כן גבי כלים ומשום דכתיב כל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו וס"ל להר"מ כיון דכתיב בתורה לשון פתוח צריך להיות דין פתח כמו לענין שבת כל שאינו עשוי להכניס ולהוציא איננו פתח אבל לענין חור ונקבים להכניס ולהוציא טומאה באוהלים ומחיצות לא שמענו מעולם:

ומה שצל"ע בזה דברי הר"ש משנה ה' פ"ז דאהלות שכ' יצא ראשון מת ושני חי טהור השני חי אם הוציאו המת מן הבית קודם לידת השני וכ' הטעם משום שאין דרך טומאה לכנס ועוד טהרה בלועה אינה מטמאה משמע גם בלא טעם טהרה בלועה נמי אין טומאה נכנסת וק' אמאי לא תמשך הטומאה לבית הרחם כדרך שנמשכת מאהל לאהל אפי' דרך כניסה כנ"ל ולומר דוקא לאחורי' אינה חוזרת ממקום שיוצאה משם ולפ"ז בביב נמי נהי שאם מת בבית הטומאה נמשכת דרך הביבין לכל הבתים כנ"ל מ"מ כזית מן המת שהוציאו עם השופכים לביב אין טומאתו חוזר לאחריו ויש לזה קצת פנים במ"ש מהרש"א ב"ב ק' ע"ב ע"ש עיין מ"ש ר"ש שם בפי' התוספתא סוף משנה ג' שם שכתב כיון שדרך החלון נכנסה הטומאה כדרך שנכנסה שם יוצאה וצ"ע מיהו הרמב"ם פי' שם פי' אחר במתני' וגם שום א' לא הביא סברת הר"ש כי אינה צריכא דסגי בטעם דטהרה בלועה אינה מטמאה:

ועיין תוס' סנהדרין י"ב סוף ע"א ד"ה שעיבר ניסן בניסן בשם הירושלמי גלגלת של ארונה היבוסי מצאו שם וכ"ה בירושלמי פ' מי שהיה טמא ולכאורה צ"ע מ"ש גלגלת דנקט וכי משום גלגלת א' צריך זמן רב כ"כ לטהר המקדש ותו צ"ע גדול וכי מימי שע"ה שנבנה ב"המק עפ"י נביאים והכל בכתב מיד ה' השכיל הקריבו בטומאה עד שבא יחזקי' מלך יהודה ומצא הגלגלת ויהי' זה ג"כ ממקום שהניחו לו להתגדר ועוד צע"ג בירושלמי דסוטה פ' כשם שם נאמר בקראי דחגי דכעס על הכהנים כמבואר בש"ס דילן בסוגי' דר"ח סגן הכהנים ואיתא בירושלמי בסוטה הנ"ל דהיה הרעש של חגי על שמצא גלגלתו

של ארונה היבוסי תחת המזבח ע"ש וק' אחר שחזקיה מלך יהודה טיהר והוציאו גלגלתו מי חזר והכניסו בימי חגי:

ע"כ נלע"ד קברי משפחת ארונה היה סמוך לגורן שקנה דהע"ה וכשבנה ב"המק היו נזהרים לסתום בבנין כל הפרצות שבמחילה שתחת הקרקע באופן שלא תכנס גלגל טומאה מקברו' הנ"ל לתחת מחילות שתחת הבירה ולתחת מזבח ויעלה הטומאה דרך נקב השיתין שע"ג מזבח ובאורך הימים בימי מלכי הרשעי' שלא חזקו בדק הבית ומכ"ש בימי אחז הרשע שכיבה המנורה ופרץ פרצות במקדש נתגלו ונפרצו נקבים בחומות התחתוני' באופן שנתגלגל טומאה מקבר ארונה למקדש ולתחת המזבח וחזקיה מלך יהודה בנה כל הפרצות וטיהר הבית ושוב בשעת חורבן ב"המק נתקיים בעו"ה ערו ערו עד היסוד וחזרו ונפרצו בה כמקדם ועליהם הרעיש חגי את העולם וגולגלתו של ארונה אינו עצם גלגלת אלא גלגל הטומאה שנמשכה ונתגלגלה מקברות של ארונה עד תחת המזבח וס"ל להירושלמי קברי עכו"ם מטמאים באהל [דבלא"ה ע"כ ס"ל קברי עכו"ם מטמאים באהל דל"ש לומר שעצם גולגלתו פלטתו ובצבץ מבין רצפת העזרה והכהנים דרכו עליו ברגליהם ונטמאו במגע והיה נמי חציצה ביניהם ובין קרקע העזרה ולא היה להם עינים לראות עד שבא חזקי' וע"כ צריכי' לומר הכוונה שהיה עצם גלגלתו טמונה תחת המזבח והי' טומאה רצוצה בוקעת ועולה והכהנים האהילו על אותו המקום ונטמאו מטעם אהל וס"ל לירושלמי כת"ק דר"ש דקברי עכו"ם מטמאים באהל] ולמ"ד אין מטמאים באהל ס"ל בדחזקי' ובחגי כש"ס דילן סנהדרין י"ב ע"ב שם ופסחים סוגי' דר"ח סג"הכ בהא סלקינן דטומאה הנמשכת ע"י חור טע"ט הוא דאוריי' ואפילו ע"י ביבין הקמורי' ובאי' תחת הקרקע וכנ"ל:

(**ב**) לבאר דין קבר סתום עיין מס' נזיר או בקבר לרבות קבר סתום דאמר מר טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת דעת רש"י דהא דאמרי' בעלמא טומא' רצוצה בוקעת ועולה היינו מהאי קרא וקבר סתום היינו קבר אטום שאין בו ריוח טע"ט אבל כשיש בו טע"ט חוצץ והא דברכות ט' ע"ב מדלגים היינו ע"ג ארונות וכו' וגזרו רוב אטו מיעוט הוא כפשוטו שיש בו חלל טפח בין מת לעליונו של ארון וגזרו וכו' והא דב"ב י"ב ע"א בית שפרץ פצימיו ואז הוה קבר וגזרו חלל טפח אטו אין חלל טפח אטו קבר שאין בחללו טפח וגזרו אפי' לילך בד' אמותיו וכולה חדא גזירה היא וצ"ל לא גזרו אלא בקבר וארון ובית שפרץ פצימיו דהוה כעין קבר אבל בשארי טומאת חלל טפח לא גזרו אטו אין בו חלל טפח וכן מבואר במשנת תיבת המגדל דמייתי בחולין קכ"ה ע"ב ע"ש וביב הקמור ברישא יש בו וביציאתו פ"ט הבית טהור דלא גזרו אטו אין בו ובמציעתא אין

ביציאתו פ"ט ויש בו פ"ט דהבית טמא לא משום קבר דהרי יש בו חלל טפח ובביב לא גזרו אטו אין בו אלא מיירי שפיו הפתוח לבית יש בו פ"ט כמ"ש בפי' המשנה לרמב"ם אלא שכתבתי לעיל שהוא מגופף בדלתי של סריגים שהם פחות מטפח ומשום המשכת טומאה ליכא אבל איכא משום סוף טומאה לצאת דרך פתח פ"ט כיון שאין ביציאתו פ"ט ובפסחים ט' ע"ב גבי שפחתו של מציק פירש"י שהי' החור פ"ט וכ' מהרש"ל אבל פי החור לא הי' פ"ט דאל"ה נכנסה טומאה לבור והכהן האהיל עליו בהציצו לבור אבל חלל החור היה פ"ט וכשנגרר הנפל תחת רגליו לא נטמא דחלל טפח חוצץ כל זה שיטת רש"י אבל א"א ליישב משנה דנפש אטומה דמייתי תוס' ברכות ט' ע"ב:

ע"כ פי' ריב"ם דקבר סתום מילתא אחריתי היא כיון שהוא קבר מיגרע גרע מגז"ה שאין חלל טפח חוצץ אלא אדרבא כמליא טומאה דמי ומטמא כל סביביו משא"כ ברצוץ איננו קבר כיון שרצוץ ע"כ אינו מטמא אלא כנגדו ככל טומאה רצוצה ואין בו חומר קבר אא"כ יש בו חלל טע"ט וסתום מכל צד דהיינו קבר סתום ולא אטום אלא סתום שאין לו פתח פתוח טפח אבל יש בו חלל טפח והוה כמליא טומא' ומטמא כל סביביו והיינו ממש משנת נפש אטומה והאי בור דמציק הי' החור פתוח טפח דאל"ה טומאה נגד רגליו דקבר סתום אינו חוצץ אע"כ היה פתח החור פתוח טפח או אגרוף נמצא היה נטמא בהאהילו על הבור להציץ לולי שהיה ר"הר וס' טומאה בר"הר טהור כמ"ש מהרש"א בפסחי' שם ולולי שכ"כ תוס' וכפי' מהרש"א היה יכול לומר שהיה פתח טפח דלענין שלא יהיה קבר סתום סגי בטפח נמצא שלא נטמאו רגליו כיון שאינו סתום חוצץ בפני הטומאה אמנם להכניס טומאה לבור שיטמא המאהיל עליו לזה בעי' מלא אגרוף כיון שחררוהו שרצים וק"ל וההיא דמדלגי' היינו ע"ג ארונות היינו ארונות שהיו פתוחים מן הצד ומשרה כשיש חלל טפח חוצץ וההיא דב"ב י"ב פרץ פצימיו ה"ל קבר סתום ומטמא מדאורייי הנוגע בסביביו ומדרבנן בעי' הרחקה ד' אמות ולא הוה גזירה לגזירה אך אי לא פרץ פצימיו ולא הוה קבר סתום אלא פתוח והואיל ויש בו חלל טפח חוצץ והא דלא גזרי' יש בו אטו אין בו משום דבית לא שכיח שלא יהיה בו חלל טפח ובית אטו ארון לא גזרו ולדידי' הא דביב שאין ביציאתו פ"ט וה"ה אין בפתח שבבית פ"ט רק יש בו חלל טפח וה"ל קבר סתום ומטמא כל מה שבבית אפי' אם הטומאה בחלק ביב שחוץ לבית כי קבר סתום מטמא כל סביביו אך סיפא דסיפא אין בחללו פ"ט ולא בכניסתו ולא ביציאתו פ"ט מה שבבית טמא היינו אם הטומאה נגד הבית אבל אם הטומאה בחלק ביב שחוץ לבית היה הבית טהור דקבר רצוץ אינו מטמא אלא כנגדו ממש וכ"כ רמב"ן בחי' ב"ב ק' ע"ב ובספרו תה"א וא"כ זה דוחק שאין מציעתא וסיפא שוים אך הר"י סבר

גם בקבר רצוץ מטמא אפי' שלא כנגדו ומיירי גם בסיפא בביב שחוץ לבית אלא דמשנת נפש אטומה קשי' להר"י משא"כ להריב"ם:

והנה בב"ב ק' ע"ב הקשו תוס' לשיטת הר"י והריב"ם ממשנת תיבת המגדל הנ"ל דמשמע אי לאו משום סוף טומאה לצאת לא היה טמא ות"ל דה"ל קבר סתום ועוד מ"ט פליג ר' יוסי דנהי טומאה רצוצה לית לי' מ"מ קבר סתום אית לי' כמ"ש תוס' עירובי' ע"ט ע"א ד"ה הרי וכו' ונעלם זה ממהרש"א ב"ב ק' ע"ב וצריכים לדחוק דאין בכלים דין קבר תו קשיא לשיטה זו לשון ש"ס דנזיר דאמר מר טומאה בוקעת וכו' דזה בטומאה רצוצה דעלמא והכא בקבר אירי' וכן הקשו תוס' בנזיר שם ועוד דוחק בברכות ט' ע"ב לא נזכר אלא חלל טפח אבל מפ"ט לא נזכר ועיקר חסר ולרש"י ניחא כל זה רק משנת נפש אטומה קשי' לי':

שיטת רמב"ם בדין קבר כהריב"ם הנ"ל ובפי' משנת נפש אטומה אך ס"ל היינו בקבר בנין אבל ארונות של מתים הוה ככלים דליכא בי' משום קבר ודינו כמו שארי אהלים וחוצץ ואתי' ש"ס דברכות דמדלגים היינו כפשוטו:

והראב"ד יש לו שיטה אחרת בנפש אטומה דס"ל קבר רצוץ הוא ככל טומאה רצוצה ושיש בו פ"ט הרי חוצץ ככל אהל טפח אך כשיש בו טפח עם המת שממעטו מטפח אינו רצוץ ולא אהל אלא קבר שמטמא כל סביביו והיינו משנת נפש אטומה ששנינו מקום טומאה טע"ט ר"ל עם מקום הטומאה ואז מטמא כל סביביו:

ובשיטה זו הוה סגי לי' ולק"מ ממדלגים ע"ג ארונות דכיון שיש חלל טפח וחוצץ מותר לדלג מליגע בו ככל אהל החוצץ ודלא כפ"י בברכות ואפ"ה מפרש ראב"ד פי' אחר בהך דארונות של מתים כאשר יבואר אי"ה ונראה משום דלכל השיטות דלעיל קשי' ב' קושיות עצומות חדא מ"ט עשו כוכין רומן שבעה כיון דעכ"פ איכא טומאה מדרבנן כמ"ש תוס' ב"ב ק' ע"ב בעצמן א"כ לא יעלו עליהם כהנים ולא עושי טהרות וא"כ טפח יתירה למה לי ודוחק אם עבר ודילג עליהם כהן שלא יתחייב מלקות זהו דוחק ועוד מ"ש בארונות גזרו יש בהן פ"ט אטו אין בהן ובשארי אהלים לא גזרו ע"כ פי' הוא ז"ל דודאי לא בארונות סתם מיירי אלא באבנים שרגילים לבנות על קברי צדיקי' ואותן האבנים אי מונחים על הקבר ממש ה"ל טומאה רצוצה וכמאהיל על מת ממש וכהן מוזהר עליו אך כשיש פ"ט חלל בין האבנים להקבר נהי שטמאים מדאורייי' טומאה ז' משום גולל ודופק מ"מ אין הכהן מוזהר על גולל ודופק ובהני ארונות גזרו יש בו חלל טפח אטו אין בו כיון דביש בו פ"ט טמא טומאת ז' מן התורה ע"כ גזרו בו גם על הכהנים אבל בשארי ארונות לא גזרו ומשו"ה עשו כוכי' רומן ז' והיא שיטה מחוורת לפע"ד:

(ג) **ענין** לבוד כ' תוס' סוכה י"ז סוף ע"א דלא אמרי לבוד להחמיר וכ"כ הרא"ש שם סי' ל"ב וכוונתם דהיינו לומר לבוד שיהיה החלל כמלא פסול זה לא אמרי' להחמיר אבל לחבר ב' הקצוות זע"ז בזה אין חילוק בין להקל או להחמיר ועמג"א סי' תק"ב אך ק' בדף י"ח דפריך ממשנת ארובה ורוצה להוכיח דאין לבוד באמצע מנ"ל דלמא נימא ג"כ לחלק בין להקל גבי סוכה נימא לבוד אפי' באמצע אבל להחמיר בארובה לא נאמר לבוד באמצע:

ולכאורה י"ל משום דאכתי הו"ל לאתוי' מסיפא שם משנה ד' פרק יו"ד ארובו' זו ע"ג זו וכו' דאם יש פותח טפח וטומאה בעליונה גם התחתון טמאה ונימא לבוד להקל אע"כ לא אמרי' לבוד באמצע אפי' להקל אך הריטב"א פי' דלא כפי' רש"י דהקו' מיש בהן פ"ט ר"ל ידע דטפח גבי טומאה כג' טפחים בעלמא אך הוכחת הש"ס מאין בהם פ"ט ולא אמרי' לבוד ע"ש בריטב"א א"כ הדרה ק' לדוכתא דלמא להחמיר אמרי' לבוד ולא להקל ומאי דאמרי' ב' ארובות זה עג"ז ויש טומאה בעליון גם התחתון טמא ולא אמרי' לבוד היינו משום דטפח בטומאה כג' טפחים בעלמא דמי אע"כ כפירש"י שוב עיינתי בק"נ ודבריו לא נ"ל ע"ש:

והנה בדרישה סי' שע"א הקשה טומאה תחת ארובה כל הבית טהור נימא סוף טומאה לצאת ע"ש הנה הריטב"א הקשה ק' כעין זה בהיפוך טומאה בבית תחת ארובה טהור הא סוף טומאה לצאת ותי' אין דרך להוציא טומאה בפתח כזה היינו ארובה וא"ש אבל הא קשיא טומאה תחת ארובה אמאי לא יטמא הבית משום סוף טומאה לצאת ומה שתי' ט"ז כיון דמונח' תחת אויר ארובה ה"ל כמונחת בר"הר נכון הוא ברישא דמתני' אבל מתני' שכתבתי לעיל ב' ארובות זו עג"ז והארובה והעלי' ע"ג א"כ ק' נימא יטמא כל הבית משום סוף טומאה לצאת ומה שתי' דרישה דמיירי שהארובה סמוך לכותל הפתח ואין ממנו ולבית כלום ק' א"כ מוכח דאפי' מן הצד לא אמרי' ודוחק לומר דהומ"ל ולטעמיך וי"ל דמשכחת לי' בשנסדק הבית לכל רחבו סמוך לפתח עיין מתני' רפי"א א"נ בשרוצה לקברו בתוך הבית או לשורפו ושלא להוציאו כלל ודוחק:

ועמ"ש תוס' דלבוד באמצע מיירי שנסדק ע"פ כלו ע"ש אין זה ענין לענין טומאה אלא לענין סוכה דהנקבים שבסכך אינם מפסידים אפי' לא נימא לבוד משום דה"ל כפסל היוצא מסוכה כשרה אלא מיירי שנסדקה כל הסוכה ועיין היטב בראש ותבין אך הריטב"א כ' ליישב ק' תוס' בלשון אחר וז"ל אין לבוד באמצע ופוסל אפי' בסוכה גדולה מיהו בשיש בו כדי ראשו אבל לא בפחות מכאן דאלת"ה היה צריך לעשות סוכה מעובה כמין בית באמצע א"ו כדאמרן עכ"ל משמע אפי' לא אמרי' לבוד בג"ט מ"מ נקב שהוא

בראשו אמרי' בי' לבוד לא ידעתי מנין לו שיעור זה ולפ"ז בטומאה נמי נימא הכי אע"ג דאין לבוד מ"מ בשיעור קטן מאוד אמרי' לבוד מיהו בשארי דברים דלבוד הוא בפחות מגע"ג אמרי' בשיעור ראש אמרי' לבוד ובטומאה דשיעורו בטפח שיעור לבוד בפחות מזה ועיין עירובין יו"ד ע"ב בתוס' גבי עור העסלא:

ומריש הוה קשי' לי בחולין קכ"ה ע"ב גבי מת בכסותו צל"ע מ"ט לא הוכיח רבא בפשיטות דע"כ מיירי בגבוה טפח דאלת"ה אלא בפחות מגבוה טפח א"כ אין הטומאה מתפשטת אלא כנגדה וע"כ מיירי שנגע בנקב כנגד הטומאה א"כ ברישא אמאי טהור כיון שנגע נגד הטומאה מידי דהוה ארובה שאין בה פ"ט וטומאה תחת הארובה נגד הטומאה טמא אע"כ שלא כנגד הטומאה מיירי א"כ בסיפא אמאי טמא אי לאו שגבוה טפח ומוכח כרבא ומ"ט דאביי ולריטב"א ניחא דמיירי בנקבים פחות משיעור ראש דאמרי' לבוד ברישא ובסיפא לא אמרי' לבוד בכלים עיין שבת ח' ע"א ומג"א סי' תק"ב ועדיין צ"ע:

ואולי י"ל אפי' לא אמרי' לבוד מ"מ כל שמבטל לי' בבנין והנקב אינו נעשה ברצונו כגון הני סריגי חלונות שמבטלם בבנין ואין הנקבים לרצונו כי טוב הי' לו יותר כשהיו סותמים כל הבנין ומשו"ה אפי' נוגע נגד הטומאה טהור ולא דמי לארובה פחות מטפח שנעשה כך לרצונו ולבוד לא אמרי' משו"ה מטמא כנגדו משא"כ הכא ובעל פני המת אע"ג שהנקבים אינו לרצונו מ"מ לא ביטלם שם משו"ה הנוגע כנגדם טמא אבל שלא כנגד הטומאה טהור משו"ה היה צריך רבא להוכיח ממת בכסותו ואביי פליג דלא הוה מת בכסותו וה"ל להיות טהור:

פ"ב יום ד' יו"ד א"ר תק"צ לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שמא

אחד מאנשי חיל המלך בארץ ישמעאל מת בבתי החלאים ויודע הדבר לג"ח מבני עמינו ויבוקש הדבר וימצא כי הוא מהול ויחקרו אצל שומר החלאים ואמר כי לא נודע לו מנו ומנו כי בא אליו בחליו והנה נמצא לו תועבה תלוי לו בצווארו כנהוג אצל בעלי דת ההוא ונסתפקו אי שפיר דמי להתעסק בקבורתו ושאלו לצורבא מרבנן מתלמידנו שהי' שם והורה להם להשתדל בקבורתו וכן עשו וגם הביאוהו לקברי ישראל ועתה פקפקו איזה לומדים על הוראה זו ותלמידי הנ"ל בקש ממני להודיעו דעתינו בזה עיין בתשו' רשב"א שהביא בהגה' ש"ע סי' שע"ד סס"ג ע"ש וק"ל:

תשובה לכאורה יראה דשפיר דמי להתעסק בקבורתו לא מבעי' אי נמצא מת שלא במקום קביעות אנשי החיל דמרובא פריש ורוב הנמולי' באנשי החיל ישראלי' נינהו

בז"הז כידוע וה"ל סי' מובהק בגופו אע"ג דאיכא למימר נמי לאידך גיסא רוב ישראלי' אין תועבה תלוי לו על צווארו דלא שכיחי שיתלו לו תועבה על צווארו שלא ברצונו כי כן יסד המלך כידוע וה"ל כסימני כלים שאין דרכן להשאיל דסמכי' עלי' אפי' בהיתר אשת איש ועוד נימא כאן נמצא התועבה וכאן הי' כבר מאז בחיים חיותו שכן פסק הרי"ף וסמך על סברת כאן נמצא וכאן הי' בהיתר עגונה במס' יבמות גבי יצחק ריש גלותא ע"ש ר"פ האשה שהלכה אע"ג דאין סברת כאן נמצא וכאן הי' דומה ממש לדהכא מ"מ הכל חד דב' סברות יש א' כאן במקום הזה נמצא וכאן הי' ולא במקום אחר ואידך כאן נמצא עתה וכאן הי' כבר מאז ושניהם עולים בקנה א' ויוצאים מסברת רבא בפ' המדיר בסוגי' דמומין שינוי' דרבא יע"ש אע"ג דלא קיי"ל כרבא בהא דמומין כבר תי' נימוקי יוסף שם ביבמות ר"פ האשה שהלכה דוקא בממון משום דחזקת ממון עדיף טפי אבל לענין איסורא אזלי' שפיר בתר כאן נמצא וכאן הי' וא"כ ה"ל למימר כאן נמצא וכאן הי' מאז ומסתמא המיר קודם מותו מ"מ נ"ל פשוט מאוד דמחוייבי' להתעסק בקבורתו מתרי ותלת טעמא:

(א) **דה"ל** ודאי ישראל וספק המיר אע"ג שאין דרך של ישמעאלים לתלות לו תועבה על צווארו מ"מ אין ספק כזה מוציא מידי ודאי ודבר זה למדנו מההוא דחבר שמת והניח מגורה מלאה פירות אפי' הם בני יומן הרי הם בחזקת מתוקני' ובעי ש"ס למפשט מיני' דספק מוציא מידי ודאי ופירש"י ספק כי האי דרוב חברים מעשרי' קודם שיניחנה מתחת ידו כן פירש"י פ"ק דפסחים ט' ע"א ודחי הש"ס שאני התם דודאי וודאי הוא דחזקה על חבר וכו' וכן הלכתא דאין ספק אפילו כי האי דרוב חברים מעשרי' אינו מוציא מידי ודאי וכן בנדה פ' כל היד גבי ילדה דבזיזי למטבל ע"ש וא"כ ה"נ הך דאין דרכן לתלות תועבה בצוואר ישראל שמת גריע טובי מרוב חברים מעשרים לפי הס"ד ואפ"ה מסיק אי לאו דודאי וודאי או ספק וספק הוא לא הי' מוציא מידי ודאי מכ"ש הכא דאינו מוציאו מידי ודאי ישראל שהרי מהול הוא לפנינו:

(ב) **כל** היכי דאיכא חזקה דמעיקרא וחזקה דהשתא אזלי' בתר חזקה דמעיקרא ואמרי' השתא הוא דאתרע ולא מקודם ואפשר עכו"ם תלו לו בצווארו ומנא תימרא דלא אזלי' בתר חזקה דהשתא מהא דכ' תוס' נדה ב' ע"ב ד"ה השתא הוא דחזאי וכו' דלא אזלי' בתר חזקה דהשתא אלא בבוגרת לפנינו דרגילי' שערות לבוא באותו היום אבל מה שאין רגילות לא והכא בודאי אין רגילים להמיר ח"ו אע"ג דאמרי' במס' ע"ז נ"ד ע"א בומסאות של נכרים בשעת הגזירה אעפ"י שגזירה בטלה בומוסאו' לא בטלו ומוקי רבא משום אימר ישראל מומר הוה ופלח לי' ר"א אמר ל"ת אימר אלא ודאי ישראל מומר הוה ופלח

לי' ופי' רש"י א"א בכל העובדים שלא יהי' בהן א' מומר אחר שרואה ישראל ידם מטה נוטה לבו לע"ז עכ"ל אפי' אי נניח דהכא נמי להאי דמי' מ"מ לכל א' מוקמי' אחזקת כשרותו ונימא איהו לא המיר וק"ו משני כתי עדים המכחישים זא"ז דקיי"ל כרב הונא דזו באה בפ"ע ומעידה וזו באה בפ"ע ומעידה אע"ג דידעי' בודאי דאיכא סהדי שקרי בפנינו מ"מ מוקמי' לכל כת וכת בחזקת כשרותה מכ"ש הכא אע"ג דקרוב לודאי דאיכא הממירי' מפני שרואי' ידי ישראל מטה מ"מ כ"א מוקמי' בחזקת כשרותי' וזולת זה נמי אינו דומה כלל להא דע"ז הנ"ל שגזר' מלכות גזרה לעע"ז ויש מהם שלא עמדו על נפשם ועבדו באונס וכבר אתרע חזקתי' דהי' להם למסור נפש על קדושת השם אמרי' נמי איכא בהו דעבדו ברצון משא"כ הכא דלא אתרע חזקתי' דהנהו אנשי כלל ועוד בלאה"נ התם רצון המלכות שימירו דתם ואית בהו אנשי דלא מעלו ומאמינים לדברי המלך כיון שראו ידי ישראל מטה אמר ש"מ הדין עם המלך אבל הכא מי בקש זאת מידם ומה"ת ישתנה מכשרותו נמצא מכל הנ"ל מבואר דההמרה לא הוה דבר הרגיל ולא אזלי' בתר השתא רק בתר חזקה דמעיקרא היינו חזקת ישראל כשר ותועבה התלוי בצווארו ע"י עכו"ם באה לאחר מיתתו או אפי' מחיים וכשנטרפה דעתו עשה בטירוף הדעת באופן שלא נגרע חזקת כשרותו מעיקרא:

ואל תשיבני ממ"ש תוס' פסחים צ"א ע"א ד"ה שהי' טמא מתחלתו וכו' דכל הטומאות כשעת מציאתן עכ"ל משמע דאזלי' בתר חזקה דהשתא אפי' להביא חולין לעזרה היינו לעשות פסח שני וכן הבין כוונתם בט"ז לי"ד סימן שצ"ז סק"ב ע"ש ובאמת כל דבריו תמוהים מאוד וחלילה לסמוך עליהם כלל וכבר הארכתי בזה בתכלית האריכות במקום אחר וכבר כ' מזה בס' חכם צבי ובתשו' נ"בי ויש לי בדבריהם פלפול ארוך והכלל כי א"א לפרש דברי תוס' דפסחים הנ"ל כפשוטן דא"כ הוא נגד סוגי' קמייתא דמס' נדה דהא דכל הטומאות כשעת מציאותן היינו משום חומרא דקדשים ולא לדינא וע"כ צ"ל כוונת תוס' פסחים הנ"ל באחד משני פנים או דנימא דעכ"פ משום חומרא דקדשים אסור לעשות פסח מדרבנן מיהת וממילא הרי הוא נדחה לפסח שני דאיסורא דרבנן דרביע עלי' לא גרע מחבוש בבית האיסורים דעושה פסח שני או דנימא דכיון דכבר נפל עליו גל ה"ל כמו בוגרת לפנינו ביומא דמשלים שית שרגילות הוא למות ע"י גל וה"ל רגיל לבא ומשו"ה כ' התוס' דכל הטומאות בכה"ג הם כשעת מציאתן לא זולת שוב הראוני התלמידים שכוונתי קרוב לדעת בעל בכור שור במס' מועד קטן ונהניתי תלי"ת מ"מ בהא סלקי' דלא אזלי' בתר חזקה דהשתא כ"א במקוה שנמדד ונמצא חסר דה"ל תרתי

לריעותא והכא ה"ל כמה מילי מעליותא לטיבותא חזקת הגוף שנולד ישראל וחזקת כשרות ורובא שאינם ממירים ע"כ לא משגחינן אחזקה דהשתא כלל:

(ג) **לו** יהי' דספיקא הוא אי ניזל בתר רוב נימולים ישראל או בתר רוב קמיעות תועבות תלוי' בצוואר' דהרי גבי אסופי נמי אזלי' בתר קמיעות ובתר מילה כמבואר במס' קידושין ע"ג ריש ע"ב מ"מ ה"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא דהרי קבורת מ"מ דאורייתא ודוחה פסח ומילה ונזיר וכה"ג כמבואר מההיא דולאחתו והוא פשוט מכל הלין מבואר דאי מת שלא במקום קביעותי' דמחויבי' להתעסק ולהשתדל בקבורו:

אלא אפי' מת במקום קביעותי' דאנשי חיל דהשתא אזדא לי' כל דפריש מרובא פריש משום דנפשינו יודעת מאוד דאית בהו נמולים שהמירו אף על גב דלא נודע לנו מי הוא מ"מ ידענא דאית בהו מומרים וה"ל קבוע וכמע"מ דמי וה"ל ספיקא וכשנצרף לזה הא ריעתא דתועבה תלוי בצוואר אפשר דקרוב לודאי נחזיקהו למומר מ"מ אמינא דמחויבי' להתעסק בקבורתו חדא דאכתי לא פלטינן מרוב סברתינו הנ"ל דלא יהי' אלא ב' כיתי עדים המכחישי' זא"ז מוקמי' כל חד אחזקתי' וה"נ איכא חזקת הגוף וחזקת כשרות ובר מן דין נ"ל נמי להביא ראי' מהא דעיר שכבשוה כרקום ויש בה מחבואה א' מצלת כל הכהנות כולם ומותרות דתלינן כל א' היא היא אשר נחבית במחבואה אעפ"י שחזקה על בעלי כרקום לאנס נשים ומשו"ה היינו פוסלים כל הכהנות אילולי המחבוא' שהי' שם ואפ"ה אי יש שם רק מחבואה א' אנו מתירין כל הכהנות על סמך המחבוא' ההיא ומזה למד המרדכי פ' אין מעמידין סימן תתכ"ד להתיר לקנות לחם מהנכרים שרגילים להעמיד בשמרי יין בשעת הבציר מ"מ א"א שלא יהא בהם א' שמעמיד בשמרי שכר והוא מציל על כולם לאמר זהו שהעמיד בשכר ע"ש אע"פי דלכאורה לא דמי דהתם במחבואה איכא ודאי מחבואה לפנינו משא"כ בההיא דמרדכי ליכא ודאי א' לפנינו המעמיד בשמרי שכר אפ"ה מסברא דנפשי' קאמר א"א שלא ימצא אחד המעמיד בשמרי שכר ומציל על כל המוכרי לחם ואזלי' להקל בי"נ דרבנן ורואה אני הדברי' ק"ו ומה בההיא דמרדכי דאין כאן שום חזקת היתר לפנינו וגם לקולא מ"מ סמכי' לומר א"א דלית בהו חד דלא מתקן בהיתר ועוד שהוא דומה לשני שבילין ובאו לשאול בבת א' דשניהם טמאים מדינא ואפ"ה מכשיר כל הפת משום דליכא ודאי איסור' כדמתרץ הש"ס בכתובות כ"ז ע"א אההוא דכרקום א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו דהכא איכא חזקה להיתר טובא ועוד דלא דמי לשני שבילין ובאו לשאול בבת א' א"כ מכ"ש דנימא א"א בכל החיל הגדול הזה דלית בהו עכו"ם א' המתלוצץ לתלות תועבה בצוואר ישראל שמת ואוקי גברא אחזקתי' וארובא ואזלי' לחומרא לחייב במ"ע דכי קבר תקברנו:

ובלאה"נ נ"ל דה"ל ס"ס להחמיר ספק המיר ס' לא המיר ואת"ל המיר שמא וקרוב לודאי שב והתחרט קודם מותו אפי' בהרהור תשובה בעלמא מהני כמוכח מההוא דקידושין מ"ט ע"ב ע"מ שאני צדיק אע"פי שהוא רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו אע"ג דלענין עדות רשע שהעיד אין חוששי' כלל לקידושין ולא אמרי' שמא הרהר תשובה והוא מטעם שכ' מהר"ם פאדווא בתשו' ס"סי ל"ז דשאני הכא שאומר בפיו ע"מ שאני צדיק יש לנו לדון שהרהר תשובה משא"כ בעד רשע שהעיד מ"מ ה"נ סברא גדולה יש דסמוך למיתתו בראותו ידו מטה פנה למעלה לאלקי אבותיו והדברים ק"ו מהא דהבאתי לעיל מש"ס דע"ז דבשעת הגזירה דאמרי' א"א דליכא חד דלא פלח לע"ז בראותו ישראל ידיהם מטה ע"כ חוזר הוא לדתם של עכו"ם והשתא התם חשדי' לישראל כשר דחוזר לדת שאין בו ממש בעת צר מכ"ש בהיפוך דבעת צר לו יחזור לדת אמת ובפרט כי רוב המומרים אינם מאמינים בע"ז רק לתיאבון בעלמא ובשעה שבטלו כל תאותיו סמוך למיתתו ויודע שעתיד לעמוד לדין חוזר ומתחרט ויש להמתיק זה עפ"י תשובת רשב"א הביאו ב"י בי"ד סי' קי"ט והש"ך שם ס"ק כ"ד קיצר לשונו ע"ש וק"ל:

ועוד מאן לימא לן דמומר שמת שאין מחוייבים לקברו שהרי הרוגי ב"ד שיש בהם עע"ז ומחללי שבת ואנשי עיר הנדחת ואין הקרובים מתאבלים עליהם ודנים אותם כמי שמת מתוך רשעו כמבואר במס' סנהדרין מ"ז ע"א ומ"מ חייבי' בקבורה שהרי עיקר מ"ע של קבורה מנייהו אתי' דכתיב כי קבור תקברנו ואע"ג דהפורש מדרכי הצבור אין מתעסקין עמו לכל דבר י"ל היינו עסק אבילות ותנחומי אבילות דבאבוד רשעים רנה וכה"ג מצינו לשון מתעסק במס' מועד קטן כ' ע"א מיהו שם כ"ד ע"א קאי אקבורה ויש לחלק דבדף כ' קאי אעסק עם האבל קאי אנחמה משא"כ דף כ"ד דמיירי מהמת א"כ רבים מתעסקי' קאי אקבורה ואיכא למימר ה"ה בפורש מדרכי הצבור נמי לא מחייבי' לקוברו כלל אבל לא נ"ל כן מלשון הפוסקים ועיין במרדכי סוף מ"ק תשובה ארוכה על אשה שמת' בנידויה וק"ל וכן הוא להדיא בתשו' רשב"א שהביא ב"י בי"ד סי' של"ד ד"ה וכתב בקונדריסין וכו' ע"ש היטב:

ונ"ל דממקומו הוא מוכרע דאמרי' פרק נגמר הדין (סנהדרין מ"ז ע"א) יכול פירשו אבותיו מדרכי הצבור יטמא ת"ל בעמיו מי שעושה מעשה עמיו והשתא אי ס"ד דלא בעי קבורה א"כ הא למה לי קרא הא אין כהן מטמא אלא לצורך קבורה וכה"ג הקשה מג"א סי' תק"ב בסק"כ על הג"מ דס"ל אין מצוה לקבור נפלים דא"כ למה לי קרא דכהן אינו מטמא לנפל ת"ל שאינו מטמא אלא לצורך קבורה וה"נ הכי אע"כ ש"מ מ"מ מחויבי' לקברו מיהת והרי חזקי' מלך יהודה אע"פי שגרר עצמות אביו במטה של חבלים מ"מ

קברוהו מיהת ועיין לשון רמ"א סי' שמ"ה סה לכן נ"ל פשוט מאוד שיפה עשו שהשתדלו בקבורתו:

אך לקברו בין ישראלים גמורים בודאי צ"ע ונראה דלאו שפיר עבדי דאין קוברים רשע אצל צדיק איסורא דאוריי' מהל"מ הוא כפירש"י במתני' דפ' נגמר הדין (סנהדרין מ"ו ע"א) ופשוט דהל"מ הולכים בספיקו להחמיר כמו בכל איסורא דאוריי' וכדמוכח ג"כ בקידושין בסוגי' דחדש דמסיק כך נאמרה הלכה ספיקו מותר משמע לולי ההלכה שכך נאמרה היו מחמרי' בספיקא והוא פשוט וא"כ לכאורה יש להחמיר ולקברו בין צדיקים וזה לשון רשב"א בתשובה הביאו הרב"י סי' של"ד ומסתברא דמנודה ואפי' מוחרם בקברי אבותיו הוא נקבר ואם מפני שהוא רשע ואין קוברין רשע אצל צדיק ההוא אפי' בשאר בני אדם נמי ואפילו כשר אצל א' מגדולי ישראל עכ"ל לענינינו נ"ל דכוונתו דאין חומר הנידוי והחרם אסרו לקברו בקברי אבותיו דבלאה"נ נמי לא הי' נקבר בקבורתם משום שאין קוברי' רשע אצל צדיק אבל לא משום שהוא מנודה ונפקא מני' אי גם אבותיו נכשלו בכיוצא בזה אלא שלא באו לכלל נדויו אזי נקבר בקבורתם א"כ אי כבר שב ממעשיו הרעים ולא הי' אפשר להתיר לו כמו בעובדא דמייתי ש"ס במ"ק י"ז ע"א דלא הי' אפשר להתיר נידויו משום שמת אותו שנידהו ע"ש היטב ומשם מוכח כהרשב"א שהרי עיילי' למערתא דדייני וקבלי' אבל זולת זה מה"ת לקבור רשע אצל צדיק והש"ך מייתי כפשוטו בסי' של"ד סקי"ח דמנודה קוברין בקברי אבותיו והי' לו לבאר כנ"ל ולא ביאר:

אמנם הרמב"ם השמיט הך דאין קוברין רשע אצל צדיק אדרבא כ' בפ"ב מהל' אבל דנהרג בדין המלך ומשמע מדבריו להדיא אפי' מלך ישראל ההורג בדין תורה כדכתי' כל איש אשר ימרה את פיך ומת ואפי' כיואב שהרגו שהע"ה בדין ממש מ"מ נקבר בקברות אבותיו נראה דס"ל דגז"ה הוא דוקא בהרוגי ב"ד וקצת ראי' לדבריו שהרי בהרוגי ב"ד גופי' נמי איך קוברין נסקלין אצל נשרפין ועוד הגע עצמך שחלל שבת לפני כמה שנים וכבר שב בתשובה גמורה ונעשה בעל תשובה גמור ואחר כמה שנים באו עדים והעידוהו לפני ב"ד שחלל שבת ואעפ"י שכבר שב על אותה העבירה מ"מ הרי הוא נהרג ונקבר אצל הרוגי ב"ד והנה הוא צדיק גמור בלי ספק ומ"מ גז"ה ולא מטעם אין קוברין אצל צדיק וס"ל לרמב"ם דהא דמייתי הש"ס מויחי ויקם על רגליו אין ללמוד שאין קוברין רשע אצל צדיק חדא שאני אלישע דרב גובריי' ועוד התם בתפוסה אחד הוה ואפילו לשני כשרים אין קוברים בכה"ג והש"ס דמייתי לי' הכי קאמר כיון דמצינו שום קפידא לצדיק שלא יהי' רשע נקבר בתפוסה שלו א"כ ממילא נימא דאיכא קפידא לכל אדם שלא יהי'

רשע נקבר עמו אפילו בשתי תפוסו' וא"כ למאן דדרש טעמי' דקרא נימא זהו הטעם של הל"מ לתקן ב' קברות לב"ד אבל אה"נ למאי דקיי"ל דלא דרשי' טעמא דקרא אנו אין לנו אלא גז"ה הוא ב' בתי קברות לב"ד אבל שארי רשעים נקברים אצל צדיקים כנ"ל בדעת הרמב"ם אבל יחיד הוא וכל הפוסקים ס"ל אין קוברין רשע אצל צדיק וא"כ שלא כדין עשו שקברוהו בקברי ישראל הכשרים ופנעו בכבוד הצדיקים ההמה:

איברא אחר שכבר נקבר לא נ"ל לחטוטי שכבי מספיקא חדא דמבואר התם בסנהדרין דמכי חזו צערא דקברי אתכפר לי' וא"כ נהי דלכתחילה אין קוברין מ"מ מכיון דאקבר ה"ל כפרה אע"ג דהמעיין שם יראה דזה לא נאמר אלא בהרוגי ב"ד דנהי דמיתתם לא כפרו עליהם משום דבדין קמקטלי מ"מ קברם מכפר עליהם אבל במת על מטתו אפשר דגם קברו לא מכפר וכן משמע קצת שם מלשון התוס' מ"ו ע"ב ד"ה קבורה וכו' ע"ש וק"ל מ"מ הכא דספיקא הוה אין נראה לעשות מעשה ושב אל תעשה עדיף ועוד נהי דקבורתו לא כפרה עליו מ"מ אפשר שכבר נתכפר ע"י דיני' שלאחר המיתה בידי שמים כמ"ש תוס' שבועות י"ג ע"א ד"ה בעומד במרדו וכו' ע"ש ובפני יהושע שם ונהי דהפורש מדרכי ציבור וכדומה אפי' לאחר עיכול אין נוהגים בו כבוד לעולם דבהני אפי' עיכול לא מכפרי עלייהו מ"מ דין שמים כפר עליהם אלא שאנחנו לא נדע מתי עבר על ראשם דין שמים ע"כ א"א לעסוק בכבודם כלל אבל אי אירע שזכו לקבורה כמו עובדא דידן א"א לנו להשליכו מקברו כי מי יודע אולי כבר אתכפר לי' כל זה נלע"ד כתבתי וחתמתי שמי: פה ק"ק מ"ד יום ב' וי"ו אב תק"ס לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שמב

חתימה טובה לחיים טובים וארוכים לה"ה הרב המופלג הח"וש כמה"ו שמואל נ"י זאממער:

ע"ד אותן דאיתרע בהו מלתא בשעת הדבר ולא התאבלו אז מחמת ביעתותא מלתא כבר אמורה דאם עבר זעם בתוך שלשים צריך להתאבל כמ"ש בס' תשו' נ"ש בשם הגאון מהר"ש שפירא מפראג דחולה אבל אם נתרפא צריך להתאבל בתוך למ"ד דאפי' הרא"ש דפליג אמהר"ם מר"ב בקטן שהגדיל מודה הכא ע"ש אלא שנ"ל פשוט אם אירע רגל בנתים שהרגל מפסיקו אף על פי שלא נהג אבילות כלל:

הנה במ"ק כ' ע"א אמרי' קיים כפיית המטה קודם הרגל כו' מזה למד הראב"ד דוקא קיים מצות אבילות אבל לא קיים הן בשוגג הן במזיד צריך לקיים אח"כ שלא יהא חוטא נשכר אבל לא יקדע שלא בשעת חמום כמי שאין לו חלוק שאם נזדמן בתוך ז' קורע ולאחר ז' אינו קורע מפני שאיננו חימום ותו למד מכאן כ"ש מי שזלזל באבילתו אפי'

בשוגג שצריך להתאבל אחר כך והביאו רא"ש ומרדכי וטור וש"ע סי' שצ"ו ומדבריו אנו למדים דהרגל בעצמותו מפסיק אפי' לא התחיל כלל להתאבל כך דינו של רגל להפסיק אך מטעם קנסא שלא יהיה חוטא נשכר ע"כ אפי' בשוגג מ"מ קצת קנס ופשיעה שייך צריך לחזור ולהתאבל אמנם אונס לא אלא שהראב"ד למד מזה ק"ו למי ששגג או הזיד באבלות בלא הפסק רגל פשיטא שצריך להשלים ואך מה דינו של אונס בלא הפסק רגל לא הוזכר בראב"ד וע"כ למד מהר"ש בתשו' נ"ש הנ"ל אונס בלא הפסק רגל מפלוגתת רא"ש ומרדכי ואמר אפי' הרא"ש מודה דצריך להתאבל באונס ואין רגל מפסיקו:

ובמרדכי מ"ק סי' תתק"כ מייתי ממהר"מ אנגלטירא דמספקא ליה בשמועה קרובה שבת ערב הרגל דלא נהג שום אבלות אם הרגל מצילו ופשט מהר"ש מר"ב דהרגל מפסיקו מהראב"ד הנ"ל דוקא עבר ולא כפה מטתו אבל הכא ששבת גרם לו היינו כנ"ל דרחמנא אנסי' רגל מפסיקו ואמנם דברי מהרי"ק בשרש י"ג מעורבבים ומבולבלין בזה א"א לעמוד עליהם וכבר הרגיש בתשו' נ"ש וכ' שדבריו צ"ע וגם מ"ש מדמייתי ראב"ד ממי שאין לו חלוק ש"מ אונס שוה לשוגג אין ראיה כלל דלא בעי לאתוי' אלא דלאחר ז' עבר זמן חימום גם מ"ש ר' יחיאל פליג אמהר"מ מאנגלטיר' מנ"ל הוא מיירי מהפסק רגל ורבינו יחיאל מיירי בליכא רגל אלא למנות ממנו ואילך ומכ"ש מ"ש מהר"מ מר"ב פליג אמהר"מ אנגלטירא תמוה מאוד ואין לזוז ממ"ש לעיל ואחתום בברכה: פ"ב יום ה' ח' תשרי תקצ"ב לפ"ק.

תשובה שמג

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג בתורה ומופלא עושה פלא עצות מרחוק לחוק חק כש"ת מו"ה יעקב משה נ"י יושב בשבת תחכמוני עדני העצני בק"ק ה"ב יע"א:

יקרתו מיום כ' למבי' הגיעני לנכון מגלה ערוכה מעולפת ספירים כזוהר הרקיע מאירים בנידון תינוק שמת ביום ל"א ללידתו טרם הגיע שעה שנולד בו ולהורות נתן פר"מ להתאבל עליו דאין מחשבין שעות וערערו עליו כיון דעכ"פ איכא פלוגת' בתוס' עירוכין ל"א ע"א א"כ נהי סוגי' דעלמא דלכל מילי לא בעי משעה לשעה מ"מ לענין אבילות דקיי"ל הלכה כדברי המקיל באבל הי' לו להקל שלא להתאבל עד ימלאו לו שלשים יום משעה לשעה והאריך פר"מ והראה בקיאותו ברוב המקומות דנמצא דלא מחשבי' שעות ועכ"פ לפע"ד יפה דן ויפה הורה ויען כי פר"מ מייתי רוב הענינים כנ"ל אע"ג דלא צריך לענייננו מ"מ אבאר ברצות ה' הסוגי' וההלכות בענין זה כיד ה' הטובה ושמעתתא ממילא רווחא בעזה"י:

בעירוכין ל"א ע"א מייתי תוס' דלרבינו אלחנן דוקא בתי ערי חומה מונין משעה לשעה ולא לענין שארי ענינים ותוס' פליגי וס"ל כי היכי דילפי' גז"ש שנה שנה לענין שנת העבור הה"נ לענין חשבון שעות דאין גז"ש למחצה ולפע"ד דעת רבינו אלחנן דמדאיצטריך בקדשים קרא יהי' דשעות פוסלים בקדשים ש"מ דלא ילפי' שנה שנה גז"ש הלז והוה קדשים ובע"ח ב' כתובים הבאים כא' ואין מלמדי' ואפי' נימא חולין מקדשים וכן בהיפוך לא ילפי' מ"מ מוכח דגז"ש לא ניתנה לזה דגז"ש ילפי' קדשים וחולין מהדדי:

מיהו נ"ל רבינו אלחנן לא אמרו אלא לרבנן דרבי שם בעירוכי' דצריכי תרי קראי חד למעוטי שנתו של עולם ואידך לשעות א"כ כיון דליכא גז"ש לזה כמו שהוכחתי לעיל לא בעי שעות אבל לרבי התם דס"ל ממשמעות קרא שנתו ידעי' ממילא שעות א"כ ה"ה בכל מקום דבעי' שנתו ולא של עולם מחשבינן שעות ומודה רבינו אלחנן ובזה ארוח לן פירש"י בעירוכי' י"ח ע"ב מע"לע אותו יום ואותה שעה והרגיש כ"מ פ"א מעירוכין דמשמע דרש"י ס"ל דבכל האמורים שם מחשבי' שעות ואמנם בס"פ יוצא דופן לא פירש רש"י כן וגם במ"למ פ"ב מאישות הוכיח במישור מרש"י יבמות ל"ד דלא מחשבי' שעות וי"ל דס"ל לרש"י מדכייל האי ברייתא כל הענינים עם מע"לע דבע"ח דוחק לומר הא כדאיתא והא כדאיתא אלא כולהו בחדא מחתא מחתינהו מחשבים שעות ואתי' כרבי וביבמות פירש"י אליבא דהלכתא דלא מחשבי' שעות אך הכא ברייתא אתי כרבי ומשו"ה רב אחא בר יעקב דמפרש הברייתא לא מייתי רק קרא דשנת ממכרו ולא מייתי מסקנא מימים תהי' גאולתו אע"כ מפרש כרבי דמשנת ממכרו הכל אך בס"פ יוצא דופן דמייתי נמי הך ברייתא בתר דהקשה לרב מהורה רבי בלוד ומשני תנאי היא ומייתי הך ברייתא דפליגי ארבי וא"כ ע"כ לפום אותה סוגי' ע"כ ברייתא דלא כרבי ושבקי' דדחיק ומוקי נפשי' מע"לע כל חד כדאיתא בע"ח משעה לשעה ואינך כולהו מיום ליום וא"ש ובתוס' עירוכי' י"ח ע"ב הנ"ל הקשו למה לי קרא בקדשים תיפוק לי' דלא משכחת תמיד בר"ה פי' למ"ד יום א' בסוף השנה חשיב שנה ותי' דאיצטריך שנתו למע"לע פי' אי יהי' לחוד ה"א אתמים דלפני פניו קאי ולא אשנתו וכן מבואר להדי' ברש"י שם בזבחים כ"ה ע"א ע"ש והשתא נמי דכתי' שנתו אי לאו יהי' ה"א נהי מע"לע ומשעה לשעה בעי' ומ"מ לא הוה ידעי' דשעה פוסלת בין שחיטה לזריקה וה"א כיון דאשתחוט בהכשר שוב לא מיפסל לכשיגיע שעתו קודם זריקה לכן איצטריך נמי יהי' ופשוט. ויש לעיין קצת דלפי האמור משמע דאי לאו דידעי' דשעות מחשבי' מקרא דשנתו לא הוה מוקמי' יהי' דשעות פוסלין בין שחיטה לזריקה א"כ לר"א דשלשים יום הוא דחשיב שנה ולא יום א' דלדידי'

לק"מ ק' תוס' מתמידין דר"ה ואיצטריך שנתו למעוטי שנות עולם ומע"לע משעה לשעה לא ידעי' א"כ לדידי' מנ"ל דשעות פוסלות בקדשים:

ובישוב קו' תוס' שמעתי בשם הגאון מו"ה זרח איידליץ זצ"ל דאי לאו שנתו ה"א כבשים בני שנה אחר שעבר שנה אז יוכשרו להקריב עיין כן תוס' ב"מ ס"ה ע"א וקרא ז' ימים יהי' עם אמו איצטריך לכשנולד סמוך לר"ה אבל השתא דכתי' שנתו שלו ולא של עולם א"א לומר אחר שעבר שנתו א"כ ז' ימים יהי' עם אמו ל"ל ונכון הוא:

והנה מלשון משנה דעירוכי' ומייתי לי' בש"ס דגיטין בראשונה הי' נטמן יום שני' עשר חדש ועמ"ש ט"ז י"ד סימן רל"ב סקי"ט מפשטיו' לשונו משמע דלא אזלי' בתר שעות והנלע"ד נהי מדאוריי' בעי מע"לע בבע"ח מ"מ רבנן הפקיעו לזה משום דאדם טועה בשעות ואיכא יום המעונן ומשו"ה בכל השטרות לא כתבי' שעות כ"א בירושלים דספרי דב"ד הגדול בקיאי טפי ועכ"פ א"א לכוון השעה וע"כ בטלוה חכז"ל ובזה מיושב מה שתמה כ"מ פרי"ב מעירוכי' דרמב"ם לא מייתי בבע"ח דמחשבינן שעות והיינו מטעם הנ"ל ואמנם שיטת תוספות דפליגי ארבינו אלחנן וס"ל דבכל דוכתי חשבי' שעות וילפי' גז"ש שנה שנה יש לישב כל הנ"ל הנה כבר כתבתי במקום אחר דלפי דקיי"ל בפ"ק חדש ימים ימים אתה מחשב לחדשים ואי אתה מחשב שעות לחדשים והרי מפני כן אם יארע המולד באמצע היום לפעמים שכבר עברו עלינו כמה שעות מחודש הבא ועדיין לא מנינן לי' עד צאת הככבים שלאח"כ נמצא ה"נ י"ל נהי דבעי' משעה לשעה מ"מ אין הולכים אחר השעות אלא יתחיל מיום שלאחריו ולזה אצטריך בקדשים קרא דלא נחוש לזה ויתחיל יומו באמצע של יום באופן שאין הכרע מכל האמור אך נ"ל דע"כ לא פליגי אלא בשנים אבל בימים לית דין ולית דיין דאין מחשבין שעות וראיה ברורה ממ"ש תוס' הנ"ל עירוכי' י"ח ע"ב שכ' וז"ל אזלינן בתר הרצאה לא תמצא דין זה שהרי לעולם הוא בן שנתו עכ"ל וצע"ג דאמאי לא תמצא הרי לא יושלם יום שביעי ללידתו אלא באמצע יום לידתו אע"כ זה לא יעלה על הדעת דאפילו לפי סברתם דהשתא מחשבים שעות לשנות קדשים אבל לא יום דקדשים וכן מוכח מחולין פ"א ע"א ר' אפוטריקי רמי וכו' ואי ס"ד מחשבים לק"מ דסיום יום השביעי הוא באמצע יום בשעת לידתו ומאז מיד מתחיל יום שמיני ומאי קשי' אע"כ לענין יום פשיטא לי' דלא מחשבים שעות:

מיהו לר' אלחנן דלא מחשבים שעות אלא בקדשים א"ש דהאי בהמה עדיין לאו קדשים היא ובזה י"ל מה שהקשני חבירי הרב הגאון מו"ה אברהם בינגא סג"ל אבד"קק והמדינות (ווירצבארג) נ"י אדמקשה רומי' מפ' אמור ליקשי ממוקדם פ' משפטים גבי בכור ז' ימים יהי' עם אמו וביום השמיני תתנו לי ולא שייך לתרץ לילה לקדושה יום

להרצאה הא בכור מרחם קדוש והנה הגוף הקושי' יש לישב ועוררני תלמידי הרב הדיין מו"ה זלמן באנהרד נ"י דהא מקרא דבכור מרבינן נמי מעשר בהמה כמבואר פ' בתרא דבכורו' א"כ שפיר יש לתרץ לילה לקדושה דנכנס לדיר להתעשר ויום להרצאה ושייך שפיר תי' הש"ס אבל עכ"פ אכתי קשיא מ"ט לא רמי קרא דמוקדם דפ' משפטים ולרבינו אלחנן י"ל בכור דקדשים מוני' שעות ולק"מ דיום שביעי מסיים באמצע יום אף ע"ג דאסיקנא דוקא לענין שנים אמרי' כן ולא לענין ימים מ"מ הכי הומ"ל משו"ה ניחא לי' רומי' דפ' אמור מיירי בחולין דלא שייך הנ"ל ויש מזה ראיה לשיטת רבינו אלחנן דלא מחשבי' שעות אלא בקדשים:

שבתי וראיתי גם לתוס' י"ל ולומר דמבכור לא מצי להקשו' דהו"מ לשנויי בכור קדשים הוא ולילה הולך אחר היום וא"כ סיום יום הז' בעמוד השחר ולק"מ אבל מפ' אמור דמיירי בחולין דיום הולך אחר הלילה קשי' שפיר הא לילה חזי וכו' וק"ל מ"מ מכל הלין מוכח דלענין ימים לא מחשבי' שעות [וע"ל סי' י"ז]:

והנה בפ' מטות פירש"י מיום שמעו הוה שמעי' מע"לע קמ"ל מיום ליום והקשה הרא"ם דבספרי בין לרבנן בין לרשב"י מיום שמעו יומו ומיום ליום הוה סד"א מע"לע ומסיים הרא"ם וז"ל גם לא מצאתי בשום מקום שיאמר פי' יום הוא שיעור כ"ד שעות שהוא מע"לע כמו שנראה מדברי רש"י עכ"ל ובס' צידה לדרך הקשה אהרא"ם דמה לו מספרי הלא ש"ס ערוך הוא בנדרים ע"ו ע"ב דסתם יום אינו מע"לע לולי מיום ליום ובחי' אמרתי ליישב דרש"י בחומש פי' למאן דדריש טעמא דקרא ונהי בעלמא סתם יום אינו מע"לע אבל הכא הסברא והטעם נותן דהתורה נתנה זמן להבעל לחשוב מחשבות ולהתיישב בדבר אם לקיים אם להפר וא"כ מסתמא כל אפין מע"לע הכי הוה ס"ד לכן איצטריך מיום ליום לאפוקי משמעות' וטעמא דקרא ולומר שאין זמנו אלא עד שקיעת החמה ואם נדרה אחר צאת הכוכבים יש זמן כ"ד שעות ואם נדרה קודם בין השמשות רגע אין זמנו אלא רגע וש"ס אזיל למאי דלא דרשי' טעמא דקרא ולהך מ"ד סתמא יום שמעו נמי רק עד הלילה אלא דאיצטריך תרי קראי לרבות הלילה ומשו"ה לא הקשה הרא"ם מש"ס אך מספרי דרשב"י דדריש התם מיום ליום מע"לע ולא ביום שמעו ש"מ אפי' לרשב"י דדריש בעלמא טעמא דקרא אפ"ה לא מפיק מביום שמעו מע"לע ע"כ הקשה מספרי ומ"מ י"ל וק"ל בהא סלקינין דיום לכ"ע לא בעי מע"לע ולא פליגי בי' כלל ומשו"ה פשטא דשמעתין דפרא"דמ דשמנת ימים דבהמה איננו מע"לע כדאיתא התם קל"ו ע"א אי איתרחיתו לי' עד לאורתא הוה אכלינן מיני' ודלא כפר"מג דכבר מחו לי' מאה עוכלי בעוכלי ואומר אני דכיון דעכ"פ הלכה רווחת כנ"ל א"כ ממילא באבילות לא נחשבו שעות להקל דהרי

תוס' הקשו' בכמה דוכתי ועיין בחולין י"ב ע"א כתבו הא רובא בני קיימא ילדו ותי' תוס' משום חשש חומרת יבום החמירו גם בנשחט בתוך שמנה והקילו באבילות גם כן משום אי לא הא לא קיימא הא ולא חילקו גם בין פיהק ובין נפל מן הגג הכל בחדא מחתא נמצא לולי לא פלוג הנ"ל ה"ל למיזל באבילות בתר רוב ולכמה פוסקים חלה ה"ל כנפל מן הגג ורק מקילי' משום הנ"ל וכיון דהתם גופא לא חשבי' שעות אם כן איך נקיל ונחשוב שעות באבילות יציבא בארעא וגיורא בשמי שמי' מכל הלין טעמא נ"ל פשוט דיש להתאבל בכי האי גוונא ויפה דן יפה הורה פר"מ אמנם מה שטען הלכה כדברי המקיל באבל בכתובו' ד' סוף ע"א פליגי בזה תוס' דלחד פי' לא אמרי' הלכה כדברי המיקל אלא בתנאי ולא באמוראי ומכ"ש בפוסקים וכן מייתי בתשו' מהר"א ששון סי' קס"ז ורשד"ם סי' ר"א ולאידך שינוי דתוס' י"ל לעולם הלכה כדברי המקיל באבל והתם שאני משום דש"ס מייתי מסיי' לרבי יוחנן ובתשו' מעיל צדקה ס"סי ה' כתב להכריע ממס' מ"ק כ"ו ע"ב דפריך מי אמר שמואל הלכה כריב"ב והאמר שמואל הלכה כדברי המקיל באבל ומשני קריעה שאני ע"ש ואם איתא הול"ל שאני הכא דאמר שמואל להדי' הלכה כריב"ב אע"כ אפי' כשאמר להדי' הלכה כמחמיר מ"מ הלכה כהמקיל א"כ בהא דדברי' שבצנעא דקיי"ל כר' יוחנן משום דבאמוראי לא אמרי' הכי ע"ש ולא זכיתי להבין ראיתו הא הוא גופא קשי' מה ראה שמואל לומר הלכה כריב"ב כיון דיש הלכה כמקיל אבל בכתובות ד' ע"א הטעם לפסוק כר' יוחנן משום דברייי' מסייעו ורב ושמואל ע"כ ברייי' לא שמיע להו ומשו"ה פוסקים כר"י להחמיר ולעולם בעלמא הלכה כדברי המקיל אפי' בפלוגתא דפוסקי' וכיון דפליגי בתוס' בהא אי הלכה כדברי המקיל בכל פלוגת' או דוקא בתנאי א"כ יש להכריע הלכה כדברי המקיל בפלוגתת תוס' הלזו ומקלינן בכל פלוגתות דאבל מ"מ הכא לא נפקא לן מידי מלבד מ"ש לעיל דלחשוב שעות ליומא ליכא פלוגתא כלל ועוד כיון דבאבילות משום לא פלוג דיבום ודבן שמונת ימים לשחיטה א"כ כי היכי דהתם לא מחשבים שעות ה"נ הכא מלבד כל אלו י"ל לא אמרי' הלכה כדברי המקיל באבל אלא בפלוגתא דאינו נוגע אלא לענין אבילות כגון דברים דבצינעה נוהג הנ"ל אבל בפלוגתא במילי אחריני ומסתעף מיני' דיני אבילות ולשאר מילי כבר איפסק דלא מחשבים שעות אף על גב דמסתעף מיני' חומרא לענין אבילות לא ניזל לקולא דאלת"ה גם לענין פדיון בכור נמי נימא מת ביום ל"א קודם זמן לידתו נאמר הלכה כדברי המקיל לענין ממון לנתבע ויפטר האב מפדיונו ויטעון קים לי וזה מבואר הביטול אע"כ כיון דלאו פלוגתתם לענין ממון איתשל וכ"כ להדי' מורי ז"ל בהפלאה ספ"ק דכתובו'

ע"ש וה"נ דכוותי' ע"כ הוראתו בקדושה בלי שום פקפוק וה' עמו שהלכה כמותו הכ"ד א"נ לעבדי ה':

יום ד' ט' למבי' תקצ"ט לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שמד

שלום וכ"ט לה"ה הרב הותיק המופל' מו"ה צבי הירש סג"ל נ"י אבדק"ק אטש יע"א:

ע"ד נער א' שנטבע במים שאל"ס ואחר היאוש הורה מעלתו שקרוביו יתאבלו עליו ז' ושלשים וקמו מעררים על הוראתו ממ"ש בש"ע י"ד סי' שע"ה סעיף ה' דוקא מים שיש להם סוף מתאבל והוא מבעל העיטור ומייתי לי' ש"כ שם ומעלתו טוען דמשאל"ס רובן למיתה רק בא"א החמירו כמ"ש תוס' ספ"ק דב"מ משום עגונה וממילא לא יתאבלו שלא יבואו להתיר העגונה אבל בפנוי דליכא עגונה יתאבלו אלו טענותיו:

דבר זה במחלוקת שנוי בעזרת נשים שחיבר הגאון מהר"ם בן חביב על סי' י"ז בא"ע שם סק"ס פשיטא לי' שלא יתאבלו אפי' על רווק משום גזירה לגזירה ומשמעו' הש"ך סימן שע"ה כן הוא חדא מדכתב העיטור דמאי דקתני בטבע נהר מיירי דיש להם סוף ולא קאמר דמיירי בפנוי או באשה וקטן וכן מדנדחק ש"ך אתשו' ר' שרירא גאון ור' האי דס"ל מתאבלים על ידי קול וקאמר דנדחו דבריהם ולמה לא קיים דבריהם היכא דליכא חשש היתר עיגון אע"כ לא פליג ומ"ש ברישׁ דברי העיטור משאל"ס שאין מתירין אין מתאבלים הכוונה משאל"ס שאין מתירין אשתו אי הי' לו אשה אין מתירין אפילו לית לי' אשה דאל"ה הו"ל למימר בהפוך משאל"ס לא יתאבלו שלא יתירו את אשתו אלא משמע כנ"ל שאין מתאבלים:

אך אחר אחרון אני בא הגאון בתשו' שבות יעקב ח"א סי' ק"ג פשיטא לי' טובא דברווק מתאבלים היכא דליכא חששא היתר עיגונא וכ' מכ"ש במשאל"ס שאם ניסת לא תצא והיורשים יורדים לנחלה ולא חיישי' לתקלה ועכ"פ בפנוי לא נגזור גזירה לגזירה והשיב על הש"ך במאי דמייתי מתשו' ר' שרירא ור' האי כמ"ש לעיל:

עלה בידינו פלוגת' בזה והנה אי היו חולקי' בדין אבילות אי ראוי להתאבל על כיוצא בזה או לא היינו אומרי' הלכ' כדברי המקיל באבל אך יען פלוגתתם רק אי נגזור גזירה לגזיר' אבל זולת זה פשיטא שראוי' להתאבל על רוב כזה דאפי' על ס' נפל הי' ראוי להתאבל רק משום שלא להתיר ערוה והתם גזרי' אפילו גזירה לגזירה אפי' בנפל בהמה משום דמיעוט מצוי כמ"ש תוס' ביבמו' אבל במשאל"ס פשוט שראוי להתאבל לולי גזירה ופליגי פוסקים אי נגזור גם גזירה לגזירה א"כ המקיל בגזירה לגזירה ומחמיר

להתאבל אין מזחיחי' אותו ותע"ב ויש לו על מה לסמוך חזי מאן גברא רבא תשו' שבו' יעקב וה' יגדור פרצות עמו ברחמיו וישפות שלום לו ולתורתו הכ"ד:

תשובה שמה

שלום וכ"ט לי"נ הרב המא"הג המופלג חו"ש בעל פיפיות עומד לתל תלפיות כש"ת מהו' בער ני' אבדק"ק אייבשיץ יע"א:

יקרתו הגיעני ולא הייתי במזג השוה בעו"ה ואחר עד עתה והנני משיב עודני ברפיון ידים ה' יחזקני ויאמצני. ע"ד אשה גדולה במעשים שהניחה חיים לכל חי בלי ז"ק בן זכר שיכול לומר קדיש עבורה ובעלה מנגידי ואציליה שכר מלמד א' שיאמר קדיש עבור תקון נשמתה כל יב"ח ורוצה שיחלקו האבלים עם השכיר הנ"ל בקדישים ותפלות ואם ימאנו להתפשר עמו ישתדל אצל אקר"וט שלא יתנו רשות להאבלים להתפלל כלל כי התפלות תלוי' ברצון הקהל הממונים ולא יתרצו שיתפלל כ"א שכיר שלו ופר"מ כבודו העמיק עיונו כדרכו בקודש ושפיר חזי כל האמור בענין זה:

ולברר הדברים בעז"הי נאריך קצת הנה הרב"י סוף טי"ד מייתי מ"כ והוא תשו' מהרי"ו בשם ר' יוחנן מטריוש שהנהיג בעירו מי שמת בעיר וגם בניו מדיורי העיר יש לו ב' חלקים נגד מי שמת במקום אחר ובנו דר בעי' וה"ה מי שמת בעיר והשכיר לו א' שיאמר קדיש בעבורו כי המת יש לו זכות בהקדישים מצד עצמו וגם הבן יש לו זכיה מצד עצמו נמצא מי שמת בעיר וגם בנו בעיר יש לו ב' זכיות ואם בנו דר בעיר והוא לא מת בעיר אין להבן אלא זכיה א' ע"כ אינהו יאמרו ב' קדשים והנך רק קדיש א' אלו דבריו ומבואר מזה שעכ"פ השכיר יש לו קדיש א' דהיינו אחר שכל א' מהאבלים יאמרו ב' קדישים יאמר השכיר קדיש ועוד מבואר דמי שמת בעיר אחרת אין להבן אלא קדיש א' וכבר העיד בנ"בי בתרא חלק א"ח שאין נוהגין כן בכל תפוצתינו ואמנם טעמא בעי דהרי סברת מהו' יוחנן נכונה לכאורה:

והנלע"ד בזה כי הנה כל דינים אלו מיוסדים על דיני שותפות שיש להם חנות בשותפות וכל הריווח לאמצעי וז"ל מהרי"ל בתשו' סי' ל"ה וכן נוהגים בעיר הזאת שבן עיר דוחה את האורח כו' הואיל וכל צרכי ב"הכנ מוטלים על הצבור כמו להשכיר חזן וכו' וכופין בני עיר זא"ז לבנות ב"הכנ וכו' ואין יכולים לכוף האורח וכו' מסתברא דכל הנאת ב"הכנ שלהם דהא קמן שיכולים למכרו אפי' דכרכים כדפסק ראבי' פ"ב דמגלה ולהכי מנהג כל הקהלות שבן עיר דוחה להאורח ממקומו כו' עכ"ל לענינו ומאז כתבתי על גליון מג"א שלי דלפי מאי דקיי"ל דלא כראבי' דב"הכנ של כרכים אינו נמכר כמ"ש בש"ע א"ח סי' קנ"ג ומג"א שם סקי"ז אם כן צ"ע אמאי בן עיר דוחה להאורח והדרנא בי דלק"מ דלרוחא

דמלתא אמר מהרי"ל דלראבי' נמכר אבל באמת אפי' אינו נמכר מ"מ המלאי שבתוך החנות היינו הסחורה שהוא הש"ץ והתפלות וקבוץ מנין הכל מבני העיר והאורחים המה אקראי בעלמא ואם כן כל הריוח שעולה על הסחורה שייך לבעלי הסחורה לא לבעלי החנות וע"כ בן עיר דוחה להאורח כי הקדישים ותפלות והחיובים לעליות ס"ת שייך לבעלי סחורה הם התושבים ולא להאורחים והדברים ברורים בעז"ה:

היות כן כי מדיני שותפים שהרויחו אתאינן עלה וקיי"ל שותף שמת מה שהרויחו שותפים בסחורה אחר מיתתו אין ליורשים חלק בו כיון שמת בטל שותפות ממילא והאמת פליגי בזה ראשונים אך הרמ"א הכריע בח"מ סי' קע"ו סי"ט דלא כהמרדכי דפליג ואם כן י"ל דהר"ר יוחנן ס"ל כהמרדכי דאחד מהשותפים שמת מ"מ הריוח שעולה על סחורתו אחר מותו יש לו חלקו בריוח א"כ גם אחר מיתתו יש לו חלק בהקדישים ותפלות מלבד חלקו של בנו החי ונוטל בנו ב' חלקים א' מצד אבותיו לתקון נשמתם וא' מצד עצמו לקיים כא"וא כמ"ש מהרי"ק שרש למ"ד אבל למאי דקיי"ל כיון שמת בטל השותפות ממילא כל הריוח להחיים הדרים שם וכל הבנים שוים וצדקו דברי נ"בי הנ"ל שלא נשמע מנהג זה לעולם לחלק בין בן לבן:

אלא לפ"ז ממילא בטל מנהג השני שהנהיג מ' יוחנן ליתן קדיש להשכיר כיון שאין זכיה להמת כמובן ומשו"ה לא נמצא מנהג זה כתוב ברמ"א סי' שע"ו ולא במג"א סי' קל"ב אלא בקרובים האומרים קדיש בשביל קרוביהם דס"ל דיש להם זכיה מצד עצמם לגאול קרוביהם בחייה' גם כי אחר מותם מצינו יבום נוהג בקרובים כמ"ש רמב"ן פרשת וישב וגאולת הדם נוהג בקרובים אבל שכיר הבא בשביל מת אין לו שום זכיי' האמנם דברי רמ"א לקוחים ממהרי"ק שרש למ"ד שכ' פשרה זו בבן בנו ומדמה שם למנהג שנהגו בגליל שלו להשכיר א' ולומר קדיש ומשמע דין א' לשניהם והשתא כיון שהרמ"א פסק כן בקרוביהם ה"ה בשכיר ולע"ד המהרי"ק לטעמי' אזיל דס"ל אין בן הבן חייב בכבוד זקנו וכאחר יחשב ומשו"ה אי לאו דבגלילות נהגו להתפשר אפי' עם שכיר מכ"ש עם בן בנו אבל הרמ"א הא פ' בי"ד סי' ר"מ סכ"ד דחייב בכבודו וכן משמע מלשון רש"י סוטה ל"ט ע"א רבי רבי בר בריך אנא ואין עלי לכבדך כבן עכ"ל נ"ל דעל ידי מילוי מים היה מתבטל מת"ת ואלו גבי אביו חייב להתבטל קצת כדאי' בש"ע י"ד ר"סי רנ"ג ע"ש ובן בנו אינו מחויב לכבדו כאב וכן מבואר דהרי הבן אינו נעשה שליח ב"ד להכות אביו כמבואר בש"ע סעי' ה' ואלו לזקנו נעשה גואל הדם להרגו כמבואר במכות י"ב ועכ"פ מחויב להצילו מדינו של גיהנם ומצאנו בילקוט ישעיה ר"ט בפסוק יעקב אשר פדה את אברהם שפדאו מכבשן האש ועיין ש"ס סנהדרין י"ט ע"ב וס"ל לרמ"א ה"ה לכל קרובים

יש שייכות וקצת חיוב להציל נפש קרוביהם מני שחת אבל אחר שאינו קרוב ולא אתי אלא מחמת המת עצמו ומת עצמו כבר בטל שותפתו ואינו נוטל בריוח אין לו שום זכיה:

ולא שייך כאן לומר לא ראינו אין ראיה חדא הא כבר העיד נ"בי הנ"ל על מנהג הבנים שאבותיהם מתו במקום אחר שמעשי' בכל יום דלא קיי"ל כר' יוחנן הנ"ל וה"ה למנהג שכיר דהכל חד כנ"ל ועוד הרי ראיה וראיה יש מדלא מייתי לי' רמ"א ונקיט קרובים ושביק שכיר ש"מ לא קיי"ל כהא ועוד נ"ל לא שייך לומר במנהג לא ראינו אין ראיה במה שהוא נגד עיקר הדין ולזה צדקו דברי הש"ך י"ד סי' א' כיון שמעיקר הדין נשים שוחטות צריך שנוהגים שלא ישחטו ולא ראינו אין ראיה משא"כ הקדישים הדין הפשוט הנובע מהמדרשים אינו אלא בבנו וכל שרוצים להנהיג גם במי שאינו בנו צריך ראיה וכל שלא ראינו כך הוה ראיה גמורה דמוקמי' על עיקר האמור במדרשים בבנו:

ובענין התפלה שכ' מהרי"ק דתליא בצבור נ"ל היינו בזמניהם שהיה ש"צ מוציא רבים ואין אדם נעשה שלוחו בע"כ אך בז"הז כבר כ' מג"א סי' נ"ג ססק"כ דהכל תלוי בממונים והיינו לקבל ש"ץ קבוע אבל האבלים כיון דבז"הז אין כאן דין שליחות והוה ריוח שבשותפות לאו כל כמינייהו דקהל להפקיע כח מי שאין בו פסול או גמגום לשון והוא ראוי להתפלל לומר שלא יתפלל ואם מצד אלמות וחזקה יעמדו נגד האבלים עד שיצטרכו להתפשר לא הועיל כלום כי שמעתי כד הוינא טליא בפפ"ד בשם הגאון שב יעקב בהיותו שם אמר להאבלים שכל מי שאומר קדיש שמגיע לחברו לא הועיל לעצמו ולא הפסיד לחברו דמ"מ עולה לנשמת מי ששייך לו ולפע"ד הוא מש"ס בב"ק הגונב עולתו של חברו והקריבה פטור שהרי חזרה קרן לבעלים פי' קמי שמי' גלי' למי העולה וה"נ דכוותיה:

ולפ"ז לא ראיתי שום זכיה להשכיר לומר בשביל האשה ז"ל אך נ"ל דהנה מנהג הספרדים כל הקדישים אומרים כל האבלים בפ"א ועל כולם עונים הקהל יש"ר והגאון מהו' יעב"ץ בסידור שלו כ' אינני מטפל בדיני קדיש כי נכון מנהג הספרדים שיאמרו כולם בפ"א וכן אנו נוהגים פה בבית מדרשינו בקדיש דרבנן שאומרים כל הבחורים האבלים בפ"א ולפעמים גם בב"הכנ כשיש שום פלפול בין האבלים אומרים שניהם ומה בכך ע"כ נלענ"ד יתפשרו אחר שאמרו האבלים כל א' וא' ב' קדשים אז הקדיש השלישי יאמר השכיר עם עוד אבל א' עמו ואז אם לא יצייתו האבלים ולא ישמעו לזה אזי כופין על מדת סדום ולענין התפלה איני יודע למצוא פשר דבר אלא אם ירצה הרב מהו' דוד ני' לקבץ לו מנין במנחה וערבית ביני עמודי דגרסי דעדיף מב"הכנ ועיין סי' נ' סעי' י"ח אבל השכיר אין תפלתו נשמעת אלא בב"הכנ משא"כ הרב מהו' דוד דביני

עמודי דגרסי עדיפא מב"הכנ והנגיד בעל האשה הרוצה בזכותה יהנה מנכסיו להרב מהו' דוד נ' עבור טרחתו קבוץ מנין וזה וזה עלתה בידו ואז על מקומם יבואו בשלום והעושה שלום במרומיו ישפות לנו שלום וכ"ט כנפשו הטהורה ויקרה ונפש א"נ דש"ת: פ"ב נגהי ליום ד' כ"ד אדר תקצא"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שמו

שלום ושמחת י"ט וכ"ט לי"נ מו"ח הגאון מופת הדור קדוש ישראל נזר תפארתינו נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מהו' עקיבא איגר נ' אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א וכאל"ש וכ"ט:

יקרת קדושתו הגיעני ובקראי בו ב' קושיות בהלכות שמחות נרתעתי לאחורי כי גברא קפדנא אנא ואמרתי העבר חרפתי אשר יגורתי כי משפטיך טובים ואמנם שגגה יצאה מלפני השליט הגדול קדוש מו"ח הגאון נ' ונעשיתי אבל אם קודר שחותי ובאה אלי שמועה מאמי הצדקת זצ"ל תנצב"ה הכ"מ ובהתגולל בעפר קרני שבוע העבר עיינתי בדברי קדשו ותמול קמתי נתעוררתי היום להשיב ולצרף אליו כל מה שעיינתי בימים האלו ומו"ח הגאון דלא קפיד ולא קפדי' בהדי' יעבור עיונו עליו בשובע שמחות או יניח הדברים עד ט"ב שחל להיות בשבת הבע"ל ואם אולי בין כך יהפוך לששון ולשמחה א"כ גם יבולע המות לנצח ופשיטא דליכא תו קפידא:

(**א**) בש"ע י"ד ס"סי שפ"א בוגרת כיון שעומדת לינשא מותרת בכיחול ופירכוס אבל אסור' ברחיצת חמין כל גופה עכ"ל והוקשה למו"ח הגנ"י מאי כל גופה דנקט הא אפי' להושיט אצבעה במים אסור כמבואר בתענית י"ג ע"ב:

באמת דברים אלו מועתקים מלשון הטור שם וכן העתיק הלבוש וקו' זו צע"ג באמת ותו קשיא לי מאי אריא חמין אפילו צונן נמי אסורה כל גופה אף על גב דלליש נא בתרא דמס' תענית שם יש משמעות דכל גופה בצונן מותר מ"מ היינו בהס"ד דלא נחית לחלק בין פניו ידיו ורגליו לכל גופה אבל להמסקנא דמסיק לחלק בין פניו ידיו ורגליו לכל גופה פשיטא דלא הותרה בוגרת אלא פני' ידי' ורגלי' בצונן ולא כל גופה וכן בדין כיון דמשום דלא תתגנה הוא ולהא סגי בפני' ידי' ורגלי' אבל לא כל גופה וכמ"ש רמב"ן בתה"א דמייתי ליה ב"י ס"סי זה דמשו"ה אסורה בחמין כיון דאפשר לה בצונן ואם כן ממילא דלא הותר צונן כל גופה כיון דסגי לה בפניה ידיה ורגליה ותו קשיא לי מאי אפי' דקאמר בנערה אסורה אפי' בכיחול והיינו לא מבעי' רחיצה אלא אפי' כיחול הא בנערה דלא הותרה בצונן אין בין רחיצה לכיחול ולפירכוס ולא כלום ע"כ נלע"ד דא"א בלי הגהה וט"ס הוא וכך צריך להיות בוגרת וכו' אבל אסורה ברחיצת חמין וכל גופה בצונן וא"ש

הכל גם לשון אפי' א"ש לא מבעיא פני' ידיה ורגליה בחמין אסורה כיון דאפשר בפניה ידיה ורגלי' בצונן אלא אפי' כיחול ופירכוס נמי אסורה:

(**ב**) בש"ע י"ד סי' שצ"ט סעי' ט' וי' הוקשה למו"ח הגנ"י הא ר"ה ויו"הכ נחשבים כל א' לז' ימי' בפ"ע כמבואר להדי' בש"ס פ' ואלו מגלחין (מועד קטן כ"ד ע"ב) ונ"מ לענין שבוע ג' דיושב במקומו כמבואר בש"ע סי' שצ"ג סעי' ב' אלו דברי קדשו סברא זו היה סברת רבינו שמשון דמייתי רא"ש שם סי' ע"ה והביאו ב"י בא"ח סי' תקמ"ח ואמנם שיטת הש"ע היא שיטת הרמב"ם דר"ה לא מיחשב י"ד יום והשיג עליו הראב"ד פ' י' מאבל הלכה ג' ומ"מ דברי הש"ע תמוהים דיש בזה ג' שיטות הרמב"ם מחמיר בתרתי דר"ה לא מיחשב כי"ד יום וגם י"הכ שלאחריו אינו מבטל גזרת שלשים ושיטת הרמב"ן להקל בשניהם והראב"ד כמכריע דר"ה עולה לי"ד אך י"הכ אינו מבטל שלשים דתרי הפסקות בהדדי לא אמרינן ואם כן המחבר בש"ע הוא הכרעה רביעית דמחמיר בחשבון ר"ה לי"ד יום כרמב"ם נגד הראב"ד ורמב"ן ומקיל בהפסקות ויו"כ שלשים נגד רמב"ם וראב"ד וצ"ע:

והנלע"ד דהלא ראיות הרמב"ם נכונה מדהקפיד רבינא ואמר אנא הלכה כר"ג קאמינא ש"מ דלא בעי למימר בהאי לישנא ר"ה י"ד משום דר"ה לא נחשב כי"ד אלא מ"מ כ' הרמב"ן דאינו מחוור משום די"ל ע"פ מה שכ' הראב"ד מדחשיב י"ד יום ש"מ י"הכ אינו מפסיק גזרת שלשים ודחה רמב"ן דנקיט י"ד איידי דעצרת ע"ש ברא"ש ואם כן י"ל הא דאדברי' ר"פ זה היה בב"המד במקום שנאמרה הלכה דעצרת י"ד ואיידי דהכא אמר נמי בר"ה האי לישנא אך כששאלו לרבינא אמר מר ר"ה י"ד היה משמע מדמיחשב יומא ש"מ אין י"הכ מפסיק דהרי שאלו לו על ר"ה בפ"ע בלא עצרת ע"כ הקפיד רבינא ודקדק הלכה כר"ג קאמינא ולעולם ר"ה וי"הכ המה לכל מילי כמועדים דהוקשו זה לזה זה נ"ל בכוונת רמב"ן אמנם כן היינו רמב"ן לטעמיה דלא ידע לדחוי' הך ראיה דראב"ד אלא למימר דנקיט י"ד גבי ר"ה איידי דעצרת ואך גם זה דוחק אלא נראה דברי ר"ש דמייתי הרא"ש דנקט י"ד דנ"מ להיות יושב במקומו אחר ר"ה מיד ואם כן שפיר ק' על רבינא מ"ט הקפיד אנא הלכה כר"ג קאמינא ולא הניח המימרא כמות שהיא ר"ה מיחשב י"ד ואפ"ה לא נטעה לחדש די"הכ אינו מבטל שלשים די"ל נפקא למיתב בדוכתי' בתר ר"ה אלא ע"כ אין הכי נמי כרמב"ם דר"ה לא מיחשב י"ד וכפסק ש"ע די"הכ מבטל שלשים ור"ה לא מיחשב שבוע שניה כן נ"ל מיהו נ"ל דגם מרמב"ן לא נעלמה סברת ר"ש אלא דס"ל דלא ה"ל למתלי ביומי אלא בשבועי ולמימרא דר"ה מיחשב שבוע שני' ובפרט

להטור ר"סי שצ"ג דמקצת שבוע בתחלתו עולה לו אם כן לא ה"ל למימר י"ד ומשו"ה תי' רמב"ן דנקיט כן משום איידי דעצרת ולעולם כרבינו שמשון וק"ל:

(ג) דברי לח"מ בפ"ב מאבל הלכה ד' תמוהים דנעלמה ממנו כוונ' הראב"ד דקאי אמ"ש הרמב"ם או אחי בנו ולא משכח' אחי בנו אלא אחיו מאמו מאיש אחר וא"כ בנו גופו מתאבל עליו מדרבנן כמ"ש רמב"ם שם ר"פ ב' וא"כ ה"ל האב טפלה לטפלה וס' זו איתא בירושלמי פ' אלו מגלחים הלכה ה' ודברי לח"מ צ"ע:

(ד) בפ"ג הלכה ה' דברי לח"מ שם צ"ע אי ס"ד דבטמא כהן איכא מילתא יתירתא מקרא דמחייב המטמא אותה אם כן ביבמות פ' חרש ה"ל למיעבד הך צריכותא אי אשמועי' אמור אל הכהנים להזהיר גדולים על הקטנים ה"א התם משום דגם הגדולים מוזהרים על הגדולים מה שאין כן דם ושרצים יע"ש:

(ה) בכ"מ פ"ה ה"ח אמת כן הוא בירושלמי ורמב"ן וטור אבל לפי זה בשמע שמוע' קרובה נהי דיום שמועה הוא יום מר כבפניו ומושך ז' ימים אחריו מ"מ לענין חומר ג' ימים היה לן להקל דכבר תו נפשא לא טייסא אגופא ולא מצינו מי שמחלק בזה:

(ו) פ"ט הלכה ו' דבריו מאוד תמוהי' בשלמא אביו ואמו בטלה ממנו מ"ע של כיבוד שאין לה תמורה משא"כ נשיא שמת אם יתמנה נשיא אחר יחזור למ"ע שלו ואפי' רבו מובהק אפשר דיזדמן לו עוד אחר אפי' בסוף ימיו ומכ"ש אי סגי בדאסברי' זוהמא ליסטריא מה שאין כן אביו ואמו:

(ז) ספי"ד ומושיבים ישיבה על קברו כל ז' יעיין כ"מ ולח"מ עוד יש לעיין מאי טעמא פסק כמאן דאמר כל ז' ולא להקל באבל דסגי בג' ימים או להחמיר בכבוד המלך להצריך שלשים וע"כ נ"ל דס"ל לרמב"ם התם בש"ס מה ראו תנאי דפליגי במספר הימים ועיין בנימוקי יוסף סברת פלוגתתם ומנא לן דלמא רק יומא קמא דהוא קרוב לדאוריי' והוא כיום מר אע"כ פשיטא להו דלכל מלך מושיבים ישיבה על קברו על שעכ"פ תומך את מחזיקי הדת ואך חזקי' עשו לו כבוד יתר ע"כ ס"ל לחד מ"ד לכל מלך מושיבים ישיבה יומא קמא ולחזקיה ג"י ואידך סבירא לי' לכל מלך ג' ולחזקי' ז' ואמרי לה לכל מלך ז' ולחזקיה שלשים ופסק הרמב"ם כאמרי לה להחמיר:

(ח) מריש לא הוה קא קשיא לי תוס' מ"ק כ' ע"א ד"ה מה חגים עם מ"ש שם ט' ע"ב ד"ה לפי שאין כו' יע"ש דה"א ה"פ דהתוס' דף כ' דליכא למילף מקודם מ"ת להקל דסגי בשבעה ולא ליבעי שמיני כחג הסוכות דאין למדין מקודם מ"ת להקל ודלמא עתה בעי ח' ומש"ה הוצרך לומר ח' רגל בפ"ע הוא אבל בדף ט' בעי למילף חומרא שאין מערבין שמחה בשמחה שפיר ילפינן מקודם מ"ת אך השתא חזינא בירושלמי הלכה ה' בתר

דמייתי מויעש לאבל פריך וכי למדין מהקודם מ"ת ומייתי רבי יעקב בר אחי מפתח אהל תשבו כו' ושוב מייתי מהפכתי חגיכם אם כן ליתא להנ"ל וצ"ע ועוד דבפ"ק ר' יעקב בר אחא גופא הוא מייתי הך דמלא שבוע זאת:

(**ט**) ברי"ף ריש הלכות קטנות בגליון אות ג' יע"ש י"ל נ"מ לה יטמא דבספק אסור לטמאות בוודאי ולא מספיקא אלא בודאי דינו כאינו קרוב ונ"מ אי הכהן גופיה ספק ונותנים עליו חומרי כהונה וגירש אשתו בספק וכדומה ומתה דהשתא ה"ל ס"ס ומיטמא לה אך עכשיו גלי קרא לודאי יטמא ולא לספק ה"ל רק ספיקא דידיה אי הוא כהן חד ספיקא ולחומרא:

(**י**) מס' שמחות פ"ד הלכה ה' אלמנה לכה"ג וכו' לא אונן ולא מטמא צ"ע הא כה"ג אינו מטמא לקרובים בלא"ה:

(**יא**) פ"ג סוף הלכה ט' במס' שמחות ויתר מכאן חיים של צער הסברתי דהיינו טעמא דרוב בני אדם אינם מפליגים יתר מגבורות ונמצא לא נשאר לו לזה שום צוות וחברותה בעולם דרוב אנשים כגילו כבר מתו ומעשה בני הנעורים לא יוכשרו בעיניו וממילא חייו הם חיי צער ע"ד או חברותא או מיתותא:

(**יב**) בפתיחתא למס' שמחות וה' הכה כל בכור יע"ש לפ"ז א"ש קרא ולא יתן המשחית כו' וכן ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר ולכאורה צ"ע הא אני ולא השליח ולא מלאך המשחית אך חלילה לייחס מיתת הפגרי' האלו להי"ת אך בחצות הכה הי"ת בעצמו והתיש כח מזל טלה בכור המזלות והותשו כל הבכורות ונחלשו ועל ידי זה היה כח למשחית להמיתם במגפה בשחרית ולעולם על ידי משחית ואלולי התיש הקב"ה כח שלמעלה לא הי' כח למשחית נגד שר ר ה ב של מצרים ואמנם כיון שניתן רשות למשחית הוצרכו ישראל להסתתר והקב"ה הוצרך לשומרם לבלתי תת המשחית והא"ש דתלה קדושות בכורי ישראל ביום הכותי ולא בלילה משום דמה שניצולו ישראל בחצי הלילה בהתשת כח שלמעלה אין כאן חדוש ושום פדות וכי מה להם לישראל בשר ומזל של מצרים ומעולם בטובתו לא טוב להם וברעתו לא רע להם אך ביום הכותי על ידי משחית ולא נתן המשחית לבוא אל בתי ישראל וניצולו אז נקנו לו יתב' בכורי ישראל ונקוה כימי צאתינו ממצרים יראנו נפלאות ישמח מרח הגנ"י בחג המצות בדיצות כנפשו הקדושה והטהורה ונפש א"נ חתנו כבנו דש"ת:

פ"ב יום א' ב' ניסן תקפב"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שמז

אודות מי שתכפוהו שלשים לאביו ואמו עם אבילות דרבי' מי"ז בתמוז ואילך מהו בתספורת כבר מלתי אמורה באיזה תשובות דשיעור גערה המוזכר בפוסקים היינו לדדהו שלא היו מגלחים כ"א שער ראשם וסגי לגלח מג' חדשים לג' חדשים אך לבני אשכנז שרגילים לגלח זקנם הוא מנוול ומאוס טפי בשלשים יום והגיע לגערה יותר הרבה אפי' מיב"ח לשער הראש ואם כן פשוט הוא דתכפו דשיעור גערה לי"ז בתמוז עם תכפו דשלשים לי"ז בתמוז חד דינא אית להו והנה בש"ס אמרי' תכפוהו אביליו מקיל ראשו בתער ולא במספריי' אמנם בתספורת דמי"ז בתמוז הקיל הב"ח סי' תקנ"א ס"סעי ז' להתיר אפי' במספריי' והביאו מג"א שם סס"ק י"ח מ"מ באביו ואמו דמשום גערה אתאינן עלה נ"ל שלא להקל כל כך שיסתפר כעין חתן בין האבלים אלא יסתפר תספורת כל שהוא ביום י"ח תמוז באופן שלא יהיה ראוי עוד לגערה כנלענ"ד ומצאתי סעד לסברתי הנ"ל בס' נודע ביהודה מה"ק חא"ח סי' י"ג שם הזכיר חלוק בין זקן לבני אשכנזי לגלוח הראש לבני פולין יע"ש הנלענ"ד כתבתי:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שמח

שלמא למר ולתורתו אשרי הורתו ויולדתו עוד ישגא אחריתו ה"ה הרב הגאון המופלא עושה פלא נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' סענדר מייזילש נ"י אב"ד ור"מ דק"ק רעכניץ נ"י:

היום הגיעני נועם מכתבו ולאשר עוררני במה דמבעי' לי' במי שנושא אשה בתוך שלשים לאבלו על פי המבואר בש"ע י"ד סימן שצ"ב אי נוהג בו דין שלשים בתוך ימי המשתה או לא מי נימא דלא אתי עשה דרגל דיחיד דהיינו ימי המשתה דהוה רגל דיחיד לא דחי אבילות דקדמי' דדוקא יום טוב שהוא עשה דרבים דחי אבילות כמבואר כן להדי' בלשון הש"ס ר"פ אלו מגלחין או דלמא ע"כ לא הוצרכו לטעם זה אלא למדחי אבילות שבתוך שבעה שהוא ג"כ עשה לעשות מעשה אבילות כגון ישיבת קרקע וחליצת מנעל ועיטוף וכפיית המטה וכה"ג ומאי אולמי דהאי עשה מהאי עשה משום כן הוצרכו לומר די"ט עשה דרבי' אבל אבילות דשלשים שאין בקום ועשה אלא לא תעשה דלא יספר ויכבס וכה"ג א"כ דלמא אתי עשה דיחיד דרגל דידי' ודחי ל"ת דאבילות אלו תוכן דברי מעלתו ועוד האריך במתק לשונו וצחותו ומתוך דבריו מבואר דהא מיהת פשיטא לי' דעשה דז' ימי אבל לא מדחי מקמי עשה דימי המשתה ולהיו לי בזה ערעורי דברים וחלוקי דינים אאריך קצת במקום שהי' אפשר לקצר:

הנה לכאורה מבואר להדיא בדעת הרי"ף והרי"ץ גיאות רפ"ק דכתובות שהבי' הרא"ש שם ממשמעות לשונם דמי שמת לו א' משאר קרוביו שמכניס המת לחדר ובועל בעילת מצוה תחלה ואח"כ קובר מתו ומקדי' ימי אבלו לימי משתה אף ע"ג שכבר חל עליו ימי משתה מ"מ אתי אבילות ודחי לי' כיון דליכא פסידא ונוהג אבילות תחלה והרא"ש נמי לא פליג אלא שאוסר לבעול כלל קודם קבורה דלמה לו לבזות המת הלא טוב לקבור תחלה ולבעול אחר עבור ימי האבל אבל בעיקר הדין לא פליג ש"מ דאבילות דוחה ימי משתה לכ"ע וראי' זו כבר הביאה בט"ז ר"סי שמ"ב:

ולפ"ז יש לתמו' על לשון הש"ך סי' שמ"ב סק"י שכתב וז"ל ודין חתן שארעו אבל ברגל איז' ימי המשתה עולים לו כתבתי לקמן סי' שצ"ט עכ"ל מ"ש ברגל ט"ס הוא לכאורה גם לקמן סי' שצ"ט לא נמצא כלום מזה מ"מ מבואר דפשיטא לי' להש"כ דאינו נוהג אבילות ז' בימי המשתה דאי ס"ד דנוהג אבילות אם כן פשיטא דעולה למנין ז' אע"כ לא נהוג וצ"ע שיהי' נגד כל הפוסקי' הנ"ל:

ואברא טעמא בעי דמ"ט פשיטא להרי"ף והרי"ץ גיאות והרא"ש ז"ל דאבילות דוחה לשמחת חתן דאקדמי' דמאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה וצ"ל דס"ל דאתי יום ראשון דאבילות שהוא דאוריי' למר או קרוב לכעין דאורייתא למר ודחי לימי חתונתו שהם לגמרי דרבנן ומכיון שכבר איפסקו להו לימי משתה שלו ביום א' של אבילות שהוא חמור א"כ ממילא תו לא הדרה וחיילי ימי משתה עד עבור ימי אבלו שלא יהי' האבל מופסקים וסברא כעין זו ימצא בר"ן רפ"ק דכתובות ס"ג ע"א ואף ע"ג דכ' הרא"ש רפ"ק דכתובות לדעת בה"ג דיום ראשון של ימי המשתה נמי דאוריי' דכתי' יום חתונתו ויום שמחת לבו והדרה ק' לדוכתא מאי אולמי' דעשה ואחריתה כיום מר למדחי עשה דיום שמחת לבו אבל כד מעיינת שפיר דברי הרא"ש הנ"ל צע"ג דהוא חשב דקרא אחד יומא קאי יום חתונתו שהוא יום שמחת לבו וליתא כמבואר שלהי תענית יום חתונתו זה יום מ"ת ויום שמחת לבו זה יום חנוך ב"המק ואם כן הכי קאמר קרא בעטרה שעיטרה לו אמו בשני ימים הללו א' ביום חתונתו וא' ביום שמחת לבו וא"כ מוכח להיפך דיום חתונתו לאו שמחת לבו הוא מן התורה וצ"ע וי"ל לפמ"ש מהרש"א באגדה פ"ק דכתובו' אנוסח הברכה מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין שרצונו קידושין הי' להקב"ה בישראל בשעת מ"ת וחופה בחנוך המשכן אפריון עשה לו המלך שלמה ולדבריו צ"ל דהא דקרי ליום מ"ת יום חתונתו לאו היינו יום נישואיו דהא לא היו נישואי' עד חנוך המשכן אלא יום חתונתו רצונו יום אירוסיו ויום שמחת לבו יום החנוך שהוא יום נישואין וא"ש שהוא דאוריי' ומסתייעי' דלק"מ אבה"ג מהך מתני' דשלהי תענית מ"מ הרי"ף וסייעתו ס"ל

כפשוטו ואין כאן שום יום משתה דאורייתא משא"כ יום ראשון דאבילות דלכל הפחות יש לו סמך מן התורה כמ"ש הרא"ש שם ג"כ ומשו"ה פשיטא לי' דמדחי הא מקמי הא: **ובזה** י"ל דברי הש"ך הנ"ל ולומר דכל זה אי איכא יום ראשון דאבילות אז ממילא פקעו מיני' כנ"ל אמנם הש"כ מיירי בחתן שמת לו מת ברגל שבתוך ימי משתה כגון שנשא אשה ערב שבועות ומת לו מת וקברו בי"ט דיום ראשון אין כאן שהי' י"ט ולאחר י"ט הרי כבר קדמו ימי משתה שלו ולא אלימי שארי ימי אבילות למדחי ימי משתה שקדמו ומשו"ה מסופק הש"ך אי עולים עכ"פ או לא ובזה צדקו דברי הש"ך בלי שום הגה':

אבל מה אעשה שדברי הרמב"ם ז"ל עומדים לנגדי שכ"כ פי"א מהל' אבל הלכה ז' ז' ימי החתונו' ה"ה כרגל ומי שמת לו מת בתוך ימי המשתה אפי' אביו ואמו משלים ז' ימי השמחה ואח"כ נוהגים ימי אבילות ומונה השלשי' מאחר ימי השמחה והראב"ד שם השיג עליו וס"ל דימי המשתה עולים למנין שלשים כמו ימי הרגל והרמב"ם ס"ל כסברת רמב"ן שהביא הש"ך סי' שמ"ב ס"ק הנ"ל וכ"כ כ"מ שם מ"מ מדברי שניהם הרמב"ם והראב"ד נלמד דאפי' שארי ימי המשתה דוחי' אפי' ליום ראשון דימי אבל והי' נ"ל דהרמב"ם אזל לטעמי' שכ' פ"י מאשות הלכה י"ד דאין נושאים נשים על נשים דאין מערבין שמחה בשמחה דכתי' מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת והוא מהירושלמי הביאו תוס' פ"ק דמ"ק ח' ע"ב ועמ"ש לח"מ פ"ז מהל' י"ט הלכה ט"ו הרי דס"ל דכל השבעה ימים יש להם רמז מן התורה ולא עוד אלא שהם מקודם מ"ת וקיי"ל לא אתי עשה ודחי ל"ת אא"כ כתובה בצידה כמ"ש תוספות ר"ה י"ג ע"א בשם ירושלמי מכ"ש דלא ליתא עשה דאבל אפילו יום ראשון ולדחי עשה דז' ימי המשתה שכולם מרומזים בתורה וגם קודם מ"ת וא"ש וצ"ע מתו' מ"ק כ' ע"א ד"ה מה חג וק"ל ויעויין בלשון רמב"ם רפ"א מהל' אבל:

והשתא עלינו לומר דגם הרי"ף לא פליג אלא דהרי"ף מיירי במי שמת לו מת קודם כניסה לחופה דנהי דלא חלו ימי אבל קודם קבורה מ"מ מיד שמת מוטל עליו לקוברו ולהמשיך עליו ימי אבל ואזיל איהו והמשיך עליו ימי רגל שלו קודם לקבורה אע"פי שברשות עביד מ"מ די לו בהיתר זה לישא ולבעול בעוד מתו מוטל עליו אבל אח"כ חוזר לדינו להקדים האבל לימי המשתה ואע"ג דברגל דאורייתא לא הוה אמרי' הכי רצוני מי שמת לו מת ערב הרגל ואפי' פשע ולא קברו עד הרגל מ"מ אי קוברו ברגל אח"כ לא אתי אבילות ודחי לרגל היינו משום דרגל דאוריי' הוא ועשה דרבים נמי איתא אבל ברגל דיחיד דרבנן לא אמרי' הכי משא"כ הרמב"ם מיירי במי שנשא אשה וימי שמחת רגל שלו קביעי וקיימו ואח"כ מת לו מת אזי לא אתי אבילות וחייל כלל ובזה נתיישבו ג"כ

דברי הש"ך הנ"ל וסברא זו בעינה כ' ר' ירוחם הובא בנ"הכ ר"סי שמ"ב וכן משמעות לשון הש"ך סי' שפ"ג סק"ג במ"ש שלא הקילו לו כלום משמע דמדינא אית לן למימר הכי כיון שנשא קודם שמת לו מת וזה ברור לפענ"ד:

ונחזי מה דקמן למי שהתירו לו לישא בתוך שלשים לאבלו הנה פשוט דמותר לכבס וללבוש דלרוב הפוסקים אינו מן הדין לאסרו נהי דנהגינן להחמיר כריב"א כמבואר בטור וש"ע סימן שפ"ט ובש"ך שם סק"ב והכא אין להחמיר דנפק מיני' קולא בימי חתונתו ומכ"ש באיסור רחיצה דלכ"ע אינו אלא חומרא ומנהג בעלמא כי קא מבעי' לן בתספורת דס"ל לראב"ד שהוא דאוריי' כמ"ש הרא"ש בשמו ר"פ אלו מגלחין דפרע פרע מנזיר דאורייתא ונהי דמהר"מ מר"ב פליג וקיי"ל כוותי' מ"מ חמיר איסורי' טובא בהא יש לעיין ואכתי אי הוא אבילות דשאר כגון האיש על אשתו ובהיפוך יש להקל גם כן דלדעת הרמב"ם רפ"ב מהלכות אבל הוא רק מדבריהם גם כי דבריו צ"ע אין כאן מקומו מ"מ יש להקל הכא אבל באבילות דששה קרובים עכ"פ שהם דאורייתא לכ"ע צ"ע קצת:

ונ"ל פשוט דביום חתונתו ממש פשוט שמותר להסתפר וליטול צפרני' דמכיון שהתירו לו לישא אשה בימי אבלו אף ע"ג שגם בכלל ימי איבול הוא שלא ישא אשה אפילו בלא סעודה דנישואי' גופי' שמחה הוא ועיין מג"א סי' תקנ"א סק"ט ואפ"ה התירו וכיון שכבר ניתן ימי אבל לדחות הרי הוא נדחה גם לעשות שמחה ומשתה ולהסתפר אע"ג שזה אין שייך לפ"ו וכה"ג מ"מ כיון שכבר ניתן לדחות בדבר א' דחי' לי בשאר מילי כדי לעשות המצוה כתיקונה וכה"ג אמרי' במנחו' ספ"ר ישמעאל דמשו"ה הקטירו איברים ופדרי' דשבת בשבת ולא המתינו להם עד מוצאי שבת משום שכבר ניתן שבת לדחות בשחיטת התמיד תו לא אכפת לן וה"נ דכוותי' והיינו ביום הנישואים ממש שניתן לדחות בנישואי' וה"ה נמי בשארי מילי בשגם שעיקר שמחה בההוא יומא כמבואר בלשון הש"ס מ"ק ט' ע"א ועוד שהוא יותר מן התורה מקרא דיום חתונתו ויום שמחת לבו אבל בשארי יומא מבעי' לן ואע"ג דהש"ך סי' שמ"ב סקי"א מתיר בתספורת משום דמלך ביופיו תחזינה עיניך היינו התם דחל ימי משתה תחלה אבל הכא דימי אבל תחלה אלא שהתירו לו לישא אכתי מבעי' לן:

ונראה אי לא גלח ביום הנישואי' לא יגלח נמי בשאר ימים דהא בלא"ה בש"ס מ"ק דף י"ט ע"ב פליגי בהא ת"ק ואבא שאול באם לא גלח ערב הרגל לא יגלח אחר הרגל ואבא שאול מתיר ואמרי' שם כ' ע"א כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל ורבים מחמירי' הלכה כרבים חוץ מאבל דהלכה כדברי המקיל באבל ע"ש וא"כ ה"נ מעיקר הדין הלכה כת"ק אלא שהלכה כדברי המקיל באבל והיינו מה שנוגע באבילות מצד עצמו ומכ"ש

מטעם רגל דאורייי' אבל הכא דבעי' למדחי' מקמי רגל דרבנן א"כ י"ל הלכה כמקיל בז' ימי משתה דרבנן והתספורת קרוב לדאורייתא הוא ובשגם הת"ק מחמיר שהוא רבים ובלאה"נ הרי הב"ח אוסר תספורת בז' ימי משתה אלא שהש"ך חולק עליו בסי' שמ"ב סק"יא הנ"ל וא"כ הכא איכא למיחש לדברי הב"ח ואסור בודאי:

ואי גלח עצמו ביום ראשון לכאורה הי' נראה דאסור לחזור ולגלח בתוך ימי המשתה מטעם שכ' מג"א סי' תקנ"א סקי"ד דאפי' לכבוד שבת אסור לספר מפני שבלא"ה אין אנו נוהגין לספר בכל שבוע ומכ"ש הכא שכבר ספר עצמו ביום חתונתו ועדיין לא עברו עליו ז' ימים ומ"מ נ"ל דאם מצטער או מנוול בזה אין להחמיר דבלאה"נ נ"ל עיקר דהמג"א וכל הפוסקים לא מיירי רק מתספורת הראש אבל מתספורת הזקן הנהוג עכשיו ומצער הרבה ומנוול אותן מאוד מזה לא דברו ולא עלה על לבם ועוד נ"ל דחז"ל הקילו באלו וכיוצא באלו משום ששניהם מצטערים דפשיטא שגם היא מצטערת אם החתן מראה אבילות ולא מתחזי ביפיו והיא איננה אבילה ואין אנו רשאי' לצערה בימי שמחתה וכן בהיפוך וכדמות דאי' מש"ס דמ"ק י"א ע"ב גבי מר ברי' דר"א ברי' דרבא דפסיק לגמלי' ואיקפד רב אשי דנהי דלפסידא דידי לא חייש לפסידא דאחריני לא חייש וה"נ כן ואמנם אי שניהם אבילי' אפשר דה"נ דאסור:

העולה ממ"ש (א') מי שהי' טבחו טבוח ומת לו מת להרי"ף אפי' בכל המתים מכניס לחופה ואחר כך קובר אלא שנוהג ימי אבל קודם לימי משתה מיהו אנן קיי"ל כהרא"ש בזה קובר תחלה ונוהג אבל ואח"כ נושא מיד בתוך שלשים כרמב"ן דלא כהרא"ש דס"ל להמתין עד לאחר שלשי' ואפי' באביו של חתן ואמה של כלה נמי נהיגי עלמא הכי האידנא מטעם שכ' בנ"הכ במסקנתו ר"סי שמ"ב ע"ש:

(ב) **ביום** חתונתו מותר בכל מילי אפילו בתספורת ומכ"ש ברחיצה וגיהוץ ואפי' שניהם הוא והיא בתוך שלשי' לאבלם הכל שרי:

(ג) **ואי** גלח באותו היום אזי יש להתיר לו גם בשארי הימים שבתוך ימי המשתה לגלח אם אין שניהם אבלים אבל אי גם היא אבלה אזי לא הותרו אלא בכיבוס ורחיצה ולא בתספורת:

(ד) **אבל** לא גלח ביום ראשון אסור לו לגלח גם בשארי ימים אפי' היא אינה אבילה:

(ה) **נראה** דעכ"פ אין הנישואי' מבטלי' ממנו גזירת שלשים אלא אחר ימי הנישואים חוזר להשלים ימי אבלו הנשארי' וימי הנישואי' עולי' ולא דמי לקובר מתו קודם רגל שהרגל מבטלו לגמרי דהתם אמרו הטעם באגדה שהרגל מבטל מהנשמה דין שמים ואינה חוזרת לדין אחר הרגל וזה שייך ברגל דרבים אבל הכא בי"ט שלו אין הדין מתבטל

מהנשמה ונהי שמצות שמחה דוחה לאיבול מ"מ כשעברו ימי שמחה חוזר להשלים.
הנלע"ד כתבתי:
מ"ד יום ה' כסליו תקס"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שמט

שלום וכ"ט לי"נ ורב חביבי הרב הגאון המופלג ומפורסם כש"ת מו"ה מאיר נ"י אבדק"ק אונגוואר יע"א:

יקרתו הגיעני יהי ה' עמו בעצה וגדול יהי' כבוד הבית האחרון בשנים ובבנין למזל וברכה בכל ענין מקנה וקנין עדי עד כי יבוא שילה בב"א. מה שנסתפק אם יש היתר לכל הפחות אחר ב' רגלים אם מתוך צערא דידה כי צר לה העיר לשבת שמה כמובן ואם מפאת מעלת כ"ת כי אף ע"פ שיש בביתו בתו וכלתו מ"מ צרכי הבית אינם נעשים כרצונו כמי שאין לו מי שישמשנו כך הבנתי מקוצר דבריו ולפניו גלוי דברי ש"ות מיי' סוף הל' אבל ודברי פסקי מהרא"י סימן א' ומ"מ כי א"א לב"המד בלא חידוש אאריך קצת בעז"ה:

הנה במ"ק כ"ג ע"א פליגי רבנן ס"ל עד שיעברו עליו ג' רגלים ור' יודא ס"ל רגל ראשון ושני אסור שלישי מותר וס"ל לרמב"ן וסייעתו הלכה כדברי המקיל באבל וסגי בב' רגלים והרי"ף ורמב"ם מחמירים וכ' בתשו' מיי' הנ"ל דאין הטעם משום אבל דנימא הלכה כדברי המיקל אלא משום דיעות במטה וכתב שם אע"ג דאמרי' בפע"פ אל תבשל בקדרה שבשל בו חברך היינו שלא ישא גרושה לעולם משום דיעות במטה התם בגרושה דיצאה מחמת קטטה אינו אלא עצה טובה ואותה עצה טובה היא כל ימי חייו דלא יכבה לעולם משא"כ במתה אשתו שנפרדו מאהבה איכא חשש טפי ואסור מדינא אך רק עד ג' רגלים כיון שכבר מתה נשכח' כמת מלב ע"י שמחת ג' רגלים יע"ש ונ"ל ליכא מידי שלא רמיזי באוריי' דכתיב ותמת בת שוע אשת יהודה וינחם יהודה הנה במ"ש ותמת קמ"ל אלו הי' לו פת בסלו לא הי' בא לידי מדה זו ומכאן למדו להכריז מאן הוה ליומא אך במ"ש וינחם יהודה הוא אך למותר אי לאו משום כבודן של פרץ וזרח שלא היו דעות באותו מטה כי כבר התנחם וש"מ כל זמן שלא ניחם איכא למיחש לדיעות ושיערו חכמים כפי חכמתם למר בג' רגלים ולמר בשני רגלים:

ולולי דמסתפינא הייתי אומר מלתא חדתא כי י"לד רגל ג' מותר ולא אמר אחר ב' רגלי' מותר אלא כ"ע ס"ל משום שכחת הלב בכניסת שמחת רגל ג' מיד פנו ממנו דיעות של ראשונ' והי' מותר ברגל ג' ביום ב' אלא אסור לישא ברגל ע"כ אמר ת"ק עד שיעברו עליו ג' רגלים והנה למ"ד במ"ק דף ח' משום ושמחת בחגך ולא באשתך או משום אין

מערבים שמחה בשמחה א"כ לית דין ולית דיינא אך ר' יודא ס"ל טעם איסור נשיאת נשים במועד משום ביטול פרי' ורבי' או ביטול לשבת יצרה ולערב אל תנח ידך וזה כיון שאסור לו לישא קודם ליכא למגזר וכעין תגלחת וכיבוס דמותר למי שא"א מקודם וא"כ מותר ברגל שלישי לישא בח"המ עצמו אבל אחר רגל ב' לכ"ע אסור כן היו נלע"ד אלא שלא נמצא כן בספרי ראשונים עיין מג"א ס"סי תרצ"ו:

וי"ל לדעת הרי"ף ורמב"ם דפליגי בהא בבלי וירושלמי דהנה בירושלמי פ"א דיבמות קחשיב בכלל אותן שמותרי' לישא בתוך ג' רגלי' אין לו מי שישמשנו ובש"ס דמ"ק הנ"ל לא חשיב אלא מי שלח קיים פ"ו ומי שיש לו בנים קטנים ולא קחשיב אין לו מי שישמשנו ובדוחק י"ל דירושלמי נמי קחשיב לי' ע"ד לא זו אף זו לא מיבעי' אין לו מי שישמשנו אלא אפילו יש לו בנים קטנים ותלמודא דידן קחשיב בנים קטנים ומכ"ש אין לו מי שישמשנו ולא פליגי אבל הנלע"ד דהנה הריצב"א בתשו' מיי' הנ"ל לא רצה להתיר לצורך פרנסת עניים שבביתו כי אין מצוה זו מוטלת עליו ויתפרנסו מאחרים משא"כ בניו הקטנים ע"ש וצ"ע לכאורה כי מצוה רבה היא ומאן יימר לן שימצאו מי שיפרנס' וא"נ ימצאו הלא הוא רוצה לזכות במצו' זו אבל האמת יורה דרכו בודאי אי טעם האיסור משום מצות אבלות ושהתירו משום פ"ו ומשום פרנסת בניו הקטני' היינו טעמא דאתי מצוה ודחי מצוה א"כ אה"נ יש ללמוד מזה ק"ו דמצות פרנסת עניים שבביתו דוחה מצות אבול הלז אך הריצב"א מהסוברי' דהטעם משום דעות במטה וע"י שמחת ב' רגלים או ע"י תשוקת מ"ע של פ"ו או ע"י צערן של בניו הקטנים נח דעתו ופג מהרהור הראשונה א"כ מנ"ל לחדש דגם מצות פרנסת עניים מוציא זה מלבו ומה לו ולהם יתפרנסו אצל אחרים הלא לא משום מצוה דוחה מצוה אתינן עלה ע"כ לא רצה להתיר כנלע"ד ולפ"ז י"ל איכא נמי חומרא בטעמא דמשום איבול יותר מלטעמא משום דיעות במטה דלטעמא משום דיעות במטה יש להקל במי שאין לו מי שישמשנו דצערא דידי' משכיח ממנו אהבתו הראשונה משא"כ לטעם דאיסור איבול מה בכך שאין לו מי שישמשנו יצטער ויצטער ואיסור אבלות במקומו עומד ונ"ל משום זה הסיב ריצב"א ענין שימוש זה בחפיפות הראש ושימש בגופו במידי דצניעות דאיכא איסורא ע"י אחרת וס"ל להתיר על ידי בתו וכלתו ולפע"ד שומר נפשו ירחק גם מהם יעיין בש"ע א"הע סימן כ"א ס"ה ומה שכתב בשל"ה דף צ"ח ע"א על פי פי' רלב"ג עיין שם ומכל מקום לא נראה לי היתר ונ"ל גם כן דלשון שישמשנו כל תשמיש בית בכלל ולא משום מצוה אלא דחרבן ביתו משכיח ממנו אהבת הראשונה וידוע דבתו וכלתו דילדות וקטנותא אינם יכולים להנהיג הבית כמו זקינה ורגילה גם אין אדם מגלה סודו ומפקיד כל יש לו כ"א

אל שארו הקרובה אליו ע"כ י"ל הירושלמי ס"ל טעמא משום דיעות ע"כ מתיר משום שישמשנו וש"ס דילן ס"ל משום איבול ואין להתיר משום שישמשנו דיצטער ויצטער ופסקו רי"ף ורמב"ם כש"ס דילן דמשום איבול וממילא הלכה כדברי המיקל כר' יודא:

ונחזי מה דקמן הנה הרבנית האלמנה בת ת"ח גדול אלמנת ת"ח גדול גלי ים עברו על ראשה בעו"ה נשברה תברא על תברא בשברון מתנים אשר ממש לא ישוער איך אפשר לה לחיות בקהלתה בראותה יגונה ושברה יום יום כי תם לריק כחה ועזבה לאחרים חילה מצוה רבה וגדולה להרנין לב האלמנה הלז להוציאה ממסגר נפשה הא חדא שנית אין לפרמכ"ת מי שישמש ביתו לפי כבוד רב ות"ח כמותו ולפי כבוד הנכנסי' הנכבדים המשכימים לפתחו ובתו וכלתו לא הורגלו כ"א בבית בעליהם אבל הרבנית המדוברת היא הנהוגה בית רב בקהלה גדולה היא תבנה ביתו ע"כ יש להתיר ממ"נ אי הטעם משום איבול אם כן מצוה רבה כזו להרנין לב האלמנה ולרפאת שברה דוחה מצות איבול ק"ו מפרנסת עניים אחרים אשר כתבתי דלפי טעם איבול דוחה ואי הטעם משום להפיג אהבת אשתו הראשונה הרי איכא משום מי שישמשנו ומכ"ש אם ימתין ב' רגלים איכא ג"כ ממ"נ הנ"ל אי משום איבול מותר בב' רגלים ואי משום אהבת הראשונה איכא אין לו מי שישמשנו אע"ג ששדיתי קצת נרגא בהא דב' רגלים מ"מ בצירוף כל הנ"ל נ"ל פשוט להתיר לישא אחר ב' רגלים ויהי' למזל ולברכה כנפשו ונפש או"נ דש"ת:

פ"ב יום ג' כ"ח שבט תקצ"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ.

תשובה שנ

שלום וכ"ט אורך ימים ושנות חיים עד זקנ' ושיבה ינוב בטובה ה"ה אדוני מו"ח גאון ישראל נזר הודם ותפארתם ע"החפ"הי כש"ת מהו' עקיבא איגר ני' אב"ד דק"ק פוזנא יע"א:

יקרת קדשו הגיעני וענות צדקו הרבני לצרפני בהסכמת היתר במי שחלתה אשתו אשתקד בע"פ ושבקה חיים לכל חי ביום ג' דחו"המ פסח ורוצה לישא אשה ביום כ' אדר שני הבע"ל והסמוך שעבר עליו יותר מיב"ח אך לא ג' רגלים ודעת מו"ח הגנ"י יען כי מת משתכח מלב אחר יב"ח אם כן נוכל לצרף הכא דהא איכא מאן דפסק כר' יודא דסגי בשני רגלים ואיכא מאן דסבירא ליה ר"ה וי"הכ כרגלים ואם כן כבר עברו יותר מג' רגלים וגם יש קצת מי"ט ראשון שהרי מתה באמצע חג הפסח ואמנם פשיטא ליה למו"ח הגנ"י דמ"ש בספר דגול מרבבה דיש לחשוב שמיני עצרת כרגל לענין זה לא נראה כן מהרא"ש פרק אלו מגלחין סי' צ"ה דיש סוברים מתה קודם ר"ה דמותר לישא אחר סוכות דר"ה ויה"כ הוי כרגלים ולא מסתבר וכו' ואי סלקא דעתך ש"ע הוי כרגל אפי'

מתה בין יו"כ וסוכות ישא אחר סוכות אלא ע"כ לס"ל להרא"ש דש"ע הוי כרגל לענין זה אלו דברי מו"ח הגנ"י ודפח"ח וק' זו על הדג"מ כבר הרגיש בה בס' שערי דיעה להרב הגאון דק"ק סאנטב נ"י:

והנה אינני כדאי להסכים עם מו"ח הגנ"י אך פקודתו שמרה רוחי לעיין בדבריו הקדושים והנה אמת נכון הדבר להתיר לישא כ' א"ש שהוא אחר יב"ח ושלא יאמר רבותא למסייע ע"כ אברר דברי אחת לאחת בעזה"י:

הנה בטעם איסור הלז פליגי י"א מטעם אבלות וי"א מטעם ב' דיעות במטה ואם כן פשוט להטעם משום אבלות מותר לאחר יב"ח מק"ו מאביו ואמו דרגלים בלא שנה לא מהני לכנוס לבית השמחה מ"מ שנה בלא רגלים מהני מכ"ש לישא אשה אחר שמתה אשתו דרגלים בלא שנה מהני לא כ"ש דמהני שנה בלא רגלים וזה ברור לענ"ד:

ותו טעמא משום איבול א"כ פשוט מאד דר"ה וי"הכ כרגלים וק"ו נמי איכא השתא בעיקר אבלות ז' הוי כרגלים מכ"ש לענין נשואין הנ"ל וכן מבואר בלשון פסקי מהרא"י סימן א' ופשוט:

ותו אי טעמא משום איבול משמע הל' כר' יודא דמיקל באבל וסגי בשני רגלים וכן דעת רמב"ן בתורת האדם דף ס"ד ע"ג ודעת הרא"ש פ' אלו מגלחין סי' צ"ה והטור סי' צ"ה והטור סי' שצ"ב ומיהו משמע ברא"ש דס"ל טעמא משום להשכיח אשתו הראשונה ולא יהיו ב' דיעות במטה ומ"מ ס"ל הל' כר' יודא והן הנה דברי הרמב"ן אות באות יע"ש:

ובפסקי מהרא"י סימן א' משמע דהסוברים ר"ה וי"הכ כרגלים לענין זה נמי מצי סברי משום לפכוחי אשתו הראשונה מדעתו אשר ע"כ כתב ב' דחיות א' דזמנם קרוב ר"ל בין ר"ה וי"הכ ימים מועטים ומכש"כ בין י"הכ לסוכות ואפי' בין ר"ה לסוכות ליכא כל כך ימים כמו בין פסח לשבועות ואין ימי החול שבין זה לזה מוציא השמחה ראשונה מלבו והכל אחד כך נ"ל כוונתו ותו טעם אחר שאין אלו ימי שמחה אלא ימים נוראים ע"ש ולפ"ז י"ל הסוברים ר"ה וי"הכ כרגלים נמי מצי סברי הטעם משום להשכיח אשתו הראשונה וס"ל ימים נוראים נמי ימי שמחה הם דהרי להגאונים אומרי' והשיאנו בר"ה ולא ס"ל לחלק בין הפסק ימים רבים בנתיים או ימים מועטים ועפ"י הנחה זו יש לקיים דברי הדג"מ הנ"ל ולומר בודאי למ"ד משום איבול אם כן ק"ו השתא ר"ה וי"הכ כרגלים לדחות אבלות הלז מכ"ש שמיני עצרת דהוי רגל טפי אך למ"ד משום ב' דעות א"כ י"ל הסוברים ר"ה וי"הכ נמי משכחים אשתו הראשונה בשמחתן אע"ג דהפסק ימי חול מעט בנתיים אבל בשמיני עצרת שהוא מחובר לימי הסוכות וכשם שאין ז' ימי החג נימנים למספר שכחת אבלו הה"נ שמיני עצרת דהכל חד ומש"ה לא פסיקא להרא"ש לומר

אי מתה אשתו בין ר"ה לי"הכ יהי' י"הכ וסוכות וש"ע כשלש דלטעמא משום שכחה י"ל ש"ע אינו משכח כיון שהוא דבוק לחג ע"כ אפילו לדידהו בעי' ר"ה ויה"כ וסוכות והרא"ש דחה שאינן ימי שמחה אלא ימי נוראים וא"כ למ"ד משום איבול צדקו דברי דגול מרבבה [ועיין בסי' הקדום בד"ה ולולי]:

וצל"ע מאי טעמא לא יכנס פורים בכלל שמחה המשכח בשלמא משום איבול י"ל אין פורים מבטל ימי אבלו מעיקר הדין ורש"י צווח בתשוב' מי נתן כח למרדכי ואסתר לדחות אבילות ועיין תוס' מגלה ה' ע"ב ועיין מג"א ס"סי תרצ"ו דפשיטא לי' למ"ד אין מערבין שמחה בשמחה אין נושאין בפורים ש"מ דמקרי שמחה ומ"ט לא ישכיח אשתו הראשונה במספר הרגלים ואם נמי נאמר דאם פורים האמצע לא יצורף משום שאין בין פורים לפסח אלא שלשים יום ואיננו רחוק כמו בין פסח לעצרת מ"מ אם פורים האחרון כמו בנידון שלפנינו א"כ ממ"נ אי מפני האיבול הרי ר"ה וי"הכ ומכ"ש שמיני עצרת כרגלים ואי מפני שמחה הרי איכא פורים ושרי' ממ"נפ לישא ביום כ' אדר שני:

והנה למ"ד משום דיעות במטה עיקר זה בתשו' מיימ' הל' אבלות בסוף הספר ותשו' רשב"א היקל שם מג' טעמי' דהלכ' כדברי המקיל וסגי בב' רגלים ולפ"ז גם ר"ה וי"הכ כרגלים וגם שכבר פירש ממנה שהיתה זקינה א"כ א"צ להשכיח אהבת הראשונה והריצב"א פליג והחזיק שאין הטעם משום איבול אלא משום ב' דיעות במטה ואמנם על סברא זו שכבר הי' פרוש ממנה מחמת זקנה לא מצינו תשובה נוצחת אלא דבסוף דבריו כ' על עצמו מה שהקיל הוא לפלוני משום שהי' הבעל בתפיסה והיא גם היא חלתה והיו נפרדים זו מזו ואיכא רגלים לדבר ול"ל יאמרו כל הסריקים אסורים וכו' יע"ש הרי תשובה לדברי רשב"א הנ"ל על שרצה להתיר מפני שהית' זקנה והי' פרוש ממנה דעכ"פ יש לאסור משום שמא יאמרו כל הסריקים אסורים וכו' משא"כ בחלתה שהוא דבר מפורסם וידוע החולי בכל בני עירו ולא יאמרו סריקי וכו' וא"כ ה"נ הא חלתה כבר בע"פ בחולי אשר מתה בה אחר ד' ימים וא"כ יש לחשוב פסח דאשתקד לרגל אחד ואם אולי נאמר דלא סגי בחלתה לחוד אלא בנתפס גם הוא וע"י שניהם יש רגלים לדבר מ"מ מסתיין דעכ"פ גם להריצב"א דמחמיר אין כאן איסור בנישואין אלו שכבר עברו ג' רגלים מיום חוליתה רק שלא יאמרו כל הסריקים וכו' על זה בודאי יש לסמוך על כל הנ"ל שכבר עברו יב"ח וב' רגלים גמורי' וד' עם ר"ה וי"הכ וגם פורים לענ"ד ואם יבואו ללמוד ולהקל כיוצא בכל צרופים האלו במקום אחר אין בכך כלום וגם נ"ל אין לדחות כ"כ מ"ש עוד בדגול מרבבה בסי' שצ"ב דבז"הז שאין מארסין אלא בנישואי' שתחת החופה א"כ כיון דמארסין בחו"המ שמא יקדמנו אחר ויפסיד אשתו אשר חפץ ה"נ כשם שהתירו

כשאין לו מי שישמשנו משום צערו כי רב הוא מכ"ש שיש להתיר ליארס תחת החופה ולישא בפחות מג' רגלים שמא יקדמנו אלא שאוסיף לבאר מה שלא ביאר שהרי בתשו' הר"ש הנ"ל הוסיף מטעם קולא שלישי' דהרי התירו משום ביטול פ"ו ואנן קיי"ל כר' יהושע בפ' הבע"י דאסור לבטל אפי' קיים פ"ו א"כ ה"נ מותר לישא ודלא כברייתא דמ"ק והריצב"א דחה זה בשתי ידים דוקא משום ביטול פ"ו התירו אבל יושב ובטל ליכא הרי עכ"פ סופו לישא אחר עבור ג' רגלים ולא יבטל ע"ש וא"כ זהו אם כבר אירס אבל אם לא אירס ואין מארסין אלא תחת החופה דוקא ואפשר שיקדמנו ואפשר לא ימצא עוד אשה כלל הראוויי' לו ויבטל לגמרי גם הריצב"א מודה וק"ו ומה בזיווג ראשון דקשה לומר שמא יקדמנו אחר ברחמים והרבה צועקים ואינם נענים חשו חז"ל לשמא יקדמנו והתירו לארס במועד מכ"ש בזיווג שני דפשוט שיקדמנו אחר פשיטא להקל בזה כדי שלא יתבטל לגמרי מלא טוב היות האדם לבדו ומ"ע דלשבת יצרה וחזי לאצטרופי ע"כ נלע"ד פשוט להסכים עם דעת קדשו להקל:

פ"ב יום ה' ג' א"ר תקצ"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שנא

שוכ"ט להרבני המופלא ומופלג החו"ש כמו"ה פייש ליב נ"י:

אשר אותה נפשו היפה לחוות לו דעתי במי שמתה אשתו ולא קיים פ"ו אם מותר לישא אחות אשתו בתוך שלשים לאבילות שניהם כי אם ישא אחרת יש עגמת נפש משום ותם לריק כוחכם ועזבו לאחרים חילו אשתו הראשונה:

הנה קיי"ל כר"ת בסי' שצ"ב דהתיר לישא ולבעול למי שלא קיים פ"ו אחר ז' בתוך שלשים לאבילות אך היא אבילה שמת' אחות' והיא לא מפקדה מ"מ התיר ר"ת אם כבר עשו קשר שידוכים שהרי הוא לא יכול לישא אחרת בתוך שלשים מפני השידוכים ויתבטל מפ"ו אבל אם לא נתקשרו עדיין לא התיר אבילות דידה כי משום פ"ו דידי' ישא אחרת והרא"ש לא רצה לסמוך על זה עד שיצורף עוד הפסד הכנת וצרכי החופה כל זה בטור:

ועתה יש לספק בנידון שלפנינו דליכא הכנות וצרכי החופה אם סגי לצרף עגמת נפש דידה שאם ישא אחרת יופסד כל מה שירש הבעל מאחותה שמתה והוי ותם לריק כוחכם ואעפ"י דלזה סגי אירוסין בלי נישואין מ"מ הא כ' דגול מרבבה סי' הנ"ל להתיר לישא בתוך ג' רגלים משום שמא יקדמנו אחר ובקישור שידוכים לא סגי שמא יתבטלו השידוכים ואירוסין בלא נישואין לא נהגו במדינתינו וא"כ דלמא ה"נ כן כל זה בכלל ספק וכוונת השואל לפע"ד אעפ"י שלא בירר כך. אומר אני בנידון שלפנינו אין להתיר

נישואין בשום אופן דהא אין להתיר בלי טעם בטול פ"ו כמבואר בש"ס ותוס' פ"ק דכתובות וברא"ש פ"ד דיבמות סי' כ"ז ואבילות דידה שאינה מצווה על פ"ו אין להתיר אלא בצירוף שנתקשר בשידוכים ואם לא ישא זו לא יכול לישא אחרת ויתבטל מפ"ו וצריך עוד לצירוף פסידא הכנה וצרכי חופה ונימא עתה דעגמת נפש דידה יהיה במקום פסידא דהכנה לחופה הנה לזה סגי בקישור שידוכים דממ"נ אם יתבטלו השידוכים ליכא תו ביטול פ"ו דישא אחרת דמשום עגמת דידה לחוד בלא ביטול פ"ו לא שרינן ואי לא יתבטלו השידוכים ולא יכול לישא אחרת ויהיה בטול פ"ו א"כ תו ליכא משום עגמת נפש ובלי צירוף לא שרינן אבילות דידה א"כ אין מקום להתיר לפע"ד וה' ישמחנו הכ"ד א"נ:

פ"ב יום ה' ט' שבט תקצט"ל: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שנב

נידון אבל כהן בשבת במקום שאין שם כהן אחר כ' רמ"א בי"ד סי' ת' דמותר להעלותו והוא מהגמיי' פ"ד מהל' אבל ושם נאמר דמהר"מ מר"ב כ' טוב שיצא מב"הכנ קודם שיקראו לתורה והרמ"א השמיט זה משמע דלא ס"ל הכי.

וז"ל מהרי"ל בהל' קריאת התורה אבל קורי' לתורה בחול אבל לא בשבת דאז נראה כאלו היה לו מעמד קבוע וצריך לנהוג בו דברים שבצינעא עכ"ל ודבריו האחרונים אינם מובנים ודבריו הראשונים פי' הב"ח בי"ד סי' שפ"ד דס"ל דבחול לא הוה פריצות באבילות כ"כ דליכא פרהסי' אבל בשבת דאיכא רבים בב"הכנ הוה פרהסי' ופריצות באבילות ואנו מחוייבים לנהוג בו אי' בדברי תורה משום דברים שבצינעא ע"כ לא יקראוהו לתורה בשבת ע"ש והנה מהרי"ל מיירי במי שאינו כהן שאם לא נקראוהו לתורה לא יהיה אבילות פרהסיא ואם נקראהו נזלזל בדברים שבצינעא ע"כ במקום פרהסי' היינו בשבת אסור לקרותו ובחול מותר לקרותו ואמנם לא ידעתי שום טעם למה יהיה מותר לקרותו בחול כיון שאיננו כהן ואין הצבור צריכים לו ובאמת הוא דעת יחידי בענין זה ולא קיי"ל ולא כוותי' בחול ועוד אני אומר הא דסתם דבחול לא הוה פרהסי' אע"ג דר"ת ס"ל והכי קיי"ל דלגבי דידן דרוב העולם אינם טרודים במלאכתם והולכים לבה"כנ בב' וה' ה"ל פרהסיא כמ"ש תוס' בשמו פ' הניזקין וכתבו ד"מ בא"ח סי' קל"ה וקיי"ל הכי שאין הכהן רשאי למחול לישראל לעלותו במקומו בב' וה' משום דאתי לאנצוי' כמו בשבת בזמן התלמוד וא"כ איך פשיטא למהרי"ל דבחול ליכא פרהסי' אלא כיון דאבל בלא"ה אינו יוצא מפתח ביתו בימי החול רק מקבץ מנין בביתו תו לא הוה

פרהסיא וא"כ לפ"ז מ"ש בשבת אסור היינו מסתמא הוא בב"הכנ אבל אה"נ כשמקבץ מנין ביתו בשבת דינו כחול לענין זה:

והנה בטי"ד סי' שפ"ד מייתי הרי"ץ גיאות ס"ל דאבל כהן לא יעלה לתורה דהרי יכול לעלות ישראל במקומו וכ"ש ת"ח דהרי רב קרי בכהני ורמב"ן כ' וכיון שאין אבל הולך לב"הכנ כ"ש שאינו עומד וקורא ואין כאן משום דרכי שלום עכ"ל וצ"ל דפשיטא לי' לרמב"ן דבשבת צריך לעלות לתורה משום דא"כ הוה אבילות פרהסי' וע"כ לא מיירי הרי"ץ גיאות אלא בחול משו"ה השיב עליו דבחול בלאה"נ אינו יוצא מפתח ביתו ולא עלה על דעת הרמב"ן דמיירי מקיבוץ בעשרה בביתו בחול דלפנים בישראל לא היו נוהגים כן אלא האבל התפלל ביחידות כל ז' ומשו"ה תקנו לו כל הקדישים בשבת כיון שלא בא לב"הכנ כל ז' יום ולא אמר קדיש וכן משמע בכל הראשונים ולפ"ז הרי"ץ גיאות ס"ל דאסור לעלות בשבת ומיירי בשבת ופליג אהר"י א"ז שבהגהת מיי' הנ"ל דמחייב להעלותו לתורה ונ"ל משו"ה מהר"מ מר"ב אע"ג דנ"ל עיקר כהא"ז ורמב"ן הנ"ל שמותר להעלותו בשבת מ"מ לצאת ידי הרי"ץ גיאות דפליג כתב שטוב שיצא מב"הכנ בשעה שקוראים לתורה:

ונ"ל דס"ל לרמ"א למעט במחלוקות עדיף ונימא גם למהרי"ץ מותר להעלותו אלא אולי במקומו של מהרי"ץ היה מקבץ מנין בחול וכמ"ש גם הב"ח וקצת מוכרח הוא דאלת"ה היכי פשיטא לי' למוקמי בכהני הא פשיטא דאסור דוקא רב ור"ה דכהני חשיבי דא"י מיכף כייפי לי' אבל לא זולת אע"כ בחול איירי ובקיבוץ מנין בביתו עיין טא"ח סי' קל"ה וא"כ אין כאן מחלוקות ואין צריך להוציא כהן מב"הכנ בשבת ויעלה לתורה ואפי' אי אינו הולך לב"הכנ אלא מתפלל בעשרה בביתו מ"מ בשבת דאיתא בהדי' בש"ס דלא ליקרי ישראל בכהני דאתי לאינצוי לא פלוג רבנן ולא דמי למ"ש לעיל דלענין דינו של מהרי"ל הוה שבת כחול לענין זה במקבץ עשרה בביתו מ"מ מה שמפורש בהדי' בש"ס אין לנו לבדות חילוקים מלבינו ע"כ סתם רמ"א דבשבת יקרא כהן ולא יצא מב"הכנ דהיציאה גופי' כעין פרהסיא היא ובסי' שפ"ד דמיירי בחול שתיק רמ"א כמ"ש ש"כ שם:

ומ"מ פשוט במקום דכהן רגיל לצאת מב"הכנ כדי לקרוא ישראל עבורו א"כ גם כשהוא אבל ליכא אבילות פרהסיא כולי האי אם יוצא מב"הכנ ומ"מ אם אינו יוצא וקורים אותו אין בכך כלום הנלע"ד כתבתי:

פ"ב יום ד' ח' כסליו תקצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שנג

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה כבוד תלמידי הרבני הנגיד המפורסם מו"ה קאשמן נ"י רישא דעמי' בק"ק ראב יע"א:

בנידון שאלתו ע"ד קברות ישנה שאינה משומרת כי שולטי' בו ובמתיהם ידי שונאי ישראל וגם שטף מים רבים אליו יגיעו ורוצי' לפנות המתים ועצמותיהם אל מקום שם קבר ואם יקברו כל מת בפ"ע ימלאו קברות החדשה בעצמות ולא ישאר מקום שם קבר גם אם צריכים הקרובים לנהוג אבילות ביום פינוי עצמות קרוביהם והאריך למעניתו וביקש ממני לחוות דעתי גם אני:

הנה בהיתר פינוי עצמות מקברות הישנה להצילם מבזיון חטוטי שכבי ושטף מים רבים דשכיחי התם דין זה אינו צריך לפנים כמ"ש הרב"י להדיא בי"ד ר"סי שס"ג מהג"א בשם א"ז ואין לפקפק ע"ז ושצריכים הקרובים לקרוע ולהתאבל ביומו הוא דבר פשוט ומבואר במס' שמחות ובמס' מ"ק ח' ע"א וטש"ע סי' ת"ג ויש לתמוה על חסידתו וצדקתו של מעלתו שכ' שאפשר בז"הז לא שייך זה בסברת הכרס לדחות הלכות קבועות וכן לא יעשה א"כ לא שבקת לנו תורה וכבר הי' לי ויכוח כזה עמו ואם אפשר לומר כזאת אומר מ"ש בירושלמי במלקט עצמות קרוביו מתאבלים ביומו ושמח למחר שניצולו מהדין אחר עיכול הבשר ומייתי לי' בטי"ד סי' שס"ב אותה השמחה לא הביאו הפוסקים בז"הז י"ל דזה הי' בימיהם שמתחלה קברו במהמורות ע"ד כן שיתעכל הבשר וינצל מהדין ואח"כ ליקטו עצמות להביאו לקברות אבותיו או לא"י וע"ד כן נקבר שם ועתה נתקיימה מחשבתו הראשונה שנודע לו שמעתה פסק דין מקרוביו ע"כ שמח בזה וגם לא הי' לו צער טלטול ונדנוד להמת בליקוט עצמותיו כיון שע"ד כן נקבר שם מעיקרא לא הורגז ע"י לקוט ההוא משא"כ עכשיו בזמנינו פסק המנהג הזה לגמרי ולא נקבר ע"ד ללקוט עצמותיו ורק מחמת אונס מה לוקטין והמת נרגז אך טוב לו רגז ההוא מלהתבזות במים העצומים עמים רבים ומים הזדונים השוטפים ובוחרים הרע במיעוטו א"כ שמחה מה זו עושה אבל פשיטא שחייב להתאבל כשראה קרוביו נעשים עפר ואפר כמ"ש הרב"י סי' ת"ג:

איברא כ"ז כשיודעים הקרובים אבל אין לנו להודיעם כלל וטוב לעשות תקנה ואיסור שלא להודיע לשום אדם שהגיע היום פינוי עצמות קרוביו כדי לבטלו ממ"ומ ושוב אחר שנעשה תקנה זו בפומבי ע"י הרב ובד"ץ שוב אם יארע לו ע"א כן א"צ להאמינו אע"פ שבעלמא מתאבלין ע"פ ע"א הכא שהוא עבריין ועובר על תקנות הקהל א"צ להאמין לו וזה נ"ל תקנה נכונה ומ"ש מוהר"ם פישלס בתשו' נ"בי קמא חי"ד סי'

פ"ט א' מהטעמים שלא יפנו עצמות מפני ביטול מצות מהקרובים באותו היום ולא כ' אותה תקנה הנ"ל ואינני חושד להגאון הגדול הזה אשר הי' כמעיין פתוח עלי מי תורה שנעלם ממנו המצאה זו אבל נראה כפי השאלה ההיא שהי' עיר קטנה ואנשים בה מעט כאשר הוא במדינת פיהם וביום א' החל וכלה כל עצמות הקבורים א"כ באותו היום ידעו כל בני העיר שהוא יום פינוי עצמות קרובים ומחויבים להתבטל ממצות ולהתאבל אבל בקהלה גדולה שהמלאכה נעשית לימים הרבה ואין אדם יודע מתי יגיע יום פינוי עצמות קרוביו תקנה טובה הוא שלא להודיעם ובני ח"ק הממונים ע"ז יעסקו במצותם:

ומעלתו שכך סוללה על לשון הגאון זצ"ל שכ' דאיכא ביטול והלא קי"ל סי' ת"ג דליכא אלא אבילות ולא אנינות והנימוק"י רוצה לומר דאבילות ליכא אלא לענין אכילת קדשים והקשה עליו ב"י מדמייתי הפוסקים הך ש"מ בז"הז נמי איכא נפקותא ומ"מ לכ"ע מוכח דלא כהגאון הנ"ל אלו דברי מעלתו נ"י והנה דברי הגאון דא"ח המה דמבואר בש"ס וכל הפוסקים ובטש"ע סימן ת"ג דהמוליך עצמות ואפילו המשמרן פטור מכל מצות האמורות בתורה וה"ה הקרובים שחיוב קבורה מוטל עליהם פטורים מכל הנ"ל עד אחר שנקברו כמו בכל המתים אם לא שנתיאש מלקבור עד זמן ועידן אבל כ"ז שעוסק בלקיטה וקבורה פטור מכל מצות ואמנם אחר הקבורה שמחויב להתאבל עד הערב וע"ז כתב נימוק"י שאיננו אלא לענין אכילת קדשים והשיג הב"י דהרי כל הפוסקים הביאו הך ש"מ גם בז"הז מתאבל אחר קבורה אבל פשיטא דאיכא בטול מצות ועיין מ"ש דגול מרבבה סי' ש"מ:

בהא סלקינן כל היודע כי יפנו היום עצמות קרוביו פטור מכל המצות עד שהביאם למנוחתם בקבר ואחר הקבורה מתאבל עד הערב וחייב לקרוע בשעת פינוי או בשעת שמועה אבל טוב שלא להודיע להקרובים כ"ז ובעלי ח"ק גומלי חסדים יבררו כל יום ביומו אנשים שלא יגיעו לקרובי עצמם ביום ההוא והוא מגמילות חסד דהתורה חסה על ישראל וביטול זמניהם וחכמים עיניהם בראשיהם:

ובענין קבורת העצמות איתא במס' שמחות פי"ב שהביא רמב"ן בת"ה ורא"ש וטוש"ע סי' ת"ג פלוגתא דר"ע וריב"ן דריב"ן אמר מלקט ב' מתים כא' ונותן א' בראש אפרסקל מכאן ואחד בראש אפרסקל מכאן פי' ב' מתים בטלית א' זה בצד זה וזה בצד זה ור"ע פליג סוף אפרסקל להתעכל וסוף עצמות להתערב אלא מלקטן ונותן בארזים עכ"ל הבריי' ותל"מ והטור הוסיף פי' על ברייתא זו מלקטן ונותן כ"א לעצמו בארון של ארזים והפרישה סי' ת"ג מוכיח מגוף הפלוגתא דהני תנאי דליכא קפידא בקבורתם בגומא א' דדוקא בעירוב עצמות קפיד ר"ע שסוף עצמות להתערב אבל אם לא יתערבו ויהיו מונחים עצמות מב'

מתים בגומא א' ליכא קפידא ש"מ מה שאמר ר"ע להניחם בארון ארזים להניח בארון א' עצמות כמה מתים כל גל בפ"ע וכשיתעכל הארון לא יתערבו העצמות וכל א' כבודו במקומו מונח ושפיר דמי אלו דברי הפרישה ואם יהי' כן כוונת הטור בסיום דבריו שכ' שכ"א לעצמו בארון או לא יהי' כן כוונתו כיון שהפרישה ראה דברי הטור ופליג עליו ודייק כן דיוק נכון מן הברייתא שומעין לו:

אך צריכים להבין מ"ט להקל בזה הא חזינן דחיישו רבנן טובא לבזיון עצמות כמבואר בברייתא פי"ג דשמחות ומייתי לי' הש"ס בברכות ובטוש"ע ס"סי ת"ג וע"כ משום כי היכי דחיוב קבורת עצמות דאוריי' מהאי קרא כי קבור תקברנו ה"ה בזיוני המת ולועג לרש דנפיק נמי מהך קרא כי קללת אלהים קאי נמי אעצמות דכי בצלם אלהים עשה את האדם אין חילוק בין אדם שלם או אדם חסר ובעל מום שאיננו בצלם דמות יוצרו ואין חילוק בין ס"ת שלם לאות א' ממנו והה"נ עצם מעצמות הקדושים שנברא בצלם אלהים אסור לנהג בהן מנהג בזיון וא"כ מ"ט לקברו בגומא א' מה שאסר במת שלם אפי' עצמות אצל המת אסור וי"ל כל הבזיון שהוא מחמת הגוף הזה הידוע שאין כבודו של זה לשכב עם זה בגומא א' א"כ כל שהבשר כלה ואין צורתם ניכר ולא ניכר שוע לפני דל שוב אין שייך בזיון לשכב זה עם זה ומי מכירם ויודעם אך מה שהוא בזיון למתים דעלמא וננהיג בזיון בצלם אלקים אסור אפי' בעצמות והא קמן דהרי אע"ג שאסור לקבור ב' מתים בקבר א' מ"מ כל ששכב עמו בחיי' מותר לקבור עמו כמ"ש בטוש"ע סי' שס"ב וע"כ איננו בזיון למתים אלא למת זה ששכב ע"ז וע"כ כל שכילה בשרו אין כאן כבודו של מת זה הידוע כדברי ריב"ן פי"ב משמחות כלה הבשר אין צור' ניכרת וכן הוא בטור סי' ת"ג אבל מה שנוגע בכבוד מת בעלמ' לבזות אפי' עצמותיה' אסור משו"ה התיר להניח עצמות בגומא א' ומה שדקדק שלא יתערבו פשיט' משו' צער גלגול תחיית המתים שנקרב עצם אל עצמו ויהי' להם צער כשמעורבים אלו עם אלו כדכתיב גבי מתי יחזקאל והנה רעש ותקרבו עצמות עצם אל עצמו ועוד בנדה נ"ד ע"א כל שיש לו נחלה יש לו גבול ואע"ג במג"א סימן קכ"ו השיג דכותים דרשי הכי ולא אנן יעיין היטב מ"ש בזה בס' בינה לעתים על הלכות י"ט ואני עני הארכתי בזה בחי' אשר על פי זה י"ל הקבורה הראשונה אחר מיתתו שהי' לו נחלה יש לו גבול וקבורה שני' של עצמות שכבר אין לו נחלה דמשכילה בשרו פנים חדשות באו לכאן אז אין לו גבול ויהי' איך שיהי' לדינא נ"ל דברי פרישה נכונים:

ומהיות טוב יעשו ארון ארוך ובין כל עצמות מת א' יעשו בתוכו מחיצה של עפר דק וטוב יותר של חרס או רעפים שאינו ממהר להתעכל שאף אם יתעכלו נסרי הארון

ויפלו העצמות לחוץ יהיו מובדלים במחיצה הנ"ל ומ"ש מעלתו להעמיק הגומא ולקברם זע"ז בהפסק עפר אע"ג דאיכא התם חשש מים אין קפידא בבזיון עצמות ותמהתי עליו מפני המים ברחנו מקברות הראשון ונשליכם עתה למקום מים ועוד איך החליט שאין חשש בבזיון עצמות ואפי' להפשילן לאחוריו אסור אך אם לא יעמיקו הרבה באופן שלא יגע בהם מים יכולים לעשות כמה ארונות זע"ז כנ"ל ובתנאי שתהי' המחיצה המפסקת בין עליונה לתחתונה מעובה קצת יותר באופן שלא יכבד משא העצמות העליונים על התחתונים דא"כ הוי גנאי יותר מדאי ובארון עצמו יכולים לעשות הפסקות מחיצות של חרסים כנ"ל אבל בגובה בין ארון לארון צריך דוקא הפסק עפר שראוי' שיתעכל כל העליון אבל להפסיק במחיצה של חרס בגובה אינו נכון דאינו ממהר להיות עפר ומצוה שיעשה עפר כדכתיב כי עפר אתה כמ"ש הטור וב"י סי' שס"ג:

הנה מעלתו נתקשה בלשון רש"י במס' שבת קנ"ב בעובדא דר' מרי דפריך הש"ס והכתיב אל עפר תשוב ומשני שעה אחת קודם תחיית המתים ופרש"י ואל עפר תשוב והא ליכא למימר רשעי' לחודא דכל קללותיו של אד"הר כל דורותיו שוין והקשה מעלתו מפ"ק דסוטה דף י"ב דנשים צדקניות לא היו בפתק' של חוה בעצב תלדי בנים ומה לי קללת חוה או קללת אד"הר אלו דבריו ויפה הקשה והי' לו להקשות ממיתה גופי' דאלי' הנביא עדיין חי הוא וריב"ל נכנס חיים לג"ע כמבואר בש"ס דילן במס' כתובו' ובמדרש איתא עשרה נכנסו חיים לג"ע ולא הי' בקללתו של אד"הר אבל באמת לק"מ דודאי הצדיקים נמלטים מקללת אדם וחוה או מכולן או מאחת מהן אבל כל שלא נמלט ונכנס לכלל אותה קללה אין חילוק בקללתו של אד"הר בין זה לזה ע"ד משל מי שזכה ולא נכנס בפתקו של אד"הר ולא מת כלל הרי איננו באותו קללה כלל אבל מי שמת ונכנס לאותה קללה עד שובך אל האדמה ע"כ יכנוס בכלו דסיום הקללה כי עפר אתה ואל עפר תשוב ואין חילוק בקללה שזה יתקלל בחצי' וזה בכלו אלא כל דורותיו שוין וזה ברור ובזה ניחא דלא פריך הש"ס אמתי מדבר דגנו אפרקוד הא כתיב אל עפר תשוב כי המה לא מתו כלל מחטא אד"הר כי נתבטל מהם בשעת מ"ת ורק בחטאם נגזר עליהם מיתה ולא בילוי עפר ומיושב גם מה שתמה מעלתו על עצמות יהודה וכי גרע ממתי מדבר בודאי גרע ממתי מדבר מטעם הנ"ל ועוד כי המה אכלו מן הנבלע באיברים ואין בטבע של מאכל הקדוש הזה להוליד תולעים משא"כ יהודה אמנם במדרש יש שנענש יוסף על שחנט את יעקב וחשד אביו שישלט בו רקבון ורמה ועיין ד"מ סימן שס"ג מ"ש בענין חניטה [ועיין לעיל סימן של"ו מ"ש בענין החניטה]: יום ה' כ"ג תמוז תקפ"ז לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שנד

שלום וכ"ט לידידי הרב האברך החרוץ כמו"ה עמרם נ"י:

נועם מכתבו הגיעני על דברת מג"א סי' שמ"ג שכתב על דברי הרוקח שכתב דאשת כהן מעוברת מותרת לכנוס לאוהל המת משום ס"ס נקבה ס' נפל והמג"א כ' שלא הי' צריך לזה ת"ל דטהרה הבלועה אינה מיטמאה כבמתני' דאהלות וע"ז השיג מעלתו. הנה ככל דבריו כתוב אצלי על הגליון ש"ע שלי משנים קדמוניות וז"ל שם ויש לחלק שם ישבה על המשבר משא"כ מעוברת דעלמא עובר ירך אמו הוא וחלוק זה מבואר ספ"ק דעירוכין ע"ש עכ"ל ע"הג ומ"מ נ"ל דלאו מלתא היא והדרנא בי דממ"נ אי נימא עובר ירך אמו אם כן נימא עובר במעי זרה זר הוא כיבמות ס"ז ע"א וכן פסק רי"ף שם ואפילו היא כהנת בת כהן מ"מ לענין טומאות כהנים בני אהרן כתיב ולא בנות אהרן וכיון שעובר ירך אמו הוא הו"ל כהנת דאינה מוזהרת על הטומאה וע"כ הרוקח שחושש להחמיר משום חומרא דכהונה וכן פסק רמב"ם שם כשינוי' א' דילוד מאכיל וכו' יע"ש אם כן ממ"נ א"א לתפוס החבל בתרי ראשין וה"ל טהרה בלועה וראיתי להגאון בפרי מגדים שכ' דס"ס דרוקח הוא תמוה דרוב נשים בני קיימא יולדת אע"כ הוא עצמו סמך אטהרה בלועה אלא דס"ל דאיסור דרבנן מיהת איכא ומשום חד ספיקא דרבנן לא הוה שרינן שתכנס לכתחילה לאהל ומשום ס"ס אפי' גרוע מועיל שתכנס לכתחלה ע"ש:

הנה מ"ש דטהרה בלועה טומאה מדרבנן לו יהיבנא לו כן מ"מ לא מצינו שהוזהר כהן עלי' דלא כל דברים המטמאים כהן מוזהר עליו ואע"ג דמצינו מדורת הגוים דרבנן ואסרו ג"כ לכהן לכנוס שם וממילא שאסור להכניס שם כהן קטן בידים דאפילו אי' דרבנן לא ספינן לי' בידים למ"ד מ"מ היינו דמדורת הגוים שגזרו על גדול וממילא אסור לספות בידים לקטן משא"כ טהרה בלועה לא שייך אלא עובר במעי אמו מהיכי תיתי יגזרו עליו חכמים בתחלה:

אבל ק' מעיקרא ליתא דס"ס דרוקח הוא לאו דוקא וכוונתו סמוך מיעוט מפילות למחצה דנקבות והו"ל זכרים בני קיימא מיעוטא וכ"כ בכ"מ פ"ח מתרומה הלכה ד' בסוף דבריו ע"ש:

ועוד י"ל דבכ"מ שם כתב שמא תפיל אבל הרוקח דקדק וכתב שמא נפל הוא ור"ל בשלמא לענין אכילת תרומה ליכא אלא חששא שמא תפיל אבל אם תלד בן קיימא הו"ל זכיי' למפרע דכל שסופו להיות בן קיימא יש לו זכיי' להאי עובר כמבואר בב"ב בפ' מי שמת וכל זה לענין אכילת תרומה אך לענין איסור כניסה לאהל המת להזהיר הגדולים על הקטנים כל זמן שהוא עודנו נפל ר"ל שלא נגמר ממש אע"פי שסופו להיות בן קיימא

כרוב ולדות מ"מ כיון שעתה נפל ואינו ראוי לצאת לאור העולם אינו מוזהר עליו משום טומאה והיינו דכתב הרוקח שמא נפל הוא והא דאמר בלשון ס' שמא נפל הוא היינו לכלול אפי' אשה שכלו חדשי' ומלאו ימי' ללדת להיות יושבת על המשבר מ"מ מספקינן שמא עודנו נפל ולא נגמר במלואו וטובו דומה למ"ש ביצה עם יציאתה נגמרה ונהי בולד משמע ספ"ק דעירוכין דנגמר בלא יציאה מ"מ שמא עם עקירתה נגמר וכ"ז שלא נעקר לא נגמר ועיין פ' בהמה המקשה גבי חדשים ואוירא וק"ל:

מה שנתעורר בלשון הראב"ד פ"ג מכלי' הלכה א' כבר כ' במרכבת המשנה שלא בדקדוק כתב הראב"ד מנורה ובס' יד דוד כ' שהוא ט"ס ולולי דבריהם הייתי אומר דס"ל להראב"ד כיון דלקושטא דמלתא גם שולחן הוא מתכת דהרי העץ בטל גבי ציפוי ורק מגזירת הכתוב נקרא עץ א"כ גם מנורה שכולה מתכת נמי נקראת עץ מהקישא דנוכח השולחן וק' הש"ס בין למנורה בין לשולחן ותי' ש"ס דבשולחן כתיב תמיד וממילא מתרצא נמי מנורה דכשל עוזר היינו השולחן ונפל עזור המנורה:

ומה שהק' מעלתו מפ' בני העיר האי בי כנישתא דיהודאי רומאה נראה דס"ל לראב"ד דלרבא משום אי' טלטול ס"ת מיחשב לי' עשוי' לנחת והם השיבו דלפעמים מטלטל כד מונח ס"ת עלי' לצורך מצוה כגון להני בני נשיאה דמטלטלים ס"ת לכבודם או לתעני' לרחובה של עיר ועיין תוס' ב"ב כ' ע"א ודי לחכם ומבין מדעתו כי לא יכולתי להאריך ולעיין כלל ואחתום בכל חותמי ברכות:

פ"ב מי"ט דפסח תקע"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפ"פ דמיין.

תשובה שנה

שאלוני אשה שמת בעלה ונשאת לאחר ואחר כך ליקטו עצמות בעלה הראשון אם מחויבת להתאבל ביום ליקוט עצמותיו של בעלה הראשון דקיי"ל כל שמתאבלים עליו במיתתו מתאבל ביום לקוט עצמות ועיין בטוש"ע י"ד סי' ת"ג ועיין ש"ך סי' שע"ה סק"ח:

נלפע"ד דלא שפיר דמי למיעבד הכי ואפי' גוף האבילות כגון מי שמת ונתיאשו לקוברו אחר שכבר נשאת לאחר עיין סי' שע"ה סעיף ו' אפשר שאינה מתאבלת עליו עיקר האבילות ומכ"ש יום ליקוט עצמות משום דנשואין שני' מפקיעי' קורבת הראשון לגמרי ומנא אמינא לה מהא דאי' בת"כ דמייתי רי"ף ורא"ש ריש הלכות טומאת כהנים דמדכתיב אחותו הקרובה אליו מרבינן אחותו ארוסה דעדיין קרובה אליו אבל אשר היתה לאיש מפקיע קורבת האח ובטומאת אשתו כתיב לשארו הקרוב אליו למעוטי ארוסה שעדיין אינה קרובה אליו עד שתנשא לו נמצא ק"ו השתא קורבה שבתולדה כגון אחות לאח מופקע על ידי נישואין קורבה של אשה לבעלה שהנישואין גרמו אינו דין

שתפקע על ידי נישואין לשני נישואין קרבו נישואין רחקו ודומה זה כעין ר"פ המגרש פקעו קידושי הראשון וגמרו קידושי שני שאף על פי שהגירושין או המיתה לא הפקיע קדושי' הראשונים לגמרי הנישואין השנייה מפקיעים לגמרי ושוב אינה קרובה לבעלה וה"נ דכוותיה:

וממילא שאינו ראוי להראות אבילות על בעל הראשון בפני בעלה השני כדתניא במס' מ"ק כ"א ע"ב מתה אשתו ונשא אשה אחרת אינו רשאי לכנוס לביתו לדבר עמו תנחומים ופירש"י משום חלישת דעת דאשה אחרונה וע"ש תוס' ד"ה מתה אשתו וכו' והדברים ק"ו מה התם דעביד איניש דנסיב ב' נשים ומתאבל על א' בפני השני' מ"מ כשנכנסה זו תחת זו ה"ל חלישת דעת אם יתנחם על הראשונה כ"ש אשה בפני בעלה השני שלא תתאבל על הראשון ודרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה שנו

שלום וכל טב לרב טב וכו': **יקרתו** הגיעני ענין הויכוח אם יש י"ג עקרים או ג' כהר"י אלבו לא ידעתי שום נפקותא כ"א קריאת שם בלבד ולדעת המקובלים אין כאן עיקר כי כל קוצים של תורה הם עיקרים מה בין זה לזה:

אך הערני תלמידי הרב הגאון מוה' מאיר אב"ד דק"ק אונגוואר נ"י בתפלת רב טביומי המוזכרת בשל"ה שער האותיות אות א' דף ס' ע"א שם נאמר "עם יושר עיקרם שלש עשרה" יע"ש משמע שקבלה קדמוניות מימי רב טביומי שיש י"ג עקרים. אך א"א לי בשום אופן להאמין שתהי' גאולתינו א' מעיקרי הדת ושאם יפול היסוד תפול החומה חלילה- ושנאמר אלו הי' ח"ו חטאינו גורמים שיגרש אותנו גירוש עולם וכדס"ל לר"ע בעשרת השבטים שהם נדחים לעולם המפני זה רשאים הם לפרוק עול מלכות שמים או לשנות קוצו של יו"ד אפי' מדברי רבנן חלילה אנחנו לא נעבוד ה' לאכול פרי הארץ ולשבוע מטוב' לעשות רצונך אלקי חפצתי - ועכ"פ ועל כל אופן עבדי ד' אנחנו יעשה עמנו כרצונו וחפצו ואין זה עיקר ולא יסוד לבנות עליו שום בנין אך כיון שעיקר יסוד הכל להאמין בתורה ובנביאים ושם נאמר גאולתינו האחרונה בפ' נצבים ובפ' האזינו כמ"ש רמב"ן שם והרבה מזה בדברי נביאים אם כן מי שמפקפק על הגאולה הלז הרי כופר בעיקר האמנת התורה והנביאים:

והנה ר' הלל בפ' חלק (סנהדרין צ"ט ע"א) אמר אין משיח לישראל פירש"י אלא הקב"ה בעצמו יגאלם בלי שליח ופי' זה מוכרח הוא דאל"ה אדמקשה לי' רב יוסף מעני רוכב על החמור דיש לדחות דקאי על נחמי' כמ"ש רמב"ן סוף פי' שיר השירים ולא דחאו מדברי

זכרי' שיצאו מים חיים מבית ה' וראיה זו כ' הראב"ע סוף זכרי' ע"ש אע"כ מזה אין ראיה דודאי גם לר' הלל יש גאולה אלא שאין משיח מלך וגם בזה לית הלכתא כוותי' והאומר אין משיח וקים לי' כרבי הלל הרי הוא כופר בכלל התורה דכיילי אחרי רבים להטות כיון שרבו עליו חכמי ישראל ואמרו דלא כוותי' שוב אין אדם ראוי להמשך אחריו כמו ע"ד משל במקומו של ר"א היו כורתים עצים לעשות פחמין לעשות ברזל לצורך מילה ואחר דאיפסקא הלכתא ע"פ רבי' מחכמי ישראל דלא כוותי' העושה כן בשבת בעדים והתרא' סקול יסקל ולא מצי למימר קים לי כר"א. והא דתני' במס' עדיות למה נישנו דברי היחיד ע"ש מילתא אחריתי כמובן ואין להאריך ועכ"פ הגאולה וביאת המשיח איננה עיקר אבל מי שאינו מודה בו כופר בעיקר של האמנת התורה ודברי נביאים:

ויש לי לעורר בדבר אחד הנה אין לנו בכל התורה שום דבר שאין אנחנו בעצמנו עידי ראיה חוץ מפ' בלעם כי כל מופת מצרים ומדבר את הכל ראו עינינו ונעשה לפני ס' רבוא ולא נשאר א' מכל ישראל בחוץ שלא ראה חוץ למ"ד יתרו אחר מ"ת בא נשארו בני משה מבחוץ זולת זה לא נשאר אחד שלא ראה בעיניו ואין האבות מנחילים שקר לבניהם וה"ל כאלו ראינו בעינינו ואפילו חידוש עולם ומעשה נחש בג"ע והמבול והפלגה כבר כ' רמב"ן בס' דרשות הרמב"ן הרי אד"הר ראה עצמו יחידי בלי אב ואם ומעשה ג"ע וגירושו והוא דיבר פא"פ עם שם בן נח רבו של יעקב אבינו ע"ה כי בן חמשים הי' יעקב כשמת שם וקיבל ממנו כל הנ"ל עם מעשה מבול והפלגה והוא סיפר לבניו ועמרם שמע מלוי ואמרו לבניו משה ואהרן וכל הדור ההוא קבלו כן מאבותיהם ובכל הדורות כל הנעשה לזקן זקנים הרי הוא כאלו נעשה בפניהם ממש וא"א להכחיש זהו במעשיות וספורי תורה:

ואמנם כל סידורי מצות נ"ל כשגעון מי שיאמר שבא' מהדורות קם א' והמציא להניח תפילין ויצא בקרן א' על מצחו והטעה העולם לומר זהו טוטפת האמור בקרא הלא ירגמוהו העם ויאמרו זה לא שמענו ולא ראינו מאבותינו מיום עמדנו על הר סיני ועמנו מרע"ה ואחריו יב"נ וזקנים ונביאים מי ימלא לבו לחדש דבר וכן בענין סוכה וד' מינים וכל מעשה קרבנות מי יכול לשנות הדבר בענין הנהוג בכל יום ויום לפני זקנים ונביאים אם לא כך ראינו בעינינו ממרע"ה ותלמידיו ותלמידי תלמידיו עד היום הזה ויסכר פי דוברי שקר הקראים הרעים מ"ש שאירע בימי שמעון בן שטח ויהודה בן טבאי תמק לשונם בחכם כלה ענן וילך יורד שאול לא יעלה:

נחזור להנ"ל כל התורה כולה ראינו בעינינו חוץ מפ' בלעם מי הגיד לנו מה הי' בין מלך מואב ובין קוסם אחד בלעם שבא אליו אל ארצו ולמה בא ומי הביאו ומי ידע שבנה

מזבחות ושרצה לקלל ונהפך לברכה מי בא בסודם וישראל היו שרוים במדבר ואם הם עמדו בארץ מואב בראש הפסגה וראו למטה אל המדבר למרחוק מאין ידעו יושבי מדבר שמביטים עליהם מראש ההר הזה ושמנחשים עליהם ואפי' מרע"ה לא ידע ורק מפה הקב"ה ית"ש נכתבו הדברים והנביא צווח זכר נא מה יעץ בלק וגו' והנה המאמין בכל התורה ובמצותיה רק מסתפק בפ' בלעם הרי הוא כופר בה' אלקינו ה' אחד ולא יאמר אדם שפ' בלעם היא עיקר מעיקרי התורה שבנו עליו בנין ומ"מ הכופר בה כופר בעיקר וה"ה ומכ"ש בגאולה אחרונה המפורשת מפי ה' למרע"ה אם יהי' נדחך בקצה השמים וגו' וכפר אדמתו עמו וכיוצא בו. - ה' הטוב והמטיב ייטיב לנו ויורנו מארחותיו, ונלכה בדרכיו, ונהי' ממבורכיו, לשמור תורותיו וחוקותיו, נעלה לציון ברננים ודבר אלקינו נשמע פנים אל פנים: פ"ב כאור בקר ליום ג' יוד למב"י תקצ"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפ"דמ: ע"י שגיאה נפלו איזה טעיות בסימנים הרשומים ממעל להתשובות והצגנום פה למען יוכל כל איש לתקנם. בדף מ"ח ע"א במקום קלב צ"ל קלה. דף ע"ג ע"ב וע"ג במקום קפה וקפט צ"ל קפה קפו. דף קי"ד ע"ד במקום רנה צ"ל רעב.

אבן העזר

חלק א

תשובה א

החיים והשלום יחדיו יהיו על ראש ה"ה הרב הגדול המופלג החרוץ בעל פיפיות עומד לתל תלפיות הגאון המופלא פלא חכמה כש"ת מוהרר שמחה נתן נ' אבדק"ק מאשינצק י"ע:

אמרותיו היקרים האירו עבר פני ע"ד בחור בן כ' שנים שנפלה לפניו יבמה ורכושה רב מנכסי אחיו והיבם רוצה שתרד עמו לדייני ישראל לבצע הריב אודת נכסי אחיו שהי' בעלה וכפי שיראו הדיינים. והיא מסרבת ואינה רוצית בחליצה אא"כ יחלוץ בחנם כי חשבה שאסור לו לישא אשה עד שיחלוץ תחלה. והבחור נשתדך עם ההגונה לו ושואל כענין אם מותר לו לישא משודכת שלו ועי"ז תהי' מוכרחת לירד עמו לדין ישראל כדי שיחלוץ לה ומשמע שאין ביד ב"ד ישראל להעמיד על דת תקנת הקהלות המבואר סי' קס"ה ברמ"א ס"ד וגם אין לדונה כמורדת המבואר שם ס"ג כיון שרוצית לחלוץ אך בחנם ומסרבת לעמוד לדין תקנת הקהלות ופר"מ האריך כדרך חכם שכמותו ועיקור יסודו בנוי על תשו' ח"ץ סי' קט"ז וביקש ממני לחוות דעתי המעוטה וקלושה בענין זה:

הנה הרמ"א סי' קנ"ט ס"ה כ' בזה"ז דאיכא חר"ג שלא לישא ב' נשים אם נפלה לו שומרת יבם אסור לישא עד שיחלוץ ליבמתו והוא ממהר"י מינטץ סי' יו"ד אבל אם נשתדך קודם ואח"כ נפלה לו יבמה מותר לישא קודם חליצה והוא מהגה"ה מרדכי כתו' סי' רצ"א וע"ז הקשה ח"צ לפמ"ש בש"ע סי' א' סעי' יו"ד ביבמה לא החרים וכן בארוסה והוסיף רמ"א אם אינו רוצה לכנוס אלא לפטור עכ"ל וס"ל לח"צ פי' כוונת רמ"א אם אינו רוצה לכנוס לארוסתו אלא לגרשה מותר לכנוס אשה אחרת תחלה ויגרשנה אח"כ דבנשואה תיקן ולא בארוסה כ"ש במהרי"ק שרש ק"א. והשתא קשה הא מבואר דארוסה מקרי אשתו טפי מזקוקה ליבם והשתא אם לא תיקן בארוסה שמותר לכנס ואח"כ לגרש הארוסה מכ"ש שמותר ליכנס ואח"כ לחלוץ לזקוקתו ומהר"ם מינץ ומרדכי הנ"ל מצי סברי בארוסה נמי גזר. אבל למאי דפ' רמ"א כמהרי"ק הנ"ל להקל בארוסה כ"ש בזקוקה ומפני כן דחה חומרא זו מהלכה וכ' להקל בזקוקה:

ואני תמה מאוד על הגאון ז"ל ה"ל למימר סמי קילתא מקמי חמירתא ולהחמיר גם בשניהם בארוסה וזקוקה. ועוד הרב בש"ע יש סדר למשנה ואי הדר בו רמ"א הלכה כמשנה אחרונה שבסי' קנ"ט ואי תימא אפי' בלא סתירה נמי קשי' לי' הא עכ"פ זקוקה לא מקרי אשתו בכל מקום ואינה בכלל גזירת רגמ"ה א"כ תקשי אמהר"י מינץ ואהגאונים שבגה"ה מרדכי ולא על הרמ"א תלונתו:

ובלא"ה דברי ח"ץ באותה תשובה נפלאו ממנו מ"ש לקהל בנידון שלו שהי' בן י"ג ולא הביא ב' שערות ואינו רשאי לחלוץ עד שיביא ב' שערות והו"ל אונס ובאונס כיון נשתטית אשתו מתירים לישא אחרת ה"נ דכוותי' דברים אלו צ"ע בשלמא אי רגמ"ה גזר עליו שיחלוץ והוא אונס וא"י לחלוץ אונס רחמנא פטרי'. אבל רגמ"ה גזר שלא ישא אחרת והוא אינו אנוס לישא אחרת עד שיגדל ויתחייב לישא אשה ומי אנסו לישא טרם הביאו ב' שערות ובאמת ח"ץ ז"ל הרגיש שוב קצת בזה באופן אחר אלא שכ' כיון שעכ"פ גדול שהוא אונס פטור א"כ גם קטן א"צ לחנכו בזה כדאי' בחגיגה וי"ו ע"א כל היכי דגדול מחייב מדאוריי' קטן נמי מחנכו לי' וכו' דבריו תמוהי' התם בחנוך מצוה אבל באפרושי איסורא חרגמ"ה וספינן לי בידים דהרי א"א לכנוס בלי ב' עדים גדולים ולברך ברכת חתנים בלי עשרה גדולים ולמה יזדקקו לו נגד החרם וצ"ע:

נחזור לסתירת דברי הרמ"א הנ"ל תי' בעצי ארזים דרמ"א הכריע להחמיר בזקוקה משום דליהוי חליצה מעלי' כיון שאם יכנוס משודכת שלו שוב אינו ראוי ליבם יבמתו ותהי' חליצה שאינו עולה ליבום אעפ"י שמעיקר הדין אין קפידא בזה מ"מ מחזי כעין חליצה פסולה ע"כ מהיות טוב שלא יכנס תחלה ותהי' חליצה מעלי'. וע"ז הקשה פר"מ ג' קשיות

א' א"כ מה בין נשתדך קודם או נפלה יבמתו לפניו קודם דבהגהה מרדכי מבאר החילוק דחרם השידוכי' קודם דוחה לחרם רגמ"ה וההיפוך בנפלה יבמה קדם חרגמ"ה לחרם השידוכי' ואלו לעצי ארזים אין סברא לחילוק זה:

והנה להבין דברי הגה"ה מרדכי הנ"ל מה ענין חרם שידוכי' שלא לבטל השידוכי' לחדרגמ"ה אבל הכוונה כי זה נשתדך בחרם שלא לבטל השידוכי' וע"כ אם אח"כ נפלה יבמה לפניו אם ירצה לייבם על כרחו לבטל שידוכין כי אסור לישא על יבמתו מחדרגמ"ה וכבר קיבל חרם שלא לבטל וע"כ תחלתו של זיקה זו לחליצה ולא ליבום וזיקה כזו אינה בכלל חדרגמ"ה כיון שא"א לייבם וע"כ מותר לכנס ולחלוץ אח"כ אבל אם נפלה קודם ועומדת בין לייבום בין לחליצה הרי הזיקה הזאת הוה כעין אישות ואוסרת עליו לישא אשה אחרת קודם חליצה אם שוב נשתדך ומקבל חרם שלא לבטל השידוכי' לא נימא שעי"ז החרם מוכרח לחלוץ ופקע זיקה ויהי' מותר לכנס קודם חליצה זה לא נימא:

מעתה יפה כ' הגאון עצי ארזים נהי דפסק רמ"א ארוס מותר לכנס טרם שגירש ארוסתו אבל לכנס טרם שחלץ ליבמתו הזקוקה ליבם נהי דאשתו לא מקרי מק"ו דארוסה מ"מ חליצה לא הוה כיון שאינו עולה ליבום משא"כ אי קדמה שידוכי' לזיקה וכבר אינו עולה ליבום מכח חרם השידוכי' וא"א לתקן זה למה יעכבנו מלישא קודם חליצה מה לי הכא מה לי התם לעולם לא הוה חליצה מעלי' כמו שיש לו אשה ונפלה יבמה לפניו:

תו הקשה פר"מ תינח לדדהו דס"ל דגזר ר"ג ביבמה אבל לרמ"א דלא גזר בארוסה כ"ש ביבמה מה שייך אין כאן חליצה מעלי' הא לא גזר ביבמה תמוהי' דברי מעלתו ובחפזו כ"כ אנו עסקי' באם אי גזר בזקוקה ונימא ק"ו אם בארוסה לא גזר מכ"ש בזקוקה אבל לייבם יבמתו ולישא אחרת או הנשוי אשה לייבם יבמתו זה קיי"ל דאסור ומה שנוהגי' לומר בשעת סדר חליצה שמתירי' חרגמ"ה הוא שלא כדין צווחו קמאי ורק אזקוקה אנו דנין א"כ יפה כ' עצי ארזים נהי דנושא על זקוקתו לא הוה כנושא ב' נשים מ"מ אחר נישואי' כשיגיע לחלוץ לא יהי' חליצה מעליתא כיון שאינו רשאי לייבם ודבריו נכונים:

עוד כ' פר"מ לדעת רמב"ן פראד"מ דפליג אהרז"ה וס"ל ינוקא דאשתפיך חמימי בשבת קודם מילה מ"מ מוהלים אותו בשבת דאין למצוה אלא מקומה ושעתה ואם יצטרך אח"כ לחלל שבת משום פקוח נפש פ"נ הוא דדוחה אותו ולא מילה וא"כ ה"נ זה שהגיע לפרק מצות פ"ו ושמא יקדמנו אחר נשתדך להגונה לו בתוך ג"ח ימי הבחנה שלא היתה ראוי לחליצה ולא לייבום ואין למצוה אלא מקומה ושעתה מצות שדוכי' שלו ואם אח"כ כשיעברו ימי הבחנה ויגיע זמן לא יהי' חליצה מעליותא אין לנו בכך אלו דברי מעלתו.

מטיבותי' קאמינא התם ספק אם יצטרך כלל חמימי אחר המילה ע"כ מלין ואם אולי אח"כ נצטרך יהי' פ"נ דוחה שבת אבל אי הוה ידעי' דבודאי נצטרך לחלל שבת אחר המילה פשיטא שלא התיר רמב"ן למול דנקיט בכובסי' דלשקלי לגלימא הוא וה"נ כיון דודאי זקוקה לפניו ולא תהי' חליצה אין לומר אין למצוה אלא שעתה אם לא יאמר מעלתו דכיון דהמתנת ג"ח הוא שמא מעוברת היא א"כ איכא ספיקא שמא לא תפיל לפניו לחליצה כלל א"כ בקיצור הול"ל דלמא בספק זיקה לא גזר רגמ"ה דה"ל כקדים שידוכי' קודם נפילה דכל זמן שלא כלו ג"ח הבחנה לא ידעי' דנפלה יבמה לפניו:

ולולי דמסתפינא לחדש דבר שלא הזכירו הגאונים הקדמונים הוה אמינא דר"ג הרי תיקן ב' תקנות א' שלא לגרש בע"כ והיא עיקרת וכוללת ונתקבלה בכל מקום כמ"ש בתשו' הר"ן ואידך שלא לישא ב' נשים ואותה לא נתפשטה כ"כ ואינה אלא משום קטטה ודלא מצי למיקם בספוקייהו וקילא טפי כמ"ש בד"מ ונ"ל דהשני' תלי' בראשונה אחר שגזר שלא לגרש בע"כ ולפעמי' ע"כ שלא לרצונו ידור עם נחש בכפיפה א' עי"ז ישא אשה על אשתו ויתרבו קטטות בבתי ישראל ועניות מחזירו' על הפתחים דלא מצי למיקם בספוקי' נמצא תקנתו שלא לגרש בע"כ קלקלה היא ע"כ חזר ותיקן שלא לישא ב' נשי' אבל אי הו"מ מגרש בע"כ לא הוה גזור ומעתה י"ל הא דהתירו לישא על ארוסה ולא על זקוקה לא משום דדרשו לשון התקנה אי נקראת אשה או לא אלא אזלי' בתר טעם התקנה עגון מותר לגרש ארוסתו בע"כ כמבואר במהרי"ק שרש ק"א וע"ז בודאי לא גזר שיהי' מוכרח לכנוס לחופה בע"כ וכיון שמותר לגרש בע"כ ממילא אינה בכלל גזירה שני' לישא על ארוסתו טרם גירושי' משא"כ זקוקתו דבלא"ה א"א לחליצה בע"כ דהיינו כמו גט להטיל לה גט בשוק בתוך ד' אמות דמה שכופי' ע"י ב"ד ע"י נידוי וחרמות היכן שהדין נותן לכוף מזה לא איירינן אלא ממה שהי' רגילין להטיל גט לנשותיהם ועל זה החרים ולזה תיקן שלא לישא אחרת וכל שא"א לפוטרה בע"כ אינו בכלל תקנה שלא ישא אחרת עלי' ויצאה ארוסה מכלל הזה ונכנסה זקוקתו ולק"מ אהרמ"א והא דאם קדמה שידוכי' לזיקה מותר מטעם הנ"ל שזו לא נכנסה מעולם בכלל אשות כיון דמעיקרא לא זיקה דייבום הי':

וכל זה הוצרכנו לפ"מ שהבין הח"צ פי' הרמ"א בסי' א' וכן הבינו המגי"ה בט"ז דפירושו של בית שמואל מאוד דחוק ועפ"י ההבנה הלז ק' לי' לח"צ כנ"ל והוצרכנו לכל מה שכתבנו אבל א"א לפרש כלל ברמ"א סי' א' דרישי' דסעיף קאי אתקנת לישא ב' נשים שמותר לישא על ארוסתו טרם שיגרשה א"כ מה זה שכ' בסוף הסעיף ההוא אחר שכ' שאם מן הדין לגרשה והיא אינה רוצה ליקח גט ממנו (ובע"כ אסור מפני חרגמ"ה) יכול

לישא אחרת והיא מהרשב"א וסיים רמ"א וכ"ש אם היא ארוסה ואינה רוצה להינשא לו או לפטור ממנו עכ"ל וצ"ע מה צורך ללמוד מכח כ"ש הלא כבר כ' ראשית דבריו אפי' היא רוצית להנשא לו וגם לפטור ממנו רק הוא אינו רוצה לכנוס רשאי לישא אחרת קודם גירושי' מכ"ש כשהיא אינה רוצה וצע"ג עד שמצאתי שהגאון בית מאיר עד שמפני קו' זו החליט שהאמת בכוונת רמ"א כמ"ש בית הלל דמ"ש המחבר רגמ"ה לא גזר על יבמה ולא ארוסה לא מיירי כלל מלישא אשה אחרת על ארוסתו אלא ר"ל לא גזר על ארוסה גזירה דשייך בה לגרשה בע"כ והוסיף רמ"א פי' אם אינו רוצה לכנוס אלא לגרשה יכול לגרשה בע"כ אבל מלישא קודם גרושי' לא מיירי והוא אסור מק"ו דאסור לישא קודם חליצת זקוקתו דכ' סי' קנ"ט ובסוף הסעי' כ' אע"ג דאסור לשא קודם גירושי' אם היא אינה רוצה להינשא ולא להתגרש אז מותר אע"ג שבד"מ דמייתי ממהרי"ק לא משמע קצת כן מ"מ מ"ש בהגהה ש"ע זה כוונתו באמת וגם המעיין במהרי"ק יראה שאין הדברים רחוקי' וא"כ תו לק"מ ודברי רמ"א אמתיים ומשה אמת ותורתו אמת:

מ"מ בנידון שלפנינו נ"ל פשוט להתיר לו לישא משודכת שלו דהרי קיי"ל בש"ע י"ד סי' של"ד דיש רשות לב"ד להחמיר עליו שלא ימולו בניו ושלא להתפלל ולזמן ולגרש אשתו מבה"כ כן הוא שם ברמ"א סעי' וי"ו ובמחבר ס"י וכ' ש"כ סקי"ט דלמיגדר מילתא ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה והוא מתשו' רמב"ן והמסרב לעמוד בב"ד עם הטוען עליו הוא מכלל זה כמבואר שם סעי' מ"ג וא"כ אחר שהתרו ב"ד בהאשה שתעמוד עצמה לדין עם היבם והיא תסרב אעפ"י שאין בידינו לנדות אותה עכ"פ למה לא נעשה כל מה דאפשר והרי רבינו גרשון לא גזר אלא לטובת האשה והיא אינה ראוי להטיב כיון שאינה רוצית לכנס בתקנת הקהלות שתיקנו לפשר עם היבם אע"ג דבאשה דעלמא המסרבת לא נאמר כן שמפני כן נתיר לבעלה לישא אחרת אבל הכא שזהו באותו ענין עצמו שרוצה לעגן אותו עד שיניח את שלו בידה וגם אין זה דומה להיתר לאיש לישא על אשתו שמכניס קטטה בתוך ביתו ולא מצי מיקום בסיפוקי' אבל הכא אעפ"י שאמרנו שבכלל גזירתו הוא שלא להקדים נישואי' קודם חליצה מ"מ אם אנו מתירי' לו להקדים נישואי' כדי לקונסה אין כאן קטטה ולא שום חשש א"כ פשוט לפע"ד שיש רשות ביד ב"ד אחר התראה כראוי להתיר לו נישואי' אחר שיעמיד ערבות ובטחות ובשבועה וחרם שמיד שתתרצה היא אח"כ לעמוד לפני ב"ד שבעירם או המרוצה לשני הצדדי' מחויב הוא לעמוד וככל היוצא מבד"צ יעשה אפי' יראו לפטור האשה בלא כלום והוא יצא נקי מנכסי אחיו לגמרי מ"מ יקבל עליו הדין דין אמת ויחלוץ מיד אח"ז בלי שום עיכוב וזה

נראה לי טוב וישר בעיני אלוקי' ואדם ואחתום בברכה כנפשו היקרה ונפש א"נ. פ"ב נגהי ליום ד' י"א כסליו תקב"ץ לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ב

שלום וכ"ט לה"ה הרב החרוץ המופלג בעל פיפיות עומד לתל תלפיות כש"ת מה' יוסף יואל נ"י בשבת תחכמוני בק"ק טארנאפאל יע"א:

הגיעני מכתב עוז ימינו וזרוע עוזו זה פעמים ויען לא ידעתי אכנהו אם הוא יושב על כסא הוראה ועליו לדון ולהורות כי זולת זה דברי' אלו מסורי' למרי דאתרי ולמה זה אשוב להורות במקום רבותיו בעלי הוראה דהאי מרא דאתרי דלא צריכא לי ולגמרא דידי ובשגם אחריות דאחרינא לא בעינא לקבולי עלי אם לא נצרך הדבר אך באשר עוררני בלוחות שניות ומתרעם על שלא השבתיו ע"כ זאת אשיב הפעם על שאלתו שני' עכ"פ:

נפשו היפה בשאלתו באיש א' נשתטה אשה זה כמה שנים והוליכה לעיר אחרת למקום רופאי' ועתה אומר הוא שנודע לו שמתה אשתו ושוב הביא ע"א ששמע שמתה אשתו של זה באותה העיר אם מותר לישא אחרת והרב ב"ש סי' ט"ו ס"ק כ' ורס"י קנ"ח כ' להדי' שלא לדאמין ע"א כאן דאתחזק איסורא דחרגמ"ה אך מעלתו מפקפק כיון דאיס' דרבנן הוא כמ"ש ב"ש עצמו סי' ס"ו סק"ד וע"א באתחזק איסורא הוה פלוגתא דלישנא ביבמות ר"פ האשה ובתוס' ריש גטין א"כ בדרבנן אזלי' לקולא ונסתייעא מתשו' נב"י שכ"כ להלכה ולא למעשה ועוד כ' מעלתו דע"א היכי דאתחזק איסורא דרבנן יש להתיר אפי' אי פשיטא לן בדאורייתא אין ע"א נאמן והוא ממ"ש הרמב"ם פ"כ מאי' ביאה ע"א אינו נאמן לומר כהן זה להאכילו תרומה דאורייתא והקשה הר"ן פ"ב דכתובות הא ע"א נאמן באיסור' ותי' פ"י דאין ע"א נאמן נגד החזקה כ"ש נגד הרוב ורובא דעלמא לאו כהנים נינהו משמע מזה דאפ"ה בתרומה דרבנן נאמן להאכילו נגד הרוב מכ"ש נגד חזקה אלו תוכן דברי מעלתו אלא שחזר ותמה שפ"י סתר עצמו למ"ש בקידושין ס"ג דע"א נאמן נגד הרוב לברר המיעוט מתוך הרוב וא"כ ה"נ מברר שזהו ממיעוט כהנים ודברי פ"י צ"ע אלו דבריו:

הנה תמיהתו על פ"י הרגשתי בחי' וישבתי ע"פ פשוט בשלומא התם באומר קדשתי את בתי ואיני יודע למי ובא ע"א להעיד מי הוא והרי בלאה"נ אנו יודעי' שא' קדשה ולא יותר מא' ובא זה לברר ולומר שזה הוא ודומה לבשר שאנו לוקחי' ממקולי' שיש בה רוב טרפה והקצב מהימן לומר שזה מכשרה אבל לאפוקי הכא נהי יודעי' אנו שעכ"פ איכא מיעוט כהנים וא"א זולתם מ"מ אפשר דליכא אלא אותן שנתבררו לנו ושידועי' במקומם

הם המיעוט כהנים ולא יותר ואלו לא הי' ידוע שום כהן בעולם ואנחנו יודעי' שעכ"פ מיעוט עולם כהנים נינהו ובא ע"א המכיר ויודע מי הם הכהנים נאמן לברר מיעוט מתוך הרוב אך אחר שיש לנו כהנים מבוררי' בעולם ואפשר דליכא תו אלא הני וזה המסופק לנו הוא מרוב העולם אין העד הזה כמברר מיעוט מתוך הרוב כי מאן לימא לן שיש עוד מיעוט ברוב דלמא כל הרוב ישראלים נינהו וה"ז כמעיד על דבר חדש נגד הרוב ולא מהימן והוא ברור לפע"ד ואין כאן סתירה:

מ"מ איני רואה מקום להקל בנדון שלפנינו מכמה טעמי' חדא מה שאין אנו מוצאי' להדי' להקל בדרבנן יותר מבשל תורה אין לנו לבדות מלבנו קולא והרי הרמב"ם ס"ל בס' המצות ובהל' ממרים פ"א דכל מצות דרבנן דאורייתא ממש הם אלא שהם התנו כך שיהי' ספיקא להקל וע"ש לח"מ הל' ב' נמצא מה שאינו מפורש בש"ס שהקילו בשלהם הרי הוא כדברי תורה והנה להיות ע"א נאמן נגד חזקת איס' דרבנן אין לו ראי' בש"ס אלא לפי דברי פני יהושע הנ"ל אבל ה"המ תי' הרמב"ם כפשוטו דס"ל לרמב"ם מעלי' מתרומה דאורייתא ליוחסין ומשו"ה אין ע"א נאמן אבל מתרומה דרבנן אין מעלי' נמצא לדברי ה"ה י"ל הכא לא שייך אין ע"א נאמן נגד הרוב שהרי אין הרוב מנגדו שאפשר שזה כהן שהרי אתחזק מיעוטא ודלא כהחילוק שכתבתי לעיל אבל אי הוה נגד הרוב לא הוה נאמן אפי' באי' דרבנן וכיון שלא מצינו בש"ס להדי' שהתנו חז"ל בתקנתם שיהי' ע"א נאמן אין לנו להמציא חילוק זה:

ועוד אפי' לו יהא ע"א נאמן באי' דרבנן נגד הרוב ומכ"ש נגד חזקה א' אבל נגד תרי חזקות לא אמרי' שכ"כ ריב"ש סי' שע"ח דבאשת איש איכא תרי חזקות חזקת חי דבעל וחזקת איסור א"א דרכיב על האשה וה"נ בנידון שלפנינו איכא חזקת חי דאשה וחזקת אי' חרגמ"ה על הבעל ורובא לא עדיף מתרי חזקות וראיתי בס' נב"י קמא שכ' להוכיח דרובא עדיף אפי' מתרי חזקות דהרי מפרה אדומה יליף תוס' הא ובפרה אדומה איכא תרי חזקות חדא חזקת אדם טמא ושנית דלמא במקום נקב קא שחיט וה"ל חזקת שאינו זבוח ואפ"ה רוב בהמות כשרות דוחה ב' חזקות ודלא כהריב"ש:

וכבר כתבתי במקום אחר לדחות דבריו ז"ל חדא דאע"ג דניקב הושט הוה נבלה למאן דס"ל הכי מ"מ ספק בשחיטה וחזקת שא"ז לא הוה דבהמה בחזקת שלא נעשה בה מעשה זביחה אבל בחזקה שהיא ראוי לזבוח ושלא ניקב ושטה וכיון שנתברר ששחטה מומחה בסכין בדוק ושחט ב' סימנים כראוי שוב אין לספק שמא לא היתה ראוי לזבוח דאפי' לא ניזל בתר רובא אין כאן חזקה שניקב ושטה נמצא אין כאן בפרה אדומה אלא חזקה א' חזקת אדם טמא וסברא זו כ' ש"ך י"ד רס"י כ"ה לענין עיקור סי' אע"ג דבש"ך

מיירי למסקנא דאזלי' בתר רובא מ"מ נ"ל סברת הנ"ל האמנם במשמרת הבית בתחלתו משמע קצת נגד סברתי וכן בתוס' ספ"ק דבב"מ ובמ"א ישבתי הכל בעז"ה:

מ"מ אמרתי לו יהי' כן מ"מ אין מוכח דרוב עדיף מב' חזקות דקשי' לי להתוס' מנ"ל להוכיח למסקנא מפרה אדומה דרובא עדיף מחזקה מנ"ל הא הרי לא אמרה תורה לטהר טמאי' בפרה כשרה אלא חטאת קרי' רחמנא וצריך שתהי' הפרה הלז ראוי לחטאת וכיון דאליבא דאמת חיישי' שמא במקום נקב קשחיט וא"א לבדוק שום חטאת רק לסמוך אהרוב א"כ הפרה ראוי' לחטאת אפי' קמי' רחמנא גלי שהיא טרפה מ"מ היא ראוי לחטאת וממילא מטהרת טמאים בשלומא להס"ד דלא ידעי' מסברת במקום נקב קשחיט והוה ס"ד דבדקינן כל הקרבנות רק ילפינן מפרה שא"א לבודקה דבעינן כשהיא שלימה ונמצא אי לאו דאזלי' בתר רובא לא היתה ראוי' לחטאת דחטאת בודקי' ופרה א"א למבדק ומוכח רובא עדיף מחזקת טומאה ושפיר כ' תוס' להס"ד אבל למסקנא דא"א למבדק חטאת משום דלמא במקום נקב קשחיט וסמכי' ארובא א"כ לא מוכח מפרה דרובא עדיף מחזקת טומאה כיון שהיא ראוי' לחטאת בלי בדיקה ממילא נטהר הטמא נמצא למסקנא לא מוכח מדי מקרא דרובא עדיף מחזקה וצ"ל דתוס' דחולין דבעי למילף מקרא רובא מחזקה ס"ל כפשטיות תוס' ספ"ק דב"מ דזה מקרי חזקת שא"ז נמצא מוכח מכל הבהמות דרובא עדיף מחזקה וא"ש דברי תוס' אבל אין כאן תרי חזקי דממ"נ בהס"ד איכא חזקת טומאה לא ידעי' מחזקת שא"ז ולמסקנא איכא חזקת שא"ז ליכא חזקת טומאה ואין כאן הכרח דרובא עדיף מב' חזקות וכהריב"ש ואין לנו לדחות דברי הראשונים מפני קושית אחרונים ואם חסון הוא כאלונים ועי' פ"י בק"א דכתובת סי' מ"ו מייתי דברי ריב"ש הנ"ל נמצא הכא דאיכא תרי חזקות מנ"ל דע"א נאמן:

ועדיין יטעון הטוען כיון דע"א במקום חזקה פליגי לישני ניזל לקולא בדרבנן וזהו על ההנחה דחרם דרבנן הנה המעיין ברמב"ן משפטי החרם שלו ס"ל דנידוי הוא מדברי קבלה בנחמי' ואקללם ואמרטם אבל חרם דאורייתא הוא מקרא מפורש בתורה וכל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה כי מות יומת וגם האריך בזה בנימוקי חומש סוף פרש' בחוקותי ע"ש וא"כ אפי' אי ספק נידוי להקל מ"מ ס' חרם להחמיר וספק נידוי גופי' לא מצינו אלא דקי"ל באיבעי' דפ' ואלו מגלחי' להקל והיינו בנוהגי נידוי שאינם מפורשים בקרא אלא נמסר לחכמים בע"פ אבל נידוי וחרם גופי' האיסור הוה דברי קבלה וכדאורייתא דמי וספיקו להחמיר ובהלכה למשה מסיני מייתי ר"מ ור"ש תוספתא פ"ו דמקוואות משנה ז' דמשמע מינה דבס' הל"מ לא תיקנו חכמים ספיקו להחמיר אבל הוא נגד פשטיות הש"ס ספ"ק דקידושין אימא כך נאמרה הלכה וכו' וכן הקשה ב"י

בי"ד שם סי' רצ"ד אהטור ע"ש ועיי' תשו' חו"י סס"י קצ"ב ומה שהשיגו עליו בבאר יעקב סי' רצ"ד ובמ"א הארכתי והעליתי בעז"ה דלמ"ד ס' חתיכה א' מייתי אשם תלוי וס' דאורייתא לחומרא י"ל דוקא במפורש בתורה אבל לא בדברי קבלה והל"מ וכיון דמן התורה לא נאסר ס' הל"מ שוב לא מצינו דנמנו חז"ל לאסור ס' הל"מ אך למאי דקיי"ל חתיכה א' משתי חתיכות בעי' והיכי דלא איקבע איסורא ס' דאורייתא לקולא רק חז"ל נמנו ואסרו ספיקא דאורייתא הם לא חלקו בין מפורש בתורה לדברי קבלה והל"מ כל ספיקו להחמיר חוץ בערלה שכך נאמרה הלכה ספיקא מותר וכבר כ' הראשונים דאיצטריך הלכה זו להתיר לספיק בידים ולהאכיל לאחרים כדאמרי' התם ספק לי ואנא איכול ומדנאמרה כך הלכה שוב אין כח ביד חכמים להחמיר בספק ערלה כמו שהשריש ט"ז כל שנאמר התירו מפורש אין כח ביד חכמי' להחמיר אבל מ"מ בהא מסקי' דספק חרגמ"ה להחמיר:

ואע"ג דכ' מהרי"ק שרש ק"א דלאחר אלף החמשי פסקה לי' חומרת חרגמ"ה ונמשך אחריו רמ"א בד"מ סי' א' וכ' שאין להחמיר בזה"ז האחרונים לא ראו דברי יש"ש פ"ו דיבמות סי' מ"א אע"ג דעבר הזמן לא בטל החרם וכ' דלא תיקשי מתוס' פ"ק דביצה ע"ש ואלו ראו דבריו הדרי בהו וא"כ דברי ב"ש בשני המקומות בסי' ט"ו סק"כ ורס"י קנ"ו להחמיר בחדר"ג נכונים ומכוונים להלכה ומ"ש בסי' ס"ו דמ"מ צריכי' למכתב כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה מפני שאינו דאורייתא ר"ל שהוא קיל בעיני אינשי אע"פ שהעובר על דברי חכמים חייב מיתה מ"מ קיל בעיני אינשי אבל לעולם לדינא אין להקל:

ואפי' אם נכניס עצמינו בפרצה דחוקה להקל משום עיגון דבעל היינו אי אשה בריאה נאבדה וכדרך שמקילין בעיגונא דאתתא אבל הכא נשתטית הרי אינו מעוגן ויכול להמציא לו היתר החרם ע"י ק' רבנים והשלשת גט וכתובה ואין כאן עיגון אלא טורח וכל זמן שאינו עושה כנ"ל חרגמ"ה כרוך בעקבי' שהגאון התנה כן בתקנתו להתיר באופן הנ"ל והרי סמי' בידו לרפאות עצמו ואין כאן עיגון ועוד האשה במקום ידוע והבעל עצמו הוליכה לשם אצל רופא מומחה א"כ איננו מעבר לים ולא במדברות והדבר יכול להתברר באותה העיר אם מתה או חיה ואין כאן עיגון ומה"ת להקל ע"כ אני איני רוצה להיות מהמתירין ומי שדעתו רחבה מדעתינו יורה יורה כאשר יורהו מן השמים ואחתום בברכה. פ"ב כאור בקר ליום ה' כ"ה טבת תקצ"ב לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ג

שלום וכ"ט לידידי תלמידי הרב המובהק הותיק דיין מצוין בהלכה כבוד מה"ו מרדכי ליב נ"י דיין דק"ק גוו"ד יע"א:

גי"ה הגיע ענין נדון גרושה שנישאת לכהן בחזקת אלמנה וכשנודע הדבר ברחה לה ולא נודע מקומה איה והבעל מצטער בעיגון וביטול פ"ו אם יש להתיר לישא אחרת עלי' בלא היתר ק' רבנים:

יען ראיתי דין זה לא נתברר על בריו בשום מקום ושנאתי הדיוקי' וגיבובי דברים ואורך שלא לצורך ע"כ אומר בקיצור אחר עיוני בשורש הדברים ובדברי הב"ח בתשו' סי' כ"ה שבא להשות דברי תשו' מהרש"ל סי' ס"ה עם דינו של רמ"א סי' א' וגם דברי מהרמ"פ סי' נ"ג אשר רמז עליו חלקת מחוקק סי' קי"ט סק"ז:

וממוצא הדברים למדתי כי הנה רגמ"ה תיקן ב' תקנות א' שלא לגרש בע"כ והיא סיג לתורה כיון שרבו פרוצי' שזלזלו בבנות ישראל ההגונו' בערב היא באה ובבוקר היא שבה ע"כ החמיר בחרם זה לא קבע לו זמן ולא מקום ונתפשט בכל ישראל ולא התנה להתירו ע"י ק' רבנים אמנם הסכימו רוב ככל הגאונים שבמקו' מצוה דאורי' כגון ביטול פ"ו ויבום וכדומה לא גזר כלל תקנה שני' אינה סיג לתורה רק מפני הרגל קטטה החרי' שלא ישא אשה על אשתו והיא קלה ולא נתפשטה בכל מקום וקבע זמן עד סוף אלף החמשי ומ"מ כ' מהרש"ל בישש"ש דיבמו' פ"ו סי' מ"ב דמ"מ כיון שלא נמנע להתיר החרם בכלות הזמן ממילא החרם כמקדם ע"ש אבל מ"מ הגאון הקיל בו וגם התנה שאם יראו חכמי הדור צורך ענין להתיר יתירוהו ע"י ק' רבנים וכ' ב"ש סי' א' סקכ"א דמשו"ה ספיקו להקל. ולכאורה צ"ע דיהי' הטעם מה שיהי' מ"מ כיון שהחרים וחרם דאורי' כמ"ש רמב"ן במשפטי החרם שלו ובסוף פ' בחקתי וא"כ ה"ל ס' דאוריית' ועי' בס' עה"ג סוף סי' ס"ח בספק חרם וי"ל דברי בית שמואל ע"ד שכ' רמב"ם בהלכות ממרים דכל תיקונו דרבנן הם דאוריתא ממש מלא תסור והקשה רמב"ן א"כ אמאי ס' דרבנן לקולא ותי' תשב"ץ ומביאו לח"מ דחכמי' התנו כך שיהי' ספיקם להקל וכן י"ל בחרם דר"ג אותו שאיננו סיג לתורה התנה שיהי' ספיקו להקל. ועיין ב"ש רס"י קנ"ח דמשמע דלישא ב' נשים דאורייתא משוי' לי שכ' בסי' ט"ז סק"כ ואמנם סי' ס"ו סקי"א משמע אפי' לגרש בע"כ משמע לאינשי כאלו אינו דאורייתא ויהי' קלה בעיניו להוציאנה עיי' וק"ל:

נחזור לענינינו כי ב' תקנות הללו כל א' קולא היא חומרתו דלישא ב' נשים דקילא והתנה להתיר ע"י ק' רבנים לעומת זה חמירא דאפי' לדבר מצוה דאורי' לא הקיל דהרי יכול להציע דבריו לפני חכמי הדור ויצרפו ק' רבנים ויתירו החרם ולמה לנו להקל טפי בדבר

מצוה ואמנם לגרש בע"כ דחמיר ולא ניתן רשות להתירו בשום אופן ע"כ במקום מצוה לא גזר כלל ולא צריך שיהוי וטורח והוצאה ובזה יובן דברי תשו' הב"ח ודברי מהרמ"פ:
וכשבא לידינו דבר מצוה אזי יפה כ' בשב יעקב חא"ע סי' א' לחלק אם היא אינה פושעת בכך כגון שהה עשר שני' ולא ילדה או רואה מחמת תשמיש וכדומה אעפ"י דבמקום מצוה לא גזר והי' יכול לגרשה בע"כ מ"מ נימא לא טרח והמציא לך ק' רבנים ונסיב תרתי אבל כשהיא פושעת כגון עוברת על דת מתירי' לו לגרשה ע"כ ולא יטריח להמציא היתר במאה רבנים ותיוסרנה כל הנשים:
והנה במומרת שא"א להשיגה לגרשה בע"כ ולהתיר לישא אחרת בלי ק' רבנים לא נהיגי אפי' בפושעת ע"כ נהגו לזכות לה גט דזכות גדול הוא לה כיון שהמירה ומופקרת לזנות ומחייבת מיתה על כל בעילה א"כ הגירושין זכות לה ועל זה כ' מהרי"ק שרש קמ"א דלדעתו במקום מצוה כי האי לא גזר ולא בעי ק' רבנים א"כ מהיכי תיתי לזכות לה גט דלהרי"ף ספ"ק דגיטין אין זכי' מועיל אלא שלא יחזור בו האדון והבעל אבל לא שתהי' מותרת לעלמא ונהי התוס' ורא"ש ורמב"ם פליגי וקיי"ל כוותי' מ"מ למה לנו להכניס עצמינו נגד הרי"ף באי' דאורי' בלי שום טעם מפני המרשעת הזאת והלא יכול לישא אחרת בלי שום טורח ועיגון דבמקום מצוה כזו לא גזר אך במקום שנתפשט המנהג דגם במקום מצוה גזר ובעי ק' רבנים ויתענן הבעל עד שיטרח ויוציא הוצאו' ק' רבנים יפה עשו שסומכים על רוב פוסקים לזכות לה גט זו היא כוונת מהרי"ק למעיין שם ובחנם האריך ט"ז סי' ק"מ סק"ו ועל דברי מהרי"ק הללו הנאמרי' רק במומרת לא יחלוק אדם:
אך הרמ"א סי' ק"מ סעי' ה' הוסיף מן דילי' וה"ה האשה הנאסרת על בעלה מזכה לה גט ויש חולקי' עכ"ל ור"ל נאסרת ע"י עדי זנות ממש ולא רק פ"א אלא שהוא באופן שתזנה והולכת ומפקרת עצמה מכאן ולהלן שאז זכות הוא לה להצילה מחיוב חנק כל שעה אז מזכי' לה גט וכ' ויש חולקי' ורוצה לומר דהרי המהרי"ק לא התיר אלא היכי דנתפשט המנהג והרי המנהג לא נתפשט אלא במומרת אבל אשת ישראל שאפי' זינתה פעם ופעמיים לא שכיחא שיהי' באופן הנ"ל שתזכה והולכת ושיהי' זכות ברור לה בגירושין וכיון דלא שייך מנהג במידי דלא שכיחא לא התיר מהרי"ק זוהי כוונת רמ"א אבל מ"מ צ"ע מה בכך דלא שכיחא וליכא מנהגא מ"מ כיון שנתפשט המנהג שלא להתיר בלי ק' רבנים א"כ ע"כ יתענן הבעל עד שיטריח וימצא ק' רבנים א"כ שוב טוב לזכות לה גט ולא לחוש לדעת יחידא' דהרי"ף:
היוצא מזה לענינינו דהכא לא שייך לזכות לה גט דאיזה זכות יש לה דאע"ג דנחשדה באי' גרושה לכהן מ"מ בזנות לא נחשדה ואין לה שום זכי' בגירושי' ואם תרצה להנשא

תבוא ותקבל גיטה וא"כ א"א לזכות לה גט ע"י אחר ולגרשה בע"כ הרי אינה פה עמנו א"א אלא לישא אחרת ולזה צריך ק' רבנים והשלשת גט כמבואר מדברינו הנ"ל ותל"מ הנלע"ד כתבתי וחתמתי בכל חותמי ברכות א"נ. פ"ב נגהי ליום ה' ב' דחנוכה תקצ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ד

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המפואר המפורסם כערוגת הבושם גן הדסים גל אגוזים כש"ת מה' משה פערלס נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אייזענשטאדט יע"א:

יקרתו הגיעני נידון נשתטית שבגליל בנו הרב החרוץ נ"י שנראה להרב ובית דינו להתיר להבעל לישא אשה על אשתו עפ"י היתר מאה רבנים וככל הכתוב ומפורש בנב"י קמא סי' ג' ונפשו היפה בשאלתו אם צריך דוקא מאה מג' מדינות שוה בשוה או סגי צ"ח במדינה א' וב' א' מכל מדינה ואם סגי גם בבחורי' מופלגי תורה ויראי ה' ומה הוא בכלל מדינה ומדינה ואגב זה כ' קצת איזה פקפוקי' על הקונטרס שנדפס בשמי בסידור הגט לכשנשתפה [הוא לקמן סי' י"א]:

הנה זה לשון תשו' מהר"מ מר"ב בסופו חרם תקנת הקהלות ששם רגמ"ה דאין לישא ב' נשי' אין להתירה רק במאה אנשים מג' ארצות ומג' קהלות וגם אותם לא יסכימו עד שיראו טעם מבורר להתיר וצריך שתהי' כתובתה צרורה ומונחת ביד נאמן במעות או במשכוני' וחרם שמקבל החתן עליו צריך ג"כ מאה להתיר ואין צריך שיהי' מג' ארצות עכ"ל ובס' כל בו סי' קי"ו כ' וז"ל וחרם ששם ר"ג שלא לישא ב' נשים אין להתיר רק במאה אנשים משלשה קהלות ושלשה ארצות כגון ארגון לומברדיא צרפת גם הם לא יסכימו עד שיראו טעם מבורר להתיר וגם באותו ענין שתהא מבורר אבל חרם של תקנות הקהלות שידוכין אין צריך מג' ארצות עכ"ל. אמנם הב"ח כ' בטא"ע סי' א' שיציעו הדברי' לפני גדולי' ויסכימו מאה רבנים ונראה דע"כ לא רבנים ממש יושבי' על כסא רבנות בקהלות דהרי כ' בהנ"ל שיהי' מג' קהלות וא"א מאה רבנים בג' קהלות אמנם גם א"א דאנשי' בעלמא קאמר כדמשמע לשון מהר"מ וכל בו הנ"ל דכיון דבעי' שיהי' להם טעם מבורר ויסכימו עם הדין א"כ לאו קטלי קני' באגמא נינהו ומזה הוציא הב"ח שיהי' רבני' הראוי' להוראה ומביני מדע להסכים עם המורה הראשון בענין ההוא וכבר נהגו כמ"ש בנב"י קמא סי' ג' לצרף המוסמך במורנו שראוי' לסדר קידושין כמו שתיקן מהרי"ל שלא יסדר גיטין וקידושי' מי שאינו מוסמך ה"נ הכא ודי בקולא זו אבל לא בחורי' אפי' גדולי' וטובי' ובפרט בזה"ז וד"ל:

והנה מה שפרט כגון ארגון לומברדיא וצרפת שהם ג' מלכיות ממש לומברדי' באיטאלי' תחת ממשלת הקיר"ה ארגון בשפאני' וצרפת ידוע מ"מ נ"ל אם ע"י מלחמות נכנסו שלשתן תחת ממשלת מלך א' ועתידה אדום שתפשוט מלכותה ט' חדשי' על כל העולם כולו לא מפני זה יגרע כח הרבנים ההמה להסכים בהיתר הנ"ל כי אין המלך גורם אלא שיווי דעות אנשי מדינה ורוב אנשי מדינה נמשכי' אחר רבני מדינה ההיא ודיעותיהם וא"כ במדינתינו כגון מלכות פולין גאליציא ומלכות הגר ומלכות איסטרייך אעפ"י ששלתן תחת ממשלת הקיר"ה מ"מ לשלשה יחשבו וכן נוהגי' ומ"ש מג' קהלות לכאורה פשיטא כיון דבעי' ג' ארצו' בוודאי ג' קהלות הם נ"ל לאפוקי שלא ימצא בקהלה א' אנשי' מג' ארצות דזה לא מהני אלא במושבותיהם למקומותם דאל"כ בוויען ימצא כל חפצו בפ"א קמ"ל דלא:

והנה לכאורה כוונת התקנה היא שהרב אשר המאורע בגבולו הלא ידיו יהי' בראשונה ע"כ כי לפניו יעמדו ויחקור וידרוש הענין היטב ויסכים כי זה ראוי להתיר ואח"כ יציע דברי' ההמה לפני עוד צ"ט רבנים שיסכימו עמו והם יאמינו כי כדבריו כן הוא הענין ויסכימו עפ"י דבריו נמצא צריכי' שיסכימו צ"ט רבנים מג' ארצות וכיון שלא נתן גבול ומספר משמע שישתלשו מכל ארץ לג' כיון שראוי להשתלש הגע עצמך אילו הי' כתב בשטר ליתן צ"ט זהו לג' עיירות או מדינות או אנשים הלא הי' משלשי' ביניהם שוה בשוה ויעיי' תוס' גיטין נו"ן ע"ב ד"ה תנו וכו' אך לא נהגו לדקדק בכך וכן מוכח מתשו' נב"י קמא הנ"ל סי' ג' שדקדק מאוד להתנו' בכל התנאים השייכי' למאה רבנים בדברים פשוטי' ומ"מ הזהיר מאוד ולא הזכיר כלל שיהי' מג' ארצות אין זה כי כיון שראשי המדברים בענין ההוא היו הגאון דקארלסרוא פפד"מ ופיורדא שלשתן במלכות רייך והגאון דמיץ שהוא לוטרנגא שבצרפת והגאון נב"י במדינת קיר"ה הרי נפתח הדבר בגדולי' מג' מדינו' שוב לא הקפיד אם יהי' המסכימי' אפי' ממדינה א' ונ"ל הטעם משום ד' רמ"א עפ"י משמעו' תשו' רשב"א כיון שעבר זמן חרגמ"ה שוב אינו אלא מנהג האמנם מהרש"ל ביש"ש יבמות פ"ו סי' מ"א חילק בחזקת יד וס"ל שלא הותר החרם וכ"כ למעשה לארץ ישראל יע"ש מ"מ הרמ"א ס"ל שהוא מנהג אע"ג דקי"ל שאין נפקותא דעכ"פ שותא בפי כ"ע שהנושא ב' נשי' עובר חרם א"כ קבלנו עלינו חרם וא"כ נימא שגם זה ליתא מ"מ הא מנהג שנהגו בו איסור עובר על לא יחל דברו כדאי' בנדרי' פ"א ע"ב לרשב"ג וגם קים לי' בלטותא דרבנן כדפ"ק דמגלה לטיי' רב ולא צמח כתני' וב"ש עי"ד סי' רי"ד ופורץ גדר ישכנו נחש ואין נפקותא אלא חרם הוא ספיקו להחמיר כמ"ש בעה"ג סי' ס"ח משא"כ כשהוא רק מנהג ולא חרם ספיקו להקל אבל בין שהמנהג קבלת

חרם או מנהג איסור בעלמא מ"מ כיון שפסק חרמו של רגמ"ה א"כ אין לנו אלא מה שנהגו וכיון דחזי' אפי' להב"ח שהעיד שהמנהג להצריך מאה רבנים מ"מ כל הקולו' שנהגו בזה דהיינו שלא לצמצם לשלש במשולשי' שליש במדינה זו ושליש בזו וכו' אין צריכי' לדקדק בו זה נ"ל דעת הנ"בי קמא:

וא"כ בנידון שלפנינו הרב וב"ד של הגליל ההוא יראו ויעיינו ואם כשר הדבר לפניהם יכתבו פסק שלפי הענין ראוי' להתיר לזה לישא אשה על אשתו בהיתר מאה רבנים היינו עוד כך וכך למלאות המספר וגם יציעו הדבר לפכי גדול א' במדינה הואיל ונפיק מפומי' דב"ח ז"ל ואם יסכים יצרפו סמוכי' במורינו מג' מדינות כנ"ל ואעפ"י שאיני מצריך משולשי' ממש מ"מ יראו לקבץ מספר מסויי' מכל מדינה ורגיל אני להחמיר בהנ"ל מפני שנ"ל דברי מהרש"ל פ"ו דיבמות הנ"ל אבל אם נראה שראוי' להתיר אני מקיל בהפרטים כי אעפ"י שתיקון גדול תיקן הגאון רגמ"ה לגדור בפני הפריצים מ"מ כבר רבי' חללי' הפילו המחמירי' בזה ושלשה אני יודע שיצאו מן הדת עי"ז ר"ל והרב וב"ד יהי' נזהרי' מאוד שיעשו הדבר ברצון קרובי' ואפוטרופסי השטי' שלא יבואו בערכאות:

והנה זה לי איזה שנים הותר א' ממדינתינו עפ"י ק' רבנים ואני עני כקופץ בראש והזוג הי' דרים בוויען והיא היתה אז במגדול השוטי' והבעל נשא אשה אחרת ושוב נשתפה האשה ולא נתרצה בפשר כמה אלפי' שהשליש עבורה והביאה אותו בפלילי' שם בוויען וממש הי' סכנה בדבר והשר אמר כיון שהדבר בארץ הגר לא ימהר לבטל ההתירי' עד יבוא במקום גבוה אבל עכ"פ ישאלוני ואשיב אם כל המאה חתומי' מקויימי' בקיום וברור שלא זייף הבעל או שלוחו והי' לי צער גדול ומשמים עזרוני שבאו הזוג לכאן והתפשרו שנית וכ' גט חדש ונתן לה מידו לידה מרצונה:

ואשתקד כשהי' הפקודה מה"ל שטאטהאלטירייא לפרוט להם כל דיני איסורי עריות ועל ידי היתה שומא סדרתי להם כל האיסורי' מדאורייתא והאסורי' מדרבנן וסיימתי כל אלו האסורי' אפילו מדרבנן א"א לשום רב או אפי' מאה רבנים לזוז זיז כ"ש לבד מדבר א' לישא ב' נשים שהותר לנו בין מן התורה בין מדרבנן רק גדר גדרו בה מעצמם והתנו בהתקנה להתיר ע"י ק' רבנים ע"י השלשת כתובה ומזונות ועשיתי זאת מפני ב' טעמי' חדא לסכור פי התועב האומר שיש ביד רבני הזמן להתיר מה שירצו ב' להרגילם בזה ההיתר לישא ב' נשים ע"י ק' רבנים שאם יבוא הדבר בפלילים לא יהי' זר בעיניהם וא"כ כל חכם עיניו בראשו בענין זה בזה"ז:

ואבוא קצת במה שפקפק פר"מ נ"י על מה שכתוב בקונטריסי כיון שגילה דעתו הבעל שזכות הוא לו יכול השליח לזכותו ובשגם שהוא זכות להצילו מאי' חרגמ"ה וכן לענין

הפרשת חלה וע"ז השיב ב' תשובות חדא הא איכא מ"ד דליכא חרגמ"ה בזה"ז רק מנהג לפע"ד די במה שכבר כתבתי לא יהא אלא מנהג והעוברו פורץ גדר וקם לי' בלטיותא ומעשי' בכל יום שרודפי' אותם בכל מיני רדיפו' ומרחיקי' אותם א"כ פשיטא שזכות הוא לו תמהתי על פר"מ שתפש הלשון שכתבתי שנפטר מחרגמ"ה וסבור דוקא קאמינא ולא יהא אלא ספק מהרש"ל ספק רמ"א וכי לא זכות הוא לו להצילו מהך ספיקא:

שנית פקפק ממ"ש ר"ן ר"פ האומר דאפי' מינתה שליח קבלה והבעל אומר א"א שתהי' שליח קבלה שלה אלא אני ממנה אותך שליח קבלה סבר הר"ן כיון שביטל שליחותה שוב אינו מועיל מינוי שליחותו דילמא במחשבתה חזרה ופי' פר"מ דלעולם חיישי' לחזרה במחשבה רק כל זמן ששלוחה קיים בעי' ביטול בפה ועכשיו שהבעל ביטל שלוחה שוב חיישי' שמא במחשבתה חזרה בו וא"כ ה"נ אע"פ שהבעל כבר גילה דעתו שרוצה לגרשה וכן בענין הפרשת חלה מ"מ כיון שמינוי שליחותו הראשון מפוקפק א"כ חיישי' שמא חזר בו במחשבתו ועיי' בפנים בירושלמי שהוציא ממנו הר"ן סברתו שהקשה א"כ האשה עצמה שהביאה גיטה ניחוש ותי' היא עצמה יכולה לחוב בעצמה יראה שאין הטעם כמ"ש פר"מ וכל רואיו יכירון דלא נאמרו דברי' הללו אלא באיתתא דטב למיתב טן דו כדאמרי' ביבמות ספט"ו לענין קטטה וב"ק קי"א לענין מוכת שחין אבל בעלמא אפי' בחלה מ"מ בשטיות דזכות גמור הוא לו פשיטא דלא סלקא אדעתה דהר"ן לפקפק כה"ג ובשגם הר"ן הוא דעת יחיד בזה ויעיי' בתי"ט ובחי' גיטין מיוחסי' לריטב"א כ' בשם מורו היינו הרא"ה פי' משנה ר"פ האומר היא אמרה זכה לי והבעל אומר א"א ושוב ליום מחר בא הבעל מאיליו ונותן לו הגט ואומר התקבל והולך למר או הולך למר חזר שליחות קבלה שלה במקומו כי מה שאמר תחלה א"א לא נעקר מינוי שליחות שלה ממקומו אלא שהבעל לא רצה ועכשיו שחוזר ורוצה הרי היא מתגרשת בקבלתו כי שליחותה לא נעקר יע"ש והוא סיעתא גדולה לדידן:

ובהדי שותא אעתיק פה מ"ש על גליון תוס' נזיר י"ב ע"א תוס' ד"ה מ"ט וכו' וא"ת והא מעשים בכל יום וכו' כיון דמחוסר מעשה לבוא עלי' וכו' וכתבתי שם על הגליון וז"ל פי' כיון דהיבמה אינה בת גירושי' אע"ג דיכול לבוא עלי' ולהבי' לידי כך מ"מ זה לא מיקרי בידו לעשות עכשיו כיון שמתחדש ענין חדש וכן נמי מה שיכול להבי' הקמח שאינו טבול לחלה ויכול ללוש ולהביאו לידי חיוב חלה זהו פנים חדשות לגמרי זהו לא מיקרי עכשיו בידו לולי שיכול להבי' עיסה מגולגלת שכבר חייב בחלה ולהפריש על הקמח לכשיעשה עיסה דלענין דבר שלא בא לעולם הוה כבא לעולם אבל לענין לעשות שליח למה שעכשיו בידו לא נקרא הקמח בידו כיון שחיוב טבל פנים חדשות הוא ואין דמיון

וענין לשליח הולכה לגט אשה שממנין אותו קודם כתיבת הגט כיון שבידו לכתוב גט ולא יתחדש שום ענין דבר מיקרי שפיר עכשיו ומצי עביד ומשוי שליח וכבר שגו בזה בספר דורש לציון דרוש י"ג ובהג"ה שם:

ודע עוד דלא נתלבטו תוס' אעשיית שליח להקדיש החלה שיפריש מהקמח לכשיעשה עיסה דהא פשיטא להתוס' שהרי עיסות טובא איכא בעלמא שיכול להפריש הלה והוה עכשיו יכול לעשותו כמ"ש תוס' שיכול להבי' עיסה מגולגלת וזה פשוט ולא צריכא למימר אך התלבטות תוס' איך יכול לעשות שליח לפטור השיריים מהאי עיסה שיעשה מהקמח הלז הלא אין עכשיו בידו לפטור השיריי' האלו וע"ז תי' תוס' שפיר יכול לפוטרם עכשיו ע"י עיסה מגולגלת שיפרוש ממנה על זו לכשתתגלגל אבל מעולם לא הוה קשי' להו איך יכול לעשות שליח להקדיש החלה שיפריש מקמח הלז דודאי על זה לא תירצו מידי דאפי' יביא עיסה מגולגלת ויפריש על הקמח ויהי' פטור מהחלה אבל החלה מהעיסה לא יכול להקדיש אע"כ משליח להקדיש חלה לא הוה קשי' להו מעיקרא אלא מפיטור השיריים גם בזה שגה שם במ"כ ע"ש עכ"ל על גליון ש"ס שלי:

והנה יפה כח הבן בנו הרב ני' שהקשה על קונטריסי איך מהיות טוב שהבעל עצמו יתן גט שזמנו מוקדם ליום הנתינה הנה לפי דעתו יפה הקשה אך לדעתי אין לך קלא יותר מזה הרבה והרבה יותר מגט הנשלח ממ"ה ויען אין עיקור כוונתי שם שמהיות טוב למנות שליח מחדש ולא לסמוך על מינוי שליחו' הראשון אם אפשר וקשה קצת להתיר ע"י שליח אם הבעל עמה בעיר ע"כ יותר טוב שיתן הבעל בעצמו ומשום מוקדם ליום הנתינה לא איכפת לי בפרסום וקול כזה כנלע"ד פשוט ומ"מ הב"ד בזמן ההוא יעיינו ואין זה לשאלתינו ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום א' ה' אדר"ש תקצ"ז לפ"ק.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה ה

שלום וכ"ט והרמת קרן צדיק לי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם כקש"ת מה"ו צבי הרש נ"י אב"ד דק"ק אונגוואהר וכסא כבודו מוכן לו בק"ק אובן ישן יע"א:

יקרת קדשו הגיעני והטעמני מנועם צוף אמרותיו נידון הנ"ל וענותנות הרבני לחוות דעתי גם אני:

הנה ביבמות פ' ע"ב עבד רבה תוספאה עובדא וכו' והרי"ף לא מייתי עובדא דרבה בר תוספאה אבל מדמייתי דר' אבוהו ומסיים דאשתהי אשתהי משמע דס"ל דיש במציאות דשוהה הולד וכדעת רוב או כל הראשונים דס"ל דר' אבוהו ודרבה תוספאה מישך שייכי אהדדי וס"ל לרי"ף אין לחלק בין שיהוי מועטת למרובה כי היכי דאמרינן האי בן ז' הוא

ואשתהי קרוב לירח ימים ויצא בן ח' יב"ח וע"כ אין צורך להביא רבה תוספאה ולפ"ז אפי' יותר מיב"ח נמי ודרבה תוספאה מעשה שהי' כך הי' דאל"כ הו"ל לאתויי הך דרבה תוספאה לידע זמן השיהוי:

אמנם הרמב"ם בפ"א מיבום פסק כרבי ורשב"ג דשהה וכמ"ש ה"ה שם ובפט"ו מאי' ביאה כ' בדרך שלילות שאין תולין הולד יותר מיב"ח וכ' ה"ה דאין לנו אלא מה שמצינו בהדי' יב"ח ותו לא ולפע"ד נ"ל להביא ראי' לזה דביבמות מ"ב ע"א קאמר תמתין חודש א' ותנשא וכו' וכ' הריטב"א דהומ"ל אי לתמניא ילדה דילמא אשתהי אלא כיון דאיכא פלוגתא עדיפא מיני' משני ע"ש וצע"ג א"כ אכתי מה יועיל הבחנה ג' חדשים דילמא בן ט' לראשון הוא ואישתהי וק"ו הוא דבן ז' אשתהי הו"ל נגד ב' רובא רובא יולדת לט' ורוב לא משתהי ועוד דהוה תרתי דסתרו לומר שהולד מיהר בגמר צורתו לז' ואיחר יציאתו מרחם כמ"ש מהרי"ק שורש ק"ג ואפ"ה אי לאו דהוה פלוגתא דרבתא הוה משני הכי וכ"ש יולדת לט' ואשתהי דליכא כל הנ"ל פשיטא דהו"ל למיחש ודברי ריטב"א צ"ע גדול ובאמת זולת הריטב"א נמי קשה אבל להריטב"א טפי [מיהו י"ל דעובר ניכר לכל המאוחר בחצי חדש לידה והמשהה עד חדש העשירי ניכר לה' חדשי' ואם לא ניכר ליכא לספוקי בס' בן ז' או בן ט' ואישתהי חדש א' אבל ניחוש שתלד לט' לשני וניכר לג"ח ושמא הוא ששה לראשון שהוא חצי יב"ח] אע"כ צ"ל כיון דימי הבחנה הם צ' יום חוץ מיום שמת בו שהוא יום שנאמר שבא עלי' נמצא אם נתארסה אחר צ"א יום ותלד לט' חדשים הו"ל יום א' יותר מיב"ח וזהו א"א בשום אופן ומוכח כהרמב"ם:

ולפ"ז ה"ל להרי"ף לאתויי להאי דרבה תוספאה דנילף מיני' דלא שהה יותר מיב"ח ומ"ש יש"ש ביבמות דמדלא הביאו הרי"ף ש"מ לא ס"ל כרבה תוספאה לא נ"ל דהרי כ' הך דשהה ואי ס"ל כמ"ש תוס' ה"ל לפרש דפי' תוס' הוא קצת רחוק מפשיטת כוונת הש"ס ועוד דסתמא משמע הך דלא עבדינן בי' עובדא עד עשרים שנה משמע דקאי אסי' גדלות לא אחולתא וכמ"ש רמב"ם ורוב ראשונים לא כפירש"י ותוס' וא"כ ר' אבהו ודאי כרבה בר תוספאה ואי לא ס"ל להרי"ף הכי הוה לי' לפרושי ע"כ נלפענ"ד דהרי"ף בוודאי ס"ל כרבה בר תוספאה ועדיף מיני' דאין קצבה לשהוי והא דמינסבא אחר ג' חדשים ולא חיישינן לס' בן ז' לראשון ואשתהי היינו משום נהי אם אירע כן שנולד בן ח' ונגמרו שערו וציפרניו וחי למ"ד יום תלינן אפי' בתרתי דסתרי אהדדי היינו שמיהר בגמר צורה לז' ואיחר יציאתו כי נעצר רחמה מ"מ לכתחלה לא חיישינן שיארע כך דלחד מיעוטא חיישינן שמא יהי' ס' בן ז' ס' בן ט' אע"ג דבן ט' רובא אבל לתרתי דסתרי כנ"ל לא ניחוש לכתחלה שיארע כך ואם תלד ט' חדשים אחר נישואי' בודאי ניתלי בשני ולא בשיהוי:

ואמנם תוס' ממש דעת יחידאי בענין זה דס"ל ר' אבהו פליג אדרבה תוספאה ומיהו מ"ש תוס' בנדה כ"ז ע"א ד"ה אלא וכו' דרוב אמוראים לית להו דרבה תוספאה צע"ג היכן מצאו שרוב אמוראים פליגי אלא ר' אבוהו וסוגי' דהתם בנדה כ"ז אינה מכרעת דהתם מיירי בתאומים אם נגמרו צורת שניהם כא' ונפתח גם הרחם ביציאת האחד בוודאי אין שום סברא ששוב ישהה השני שגם הוא נגמרה צורתה והפתח פתוחה לפניו לא אמרינן שיהוי אי לא נימא א' נגמרה צורתו וא' לא נגמרה צורתו וסברה זו רמוזה ברמב"ן וריטב"א בנדה שם אבל בולד א' שלא נפתח רחמה מאן פליג דלא נימא עצר ה' בעד הרחם ומקרא מלא הוא באבימלך אע"ג דאין למידין ממעשה נסים והתוס' גופא מודי' דאיתי' במציאות אלא שצריך שיהא כ' שנים שהוא מציאות רחוק:

וכ' מהרי"ק שרש ק"ג דלא לגמרי נדחה רבה תוספאה מהלכה לתוס' אלא בבן ז' דהוה תרתי דסתרי וגם ליכא חזקת כשרות דמסייעא אבל בבן ט' ובאשה שהלך בעלה למדה"י דאיכא חזקת צדקת דאשה וחזקת היתר לבעלה וגם לא הוה תרתי דסתרי תלינן במיעוטא דשהוי ולדבריו מ"ש תוס' בנדה כ"ז ע"ב ד"ה אלא הנ"ל ובדף ל"ח ע"א ד"ה שיפורי' וכו' דלא קיי"ל כרבה היינו בגווני דאיירי שם דליכא חזקה דמסייעא אבל בלא"ה קיי"ל כרבה תוספאה גם להתוס':

וכ' מהרי"ק שורש שם דמשו"ה לא פריך בעלמא אדרבה כיחידאה עבד משום דמצינן למימר דילמא ע"כ לא אמרו רבנן אלא היכי דליכא חזקת כשרות ולא סתרו אהדדי אבל בעובדא דרבה מודו אבל השתא דאמר ר' אבוהו דלרבנן לא עבד עובדא עד כ' שנים ש"מ הוא מציאות רחוק אפי' במקום חזקת כשרות לא נסמך ע"כ פריך כיחידאה עביד:

והנה לרוב ראשונים דמפרשי עד עשרי' לגדלות שלא יהי' סימני שומא אבל בר קיימא הוא וודאי הרי יוצא בצבא לכל דבר ע"ש ליתא להנ"ל וצ"ל דס"ל דאה"נ הומ"ל דילמא ע"כ לא קאמרי רבנן וכו' אלא משום דלא מצינו סברת שיהוי אלא בדברי רבי דאמר סי' מוכיחי' עליו ע"כ חתר למצוא שאמר כן גם רשב"ג וממילא ניחא ע"כ לפ' רבנן וכ"כ יש"ש והא דלא פריך ר' אבוהו כיחידאה אמר לשמעתי' משום דלא עביד עובדא אלא אסבור דברי רבו אבל רבה עבד עובדא להקל שפיר פריך כ"כ הריטב"א ע"ש ע"כ נראה בבן ט' ואיכא נמי חזקת כשרות לכ"ע איכא למיתלי בשיהוי וכפסק רמ"א סי' ד' ודלא כיש"ש:

ונבוא אל השניות שיהוי הכרת העובר הנה תוס' יבמות ל"ז ע"א ד"ה רוב וכו' ואין לומר כיון שהמתין ג' חדשים וכו' יל"ד בדבריהם מה לנו לכל האורך להביא מק' ש"ס מ"ב ע"א ותמתין חודש א' וכו' ולא בקיצור א"כ כל ג' הבחנה שלא לצורך דלעולם ניזל בתר

רובא לט' יולדו' ובתוס' הרא"ש איתא כן בקיצור עוד צל"ע בנדה ל"ה ע"א חסידי' לא הוו משמשים מטותיהם אלא מיום ד' ואילך ע"ש פירש"י מחשש חילול שבת ביום הלידה וחששו ג' ימים עד מד' ואילך שמא נקלט לג' ימים אבל הר"ן פי' דחששו עד מד' ואילך מפני שיולדת מחללי' עלי' שבת ג' ימים הראשונים ושוב הקשה א"כ אפי' מד' ואילך ניחוש לג' ימי הקליטה ותי' רוב זרע נקלט בשעתו ונ"ל רש"י נמי לא פליג אמציאות אלא ס"ל חסידי' חששו למיעוט דלמא אירע כך שלא נקלט אבל לא חששו אלא ללידת יום שבת עצמו דא"א בלא חילול בחתיכות טבור וכדומה וכדס"פ מפנין אבל ג' ימים אפשר שלא נצרך כלל לשוש חילול ולא חשו חסידי' אבל במציאות לא יחלקו דרוב זרע נקלט ביומו ולפי הנחה זו לא הוכיחו תוס' מידי דוודאי אה"נ אי אירע שתלד לששה חדשים וב' ימים חיישי' לכל החששו' דלמא הוא בן ט' לראשון וחיישי' למיעוט הנקלט ביום ג' אך לחוש לכתחלה שלא תינשא נאמר בוודאי לא יארע שלא קלטה עד ג' ימים ולא יארע שתלד לז' בשלמא אם אירע שילדה לז' לשני א"כ הוו תרי רובא דסתרי רוב נקלט ביומו והוה בן ז' ורוב לט' יולדת והוה בן ט' שנקלט ביום ג' ומדסתרי תרי רובא חיישי' אבל לכתחלה קאמר בוודאי לא יארע כך כי לא קלטה אחר יומו והיא לא תלד לז' משא"כ סתם הבחנה לג' חדשי' שפיר חיישי' שתלד לט' ונחוש לחד מיעוט שמא בן ז' הוא ויהי' הולד ס' ע"כ תיקנו ג"ח הבחנה ומאי הוכיחו תוס' עכנ"ל דק' מתורצת בחברתה דמשו"ה מייתי מק' ש"ס ותנשא בחדש א' ולמה ניחוש למיעוט שישהה מלבעול חדש א' וחזקה לא משהה נפשי' ורוב לט' מתעברים ויולדת וצריך לומר שהשהה עצמו או לא נתעברה וצ"ל נמי שיולדת לז' ואפ"ה חיישי' א"כ ניחוש נמי להא:

ותי' תוס' דכ"כ לא היו משתהי וכו' ר"ל דרובא דרובא אינה משתהה כ"כ ופי' בתוס' הרא"ש דאע"ג שחיישי' אפי' לתרי מיעוטא כנ"ל ומשו"ה לא התירו קודם ג"ח איזה ימים מ"מ די בזמן מסויים ג"ח אבל להוסיף עוד איזה ימים שהוא זמן שאינו מסויים לא תקנו חכמי' והן הנה דברי מהרש"ל בחכמת שלמה אבל במהרש"א במהדורא בתרא מגי' בתוס' ולשונו מגומגם וצריך הגה' ג"כ וכוונתו דהבחנה להכרת עובר די בג' פעמים כ"ח יום ותיקנו ג"פ שלשים יום מפני ימי הקליטה שהם כבר נכללים בימי הבחנה ויפה כ' הדר"ג דלא משמע כן בתוס' יבמות מ"ב ע"א ד"ה ותמתין וכו' היינו לפי הבנת מר נ"י אבל לפי מה שאני מפרש בכוונת המהרש"א א"ש:

ואש"נ קו' הגאון דמייתי נב"י קמא סי' ס"ט בשמו דמה יענה תוס' אייבום איך מתירי' אחר ג"ח דלמא יוכר עובר בזמנו ונמצא בעל ערוה למפרע והולד ממזר ונב"י נדחק ונלחץ במה שא"א לשמוע. ופר"מ הדר"ג כ' דלק"מ דוקא בענין הבחנה חששו למיעוט ולא

לאיסור דיבמה ורוב נשים קולטת זרע בני יומן ולא נח דעתי בזה דאפי' נימא אזלינן בתר רוב אפי' איכא לברורי וכמ"ש נב"י בתרא סי' קל"ט בזה מ"מ כל היכי דאפשר שיתגלה בהתתי' שנדע למפרע שלא כדין עשינו לא סמכי' ארובא ומשו"ה לא סמכי' ארוב דריאה משום שהוא דבר שסופו להתפרסם כמ"ש רבינו יונה והאריך בזה בשלטי גבורים פ' לא יחפור סוגי' דניפול והכא אם יוכר עובר בזמנו נדע למפרע שהוא מן המיעוט ונתחייב כרת ובזה אין לסמוך על הרוב לאיסור לאו דריאה חששו' לאיסור כרת דעריות לא כ"ש וכן אמרי' לקמן מ"ב ע"ב לענין הבחנה לאיסור לאו חששו לענין כרת לא כ"ש:

ואיידי דאיירי אימא האי לישנא צלע"ג מאי לאו דקאמר איכא למיחש לבעילת הבעל קודם מותו ונתעברה ממנו א"כ אין כאן חליצה והיתר גמור הוא אי לביאת יבם קודם חליצה ה"ל חליצה אחר ביאה ואינו כלום והרי היא א"א גמורה אבל באמת אינו לא זה ולא זה אלא מטעם שלא יאמר ב' נשים בחצר א' זו אסורה וזו מותרת כמ"ש תוס' שם ד"ה מאי שנא וכו' וא"כ איננו אלא איס' דרבנן ולא לאו. שבתי וראיתי כיון דהבחנה בנוי על חששא אח נושא אחותו ובאמת אם יארע כן מותר לישא אשה ואינו צריך לחוש שמא יפגע באחותו אלא מצווי' שלא נבוא לידי כך והוא מפסוק אל תחלל בתך להזנותה כראב"י ביבמות ל"ז ע"ב ומזה יצא לרמב"ם ס' דאורייתא לקולא כמבואר בלשונו פט"ו מאי' ביאה הל' כ"ז והל' י"ט ור"ן ספ"ק דקידושין כ' בשם רמב"ן דמס' ממזר יליף אבל רמב"ם מהכא יליף ומזה יצא לחז"ל לאסור למכור טרפה לנכרי במקום שאין מכריזין ולמכור בגד שאבד בו כלאים כיון שמותר ישראל ליקח דמרובא פריש צריכי' אנו לחוש לכתחלה שלא להביא לידי כך והיינו לאו דהבחנה לא תחלל בתך:

ולפ"ז מאן דס"ל ס' דאורייתא לחומרא דמחייב אשם תלוי על חתיכה א' ואיהו ע"כ דריש לא תחלל כרבנן דראב"י בסנהדרין במשיא בתו לזקן איהו ס"ל טעמא דהבחנה מזרעך אחריך כשמואל ושמואל ס"ל לחד לישנא כר"א באשם תלוי כמבואר ביבמות קי"ג ע"א ע"ש:

נחזור להנ"ל דקשה לאיסור לאו חששו בריאה ולאיסור כרת ביבום לא חששו ולמהרש"א הנ"ל ניחא מיהו בתוס' הרא"ש איתא להדי' כתוס' שלפנינו וכפי' מהרש"ל וא"כ ק' ובפסקי תוס' כ' דצריכה להמתין ג' חדשים ושלשה ימי קליטה אפשר איבם קאי אם לא נגיה ולא ימי קליטה:

ויש לדחוק ולישב ק' הנ"ל לומר דלא מיקרי עתיד להתודע ולהגלות כי אחר ג' ימים לנשואי' הא אין בודקי' הנשואי' והאשה לא תבדוק עצמה וכמבואר לקמן מ"ב ע"א מאי תאמר שעתיד להיות ניכר בכריסה בין שיני' אותו זמן ההיכר אינו מתבאר אם הוא מבן

ט' לראשון או מבן ז' לאחרון אע"ג אם יארע כזה יהי' הולד ס' אי ניזל בתר רוב לט' יולדות וקלטה אחר ביאה יום או ניזל בתר רוב דקולטת ביומו ולז' יולדה מ"מ אין עתיד להתברר ואזלינן בתר רוב ודוק:

והנה במרדכי פ' מצות חליצה סי' ק"כ תשו' מהר"מ בקצרה אך בתשו' מיי' השייכא לסדר נשים סי' כ"ה איתא מבואר באורך שבתחלה אמר דיש לתלות בדרבה תוספאה ואי משום שראו גפוף ושגענו' בליל שבועות ליכא אלא ע"א וגם אין זה כיעור אלא רוק למעלה מכילה וחוגרת בסינר שוב כ' אם יש כאן עדי כיעור נראה דכל אפין שווין דהיא אסורה לבעלה כיון שיש עדים שראו דבר מכוער וגם ילדה סוף יב"ח בהא ודאי לא אכשר רבה תוספאה דכיון דאיכא עידי כיעור לא אמרינן אשתהוי' אשתהי ע"ש ובסוף כ' שיש לשאול אותה מ"ט כחשה תחלה ואם אינה נותנת אמתלא הגונה תפסיד גם כתובתה:

והנה אי אייריי ההג"מ בעדי כיעור ברוק למעלה מכילה א"כ מה צורך לצרף ששהתה בלידה ת"ל משום ב' עידי כיעור אע"כ עידי שגעונו' בעלמא ולא נ"ל משום דאבדה חזקת כשרות דלא משמע דס"ל למהר"מ דבעי' צירוף חזקת כשרות לרבה תוספאה אלא משום דמצרפי' שיהוי הלידה לכיעור השגעונו' וה"ל כמו רוק למעלה מן הכילה וכל מיני כיעור ופריצות סגי להאי דבפורתא נעשה כיעור גמור ובפרט שיש ב' עדים בדבר:

ונבוא לנידון שלפנינו בעז"ה הנה לענין ירושה לא קאמיבעי לי' להדר"ג דלית דין ולית דיין דאין להנחילו בנכסי מיתנא דהירושה מוחזקת באותו השבט ואע"ג דיש לתלות בשיהוי אבל אין להוציא ממון בשום אופן כבב"ב קנ"ח ע"ב ועסמ"ע סי' ר"פ סקכ"ב עיי' ב"מ ל"ז ע"ב וה"נ שמא ושמא הולד עם היורשים וברי של האם אינו מועיל לענין עדות ממון להולד והוא פשוט מאוד:

אמנם לענין איסורא לכהונה הנה אי הוה עובדא במקום שרוב גוים ואין כאן שכונת ישראל אי הי' ברור לנו שהרתה לזנו' הי' הולד פגום לכהונה לכתחלה כדין גוי ועבד הבא על בת ישראל שהולד פגום לכתחלה לכהונה עב"ש סי' ד' סק"ב ויש לדון דברי של האם אינו מועיל אפי' לר"ג לכ"ע דהתוסי' בחגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה שעיברה וכו' דבריהם צ"ע לכאורה שהקשו ממעוברת ולא ממדברת וממדברת לא תי' כלום דהרי מעידה על עצמה ולא על בתה שאין כאן עובר וצ"ל כי ממדברת לק"מ כיון דפריצה ונסתרה אבדה חזקת צדקת שלה ולק"מ אבל ממעוברת אפשר שנאנסה ולא אבדה חזקת צדקת מהא קשי' לתוס' ותי' כיון שאינה מעידה על עצמה אינה חוששת כ"כ כצ"ל פי' תוס' מעתה י"ל ר"ג נמי לא פליג אלא בחדא לריעותא אבל בתרתי לריעותא כגון נידון שלפנינו דהיא בלא"ה פסולה לכהונה משום חליצה ואין עדותה אלא על הבת והוה

כמעוברת ופריצה נמי הוה לפי הקלא דלא פסק כמדברת נסתרה וא"כ לא תאומן בברי שלה על הבת וא"כ לא תאומן לכתחלה כל זה אי ראינו בברור שנבעלה מאחר אבל הכא הו"ל לאוקים בחזקת כשירות ולסמוך אדרבה תוספאה אלא משום פריצות ודברי כיעור שראו המגידי' ואותו כשר לכהונה א"כ ממנ"פ אם נאמין להקול הרי מאיש פלוני וכהן הוא ואם לא נאמין נתלה בבעלה ונוקמה בחזקת צדקת ונאמר מבעלה נתעברה והולד כשר לכאורה:

אלא יען יש כאן עוד רובא לריעותא דלא הוכר העיבור והיא בקשה כמה תחבולות להסתיר הריונה וכ' מהר"מ הנ"ל אם אינה נותנת אמתלא מוספקת מ"ט הסתירה הריונה אפי' כתובה הפסידה ורופאי זמנינו אומרי' שא"א בשום אופן בעולם שלא תרגיש נענוע הילד לששה חדשים לכל הפחות והחדשים המה כ"ח יום לחדש וכן אומרי' א"א בשום אופן בעולם להשהות הולד יותר מארבעים שבועותלכל המאוחר ואע"ג דאנו אחז"ל סומכי' כרבה תוספאה מ"מ חזינן דלא נשתנו הטבעי' וזו לא הרגישה אחר ששה חדשים וחלצה אז ליבמה וגם ילדה אחר מ"ב שבועות והוה רובא מתנגדת לה ולא יועיל ברי שלה:

ומ"ש בנב"י סי' ס"ט לרמב"ם וסיעתו דאין ברי מועיל נגד רוב ק' איך אכלינן בשרא מטבחים היכי דאיכא רוב טרפות במקולין במ"כ נתחלף לו רובא דאיתא קמן בדליתא קמן דאע"ג דבהס"ד איתא קמן עדיף אבל בתר דידעי' דאזלינן בתר רובא רובא דליתי' קמן הוא עדיף דלא איתחזק המיעוט המתנגד לרוב כגון רוב בהמות כשרות הנה כל הטריפות הניכרי' לפנינו אינם בגדר הספק ושארי בהמות אמרינן רוב בהמות מימות עולם ועד סוף העולם כשרות ומיעוט טרפות ואפשר שהיום אין שום בהמה א' טרפה בעולם אלא אותן הנודעים לנו ולא אתחזק המיעוט וכן כולם דאלת"ה תקשי אתשו' רשב"א דמייתי ב"י ביו"ד סי' שע"ד על חלל שנמצא ולא נודע אם הוא ישראל וכו' ע"ש שדבריו תמוהים מש"ס סנהדרין ר"פ בן סורר ומורה דמסקינן הולכין בדיני נפשות אחר הרוב ומאי מספקא לרשב"א אלא התם ברובא אזלינן וכדומה דליתי' קמן ואין מיעוט מוחזק בפנינו משא"כ ט' ישראל וגוי א' ביניהם אתחזק מיעוטא בפנינו וצ"ע קצת ברש"י קידושין פ' ע"א ד"ה אם רוב שרצים וכו' ובמקומו הארכתי בעז"ה. וכן צ"ל בר"ן פ"ק דביצה דפשיטא לי' דמותר ליקח ביצים בליל י"ט דרובם אינם מולדים בלילה ובס"פ אין צדין מספקא לי' וחוכך להחמיר יע"ש ולק"מ בפ"ק הוא רובא דליתי' קמן וליכא מיעוט בפנינו שנולדה הלילה ואפשר דליכא בכל העולם משא"כ ספ"ג איכא ודאי מיעוט שנצודו ונולדו היום אין יום בלא לידת ביצים ע"כ חוכך להחמיר היות כן התם בטבח

איכא מיעוט כשרות עכ"פ נאמן לברר ההיתר מתוך רוב האיסור משא"כ בלא איתחזק מיעוט התירא כגון נידון שלפנינו לא יועיל ברי שלה להבת נגד תרי רובא רוב מרגישי' בולד ורוב אינו שוהין כל כך [ועיין לעיל סי' ב' ד"ה הנה] ע"כ יש לחוש להולד להשיאו לכהונה לכתחלה הנלענ"ד כתבתי וה' יורנו נפלאות מתורתו הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב יום א' ה' כסליו תקצ"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ו

החיים והשלום לידידי הרב המא"הג הותיק חדתי מלא עתיק כש"ת מה"ו הרש ני' אב"ד דק"ק לאשברין יע"א.

נועם מכתבו הגיעני יום עש"ק סמוך להכנסת כלה והיות כפי הנראה הדבר נחוץ לשום שלום בין איש לאשתו נחצתי להשיב כיד ה' הטובה עלי:

נפשי היפה איותה לעשות אותי סניף להתירא באשה שנישא' בבתולי' בט"ו סיון ונבעלה שנית סוף החדש ההוא וילדה בת תחלת כסליו והעם מרנן שנבעלה קודם נישואי' ובהיות שניהם מודי' שלא נגעו זה בזה מקודם א"כ ע"כ נבעלה לאחר וטוען הבעל מקח טעות והיא טוענת שלא נגע בה אדם מעולם. יפה כ' מעלתו מי יבוא אחרי הגאון הר"י מינץ שכ' בנדון זה ממש דשיפורא גרם וה"ל יולדת לשבעה למקוטעי' וקבעה רמ"א בש"ע סי' ד' סעי' י"ד ופסקה בפשיטות בתשו' נודע ביהודה סי' כ"ב לחלק א"ע א"כ מאן ספון מאן חשוב לעורר מדנים והגאונים האלו המה לכסות עינים:

אך היות נמצאו אחרונים מזדנדין בדבר אמרתי לברר קצת מקור הדין נובע מש"ס נדה ל"ח ע"א דקאמר הש"ס ש"מ דס"ל לר' יהודה שיפורא גרים אך שמואל פליג התם אלא דמסקי' התם דלא פליגא אלא ביולדת לתשעה אבל ביולדת לז' לכ"ע יולדת למקוטעי'. ומשמע דהיינו שיפורא גרים וכאשר יבואר אי"ה ורוב הפוסקי' פסקו יולדת לט' אינה יולדת למקוטעי' לבר מהרמב"ן כמ"ש ריב"ש סי' תמ"ו בסופו ומבואר שם סי' תמ"ז דעכ"פ גם לאינך פוסקי' מודי' עכ"פ ביולדת לז' שיפורא נמי גרים שזה לשונו וכיון שיולדת למקוטעי' לא בעי' רק שתכנס בחדש הו' דשיפורא גרים ביולדת לז' עכ"ל הארכתי בזה לפי שראיתי בספר עצי ארזים שכ' שרוב הפוסקי' ס"ל דאפי' ביולדת לז' נהי דיולדת למקוטעים מ"מ שיפורא לא גרים וזה ליתא וכ' עוד שם דאפי' רמב"ן דס"ל לט' יולדת למקוטעים מ"מ שיפורא לא גרים שכן מוכח ממ"ש בד"ה בשמו בדיני וסתות אלו דברי הגאון ז"ל:

ודבריו תמוהים מאוד דז"ל ראה"ה בבד"ה על מה שכ' תורת הבי' שם בשם ראב"ד דיני וסת החדש ושזה תלוי' בר"ח הן מלא הן חסר ע"ז כ' הרא"ה וז"ל אבל אמ"ו רבנו משה ז"ל יש לו בזה קושי' גדולה המבטלת כל זה שא"א שיהי' הוסתת נתלין בקדוש החדש שאין השופר שתוקעין בו ולא קדוש שלנו שמקדשי' אותו גורם וא"א לומר שלוסת כזה יתחדש דבר בגופה עכ"ל. והנה אם נניח דברי רמב"ן כפשוטן שהוא מכחיש ח"ו שיהי' הטבע משועבד לתורה ודלא כדרשה דלאל גומר עלי. מ"מ יודה עכ"פ שע"י גלגלי רקיע ישתנו הטבעי' וע"י מולד הלבנה ישתנו והשתא נהי דשיפורא לא יגרום מ"מ אם תכנס יום א' בחדש השביעי אחר המוליד ה"ל ז' חדשי' שלמי' וא"כ מה הרעיש העולם בעצי ארזי' בזה. אבל אמת יורה דרכו כי צע"ג איך יחלוק רמב"ן על שני התלמודי' דבירושלמי מפורש לאל גומר עלי שהכל תלוי בחדוש ב"ד. ומסתמא דתלמודא דילן מבואר כן בפשיטות מדאמרי' ש"מ לר' יהודה שיפורא גרים וק' מנ"ל הא לא מוכח אלא דחדושה של לבנה גרים ומדעבר עלי' ט' גלגלי לבנה ה"ל כמו תשעה ירחי לידה מלאי'. ומנ"ל דשופר של ב"ד גורם אע"כ דזה פשיטא להש"ס מסברת חוץ וממקרא מלא לאל גומר עלי שכל דבר הנתלה במולד הלבנה הכל נגמר ע"י שיפורא וכיון דלר' יהודה תלוי' בחדש הלבנה ולא בחדשי ההריון ממילא ס"ל שיפורא גרים דלא יחלוק אדם על זה כך צריכי' לומר בפי' הש"ס ואיך א"כ יחלוק רמב"ן על זה:

אבל נראה דמודה רמב"ן בכל אלו הדברים שהמה כלל מונח כגון בת ג' שנים ויום א' בתולי' חוזרי' ובן י"ג מבי' ב' שערות וכל כיוצא באלו הטבע משועבדת לתורה ומשתנת בנס ע"י עיבור ב"ד משא"כ וסתות בודאי אי הי' וסת כל הנשים שוות בתחלת החדש או בסופם או ביום ידוע הי' לנו לומר שתנהג ע"פי שיפורא אך הא אין שתי נשים שוות בווסת ואשה בעצמה אין כל ימי' שווי' וא"כ מה"ת להתלות בתקיעו' שופר של ב"ד ומה צורך לנס הזה וזה פשוט ומובן וגם בפליתי לנדה ראיתי בזה דברים שאינם נראים:

ועוד אני אומר אפי' אם יחלוק אדם על הנס הזה האמור בירושלמי היינו כמ"ש שם שבתולה נבעלה והי' בת ג' שנים ויום א' כבר ואח"כ נמלך ב"ד לעבר השנה יחזרו בתולי' אח"כ שהוא נס נפלא וקשה לומר שהתורה תסמוך דיני' על ניסי'. אבל בז"הז שכל שנותינו וחדשינו מקודשי' ועומדי' מימי הלל האחרון אע"ג שכמה פעמים מאוחר או מוקדם יום ר"ח למולד הלבנה ודחינן ר"ה מיומו ע"י ד' דחיות מ"מ מתחלה נוסדה הטבע על כך ואין צורך לנס והוא מובן לכל מאמין:

ואמנם כל זה שיפורא בתחלת חדש האחרון אך סוף החדש הראשון לא מצינו ראי' מפורשת בש"ס רק התוס' דנדה שם בסוף דבור ס' כן בפשיטות ולשונם מגומגם ודברי

מהר"מ לובלין אינו מבורר בזה וכבר נתקשה בהם מהרי"ט ח"ב בחלק א"ע סי' ט"ו ואולי י"ל בזה ק"ו אם תחלת יום עולה בסופה אינו דין שסוף היום יעלה בתחלתה כדרבא ר"ה יו"ד ע"א ועמ"ש תוס' שם ואולי יש לחלק וק"ל:

והנראה בכוונת תוס' דנדה בהקדים דס"ל דשיפורא לאו היינו תקיעת השופר בעצמו. אלא כל הימים המתקדשים ע"י תקיעת השופר הכל נקרא שיפורא דהיינו כל השלשים יום מר"ח עד ר"ח. והשתא יפה כ' תוס' דע"ד משל אשה שנבעלה ב' ניסן אי נימא דשפורא לא גרם בתחלתו א"כ צריכי' שמנה חדשי' שלימי' מיום ב' ניסן עד ב' כסלו ואז תכנס לחדש התשיעי וכיון שלא נתחדש היום שיפורא חדתא צריכא ע"כ שתמתין עד ר"ח טבת ונהי דעכ"פ מרווחת דאי לאו דשפורא גרים הי' צריכה להמתין עד ב' טבת מיום ליום והשתא כלה לה ט' ירחי ביום א' בשפורא דטבת מ"מ ה"ל עשרי שפורא וק"ל:

ולכאורה הי' נ"ל ראי' לשיטה זו מש"ס ר"ה י"א ע"א דקאמר אי דקאי בעצרת וקאמר בחג אכתי בחמשה ירחי מי קא ילדה וקשה הא ד' הויי' אע"כ ס"ל תרי שיפורא גרים ואע"ג דבתר הכי מקשה אכתי בששה ירחי וכו' וה"ל למימר ז' הויי' ז"א דהתם המקשה הקשה כן ולא אסיק אדעתי' הך דמקוטעי' ודשיפורא. אך הא דאמרי' בחמשה מי קאי ילדה היינו סתמא דתלמודא אשר בא לברר דבניסן נולד יצחק עיי' וק"ל:

אך הב"ש מוכיח משם ההיפוך מדכ' תוס' דלמסקנא נמי צריכי' לדתני בבריתא שנה מעוברת הי' משום דילדה בט"ו ניסן ומש"ה מוכח דס"ל דלא אמרי' תרי שיפורא גרים וכבר קדמו בזה במוהרי"ט הנ"ל ונ"ל דההכרח שהבי' לתוס' לזה משום דהיה קשי' להו לפי הבריתא דאותה שנה הי' מעוברת א"כ אי ס"ד תרי שיפורא גרים הרי נולד יצחק לשמנה חדשים ולא חי. אע"כ ס"ל הך סוגי' דלא אמרינן תרי שיפורא גרים ודלא כק"ו דרבא הנ"ל וס"ל אעפ"י שתחלת החדש עולה בסופו מ"מ אין סוף החדש עולה בתחלתו או שיש לחלק דלא שייך ק"ו לענין גמר יצירת הולד נמצא לפ"ז פליגי תוס' דר"ה עם תוס' דנידה:

ולולי דבריהם הייתי אומר שאין זה הכרח דודאי הלכה מקובלת בידינו יולדת לז' יולדת למקוטעי' דשיפורא גרים וה"ה בתחלתה וכן הי' הלכה למשה מסיני ומעתה פליגי ר' יהודה ס"ל דילפי מיני' דה"ה לכל מילי ומכ"ש ביולדת לט' דנילף לידה מלידה דתרי שיפורא גרים ואמנם מאן דפליג ס"ל היום דגלי גלי דוקא בז' גרים תרי שיפורא אבל בט' אפי' חד לא נמצא לענין שיהי' בן ח' ולא יהי' בן קיימא לענין זה לא אמרי' תרי שפורא גרים אבל להיות בן ז' אמרי' שפיר תרי שיפורא גרים:

ולפ"ז יצא לנו דבר מחודש אשה הנבעלת כ"ט סיון תוכל לילד בן קיימא מר"ח כסליו עד סוף טבת ובן ז' נקרא ולא בן ח' ונימול בשבת והוא דבר חדש ובזה מיושבי' דברי החלקת מחוקק שהקשה מש"ס כתובו' ל"ט ע"א דקאמר בשיתא ירחא מי קילדה ומאי קושיי' דלמא ילדה לחמשה חדשי' שלמים ושני ימים ותי' ז"ל דגם לענין סי' נערות ובגרות אמרי' תרי שיפורא גרים. ולכאורה מבואר דליתא ממה שהקשו תוס' נדה ס"ה ע"א ד"ה אלא וכו' שהקשו דה"ל לאוקמא עונה א' לפני נערות והשני' בתחלת נערות ושלישי ג"ח אח"כ וד' בסוף נערות ולפי הנ"ל לא משכחת לי' אמנם נ"ל דודאי למ"ד יולדת לט' אינה יולדת למקוטעי' ולא גרים שיפורא ולא ילפי' אפי' לידה מלידה מכ"ש דגם לענין נערות ובוגרת לא גרים שיפורא וא"כ קשה הוי לי' לאוקמי רבי כהנך מ"ד ובתלתא תלתא ירחי כק' תוס'. אמנם סתמא דתלמודא דכתובו' ס"ל כמ"ד גם לט' יולדת למקטועין ולרמב"ן הלכתא הכי ע"כ בעי הש"ס לאוקמי לרבא הכי ומקשה שפיר מי קא מיעברא. ומיושב נמי מה שהקשה אבן פינה ע"ש:

אבל יותר נראה דבלא"ה לק"מ ואעתיק לשון ריב"ש סי' תמ"ז על נדון זה ממש וז"ל לדבריך הי' לנו לחוש לזנות קודם שנושאי' וכו' אלא שאנן אנו תולי' לעולם בזנות כל שאפשר לתלות בבעלה אפי' על צד הרחוק שאין חושדין בכשרות ועוד דאשה מזנה מתהפכת וכו' וכ"ש באשה שהי' בחזקת כשרה שנשאי' והיא ברשות בעלה וכו' וכן י"ל כאן נמצא וכאן הי' ולא נאמר שזינתה קודם לכן וכו' עכ"ל. וא"כ תינח ביושבת תחת בעלה משא"כ בכתובו' דמיירי מזונה שזינתה אמרי' כבר נבעלת בתוך י"ב שנה בעילה אחרת קודם שבא עלי' זה ויהי' הוא פטור לגמרי' שהרי לא הי' בתולה ואם תאמר שזה מיעוטא שתתעבר בת י"ב עיי' יבמות י"ב ע"ב. מ"מ הא נמי מיעוטא שתלד לה' חדשים וב' ימים וקרוב לזה כ' מורי בהפלאה ולא נחית למ"ש:

העולה מכל הנ"ל דלא מיבעי' אם נבעלה ביאה שני' סוף סיון וילדה תחלת כסליו דתלי' בכשרו' אלא אפי' לא נבעלה אלא ביאה ראשונה בסיון מ"מ יפה כ' בס' נודע ביהודה דבזה"ז ליכא לסמוך אהך סברא ועוד דמיעוטא עכ"פ איכא ואין לומר א"כ ה"ל תרי רובא להחמיר רוב נשים אין מתעברות בביאה ראשונה ורוב נשים היולדת לז' אינן יולדת לה' חדשים מ"מ איכא כאן חזקת כשרו' וצדקו' דאתי' מכח רובא רוב ישראל כשרי' הם וחזקה כאן נמצא כאן הי' וחזקת הגוף דהשתא הוא דנבעלה וכדאי הם הגאונים הנ"ל לסמוך עלי' ואיתתא ובתה שתיהן כשרות ומ"מ אי הי' מזדמן ענין כזה באי' דאורי' שהוא מיד מזומן לפנינו הייתי מצריך עוד שיהוי ומיתון קודם גמר דין:

ומ"ש מעלתו לפי תי' מהרש"א ביבמות ל"ד ע"א דלאה לא נתעברה מביאה ראשונה שיעקב כבש מעינו בזה נתישב קו' מג"א שלא הי' ראובן מבני תמורה שאפשר שביאה ב' הי' בלילה אחרת ובפרט שיעקב שמר התורה ופירש מחמת דם בתולי' ולא בא עלי' עד אחרי טהרתה אלו דבריו הנה מהרש"א בעצמו לא כ' כן לקושטא דמלתא שהרי תוס' כ' ביבמות ע"ו שמיעכה באצבע ולא כתבו כן רק שהש"ס לא הו"מ להקשו' מלאה ומ"ש מעלתו שפירש מחמת דם בתולי' ליתא לפמ"ש הראשונים שקטנות הי' האחיות ולבן קבל קידושי' וא"כ זמנה עד שתחי' המכה ולא צריך לפרוש גם מ"ש להרוויח ק' מג"א ליתא דא"כ תקשי דה"ל בני שנואה אע"כ בלילה א' נתעברה קודם שהכיר בה:

ובחי' תורה כתבתי ליישב מ"ט נקרא ראובן כי ראה ה' ושמעון נקרא כי שמע ה' מה נשתנה מראי' לשמיעה אבל הענין מתחלה שנאה יעקב ופירש ממנה שלא לשמש עם השנואה עד שהוכר עוברה חזר לאהבתה וכמ"ש רמב"ן אך בני אדם הי' מלעיזי' לומר שהיא שנואה ולא האמינו שיעקב משמש עמה עד שנתעברה משמעון אז הוברר שיעקב אינו שונאה שאילולי כן לא הי' משמש עמה והא"ש בתחלה אמרה ראה ה' בעניי זו פרישו' ד"א ע"כ נתן לה הריון בלילה הראשונה ומן אז לא שנאה בעלה עוד ולא ראה ה' דבר אך שמע בני אדם מדברי' מוזרת בלבנה לאמור שנואה היא זו ויען שמע ה' כי שנואה אנכי ע"כ נתן לי בן שני לברר לכל כי אהובה היא ואסיים באהבה רבה ואחתום בכל חותמי ברכות. פ"ב יום א' יו"ד טבת תקע"א לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה ז

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג הישיש המופלא כבוד מה"ו דוד כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק רעטא יע"א:

גי"ה הגיעני ע"ד כהן שידך נערה שהיתה רחוקה ממנו ט"ו פרסאות ולבסוף באתה אל מקומו ואחר זמן נשאה כדמו"י ולאחר ב' חדשי' ילדה בן קיימא וכבר חי' שלשי' יום והיא והוא מודים שהולד ממנו כי אמר בא עלי' בהיותה משודכת לו בכ"ח בניסן והיא ילדה בשלשים של כסלו שהוא א' דר"ח טבת ויש מערערי' ואומרי' שלא באו זה לזה אלא בד' אייר אלו דבריו:

הנה לדברי המערערי' הוא בן ח' מכל צד אפי' נימא שיפורא גרים ויולדת למקוטעין וא"א שיחי' שלשים אם לא ע"י דנאמר אשתהי' וכהרמב"ם דפסק כרבה תוספאה יבמות פ' מ"מ לא נאמרו דברי' אלו אלא להחזיק אשה בכשרות דלא נימא זינתה עי' ריב"ש סי' תמ"ו ומהרי"ק שרש ק"ג אבל הכא נימא דאפקרה נפשה מקמי' הכי כי היכי דאפקרה לגבי המשודך וכיון דאמרה מיני' הוא ולהנ"ל זה הוא שקר ה"ל כלא נבדקה וקשה להתיר

לכהן דאע"ג דאם נישאי' לא תצא אפי' ברוב פסולי' מ"מ בעי' שתאמר לכשר נבעלתי והכא לא אמרה מידי דבדיבור' מיני' אתחזק שיקרא כל זה לפי דברי המערערי' אבל לפי מכתבו המה רק מערערי' ולא הכחשה גמורה שהרי הוא נאמן על עצמו לאמור שבא עלי' שלהי ניסן דה"ל ט' חדשים למ"ד שיפורא גרים אע"ג דקשה עלי מאוד להכניס עצמו בהיתר זה לכהן דמהרי"ט ח"ב סי' ט"ו והגאון עצי ארזים בסי' ד' והגאון בי' מאיר בתשובותיו סי' י"א כולם מפקפקי' על דינו של מהר"י מינץ מ"מ רבו גם החולקי' ומקילי' ושם בבית מאיר נחלקו עליו הגאון מה' טעבל אב"ד דק"ק ליסא אז והגאון מהר"מ ברבי ז"ל וכ' שעשה מעשה להל' ומי יכוף להוציא נגד הגאונים והכרעת רמ"א:

ואין לי לחדש דבר אך מ"ש חלקת מחוקק סימן ד' סעיף י"ד הנ"ל מכתובת ל"ט ע"א ותי' דגם לענין סי' בגרות אמרי' שיפורא גרים וב"ש כ' דאין משמע כן מרמב"ם בודאי כן הוא שהרי הרמב"ם הוא מהסוברי' כחסידי' הראשונים כמבואר בסי' ק"ג בב"ש ובהריב"ש סי' תמ"ו ואפי' למ"ש הב"ח שם לחלק בין יולדת לט' ליולדת לז' מ"מ כיון דאפי' לידה מלידה לא ילפי' למימר שפורא גרים מכ"ש דלא נילף סימני נערת ובגרות מיניהו אבל לרמב"ן דס"ל אפי' ביולדת לט' יולדת למקוטעין כמבואר בריב"ש שם וכהבנות האחרונים המקילי' הנ"ל דגם שיפורא גרים נ"ל ה"ה בסימני בגרות וכדאי' להדי' בירושלמי אסימני' לאל גומר עלי. וגם עצי ארזים מייתי זה אלא שכ' רא"ה בבד"ה בהלכ' וסתות מייתי בשם רמב"ן דלא אמרי' בוסתות שיפורא גרים ואין ראי' מוסתות דתלי' כל אשה בטבעה ומזגה וזמנה אשתנה לפי האדם והמקום והזמן אבל דברי' שהטבע קבוע בהם כגון סי' נערות ובגרות ובתולי' חוזרי' וירחי לידה כנ"ל וא"כ כיון דהש"ך סי' קפ"ט ס"ק י"ג החליט כהרשב"א דאפילו לענין וסתות שיפורא גרים כ"ש לענין ירחי לידה וסי' גדלו' ומה שהקשה ב"ש מש"ס ר"ה י"א ותי' דלמסקנא לא אמרי' אותה שנה מעוברת היתה הקשה בית מאיר הא בריתא תנא אותה שנה מעוברת הי' לק"מ דבריתא אתי כחסידי' הראשונים ואנן מסתמא דתלמודא בעי' לאקשוי' ועל זה יפה כ' ב"ש דלמסקנא לא צריכי' לזה ודלא כהך בריתא:

ובס' אבן פינה הקשה אתירוצו של הח"מ מתוס' ר"פ התנוקו' ד"ה אלא דיהיב וכו' מבורר דששה חדשים שלימי' המה בין נערות לבגרות ולא סגי' בה' חדשים ויום א' ולפע"ד ולטעמך בלא"ה דברי ח"מ צ"ע אפי' נימא שפורא גרים היינו אי מייתי סי' בגרות בתחלת החדש הששי נימא שיפורא גרים ולא הוה תוך זמן אבל בלא סימנים בודאי לא נעשי' בוגרת עד אחרי ככלות ששה חדשים שלימים וגם אז יש פוסקי' שצריכי' סימנים אבל בכניסת החדש הששי בודאי אין ה"א דבלא היכר סי' תהי' בוגרת ע"י שיפורא וכן נמי

לע"ד למ"ד שיפורא גרים לענין לידה אם נבעלה סוף סיון אם תלד בכסליו נאמר שיפורא גרים וגם אם לא תלד אז ותלד בטבת נמי ניחא ולא נימא שלפי שיפורא הוא חדש השמיני דדיו דאי ילדה ניתלי בשפורא ואי לא ילדה נמי א"ש והוא נכון ובתשוב' אחרת הבאתי ראיות לזה והכי נמי בסימני נערות ובגרות ואם כן דברי ח"מ תמוהי' בכתוב' ל"ט מתה ולא הביאה סי' בגרות ואיך נימא שיפורא גרים ועכצ"ל דס"ל דהלידה הוה כסי' בגרות ואי לא שיפורא גרים הוה כתוך זמן ואי שיפורא גרים ה"ל בוגרת משעת לידה קודם מותה ושפיר פריך ש"ס התם ויש לזה פנים בדברי חי' הרא"ה בכתוב' שם וא"כ ממילא לק"מ מתוס' דנדה פ' התנוקו' הנ"ל דהתם לא הביאה סי' לא שייך שיפורא גרים:

והריב"ש נדחק מאוד להרמב"ן דס"ל יולדת למקוטעין ושיפורא גרים א"כ מאי אמרי' בבריתא דיבמות פ' ע"ב איזהו בן ח' כל שלא כלו לו חדשיו ונדחק שלא כלו לו חדשי גידול היינו ח' דחדש הט' היינו חדש הלידה ולא חדש הגידול ודוחק ולפע"ד לפי' קמא שבתוס' נדה ל"א ע"א דמלשון חדשה מוכיח דשיפורא גרים וכן מביא הוכחה זו בירושלמי א"כ י"ל גם בהך בריתא תני' כל שלא כלו לו חדשיו משמע המבוררי' לו ושיפורא גרים וא"ש בפשיטו' וא"כ גם ח"ק ורבי ורשב"ג ס"ל שיפורא גרים כר' יהוד' והכלל אסיים כמו שסיים הריב"ש הנ"ל המיקל יש לו עמוד לסמוך והמחמיר תע"ב ואחתום בברכה א"נ. פ"ב כאור בקר ליום עש"ק ה' שבט תקפ"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ח

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג המופלא ומופלג כבוד מה' ישעי' נ"י אב"ד דק"ק טאפילשאהן יע"א:

ע"ד ישראל שדר בין האומות יחידי ובתו נתקשרה בקשר שידוכי' עם כהן א' ויצא עלי' קול שהרתה לזנות ושילדה והיא ואבותי' מכחישי' ואומרי' שמחמת חולי נתעכב וסתה איזה חדשים ועי"ז הוציאה גוי' א' שם רע הנ"ל ומעולם לא זנתה ולא נגע בה אדם ועתה הגיע תור נישואי' לכהן בקש מעלתו להודיע דעתי הקלושה:

במס' גטין פ"ט ע"א אמרי' יצא עלי' שם מזנה אין חוששי' לה פי' לפוסלה לכהן דפריצותא בעלמא חזו בה כפירש"י שם ואמנם בסוטה כ"ז ע"א אמרי' ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה משמע דחיישי' לקלא וקו' זו הרגיש ב"ח סי' ד' סעי' י"א ומיהו לפירש"י סוטה דאל ישא דומה עצה טובה בעלמא הוא ולק"מ אך מהתוס' שם משמע דמפרשי' לי' כמו שפי' רמב"ם בזונה ולכהן לכן כ' שאם הי' קלא דלא פסיק אפילו בדיעבד אם כנס יוציא אלא דמיירי בקלא דפסיק ע"כ לכתחלה לא יכנוס ועיי' מהרי"ט ח"ב תשו'

השייכי' לא"ע סי' ט"ו ועיין שבות יעקב ח"ב סי' קמ"ג וא"כ קשי' הא מזנה אין חוששין לה אפי' בקול המוחזק בב"ד וכמ"ש ב"ש סי' וי"ו סק"ל ואמאי נימא דבדומה אפי' כנס יוציא ולפע"ד לק"מ דוקא יצא שם מזנה היינו פלונית זינתה אע"ג דהקול הוחזק כך בב"ד ולא פסיק נמי מ"מ אמרי' הקול אמת דחזו בה פריצות ושגעונות ובלשון המוזרת בלבנה קרי להו מזנה וה"ל קול ושוברו עמו ועיי' ט"ז סי' ד' סק"ז אבל התוס' מפרשי דומה ובת דומה שיצא עלי' קול שראו דבר כיעור דספ"ב דיבמות רוכל יוצא וחוגרת בסינר דכיון שיצא קול מבורר שכך וכך נעשה מעשה אין לתלות בפריצות בעלמא דוקא לשון מזנה יש לפרשו פריצות חזו בה אבל לא במפורש דברי' ברורי' והא דאמרי' בברייתא דגטין פ"ט ע"א הנ"ל בעולה אין חוששי' לה התם לא משום דתלי' בפריצות בעלמא דלישנא דבעולה משמע שראו שנבעלה אלא התם מיירי שאין הקול הוחזק בדיני ומיהו ברש"י בגטין ד"ה בעולה לא משמע לחלק בכנ"ל ורש"י לטעמי' דפי' דומה עצה טובה בעלמא אבל להתוס' יש לפרש כנ"ל. א"נ י"ל גם בעולה איכא למיתלי' בפריצות בעלמא אומרי' שנבעלה אבל רוכל יוצא וחוגרת בסינר גרע טפי שאין שום אמתלא לפרש אלא בדבר כיעור שראוי' לאוסרה לכהן וא"ש:

ואמנם בלשון הרמב"ם והטוש"ע סי' ד' סעי' ט"ו שכ' שיצא עלי' קול שהיא מזנה תחת בעלה וכו' משמע דלית לי' תירוצי הנ"ל דמפרש דומה בקול מזנה בעלמא ואפ"ה חוששי' לה וא"כ ק' כנ"ל ותי' הב"ח דיש חילוק בין אשת איש דלא תלינן הקול בפריצות בעלמא דאין דרך להוציא קול על א"א משא"כ בפנוי' לכהן תלינן הקול בפריצות בעלמא ע"ש:

והנה מ"ש דסוגי' דסוטה מיירי באשת איש ודאי משמע כן לשון הש"ס דרוב בעילות אחר הבעל והא דאמר שמואל בת דומה אתי' מטפה פסולה דמשמע דהבועל פסול עבד או גוי וכפירש"י שם ולא אמר בקיצור שהיא ממזרת ומשמע מזה לכאורה דבפנוי מיירי אלא דלפ"ז תיקשי לרש"י בתרתי חדא דבגטין פ"ט משמע לרש"י לא חיישינן לכושי ועבד ע"ש תוספת ד"ה בעולה וכו' ותו קשי' דה"ל לש"ס בסוטה למימר דשמואל ור' יוחנן מר א"ח ומר א"ח ולא פליגי דהא לפירש"י בנישואי' דלכתחלה מיירי מי שרוצה לישא אשה ואינו מוצא אלא דומה ובת דומה הי מיניהו עדיף א"כ נימא הכי דעדיפי דומה פנוי' מבת דומה אפילו דאשת איש דאע"ג דרוב בעילת אחר הבעל מ"מ דומה פנוי' עדיפי מינה דתלי' הקול בפריצו' בעלמא ולא חיישי' שגם תחת בעלה תהי' פרוצה זה לא חיישי' דחשוד לדבר קל להיות פרוצה פנוי' לא חשידא לדבר חמור לפרוץ תחת בעלה ועוד בעלה משמרתה כמ"ש מהרי"ט ח"ב חא"ע סי' ט"ו מש"ס גיטין ל"ח ע"ב דמיחד לי' עבדא ומנטר לה ע"ש וה"נ משו"ה עדיפא דומה פנוי' מבת דומה אפי' אשת

איש והדר עדיפא בת דומה אפי' בפנוי דליכא רוב בעילות אפ"ה עדיפא מדומה גופה אשת איש דקול דאשת איש לא תלינן בפריצות ועוד כיון שעכ"פ פרוצה היא תחת אישה איך ישאנה ותהי' פרוצה תחתיו ועיי' סוף גטין ובתוס' ד"ה עם בני אדם וכו' ע"ש וא"כ י"ל שמואל ור' יוחנן לא פליגי ומנ"ל לחדש פלוגתא ביניהם אע"כ פשיטא להש"ס דאי בפנוי' דומה ישא דפריצות בעלמא חזו בה וגם לא נחשדה שתפרוץ תחתיו כלל א"כ בת דומה פנוי נמי ישא דלא חיישי' לכושי ועבד לרש"י בגיטין פ"ט הנ"ל ושמואל בדומה אשת איש מיירי והא דאמר מטפה פסולה ולא אמר בקיצור שהיא ממזרת משום דאיכא ס"ס ספק מרוב בעילות אחר הבעל ואת"ל מזנות מ"מ דלמא מכושי ועבד דכושי ועבד הבא על אשת איש הולד כשר ביבמות מ"ה ע"ב ובקידושין ס"פ האומר ובטוש"ע א"ע סי' ד' סעי' ט' משו"ה אמר דמ"מ לא ישא דעכ"פ ניחוש לטפה פסולה דכושי ועבד לכל הפחות ואפשר דממזרת נמי הוה אבל לכל הפחות ניחוש לטפה פסולה כנלע"ד באופן דסוגי' דסוטה מיירי באשת איש ועיי' ס' עצי ארזים אלא דצל"ע קצת א"כ כי פריך מברייתא נושא אדם דומה ומשבש לברייתא מפני קו' זו נימא ברייתא בדומה פנוי' וכר"י בן נורי דגטין פ"ט דהא פליגי תנאי וקמ"ל לאפוקי מאינך תנאי דפליגי התם ולפירש"י י"ל דבפנוי' אפי' בת דומה ישא דלא חיישי' לכושי ועבד ומאי ארי' דומה פנוי' אפי' בתה נמי ואמנם להתוס' גיטין ד"ה בעולה דחיישינן לבת פנוי' אם כן קשה כנ"ל וצ"ע מכל מקום אמת נכון הדבר דסוגי' דסוטה מיירי באשת איש וסוגי' דגטין מיירי בפנוי' כפי' רש"י ותוספ' שם ד"ה אכלה בשוק וכו' ודברי בית שמואל סימן ד' ס"ק כ"א תמוהים כבר עמד עליהם בספר באר היטב וגם מ"ש חלקת מחוקק סי' וי"ו סקי"ד דמ"ש בש"ע שם מיירי נמי באשת איש והיינו מדכ' ואפי' הוציאה בעולה וכו' ע"ש כבר כ' באר הגולה שם דסיפא מילתא באפי נפשי' היא ולא קאי אירישא יצא שם מזנה בפנוי' מיירי ודברי ב"ח נכונים לע"ד והחלוק שמחלקי' הח"מ וב"ש דרנון הוה טפי מקול לפע"ד נתנו דבריהם לשיעורין ומי ישער זה:

והשתא בנידון שלפנינו אע"ג דפנוי' היא ואי יצא שם מזנה היינו תולי' בפריצות בעלמא ולא היינו חוששי' אי הי' רינון או קול דלא כח"מ וב"ש הנ"ל מ"מ היינו אי יצא הקול שזינתה היינו תולי' בפריצות בעלמא אך הכא שהקול הוא שנתעברה וילדה א"א לפרש בפריצותא ומשו"ה אי הי' קול שנתחזק בב"ד וכבש"ס גטין פ"ט שם הי' ברור שאסורה לכהן ובפרט לכתחלה ואע"ג דאיכא למימר ספק הקול אמת ספק שקר ואת"ל אמת דלמא מהכשירי' לכהונה הכא דדרה בכפר של אומות העולם ואפי' ישנם בבית אבי' ג"כ ישראלים שאינם באיסור ערוה לה וה"ל קבוע כמע"מ מ"מ הא כ' הטור דמסתמא הולך

הבועל אצלה ומרובא פריש ומכ"ש הכא שאינה נבדקת לאמור לכשר נבעלתי יעויי' כל זה בב"ש סי' ד' סקל"ט ובסס"י וי"ו יובנו דברי על בוריין ואמתתן ע"כ אי הי' הקול מוחזק ממש לא הי' ספק אצלי שאסורה להנשא לכהן:

אך הכא ראוי לב"ד יראי אלקים לחקור אם אמת הוא שקול הלידה יוצא ע"י ארמי' א' ואז מותרת להנשא אפי' לכתחלה דאפי' לפירש"י דדומה לא יקח אא"כ א"א לו בענין אחר ולרש"י אפשר דדומה הוא דימא בעלמא בלי שום החזקת קול מ"מ הכא שכבר נתקשרה בקישור שידוכי' וקנסות וחרמו' וגדולה בושה הוה כמו א"א בענין אחר:

מ"מ נ"ל דצריך להזהיר את הכהן באזהרה רבה ובאיום גדול שאם ימצא פ"פ יוציא דלע"ד פתח פתוח ע"י לידה אפי' פנוי בקי ולהודיע גם לה שתחוש לעצמה אם נפשה יודעת דלא מטוהרה ומה טוב להטיל חרם בפני אבותי' של הנטענת שכל מי שיודע שילדה ואפ"ה מוסר בתו לנישואי' יצוד בחרם ואעפ"י שאם הי' האב אומר כן לא הי' מהימן דפסול עדות לבתו מ"מ הכא שהוא משיאה לחופה ומאכיל איסור להכהן בידים ואם האב לא ימסרנה לחופה לא יכשל בה הכהן טוב להטיל חרם סתם עכ"פ כל מי שמכשיל הכהן הזה ואין לומר מה יועיל חרם לאיסורי' נימא מגו דחשיד אאיסורא חשוד נמי אחרם בשלמא ממונא איתי' בחזרה אבל איסורא דליתא בחזרה לא שייך וא"כ נימא מגו דחשיד י"ל לא דמי האי איסורא קיל לי' דהוא עצמו אינו עובר רק גורם מכשול לאחריני אבל חרם הוא עצמו עובר עליו וחמירא לי' וסברא זו כ' תוס' חגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה וכו' ושמא הכא שאף היא בכלל האיסור וכו' יע"ש הנלע"ד כתבתי וה' יצילינו משגיאות וטעות ויראינו מתורתו נפלאות ונשאוב מים ממעיני הישועות:

וע"ד האשה שיש לה כאב בגבה אהו' י"נ מצד המעי שיצא לה לחוץ כיון שעכשיו כבר הוחזר למקומו אין כאן שום היתר דאפי' יהי' הדם מאותו צוואר הרחם שהוא המעי הנ"ל מ"מ היינו בעצמה דם נדה וכיון שהוא המקור במקומו הרי הכל טמא בלי ספק וטוב לעשות לה טבעת של שעוה ע"י מילדות בקיאות ואז יחזור למקומו הראשון ממש ולא יזוב עוד זוב דמו בעז"ה. ומהכאב בגבה קשה לתלות בו אם אינו כמו חול וחצץ שדרכו להולד בכליות משא"כ דם צלול ועכ"פ הי' לה לסנן מי רגלים שלה לבחון אם אינו יוצא ע"י השתן ועוד תשאול לרופאי' אע"ג שאין לסמוך על הרופאי' כ"א לעשות ספק פ"נ לחלל שבת וי"הכ אבל להתיר אי' כרת בודאי לא מ"מ נוכל לעשות סניף לקולות ולבדיקות מהרי"ו ואם בדקה ע"י בדיקות מהרי"ו סגי בפ"א אך תחלה תעשה לה טבעת של שעוה להחזיר המקור למקומו ותסנן מי רגלים וגם תשאל לרופאי' ואח"כ נתחכם מה לעשות. הכ"ד פ"ב נגהי ליום ה' טוב כסלו תקפ"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה ט

שלום לי"נ הרב המאה"ג הישיש המופלג בחכמה ודעת תורה כש"ת מהו' שלמה נ"י אב"ד דק"ק נייטרא יע"א בצירוף רבני' בית דינו הצדק אלופים מסובלים בתורה ויראה כבוד מהו' ליזר ותלמידי המופלא כבוד מהו' מנחם אהרן ה' עליהם יחי':

ע"ד ראוהו מעוברת זאת אומרת מאיש פלוני וכהן הוא והוא גם הוא מודה לדברי' ורוצה לישא אותה אי מותרת לכהן הזה או לא. זה ימים לא כבירים אתא לקדמנא נידון הלז ממש מתלמידי הרב החרוץ מק"ק טשוס והחלטתי לאיסור לכתחילה עכ"פ מפני שדרים בעיר שכולה ערביים רק יהודי זה ביניהם אך הכא השתא בקהלתם כפי המפורסם יש לישראל שכונה בפ"ע ורק מעט מזעיר א"י דרים שם א' הנה בקצה המחנה וא' הנה רק שרגילי' עוברי ושבי' א"י עוברי' דרך שם וגם אין דלתותי' נעולי' בלילה ונ"ל מפני זה החליטו כבוד מעלתם וכתבו סתם דאין להם שכונה מיוחדת נגד המפורסם משום דפשוט למעלתם דזה לא מיקרי שכונת ישראל בפ"ע ויש לדון בדין זה שכדברי מעלתם כן הוא שהרי ז"ל בדק הבית סוף שער ד' על מ"ש בתורת הבית לענין יי"נ דאם יש לישראל שכונה בפ"ע מותר היין השיג הרא"ה וז"ל ואיני מבין דבריו וכי מחלקי' העיר בדינה למבואו' ותינוקו' שנבעלת בשכונה א' ורוב העיר פסולי' ורוב שכונה כשרי' אזלי' בתר רוב שכונה ושבקי' רוב העיר הא ודאי ליתא וכו' עכ"ל ועל זה השיב במשמרת הבית שלא אמר המחבר אלא בשכונה מיוחדת שאין דרך הנכרים מפסקת שהיא ודאי כעיר בפ"ע וכן אנו נוהגי' בבשר הנמצא בשכונותינו וכו' מפני ששכונותינו מיוחדת ואין דרך הנכרי' מפסק' וה"ה והוא הטעם לתינוקות שנבעלת שם עכ"ל הרי דלתרווי' דין התינוקות וי"נ שוי' לענין זה ולהלכה העלו הט"ז והש"ך בי"ד סי' קכ"ט ס"ק כ"ו דלא פליגי כלל לדינא דלכ"ע בחד מיניהו סגי או אין דרך הנכרי' מפסקת או דלתותי' נעולות בלילה והיכא דאיכא תרתי לריעותא לכ"ע היין אסור וא"כ ה"ה לתינוקות לכאורה זה הוא סברת מעלתם:

וא"נ עוד לפמ"ש ט"ז שם ס"ק כ"ז דהוקשה לו מה מועיל נמצא בתוך הכרם הא רוב וקרוב הולכי' אחר הרוב ותי' דהכרם מופרש משאר הכרמי' שאינם סמוכי' לו כל כך לכן ה"ל נמצא בתוכו ומבואר עוד שם בס"ק י"ז דגם בהמו' דשכונת ישראל רוצה לומר שהוא מובדל סביב מדירת הא"י ואינם נוגעי' זה בזה וה"ל כעיר בפ"ע אבל כשנחשבת אחת ממבואי העיר אמרי' רוב העיר א"י ורוב וקרוב הולכי' אחר הרוב ע"ש וגם מפני זה הי' נראה למעלתם ששכונת ישראל שבעירם אין לה דין שכונה לענין זה כנלע"ד:

והנה דברי הט"ז לע"ד צ"ע שאין כן כוונת הפוסקי' בההיא חצבא דערלה דאשתכח וכו' עיין לשון חי' רמב"ן ס"פ לא יחפור (בבא בתרא דף כ"ד) ד"ה אבל עינבן וכו' ונימוקי יוסף שם ועי' מ"ש ר"ן ספ"ק דקידושין גבי כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו ואין כאן מקומו עכ"פ כוונתם מבואר דהחלוק הוא כל שהשכונה מיוחדת לעצמה אפי' בלא הבדל כלל ונמצא בתוכה ממש לא חיישי' לחוצה לה כלל דה"ל כעין כאן נמצא וכאן הי' ולא משכחת לי' אלא בנמצא חוצה אפי' סמוך ממש בזה אמרי' רוב עדיף מקרוב אבל כל שנמצא בתוכו אמרי' מתוכו הוא ואפי' סיעה של אנשי' עומדי' אם נמצא דבר ביניהם תלינן בשלהם ואם נמצא חוץ להקיפם אפי' סמוך מאוד תלי' ברובא דעלמא וכן יראה מלשון סמ"ע סי' רנ"ט ס"ק ו' ובלשון ש"ך י"ד סי' קכ"ט ס"ק כ"ו למעיי' שם ודלא כט"ז וא"כ ליתא להא מילתא:

אמנם ממה שרגיל הגוי עוברת שם גם בלילה שהרי אין דלתותי' נעולי' מזה יש לדבר הנה שהרי הרשב"א כולל בבא א' יי"נ ותינוקות ובשר שנתעלם מן העין מ"מ ע"כ לאו בחדא מחתא מחינהי דודאי לענין גנבי' שנכנסו למרתף אף על פי שהבתים סגורי' בלילה ואין שם רגל בן אדם מ"מ הא בגנבי' איירו וכתי' וחתר בחשך בתים וכל שרגליהם מצוי' שם בלילה והרי קמן שנכנסו למרתף חיישי' לרובא גוים משא"כ לענין בשר שנתעלם ונמצא בביתו אפי' דר במקום שרגלי עכו"ם מצויין ברחוב העיר לא חיישינן להנמצא בתוך הבית אפי' ביום מכ"ש בלילה כי אין רגל מצויי' בבית ולענין בשר ה"ל בית שכונה בפ"ע כמ"ש פר"ח בי"ד סי' ס"ג סק"ג ד"ה ואכתי פש גבן לברורי על בשר הנמצא בבית וכו' ע"ש היטב שהעלה גם הרשב"א בתשו' ס"ל כן אלא לרוחא דמילתא יהיב טעמא דרוב המולחי' בשר ישראל נינהו ולע"ד אפשר הי' התם רגלי גוים מצויין בבית הישראל משו"ה הוצרך לזה אבל לעולם לענין בשר ה"ל בית ישראל כשכונה ולא בחדא מחתא כייל רשב"א יי"נ עם בשר א"כ ה"נ נימא דתינוקות דנקיט נמי לא דמי ליי"נ והא כדאיתא והא כדאיתא דאע"ג דלענין תינוקות לא מועיל מה שהבתי' סגורי' בלילה דעין נואף שמרה נשף וכשמכירי' זא"ז בקריצות ורמיזות שוב אין נעילת דלת בפני עריות וקרא כתיב דודי שלח ידו מן החור וגו' קמתי אני לפתוח לדודי מ"מ נ"ל היינו דוקא לענין בני השכוכה והעיר דמצויי' זע"ז בקביעות ועם כל שכנו אדם מתערב וכיון שמכירי' זע"ז ביום באי' לידי ניאוף בלילה ועיי' כתוב' כ' ע"א ועיי' חלקת מחוקק סי' קי"ט סס"ק י"ט וכל זה בדרי' זע"ז בשכונה א' אבל כל שיש לישראל שכונה בפ"ע ורק מפני רגל הגוים המצויי' שם לעבור דרך שם מה ענין לבתולת ישראל עם נכרי' העוברי' ושבי' באקראי בשוקים ורחובו' להתערב עמהם עד שתפתח להם דלתי חדרה או ביתה הנעולות בלילה

ע"כ נ"ל הא כדאיתא והא כדאיתא לענין גנבי דיי"נ בעי' שלא יהי' רגל גוים מצויי' שם וגם נעולות בלילה ולענין בשר שנתעלם מן העין כל בית הנעול נקרא שכונה בפ"ע ולענין תינוקו' נהי בית לא מיקרי שכונה אבל שכונה ממש אעפ"י שרגל גוי מצוי שם וגם אינה נעולת בלילה מ"מ הוה שכונת ישראל לענין זה ואע"ג דדרים שם בקצה המחנה קצת גוים מ"מ ה"ל חד רובא ישראל וכמגרש בפ"ע ויש להתיר עכ"פ בהוא והיא מודים לא מיבעי' לפמ"ש הטור סס"י וי"ו דמסתמא אמרי' הוא הנואף אזיל לגבה וא"כ כל דפריש מרובא פריש דמותר היכי דהיא והוא מודי' אלא אפי' להרמב"ם דמייתי שם דחייש דלמא אזלי איהי לגבי' לולי דמסתפינא הייתי אומר הרמב"ם לא אמרה אלא בידעי' שעכ"פ פרשה מביתה ושוב נבעלה כעובדא דתינוקות ספ"ק דכתוב' וכמתני' דראוהו מדברת דגריס הרי"ף בשוק ע"ש ומכיון דעכ"פ חזינן דפרישה מביתה בשעת מעשה חיישי' דלמא אזלא לביתו וה"ל קבועה דאי הוה הוא אזיל לדידה בשוק תו לא הוה קבוע כמ"ש תוס' כתוב' ט"ו ע"א ד"ה דלמא וכו' אלא דחיישינן דלמא היא אזלא לביתו ממש ונבעלת לו שם בקביעות אבל היכי דלא ידעי' כלל דבשעת מעשה היתה חוץ לביתה גם הרמב"ם יודה להטור דלא חיישי' להכי דאין דרך אשה לחזור אחר איש וכסברת הטור ואפושי בפלוגתא לא מפשי'. ועוד מצאתי להגאון בית מאיר סי' וי"ו סי"ז אחר אריכות הרבה סיים וז"ל ובעיקור דין זה דפנוי' שנתעברה והוא והיא מודים והעיר מחצה על מחצה הי' נלע"ד שכשירה ואפי' להרמב"ם דע"כ לא אמר שמואל לר"י את לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרים אלא במה שהוצרך ליפסוק כר"ג נגד ר' יהושע אבל במה שהושוו מ"הת שלא להתיר לכתחלה והכא הא איכא ס"ס ספק לא נבעלה לאחר ואת"ל שנבעלה לאחר שמא לכשר לה נבעלה והסביר שם שיהי' ס"ס מעלי' אעפ"י שאינו מתהפך לפע"ד ס' א' מתיר יותר מן השני לענין הולד וק"ל וסיים נמצא בין לר"ג דאלי' לי' ברי' ובין לר"י דאלי' לי' ס"ס שרי' הכא ע"ש ושוב צידד להתיר אפי' ברוב פסולי' דאפי' לרמב"ם דמחמיר אפי' הוא מודה מ"מ כיון דהמיעוט קביעי ודלמא אזלא היא לגבייהו ה"ל ספק שקול והדר ה"ל ס"ס ע"ש הנה כבר כתבתי דלפע"ד דאזלא איהי לגביהו חשש רחוק הוא כמ"ש הטור וא"כ ברוב גוים לא נ"ל אך ברוב ישראל בעובדא דילן נ"ל בהוא והיא מודים להתיר אפי' לכתחלה ומצורף לזה עוד מה שבארתי כבר בתשובה אחרת דהרי עיקור חומרתינו הוא מפני דעת הרמב"ם שכ' לענין יבום לא מהימן וא"כ מכ"ש לענין יוחסי' להנשא לכהן והנה דברי הרמב"ם אלו תמוהים כמ"ש ב"ח ומביאו ב"ש סי' ד' ס"ק מ' דודאי פשטו' הסוגי' משמע אפי' למיכל בתרומה דאוריי' מהימנת ולא על עצמה בלבד אלא גם על עבדי' ובניה עד סוף כל הדורות וליתא נמי למ"ש בנב"י דעל עצמה מהימנת

ולא על אחריני זה ליתא דתרומה נמי לאחריני לעבדי' ובני' הוא אע"כ כיון דהימנת על עצמה מהימנת נמי לאחריני כדקי"ל המכשיר בה מכשיר נמי בבתה אע"ג דלא הוה לה חזקה דכשרות דאין נאמנות לחצאי':

אך נ"ל דודאי היכי דהיא עצמה עבדא איסורא מהימנת כגון שתאכל תרומה או שהיא בעצמה תינשא לכהן לא נחשדה למיעבד איסורא אבל היכי דהיא לא עבדא איסורא אינה נאמנת להעיד לאחריני וע"כ אם נישאי' לו ומת ולא הניח כ"א זה הבן מודה הרמב"ם דהיא וכל צרותי' מותרת לעלמא דהיא לא נחשדה למיעבד איסורא ומתוך דנאמנת על עצמה נאמנת על אחריני אך הרמב"ם מיירי בהדי' שיש לו בן מפנוי' שלא נישאי' לו כלל ומת אין להתיר אשתו לשוק ע"י עדות פנו ' זו דלא עבדא איסורא כלל וסברא זו למדתי מדברי תוס' חגיגה י"ד ע"ב ד"ה פסולי' וכו' שדבריהם צריכי' נגר אבל כוונתם נ"ל דע"כ לא פליג ר' יהושע אלא במעוברת ששואלי' מה טיבה של עובר ואין שואלי' אותה על עצמה כלל ואפשר שלא תינשא לעולם משו"ה לא מהימנת לר' יהושע וה"ה לר"ג לכתחלה לא תעביד עובדא וצ"ל להתוס' בראוה מדברת דפליגי ר"י אע"ג דהתם ליכא ולד ושואלי' מה טיבו של איש זה מפני האשה עצמה ואפ"ה לא מהימנת לר' יהושע היינו משום דחזינן שנסתרה או נבעלה והרי קמן דלא מזדהר באיסורי' משו"ה לא מהימנת לר' יהושע משא"כ במעוברת שאפשר שנאנסה ולא עבדי איסורא ואפ"ה לא האמין לה ר' יהושע ע"כ כ' תוס' משום שאינה אומרת כ"א על הבת וכל זה לר' יהושע ומיני' לר"ג מאמין לה אפי' בנבעלה ומעוברת אפי' היכי דלא עבדי איסורא אבל את לא תעביד עובדא אבל היכי דגם היא עבדא איסורא מותרת אפי' לכתחלה באיסור דאורייי' ושם ביארתי יותר באריכות וא"כ יש לצרף להנ"ל להתירא ועיין קידושין ס"ג ע"ב דאין אדם חוטא ולא לו עדיף מעביד איסורא דאפי' למאי דקיי"ל התם כרב אסי מ"מ כשאינו עביד איסורא נמי מהימן י"ל הכא אי לא עבדי איסורא י"ל דאמרה כן דלא רצתה לפגום נפשה שנבעלה לפסול או למאן דהוא ולא שייך כולי האי חוטא ולא לו ע"כ עבדי איסורא עדיף [ע"ל סי' י' ד"ה והנלע"ד]:

אמנם כן אחרי רואי להגאון בית מאיר ז"ל דכ' דאיכא למיחש לבתולו' שבזמנינו שהולכי' ביום לבין הגוים שבעיר ליקח כל צורכי הבית אולי נבעלה לו כיון שרגלה מצוי' ביניהם הנה כבר כתבתי לעיל שדעת הגאון עצמו להתיר היכי שהוא והיא מודים אפי' רוב גוים ולע"ד גם מטעמא דידי הרמב"ם יודה היכי דעבדי איסורא ומ"מ לרוחא דמילתא אומר, דהנה הב"ש סי' ד' סקל"ט הקשה ברוב פסולי' מ"ט תאומן הא בלא דברי' הוה רוב ממזרי' והנה עי' במתני' דמס' מכשירי' פ"ב משנה ז' מצא בה תינוק מושלך וכו'

ע"ש ת"ק אזיל בתר רוב בני העיר ור' יהודה אזיל בתר רוב משליכי' פי' אפי' רוב העיר ישראלי' מ"מ אזלי' בתר רובא שדרכן להשליך ואין אותן שאינם משליכי' נכנסי' לספק כלל ות"ק נמי לא פליג אלא משום דישראל נמי דרכו להשליך בשעת עבון כמ"ש ברע"ב ותוי"ט וסברא זו מוכח נמי בש"ס ופוסקים לענין רוב טבחי ישראל דלא אזלי' בתר רוב ישראל או גוים ועי' עוד מתני' דמכשירי' פ"ב משנה ח' ט' וכן אזלי' בתר רוב גנבי' אפי' רוב העיר כך או כך מ"מ לענין גניבה אזלי' בתר מי שרגילי' לגנוב ועש"ך י"ד סי' א' ס"ק י"ט וע"ש עוד ס"ק י"ז וי"ח ויפה דקדק בתה"א סוף שער ד' וז"ל ומסתברא אפי' בעיר שרובה נכרי' ואינו ידוע אם גנבי' נכרים או ישראלים אם ישראלי' שבאותה העיר דרים בשכונה וכו' מבואר דאם הי' יודעי' שרוב הגנבי' המה נכרי' אפי' הי' להישראל שכונה בפ"ע מ"מ הי' הולכי' אחרי הגנבי' ולא תלינן שמא ישראל מהדרי' גנב כי הולכי' אחר המצוי לגנוב ברוב הזמני' ומניחי' רובא ישראל דאיתא קמן:

ואחר הוצעה זו נ"ל דהרי ע"כ מה דמקילי' אפי' ברוב פסולי' היינו משום בודקת ומזנה ויצאו כל הפסולי' מן הספק אפי' המה אלפי' כמו רוב משליכי' דלעיל דה"נ רוב בנות ישראל אינם מזדקקת לפסולי' אמנם ידוע דבירושלמי אמרי' חזקה נגד זה הזנות רצה אחר הפסולי' ר"ל שחזקת כשרי ישראל אינם מזני' אלא הפסולי' נתיני' וממזרי' וכדומה נמצא לפ"ז נהפך הוא שאפי' איכא אלפים כשרי' אינם נכנסי' בגדר הספק כי הכשרי' אינם מזנים אלא דלפ"ז הוה תרי רובי דסתרי אהדדי אי בתר דידה אזלת אפי' ברוב פסולי' יש להכשיר דרוב בנות ישראל לא תשמעו לפסולי' ואי בתר דידי' אזלת יש לפסול' אפי' ברוב כשרי' נמצא ה"ל ספיקא וספק ממזר כשר וצדקו דברי הר"ן ולק"מ ק' ב"ש ולפ"ז דוקא פסולי' ממש אבל קרובי' שלה אינם בכלל זה דהרי ישראל כשרי' הם ואשה בודקת נמי ואינם נכנסי' בגדר הספק כלל:

והנה הרב ב"ש סי' ד' ס"ק מ"ג מסיים דפסקי מהר"אי ס"ל לא תלי' בכותי' ואמנם טעמא בעי ונ"ל דלענין זה חזקת בודקת עדיף מזנות רצה אחרי הפסולי' ופרוצי' בעריות דבשלמא ישראל אפשר דלא בדקה וסברה שהוא כשר ובאמת הוא פסול וא"כ יצרה תקפה עד שנתפתי' עכ"פ משא"כ בערל דלא שייך שטעתה בבדיקה וגם רחוק מאוד שתשמע לו כי חרפה היא לנו וע"כ ס"ל למהרי"א דלא חיישינן לי' ולפ"ז י"ל אין כאן מחלוקות בין מהרי"ו למהרי"א דבשלמא מהרי"ו מיירי מס"ס דילי' דלמא אחר גירושין ואת"ל תחת בעלה חיישי' שמא באונס ע"י גוי דאע"ג דאונס לא שכיחי מ"מ יצורף לס"ס כמ"ש תוס' כתוב' ט' ע"א ומכ"ש באשה היושבת תחת בעלה דרצון לא שכיחי' דאשה בעלה משמרתה כמ"ש בשיטה מקובצת ריש כתוב' דלא חשו לרצון אלא בארוסה אבל

יושבת תחת בעלה בעלה משמרתה וא"כ יפה כ' מהרי"ו דחיישינן להקל שמא תחתיו באונס ע"י גוי מה שא"כ מהרי"א מיירי בפרוצה ביותר דניחוש לבניה מחמת רצונה שנתרצת ולא הי' לבעלה אפשר לשומרה מחמת פריצותה שם לא חיישינן לגוי כלל כי אפי' פרוצה ביותר ונחשדה אאשת איש מ"מ לא תיבעל מרצונה לגוי שוב מצאתי לי רב גדול בסברא זו דגוי מאוס לה והוא בעצי ארזים סי' כ"ה סק"ב ממשמעות טי"ד סי' קנ"ג ע"ש:

ובזה מיושב נמי קו' מ"ו בהפלאה לר"ת בכתוב' ג' ע"ב דביאת ערבי כבהמה ואינה נאסרת על בעלה א"כ בפתח פתוח הוה ס"ס שמא לערבי ולהנ"ל לק"מ מיהו בלאה"נ לק"מ דלא אמרה ר"ת אלא שאינו חייבת מיתה אבל לבעלה מיתסרה דעכ"פ מעלה מעל באישה ומיושב ק' ריב"ם שם על ר"ת ע"ש ברא"ש. ונראה כן דעת רש"י כתוב' י"ד ע"א דפי' איש פלוני וכהן הוא פירש"י משום נתין וממזר מיתנייי' וקשה בשלמא ר' יהושע אומר רבותא דהרי היא בחזקת בעולה אפילו לנתין וממזר אע"ג דלענין זה רוב כשרי' ומכ"ש לגוי' דרובא דעלמא נינהו אלא רש"י ה"ל להניח הדבר בספק דלענין פסולי' מיתנייי' ולמה לו לפרט נתין וממזר וכן עוד יותר מזה למעיי' בלשון רש"י דקידושין ע"ד ע"א ד"ה אי מהתם וכו' אע"כ כמהרי"א לגוי' לא חיישי' כולי האי דלענין בודקת ומזנה עדיף:

ועיי' תוספ' כתוב' י"ד ע"ב ד"ה מכשיר וכו' שהקשו מאבא שאול יש ליישב דע"כ לא שמעי' לר"ג רוב פסולי' אלא בחורבא דדברא דרובא הפסולי' המה רובא דעלמא נכרים ונגד זה אלימא חזקת בודקת ומזנה אבל במקום דאיכא רוב נתין וממזר ה"א דלא מהימני קמ"ל אבא שאול ומטעם הנ"ל דעכ"פ בלא דברי' נמי הוה ספק אי ניזול בתר רוב זנות רצה אחר הפסולי' או בתר רוב בודקת ומזנה אפי' לנתין וממזר:

ואין אני אומר לסמוך על סברתי לחוד אך לא באתי אלא להוציא מלבו של הגאון בית מאיר ז"ל דחייש שרגלה מצוי בעיר הגוים לקנות שם צרכי הבית ולפע"ד אונס ביממא במתא לא שכיחא ולומר שע"י שיכירו זא"ז ברמיזות יבוא בלילה לשכונת ישראל כיון שאין דלתו' נעולות והיא תפתח לו פתח ביתה כמ"ש לעיל זה לא חיישי' בנכרי כ"א בפסולי ישראל כגון לנתין וממזר דוקא ולא אחר:

תבנא לדיננא כיון שזה מיקרי שכונת ישראל אפילו מיעוט גוי' דרים כיון שהוא והיא מודים מותר אפי' לכתחלה להנשא לכהן אך אכתי פש גבן אי מותרת לאותו כהן עצמו המעיד עליה כיון דבלא הודאתו בעי' תרי רובא והכא הודאתו כמאן דליתי' שמא עיניו נתן בה וחששא זו כ' מעלתם בשם הגאון נב"י מ"ב סי' כ"ז כ"ח כ"ט כבר בארתי במקום

אחר דליכא לדמויי' להההיא דקידושין ס"ב ע"ב דאינו נאמן לכנוס שמא עיניו נתן בה ויהי' כל ימיו באיסו' א"א התם היא אינה יודעת האמת ולא תאמין לו אבל הכא ששניהם אומרי' ברי לי אין אנו אחראי למחות בידי' ומעידו' על השבוי' אע"ג דשניהם אומרי' ברי יש לחלק דלפמ"ש ר"ן סוף נדרים וז"ל דהאי מילתא דטמאה אני לך כסיפא לה מילתא תקינו לה במשנה ראשונה דליהימנא דאי לאו דקושטא קאמרה לא הוה מזלזלה נפשה למימר הכי וכן הוא שם בש"ס צ"א ע"א עכ"ל וא"כ ה"ה ומכ"ש הכא דלא ניחוש מן התורה שיזלזל עצמו במה שאינו משום עיניו נתן בה ולא דמי' לכהן המעיד על השבוי' שאינו מזלזל עצמו נמצא אי' דאוריית' ליכא ואע"ג דעכ"פ משנה אחרונה חששו אפי' בכי האי גוני שמא עיניה נתנה באחר אין לך בו אלא מ"ש חז"ל והרי כ' הרא"ש שלהי נדרים דבאשה נמי לא אמרו אלא הכא שאינה באיסור כל ימי' אלא שמפקעת עצמה מבעלה אבל אומרת גרשתני שתהי' באיסו' כל ימי' לא נחשדה אפי' אם אינה מזלזלה נפשה מכ"ש בנידון שלפנינו דמזלזל נפשי' ויהי' באיסור דאוריי' כל ימיו והוא ובניו נפסלי' מן הכהונה לעולם ועבדי איסורא טובא פשיטא דליכא למיחש משא"כ בכהן המעיד על השבוי' אע"ג שיהי' עמה באיסור שבוי' כל ימיו התם קיל לי' איסורא ולא משמע לי' איסור כלל דמורי' היתירא דלא נבעלה לגוי וגם לא מזלזל נפשי' משא"כ הכא דאיכא כל הני לא נ"ל לבדות דברי' חדשים מלבנו אשר לא שערום ראשונים ז"ל ומכ"ש בנידון שלפנינו שלפי רמיזות פר"מ נ"י נראה דאיכא חששות אחרי' אפשר ה"ל קצת כדיעבד דסגי בחד רובא אפי' בברי שלה לחודא ע"כ אם אחרי העיון יסכימו פר"מ למטינא שיבא מכשורי הכ"ד הבע"ח א"נ לנצח. פ"ב יום ה' כ"א לירחא תליתאי תקפ"א לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה י

העתק גביעת עדות מהרב הגאון אב"ד דק"ק קעמפנא במדינת פרייסן יע"א:

אשה א' שמה רחל מדופין כפר שלעזיען יש לה בן כ"ג שנים שמו דוד ובן י"ב שנים שמו דניאל ובת י"ד שנים שמה אסתר וכולן נולדו בזנות ואשה רחל אומרת שמישראל המה ואשה רחל זו היתה אשת איש וזה שלשים שנה נסע בעלה ממנה להקדש לבערלין שהי' חולה שלאקרירעג ואבד זכרו ועתה מגדת אשה זו שזה כ"ט שנה אחר נסיעת בעלה בא איש יהודי לכפר דופין והגיד לה ולאבי' שהוא נסע עם בעלה והי' חלוש מאוד על הדרך ומת ונקבר בשווערין ולא הגיע לבערלין שהי' חולה שלאקרירעג גבר ונחלש מאוד ומת והגיד שם בעלה כהוגן ושהוא מדופין והבעל הגיד כן קודם מותו שהניח אשתו רחל

מדופין ובן קטן שמו יצחק וכ"ז הגיד להם העד והלכה אשה רחל הנ"ל עם העד לעיר קטנה סמוכה לדופין ללאנדסבערג לא' מזקני העיר שמה ושמו מה' עקיבא ראפפורט והעיד העד לפנינו כן וצוה מה' עקיבא הנ"ל לאשה שתשב שבעה שעה א' וכן עשתה וכשנתגדל בנה יצחק הגיד קדיש ועוד קודם שנולדו שלשה בני זנונים הנ"ל וא"כ לפי דברי' זנתה כשהי' פנוי' אכן כל זקני לאנדסבערג וגם אבי' כולן שבקו לן חיים ואין איש זוכר להעיד שהי' עדות על מיתת בעלה ואך האשה לבדה מגדת זאת כן עתה בב"ד דק"ק קעמפנא וכן מגדת זה זמן לפני אנשי עיר לאנדסבערג אבל אין איש זוכר להעיד לה זאת ואין שום הכחשה חלילה על דברי' כי לא נשמע מבעלה פוצה פה כי אבד זכרו וכמעט אין זוכר אותו:

העתק גב"ע מב"ד לאנדסבערג:

שפעם קודם שאמרה בב"ד בקעמפנא שבנים אלו מישראל המה אמרה כבר לפני הרב פראשקי ששני בנים דניאל ואסתר מנכרי המה וגם עתה חקרו ב"ד לאנדסבערג ואמרה שדניאל ואסתר מנכרי ואמרה שמחמת ביעתותא בב"ד קעמפנא הגידה מישראל המה ועל הנער דוד אמרה מישראל וגם כתבו הב"ד שקול ודיימא שמנכרי הבנים שזנתה עם הנכרי ע"כ:

לפי מכתב לאנדסבערג י"ט סיון רוב עוברים שמה ערלים ודרך זה לא נח ולא שקט יום יום מרוב ערלים וישראל לא שכיח ב' שלא הי' שום משרת ולא שום ישראל בביתה רק אבי' ואחי' ובנה הבכור איצק ודר שמה בשטיבל בביתה ערלים ובתוכם ערל זיגמאן ובכפר לא דרו רק נכרים [זאת מכתב לאנדסבערג י"ט סיון תקי"ף לפ"ק]:

ולפי מכתב ד' סיון תקי"ף לפ"ק הקול בבית אבי' הי' שזנתה עם ערל זיגמאן כאשר זינתה הרבה פעמים אשר ממנו הילדים קטנים ואחיה ה' מרדכי אמר כן זה הלשון מאגרת הנ"ל ובניה הקטנים כולם פה אחד שמערל זיגמאן המה וכן באגרת הנ"ל:

תשובה

שלום ורב ברכות לראש צדיק ונשגב ה"ה מחו' הגאון הגדול המאה"ג המפורסם כערוגת הבושם גל אגוזים גן הדסים ע"ה כקש"ת מהו' שמואל יוסף נ"י אב"ד ור"מ דק"ק קעמפנא יע"א:

יקרתו עם תכריך תשובות הגיעני ותמהני מה מצא בי לתהות על קנקן ריקם ובעמקות אשר שדד מר ניהו רבה אחריו מילא כבוד מו"ח גאון עולם נ' וגאון ישראל מו"ה זלמן דק"ק ווארשויא אנן מה נענה בתריהו ומה לתבן את הבר והן בהיות בבריאות גופי נחלש מוחי ושכלי להעמיק עיון במקום גדולים כי גם לעת כזאת בעו"ה נחליתי ונחלש מזגי

ל"ע הי' לי להטמין ידי בצלחת אך להיות מצותם עוברת עלי ע"כ במעט עיון אכתוב דעתי הקלושה מה שנלע"ד בענין הזה וה' יורני בדרך יבחר למען לא אכשל ח"ו:

הנה לפי הענין השאלה ההובאת לפני אי קמי דידי הוה אתי עובדא הייתי חוקר איזה חקירות תחילה:

א' אחר שאמרה שהעד אמר שמת בשווערין יש לכתוב לשם כי דרך בעלי ח"ק קוברי מתים להיות ספרי מתים פתוחים לפניהם ושם חקוקים כל המתים האורחים למקומותם בשמותם וכבר נתברר לי ע"י חקירה כזו כמה ענינים בעגונא דאתתא נהי שאפשר שאין כדי להתיר על רושם הפנקס ההוא ע"י סי' שמו ועירו מ"מ אם יש להם שמה מנהג זה ולא נמצא שם בזמן ההוא שם כזה א"כ שקר בפי האשה ואם ימצא שם קרוב לזמן ההוא רשום בשמות הללו יהי' סניף לדברי' ויצורף צמצום המקום והזמן לסי' לסייע לדברי האשה ע"כ לדעתי אין לעשות שום מעשה עד שיוחקר בק"ק שווערין:

ב' צריך חקירה מה הי' באותן הימים שאשה שהוחזקה בא"א נתעברה וילדה בן ומלו אותו וקראו שמו דוד ומסתמא נשאלה אז איך נזדקקת לאיש בהיותך אשת איש ועוד קודם לזה שבנה יצחק אמר קדיש בבהכ"נ במקום אבלים ומסתמא אז השיבה מה' עקיבא בלאנדסבערג התירנו ואז הי' ר"ע עדיין בחיים וכפי הנראה לאנדסבערג קרוב לדופין וא"כ אפי' לא שאלו למה' עקיבא אם אמת הוא שהועד בפנינו מ"מ יש להאמין לה דמרתתא דלמא משתכח שיקרא באומרת פלוני חכם התירני ויש לסמוך על זה:

ויש ראי' לזה מטי"ד סי' פ"ג דבאומר מדג פלוני וטהור נאמן אפי' בנימוחו אעפ"י שאין שום סי' אלא הימנותי' דמוכר שאומר של דג פלוני וכ' רשב"א ור"ן שם בפא"ט הטעם דמרתת שמא יש לו להלוקח שום ט"ע בהדגים ונהי בביצי עופות אין נלקחים טרופות היינו משום דאין לוקחי' ביצים טרופות מן הנכרי אבל דגים שנלקחים נימוחים מן הנכרים או מחשוד סומכי' אהך דמרתת שמא יהי' לישראל ט"ע או יראה אותם לצייד שיכירם ותו אין צריך לבחון אותם כלל כי סומכי' באיסור דאוריית' על סמך מרתת ואמנם רמב"ם ס"ל דאין סומכי' על גוי רק בישראל שאינו מוחזק בחזקת כשרות אבל על גוי אין סומכי אלא במסל"ת בעדות אשה כ"כ ה"ה בשמו בפ"ב ממ"א ה' י"ח ע"ש א"כ מוכח דבעדות אשה דגוי מסל"ת נאמן מכ"ש באומרת פלוני חכם התירני והוא מקום קרוב שיהי' ראוי לסמוך עלי' ובתשו' הגאונים יחי' לא הוזכר כלל מה הי' באותן הימים:

ג' לא נזכר כלל שאמרה האשה שמה' עקיבא התירה לעלמא ואפילו שיאמר בנה קדיש רק שתתאבל שעה א' אפשר שלא מצא העדות כדאי להתיר האשה ושגה במ"ש בש"ע שאין מניחי' לנהוג אבלות כשם שלא ידע שצריכי' להושיב ב"ד של ג' להתיר או אפשר

שידע הא והא רק שחשב להתאבל שעה א' בצינעא ולא יתפרסם ברבים אין בכך כלום והרי לא ציוה שיאמר הבן קדיש כשיגדיל אבל גוף העדות לא הי' נ"ל להתיר עגונה על זה דהרי דברים סותרים זא"ז בתחילה אמרה שבא איש אחד ואמר שנסע עם בעלה והוא חלוש מאוד על הדרך ומת ונקבר בשוועריו משמע שנסע עמו מדופין וידע שהוא בעל האשה זו ומת וקברתיו ואין לך עדות טוב מזה אך הוסיפה וגרעה והבעל הגיד כן קודם מותו שהוא מדופין שהניח אשתו רחל ובן קטן ושמו יצחק מזה משמע שהעד לא ידע שהבעל הוא מדופין הלז ושזו אשתו וכל סימניו אינו אלא שם עירו ואשתו ובנו אע"ג דיש מקום גם בזה להתיר אך מי יודע איזה שינויים הי' עוד והאשה לא דקדקה עתה בזכרון דברים שעברו זה שלשים שנים ואולי לא ראה מהו' עקיבא להתיר ע"י הגדת עד ולא התיר רק להתאבל שעה א' ועי"ז טעתה האשה והחזיקה עצמה בפנוי' וטעה הבועל איש ישראלי ואין כאן מקום לחזקת כשרות וצדקת שהאריך הדרתו כי הכל ע"י טעות הי':

וה"ה במה שאומרת גם עכשיו בפנינו מת בעלי ומו"ח הגאון ני' בנה בנינים על זה לפי הנ"ל אין לסמוך על זה כי הכל נמשך על התיר אבילות שהתיר מו"ה עקיבא והנה מו"ח הגאון ני' העיד בשם הגאון ליסא יחי' דהורה ובא דאע"ג דכבר זינתה ואין חומר מבעלה הראשון דבלא"ה אין לה כתובה ממנו כיון שזינתה מ"מ דיקא משום חומר דבעל השני ולא כ' טעם וראי' לזה ואני אומר משנתינו הוא זה דהרי ר"פ האשה רבה אמר ר' יוסי כתובתה על נכסי בעלה הראשון א"כ לר' יוסי אין לה חומר אלא הפסד כתובה מבעלה השני ואפ"ה דייקא וה"ה לת"ק דבהא לא פליגי ומסיים שם הלכה וקלקלה חייבת שלא התירוה אלא לינשא ובגמ' פליגי לר"א קלקלה היינו זינתה ור' יוחנן ס"ל זנתה פטורה דה"ל עפ"י הוראת ב"ד די"ל אתון שויתון פנוי' הנה לדינא אין נפקותא דקיי"ל יחיד שעשה עפ"י הוראת ב"ד חייב ור"א ור"י אליבא דתנא דמתני' פליגי כמבואר בכ"מ פ"ה משגגות הל' ה' מ"מ צריך לעיין מ"ט דר"א הלא הב"ד התירוה ושויוה פנוי' ולתנא דמתני' יחיד שעשה עפ"י הוראת ב"ד פטור ונ"ל דהב"ד נמי אין מתירי' אלא על סמך חומר עי"ז דייקא ועיקר החומר בנישואי בעלה השני ולא מהפסד כתובת בעלה הראשון וא"כ כל זמן שלא נישאת לבעל לא נגמר ההיתר כי סמיכת הב"ד שתידוק והנה לא דייקא וזינתה נמצא לא הותרה בב"ד כלל ואפשר ר"י לא פליג בזה שלא נגמר ההיתר עד שתינשא לבעל השני ומ"מ פוטרה מחטאת דעכ"פ אנוסה היא שסברה דשוי' פנוי' לגמרי אבל עכ"פ הסבר' אמיתית וכיון דעיקור חומר הוא מבעלה השני א"כ כל זמן שלא נישאת לא נגמר ההיתר וממילא אפי' אם תעיד עכשיו ונתירה ע"י דבורי' של עכשיו להנשא

וגם תינשא לבעל מ"מ ניחוש מדלא ניסת עד עכשיו ש"מ כשהיתה מדייקת לא מצאה כדברי העד ועכשיו הוא דמת ומשו"ה נישאת ולא שייך הכא הפלפול של מו"ח הגאון נ' בפלגי' דיבורא גבי גרשתי את אשתי אי מהימן למפרע או לא:

ובמקום אחר כתבתי קצת סתירה לזה במ"ש רמב"ם סוף הל' גירושין אל יקשה בעיניך וכו' שנראה עיקור טעמא משום מילתא דעבידא לגלוי והראב"ד השיג וכ' א"נ משום דייקא ומנסבא עכ"ל. ועי' ה"ה וי"ל מה שהאמינו ע"א עבד ושפחה משום עבידא לגלוי נסמך על דיקא ומנסבא דאין פשוט כ"כ שיהי' עבידא לגלוי דלא דמי לאשתמודעינהו בחליצה וגטין אבל הוא שהחמירו על אשה בסופה ועי"ז דייקא וחוקרת ואם יהי' הבעל בסוף העולם יוודע ע"י דייקא ועי"ז מירתתו המעידי' שיתגלה הדבר ולא משקרו ומשו"ה אפי' ידעי' דלא דייקי האשה הלזו אין אנו מוחי' בידה מלהנשא משום דתחלתו של עדותם מרתת שמא יתגלה ע"י דייקא דאיתתא ולפ"ז האשה בעצמה שאמרה מת בעלי העיקור ההוא דדייקו באמת כיון שעפ"י עצמה נישאת ולכשנישאית עפ"י ע"א קרוב ושפחה העיקור הוא עבידא לאיגלוי דמירתתו ע"י דיוקת האשה ואז אפי' לא דייקת מותרת ויש לעיין בזה בסוגי' דר"פ האשה שלום ובמלחמות ה' שם ואין כאן מקומו:

ונחזיר מה דקמן בנידון שלפנינו ונברר פסקי הרמב"ם וש"ע בעזה"י בקצור נמרץ ס"פ אלמנה לכה"ג איכא תרי לישני לל"ק בדיימי מיני' ומעלמא הולד שתוקי בדוקי שבודקי' אמו ואם לאו הרי היא ספק ממזר וללישנא בתרא בדיימי מיני' הוא כשר ודאי אך בדיימי מעלמא ולא מיני' הוא שתוקי בדוקי כנ"ל ופסק רמב"ם ובה"ג כל"ק לחומרא וצריך טעם למה פ' לחומרא בס' ממזר דרבנן ודלא כרשב"א והרא"ש נ"ל שהי' לו הכרח מקידושין ע"ג ע"א גבי אסופי דאמר רבא מאי איכא משום מיעוט הלך בעלה למה"י הקשו תוספ' והרא"ש אבה"ג דפ' בעובדא דירושלמי דתלינן אתא בשם ושימש כעובדא דאבוה דשמואל ונדחקו דכיון שהשליכתו ש"מ לא אתא בשם ודחה הרא"ש דלמא מחמת כיסופא השליכתו דלא יאמינו לה דאתי בשם ע"ש וס"ל לבה"ג ורמב"ם דודאי מציאת רחוק בעיני העולם דמבעל הוא דאתי בשם ושמש וה"ל דיימי מעלמא ולא מיני' והוה ודאי ממזר כל"ק דרבא והרא"ש לשיטתו ס"ל כל"ב דהוה רק ס' ממזר ואי משום דהשליכתו דלמא מחמת כיסופא אבל בה"ג ורמב"ם סמכו אעובדא דירושלמי ומוכח מסתמא דתלמודא דלא דיימי מיני' הוה ממזר ודאי ודיימי מיני' ומעלמא וה"ה לא דיימי כלל הוה שתוקי ובדוקי ובדיימי מיני' ולא מעלמא אוכלת בתרומה כמתני' אע"ג דההיא דקידושין לא הוה דיימא מעלמא טרם שהיתה מעוברת דלא ידעי' משום אשה חשודה כלל מ"מ כיון דרחוק מאוד דאתי בעל בשם הוה משנתעברה כדיימו מעלמא כנלע"ד:

ומ"מ לענין לפטור מחליצה חשש רמב"ם והרשב"א סי' תר"י נמי לא פליג אלא בידעי' שבא עלי' והרא"ש כלל פ"ב אפי' בהא חייש אא"כ במיוחדת לו כן הבין ממנו המהרי"ו בתשו' סי' ע"ג ולא כדגול מרבבה ונתקשו האחרונים מ"ש מתרומה דמתני' שהיא תרומה דאוריית' ושמעתי שכ' בס' נב"י דלעצמה נאמנת ולא לאחרים להנשא ליבם וצ"ע תרומה אוכלת בני' ועבדים עולמי' ומקריבי' ע"ג מזבח בשבת מוציאי' אחרי' בהקריב' קרבנם וכמ"ש מהרי"ו סי' פ"ח:

והנלע"ד בהבנת דברי תוס' חגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה וכו' שדבריהם צע"ג וכי בעילת נתין וממזר לא הוזהרה להנשא לכהן כמו בעולה לכה"ג ודברי רבינו אלעזר שבתוס' סוף נדרים ומ"ש חי' רשב"א שם מבואר כוונתם דכל עצמו של אשה אינה מוזהרת אלא שהוא בא לידי חטא על ידי' וכעין שכ' תוס' בב"מ ע' ע"א ד"ה מעות וכו' בתי' השני ע"ש ה"נ דכוותי' והשתא כיון דהבעל גופי' אינו מוזהר כי לא מהימנת לי' ממילא היא אינה מוזהרת זה כוונת ר"א שבתוס' נדרים שם לע"ד וזהו לא שייך בתוס' חגיגה ועוד י"לד שלא הקשו מראיה מדברת דרישא ונקטו ראוה מעוברת וצ"ל מדברת לק"מ אולי התם לא הימנה ר' יהושע מפני שפריצה ומסתתרת ע"כ אבדה נאמנות שלה משא"כ בתולה שעיברה אפי' בלא אמבטי אפשר שנאנסה וממעוברת קשה להו שפיר דדומה לבתולה שעיברה וע"ז תי' תוס' לחלק בין שהיא בכלל האיסור וכו' פי' עפ"י מ"ש חי' רמב"ן ריש גטין אחר שכ' וי"מ מוספרה לה נפיק דע"א נאמן באי' כ' וז"ל ק"ל התם אתחזק אי' ונגמר מיני' דע"א נאמן אפי' אתחזק איסורא אלא שאני התם מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת על בעלה אבל בשארי עריות מנ"ל עכ"ל וזהו כוונת תוס' חגיגה דבעולה לכה"ג גם היא בכלל האיסור מודה ר"י דמתוך דנאמנת על עצמה נאמנת לבעלה כה"ג משא"כ במעוברת דמייתי דאין נידונת על עצמה אלא מה טיבו של עובר זה אין עיקור ההיתר עלי' לא אמרי' מתוך ובמדברת שעיקור עלי' שהרי אין כאן ולד מ"מ מזה לא הקשו תוס' כיון שהיא פרוצה אבדה נאמנות שלה רק ממעוברת והתם י"ל דמיירי שאין דנין עלי' רק על עובר כנ"ל כונת תוס' וצ"ע זה בסוגי' דאלמנת עיסה:

מ"מ נ"ל שזהו דינו של רמב"ם דלאכילת תרומה מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת כמו על אחרים וה"ה בארוס וארוסתו וה"ה מי שנושא מפותת עצמו ויש לו ממנה זרע מקודם נישואי' ושוב מת בלי זרע אחר הרי פטורה מהחליצה ונישאית לשוק ופוטרות גם צרותי' שמתוך שנאמנת על עצמה שהולד ממנו נאמנת על אחרים אבל הרמב"ם והרשב"א והרא"ש מיירי שיש לו בן מפנוי' דעלמא שאינה אשתו לא תועיל עדות הפנוי' לפטור נשיו מיבום וזה ברור לפע"ד:

הנה פסק רמב"ם וש"ע דפנוי' שנתעברה נאמנת להכשיר ולא לעשותו ממזר בין ברוב פסולי' ובין ברוב כשרים וכ' הר"ן וה"ה הטעם משום דבלא דברי' נמי ס' ממזר כשר בקהל דממזר ודאי לא יבוא אבל ממזר ס' יבוא והקשה ב"ש א"כ לעשותו ממזר ודאי נמי תאומן דבקהל ודאי לא יבוא בקהל ס' יבוא ונעלם ממנו דברי ריטב"א קידושין ע"ג ע"א אק' תוס' שם ד"ה אלא מעתה תירץ ונ"ל דההיא פלוגתא היא לאסור שתוקי בממזרת ורבא ס' דאסור כיון דהוא ס' כישראל חשבי' לי' אבל להתיר שתוקי בישראל ס"ל דשרו דכישראל חשבי' לי' והך דרשא דספק ממזר יבוא אית לי' לרבא אבל שיבוא ממזר בקהל ס' לית לי' וכישראל גמור חשבי' לי' לכל מילי עכ"ל מעתה לק"מ ק' הב"ש:

והנה הרמב"ם ס"ל ס' דאורייתא לקולא ומראה מקומו כמו שביארתי בהל' איסורי ביאה ולפע"ד כוונתו במ"ש שם פט"ו ה' כ"ט ע"ש והכוונה בזה הואיל וס' לקולא מן התורה וכל אדם יכול לישא אשה בכל מקום ע"כ הזהירה תורה שלא יחלל בתו להזנותו שלא לגרום זנות ערוה בישראל ע"ד שאחז"ל שלא למכור נבלות וטרפות לנכרי הואיל ומותר לקנות ממנו מקום שרוב טבחי ישראל משו"ה אסרו למכור לו ה"נ אסרה תורה להפקיר בתו פנוי' שלא להביא בני אדם לאיסור ערוה מפני שהספיקות מותרות כנלע"ד ולפ"ז תלי' בפלוגתת ראב"י ורבנן בפי' הפסוק דלא תחלל בתך כי היכי דתלי' בפלוגתא דאיקבע איסורא דחתיכה משתי חתיכות כמ"ש ר"ן ספ"ק דקידושין מ"מ נחזור להנ"ל דרמב"ם נפקא לי' דס' לקולא מהנ"ל והקשה מהרי"ט בחי"ד סי' א' וסי' ב' א"כ למה לי קרא להתיר ס ממזר ותי' לומר דמותר בודאי ולא מספק ונ"מ דמותר לישא ב' אנשים א' ישראלית וא' ממזרת ע"ש:

ומקשי' א"כ תרי קראי למה לי לס' ממזר ולס' קהל הלא מחד מוכח כן ולריטב"א הנ"ל לק"מ דאי מחד קרא ה"א רחמנא עבד ס' ממזר כישראל גמור ואסור בממזרת ולוקי' עליו כדס"ל לרבא באמת קמ"ל דס' קהל יבוא דס' ממזר הוה כברי' בפ"ע וכגר שמותר בישראלי' ובממזרת והיינו למאן דאית לי' ב' דרשות ס' ממזר וס' קהל אמנם רבא לית לי' באמת אלא חד דרשא וכישראל גמור משוי' לי' ומשו"ה האם נאמנת לשוי' כשר ולא ממזר וכנ"ל:

שוב הקשה ב"ש תינח כשמחצה כשרים ומחצה פסולים אך ברוב פסולי' הא ליכא ספיקא ולפע"ד אין זה ענין לדברי תוס' רא"ש שבשטה מקובצת בב"מ גבי עשירי ודאי ולא עשירי ספק שכ' דרובא דאית' קמן ואיקבע מיעוטא קמן לא נפיק מכלל ס' שהרי איקבע מיעוט קמן ומאן לימא לן דהאי דפריש לאו ממיעוט הוא שהרי איקבע מיעוט קמן אלא רחמנא רצה להתיר הך מיעוטא ולסמוך ארובא ואם יארע שיזדמן המיעוט

מ"מ התירא הוא שכך גזר רחמנא ומכ"ש מיעוט היתר ברוב איסור כגון רוב פסולין ומיעוט כשרים ודוקא התם שלא לחייבם לכנס לדיר אבל לענין איסור והיתר הרי הוא ככלו איסור ואין כאן ס' וקו' ב"ש עצומה לכאורה:

אבל לפע"ד לק"מ דידוע הירושלמי דפליגי ר"ג ור"י ר"ג ס"ל חזקה בודקת ומזנה ור"י ס"ל זנות רצה אחר הפסולי' ואין זו חזקה כחזקה דעלמא דנימא רובא וחזקה רובא עדיף כמ"ש רום מעלת הגאוני' בתשובותיהם פה בנידון שלפנינו ימחלו כבודם דזה שייך בחזקה כעין בית מנוגע ופרה אדומה חזקת אפר טמא אבל חזקת המנהג הוא מנהג בנות ישראל בודקת ומנהג פריצת מזנים ולא כשרים והנה במשנה דמכשירי' עיר שישראל וגוי' דרים בה ונמצא בה תינוק מושלך דהולכי' אחר הרוב פליג ר' יהודה דהולכי' אחר רוב משליכי' אפי' שפחה אחת בעיר תולין בה ומסלקי' כל העיר דאין מנהג להשליך אלא שפחה ות"ק לא פליג אהסבר' אלא ס"ל מחמת רעבון גם הכשירים משליכי' וכן מבואר התם במוצא בשר הלך אחר רוב אוכלי בשר מבושל וכן בפ"ה ע"ש לא אחר רוב הדרים כי המנהג באותו דבר מסלק האחר מאותו הענין לגמרי והכא בודאי כן הוא שאין מנהג הכשרים לזנות כ"א הפרוצות אך אין מנהג בנות ישראל להתפתות אלא לכשרים ור"ג הלך אחרי האשה שעלי' אנחנו דנין וכיון שאינה מתרצית אלא לכשרים א"כ מכשיר אפי' ברוב פסולי' ומסלקי' כל הפסולי' מן העיר כמו התם במשליכי' או במבשלי בשר ור' יהושע ס"ל אזלי' אחר הזכרי' המזני' ומסלקי' כל הכשירי' ואפי' ברוב כשרים הזנות רצה אחר הפסולי' ולק"מ ק' הב"ש ואנן קיי"ל כר"ג אפי' ברוב פסולים וא"ש:

וכ' מהרי"ו סי' ע"ג להתיר ולד אשה שנתעברה ס' קודם גירושין ס' אחר גירושין מתיר מטעם ס"ס שמא מגוי שמא מישראל ולכאורה לא הוה שם אונס חד שמא ממזר או שמא אינו ממזר דכל א' מתיר יותר מחברו דאולי בימי מהרי"ו עדיין הי' המנהג שהפנויות טבלו לנידתן וא"כ אי מגוי הוה הולד פגום משא"כ מישראל ולפ"ז בזה"ז שכולן נדות ומישראל נמי בן הנדה מיהו הוה ופגום נמי וליכא ס"ס:

ויותר נראה אפי' בז"הז הוה ס"ס אפי' אין א' מתיר יותר מחברו משו' דהוה שני ענינים ממש לא בעי שיהי' א' מתיר יותר כמ"ש מהרא"י דמייתי ש"כ בכללי ס"ס אות י"א וכן מוכח במס' כריתות י"ג ע"א ס' יונק כשיעור וכו' ע"ש. וכ' ב"ש דמהרא"י פליג אס"ס הנ"ל דהרי בפרוצה ביותר מס' בבניה בס' ממזרי' ולא נימא ס' מגוי נתעברה ולע"ד ליישב דאין כאן מחלוקת עי' מהרי"ו סי' פ"ח דהר"ר ישראל דמייתי שם היינו מהרא"י הנ"ל ודפי' דלא חייש מהרא"י לגוי פשוט הוא משום דכשם דחזקה בודקת ומזנה מכשר ה"ה בודקת ומזנה מישראל ולא מגוי ערל דחרפה היא לנו אפי' לפסול בני' ע"י ישראל ולהכשיר

ע"י גוי פסול ישראל עדיפא לה מכשרות דגוי וזה פשוט לכל בר דעת וכן ראיתי לגאון ווארשוי דפשוט בעיניו כך ועי' פירש"י כתובות י"ג ע"א ראוהו מדברת בפנוי' ומשום חששא דפסולי' לנתין ולממזר פי' כן להוציא ס' גוי היכי דלא שכיחא נתין וממזר לגוי לא חיישי' דבודקת ומזנה אע"ג דרוב גוים פרוצי' וזנות רצה טפי אחריהם מ"מ מודה ר"י דאשה בודקת ומזנה שלא להבעל לגוי ואולי כ' רש"י זה ליישב קו' תוס' שם ע"ב ד"ה מכשיר וכו' שהקשו אע"ג דאמרי' הכא ר"ג מכשיר אפי' ברוב פסולי' וכו' די"ל ה"א ר"ג מיירי בחורבא דדברא ברוב פסולים גוים ואין אשה נשמעת להם אבל בחורבא דמתא דרוב פסולי' נתין וממזר ה"א כולי האי לא בקיאי בבדיקת יוחסין קמ"ל אבל למסקנא מכשיר ר"ג אפי' ברוב פסולים נתין וממזר ומ"ו ה"ג בהפלא"ה הקשה למאן דס"ל לר"ת בעילת גוי אינו אוסר אפי' לבעל א"כ בפ"פ מצאתי הוה ס"ס דלמא לגוי ולהנ"ל ניחא דלגוי ליכא למיחש וזהו סברת מהרא"י:

והשתא אומר אני גם מהרי"ו לא פליג אהא דהרי בלאה"נ ק' לי אס"ד תלינן בס' גוי א"כ בארוס וארוסה מ"ט לא נתלי בס גוי וה"ל ס"ס אע"כ לגוי לא חיישי' כנ"ל אך צריך להבין תינח ברצון לא תלינן בגוי אבל דלמא נאנסה וי"ל אונס לא שכיח ולעולם תלינן ברצון טפי מבאונס אך כל זה בארוסה ומכ"ש בפנוי' אך ביושבת תחת בעלה דבעלה משמרתו כמ"ש שיטה מקובצת ריש כתובות דבכה"ג רצון לא שכיח ושפיר הוה ס' רצון וס' אונס שקול והוה ס"ס וא"כ תינח בנידון מהרי"ו אך במהרא"י דמיירי בפרוצה ביותר דליכא שימור בעלה א"כ רצון שכיח טפי מאונס לא תלינן בגוי ומיהו בתוס' סוגי' דפ"פ משמע אע"ג דאונס לא שכיח מ"מ מצורף לס"ס ואינו מוכרח:

ועוד י"ל בלא אונס ממש נמי נהי דבודקת ואינה מזנה עם גוי ברצון מ"מ בדור פריצי שנכנסת ומתיחדים עם גוים מתחלה שלא ע"ד זנות ושוב אש בנעורת אינה מאנסה באופן שתצעק בעיר אך יצרה אלבשה ולא שייך תו בודקת והנה פני יהושע הקשה דקיי"ל כר"ג משמע ס"ל יש אפטרופוס לעריות ופ"ק דחולין סתמא דתלמודא אמר אין אפטרופו' לעריות ומורי בהפלא"ה תי' דבחולין להס"ד דלא אזלי' בתר רובא ומיעוטא אין אפטרופוס לעריות אך למסקנא דאזלי' בתר רוב קיי"ל כר"ג יש אפטרופוס ע"ש ולא נלע"ד דהשתא כששניהם חבושים זע"ז בבית האסורי' ואין אחר בניהם אמרי' אין אפטרופוס א"כ כשאינם חבושים אדרבה נסתרה עם הנואף פשיטא דרובא אין אפטרופוס:

אבל הנלע"ד אדרבא לר"ג ס"ל מדאין אפטרופוס לעריות ע"כ היא בודקת קודם שתדבר ותסתיר עם שום אדם כי יראה שסופה לא תוכל להנצל כי אין אפטרופוס לעריות ור"י

לא ס"ל הכי דמדברת ומסתרת עם כל אדם ולא תסיק אדעתה שתבוא לידי בעילה ושוב כיון דכבר אסתתר שוב אין אפטרופוס לעריות ולא תעצור כח לבדוק והיינו דקדוק לשונו כיון דאסתתר אין אפטרופוס לעריות וא"ש והשתא אפשר באתרי דמהרא"י לא שכיחי בנות הנכנסי' לבית נכרים לכן לא תלה בספק נכרי:

וראיתי למו"ח הגאון ני' דהוקשה לו מ"ט לא העמיד רבא דבריו במשנה מוקדמת מי שיש לו בן מ"מ פוטר אשתו מן היבום ואיך יודע שיש לו בן דלמא לכ"ע אפקרה וניתא לי' דמשכחת לי' באנוסה דלא אפקרה נפשה ומשו"ה הוקשה לו על הפוסקי' וה"ה שכ' אנוסה ומפותה חיישי' אפקרה נפשה ואיך שייך באנוסה אפקרה ולזה נ"ל י"ל דסתם אנוסה פרוצה דפרצה קוראה לגנב ואי לאו שהיתה מתיחד עמו לא באתה לידי כך וכפירש"י בחומש עפ"י ספרי כי בשדה מצאה מי גרם לה שמצאה בשדה ולפע"ד משו"ה האריך ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות דודאי חטא יש לה אך לא חטא מות ואע"ג דראוה מדברת נסתרה ואינה אומרת שנבעלה לא חיישי' משום יחוד בעלמא מ"מ אחר דכבר איפגמה ונאנסה וטעמה טעם איסורא חיישי' דאפקרה נפשה לגבי אחריני ג"כ:

ואי משום דלא העמיד רבא דבריו אמתני' מי שיש לו בן מ"מ פוטר וכו' התם תנן מי שיש לו בן שיודע שיש לו בן ואין המשנה עסיק ובא האיך יודע ואפשר שהי' חבושים או שהוא אנסה ויודע שהיא לא גרמה אע"ג שאין חוששי' לסתם אנוסה פרצה קוראה לגנב הוא יודע שאינו כן ולק"מ ק' ודיוקא דרב"י אך במשנה ס"פ אלמנה לכה"ג דתנן הי' כהן שבא על בת ישראל משמע שביאה זו גורמת וק' דלמא אפקרא לאחריני אע"כ בדיימא מיני' ולא מעלמא ומ"מ נ"ל היינו בלישנא בתרא דאמר רבא אי דיימא מיני' ולא מעלמא צריכא למימר וק' מאי פשיטא לי' אע"כ ממתני' דיש לו בן מ"מ י"ל לאוקמא לכה"פ בדיימא מיני' ולא מעלמא וא"כ משנתינו לא צריכא אלא בדיימא נמי מעלמא ולפ"ז י"ל לרבא בל"ק דס"ל דמשנתינו צריכא בדלא דיימא מעלמא ס"ל דמשנה דפוטר מן היבום אפי' בדלא דיימא מעלמא לא מיתוקמא משו' דלענין פיטור יבום לא מהני זה וכפסק הרמב"ם וע"כ דחיק נמוקו מתני' בחבושי' או באנוסה וקמ"ל משנתינו דלהאכילה בתרומה מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת נמי על אחרים אפי' במפותה בדלא דיימא וא"ש מכאן סיוע לפסק הרמב"ם:

ונבוא לנידון שלפנינו בעז"ה דהאי דוד בן רחל עכ"פ ספק מישראל ס' מנכרי דהאי אתתא חזינן דרגלה שכיחי בניהם שהרי סופה הוכיח שהערל זיגמאן שכב בביתה כמה שנים והולידה ממנו ב' בנים עכ"פ וכ"ע דיימי מיני' וא"כ עכ"פ שייך גבה ס' ישראל ס'

נכרי' ובפרט שרוב עיר ורוב סיעה שהיא דרה שם הכל נכרים כמבואר בתשו' הגאון מקעמפנא ובמקום אחר כתבתי בפלוגתת הרמב"ם והטור סס"י וי"ו דלהטור תלינן שהבועל הלך אצלה ולהרמב"ם לא תלינן נ"ל עכ"פ לא פליג הרמב"ם אלא בנבעלה חוץ לביתה דעכ"פ נדה היא מביתה אך לא ידעי' אי אזלה לגבי בועל או נבעלה בשוק אבל היכי שלא ידעי' שנדה מביתה גם הרמב"ם מודה דמסתמא הבועל הולך אחרי' ולקרובי' לא חיישי' כבר ביארתי ג"כ במקום אחר לחלק דלקורבה עצמה לא נחשדו ישראל אבל לקרובי' מחמת חיתון בעל חיישי' והכא ליכא בעיר ישראלי' אלא קרובי עצמה ושארי כולם ערלים א"כ הוה לכה"פ ס' ממזר דמן התורה מותר לגמרי לא מחמת ס' אלא מותר לגמרי רק מפני חומרת יוחסין:

ויש קצת לפקפק אם זה דוד האמין לאמו והחזיק עצמו כבן ישראל ואפשר שיקרא בתורה בשם אבי' שהאם אומרת שממנו הוא וא"כ הרי כבר האמין לאמו שהוא בן ישראל וה"ל כע"א אומר לו כלאים פירו' אלו זונה אשה זו והאמין לו ושוב לוקין עליו כמ"ש רמב"ם בהל' נזירות ובה' שגגות ובה' עדות מירושלמי דנזיר י"ל נהי שהאמין שהוא בן ישראל אבל לא שהוא ממזר כי האם אומרת שמת בעלה אעפ"י שאפשר בטעות אמרה כן על שר' עקיבא אמר שתשב שעה א' וחשבה שהתירה לעלמא מ"מ הבן לא קיבל דברי' שיהי' ממזר וע"כ הוא כס' ממזר שמותר מן התורה רק מחומרת יוחסין ויצורף לזה ס' חי ס' מת הבעל ואע"ג דיש כאן חזקת א"א וחזקת חי ומ"ש מו"ח הגאון ני' ממ"נ אי לא ניזל בתר רובא להקל גם בתר חזקה לא ניזל להחמיר אין מקום בראשי להבין זה אבל נ"ל הכא תרוויי' איתרעי דחזקת א"א איתרע בהא דמוחזקת זה כ"ד שנים בפנוי אע"ג דאפשר בטעות החזיקה עצמה בכך מ"מ חזקת א"א איתרע ועושה אותה קצת ס' והיינו טעמא דר' מנחם בן יוסי בכתובת כ"ב ע"ב אע"ג דמחמיר אם ניסת תצא מ"מ אם ניסת ואח"כ באו עדים לא תצא וביאר פני יהושע התם עיקר הטעם שכבר הוחזקה בחזקת היתר לבעלה השני ע"ש בביאור ואע"ג דהשתא איגלאי מילתא ע"י העדים האחרונים דבטעות הוחזקה לבעלה מ"מ מגרע כח חזקת איסור דכבר אזל לי' מקצת וכן דעת ר"י בר ברוך בתוס' כתובות כ"ו ע"ב סוף ד"ה אין וכו' שכ' ונ"ל דהכא לא אמרי' אוקמא אחזקה לפי ששנים שמוציאי' אותו מחזקתו של היתר העידו תחילה ומיד שהעידו יצאו מחזקתו ע"י עדותן ותו לא אמרי' אוקמה אחזקה וכו' ואע"ג דעכשיו הוכחשו מ"מ ס"ל להר"י בר ברוך דתו לא מקרי חזקה ואע"ג דר"י פליג אהר"י בר ברוך ומ"מ יודה הר"י לענין נידון שלפנינו דעכ"פ חלשה לי' חזקת א"א כדי לצרף לס"ס כאשר יבואר לקמן אי"ה:

וחזקת חי דבעל נמי הא פירש"י שם באומרת ברי לי אלו הי' קיים הי' בא וכבר צוחו עליו כל הראשונים דודאי אין זה ס' להצילה מאשם תלוי כי איכא ב' עדים מכחישים ובליכא עדים אפי' חטאת נמי איכא על סבר' זו אלו הי' קיים הי' בא מ"מ הא אמרי' ס"פ כל הגט אפי' הניחו חולה נותנים לה בחזקת שהוא קיים דרוב חולים לחיים והקשו תוס' מסבתא דמס' בב"מ ותירצו שבאי שאני שמייסרי' אותה ומתה מתוך יסורים וא"כ חולה חלוש שלאגרירעג הנע ונד בארץ מאונא לאונא וכה"ג וגם אשתהי ב' שנים מביתו ולא נודע ממנו כלום בודאי יצורף לזה ברי של אשה אלו הי' קיים הי' בא ואין לבה נוקפה ואולי בזה מוקים לי' רש"י ומאן לימא שבאופן זה נותנה לה בחזקת שהוא קיים זה גרע מזקן שהגיע לגבורות ונהי דאין להתיר עגונה ע"ז דלמא נתרפא ונחסר אברו ומחמת כיסופה ערק לעלמא כעובדא דגברא חרוכא ר"פ האשה שלום מ"מ חזקת חי איתרע והוה קצת ספק:

וכיון שכן וכבר יש לנו ס' מעליא ס' גוי ס' ישראל ובפרט שגוים רובי' ואיתתא דא שכיחא ביניהם וגם ס' ממזר מותר מ"הת רק משום חומרת יוחסין החמירו א"כ יצורף לזה עוד ספק פנוי' ספק א"א דאפילו להפוסקים דהיכי דאתחזק אי' לא אמרי' ס"ס היינו בעלמא היכי דלא איתרע חזקה כלל אבל הכא איתרע כנ"ל וגם דוקא באיסורא דעלמא אבל בס' ממזר דהתורה עשאו כודאי היתר יש לסמוך בשעת הדחק שאין אנו מוצאי' בזמנינו גיורת להשיאה לו ומסבר' עוד משום מעלת יוחסין אין להחמיר כ"כ היכי דאיכא למיחש לתקלה אחרת ולוקח נפשות חכם וכל קולא דתקנת עגונות אע"ג דאשה לא מיפקדא אפ"ו הוא משום דלא תצאנה בנות ישראל לתרבות רעה ח"ו ע"כ יש להקל לכאורה:

ואע"ג דלא נבדקה האם וליכא אלא ס"ס בלי ברי ולר"ג קיל לי' שמא דאפי' בס"ס מחמיר היינו בפסולי יחוס כהונה אבל להכשיר ממזר בקהל סגי בס"ס בלי ברי אע"ג דאפשר דלבסוף יסתעף מזה שבנותיו ינשאו לכהנים מ"מ אין לנו אלא מה שלפנינו ואח"כ משפחה שנטמעה נטמעה ומקוה טהרה הם עי' תשו' מהרי"ט סי' ב' הנ"ל אע"ג דב"ש כ' חשש כיוצא בזה לענין שפחה אין דבריו מוכרחים כמ"ש לעיל בישוב קו' האחרונים על הרמב"ם:

ומהיות טוב אין הפסד אם נוציא ברי מפי האשה לא שתאמר ברי לי שמת בעלי ולא שתאמר לגוי נבעלתי שהרי כבר אמרה שדוד בן ישראל הוא אלא שאין אנו מאמינים לה אך תאמר ברי לי שלא נבעלתי לישראל בחיי בעלי והוה כאומרת בן זה כשר הוא והו"ל ס"ס וברי שלה ותאומן:

והיות שיודע אני בעצמי שלא הגעתי להוראה בעו"ה ואין לסמוך עלי כלל רק כתבתי עפ"י פקידת הגאונים ה' ישמרם ע"כ יציע הדברים לפני הגאונים ומי בראש מו"ח גאון דפוזנא נ"י ואם לפניהם הגון למטינא שיבא מכשורי ומ"מ טרם כל יוחקר הדבר בשוערין אולי יבורר הדבר להתירא יותר וה' יאיר עינינו בתורתו הכ"ד. פ"ב יום ג' כ"א כסליו תקצ"א לפ"ק:

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה יא

אלהים ראיתי עולים בענין מי שנשתטית אשתו שנוהגין להשיג לו היתר ממאה רבנים מג' ארצות ולהשתלש לה סך כתובתה וליתן גיטה ליד שליח הולכה שימסרנו בידה מיד אחר שתשתפה וככה נהגו קמאי דקמאי עד שקמו בדור שלפנינו חכמי ליסא יצ"ו וערערו ע"ז עפ"י מה שכתב בהגהת משנה למלך פ"ו מגירושין שהסכימו בקונשטינא לאסור בכה"ג מטעם כל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי כמבואר בנזיר י"ב והאריך לחלק עליהם גאון אחד מקראטשין כמבואר כל דבריהם בס' מרכבת המשנה פ"ו מגירושין ושם מסיק דלא כחכמי ליסא אלא שהמחמיר תע"ב ואחר אחרון בא הגאון בס' נ"ב חא"ע סי' ג' וחש לדברי חכמי ליסא הנ"ל ע"ש באריכות והואיל וראיתי כי הסוגיא דנזיר י"ב הנ"ל אשר בה נתלו הראשונים הגאונים הנ"ל צריכה ביאור ופי' והמפרשים לא ביארו כ"צ ע"כ אמרתי תחילה לפרש הסוגי' עם כל השייך לזה עם הפוסקים ראשונים ואחרונים כיד ה' הטובה עלינו ואחר כ"ז נשית לבינו לנדון הנ"ל במאי דקמן וה' יאיר עינינו בתורתו אמן. ודברי פ"י ר"פ מי שאחזו צ"ע בענין זה:

גרסינן בנזיר י"ב ע"א אמר ר' יוחנן האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסור בכל הנשים בעולם והתוס' הקשו יאסור כל העולם לקדש שום אשה ותי' מדינא לא חיישי' רק משום קנסא דקנסי' לי' ע"ש והרמב"ן הובא בר"ן בגיטין פרק התקבל העלה דמוקמי' כל הנשים בחזק' פנוי' שלא נחקדשה אמנם מ"מ אסור הוא בכל הנשים ולא נימא מוקי קרובותיהן בחזקת פנויות דחזקת קרובות שאינו לפנינו לא יועיל להני נשים עיי"ש משמע אם הקרובות בפנינו ואומרות לא נתקדשו מותר הוא לקדש אשה ולא נאסר אלא באשה שאין הקרובות לפנינו ונ"ל טעמו וכוונתו של רמב"ן דהרי בעל מימרא זו הוא ר' יוחנן דאית לי' סוף פ"ק דכתובות לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה ומפרש טעמא התם דחזקת האם מועיל גם לולד ודלא כר' אלעזר דפליג התם וא"כ איך נאמר כאן דחזקת פנויות של הקרובות לא יועיל ע"כ הוצרך הרמב"ן להוסיף ולחלק דהתם סוף פ"ק דכתובות האם לפנינו שטוענת ברי מועיל חזקתה עם הברי גם לולד משא"כ

כשאינה לפנינו דנהי דחזקה יש כאן מ"מ ברי אין כאן וסברא זו נלמד מעובדא דינאי בקידושין ס"ו ע"א ומסולקת קושי' תוס' ד"ה מאי חזית וכו' וכמ"ש פ"י שם שכוון כן מדעתו עיי"ש ועיי"ש בסמוך אי"ה:

אמר רבא ומודה ר' יוחנן באשה שאין לה לא אם וכו' אע"פ שהי' לה אחות ונתגרשה שזו מותרת מ"ט כי משוי אינש שליח במאי דקיימי קמאי וכו' והקשה הש"ס משני נזירים ומסיק כי משוי שליח במאי דמצי עביד וכו' ובס' שאילת שלום אות כ"ב הקשה מ"ט לא אמר נמי דמודה ר' יוחנן כשהי' לו אחות פנוי' ונתקדשה עתה דמותרת זו להתקדש לו דאחותה שנתקדשה לאחר הרי היא נאמנת על עצמה שלא נתקדשה לשלוחו של זה וממילא מותרת אחותה להתקדש לזה עיי"ש והנה להרמב"ן הנ"ל לק"מ דמירי שמעתת' באינ' לפנינו ואז אין חזקתה מועיל לגבי חברתה ואפי' לשיטת התוס' והר"ן הנ"ל י"ל הא לא אצטריך לאשמועינן דכבר אמרה ר"י חדא זימנא המכשיר בה מכשיר בבתה וע"ד פלפול אמרתי דממילא מוכח מתוך דברי רבא די"לד מ"ש דפרט רבא אף עפ"י שהי' לה אחות ונתגרשה ולא אמר סתם אעפ"י שהי' קרובות ונתגרשו ולכאורה י"ל דאתא לאשמועינן דוקא אם היתה נשואה ונתגרשה דבשעת שליחות רבע עלה איסורא הוא דמקרי לא מצי עביד משא"כ אי היתה אחותה קטנה יתומה ונתגדלה עתה אסורה זו להתקדש לו דשפיר חיישינן דשמא קדשה השליח בגדלותה דאין לומר בזה דבשעת שליחות לא הוי איהו מצי עביד שהרי היתה קטנה וקטנה לאו בת קידושין היא קמ"ל דלא אמרינן כן משום דלא הי' מחוסר אלא זמן וזמן ממילא עבר וכ"כ בזה במ"ל הנ"ל עיי"ש וזה רמז לן רבא במה שאמר ונתגרשה וכ"ז הואיל ופרט אחותה אבל אי הוי אומר סתם אפי' היו לה קרובות ונתגרשו ה"ה אפי' קטנות ונתגדלו משום דה"א מחוסר זמן נמי כמחוסר מעשה דמי ולא מצי עביד והא דלא נקיט קטנה ונתגדלה משום דבהני קרובות כליל בהדייהו אם ואם אם ואי הוי הני קטנות בשעת מינוי השליחות והרי מן אז ועד עתה הי' לה הבת הזאת שנתקדשה עתה לזה וחזקה שהיא נאמנת על עצמה שאלו היתה מקודשת לא היתה נבעלת לאחר להוליד הבת הזאת וחזקת האם מועיל להבת והרי היא מותרת בלא טעמא דכל מה דאיהו לא מצי עביד ולא משכחת אלא לומר שהית' קטנה בשעת מינוי השליחות ונתגדלה ונתקדשה לאחר והי' לה הבת הזאת ונתאלמנה או נתגרשה ואח"כ קדשה השליח לזה א"כ ע"כ באנו לומר שנתקדשה ונתגרשה אם כן בקיצור אומר נתגרשה בלא קטנה ונתגדלה דל"ש בהו שום טעם להתיר אלא משום איהו לא מצי עביד ולעולם הו"א ה"ה קטנה ונתגדלה וכדי להשמר מזה הטעות נקט רבא אחות דהומ"ל קטנה ונתגדלה ולא נקט הכי אלא נתגרשה ש"מ דמחוסר זמן הו"ל כאילו

מצי עביד והה"נ דהוה מצי למנקט בתה אלא חדא מינייהו נקט ונמצא לפי האמור מוכח ממילא דינו של בעל שאילת שלום הנ"ל דחזקת האם מועיל להבת:

ואין להוסיף אהנ"ל ולומר עוד דלא הו"מ למנקט בת משום דאי הוי נקט בת ה"א דה"ה קטנה ונתגדלה והא דלא נקט קטנה ונתגדלה משום דגבי בתה חיישינן שמא קדשה השליח עתה בגדלותה דלא מיקרי איהו לא מצי למיעבד שהרי בשעת מינוי השליחות הוי מצי למיעבד ע"י אמה שהקטנה מתקדשת ע"י אמה קדושי מיאון וכיון דהו"מ למיעבד אז משוי שליח נמי ואיכא למיחש שקדשה השליח עתה בגדלותה ומש"ה נקט אחותה דהו"מ למנקט יתומה קטנה שאין לה אם ולא אח וזה לא שייך בבתה שהרי היא אמה קיימת לפנינו אבל כ"ז לא נ"ל דיהי' זה מקרי מצי למיעבד הואיל ומצי לקדשה קידושי דרבנן למיאון יהי' מצי לשווי' שליח לקדשה קדושי דאורייתא בגדולתה ועיין יבמות נ"ב ע"ב גבי כתב גט ליבמתו לכשאכנסנה אגרשנה וע"ש בתוס' ובחי' רשב"א לענין מאמר דרבנן וק"ל:

מתוך מה שכתבתי עתה מבואר עכ"פ דהפי' מה דאיהו לא מצי עביד לא שווי' שליח היינו אפי' פירש להדי' תהא שלוחי לקדש אחר שתתגרש פלונית אינו מועיל ודלא כמהרי"ט וכמו שהביא המ"ל פ"ט מאישות בשם רבינו ירוחם וכן ראיתי בפנים שם ברי"ו דאין דעתו לשלחו במה דלא מצי איהו לעשות אבל אי עושהו שליח בפירוש מועיל וזה ליתא דא"כ אפי' מחוסר זמן נמי אין דעתו עליו כיון שאינו עומד עתה לפניו אע"כ גז"הכ דדיני שליחות ילפי' ר"פ האיש מקדש מתרומה וקדשים וגירושין ובעי' דומי' דהתם ממש שיהי' איהו מצי למיעבד ואפי' פירש להדי' לא מהני וגם במ"ל שם הקשה ממאי דמקשה הש"ס מאפטרופוס דהרי התם אמר וממנה אותו בפירוש על מה שתדרי אחר מכאן ומה שתי' בזה במרכבת המשנה דהוכחת הש"ס הוא למאן דבעי שמיעה בנדרים ע"ב ושמיעה לא הזכיר בפי' ע"ש ודבריו אינן אלא תימה חדא מאי פריך הא למסקנא קיי"ל דלא בעי שמיעה עיי"ש ע"ג ע"א דמסיק לי' באת"ל וא"כ הוי סוגי' דשמעתין דלא כהלכתא ותו דאטו בפי' ולא פי' תליא מילתא כיון דלפי סברתו בעי שמיעה וא"כ מה שאמר כל הנדרי' שתדרי אשתי הו"ל כאלו אמר שתדרי אשתי ותשמע אתה הפר לה ולא אתאינן אלא לאפוקי היכא דאפשר לפרש כוונתו על מה דמצי עביד כגון על נשים פנויות אז אין מפרשין כוונתו על הנשואות עתה כיון דלא מצי עביד השתא אם לא שיפרש בהדי' וא"כ הכא בנדרים שא"א לפרש כוונתו על מה דמצי עביד השתא שהרי פי' להדי' כל הנדרים שתדורי וכו' א"כ מה יגרע אם נפרש דבריו לומר שעתידה

לידור והוא ישמעם ע"כ דבריו דחוקים והקושי' כראי מוצק ויבואר לפנינו אי"ה שיטת רבינו ירוחם:

והנה בשאלתות דר"א גאון פ' חיי שרה בסופה כתב וז"ל מ"ט כי משוי שליח מידעם דהוא מצי לקדש לה בעידנא דמשוי שליח הכא כיון דהוא לא מצי מקדש לה בההיא שעתא דהא עדיין לא מיגרשה שליח נמי לא מצי משוי ואי אזול שליח וקידש כי ה"ג לא הוו קדושין שאין קדושין תופסין בערוה עכ"ל הנה מפשטות לשונו משמע דס"ל כנ"ל דלא מצי משוי שליח מדינא ואפילו פירש להדי' נמי לא יועיל אך סוף דבריו מגומגמים מ"שכ שאין קדושין תופסין בערוה אי קאי אאחר שנתגרשה לא מהני קדושין של שליח הואיל ולא נתמנה על כך שהרי לא הוי מצי משוי לי' שליח על זאת האשה מאי הוא דמסיים שאין קדושין תופסין בערוה הא ערוה אין כאן שכבר נתגרשה ודוחק לומר דקאי אשעת מינוי שליחות שאז היתה נשואה דא"כ פשיטא ומילתא יתירה הוא מ"מ מוכח מדברי הגאון שכל דבריו דברי קבלה דלא מצי משוי שליח ודלא כמהרי"ט הנ"ל:

והנה בב"מ ר"פ השואל צ"ו ע"א כתב הרי"ף דמדאמר רבא יד עבד כיד רבו ש"מ שלוחו דעלמא אינו כמותו והרא"ש תמה עליו וביותר תמיהת לח"מ דילמא שלוחו כמותו ועבד גרע דלאו בר מצוה כמבואר שם וראיתי לרמב"ן בשיטה מקובצת שם דכתב ליישב קושי' זו על הרי"ף די"ל הא דאמרינן עבד לאו ב"מ היינו דהש"ס קאי להס"ד דגיטין כ"ג ע"ב וא"כ למסקנא דהתם דעבד הוי ב"מ לענין שליחות ליתא לדברי הש"ס דבב"מ ואם כי זה הוא דוחק כמ"ש הרמב"ן בעצמו בלאה"נ מי הכניסנו לפרש כן הא רש"י והראב"ד פי' פירוש מרווח שהעבד ליתא בהך מצוה דשואל ומשאיל ונראה דהרמב"ן דס"ל להלכה יש קנין עבד בלא רבו וא"כ שפיר משכחת שיהי' העבד בתורת שואל ומשאיל והראב"ד לטעמי' דס"ל להלכה אין קנין לעבד בלא רבו וא"כ ליתא בתורת שואל ומשאיל ועי' פלוגת' זו בר"ן נדרים פ"ח ע"ב גבי אין קנין לאשה בלא בעלה וה"ה לעבד בלא רבו כמבואר שם ובתוס' קדושין כ"ג ע"ב ד"ה ור"א אומר ואמנם שיטת הרי"ף והרמב"ם בזה יעוין היטב בר"ן קידושין דף רט"ו ע"ב מ"מ לפי שיטת הראב"ד ודעמי' א"ש דברי הש"ס כפשוטן כפירש"י דעבד ליתא במצות שואל ומשאיל:

ואמנם הרשב"א שם הקשה מה בכך שאין לו לשלם מ"מ איתא בתורת שואל להתחייב באחריות ולכשישתחרר ישלם וכמ"ש בב"ק גבי עבד פגיעתו רעה ולענ"ד מ"ש ליתא בתורת שואל ומשאיל הוא לאו דוקא חדא דבתורת שואל אית' כקושי' הרשב"א ומשאיל נמי למ"ד יש קנין לעבד בלא רבו אפשר שיהי' לו ע"מ שאין לרבו רשות בו וישאלנו לאחרים אמנם לא ע"ז אנחנו דנין כ"א על דין של בעליו עמו שהעבד יהי' עתה במקום

רבו לענין בעליו עמו וזה לא שייך בעבד כלל לא מיבעי' אי אין קנין לעבד א"כ אינו בתורת משאיל כלל אלא אפי' יש קנין ויהי' לו מטלטלי' וישאלנו לאחרים מ"מ אי אפשר לו להשאיל א"ע שהרי הוא ברשות אדונו אם לא נאמר איכול להשאיל את שלו לאדונו ויהי' הוא בעליו עמו מ"מ גבי האי גברא עכ"פ שאנו דנים עליו לגבי' לא שייך שיהי' העבד הזה בתורת בעליו עמו ולזה נתכוונו רש"י והראב"ד וזה פי' יותר מרווח מדחקו של הרי"ף עפ"י הרמב"ן ומנ"ל למדחי מהלכתא:

והנלע"ד בישובו של הרי"ף ז"ל דצריכי להבין נמי מה צורך לראי' שיהי' הלכה כמ"ד אין שלוחו כמותו בהפרה בלא ראי' נמי דרך הפסקנים להורות בכי ה"ג כמ"ד דמדייק קרא כוותי' אישה יקימנו ולא אחר וה"ה בעליו עמו ולא אחר משא"כ לר' יהונתן צריכה למידחק דאישה ובעליו לאו דוקא ועוד מסתמא הלכה כדברי המחמיר דלענין הפרה עכ"פ אין שלוחו כמותו ומדלענין הפרה דאתשיל פלוגתי' הלכה כר' יאשי' ממילא ה"ה בעליו עמו אע"ג דלענין ממון לא שייך לומר חומרא וקולא אדרבא המע"ה מ"מ כיון דעיקר איתשל לענין איסור והלכה כהמחמיר ה"ה לענין ממון כיוצא בזה כתב הרא"ש בב"ק פ"ד סי' ד' גבי הלכת' כרב באיסורא וידעתי כי יש לחלק מ"מ האמת יורה דרכו דמעולם לא נסתפק הרי"ף ז"ל דהלכה כר' יאשי' דדייקינן אישה יקימנו אך הא בשמעתין דנזיר מוקמי' ליה בשנוי דחיקא למימר דפלוגת' אליבא דר"א וזה הוא שנוי דחיקא לבר מהלכת' דהא קי"ל כרבנן ואפי' למ"ש לח"מ דמ"מ נ"מ נמי לרבנן בנדרים שכבר נדרה ונקטי' פלוגת' אליבא דר"א משום אורחא דמלתא הכי הוא מ"מ היא גופי' דוחק ע"כ יש להסתפק אולי לא קיי"ל כי הך שנוי אלא דפליגי אליבא דהלכתא וכס"ד דהש"ס דע"כ לא ממעט ר' יאשי' מאישה אלא למיעבד שליח במה דאיהו לא מצי עביד אבל מה דאיהו מצי עביד שפיר מצי משוי שליח להפרה ומיני' דבעלמא אפי' מה דאיהו לא מצי עביד נמי מצי משוי שליח וכקושי' הש"ס דלא כרבא דכללא הוא אשנוי דחיקא לא סמכינן ולברר ספק זה בא הרי"ף להוכיח מסוגי' דב"מ הנ"ל דהרי הני ב' דיוקי דקרא בחדא מחתה מחתינהו אישה יקימנו ולא השליח וכן בעליו עמו ולא השליח וכי היכי דבעליו עמו ממעט שליח לגמרי דליכא למימר לעולם שלוחו כמותו ובעליו אתי למעוטי עבד שאינו נעשה שליח גמור כיון דליתא בתורת בעליו עמו כנ"ל ואבל שליח אחר נעשה כמותו וה"ה אישה יקימנו נמי אינו ממעט אלא בעושה שליח להפר על העתיד כיון דלא מצי עביד השתא אבל שליח גמור יכול לעשות להפר על העבר ז"א הא אמר רבא יד עבד כיד רבו ולא ממעטי' עבד מבעליו עמו אלא שליח אחריני ממעטי' שלא יעשה כמותו וא"כ ה"ה לענין הפרה לר' יאשי' ממעטי' שליח גמור אפי' על העבר שלא יהי'

כמותו בהפרה ואבל על העתיד לא צריך קרא והלכתא כרבא דנזור וכתי' הש"ס שם זה נ"ל נכון בכוונת הרי"ף ומזה ראי' ברורה דגם הרי"ף מפרש כפי' השאלתות והתוס' דכל דאיהו לא מצי עביד לא מצי משויא שליח מדינא אפי' אי מפרש בהדי' ודלא כמהרי"ט ומסתמא גם הרמב"ם ס"ל כן כהרי"ף:

והנה בטור ח"מ סימן שמ"ו מייתי בשם הרמ"ה דפליג אהרי"ף וס"ל דלענין שאילה בבעלים שלוחו כמותו ותמוה נהי דפליג אהראי' של הרי"ף מ"מ מנ"ל להחליט דלמא קיי"ל שלוחו אינו כמותו ומידי ספיקא לא. נפקא וכ"כ ב"י שם שלכן לא כתב הטור דעת הרא"ש עיי"ש ועיין בנימוקים שם אמנם לפי הנ"ל הי' אפשר לומר וליישב עפ"י מה שראיתי בשיטה מקובצת דאיכא למשכח שיהי' העבד בתורת שליחות ולא בתורת יד עבד כמו יד רבו הא כיצד שהשאיל הרב את עבדו לאחר על זמן יום או יומים וכדומה ובאותו הזמן השאיל זה את שלו לאחר ושלח את העבד להיות במקום בעליו דלא שייך יד עבד כיד רבו שהרי אינו עבדו ומ"מ שלוחו הוה ולפ"ז י"ל דהרמ"ה ס"ל הך דנזיר שנויא דחיקא ולא סמכינן עלה ומפרשי' דר' יאשי' מיירי בשליח דלא מצי עביד דהיינו שפיר' מה שעתידה לידור ואליבא דרבנן אבל במה שנדרה כבר הוה שלוחו כמותו וה"ה לענין שאלה נמי הוה שלוחו כמותו ובעליו עמו אתי למעוטי עבד שאינו שלוחו כמותו דכיון שאינו בדין שליחות גמור דלית' בדין שואל ומשאיל כנ"ל ואין לומר הא דעבד כיד רבו י"ל משכחת ליה כהנ"ל שהשאילו הרב לאחר ואותו אחר עשה שליח להשואל עם כליו ופסק לחלוטין דשלוחו כמותו:

ובזה י"ל דקדוק לשון הש"ס בב"מ א"ל ר"א ברי' דרב אויא לרב אשי בעל פלוגתא דר"י ור"ל שליח פלוגתא דר' יאשי' ור' יהונתן וכו' וי"לד מי תלה ב' האיבעיות זו בזו שאמר בעל פלוגתא דר"י ור"ל ושליח פלוגתא דר"י ור' יונתן והם רחוקים זה מזה ולא אדם א' שאל עליהן ולפי הנ"ל א"ש דהא מ"ש לעיל בסמוך דמשכחת לי' כשהשאיל עבדו לאחר דלגבי אחר לא הוה ידו כידו זה נ"ל תלי' בקנין הפירות דאי כקנין הגוף דמי א"כ מה שהשאילו ליומא ה"ל ליומא קנין הפירות כקנין הגוף וידו כיד המשאיל ממש ויעוין זה בב"ב נ' ע"א (ויעוין שם תוס' ד"ה המוכר משמע דמשאיל ומשכיר עבדו לאחר לא הוי בכלל קנין פירות כקנין הגוף) עיי"ש וא"כ י"ל דמש"ה תלי' הך דר' יאשי' דשלוחו כמותו בהך דקנין הפירות דר"י ור"ל הנ"ל ולפ"ז י"ל בהא פליגי הרי"ף ס"ל דהשואל או המשכיר עבדו הו"ל כקנין הפירות דתלי' בפלוגתא דקנין הפירות ואנן קיי"ל כר"ל בהא והרמ"ה ס"ל כתוס' דשואל לכ"ע לא הוה כקנין הגוף וק"ל כי הקצרתי:

ועדיין יש לפקפק דא"כ לית לי' להרמ"ה הך דנזיר דכל דאיהו לא מצי עביד ל"מ משוי שליח ולא לשתמיט תנא או פוסק דפליג אהא כלל ועיין מ"ש הרא"ש סוף קדושין הל' י"ז ע"כ נלע"ד דהנה מקשה באורח מישור מאי פריך הש"ס מההיא דהפרה טעמא דכתיב אישה יקימנו וכו' דלמא איצטריך עיקר קרא אממנה אפטרופוס על הנדרים שנדרה כבר אבל על העתידים לידור לא צריך קרא והא דנקטו פלוגת' בעתידים לידור משום אורחא דמלתא דהא למסקנא נמי צריכין למימר הכי דלדינא י"ל כרבנן ואינהו נקטו פלוגתא אליבא דר"א משום אורחא דמלתא וכמ"ש לח"מ שכן מוכרח בשיטת הרמב"ם וא"כ להס"ד נמי לא מקשה מידי ולפענ"ד לק"מ דהכי סוגיין דהש"ס דהרי ר' יונתן אמר להדי' שלוחו כמותו ופליג להדי' אהא דרבא מה תאמר אנא דאמרי כר' יאשי' ע"כ לא קאמר ר' יאשי' התם אלא משום דכתיב אישה יקימנו הא בעלמא מודה לר' יונתן וקשי' לרבא והשתא לא מצי רבא למימר ר' יאשי' מוקי קרא אלשעבר וכנ"ל ז"א דמנ"ל הא כיון דר"י פליג עלה בהדי' א"כ לא יכול לומר אנא דאמרי כר' יאשי' אלא אם יהי' מוכרח דר' יאשי' פליג על ר' יונתן בהא וזה ברור לכל מבין ויודע הליכות הש"ס ומש"ה משני דרבא מפרש פלוגתא אליבא דר"א וא"כ גם ר' יונתן אתי כוותי' וליכא מאן דפליג עלי' כלל וזה ברור:

אך הא קשי' דמנ"ל להמקשה דר' יאשי' ור' יונתן פליגי כלל בדיוקא דאישה יקימנו וזהו דוחק דלמא ר' יאשי' נמי לא מדייק אישה ולא שליח אלא הכי קאמר דכתיב אישה יקימנו ואישה יפרנו וכל שאינו בהקמה אינו בהפרה דמזה ילפי רבנן בנזיר דלא מצי הבעל להפר נדרים העתידים וממילא דלא משוי שליח ובאו דברי ר' יונתן בדקדוק מצינו בכ"מ ששלוחו כמותו אפי' היכא דלא מצי עביד נמצא פליגי תנאי בהא ואתי' דרבא כר' יאשי' וכהלכתא ולא צריך לשנויא דחיקא דהש"ס (ומצאתי קו' זו בס' שמלת בנימן) ע"כ נ"ל אה"נ התי' הזה הוא המרווח יותר אך הש"ס לא הוה מצי לשנויי הכי משום דהני אמוראי דמשתעי בב"מ בסוגי' דבעליו עמו משמע דמפרשי לדר' יאשי' ור' יהונתן דפליגי בדיוקא דאישה וגם רבא איירי התם ע"כ הוצרך לשינוי' דחיקא לרבא לשיטתו והשתא א"ש דברי רמ"ה הנ"ל דאנן לא נסמוך אשנוי' דחיקא ומ"מ דרבא הלכתא היא כדמצינו שם בב"מ צ"ו ע"א הנ"ל וע"כ היינו משום דלא קיי"ל כסוגי' דב"מ וס"ל דבעליו עמו לאו דיוקא הוא ושלוחו כמותו ואישה יקימנו נמי לאו דיוקא הוא ולענין הפרה דלשעבר נמי שלוחו כמותו ומה דאמר ר' יאשי' אישה יקימנו פירושו כנ"ל כקושייתינו וא"ש וק"ל:

היוצא מכל הנ"ל דלפע"ד כל אפין שווין דקיי"ל להלכה דכל מה דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח מדינא ודלא כמוהרי"ט ודעמי' וא"כ נצבה כמו נד דברי חכמי ליסא ז"ל

בפקפוקם על מנהג קדמונינו מאז מעולם להשליש גט לנשתטית להתגרש לכשתשתפה ובמרכבת המשנה טרח למדחי הא דרבא מהלכת' מכח האי דבב"מ ואני אומר רבותא למיעקר הלכות קבועות בדמיונות וכבר הראיתיך שאין שום סתירה מסוגי' דב"מ לנזיר:

ונחזי אנן ונשית לבינו במה שהקשה באורח מישור אהך דרבא דנזיר מהא דקידושין כ"ג ע"ב דעבד כנעני עושה שליח לקבל גיטו אע"ג דאיהו לא מצי עביד הואיל ואיתא עכ"פ בתורת שחרור בעלמא לקבל גיטו של חבירו מיד רבו של חברו וא"כ ה"נ נהי דהבעל לא מצי למיעבד לקדש אשה זו שהיתה נשואה מ"מ מצי הוא לקדש פנויות אחרות ומה"ט יכול לעשות שליח והניח בקו' ולכאורה יש לחלק דהתם העבד הוא בן שחרור וצריך שחרור כדי שיצא מרבו אלא דידי' היא דכאיב לי' שאין לו יד לקבל אבל בר שחרור הוא מש"ה כל מה שמצינו גבי' שיש לו ג"כ קצת יד לקבל גיטו של חברו מרבו של חברו יכול נמי לעשות שליח משא"כ הך איתתא הנשואה אינה בת קדושין כלל שהרי היא נשואה לאיש מש"ה אינו מועיל מה שיכול לקדש נשים אחרות ומיושב קו' הנ"ל ולפ"ז מצינו מזור ותרופה וחזוק למנהגינו דהרי הך שטי' נמי כיון שהיא נשאת לאיש הרי היא בת גירושין וצריכה להתגרש אלא דידה דכאיב לה דכיון שהיא שטי' אין לה יד להתגרש וא"כ כיון שעכ"פ הבעל הזה יכול לגרש נשים אחרות יכול הוא לעשות שליח וכקו' אורח מישור הנ"ל:

אלא אחרי שובי נחמתי כי יש יישוב לקושיא הנ"ל ולחלק בענין אחר בשלומא התם אותו המונע עצמו היינו העבד שאין לו יד לקבל מיד רבו בו בעצמו מצינו לו שיכול לקבל מיד רבו של חברו מש"ה יכול נמי לעשות שליח משא"כ הכא מי הוא המונע שלא יכול הבעל לקדש הלא אין המניעה בו רק המניעה היא באשה שכבר נתקדשה לאחר ולא מצינו בשום אופן שבעולם שתהי' היא ראוי לקבל קדושין בשום אופן ומה במה שהבעל יכול לקדש נשים אחרות הלא מעיקרא לא היה המניעה בו כ"א בה ולא מצינו לה שום תחבולה להתקדש ע"כ לק"מ קו' אורח מישור וא"כ לפי התי' הזה גם בנשתטית כיון שהמניעה מצידה ואין לה יכולת עתה להתגרש בשום אופן בעולם א"כ שליח נמי לא מצי משוי - ונפל פיתא בבירא: -

ואמרתי לעיין במקור הדין בדברי תוס' במ"ש להקשות מאשה שאמרה לחברתה לושי לי עיסה ותפרישי לי חלה וגם תלמידי' של בית רבן אומרים כן והנה במ"ש תלמידי' הוא שפת יתר והפשוט שנתכוונו למ"ש ס' התרומה והובא בב"י בי"ד סי' שכ"ז דהתלמידים הבחורים שהם אורחים אומרים לפונדקאיות שלהם לעשות להם כל עיסותיהם לעתיד ולהפריש מהם חלה לעולם ועיין מרדכי דחולין סימן תרפ"ט ומרדכי בקידושין ס"סי

תקי"ט עיי"ש ונ' לענ"ד מזה דקו' ראשונה מאשה שאומרת לחברתה לא קשה כ"כ די"ל דאה"נ מינוי השליחות בשעת מעשה לא מהני מידי מתורת שליחות אך מ"מ כיון שגלתה דעתה האשה שניחא לה בהפרשת חלה מזה העיסה א"כ ממילא כשנלוש אח"כ העיסה תוכל היא להפריש מטעם זכי' כמבואר בת"הד ועמ"ש ט"ז סי' שכ"ח ס"ק ב' ועיין ש"כ שם ומיהו הש"ס קאמר שפיר כיון דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח וכיון דמינוי שליחות לא מהני ממילא לא יועיל נמי מטעם זכי' שהרי לא גלה דעתו לשום אשה פרטית ומאן לימא לן שיהי' לו שום זכי' בקדושי דהאי איתתא אדרבא שהרי קמן שרוצה עתה לקדש אחותה וש"מ דקדושי שליח ה"ז חוב לו לאסרו בזו שהוא רוצה לקדש ועוד הרי לא הי' לו שום גילוי דעת אהך איהתא דבשעה שעשאו שליח עדיין היתה זו נשואה ומש"ה לא יועילו קדושי שליח בהך איתתא ולפ"ז אה"נ אי היה מפרש להדי' לקדש לו אשה זו לכשתתגרש הוי מועיל לא מטעם מינוי שליחות שהרי איהו לא הו"מ עביד רק מטעם גילוי דעתו שזכות הוא לו א"כ כשמקדשה לו אח"כ מועיל מטעם זכי' ולדעתי לזה נתכוון גם ר' ירוחם ולא יחלוק שום אדם על זה והקשה הש"ס מאפטרופוס דאין לומר שיפר לה מטעם זכי' כיון שלא פי' להדי' איזה נדרים יפר ואיזה לא יפר וכ"כ הר"ן בנדרים מש"ה אמר מכאן ועד שאבוא ולא אמר מהיום עד שאבוא משום שכל זמן שהוא כאן אינו רוצה ליתן רשות להפר כי אולי ישמע הוא הנדר ויהי' ניחא לו בקיום הנדר ע"כ אינו נותן לו רשות להפר אלא מכאן משעה שיצא מכאן שא"א לו בענין אחר אלא ליתן לו רשות סתם מזה מבואר שלפעמים יהי' נדרים שאין זכי' להבעל בהפרה ואין האפטרופוס מפיר אותם מטעם זכי' אלא מטעם שנתמנה לשליח להדיא ואותו המינוי הי' בשעה שלא הי' הבעל יכול להפר ופריך הש"ס שפיר ומ"מ קו' התוס' מחלה לא הי' ק"מ מפני שגלתה דעתה דניחא לה בהפרשת חלה מהך עיסת וכ"נ להדיא מטי"ד ס"סי שכ"ח שכ' התם שתוכלי אשה לומר לחברתה וכו' ולא פי' שום טעם לזה ובאמת הי' נראה מלשונו דס"ל אפי' מה דלא מצי עביד משוי שליח אבל לפי הנ"ל א"ש דמטעם זכי' אתאין עלה לכן כשרצו התוס' לחזק קושייתם הוסיפו שהרי גם התלמידים עושים כן לצוות להפודנקאות על כל העיסות שעתידים לעשות ולא פי' להדי' רק על זה העיסה ומסתמא יש ויש כמה פעמים שאין להם שום זכי' כגון שלא יתקלקל העיסה אם תמתין עד שיבואו התלמידים מבית הספר ואז אין כאן זכי' כמבואר בש"ך וב"ח הנ"ל ומ"מ מועיל וע"כ משום מינוי השליחות וע"ז הקשו הא אינהו לא מצי עבדי:

וע"ז תירצו בתוס' דשאני הכא הואיל ויכול להפריש עתה מעיסה על קמח יכול נמי לעשות שליח וצ"ל דס"ל דקנין הקמח להעיסות שעתידה הפונדקת לעשות לא מקרי

דבר שלב"ל ולא מחוסר ולא דמי לשדה זו לכשאקחנה משום מי יימר שימכרנו לו בעליו אבל קמח ועיסה מצוי הוא בשוק ליקח עיין בב"מ ע"ג ע"ב לחלק בין יין סתם ליין זה ע"ש וה"נ דכוותי':

ואיירי דאיירי אבאר מ"ש תוס' שיכול להביא עיסה להפריש על הקמח משמע מקמח על קמח לא מצי לפרוש היינו משום דבקדושין בהא דראב"י נמי הכא אית' פירות ערוגה זו תלושים על פירות ערוגה זו מחוברים או פירות ערוגה זו מחוברים על פירות ערוגה זו תלושי' לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימי' ע"ש משמע אבל שניהם מחוברים לא וה"נ קמח על קמח לא ובזה הי' עולה על הדעת ליישב הא דכתב ב"י סי' שכ"ח הטעם שתוכל האשה לומר בעודו קמח הפריש לי חלה משום דתוכל להביא עיסה ולהפריש על קמח וכמ"ש תוס' ובסי' שכ"ז כתב בשם ס' התרומה וסמ"ג דיכול להפריש חלת קמח ומש"ה תוכל האשה לומר לחברתה וכו' א"כ משמע אפי' קמח תוכל להפריש. וכן ק' בש"ע סי' שכ"ז פסק דיכול להפריש חלה קמח ובס"סי שכ"ח כ' הש"ך כהתוס' דשמעתין והי' נ"ל דגם בסי' שכ"ז לא נתכוון לומר שיכול להפריש קמח על קמח דהרי ראב"י בעצמו לא ס"ל אלא תלוש על מחובר או מחובר על תלוש אבל שניהם מחוברים לא אלא בס' התרומה והרב"י וש"ע קמח על העיסה קאמר וה"ה עיסה על קמח ומפני זה תוכל האשה לומר לחברתה וכו' כך היה נ"ל:

עד שמצאתי לשון הרא"ם בס' יריאי' שממנו מקור דין זה דמשמע להדי' שאפי' קמח על קמח יכול להפריש כשהתנה שלא יחול עד שיהי' עיסה ודמייתי ראי' מהקדימו בשבלין מהני אע"ג דלא נתמרח עדיין אע"כ התם מיירי שהתנה בפירוש שלא יחול עד שיתמרח וה"נ במפריש חלתו מקמח דהרי קיי"ל כראב"י דפירות ערוגה על פירות ערוגה מחוברים לכשיתלשו דבריו קיימין עיי"ש הרי דלא גרס להם כלל בדראב"י תלושים אלא מיירי מחוברים על מחוברים ועוד מן הראי' שהביא משבלין ופשוט דמיירי התם במפריש שבלין על שבלין וה"ה הכא קמח על קמח. ומיהו התוס' לא ס"ל כן והקו' משבלים תי' הר"ש ספ"ק דתרומות בענין אחר וכן התוס' בקידושין ס"ב ע"א ד"ה אין תורמין עיי"ש והלחם חמודות בהלכות חלה אות ל"ד לא עמד בזה וכן אורח מישור.

נחזור להנ"ל עכ"פ מוכח היכי דפי' בהדי' כגון בנדון דידן שגלה דעתו שרוצה לגרש אשתו השוטית לכשתשתפה ונהי דהשליחות של עתה לא מהני משום דאיהו לא מצי עביד מ"מ מועיל מטעם זכי' שהרי גילה דעתו דזכות הוא לו ועוד ודאי זכות הוא לו להצילו מחרם דרגמ"ה להיות עם ב' נשים ע"כ נראה לכאורה בלי שום פקפוק כהנ"ל. וראיתי שכבר עמד בס"י זו הגאון מקראטשין הובא בספר מרכבת המשנה אלא שלא

הביא עליו שום ראי' והמחבר מרכבת המשנה כתב עליו דזכין לאדם שמענו אבל זכין מאדם לא שמענו כי הזכות בעבור הבעל לגרש אשתו הוי זכי' מאדם ולפענ"ד דבריו ברורים הם הרי זכי' ילפי' רפ"ב דקדושין מנשיא א' למטה והתם לחוב ע"מ לזכות היא כמבואר שם וכן הלכה רווחת למכור חמצו של חבירו בשעה חמישית מטעם זכי' לאדם אעפ"י דהוה זכי' ממנו לאחר והדבר פשוט ומובן והאורך שלא לצורך:

אך כ"ז אי הי' מצו' לכתוב אחר שתשתפה היינו אומרי' שזה הגילוי מועיל מטעם זכי' כנ"ל אך היות שמנהגינו לכתוב הגט מיד וזה צ"ע דהוה כנכתב שלא לשם גירושין כיון דעתה לאו בת גירושין היא וזה מבואר בש"ס דיבמות נ"ב ע"ב האומר ללבלר לכתוב גט לאשה בעלמא לכשאכניסנה אגרשנה אינו גט ומפורש הטעם ברמב"ם משום דהוי נכתב שלא לשם גירושין וא"ל דכ"ע יודו בטעם כי מאיזה טעם יפסול אם לא מטעם הנ"ל וראיתי בהג"ה משנה למלך ובאורח מישור במ"כ שניהם לא עמדו בכוונת תוס' דיבמות ודנזיר וחשבו דפליגי אהרמב"ם וגם דבריהם סותרים זא"ז וליתא וה"פ תוס' ביבמות דלמ"ד אין אדם מקנה דבר שלב"ל שפיר הוה שלא לשמה משום דלאו בת גרושין היא משא"כ למ"ד אדם מקנה ויכול אדם לעשות קנין על דבר שעודנו אינו בעולם א"כ שפיר הוה לשם גירושין אלא שעדין היתה הסברא מרופפת בידם די"ל דאפשר דמ"מ כיון שפנוי' לא מקרי בת גירושין אפי' להך מ"ד משו"ה כתבו דקרא כתוב לא תסגיר עבד אל אדוניו ודרש רבי בכותב לעבד לכשאקחך ממך תהי' קנוי לך הרי גלי קרא דבשחרור מקרי זה לשמה וה"ה באשה דהרי ילפי' לה להדדי' ומ"ש תוס' בתחלת דבריהם שם וז"ל אפי' כתוב בו זמן דלאחר נשואין כיון דאין בידו לגרשה בשעה שעשאו שליח עכ"ל היינו אפי' אם יכתוב גם הגט אח"כ מ"מ אינו מועיל משום שלא הי' ביד הבעל בעצמו לכתוב הגט בשעה שצוה לסופר לכתבו אך ע"כ צריכין אנו לדון מאיזה טעם לא יהי' ביד הבעל לכתוב גט לאשה בעלמא לכשאכניסנה לגרשה ומה הפסד יש בזה ע"כ משום שלא לשם גירושין ובשמעתן דנזיר נמי הוכיחו תוס' דמה שבידו לעשות ומחוסר מעשה לא מקרי מצי למיעבד דא"כ גבי יבמה שבידו לבא עלי' הי' נקרא מצי למיעבד והוה הגט לשם גירושין כמו למ"ד אדם מקנה דבר שלב"ל גבי לכשאקחך הנ"ל אע"כ כל שמחוסר מעשה לא מקרי מצי למיעבד לענין לשמה וה"ה וכ"ש לענין מינוי שליחות וזה ברור ואין כאן שום מחלוקת:

ובס' זו מיושב קו' פני יהושע בקדושין שהקשה מנ"ל לר"נ דס"ל לרבי אדם מקנה דלמא לעולם אימא לך אין אדם מקנה והתם גבי עבד ה"ט משום שהוא ברגע שהוא לוקחו מיד זוכה העבד בנפשו כמו שמוט ואכול דמהני לכ"ע עיי"ש שהאריך בטוב טעם ולפי הנ"ל

לק"מ דהא מבואר בדבריו ז"ל דמשמע מתוס' שזה"ל שכותב לו לכשאקחך תהי' עצמך קנוי לך זהו לשון השטר והיא בעצמו שחרורו ואס"ד לרבי אין אדם מקנה נמצא נכתב זה השחרור בשעה שלא הי' בר שחרור והוה נכתב שלא לשם שחרור ופסול ואיך יתפוס העבד בעצמו כיון שאין לו שטר שחרור אע"כ רבי ס"ל אדם מקנה והו"ל כמו לשמה וכנ"ל וק"ל:

וכעין לו ראי' מש"ס גיטין מ"ה ע"א דפריך מ"ש דשדר להו כדר' אחא בר יאשי' ומשמע מפירש"י דהקו' היתה דלשדור להו כרבי וזה תימא הא קיי"ל אין אדם מקנ' ואיך יפרש להם קרא כדרבי ולפי הנ"ל י"ל דהוה ס"ל להש"ס דהכותי' לא משמע להו דרשא לה לשמה וא"כ לשדר להו כר' וכקו' פ"י מטעם שזוכה בנפשו דשמיט ואכיל ועיין גיטין י' ע"א משמע דאית להו לכותי' דרשה דלשמה ולקמן אי"ה יבואר באופן אחר:

מ"מ בהא סלקינן דלכ"ע כל שאין האשה עתה בת גירושין לא מקרי הכתיבה לשמה וא"כ עדיין לא מצאנו ידינו ורגלינו שהרי מה גם שכותב הגט מיד כשהיא שוטית עדיין אך כדמעיינת שפיר י"ל דלק"מ אב"א סברא אב"א גמרא אב"א סברא דבשלומא אשה דעלמא לא הוה בת גירושין כלל והוה כנכתב שלא לשם גירושין כלל אבל האי איתתא אדוקה בבעלה וצריכה גט ממנו אלא שאין לה יד לקבל עד שתשתפה מ"מ לא מפני זה נאמר שלא יהי' לשם גירושין ואין זה דמיון למי שכותב גט לפנוי' או אשת איש אחר והחלוק מובן ואעפ"י שלעיל דחיתי סברא זו היינו לענין מינוי השליחות במה דאיהו לא מצי עביד אבל לענין שיהי' הכתיבה לשמה נראה מסברי' פשוטה דמקרי לשמה וסברי' זו כתבו תוס' גיטין כ"ב ע"ב ד"ה והא וכו' וי"ל דחשיבי בני כריתות הואיל ונשתפה השוטה הוה בני כריתות וכו' עיי"ש ועיין כ"ג ע"ב ד"ה אין וכו':

וכדמות ראי' מדברי רבי הנ"ל דדחק ומוקי קרא בכותב לכשאקחך תהי' קנוי לעצמך ובאמת זה הוא מציאות רחוק דמה ענינו אצלו קודם שנמכר לעבד שיהי' צריך שחרורו ואטו בשופטני עסקי' שיקחנו אחר שכבר נשתחרר ממנו ומ"ט לא מוקי קרא בכותב כן לעבדו של אביו לכשאירשך מאבא תהי' עצמך קנוי' לך דהרי מה שאירש מאבא הוי נמי דבר שלב"ל כמבואר בב"מ ט"ז ע"א וקמ"ל קרא דמהני א"כ לוקמי קרא בכותב לעבדו של עצמו שהוא שוטה לכשישתפה יהי' עצמו קנוי' לך דלמ"ד אדם מקנה דבר שלב"ל מהני אע"כ כ"ז לא צריך וכ"ע מודים דנהי דלענין קנין הוי דבר שלב"ל מ"מ לענין לשמה מקרי שפיר בר שחרור העבד כיון שהוא עבדו רק שנשתטה או עבדו של אביו ועתיד לירשו וא"א להפטר ממנו אם לא ע"י שחרור אע"ג דעדיין אין בידו לשחררו מ"מ

השחרור שנכתב עתה מקרי נכתב לשם שחרור וה"ה הוא הטעם בגט אשה דמ"ש זהו מצד הסברא:

ואב"א גמ' דכ' הטא"הע רס"י קל"ב האומר כתוב גט וכו' האומר כתוב גט לאשה בעלמא לכשאכניסנה כ' הרמב"ם שאין גט וכו' וא"א הרא"ש ז"ל כ' אפי' לאשה דעלמא הוי גט למ"ד אדם מקנה לדשלב"ל עכ"ל ודבריו תמוהים מאד כמ"ש הרב"י שם הא הלכה רווחת אין אדם מקנה דשלב"ל ולפע"ד דברי הטור נכונים דהא מדקדק לכתוב למ"ד אדם מקנה לדבר ולא כתב אדם מקנה דבר שלב"ל והיינו טעמא דס"ל דמה שמקנה העבד לעצמו זה מקרי מקני לדבר שלב"ל דמעיקרא אינו בר קנין והשתא ב"ק כדאי' בקדושין ס"ג ע"ב וס' זו שזה מקרי מקנה לדבר כ' תוס' גיטין י"ג ע"ב ד"ה לדבר עיי"ש והנה במזכה לעובר ס"ל לר"נ ב"ב ר"פ מי שמת דבאומר לכשתלד קנה ופסק כן הרא"ש והביאו בש"ע ח"מ סי' ר"ט בשם י"א וה"ה ומכ"ש הכא דמהני לכשאקחך דהכא הוי טפי בעולם מעובר כמ"ש תוס' בגיטין שם ועוד אפי' נאמר נמי דה"נ מקרי דבר שלב"ל הואיל ואמר לכשאקחך והקנין עדיין אינו בעולם מ"מ הא כתב סמ"ע שם דלמאן דס"ל בלדבר מהני לכשתלד ה"ה במקנה דבר מהני לכשיבוא לעולם ולפ"ז י"ל הא דאמר ר"נ דרבי ס"ל אדם מקנה בקדושין ס"ד ע"א לא משום דרשא דהך קרא לא תסגיר עבד אל אדוניו ז"א דהא נוכל לפרשו אליבא דכ"ע בשאומר לכשאקחך רק משום שאמר רבי תהי' קנוי' לך מעכשיו משמע שרצונו שחל למפרע וזה א"א אלא למ"ד אדם מקנה אבל לעולם דרשא דהך קרא אתי לכ"ע ובזה מיושב היטב ש"ס דגיטין מ"ה ע"א הנ"ל דפריך הש"ס מ"ש דשדר להו כר"א בר יאשי' משמע דה"ל למשדר להו כרבי והיינו בלא מעכשיו וכנ"ל וא"כ דברי הטור נכונים דלהרא"ש יכול לכתוב לאשה לכשאכניסנה אגרשנה כמו שיכול לכתוב לעבד לכשאקחך תהא קנוי לך ורמי בר חמא דיבמות נ"ב דהאומר לאשה דעלמא אינו גט אתי כר' יוחנן דב"ב שם דס"ל המזכה לעובר אפי' לכשתלד לא קנה אלא משום שדעתו של אדם קרובה אצל בנו אבל למאי דפס' הרא"ש שם כר"נ ה"נ מועיל לכתוב שחרור או גט לכשאקחך או לכשאכניסנה:

וכיון שזכינו לדון נאמר דגם הרמב"ם וכל החולקים גבי עובר על הרא"ש מודים הכא ואפשר ר' יוחנן נמי דפליג על ר"נ אפי' לכשתלד לא מהני היינו בעובר שאינו בעולם כלל משא"כ באשה ועבד שהגוף בעולם כמ"ש התוס' בגיטין הנ"ל כ"ע מודי' דהי' מועיל. והא דארב"ח לאשה בעלמא אינו גט ופסקו כוותי' היינו מטעמא אחרינא כיון דהני תרתי לריעותא שאומר לכשאקחך והקנין עדיין אינו בעולם נמצא דמקנה דבר שלב"ל לדבר שלב"ל שהעבד הקונה עצמו נמי מקרי דבר שלב"ל דמעיקר' לאו ב"ק והשתא

ב"ק כנ"ל ותרתי לא אמרינן וכבר ביארתי זה בראיות בחי' למס' גיטין י"ד ע"ב דקאמר אפי' למ"ד אדם מקנה ה"מ לדבר שישנו בעולם וכתבו תוס' דלמ"ד המזכה לעובר קנה לק"מ קו' הש"ס והקשו המפרשים דא"כ לר"נ הוי מעמד שלשתן הלכתא בטעמא עיין בפ"י שם ואמרתי שהפוסקי' לא פי' כן אלא הש"ס מחשב המלוה דהוה להוצאה כדבר שלב"ל ואמר דאפי' למ"ד אדם מקנה היינו לדבר שישנו בעולם אבל להקנות מלוה לנולדים תרתי לריעותא זה לית דין ולית דיין עיי"ש בביאור נמצא מש"ה לכשאכניסנה או לכשאקחך אינו גט:

וא"כ בנדון שהיא כבר אשתו ואינו אלא דבר שאינו בעולם שתשתפה כ"ע מודים דמהני עכ"פ להיות נקרא לשם גירושין ואפושי בפלוגת' לא מפשינן דלהרא"ש אפי' באשה דעלמא מהני מכ"ש הכא דאיכא נמי סברא הנ"ל וכאשר הוכחתי אותה סברא מדלא מוקי קרא בהכי וא"כ עכ"פ בכה"ג יודה הרמב"ם וסייעתו להרא"ש:

ואפי' הייתי רוצה לחדש היתר חדש מה שלא שערו הראשונים ז"ל הי' ראוי לשמוע לסברות וראיות הנ"ל גם כי לא באתי אלא לקיים מנהג אבותינו בידינו ולהצילם מלעז הטעיות ואלו הי' פלוגתא בין הפוסקים בהך דאיהו לא מצי עביד דאמר רבא בנזיר וכמו שחשב במרכבת המשנה ובמהרי"ט הייתי אומר אולי הראשונים ז"ל שהנהיגו כן הוה ס"ל כהנך פוסקים ואנו אין לנו אלא כדברי התוס' אשר מפיהם אנו חיים ולא נשא פנים לתורה ובפרט בחששא דא"א אך הרי בררנו שא"א שיסבור כן שום פוסק לחלוק על רבא דנזיר ולא טעו הראשונים בזה וע"כ מטעמא הנ"ל:

שוב מצאתי בבית מאיר סי' קי"ט אחר שהאריך מאוד סיים דבריו וז"ל משא"כ נשתטה היא אפשר די"ל מה בכך שאין לה יד להתגרש וזה אין חסרון בחקו אלא דלה אין יד לקבלו ולכשיהי' לה יד יגרשנה שלוחו כי אז לא נתוסף לו כח ממשלתו אלא שהיא השיגה ידה לקבלו אבל כל כח הבעל הי' לו מאז ומשעה שמנהו וככוחו אז כן כחו עתה מבלי הוספת כח להמשלח ודוק כי מ"מ צ"ע עדיין למעשה:

ומ"מ לקיים כל דברי חכמים נלע"ד וכן עשינו מעשה לכתוב הגט ולמוסרו ליד שליח כנהוג ומ"מ הבעל יקבל על עצמו בחומרי נדרים ושבועות האמורים עם ספר נ"ב חאה"ע סי' ג' הנ"ל שבאם תשתפה אשתו יקיים כל דברי חכמי ב"ד אשר יהיו בימים ההם והוא באם המצא ימצא אז שום טשטוש וכה"ג בגט מחמת אורך הזמן שהי' מעוכב ביד שליש פשיטא ופשיטא שצריך לכתוב אז גט אחר אלא אפי' בלי שום פקפוק כלל נמי מהיות טוב אין הפסד לכתוב גט אחר אבל אם הזמן בהול יתן לה הבעל בעצמו הגט הזה עצמו שנכתב בעת שטיותה כי העיקר שזה נקרא לשם גירושין כנ"ל אמנם בהיות הבעל בפנינו

לא יתננו השליח כי מינוי השליחות שהי' בעת שטיותה לא הועיל כיון דאיהו לא הוה מצי עביד ואי משום זכי' גם ז"א כיון שהבעל כאן אין כאן שום זכי' שהרי יכול הוא למוסרה בעצמו והוה כמו עיסה שאינו מתקלקל שאין רשות להמשרתת להפריש חלה כמ"ש בש"ך וט"ז י"ד סי' שכ"ז הנ"ל ע"כ יתננו בעצמו הבעל או יחזור עתה וימנה שליח עתה אך אם א"א בכך כגון שבעל הרחיק נדוד יתננו השליח ליד האשה מטעם זכי' שלא יכשל הבעל בחדרגמ"ה:

ובאם בעת שתשתפה האשה כבר מתה או נתגרשה אשתו השני' באופן שאין עליו מצודת החרם שהרי אין לו כעת ב' נשים ואין כאן זכי' לא יתן לה השליח הגט אם אין הבעל בפניו כי העיקר כל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי והנלענ"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב י"ג אלול תקס"ז לפ"ק.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה יב

נשאלה שאלה זו בפנינו מרב א' איש א' מופלג בעשירות אשר זה כמה שנים נשא אשה ולא זכה להבנות ממנה והאשה לא התנהגה כבנות ישראל הכשרות והוא דיימא מינה מבן פריץ א' ישראל אינו כשר וישר שוב פעם א' סיפר רופא ישראל אל הרב איך שפלוני הנ"ל יש לו נקב בגיד שלו באופן שא"א לו להוליד לעולם שוב אח"ז סוף ימיו של האיש הנ"ל הולידה האשה בן זכר ואחר איזה שנים נתעברה האשה עוד הפעם ובתוך ימי עיבורה חלה בעלה הנ"ל צוה לפני מותו איך לעשות עם עזבונו והוריש הכל לבנו ושאם תוליד אשתו בן זכר יהי' כך וכך ואם נקבה תלד יהיה כך וכך ושאם ימותו בניו הנ"ל בלי זרע קיימא יתחלקו נכסים על אופן כך וכך. ושכיב וחיים לנו ולכל ישראל שבק והצוואה נכתבה ע"י הרב הנ"ל בעצמו אחר מותו כשהתעסקו עמו הקברנים מצאו שניקב הגיד בין עטרה לכיס ונקב השתן הי' סתום באופן שעל כרחו הטיל מי רגלים מהנקב ההוא ולא מראש הגיד כן נשמע בין החיים אך עדיין לא נתקבלה עדותן בב"ד ועתה נסתפק הרב השואל אם הבנים הללו כשרים בקהל ישראל מפני חשש ממזרות וגם אם ירדו לנחלת אביהם כיון שהאב לא הי' ראוי להוליד א"כ ע"כ צא ובדוק אחר בניו של מי הם ובשגם שהאם הוה דיימא מחד גברא והנה בעת בוא השאלה הייתי מוטרד והשבתי שורתיים בקיצור וחזר הרב להחזיק בדבריו הראשונים ע"כ נפניתי עתה ועיינתי ואמרתי לברר הדברים בעזה"י:

ואומר מי שרוצה לעשות בנים אלו ממזרים ולהפסידם גם מירושתם בא עליהם משלשה טעמים א' עפ"י סיפורו של הרופא בחיי האיש וגם עתה עדיין הרופא עומד בדבורו

ומעותד להעיד כן. ב' עפ"י עדות הקברנים לכשיתקבל עדותן בב"ד שראוהו אחר מותו נקוב הגיד כנ"ל ג' דהאשה היתה פרוצה ביותר ודיימא מינה הוא גברי דלא מעלי:

א עדות הרופא ידוע דע"א אינו נאמן להוציא דבר מחזקתו לאסור דבר המותר אם לא בהודאת הבע"ד או לכל הפחות בשתיקתו ומשכחת לי נמי דע"א נאמן אפי' בהכחשת בע"ד כגון לכהן בעל מום אתה מהימן ע"א אפי' הכהן מכחישו משום דא"ל שלח ואחוי ואברר לך שאתה בעל מום וכיון שהעד רוצה לברר עדותו פסול הכהן לעבודה עד שיפשוט בגדיו להראות שהוא שלם וזה מבואר בקידושין ס"ו ע"ב ומייתי לי' רב"י בח"מ סי' כ"ח והש"ך בי"ד סי' קכ"ז ס"ק כ"ד כ' שהוא ש"ס ערוך היכי שהבע"ד מכחישו אלא שהתוס' הוסיפו אפי' ע"א מכחישו ובאמת מש"ס ערוך י"ל דאביי ס"ל הכי ולא רבא יע"ש אלא שהתוס' ס"ל דלא יחלקו בהא וכבר נתעורר בזה מורי זצ"ל בספר המקנה. ואעתיק לשוני בחידושי לש"ע י"ד סי' קכ"ז אשר ז"ל:

סעיף ג' ס"ק (י') מיהו יש אומרים דבדבר דאיכא לברורי וכו' הש"ך הקשה דהא כ"ע מודים דש"ס ערוך הוא והנה הרוצה להבין צריך לעיין בפנים בש"ס ואני שמעתי ולא אבין אדרבא לכאורה מוכח מש"ס בהיפוך דהרי רבא רוצה להוכיח דלהעיד על גרושה וחלוצה לא מהימן ע"א בשתיקה דאין לומר דוקא בהכחשה לא מהימן א"כ גם בבעל מום לא יאומן ועל זה השיב אביי לעולם בהכחשה ובבעל מום מהימן משום דא"ל שלח ואחוי היינו איכא לברורי וא"כ רבא דקיי"ל כוותי' ירוצה להוכיח מכאן דע"א אינו נאמן בעריות ע"כ ס"ל בפשיטות דאפי' בשלח ואחוי לא מהימן בהכחשה וא"כ דברי תוס' צ"ע איך פסקו דלא כרבא ועכצ"ל כך דס"ל לתוס' ע"כ דברי אביי ראוי' מהסברא ומה"ת יחלוק רבא על סברא זו שהיא פשוטה ונכונה אך הא קאמר התם ש"ס דהא דקאמר בברייתא דבר אחר בעל מום פסולו בגופו וכו' היינו דאיכא לברורי ע"ש וא"כ הכי קאמר מדקאמר ר' עקיבא תרי טעמי חדא בעל מום פסולו ביחיד ואידך פסולו בגופו משמע הך דפסולו לא צריך לאידך טעמא דפסולו ביחיד דאפי' בלא הך דפסולו בגופו נמי פסולו ביחיד וע"כ היינו בשתיקה דבהכחשה לא מהימן בלא הך סברא דפסולו בגופו אמנם אביי נדחק בזה וס"ל ב' לשונות סמוכי אהדדי ומ"מ רבא לא פליג אסברת אביי ושפיר פסקו תוספ' מ"מ סברא זו לא נמצא בשום פוסק ופשטא דש"ס נמי לא משמע כן א"כ יפה כ' רמ"א בשם יש אומרים:

ס"ק (יא) דאיכא לברורי כ' ש"ך דבש"ס משמע אפי' בע"ד מכחישו ותוספ' מוסיפים אפי' ע"א מכחישו הילך לשון התוס' שם ס"ו ע"ב ד"ה שלח ואחוי תרגום של והפשיט ושלח מכאן יש להוכיח דכל דבר שיכול לברר ע"א נאמן עליו אפי' ע"א מכחישו עכ"ל

הנראה לפע"ד בהמשך דברי תוס' דלפי הנראה מלשון שלח ואחוי דמשמע שליחות א"כ איירי ע"א אומר לבעלים שרוצים לאכול את קדשיהם אומר להם אל תאכלם כי אותו הכהן שהקריב אותם בעל מום והם אינם מאמינים לו והוא אומר שלחו מכם אחד אל הכהן ההוא ואחוי לכם ואי הי' כן לא הי' מוכח אלא באומר אינו יודע אבל לא בהכחשה גמורה כי בעל הקדשים לא יכול להכחיש מה שהוא בגופו של כהן גם לא הי' מוכח אלא בהכחשת בע"ד אבל לא בהכחשת ע"א כי בעל הקדשים הוא בעל דבר לכן כ' תוספ' שאינו כן אלא פי' שלח והפשט בגדיך ומיירי כי ע"א רוצה לפסול להכחיש הכהן שהוא ג"כ ע"א המעיד שהוא הקריב בכשרות קדשיו של פלוני וזה ע"א אומר לא כי אלא בעל מום אתה ופשט בגדיך וארא"כ הרי לפנינו ב' עדים המכחישים זא"ז בהכחשה גמורה כי הכהן עד ופועל הוא ולא בעל דבר ומכחשו לזה בהכחשה גמורה לאמור אינני בעל מום ואפ"ה מהימן אידך לומר שלח ואחוי וק"ל אלו דברי שם:

מ"מ פשוט ומבואר הוא דהיינו אי אומר להבע"ד או אפי' לע"א בעלמא ואידך מכחישו והוא רוצה לברר דבריו מחויבים אנחנו לחוש לדברי העד כיון שא"ל בא וארא"ך והוא לא שמע ולא האזין ה"ל כמודה לדבריו אבל כשע"א מספר דברים פלוני כהן הוא בעל מום והשומע לא הטה אוזן ובין כך אזיל הכהן לעלמא ולא נמצא פשוט שאין חוששין להקדשים וקרבנות שהקריב לפוסלם עפ"י ע"א הואיל והי' יכול להתברר כשאמרו ואין מעלה לזה אלא שאיננו מוכחש מן הבע"ד או מהע"א וצריכין לחוש לדבריו היינו לברר אבל אם א"א תו לברר אז אם הי' דבריו עם הבע"ד עצמו כיון שלא עמד על הברור ה"ל כהודאה לדברי העד אבל אם לא הי' דבריו עם הבע"ד עצמו נהי כל זמן דאיכא לברורי צריכין אנו לחוש לחזור אחר הענין ולברר מ"מ אם מת או אזיל לי' לעלמא לא נאסר הדבר מפני דברי ע"א וא"כ הכא כשאמר הרופא להרב בחיי האיש הי' מוטל על הרב לברר הדבר ולומר שלח ואחוי אולי כרות שפכה אתה ואסור לבוא בקהל ה' אבל עכשיו ששתק הרב עד שמת האיש וליכא לברורי תו לא מהימן ע"א ואפי' אי יעלה על הדעת לומר המעיד בדבר שאפשר לבררו ולא הספיקו לבררו עד שנתבטל הברור יאסור אותו הדבר עפ"י עדותו של העד היינו אי נתקבל עדותו בתורת עדות וחשו לדבריו א"כ לא יחזור להתירו אלא בברור הדבר כיון שהי' יכול להתברר בשעת הגדת עדותו אבל המספר דבר לחברו ואפי' להרב כי אין בזה מעלה אם הוא רב או לא שהעד לא אמר בתורת עדות רק פטומי מילי בעלמא והרב לא חשש לברר אם נאמר גם בזה יאסר לנו הדבר עפ" המספר והמקבל ספורי דברי' א"כ יכול כל אדם לאסור יינו של חברו שיאמר פלוני אמר לי אתמול בא וארא"ך גוי מנסך יינו של פלוני ואז לא רציתי לילך ולראות

הניסוך ומ"מ נאסר היין כיון שהי' אז יכול לברר ואין זה אלא חוכא וכיון דלא מהימן בכי האי גוני כשאין אדם מכחישו ק"ו אם הבע"ד מכחישו כגון שאמר היום לבעלים אחמול אמרתי לך בא ואראך גוי מנסך יינך והוא מכחישו לא אמרת לי דבר אתמול ואני הייתי שם ולא נתנסך פשיטא דלא מהימן והנה הכא כאלו האב מכחישו להרופא דהרי גדלם כבניו והחזיקו כבניו וגם בשעת מיתתו בצוואתו הוריש להם כל נכסיו ואין אדם עשוי להוריש נכסיו לממזר ועל כרחך החזיק עצמו שהי' ראוי להוליד והם בניו והרי הבע"ד מכחשו לזה העד ואם אולי שאין אב בע"ד עכשיו כיון שמת והבנים המה בע"ד שלו מ"מ התורה האמינתו להאב לאמור זה בני ולאו כל כמיני' דע"א להכחיש האב ומכ"ש שזה הרב בעצמו כ' הצוואה בחזקת שהם בניו ולא אמר דבר:

ב' ונבוא אל השני' עדים ראו אחר מיתתן ניקב הגיד ולא אטפל עתה אם הי' במקום הפוסל ובאופן הפוסל מ"מ כיון שהאב החזיקם כבנים כשרים אנו תולים שסמוך למיתתו אחר שנתעברה אשתו ממנו אירע לו זה והיינו כשנניח שהי' במקום הפוסל ודאי מ"מ עלינו להחזיק כשרותן של בנים ולקיים עדותו של אב על בניו והיום בפתחי ספרים ראיתי תשו' שב יעקב חלק א"ע סי' ד' באיש א' שבילדותו נקב הגיד במקום הפוסל ונשא אשה והוליד ב' בנים ואח"כ למד בש"ע דין כרות שפכה בא ושאל על עצמו ועל בניו ואחר שהאריך הגאון הנ"ל ופסלו בקהל וחייבו להוציא אשתו בגט כ' בסוף התשובה וז"ל ולענין בניו לפע"ד אין לפוסלם חדא דאינו נאמן על בניו הואיל ויש להם חזקת כשרות עפ"י אביהם עד עתה דהא דקיי"ל דנאמן האב לפוסלו דוקא שלא הי' לו חזקה עפ"י אביהם עד עתה ואין לומר בזה לא מהני חזקת כשרות כיון דמכתו מוכיח עליו אין ראי' מהאי דאפ"ה אין מהימן די"ל דלמא נעשה בידי שמים או שמא נולד לו המכה אחר שנולדו לו שני בניו ואין לומר אין ראי' ממאי שהי' להם חזקת כשרות ע"י אביהם משום דאביהם עצמו לא הי' יודע שיש לו דין כרות שפכה דלא עלה על לבו לפסול בשביל זה כמ"ש בשאלתו מ"מ לא מפיו אנו חיין ואינו נאמן על זה נגד בניו עכ"ל הגאון שב יעקב ז"ל ואמרתי שישו בני מעי שכל דברי הגאון נכללו בדברי שבאגרת הקצר שכתבתי תחלה ואע"ג דבנדון דידן הי' ריעותא אחרת שנקב השתן שבראש הגיד נסתם לגמרי אין בכך כלום דע"כ לא נאמר שהי' סתום מתחלת ברייתו והנקב הזה השני הי' בידי שמים מתחלת ברייתו אלא כך הוא הענין משניקב הגיד והתחילו מ"ר לצאת דרך אותו נקב ממילא נסתם הנקב שבראש הגיד ע"י רירין כדרך נקבים שבריאה שנסתמו ע"י רירין וכן אמרו רופאים:

ואומר אני אפי' אם יעיד הע"א עכשיו דבריו לפני ב"ד ויאמר שלח ואחוי ונפתח קברו ואולי לא נימא בכי האי גוני אי אתה רשאי לנוולו משום איפרושי מאיסורא דלא יבוא ממזר ואפי' נפתח הקבר ונמצא נקב מגיע עד שביל חלל הזרע ונימא נמי מסתמא כיון שסמך על עצמו לומר שלח ואחוי ומנא ידע אי לאו שידע כן ממה שראה כבר בחייו האומנם דברים אלו בטלים הם לסמוך על זה ולעשות ממזר דאפשר שמע עתה מהקברנים או ראהו סמוך למיתתו בחליו אחר שנתעברה אע"ג שכבר אמר כן להרב זה זמן רב מ"מ ידוע שאין הבנים נפסלים עפ"י עדותו של רב טפי מע"י איש אחר שאינו רב אך לו יהי' כן שנאמין שכבר הי' אז כן מ"מ נימא דלמא נסתם הנקב פ"א ונתרפא והוליד ואז יצא הקלוח דרך נקב השתן שבראש הגיד וע"י הקילוח נפתח סתימתו שע"י הרירין שהרי אפי' ע"י הטפה קרי נקרע סתימת נקב המכה כ"ש סתימת רירין בעלמא שיהי' נפתח ע"י קלוח מי רגלים ושוב אח"כ נפתח נקב המכה ויצאו מי רגלים דרך הנקב וממילא חזר ונסתם נקב השתן ע"י רירין כל זה כתבתי בקיצור באגרת הראשון:

והנה הב"ש כ' בס"ק ג' מסברא דנפשי' בלי שום טעם וראי' דאפילו ילדה בנים לא נימא שזה הוכיח שנתרפא אלא הבנים ממזרים ואמנם סברתו נכונה דכיון שראינו נקב הפוסל קיי"ל אוקמא אחזקה דעדיין לא נתרפא דהרי כל עיקור חזקה ילפי' מנגעים דלא תלינן שנתרפא הנגע ה"ה הכא מה תאמר לעומת זה איכא חזקת היתר דהאם דמועיל להבן דקיי"ל מאן דמכשיר בה מכשיר בבתה מ"מ ס"ל להרב ב"ש דהך חזקה עדיפא דהרי פליגי בהא אי מועיל חזקת האם להבן והאי חזקה דלא נתרפאית חזקה דאורי' היא ובכל זאת היכידהאם צנועה ולא פרוצה ואית לה חזקת צדקת יש לעיין דאיכא תרתי במקום חדא ואפי' בפרוצה נמי היכי שלא ראינו אותה נבעלה ממש שייך חזקה שלא נחדשה אבעילה ומזה נדבר לקמן אי"ה. ומ"מ אעפ"י שיש לפקפק אבל נ"ל היינו היכי דלא ראינו הנקב עתה לפנינו אחר שנולדה הבנים אבל אם ראינו גם עתה אותן הנקבים ונימא הי' ונתרפאו וחזרו ונפתחו כדי לקיים חזקת כשרות דהאם זה בוודאי לא אמרי' דאיכא תרתי חזקות לריעותא חזקה דמעיקרא וחזקה הרי נקוב לפנינו אע"ג דבנקוב לפנינו הוה מוקמי' אחזקת הגוף ונימא שלם נולד והשתא הא דאתרע אבל אם גם מעיקרא הי' נקוב וגם השתא פשיטא לא יועיל חזקת כשרותה דהאם להתיר הבנים ויעיי' יבמות פ' ע"א וק"ל:

ודברים אלו ימצאם במקומם פ"ק דחולין וריש נדה וקידושין בסוגי' דחבי' ומקוה והוא פשוט ע"כ אי הי' לנו חזקת נקב מחיים עפ"י ב' עדים וגם שהעידו שהי' ברור להם שא"א להוליד ע"י נקב כזה וגם עתה ראינו נקב כזה ממש אזי חלילה לצדד להקל כלל

אך ב' עדים ליכא וע"א שאמר אחר מותו שלח ואחוי ונחטט שכבי ונמצא מ"מ נימא השתא סמוך למותו איתרע אלא לרווחא דמילתא אמרתי אפי' נצרף דברי ע"א דמחיים לדבריו של עכשיו מ"מ העד עצמו א"א לו לומר בברור עפ"י דין שהנקב שמחיים הי' באופן שאינו מוליד אפי' ראה שנסתם פי האמה וע"כ מטיל מים מנקב המכה ומסתמא ניקב עד שביל של מ"ר ואפי' עד שבילי הזרע מ"מ מידי ספיקא לא נפקא כמ"ש בתשו' הרא"ש שאכתוב לקמן אי"ה ובלאה"נ איכא מיעוטא דמולידין אפי' ניקב לגמרי כמ"ש לקמן וא"כ לכל אלו הסברות יצורף גם שמא נתרפא בנתיים דקצת איכא עכ"פ:

והשתא הכא מצאתי בקרבן נתנאל ר"פ הערל שפך סוללה על הגאון שב יעקב הנ"ל שהפריד בין דביקות הזוג הנ"ל על שניקב הגיד בילדותו ועדיין הי' נקוב לפנינו והנה השואל שם רצה להמציא היתר על שהוליד ב' בנים ש"מ שאינו כרות שפכה ומותר באשתו ועל זה כ' שב יעקב דליתא דכן פריך בש"ס והא האי גברא סליק בדקלא וברזי' סילוא ואוליד וא"ל חזור על בניו מאין הם ועוד אפי' חשיב יומי וירחי ואיתרמי מ"מ אין להכחיש דברי חז"ל כ' עליו קרבן נתנאל אימא דוקא בניקב ביצתו אמרי' כך ולא בניקב גיד ואיני רואה במה שהוא מכחיש דברי חז"ל הלא לא אמרו אלא ניקב הגיד פסול מפני שהוא שותת ולא אמרו פסול סתם בלי טעם כמו גבי ביצים אלא משום דרוב פעמים שותת ומשו"ה פסלינן לבוא בקהל אבל אם ניסת והוליד וזכה לבנות ממנה מנין לנו להוציאה אימא מן המיעוט הוא שאינו שותת אלא יורה כחץ וכו' ע"ש ובאמת התם היתה אשה צנועה והכא הוא בהיפוך אבל מ"מ ראה כמה היפך בזכות לתלות במיעוט להתירו מכ"ש שלא לעשות בנים ממזרים ובפרט שאין אנו צריכין לכל זה כמו שבארתי לעיל:

ובזה מבואר מ"ש בתשו' הרא"ש כלל ל"ג מובא ביתה יוסף בא' שניקב הגיד ונסתם נקב השתן וכ' דלענין אם מוליד איכא ספיקא דאם אין הגיד חלול ממקום הנקב ולהלן אפשר שיורה כחץ ויוליד ואם הוא חלול אזי אינו יורה כחץ וסיים דיהי' איך שיהי' מותר הוא בקהל והתירו לישא אשה ע"ש:

ולכאורה יפלא איך ישא אשה כיון שהוא במציאות שתלך ואז יהי' הולד ספק ממזר לפי דעת הזה ואיך נתיר לישא אשה היכי דשייך ספק ממזר וכה"ג מקשה בירושלמי פ' האשה רבה בנישאי' לא' מעידי'. אע"כ אם תלד נאמר שהם בוודאי כשרים ונאמר דעובדא שלא הי' חלל להלן מן הנקב ואילך ונימא שיורה כחץ והולד כשר וראיתי מי שכ' דהאי עובדא דרא"ש הולד מס"ס להחמיר ספק שמא הי' חלל ואת"ל לא הי' חלל שמא אינו יורה כחץ ואי משום שם אונס חד הוא רוצה לומר שאין כאן אלא חד ספק אם

הגיד הזה המנוקב ראוי להוליד או לא על זה כ' כיון שספק א' מתיר יותר מהשני הוה שפיר ס"ס וכ' וז"ל ה"נ בספק הראשון הרי אפשר להוליד ובחלוקה השנית דהי' חלול למעלה מנקב אינו יכול להוליד כלל עכ"ל ומאן האי דלא חש לקמחי' ולא הבין דודאי אי' הי' ס"ל כדעת הלבוש דאיכא כרות דמוליד ואפ"ה אסור בקהל הי' מציאות לומר שמא איכא חלול ואז הולד ממזר ואת"ל איכא חלל ואינו ממזר מ"מ דלמא כרות לענין ביאת קהל וזה הוי שני ענינים וא' מתיר או אוסר יותר מן השני אבל הכא מאי שייכות לדבריו נחזור להנ"ל בפ' עשרה יוחסין (קידושין ע"ג ע"א) מבואר ספק ממזר מותר בקהל מן התורה ובפני יהושע וכל הבאים האריכו למעניתם איך יצוייר ספק ממזר דבספיקא אוקמא כשרות דהאם דחזקת האם מועיל להבן ומדוע לא מוקי בכעין תשו' הרא"ש או דכוותי' אע"כ דגם בזה אוקמי' בחזקת האם ובספר עצי ארזים סי' ה' סק"ח ד"ה ולייישב וכו' כ' וז"ל דאם יש לספק ולומר שהולד כשר שהוא ראוי להוליד אין לפוסלו אף אי בדקי' שניקרי ונקרע די"ל דהשתא הוא דנתקלקל ונתרחב הנקב ועד הנה הוה סתימה מעליותא דהעמד האם בחזקת צדקת עכ"ל ופשוט דהאי חזקת צדקת הוא לאו דוקא אלא כיון שהיא כשרה בקהל א"כ חזקת האם מועיל להבן ועיי' מ"ש פני יהושע בקידושין ס"ו ע"א בעובדא דינאי מלכא:

ג' והשלישית שאומר שהאם היא פרוצה יוצאת וראשה פרוע בשוק והיתה הולכת למרחץ על ששה עם הנחשד (זה לשון הרב השואל ולא הבנתי מה זה על ששה) אולי צריך להיות על ששה פרסאות ר"ל מהלך ששה פרסאות ממקום בעלה ונתיחדה עמו בדרך כי רחוק בעיני שיהי' הכוונה שיש עדים שנתיחדה עמו במרחץ ממש ורחצו שניהם בבת א' במרחץ א' בלי שום אחרים כי ידוע המרחצאות במדינתנו רוחצים במלבושיהם אנשים ונשים רבים ביחד ואין חושש בדבר אבל שירחצו איש ואשה ביחוד במרחץ א' זה רחוק בעיני ויעיי' סוף גטין ורש"י ותוס' שם:

הנה מבואר וידוע לכל מעיין במקצת בטוש"ע סי' ד' דאפילו אשה מזנה בני' כשרים משום דרוב בעילות אחר הבעל ואפי' פרוצה ביותר לרוב הפוסקים בני' כשרים ולמאי דמחמרי' בפרוצה ביותר מ"מ האם נאמנת לומר שהולד כשר וע"ש בח"מ ס"ק ט"ז ובב"ש ס"ק כ"ו ומ"מ בעובדא דשב יעקב וקרבן נתנאל הנ"ל שראו ניקב הגיד בתחילה וסוף ונתלה להקל בשמא הי' מן המיעוט שאינו שותת כ"א יורה כחץ ומוליד אי היתה נחשדת לזונה לא הי' מקילין בכך דמנ"ל לומר רוב בעילות אחר בעל אדרבא נימא רוב בעילות של זה אינם ראוים להולדה ומשו"ה כ' שם קרבן נתנאל שהיתה האשה צנועה. ובנידון דידן בלא"ה כתבנו דליכא עדים שניקב מעיקרא אלא דאתרע השתא ואמנם אי היינו

מצרפין עדות הע"א כמ"ש לעיל ולא באתי להתיר אלא מכח צרופי התרי' שכתבתי לעיל בוודאי אי היתה האשה בגוני שבסי' ד' הנ"ל הי' ראוי להחמיר כאן לתלות במיעוט בעילות הנואף הראוי להוליד ולא בעילות הבעל שאינו ראוי להוליד ויעיי' בתשו' מיי' השייכים להלכות אישות סי' כ"ה בעובדא דסרה כפרה שהניחה בעלה ריקנית ובחודש י"ב לפרישתו ממנו ילדה והעידו עדים שבליל שבועות מצאו אותה מתיחדת עם גוים ריקים ופוחזים וגפפו אותה וחבקו ונשקו אותה והשיב מהר"מ מר"ב דאין בעדותן ממש דאין כאן אלא ע"א דקרובים ננהו ואפי' חד מיניהו מהימן כבי תרי כיון שלא ראו שזינתה רק מעשה שטות של חיבוק ונישוק ולא מיתסרי בלא קינוי וסתירה ותלינן דהולד אשתוהי אשתהי יב"ח אמנם אי הי' כאן עידי כיעור רוק למעלה מן המטה ורוכל יוצא וכו' פי' ב' עדים דוקא כיעור כנ"ל אז הכא כ"ע מודים דאסורה לבעלה דכיון שיש עדים שראו דבר מכוער וילדה כמו כן סוף יב"ח בהא וודאי לא אכשר רבה תוספאה דכיון דאיכא עדי כיעור בהא וודאי לא אכשר רבה תוספאה למימר אשתוהי אשתהי יע"ש שהאריך:

ומדבריו למדנו לנידון דידן דאי הי' ברור לנו שזינתה עם הנואף לא הי' לן למיתלי בהבעל אי הי' ידעי' שניקב אז הגיד שלו ולתלות במיעוטא וסברות כמו שלא תלה מהר"מ מר"ב בשיהוי דרבה תוספאה אבל הכא אפי' עידי כיעור ליכא כי מה שיוצאה וראשה פרוע בשוק דת משה היא כדכתי' ופרע ראש האשה כדאי' פ' המדיר ואלו הי' בעלה רוצה להוציאה הי' יוצאת בלא כתובה אחר התראה ומ"מ אי רוצה לקיימה אין כופין להוציא כמבואר בסוטה ובפוסקים אבל משום כן לא נחשדה שזינתה ומכ"ש לפמ"ש הרב השואל משמע שבגלילותיו הוא בעו"ה דבר שרבים נכשלים בו ולא יחידה היתה בדבר הרע הזה ומה שנסעה למרחץ עם הנחשד מהלך ששה פרסאות אין כאן אלא יחוד ואין אוסרי' על היחוד הכלל אפי' עידי כיעור אין כאן ואפי' הי' כאן עידי כיעור יעיי' סי' י"א והי' כופין להוציא להפוסקים כן מ"מ אין ברור שזינתה דנימא דהולד ממזר דנשדי' אחר הבועל ולא אחר מיעוט דבעל דהא אפי' עידי בעילה אין כאן ועוד שאין כאן עדים מקובלים כלל רק קלא בעלמא וכי בקול שוויי' ממזר יעיי' כתובות כ"ב ע"ב כי לדעתי קשה הוא למצוא עדים כשרים שיעידו על שום דבר מכוער ואפי' על היחוד ואפי' על הנסיעה למרחץ כי מי יכול להעיד שלא הי' עמהם שומר בשדה בדרך נסיעתם ומכ"ש דליכא כל אלה כמ"ש לעיל שגם על היותו כרות ממש אין עדים ע"כ לית דינא ולית דיינא דאין לפסול הבנים:

וממילא מי מירמא ירושתם מידם ובשגם שהורישם אביהם בצוואה שלו ולענין ממון נאמן האב עוד במגו דאי בעי יהיב להו במתנה כמבואר פ' י"נ וגם הרב שרוצה להיות מתנגד להבנים ששמע כבר מהרופא בחייו שאינו ראוי להוליד הוא עצמו כ' הצוואה מפי האב ולא הגיד לו אין אלו בניך איך יבוא עתה להפסידם חלק ירושתם וכל זה אנו צריכים אם לא ימצא בשטר צוואה שום לשון מתנה כי אם לשון ירושה אבל אם ימצא בו ג"כ שום לשון מלשונות המורים על מתנה א"כ אפי' אינם בניו הרי זוכים בו בתורת מתנה כמבואר בש"ס פ' י"נ ובטוש"ע ח"מ סי' רפ"א סעי' ד' ולא אמרי' בכל כיוצא בזה דבעל השטר לא גמר דינא כי משמים זכו להו ומאן מירמא מידייהו ומכ"ש שהכותב הי' הרב דידע דינא:

והנה כל דברי אלו כבר נאמרו ממני בקיצור נמרץ במכתבי הקטן ועל זה השיב הרב השואל שתי תשובות בדבר כמדומה לי שמרוב צדקתו של הרב ההוא והתקצפו על האשה שאינה מתנהגת כבנות ישראל הכשרות רצה לפגוע בה ולעשות בני' ממזרים ולהפקיע אותם מירושתם למען תיוסרנה כל הנשים ולא תעשינה כדמותה ועל כן עינו הטעתו במ"ש וז"ל וביחוד לפמ"ש הש"ך בח"מ סי' ק"י סק"י ובמשנה למלך פי"א ממלוה ה' ויו בשם מהרשד"ם דמוחזק בממון לא מיקרי מוחזק אלא אם בוודאי ישאר לו אבל היכי דהדבר עומד בספק בגוונא שיהי' אפשר להוציא מת"י לא מיקרי מוחזק בחזקת ממון והכא גרע טובא ואדרבא הנכסים בחזקת היורשים דאורייי' או מקבלי מתנה לפי צוואתו ובלתי ספק שיזכו שישארו ת"י לכשיגדל הילד ויקבלו עדות וזה מיקרי מוחזק להרשד"ם ולא בחזקת בנו ע"כ השגה:

כל חיך אוכל יטעם דברי מהרשד"ם דמיירי במי שטוען קים לי כמ"ד שאין מקבלין עדים על השטר שהוא תוך זמנו לפרוע מיתומים קטנים ורצה רשד"ם לחדש שאין אומרים קים לי בכי האי גוני כיון שעכ"פ סופן של יתומים לשלם בגדלותם ואין נפקותא אלא להרוויח הזמן בעלמא בזה לא נימא קים לי וחלקו עליו כל גדולי הדור וגם הש"ך ומשנה למלך דחו דבריו מהלכה בזה וגם הוא לא אמרו אלא למיטען קים לי נגד הלכה אבל לא לענין מוחזקת דקיי"ל אפי' פליגי בקביעת הזמן נקרא מוחזק ונשבע ונפטר ככל טענות ממון ואין שום חילוק בין מוחזק לזמן או מוחזק לעולם דעל זמן זה מיקרי מוחזק ונשבע ונפטר ודין זה הוא ש"ע בסי' ע"ג סעי' ב' וסעי' ג'. ולא אמרו מהרשד"ם רק לענין קים לי שהיא מההלכות העמומות ועיי' ב"ש סי' נ"ב ס"ק י"ד. ואי יהיבנא כל טעותי' איך שייך דין זה לכאן התם אין הפלוגתא אלא על הזמן ואנו יודעי' שסופן לפרוע מה לי עכשיו או לכשיגדלו אבל בנידון דידן לפי סברתו הבנים ישאר הממון בידם לעולם והחולקים

רוצים להוציא מידם א"כ כל המוחזק יאמר אייתי לי' ראי' ומ"ש שבוודאי לכשיקובלו העדים כשיגדלו נוציא מידם הממון מי הוא הנביא או הדיין שרשאי לומר קודם שקיבל עדים שבוודאי יהי' כך וכך תמה אני על מעלת זה הרב איך עלה על לבו דברים כאלה:

תו כ' וז"ל ואף אם נקבל הספק לספק גמור ולא הוי ודאי ממזר אך עכ"פ ספק הוי ואין ספק מוציא מידי ודאי יורשין ומקבלי מתנות לפי צוואתו והוי ממש כמו ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא דקיי"ל באהע"ז סי' קס"ג דאין ספק מוציא מידי ודאי דהיבם ודאי והספק ספק וה"נ היורשים דאורי' ודאי עכ"ל דין זה אבאר ואח"כ נראה למי דומה ביבמות ל"ח ע"א וב"ב ס"פ מי שמת ברשב"ם ותוס' מי שיבם בתוך ג' חדשי הבחנה וילדה והנה הבן הזה ספק אם הוא בן האח המת והרי הוא יורשו לבד ואין להיבם חלק בהירושה או אם הוא בנו של יבם ונמצא כל נכסי המת להיבם לבד בזה אומרי' חולקין מספיקא אמנם כשמת סבא דהיינו אבי היבם ובא היבם לירש אביו ובא גם הספק לאמור אני נכדו של סבא ובאתי לירש החצי מכח אבא שהוא האח המת בזה אומרי' הכל ליבם שהוא ודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי ובהא פליגי רש"י ורשב"ם עם התוס' דרש"י ורשב"ם מפרשים כיון שיש ליבם ודאי בנכסים א"כ גם אידך שהוא ספק נותני' לו והתוס' הקשו משנים אוחזין זה אומר כולה שלי וזה אומר חצי שלי שהחצי שלו בוודאי ואפ"ה אין נותני' לו אידך החצי שמחולקין בו ע"כ כ' תוס' שהיבם ודאי יורש שהרי הספק מודה לו שהוא בן זקנו והיבם אינו מודה להספק שהוא בן אחיו המת א"כ זה הוא ודאי יורש ונותני' לו הכל:

והנה בנידון שלפנינו אלו הי' ספק לנו בבני האשה אם הם בני המת או הם בני ממזירים הי' דומה לבבא ראשונה שהבנים אינם מודים כלל לאחיו ולמקבלי מתנה והם אינם מודים להבנים והוא ממש כמו יבם וספק שבאו לחלוק בנכסי מיתנא שחולקי' וה"נ אי הוה ספק הוה חולקי' ומה עלה על דעת הרב ההוא לומר דהוה דמיון דספק וודאי: ואם נרצה להתעקש נאמר בהיפוך שהרי עכ"פ היתומים דרים בבית המת ובמטלטלי' וסחורה ועושרו שנמצא שם נקראו מוחזקים כמבואר רסי' קל"ח וכיון שהממון ספק במה שהם מוחזקים א"א להוציא מידם ולא נשארה מחלקותם אלא במה שהוא חוץ להבית ההוא והשתא כיון שהמה בודאי בקצת הממון ממילא לרש"י ורשב"ם גם אידך ממון שלהם אמנם לשיטת התוס' זה ליתא וגם לומר דמקרי מוחזק בדבר שתופסי' מספק נחלקו רוב הפוסקים וכמבואר למי שבקי קצת בסוגיא דתקפו כהן ועכ"פ טפי מספק לא הוי לפי דברי הרב ההוא אבל באמת כבר בארתי לעיל שאין כאן ספק כלל והנכסים להבנים. תו כתבתי במכתבי הקצר שעכ"פ א"א לקבל העדים בקטנותם

להוציאם מחזקת כשרותן וממון ירושתם שלא בפניהם עד שיגדלו אשר על זה נתעורר גם הרב השואל. ודעתי מסכמת שאין לקבל העדים בקטנותן. וגם על זה השיב הרב המשיב ג' תשובות א' להוציא מחזקת כשרות קדומה צריך עדות בפניו אבל הכא לא להבנים חזקת כשרות מעולם שמיד שנתעברה ועד הנה לא פסק קלא עכ"ל אולי נעלם ממנו סוגי' דראוה מדברת ספ"ק דכתו' וסוגי' דאמו של ינאי יפתח עינו ויעיי' שם וימצא בטול דבריו:

ב' כ' לדחות דהאי ע"א הוה כב' עדים כיון דהי' יכול לברר והוה כמו שלח ואחוי והעדות הוה כמו דבר ברור שהרי א"א להכחיש העדות בשום אופן ובכי האי מקבלין אפי' לפני קטן וכוונתו למ"ש סי' ק"י סעי' יוד הנה אין צורך להשיב על זה כי מה שברור לו מספקא לי טובא כמ"ש ובארתי לעיל באריכות כמה פעמים והאי ע"א הוא כחירגא דיומא דלא שמי':

ג' כ' לפי מה שהשריש פני יהושע בדוכתי טובי דהיכי דע"א אינו בא אלא לברר הספק מהימן מן התורה וא"כ עדות דהכא שאינו אלא לברר הספק קיל מכל עניני עדות בעלמא. וכל דבריו אינם אלא תמה א"כ איך משכחת עדים בלא ספק הא כל עדים אתו לברר ספיקא אבל הי' לו להבין דברי פ"י דמיירי בספק שיש בוודאי וכגון קדשתי את בתי ואיני יודע למי שידעי' בודאי שנתקדשה לא' מן העולם ולא לכל בני העולם ואתי סהדי לברר מי הוא וכן בחלב ושומן שידעי' בוודאי שיש כאן חלב וגם שומן אלא שלא ידעי' איזה חלב ואיזה שומן ובא ע"א לברר החלב מן השומן בזה ע"א מהימן מן התורה אבל ספק שאין בוודאי אפי' שיהי' כאן קלא דלא פסיק ואפי' מאה עדים קרובים צדיקים מעידים לפנינו נתקדשה פלוני' המוחזקת בפנוי' ואפי' מאה עדים כשרים אלא שלא נתכוונו בעדותן הרי היא פנוי' כשהיתה ולא מיקרי זה לברר ספיקא וא"כ ה"נ שהוא ספק שאין בו שום ודאי ואפי' הי' עדים שראו עתה נקב הגיד מפולש וגם עדים שראו נקב הגיד קודם לידת הבנים אך לא ראו מפולש באופן שנוכל לספק שמא הפילוש נעשה עתה אחר הלידה וע"א מעיד שראה הפילוש קודם הלידה אינו נאמן דזה אינו לברר הספק ודבר זה פשוט ואין ראוי לטעות בו:

בהא סלקינן שלדעתי הבנים בחזקת כשרותן ובחזקת ירושתן אלא שהארכתי יותר מן הראוי להוציא מן הלב ואחתום בכל חותמי ברכות. פ"ב נגהי ליום ה' י"ב כסליו תקע"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה יג

שלום וכ"ט למו"ח הגאון נזר ישראל ותפארתו מופת הדור ועיני העדה לתורה ולתעודה ולכל מדה חמודה נ"י עהפ"ה כקש"ת מ"ה עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פאזן יע"א, ולאנשי מופת היושבים לפני ה"ה ראב"ד דק"ק עקצין וק"ק פילא ה' עליהם יחיו:

מראשית כזאת תמהני ומלפנים אותה גליתי לאמור אחרי מי רדף מלך ישראל מו"ח הגה"ג נ"י לתהות על קנקן ריקם כמוני ומה אעשה ומצותו עלי ופקודתו שמרה רוחי אעבור פרשתא דא ואתני' בעז"ה וה' יתן שלא אבוש בדברי לפני מלך ואזכה לכוון ההלכה אל האמת. ז"ל השאלה:

א' יצא קול ביש על אשתו והושיבו לו ב"ד על ככה והוא אמר שנטמאה שמצא אותה בשעת מעשה והיא מכחישתו ונמצא שם עדים על כיעורים ועל העובר שבמעי' שהי' איזה שבועות חוץ לביתו דהיינו בעת ביאה אחרונה לביתו שהי' סמוך לפורי' הי' מקדם איזה שבועות חוץ לביתו ומיום בואו לביתו לא קרב אלי' כלל ומעתה יראה בזמן שתלד אם העובר ממנו אם לא ופסקו שיגרש אותה וגרשה וילדה בן בתחלת חדש ט' לביאתו לביתו והמגרש נשא אשה וילדה בת תחלה שוב תבעתו הגרושה בעש"ג לשלם מזונו' עבור הבן על העבר וגם על העתיד כל צרכי הבן יהי' עליו והוא טען שאינו בני ומ"מ יצא מב"ד של ערכאות חייב והיות כי בעיר ההיא דרים זוגו' זוגו' בחדר א' כיושבי צריפים ודרים עם נשותיהן בפני רבי' בעו"ה העידו שכיני' שבא עלי' בליל טבילה שהיתה זוג בליל תענית אסתר וגם אח"כ והשיב המגרש שלדעתו לא תתעבר מביאה א' או ב' ע"כ חושב שאינו בנו ועתה גדל הבן והוא כבן עשרי' שנה הולך בתום וירא ד' ורוצה לישא אשה בישראל וצוח כי כרוכי' להכשירו בקהל ד'. ויצא ממו"ח הגנ"י וצירופיו להתיר ובקש ממני לחוות דעתי הקלושה והעני' גם אני ומי יבוא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו יפה הורה יפה דן דינו של זה למזור ולא לממזר ושלא יאמרו רבותא למסייע שאין בו ממש ע"כ אאריך קצת:

הנה פשוט אעפ"י שהאמינתו תורה להאב מ"מ לא עדיף מעדות גמור דאורי' דנהי דאפשר דלא בעי דרישה וחקירה ואינו צריך לברר כלל לומר מנא ידעת שאינו בנך אלא נאמן סתם מ"מ כל שאומר מאומד מדומה שאפי' ב' עדים כשרים אין עדותם עדות מכ"ש ע"ד זה חידוש הוא ואין לך בו אלא חדושו ההוא אמר שיראה מה יהי' בזמן לידתה והנה ילדה לט' חדשי' לביאתו לביתו ויש עדים שבא אז עלי' אלא שהוא דומה בדעתו שאינה מתעברת מביאה א' או ב' דעת שוטי' היא זו וגם נראה קצת כהוחזק כפרן שהרי לפני הב"ד אמר שלא בא עלי' כלל ולא נגע בה והנה יש עדי' שבעל ושנה ואולי אפשר שאינם

עדים כשרים שראוי' להעיד במקום אחר כגון נשים וכדומה שיודעי' דברים כאלו מ"מ בענין כזה להכחישו אפשר שכשרי' כמ"ש בש"ע ח"מ ס"ס ל"ה מצד התקנה והרי הוא מתרץ דבריו הראשונ' שאמר בב"ד שלא בא עלי' רוצה לומר ביאה שראוי להתעבר כי סבר בביאה א' או ב' לא תתעבר וכעין זה מקבלין אמתלא לתרץ דבריו הראשונים כמ"ש רסי' כ"ט ויש לדחות הדמיון ובאמת יש לי לתרץ כוונתו דהנה נהי דלדידן לא מיקרי זו פרוצה ביותר אלא נחשדת שיצא עלי' קול מזנה ועדי כיעור מ"מ התורה האמינתו והוא אמר שראתה ומצא אותה בשעת מעשה ממש והיא בעיניו כפרוצה ביותר והנה אע"ג דכ' ב"ש סי' ד' ס"ק כ"ו דלבה"ג וכמה פוסקי' אפי' פרוצה ביותר מ"מ רוב בעילות אחר הבעל נ"ל דיצא להם כן ממ"ש מהרש"ל בס' חכמת שלמה בפסחי' ר"פ האשה שאמר הקב"ה להושע בניך ספק שלך ספק של אחרים אע"ג דרוב בעילות אחר הבעל מ"מ משו"ה דקדק ש"ס שאמר הקב"ה מה אעשה לזקן הזה דוקא הואיל והי' זקן ע"ש מזה יצא לבה"ג ורמב"ם דהרי התם גומר בת דבלי' שהכל דשין בה כדבילה ואפ"ה אי לאו דזקן הוה לא הוה אמר הקב"ה שהבני' ספיקות ש"מ אפי' בגומר בת דבלים רוב בעילות אחר הבעל כנלע"ד ומינה דעכ"פ בזקן ופרוצה לא אמרי' רוב בעילות ולאו דוקא זקן בשנים אלא זקן ת"ח שאינו מצוי כתרנגל וחשיב האי גברא בנידן שלפנינו כיון שמצאה בשעת מעשה הרי היא בעיניו כפרוצה ביותר ובאותן הימים הרי לא בעלה אלא ב' בעילות ה"ל הפרוצי' שכיחי' יותר ונידון הוא כזקן והיא כפרוצה ולא תלי' רוב בעילות אחריו כן יש ליישב דמיונו אבל מ"מ לא נ"ל לאמת כי גומר בת דבלי' שהכל גומרי' בה כדבילה אבל הכא נהי דאשכח בה פרוץ א' כולי עלמא מי חשידי ואי רובא דעלמא גוים פרוצים א"כ פשיטא שהולד כשר ועוד אפי' לפי דבריו הלא לא הכחיש שאינו בנו אלא אמר לפי מה שיראו זמן לידה והנה נולד בתחלת חדש ט' לביאתו לביתו אחר שפירש ממנה איזה שבועות אבל קודם איזה שבועות הי' אצלה כבחור לא כזקן ואם נצרף אותן איזה שבועות הנה ימלאו ימי' לט' שלימת וילדה בזמנה ואע"ג דכ' מו"ח הגנ"י איזה שבועות כולל גם איזה חדשים כוונתו דמ"ח הגנ"י לתרץ דברי האב שהוא כעד שמתרץ דבריו שלא יהי' כסותר עצמו אבל הכא אם נפרש לשון איזה שבועות כפשוטו וכלשון בני אדם אינו סותר דברי' הראשוני' שאמר בב"ד שיראה מה שיהי' בזמן לידתו אזי יבחן אם הוא בנו או לא ומי יביאנו לפרש חוץ מפשוטו רק מה שאמר אח"כ כשנתבע בערכאות ודברי' אלו לא מעלין ולא מורידי' אפילו בעדות גמור כמ"ש מהרי"ק מביאו רמ"א בח"מ סי' ל"ד סוף סעי' י"ח. וכעין העובר בבית המכס אע"ג דהתם יכול לחזור בו אבל אם אינו חוזר בו משמע דסומכי' על אמירתו בבית המכס מ"מ מסתייען דלא הוה עדות גמור ואין אנו

אחראין לתרץ לשון איזה שבועות באיזה חדשים כדי ליישב דברי' שאמר בבית המכס ע"כ הי' נ"ל פשוט שאין לפסול הבן עפ"י דברי האב הזה מצד הסברא:

ואב"א גמרא כמ"ש מו"ח הגאון נ"י שבתשו' ראנ"ח ח"א סי' מ"ה נקיט קולי מתניתא וצירף ג' דעות דעת בה"ג דבעי' היכר בכורה דוקא ודעת תוס' רי"ד ונכדו ריא"ז פ"י יוחסין דבמכחשתו לא מהימן ודעת הרי"ד בספרו המכריע סי' ס"ד דוקא שאומר שהוא בנו ונולד לו מערוה אבל לומר שאינו בנו לא מהימן וכן פי' המורה שהוא פירש"י שלפנינו במס' קדושין ע"ח ע"ב ועיינתי בפנים בכל המקומות הללו ויש לי מקום עיון בכל האמור ע"כ אאריך קצת בעזה"י:

הנה מ"ש הריא"ז בשם זקנו בקונטרס הראיו' שהוא ס' המכריע שבידינו ממנו קצת שם מבואר בהיפוך לכאורה דכל דבריו שבמכריע לא נאמרו אלא לדחות דברי שכנגדו וכ' שאם יפרש פלוגתת ר"י ורבנן אפי' על ממזר שאינו בנו ויהי' נאמן אינו בנו תקשי האי דארוס וארוסתו מ"ט לא מהימן האב לשוי' ממזר וע"כ משום שמכחישתו לא מהימן וא"כ בעובדא דהתם לא מהימן ממ"נ אבל למאי דמסיק דלא מהימן לומר אינו בנו וכן לבה"ג דלא מהימן אלא במקום היכר בכורה א"כ אין הכרח מארוס וארוסתו דלא מהימן משום שמכחשתו האמת בתוס' רי"ד בקידושי' מייתי בהחלט דבמכחשתו אינו נאמן כמ"ש לעיל בפרקין והיינו בארוס וארוסתו ולא מייתי תי' אחר אבל הסברא תמוה מנ"ל להמציא כך התורה האמינתו לאב אפי' נגד חזקה דאורי' ולא מצינו בשום מקום נאמנו' לאם מן התורה איך ניקום ונימא מסברא דהכחשת האם יועיל לולי ראי' מש"ס וכיון דמארוס וארוסתו אין ראי' כנ"ל א"כ אידא לי' הך דינא ואולי חזר בו בס' המכריע ודברי ריא"ז תמוהים והב"ש רמז עליהם בסי' ד' סקמ"א ולפע"ד אין לסמוך על זה כלל:

והנה בירושלמי פ"י יוחסין אמתני' בני זה ממזר מייתי ר' יוחנן אמר לתת לו ולא ליקח ממנו ומקשה מתניתא היא בני זה ממזר אינו נאמן ומשני דלר' יהוד' קאמר ר' יוחנן ונ"ל פירושו דר' יוחנן קאמר לתת לו לומר שהוא בנו אבל לא ליקח לומר שאינו בנו זה אינו נאמן וכהמכריע הנ"ל ופריך היינו רבנן דאינו נאמן בני זה ממזר ומשני לר' יהוד' צריכא דר"י אמר נאמן היינו שהוא בנו ממזר שבא על ערוה אבל לא ממזר שאינו בנו וכפירש"י במתני' שם מיהו איכא שם חד מ"ד דלר' יהוד' נאמן אפי' ליקח ממנו וא"כ לאותו מ"ד ר' יוחנן לרבנן קאי אבל לר' יהוד' מהימן אפי' שאינו בנו וזה דעת רמב"ם פ"ד מנחלת ונ"ל דס"ל דבש"ס דילן ב"ב קכ"ט ע"ב אמר ר' יוחנן אינו נאמן כרבנן והיינו משום דסתם רבי ושנאו בלשון חכמי' בני ממזר אינו נאמן ואי ס"ד ר"י מפרש מתני' בממזר מאשתו אבל אינו בנו אפי' לר' יהוד' לא מהימן ה"ל למימר התם באומר שאינו בנו ור' יוחנן אפי' כר'

יהוד' אע"כ לא ס"ל לש"ס כירושלמי מיהו יש לדחות אדרבא לא בעי לאוקמא דשלח ר' אבא לר' יוסף בר חמא בר מהילכתא דהלכה כמותו בכל הני ע"כ אוקמוהו בבני בכור אבל לא באינו בנו אע"ג דעי"ז יחלוק ר"י אדר"י דירושלמי דמשמע התם פסק כר' יהודה:

והנה לכאורה י"ל דפלוגתא דירושלמי תלי' בפלוגתא דהר"א מפרי"ש ותוס' דהר"א מפרי"ש מפרש קרא בן השנואה יכיר שמכיר מי הוא בן השנואה (דברי עצי ארזי אעפ"י שהוא שכלי אינו נכון אטו סכינא חריפא מפסקא לקרא) כוונת הקרא שאנו מוחזקי' השנואה ילדה ראשונה וכן האמת ואנו מוחזקי' בבן א' שהוא הנולד ראשון והוא ממזר מבן השנואה והאב אומר אותם שאתם מחזיקי' באהובה הוא בן השנואה ובן השנואה הוא בן האהובה ועושה הכשר ממזר והממזר כשר ע"י היכר בכורה והאמינתו תורה אך הזהירו שיהי' שמור בנפשו שלא ישקר באמונתו ולא יכול לבכר את בן האהובה אבל אנו מאמינים לו ולפי זה י"ל לתת אבל לא ליקח דלא האמינתו אלא על בנו ולא לומר אינו בנו ואידך מ"ד לא ס"ל הא קרא כנ"ל אלא מלשון יכיר מפיק התורה נתנה לו רשות להכיר קטן לבכור וממילא נעשה גדול ממזר ואינו בנו ומוכח דנאמן אפי' אינו בנו:

ואמנם בקרא לא כתיב אלא ע"י הכרת בכורה ומוסיף ר' יהוד' כשם שנאמן לומר זה בני בכור ומשוי לאינך ממזר עי"ז הה"נ בן גרושה וחלוצה אעפ"י שאינינו ע"י הכרת בכורה וס"ל לבה"ג דר' אבא דשלח לר' יוסף הכריע מדנפשי' מדסתם רבי כרבנן לענין ממזר בלא הכרת בכורה ש"מ בהכרת בכורה ס"ל כר' יהוד' ובלא הכרת בכורה כרבנן:

והקשו עליו מיבמות מ"ז ובתחילה תי' הרא"ש התם נמי ע"י הכרת בכורה הוה דאם נולדו בגיות אין להבנים דין בכור לנחלה ושוב העלה דהרי הבה"ג לא אמרו לר' יהוד' אלא להכרעת ר' אבא דשלח לר' יוסף הנה מ"ש דהתם נמי ע"י הכרת בכורה הוה כבר דחה רמב"ן בחי' ב"ב סברא זו דכי היכי דאמרי' יכיר דוקא ע"י הכרת בכורה ה"נ נמי דוקא דאיכא בכור ומבכר זע"ז אבל לסלק כל דין בכורה מבניו לא שמענו ולע"ד גם מרא"ש לא נעלם זה אך נ"ל בכוונתו דמתרץ דלהכי מתרץ ר"נ לדבריך נכרי אתה ואין עדות לנכרי ולא תי' בפשיטות דהא לא הוה הכרת בכורה דאפשר ס"ל לר"נ כריש לקיש במס' בכורות מ"ז ע"א וא"נ אפי' לר' יוחנן מ"מ בעי לשנויי אפי' אי ס"ל לר' יהוד' כריה"ג התם דהי' לו בנים בגיותו ונתגייר ונולד לו בן בגירותו יש לו דין בכור לנחלה נמצא אי אותו הגר טובל עתה לפנינו וילדה לו אשתו בן ועומד בדבורו בני זה בכור הוא וממילא הוה אינך גוים הוה מהימן ע"כ אמר ר"נ עדיפא מיני לדבריך גוי אתה ואפי' לכשיתגייר עתה ויאמר עליהם שנולדו לו קודם גירות לא מהימן למפרע דלא הוה תחלתו וסופו בכשרות דאפי' לרי"ב ברוקא ספ"ב דכתובות לא מהימן בגירותו עמ"ש בגיותו אלא

במילי דרבנן ולא בעדות דאורי' ונגד החזקה ויפה תי' הרא"ש ב' תרוצים א' ר"נ רצה לתרץ אפי' לריה"ג או לר"ל כנ"ל ותי' ב' דבדר' יהוד' מודה בה"ג ולא אמרו אלא בהכרעת ר' אבא לר' יוסף:

אך עיקור תמיה על ה"ג ור"ת ממסקנת ש"ס ביבמות והילכתא כר"נ ובב"ב קכ"ט ע"ב הילכתא כר' אבא וקשי' הילכתא אהילכתא דכיון דהלכתא כר' אבא ולא מהימן אלא במקום הכרת בכורה והכא גבי גר למאי דקיי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל דנולדה לו בנים בגיותו לא הוה תו בניו שביהדותא בכורי' א"כ מאי צורך להילכתא כר"נ וצע"ג. ע"כ נלע"ד דנהי ר' אבא ס"ל דלענין הכרת בכורה מהימן אפי' שעי"ז ממילא הוה הגדול ממזר ואינו בנו כלל דהתורה האמינתו לענין בכורה מ"מ כל זה באמרו בני זה הקטן בכור אבל אם אמר זה הגדול אינו בני אע"ג ממילא הוה הקטן בכור לא מהימן דזה ילפי' מדר"נ ונאמר לדבריך אין אתה אביו ולא האמינתך תורה נגד החזקה בשלמא אי עיקור עדותו שהקטן בכור והאמינו תורה על זה הקטן אע"ג שממילא מסתעף שהגדול אינו בנו מהימן אבל כשתחלת עדותו זה אינינו בני ולא האמינה תורה למי שאינו אב אע"ג דמסתעף מיני' ענין בכורה מ"מ בתר עיקר עדות אזלי' וזה מוכח מתרוצו של ר"נ ולזה איפסקא הילכתא כר"נ ביבמות ומיושב היטב שיטת בה"ג ור"ת:

היוצא מהנ"ל דבאומר להדי' בלי הכרת בכורה אינו בני כל אפין שוין בה"ג ור"ת ורש"י ותוס' רי"ד בס' המכריע ור"א מפריש דלא מהימן וכדמשמע מקרא לתת לו ולא ליטול ממנו ולא פליג בהדי' אלא הרמב"ם ויפה כ' מו"ח הגאון נ"י דעל הפחות שקול ישקלו כל הני הגאונים עם דעת הרמב"ם בספק שקול וה"ל ס"ס ספק הלכה כהגאונים הנ"ל אם ת"ל כרמב"ם דלמא וספיקא מעלי' הוא דהרי האי גברא כל סמיכתא על שמצא אשתו שוכבת עם אחד וזה מצא בביתו הרי אזלי אינהו לגביהו ומרובא דעלמא גוים פרשי ולכל הפחות מידי ספיקא לא נפקו וה"ל ס"ס וכל זה אי נניח שהבעל אמר אין זה בני וכבר כתבתי לעיל שלע"ד אין ממש בדבר זה בלאו כל הנ"ל ע"כ יען מו"ח הגאון נ"י וצירופיו נכנס בעובי הקורה כבעל הקורה אשר כל בית ישראל נשען עליו היות כן דרינא בהדי' להסכים בהתירא דהאי גברא שהוא מותר לבוא בקהל ד' הנל"ד כתבתי וחתמתי שמי חתנו כבנו הנ"ל. פ"ב כאור בקר ליום ה' ח"י שבט תקצ"ג לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יד

יהא שלמא רבא וחיים וכ"ט לה"ה מהו' הרב הגאון המאוה"ג המפורסם כערוגת הבושם כקש"ת מו"ה שמחה נתן עלינבערג אב"ד ור"מ דק"ק מאנשציזק יע"א:

יקרתו הגיעני אודת שאלה אשר נשאלה לפני פר"מ כ"ת והציע לפנינו פלפול רב ועצום בין הדרתו ובין הרב השואל והדברים עתיקים וחריפים ומתוקים ובקש ממני לחוות דעתי הקלושה מה היא בענין זה וז"ל השאלה א' מבחורי חמד כבר תמניסר אירע בו מעשה ביום שנכנס בבריתו של אאע"ה א' מהאומנים נכשל ידו ונעשה אומנתו שלא כדרך הארץ ומחמת זה לא מצאה המילה תעלות ימים רבים עד שהוצרכו להשתדל ע"י רופאים וכאשר נעשה לו מיני מרחצאות וניתן לו משקים סממנים ותאכל בתחתיות האבר למעלה מהעטרה ממש כמין סדק קטן עד שברבות הימים כי גדל הנער כבן תשע שנים נסתם נקב השתן לגמרי ומימי רגליו שותתין רק דרך הנקב הנעשה בלבד עד הלום ואין שום היכר כלל לנקב השתן כאלו לא הי' מעולם וגם כי לא טהור מקרה לילה הכל יוצא דרך אותו הנקב לבד ושאל השואל מה דינו לבוא לקהל ישראל עכ"ל השאלה אות באות:

הנה הדין הזה צ"ע ואחרי העיון יפרד והי' לארבעה ראשים.

א' במה שנסתם הנקב השתן ומוציא מותרותיו בנקב שנתחדש לו.

ב' במה שיש לו ריבוי שערות באותו מקום והוא לא הגיע לכלל עשרים שנה.

ג' דין ספק פצוע דכא אשר קצת גאוני זמנינו רצו להמציא קולא עי"ז ולא נ"ל.

ד' תוכן ענין המכה הנזכרת אם יש בה חשש פצוע דכא וכרות או לא. ואבאר א' לאחת כיד ה' הטובה עלי והוא יצילני משגיאה ומכשול ויוריני דרך אמת בתורתו הקדושה:

(**א**) על סתימת נקב השתן ז"ל תשו' הרא"ש דמייתי ב"י סי' ה' על מי שלא הי' לו נקב בפי האמה אלא סמוך לכיס יש לו נקב ודרך שם יטיל מים וגם אין לו כ"א ביצה א' איכא לספוקי אם הוא מוליד או אם אינו מוליד אם הגיע חלול ועובר הזרע עפ"י האמה וחוזר לנקב ויוציא אז אינו יורה כחץ אלא שותתו ואינו מזריע אבל אם מנקב והלאה אין הגיד חלול אפשר שהוא יורה כחץ דרך אותו הנקב ואעפ"י שאינו מזריע בעומק הרחם אפשר שמתחמם וראוי להזריע משום דהוה אברזא דחביתא דאיתא בגמ' ומ"מ אין קפידא בזה להתירו בקהל דבין מזריע ובין אינו מזריע ראוי לבוא בקהל דגרסי' פ' הערל אר"י אמר שמואל פ"ד ביד"ש כשר וכו' וב"ש סי' ה' בסק"ט כ' ואם נסתם שביל של ש"ז כשר לדעתו וצ"ע אם נשא אם כופין להוציא עכ"ל נתכוון לתשו' הרא"ש הנ"ל:

הנה הטיל לנו ג' ספיקות א' אם הקנה חלול. ב' אפשר שיורה כחץ או לא. ג' אי מתחמם בעומק הרחם ולדמותו לברזא דחביתא או לא ולפע"ד בנידון שלפנינו אין שום א' מהספיקות הנ"ל דספק חלול היינו בעובדא דילי' שהי' מולידה ומבטן והריון ואימא כך הולידה הטבע פי האמה סתומה והקנה חלול וכנ"ל אבל הכא שהטיל מים מפי

האמה כדרכו עד אחר כמה שנים ונסתם מאליו ואינו ניכר כלל והיינו משום שמי רגליה לקחו דרכן דרך הנקב ושבתו החלקים מעשות מלאכתם היינו הקנה שמנקב והלאה ונקב השתן שבתו מעבודת פעולתן ונהר יחרב ויבש עי"ז נסתם פי האמה לגמרי בשב ואל תעשה ואינו ניכר כלל והשתא ומה הנקב שבפנינו נסתם ואינו ניכר ק"ו הקנה החלול שבפנים ואת"ל שהקנה לא נסתם ומי רגלים עוברי' דרך הליכתן עד סמוך לפי האמה איך נסתם פי האמה מעיקרא כל זמן שהי' פתוח ומצאו מי רגלים דרכם בשביל הראוי להם מ"ט חזרו לאחוריהם דרך נקב המכה עד שנסתם נקב פי האמה אע"כ זמן רב שתתו דרך נקב המכה ועי"ז נחרב ויבש הקנה ופי האמה ונסתם לגמרי נמצא במה שאנו רואין שנקב פי האמה נסתם לגמרי אין ספק שגם שביל מי רגלים נסתם לגמרי אעפ"י שעדיין יש לפקפק דלמא שביל הזרע שבקנה לא נסתם מ"מ הוא חשש רחוק ואין זה ספיקא של הרא"ש הנ"ל ובהכי מתישב תשו' הרשב"ש דמייתי ב"י סי' ה' דלא הוה נגד תשו' הרא"ש דהתם מיירי בלא נסתם פי האמה ושביל מי רגלים פתוחי' משו"ה החמיר משא"כ בנידון הרא"ש:

הספק השני שכ' הרא"ש אפשר שיורה כחץ היינו מפני שירייי' כחץ הוא מחמת שהטפין עוברי' דרך שביל קצר וצר ונדחקי' בכח גברא כאיש גבורתו דרך פתח צר עי"ז יורה כחץ כדרך כל מוציאי' מים ע"י קנה חלול וצר שזורק למרחוק אבל תחילת יציאת הזרע ממקורו איננו יורה כחץ עד שנכנס למקום צר ובעובדא דרא"ש לא לחנם דקדק שהי' הנקב סמוך לכיס ולא הי' די באורך הקנה שמכיס עד הנקב לדחוק הטיפה להוציאו בכח לזרקו למרחוק ע"כ אמר הרא"ש בדרך אפשר שיש בו די להורות כחץ ונ"מ אם יולדו לו בנים לא נאמר צא ובדוק אלא נתברר שיורה כחץ אבל נידון שלפנינו שלפי הנראה הנקב הוא סמוך לעטרה מקום שיד המוהלים ממשמשין ובאין קרוב לודאי בלי ספק שיורה כחץ שם אם נסתם הקנה משם ואילך ולפמ"ש לעיל שלע"ד נסתם הקנה א"כ יורה נמי כחץ:

הספק השלישי נסתפק הרא"ש אם מתהמם בעומק הרחם דאפשר דדמי לברזא דחביתא הוא ענין אחר והוא דביבמות ע"ה ע"ב אמרי' כקולמוס פי' שנחתך מעובי הגיד ונתדקדק ונתקצר מעוביו בראש הגיד כעין קולמס שהוא חד ודק בראשו ואין עובי הגיד נוגע בכותלי הרחם מחמת דקותו ואינו מתחמם בראשו והוה סד"א דאינו מורה כחץ ומסיק דכשר מדי דהוה אברזא דחביתא פירש"י שקצר מלפניו ואינו נוגע בכותלי הנקב שבתביות מלפניו וכשהוא תוחבו ובא עד עוביו נוגע כך אע"ג שאין ראש הגיד נוגע מפניו מתחמם הוא מחמת נגיעת אחוריו עכ"ל רש"י והכא חיישׁ הרא"ש נהי שהגיד

שלם מ"מ י"ל שהפגישה בכותלי הרחם והחימום אינו מועיל אלא במקום הוצאת זרע אבל אבר שממקום הנקב ולמעלה אינו אלא כדלדול בעלמא והכא שהנקב הוא הרחק מאוד מראשיתו סמוך להכיס ולעולם לא יגיע לעומק הרחם הא לא דמי לכקולמוס דש"ס דדמי לברזא דחביתא דהתם נהי תחלתו וראשו אינו מתחמם מ"מ מה שאחריו מתחמם בעומק הרחם אבל זה שהוצאת טפה הוא הרחק מאוד באדם ולא יגיע לעומק ה"א שא"א להתחמם קמ"ל הרא"ש שהוא באפשרות ואם יוליד בנים לא נסתפק בהם ויש"ש סס"י י"ג כ' דדמיון רחוק הוא זה לדמותו לברזא וסיים ומ"מ כשר הוא ור"ל בעובדא דרא"ש דהוה ביד"ש אבל בידי אדם פסול להיש"ש הואיל והוא סמוך לכיס ממש ואמנם בנידון שלפנינו שמזריע סמוך לראש הגיד ואלו הי' נחתך שם כקולמוס הי' דומה לברזא דחביתא ה"נ להא דמי:

באופן שי"ל שאין כאן ג' ספיקות להחמיר כמו שחשבו בתשו' האחרונים גאוני זמנינו ז"ל וכיון שזכינו לדין דאפשר דיורה כחץ י"ל שמותר בקהל אע"ג דפשוט דכרות ופצוע אפי' יורה כחץ פסולי' בקהל מ"מ פסול דניקב שאני דלא החליטו בש"ס לפוסלו סתמא אלא ניקב פסול מפני שהוא שותת מבואר דאין כל הנקבי' בכלל פצוע וכרות וכן משמע מתשו' הרא"ש עצמו מדאיכפל למימר בין כך ובין כך כשר בקהל כיון שהוא ביד"ש וק' מאי שייכי' הכא אטו מפסולי והכשר קהל איירינן הלא לא איירי אלא אי יורה כחץ אי לא לענין הכשר ולד ופסול קהל לא תלי' ביירי' חץ ומה רצה הרא"ש בזה אע"כ גבי נקב שאני דהכל תלוי ביריי' חץ ואי אינו שותת ממילא לא הוה פצוע דכא:

ואגב אמינא אנא מה שיל"ד בש"ס נסתם כשר וזהו פסול החוזר להכשרו למעוטי קרום שעלה מחמת מכה בריאה דקשה הל"ל סתם קרום שעלה מחמת מכה בטרפות דהרי מבואר ר"פ בהמה המקשה דכל טרפה שבעולם אין לו תקנה והנלע"ד דהנה ר"א ממיץ מייתי ראי' מירושלמי דפצוע דכא אינו חוזר להכשירו וא"כ ק' בש"ס ניקב פסול נסתם כשר איך אפשר שיתכשר אח"כ פסולו ומשום כך ס"ל פסול אולד קאי נגד רוב הפוסקים ונ"ל ליישב קושיתו עפ"י מ"ש הר"ן פא"ט שהקשה אחר שאין שום טרפות חוזר להכשירו א"כ ניקב הריאה ונסרך כסדרן איך יכשר ותי' דאותו הנקב שהי' ראוי לסרך כסדרן אותו נקב אינו פוסל מעיקרא וכשר הוא אלא שאין אנו בקיאי' איזה נקב ראוי לסירכא כסדרן ע"כ מספיקא אנו פוסלין כל הנקבי' טרם שעלתה בהם סירכא כסדרן יע"ש והנה כשעלה קרום חזק וסותם הנקב הי' לנו לומר שזה הקרום מברר לנו ספיקותינו שזה הנקב איננו מנקבי' הפוסלים שאלולי כן לא עלה בו קרו' הזה ואין אנו אומרי' כן אלא אפ"ה פסול עד שיעלה בו סרכות כסדרן ממש. היות כן אומר אני דבניקב

הגיד נמי אין כל הנקבי' בכלל פ"ד ואותו שהוא בכלל פ"ד אינו חוזר לעולם כעדותו של ירושלמי שאין פ"ד חוזר ואותו שחוזר ע"י קרום שאינו נקרע ע"י יתברר שלא הי' נקב זה פ"ד לעולם אפי' כשהי' פתוח ומפני שאין אנו בקיאי' אנו פוסלין כל נקב שהוא שותת ונסתם כשר מפני שהוא מבורר למפרע שהוא מוליד וזהו פסול שחוזר להכשירו אין הכוונה שכבר שהי' פסול באמת חוזר להכשירו כי אין פ"ד חוזר אלא פסול אצלינו מחמת ספק וחוזר להתברר ע"י עליית קרום משא"כ בריאה דוקא שאין הספק מתברר ע"י קרום ומזה ראי' דס"ל להני גאונים דספק פ"ד פסול בקהל וכאשר יבואר לקמן אי"ה:

ונ"ל דקדוק לשון הש"ס דקאמר בכולי שמעתתין פסולה לשון נקבה ובניקב קאמר ניקב פסול ולא פסולה ולרא"מ א"ש דבכולי' שמעתי' לא מיירי מדבר ידוע אלא קאי אהלכה ודין בעלמא שזו פסולה בהלכות כרות וזו כשרה משא"כ הכא הוא דן על הולד אם הוא פסול או כשר ונקט לשון פסול אבל להחולקי' על רא"מ ק' ולהנ"ל ניחא דאין הנקב מוחלט שהוא פצוע דכא או כרות אך אנו צריכי' לדון על הנקב הלז אם הנקב הזה הוא נקב פסול או נקב כשר וא"ש. ואם כדברינו כן הוא א"כ אע"ג דפ"ד מותר בנתינה מ"מ ניקב הגיד אסור בה דלמא יחזור להכשרו ואגלאי מילתא דלא הי' פ"ד מעולם ועיי' יבמות ע"ה ע"ב מסיק מהא ליכא למשמע ולהנ"ל י"ל הדיוקים וק"ל:

ולפי האמור הא דאמר נסתם כשר וזהו שחוזר להכשרו לאו דוקא נסתם ע"י קרום ה"ה נסתם הקנה חלול שמהנקב ואילך נמי חוזר להכשרו והא דאמר ש"ס נסתם הנקב ולא נסתם הקנה משום דש"ס מיירי בנקב קטן כפי' רש"י בד"ה ניקב נקב קטן שנסתם בכ"ש וכו' ע"ש ואותן נקבי' כמה פעמים מי רגלים עוברי' על גבו' ויוצאי' דרך פי האמה ואין דרך שיסתם הקנה החלול אבל אה"נ נקב גדול שעל ידו שותתן מ"ר בפגעם בו ולא יכלו להגיע להקנה משם ואילך נסתם הקנה מאליו ושוב חוזר להכשרו. אלא דלפי הנ"ל דאיתא פ"ד אינו חוזר צריך ג"כ כנ"ל שאם יסחום הקנה איגלאי למפרע שמעולם לא הי' הנקב בגדר פ"ד אלא שאין כל הנקבי' ראוי' שיוסתם הקנה על ידיהם וכמ"ש לעיל בקרום שסותם הנקבי' ודוחק וצ"ע ועכ"פ אין ראי' לסמוך להתיר על דברי תשו' הרא"ש הנ"ל דאע"ג דאנו מדמין לא נעשה מעשה על זה לחוד. ונבוא אל השני:

(**ב**) שיש לו שערות הרבה באותו מקום דין זה נבעו האחרונים מלשון רמב"ם פ"ב מאשות הל' י"ד וז"ל אבל הבן שחתכו או נתקו או מיעכו גידיו או ביציו כמו שהעכום עושין הוא הנקרא סריס אדם וכשיהי' בן י"ג שנים ויום א' נקרא גדול שאין זה מביא סימנים לעולם וכ' הגאון בית מאיר שיצא לו לרמב"ם כן מברייתא דיבמות פ' ע"א אין הסריס נידון כבן סורר ומורה לפי שאין סו"מ נידון אלא בחתימת זקן התחתון ונכון הוא.

והנה כ' לח"מ שם דסריס אדם דהכא היינו אפי' ביד"ש רק שהי' לו שעת הכושר שעה א' ע"ש משמע דפשיטא לי' דסריס חמה יש לו סי' שערות בזמנו וליתי' וכן משמע מברייתא דבן סו"מ הנ"ל דסתם כל סריס אינו נעשה בן סו"מ אך הרמב"ם שם מהלכה י"א ועד י"ד לא מיירי מסריס ודאי שנחתכו גידיו וביצו לפנינו אלא ע"י סימנים אנו רוצים לברר שהוא סריס והיינו שנולד סריס כי אלו היינו רואי' בו שום חסרון באברי' היינו יודעי' שהוא סריס ולא צריכי' לסי' סריס אך מיירי במי שע"י סי' סריס אנו רוצים לברר שהוא סריס ע"כ קאמר שפיר שאפשר שיהי' בו סי' סריס ומ"מ יביא שערות קודם כ' שנה ואז נתברר שאינו סריס והסימנים המה שנוים בעלמא אך לאחר ך' יש חילוק כמ"ש שם רמב"ם ואם יתברר שהוא סריס נקרא סריס חמה כנ"ל וע"ז קאמר אבל סריס אדם שנעשה בו מעשה בפנינו שאין אנו מסופקי' בו והוא ודאי סריס אין צריכי' להמתין כי בודאי לא יבוא סי' לעולם וה"ה סריס חמה כה"ג אלא דלא שכיח שנולד כך בחסרון גיד ושארי חסרונות בביצים אפשר דוקא כשנטל אינו מולידי' אבל נברא כך מוליד ואיננו סריס כלל:

ונ"ל עוד דדקדק הרמב"ם לא יבוא סי' לעולם ולא אמר לא יביא שערות לעולם להורות נתן כי שערות יביא אפי' הרבה אך לא סימנים פי' כי אין השערות סי' אלא עד כ' שנים וזה לא יביא בזה הזמן ומה שמביא אח"כ אינו סימן אלא שערות וכן יש להבין ממ"ש תוס' יבמות פ' ע"ב ובקדושין ל"ה ריש ע"ב ע"ש:

מ"מ מבואר מזה דסריס לא יהי' לו שערות קודם עשרים שנה ונהי דבסריס ודאי ליכא למיסמך עלה כגון עד"מ נכרת הגיד ומגדל שערות לא נימא שאינו סריס ולא עוד אלא אפי' בפלוגתת פוסקי' ומייתי שערות לא נאמר מדהביא שערות איגלאי מילתא הלכה כאידך מ"ד די"ל כמ"ש רשב"א דבודאי טרפה אפי' ירבו כחול ימים לא מתכשר ואפי' בפלוגתא ולימא איך לדעתי הוא ודאי טרפה ולא יועיל חיותו ועי' בהגה' שנדפסה בפנים בטי"ד סי' מ"ח וה"נ דכוותי' אפי' לברר ס' פלוגתא לא יכריעו הבאת שערות אך להכריע ס' בגוף הענין אם הנקב הזה ראוי להעלות ארוכה או שיסתם או שכבר נסתם הקנה ואיננו פ"ד זה יכולי' להכריע ע"י ריבוי שערות כי אלו הי' סריס לא הרבה שערות קודם כ' שנה וכבר כ' בית מאיר וגם בית אפרים שאין לחוש לשומא ע"ש:

אלא שהדבר צע"ג איך אפשר שלא נזכר בש"ס ובשום פוסק ראשונים ואחרונים דין זה דשערות אצל דיני פסול קהל ולא הוזכר אלא לענין סימני גדלות ולא לשתמיט בש"ס בהכי מרזב וקולמס ונקב וברזי' סילוא שנזכר שגדלו שערותיו או יעיין בשערות ואיך נעלם מכל רבותינו אשר מעולם לא נעלה להם רז עד שגילה לנו הגאון מראדוויל בס'

נב"י קמא חא"ע סי' ד' ע"כ חוכך אני אולי אלו הסי' היו כמו סי' ביצים כד וחד דמסיק ר"ז בחולין ס"ד ע"א סי' לאו דאוריית' פירש"י הנך סימני ביצים לאו הל"מ הם ואין לסמוך עליהם עכ"ל ובחולין ע"ט ריש ע"ב מסיק וסי' דאורייתא פי' ר"ן אותן הסי' הם דאורייתא הל"מ רברבן אודני וזוטרי גנובתין מוכח דיש סימני' בש"ס שאין לסמוך עליהם להקל וכן כל סימני אתרוג שבידינו מסורות אין לסמוך כי אינם סי' דאורייתא והני נמי דכוותייהו ומנ"ל להקל בשל תורה:

וצריך אני לבאר לשון הירושלמי ביבמות ס"פ יוד פשיטא הדא מילתא פחות מבן כ' שהביא ב' שערות למפרע הוא נעשה איש ויותר מבן עשרים שהביא ב' שערות מכאן ואילך הוא נעשה איש מה פליגן בבן כ' שמואל אמר למפרע הוא נעשה איש ורב אמר מכאן ואילך הוא איש. מתניתא פליגי על דין ועל דין הסריס אינו נעשה בן סו"מ שאין בו הקפת זקן ויתרה בו שמא יביא ב' שערות בתוך ג' חדשיו כמאן דאמר אין מקבלי' התראות על הספק עכ"ל והנה הירושלמי הזה כפשוטו אין לו שחר דאיך אפשר דסתם אדם המאחר לבוא שערות נאמר שנעשה גדול למפרע מבן י"ג א"כ שערות למה לנו כלל לימא כל אדם שהגיע לכלל שנותיו הרי הוא גדול וז"א דלא קיי"ל כחזקה דרבא רק למיאון. וגם חזקה היא שנאמר הי' לו ונשרו אבל לומר נעשה איש למפרע הוא תמוה ובפני משה לא הרגיש בזה וע"כ נלע"ד הירושלמי מיירי במי שנולדו בו סי' סריס דמיירי בי' לעיל מיני' אבל אינו סריס בודאי אלא סי' סריס נולדו בו ושוב הביא שערות קודם כ' ומזה נתברר שאינו סריס וסי' סריס שלו שינוי בעלמא בגופו הוא וביבמות פ' ע"א איתא ונולדו בו סי' סריס והביא ב' שערות פליגי רב ושמואל ופירש"י ב' שערות לאו דוקא ולירושלמי הוא דוקא אלא שבירושלמי גרסי' בהיפוך ברב ושמואל מש"ס דילן דלרב קטן הי' באותה שעה וכ"פ רמב"ם ולחנם נתלבט בנב"י בזה וס"ל לירושלמי דמ"מ אהני לן הני שינוי' שבגופו שתלינן איחור הבאת סי' גדלות בשינוי גופו הללו ונאמר איש הוא למפרע ואלו לא הי' בו שינוי' אלו הוה אמרי' השתא הוא דנתגדל מדלא אקדמו שערות ואתאי בזמנן אבל השתא תלינן השינוי בגופו עיכבו צאת השערות ולעולם גדול הוא למפרע ואם אחר כ' הביא לא נעש' גדול שאין כח השינוי' לעכב יותר מכ' שנים ובשנת ך' פליגי רב ושמואל כנלע"ד פי' הירושלמי אלא דצ"ע מאי פריך הירושלמי על דין ועל דין מברייתא דבן סו"מ התם מיירי בסריס בודאי דאינו מביא סי' לעולם וצע"ג. ע"כ קשה לי לסמוך גם על זה. ונבוא אל השלישי בעזה"י:

(ג) ספק פ"ד אי לקולא או לחומרא במס' קדושין ע"ב ע"ב ה' קהלי כתיבי וכו' כ' רש"י ותוס' דלא חשוב פ"ד שהוא פסול גוף ולא חשיב אלא ה' קהלי דפסול משפחה וצ"ל

מ"מ למסקנא דג' מהני קהלי אתו לאורוי' דבין כהנים בין לוים וישראלי' איקרי קהל ה' א"כ ממילא קהל ה' דפצוע דכא נמי הכי מתפרש כיון דסתם ישראל נקרא קהל ה' אעפ"י שאינו לא כהן ולא לוי א"כ בכל מקום דכתיב קהל ה' אפי' בפצוע דכא נמי לא יבוא בין בכהנים בין בלוים ובין בישראלי' ולא אתי קהל ה' דפ"ד למעוטי אלא ממזר ועמוני ומואבי שאינם קהל ה' ומותרי' בפ"ד אפי' אי פ"ד אסור בהם ונימא בקדושי' קיימא מ"מ הם מותרי' בפ"ד ונ"מ לפ"ד ממזר מותר בממזרת ועמוני ומואבי אבל כהנים לוים וישראלי' שוים אך ב' קהלי אחריני דדרשי' מיני' קהל ודאי ולא קהל ספק וממזר ודאי ולא ספק זה לא נדרש ממשמעות אלא מייתורי והני ה' פסולי קהל דאייתר בהו ב' קהלי דרשי' להתיר ספיקא דהני חמשה וכיון דהי מיניהו מפקת ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש דכולם ספיקותן מותרי' אבל פ"ד דליכא ייתורי ספיקו בודאי אסור בלי ספק ככל ספיקא דאורייתא:

אך הראב"ד הביאו רטב"א בחי' קדושין שם דאדרבא קהל ה' דפ"ד הוא ממנינא דה' קהלי ומפסיק קהל ה' דכתיב גבי מצרי ואדומי דבעשה ולא בלאו אותו לא הוה בכלל ה' קהלי ע"ש נמצא לפ"ז ספק פ"ד מותר וס' מצרי ואדומי אסור ובזה מיושב ק' תוס' יבמות ע"ח ע"א ד"ה מצרי שנית וכו' שהקשו ישא שתוקי ולהנ"ל א"ש מצרי אסור בשתוקי לכאורה אך תוס' לשיטתיהו הקשו שפיר:

ולכאורה יל"ד בש"ס קידושין דקאמר חד למשרי ממזר בשתוקי וכו' מ"ש ממזר דנקוט טפי מאינך עמוני ומואבי מצרי ואדומי הנ"ל סתם למשרי ספיקן בודאן או בהיפוך כלשון משנתינו ולכאורה י"ל לרבותא נקיט דהוה סד"א תלתא קהל ה' קמייתא לכהנים ולוים וישראלים אתאינן ובתרייתא דאייתרי דהיינו עמוני ומצרי אתי להתיר ספיקן אבל ממזר דמוקדם בקרא ספיקו אסור קמ"ל דאפי' ס' ממזר מותר דכולהו בחדא מחתא מחתנהו כנלע"ד והשתא אס"ד כהראב"ד הנ"ל דפ"ד הוא בכלל ה' קהלי והוא מוקדם בקרא טפי מממזר הו"ל למנקט ס' פ"ד ואי פ"ד פשיטא לי' להתיר ספיקא א"כ כ"ש ממזר דבתרי' אע"כ דלא כראב"ד ויש לדחוק דה"א פ"ד דקיל שאינו פסול משפחה הוא דמוקמי' שריותא דספיקא אמסתבר ולא אממזר דחמיר קמ"ל אפי' ס' ממזר שרי ודוחק:

וקצת י"ל דקדוק בקידושין ע"ד ע"ב אדתנן התם כל האסורי' לבוא בקהל מותרי' זה בזה מסיק רבא גר עמוני ומואבי א"ב ע"ש והקשה ב"ש רס"י ה' לימא פ"ד אסור לבוא ומותר זע"ז למאן דס"ל מותר בממזרת וק' זו י"ל משום דא"כ מ"ט דר' יהודה דאוסר כדדחיק ש"ס אעפ"י שר' יהודה אוסר גר בממזרת ע"ש ולק"מ ק' ב"ש לכאורה אך הא קשי' מ"ט פרט עמוני ומואבי ושביק מצרי ואדומי אע"כ משום דלא שייך סיפי' ספיקן

בודאן ופשיטא לי' דמצרי ואדומי ספק אסור כריטב"א הנ"ל וממילא פ"ד ספיקו מותר דהא בהא תלי' מ"מ אין זה הכרח נגד שיטת רש"י וחוס' די"ל נקיט עמוני ומואבי ה"ה מצרי ואדומי ואטו כי רוכלא ליחשב וליזל ואין כאן ראי':

נשאר בידינו פלוגתא בדאורייתא וראוי למיזל להחמיר ומכ"ש דלעולם הלכה כהתוספ' אפי' נגד הרי"ף כידוע כמ"ש סמ"ע סי' כ"ה ומייתי לי' מג"א סי' תמ"ז ועוד הא כל הפוסקי' שוים דס' מצרי ואדומי שוה לשתוקי ס' ממזר דמותר מן התורה ואינו אלא מדרבנן ממילא משמע ס' פ"ד אסור ואין גם א' מפוסקי' ראשונים דהשמיענו חידוש זה דס' פ"ד מותר מן התורה:

ומה שנתלו איזה גאונים גדולי אחרונים בהרמב"ם פי"ו מהי' ביאה שכ' לא גזרו בספיקות באיסורי קהל לא ירדתי לסוף דעתם ז"ל ואבאר פסקי רמב"ם בענין זה בעזה"י:

הנה דברי רמב"ם בזה רפי"ו מא"ב דפ"ד כהן מותר בגיורת שאינו אלא דברי קבלה וגם לאו שאינו שוה בכל ופ"ד אפי' ישראל אסור בממזרת ומותרים בנחינה שאינם אלא מגזירת יב"נ ודהע"ה כמ"ש פי"ג ה' כ"ב ע"ש והספיקות מותרי' בפ"ד שלא גזרו אי' ספיקות באיסורי' קהל אלו דברי הרמב"ם עפ"י דברי ה"ה שם ועיין חלקת מחוקק וב"ש ר"ס ה' והקשו מ"ט פסק איבעי' של ר' ששת לקולא ביבמות ע"ו ע"א הא רמב"ם ס"ל נתינים בגירותן דרבנן ואזדא לי' פשיטותו של ר"ש וכ' מ"ו בס' המקנה וכן בשעה"מ וכ"כ בתשו' בית אפרים דרמב"ם תמך עצמו אסוגי' דיבמות נ"ז ע"א כפי' המורה דמייתי רש"י שם ד"ה או דלמא קדושה וכו' ע"ש ונכון הוא אך שהקשו מ"ט לא קאמר ש"ס ביבמות ע"ח מאי דבעי' לי' לר"ש פשיטא להו לר' יוחנן ולר' אושעי' וצ"ע. ולפע"ד דביבמות ס"א ע"ב וחכמי' אומרים אין זונה אלא גיורת ומשוחררת פירש"י גיורת דנבעלת בגיורה לנכרים ע"ש מבואר מזה דהיינו דוקא נכרי' המגיירת עתה אבל גר הנושא גיורת אפי' עד מאה דורות עד עולם דקיי"ל כראב"ד דלעולם אסורה לכהן א"א לומר דהוה זונה מטעם הנ"ל אלא מקרא דדברי קבלה דיחזקאל נפקא לן מזרע בת ישראל עד שתהי' אמה מישראל ואע"ג דכ' הרמב"ם דכל זה בכלל זונה היינו פגום מ"מ מדברי קבלה נפקא לן פגימתה ובזה יתפרשו דברי ה"ה פי"ח מאי' ביאה וכן הבינם ב"ש רס"י ה':

ועתה אומר אני נהי לרבנן יבמות ס"א ע"ב הנ"ל ס"ל גיורת חזקת זונה דאורייתא היא שנבעלה בגיותה. מ"מ לראב"י דמחמיר ואוסר אפי' זרע גר שנשא גיורת עד עולם והכי קיי"ל ומפיק מקרא דיחזקאל דדברי קבלה י"ל אפי' גיורת דמתגיירת השתא לפנינו נמי אינינה בחזקת זונה דאורייתא אלא הכל מקרא דדברי קבלה והשתא י"ל ביבמות נ"ז ע"א דפשיטא להו לר' יוחנן ור"א דפ"ד כהן נושא גיורת היינו לראב"י דאלבייהו קיימו

התם והוה רק לאו דדברי קבלה אבל ר' ששת קבעי לי' בגיורת ממש ולמד משום חזקת זונה דאורייתא וה"ה דהו"מ למבעי פ"ד ישראל בממזרת אלא באת"ל קבעי אפי' תאמר ישראל בממזרת דהוה לאו השוה בכל אסור מ"מ כהן בגיורת דאינו שוה בכל ומיהו זונה דאוריית' הוה מהו ופשיט ר"ש מנתינה וס"ל כהדר אמר רבא דנתינה דאורייתא ומותר לפ"ד ישראל וה"ה ממזרת ומכ"ש כהן בגיורת אמנם לדינא קיי"ל נתינה לאו דאוריית' ולא איפשטא בעי' דר' ששת ונהי דלענין כהן בגיורת לא נפקא לן מידי דקיי"ל כראב"י ולא הוה אלא דברי קבלה וסמכי' אפשיטותייהו דר"י ודר"א מ"מ ישראל בממזרת אסור ועוד אפי' בלאווין שאינם שוים בכל המפורשים בתורה נמי אסור ולא הותר אלא בגיורת דדברי קבלה ובנתינה דרבנן:

והוסיף רמב"ם ה"ה דלא גזרו על הספיקות ותמהו האחרונים הא ממזר נמי אסור בקהל וגזרו עליו שלא ישא שתוקי ועוד תקשו נהי לא גזרו עליו עכ"פ הספיקות לא ינשאו לפ"ד דלמא ישראלית כשרה היא ונשאית לודאי פ"ד ועוד בירושלמי אית' לחד מ"ד דמתני' כל האסורי' לבוא בקהל מותרי' זב"ז פ"ד בכלל ע"ש וקתני ספיקן בודאן אסור הרי להך מ"ד גזרו על הספיקות בפ"ד ובהא לא פליג אידך מ"ד כ"ז בתשו' נב"י ובית אפרים ולפע"ד לק"מ דהנה כבר כ' מהרי"ט דהא דהתירה תורה ספיקות אלו לא מטעם ספיקו להקל אלא כודאי שוי' רחמנא וכבר הלכו בו נמושות אבל לא פרשוהו יפה במ"כ דהענין בזה ס' פסולי קהל אפי' אי קמי שמיא גליא דממזר הוא כל שאין בני אדם יודעי' הרי הוא מותר ממש ועדיף מס' ערלה בת"ל וכן מצינו קולא במשפחה שנטמעה אפי' קמי שמי' גליא אפ"ה אלי' תנביא אסור לו לגלותה ועיי' היטב תי"ט סוף עדיות וההה"נ ספיקות אך נהי דאינם ס' פסולי' מ"מ קהל ה' נמי לא מקרי והרי הם כבריה בפ"ע כאנדירוגנס וכו' למ"ד והרי הם כגרים מותרים עם זה ועם זה אינם לא קהל ה' וגם לא פסולי' נמצא מן התורה כשם שגר מותר בפ"ד גם הספק מותר בפ"ד אפי' תהי' השתוקית שראלי' גמורה מ"מ כיון שיצאה מכלל פסול ולכלל כשר לא באה ואין כאן שום ספק בעולם:

והנה כשגזרו רבין על הספיקות לא עליהם החמירו אלא על ישראל כשר לא ישא ספיקין והי' ראוי שלא לגזור על ממזר כיון שאינו בר קהל אינו ראוי לגזור עליו וגם על השתוקי' אין לגזור שלא תנשא לממזר שהיא כמו גיורת ואין לגזור עליו אך כיון דבחדא מחתא מחתינהו קרא ספיקן בודאן ובלשון תנאי ובלשון ב"א ע"כ גזרו על הספיקות בודאן סתם ואי לא הא לא קיימא הא וממילא נאסרה שתוקי' בממזר כשם שנאסרה בישראל ודאי:

והשתא פ"ד בודאי אין ראוי לגזור עליו בפ"ע דהרי איננו מכשירי קהלי רק תלי' אי פ"ד מותר בממזרת ובכלל כל הפסולי' לבוא בקהל מותרי' זע"ז אם פ"ד בכלל זה משום

דמותר בממזרת ואפשר דס"ל להך מ"ד כהראב"ד דבכלל ה' קהלי הוא א"כ כשנמנו ואסרו לישראל ודאי לישא ספיקו ובחדא גזירה גזרו גם על פסולי ודאי שלא ישא ספק בכלל אותו מנין הי' פ"ד שהרי הוא בכלל פסולי המותרי' זע"ז וכולי' חדא גזירה היא משא"כ למאי דקיי"ל כאידך מ"ד דפ"ד אסור בממזרת דקדושי' קאי ואינו אלא פסול גוף וא"כ אינו בכלל חדא גזירה כשאסרו ספיקן בודאי ישראל ונאסר ממזר עמהם אבל פ"ד אע"ג דעדיף קדושתי' מממזר מ"מ מן התורה הספיקות מותרות לו כנ"ל שהם בריה בפ"ע כגיורת ורבנן לא נמנו לאסור ספיקות אאיסורי קהל וכנ"ל והכל נכון בעזה"י:

ולפ"ז אי הי' פ"ד בכלל ה' קהלי הי' ראוי לאסור לו ספיקות בכלל גזירות ספיקן בודאן ומדפשיט לרמב"ם להתיר ש"מ דס"ל נמי כרש"י ותוס' דלא כהריטב"א וס' פ"ד אסור מספיקא דאורייתא לפ"ז לפע"ד ונבוא אל הרביעית בעזה"י:

ד' בתכונת המכה אם אית בי' משום פ"ד או לא יש בזה ג' ענינים א' משום דרא"מ דס"ל נקב איננו פ"ד ב' ע"י חולה הוה כבי"ש ומותר והכא סופו ע"י תחבושת וסממנים נשרף הבשר וניקב מאליו ג' לא ניקב מעל"ע:

הנה לסמוך על רא"מ יפה כ' פר"מ נהי דכ' ב"ש אי נישאית לא תצא אבל איך אפשר להתיר לכתחילה במקום שרוב פוסקי' חולקי' אך מ"ש פר"מ להוכיח מש"ס דלא כרא"מ האמנם כי אין זה ראוי לדידי ולכיוצא בי לדחות דברי ראשון מפני קו' שק' לנו על דבריו לא זו הדרך ואמנם הקשה אדם קשה דא"כ ביבמות דף ע"ט ע"ב דדחיק כגון שנשא אחיו גיורת ואס"ד כרא"מ נימא דמיירי שנסתם ע"י נקב דאינו מוליד ומותר בקהל אלו דברי פר"מ וה"ה דהו"מ להקשות אדר"ע גופי' דאמר אני אפרש סריס אדם וכו' סריס חמה וכו' לימא אני אפרש תרוויי' סריס אדם ניקב חולץ כרות ופ"ד אינו חולץ ומזה רצה להוכיח דלא כרא"מ. ומהתימה על רוב חכמתו מ"ט לא הקשה כן אהרמב"ם וסייעתו לימא סריס חולי חולץ סריס ע"י מעשה אדם אינו חולץ ועוד יותר קשה למאי דפשיטא לתוס' סוטה כ"ו ע"א דשותה כוס עקרון אינו מוליד ומותר בקהל א"כ לימא סריס דכוס עקרין חולץ:

וע"כ צ"ל סתם סריס כל מיני סריס משמע א"כ ה"נ לרא"מ לק"מ אבל שינוי דחיקי לא משנינן הרואה יראה דלק"מ לא זה ולא זה דהא ר"ע דאמר חולצין ולא מיבמין משום דאמר ר' יהושע חולץ ולאו דוקא ר' יהושע דהא ר' יהושע דלא ידע שום טעם וסברא הי' סבור דרבותי' דאמרו חולצין משום איידי דאין חולצין כמ"ש תוספ' אך ר"ע דידע טעם רבותיו כדמפרש וידע דאי הוה תני לא מייבם לא הוה טעינן למימר אבל חולצין דאין לחלק וע"כ רישא דחולצין דרבותיו עיקור ומשום דאינהו ס"ל קהל גרים איקרו קהל וחייבי לאוין חולצין ולא מתייבמין ואיידי דאמרו רבותיו כך אמר איהו נמי סריס אדם

חולץ אבל אס"ד מיירי בהני סריסי דלית בי אי' קהל כגון נקב לרא"מ וע"י חולי לרמב"ם וכוס עזקרין לכ"ע א"כ אמאי נקטו רבותיו חולצין יבומי נמי מייבם והיא פשוט מאוד:

מ"מ אמת נכון הדבר שאין לבנות בנין על ס' רא"מ אך דעת הרמב"ם והרבה פוסקי' שמחמת חולי הוה כבי"ש ומותר בקהל ומה שנסתפקו בדעת רש"י ז"ל נלע"ד דרש"י כרמב"ם ס"ל ממ"ש רש"י בסוטה כ"א ע"א במתני' פירש"י ד"ה אשת סריס כגון שנסתרס אחר שנבעלה דקדק מה שכיבת בעל לשכיבת בועל עכ"ל ושם כ"ו ע"א ברש"י ד"ה מבלעדי אישך משמע דאשה בר הכי הוא קמ"ל דלמקדם שכיבת בעל לבועל הא דאתי וסריס בר הכי הוא אע"ג דלאו בר זריעה הוא ובסריס חמה קאמ' דמותר לקיימה וכו' והנה רת"י נראה כסותר עצמו כמו שהרגיש בגליון מוהר"י ברלין ז"ל וגם קו' תוספ' דהא בעל כוס עקרין מותר בקהל ונלע"ד דמבלעדי אישך משמע שעדיין ראוי להיות איש בר שכיבה אעפ"י שאינו ראוי להזריע מ"מ בר שכיבה מקרי אישך וגם צריך שקדמה שכיבת בעל לבועל ואותה בעילה קדמה צריכה שתהי' שכיבת זרע דכתיב בבועל שכבת זרע ונמצא בעי' שפ"א הי' ראוי להזריע ועתה עכ"פ צריך להיות ראוי לשכיבה עכ"פ ושותה כוס עקרין אונו מתקשה כלל ורמב"ן פ' וישב תמה על סריס פרעה איך הזדקק לפוטיפרע ע"ש וס"ל לרש"י דסוטה ע"כ לא איירי בכוס עיקרין דא"כ אינו איש שהרי אינו בר שכיבה אע"כ בנסתרס באברי זרע שראוי לשכיבה ומיירי שנסתרס אחר שבא עליו כבר פ"א קודם הבועל והי' אז ראוי להזריע וקדמה שכיבת זרע של בעל לבועל וגם עתה עדיין ראוי לשכיבה ולקישוי אך לפ"ז אסור בקהל לכן כ' רש"י דלא נסתרס ע"י פועל אדם אלא ע"י חמה ואינו רוצה לומר חמה שלא הי' לו שעת הכושר אלא סריס חולי קרי לי' בכאן סריס חמה שמותר בקהל והי' פ"א ראוי להזריע וגם עתה ראוי לשכיבה וש"מ רש"י כרמב"ם ס"ל:

והנה בש"ס אמרי' מדקרי' פצוע ש"מ בי"ש כשר פירש"י אי הוה כתיב הפצוע ה"א ממעי אמו ע"ש ובערוך פי' מדלא כתיב פצע משמע ע"י אדם כמו פרעוה אהרן ונדפס כן בגליון ש"ס ולכאורה נ"מ לרש"י לא ממעט אלא ממעי אמו ממש ולערוך כל שלא נעשה ע"י אדם ופעולתו ושוב מפיק מהקישא דממזר מה ממזר בידי אדם אף פ"ד בידי אדם ובירושלמי איכא מ"ד בהיפוך מאי ממזר ע"י שמים בתחלת יצירתו אף פ"ד ומדברי בית מאיר למדתי דתרוויי צריכי אי מפצוע ה"א אפי' ע"י רעמים מכ"ש ע"י חולי פסול דעכ"פ לאו פצוע מעיקרו ממעי אמו הוא לכן ילפי' מממזר וא"א לומר מה ממזר בי"ש אם הוה צריכי' ממעי אמו כמו בי"ש דממזר דהוא מלידה ומבטן ומהריון וזה א"א דהא

עכ"פ כתיב עצוע דממעט ממעי אמו וע"כ ילפי' מממזר בידי אדם וא"כ בעי' בידי אדם ממש דומי' דממזר פגישת אדם באדם לכאורה:

ואיתא בירושלמי הרי שעלתה חטטין מי מחכך בה מי מסייתי בה והרי הוא בידי אדם כמו בי"ש וז"ל פני משה שם מאן דפסל בי"ש ע"י חולי מיירי ולפיכך קרי לי' בי"ש אעפ"י שהיא ניטלת בי"א מחכך או מסייתי כמו מחכך ומסתת והרי הוא בי"א ולפיכך פסיל כמו שהוא בי"ש כלומר להני קרי לי' בי"ש מפני שבאת לו ע"י חולי אבל פסול הוא דאין כשר בי"ש אלא כשהוא לקוי ממעי אמו או ע"י רעמי' וברד עכ"ל פני משה והנה להרמב"ם וסייעתו דע"י חולי כשר לא יתכן זה עכלע"ד דהך מ"ד ס"ל ממזר בי"ש וגם בידי אדם מי יכול להכחיש זה ע"כ ס"ל כל שתחלתו בי"ש וסופו בידי אדם אינו דומה לממזר שתחלתו ע"י אדם וגמרו בי"ש ע"כ אם אדם פצע בו והוליד לו חולי ועי"ז ממילא נפצע בי"ש פסול דהיינו ממזר ממש אך אי משמים נולדו בו חטטים וחתכו הרופאים וממסמסו בו אינו דומה לממזר וכשר והוה בידי אדם כבי"ש וכשר ודלא כפני משה וא"ש לשיטת הרמב"ם דע"י חולי כשר אפי' גמרו בידי אדם וע"י אדם פסול אפי' גמרו ע"י חולי אלא דיש לדון ולומר לפי' הערוך בשם ר"ח אי לא הוה כתיב אלא פצוע ולא ילפותא דממזר ה"א דוקא בידי אדם ממש בעי' כמו כי פרעוה אהרן ונמצאת אתי הקישא דממזר להחמיר דתחלתו בידי אדם אעפ"י שגמרו בי"ש נמי פסול וכיון דלא אתי אלא מממזר א"כ נימא דן מינה ומינה מה ממזר ספיקו כשר ה"נ הך פ"ד אע"ג דפ"ד בעלמא ספיקו להחמיר אבל האי דגמרו בי"ש ספיקו להקל ותלי' אי אמרי' דון מינה ומינה בהקישא והוא פלוגתת בה"ז בזבחי' עם מהרש"ל ומהרש"א פ' כיצד הרגל כ"ה ע"ב וברורו יפה בסוף ס' באר יעקב אלא שאינינו פה עמי שאני חוץ לעירי בקרית יערים. מיהו צל"ע בנידון שלפנינו אי הוה גמרו בי"ש כיון שהתחבושת והסממנים שהניחו הרופאי לשרפוהו כמניח גחלת על לבו של חברו ועי' דמיונו הרבה בסנהדרין ע"ז ע"א וכולי האי ואולי:

והשלישי מה שאינו ניקב מעל"ע הנה עיניו הבדולחי' פקוחות לראות דברי יש"ש סי' י"א ודברי ב"ש סק"ט וחלילה לנו לומר אדברי תוס' שלפנינו לא ר"י חתום עלי' מפני שמרדכי כ' בשמו בלישנא אחרינא וגם אין לנו לעשות פלוגתא כלל בין ר"י שבתוס' למרדכי וגם כל מ"ש היש"ש שם המצאות וסברות מעצמו שלא הוזכרו בש"ס ואינם מקובלי' בידו מי יכול לסמוך והאמת יורה דרכו כאשר אבאר בעזה"י:

הנה שורש הדין נבנה על תוס' יבמות ע"ה ע"ב ד"ה ניקב למטה מהעטרה והמרדכי שם ויפה כ' היש"ש סתם ניקב שבש"ס הוא מפולש אך לא מעל"ע רק ניקב לבית חללו

ואמנם הכא בעליונו של גיד כיון דכמרזב כשרה א"כ נהי דהנקב הוא נקב גמור לבית חללו מ"מ כשר מטעם המפורש בש"ס בכמרזב אך בתחתיו של גיד פשוט שפסול לבית חללו גובתא דזרעא וזה הי' פשוט לתוס' וכל זה פשוט לאיסור באמצעיתו של גיד למעלה מעטרה דבעליונו כשר ובתחתיתו פסול אך אם ניקב בתחתונו עד חללו במקום שעליון כנגדו למטה מעטרה בזה י"ל להכשיר משום שכנגדו למטה מעטרה ומסקי' בש"ס דליתא דאמר ר' אסי אריב"ל עטרה כ"ש מעכב זה הוא הדין הברור אך בש"ס לא מיירי מזה אלא מיירי שהנקב התחיל בעליונו במקום שהעטרה רחבה היינו למטה מהעטרה ונקוב ויורד מעל"ע עד לתחתיתו שם הוא למעלה מעטרה זהו לשון הש"ס נקבה למעלה מעטרה שכנגדו למטה מעטרה מבואר שהנקב התחיל בעליונו ברוחב העטרה וע"ז כ' תוס' אי לא הוה ניקב מעל"ע ת"ל דה"ל כמרזב דקיי"ל כשר ולא יחלוק ריב"ל אהלכתא דכל מקום הלכה כריב"ל אע"כ הי' ניקוב מעל"ע נמצא לפ"ז למאי דפוסל ריב"ל הי' פוסל אפי' בלא ניקב העליון תיפוק לי' דניקב בחחתיתו עד גובתא דזרעא אלא תוס' כ' לפי לשון ש"ס דהכי איתשל בבי מדרשא ועוד בש"ס אשמועי' רבותא שפיר דאפי' ניקוב מעל"ע הכשיר ר"ח בר אבא אבל למאי דפסל ריב"ל אין נקב שבצד העליון לא מעלה ולא מוריד דאי לא ניקב מעל"ע כשר כברזא ואי ניקב מעל"ע בלא"ה פסול משום נקב תחתיתו עד גובתא דזרעא נמצא לדינא אין פלוגתא בין ר"י שבתוס' לר"י שבמרדכי אלא במרדכי מיירי מעיקור הדין ובתוס' מפרש לפי לשון הגמ' וכל מעיין בצדק יראה כי כן הוא:

ונ"ל גם לרש"י פשיטא לי' שכן הוא כל נקב בעליונו כשר כמרזב ובתחתיותו פסול כשיגיע עד גובתא אך היינו שלא כנגד העטרה אבל כנגד העטרה ס"ל לא יחלוק ריב"ל להכשיר כיון שבעליונו של אותו מקום הוא עטרה ע"כ פירש"י שהנקב באלכסון מתחיל בתחתיתו נגד העטרה ומסיים בעליונו למעלה מעטרה וא"כ הני נקבי' כל א' יש לו צד היתר העליון התירו כמרזב והתחתון הוא כנגד עטרה ומשו"ה בעי רחב"א לאכשורי ומ"מ פסל ריב"ל כיון שעכ"פ מפולש ועובר בפנימותו למעלה מעטרה אבל לדינא דנקב בתחתי' לא בעי' אלא מפולש לגובתא דקנה לא נחלקו הראשונים וכן הלכה:

ומעתה אין בידינו להתיר נידון שלפנינו מצד תכונת נקיבת הגיד וגם לא מטעם ס' פ"ד אלו הי' בו ספק רק מטעם דברי תשוב' הרא"ש שכתבתי בתחלת דברינו ומצורף קצת לזה ריבוי השערות שכתבתי לעיל ואני לעצמי לא הייתי מתיר כי מה כחי באי' דאורייתא רק אם נראה להרבנים המופלגים להתיר אחר שיעיינו בדברי אלו ורואי' מה ביני לביניהם ונראה להם להתיר ומצוה רבה להפך בזכותו בענין זה להציל מחטא ומכ"ש בזכותא

דצורבא מרבנן יהי ה' עמכם בדבר הלכה וינחינו בדרך אמת בתורתו ואחתום בברכה הכ"ד מחותנו א"נ. יערגן הסמוכה לק"ק פ"ב נגהי ליום ה' אדר"ח אלול תק"ץ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה טו

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלג הותיק מלא עתיק החרוץ ושנון מהו' יוסף נ"י:

על דבר בחור אחד שהרגיש שיש לו ג' ביעי' דדכורא ב' בימין וא' בשמאל וכ' מעלתו דאפי' למ"ד כל יתר כנטלו שניהם דמי מ"מ לא הוי הכא פצוע דכא דבטריפות אמרי' כל העתיד לטרוף כטרוף דמי וכיון שאין הטבע יכולה לכלכל איברי' כפולים יתרים ולבסוף יתחסרו לגמרי והו"ל כאלו כבר חסרים משא"כ הכא כל שאינו חסר לפנינו לא חיישי' לי' ואע"פ שדבר שכלי הוא מ"מ אינו אמת דעכ"פ גם עתה טרם שנתחסרו האברים מ"מ חלישותא בהו שלא תוכל הטבע לתת לכל אבר כפי הצריך ואלו הי' לאדם ג' עינים לא יראה בהם ולא יביט למרחוק ולענין טריפות אין קפידא אי לאו משום דסופו להתחסר לגמרי אבל הכא אם אין כח להוליד מכח חולשת השפעת הטבע לג' ביעים א"כ אין לו אפי' אחד אך נ"ל טרם כל צריכי' אנו לדון אם הוא ביעא יתירא שיש בו כח הולדה כי אפשר שהי' דלדול בעלמ' כאשר שכיח בכמה אברים באדם שיקרה בהם מקרה כעין עיגול תחת העור ומתנועע לכאן ולכאן וכן ה"נ אין כאן ביעא כלל וזה א"א לברר אלא ע"י שיפתחו הרופאים הכיס ויתבוננו בו אם הוא ביעא או דלדול וכל שצריכי' לחתוך במכת חרב אית בי' סכנה ומחללי' עליו שבת אם כן אינו מחויב לחתוך ולהכניס עצמו לסכנה וא"כ הוי זה ספק שא"א לברר ולא מחמת חסרון ידיעה אלא ספק גמור וא"כ טרם שנדון לומר אולי נפצע מן הביעא עצמו צריכי' אנו לדון אם הוא ביעא או לא וא"כ איכא ס"ס אולי איננו ביעא ואת"ל הוא ביעא דלמא מתחלת ברייתו ולא נפצע מן הביעא אלא מתחלת ברייתו וכיון שאין אנו דנין משום שמא סופו ליפול וכמ"ש מעלתו אלא משום שעתה הוא חלוש בכח תולדה אז הו"ל סריס חמה ומותר בקהל וכל זה אנו צריכי' למ"ד שסוף שניהם ליפול כי הטבע מכלכל שניהם כאחת וסופם ליפול וע"ז כתבתי והכא אין שום אבר מהם שלם בכח הולדתו אבל להפוסקים דס"ל דסוף היותרת ליפול וישאר המקום נקוב אבל האבר העצמי ישאר א"כ ס"ל דכל כחו באבר העקרי א"כ גם הכא כשר ואין לומר שם אונס חד הוא כמ"ש בכללי ס"ס דש"ך סי' י"א וי"ב ע"כ אי קמאי דידי הוה אתי הייתי מעיין בכל האמור אבל מ"מ איני אומר למעשה רק לכבודו כתבתי שעיינתי בדבריו ותל"מ והי' זה כנפשו ונפש הד"ש כל עבדי ה' ושומרי תורתו. פ"ב יום ד' ה' דחנוכה תקצ"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה טז

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה ידידי הרב המופלג המאה"ג החרוץ ושנון למעלה חן ולמטה חנן דיין מצוין מו"ה יוסף יואל נ"י מורה בק"ק טרניפאל יע"א:

גי"ה הגיעני נידן מי שניקב גידו על העטרה מאליו ע"י חולי והרופאים עשו לו תחבושת ורפאוהו וגם מבטיחי' שיכול להוליד אלא שנשאר קמטין וסימני' שהי' כאן מכה אבל נתרפא ונסתם ונפשו היפה בשאלתו אי מותר בקהל ישראל ומעלתו האריך בחריפו' ופלפול כדרכו דרך תורה דרכי דרבנן וכ' שהגאון דלבוב התיר אלא שהתנה שיסכים עוד א' עם התירו:

הנה גוף הדין אין צריך לפנים להתירו בבת ישראל דרוב הפוסקים ס"ל ע"י החולי הוה בידי שמים והרא"ש דעת יחידאה הוא והרי הותר בקהל ואעפ"י שאח"כ עסק ומשמש בו הרופא מעשי' ידי אדם מה בכך אי הי מרחיב הנקב יותר מאשר הי' היינו באים למחלוקת בפי' דברי הרמב"ם במ"ש כרתן דהוה תחלתו בידי שמים וסופו בידי אדם אבל בשהרופא ריפא וסתם הנקב בתחבשותיו לית דין ולית דיין דאי מחמת חולי הוה בידי שמים דכשר לבוא בקהל ואי נימא ניחוש לדעת הרא"ש ונימא דחולי לא הוה בידי שמים מ"מ הא נסתם לפנינו וזה פסול שחוזר להכשרו ודעת ר"א ממיץ דאמר דאינו מועיל אלא להכשיר זרעו ולא אותו הרי חלקו עליו כל הפוסקים ולכל הפחות הוה ס"ס להקל דלמא כרוב הפוסקים דמחמת חולי הוה בידי שמים ואת"ל כהרא"ש דהוה בידי אדם דלמא הלכה כרוב הפוסקים דחוזר להכשרו ואי תימא כהרא"מ דאינו חוזר להכשרו היינו ניקב בידי אדם אבל הלכה כרוב הפוסקים דאולי הוה בידי שמים והוה ס"ס המתהפך:

והאמת יורה דרכו כי האמינו קבלת הרופאים ע"פ טבע שיש בטבע שיהי' לאשה שומא באותו מקום שממנה מטלת כמין שערו' אך להאמין עפ"י אומדנא שמשער בחכמתו שיש לזו שומא אין אנו סומכי' על אומד שלו דלמא טועה בדמיונו ודי שעושה לנו ספק לענין פ"נ בחלול שבת ויה"כ אבל לא להקל ע"כ בודקי' אם אינו אז נאמין שיש לזו מאותן שהעידו הרופאי' בקבלתם שאפשר שיהי' שומא וכו' וא"כ בזמניהם כש"כ בזמנינו כבר כתב רמ"א סי' קמ"ה ס"ט דאין הרופאי' זמנינו בקיאם באומדנא ומכ"ש אם אינו כשר לעדות וכמ"ש ב"י בי"ד סי' קפ"ז אך כל זה במילתא דתלי' באומדנא אבל מילתא הגלוי לעיני הרופא ועינינו רואו' שנסתם הנקב בזה אמרי' חזקה לא מרע אומנתו וכעין זה בפ' אין מעמידין דרופא אומן ימולו ולא חיישי' שיעשנו כרות שפכה דדבר הניכר לעין לא

מרע אומנתו וה"נ י"ל הכא מהימן דלא מרע אומנתו וגם אינינו תלי' באומד ומחשבה ובמה שמבטיח שיכול להוליד אין אנו צריכי' לעדות זה אלא שנסתם הנקבי' ועוד לא יהי' ספקו והרי כתבנו דבלאה"נ איכא ספיקא אי צריך סתימה כלל שהוא בידי שמים:

והנה דברי וטעמו של הגאון דלבוב לא ראיתי ולא ידעתי יהי' מאיזה טעם הריני מסכים להכשיר מטעמי' הנ"ל ולמטינא שיבא מכשורי הכ"ד א"נ. פ"ב יום עש"ק ג' אב תקצ"ז לפ"ק.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה יז

שלום וכ"ט להה"ט ה"ה י"נ הרב המאה"ג מורג חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות המופלג ומפורסים גן הדסים ערוגות הבשם כבוד מו"ה קאפיל נ' אב"ד ור"מ דק"ק ווערבויא יע"א:

דשאילנא קדמייכון ע"ד פלוני שנולד לו חולי בביעא ימנית עד שנתעבה ונתגדל ונעשה כגודל ככר לחם וחתכוהו הרופאים ונטלוהו מן הכיס והבטיחוהו שיכול להוליד והעמידוהו על בריו ונרגש עתה בימין שנשאר דבר קטן כעין פול ופר"מ ירד לעומק ים וצלל במי הפלפול ובקש ממני לחות דעתי הקלושה היות כי לירד לעומק דעת הפוסקים ראשונים הכל תלוי בלשון הירושלמי פ' הערל ואיננו מצוי ביד כל אדם ע"כ העתקתיו פה הצריך לענינינו ואפרשהו כיד ה' עלי עם פלפלת כ"ש וממילא רווחא שמעתתא בעזה"י אשר ממנו אשאל סעד לתומכני להעמדני על האמת:

ירושלמי ד"ה לא סוף דבר נפצעה אלא אפילו נימוקה אפילו יבשה אפי' חסרה תני רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר שמעתי בכרם ביבנה כל שאין לו אלא ביצה אחת אינו מוליד והוא סריס חמה אמר ר' יוסי שמעתי הלכה כר"י בשר"י בן ברוקה ולית אנא ידע מן מה שמעית א"ר אימי לא הוה ר"י שמע לה מן בר נש זעיר שמואל אמר אם יבוא לפני בעל ביצה אחת אני מכשירו ר' חונה אמר דו סבר כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן אמר ר' יודין בר חנין ובלבד של ימין אתא עובדא קומי רבי אימי אמר לה אין ברתי דאת שרייה ליה אלא הוי ידעת דלא מוליד והוה ר' זעירא מקלס לה דו משים מילתא על בריא פצוע אית תניי תני בידי אדם פסול בידי שמים כשר ואית תניי תני בין בידי אדם בין בידי שמים פסול מאן דאמר בידי אדם פסול בידי שמים כשר יליף לה מממזר לא יבוא ממזר לא יבוא פצוע דכא מה ממזר בידי אדם אף פצוע דכא בידי אדם מאן דאמר בין בידי אדם ובין בידי שמים פסול מין לי' אמר רבי מנא מהכא לא יבוא פצוע דכא לעולם אמר רבי יוסי בי רבי בון עוד הוא יליף לה מממזר לא יבוא ממזר לא יבוא

פצוע דכא מה ממזר בידי שמים אף פצוע דכא בידי שמים וממזר בידי שמים יצירתו בידי שמים הוין בעי מימר מאן דאמר בידי אדם פסול בידי שמים כשר רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בר ברוקה מאן דאמר בין בידי אדם בין בידי שמים פסול כרבנן אמר ר' אחאי בר פפי קומי ר' זעירה כולה דרבנן הרי שעלתה חטטין מי מחכך בה או מסיית והרי הוא בידי אדם כמי שהוא בידי שמים. עכ"ל הירושלמי הנ"ל:

וזה ביאורו של הירושלמי הך ברייתא תני ר"י בנו של ריב"ב היא ברייתא בפ"ע המתחלת כך ולא הוזכר בה ת"ק והי' אפשר לומר דלא מיירי כלל לענין פסול קהל אלא לענין חולץ וחולצין לאשתו קאמר שאם נולד כך בביצה א' איננו מוליד והוא בכלל סריס חמה דר"ע דמתני' יבמות ע"ט ע"ב והו"מ למימר על זה קאמר הלכה כריב"ב משו"ה מייתי עלה דשמואל אמר אם יבוא לפני בעל ביצה א' אני מכשירו ואמר ר' חונה דו סבר כר"י בנו של ריב"ב וש"מ דשמואל הוה מפרש דברי ר"י בנו שריב"ב לענין הכשר ביאתו בקהל ומיירי באופן שבשני ביצים הי' פסול וקמ"ל אעפ"י דבעל ביצה א' שאינו מוליד מ"מ כשר הוא בקהל והלכה כותי' ובזה ניחא לן מה דלא אמר שמואל סתם הלכה כר"י בשריב"ב כדאמר ר' יוסי באמת אע"כ משום דהוה אפשר לפרש כנ"ל משו"ה הוצרך לומר בפירוש שמכשיר ביצה א' עיי' שלהי מגלה מדקדק הש"ס כי האי גוני וכן במנחות ל' ע"ב לימא מר הלכה כמר ע"ש ור' יוסי דאמר סתם הלכה כר"י ברישב"ב אפשר אבריתא דמייתי ש"ס דילן היא שינויי בתוספתא פ' יוד דיבמות ושם מפורש בדברי ת"ק דקאי אפסול קהל ושמואל קאי אבריתא דירושלמי דהוה ס"ד לפרש כנ"ל לכן הוצרך לפרש דבריו מ"מ מבואר דפ"ד אינו מוליד ובירושלמי מפרש הטעם מדלא מנה דורו ובש"ס דילן דחי דלמא למיסר ברי' ונ"ל דסמוך עצמו אילפותא דממזר דלית לי' תקנתא לבוא בקהל ה"נ פ"ד וע"כ הא דלא מנה דורו משום דלא אפשר שהרי אינו מוליד דאי להתר ברי' לא הוה דומה לממזר:

והנה ר"ת העיד שראה כמה ב"א שניטל ביצה א' והולידו וקשה לומר על כל כך ב"א צא וחזור על בניהם כי ממזרים הם כי בש"ס קאי על אדם פרטי אבל לומר כן על רבת בני עמנו הי' קשה בעיני ר"ת לומר כן ועיי' לשונו בס' הישר סי' י"ב והנה הדבר תמוה כיון שבירושלמי קאמר שאינו מוליד איה עדותו פל ר"ת ובאמת ראינו כן גם בזמנינו ועיי' תשו' הגאון מהרש"ח בעל תוס' חדשים שבס' אגרות בקורת. ויראה ודאי להרמב"ם וסיעתו דס"ל דניטל ביצה א' בידי אדם פסול א"כ ע"כ מקובל בידינו מסיני שאינו מוליד דכלל גדול כל שמוליד אינו פסול אע"כ שאינו מוליד א"כ כל העדיות לא יזיזו זיז כל שהוא מתורתינו וקבלתינו האמתיו' ואלו הי' שום מציאות רפואה למכתו לא הוה

שתיק מרע"ה מיני' וכדאמרי' גבי טריפות אפי' ירבה כחול ימים לא יניח קבלה אמתיות שבידינו אבל ר"ת נראה לו לפרש הסוגי' שיהי' ניטל א' בידי אדם כשר א"כ לא אמר בי' מרע"ה מידי אם מוליד או אינו מוליד והוא מהלכות הרופאים ויכול להיות בימי חכמי התלמוד לא ידעו רופאים להזהר ליטול ביצה א' באופן שיוליד ועכשיו אכשר דרא בהא וגדולה מזה בתוס' פא"ט מ"ז ע"א ד"ה כל הני ע"ש ובראי"ש פ"ח דיבמות משמע קצת כן בדעת ר"ת:

נחזור לפי' הירושלמי אר"י בר חנין ובלבד של ימין והר"י שבתוס' כ' שנראה פירושו שהם ב' תיבו' ובלבד של ימין אם נטלה הימין ונשארה שמאלית פסול ומהו' יעבץ באגרת בקורות כ' דאי ס"ד שלימין בעי' הו"ל למימר שלימות לשון נקבה אע"כ של ימין קאמר אך כ' תוס' שחומרא גדולה וכ"כ מהרש"ל ביש"ש דמשום דקדק לשון לא נכחש המוחש שאפי' ע"י שיור השמאלית מוליד ע"כ פי' שלימין שיהי' שלימות ולא פצועי' הנה לפי גירסת תוס' שלפנינו שגרסי בירושלמי אתא עובדא קומי ר' אימי אין כרתת דאת שרי לי' פי' אם תכרות הביצה הפצוע תשתרי לבוא בקהל מבואר אחר שכבר נפצע או נימוק ונפסול חוזר להכשרו ע"י כריתת הביצה ויש להסביר הדבר דודאי כל איברים כפולים אם תחסור א' יהי' כח נוסף בהשני וה"נ אם תחסור ביצה א' יהי' אונו וכחו בהשני אך כל זמן שהמוכה ופצוע אתו עמו בבית התשמיש קשה לו מפני חליו ואין תאותו שלימה וכמ"ש הראב"ד רפט"ו מאיסורי ביאה בטעם איסור פצוע דכה שלא תזנה אשתו תחתיו כיון שאין יכול לעשות כל רצונה ויבואר לקמן אי"ה וה"נ באמת פצוע משא"כ אם תוטל הפצוע הרי כחו ואונו בהנשארת וכן לטעם ס' החנוך כדי שלא ימשכו בני ישראל אחר שולחן מלכים המסרסי' עבדיהם הסריסי' בהיכל המלך שלא יתאוו לנשותיהם של מלכים וא"כ די למלך בפצוע ביציו וממילא לא יתאוה לתשמיש מפני פצועיו ומשו"ה נאסר הפצוע לבוא בקהל שלא ימשוך אחר עבודות המלך וימסור עצמו להסתרס אך בהסיר הפצוע חוזר לכחו ואונו להתאות למשגל שוב אינו ראוי' לעבודת המלך ומותר בקהל:

אך הרא"ש פשיטא לי' כיון שנפסל ע"י פיצוע שוב אינו חוזר להכשרו ע"י הסרת הביצה ההוא ומה שהקשה מהריעב"ץ באגרת בקורת א"כ לימא זהו פסול שחוזר להכשרו היינו פצוע ביצה א' לק"מ דע"י סתימת נקב בגיד חוזר להכשרו התם משא"כ בטריפת הריאה אבל הכא לא מיירי מסתימת הפציע אפשר אה"נ דחוזר אך מיירי מחזרה דע"י הסרת האבר כלו וגם בניקב הגיד פשיטא דלא מועיל הסרת הגיד וזה פשוט. והנה לשיטות הרא"ש צ"ל דהגירסא בירושלמי אין ברת"א ר"ל הן בתי כי באה פנוי' א' לשואלו אי

מותרת להנשא לו ואמר לה הן בתי את שרי' לי' אך דע שלא תלד ממנו ובזה ניחא מה דהוה מקלס לי' ר' זעירא דו משים מילתא על ברירא זה שם הדבר על בריו והיינו משום דעכ"פ צריכי' לראות שלא תזנה אשתו תחתיו כמ"ש ראב"ד רפט"ו מאי' ביאה וא"כ נהי שבחסר ביצה א' יכול למלאו' רצונה ואעפ"י שאינו מוליד איתתא לא מיפקדא מ"מ למיחש מיהת בעי אם עדיין אין לה בנים אולי תרצה חוטרא לידה ומרא לקבורה ושוב תזנה תחתיו ע"כ טוב להודיע לה כן בתחילה שתקבל עליה ואז מותר הדבר בלי גמגום והיינו ששם מילתא על ברירא:

הנה עד כאן א"א לפרש הירושלמי בשום אופן כ"א ע"ד ר"ת דהתירו של בנו שריב"ב ור' יוסי דפסק הלכתא כוותי' ודשמואל נמי הכל משום היתירא דביצה א' אפי' בי"א דליכא למימר משום דבידי שמים א"כ מה בין ימין לשמאל ובין שלימות לפצועו' אע"כ כדברי ר"ת וגם הרמב"ם והרא"ש יודו בזה:

שוב מייתי תנאי דפליגי מ"ס פ"ד בי"ש כשר דלא דמי לממזר ואית תני פסול דפ"ד סתמא כתיב א"כ משום דממזר נמי בי"ש הוא דיצירתו בי"ש וקאמר תלמודא דהוון בעי מימר דמאן דמכשר בידי שמים כר"י בנו שריב"ב בידי שמים הא דמכשר וה"ה בניטלו ב' הביצים נמי מכשר והא דנקט א' משום דלא שכיחא ב' בי"ש כמ"ש נ"י בשם ריטב"א ואמנם במראה פנים כ' פני משה דלגי' ירושלמי בדר' ישמעאל אינו מוליד וא"ש כפשוטו דאמר אפי' ביצה נמי אינו מוליד ומ"מ לא הוה אלא כסריס חמה וכשר וה"ה ב' בצים ונראה דהנהו דהוון בעי מימר הנ"ל ס"ל כמ"ד דפסול בי"ש נפקא לן מדסתם פצוע דכא מ"מ וא"כ כל בי"ש פסול אפי' נולד כך ממעי אמו ע"כ ס"ל דבהכי פליגי רבנן ור"י בנו שריב"ב ואתי ר"א בר פפי קומי ר' זעירא למימר כולה רבנן היא הרי שעלתה חטטין מי מיחכך בה מסיית בה הרי היא בידי שמים כמי שהוא בידי אדם. פי' דבי"ש ממש לית דין ולית דיינא דכשר דאדרבא מדלא כתי' הפצוע מוכח דנולד כך כשר וכבש"ס דילן אך מיירי בנולדו בהו חטטין וע"י כך הוא מחכך בהו ומסתת אותן דהוה צירוף שמים ואדם וחד מהני ס"ל למיכשר לכל בי"ש דלא הוה דומי' דממזר דהוה בי"א ואפי' רבנן מכשרי בהו ולא פסלי רבנן אלא בי"א ממש ור"י פליג ומכשר אפי' בי"א ממש בביצה א' וכשיטות ר"ת ואידך תני ס"ל דלרבנן כי האי גוני פסול דממזר נמי מצורף מעשי אדם עם מעשי שמים שהיצירה בי"ש היא ואהא פליג ר"י וס"ל דכשר אפי' ב' ביצים אבל בי"א ממש גם ר"י פוסל והשתא ס"ל לר"ת וסיעתו דכיון דר"א בר פפי קמי דזעירא בעי למידחי הני דהוון בעי מימר וכו' ע"כ מסקנתו הוא כהך תני דמוקי פלוגתא בי"א ומכשרי ר' ישמעאל ביצה א' בי"א כי היכי דתיקום הך דר"א בר פפי קמי זעירא

כסברת זעירא לעיל דהוה מקלס לי' דין משים מילתא על ברירא משו"ה מייתי ר"ת ראי' ממסקנת הירושלמי אך הרא"ש לא הבין כן מסקנת הירושלמי אלא לר"א בר פפי הני תרי תנאי לא פליגי כלל ולכ"ע רבנן מיירי ע"י חולי חטטין שמצורף ידי שמים וידי אדם ובהא פליגי רבנן ור' ישמעאל אבל בי"ש ממש לכ"ע כשר ובי"א ממש לכ"ע פסול אפי' ביצה א' ולא פליגי רבנן ור"י אלא בהנ"ל ותרי כריתות אליבא דרבנן מר נקיט לי' בי"ש ממש כשר ומר נקיט לי' בי"ש היינו בצירוף אדם פסול וא"כ מסקנת הירושלמי דלכ"ע בי"א פסול אפי' ביצה א' ולדדהו אין להבי' ראי' ממה שעפ"י חכמת הרופאים אנו רואים שמולדים כי אין להכחיש קבלתינו בשום אופן ועל כרחנו נאמר על כל בניהם ממזרים הם כך נ"ל פי' הירושלמי בעזה"י על ברירא ולחנם נתחבט הי"ש והקרבן נתנאל בזה:

ועתה נבוא לנידון שלפנינו בעזה"י שע"י חולי נטל הרופא ביצה הימנית והשאיר בו עוללת כשיעור פול א"כ אין לנו שום סמיכה לסמוך על דעת ר"ת וסיעתו דממ"נ אי גרסי' בירושלמי של ימין והכא ניטול הימני ואי גרסי' שלימות לאפוקי פצועו והכא הרי נפצע והרי הוא פצוע לפנינו ע"כ אי נניח שזה מקרי בי"א אין תרופה למכתו אך נתור ונדרוש אי חולי מקרי בי"ש או לא:

הנה במתני' יבמות ע"ט ע"ב אר"ע סריס חמה חולצין וסריס אדם אין חולצין הנה שם כייל ר"ע כל מה שיארע אחר שבא לעולם בסריס אדם ומשם אין ראי' לכאן דהתם מיירי מהי' לו שעת הכושר ונקט סריס אדם משום דזה בודאי הי' לו שעת הכושר וה"ה לרעמי' וברקי' הוה התם בכלל סריס אדם ואינו ענין לכאן אך מדרבא התם הוה ראי' ברורה להיפוך דמקשה הש"ס סריס אדם לאו בר הקמה הוא ומשני רבא אין לך אדם שלא נעשה סריס חמה שעה א' קודם מותו זה הלשון בודאי קשה להולמו הא ק' הש"ס הוא אסריס אדם דר' עולא הי' לו לשנויי אלא אין לך אדם שאינו נעשה סריס אדם סמוך למיתה אע"כ הגות הוא בלשון חז"ל דחולי נקרא בי"ש וסריס חמה הוא בעלמא אלא דלענין יבום ה"ל כסריס אדם לענין שעת הכושר אבל לדינא הרי הוא כסריס חמה ומשו"ה קרי לי' רבא סריס חמה:

וחזינא לרש"י בסוטה כ"ו ע"א ד"ה קמ"ל וכו' ובסריס חמה קאמר דמותר לקיימה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה וכו' ע"ש והנה סריס חמה אין הכונה כסריס חמה דמתני' הנ"ל שלא ראה חמה בכשרות דא"כ קדמה שכיבת הבועל ובפי' רש"י במתני' דסוטה כ"ד ע"א ד"ה אשת סריס אע"כ סריס חמה דרבא דהיינו חולי דדוחק לומר דרעמי' וברקי' קרי לי' רש"י סריס חמה אלא סתמי' משמע ע"י חולי מקרי סריס חמה ומותר לקיימה וכפשטות משמעו' לשון רש"י ביבמות כ' ע"א ולא ע"י חולי נסתרס מאליו דעליו סמיך

הב"ח ומייתי לי' בש"ע סי' ה' וביבמות ע"ה ע"א פירש"י בדת"ק נמקו מחמת מכה משמע ודאי מכה של חולי (והב"ח לא הבין כן) ובדר"י בנו שריב"ב פירש"י הא סריס חמה בידי שמים מחמת חולי הוא והוא הדבר אשר דברנו לעיל דרש"י ס"ל למסקנת הירושלמי פליגי ת"ק ור"י בהא לת"ק חולי מקרי בי"א ולר"י מקרי בי"ש (ומשמע מזה דלת"ק כל חולי מקרי בי"א אפי' לא נגע בו יד אדם כיון דכל חולי ע"י פשיעות אדם בשמירת גופו בא לו וכ"כ גאון בית מאיר סי' ה' ועיי' כתו' ל' ע"ב דצנים ופחי' בי"א נינהו) ואמנם בדשמואל דאמר פ"ד בי"ש כשר פירש"י ע"י רעמי' או לקוי ממעי' אמו דלא בעי למיחת נפשי' בפלוגתא דת"ק ור"י ומכ"ש דלשמואל בירושלמי הנ"ל לא פליגי ת"ק ור"י בהא אלא בביצה א' וכנ"ל ועוד מדלא אמר שמואל הלכה כחד מיניהו ש"מ לא נחית שמואל לכך ע"כ פירש"י מה שהוא מוסכם לכ"ע ועכ"פ משמע טפי דס"ל לרש"י להלכה דחולי מקרי בי"ש כהב"ח דלא כהבנת הרא"ש:

ואיירי דאיירי מה דאמר רבא היינו דקרינן פצוע ולא הפצוע צ"ע לכאורה דלמא אי כתיב הפצוע ה"א דוקא נולד כך דלא ה"ל שעת הכושר לאפוקי סריס אדם וכדר"ע לענין חליצה ואי סמיך רבא אילפותא דממזר דיוקא דהפצוע ל"ל. וי"ל דממזר י"ל קרי בי"א וי"ל נמי דמקרי בי"ש כבירושלמי ונהי דהסברא נטה יותר דממזר מקרי בי"א מ"מ לענין ילפותא פ"ד דומי' דממזר יותר י"ל דמיונו לבי"ש דאז יהי' ממש דומה לממזר שלא הי' לו שעת הכושר ונילף פ"ד נמי ממעי אמו דוקא שלא הי' לו שעת הכושר והוה ממש דומה לממזר משא"כ אם נימא מה ממזר בי"א אף פ"ד בי"א א"א להשוות הדמיונות ממש דבי"א דממזר לא הו"ל שעת הכושר משא"כ בי"א בפ"ד וע"כ הי' יותר נראה לומר מה ממזר בי"ש ולא הי' לו שעת הכושר אף פ"ד בי"ש ולא הי' לו שעת הכושר והיינו ממעי אמו דוקא ולהשמר מזה אמר רבא היינו דלא קרינן הפצוע א"כ א"א לומר בשום אופן שתהי' הקפידה דוקא שלא הי' לו שעת הכושר כממזר זה א"א וממילא תו ניחא לן יותר לומר מה ממזר בי"א דיותר מקרי ממזר בי"א ממה שיש לקרותו בי"ש וק"ל:

והנה תוס' סוטה כ"ו הנ"ל ס"ל דסריס אדם ע"י כוס עקרי' אינו פ"ד ומותר לקיימה וזה הוא ג"כ שיטות תוס' יבמות כ' ע"ב ע"ש וצ"ע לכאורה הא ביבמות ע"ט ע"ב דאמר פירוקא דרבא הוה פירכא לר"א ומסיק לר"א כחישותא הוא ע"ש וקשה לכאורה א"כ פירוקא דר"א הוה פירכא לר"ע דסריס אדם אינו בהקמת שם ותי' רבא דא"כ אין לך אדם שלא נעשה סריס חמה סמוך למיתה הא אידחא לי' וע"כ צ"ל בהא פליגי ור"ע דהלכתא כוותי' ס"ל אעפ"י שאיברי ההולדה עומדי' קיימי' ורק מכח חולשא וחולי שבגוף מתבטלי' מאליהם מ"מ ה"ל בכלל סריס וא"כ אי נעשה כן ע"י אדם בכוס עקרי'

ה"ל פ"ד וכן פסק הרמב"ם פט"ז מאי' ביאה דאסור לעשות כן כבש"ס דשבת ונהי דאינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה מ"מ פ"ד הוה ומ"ט החליטו תוס' דמותר לקיימו אע"כ מוכח מזה דס"ל לתוס' ג"כ דכל חולי מקרי בי"ש ועדיפא מיני' דאפי' המתחיל בי"א ע"י שתית כוס עקרי' מ"מ כיון שאין עושה מעשה בכלי ההולדה עצמם מקרי בי"ש ותמהתי על גדולי אחרונים שכ' מדשתקו תוס' ש"מ ס"ל דוקא ע"י רעמי' מקרי בי"ש באמת לא שתקו וצווחו מתחילה ועד סוף ביבמות כ' ע"ב ובסוטה כ"ו הנ"ל:

והרמב"ם פט"ז מאי' ביאה שפתיו ברור מללו דוקא ע"י קוץ וכלב ואדם פסול אבל ע"י חולה מקרי בי"ש ויבואר לשונו בזה לקמן אי"ה וראיתי דקדוק נכון ברמב"ם פט"ז הלכה ז' הקדים חסרה לניקבה ולא כ' נימוקה כלל ובבריתא דבש"ס מקדים ניקבה ונימוקה ושוב נקט חסרה והלא דבר הוא ונלע"ד דרמב"ם ס"ל כנ"ל דת"ק ור' ישמעאל פליגי אי חולי מקרי בי"ש או בי"א לכן לת"ק נקיט תחלה ניקבה ע"י קוץ דהוה בי"א ולא מיבעי' הא אלא אפי' נמוקי ע"י חולי ולא עוד אפי' חסרה מקצת ע"י חולי והוה שפיר לא זו אף זו והרמב"ם פסק כר"י דחולי מקרי בי"ש ולא חשיב נמוקו א"כ אי הוה חשיב תחלה נקבה ע"י קוץ הו"ל חסרה ע"י קוץ זו ואצ"ל זו ע"כ הוצרך להפוך הסדר ולהקדים חסרה לניקבה ומשמע קצת מזה דלא בעי לרמב"ם נקב מפולש:

והרי"ף מדסתי' לי' וכ' דברי שמואל בי"ש כשר משמע דכל בי"ש כשר ואפי' חולי והראב"ד נמי מדשתיק לי' לרמב"ם ש"מ אודוי אודי לי' איברא קחזינא רפט"ו מאי' ביאה כ' ראב"ד בהשגות וז"ל והדין נותן שהביאה תאסר כדי שלא ירבה ממזרו' בישראל ופצוע דכא שלא תזנה אשתו תחתיו והממזרו' רבה עכ"ל ותמה עליו מעיין חכמה דא"כ בי"ש נמי ועוד אדרבא מהאי טעמא לא שייך אלא אחר קידושין ומ"ש עוד שם דאפי' אם מוליד מ"מ הוה פ"ד ולא תלי' בלידה כמבואר בטוש"ע א"ע סי' ה' דבר זה לא נתבאר ולא יתבאר ובמ"כ שכח דברי עצמו בעצי ארזים סי' ה' סקי"ג ד"ה ובלבוש מצאתי וכו' ע"ש:

ולפ"ד מעולם לא עלה על דעת הראב"ד לגלות טעמי תורה ולדון על פיהם אלא כלפי שס"ל לרמב"ם לא יבוא בקהל פירושו לקדש אשה בתוך קהל ה' והראב"ד מפרש ביאה בקהל בעילת איש באשה וקאמר הראב"ד שכן ראוי' שתאסר התורה בעילת זנות של ממזר אפי' בלא קידושין כדי שלא ירבו ממזרים בישראל דודאי אין לומר דראב"ד ס"ל דטעם איסור ביאת ממזר בקהל ד' הוא משום שלא ירבו ממזרות בישראל דזה יהי' מערכה על הדרוש דהיא גופי' קשי' מ"ט לאסור ממזר בישראל אע"כ טעם איסור ממזר הוא בפני עצמו ועכשיו שהממזר מתועב בעיני ה' ראוי' הוא מצד הסברא שתאסר כל ביאתו אפי' בלא קידושין שלא להרבות מתועבים בישראל ושוב יצא לטעון טענה אחרת

אי ס"ד לא יבוא היינו הקידושין בקהל ה' א"כ מי שקידש ונשא אשה בהיתר ושוב נעשה פ"ד וכ"ש אינו מוזהר על בעילת אשתו כי הביאה בקהל שהיא הנישואין הי' בהיתר וא"כ תזנה אשתו עליו ואתה גורם להרבות ממזרים אע"כ לא יבוא פי' הבעילה ואסור אפי' בפנוי' לשום טעם וממילא אם נעשה פ"ד אחר הנישואי' צריך לגרש ודלא כרמב"ם זה הוא כוונת הראב"ד בלי ספק אבל לעולם בי"ש מותר וכל חולי בכלל:

והרא"ה בס' החנוך כ' טעם המצוה כי מעשי הסרוס מתועב והמלכי' מסרסים עבדיהם שומרי הנשים ובני אדם מתאווי' לשולחן מלכי' וימסרו עצמם להסתרס ע"כ רחקם הקב"ה מעל גבול ישראל שלא ירגילו לעשות כן ע"ש וסיים דהיינו טעמא דפ"ד בי"ש מותר דלא שייך הנ"ל:

והאמנם כי אין לסמוך על טעמי דקרא כי נעו מעגלותי' לא תדע דאפי' מאן דדריש טעמי' דקרא היינו טעם המקובל לחז"ל אבל טעם שהמציאו חכמים אחר התלמוד אין לבנו' עליו מ"מ מוכח מדבריו ז"ל דס"ל להרא"ה דכל מיני חולי שאינו נעשה בכוונת מכוון הוה בי"ש ולאפוקי שתיית כוס עיקרי'. והנה לכאורה דברי החנוך תמוהים כיון שהמלך מסרס להסיר מהם תאות נשים והמתאוים לשולחנם של מלך מוסרי' עצמם להסיר מהם תאות נשים חלף שכרם בעבודת המלך וא"כ איך ימנעם מזה הואיל ואסרו תורה לישא אשה בישראל ולשבת בית הלא לא חפץ בה ובשבת ביתה וצ"ל דאחר סירוס המלכים עדיין לא הוסרה תאותו מכל וכל וכן משמע ממ"ש רמב"ן פ' וישב בפסוק ויהי כשמוע אדוני וכו' שהרי פוטיפר סריס פרעה הי' ע"ש וכן משמע ממ"ש תוס' מגלה י"ב ע"ב ד"ה ממוכן וכו' ואחז"ל בסנהדרין דניאל הי' מסריסי' אשר ישמרו שבתותי' אע"כ כנ"ל ונשא גיורת וכן דברזי' סילוא:

וזה לשון סמ"ג לאוין קי"ט אמר שמואל כל פסול בענין זה כשלא הי' בי"ש אלא בי"א ע"י פשיעתו כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ אבל אם נולד כך או ע"י חולי אירע לו כשר לבוא בקהל עכ"ל. מאריכות לשון זה מבואר דוקא שכרתו אדם בפשיעה ולאפוקי אם כרתו לרפואה שהי' לו חולי וכרתו להושיעו מחליו מותר בקהל והיש"ש למד כן מלשון הרמב"ם שכ' או כרתן וס"ל שאדם כורתו מחמת חולי שנולד ובאמת אין לשון זה מוכרח שיותר נראה לפרש שהחולי המסה או כרת הבצים ולא ע"י אדם אבל מלשון הסמ"ג בודאי משמע כן וכן נראה מהירושלמי דפליגי במחכך ומסתת בחטטי' והלכה כר"י בנו של ריב"ב דשרי ומ"מ אין היתר זה מבואר בלשון הרמב"ם ובלשון ר"ת שבמרדכי פ' הערל משמע מה שחותכי' הרופאים מחמת חולי אבן הוה בי"א ומ"מ נ"ל פשוט אם כבר נסמסמס הביצה ונתבטל ע"י חולי והי' כלא הי' ועומד להתבטל ולהתמסמס מאליו

והרופאים מיהר לעשותו בהא לית דין ולית דיין דשרי להסוברים דע"י חולי מקרי בי"ש ומשו"ה כ' רמב"ם כרות ע"י אדם וקוץ טרם שכ' דין חולי והמסן או כרתן לומר שאם אחר שכבר המסן החולי וכרתן ובטל האברים ומלאכתם בא אדם והסיר האבר לא נאסר מלבוא בקהל בשביל זה וכן מוכח דעת הרא"ה הנ"ל וכן דעת יש"ש בפשיטות והגאון בית מאיר חוכך קצת בזה ולדעתי הדבר פשוט וכן משמע בפשיטות מדברי כל הנביאי' שהתנבאו בס' תומות ישרים סי' נ"ב נ"ג וריי"א דלהרמב"ם הוה זה בי"ש אע"ג דשלטו בו ידי אדם אחר שכבר נתבטלו האיברים ושבתו מלאכתם ואין זה ענין למסרס אחר מסרס דאפי' לשיטת רש"י שבת קי"א ע"א דאע"ג שכבר נתקו ומונחים בכיס מ"מ חייב זה השני היינו בלאו דבארצכם לא תעשו ואין זה ענין ללאו דפ"ד ועוד התם נמי אפשר דוקא כששניהם נעשו בי"א חייבי' שניהם אבל אם ההתחלה הי' בי"ש לא מחייב המנתק אח"כ וכן משמע לשון ש"ס שם להביא נותק אחר כורת ולא אמר מנתק את המוכרת אע"כ דוקא אם א' כרת בידי' ובא אחר ונתק ולפ"ז כדמוקי לי' בזקן המ"ל בסריס בי"ש אלא היינו הך וכדדחי החזרוני לנערותי י"ל ה"ה בי"ש יש לו רפואה כמו סריס חמה אלא לפ"ז אסור להשקותו כוס עקרין והרי ה"ל סריס אדם ובחידושי למס' שבת שם יבואר זה ע"ש. ובזה י"ל הפרישה סי' ה' שכ' מדכתיב לא תעשו לשון רבי' להביא המסרס אחר מסרס ובט"ז שם הקשה הא בש"ס מייתי לי' מאם על כרות חייב על נתוק לא כ"ש. ולהנ"ל תרווייהו צריכי' דאי מנתק וכרות ה"א הנותק אחר כריתה בי"ש נמי חייב קמ"ל תעשו ע"י תרי עשיית בי"א ואי מתעשו ה"א דוקא זה כורת חצי אבר וזה חציו השני אבל נותק אחר כורת דשני לא עביד מידי לרש"י ה"א לפטור קמ"ל דאפ"ה מחייב כיון דתרויהו בי"א נינהו אבל לעולם אי בי"ש המסן וכרתן שוב אין איסור במעשי אדם כלל וכן יש להבין מלשון הרמב"ם פט"ז מאי' בי"א הלכה י"א וכל זה לענין לאו דנתוק וכרות אבל לענין אם מותר בקהל נראה לי לכאורה לכל הפוסקים הנ"ל מותר בקהל ובשו"ע סי' ה' פסק בדיעה ראשונה כוותי' ש"מ שנ"ל שיטתם עיקור וכן נראה לכל מעיין:

אבל להרא"ש וריא"ז פסול בקהל ובח"מ חיישׁ להו ובית שמואל משמע דמקיל ובתומת ישרים עכ"פ הסכימו שלא נכוף לגרש אפי' נשא באי' מכ"ש בנשא בהיתר אלא הם העלו להודיע לו ולומר הרא"ש וריא"ז מחמירי' ואולי ישמע ויגרש מרצונו והנה מבואר בדבריהם שם דהוה שכיחי לי' לישא גיורת אבל היכי דלא שכיח כבזמנינו א"כ יותר ממה שחשׁש הראב"ד על האשה שתזנה תחת בעלה יותר איכא למיחש לגברא רך בשנים העומד בכחו ותאותו שיעשה מה שלבו חפץ ומלאה הארץ זמה ואין לפרש ע"כ ניהו אי הי' פנוי ובא לישא אשה הייתי אומר מה לה להאשה להכניס עצמה בספק אי' לדעת

הרא"ש וריא"ז כדי להציל נפשו מיני שחת ולא הייתי יועץ להאשה שתשאנה לו אבל זה שכבר נשא אשה בהיתר למה ניעצה להתגרש במקום שרוב וכמעט כל הפוסקי' מתירי' ומצורף לזה משמע מלשון השואל שאין ברור שנשאר כפול מהביצה עצמה דאפשר דניטלה כולה והמעט שמרגישי' שנשאר הוא דלדולי חוטין שהביצה תלוי בהם וא"כ יש לנו ג"כ דעת ר"ת וגדולי ראשונים שעמו ומעתה אם לא יוליד האשה נאמר שהי' פ"ד בי"ש מחמת חולי דמותר לרוב הפוסקי' וא"נ תוליד האשה לא נחזור על בניו לומר ממזרים הם כי נתלה לומר כל הביצה ניטול וכעדותו של ר"ת דבעל ביצה א' מוליד וכמ"ש יש"ש שהרופאים יודעי' לאמן ידיהם יע"ש:

ומ"ש פר"מ שמא חתוך הרופאים יותר מהרקבון והגיע לבשר ברי מימי לא שמעתי ולא ראיתי לחוש לזה להחמיר ולהוציא אשה מבעלה ומ"ש כל מקום דמוקמי' בחזקת היתר אסור מיהת מדרבנן בחפזו כ' כן דזהו דוקא בספיקא דתרי ותרי ויעיי' לשון רש"י בעירובין ל"ה ע"ב ד"ה א' אומרת וא"נ היכי דאיכא תרי חזקה דסתרי אהדדי ועמג"א סי' ח' סקי"א וסי' תל"ז ס"ק ד' ובמחצית השקל שם מיישב היטב ע"ש אבל זולת זה פשיטא דאוקי גברא אחזקת גופי' ואתתא בחזקת היתר לבעלה אפי' איכא קצת ריעו' לפנינו כמוכח ממ"ש תוס' נדה ב' ע"ב ד"ה תרתי לריעו' ויעיי' בחכם צבי על זה ולע"ד האריכות בזה אך למותר והנלע"ד כתבתי אם גם פר"מ יסכי' אחר העיון וחתמתי בכל חותמי ברכות א"נ דש"ת. פ"ב יום א' טוב למב"י קפ"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יח

שלום לדייני ישראל ה"ה הרבני' המופלאים כבוד מוה' שלמה וכבוד מוה' יודא נ"י דייני' מצויני' מורי הוראה בק"ק סרדיהעל יע"א:

ע"ד פנוי' שנשתדכה לכהן וידוע שזה כעשר שנים הרתה לזנוני' ובדקוה עתה ואמרה מפלוני כשר נבעלה כשהיתה משרתת בבית אבותי' בעיר פלוני שרובה א"י. ובאותו בית לא הי' כ"א ישראלי' כשרים וגם באיזה בתי' הסמוכים לאותו בית ושהבועל רצה לישא אותה אז אלא שמשפחתו מנעו לישא אותה ונפשם בשאלתם אי מותרת לכתחלה לכהן זה:

והנה מעלתם כ' שבנב"י תנינא חא"ע סי' כ"ח כ' וז"ל אמנם לפמ"ש מעלתו שרוב ב"ב כשרים וגם רוב הבריות הבאים לביתה א"כ אפשר הוי כתרי רובא עכ"ל. ותמהתם על נב"י איך לא שת לבו לדעת הרמב"ם דבתוך העיר לא מהני תרי רובא. ותמהתי על מעלתם דהרי זה הוא שכ' שם הגאון דעי"ז נפלין ברברבתא בפלוגתת רמב"ם וטור הנ"ל. אך

באמת לדינא אי הי' כאן תרי רובא משום הך דנבעלה בעיר הי' ראוי להכריע כהטור להקל וכ"כ בית מאיר במסקנא בסוף הסי'. ומ"ש מעלתו דהכא אזיל איהו לגבה דהיא אומרת שאנסה הבועל ובא בחדר משכבה פעמים ובטענה זו דנאנסה מהימנת בודאי משום חזקת כשרות שלה ובודאי לא אזלה היא לגבי' עכ"ל. לא הבנתי דברי' מ"ש חזקת כשרות אי חזקת כשרות לכהונה קאמרי מעלתם א"כ דבריהם תמוהים דודאי מעיקור הדין מוקמינן בחזקת כשרות ומשו"ה מהני ברי שלה מדינא ככל אי' שבתורה שמוחזקים בהיתר וע"א ובע"ד עצמו נאמן עליו. ואז אי מהימנת שוב לא איכפת לן אי אזלא היא או הוא כיון שיודעת ומכירה למי נבעלה אך משום חומרת יוחסין לא סמכיכן אברי וחזקת כשרות שלה ובעינן רובא ושלא יהי' ספק קבוע א"כ מה יועיל לזה חזקת כשרות להאמין לה ממנ"פ אי נאמין לה הרי היא יודעת למי נבעלה:

אך נ"ל כוונתו חזקת צדקת שלא נתפתתה ברצון אלא באונס ומסתמא לא אזלא איהי לגבי' שיאנס אותה אבל הוא אזיל לגבה כצ"ל דברי מעלתם והמה תמוהים אילו אמרינן דאזלא לגבי' ע"מ שיבעלנה שנאמר אוקי בחזקת צדקת אנן חיישי' דאזלא לגבי' לשום צורך ענין ושוב אנס אותה במקום קביעות שלו ותו אי נניח שנאנסה ותפשה ושכב עמה א"כ מדינא לא מהימנת ע"י ברי וחזקת כשרות לכהונה משום דלא שייך בודקת ומזנה באונס וס' זו רמז ב"ש סוף סקל"א והטעם בזה בארתי כבר בכמה מקומות דמבואר בירושלמי דטעמא דר' יהושע דמחמיר אפי' ברוב כשרי' משום דזנות רצה אחר הפסולי' והוי כאלו אין הכשרים נכנסי' בספק כלל וכמו בעיר שרוב גוים ורוב טבחי ישראל או רוב מבשלי בשר או בנמצא פת ואיכא רוב אוכלי פת בעל בית. או רוב משליכי תינוקות כמבואר במשניות דמכשירים דאין הולכי' אחר רוב נפשות אלא אחר רוב המצויין בעסק זה או רוב גנבי וכדומה והכא כיון שרוב המצויין אצל זנות פסולין שוב לא מהני רוב כשרים והיות דברי ר"י נכוני' בטעמם הוצרך ר"ג לומר אדרבה יש רוב מתנגד לזה שאשה בודקת ומזנה ולא תשמע להתפתות לפסול. ולזאת הס' נסתלקו כל הפסולים מהספק והי' ראוי להתירה אפי' בלא נבדקה ואפי' ברוב פסולים. אלא כיון דאיכא תרי רובא המתנגדים דהזנות רצה אחר רוב הפסולי' ואשה בודקת ומזנה ה"ל כמו תרי ותרי ואוקמה אחזקת כשרותה עם צירוף ברי שלה. וכל זה בנתפתתה אבל באונס דלא שייך בודקת אמרי' בודאי הזנות רצה אחר הפסולים ולא מהימנת ועיין רז"ה במשנה דתינוקו' ספ"ק דכתובת וא"כ אי חפשה ושכב עמה אסורה בודאי:

איברא פשוט דאין כוונתה שאנסה בנפשה ושכב עמה דאין בעיר חזקת אונס כיון שלא צעקה בעיר חזקה נתרצית ע"י פיחוי דברים כמ"ש רמב"ם וביאר בכ"מ ריש הל' נערה

בתולה ומה שאמרה שאנס אותה רצונה שהרבה והעתר בדברי' או אפי' קצת באונס עד שנתרצית ולא צעקה שיבואו לה מושיעים ועיין סמ"ע רסי' ר"ה שגם זה נקרא אונס וכן ברמב"ם ספ"א מהל' גזילה אבל לא לענין דינא דידן דעכ"פ חזקת צדקת אין כאן מדלא צעקה ולעומת זה הדרין אשה בודקת ומזנה ואילו הי' פסול לא נתרצית לו:

והנה בסוגי' דראוה מדברת מסקינן לר' יהושע אין אפוטרפוס לעריות ואנן קיי"ל כר"ג והקשה פני יהושע הא קיי"ל בכל הש"ס אין אפוטרפוס לעריות ואמרתי בדקדוק לשון הש"ס שם כיון דאסתתר אין אפוטרפוס לעריות שנראה שפת יתר אלא דר' יהושע נמי יודע דחזקה בודקת ומזנה היינו אי נכנסה תחלה ע"מ לזנות. אך היא נסתתרה שלא ע"מ להבעל לו ולא בדקה ועכשיו כיון שכבר נסתתרה ואלבשה יצרא שוב אין פנאי לבדוק כי אין אפוטרופס לעריות ואמנם ר"ג ס"ל היא הנותנת כיון שאין אפוטרפוס לעריות אין נכנסת לבית הסתר קודם בדיקה וכבר בדקה קודם סתירה שגם היא יודעה דחורא קורא לגנב אבל לעולם כ"ע ס"ל אין אפוטרפוס לעריות:

ונחזי מאי דקמן הנה מ"ש בנב"י דבית מיוחד ליהודים הוי כעיר בפ"ע אע"ג שנראה דבר חידוש מ"מ כן הוא בפר"ח י"ד סי' ס"ג והרי הרשב"א בתה"א בסוף סי' ד' כ' דין זה גבי יי"נ אם יש ליהודים שכונה בפ"ע לא חיישינן לרוב העיר וכ' עליו הבד"ה ואיני מבין דברי' וכי מחלקין העיר בדינה למבואות ותינוקות שנבעלה בשכונה זו ורוב העיר פסולים ורוב השכונה כשרים אזלינן בתר רוב שכונה ושבקינן רוב העיר הא ודאי ליתא עכ"ל הרא"ה בבד"ה והשיב עלי' במשמרת הבית לא אמר המחבר אלא בשכונה מיוחדת שאין דרך הנכרים מפסקת שהוא ודאי כעיר בפ"ע וכן אנו נוהגים בבשר שנמצא בשכונותינו וכו' מפני ששכונותינו מיוחדת שאין דרך הנכרים מפסקת וה"ה והוא הטעם לתינוקות שנבעלה שם עכ"ל ועיין בט"ז וש"כ יו"ד סי' קכ"ט סעי' כ"ו ובסי' ס"ג כ' פר"ח ד"ה אכתי פש גבן וכו' וז"ל ולא שייך לומר דניזיל בתר רוב העיר והרי בית המיוחדת בפ"ע ואין רגל הרבים מצויין שם ואף שאין דלתות הבית נעולות הוי דומיא דעיר בפ"ע ותו וכי מיגרע גרע בית זה משכונת ישראל שכ' הרב שכעיר בפ"ע דמיא כי היכי דנמצא בשכונה שרי הה"נ לנמצא בבית עכ"ל פר"ח ומינה לתינוקו' שנבעלה שאין לחלק בין בית לשכונה. וראיתי בבית מאיר דטען על הרשב"א שהשוה דין תינוקו' לגונבי יין התם יין לא נייד אבל איתתא דנייד ורגלי' מצויים בכל העיר מה יועיל שכונה ואע"ג דכ' ב"ש דמשמע מהפוסקים דאזלינן בתר השתא ולא אמרינן שנבעלה במקום אחר כ' שלא ידע שום משמעות אלא מעיר לעיר שרגלי הנשים אין מצויות בעיר אחרת. אבל באותה העיר שרגלי הנשים מצויות להלך אנא ואנה ליקח ולישא וליתן פשיטא דאין לחלק העיר

לשכונות דאלת"ה אפי' בבית מיוחד סגי ולמה לי שכונה ע"ש נמצא גם הגאון הלזה מסכים דאין בין בית לשכונה ולא כלום ואם נסמוך על הרשב"א בשכונה ה"ה בבית כנב"י אלא שחלק אעיקור הדין ודבריו לכאורה נכוני' במ"ש שרגלי הנשים מצויות בכל העיר ורשב"א לא מיירי אלא כשאינו נבעלה בשכנה זו אבל רק דרה בשכינה חיישינן שמא הלכה תוך העיר:

ובתשו' אחרת (עיין לעיל סי' יו"ד) הארכתי והעליתי להכריע דעכ"פ אין בנות ישראל נשמעות לאיש אשר לו ערלה כי חרפה היא לנו ופלוגתת ר"ג ור"י בפסולי ישראל נתין ממזר שאפשר שאינה יכולה לבדוק כראוי ולבוא אל המחקר האמיתי משא"כ בגוי אפשר דר"י מודה ושמואל אמר לר"י את לא תעביד עובדא לא אמר אלא באותו ענין דפליגי ר"ג ור"י וכ"כ בבית מאיר דבעניני' אחרי' לא מיירי שמואל ומוקמינן אעיקור הדין ולפע"ד גם הך דבעילת נכרי דכוותי' ושם הבאתי כמה ראיות מוכיחות ואכתוב א' מהם תוס' כתו' י"ד ע"ב ד"ה מסייעא לי' וכו' שהקשו מאבא שאול ולהנ"ל דלר"ג לא שמעי' רוב פסולים אלא חורבא דדברא שרוב נכרים פסולי' ובזה עדיפא בודקת ומזנה אבל ברוב פסולי ישראל לא שמענו קמ"ל אבא שאול:

וא"כ עכ"פ יש לקיים דינו של הב"ש בשכונת מגרש ישראל ונתעברה אע"ג שרגלה מצוי ביום בין הנכרים מ"מ כיון שאינם באותה שכונה שרגילים שכיני' לבא זא"ז ורק שרגלה מצוי בביתם לקנות דברי' הצריכי' לא חיישי' שאנסה שם דאונס בעיר לא שכיחא ושפיתה אותה שם ביום או שנתפתחה באופן שיבח בלילה אצלה ותפתח לו הדלת וכמ"ש בית מאיר חששא זו. זה לא ניחוש כ"א בפסול ישראל נתין וממזר אבל לאינו ישראל לא חיישי' להכי לפע"ד ותולין במצוי בישראל:

והשתא כיון שכ' פר"ח דבית הוי כשכונה וגם בית מאיר סבור כן אלא שהוקשה לו על זה והכרענו דבא"י עכ"פ יש לקיים דברי ב"ש בהבנת הרשב"א וגם הגאון נב"י ס"ל כן בפשיטות וה"ל כנבעלה בעיר שכולם כשרים לה ומותרת לה ע"י ברי שלה:

אך כל זה אי הי' נבדקת כבר מאז שנשתדכה לזה הכהן שאז ברי שלה מהני אבל אי לא נבדקה מעולם רק עתה בשעת מעשה בודאי חיישי' שמא עיני' נתנה בו וכמ"ש והאריך בנב"י שם ואם יש לחקור בק"ק טאטיס ויתברר שהבועל הודה ורצה לישא אותה אלא שמשפחתו מינעוהו אז לית דין ולית דיין שמותרת ליכשא לכתחלה עפ"י עדותו והודאתו של הבועל. ואם לא ימצא כן וגם היא לא נבדקה עד עתה בשעת מעשה א"כ אפי' ברי אין כאן אפי' נשאת תצא. אך אי כבר נבדקה קודם מעשה ואמרה מפלוני נתעברה אזי אם

יסכים עמי עוד ת"ח א' לימטינא שיבא לכשורי. ואי לא לא בעינא לקבל עלי אחריותא דאחרינא. והי' זה שלום כחפצם וחפץ א"נ דש"ת פ"ב יום ה' טו"ב טבת תקפז"ל:
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יט

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג המופלג ומפורסם גן הדסים גל של אגוזים כש"ת מו"ה יחזקאל בנעט נ"י אב"ד דק"ק פאקש יע"א:

נעימות ימינו שלוחה אלי מקהלתי ק"ק פ"ב לכאן שאני עוסק במרחצאות פה ואעפ"י שאיניני פה במחיצתי וספרים אינם אתי עמי ככל הצורך אמרתי לאו אורח ארעא למוקמי גברא רבא אבראי ולא באתי אלא לטייל ולהשתעשע ע"כ הנני משיב מפני הכבוד:

וז"ל שאלת חכם איש א' עני ואביון הלך בדרך בעגלה וישב על חביות א' ומיד הרגיש כאב בביציו פעם הרגיש ופעם לא הרגיש עד כי נפל למשכב ונפח כל הכיס שלו עד כי הוצרך לילך לעיר פעסט ושם נטלו הרופאי' ביצה א' של ימין וכשבא לביתו אמרתי כי יש כאן ספק אם הוא מותר להשהות את אשתו משום לא יבוא פצוע דכא עכ"ל:

ושוב כ' פר"מ שרבי' ניתלו במה שמצאו בשפתי חכמים פרש' תצא אדפירש"י בחומש על לא יבוא ממזר בקהל ה' לא ישא ישראלי' ולא פי' כן בפצוע דכא המוקדם היינו משום דבממזר אפי' נישאית כופי' אותו להוציא משמע בפצוע דכא בנשאה בהיתר עכ"פ אין כופי' להוציא ופר"מ שפך סוללה על השפתי חכמים מכמה סוגי' דגם בפצוע דכא שנעשה אחר שנשאה בהיתר מ"מ כופי' להוציא יפה כיון ובעל שפתי חכמים לא מלבו הוציא מילין כי הגאון באר שבע בספרו צדה לדרך כ"כ בשם מצא כתוב בס' קדמון כדברי שפתי חכמים ודחה דבריו כמו שדחה מעלתו אלא שאין הספר הזה כעת לפני ומ"מ י"ל שאין כוונת הכותב ההוא שיהי' האמת כן שאין כופי' פ"ד להוציא אלא דאי לא הוה כתי' בממזר ועמוני לא יבוא והוה אתי' בק"ו מפ"ד ה"א לא יבוא לכתחלה אבל אם כבר בא אין כופי' קמ"ל גבי ממזר לא יבוא ומריבוי ילפי' פירש לא יבוא אפי' בדיעבד כופי' וה"ה גבי פ"ד דכל ג' לא יבוא דפרשה יפורשו באופן א' ולעולם אפי' בפ"ד כופין וכסוגי' הש"ס אלא בלא"ה דברי' הללו אין בהם ממש וק"ו שלו ק"ו של שטות הוא איך ניליף ממזר בק"ו מפ"ד אי לא הוה ידעי' כלל שיש קפידא בביאת ממזר בקהל ה' איך תיתי בק"ו ממום דפצוע דכא ולא קרב זא"ז:

וליישב דברי רש"י שפי' כן בממזר ולא בפצוע נקדים פלוגתת רמב"ם וראב"ד רפט"ו מאי' ביאה דס"ל לרמב"ם דאין לוקין אלא בקידש ובעל ופי' הר"ר אברהם בנו ז"ל מדכתי'

במצרי ואדומי דור שלישי יבוא להם בקהל ה' ע"כ א"א לפרש ביאה ממש בזנות וכי יצוה ה' שיבואו בזנות אע"כ ביאה בקהל פי' קידש ובעל דרך נישואי' וה"ה לאו דלא יבוא בקהל ג"כ יתפרש בנישואין וכ"כ כ"מ בשמו והראב"ד השיג מפ' אלו נערות דאמר אי ר' יצחק קשי' ממזרות מבואר דלקי בפיתוי בלא קידושין ותשו' רמב"ם לחכמי לוניל על זה אין להם שחר כמבואר בה"ה שם ושוב כ' הראב"ד בהשגה שני' והדין נותן שהביאה תיאסר שלא ירבו ממזרות בישראל ופצוע דכא שלא תזנה אשתו תחתיו והממזרות רבה עכ"ל:

והנה מ"ש הר"ר אברהם מדכתי' יבוא להם וה' לא ציוה לבוא בזנות בשיטת אביו הרמב"ם ז"ל אמרו דס"ל פ"א מאישות ה"ד דכל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה לפי שבעל קדישה והראב"ד משיג דפסוק מיירי במופקרת לכל אבל לא לאיש א' ע"ש וא"כ לרמב"ם יפה כ' איך שייך דור שלישי יבוא להם ביאה בלא קידושין הא אסורה מן התורה לכל אדם וקיי"ל לא כתי' קרא דאי להתירא אך לראב"ד וסיעתו דאין כאן איסור קדישה א"כ שפיר יש לפרש יבוא להם בלי קידושין ובהיתר. אמנם אהך גופי' כ' ה"ה שם איך אפשר שעל פיתוי של זנות ילקה על לא תהי' קדישה א"כ מפותה האיך משלם עלי' ממון והלא לוקה ע"ש בה"ה פ"א מאישות ולפע"ד לק"מ דרמב"ם דקדק בלשונו כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושי' אבל המפתה לשם קידושי' אלא שאביה מאן ימאן לתתה לו זה עבר על לא תהי' קדישה והוא המשלם קנס מן התורה והכי מפרש רמב"ם קרא דמפתה וכמבואר להדי' בש"ס קידושין מ"ו ע"א אבל מפתה שלא לשם קידושין אה"נ כיון דלוקה אינו משלם וממילא לא קשי' נמי הא דאמרי' לר' יצחק קשי' ממזרות דכיון דבממזרות לא שייך פיתוי לשם קידושי' דאם מקדש ובעל לוקה משום מחזרת וע"כ בעל שלא לשם קדושין וא"כ לוקה משום קדישה וממ"נ לא ישלם וקשי' ממזרות ודברי רמב"ם נכונים בעז"ה ובחידושי ר"פ אלו נערות ישבתי גם תשו' רמב"ם לחכמי לוניל ע"ד זה ואין כאן מקומו ולפ"ז הר"ר אברהם לאתויי מגופי' דקרא אי ס"ד לא יבוא ביאת פנוי' הוא למה לי קרא תיפוק לי' מלא תהי' קדישה אלא עדיפא מיני' קאמר מיבוא להם בקהל ה' דלא יחלוק בעל דין דלמא לעולם בפנוי' ולעבור עליו בשני לאוין להכי מייתי מיבוא בקהל ה' וכי ה' ציוה או התיר לבוא על המצרית:

והנה דברי הראב"ד צריכי' ביאור לכאורה דיהיב טעמא שלא להרבות ממזרים ופ"ד משום שהיא תזנה תחת אישה וקשה א"כ אפי' פ"ד בידי שמום נמי ומפורש בש"ס יבמות ע"ה ע"ב דפ"ד בידי שמים כשר בקהל וכמדומה לי שהקשה קו' זו בס' מעין חכמה ואינינו אתי כעת ותו וכי בטעמי' דקרא יחלוק על הרמב"ם ונעו מעגלותי' לא תדע ועוד

איזה נתינת טעם איכא הכא לומר שהתורה אסרה ממזר בקהל כדי שלא ירבה ממזירים בישראל זה הוא מערכה על הדרוש שאם לא תאסר תורה ממזר בקתל מה לנו שוב אם ירבו בישראל אבל האמת לא בא הראב"ד לדדוש טעמי' דקרא אלא הכי קאמר כיון שממזר מתועב הוא שהרי אסרו בקהל ע"י קידושין עכ"פ להרמב"ם לא יתכן לומר שע"י בעילת זנות יהי' מותר וירב' ממזרים מתועבי' בישראל ודרכי' דרכי נועם כתי' אע"כ לא יבוא ביאת זנות במשמע אפי' בלא קידושין והנה קו' זו לק"מ לשיטת רמב"ם דביאת פנוי' בלא"ה אסורה משום לא תהי' קדישה ואין כאן ריבוי ממזרים בישראל. שוב טען הראב"ד מפצוע דכא לפי שהבין מהרמב"ם דמי שקידש בהיתר ונעשה פ"ד ששוב מותרת לו שהרי הביאות המה בלא קידושי איסור וגם זה אינינו בכלל דרכי נועם דנהי דפ"ד גזירת הכתוב ולא הקפידה תורה על פ"ד בי"ש מ"מ אפצוע דכא בידי אדם דהקפידה תורה אין ראוי להתיר' אחר שנשא בהיתר שהרי תזנה תחתי' ויותר יש להקשות לפמ"ש בס' החנוך בטעם פ"ד שתיעב' ה' והחמיר לאוסרו בקהל משום שמדרכי המלכים לסרס עבדיהם ויהיו סרוסי' בהיכל העלך ורצה הקב"ה שלא יתאוו לשולחנם של מלכי' ולסרס עצמם ע"כ החמירה תורה שלא יבוא בקהל ולהרמב"ם אכתי לא הועיל כלום שבתחלה ישא אשה ואח"כ יסרס עצמו ולפני מלכי' יתיצב אע"כ אפי' ביאה בלא קידושי' אסור דלא כרמב"ם ואמנם נ"ל דמעולם לא עלה זה ע"ד רמב"ם דודאי מודה רמב"ם כל ביאה שאחר קידושי' לוקה עלי' אפי' יהי' הקידושי' בהיתר ולא הוציא הרמב"ם אלא ביאת זנות ולק"מ:

ומעתה נבוא ליישב דברי רש"י בחומש בעזה"י ונאמר דס"ל כשיטת הראב"ד ורוב הפוסקים דביאת זנות אסור והא דפירש"י לא ישא ישראלית היינו אפי' נישואי' דלא תימא דלא אסרה התורה אלא ביאת זנות דבאשה דעלמא הכשירה לא אסור אלא במופקרת והכא אסו' אפי' ביאה בעלמא אבל ע"י נישואי' וקידושין מותר קמ"ל רש"י אפילו נישואי' אסורי' ומכ"שכ זנות ולא הוצרך רש"י זה לפרש בפ"ד דפשיטא דטפי יש לאסור אחר הנשואי' שלא תזנה אשתו תחתיו ופשיטא שאפי' אחר הנישואי' אסור אבל בממזר הוה סד"א לחלק ע"כ פירש רש"י כן גבי ממזר וא"ש נמי דפירש"י לא ישא ישראלית וכ' רא"ם ר"ל לאפוקי גיורות דמותר בה והיינו משום דבפ"ד הוה סברה לומר אדניחוש שמא תזנה תחתיו אדרבה ניחוש לכל הפסולי' משום צערו דגופי' דדהו ושיבואו לידי הרהור אסורי' ומוטב שיאכלו בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר נבלות לזה פירש"י ישראלית לא ישא אבל מ"מ לא יבטל ויש לו פת בסלו וישא גיורת וכיוצא בו שמותר בה:

ואמנם בהרא"ם משמע דרש"י ס"ל כהרמב"ם דוקא ע"י נישואי' וקידושין לוקה ולא בביאת זנות והנה בפי' לא תהי' קדישה פירש"י כפי' הפוסקים דוקא מזומנת ומופקרת אסורה אבל באקראי בעלמא לא ואי ס"ל בלא יבא כרמב"ם קשה קו' הראב"ד אתה מרבה ממזרים ע"י ביאת זנות וי"ל דלא חשש התורה להרבות ממזרי' ע"י ביאת זנות דאקראי ולא שכיחא שידבקו כשרי' בפסולי' ואשה בודקת ומזנה וא"כ י"ל בפ"ד פשיטא לי' דביאת קהל היינו ע"י קידושין אבל בזנות מותר ולא שייך שלא רבה פ"ד בישראל ופשוט אבל בממזר ה"א לאסור אפי' ע"י זנות שלא ירבו ממזרי' כקו' הראב"ד קמ"ל רש"י לא ישא ישראלי' יהי' איך שיהי' אין דן דינו למזור שמי שנשא בהיתר ונעשה פ"ד אח"כ כופין אותו להוציא ככל חייבי לאוין ואין בזה פקפוק וספק אך בנידון שלפנינו יש לעיי' קצת וכבר הלכו בו נימושת ראשונים ואחרוני' יהי' ה' עמנו ויאיר עינינו להוציא לאור משפט צדק:

ביבמות ע"ה ע"ב דעת ר"ת שבתוס' דהלכה כר' ישמעאל דמכשר ביעא א' בידי אדם מדקיימא בכרם ביבנה כוותי' וממעשים בכל יום דבעלי ביעא א' מולידי' וגם בירושלמי מבואר כן אלא דאינו מוליד ע"ש וצ"ל דאין זה סותר למעשים בכל יום דמולידי' דאפשר נתחכמו רופאי' זמנינו או נשתנו הטבעי' כמ"ש תוס' פא"ט ובבכורות י"ט ע"ב ד"ה פרה וכו' אלא דבתחלה הוכיחו תוס' דע"כ ניטל ביעא א' כשר דאי ס"ד דהוה פ"ד דאמר מרע"ה בסיני זה א"א שיהי' לו רפואה לעולם ולא יוכחש הקב"ה הל"מ שבידינו והתורה נצחיות אע"כ אינינו בכלל פ"ד דקרא ולא נאמר בו בסיני מידי ושוב אפשר דבזמן הירושלמי לא הוליד ועכשיו מוליד וזה ברור בכוונת התוס' בעזה"י:

שוב כ' תוס' בשם הירושלמי דוקא בשלימין ומסופקי' אם לומר שהם ב' תיבות של ימין ולפ"ז לא מתכשר אלא בנטלה של שמאל ויש להזהיר הרופאי' ליטול של שמאל פי' תוס' מיירי מי שאין לו שום מכה וחולי בביעיו אלא מחמת חולי שבירה רגילי' הרופאי' לחתוך ביעא א' לפנות מקום בכיס לבני מעיים או מחמת חולי אבן שבקנה השתן וכמ"ש ר"ת שבמרדכי ויזהירו הרופאי' לחתוך של שמאל ולא של ימין דאלו נולד חולי בביצה איך אפשר להזהיר הרופאי' הלא אותו שנולד בו חולי צריך להסירו אע"כ לא מיירי מחולי דההוא לא איכפת לן כלל דהוה בידי שמים וכאשר יבואר לקמן אי"ה אך מיירי שאין חולי בביעים וניטלו מפני חולי השביר' או האבן וקצת מזה ראיתי פ"א בתשוב' מהו' שמשון חסיד בעל תוספ' חדשים שבקונטרס אגרת בקורת וכ' תוס' שזהו חומרא גדולה לחלק בין ימין לשמאל ר"ל דגם זה מעשי' בכל יום שמולידי' אעפ"י שניטל הימין וכן ראיתי אני כבר פעמים:

ויותר נראה להתוס' והפוסקי' גי' של ימין תיבה א' פי' שיהי' שלימה ולא פצוע ויש בזה ב' פירושים לפום משמעות תוס' משמע שאותה הנשארת תשאר שלימה מבלי פגע כ"ש אפי' פגע שאינו פוסל בעלמא כגון נקב שאינו מפולש וכיוצא בו מ"מ הכא כיון שכל סמיכתו על אותה הביעא האחת צריכה שתהי' שלימה בריאה ויפה אבל אותה שניטלה אפי' היתה פצוע מתחלתה ונפסל על ידה שוב כשחותכי' אותה חלק להכשירו וכן משמעות הירושלמי לפי הגי' שכ' תוס' אין כרתין לי' וזאת שרי לי' פי' שאמר להרועא אי תכרות אותה הביצה שנקבה וכבר נפסל על ידה מלבוא בקהל אם תכרתנה אתה מתירו לבוא בקהל וקורין אין כורתין בחיריק תחת האל"ף כמו אי אם ואין זה נגד הסברה דכן אורחת כל האיברי הכפולים כגון העיניים והאזנים אם ניטל א' נשאר כל כחו בהשניי' הנשאר ביתר עוז וע"כ כל זמן שאין כורתין הביצה המוכה ומעונה והכח מושך לשני הביצים בשוה ואותו הכח הנמשך אל הביצה המוכה הוא כח בטל וריק ולא יפעול מחמת חולי שבו ע"כ פסול אבל כשיוסר הביצה ההיא וישאר כח שניהם בהבריאה חוזר להכשירו:

אמנם הרא"ש ס"ל שאין פסול זה חוזר להכשירו לעולם ומ"ש בירושלמי ובלבד של ימין רוצה לומר שהנחתך הי' שלם אבל אי הי' פצוע ונפסל שוב אינו חוזר להכשירו ועי' רא"ש פ' בהמה המקשה בסוגי' דארכובה הנמכרת עם הראש וק"ל ולרא"ש צ"ל דגרס בירושלמי אין ברתי את שריי לי בבי"ת במקום כרתי בכ"ף ולא דבר עם הרופא ולא נפסל זה האיש מעולם ע"י פיצועו או ניקב אלא שמיד ניטל ממנו ביצה א' ובא אשה ושאלה אי מותרת לו והשיב לה הן בתי את שריית לי' אך לא תוליד ממנו ומה שנתלה האחרונים א"כ פסול זה אינו חוזר להכשירו ה"ל למימר ביבמות ע"ו ע"א זהו פסול שחוזר להכשירו זהו למעוט' ניקבה או נפצעה הביצה שאינו חוזר להכשיר לק"מ התם מיירי מניקב ונסתם ומיירי מריאה שג"כ איירי מניקב ונסתם אבל הכא לא ע"י סתימה חוזר להכשירו אלא ע"י הסרת האבר ולא דמי להתם אלא שצל"ע במס' שבת קי"א ע"א אם על כורת חייב נותק לא כ"ש ולפירש תוס' היינו שע"י כריתה מעורי' עדיין וע"י נתיקה מנותקי' לגמרי ודלא כפירש"י וצע"ג מאי כ"ש הוא זה דהרי קמן בביצה א' גרע נפצע מניתק לגמרי וכן בחוטין כמבואר ברא"ש וא"כ איך יהי' ניתוק בשני ביצים כל שכן ומאי אולמא דניתוק מכרות אדרבא איפוך אנא ואולי משום כן פירש"י התם שכרותי' לגמרי רק שמונחי' בכיס בעלמא וזה הוה שפיר ק"ו אבל ניתוק לגמרי ממעורה אינינו ק"ו אדרבא הא מגרע גרע וצע"ג ויש לדחוק קצת ולומר הא דניטל עדיף מניקב ונפצע היינו ניטל לגמרי חוץ לכיס אבל כל זמן שמונח אעפ"י שניתק לגמרי גריע טפי

ושפיר פריך אם על כרות חייב על ניתק לא כ"ש. והנה שיטת הרמב"ם פט"ז מאי' ביאה דניטל בידי אדם אפי' ביצה א' פסול ובידי שמים או חולי אפי' ב' ביעי' כשר והנה דוחק בעיני לומר דפליג אדכרם ביבנה אלא ס"ל ר' ישמעאל אבידי שמים קאי וביצה א' לאו דוקא כמ"ש נימוקי יוסף דב' בידי שמים לא שכיח ע"ש אלא אכתי צ"ע דהירושלמי א"א לפרש אבידי שמים דא"כ מה בין שלימה לפצוע ומה בין ימין לשמאל ואע"כ הירושלמי פירש דברי ר' ישמעאל בידי אדם מנ"ל לרמב"ם לפרש בידי שמיה וביצה א' לאו דוקא נגד הירושלמי ע"כ נלע"ד בודאי לשון ירושלמי דמייתי תוס' ורא"ש א"א לפרשו אלא כמ"ש לעיל אך תו איתא התם בירושלמי ומייתי לי' הפוסקים וזה לשונו אית תני' תני בידי אדם פסול בי"ש כשר ואית תני' תני בין בי"א בין בי"ש פסול מ"ד בי"א פסול בי"ש כשר יליף לה ממזר וכו' מאן דאמר בין בי"א ובין בי"ש פסול וכו' אר"י בי רבי בנן עוד יליף הוא מממזר וכו' יצירתו בידי שמים. הוון בעי למימר מ"ד בי"ש כשר ר"י בנו של ריב"ב מ"ד בין בי"א בין בי"ש פסול כרבנן א"ר אחאי בר פפא קומי ר' זעירא כולי' דרבנן הרי שעלתה חטטין מי מחסך בה או מסתת והרי הוא בי"א כמי שהוא בי"ש עכ"ל:

ונ"ל דאע"ג בתחלה החליט הירושלמי דר' ישמעאל אבי"א קאי מ"מ אחר כך אשכח ב' ברייתו דפליגי בבי"ש ואמר בתחלה דפליגי בפלוגתת ת"ק ור"י בנו של ריב"ב דבי"א אליבא דכ"ע פסול ורק בי"ש מכשר ר"י בנו של ריב"ב וביצה א' לאו דוקא כנימוקי יוסף הנ"ל ושוב אמר ר' אחאי בר פפא דהני ב' בריתות לא פליגי אהדדי אלא חדא מיירי בי"ש לגמרי והוא מותר בקהל לכ"ע ואידך מיירי שאחר שתחלה בי"ש כרתו הרופא והסת בה והיינו דזה פסול בקהל להך בריתא ותרווייהו כת"ק ולהך מסקנא יש להסתפק בדברי ר"י בנו של ריב"ב אי פליג רק אהא והילכתא דכיון שנחלה בי"ש שוב הוה בשר שהרופא גורדו ואין הפסד במה שהרופא כורתו לגמרי אח"כ אבל בי"א ממש פסול גם לר' ישמעאל וזהו דעת הרא"ש שכן הוא מסקנת הירושלמי או י"ל דהשתא להך מסקנא חוזר הירושלמי לסברתו הראשונה דלר' ישמעאל אפי' בי"א מכשיר בביצה א' וזה סברת התוס' דלמסקנת הירושלמי מיירי ר' ישמעאל בי"א והרמב"ם ס"ל דלמסקנא פסול לר"י בי"א ואינו מכשיר אלא בי"ש אך אינו מבואר אי ס"ל כהך לישנא דבריתות פליגא בפלוגתא דת"ק ור"י ולאותו לשון ליכא מאן דשרי בכורת הרופא אח"כ או אי ס"ל כר' אחאי בר פפא דלדידי' לר"י דהלכתא כוותי' שרי עכ"פ בנחלה וכרתו הרופא ואי הוה כותב הרמב"ם פ' ט"ז הלכה ט' פסול דכריתות אדם אחר שכ' נולד בו שחין והמסה או כרתן כשר הוה ידעי' דהאי כרתו אדם או כלב וקוץ אלעיל קאי אנולד בו חולי או שחין וכבר נמסו ונכרתו ע"י חולי אפ"ה אי שוב כרתו אדם פסול אבל השתא שהקדים

פסול דבי"א קודם שכ' הכשר שע"י חולי ושחין א"כ אין הכרע בדבר אבל כמדומה לי שמפורש הדבר בכוונת הסמ"ג עכ"פ שכ' לאוין קי"ט אמר שמואל כל פסול בענין זה כשלא הי' בי"ש אלא בידי אדם בפשיעתו כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ אבל אם נולד כך או ע"י חולי שאירע לו כשר לבוא בקהל עכ"ל מאריכות לשון זה מבואר להדי' דס"ל כל שלא כרתו אדם בפשיעתו אלא לרפאו מחליו כשר וכן כ' יש"ש בכוונת הרמב"ם ע"ש ולא דמי למסרס אחר מסרס דבשבת קי"א ע"א התם בד"ה הוא יע"ש הטעם בחי' רשב"א ע"ש אבל לענין פסול קהל בודאי כיון שכבר בטלו האיברי' ושבתו ממלאכתם בי"ש וחולי שוב לא איכפת לן במה שנכרתו ע"י אדם אח"כ:

ובמ"ש לעיל דבהא פליגי ת"ק ור"י בנו של ריב"ב לת"ק בי"ש פסול ולרי"ב של ריב"ב כשר אפי' נכרתו אח"כ ע"י אדם וכן פסק רמב"ם נתיישב לי דקדוק נכון דת"ק דבריתא נקיט סידרא בתחלה ניקבה והדר נימוקה והדר חסרה ורמב"ם פט"ז הלכה ז' הקדים חסרה לניקבה והשמיט נמקה והלא דבר הוא אע"כ ת"ק ס"ל ע"י חולי פסול ע"כ כ' בתחלה ניקבה בי"א ולא זו אף זו נימוקה כולה ע"י חולי ממנה ולא זו אף זו חסרה ממנו כל שהוא ע"י חולי נמי פסול משא"כ לרמב"ם ע"י חולי כשר ומיירי הכל ע"י אדם ואי הוה חשיב נקבה ע"י קוץ תחלה תו הוה חסרה אפי' מקצת זו ואצ"ל זו מניקבה בלא חסרון בשלמא בבריתא מיירי חסרה ע"י חולי וניקבה ע"י אדם דהרי חסרה דבריתא אנימוקה קאי אבל לרמב"ם דנימוקה כשר קאי חסרה אקוץ והוה ק"ו מניקבה ע"כ הקדים חסרה ולא זו אף זו אפי' ניקב מפולש בלי חסרון נמי פסול ע"י קוץ:

וה"נ משמע לי מפירש"י ע"ה ע"א שפירש בדת"ק נמקו מחמת מכה והיינו מכה של שחין וחולי פוסל ת"ק ובדר' ישמעאל פירש"י סריס חמה מחמת חולי הוא והאי לאו חולי הוא עכ"ל מבואר דלר' ישמעאל מחמת חולי כשר והיינו כהירושלמי הנ"ל דפליגי ת"ק ור"י בי"ש והיינו מחמת חולי כנ"ל אלא שדברי רש"י צ"ע בלא"ה דמסיים והאי לאו מחמת חולי הוא וא"כ ע"כ מפרש דאין לו אלא ביצה א' שנטלה ע"י אדם וכר"ת ואיך כ' אח"כ דלא אסרה תורה אלא פצוע דוך וכרות הא האי נמי הכי הוא אלא שלא אסרה תורה אלא בשניהם והאי אחד הוא שנכרת וניטל מ"מ מבואר דגם דעת רש"י דע"י חולי נקרא בי"ש וכמ"ש בית שמואל בשם רש"י לעיל כ' ע"א ולפע"ד מ"ש רש"י ע"ה ע"ב ע"י רעמים היינו טרם דמייתי הש"ס ברייתא דיליף מממזר א"כ י"ל מסתיין דנילף מדקרינן פציעי דע"י רעמי' כשר אבל לבתר דמייתי ברייתא דילפינן מממזר בעי' דומי' דממזר ממש שבא ע"י פשיעת אדם ממש ולא ע"י חולי אע"ג דרוב חולאי' ע"י פשיעת אדם בשמירת גופו אתי' ממילא עיי' כתוב' למ"ד ע"א וע"ב לענין צנים ופחי' ממילא הוה

דומי' דממזר ע"כ מודה רש"י לדינא דע"י חולי מיקרי בי"ש וכ"כ ב"ש בשם ב"ח ועיין מ"ש פר"ח בי"ד סי' ל"ו סקל"ו ויעיין תוס' סוטה כ"ו ע"א ד"ה אשת סריס וכו' וע"ש מבואר בזה דלרש"י בשותה כוס עיקרין אע"ג שאינו עושה מעשה בידי' באיברי ההולדה אלא שמתבטלי' מאליהם ע"י גרמא בשתיית כוס מ"מ מיקרי דומה לממזר דהתם נמי מעשה אב ואם אינינו אלא הכנה בעלמא וחומר היולי כדכתי' כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני וה"נ דכוותי' ולתוס' לא ברירא להו כיון דעכ"פ אינו עושה מעשה ממש ע"י גוש וגוף אלא מסתרס מאליו ע"י גרמא ואין לדמות פסול בקהל לאיסור מסרס בידי' בשבת קי"א אבל מ"מ בין לרש"י ותוס' ורמב"ם ליכא מאן דפליג דע"י חולי ושחין הוה בי"ש ואפילו נכרתו ב' מותר בקהל אפילו לכתחלה דדעת רא"ש יחידאה הוא ממש ואי נכרת אח"כ בידי אדם ע"י רופא אחר שכבר נעשה בשר שהרופא גורדו קרוב לודאי לפע"ד שכשר אפי' לכתחלה ואם נפצעה א' בי"א ושוב ניטלה ע"י אדם לגמרי בין של ימין בין של שמאל רק שהנשארת היא בריאה ויפה ויכולה לפעול פעולת ב' הבצים כדרכן של איברים הכפולים כשר להתוס' ונהי לכתחלה אין לסמוך אבל עכ"פ אין כופין לגרש וטוב להפרישם ולהודיעה עכ"פ דאית בהו פלוגתא ונהי דאין כופין לגרש מ"מ המה יחושו לנפשם ולא יזדקקו זה לזה וכמה דיות נשתפכו עד"ז בתשובת תומת ישרים סי' נ"א נ"ב וסי' רי"ב ואחר אחרון בסי' קכ"ה שגזר עליו שלא יזדקקו זע"ז בכה"ג יע"ש ומ"מ אין להחמיר כ"כ יע"ש:

אמנם בנידון שלפנינו יש לעיי' טובא שתחלת כאבו בא לו ע"י שישב בכח על החביות ואי ברי לנו שנפצעו אז בי"א היינו ממש כנ"ל אך בלי ספק אלו הי' בא לפנינו אז לא היינו מפרישי' אותו מאשתו כלל אפי' להחולקי' על ר"ת אטו כל מאן דכאיב לי' כאיבא בביעא נסתפק בפ"ד והיינו מוקמי' גברא אחזקי' שלא נעתה בו מעשה כלל ואע"ג שעי"ז אח"כ נופח ושלט בו הבראנד עד שהוכרחו הרופאי' לכרתו היינו מפני עצלנותו שלא עשה לעצמו רפואה מיד עד שאח"כ ע"י צינים ופחים ואוירא דעלמפ נחלה ועדיף טפי טובא משתיית כוס עיקרי' והכא אפשר אפי' רש"י מודה דמקרי בי"ש ולא דמי לממזר וכשר לכ"ע ולר"ת ותוס' פשיטא דכשר למה שנ"ל עיקר גירסא שלימה ודלא כהרא"ש וא"כ עכ"פ אין לכוף להוציא אבל עכ"פ טוב לומר שהוא פלוגתא דרבוותא ולוקה על כל ביאה וביאה ע"כ טוב לו ולה אם יהי' פרושין וכמ"ש פר"מ הבקיאות מתוס' זבחים ב' ע"כ אבל לכוף על הגירושין יש לחוש לגט מעושה ולחדר"ג לכוף אותה ות"ח כמותו עיניו בראשו ואין להאריך יותר הנלע"ד כתבתי וה' עמנו הכ"ד א"נ החותם. יערגן יום א' ז' אלול קפ"ה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כ

שלום וכ"ט לתלמידי המובהק המופלג הרבני החרוץ כבוד מהו' הרש קוניץ נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק מיהאליבע:

נעימות ימינו הגיעני אודת אשה המצטערת בהריון ולידה אי שרי' לה למישתי כוס עיקרין דאע"ג דמפורש בכל הפוסקים להיתר ברמב"ם וטוש"ע א"ע סי' ה' מ"מ בספר עצי ארזים שם שדי' בי' נרגא. וע"ד אגב נחית בי' מעלתו באיזה ענינים הצריכי' ביאור ע"כ ריש מילין אומר לבאר כל חמירא בעזה"י הנלע"ד כי הניחו לי מקום משמים בהבנת הש"ס שבת ק"י ע"ב:

הנה ברמב"ם פט"ז מא"ב מבואר מלשונו דס"ל דסריס בידים בנקבה פטור אבל אסור ובסריס ע"י כוס עיקרין בזכר פטור אבל אסור ובנקבה מותר לגמרי וכן משמע משטחיו' לשונו ז"ל והוא מלשון תוספתא פ"ח דיבמות דגבי כוס עיקרין נקיט אין הזכר רשאי לשתות והנקבה רשאי משמע זכר אינו רשאי אבל מלקות ליכא ונקבה מותרת לגמרי ולענין סרוס ע"י מעשה נקט אין נקבה בסרוס ור"ל בלאו דסרוס אבל איסורא איכא דא"כ ה"ל למימר נקבה רשאי לסרס עצמה והוא דעת ר' יהודה בת"כ פ' אמור דדריש משחתם בהם ולא בנקבות אך הב"ח הקשה הא מבואר בתוספת בשמעתין שבת ק"י ע"ב וקי"א ע"א דלא שייך סרוס במעשה גבי נקבה וכ' ב"ש סי' ה' באמת בהא פליגי הרמב"ם ותוס' והקשה עצי ארזים סק"כ ממתני' קידושין כ"ט דאמר חוץ מבל תשחית ובל תקיף ולא חשיב נמי חוץ מהסרוס דהרי לרב אדא בר אהבה אסורה להקיף ולהשחית פאת הזכר וחייבת רק על עצמה פטורה ואפ"ה חשיב חוץ מבל תקיף וא"כ ה"נ ה"ל למיחשב חוץ מסרוס אע"כ לא שייך סרוס בנקבת אדם ורמב"ם דחשיב סרוש דנקבה בבבא דסרוס מעשה משום נקבת בהמה נקיט לי' דשייך גבה סרוס ע"י מעשה דהרי אין פרה וחזירה יוצאת ממצרים אא"כ ניטל האם שלה אבל בנקבת אדם ע"כ לא שייך סרוס ע"י מעשה אלו דבריו אלא שלא ביאר מה בין בהמה לאדם בנטילת האם ואולי סמך עצמו עמ"ש רמב"ם בפי' המשנה פ"ח דבכורות ומביאו רע"ב ותי"ט שם במשנה ב' ע"ש אבל נעלם ממנו דברים מוכרחים אלו נאמרים בפלתי המכונה תפארת ישראל על הלכות נדה בסי' קצ"ד סעי' ד' יע"ש והדברים ברורים דשייך ניטל האם באשה כמו בבהמה וא"כ תיהדר קו' לדוכתא אמתני' דקידושין כ"ט הנ"ל:

אבל האמת יורה דרכו דצריכי' להבין איך יליף ר' יהודה ממשחתם בהם למעוטי נקבה וכי קרא בזכרים איירי דנמעט נקבה מבהם אבל האמת יורה דרכו דקרא בגיד ובצים

אייריי כמבואר בבכורו' ל"ט ע"ב ונראה דסמכו הני תנאי דכרות דהכא ככרות דפציע דכא דמבואר ביבמות ע"ה ע"ב דפצוע כרות ודך שלשתן לא מיירי אלא בגיד וביצים וחוטים מדכתיב שפכה במקום ששופך וע"י כריתה מקלח וה"ל כאלו מבואר בקרא בהדי' בשלש איברים הללו לא נעשה בארצינו ושוב כ' משחתם בהם ולא באחריני באלו איברים ולא באיברי נקבה אף על גב דמסתרסה ע"י כך מ"מ התורה פרטה בפירוש אלו איברים דוקא ולא אחריני והני נמי לא נאסרו מטעם מניעת הלידה שהרי אפי' מסרס אחר מסרס חייב אלא גז"ה הוא ודוקא בהם ולא באחריני והיינו איברי נקבו' ולע"ד אנדרוגינוס שיש לו זכרות ונקבות אם מסרס בזכרות שלו לוקה אע"ג דספק נקבה הוא מ"מ אי יבוא אלי' ויאמר שהוא נקבה נמצא שלא סרס אלא נקבה מ"מ חייב שלא נתמעטה נקבה אלא איברי נקבה אימעטו אבל איברי זכר הנמצאים בנקבה לוקה עלי' והיינו אי שייך בי' סירוס אחר סירוס ולדעת בעל שער השמים הוא מוליד וה"ה בהיפוך מותר להאנדרוגינוס לסרס איברי נקבה שלו אפי' יבוא אלי' ויאמר שזכר גמור הוא מ"מ איברי' אלו אימעטו והרי בשלהי מס' בכורים בפרק אנדרוגינוס מיחשב בל תקיף ובל תשחית ולא מיחשב כלל סרוס ש"מ כמ"ש וממילא לק"מ ממתני' דקידושין כ"ט:

וממילא בטלה מחלוקות בין התוס' להרמב"ם דמ"ש תוס' דלא שייך סרוס בנשים רצונם לומר דין סרוס לא שייך בהו כיון דלית להו הני איברים דקפיד בהו רחמנא למסרס אחר מסרס ולא אתאן עלה אלא מטעם פ"ו לריב"ב וא"כ בעקרה מותר לגמרי אבל לא שיעלה על דעת תוס' דלא שייך פעולת הסרוס דודאי שייך ניטל האם שלה וזה ברור לפע"ד:

והנה להרמב"ם ולהרוב הפוסקים דבשותה כוס עיקרין ואינו עושה מעשה בידים ליכא איסורא דאורייתא בזכר כמבואר מלשון התוספתא שכתבתי לעיל א"כ בנקבה מותר לכתחלה אפי' בלא ירקונה ובלא צער לידה וטעמא דרמב"ם עפ"י תוספתא הוא כמ"ש בעצי ארזים דבכל התורה היכי דכתיב לא תעשה עשיי' אסור הגרמא שרי כמו במחיקת השם בשבת פרק כל כתבי וכדמוכח במנחות נ"ו ע"ב ובר"פ שבועות העדות מייתי ש"ס כמה ענינים שהמה בכלל עשיי' עול במשפט ובכלל לא תענה ברעך עד שקר ומ"מ לא נאסרה אלא מדכתיב מדבר שקר תרחק ואלו הוה כתיב לא תדבר שקר נמי הוה מותר הגרמת דיבור שקר אך מלשון תרחק קדריש וכל כי האי גוני כגון לא תבשל גדי בחלב אמו לפע"ד מי שמעמד קדרת בשר עם חלב אצל עצים ולא ישים אש ומניח אצלם כלי זכוכיות בשעה שאין החמה זורחות והניח כן עד שתזרח השמש ותכה בניצוציה ומדליק העצים ע"י הזכוכי' ותבשל בשר בחלב פטור הוא דלא תבשל כתיב וה"ה לא תבערו אש אי נימא בכל מלאכת שבת הגרמה לאו דאורייתא' ה"נ בהבערה ולמאן דס"ל

דאסור מדאוריית' היינו מדכתיב במלאכת שבת לא יֵעָשה בקמץ כמו במחמץ מנחות לא תֵאָפה חמץ וא"כ אי הבערה לחלק יוצאת והוה בכלל מלאכת שבת הגרמה אסור בי' ככל מלאכות שבת ואי ללאו יוצאת אפשר לומר הגרמה מותר ומ"מ אין זה ענין לאמירה לנכרי דאי אסורה מן התורה כדעת רש"י בחומש ה"ל האמירה לו כעושה מעשה בידים ואי לאו דאורייתא אפי' הגרמה לא הוה דגוי עושה אדעתי' דנפשי' בשביל ישראל ולא מקרי הגרמה אלא כשנעשה המעשה מאלי' שלא ע"י בן דעת רק על דעת ישראל שהמציא מעשה ההוא והחילוק מובן ולחנם האריך מעלתו בזה:

ומיהו להסוברים פסיק רישי' מותר באיסורי דרבנן ועיין מג"א סי' שי"ד סק"ה צ"ע מ"ט לאסור לזכר לשתות כוס עיקרין לירקונא ונ"ל דהיינו טעמא דפירש"י בשבת ק"י ע"ב קרי' בי' לא תיעָשו ר"ל דגרמא אסור מן התורה דקים להו לרבנן דקרינן הכי (ובהגה' הטור חדשים בא"ע סי' ה' אות קטן י"א פי' בו דבר דחוק ורחוק) ועיי' פ"ק דקידושין כ"ט ע"א גבי תפדה תיפדה וברי"ף ומ"ש הר"ן שם ודבריו צ"ע מפ"ק דסנהדרין גבי בחלב אמו הארכתי בזה במקום אחר וכשיטת רש"י נראה דס"ל נמי להתוס' בבכור' ל"ט ע"ב ע"ש. וכן משמע ברא"ש שהי' לפניו בגי' השאלתות קרי בי' לא תיעשה וא"כ לפ"ז לרש"י גרמא אסור מן התורה וא"כ י"ל באשה נמי אסור מדרבנן מיהת אך לרוב הפוסקי' שרי':

ומה שהקשה עצי ארזים ס"ק י"ט הא באשה נמי איכא עשה דלשבת יצרה לפע"ד היכי דאיכא ירקונא או צער לידה לא קאמיבעי' לי כלל דשרי' אפי' אין לה שום ולד דלא דמי לשארי מ"ע שצריך אדם לצער עצמו לקיים מצות בוראו ית"ש אבל הכא טעמא משום לשבת העולם ושבת דגופי' עדיף וכי מאי ישוב עולם שייך בבעלי ירקון וחולי' ומסתכנים בלידה אין זה שבת ולא מחייב להחריב עצמו כדי ליישב העולם ועוד נ"ל דעשה דלשבת דברי קבלה לא חמירא כ"כ כפ"ו דאורייי' והא דמחמרינן למכור ס"ת משום לשבת היינו דמשו"ה חמירא עשה דפ"ו טפי משארי מ"ע משום דאיכא נמי עשה דלשבת נוסף על עשה דפ"ו אבל באשה דליכא אלא עשה דלשבת קיל טובא ושרי' משום צער לכל הפחות ואגב אעתיק קיצור לשוני על הגליון מג"א סי' קנ"ג סק"ט אשר זה לשוני, צ"ע בתוס' גטין שם וב"ב י"ג ע"א סוף ד"ה שנאמר וכו' וק"ל דמוכח דס"ל משום אשה דליכא אלא שבת דדברי קבלה לא מוכרי' ס"ת משא"כ איש דאיכא נמי פ"ו דאורייי' ה"ל שבת מצוה רבה ועיי' ב"ש סי' א' משמע דלא עדיף שבת דאשה ממ"ע דלערב אל תנח ידך ע"ש ומ"ש אלי' רבה מש"ס דכתובות להשיא יתומה קודם משום בושת דידה י"ל דוקא להקדים אבל לא לדחות ועוד י"ל לענין מצות צדקה יקדים להסיר בושת שלה מלסייעו ליתום לקיים מ"ע שלו. משא"כ למכור ס"ת בעי' דוקא שיקויים מצוה רבה שיהי' מעלי' בקודש ופשוט.

ודע דכל זה כשאינו מוצא ללמוד תורה או לישא אשה באופן אחר אבל זולת זה אע"ג דעדיין מצוה היא מ"מ קיל משאר מ"ע כן נ"ל דעת השאלתות פ' אמור דמייתי תוס' פ"ק דע"ז י"ז ע"א אבל כשא"א בענין אחר מודה שאלתות כמוכח ממ"ש תוס' בשמו ספ"ק דב"ק ע"ש ובטורי אבן במגילה פ' בני העיר שם עכ"ל שם על הגליון:

נחזור להנ"ל לע"ד אשה שלא ילדה עדיין ולא קיימה שבת לא תשתה כוס עיקרין אם לא להציל מירקון וצער לידה וכדומה אבל אם כבר קיימת שבת כל דהי שריא אפי' בלא צערא כלל אך לכאורה היינו בפנויי' וא"נ אפי' בנישואו' כדביתהו דר"ח ובימיהם שהי' יכול הבעל לישא אשה על אשתו או לגרשה בע"כ וא"כ אם הוא מתואבי בנים ורוצה לקיים לערב אל תנח ידך יכול לישא אחרת או לגרש את זו ודביתהו דר"ח נכנסה על זה הספק שיגרשנה או ישא אחרת עלי' אם ירצה אבל השתא הכא דאיכא חרגמ"ה א"כ אין לה רשות לשתות בלי רצון בעלה דודאי משום לערב אל תנח ידך לא הותר לו חרגמ"ה דא"כ כל הזקנות יתגרשו בע"כ וכיון דאינו יכול לגרשה בע"כ ולא לישא אחרת עליה ומתבטל ממ"ע של לערב אל תנח ידך צריכא רשות מבעלה או תתרצה לקבל גט ממנו ואם הוא אינו רוצה לגרשה וגם לא ליתן לה רשות נ"ל דאינה מחוייבת לצער עצמה מפני שיעבודה שמשועבדת לבעל והיינו צער גדול לפי ראות עין המורה וא"א לפרש כל האופנים בזה. והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב מש"ק ז' אדר תקפ"א לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כא

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג המאוה"ג כבוד מוהר"ר אלעזר נ"י אב"ד דק"ק קאטה:

ע"ד אשה אשר מחמת קטט ומריבה לקחת מאשר לבעלה והלכה אל הכומר ונדרה להמיר וגם ראו כמה ישראלים שהולכת לבית התורפה ושהתה עמהם י"ט שבועות. ויען לא עברו על ראשה מי הידועים הי' ברשותה לחזור וחזרה ובוכת ומיללת על העבר ואומרת לא נטמאתי ובעלה ישראל שואל אם מותרת לו או לא והנה בש"ע סי' ז' סעי' י"ב פסק רמ"א בנודרת להמיר ולא המירה שרי' וב"ש סי' קל"ב כ' בשם מהרי"ק שרש ק"ס דוקא כשלא שהתה אלא זמן מועט אבל לא זמן רב והגאון דגול מרבבה הגיה דהיינו באשת כהן דנאסרה משום שבוי' אבל אשת ישראל אין אוסרי' על היחוד לא נאסרת אם לא המירה ממש והוקשה למעלתו מאי גבול תתן וכי המים גורמי' וידענו שחיללה שבתות ואכלה מאכלות אסורות ונכנסה לתורפה אלו דברי מעלתו ויפה דקדק ברם יש לעיין בדבר הזה כי האמנם אין אשת ישראל נאסרת בלי עדים כ"א ע"י קינוי וסתירה ואפי' בדברים מכוערים ושמיעת מנשימין כדרך המנאפי' מ"מ לא נאסרה ואין הטעם

משום חזקת צדקת דהרי יצאה מבעלה הראשון ע"י עדי ניאוף ונישאת לאחר מ"מ אינה נאסרת אלא ע"י קינוי וסתירה אעפ"י שאינה בחזקת כשרות אך חזקת היתר לבעלה השני יש לה וכיון שכן צריך להבין מ"ט בהמירה ונחשדה על כל התורה נאסרה לבעלה טפי מזו שנחשדה על הניאוף כבר בבעלה הראשון. ועיי' חלקת מחוקק סי' ז' ס"ק שצוח על רמ"א שכ' ויש מקילין בהעירה וכ' שאין שום דעה סובר כן כיון שנחשדה על כל תתורה וכ"כ בתשו' ר"ש בן אברהם שבתשו' מיי' פי"ח מאי' ביאה וצריך טעם למה וי"ל דכל זמן שהיא ישראלית נהי חזקת כשרות לית לה מ"מ חזקת פרוצה בעריות נמי לית לה אעפ"י שנחשדה על הניאוף מ"מ חזקת היתר לבעלה השני מסייעי' לה משא"כ משפרקה עול כל התורה נכנסה בכלל רוב גוים פרוצות בעריות והאי רוב הוה כמו כל כמ"ש הרא"ה בריש ס' בד"ה וכל שנתגיירה יותר מבת ג' בחזקת בעולה והאי נמי כיון שנעשה מכללם הרי היא כמוהם וגרועה מהם ע"כ הו"ל כודאי זינתה צ"ל:

והנה דברי מהרי"ק בזה לא זכיתי להבין במ"ש דע"י דיבור בעלמא לא נעשית מומרת לכל התורה כולה אפי' לרבינא דסנהדרין ס' ע"ב דאמר לא זו אף זו קתני פי' לא מבעי' העע"ז חייב מיתה אלא אפי' האומר אלך ואעבוד מ"מ נהי דגברא בר קטלא הוא באמירה מ"מ לא נעשה מומר לכל התורה אלא במעשה דהרי אפי' ע"י מעשה כ' תוס' דלא נעשה מומר בפ"א ודבריו תמוהים מה ענין זה לדיבור או למעשה אי נעשה מומר בפ"א נעשה אפי' ע"י דיבור א' ואם לא צריך ב' דבורים או ב' מעשיות או דיבור עם מעשה ולמאן דפ' כרבינא דאלך ואעבוד הוה כעובד א"כ בנדר להמיר וגם הלכה פ"א לתרפות ומסתמא השתחוה בכניסותה הרי ב' פעמים והוה מומרת לכל התורה עוד מייתי שם ממס' ע"ז כ"ג ע"ב ההולכי' לתרפות משמע בהליכה בלי מעשה אמרי' מיהדר הדר בי' גם זה לא הבנתי דלעולם אימא לך משעה שהלך הוה עע"ז למ"ד אילך ואיעבוד הוה כעובד אך לא הוה מין דאביק בי' יתר מגוי ואע"ג דכבר חייב מיתה אפי' הדר בי' שהרי כבר אמר אילך ואיעבוד מ"מ לא אביק בי' ולא גרע מגוי דמותר לשאת ולתת בחזירתו וישראל גרע מיני' דאביק ובהליכתו עדיין לא והוה הוא בהליכתו כגוי בחזירתו ומ"מ מומר הוא לכל התורה ואמנם לא כתב זה אלא לרוחא דמלתא למאן דפ' כרבינא אבל לר' אשי בסנהדרין התם דלא חייב אלא בעושה מעשה לא צריך לכל הנ"ל דפשיטא לי' בנדרה להמיר לא נאסרה ואני לא זכיתי להבין דברי קדשו תינח במומר לע"ז לחוד ולא בשאר איסורים אלא שמ"מ דינו כמומר לכל התורה בזה י"ל באמירה בעלמא עדיין לא עע"ז ולא נעשה מומר לכל התורה אבל מומרים שבזמנינו שעקרם שמטמעי' בין או"ה ומקבלי' עליהם להיות מופרש ומובדל מעדת ישראל וכופר בתורת משה ובכל צויו וכ"כ מהרי"ק בעצמו

דמומרי' שבזמנינו הוה כופר בכל התורה אלא שכ' אין חילוק כיון בע"ז אינו חייב בנדר לעבוד ה"ה הכא מדאמרי' בהוריות וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות בע"ז הכתוב מדבר וכו' ע"ש משמע דשוים הם ממש ע"ש וגם זה תמוה אה"נ דלדיניהם שוים אבל אין ענייניהם שוים דבאילך ואעבוד גזים ולא עביד אבל באומר הריני פורק כל עול מלכות שמים הרי הפר ברית והרי היא בכלל גוים פרוצים בעריות ואיפוך אנא אפשר במומר לע"ז לחוד כמו אחאב וכדומה שקיים כל התורה רק לע"ז הי' מומר נהי שאינו בר זביחה אפי' ואינינו כישראל כלל ומומר לכל התורה מ"מ לא הוה חזקה שפרוץ בעריות כמו גוי ונהי שהוא חשוד ומומר לעריות ופסיל עדות לגטין וקדושין מ"מ אפשר דמועיל חזקת היתר לבעלה כמו ישראלי' נחשדת על העריות שכתבתי לעיל משא"כ פורק עול מרע"ה ומטמע בין האומות הוה בכלל רוב וכל הגוים פרוצים בעריות ואין לה חזקת היתר לבעלה שוב אם שהו זמן רב ונתיחדה עמהם וא"כ יפה כ' הב"ש:

אך הרמ"א כ' ויש מקילין בהמירה וחלקת מקוקק וב"ש כ' שלא מצא דעה זו ובאמת בד"מ כ' להמליץ עבור הגאונים שהתירו לשעתם משום כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש יע"ש ואפשר לומר דמסתם סתים בש"ע ודעתו להתיר לעולם אפי' בכל זמנים מטעמא דהרי הך דאפקיעו רבנן וכו' בסוטה לבעלה לא מצינו אלא שלהי נדרים באומרת טמאה אני לך דמותרת לבעלה וכ' הר"ן משום אפקיעי' רבנן לקידושין יע"ש והתם טעמא משום שמא עיניו נתנה באחר ומצינו חששא בגטין פ"ח שתתלה עצמה בנכרי ותפקיע עצמה מבעלה והיינו שתדור לכומר ולא עינה מלבה רק שעשה כן להפקיע עצמה ולבסוף תחזור בה כמו שצללה במים הזדונים ותהי' מופקעת מבעלה וכש"כ שתפסה משל בעל ולא תחוש להפסד כתובה כמ"ש תוס' בכתובות בסוגי' דמורדת ע"כ ס"ל להרמ"א דלהני מקילין שהקילו אז והפקיעו קדושין מכ"ש בנידון זה כן נ"ל וא"כ יש לסמוך בשב וא"ת שלא לכופו להוציא אשה כפשטות דרמ"א ויש מקילין וכדעת דגול מרבבה אעפ"י שאיניני מסכים מטעמו מ"מ אני איני רוצה להורות בזה דבר להימין או להשמאיל ואורך ימים בימין ה' רוממה כנפשו ונפש הטרוד ויומא קא גרים. פ"ב יום ה' ב' אדר תק"ץ לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כב

תחל שנה וברכותי' לראש צדיק ה"ה ידידי הרב המאה"ג המופלג ומפורסם כש"ת מהו' יודא נ"י אב"ד דק"ק סעמניץ יע"א:

גי"ה הגיעני ע"ד נערה שנתפתתה לערל א' שאמר שתינשא לו ונסעה עמו ביום ש"ק להכומר הגדול במקום אחר ונדרה להמירה ולאחר איזה ימים חזרה בו ושבה אל בית אבי' ולא הניחה הכומר לשוב עד שנשבע הערל המפתה שלא בא עלי' ולא נגע בה כלל ושוב רננו עלי' בני עירה שהרתה לזנונים והולידה והיא ובני ביתה מכחישים וכעת כמו אחר ה' שנים נשתדכה עם אלמן כהן א' אי מותרת להנשא או לא ופר"מ כ' ג' חששות - א' שחיללה שבת בפרהסי' אפי' באי' דרבנן הרי היא מומרת וחשודה לכל התורה - ב' שהרי נפיק עלי' קול רינון שהרתה לזנונים וילדה - ג' שהרי נתיחדה כמה ימים עם הנכרים ותיאסר לכהן:

הנה אמת מומר לחלל שבתו' הוא מומר לכל התורה כולה אבל אינה חשודה לכל התורה כולה ואין המומר הזה בכלל בן ברית ולא בר שחיטה אבל מ"מ אינו חשוד לשאר עבירות אפי' קיל ממנו עפ"י דעת הרב"י בי"ד סי' ב' דוקא בענין א' כגון אם נחשד לאכל דבר חמור נחשד לאכול דבר קל ממנו אבל נחשד לעשות מלאכה בשבת אינו נחשד לאכול אי' קל ואחאב שהי' מומר לע"ז אי' לאו דאינו בר זביחה ושחיטתו פסולה אבל חשוד לא הי' לאכול נבלות:

ומ"ש תה"ד דבהמירה חשודה לכל התורה ומייתי לי' ח"מ סי' ז' ס"ק כ' היינו מומרי' שבזמנינו שמתטמע בין הגוים ופורק עול כל התורה כולה והרי הוא כגוי ממש אבל ישראל כאחאב דעובד ע"ז ונשאר בין ישראלי' ומכ"ש מחלל שבת נהי דהוה מומר לכל התורה אבל חשוד לא הוה ועיי' מג"א סי' קכ"ח ס"ק ס"ב ע"ש ע"כ צריכי' לחלק בכך דש"ס מיירי בעע"ז ולא נטמעה בין הגוים אז אינה מחללת אבי' משא"כ מומרת שמתטמעה בין הגוים ומסתמא זינתה הרי מחללת אבי' אלא שמ"מ דבריו צ"ע מ"ש דלא ה"ל למילף גופא נכרי' דאין לו שחר אם לא נפרש ע"ד שאחז"ל לא עבדו ישראל ע"ז אלא כדי להתיר להם עריות בפרהסי' וע"כ אי לא הוה שבקי' למילף גופא נוכראה לא המירה ולפ"ז צ"ל בשלמא עע"ז שבש"ס אעפ"י שלא עע"ז אלא להתיר עריות מ"מ אם היא חשודה כ"ע לא חשידא ולא מצאה מי שזינה עמה משא"כ מומרת שמתטמעה בין הנכרי' להתיר לה עריות הרי תמצא הרבה פרוצים ומחללת אבי' כנ"ל מ"מ מחמת חלול שבת לא נאסרה:

ומחמת הרינון הנה הב"ח וח"מ וב"ש נתקשו בסתירת ש"ע סי' ד' סעי' ט"ו והוא מש"ס סוטה דומה ובת דומה עם מ"ש בסי' וי"ו סעי' ט"ז והוא ש"ס גיטין פ"ט ע"א למעיי' שם גטין פ"ט יצא עלי' שם מזנה אין חוששין לה מ"ט פריצותא בעצלמא חזו בה פי' אפי' הי' קול מוחזק בב"ד ממש כמבואר סי' מ"ו סעי' א' מ"מ הכא תלינן דע"י קרבות ופריצו'

בעלמא דרך הנשים לומר זינתה פלוני ושוב איתא שם בעולה אין חוששין לה אעפ"י שממשמע לשון מבואר שנבעלה ממש מ"מ אין חוששין ופי' הטעם שלא הי' רגלים לדבר ולא הוחזק עי"ז בב"ד והנה לק"מ הסתירה בסי' וי"ו מיירי שלא יצא עלי' אלא קול מזנה שם זה הוא לפריצות בעלמא ואין חוששין לא לאשת איש ולא לפנוי' ובסי' ד' מיירי רינון שהיתה מזנה לא שיצא עלי' שם זונה אלא שהיתה מזנה כגון דבר מכוער רוכל ויוצא וכו' כי האי גוני בין פנוי' בין אשת איש חוששין והיינו כשיש רגלי' לדבר ואתחזק בב"ד פלוני שמע מפלוני וכו':

ובנידון שלפנינו שאומרי' הרתה וילדה א"א לתלות בפריצות בעלמא אבל מ"מ אין לחוש לרינון וקול בעלמא אם לא יהי' קול כעין אופנים שבסי' מ"ו ובתשובה אחרת החמרתי להטיל חרם על האב והאם אם יודעים שבתם הרתה לזנונים ומכשילי' כהן ובניו עד סוף כל הדורו' והוא הרי הוא אלמן שבקי בפתח פתוח ע"י לידה שאפשר כולי עלמא בקיאי' ומזהירי' אותו בחומר' שאם ימצא פ"פ והיא שעכ"פ פרוצה היא אין להאמינה אבל האבות יש להאמין ע"י חרם שיקבלו להתיר לו בעילה ראשונה ושוב יחוש לנפשו וראייתי ממ"ש תוס' חגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה וכו' שהעלו הואיל והיא עבדא איסורא נאמנו' טפי ממעוברת שאינה מעידה על עצמה כ"א על עוברה ולכאורה ק' מה יענו תוס' על מדברת שמעידה על עצמה וצ"ל מדברת שאני שהיא פרוצה שנסתרה ע"כ אינה נאמנת משא"כ בתולה שעיברה או מעוברת דמתני' אפשר דנאנסו ואינם פרוצו' ע"כ אי עבדה איסורא:

והא דידן בלאה"נ אינו מוכרח שהרתה לפסול לה אפשר לישראל שהרי היתה בשכונת ישראל ויצורף עוד קצת שבועת הערל אע"פ שפיהם ד"ש מ"מ הכא שתלוי באומנתם ודתם שלא יוציא זרעו שבמעי ישראלי' לדת ישראל וכה"ג בתשו' רשב"א שהאמין שבימי ענוייהם שאינם אוכלי' בשר לא יחליקו פני הגבינות בשומן חזיר ולא יערבו בשמן זית וה"נ דכוותי':

אך האחרון הכביד שנתייחדה כמה ימים עמהם שבתשו' מהרי"ק אוסרה עכ"פ לכתחלה לכהן עב"ש סי' ז' ס"ק ל"ב ואם לא נתיחדה אלא בשמירת הכומרים יש להקל קצת כמ"ש מהרי"ק שרש ק"ס בתחלת דבריו אבל זולת זה קשה עלי להתיר להדי' הגם שאחרונים מזדנזי' קצת בדבר ויעי' בס' בית מאיר מ"מ לא בעינא לקבל עלי אחריות הלז ואחתום בברכה א"נ חותם בברכת השנים. פ"ב נגהי ליום ה' כ"ג אלול תקצ"ר לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כג

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המאוה"ג הותיק המפורסם כש"ת מו"ה פנחס ליב נ"י אב"ד דק"ק נייזאטץ יע"א:

הנגיד הר"ר שמעון פ"ו רה"ק בקהלתו שאל ממני אודת פרמעכ"ת נ"י שרצון הנגיד שמעלתו ישא אלמנת הרב הגאון פלוני זצ"ל שכבר נישאית מקודם לגאון אחר אי איכא חשש קטלנית הנה אם הר"ן בתשו' סי' כ"ח כ' על כיוצא בזה מיראי הוראה אני אני עני אנה אני בא ומ"מ אציע כל הנ"ל בענין זה הרמב"ם ס"ל אם נשאת לא תצא לאפוקי מהרא"ש שכ' כופי' להוציא דחמירא סכנתא מאיסורא ורמב"ם דייק מלשנא לא תנשא משמע לכתחילה ובתשובה ביאר הרמב"ם שאינו אלא למאן דקפיד קפדינן בהדי' ונ"ל שהוציא כן מהנ"ל מדאמרי' לא תנשא משמע לכתחילה ואם נישאת אפי' רק נתארסה לא תצא וק' אמאי הא חמירא סכנתא מאיסורא אע"כ זה תלי' במאן דקפיד וע"כ הבא לשאול וא"כ הרי קמן דקפיד אמרי' לא תנשא ואותו באמת אם נשאת תצא כיון דקפיד חמירא סכנתא אבל אם נשא בלא שאלת חכמים הרי לא קפיד וליכא סכנתא א"ש לשון לא תנשא אע"ג אפי' בדיעבד מוציאי' היינו אחר שהורו לא תנשא והרי קפיד ויש להביא ראי' מדביתהו דרבא פ' אעפ"י דאמרה לחומא אלמנת אביי קטלית תלתא בעית למקטלית ד' ואי כופי' אותו להוציא איך תקטול הד' הלא גם אחר האירוסי' לא יניחוהו לישא אע"כ מאן דלא קפיד לא כופי' להוציא ואפשר שיהי' מי שקפיד באמת ומחמת יופי של חומא יחפצו לישא אותה בלי שאלה ולא נכוף להוציא כיון שלא שאל והוא ימות בלא עתו כי באמת קפיד:

ובתה"ד סי' רי"א כ' דעכשיו לא נהגו להשגיח משום דדשו בי' רבים שומר פתאים ה' וסיים א"כ בת"ח לא שייך זה אך כ' עוד משום ילדות עגונות שלא תצאנה לתרבות רעה וזה לא שייך באלמנה זו ובמעלתו שהוא ת"ח. עוד כ' שם ובריב"ש אם מת בדבר ובמכת מדינה יש להקל וצל"ע הא אביי מבית עלי קאתי ואפ"ה אמרה לה דביתהו דרבא קטלת תלת משמע שתלתה מיתת אביי בה והרי בית עלי הוה כמו מכת מדינה בשלומא מאי דקפיד עליו רבא ס"פ הבע"י דעביד עובדא בנפשי' י"ל מכח כ"ש אמר שהרי כבר נישאת לתרי והוא גם הוא אתי מדבית עלי לא הו"ל למיעבד עובדא בנפשי' אבל מדביתהו דרבא פ' אעפ"י יש להוכיח דלא כתה"ד ומיהו כ' שם וכן הסכים ב"ש סי' ט' דאם הי' א' מהם זקן יש לתלות בזקנה וזקן נ"ל בר שבעים דאלו בר ששים הלא אביי נמי חיי שתין שנין בר"ה י"ח ע"א ואפ"ה אמרה קטלית תלת אע"כ לא מקרי זקנה לענין זה אלא כבר שבעים ע"כ יחקור אם בעלה הראשון זצ"ל הגיע לשיבה ובעי מעלתו למיעבד עובדא בנפשי'

יהי ה' עמו אורך ימים ישביעהו כנפשו ונפש א"נ: פ"ב כאור בקר ליום עש"ק כ"ד שבט תקצ"ב לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כד

שלום וכ"ט לתלמידי הרב הותיק מלא עתיק המועלג מה' איצק נ"י אב"ד דק"ק קאסטעל יע"א:

גי"ה קבלתי ונפשו בשאלתו נידון אשה שנישאת לבעלה הראשון שהתה עמו עשרים שנה ומת בזקנתו כדרך כל הארץ ונישאי' לשני איש ידוע חולי ומכאובי' מאז ומת ונישאי' לשלישי מופלג בזקנה ומת ועכשיו מתה אחותה ורוצה בעל אחותה לישאנה ואומר שאינו מפחד ודואג כלל וכדעת הרמב"ם מי שאינינו מפחד לא יחוש אך מהרי"ו כ' בשלשה אנשים גם הרמב"ם מודה דאיתחזקה בקטלני' ולהרא"ש כופי' להוציא דחמירא סכנתא מכ"ש שלא יכנס אלא שמעלתו כ' שהאשה נחשדת ומצוה להשיאה לבעל ועוד שהיא מתפרנסא ממעשי ידי עצמה ואינה צריכה לפרנסת הבעל והנב"י כ' סניף להתיר עפ"י סברת הרא"ש דלמ"ד מזלא גרם היינו מזל שלא תתפרנס בנחת והכא הרי מתפרנסת בלא בעל וע"כ אין מזלה גרם אלו דברי מעלתו עפ"י נב"י:

תשובה:

דברי הגאון נב"י קמא הנ"ל לא שמיעא לי כלומר לא ס"ל אב"א גמרא אב"א סברא גמר' במס' כתובות מ"ג ע"ב המארס את בתו וכו' ולפי' ריב"ן אירסה ונתארמלה והשיאה ונתארמלה אסורה למ"ד מזלא גרס ע"ש וקשה אמאי הא אעפ"י שמת הארוס לא הפסידה מזונותי' שהרי חוזרת לבית אבי' ודי למזל להמיתו אחר הנישואי' אע"כ לא ממזל דידה מת ומ"ט תאסר לשלישי אע"כ דלא כנב"י ואב"א סברא אטו מזל מזונות אכילה ושתי' דוקא גורם אלא מזלא גרם שלא תחי' בנחת תחת בעלה וקרא כתי' והחזיקו עשרה נשים בכנף איש א' לאמור לחמנו נאכל וגו' רק יקרא שמך עלינו ומזל ביש דילה גורם שלא תזכה לקרוא עלי' שם בעל ומכ"ש במת מן הנישואי' י"ל מזלה גרם להצטער צערא דגופא מבלי עונה האמורה בתורה ע"כ אין לעשות סניף ופירוקא לסכנתא מדברי הגאון נב"י הנ"ל:

אבל מה שנ"ל קצת להקל דהנה בב"י מייתי דברי התה"ד שכ' שמעלימי' עין מפני שלפעמי' הנה ילדות ואיכא למיחש לקלקול וק' מה ענין להכניס עצמו בסכנה כדי שלא תתקלקל הילדה וכי מותר לו לזה למסור נפשו להצילה מחטוא:

הנה דעת הראנ"ח דביבום לא חיישי' לקטלני' משום שומר מצוה לא ידע דבר רע והחכם צבי סי' א' צווח מנ"ל דלמא שכיחא הזיקא ולא אמרי' גבי שלוחי מצוה אין ניזוקי' כדפ"ק דפסחי' וכהא דסולם ע"ש ולפע"ד לק"מ מתרי טעמא חדא איך נימא דברי' ושכיחא הזיקא כל כך הרי לרמב"ם ס"ל דאינו אלא כעין סימן וניחוש בעלמא ומאן דלא קפיד לא קפדי' ונהי דאזלי' השתא דלא כרמב"ם ונאמני' עלינו פשטיות דברי חז"ל מ"מ א"א שיהא שכיח ובריא הזיקא כולי האי כי איך יכחיש הרמב"ם הידוע ומפורסם ותו אפי' באתחזק תלת זימני דכ' מהרי"ו דגם הרמב"ם מודה לחוש מ"מ אינו דומה לדעלמא התם בריא הזיקא דמקרה עולם הוא והיכא דשכיחא הזיקא לא סמכי' אניסא דכתי' איך אלך ושמע שאול והרגני אבל הכא קיי"ל כמ"ד מזלא גרם והטבע והמזל משועבד לתורה ולכל הפחו' ע"י זכות גדול משתנה המזל וס"ל להראנ"ח מכח הראיו' שהבי' דפשיטא לחז"ל דמצות יבום רבה היא ושומר מצוה לא ידע דבר רע:

וא"כ מכ"ש בנחשדת או בילדה היכי דאיכא למיחש לקילקולא ויכשלו בה רבי' הא חזינן דהתירו וכפו הרב לשחרר שפחתו דעבדי בה אינשי איסורא ועובר האדון על לעולם בהם תעבודו ואפ"ה נדחה העשה כדי להציל רבי' מקלקולא ש"מ דמצוה רבה וגדולה היא זו שלא ליתן מכשול ומשו"ה כ' תה"ד שהעלימו עין דס"ל שהנושא אותה ה"ל כשומר מצוה רבה שראוי' לדחות המזל ולא ידע דבר רע ולא יאונה לו כל עון ואם כך אמרו בחששא בעלמא הואיל והיא ילדה ואיכא למיחש שמא תבוא לידי מכשול וכולי האי ואולי והרי באמת אין דעת תה"ד נוחה המנו מכ"ש בנידון שלפנינו שהיא חשודה באמת טוב ויפה להציל מעון:

ועוד יש לצרף הא חזי' דהיתה עם בעלה הראשון עשרים שנה וניזוני' ונתפרנסה ממנו ככל הזיוגים אח"כ מת כדרכו זקן ושבע וצריך לומר אח"כ נשתנה מזלה לרע והנה אח"כ לא אתחזקה אלא תרי זימני ואיכא רמב"ם וריב"ש דמתירי' ולחולקי' י"ל הלא גם שניהם לא הי' א' מהם שלא הי' ראוי' למות מחמת עצמו בלי ריע מזל שהרי הראשון הי' ידוע חולי ומכאובי' קודם הנישואי' והשני הי' מופלג בזקנה ואין לתלות במזל:

הרי יש כאן צדדי' להתיר ופירוקא לסכנתא באופן שאם ירצה הרביעי לסמוך על זה אין אנו מוחין בידו אבל לא אחליט להתיר להורות לרבי' כ"א לזה שרוצה למיעבד עובדא בנפשי' לא נחסום אותו וה' יצילהו מכל פגע ונגע וה' ירפא שבר עמו במהרה אמן. פ"ב נגהי ליום עש"ק ר' למב"י תקצ"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כה

שלום וכ"ט לתלמידי הותיק מלא עתיק הרב המופלג החריץ ושנון כש"ת מהו' ליפמאן נ"י אב"ד דק"ק סאבאטקא יע"א:

נעימות ימינו הגיעני נידן זוג שהיתה מריבה ביניהם ההוא אמר שחושדה שנתנה עיניה באחרים והיא גם היא שנאה אותו ורב א' סידר להם גט פטורי' ושוב אח"כ בא אביו של המגרש והוכיח על פניו ונתחרט הבעל על הגירושין ורוצה להחזירה ונפשו היפה בשאלתו אי מותרת לו או לעלמא כמבואר ג' דעות בש"ע א"ע סי' יוד ומעלתו האריך בחריפות דתנאי בגובר כדרכו ואני בעו"ה מיוסר ביסורי' בחולה רגל ע"כ אני עצור פה במרחץ ואין לי פנאי ולא הרוחה לעיי' במה שאינו נוגע לנידון שלפנינו ע"כ אשיב בקיצור:

הנה רום מעלתו ראו עיניו מ"ש נב"י קמא חא"ע סס"א עובדא הוה אשה אמרה צבעלה ניטמאת והבעל האמין באמת ושאל להמורה והורה שאם בלבו מאמין מתחייב להוציאה וגרשה אח"כ נתברר הדבר ששקר הדבר ויש להאשה אמתלאות הראוי' והורה הגאון נב"י זצ"ל דמטעם חתיכה דאיסורא שרי' אך מטעם מוציא אשתו משום שם רע אע"ג דלא אמר בשעת גירושין משום ש"ר אני מוציאך מ"מ כיון שהודה המורה שמחייב להוציאה אין לך אמירה גדולה מזו ואסורה לו ומ"מ מותרת לעלמא דכיון דנהגינן עכשיו עפ"י סדר גטין שלפנינו לומר שמגרש בלי שום תנאי הא מגרש בפירוש בלי שום תנאי כלל אלו דבריו ז"ל שם:

והנה דבריו לקוחי' מדברי הב"ח א"ע סס"י קמ"ח בגט שכ"מ שנותני' עפ"י תיקון מהר"י מפרי"ש בלי שום תנאי אע"ג דכלנו יודעי' שאינו מגרש אלא משום חשש מיתה וזיקת יבמין מ"מ כשקם ממטתו לא חיישי' לומר אלו הי' יודע שיברי' לא הי' מגרש משום שנוהגי' לומר לו שיגרש בלי שום תנאי א"כ תו ליכא למיחש אלא דחזינא דהב"ח הוסיף שאם יש לפקפק על זה הרי קורעי' הגט ובשכ"מ שמגרש על תנאי אפי' אומר מעכשיו מ"מ לדעת ר"ת נעשה כמי שאמר מעת שהוא בעולם ואין הגט חל עד שעה קודם מותו וא"כ קרעו את הגט ש"מ דלא הי' שום תנאי ע"ש וא"כ תינח בגט שכ"מ אבל במוציא משום ש"ר אעפ"י שאמר בלי שום תנאי י"ל בלי שום תנאי אחר אבל לעולם דעתו כאשר אמר בפירוש משום ש"ר אני מוציאך ועד"ז מגרשה בלי שום תנאי אחר זולת זה ואי משום שיקרע הגט הרי הכא הוא תנאי דלעבר אם אין הדברים בדאי' תהי' מגורשת ויכול לקרוע הגט:

וקצת יש לעיי' לפמ"ש בתשו' מהרמ"ל סי' קפ"ב מדקדוק לשון רש"י גטין ס"ו ע"א וכשגרשתיך הי' בדעתי להחזירך אם ימצא דברי' בדאי' עכ"ל וכן שם מ"ו ע"ב ולדעת כן גרשתיך שאם יבואו לך שאחזירך עכ"ל משמע מזה שאפי' ימצא דברי' בדאי' או יבואו לה סימני' מ"מ תהא מגורשת וצריך להחזירה בקידושי' וז' ברכות רק שאם תרצה להנשא לו אחר שנמצא דברי' בדאי' אז אינו גט ע"ש במהרמ"ל:

ודקדוק נכון הוא בלשון רש"י ומיהו טעמא בעי מה ראה רש"י על ככה ובחידושי אמרתי דבתשו' מהרי"ן לב א' אמר שמגרש אשתו משום שאינה רוצה לתת לו קרקע ידוע ואחר גירושי' נתרצית לתתה לו וכ' דמאי דפליג רש"י ותוס' דלרש"י הוא תנאי גמור ולתוס' לעז בעלמא היינו דלא אם ולא משום וס"ל לתוס' דאין זה לשון תנאי ומעתה י"ל ע"כ לא פליגי תוס' אלא בלשעבר משום ש"ר אני מוציאך ולא אם שטית אבל בלהבא כגון משום שלא תתן לי קרקע פלוני' מודי' תוס' דהוה תנאי דלהבא ע"ש ומעתה אומר אני רש"י נמי לא ס"ל דלשון משום ש"ר יהי' לשון תנאי לשעבר ולעז לא ס"ל לרש"י ע"כ פירש"י דהתנאי היא בלהבא אם ימצאו הדברים בדאי' ולא תרצה להנשא לו לא יהי' גט כנלע"ד ולפ"ז בזה"ז שקורעי' הגט מוכח דלא הוה תנאי וא"ש. אמנם נלע"ד עדיין יש לפקפק דהרי אומרי' בשעת מסירת הגט לידה הרי את מגורשת מעכשיו ואי נימא דחיישי' לגילוי דעת דתנאי א"כ ה"ל תנאי דמעכשיו שאם ימצאו דברי' בדאי' והיא תרצה להנשא לו יהי' גט מעכשיו ויחזור ויקדש אותה ויברך ז' ברכות וכיון דהוה מעכשיו אין ראי' ממה שקורעי' הגט דבמעכשיו אעפ"י שיקרע מגורשת ויש לפקפק על הוראת נב"י הנ"ל:

מיהו אעפ"י שיש לפקפק כנ"ל מ"מ הוראתו בקדושה בעובדא דילי' ובמחילת כבודו נעלם ממנו דברי ר"ן פ"ב דשבועות שם אשה שאין לה וסת דלר"מ יוציא ולא יחזיר עולמות וה"ה לדידן ברואה מחמת תשמיש כ' הר"ן דהתם אפי' לא אמר מחמת וסת אני מגרשך מ"מ כיון שאסורה לו סתמא כפירושו דאין אדם מקיים אשה האסורה לו שוב הקשה הר"ן א"כ למאי ניחוש אלו הייתי יודע לא הייתי מגרשך הרי הי' מוכרח לגרשה ותי' דאין ב"ד כופי' להוציא ע"ש למדנו מהר"ן ג' דיני' יש היכי דכופי' להוציא אפי' אמר בפי' משום כך אני מוציאך אינו אסורה לחזור לו דלא מצי למימר אלו היתי יודע לא הייתי מגרשך שהרי כופי' להוציא והיכי דאסורה ואין כופי' אין צריך אפי' אמירה ואפ"ה אסורה לחזור לו והיכי דליכא איסורא אלא הוא חושש לש"ר או נדר אז כשאומר משום ש"ר וכו' אסורה להחזירה וא"כ בעובדא דנב"י דהמורה פסק לו שמחוייב להוציאה לא שייך לומר אלו הייתי יודע וכ"כ בס' בית מאיר סי' יוד ע"ש:

ובדברי' הללו יש להסביר מ"ש הרב"י ס"י דרבנן אדרבנן לא קשי' דמתני' קמייתא מיירי באמר' ומתני' דאיילוני' מיירי בלא אמר ע"ש והוא קצת דוחק ולהנ"ל ניחא דהא ר' יהודה ס"ל ביבמות איילונית זו היא זונה האמורה בתורה ואפי' ישראל דאינו מוזהר על הזונה וה"ל בעילת זנות ע"ש וצ"ל מ"ש רש"י בגיטין מ"ו ע"ב אאיילוני' דבעיל לשם קידושי' דאין אדם עושה בעילת זנות אע"ג דלר"י קיימי' דכל איילוני' בעילת זנות הוא י"ל אין אדם עושה בעילת הפקר בלי קידושי' אבל כשהוא ע"י קידושי' אע"ג דדינו כדין זנות לא איכפת לי' כנ"ל לפירש"י מ"מ הרוחנו לומר דמתני' קמייתא משום ש"ר ונדר סתמא כפירושו באמר אך מתני' דאיילוני' דלר"י הוה אסורה לו מיירי בלא אמר דבאמרה לו לא בעי אמירה כמ"ש ר"ן הנ"ל ואהא קאי רבנן ולדדהו לא הוה איסורא ומדלא אמר לא חשו לקלקולא וא"ש:

נחזור להנ"ל בנידון שלפנינו יש לפקפק אם לסמוך במה שאמר בלי שום תנאי ומ"מ נראה דלרוב גדולי האחרוני' אפי' לא נקרע הגט אין לפקפק כלל ועט"ז סי' קמ"ד סק"ו ובנידן שלפנינו נ"ל בלא"ה אין חשש דלא אמר אלא המוציא משום ש"ר והוסיף הטור וש"ע משום ש"ר שיצא עלי' ולאפוקי אם לא יצא ש"ר אלא הבעל רוח רעה מבעתו וחושד בכשרי' כפפוס בן יהודא סוף גיטין דודאי משום פריצות לא שייך לומר שתוסרנה כל הנשי' כי מה עשתה והוא חושדה ועמ"ש תוס' שם ד"ה שלא יהי' וכו' והתם אין שייך פרוצות דמה לו לעשות ע"ש ונהי דלאידך לישנא שייך פרוצות דמ"מ ע"כ עשתה מעשי' שהביאה עצמה להיות שותא בפי הבריות אבל אם לא יצא עלי' ש"ר רק הוא חושדה בשגם שיש בלא"ה מריבה ביניהם שנראה מחמת שנאה חושדה וה"ל שקר ולא שייך פריצות וכיון דללישנא דפריצות דוקא ש"ר ולא חשדא בעלמא הה"נ לקלקולא לא מצי מקלקל אלו הייתי יודע שהדברי' בדאי' היינו אם מתחילה האמין למוזרת בלבנה ועכשיו נודע שפטומי מילי בעלמא נינהי אבל חשד בעיניו מה נולד עתה מה שלא הי' יודע קודם ועי' רמב"ן יבמו' כ"ה ע"א כ' אם לא נודע דברים בדאין ורוצה להחזירה הי' מותר דהרי אי נמי היתי' ניסת לא הו"מ לקלקלה דהרי לא נמצאו דברי' בדאין אלא מ"מ אסורה לו משום דשוי' אנפשי' חתיכה דאסורה ע"ש וזה בש"ס שאומרי' דברים מכוערי' שלפי אומד ש"ר הי' אסורה עלי' לפי מה שחשש לו ועיי' גיטין פ"ט ע"א אבל במה שהוא לא ראה דברי' מכוערי' וגם לא מצא דברי' בדאין ע"כ נ"ל דמותרת להחזיר לו ומותרת לכולי עלמא בלי פקפוק בעזה"י כ"ד א"נ. יערגן סמוך לק"ק פ"ב כאור בוקר ליום א' ח' חמוז תקצ"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כו

(**כאן חסר תוכן השאלה וראשית התשובה וחבל על דאבדין**):

והנה פאר רום מכ"ת צלל במים אדירי' בהא דכ' בית שמואל סי' י"א סק"ג דמשמע מתוס' פ' במה בהמה דהיכי דלא גרם איסור לבעל אינה נאסרת לבועל והכא לא גרם איסור לבעל ומזה ק' לי' שיטת ר"ת דתצא מרוכל ולא מבעל דהוה קלא דבתר נישואי' א"כ גם מבועל לא תצא והאריך בזה והנה נכתוב לקמן אי"ה דאינו ענין לכאן כלל אך אדאתאינן להכא נדבר מדברי בית שמואל האלו דבאמת מתוס' פ' במה בהמה לא מוכח מידי דהתם קאמר ש"ס רבי מהפך בזכותי' דוד דדריש לקחת לך ליקוחי' יש לו בה ומוכח מקרא זה דגט כריתות כתב ועל זה הוקשה לתוס' דילמא לעולם לא כ' גט כריתות ולפום אותה הס"ד דלא כ' גט כריתות ק' קו' ש"ס מ"ט לא אסרוה עליו וזה ק' עצומה כמ"ש תוספ' כתובות ט' דאע"ג דהסנהדרין לא מצו אסרי כיון שלא נתקבלו עדות בפניהם ועפ"י ודברי ברה"ק שידע המעשה על פי נביא אין פוסקי' דין וא"כ לא ק' על הסנהדרין מ"ט לא אסרוהו אבל על דהע"ה עצמו קשה שהרי ידע בעצמו שבא עלי' ונאסרה עליו ואיך לא אסרה על עצמו ולשון מ"ט לא אסרוהו פי' שהסנהדרי' הי' להם להודיע לו שאם יודע בעצמו שבא עלי' נאסרה עליו [ומ"ש ע"י נביא לא נאסרה ביארתי במק"א הוא בח"ס חאו"ח סי' ר"ח ד"ה וישׁ] הארכתי בזה כי הי' משמע לי מדברי מעלתו שלא פי' כן נחזור להנ"ל וא"כ על ק' זו ע"כ צריכי' אנו לומר או אונס הוה וכיון שלא אסרה על הבעל לא נאסר' על הבועל אבל לעולם חטא דוד או נאמר גט כריתות כ' ועתה בא רבי להוכיח ע"כ גט כריתו' דאל"ה אין לו בה ליקוחין ואיך כתי' ולקחת ועל זה הוקשה דאפי' אי חטא שלא נכתב גט כריתות והא דלא אסרוה משום דאונס משרי שרי עכ"פ יש לו בה ליקוחין ולא הו"מ תוס' לשנויי דרבי ס"ל מסברת חוץ דאפי' אונס נמי נאסרה על הבועל ומשו"ה אמר גט כריתות ז"א דעכ"פ מקרא דליקוחין לא מוכח מידי אלא ה"ל למימר מ"ט לא אסרוהו שהרי פשיטא לי' אפי' באונס אסורה לבועל וע"כ לא חטא וגט כריתות כתב ומדלא אמר הכי אלא אמר ליקוחין יש לך בה משמע אפי' יש לך תי' על ק' מ"ט לא אסרוה היינו אונס הוה מ"מ מקרא מוכח דגט כריתות כ' מדיש לו בה ליקוחין ועל זה ק' הא לתי' דאונס נמי יש היתר לקוחין ונדחקו תוס' ליקוחי' של היתר גמור לא הוה מ"מ לפ"ז לא מוכח מידי דס"ל תוס' למסקנא דדוד לא חטא דגט כריתות כתב י"ל אזלי' לחומרא ואונס אסור' לבועל ודברי המביאי' ראי' מדברי תוס' אלו צ"ע.

אמנם מאז כבר אמרתי דב' תירוצי' ש"ס הללו תלי' בפלוגתא ר"פ כשם דלר"ע ודעמי' שם דס"ל איסורי' דבועל נפקא מיתורא דוי"ו ונטמאה א"כ לא נתרבה איסור לבועל אם

אין טומאה לבעל והוא כתי' הראשון דאונס הוה דאע"ג דודאי לא תצא וגט כריתות כתב כדמוכח מולקחת מ"מ הדין דין אמת אם לא נאסרה לבעל לא נאסרה לבועל משא"כ רבי ס"ל ב' קרא כתי' ונטמאה אחד לבעל וא' לבועל נמצא לא תלי זה בזה ואפי' אי לא נטמאה לבעל מ"מ נטמאה לבועל ולפ"ז רבי הו"מ להמציא לזכותי' דדוד מהאי גופי' כיון דכתיב ב' פעמים ונטמאה א"כ אונס אסורה לבועל א"כ מ"ט לא אסרוה אע"כ גט כריתות כתב אלא ניחא לי' להוכיח מקרא מדברי הנביא שאמר ולקחת לך:

ומ"מ פשוט ופשוט דלדינא הלכה כר' עקיבא וכר' יהושע ור' זכרי' בן הקצב נגד רבי וא"כ כל שאין אסורה לבעל אין אסור' לבועל וכמו שסתם רמ"א סי' י"א לפי הבנת ב"ש במ"ש וה"ה אם נאסרה בשבילו לבעלה וכו' אך צל"ע דלקמן סי' קנ"ט סתם רמ"א כהריטב"א דאע"ג דשומרת יבם שזינתה מותרת ליבום מ"מ קנסי' לבועל ואסורה לו מקנסא וכ' שם ב"ש לפ"ז דה"ה וכש"כ בא"א שזינתה אפי' לא נאסרה לבעל אסורה לבועל מקנסא עכ"פ וצע"ג על הרמ"א שבסי' י"א לא הזכיר מזה כלום ונתן מכשול ח"ו.

והנה הך קנסא דהריטב"א משמע קצת דמאי דמייתי ר"פ כשם בשם הירושלמי והמעיין היטב בלשון ירושלמי יבין היטב דבר לאישורו דכוונת הירושלמי כיון דמ"הת היכי דהוא שוגג והיא מזידה ולא גרים לה תקלה וקלון שהוא היה שוגג והיא הרגילתו מ"מ כיון שנאסרה לבעל כיון שהיתה מזידה הרי אסורה לו מן התורה וא"כ יהי' כחוכא וטלולא אם הוא מזיד והיא שוגגת והוא גרם לה תקלה וקלון ותהי' מותרת לו אם שגג נאסרה עליו ואם הזיד תהי' מותרת לו ע"כ אסרוהו חכמי' גם אם הוא מזיד והיא שוגגת אבל בשניהם שוגגים פשיטא דמותרת לו ואפשר אפי' שניהם מזיד כל שהוא לא גרם התקלה שהרי גם היא הרגילתו לא נאסרה עליו אם לא נאסרה עליו על בעלה ע"י ביאתו ומשכח לי' בביאות גוי לר"ת דאינו אוסר לבעל ואא"כ נתגייר דמותרת לו אעפ"י ששניהם מזידי' כיון שלא נאסרה להבעל ולפ"ז י"ל הריטב"א לא קנס הבועל יבמה לשוק אלא בהיא שוגגת והוא מזיד ובהא מיירי סי' קנ"ט ובסי' י"א לא מיירי בהכי ע"כ סתם רמ"א להקל ודוחק ונשאלתי למעשה ביבמה כנ"ל ששניהם ומ"מ איני אומר למעשה להקל והרוצה לסמוך יסמוך ואני איני כדאי:

ומ"מ הדבר מתמיה מאחר בדורותינו מעשי' בכל יום שנתפתו פנוי' נדות שאיסורם איסור ולא קנסי' לאוסרה על הבועל אדרבא משתדלי' לישא אותה כמ"ש תוס' יבמות כ"ד ע"ב ד"ה משום וכו' ואיך נחמיר על זה שעבר גם על לאו לא תהי' אשת תמת החוצה וגם הוא אינינו לאו דשאר אלא לאו בעלמא כמ"ש רש"י יבמות צ"ב סוף ע"א דלא הוי

אלא לאו גרידא ע"כ מי שרואה לפי הזמן והמקום להתירה לבועל שומרת יבם שזינתה היינו אחר שתחלוץ לה יבמה מאן מרמי לי' מיני' אבל מאתי לא תצא הוראה:

נחזי מאי דקמן דעכ"פ מעיקור הדין נראה דאם לא גרם איסור לבעל אינה אסורה לבועל אי לא משום קנסא ולכתחלה ואם נישאי' לא תצא אך כל זה באונס וכדומה שמדין תורה לא מעלה מעל באשה אבל ביצא קול ועידי כיעור דאסרי' לבועל מדין דאורי' דחיישי' שבעלה ואוסרה על הבעל אע"ג דמ"מ אנו אין אוסרי' אותה משום דמספיקא אוקמא אחזקת היתר לבעלה ואמרי' מסתמא לא נבעלה אבל הוא הבועל בעצמו שיודע שבעלה הרי אוסרה על בעלה ואפי' אי מספקא לי לבועל כי היכי דאפקרא לגבי דידי' אפקרא נמי לאחריני וכבר נאסרה מקודם והוא לא גרם איסור ויש מהאחרונים סוברים דגם בזה לא נאסרה על הבועל כל זה בידעי' בודאי שכבר נאסרה אבל מספיקא וגם כבר יצא הקול כשהי' יושבת תחת בעלה הראשון ואז היתה בלא"ה אסורה לבועל מטעם אשת איש ואז נולד ספק אם אסורה לבועל או לא נמצא כשנתגרשה מבעלה נתחזקה מאיסור לאיסור כמו יצאה מחזקתה מחיים ביבמות ל"א ובש"ע י"ד סי' נו"ן ורק לבעלה לא נאסרה לא נאמר שהוא לא גרם איסור בודאי אם בא עלי' הרי גרם איסור והבעל לא ידע ואשם והוא הבועל בעינו של בעל יומא"ס רק אין בנו כח להוציא מחזקה התירה לבעלה הראשון אבל להשני נתחזקה מאיסור' לאיסור עכלפע"ד כל מה שיש בידו לעשות להפרידם זמ"ז יעשה וה' עמו אך מ"ש שלא הי' קידושי' כ"א בעדות קרובי' ויוציאה בלא גט יהי' מתון מעיין בדבר איך יהי' ואם תצטרך גט יהי' מתון בענין הכפי' טוב לכופו ע"י כפיות מן הצד שעי"ז יתרצה לגרש כגון להפרישו מהקהל ולאסור ביתו עד שירצה לגרש ומדנישאית לו וחז"ל אמרו דעי"ז נתחזק החשד ע"י עצמם א"כ פשיטא דיכול הבעל לפטור עצמו מתשלומי המאה זהובים ולא דמי לחליצה מוטעת שכ' כמה פוסקים דאע"ג דחליצה כשרה מ"מ כופי' לשלם לו שכר פעולתו שהתנה עמו ככל פועל שהתנה עמו לשלם כך וכך אם ראוי ליתן הרבה ה"נ אבל בעובדא דידן לית דינא לפע"ד שהבעל פטור. הנוגע לדינא כתבתי הנלע"ד ואחתום בברכה א"נ.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כז

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג הדיין המצוין כבוד מה' זרח נ"י דיין דק"ק פוחאף יע"א:

גי"ה הגיעני נידן מאן דהוא שסידר גט ונמצאו ד' ערעורים שעי"ז הצריכום לגט אחר ונפשו היפה בשאלתו אי צריכה להמתין צ' יום מגט השני או לא כי כבר נשתדכה ויש לחוש לביטול שידוכה:

הנה דבר זה במחלוקו' שנוי בתוס' שלהי גטין ר"ת ס"ל גט שנפסל מחמת ערעור ולעז והצריכה גט שני אינה צריכה להמתין צ' יום מגט שני ור"י פליג דלא פלוג רבנן בתקנתי' וקיי"ל בש"ע סי' י"ג כהר"י להחמיר אלא שמהרמ"ל בתשובה סי' קי"ז הקיל בגט שנכתב בו לוי ונודע שלא הי' לוי והצריכה גט אחר והגט השני נשתהה בין כתיבה לנתינה שנה תמימה וכ' משום ביטול שידוכי' יש לצרף ב' קולות קולת הרי"ף דס"ל מונין משעת כתיבה וקולתו של ר"ת דמונין מגט הראשון ויש להקל משום ביטול שידוכי' והקשה הרב חלקת מחוקק דדברי מהרמ"ל תמוהים ע"כ לא התיר ר"ת אלא אם הגט הראשון הי' כדינו רק מחמת לעז בעלמא נפסל אז ס"ל מונין מגט הראשון אבל הכא שכ' לוי ולא הי' המגרש לוי שהוא בטל מדינא וכמאן דליתא גם ר"ת מודה דמונין משני וכן הקשה ב"ש והניחו בקושי':

ודלא לשוי' להגאון מהרי"ל טועה נ"ל דיש להבין מ"ש בקידושי טעות דלא צריכא קטנה להמתין ולא אמרינן לא פלוג רבנן משום דלא שכיחא לא גזרו בי' רבנן וכמבואר בש"ע שם מש"ס יבמו' ל"ד ע"ב דהחליפו לא שכיח ע"ש ומ"ש בגט בטעות דלא נימא כן צ"ל טעות בגט שכיח ובא משא"כ בקידושי דהחליפו ודאי לא שכיחא וס"ל להרמ"ל דטעות כי האי לכתוב לוי במקום שאינינו לוי הוה לא שכיחא כמו החליפו בקידושין ונהי להר"י דהחמיר בנפסל גט הראשון בלעז בעלמא שהי' ראוי להקל ומ"מ החמיר שלא לבדות מלבנו מה שלא נזכר בהדי' בש"ס הה"נ דאין להקל בהחליף בגט לוי במקום שאינו לוי שאין לנו לבדות קולא מלבנו מ"מ לר"ת דמקיל בגט שנפסל משום לעז מכ"ש שנקל בנפסל בטעות גדול דלא שכיחא כנ"ל ע"כ צירף שיטה זו עם שיטת הרי"ף דמוני' משעת כתיבה:

ומ"מ סיים שם אי קמא דידי' הוה אתי האי עובדא לא הי' מקיל אלא שכבר התיר חכם אחד וגם יש חששא דביטול שידוכי' ע"כ הקיל כר':

והנה בנידון שלפנינו מלבד שאותן הפסולים יש בהם שקרובי' לפסולי' דאורי' עוד כבר כ' הריב"ש בשם הר"ן רבו דכל שניכר אפי' בתרשאה שלא הי' המסדר בקי יש לחוש לכמה חששות ופסולי' שא"א להכירם בגט ומכ"ש המסדר הזה שאפי' הסדר הגט ר"מ ר' יוזפס לא הביט ולא השגיח עליו א"כ קרוב שפסול מדאורי' ואין לומר לא שכיח כי בעו"ה שכיחי עתה המתפרצים שלא ידעו בטיב גטין ומסדרי' גטין ושכיחא ושכיחי באין משים. ובשגם לית כאן לאיצטרופי שום קולא אחריתי לשיטת ר"ת ע"כ ממני לא תצא הוראה להתיר למנות מגט הראשון אלא תמתין צ' יום מגט השני ולא נחוש לשידוכי'

כמ"ש הריב"ש לענין מינקת לא נחוש לקלקול הבחורה. והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי הנ"ל. פ"ב נגהי ליום ה' צום הרביעי יהפך לששון ולשמחה תקצ"ג לפ"ק:
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כח

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג ומפורסם לשבח החרון ושנין כמו"ה שמואל נ"י אבדק"ק יאקא יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו היפה בשאלתו ע"ד פסולה שנתעברה ואמרת מפלוני והוא מכחש אבל מ"מ רוצה לישא אותה בנדן ידוע שנותני' לו אבי' ושוב כשהודה לו שאסור לשאנה כיון שאינו מודה שממנו נתעברה חזר והודה לדברי' שממנו נתעברה ושמפני הבושה כיחש בתחילה וגיזם אז שרוצה לשבע שאינו ממנו ועכשיו אומר האמת ושאל מכ"ת אם נתיר לו לישא אותה כשהיא מעוברת ולשהות עמה כל ימי הנקה שוב שאל פר"מ אי ב"ד כופים למי דשוי' נפשי' חד"א או נימא לדידי' אסור ליחוש לנפשו אבל ב"ד אין כופים:

הנה עיניו שפיר חזו תשו' צ"צ סי' ק"ד וגם שם מבאר בכפל פעמים שב"ד כופים על מי דשוי' נפשי' חד"א והוא פשוט מאוד ומ"מ נ"ל היינו דוקא בשאר אסורים אבל באשתו זינתה בפניו ושוב חוזר בו אין כופים להוציא דהא מכיון שחוזר בו הרי ספק לנו אם דבריו הראשונים אמת או האחרונים ונהי לדידי' אינו חוזר ומגיד וכבר אסרה עליו כמו נדר או כמו עד שאינו חוזר ומגיד מ"מ הדבר אצלינו ספק וגט מעושה שלא כדין פסול מן התורה ואם אמת שלא זינהה אין בדין לכופו וא"כ הכפי' הוה גט מעושה שלא כדין ופסול ובני' מן השני ממזרים ע"כ אין לכופו לגרש ואומרים לו שנאסרה עליו אבל אין לנו לכוף להוציא ע"י גט מעושה ובספ"ט מאישות כ' רמב"ם באשה שאמרה א"א אני ושוב נתקדשה ולא נתנה אמתלא מספקת אסורה לשני ומ"מ צריכה גט מספק הרי אעפ"י שאסורה לו בודאי מפרישים אותם בע"כ דודאי אלינו שאסורה לשני מכח שוי' נפשי' חד"א מ"מ הקידושין מסופקים אצלנו וה"נ אין להתירה בגט מעושה:

אמנם כל זה אם חוזר מדבריו הראשונים במה שזינתה אבל כל זמן שעומד בדיבורו ואומר שראה שזינתה ואדם נאמן על עצמו לכאורה שכופין אותו להוציא ואין כאן גט מעושה שלא כדין ויפה כ' הריטב"א קידושין דף פ"א גבי אין אוסרים על היחוד אך הרמב"ם פליג גם בהא וס"ל אפי' עומד בדיבורו שזינתה מ"מ אין כופי' להוציא שלא ע"י עדים ברורים כמ"ש כן להדי' פכ"ד מאישות הל' י"ז והל' י"ח בסופו וכמו שעמד עליו בס' בית מאיר סי' קט"ז סעי' י"ז וצ"ל ג"כ מטעם דנהי על עצמו נאמן שראה אותה שזינתה מ"מ אין לנו להתיר אשת איש ע"י גט מעושה ע"פ ע"א דהבעל אינו אלא ע"א

שאומר שזינתה ואולי משקר ומכש"כ לפי מה שהסביר הרמב"ם ספ"ב מגירושי' בטעם גט מעושה כדין שכשר משום דאנן סהדי דכייף יצרו לעשות ברצון כדין תורה ע"ש מתק לשונו וא"כ הכא אנן חיישי' דילמא ידע בנפשו שמשקר במה שאומר זינתה ויודע בעצמו שהעשוי הוא שלא כדין ואינו מתרצה אלא ע"י הכאות וכפייות נמצא גט בטל ובני' ממזרים וזה נ"ל נכון בדעת הרמב"ם ומ"מ הריטב"א חולק והיינו בעומד בדיבורו שזינתה אבל אם חוזר בו לא ידעתי אם יחלוק אדם בזה והגאון בית מאיר לא עמד בכל זה ואנכי פה בשוקי בראי אין ספרי' אתי לעיין ולחפש בספרים יותר וכל זה בענין ליכוף ולגרש אבל בכל שאר ענינים פשוט יותר מביעא בכותחא דב"ד כופי' לקיים את אשר אסר על עצמו:

ומאי דקמן באומר שלא ממנו וחוזר ומודה הנה לולי שגדולי ישראל כבר אחזו שער וחשבו גם זה למשוי' נפשי חד"א בצמח צדק סי' ק"ד הנ"ל ובתשו' שב יעקב וגדולי אחרונים ואינני כדאי להרהר ומכש"כ לחלוק עליהם מ"מ תורה היא הנה הר"ן כ' פ' שבועת העדות דעדים שאמרו אין אנו יודעים לך עדות כל זמן שלא נשבעו על ככה יכולים לחזור ולומר יודעים אנחנו ופשוט בלי שום אמתלא והטעם שמדרך העדים לסלק עצמן שלא להעיד ואומרי' אין אנו יודעים וכיון שדרך כך א"כ האמירה אין אנו יודעים לא הוה הגדה וחוזרים ומגידים ע"ש שכן מוכרח בש"ס. וא"כ כ"ש ק"ו בן בתו של ק"ו בנטען על פנוי' ומכחיש כולי עלמא יודעי' שדרך להכחיש מפני הבושה וכן יפה לו וחציף מאן דמפרש ומקרא מלא דבר הכתוב אכלה ומחתה ואמרה לא פעלתי און והנה בכל הטענות אמרי' אין אדם מעיד לתבוע אא"כ יש לו ולעומת זה גם להנתבע חזקה אין אדם מעיז לכפור במה דידע בשיקרי' או שעשה לו טובה ושני החזקות שוים הם אך בענין זה יש חזקה על האשה שלא תעיז פני' לומר לו ממנו הוא ולו אין חזקה כי כך דרכו לכפור מפני גודל הבושה ונהי דלענין דינא לא בעינא לסמוך על זה בענין טוען ונטען בדיני ממונו' אבל עכ"פ לא ברירא לי שיהי' בזה כחוזר ומגיד כי גם הגדה הראשונה הי' כקול ושוברו עמו ואמנם חלילה לחלוק על הגאונים שלא עמדו בזה ולא עוד אלא הגאון צ"צ חידש לנו חומרא מסברא דגם אמתלא לא מהני אלא כשנותן אמתלא על דבריו הראשונים מ"ט אמר כן ועל דברי החזרה ליכא אמתלא אבל אם גם על החזרה איכא אמתלא דאיכא למימר משום דמשחדי' לי' בממון הדר בי' א"כ מאי אולמא דהאי אמתלא מהאי אמתלא ע"ש וה"נ בנידון לפנינו י"ל כיון ששמע שאסורה לו כשאין הולד ממנו חזר בו והגאונים בתשו' שב יעקב חלק עליו (ודברי שו"ת זכרון יוסף אינם ראוי' לכבודו) ונ"ל מ"מ בנידון שלפנינו יש עוד טעם וסברא שאפשר שיודה בו גם הגאון צ"צ

כיון שכבר רצה לישא אותה טרם שהודה ודבר ידוע שרובא דרובא בני אדם לא יזלזלו עצמם לישא מופקרת וכשהיא עדיין כריסה אשר ימאסו בה עוגבי' לולי שיודע שהולד ממנו וכאלו אמר להדי' ממני נתעברה וקול ושוברו עמו כעין זה לדעתי יש להתיר ע"י אמתלא שמחמת בושה לא רצה להודו' בתחלה וקרוב לזה בר"ן סוף נדרים במשנה ג' נשים ע"ש:

ומ"מ טוב לעשות בזה ב' דברים א' שאחר האיום שאומרים לו שחוטא חטא אם מכזב וסופו להורישׁ בנכסי' בן שאינו ממנו ומערב במשפחתו בן הנידה ויקבל בחרם שהאמת שהוא ממנו וטוב כשיהי' זה בימי אלול הבע"ל או בער"ח בשעה שההדיוטים יראים לנפשם יותר. ועוד זאת עכ"פ יעמוד ערב על סך מה שאם תתעבר שנית בתוך ימי הנקה של זה יהי' לו להשכיר מיניקת או למסמס בביע וחלב דאע"ג חלילה לעשות זה לסניף להתיר מיניקת חברו בעלמא אבל הכא שדעתינו להתיר בלא"ה מה שאפשר לתקן כ"ש טוב לתקן ואז עניות דעתי נוטה להתיר הכ"ד א"נ. פה יערגן יום ד' זך מנחם תקצ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כט

ע"ד אשת כהן שנמצאת מעוברת וילדה מיד אחר חתונתה והיא אומרת מיני' והוא מכחישה דעכ"פ לאו מיני' אך רוצה בקיומה הנה ראיתי מורי הגאון בהפלאה במשנת איש פלוני וכהן הוא דכשהוא מכחישה הו"ל ברי וברי דלא אמר ר"ג כמ"ש הרא"ש גבי ארוס וארוסתו וכ' צ"ע על הטור היינו מ"ש הטור גבי ארוסה דאע"ג דכשהוא מכחישה נהי דאיהו שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא מ"מ לעלמא שרי והן הנה דברי ה"ה ומייתי לי' ב"י שם ובמח"כ אין כאן צ"ע כלל דלא שייך ברי וברי אלא כגון רפ"ב דכתובות דטוענית אממון דכתובה משארסתני נאנסתי אלו הי' הוא טוען על ממון שלו ברי לי עד שלא ארסתיך לא אמר ר"ג להוציא ממון ע"י חזקה ומיגו שלה וגם הרא"ש גבי ארוס מיירי על העובר שהיא מעידה עליו והוא מעיד להיפוך בברי ובכי האי לא אמר ר"ג אבל כשהוא טוענת על עצמה כשרה אני ולכשר נבעלתי ואלו ע"א דעלמא מעיד על כשרם שהיא פסולה אינו נאמן לפסול אשה כשרה בהכחשת בע"ד ה"ה הבעל אינו נאמן יותר מע"א דעלמא וזה לא שייך ברי וברי וכ"כ להדי' נימוק"י בשם ריטב"א ס"פ אלמנה דלגבי כשרותה לא שייך ברי וברי משא"כ לגבי עובר ע"ש וגם בעובר גופי' יש לדון כיון שחזקת האם מועיל לבת אין ברי שלו מועיל נגדה ע"כ לא אתי ה"ה אלא מטעם שהאב נאמן מן התורה לומר אינו בני אבל מטעם ברי וברי לא שייך הכא מידי וע"כ לעלמא שרי בלי ספק אך להוציאה מהארוס דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסור' בודאי

אסורה דכ"ע פסולים אצלה והוא פשוט. אך הכא דאינו מכחישה שלא נבעלה לכשר אלא שאינו ממנו נלע"ד אין לכופו להוציא דלא שייך הכא שוי' אנפשי' חד"א חדא כיון דאין כאן אלא משום חומרת יוחסי' ומדינא כשירה אפי' לא נבדקה והכא דשרי לעלמא ובנה חזי' לכהן גדול שוב לא שייך לגבי דידי' חומרת יוחסי' ותו הא בלא נבדקה כלל נמי איכא שיטת הרז"ה וסייעת' דמכשירי' בדיעבד וא"כ עכ"פ אין כופי' להוציא ומכ"ש הכא שאומרת עכ"פ לכשר נבעלתי והוא אינו מכחישו אלא במאי דאמרה מיני' והו"ל כעין ההוא נהי דאכחיש באבהתא בשני חזקה לא איכחוש ועוד הפוסקי' האוסרי' לא נמצאו להדי' בדיעבד כזה להוציא אשה ולכוף לגרש אלא בעובר דהוה כעין לכתחילה עי' ר"ן ספ"ק דכתובות גבי ארוס וארוסתו ע"כ נלע"ד שאם הוא רוצה בקיומה אין כופי' להוציא בשגם י"ל מחמת כיסופי' מכחיש והוא יודע בנפשו האמת אתה.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ל

ע"ד אשה שהי' לה כמה בנים בחיי בעלה והילד הראשון הניקה איזה חדשי' ונסתכנה בחולה על החזה שלה והאשה הורגלה בחולה הוצאת לחה שזבים מראשה כנודע גם להרבה נשים והרופאי' אמרו שאם תינק תהי' היא והולד בסכנת נפשות ועל כרחה משכה דד מפיו ומן אז ילדה עוד ח' בנים אחריו ולא יכלה להניק שום א' מהם ובסוף ימי בעלה ירד מנכסיו ונתדלדל מאוד ואז ילדה תאומי' ולא הי' ביכולתו להמציא ב' מינקת לב' בנים ואפ"ה מחמת הסכנה לא הי' אפשר לה להניק אחד מהם ולבסוף מת בעלה והניחה מעוברת וילדה אח"כ ולא נתנה דד בפי התינוק כי לא יכלה והיא עני' ואביונה עם ה' בנים ואין לה משען ומשענה אפי' בית דירה אין לה ואין לה שום מנוס כ"א ליסע ממקום חיותא למקום שאין ידינו משגת להציל האשה וילדיה מקלקלא בעו"ה ואין להאריך כמובן והן עתה הקרה ה' שש אחד הרבני המופלא משועי העיר עתיר נכסין רוצה לישא אותה לעת זקנתו לקיים מ"ע פ"ו כי לא נבנה בבני' עדיין ורוצה לפרוש כנפיו על גוזליה ולהוריש לה ולבני' אחרי מאה שנים מאשר חננו ה' ועתה נפשו היפה בשאלתו אם יש להתיר לישא אותה בימי הנקת הולד הואיל והיא לא הניקה ולד מעולם מפני סכנת שניהם וגם להציל האשה וילדיה מקלקולא הדור:

ופר"מ נחית לעומקא דדינא כדרכו דרכים דרבנן והוציא לאור לעלומה בכוחא דהתירא וכן דעתי נוטה להתירא ואומר הנה הרב ב"ש סי' י"ג ס"ק כ"ד מייתי לשון ריב"ש דליכא למיחש לא לחורבן בית ולא לקילקל הבחורה ע"ש ולכאורה הוא נגד מ"ש הרמ"א בשם מהר"י מינץ דיש להקל במפקרת כדי שיהי' בעלה משמרתה פי' ולא תתקלקל

והוא לכאורה היפך מדברי הריב"ש הנ"ל ואמנם המעיין בפנים במהר"י מינץ סי' יו"ד דמשים תקלת שניהם התיר שהולד הי' בספק יציאה לתרבות רעה ועד כאן לא אמרה הריב"ש אלא לקילקל הבחורה לא חיישינן דמשום סכנת נפשות דולד וולדות דעלמא לא חיישינן לקלקול שלה ובזה נדחה הראי' דמייתי מהר"י מינץ מהאי אמתא דעבדה בה אנשי אסורא דפ' השולח דהתם איסורא והכא נפשות איכא כמ"ש התוס' סוטה ך"ד ע"א ד"ה והשאר וכו' ואמנם אי איכא למיחש לתרבות הרעה דהילד לימא להו לרבנן א"א בתקנת חכמים שחששו לחיי העה"ז לטרדני מהעה"ב וגדול המחטיא יותר מן ההורגו ומכ"ש בעובדא דילי' דמהר"י מינץ שכבר ינק הילד זמן מה דשוב ליכא סכנה ברורה אצל כל הילדי':

ולהוציא מלב מחוקי השם האומרי' דבזה"ז דרוב בנים אינם יונקים רק איזה חדשים וגומלי' אותם בטלה לה תקנת חכמים במניקת חבירו כדרכו של מורה רעה אחד הידוע אראהו דגם בימי חכמי התלמוד כן הי' דהרי ממ"ש תוס' ורש"י שמא תגמלנו קודם זמנו ומה שמא איכא הרי הוא ודאי קודם זמנו תוך כ"ד חודש למר וי"ח למר ועוד ממ"ש התוס' יבמות ל"ו ע"ב דהא דתני לא תתארס ולא תנשא לא תתארס רבותא למ"ד כ"ד חדש ולא תנשא רבותא למ"ד י"ח חדש והשת' אי ס"ד פליגי במציאת הטבע מאי רבותי' לכל מר ומר אע"כ לא פליגי במציאות כלל ולכ"ע רוב בנים סגי להו בי"ח חדש ואיכא דבעי כ"ד חדש ור"מ חיישׁ למעוטא דלמא האי ינוקא ממיעטא הוא דבעי כ"ד חדש ור"י אזיל בתר רובא דסגי בי"ח חודש ומשו"ה בעי י"ח משום דאיכא קצת דמיעכר חלבא בג' חדשים ור"ג לא חיישׁ נמי להא והאש"נ דרב יוסף בשם רב ושמואל פסקו הלכה כר"מ אע"ג דבעלמא קיי"ל כר"י לגבי ר"מ מ"מ רב ושמואל סבירי להו שילהי יומא אין הולכי' בפ"נ אחר הרוב וממילא חיישינן למעוטא הכא ואולי הילד הזה הוא ממיעוטא דבעי כ"ד חדש וא"ש מ"ש התוס' שמא תגמלנו קודם זמנו דאע"ג דהילד הזה שגמלתו חזינא בי' שזמנו הגיע להגמל מ"מ חיישינן לילד אחר ולמיעט דבעי טפי והיא תגמלנו תוך זמנו הראוי לו אבל טפי מכ"ד חדש ליכא שום ילד בעולם דצריך טפי ואפשר לישב בזה דעת הרמב"ם דמייתי נמי טעמא דדחסא די"ל למאי דמסיק ר"י דלמיעוטא נמי חיישינן ה"ה וכ"ש דחיישינן למיעוטא דדחסא ואין להאריך בזה. ומ"מ מבואר דתחלת גזירה כך הי' שרוב הבנים אינם צריכים להניק כ"ד חדש ומ"מ חששו בפ"נ למיעוטא וא"כ מאן ספן מאן חשוב למיעקר תקנתא דרבנן כתבתי לסכור פה דוברי שקר ומ"מ ביארנו דבתינק שכבר ינק איזה חדשים דליכא סכנתא ברוב תינוקת שבזמנינו רק דחיישינן למיעוטא בפ"נ א"נ משום ילדים דעלמא א"כ היכא דאיכא למיחש לקילקל התינוק שיצא לתרבות

רעה פשיטא דלא ניחא לי' בתקנתא דרבנן וגם אין אומרי' לו חטא בתרבות רעה בשביל שיזכה חבירך בני גילך זהו סברת מהר"י מינץ ופסקה הרמ"א ואע"ג דאפשר שלא נתכוון לכן מ"מ לדינא לקיים דברי הריב"ש ודברי מהר"י מינץ נ"ל כנ"ל:

וא"כ בדמהר"י מינץ לא הי' מי שישכור מינקת להילד כמבואר שם באריכות דבריו התיר משום יצאה לתרבות רעה מכ"ש הכא דאיכא בעל עשיר וירא שמים ורוצה להשליש מעות להספיק מינקתו עד סוף כ"ד חדש רק משום חששא דלמא הדרא בי' והתינק כבר יצא מידי סכנה לפי רוב הולדות פשיטא דחששא דקילקל התינק הוי חששא גדולה וקילקול עצום שיבוא למקום שרוב בואיה לא ישובון ולא ישיגו אורחת חיים פשיטא דעדיף שתנשא לבעל הזה והבעל עכ"פ יחייב עצמו להשליש סך מה להספיק מלמד לילד הזה עד שיהי' בן י"ג שנים ויעמוד על דעת עצמו כדי שיתגדל על ברכי חכמים והנקה זו עדיפא לי' מחלב ודבש:

וכ"ש בנידון שלפנינו שהרופאי' אמרו שההנקה היא סכנה לה ולולד אע"ג דבעלמא אין האמנה להרופא אלא לספק עלינו ויהי' ספק פ"נ דדוחה שבת ויה"כ ובכמה תשובת השייכות להלכות נדה ביארתי לפענ"ד סמכו חז"ל על הרופאים על דרך כלל כגון שאמרו דאיכא במציאות שיהי' לאשה שומא במעיה שממנו מפלת כמין שערות והאמינם על טבע זו כדרך שאמרו חז"ל בשבת פר"ע לענין יניקת כלאי' אל תסיג גבול אשר גבלו הראשונים כי הי' חכמים בטבע עולם ואנו מאמינים להם על הכלל אבל לשפוט על הפרט על הגוף הזה של אשה זו שיש לה שומא לזה אין אנו מאמיני' אולי טועה בדמיונו ואין דבריו פועלין אלא לספק לנו הדבר וספק פ"נ דוחה אבל להתיר אשה לבעלה מספק לא ע"כ הצריכו חז"ל להטיל למים לראות אם נימוחו ואע"ג דדם יבש נמי טמא מ"מ כיון דרוב הדם נימוח והאי אינו נימוח וכבר ידענו מהרופאים דאיכא איתתא דאית לה שומא א"כ נימא גם האשה הזאת היא מאותן המועט כדי שלא להוציא דם זה מהרוב שנימוח ושם ביארתי ליישב קושי' הרא"ש בתשו' [עיין ח"ס יו"ד סי' קנ"ח]:

וה"נ עכ"פ מאמינים להרופא שעכ"פ ספק פ"נ איכא להאשה ושוב אינו משועבדת להניק ולסכן עצמה ומכ"ש דאיכא סכנה לילד. ובודאי בתחלת הנקה דרוב בנים מסוכנים לחלב ומסמוס ביעי בלי חלב כלל אינו מועיל וא"כ אם לא יניק כלל הוי לי' ודאי סכנה ודברי הרופא ספק אפשר שאין ספק מוציא מידי ודאי אבל אחר שכבר ינק איזה חדשים ועוד ייניק רק חששא דמיעוטא או משום שאר בנים כגילו בזה ודאי ספק פ"נ דילי' עדיף ואין מניחי' אותה להניקה וממילא מהיכא תיתי לעגנה בחנם ולחשוד להרופאי' שמשקרים במזיד ע"י חמרא דבטיש לשרגא הואיל והי' זה בחי' בעלה ולא

נולד עכשיו וגם מוכיחה קיים שכל הנשים יודעת שיש לה מיחש זובת לחה מהראש וחולשת החזה וכבר הורה זקן בתשובה שבסוף ספר בני אהובה ככל החזיון הזה ואין לפקפק על היתר זה ומכ"ש לצרף לזה דאיכא למיחש לקילקול התינוק שיצא לתרבות רעה ח"ו וכנ"ל:

והנה בגוף זה הדין דחלב ארסי שנולד לנו מדברי הרא"ש מצימקי דדיה אומר מה שנתחדש לי בזה בעז"ה הנה כ' התוס' שהטעם שמא תוגמלנו והק' מהרש"א א"כ מאי ראי' מייתי מברייתא דרדופה התם משום לא פלוג והכא משום שמא תגמלנו דלא פלוג לא שייך הכא כיון דאית לה הכרא שאינה מינקת את בנה וע"כ משום שמא תמהר לגמלו ובנותנה בנה למינקה שמא תהדר בי' וא"כ איך שייך למילף מרדופה לכאן כיון שאין הגזירות שוות והיינו קושי' מהרש"א וכבר העיד בבני אהובה שהיא קושי' עצומה:

והנה בשנדקדק בסידור לשון הרא"ש שכ' צמוקה או גומלתו או פסק חלבה ונותנו למניקת נ"ל דלא זו אף זו קאמר לא מיבעי' צימוקה דאיכא הכירא בגופה ולא מבעי' גומלתו דעכ"פ איכא הפרש בינה לבין אחרת ולה אין לה בן היונק כלל שהרי גומלתו אלא אפי' פסק חלבה שלא מחמת צימק ואין תיכר בגופה בשדים צומקים וגם נותנת למינקת ולא גומלתו והרי יש לה בן יונק אלא שאינו יונק ממנה מ"מ כיון שהי' כל זה בחי' בעלה מותרת להנשא ומכ"ש פסק חלבה ונגמל ולא נותנת למינקת דמותרת ובחנם נתחבטו האחרונים בזה עיי' ב"ש ס"ק ך"ו וא"כ צ"ע בסידור הברייתא שמהפכת וכתבה תחלה נותנה בנה למינקת ואח"כ גומלתו ומת ולהנ"ל הוי זו ואצ"ל זו ע"כ נ"ל פשוט דפשוט מאוד דא"א לחז"ל לאסור נישואין משום חששא רחוקה דמיעוט וולדות ולהפסיד עי"ז רוב ילדי ישראל דהרי כל אשה תגמול בנה ולהך ברייתא גומלתו מותר א"כ בלי ספק כל אשה תעשה כך ותגמול בנה קודם זמנו כדי להנשא ואלו לא אסרוהו להנשא היתה מינקת אותו והולך ואולי לא תתעבר ואם תתעבר אולי ימסמס בבעי וחלב ואולי יהי' אחר איזה חדשים שכבר אינו צריך משא"כ עתה כל אשה תגמול והוי גזירות חכמים לקלקולא ח"ו ע"ד גזירתך קשה משל פרעה וע"כ הקדימה ברייתא תחלה התירא דנותנה בנה למינקת והכוונה למינקת כל הימים כגון שנשבעה עד"ר וכיוצא בזה דאל"ה לא נותנה בנה למינקת שעומדת במקום האם אע"כ מינקת רוצה לומר מינקת בטוחה שנשבעה או שנתנה ערבון או כעין ר"מ וכדומה וכיון שמהני מינקת שוב מהני נמי גומלתה כשהבינה האם שהגיע זמן לגמול התינוק הזה ולא חיישינן שלא הגיע זמנו ועשתה כן למען תנשא ולא שבקה התירא ועבדה איסורא שהרי לכשתנשא תשתדל שישכיר הבעל מינקת דלא הדרא בה ומשו"ה מותר גומלתו נמצא אתי סידר הברייתא

מל נכון שבתחלה הוצרך לגלות ההיתר דנותנה בנה למינקת ואח"כ ההיתר עגומלתו וכל זה בברייתא דהתירא גומלתו אחר מיתת הבעלה ואיכא למיחש שתעשה כן שלא בזמנו כדי להנשא ע"כ הוצרך לשנות תחלה ההיתר דנותנה בנה למינקת משא"כ הרא"ש מיירי גומלתו בחי' בעלה דלא שייך למיחש שעשתה כן כדי להנשא א"כ הוי נותנה בנה למינקת רבותא טפי מגומלת כנלע"ד:

וממילא מיושב ק' מהרש"א דודאי מבואר מסידור הברייתא דחיישינן שתגמול שלא בזמנו כדי להנשא ורק משום דיש היתר ע"י מינקת שנשבעת והנה אין שום היכר בין מינקת שנשבעת ללא נשבעת וכיון דאתאינן לברייתא דרדופה כל היכא דליכא הכירא אמרינן לא פלוג א"כ ממילא ליכא לפלוגא בין מינקת שנשבעת למינקת שלא נשבעת וכיון שאסור להנשא ע"י נתינת מינקת שוב ממילא לאסור גומלתו דודאי תגמלנו כדי להנשא כיון שאין לה היתר ע"י מינקת ודבר נכון הוא בעזה"י:

ואמרתי רי"ף ורמב"ם דלא מייתי הא דבי ר"ג וכ' גדולי האחרונים דלא סבירי להו לחלק בין מינקת למינקת דלא פלוג אלא דקשה על ר"נ הא איהו גופא אמר הלכה כר"מ בגזירותיו א"כ איך התיר לדבי ר"ג נלענ"ד דר"נ סבירי לי' עד כאן לא גזר ר"מ אלא ברדופה דהוי חששא דאורייתא משא"כ הכא חששא דרבנן לא אמרינן לא פלוג ואמנם אנן קיי"ל כמסקנת דיבמות ל"ו ע"ב דלר"מ עשו רבנן חיזוק יותר משל תורה א"כ השתא ברדופה דאורי' אמרי' לא פלוג כ"ש בדרבנן ואסור כל שום מינקת בעולם וממילא נאסור גומלתו אחר מיתת בעלה אבל צומקי בחי' בעלה שרי כהרא"ש:

פסקי דהאי דינא אם הישיש הרבני הנ"ל משליש מעות שכר הנקה עד תשלום כ"ד חדש ומחייב עצמו בחיוב גמור להחזיק עכ"פ על התורה כל ימי חייו גם אח"כ יניח לו סך מסויים שעכ"פ יתגדל על ברכי חכמים עד היותו בן י"ג שנים ויען ג"כ כי לא תוכל להניק בנים מחמת סכנת האם והולד שריא איתתא דא להנשא להישיש הרבני נ"י יראה זרע יאריך ימים כ"ז כתבתי לענ"ד בראות שגם דעת פר"מ מסכים להתירא למטינא שיבא מכשורי ואחתום בברכה.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לא

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג חרוץ ושנון כמהו' אהרן צבי נ"י מב"ד דק"ק מארגריטן:

גי"ה הגיעני פה בהיותי עוסק במרחצאות ורפואות בקרית חוצות ונפשו היפה בשאלאו ע"ד גומר בת דבלים אשר כבר מאז נטמאה כמו ששה שבועות עד שהוציאוהו קרובים ונתעברה והפילה וקרוב לוודאי ששתתה סם להפיל ושוב עתה נשתדכה עם א' וחזרה

והרתה לזנונים והמשודך רוצה לישא אותה אעפ"י שאין העובר ממנו והיא מגזמת לצאת מן הדת או להטביע עצמה במים אם יש להתיר לישא אותה:

הנה מימי לא נפניתי להתיר לא מיניקת מופקרת אשר התיר רמ"א כי כל הרואה בספר הישר לר"ת יראה כי הוא בעצמו הרגיש וסילק כל קושיות הראשונים וכבר קילל ואירר פני יהושע בקונטרס אחרון למס' כתובות להמקילי' במניקת חבירו במיתה ועוני רחמנא לצלן וכ"נ בסוף ספר תפארת למשה יע"ש וכיון דלר"ת גם מזנה בכלל מיניקת חברו ע"כ לא יהי' לי עסק עם המקילי' ואי משום גיזום דילה אנן פסקי' כרמ"א י"ד סי' של"ד ודלא כט"ז שם ס"ק א' כמ"ש תשו' חו"י ועיי' נה"כ ועפירש"י ב"ק צ"ב ע"ב ד"ה קרית חברך ולא עני שדי גודא וכו' ומ"ש ט"ז מעבד עברי הנמכר לנכרי משם ראי' דהרי כל זמן שלא נמכר לא חיישי' לגזמיותו כמ"ש רמב"ם פ"א מה' עבדים הל' ד' ע"ש וצריך לעיין בתשובה שמש צדקה חי"ד סי' מ"ח אמנם כל זה בעלמא אבל הכא שאני וזה הי' כל פרי מהר"מ מינץ בתשו' שהתיר לר' מרדכי אשכנז לישא המופקרת ההיא שהיתה מעותדת לישב בבית הזונות ולהתחבר עם עע"ז וליתן הילד בבית המוכן לכך והנה כל טעם שאסרו חז"ל לישא מיניקת אפי' שאינה משועבדת כגון זונה וגרושה לדעת ר"ת הוא מטעם יורד לאומנתו של חברו ופסקי' לחיותי' דתינוק כן כ' בית מאיר כי אעפ"י שהיא אינה משועבדת להניק מ"מ סתם אם מרחמא בנה ומיניק והוא חיותו ובא זה ופסק לחיותי' ע"כ הוא עביד איסורא וא"כ לפ"ז אם יאמר התינוק א"א בתקנת חכמים כגון זו שומעי' כי יאמר אם לא תנשא המרשעת הלז תכפור בה' ויורידוהו לבאר שחת בשני עולמי' הלא טוב לו להיות בספק סכנה דעה"ז מלירד לבאר שחת וגדול המחטיא יותר מההורגו וצדקו מאוד דברי מהר"מ מינץ בעובדא דילי' ולא יחלוק ר"ת על זה אלא רמ"א כ' סתם מופקרת ומזנה והיינו לצרף דעת החולקי' על ר"ת ואין דעתי נוטה להצטרף בזה אך בנידון שלפנינו נ"ל היתר גמור מטעם הנ"ל ואנוכי פה אין ספרי עמי ע"כ אקצר ומ"ש מעלתו בהא דשימש מוך דבריו תמוהי' א"כ איך נושא קטנה לכתחילה לשמש עמה במוך ובחפזו כ' מ"ש מעלתו ואסיים בברכה א"נ. יערגן יום ו' עש"ק י"ג אלול קצ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לב

שלום וכ"ט לי"נ הרב הישיש המאוה"ג המופלג בתורה המפורסם כמ"ה שלמה פלעש נ"י אב"ד דק"ק נייטרויא:

בעה"ד אץ עלי להשיב ביום עש"ק שאין דרכי לצאת בקולמוסי אך ההוא אמר שהוא נחוץ לדרכו על שוק טירנוי והנה השאלה במשודכת שנתעברה ואמרה שמהמשודך הוא והוא הכחיש ושוב אחר שהבטיחוהו הקרובים שלא יפחתו לו מנדן חוזר והודה וגם קודם שהכחיש כבר אמר לע"א שממנו היא מעוברת הנה מ"ש מעלתו כיון שאמר קודם לזה לע"א שממנו נתעברה הרי זה דומה לדברי ט"ז בי"ד סי' קפ"ו ס"ק ב' יע"ש במ"כ אינו ענין לכאן התם אמרה לבעלה שדעתה לומר כן כדי להסתיר והו"ל כמוסר מודעה שלא תשוי' נפשה חד"א והה"נ הכא אי הי' אומר להעד ממני נתעברה אך אכחיש בב"ד כדי שלא אתבייש ושלא יגרעו מנדן שלי אז הוה דומה לדט"ז הנ"ל אך הכא לא אמר להע"א שדעתו להערים כלל אלא אמר ממני נתעברה ואצל ב"ד חזר ושוי' נפשי' חד"א ואין זה כמוסר מודעה שמבטל עכשיו מעשיו שעתיד לעשות ושלא יהי' בהם ממש וזה לא עשה כן אלא בדאי הוא ומתהפך בשקריו פעם אומר כן ופעם כן וא"כ מה שהוא לחובתו נאמן:

גם מ"ש מעלתו בזה ע"א נאמן באיסורי' וכל מה שכתבו רבותינו האחרונים בזה בענין ספק אי' דרבנן לקולא וכל כיוצא בזה הנה גוף הענין אינינו איסורא אלא יורד למערופי' של קטן הזה ופוסק לחיות' ודיני ממונות קרוב לדיני נפשות אביונים נקיים הוא ובירושלמי אמרי' על זה ובשדי יתומי' אל תבוא וקבע קובעיהם נפש אך יש ויש שישכרה מניקת או שהבעל רוצה להשליש סך מה להספקת הילד ומ"מ אנו אוסרי' משום לא פלוג רבנן כל כה"ג ליכא להאי ינוקא חביעת מערופי' רק משום אי' דרבנן בהא יש מקום לספיקא דרבנן ולחזקת היתר ולע"א נאמן באיסורי' אבל בלא"ה לא אסמוך על סברת רבותינו האחרונים הנ"ל בזה:

ומ"ש מעלתו לסמוך על המצאת הגאון נ"ב תנינא סי' ל"ח מדקתני מינקת חברו משמע של חברו ולא נתעברה מארמאי סבר' רחוקה מן הדעת היא כיון שהולד ישראל ומצווין להחיותו ואין לו מרחם כ"א אמו הלז שמסתמא מרחמי' על בנה משא"כ אם תנשא לבעל יסגור הדלת בעדו א"כ יש לרחם עליו יותר מבן גרושה או זונה ישראלית שיש לו אב והיינו דקתני מינקת חברו לרבות' דה"א של חברו שיש לו אב או יורשי האב שתתבע בב"ד ליתנו לו מזונות לא גזרו חז"ל קמ"ל אשה בושה לבוא לב"ד לבקש מסמס ביעי וחלב אבל מינקת שאינו של חברו היינו שנתעברה מארמאי שאין לה ממי לתבוע מסמוס ביעי ואין לו מרחם כ"א האם הזאת פשיטא שאסורה ואין לסמוך על המצאת כאלו להתיר איסורי':

אך האמת שהרי הוא נותן אמתלא יפה מפני הבושה לא הודה כמ"ש בצ"צ סי' ק"ד והסביר בתשו' שב"י שאין לך אמתלא גדולה מזו שהרי יהודה שהודה זכה למלכות בזכות זה ולאו כל אדם זוכה כיהודה ואך אמתלא רבה הוא וגם לא שייך דשחדי' לי' בממון הנדן דשלו הוא נוטל כמ"ש בזכרון יוסף סי' ב' ודברים ברורי' הם:

ולהערפה אני אומר דהרי כ' מהרי"ק הובא בש"כ י"ד סי' ב' סקי"א וז"ל ממילא הופסל ליפסל עולמית בשביל כך וכו' ע"ש פי' דבריו כיון בשעה שאמר להשוחט פסול אין מוכח שהשחיטה שישחוט מכאן ואילך יהי' פסול שהרי הי' אפשר שיעשה תשובה נמצא בדיבורו הראשון לא אסר עצמו בנדר שלא לאכול משחיטתו לעולם ונהי שלא עשה תשובה מ"מ כיון שעתה חזר העד מדבריו הראשונים לא שוי' נפשי' חד"א ומותר לאכול מכאן ואילך:

והנה בלא"ה הקשה הגאון ר' בצלאל להגאון שב יעקב מנ"ל דזה מיקר שוי' נפשי' חד"א הלא לא אמר אסורה עלי אלא אמר לא נתעברה ממני והשב יעקב דחה דבריו הא ממילא כיון שלא נתעברה ממנו ממילא אסורה עליו ואני אומר עכ"פ יש לדון הא כ' צ"צ הנ"ל אע"ג דמתירי' בתוך כ"ד משום פריצי או שתצא לתרבות רעה מ"מ בזמנינו לא שכיח זה ולא מתירי' ע"ש מ"מ נהי כל זמן שלא חזר לא מתירי' מ"מ אם חזר בו לא נימא במה שאמר לא ממני נתעברה אין החלט שתיאסר עליו לעולם כי אפשר אם נראה אותה מתנהגת עם פריצים או כמו ששכיח בעו"ה ליתן הבן הילוד בפינדלונגהויז אזי נתירה להנשא וא"כ אע"ג דליכא חששא הללו מ"מ אפשרות הוא ולא שוי' נפשי' חד"א ויועיל חזרתו ואע"ג שלא אסמוך על זה מ"מ חזי לאצטרופי להנ"ל ושרי להנשא להמשודך ומ"ש להשביעו או ליתן ת"כ מה עסק ושבועה כאן להשביע תציף לפרש חטאו שעבר על אי' כרת כמה פעמים אתמהה אך טוב לאיים עליו באיומי וגיזומי' אם יכזב וישא אשה בעבירה יחוס על נפשו ונפשות בני' אשר יולד יותר אין אנו מוחראין הנלע"ד כהבתי בחפזי וחתמתי שמי בכל חותמי ברכות. פ"ב עש"ק בטוב למב"י פק"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לג

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג שלשלת תיוחסין בנן של קדושי' כבוד מהו' משה נ"י אב"ד דק"ק סערדי וב"ד הצדק רבני' מופלאים ה' עליהם יחי'.

יקרתם הגיעני ע"י הנוכחי מוכ"ד שנשא אשה בחזקת בתולה ולאחר ה' חדשים לנשואיה ילדה בן והודית שהרתה לזנונים מפלוני בן פלוני ומעלתם כתורה עשו עם הנטען אך שאלתם אם הבעל העני הזה שנכנס לדבר בשוגג אם צריכי' להפרישו מאשתו

ימי מניקותה או לא וכ' מעלתם שמעשה זה הוא ממש בכל אופניו בדומה לעובדא שבנו"ב קמא סי' י"ח ויצא להיתר אך מעלתם לא רצו להורות בזה בלי הסכמתי:

אהוביי קשה עלי שהכניסוני לדבר שאני מרחיק מאוד מאוד מלהצטריף להתיר בענין מיניקת חברו כי יראתי מקרא מלא דמייתי תוס' סוטה כ"ז ע"א בשדי יתומים אל תבא כי ה' יריב ריבם וקבע קובעיהם נפש רחמנא לצלן ורוצה בשדי יתומים כמו שדים ורחם בשי"ן ימין ועיי' פני יהושע בקונטרס אחרין כתובות סי' ק"ן ע"כ שומר נפשו ירחק אך לכאורה מאסמכתא דירושלמי משמע קצת דוקא שדי יתומים והיינו אלמנה אבל בן גרושה וזונה שהאב חי ואינינו יתום ליכא איסורא אבל המעיי' שפיר יראה דאדרבא מדברי הירושלמי ואסמכתא דילי' זכינו לעמוד על עיקור טעמא של חז"ל במניקי' חברו לא כמו שנתלו גדולי' ז"ל לחלק בין היכי שהאשה משעבדא להנק אלא עיקור טעמא דקרא משום שמסיג גבול עניים היינו שמקפח פרנסת הילד הזה וה"ל יורד לתוך אומנות חברו וסברא זו כתבתי זה יותר מי"ד שנים ותלי"ת זכני הי"ת וכוונתי לדעת גדול המורי' הוא הגאון בית מאיר בתשו' צלעות הבית סי' ד' אע"ג די"ל מ"מ כיון שאין לנו לכוף אותה להניק ממילא אין להיונק שום מערופיא כי מי יאמר להאם מה תעשה ולא תניקהו כלל נמצא הנושא אותה אינינו יורד לאומנות חברו זה אינו כיון דעכ"פ סתם אימא מרחמא על ברא וסתמא תיניקהו ה"ל האב כיורד לתוך אומנתו והרמב"ן ר"פ משפטי' כ' שמשום כן התחייבה התורה את האדון לפרנס אשתו ובניו של העבד עברי משום שדרכו של בעל ואב לזון אשתו ובניו אע"פ שאינו מחוייב מן התורה מ"מ כיון שכן מנהגו של עולם ועכשיו שנמכר האב לע"ע ימותו ברעב ע"כ חסה התורם עליהם והטילו מזונותיהם על האדון יע"ש א"כ מכ"ש הכא במיניקות דה"ל כמסיג גבול עולם ובא בשדי יתומי' ויתומי' לאו דוקא ה"ה גרושה וזונה ומעתה מ"ש האחרונים דזנות לא שכיחא דתתעבר משום דהפכא ומזנה והוא לקוח מנימוק"י יבמות ספ"ד אחין עפ"י פירושו של מהר"ן שפירא שבגליון הרי"ף ז"ל ע"ש:

ולכאורה לא דמי התם לענין הבחנה שפיר י"ל לא שכיחא שנתעבר ולא חיישינן למיעוטא שלא נתהפכה יפה יפה אבל הכא לענין מעוברת ומיניקת שהרי היא מעוברת ומיניקת לפנינו צריכי' לחוש לתקנת הולד אלא שהגאונים חשבו כיון דבזונה לא שייך איסור מיניקת דהרי לא נשתעבדה להניק וליכא רק משום לא פלוג רבנן בשם מיניקי' בעולם ועל זה יפה דנו לומר דמזונה לא שכיחא ולא נכנס בגדר וסוג מיניקת חברו ולא שייך לא פלוג אך לפי מה שהנחנו דמ"מ הוה יורד לתוך אומנות חברו א"כ הך תינוק בעי חיותא ועליו תסוב איסורא דרבנן כמו בכל הולדות:

וממילא מה שכבר עבר ונשא בשוגג אין להקל כלל דבכל בעילה ובעילה יורד לתוך אומנתו של היונק ועביד איסורא לכתחילה אך באשר כ' מעלתם שעובדא זה הוא ממש כמו עובדא דנב"י סי' י"ח ועיינתי שם וראיתי שכ' בתחלת דבריו שהאשה עני' ואם תתגרש או אף אם יפרשו בינו לבינה ולא יתן להמזונות ותצטרך להשכיר עצמה בשירות ולא תוכל להספיק הולד ויש לחוש לקלקול עכ"ל שם וא"כ הא גם בנידון זה י"ל שזה אינו יורד לתוך אומנתו כי לא יהי' לולד כלום אם תשכיר עצמה אפי' להיות מיניקית בבית א' מעשירי עם ע"כ תגמול הבן ומכ"ש כשתשכיר עצמה לשירות אחר וא"כ אדרבא דטבא לי' להילד עבדי' לי' שתשאר תחת בעלה ואולי ירחם עליו וימסמס לי' בביעי' וגם אולי לא תתעבר אך כיון שהבועל ידוע ועמד בדין לפני ב"ד ועכ"פ יכופו אותו ליתן לה שכר הנקה ומזונותי' על משך ימי הנקה וא"כ אזדא לי' חששא הנ"ל ושפיר יכולי' להפריש זה מזה:

אך אם אין ביכולתם לכוף על כך עכ"פ יוציאו ממנו מה דאפשרי ויהי' סיוע מה למסמוס חלב וביעי' ויהי' ההיתר הנ"ל יותר מרווח הנה הוצעתי לפניהם דעתי שלא לרצוני ומ"מ מי שרוצה לסמוך על פשטיות קולתו של הגאונים האחרונים אינו יכול לכוף לומר קבלו דעתי וכראות עיניהם יעשו הכ"ד הכותב בחפזי. פ"ב יום ד' ט' שבט תקפ"ב.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לד

שלום רב לרב ומהולל מאוד ה"ה הרב המופלג ומפורסם כש"ת מרה ארי' ליב נ"י אב"ד דק"ק ורב נ"י:

אני עצור בחדר המטות בעו"ה ל"ע ומ"מ לא אמנע פרי עטי בקצירת אומר ע"ד איש שגירש אשתו מחמת אונס כי בורח הוא לנפשו והנה היא מעוברת ורוצי' להנשא לאחר ולעשות כל התיקונים להנקת הולד בהשלשת ממון ושבועה וצירף דעת ר"ש הזקן דגרושה אינה משועבדת להניק וחדשות הוליד כי אחר גירושי' יצא קלא דלא פסיק דברים מכוערים תחת בעלה הראשון באופן שאינה ראוי לחזור לו ואיכ' למיחש אי לא שרית לה להנשא לאחר תחזור לבעלה הראשון במקום ודעתו דפר"מ לדמות דין זה לדין מהר"י מינץ במופקרת.

אהו' י"נ אני מימי לא הסכמתי להתיר מינקת בשום קולא בעולם כ"א כאשר אבאר פה שרש טעם הגזירה ועיקור הדבר לסתום פה הרשעים המפקפקי' על גזירת חז"ל והענין הוא כי אמת נכון הדבר כי גם חז"ל ידעו כי רובא דרובא די להם בהנקת פחות מכ"ד חודש ואפשר פחות משנה אך איכא מיעוטא בעולם שצריכי' כ"ד חודש וחששו

בפקוח נפש למיעוטא וגזרו על כל הנשים שלא תנשאו עד כ"ד חודש משום מיעוטא בפ"נ ומעתה הדבר מובן כי כל המרים יד ומקיל לנשים שלא תתחילו להניק כלל א"כ כולהן לא יתחילו להניק כלל וקלקלנו הרוב משום מיעוט והתינוק יזעוק צעקת דם לפני ה' מפני תינוק א' בסוף העולם אפסיד אני פרנסתי ומחייתי וסתם תינוק מסוכן לחלב ע"כ שומר נפשו ירחק מהתירים הללו והבעל הנושא אותה כבר כ' הגאון בית מאיר לא גרע מיורד למערופי' של חברו ומפסיד חנותו ופוסק חיותו לכן לא חששו כלל לקלקול הבחורה כ"א בנפש הילד אנו עוסקי' ומה לנוולה אך במופקרת דמהר"י מינץ הי' חשש שהתינוק ח"ו ירד לבאר שחת ע"י שתטמע בין הישמעלים ע"כ יאמר נא התינוק מה לי לחוש לחיי עה"ז חיי עה"ב עדיפא וא"א בתקנת חז"ל כגון זו שומעי' לו ע"כ התיר ובנידון שלפנינו אינני רואה שום איסור אפי' לעצמה אם יחזירנה בעלה הראשון ומכ"ש שאין קלקול להתינוק ואין אנו חוששי' לקלקול הבחורה רק לקלקול התינוק שיוציאנו האם לתרבות רעה ומ"ש הרמ"א להתיר במופקרת הוציא כן ממהר"י מינץ סי' ה' ושם מיירי בהנ"ל שהיא מופקרת לישב בבתי זונות של גוים ע"ש בפנים וכל הנוטה מדרך זה נוטה מדרך האמת ולא יהי' לי חלק עמו אך מ"מ ימצא בתשו' גדולי אחרונים שבזמנינו שמקילים והי' להם אשר להם ואיניני כדאי לחלוק ופר"מ יכול לסמוך עליהם אם ירצה ולא לדידי צריך וה' שנותיו יאריך א"נ הכותב ברפיון ידים ל"ע. פ"ב כאור בוקר ליום ב' י"א כסליו תקי"ף לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לה

שלום להרבנים הותיקים ה"ה כבוד מהו' גדלי' אב"ד דק"ק ש"ד יע"א ולתלמידי הרב מהו' חיים נ"י אב"ד דק"ק ציפער יע"א:

ע"ד גומר בת דבלים שאחר שהניקה בנה השתוקי לערך כמו ג' שבועות וגמלתו והניחה בנה במדינת פיהם ובאתה לה למדינתינו וכבר עברו עליו ח"י חדשים מיום המעשה הנ"ל ועתה קשור בה נער א' ורוצה לישא אותה דוקא ומטריח הרבה את מעלתם לסדר להם קידושי' ואם לאו ירחיקו נדוד ואיכא למיחש שאביו הזקן ימות ברעב כי הבן הזה מפרנס אותו ואיכא עוד חששא שבמקום שאין מכירין ישאו זה את זה ועוד איכא למיחש ח"ו להמרת דת בכפר שלהם בשגם בלא"ה כבר פסק חלבה זה זמן רב וגם אם תנשא עכשיו ותתעבר ממנו יומשך עד לידה והנקה לכל הפחות ששה חדשים ואז יהי' כבר השתוקי בן כ"ד חדש אלו דברים אשר העריכו מעלתם לפני לחפש היתר בענין זה:

הנני מיראי הוראה מאוד בפרט בענין מיניקת באשר בעו"ה נהגו בו המורים זלזול כאשר כבר צוח הגאון פני יהושע בק"א לכתו' סי' ק"ן ובסוף ס' תפארת למשה הפליג בענין זה מאוד וכבר הארכתי בזה בכמה תשו'. והנה נידון שלפנינו כל ההתרים שכ' מעלתם את כולם ישא רוח יקח הבל א' להתיר אי' דרבנן לתקנת הזלד מפני פרנסת הזקן ומה יעשה הזקן אם ימות הבן בחייו וכל ישראל מחויבים לפרנסו בכלל עניי ישראל וקוצי של יו"ד מדברי חז"ל לא יתבטל מפני פרנסתו של זה ב' פן ילכו למקום וישאו זא"ז אתמהא וכי נסייע לעוברי עבירה פן יעשו אותה עבירה בלעדינו ונהי' אנחנו זריזי' ומזידי' לסייע ידי ע"ע ועיי' ר"ן ר"פ מי שהחשיך דלא התירו לחלל שבת באי' דרבנן אלא פן יעבו' איסור חמור ממנו אבל פן יעבר אי' דרבנן לא התירו מה לי הא או הא והתם נמי שהתירו משום אי' דאוריי' משום שעמדו חז"ל על דעת בני אדם אין אדם מעמיד עצמו על ממונו ויכבה הדליקה או יעבור ד' אמות בר"ה ע"כ וויתרו חז"ל על איסור דבריהם שלא להפגיע רבי' באיסור דאוריי' אבל הכא אפי' חששא דהמרת דת שכ' מעלתם לא יכרחנו להתיר להם אי' דרבנן דהתם חשו חז"ל לרוב בנ"א שאין מעמידי' עצמם על ממונם אבל הכא נהפוך הוא חלילה לומר רוב ישראל ימירו ח"ו משום פרוצה א'. ע"כ יותר חששו לרוב יונקי שדים דכל א' תתלה עצמה בפריץ א' ויגזם שיעשה כך וכך ועי"ז יבואו אלפי' יונקי שדי' לסכנת נפשות ובאמת א' מני אלף שימיר דת בשביל זה ע"כ יש להעמיד דברי חז"ל ותקנותם ואם אולי יעשו מה שיעשו אין אחריותם עלינו אלף כיוצא באלו יאבדו ותקנה א' מחז"ל לא תתבטל ואפי' להט"ז י"ד סי' של"ד סק"א היינו אחר שכבר עבר עבירה אין לנדותו לידח אבן אחר הנופל אבל לכתחלה שנסייעהו אנחנו לעבור אי' קל פן יעשה איסור חמור מה לנו ולו ולהם ועוד גם התם פליג בתשו' חו"י אהט"ז וכבר הארכתי בתשובה (עיין ח"ס חלק יו"ד סי' שכ"ב) אחרת והכרעתי היכי דליכא בנים קטנים הלכה כחות יאיר שלא לחוש לו אם ימיר אך היכי דאיכא בנים קטנים אביונים נקיים שלא חטאו ולא פשעו והאב העבריין יוציאם עמו מן הדת אז הלכה כהט"ז הארכתי שם בראיות ברורות מש"ס ופוסקים גם עוד בתשובה אחרת כתבתי גבי מיניקת דאיכא למיחש להמרה עם בנה היונק יש לעיי' כי חו"ל חשו לטובת הולד שלא יסתום וימות והכא איכא הורדה לבאר שחת דגרע ממיתה וזה דומה קצת לדברי תשו' מהר"י מינץ אך הכא הילד הוא במדינת פיהם וליכא למיחש לי' כלל רק משום תקלה דדהו לא נתיר איסור:

והטענה שטען שעד שתלד יהי' הולד בן כ"ד חדש בחפזו כ"כ הלא משעת העיבור מיעכר חלבא ולא עיין בגמרא במקומו גם מ"ש שאין תועלת להילד הזה שהרי כבר

פסק חלב האם אתמהה וכי משום ולד זה לבד תקנו הלא משום תקנות ולדות דעלמא תקנו כל אשה תעשה כן ותגמול בנה ותמתין עד שפסק חלבה ותנשא נמצא אנו גורמי' לסכנת רוב ולדו' ישראל ע"כ לא תועיל לה רמיותה והאמנם פ"י בק"א הנ"ל התיר בשעת הדחק אחר ט"ו חדש לאשה שעשתה עפ"י הוראת חכם בטעו' ולא הניקה בנה כלל וכלנ ונשתדכה עפ"י הוראת אותו חכם וכדי שלא לבטל השידוכי' התיר פ"י אחר ט"ו חדש כי היא היתה אנוסה בטעות החכם המורה אבל לעשות כן לכתחלה חלילה לנו וגם התם לא הניקה כלל והכא שכבר התחילה להניק חמיר טפי: ובכל זאת אני אומר אפשר שיאמר האומר נהי דאינו דומה לנידון דפ"י מ"מ לעומת זה חשש המרת דת ולהציל ב' נפשות מיני שחת שקול כמו סברות של פני יהושע ע"כ למי שנתברר לו באמת שיש לחוש להמרה ח"ו ורוצה לעשות מעשה בזה וסמיך על עצמו אינני מוחה ולא מסכים אבל זולת זה אין שום טענה ומענה יועיל להתיר כנ"ל בחפזי כתבתי ושלום: פ"ב נגהי ליום ה' ח"י מרחשון תקפ"א לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לו

ע"ד גומר בת דבלים וטומאתה בשולים ואשר כריסה בין שיני' והיא מפורסמת למופקרת ונמצא נער א' בדומה לדומה שרוצה לישא אותה כשהיא מעוברת עדיין דוקא ואיכא למיחש אם לא נתיר הנשואין נראה מרצונה שתלד ביני עממי' ותתן הילד לבית האסופים שבווין וגם איכא למיחש אם לא נתיר להם הנשואין יצאו שניהם לת"ר ויעשה מה שלבם חפץ אומר בקיצור הנה להציל נפשה לא תתיר למיעבד אפי' איסור' זוטא ומכ"ש שלא נתיר לו מפני אימתה ופחד שגם שניהם יצאו לת"ר ואפי' לט"ז בי"ד רס"י של"ד היינו שאם כבר עברו לא יענשו העוברים בלי לידח אבן אחר הנופל אבל אם בליעל א' יבקש ממנו להתיר לו למיעבד איסורא ואם לאו יצאו מן הדת חלילה לנו להתיר לו אפי' איסור קל דרבנן וכבר הארכתי בזה בתשובה אחרת (עיי' ח"ס יו"ד סי' שכ"ב) ויעיי' חו"י סי' קמ"א ומכ"ש הכא שעכ"פ חכם א' יסדר קידושין וגם ניחד להם עדים ונברך להם ברכות חתנים ואיך נסייע עוברי עבירה ונ"ל דמש"ה חתר מהר"י מינץ למצוא היתר מטעם אחר דזונה קיל מגרושה ואפי' ר"ת מודה להר"ש ובצ"צ שפך סוללה על זה אמנם בנידון שלפנינו לא צריך לצרוף דעת הנ"ל דבלא"ה מותרת חדא כיון דאיכא חששא שהילד היולד יומסר ליד עכו"ם ויעע"ז וע"י שתנשא לאיש הזה ינצל וישאר בדתו א"כ למה נעשה תיקון לולד משום דחסא או משום הניקה הלא טוב לו לכנס בסכנת נפשות מלירד באר שחת כי גדול המחטיא מן ההורגו ובעובד' דמהר"י מינץ לא הי' חששא כלל אלא

שהאם תשב בבית הזונה של פרוצים בני ישראל וגם הולד יתגדל שם על ברכי הפרוצים ויהי' פחז ורק כמוהם אבל בכל זאת ישאר באמונת אבותי' וכל כי האי גוונא לא ניתן להציל בנפשו וכיון דחשו חכמים ז"ל לדחסא או לסכנה מחמת גומלי משדי אמו ע"כ נדחק מהר"י מינץ בהיתר אבל בנידון שלפנינו א"א בתקנת חכמים כלום תקנו חכמים אלא לטובתו להחייהו הלא גדול המחטיא מן ההורגו וזאת תקנתו נמצא זה הנושא אשה להציל הולד אינינו בגדר החטא בשביל שיזכה חברך כי אינינו חוטא כלל כי כשם שאסרו להנשא מפני תקנת הוולד יש בכלל זה לחזור אחר נישואי' כאלו לתקנת הולד וכולי חדא היא וכל זה מבואר אצלנו באריכות בתשובה אחרת ועוד זאת יש לחלק בין נדון דמהר"י מינץ לנדון שלפנינו דהתם היא לא היתה מחטיא את הרבים אעפ"י שנתפתה במקרה והרתה לזנונים מ"מ שוב היתה גדורה לולי שהפרוצים מחזירים אחרי' לפתותה א"כ י"ל אין אומרם לאדם חטא לישא מניקת חברו כדי שתזכה היא והיא פשעה בתחלה עכ"פ דאפקרי' פעם אחת משא"כ הכא כפי המפורסים פה היא פרוצה ביותר והעיזה פני' ותאמר ומכשלת את הרבים ורבים הושחתו בשחותה וה"ל כהאי אמתא דעבדי בהו אינשי איסור' דכפו את רבה ועושה אותה בת חורין וכ' התוס' פ' השולח דהוי להצלות רבים מעבירה שהי' עושים על ידי גרמה דילה ובכה"ג אמרינן שפיר חטא בשביל שיזכה חבירך ומ"א ססי' ש"ו תפס על הב"ח יע"ש ולענ"ד דברי הב"ח נכונים:

וכללא דמילתא אין אומרים לאדם חטא באיסור' זוטא כדי דלא לעבוד ע"ז איסורא רבה היינו דפשע וגם אין אומרים חטא כדי להציל חברו מחטא ע"י אונס גמור דרחמנא שרי כדמוכח מולדרוש להו דאונס שרי דאפי' לתקנתא דרבנן לא בעי למיעקר כמו שאמר הב"ח אך להציל חבירו מרצון הבא ע"י אונס כההיא אמתא דעבדי בהו אינשי איסור' דאותן אינשי יהי' נענשים שהרי יעברו ברצון ומ"מ ע"י אונס פיתוי דאמתא בא להם בזה אומרים חטא בשביל שלא יכשלו לרבים ודכוותי' מי שהוציא בתו להמיר דתה דתחילתה אונס וסוף שתהי' ברצון מותר להאב לחלל שבת להצלה ודברי הב"ח נכונים להלכה מכוונים ויעיי' הגהות מרדכי ספי"ד דשבת ואין להאריך יותר:

בהא סלקינן דדעתי מוסכמת להתיר נשואי' רק בפעם הזאת ולא לילף מזה לנדון אחר ומ"מ מהיות טוב יעמוד הנער הנושא הבא לקחת בטחון מוספק כדי הניקת הולד שבאם תתעבר תחתיו ותעכר חלבה או שתגמול בנה בשאט נפש שלא בזמן הראוי ירדו הב"ד לנכסיו שהעמיד אפותקי מפורש לזה למסמס לי' בביעי' ויעמוד אפוטרפוס המשגיח על זה או אבי הנער יעמוד בטחון מוספק על זה או מקופת הצדקה יהי' סך זה מוכן שלא יצטרך לשוב בדינא ודיינא עד שיסתכן הולד בין כך ויהי' נזהרים שלא יתגדל הולד

בחזקת בנו של זה הנושא דלא תיפק חורבא בכמה אנפי' שונים וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות. פ"ב יום ב' י"ב שבט תקע"ח לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לז

נשאול נשאלו רבני' מורי התורה ממקום גבוה ה"ל שטאטהאלטעריי"א לברר ולפרש איזה העריות האסורי' לעם ישראל עפ"י דת תורתינו הקדושה ומה מהם יש כח ביד חכמי הזמן להתיר לפי שעה או לא:

ולהשיב דברי אמת אומר תחלה האמנם יש מהעריות המפורשי' בתורה ויש אשר אסרו חז"ל מפני סיג וגדר ואין שום חלוק ביניהם כי הכל מן התורה כמבואר במיימוני ריש הל' ממרי' הל' ב' אשר זה לשונו אחד דברי' שלמדו אותם מפי השמועה והם תורה שבע"פ וא' דברי' שלמדום מפי דעתם בא' מהמדות שהתורה נדרשת בהן ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא א' דברי' שעשאום סיג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזירות והתקנות והמנהגות כל א' וא' מאלו השלשה דברי' מצות עשה לשמוע להן והעובר על כל א' מהן עובר בלא תעשה הרי הוא אומר על פי הדברי' אשר יורוך אלו התקנות והגזירות המנהגות שיורו בהם לרבי' כדי לחזק הדת ולתקן העולם ועל המשפט אשר יאמרו אלו דברי' שילמדו אותן מן הדין בא' מן המדות שהתורה נדרשת בהן מכל הדברי' אשר יגידו לך זו הקבלה שקבלו איש מפי איש עכ"ל המיימוני ואין שום הפרש בין איסורי דאורי' לדרבנן כי כל העובר עליהם מורד בה' ובתורתו ואינם נחלקי' אלא בעונש העובר ובזה אין לנו עסק עתה לבאר העונשי'. ובעריות דאורי' אין קידושי' תופסי' ולא צריכה גט משא"כ בדרבנן: הנה העריו' בין דאורי' בין דרבנן מפורשי' בש"ע א"ע סי' ט"ו. אמו אסורה מן התורה. אחות אב ואחות אם דאורי'. אם אמו. אם אבי אמו. אם אביו. אם אבי אביו אסורי' מדרבנן. אשת אביו אסורה מן התורה. אשת אבי אביו ואמו מדרבנן. אשת אחי אביו מן האב מן התורה. אשת אחי אביו מן האם מדרבנן. אשת אחי אמו בין מן האב בין מן האם מדרבנן. ואחות בין מן האב בין מן האם אסור מן התורה. אבל החורגי' מותרי' זע"ז. בתו ובת בתו ובת בנו אסורות מן התורה ולמטה מזה מדרבנן. בת אשתו בת בתה בת בנה מן התורה. ולמטה מזה מדרבנן. אם אשתו ואם אמה ואם אבי אשתו אסורה מן התורה. ולמעלה מהן מדרבנן. אשת אחי אביו מן האב אסורה מן התורה. אשת אחי אביו מן האם. ואשת אחי אמו בין מן האב ובין מן האם מדרבנן. אשת בנו אסורה מן התורה. ואשת בן בנו ולמטה ממנו מדרבנן. אשת בן בתו מדרבנן. אשת אחיו בין מן האב ובין מן האם אסורו' מן התורה אשת חמיו יש אוסרי' ויש מתירי'. אחות

אשתו אסורה מן התורה. אפי' גירש אשתו. אבל אם מתה אשתו מותר באחותה. ממזר בקהל דאורי'. יבמה לשוק אסורה מן התורה. כהן אסור בגרושה מן התורה. ובחלוצה מדרבנן. מי שגירש אשתו ונישאי' לאחר ומת או גירשה אסורה לראשון מן התורה. וכן אשה שזינתה תחת בעלה אסורה לבעלה. ולבועלה מן התורה. מי שנחשד על אשה וגרשה בעלה אסורה להנחשד מדרבנן. אשה שנבעלה בעילת אי' מהנ"ל הרי זו זונה ואסורה לכהן מן התורה. אם הי' איסור ערוה של תורה:

מכל אלו העריות בין דאורי' ובין דרבנן אין כח לשום ב"ד בשום מקום ובשום זמן להתיר ולהקל כלל וכלל: אבל זאת לדעת כי מן התורה מותר לישא כמה נשים ואך הגאונים אסרוהו עלינו בחרם אמנם בתנאי שאם יראו לעיני מאה רבנים שא"א להזוג לדור יחד מטעמים הראוים וגם א"א שתקבל האשה ממנו גט פטורים אז אחר שישליש הבעל כתובתה ויעמיד ערוב מספיק על מזונותי' של הראשונה כל ימי חי' של הראשונה אם ראוי היא לכתובה ומזונו' אז מתירין לישא אחרת ובשבועה שישבע שמיד שתהי' ראוי' להתגרש יגרשנה בלי עיכוב אלו הם קיצור דינים הללו אבל שארי העריות כולם הן דאורי' הן דרבנן א"א לשום רב בעולם ולא שום קיבוץ כמה רבנים להתיר אפי' כל שהו' בשום זמן:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לח

שלום וכ"ע לראש ידידי ורב חביבי המאוה"ג הגאון המופלג המפורסם גן הדסים ערוגת הבושם כש"ת מו"ה שמחה נתן נ"י אב"ד דק"ק מאשציסק יע"א:

יקרתו הגיעני ועוררני בלוחות שניות ע"ד מי שרוצה לישא אשת חמיו שכבר הלכו בו נמושות ושדר לן חורפא בכח דהתירא ורצה לחוות דעתי גם אני הנה בגמר דבריו נתפס להתיר מטעם ס"ס אי הלכה כהרי"ף ורמב"ם וחכמי ספרד להתיר או כתוס' בשם ר"ת לאסור ואת"ל הלכה כר"ת לאסור דשמא איכא להתיר אחר מיתת אשתו בת חמיו. אהו' ידידי לפע"ד אפי' ספק א' אין כאן דאין אנו מסופקי' כלל אלא כל חכמי אשכנז וצרפת קבילו עליהו שיטת ר"ת לאסור ואפי' יהי' הלכה כהרי"ף ורמב"ם מ"מ כבר קבלו עליהו במדינות אלו וגרירא בתר תוס' ובלא"ה כ' סמ"ע סי' כ"ה לעולם הלכה כהרי"ף אם לא במקום שתוס' חולקי' ומביאו מג"א לפסק רס"י תמ"ז ומכ"ש הכא דנהיגי כך ומזקנים אתבונן ז"ל תשו' מהרי"ל רס"י פ"ה מ"ש אי נהגינן כר"ת לאסור אשת חמיו לחותן בעלה שהוא חמיו הי' הא בודאי פשיטא דנהגינן כר"ת דהתוס' וכל רבוותא הכי אית להו דליכא מאן דפליג עליהו בבתראי עכ"ל. ומשו"ה הגאון נב"י ועצי אלמוגי'

כשחתרו למצוא קולא רצו להמציא דר"ת וסייעתי' מודו אחר מיתת אשתו אמנם בנב"י גופי' לא החליט וסיים שלא לעשות מעשה עד יחזור ויעיין ולא זכינו בזה לאורו והגאון עצי אלמוגים המציא זה מדעת ווכ' ששוב מצא בנב"י ושמח והרי אחר כמה שנים חיבר ס' עצי ארזים על אה"ע ובסי' ט"ו ממש על כל סעי' וסעי' מייתי ספרו עצי אלמוגי' אך בהא דאשת חמיו תפס פלך השתיקה ולא כ' שום דבר ולא ציין אפי' לעיין בספרו עצי אלמוגים אין זה אלא שלפי שראה הגאון נב"י לא מלא לבו להתיר אפי' אחר מיתה ע"כ גם הוא חזר בו וא"כ כיון דליכא שום מחבר שהחליט לומר דמודי' תוס' לאחר מיתת אשתו רק שהם מסופקי' ועוד יעיינו בזה כמ"ש נב"י א"כ ה"ל לדידן ס' בחסרון ידיעה ואינו מצטרף לס"ס. ומ"מ תורה היא וללמוד אנו צריכי' כיון שכ' הגאון עוד יעיין בו ניתן רשות ונחזי אנן ודבר זה נפתח בגדולים ונסתם בקטן כמוני ונבאר הלכה א' לא' בעזה"י ובתוך הדברים ימצא פרמכ"ת תשובה על דבריו ג"כ וממילא רווחא שמעתא בעזה"י:

הנה ביבמות כ"א ע"א תני' בברייתא דשניות מותר אדם באשת חמיו וכ' שם רמב"ן דעיקור חידושי' היא אע"ג דאסור בבתה משום אחות אשה ונהי דלא פסיקא לי' מ"מ אסור הוא בבתה כל זמן חיי אשתו וקמ"ל אשת חמיו מותר דבה לא גזרו רבנן אמנם פ"ק דמס' ד"א מותר אדם באשת חמיו ובאשה חתנו אבל אמרו חכמים אשת חמיו אסורה לו משום מראית העין ובתה מותרת לו ע"ש הנה נ"ל מ"ש בתה מותרת לו רוצה לומר בתה מבעל אחר דה"ל ב' חורגת דמותרת לבעל א' וליכא משום מראית העין דקלא אית להו כדאי' ס"פ משוח מלחמה כנלע"ד מ"מ מבואר שם דאשת חמיו אעפ"י שמותרת משום שני' מ"מ אסורה מפני מראית העין אבל אשת חתנו משמע דמותר וליכא משום מראית העין אמנם בה"ג דפוס ווין דף מ' ע"ב כ' וז"ל אשת חמיו ואשת חתנו מותרת לו אבל אמרו חכמים אסורה מפני מראית העין עכ"ל ואם נאמר דהאי אסורה לו לא קאי אלא אחדא מהני תרתי א"כ קאי רק אאשת חתנו דהוזכר באחרונה ויהי' מחולק על ברייתא דמס' ד"א ומהיפוך להיפוך ע"כ נראה דבה"ג אוסר תרוויי' אשת חמיו ואשת חתנו מפני מראית העין ומס' ד"א אינו אוסר אלא אשת חמיו וש"ס דילן לא הזכיר אי' דמראית העין כלל רק התירא דשניות דבאשת חמיו ליכא משום שניות אבל אית בה משום מראית העין לא הוזכר כדהזכיר במס' ד"א אבל אמרו חכמים וכו' זה לא הזכיר בש"ס דילן:

וכ' תוס' ר"ת הפסיד סעודתו של א' שרצה לישא אשת חמיו משום דאי' בירושלמי דאסור מפני מראית העין ואפשר בדורות אחרונים גזרו והפי' הפשוט דברייתא דשניות עדין לא גזרה על מראית העין ואח"כ ר"ח בירושלמי גזר ובש"ס דילן כיון דלא פליג להדי' על הירושלמי נקטי' כוותי' והגאון נב"י הקשה א"כ לקמן דאמרי' במערבא כל שבנקבה

ערוה בזכר גזרו עליו משום שניות הקשה רבא וכללא הוא והרי אשת חמיו בנקבה ערוה ובזכר לא גזרו וק' הא תוס' כ' דהך כללא כל שבזכר ערוה וכו' ניתקן בדורות אחרונים בתר ברייתא דשניות וא"כ אס"ד דש"ס דילן מודה דאשת חמיו אסורה לא פריך רבא מאשת חמיו מידי דהא הך כללא דכל שבזכר ערוה תקנו בתר ברייתא דשניות ואז אפשר כבר גזרו ג"כ על אשת חמיו כר' חנינא בירושלמי אע"כ רבא לית לי' הא דירושלמי וא"כ הלכה כש"ס דילן אלו דבריו ז"ל.

ותמהני ואכתי מי ניחא נהי דרבא וכל אמוראי דש"ס דילן לא ס"ל ההוא דירושלמי מ"מ אמת הוא דאמוראי דא"י גזרו על אשת חמיו והא ר"י בר שילא ממערבא אתא ואמר אמרי במערבא כל שבזכר ערוה וכו' א"כ מאי פריך רבא על חכמי מערבא וכללא הוא הרי לדדהו הוה כללא דאשת חמיו אסור משום מראית העין ועכ"פ מאשת חמיו לא הקשה מדי אע"כ צ"ל משו"ה פריך רבא בפשיטות והרי אשת חמיו וכו' ומנ"ל להקשות דהרי ר"י בר שילא אייתי לן חידושא ממערבא כל שבזכר ערוה וכו' מה שלא נזכר בברייתא דשניות א"כ דלמא אשת חמיו בכלל האיסור ומאי פריך רבא ומ"ש תוס' קים לי' הוא דוחק אע"כ היא גופי' קשי' לי' כיון דידע דבמערבא אסר ר' חנינא אשת חמיו רק משום מראית העין ולא משום שניות ונפקותא רבא איכא וכדאי' בלשון מס' ד"א הנ"ל אשת חמיו מותרת אבל אמרו חכמים אסורה לו מפני מראית העין משמע דטובא איכא בנייהו ומעתה כיון שר' חנינא לא אסרה משום שניות וה"ה לכל אינך דהקשה רבא מיניהו אשת בן חמותו וכו' א"כ ק' לי' לרבא הא הוה בזכר ערוה כך צ"ל ע"כ אפי' אי לא ס"ל לרבא הך דירושלמי מ"מ הקשה לדברי בני מערבא עצמן מ"ט לא תאסר משום שניות הא כל שבזכר ערוה ומעתה אין זר דרבא בעצמו לא יסבור כהירושלמי לענין מראית העין:

ולהסביר הדבר יותר אבאר דברי תשו' מהרי"ל סי' פ"ה הנ"ל דעלה ע"ד השואל הא דחשו למראית העין באשת חמיו הוא משום כבודו פי' משוה דקיי"ל חייב אדם בכבוד חמיו כדאי' בש"ע י"ד סי' ר"מ סכ"ד וט"ז ס"ק י"ט ואם כן כל שחייב לכבדו כאב אית בהו משום מראית העין ודחה מהרי"ל דוקא אשת חמיו משום דבנקבה ערוה נהי כיון דע"י ב' קדושי' מקרבי לא גזרו משום שניות משום מראית העין עכ"פ גזרו לאפוקי אינך אע"ג דחייב בכבודו כאב מ"מ כיון דליכא משום דבנקבה ערוה וכו' לא גזרו משום מראית העין ומסיים מהרי"ל וז"ל וחשו ג"כ אפי' לאחר מיתה כדמוכח מדמייתי מריצפה בת איה עכ"ל לענינינו ורצה לומר דמוכרח דלאו מטעם כבוד גזרו דתינח בחיי חמיו שגירש אשתו דחייב לכבדה כאם אבל לאחר מיתת חמיו הי' לנו להתיר לישא אשתו דתו ליכא מראית העין אפ"ה אסרוהו כדמוכח מדמייתי מרצפה בת איה והתם כבר מת שאול וע"כ

מוכח מטעם כל שבנקבה ערוה גזרו עליו ואין לחלק בין תיי חמיו ובין מת חמיו ולא משום כבוד נגעו בי':

ודברי מהרי"ל צריכי' ביאור מאי ראי' מייתי מדמייתי מרצפה בת איה הא מייתי ירושלמי דאוריית' היא אשת חמיו ואי הוה דאורייתא בודאי אין לחלק בין חיי חמיו או מיתת חמיו ואיך נשא דוד רצפה אע"כ מדרבנן ואז יש לחלק בין בחיים שחייב לכבדו ובין לאחר מיתה ולעולם אימא משום כבוד נגעו בי' ונ"ל דמהרי"ל לא פי' הירושלמי כמו שפירשוהו האחרונים ואם תאמר תורה היא היינו שהוא דאורייתא ממש מפרשת עריות דזה לא יעלה על הדעת מהיכי תיתי לחייב עליו כרת אך וא"ת תורה היא ר"ל דינא היא ככל שניות ולא רק משום מראית העין בעלמא וע"ז מייתי מרצפה ומדאמר לי' נביא נשי אדוניך בחיקך נמצא שהותרה אשת חמיו להדי' עפ"י נביא וכללא הוא כל שהותר בפירוש אין כח ביד חכמים לאוסרו כאשר השריש בט"ז בהל' ר"ה ובי"ד סי' קי"ז ובח"מ סי' ב' וכ"כ תוס' פ' אזיהו נשך וא"כ א"א לשלמה לגזור עליו משום שניות כיון שהתירו הנביא לדוד להדי' אבל משום מראית העין יכולי' לאסרו לפי שינוי המקום והזמן כמ"ש בקעה מצא משום שאינן בני תורה ואמר ר"ת לאנשי ליאון בני בשכר שאינן בני תורה ובני ליאון בני תורה בתוס' פ"ק דביצה וזהו נ"ל שפי' מהרי"ל בהירושלמי והשתא שפיר מוכיח מהרי"ל אס"ד דאיסור חמיו משום שמכבדו כאב וא"כ לפי אותה הה"א שמשום שניות גזרו נמי מהאי טעמא גופא שמכבדו כאב וגזרו עליו בחיי חמיו ולא אחר מותו א"כ מה מוכיח הירושלמי מרצפה שהי' אחר מיתת שאול אע"כ מראית עין דאשת חמיו משום כל שבנקבה ערוה ועלה קאמר וא"ת תורה פי' שמדין שניות גזרו כל שבנקבה ערוה אפי' בתרי קדושי' ז"א שהרי דוד נשא רצפה ולטעמא דכל שבנקבה ערוה אפי' אחר מיתת שאול יש לאסור אע"כ שני' לא הוה כיון דבתרי קדושי' הוא אבל מראית עין איכא כנ"ל פי' מהרי"ל:

וכיון שזכינו להבין דעת קדושים מהרי"ל יש להסביר דברינו הנ"ל דודאי כל זמן שלא חידשו בדורות אחרונים הך כל שבנקבה ערוה בחד קדושי' דתהוי שני' אז עדיין לא גזרו על אשת חמיו משום מראית העין ועכשיו דאתא ר"י בר שילא ממערבא וחידש לנו כל שבנקבה ערוה גזרו משום שניות ורבא טרח והעמיד דבריו וקבלום ממילא נצמח מזה לקבל גם גזירת מראית העין באשת חמיו שהיא בנקבה ערוה ע"י ב' קדושי' ועכ"פ אין כאן הכרח דש"ס דילן פליג אהירושלמי בהא. ועוד נ"ל קצת להוכיח גם מש"ס דילן דיש לגזור משום מראית העין כהירושלמי אלא דברייתי' דשניות לא מיירי אלא מגזירות שניות וממראית העין לא מיירי והוא דיש לדקדק בש"ס ביבמות כ"א דאמר אי הכי אשת

חמיו נמי תימא אני מותרת לך ובתי אסורה לך וק' מאי א"ה הא בלאה"נ מיד אהברייתא ק' קו' זו טרם שאמר בתי אסורה לך מדאורייתי' יהי' הפי' איך שיהי' לעולם תימא לי' אשת חמיו בתי אסורה לך ואני מותרת לך עכנלע"ד דהרי חזינן במס' ד"א דאחר שסיים איסור שניות ואמר אשת חמיו מותרת משום שניות אבל אמרו חכמים היא אסורה משום מראית העין ובתה מותרת וכתבנו לעיל היינו בתה מבעל אחר מותרת לזקן כשם שמותרים ב' חורגי' זע"ז. והנה אמנם בפ' משוח מלחמה איכא תנא ראב"י דאוסר ב' חורגי' זע"ז וכן הוא בירושלמי וי"ל דה"ה אסורה לזקן והשתא י"ל פי' ברייתא דילן נמי כך היא אחר שסיימו דיני שניות ואמרה בת חורגת מותרת משום שני' מתחיל ואומר דיני מראית העין ובתי מאיש אחר אסורה לך משום מראית העין דס"ל כראב"י דחורגי' אסורי' זע"ז משום מראית העין וה"ה לבת עם הזקן משום בת בנו משום מראית העין הכי יש לפרש וא"כ לא תקשי אשת חמיו נמי תימא לי' אני מותרת לך ובתי מאיש אחר אסורה לך משום מראית העין זה אינו דאשת חמיו גופי' אסורה משום מראית העין אע"ג באשת חורגתו לא גזרו באשת חמיו גזרו אין לדמות מראית עין להדדי ולא הוה ק' מדי אבל השתא דפריך בת חורגו דאורייתא דלא מצי לישנוי' בת חורגו מאשה אחרת ומשום מראית העין דהא בריתא בשניות ולא במראית העין וע"כ בתו של חורגתו שנולדה לו מבתו של זקן א"כ דאורייתא הוא וע"כ צריך לשינוי' משום דקא בעי למתנא סיפא וכו' בתי אסורה לך מדאורייתא בדידי לא גזרו רבנן וכו' א"כ לאו משום מראית העין מיירי גם בסיפא אי הכי אשת חמיו נמי תימא לי' בתי אסורה לך מדאורייתא ובדידי לא גזרו רבנן ואם כדברינו מוכח דגם על לב הש"ס עלה הך דאשת חמיו משום מראית העין ולא מצינו למסקנא דפליגי:

ועוד אני אומר אפי' אי בש"ס דילן לא גזרו מ"מ אח"כ בימי אמוראי' ורבנן סבוראי גזרו דהרי במס' ד"א שנתחבר אחר הש"ס נדכר לאיסור וכמה דברים שאינו מהגמ' כמס' חוצינות שאחר הש"ס אפי' נגד הש"ס כמ"ש תוס' מגלה ל"א ע"ב ע"ש והנה היש"ש כ' דדורות האחרונים שכ' תוס' ורא"ש היינו בימי הגאונים וכו' וכוונתו בימי בה"ג גזרו והנה כוונת תוס' ורא"ש לא להכי נתכוונו דא"כ לא הוה מייתי מידי משני חורגי' דר"פ משוח מלחמה דמה ראי' מש"ס לתקנת הגאונים אבל מ"מ אנו נמי נימא דבמס' ד"א גזרו על אשת חמיו והתירו אשת חתנו ושוב בימי הגאונים ובה"ג חזרו וגזרו גם על אשת חותנו וע"כ נקיט בה"ג תרווויי' לאיסורא ומ"ש הגאון נב"י דאשת חמיו ואשת חותנו דא ודא א' היא לא ראה תשו' מהרי"ל הנ"ל אחר שהניח דאשת חמיו אסור משום כל שבנחבה ערוה וכו' כ' א"כ מ"ט לבה"ג שאסור אשת חתנו הא לא שייך שבנקבה ערוה

דאפי' הי' החתן נקבה עדיין לא נאסר אלא אם תהי' בתו זכר ויהי' זה כלתו וכולי האי לא אמרי' וא"כ מ"ט לאסור משום מראית העין ותי' דמשום דדרך לקרות החתן על שם חתנו ואומרי' חתן פלוני ושוב אינם מבחינים אי יקרא חתנו משום אשה זו או משום זו ואינו מפורסם איזו מהנשים היא בתו של זה או לא וצ"ל אבל חמיו אינו נקרא סתם חותן של פלוני אלא יתרו חותן משה איש מופלא שהחותן מתיחס בחתנו אבל בעלמא החתן מתיחס בחותנו ולא בהיפוך ע"כ באשת חמיו גזרו משום כל שבנקבה ערוה ובאשת חתנו משום דכולי קרי לי' חתן של פלוני ותרי גזירות הוה ובימי מס' ד"א גזרו על אשת חמיו ובימי בה"ג גזרו גם על אשת חתנו כך נ"ל:

היוצא מדברינו נהי הרי"ף והרמב"ם וחכמי ספרד התירו אשת חמיו מ"מ אנן דגררינן בתר תוס' וחכמי אשכנז ונהיגין כוותי' אין סתירה מהש"ס אדרבא קבענו בו מסמורת בל ימוטו אך הגאון נב"י והגאון עצי אלמוגים חדשו לנו דלפי ש"ס יבמות דלא גזרו בגר אחמותו אחר מיתת אשתו אליבא דר"ע דקליש לי' איסורא יע"ש יבמות צ"ח ע"ב א"כ י"ל ה"ה הכא לא גזרו משום מראית העין אלא בחיי אשתו ור"ת מיירי שגירש אשתו ומתחזי כשתי אחיות בחייהן אבל אחר מיתה לא נאסר בהדי':

והנה דעת תוס' ביבמות צ"ה ע"ב ד"ה מאיסורא וכו' וכן דעת הרמב"ם דאפי' לר"ע יש בחמותו אחר מיתת אשתו כרת ואפ"ה לא גזרו בגר אע"ג דגם בחייבי כריתות גזרו בגר מ"מ חמותו דתחלתה בשרפה ואחר מיתת בתה איקלש משרפה לכרת שוב לא גזרו על הגר לשיטה זו ק' עלי ללמוד מזה למקום אחר שהדין עצמו אין לו מובן השתא בחייבי כריתות גזרו מכ"ש זו שתחלתה בשרפה אטו קילא טפי הואיל ותחלה הי' בשרפה ואין אנו יורדי' לסוף דעת חז"ל ואלו היינו יודעי' טעמא דמילתא היינו מבינים שאין ללמוד מהתם לאשת חמיו ועוד נ"ל להסביר קצת ולהעמיד דברי חז"ל דהנה בכל העריות שב"נ מוזהרי' עליו אסרו ביהדותו שלא יאמרו יצאנו מקדושה חמורה לקלה אך אותו שאין ב"נ מוזהר עליהם הוצרכנו למנות ולגזור משום אתי לאחלופי בישראל והנה פשטות הלכה מורה בסנהדרי דלר"מ אליבא דר"ע כל שב"ד של ישראל ממיתין עליהם ב"נ מוזהר עליו וכל חייבי כריתות שאין ב"ד של ישראל ממיתין אין ב"נ מוזהר עליו עי' כ"מ פ"ט ממלכי' הל' ד' נמצא כל חייבי כריתות נמנו עליהם ואסרום לגר משום אתי לאיחלופי אך אחמותו לא נמנו באותה גזירה משום אתי לאיחלופי דהרי בלא"ה אסור משום שלא יאמרו יצאנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ובלא"ה אסורה שהרי היא במיתת ב"ד וב"נ מוזהר עליו מה תאמר עכ"פ אם מתה אשתו דשוב אין מיתת ב"ד אלא כרת וב"נ אינו מוזהר וליכא משום יצאנו מקדושה חמורה ה"ל לגזור משום אתי לאיחלופי בישראל.

י"ל דמיתת בת בחיי אם לא שכיחה דבר"פ יש נוחלין מתחשיב לי' בפורעניות ומילתא דל"ש לא גזרו בי' רבנן ובזה א"ש מה דנקיט ברייתא ביבמות צ"ח ע"ב מתה אשתו מותר בחמותו שהוא דרך פורעניות שמתה הבת בפני האם ולא נקט בהיפוך דרך ברכה מתה אשתו מותר בבתה אע"כ התם באמת גזרו איסור משום אתי לאיחלופי כמו בכל חייבי כריתות וא"כ באשת חמיו אין לחלק כלל בין מתה אשתו או לא ולהרמב"ם נמי דלא אסר לב"נ רק ששה עריות ולא חמותו אע"ג דבשרפה וליתא למ"ש מ"מ כיון דטעמא לחלק לא ידענו לית לן למילף מיני' למקום אחר מה שלא נזכר בשום מקום:

מיהו לשיטת רש"י סנהדרין ע"ו ע"ב וכן רוב הראשונים דלא כרמב"ם ותוס' הנ"ל אלא דלא איכא אחר מיתה אלא איסורא בעלמא והיינו ארור שוכב עם חותנתו בזה י"ל מסברא לא גזרו על שניות ולא מראית עין אלא בחייבי כרת ולא אפי' בחייבי לאוין כגון ממזר וכה"ג וה"ה לא גזרו על אשת חמיו אחר מיתה כיון דליכא אלא משום ארור ולא אפי' לאו וכרת ואע"ג דגזרו שניות בחלוצה כעין דאורייתא אבל בחייבי לאוין לא גזרו וזהו נ"ל פי' הירושלמי וא"ת תורה הרי דוד נשא רצפה וכ' החחרונים דר"ל דהוה סד"א ליתסר משום שוכב עם חותנתו פי' דהנה מצינו בארורי' שוכב עם אשת אביו ושוכב עם אחותו ולא שינה מלשון הקרא דפ' עריות והכא שינה ואמר ארור שוכב עם חותנתו ולא אמר אשה ובתה י"ל לזה ב' תירוצים או משום דאשה ובתה משמע כששניהם בחיים וכר"ע וקמ"ל דארור איכא אפי' אין בתה קיימת ועוד י"ל דהא דוקא אם אשתו אבל אשת חמיו ליכא כרת ה"א ארור נמי ליכא קמ"ל חותנתו ואשת חותן נקרא חותנתו כמו שמצינו דודתו האמיתית היא אחות אביו כמו יוכבד בת לוי אחות קהת אשת עמרם בנו היא דודתו אמיתית ומ"מ אשת אחי אביו קרי לי' בקרא דודתו לא שהיא דודתו באמת אלא הואיל ובעלה יקרא דודו והיא אשתו יקרא דודתו וה"נ הבעל נקרא חותן ע"כ נקראת אשתו חותנתו אעפ"י שאינו חמותו ולזה נתכוין בישי"ש לא דנילף מדין דודתו אלא מלשון הקרא דקרי לאשת דודו דודתו ה"ה אשת חותנו חותנתו והכי הוה סד"א ואמר ירושלמי וא"ת תורה היא ומייתי מדאמר נביא ואת נשי אדוניך בחקיך ש"מ קים לי' לנביא דלאו הכי אלא משו"ה שני בלישכי' לרמוז אחר מיתת בתה אבל אשת חמיו לא נאסר זה נ"ל פי' הירושלמי:

ולפ"ז לר' ישמעאל דחמותו אחר מיתה בשרפה ע"כ האי שינוי לישנא חותנתו אאשת חמיו קאי ואסור דאורייי' וכן לרבנן דר' יהודה סנהדרי' י"ט ע"ב דנשי אדוניך לא קאי אנשי שאול ולא נסיב דהע"ה אלמנתו של שאול א"כ אפי' לר"ע י"ל חותנתו כולל גם אשת חמיו ואסור מן התורה אלא הירושלמי ס"ל כר"ע וכר' יהודה דנשי אדוניך ממש קאמר וה"פ

רמב"ם וא"כ יש להתיר אחר מיתת בתה ולהפוסקי' כרבנן דר' יהודה ולהרא"ש והטור דפ' כר' ישמעאל ומ"מ ס"ל אשת חמיו לאו דאורייי' י"ל ס"ל עריות הלכה ל"מ ומעולם לא נסתפק ירושלמי וא"ת תורה ממש מחותנתו דהל"מ הוא דלאו דאורייתא אלא מפרש וא"ת תורה מדינא דשניות כמש"ל אליבא דמהרי"ל מ"מ פירושינו הנ"ל מחוור בעזה"י:

ונ"ל לעשות סמוכי' לזה מבה"ג ומס' ד"א וירושלמי וש"ס דילן לחלק בין אשת חמיו בחיי אשתו או אח"כ דבה"ג בחדא מחתא מחתינהו לאשת חמיו ואשת חתנו וכבר כתבתי לעיל אע"ג במס' ד"א לא גזר' אאשת חותנו מ"מ אח"כ גזרו הגאונים וא"כ לפ"ז ע"כ דא ודא לאו א' היא אלא כמ"ש מהרי"ל אשת חמיו משום כל שבנקבה ערוה ואשת חתנו משום דקרו לי' סתם חתן פלוני ולא ידעו להבחין אם מכח אשה זו או זו הוא חתנו כנ"ל ולפ"ז אין לאסור אשת חתנו אלא כל זמן שבתו קיים ואז קורי' לו חתנו סתם וסוברי' משום זו קורי' לו חתנו אבל אם כבר מתה בתו ומכ"ש כשינשא השני' אחר מיתת ראשונה וכבר פסקו לקרות לו חתן פלוני מותר באשתו ומדכתיב בה"ג תרווייי' בחדא בבא אשת חמיו ואשת חתנו ש"מ תרווייי' חד דינא אית להו דמותר בהני אחר מיתת אשתו אלא שהוא מתרי טעמי אשת חתנו מטעם הנ"ל שכבר פסיקו שם חתן ממנו ואשת חמיו לא גזרו משום דלאחר מיתה ליכא אלא משום ארור בעלמא לא גזרו ואפי' בחייבי לאווין כנ"ל ומכ"ש דהכא אפי' לאו ליכא:

מס' ד"א דתני התם דאמרו חכמים אשת חמיו אסורה משום מראית עין ובתה מותרת לו ופירשנוהו בתה מאיש אחר דה"ל חורגת אשתו של זה לא גזרו משום ב' אחיות וע"כ היינו כשאשתו קיימת דאי אחר מיתה אפי' ב' אחיות נמי שרו ועי' ביבמות ל"ב ע"א ברמב"ן ורשב"א ורא"ש בשם ר"ח עפ"י תוספתא דאחות אשה חייב עליה אפי' אחר מיתת אחותו כבר תמהו עליו ומ"ש בה"ג במאנס ומפתה אחות אשתו אחר מיתתה ליכא כרת אלא איסורא ר"ל איסור פנוי' אבל לא אי' אחות אשה והוא פשוט. וא"כ ע"כ הא דמס' ד"א בחיי אשתו מיירי ובהא קאמר אשת חמיו אסורה ובתה מותרת אבל אחר מיתת הבת לא שמענו:

והנה הירושלמי מייתי מריצפה בת איה והנה לא מצאתי בשום מקום מפורש שנשא דוד את רצפה בת איה אולי קבלה היתה בידם ומ"מ הקשה בכה"ג לא"ח בלשונות הרמב"ם שם בהל' מלכי' הא רצפה פלגש היתה ופלגש בלא קדושי' כמפותה בעלמא ואין ראי' מרצפה ועי' פלוגתת רש"י ורמב"ן ס"פ חיישרה והרא"מ שם. יהי' איך שיהי' צ"ע מה הביאו לכל הדוחק הלז הלא מקרא מפורש נשי אדוניך בחיקיך הרי התיר לו הנביא לקחת נשי אדוניו ולא פלגשיו לבד אלא אפי' נשיו והירושלמי מייתי האי קרא א"כ למה

לי' לאתויי מרצפה בת אי' והנה גבי מעשה דגבעונים שמואל ב' י"ב כתב דלקח בני מיכל ובני רצפה והוקענום לה' וכ' שם המפרש במקרא גדול דקמ"ל אעפ"י דהי' מיכל אהובה אצלו מ"מ לקח בניה אשר גדלה ולא חס עליהם וא"כ מסתמא גם רצפה היתה אשתו וקמ"ל נמי כנ"ל שלקח בני ב' נשיו שהי' בחיים ונצטערו על בניהם מ"מ לא חס מזה הי' פשיטא להירושלמי דהיתה רצפה אשתו של דהע"ה וס"ל מסתמא בכלל דברי הנביא ואת נשי אדוניך בחקיך היא ריצפה עם כל נשי שאול פלגשיו ונשיו ובזמן א' לקחום כששלט על בית שאול והשתא לא סגי לי' לאתויי מרצפה לבד דפלגש היתה בלי קדושי' ומנשי אדוניך לחוד לא מוכח דלמא אחר מיתת מיכל לקחום אך מרצפה מוכח שלקחה בחיי מיכל כנ"ל ואז נשא גם כל נשי שאול א"כ מוכח שפיר דלאו תורה היא אלא משום מראית עין כר"ל פי' הירושלמי וא"כ מוכח מזה דלהירושלמי מותר אשת חמיו אחר מיתת אשתו:

וכן יש להוכיח מש"ס דילן אחר שהוכחתי לעיל דגם בש"ס דילן ס"ל הך גזירה דמראית עין א"כ מ"ט לא תני' לי' בברייתא דשניות אשת חמיו מותרת אבל אסורה משום מראית עין כדתני בברייתא דמס' ד"א אע"כ משום דהך ברייתא לא תני מאי דלא פסיקא לי' דמשו"ה לא קתני בתה אסורה משום דלא פסיקא לי' דלפעמים מותרת כשמתה אחותה ה"נ לא תני' אסורה משום מראית העין דלא פסיקא לי' דהרי כשמתה אשתו ליכא משום מראית העין וא"ש. מכל הלין נ"ל דיש סמך גדול להתיר אחר מיתת אשתו דאע"ג דלהפוסקי' דחמותו אחר מיתת אשתו אית בי' כרת ליכא לכל מ"ש מ"מ הא כל חכמי ספרד מתירי' להדי' ורק נהיגני כהתוס' ולא מצינו להדי' בתוס' דאסרי' אפי' אחר מיתה א"כ מסתיין לאסור בחיי' ולא אחר מיתה אלא שיש קצת לפקפק מדסתם סתומי ולא נמצא היתר זה מפורש בשום מקום אפשר לא פלוג רבנן וסתם אסרו אע"ג די"ל היינו בימיהם שהי' אפשר שישא אדם ב' נשים ויהי' אשתו ראשונה בחיים כשנושא אחרת וזה אסור לישא אשת חמיו משום מראית העין גזרו משום לא פלוג אפי' כשישא אחר מתת אשתו אבל אחר שנתפשטה גזירת רגמ"ה שאין לישא ב' נשים א"כ אין זה במציאות שישא אשת חמיו בחיי אשתו ראשונה ולא שייך לא פלוג מ"מ י"ל דהוה דבר שנאסר במנין דאע"ג דבטל הטעם לא בטל התקנה ע"כ לבי נוקף להתיר ולהיות סניף כלל רק הוצעתי הדברים להלכה ולא למעשה ומי שדעתו רחבה מדעתינו יתקע עצמו לדבר הלכה וה' יצילני משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות הכ"ד מח"ו א"נ: פ"ב נגהי ליום ד' זאת חנוכה תקבץ לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לט

שלום וכ"ט לידיד נפש כל חי גאון עולם ספיר ויהלום נר ישראל ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה יעקב נ"י אב"ד דק"ק לבוב והמדינה:

תמול הגיעני מכתב ממח"ו הרב המאה"ג מו"ה שמחה נתן נ"י עם העתק תשו' הדר"ג בהיתר נישואי אשת חמיו ותמהתי על ההעתק ההוא אם יצאו הדברים מפי קדשו ע"כ אציע לפניו דברים התמוהים שראיתי בהעתק הנ"ל. שם נאמר דמראית עין דאשת חמיו אינו משום אשת אביו או חותנו אלא משום אי' בתה כמ"ש רמב"ן ורשב"א וריטב"א דמשו"ה נקטו ברייתא להתירא לאפוקי דלא נימא דאסורה משום בתה אלו דבריו והנה ענין מראית עין הוא שמדינא מותר רק שיסברו הרואים ויטעו שחמיו הוא אביו נמצא נשא אשת אביו או יטעו שאשת חמיו היא אם אשתו ונושא חותנתו אשה ואמה ובאתרא דלא יחכמון יסבון. אמנם אי ליכא למיחש להאי טעותא שוב ליכא למיחש למראית העין הואיל ובתה אסורה משום אחות האשה מה מראית עין איכא וכי יטעו שהאם ג"כ אחות אשתו זה לא שמענו מעולם אך יש לאסור מטעם שניות לא משום טעות ולא משום מראית עין אלא גדר לערוה שלא יגע לערוה גופי' ואין זה ענין למראית עין וע"כ יפה כ' הראשונים דברייתא נקטה היתר אשת חמיו דסד"א שתיאסר משום שניות לבתה קמ"ל אבל משום מראית עין שיטעו בגופי' הללו א"א אלא כמ"ש האחרונים שיסברו שחמיו הוא אביו או שהיא אם אשתו:

ובמס' ד"א איתא שאשת חמיו אסרו חכמים מפני מראית עין ובתה מותרת ואם הכוונה בתה מותרת אחר מות אשתו אחותה א"כ הרי אפ"ה אשת חמיו אסורה דלא כנב"י ועצי אלמוגים אמנם נ"ל לפרש האי בתה ר"ל מאיש אחר וה"ל עם אשתו של זה ב' חורגת דמותרת זע"ז ולעולם שהיא בחיים ועכ"פ מדשביק מס' ד"א איסור בתה מבעלה של עכשיו ונקיט התירא דבתה של בעל אחר משמע דאין מראית עין של אשת חמיו משום אי' הבת אלא שיטעו הרואים וכמו כל מראי' עין דש"ס:

עוד כ' בהעתק הנ"ל דירושלמי דאתמר וא"ת תורה איך נשא דוד רצפה בת אי' שהקשה כה"ג לא"ח הא רצפה פלגש הוה בלא קדושי' ותי' הדר"ג דעכ"פ איכא משום בתה דאסורה לדוד משום אחות אשתו ונוראות נפלאתי ממנ"פ אם כוונת הירושלמי וא"ת תורה ר"ל שאסור מדין שניות ולא רק ממראית העין איך מוכח מרצפה והלא שניות גזר שלמה בנו וע"כ כונת הירושלמי א"ת תורה היינו תורה ממש בכלל חותנתו וכמו שהסביר יש"ש דכשם שאשת דודו נקרא דודתו אעפ"י שאינה אחות אביו ה"נ אפשר אשת חותנו נקרא חותנתו אעפ"י שאינה אם אשתו הכי הוה ס"ד ויליף ירושלמי דליתא

מרצפה ואי מן התורה יהי' מטעם יש"ש או מטעם אחר עכ"פ פשוט שאין חילוק אם יש לה בת או אין לה או בתה אסורה או מותרת ובאמת כזה ק' על תשו' מהרי"ל ובתשובתי שנסתי קצת בדוחק ליישב דבריו (עיין בסי' הקודם) אבל תימה אם הדר"ג לא הרגיש ולא נזהר מזה ע"כ תאבתי לשמוע מהדר"ג מה הי' כוונתו בהנ"ל דברי א"נ משתוקק תשובתו מאהבה: ופ"ב יום ג' ט' טבת תקצ"ב לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מ

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המפורסים המופלג בתורה זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו כבוד מה' פייבל נ"י אבדק"ק פאקש יע"א:

יקרתו הגיעני ע"ד איש נשתדך עם אחות הנטענת עלי' דהיינו אחות המשודכת היא אשת איש ונוסעת עם הנטען לשוקי בראי ואוכלת ושותת עמו בקערה א' כדרך הזוגי' ובמלון בפעסט שוכבי' בחדר אפל שקורי' מאגאצין שהוא בית האוצר ששוכבי' שם עוד אנשי' הרבה אבל זה האיש והאשה שוכבי' במטה א' תחת מכסה א' הוא בבגדו והיא בבגדה ורע ומר המעשה מכוער הלז ועתה נשתדך עם אחותה אם מותר בה או לא כי מעלתו ני' אוסר ויש מפקפקי' באיסורי' להתיר:

הנה כל יקר ראתה עינו וכל דילדי' אימי' כוותי' תלד גודר גדר ועומד בפרץ וכל דברי המפקפקי' ישא רוח יקח הבל כי בוודאי עצת חטאי' היא מואס ימאסו הנואף והנואפת ומ"מ שלא תהא ביאתי ריקנית אעבור פרשתא דא ואתני' בעזה"י וא"א לבהמ"ד בלא חידוש:

גרסי' ספ"ב דיבמות ור"פ נושאי' את האנוסה הנטען מן האשה אסור באמה בתה ואחותה וכ' כל הראשונים עפ"י תוספתא אם כנס לא יוציא כיון דלאו פסולא דגופא הוא אלא נחשד בקרובתה אין מוציאי' ברננה כי האי וכ' בש"ג פ' האשה רבה וז"ל וכן אם זינתה חמותו עמו אין אשתו נאסרת עליו בשביל זנות אמה ובתה היתה חמותו מרגלת לבוא אצלו ע"י אשתו מוציאי' את אשתו ממנו כמבואר בקו' הראיות וכן הוא בתלמוד א"י עכ"ל ובירושלמי דהאי פירקן הלכה וי"ו וז"ל אתא עובדא קמי' ר' מנא ואפיק לה לא דהוא סבר כר' יהוד' אלא שהיתה מרגלת לבוא אצלו ע"כ ובש"ס דילן צ"ה ע"א ההוא דעביד איסורא בחמתי' אתי' ר' יהודה נגדי' אמר אי לאו דאמר שמואל אין הלכה כר"י אסרית' עלך איסור דלעלם ע"כ והגאון בס' עצי ארזים סי' ט"ו רוצה לומר אבל השתא לא אסרי עלך לעלם אבל כל ימי חיי חמותך אסורה מיהת וכירושלמי ולפע"ד אינו כן כאשר יבואר להלן אי"ה והנה האחרונים לא מצאו זה הש"ג כי מצויין בטעות בד"מ וגם לא

הירושלמי ע"כ בנו עליו מצודות והט"ז סי' ט"ו סקי"ט כ' תימא לי הך פיסקא וכו' הרי דלא אמר התנא אלא אי' בעלמא וכו' יע"ש וכיון דהאי דינא איתא בירושלמי להדי' ע"כ לחלק דכשנטען על הפנוי' ליכא חשדא כל כך שיזנה עמה כשתהי' ערוה עליו דהנחשד על דבר קל אינו נחשד על דבר חמור ומ"מ עשו חז"ל הרחקה דלא יכנס לכתחלה מיהת משא"כ כשזינה עם חמותו ונחשד על ערוה זו י"ל יוציא את אשתו ואין לנו כח לחלוק על הירושלמי:

תו הקשה ט"ז הרי בהנטענת עצמה קיי"ל אם כינס לא יוציא ומכ"ש בת שלה לזה י"ל הנטענת עצמה אם כנסה תלינן שלא נבעלה ונמצא אינה אסורה לו כי אינינו בועל משא"כ הכא בחמותו לא מיבעי' בעובדא דירושלמי ודש"ג שכבר זינה עמה אלא אפי' הי' רק נטען וניתלה שלא בא עליו רק הי' קריבה דגלוי עריות בשגעונות ונישוקי' וכדומה מ"מ איכא למיחש שיבוא עתה עליו באיסור שריפה וכרת מיהו בנטען בשגעונו' בעלמא י"ל כמ"ש לעיל בישוב ק' ראשונה נהי דנחשד אלאו דלא תקרבו לגלות ערוה על כרת לא נחשד אבל הירושלמי הא מיירי בבא על חמותו ונחשד עלי' בערוה ממש וכל ביאה שיבעל עוד קאי בשריפה מנ"ל לחלוק על הירושלמי:

אמנם בש"ס דילן בהאשה רבה צ"ה ע"א בעובדא דרב יהוד' הנ"ל בהאי דעביד איסורא עם חמותו יש להבין לאיזה צורך איתמר האי מילתא כלל ומה חידוש יש בו ומה אמר אי הוה ס"ל כר' יהוד' הי' אוסרן איסור עולם פשיטא אבל דלא ס"ל כר' יהוד' אינה נאסרת ואין דנין דיני נפשות ע"כ נגדי' ומה חידוש יש בו:

עבנלע"ד בהקדם דברי ריטב"א בחידושיו ספ"ב דיבמות דאמר נשי דלא אסרי לא קפדי ק' מדאמרי' פ' אין מעמידין גבי יחוד גוי' דאשתו משמרתו מלזנות עם אחרת א"כ הרי קפדי וקפדי והוסיף הרי אשה מתקנאת בירך חברתה ותי' הואיל ובתחלת נישואי' נושא קרובת הנטענת חיישי' דילמא עצת חטאי' ביניהם וע"מ כן נושא לזו שיזנה עם קרובתה ולא תקפיד ע"ש ולפ"ז יש מקום להקל טפי בזינה עם חמותו שלא יוציא אשתו משום דקפדי ומתקנאת בירך אמה דהרי הוא אחר נישואי' ולא הי' עצת זמה ביניהן מעיקרא:

ולפ"ז י"ל האי עובדא דעביד איסורא עם חמתי' לא שבא עלי' אלא כעין עובדא דקידושין י"ב ע"ב דמנגיד רב ששת וכי האי גוני והוה מנגיד נמי רב יהודא אבל לא הפריש אשתו ממנו ולכאורה ה"ל להפרישו עכ"פ עד אחר מות חמותו והוא לא הפרישה ולכאורה ה"ל להפריש דאפי' נאמר הואיל שכבר כינס נתלה להקל דלא בעל מ"מ כיון דרגילין זע"ז ניחוש שמא יבעול דבנטענת עלי' אין מוציאין שמא בעל לא אמרי' אבל הכא שמא יבעול אמרי' ומדלא הפרישם הוה סד"א ס"ל כר' יהוד' דבתה נאסרה עליו וכיון שנאסרה

עליו קפדה ומשמרתו ולענין מה שעבר תלינן שלא בעל עדיין ואין כאן חשש להבא דבתו משמרתו קמ"ל דאי הוי ס"ל כר"י הוי אסר' עלך אסורא דלעלם שלא הייתי תולה להקל שלא זינה כבר דהייתי חושש שזינה עמה כבר וס"ל ברונה נאסרה בתה עלי' אלא ע"כ לא ס"ל כר' יהודא ומ"מ לא הוציאה משום דאע"ג דאינה אוסרת בתה מ"מ משמרתה משום אשה קנאת בירך חברתה והואיל ולא הוה תחלת נישואי' לכך לא חיישי' וכמו שתי' הריטב"א כנ"ל ולפ"ז פליגי ש"ס דילן אהירושלמי הנ"ל ותלי' בשתי לשונות ספ"ק דיבמות דירושלמי ס"ל אפי' קפידי ומשמרתו לא סמכי' על זה אלא נשי לגבי נשי שכיחן וק"ל:

והנה מלשון רש"י במתני' הנטען על השפחה שטועני' עלי' דברי לעז ובר"פ נושאי' הנטען על האשה אסור באמת לא קאמר אלא שנחשד ולא האריך לפרש מהו החשד שהוא קול לעז נראה דבנטען דבמתני' ספ"ב בעי' דברי' מכוערי' יותר ויותר קרוב לחשש ביאה כמבואר בסוגי' ובפוסקי' דחשש שכבר בא עליו אבל הכא חיישי' שמא יבוא עליו מתוך דגייסי אהדדי ומכירי' זא"ז ברמיזתם ונתקרבו בשגעונות ואש בנעורות ע"כ בקול וחשד בעלמא לא ישא קרובתה למה לנו לחתות אש בחיק אש והדעת והסברא נותן כן ואלו לא נכתב ראוי' לכתוב:

ולפ"ז בנידון שלפנינו איכא הכל לריעותא היש דבר מכוער מזה ששכבו יחד תחת מצע א' וחז"ל אסרו לא ישנו שני רווקי' בטלית א' אפי' בלי יחוד מפני שמגרים יצה"ר בנפשם ואעפ"י שהוא והיא בבגדם ידוע בקירוב כזה ובחדר אפל אין אפוטרופס לעריות ואינינו פלטי בן ליש לכל הפחות גייסי אהדדי וגם יהי' תחלת נישואי אחותה ע"ד כן ואין מי ישמור ואין לומר אשת איש בעלה משמרתה הרי קמן שלא שימרה עד עתה ומי שמע כזאת בעדת ה' ואפי' נישאי' הי' ראוי' להוציא לפי האמור לעיל אלא שלא אחליט למעשה כיון שלא נשאלתי על זה אבל חלילה להיות יד עם פועלי און להתיר נישואין ויתחזקו ידי רום מכ"ת וה' עמו שהלכה כמותו ואחתום בברכה א"נ: פ"ב כאור בוקר ליום עש"ק חי טבת תקצ"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מא

יהי כזית הודו וריח לו כלבנון ה"ה ידיד ה' חרוץ ושנין הרב המאה"ג המופלג ומפורסים חרוץ פיפיות תל תלפיות גל אגוזים גן הדסים כ"ש מפואר ומהולל לשם ולתפארת כמו"ה שלמה קלוגר נ"י רב"ד בק"ק המעטרה בראד יע"א:

מכ"ק הגיעני נידון שאלתו זה לפני חמשים שנה בא א' ממרחקים והחזיק עצמו שהיא מבריסק דליטא ונשא אשה והוליד בן ובת ושבק חיים לכל חי ובצוואתו הניח ביתו לבנו ודירה יו"ד שנים לבתו וגם הבן נשא אשה ושבק חל"ח ולא הניח ז"ק ואחרי חצי שנה ממיתת הבן באתה אמו חמותה של אלמנתו ואומרת שהי' לבעלה בן מאשתו הראשונה כשנשאה והי' ילד קטן ופ"א הכהו ברח ממנו וזה כמו כ"ב שנה הי' לו אגרת ממנו שהבן הוא אצל משפחתו בבריסק נמצא אלמנה זו זקוקה לאותו הבן ומר נ"י כ' לבריסק והגאון דשם אחר החקירה והדרישה לא מצא שום משפחה מאיש הנ"ל אשר נראה שלא הי' מבריסק שוב חקר מר נ"י וב"ד בעירו בכל שכיני וסביבותי' ריעי' ומיודעי' אם שמעו או ידעו שום רמז ורמיזה שהי' לו לזה בן מעולם ומבואר בג"ע שלא נשמע ולא נראה מעולם שהי' לו בן או ילד שהכה וברח לבד ב' נשים זקינות אחת אומרת שזוכרת שבקטנותה בהיותה בת ח' שנים הכה הנ"ל ילד שלו וברח ומן אז והלאה לא שמעה דבר וזאת אומרת שזוכרת ג"כ בקטנותה בהיותה בת ח' שמעה אומרי' שהנ"ל הכה נער א' במרתף וברח ואינה יודעת אם הי' בנו או לא זהו תוכן השאלה:

תשובה.

איתתא דא שרי' לעלמא לפע"ד אחר שכבר התירה פר"מ וכעת הגיעני גם תשו' הגאון חות דעת שכ' להתיר נעשיתי סניף להתיר ולמטינא שיבא מכשורי:

והנה פשוט ומבואר בש"ס פ' יו"ד יוחסין וטוש"ע א"ע סי' י"ט דשורפין וסוקלי' על חזקת התנהגות איש ואשה תינוק ותינוקות וכו' ולא הייתי צריך להאריך בזה אך ראיתי הגאון חו"ד הנ"ל כ' בזה דברים שאינם ראוי' לכבודו ע"כ אמרתי אפרש הסוגי' בעזה"י בפ"ק דחולין ילפינן חזקה מנגעים והיינו דבר שנתברר לנו שעה א' כך הי' אמרי' לעולם אוקמינן אחזקתי' ועדיין כך היא כמו שהי'. ואמנם פ' יו"ד יוחסי' מיירי מדבר שלא נודע לנו מעולם שכך הי' אך מחזקת מנהגם נתפרסם כך בעיר זמן רב וזה לא נלמד מחזקה הנ"ל ויליף לי' בירושלמי ממכה אבי' ואמו ובית שמואל במ"כ שגה בזה ובפ"ק דחולין ילפי' רוב ממכה אביו ואמו והכל חד דמנא ידעינן שהבעל הזה בעל רוב בעילות שמא לא בעל אלא בעילת מצוה ופירש והמנאפי' בעלו והולידו אע"כ צ"ל דאזלינן בתר חזקת מנהג שזה נשא אשה בפנינו ונוהג עמה כדרך איש ואשתו מנהג עולם שבועל בעונתו אפי' כמה בעילות בהיתר ובמצוה אעפ"י שלא ראינו כן. וזה בכלל הן הן עיד יחוד הן הן עידי ביאה דמסתמא עשה כמנהג עולם ומדאזלינן בתר חזקה זו שוב ידעי' בבירור שהבעל בעל רוב בעילות והנואף מיעוט ואזלינן בתר רובא דהבן מבעילת הבעל הוא והיינו רובא נמצא תרוויי' מחד קרא רובא וחזקת המנהג ודברי' הללו כבר אמורי' עם ס'

סדרי טהרה ריש ס' קפ"ה וחזקת מנהג הלז לפעמים עדיף מחזקה שנתבררה ולפעמים גרוע כי אין כל המנהגים והענינים שוים ועל זה קאי בש"כ ח"מ סי' פ"ב יע"ש:

ומ"מ אע"ג דידעי' דהורגי' על הרוב והחזקות מ"מ דילמא היכי דליכא לברורי אבל היכא דאיכא לברורי נמתין ולא נהרוג משום והצילו העדה על זה דן בש"ס ר"פ בן סורר כ"כ בחי' ר"ן ומייתי ש"ס מבת ג' דמומתי' עלי' אע"ג דאיכא לברורי שמא אילונית היא ודחי ש"ס בבא עלי' אבי' ולענין דלמא לאו אבי' הוא ליכא לברורי ופשוט דאזלינן בתר רובא והדברי' פשוטי' וברורי':

ומ"ש עוד הגאון חו"ד הנ"ל מקו' העולם משריפת בת כהן אין הולכי' ממיתה למיתה בתר רובא ואין הולכי' בממון אחר הרוב איך פודין בכור אנו אין לנו בזה אלא דברי מורי הגאון בהפלאה ספ"ק דכתובות ד"ה והנה אמת נכון הדבר יע"ש ובדבריו מיושב גם קו' הנ"ל דכבר החלטנו שהיא אבי' קודם שהכהו וקודם שעסקנו בדיני נפשות:

ויש לעורר בדברי תשו' רשב"א דמייתי הרב"י בי"ד סי' שע"ד בנמצא בין טברי' לצפורי מסופק הרשב"א אי נאמר בד"נ והצילו העדה יע"ש וכאלו נעלמה ממנה סוגי' הנ"ל אבל הנלע"ד אחר הוצעה א' נהי דמשמע מש"ס רובא דאיתא קמן עדיף מדליתא קמן מ"מ בתר דקיי"ל דאזלינן בתר רובא יש עדיפות לרובא דליתי' קמן דלא אתחזק מיעוטא שהוא ההיפוך מרובא וכגון בהני פ"ק דחולין ודפ' בן סו"מ ליכא מיעוטא שהוא היפוך מרוב בפנינו וברוב סנהדרי' דאיכא מיעוטא בפנינו התם אין אנו לוקחי' מהמיעוט רק מחשבין כמאן דליתא כמ"ש ר"ש סברא זו ועיי' ט"ז א"ח סי' תרל"ב סק"ג משא"כ בנמצא בין טברי' לציפורי דאיכא עכ"פ מיעוט גוים ומאן לימא לן דלא הי' הגוי הנהרג ואיך נמית את זה ועל רוב כזה כ' בשיטה מקובצת פ"ק דב"מ בסוגי' דקפץ א' מן המנוים דהוי רק כעין ספק שהתירה תורה דהרי אתחזק מיעוטא וכן צ"ל במ"ש ר"ן פ"ק דביצה ד"ה ודוקא בדאיכא זכר בהדה וכו' ועוד שם בספ"ק דביצה ע"ש אע"ג דדבר שיל"מ אפי' באלף לא בטיל ברובא דאית' קמן משום דעכ"פ אתחזק מיעוט איסורא משא"כ רובא דלית' קמן לא אתחזק מיעוט אסורא קיל ובזה נסתפק רשב"א בד"נ דאתחזק מיעוט גוים לפנינו אי נימא והצילו העדה. ומ"מ מאי דפשוט מספ"ק דכתו' וארב לו וכו' משמע הא פירש א' מהם נהרג עלי' אין ראי' זו מכרעת דלכאורה מיירי אחר שנהרג ראינו בודאי שישראל הרג רק בשעת התראה הי' ספק ע"כ אי עמדו בקביעותן אינו נהרג ואי פריש והרגו אחר התראה ושוב נמצא שהי' ישראל נהרג וכן משמע מתוס' שם דבהכי אייריי' אבל אי לא נודע שישראל הרג מנ"ל לרשב"א שהורגי' היכא דאתחזק גוי לפנינו שוב ראיתי בש"מ ספ"ק דכתובות איכא פלוגתא בזה יע"ש:

הארכנו בזה במה שנלע"ד אין בו צורך לדינא דאפי' אלף קושי' ופלפולי לא ידחו דין ברור והלכה ברורה דסוקלי' על החזקות ואין צורך לאריכות אך מה שצריכא דלמא דוקא כגון בנה מורכב על כתיפה ולבשה בגדי נדה וכדומה אבל שלילות שלא נשמע שיש לו אחי' וכדומה זהו מש"ס דילן לא שמענו דאפשר הא דאמרי' דלא מוחזק באחי ר"ל מוחזק בלא אחי גם כי קשה הדבר איך אפשר זה מ"מ לא שמענו בפירוש אלא מתוך לשון תשו' הרא"ש כלל נ"ב סי' ה' אשר ז"ל על אשה שנשאת לבעל זה כמה שנים בארץ צרפת ומעולם לא נראה ולא נשמע ולא נודע שהי' לבעלה אח אמנם אחי האשה אמר שהי' באשכנז וראה א' שאמר שהו' אחיו וכו' והיא רוצית להנשא ואומרת שאינה מאמינת לאחי' על זה כי רחוק הי' שלא הי' הבעל מודיע לה או שלא הי' ידוע בארץ מגורותיהם דבר וכו' והשיב הרא"ש ז"ל הא מילתא וכו' הא מילתא דפשיטא היא כיון שהאשה עומדת בחזקת שאין אחין לבעלה אינה נאסרת לשוק על מאמר אחי' וכו' אפי' עד כשר לא היינו חוששי' לעדותו דכל היכא דנתחזק התרא ואמר ע"א שהוא אסר אינו נאמן וכו' ואלו הי' עומד בפנינו ואמר אני אחי' לא הי' משגיחי' על דבריו וכו' הלכך אין לחוש כלל ומותר' לשוק עכ"ל הרי קמן דפשיטא לי' להרא"ש כל שהי' דר עמנו זמן רב ולא נשמע ממנו או מאחרים שיש לו אחים הרי הוא בחזקת שאין לו אחי' וכעין ש"כ יו"ד סי' א' וח"מ ססי' ל"ז דבדבר ההוה ורגיל הוי לא ראינו ראי' ועיי' בב"ש רס"י מ"ז יש קצת פקפוק על זה:

מ"מ בנידון דידן יראה דכ"ע מודו דהוה חזקה אלימתא טפי בשלמא האח שלא הזכיר מעולם שיש לו אח י"ל דלמא איהו גופי' לא ידע שהי' לאבי' בן ועוד מה הי' לו להזכירו ואולי לא הי' לו שום התעסקות עמו ואולי הכחיד תחת לישנו שלא להדאיג אשתו מחשש זקוקה אבל הכא שהאב חי עמנו חמשים שנה ולא הזכיר שיש לו בן ואיהו ידע בנפשי' ואב לא משכח בן ועוד כשצוה לפני מותו יש הקפדה בדבר להודיע להבן לזכות אבי' באמירת קדיש וכדומה ואי משום שאהב זה הבן ולא רצה שירש זה עמו מי לא הוי מצי יהיב כל נכסי' במתנה לזה ולהפקיעו מזה ועוד מסתמא לא ירצה אדם להפקיע יורשדאו' מכל וכל. ואלו הי' בכור לנחלה עבר נמי במצות עשה דיכיר כמ"ש רמב"ן ר"פ כי תצא וא"כ כ"ע מודי' דהוה חזקה גמורה דלית לי' בן לזה ואין אח לבנו להזקיק אשתו ליבם ועיי' תשו' מהרי"ט סי' פ"א התיר מהר"מ גלאנטי אשה לשוק מטעם תשו' הרא"ש הנ"ל אלא שם בסי' פ"ב וכן בתשו' מהר"י צהלין סי' ב' ועשרים גדולי ישראל שם נחלקו ואסרו האשה ההיא:

והיינו דס"ל להני גאונים דעכ"פ צריך שיתחזק זמן רב בגבולתו בלי אחי' אבל א' שבא לכאן בן יומו ומחזק עצמו שאין לו אחים במה נתחזק שלא נאמין ע"א המתנגדו ואפשר מהר"מ גלאנטי נמי לא פליג אלא בעובדא דהתם שהי' נשבע בשעת קידושין שאין לו אח ומחזיקי אינשי ברשיעי לא מחזקי' ומיד נתחזק לנו באין לו אחי' ושוב אין ע"א נאמן אבל זולת זה מודה למהרי"ט וסייעתו דחזקה שע"י שלילות צריך עכ"פ זמן רב שהי' ראוי שנשמע דבר מאחי' ובית אבותי' ומה שפקפקו הגאוני' בנ"ב מה"ת ושב שמעתא ובית אפרים בהל' חליצה אומר אני אטו מהרי"ט גברא הוא דמידחי' בגילי דחיטתא. ואני אפרש לפע"ד דודאי הי' ראוי לחוש לכל איש שיש לו אח דלא שכיחי בן יחיד לאבי' ולכל הפחות מיעוט המצוי הוי וע"כ לכאורה כל האשה הנשאת לבעל יש בכלל חזקת א"א גם שלא תצא ממנו במיתתו בלי שתפטר מאחי' והא דלא אמרי' הכי היינו טעמא משום דמ"מ אינו מוחלט שתזקק ליבם שמא אין לו אחים או ימותו טרם שימות הוא ואפשר יש לו בנים או יהי' לו מאשה זו או מאשה אחרת אעפ"י שאין נושאי' ב' נשים בגלילתנו וכיון דאיכא כל הני ספיקות א"כ איתתא דא בחזקת היתר לשוק עומדת לאו מטעם ס"ס כמובן בלשון רשב"ם פי"נ אלא הלא אשה זו פנוי' היא ובחזקת היתר לשוק עומדת וע"י קידושי' אין החלט שתאסר אחר מיתת בעלה מטעם כל הני ספיקות נמצא נשארה בחזקת התירא קמא:

אמנם כיון שזכינו לדין דכל חזקת היתר שלה מטעם שאין ברור לנו שיש אחי' לבעלה נמצא הבעל הזה כחתיכה ס' חלב ס' שומן ה"נ ס' יש לו אחי' ס' אין לו וע"א נאמן לברר ספק ואי אתי חד סהדי ואמר שיש לו אחים מהימן בזה שלא דר עמנו זמן רב ואין לו חזקה שאין לו אחי' וממילא אזדה להחזקת היתר דאשה דכיון דיש אחי' לבעלה שוב הוא נכנסת בשעת קידושין לספק זיקוק ואין לסמוך על מקרה שימותו או שיוליד בנים נהי אי לא אתי סהדא הוי הך איתתא בחזקת היתר לשוק דרוב נשי' אינן זקוקים כמ"ש הריטב"א והוא מטעם הנ"ל דאיכא כמה ספיקא מ"מ ע"א נאמן בהא:

נמצינו למידן כל האשה הנישאי' ואין מוחזקי' באחי' היא בחזקת היתר אלא בתחלה היא רק בחזקת היתר אבל לא בחזקת שאין לו אחין וע"א נאמן לאוסרה ואם ימשכו ימים בהיתר ולא נשמע ולא נראה שום רמז שיש לו אח ומכ"ש בנידון שלפנינו שאבי' הי' לפנינו ולא נשמע שהי' לו בן אחר חוץ מזה הרי הוא בחזקה שאין לו אח ואפי' ע"א לא מהימן:

והנה אמר יש לי בנים נאמן פירש"י אי אתי אח"כ חד אחוה דמיתנא הוא ומהרש"א בקידושין וב"ב צוח כי כרוכי' הא בלאה"נ אין ע"א נאמן נגד החזקה ונלע"ד דס"ל לרש"י

ורשב"ם נהי אין ע"א נאמן לומר יש לו אחי' או אפי' לומר אני אחי' ורוצה ליבמה או שצריכה לפייסו לחלוץ לא מהימן לזה מ"מ אם לפי תומו אומר אני אחי' ורוצה לחלוץ מרצונו הטוב בלי שום עיכוב כי הוא יודע בנפשו שהוא אחי' של מת באמת ורוצה להציל האשה מאיסור יבמה לשוק וכעין שאמרו בס' טומאה ברה"ר הא איכא מיא בשקעתא דנהרא זילו טבולו במס' ע"ז ל"ז ע"א וס' זו כ' ר"ן פ"ב דכתוב' גבי אשה שאמר' טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני ע"ש ובגליון הרי"ף וכן במתני' ג' פ"ד דדמאי בתי"ט בשם ירושלמי לענין קריאת שם למעשר עני ע"ש ומכ"ש אשה שבלא"ה פסולה לכהונה כגון גרושה וחלוצה מאז ועוד הכא דאיכא למימר מדאמר יש לי בנים יש קצת ראי' דאיהו גופי' חשש לאח שיבוא וקמ"ל דמהימן יש לי בנים ואין לחוש כלל אפי' לחלוץ מזה ומ"מ הרא"ש מיאן גם בזה ומפרש דאי אתי עדים דאית לי' אחים מהני דיבורא קמייתא נראה טעמא כיון דבשעה שאמר יש לי בנים לא היינו צריכי' לעדותו מהימן כבי תרי כיון דלא אמרו בשעת מעשה כמ"ש והסביר הרי"ף פ' החולץ (יבמות ל"ט ע"ב) גבי ואשתמודענהי וכו' ע"ש וס"ל לרא"ש בלא עדי' אי אמר אחוה דמיתנא אין חוששים אפי' לחומרא בעלמא לחלוץ ולפוסלה מכהונה על מגן. ודוחק לי' לאוקמא בפסולה לכהונה:

ואמנם מ"ש מהרי"ט להכריח מסוגי' שלהי האשה שלם דעכ"פ חוששי' להחמיר נגד החזקה דהרי התם חולצת ולא מתיבמת אע"ג דנותנת אמתלא כמ"ש תוס' וליכא משום דשווי' חד"א דהרי נותנת אמתלא ואפ"ה חוששים להחמיר נגד החזקה נ ל אין ראי' דהתם נותנת רק אמתלא על מה שאומרת מת בעלה והדר בנה או בהיפוך אבל עכ"פ מתו שניהם ועל זה לא יהבי' אמתלא לחזור בו וכיון שעכ"פ מתו שניהם ואין אתנו יודע מי מת קודם יש לחוש לדברי ע"א לברר הספק וחוששי' להחמיר אבל להוציא מחזקה דלא איתרע כלל אין לנו וכן כל מ"ש עוד מש"ס ורמב"ם מע"א ביבמה ניתן לה בן התם משום דס"ל לרמב"ם דשייך דייקא ומינסבא כמ"ש ה"ה שם והארכתי בישוב פסק הרמב"ם בזה וכאן אין צורך להאריך בזה:

אך מה שיש לפקפק בנידון שלפנינו דאיכא תרי נשי דנהירא להו בקטנותן שהאב הזקן הכה הילד וברח ונהי בעדותן אין ממש להעיד מה שראו בקטנותן ועוד מאה נשי כחד גברא מ"מ הא כל עצמנו לא באנו אלא מכח חזקה כי איך אפשר שבזמן רב כזה לא נשמע בין החיים השכנים וריעי' שיש לו בן ומשו"ה לא נאמן ע"א. והכא הרי באמת נשמע פעם ופעמים שהכה ילד וברח שוב אין כאן חזקה וממילא מהימנת האשה חמותה כע"א דיש כאן אח ואמנם אותה האשה ששמעה רק שהכה נער א' ולא ילד שלו א"כ פשוט שאינו מגרע החזקה אדרבה משלנו הוא אלו הי' זה המוכה בנו מילתא דתמיהא

כי האי מידכר דכירי דסתם אבא מרחם ברא ואינו מכהו מכה בלתי סרה ואם הכהו כך הי' מתפרסמת ולא שכחה האשה לאמור שהכה נער סתם אך אידך דאמרה ילד שלו יש לעיין ומ"מ נ"ל כיון שלא אמרה בנו שלו אלא ילד שלו י"ל שגידל בתוך ביתו או חורגו מאשתו ראשונה והנה בהג"ה מיימוני' ומייתי לי' רמ"א בח"מ ססי' מ"ב המגדל יתום בתוך ביתו וכ' עליו בנו או הוא כ' עלי' אבי' אינו מזויף דהמגדל יתום כאלו ילדו ורמב"ן בנימוקי חומש כ' ושם בת אשר סרח שהיתה חורגתו ונתגדלה בין בני' והיתה בת יורשת נחלה בא"י משו"ה מנאה הכתו' בין בני אשר ע"ש ואולי משאחז"ל יודע הי' מרע"ה שבנות צלפחד יורשת הן היינו מסרח בת אשר הוי פשיטא לי' מ"מ מוכח מזה דאין אדם נמנע מלקרא לחורגתו בתו ומ"מ בתשו' אחרת כתבתי שאין מכאן ראי' לתשו' מיימוני הנ"ל דודאי אשר הי' לו בנים יורשי' בנחלתו אין קפידא אם תקרא חורגתו בתו דברתא במקום ברא לא תרית אבל היכי דאפשר דנפיק מיני' חורבא בירושת נחלתו אדם מקפיד שלא לקרא בנו מי שאינו בנו ושם הארכתי מ"מ בנידון שלפנינו שלא אמרה בנו אלא ילד שלו וגם מפי עצמו לא שמענו שקראו בנו או ילד שלי א"כ אין זה מגרע החזקה ואין ע"א אפי' כשר נאמן לאסור מכ"ש חמותה. ובשגם הא חקר בצד אסתן היינו בבריסק ולא מצא ועד כמה תתעגן ותיזל ע"כ מזכה אני במקומו למטינא שיבא מכשורי בשריותא דהאי איתתא ושלום לדייני ישראל ולמר ולתורתו הכ"ד החותם באהבה: פ"ב יום א' טו"ב כסליו תקי"ף לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מב

שנית להחכם הנ"ל.

על הלוחו' השניות כבר השבתי בארך מאוד אחר העיון בכל דברי תורתו ונעמו לחיך עם פלפלת כל שהוא על כל פרט ופרט והנה אברך ה' אשר הניח לו ממשיגיו והשיגה ידו הגדולה ולא יאונה לצדיק כל און. ועכ"פ אזכיר גרגיר או שנים בראש אומר מאשר נאמרה ונישני' בלוחו' הראשונים עיקור סיומא דמילתא איתתא דא שרי' אם האמת כפי גבייי' עדות של פר"מ ולפי שהרב הגאב"ד שלכם עומד על דעתו שאפי' לו יהי' ג"ע אמתי כמו שכ' פר"מ היא אסורה לעלמא ודבריו תמוהי' כאשר כבר כתבתי במכתבי הראשון רק שם כתבתי לרווחא דמילתא שאם הי' נודע לנו קודם חתונתו של זה הנעדר מפי אותן המעידי' מה ששמעו בקטנותן הי' ראוי' לחוש להם לא לעדות קטנותן דלאו עדו' הוא מה שמעידי' בגדלן שראו בקטנותן ומ"ש הגאב"ד בשם חלקת מחוקק סי' י"ז ס"ק כ"ה דבעדו' אשה חיישי' לחומרא היינו בעדו' עיגונא שהאמינם חז"ל האמינם גם לחומרא

אבל להעיד שניתן לה יבם לא. אך הייתי חושש מפני עכ"פ אין כאן אב מוחזק בלא בן אשר כתבתי בתשו' הראשונה מדלא שמענו ממנו מעולם שיש לו בן והכא הא אומרי' שמענו שאמר שיש לו בן והיינו חוששי' על בתו כשנשא אשה שלא יהי' כמוחזק בלא אחים וכל זה כשיהי' אומרי' כן קודם שנשא אשה אבל עכשיו שנשא וגם מת ואתחזק בהתירא איך יבואו אלו להחזיק לן איסורא ויפה כ' פר"מ מסכין של שחיטה כיון שיצא בהיתר ושם בתשובת הראשונה הארכתי ולא אבוא עתה אלא להעתיק מה שראיתי פר"מ הודה לו במ"ש דחמות' נאמנות להעיד על אשת בנה שיש לו אח מאם אחרת ולע"ד בטעות הודה לו וזה מה שאומר בזה לפע"ד אם חמותה נאמנת לענין כלתה אחר מיתת בנה שאינה כלתה עוד ואומרת החמות שיודעת שיש לה יבם שאינו בנה של החמות כדי שתתענן הכלה. ועיי' ב"ש סי' י"ז סקי"ג ובמ"ל פי"ב מגירושי' סוף ד"ה תו גרסי' ע"ש היטב:

בתחלה נבאר פי' הירושלמי פט"ו מיבמות הלכה ח' מתני' אמרה מת בעלי ואח"כ מת חמי וכו' פריך ותהא נאמנת מת חמי לא כן סברינן מימר כשם שאינן נאמנו' עלי' כך אינה נאמנו' עליהן אר"ח תפתר שהי' חמי' כאן וסיימה עכ"ל. ופי' פני משה רחוק ולפע"ד ק' הירושלמי היא ק' תוס' יבמות קי"ז ע"ב ותהא נאמנות לומר מת חמי אחר שנשאת כבר לאחר שכבר פסקה שנאת חמותה שלא תאכל שוב את הונה ואנן תנן כשם שאין נאמנו' עלי' וכו' פי' משום כמים הפנים אל פנים נמצא כיון שכבר נשאת ובטלה שנאת חמותה ממנה גם שנאתה בטל מחמותה ותהי' עדותה נאמנת על חמותה ולא ס"ל להירושלמי כתי' תוס' שם דגזרי' אחר נישואי' אטו קודם ומשני ר"ח תפתר כשהי' חמי' כאן וסיימיה וכפי' פני משה בזה שכבר הי' חמי' דר בכאן עם חמותה במדינה ואז הי' שונאת זא"ז ותו לא פקע שנאה ישנה אבל אה"נ אי לעולם לא הי' מכירה ואומרת שמת בעלה וחמי' ונישאי' שוב הותרה חמותה זהו נלפע"ד פי' הירושלמי. והנה בש"ס דילן קי"ז בעי למיפשט מהך מתני' דחיישי' למאי דיהי' אחר זמן דהרי אינה מעידה לחמותה והוה ס"ד דמיירי אפילו לא הי' זע"ז מעולם ועדיין לא היתה שנאה ביניהם ואפ"ה חוששת שמא יבואו ממד"ה ועל זאת הה"א הקשו תוס' איך ס"ד למימר הכי א"כ כשנישאת הכלה תינשא חמותה ותי' תוס' דהוה סד"א משום גזירה לפני נישואי' אטו אחר נישואי' וא"כ תפשוט מהכא ודחי ש"ס דלמא לעולם אי לא הי' מכירי' זא"ז מעולם לא הוה חיישי' למה שיהי' אח"ז אך מיירי דרגש לה צערא כבר ושנאה ישנה היא זו ולא תפשוט מהכא והרמב"ם ורי"ף לא מייתי הך דחמותה הבא אחר משמע דפשיטא לי' לקולא דלאו דיחוי הוא אלא האמת כן הוא וכבירושלמי דלאו בלשון דלמא אתמר.

וממילא לא נדחק כלל לומר דבעי' צירוף שניהם דרגוש צערא מכבר וגם חוששת לצער העתיד דא"כ צ"ל אם כבר נישאי' הכלה גזרי' אחר נישואי' אטו קודם נישואי' זהו דוחק וחזינן דירושלמי לא ס"ל הכי ולא שבקי' פשיטות הירושלמי משום ס"ד דש"ס. והנה בכ"מ פי"ב מדייק דקדוק קל בלשון רמב"ם דאי מת בעלה של זו שהי' קרובי' לאלו והלכה ונישאי' לאחר מעידו' לה שמת בעלה האחרון ולא חיישי' שמתוך שנאתה יעיד' שקר כדי לקלקלה שאינן חשודי' להעיד שקר אלא להפריד בינו לבינה בלבד עכ"ל נראה דלא הומ"ל בקיצור דכיון שמת הבעל גם שנאתם גם קנאתם אבדה ודלא כהנ"ל דז"א דאפי' בלא הנ"ל א"א לומר כן דהא הרמב"ם מיירי בכל ה' נשים ובתוכן צרה שהיא צערא דגופא שכ' רמב"ם בפ"ז מגירושי' אפי' צרתה נשואה לאיש אחר לא יעיד לזו ש"מ עכ"פ בצערא דגופא חיישי' לשנאה ישנה וא"כ איך נאמר כאן שתעיד על בעלה האחרון אע"כ גם שנאה ישנה מעיקרא לא הי' אלא להפריד מבעל זה ואותה שנאה ישנה עדיין קיים לכן צרה נשואה לא תעיד להראשונה שרוצה להפרידה מבעלה אבל הראשונה תעיד לשניי' שמת בעלה האחרון דלענין זה לעולם לא הי' שנאה מעיקרא:

והשתא לפ"ז לא מצינו שום חילק בין חמותה צערא דממונא ובין צרה צערא דגופא דלעולם שנאה ישנה כדקאי קאי אך לא הי' מעיקרא אלא להפרידה מבעל זה אך צ"ע איך יאמר הכ"מ כן הלא כל עצמו לא כ"כ אלא משום צרה והלא מבואר ביבמות קי"ח ע"א דצרה לא תעיד לא מת משום דבעי' לעגנה ותמות נפשה עם פלשתים עבדה וצ"ע על הכ"מ ונ"ל הכ"מ דקדק בלשונו שמתוך שנאתה תעיד שקר כדי לקלקלה וכו' פי' לקלקלה לא חשידא רק להפרידה מבעל זה אבל לעגנה חשידא וכבר כתבנו דשנאה ישנה לא פקעה והשתא נהי דחמותה שאינה אם יבמה נאמנת שמת יבמה דלא חשידא לקלקלה משום שנאה ישנה אם אינה מפרידה מבעל זה אבל לומר יש לה יבם לעגנה לא מהימנת וזה ברור לפע"ד. אמנם אי היתה אומרת כן ערם נעשית כלתה שיש לבנה אח י"ל דחיישי' לה כיון דלאו אמילתא דאיסורא קמסהדי אלא מלתא בעלמא אמרה ומהימנת לנו שוב חוששי' והן הנה דברי הרי"ף פ' החולץ גבי אישתמודעינהו יע"ש שכוונתו דהאי אתתא והאי קרוב לא אתי לב"ד בשעת מעשה לאסהודי אשום דבר רק מילי בעלמא אמרי' והעדי' השומעי' מפיהם מעידי' מחר בשעת חליצה לפני ב"ד ולא הקרובי' והנשי' אך השומעי' מפיהם שלא בשעת מעשה יע"ש שזהו כוונת הרי"ף ואחר שנתחזק על פיהם שלא בתורת עדות שוב תתחזק כך ומעידי' עליו וזהו כעין הירושלמי דפ' אלו נאמרי' שפסקו רמב"ם בה' נזירות ובשגגו' ובה' סנהדרין פי"ו הלכה וי"ו ויעיי' גם ספ"א מאי' ביאה וזה צריך ביאור רחב אין כאן מקומו ומשו"ה אמת אי הי' אומרת

כן בחיי בנה טרם שנשא אשה פשיטא שהי' חוששי' לה אבל עתה אין כאן בית מיחוש. עוד אעתיק דבור א' מהנ"ל. והנה מהרי"ט מייתי מסוגי' דנזיר ס"ג ע"א במתני' דאזלינן בתר חזקה שרגלים לדבר המעיין היטב סוגי' זו ומאי דאתמר עלה שם ס"ד ע"ב יראה דאין ללמוד חומרא לענינינו אדרבא קולא יש למצוא משם לדיני חזקו' והנה ריהטא דשמעתא כל ס' טומאה ברה"י ספיקו טמא אך הילכתא גמירי בטומאת התהום דאע"ג דספיקו טמא טומאת ז' ככל ס' טומאה ברה"י מ"מ בנזיר אינו סותר למפרע והיינו בשנודע לו אחר שכבר נפטר מנזירתו לגמרי שוב נודע לו בעדי' הנאמני' שבתוך ימי נזירתו נטמא בטומאת התהום נהי דטמא מכח ס' טומאה ברה"י מ"מ נזירתו אינו סותר ועיי' לשון תוס' פסחים פ"א ע"ב ד"ה אלא וכו' ורצונו דטומאת התהום וכו' יע"ש. וכל זה אם כשבאה לו ס' טומאת התהום הי' כבר בחזקת טהרה אבל אם אז הי' טמא טומאת מת אחר בלא"ה אפי' כבר נטהר אז ולא הי' חסרון רק תגלחת מטומאה לטהרה ועכשיו נודע לו שהטומאת התהום אחר מלאת כל ימי נזירת טהרה שלו מ"מ סותר למפרע מפני שהי' אז כמוחזק מטומאה ראשונה לטומאת התהום ורגלים לדבר זהו המבואר שם:

ואין ללמוד מכאן בעלמא דאפי אחר שכבר יצא בהיתר גמור כנידון שלפנינו ונולד ס' למפרע חוששי' להחזיק מאיסור לאיסור דשאני הכא דהרי עכ"פ טמא הוא בטומאת התהום טומאת ודאי מס' טומאה ברה"י וסתירה דנזיר הילכתא גמירי לה דאינו סותר ומסברא מוקמי' להלכתא בנטהר כבר לגמרי דחידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו וז"ל שיטה מקובצת במתנה דנזיר האי רגלים לדבר לאו דוקא דהכי גמירי הילכתא אלא כלומר קצת טעם יש לדבר כיון דבחזקת טומאת מת הי' לא ניתנו הלכה לטהרו עכ"ל. ועתי"ט שנתקשה לאיזה צורך מסיים שרגלים לדבר שהרי במשנה זאת כבר הזכיר הטעם שחזקת וכו' ולהנ"ל ניחא דהרי מטעם חזקת טהרה לא מטהרי' ס' טומאה ברה"י בשום מקום ובשגם שאין כאן חזקת טהרה שהוא טמא מת עכ"פ ורק משום הלכתא גמירי א"כ אפי' בחזקת טומאה נטהר אלא שיש רגלים קצת לדבר לחלק ביניהם וטעם להילכתא דגמרי הכי ואין ללמוד מכאן למקום אחר והנה הרמב"ם פ"ו מק"פ הל' י"ג כ' מי שנטמא וכו' שכיון שטבל בז' פסקה טומאה הראשונה אבל אם נטמא בששי וכי' והשיג הראב"ד הא גם בז' עד שלא טבל והזה סותר והכ"מ כ' הרי הרמב"ם כתב שכיון שטבל בז' פסקה וכו' ומיירי שכבר נטהר לגמרי ונטמא בשישי הוא לאו דוקא ה"ה בז' קודם טבילה והזאה ע"ש ולפע"ד להראב"ד נראה זה דוחק ברמב"ם דשישי לאו דוקא והא דקאמר שטבל בז' פסקה רוצה לומר עתה כשנודע לו הרי כבר פסקה טומאה ראשונה משטבל אז בז' משו"ה כיון שעתה כבר נטהר לגמרי כשנודע לו וכבר יצא הדבר בטהרה וגם אז טומאת

התהום בשעת מעשה לא הי' ביום הז' ע"כ פטור מפ"ש ועל זה השיג הראב"ד הא אפי' אי הי' ביום הז' קודם טבילה והזי' יש להצריך פ"ש והנה דקדק הראב"ד טבילה והזי' משום דמסקינן התם ס"ד ע"ב דוקא חסרון תגלחת בנזיר הוה חסרון אבל הערב שמש לא דשמשא ממילא ערבא ותוס' שם ד"ה אמר אביי דחסרון טבילה פשיטא דלא הוה חסרון כיון דבידו לטבול כל שעה אך תוס' כ"כ גבי יולדת אבל בטמא מת דבעי נמי הזי' ואין בידו להזות עצמו כל שאין ביד עצמו הוה חסרון כמו תגלחת דבעי' כהן דוקא או קרבן וע"כ דקדק הראב"ד דמחוסר טבילה והזי'. וצ"ל דוקא הכא דהספק הוא ממקום אחר כגון אם הי' בשולי המקוה מת טמון לזה אמרי' מכיון שמקוה לפניו לטבול ושמשא ממילא ערבא תו לא מיקרי חזקת טומאה להחזיק מטומאת מת זה לטומאה אחרת אבל ס' באותה טומאה כגון אם נמצא עליו דבר חוצץ או שהמקוה נמצא חסר בזה לא אמרי' כיון שעומד לטבול ולהעריב שמשו כטהור דמי דאלת"ה צ"ע בשוחט עומד וסכין בדוק בידו לסלק חזקת שאינו זבוח ומ"מ כל ס' שיולד מעמידי' הבהמה בחזקת שאינו זבוח וכן הטובל עומד ומקוה לפניו וכל ס' בחציצה ובמדידת מקוה להחמיר ועכצ"ל בודאי באותו ענין עצמו לא יצא מחזקתו עד שיודע במה נסתלקה החזקה וכל ס' שיולד להחמיר אך ס' הבא ממקום אחר כגון טומאה אחרת בשולי המערה ונבוא להחמיר בספיקא הואיל שכבר הוא טמא בטומאת מת לזה אמרי' כיון שבטבילת מטומאת מת הראשונה אין חסרון והמקוה לפניו ושמשא ממילא ערבא ה"ל כאלו כבר נטהר ואין להחמיר עליו בטומאה אחרת. והנה במאי דאמרי' בחזקת אי' עד שיודע במה נשחטה ופירש"י אמה"ח ודעת רשב"א דמחזקינן מאיסור לאיסור אך ראיתי בס' שב שמעתתא להגאון מה' אלעזר ממיקלאש נ"י שכ' בסוף ספרו דבלא"ה א"ש משום דמפרכסת אחר שחיטה ואי לא נשחטה כהוגן אסורה לב"נ שעה א' משום אמה"ח ומוחזקת מאמה"ח זה לנבלה ולא נלע"ד דלהנ"ל בהמה נשחטה אעפ"י שמפרכסת נניח שיש בו אי' אמה"ח לב"נ הרי בידו לסלק הפרכוס וגם פוסק מאליו טפי מהערב שמש בשלמא אי נימא כהרשב"א דמוחזק מאי' לאי' ה"ל באותו איסור עצמו הוה בחזקתו הראשונה דנבלה ואמה"ח הכל חד כיון שמוחזק מאי' לאי' ולאותו אי' עצמו שמוחזק בו לא יועיל מה דשמשא ממילא ערבא אך אי לא נימא כרשב"א אלא אי' אמה"ח ואי' נבלה שני אי' הם ולהנ"ל כיון שבידו לסלק אמה"ח א"כ אינו זבוח חלף והלך לו ובמאי תאסר מספק ע"כ אין לנו אלא דברי רשב"א. ואתן קנצי למילין כעת עד פ"א אי"ה ומחיי חיים יתן לו חיים ארוכים ושלום ושלוה השקט כנפש אוהב לעבדי ה': פ"ב יום ד' כ"ד שבט תק"צ לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מג

שאלה איש א' יהודי מאנשי הצבא וזה זמן רב שלא בא ממנו שום ידיעה לביתו זו אשתו וכתב חמיו לשר א' משרי החיילים שהי' ממכיריו לחקור אחריו ובא תשובתו כי כבר מת וביום כ"ט אקטובר 1810 למספרם כבר נכתב כתב מיתה שקורי' טמָטענשיין שמת בלעמבערג ועוד האריך במכתבו שלא יהי' להם שום ספק בדבר כי בודאי מת חתנו של ר' דניאל הנקרא ליבל אשר הי' אצל בולי רעגימענט. שוב אח"ז חקרו עוד והשיג חמיו ר' דניאל מכתב טמָטענשיין ממקום גבוה גענעראל-קאממאנדא ושם נאמר שמת לייבל שמואל ממקום פלוני וגליל פלוני במדינת הגר והי' נשוי אשה והי' יהודי ומת בן כ"ב שנה ביום י"ג אקטובר 1809 למספרם בפעלטשפיטאל הנקרא פעסטר פעלטשפיטאל וחלה חולי מעים ובו מת ושיין הזה הוא כדרך השיינין הללו שהטופס הוא עשוי בדפוס והתורף נכתב ונחתם משרי החיל בלעמבערג והוא העתיק מפנקס ספרי חיים והמתים כנהוג אצל אנשי החיל. שוב העיד ר' שמעי' מבאנוויץ דחפשו אצל געגעראל-קאממאנדא אחר בנו והראהו בפנקס שכבר נמחק כי מת אז ראה אגב אורחו שגם ליב חתנו של ר' דניאל נמחק. ועתה יש לעיין אם למצוא היתר לאשת ליבל הנ"ל בת ר' דניאל:

ראשון תחלה נאמר כי אין לספק כאן לשני יוסף בן שמעון כשיש כאן שמו ושם אביו ושם עירו והגליל והרעקומענד וגם ידוע שאין באותו הרעקומענד שום אחר כיוצא בזה ומספר שנותיו כ"ב שנה וכל כי האי גוני עדיף טפי מסימני' מובהקי' ביותר גם אין ספק שאמרו בדדמי כיון שמת על מטתו והוזכר באיזה חולי מת ושארי סימנים עדיפי טפי מוקברתיו כההיא דהוציאה להם מקלו תרמילו דסוף יבמות:

אך יש לדון על גוף העדיות אם יש לה אמון להם או לא. והנה אי נניח במוחלט דמה שנמחק שמו מפנקס החיילים שהוא כאלו נכתב בפירוש שמת הי' קרוב להתיר עפ"י עדותו של ר' שמעי' שראה בפנקס לכוונה אחרת ואגב אורחי' הציץ וראה שנמחק שמו של ליבל הנ"ל והנה זה נמחק שלא ע"י שאלה והנכרים מעצמם מחקוהו ואין לך מסיח לפי תומו גדול מזה ועיי' בתשו' רשב"א הובאה ביתה יוסף בח"מ סי' ס"ח שהי' דן על מחיקת הנכרי' בפנקס שלהם ע"ש וה"נ דכוותי' אך ענין המחיקה וסבתה לא נודע לנו אולי הוא לסבת בריחה שברח מאנשי הצבא ולא מת ע"כ אין לדון על עדותו של ר' שמעי' כלל:

גם עדותו של הנכרי במכתבו שכ' לחמיו שמת חתנו אין בו ממש כי הי' תשובה על שאלת ר' דניאל ואינינו לפי תומו. ואלכה לי אל השלישו טמָטענשיין הנשלח מגענעראל קאמאנדא וחתום משני שרי חיל והוא העתק מספר הערכי שלהם והנה יש על זה ג'

פקפוקי' א' מאן לימא לן שהוא העתיק מהספר ההוא בודאי כתיבת הספר הוא לפי תומם אך השיין בעצמו נכתב עפ"י בקשת המבקש ואינו לפי תומם. שנית ה"ל עדות נכרי בכתב ודעת הרמב"ם סוף הלכות גירושי' דלא מכשרי' עדות בכתב אלא בכתב ישראל ולא כ' נכרי. ושלישית שאינינו מקויים ואולי עיקור הכתב הוא מזויף דאפי' להרמב"ן וסייעתו בנימוק"י סוף יבמות ור"ן פ' מי שאחזו דס"ל עדות נשי' לא בעי קיום דאוקמא אדאורייתא היינו בכ' ישראל דלא חצף ישראל לזיופא משא"כ גופן שלהן אפשר כ"ע מודו דבעי קיום:

גרסי' בפ"ק דגטין כל השטרות העולות בעש"ג כשרים חוץ מגטי נשים ומסקי' חוץ מכגיטי נשים ר"ל כל השטרות שאינם אלא לראי' כשרים בעש"ג משום דלא חשידי לשקר כיון שדנים עפ"י מלך לא מרעי נפשיהו לאסהודי שקרא והוקשה לראשונים ז"ל א"כ משה ואהרן יהי' כשרים לעדות הלואה ומכר דהרי לא משקרי וכמה תירוצים נאמרו התוס' תירצו דלא מהימני ערכאות אלא מתקנתא דרבנן ומשמע משום נעילת דלת ובהגה' אשרי כ' משום שלם מלכות שהי' מקפיד אם לא נאמין לערכי שלו וחד תי' דמדינא כשר גוי לעדות ממון דאחיך הוא בענין זה שנצטוה על הדינין וכן משמע מלשון רש"י שם ט' ע"ב ד"ה חוץ מגיטי נשים ע"ש ולא מיפסיל אלא משום גזלנותא וערכי דלא חשוד לשקר מהימן מדינא ואיתא שם עוד י"א ע"א רבינא סבר לאפשורי בכגופי' דאורמאי א"ל רפרם ערכאות תנן ודוקא ערכאו' דלא מקבלי שוחד זהו גי' הרי"ף והרמב"ם מצריך שיעידו עידי ישראל דלא מקבלי שוחד והרמ"ה סובר דבעי' עכ"פ שאינם ידועי' בקבלת שוחד והרא"ש פליג וס"ל אפי' ידועי' בקבלת שוחד מ"מ נהי דמקבלי שוחד להטות משפט גבר מ"מ לאסהודי שקרא לא מרעי נפשייהו ע"ש והובא דעות אלו בש"ע ח"מ סי' ס"ח. ומבואר שם ברמב"ן ורשב"א הובאו ביתה יוסף דספר הארכי חשוב כשטרות הנעשי' על ידם ומהימן טובא דקפדי טפי שלא לשקר וכן הוא בש"ע שם:

ויראה אפי' להך טעמא דס"ל משום תקנתא דרבנן הוא דמהימני ומשום שלם מלכות מ"מ עכ"פ היינו הואיל ומהימני אבל אי הוה חשודי לשקורי לא הוו מתקני רבנן לעוות אדם בריבו ע"י עידי שקרים דאלת"ה א"כ מאי ארי' אינם מקבלי' שוחד אפי' מקבלי שוחד נמי דהרי רובא הכי איתנהי כמ"ש הרא"ש שם מההוא דפ' כל כתבי וא"כ איכא משום שלם מלכות אע"כ לא עבדי תקנתא לשקרי אלא הואיל ואתברר דערכי לא מרע נפשי' וא"כ נהי מגזירת הכתוב פסול לעדות ולא עדיפי ממשה ואהרן דלא משקרי ואפ"ה פסולם מגזירת הכתוב מ"מ הרי עקרו חז"ל דבר מן התורה משום תקנת אבל לעולם

משום דלא משקרי ומכ"ש להך שיטה דגוי כשר לעדות ממון מן התורה דאחיך הוא בדינים ורק משום גזלנותא פסול וערכי שלא חשיד לשקר אוקמוה אדאורי' וכל זה גבי שטרי ראי' אבל בשטרי קנין לא דגוי אינו קונה בשטר ולא מקרי אחיך לענין זה וכבר הארכתי בזה בחידושי:

וזה לשון רמב"ם סוף הלכות גירושין אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה ועבד ושפחה ועכום מסיח לפי תומו ועד מפי עד ומפי כתב ובלא דרישה וחקירה שלא הקפידה תורה על העדות שני עדים ושארי משפט העדות ואלא בדבר שאי אתה יכול לעמוד על בריו אלא עפ"י העדים ובעדותן כגון שהעידו שזה הרג את זה או הלוה את זה אבל דבר שיכול לעמוד על בריו שלא מפי העד ואין העד יכול להשמט אם אין הדבר אמת כגון זה שהעיד שמת פלוני לא הקפידה תורה עליו שדבר רחוק הוא שיעיד העד בשקר לפיכך הקלו בו חכמים והאמינו בו ע"א מפי שפחה ומן הכתב ובלא דרישה וחקירה כדי שלא תשארנה בנות ישראל עגונות עכ"ל:

מהמקובץ מבואר דערכי מהימן לעדות אשה בלא מסל"ת דאע"ג דסתם גוי בעי' מסל"ת משום דבמתכוון להעיד חשיד לשקר אפי' במילתא דעבידי לאגלוי' מ"מ בערכי דלא חשודי לשקר דלא מרעי נפשי' עדיף טפי במתכוונם להעיד ממסיחי' לפי תומם ועדיף נמי כתבם מפיהם דלא חתימי בשיקרא מרעי נפשיהו טפי מה תאמר נהי דמהימני מ"מ לאו בני עדות ננהי מן התורה הא ביאר רמב"ם דלא שייכי הכא דין עדות כלל ואפי' להפוסקי' דחיישי למקבלי שוחד מ"מ הכא לא חיישי' מכמה טעמים דע"כ לא חיי' אלא בשטרי ממונות דלרמב"ם אפי' לאסהודי שקרא מקבלו שוחד משום דא"נ יגלה נבלתם יכולים להשמט משא"כ הכא אם יבא הרוג ברגליו איה כבודם. ותו התם בין איש לחברו ישקרו משא"כ הכא למאי ניחוש אי נימא שאיש מלחמה שאנו דנים עליו חי הוא וייקר פדיון נפשו בעיניו ויהיב שוחדא להוציא לחירות וזייפו לכתוב שמו בספרי המתים לזה לא ניחוש שהרי פשוט בכל יום שנתפסו בורחים כאלו ויומסרו לידי אנשי הצבא וא"כ הרי יגלה נבלותם לעיני המלך והשרים ויחייבו ראשם למלך וליכא למיחש אלא שמא באמת חי ועודנו עומד ומשמש ולא נכתב כלל בספרי המתים והשיין הוא שנכתב בשקר ע"י שוחד ממי שרוצה להכשיל האשה והנה לא מצינו חשש זה אלא בחמשה נשים ששונאים אותה ואמרי' שלהי יבמות דשעת הסכנה כותבי' ומעידי' ואין חוששי' לחמשה נשים משום שא"א בענין אחר וה"נ ועוד לא מצינו שחששו שתשכר הצרה עידי שקר אלא היא בעצמה תשקר אבל לא שתשכור אחרים:

ואכתי פש גבן שהשיין הזה איננו מקויים ומאן לימא לן שהשרי' חתומים עלה דלמא הצרה גופה זייף כדי להכשילה. הנה כבר כתבתי במקום אחר במ"ש רמב"ן ורוב פוסקי' דבעידי נשים מכשירים שטר בלא קיום דאוקמוה אדאורי' שצ"ע לכאורה דהא דמדאורי' לא בעי קיום טעמא משום דלא חציף איניש לזיופא והיינו מתובע לנתבע אבל בשטר שכ' בו פלוני מת וחתום בו פלוני מאי חציפות שייך בזה אם כתבו ראובן על שם שמעון ומי יודע מי כתבו וזייפו והעליתי לפרש דהכי אמרי' דהא הך דמן התורה לא חיישי' לזיופא איננו ברור דליכא שום אדם בעולם דחציף לזיופא דודאי איכא רמאי דמהדרי אזיופא אלא ארובא סמכי' דרובא דעלמא לא חציפי לזיופא וצ"ל שהוא רוב מעלי' ואפשר אפי' רובא דרובא ומוציאי' ממון על רוב כזה כן צ"ל וא"כ הה"נ בעדות נשים נהי דחציפות ליכא מ"מ לא איתא אינש בעלמא כלל דחשיד למיטרח לזיופא כדי להכשיל לבד מחמשה נשים ואינהי הוה מיעוטא דמיעוטא ולא ניחוש להו זה נ"ל בכוונת רמב"ן וסייעתו כי זולת זה לא זכיתי להבין כלל [עיין לקמן ס' מ"ט] וא"כ אין נ"ל לחלק בענין זה בין גופן שלנו לגופן שלהן:

ועוד נ"ל דהכא כמקויים ועומד הוא שהרי כבר נזכר לעיל שר' דניאל כ' לשר א' משרי החיל להודיעו מחתנו ליב והנה כ' הזה שלח לו על הדואר והשר השיב לו על הדואר וע"ג הכתב נכתב לר' דניאל וגם הגיע עדיו ושם נאמר שעתיד להגיע טאטען שיין ככל מה דכתב ומפורש בטאטען שיין שהגיע לידו אח"כ באמת. והנה האגרת הלז אין צריך שום קיום כי כל כתב הנשלח על הדואר לבעלים ידועים ומגיע מהם תשובה לחזרה על הדואר הרי הדבר ברור שהוא מבעליו ואין בו זיוף כמובן לכל מבין ואין צריך שום קיום. ונהי דעל עדותו של אותו השר אין לסמוך כיון שלא הסיח לפי תומו וגם אינינו ערכי ממונה על זה מ"מ מסתיין שהוא בישר לנו שכן יגיעונו טאטען שיין אם נבקש אותו ממקום פלוני וכן הוה נמצא תו ליכא למיחש למידי והרי זה כעין ר"פ דאכשר שטרי פרסאה ע"י תרי ארמאי זה שלא בפני זה ששניהם מעידי זע"ז וה"נ דכוותי':

וממילא אזדא נמי פקפוק השלישי דרמב"ם מקפיד דוקא כ' ישראל אבל לא כ' גוי הנה ה"ה כ' בטעמו משום מסיח לפי תומו אמרו ולא כותב ע"ש והדבר תמוה מה לי מסיח או כותב אבל האמת הוא משום דבעי' מסל"ת ובכתב א"א להבחין אם כתבו לפי תומו או במתכוון להעיד וכיון שבארנו שהערכי מהימן יותר במתכוון להעיד מלפי תומו ובכתב יותר מבע"פ א"כ תו ליכא למיחש למידי:

וכעין ראי' לסברא הנ"ל דערכי נאמן בעדות אשה במתכוון להעיד ובכתב הוא מתשו' הר"ן סי' ג' הביאו ב"י סי' י"ז במעשה אשה א' שלחה שליח גוי להבי' אגרת לבעלה

המומר וכשבא השליח אמרה גויה אשת המומר כי כבר מת בעלה והלך השליח אצל גזבר ושר העיר ליתן לו כ' עדות שעשה שליחותו ושמת אותו שהביא האגרת אליו ואמר הגזבר תחלה אחקור אחר הדברים אם כנים הם וקבל עדות שמת וקברוהו ואח"כ נתן לו הגזבר כתב ראי' להשליח שעשה שליחותו וחזר השליח אל האשה ופסק הרן דאין היתר לאשה זו כי אין כאן מסל"ת שהעדים שהעידו לפני הגזבר ע"י שאלה הגידו וגם גויה אשת המומר שאמרה לשליח מת בעלי מסתמא אין דרך שתתחיל היא לדבר עם השליח ולומר מת בעלי טרם שישאל השליח על בעלה ואעפ"י שאין מפורש כן בדברי שליח שהוא התחיל מ"מ מסתמא כך הי' מעשה אלו דברי הר"ן ז"ל וקשה תיפוק לי' שאפי' יהי' העדים כולם כשרים ונאמנים מ"מ הא אנחנו לא שמענו מפיהם מאומה אלא השליח סיפר כן והא השליח הוא גוי והוא לא הסיח לפי תומו כי הי' צריך להשיב שולחו דבר ולא נאמין לו כלל שהעידו העדים כן וצריך לומר שהי' כתוב כן במכתב הגזבר ולא הי' צריכי' לשיחתו של השליח כלל. אלא אכתי קשה מה הי' צריך לומר שהעדים לא הסיחו לפי תומם תיפוק לי' שהגזבר גופי' כתבו ע"י בקשת השליח ואינינו לפי תומו ובשגם הוא עדות בשטר של גוי ואינו מקויים אע"כ מכתב הגזבר הממונה להגיד לאדם ישרו ה"ל עדות מועלת בעדות נשים אפי' במכתב ובמתכוון להעיד ומטעם הנ"ל:

וחזי לאצטרופי נמי מה שראה ר' שמעי' בספרי הערכי הנ"ל שליב חתן ר' דניאל נמחק ואעפ"י שכתבתי שיש להסתפק אולי נמחק מחמת בריחתו מ"מ הענין משמע כמו שהראו לו בספר ההוא שבנו של ר' שמעי' מת גם באותו אופן ראה את ליב הנ"ל ולשון נמחק אפשר שאין ענינו ע"י העברת קולמוס אלא שכן יאמר שכבר נמחק ונמחה שמו מבין צבא המלחמה ולהדי' אחז"ל רשעים נכתבים למיתה ומבואר שיש לרשעים ספר מיוחד הנקרא ספרן של רשעים ומייתי ש"ס עלה קרא ימחו מספר אלו ספרן של רשעים ונמצא שהכתיבה למיתה נקרא מחיי' מספר וה"נ דכוותי' ואם אפשר לפרש כן תו לא צריכי' מטעם ערכאות אלא מטעם ע"א ישראל המעיד מפי גוי המסל"ת שהרי לא נתכוונו להראות לו אלא אגב אורחי הביט מחיקתו של ליב. מכל הלין טעמי' הי' נ"ל להתיר אשת ליב בת ר' דניאל הנ"ל מכבלי עיגון ואך הואיל ולא שמעתי עדיין מי שהתיר כיוצא בזה ע"כ לא אחיר עד שיסכים עמי א' מגאוני הדור כי היכי דלימטי שיבא מכשורי:

שוב הגיעני מכתב מהגאון מהר"מ באנעט אב"ד דק"ק נ"ש והמדינה יע"א והסכים להתיר עפ"י עדותו של ר' שמעי' לחוד אם יבורר שנמחק מטעם מיתה כי ה"ל ממש ע"א המעיד עפ"י גוי מסל"ת דהכתיבה בפנקס שלהם או המחיקה ה"ל גוי מסל"ת וישראל שראה כן ה"ל ע"א המעיד עפ"י גמסל"ת וככל מה שכתבתי לעיל. אמנם להתיר עפ"י

עדות ערכאות שלהם לחוד מבלי מסל"ת אע"ג דלא משקרי ע"מ לא נראה להתיר משום אל תשת רשע עד והרי הרא"ש לא התיר עדות בעלי תשובה משום תחלתו וסופו בכשרות והיש"ש שלהי יבמות סי' כ"ה תמה על הרא"ש בזה ומ"מ לא מלאו לבו לחלוק בזה וה"נ דכוותי' אלו דבריו והנה בההיא דהרא"ש גופי' כבר הסכימו כל האחרונים להתיר ועיי' ס' עזרת נשים סס"ק ס"ב ועוד נחזה נשית לבנו בטעם שהחמיר הרא"ש כמו שתמה מהרש"ל זצ"ל והטעם כיון שמן התורה פסול א"כ אין לנו אלא מה שהתירו חכמים להדי' כי אולי ראו שסגי בתקנת עגונו' להתיר עפ"י ע"א ואשה ושפחה או גמסצ"ת ורשע מסל"ת אבל להשית רשע עד או שאינו תחלתו וסופו בצדקת זה לא צריך וסגי בהכי וצריכי' נמי לומר מה שהתירו כן בשליח הגט כמבואר ברא"ש ספ"ב דגטין ובש"ע סי' קמ"א סל"ד אפשר התם הי' צריכים אותה תקנה משום עגונא ולא בעדי מיתה ונימא א"כ ה"ה ומכ"ש שלא להכשיר עדות ערכי כשאינו מסל"ת משום אל תשת אפי' לא ישקר כי לא הצריכו לקולא זו וצריכי' לומר לפ"ז מה שהתירו שטרות בערכאות נכרים ולא חששו לאל תשת משום דהתם היה צריכי' לאותה תקנה או משום נעילת דלת כמ"ש תוס' או משום שלום מלכות ואולי בעדות מיתה לא שייך זה ומנ"ל להקל כך צריך אני לומר להקים דברי הגאון הנ"ל ואומר אני לו יהיבנא לי' כל דבריו נאמר כל זה בימים הראשונים שהי' טובים מאלו אך עתה ידוע שכמה מאות מישראל כבר מתו בין צבא המלחמה ואם לא נכשיר עדות ערכאות שלהם איכא חשש עגונה יותר ויותר מכל הנ"ל ע"כ במקומי אני עומד לזכות ומ"מ בהנ"ל חלילה לי לעשות מעשה אם לא כפי הסכמת הגאון דמדינה אך להתלמד במקום אחר כתבתי:

ימים או עשר אחרי כתבי זאת הגיעני מכתב מבית דינא דהאי אתרא עם גביות עדות ושם מבואר מעולם לא שאל לשום גוי על חתנו אלא שהשתדל אצל שרי קומידאט להחליף איש אחר במקום חתנו ולהוציא לחירות וגם אל שר הצבא כתב להשתדל כנ"ל ועל זה השיב שר הצבא במכתבו הנ"ל הרי חתנך כבר מת ותקבל טאטען שיין באובן ישן ושוב חזר ר' דניאל אצל שרי קומידאט לזרזם בענין חליפי' הנ"ל ואז הוציאו לו טאטען שיין שנשלח לידם מלעמבערג אשר משם נשלח לאובן ומאובן לקומידאט כנהוג. ואם כן הוא אין לך מסל"ת גדול מזה ואחר שהנתנו דערכאות לא משקר ותורת עדות אין כאן ובזה לא יחלוק הגאון וכבר כתבתי לעיל משום חשש זיוף ליכא דע"י אגרת מהשר צבא ה"ל כמקויים וא"כ איתתא דא שרא להתנבא לכל גבר דתצביין בלי ספק: פ"ב יום ה' ט"ז מנחם תקע"ג לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מד

רב שלום לנופך ספיר ויהלם רב חביבי המאוה"ג המופלג ומפורסם החרוץ ושנין כש"ת מוהר"ר בער נ"י אב"ד דק"ק אייבשיטץ יע"א:

יקרתו הגיעני ע"ד עגונה א' שנלקח בעלה לצבא המלחמה ולא נודע ממנו מאומה כמה שנים אך כעת ע"י החקירה והדרישה של האשה אצל רעגימענט א"ל כי מת האיש הלז אשר שמו הי' כך מעיר אייבשיטץ וגם חקרה אצל רעגימענטס קאנצלייא כי רשומי' שם כל המתים שם והי' כותב יאזעפה בערגר מעיר אייבשיטץ מת ביום פלוני והנה כדת מה לעשות להתירה להנשא בכתב זה עכ"ל ואחר שנכנס בפלפול בענין מצא כ' בשטר כ' גוי ואם יש להאמין מטעם ערכאות אחר כ"ז סיים בסוף דלשני יב"ש ליכא למיחש הכא מטעמי' שכ' פר"מ שם ולא נשאלתי על זה גם לא הזכיר אם מת במלחמה ואם כ' שם וקברתיו או כיוצא בזה כי רגיל הוא שנכתב באותו ס' זכרונות באיזה חולי מת ובאיזה מקום נקבר ומ"מ על שלא נשאלתי לא נזקקתי להשיב והנה מה שנוגע לנאמנת הערכאות כבר כתבתי במק"א [עיין לעיל בתשובה הקודמת:]

אך יען פר"מ העמיק עיונו בענין מצא כ' בשטר ובפוסקי' השייך לזה אמרתי לבאר הסוגי' בעזה"י וממילא רווחא שמעתא וה' יאיר עינינו:

הרי"ף שלהי יבמות מייתי ירושלמי בפלוגתא דמצא כ' בשטר פלוני מת ר' ירמי' מקיל ור' בון מחמיר ומייתי ירושלמי ברייתא להדין ובריייתא מסייעא להדין ולא הכריע ונימוק"י בשם הריטב"א כ' שסמך הרי"ף להקל ממ"ש בפ' מי שאחזו בעדות אשה הקילו וגם הר"ן פ' מי שאחז כ' כן דרך שסמך עצמו הרי"ף על פ' מי שאחזו וטא"ע סי' י"ז כ' א"א הרא"ש ז"ל מביא דברי שניהם ולא הכריע וכ' הרב"י אפשר גם הרא"ש סמך אפ' מי שאחזו והביאו לזה לשון הטור שכ' הרא"ש מביא שניהם ובאמת הרא"ש לא הביא כלום כי ידוע דהרא"ש כ' ספרו ע"ד פי' סביב הרי"ף כמו שעשה הר"ן וכמו שנדפס בהל' קטנות שעם הרי"ף שנדפס הרא"ש סביב הרי"ף ולא מייתי רא"ש דברי הרי"ף כלל רק מפרש דבריו ואף בהלכות קטנות שנדפס בש"ס אצל מס' סנהדרין הכניסו המדפיסים דברי הרי"ף בתוך דברי הרא"ש והיו לאחדי' ומי שאינו יודע סובר כי הכל דברי הרא"ש ולית' וכן הוא בכל הש"ס המדפיסים הכניסו דברי הרי"ף בתוך דברי הרא"ש והנה הכא בין הירושלמי דשלהי יבמות ובין הך פסק דמי שאחזו אינינו דברי הרא"ש אלא דברי הרי"ף ואך הרא"ש לא חידש עליו כלום והניחו סתם וס"ל להטור אי לאו דפשיטא להרא"ש דאין הכרע מסוגי' דמי שאחזו הי' מתעורר וכותב כמ"ש הנימוק"י או הר"ן אע"כ פשיטא להרא"ש שאין הכרע ולהחמיר וזה ברור:

וראיתי בב"ח וב"ש סקכ"ז שחשבו דהר"ן מפרש פלוגתת' בכותב לזכרון דברי' בעלמא וכעין ברייתא דכתובות ך' ע"א כותב אדם עידותו בשטר וכו' ע"ש ובתוס' וס"ל דבהא פליגי אמוראי דירושלמי ולא נלע"ד האמת כי הר"ן פ"ב דכתובות שם מייתי תוספתא יפה כח השטר שהשטר מוציא אשה מבעלה משא"כ עדים ויפה כח עדים שאם אמרו מת פלוני תנשא מצאו כתוב בשטר לא תנשא ואם אמרו מ"ש בשטר שמענו ושכחנו תנשא ע"ש והך ברייתא אדאורייתא קאי וקאמר שכותב הוא עצמו בשטר הרי את מותרת לכל אדם הוה ספר כריתות הכורת בינו לבינה ואם אומר הוא עצמו כן בפני עדיה לא מהני ויפה כח העדים שאם אומרים בפיהם מת או שום עדות דבר איסור מהימן וכשאינו זוכר רק מצא כתיב בכתב עצמו שכתב לזכרון והוא אינו זוכר אינו עדות מן התורה וכדאיתא בש"ס התם אבל אפשר מדרבנן משום עגונא הקילו אך ברייתא לא מיירי מזה אך ברייתא דהירושלמי דמסייעא לי' לר' בון מיירי מדרבנן דיפה כח שטר שטורף ממשעבדי משא"כ עדים והחילוק הזה הוא מדרבנן ויפה כח עדים משטר שאם אמרו מת פלוני תנשא אשתו ואם מצאנו אנחנו כ' בשטר אפי' ע"י עדים מת פלוני לא מהני אפי' מדרבנן לא תקנו תקנות עגונות בזה לר' בון:

איברא בהג"ה מרדכי פ"ב דיבמות סי' צ"ט המעיין שם יבין דס"ל ברייתא דמסייעא לי' לר' בון נמי בעדים עצמם שכ' לזכרון בעלמא ואינם זוכרי' עדותם וס"ל דהאי מצאו כ' בשטר אעדים עצמם דברישא קאי עדים שאמרו מת פלוני תנשא אשתו ואם הם עצמם מצאו שכתבו לעצמם מת פלוני אך אינם זוכרי' לא תנשא אבל עדות גמור אפי' לר' בון מהני ור' ירמי' דמקיל אפי' בכותב לזכרון היינו עדים עצמם אבל עד מפי עד תרי קולא בהדדי מנ"ל להקל אלו דבריו וצ"ל דס"ל בעלמא כר"ת דשולח כתבו לב"ד כשר מן התורה וכל השטרות דאוריית' הם ורק במעיד עפ"י כתבו לזכרון ואינו זוכר דלא הוי ראוי לבילה וס"ל לר' בון אפי' בעגונה לא הקילו ולר' ירמי' הקילו אך תרי קולא לא הקילו אבל למאי דקיי"ל אפי' שטר הוה דרבנן וא"כ אס"ד דר' בון מודה דעדות שטר מועיל בעיגונא משום קולא אך כותב לזכרון דלא הקילו מלגבי עדות ממון ור' ירמי' ס"ל הקילו טפי מאי מייתי מברייתא דמסייעא לר' ירמי' הא ר' בון נמי מודה דאקילו בעגונא ואכשרו מפי כתבם הפסול מן התורה ומה סייעתא לר' ירמי' אע"כ ס"ל למרדכי הנ"ל כר"ת אבל למאי דקיי"ל אפי' שטר הוא דרבנן א"כ לר' בון פסול כל שטרי ולר' ירמי' כשר הכל אפי' כותב לזכרון בעלמא דחז"ל בטלו דין דמפי כתבם בעגונא לגמרי ואפי' עד מפי עד נמי כשר דלא פלוג:

ועיין תוס' יבמות קכ"ב ע"א ד"ה דחזו לי' וכו' שבתשו' אלשך סי' קי"ח וב"ש סוף ס"ק כ"ט נדחקו בהמשך דבריהם ופשוט דהא פשיטא דהאי פליגי מצאו כ' בשטר דלא חיישי' לצרה אי א"א לקיימו דהיכי דא"א נותני' אעפ"י שאין מכירי' כמ"ש בש"ס דילן שם וכהסכמת חלקת מחוקק בתשו' דלא כהגאון מהר"מ כ"ץ אביו של ש"כ ז"ל שם וזה פשוט אך ניחוש שמא שד כתב דמשמע בש"ס דחיישי' אפי' היכא דלא אפשר אי לא חזי לי' בבואה דבבואה וזה לא שייך בכתב ע"כ הקדימו תוס' דבירושלמי מחלק דוקא בשדה ובבורות חיישי' אבל לא בעיר והקדימו נמי ש"ס פ"ק דמגילה נמי אינו מתנגד להירושלמי דגם שם מיירי בשדה אבל לא בעיר ושוב מייתי פלוגתא במצאו כ' בשטר ומיירי במצא בעיר דליכא למיחש לשד כנלע"ד כוונתם עפ"י פשוט וא"כ מוכח דס"ל דמיירי במצאו בשוק ולא בעד עצמו שכ' לו לזכרון ואינו זוכר ודלא כמרדכי הנ"ל:

ואמנם מה שהרעיש העולם הגאון מוהר"מ כ"ץ הנ"ל בתשובתו דלאיזה צורך הביא הרי"ף כלל הך פלוגתא דירושלמי כיון שסוף סוף סמך עצמו אפסק דפ' מי שאחזו גם לדידי יל"ד בדברי הרי"ף פ' מי שאחזו מה שהאריך וכ' אבל עדות דעלמא לא דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם לאיזה צורך כ' זה דרחמנא אמר מפיהם וכו' והנה בברייתא דמייתי סייעתא לר' ירמי צ"ע וכי ר' בון או אפי' אידך ברייתא פליגי אהא דנישאי' אשה עפ"י ע"א ותורגמן ואפי' שפחה ומסל"ת כמ"ש תוס' שלהי יבמות ואי נמי ס"ל כר"ע קודם שהחזיקו ע"ש א"כ מ"ש דפליג במצא כ' בשטר ולא בע"א ועד מפי עד אע"כ ס"ל לרבנן שום סברא לחלק בין מפי כתב לע"א ועד מפי עד א"כ מה סייעתא מייתי לר' ירמי' מברייתא דמפי ע"א ותורגמן וצע"ג לכאורה אבל האמת יורה דרכו דהנה ריהטא דשמעתא פ' מי שאחזו דהוה ס"ד כיון דרב החמיר בהרכנת חרש עד שיכתוב ש"מ הגדת כתב הגדה מעלי' הוא שמודיע לנו דעתו צלילתו של חרש וא"כ אין לך הגדה גדולה מזו דכתיב בעל כנפים יגיד דבר כמ"ש חי' רשב"א פסוק זה ועי' רמב"ן פ' שופטים דע"י רפרופי כנפי עוף ועשיית צל בכנפיהם הי' יודעי' עתידות בחכמת הטייאר ונקרא ההודעה ההוא הגדה מכ"ש כתיבת החרש שמודיע לנו צלילות דעתו וא"כ ק' מברייתא דפוטרו מקרבן שבועת עדות מאם לא יגיד ומשני מאם לא יגיד לא אימעט אלא מפיהם משמע דוקא דיבור פה והדר קשי' להו מהא דבודקין לעדות ומשני עדות אשה אקילו והשתא י"ל היינו בהס"ד אבל למסקנא דפליגי תנאי אי כתבת חרש מהני א"כ הדרן לקמייתא דברייתא דפוטרו מקרבן שבועה ס"ל כת"ק דכתבת חרש אפי' הגדה לא הוה ומימעט מאם לא יגיד בלא קרא מפיהם ואידך ברייתא דמכשיר הרכנה לעדיות אתי כרשב"ג ובין הרכנה ובין כתיבה מקרי הגדה ולכל עדות כשר דלא דרשי מפיהם ולא

מפי כתבם אלא אם לא יגיד והאי ודאי הוה הגדה מעליא וא"כ אי כן הואיל למאי דקיי"ל כת"ק דכתיבה לא הוה הגדה גם לעדות אשה לא מיתכשר דלא מצינו דאקילו רבנן אלא במאי דנפקא לן מקרא דעפ"י שנים עדים ולא ע"א ולא מתורגמן בהא אקילו בעיגונא וסמכו אקרא דמייתי בספרי דלא יקום ע"א באיש אבל קם באשה ועלה קאי עפ"י ב' עדים אבל פסול כתבם דנפקא מאם לא יגיד אין לנו להמציא קולא בעדות אשה ונראה דזה הי' באמת סברת ר' בון ובריית דמסייע לי' לה אך להשמר מזה כיון דסתמא דש"ס פ"ד דאחין ובכתובות ד' מייתי מפיהם ולא מפי כתבם ש"מ קיי"ל הך דרשא וא"כ אפי' הוה כתבה הגדה מעלי' עכ"פ מפיהם אימעט וע"כ הך עדיות דברייתא ע"כ אעדות אשה קאי ומשום דנפקא פסולי' מפיהם כשבטלו חז"ל חומרת אותו פסוק גבי עגונה גם פי כתבם בכלל קולא והיינו דמאריך הרי"ף ומייתי בפ' מי שאחזו אבל שאר עדיות לא דרחמנא אמר מפיהם וכו':

והנה הרד"ך בתשובה בית כ"ג כ' מסברא בהא דס"ל לר"ת דהרכנה בגופו עדיף מכתיבה היינו כתיבה שלא בפנינו אבל כתיבה אין לך הרכנה גדולה מזו אלא שכ' דרהיטא דשמעתא דפ' מי שאחזו משמע דכתיבה עדיף מהרכנה ולפע"ד ליתא דסוגי' משמע כהאי שיטה שכ' רא"ש משם ר"ת דאע"ג דרב דאמר חרש מהני לי' כתיבה אע"ג דהרכנה לא מהני ש"מ דהכתיבה עיקור הודאתו לא מטעם שכותב לפנינו דהוה כהרכנה שהרי הרכנה אינו מועיל אלא הכתיבה בעצמה מורה לן צלילות דעתו וה"ה ומכ"ש פקח הכותב למקום אחר דצייתינן לי' והוה לשמה וזו היא רהיטא דשמעתא לרב אך לפ"ז לרב ליכא תנאי אלא רשב"ג מפרש דברי ת"ק בד"א בפקח ונתחרש ורב נמי בהכי מיירי ודתנן לא יוציא עולמות היינו אפי' חריף טפי ומרכין אבל לכתוב אינו יכול אך ר' יוחנן אתי וחדית לן דפליגי והיינו משום דפשיטא לי' לר' יוחנן דהרכנה דגופי' עדיף מכתב שלא בפנינו וכותב בפנינו נמי לא הוה אלא הרכנה כיון דהוראת הכתיבה אינה הוראה א"כ לא הוה אלא כהרכנה וכיון דתנן עולמות ע"כ אין חילוק בין מרכין לכותב ופליגי ת"ק ורשב"ג והלכה כת"ק והש"ס דמשני לר' כהנא תנאי היא האמת משני דהכי קיי"ל דהוה פלוגתא אבל לרב לא פליגי וכיון דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן קמה הלכתא כדברי ר"ת:

אבל מ"ש דכתיבה בפנינו הוה הרכנה אמת נכון הדבר דהרי הרכנה בגופו כל דהו בשום אבר מהני ולאו דוקא הרכין בראשו ואלו הי' מורה באצבעותיו אותיות שיצורף ממנו כתבו גט לאשתי כקבוטל קפוטל דיומא י"ט ע"ב הי' מועיל בלי ספק והשתא הואיל ובאצבעותיו כותב על הספר בדיו מגרע גרע אין הרכנה גדולה מזו ולא ממעט מקולו

אלא כותב שלא בפנינו אפי' פקח דלא ראינו הרכנה שלו נהי לר"ת לענין עדות מהני כיון שראוי להגדה מ"מ לענין כתיבת הגט לא הוי לשמה בכהאי גוני עד ששמעו קולו או יראו מעשה בגופו. והשתא אי לאו דמייתי הרי"ף הירושלמי שלהי יבמות מסוגי' דמי שאחזו ה"א לא התירו עדות אשה בכותב לפנינו דהוה מעשה בגופו דבשאר עדות פסול כדכתיב מפיהם ולא וכו' ופי ממעט כל האברים ולכה"פ כשאינו ראוי לדיבור פה אפי' לר"ת פסול מ"מ בעיגונא התירו אבל מצא כתוב שלא בפנינו ה"א דלא מהני אפי' בעיגונא משו"ה מייתי ירושלמי דברייתא מסייעא לר' ירמי' דס"ל לירושלמי דאפי' מצא כתוב הכל בכלל קולא דעיגונה ומהך פלוגתא לחוד ה"א הלכה כר' בון דלאו מפיהם ולא כתבם אימעט אלא מלא יגיד ובאותו פסוק לא הקילו רבנן קמ"ל סוגי' דמי שאחזו דמפיהם אימעט ותרוויי' צריכי' אהדדי וזה דעת הריטב"א והנימוק"י וקרוב לזה דעתו אעפ"י שכ' שמא והטור משמע לי' דרא"ש מחמיר בהחלט דאין למידין כתב שלא בפנינו מכ' לפנינו: מ"מ רוב הפוסקי' כולם מסכימין להתיר ורמב"ם בראשם פי"ג מגירושין ה' כ"ח אלא שהתנה שיהיה כ' ישראל וכ' ה"ה הטעם שלא התירו אלא גוי מסל"ת ולא כתב לפי תומו והדברי' תמוהים כמ"ש הרב"י בבד"ה עוד כ' ה"ה שכן מוכיח הסוגי' דפ' מישאחזו והקשה הלח"מ הא כן מפורש התם ותי' במצא כתוב אפשר ע"ד השטאה כ' ע"ש: והנה כבר כתבנו דיש לחלק בין ההיא דכותב לפנינו דהוה כהרכנה בגופו ובין כותב שלא בפנינו לכן כ' וכן מוכח ואין להקשות לפ"ז אסדור הרמב"ם שכ' תחלה הך דמצא כ' שנכתב שלא בפנינו ואח"כ כ' וכן מי שנשתתק וכו' הלא האי עדיף שכותב בפנינו וא"כ מאי וכן י"ל דבנשתתק אנו מסופקי' אם דעתו מיושבת וצריכי' הוראה שדעתו צלולה משא"כ במצא כתב אין לתלות אלא ברוב ב"א שדעתם מיושב ע"כ כ' וכן ומיהו ס"ל לרמב"ם דאיכא למיחש שמא הכותב כ' דרך השטאה והיתול ע"כ ס"ל בעינן כתב ישראל שאין ישראל משטה בכך לכתוב מת פלוני אפי' היכא דליכא למיחש למכשול ומכ"ש היכא דאיכא מכשול היתר א"א לעלמא משא"כ היכא דאיכא למיחש לרוב גוים א"כ ממנ"פ אי כ' דרך עדות פסול ואי כ' לפ"ת חיישי' להשטאה ע"כ בעי כתב ישראל והנה בנוסח שלפנינו איתא ונודע שזה כתב ישראל ובה"ה כתוב שזה כתבו ישראל בוי"ו הכינוי ונ"ל בודאי אי הוא כתב עברי או משיט"א שדרך ישראל ולא דרך גוים לכתוב סגי ולא חיישי' למיעוטא דמיעוטא דגוים שיכולי' לכתוב כן ובודאי א"א לו לסדר הענין והאותיות כמו ישראל והיכי דלא שכיחי מומרי' כדאי' בי"ד סי' קי"ט וא"כ סגי שיודע שזהו כ' מסודר כסדורו של ישראל אך נוסחו דה"ה שזהו כתבו ישראל מיירי בכתוב בגופן שלהן שאין סידור הכתב מורה לנו שישראל כתב זה צריכי' לידע

שהכתב זה בעצמו כתבו איש ישראלי וע"ז כ' הרשב"א שצריך קיום להרמב"ם דמנא ידעו שישראל כ' זה אם לא ע"י הכרת צורות אותיותיו של פלוני ואפ"ה פליג רשב"ג כיון שחתום שמו לא ניחוש לזיופא:

והשתא בנדון שלפנינו בספר הערכי שנכתב בין המתים אין כאן חשש השטאה ולא זיוף כלל מה לי כ' גוי או ישראל והכתיבה ההיא ביום שנכתבה איננו אלא כמסל"ת ולא כמעיד ע"כ אם ראה ישראל בעצמו באותו הספר שנכתב כך שם וליכא למיחש לשני יב"ש ולא לשני שוירי ולא לבדדמי אתתא שרי' בלי ספק אך אם לא ראה באותו הספר רק שנאמר לו עפ"י שאלה קשה להתיר כ"א ע"י ב' זה שלא בפני זה וע"י טאטען שיין חותם בחותמו של אמת דה"ל כחתימת ערכאות ומדהוי תרי זה שלא בפני זה יש לדמותו כהני תרי פרסאי בגיטין י"ט ע"ב אלא דהתם הוו מסל"ת והכא ע"י שאלה אך הכא הוה ערכי עדיף טפי וע"כ אם ישראל א' שאל בקאנצלייא אפי' אינם מראי' לו בפנים רק הם רואי' ומשיבי' כך ושוב ממקום אחר השיג טאטען שיין כתוב באותו ענין ממש וחתום בחותם של ערכי אעפ"י ששניהם הוה כמו עד מפי עד כי הכותב בעצמו לא קברו מ"מ יש להקל אפי' כתב גוי כה"ג וכאשר בררתי לעיל עם צירוף דברי שבתשובה הקודמת המדבר מענין ערכי ואם הוא כנ"ל למטינא שיבא מכשורי ואחתום בכל חותמי ברכות א"נ: פ"ב מש"ק נגהי ליום א' כ"ב שבט תקצדיק לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מה

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא הרבני מה' יעקב נ"י בהמנוח מה' אברהם ז"ל מק"ק סנאטין אשר רוב ישיבתו פה"ק והעיד בתו"ע כדתה"ק באליו"ע: איך בין גיוועזען אין איין אכסני' פה ק"ק טשארנאוויטץ מיט דעם דייטשען לעהרער וואס איס פהק"ק גיוועזען, וויא איך האב מיט איהם גוט בעקאננט, האט ער מיר ערצילט דאז ער איז איין בורח מחמת ממון מביתו, און ער איז מק"ק אייזענשטאדט באונגארן וואס ער גיהער להשר פירשט עשטערהאזי, ער האט דארט איינע אשה ובנים ער הייסט יעקב בער פאפער, אך האט ער מיר גיוויזען איין רינג של זהב וחתמתו נחקק בכתב דייטש אִי בָּע פָּע.P.B.J. ער איזט גיוועזען גדול בקומה איין שענער מענש אונד האט געזאגט ער איס גיוועזען איין סוחר בביתו, אונד האט דארט איין משפחה נכבדת, ער האט בייא זיך געהאבט ב' לויזין עסטערהאצישע א' מן ארבעים ריניש כסף, גם א' מן חמשה ועשרים ריניש כסף איין רויטע, דיא פון סך ארבעים ריניש כסף איז בייא מיר גיוועזען איין צייט ואחר מותו האב איך זיא איבערגעבען להנגיד ר' הירש וואלף, און איך האב גינוממען

אצל הנגיד הנ"ל מיין מעות וואס מיר איז געקומין דער אויף, ער איז גיווען איין איש כשר הולך בתום, אויך האב איך בייא איהם גיזהין איין בריף מאשתו וואס זיא האט איהם מנחם גיווען אז דער דאקטאר גיבט איהר זהר גוטע האפנונג אין זיין עסק, גם האט זיא מתפאר גיווען דאס קינד זיין יונגעל ער ווייזט זיך שען בלימוד וכל אלה העיד העד הנ"ל בתו"ע כדתה"ק:

שוב בא לפנינו הגביר הנגיד מ' צבי זאב בן מו"ה אלימלך סג"ל יאסטור והעיד לפנינו בתו"ע כדתה"ק באליו"ע: דער ר' יעקב בער פאפיר איז לפהק"ק גיקומין, האט ער זיך מיט מיר בעקאנט, אונד ער האט אצלי כמה פעמים סועד גיווען ער וואר איין שענער מענש און גדול אין גישטאלט, ער האט אויסגיזהין בערך ל"ו שנים און האט מיר געזאגט ער איז מק"ק אייזענשטאדט באונגארן וואס עס גיהער להשר פירשט עשטערהאצי, און ער הייסט פאפר, אויף זיין חותם איז גיווען אִי בֶע פָּע, און ער האט גיזאגט מיר אז ער איז איין בורח מחמת ממון, זיין מעהרסטעס אונגליק איז גיקומין ממשא ומתן קנאפערין, ער האט מיר אויך גיזאגט אז ער איז גיווען כמה שנים בוכהאלטער בע"מ ווין, און האט מיר געזאגט ער האט איין אשה ובנים באייזענשטאדט ער האט צו איהר בכל פעם מפה"ק בריף געשריעבען, און האשה האט איהם צוריק געשריבען בריף לכאן זיא האט איהם תמיד אן געוויעזין דען בריף לפהק"ק ליד האדון זאבאנסקע בוך הענדלער, ומיד האדון ההוא האט ער דען בריף ערהאלטין לסוף איז דער פק"ק קראנק גיווארדען בחולי אשר מת בו, ערך י"ב ימים הי' מוטל בחליו וביום וי"ו עש"ק ר"ח שבט דהאי שתא תקצבזיין נפטר וחיים לכל ישראל שבק און איך האב מיך מתעסק גיווען און האב גיגעבין כל צרכי קבורתו והלכתי ללותו ונקבר באותו יום. כל הנ"ל העיד העד הנ"ל בחו"ע כדתה"ק ולראי' באתי עה"ח היום יום ה' ד' אייר תק"ץ לפ"ק פק"ק טשערנאוויטץ:

נאום הק' יצחק שמשון הורוויטץ החונה פק"ק טשערנאוויטץ והגליל. ונאום הק' יוסף יהודה הנ"ל. ונאום הק' יוסף בהמנו"ח מ' משולם זלה"ה:

תשובה:

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם כערוגת הבושם גן הדסים גל של אנוזים כש"ת מה' משה נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אייזענשטאדט:

יקרתו הגיעני עם ג"ע מק"ק טשארנאוויטץ ודעת מר נ"י להתיר איתתא דא לעלמא ולא צריך להסכמתי מ"מ לעשות רצונו חפצתי ע"כ אבאר טעמא דהתירא כמ"ש פר"מ כבודו נ"י. הנה בג"ע נאמר שידעו שמו עפ"י עצמו שאמר כן בחייו שמו ר' יעקב בער פאפיר ושכן רשם בחותמו אִי בֶע פָּע בלע"ז. הנה הרא"מ סי' ע"ו כ' וז"ל וא"ת תינח אם הי' מכיר

את שמו ושם עירו ע"י אחרים אבל הכא שלא הכיר שמו ושם עירו אלא מפי עצמו מאן לימא לן שלא הי' משקר כמנהג הולכי דרכים שמשני' שמותיהם ושם עירם מפני כמה טעמים נ"ל דכולי האי לא חיישי' דא"כ האיך התירו חכמים את האשה בעדות אותו שהעיד על מיתת של יוחנן בן ארי' שלא הכירו אותו אלא על מה שהגיד לו הוא עצמו כדאי' שלהי יבמות ולא חששו לשמא הוא משקר עכ"ל ואני בעניי ראי' זו איני מכיר דאי איכא למיחש להני אורחי ופרחי דמשני שמיהו ברמאות וברמיותי' זהיר וכדאי' שלהי ב"ב אין ראי' משם דשלהי יבמות הרי הוא לא התחיל להחזיק שמו אלא זה קרי לי' ארי' ומה הי' לומר כן שמי בעירי אם הוא שקר ודיו אם שאלוהו יענה בשקר אבל מה לו להחזיק דבריו של זה והענין מורה שלא ברמאות אמר כן משא"כ בעלמא ניחוש ומיהו הכא בנידון שלפנינו נלע"ד דליכא למיחש לאחר דאתי מעלמא וברמאות שינה שמו יעקב בער פאפר מאייזענשטאדט דלא ימלט או שידע את זה הבורח או לא ידעו ואם ידע שזה ברח מאייזענשטאדט מחמת ממון מי פתי יסור הנה לשנות שמו לשם הבורח וישיגוהו רודפיו ואם כסומא בארובה שינה שמו לשם זה ואירע שבורח מחמת ממון הלז שינה שמו כסומא בארובה לשם בורח מחמת ממון אחר ונבואה נפלה לפיו לכנו' שמו בשם זה הבורח ממש ושם עירו שניהם בורחים מחמת ממון זהו כעין נפילה דיחיד דלא חיישי' כמ"ש בתשו' ח"ץ בענין היתר עגונה דלא חיישי' לכיוצא באלה והוא ברור שזה המת בטשארנאוויטץ הי' שמו יעקב בער מאייזענשטאדט:

ואם לחוש לשני אייזענשטאדט ושני אונגרי' הנה בש"ע סי' קל"ב כ' רמ"א וכל הפוסקים כשכ' שם העיר בגט אין חוששי' לשני יב"ש ואם בגט כן כ"ש בעגונה דמקילי' כמ"ש הרא"ש במס' גיטין סי' כ"ז אלא דהוא נגד ש"ס דר"ה חייש לשני שוירי ולפע"ד הוא חשש טפי מב' יב"ש בעיר א' דכ' מהרי"ט בתשובה ח"ב סי' ל'. דלא בעי' הוחזק שאין כאן ב' יב"ש אלא לא הוחזק שיש כאן ב' יב"ש סגי: ונ"ל טעמו משום כל ב' יב"ש בעיר א' א"א שלא יהי' להם עסקי' ואגרות רשות שטרות ופנקסאות ומזכרת חובות וא"א שכל היום יהי' מדיינים בדיני ודייני וע"כ יהי' מסומני' בשום ענין ותו ליכא ב' יב"ש ואי אינם מסומני' הרי הוא מפורסם בעיר מפני הדיני' שביניהם כינאי ברחבו וא"כ כל עיר שלא הוחזק ומפורסם שיש שם עוד יב"ש הוה כמוחזק שאינינו ואמנם כל זה בעיר הלז אבל למיחש שיש בשוירי אחרת עוד יב"ש זה הוא חשש קרוב מאוד וממש כמוחזק דמי וא"כ צ"ע אמאי לא ניחוש:

אך כל זה אי איכא לפנינו ב' שוירי א"כ ליב"ש השני שבשוירי האחר הוא חשש קרוב אבל ליחוש לשני שוירי צ"ע ומצאתי שעמד במה שאכתוב בס' בית מאיר ועוד מצאתי

בס' ת"ח בב"ב ק"ס והם לא ביארו ואני אבארם הנה אנחנו לא ידענו במדינתינו שום שוירי אחר ואם הי' א' בסוף העולם והי' שיירו' מצוי' אפי' לעתי' רחוקי' פ"א בשנה משם לכאן הי' נודע עכ"פ דאיכא עוד שוירי ומדלא נודע לנו ש"מ אם יש עכ"פ הוא בריחוק מקום מאוד א"כ עכ"פ הוה האי שוירי שלפנינו קורבא דמוכח טפי מיושבת בין ההרים דעדיף מרובא דעלמא ומה"ת ניחוש לשני שוירי והוא ק' עצומה וגם ביבמות בסוגי' דתרי יצחק צ"ע מאי אמר רבא יבדוק כל העולם שאני כל העולם מבדיקת נהרדעא כי נגד כל העולם הוה נהרדעא שלפנינו קורבא דמוכח משא"כ יבדוק נהרדעא לא הוה קורבא דמוכח ושם י"ל עפ"י שיטת רמב"ן ורשב"א ונ"י דהוה נכתב הגט במקומו ויש לומר כאן נמצא וכאן הי' שפיר אמר רבא לאביי אי לא אזלת בתר חזקת כאן נמצא וכאן הי' כש"כ דלא ה"ל למיזל בתר קורבא דמוכח ויבדוק כל העולם אע"כ משום קורבא דמוכח א"כ נהרדעא עצמו אינו צריך בדיקה משום כאן נמצא וא"ש אבל על ר"ה קשי' ונ"ל במס' ביצה תי' אביי בדף דהוא מקום כינוס היונים הוה הכל קורבא ע"ש וה"נ בי דינא דר"ה ומעשה ב"ד דמתני' בזמניהם דכולי עלמא אזלי לבי דינא דא"י או בבבל לב"ד דר"ה והוא מקום ב"ד כמו דף של שובך אבל בזה"ז בעו"ה ליכא כי האי גווני ויפה פסקו בסי' קל"ב אי איכא שם העיר תו ליכא למיחש לשני עיירות א"כ מכ"ש הכא בעדות מיתה:

ובנידון שלפנינו שהזכיר המושל בהעיר פירשט עשטערהאזי ופירשט גדול כמוהו פקיעי שמי' וכמ"ש מהרי"ט בתשו' בר אחתי' דרב ביבי כיון דהוה מרבנן דבבל פקיעי שמי' ולא חיישי' לתרי רב ביבי וה"נ ידוע דפקיעי שמי' טפי טובא ובשגם שנמצא באמתחותיו לאסין שטרות על אותו פירשט של אייזענשטאדט הלזה הקרוב לנו שאין בהם ספק דמגבי' בי' זוזא מהפירשט כמפורסי' הלאסין הלז בכל המדינות הקרובו' והרחוקות ומסתמא משררה שלו הי' לו אותן לאסין ניחוש שזה הי' מאייזענשטאדט אחר וקנה לאסין מאייזענשטאדט הלזה זהו יותר רחוק ורחוק מחשש שמא כשמא ועדים כעדים:

וכיון שכתבנו שאין לנו לחוש לאייזענשטאדט אחר הרי כאן הזכרת שמו ושם עירו ומהר"מ לולבין התיר על זה עפ"י דעת ש"ג דבשמו ושם עירו סגי אם מפשפשי' בכל העיר וכ"כ תשו' מהר"א מזרחי שהוא המחמיר ובעי שם אביו ומ"מ כ' ע"י חיפוש סגי בשם עירו לחוד ומהר"מ ז"ל הוסיף כיון דעכ"פ נמי קצת כעין סי' וז"ל ויש לצרף עוד לזה ההוכחה שהזכירו העדים ער איזט איין שענער שניצר גיוועזין וכו' ער האט איינען געלבען בארט גיהאבט אונד איין גישטופילט פנים יע"ש וידוע כי סימנים אלו גרועי' שבגרועי' מ"מ חזי לי' לאיצטרופי והנה בנידון שלפנינו הי' חותמו אִי בָּע פֶּע והוא מכלים

דלא מושלי אינשי ורק הח"מ וב"ש כ' בשם הריטב"א דאי סי' לאו דאורי' לא סמכי' גם אכלי' דלא מושלי אינשי וא"כ מ"מ סי' דרבנן מיהת הוה וחזי לאיצטרופי טפי מסי' של מהרמ"ל וכיון שחפשנו באייזענשטאדט ומעולם לא דר שם אדם ששמו וכינוייו כזה אין לך חיפוש גדול כזה ועוד הרא"מ סיים בעובדא דילי' אפי' חיפוש אינו צריך כיון שהזכיר שם כינוייו עזריאל אשכנז שהוא בקנשטאנדינא שם כינוי למי שהוא מקהל אשכנזי' דשם כאלו הזכיר שם אביו וכן משמע בהריב"ש ק"ח א"כ הכא כינוי פאפר שלו ה"ל כשם אביו ואפי' חיפוש לא צריך מכ"ש דאיכא כל הני ע"כ אין כאן פקפוק כלל שזה האיש אשר בקשנו מצאנו מת בטשארנאוויטץ.

ומ"ש פר"מ כיון שאין כאן קיום אחתימת ב"ד דהתם כבר ביארתי בתשובה (עיין לעיל סי' מ"ג) ופה אקצר כי בשטרו' שבין אדם לחבירו אחז"ל חזקה לא חציף אינש לזיופא כי חוצפא רבא ומעשה רע היא לזיופא ומ"מ משום לא שבקת חי הצריכו קיום כמ"ש תוס' ריש גיטין אמנם לענין מצא בשטר כ' פלוני מת מה חציפות שייך ואפשר לטיוטא בעלמא כ' א' כך או לשחוק והיתול ומה חציפות שייך אך לעומת זה אם הוא כתב ישראל י"ל לא חשידי ישראל בכך להוציא שם מיתה על חי ומכ"ש דאתי לאיכשולי בי' והדר ה"ל כמו שטרי ממון אם הוא כתב ישראל שידעי' עכ"פ ישראל כתבו ובהא פליגי הפוסקי' אי צריך קיום או לא דמה שהוא עדיף חזקה שישראל חייש לקלקול לעומת זה ליכא חוצפא כמו בשטרי ממון וזו היא הפלוגתא דרי"ף סוף יבמות ובגטין פ' מי שאחזו וברי"ן שם אך כל זה בשטר היינו הנמצא אבל במכתב הנשלח מאיש ידוע ומכ"ש מב"ד להודיע לאשתו בעלה מת בודאי איכא כאן חזקה לא חציף לזיופא ולא חשיד לקלקל ומה נפיק לי' מני' לקלקל אשה אם לא ניחוש לצרה דמכוון לקלקלה והא מסקי' בגיטין וביבמות בשעת סכנה אין חוששין לצרה ועוד ביבמות קכ"ב כ' ניחוש לצרה שמא נשא אשה במקום אחר פי' כיון שמוחזק לפנינו שאין לו אלא אשה זו מ"מ ניחוש שמא נשא אשה במקום אחר וא"כ במדינתינו ובזמנינו דאיכא חדר"ג ליכא למיחש לצרה:

וכל זה אנו צריכין במכתב הראשון הבא ממקום אחר יש לחוש שמא זייף א' במקום ב"ד אבל כיון שכתבנו לשם על הדואר כתוב אדרעס לב"ד וקבלנו תשובתם יש להקל בלי שום קיום אחר וכבר נעשה מעשה עפ"י ס' זו איזה פעמים וגם הגאון בס' בית אפרים כ' סברא זו מדנפשי' וברוך שכוונתי לדעתו זצ"ל וה' יצילני משגיאות וכיון דעתו דפר"מ להתיר למטינא שיבא מכשורי ויושיב ב"ד של ג' ויתיר כמ"ש ב"ש סי' י"ז ס"ק קכ"ד והי' זה שלום כנפשו היקרה ונפש א"נ. פ"ב יום ב' א' דר"ח תמוז תקצ"ז לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מו

טרם אחלה לדבר באתי בנא לבל יחר אף אמ"ו נ"י עלי ולא יהי' דברי למשא על אמ"ו הגאון נ"י כי אמת אגיד ולא אכחד לפי קוצר השגתי שאלה גדולה היא אצלי וקטנה בעיני אמ"ו ומובטחני בחסידותיו ובמדת ענותנותיו כי חז"ל חשו מאוד לתק"ע והאשה בוכה על ימי נעורי' גלמודה ושכולה זה י"א שנים ומעשה שהי' כך הוא טרם בואי הנה הי' דר איש אחד בגבולי בעיר אחת ודרכו הי' לילך ולסחור ימים אחדים בסחורתו בכפרים הקרובים ולחזור לביתו תמיד ביום ה' או וי"ו עש"ק ויהי היום יצא מביתו ביום ג' כדרכו וביום ה' לעת ערב הי' בכפר אחד אשר לא הי' דר שם יהודי ושארי יהודים סוחרים ראו אותו שם בעת ההיא רק הם יצאו משם למקום אחר והוא נשאר שם וגם כמה ערלים ראו אותו בתחלת הלילה הולך לבית מלונו אצל ערל א' ומאז לא שב לביתו וחמש' שנים אחר שנאבד האיש הזה בא הערל הלז שידוע שהאיש הנאבד הי' אצלו בלילה הזאת אל העיר אשר הי' דר בו יהודי הנאבד ואמר במ"לת שאשתו הערלית עם עוד ערל א' הרגו האיש הזה והי' מזכיר שמו ומשפחתו והעיר כי הי' מכיר אותו בטוב רק הוא לא הי' בביתו בשעת הריגתו אבל בתחלת הלילה הי' בביתו בשעה שבא יהודי לביתו אבל בלילה ממש הי' ביער עסוק במלאכתו וקודם אור היום בא לביתו וראה האיש הזה מונח בחדר מיוחד נהרג שם והי' מכיר אותו בטוב בט"ע כי לא הי' שום פצע וחבורה בפנים ובגופו כי הרגו בזפת חם אשר שפכו לתוך פיו אבל בקבורתו גם הוא הי' נתעסק עמו ביער אחד ואמר ליהודים שילכו עמו ויראה להם מקום קבורתו והלכו עמו רק בתוך ימי משך הזמן נחטב היער ולא מצא מקום קבורתו וחבשו הערלים לבית האסורים והערל הנ"ל אמר בערכאות שלהם בפני אשתו כמו שסיפר ליהודים ומחמת שהאשה עגונה עני' וכל משפחתה עניים כי בעלה לקח עמו את כל לא הי' ביכולתם לגמור הדבר ומשפחת הערלית עשירים וגם כמה ערלים עשירים מאותו כפר אמרו בהון רב יפדנה שלא להוציא שם רע על הכפר שנהרג שם יהודי כי חרפה היא להם מחמת באותו זמן היו מצפים שניתן להם חירות מאת המלך יר"ה בכמה דברים וכך הי' והערלי' חופשה ניתן לה מבית האסורים והאיש הנאבד הי' דר עם אשתו כדרך כל הארץ ד' שנים ולא הי' שנאה ביניהם ולא שום קטטת שיש לחשוב שרצה להרחיק נדוד ממנה ולעזבה עגונה וגם הי' לו בן יחיד וכמעט כל בני העיר לערך שלשים אנשים אמרו שברור להם כשמש בצהרים שנהרג האיש הזה שאם הי' בחיים לא עזב אשתו ובנו יחידו וכל ימיו לא הלך רק בכפרי' הסמוכים לכן יורנו אמ"ו הגנ"י:

תשובה.

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג המא"הג צדיק ונשגב כמה"ו משה אלי' נ"י אבדק"ק פעטצעל יע"א:

גי"ה הגיעני נידון שאלת עגונה לפי דבריו שבאו בשאלה יש לעיין בענין מסל"ת של הערל אי סגי בלי קישור דברים שנית אי מהני הט"ע של גוי מס"לת אך מ"ש מעלתו שיש כאן רגלים לדבר שלא הי' לו קטטה עם אשתו ובן יחידו אהוב כנפשו ואלו הי' חי הי' בא וראה כן בנב"י תנינא ס"סי מ"ג הנה נמשך שם אחר מ"ש בנב"י קמא ס"סי ל"א שכ' רעיוני על משכבי סליקו לחדש היתר בעיגונא ביש רגלים לדבר להאמין לגוי אפילו אינו מס"לת אלא שגזר שם בגזירת עירין שלא לסמוך על זה כי עדיין לא הביאו בכור הבחינה ואני אומר בצדיקים נאמר ותגזר אומר ויקם לך כי אין לסמוך על זה כלל ואין ממש בדברים ההמה במ"כ בלי עיון כ' והעלה על ספר:

הנה בנה יסודו עמ"ש סמ"ג וסמ"ק הובאו בש"ע י"ד סימן ס"ט סעיף יו"ד עכו"ם המשמשת בבית ישראל ונתן בשר בקדירה ואין ידוע אם הדיחו אם הגוי יודע מנהג ישראל סומכי' על דבריו וכו' ולשונם מועתק בט"ז ונאמנים במס"לת וכ"ש אם יודעים בטיב יהודי' וכו' ותמהו כל האחרונים מאי כל שכן אדרבה אם יודעים טיב יהודים מגרע גרע ואינינו מס"לת והרבה תי' נאמרו בזה וכ' הגאון נב"י ז"ל לפי המבואר בש"ע י"ד סימן קפ"ז סעיף ח' שרופא נכרי נאמן אם אמר שרפואה זו כבר ריפאה במקום אחר אם יש רגלים לדבר שאשה זו אחר שנתעסקה ברפואה זו פסק וסת שלה אז יש לסמוך על הרופא ומותרת לבעלה נמצא רגלים לדבר מהני בוסתות דרבנן בלא מס"לת ואם כן ה"ה בדם שמלחו מהני רגלים שיודעים בטיב מנהגי ישראל שרגילי' לדבר שעשה כמנהג בני בית ומהני בלי מס"לת והשתא מדכ' בלשון כש"כ כשיודעי' בטיב ישראל ש"מ דעדיפא לי' רגלים לדבר בלי מס"לת ממס"לת בלי רגלים לדבר וא"כ בעדות אשה שהתירו חז"ל מס"לת בלי רגלים לדבר מכ"ש רגלים לדבר בלי מס"לת. אלו דבריו ז"ל:

ואני אומר שגגה יצאה מלפני השליט להעלות על הדעת להשוות הענינים התם ברופא הוה רגלים לדבר כמו ידים מוכיחות סופו על תחלת דברו שאמת יהגה חכו שאמר שעסק רפואה שלו כבר ריפא במקום אחר שהרי סופו שגם כאן פסק וסתה ואפשר יש ללמוד מזה בגוי שנתן בשר לקדרה ולא ידעי' אם הודח ואומר שהדיח ושוב טעמנו ולא הרגשנו בו טעם מלח סופו הוכיח ורגלים לדבריו שדבריו אמתיים שהדיח אפילו אי לא הוה סמכי' אטעימה שלנו עכשיו נצרף זה לדבריו וכולי האי ואולי אינו דומה לדרופא אבל הך רגלים שיודעי' בטיב ישראל אין זה הוכחה לדבריו אדרבא מדיודע בטיב מרתית ומשקר לומר שהדיח וכן הכא הואיל ונאבד ואבד זכרו משקר ואומר שמת ואינו מתירא

שמא יבוא הרוג ברגליו ומעתה כיון דאזדא לי' פירושו בסמ"ג וסמ"ק הנ"ל ממילא אין כאן ראי' שיהי' רגלי' לדבר כ"ש ועדיף ממס"ל אפי' רגלים כעין סופו מוכיח על תחלתו נמי אפשר דגרע ממס"ל אלא באי' דרבנן וסתות מהני אבל בעדות אשה אין לך בו אלא מה שהקילו חז"ל מס"ל אבל סופו הוכיח על תחלת דבריו לא:

ובשלהי יבמות לא תהא כהנית כפונדקי' ע"ש תוס' על פי הירושלמי והכוונה מבואר דרבנן הוה ס"ל דאין זה מס"ל ממש מאי דהו' בוכה אך בצירוף מה שהוציאה מקלו ותרמילו והראה קברו נעשה כמעיד ממש ומ"מ האמינו כ"ש להאמין כהנת בעדות ממש ור"ע השיב דזה הוה מס"ל גמור ע"י בכיה ומקלו וכו' אלא דצ"ל דרבנן דר"ע הוה ס"ל כרבנן דר"י בן בבא דגוי נאמן גם להעיד יהי' איך שיהי' אין לך רגלים לדבר גדול מזה שמוכיח סופו על בכייתה ואפ"ה מטעם מס"ל הא דנאמן ולא הוה נאמנו' אי הוה ע"י שאלה איה חברנו ומוכח דלא כנב"י הנ"ל וישתקע הדבר ולא יאמר ועוד אפילו נאמר רגלים לדבר דרופא עדיף ממס"ל היינו דהוה כמו עדות ממש ולענין הבטחתו שתתרפא מהימן אבל לענין להתיר איסור כתיב אל תשת רשע עד ופסול עכ"פ:

והשתא נחזי מאי דקמן שהגוי הסיח לפ"ת שאשתו עם ערל אחר הרגו לפב"פ מעיר פלוני וסיפר שהוא הי' בלילה ההוא ביער לחטוב עצים ובבואו לביתו קודם אור היום מצא ההרוג והכירו היטב בט"ע כי לא הי' בו פצע ושום חבורה כי הרגוהו בשפיכת זפת חם לתוך גרונו ושוב סייע בקבורתו בתוך היער ואמר כי טרם יצאתי מביתי לילך ליער בא היהודי לביתו ללון שם ובחזירתו מצאו נהרג ונ"ל שיש בכל זה דברים הרבה שהם יתירים ומיחשב קישור דברים:

אך תחלה נברר גוף הדין ואין בהמ"ד בלא חידוש בהא מילתא פליגי הריב"ש וסיעתו ס"ל לא בעי קישור דברים דביבמות קכ"א ע"ב דאמרי' היכי משכחת לי' במס"ל כי ההיא דהוה קאמר ואזיל מאן הוה בי חיוא שכיב חיוא וכו' וזה לא הוה קישור דברי' וצריך לומר לדבריו הא דאמר היכי משכחת לי' פי' איזה שיעור הוה מס"ל ולא מתכוון להעיד ופשיט לקולא אפילו כי האי גוונ' דליכא קישור דברים נמי מהני והר"ן מייתי ראי' בהיפוך הכי קאמר היכי משכחת לי' דוקא באומר מאן איכא בי חיוא דההכרזה היא קישור דברים ובתשו' שער אפרים כ' אזיל וקאמר פי' אזיל ואמר דברים אחרים ובתוך הדברים אמר מאן איכא בי' חיוא ולדידי צ"ל להרי"בש מאי מייתי ש"ס ראי' לקולא דסגי בהכי דהרי אנסבי' ר' יוסף לאיתתא הא ר' יוסף ס"ל כר"י אמר שמואל דמתכוון להעיד נמי נאמן רק שלא יתכוון להתיר וא"כ מאי ראי' מר' יוסף דאנסבי' לאיתתא וצע"ג אבל להר"ן א"ש לא ראי' מייתי מר' יוסף דלר' יוסף אפילו פחות מזה הי' מתיר אלא

הכי קאמר כגון הא לישנא שמכריז מאן איכא בי חיוא זהו מקרי מס"לת בקישור דבריו לדידן נמי אבל לריב"ש דמייתי ראי' להקל ק' מהנ"ל:

והריב"ש מייתי ראי' מיבמות קכ"ג ע"א דפריך דלמא צרה היא ולא פריך דלמא נכרי הוא ולא הוה קישור דבריו עיי' מ"ל פי"ג מגירושי' הל' י"א והל' ט"ו ואני אבאר מה שנעל"ד ופי' דלמא נתכוון שישמעו ישראלים ולטובה ולהעיד נתכוין ופסול אע"פ שהמעשה אמת אסור משום אל תשת רשע עד וגם מהרי"ט מוכיח מזה כשאין הגוי מצוי בפנינו לא בעי וקברתיו מדלא הקשה דלמא גוי הוה ועיקור הוכחתם נבנה אדפריך ואימא צרה ופרש"י שנשא אשה במקום אחר ובאתה לקלקלה עכ"ל רצה בזה מדלא פריך דילמא א' מחמש נשים הוה אע"כ דהו"מ לשנוי דמיירי דלית לה חמותה ויבמתה וכו' אבל מצרה פריך שפיר אפי' לא ידענו לה צרה מ"מ דילמא אית לה במדינת הים וצריך לומר הכא איכא חששא טפי מלעיל עיי' ל"ו ע"א פירש"י היא צרתה ע"ש וכו' ועל זה הוקשה להם מה לנו ולצרה ליקשי מגוי ולאו דוקא גוי דודאי איכא למימר דמיירי באמר בלשון הקודש ובמקום דאין גוי מכירי' בלשון הקודש וכ"כ ב"ח בתשובה אבל דילמא מומר ורשע פסול עדות דאורי' דכל שנתכוון להעיד פסול משום אל תשת רשע עד ובמס"לת נאמן עם קישור דברים והרגתיו אע"כ לא בעי' שניהם זה נ"ל הוכחתם ולפע"ד דברי מהרי"ט הוכחה טובה היא אבל הוכחת הריב"ש יש לישב לדעת הר"ן דש"ס לא בעי למיפרך מגוי דילמא משנתינו כת"ק דר"י בן בבא ואפילו לר"י בן בבא הא ר"י אמר שמואל ס"ל אפי' נתכוון להעיד כל שאינו מתכוון להתיר משו"ה פריך מצרה אליבא דכ"ע אבל הוכחת מהרי"ט אין עליה תשובה דעכ"פ קברתיו אינו צריך דטעם וקברתיו אינו משום עדות אלא משום דחיישי' לבדדמי ושפיר מוכח דהיכי דא"א סמכי' דמת בלא וקברתיו וכן נ"ל מה שהקשה הריטב"א אהרמב"ם דבעי וקברתיו מקנטרמיסי' דלא מהימני משמע אחר מהימן כשאמר נהרג פלוני אע"פ שלא אמר וקברתיו ומשמע מהריטב"א דלא בעי קישור דברים דאל"כ אכתי תיקשי הא לא הוה קישור דברים וליתא דמקישור דברי' לק"מ דאתי כת"ק דר"י בן בבא דנאמן במתכוון אבל מוקברתיו הקשה שפיר:

אבל מ"מ רוב הפוסקי' החליטו להקל בקישור דלא כהר"ן אך מהרש"ל ביש"ש כ' שאם יתירו אינו מוחה והוא לא יצטרף עמהם [דברי יש"ש נדפסו בטעות ובהיפוך כי הנ"ל צ"ל בסיום ומסקנת דבריו ומ"ש בסוף להקל הם דברי מהר"י טייטציק שבב"י צ"ל ברישא אבל הוא ז"ל חשש להחמיר ע"ש] והכא נ"ל פשוט דהוה קישור דברי' הרבה ועוד יפה כ' נב"י קמא סי' מ"ז מידי ספיקא לא נפקא דלמא הי' אז קישור דברים וכן הדעת נוטה כי אחר שכבר עברו ה' שנים ואין דובר דבר מהיהודי הנאבד איך יבוא ממקום אחר

לכאן ויתחיל לספר מעשה שהי' בביתו זה חמש שנים וע"כ בתוך סיפורי שארי דברים נתגלגל הענין עד שבא לזה ולא יהא אלא ספק הנ"ל ס"ס אולי הלכה כהריב"ש ואת"ל הלכה כהר"ן להחמיר דלמא הוה קישור דברים ועיי' ב"ש סי' קמ"ז דעתו להקל בכל ספק פלוגתא ועיי' קונטרס עגונות סימן רכ"ו ונידון דידן נ"ל תלי' אי ע"א בעדות אשה מדרבנן להקל ויש כח בידם לעקור דבר מן התורה היכי דיש טעם הגון אבל מדאמורי' אתתא בחזקת א"א לולי רבנן הקילו ואם כן היכי דפסול משום שנתכוון להעיד הרי בזה לא האמינו חכמים וחזר הדבר לתורה והוה חזקת א"א ובחנק קאי א"כ כל ספק בזה להחמיר כמ"ש ריב"ש סימן שע"ז אך לפי מה דהשריש רמב"ם סוף הל' גירושין דדאורי' הוא שהדבר ידוע שהאמת כן שכבר מת הבעל הלז וא"כ מה שלא האמינו בנתכוון להעיד אינו משום דחיישי' שמא לא מת אלא שאסור לקבל עדות נכרי נמצא מחזקת א"א יצאה האשה והבא עליה פטור רק אסור לקבל העדות מלעשות מעשה על פיו א"כ בזה י"ל ספיקא להקל עכ"פ נ"ל פשוט בהאי עובדא דקמן להקל למיחשבי' כמס"לת:

ועתה נדבר אם נסמוך אט"ע דגוי הנה כבר כ' ב"ש ס"ק ע"ו דכבר פשטה הוראה בישראל לסמוך אט"ע דגוי דלא כספיקתו של תה"ד ומאי תאמר דלמא כבר הי' אחר ג' ימים ונאמר שיהודי אשר בא ללון בביתו טרם שיצא הערל ליער לחטוב עצים חזר ויצא משם אח"כ וזה ההרוג שמצא הגוי בחדרו קודם אור היום אחר הוא שהי' כבר מת ג' ימים ונשתנית צורתו לזה שיצא משם ולא נימא כאן נמצא כאן הי' ולא נסמוך ג"כ על ר"ת וסיעתו דכשכל גופו שלם ניכר אפילו אחר ג"י ונאמר ג"כ ספק תוך ג' ימים ס' אחר ג"י להחמיר ולא נימא השתא הוא דמת אחר כל החומרו' האלו נ"ל הכא ליכא כל הני דהרי הגוי הזה בעל הבית יצא מביתו ולא הניח שם בחדרו ובביתו שום הרוג ובבואו קודם אור היום מצאו שם וצ"ל בני ביתו אספוהו מן השדה וממקום אחר ושם כבר מת זה כמה ימים זה דבר שא"א להעלות על הדעת מי פתי יסור הנה יאסוף אל ביתו נרצח א' לסכן עצמו בסכנת נפשות הרי קמן איך מהרו לקוברו בעיר קודם אור היום לבל יודע דבר ועתה שסיפר המעשה אחר ה' שנים נתפסו כולם והי' בסכנת מיתה איך נחוש שאספוהו מן השוק אין אלו דברים שראוי לחשוב ולעגן בת ישראל על זה ובשגם בלא"ה יש בכל הנ"ל עמודים לסמוך להקל כמו שרמזתי:

כל זה אנו צריכי' אם אנו צריכי' לסמוך אט"ע של גוי באנו לכל הנ"ל דלמא הי' אחר ג' ימים ועוד הא התה"ד מסופק בדבר אבל הכא אין אנו צריכי' לכל זה הרי מס"לת מפי מס"לת נאמן והגוי סיפר מה שסיפרה לו אשתו והרוצח השני אתה עמה איך הרגו הישראל בשמו ועירו ומשפחתו אשר הי' מכירו ורגיל עמהם ובא לביתם ללון אותו הרגו

בזפת חם ואלו לא ראה הגוי אותו כלל ולא הכירוהו בט"ע אלא שסיפר מה שסיפרה לו אשתו ג"כ די בלי פקפוק ע"כ נלע"ד איתתא דא שרי' לאיתנסבא לכל גבר דיתיצביין ובתנאי שיעיין עוד ת"ח בדברינו אלו ואם ישרו אזי ישבו ב"ד של ג' ויתירוה לעלמא וה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות הכ"ד פ"ב נגהי ליום ה' ט' כסליו תקצ"ה לפ"ק. מש"הק סופר מפפ"דמ:

תשובה מז

העתק גב"ע.

במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתת לקדמנא האשה ריזל אשת כ"ה ליב ב"ר צבי מסעמניץ תושב קהילתינו ושאלנו אותה אם יש לה בבעלה סימנים בגופו וכליו שהי' לבוש בנסעו מפה עם האלטץ שיף ואמרה בז"ל: אויף דען קאפף האט ער פאן פארנען צו דען שטירנען דרייא לאנגע האר גיהאבט אונד נאך דיא לאנגע האר האט ער אויף דען פאדערן טהייל קאפף אויף ביידע זייטען צווייא ווייסע גלאטע פלעק געהאבט וויא איין קאהלקאפף אונד צווישען דיא צווייא פלעק זיין קליינע שטיערא האר געוועזען אויף דען הינטערן טהייל פאן קאפף האט ער האר געהאבט וויא אללע מענשען דיא נאזע איזט שטומפף געוועזען ניכט שפיטציג נור ברייט אונד בייא דיא שטירנע צווישען דיא אויגען איזט דיא נאזע מיט איין קניטש איינגעבאגען געוועזען. גם אמרה שבנה הקטן הנשאר ממנו ושמו בערל האט נעמליך איינע זאלכע נאזע ושלחנו אחריו ומצאנו אמיתת דברים שיש לבנה הנ"ל חוטם בכל סימנים הנ"ל ואנחנו שנים ראשונים מחתומי דלמטה ידענו והכרנו לכה' ליב ב"ה צבי מסעמניץ הנ"ל שהי' לו חוטם בסימנים הנ"ל:

ע"ד בגדיו שהי' לבוש בנסעו מפה אמרו ג"כ בפנינו נעמליך לייבל שלו הי' קארטון צבע געלב דיא קנעפף מיט דען אייגנען קארטאן איברצאגען אונד צוויא טאשען קליינע אויף דיא צווייא זייטען אונד איין שיב טאש טושעסטרע הוזען זיין שאן אבגעשטאסען געוועזען אונד מחמת עלטער האבען זיא שאן געלבליכט אויסגעזעהען זיינע שוה שנאללען ווארען קופפערגראס אונד פיערעקיג, כל הנ"ל הוגבה בפנינו ומצאנו כדברים האלה בת"ע יום ה' ה' תמוז תק"ל לפ"ק:

שוב בא לפנינו הנער וואלף המשרת של האשה מ' ברייגדעל אשר שכרה לכ"ה ליב ב"ה צבי הנ"ל ליסע עם האלטץ שיף שלה לפעסט ונסע כעת הנער וואלף גם גבירתו הנ"ל ביבשה לפעסט ושאלוהו בתורת עדות מה שנתודע לו מטביעת הר"ר ליב ב"ה צבי הנ"ל אחר האיום אמר לפנינו ב"ד ח"מ בזה הלשון: איך בין פאן דעם האלטץ שיף פאן דער אויפנער זייטען אין איין לאזיג אריבער געפאהרען אויף פעסטער זייטען אונד וויא דיא

שיף לייט פאן דעם האלטץ שיף האבען דען שטריק פאן דעם שיף הערראיבער געפיהרט אויף דיא פעסטער זייטען האבע איך געזעהען אונד וויא דאז שיף איזט אין מיטטען דער דאנוי געצאגען געווען האבע איך געזעהען וויא כה' ליב הנ"ל איזט געשטאנדען אין דיא העמד ערמל אין דער היך אויף דען שיף נעבען דען זעגעלבוים אויף דיא אבנער זייט דא האבע איך געהערט איין געשרייא דאס איין מענש פאן דעם האלץ שיף איזט אים וואססער דער דאנוי געפאללען אונד גלייך האבע געזעהען וויא פיהל קליינע שיפפע פאן פעסטער אונד אפנער זייטען געפאהרען זיין דען מענשען אויף צו זוכען בין וויעדער צו דיא האלץ שיף געקאממען האבע איך געזעהען דער קארמאניש צארט איישטוואן האט געווייגט האבע איך איהן געזאגט וואהרום וויינסט האט ער געזאגט וויא זאלל איך ניכט וויינען אונזער יהודי דער לעפאלד (כך הי' נקרא בין אינם יהודים) דער אויף אונזער שיף איזט געווען איזט ערטרונקען אונד איזט גאר ניכט מעהר צו זעהען אין דער הער געקאממען גם אמר הנער וואלף הנ"ל עס איזט אין דער געגענד קיין האלץ שיף וויייטער געשטאנדען אלס אונזערע אונד איזט אויך קיין יהודי מעהר דארויף געווען אלס כ"ה ליב ב"ה צבי הנ"ל הנקרא בלשונם לעפאלד והי' חייט והטביעה הנ"ל היתה יום ג' כ"ו סיון העבר כ"ז העיד הנער וואלף לפנינו ב"ד ח"מ פה פאקש יום ה' ה' תמוז תקע"א לפ"ק:

במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ובידינו איזה בגדים ושוך שנאלל אחת והויזען שנאלל אחת שנמצא על הנטבע במשל"ס בעיר פעסט כשהוצאהו מן המים יום ה' כ"ח סיון העבר כנזכר בג"ע של הרב מפעסט ואתת לקדמנא אשה ריזל בת שמואל מפ"ק שהיתה אשת יהודה המכונה ליב בן צבי מסעמניטץ תושב קהלתי ושאלנוהו טרם שראתה דברים הנ"ל אם מכירה בט"ע או בסימנים בגדים שהי' מלובש בעלה הנ"ל בעת נסעו מפה והשיבה שוך שנאללין שלו היתה נחושת ומראן אדם והנחנו על השלחן שנאלל אחת מהנמצא עליו ועוד שנאלל אחרת מאיש אחר ותיכף אמרה האשה ריזל הנ"ל שאותה שנאלל נחשת מכירה בט"ע שהיתה לבעלה הנ"ל וכן האמת כדבריה ובמאנשעסטר הוזען לא הי' לה שום סימן רק בצבע כנזכר בג"ע ראשונה ורק וכשהראינה לה הויזען אמרה תיכף אני מכירה בט"ע שאלו ההויזען הן ההויזען מבעלה הנ"ל שהי' מלובש בהן בנסעו מפה וגם אני ח"מ מכיר בט"ע הדק היטב שאלו הי' הויזען של ליב בן כ"ה צבי הנ"ל והאשה ריזל הנ"ל העידה בפנינו ב"ד שלא הי' לבעלה הנ"ל הויזען אחרת אתו כשנסעו מפה ולייבל שלו אמרה כנזכר בג"ע ראשונה ודפה וכשראתה הלייבל אמרה כי הוא זה שהי' לבעלה מלובש כשהלך מכאן והכירה בט"ע והויזען שנאלל לא הכירה באמרה לא נודע לה סי' בגבו נעשה פה פאקש יום א' ער"ח אב תק"ע לפ"ק:

שוב באת' לפנינו האשה גיטל אשת ר' יוסף ואחר האיום והיגודים אמרה לפנינו ח"מ בזה"ל: וויא דער ציארטי אישטוואן וועלכער קארמאניש בייא דעם האלץ שיף ווא כ"ה ליב בר צבי מסעמניטץ איזט דארויף פאן פעסט אהיים קומען וויא ער איזט פאר מיין הויז פרבייא געגאנגען האט ער צו מיר פאן זיך זעלבסט געזאגט איך בין דיעסמאהל אונגליקליך געווען אין מיין לעבען איזט מיר נאך קיינער פאן מיין שיף ערטרונקען אונד דאסמאהל איזט דער ארמער יהודי דער שניידער כ"ה ליב הנ"ל הי' חייט ערטרונקען ער איזט געלעגען אין דער היך אויף דען שיף מיט דער האנד הינטער דען קאפף געשטיצט איזט דער שפיץ פאן זעגלבוים ווא דער שטריק דרויף ליגט אבגעבראכען האב איך געשריען ער זאלל אוועק געהען האט ער געזאגט איך פירכט מיך ניכט אינדעם האט ער זיך עבס אומגעדרעהט איזט איהם דער הוט הראונטער-געפאללען האט ער דען הוט וואללען אויפהעבען איזט ער אויף דען ברעט וועלכעס אן דער זייט איזט אויף געשטעללט אויף דיא ברוסט געפאללען אונד איזט רונטער אין דיא דאנויא געפאללען אונד איזט גאר ניכט מעהר אין דיא היך געקאממען ער מוס זיך אן דען ברעט איין שטארקען שטרייך אויפס טוט געגעבען האבען ווייל ער וויא איין בלייא איזט הראונטער געפאללען אונד ניכט אין דיא היך געקאממען כל הנ"ל העידה האשה גיטל הנ"ל בפנינו ח"מ היום יום ב' ט"ז אב תק"עא:

נידן מכתב ע"ד העגונה אשת ר' ליב סעמניטץ אשר נטבע בנהר דאנויא הושבתי אלי בד"צ וקראתי לפני מבני חברא הקדישה מהאנשים אשר התעסקו בו אחר הוצאתו ממים עד קבורתו והמה שלשה אנשים ה"ה ר' משה ליב וועלשוואר ור' מאנדל דייטש ור' איצק הרש גלאזער מסעמניץ ושאלנום באיום ובתו"ע ואליו"ע וזאת היא העדות שהעידו לפנינו זאח"ז:

ה"ה ר' משה ליב וועישאר: איך האבע איהן בעטראכט אונד האבע געזעהען דאס ער איינע קליינע שטומפף נאזע האט געהאבט אויך האבע איך איהן דיא האר פאן פארנע אויפגעהאבען האב איך געזעהן דאס פארן דיא האר לאנג ווארען אבער איבער דיא האר האט ער וויא איין קאהל קאפף געהאבט שאלתיו אם השגיחו על שני פלעקען מימינו ומשמאלו כאשר כתבת לעיל בשם אשת הנטבע והשיב דאס האב איך ניכט בעטראכט אלליין איך האבע אויף דיעזען געזעהען דאס ער ויא איין קאהלען קאפף האט געהאבט דיא האר ווארען קליין אונד שיטר ע"כ עדות רמ"ל הנ"ל:

ה"ה ר' מאנדעל דייטש האט ווייטער ניכטס מעהר געזאגט אלס דאס דיא נאזע קליין שטומפפיג וואר:

ה"ה ר' איצק הירש גלאזער הנ"ל העיד כי ביום ב' (יום א' לפני הטביעה) הי' ר' ליב סעמניץ מפאקש בביתי וספר לי שהוא בכאן עם העץ שהביאו מפאקש להשגיח עליו לכל עבודתיו והי' אצלי לערך שעה ואח"כ הלך לו לדרכו והבטיחו שיבוא עוד אליו ומאז שהלך לא ראהו עוד ולא שמע ממנו דבר לא מהטביעה שהיתה מיד ביום ג' שאחריו ולא מהמציאה שהיתה ביום ה' לעתות ערב רק ביום ויו לערך 9 אוהר אין דער פריה כשהלך על השוק ברחובות קרי' שמע כי נטבע איש א' ונמצא ונבהל מיד לאמור בלבו אין זה כי האיש ההוא מיודעי ר' ליב מסעמניץ ובחזירתו ספר לו איש א' מפה כי איש א' מפקש נטבע שבוע זו בדאנויא ונתחזקה דאגתי על הנ"ל וכשבא לביתו אמרה לו אשתו כבר שמעתי מזה כנ"ל ואח"כ כשנתודע הדבר לפני חברה קדישה כי אינם ממכיריו ויודעיו שלחו אלי לילך עמהם לבית עלמון (כי שם הניחוהו מיד בלילה ביום ה' בחדר מיוחד להם על ב"ע) אולי אכיר אותו וכן עשיתי והלכנו מזה לערך איין אוהר אחר חצי היום דא האבע איך גלייך אויף דען וועג געזאגט מן קאן איהן לייכט אן זיינער נאזע ערקענען וויא איך הינאויס קאם אונד מאן האט דיא מכסה וועג געגאממען אונד האב נור אויף איהן געזעהען האב איך איהן גלייך ערקאנט שאלנוהו עוד אולי ראית לבד אחר סימן החוטם ולא יותר האט ער משיב געווועזען איך האב איהן אן דער נאזען אויגען אונד מויל ערקאננט אונד וואן טויזענד מענשען געווועזען וועלען דיא איהן פאן פארהער געקאננט האבען זא העטטען זיא איהם אויך גלייך ערקאננט, שאלנוהו עוד איך הכרת אחרי שהי' לפי דברי עדים מלא דם אשר שתת מפיו ותמיד נשמע רתיחת דמו ולפי שגוף הי' נפוח הי' ראשו לאחוריו וגם הדם שתת לאחוריו ובפניו והשיב כי אעפ"כ הכרתיו היטב כי חוטמיו וסביביו לא הי' מלוכלכים. קצת הדבר שנה ושלש כי הכירו היטב ומשמעות לשוח מבורר שהכירו בט"ע ממש ווייל איך איהן נאנץ גוט געקאננט האבע דען איך בין מיט איהם געבאהרען אונד אויפנעצאנען ווארדען אך אחרי שידענו כי הכרה זו גרוע היא לפי שלא חזוהו בשעתו והרוצה לחפש בהתירא דהאי אתתא יצרף ג"כ סי' הכלים לכן שלחנו גם אחרי הבגדים אשר כבר נמסר ביד הקצין ר' יאקב מקהלתנו (כי יראנו פן יאבדו על הדרך) ולא הובא לנו יותר כי אם הוועסט של קארטון ממראה גלב עם שלשה בתי כיסיס כאשר תארם מע"ל במכתבו אך הערלים המוצאי' חתכו מהם גם ההויזען דושעסטר אך להן הי' מראה גרין ולא גלב ואפשר שט"ס נפל במכתבו גם שוך עם שנאלל נשאר ביד הק' ר' יאקב והשטרומפף נאבדו גם ארבע כנפות לא הי' עליו עוד בשעת תחלת עסק היהודים עמו או שנאבדו במים או ע"י הערלים שהוציאוהו: שכחתי כי גם זאת העידו שני עדים הראשונים כי זקנו הי' משערות

שחורות וגם הי' בתוכן שערות הרבה געלבליך וגם מעט שערות לבנות כ"ז העידו לפני ח"מ בצירוף בד"צ שלי ביום ד' ח"י תמוז וכתבתי וחתמתי פה עיר פעסט יום הנ"ל הק' ישראל סג"ל החופק"ק הנ"ל:

כל הגב"ע דהכא ודפעסט הנ"ל העתקנו אות באות מגופי' גב"ע בחתימות ידינו ובח"י הרב מפעסט לראי' בעה"ח

הק' יצחק איצק גריסהאבער מקראקא חפ"ק פאקש ואגפי' יע"א:

תשובה מח

ע"ד שאלה בהיתר עגונה אשת ר' ליב בר צבי מסעמניץ מק"ק פאקש כמבואר יפה הכל בגביעת עדות על טביעתו במים שאל"ס ועדות המתעסקים עמו בקבורתו והאומרים סי' גופו ובגדיו אומר האמנם הענין חמור מאוד אשת איש ואמנם המצוה רבה מאוד וחשו חז"ל הרבה לתקנת בנות ישראל ע"כ נראה ע"ד משא ומתן של הלכה מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה ומה' ית' אשאל עזר יסעדני ויתמוך לבי שלא יזדקר לפני מכשול וטעות ויצילני משגיאות ויתנו עידיהן ברור הראיות אשר על אדני האמת בנויות:

ראשון תחלה נאמר במה דפשיטא לי' לפאר ר"מ דע"י מסל"ת של הערל בעל הספינה כבר יצאה האשה מאיסור דאורי' שראוי להאמין על הטביעת ומשאל"ס דרבנן הוא הדבר צריך קצת לפנים ולדינא גם אני אומר כן אבל בתחלה צריכי' לברר דהנה לכאורה הדבר ידוע ופשוט דאם לא המתינו עליו כשיעור יציאת נפש עדיין היא בחזקת איסור א"א והשתא אפי' נאמר שמתוך אריכות לשונו של המסל"ת יש להבין ולדייק שחפשו אחריו חפש מחופש ושהו כדי יציאת נפש מ"מ הא איבעי' לן ר"פ י"ד דיבמות אי ע"א במלחמה חיישי' לדדמי ולרוב הפוסקי' לא איפשטא איבעיא ואזלי' לחומרא והנה אומד שיעור יציאת הנפש נראה מסברא ששייך בי' אמירה בדדמי והבאתי גם ראי' לזה מהש"ס דהתם דבעי למיפשט ע"א במלחמה מדהשיא רבי נשותיהם של ת"ח שטבעו ע"ש וקשה הא הך פשטן לא אסיק אדעתי' דין דמשאל"ס ואפשר הוה ס"ל כס"ד דשלהי יבמות דבת"ח לא שייך דין משאל"ס משום דקלא אית להו מ"מ הוה ס"ל להאי פשטן דליכא למיחש שעלה במקום אחר וא"כ ק' מה בדדמי שייך הכא בטביעה דנפשוט מיני' מלחמה דהתם שייך שפיר בדדמי דשדי גירא וכדומה וכמבואר שם. אע"כ שייך בדדמי בשיעורא דיציאת הנפש ותו יש להוכיח כן מהתוס' שם שכ' דלמאי דמסיק שהכירו בסימני מיירי בסי' מובהק ביותר למ"ד סי' לאו דאורייתא וק' מאי פסקא דלמא בסי' אמצעי דמועיל מדרבנן מיהת ומשאל"ס אי' דרבנן בעלמא הוא אע"כ צ"ל כיון דהשתא קיימי' דע"א אומר בדדמי חיישי' שטעה בדמיונו בשיעור יציאת הנפש וה"ל אי' דאורייי' ומשו"ה בעי' סי' מובהק:

איברא מצאתי ראיתי לישׁ"ש פי"ד דיבמות סי' ז' בסופו שכ' וז"ל ומים שישׁ להם סוף דמתירי' לקמן בפ' אחרון בעובדא דחסא אפי' בלא קברתיו משום דלא שייך התם בדדמי כיון שעומד ורואה כל סביבו ושהה שם כדי שתצא נפשו דבודאי מת עכ"ל ומבואר להדי' דפשיטא דלא שייך בדדמי בשיעורא דיציאת נפש. וצריך לומר דס"ל ז"ל דבשׁ"ס דבעי למיפשט ע"א דמלחמה מעידי טביעה היינו משום דבטביעת ספינה שייך בדדמי דלמא לא טבעה ממש רק נטרפה או אבדה בים ועדיין לא טבעה ממש ואמרה בדדמי אבל אדם שנפל לתוך המים בלי היזק שאירע לספינה שם לא שייך בדדמי בשיהוי שיעור יציאת הנפש:

ובאמת בלאה"נ ליכא חזקת אשת איש דעכ"פ ראיית הנפילה למים לא גרע מספינה שאבדה בים דס"פ כל הגט דנותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים מבואר שם דנהי דספינה דאוריתא הוה אבל חזקה לאיסור ליכא תו מכ"ש בנפל לתוך המים דעדיף עכ"פ מספינה שאבדה בים. גם כבר הארכתי בתשו' אחרת לפמ"ש רש"י בפ"ב דכתו' בסוגי' דשני' אומרי' מת דמוקי לי' באומרת ברי לי ופירש"י אלו הי' קיים הי' בא ע"ש והר"ן שם פליג על ס' זו בחזקת היד ע"ש והי' נ"ל דעכ"פ בזמנינו שנשתנו העתים ממה שהי' בימיהם דקביעא בי דואר בכל אתר ואתר ואלו הי' קיים והמים הובילוהו מרחוק לגור נהי דלא הי' בא משום טעם מ"מ הי' מודיע לבני ביתו ע"י מכתב דקביע בי דואר והא קמן דרב אשי הוה ס"ל בת"ח לא שייך דין משאל"ס משום דאית לי' קלא ונהי דלא קיי"ל הכי היינו שחז"ל החמירו ולא פלוג רבנן מ"מ להסיר חשש אי' דאורייי' לא נדחו דברי רב אשי ועיין במרדכי סוף יבמות שכמה גאונים רצו לצרף דברי רב אשי ע"ש בסי' צ"א וא"כ הא דידן נמי סברא גדולה היא ועדיף מקלא דצורבא מדרבנן ונהי דאין להתיר אשה על זה דעכ"פ עדיין איכא למיחש לכמה סבות המונעי' הכתיבה על הדואר מ"מ אותן סבות מיעוטא הוה אבל רובא דרובא אי הוה קיים הוה מודיע לביתו ובכי האי גוני גם הר"ן מודה לסברת רש"י דנימא אלו הוה קיים הי' נותן תודע לביתו ועיי' מ"ש תוס' יבמות קכ"א ע"א ד"ה ולא הי' וכו'. וא"כ בצירוף ג' אלו דהיינו דחזקת אשת איש ליכא בלא"ה אפי' בלא שיהוי עד יציאת הנפש. ופשיטותו של מהרש"ל דלא שייך בזה בדדמי וצירוף רובא אלו הי' קיים הי' כותב על הדואר שלש אלה מספיקי' לצרף גם סברת הרי"ף דס"ל איפשטא האיבעי' דע"א ליכא למיחש בדדמי כלל ויצאה האשה עכ"פ מחשש איסור דאורייי':

ברם דא צריך דאפשר עדיין יש מקום לבע"ד לחלוק ולומר דעדיין לא נפקי איתתא מחזקת אי' דאורי' כיון דלא הועד לפנינו שנפל למי' אלא ע"י גוי מסל"ת דמן התורה אין

ממש בעדותו ונהי דהי' כח ביד חכמים להאמינו להתיר אשה על פיו מ"מ הכא במים שאל"ס שהם לא האמינו אפי' לשני עדים א"כ מעולם לא הואמן מסל"ת על זה העדות ומנ"ל להוציא האשה מאיסור דאורי' ע"י גוי מסל"ת בנפילת משאל"ס וממ"נ אי בתר דרבנן אזלת אין ממש בעדות זו ואי בתר דאורי' אזלת אין גוי מסל"ת נאמן:

אמנם נראה לברר הדבר בעזה"י דזה ליתא ואקדים לשון הרמב"ם סוף הלכות גירושין אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה וכו' שלא הקפידה תורה על העדת ב' עדים וכו' אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בריו אלא עפ"י העדים וכו' אבל דבר שאפשר לעמוד על בריו שלא עפ"י העד הזה ואין העד יכול להשמט וכו' לא הקפידה תורה עליו וכו' לפיכך הקלו חכמים בדבר וכו' כדי שלא תשארנה בנות ישראל עגונות ע"ש ויל"ד דפתח לא הקפידה תורה ומסיים לפיכך הקלו חכמים משמע שהוא רק דרבנן גם המגיד משנה הקשה דבראש הפ' משמע דרמב"ם חושש לאידך טעמא משום דייקא ומנסבא והכא ס"ל משום דלא משקר הוא במילתא דעבידא לאגלויי גם ביש"ש תמה על רמב"ם דפסק האיבעי' דע"א בקטטה ובמלחמ' שלא תנשא ואם נשאת לא תצא ואמאי הא ספק א"א דאורי' להחמיר ולפע"ד ס"ל לרמב"ם בודאי אין שום סברא שחז"ל יעקרו אי' א"א דאורי' בקום ועשה בעדות נשים וגוים משום סברא אשה דייקא ומינסבא ומשום תקנות עגונו' אלא ודאי בלי ספק כלל דמן התורה לא בעי עדות במילתא דעבידא לאיגלוי' וכמו אשתמודעינהי דפ' מצות חליצה והש"ס דאיבעי' לי' ע"א במלחמה ובקניטה מהו הכי מיבעי' לי' דפשיטא להש"ס דמסברא הי' ראוי לחו' להחמיר משום חומרא דא"א ושלא לקבל עדות נשים וכדומה וכמו שהחמירו בתחלת עדות באמת כמבואר פ' יש בכור וע"כ הא דלא החמירו היינו משום תקנת עגונות לא רצו להחמיר בסוף עדות והשתא ספוקי מספקא להש"ס הא דלא החמירו חכמים היינו שצירפו לזה סברת דייקא ומנסבא והיכא דאמרי בדדמי החמירו באמת או היכי דסני' לי' או דלמא בלי שום סברא הניחו חז"ל על דין תורה משום מלתא דעבידא לאגלוי' ולא איפשטא איבעי' וה"ל ספיקא במילתא דרבנן ופסק הרמב"ם לא תינשא ואם נישאת לא תצא וגם כל דבריו הנ"ל מבוארים וזכינו לדין דנכרי מסל"ת נאמן מן התורה ואתתא דא נפקית מאיסור דאורי' עכ"פ:

ועתה נחזה אנן נשית לבנו לעדיוה שהכירוהו בט"ע וסי' גופו ומלבושיו הנה לפי דברת פר"מ שחוטמו היתה שקועה מאוד סמוך למצח בין העינים וגם היתה קצרה ורחבה כעין שקורין שטומפף נאזע הגם כי שטומפף נאזע לחוד לא הוה אפי' סי' אמצעי כי הוא זה שכיחא טובא מ"מ חוטם שקועה היינו חרום האמור בתורה שכוחל ב' עיניו כאחת

וכ' בתרומת הדשן כי חרום הוא סי' מובהק ביותר מכ"ש בנידון שלפנינו שמצורף לזה גם שטומפף נאזע שבודאי א' מאלף לא יזדמנו כאחד החרום וקצרות החוטם ורחבה בראשה והואיל ומעלתו וסיעת מרחמוהי הכירוהו בחייו שכן הי' אעפ"י שלא ראהו במותו הנה העד ר' איצק הרש גלאזער שאמר טרם ראותו כי הוא נתגדל עמו מעודו וגם ביום שלפני הטביעה הי' אתו עמו במחיצתו ושיהי' ניכר היטב ע"י חוטמו ואח"כ כשראוהו אמר היינו ר' ליב סעמניץ מפאקש ושניכר לו ג"כ בחוטמו אעפ"י שלא הזכיר שום דבר שבחוטמו שעל ידו ניכר לו מ"מ כיון שמעלתו העיד השינוי הפלא שהי' לו בחוטמו והעד שהכירו ונתגדל עמו בודאי הי' ידוע לו היטב הפלא הזה שחוטמו חרום וקצרה וזהו סי' הנולד עמו שאינו משתנה ע"י מים או ע"י שיהוי כלל א"כ מסתמא כשאמר שהכירו בחוטמו ה"ל כהכירו בסי' מובהק ביותר והכא דליכא תו אי' דאוריי' אפי' בעל העיטור יודה דסמכי' על סי' מובהק כזה להתיר האשה מכבלי העיגון:

אך מה שעומד לנגדי דברי ב' העדים ר' משה ליב ווערשוואר ור' מאנדל דייטש שלא הכירוהו בחיים ובראותם אותו אחרי מותו העידו שיש לו קליינע שטומפף נאזע ולא הזכירו כלל מהפלא הזה שהי' חרום וכמעט שהי' בעיני כאלו העד ר"א הרש גלאזר מוכחש משני עדים אם לא נאמר שלא הי' החירום בחוטמו כל כך ע"ד הפלא שישגיחו העדים על זה ויהי' כל זה נכלל בלשונם קליינע שטומפף נאזע וא"כ איננו סי' מובהק ביותר ואי נמי הוה סי' אמצעי אפשר מ"מ לכמה פוסקים דסי' אמצעי לאיועיל אפי' באי' דרבנן וכדמוכח שזה הוא דעת הרמב"ם ג"כ שפסק דהמנהיג בכלאים אינו לוקה אלא טמאה עם הטהורה אבל ב' מינים טמאי' ליכא אלא איסור דרבנן והקשה הרא"ש בתשובה מש"ס ר"פ או"ב כד מעיילת כודנייתא בריספק וכו' דקאמר ש"מ סי' דאורי' ולהרמב"ם מנ"ל דסי' דאורי' הא פרידו' הוה ב' מינים טמאים וסגי בסי' דרבנן ולהרמב"ם י"ל דלא חייש לקו' הנ"ל דס"ל שום סי' דרבנן לא יועיל להתיר שום איסור אפי' דרבנן ולא יועיל אלא להחזיר אבידה משום הפקר ב"ד הפקר ומטעמא דאמר רבא פ' אלו מציאות בעל אבידה גופי' ניחא לי' וכו' אבל באיסור כלל לא וכן מורה לשון הש"ס ורש"י דב"מ כ"ז ריש ע"ב ובלשון רש"י דחולין ע"ט ריש ע"ב ואפשר דהרא"ש נמי לא הקשה אהרמב"ם הנ"ל אלא דעכ"פ מנ"ל להש"ס להוכיח כל כך בפשיטות אלמא ס"ל לר' אבא סי' דאורי' דלמא ס"ל סי' דרבנן אלא ס"ל סמכי' אסי' דרבנן באי' דרבנן והכי הל"ל אלמא ס"ל לר"א סמכי' אסי' באיסורא אבל לעולם לדינא מודה הרא"ש דלא סמכי' בסי' אמצעי בשום איסור:

ויש להביא ראי' לזה מש"ס דהרי למ"ד סי' לאו דאורי' מיירי מתניתן דאין מעידי' אלא על פרצוף פנים עם החוטם אעפ"י שיש סי' בגופו ובכליו היינו סי' אמצעי' ולא מוקמי' בארוך וגוץ אלא למ"ד סי' דאורי' וזה מבואר והנה פ' יש בכור מבואר ללישנא קמא דסי' פדחת לחוד מועיל מן התורה רק משום חומרא דא"א בעי' פרצוף פנים עם החוטם והגע עצמך הרי שיש היכר בחוטם בלי פרצף פנים אמרה מתני' דאין מעידי' עליו אפי' שיש סי' בגופו סי' אמצעי ואמאי הרי כבר יצאה אשה מאי' דאורי' ע"י היכר חוטם דהוה טפי מהיכר פדחת שעיקרו של אדם הוא החוטם עיי' רמב"ן על התורה בפסוק חרום ודוחק לומר דהש"ס קאי ללישנא בתרא דבכורות דמן התורה בעי' שלשתן אע"כ בשום אי' לא יועיל סי' דרבנן ובזה א"ש מה שהקשיתי לעיל על התוס' דר"פ האשה שלום שכ' דהא דשני ת"ח מיירי בסי' מובהקי' והקשינו הא כבר יצאה מאי' תורה ע"י משאל"ס והא"ש דלאי' לא יועיל סי' אמצעי וא"כ אין לי לסמוך על היכר סי' חוטם הנ"ל:

איברא האמת דמשמעו' לשון ר' איצק הרש גלאזר מבואר שהי' לו ט"ע היטב בצורתו אפי' בלי היכר וסי' החוטם וכמ"ש בגב"ע דהרב דק"ק פעסט אבל מה נעשה והרי אשתהי יותר מי"ח שעות ואיתפח תפח ובש"ס אמרי' והא דחזינהו בשעתי' והיות כי זה תלוי באשלי רברבי דר"ת וסיעתו והרשב"א וסיעתו ובתוס' שלפנינו קצרו קצת שטת ר"ת והאחרונים לא הי' לפניהם דברי ר"ת בס' הישר אשר זכינו לו עתה ע"כ אבאר קצת ואומר כי דברי ר"ת מבוארי' מאוד בתשו' שבס' הישר דף פ"ה ע"א ההוא אמר דהא דאין מעידי' עד אחר ג' ימים ע"כ לא קאי אשלפניו אין מעידי' עד שתצא נפשו אפי' ראוהו מגויד וצלוב דזהו החוש מכחיש שאם ראו עדי' אדם בחיותו קודם שיצאה נפשו והכירוהו בטוב רק שאין מעידי' עד שיצאה נפשו ואח"כ חזרו עליו אחר ג"י למיתתו ויציאת נפשו ומכירי' אותו עדיין בצורתו ממש היתכן שלא יעידו עליו זה מה שהחוש מכחיש וגם מייתי מעשה מרבנו שמשון הי"ד שהגיד עליו בעל החלו' אחר חצי שנה להריגתו ומצאו צורתו ממש כבן יומו ואע"כ רישא דמתני' נמי דאין מעידי' אלא על פרצף פנים עם החוטם נמי לא מיירי באדם שלם לפנינו דהגע עצמך אם נהרג אדם וחתכו מיד את חוטמו וכי נימא שלא יהי' לנו בו שום ט"ע אע"כ מיירי כשגופו נשתנה ואינו ניכר לנו ומקום שיער שבראשו חתוך וגם סנטרו ועיניו חתוכי' ולא נשאר ממנו כ"א פרצוף פנים שהם הלחיים וחוטמו ופדחתו ואמר שאם חסר א' מאלו אין מעידי' עליו והטעם משום דאין בו ט"ע גמור אלא שהט"ע כאלו אינו אלא כמו סי' מובהק ביותר להעיד על ידי אלו אבל כשחסר א' משלשתן לא מיחשבי כפי' מובהק להכיר הגוף על ידיהם ומ"מ העלה שם דאם אירע מקרה שיש לו ט"ע בא' מאלו ט"ע ממש אזי מעידי' אפי' על א'

משלשתן והש"ס דבכור' הו"מ לשנויי הכי דהיכר פדחת מועיל לחוד כשיש לו בו ט"ע גמור ומשו"ה בעינן בי' יכיר ומשנה דיבמות מיירי בתורת סי' שרוצה להעיד על הפדחת להיות כמו סי' על הגוף וזה נכלל בתי' הש"ס יכיר לחוד והכרת פנים לחוד דיכיר היינו ט"ע והכרת פנים היינו כמו סי' שע"י מכיר הפנים ושינויי קמא דמשני באשת איש החמירו קושטא קאמר דהחמירו ולעולם הדין אמת ואחר הנחה זו דרישא מיירי באין שם אלא פרצוף פנים וחוטם ופדחת לחוד א"כ נימא דגם סיפא אין מעידי' אלא עד ג' ימי' מיירי בהאי גוני דרישא שהרי אפי' בתוך ג"י אין ט"ע גמור כיון שאין כאן ראש שלם ואין לו שום היכר בשאר הגוף א"כ אחר ג"י שכבר נשתנה קצת ג"כ אין מעידין עליו אבל אי הי' גופו שלם בפנינו וניכר בו בט"ע או ראשו שלם הי' מעידי' אפי' אחר ג"י והקשה לעצמו ר"ת ז"ל מעובדא דדגלת דהתיר רבא את אשתו אחר ה' ימים ע"י שושבינ' והש"ס בעי למיפשט מני' דריב"ב לקולא פליג הא אם כלו שלם לפנינו ת"ק מודה דמעידי' אחר כמה ימים תי' ז"ל דסתמו כפירושו דאכלי כוורי לסימני דהני אינשי' ולא נשאר מהם דבר הראוי להעיד עליו אלא פרצף פנים עם החוטם והש"ס מסתם סתומי לי' דאמתני' קאי ובגוני דמתני' מיירי ותו הוה קשי' לי' לר"ת מ"ש שושבינא דנקט רבא דבשלמא אי בתורת ט"ע גמור התיר נקט אורחא דמלתא ע"י שושבין שהי' לו בו ט"ע גמור אבל כיון דרק בתורת סי' התיר א"כ לא ה"ל הש"ס לאתויי' הך דאפומי שושבינא שזה מחליש כח הפשיטות שרצה לפשוט ריב"ב לקולא פליג ועל זה תי' ר"ת דלרבותא נקט שושבינ' דאע"ג דממש א"א להיות לו היכר בג' אלו אחר שאכלו כוורי את שאירת ראשו וגופו ה"א נחשוד לשושבינא שהוא אהובה של האשה ומעיד בשיקרא קמ"ל אפי' שושבינא האמין אלו דבריו ז"ל וכ' שכן דן לפני רבנו שמואל אאיו ושכן הסכימו ועשו מעשה והתירו אשה ואלו ראו רשב"א וריב"ש דברי' אלו לא הי' מקוהו עליו קהוייתא טבא ויען כי נדפס קצת בשיבוש הארכתי לבאר דבריו:

והנה לפ"ז דהך עובדא דדגלת מיירי ג"כ בשאין גופו וראשו שלם א"כ גם בתר דמסיק הש"ס והא דחזינהו בשעתי' דלבתר הכי מיתפח תפח מיירי באופן הנ"ל דוקא אבל אם ראשו שלם לפנינו לא נזכר בש"ס חששא זו וניכר היטב אפי' שלא לאלתר וה"נ עובדא דתרי ת"ח דחזינהו לאלתר ידוע הי' דמיירי כי האי גוני וכן פסק להדי' הרא"ש ר"פ האשה שלם גבי ב' ת"ח דבגופו שלם לא בעי' לאלתר אלא ממה שכ' שם בשם ר"י בעל תוס' מבואר דבשלם נמי בעי' לאלתר ורק סי' לא צריכי' דלא ניחוש לדדמי אבל לאלתר בעי' ונ"ל לטעמי' אזלי דהתוס' חששו לר"ח דלא אפשטי' איבעיי' ולחומרא וכ' תוס' איך מצאנו ידינו ממעשים בכל יום שהתירו נשי הטבועי' ותי' כשגופו שלם לא

חיישי' לדדמי וכמ"ש ר"ת והרא"ש כ' שאין צורך לזה דאין חשש בדדמי אלא אם העיד אחר שראה הטביעה והמתירי' עפ"י ע"א אשת הנטבעי' כשלא ראה העד הטביעה דאז לא שייך בדדמי ע"ש ובקרבן נתנאל והנה קשה אדר"ח ק' הרי"ף ורמב"ן הא אפשטא איבעי' שפיר מעובדא דדגלת מיהו לכאורה י"ל בעובדא דדגלת הי' כל גופו שלם ולא שייך בדדמי משא"כ עובדא דב' ת"ח אך להרא"ש דס"ל בשכל גופו שלם אפי' לאלתר נמי לא בעי א"כ ע"כ עובדא דדגלת דבעי' חזנהו בשעתי' מיירי בשאין גופו שלם ואפ"ה סגי לאלתר ולא בעי סימני' והדר' ק' הא אפשיטא איבעי' ע"כ צ"לשאני התם דלא ראו הטביעה מש"ה לא שייך בדדמי:

ונ"ל להביא ראי' ברורה לשיטת ר"ת מש"ס ר"פ יש בכור במתני' דקחשיב כי רוכלא יש בכור לנחלה ואינו בכור לכהן ומיניהו יצא מחותך הבא אחריו בכור לנחלה ולא לכהן וקשה אמאי שבוק מסורס ה"ל למימר יצא מחותך או מסורס וכבמתני' דפ' המפלת וה"נ ה"ל למחשב אם יצא מסורס ויצאו רוב איבריו דרך מרגלותיו וחזר למעי אמו ואח"כ יצא אחיו הרי הוא השני בכור לנחלה ואינו בכור לכהן שכבר נפטר הרחם ברוב איברי הראשון דלא גרע ממחותך וע"כ צריך לומר דהשני בכור לנחלה נמי לא הוה אלא זה שיצא רובו בראשונה הוא בכור לנחלה והשתא אי ס"ד דגופו בלא פרצף פני' וחוטמו ופדחתו אין בו היכר קשה הא בכור לנחלה ביכיר תלי' רחמנא כמבואר שם וע"כ לומר דאה"נ דניכר היטב עי"ז וא"כ הא דתנן אין מעידי' אלא על פרצוף פנים עם החוטם היינו בלי גוף שלם וכר"ת ולהחולקי' צריכי' לדחוק ולומר אה"נ להס"ד דהש"ס צריכי' לפרש כן ומ"מ כדמסיק משום חומרא דאשת איש לא סגי ביכיר לחוד ה"נ מדרבנן לא סגי בהיכר הגוף ולפ"ז כשהגוף שלם וגם היכר בפדחת לחוד או חוטם לחוד כבר ה"ל תרי דרבנן וקליש לי' איסורא ומ"מ נראי' דברי ר"ת בש"ס וכן דעת רוב המורים ממש אעפ"י שהרב"י לא כ"כ ועיי' בתשו' שבחלקת מחוקק בעובדא דארלא:

בכל זאת הא קמן מי יקל ראש בעובדא דידן דכל גופו כבר מיתפח תפח לפנינו אע"ג דהי' ראשו שלם לפנינו מ"מ כיון דאשתהי וגם ידע הטביעה אע"ג דלא ראה ממש קשה לסמוך על דברי צמח צדק לחלק בין ראה הטביעה לידע הטביעה ע"ש סי' מ"ה דהוא בעצמו נראה לו דוחק והכא גרע טפי שראינו גם קודם שנודע להעד ר"א הרש מי הוא הנטבע מיד חשב בנפשו אין זה כ"א ר' ליב סעמניץ הרי שלבו אנסו לחשוב מחשבות ואומדנו' לומר חברו מת מכ"ש כשיראה עוד קצת סי' מוכיחי' ואמוד בנפשו שזה הוא ע"כ אין להתיר גם על זה:

ונעתיק עתה אל סי' כליו וט"ע הנה פר"מ הכיר בט"ע את מלבושיו וגם הי' בהם סימנים בתי הנפש הי' ירוק ומכנסים ירוק ככרתי נשחת הצבע ומנעיל של נעלו הי' נחשת מרובע והנה סי' כליו סומק וחיוור הוה סי' גרוע כמבואר בש"ס והב"ח בתשו' סי' פ"ה צווח כי כרוכי' על תשו' מהר"ם פאדווא שסמך על סי' צבעי בגדי' ואפי' לצרוף עם סי' גרועי' שבגופו כ' בפסקי מהרא"י סי' חס"א דלא מצרפי' והוכיח כן מהש"ס ויבואר לפנינו אי"ה ואמנם ט"ע שבבגדו תלי' אי חיישי' בע"א דמלחמה לבדדמי א"כ לא מהני ט"ע דמר רק לרי"ף ורמב"ן דנפשטה איבעי' לקולא אבל לר"ח ותוס' ורמב"ם ורוב הפוסקים לא יועיל ט"ע איברא נראה ממ"ש רש"י בעובדא דב' ת"ח שלא הכירו בט"ע משום שנשתנו במים והרי לא נעלם מרש"י דמיא צמתי וכקו' תוס' מזה נראה דס"ל לרש"י אי הי' ניכר היטב בט"ע לא שייך למיחש שיאמר בדדמי אך בודאי בלי ספק כל הנטבעי' משתנים קצת ע"י טביעה כאשר יעיד החוש ומ"מ שפיר אמרי' מיא צמתי דעכ"פ אין הצורה נשחתת לגמרי שלא יוכר ע"י עיון הדק היטב חיישי' לבדדמי כיון שהצורה נשתני' במים כל שהוא ובעי' עיון היטב חיישי' שלא יעיי' כל צרכו ויאמר בדדמי וא"כ תינח בט"ע שבגוף שנשתנה קצת ע"י המים ואמר בדדמי משא"כ ט"ע דבכליו שאינם עשויים להשתנות לא ניחוש לבדדמי והא דפשיט הש"ס מהאי גברא דטבע בדיגלת ידוע הי' להם שלא התיר ע"י ט"ע דמלבושיו נמצא לרש"י הי' מועיל ט"ע במלבושיו ולא ניחוש לבדדמי מ"מ התוס' לא סברו הכי ובר מן כל דין חששא דשאלה להיכן אזלא וסברת מהר"ל מפראג ותשו' הרב בית שמואל עליו ידועי' ואין להאריך בהם:

והנה מה שנ"ל להפוך בשריותא דהעלובה הנ"ל דידוע דהתוס' פ' האשה שלום כ' דלמסקנא לשנויי דחיורי וסומקי הדר בי' משנוי' ולא חיישי' לשאלה וכ"כ הר"ן אלא שהרב"י כ' שרוב הפוסקים חולקים על זה ובאמת טעמא בעי דהרי באמת משמע בש"ס דהדר בי' והנה סברת רבנו אלי' לצרף סי' כלים עם שארי סי' ופסקי מהרא"י דחה מהש"ס דפריך אי חיישי' לשאלה מהי' הגט קשור בארנקי וטבעת ואי איתא מאי פריך הא התם איכא נמי שמו ושמה אע"כ אי חיישי' לשאלה לא ניחוש לצירוף מילתא אחריתי אלו דבריו ז"ל והאמנם מצד הסברא דברי רבנו אלי' נכונים דמה"ת ליחוש לאתרמי כל כך שהשאיל כליו למי שהי' בו סי' אמצעי כמותו וסברא זו כ' ג"כ בית שמואל וגם החכם צבי החזיק בעדה אמנם הוכחת מהרא"י מהש"ס נראית נכונה דלא מצרפי' ונ"ל לקיים דברי רבנו אלי' והוראתו נכונה דודאי בתחלה כדבעי למיפשט סימנים אידאורי' או דרבנן ונפקא מני' להדר גט אשה בסי' ואתי למיפשט מאין מעידי' אלא על פרצף וכו' אעפ"י שיש סי' בגופו וכו' הו"מ למדחי כנ"ל שאני התם בגט דאיכא נמי שמו ושמה והא דלא

דחי הכי היינו טעמא דלחד לשנא בר"פ יש בכור מן התורה סגי בפדחת לחוד ומכ"ש בחוטם לחוד ומדרבנן הא דבעי' תרווי' ואפ"ה אמרי' שאם אין שלשתן פרצוף פנים עם החוטם לא יועיל צירוף סי' גופו ולפי הס"ד דמיירי בסי' אמצעי א"כ מבואר במתני' דאם יש לו היכר בפדחת או חוטם וגם סי' אמצעי לא יועיל אע"ג דאיכא תרתי למעליות' מ"מ חיישי' לאתרמי כולי האי הה"נ דלא מהדרי' גט אשה בסי' אעפ"י שיש שם שמו ושמה ודחי הש"ס גופו ארוך וגוץ וכליו דחיישי' לשאלה וע"כ לפי זו הדחיי' צריכי' לומר דחיישי' לשאלה אפי' עם צירוף פדחת או חוטם וא"כ הקשה אי הכי הי' קשור בכיס וארנקי ניחוש לשאלה אעפ"י דאיכא שמו ושמה ובזה מיושב פסק הריטב"א דאפי' בכלי' דלא מושלי נמי חיישי' וגם הש"ע סתר עצמו דגבי גט פסק דכלי' דלא מושלי לא חיישי' והכא סתים דחיישי' והא"ש הכל בעזה"י דהש"ס משני לא מושלי אינשי משו"ה לא חיישי' היכי דאיכא נמי שמו ושמה והה"נ כלים דלא מושלי ואיכא נמי פרצוף פנים בלא חוטם אבל היכי דליכא תרתי למעליותא חיישי' נמי לכלי דלא מושלי והשתא הוה ס"ל לרבנו אלי' דהש"ס חזר מזה ומשני כליו בחורי וסומקי אבל אי הוה סי' אמצעי למ"ד סי' דאורי' או ט"ע לדידן לא ניחוש לשאלה כיון דאיכא נמי צירוף פרצוף פנים בלא חוטם וס"ל לר' אלי' דמסקנא הכי והכי הלכתא כמ"ש תוס' דמסקנא כהך שינויי' וכמ"ש הר"ן והשתא אין ראי' מכל הפוסקים דמייתי הרב"י דחיישי' לשאלה דאינהו חיישי בלי צירוף סי' אחר שבגופו אבל בצירוף סי' אחר שבגופו לא ניחוש דאתרמי כולי האי שהשאיל כליו למי שהי' לו גם סי' בגופו כיוצא בו ממש והשתא לפ"ז בנידון דידן שהי' למכ"ת ט"ע בכליו וגם סי' אמצעי בגופו לכל הפחות סי' החוטם שאמר ר"א הרש גלאזר מצטרפי' להתיר האשה אך כל זה לרי"ף ורמב"ן דס"ל דאפשיטא איבעי' לקולא ולא חיישי' לבדדמי וא"נ לשיטת רש"י דליכא למיחש בדדמי אלא בגופו שמשתנה קצת ע"י המי' אבל בט"ע שבכליו לא שייך הא א"כ אתתא דא שרי' משא"כ לאינך פוסקי' דחיישי' בדדמי לעולם אפי' בלא שינוי כלל לא אשכחנא התירא עדיין:

ואומר אני דגם לדדהו אתתא שרי' ע"י סי' כלים חיורי וסומקי וכמו שסמך עצמו מהר"ם פאדוא וקו' הב"ח בתשו' סי' פ"ה הנ"ל ישבתי בחי' על נכון בעזה"י והוא בשנדקדק איזה דקדוקים בש"ס דקאמר בחיורי וסומקי ולא משני בקיצור כליו בצבעא ומה לשון חיורי וסומקי דנקט תו יל"ד מיד לעיל כדמשני גופו ארוך וגוץ מ"ט אמר כליו חיישי' לשאלה ולא אמר נמי מיד כליו בחיורי וסומקי תו קשי' לי טובא איך מתוקם כליו בחיורי וסומקי א"כ הא תו למה לי השתא סי' גרועי' ארוך וגוץ דגוף לא הוי סי' גרועי' דכליו מיבעי' בשלמא אי סי' לאו דאורי' וסי' גופו היינו שומא וכדומה א"כ הכי קאמר לא מיבעי' סי'

גופו דאיכא למיחש שמשתנים אחר מיתה אלא אפי' סי' כליו נמי לא ולהך לישנא נמי דכליו משום שאלה א"ש דגופו בסי' גרוע וכליו אפי' בסי' יפים וט"ע משום שאלה אלא להך לישני בחיורי וסומקי קשה השתא ארוך וגוץ דגופו לא הוי סי' גרועי' דכליו מיבעי' והנלע"ד בזה כך בשנקדים מ"ש והעלה להלכה מהרי"ט דלא חיישי' לשאלה בכל כליו דכל כליו לא מושלי אינשי ויניח עצמו ערטלאי וסברא נכונה וגדולה היא דמתני' מיירי סי' בקצת כליו אבל בכל כליו מהני ואמנם קצת מהאחרונים תפסו עליו דעכ"פ ניחוש לחליפין ומכירה שהחליף בגדיו עם אחר וחששא זו כ' בחלקת מחוקק אמנם הש"ס כ' בדקדוק חשש שאלה ועיי' שיטה מקובצת דב"מ בשם רמב"ן טעם דלא ניחוש גבי אבידה למכירה וחליפין ע"ש ב' טעמים ומדהכא דוקא ה"נ גבי עגונה חשש שאלה דוקא הוא וטעמא קאמינא דמ"ש אחרונים חזקה מה שביד אדם הוא שלו ויהי' המלבושי' של זה המלובש בהם המונח מת לפנינו זה לא נ"ל כלל דאין נמת חזקה זו שיצא נקי מנכסיו והכלים הללו הם כההוא ארבא דאי מנצו עלי' בי תרי יהבי לי' למי דמייתי ראי' בעדי' שהי' של אבותיו מעולם וזה ברור לפע"ד לענין דיני ממונות שהי' נותנים המלבושים לבני ר' ליב סעמניץ אעפ"י שאנו מסופקים בזה המת מי הוא מ"מ בניו של ר' ליב סעמניץ יביאו עדים המכירים שהי' המלבושים של אביהם אוקמי' אחזקת' שעדיין הם של אביהם ואם הלך לו למדינת הים יהי' כנכסי רטושי' ונטושים ומשום כן לא ניחוש לחליפין ומכירה כי לעולם הם בחזקת בעלי' הראשונים וליכא אלא חשש שאלה והדרן להנ"ל דכל כליו לא מושלי אינשי ושבוק נפשי' שלוח ערטלאי:

ועתה אומר אני בטח נהי דצבעא הוא סי' גרוע שבגרועים שמחתיכת בגד א' נעשה כמה מלבושים מ"מ היינו אם כל מלבושיו מצבע א' אבל שיהי' מלובש מלבוש א' חיורי ומלבוש א' סומקי זה הוא סי' אמצעי שיהי' שני הצבעי' שוים בשני אנשים ואתרמי כולי האי ומכ"ש כשאינם ממין א' כמו בנידון שלפנינו שהלייבל הוא קארטץ והמכנסי' דושעסטר וצבע הלייבעל ירוק כחלמון ביצה וצבע המכנסים ככרתי משחת מראהו וההזדמנות הלזה הוא קצת יקר ולכל הפחות הוא סי' אמצעי ועתה מיושב הכל בעזה"י דהש"ס לא הומ"ל גופו ארוך וגוץ וכליו בצבעא דא"כ קשה כליו למה לי השתא סי' גרוע שבגוף לא סי' גרוע שבכליו מיבעי' ולא הו"מ לשנויי נמי בחיורי וסומקי משום דהוה באמת סי' אמצעי ומהני ע"כ הוצרך לומר חיישי' לשאלה ולפי שלפ"ז הי' צריכי' לומר שאין לו סי' אלא במקצת כליו דבכולם לא חיישי' לשאלה וזה קצת דוחק ע"כ הדר ומסיק כליו בסומק וחיור פי' לא שיהי' סי' כליו נקב בצד פלוני של בגד עליון וכדומה לא כן הוא אלא הסי' הוא בצירוף כליו חיורי וסומקי שקצת מלבושיו חיורי

וקצתם סומקי ואין בהם סי' אחר ונהי דסי' אמצעי מיהת הוה מ"מ ניחוש לשאלה אע"ג דבכל מלבושיו לא חיישי' לשאלה מ"מ הא במקצת ניחוש לאתרמי שהי' לאידך ג"כ כלים סומקי' כמוהו ואותם לא השאיל אלא אתרמי לנהרג הזה צבע כמוהו ואינך חיורי השאיל לזה והניח עליו על עצמו כלי סומקי נמצא שלא נשאר ערטלאי ולזה חיישי' כן נ"ל פי' הש"ס ולפ"ז הרוחנו דעכ"פ אם יש כמה מיני צבעים חיורי וסומקי ואוכמי כמו בנידון דמהר"ם פאדוא לא חיישי' לשאלה והוה סי' טוב ואפשר סי' מובהק נמי הוה ואפשר בנדון שלפנינו אם נצרף לזה עוד סי' שנאל של נחושת מרובע ואדומה הוה כמו צבעים הרבה ועוד כיון דבנידון דידן לא ניחוש לשאלה כמ"ש לעיל כדעת רבנו אלי' כיון דאיכא נמי סי' אמצעי בגופו א"כ כד אזדא לה חשש שאלה ה"ל צבע דהרבה בגדים סי' אמצעי ואם סי' אמצעי שבגופו ה"ל כסי' מובהק ממש לומר שאתרמי כולי האי ועוד כיון שנתברר לנו שזה נפל למים והי' מלובש במלבושי' אלו ממש אם ניחוש שעלה בצד אחר והשאיל מלבושיו למי שהי' לי' ג"כ חוטם כמוהו וגם אותו נפל למים ונטבע ויהי' אלו הבגדים מוחזקי' להפיל בעליהם במים זה רחוק קצת ולא יזדמן לא' מאלף ע"כ ה"ל כסי' מובהק גמור לפע"ד:

היוצא מדברינו אלו אחרי שנתברר לנו שהאשה ריזל אשת ר' ליב בר צבי מסעמניץ מתושבי ק"ק פאקש יצאה מאיסור א"א דאוריי' עפ"י עדות גוי מסל"ת שאין בו פקפוק כלל ע"כ יהי' שריותא דהאי אתתא להוציא מחשש אי' דרבנן משאל"ס בנוי' על היסודו' האלו א' שקרוב לודאי שהיכר החוטם הי' סי' מובהק ממש ב' שהעד הי' לו בו ט"ע והי' כל גופו וראשו שלם דלדעת כמה פוסקים מועיל אפי' אשתהי כיון שלא ראה הטביעה ממש וגם לא ידע בירור הדבר ואי נמי לא נסמוך על ט"ע הלז וגם על החוטם שיהי' סי' מובהק מ"מ הא לאי' דרבנן מועיל סי' אמצעי לכמה פוסקים ואפי' לא נסמוך גם על זה משום דעת החולקים נצרף לזה ט"ע שבכלים ועוד סי' מכמה צבעים שבכלים ולא ניחוש לשאלה כיון דאיכא סי' אמצעי בגוף וסי' אמצעי א' ט"ע בכלים ותשתרי אתתא לעלמא ובתנאי אם יסכים עמי רב מופלג א' או מטעמים הנ"ל או מטעמים אחרים ואם אפשר לפר"מ לעיין הדק היטב ולא ימנענו מזג גופו וחולשתו ואז אם יישרו הדברים בעיניו די בכך יושיב ב"ד של שלשה להתיר האשה ריזל הנ"ל ואמת טעם ישיבת ב"ד של שלשה שכ' רמ"א סי' י"ז סעי' ל"ט לא ידענא וצדקו דברי החלקת מחוקק ואע"ג שהב"ש החזיק בעד רמ"א היינו לקבל עדות בשלשה אבל להתירה בשלשה לא ידענא מ"מ הואיל ונפיק מפומי' דגברא רבא לא ישתנה תפקידו ואז תהי' אתתא דא ריזל מותרת לכל גבר

דיתצביין ולמטינא שיבא מכשורא הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי: פ"ב יום ג' י"ד אלול תקע"א לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה מט

שם האחד המיוחד בעדתו אליעזר אלקי אבי' יהי' בעזרתו ה"ה הרב המופלא באנשים חכם חרשים המאה"ג כש"ת מו"ה לאזי נ"י ראב"ד דק"ק אה"ו יע"א יצו ה' אתו את הברכה חיים עד העולם:

האירו אל עבר פני אותיותי' הנעימים מיום ד' דנא הרבני ענותנותו הודיעני זריזותו לדבר מצוה להתיר האשה הנעצבת מכבלי העיגון כי בנועם מכתבו זה השני יש בו די להתיר האשה בלי שום גמגום ופקפוק כאשר יבואר אי"ה ולא נצרכה עתה אלא להוציא מלבו גודל תמיהתו על מכתבי באשר לא סמכתי להתיר על גביית העדות אשר הגיעני משם מפני שלא הי' מקויים והי' נראה לי דתלי' באשלי רברבי ונפלין ברברבתא והייתי בעיני פר"מ כמתמי' עד שכתב בחפשו באמתחת ספריו ולא מצא מי שחשש לזה וכדי שלא תהי' תורה שלימה שלנו כשיחה בטלה ח"ו אמרתי כגון דא צריך לאודועי כי תורה היא וכדאי היא לברר הלכותי' כשמלה כיד ה' הטובה וכל הרוצה להשיב יבוא וישיב ואם אלי יגיעו הדברים נתנו להשיבן בעז"ה:

ראשון תחלה אומר דעת הסוברים שאין סומכין על שטר שכ' בו פלוני ב"פ מת בלי מקוים הוא יש מפרשים דמייתי רמב"ן ביבמות ומביאו ר"ן פ' מי שאחזו דף קע"ח ע"א והוא דעת מרדכי הארוך שהביא יש"ש פ"ג דיבמות סי' י"ג דמדייק שצריכי' שיכירו שהוא כתבו של יוסף והרשב"א ס"ל בדעת הרמב"ם דבעי מקוים כמ"ש ה"ה בשמו סוף פי"ג מאישות והנה הטור סי' י"ז כ' הואיל והרי"ף והרא"ש לא הכריעו שלהי יבמות בהירושלמי אי סומכי' על שטר שמת פלוני ש"מ דעתו להחמיר והנה הק' מפורסמת הא הכריעו ר"פ מי שאחזו וכ' לעדות אשה מועיל מפי כתבם ועל זה תי' הגאון מהר"ם אביו של הש"ך ז"ל בתשו' שבס' חלקת מחוקק שדעת הטור דבשלהי יבמות מיירי בלא קיום ומשו"ה ס"ל שדעת הרי"ף והרא"ש להחמיר יע"ש וכן הדעת נוטה קצת דידוע דהרא"ש והמרדכי שניהם הי' מתלמידי מהר"ם מר"ב וממש על הרוב נמשכים לדעת אחד וכיון שמצינו להדי' דמרדכי ארוך בעי קיום מסתמא גם דעת הרא"ש כן:

אמנם בעל ס' חלקת מחוקק בתשובתו שם פליג על מהר"ם כ"ץ הנ"ל במה שהפריז על המדה לומר דמי שמתיר בלא קיום הוא בכלל רבים חללים הפילה והעלה הוא ז"ל דעכ"פ במקום חשש עיגון יש לסמוך אשטר בלא קיום ושפתיו ברור מללו דהא כל עצמינו לא חששנו לזיוף אלא משום אחד מחמשה נשים שהם חמותה צרתה ויבמתה

וכו' והא ק"ל בשעת הסכנה סמכינן אבת קול ולא חיישי' לצרה א"כ ה"נ במקום עיגון לא חיישי' להנ"ל והלכה זו העלה בית שמואל ס"ק כ"ט יע"ש:

והנה מכתלי כתבו דפר"מ יש להבין דס"ל דכל הפוסקי' מיירי במצא כתוב בשטר בלי שום חתימת שם אדם תחתיו אבל אם חתם תחתיו שם אדם בעולם לא חיישי' כלל למזויף ומכ"ש בחתום מב"ד רבנין מובהקים דפקיעי שמייהו. הנה האמת בלי ספק דאיהו פר"מ יחי' וסיעת מרחמוהי בי דינא רבא דעמו רבנין מובהקים הם ומופלגי תורה ומהם הוראה יוצאת לקהל עדת ישורן ובדוכתי' פקיעי שמייהו מ"מ הא לן באתרן לא פקיעי כי המרחק רב יותר מק"ן פרסאות ולא זכיתי למכתבם עד עתה ואם לדין יש תשובה דמבואר מאד דאין שום חילוק אפי' אם חתום תחתיו שם מ"מ צריך קיום להפוסקי' הנ"ל אי בעית אימא סברא אב"א גמרא מגמרא דהא לדעת הגאון מהר"מ ודעימי' הנ"ל דעת הטור דלרי"ף ולרא"ש צריך קיום מדלא הכריעו על הירושלמי דשלהי יבמות והנה שם בירושלמי גרסינן להדי' מצאו כתוב וחתום בשטר וכ"כ הרב"י בשם רבינו ירוחם דהירושלמי מיירי בחתום תחתיו ועוד אי ס"ד דמיירי בלא חתום תחתיו א"כ מה דמסיים הירושלמי ויפה כח שטר מכח עדים דאלו המלוה בעדים אינו גובה ממשעבדי והמלוה בשטר גובה ממשעבדי ואי ס"ד דמיירי בשטר שאין אדם חתום תחתיו היאומן שיסבור הירושלמי דגובה ממשעבדי נגד סתם משנה סוף מס' ב"ב הוציא עליו כ"י שהוא חייב לו גובה מנכסים ב"ח אע"כ הירושלמי מיירי משטר כדינו אלא שאינו מקוים ואפ"ה יפה כחו מעדים דהמלוה בעדים אעפ"י שהלוה ולקוחות אינם מערערים מ"מ אינו גובה ממשעבדי משום דלית לי' קלא ואלו במלוה בשטר אם הלוה והלקוחות בפנינו ואינם טוענים מזויף גובה ממשעבדי ובכה"ג מיירי ברישא יפה כח עדים משטר במצאו כ' פלוני מת אין משיאי' אשתו מיירי נמי בחתום תחתיו ורק אינו מקוים ומשו"ה אין משיאי' אשתו. והתשובה דמהר"ם וחלקת מחוקק סובבת הולכת על השאלה שבא אגרת מעיר אחד במדינת וואלין שמת פב"פ והיאומן שבא אליהם אגרת מבלי חתימה ובודאי הי' חתום ואפ"ה כ' הגאון המקיל בלי קיום קורא עליו רבים חללים הפילה:

ואי בעית אימא מסברא כיון דמצינו הני גאוני' מחמירי' להצריך קיום משום חשש זיוף למה לא נחיש שזייף גם החתומים דהרי עיקור החשש הוא משום חמשה נשים השונאות אותה וחשידי לשקר כדי לקלקלה ומצינו שהוא חשש גדול מאד שהרי בכל איסורי' דאורי' לא חיישי' אי לא נהנה בחליפי' כידוע והכא חששו חז"ל אפי' אם הצרה מפסדת בעדותה מ"מ חיישי' שמא אמרה תמות נפשי עם פלשתים דאע"ג דביבמות

קי"ח אמרי' סד"א תמות נפשי עם פלשתים קמ"ל אין הפי' דלא חיישינן להכי ז"א דהרי אפי' אם נשאת הצרה לבעל לא שריי' זו עפ"י עדותה של זו דחיישי' שתקלקלה אפי' א"ע כדי לקלקל חברתה והש"ס אמר קמ"ל דלא מהני אמתלא זו להקל משום דשויתי' נפשי' חתיכא דאיסורא יע"ש וא"כ אמאי לא ניחוש שתזייף שמות החתומים מכ"ש ממה דחיישי' שתשקר מת בעלי והוא מלתא דעבידא לגלוי' טפי טובא כמ"ש רמב"ם ספי"ג מגירוש' דמשו"ה מהימן עד א' ועבד ושפחה בעדות אשה משום דעבידא לגלוי' ואין העד יכול להשמט אם יבוא הבעל ברגליו והוא מהש"ס בפ' האשה רבה (יבמות צ"ג ע"ב) ואפ"ה לא מהימני הני ה' נשים דחשידי לשקר מכ"ש בזיוף החתומים דלא עבידא לגלוי' כלל ואינה צריכה להשמט כלל כי אם לא יתבאר שאין זה כתבו של פלוני מ"מ מי יודע שהיא זייפתה הכתב הזה הנמצא או המובא אלינו מבי דואר ולא נתפסה כלל כגנב על זה:

עד שאני תמה מאד על הרמב"ן והרשב"א וה"ה וסיעתם דס"ל בפשיטות דלענין עיגונא לא בעי קיום כיון דמן התורה כמי שנחקרה עדותן בב"ד לא מחמרי' טפי על דין תורה תימא בעיני הלא מן התורה לא חיישי' לזיוף הטעם משום דלא חציף אינש לזיופי' כמבואר ברש"י ותוס' ריש גיטין וכן מבואר בכל הפוסקי' וא"כ תינח במי שבא ותפס שטרו לתבוע את שכנגדו או אשה התפוס גיטה בידה לא ניחיש שהמלוה החציף לזייף או האשה זייפה את גיטה דלא חציפא בהכי אבל במצא כתוב בשטר ואין אדם תפוס בידו להביא לפנינו רק נמצא כן או בא על בי דואר אלינו למה לא ניחוש מן התורה שאותן הנשים החשודות לקלקלה עשתה כזאת ואין כאן חוצפא כלל כיון שלא נודע מי הוא המזייף ואין לי שום נס והמלטה לתרץ ק' זו כי אם אומר כוונתם דודאי איכא מיעוטא דחציפי לזיופא ואפ"ה מ"הת סמכי' ארובא והוה כנחקרה עדותן וה"נ נימא רובא דעלמא לאו מחמש נשים נינהי ומי שאינו מחמש נשים לא חשיד הכא כלל לזיוף אפי' בלא חוצפא כן נ"ל דעתם ז"ל ולא בא אלא ללמוד דכי היכי דסומכי' ארובא לא חציפי לזייף ה"נ סומכי' דרובא לאו מחמש נשים נינהו:

וכעין זה ישבתי ס' ר' אביגדור כהן בהגהה מרדכי סוף קידושין הביאו ש"ך בח"מ רסי' מ"ו דס"ל היכי שהבע"ד עומד ומערער בפנינו בעינן קיום מן התורה היינו משום דס"ל כיון דאיכא עכ"פ מיעוטא דחציפי אין הולכין בממון אחר הרוב היכי שכנגדו טוען ברי לא מפקינן ממונא וממילא באיסורא דאשת איש נמי לא אזלי' בתר רובא כמ"ש חוס' ספ"ק דב"מ ד"ה איסורא מממונא וכו' יע"ש זה נ"ל בדעת ר' אביגדור והחולקים עליו ס"ל דמיעוטא דמיעוטא הוה ואפי' בממון הולכי' אחריו (ויעוין בענין מיעוטא

דמיעוטא בהגה"ה מרדכי פ' הזרוע) ויעיי' מ"ש תוס' סנהדרין ג' ע"ב ד"ה דיני ממונות וכו' וא"כ הפוסקי' ס"ל כהתוס' וכן דעת הב"ח בח"מ סי' רל"ב סעי' כ"א מיהו בתוס' ספ"ק דכתובות ד"ה להחזיר וכו' לא משמע כן:

בהא סלקינן דדעת הרמב"ן וסייעתו דסמכי' ארובא דעלמא דלא הוה מחמשה נשים ומשו"ה לא בעי קיום וכיון שכן גם הרמב"ן וכל סיעתו משלנו הוא שהרי לא יכחיש ק' הש"ס קכ"ב ע"א גבי מי שהושלך לבור וניחוש שמא צרה הואי ולא משני דאזלי' בתר רובא דעלמא אלא בשעת הסכנה כותבי' ונותני' אעפ"י שאין מכירי' ופירש"י שאם לא תאמין לזה לא תמצא אחר ותשב עגונה ע"כ וכן הוא במס' גיטין ס"ו ע"א וא"כ גם הרמב"ן וסיעתו לא מיירי אלא היכי דא"א לברורי ותשאר עגונה אבל היכי דאיכא לברורי מודה וא"כ אין כאן מחלוקת כלל:

והנה הרמב"ם ספי"ג מגירושי' כ' דבעי' שיודע שהוא כ' ישראל וכוונת הרמב"ם בזה נעלמה כמ"ש הב"י בבד"ה שפי' של ת"ה דחוק והרשב"א הוציא מזה דס"ל להרמב"ם דבעי' קיום ולא נתברר לנו איך הוציא הרשב"א מלשון זה דבעי' קיום והנה נחזה אנן נשית לבנו למ"ש רמב"ם שם דמשו"ה הקילו להאמין ע"א ומפי כתבם ושפחה וכה"ג משום דמה"ת לא בעי עדות כלל כיון דעבידא לגלוי ואין המגיד יכול להשמט אם יבוא הבעל ברגליו וקשה על דבריו תינח ע"א ואפי' שפחה בעל פה אינו יכול להשמט אבל אמאי נאמן בכתב הנמצא פלוני מת וחתום בו עדים הלא יכול להשמט לא כתבתי' והחשוד לקלקל חתום על שמי וצ"ל א' משני דברים או דמיירי בכתב מקוים שאינו יכול להשמט או אפי' באינו מקוים ומשום דחזקה לא חציף איניש לזיופי' ה"ל כאלו ברור לנו שהחתום בו הוא בעצמו כתבו וגם הוא לא חציף להשמט ולטעון איש אחר זייפו על שמי דיודע הוא דטענה זו גריע טובא דאין אדם חציף לזייף כן נ"ל בהרמב"ם:

והשתא ס"ל להרמב"ם דכל זה אי כתב בכתב ישראל אבל אי כתב בגופן שלהם כגון כ' גלחות וכדומה אפי' כתוב בו שם יהודי חתום מ"מ יכול היהודי להשמט ולומר גוי א' זייפו על שמי דודאי בגוי ליכא חזקה דלא חציף ואפי' במקוים שמכירי' שזה כתב יד של יהודי שאם כותב בגופן שלהם כותב בתואר הלז מ"מ בגוי חיישי' שצייר וכתב כמו שמצינו כבר בימי חז"ל ברמאי טובא דמנח ידא אמצרא וקם אזרנקא בב"ב קס"ז ע"א ויעיין עוד שם ז' ע"ב אמרי' שמע מינה זיופא זייף ולדעת כמה פוסקי' אפי' במקוים איירי ויעיי' ש"ך סי' ק"ח ס"ק ל"א וה"נ ניחוש בכתב גוי כן נ"ל בפי' רמב"ם והשתא כיון שבררתי לעיל דחזקה לא חציף לזיופא ליכא הכא א"כ בלא קיום יכול להשמט שפיר אפי' בכתב ישראל ולא הועיל הרמב"ם כלום וע"כ מוכח דהרמב"ם מיירי במקוים

דוקא ומזה הוציא הרשב"א דהרמב"ם בעי קיום ונהי דהרשב"א פליג עליו היינו משום דמסתימת לשון הרמב"ם משמע דלעולם בעי קיום אפי' במקום עיגון ע"כ פליג אבל שלא במקום עיגון כבר בררתי לעיל דנלע"ד דלכ"ע בעי' קיום משום חשש חמש נשים ולא שייך חציפות לזיופא הכא כלל כנ"ל:

אולי יאמר האומר דחששא דחמש נשים לא שייכי כולי האי בזה"ז דעינינו רואות דאינן שונאות אותן בזה"ז וכן נראה דעת פר"מ שכ' מי יעשה כזה אם לא מומר להכעיס כאלו פשוט לי' דליכא חששא דתמשה נשים ואכשור דרא הנה מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים לא נראה כן וכמבואר בש"ע סי' י"ז סעי' ד' ויע"ש בב"ש שם ואדרבא לענין חציפות ועזות אשתני לגריעותא כמבואר שם סעי' ב' ברמ"א דבזמן הזה דנפישא חוצפא אמרי' אשה מעיזה פני' בפני בעלה. עוד אני אומר דק"ו איכא השתא בזמניהם שלא הי' בין הצרות אלא שנאה בעלמא חיישי' לקלקלה ק"ו בזה"ז דאיכא חרגמ"ה לישא ב' נשים והעובר ונושא ב' נשים כופין אותו להוציא אחת מהנה והיינו אשתו השני' שנשאי' באיסור כמבואר אם לא תרצה הראשונה לקבל גט והשתא איכא למיחש שמא זה נשא אשה אחרת על אשתו וזה הוא מיעוטא דשכיחא בהני ארחי ופרחי ובפרט בנדון שלפנינו שהי' בורח ממדינתינו ולא הי' מצפה לשוב אל אשתו עוד לעולם ואח"כ כששמעה זאת הצרה שיש לו עוד אשה במדינה זו חששה שמא יודע הדבר לב"ד ויכופו אותו להוציאה ע"כ הערימה לכתוב מת בעלה לקלקל את הראשונה ותשאר היא תחת בעלה וחששא גדולה היא זו:

ולומר נמי תינח דחיישי' לזיוף חתימת עדים אבל לזיוף גם חתימת קיום הנפק של הדיינים לא חיישי' זה הוא דבר בטל לפע"ד ואין צורך להשיב עליו דפשיטא דמאן דעביד הא עביד נמי הא ומ"ש וכן בעובדא דמהרמ"ל רס"י נ"ו ורס"י ס"ז קיימו ההנפק בכמה בתי דינים כנזכר שם בלשון השאלה ומזקנים אתבונן ומ"ש בזה פר"מ שהשליח בא בשכרו קיצר מאד במובן לא הבנתי דבריו בזה:

והשתא ניחזי מה דקמן דהשתא הכא ע"י מה שחזרתי וכתבתי בייחוד לפר"מ והשגני תשובתו הרמה אלי כתב' מזה נתברר הדבר כשמלה דעכ"פ יצא הדבר מתחת יד מעלתו וה"ל עכ"פ ע"א המעיד על המכתב הראשון ששם נאמר שקבלו עדות שמת יוזל שטענוויץ ואע"ג דאכתי הוה עדות מפי כתבם דאע"ג דסתמא דתלמודא בפ' מי שאחזו (גיטין ע"א ע"א) דבעדות אשה מהני עפ"י כתבם ופסקו' כל הפוסקי' מ"מ הי' אפשר לומר דהיינו שני עדים אבל ע"א עפ"י כתבם דה"ל תרי קולי בחדא דוכתא לא מקלינן ויש לזה ראי' ממ"ש הריב"ש דגם בקיום שטרות דרבנין מועיל עדות בכתב ופסקו בש"ע

ח"מ סי' מ"ו סעי' ז' ואפ"ה באלם שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם אינו מועיל שיכתוב כן לקיים חתימת העדים בזה וכדמוכח בש"ס גיטין ה' ע"א ובתוס' ד"ה אלימי וכמ"ש מהרש"א שם וע"כ משום דהוה רק ע"א ותרי קולא בחדא דוכתא לא מקילינן וה"נ נימא כן בעדות אשה אבל מה אעשה וכבר החליט הרמב"ן דאפי' ע"א בכתב מהני כמ"ש הר"ן פ' מי שאחזו בשמו וטעמא נ"ל דעדות אשה קילא טפי מקיום שטרות ולא לכל מילי יליף הריב"ש מהדדי תדע שכן הוא דאל"כ תקשי בש ס דגיטין פ' מי שאחזו הנ"ל אמאי דחיק לשנוי דבודקי' לעדות מיירי בעדות נשים דוקא ולא אמר בקיום שטרות דשכיחי טובא טפי אע"כ משום דרהיטי דסוגי' התם אזלא דהרכנה גרע מכתיבה כמבואר למעיי' שם וכתיבה מקרי שפיר הגדה ואינו מתמעט מלא יגיד דהרי הגדה מעלי' היא רק מפיהם ולא מפי כתבם אבל אם אינו יכול לכתוב רק מרכין בראשו זה פסול מתרי טעמא חדא דלא הוה מפיהם רק בהרכנה ועוד דלא הוה נמי הגדה והנה בריתא דבודקי' לעדיות מיירי בהרכנה בעלמא דנהי דלהריב"ש מעידין עפ"י כתבם מ"מ בהרכנה לא ומשו"ה דחיק לאוקמי בעדות אשה דקיל טפי וא"כ ה"נ מועיל אפי' ע"א עפ"י כתבם ובזה מיושב הבל"ז בש"ס וק"ל [עיין לעיל סי' מ"ד]:

ועוד שאיני ניצריך לעדות פר"מ להעיד על מיתתו ממש רק לקיים כ' הראשון ועדות קיום קיל בעלמא מכ"ש הכא בהיתר עגונה וא"כ אפי' אי בעגונה בעלמא לא מקילינן תרי קולא מ"מ בקיום שטר מיתה נוכל להקל וא"ל כתב הראשון גופי' הוה מפי כתבם ז"א כיון שהוא גביית עדות מב"ד אחר שנתברר לנו עפ"י כתבו של פר"מ שהוא מקוים לית בי' משום מפי כתבם דלא שייך בב"ד מפי' כתבם וכ"כ יש"ש פ"ג דיבמו' סי' י"ג דכיון דהב"ד הראשון שמעו מפיהם של עדים ממש אנן שליחותי' בעלמא עבדי' יע"ש ודבר גדול דבר הנביא ועוד נ"ל מי ליכא ר"ת דס"ל דלא שייך מפי כתבם אלא באלם שאינו ראוי לבילה אבל הראוי לאמירה בפה לית בי' משום מפי כתבם ולאידך שינוי' דהתוס' נמי דלא ס"ל כר"ת מ"מ לחד סברא לא אימעיט מפי כתבם אלא כשכותבי' בלשון זכרון דברים אבל כל שכותבי' דבריהם בלשון שטר ועדות מהני וה"נ נוסח גביית עדות של הב"ד ה"ל לשון שטר מעלי' יעויי' בכתובות כ' ע"ב:

איברא כבר תמהתי על שיטה זו מזמן רב מש"ס דגיטין הנ"ל דא"כ אמאי פטר אלם משבועות עדות הא יכול לכתוב עדותן בנוסח שטר ורש"י שם נזהר מזה וכ' שאין שטר אלא הנכתב ביומו ר"ל קודם שבאי' לדיין על זה ולשאר שיטת תוס' בכתובות כ' ע"ב הנ"ל נמי ניחא אבל להנ"ל קשי' ונדחקתי מאוד בזה מ"מ בנידון דידן חזי לאיצטרופי לשארי קולות הנ"ל עוד מצורף לזה דשלח לי פר"מ העתק מכתבו של הנעדר מה שמסר

לשמש דקברונים קודם מותו לשלחו לק"ק נ"ש וגם מק"ק נ"ש הגיעני אותו האגרת והם שוים ודומים בלי שום שינוי ותוספת וגירעון כלל ושמה נזכרו כל בני ביתו בניו ובנותיו וחתניו ושם עירם ומולדתם ואין לך ברור גדול מזה ואתתא דא שרי' להתנסבא לכל גבר דיתצבי' בלי שום גמגום ופקפוק בעולם:

ואידי דאיירי אעורר אמ"ש תוס' שם בגיטין ד"ה והא יכול וכו' דכתיבה לא מקרי אמירה וכן ביאר יותר בחי' רשב"א וכן נ"ל מוכח מש"ס שם דהרי ממעט מפיהם ולא מפי כתבם שמע מינה דכתב לא מקרי מפיהם וא"כ הא דמייתי התם אלם לא יפתח פיו נמי משמע פיו לא יפתח אבל יכול הוא לכתב ואפ"ה מקרי אלם ואמרי' התם אלם כדאמרי אינשי אשתקול מילולי' וידוע כי מילולי' הוא התרגום של אמירה ודבור וש"מ אע"ג שיכול לכתוב מ"מ אשתקול מילולי' שאינו בר אמירה וצע"ג ממ"ש רמב"ן על התורה פ' יתרו על פסוק ויאמר אני חותנך יתרו בא אליך שאמר כן באגרת כתוב ומייתי על זה ראי' ברורות ובפרט מ"ש מחירם יע"ש וצ"ע:

ופה תהא שביתת קולמסי כעת עד עת בא דבריו הנעימים אי"ה אשתעשע בהם ונתעלס באילת אהובים והי' זה שלום וכל טוב לו ולכל הנלוים הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות.

פ"ב יום א' כ"ג שבט תקס"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה נ

העתק גבייית עדות:

בפנינו החמ"מ העיד בתורת עדות ר' חיים בן אליעזר געלב מגלאגיב איך ששמע מפי ר' משה ליב לעפצין משענדשיב בתורת עדות אז ער איז גיווען מיט ר' שמעון קיזל בעל של האשה מרים חי' מקאלבסוב איין צייטלאנג בייא זאמין אונד דרנאך האבען זיא זיך גישייט סמוך לאוהגראבין אין קראוואציהן ולא נודע וויא ער איז אהין גיקומין ביז דער ר' משה ליב הנ"ל עם גיסו ר' מאיר וואלף ור' ליפא זענין גיקומין לקארילשטאדט האבען זיא ערקאנט סחורה גלאנטריע של ר' שמעון הנ"ל אצל צין גיסור מאוהגראבין אונ' זייא האבען אין אוהגראבין דאס גימעלדעט אצל הקומידאט האט דר צין גיסור גיזאגט אצל הקאמידאט אז ער האט גיקויפט הסחורה בייא איין מילנר ער הייסט אנטאן פוסטשאנשקיל פון ביסטרע אונ' דרנאך איז מאן פון הקאמידאט דען מילנר איבערגעפאלין האט ער מודה געווען אז ער האט איין יהודי גיהרגט ואמר הסימנים אז דיא שערות של היהודי הנהרג והזקן זענין גיווען שחורים אונ' ער האט גיהאט גרויסי ברעמין אונ' גרויסי אויגען אונ' איין לאנגע חוטם אונ' איין גרויסון שטירן איין

אויסגיביילטען גרעסר כפי המורגל אצל שאר אנשים אונ' דרנאך האט מאן איהם גיהייסין אז ער זאלל אפגעבין הקליידר של הנרצח האט ער גיגעבין דען מאנטעל לעביר פארב צו טרענט אבער בלי חסרון חתיכה א' גם איין ברישליק מראה גרין אפגישאסין המראה ונראם כעת פאפי לאטי אונ' איין געלב יאנקרל של געלבין אנגין מיט איין שניטל מאחוריו וואס ר' משה ליב הנ"ל האט דאס יאנקריל גיקויפט לר' שמעון אצל ר' יודא וועריסטין גם הויזין לאנגי של געלבין אנגין האט דער רוצח גיזאגט אז ער האט איהם אין דיא הויזין מקבר גיווועזין וגם הקאפיליש ושטוויל וואס ר' שמעון קיזל האט זיך גיקויפט בווערסטין האט ג"כ הרוצח אפגיגעבן וגם הטרילע מהסחורה האט ער אפגיגעבן האט ר' משה ליב גיזאגט אז ער מיט גיסו ר' מאיר ליב ור' ליפא האבן אללי ערקאנט דיא פארב פאן דען מאנטיל ומהיאנקריל והויזין ושטיוויל וקאפילוש וטרילע בטביעת עין ובסימנים גם האט ר' משה ליב גיזאגט אז דער סדר איזט בייא גלאנטריע הענדליר אז זייא פרקויפען ניט אונ' טענין ניט משאיל לאחרים הטרילע אפילו בסך מרובה אונ' דר נאך האט דיא דר גזלן גיפיהרט למקום וויא ער האט דעם נרצח מקבר גיווועזין האבין זיא איהם אויף גיגראבין האבין זיא איהם גיפונין בשלם גופו וידו ורגליו ופרצוף פניו וחוטמו בלי חסרון נור דיא זאלין מהרגל איז גיוועזן פרפאהלט און דאס פנים איז גיוועזן פייכט פון דער ערדי רק וויא זיא האבין גיוואלט אוועק נעמין דיא האנד פון דעם פנים וויא ער האט גיהאלטען בעת מוצאם אותו איז דיא האנד נעתק מעט מהגוף גיווארין מחמת רקבון שהי' אומרים זה לזה ראו שזה הוא שמעון ומה נעשה לו והי' אומר ר' משה ליב בקיצור דבריו שלא נשאר לו שום ספק שהוא ר' שמעון בעל של האשה מרים חי' הנ"ל גם האט מאן איהם גיפונין מיט איין נקב אין דיא שלעפין כאשר אמר הגזלן בתחלה שנהרג ע"י חבלה זו וגם הי' מונח בהמכנסים הנ"ל כפי שהודה הגזלן שנקבר עם המכנסים והם הי' מכירים המכנסים שהם שלו גם אמר הגזלן שהרגו ביום ג' יום א' אחר חגאם של פינגסטען שנת 913 ור' שמעון נפרד מאת ר' משה ליב בווערעסטין א"ח שבועות תקע"ג לפ"ק כל זה הגיד ר' חיים הנ"ל בתורת עדות ששמע כך מר' משה ליב. ובאנו עהחתו"מ יום א' י"א אייר תקע"ה לפ"ק פה ווין.

נאום הק' אלעזר סגלנדא.

נאום וכו'. נאום וכו'.

העתק השאלה:

בדבר האשה הנעצבת הזאת מרת מרים חי' אשת ר' שמעון קיזעל מקאלבסוב במדינת גאליציען אשר באתה לפני פה ובוכות ומיללת במר נפשה על בעל נעורי' ר' שמעון קיזעל

אשר מאז הפרדה ממנה במסחר גלאנטערי נאבד זה שנתים וגבתה פה עדות מר' חיים געלב מגלאגעב ששמע מפי ר' משה ליב לעפצין משענשוב איך שנהרג איש יהודי סמוך לאוהגראבין הנקרא אגראם במדינת קראוואציען והרוצח הודה שהרגו לסוחר גלאנטערי יום אחד אחר חגם פינגסטען שנת 1813 למספרם ויום ההריגה זה הי' יותר משלשה חדשים לפני ימי ההודאה שהודה הרוצח לפני מקום המשפט והראה קברו וגם בגדיו של הנהרג אשר גזל ממנו כאשר הרגו הכל הראה לר' משה ליב לעפצין הנ"ל וגיסיו ר' מאיר וואלף ור' ליפא משענדשוב וכפי הגדת ר' משה ליב אשר העיד מפיו ר' חיים געלב הנ"ל הכירו שלשתן היינו ר' משה ליב ושני גיסיו הנ"ל בסימנים מובהקים ובטביעות עין ממש בלי ספק שכל הבגדים האלה של הנהרג המה היו שייכים לר' שמעון קיזעל בעל האשה מרים חי' הנ"ל גם הטרילע היינו התיבה של הנחת הסחורה גלאנטערי הכירו ג"כ אצל הרוצח בט"ע ממש שהתיבה הי' של ר' שמעון קיזעל אשר הניח בו סחורתו גם הכירו אצל הרוצח סחורתו גלאנטערי שגזל ממנו וידעו בבירור שהסחורה זו הי' לר' שמעון קיזעל הנ"ל אחר כל אלה הלך הרוצח עם ר' משה ליב וגיסיו גם אנשים ממקום המשפט הלכו עמם והראה להם קבר הנהרג אשר הניחו בו בעת רצחו אותו ובפתחו להקבר מצאו להנהרג עדיין מונח כל גופו וידיו ורגליו ופרצוף פניו הכל הי' עדיין שלם רק עלה ריקבון בעקב רגלו גם עור פניו הי' מעט לחה מעיפוש לחות האדמה גם הי' לו חבלה בהשלעף אשר לפי דברי הרוצח הרגו בחבלה זו וכשראו אותו הכירוהו בטביעות עין כי זה הנהרג הוא ר' שמעון קיזעל בעל של האשה מרים חי' מקאלבסוב גם הי' להם בו סימנים במצחו הגבוה כל כך שאינו מורגל ברוב בני אדם גם גבות עיניו אשר נשארו במקום נקב העינים הי' גדולים ובהטביעות עין וסימנים האלה ידעו והכירו היטב והי' אומרים זה לזה ראו זה ר' שמעון קיזעל אשר ידענו זה הרבה שנים והיו שותף עמנו ראו מה נעשה לו גם העיד ר' חיים געלב מפי ר' משה ליב לעפצין והעיד זאת גם מפי עצמו שהדבר הזה ידוע להם בבירור באשר שגם המה זה הרבה שנים עוסקים במסחר גלאנטערי שזה דרכם של כל הגלאנטעריניקעס שאינם רגילים כלל ולא יומצא אף אחד מני אלף שישאיל או יתן וימכור התיבה של הנחות סחורה שלו לשום אדם ואף בהרבה יותר מכדי שוי' גם העיד מפי ר' משה ליב לעפצין שהוא פרד מר' שמעון קיזעל בעיר גראטץ יום א' איסרו חג שבועות תקע"ג וההריגה הי' יום ג' אחר חגם פינגסטען שנה הנ"ל שהוא שני ימים אחר איסרו חג אחר הפרד ממנו. הכל כמבואר בג"ע שתחת האשה הנ"ל:

תשובה נא

שם האחד המיוחד אליעזר על אדמותינו מתנוסס כאבני נזר החכמה עטף כצניף והצדק במתניו אזר, ה"ה הרב הגאון הגדול השנון המפורסים שלשלת היחוס מבני אילי תרשישים מופלא באנשים נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה' אלעזר סג"ל לאנדא נ"י.

מי נתן לי מהלכים בין העומדים האלה מר הי' ניהו רבה ומעלת קדושת הגאון רבן של ישראל מהר"ם בנעט נ"י מה מצאתם בי לעשותיני סניף להסכים בשריותא דעלובתא דא אבל מה אעשה וענוותנותם הרבני וכבודם ציוני ואומר הנני הנני:

והיות הראש והראשון שבהיתירא דהאי אתתא הוא שיטת ר"ת דמעידין על גוף שלם אפי' אחר ג' ימים ודבריו המובאים בתוס' ורא"ש ומרדכי משתנים בנוסחאות ורבים מהראשונים נחלקו עליו מכח קושי' ולפע"ד אלו ראו אלו הגאונים הספרדים דבריו בספרו הישר הוה מודו לי' וגם לבוא על ברור דעתו ואמרתי אחר שזכינו לאורו של ספר הנ"ל והתוס' ביבמות ק"כ סיימו דתשובת ר"ת כתובה על ספר הישר והנה היא כתובה במודפס דף פ"ה אלא שנדפס קצת בטעות ע"כ אעתיק דבריו ואפרש כוונתו ולא אשמור המלות. [עיין לקמן סי' נ"ג נ"ד ביתר ביאור דברי ר"ת.] ההוא אמר דעיקור ט"ע גמור הוא בבנין כל הגוף אבל ט"ע דאיברים מאיברים אינו אלא כסימן לגבי הגוף ע"ד משל אם מכיר בט"ע גמור ידיו ורגליו הרי זה הט"ע הוי סי' לגבי הגוף לומר סי' זה יש בגוף הזה שיש לו ידים ורגלים שט"ע כך וכך אלא שהט"ע בשארי איברים הוא רק כסימן אמצעי ואפשר כסי' גרוע כי יש הרבה דומי' אך אם הט"ע בשלש אלו פדחת ופרצוף וחוטם ה"ל כסי' מובהק גמור לגבי הגוף וטעמא רבא נ"ל דאחז"ל כשם שאין פרצופותיהן שוות כך אין דעותיהן ובס"פ המפלת ובסנהדרין שאין ב' פרצופין דומין משו"ה ה"ל הך ט"ע כסי' מובהק שבמובהקים ולזה בעי' ט"ע בשלשתן קיום פדחת ופרצוף וחוטם ומועיל משו"ה כמו סימן מובהק אך אם כל גופו קיים שאז שייך ט"ע בגופו ממש כשיש לו היכירא וסימן בכל גופו ואז אין הפסד אם נשחת אבר א' אפי' מאלו הראשונים כגון החוטם וכדומה. ומייתי מסברא עדים שמכירים פולני' דקטל נפשא ומעידים עליו בט"ע אם קדם וחתך חוטמו וצווח אינני הוא אותו שאתם סוברים הלא נאמין להעדים. ולדידי צ"ע קצת מאבא בר מניומי דדבק קירא בבליתא אפותא ולא בשקרוהו והתם כל גופו הי' לפניהם ויש ליישב וק"ל:

ואעתיק לשונו שהמובן ממנו שזאת היא סברתו וז"ל אבל כשסנטרו ופיו ושפתיו ושפמו וצווארו נשחת וגופו ושדרתו נחתך ליכא ט"ע בפרצוף פנים ופדחת וחוטם אלא כמו סי' בעלמא שמעיד שדומה לפרצוף ופדחת וחוטם של פלוני כמו סי' מובהק שהוא לדברי

הכל דאוריי' אבל ט"ע ליכא אבל אי איכא ט"ע וכו'. ותן דעתך לומר כשאין אדם רואה אלא פרצוף פנים עם החוטם וכל השאר ליתא דאין זה ט"ע אלא סי' בעלמא ומובהק שאמר זאת החתיכה של פרצוף פנים עם החוטם של פלוני הוא אבל בענין אחר אינו יכול להעיד אבל ט"ע היינו דקאמר ידענא בי' דהאי דקאי פלוני הוא ואע"ג דלא ידע בסימני' וע"ד אני סמיך וכל המחמיר בדבר אינו אלא חוטא אין כאן חשש איסור ולא משום עיגונא פירשתי כן אלא משום שהוא אמיתה של תורה וכו'.

ואמר ז"ל דמשנתינו לא אמרה אין מעידין על האדם אא"כ ראו פרצוף וכו' דהוה משמע שמעידי' על האדם שלם דזה ליתא שאז אינו צריך לפרצוף וכו'. אלא על הפרצוף תנן כמו מעידין על השומא דמיירי בהיכר השומא לחוד ה"נ מיירי שאין לו שום היכר כ"א בפרצוף ויהי' זה לו לסימן על הגוף אמרה מתני' שאין מעידין על הפרצוף אא"כ יהי' ג' חלקי הפרצוף ביחד ואז יהי' כסי' מובהק אבל בשנים מהם אינו נחשב כסי' מובהק ואין מעידין ואפי' יש סי' בשארי גופו וכליו נמי לא מהני אלא סי' של שלש אלו ומשו"ה לא הזכיר אעפ"י שיש ט"ע בגופו משום דאז יהי' כל גופו שלם ומזה לא מיירי אלו דבריו ז"ל ובזה כבר נדחה ק' רשב"א דמתני' סתמא קתני אפי' כל גופו שלם ועוד דאעפ"י שיש סי' בגופו משמע שגופו שלם לפנינו והרי הוא בעצמו הרגיש ותי' יפה:

ומזה הוליד עוד דהא דתנן בסיפא אין מעידין אלא עד ג' ימים עלה קאי כשאינו שלם לפנינו וז"ל בזה אחר שלשה ניכר ע"י סימן בפרצוף ופדחת וחוטם וראשו מקום שיעור ושפתו וצוארו וסנטרו ופיו ליתנהו ובקומתו ובעביו ורגליו אינו ניכר וכו' אבל בט"ע מעשים בכל יום אפי' אחר יב"ח ניכר והרבני הקדוש הר"ש כשהגיד עליו בעל החלום לאחר חצי שנה הי' ניכר כאלו הוא חי אבל בפרצוף פו"ח כיון שאין בו ט"ע כמו באיש שלם אם אין בו ט"ע רק בפדחת וחוטם או פרצוף וחוטם או בפדחת ופרצוף אין זה ט"ע שמאבד ט"ע כיון שלא נשאר אלא מעט אפי' בט"ע דראש כלו או ט"ע דגופו עם ראשו מעידין עליו וכן בט"ע דראש ורובו:

ומדבריו למדנו מדכ' לענין קולא דאחר ג' ימים דסגי בראשו שלם בלא גופו ולענין קולא דנשחת חוטמו וכדומה לא הזכיר אלא הצריך שיהי' גופו שלם מזה נראה דאם נשחת א' מאיברי ההכרה דאז בטיל לי' הסי' המובהק אזי בעי' שיהי' כל גופו לפנינו להיכר ט"ע גמור. אבל לא סגי בראש. ואי ליכא אלא ג' אלו לבד אזי מהני בתוך ג' ימים מיהת להיות סי' מובהק. אבל אם הראש שלם בלי גוף אזי אם ג' איברי ההכרה שלמים מהני אפי' לאחר ג"י דאין צורתם נשחת כיון דהראש שלם ונהי דט"ע גמור לא הוי כיון שאין כל הגוף לפנינו מ"מ ט"ע בהראש השלם הוי סי' מובהק לכל הגוף אבל כשנשחת א'

מהאיברי' הנ"ל אפי' כל הראש שלם ואפי' בתוך ג' נמי לא מהני: ובזה מיושב סתירת תוס' דשמעתין ורא"ש בשם ר"ת עם מ"ש לעיל קט"ו ע"ב סוף ד"ה וקאמרי וכו' והמרדכי בשם ר"ת דאינהו מיירי עיקור דבריהם אריאשא דמתני' דבעי' פרצוף וחוטם וע"ז כ' דלגוף שלם דוקא לא בעי' שלשתן אבל בראש שלם בעי' שלשתן. ותוס' לעיל והמרדכי מיירי להדי' בשלשתן שלמין רק שהוא אחר ג"י ולזה סגי בראש שלם. ומיהו דברי תשו' הרא"ש שבטור סי' קי"ח צ"ע בא' שמצאו ראשו אחר ט"ו והכירוהו בסי' מובהקים ולא התיר כיון שהי' אחר ג' ימים וצ"ל שלא הי' להם ט"ע בג' איברים הנ"ל אלא שארי סי' מובהקים שעשוים להשתנות אחר ג"י. וכן מורה הלשון למעיין שם.

וכן מה שיש לי לעיין בדברי ר"ת איך מייתי ראי' מהקדוש ר' שמשון זצ"ל אכתי לא שנה צדיקי לא הוי עפרא ונחר בי' ר' אחי בר יאשי' יוכיח וראבר"ש דגני בעיליתא תליסר שנין. ותו יש לפקפק ערבך ערבא צריך דלמא אותו שנמצא אז לא הי' ר"ש הקדוש ואחר נדמה לו ואי משום דברי בעל החלומות לא מעלין ולא מורידין לענין דינא. גם קשה לי קצת כיון דבבא דאין מעידין עד אחר ג' ימים נישנית אחר בבא דמגויד וצלוב והצלוב הרי גופו שלם בכל אופן ועלה קתני אין מעידין אלא עד ג"י משמע דעלה קאי דדוחק לומר דקאי אלפני פניו דפרצוף פני' וכו' ולא אלפניו דצלוב. האמנם ראיתי ברי"ף ורא"ש דיבמות וגם בתשו' הרא"ש שבטור סי' קי"ח הנ"ל דגרסי בבא הג"י מיד אחר פרצוף וכו' אבל בס' הישר הגי' כלפנינו וכן משמע בגמ' דציין תחלה פיסקא דמגויד ואח"כ פיסקא דר' יהודה דאין כל המקומות שווים ומסתמא גרסי ר' יהודה סמוך לבבא דג' ימים:

נחזור לדברי ר"ת הנ"ל שמה שהרעשו העולם עליו חכמי ספרד ז"ל מעובדי דדגלת כ' הוא בעצמו וז"ל וההוא דאנסבו בתר חמשה יומי אפומא דשושבינהי לא הי' בו ט"ע אלא בסי' חוטמא ופדחתו ופרצופו הי' ניכר אע"ג דלא הי' ניכר בתר דנח נפשי' דאכלי כווירי לסימני' א"נ תפח הי' מעיד עליו אבל לא הי' לו ט"ע אלא כמו מדמה מילתא למלתא ואעפ"י ששושבנים הי' וט"ע לא הי' לא חשדו בכך עכ"ל. הרי קמן דמפרש דודאי אסקוהו כל הגוף כמ"ש בחי' רשב"א דהכי משמע לישנא אלא דאכלי כווירי לסימני מקצת איבריו ועי"ז בטיל לי' ט"ע דגופו ולפי הנ"ל צ"ל דגם מראשו נשחת קצת ע"י כווירי דאל"ה אכתי ניכר אחר ג"י ע"י שהי' הראש שלם אע"כ שגם מראשו נשחת קצת ומשו"ה פריך הש"ס שפיר ועיין ריב"ש סוף סי' שע"ח אשתפך חמימי' על דברת ר"ש הצרפתי וגרם לו שלא ראה דברי ס' הישר בפנים:

והר"י שבמרדכי הקשה א"כ דאכלי כווירי לסימני גופו איכא מכה ומיא מרזו מכה רוצה דלמא עוד נשמתו בו כשאכלו כווירי ומכה שבחיים מרזו ע"י מיא ותי' שם דוקא במקום

שנחתכו רגליו אבל פרצוף אינו מתקלקלת במים אע"ג דאיכא מכה עכ"ל. וא"א לפרש כמובן הפשוט דא"כ הם דברי נביאות אבל כוונתו כפשוטו דמי' מרדו מכה במקומה אבל לא שלא במקומה והכא דאכלי כוורי לרגליו או שארי מקום שבגופו ושם באותו מקום נתנפח באמת דמי' מרזו לי' אבל בפניו שהי' שלם לא ישתנה ע"י מכה שברגל ואה"נ אי הוה מכה בפניו הי' מרזו שם כנ"ל כוונתו. ולפ"ז מוכח אפי' יש מכה בראש סמוך לפנים ממש כל שאינו במקום ההיכר ממש אינו מפסיד דהרי הוכחתי לעיל דע"כ אכלי כוורי גם סביבות ראשו דא"ל הי' ניכר ע"י ראשו שלם ואפ"ה לא מיקרי מכה לענין פניו ומיני' לענין חבול בפניו שכ' תוס' היינו דוקא במקום הכרה ממש אבל לא סמיך לו ומזה יש לי ללמוד דבנידון דידן מה שהי' חבול בצדעיו אינו מזיק דהרי מקום ההיכר הוא פדחתו ואמרי' דבק קירא בבליתא אפותא פירש"י מצחו ובמס' שבת פ' ע"ב כלכול ואנדיפי צידעא ובת צידעא ושוב חזר בו הש"ס ומסיק אפותא ופירש"י פדחת והיינו מצח דפירש"י בשמעתין ש"מ צידעא ובת צידעא שהם צדעים אינם בכלל פדחת שהוא מקום ההכרה וממילא החבלה שם אינו מפסיד:

והנה במרדכי מייתי ראי' מש"ס בכורות והנראה מכוונתו כיון דבס"ד ה"א דמתני' מיירי מפרצוף בלא חוטם נהי דלמסקנא תלתא בעי' מ"מ מסתיין שיהי' שלשה אלו אבל עכ"פ בלי סנטר ושפתים וכו' וכר"ת כנ"ל כוונת המרדכי. אמנם בס' הישר בלשון אחרת אני שונה אותה וז"ל אבל אי איכא ט"ע לית דין ולית דיינא דמעידין אפי' אחר כמה שנים בפדחת בלא פרצוף כדמסיק פ' יש בכור ואע"ג דאיכא שינויי' אחרינא מיהו תלמודא משני הכי קושטא קאמר עכ"ל וי"ל פירושו שינוי בתרא דמסיק התם יכיר לחוד והכרת פנים לחוד וס"ל לר"ת דה"פ דהכרת פנים שאינינו הכרת כל הגוף רק שהפנים ניכר בו וכשיטת ר"ת בלשון המשנה מעידין על פרצוף פנים שההכרה היא על הפרצוף בעצם בלי כל הגוף וזה מיקרי בקרא הכרת פנים ולזה צריך שלש איברי ההכרה ויכיר לחוד דהיינו אפי' רק א' מג' איברים הנ"ל כגון פדחת לחוד נהי הכרת פנים לא מיקרי דאי ליכא כל הגוף לא מהני הפדחת לחוד להכרת פנים מ"מ יכיר מיקרי דאי ארכסו כל הגוף ניכר הוא ע"י צירוף הפדחת לחוד כנ"ל ואע"ג דבבכור שהוציא פדחתו עסקי' ועדיין כל גופו בפנים מ"מ מיקרי הפדחת יכיר דלעתיד ניכר הוא בגופו על ידו כנ"ל בכוונתו ז"ל.

הנה הארכתי בהבנת דברי ר"ת ז"ל כי מלאכת שמיה היא כמ"ש רמב"ן בדיני דגרמי שלו ומסתיין דהרגיש בכל מה שהרגישו עליו הרשב"א ורא"ה וריטב"א דמייתי בנימוק"י ואלו ראו דבריו לא הוה פליגי ותוס' ורא"ש ומרדכי וטור ומהרי"ק סוף שרש קכ"א פסק להדיא כוותי' וברם צריך מ"ש בהני עובדא דדגלת דקמ"ל אע"ג דהוה שושביני והוה רק

מדמה מילתא למילתא מ"מ לא נחשדו משמע שהי' ראוי' לחושדם דאמרי בדדמי וקמ"ל דלא חיישינן להכי וצריך לומר הא דלא מוקי באמת שהי' סי' מצורפים לזה וע"י הסי' נדע דלא אמרי בדדמי דס"ל לר"ת דזה לא יועיל אדרבא יותר טפי יאמר בדדמי ע"י שרואה הסי' וכיון דעל הסי' בעצמותן גופי' אין להתיר לא יועילו נמי בהדי ט"ע ולעיל קי"ד ע"ב דקאמרי סי' היינו סי' מובהקים ביותר ומעובדא דדגלת דלא מיירי בסי' מובהקים ביותר אפשטי' איבעי' דע"א במלחמה כמ"ש רי"ף. אמנם תוס' כ' לעיל ד"ה וקאמרי דסי' שאינם מובהקים מועילים עם ט"ע להוציא מחששא דבדדמי א"כ ה"נ נימא כל דאיכא שינוי בפניו דליכא ג' איברי ההכרה נהי דגופו שלם ומכירו בט"ע איכא למיחש לבדדמי וצריך לזה עוד סי' כל דהו לצירוף וזה הוא שהזכירו תוספת בדבריהם ט"ע עם סי' להוציא מחששא דבדדמי:

וראיתי להדרת גאונו דמהר"מ בנעט נ"י דמתרץ ק' רשב"א אר"ת מעובדא דדגלת דהתם מיירי בליכא סי' בהדי ט"ע דפרצוף וגופו ויצדקו דברי פח"ח לשיטת תוס' אבל לר"ת לא צריך שום סי' דלא הזכיר זה בספרו הישר גם הקו' מדגלת מתרץ הוא בעצמו דלא כהגאון ועוד הוא בעצמו כ' בסוף דבריו אצל ט"ע דקאמר האי דקאי פלוני הוא אע"ג דלא ידע בסימני' עכ"ל וא"כ לפ"ז מ"ש הרא"ש ט"ע וסימני' ופליגי האחרונים אי תרוויי' בעי' או דבחדא סגי וכן דעת הטור והב"ח זה תלי' בפלוגתת ר"ת ותוס' הנ"ל. ויעיי' ב"מ כ"ה ע"א אמר את"ל סי' דאוריית' וכו' איכא בש"ס הוספה מר' יהודאי גאון את"ל הא פשיט לי' דסי' דאוריי' משום דא"ל כדשנין עיי' שיטה מקובצת ולכאורה אין צריך לאותה הוספה דאיכא למימר גם מעיקרא כדבעי הש"ס אי סי' דאורייתא נכלל בזה אי סי' לחוד דאוריי' או אי סי' בצירוף ט"ע להוציא מחששא טעות בדמיון או ל"ד וסמכינן אט"ע לחוד ולפ"ז למסקנא דפשט רבא מקרא דדרשהו ומתכריך של שטרות אין מוכרח אלא דאיכא סי' דאוריי' ואפשר עם ט"ע אבל שיהי' דאוריי' בלא ט"ע על זה נשאר הספק ואמר את"ל דאורייתא ולא צריך להוספת ר' יהודאי גאון אלא לשיטתי' אזיל דר"ת בס' הישר מייתי דר' יהודאי גאון קאים בשיטתי' ומשמע לגמרי דס"ל נמי דסגי בט"ע בלא סי' ולא חיישי' לטעות בדמיון וא"כ ליתא לדברינו הנ"ל הוצרך להוסיף כנ"ל וק"ל:

ובגיטין בסוגיי' דשיירות מצויות דמוקי רב אשי בנקב יש לו בצד אות פלונית אבל נקב בעלמא לא מספקא לי' וכו' למאי דפשיט רבא בב"מ דסי' דאורייתא והיינו עם ט"ע הו"מ לאוקמי בנקב סתם עם ט"ע אלא שלא רצה להאריך וכן הא דארבב"ח אי סימנ' אית לי בגוי' נמי יתפרש שלא ידע אי הדרא ניהלי' משום סי' דאוריי' לחוד או משום סי' עם ט"ע או בט"ע לחוד לצורבא מרבנן ובימי רבב"ח שהי' קודם רבא עדיין לא איפשטא

סי' אי דאוריי' עם ט"ע וא"ש נמי דקדוק לשון ברייתא דגטין שם ואפי' שהה ויש בו סי' מעידין עליו דאמרי נקב יש בו בצד אות פלונית ואין מעידין על סי' גוף דאמרי ארוך וגוץ דקשי' דיוקא אהדדי דברישא משמע דוקא בסי' מובהק אבל בסי' אמצעי לא והדר אמר ארוך וגוץ לא משמע אבל סי' אמצעי מהני וי"ל ולומר דגבי גט וכלים הוה ארוך וגוץ סי' אמצעי ולא באדם ועיין סמ"ע סי' רס"ז דמחשב לי' אפי' סימן מובהק ויבואר לקמן אי"ה אבל להנ"ל ניחא דסי' אמצעי עם ט"ע איכא בינייהו דבצד אות פלונית מהדרי' אפי' בלא ט"ע כלל ובארוך וגוץ לא מהדרי' אפי' עם ט"ע משא"כ בסי' אמצעי. ולכאורה הי' נראה להעמיס וליחס סברא זו להרמב"ם דבהלכ' גזילה ואבידה כ' הסי' מובהקים סומכים עליהם ודנין על פיהם דבר תורה אינו רוצה לומר שמאמינים בהם באיסורי תורה אלא שסומכי' עליהם שעל ידיהם מאמיני' לו שיש לו ט"ע ואמנם הכא בהלכו' גזילה אין צורך לפרש יותר דלענין ממון מאמינים עכ"פ מדרבנן בסי' לחוד וידוע דמובהקים היינו אמצעי. ובהלכות גירושין הצריך דוקא נקב בצד אות פלונית שהוא מובהק ביותר היינו כי ליכא ט"ע עם הסי' שאז בעי' מובהק ביותר דהאי לכ"ע דאוריי' וא"ש במ"ש לפני זה או שמצאו בכלי שהניחו בו ויש בו ט"ע בארכו ורחבו דתרתי בעי' סי' בכלי וט"ע בגט והרב המגיד שם תמה בזה ולהנ"ל דס"ל לרמב"ם אע"ג שמצאו בעצמו מ"מ גם הוא עצמו יחוש לטעות הדמיון ובפי"ג מגירושי' אם אין פרצוף פנים קיים לא מהני סי' אמצעי היינו משום דלית בי' ט"ע עם הסי' וכל זה בט"ע בשארי דברים ובאדם נמי באיברי גופו ולא בפניו אבל בט"ע שבפני אדם בשלשה איברי ההכרה לזה אין שום סברא שיצטרך סי' דא"כ מיקטל היכי קטלינן ע"י הכרת עדים והאיך ב"א מותרים בנשותיהם וצריך לומר ט"ע דקלא עדיף כי הך ואין הכרח עיין יש"ש חולין פג"ה שם:

אלא מ"מ אני מסתפק בדעת הרמב"ם אי ס"ל דסי' לחוד ל"ד וכרבא דבאבידה עבדי תקנתא אבל לא בתכריך של שטרות הנ"ל דהתם בשטרות בעי' סי' עם ט"ע וכן בהלכות נחלות דפסק דיורדין לנחלה בסי' בלא ט"ע דבממון הקילו והתם ליכא טעמא להקל ועיי' רא"ש דב"מ אהא דרבא:

והנה דברי תוס' דיבמות ק"כ הנ"ל תמוהים מאוד וכבר עמד עליהם הגאון מהר"מ בנעט ורשות נתונה לפרש עפ"י דבפ' יש בכור איכא תרי לישני לל"ק סגי מן התורה בפדחת או בחד מהני תלתא והוה ט"ע והכרה מעלי' וכמו שהוכיח ר"ת דאל"כ אם יחתוך חוטמו שוב לא יעידו עליו אע"כ מן התורה סגי בהכי לט"ע גמור בלי שום סי' ורק משום חומרא דא"א בעי' שלשתן וא"כ להך לישנא איכא למימר למאי דס"ל לר"ת דמתני' מיירי בליכא אלא הני הוא דבעי' שלשתן אבל באיכא כל גופו סגי בתרי מינייהו אין צריך שיהי' ט"ע

בגופו אלא אפי' רק סי' אמצעי בגופו לצרף עם ט"ע דפניו דכבר יצאה מאיסור תורה בהא. ואמנם לל"ב דבכורות דמן התורה בעי שלשתן וזולת זה לא מיקרי הכרת פנים א"כ בתרי מינייהו ומכ"ש בחד מיניהו נהי דניכר בו דהרי רחמנא קראו יכיר מ"מ הכרת פנים ליכא ואין ההיכר הזה אלא כמו סי' אמצעי על הגוף לכן לא מהני אא"כ איכא גופו שלם דאז יהי' לו ט"ע בפניו ע"י גופו ואז יצורף סי' דהגוף עם הט"ע להחוד והן הנה ב' לישני דהתוס' דשמעתין דיבמות ואין להאריך:

והשתא בנידון שלפנינו שמצאו הגוף בשלימות כמו שהי' בחיים וראשו ופרצופו עם כל השייך והכירו בט"ע שזה הוא ר"ש קיזל וכבר בארנו שהחבלה שבצדעי' לא נקרא חבלה בפניו א"כ לר"ת איתתא שרי' בלי פקפוק אפי' יהי' אחר ג"י דלר"ת לא בעי' סי' בהדי ט"ע ולתוס' נמי דבעי סי' עם ט"ע אפי' נימא דמצח גבוה לא הוה סי' אמצעי לצרוף מ"מ נ"ל דלא הוזכרו סי' עם ט"ע בתוס' אלא בשאין פרצופו שלם בג' איברי ההכרה שאז אין הט"ע רק מכח צירוף הגוף ואיכא למימר דאמר בדדמי משו"ה צריכי' סי' גוף ג"כ אבל היכי ששלשתן בשלימות וגם הגוף רק משום שהוא אחר ג"י לא שמענו שצריכי' גם סי' וטעמא דחששא דג"י חששא דרבנן היא כמ"ש ריטב"א דמשו"ה מקילי תוס' בספיקו משום דחששא דנפוח דרבנן הוא א"כ כיון דמן התורה סגי בהכרת פנים אפי' בלא גוף לאחר ג"י כמו תוך ג"י אי איכא נמי גוף דהוה ט"ע מעלי' סגי לאחר ג"י בלא סי' אמצעי:

ואמנם גאון עוזו של מהר"מ בנעט נ' שדי בי' נרגא דלפי משמעות גביי' עדות תמקנה עיניו בחוריהן ואפשר דעי"ז ה"ל כחבול בפניו ממש ובוודאי אם כן הוא צ"ע לסמוך על הכרת הפנים אבל בעניי לא ידעתי שום משמעות לזה בגביות עדות אדרבא מדלא הזכירו חדוש זה בדברי העדים שהרי דקדקו עלכפות רגליו שנרקבו ועל הזרוע שניתק מן הגוף ולא הזכירו כלל כי כלו עיניו שזה חדוש יותר גדול ש"מ דליתא ומה שאמרו בסוף לשונם שהכירוהו ע"י גודל נקב מקום העין היינו משום שבתחלה הזכירו סימניו ובהם עיניו גדולים וכשמצאוהו בקבר נפל שתום העין לא יכלו להביט בעיניו כי נסתמו רק שיערו בגודל נקב מקום מושב העין ועוד נראה שלא הי' לו עינים גדולות בולטות כשל עגל אך לרוחב הנקב עינים גדולים קרו להו כמורגל בבני אדם ואם כן הוא ה"ל ג"ז סי' אמצעי דלא שכיח נקבי העינים גדולים מהמורגל:

ועוד נ"ל מאי דפשיטא להגאונים דהוה בתר תלתא יומי משום דשליט בי' רקבון אינו פשוט בעיני דהרי אחז"ל בשבת ס"פ השואל קנ"א ע"ב אחר ג"י כריסו נבקעת ואם כי ראינו כמה ראינו שלא נבקע כריסם היינו במוטל ע"פ השדה ושליט בי' אוירא והם דברו בהנקברים דשליט בהו רקבון והעידו דאחר ג"י כריסו נבקעת ומי הם מחטוטי שכבי

שיעיד נגד דברי חז"ל הנאמנים ומדלא נבקע כריסו דהאי והי' קבור בלי לבושי' ובלי ארון יש לנו ספק עצום שאפשר שיהי' בתוך ג"י דמידי ספיקא לא נפקא ואם נאמר בקיעת לאו כל אדם ואין כל המקומות שווין א"כ אתאינן לדר"י בן בבא ופשיטא דמותרת וראיתי לגאון בעצי ארזים שכ' בלא"ה להרי"ף ס"ל דלא איפשטי' איבעי אי ריב"ב לחומרא פליג או לקולא ואי לקולא פליג אתי' עובדא דכרמית ודדגלי' כוותי' והלכה כוותי' ומדלא איפשטא איבעי עבדינן הכא והכא לחומרא ומשו"ה לא מייתי רי"ף הא דמי' צמתי מכה ודפח"ח והארכתי בזה במקום אחר מ"מ אי נחזיק מה שלא נבקע כריסו משום שהמקום והאדם גורם א"כ בואו ונסמוך על ריב"ב ותשתרי ממ"נ:

וגם נראה אפי' לרשב"א דמחמיר בספק ג"י וגם דר"ת לית לי' לרשב"א וכן משמע מרמב"ם דלית לי' הא דר"ת מ"מ לעומת זה נ"ל משטחיות לשונות של הרמב"ם שהזכרנו לעיל דס"ל סי' אמצעי דאוריי' ממש ורק באיסורא החמירו רבנן שלא לסמוך עליהם אלא במובהק ביותר ובממון הניחו על דין תורה הן באבידה הן בתכריך שטרות והן בהורדה לנחלה אבל באיסורא החמירו חז"ל וזה שכ' בהלכו' גזילה הסימנים סומכים עליהם מן התורה ר"ל אבל לא מדרבנן דהם החמירו נמצא זה שיש לו סי' אמצעי לע"ד שנקב העין גדול מן הרגיל ומכ"ש כשיצורף לזה גם מצח גבוה יצאה אשה מחשש איסור דאוריי' דסי' אלו דגודל המצח וחורי העינים בוודאי אינם משתנים אחר מיתה דה"ל כמו יתר וחסר דכ' הרא"ש בתשו' שבטור סי' קי"ח וכיון שיצאה מאיסור דאורייתא וליכא אלא איסור דרבנן תו גם לרשב"א יש להקל בספק ג' ימים ופשוט. וקצת נוטה דעת רשב"א שסי' דאוריי' מדכ' בחי' חולין ע"ט ע"א כדמעיילת לי כודניתא בריספק וכו' דהאי אין חוששין לזרע האב מספיקא קאמר כי היכי דלא ליפוק לבר מהלכתא דקיי"ל דספיקא הוה וכיון דלא בעי' לאפקועי לבר מהלכתא א"כ הך דשמע מני' סי' דאורייתא נמי הלכתא ולא דמי לסי' לאו דאוריי' דפא"ט בסי' בצים התם רוצה הני סימנים דביצה לאו דסמכא נינהו משום איכא עורבי דדמי ליונה אבל הכא מה בכך דהני דסי' דפרידות דאוריי' נינהו מ"מ ניחוש לאיתרמי או לטעות בדמיון דעובי קלא וצניף קלא הוא דשייך בי' דמיון וטעות אע"כ ניתנה רשות מן התורה לסמוך אסי' איברא דברי רשב"א צ"ע מנ"ל סי' דאוריי' דלמא לאו דאוריי' ועושה לנו ספק וכיון דחוששין לזרע אב נמי ספיקא ה"ל ס"ס וכעין ק' רא"ש בתשו' על רמב"ם דס"ל הנהגת ב' מיני טמאים דרבנן א"כ לא קאמר ש"מ סי' דאוריי' דהא באי' דרבנן קיימי' ובחידושי אמרתי דאינהו ס"ל פי' הש"ס דלא כפירש"י אלא הכי קאמר אי סי' דאוריי' וה"ל כוודאי גמור א"כ מחויב לעיין לדדמי אהדדי דאי לא דמו ה"ל וודאי איסור דרבנן להרמב"ם וספק אי' דאוריי' להרשב"א שמא חוששין

לזרע האב אבל אי ס"ד ל"ד א"כ סי' גופי' ליכא וודאי א"כ אינו צריך לעיין ודי אם יראה דאינו דומי' אבל מה צורך לעיין בהו הא ה"ל ס"ס או ספיקא דרבנן:

אך אי יבורר שזה הרוצח הי' עצור בכלא ג"י טרם שהראה להם קברו א"כ ע"כ הוא אחר ג"י ויבורר נמי שהי' חבול במקום עינים אם נוכל לצרף גם סי' בגדים יש לעיין קצת הנה מה שהכירו סחורתו ביד הציען ניסער אין בו ממשות דסחורה עשוי' למכור מעיקרא ואדעת' דהכי הי' המחזיר בעיירות ויען כי טעמתי בקצה מטה דובשו של פר"מ הגאון מר ניהו רבה ני' ופשיטא לי' דלא חיישי' למכירה רק לשאלה שהוזכר בש"ס גם דבריו ראוי' לו ומתקו לחיך הטועם אומר לי לי מ"מ לא אחשוך מלברר הדבר בעזה"י דבשיטה מקובצת לב"מ נתקשו בה רמב"ן וריטב"א מ"ש דלשאלה חיישי' ולא ניחוש למכירה ומתנה שמכר החמור עם האוכף וכן יש לחוש בכל אבידות ותי' על זה ג' תירוצים א' לא נוציא הממון מחזקת מארי' ע"ש פי' דעכ"פ נודה שזה הנותן סי' הי' הכלי הזה פ"א שלו שוב לא ניחוש שמא עכשיו מכרו לאחר דא"כ נוציא הכלי מחזקת מארי' אבל לשאלה איכא למיחש שהשאיל האוכף והחמור לא הי' שלו מעולם ומבואר דפשיטא להו דבעדות אשה דחיישי' לשאלה ולא מוקמי' אחזקה דמה שביד אדם הוא שלו מכ"ש דאיכא למיחש למכירה ולא נסמוך על חזקת מרא קמא דגריע. ופר"מ הגאון ני' תקשה גם על זה נימא מה שביד אדם הוא שלו וכו' הנה באמת כבר הלכו בו נמושות בתשו' האחרוני' ותירצו דחזקת א"א וחזקת חיים דבעל מנגדתו. ואפשר דזה יש לדחות דחזקת ממון עדיף מהני חזקות דעדיפא חזקת ממון אפי' מרובא אמנם לא אשכחן חזקת ממון אלא נגד טוען א' אבל הכא בנמצא הרוג מסופקים ברובא דעלמא נהי דחזקת ממון עדיף מרוב היינו שלא להוציא מידו אבל מאן לימא לן דלא הוה ספיקא עכ"פ ולענין איסורא חיישינן ומכ"ש למ"ש ב"ח בח"מ סי' רל"ה דברוב מעלי' גם בממון הולכין אחר הרוב והוא מתוס' סנהדרין ג' ע"ב ד"ה דיני ממונות ולא דמי לאבידה דלא ניחוש לרובא דעלמא כיון דאין כאן תובע לפנינו אלא זה אבל באיסורא ניחוש לרובא ובשגם שיש כאן ג"כ חזקת חי וחזקת א"א ורובא דעלמא נגד הך חזקה שהיא שלו ותו נ"ל דבאדם מת לא שייך חזקה מה שביד אדם הוא שלו זה שיש לו אינו שלו לא של יורשיו ואנו מסופקים מי הם יורשיו ועל זה אנחנו דנין נמצא חזקת ממונא גרוע וחזקת חי וחזקת א"א אלימא ורובא דעלמא מנגדתו לכן חיישינן לשאלה א"כ מכ"ש דחיישינן למכירה דליכא רק חזקת מרא קמא:

עוד תי' שם רמב"ן דלמכירה לא ניחוש דמנא ידע זה שאבד זה החפץ שמכר לו אבל לשאלה אפשר שבקש לו ממנו שיחזור לו החפץ ששאל לו וטען שאבד ממנו ומזה ידע

שאבד החמור עם האוכף שלו ע"ש ומבואר מזה בפשיטות דבהרוג חיישי' למכירה כי היכי דחיישי' לשאלה ואפשר נמי לגזילה ואבידה וא"כ שייך נמי בכלים דלא מושלי ובזה מיושב סתירת ש"ע בסי' י"ז פסק סתם חשש שאלה ואינו מחלק בין כלי דמושלי לכלי דלא מושלי וגבי גט מחלק דכיס וארנקי וטבעת לא מושלי וכמו שהקשה ב"ש והא"ש דבהרוג אין לחלק דנהי דלא מושלי איכא משום מכירה וגזילה ואבידה משא"כ בהחזרת גט אי איתא דמכר או נגזל ממנו הכיס והארנקי מנא ידע שזה אבד גט וליכא רק שמא השאיל לו כיס וארנקי וכשתבעו אמר קשרתי בו גט ונאבד ממני ועי"ז בא הוא עתה לתבוע הגט ע"י סי' כיס לזה אמרי' הני לא מושלי אינשי ויעויי' לשון רש"י דיבמות ד"ה מצאו קשור צריך ביאור:

עוד בה שלישי' תי' הריטב"א וז"ל דכיון דהוי מידי דלא קאי למכירה דאין אדם עשוי למכור כליו עכ"ל ר"ל אבל שאלה לכל שכיניו אדם משאיל כליו ופר"מ ידידי הגאון נ' האריך בזה אפירש"י ורשב"ם בחזקה מה שביד אדם הוא שלו דמי הביאם אצלו וכל דילדי' אימי' כוותי' תלד ומאן יהיב לן נגרא דפרזלא אבל לא ידעתי מי הכריחו לזה דפשוט דאינהו מיירי בדברים שאינם עשוים להשאיל ולהשכיר וא"כ מי הביאם אצלו אבל דברים העשוים להשאיל ולהשכיר הרי אפיק רבא מיתמי זוגא דסרבלא ואמנם באדם ידוע לפנינו יש לנו גדר מה הם הכלים העשוים להשאיל ולהשכיר דזה משתנה לפי המקום והזמן ולפי האדם כמ"ש רמב"ם בזה אבל בהרוג לא ידענו מי הוא ועם מי הי' ומאין בא א"כ כל הכלים הם בספק עשוים להשאיל ולהשכיר לגבי דידי' זולת אותן דלא מושלי אינשי כלל וכן מורה לשון תוס' יבמות ק"כ ע"ב בשם ריב"ן:

נחזור להנ"ל לתי' זה גם בהרוג לא ניחוש למכירה וטעמא מאי משום דאין אדם עשוי למכור כליו א"כ בנידון שלפנינו שהסחורה עשוי למכור פשיטא דנתלה במכירה ועוד נ"ל נהי דלהאי תי' דריטב"א לא ניחוש נמי לאבידה דגרוע ממכירה ולא שכיחי כמ"ש תוס' בב"ב כ"ג ע"ב ד"ה ודאי וכו' מ"מ בנמצא הרוג איכא למיחש לגזילה דהרי קמן דשכיחי רוצחין בהאי אתרא נימא הפשיטו לזה ערום וניצל מהם וערק לעלמא כהאי גברא חרוכא ואידך הוא דנהרג:

אמנם בשארי מלבושיו שהוכרו בט"ע כאשר העדים הגידו וגאון עוזינו מהר"מ בנעט כ' שלא מצא בשום מקום ט"ע בכליו של חברו שאין אדם משביע עינו בשל חברו מטיבותא דמר קאמינא דכל הסוגי' דב"מ דאי סי' לאו דאוריי' מחזירים בעדים שמכירים בט"ע שמלה של חברו ויע"ש פירש"י ד"ה אימא לעידי אוכף אם יש עדים המכירים בט"ע וכו' ואולי יאמר נא הגאון שיאמרו העדים שהשמלה והאוכף הי' שלהם מתחלה ושבעתן

ומכרוהו לזה עם שזה דוחק מ"מ ה"נ בנידון שלפנינו הא מעיד ר' משה ליב שהוא קנה היאנקרל אצל ר' יודא ווערעסטין לר"ש קיזל א"כ הרי הי' תחת ידו ויש לו בו ט"ע ועוד סימני צבע כל בגדיו זה חיוור וזה סומק וזה כך וזה כך כולי האי לא הוו מזדמני אהדדי וכמ"ש ג"כ הגאון הנ"ל והארכתי כבר בזה במקום אחר:

ונ"ל דעד"ז שייך נמי בכלי סי' ארוך וגוץ שיאמר סי' של כמה כלים זה ארוך וזה גוץ וזה חיוור וזה סומק וכדומה דעדיף מסי' שומשמי הכי והכי הוה ובחביות רמתינהו ובזה יש מקום ליישב הסמ"ע סי' רס"ז לולי שהוא עצמו לא כ"כ בפרישה יע"ש וכן משמע בתשו' מהר"מ פאדובה ובפסקי מהרי"א סי' קס"א ע"ש רבנו אלי' ויעיי' תשו' ב"ח סי' פ"ה:

והנה בחששא דשאלה כבר כ' ש"ך ח"מ סי' ס"ה ס"ק ב' דהוי ספיקא דדינא לכל הפחות ומיהו מ"ש מתוס' יבמות שכ' דלמסקנא לא חיישי' לשאלה וכן רבים וגדולים חשבו כן בכוונת התוס' וגם פר"מ הגאון נ"י פשיטא לי' הכי ולע"ד נראה פי' התוס' כך דהנה פשיטא להו למ"ד סי' ל"ד חיישי' לשאלה וכדעת הב"ש ומ"מ לא קשי' מידי מפירות בכלי דהרי ש"ס ערוך הוא דרבנן הוא תקנו למיהדר אבידה בסי' משום דניחא לי' ללוה ולמלוה וכי היכי דעבדי רבנן תקנתא לענין סי' ה"ה דעבדו האי תקנתא לענין שאלה ולא ק' להו מידי אך למ"ד סי' דאוריי' משמע מלשון ש"ס דב"מ דלא אתאינן לתקנתא כלל קשי' להו שפיר מפירות בכלים ניחוש לשאלה ותי' דמדרבנן לא חיישי' לשאלה ומשום תקנתא ודלא תיקשי מש"ס דב"מ דמשמע למ"ד סי' דאוריי' לא אתאינן לתקנתא לזה כ' תוס' דלמסקנא א"ש דלמ"ד סי' דאוריי' מוקי בחיוורי וסומקי ותו י"ל דלהך מ"ד לא חיישינן לשאלה ולא צריכין לתקנתא משו"ה שקיל וטרי התם רק אי סי' ל"ד אבל אי סי' דאוריי' לא צריכין לתקנתא משום דלא ניחוש לשאלה וכל זה ללישנא סי' דאוריי' אבל אי סי' ל"ד ס"ל לתוס' דחיישינן לשאלה:

ופר"מ הגאון נ"י שפך סוללה על דברי תוס' יבמות ד"ה אמר רבא איך אפשר שבתחלה הוה סבר דמיירי דמצאו אחר ואח"כ מסיק דסי' ל"ד ומיירי דמצאו בעצמו ועיקור חסר מהספר וגם בב"מ הקשו תוס' מ"ט לא פשיט מברייתא דמצאו קשור ותי' דאיכא לאוקמי שמצאו בעצמו ומטעם מגו וצ"ע א"כ מ"ט הקשה כן ביבמות אבל האמת יורה דרכו דהך מגו הוה מגו בדדמי דהיכר ט"ע הוה בדדמי כמו שהארכנו לעיל וכ"כ הגאון מנ"ש נ"י ומגו בדדמי הא איבעי דלא איפשטא ביבמות משו"ה לא הו"מ למיפשט ממצאו קשור דלמא התם במצאו בעצמו ומשום מגו ודלמא אמרי' מגו בדדמי וביבמות רמי משנה ובריית אהדדי ולא הו"מ לשנויי במצאו בעצמו ומטעם מגו דא"כ תפשוט מגו בדדמי ומוקי אביי כתנאי ורבא אמר ב' תירוצים בבת א' אי בעי' אימא דכ"ע סי' דאוריי' ואי בעי'

אימא דכ"ע סי' ל"ד כדרך הש"ס בדוכתי טובא אלא דש"ס הפסיק ביניהם דתיקום לישנא באוקימתא אבל לעולם רבא אמר תרווייהו לישנא בחדא מחתא והשתא יפה כ' תוס' כדאמר סי' ל"ד לא הו"מ להקשות ממצאו קשור דפשוט דמיירי שמצאו בעצמו ומשום מיגו ואי בעית למיפשט מגו בדדמי נימא אידך לישנא דכ"ע סי' דאוריי' וזיל הכי קמדחי וא"ש ואדרבא יש להוכיח מכאן כסברת ב"ש דמהרש"א בב"מ הקשה אש"ס דפריך אמצאו קשור ניחוש לשאלה ומאי קושיי' דלמא במצאו בעצמו ומהימן במיגו והא"ש כיון דחששא דשאלה איתי' בין אי סי' דאוריי' בין אי סי' ל"ד והשתא אי ס"ד דמשום חשש שאלה מיירי במצאו בעצמו ומהימן במגו תפשוט מגו בדדמי דכיון דהוא עצמו מצאו קשור ולא הוחזר לו ע"י סי' רק על הכירתו סמיך אפשר טעה בדמיונו ותפשוט מגו בדדמי:

והנה בכתבי מהרי"א הנ"ל סי' קס"א רבנו אלי' ס"ל דאי איכא צדדים אחרים מצרפי' כלים ולא חיישי' לשאלה ומהרי"א ז"ל הוכיח מש"ס דע"כ אפי' לאצטרופי לא חזי דאלת"ה מאי פריך ממצאו קשור ניחוש לשאלה שאני התם דידעי' שזה אבד גט כמ"ש תוס' ס' זו בב"מ י"ח ע"ב ד"ה נפק וכו' ומוכיח כן מאביי דחייש לתרי יצחק ורבא נמי לא דחי לה אלא מעובדא דחבו בר נני ולא ממתני' דכל מעשה ב"ד ה"ז יחזיר ומזה הוכיחו תוס' לחלק הואיל וזה שואל גט וידעי' שאבד גט א"כ קשה ה"נ מאי פריך ממצאו קשור אע"כ פשוט להש"ס דחשש שאלה חמירא טובא ולא חזו סי' לאצטרופי כלל והנה צריכין להבין מנ"ל להמקשין בפשיטות כל כך להקשות דלמא באמת הכא שאני שזה אבד גט וי"ל דמעיקרא קמבעי' לי' אי סי' דאוריי' ונפקא מיני' לאהדורי גט אשה בסי' ופשט מפרצוף פנים וקשה מאי פשיט הכא בגט אשה בסי' ידעי' שזה אבד גט:

וצ"ל דאזלא לל"ק דבכורות דמן התורה סגי בפדחת לחוד ואפ"ה מדרבנן אי איכא פדחת לחוד ומצורף לזה גם סי' בגופו ובכליו לא מהני (זה דלא כפיר"ת) ש"מ אפי' צירף סי' לפדחת לא מהני והה"ד לא מהני מה שזה אבד גט ועל זה דחי הש"ס כלים דחיישי' לשאלה משו"ה חיישי' אע"ג דאיכא נמי היכר פדחת ומוכח מזה דשאלה גרע כל כך דלא מהני צירוף ופריך שפיר ממצאו קשור ניחוש לשאלה אלא לפ"ז י"ל גם למסקנא דמסיק כלים בחיוורא וסומקי לא הדר בי' מחשש שאלה דסברא גדולה היא אפי' למ"ד סי' דאוריי' ובריתא נמי משמע מדנקט חמור בסי' אוכף משמע דוקא בסי' אוכף דלא מושלי אבל גמל בסי' כליו לא מהדרי' כיון דמושלי וקרוב לחשש דאוריי' הוא ולא הדר אלי' כלל אלא מהא הדר בי' דלתי' קמא חיישינן לשאלה אפי' בפרצוף פנים ולא מהני צירוף מזה הדר בי' דלשאלה בכי האי גוני לא חיישי' וכרבנו אלי' אבל בעלמא חיישי' לשאלה:

ובלאה"נ כ' חכם צבי דהיכי דאיכא שארי היכרים ה"ל חשש שאלה כמו שאלה דיחיד דלא חיישי' כמו דלא חיישי' לנפילה דיחיד אע"ג דהא דחי מ"מ מסיק שם בתשובה היכי דלא שכיחי שיירתא לא חיישינן לשאלה דיחיד וה"נ לא שכיחי אנשי פולין סוחרי הגלאנטריע הסובבים סביבות גלילותינו באשר רובם פה עמנו ובעיר וויען וממעטים הנשארים מעט המה שיהי' להם סי' כאלו ונאמר שהשאיל דוקא לזה האחר שהי' בו אלו הסי' ונשתנה גם לפרצופו וצורתו כל זה דוחק. האמנם מ"ש והאריך הגאון מהר"ם בנעט נ"יבהך פרטא דתרי יצחק לא עיינתי בוכלל משום דידוע דשכיחי שיירתא דישראל טובא בסביבת גלילת אוגראבען לומר שהנהרג הוא זה משום שלא יצא ממנו אחר שהלך לאותן הגלילות זולת האיש הלזה על זה לא נוכל לסמוך כלל. אבל עכ"פ לענין שאלה דיחיד ודאי מקרי ולא שכיחי שיירות דאנשי פולוני' השואלים מלבושיי' פולוני' וסוחרי גלאנטריע שהשאיל לו הקעסטיל ובשגם דלא מושלי לי' אינשי כמבואר בג"ע ע"כ נראה דזה חזי לאצטרופי:

אמנם ז"ל ב"ש סי' י"ז סס"ק ס"ט וכל זה מיירי כשנמצאו בבגדים אשר לבש ארנקי או נמצא בידו טבעת אבל נמצא ארנקי סמוך לו לא מהני כי י"ל הארנקי מונח מאז ומקדם ואין לדמות דינים אלו להא דאיתא בפ' אלו מציאות נמצאו פירות סמוך לכליכמ"ש בח"ה סי' רס"ב ופשוט בעיני עכ"ל הנה מה דפשיט בעיניו צלע"ג דהתם פירות סמוכים לכלי אמרי' מרובא דעלמא פרשי ולא מכלי הקרוב דרובא עדיף מקורבא והא דלא מסייע לר"ח מהכא דרוב עדיף די"ל שאני הכא דרובא בעלמא נמי קרובים דכי היכיזה עבר בצד זה ואבד הכלי ה"נ עבר אחד ואבד הפירות ומשו"ה הם של מוצאו משא"כ הכא בכלי' דלא מושלי ידעי' בוודאי שהם של ראובן וממנו נפל רק אנו מסופקים אי ראובן אזל לעלמא והניח כליו פה או זה ההרוג הוא בעצמו ראובן ובהא אמאי לא ניזיל בתר קורבא ונימא שזה הקרוב הוא ראובן שהכלים שלו דהרי אין הרוב מנגד להקורבא דלא נפלו הכלים אלא מראובן וצע"ג לכאורה וי"ל דס"ל דלא אזלינן בתר קורבא להקל באשת איש דהא אפי' בתר רובא לא אזלי' במים שאין להם סוף וא"ש וא"כ בנידון שלפנינו שאפי' בקרוב לא נמצאו מלבושיו כ"א ביד רוצח א' ומ"ט נאמר שהם מזה ההרוג וכי נאמין להגוי בלי מסל"ת לזה י"ל כמ"ש מהרי"ק סוף שרש קכ"א דהאמין לרוצח שאמר לפני השופט שהרג לזה דעדיף טפי ממסל"ת מפני שלא הי' הגוי שוטה להודות על שקר ולחייב ראשו ועוד שהרי נמצאו כל מלבושיו של ההרוג בידו ה"ל אומדנא כמו הוציא להם מקלו ותרמילו וס"ת שהי' בידו ע"ש והנה בנידון שלפנינו עדיף טפי שהרי מעיקרא לא הבאוהו אל השופט אלא ע"י שהכירו ומצאו בידו של הרוצח את המלבושים והטרילע

ואלו הי' אומר אל השופט שאמת הוא שגזל את היהודי והצנהו ערום וערק לעלמא הי' נפטר בטענתו ומדהודה שהרגו לאותו האיש שהי' מלובש במלבושים האלה ש"מ קושטא קאמר וכיון שיש סי' וט"ע בהמלבושים וגם הטרילע דלא מושלי אינשי ופתח להם קברו ומצאוהו שלם והכירוהו בט"ע ובמקצת סי' נ"ל דראוי לסמוך ראשי ורובא על דברי הגאונים שהסכימו להתיר הם מסכימים לדברי תורה ואני מסכים להעשות סניף לאריות בשריותא דאתתא דא מ' מרים חי' אשת ר' שמעון קיזיל. בעה"ח שפלתי מארץ תדברי. פ"ב נגהי ליום ב' ר"ח אב תקע"ה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נב

העתק גביית עדות:

במותב תלתא כחדא הוינא ואתי לקדמנא והעידו בתורת עדות באם לא יגיד וכו' על האיש מאכל בן ה' זנוויל כ"ץ שנהרג זה שלשה שנים שעברו שני פרסאות מכאן ונמצא בין שדה קוקריץ לערך ח' ימים אחר הריגתו וזה המעשה הי' בימי אב.

הראשון כ' ישעי' בן הר"ר שלמה ליב ז"ל סג"ל מפה פאלאנקא העיד בזה הלשון, וויא מיר זיין מפאלאנקא להההרוגים געשיקט ווארדען האב איך ערקענט העגלה שלהם דער איזט געשטאנדען אין קוקריץ אקער דאס פפערד וואס פון מיר גיקויפט איזט ווארדען האב איך ערקענט הערנאך האבען מיר דיא הרוגים איינער פון אנדערן ענטפערנט געפונדען קיין קאפף האט נימאנד געהאבט דיא הענד זייען הערונטער געבונדען גיווען מיט שטריק דער בחור ישעי' וועלכער אין פרשון גרעסער וואר אונד מאגרער האבע איך גלייך ערקענט הבח' ישעי' האב איך אויך אן זיין פיין העמד אונד גאטיע ערקענט ההרוג מאכל הנ"ל האבע איך אבערמאלס פעסטיגליך ערקענט אן זיין ארבע כנפות וועלכעס איהם מיין ברודער ע"ה געשענקט האט פון דיזער נעהמליכע סחורה האב איך אויך איינס אנגעהאבט דאס וואר מיט רוטער גרונד אונד ווייסע טיפן וזה סימן אמרה האשה וכל העדים ע"ש דיא קעפף ווארן געפונדן גיווארדן איזה אמות ווייט מן ההרוגים הי"ד:

שוב בא כ"ה אברהם בן כ"ה יהודה הלוי ואמר בזה הלשון מיר האבען זיא געפונדן אין קוקריץ כנ"ל האב איך מאכל הנ"ל אן זיין דיקען קערפר אונד פערסוהן ערקענט וגם הבח' ישעי' אן זיין גרעסערהייט אונד מאגערהייט דאס ער עס פר בריא איזט אונד דאס ארבע כנפות וועלכעס איך אן איהם בחייו געזעהען האב ווייס איך וויא ר' שלום ז"ל אח של ישעי' הנ"ל איהם געשענקט האט רוטער גרונד אונד ווייסע טיפן דארין האב איך גלייך געזעהן דאז דאס מאכל איזט, ע"כ דברי הנ"ל.

אחריו בא הבח' יעקב בן כה' איצק מפה פאלאנקע והעיד בזה"ל איך האב זיא ערקענט אן איהרען קערפר דהיינו אן קליידונג דאס דאז מאכל מיט ישעי' איזט דען מיר האבן ניכט געוואוסט ווייל דער שטוהלריכטער אונס אין דער מדינה האט לאססען אויפזוכען ווער האבן געפונדן צווייא יודן פאן נייאזאץ האט ער געזאגט זיין מיר אויף אונזרע הוצאה הין געפאהרן וויא ווער זיא געזעהן האבן האב איך געזאגט דאס זייען קיינע נייאזאטצער זאנדערן עס זיין פאלאנקער מאכל מיט ישעי' דערנאך זיין הער'אב געקאממען פאלאנקער לייט צו דיא הרוגים האב איך געזעהן דאס איך רעכט האב געטראפען דאס דאז מאכל איזט אונד דאס איזט ישעי' דברי הנ"ל:

עדות אח של הבח' יעקב הנ"ל ווער האבן אונז דריבען אין דער מדינה אויפגעהאלטען האט מאן אונס געזאגט מאן האט צווייא יהודים געפונדן אבער וויא איך דען ערשטען געזעהן האב אין זיין פארשטעללונג פון ווייטן האב איך געזאגט איך וואלט שוועהרין דאס דאס מאכל כהן איזט וויא איך אבער דאס ארבע כנפות געזעהן האב איך נאך איין מאהל געזאגט דאס איזט בוודאי מאכל וגם דיא וועסטע וועלכע מאן איהם אויס געטהאן האט קודם קבורתו האב איך אויך ערקענט דען בחור ישעי' האב איך אן זיינע גרעסע אונד מאגערהייט ערקענט:

מאמר ועדות כ' זנוויל בן כ' מנחם ז"ל דוד של האשה מההרוג מאכל הנ"ל וכך הי' אומר דער מאכל איז בייא מיר גאנצע אנדערהאלבען יאהר האב איך איהם געוויס לייכט ערקענט דאס ער דאס איזט אן זיין קערפר אונד אן זיין ארבע כנפות אונד וועסטע אונד העמד דברי הנ"ל:

כל זה שמענו מהעדים הנ"ל מפיהם בתורת אם לא יגיד ומה ששמענו כתבנו וחתמנו פה פאלאנקא יום א' ער"ח אב תקע"ח לפ"ק. ואשרנו וקיימנו כדחזי הנ"ל: הק' אנשיל ח"פ פעלאנקע. הק' נפתלי הובורג. הק' מאיר ברודא דיין דק"ק סעמניץ:

תשובה נג

מכתבו הגיעני אודת העלובה העגונה אשת כ' מאכל כ"ץ מעירו פאלאנקע הגיעני עם הג"ע ובסוף מכתבו כ' מעלתו וז"ל ע"ש יתר הדברים שמתי בפי הבחר החשוב כ"ה משה עכ"ל ושמעתי מה בפיו גם הוא הנה ראשית דברי הב"ד שגבו העדים ז"ל במותב תלתא וכו' על האיש מאכל בן כ' זנוויל כ"ץ שנהרג זה שלשה שנים העברו עכ"ל. חכמי' הזהרו בדבריכם מי הגיד לכם שנהרג הלא על זה אנחנו דנים ומסופקים אם עודנו חי ואזיל לעלמא ואיך החלטתם שנהרג והי' לכם לכתוב שנאבד זה שלשה שנים ולא ביש לי הדא מילתא עד שכתבתם וז"ל ונמצא בין שדה קוקריי"ץ לערך ח' ימים אחר הריגתו

תמה תמה אקרא וכי הייתם שם ביום הרג רב למנות ימים שעברו ח' ימים והלא לא נודע שום דבר עד יום המציאה ע"י השטול ריכטער וא"כ נימא השתא הוא דנהרגו וכמה דיות נשתפכו בי"ד בט"ז ונה"כ סי' שצ"ז למימר דתלינן עכשיו נהרג ובש"ע א"ע סי' י"ז סעי' כ"ז והוא מתוס' ורא"ש דיבמות ק"כ ע"א ואיך החלטתם שנמצא ח' ימים אחר הריגתו: ובאמת מה שנמצא גם שם בסמוך להם העגלה עם הסוס ולא נגע בו אדם מורה לנו שלא הי' זמן רב שהובאו הנה גם לא נזכר כלל בג"ע מה הי' להם עם הראשי' החתוכים אם הכירו פרצוף פניהם או לא אולי הי' חבולים בפניהם בחבורי' ופצעי' והבחר משה השיב ששמע שכבר נתקלקל עור פניהם לגמרי וירום תולעים ויבאש גם אמר לי הבחר הנ"ל שעל העגלה מצאו יתר מלבושיהם העליונים וגם ב' כתבי הפאס שלהם ותמי' גדולה על הב"ד איך לא הזכירו מזה כלום ומי יוכל לתקן את אשר עותו:

עדותו של ישעי' ב"ה ליב ז"ל בזה"ל ההרוג מאכל האב איך אבערמאלס פעסטיגליך ערקאנט אן זיין ד' כנפות דעס וואר מיט רויהטער גרונד אונד ווייסע טיפן הכירו בכליו חיור וסומקי אין בעדותו תועלת וכן בעדותו של כ"ה אברהם בן כ"ה יהודה הלוי ז"ל איך האב מאכל אן זיין דיקען קערפר אונד פערסאהן ערקאנט משמע שהי' לו סימן דארוך וגוץ גם בזה אין תועלת ועוד שני אלו ידעו מאבידתם ואיכא למיחש בדדמי אך הבחר יעקב בן כ"ה איצק ואחיו שלא ידעו דבר אך נאמר להם שמצאו ב' יהודים מנייאזאטץ ובכל זאת כשראו אותם מרחוק מיד אמרו אין אלו נייאזאטצער אלא פעלאנקער באין ספק ואני אשבע שזה מאכיל כ"ץ והבחר ישעי' ולא הזכירו שהכירו בעביורק בט"ע ויותר מבואר כן בעדותו של כ' זאנוויל בן מנחם ז"ל מבואר להדי' בדבריהם שהי' להם ט"ע גמור בבנין גופותיהם של ההרוגים שהם מאכל כ"ץ והבחר ישעי'. ובעדותו של ישעי' ב"ה שלמה ליב מבואר שהכיר הסוס והעגלה בט"ע וכפי ששמעתי מפי הבחר כ"ה משה מפורסם הוא כי הבחר ישעי' נסע עם הסוס והעגלה הזה מהעיר ע"מ לחזור בתוך איזה ימים ולקח עמו את מאכיל כ"ץ הנ"ל ולא חזרו:

הנה אם נניח במוחלט שההרוגים האלו לא נראו להעדים עד אחר ג"י מהריגתם א"כ אין תועלת בעדותם דתנן במתני' יבמות ק"כ אין מעידין אלא עד ג' ימים ואפי' לר"ת שבתוס' ורא"ש שם כשגופו שלם ניכר בט"ע אפי' לזמן ארוך מ"מ כ' הרב ב"י בתשובה סי' וי"ו דמשמע מלשון ר"ת דוקא גוף שלם ולא חתוך הראש והובא בקונטרס עגונת סי' קע"ב ומהרח"ש השאיר הדבר בספק והיות כי דברי תוס' ורא"ש ומרדכי מגומגמי מאוד בהבאת דברי ר"ת וכל תשו' האחרונים מן אז והלאה עמעמו בו הרבה והאריכו למעניתם וכולם לא ראו ס' הישר לר"ת שזכינו לו עתה ושם דף פ"ה ע"א דבריו מבוארים

אלא שנשתבשו בדפוס בטעות הרבה ועיי' תשו' מיי' להלכה אישות סי' ט' ע"כ אכתוב בכאן כוונת דבריו בביאור ובאופן שיותרו כל הקושי' שהקשו הרשב"א והרא"ה עליו דמייתי נימוק"י בפ' האשה בתרא שם. [עיי' לעיל סי' נ"א מ"ש בדברי ר"ת]:

ואומר כי הוקשה לר"ת במתני' אין מעידין אלא על פרצוף וכו' ה"ל למימר אין מעידין עליו אלא ע"י היכור בפרצוף פנים ותו כיון שההיכר בפ"פ עם החוטם הוא ט"ע ולא סי' מה שייך לומר אעפ"י שיש סי' בגופו סימני' מאן דכר שמי' הא בט"ע קא מיירי וה"ל למימר אעפ"י שיש ט"ע בגופו ואי נימא בט"ע בגופו מעידין באמת בלא פ"פ עם החוטם א"כ האי אין מעידין אלא על פ"פ אעפ"י שיש סימני' בגופו איננו דבר והפוכו דבסי' אפי' בפניו אין מעידין ובט"ע אפי' בגופו מעידין תו קשי' לי' לר"ת אין מעידין אלא עד ג' ומעשים בכל יום וחוש מעיד שבט"ע ניכר אפי' אחר כמה ימים ומייתי שם מעשה מרבנו שמעון שהעיד עליו הבעל חלום והי' ניכר אחר כמה שנים וגם קשיתי' לשון רב יהודאי גאון בהל' גדולות אמרי רבנן גבי אשה עד דיהבה עדים סי' פדחתו וחוטמו ושארי סי' שלו וקשי' לי' לר"ת מה לשון סי' פדחתו והלא ט"ע הוא זה ולא סי' בעלמא:

ומפני זה ס"ל לר"ת דלא מיירי מתני' ביש לו ט"ע בגוף ובנינו אלא שאינו מכירו כלל וז"ל של ר"ת ניכר ע"י סימני פרצוף ופדחתו וחוטם וראשו מקום שיעור ושפתו וצווארו וסנטרו ופיו ליתנהו ובקומתו ובעוביו וברגליו אינו ניכר עכ"ל לענין זה מבואר מדבריו דאלו הי' ניכר בקומת ובעובי גופו וברגליו לא ע"ד סימן דא"כ ה"ל ארוך וגוץ אלא ע"ד ט"ע הי' סגי בהיכרו בלא ראשו אלא שאין לו היכר באלו ואלו הי' ראשו קיים והי' מכירו בפרצוף פני' עם החוטם הא ט"ע ולא סימן ואנחנו בסימני' איירינן אע"כ שכל ראשו מושחת מקום שיעור ושפתו וצווארו ופיו וסנטרו ולא נשאר אלא שלש אלו פרצופו וחוטמו ופדחתו וכיון שאינו ניכר לו אלא ע"י שלש אלו איננו ט"ע אלא ההיכר של אלו הוא לו לסימן שהם מגופו של פלוני שהי' לו פ"פ עם חוטם ופדחת דומה לאלו ומחזק ר"ת ראייתו מדאמרי' מעידי' על פ"פ עם החוטם כמו מעידי' על השומא שאין לו שום היכר באדם אלא בהשומא יש לו ט"ע ויודע שהשומח כזו הי' באדם פלוני ונעשה ט"ע של שומא לסימן על גוף האדם ה"נ הט"ע של פ"פ נעשה לסי' על גופו של פלוני ומשו"ה לא תנן אין מעידין עליו אלא ע"י הכרת פניו כי לא עליו מעידי' אלא עליהם מעידי' כמו שמעידי' על השומא ואלו לא הי' משחת מאיש מראהו הי' נכנס בגדר ט"ע ומזה לא מיירי אלא מיירי שהכל נשחת רק שלש אלו ומשו"ה תנינן שעל זה הסי' מעידי' שהוא סי' מובהק ביותר אבל על שארי סי' גופו וכליו אין מעידין כיון שאינו מובהקים כשלש אלו כיון שאין הגוף ניכר לו בט"ע בקומתו ועוביו ורגליו. והא דלא כ' ר"ת דמיירי שנחתך

הגוף ונאבד משום דבא לפרש משנתינו אעפ"י שיש סי' בגופו ובכליו וא"כ הגוף לפנינו אלא שאינו ניכר בו ואלו הי' לו בו היכר הוי סגי אפי' בלא ראשו ואלו הי' הראש שלם הוי סגי בלא גופו אך מיירי בשלש אלו בלי ראש וגוף והם נעשו כעין סי' מובהק לגוף וא"ש בדקדוק לשון ר' יהודאי גאון בהלכות גדולת הנ"ל:

ועל זה תנן בסיפא שאין מעידין אחר ג"י שכבר נשחת מראיתו אבל מט"ע בבנין הגוף לא מיירי דפשוט אפי' אחר כמה שנים הוא ניכר כל זמן ששלדו קיימת וש"ס דבכורת מוכיח כן ר"פ יש בכור דמדמה יכיר דבכור להכרת פנים דשמעתין והתם ליכא אלא יציאת פדחת לחוד בלי גוף ולא שארית הראש רק הפדחת לחוד ומדמה לי' הש"ס להדדי ולא הוי קשי' לי' לש"ס שם אלא משום דהכא בעי' שלשתן והתם בפדחת לחוד סגי ש"מ ה"נ בהכי איירי. שוב הוקשה לו ז"ל בעצמו עובדא דדגלת לקמן קכ"א ע"א וזה הוא ק' הרשב"א והרא"ה שבנימוק"י ופשיט דכיון דאמתני' קאי ופשטי' דמתני' מיירי כשאין כאן אלא פ"פ עם החוטם א"כ סתמא דתלמודא דפריך מעובד' דכרמי ודגלת קבלה הי' בידם דנמי איירי בכי האי גוני אלא דלישנא משמע ההוא גברא דטבע וכו' ואסקוהו משמע דאסקוהו כולו ולא דאסיק מיני' רק פ"פ עם החוטם ואין לומר נמי אה"נ שהעלוהו כולו אלא שלא הי' בו ט"ע אלא בשלש אלו זה ליתא חדא כיון דהי' ראשו שלם ה"ל ההיכר בשלש אלו ט"ע ולא סימנא ועוד כיון דהותר ע"י שושביני משמע דהי' לו ט"ע בכולי' גופי' ע"כ להשמר מזה כ' ר"ת שם דאכלי כורי לסימני' פי' שהדגי' אכלו והשחיתו ראשו ובנין גופו באופן שלא הי' ניכר בו אלא ע"י ג' פ"פ עם החוטם ופדחת ובאמת גם במרדכי כ' כן אלא שהקשה על זה א"כ הרי הי' בו חבורות ופצעי' ומאי קאמר שם הני מילי היכא דאיכא מכה והרי ה"נ הוי מכה ולהזהר מזה כ' ר"ת דבתר דנח נפשי' אכלוה כורי פי' דמיא מרזו מכה היינו מכה שהי' בחיים חיותו אבל אחר שמת ודגים אוכלים בו אותה המכה שבבשר המת אינה נפעלת ע"י המים ונלע"ד דעכ"פ הרואים שראוהו נטבע הי' להם בו סי' מובהק ידוע וכשהעלוהו אח"כ בתר ה' יומי הי' אותו סי' קיים דלא השחיתוהו כורי והי' ניכר שזה הוא אותו שנפל לפני ה' ימי' אך הם לא ידעו שהוא בעל של האשה פלונית והשושבינא שהעיד עליו שהוא בעלה של פלונית לא הי' לו היכר באותו הסימן ושארי סימני' אכלוהי כורי ולפע"ד אלו ראו רבותינו הספרדים הרשב"א והרא"ה דברי ר"ת בספר הישר לא הי' נחלקים עליו ור"ת מסיים בסוף שזה אינו אומר משום להקל על עגונא דאתתא אלא שהוא אמיתה של תורה וכל המחמיר אינו אלא חוטא יע"ש:

מתוך הדברים למדנו דר"ת היקל אפי' בראש חתוך בין בט"ע דגוף בלא ראש ובין בראש בלא גוף יכול להעיד אפי' אחר ג"י וכן נ"ל שהבין הר"י בעל התוס' שבמרדכי ר"פ האשה בתרא שהקשה על שיטת ר"ת מירושלמי שם דדרש מההוא דכתי' גבי אבי' בן רחבעם ויכה בהם מכה רבה משמע מלבד שהפילם חללי' ת"ק אלף עוד הי' שם מכה יתירה ודרש שהעמיד עליהם שומרים ג' ימים להשחית צורתם לעגן נשותיהם והיינו דכתי' עצמו לי אלמנותיו והקשה ר"י לר"ת מה הועיל אכתי יעידו עליהם ע"י ט"ע ותי' שהי' מדוכי' בחבורו' ופצעים כדרך הרוגי מלחמה ע"י חצים ואבני בליסטראות ע"ש וקשה לימא בקיצור שהי' חתוכי ראש כדרך הרוגי מלחמה אע"כ ס"ל בגוף בלי ראש וראש בלי גוף נמי הקיל ר"ת ותו קשי' לי דהרי מסברא נראה אף אי נימא שיש לאדם בחברו הכירא בגופו אפי' מאחורי' ואינו רואה פניו כלל מ"מ היינו כשהוא מלובש במלבושיו ואפשר אפי' במלבושי' שלא הורגל בהם אבל עכ"פ ערום במרחץ וכדומה ואינו רואהו בפניו ממש פשוט הוא לי מסברא שאין לאדם ט"ע בגופו של חברו א"כ למה לא תי' ר"י בפשיטא שהפשיטו החללים ותו לא הי' ניכרי' בלי פרצוף פנים אע"כ בלי היכר הגוף נמי ניכר הראש משו"ה הוצרך לומר שהי' בראש פצעים וחבורו' ונשחת סנטרו ושער ראשו כמ"ש ר"ת לעיל ומוכח כנ"ל:

והנה בירושלמי שם פליגי אמוראי בהאי מכה רבה דאבי' בן רחבעם לחד מ"ד השחית בידי' צורת פרצופותיהם ולאידך מ"ד הושיב שומרי' ג"י שנשחתו ממילא ופשוט בעיני דהי' קשה לו לומר אחר שהמיתם במלחמה הי' מנוולם כי מי התיר לו לנוולם דודאי מה שעיגן הנשי' אין לו עון אשר חטא דרשות ביד המלך למעט שונאיו במלחמה שלא ירבו עליו ומכ"ש על המורדי' במלכות ב"ד אבל לנוול המתי' על מגן כיון שסגי לי' בשומרים אין לו רשות לנוולם ומשמעות דקרא דאבי' בן רחבעם עשה כדין והישר בעיני ה' משו"ה אמר שהושיב שומרי' ולא נוולם בידים וא"כ צריך טעם לאידך מ"ד וי"ל דציוה לאנשיו בשעה שהורגם במלחמה יחתכו ראשם באופן שיושחת צורתם והגבורים יכולי' על זה כדפ רש"י בפסוק וטרף זרוע אף קדקד ולר"ת הנ"ל י"ל דפליגי אי סי' דאורייתא או לאו דאוריי' דלמ"ד סי' לאו דאורייתא ובעי סי' מובהק ביותר ולר"ת אי נשחת הראש בפצעי' והגופות הי' ערומים לכל הפחות לא הי' כאן דין ט"ע בפרצוף פנים אלא דין סי' וכיון דסי' לאו דאורייתא בעי סי' מובהק ביותר להתיר עגונה וא"כ בעי' מן שלשתן פ"פ ופדחת וחוטם ואם נשחת א' מהם שוב אין מעידי' להשיא אשתו א"כ הי' די לו בזה שבשעת חתיכת הראש יכוונו להשחית צורה א' משלשתן וממילא לא ישיאו נשותיהם ואין אנו צריכי' להוסיף בקרא שהושיב שומרי' והיכי רמיזא אבל אידך מ"ד ס"ל סי' דאורי' וסגי

בסי' אמצעי מן התורה וסגי אפי' בהיכר א' משלשתן וכחד לישנא ריש פ' יש בכור ורק מחומרא דרבנן בעי' שלשתן ובימי אביה עדיין לא גזרו וא"כ א"א מבלי שישחית שלשתן וקשה לומר שבמכת חרב שחתך הראש השחיתו שלשתן ולאחר שמתו בוודאי לא ניולם וע"כ צ"ל דמכה רבה דקרא מרמז שהושיב שומרי' שוב מצאתי מ"ש בעצי ארזים והמעיי' יבחר:

ומה שצל"ע קצת לשיטת ר"ת דהא בש"ס מספקא לי' אי סי' דאוריית' וגופו וכליו היינו ארוך וגוץ וחיורי וסומקי או סי' לאו דאורי' וגופו וכליו סי' אמצעי והנה למ"ד סי' לאו דאורייתא ע"כ מתחשב פ"פ עם החוטם לסי' מובהק ביותר ולישנא דמתני' מתפרש הכא ג' סימני' אלו ע"י צירופי' מיחשב מובהק ביותר אבל סי' אמצעי בגופו וכליו אין מעידי' א"כ לאידך לישנא דסי' דאורי' ומעידי' באמת בגופו וכליו בסי' אמצעי רק בארוך וגוץ וג' אלו הוה סי' מובהק ביותר אין המשנה דבר והיפוכו וצע"ק:

והיות כי הרב המחבר בש"ע מייתי דברי ר"ת וסיים רבו החולקים עליו וכ' חלקת מחוקק וכל הבאים אחריו דכוונת הב"י לעשות ר"ת צירוף לקולו' אחרות אבל לא לסמוך על זה לבד ע"כ נחזי אנן לגבב קולות אחרות הנה כפי הנראה בגביות העדות הי' להם ט"ע במלבושיהם מלבד סי' דחיור וסומקי ולפי דברת הבח' כה' משה ששארית מלבושיהם עם הפאס שלהם נשאר על העגלה וגם הם ניכרי' בט"ע נמצא למאן דלא חייש לשאלה כבר הותרה האשה ע"י ט"ע במלבושיהם רק למ"ד דחיישי' לשאלה וכבר הסכימו דבכל מלבושים לא חיישי' לשאלה רק לחליפים וגזילה עיי' חלקת מחוקק סקמ"ב. והנה בית שמואל ססקס"ט כ' דוקא כשלבוש במלבושיו אבל אם מונחים סמוך לו לא מהני ואין לדמות דיני' אלו לנמצא פירות סמוך לכלי בפ' אלו מציאות (בבא מציעא כ"ה ע"א) ע"ש וכבר הארכתי מאוד בזה בתשובה אחרת ועיי' תשובת קול שחל סי' ה' והכא דקצת כלים הי' לבוש וקצתן נשארו בעגלה ה"ל כמו מקצתן בכלי ומקצתן ע"ג קרקע דחייב להכריז פירש"י הדבר מוכיח דהנך ע"ג קרקע דהנך הוא יע"ש וה"נ מורה לנו שאלו המלבושים שהוא לבוש ואותן שעל העגלה מישך שייכי אהדדי כיון שהט"ע שוה באלו שלבוש כמו באלו שעל העגלה שהם של אלו ההרוגים א"כ נימא מישך שייכי אהדדי וא"כ אי הוה שאול או החליף הוה צריכי' למימר החליף כל כליו לאדם א' ואותו נהרג פה ואין אדם מחליף פאס שלו ונותנו לאחר ומסכן עצמו דבאותה מדינה הוא סמוך לספר דארץ טורקיא ויש סכנה גדולה ליסע בלא פאס ולא שכיחא שישכח הפאס וגרע טפי הרבה מכיס וארנקי וטבעת ובתשו' שב יעקב סס"י י"א כ' מי שידענו שהלך בזה הדרך ונאבד ואח"כ נמצא הרוג בדרך נ"ל זה הוא שנאבד זה הוא שנמצא דקיי"ל כרבי בפסחי' יו"ד

ע"א והנה במ"כ אין לסמוך על הוראה זו דהתם בודאי קבר נאבד בשדה זו אבל הכא מאן יימר שנהרג זה פה והוא עצמו הרגיש ודחק מאוד ועוד יבואר לקמן אי"ה. מ"מ הכא נ"ל לא על הדרך אני דן אלא על העגלה שאנו מכירי' בט"ע שזה הוא העגלה של ישעי' ומאכיל שנסעו עליו ואנו מוצאי' העגלה בלי אנשים והרוגים סמוכים לו עכ"פ נאמר שאלו האנשים מהעגלה הזה ירדו ואלו המלבושי' שנשארו על העגלה המה של אותם האנשים הנמצאים פה באופן שלא נשאר לנו לחוש אלא שאה"נ מישך שייכי אהדדי ומ"מ ישעי' ומאכיל לא נאבדו בדרך הזה כלל רק החליפו כל מלבושיהם והעגלה עם הסוס לאחרי' והם נהרגו ואינהו אזלי לעלמא א"כ עכ"פ תלינן הפאס שבעגלה בהנהרגים וזה רחוק שיחליף אשר לו וישכח הפאס שלו:

ואכתי ניחוש לשוללים שאינם רוצחים ששללו את ישעי' ומאכיל והציגום ערום כיום הולדם וערקו ואזלו לעלמא ומכרו העגלה עם המלבושים ליהודי' אחרים ונהרגו פה מרוצחים והנה זה חשש רחוק שנפלו מלבושים הללו ב"פ בידי שוללים עיי' חלקת מחוקק ססק"י והארכתי בזה בתשובה אחרת והנה בתשובת מבי"ט ח"א סי' קל"ה התיר שיצאו ג' אנשים א' בזקן שחור וא' בזקן אדום ונער א' ונמצאו אחרי ג"י כאלו נהרגים וכ' אע"ג דאין זה סי' מ"מ קשה שיזדמנו ממש ג' כאלו במקום א' ע"ש אע"ג שאין דעתי נוטה להתיר על כיוצא בזה מ"מ ה"נ כיון דהוי תרי וא' נדמה לישעי' וא' למאכיל קשה לומר שאירע החליפות הבגדים והעגלה לשנים שהי' שניהם ממש בבנין הגוף כזה ואפי' נאמר אחר ג"י נשתנה הגוף פשיטא דקשה ששני' נשתנו ממש לשניהם כאלו שהי' על זה העגלה ובזה בודאי כ"ע מודי' להחכם צבי דהוה נפילה דיחיד ובפרט שחשש שוללים שאינם רוצחים גופי' חשש רחוק ולומר שהמה ישעי' ומאכיל ערקו לעלמא ולא נודע זה שלשה שנים ובמבי"ט שם כ' כל שנאבד זכרו איתתא שרי מדאורי' והאריך להסביר הענין וכ' דאפי' במים שאין להם סוף דאיכא למימר גלי אשפלוהו למרחוק מ"מ הוה בעי רב אשי למימר שלהי יבמות דת"ח דאית לי' קלא איתתא שרי' א"כ עכ"פ ביבשה דלכולי עלמא אית לי' קלא פשיטא דשרי' מן התורה לכל הפחות וחלילה לסמוך על זה כלל ואמנם מ"מ שב יעקב הנ"ל הוסיף עוד סניף ממהרי"ק וממהרי"ו ואני אומר דבזה"ז דאיכא בי' דואר קביעי בכל אתר ואתר אפי' אי ערקו לעלמא יכול להודיע לביתו ע"י אגרת וא"כ אם נאבד זכרו זה כמה שנים בודאי יש מקום לעשותו לסניף בעלמא לכמה קולות ויצורפו לשיטת ר"ת להתיר אשת מאכיל כ"ק:

והנה יש לפקפק על דברי שב יעקב הנ"ל דהתם בפסחים נאבד קבר ונמצא קבר וכן נמי בחמץ נאבד ככר ונמצא ככר אבל אי נאבד ככר ונמצאו פירורי' לא תלינן בככר וה"נ

נאבד חי ונמצא מת מה"ת לומר זה שאבד זה שנמצא מ"מ נ"ל לא מיבעי' בנידון שלפנינו שהגליל שכיח רוצחים ונרצחים כידוע ומפורסם א"כ בתינוק שלקח ככר ומצא פירורין דתלינן בככר שנאבד דדרכו של תינוק לפרר ובקבר נמי הגע עצמך שקברנו מת שלם ועכשיו מצאנו קבר רקב עצמות תלינן בה שזה נאבד משום שדרכו של קבר להרקיב וה"נ דשכיח רוצחים דתלינן במצוי בעו"ה אלא אפי' בעלמא כי האי גוני כיון דכבר נאבד זכרו זמן רב ויש עוד כמה אומדנת דמוכח שפיר יש לסמוך אהנ"ל שוב הראוני שגם בשב שמעתא לקצה"ח הרגיש בהנ"ל ולא תי' כלום והנלע"ד כתבתי:

ואביא קצת דמיון לסברתי דהנה פרשתי לעיל כל דברי תשו' ר"ת שבספרו הישר אך ראשית דבריו שם והובאו ג"כ בתשו' מיי' להלכות אישות סי' ט' שכ' ר"ת דמתני' אין מעידי' וכו' לא מיירי באדם העומד וניכר לנו ע"ש וכונתו בזה דהי' קשה לו למה שהוא ממשיך המשנה דסיפא אין מעידי' אלא עד ג"י ארישא שייכא דליכא אלא פרצוף פנים עם החוטם והנה הפסיק באמצע אין מעידין עד שתצא נפשו אפי' מגויד וצלוב וחיה אוכלת בו וס"ל לר"ת דכל זה נמשך מי שצלבוהו או גידוהו ליסטים או חי' אוכלת ונתבלבל כל היכיר גופו דהוי כמו אכלו כורי לסימני' ולא נשאר בו אלא פרצוף פנים עם פדחות וחוטם על זה אין מעידי' אלא עד ג"י והוקשה לו כיון שראינו חי' אוכלת בו הרי ראינוהו עדיין בחיותו וגופו שלם והרי נוכל להעיד עליו אח"כ על ט"ע גמור לזה כתב דלא מיירי באדם הידוע וניכר לנו ובאה חי' וטורפתו בפנינו אלא אדם שלא הכרנו מעולם ועכשיו אנו רואי' חי' אוכלת בו ולאחר ג"י באנו להכירו ע"י פ"פ עם החוטם וכו' זה מה שנלע"ד בכונתו ולכאורה קשה מה בכך שראינו החי' אוכלת בו והי' ניכור בפנינו עכ"פ אחר ג"י כשבאנו להכירו מאן לימא לן שזה הוא דלמא אזל לעלמא כיון שלא היינו ביציאת נפשו והאי אחרינא הוא אע"כ צ"ל דהוה כאבד ככר ומצא פירורי' במקום שדרכו לפרר דתלינן זה שאבד זה שנמצא וצ"ל אע"ג בגברא חרוכא ביבמות קט"ו ע"א חיישי' ולא אמרי' זה שנאבד זה שנמצא מ"מ אינו אלא מחומרא בעלמא כדמוכח מקבר הנ"ל וא"כ כיון דאיכא נמי פ"פ עם החוטם מקלינן כנ"ל לר"ת וההנ"ן בנידון שלפנינו וכיוצא בזה:

ומתוך הדברים למדנו שלר"ת אחר שראה החי' אוכלת בו ולא המתין עד יציאת הנפש אין מעידי' אלא עד ג"י ואע"ג דלכמה פוסקים ולהתוס' מכללם סתמא תלינן השתא הוא דמת א"כ ה"נ אפי' אחר ג"י שאכלו בו החי' כיון שלא יצאה נפשו אז נימא אחר כמה ימים יצאה נפשו והשתא הא דמת ולמה אין מעידי' רק עד ג"י י"ל כיון שכבר אכלה בו החי' לא תלינן תו להקל כמו במפקח הגל פסחים צ"א ע"א תוס' ד"ה שהי' וכו' ועי'

נה"כ סי' שצ"ז הנ"ל וה"נ צ"ל בהאי עובדא דכרמי ביבמות קכ"א דהעלוהו אחר ג"י ומאי פריך הא ס"ל להריב"ש דשיעור יציאת הנפש הוא ג' שעות מלשון רש"י ב"ק נו"ן ע"ש א"כ מה בכך שהעלוהו אחר ג"י דלמא הי' ב' שעות אחר ג"י אלא ע"כ נהי דלהחמיר בעי הריב"ש שיעור שיהוי ליציאת הנפש ג"ש מ"מ להקל כיון שנפל למים זמן מועט אמרי' שמא כבר מת ולא מנין ג"י אלא משעת נפילה למים וכנ"ל בהא סלקינן דלכאורה אתתא דא שרי' להתנסבי:

איברא תינח אלו הי' הראש מחובר לגוף הייתי סומך להתיר אחר ג"י והייתי מצורף קולות המגובבי' הנ"ל לשיטת ר"ת אך היות כי הי' חתוכי הראש וכל הפוסקים לא פסיקא להו שהתיר ר"ת בכי האי גונא רק אני יגעתי ומצאתי דאתי לידי ס' הישר לר"ת מי אנכי לסמוך על הבנתי ומיראה הוראה אני ע"כ אם יסכים עמי ת"ח בקי בהוראה להתיר אשת מאכיל דרינא בהדי' אבל לא יסמוך עלי לבד כי אני אינני כדאי הכ"ד פ"ב יום ג' ו' תשרי תקע"ט לפ"ק

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נד

מרגליות טובה שבגלגל חמה תורת ה' בידו תמימה יושב בנויות ברמה האשל הגדול ומהולל ברוב התשבחות נ"י ע"ה פ"ה גאון ישראל האמיתי כקש"ת מה"ו אפרים זלמן נ"י בעה"מ ספר בית אפרים:

יקרתו הגיעני זה פעמים וגם נתכבדתי בספרו בית אפרים תשואות חן חן לו ועשיתי ככה עיכובא יען כי בצפיתי צפיתי לקבל עוד מכתב שלישי כאשר הבטחני לעיין במה שכתבתי פרפרת אחד באגרות שלי והיות כי ארכו הימים והיום נפניתי קצת מרוב המון עוצם טרדותי אמרתי לא אעבור עוד מלהשיב ולמלאות לו מלא חפנאי טיבותי' על רב טובו ויפיו בתשובתו מעולפת ספירים בהסכמת היתרא דאיתתא עגונה ושכרו כפול מן השמים:

וראיתי גולייריין מנצחין ה"ה הגאון קצה"ח בספרו שב שמעתתא זצ"ל וה' יאריך ימי מעלתו הדרת גאונו אשר עמד לנגדו בתשובה הנ"ל בסוגי' דר"פ יש בכור עיינתי גם אנכי קצת בהאי שמעתתא לפי מסת הפנאי ואענה חלקי ואהי פעם כסותר ופעם כבונה בעזרת אלקי קדם מעונה:

הנאון קצה"ח בשמעתתא ז' מפי"ג ואילך עומד למשען שיטת ר"ת בס' הישר דמעידי' על ט"ע שבגוף שלם או אפילו רובא כדאיתא בתשו' גאונים בתראי בשם הגאון ר' העשיל זצ"ל ורצה להוכיח בפי"ד שם דאל"כ מ"ט לא אשמועי' ר"ל ור"י ר"פ יש בכור דבכל

מקום רוב הגוף פוטר חוץ מנחלה משום דבעינן יכיר וליכא ועוד מסתימת הפוסקי' משמע דפוטר וע"כ משום דניכר היטב ברוב הגוף ואמנם הדרת גאונו מותיב תיובתא לר"ת דא"כ בבריתא דיכיר זה פדחת ה"ל למימר זה רוב הגוף אע"כ דלא כר"ת:

הנה טרם אענה אומר שבמ"כ של כבוד הרבה גאוני' בתראי שחשבו כי יכיר דנחלה היינו שיצא כל כך מהולד שיכול להכירו בו למחר ויומא אחרא שלא יתחלף לו ולפ"ז צריך לעיין לפעמי' יצא מיעוט פדחתו ונולד בו סי' מובהק שאינו מצוי בא' מאלף אם יהי' אח"כ הבא אחריו בכור לנחלה או נימא יכיר על הרוב ידבר לא ראיתי מי שנתעורר בדין זה גם דוחק גדול הוא לפרש כן יכיר שיכירנו בו למחר ותו הקושי' הגדולה שנתחבטו בו בתי' הש"ס יכיר לחוד וכו' ומה בכך עכ"פ מוכח שניכר מחר לאביו בהיכרא דפדחתו לחוד וא"כ אמאי בעי' הכרת פניהם לענין ענתה בם דהיינו עדות אשר מפני זה נכנס הגאון תי"ט בפרצה דחוקה בתשו' הגאוני' בתראי לחלק בין ביום לידתו לאח"כ והוא דוחק גדול ולפע"ד הדבר פשוט הוא ורש"י רמזה לנו במ"ש פשטי' דקרא מיירי שהקב"ה צר צורת הולד כצורת הנואף ולא לחנם פי' כן אבל הענין כי קרא דיכיר מיירי שנולד כל כך מהתינוק ויצא ממנו לאויר העולם שיכול האב להכירו בו שצורתו דומה לצורה שלו ואיננו ממזר ומזה מיירי יכיר בני זה ממזר כידוע ואפי' לרבנן דר"י דלית להו שיכול לעשות בנו ממזר מ"מ נהי שאינו נאמן להכירו בזה לאחרים כ"א בצריך הכירא מ"מ להאב ניכר עי"ז ולא מיירי ליומא אחרא כלל אלא עתה בשעת לידתו מכירו בזה וס"ל לר' יוחנן אפי' בפדחת לחוד סגי לפעמים ופריך הש"ס מהכרת פניהם ענתה דנהי מיתורא דענתה בם דרשינן לעדות דאין לענות עדות אלא בהכרת פניו מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו ומיירי נמי מציורי פניו כפני אביו הנואף ומשמע לשניהם בעי פניהם דוקא ולא סגי ביכיר אבל אי לאו דאין מקרא יוצא מידי פשוטו מעדות אשה לחוד לא הוי קשי' אהכירא דנחלה דמה ענין זה לזה דהאב מכיר בנו בפרצופו הדומה לו אפי' בכל שהוא אבל להעיד היום שזה האיש שראיתי אתמול ולא נתחלף בדומה לזה צריך הכירא טפי אך עיקור הקשי' דקרא נמי מיירי מהכירא דאב שהוא הנואף ובעי פרצוף פנים עם החוטם דוקא. והנה לולי דברי אביי מקרא עצמו הכרת פניהם לא הו"מ לאקושי' אר' יוחנן דיש לפרש הכרת פניהם דבוק ההכרה של פניהם שהוא הפדחת היא ענתה בם ע"כ מייתי מדאביי דמייתי לי' אבריתא פרצוף פנים בלא חוטם וכו' ש"מ אביי מפרש לקרא דבעי' הכרה וגם פניהם דהיינו פדחת וגם פרצוף וחוטם שהוא בכלל פניהם ומדאיירי קרא נמי מנואפי' ש"מ דבעי נמי לנחלה פ"פ עם פדחת וקשי' לר' יוחנן ואה"נ לעיל כדפריך ממתני' דיבמות ודחיק לשנויי תני עד החוטם הו"מ לשנויי ולחלק בין הכירא

דנחלה להיכרא דעדות כיון דלא מייתי אביי דבלא"ה הוצרך לשנויי' אקימתא יכיר זה פ"פ עם החוטם והוצרך להגי' עד החוטם שני נמי במתני' דיבמות הכי אבל אבריתא דלא מצי לשנויי הכי מקשה והנה ש"ס תי' ב' תירוצים א' דודאי אמת הכרת פניהם פי' ההכרה של פניהם שהוא פדחת וזה ענתה בם אפי' לעדות אשה מכ"ש לפשטי' דקרא לענין הכירא דאביי ורק מדרבנן החמירו בעדות אשה ואביי מייתי לי' לקרא לאסמכתא כאלו יתפרש הכרה וגם פניהם ובאידך שינויי' אמרי' אמת כן הוא דבעי הכרה וגם פניהם לענתה בם היינו עדות אבל להכירא ביום הלידה סגי ביכיר לחוד ולא חייש לפשטי' דקרא ויעיי' שבת ס"ג ע"א ויותר נראה לקיים דברי תי"ט זצ"ל בתשובה הנ"ל דודאי ביום הלידה ניכר לאב אפי' בפדחת לחוד אבל אח"כ ע"י מאכלי' ומשקי' ושינוי נשתנה הצורה ובעי הכירא בשלשתן להאב:

עוד נ"ל קרוב להנ"ל דכונת קרא הכרת פניהם יתפרש בא' משני אופני' או דאתי למעוטי דוקא פניהם ולא גוף דלא כר"ת ומ"מ מתוך הדברים למדנו בפניהם מיהת בעי' ובפדחת לא סגי או נימא הכרת בעי ופניו נמי בעי' לאפוקי זה בלא זה אבל ט"ע בגוף בודאי מהני לענין עדות אלא דקרא לא מיירי אלא מעדות בפנים דשם בעי' הכרת ופניהם והנה לתס"ד דמגיה ר' יוחנן במתני' אין מעידין אלא על פ"פ עד החוטם וע"כ אתי מתני' למעוטי שארי' הגוף שאין מעידי' עליו ודלא כר"ת וכמו שפירש"י ביבמות להדי' דאי לאו דאתי למעוטי גוף ממאי ממעט אין מעידי' אלא על הפדחת עד החוטם וכי ס"ד להעיד בפחות מזה אפילו להסוברים ברוב פדחת סגי אפי' לנחלה היינו כיון שיצא רוב דבר שניכר בכלו ה"ל כאלו כבר יצא כלו אבל לענין עדות אשה איך יעיד על רוב פדחת וא"כ מאי קמ"ל מתני' אין מעידי' אלא עד החוטם וע"כ למעוטי גופו ושארי' פרצופו ולפי אותה הה"א גם קרא יתפרש כן ואהא מייתי אביי ראי' הכרת פניהם ולא גופם ומ"מ מבואר פניהם בעי' וקשה אדר' יוחנן ואמנם לפי מסקנת הש"ס דר' יוחנן מודה במתני' דעם החוטם קאמר א"כ י"ל כר"ת דעל הגוף בודאי מעידי' ולא מיירי אלא בעדות פנים שלא יעיד אלא על פ"פ עם החוטם א"כ גם קרא יתפרש כן הכרת ופניהם הוא ענתה בם ולא זה בלא זה וא"כ ממילא מובן דאיכא הכרה בלא פניהם ויכיר לחוד והכרת פניהם ומטעם שכתבתי לעיל והרוחנו ק' תוס' ד"ה מאי קראי וכו' וק"ל:

מ"מ יש ללמוד מכל האמור בענין דלמסקנא איכא פלוגתא בין הכירא דנחלה להכירא דעדות להקל ולהחמיר דלענין היכר בפנים קילא נחלה מעדות דבפדחת בעלמא יכיר האב שזה בנו ופרצופו דומה לו משא"כ בעדות ולהחמיר אפי' נניח במוחלט כר"ת דאיכא הכירא בגופא היינו לומר שזה הוא האיש שראיתיו אתמול בבנין גוף כזה אבל

לענין זיו איקונין דומה לשל אביו שייך דוקא בפניו ולא בגופו ועכ"ש ביום לידתו שבנין גופו קטן שלא ידמה לאביו אלא במשאר פרצופו וממילא סייעתי' דקצ"ח לאו סיעתא ותיובתא דמר לאו תיובתא דלענין הכירא דנחלה אין מקום לט"ע דגוף ולעולם לענין עדות אשה אין הכרע:

והנה דעת הר"מ הגאון נ"י דמבריתא מוכח דלא כר"ת ומאי דלא אמרי' לכל פדחת פוטר חוץ מרוב הגוף משום דאהא לא הוי פליג ר' יוחנן יפה כ' וגם לדידי צ"ל כן ועוד נוסף לזה נ"ל דר"ל אמר פוטר בכל מקום שזה עיקור חידושו לרבות גיורת וכ' תוס' דהוה סד"א דכיון שיצא רוב הגוף ביהדות יהי' לידה חדשה קמ"ל והנה זה החדוש שייך אם יצא הראש תחלה אבל אם יצא רוב הגוף תחלה אע"ג דראש חשוב טפי מ"מ פשוט דמיעוט הנשאר אע"ג שהראש בכלל המיעוט מ"מ נגרר אחר הרוב וה"ל כילוד כלו בגיורת וכן מוכח בנדה כ"ט ע"א דפריך בפשיטות מכלל דבמסורס אפי' רובא נמי לא הא קיי"ל רובו ככלו ש"מ אע"ג דראש בפנים פשיטא לי דרובא ככלו ויש לדחות ראי' זו דהתם בראש נפלי' ליכא חשיבות להך מ"ד מ"מ הסברא נכונה:

ויש מקום לומר דלמ"ד ב' מעינות הם אה"נ דמיחשב פתיחת מעין הטהור מלידת הרוב שאחר יציאת הראש דהא דהוי ראש כילוד גז"ה הוא אשר נשמת רוח חיים באפו דלכ"ע אית להו הך דרשא כמ"ש התוס' נדה כ"ו ע"א ד"ה סנדל וכו' וכל זה מדין תורה אבל בטבע האנושי אין לידה אלא ברובא וא"כ בשלמא למ"ד מעין א' הוא והכל מגז"ה הה"נ הכא ביציאת הראש מיחשב לידה גם לענין זה אבל למ"ד ב' מעינות מנ"ל ודוחק לומר על זה לאל גומר עלי:

ומאז אמרתי ביישוב הירושלמי דמייתי משנה למלך פ"ד מאי' ביאה שלפי הגהתו הוא מתנגד לסוגי' דר"פ יש בכור הי' נ"ל לחלק בין ימי טוהר לדם טוהר דימי טוהר דשמעתין היינו הימים נקראי' ימי טוהר שאפי' אינה רואה הרי היא טבולת יום ארוך ומזה מיירי שמעתין דכיון דאין להם דם טמא מה"ת תהי' טבולת יום ארוך וירושלמי מיירי מדם טוהר פי' שראתה דם באותן הימים ובודאי ללוי דב' מעינות הם הדבר פשוט דדמי' טהורי' והירושלמי קמ"ל אפי' לרב דמעין א' הוא וה"א הואיל ואין לה דם טמא אין כאן גז"ה דדם טהור קמ"ל והוא צריכא רבא באמת ויעיי' תוס' נדה ל"ו ע"א ד"ה הלכתא וכו' וצ"ע:

והנה בדברי קדשו לאמור וז"ל הא דנקט יכיר זה הכרת פנים לא באו לומר דאף במקום דהוה כילוד ולית בי' תורת הכרה לא הוי בכור מחמת לידה זו דהא ליתא דודאי אהני לי' לידה זו להיות בכור כיון דליכא בהאי לידה תורת הכרה כלל ולכן במסורס

שיצא רובו דה"ל ככלו והוא ילוד ממש לא איכפת לן בהכרה כלל אך הבריתא קאמרה דקרא דיכיר אשמועי' הכרת פנים דבמקום שהלידה הוא בענין שיש בה תורת הכרה כגון ע"י יציאת ראשו אז בעי' בי' הכרת פנים ובהא פליגי ר"י ור"ל אי פדחת לחוד הוי הכרה או לא ואהא פריך ממתני' דאין מעידי' דמוכח דהכרת פרצוף בעי' א"כ גם לנחלה כשאנו באי' לדון שיהי' כילוד משום יציאת ראשו בהא אמרה תורה יכיר ובעי' פרצוף דוקא עכ"ל פר"מ נ"י הנה סברתו נוטה לסברתינו דרובו הוי כילוד מטבע ולא מגז"ה ולענין זה הוי בכור בלא יכיר מקרא וילדה לו שהרי נולד בטבע משא"כ בהוצאת הראש שהלידה מגז"ה דחשוב ובבכור החשיבות הוא ההכרה ע"כ בעי' פ"פ שניכר בו והיינו סברתי הנ"ל:

אמנם לדינא שהוליד חדשות בפשיטות דכשנולד ממש לא בעי יכיר משום דס"ל או וילדה לו או יכיר לא נלע"ד דיכיר להוסיף בא דאפי' אי נולד כדינא עדיין בעי' יכיר וא"כ אי ליכא הכירא ברוב הגוף איננו פוטר בנחלה אע"ג דהוי כילוד בטבע ולפע"ד על מדוכה זו ישבו גאוני עולם דהסמ"ע סי' רע"ז סקי"ג כ' כיון דנפל דבן ח' אינו פוטר בהוצאת ראשו משום שאין לבו של אביו דוה עליו א"כ ה"ה ביצא כלו ודלא כשארית יוסף דס"ל ביצא כלו הוי כילוד ולכאורה בהא פליגי דהא דבעי' לבו דוה עליו דנפקא לן מראשית אונו ס"ל לשארית יוסף הא רק בדין המחודש עפ"י התורה שהוא בהוצאת ראש אבל אי מקיים וילדה לו שהוא ביציאת הגוף לא בעי' אונו והסמ"ע ס"ל דאונו בעי' לעדופי על וילדה לו והתי"ט כ' דרש"י ר"פ בהמה המקשה כ' להדי' כהסמ"ע ובסדרי טהרה סי' קצ"ד רצה לומר דהתוס' ס"ל כשארית יוסף ודבריו לכאורה תמוהים דהרי הקשו ר"פ בהמה המקשה דאמאי פריך התם מדייקא דסיפא הא בן ט' חי בכור לנחלה נמי הוי ולא מרישא דאפי' בן ח' לא הוי בכור לכהן הבא אחריו ודבריהם תמוהים דמרישא ה"א אדילפת מבכור לכהן דהוי כילוד נילף מנחלה דלא הוי כילוד אע"כ ס"ל להתוס' בכור לנחלה שאני שאפי' יצא כלו לא הוי כילוד ודלא כרש"י אע"כ הגאון סדרי טהרה נמי ס"ל בטעמו של ש"י כנ"ל דבכלו לא בעיני' אונו משא"כ בראשו ולא מוכח מתוס' מידי וא"כ היינו כדברי פר"מ ודעת הסמ"ע עפ"י פירש"י כוותי דידי דייק והנה ראי' ש"י אינן מוכרחת כלל דעיקור ראיותו מש"ס דהו"ל למתניתן למינקט בכור לנחלה ביצא כלו דעיקור רבותא דמתני' משום נחלה ולא משום כהונה ואי משום דיוקא דבן ט' חי זה ממתני' דנדה אשמועי' דהא איתותב שמואל אלו דבריו ולק"מ לע"ד די"ל משום החזירו נקט ראשו דאי הוי נקט כלו והוי שביק בכור לכהן ה"א דמיירי בשתי נשיו שילדו זה יצא כלו לחיים בן ח' וזה בן ט' ולא שייך החזירו ביצא כלו אבל הוציא ראשו והחזירו לא

הוי כילוד באדם ויעי' תוס' ר"פ בהמה המקשה לכן נקטא מתני' דינא בראשו דשייך נמי בבכור לכהן דהתם ע"כ באשה א' קיימי' ובהחזירה ואפ"ה הוי כילוד ותמי' נשגבה על ש"י דלדבריו ע"כ צ"ל דוקא יצא כלו אבל רובא לא הוי כילוד ובעי' אונו דוקא דאלת"ה תקשי לשמואל דהוי בעי למימר ראש אינו פוטר בנפלי' אלא רובו ובכור לנחלה אפי' ברובו לא הוי אע"כ לחלק בין רובו לכולו ובנדה כ"ט ע"א פריך בפשיטות הא רובו ככלו ע"כ נראה עיקור כסמ"ע וכמדומה לי כי כן סוגי' דעלמא:

והנה הטח"מ רסי' רע"ז כ' לפי הגי' שלפנינו בטור דרוב פדחתו הוי כילוד אפי' לענין נחלה וכן הסכמת סמ"ע שם וש"ך בי"ד רס"י י"ד ודלא כהב"ח שס"ל דעכ"פ לנחלה ליכא הכירא ברוב פדחתו ודלא כהכ"מ דמייתי שב שמעתא הנ"ל דס"ל בכל מקום בעי' כל פדחתו דליתא אלא ברוב סגי אפי' לנחלה והגאון הנ"ל כ' דמדפשיטא להתוס' ר"פ יש בכור דלר' יוחנן נמי דרשי' יכיר ש"מ כהב"ח דבעלמא ברוב פדחתו סגי חוץ מנחלה דהכירא ליכא ברובא ולזה צריך יכיר ולפמ"ש לעיל אין ראי' מהתוס' דאפי' נימא דסתם תוס' כר"ת ס"ל כמשמע מתוס' יבמות מ"מ לענין נחלה לא מהני הכירא דגוף להכיר שזיו איקוני' דומה לו ולזה צריך יכיר ולקמן אי"ה עוד נכריח דלא כוותי' מ"מ דעת סמ"ע וש"ך דפדחת הוא הראש ורוב פדחת היינו רוב הראש ופר"מ הראה לי מקום לעיי' בהני מילי מעליותא דזקנו בתבואות שור סי' י"ד שכתב דלא כש"ך וראיתי שם דבר תימה שהוכיח שהראש הוא עד הצוואר דכתיב החכם עיניו בראשו ש"מ שאין הפדחת שעד החוטם נקרא ראש אלא רוב הראש וא"כ רוב הפדחת אינו פוטר ותמי' רבה על הגאון הזה וכי על עיני בשר כתי' עיניו בראשו הלא עיניו בראשו מקום שכלו ועיונו שהוא המוח משכן השכל ובלאה"נ כל בין עיניך שבתורה בתפילין ובקרחה פי' במקום שיער ופי' רמב"ן בתורה דהיינו במוח במקום שורש העינים ששם העורקים שמהם יונקים עיני בשר וזה נקרא עיני' בתורה ועל זה נאמר החכם עיניו בראשו והוי ממש ראי' לסתור וה"ל למימר מרגניתא לע"ד דמבואר ס"פ יה"כ וס"פ עגלה ערופה בבריתא דנשמת חיים באפיו היינו חוטמו ולפ"ז למאי דיליף שמואל מקרא נשמת חיים הוא דאפיו חשיב הא מאן דלית לי' נשמת חיים לא הוי אפיו חשוב ודרשא זו לכ"ע אית להו כמ"ש לעיל בשם התוס' נדה כ"ו ע"א א"כ מבואר דהחשיבו' תלוי' בחוטמו לכל הפחו' וא"כ תיקשי מתני' דנדה דסגי בפדחתו אע"כ כל החשיבות הוא עד אפיו ורוב החשיבו' הוא פדחתו אבל רוב פדחתו לא מהני בשום מקום ובמתני' דנדה גרסי' יצא מחותך או מסורס משיצא רובו יצא כתקנו עד שיצא רוב ראשו ולשון זה צע"ג דמאי משיצא רובו ועד שיצא רוב ראשו דקתני איפכא ה"ל למימר כתיקונו משיצא רוב ראשו סגי ומסורס לא סגי אלא עד

שיצא רובו וע"כ צ"ל דברישא קמ"ל משיצא רובו של גופו סגי אע"ג דראשו בפנים שהוא ככלו מ"מ כיון שיצא הרוב הרי ראשו נמשך אחריו והוי כילוד וביצא ראשו תחלה עד שיצא רוב ראשו דוקא ולא רוב פדחתו אלא כל פדחתו שהוא רוב חשיבו' הראש וכדעת הגאון תתב"ש דלא כסמ"ע וש"ך ועיי' יבמו' ק"ב ע"א היינו רוב הרגל היינו רוב העקב וכו' וק"ל:

ויעיי' ברמב"ם פ"ב מנחלות שכ' בבן ט' חי דסגי ברוב ראשו דהיינו פדחתו וכ' ה"ה דהרי איתותב שמואל ודבריו תמוהי' מה ענין שמואל לבן ט' חי לנחלה שמואל מבן ח' ולכהונה ועיי' כ"מ ולח"מ והכי הל"ל דהלכה כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש ומיהו טעמא בעי מ"ט לפסוק כר"י דכללא הוא אשינויי דחיקא לא סמכי' להגיה עד חוטמו ואי משום דהלכה כר"ל רק בתלתא י"ל הכא קאי אביי משמי' דרב כהנא כוותי' דמייתי' מהכרת פניהם ואשינוי לא סמכי' אשר ע"כ נלע"ד עפ"י מ"ש קצה"ח שם להוכיח דאפי' ראש חתוך מהגוף נמי אית בי' הכירא דהרי הולד כל גופו בפנים ואפ"ה ניכר בפרצופו ושוב דחי דעכ"פ איננו חתוך וסופו לצאת ע"ש. והשתא י"ל הא דאיתותב שמואל ממתני' היינו למאי דפשיטא לסתמא דתלמודא דהלכה כר' יוחנן דמתני' דנדה כיילי אפי' לנחלה נמי פדחת פוטר אבל לריש לקיש דלדידי' בלאה"נ מתני' דנדה לא כיילי לנחלה דהרי פדחת אינו פוטר נהי דממילא ידעי' דעכ"פ הראש כלו פוטר מ"מ הוה סד"א כי היכי דבראש חתוך מהגוף לית בי' הכירא הה"נ כשהגוף בפנים ואיצטרך לאשמועי' במתני' דבכור' דראש לחוד פוטר לנחלה ולק"מ ששמואל ודין כי היכי דלא תיקשי לשמואל ממתני' וכמ"ש תוס' בשבת ריש דף מ"ד בסוף הדבור אע"כ ס"ל לשמואל כר"ל ולק"מ וזה מוכרח בכוונת רש"י ד"ה איידי וכו' שכ' ואי הוי תני רובו מת וכו' לא הוי אחרון בכור אפי' לנחלה וכו' ע"ש ותימה מ"ט לא פי' הטעו' אבכור לכהונה נמי אע"כ בכור לכהונה ליכא למיטעי גם לשמואל דלא נעלמה ממנו מתני' דנדה רק הטעו' הוי בבכור לנחלה למאי דס"ל לשמואל כריש לקיש אמנם סתמא דתלמודא פשיטא לי' כר' יוחנן ואסיק לשמואל בתיובתא ומזה מוכח דהלכה כר' יוחנן וצדקו דברי ה"ה ז"ל ולפ"ז מוכח דלא כהב"ח הנ"ל דס"ל גם לר' יוחנן יש חלוק בין נחלה לשאר מילי דבכל מקום רוב פדחת ככלו משא"כ לנחלה דהכירא בעי' ולהנ"ל ליתא דא"כ דמתני' דנדה רוב פדחת קאמר ולנחלה בעי' כל פדחת א"כ גם לר' יוחנן לא הוי תיובתא דשמואל אע"כ נחלה וכל מילי שוין דבעי' כל פדחת:

והנה ראיתי בדברת קדשו מתלהב על שיטת ר"ת דט"ע בשלוש אלה פדחת ופ"פ וחוטם מיירי מדמיון מלתא למלתא וא"כ איך מייתי ש"ס מיני' ליכיר דר' יוחנן דמיירי בהיכר

גמור ותמה עלי שלא הרגשתי בזה ומהתימה איך ארגיש דלפי מה שפרשתי אני כונת ר"ת ז"ל לק"מ דהרי שפתי ברור מללו דר"ת מיירי שיש לו ט"ע גמור בג' אלו אך הלסתות ושארית פניו ליתנהו והט"ע בשלש אלו אע"ג שהוא מכירו בטוב אינו נחשב אלא כעין סי' לכל הגוף כאדם שיש לו ט"ע גמור בשומא ידוע ומוצא השומא הזאת בגופו של זה ומזה ישפוט שזה הוא פלוני בעל השומא דלא נקרא ט"ע אלא סי' וה"נ כשאין לו ט"ע בכל גופו או בכל פרצופו רק בשלש אלו אעפ"י שיש לו בהם ט"ע גמור מ"מ לא הוי אלא סי' לגבי הגוף והיינו כמדמה מלתא למלתא שזה שייך לגוף של פלוני וא"כ תו לק"מ דמייתי שפיר אהא דיכיר וגם מ"ש מעלת הדרת גאונו על קצה"ח דאי נמי נימא דכל הגוף מועיל להיכר נחלה מ"מ דלמא לעדות אשה אינו מועיל דאחמרי' בי' רבנן ולהנ"ל לק"מ דבט"ע גמור אין מקום להחמיר אלא בט"ע זה שהוא רק כסי' להגוף ולא בט"ע גמור. ויש כאן מקום חדוש לר"ת אי אתו סהדי וקמסהדי אגברא פלני' דקטיל גברא ואינם מכירי' אותו בשום ט"ע בגופו אלא בט"ע שיש להם בשלש אלה וזה לא מיחשב אלא כסי' לא קטלינן לי' כדאית' בחולין צ"ח וי"ל כיון שגם הלסתות לפנינו אפי' לא יהי' לו ט"ע אלא בפדחת וחוטם ופרצוף מ"מ מיחשב ט"ע גמור ור"ת לא מיירי אלא בשנחתכו הלסתות וכן גבי יכיר כל הפנים עדיין בפנים ולא יצא לחוץ אלא הפדחת:

ובחי' תורה אמרתי בפסוק ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו שכ' רמב"ן מדכתי' ויתנכר משמע שעשה פעולה להתנכר ששם המצנפה על מצחו כדי שלא יכירוהו אבל חז"ל דרשו שיצא בלא חתימת זקן ומצאוהו בחתימת זקן יע"ש ברמב"ן והנה דקדוקו של רמב"ן מלשון ויתנכר הוא דקדוק נכון אבל א"א לקיים פירושו דאיך אפשר שהתנכר כן זמן רב בהיותם יושבי' על שולחנו שותים ומשתכרי' עמו ואם הי' מתנכר כל כך זמן רב א"א שלא ירגישו בו המצרים שריו ועבדיו ע"כ נלע"ד דידוע מנהג אנשי מצרים מהלכי' מעוטפי' בראשיהם בעטיפת הישמעאלים עד גובי דיקנא ועיי' ב"י בא"ח סס"י יו"ד בשם כפתור ופרח וכשהי' יוסף מעוטף עד שפתיו כדרכם ולא הי' יוצא ממנו רק פדחתו ופרצופו וחוטמו אבל לסתיו לתנהו הי' ניכר לאחיו לכן כדי להתנכר הסיר העיטוף ממנו בדברם אליו בשוק מקום מכירת התבואה וכשהסיר העיטוף אז הי' הלסתות מושחתים ע"י חתימת הזקן ועי"ז לא הכירוהו אפי' ע"י ג' פדחת ופרצוף פני' וחוטמו וא"ש ויתנכר שעשה כמתנכר במה שסר העיטוף ולא קשה מה שהקשתי לעיל איך הי' זמן רב מתנכר בהיותם יושבי' עמו על שולחנו והא"ש דבביתו בלא"ה לא הי' מעוטף רק בשוק במקום מכר התבואה וכל דברי חכמי' קיימים:

והנה בתשובתי [סי' נ"ג] כתבתי מדהקשה ר"י על ר"ת מאבי' בן ירבעם ולא תי' שהי' חתוכי הראש כדרך הרוגי מלחמה ש"מ ס"ל אפי' חתוכי הראש נמי ניכרם בט"ע לר"ת ופר"מ תפשני בלשוני שכתבתי כדרך הרוגי וכ' שברכת יהודה ידך בעורף ואין הרוגי' אלא בקשת תמהתי וכי מי סני ליהודה להרוג בחרב ג"כ וכתבתי כדרך הרוגי מלחמה משום דכתיב וטרף זרוע אף קדקד ונהי דזה בגד כתי' ויהודה נתוסף בברכת הקשת ג"כ מ"מ גם חרב לא נשלל מהם ומי בראש דוד בן ישי בראש הוא עורר חניתו על שמונה מאות וכל גבורי דוד שבאותו פרשה בחניתות יצאו וגליות יוכיח וכתי' באבנר ויואב יקומו הנערים וישחקו לפנינו והי' חרב איש בצווארו של רעהו כמבואר בקרא וא"כ פשיטא דס"ל דהכא שיתכוון אבי' לענן נשותיהם של אלו ציוה לאסור המלחמה בחרבות ולא בקשתות ובלאה"נ מי סני שאחר שנהרגו בקשת ציוה לחתוך ראשיהם אע"כ פשיטא לר"י דלר"ת אפי' חתוכי הראש ניכרי' בט"ע:

ובמה שכתבתי דמדכתי' מכה רבה משמע ששינה צורתם כדי לענן נשותיהם ופר"מ הגאון נ"י כ' דנפקא לי' מדכתי' אבי' ועמו משמע אבי' לחוד ועמו לחוד ודפח"ח אכן אני כתבתי עפ"י דברי יפ"ת ויפה מראה ונ"ל דלא הוה ליפת תואר לפרש מדכתי' אבי' ועמו דהתינח למ"ד שהושיב שומרי' ג"י א"כ י"ל ההריגה שהי' מעשה בפועל תולה בעמו כי אעפ"י שהמלך אבי' הוא ציוה ללחום מ"מ הם עשו פעולת ההריגה ותולה בעמו אך העיגון שהיא שב ואל תעשה רק שמרו שמירה בעלמא תולה באבי' שעקימת שפתיו הוי מעשה להפקיד שומרי' ג"י אבל למ"ד שהשחית צורתם לגמרי א"כ בין גוף המלחמה ובין השחתת הצורה הכל הי' ע"י מעשה עמו עפ"י ציווי מלכם מ"ט לתלות זה באבי' וזה בעמו ע"כ פי' דנפקא לי ממכה רבה ומ"מ מיני' דמר ומיני תסתיים שמעתתא די"ל בגוף בלי ראש ליכא הכירא אך בחיבורי' עם הראש ניכר הוא אפי' אחר ג"י ופרצוף ניכר תוך ג"י אפי' אינו מחובר עם הראש והיות מלחמת בני יהודה בקשת ע"כ אח"כ חזרו וחתכו ראשיהם שלא יהי' ניכרים בגופם ועוד העמיד שומרי' ג"י שלא יהי' ניכרים בפניהם וא"כ כתי' מכה רבה לרמז על חתיכת הראש וכתי' אבי' ועמו על ציווי השמירה ג"י:

שוב תפשני במה שכתבתי לדעת הירושלמי אבי' לא חטא בזה שעיגן נשי אויביו וכ' פר"מ הגאון נ"י שברבה איתא להדי' שלכן נוגף אבי' על שעיגן נשי ישראל אמת נכון הדבר כי כן איתא ג"פ בפ' תולדו' בפסוק הקול קול יעקב ובויצא בפסוק אסף אלהים את חרפתי ובהר בפסוק לא תונו איש את עמיתו אלא דמייתי התם דר' יוחנן ור"ל ורבנן פליגי אהך וס"ל דנוגף על שבייש את ירבעם ברבים ומדסיים המדרש לבסוף אם כך נענש מלך המבייש את המלך ק"ו להדיוט ועוד בירושלמי דיבמו' לא מייתי כלל הך

טעמא רק הטעם משום שחיסד את ירבעם או שקרא אחי' השלוני בליעל ש"מ דהך עיקור ובמה שעיגן לא חטא ואין להאריך בזה:

במאי דשדר לן חורפא מה מתקו מדבש אמרי נועם מ"מ אומר אני כל מה שכתכו האחרונים בדברי הח"מ סי' י"ז סקמ"ב גרם להם שלא ראו בשיטה מקובצת לב"מ [עיין לעיל סי' נ"א] דברי רמב"ן וריטב"א שם דבחמור סימן אוכף לא שייך אלא שאלה ולא אבידה וחשש אחר יע"ש ומ"ש בקו' פ"י בכתו' י"ב [עיין לקמן סי' נ"ז] אעתיק פה לשוני בחי' כתו':

איתמר מנה לי בידך וכו' הקשה פ"י למה לי דכ' רחמנא סי' באבידה ת"ל דהתובע טוען ברי ותי' דניזל בתר רובא דעלמא ואני אומר אי קושיתו קושי' תי' אינו מעלה ארוכה דמאי רובא שייך הכא הרי לא נפל אלא מאחד והתובע כמוהו כמוהם וזה הי' שייך אי מספקינן אי מגוי אי מישראל נימא מרובא דעלמא גוים נפל אבל אנן איירי במקום דרובא ישראל ולא נפל אלא מאחד מאי שייך כאן ניזל בתר רובא אבל הק' מעיקרא ליתא דבאבידה לא דברה תורה אלא כנגד הרמאים דמורי' התירא הרי איננו שלזה המוצאה אמינא דילי הוא ומאי מפסדינא לי' משו"ה בעי סימנא אבל ברי בעלמא אע"ג שאין חברו יודע בשקרו כגון בשמא טוב דלית לי' לחברו למידע מ"מ אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזיקי' שיטעון ברי לגזול חברו את שלו מתוך ידו משו"ה ברי טדיף משמא דאידך:

ועל דברת פ"י בגטין כ"ח שכ' פירות בכלי בממון מהדרי' ובגטין דאיכא חזקת א"א בעי' שיהי' קשור בכיס והקשה פר"מ הגאון נ"י א"כ מאי פריך מחמור בסי' אוכף דלמא שאני א"א מממון י"ל בוודאי אי יהיב סי' בכלי נהי בפירות ליכא סי' מ"מ רגלים לדבר ששייכי' לכלי זה ומהדרי' ממון ובהא מפלגי' דהיכא דאיכא חזקת א"א לא סמכי' ארגלים לדבר אבל אי חיישינן לשאלה א"כ ה"ל כלא יהיב סימן כלל א"כ אפילו בממון לא נהדר ועיי' תוס' יבמות ק"כ ע"ב ד"ה כליו וכו' והארכתי בזה במקום אחר. ויתר מזה אין דבר חוצץ לדינא ביניינו ע"כ לא אאריך יותר מדי עוד ינוב בשיבה טובה וה' אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיף ובישועתו יראהו אותו ואת נוהו כנפשו הקדושה והטהורה ונפש א"נ:

היום בפתחי ספרים ראיתי בתשובתו דמר חלק אה"ע סי' ק"ו הלכות גדולות שנו כאן הנה מ"ש דב"ש סמך אהתוס' דעירובי' י"ג כ"כ בגט פשוט ובית מאיר לפע"ד בציווי הבעל לא יחלוקו תוס' דעירובין אהתוספת דגטין ס"ו ע"ב ד"ה האומר א"נ נהי וכו' דבין לר"מ בין לר"א בין בכתיבה בין בחתימה פסול מה"ת אך תוס' עירובין קאי אמתני' דפ' מי שאחזו" ע"א ע"ב התם הבעל לא ציוה מידי אלא הם א"ל נכתוב גט לאשתך והוא לא סירב נגדם אבל ליכא למימר שציוה וקפיד אמידי משו"ה הקשו התוס' דהתם אין טעם

לפסול אלא משום לשמה ותי' בחד שינויי שהוא דרבנן ולאידך שינוי משום קפידתו דבעל כוונתם בזה דבריש זבחים מחלק הש"ס להחמיר בלשמה דגט דסתם אשה לאו לגירושי' קיימא משא"כ זבחי' והכא הקשו תוס' מגט אסוטה דהא סתם אשה נמי לאו להשקותה קיימא ועל זה תי' נהי בין הנשים אין לחלק בין סוטה לגט מ"מ בין האנשים יש לחלק דסתם כהן אינו מקפיד וסתם בעל מקפיד מש"ה חמיר לשמה דגט מלשמה דסוטה אפילו אין הבעל מקפיד מ"מ כיון דסתמא מקפיד ובזה נסתלק גם מ"ש פר"מ שם בד"ה לפי דרכינו וכו' ומ"ש באותו דבור בין ב' חצאי לבנה דלכאורה צ"ל כן לפי הך שינויי' הוא תימה יעיי' בה"ה רפ"י מגירושי' ובד"ה אך לע"ד וכו' בין שני עיגולי לבנה נראה שצ"ל ר"א וכו' פשוט שהוא ראשי תיבות רבנו הגדול שהוא הרי"ף:

ומ"ש היא קצת מוכרח דהרי לרש"י ס"ל מי שאחזו נישני' קודם התקבל [והמדפיסי' הגיהו על הגליון זה פעמים בגטין ע"א ע"ב ברש"י לעיל במקום לקמן וטעו כי רש"י שנה מי שאחזו קודם] וא"כ לעיל כ"ט ע"א מ"ט לא פריך ממשנה מי שאחזו דקדים למשנת אמר לשנים אע"כ התם הם התחילו נכתוב גט לאשתך והוא לא סירב אין ראי' שרצונו שיעשו עוד שליח שליח משא"כ אם הוא רודף אחר שליח גירושי' גמר ומגרש דעתו שעכ"פ יגיע גט לידה אפי' ע"י כמה שלוחי' ולק"מ משו"ה הקשה מאמר לשנים ויען קצר מצע ואהבה עזה אבתר בתוך ושלום תניין. פ"ב יום ג' ב' דר"ח חנוכה תקע"ט לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נה

שלום וכ"ט לה"ה הגאון אמתי המפורסים פאר הזמן חמדת הימים החסיד ועניו מו"ה משה סופר נ"י:

אחרי דרישת שלום הדר גאונו וביתו נאוה קודש ושלום כל החוסים בצלו וזוכים לשמוע תורתו וחכמתו הנה דבר ה' יקר מאוד לי אל כבוד גאונו זה איזה שבועות ערכתי שו"ת הלוטה בזה בעסק עגונה לכבוד ידידי תפארת ישראל הגאון החסיד אמיתי אב"ד דק"ק פוזנא והשבני בצדקתו כי כעת רבו הטרדות אשר סביב שתו עליו לא יתנהו להשיב כראוי ולדעתו תמצא האשה פתח היתר ע"י הסי' ושאל ואם יסכים כבודו הגדול בשריותא דהך איתתא אם גם הוא ינופף ידו הגדולה להתירה לזאת מובטחני בגודל צדקתו כי ישים עינו קדשו על גב"ע הלוטה ויאחז צדיק דרכו לשקוד על חקנת עגונו' ויודיעני עי"מ בצדקתו דעתו הגדולה והרחבה בזה ואענדם עטרה לראשי ואני תפלה החיים והשלום על ראש גאונו יחדיו יהיו תמים ויגדל כסאו למעלה ועד אחרית ימים

יציץ נזרו עתנו כעתרת אהבי' מצפה לתשובתו הרמה יצחק בן הגאון מה' אברהם טיקטין ז"ל:

(**העתק** גביית עדות.)

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא אתא לקדמנא האלוף כ"ה שלמה שאכער מפה ואחרי האיום והגיזום כדת קם על רגליו והעיד בתורת עדות באליו"נע וב"שח בזה הלשון:

שבת נאכמיטטאג אום פיער אוהר כ"ז שבט העבר בין איך שפאצירען געגאנגען מיט מיינען שוואגער ר' אנשל כהן איזט געקאממען דער לאנגער האהן אונד האט געזאגט עס ליגט דא הינטען איינע יודישע לייכע זא האט מיין שוואגער געזאגט דא ער איין כהן איזט זא זאלל איך אליין געהען בין איך געגאנגען אויף דען קריסטליכען קירכהאף פאר דען ניקעלסטאהר אויף דען גלאססיא האבע איך געזעהען נאך זיינער שטאטור דאס עס איזט דער אוהרמאכער היימאן אין געזיכט האבע איך צואר ציגע ערקאננט אבר ניא גענויא ערקענט ויל ער איממר איינען שטארקען באקקענבארטה געטראגען האט אונד יעטצט פעהלט דער באקקענבארטה דענזעלבען אויגענבליק איזט דיא פרויא דעס אוהרמאכער היימאן הערויסגעקאממען עהע זיא אבער נאך צו דער לייכע געקאממען איזט זא האט זיא דער אנוועזענדער יוסטיטץ ראטה גייער געפראגט אב זיא קיין קערפערליכען צייכען אן איהרען פעהלענדען מאן ווייס, זא האט זיא געאנטווארט ער האט צאהן ליקקען אויף וועלכער זייטע זיא געזאגט האט ווייס איך מיך ניכט צו ענטזינענען, איך זעלבסט האבע דען פינגער אין דען מונד דער לייכע הערא־איינגעשטעגט אונד ריכטיג געפונדען אויף דער זייטע וועלכע דיא פרויא אנגעגעבען האט דיא צאהן ליקקע אויך האט דיא פרויא געזאגט דאס מאן פינדען ווערט אויף דען מיטטעלסטען פינגער אן איינער האנד (וועלכע האנד קאן איך מיך ניכט מעהר עראיננערן) פיינע שטיכע ווייל מאן איהם איין פאאר טאגע פאר זיין ועגגעהען אן דען פינגער איגעל געזעצט האט דיזעס האבע איך ניכט גענויא ערקענענען קעננען, פערנער האט דיא פרוי איין סימן אבגעגעבען דאס איבער איין אויגע איינע שראממע אדער איינע נארבע וואס איהם פאן זיינער יוגענד אין איינער וואונדע צוריק געבליבען איזט, איך האבע אויך זעלבסט דיעזע נארבע געזעהן אויף דער זייטע ווא דיא פרויא זאלכע אנגעגעבען האט, וועהרענד מיינעס דאזיינס איזט דער ברודער דעס אוהרמאכער היימאן הערויס געקאממען אונד זא האבע איך מיט אייגענען אהרען פאן דען טאדטענגרעבער קירכהאף דער דיא לייכע פרייטאג אין עמפפאנג גענאממען האט געהערט כזה הלשון וועו געסטערן לייטע דוא געוועזען וועו אונד דיא לייכע העטטען פרישער טאהט געזעהן זא האט מאן געזעהן דאס דיא לייכע

דען יעצט ערשיינענדען ברודער ענן ער געסטערן אויך דא געווען ווערע גאנץ עהנליך איזט דער טאדטענגרעבער האט אבער דיעזע ביידען ברידער נימאלס געקאננט:

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא אתא לקדמנא ר' שמשון שעפטעל ואחרי האיום והגיזום כדת קם על רגליו והעיד בת"ע ובש"ח ובעונש אלי"ו"ע בזה הלשון:

ר' נתן שמש מפה איזט געקאממען צו מיר מאנטאג ער"ח אדר אונד האט מיך געפראגט אב איך דען אוהרמאכער היימאן געקעננט האבע, איך האבע צוואר אייניגע מאהל געזעהען, האבע אבער מיט איהם קיינע נענויע קאננעסענץ געהאבט וויא איך בין אויף דען גלאסיא קירכהאף געקאממען האבע איך צו ר' שמחה קופער געזאגט ער זאלל מיר איינמאהל דיא לייכע צייגען איזט מיין ערשטעס זעהן געווען אב דיא לייכע נימול אונד אלזא איין יהודי איזט ווייטער האט מאן מיך ניכטס געפראגט אונד איך האבע אלס מוהל ערקלערט דאס עס איין בר ישראל איזט, דארויף האט מיך דאס בלוטגעריכט אויפגעפאדערט צור סעקציאן צו קאממען אונד מיך איבער מעגליכען פארפעללען זא גאר איבער נולד מהול עקסאמינירט האבע, איך האבע דורך מיינע בעווייזע בעהויפטעט דאס ער אלס יהודי נימול איזט וועגען זיינער פערזאן קאן איך נור פאלגענדעס זאגען דיא שטאטור איזט זא וויא איך איהם געקעננט האבע אין געזיכט אבער האבע איך איהם ניכט ערקעננט אונד צוואר אויס דען גרונד ווייל דער אוהרמאכער היימאן איין שטארקן באקקענבארט געטראגען וועלכער יעטצט נאנץ געפעלט האט אונד דאס געזיכט ווער אויפגעדונסט דער טאדטענגרעבער האט מיר אבער געזאגט דאס איינעם לייכנאהם דיא פישע אים וואססער צו אללער ערשט דיא האארע בערופפען דאהערא אויך דיא האארע ביס אים האלבען שעדל פאן הינטען געפעלט האבען אונד גאנץ קאהל ווער דיא שראם אויף דער רעכטען זייטע איבער דען אויגע האבע איך איינע שראממע אבער נור זא דין כחוט השערה בעמערקט אויך האבע איך מיין פינגער אין דער צאהן ליקקע אויף דער רעכטען זייטע דעס מונדעס געהאבט:

שוב בא לפנינו ר' שמחה בן ר' אביגדור קופער והעיד בת"ע ובש"ח ובעונש אליו"נע הכל כנ"ל אחר האיומים כנ"ל בזה הלשון:

איך בין מאנטאג ער"ח אדר נאכמיטאג אום פיר אוהר מיט ר' שמשון שעפטעל הערויס געקאממען אויף דען קירכהאף אויף דען גלאסיא פון מקום האבע איך געהערט דאס דער לייכענאהם זאללען האבען דרייא סימנים ערשטענס אין צאהן ליקקע אבער אויף איינע זייטע דאן איינע צאהן ליקקע אונטען אויף דער אנדערן זייט אונד דאן איין שראם איבער איין אויגע אויף וועלכער זייטע וויס איך מיך ניכט צו בעזיננען וויא איך אלזא

צום מת בין געקוממען האבע איך מיך געוואלט גאנץ געוויא איבערצייגען זא האבע איך מיט מיינען פינגער דאס מונד דעם מת אויפגעמאכט אונד געפונדען אויף ביידע זייטען געהערוג דיא צאהן ליקקען אויך דען שראם האבע איך גאנץ געוויא געזעהען. קאן מיך אבער ניכט מעהר בעזינען אויף וועלכער זייטע נאכדעם מאן האט איהם אויף דער שראטעע געאממען אונד אויף דעם ברעד צור סעקציאן געלעגט האבע איך נאכמאלס דיא זיא אבען אנגעגעבענע סימנים געוויא נאך געזעהען אונד מיך פאן אללע דרייא סימנים נאך איינמאהל גאנץ געוויא איבערצייגט:

שוב בא לפנינו ר' משה ב"ר משה הנקרא ר' משה גר מפה והעיד בפנינו בש"ח ובעונש אלי"וע בזה הלשון:

שבת כ"ז שבט העבר האט מיך ר' איצק בער, דער פאטער פאן דער פרויא דעס אוהרמאכערס היימאן געפונדען עס ווער פארמיטטאג מיטטאגסצייט זינד ווער נעהמליך איך ר' איצק בער ר' קאפעל ברוגער אונד נאך מעהרערע קראנקענווארטער אויף דען גלאסיא קירכהאף הערויסגעגאנגען אלז מיר הערויס געקאממען זינד אונד אונס דיא לייכע געוויזען וואורדע האט ר' איצק בער געזאגט קעננט עטץ איהם דען ניט דאס איזט דאך היימאן איך האבע איהם אבער ביים לעבען ניכט געקעננט בלאס געזעהן אונד קאננטע איהם אלזא ניכט ערקעננען בעזאנדערס דא אים דער באקקענבארט פעהלט אונד ווער אויפגעדונסט זאננטאג נאכמיטטאג ווער איך ווידער דערויסען אונד האבע דען ברודער דעס אוהרמאכר היימאן דא געטראפען זא האט דער טאטענגרעבער דער איהם פאן בארד געהאלט האט בזה הלשון ווער דיא לייכע פרישע געזעהן האט העטע דיא עהנליכקייט מיט דען ברודער דער דוא צו געגען איזט בעמערקט אויך זינד איניגע גוים אין דער טאדטענקאממער הערא יינגעקאממען און געזאגט בזה הלשון דאס איזט יא דער אוהרמאכר היימאן זא גאר דינסטאג וויא מאן דיא לייכע צור סעקטציאן געבראכט האט ווער דארטן איין גוי דר איהם וויא ער זאגטע זעהר געוויא געקאננט האט וייל ער איהם פילע בעמיהונג געמאכט האט אויסדריקליך בזה הלשון געזאגט דס איזט יא דר היימאן איך האבע איהם יא זעהר גוט אויך מוס איך בעמערקן דאס אלס איך זאננטאג בייא דער לייכע ווער איזט דיא שלייסערען דיא בייא איהם געדיהנט אונד איהם אן דען פינגער דיא איגעל זעלבסט געזעצט האט הערויס געקוממען אונד גלייך געזאגט דס איזט מיין הערר אונד האט זעהר שטארק געווינט אויך האט זיא דען פינגר געצייגט דען ארמא וא זיא אם מיטעלסטען פינגר אן דר רעכטן האנד דיא איגל געזעצט האט אונד דר

דאקטער זאכס האט מיט דען פערגרעסערונגסגלאס נעמליך מיקראשקאף דיא קליינע פינקטכן וויא איגל שטיכע בעמערקט:

ושוב בא לפנינו ר' רפאל ניסן והעיד בת"ע באלי"וע בזה הלשון:

שבת נאכמיטאג אלס כ"ז שבט האט מיך קאפל גערופן בין איך מיט רויסגעגאנגן אויף דען קריסטליכן קירכהאף פאר דען ניקאלסטהאר אונד האט מיר געוויזן איין מת ווא בייא ער מיך געפראגט האט קעננסט דוא דען? דא אבער דס געזיכט אויפגעדונסט ווער זא האב איך בלוס געפונדען דס ווען מאן איינע שאטטן זייטע פעראורזאכטע זא קאננטע מאן עטוואס איינע עהנליכקייט פאן דען אוהרמאכר הייאמאן בעמערקען אויך האבע איך איינע צאהנליקע אויף דער רעכטן זייטע אונד אייניגע שווארצע פונקטע אויף דען רעכטן מיטטעל פינגר בעמערקט ווייטר האבע איך ניכט בעאכטעט:

ושוב בא לפנינו ר' קאפל ברוגער והעיד בת"ע ובלי"וע בזה הלשון:

שבת כ"ז שבט געגען 12 אוהר בין איך אויף דען קריסטליכן קירכהאף פאר דען ניקאלויס טהאר העראויס געקוממען האבע איך איין מת געזעהן וועלכעס זעהר אויפגעדונסט ווער זא האבע איך אן דער לייכע ניכט מעהר קענען ערקעננען אלס דיא אונגפעהרע גרעסע פאן דען אוהרמאכר היימאן נאכהער איזט דיא שליסערען פאן היימאן העראויסגעקאממן אונד האט גזאגט יא דאס איזט מיין הערר אונד ווען ער עס געוויס זיין זאלל זא מוס ער דרייא צייכן האבן נעהמליך איינע נארבע אויף דער רעכטן זייטע דער שטירנט איינע צאהנליקע אויף דער אבערזייטע אונד אן דער רעכטן האנד אן אייגן פינגר שטיכע פאן בלוטהאיגל דאס האבע איך אונטרזוכט אונד האבע דיא לעטצטן צווייא סי' גפונדן אבר דיא נארבע קאנטע איך ניכט גנויא ערקעננן:

בפנינו ב"ד ח"מ העיד יהודא בר' משה וואלף היימאן בזה הלשון:

איך ווער אם שבת כ"ז שבט דיזעס יאהר אויף דען גלאססיא קירכהאף אונד האבע דאזעלבסט איינע לייכע געזעהן דער פינגור אונד דער צייכן נאך דער מיינעם ברודר עהנליך ווער אונד צוואר בעשטאנדן דיא צייכן אן איינע שראממע אם אברן ליבל דעס רעכטן אויגס וועלכס ביז אן דער ווימפר דעסזעלבן זיך צאג פערנר בעמערקטע איך דיא אויסזאגן דעסען פרויא דאס דערזעלבע זיך קורץ פאר זיינר ענטפערנונג אן דען מיטטלפינגר דער רעכטן האנד העטטע לאססן איגל זעטצן עס ווארן בייא גנויער אונטרזוכונג דיזעס פינגרס דיא וואונדנארבן נאך צו ערקעננן אויפגדונסט ווער דיא לייכע זעהר דאהער קאננטע איך נור דער פינגור נאך אונד ע"י הסימנים הנ"ל איהם ערקעננן:

שוב בא לפנינו האלוף ר' יוסף בלומענטהאל בעל אחות העגונה הנ"ל ואמר בזה הלשון:
שבת כ"ז שבט פריה אום 8 אוהר בין איך אויף דען גלאססיא קירכהאף געקאממן אונד האבע מיר דארט איינע לייכע אנגזעהן וועלכע זעהר אויפגדונסט וואר דעננאך אבער האבע איך ציגע פאן מיינעם שוואגר דען אוהרמאכר היימאן ערקעננט איך האבע מיך געוואוסט צו עראיננערן דאס דער היימאן ביים לעבען איינע שראממע אם אויגע דורך איינן פאלל ערהאלטן האט אונד האבע אויך דיזע שראממע דא יעטצט גפונדן אללעס דיזעס מוסטע מאן גאנץ גנויא דארויף זעהן עהע מאן עס בעמרקט איך האבע דאהער אויך אום מיך מעהר צו איברצייגן דען דאקטאר זאכס גהאלט זעלבר האט פרמיטעלסט איינס פרגרעסע-רונגסגלאס גנויא גזעהן איך בין צור פרויא געגאנגן אונד זיא בפראגט אב זיא נאך עטוואס סימנים ווייס זא האט זיא גזאגט פאן איינר צאהן ליקע אונד פאן דיא איגלצייכן וועלכע ער זיך איין טאג פאר זיינר ענטפערנונג האט זעטצן לאססן וועלכע דער דאקטאר זאכס עבן דורך דען פערגרעסערונגסגלאס בעמרקט האט. ברעסלויא כ"ג סיון תקצ"ג לפ"ק. יצחק בהגאון מו"ה אברהם חפק"ק ברעסלויא:

תשובה נו

שלום וכ"ט לה"ה ידידי הרב הגאון המופלג החרוץ בנן של קדושים מופלא באנשים חכם חרשים נבון לחשים כש"ת מה' יצחק טיקטין נ"י אב"ד דק"ק ברעסלויא יע"א:
היום נפניתי להשיב על שריותא דאשת היימאן אוהרמאכער משם כפי הנראה מגבי' עדות וכפי שראיתי ולקטתי קצת מנועם אמרותיו והנה יש בכאן ששה עמודים יש מהם רופפי' ויש מהם חזקים לשריותא דהאי איתתא ויעבורו לפנינו כבני מרון וה' יעזרנו שלא נכשל בדבר הלכה ח"ו ויורנו האמת ונפלאות מתורתו:
א שרבים מהעדים אחיו וגם השפחה הנוצרי' הכירו בנין גופו עם ראשו גם כי צורת פניו לא הכירו מפני שנפוח מאוד וגם הוסרו שערות זקנו מ"מ בנין גופו הכירו מיד ולשיטת ר"ת וכל בעלי התוס' ומהר"מ מר"ב ורא"ש וטור מעידים אפילו אחר כמה ימים וכ' מהרי"ק סוף שרש קכ"א אם אין חבורה בצורתו לא נסתפקו בעלי תוס' אפי' בלא דברי ר"ת ויבואר לפנינו אי"ה כאשר אמרו שהכירו הפיגוהר היינו תואר גופו:
ב סי' צלקת בעפעפי עין ימינו דק כחוט השערה ונעשה ע"י חבורה באופן דלא שייך מצוי בבן גילו וגם לא שייך בזה שינוי אחר מותו ואחיו משה וואלף אמר בזה הלשון דיא צייכען בעשטאנדען אן איינער שראממע אם אוברען ליבל דעס רעכטען אויגס וועלכעס זיך ביז אן דער ווימפער דעסזעלבען צאג עכ"ל:

ג רושמי נשיכת עלוקה שהעמידו לו וכו' לפני צאתו על אצבע האמצעי הימיני ושלשה עדים מצאו רושמי' אלו וה"ה ר' ברוך פרעגר ור' רפאל ניסן ואחי הנאבד יהודא בר' משה וואלף וגם השפחה הנוצרי' הנ"ל כשראתה אותו מרחוק אמרה זה אדוני ונתנה סי' שהיא בעצמה השיבו ג' עלוקת באצבעו והראתה מקומם:

ד ליקוי וניכוי שיניים בצד ימין למעלה ובצד שמאל למטה:

ה שהנוצרי שהביאו מן היבשה לבית הקברות ביום שאחרי' כשראה אחיו אמר אלו ראיתם את המת אתמול טרם שנפח כ"כ הי' קל להבין שהי' אחיו של זה כי המה דומים ממש:

ו כ' פר"מ כבודו כיון שיצא מביתו ולא לקח אתו מאומה ונאבד א"כ הוכיח סופו על תחילתו שדעתו היתה לאבד עצמו לדעת ושכ"נ ס' זו בנב"י וגם לא נפקד ממנו שום יהודי הנימול בסביבותינו כ"א זה א"כ הדברי' מוכיחים שזה הוא:

ונביא מן המאוחר אל המוקדם מ"ש פר"מ הוכיח סופו על תחילתו כוונתו הוכיח תחילתו על סופו שיציאתו מביתו יצאה ריקנית מוכיח שסופו לאבד עצמו לדעת וכן הוא בנב"י מש"ס ספ"ב דחולין ואומר אני אע"פי שאמרה הגאון ז"ל חלילה לעשותו אפילו סניף בעלמא דמה ענין זה לזה התם אמר כתבו ושוב הפיל עצמו הוכיח סופו על תחילתו וה"ה שחט ולבסוף חישב הוכיח סופו על תחילתו וה"ה תחילתו על סופו אי נעשה מעשה בפנינו ואנו מסופקים במעשה השחיטה אם לע"ז אם לאו וכן שציוה לפנינו כתבו אנו מסופקים אם הי' בהול למיתה וכונתו תנו ושוב עע"ז ושוב המית עצמו אגלאי מילתא למפרע שתחלת המעשה ג"כ על שם כך הי' אבל אמר כתבו ואח"כ מצאנוהו מת ולא עוד אלא שראנוהו נפל מן הגג רק שלא ראינו אם הפיל עצמו במזיד ורצון לא נימא הוכיח תחילתו על סופו או סופו על תחילתו שמש"ה אמר כתבו שרצונו הי' להמית עצמו וזה שאנו מוצאי' אותו מת או אפי' נפל מן הגג אבידת דעת הי' חלילה ישתקע הדבר ולא יאמר וא"כ מי שיצא מביתו רק או אפי' הפשיט מלבושיו ויצא ושוב מי שנמצא מת נאמר הוכיח תחילתו על סופו אנו אומרי' הוכיח תחילתו על סופו של עצמו על מעשה שאנו רואי' ממנו שעושה בעצמו אז המעשי' מוכיחים זע"ז אבל לא זולת וטעות הוא ביד הגאון זצ"ל במ"כ:

והנה א' מתשו' האחרונים כתב במאבד עצמו במשאל"ס לא חיישינן שמא גוי אשפלוהו ויצא במקום אחר דהרי רצונו לאבד עצמו לדעת והבל הביא גם הוא דאע"ג דתחלתו ברצון לאבד עצמו כשקרב ליציאת נפש מתחרט ואם אז גלי אשפלוהו אין בטח שיחזיר ויפיל עצמו אלא עריק לעלמא ועוד מסתמא כשאיבד עצמו הי' מחמת דוחק וצער ובושה

וכדומה ולא הי' יכול לברוח ולהנצל ואחר שהפיל עצמו ואשפלוהו גלים והובילוהו מרחוק לגור בטלו דאגותיו לא יפיל עצמו שנית ע"כ חלילה לסמוך על זה:

ולא הבאתי אלא למשל אם הי' הדין זה אמת דבמאבד עצמו לדעת בטל גזירת משאל"ס אם הי' מקום לסבר' הנ"ל במי שיצא ריקם מביתו וראינו אותו נופל למים ולא ידענו אם לדעת או שלא לדעת י"ל הואיל ויצא ריקן מסתמא הפיל עצמו וממילא אין כאן גזירת משאל"ס אבל כשלא ראינוהו נופל למים כלל אין לסמוך על שני הדיני' הנ"ל אפי' לסניף פורטא:

ונביא אל מ"ש הגוי שדומה צורתו לצורת אח החי לפנינו הן אמת בתשו' שב יעקב ח"א סי' מ' כ' השואל וז"ל ובאשר בא ר"מ אצלינו ואשתומם כל קהל ועדה על המראה באשר שקלסתר פניו דומה ממש לקלסתר פניו של ר' יעקב ושוב בסניפי היתר כ' השואל סניף ג' קלסתר פניו הדומה ממש לסניף לדברים אחרים עכ"ל:

הנה אמת כ"כ השואל אבל הגאון בעל שב יעקב בהזכירו בתשו' כל הסניפי' להחמיר לא הזכיר זה כלל אפי' להחמיר מכ"ש להקל באשת איש והתם הי' פרצופן דומה ממש עד שנשתוממו קהל ועדה ואפ"ה לא סמוך הגאון להחמיר ואפשר שהי' כמעשה דשתי אחיות לענין מים מאוררי' שהי' דומים שאפי' בעליהן לא הכירום ונתחלפו להם אבל הכא שאמר הגוי שדומה לו עהנלי"ך רצה לומר דומה בדומה מכ"ש שאין לעשותו סניף להקל אפי' יהי' גוי מס"לת והנה ברא"ש פ' התינוקו' סוף סי' ג' אע"פי שאין אנו בקיאים במראות דמים בשני דמים שלפניו יכול להבחין ע"ש:

ואני אומר ה"ה בהיפוך אי יכול להבחין במה שלפניו אבל לדון בדמיון פרצוף שאין שניהם לפניו לומר זה כזה אין בקיאין ובפ' כל היד נאמנת לומר כזה התיר לי חכם משמע דנאמנו' בכי ה"ג וביומא נ"ה ע"ב דלפעמים כששניהם לפניו חיישינן לטעותא משום חולשא דכה"ג עכ"פ אין לנו לדון בדמיונות הללו:

גם הסי' ניכוי שינים אפי' כסי' ארוך וגוץ לא הוה דזה שכיח ברוב אנשים דחסרו להו הטוחנות שבצדי הפה ואין לצרף בזה לסי' אחר אלו עמודים הרופפים:

אמנם מה שנלענ"ד בסי' מובהק ביותר ג' רושמי' קטנים באצבע אמצעי ימיני מנשיכת ומציצת עלוקה זה הוה סי' מובהק שבמובהקים עם מנין שהוא סי' וצמצום מקום ויש כאן ג' עדים על זה דאפי' במלחמה ובמים מהימני דלא שייך בדממי ולא למשקרו וזה לבד הי' ראוי להתיר:

ומצורף לזה סי' צלקת כחוט השערה בעפעפי עין ימיני וע"א אומר ומצמצם מקומו ביותר שנמשך הצלקת עד הווימפער והוא ממש כהא דמהרי"א עין עורות וצלקת נמשך

ממנו עד סמוך לשפה דהוה סי' מובהק ובצמצם מקום ליכא מאן דפליג אש"ס נקב יש בצד אות פלוני אלא מהרד"ך ס"ל גם בשומא מועיל צמצם מקום ובהא פליגו עליו כיון דמצוי בבן גילו א"כ הא נמי מצוי בבן גילו שיהי' באותו צמצם והאמת לפמ"ש טור דאין מעידי' על השומא משום דעשוי להשתנות ופי' בי' דס"ל להטור דאפי' למאי דקי"ל סי' דרבנן ופליגי בסומא סי' מובהק מ"מ טעמ' דרבנן משו"ה לא הוה סי' מובהק משום דעשוי להשתנו' ע"ש משמע דהטור ס"ל דאין הלכה כלישנא דמצוי בבן גילו ומועיל צמצם מקום דהלכה כלישנא בתרא אלא דצ"ע בב"מ אמרי' להדי' ואי בעי' אימא סי' דרבנן ואינו עשוי להשתנות ובשומא סי' מובהק קמיפלגי וא"כ מבואר דטעמא דרבנן דלא הוה מובהק לא משום עשוי להשתנות אלא משום מצוי בבן גילו ואפי' צמצם לא מהני וקשי' על הטור והרד"ך מ"מ כל זה בשומא או סי' הנולדים עמו דשייך מצוי בבן גילו אבל סי' המתהווים ע"י חבורות ופצעים לא פליגי דצמצם מקום הוה סי' כנקב יש בצד אות פלוני:

ומלבד שיש די בכל א' מהם עוד בצירוף שניהם בוודאי הוה סימן מובהק ביותר כהסכמת כל האחרונים כמבואר בבית שמואל ובמגי' שבט"ז ונלאיתי לכפול בהלכה רווחת בישראל אך יען ראיתי דברי' תמוהים בשו"ת פ"י סי' וי"ו וסי' ז' דרוצה להוכיח דרמב"ם וטור ס"ל ב' סי' אמצעי הוה סי' מובהק דאורייתא דהרי אינהו ס"ל סי' דרבנן ואפ"ה פסקו בהלכות כלאים דסמכי' אסי' פרדות ובחולין ע"ט אמרי' דזהו דוקא למ"ד סי' דאורייתא ואין לומר אינהו ס"ל כפי' ר"ן בשם רמב"ן דהתם לאו בסי' אבידה נאמר אלא הנהו סי' דאורייתא כמו בהמה טהורה ז"א דא"כ למה בעי רמב"ם וטור שיכירם בזנב ובאזנים וקול תלתא למה לי אע"כ מפרשי כפרש"י וס"ל ר' אבא דאמר לשמעי' כד מעיילת לי כדניתא וכו' לשון עיין משמע למראה ענים ולא למשמע קול נמצא לא בדק אלא בסי' מראה היינו אוזן וזנב ומזה הוכיח ש"ס דסי' דאורייתא מדסגי להו בסי' אחד היינו סי' מראה ואי ס"ל סי' דרבנן בעי ב' סימנים סי' מראה וסי' קול דלהוי ע"י ב' סימנים סי' מובהק ביותר ומוכח כנ"ל אלו דבריו ז"ל וצ"ל דס"ל דהני תרי סי' מראה זנב ואוזן חדא נינהו והא בלא הא לא סגי דאלת"ה אכתי תלתא למה לי אע"כ ס"ל חדא נינהו ונעלם ממנו ירושלמי במקומו דריש גלותא כד זבני פרידות מגוים בדק להו באזניהם וירושלמי לא מייתי כלל סי' זנב ונ"ל דלא בדקו בזנב דלמא המוכר גזזינהי לזנביהו ע"כ בדקו באזן מ"מ מוכח דבחד מסי' ראי' נמי סגי א"כ אכתי לרמב"ם וטור תלתא למה לי אע"כ נהפוך הוא דאינהו ס"ל כפי' הרמב"ן הנ"ל דאינו ענין לסי' אבידה כלל וסי'

דאורייתא ר"ל סי' אלו דאורייתא כסי' בהמה טהורה ורמב"ם וטור באחד משלש סי' אלו קאמרי ולא דצריך שלשתן וזה ברור:

ואדרבא מהך סוגי' קשה מנ"ל לש"ס דס"ל לר' אבא סי' דאורייתא לשיטת רש"י דאסי' אבידה קאי דילמא שאני הכא דאיכא ב' סימנים אוזן וזנב וכן הקשה הגאון מה' וואלף ל"ש ז"ל להגאון נב"י [עיין ח"ס חלק או"ח סי' קפ"ג ולקמן סימן נ"ט] וגם ממנו נעלם הירושלמי הנ"ל יע"ש:

ובחי' אמרתי לישב דכשנבין הא דלא בדיק בקול להקפיד דוקא עיין דמשמע מראה עינים היינו משום דנ"ל דאין לסמוך על צניף דאתי מחמת הכאה ואונס דישתנה קולו אך צריך להמתין עד שיצניף מעצמו בלי הכאה ואונס ור' אבא שרצה לרכוב על המרכבה שלו בהמשכת הפרידות לא הי' לו פנאי להמתין עד שיצנפו מאליהן ע"כ ציוה לעיין במראה עיניו ולאפוקי נדמת בזנב ואוזן וצ"ל נהי איכא סי' שהוא ממין פלוני שוב אין לנו לחוש שמא סי' האחר יורה שהוא ממין אחר כגון שיש לו זנב כסוס לא ניחוש שמא יצניף כחמור ז"א דמה"ת נחוש לכך ומ"מ אני אומר ר' אבא וכל ת"ח כיוצא בו חוששין לכתחלה אם יבדוק בסי' א' ושוב באמצעי יצניף באופן אחר ויהי' ב' סימנים דסתרי אהדדי וקיי"ל סי' וסי' יניח וה"נ גנאי הוא לו שמשכוהו ספק כלאים ע"כ בדק בשני סי' בזנב ובאוזן א"נ יצניף באופן אחר ואוקי סי' להדי סי' מ"מ נשאר סי' א' למעליותא ומוכח סי' דאורייתא דסגי בסי' א' דאי סי' דרבנן אכתי אם לא ישאר לו אלא סי' אחד אין לסמוך עליו ואין להאריך יותר בזה:

ונבוא אל היכר ט"ע בכל גופו אשר ראשו מחובר ואין חבולה בפניו נהי בתמונת פניו לא הי' אפשר להכירו מפני נפוח מ"מ תמונת כל גופו עם ראשו מהני לשיטת ר"ת וכ' מהרי"ק סוף שורש קכ"א דבאין חבולה בפניו לא נחלק אדם עליו וכאשר לקמן אבאר אי"ה ולא ניחוש הכא בדדמי כע"א במלחמה לא מבעי' להרי"ף וסייעתו דס"ל נפשטה האיבעיא לקולא אלא אפילו לדברי התוס' מ"מ הכא הא אמרה הנוצרת זה הוא תמונת אדון שלה ויבדקו בו וימצא נקודת נישוכי העלוקה וכן נמצאו וזה עדיף ממה דאמרו בש"ס דאסקונהו לאלתר ואמרי סי' ופי' תוס' צירוף תרווייהו ורמב"ן במלחמות דס"ל ע"א חיישי' למשקר פי' משו"ה פי' שאומר העד סי' ממוצע כדרך שמחזירי' אבדה שלא יהא רמאי ע"ש פי' לפירושו שהעד יאמר מכיר אני זה בט"ע שזהו פלוני וראי' תמצאו במקום מוצנע שלו סי' כך וכך נמצא ע"י שאנו מוצאי' הסי' אנו רואים שהעד אינו רמאי ולא משקר ואמת הוא שמכירו בט"ע ואע"ג דעל הסי' לא היינו סומכי' דסי' לאו דאורייתא רק על ט"ע אלא שחוששי' למשקר יועיל הסי' להאמינו שאינו משקר וא"כ

ה"נ השכחה אמרה שמכירו בט"ע ויהיב סי' מוצנע שלא הי' נראה לה ולא כל האדם אלא בעיון היטב הדק הרי יש להאמין בט"ע ומכ"ש שיש כמה ישראל שהכירו בט"ע אע"ג דלא חזנהו לאלתר הא כ' תוס' כשהגוף שלם עם הראש לא בעי' לאלתר ומעידי' אפי' לאחר כמה ימים:

ייען נלענ"ד דברי ר"ת עיקר ולשון התוס' ביבמות ק"כ ע"א נדפסו בטעות ועיי' פסקי תוס' והר"ם מר"ב בתשו' מיי' להלכות אישות והרא"ש ומרדכי וטור כולם נטו אחרי ר"ת שבס' הישר דף פ"ה ואמנם חכמי ספרד רשב"א וריטב"א ונימוקי' תפשו עליו ועריב"ש ס"סי שע"ח וגרם להם כל זה שאלו החכמי' לא ראו דברי ר"ת שבס' הישר ויען אנו זכינו לשיחתו ולאורו אלא שנדפס ג"כ בטעות וגמגם ע"כ אקוה כי יעזרני ה"ית לבאר ולברר דבריו להוציא כלי למעשהו:

הנה דעת ר"ת מדקתני במתני' אין מעידי' אלא על פרצוף פנים וכו' והול"ל אין מעידי' על האדם אלא כשראוהו בפרצופו וע"כ לא מיירי בט"ע כלל ולא הוזכר ט"ע במשנתנו אלא בסימנים ומיירי במי שלא הכיר זה המת מעולם אלא מצא איש מת ולקח לו סי' בפדחתו צורתו וחוטמו כך וכך אורכם ורחבם ותוארם ובא לפנינו ואמר שמצאו אדם כך וכך ואנו מדמינן מילתא שזו היא צורתו של פלוני שאנו מכירים אותו דאע"ג דארוך וגוץ וחיור וסומק בגוף וכלים לא הוה סי' הכא הוה אפי' סי' מובהק ביותר משום דארכם ורחבם של ג' אלו פדחת וצורה וחוטם בזה נשתננו צורת בני אדם זה מזה ושייך שפיר מעידי' על פרצוף פנים כמו מעידי' על השומא שהם סי' להמכירי':

ועוד מיירי התם בגוונא אחרינא אפי' מאדם שהכרנו אותו אלא שלא נמצא ממנו רק ג' אלו בלי לסתיים וזקנו ושפתותיו ולא נשארו רק פדחת פרצוף וחוטם ובאלו א"א להכיר בט"ע אבל בתורת סי' ניכר שמשער רחבם וארכם וכדומה:

וממילא הא דתנן בסיפא אין מעידי' אלא עד ג' ימים נמי מיירי בהני תרי גווני אבל אי הי' ניכר לנו מקודם בט"ע ועתה הראש שלם אפילו בלי גוף רק שלא נשתנו הלסתיים והזקן והשפה הי' ניכר בט"ע א"נ רוב גופו עם ראשו אפי' נשחת הפנים נמי ניכר הוא ע"י ט"ע דבנין גופו:

והנה הא דהוצרך ר"ת לומר דמשנתינו בתרי גווני א' שהעדים לא הכירוהו מעולם וגופו שלם ושנית שלא נשאר ממנו אלא ג' אלו היינו משום דודאי מתני' דקתני סתמא משמע דמיירי בכל גופו לפנינו וכדמשמע לשון אע"פ שיש סי' בגופו וע"כ הה"נ בשאין לפנינו אלא ג' אלו מדפשיט איבעי' דריב"ב לקולא פליג מעובדא דדגלת והתם ע"כ ליכא למימר שהי' כל גופו לפנינו אלא שהעדים לא הכירוהו מאז ומעולם וע"י שאמרו סי' רוחב ואורך

ג' אלו הכרנו' אנחנו דז"א דמשמע דהעדי' הי' שושבינא שהכירום היטב אע"כ ידוע הי' לבעל הפשטן דאכלי כורא לכולי גופא ולא נשאר אלא ג' אלו והכיר השושבינ' ע"י סי' ג' אלו ודלא תיקשי כיון שלא בט"ע ניכר מ"ט פרט שושבין וע"כ כ' ר"ת לרבותא נקיט דהוה סד"א כיון שהוא שושבין יאמר שמכירו בסי' אע"פי שאינו מכירו אלא בט"ע וט"ע דהנך ג' בלי זקן ולחיים ושפה לאו כלום הוא קמ"ל דלא חשיד לי':

שוב הקשה ר"ת על עצמו א"כ מאי משני היכא דאיכא מכה מרזו הא ה"נ איכא דאכלו כורי ותי' דלאחר מיתה אכלוהו כורי ולא שייך מרזו מכה אלא במכה שמחיים והנה הר"י הזקן אחיו של ר"ת הקשה על ר"ת ולא תי' זה התי' וב"י בתשובה תמה על זה לפע"ד נראה דלהבין ולהכיר שזה נעשה לאחר מיתה ולא מחיים לזה צריך הבנה והכירא כדאיתא בהלכות טרפות להכיר בין נקב הנעשה מחיים או לאחר מיתה וס"ל לר"י הזקן דע"א במים דאומר בדדמי לא סמכי' אהך הכרה ע"כ תי' שם תי' אחר דוקא בהא דשלשליה ולא העלו אלא רגלו מן הארכובה התם שייך מרזו במקום המכה ממש וה"הנ הכא אי הי' המכה בג' אלו עצמם שמצאנו הי' מרזו אך אלו הי' שלמים והמכה הי' סביבותם שנאכל מהם הסביבות שלא במקום מכה לא מרזו:

ונלע"ד הך עובדא דדגלת ודכרמי מיירי שהי' להם סי' מובהק ביותר שאותו שנפל למים הוא אותו בעצמו שהעלוהו אלא שלא ידעו מי הוא עד שהכירוהו אח"כ העדי' והשושבינ' שהוא בעל אשה זו וק"ל:

שוב כתב ר"ת דכל זה בליכא הכירא אלא בג' אלו אבל אם הראש שלם אפי' בלי גוף או הגוף והראש מחובר וג' אלו חסרים ניכר היטב בט"ע אפי' אחר כמה ימים ובט"ע ניכר אפי' בפדחת לחוד והיינו דשנינן בבכורו' לקושטא דמילתא יכיר לחוד והכרת פנים לחוד פי' יכיר בט"ע סגי בפדחת והכרת פנים להעיד ע"י סי' על האדם בעי הכרה של פנים ע"ש ולכאורה דבריו תמוהים דכ' הוא אי ליכא רק ג' אלו ליכא אלא סי' ולא ט"ע ואיך נאמר בפדחת לחוד איכא ט"ע ועוד קשה לכ"ע ממ"נ אי יכיר סגי בחד מינייהו מ"ט בעינן בעדות אשה ג' דוקא הכרה של פנים ולא תסגי בעדות של יכיר אבל אמת יורה דרכו עמ"ש תו"יט בתשובתו בס' תשו' גאונים בתראי סי' ג' לחלק בין יום הלידה להכרה דעדות אשה ואין מובן לדבריו כמ"ש בס' שב שמעתא לגאון קצה"ח אבל נלע"ד אדם חי עומד. וניכר לנו בכל פרצופיו שוב כשנחסרו אפי' רק זקנו וכדומה שוב אין כאן ט"ע אלא סי' בשלש אלה כי לא הורגלנו בו אלא בפרצוף שלם אבל ביום לידתו שלא הוציא רק פדחתו וכל גופו בפנים שפיר יכול האב להשביע עינו בפדחתו לחוד להכירו אחר שעה בט"ע של פדחתו וא"ש:

ואני כמוסיף על דבריו דודאי בהס"ד ה"א גם יכיר דפדחת הוא רק ע"י סי' לכן רמו אהדדי היכר דבכור עם היכר דעדות אשה ובתי' קמא שהוא שינויי דחיקא הניח המקשן בסברתו ותי' בא"א אחמרו בי' רבנן ותי' ב' היא המרוח כהילכתא יכיר בט"ע ביום הלידה לחוד והכירא דעדות ע"י פ"פ לחד ולעולם לא אחמרו רבנן והילכתא כהך תי' ומשו"ה חכמי אשכנז וצרפת מקילי' בעדות אשה כ"כ תוי"ט בתשו' הנ"ל לאפוקי מהריב"ש ס"סי שע"ח:

ועדיין צריך לברורי הא חזינן דאחמרו רבנן במשאל"ס וקשי' להס"ד דש"ס בע"א הקילו ה"ל למימר ולטעמיך משאל"ס ולתוי"ט הנ"ל מסקנא דהילכתא הכי איתא א"כ תקשי משאל"ס וי"ל דאין להחמיר בערוה יותר מבממון דדבר דבר בממון כתיב וכשם שע"י ב' עדי' מתירי' ערוה ולא החמירו יותר אדרבא הקילו מטעם שכ' והסביר רמב"ם ספי"ג מגירושין וההנ"ן בסי' שמחזירי' אבדה מן התורה לכל הפחות במובהקים ביותר ובט"ע אין להחמיר בערוה יותר מבממון אע"ג דבעל מציאה אינו מוחזק בממון שהרי יודע שאינו שלו ומכריזה מ"מ הא בתורה כתיב וכל אבידת אחיך ואפי' שטרות מחזירי' למלוה ומוציא מלוה ע"י שטר זה הרי שע"י סי' מוציאין ממון מיד מוחזק אלא מספקא אי סי' אמצעי' או מובהקים ביותר וט"ע דהיינו עדים יהי' איך שיהי' אותן סי' שמוציאי' בהם אבידה ומוציאין ממון מיד המוחזק אותו הוא בכלל דבר דבר מממון ואין להחמיר בעיגונא יותר מבממון משא"כ משאל"ס שהוא רובא ובממון גופי' אין הולכין בממון אחר הרוב אפי' למ"ש תוס' בסנהדרי' דברוב מעלי' אזלינן גם בממון אחר הרוב מ"מ כבר כ' תוס' משאל"ס הוה מיעוט המצוי עיי' יבמות ל"ו ע"ב ד"ה הא וכו' והוה נמי רוב גרוע ומיהו בת"ח דאית לי' קלא א"נ באינש דעלמא ונאבד זכרו דפסק רמב"ם דאחי' יורדי' לנחלה היינו משום דאז הוה מיעוט שאינו מצוי ובא"א החמירו בלא פלוג בממון אוקמי' אדינא וא"ש הכל בעזה"י ולעולם בסי' כעין פרצוף פנים מקילין לר"ת:

והנה המרי"ק סוף שורש קכ"א כ' בגופו וראשו שלם וגם אינו חבול בפניו לא נסתפקו אדם מעולם אפי' ר"י הזקן שהקשה אר"ת בכי האי גוונא מודה ודוקא בנחבל בפניו הקשה עליו ע"ש ולכאורה צ"ע הא הר"י שבמרדכי הקשה ממדרש דאבי' בן רחבעם העמיד שומרים ג' ימים ש"מ דלא כר"ת ואם איתא תיקשי איהו לנפשי' ודוחק לומר שהי' כולם חתוכי ראש דסתם מלחמה בקשת הוא כדכתיב ללמד בני יהודה קשת וכדמתרץ ר"י שהי' פצועי' בגופם והיינו בקשתות שזרקו' עליהם ועשאום ככברה ואמרתי בשנעיין מ"ט הבי' ר"י ממדרש ולא מירושלמי דפקי' דאיתא נמי להא ונ"ל הנה בירושלמי מייתי אקרא ויכה בהם אבי' מכה ר"א בר כהנא שהעביר הכרת פניהם ואידך אמר שהעמיד

שומרים ג' ימים וכ' מהר"ש יפה ביפה מראה שאלו האמוראי' לא אמרו דבריהם אהאי קרא מכה רבה אלא במ"ר פ' תולדות בפסוק הקול קול יעקב איתא להא מילתא ושם ויגפהו ה' וימות דמת אבי' ושאל באיזה חטא מת על זה פליגו מר אמר על שהעביר הכרת פניהם דכתיב הכרת פניהם ענתה בם ומר אמר על שהעמיד שומרים ג"י דכתיב עצמו אלמנותיך ותלמוד העמיד לפרש קרא דמכה רבה לפי דבריהם ע"ש ולפ"ז ע"פי המדרש י"ל דאמוראי לא פליגי בגופא דעובדא דתרווייהו עבד שחתך חוטמם וגם העמיד שומרי' ג"י וה"ל נחבל בפניו שוב לא מהני ט"ע אחר ג"י לולי דברי ר"ת ולא פליגי הני אמוראי אלא באיזה חטא מת ר"א ס"ל בעון הבזיון המתים שחתך חוטמם ומייתי לי' מלשון הכרת פניהם י"ל כריתת פניהם ודרש הכרת מלשון כריתה ע"ד דרש חטא זה ענתה בם ואידך ס"ל בחטא שמירת ג"י דעצמו אלמנותיו מת ולעולם תרווייהו עביד ולק"מ אלא לר"ת דס"ל אפי' נחבל בפניו מעיד על גוף עם הראש משו"ה נדחק לומר שהי' גופם פצועים:

וצ"ל הא דקאמר בש"ס דדבק קירא באפותא ולא בשקרוהו אע"ג לר"ת כשהגוף והראש זע"ז אפי' חבול בפניו ניכר הוא היינו ע"י עיון ועדות אבל ע"י העברה בעלמא שעובר לפניהם ואידך אינו מתכוון להכירו כיון שהשחיתו החוטם או פדחת אינו ניכר בט"ע:

זכינו להעמיד דברי ר"ת על בורין וחכמי ספרד אלו ראו שר"ת בעצמו הרגיש בכל קושייתם וישבם לא נחלקו עליו ור"ת סיים בס' הישר לא מפני קולא של עגונה אלא מפני שהוא אמיתה של תורה דן הוא ורשב"ם כן והתיר עגונה למעשה וכ' מי שאינו מורה כן הוא חוטא:

וא"כ בנידון שלפנינו פשיטא שיש לסמוך על ר"ת ורשב"ם ור"י הזקן ובעלי התוספות ומהר"מ מר"ב ורא"ש וטור ומכ"ש ששני סי' המובהקי' צלקת בעפעפי עין עד סמוך לריפפל וג' נשוכי עלוקה באצבע ימין ע"כ אין ספק שאשת הייאמאן אוהרמאכר מברעסלויא שרי לעלמא אך יעין התחיל בגדול מו"ח הגאון נ"י הגם שענותנותו הרבני וציוה לשלוח לפני מ"מ לא אגמור בלתי הסכמתו ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום ב' ד' אלול תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נז

שלום לאהובי תלמידי הרב המאה"ג המופלג ומפורסם כמה"ו שמעון נ"י אב"ד דק"ק סאנגרוטה יע"א:

גי"ה הגיעני לנכון בזמנו ולא הגיע זמנו לומר שורה עד עתה והנני מעתיק דברי מעלתו בשאלת חכם חצי תשובה ואשוב בקיצר כיד ה' עלי לרצון אמרי פי והגיוני לפני צורי וקוני ית"ש ולא אכשל ח"ו:

וז"ל הנה ביום העבור לעת ערב בא יהודי א' לקהלתינו ובפיו דבר שביער הרחוק מפה ג' שעות מצאו הרוג א' והוא יהודי ומיד באותה לילה הי' אנשי קהלתינו שי' מהזריזין המקדימין ולקחו את דרכם למקום ההרוג והוליכו אותו לכאן בעש"ק העבור באשמורת הבקר ובאו לביתי בקול רעש גדול ונורא ודמעתם על לחָיִם שההרוג הנמצא הוא איש א' מפה הנ"ל והנה מחיתי בהאשה ובבניו שי' שלא יתאבלו ואל יאמרו קדיש עד שיבורר הדבר בעדות ברורה מי הוא זה הנמצ' וכמבואר בש"ע י"ד וא"ע והנה הלכתי עוד עמם איזה יחידי סגולה מפה לחפש אחר ט"ע או סי' מובהק והנה בט"ע לא הי' אפשר להכירו אחרי שלא הי' לא פרצוף פנים ולא חוטם כלל וצויתי לבדקו בגופו אולי המצא תמצא בידו או בגופו איזה סי' מובהק והעיד על הנמצא אביו שי' ועוד שארי אנשים מפה שידעו שיש לו שבור כעין גבשושית מעט למעלה מברית קודש בצד ימין בייא דיא רייכין וכאשר העידו כן נמצא וכן הי' אצל ההרוג זו חדא ועוד הכירו אנשי קהילתנו שי' את רוב בגדיו בט"ע רק אותן בגדים הי' נמצאים רק עליו ולא הי' לבוש בהם כשמצאו אותו ובבתי שוקים שלו אשר הי' לבוש בהם כשמצאו אותו העיד א' מפה שיודע בירור שישנו שם ג' טלאים קטנים תפורי' זו למעלה מזו בסמוך ובצד ימין וכאשר העיד כן נמצא בו גם נמצא בהכיס של בתי שוקים שלו אגרת אחד אשר נודע שאחי' הבח' שי' מסר בידו אגרת ההוא טרם צאתו מביתו ביום א' שלפניו וקריתי האגרת ההוא ומצאתי כתוב בו איזה סוד אשר כ' אחי' שי' למחתנו שי' גם נמצא אצלו הכיס של תפילין אשר הכירו ב"ב בט"ע:

וע"ז כתב מעלתו ואני נבוכותי הרבה בנידון זה חדא אם הסי' הנמצא בגופו הוה סי' מובהק כמו נקב בצד אות פלוני הואיל והעדים צמצמו מקום וכו' וגם אם הוא רק סי' אמצעי עכ"ז אם הסי' הנמצא בבתי שוקים שלו הוה סי' באנו למחלוקת מהר"ל מפראג והב"ש סי' י"ז גם הגאון ח"צ סי' קל"ד מקיל בנידון כזה מטעם דהוה שאלה דיחיד גם יש לצרף אחרי שבני אדם רגילים למשמש בבגדים טרם שישאילם וכו' וליקח מתוכם מכתבי' ובאגרת הנ"ל הי' בו איזה סוד רחוק הדבר שיתננו ביד אחר גם יש לצרף סברת האומרם מ"ט ישאל כל מלבושיו איברא בנ"ד שרוב מלבושיו הי' רק נמצאי' אצלו ולא הי' לבוש בהם כשמצאו והב"ש ססי"ק כ"ט החמיר בזה אף בארנקי שוב כ' מעלתו אולי נמצאי' מונחי' עליו עדיף מנמצאו אצלו בסמוך אלו דברי מעלתו:

ויען דברי ב"ש אלו מרפסן איגר' וכבר נתדנזו בזה גאונים אחרונים ע"כ אעיין קצת בדבר ואמנם כדבריו הוכיח פני יהושע בגיטין סוגי' דשני שוירי במה דתני' מצאו קשור בחפיסה או בדלוסקמא ובין כליו פירש"י ותוס' בכליו שבביתו ומיירי שביתו הי' פתוח לרוחה לרבי' ואלו מצאו בקרקע הבית הי' חושש לשני יב"ש אך הואיל ומצאו בביתו בין כליו מהדרי' וכ' פני יהושע שרש"י ותוס' הוכרחו לזה הפירוש דהרי חזינן ברישא דברייתא דקדקו לומר קשור בחפיסה משום דאי לא הוי קשור הוי כמו נמצא בסמוך וכבר כ' ב"ש הנ"ל דלא אזלינן בתר קורבא ומשו"ה בעינן מקושר דוקא וא"כ במצאו בין כליו דליכא קישור מ"ט מהדרינן ע"כ פירש"י ותוס' בביתו בין כליו ע"ש בפני יהושע והנה הב"ש החליט בפשיטות דלא דמי למצא כלי' ופירות סמוכי' לו דתלינן כשפני הכלי אל הפירות בקורבא וצ"ל חד מתרי עעמא או משום דאיסורא מממונא לא ילפי' להקל כדאיתא ספ"ק דב"מ או אפשר דחשש לשיטת רבינו חננאל בתוס' ב"מ כ"ה ע"א דאזיל גם התם בתר רובא דעלמא ולא בתר קורבא ונהי התם לא חשו הפוסקים הרי"ף ורמב"ם ורא"ש טוש"ע לשיטת ר"ח והחמירו להחזיר האבידה מ"מ הכא בא"א החמיר ב"ש להחמיר לשיטת ר"ח אך דברי פני יהושע בגטין בוודאי צ"ע דהעמיד כן בכוונת רש"י ותוס' והם פליגי אשיטת ר"ח בב"מ כ"ה הנ"ל וגם א"ל איסורא מממונא לא ילפינן דהרי כתבו תוס' ביבמות קי"ד ע"ב בסופו דש"ס משוה לעולם איסר דלא הוחזקו ב' יב"ש לממון דהוחזק ע"ש גבי נאנו בר חבו וא"כ התם במצאו בחפיסה מיירי בגט דלא הוחזקו ב' יב"ש ובב"מ במצא כלי ולפניו פירות בוודאי הוחזקו פירות טובא בעלמא שאפשר שנפלו מרובא דעלמא ואפי"ה מהדרי' לבעל הכלי ה"נ בגט שלא הוחזק ב' יב"ש ניהדר לבעל הכלי אפי' לא מצאו בביתו ולבעל החפיסה אפי' לא מצאו קשור בו וצ"ע לכאורה ואמנם לפי מה שהבין הח"צ סי' קל"ד בהרא"ש שדעתו להחמיר בגט טפי משום שאפשר להשתדל גט אחר יש ליישב זה אבל כבר חלקו עליו וכן העלה בס' בית מאיר שלא כ"כ הרא"ש בשיטת הש"ס אלא להכרעת הפוסקי' בשיטת הרי"ף שם משום דגט נוכל להשתדל גט אחר אבל לא שימצא ס' זו בש"ס ואם כן קשה כנ"ל:

אמנם בש"ס דב"מ ושיטת הפוסקי' דלא כר"ח שם צ"ע באמת הא קי"ל רוב וקרוב הולכי' אחר רוב אפי' בקורבא דמוכחא והשתא התם יש בהקרוב ג"כ ממין הרוב ע"ד משל בזימן שחורים יש יוני שובך בהקרוב כמו בהרוב וכן בסוגי' דניפל ופרוזדר ומ"מ רובא עדיף כ"ש הכא דמיירי דלא אשתייר פירי בכלי וליכא בהקרוב פירי כלל אפ"ה היכא שאין לנו הכרח שהוא מהרוב כגון אגני בכלי תלינן בהקרוב והרי הם לבעל הכלי אמאי וצ"ע לכאורה שוב הראוני שנתקשה בזה הגאון קצות החושן סי' רס"ב וכ' דלשיטת רמב"ן פ'

לא יחפור גבי עינבי מציעי דהיכי דנמצא בתוכו ממש אמרי' כאן נמצא וכאן הי' ולא אזלי' בתר רובא ועי' ספ"ק דקידושין גבי כרם וירק נמכר חוצה לו ועיי' ש"ך י"ד סי' ק"כ ס"ק כ"ז וסק"ח לאותה שיטה י"צ הכא הוי כמו נמצא בתוכו ממש אבל להרא"ש דפליג ארמב"ן דגם בנמצא בתוכו אמרי' רובא עדיף כמבואר בדבריו פ' לא יחפור ע"ש והנה מה דניחא לי' בשיטת רמב"ן לא ניחא לי דאיך שייך לומר הכא כאן נמצא וכאן הי' ומה דמיון יש לזה עם נמצא בתוך הגן והכרם ממש וצ"ע:

גם מה שהקשה גאון הנ"ל מסוגי' דע"ז ס"פ ר' ישמעאל באבני מרקוליס מ"ט לא ניזל בתר רוב אבנים דעלמא דעדיף מקורבא ואמאי ניחוש שאבני מרקוליס הם לפענ"ד לק"מ דאזלינן בתר רוב משליכי אבנים בהאי אתרא וכדאיתא במתני' רפ"ב דמס' מכשירי' מצא בה תינוק מושלך אפי' רובא ישראל אזיל ר' יהודא בתר רוב משליכי בנים והם שפחות ות"ק לא פליג אלא משום דבשני רעבון מיירי דגם ישראל משליכי' ע"ש וה"נ דכוותי' והאי רובא עדיף מרובא דעלמא ולק"מ ממרקוליס אבל מסוגי' דב"מ קשה כנ"ל וצ"ע לכאורה:

והנלענ"ד עפ"י מה שיש לעיין עוד בסוגי' זו דמשמע כל שאין הכרח הולכי' אחר הקרוב ונותני' הפירות לבעל הכלי א"כ בסיפא דברייתא בתרייתא בא זה ונתן בו סי' זכה הלה במה שבידו ופירש"י שאומר שאבד כלי בלי פירות קשה א"כ אמאי נחזיר לו הכלי נימא כלי שלו אבד במקום אחר וזה כלי של אחר הוא שהרי הי' בו פירות הקרובי' ומונחי' לפני הכלי וכשם שתולין הפירות בכלי אמאי לא נתלה נמי הכלי בפירות ונ"ל ע"פ מ"ש פני יהושע בכתוב' י"ב ע"ב דיש להקשות למ"ד ברי ושמא ברי עדיף להוציא ממון מיד המוחזק הטוען שמא ולרמב"ם אפי' בברי גרוע ושמא טוב א"כ מ"ט הצריך סימנים להחזיר אבידה וקרא כתיב עד דרוש אחיך דורשהו שלא יהי' רמאי תיפוק לי' שהוא טוען ברי והמוצא מציאה טוען שמא ותי' דרובא דעלמא מנגד לברי שלו ע"ש ונראה דלרוחא דמילתא כ' דלק"מ אלא לשיטת רמב"ם אבל באמת ק' לכ"ע אפי' למ"ד לא אמרי' ברי עדיף דה"מ היכי דאיכא חזקת ממון אבל הכא שהמוצא יודע בעצמו שאינו שלו אלא של אחר ואין כאן חזקת ממון מתנגד לברי שלו עיי' ריש סוגי' דניפול מ"ש תוס' שם ועמ"ש תוס' ב"מ ל"ז ריש ע"א בגזל א' מחמשה אליבא דר"ע ע"ש ועיי' לשון תוס' ב"מ ק' ע"א ד"ה הא מני וכו' וי"ל התם שהמוחזק נמי טוען שמא וכו' ע"ש וא"כ לכ"ע צריכי' לתי' פני יהושע משום רובא דעלמא בעי' סימן דאל"ה היינו מחזירין לו בלא סי' ע"י ברי שלו:

ועוד נ"ל דלכאורה יש לעיי' במשנה דב"מ דנקט פירות בכלי או כלי כמות שהוא דהו"ל זו ואצ"ל זו כיון דפירות מחזירי' ע"י סי' כלי מכ"ש כלי כמות שהוא וע"כ מיירי שאין סי' בפירות על דרך שכ' תוס' שם כ"ג ע"ב ד"ה חביי' וכו' בסוף הדיבור ע"ש וא"כ הוי מתני' זו ואצ"ל זו וע"כ נלענ"ד נהי דלא יהיב סימנא בפירות מ"מ המכריז לא הכריז אלא סתם כלי מלא פירות מצאתי ואינו מודיע איזה פירות אם תפוחים או רמונים וזה יהיב סי' בכלי וגם מכוין הפירות איזה הי' וכבר כתבו תוס' כ"ב ע"ב ד"ה אי דליכא וכו' דכל כי האי שוב לא חשדינן לשקר שלא אבד פירו' כלל כי וודאי כן הוא שהרי כוון הפירות אלא שחשדינן שאין אלו שלו אלא של אחר שאבד ג"כ וצ"ל אפי' מכירי' בט"ע שהם פירותיו מ"מ אין עם הארץ נאמן בט"ע וחשדינן שמשקר במה שאומר שמכירם נהי דמהימן שבודאי אבד תפוחי' אבל שהם אלו שלו לא מהימן אלא ע"י סי' כנלענ"ד כוונת תוס' והשתא במשנתינו הוה לא זו אף זו בתחלה מצא פי' בכלי ויהיב סי' מעליא בכלי וגם כוון הפירות נהי דלא יהיב סי' בפירות מ"מ יכול לצרף לסי' דיהיב בכלי ושוב אשמעי' אפילו כלי בלי פירות נמי מכריז כן נ"ל בפי' המתני' והשתא דיוקא דכלי ולפניו פירות נמי מיירי בכה"ג שמכוון הפירות וא"כ בכה"ג הו"ל ברי טוב וראוי היא להאמין לו על הפירות בלי שום סי' רק משום דרובא דעלמא מנגדתו והשתא י"ל רוב וקרוב רובא עדיף ורוב וברי רובא עדיף אבל צירוף שניה' ברי וקורבא עדיפא מרובא משו"ה אזלי' הכא בתר קורבא אם לא דאיכא הוכחה שהוא מהרוב כגון דאיכא אוגנא ולא אשתייר או אהדר אפיה מיושב קו' הנ"ל:

ואין לפקפק על זה דא"כ כדפריך ורמי ברייתות אהדדי הומ"ל לשנוי' בריתא קמייתא בלא טען ברי על הפירות וכגון שיורשיו נתנו סי' על הכלי שאבד אביהם ולא ידעו איזה פירו' הי' בתוכו דכיון דליכא ברי טוב לא מהדרי' וי"ל אה"נ אי הוי תני בברייתא מחזירי' ואין מחזירין הוה א"ש ואך תני מכריזי' וזה שמצא מציאה עכ"פ צריך להכריז הפירות כי אולי יבוא מי שיטעון ברי טוב על הפירות ושפיר פריך והאש"נ בסיפא דבריתא בא בעל הסי' ונוטל את שלו זכה הלה במה שבידו משום דכיון דליכא מי שטוען ברי על הפירות א"כ אזלי' בתר רובא דעלמא והפירו' אינם שייכם לכלי אעפ"י שמונחים קרוב מאוד לפני הכלי ומוכח' מזה דזה לא מיקרי כמונח בתוך הכרם עצמו דנימא כאן נמצא דאלת"ה תיקשי מכאן לשיטת רמב"ן פ' לא יחפור הנ"ל דס"ל בכה"ג לעולם אזלי' בתר קורבא ואמרי' כאן נמצא כאן הי' ולא מעלמא למה נחזור הכלי לזה ע"י סי' נימא הפירו' שייכים לכלי והוא לא אבד פירו' אע"כ זה לא מיקרי רק קרוב ולא תוכו ממש ודלא כקצות החושן הנ"ל:

וכיון שזכינו לדין אנו אין לנו אלא דברי ב"ש ודברי פני יהושע הנ"ל הן בגט הן בעיגונא דנמצאו מלבושים סמוך לו חיישי' לרובא דעלמא דמהם נפל הגט או ההרוג הוא מרובא דעלמא אמ"ג שהמלבושי' המה מראובן הידוע ודלא כשו"ת שאגת ארי' וקול שחל והסכי' עמו בעל ט"ז שם בסוף התשובה להקל בבגדים סמוך לו וליתא כנ"ל:

ונבוא לנידון שלפנינו בעזה"י ותחלה נבוא על סימני מלבושיו שהמה עיקרי' בשריותא דהאי איתתא לפע"ד הנה במכנסים שהי' מלובש בשעת מציאה הי' בהו סי' מובהק ביותר יותר טוב מנקב יש בצד אות פלוני היינו ג' טלאי' קטנים זה ע"ג זה בצד ימין באופן שנדע בוודאי שהם מלבושיו של זה הנאבד אך איכא חשש שאלה אע"ג שיפה כ' מעלתו שנמצא בתוך אגרת שנמסר לו מאחיו ויש בו סוד ומסתמא לא מסרו לאחר וגדולה מזה כ' הרב"י בתשו' סי' קי"ג בכיוצא בזה בפקדון בעלמא דקדוק זהו שמסתמא לא מסר הפקדון ביד אחר שאין רצונו של המפקיד שיהי' פקדונו ביד אחר וכ' בצמח צדק מטעם אין השואל רשאי להשאיל ע"ש וכ"ש הכא שיש בהאגרת דבר סתר שאינו רשאי למוסרו לאחר וליכא למיחש לשאלה בכונה מ"מ כיון שלא נמצא אלא תחוב בכיס המחובר לבתי שוקים אפשר ששכחו בתוכו בשהשאיל הבתי שוקים לאחר ומכ"ש לפמ"ש ב"י בתשו' דלמ"ד סי' לאו דאורייתא בעי' דוקא סי' מובהק דלא בא' מני אלף א"כ בכלי' דלא מושלי אינשי חיישי' לשאלה אפי' איכא בהני כלים סי' מובהק ביותר שלא נמצא בא' מאלף באופן שנדע בוודאי מן התורה ששייך לפלוני אבל מ"מ אין לבישת אותו הכלי סי' מובהק על האדם הלובשו שהוא אותו האדם דעכ"פ ימצא אחד מאלף דמשאיל גם ארנקי ואינו מנחש נמצא אין לבישת הארנקי סי' מובהק שזה הוא אותו האדם וסברא גדולה ונכונה היא וראוי לחוש לזה וא"כ ה"נ בוודאי אפשרי במציאת ששכח האגרת ההוא בתוך כיסו וניחוש לשאלה והנה בשארי רוב מלבושי' שהכירו בט"ע גמור ואם ניחוש לשאלה הרי השאיל או החליף כל מלבושיו כבר כ' הב"ח בתשו' ומהרי"ט בפשיטות דאין אדם משתגע לעשות מעשה שטות להשאיל או להחליף כל מלבושיו ובתשובת קול שחל הנ"ל סמך על זה להדי' בהסכמת הגאון ט"ז:

והנה בפסקי מהרי"א סי' קס"א כ' דמצא בסדר ר' אלי' ז"ל ושאלו אם יש סי' בבגדיו או בכתנתו שמצא וכמה כתונת נשא עמו א' או שנים וכ' עליו מהרי"א שבוודאי לא הי' כוונתו לסמוך על סי' כלים נגד הש"ס אלא לצרף לאומדנות אחרות וכן שמע ממורי מה"ו נתן שמצא כ' בס' מתתי' שמצרפי' סי' כליו לשארי אומדנות (דברי מורי ר' נתן מצאתי בתשו' מהרי"ו סי' ק"נ יע"ש) אלא שמהרי"א הקשה על זה דא"כ מאי פריך ש"ס ממצא בכיס וארנקי דלמא גט שאני דאיכא אומדנא שם האיש והאשה וידעי' שזה אבד

גט לכן לא חיישי' לשאלה אע"כ פשיטא לש"ס אי איכא למיחש לשאלה לא מצרפא שום אומדנא ע"כ דברי מהרי"א הנ"ל:

ולפענ"ד ליישב דרבינו מתתי' ורבנו אלי' מירי מכל בגדיו דלא מושלי אינשי דזה מועיל עם צירוף אומדנו' והנה במתני' תנן אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם משמע בא' מהן אין מעידין ותנן אעפ"י שיש סי' בגופו דארוך וגוץ ובכליו משום שאלה:

א"כ מבואר מזה דחיישי' לשאלה אפי' היכי דאיכא קצת אומדנא דהרי איכא כאן פרצוף פנים לחוד או חוטם לחוד ואומדנא מיהא הוי ואפ"ה לא מצטרף לסי' כליו משום שאלה ומכח הוכחה זו פריך ש"ס בפשיטות מגט אע"ג דאיכא אומדנא דאיכא שמו ושמה ה"ל למיחש לשאלה ומסיק כיס וארנקי לא משלי אינשי פי' ומהני עם אומדנא הנ"ל וא"ש לדעת הרב"י שכתבתי לעיל דאי סי' לאו דאוריתא אפי' כלי' דלא מושלי לא מהני אמנם עם אומדנא אפשר דיועיל וס"ל לר' מתתי' ורבנו אלי' דכל בגדיו דלא מושלי אינשי יועיל עכ"פ עם אומדנא דסברת כל בגדיו הוא יותר מניחוש דכיס וארנקי וצ"ל לרבינו אלי' כי היכי דלא מושלי כל בגדיו וישאר בכתונת לבד ה"ה לא מושיל כתונת וישאר במלבושיו העליוני' בלי כתונת אלא דיש לפקפק ניחוש בכתונת לחוד לחלופי' דזה אינו מעשה שטות שיחליף כתונת לבד ואפשר ס"ל כרמב"ן שבשיטה מקובצת ב"מ סוגי' דסימני' דליכא למיחש רק לשאלה ולא למכירה וה"ה חליפי' ע"ש הטעם:

היוצא מזה לנידון שלפנינו דאפי' אי נאמר דגם בהשאלת כל כליו בעי' צירוף אומדנ' הא איכא כאן אומדנא חדא דנמצא בתוכו אגרת הנ"ל ונהי דסי' לא הוי מטעם שכתבתי לעיל שמא שכח מ"מ אומדנא הוה וגם שבור בימין סמוך לרייכון אע"ג דלע"ד אפי' סי' אמצעי לא הוי דשכיח הרבה מ"מ צמצום המקום אומדנא מיהו הוי דלא גרע מפרצוף פנים בלא חוטם או חוטם בלי פרצוף חוטם דחזי לאיצטרופי דלכלי דלא מושלי אינשי כמו שהוכחתי לעיל מכ"ש דחזו הני לאיצטרופי להשאלת כל כליו דעדיף טפי מכיס וארנקי ואע"ג דהכא ליכא סימן בהכתונת שלו ואפשר שהשאיל כל בגדיו לבר מכתונת ולא נשאר ערום הא כבר כתבתי לעיל דלרבנו אלי' אין הכתונת מעכב בהא והי' נראה להתיר איתתא דא לעלמא:

אך כל זה אי הי' מלובש בבגדיו אבל השתא שיתר בגדיו נמצאו עליו וא"כ נהי לרמב"ן דס"ל כל שנמצא בתוך הכרם לא חיישי' לרובא דעלמא ואמרי' כאן נמצא כאן הי' א"כ ה"נ י"ל נהי שהוכחנו לעיל דנמצא לפניו אזלי' בתר רובא דעלמא מ"מ נמצא עליו י"ל עדיף טפי והו"ל כנמצא בתוכו ממש אבל הא הרא"ש פליג פ' לא יחפור שם גבי אשתכח בפרדיסה דערלה וכ' להדי' אפי' נמצא בתוכו ממש לר' חנינא הולכי' אחר הרוב

ואע"ג דלא קיי"ל כוותי' ביי"נ וערלה מ"מ הכא באיסורא דאשת איש בעינא לצאת ידי כל הדעות ועוד לא ברירא לי כולי האי דמונח עלי' הוה כמו בתוכו ממש ואין להתיר בלי ראי':

והנה לכאורה לפי הסוגי' דב"מ כ"ה הנ"ל אם מקצת פירות בתוך הכלי וקצתם ע"ג קרקע תלינן שאותם שבקרקע שייכם לאותם שבתוך הכלי וא"כ ה"נ הא מקצת כליו מלובש בהם היינו המכנסים שיש בהם סי' מובהק שהם של זה הנאבד והבגדים שיש בהם ט"ע סמוכי' להם תלינן הכל באדם זה הנהרג לפנינו והדר ה"ל כל כליו ולא מושלי אותם אך הא ר"ח פליג התם בתוס' ולפי פירושו אפילו נמצאו פלגא בכלי ופלגי בקרקע אתאינן לשנוי דש"ס התם לחלק בין אוגני ואהדר אפיה לגבי פירי ע"ש וכבר כתבתי לעיל דכל זה התם דאיכא טענת ברי וכוון הפירות שנאבדו והכא דליכא כל הני לשיטת ר"ח אזלי' בתר רובא דעלמ' וחיישי' להני מלבושי' שלא לבושים שאינם מן הנהרג הזה ואמרי' הנהרג הוא מרובא דעלמא שהשאיל זה לו מכנסים שלו והני בגדים מן האיש הזה בעלה אשה נפיל פה סמוך לכאן ואינינו רחוק כלל דאמרי' ר"פ האשה שלם האי גברא חרוכא וכו' וע"ש וחיישינן התם דלמא גברא אחריני איחרוך בי הילולא והחתנא אבד פיסת ידו אתי ליד בי' מומא וערק לעלמא וה"נ אולי בעלה של זה עם חבירו שהשאיל לו מכנסים אלו עברו דרך פה וזה נהרג מהרצחנים והפשיטו מלבושיו של זה וערק ואזיל לעלמא ואלו מלבושיו מונחים סמוך לו:

והנה פני יהושע הקשה על שיטת רבנו חננאל ז"ל ממ"נ אי נימא דבעליו נתיאשו מהפירות א"כ גם אותן שבתוך הכלי לא נהדר ואי לא נתיאשו גם אותן שבחוץ הם שלו ע"ש:

והנה פני יהושע נמשך אחר לשון הרי"ף דמטעם יאוש בעלים נגעו בי' וק' שפיר אבל לולי דברי רי"ף הייתי אומר דלעולם בעלים לא מתייאש שחושבם שלא יתפזרו הפירות כלל ויש להם סי' גם עתה במנין הפירות אך שיתפזרו שוב אין המנין סי' כי נאמר כל פרי ופירי אתי' מרובא דעלמא לכאן ואין מנינם סי' אא"כ מקובצי' בכלי או ציבורי' אבל מכיון שנתפזרו אמרי' מכמה אנשים נפלו ופירי זה שייך לפלוני וזו לפלוני ואין כאן מנין מסומן כלל והרי"ף דלא כ"כ לטעמי' ולטעם כל המפרשים דהסוגי' דהתם אזלי בתר קורבא ולא חייש לרובא דעלמא מטעם שכתבתי לעיל וא"כ שפיר הוי מנין הפירות סי' אי לאו שהבעלים מתיאשים שחשבי' שנפלו מן הכלי ונאבדו אבל להר"ח דאזיל בתר רובא דעלמא שפיר יש לפרש כנ"ל ולק"מ ק' פני יהושע ודברי ר"ח נכונים וגם שרוב הפוסקי' ומפרשים מחולקי' עליו מ"מ נ"ל היינו התם דאיכא תביעת ברי אבל הכא

דליכא ברי יש לחוש לכ"ע למ"ש לעיל דנהרג הוא מרובא דעלמא ששאל מזה מכנסים ונפל שדוד וזה הבעל אבד בגדיו סמוך לו:

ומ"מ נלענ"ד דאתתא דא שרי' שהרי כ' ח"ץ בתשו' סי' קי"ד דשאלה דיחיד לא חיישי' כמו דלא חיישי' לנפילה דיחיד ביבמות קט"ו ע"א והאמת דמשמע קצת דזה בעצמו הטעם דמהדרי' הפירות שהם בקרקע לבעל הכלי שמקצת פירות בתוכה משום דהוה כנפילה דיחיד שגם אחר אבד פירות כאלו ממש סמוך לכלי אשר מקצת פירות כאילו בתוכו ומשו"ה מהדרי' אפיה לא מהדר אפיה לגבי פירי. אמנם מה שדימה ח"ץ שאלה דיחיד לנפילה דיחיד צווח עליו הגאון בית מאיר ממ"ש תוס' ביבמות ריש קט"ו ע"א דאביי צירף לזה נפילה מזהיר זהיר בי' עם סברת נפילה דיחיד אבל שאלה במידי דמשלי אינשי וודאי שכיחי ולא זהיר בי' ומנ"ל דלא ניחוש לשאלה דיחיד וצ"ע לכאורה אמנם בנידון שלפנינו נ"ל דהשאלה הוה ג"כ לא שכיחי ומיזהר זהיר בי' לשכוח האגרת שיש בו סוד ונהי דחיישי' לשכחה מ"מ מיזהר זהיר בי' ולא שכיח שכחה ויצורף לסברת נפילה דיחיד דהיינו שזה איבד בגדיו סמוך לזה שהשאיל לו מכנסים שלו אעפ"י שהסברתי הענין מעובדא דגברא חרוכא מ"מ יצורפו שני הסברו' עם ההתירים שכתבתי לעיל א' לא' ואם יסכים עוד רב אחד מופלג בתורה לימטינהו שיביא מכשורו:

אך לפע"ד מעלתו קיצר בדבריו מחמת בהלה כניכר מתוך מכתביו כי לע"ד אעפ"י שלא הי' אפשר להכיר בט"ע בפרצוף פנים עם החוטם כי נחתכו ונחבל בפניו מ"מ לדעתי הי' בני העיר מכירי' בט"ע בנין כל גופו ולדעת ר"ת יש להתיר ע"י בלי שום פקפוק ויען כי זכינו לדבריו בספר הישר שנדפס עתה ובתשו' א' הארכתי אחר שהגהתי הטעות וביררתי דבריו [עיין לעיל סי' הקודם] א"כ יש כאן עמוד חזק לשען עלי':

ועוד זאת בסוף מכתבו הזכיר שנמצא הרוצח והודה ומסתמא הזכיר שמו באופן שנודע שזהו הנהרג בעל של אשה זו ויעיין מהרי"ק שרש קכ"א ד"ה אמנם וכו' דעדיף ממסל"ת וא"כ יש להתיר להדי' בצירוף כל הנ"ל יושיב ב"ד של ג' ויתיר האשה להתנסבא לכל גבר דיתתצביין הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי א"נ לנצח. פ"ב יום ב' י"ג למב"י תקפד"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נח

תיתי שלמא רבא משמי' לי"נ הרב המאה"ג הותיק המפורסם כקש"ת מהו' אברהם נ"י אב"ד ור"מ דק"ק קמאהרן יע"א:

מכתבו הנעים הגיעני ביום שמחת תורה וכה אמר מעלתו גופא דעובדא באיש ואשתו מבני קהלתו עברו מעברה לעבור נהר ואגע דאנע ועל המעברות עוד בני אדם ובהמה

רבה ויהי בעברם נפל האיש למים ולא ראוהו עוד ואמרה האשה שיש לה בו סי' ב' כתמי עדשים א' בעגבותיו וא' בצלעותיו וגם המפתח הארגז של סחורה הי' אתו עמו בנפלו למים ויהי ט' ימים אח"ז נמצא איש אחד בנהר סמוך לעירו כמו מיל חבול ופצע בפניו באופן שלא הי' להם בו שום ט"ע אך הקברנים מצאו בו אותן כתמי עדשים במקומות ההמה שאמרה האשה וגם המפתח של הארגז נמצא אתו עמו וגם הי' להם היכר בטלית קטן עם ציצית שהי' מלובש ומעלתו נ"י חתר למצוא היתר וכל ספרי צדיקי' הי' פתוחים לפניו והאריך קצת למעניתו וביקש ממני לעיין גם אנכי למצוא היתר להעלובה הנ"ל:

ואני טרם אחלה לדבר צריכי' לעיין אי קיימי הך אתתא בספק איסור דאורייתא או דרבנן אח"כ נעיי' מה יהי' עלי' מסימני גופו מב' כתמי עדשים ואח"כ מסימני כליו מפתח וטלית קטן וה' אלקי' יעזור לי ויתמכני ומכל מכשול וטעות יצילני ועל האמת יעמידני:

הנה לכאורה מבואר מאוד דמים שאל"ס איסורא דרבנן בעלמא הוא דמשום כן אי נשאת לא תצא וא"כ כל ספק שיולד אח"כ יש לנטות ולהקל ובלא"ה בעיגונא דאתתא כח דהתירא עדיף אך כל זה אי שהה שיעור יציאת נפש דבמים שיש להם סוף כה"ג שרי אפי' לכתחילה ובאין להם סוף רבנן חשו שמא עלה ממים במקום אחר נגד הרוב כמ"ש תוס' ספ"ק דב"מ ד"ה איסורא מממונא וביבמות קכ"א ע"א ד"ה ולא היא וע"ש ע"ב ד"ה אין מזכירין וכו' אך אם לא שהו בכדי יציאת הנפש כ' בתשו' המיוחסת סי' קכ"ח להדי' דהוה ספיקא דאורייתא כספינה שנשברה בים שנותני' חומרי חיים וחומרי מתים והביאו הב"י סימן י"ז ססל"ה ורמ"א בהג"ה שם סעי' ל"ד ויעיי' שם בב"ש ס"ק ק"ה והנה בדברי מעלתו לא נזכר מזה כלל ששהו עליו בכדי יציאת הנפש:

ועוד נ"ל כיון שלא נזכר כלל בדבר השאלה מי המעיד בנפילת המים משמע בודאי שלא הועד עליו אלא מהאשה בעצמה שהיתה עמו על המעבורת ואנשי' אחרים אפשר שהי' א"נ ולא הסיחו לפי תומם וא"כ אפי' אמרה להדי' ששהתה בשיעור יציאת הנפש נ"ל דלא מהימנת משום דאמרה בדדמי דמים כמלחמה דמי וטעתה בשיעור יציאות הנפש ואע"ג דע"א במלחמה אי מהימן או לא הוא איבעי' דלא איפשטי' ביבמות קט"ו ופסקו הרי"ף לקולא והתם מדמי' מים למלחמה היינו ע"א דעלמא משום דאפשטין דלא אמר בדדמי' וגם אינו משקר (ועיי' מ"ש פני יהושע בקידושין ס"ג ע"ב) אבל אשה עצמה דאמרה בדדמי ולא מהימנית במלחמה ה"ה דלא מהימנית במים היכי דשייך בדדמי והכא איכא למטעי בשיעורא דיציאת הנפש:

גם שהדבר פשוט בעיני דשייך בדדמי בכה"ג עוד אביא ראי' על זה דהא בס"ד דש"ס התם אמר והא מים כמלחמה דמי וקתני השיא רבי את נשותיהם ולכאורה נראה דהפשטן

הזה טעה בדרב אשי לקמן קכ"א ע"א דצורבא מרבנן קלא אית לי' ולא שייך דין מים שאל"ס ודחה הש"ס ותסברא משאל"ס נינהו כמסקנא דלקמן ל"ש צורבא מרבנן ל"ש אינש אחריני ודיעבד אין לכתחילה לא מ"מ צריך להבין כיון דלדעת הפשטן ליכא כאן משום משאל"ס א"כ מה בדדמי שייך כיון שראוהו נפל למים הרי אשתו מותרת אע"כ צ"ל דשייך דמיון בשיעור יציאת הנפש בוודאי לשיטת רי"ף ע"פי פי' של מלחמות ה' שם דע"א אינו אומר בדדמי אלא דחשדי' שמשקר ורק האשה דדוקא היא תאמר בדדמי נ"ל דהפשטן הכי קאמר דלמא אמת הוא שנפל למים ומיד יצאו הת"ח והני נשי שקרי נינהו ואיתתא דדהו לא דיקי כיון שתשמע שנפלו למים תאמר בדדמי וכה"ג כ' רמב"ן שם א"כ לא מוכח מידי טועי' בדמיון השיעור מ"מ לשטת הרז"ה והראב"ד שם דקאי אהעד ולא אהאשה וכן ס"ל לתוס' שם כמשמע מפירושם ד"ה דקאמרי' סימן וכו' ע"ש וק"ל אם כן מוכח כמ"ש ואפשר דבפי' הש"ס גם הרמב"ן מודה כי פי' הנ"ל הוא דוחק:

עוד נ"ל ראי' ברורה לזה דהא כ' האחרונים דלמ"ד נמי סי' דרבנן ולא יועילו באיסורא מ"מ באיסורא דרבנן מועיל דהם אמרו והם אמרו:

והנודע ביהודה הביא ראי' מחשובת הרא"ש כלל ב' סימן ב' שהקשה אהרמב"ם דפסק דליכא בכלאים דהנהגה אלא בטהורה עם טמאה דומי' דלא תחרוש בשור וחמור דקרא אבל ב' מיני טהורים או טמאים ליכא אלא אי' דרבנן והקשה הרא"ש מש"ס דחולין ע"ט דקאמר ש"מ ס"ל לר' אבא אין חוששין לזרע האב וסי' דאוריי' והשתא להרמב"ם א"נ סי' דרבנן מ"מ שפיר סמך ר' אבא אסי' פרידות דב' מיני' טמאים נינהו ואע"כ דלא כהרמב"ם א"כ מוכח מהרא"ש כיון דלא תי' קושייתו דס"ל דסי' דרבנן לא יועילו אלא בממון משום הפקר ב"ד אבל באיסור כלל לא ש"מ דפשיטא להרא"ש שאין זה שום סברא אלו דברי נודע ביהודה:

ואני הוספתי לומר דודאי לא יחלוק הרמב"ם על זאת הסברא אלא דהוה ס"ל בפי' הש"ס דחולין דלא כפירש"י שם אלא ה"פ אא"ב סי' דאורייתא והמרביע ב' פרידות דלא שוו בסימן לוקי' דברי לנו דשני מיני' הם א"כ בהנהגה דרבנן נמי צריכי' לבדוק כיון דאיכא למיקם עלה דמלתא ע"י סי' אבל אי נימא סי' לאו דאורייתא ואין לוקין על היכר סי' בהרבעה ש"מ אפילו רוב לא הוה דאל"ה הוה לוקין א"כ בהנהגה דרבנן מה צורך לעיין בהנך דדמי אפי' לא ידמו בסי' מה בכך ספיקא דרבנן דליכא למיקם עלי' הוא:

ויש קצת הוכחה לזה הפי' ממ"ש רשב"א שם דש"מ אין חוששין לזרע האב דקאמר הש"ס התם רוצה שמע מיני' מספקא לי' אי חוששין או לא ע"ש וקשה א"כ איך מוכח סי' דאוריי' דלמא סי' לאו דאורייתא למסמך עלי' אלא ספיקא בעלמא משוו וכיון דמספקא

לי' אי חוששין לזרע האב ה"ל ס"ס ומשו"ה סמיך אסי' אע"כ ההוכח' בש"ס היא בהיפוך דא"כ למה צריך היכר סי' כלל כיון שהוא ספק ספיק' לרשב"א ולרמב"ם ספק דרבנן ומשו"ה לא חשש הרמב"ם לקו' הרא"ש ולעולם בגופי' דמלתא כ"ע מודים דלמ"ד סימן דרבנן מ"מ באיסורא דרבנן סגי בסימן אמצעי אע"פי שאינו מובהק וזה הוא דלא כמ"ש התומי' סי' ס"ה ס"ס קי"ב וע"ש:

ואחרי ההנחה הזאת צ"ע במ"ש תוס' ביבמות קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי' סי' ואי סי' לאו דאורייתא מיירי הכא בסי' מובהקי' וכו' וקשה הא במים שאל"ס קיימי' דליכא רק איסור' דרבנן ומועיל אפי' סי' שאינו מובהק דרבנן אע"כ כנ"ל כיון דהשתא קיימי' דע"א אומר בדדמי וחיישי' שטעה בשיעור' דיציאת הנפש ה"ל ספק דאוריי' ובעי' סי' דאוריי' וא"ש:

נמצא לפ"ז בנ"ד ה"ל ספיקא דאורייתא כך הי' נ"ל לכאורה והאמת כי בישש"ס פי"ד דיבמות סימן ז' משמע קצת דלא שייך בדדמי בשיעור יציאת הנפש אבל מה אעשה וראי' ברורות יתנו עידיהן ויצדקו:

ואמנם בכל זאת נ"ל דליכא אלא חששא דרבנן בעלמא דהרי מעיקרא מטעם רוב אתאינן עלה רצוני לומר דבשהה עד שיעור יציאת הנפש אכתי לא שרי מדאורייתא אלא מטעם רוב שאינם עולים משם ומשו"ה כי לא שהו עליו באותו השיעור ה"ל ספק שקול וה"ל איסורא דאוריי' וא"כ כי איכא רובא אחריתי אע"פי שלא שהה שיעור הנ"ל מ"מ ה"ל דרבנן דמה לי הך רובא או הך רובא והנה נלע"ד דכל זה הי' בימיהם דהי' שייך לומר ב' חששות או שהמים הובילוהו מרחוק לנוד וא"א שיודע הדבר לבני ביתו ומכ"ש בים דגלי אשפילוהו כביבמות קכ"א ע"א או שע"י החבלה נחסר ממנו אבר ובוש לחזור אל ביתו כעובדא דגברא חרוכא דשדי פיסת ידא ביבמות ק"א ע"א וכהפוסקי' כרבא שם:

והנה בנ"ד בים לא טבע דנימא גלי אשפילוהו והובילוהו מעבר לנהר גוזן וכה"ג ורק חשש ששט ע"י שיבולת הנהר אל מקום פלוני אלמוני וידוע שלע"ע נשתנו הזמני' בענין זה ממה שהי' בימיהם שעתה קביע בי דואר במתא בכל המדינות הידועות ואפי' מארצות תוגרמה מגיע הכתב אלינו בזמן קצר מאוד ואלו הי' עולה מהמים בכל מקום שהוא הי' מודיע לביתו ע"י איגרת ואו הי' מפקיע הקול אפי' ע"י מגיד חדשות שקורין צייטונג והנה ביבמות קכ"א בעי רב אשי למימר דצורבא דאית לי' קלא שרי' אפי' לכתחילה במשאל"ס ואע"ג דלית הלכתא כוותי' בהא היינו להתיר לכתחילה ועוד אפשר דלא נתפשט הקול בכל מקום אבל השתא בזמנינו א"א שלא יתפשט הקול ע"י ב"ד דקביע א"כ לכ"ע בדיעבד עכ"פ אם נישאת לא תצא ולכתחילה נמי ליכא אלא איסורא דרבנן:

וכן חשש השני שמא מחמת כיסופא ערק ואזל לעלמא גם זה נשתנו הזמנים דברי לנו אפי' אי נשברו כל איבריו הי' בא או מודיע לבני ביתו ולא הי' בזה שום כיסופא וגדולה מזה כ' רש"י בכתובות כ"ב ע"ב גבי ב' אומרים מת וב' אומרי' לא מת ונישאת לא' מעידי' ואומרת ברי לי לא תצא פי' ברי לי שאם הי' קיים הי' בא וע"כ צ"ל שברי לה שאם נמי יהי' מחוסר אברים במקום שהוא מ"מ ברי לה לפי טבעו ומהותו שהי' בא והר"ן נמי דפליג התם וכ' אפירש"י שאינו מחוור שאין זה ברי דכיון שאינה יודעת בבירור אכתי באשם תלוי קאי היינו התם דאיכא עכ"פ ב' שאומרים לא מת ואיך נכחישם ע"פי ברי כזה ועוד דאית לן לאוקמי גברא בחזקת חי דאפי' רוב חולים לחיים אבל הכא שנפל למים לפנינו ונותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים והוה ספק שקול מיהת וכיון שברי לכולנו שבז"הז אלו הי' קיים הי' בא ולא הי' נמנע מחמת כיסופא לכל הפחות הי' מודיע הדבר בכתב לבני ביתו ונהי דמ"מ יש לתת סבות המונעות מכל הנ"ל וא"א להתיר האשה בכך מ"מ אותן הסיבות אינן אלא מיעוט וא"נ נניח דהוה מיעוט המצוי מ"מ רובא לאו הכי הוא ומצורף לזה דהא עכ"פ נודע לנו בברור לפי טבע הענין דבשעת מעשה לא זזו משם זמן רב וחפשו הספנים חפש מחופש להוציא ולא עלה בידם כי דרכם עתה בזמנינו וה"ל כאלו נודע לנו בברור ששהו כדי יציאת הנפש וצירוף כל הסברות הנ"ל מועילות לפע"ד להוציא האשה עכ"פ מחשש איסורא דאורייתא וליכא אלא איסורא דרבנן וגדולה מזו במרדכי דסוף יבמות סי' צ"א תשוב' מהר"א מורדן שרצו הגאונים להתיר אשה במשאל"ס באומדנות ונסתיעו מסברא ר"א בצורבא מרבנן ונהי דפליגי התם היינו להתיר לכתחילה דרבנן החמירו ע"ש אבל מן התורה שרי בוודאי כנלפע"ד ברור בעזה"י:

ועתה נבוא אל השני' לדון בסי' גופו ב' כתמי עדשים בעקבותיו ובצלעותיו יש בכאן לדון על ג' דברי' א' אסי' עדשים גופי' ב' מקום עמידתם ג' אמנין וכיוון המקום ביחד:

והנה בדבריו לא הזכיר כלל שראתה האשה העדשים והכירום בט"ע שהם הם אותם שהי' בבעלה דודאי שייך ט"ע בסימן גופי' דאי ס"ד כל שאמר' סתם יש לו סי' פלוני ופלוני מהני א"כ מה קאמר שומא עשוי' להשתנות אחר מיתה מה שינויי שייך כאן כיון שמצאו השומא שהזכירה האשה סגי' אע"כ כיון דודאי לכ"ע שומא מצוי בבן גילו להך לישנא לכ"ע ולאידך לישנ' לרבנן א"כ צריכ' לעיין בהשומא בעינה ותכירנה בט"ע אם זו היא השומא בעצמה שהי' בבעלה או שהעדים עכ"פ יספרו לה צורת השומא וטבעה והיא תכיר מהנך הדברים שהיא היא וכיון שעשוי' להשתנות אחר מיתה א"א לשפוט

עלי' וזה נ"ל פי' הא"ז שהביא תה"ד סי' רל"ט דפתח בסי' וסיים בט"ע ודחק בתה"ד ולפי הנ"ל י"ל דר"ל ט"ע של הסימן:

וזה נ"ל נמי כוונות רש"י דחולי' ע"ט גבי פרידות דקאמרי' וסי' דאוריי' ופרש"י סי' דמהדרין אבידה בסי' ובחי' ר"ן הקשה בשם רמב"ן מה ענין אבידה לכאן התם חוששין לרמאי דמחזי חזי ואמר וזה לא שייך הכא בפרידות ולכן פי' הוא ז"ל בפשיטו' דהני סי' דפרידות דאודנא וגנובתי' וקלא סי' דאוריית' נינהי כדלעיל פא"ט גבי סי' ביצים ולפענ"ד א"א לפרש כן דא"כ לעיל מני' דאכתי לא פשיטא להש"ס דסי' דאוריית' אהא דקאמר התם דלא ידעי' מיכא דאימא מה ניהו פריך בפשיטות ולבדוק בסי' דאמר אביי וכו' ואמר ר"פ וכו' ולא מייתי הא דר' אבא כלל וקשה מאי פסקא דלמא הני סי' לאו דאוריית' נינהו ומה לו לדחוק בשינויי דחיקא באלמות וגדמות אע"כ פשיטא להש"ס דהני סי' הילכתא גמירי להו מן התורה אלא דבכלל איבעי סי' אי דאורייתא או לא יש ג' ספיקות א' אי ניחוש לרמאי דמחזי חזי ואמר. ב' לאתרמי סי' כסימן כיון שהוא סי' אמצעי. ג' דעכ"פ בעי היכר וט"ע שזהו דומה ממש לאותו סי' שהיא נותן באבידה כי אולי יטעה בדמיונו בזהו והכא בפרידות אה"נ דרמאי ואתרמאי לא שייך וליכא למפשט מזה לאבידה כלל:

ובודאי בהנך דסי' אודנא וגנובתא ניכר היטב לעין כל לא שייך נמי טעות בט"ע אבל אם אי אפשר לבדוק באוזן וזנב כגון בגדמת וצריך לבדוק בט"ע דקלא אי צניף או לא ולפעמים נמי היא אלמת קצת וצריך עיונא רבא ואפי"ה אמר ר' אבא לשמעי' עיין בהנך דדמי' להדדי משמע אפילו אי בעי עיונא נמי יסמוך על ט"ע שיש לו בהנהי סי' ולא חשש לטעות בדמיון א"כ מוכח מזה עכ"פ דסי' דאורייתא לענין זה היכי דלא שייך חשש אחר דרמאי ואתרמאי וא"ש הא דפריך לעיל לבדוק בסי' ולא הו"מ לשנויי סימן לאו דאורייתא דסי' פרידות קים להו דדאורייתא נינהו ואי משום היכר הסימן בט"ע מה ט"ע שייך אי לא הוה מוקמי' באלמת וגדמת משו"ה משני באלמת וגדמת:

ובנ"ד שלא ראתה הכתמים ולא סיפרה תוארם שניכרים בט"ע רק כתמי עדשים סתם נ"ל דאפילו להרמב"ם דמשמע לי' דס"ל סי' דאורייתא כמבואר בדבריו בפ"ז מהל' נחלות ופי"ג מגזילה ואבידה ורק משום חומר' דא"א מחמרי' ובמקום אחר הארכתי ליישב כל פסקיו בעזה"י בענין זה וא"כ זה"ל רק דרבנן בעלמא לא נחמיר בסי' אמצעי מ"מ הני כתמי עדשים דשכיחי טובא בהרבה בני אדם אפילו סי' אמצעי לא הוה אלא כארוך וגוץ וכמ"ש בתשו' הרא"ש בסי' דפניו אדומי' ולא דמי למ"ש מהר"ם פאדוי סי' ך' להתיר אשה ע"י סי' עדשי' בתוך העין דזהו ודאי סימן מובהק הוא דבתוך העין לא ימצא אפי' לאחד מאלף אבל בשארי מקומות בגוף לא ובהדי' אמרי' שומא מצוי' בבן גילו וה"ה

לכל הסימנים הנולדים עמו מצויי' הם בבן גילו ועוד א"נ ראתה והכיר' הסי' בט"ע מ"מ כיון שלא נזכר בדבריו שלא שהה אחר יציאתו מהמים ומסתמ' שהה שעה א' כמ"ש הפוסקים וא"כ חיישינן לאשתנות הסי' כמבואר לפי גי' שלפנינו ביבמו' קט"ו ע"ב חזינהו לאלתר ואמרי סי' ואפי' לגירס' מרדכי א"נ דאמרי סי' י"ל דמוקי לי' בסי' מובהקי' ביותר יתיר וחסר דלא שייך בי' שינוי אבל בנ"ד לא ועיי' ב"ש ס"ק פ"ה דבריו תמוהי' דהתוס' בודאי לא גרסי כהמרדכי אמנם לתי' של ר"י ס"ל דמשום צירוף ט"ע האמינו לסי' י"ל דאפילו אינו מובהק נמי לא בעיני' לאלתר והכא משום ט"ע בעינן לאלתר וק"ל ואם נבוא לסמוך עמ"ש הרד"ך הביאו הרב"י דאפשר דכשצמצמה מקום השומא דקאמר שיש שומא במקום פלוני מאבר פלוני סימן מובהק לי' וה"נ צמצמה המקום וכ"כ מעלתו ממקומו תברא שהרי כ' במקום פלוני באבר פלוני וסיים שם לזה דקדק רש"י באלו מציאת וכ' שומא באבר פלוני ולא במקום פלוני משום דא"כ ה"ל סימן מובהק שמע מיני' דתרווייהו בעינן וכ"כ כל האחרונים פה א' וכולי האי ואולי שהרי בכל זה כתב הרד"ך ואפשר והדין עמו שהרי עיקור ראיתם הוא מש"ס דגיטין נקב בצד אות פלוני ומזה הוציאו לחלק בצד תיבה פלוני לא הוה סי' מובהק אבל בצד אות פלוני שבצד תיבה פלוני הוה סימן מובהק וה"הנ במקום שבאבר פלוני ולפע"ד גוף זה הדין מפוקפק מאוד בלא"ה מן האחרונים כ' שאין לסמוך כלל על שום סימן אפילו מובהק שבמובהקי' כמ"ש בתשו' מהר"א מזרחי והובא בקונטרס עגונות של הרב ב"ש סי' קטן ך' אלא שם בס"ק צ"א מחליט דלא כוותי' והנה כל מעיי' בלשון העיטור יראה שכן כונתו לחלק בין גט שמועיל סי' מובהק ובין מיתה והוא מובא בב"י אלא שכולם החליטו שא"א לפרש פשוטו מפני הקושיא הנופלת עליו ואני אפרש לפע"ד דלכאורה מוכח דשום סימן מובהק לא יועיל דאלת"ה אמאי דחיק לשינויי ביבמו' ק"א דחזינהו לאלתר כיון דעכ"פ מסיק וקאמרי סימן ובודאי לכ"ע איכא סי' מובהקי' ביותר דלא שייך בי' שינויי' וא"כ לימא דקאמרי סי' מובהקים ביותר ואפי' שלא לאלתר אע"כ לפי זאת הגי' מוכח דשום סי' לא יועיל ודוקא ע"י ט"ע דפרצוף פנים עם החוטם אלא דהכא הוה חיישי' לבדדמי הי' מצרפי' לזה היכר הסי' להאמין עי"ז בט"ע ומשו"ה בעי' לאלתר משום ט"ע ומוכח כהעיטור ולפ"ז צריך לומר בגט דמועיל נקב בצד אות פלוני היינו משום דאיכא נמי שמו ושמה ונהי דחיישינן לשני יוסף ב"ש מ"מ בצירוף הסי' מובהק מועיל להתיר אבל לא זולת ומבואר שם נמי דאי סי' דרבנן לא מועיל סי' שאינו מובהק כגון נקב סתם אע"ג דאיכא שמו ושמה ולא אמרי' דע"י זה הצירוף נעשה כמובהק ויועיל דהרי אמרי' ודוקא בצד אות פלוני אבל נקב בעלמ' לא מספקא לי' סי' אי דאוריית' אי דרבנן

והא"ש דפריך הש"ס ביבמות ק"כ בפשיטות למ"ד סימן דרבנן ממצאו קשור בכיס ולא הו"מ לשנויי שאני התם דאיכא נמי שמו ושמה משום דסימן דרבנן לא יועיל אפילו עם צירוף שמו ושמה ולא נשאר עליו שום ק' אלא ממאי דמשני הש"ס בשומא סי' מובהק קמיפלגי דמשמע דאי הוה סי' מובהק מועיל ולזה נ"ל כיון דעכ"פ מוכח מעובדא דשני ת"ח דשום סי' לא יועיל רק היכי דאיכא נמי שמו ושמה א"כ יש לדחוק ולומר נמי דהך דשומא מיירי בכה"ג כשהעידו על א' שיצא מאתם ממקום פלוני והי' בו שומא במקום פלוני דאי לא שומא הי' חיישינן לשני ששמותיהם שוות כעובדא דיצחק ריש גלותא יבמות קט"ו ע"ב ואמנם אי יהבי' בי' סי' אי סימן שאינו מובהק הוא אכתי אינו מועיל למ"ד סי' לאו דאוריית' כמו נקב בעלמא בגט דלמ"ד סי' ל"ד אינו מועיל ואי שומא סי' מובהק הוא מועיל בצירוף שמו ושם עירו דאזל מקורטבא לאספמי' ולק"מ וזהו נ"ל שיטת בעל העיטור:

ונהי דלדינא לא נ"ל כן דעת הרי"ף והרמב"ם דהרי לדידהו לא חיישינן לע"א שאמר בדדמי וכמ"ש והאריך הרמב"ן במלחמות ה' וה"ה פי"ג מגירושי' רק שמשקר והאשה תידוק בדדמי ולדדהו צריך לדחוק בשינויי' דהש"ס דחזינהו לאלתר וקאמרי' סי' מה מועיל אמירה דהני הא חיישי' למשקר ונדחק בזה בה"ה:

ולפע"ד י"ל עוד דהשתא למסקנא מיירי דהני מאה נשי לא ראו הנפילה למים מעולם ורק מדאסקינהו קמן והכירום בט"ע ובסימניהם מזה נתברר להם שהם הם אותם ת"ח שבאו בספינה ע"ש ר"י בן סימא והא דקתני בברייתי' שטבעו לא שידענו כן אלא ע"פי עדות הנשים ההמה שנתקבלו בב"ד של רבי נתברר לנו שטבעו והשתא לא שייך למיחש לשקר דהא אשה דיקא ומנסבא ואין לומר שלא תידוק אלא עד שנתברר לה נפילתם למים ואח"כ תאמרי בדדמי שמתו וכמ"ש רמב"ן שם ז"א דממ"נ אי ניחוש שהעדים משקרים א"כ מה"ת לומר כלל שנפלו למים מעולם ומסתמא כשתידוק האשה לא יודע כלל שנפלו למים מעולם ולא תאמר בדדמי כן נ"ל לפי שיטתם ולא לדחקו של ה"ה בזה ע"ש:

יהי' איך שיהי' לפי זאת השטה אין להוכיח דסימן לא יועיל ואדרבא מוכח בהיפוך דהא השתא א"א לומר שהי' שם ט"ע דא"כ מה צורך לסי' דהא לא אמרו בדדמי אע"כ סי' לחוד וא"כ מה צורך לסי' מ"ט לא מוקי לי' דחזנהי לאלתר ובט"ע בלא סי' דהא ע"א לא אמר בדדמי אע"כ צ"ל דגרסי כגי' המרדכי א"נ דאמרי' סי' וה"ל או ט"ע ולאלתר או סימן מובהק ושלא לאלתר וא"כ מוכח דסי' מהני וא"כ לאידך פוסקי' נמי דלא ס"ל כהרי"ף ה"ה הרז"ה והראב"ד מ"מ מי סני דמפרשי נמי או בסימן וכמ"ש ב"ש ס"ק פ"ג הנ"ל וא"כ

לדינא לא נדחוק לפרש שומא סי' מובהק בהזכיר שמו אלא בכל ענין מהני ומכ"ש דנ"ל פשוט דהרמב"ם ס"ל סי' דאוריית' לגמרי ומן התורה יועיל אפי' סי' אמצעי:

מ"מ מה שבקשו להוסיף ולומר דאפי' סימן אמצעי יחזור למובהק ע"י צמצום המקום ולמילף מגט קשה מנ"ל דלמא שאני התם דאיכא צמצום טפי טובא דהיינו גט בשמו ושמה והנקב בצד אות שבתיבה פלונית ומנ"ל להתיר בל"ז בסימן אמצעי ובודאי אי איכא עוד צדדים להתיר בלא"ה ומכ"ש במשאל"ס דרבנן המחמיר בסי' אמצעי וצמצם מקום הוא מן המתמיהי' אבל מ"מ הבו דלא לוסיף בנ"ד דלא כיוונה מקום ואפי' האבר לא כיוונה לומר בצלע פלוני אלא בצלעותיו ועקבותיו ואפי' ימין ושמאל לא אמרה והכי הול"ל בצלע חומש שבצד ימין בראשה סמוכה לחולי' וכדומה יש ב' כתם עדשה ואז אי הי' מכירה העדשה בט"ע הי' סי' אמצעי ע"י צמצם מקום והי' מועיל אבל השתא איכא תרתי לריעות' לא מצאתי מקום להתיר:

אמנם מה שראוי לסמוך עליו במה שאמרה מספר ב' כתמי עדשים במקומות ההמה דה"ל מנין ומקום אפילו בלא צמצום דזה נ"ל דומה למ"ש הרמב"ם שם הלכה כ"ז וכן אם יצאו עשרה ב"א כאחד ממקום למקום והן אסורי' בקולר וכו' והוא מש"ס שלהי יבמות ס' ב"א שהלכו לכרכום ביתר והסכימו רוב האחרונים שטעם ההיתר כיון המנין והמקום וה"נ כיונה מנין ב' במקום פלוני ולזה לא צריך שום צמצום דהרי מקום כרכום לא מצומצם הי' ואע"ג דהרבה אחרונים פליגי על זה וס"ל דלאו מטעם כיוון המנין והמקום משווינין לי' סי' ועיי' מ"ש בצמח צדק סימן מ"ב ומזה הטעם נ"ל הצריך במהר"א מזרחי המובא בקונטרס עגונות סי' צ"א ג' נקבי' כמין סגולתא דוקא וכה"ג ע"ש ולא סגי' לי' סתם במנין ומקום מ"מ להנך פוסקי' נמי נהי דמובהק לא משוי לי' סי' אמצעי מיהו הוה ובנ"ד שהוכחנו שהוא רק חשש דרבנן מועיל ס" אמצעי אפי' למ"ד סי' דרבנן ומכ"ש דלהרמב"ם דאורייתא נמי הוה ומדרבנן בעלמא בעי' מובהקים והכא משום חומרא דא"א והכא דחששא בעלמא הוא באו ונסמוך עליהן להתיר:

ומ"מ עדיין לבי נוקפני ומיראי הוראה וטוב יותר אם יצא הדבר להתיר בלי שום פקפוק ע"כ נחזי נשית לבנו אל סי' כליו מפתח ובגד טלית קטן והנה לא הזכיר מה הי' בשארי מלבושיו אולי הי' בלוי' וסחובי' ונרקבו ע"י המים באופן שלא הכירו אפי' צבע מלבוש העליון גם לא הזכיר במה הי' ההיכר כי המפתח אם לא הי' ניכר אלא ע"י שפתח מנעול הארגז אין זה סי' כלל כמובן ואי הי' סימן מובהק במפתח או בטלית קטן הוה סי' טוב אלא שהי' צריך להודיע לדון עליו איזהו סימן מובהק ואם בט"ע הכירה האשה הכלים האלו או א' מהם יש לדון הא במשאל"ס אמרה בדדמי כמו במלחמה ולא מהימני אט"ע

כמבואר בלשון התוס' בעובדא דב' ת"ח דבט"ע דנין להאמינה דאמרינן בדדמי ובדבר מומט יאמרו שאלו בעליהן של אלו עכ"ל:

ונ"ל דרש"י נמי דמפרש דאי לאו סימן חיישינן דלמא אחרי' נינהו לפי שהמים משני' צורת הפנים ואין ניכר כל כך עכ"ל משמע דאלו הי' ניכר לא חיישינן לאמרה בדדמי מ"מ א"א לפרש כפשוטו דמה יענה על ק' התוספות דש"ס ערוך הוא דמיא צמתי אע"כ ס"ל לרש"י נמי כפי' התוס' דמשו"ה לא סמכינן אט"ע משום דאמרי בדדמי אלא ס"ל דט"ע גמור שלא נשתנה כלל לא שייך טעות בדמיון כלל ודבר הנראה וניכר במעט עיון הוא ולא הוה צריך לסי' אך כיון שהמים עכ"פ משנים קצת ואינו ניכר כל כך לכן דקדק רש"י בצחותו ונהי שאינו מהפך צורת הפנים לגמרי כלל כמו שיהוי דיבשה שאפי' ב' עדים אינם יכולים להכירו אפי' ע"י דיוק ועיון מ"מ קצת מיהת משתנה דהרי להרי"ף לאחר חמשה ימים משתנה לגמרי ולהרמב"ם לזמן מרובה מיהת ואם כן בתוך הזמן משתנה קצת עכ"פ ונהי דע"י דיוק ניכר מ"מ היכי דאיכא למיחש בדדמי לא מהימן ובעי סימן כן נ"ל לפי דרכו של רש"י ז"ל וא"כ בנ"ד ט"ע במפתח שהוא ברזל דבר קשה העומד בפני המים בודאי מועיל לרש"י דט"ע גמור לא שייך בי' בדדמי אמנם אי הי' הט"ע בטלית קטן הרי קמן דשארי מלבושים נרקבו במים מבלי הכיר אותם כלל אם כן א"א שלא יהי' בו עכ"פ ג"כ שינוי קצת ושייך בי' אמירה בדדמי לכאורה:

אבל מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה דעת רוב האחרוני' שחוששין לשאלה אע"ג דהש"ך בח"מ סי' ס"ה סס"ק כ"ו נוטה להקל מ"מ הוא בעצמו הניח בצ"ע ולא שבקינן ספיקותו מפני דעת הרא"ש והטור והכרעת הש"ע והאחרונים ז"ל והנה מ"ש מעלתו מפתח לא משלי אינשי לא ידעתי למה דשכיח טובא דמישלי מפתח לחברו לפתוח מנעל שלו הסגור ונאבד המפתח ומכ"ש בזה שנפל למים וחיישי' דעלה במקום אחר רחוק ומה לו שם ולמפתח שלו ולמה לא ישאלנו לאחר במדינה אחרת מיהו טלית קטן דעת מהר"י מטראני דלא מישלי אינשי:

וכן אי הי' אולי סי' בכל בגדיו נמי דעת מהר"י מטראני דלא שייך שאלה מ"מ מה יושיענו זה הא דעת הריטב"א הביאו הרב"י בתשו' דאפי' כלים דלא מושלי חיישי' לשאלה וכן בש"ע סי' י"ז לא מייתי כלל התירא בכלים דלא מושלי אינשי אלא שהב"ש הקשה בס"ק ס"ט דהא בש"ס מדמה סי' כיס וארנקי דלא מושלי דגט לסי' מיתה ובש"ע סי' קל"ב גבי גט פסק להך דכיס וארנקי וא"כ מ"ש בסי' י"ז בעידי מיתה דחשש לדעת הריטב"א:

ולפע"נד דלק"מ דבשיטה מקובצת דב"מ מדקדק מ"ט דאמרינן חיישינן לשאלה ולא למכירה או כה"ג ותי' משום דמנא לי' לזה שהלוקח שלו אבד את החמור המלובש

באוכף אבל בשאלה י"ל שזה המשאיל תבע אוכפו מהשואל ושמע ממנו שאבד חמורו עם אוכפו ע"ש ומעתה אני אומר דביבמות גבי מיתה דאמרינן חיישי' לשאלה אשגירת לישני' דאבדה ודכיס וארנקי נקט דהתם עיקור החשש הוא משום שאלה דווקא אבל הכא במצא מת והכירו בסי' כליו אין העיקור משום שאלה כמו שהקשה בנודע ביהודה דהא חזקה מה שביד אדם הוא שלו אבל העיקור משום מכירה ואבידה וכמ"ש באמת בחלקת מחוקק ס"ק מ"ב וזה שייך בכל הכלים ואפילו בטלית קטן ואפי' בכל כליו מי לא אפשר שהחליף מלבושיו באחרים ולא שייך לא מושלי אינשי כלל ועיי' ב"ב מ"ו ע"א ובטוש"ע ח"מ סי' קל"ו ולא חלקו שם בין כלים לכלים דבכולם שייך מכירה והא"ש פסק הש"ע דבסימן י"ז חיישינן למכירה וחליפי' וכה"ג לכן אפי' כלים דלא מושלי אינשי נמי משא"כ בסימן קל"ב דמיירי מאבידה דעיקור החשש משום שאלה שפיר י"ל בכלים דלא מושלי לא חיישינן לשאלה וא"כ מי יבוא לסמוך להחל אחרי הכרעת הש"ע:

והנה מהר"ל מפראג המציא היכי דאיכא סי' אמצעי בגופו וט"ע או סי' מובהק בכליו מועיל ממ"נ אי סי' דאורייתא האיכא סי' בגופו ואי סי' לאו דאורייתא לא אתאינן בש"ס כלל לחשש שאלה וסמכי' אט"ע או סימן מובהק שבכליו והב"ש דחה דאי סי' לאו דאורייתא דחיישינן לאתרמאי סימן כסי' מכ"ש דחיישי' לשאלה ע"ש ס"ק ס"ט ובתשו' נודע ביהודה הקשה אסברתי' ב"ש דאם כן כי פריך הש"ס חמור בסי' אוכף היכי מהדרי' ניחוש לשאלה משמע שרצה להוכיח להחזיק דבריו הראשוני' דסי' לאו דאוריית' וא"כ הא מכ"ש דקשה היכי מהדרין בסי' אוכף ניחוש לשאלה:

וכן יש להקשות בב"מ דבעי למפשט סי' דאוריי' מחמור בסי' אוכף ודחי הש"ס לא בעדי אוכף ולעולם סימן לאו דאורייתא ולפי הב"ש הנ"ל קשה אי סי' ל"ד ניחוש לשאלה ומה מועילי' עדי אוכף לחמור:

ולפע"ד ליישב עפמ"ש בצ"צ במי שנמצא הרוג ואצלו סדור תפלה שהי' שאול לו מאחר והבעלי' הכירו הסידור שלהם שאשתו מותרת דלא ניחוש לשאלה דהא אין השואל רשאי להשאיל והא אפי' תשב"ר יודעי' ולא ניחוש חשוד אינשי בגזלותא להשאיל המושאל אצלם וא"כ י"ל הקו' השני' הנ"ל והכי קאמר בעדי אוכף המעידי' שהי' מושאל אצלו מאיש אחר וקמ"ל קרא דלא חיישי' שהשאילו לאחר ואין לומר א"כ פשיטא ומאי למימרא דהא עדיף מסימן מובהק וכמשמע מבעל צ"צ הנ"ל די"ל דהוה סד"א כיון דהשתא קיימי' אי סי' ל"ד דחיישי' לרמאי דמחזי חזי ואמר ה"א ה"נ ניחוש שהי' שואל וחזר והשאיל שלא ברשות קמ"ל דלא מכמה טעמים חדא באבידה גופי' אפשר דלא חיישינן לרמאי דאחזוקו אינשי בגנבי לא מחזקיני' אלא משום דלמא אתרמי סי'

כסי' אמצעי חיישי' ועוד א"נ חיישי' לרמאי ממש היינו באבידה דמורה התירה דהוה ייאוש בבעלים משא"כ להשאיל המושאל וא"נ חיישי' לגנב ממש היינו לגנב וליהנות בדבר אבל להשאיל לאחרים אין אדם חוטא ולא לו וכל זה קמ"ל קרא ושפיר משני בעדי אוכף וממילא מתרצת נמי ק' ראשונה דלהך דאמר סי' דאוריי' רק דחיישי' לשאלה שפיר הקשה אי ס"ד סי' דאוריית' ואפ"ה חיישינן לשאלה שפיר קשה א"כ חמור בסי' אוכף היכי מהדרינן ניחוש לשאלה דא"ל ע"י עדים שהוא מושאל אצלו דא"כ קרא למה לי השתא בסי' אמצעי סמכי' ולא ניחוש לרמאי באבידה דמורה התירא וגם כל הנאה שלו לא חיישי רחמנא לרמאי מכ"ש דלא ניחוש לשואל המשאיל וע"כ לאו בהכי איירי ושפיר הקשה למ"ד סי' דאורייתא אבל אי ס"ד לאו דאורייתא א"ש בפשיטות דניחוש לשאלה וכדעת הב"ש הנ"ל:

ולפע"ד להביא ראי' ברורה דלמ"ד סי' דרבנן ע"כ אתאינן לחשש שאלה דהא לחד לישני בבכורות מ"ו ע"ב מבואר דמן התורה סגי בפרצוף פנים לחוד היינו פדחת בלא חוטם ובמתני' דבעי פרצוף עם החוטם היינו משום חומרא דאשת איש (ומאי דדחי התם עד החוטם לא קאי) ואם כן קשה הא במשנתינו משמע דאפי' איכא פרצוף פנים בלא חוטם אע"ג דאז מן התורה אזדא לי' איסור א"א אפי"ה לא מהני סימן בגופו וכליו וק' אמאי נהוי נמי סי' דרבנן מ"מ הא באיסור דרבנן מועילים סי' דרבנן וה"נ איסור דרבנן הוא ועכצ"ל אה"נ דהש"ס הומ"ל ולטעמיך אי נמי סי' דרבנן מ"ט לא יעידו על סי' גופו וכליו אלא משום דאיכא לישנא בבכורת דמן התורה בעי' פרצוף פנים עם החוטם משו"ה לא אמר ולטעמיך מ"מ מבואר דלהך לישנא אתאינן נמי לכל הנך שינוי' ללישנ' דסי' ל"ד ואתאינן נמי לחשש שאלה ואזדא לי' ממ"נ של מהר"ל פראג ואין לסמוך עליו בזה כלל במכ"ה:

אכתי פש לן חדא סמא טבא סברת הגאון חכם צבי ז"ל ונקיטו בי' כל האחרונים בשיפולי גלימי' דסי' אמצעי שבגוף עם סי' מובהק או ט"ע בכלי מועיל משום דה"ל שאלה דיחיד שהשאיל כליו דוקא למי שאתרמי לו סי' אמצעי בגופו כמותו ובתומי' סי' ס"ה סקי"ב כ' דכיס וארנקי אע"ג דאיכא גט ששמו ושמה כ' בתוכו לא מקרי שאלה דיחיד דכיון דמיירי בהוחזקו ב' יב"ש ממילא חיישי' נמי ליב"ש אחרינא וה"ל שאלה דרבי' משא"כ בסי' הגוף לא מוחזק לן עוד א' בסי' כזה ע"ש ונ"ל להביא ראי' דמהר"ל מפראג הובא בב"ש הנ"ל הקשה אי ס"ד דלמ"ד סי' ל"ד חיישי' לשאלה א"כ מ"ט נקט במתני' בגופו ובכליו דהוה לאו דאורייתא נימא ט"ע דאורייתא בכליו נמי לא מהני משום שאלה:

ולפענ"ד לק"מ לפי הנ"ל דהכי קאמר אפי' סי' בגופו וגם בכליו מ"מ לא מהני דסי' דרבנן לא מהני אפי' צירוף כמה סי' אמצעי הא סימן בגופו וט"ע או סי' מובהק בכליו מהני דתו לא חיישי' לשאלה דכליו משום דאיכא נמי סי' אמצעי בגופו ה"ל שאלה דיחיד וכדברי הח"צ היותכן בנדון שלפנינו דהסי' שבגופו עם המנין וכיוון המקום דאפשר דהוה סי' מובהק ולכל הפחות מידי סי' אמצעי לא נפקו ובמים שאל"ס דרבנן אפשר לסמוך אהני לחוד אפי' לא שהה עליו עד כדי שיעור יציאת הנפש ומכ"ש דאיכא נמי סי' מובהק או ט"ע בא' מכליו או אפשר בכולם דה"ל כמו שאלה דיחיד ומכ"ש דהכא שראו אותו נופל למים ואי ניחוש לשאלה צריכים לומר שזה עלה מהמי' והשאיל כליו לאחר שנפל ג"כ למים הוה ג"כ כעין נפילה דיחיד וכולי האי לא חיישי' לכ"ע לפע"ד ע"כ אם יסכים עמדי עוד א' מבעלי הוראה המפורסמים אפי' מטעמים אחרים הריני נוטה לסבול שיבי מכשורי ודרינא בהדי' להתיר האשה הזאת ואחר שתמתין ימי הבחנה תשתרי לכל גבר דיתיצבין וה' יצילני משגיאות הכ"ד הטרוד מאוד כותב בחפזי החותם פה ק"ק מ"ד א' דר"ח מרחשון תקס"ח לפק. מש"הק סופר מפפד"מ:

תשובה נט

שנה טובה ומבורכת לי"נ הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה"ו דוד דייטש נ"י אב"ד דק"ק ע"ח יע"א:

מכ"ק הגיעני על דברת הגאון נב"י בתרא חא"ע סי' ס"ו ד"ה ומה שכתבתי וכו' שכ' על מה שרצה השואל להוכיח מש"ס דחולין ע"ט ע"א דאפי' צירוף כמה סי' אינם כסי' מובהק ביותר ודלא כמ"ב דמייתי בית שמואל סי' י"ז סקע"ג וע"ז העלה הגאון ז"ל דסי' אודנא וגנובתי' תרווי' סי' א' הם והוכיח כן מלשון רש"י שם והדרת גאונו נ"י מצא במדרש רבה וישלח סוף פ' פ"ב דאודנא לחוד הוה סי' א"כ י"ל כהשואל ודלא כמ"ב ושבס' חנוך ב"י סי' ק"ל מפרש דהש"ס מיירי באמת בסימן מובהק ביותר ובקש ממני לעיין בזה לדינא:

דברי מדרש רבה אלו המה בירושלמי פ"ח דכלאים וז"ל שם א"ר יונה כל שאזניו קטנו' אמו סוסה ואבי' חמור וכו' ר' מונה פקיד לאילן דבי נשיאה אתון בעי' מזבין מולאן אתון זבין לבון דאזניהון דקיקין שאמו סוסה ואביו חמור והלובן מן האיש שממנו מוח ועצמות וגידין והאודם מן האשה שממנה העור והבשר והדם והרוח והנפש והנשמה משל הקב"ה ופי' המפרש מייתי זה הכא להוכיח שהעור מן האם ה"נ האזנים מן האם יע"ש:

ונ"ל להירושלמי דזה תלוי' בחלק אם ואב ושלשה שותפי' א"כ לדידי' אין סי' בעבי' קלא וצניף קלא שהוא מהקב"ה כמבואר בנדה ל"א ע"א אהא דג' שותפי' ופליג אאביי דתלמודא דחולין ע"ט ע"א דיהיב סי' בצניף קלא ועובי קלא והא דלא הזכיר הירושלמי סי' דזנב היינו משום דבי נשיאה הי' לוקחי' מן השוק פרידה לזווג עם סוס מרכבה שלו ואיכא למיחש שהמוכר גזז שערות הזנב שהי' רגילי' בכך כמבואר באלו מציאת לגיזת זנבו ויהי' דומה לחמור וע"כ הזהירם להשגיח על האזנים (ובש"ס דילן בחולין מיירי בכודניתא דילי' דידע דלא גזזם ע"כ יש היכר גם בזנב) מ"מ לכאורה מוכח מהירושלמי עכ"פ דסי' א' מהני. ומ"מ לא ידעתי מה קא קשי' לי' להגאונים מש"ס דחולין התם בעי' ב' סימנים שווי' אודנא וגנובתא פירש"י כדי שאפי' יתנגדו לו סי' קלא וניזל בתר שנים ונימא אידך מקרה הוא אבל כשיהי' אודנא וגניבתא מתנגדי' זה לזה יהי' ספיקא ועוד לכשיצטרף גם סי' קלא לאחר מהם לכשישמע קולו יהי' הטעות מבואר ע"כ ציוה לעיי' בתרווי' משא"כ בירושלמי דלית לי' סי' קלא ורק חששא שמא גזזו זנבו' ע"כ כשיעיי' באודנא תו ליכא למיחש שמא לאחר זמן לא יגדל הזנב ויהי' ניכר שהוא ספק זה לא חיישינן דמסתמא הסי' שוים הם וכיון דזוטרי אודני מסתמא רב גנובתי' ובחדא סגי והכל נכון ואין ניגוד אמיתי למ"ב ולא סייעתא לדידי' זהו מה שנלע"ד בזה [עיין ח"ס או"ח סי' קפ"ג] ושלום למר ולתורתו עוד ינוב בשיבה טובה כנפשו הקדושה והטהורה ונפש א"נ הדש"ת. פ"ב יום א' דסליחות תקפ"א לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ס

זה תוכן גביית העדות:

עדות ראשון התו' כ"ה העניך שי' הכרתי המת הנמצא בט"ע גמור ע"י עצמי לא בדדמי ולא ע"י סימנין כי הוא הנטבע קאפל הרש בן משה שטערן בעל של האשה חנה בת משה גרינפעלד ומלבד הט"ע ראיתי בו [שראם] למעלה מן העין על צד ימינו ומצאתי אותו לבוש במכנסים של צמר ובין הרגלים תפור עליו חתיכה של עור וגם חוטמו הי' עקומה:

עדות של התו' מהו' קלמן טעללער תיכף כראותיו הכרתיו בט"ע גמור לא בדדמי ולא ע"י סימנין כי הוא הנטבע קאפל בן משה שטערן בעל של האשה חנה בת משה גרינפעלד ומלבד הט"ע ראיתי בו [שראם] למעלה מן העין על צד ימינו וגם חוטמו הי' עקומה:

עדות של מהו' זלמן ראאב הי' אות באות כעדות של מהו' קלמן נ"י:

עדות של ר' מרדכי דוד חזן דפה הגיד עדות אות באות כמו ר' העניך הנ"ל:

עדות של ר' איצק בס דפה כאשר עמדתי בליל ג' בבית הצור תמים כאשר הגוי רחץ את הנמצא מיד כאשר הי' פניו נקי מטיט הכרתיו שזה המת הוא קאפל הרש בן משה שטערן בעל של האשה חנה בת משה ג"פ וזה נודע לי בבירור גמור לא בדדמי ולא ע"י סימנין וגם ראיתי שחוטמו הי' עקומה הרבה וגם ראיתי [שראם] למעלה מן העין על צד ימינו:

וכל זה קבלנו במותב תלתא בתור' עדות גמור יום ד' י"ב מרחשון:

תשובה

אין ספק בעולם שראוי לסמוך על עדיות הנ"ל וסימני הנ"ל בצירופן המה מובהקי' ולצרף גם ט"ע בגוף שלם וגם בפניו ואיתתא דא שרי' לעלמא אך יושיב ב"ד של ג' ויאמרו שהיא מותרת להנשא כמ"ש ב"ש ס"ק כ"ד ע"ש:

הנה רושם למעלה מן העין ימין אפשר הוה סי' מובהק ואך כיון דלא צמצם מקום ממש כמו נקב בצד אות פלוני וא"כ לא יחשב אלא סי' אמצעי וחוטמו עקומה דהוה סי' מובהק אלא דרמ"א כ' עקומה הרבה וצריך שיעור ואולי אינינו כשיעור הראוי ולא הוה רק סי' אמצעי מ"מ אין ספק כי כל א' מהם הוה סי' אמצעי עכ"פ ובהצטרפם הוה סי' מובהק עיי' כל זה בב"ש סי' י"ז סקע"ג וס"ק ע"ד אלא שהגאון ח"מ מפקפק לצרף שני אמצעים ע"כ נצרף לזה עוד מה שכל חמשה עדים הכירוהו בט"ע ממש בצורתו וגופו ואיבריו וליכא אלא חששא דאישתהי ולהחולקי' על ר"ת דס"ל אע"ג שיש ט"ע בכל גופו וגם פניו שלם מ"מ אין מעידין באשתהי דלמא איתפח ואישתני ומ"ש השואל דהוה ס"ס דלמא לא אשתהי ואת"ל אישתהי דלמא לא איתפח דברים תמוהי' הם אטו אשיהוי קפדינן אשינוי קפדינן ואין כאן אלא ספק אשתני ספק לא אשתני מה לנו בשהייתו ותפיחתו אין אנו דנין אלא אי אשתני או לא והוא ספק א':

האמנם בנימק"י כ' ס' תוך ג' ימים ס' אח"כ תלי' לקולא דספק איתפח חששא דרבנן היא ולקולא ודבריו צריכם ביאר מי הגיד לו שהוא חששא דרבנן והאשה בחזקת א"א והבעל בחזקת חי אבל הענין ספק אשתני לכאורה הי' לנו לומר על הצורה הזאת שנמצא בפנינו כאן נמצא וכן היתה מעולם כי כל הטומאת כשעת מציאתן וחזקה גדולה כאשר נמצא כן הי' מעולם ומהיכי תיתי לומר אישתני אלא קבלה בידי חז"ל כל מת רובם אחר ג"י צורתו משתני' וכריסו נבקעת א"כ כשהוא ודאי אחר ג"י דרוב צורות משתני' עדיף מחזקה דכן נמצא וכן הי' מעולם וכל זה בודאי אחר ג"י אבל בספק תוך ג' או אחר ג' יש לנו לומר שהוא תוך ג' והצורה היא כשעת מציאתה אלא שקשה לשקול זה נגד חזקת א"א ולו יהי' דאוקמה חזקה נגד חזקה והבא עלי' אינו בחנק מ"מ ספיקא דאוריתא איכא

ואולי צירף לזה עוד דאוקמא גברא הנמצא בחזקת חי דמעיקרא והשתא מת וכאריכו' ט"ז ונה"כ בי"ד ואין כאן מקומו כי לא נצטרך לכל זה כי עכ"פ אחר שיש לזה הנמצא ב' סי' א' אמצעי שהי' בקאפל הרש ונבוא לומר שצורתו של זה שהי' לו ג"כ ב' סי' אלו נשתנית ג"כ לצורתו של זה שהי' ג"כ סימני' אלו זה ודאי מקרה אשר לא ימצא בא' מאלף ועדיף מכל סי' מובהק בעולם:

והנה סימני מלבושים שהזכירו העדים אין בהם ממש דהוה סי' חיור וסומק אך בדברי הרב השואל נזכר שהאשה הכירה איזה מלבושי' בט"ע ובפרט הד' כנפות של ציצית וא"כ אם באנו לחשש שאלה ואפילו נאמר גם במלבושי של ציצית שייך שאלה או חליפין עם חברו צריכי' לומר שזה שיש לו רושם למעלה מעין ימין וחוטם עקומה החליף מלבושיו עם א' שהי' לו ג"כ ב' סי' אלו ואפי' למ"ש החכם צבי דזה הוה נפילה דחד דלא חיישי' הלא יש מפקפקי' נפילה דחד במקרה לא חיישי' אבל שאלה וחליפי' שאינינו במקרה והזדמן אלא בכוונת מכוון חיישינן וא"כ הכא ניחוש שבכוונת מכוון השאיל או החליף מלבושיו למי שהי' בגופו שני סי' כנ"ל מ"מ איך הזדמן במקרה שאותו שהשאיל לו מלבושיו ויש בו סי' אלו נשתנית צורתו לצורתו של זה אין לך נפילה דחד גדול מזה ולפ"ז אשה זו מותרת בלי ספק:

אמנם אם נדון זה כמאבד עצמו לדעת מפני שהסיר טבעתו מעל ידו וגם שומר הגשר אמר ששמע קול הפלתו עצמו למים הנה ידוע להוי שאפי' הי' הערל הזה אומר שראהו נופל למים לא הי' בעדותו ממש לענין היתר עיגונא כיון דלא שהה כדי יציאת נפש לא יצאה מחזקת א"א דאורי' ומ"ש א' מהאחרוני' כיון שהפיל עצמו ומאס בחייו בודאי לא יצא דברים שאין בהם ממש הם כי אולי כי באו מים עד נפשו נתחרט ושב אל ה' וגלי אשפלוהו ויצא וברח לו וא"כ אין בעדותו שום תועלת אבל לשוי' מאבד עצמו לדעת יש לעיי'. הנה נמצא בספר נב"י סי' שגיאה במ"כ בא' כיוצא בזה ושוב נמצא א' מת ורוצה להתיר דהוכיח תחלתו על סופו והנה התם הי' לו שארי סברות להתיר אבל חלילה לעשות מזה שום סניף דהוכיח סופו של עצמו על תחלתו של עצמו אמרי' וה"ה בהיפוך אבל הוכיח תחלתו של זה על סופו של זה מהיכי תיתי ואבאר הנה זה שאמר הרי הוא עולה לגג ומפיל עצמו ועלה ונפל ולא ידענו אם הרוח דחפו או הפיל עצמו אמרי' הוכיח סופו של זה עצמו ותחלתו של זה עצמו על סופו של זה עצמו כיון שידענו שזה הוא בעצמו שאמר אעלה ואפיל עצמי וזהו בעצמו שנפל אמר שהפיל עצמו ולא דחפו הרוח אבל אם אמר אפיל עצמי ושוב נמצא איש א' מת נאמר הוכיח תחלתו על סופו שזהו אותו האיש שרצה להפיל עצמו ישתקע הדבר ולא יאמר גדולה מזה בשבועות מ"ו סוף

ע"א האי מאן דנקיט נרגא בידיה וכו' ע"ש מ"מ בנידון זה שיש כאן סימני' מובהקי' שנמצא זה האיש שהסיר טבעתו ונמצא ראק שלו ונמצא קול הפלתו במים ואותו איש עצמו נמצא מת סמוך לשפת הנהר זה להוכיח שאיבד עצמו לדעת אעפ"י שלא נשאלתי על זה מ"מ משום יגדיל תורה כתבתי הנלע"ד ואחתום בברכה.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סא
העתק השאלה:
על אודות האשה עגונה מרת רבקה בת כה' אברהם ז"ל מיישוב בעטלאן בגליל סאמאש אשר בעל נעורי' כה' חיים ליב ב"ה שמואל נטבע בערב שבועות העבור בנהר סאמאש שנכנס בספינה קטנה ללכת מעבר לנהר ועמו נער קטון ששמו מנחם מענדיל וגם ערל א' ספן ובאמצע הנהר נשבר המשוט וכאשר התחילו המים הזידונים לשאת את הספינה למרחוק אז פשט כה' חיים ליב הנ"ל קצת מלבושיו וקפץ לתוך המים כדי לשוט אל היבשה ואחריו קפץ ג"כ הערל הנ"ל והנער מענדיל הנ"ל נפל ג"כ לתוך המים אבל נעשה לו נס כי כהמות ים לגליו שטף המים השליכוהו להיבשה ושכב כמו שעה חדא כמתעלף אחר שבה נפשו אליו ובא לביתו וסיפר כל המאורע ואצל הטביעה הי' קצת נשים והם הלכו תיכף והרעישו כל בני הכפרים הסמוכים ויצאו לבקשם ולא נמצאו והנה ביום ב' י"ג סיון שהיא יום ט' לטביעתו נמצא איש א' על שפת הנהר והודיעו הדבר לאנשי הישוב בעטלאן ויצאו להתעסק עמו ולא הכירוהו כלל כי הי' נתפח מאוד רק מצאו בו סימנים כמבואר בהגב"ע שלפנינו במותב תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא ה"ה כה' שלמה ב"ה ליפמאן והעיד בת"ע באליו"ע שכאשר נתעסק עם הנטבע הנ"ל ראה בו שלשה סימנים דהיינו ג' ווארצלין א' מגבו סמוך למפרקת וא' בפניו סמוך לאזנו וא' על מצחו והי' לבוש איין בלויא לייבל וכתונת קרוע אבל לא הכיר אותם מקודם אח"כ העיד כה' יעקב חייט שכאשר התעסק עם הנטבע הנ"ל ראה בו שני ווארצלין דהיינו א' מגבו וא' סמוכה לאזנו והוא יודע שהי' כ"כ ב' ווארצלין הנ"ל בהנטבע כה' חיים ליב הנ"ל אבל ווארציל השלישי אינו יודע וגם הכיר בטוב משיחה אדומה דהיינו איין רוט בענדל שהי' הכתונת שעליו קשור בו בבית הצוואר כי קודם שיצא משם כה' חיים ליב הי' אצלו והיתה המשיחה ארוכה וחתך ממנה קצת אבל את הלייבל אינו מכיר אם הי' של כה' חיים ליב הנ"ל עוד העיד כה' קלמן בר"ם כנ"ל שהוא ראה ג"כ הווארצלין הנ"ל בהנטבע הנ"ל אבל אינו יודע אם הוו בו מחיים רק את הלייבל שנמצא עליו הוא מכיר בטב"ע שהי' של כה' חיים ליב הנ"ל עוד העיד כה' יודא ארי' בר"ג שראה בו ג"כ ב' ווארצלין

א' מגבו וא' סמוכה לאזנו אבל אינו יודע אם הי' בהחיים בכ"ה ליב הנ"ל עוד העיד כה' רפאל בר"ם שהכיר ג"כ את הלייבל שהי' של כה' חיים ליב הנ"ל ואת הווארצלין ראה ג"כ א' מגבו וא' על השלעף קטון ממנו אבל אינו יודע אם הי' בו מחיים ואינו מכיר רק הלייבל עוד העיד כה' ישששכר ב"ה יודא שראה ג"כ בהנטבע הנ"ל ג' ווארצלין א' מגבו וא' על השלעף וא' על מצחו וגם הי' לבוש לייבל בלויא כנ"ל אבל אינו מכיר לא את הלייבל ולא את הווארצלין אם הי' בו מחיים:

עוד העידו ה"ה כה' יודא ב"ה זאב והבח' יצחק ב"ה יעקב הנדון כי ביום ב' דשבועות הנ"ל שהי' יום ג' לטביעתו נכנסו שניהם לבית האשה העגונה רבקה הנ"ל ואמרה האשה וגם אמה לפניהם שבאם ימצאוהו ויעלוהו מן המים ידעו שבבעלה וחתנה הנ"ל היו בו שלשה יוארצלין הנ"ל כ"ז הוגבה כדת וכהלכה פה בעטלאן הק' יצחק שמיד. הק' נחמן ג"ץ. הק' דוד בר"י:

תשובה

החיים והשלום יחדיו יהי' תמים והי' לאחדים על ראש ידידי וחביבי הרב המאה"ג החרוץ ושנון לו מלתעות כפירים כאריות ונמרים המופלג ומפורסם כערוגת הבשם גן הדסים גל אגוזים כקש"ת מה"ו יחזקאל נ"י אב"ד דק"ק ק"ב ומדינת זיבען בערגן יע"א:

בימי מועד העבר הגיעני נעימת ימינו נידון עגונה א' ופר"מ צלל במים אדירים בסוגי' דע"א במלחמה ר"פ האשה שלום ושמתי עיוני עליו ואמרתי לבאר הסוגי' בעזה"י ע"ד הפשוט עפ"י דרכן של הראשונים ז"ל ואניח הפלפולים אשר אינם הולכי' על דרך אשור ודי לי אם אחזור על דברי הראשונים ז"ל כמ"ש רמב"ן ריש דיני דגרמי שלו ושוב אח"כ נראה מה יהי' בשריותא דעלובתא דא ומה' אשאל יעזרני ויצילני מכל מכשול וטעות וירחני מתורתו נפלאות כדכתי' אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא:

ואומר בשיטה זו דע"א במלחמה יש כאן שיטות שתים שהן ד' שיטת התוס' והרז"ה ושיטת רמב"ן אליבא דרי"ף ושיטת רא"ש לרי"ף ז"ל ובתוך הדברים נכללים גם דברי ה"ה שברמב"ם:

שיטת תוס' דהאי בעי' היא אי ע"א משקר או לא והוא דודאי שום ע"א לא יאמר בדדמי ולא יאמר מת כ"א מת ודאי כי מה לו לומר דבר שאינו ברור אם אינו רוצה לשקר אך האיבעי' הוא הואיל ובכל התורה בממון וערוה אין ע"א נאמן וס"ל לתוס' משום דחשוד למשקר והכא בעדות אשה נאמן ומספקא להש"ס אי נאמנתו משום דהכא חזקה שאינו משקר משום דמילתא דעבידא לאיגלוי' לא משקרי אינשי וא"כ שוב אין חשש בדדמי ולא בעי למימר וקברתיו או דלמא עיקור הימנותי' בצירוף אשה דייקא וע"כ אי אמר

וקברתיו היא דייקא על קברתיו אבל אי יאמר מת נהי שהעד אינו אומר בדדמי מ"מ האשה לא תידוק אלא על לשון זה וכיון שתשמע שהי' במלחמה תאמר שנספה במלחמה ולא תידוק אבל כשעד אומר וקברתיו גם היא תידוק על ככה:

ואין רחוק בעיני דגם דעת רש"י כן והא דכ' רש"י ששניהם העד והאשה יאמרו בדדמי יש ליישב עפ"י שיטת פני יהושע ריש גטין ובקידושין ס"ג ע"ב דע"א לא משום דמשקר דלא נחשד על כך אלא משום דאומר בדדמי ואינו רוצה לומר כבשמעתין דיש במה לתלות זימנין דמחו לי' בגירא וכו' אלא אפי' בכל מילי כל דבר שאין גמר המעשה על ידו אלא דיבורא בעלמא אמר אומר בדדמי בלי דקדוק בדבריו אפי' ליכא למתלי בדבר אמנם היכי דמדקדק העד כגון אי אמרי' משום מילתא דעביד לאיגלוי לא משקר ומהימן אז אפי' היכי דאיכא למיטעי כגון במלחמה נמי מהימן ואשה בעדות מיתת בעלה ממוצע בין שניהם דהיכי דליכא מידי למיתלי מהימנת ולא אמרי' בדדמי והיכי דאיכא למיתלי כגון במלחמה צריכא למימר וקברתיו עיי' היטב בפ"י שצ"ל כן כוונתו והנה כי כן הכא איבעי' לי' אי מהימן משום מילתא דעבידא לאיגלוי ואינו אומר בדדמי אפילו במלחמה או לא מהימן ואמר בדדמי אפי' בלא מלחמה רק משום דהיא דייקא וא"כ בעי למימר וקברתיו דאל"ה היא תיתלי בו ושניהם אמרו בדדמי ולא פליגי רש"י ותוס' בשמעתין אלא בטעם ע"א בעלמא דתוס' ס"ל דחשדינן למשקר ממש ושמא שכור הוא מבעל דבר ויוצדק זה טפי לגי' זימנין דסני' לי' ולרש"י לא מהימן בעלמא משום דאומר בדדמי אבל בשמעתין ליכא פלוגתא ביניהם:

והמעיין בדברי ר"י שבמרדכי יראה לשיטה זו לא חש בעל האיבעי' לבדדמי אלא בין מת לחי דאיכא מידי למיטעי והיינו על ידי גירא או גלי הים שעברו עליו בודאי מת אבל בהיכר צורה לא שייך בדדמי אפי' במלחמה ובמים ויע"ש ויבואר לפנינו בעזה"י

והנה בעי למיפשט משני ת"ח וכ' תוס' ס"ד שראו הנשים שטבעו ולא שהעלום ולכך אמרו בדדמי ולפי שיטה הנ"ל מה שסיימו ולכך אמרו בדדמי לאו אהני נשי דמסהדי קאי שהם יאמרו בדדמי דהא טעמא משום דמשקרי הוא אלא אנשותיהן של ת"ח קאי דלא דייקי ויאמרו בדדמי שמת ובאמ' לא מת דמה לי גלי ים או מלחמת גירא ורוממא והנה י"ל בכאן ב' אופנים בפי' הפשטן או דהוה ס"ד דמיירי דהני נשי דמסהדי לא הזכירו שיעור יציאת הנפש דהא דבעי' שיזכיר שיעור יציאת הנפש היינו למסקנא דבעי וקברתיו אבל להס"ד דלא בעי וקברתיו ה"נ באומרו מת במים סגי דמסתמא שהה שיעור יציאת הנפש וסברא זו רמוזה בפ"י בה"ה במשאל"ס וא"כ להס"ד ה"א דהני נשי לא הזכירו יציאת הנפש רק מת במים והתיר נשותיהם ש"מ לא בעי וקברתיו והו"מ למדחי

דאמרו ששהו כדי י"נ וכיון שהזכירו שיעור י"נ גם נשותיהם יחקרו אח"ז אלא דבלא"ה צריך לאוקמי באסקינהו משום ותסברא משאל"ס ופי' כיון דאסקינהו הוה כמו וקברתיו ונשותיהם דייקא ויחקרו אח"ז וא"כ תו לא צריך להזכי' שיעור שהי' כיון דאסקי' ולא נדד כנף כמבואר בראשונים:

א"נ י"ל דמיירי שאמרו שהינו שיעור י"נ ואנן דחיישי' בע"א למשקר והאשה דתידוק טועה בדמיון שיעור אריכות זמן יציאת הנפש בשלמא כשיאמר קברתיו או אסוקינהו והאשה תידוק ותחקור גם על הקבורה או על העלאה מהמים שוב אין לה במה לטעות אבל שיעור י"נ יש לה במה לטעות:

ועכ"פ בעי' ש"ס למיפשט לקולא ודחי דהא בלא"ה מיירי באסוקינהו והוה כמו וקברתיו ולא איפשטי' איבעי' לא משמעתן ולא מעובדא דדגלת (אע"ג דהתם נמי ע"י ע"א הי' דבכל הספרי כתיב עפ"י שושבינה או כתיב ציון על היו"ד דשושביני' ומעלתו לא עמד ע"ז וכ' מ"ש) מ"מ לא איפשטיא איבעי' דהתם בדגלית נמי אסוקינהו והוה כמו וקברתיו ולא איפשטיא איבעי' ובעי וקברתיו אלא כיון דאמר ש"ס דמיירי במשאל"ס ואסקוהו הוצרך לברר איך הכירוהו בשלמא בראוהו חי במלחמה ומת וקברו מוכיח עליו או ראוהו חי ונפל למים הרי ידעו ומכירו אך בנפל למשאל"ס אפי' ראוהו חי ונפל מ"מ דלמא האי אזיל לעלמא והאי אחרינא הוא כדלקמן בסוגי' דשומשמי משו"ה הוצרך הש"ס להוסיף וחזיוהו לאלתר והכירו בט"ע ובזה לא חיישי' דהאשה דייקי בדדמי דכבר כתבתי שכ' המרדכי שאין לומר כן אלא ממת לחי שיש לה במה לטעות אבל מדמיון צורה לא מיירי אלא האשה תידוק באמת וא"כ סגי בהא דחזיוהו לאלתר. ושוב אמר ש"ס ואמרי סימני' וכ' המרדכי ורוב הראשונים דהוה וי"ו המחלוקת או סימני' פי' א"נ לא חזיוהו לאלתר ולא סמכי אט"ע אלא אסימני' דלא עלי' דט"ע סמכי' אלא אסימני' והשתא לא נחית ש"ס באי אלו סימני' מיירי אי מובהקי' או סימני' אמצעי' דאין כאן מקומו של דין זה אלא סימנים המועילי' למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' ואין כאן מקום לומר דמיירי בצירף ט"ע עם סימני' כמ"ש תוס' דז"א דהא מיירי בא"נ ע"י סימני' בלא ט"ע דלא הוה לאלתר או דהוה מכה וליכא אלא סימני' בלא ט"ע וע"כ דמיירי בסימני' המעולים. ומפי' רש"י נראה דהוה מפרש א"נ דמיא לא צמתי וליכא למיסמך אט"ע אפי' לאלתר ומיירי בהיכר ע"י סימני' ולפ"ז לקמן למסקנא לקמן דמיא צמתי לא בעי הכא סימני' ומיהו למאי דמסקו תוס' סוף ד"ה וקאמרו וכו' דהכא מיירי שאין פרצופו שלם אלא אכלו כוורי א"כ איכא מכה ומרזו א"ש פירש"י בלא"ה וה"ק או דגופם שלם הי' וחזו לאלתר בט"ע א"נ אכלו כורי והכירום בסי' והשתא בין לפי' המרדכי בין לפירש"י

הלכה דבעי' אסקינהו אבל סי' לא בעי' אי חזוהו לאלתר דאט"ע מהימן העד והאשה דייקי בו שפיר:

ולא שייך הכא שיטת הר"י דמייתי הרא"ש והוא שיטת רז"ה לחלק בין ראה הטביעה ללא ראה דהא לא מספקינן כלל שהע"א יאמר בדדמי אלא שמשקר ומה לי ראה או לא ראה אלא שהתוס' ס"ל דהני לישני פליגי לדינא דלישנא קמא סמכי' אע"א בט"ע אפי' ראה הטביעה ולישנא ב' חששו שמא יאמר בדדמי הואיל וראה הטביעה דאע"ג דלענין דמיון שבין מיתה לחיים לא מספקי' בע"א רק שמשקר אבל לא שיאמר בדדמי מ"מ לענין טביעת עין חייש לישנא בתרא אע"א גופי' שטעה בדמיונו אי נמי י"ל לב' הלשונות טועה בדמיונו רק לל"ק מיירי בראה הטביעה וסגי בט"ע כדחזיוהו לאלתר וא"נ לא מהני לאלתר משום שראה הטביעה ויהיב סימנא וכו'. ולפ"ז כ' תוס' בסוף דבריהם דאפילו מיירי בסי' אמצעי וסי' לאו דאורי' מ"מ הכא שהעד הכירו לאלתר בט"ע וזה אנו מאמינים לו ע"י דייקת האשה שתידוק שמצא איש שדומה בדמיונו לצורת בעלה אלא דחיישי' דטעה בדמיון הדומה לזה הדמיון לזה מצרפי' סי' האמצעי דאיך אירע במקרה שאותו שהי' לו דמיון קרוב לפרצוף של זה הי' לו ג"כ סי' אמצעי כזה ומבין שניהם נעשו סי' מובהק:

ופר"מ כ' בכוונת תוס' דבר שכליי לפי הבנתו בבית שמואל סק"ע דלמ"ד סי' ל"ד אם נישאי' ל"ת וחלילה לומר כן אלא הכי קאמר כיון דלרי"ף לאו דאורי' א"כ לא תנשא לכתחלה ואם נישאי' לא תצא דהא איכא מ"ד סי' דאורי' אבל לאותו מ"ד דסי' ל"ד פשיטא דתצא והשתא כתבו תוס' דר"ח חייש לחומרא דלישנא בתרא דבעי' סי' ואנן לא נהיגי כן אפי' בראו הטביע' ע"כ כ' תוס' לחלק בין פרצופו שלם או לא:

ב שיטת ופי' הרז"ה קרוב מאוד להתוס' הנ"ל אלא דס"ל דעיקור איבעי' הוא אעד בעצמו שיאמר בדדמי וכל הטעיות שוין בספק זה שיטעה בין מיתה לחיים ובין שיעור יציאת הנפש לפחו' מכשיעור בין דמיון פרצופו של זה לשל זה וכל זה בראה וידע המלחמה או הטביעה דאל"ה לא ס"ד שיאמר ע"א בדדמי ובעי למיפשט משני ת"ח והתם בודאי ראו הטביעה דאל"כ למה הוזכר טביעה כלל לא ה"ל למימר אלא מעשה ונמצאו ב' ת"ח והתיר רבי נשותיהם ע"פי נשים בשלמא לקמן גבי דגלית הוצרך להזכיר הטביעה לומר שידענו שהי' כבר ה' ימים מעת הטביעה ולעולם אפשר האי שושבי' לא ראה ולא ידע הטביעה ברם הכא בעובדא דת"ח לאיזה צורך הוזכר הטביעה או לא שזה גופי' הי' עדותו של נשים שראו ספינה שטבעה ולמסקנ' אסקוהו קמיהו ג"כ ולפ"ז פי' הש"ס הכי ותסברא משאל"ס נינהו אע"כ אסקוהו קמיהו והשתא יש לספק אי חזיוהו לאלתר

ובט"ע הותרו ואיפשיט לקולא או דלמא ע"י סי' ולחומרא ולא איפשט איבעי' ולחומרא דע"א חיישי' שיאמר בדדמי בכל מילי הן בין מיתה לחיים והן בשיעור י"נ והן בדמיון היכר פניו:

שיטת הרי"ף כמו שהבין הרמב"ן במלחמו' ה' ובחי' ליבמות דפשיט דע"א בעי וקברתיו דאפילו ב' עדים בעי' וקברתיו כדמסקינן באשה עצמה אך האיבעיא היא אחר שכבר אמר וקברתיו אי חיישינן למשקר וצריכי' צירוף דייקת האשה והיא לא תידוק אלא אי מת ולא אקבורה וה"ה דאיכא למיבעי אכל מיני בדדמי שאפי' הע"א יפרש דבריו אולי משקר והיא לא תידוק כולי האי ותסמוך במה שיכולה לתלות ובעי למיפשט משני ת"ח דהוה ס"ד דלא אסקוהו ואשיהוי שיעור י"נ המנוהו ש"מ ע"א לא משקר ודחה שאסקוהו היינו וקברתיו וחזיוהו לאלתר בט"ע ואמנם במה הימנוהו במה שאמר ג"כ סימן ממוצע שא"א שידע האדם הא סימנא כ"א מי שהתעסק עמו במיתתו ומטלטלו ממקום למקום והשתא לא אדיוקא דאשה סמכי' כמו בשאר ע"א אלא אסימני' סמכי' כמו שמחזירי' אבדה בסי' דכתי' דורשהו שלא יהא רמאי ובמאי דרשינן שאינו רמאי ע"י שאומר סימני שמלה למר מובהק ביותר ולמר אמצעי ה"נ אומר סי' או מובהק אי סי' ל"ד או אמצעי אי סי' דאוריית' ובלבד שיהי' במקום מוצנע שאין דרך שידע אותו הסי' אלא המכירו תכריכיו ומזה נדע כי אמת נכון הוא דאסקי' וקברו להאי גברא ולא צריכי' לדייקא דאיתתא אלא דבמלחמות ה' לא הבנתי כיון דע"כ בעי' סימנא א"כ תו לא צריך ט"ע וחזיוהו לאלתר למה לי וצריך לפרש כמו שפרשתי בהרז"ה הנ"ל דהוא מלשון דחיית הש"ס והכי קאמר אסקוהו ולא ידענא אי מהימן וסגי בחזיוהו לאלתר או לא מהימן ובעי נמי סי' במקום מוצנע אמנם בחי' רמב"ן שנדפס בטעות וצריך הגה' משמע קצת דמיירי באיש מארץ נכרי שלא הכיר זה מעולם ומצייר לפנינו צורת פרצופו של זה כדמותו וכצלמו א"נ סי' במקום מוצנע וכנ"ל ושניהם הוה לסיועת העד שלא יצטרכו דיקותה של אשה ולא איפשטא איבעי':

וס"ל לרי"ף דאיפשטא איבעי' בעובדא דדגלת דהי' ע"י שושבינו שיודע צורת פרצופו וגם סימני מוצנע שלו וכדאמרי' לקמן בסוגי' דמאן דעייל ונפיק לא מהימן בסימנא וה"נ שושבין לא מהימן בסימן מוצנע ואפ"ה הימני' רבא ברי' דר' יוסף בר חמא ש"מ לרבא גופי' פשיטא לי' דע"א לא משקר מבריתא דכרכום ובשמעתי' רבה בר נחמני בה"י גרסי' הא הוה בעי למיפשט מבריתא דמדינה משובשת בגייסות ולא עלתו בידו ואיהו פליג עם ר"ח בשומשמי' אבל לרבא תלמידו פשיטא לי' מבריתא דכרכום דע"א מהימן ובפרט שיאמר וקברתיו או אסקי' שנדע שלא אמר בדדמי ושוב נאמן בכל דבריו אע"ג בע"א

בקטטה לא איפשטא איבעי' ולא מהימן משום דאיכא קטטה שמא שוכרתו אבל בעלמא לא ניחיש להכי ואין לומר כדחיי' הרז"ה דלמא עובדא דדגלת מיירי בלא ראה הטביעה דז"א כיון דלא מטעם חשש בדדמי אתאינן רק משום שמשקר א"כ מה הפסד יש בראיית הטביעה ולשיטה זו צריך שיאמר וקברתיו ושיהוי י"נ ואסקוהו וכדומה אבל מהימן הוא בכל דבריו אפי' בלי סי' במקום מוצנע לענין סימן איפשטא האיבעי':

ד שיטת הרי"ף על פי פירושו של הרא"ש דהאיבעי' היא אע"א אי אפי' וקברתיו לא בעי דמילתא דעביד לאיגלוי לא משקר או אפי' וקברתיו לא מהני משום דהאשה לא תידוק ודלא כרמב"ן דפשיטא לבעל איבעי' דבעי וקברתיו וכמ"ש נימוק"י לא כן אלא בהצד דמילתא דעביד' לאיגלוי' לא משקרי אינשי לא בעי וקברתיו אבל לאידך צד לא מהני וקברתיו וס"ל נמי דלאו דוקא וקברתיו אלא כל ספיקא דשייך בהו בדדמי שוין בענין זה לכן בעי למיפשט משני ת"ח מדמיון שיעורים דהכל חד ולמסקנא לא איפשיטא בשמעתין אלא מעובדא דדגלת ומהתם לא איפשטא אלא דסימני' לא בעי אבל אסוקינהו בעי והיינו וקברתיו והוא דרך אמצעי דוקברתיו בעי ומיהו מהני ועיי' תשו' הר"ן וס"ל לרי"ף למסקנא הזאת ה"ה בשני עדים בעי' וקברתיו ועל זה הקשה הרא"ש הא להס"ד כל הדמיונות שוים הם וספק דוקברתיו וספק שיעור י"נ שוים הם ומשו"ה פשיט משני ת"ח ולהרי"ף גם בשני עדים הי' הספק א"כ מאי צריך לומר מאה נשי כחד גברא אפי' אי הוה כתרי גברי הי' מקום למיפשט דלא חיישי' לבדדמי כלל והראב"ד ס"ל אפי' בחד לא בעי וקברתיו מעובדא דחסא ועל זה הקשה הרא"ש הא למסקנא שאני ספק וקברתיו דמחמרי' משא"כ בספק שיעור י"נ וכיון בעובדא דחסא דבאמת לא אסקי' דהא אכלי' כורי וע"כ שהה שיעור י"נ רק דטעה בדין משאל"ס ואי הי' יש להן סוף הי' מותר לכתחלה משום דשהה שיעור י"נ ולמסקנא אין הדמיונו' רק וקברתיו בעי':

שוב כ' הרא"ש ומייתי שיטת הר"י שבתוס' ודברי ר"ח לשיטתיהו אע"ג דלשיטת הרי"ף דס"ל להרא"ש כוותי' לא נפקא מיני' מידי מ"מ נילף מהר"י כי היכי דלדידי' היכי דלא ראה הטביעה לא חיישי לבדדמי ולא בעי סי' נהי להרי"ף בלאה"נ לא בעי סי' מעובדא דדיגלת מ"מ נחתינן דרגא לדידן אפי' לאלתר לא בעי כשלא ראה הטביעה דהא למסקנא העד נאמן ורק חיישי' לבדדמי בעד ובעי וקברתיו או אסקינהו וחזי' לאלתר וי"ל כשלא ראה הטביעה לא בעי לאלתר אלא שהקשו על הרא"ש א"כ ס"ל להרא"ש סברת הר"י א"כ מוכח מדיגלת דבעי לאלתר אפי' בלא ראה הטביעה כמ"ש הרז"ה וצ"ל דהרא"ש ס"ל דכשנמצא ולא ידעי' זמן טביעתו תלינן מסתמא שהוא אחר ג"י וא"כ גם בעובדא דדיגלת לא הוה צריך להזכיר הטביעה אלא א' נמצא אגישרא והותרה אשתו ע"י שושביני' ואי

משום להודיע שהי' אחר חמשה ימים הא בלאה"נ תלינן שהוא אחר כמה ימים אע"כ התם נמי איירי בראה הטביעה ומשו"ה בעי התם לאלתר ואפי"ה לא בעי סימני' וא"ש:

אמנם הטור וכן ברמזי' נקיט חומרי מתניתא דאם לא ראה לאלתר ואין בו סי' בעי תרתי לטיבות' א' שלא ראה הטביעה ב' שיהי' גופו שלם דלהר"י לא מהני שלא ראה הטביעה אלא לשלא בעי סימנים אבל לאלתר בעי דהרי לשיטת הרז"ה וסיעתי' האי דדגלית מיירי בלא ראה הטביעה ואפי"ה הוה בעי לאלתר וע"כ התם נשחת קצת הפרצוף ולהרא"ש אפשר לא ס"ל האי חילוק בין שלם לחבול אלא בין ראה ללא ראה והאי דדיגלת מיירי נמי בראה וכמ"ש לעיל בשיטת הרא"ש ע"כ החמיר ובעי תרווי' לא ראה ושלם בפניו אז לא בעי סי' אפילו לא ראה לאלתר:

וראיתי מ"ש פר"מ אדברי ח"מ בתשובתו שכ' דפלוגתת הפוסקי' הוה כב' כיתי עדים ומוקמי אשה בחזקת א"א ופקפק פר"מ דעדי' מכחישי' אהדדי לגמרי זה אומר מת וזה אומר חי הוא אבל הפוסקים לא מכחשי לגמרי דאפשר גם להמחמירי' שאין לסמוך על עדות כזה מ"מ אפשר שהוא מת יפה כתב וראוי למי שאומר' ויעיי' בית שמואל סקמ"ז וקונטרס עגונה סי' רכ"ו אך מ"ש פר"מ עוד דתרי ותרי עדים גרועי משום דאיכא חזקת א"א טפי מבפוסקי' נהפוך הוא ספיקא דתרי ותרי קילא דכת ראשונה מפקא מחזקה לגמרי יעיי' עירובי' ל"ה ע"ב בש"ס ורש"י ותוס' ויעיי' שיטת רבנו יצחק ב"ר ברוך שבתוס' כתוב' כ"ו ע"ב ד"ה אנן וכו' ואפי' לא קיי"ל הכי מ"מ הסברא דעדי' עדיפי מדייני':

עד כה הארכתי לפרש הסוגי' העמוק' הלזו ולבאר כל שיטות הראשונים אחר שעיינתי בתשו' הר"ן והריב"ש ומהריב"ן לב ובתשו' מה' בצלאל אשכנזי ומ"ב וכדומה גדולי האחרונים ודברי יש"ש דיבמו' ולא הלכתי אחרי החדושי' לילך בדרך מרחוק וגדולות ונפלאות שרוב הדרכי' האלו בחזקת סכנה ואין בהם מצוה לפסק הלכה:

ואמנם בנידון שלפנינו הצורך מעט מכל פלפולא הנ"ל ואומר האם אמנם דאין מעידי' על השומא שעשוי' להשתנו' ומצוי בבן גילו וגם על צמצום מקום יפה כ' פר"מ שאין זה צמצום המועיל כמו נקב בצד אות פלוני וגם בלא"ה כבר כתבתי במקום אחר דאי לא חזיוהו לאלתר ונשתנה ונתפח א"א לצמצם מקום משום דעור פניו נמשך למעלה למטה ונשתנו מקום הסימני' המצומצם ואין לסמוך על זה כלל כ"ש הכא שנתפח בפנינו:

ומה דנ"ל בשריותא דהאי עלובתא די"ל מנין ויחוד מקום הוה סי' כגון בשומשי' דאמר הכא והכי הוה ובחביתא רמיין אי לאו דהך חושבנא רגיל הוא בשומשי' שבחביתא הוה מנין שבאותו מקום סימן כמ"ש תוס' ד"ה איתרמוי איתרמי לי' וכו' יע"ש ובמ"ש תוס'

ב"מ כ"ג ע"ב ועיין ב"ש סקנ"ה וע"ב ובט"ז ססקי"ח מבואר דמנין במקום ידוע ממש הוה סימן מובהק לכ"ע וגם שם לא פליג אלא משום שהסי' במנין אנשים ששים אנשי' ושמא נתחלפו אבל בנידון שלפנינו שהי' מנין שלשה שומים במקום ידוע ומכ"ש בשלש' מקומות מפוזרים ידועי' בהא כ"ע מודים דמנין ומקום כזה הוה סי' מובהק לכ"ע בלי ספק ולא יחלוק הרמב"ם ושום פוסק למעיין היטב בטענותיו של ט"ז ומכ"ש דאיכא פוסקי' טובא דמקילי' לגמרי דמנין הוה סי' מובהק והכא איכא תרי סהדי כ"ה שלמה בכה' ליפמאן וכה' יששכר בן כה' יודא שראו ג' ווארצלין בג' מקומו' ידועי' הנ"ל ובשגם כי א' מהם בגבו שהוא במקום מוצנע שאפי' ע"א מהימן כה"ג להרי"ף ורמב"ן ולכאורה הי' עדות זו כדי להתירה לגמרי בלי שום פקפוק:

אלא דיש לעיין דהא ביבמות ק"כ לחד לישנא ס"ל לרבנן אין מעידי' על השומא משום שמצוי בבן גילו ולחד לישנא משום שעשו' להשתנו' ונ"ל דנפקא מיני' בין הני לישנא כנ"ל באם אין הסי' בהשומא עצמה אלא במספרם ומקומם דמשום עשוי' להשתנו' ליכא ומשום שמצוי' בבן גילו איכא דפירש"י שנולד עמו במזל א' וא"כ אותו מצוי בו השלשה ובאותן המקומות ממש ולכאורה משמע מהרמב"ם פי"ג מגירושי' הלכה כ' דהלכה כלישנא בתרא דלא אמרי' מצוי' בבן גילו מדכתב אין מעידי' על הסי' אפי' שומא מדכ' אפי' אי אמרת בשלמא דריעותא דשומא משום עשוי' להשתנו' הוה רבותא אע"ג דשומא בעצמו הוה סי' מובהק ביותר מ"מ הואיל ועשוי' להשתנות חזר להיות אינו מובהק מכ"ש סי' אחרים שאינם מובהקים בעצמותן אלא אי אמרת ריעותא דשומא משום שמצוי בבן גילו וא"כ אין לך אינו מובהק יותר משומא דשארי סי' שנולדו ע"י סבות מתהפכים כל חלי וכל מכה וצלקת פשיטא שאינם מצויים בבן גילו וא"כ מאי אפי' שומא אע"כ ס"ל לרמב"ם לישנא בתרא עיקור ולא תלינן במזל ואפשר דזה תלי' בפלוגתא דמס' שבת קנ"ו ע"א אי מזל שעה גורם אי מזל יום ולעולם הלכה כריב"ל בכל מקום דאמר מזל יום גורם ולא מזל שעה וא"כ י"ל הך לישנא דאמר מצוי בבן גילו היינו למ"ד מזל שעה גורם י"ל כל הנולדים באותה הרגע המזל פועל בהם ככה אבל למאי דקיי"ל כריב"ל דשעה אינו פועלת אלא היום וכי ס"ד כל הנולדים ביום א' יהי' סי' שומי' שלהם שוים בתמיה אע"כ ליתי' להנ"ל ומשו"ה לא פסק הרמב"ם להך לישנא וא"כ מנין הווארצלי"ן ומקומם הוה סי' מובהק לכאורה אלא שאין לעשות מעשה על סברתי מדעתי עד שנמצא צירוף התירים אחרים:

והנה ביבמות וב"מ אמרי' אב"א גופו ארוך וגוץ וכליו חיישי' לשאלה אב"א בחיורי וסומקי וסידור הש"ס צ"ע קצת דה"ל לסדר בתחלה ארוך וגוץ וחיורי וסומקי דדמיא

להדדי והדר ה"ל למימר וא"א כליו אפי' סי' מובהק חיישי' לשאלה ועוד מה"ת לפרש גופו בסי' גרועי' ארוך וגוץ וכליו בסי' מובהק ומשום שאלה אדרבא הי' לנו לומר כליו דומיא דגופו בסי' גרוע אבל סי' מובהק לא חיישי' לשאלה ועוד דכבר עמדו קדמוני' והקשו אלישנא דחיורי וסומקי דה"ל מתני' זו ואצ"ל זו השתא סי' בגופו לא כ"ש בכליו ובלאה"נ חיורי וסומקי משנה שאינו צריכא היא ואיך יעלה על הדעת שיהי' סי' שזה לבוש מלבוש לבן פשיטא שאין כולי עלמא מלובשי' במלבושי' בצבעי' שוני' זה לבן וזה אדום ואיך יכנס זה בגדר סי' בשלמא ארוך וגוץ י"ל ארוך יותר מן הראוי ומורגל וכן גוץ וקמ"ל אפ"ה לא הוה דהרבה ב"א כן הוא אבל חיורי וסומקי מה שייך הרבה בני אדם מלובשי' כן הלא כולי עלמא מלובשי' כן ואין כאן שינוי שיהי' להיכר וסימן גם יל"ד דלא ה"ל להאריך בחיורי וסומקי ורש"י מאריך עוד שחור לבן אדום ובקיצור ה"ל למימר כליו בציבעא:

עכנלע"ד אה"נ לא יעלה על הדעת שצבע המלבוש יהי' סי' בשום אופן שבעולם אך מיירי שאומר מלבושו העליון הי' לבן ושתחתיו אדום ומכנסיים שחורי' וכדומה וה"א צירוף אלו הצבעי' הוה סי' והיינו חיורי וסומקי דקאמר ש"ס ולבן ושחור ואדום דפירש"י וקמ"ל דהרבה בני אדם יש להם צירוף כזה ג"כ והשתא לא הו"מ לסדר תחלה חיורי וסומקי והדר ואב"א חיישי' לשאלה דאז הוה מפרשי' ואב"א חיורי וסומקי בהדדי אה"נ דהוה סי' אלא חיישי' לשאלה דז"א דאי חיורי וסומקי הוה סי' תו לא חיישי' לשאלה דכל מלבושיו לא מושיל אינשי כידוע סברא זו וע"כ לא השאיל אלא א' או ב' ממלבושיו הלבנים או האדומים והנה זה הנמצא חיורי וסומק צ"ל הסומק השאיל לו והחיורי הי' לבש מעצמו וצריכי' לנזדמין להשאיל סומק שלו לבעל לבן כדי שיהי' שוה עם שלו סומק וחיורי וזה לא אמרי' ולא חיישי' לשאלה בכי האי גוני דהוה שאלה דיחיד ויעיי' ס' זו תשובת חכם צבי ומשו"ה אמר תחלתה ואב"א חיישי' לשאלה ומיירי בסי' מובהק באחד ממלבושיו כגון נקב בצד פלוני א"נ טב"ע במלבוש אלא חיישי' לשאלה ולהאי לישנא חיורי וסומקי בצירוף הוה סי' מובהק ועוד אפי' לשאלה לא חיישי' גבי כנ"ל שוב אמר לישני אחריני לשאלה לא חיישי' בסי' מובהק אפי' במלבוש א' והכא בצירוף חיורי וסומקי לא הוה סי' מובהק כנלע"ד פי' הסוגי':

ובנידון שלפנינו יש כאן שני עדים שהכירו בט"ע את הלייבל שהי' לבוש ה"ה כה' קלמן וכה' רפאל שהכירו בט"ע לייבל שלו שהי' בלויא והכירוהו בט"ע וע"א כ' יעקב חייט מכיר בט"ע את משיחה אדומה שהי' נקשר בכתונת בבית הצוואר ושהיתה ארוכה וחתכה וקיצרה בביתו טרם נסיעתו ואפי' י"ל ע"א בט"ע אומר בדדמי ולרי"ף אפשר אפי'

בשני עדי' הכא דאיכא נמי סימני' עכ"פ אע"ג דהשתא עסקי' אי סי' דשומא מצוי בבן גילו מ"מ הא כ' תוס' אפי' אי סימנים ל"ד מ"מ מועילי' לצרף לסמוך על דמיון ט"ע וע"ד שפרשתי לעיל כונת התוס' ומכ"ש הכא שסי' א' במקום מוצנע בגבו דמועיל טפי לידע שאינו משקר וא"כ אחרי שיש לנו ט"ע בב' מלבושיו א' בלויא וא' סומק ואותן שראו הטביעה ראו שפשט מלבושיו ולא השאיר עליו אלא זה הלייבל והכתונת וכל כליו לא מושלי אינשי ורק שהשאיל את הלייבל למי שהי' לו ג"כ משיחה אדומה בט"ע כזו זה לא חיישי' ומכ"ש שצ"ל שהשאילו לבן גילו שיש לו ג' שומים במקומ' הללו ממש והי' לו ג"כ משיחה אדומה בכתונת שלו או השאיל משיחה אדומה למי שהי' לו לייבל שיש לו ט"ע כזה בודאי הוא חשש רחוק מאוד ועכ"פ מועיל לצירוף מנין ג' שומים בג' מקומות ידועים שקרוב לודאי שמעיקור הדין אלו לבדם מועילי' להתיר:

והנה פלוגתת רמב"ם ורמב"ן ידוע דרמב"ם בפי' המשנה ספ"ג דגיטין מפרש ספינה שאבדה בים שנותני' עליו חומרי חיים וחומרי מתים היינו שאבדו משיטי' וכלים הא נשברה ממש כבר אין לה חזקת חי כלל ולרמב"ן אבדה היינו נשברה ונותני' חומרי חיים וחומרי מתים משום שאפשר שינצלו אנשי' ע"ג דף הא משמע מזה כשנטבעו ממש בתוך המים וכיסה עליהם כמים לים מכסים שוב אין לה חזקת חיים ולע"ד משיטת שניהם יש ללמוד כדעת הסוברי' דבמים שאל"ס לא בעי' שיהוי כדי י"נ מן התורה וכן משמע להדי' למעיי' בלשון חי' רמב"ן בעובדא דב' ת"ח ועיי דברי ה"ה גבי משאל"ס פי"ג הלכה י"ט ובכ"מ ד"ה עד א' אומר וכו' ע"ש דלפע"ד הנוסחא מים שיש להם סוף בעי שיהוי ולא מים שאל"ס ועיי' מ"ש לח"מ סוף הלכה וכו' והנלע"ד כתבתי וטעמא רבא איכא דאי במים שאל"ס בעי מן התורה שיעור שיהוי א"כ לא תועיל שיהוי כלל דכיון שעלו עליו המים וכיסוהו לא ינוח במקום ההוא כי יובילוהו למרחוק ואפי' יצא משם לא יצא במקום ההוא שנטבע אלא ברחוק כמה מילין ומה יועיל שיהוי כדי י"נ אלא לא בעי' מן התורה דמיד שנטבע וכיסוהו המים על הרוב לא יכול לצאת כי שטף מים רבים לא יניחוהו ומ"מ מדרבנן חיישי' למיעוט שיוצא במקום רחוק ואשפלוהו גלי וא"כ אין כאן איסור דאורייתא לפי הנוסח שבג"ע דמשמע שראוהו שנטבע ממש ומיהו לרוחא דמילתא כתבתי זה דאפי' לא יצאתה מחזקת א"א בשעת הטביעה מ"מ על המציאה לבד יש להתיר ע"פי סימני גופו וט"ע דבגדיו לפי האמור לעיל:

כל זה נלע"ד ואם יסכים עמי עוד רב א' מופלג ופר"מ ג"כ הריני ממסכימי קום להתיר איתתא זו לעלמא אחר שישבו ב"ד של שלשה ויתירוה כדין ואחתום בברכה הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב נגהי ליום ב' ט"ז למב"י שהוא ב' דר"ח אייר תקפ"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

העתק מחידושי אמ"ו הגאון מוהר"ם סופר זצלה"ה:

והנה במתני' הוזכר שיהוי כדי י"נ בהתירא דלכתחלה דמים שיש להם סוף ובריב"ש יהיב שיערא ג' שעות כדאמרי' לקמן שעה ראשונה אמר שלום שני' אמר שלום שלישי' אמר עלתה ור"ל תחלת שעה ג' ואמנם מהרי"ט חא"ע סס"י כ"ו הוכיח שהם שעות קטנות זמן מה וישער כל אדם לפי המשוער שיכול לחיו' במי' אמנם בדיעבד אם ניסת בלא שיהוי שיעור הנ"ל לא נתפרש בין ביש להם סוף מאין להם סוף מה דינו ומסברא בלא שהה שיעור יציאות הנפש חמירא יש להם סוף מאין להם סוף דבמערה קצרה קרוב לודאי שיצא בעוד נפשו בו משא"כ משאל"ס שהם או רדופים יובילוהו מרחוק ומבלבלי' דעתו ומחשבתו וגם רוחב הנהר רחוקה מהצלה מבור קצר ואפי' קוו וקיימא איכא גלי דמבלבלי ואי ליכא לא הא ולא הא כיון דסתם אין להם סוף אית בהו מחילו' דרכו ליפול בא' הפחותו' ואינו יכול לצאת ועכ"פ היכי דרדיפי' מיא סברא גדולה היא שמיד שנפל קרוב הוא למיתה מן החיים וי"ל אפי' בלא שיהוי נמי יצאה מספק אי' דאוריתא:

אמנם בתשו' המיוחסת לרמב"ן סי' קכ"ח פשיטא לי' לאידך גיסא דלא יצאה מאשת איש דאוריתא אם לא שהה עד כדי י"נ ומייתי לי' ראי' ממתני' ספ"ג דגטין דספינה שאבדה בים נותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים ועיי' בפי' המשנה להרמב"ם מפרש ספינה שאבדה כלי משיטה אבל היא לא נשברה משמע אבל נשברה אין נותני' עליו חומרי חיים ויבואר לקמן אי"ה עוד:

ובתשו' מהר"א ששון סי' א' כ' להוכיח דפליגי בהא הרי"ף והרמב"ם והיינו עפ"י מה שפי' בדבריהם הריב"ש סי' שע"ט וכ' מדס"ל להרי"ף דבמים אם לא אמר וקברתיו אפי' אם נישאי' תצא ע"כ מיירי בלא שהה דאל"ה תיקשי תיפוק לי' דבכל משאל"ס לא תצא אע"כ התם בשהה והכא בלא שהה ומדכ' עוד הריב"ש דרמב"ם פליג וס"ל בלא אמר וקברתיו לא תצא והיינו בלא שהה כנ"ל מוכח להרמב"ם שהה לאו דאורי' ולא תצא ושוב נכנס לפרש ג' בבות חלוקו' שכ' הרמב"ם פי"ג מה' גירושין הלכה י"ט כ' ע"ש ולפע"ד ע"כ לא פליגי אלא אם עכ"פ הועלה אח"כ מהמים אלא שלא אמר וקברתיו ואז אע"ג דמתחלה לא שהה כיון שעכ"פ נפל למים וגם ראה אח"כ א' מת ע"פ המים משו"ה אם ניסת בלא וקברתיו לא תצא דחשש בדדמי להרמב"ם לא אלים להוציא אשה מבעלה אבל אם ראה טביעה ולא הועלה מן המים כלל אזי י"ל אם לא שהה תצא דאפי' נאמר חששא דאורי' לא הוה להרמב"ם כמוכח מפי' המשנה הנ"ל מ"מ תצא מדרבנן והשתא יוצדקו ג' הבבות שברמב"ם מתחלה ובהלכה י"ט מיירי בלא שהה אבל הועלה מהמים

בעי לכתחלה וקברתיו ובדיעבד לא תצא בבא שני' מיירי שלא הועלה מהמים ע"כ בעי שהה כדמסיק כ"מ מלשון ולא עלה ואז אם ניסת לא תצא אבל אי לא שהה תצא ושוב כ' דין זה ממש בגוי מסל"ת ולא הזכיר ולא עלה כי סמך אשלפניו כמ"ש כ"מ וא"ש:

ואם אולי נאמר דבשהה כדי י"נ וגם מצאוהו אח"כ מת לא בעי וקברתיו דכל היכי דאיכא תרתי לטיבותא לא בעי' קברתיו ותינשא לכתחלה יש ליישב לשון ה"ה שם במ"ש ומתבאר מדבריו וכו' שנתקשה בכ"מ בלשון זה ולהנ"ל ניחא:

ועיי' מבי"ט ח"ג סי' ק"ט שכ' בעדות עמרם יצאה אסתר מחזקת א"א למי שנשאה בדיעבד כדין משאל"ס שהעיד שנטרפה הספינה ונטבעו כולם וכו' ובעדות הגוי מסל"ת הותרה אסתר להנשא לכתחלה כי הוא העיד וכו' ומצאו האנשי' הטבועי' אחר ג"י לטביעה וקברו היהודי שבתוכה וכו' ע"ש הנה מה שהצריך להקדי' דע"י עדות היהודי הותרה האשה בדיעבד ויצאה מאי' דאוריתא אע"ג שע"י גוי מסל"ת וקברתיו מותרת לכתחלה נ"ל לטעמי' אזיל שכ' בח"ב סי' מ"ט וז"ל אע"ג דנראה דהוה חצי דבר עדות לכל חד וכו' מה שלא ידע הישראל השלים הגוי כיון שאינו צריך עדותו אלא להתירה לכתחלה מהמנינון ליה וכו' ע"ש וא"כ ה"נ אי לאו שכבר הותרה ע"י עדותו של עמרם מן התורה לא הי' מועיל עדותו של גוי מסל"ת משום דהוה חצי דבר דצריכי' לעדותו של ישראל ע"ש ומ"מ צ"ע איך היתר ע"י עדות ספינה שטבעה והיינו ספינה שאבדה בים דמתני' דעכ"פ לרשב"א בתשו' אסורה אע"כ כיון שמצא הגוי מסל"ת אח"כ מתים בשפת הים לא בעי' שהה כדי י"נ וכנ"ל:

מיהו שם ח"ב סי' מ"ט כ' ומה שצריך היינו במלחמה ומפולת ומשאל"ס שרובן למיתה וחיישי' דאמר בדדמי שראהו שנטבע בים ושהה כדי שתצא נפשו ולהכי קאמר מת וכו' ע"ש מבואר דאפי' בשהה כדי י"נ ומצאו מת בעי' נמי וקברתיו ודלא כמ"ש לעיל בדעת ה"ה:

ועיי' תשו' מהר"י בירב סי' י"ז שהתיר אשה ע"י גוי מסל"ת שראה היהודי שהציל עצמו על קרש מקרשי הספינה והרגו הישמעאלי' וסיים וכ"ש בנידון דידן שאין אנו צריכי' לעדות הגוי אלא להתירה לכתחלה אבל להתירה בדיעבד בעדות היהודי סגי עכ"ל והנה עדות היהודי שם הי' ז"ל עוד העיד ר' שבתי הנזכר איך ראה מת משה קולפאטי כשנפל בים כשנשברה הספינה ולא ראהו שעלה עכ"ל והנה לא העיד על שיהוי כדי י"נ והא קמן שבאמת עלה שראהו הגוי אח"כ רוכב על הקרש ונהרג ומ"מ כ' שהותרה מן התורה ע"י עדות היהודי ומ"מ נ"ל נמי הואיל ואח"כ העיד הגוי שמת עכ"פ אעפ"י שהעיד שנהרג מ"מ מצרפי' לזה שראה טבע אבל זולת זה אפי' נאמר דלרמב"ם בפי' המשנה ספ"ג דגטין

הנ"ל אי' דאוריתא אין כאן מ"מ לא הותרה לכתחלה ולפ"ז בשריותא דלכתחלה בראוהו מת אח"כ אפשר כ"ע מודים גם רשב"א במיוחסת סי' קכ"ח הנ"ל כי אין לו ראי' ממשנה דגטין נגד זה:

אחר כותבי זאת מצאתי בתשו' מהר"ב אשכנזי סי' כ"א אחר שהבי' דלפי' ר"ח ורמב"ם בפי' מתני' ספ"ג דגטין הנ"ל משמע דפליגי אתשו' לרשב"א סי' קכ"ח הנ"ל כ' וז"ל ומסתברא לי בנידון דידן כיון דסח דהספינה ההיא נטבעה והאנשים אשר בתוכה נמצאו על שפת הים וקברום אע"ג דלא קאמר תו בהאי שיחה לבד סגי לדונה כדין משאל"ס ואפי' לדעת הרשב"א ז"ל דכיון דסח דהאנשי' אשר בתוכה מתו רחוק הוא שהוא ניצול וכו' ע"ש הרי דאע"ג דאין מעיד שזה מת כלל רק שראוהו שנטבע אע"ג שלא שהו עליו כדי י"נ מ"מ מצרפי' לזה מה שמצאו אח"כ אנשים שבהספינה שמתו ונקברו ומסתמא גם הוא כאחד מהם ס"ל למהר"ב אשכנזי ז"ל דגם רשב"א מודה בזה ולפע"ד גם הרמב"ם לא יקל בזולת זה וא"כ אין כאן מחלוקו':

שוב עתה מצאתי בנב"י קמא סי' מ"ג ד"ה ואולם וד"ה וק"ו וכו' העלה ע"י פלפולא דלהריב"ש בלא שהו עליו כשיעור י"נ ואח"כ מצאו א' מת בנהר יצאה מאי' דאוריתא ומסיים שלא מצא לו חבר לריב"ש ולע"ד הדבר מבואר להנ"ל בלי ספק שכן הוא הדין: [עיין לקמן סי' ס"ה]

תשובה סב

העתק השאלה:

למי כל חמדת ישראל ולמי בטוחות חכמה ומחזיר עטרה ליושנה ה"ה מאיר עינינו גאון עוזינו וכו' רבינו משה איש אלקים מי שהשלום שלו יענה את שלומו ויאריך ימיו עיניו תחזנה ירושלים נוה שאנן:

עוד לא שבה רוחי בקרבי וידי מרתתים על המעשה אשר אירע שבוע העברה בקהלתנו יום ב' יו"ד מנחם בשעה הרביעי אחר חצות היום הלך אחד מחשובי קהלתנו ושמו ר' יוסף כץ עם בתו הילדה לנתר דונאי לשאוב מים לכביסת בגדים ותרד העלמה על שפת הנהר לשאוב ובאותו המקום עמוק מאד ובאות' רגע כאשר העמידה רגליה במים נטבעה ותזעק בקול יללה אבי אבי הצילני נא כי באו מים עד הנפש ואביה קפץ אחריה להצילה וגם הוא טבע במים והי' שם בשעת הטביעה כמה ב"ב מקהלתנו ולא יכלו להצילם באשר לא הי' שם משוט ולא ספן ובנתיים עד שהביאו ספנים וספינות האב ובתו ירדו עד התהום ולא נראו עוד ויעמדו ושהו שם כמה. ב"ב מעת שנפלו במים עד הלילה לערך עד שעה טית והדייגים והמשרתים ברחיים עברו הנה והנה על המים

ויחפשו ולא מצאום ומאשר שהבטיחו אלופי קהל מה לספנים שכר טרחתם מאה זהו' כמו השחר עלה ביום ג' חזרו ועברו ספנים על המים והוציאו מן המים הילדה ונקברה בשעה שמינית אחר חצות הלילה ויחפשו עוד כל היום אחר אביה יוסף כץ הנ"ל ולא מצאוהו ויתייאשו מלמצואו עוד וקראתי לב"ב דפה ואמרתי להם אחיי שמעוני ותחי נפשיכם תעמדו שומרי ישראל בכל כפרים עד עיר נייזאטץ והזהרו אולי ימצא הנטבע לראותו בעודו במים ולכל הפחות באם אפשר לראותו תיכף אחר הוציאתו מן המים ואל תתרשלו בדבר הזה למען לא תלכד אשת יוסף כץ בכבלי עיגון ומצוה גדולה היא ומד' משכורתיכם וכן עשו ויום ד' י"ג מנחם בא ספן א' נכרי עם ספינה גדולה עמוסה בתבואה וראה את הנטבע שם על המים שיעור מיל מפה והודיע זאת בין העם ותיכף חטף משרת רחיים א' המשוט יעבור שמה וזה הי' ביום ד' בשעה ה' אחר חצות היום ועוד לא זרחה ולא שקעה השמש ג' פעמים מעת נפילה עד עת המציאה ויביאו את הנטבע לכאן ונקבר על הבית עלמין ביום ה' י"ד מנחם בהשכמה וגם הזהרתי לגבאי דח"ק ושמו ר' קשמן בן ר' משה אליעזר להשגיח בעת התעסקו עם המת בשעת הטהרה אולי ימצא סימן בגופו והנה בעש"ק ט"ו באב אספתי אלי שני אנשים יקרים בעלי תורה לגביית עדות וציויתי לשמש דקהלתנו להכריז שכל מי שיודע ומכוין להעיד יבוא אלינו והנה באו שלשה אנשים והעידו כמו שמבואר בגביית העדות הלוטה באגרת הזאת כאשר אדמ"ו יראה ועתה אחלה פני אדמ"ו נ"י וכו':

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא אנחנו ח"מ ובא לפנינו ה"ר מתתי' בן ר' משולם ז"ל ואמר בת"ע ובעונש אליו"ע וז"ל עס איזט פערשפראכען ווארדען 10 גולדען מינץ וועד דען ערטרונקענען ווירד פינדען. איזט געקאממען איין שיפפער מיט איין גראסעס שיף אונד האט געזאגט ער האט געזהען איין מענשען אין וואסער. דאדויף זינד דיא מילנער גלייך הערונטער מיט צילען אום דען מענשען נו ברענגען זעקס מינוטען דארויף אונד דיא מענשען נעהמליך דיא מילנער דען מענשען האבען שאן אין דיא צילען הערייך געהאבט געלעגט בין איך אויף איין אנדערע צילען נאך געקאממען האב איך דען מילנער געפראגט וואו האסט דוא דען מענשען געפונדען אויף דער יבשה אדער אין וואסער האבען דיא מילנער געאנטווארטעט זיא האבען אויס דען וואסער איהם הערויס געגאממען צווישען דען געביש גלייך צעהן מינוטען דארויף האב איך מיך צו דען טאטען הינגעזעטצט אונד האב מיר איהם געגוי אנגעזהען אונד האב איהם גלייך ערקענט דס דערזעלבע איין היזיגער מיט נאמען ר' יוסף כץ דער מאן פאן ראכלע איזט דען דאס פנים פאן יוסף כץ וואר גאר ניכט פערענדערט:

גם כ' אהרן בן אהרן מקהלתנו הגיד בת"ע ובעונש אליו"ע וז"ל איך בין אויך אויף דער נילען געווען מיט הר' מתתי' בן ר' משולם אונד ר' מתתי' הט צו מיר געזאגט זעהע דיר דען מענשען אויך אן האב איך מיר איהם אנגעזהען אונד האב אויך גלייך ערקענט אן דען פנים דאס דערזעלבע ר' יוסף כץ מקהלתנו דער מאן פאן ראכלע איזט:

גם הר"ר קאשמאן בן משה אליעזר הגיד בת"ע ובעונש אליו"ע וז"ל בייא דען מתעסק זיין בקבורה אין דיא פרוה דען אבענד איזט ער געפונדען ווארדען, האב איך איין סימן נאך געזוכט אונד האב געפונדען אן דען שפיטץ פאן דען גומפעך איין גריבל וועלכעס דער יוסף כ"ץ אויך בייא זיינעם לעבען געהאבט האט, אבער דאס פנים האב איך שאן ניממער ערקענט:

וכל זה העידו העדים הנ"ל היום יום עש"ק חמשה עשר במנחם אב שנת תק"צ לפ"ק פה פאלאנקא: - הק' מרדכי ליכטענטהאל חפ"ק הנ"ל: - הק' שמואל קאנראט: - הק' איצק ווארטמאן: בעזה"י יום א' י"ז מנחם תקצ"ט לפ"ק פה פאלאנקא יע"א

תשובה סג

שלום וכ"ט לה"ה הרב המאה"ג החרוץ המופלג כבוד מה"ו מרדכי ני' אבדק"ק פאלאנקא יע"א:

שאלתו שאלת חכם חצי תשובה הגיעני פה ואני בקרית חוצות עוסק במרחצאות ורפואות ואין אתי ספרים אפי' לציין המקומות אך יען שלפע"ד אין הדבר צריך לפנים כ"כ ואיתתא דא שרי' לעלמא בלי ספק כאשר גם עיני מעלתו שפיר חזו ע"כ אשיב אמרים קצרים ולב חכם כמותו ישכיל דברים לאמתתן:

הנה כיון שעדים הרבה עמדו על שפת הנהר כמה שעות שהוא הרבה יותר מכדי יציאת נפש דאפי' לפי פשטיות הש"ס בעי' ג' שעות כדאמרי' בבתו של חופר שיחין בשעה שלישי' אמרו ענתה מ"מ הכא עמדו שש שעות ובתשו' מהרי"ט כ' בש"ס הכונה שעות קטנות היינו ג' מיל כמ"ש תוס' בסוטה גבי מרים המתינה שעה א' היינו מיל א"כ פשיטא ופשיטא דשהו עליו הרבה והרבה יותר מכדי יציאת נפש נמצא כבר יצא הנטבע מחזקת חיים והאשה יצאה מחזקת אשת איש ומן התורה תינשא לכתחלה ורק מדרבנן החמירו שלא תינשא לכתחלה משו' חומרא דא"א לא אזלי' הכא בתר רובא ומ"מ אם נישאת לא תצא ועיי' תוס' ספ"ק דב"מ ד"ה איסורא וכו'. נמצא אין כאן אלא איסורא דרבנן:

ונחזי אנן הספן הגדול שאמר שראה א' צף ע"פ המים הוא הסיח לפי תומו ולא ידע מאומה אך הספן השני שעבר בספינתו עפ"י דבריו של ראשון הוא לא הסיח לפי תומו שהוציאו מן המים אלא ע"י שאלה וחקירה אמר שמן המים הוציאו ואפשר שני חששות

א' שמא זה שראה הספן הראשון הובילוהו המים מרחוק וזה שהבי' הספן השני אחר הוא וביבשה מצאו וא"נ הוא אותו הגוף בעצמו מ"מ שמא בינו ובינו פלטו המים ליבשה ושהה שם ומן היבשה הוציאו הספן ולא לבד שאינו מסיח לפי תומו אלא אפי' לפי תומו לא יאומן דמחמת גאוה והתפארת אומר שהוציאו מהמים שהוא לו לתפארת ולהרבו' שכרו וגרע מקונטרמיסין:

ומ"מ נלע"ד פשוט להקל דבדרבנן אמרי' זה שאבד זהו שנמצא ואפי' בקרדום שהניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת דאיכא ריעותא בפנינו אמרי' זה שאבד זה שנמצא בדרבנן עיין פסחים מ"ד ע"ב ואמרי' בעלמא חזקה כאן נמצא וכאן הי' כבר ולא מחזקי' ריעותא ממקום למקום אפי' בדאורייתא וה"ה דנאמר בהיפוך כאן במים הי' כשראוהו הספן הראשון וכאן במים נמצא ע"י הספן ולא נאמר כאן במים נמצא מתחלה ופלטו ליבשה ושהה שם אלא כאן הי' וכאן נמצא:

ועוד אפי' פלטו המים ליבשה הלא לא שהה שם אלא לערך ששה מינוטין ואם גם נצרף עוד מה שהי' מונח בספינה טרם באו היהודים והכירוהו שהי' עשרה מינוטין סך הכל ט"ז מינוטין ונאמר ג"כ ספינה כיבשה דמי דמשתנה צורתו אשר נסתפקתי בזה במקום אחר מ"מ לו יהי' כן הלא בש"ס נאמר וחזיוהו לשעתיה ודעת הר"ן והפוסקי' דשעה א' בעי' לשינוי צורה ואפי' נחמיר ונאמר דגם הך שעה היינו שעה קטנה שיעור מיל הא שיעור מיל הוא כ"ב מינוטין להסכמת חק יעקב בהלכ' פסח בשיעור חימוץ והכא הוה רק י"ו מינוטין ובין י"ו לכ"ב לא טעו אינשי בדבר חמור כזה שדקדקו העדים מאוד וכיונו לצמצם כל דבריהם ביושר:

ועוד אפי' שהה הא לחד דיעה בתוס' כשיש ט"ע בפרצופו שלם מהני והכא כל גופו ופרצופו שלם לפנינו והכירוהו בטוב וזה מסייע ג"כ לחשש הראשון שמא אחר הוא לא יהא אלא נמצא א' ביבשה ואנו מסופקי' אם הוא בתוך ג' או אחר ג' הרי לכמה פוסקים אמרי' השתא הוא דמת ומוקמי' שהוא בתוך ג' ועוד דעת ר"ת כשפרצופו שלם מעידי' אפי' אחר כמה ימים ומכ"ש הכא היינו צריכי' לחוש ולומר זה שנטבע גלי אשפלוהו למקום רחוק ואחר בא לכאן ונהרג כאן ונשתנה צורתו לצורת זה שנטבע כאן זה לא אמרי' באי' דרבנן וגדולה מזה במהרמ"פ דמייתי ד"מ דבכה"ג מהני סי' מלבושי' ולא חיישי' לשאלה דנימא זה דאשפלוהו גלי השאיל מלבושיו לזה וזה נהרג כאן מכ"ש שאין לומר שנשתנה צורתו לצורתו של זה:

ואע"ג לדעת הרא"ש כל שראו או ידעו טביעתו לא סמכי' אהיכר צורה משום כיון שידע טביעתו אומר בדדמי מ"מ היינו בע"א המעיד האומר בדדמי אבל בשנים מעידין אין

שום פוסק דחייש לדעת הרי"ף דשנים אומרי' בדדמי וגם הרמב"ן בעל מלחמותיו של הרי"ף כ' עליו בזה שהחמיר יותר מדאי [עיין לעיל סי' ס"א]:

והכא הא איכא עוד ע"א המעיד שלאחר ששהה ביבשה וכבר נשתנה צורתו ולא ניכר בפניו הכיר אותו בסימן שהי' לו גומא תחת סנטירו מקום חיבורי הלחיים ומדלא הזכירו כן העדים שהכירוהו בט"ע שמע מינה שלא הי' הגומא כל כך בגילוי שהי' ידוע לכל אדם שהכירוהו בחייו וכדרך אנשים שיש להם מעברתא בדיקנא אלא גומא קטנה בסוף הסנטר שלא הי' ניכר בו לכל אדם אלא זה שהציץ בו בפרט והאשה אומרת שהי' כן לבעלה לפע"ד זה הסימן עם צמצום מקומו לחוד הוה סי' מובהק שראוי להתיר עליו עכ"פ באיסור דרבנן ולכל הפחות יש לצרף עם היכר ט"ע של שני העדים דלומר שנדמה להם בדמיונם כצורת הנטבע והי' לו ג"כ סי' האמצעי הזה בסנטרו צירוף שניהם עושה סימן מובהק וגם הרי"ף מודה בזה לפע"ד אשה זו מותרת לעלמא אפי' אם חד מהני סברות אינם כראי מוצק מ"מ סגי באיזה מהם ויושיב ב"ד של שלשה להתיר האשה ראכלה אשת יוסף כ"ץ מפאלאנקא וכמ"ש ב"ש סי' י"ז ס"ק קכ"ד הנלע"ד כתבתי וה' יצילני משגיאות ויראני מתורתו נפלאות הכ"ד א"נ. יערגן כאור בקר ליום א' ב' דר"ח אלול תקצ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סד

העתק גבייית עדות:

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתת לקדמנא האשה מ' הנלי אשת ר' משה גינז והעידה לפנינו בתורת עדות גמורה בעונש אליו"ע ואמרה בזה"ל איך בין געשטאנדען אויף דעם שיף אונד האב קאפפע געמאכט איין גוי איזט נעבען מיר געשטאנדען אונד האט אנגעפאנגען צו שרייען האב איך גזעהען ווארום אונד האב געזעהען וויא דאס מאיר ר' בערלס איידאם פאן קיצע וועלכער קירצליך נאך ניכט איין יאר חתונה געהאט אונד היר וואהנט פאן דעם קליין שיפל האט וואללען אין דעם גראסען שיף היניין שטייגען וויא ער זיך האט מיט דיא הענד אן געהאלטען איזט דאז שיפל צוריק געגאנגען אונד ער איזט אין וואססער געשטירצט, ווייטער האב איך איהם ניכט מעהר צו זעהען בעקוממען:

עדות של ר' קאפל קאך קיצע.

איך בין אין גראסען שיף גשטאנדען אונד האב תפילין אן געהאט האב איך געהערט שרייען וועה האב איך הינויז געזעהן אונד האב אן דעם קול ערקענגט דאס עס ליב הרש

קיצע איזט אונד האב געזעהען וויא ער דיא צווייא הענד האט אין דער הערד געהאבען אונד איזט גלייך אונטער דעם שיף אנונטער געשוואוממען:

עדות של הבח' אברהם קאריטשון.

איך וואר אויף דעם שיף, איך בין אויס דען קליינען שיף הערויס-געגאנגען אונד ליב הרש קיצע איזט היניין געגאנגען זיין צורך צו טוהן אונד איזט קיינער אין שיפל געוועזען גלייך האב איך געהערט איין געשרייא אונד בין אויף דען שפיטץ פאן שיף געשטאנדען לערך איין פירטל שעה אונד האב אויך געזעהען וויא דיא שיף לייט געפאהרען זיין אונד האבען מיט דעם האקען גזוכט אין וואססער נאך דעם מענשען דער אין וואססער גפאללען איזט, האבען אבר ניכטס גפונדען:

עדות של ר' שמואל אירייץ:

איך האב געזעהען ליב הרש קיצע אין דען קליינען שיפל היניין געהן אונד דארויף איזט דס געשרייא געקוממען דס ער איזט אין וואססער גפאללען איך בין גלייך הינויס געגאנגען אונד בין איין צייט לאנג דרויסען געשטאנדען, האב אבר ניכטס געזעהן:

העתק אגרת מהרב דק"ק גראן:

אל אמ"ו הרב נ"י אקרא לשלום בקול ענות חלושה ע"ד המאורע אשר אירע ללא טוב מהמנוח ליב הרש חד מתושבי קהלתו אשר נפל למים שאין סוף לעיני כל אנשי פ"ב אשר הי' בתוך הספינה באותו פעם בנסעם על שוק פעסט כנודע לפר"מ שלום ולמען אשר אנכי העביר קולי לכל סביבתי הן לבר ישראלי' ולהבדיל לערלים אם ימצאו מאן דהוא הנופל למים להודיעני מקום מציאתו אי לזאת בא אלי איש ערל ציד דגים ביום עש"ק העבור ומסיח לפי תומו היותו על הנהר לצוד דגים סמוך ונראה לעירי בכפר טאט אז ראה תמונת אדם צפה על פני המים ואין בהיות לבדו לאל ידו לגשת אל המראה היה משתומם כשעה חדא הי' רואה מרחוק ספינה גדולה באה עם אנשי קמאהרן כולם ערלים והי' בהרימות קולו בא הספינה מהר לשם וערילי הספינה זריזין ומקדימין עם כלי אומנתם להוציא את האיש הנטבע ובהוציאם קרעו ממנו בגד קטן אשר עליו ולקחו את כל אשר בתוך הבגד ונפש המת ההוא קברו שם על גודא דנהר רחוק מעט סמוך להר וכשמעי את דברי הערל המגיד לי לא התמהמהתי וארוץ נא שם עם איזה אנשים מב"ב שלי ומה גם הערל הנ"ל הלך עמי להראותי איה מקום מנוחת קברו הנ"ל ובבואינו לשם מצאנו מה שאהבה נפשינו כי שם היו עוד אנשי הספינה אשר עשו המעשה זאת וסיפרו לנו את כל ונוכחת דבריהם מכווני' עם דברי הערל הנ"ל ולאחר הדברים האלה שאלנו וביקשנו מהם את כל מה שלקחו והמה נתנו לנו את הבגד אשר נמצא בתוכו בריעף טאש

עם כתבים שונות ומה גם הח"כ מסך מאה וחמשים זהו' מר' נטע הרש מ"ס מפ"ב ומנעל אחד אשר נשאר על רגל המת ומה גם חצי ארבע כנפות והחצי האחר הי' אומרי' נשאר עוד עליו וגם כתונת זאמט בתי שוקים מפשתן ושקים מפשתן על רגליו שקורין קאפציס ומחמת שאין הזמן גורם לעשות כמשפט כי סמוך שבת הי' עשינו סימנים מובהקים על קברו ועמדנו שם ערלים למשמר מאותן אשר היו בתוך הספינה ולאחר ש"ק שלחתי על שוק פעסט איש נאמן לאמר לאנשי פ"ב מכל המאורע למען לעשות בזה ככל האפשרם אך המה צוו לנו לעשות כפי אשר תשיג ידינו כטוב בעיני אלקים ואדם ועליהם לשלם את כל הוצאת צרכי המת ואנכי סר למשמעתם לעשות עם כל בני החברא יקרא דשכבי והטרחות רבות אשר טרחתי בזה לשם מצוה והלכנו לשם על קבר אשר הוא שם ומצאנו כל הסימנים וחפרנו את הקבר לכבודו ומצאנו חצי טלית קטן כדברי הערלים ומה גם כתונת אשר יש בו סימן אותיות לה"מ כאשר תחת ידי ולאחר זאת קברנוהו בכבוד גדול כדתינו דת ישראל תחת ההר ממש במקום המשומר את כל זאת עשינו את שלנו ולקחנו תחת ידינו את כל כליו אשר הי' לסימן מובהק ומחמת סימני גוף אי אפשר לראות בו כי נשתנו מראית פניו מאוד אך איזה מבני החברא אשר אומרים עליו כמדומה להם כעין שומא על חוטמו לצד עיניו שמאל אך אין בזה שום סמיכת רבנן כי מראית פניו נפוח מאוד לכן מי כהחכם הגדול ויודע מה אני לעשות בכליו של זה ואשלח ביד מאן דהוא וכאשר יצוה מר עלי אעשה עד מהרה לשמור משמרתו וה' יורני בדרך לעשות ככל תורתו תורת משה עם האשה קשת רוח בדיני עיגונא והי' בזה שלום למר נ"י מנאי:
ומה גם יש בתוך כתביו פאסירונג פאס מהקומידאט:

תשובה סה

בשריותא דהאי עלובה העגונה אשת כה' ליב הרש ז"ל מקיצץ מתושבי קהלתינו יע"א יש לעיין ב' דברים א' אי ע"י הני סהדי דמסהדי על נפילתו למים אי יצאה בזה מן התורה מחזקת אשת איש לגמרי באופן שמן התורה מותרת להנשא או לכל הפחות הוי ספיקא דאורי' או נאמר היא בחזקת אשת איש לגמרי והבעל ר' ליב הרש הוא בחזקת חי עדיין:

שוב שנית יש לעיין במכתבו של הרב מגראן ובהסימנים הנאמרים שם וגם כי הבגדים הובאו לפנינו ונראו בהם סימנים כאשר יבואר וצריך תלמוד אי יש לסמוך על הני סי' ואי נמי סמכי' אסימני' כאלו אי חיישי' לשאלה או חליפין וכדומה לומר שהחליף בגדיו עם אחר ואותו נטבע ולא ר' ליב הרש:

הנה לכאורה יש לעיי' בעדות האשה הנלי כי היא לבדה ראתה נפילתו למים והיא לא הזכירה לא שמו ולא שם אביו עיי' ש"ע סי' י"ז סעי' י"ח וי"ט מ"מ נ"ל דסגי בהני

סימנים חתנו של ר' מאיר ר' בערליס שהי' מקיצע ונשא אשתו פה בעירנו בתוך שנה זו ובדקנו בכל יושבי עירנו ולא נמצא איש כזה אלא ר' ליב הרש מקיצע הוה כמו שמו ושם אביו ובתשובה אחרת הבאתי ראיות לזה וכאן אין אנו צריכים להאריך כי בלא בדיקה בקהלתינו הלא עכ"פ כל אנשי הספינה וגם האשה המעידה יודעת שלא בא עמהם בספינה שום יהודי אחר בכינוים הנ"ל כ"א זה ר' ליב הרש וכמ"ש בקונטרס עגונו' אות רי"ט בשם מבי"ט ע"ש והוא ממש נידון שכ' ב"ש סי' י"ז ס"ק ס"ב ע"ש ועוד יצורף לזה עדותו של אברהם קאריטשון שהזכיר שמו ואמר כשהוא יצא מספינה הקטנה נכנס לתוכה ר' ליב הרש מקיצע הרי הזכיר שמו ושם עירו וכיון שהעיד עדותו בפ"א לפני האשה הנ"ל וכעין שכ' מהרשד"ם סימן נ"ג הובא בב"ש ס"ק נ"ח והיא הזכירה חתנו של ר' מאיר ר' בערליס א"כ גם הוא על זה נתכוון והרי אמר שר' ליב הרש שהוא מקיצע והוא חתנו של ר' מאיר ר' בערליס נכנס אחריו לספינה הקטנה לעשות צרכיו והוא יחידי שם ומיד שמע קול צעקה שזה שבספינה הקטנה נפל למים הרי מבין שניהם ידענו שזה ר' ליב הרש חתן ר"מ ר' בערליס נפל למים ואי משום חצי דבר עמ"ש לקמן אי"ה בשם תשו' מבי"ט דכיון דמעיקור הדין בעדות הראשון די ביאר ולחומרא בעלמא צריכים להשני סגי בצירוף זה:

ועוד נ"ל דכל היהודים הרבי' ההמה שהי' בספינה כולם עדים בדבר כיון שידעו שבא עמהם בספינה ולפני שעה קטנה ראוהו עמהם ולשעה קלה אח"כ איננו ולא נמצא בחפש מחופש ואין מקום לצאת מהספינה לשום מקום אחר כשהיא הולכת באמצע הנהר ואין שום ספינה אחרת הלכה אז סמוכה לה כ"א הספינה הקטנה הקשורה לה ומשמשת להגדולה א"כ הוה ידיעה ברורה שנפל לתוך הנהר ובשגם שהברה יצאה שנפל א' מהם לנהר הרי כולם יודעי' בברור שזה הוא מי שנחסר מהם וקיי"ל דעדות ידיעה בלא ראי' הוה עדות גמור מן התורה היכי דהוה ידיעה גמורה ברורה כנידון שלפנינו וכדמייתי רשב"א בתשו' ראי' ממאי דאמרי' הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה אלא דאיהו ס"ל דוקא ידיעה ברורה כי עדי יחוד דמסברא בא עליה אש בנעורת ואינו דולק והמרדכי ס"ל אפי' ידיעה דגמל האוחר בין הגמלים נמי מהני בקידושין ומבואר זה בקיצור בבית שמואל סי' מ"ב ס"ק י"ב ועיי' סי' מ"ב סעי' ד' למהר"מ פאדוה מהני בקידושין ראי' בלא ידיעה כמו בדיני ממונו' ובחלקת מחוקק סק"ח תמה עליו ועל ראיתו מדיני ממונות ע"ש ולדידי צל"ע הא בודאי ידיעה בלא ראי' כעין הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה מהני נמצא למהר"פ משכחת לי' באיסורי' עדות ידיעת בלי ראי' ועדות ראי' לחוד נמי ובש"ס דשבועו' פ' שבועת העדות (שבועות דף ל"ד ע"א) משמע דלא משכחת לי' אלא בממון

ויש לדחוק דה"נ אי קבלה קידושין מאחר ובאנו לבטל קידושי' השני' צריך העד לידע עכ"פ אי המקדש הראשון ישראל הי' או גוי נמצא הוה עכ"פ ידיעה משא"כ בממון כיון שמעיד נוף זה מנה זוזי לפלוני זה ושניהם התובע והנתבע לפניו מה איכפת לי' יהי' גוים או ישראלים ושייך ראי' בלא ידיעה משא"כ באיסור והיתר וכי האי גוני משני ש"ס התם ג"כ ע"ש ואין כאן מקום להאריך בזה מ"מ שום אדם לא יחלוק על ידיעה ברורה דמועיל והכא אומדנא דנידון שלפנינו דמי' להן הן עדי יחוד דלכ"ע סגי בידיעה בלא ראי' באופן שיש לנו עדים דאוריתא שעכ"פ נפל לנהר ועיי' במבי"ט ח"ג סי' ק"ט עדות עמרם לא הי' אלא ידיעה גרועה הרבה מנידון שלנו וסמך עליו ע"ש ובק"ע סימן רל"ה:

אך סוגיין דעלמא דבעי' שיעור שיהוי כדי יציאת הנפש דאל"ה איכא למיחש שבמקומו שם יצא אל היבשה שבשפת הנהר כנגדו במקום נפילתו ובתשובת ב"ח סי' ע"ט כ' דשעה הוא יותר משיעור יציאת נפש בלי שום ראי' ע"ש והריב"ש סי' שע"ט כ' שיעור יציאת הנפש הוא אחר ב' שעות בתחלת שעה ג' וכן פירשו האחרוני' דבריו ויצא לו כן מיבמו' קכ"א ע"ב גבי בתו של ר' נחוני' חופר שיחי' שנפלה למים שעה ראשונה אמר להם שלום שניה אמר להם שלום שלישי' אמר להם עלתה מוכח דב' שעות הראשונות עדיין היתה יכולה לחיות במים ואמנם מהרי"ט בחלק א"ע סס"י כ"ו כ' שאינם שעות גדולות שיש מהם כ"ד ביום שלם אלא שעות קטנות המורגלו' לפעמים בש"ס ויליף ממאי דאמרי' ספ"ק דסוטה י"א ע"א מרים המתינה למשה שעה א' זכתה והמתינו לה ישראל שבעה ימים שנאמ' והעם לא נסע עד האסף מרים וכ' שם בתוס' דאותה שעה שהמתינ' מרים ע"כ לא היתה שעה גדולה מכ"ד ביום דהרי מדה טובה מרובה על א' חמש מאות וא"כ לא סגי בהמתנת שבעה ימים אע"כ שעה קטנה וה"נ ב' שעות קטנות ע"ש ונ"ל לפ"ז יהי' השיעור בקירוב מ' מינוטי"ן דשעה דמרים הוא כ' מינוטין בקירוב שהוא שליש שעה כמ"ש תוס' הכא שיש מהם ביום שלם ע"ב שלישיות ובשבעה ימים יש שבעה פעמים ע"ב שלישיות עולה תק"ד באופן שיהי' מדה טובה מרובה ת"ק פעמים ולא דק כולי האי וקראו חז"ל שיעור זה שעה סתם בכל מקום למהרי"ט כי שיעור זה הוא קרוב לשיעור מיל דלמאן דחשיב מעמוד השחר עד צאת הככבים ה"ל מיל שלישית שעה פחות חלק שלשים מן השעה כמ"ש ש"ך י"ד סי' ס"ט ולמאן דחשיב מנץ החמה עד תחלת השקיעה ה"ל עוד חלק שלישי' יותר משליש שעה עיי' חק יעקב סי' תנ"ט ובמקום אחר בארתי דחז"ל שמשו בשני שיעורים הנ"ל דמשו"ה פ"ג דפסחים לענין שיעור חמוץ אמרי' כממגדל נוני' לטברי' מיל ובפ"ק דמגלה אמרי' כמחמתן לטברי' מיל אע"כ ב' שיעורים הם וכל א' מהם נקרא מיל וא"כ שליש שעה הוא ממוצע בין שני המילין בקירוב [עיין

ח"ס חלק או"ח סי' קצ"ט ד"ה והנה] וחכז"ל קבלו שמרים המתינה שעה א' הנ"ל מרומז בקרא ותתצב אחותו מרחוק לדעה מ"ה יעש"ה ל"ו ר"ת מי"נ ועל ידי זה הזכות המתינו לה ישראל ז' ימים וע"פי חשבון ת"ק למדה טובה יהי' שעה הנ"ל שיעור הממוצע בין שני המילין והוא כ' מינוטין ע"פי מ"ש מהרי"ט וא"כ ע"פי דרכו של הריב"ש ששיעור י"נ הוא ב' שעו' בעי' לכל הפחות זמן ארבעי' מינוטין והנה הכא לא הוזכר בעדות שהמתינו עד שיעור י"נ רק אברהם קאריטשון אמר שהמתין רביעי' שעה אך ר' שמואל אירי' אמר שעמד על הספינה זמן ארוך ומשמע לנו השומעים דבריו של העד ההוא שהי' רוב היום עומד על הספינה ועל כל פנים יש לפרש לשון זמן ארוך כשעורו של ב"ח בתשו' סי' ע"ט הנ"ל שעה משעות השוו' ועוד תוספות פ"ק דסוטה הנ"ל כ' דאפשר עד שעה הוה רק רביע שעה ולפע"ד היינו אי נימא דהמתנת ז' ימים מקצת סוף יום הראשון הי' ככלו ומקצת תחלת יום השביעי וה"ל ה' ימים ואיזה שעות ת"ק רביעי' שעה וא"כ סגי לשיעור י"נ חצי שעה שהוא שלשת מינוטי"ן וכיון ששמע שזה אברהם קארטשון אמר שהמתין רביע שעה והוא אמר שהוא עמד זמן ארוך משמע לכל הפחות כפלים מזמנו של אברהם שהוא ב' רביעי' שעה ורמז ראיה לזה ממ"ש הקדמונים דמרע"ה אמר בתפלתו על עצמו אורך ימים אשביעהו על שחי ק"כ שנים שהוא כפל ששים שהוא זמן הפשוט כמשחז"ל על תבוא בכלח א"כ מבואר דאורך הוא כפל מהפשוט א"כ זמן ארוך היינו לכל הפחות ב' רביעי שעה וכבר כתבתי לעיל שלפע"ד כל בני הספינה הוו כאלו ראו הטביעה בעיניהם וא"כ ר' שמואל זה מעיד דבר שלם ולא חצי דבר שנפל למים ושהה שם זמן ארוך ואע"ג שהספינה הולכת היא כל שעה וא"כ אע"ג שזה עמד בראש הספינה זמן ארוך מ"מ הולך הוא למרחוק מ"מ י"ל שע"ג הספינה שעומד בגובה וגם רוויח לי' עלמא צופה ומביט למרחוק אפי' עד פרסה ויותר וכדמשמע קצת מרש"י דיבמות ק"כ ע"ב ד"ה והא קתני סיפא יע"ש ומסתמא כיון שעמד בספינה ביום ההוא הי' עיניו ולבו על הנטבע מאחיו ואלו הי' יוצא מהמים במקום שליטת עיניו הי' רואהו מרחוק:

ומ"מ קשה צסמוך על זה ע"כ אעתיק לשונו של מהרי"ט שם בחא"ע סס"י כ"ו הנ"ל אשר זה לשונו אחר שכ' ששיעורו של ריב"ש הוא שיעור גדול וע"כ שעות קטנות קאמר כנ"ל כתב א"נ התם [גבי בת ר' נחוני'] נפלה לבור שתסבך ידה באבנים שבבנין או בנקיקי הסלעים תוכל להתלות שעה וב' וג' אבל טפי לא הי' בה כח ולכך אמר עלתה אבל ראוהו שטבע בים וכסהו המים בכדי שא"א לו לאדם לחיות במים סגי דהיינו שעה קלה וכו' וכאן משערינן כמה יהי' שליט ברוח לכלוא את הרוח וכו' ואע"פ שיש אומני' שיודעי' לשוט במים ויורדי' לקרקע של ים ושוהי' שם הרבה אותם צריכים אימון והרגל מרובה

לכלכל את רוחם כשיעור מה ששערו ששהו בכניסה ויציאה שהם שטין אבל מי שאינו יודע לשוט ולא להעמי' ויורדי' למעמקי ים מיד הם נטרדי' והולכי' וראוי לשער שיעור זה כשעור שבני אדם משערים שהרי למדו ממ"ש גוי מסל"ת טבע חסא דמסתמא ראה כשיעור י"נ עכ"ל ורצונו דהראשונים למדו דסתם טביעה הוה כשיעור י"נ מדהאמין ר"נ לגוי מסל"ת באומרו סתם טבע חסא ולא הוציאו אשה מבעלה ש"מ שסמכי' על מה ששיער הגוי בדמיונו שזה הוא שיער י"נ של זה וא"כ ר"ח בן דוסא דיהיב זמן ארוך היינו במים שבבור שאינם מטרידי' אבל במי נהר העצומי' המטרידי' ומבלבלים ואין לו במה לסבך מיד נטרד והולך לו וא"כ לפי דברי' אלו אין ספק אצלי דברביעי' סגי ועוד נ"ל לפמ"ש כל הראשונים ופשוט דהחשש הוא שמא במקומו יצא ע"כ בעי' שיעור י"נ אע"ג דאכתי איכא למיחש שמא הובילוהו המים למקום אחר ושם יצא מ"מ זהו חשש דרבנן ומיעוט שאינו מצוי אבל עיקור חששא הוא אם לא שהה שניחוש שמא במקומו יצא ולזו אם נשאת תצא אם לא שהו עליו כדי י"נ ונראה היינו דוקא אם לא חפשו חפש מחופש במקום טביעתו ובסביביו אבל הכא השתא שהספני' חפשו כמו רביעי' שעה במקומו וסביביו לאורך ולרוחב כמו שהעיד אברהם קאריטשון א"כ ע"כ צ"ל מיד הטרידוהו המים מתחת והובילוהו בשטף הנהר העצומים ותו ליכא חשש אי' דאורייתא וכולי עלמא מודים בזה דסגי ברביעי' שעה:

שוב מצאתי שכבר עמד בסברא זו השואל בתשו' חכם צבי סי' כ"א דחיפוש עדיף משהיי' עד י"נ והח"צ שם ד"ה גם מ"ש דזה מקרו וכו' ובד"ה ומ"ש ומי לא עדיף וכו' פליג עליו בנידון דילי' שלא שהו בשעת נפילתו ואחר זמן חפשו אחריו וכ' דאיכא למיחש דקודם שבאו המחפשים כבר יצא ובא לו אבל הכא שעמד עליו אברהם משעת נפילה עד אחר החיפוש פשוט הוא דכ"ע מודים:

הנה מ"ש דאחר ששהה במקומו כדי י"נ שוב הוה מיעוט שאינו מצוי שימלט במקום אחר ס' זו כתב תוס' בבכורות כ' ע"ב ד"ה חלב וכו' אחר שכ' לשיטת ר"ת סמכינן מיעוט המצוי לחזקה ורוב מצוין אצל שחיטה מומחי' הוה המיעוט אינו מצוי כ' וז"ל וכן י"ל בההיא דיבמות משאל"ס אשתו מותרת ולא אמרי' סמוך מיעוטא דנמלטי' לחזקת א"א ומה שהחמירו שם משום חומרא דא"א עכ"ל ולע"ד דכן צריך לפרש דברי תוס' דיבמות ל"ו ע"ב ד"ה הא לא שהה ספיקא הוה דלכאורה הני תרי דיבורי' פליגי במציאות אי הוה מצוי או אינו מצוי שוב מצאתי בס' בית מאיר סי' י"ז סל"ב הקשה בזה סתירת הרא"ש פ' החולץ סי' ה' עם פ"ק דחולין סי' י"ו ולא תי' כלום אבל כתב שהעיקור שהוא לא שכיח ע"ש אבל לפע"ד יראה דס"ל דבודאי מן התורה לא סמכי' מיעוטא לחזקה אלא

במצוי ומשו"ה משאל"ס ושהה עד י"נ מותרת מן התורה אך רבנן החמירו במיעוטא על א' משני אופני' או שיהי' המיעוט מצוי אפי' לא יהי' שום חזקה כגון בספק נפל אע"ג שאין כאן שום חזקה מתנגדת עספ"ק דעירוכי' מ"מ כיון דמיעוט המצוי הוא חוששין להחמיר ואו שיהי' חזקה חמורה דא"א אפי' לא יהי' המיעוט מצוי ושניהם שקולי' הם כי היכי דאחמרו רבנן לסמוך מיעוט שאינו מצוי לחזקה חמורה דא"א ה"נ החמירו במיעוט מצוי אפי' בלא חזקה כלל והיינו דהשוו תוס' מיעוט נפלים המצוי למיעוט מים שאל"ס הנסמך לחזקת א"א ואין כאן סתירה ובע"ז מ' ע"ב צ"ע וי"ל דבלא שהה כדי י"נ קאמרי התם:

ולכאורה יש ראי' מכאן דלית להו להתוס' סברת הריב"ש סי' שע"ט שכתב דמן הדין לא אזלי' בתר רובא במשאל"ס משום דרובא לא עדיף מתרי חזקות חזקת א"א דאשה וחזקת חיים דהבעל והאריך בזה פני יהושע בק"א ספ"ק דכתובו' ע"ש והשתא אי ס"ד דס"ל להתוס' כהריב"ש א"כ בפשיטות הו"ל למימר ולחלק בין משאל"ס לנפלים וכן בבכורו' לא ה"ל למימר דמשום חומרא דא"א תיפוק לי' מדינא הוא אע"כ ס"ל דהכל חדא חזקה היא דתלי' בהדדי וכן יש להוכיח מתוס' ספ"ק דב"מ גבי היכי פשיט מראי' מממונא הקשו תוספות אדרבא ממונא חמיר דאין הולכי' אחר הרוב ותי' א"א נמי אין הולכי' אחר הרוב כמים שאל"ס ע"ש ולהריב"ש אין כאן חומרא במשאל"ס דמשום תרי חזקות הוא משא"כ במצא גט דליכא אלא חדא חזקה מנ"ל להחמיר שלא לילך אחר הרוב וקו' זו בעצמה קשה אהש"ס יבמות ק"כ ע"א דפריך למימרא דסי' לאו דאורייתא ורמינהי מצאו קשור וכו' ע"ש ומאי קושיי' דלמאי סי' דאוריי' הוה מטעם רוב דמיעוט הוא שימצא סימן כסימן ומ"מ מיעוטא איכא וע"כ בנמצא אדם מת מתנגד הרוב לב' חזקות לא אזלי' בתרי' משא"כ במצאו קשור ליכא אלא חדא חזקה אע"כ מוכח מש"ס ומתוס' בתלתא דוכתי דלא כהריב"ש ועיי' עירובי' ל"ו ע"א:

אמנם כד מעיינות שפיר יראה דאין כאן מחלוקו' דעכ"פ מודה הריב"ש דמשום חומרא דאשת איש החמירו אפי' היכי דליכא אלא חד חזקה מתנגדת שהרי ביבמו' קכ"א ע"א כ' תוס' ד"ה ולא היא וכו' דרוב ת"ח קלא אית לי' ומ"מ לא חיישי' לאותו רוב והיינו משום חומרא דא"א דהא השתא איכא תרי רובא נגד תרי חזקו' דרוב אינם נמלטי' ומהמיעוט הנמלטי' רוב ת"ח שבהם אית להו קלא וא"כ נוקמא תרי רובא נגד תרי חזקו' אע"כ חומרא דא"א שאני ומיושבי' כל ג' דבורי תוס' בזה וגם הש"ס דיבמות ק"כ ע"א הנ"ל אהך סמוך דע"כ הא דמחזרי' גט בסי' משום דסי' הוה כעדי' דאי ס"ד כרוב א"כ ה"ל להחמיר בחומרא דאשת איש כמו דמחמרי' במשאל"ס בצורבא מרבנן וכנ"ל ואדרבא

נראה דרב אשי לא הוה ס"ל כלל חומרא דא"א אלא טעמא דמשאל"ס משום תרי חזקות וכהריב"ש ומשו"ה ס"ל להקל בצורבא מרבנן דהשתא הוה תרי רובא והש"ס מסיק ולא היא דטעמא משום חומרא ואין חלוק בין חד רובא לתרי רובא:

ובתשו' אחרת כבר כתבתי שלפע"ד נשתנה הענין בדורותינו עכשיו מבדורות הקדמונים ובפרט במדינתינו דקביעי דואר ושיירות מצויות מאוד ואפי' יהי' אדם בסוף גבעות עולם יכול להודיע לביתו ע"י דואר ובפרט האי גברא דלא ה"ל קטטא עם אביו ואחיו ואשת נעוריו וראה עצמו נופל למים ויודע שיהי' בני ביתו ועירו מצטערי' ודואגים הרבה א"כ אלו יצא ברחוק מקום ואפי' אירע לו דבר שמחמת כיסופא ערק לעלמא הי' מודיע לביתו ע"י דואר דקביע בכל דוכתא וע"כ אם ממתינים עד שיעור שנשתכח שמו ואבד זכרו שכ' רמב"ם ולא בא ממנו שום ידיעה קרוב לודאי לא יצא ונמלט ונהי דבכל זה איכא למימר ולמיחש לכמה סיבות וחששות וחלילה להתיר על סברא זו אפי' ע"י צירוף אבל עכ"פ אמת נכון הדבר דכולי עלמא הוה כצורבא מרבנן ואיכא תרי רובא ואין כאן אלא אי' דרבנן משום חומרא דאשת איש דהיינו אחר המתנת זמן רב ונאבד שמו ואבד זכרו ולא כ' שום אגרת על הדואר וראיתי ס' כזו בס' עזרת נשים וארכא יהיב יב"ח ואמר שם זכר לדבר נשכחתי כמת מלב והמת משתכח אחרי יב"ח וגם בדינא דמלכותא כל שקראוהו ע"י צייטונג ולא בא אחר יב"ח נחשב אבד זכרו ש"מ דאינהו בקיאי' דבזמן זה יכול להודיע ע"י דואר אפי' ברחוק מקום:

והנה נחזור להנ"ל בשיעור י"נ כל זה אנו צריכי' לפי הפשט דבלא שהה לא יצאה מחזקת א"א ואמנם יש לעיין בזה דבאמת בש"ס יבמות קכ"א במקומו לא הוזכר שיעור שיהוי במתני' אלא במים שיש להם סוף ולהתירה לכתחלה אבל במשאל"ס לא הוזכר כלל וי"ל שאם נישאי' אפי' לא שהה לא תצא דמיד שנפל לנהר יוצק כבר יצאה מחזקת א"א ורובם למיתה ולא דמי למים שיש להם סוף דהתם ליכא בלבול מים לא ע"י שטיפה ולא ע"י גלי דאשפלי וכמ"ש לעיל בשם מהרי"ט משא"כ משאל"ס י"ל מכיון שראה נפילה רובו למיתה דהמים מטרידי' אותו וקשה להנצל עוד והא דאמרינן גבי עובדא דרבי במי שנכנס בירדן לתוך מחילה של דגים נאמר שם שיהוי כדי י"נ התם לאו לדינא אתמר דהרי אפי' בלא מחילה של דגים אשתו אסורה הרי ירדן משאל"ס נחל שוטף הוא אלא מעשה שהי' כך הי' דהאי מאן דהוא שהה כדי י"נ וגרם הספד בתוך ביתו של זה שלא מן הדין שהרי משאל"ס הי' ומ"מ למד רבי מזה דאיכא עוד חששא במשאל"ס מחילה של דגים ונפקא מיני' היכי דקוו וקיימא ואינם שוטפים כאגרא דסמקא וליכא נמי גלי דאשפלוהו מ"מ כיון שאין להם סוף חיישי' למחילה של דגים אבל לא הוזכר שיעור

י"נ לדינא גבי משאל"ס בשום מקום אלא שבתשובה המיוחסת לרמב"ן סי' קכ"ח כתב ממתני' ספ"ג דגטין ספינה שאבדה בים נותני' עליו חומרי חיים וחומרי מתים כ' מזה מוכח כל שלא המתין שיעור י"נ אפי' ראה ספינה שנשבר' ונפלו אנשים שבתוכה לים נותני' להם חומרי חיים וחומרי מתים מן התורה כיון שלא שהה:

ויש לעיי' עכ"פ תינח בת כהן לישראל אבל בת ישראל לכהן אמאי לא תאכל בתרומה נוקמא אחזקת א"א ובעלה בחזק' חי והיא בחזקת היתר לתרומה וגם חומרא דא"א ליכא דהוא רק תרומה ואפשר תרומה בזמן הזה דרבנן ואדרב' איכא למיחש לחורבא דנימא מדלא אכלו בתרומ' תינסיב לעלמא והרי כ' תוס' בחולין י"ב ובדוכתי טובא דאע"ג דרוב נשים בני קיימא יולדת מ"מ הקילו שלא להתאבל דלא תיפוק מיני' חורבא לענין חומרא דחליצה ע"ש כל שכן דה"ל למיחש הכא טפי ושלא להחמיר באכילת תרומה היכי דתיפוק מיני' חורבא דא"א לעלמא ממש דחמיר מיבמה לשוק והשתא א"א בשלמא דרובם למיתה בספינה שאבדה א"כ י"ל דרובא נגד תלתא חזקה ה"ל כפלגא ופלגא ואסורה בתרומה מדינא והא דאסורה לעלמא היינו מספיקא דאוריית' אבל חזקת א"א ליכא תו דנימא מספיקא אוקמוה אחזקת א"א דזה ליתא דודאי רובם למיתה והחזקה כבר אזדא להו נגד הרוב וממילא הוה ספק שקול ואדרבא בעגונא איכא חזקת דייקא ומינסבא למעליותא עיי' מ"ש תוס' כתובות כ"ב ע"ב ד"ה הכא וכו' ואור"ת דחזקת דייקא ומינסבא מרעא להאי חזקה וכו' והנה התם הספק שקול דאיכא תרי ותרי וחזקת א"א וחזקת חיים דבעל מכריעים להחמיר אשר ע"כ הקשו תוס' דהבא עלי' בחטאת קאי ותי' ר"ת דדייקא ומינסבא מרעא להך חזקה ועושה אותו ספק שקול וא"כ מכ"ש הכא שהוכחנו דספינה שאבדה היינו שטבעה בים שרובם למיתה ורק הואיל וחזקת א"א וחזקת חיים מנגדי' להרוב ונעשה ס' שקול דאתי' עכ"פ חזקת דייקא ומינסבא ומרעא עכ"פ להספק הלז ועכ"פ חזקת א"א ליכא ואי יצטרף עוד ספק נעשה ממנו ס"ס ויש לעיי' במ"ש נגד זה בס' נב"י קמא סי' מ"ג והנה כל זה בלא שהה עליו כדי י"נ רק משראה נפילה במים איתרע חזקת א"א משום דרובם אינם נמלטי' אפי' במקומם ואי שהה שם נמי כדי י"נ שוב לא הוה אלא מעוט שאינו מצוי שיהי' נמלטי' ויוצאים ברחוק מקום ורק משום חומרי דא"א לכתחלה לא תנשא ואם נישאי' לא תצא וכל זה שיטת הרשב"א במיוחסת הנ"ל:

אמנם הגאון מהו' בצלאל אשכנזי בתשו' סי' כ"א והובאו דבריו בקונטרס עגונות סימן רמ"ז כתב דרבינו חננאל ורמב"ם בפי' המשנה שלהי פ"ג דגטין דמפרשי ספינה שאבדה בים שאבדו כליה ומשוטיה והיא הולכת באשר יהי' שמה הרוח ללכת ובהא דוקא הוא

דנותנים חומרי חיים וכו' הא ספינה שטבעה אפי' לא שהה כלל יצאה מחזקת א"א ואם נישאי' לא תצא ע"ש והאמת ברמב"ם פי"ג מגירושי' בהלכה י"ו דמיירי ממים שיש להם סוף שם הוזכר שיעור יציאת הנפש אבל בהלכה י"ט והלכה כ' דמיירי ממים שאין להם סוף לא הזכיר שיעור זה כלל אלא שהכ"מ כ' שם בהלכה דמדכ' לשון ולא עלה משמע שהעיד שעמד עליו כדי י"נ ושם בהלכה י"ט כתב ה"ה בסוף דבריו וז"ל ומתבאר מדבריו ג"כ שמים שאל"ס שא"א לעמוד על בריו של דבר לעולם אינו מעיד העד עד ששהה כדי שתצא נפשו ולא חיישי' דאמר בדדמי וזהו שכ' רבנו או שטבע בים הגדול וכן עיקור עכ"ל ודברים אלו מחוסרי' ההבנה נדחק בהם הכ"מ ועכ"פ נדחק לומר דה"ה דייק מלשון שטבע בים הגדול ומת היינו ששהה עד כדי י"נ וגם הכ"מ הבין שזה דוחק בכוונת הרמב"ם ובכוונת ה"ה ומה שנלע"ד יבואר לפנינו אי"ה עכ"פ אמת נכון הדבר שבש"ס ביבמות אינו מבואר להדי' שיהוי כשיעור י"נ במים שאל"ס רק שהרשב"א הוציא כן ממתני' דגטין ולרמב"ם בפי' המשנה לא מוכח עכ"פ מזאת המשנה שיהי' ספיקא דאורייתא לתת עליו חומרי חיים וחומרי מתים רק הכ"מ הוציא כן מלשון ולא עלה שכ' הרמב"ם ודברי ה"ה נמי פשוטן נוטי' כך ונחזי מה דקמן בעז"ה:

הריב"ש סי' שע"ט בירר דהרי"ף והרמב"ם פליגי דלהרי"ף אי נפלו במים ונמצא ולא אמר וקברתיו תצא ולרמב"ם לא תצא והקש' מהר"א ששון סי' א' איך יסבור הרי"ף דתצא הא במשאל"ס קיי"ל לא תצא אע"כ מוכח דמיירי בלא שהה עליו כדי י"נ דתצא ולפ"ז מוכח לרמב"ם אפילו בלא שהה כדי י"נ נמי לא תצא דהרי במה דאמר הרי"ף תצא ס"ל לרמב"ם לא תצא והיינו בלא שהה כשיעור י"נ והעלה לפ"ז פליגי הריב"ש וה"ה דה"ה כ' מתבאר מדבריו וכו' כנ"ל:

ולע"ד אין כאן מחלוקו' דע"כ לא מוכח דס"ל לרמב"ם לא בעי' שיהוי אלא בנמצא אח"כ אדם מת על שפת הים דכיון שראינו את זה שנפל לתוכו נהי שלא שהו עליו כדי י"נ כיון שעכ"פ נמצא אחר כך מת על שפת הים נהי שלא אמר וקברתיו ואיכא חשש בדדמי אבל עכ"פ מצרפי' הני תרי מילי אהדדי ואם נישאי' לא תצא אבל היכי דלא נמצא מת על שפת הים וגם בשעת נפילה לא שהו עליו עד שיעור י"נ אפשר מודה רמב"ם לרשב"א דמדרבנן תצא נהי חומרי חיים וחומרי מתים אין נותני' עליו כמו ספינ' שאבדה כלי משיטה לפי פי' הרמב"ם אבל עכ"פ מחומרא דרבנן אפשר ס"ל לרמב"ם תצא וסברא זו כתובה בתשו' מהר"ב אשכנזי ס"סי כ"א הנ"ל אחר שהחליט הוא ז"ל דלרבנו חננאל ורמב"ם לא בעי' שיהוי כלל כ' דהיכא דנמצא אח"כ מת על שפת הנהר גם הרשב"א מודה ע"ש וא"כ אין הפסד אם ניחס סברא זו לרמב"ם עכ"פ ולמעט במחלוקו' עדיף

ולפ"ז מדוייקי' היטב הני תרי בבי דהלכה י"ט והלכה כ' דנדחק בהם מהר"א ששון הנ"ל ולפי דברי ניחא ונימא דדקדוק לשון שטב"ע ומ"ת אינו דקדוק אבל דקדוק לשון ול"א על"ה הוה דקדוק נכון שכוונתו שיהוי בכדי י"נ ואשר ע"כ בהלכה י"ט דמיירי רמב"ם שנמצא אח"כ מת על שפת הים ע"כ לא הצריך שם שיהוי רק הכל תלוי בוקברתיו אם אמר וקברתיו תינשא לכתחלה ואם לא אמר כן עכ"פ אם נישאית לא תצא אע"ג דבשעת נפילה לא שהו עליו מ"מ כיון דנמצא אח"כ אפי' לא אמר וקברתיו ואיכא חשש בדדמי מ"מ לא תצא ושוב בהלכ' כ' כתב נפל לים ולא נמצא מת אח"כ אז בעי' ולא עלה דהיינו שיהוי עד שיעור י"נ ואל"ה תצא:

והנה לכאורה יש להסתפק אי ראוהו נפל וגם שהו ואח"כ נמצא מת אי בעי' וקברתיו דאפשר כיון דשהו עליו כבר וגם מצאו עתה מת תו לא חיישי' בדדמי וכן משמע מדלא הזכיר בבבא קמיתא שיהוי עד כדי י"נ משמע דאי הוה שיהוי לא בעי' וקברתיו וזהו כוונת ה"ה הנ"ל שכ' ומתבאר מדבריו ג"כ שמים שאל"ס שא"א לעמוד על בריו של דבר ואינו מעיד העד עד ששהה בכדי שתצא נפשו לא חיישי' בדדמי (ר"ל לא בעי' וקברתיו) וזה שכ' רבינו או שטבע בים הגדול פי' מדסתים לי' להך בבא ולא התנה ששהה ש"מ דאי שהה לא הוה בעי וקברתיו מיהו בתשו' מבי"ט ח"ב סי' מ"ט כ' וז"ל ומה שצריך וקברתיו היינו במלחמה ומפולת ומים שאל"ס שרובן למיתה וחיישי' דאמר בדדמי שראהו שטבע בים ושהה בכדי י"נ ולהכי קאמר מת וכו' ע"ש משמע דפשיטא לי' לאידך גיסא דגם בשהה בעי' וקברתי' ודלא כמ"ש בכוונת ה"ה והמעיין יבחר מ"מ בהא סלקינן דאפי' אי בעי' שיעור שיהוי לרמב"ם היינו בלא נמצא אח"כ מת על שפת הנהר אבל מצא מת אפי' לא שהה בשעת נפילה וגם עתה לא אמר וקברתיו אם נישאי' לא תצא ולהר"ר בצלאל אשכנזי גם הרשב"א יסבור כן:

והנה בתשו' מהרי בירב סי' י"ז התיר אשה ע"י גוי מסל"ת שראה בעלה מטובעי מים הציל עצמו על הקרש מקרשי הספינה וישמעאל א' הרגו ע"ש וסיים וז"ל וכ"ש בנידן דידן שאין אנו צריכים לעדות הגוי אלא להתירה לכתחלה אבל להתירה בדיעבד בעדות הישראל סגי עכ"ל והנה עדותו של היהודי שם הי' ז"ל עוד העיד ר' שבתי הנזכר שראה את משה קולפאטי שנפל כשנשברה הספינה ולא ראהו כשעלה עכ"ל וצ"ע איך יצאה מאיסור דאורי' ע"י היהודי הא לא הזכיר שום שיהוי ודוחק לומר דמה שאמר העד ולא ראהו כשעלה משמע ששהה עליו זה נ"ל דוחק לפרש כן בלשון העד כי בלשון הרמב"ם שכ' בהלכה כ' ולא עלה פי' הכ"מ שכוונת הרמב"ם ללמדנו שצריך שיעור שיהוי וכבר הזכיר הרמב"ם עיקור הדין לעיל גבי מים שיש להם סוף ופה רמזו בלשון ולא עלה אבל

בלשון העד קשה לפרש כן ולומר שצירף לזה עדותו של הגוי יען כי מצאו אח"כ מת וא"כ אפי' לא נאמין הגוי להתיר אשה על ידו מ"מ מצרפי' לי' לדברי ישראל שאפי' בלא שיהוי בשעת נפילה יצאה מאי' דאורייתא כמ"ש לעיל גבי ע"א שאינו אומר וקברתיו דאע"ג דחיישי' דאחר הוא או לא מת כי אומר בדדמי מ"מ מצרפי' לעדות הנפילה למים בלא שיהוי שיצאה מאי' דאוריתא ונימא ה"נ הכי זה דוחק בעיני כי הכא אדרבא עדות הגוי מורה בהיפוך מעדותו של ר' שבתי שהרי אנו צריכי' לומר אעפ"י שר' שבתי לא שהה עליו מ"מ מת במים דרובם אינם עולי' והראי' שהרי מצינו אח"כ אדם מת במים והכא אדרבא הרי הגוי רואהו אח"כ רוכב על הקרש והרי עלה מן המים אחר ראייתו של ר' שבתי רק שנהרג ע"י הישמעאלי וצ"ל דס"ל לגמרי כדעת הגאון ר' בצלאל אשכנזי הנ"ל דלא כה"ה והריב"ש בכוונת הרמב"ם וס"ל דלא בעי במים שאל"ס שיהוי כלל ומ"מ ק' דגם ר"ב אשכנזי לא סמך על רמב"ם לחוד אלא שכ' בעובדא דידי' שנמצא אח"כ מת רשב"א מודה אבל הכא דליכא צירוף א"כ הרשב"א יחלוק והריב"ש וה"ה חולקי' אפי' בכוונת הרמב"ם ואיך סמך על זה וצ"ע:

והמבי"ט ח"ג סי' ק"ט והובא בקונטרס עגונו' סי' רל"ה שכ' בעדות עמרם כבר יצאה אשה מחזקת א"א למי שנשאה בדיעבד כדין משאל"ס שהעיד שנטרפה הספינה ונטבעו כולם וכו' בעדות הגוי מסל"ת הותרה אסתר להנשא לכתחלה כי הוא העיד וכו' ומצאו האנשים הטבועי' אחר ג"י לטביעה וקברו היהודים שבתוכה וכו' ע"ש הנה מה שהצריך עדות היהודי כלל הא הגוי אמר וקברתיו היינו משום דהגוי לא ידע איזה יהודי קבר רק ע"י שאמר הטבועי' בספינה ועמרם העיד שלא הי' באותה ספינה כ"א זה היהודי נמצא ה"ל דברי הגוי חצי דבר והמבי"ט לטעמי' אזל שכ' בח"ב סי' מ"ט וז"ל אע"ג דנראה דהוה חצי דבר עדות לכל חד וכו' מה שלא ידע הישראל השלים הגוי כיון שאין צריך עדותו אלא להתירו לכתחלה מהמנינן לי' וכו' ע"ש וא"כ ה"נ הוצרך להוכיח תחלה שע"י עדותו של ישראל אם נישאי' לא תצא ולחומרא דרבנן צריכי' עדותו של גוי ע"כ לא משגחי' אם הוא חצי דבר אלא שעכ"פ צ"ע איך הותרה ע"י עדות ישראל הא לא ראה רק ספינה שנטרפה ונטבעו כולם בלי שום שיהוי וצ"ל כמ"ש לעיל כיון דהגוי מצא עכ"פ יהודי מת על שפת הים אפי' לא סגי בעדותו של גוי מ"מ ע"י צירוף עדותו מהני עדות הישראל שראה הטביעה שאם נישאי' לא תצא ולמה' בצלאל אשכנזי אפי' הרשב"א יודה לזה ולכל הפחות הריב"ש וה"ה בדעת הרמב"ם ס"ל הכי וצ"ל דס"ל נמי אפי' בלא שיהוי במה שנותני' לה חומרי חיים אפי' אם נאמר שאם נישאי' תצא מ"מ הועיל בעדותו שאין לה חזקת א"א והבא עלי' אינו בחטאת ובחנק ולא צריכי' צירופו של גוי אלא שאם נישאי'

לא תצא וה"ל עדותו של ישראל דבר שלם ושוב ע"י עדותו של גוי תינשא לכתחלה אח"ז ראיתי בנב"י קמא סי' מ"ג ד"ה ואולם וד"ה וק"ו וכו' שכ' להוכיח ע"ד פלפול דלהריב"ש היכי שנפל למשאל"ס ואחר כך מוצאים אדם מת במים הדין אם נישאת לא תצא אלא שלא מצא חבר להריב"ש יע"ש ולע"ד אין צריך לפלפולא וכל עלמא קרוביו של הריב"ש ולא יחלוק אדם בזה גם מ"ש אם נמצא אדם מת שוב פסקא לי' חיותא של בעל האשה דליכא למימר מוקמי' לי' בחזקת חיים דהרי גם לזה הי' חזקת חיי' דברי' תמוהי' הם בעיני ולא זכיתי להבינם א"כ אם מת אדם בעולם פסקא לחיותא דכולי עלמא שאינם לפנינו ונאמר עכ"פ אדם א' אבד חזקת חיים שלו ודלמא זה הוא וא"כ נפל פונא בבירא דהרי בכל יום מתו אנשים בכמה מקריי' וסבות וציני' ופחי' ואיה חזקת חי שאחז"ל אע"כ כל אדם מוקמי' בחזקת חיותו וגדולה מזה בשני כתי עדים המכחישי' זא"ז שבודאי כת א' לפנינו יצאה מחזקת כשרותו ומ"מ כל כת בפ"ע מוקמי' אחזקת כשרותה ותלינן הפסול באידך מכ"ש הכא וא"כ הוכחנו בדעת הריב"ש אינה מכרעת ומ"מ דברינו הנ"ל נ"ל וכו' בעז"ה:

היוצא מדברינו אלה לנידון שלפנינו לע"ד איתתא דא אשת ר' ליב הרש מקיצע הנ"ל כבר הוסר ממנה דין אשת איש מן התורה ואם נישאי' לא תצא כיון שהטביעה בתוך הנהר ברורה בלי ספק אם מעדות האשה הנלי ועדות הבח' אברהם ועוד ידיעת כל אנשי הספינה הוה ידיעה ברורה והשתא א"כ נאמר שלא שהו כדי י"נ מ"מ כיון שאח"כ מצאו אדם יהודי מת בנהר ההוא ויש סימני' הרבה בכליו שזה הוא אפי' לא יהי' מספיקי' להתיר אם לא היינו יודעי' שנטבע מ"מ השתא מצרפי' לראיית הטבעה ולא בעי' שיהוי וכפמ"ש לעיל כ"ע מודים בזה ועכ"פ איכא עמודי' גדולי' לסמוך עליהם ועוד הכא איכא אברהם שראה רביעי' שעה ובמים שאל"ס לפי המהרי"ט שכ' לעיל לא בעי ב' שעות היינו מ' מינוטען אלא סגי בהכי שהמים הטרידוהו והיינו שיעור י"נ ועוד הרי חפשו חפש מחופש במקומו ולא מצאו וכיון שבמקומו אינו לחשש יציאה ממקום לא חיישי' מן התורה דהוה מיעוט שאינו מצוי ועוד שר' שמואל אירי"ץ אומר שראוהו זמן ארוך והוא לכל הפחות פעמיי' כראיתו של אברהם והיינו ב' רביעי' שעה ולחד דיעה בתוס' פ"ג דסוטה היינו ב' שעות והוה שיעור י"נ א"כ בצירוף כל הנ"ל גם הרשב"א מודה בלי ספק שיצאה עכ"פ מחשש אי' דאוריתא ואין לנו אלא אי' דרבנן משום חומרא דא"א ונחזה אנן נשית לבנו בעזה"י מה יהי' בסימנים שבגופו וכליו:

ונבוא אל הענין השני עפ"י אגרת הרב מגראן שמצאו הספנים אדם צפה על פני הנהר ופשטו ממנו בגד קצר העליון שקורי' וועסטא ולקחו מתוכו דלוסקמא עם כתביו

וקברוהו בכתנתו ומכנסים שלו וקרעו ממנו חצי הארבע כנפות עם ציציות וחצי האחר נשאר על גופו בקברו וכן מצאוהו אח"כ הרב ואנשיו מגראן והי' ב' חתיכו' של ארבע כנפות מתאימות והי' לאחדי' אותו שביד הגוי הספן ואותו שעל גוף האיש הנקבר והנה הובאו לפנינו המלבושים הנ"ל ולא הי' שום טביעת עין בהמלבושי' רק סימני' אשר יבוארו לקמן אי"ה:

והנה במה שנמצא בדלוסקמא הנ"ל כ' פאס שלו ושם נאמר שמו ושם עירו וקומידאט וידענו שלא נמצא במדינת הונגאריא עוד עיר אם הגליל ששמה כשם עירנו וגם חתימת ידי השרי' בשמם וחותם השררה הכל מעיד שמזה האיש הוא ולא מאחר ולא עבדי אינשי דמושלי פאס שלו גם נרשמו בו כל סימני גופו ופרצופו כידוע וכל אדם נזהר במכתב זה גם איננו שוכח אותו ואם ישאיל בגדו לאחר לא ישאיר בתוכו מכתב זה כידוע וגם הכא נמצא חשבונותיו עם אביו ומשותפיו בכתיבת ידו ממש שנתקיים ע"י כמה אגרות ממנו וגם ח"כ על ר' נטע הרש וכל הני לא מושלי אינשי וכעין זה כ' גם הגאון בנב"י קמא סי' מ"ג ד"ה העשיריות ע"ש ואפי' אם השאיל וועסטא שלו אין אדם שוכח בתוכו הדלוסקמא עם כל אלו הכתבי' בתוכו:

ואע"ג דכ' ח"מ ס"ק מ"ב וב"ש ס"ק ס"ט דלמאן דס"ל סי' ל"ד א"כ חיישי' לשאלה אפי' בכלים דלא מושלי וביאור כוונתם דהש"ס לא חשש למכירה דלא עביד איניש דמזבין כלי תשמישו ואבידה פשוט דלא שכיח כמ"ש תוס' פ' לא יחפור (בבא בתרא כ"ג ע"ב) בסוגי' דניפול ד"ה וודאי וש"ס ביבמות קי"ו ע"א נפיל' מיזהר זהיר בי' וכן גניבה לא שכיח לא חששו ורק לשאלה דעביד איניש דמשאיל כליו שאלה דהדר' בעינא ומשו"ה בכלים דלא מושלי אינשי לא חיישי' למידי אך כל זה אי סימני' דאורי' אך אי אפי' אסימני' בינונים דלא שכיחי דמישתכחי באחריני אפ"ה חיישי' ואמרי' סי' לאו דאורייתא דדלמא אתרמי סי' כסי' א"כ ה"ה חיישי' אפי' בהני כלי' דלמא איתרמי שהשאילם או מכרם או אבד זו היא כוונתם והארכתי במקום אחר ביישוב הסוגי' לפי דעתם מ"מ לנידון שלפנינו נ"ל דליכא למיחש כלל לשאלה ומכירה בשום אופן בכתבי' הנ"ל ומשום אבידה לחודא דלא שכיח כלל כמ"ש לעיל מתו' דפ' לא יחפור הוה כסי' מובהק ביותר דלא ימצא אפי' בא' מני אלף דלכ"ע הוה דאורי' והח"מ וב"ש צירפו כל החששות איכא דמושלי ואיכא דמוכחי' ויש נמי חשש אבידה ומכל הני חבלו' נעשה כעין סי' אמצעי אבל משום חשש אבידה לחוד ליכא למיחש כלל:

ועוד הא חשש שאלה בעצמו פליגי בי' רבותא ועי' יש"ש ביבמו' שם ועי' ש"ך ח"מ סי' ס"ה ס"ק כ"ו והסכימו האחרונים דבאי' דרבנן לא ניחוש לשאלה ועיי' בנב"י סי'

מ"ג הנ"ל וגם הגאון בית מאיר סי' י"ז סעי' כ"ד כ' וז"ל וגם בל"ז לפע"ד הנוטה בשעת הדחק להקל בחשש שאלה לא הפסיד עכ"ל והנה הגאונים מיירי בכלי דמושלי ואנן הא איירינן בדלא מושלי דליכא למיחש אלא להך לישנא סימנים לאו דאורית' דהוה סי' הנך כלים כסי' שאינם דאוריתא והנה כיון שבררנו בתחלת דברנו דאתתא דא דאיירינן בה לית בה שום אי' דאורי' רק חששא דמשאל"ס מדרבנן א"כ פשוט דלא ניחוש לשאלה בהני כלים היינו כתביו הנ"ל דלא מושלי דהא בדרבנן סמכי' אסי' דרבנן:

אך מה יושיענו זה הא אנחנו לא מצאנו הכתבי' במלבושי הנטבע הנמצא הלזה רק הגוי הספן אמר שהי' אלו הכתבי' בתוך הוועסטא שלו ולפי משמעו' אגרת הרב מגראן לא הי' מסל"ת ולא מהימן והוה כאלו מצאנו ביד עכו"ם כתבי' של פלוני וכי נתיר אשתו לעלמא וכבר תמה בזה הט"ז על הלבוש בסי' י"ז ס"ק מ"ו ע"ש ועיי' ב"ש ס"ס קפ"ט וכל זה איירי וכו' ע"ש וא"כ לכאורה נפל היתר זה בבירא:

ע"כ נבוא לסימני כתונת ומכנסים שמצאוהו מלובש בקברו והי' מסומני' באותיו' לה"מ שהוא שמו ושם אשתו ליב הרש מאשא וכ' נב"י קמא סי' מ"ג הנ"ל דזה הוה סי' בינוני ולפע"ד הכא הוה אפי' סי' מובהק שהאשה הכירה מעשי ידיה בסימני' הנ"ל והראה לנו כמה מכתונותיו המצויינים באותיות הללו כולם שוים לאותיו' הללו וכ' תוס' בגטין כ"ז ע"ב סוף ד"ה מעולם וכו' ולפ"ז צ"ל שלא ראו עדים חתימת הגט שאם ראו ואומרי' שהוא כ"י ולזה חתם פשיטא שיחזיר ולא הי' צריך להשמיענו דהא ודאי לא חיישי' דאתרמי שמא כשמא ועדים כעדים וחתימה כחתימה ובשינויי נמי אינו מזכיר חתימה כחתימה עכ"ל וכן פסק בש"ע א"ע סי' קל"ב סעי' ד' אבל אם יש עדים אחרים ששמם כשם אלו חיישי' עד שיעידו שזה הוא חתימת ידם עכ"ל ומכ"ש הכא שלא הוחזק אחר ששמו ושם אשתו ליב הרש מאשא שציונם לה"מ והכרנו שזה הוא מעשי ידי האשה הזאת אשת ר' ליב הרש הנ"ל א"כ כסי' מובהק ביותר ונוסף על זה שהרושם שעל המכנסיים היו ב' אותיות ל"ה אותיו' גדולות מלופפות ועקומות ואות מ' הי' ממש כשארי אותיות של האשה מאשא הנ"ל והי' עומד קצת בעיקום ורחוק מהאותיות והאשה ידעה זה ואמרה שהמכנסיים האלו היו לו טרם שנשאה בהיותו פנוי ונעשה הסי' הזה ל"ה של שמו ע"י אחרי' שאינם בקיאי' כמותה ואחר נישואי' הוסיפה היא אות א' על שמה היינו אות מ' שמורה על שמה מאשא והנה זה הוה סי' בצמצום מקום יותר מנקב יש בצד אות פלוני ולא ימצא אפי' באחד מאלפי אלפי' באופן שעל סי' אלו יש לסמוך בכל איסורי דאוריתא בלי ספק ופקפוק כלל לומר שהי' הכתונת ומכנסי' אלו של ר' ליב הרש מקיצע:

ורק אך חשש שאלה אולי ר' ליב הרש יצא מן המים והשאיל כתנות ומכנסים אלו לאחר ואותו נפל למים ונקבר ע"י הספן הנה ידוע מ"ש מהרי"ט והובא בק"ע סי' שפ"ב מי שיצא מביתו מלבושי שעליו לא הי' משאיל לאחרים וישאר ערטלי ולא חיישי' שנתן מלבושיו לאחר ולקח את בגדיו ולבשם דלהא ודאי לא חיישי' שיעשו דברי' של בטלה עכ"ל והכא כ"ע חזו לי' בספינה שלא הי' אז מלובש אלא בכתונת ומכנסים כי הי' בבקר כשיצא לעשות צרכיו והבגד קצר וועסטא שידוע אם יפשיט כתונת ומכנסים אע"ג שישאיר על עצמו וועסטא נשאר ערטלי ערום כיום הולדו ולפי הנ"ל לא חיישי' לזה לשאלה וחליפי' כי האי גוני וידוע מ"ש מהרא"י בשם ר' אלי' אם ידוע שלא הי' עמו אלא כתונת א' יש לסמוך על כתונת לחוד וה"נ כל אשר לו השאיר בספינה ולא הי' עמו אלא כתונת זה כשנפל במים א"כ אפי' יצא במקום אחר לא הי' משאיל כתנתו עכ"פ והי' ראוי להתיר ע"ז אך לא אכנס בפרצה דחוקה כי יש לנו פתח מרווח בעזה"י:

והוא ידוע תשו' חכם צבי סי' קל"ד דאמר דלשאלה דיחיד לכ"ע לא חיישי' אשר ע"כ אם יש סי' אמצעי בגופו וגם ט"ע או סי' מובהק בכליו לא ניחוש שמא השאיל כליו לזה שהי' לו סי' אמצעי כמותו דזה הוה שאלה דיחיד וכדאמר פ' גט פשוט (בבא בתרא קע"ב ע"ב) לנפילה דיחיד לא חיישי' ואמנם האחרונים פקפקו על ס' זו דנפילה שהוא במקרה והזדמן לא חיישי' לנפילה דיחיד אבל שאלה שהוא בבחירתו ורצונו אפשר השאיל לזה וחיישי' לשאלה דיחיד כמו שהרגיש ז"ל בעצמו והגאון בית מאיר החזיק זה הפקפוק עפ"י תוס' דיבמות קט"ז ע"א ד"ה למאי ניחוש וכו' ע"ש ולדידי נ"ל ראי' לפקפוק מתוס' גטין כ"ח ע"א ד"ה מצאו וכו' וא"ת וניחוש לשאלה וכו' וי"ל דקים לי' בנפשי' שלא השאילו וכו' ע"ש ובב"ש ס"ק צ"ח ולכאורה קשה אכתי ניחוש למציאה פי' הרי קמן שאבד דלוסקמא שלו ודלמא אחר מצאו והניח גט שלו של יב"ש בתוכו ואבדו גם הוא ומצאו זה וע"כ צ"ל דהוה נפילה דיחיד וס"ל לתו' דגם בגט לא חיישינן לנפילה דיחיד וא"כ אכתי מאי מקשו תוס' ניחוש לשאלה הא הוה שאלה דיחיד אע"כ לחלק בגט בין שאלה לנפילה וה"ה במתה נימא הכי ודלא כחכם צבי הנ"ל:

איברא בנידון שלפנינו שהספן הזה קבר האיש הזה שהי' מלובש בכליו של ר' ליב הרש שיש לנו בהם סי' מובהקי' ואירע שזה הספן קוברו כאשר הראה לנו קברו ועוד שיש בידו חצי ארבע כנפות שהוא ממש מתאים בתאומות ממש עם החצי שנשאר על גופו בקברו כאשר ראינו אנחנו בצדק בעינינו ועל סי' חתיכ' המתאימו' סמכי' באיסור דאורי' במס' ע"ז מ' ע"א ועיי' ש"ך י"ד סי' פ"ג סק"ד וא"כ ה"נ נסמוך על תיומו' ב' חתיכ' בגד ד' כנפות דשייכים להדדי ונדע שזהו הספן הוא שמצא איש הזה הנקבר לפנינו ומלובש

בכתונת של ר' ליב הרש ולא אחר באשר שבידו הבגד ד' כנפות שהחתיכו' מתאימו' עם שלו ובלאה"נ הרי הראה לנו קברו ומנא ידע אם לא שהוא קוברו:

וכבר כתבנו לעיל שהדלוסקמא עם כתבי' שלו לא מושלי ולא מכרם אך הואיל ולא ראינו אותם בידו ממש רק ביד הגוי ניחוש שמא נאבדו ממנו ומצאו הגוי הזה ונאמר ר' ליב הרש שנפל למים יצא במקום אחר והשאיל כתנתו ומכנסים שלו לאחר ואותו אחר נטבע ומצאו זה הספן וזה עצמו הי' שמצא ג"כ הדלוסקמא של כתבי' של ר' ליב הרש ואין לך נפילה דיחיד גדול מזה וכ"ע מודה דלא חיישי' וכי האי גוני כ' ר"ן פ' ג"ה ומייתי ב"י בי"ד סי' ס"ה קודם ד"ה והנוקר וכו' וז"ל אבל הכא שזה בודאי שלח ירך מנוקרת צריך אתה להוסיף חששו' דישראל אחר הי' לו ירך ונקרה ואח"כ נודעו לו שטרפה היתה ומכרה לזה ואח"כ הפקיד זה בידו ירך מנוקרת כל כי הני חשש לא חיישי' עכ"ל ע"ש והה"נ הכא ע"כ כיון דבררנו לעיל דבלאו כל הני מילי כבר יצאה האשה מאיסור דאוריתא מכמה טעמי' חדא כיון שעדות הטביעה במים הי' עדות ברורה אפי' לא שהו שיעור י"נ כיון שנמצא עכ"פ איש אחד נטבע ויש בו קצת סי' אפי' שאינם ראוי' לסמוך עליהם מ"מ מצרפי' להטביעה ולא בעי שיעור י"נ דאפי' רשב"א מודה לזה ושכן דעת הריב"ש וה"ה בהרמב"ם ומהריביר"ב ומבי"ט ומה' בצלאל אשכנזי ז"ל ועוד כיון שחפשו חפש מחופש רביעי שעה במקומו הוה כשיעור י"נ ועוד עדותו של ר' שמואל שעמד זמן ארוך על הספינה ואם תמתין עוד זמן יב"ח ולא יזכר ולא יפקד עוד א"כ בזה"ז הוה לענין זה בכ"ע כת"ח וה"ל תרי רובא רוב הנטבעי' אינם יוצאי' אפי' בלא שהה כשיעור י"נ ורוב היוצאי' מודיעי' לביתם א"כ מצירוף כל הנ"ל עכ"פ יצאה מאי' א"א דאורי' ושוב לענין איס' דרבנן משאל"ס נסמוך על סימני' הנ"ל לדעת בלי שום פקפוק ע"כ אם יסכימו עמי חכמי העיר הזאת ואציליה למטינא שיבא מכשורי להתיר אשה מאשא אשת ר' ליב הרש ז"ל מקיצע אחר שתמתין יב"ח מיום טביעתו ואז תהי' שרי' להתנסבא לכל גבר דתיתיצביין בהסכמת חכמי העיר הנלע"ד כתבתי פה ק"ק פ"ב מש"ק כ"ו טבת תקפ"א לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סו

העתק השאלה:

במותב בי תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא הר"ר יוסף ב"ה נתן גיסו של הר"ר שלום הנאבד ואמר לנו בת"ע איך בעת שנפל הדליקה בשכונת הבית אשר דר בו גיסו הנ"ל אץ בבהלה לבית גיסו למען הציל הקנבוס שהי' מונח בבית גיסו שהי' שלו בשותפות עם

גיסו הנ"ל והצילו הקנבוס הוא וגיסו בסיועת מרחמוהי וגם כל כלי בית גיסו הוציאו לא נגרע דבר מאשר לו ומחמת המהומה לא שם לבו באשר הלך גיסו מאתו והוא הי' ירא לעזוב הקנבוס לבדו במקום שהצלוהו שם מחמת ניצוצי אש אשר נשא הרוח למרחוק וחשש שלא תאחוז בקנבוס וישב שם אצל הקנבוס עם שני כלים מלא מים שהעמיד שם ויהי אחר חצי שעה כאשר ראה שגיסו לא חזר אליו הי' לבו נקפו עליו מ"מ הי' עצר מלכת כה וכה לדעת את שלום גיסו שוב כמו חצי שעה מחכה אולי יבא וכאשר ראה כי לא יסף שוב אליו עוד כל משך שבתו שם לא הי' מעצור ברוחו עוד לשבת שם ונחפז ללכת אנה ואנה וכל איש אשר פגע בכ"מ עברו שאל הראיתם את גיסי הר"ר שלום ואין עונה דבר כי אם לא ידענו ויהי בערב אמר לאחד מאוהביו לבי מהסס בקרבי כי גיסי נשרף ח"ו כי אין רואה אשר יאמר עליו כי הוא זה אשר רואהו מעת פרידתו ממני ויענהו האיש למה תדבר כדברים האלה בודאי הוא עצור באחת המקומות מפני המהומה ויהי בלילה כמו שעה עשירית מחצות היום ואילך כאשר לא ראהו עדיין ולא שמע ממנו חזר שוב אל האיש הנזכר ויאמר אליו נשלחה נא אנשים נכרים אולי יוכלו ללכת אל תוך הבית אשר דר בו גיסו הנ"ל כי כבר נשרף הגג שעל הבית ויבקשהו בתוך הבית אולי ימצאוהו ונתרצה האיש לקולו ושלחו נכרי' ללכת שמה אבל לא יוכלו לגשת אל הבית עדיין מחמת מדורת העצים והקני' אשר בערה לפני הבית ממה שנפל מן הגג והמתין עוד במר לבו נאנח ועצב כמו עד שעה אחת אחר חצות הלילה אשר שקט אש התבערה הלכו אל תוך הבית ומצאו בו עצמות שרופי' בחדר לפני' מחדר אשר הי' דר בו יהודי אחר נגד החדר שהי' דר בו גיסו הנאבד והפרוזדר בין החדרים הנקרא פארהויז אשר הולכי' בו אל הבתי' הפנימית ובצד א' מהפארהויז הי' דר בו שלום הנאבד ומצד השני הי' דר בו יהודי אחר ובבית אותו יהודי הי' חדר לפני' מהבית שקורין זייטין שטיבל ובאותו זייטין שטיבל מצאו העצמות השרופין ויהי בבוקר כאשר הלכו הח"ק דפה ללקט עצמות השרופי' לקברם מצאו חתיכה אחת מרעקיל שלא נשרף וכאשר הראו לי הכרתי שהוא מרעקיל אשר הי' לבוש גיסי בעת אשר הצלנו הקנבוס ושאלנוהו אנחנו ב"ד במה ובאיזה סימן הכרת את החתיכה רעקיל כיון שלא הי' שלם כ"א חתיכה אשר קצותיו אכלה אש סביב ויען ויאמר הנה הכרתי את צבע הטוב שהי' מראה ירוק הנקרא בלויא ועוד הכרתי מחמת הפוטר שתחת הטוך כי בשוק עירינו שהי' קודם השריפה איזה ימים שאלתי לעצמי ממנו זה הרעקיל ללכת בשוק מפני הגשם שהי' יורד אז ויהי כאשר רציתי ללובשו ראיתי כי הרעקיל געפיטירט מיט איין האנטיכל וואס אן עק האט רוטע שטראפען כי כן דרך במקומתינו לארוג בקצה המפות שפורסין על השלחן ובקצה

מטפחת הידי' פשתן או צמר גפן צבוע אדום ע"פ רחבו שורה אחת או שתי שורות וראיתי שהרעקיל איזט געפיטירט מיט עזו איין האנטיכל אונד ווער רויטע שטראפן דורך געווארפן ומחמת חשש שעטנז לא רציתי ללובשו אז ועתה כאשר הראה לי חתיכת הרעקל אשר מצאו השגחתי מיד על הפיטירונג שתחתיו וראיתי שכן הוא מיט רויטע שטראפען וגם הכרתי דס דעקל מהפייף אשר מצאו שהיא מהפייף שלו ודעקל מהפייף הי' נחושת קלל שקורין מעש וואס דיא דעקלמאכר בשלאגן דער מיט דיא פייפן וגם השטאגיל שלו וואס מאן פייער שלאגט הכרתי שהוא שלו וגם חתיכה הויזען טראגר של עור מצאו והכרתי שהוא שלו ושאלנו את פיו במה הכרת אלו הדברי' והשיב לנו איך האב עס דערקענט ע"כ תורף עדותו של ר' יוסף בר"ן גיסו של הנאבד:

שוב העיד לפנינו הר"ר דוד אפרי' המכונה פישל במהור"ר ארי' ואמר אני הייתי בין מלקטי עצמות השרופי' כדי לקוברם ומצאנו בתוך העפר אשר נפל מקירוי הבית חתיכת רגל דהיינו חלק התחתון מהארכובה דהיינו כנף הרגל בתוך חתיכה משטיוול שלא שלטה בו האש מחמת העפר שעליו הגין עליו שלא נשרף ויהי כאשר מצאנו זאת אמרו אלי שאר בני החבורה שאלך אל אשת הנאבד אולי תוכל להגיד איזה סימן בקאבצי הוא בגד אשר לוטין וכורכין בו הרגל אלו ההולכי' בשטיוויל בלי בתי שוקי"ם הנקרא שטרומפף וכן עשיתי והלכתי אל האשה לשאול פי האשה להגיד לי סימן והשיבה האשה שאינה יודעת כלום מה תארם ענה אחיו נער בן י"ב שנים אנכי ראיתי הקאבציס שלו היו מין פשתן הנקרא קנבוס בל"א וכאשר חזרתי לחברי שלפנו חתיכת השטיוול מעל חתיכת הרגל וימצאונו כדבריו וכן הוא שהקאבצי הי' של קנבוס:

עוד העיד ר' דוד אפרי' המכונה פישל במו' ארי' הנ"ל שאיזה ימים אחר השריפה היינו עומדים ברחוב ומדברי' מענין השריפה ענה מילנר אחד נכרי העומד ביניהם ואמר אלו שמע לקולי הנשרף לא עלתה לו כך כי אני הלכתי עמו בביתו מסייע לו לפנות כלי ביתו ויהי כאשר אין עוד כלי בתוך ביתו אמר אלי נלך נא גם לבית חבירי אשר הי' מצד השני של פרוזדור כנ"ל בעדות של ר' יוסף בר"ן ונציל גם כלי חבירי כמה שנוכל ואני כאשר ראיתי כי כבר אחז האש בגג שעל הבית שהיינו בו וכבר התחילו קיני הגג כאשר בערה בם האש לפול ארצה בפני פתח הפרוזדור אשר יוצאין בו דרך חוצה אמרתי לו אני לא אציל יותר ובוא גם אתה החוצה וכאשר רציתי לצאת החוצה דרך פאר הויז הלהב כבר עלה בפני הפתח מהקנים שנפלו מהגג ולקחתי הכובע הוא ההוט מעל ראשי והפרדתי בו הלהב ודלגתי חוצה והוא נשאר שם:

שוב העיד הרר סיני ב"ה בצלאל בזה"ל אני לא הייתי בביתי שנפלה הדליקה כי הייתי בכפר וכאשר באתי לביתי בא אלי בן שר אחד מכפר אשר הי' כאן סופר אצל פישקאל ושאל אותי על קרוביו שיש לו בכפר אשר הייתי בו ובתוך הדברים אמר אלי אתה לא היית בביתך בעת השריפה ולא הגיע לך הפחד והבהלה כאשר הגיעני בלילה הזה מחמת אש הגדולה ואחר דברים הנזכרי' מסופק ר' סיני הנ"ל אם מעצמו אמר לו השר גם את יתר הדברי' שיבואו לקמן מנידון הנשרף אבל יותר דעתו נוטה שכן הי' המעשה שאחר שאמר לו השר דברי' הנ"ל השיב הוא להשר הנה אם הי' רק הפסד ממון לא הי' כ"כ להתאונן כי הפסד ממון והבנינים יוכל לתקן ולהעמיד אחרי' תחתיהם אבל על איש הנשרף ודאי יש לקונן כי אין להביא תמורתו ואמר אליו השר הנה מהנשרף אספר לך המאורע כי אני הלכתי עמו לתוך הבית פעם ראשונה והצלנו איזה כלים ויצאנו משם בשלום וחזרנו שוב שנית לתוך הבית להציל עוד התחיל האש לפול מהגג לפני הבית בחוץ קראתיו לו בבהלה בואו חוצה ונמלטתי אנכי לבדי והוא נשאר שם כ"ז העידו לפנינו ב"ד ח"מ יום ב' ח' מרחשון תקפ"ד לפ"ק פה ווארדיין קטן. נאום הק' יואל בהרב מ"ו משה ממיהאליוויץ:

ושאר שני החתומי' אינם בביתם עתה ולא רציתי להמתין עד בואם לביתם כדי שיגיעו הדברי' לפני כבוד אמ"ו לפני שוק פעסט וחתמתי אני לבדי כאשר העתקתי מגוף הג"ע אשר נשאר תח"י אות באות כ"ד הנ"ל:

תשובה סז

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג כבוד מו"ה יואל נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק וו"ד קטן יע"א:

ע"ד העגונה אשת כ"ה שלום הנאבד בתבערה ביום הזעם ומצאו בביתו עצמות שרופים וקצת בגד מבגדיו ואיזה כלים שהשתמש בו בחייו כמבואר הכל בג"ע באר היטב:

גרסינן ר"פ האשה שלום האי גברא דאיתלי נורא בי גננא וכו' סבר ר"ח ב"א למימר היינו עשינו עלינו הבית וכ' אמר רבא וכו' ור"ח בר אבין וכו' ערק לעלמא ע"ש הסוגי' ורש"י לא פי' כל צרכו גם מעט דבריו אשר דיבר צריך פירוש לפירושו ע"כ נפרש תחלה הסוגיא ע"פי פשוט לולי דברי רש"י ז"ל לכאורה נראה מהענין דאשכח גברא חרוכא ופס ידא סמוך לו אינו חרוכא והיתה ניכרת לאשה שהיא מבעלה והוא בכלל חזו גבראי אע"ג דהאי חזו גבראי היינו בתחלת הדליקה שעדיין הי' ניכר לה ושוב כשבאו האנשים כבר הי' חרוך כל צרכו ולא ניכר מ"מ הפס יד שלא נחרכה הי' עדיין ניכרת ואתא ר"ח ב"א למימר היינו עשינו עלינו הבית וכו' והנה הך דעשינו עלינו הבית אית בי' תרי חששי'

א' כדה"ס דהש"ס דהיא אמרי בדדמי וזאת שני' אפי' לא אמרי בדדמי מ"מ שמא נס נעשה לו כדמבואר לעיל וכל אלו החששי' המה בכלל דברי ר"ח ב"א דה"נ איכא למיחש לתרווייהו ואתא רבא ואמר דלתרווייהו ליכא למיחש הכא אמרי חזו גברא א"כ הי' ברור לה שזה שנתלה בו הוא בעלה וליכא למיחש בדדמי וכ"כ רשב"א בחידושיו וכ"כ הגאון מהר"ל מפראג דהאי דאמרה חזו גברא מפיק מחששא דדמי והגאון תי"ט בתשו' גאוני' בתראי סי' יו"ד לא ראה דברי חירשב"א וחשש השני דאיתעביד לי' ניסא ונפיק לזה אמר רבא גברא חרוכא ופס ידא דשדי פי' הרי לפנינו גוף א' שרוף ופס יד הניכר לנו שהי' מזה הנאבד הרי דחלטה בו הדליקה אמרי' שהי' מהאי גופא והוא הוא ונ"ל דוקא שאמרה חזו גברא ומהמנית שהי' שם גברא בתחלת הדליקה משו"ה מצרפי' עתה ה"ד עם הגוף דאל"ה אין ראי' ממה שמונח יד סמוך לגוף וגם רבא הי' חושש דלמא בעל היד ערק וגוף חרוך הוא מאיש אחר ועיי' ב"ש סי' י"ז סוף ס"ק ס"ט ומ"ש פני יהושע גיטין כ"ח ע"א גבי מצא בין כליו משו"ה איצטריך הכא שהיא אמרה חזו גברא בתחלת הדליקה וכבר שלטה בו האור ולדדמי לא חיישינן ושוב מצינו ממנו פס היד הניכרת שהיא ממנו וגם גוף חרוך בהא תלינן זה בזה וקאמר הש"ס ר"ח ב"א הוה ס"ל מ"מ היינו עשינו עלינו הבית דחיישי' לניסא דא' בא להציל ונשרף והוא נמלט מחמת כיסופא דמומא דפס ידיו דשדי' וגם לבדדמי חיישי' דמ"ש חזו גברא משום דהאשה לא אסקא אדעתא שיהי' שם עוד אחר הבא להציל בעלה ע"כ החליטה בדדמי חזו גברא אבל באמת איכא למיחש להא ומעולם לא ראתה שליטת האש בגוף בעלה רק פס ידיו שדי' והוא ערק לעלמא והן הנה דברי תי"ט בתשו' גאוני' בתראי הנ"ל ובהא סברא פליגי רבא ור"ח בר אבין:

ושם קכ"א ע"א במתני' ישוב מעשה בעיסא וכו' כ' רשב"א בחידושיו דמיירי ששלשלוהו וקשרוהו ברגלו דאל"ה איכא למיחש האי רגל אחר הוא ואינהו ששלשלוהו הובילוהו המים למרחוק ושם יצא ומייתי ראי' מגברא חרוכא דאפי' רבא לא התיר אלא משום דאמרה חזו גברא וכו' והשיג על הרמב"ם דמתיר אם השליכו מצודה אחריו והעלו רגלו וה"ה תי' דרמב"ם מיירי בשיש להם סי' מובהק ברגל זה שהוא ממנו ע"ש:

ולכאורה לשון ריב"א צ"ע דהרי הוא בעצמו פי' לעיל דחזו גברא אתי' להוציאו מחשש בדדמי וזה לא שייך הכא גבי מעשה דעיסא והרי מה שהם בעצמם השליכו האי גברא לים הרי זה כמו שראתה האשה תחלת שליטת אש בבעלה ושוב מה שהוציא רגל מן ארכובה ולמעלה שאינו יכול לחיות בו היינו ממש גברא חרוכא כמו שהי' האשה אומרת שראתה אש שולט בבעלה ושוב מצינו גברא חרוכא ולא חסר במעשה עיסא אלא פס ידא דהיינו שהי' להם להיות סי' ברגל או לכל הפחות עוד אבר א' אפילו אין החיות תלוי בו

ויהי' באותו אבר סימן שהוא מזה המושלך באופן שניכר לנו שזה המושלך כבר שלטו בו חית הים ואכלו בשרו וגם העלינו רגל מהארכובה ולמעלה שהוא כעין גברא חרוכא והי' אשה מותרת לרבא אבל השתא דליכא סימן ברגל זה ולא באבר אחר אפי' רבא מודה דלא תלינן שזה הוא כנ"ל והכי ה"ל לרשב"א למימר התם איכא פס ידא משא"כ הכא אבל מ"ש התם אמרה חזו גבראי אינו ענין לכאן דמה שאנחנו השלכנו לים ממלא אותו חסרון דחזו גבראי וצ"ע לכאורה:

ונ"ל כיון דלא הוזכר בעובדא דחרוכא שהי' סי' בפס ידיו רק שמוכח מתוכו שכך הי' ורמז לנו בהאי לישנא דחזו גבראי דקאי נמי אאחר כך שהכירה עדיין הפס יד משא"כ הכא אינו מכיר הרגל כנ"ל כונת הרשב"א דא"כ אינו מובן לדבריו:

ונראה הא דהוצרך לומר מחמת כיסופא ערק לעלמא משום דלולי כן היינו אמרינן חזקה כאן נמצא וכאן הי' כמ"ש רמב"ן ונימוקי יוסף ביבמו' קט"ז גבי יצחק ריש גלותא הגם נראה לי קשה לסמוך אהך סברא באדם דהרי אפי' גודרת אין להם חזקה משום דדרכם לנוע מכ"ש אדם גדול ההולך ונוסע לדעת עצמו ומה שנמצא כזה בפ' המדיר לענין מומין היינו לענין רשות דכאן נמצא ברשות זה וכאן ברשות זה ברשות האב או הבעל ולא תלי' במקום כלל וצ"ע קצת בהרז"ה שם אבל מידי דתלי' במקום לא שייך לומר מוקמי' אדם אחזקי' שכאן נמצא עכ"פ וכאן הי' מאז ועובדא דיצחק ריש גלותא מילתא אחרינא איכא בי' וע"ש במלחמות ה' מ"מ ה"נ הי' לנו לומר כאן נמצא וכאן הי' כי מהיכי תיתי יסע ממקומו וילך לו ע"כ אמר שם דאיכא שום סברא דמחמת כיסופא ערק לעלמא ואין כאן חזקה וכן י"ל הא דהאריך לומר גברא אחריני אתי להצילו ולא אמר בקיצור גברא אחריני הוא היינו משום דאל"ה ה"ל למימר זה שאבד זה הוא שנמצא אע"ג דגם זה נ"ל דלא שייך כ"כ גבי אינשי דניידי מאונא לאונא ושיירותיתם מצויי' בכל אתר והכי בבכורות כ"ה ע"ב פליג רשב"ג דלא אמרי' זה שאבד משום דלמא אינשי אחריני קבר התם ונהי דרבי לא חשש משום דלא שכיחי למיקברי בצינעא עיי' כתובות כ' ע"ב אבל אינשי דניידי ושכיחי דאזלי מהכא להתם גם רבי מודה דליכא למימר זה הוא שנאבד נמצא אבל מ"מ הכא אשר חומת אש סביביו לבית מה"ת לומר דבא אחר לכאן אפילו ביושבת בין ההרי' אמרינ' אין רגל רבים מצויי' שם כ"ש הכא וה"ל זה שנאבד זה נמצא ע"כ הוצרך לומר גברא אתי לאצולי:

מ"מ נראה לי היינו דוקא כעין עובדא דגברי חרוכא דפס ידא שדי אבל אי הי' רגליו חסר אפי' א' מהם אע"ג דמ"מ אפשר שהציל עצמו והשליך א' מרגליו השרופים כמו שהשליך פס ידא אבל לא יוכל לו ליסע ולנוע אל א' המקומו' ולמיערק לעלמא מבלי שידעו אנשי

העיר והובילוהו ע"י סוסים ופרדים ובהא ודאי אמרי' כאן נמצא וכאן הי' או זהו שאבד זהו שנמצא ובמעשה דעיס' שהעלו רגלו אם מן הארכובה ולמטה אשתו אסורה התם נפל למים וגלי אשפלוהו והובילוהו מרחוק מאתי' פרסאות ולא נודע מקומו אי' אבל בעובדא דחרוכא אלו הוה עובדא ברגלו לא הוה חיישי' לשמא ערק לעלמא והוה סמכי' אחזקה כאן נמצא וכאן הי' או זהו שנאבד זהו שנמצא כנלע"ד:

זהו העולה מן הסוגי' ע"ד הפשט וכמו שהבין הרשב"א בחידושיו שם שראוי' הי' לפסוק כרבא דהרי סבר ר"ח ב"א קאמרי' משמע דלקושטא דמילתי' ליתי' לדר"ח ב"א אמנם מהרי"ף משמע שפסק כר"ח ב"א להחמיר כי הרי"ף לא גרס סבר ר"ח ב"א אלא רבא אמר נאמנת ור"ח בר אבין אמר אינה נאמנת והלכה כר"ח ב"א כ"כ יש"ש פט"ו דיבמו' סי' וי"ו ומ"מ הא פסק להקל כגירסא שלפנינו והב"ח בתשו' ס"סי נ"ה נמי דעתו לפסוק להקל כרבא אפי' לגי' הרי"ף ע"ש:

ומה שצ"ע בלשון המפורשי' והפוסקי' הוא זה א' לשון רש"י ד"ה פסתא דידא מאיש אחר הבא להצילו עכ"ל ופי' כן אדברי רבא והוא תמוה דאפי' ר"ח ב"א שהזכיר גברא אתי לאצולי עכ"פ הפס יד אינו ממנו אלא מן הבעל וכן הוא כרש"י מהדורא קמא שנדפס אצל הרי"ף ולכאורה אין לו שחר תו קשי' בלשון נימק"י שכ' דפסתא דידא היתה ג"כ שרופה ומחורכת וקשה א"כ מאי אהנית לן אם לא נימא שהי' סי' ניכר בהיד ההיא כי לא שלט בה האש ואי גם היא היתה שרופה הא תו למה לי' די לן בגברא חרוכא תו קשי' על לשון הישי"ש הנ"ל שכתב ופסתא דידא שדא פי' במקום אחר רחוק מן הגוף הנשרף רבא אמר נאמנת ע"ש וצ"ע מה רצה בתוספת פירושיו שהי' רחוק מן הגוף הנשרף ואלו הי' קרוב לו מה הי' אמר בדינא דהאי איתתא ודוחק לומר דאז הי' כ"ע מודה דמההוא גופא הוא הא כבר כתבתי לעיל דברי ב"ש סעי' קטן ס"ט בסופו דלא תלינן אפי' קרוב מאוד ובנימק"י כ' בהיפוך שהיתה סמוכה להגוף וצ"ע לכאורה:

ע"כ נלע"ד דאין לנו בזה אלא דברי הרמ"ה שברבנו ירוחם חלק חוה נתי' כ"ג ח"ג וז"ל וכ' הרמ"ה ודוקא שאותו פס ידא אינו מהאיש החרוך כאן דאז אמרי' דשמא מבעלה הוא הפס וברח מברח אבל אם לא הי' שם ידא אלא האיש החרוך או שיש שם פס ידא והיא מהאיש החרוך כגון שלא מצא לו כ"א יד אחת אמרי' דודאי האי פס ידא מהאיש החרוך הוא וכיון שהיא אמרת שזה האיש החרוך הוא בעלה ואמרת מתחלה ראו בעלי נאמנת וכן עיקור עכ"ל ודברי ב"ש סוף ס"ק ק"ס בזה יבואר לפנינו אי"ה:

הנה ס"ל להרמ"ה דודאי אי ליכא הכרח שהי' פה אדם אחר אין שום סברא לתלות בא' שבא להצילו דמי יכנס עצמו לסכנה וכיון שכבר אמרה האשה ראו בעלי ועכ"פ שלטה

בו האש והכירה גם פס ידא עכשיו וגברא חרוכא לפנינו בודאי לא יחלק רבא דאשה מותרת אך עובדא הוה שגברא חרוכא ניכר שיש לו ב' זרועותיו וידיו שלמים מוכרחי' מחוברים עמו ועוד פס ידא אחרת מושלכת שם הרי קמן דע"כ אתא גברא אחריני להצילו וקאמר רבא דמסתמא לא נכנס המציל לתוך האש אלא בחוץ עמד והושיט ידו לתוך הפתח או חלון או מקום פתוח להציל חברו ונשרפה ידו והשליכה לשם והלך ובא לו וזה נשרף ולאלומי' מילתא אמר רבא האי גברא אחריני ופס ידו שדי' בי' פי' דפשיטא לי' לרבא שלא נכנס המציל לתוך הבית אלא הושיט ידו לפנים וגם היא לא פלטה ושדי' לפנינו גם כי האיש בעצמו בודאי לא נמלט משו"ה מייתי רבא לאלומי' ראי' שלו מפס ידו והיינו דפירש"י בדברי רבא פס ידו מאיש אחר הבא להצילו כי כן סדר רבא ואמנם ר"ח בר אבין ס"ל בהיפוך דחיישי' שנכנס לתוך הבית ונהפוך הוא שזה ניצל וזה נשרף והיינו דכ' נימוקי יוסף שגם היד שרופה באש דלא צריכי' לה לסימנא כמו בשיטת הרשב"א אדרבא רבא תולה היד בהמציל ומייתי ראי' אפי' היא נשרפה כ"ש מי שהי' בתוך הבית:

ונראה גם המהרש"ל ביש"ש ס"ל השיטה זו שהרי הוא בס' חכמת שלמה הגיה ברש"י לשון הק' דפס יד היא מהבא להציל אלא דלא נחית לדברי רמ"ה שיש לגוף הזה ב' ידי' בהא לא מיירי כי לא בדקנוהו אך היד מושלכת מרחוק מאוד הרבה יותר מאשר דרך לפקוע ע"י האש להלן וא"כ ע"כ מאיש אחר היא הבא להציל ועמד מרחוק דגברא חרוכא הדין מאי בעית ידו רחוק ממנו מי השליכה לשם ומשמעו' דורשי' איכא בין המרש"ל להרמ"ה אבל לדינא שוים ואפי' בזה פסק מהרש"ל כרבא להקל ולהב"ח בתשו' סי' נ"ה ולעולם הלכה כרבא נגד ר"ח בר אבין:

וכיון שזכינו לדין נראה לי דאין כאן מחלוקת דרשב"א גרס סבר ר"ח ב"א למימר ולדידי מיירי שתלינן פס ידא מההוא גברא חרוכא ואין שום הכרח שיש שם אחר להציל ובהא הוה סבר ר"ח ב"א להחמיר ולא עלתה השמועה כך והלכתא כרבא דלא חיישי' לגברי אחריני והרי"ף גרס רבא אמר נאמנת ור"ח ב"א אמר אינה נאמנת והלכה כר"ח ב"א להחמיר ואלא מיירי בשיש שם הכרח שהי' שם גברא אחריני כגון שהיד מונחת רחוק מאוד מגברא חרוכא כמהרש"ל או שיש לגברא בו ידים ועוד בפס ידו מושלכת נמצא לדינא הרשב"א מודה להרי"ף והרי"ף להרשב"א ואין כאן מחלוקת:

ואמנם בודאי נראה דוקא כי איכא תלתא לטיבותא שרין לה' דהיינו שבתחלת הדליקה אמרה היא או מאן דהוא ראו פלוני שנתון בתוך האש לוהט ושוב מצאנו גברא חרוך וגם פס ידא ויש לה סי' שהוא ממנו ובצירוף שלשתן הותרה לעלמא אך הב"ש הוסיף

מדילי' שאם אמרה מתחלה ראו פלוני בעלי נשרף לא צריכי' שום סי' ופס ידא כלל וצריך לומר כיון דאמרה להדי שנשרף מהימנן לה אפי' בלא פס ידא אבל אי לא אמרה נשרף אלא שמסובב באש לוהט ואינו יכול לצאת וכדומה לזה בעי' בודאי סימנא בפס ידא כבמעשה דעיסא מדינו של ב"ש מוכרח לפי שיטת הרמ"ה דאי לא הוה פס ידא דאחריני שרי' אתת' אע"ג דליכא סי' וקשה מעשה דשני ת"ח דמייתי רשב"א במעשה דעיסא ועכצ"ל דחזי גבריא דבש"ס היינו חזו שנשרף אח"כ ב"ש:

היוצא מזה לדינא א' אי אמרה ראו בעלי שנשרף ואח"כ מצאו גברא חרוך אפי' ליכא שום סי' דעת הב"ש סוף סק"ט להתיר וכדי הוא לסמוך עליו שהרי המרש"ל מתיר אפי' כשיש התנגדות שנמצא יד רחוק ממנו וגם אין כאן סי' כלל והב"ח ג"כ פסק לעולם כרבא א"כ לכל הפחות באמרה ראו שנשרף ואין כאן הוכחה שבא אחר לשם:

ב' אי איכא תלתא למעליותא שראתה האשה או אחרים שהוא בבית השריפה ואש לוהט סביבותיו ושוב נמצא גברא חרוך וא' מאבריו שיש בו סי' אם אותו האבר הוא הרגל אפי' מן הארכובה ולמטה באופן שלא יכול לרוץ לברוח כרצונו מסתמא אמרינן כאן נמצא וכאן הי' ולא יחלוק שום אדם בזה ואם הוא אבר אחר ויש בו סימן להרמ"ה לכ"ע שרי' ולהרשב"א פליגי בזה והלכה כרבא להקל:

ג' אם יש לנו ראי' או שום הכרח שפס יד הוא מאיש אחר ולרש"ל אפי' רק מונחת להלאה רחוק מן הגוף בכל זה פליגי רבא ור"ח ב"א ולרוב הפוסקי' איתתא אסורא ולרש"ל וכן להב"ח סוף סי' נ"ה הלכה כרבא להקל והגאון מה"ו קאפל כ"ץ בתשו' ב"ח סי' ע"ב הקיל עוד יותר ולא הסכים עם הב"ח עיי"ש אמנם דוקא בפסת היד די"ל שהמציל שלח ידו מן החור אבל בא' בשארי אבריו גם רבא מודה לרב חסדא בר אבין ע"כ המציל בעצמו גופו נכנס:

ועתה נבוא לנדון שלפנינו וה' יעזרני הנה לפי עדותינו של ר' דוד אפרי' מפי גוי מסיח לפי תומו דבריו הוא המילנר ועדותו מבואר שיצא מהבית בשעה שכבר קמה נצבה להב אש לפני פתח הבית וגם נסתכן ביציאתו לולי שהפריד בינו ובין הלהב בכובע וציוה על הר"ר שלום שגם הוא יצא ולא שמע אז לקולו ומשמע מדבריו שאז לא נשאר אחר בבית כי אם כ"ה שלום דאלת"ה הו"ל למימר לכולם צאו מתוך ההפיכה ומה שנזכר של ר' סיני בן הר"ר בצלאל שבן השר סופר הפישגאל אמר כי פעם א' הציל עמו ושוב לא רצה לכנוס עמו כי התחילו קני' שרופי' ליפול מהגג והלהב מתלהבת לפני הפתח ור' שלום נכנס לתוך הבית זה איננו סותר עדותו של ר"ד אפרי' מפי המילנר כי באותו הפעם שנכנס ר' שלום והשר לא רצה לכנוס אז מצא שם מילנר לבד בתוך הבית אשר קצותיו אכלה

אש והקני' המלהטי' מפלת תמיד לפני פתח הבית באופן שקשה מאוד לצאת ממנו כ"ש שיכנוס איש אחר לתוכו ומצורף לזה עדותו של גיסו הר"ר יוסף בה"ר נתן שהי' מלובש בבגד בשעת השריפה והצלה שנמצא מאותו בגד קצה א' שנשרף ונשאר כאוד מוצל מאש ואמר בסי' מובהק שהי' תפר תחתי' מטפחת הידו שיש בקצותו שטראפען אדומי' שהוא כמו נקב בצד אות פלוני עם שארי כליו שנמצא לשם והשתא כיון שלפי עדותו הי' מלובש בבגד ההוא בשעת השריפה אין כאן מקו' להשאיל כליו לאחר באותו הזמן הבהלה והטרדה ולומר שפשט המלבוש כדי להקל עליו הלוכו בהמשאות על כתיפיו אלו הי' כן לא הי' מניחו בתוך אותו הבית שמצילי' כלי' המוצאי' החוצה ואיך יוסף הוא ויניח כליו ומלבושו לתוכו הי' לו להפשיט ולהניח בבית אחר שהציל כל כליו לתוכו ולא נשאר לנו אלא אולי הציל עצמו ויצא דרך חור והחלון ובין להבת אש ואז הפשיט בגדיו והניח שם כדי שיקל לו לצאת דרך חור קצר ונשרף הבגד והכלי' הי' בתוך כיס הבגד ונמצאו שם והוא נמלט הנה עכ"פ יודעי' אנחנו שהי' ר' שלום בתוך הבית שהי' אש סביבותי' מפנים ואחור ולא יכול להמלט אלא בדוחק נמצא בצירוף העדות האלו הנ"ל כחזו גבראי חזו גבראי וכעובדא דעיסא שהשליך אש לתוך הים והנה מה שמצאו עצמות אדם שרופי' וקברום היינו גברא חרוכא בלי ספק:

והנה קול האות האחרון פסידא דידי מצאו רגל א' בתוך השטיוול אלו הי' בו שום סי' הי' מקום להתיר אליב' דכ"ע דהרי רגל ביבשה עדיף משאר אברי' כמ"ש לעיל אך מה שאמר הנער שהקאבציס בתוך השטיוול שמעוטף וכרוך רגליו בהנה המה של קנבוס בל"א וכן הי' לא ידעתי מנהגי גלילות אולי שכיח טובא קאבציס של קאנבוס ואפילו כי סי' חיור וסימוק לא הוי ואולי אפי' א' מאלף לא יתלבש בכמות אלה ויהי' איך שי' לא יצאנו מחשש שאלה שהרי אין הנער מעיד שראה הקבציס בשעת הדליקה בבהלה וא"כ קשה לו לסמוך ע"ז:

והנה בתשו' ב"ח סי' ע"ב הגאון מו"ה קאפל כ"ץ ז"ל רצה לחדש בשעת השריפה מסברא דלמא יברח ויערוק לעלמא ולא יבא לביתו לנחם אשתו ובני ביתו ולא הסכים הב"ח ז"ל כי מי יודע איזה דבר הי' טמון בלבו ובקש לברוח ולא מצא מקום עד עתה בשעת הרעש ע"ש. והנה האמת רש"י בכתו' כ"ב ע"ב ד"ה באומרת ברי לי שאין לבי נקפה שאלו היה קיים היה בא עכ"ל והר"ן נחלק ע"ז בחוזק היד ע"ש ורש"י נמי לא קאמר אלא שהי' סומכת על ברי זה ופטורה מאשם תלוי אבל אנחנו לא נתיר על טעם זה ויפה השיג הב"ח על הגאון ז"ל אך צריך לדחוק באריכות לשון הש"ס והואיל ונפיל בי' מומא מחמת כיסופא עריק ואזיל לעלמא משמע אי לאו סברת כיסופא לא היינו

חוששים דעריק לעלמא ואולי דקדק הש"ס נפיל נורא בי' גננא בשלהי הילולא כתי' כי יקח איש אשה חדשה וגו' נקי יהי' לביתו שנה א' ושימח את אשתו אשר לקח וא"כ לא נחשדו בני ישראל לערוק בתוך ימי הילולא היכי דלא הרגשנו שום קטטה ביניהם והוא בכלל שארית ישראל לא יעשו עולה ולא דמי למים שאין להם סוף שבמי' הובילוהו מרחוק ממילא משו"ה אפי' בימי הילולא חיישינ' אבל שיברח הוא בשעת הרעש כזה יכולי' לצרף סברת הגאון מו"ה קאפל ז"ל לולי מחמת כיסופא משו"ה הוצרך הש"ס לומר מחמת כיסופא דוקא:

והיותר נראה לפי מ"ש לעיל דהיכי דאכלה אש סביבותיו שפיר איכא חזקה כאן נמצא וכאן הי' וחזקה זה שאבד זה נמצא רק משו' סברא מחמת כיסופא וכתבתי דוקא בפיסת יד אמרינן כן דנקל לו למערק לעלמא אבל נפל מומא וחסרון בפיסת הרגל לא אלא אמרינן חזקה כאן נמצא וזה שאבד זה שנמצא כאשר בארתי לעיל. והשתא הכא כבר נודע לנו שעכ"פ הי' בתוך המבוכה הגדולה וגם מצינו גברא חרוכא והשתא ממ"נ אי אין רגל זה ממנו ונשאר גופו שלם מהיכי יעריק לעלמ' דנימא כאן נמצא ומצורף לזה לפי מכתבו דמעלתו הי' זה ד' שבועות אחר חתונתו בעוד אהבה עזה בין הזיווג והוה ממש כעובדא דש"ס בימי הילולא בתוך יב"ח אשר נקי יהי' לביתו שנה א' א"כ אי לי' בי' מומא מה"ת יערוק לעלמא ולומר דלמא אתיליד בי' מומא ואנחנו לא נדע זה לא נזכר בש"ס כ"א כשיש לפנינו פסידא אבל מספק לא חיישי' למומא דנוקמה גופא אחזקתו או חי או שרוף בלי מום:

ואם הרגל ממנו ואתילד בי' מומא הא כבר כתבנו בחסרון דרגל לא נימא דערק לעלמא אפי' מחמת כיסופא נמצא רגל זה בסימנו הגרוע יצורף להיתירא נפסיד עם סי' טוב ולכשיבדוק עירו וסביבותי' ולא נפקד מהם שום אדם באותה דליקה כ"א זה אזי יציע הדברי' עוד לפני א' מרבותינו גאוני הדור ואם יסכים להתיר למטונא שיבא מכשורי ואז ישבו ב"ד של ג' ויתירו האשה כמבואר בב"ש ס"ק קכ"ד וה' יורנו מתורתו נפלאות הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב יום ד' ט' כסליו תקפ"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סח

העתק השאלה:

החיים והשלום מאדון העולם לכבוד אדמ"ו י"נ וחביבי הרב הגאון הגדול המפורסם מאור הגולה ומופת הדור רבן של ישראל וכו' ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה משה סופר נ"י אב"ד דק"ק פ"ב יע"א:

אדש"ה וש"ת כמשפט תלמיד לרב באתי לשאול מכבוד אדמ"ו נ"י להורני מדרכיו אודת המעשה אשר אירע פה עירנו בחדש אדר העבר נאבד איש אחד מק"ק צעהלים ושמו ליב הארוואט ולו שם אשה אחת וחפשו אחריו אנשי עירו ולא מצאוהו אך בבית מלונו פה מצאו אגרת ממנו שכתב לא' ממיודעיו שמבקש ממנו להוליך עמו לביתו הארגז שלו המוסגר וימסרו לאשתו שם והמפתח הניח אצל האגרת ופתחו הארגז וחפשו ומצאו מלבד בגדיו ג"כ תפילין שלו וגם הפאס ויתר כלי תשמישו הנצרכים לו בכל שעה וזמן וכן מעות י"ט זהובי' כ"מ ומה גם מצאו איזו אגרות שכתב לאשתו לקרוביו ומיודעיו איך מחמת רוע מעמדו ומצבו שהוא בע"ח לנושיו הוכרח לאבד א"ע וליטול חייו מן העולם ומני אז והלאה אין קול ואין קשב ממנו אמנם ביום ד' העבר באה הבשורה שמצאוהו מת נטבע בנהר דאנוי רחוק מכאן ערך שעה ומצא בבגדיו פתקא בכתיבת ידו וכתוב שם שמו ושם עירו ושהוא מבקש מכל אשר ימצא אותו להוליכו לוויען למען אשר יקבר בקבר בני עמו אחרי שהוא יהודי ושלחתי תיכף איזו יהודים המכירים אותו לראות אולי יכירו בו בטביעת עין או בסימנים מובהקים שבגופו והאנשים ראוהו והנה גופו הי' שלם בלי שום חסרון ופדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים והכירו בו העדים בעביעת עיניהם שהוא היהודי ליב הארוואט הנ"ל וגם הכירו בגדיו שנמצא בהם בטביעת עין דהיינו המכנסיים ובתי שוקים ובגד העליון וכל בגדיו שהי' לבוש בהן תדיר ובחלוק שלו הכירו שנסמן בשמו בר"ת ל' ה' באותיות דייטש ובבתי הרגלים הכירו ג"כ שנסמן באותיות שתי ההי"ן שהוא שם בנו הירש הארוואט ועתה נפשי בשאלתו אם אשה זו מותרת או לא:

גביית עדות:

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא ה"ה האלוף הנכבד כ"ה צבי הרש ב"ה שלם שטראסער מק"ק ראקענדארף ואמר לנו בתורת עדות גמור באם לא יגיד ונש"ע איך ובאיזו אופן הכיר המת הנטבע בנהר דאנוי בשמו ליב בן הר"ר אליעזר הארוואט מק"ק צעהלים וכך העיד בפנינו "איך בין דיא פאריגע וואך מיטוואך כ"ו ניסן תקצ"ט אים היזיגען אללגעמיינען קראנקענהויז געווען אונד מיך פרוועגנדעט אום דען ליב הארוואט וועלכער אים וואססער טאד געפונדן ווארדען איזט אן צו זעהן אונד איך האב איהם ווירקליך ערקענט בטביעת עין אן זיין פנים זא וויא אויך אן זיין שטירן דאס עס איזט ליב הארוואט פאן צעהלים זא אויך האבע איהם ערקאנט אן זיינען קאהל קאפף וועלכען ער ביס צור האלפטע געהאבט האט דאז הייסט דער האלבע פאדרע קאפף אהנע הארע זיינע הארע שווארץ אונד זיין באקען בארט קליין אונד עטוואס גרויע, זא אויך האבע

איך ערקאנט אללע זיינע קליידער זיין העמד מיט צייכן ל' ה' געוויס זיין נאמען ליב הארוואט, זיינע זאקען מיט צייכען ה' ה' וואהרשיינליך דער צייכען פאן זיין זאהן הרש דאן זיינע האזען האבע איך רעכט גוט ערקאנט, זא וויא זיינע שווארץ טוכנע וועסטע אונד ענדליך זיין ברוינען פעלטץ וועלכער צואר שאן שטארק צעררישסען וואר, זיינע שטיפל ווארען אויך ריכטיג זא וויא מאנכע לייטע פארהער געזאגט האבען נעמליך זיא ווארען בעזעטצט, איבריגענס זאלל מאן בייא איהם איין צעטל געפונדען האבען, דעם איך צוואר ניכט זעלבסט געזעהן האב, וואַרויף פאלגענדע וואַרטען שטעהן "איך הייס לעבל הארוואט, בין איזראעליט, לאשיר אין דער שפערל גאסע אים קאפעהויז, וועַר מיך פינדען ווירד זאלל מיך בעערדיגען לאססען אלס איזראעליט, "דאס זאלל זיינע אייגנע שריפט זיין" ושוב העיד בפנינו ח"מ האלוף היקר כה' יוסף ליב ב"ה ישי פלאך מק"ק צעהלים בתורת עדות גמור באליו"ע בזה"ל "איך האב דען פערפלאססענען מיטוואך כ"ו ניסן תקצ"ט מיך אין היזיגען אללגעמיינען קראנקענהויז בעגעבען אום דען ליב הארוואט צו זעהן אונד איך האב איהם ווירקליך גוט ערקאנט בצורת פניו דאס עס איזט ר' ליב הארוואט, אויך זיין שטירן אונד קאהל קאפף אויף דען פאדערן קאפף טהייל, האט זיך ווירקליך זא געפונדען וויא ער עס געהאבט האט, זיין האר וואר אויך שווארץ אונד זיין באקען בארט קליין אונד עטוואס גרויער, איבריגענס האבע איך זיינע קליידר אללע ערקאנט נעמליך זיין העמד מיט צייכען ל' ה' זיינע זאקען מיט צייכען ה' ה' דאן זיינע האזען דיא איך בעזאנדערס גוט קעננע ווייל מיין זאהן דיא זעלבע געמאכט האט אונד שאן פארויס אללע צייכען דאפאן געזאגט האט, איך האט זיא אויך בטביעת עין געקאנט, זא אויך זיינע וועסטע איינע שווארץ טוכנע, ענדליך זיינען ברוינען פעלטץ דער צוואר זעהר צעררישסען וואר, זיינע שטיפל ווארען אויך זא ריכטיג וויא מאן געזאגט האט, זיא ווארען בעזעטצט מאן זאלל אויך בייא איהם איין צעטל געפונדן האבן וואז איך צוואר ניכט זעלבסט געזעהן האבע וואַרויף שטעהט "איך הייס לעבל הארוואט, בין איזראעליט, לאשיר אין דער שפערלגאססע אים קאפעהויז, וועַר מיך פינדען ווירד זאלל מיך בעערדיגען לאססען אלס איזראעליט" וועלכס ער זאלל אייגענהענדיג געשריבען האבען" כל הנ"ל העידו העדים הנ"ל בפנינו ב"ד ח"מ בתורת עדות גמור באם ליונ"ע ומה ששמענו כתבנו וחתמנו פה וויען הבירה יום א' אדר"ח אייר תקצט"ל.

הק' אלעזר הלוי איש הורוויטץ. הק' ברוך בינדל.

הק' חיים יצחק בדר"ח.

העתק מהמכתב ההוא שנמצא אצל הנטבע כשהוציאוהו מהמים והמכתב מכיר ר' אייזק קעניגסבערג שהוא כת"י גיסו הנטבע בעצמו וז"ל בלשון דייטש ובגופן שלהם "איך הייסע לעבל הארוואט פאן קריין בייא עדענבורג, מיין ווייב צילע געבארנע קעניגסבערג וואהנט אין קריין, דעם פינדער ביטטע איך ערגעבענסט מיך בעערדיגען צו לאססען איך בין איין יודע, ביטטע עס מיין ווייב מיטצוטהיילען, ווא איך בע-ערדיגט בין, זאללטען יודען אין דיזעם ארטע זיין, ביטטע נור אן דענען דען צעטל צו איבערגעבען. וויען דען 17טען פעבר 839" ואח"כ נכתב בכתב יהדות בזה"ל "איך הייס ליב הארוואט פאן צעהלים בייא עדענבורג, ביטטע דען פינדער עס מיין ווייב עט קינדער מיט צו טהיילען ווא איך בעערדיגט בין, זיא הייסט צוויעלה איינע טאכטער מר' עוזר קעניגסבערג" והמכתב הזה הי' מונח בתוך סידור תפלה קטן א' והסידור הי' כרוך בתכריך בבגד פשתן כמה פעמים עד שהי' תכריך עב וכרוך במשיחה וקשור ומסתמא לא שייך חשש שאלה בבגדיו ושישכח דבר כזה בבגדיו:

עוד אשאל מכבוד אדמ"ו הגאון נ"י להורני בחסדו מה דינו של בנו היתום בר שנים עשרה שנה אם מחויב לומר קדיש או לא כי בש"ע י"ד סי' שמ"ה לא נזכר רק שאין חולצין ואין קורעין ומספידין עליו לדעת הרמב"ם אפי' קרוביו ולדעת הרמב"ן והטור קרוביו מותרין אך מאמירת קדיש לא זכרו מאומה ואולי פשוט שאמירת קדיש בודאי משום יקרא דמתנא ומשום לזכות נשמתו ולא עבדינן לי' או שייך בזה יקרא דחיי שלא יוכר הדבר בכל יום ויום הי' מאבד עצמו לדעת ועל כל הנ"ל אצפה לתשובת אדמ"ו הג' נ"י וימחול נא על הטרחתו לעבדו ותלמידו המוכן לשרתו ולטובתו ודש"ת הק' הנ"ל:

תשובה סט

שלום וכ"ט לי"נ ורב חביבי הרב המא"הג החרוץ המפורסם שלשלת היחוס כמו"ה אלעזר סג"ל נ"י רבאב"ד בוויען הבירה:

יקרת שני מכתביו הבאים זא"ז הגיעוני נידון היתר אשת ליב הארוואט עם גביות עדות וזאת שנית את"ל להתיר האשה מכבלי עיגון עדיין יש ספק אם הבן יאמר קדיש אחריו הואיל ואיבד עצמו לדעת והנה בהיתר העגונה יפה כ' מעלתו ורוב דבריו מכוונים להלכ' להתירה לעלמא ואבאר קצת בקיצור כי אין צורך להאריך כי כבר הלכו נמושו' בהתירי' הללו ופלפלת כ"ש למאי חזי ומ"מ א"א לבהמ"ד בלא חידוש וממילא רווחא שמעתתא בעז"הי יהי ה' עמנו לכוון הלכה אל האמת:

גרסי' במס' שבועות מ"ו ע"א אר"נ האי מאן דנקיט נרגא בידי' ואמר איזיל ואקטיל דיקלא דפלני' ואשתכח דקטיל ושדי לא אמרינן דהוא קטלי' אלמא עביד איניש דגזים

ולא עביד ע"ש ונ"ל מזה יצא לו למהרש"ל ז"ל מ"ש הב"ח בשמו בי"ד סי' שמ"ה ומייתי לי' ש"ך שם סק"ב דאפי' אמר ראו שאני עולה לגג ונופל ומת ולא ראוהו עולה פי' ואח"כ מצאוהו מת מ"מ כל שלא ראוהו עולה איננו בחזקת מאבד עצמו לדעת ע"ש והיינו מטעם הנ"ל דעביד איניש דגזים ולא עביד וע"כ נוראו' נפלאתי על הגאון נב"י קמא ח"א סי' מ"ד דבעובדא דידי' רצה להתיר עגונה ע"י הוכיח תחלתו על סופו ע"ש ותמוהים דבריו ע"כ לא אמרינן פ"ב דחולין ל"ט ע"ב אלא באומר כתבו גט ואח"כ נפל לפנינו מן הגג אמרי' הוכיח סופו על תחלתו ותחלתו על סופו של עצמו פי' שהוא עצמו אמר כתבו גט והוא עצמו נפל ומת א"כ ב' המעשי' שעשה הוא בעצמו מוכיחי' זע"ז אבל אם אמר כתבו גט ואח"כ נמצא א' מת ולא ידענו שזה הוא לא נאמר הוכיח תחלתו שאמר כתבו מוכיח על סופו של זה שנמצא מת ונאמר זה הוא וכן אם אמר להדי' ראו שאני נופל ומת ואח"כ מצינו א' מת וכי נתיר אשתו של זה אם אין כאן סי' מובהקי' ונאמר הוכיח תחלתו של זה על סוף זה שנמצא שהוא ישתקע הדבר ולא יאמר וגדולה מזה סברת מהרש"ל הנ"ל כשאומר ראו שאני עולה לגג וכו' ושוב מצאוהו עצמו מת כל שלא ראינוהו עלה נאמר גזים ולא עביד ומעצמו מת ודברי נב"י תמוהים וחלילה לסמוך על הוראה זו:

וראיתי בס' הגאון מהר"מ מינץ פנים חדשות שכ' מי שהפיל עצמו למים שאל"ס יש להקל דלמאי ניחוש דלמא גלי אשפלוהו ויצא במקום רחוק ז"א דהרי בשט נפשו להפיל עצמו למים ומואס בחייו גם בזה אני חוכך אע"ג דעשה כאשר זמם וי"ל תו לא חיישי' דנמלך ויש סיוע לזה מתוס' חולין ל"ט ע"א ד"ה ריש לקיש ע"ש מ"מ י"ל כיון שכבר נטבע והגיע לשערי מות נתחרט וכשהפלוה גלי ים שמח לקראתם וערק ואזל לעלמא:

ועכ"פ בנידון שלפנינו אע"ג דכתב ושנה ושילש שהולך לאבדון ויש קיום המכירי' כתיבת ידו בכתב ישראל אשר אם בכי האי גוני הי' כתוב בשטר פלוני מת בכתב ישראל מקוי' הי' מקום להתיר אשתו כמבואר בטוש"ע סי' י"ז וברי"ף שלהי יבמות ובפ' מי שאחזו מ"מ כיון שהוא עצמו בחייו כתיב כל זאת נאמר גזים ולא עביד וערק לעלמא מפני נוגשיו ושריו:

אמנם יש כאן ב' עדים דלרוב הפוסקים לא אמרי בדדמי עיי' רי"ף ורז"ה ומלחמות ה' ר"פ האשה שלום והם הכירוהו בט"ע כל מלבושיו ויש מהם בסימנים גם כן ועוד כבר כתבתי במקום א' דאע"ג דחיורי וסומקי לא הוה אפי' סי' אמצעי היינו כולם סומקי וכולם חיורי אבל כשהוא מלובש כמה מלבושיו ומצאו מלבוש פלוני סומקי ופלוני חיורי ופלוני אוכמי צירוף המלבושים בצבעיהן הוה סימן וכל זה נמצא בעדות העדים

הללו ולמהרי"ט בכל מלבושיו לא חיישי' לא לשאלה ולא חליפי' להחליף כל מלבושיו הוא דבר בטל וע"ש ח"ב בא"ע ס"סי ל"ה יע"ש ונלע"ד הכא יש לנו סניף גדול ביותר כיון שעכ"פ הניח מכתב בארגז שהולך למות להודיע כן לאשתו ובניו ועוד לקח עמו באמתחתו אשר לבש תכריך מכתב שכל המוצאו ידע שהוא פלוני ופלוני ושזו אשתו והשתא אי ס"ד גזם ולא עבד וחזר בו והני מלבושי' שאל לאחרי' או מכר או שללוהו לא הוה ערק לעלמא כיון שידע שבהמצא אותו כתב תטחון לאחר אשתו ויותר אשת איש לעלמא בוודאי הי' עושה כל טצדקי או לחזור לביתו או ליתן ידיעה ע"י דואר או שום תחבול' שלא תצא מכשול על ידו ע"כ ליכא למיחש לשאלה ומכירה וגניבה לכאורה:

ויצורף לזה הואיל ושני עדים שאינם אומרים מאומד וגם לא ראו הטביע' אע"פי שיצא קול שנמצא כתוב באגרת שהניח בארגז שמפני נושיו נוטל חייו מן העולם מ"מ אזני שמעו אז מהרבה מרבית אנשים אומרו שגוזמא בעלמא ובורח הוא על הרי בתר וא"כ לא הוה כראו הטביעה וידוע דעת הרא"ש כשלא ראו הטביעה אזי מעידי' אפי' שהה אחר שהוציאו מן המים בשגם שהכירו בט"ע כל גופו ופרצוף פניו שלם ולר"ת בס' הישר מעידי' על זה ואע"פי שרבו החולקי' מפני הקושיו' ומשו"ה לא עשאו הרב"י בש"ע כ"א לסניף להתירי' אחרי' הם לא ראו ס' הישר גם בעלי תוס' לא ראוהו ואלו ראו לא הי' חולקי' עליו [כמ"ש לעיל] ומכ"ש כשלא ראו הטביעה דמשמע מהרא"ש דכ"ע מודו לר"ת וכבר כ' זה במהרי"ט ח"ב ח"מ סי' ל"א ד"ה איברא וד"ה ואפשר וכו' ע"ש היטב ובלא"ה כ' הנימוק"י בשם הריטב"א דאיתפח גזרה דרבנן היא פי' כיון דחזינן לפנינו צורתו שלימה יש לנו לומר כך הי' מעולם גוף הלז ולא הי' לו צורה אחרת ונשתנה לזו דמן התורה כל הדברים בחזקתן כמו שהם לפנינו ואם אולי בשהה ג' ימים חזקתו שנשתנה דאחר ג"י משתנה כמאחז"ל אבל ביצא מהמים ושהה שעה א' או שתים אין כאן חזקה וכיון שרואי' שלא נתפח ומכירי' צורתו בט"ע וכל גופו אין לנו לחוש שהי' לזה הגוף צורה אחרת ונשתנה לזו והשתא אי נימא שחולקי' על ר"ת ס"ל אפי' בהיכר גופו ובשני עדים ובלא ראו הטביעה אכתי איכא איסור דרבנן:

נצרף לזה שהי' להם היכר וט"ע במלבושיו כנ"ל וחשש שאלה וגניבה רחוק מאוד בנידון שלפנינו כמ"ש לעיל ואם נאמר בכל זאת שמא השאיל כליו לאחר או שללוהו והלבישו המלבושים לאחר וכי נימא שאותו האחר שהי' מלובש במלבושי' נשתנה דוקא לצורתו של זה שיהי' שוה לזה בפרצוף פניו ומלבושיו כבר קדמוני החכם צבי שזה הוה כמו נפילה דיחיד דלא חיישי' לי' ובזה ט"ע עדיף מסימני' דבסימני' י"ל אולי מקרה נקרה לו גברא דכוותי' בצורותיו והשאיל לו כליו ולא דמי לנפילה דיחיד כיון שנעשה בכוונת

מכוון שהשאיל כליו למי שישוה לו בצורותיו אבל הכא בט"ע צריך לומר שבמקרה נשתנה צורתו ויהי' כמותו זה לא אמרינן לכ"ע ועיי' ב"ב קע"ב ע"ב פירש רשב"ם ד"ה ואביי לנפילה דחד וכו' עיי"ש:

ואחר דאית לן כל הני סברות לומר שזה הוא א"כ פשוט די"ל הוכיח סופו של זה על תחלתו שכ' בחיותו שסופו לאבד עצמו לדעת ובכי האי מודינא לנב"י סימן מ"ד הנ"ל ועיי' בש"ע ח"מ סי' שפ"ה ס"ה בהג"ה דאיכא מ"ד דיש מקום אומרי' הוכיח תחלתו ולא אמרי' גזים ע"ש:

וע"כ נלפע"ד דאיתתא דא אשת ליב הנ"ל שרי' לעלמא והיינו שישבו ב"ד של ג' ויעיינו בג"ע ויאמרו לה מותרת היא לעלמא עיי' ב"ש סי' י"ז ס"ק קכ"ד ועתה מאחר שהותרה לעלמא אי לאו דהוה מאבד עצמו לדעת הי' מותר מעתה להתאבל ולהספידו אבל עכשיו שמחזיקי' אותו למאבד ע"ל כ' בש"ע י"ד סי' שמ"ה שאין מתעסקי' עמו לכל דבר אע"פי שלפמ"ש לעיל אפשר לדון כיון שלא ראוהו מפיל עצמו א"כ י"ל מה שכתב גזים ולא עביד ולבסוף נפל במקרה למים דאע"ג שצרפנו ואמרי' הוכיח סופו על תחלתו היינו דעכ"פ לא ערק לעלמא דהי' לו לחוש שתטחן לאחר אשתו ע"י מכתביו אבל מ"מ אפשר שנפל מעצמו מ"מ לא אכניס עצמי בזה שיהי' הוראה של חידוש אצל העולם והחדש אסור מן התורה בכל מקום ע"כ נניח הדבר כמות שהוא:

אך לענין אמירת בנו קדיש עליו ועל כל שאיבדו ע"ל מעולם יש לדון קצת טרם אענה אומר דבלי ספק שהוא עון פלילי א' מג' החמורות ע"ז ג"ע וש"ד וכל העוברים אפי' מתו ברשעתם מ"מ מיתה ממרקת וזה במיתתו רצח את עצמו וצא ולמד מר"ח בן תרדיון פ"ק דע"ז דאע"פי שהי' מצר מאוד ומיתתו טוב לו מחייו שהרי האספקלטור שקירב מיתתו בסילוקן של ספוגי צמר זכה לחיי הע"הב מ"מ הוא עצמו לא פתח פיו שיכנס בו האש ואמר מוטב שיטלנו מי שנותנה ואל ישלוט הוא בעצמו ובזה נזדייף ספר בשמים ראש סי' שמ"ה ומוכח דאפי' המיצר ביותר מ"מ רוצח הוא ומת ברשעו והנה לרמב"ם אין קורעי' עליו וכ' רמב"ן בתורת האדם ומייתי לי' ב"י סי' שמ"ה דא"כ דן אותו כאינו עושה מעשה עמיו א"כ אמאי מברכי' ברכת אבלים ועומדים בשורה ע"כ פסק דרק לענין תכריכי' וקבורה אין מתעסקי' עמו אבל הקרובים קורעי'. ולא גילה לן הרמב"ן א"כ אם אינו נדון לענין זה כאינו עושה מעשה עמיו מ"ט אין מתעסקי' עמו לקבורה ותכריכי' וזה ימים כבירי' ראיתי בס' א' דבר הגון שכחתי איה הוא:

והוא כי נהי אין אדם מקוה שלא ימות וכשיפגעהו המקרה ההיא הוא רש ועני ומצוה וחיוב לגמול חסד עם הרש להלבישו ולקוברו אבל לא כל כמיני' להטיל עצמו על החתום

שבמקום הזה ובזמן הזה ועדיין לא הגיע זמנו למות ואולי אם יומו יבוא יהי' במקום אחר ובזמן אחר והרי הוא עתה בחיים חיותו כעשיר המטיל עצמו על הציבור ואין מחייבי' להתעסק עמו כך ראיתי ונכון הוא להרמב"ן הנ"ל וצ"ל הא דאין אדם מחויב להכין לו צרכיו בחייו כי לא מקדים איניש פורענתא לנפשי' וגם אינו יודע להיכן רגלוהי מובלין יתי' והרי קמן אאע"ה ידע מאז ומעולם קדושת מערת המכפלה ולא פנה לזה עד שמתו מוטל לפניו ומטעם זה אחז"ל כי מתי מדבר הכינו להם קברים עט"ב ונכנסו לתוכם בחיים ומתו שם כי יודעי' היו שימותו:

ואחר הוצעה זו אומר מה שמרגלא בפומי' דאין אומרי' קדיש אחר המאבד עצמו לדעת לא ידעתי טעם הגון מפני שלא עשה מעשה עמיו לא נצילהו מרדת שחת ואם ירד לא נעלהו ומי לנו אינו עושה מעשה עמיו כאבשלום ודהע"ה אמר ז' פעמים בני להעלותו מז' מדורי גיהנם ואלישע אחר לא עשה מעשה עמיו בחיים חיותו ור' מאיר העלה עשן מקברו והוציאו מגיהנם וא"כ לפי טעם הרמב"ם הי' ראוי לומר קדיש עבורו אך נ"ל נשתרבב המנהג לטעם השני דלא יניחוהו שארי האבילי' לחלוק עמהם בקדישים כי יטענו לאו כל כמיני' להאביד עצמו ולהשליך תיקון נשמתינו עלינו ואולי הי' חי כמה שנים והי' מת בזמן אחר או במקום אחר ע"כ האבילי' דהשתא מעכבי' בדין:

אלא דלפ"ז נ"ל פשוט דאם הבן מקבץ עשרה בביתו באופן שאין הפסד לאבלי' יכול לומר קדיש אפי' בשארי מאבד ע"ל מכ"ש הכא דאיכא למימר שלא האביד עצמו כמש"ל ועוד נ"ל דיכול לומר קדיש כל יב"ח דטעמא מאי אומר רק י"א חדש דלא לשוי' לאביו רשע האי גברא שוי נפשי' רשיעי וניחא לי' דתהוי' לי' כפרה וה' הטוב יכפר בעדו ויצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות הכ"ד המצפה לישועת. פ"ב נגהי ליום ה' בטוב למב"י תקצ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ע

שלום וכ"ט לידידי הרב החרוץ המופלג זית רענן יפה פרי תואר בעל פיפיות תל תלפיות כש"ת מה' יוסף יואל נ"י עדני העצני בשבת תחכמוני בק"ק טארניפאל יע"א:

נפשו היפה בשאלתו וז"ל עובדא בא לידי באשה א' עגונה צרורה בכבלי העיגון זה שמונה עשר שנים אשר היא יושבת בדודה ושוממה ובידה גביית עדות שהוגבה עתה שבעלה מת וזה לשון הגביות עדות במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא ר' יהודה צבי במה' נפתלי והגיד לפנינו בת"ע באליו"ע בזה"ל איך בין גיוועזין אין אדעס בייא מיינען זאהן האב איך גשמוסט מיט איינן קירשנר פון באהוסליב האב איך גשמוסט

פון ר' הרש סאנדיגערער ער איז אויך איין קירשנר ער הייסט דארטין ר' הירש פויגל האט דער קירשנר ר' שלמה פון באהוסליב מיר גיזאגט איך האב גיהערט שמיסן אין דער שול פון באהוסליב אז דער ר' הירש פויגל איז גשטארבן אין ביהאסליב דהיינו דער ר' הירש פויגל וואס מיעהאט בייא איהם אוועק געגנומען בכאן גרעשליך ערך שני אלפים רוביל סיג אין ר' הירש פויגל האט איין זאהן איין הארבאטע אזוי האט דער ר' שלמה מיר גיזאגט וכל זה הגיד לפנינו ר' יהודא צבי בת"ע ומה ששמענו וחתמנו ע"כ לשון הג"ע:

ומעלת כ"ת שוקד אשריותא דהאי איתתא והאריך למעניתו ובקש לחות דעתי והנה יש לעיין בזה בג' דברים א' אם הוא האיש בעלה של האשה הזאת ב' מפני חשש קטטה וע"א בקטטה איבעי' דלא איפשטי' ג' כיון דלא העיד אלא *ששמע שמת* אי סגי בהכי:

על הראשונה י"ל פשוט דעדות מעליא הוא דאע"ג דשלהי יבמות אמרי' יוחנן בן יהונתן ארי' מכפר שיחי' דהוה ג' סימני' שם אביו וכינויו ארי' ושם עירו מ"מ כבר הסכימו כל בעלי תשובה דלאו דוקא הני סימנים ה"ה כיוצא בהני והכא איכא כינוי פויגל הידוע לנו שכך הי' כינויו באותו מקום וכיון דר' יהודא צבי הוא מעירו של ר' הירש פויגל ודיבר עם הקירשנר על אודות ר' הרש פויגל מסתמא על אותו ר' הירש שמעירו עסק ובא והוה כאלו הזכיר שם עירו וגם זה מבואר בכמה תשו' אחרונים ורק שם אביו לא הזכיר וגם זה פשוט באשר ידוע שזה ר' הרש הי' נדון כמה שנים באותה העיר ביאהסליב אודות ב' אלפים גרעשליך שנלקחו מאתו וגם שם יש לו בן הארבאטע סימני' אלו מובהקי' טפי משם אביו:

וגדולה מזו שיטת ר"ת בספר הישר בפי' מתני' אין מעידי' אלא על פרצוף פנים עם החוטם פי' עדים מצאו אדם שלא הכירו בחייו מעולם ובאו ואמרו לנו סימני תואר מצחו וחוטמו ולסתיו כך וכך ואנו יודעים שבעל אשה זו הי' תואר אלו האיברים כך מתירי' את אשתו על עדות כזו כשכ' דסימני' דנידן דידן מובהקי' טפי לברר שעוסקי' בבעל אשה זו ע"כ אם יודעי' בעירה של האשה שלא דר שם אחר בסימני' הנ"ל נדע בברור שעל בעלה של אשה זו העיד העד:

וזאת שנית חשש ע"א בקטטה לא הוצרכתי לזה שהרי בש"ס יבמות קי"ו לא קמיבעי' לי' אלא באשה הוחזקה כפרנית שאמר' גרשתני אלא שהרב מוה' אהרן מינץ זצ"ל בתשו' שב יעקוב סי' יו"ד במ"כ שגה והי' סובר דאי אמרינן ארגיל הא קטטה לא שייך שהיא אמרה גרשתני והגאון שב יעקב בסימן י"א בתחלה פלפל עמו ע"פי דרכו מפני כבודו ושוב העמידו על האמת כי שגגה היא זה ומייתי לי' דברי מהרש"ל שפי' להדי' דגם אי ארגיל היא קטטה מיירי שכל כך הי' מרגיל קטטה עמה עד שמחמת צרותי' למדה

לשונה דבר שקר לאמור גרשתני אבל זולת זה לא יעלה על הדעת לחוש מאי דלא חיישו חז"ל אמנם בש"ג מייתי בשם מוז"ה דמומר שעיגן אשתו הוה קטטה והריא"ז פליג עלה דהא לא הוחזק' כפרנית ורמ"א חשש לו וחלקת מחוקק הקשה עליו מתשובת הר"ן יע"ש ויען כי זה מוז"ה היא בעל תוס' רי"ד על קידושין וקונטרוס הראיו' שחיבר אין לנו ממנו אלא קונטרס קטן נקרא ספר המכריע ורב גוברי' ע"כ לא מידחי בגילא דחיטתא אעתיק כאן מ"ש כבר בענין זה ובישוב הרמב"ם אשר האריכו בתשובתיהם הרא"ם ומהריב"ל דמייתי כ"מ עם ביאור דברי הטור בעז"הי וזה לשוני שם:

בפיסקא דקטטה כתב בש"ג בשם מוז"ה שהוא תוס' רי"ד ופסק כן רמ"א דמומר שעיגן אשתו הוה כקטטה והקשה עליו ש"ג הא לא איתחזקה בשיקרא וכן צווח חלקת מחוקק וב"ש ולפענ"ד ס"ל למ"ד טעמא דקטטה משום בדדמי דס"ל דלא איתחזק לשיקרא מטעם שכ' תוס' דהיכא דאיכא חומר לא תישקר א"כ נימא הא דקאמר בש"ס דאמרה גרשתני ואשתכח שקרא לא דילפי' מהך שקר לדהכא כלל אלא ש"ס בעי כמה שיעור קטטה שניחוש לבדדמי ומסיק כך הוא שיעור הקטטה שתעיז לומר בשקר גרשתני וכל כיוצא בזה וס"ל למוז"ה דמעגן מחמת המרת דת הוה יותר מכיוצא בזה הנ"ל והשתא לא מיבעי' למאן דפוסק כמ"ד טעמא דקטטה משום דמשקרי וא"כ כל זמן דלא משקרי אין לחשוד בשקרא מ"מ מודה בשיעור קטטה כזה איכא למיחש בדדמי עכ"פ ונפקא מיני' דמהימנת בוקברתיו כיון דלא נחשדה לשקר אבל עכ"פ מודה דאיכא למיחש בדדמי ויפה פסק רמ"א ומה שהקשה ח"מ מתשו' הר"ן נמי לק"מ דתרתי בעי שהמיר וגם נתכווין לעגנה והר"ן מיירי בהמיר ולא נתכוון לעגנה עיין וק"ל ועב"ש סי' קנ"ח סק"ב וק"ל:

והא דפסק רמב"ם כמ"ד משום דמשקרא נ"ל גרס כגירסת י"א דמייתי תוס' נפקא מיני' דארגיל איהי קטטה דבשלמא אי ארגיל איהו קטטה עד שמרוב קטטה שלו הביא לידי כך שאמרה שקר בפניו וא"כ אפי' כבר נשכחו כל המעשים ועבדא שלמא מ"מ היא תחוש מי יודע מה יהי' בסוף הימים ומה יעשה לה בעל הריב הלז ע"כ אומרת בדדמי להשמיט מתחתיו אבל אי ארגיל איהו קטטה פ"א וכי לעולם תריב ולנצח תקצוף ועכשיו היא בטוב עמו חושבת בנפשה שלעולם יהי' כך ולא תרצה לפטור נפשה ממנו בדדמי מיהו למ"ד משום שמשקרת ס"ל הוחזקה כפרנית לעולם אבל מ"ד בדדמי כבר כתבתי לעיל דס"ל דלא ילפי' מהך שקר לדהכא אלא לשער שיעור קטטה משו"ה בארגיל איהו קטטה מהימנא נמצא מ"ד משום דמשקרא הוה חומרא בכל צד הן בקברתיו הן בארגיל איהו קטטה ע"כ פסק רמב"ם כן:

ובמ"ש נ"ל נמי במ"ש הרא"מ בכוונת הטור דמירי דע"א מסייעא לה אחר שכבר אמרה מת בעלי י"ל ס"ל לא ס"ד משום שהי' לה פ"א קטטה נקרא לעולם ע"א בקטטה אלא אשה שיושבת שלוה עם בעלה אע"פי שהי' לה פ"א קטטה אין זה קטטה כי לא לנצח יריב אך בבואה ואמרה מת בעלה שהי' מעורר הראשונים שכבר אמרה כן פ"א גרשתני מחמת קטטה ע"כ כל שהיא שותקת והעד בא לא מיקרי ע"א בקטטה והאי בעי' היא ע"א בקטטה פי' שכבר נתעוררה קטטה הראשונ' ע"י שאומרה מת בעלה וחששתי לקטטה ושוב בא העד ע"ז קאמיבעי לי':

מיהו מרמב"ם משמע דבכל ענין חיישי' ששוכרתו והיינו לפמ"ש לעיל דבכל ע"א דעלמא אפי' בעבידא לאגלוי' איכא למיחש שנשכר להעיד ומשקר אפי' בעבידא לאגלוי' אך באשה דאפי' דייקא ואפילו במקום דאמר בדדמי מ"מ לא תשכור עד שקר אבל למ"ד שמשקרת א"כ בוודאי איכא למיחש שמשקר בשכר אפי' בעבידא לאגלוי' ולהך מ"ד ליכא למיפשט מדגלת באופן שעכ"פ כאן בנידון שלפנינו אין כאן מקום לחשש קטטה אע"ג דהבעי' הרחיק נדוד מאשתו זמן מה:

אך השלישית צ"ע דלא אמר העד הראשון סתם שמת אלא שמע בב"הכ שמת ר' הירש פויגל הנה נבאר בעז"הי במתני' שלהי יבמות איתא להדי' דמתירי' ע"פי בת קול א' ששמע פלוני מת ולא חיישי' שמא מה' נשים משום דעיגון כשעת הסכנה דמי ובשעת הסכנה כותבי' אע"פי שאין מכירין משמע שהי' ראוי לחוש למיעוטא לחמש' נשים משום שנשתנה הענין ממה שרגיל ששמע קול מבשר ואומר פלוני מת ע"כ הי' לנו לחוש למיעוט אך הואיל וכל עיגון הוא שעת הדחק ע"כ מקילינן ומכ"ש אם אמר ששמע פלוני מת אע"פ שלא חקרנו מי ששמע אין לנו לחוש למיעוט שמא מחמשה נשים שמע או מחשו"ק דלמיעוטא לא חיישינן:

אך כל זה אי שמע עכ"פ מאדם ידוע אבל שמע שמועה כשיחת נשים שרוב העולם מוציאי' קול זה גרע טפי משני טעמים א' לפעמים אדם חולה נוטה למות ומעבירי' קול במחנה העברים פלוני מת ולאחר שעה הרי הוא חי משא"כ כשאדם פרטי אומר מת פלוני לא חיישי' לכך כ"כ מבי"ט ח"ב ס"סי ח' וכ' על זה נאמר חברך מת תאשר נמצא עדיף שומע מאדם יחידו משומע קול המון אומרים כי יש לתלות שהוציאו קול לפי שעה ונתבטל אח"כ עוד חששא אחרת שלפעמים נאבד אדם ונעלם וחושבי' עליו זה ודאי מת או נהרג ואומרי' באומד בעלמא וגם זה הוא משמועת רבים שכולם אומדים כן כ"כ בתה"ד אבל שמע מאדם פרטי פלוני מת לא חיישינן לזה דאלו מאומד הי' רבים אומרים כן ומהריב"ל ח"ג סי' פ"ט מוכיח זה מנמוקי יוסף בשם הרא"ה דכ' אם יצא קול

פלוני מת ושוב מצאוהו אחר ג"י אשתו מותרת ממ"נפ אי הקול אמת הרי אשתו מותרת ואם אינו אמת תלינן שהוא בתוך ג"י ולא נשתנה משמע דאקול לא סמכינן וכן משמע לי מריטב"א כתובות פ' שני דייני גזירות דקאמר ששמעו בו שמת וכו' י"ל ששמעו מב' עדים ששמעו מפלוני ופלוני שהלכו למדה"י פי' בעדות כזה זנין האשה ובנים אבל בע"א האשה זנין מפני שניתרי' על פיו אבל הבנים שאינם יורדי' לנחלה ע"פי ע"א אינם נזונים משמע שמעו בו שמת סתם ולא ע"י קול שהוחזק בב"ד כנ"ל אין האשה ניתרי' ולא נזוני' וגרוע מע"א:

ודע דב' חששות אלו לא נמצאו במקום א' דבעיר שמת שם ואומרים פלוני מת איכא חששא קמייתא שמא נטה למות ואומרי' שמת וכבר כמה פעמים אירע שהשכני' שפכו המים והוציאו הכהני' מהשכונה וטעו וחי וקם על רגליו אך חששא בתריתא ליכא ובאומרים מת או נהרג במקום אחר ומכ"ש כשאינם מראים מקום איכא חששא בתריתא כיון שנעלם זמן מה חושבים שמת אבל חששא קמייתא ליכא:

ואמנם ע"א המעיד בפנינו שמעתי או שמעיד בשם א' שאמר לו שמעתי בזה יש לדון אם נאמר מסתמא כוונתו ששמע בדינא מיחיד שאמר מת פלוני ולא מקול הברה ושיחת בני עיר או ניחוש לכך ובהא פליגי החכם יעקב בכ"ה שמואל בתשו' ב"י סס"ז כ' בדיני נכרי מס"לת נראה לו לחוש לכך והרב"י בתשובתו אליו נחלק עליו בסוף תשובתו בד"ה ומ"ש כ"ת על עדות ר' חיים וכו' וראיתו מרמב"ם פי"ג מגירושין הט"ו שכ' כבר הודענו שעד שאמר שמעתי שמת פלוני אפילו שמע מאשה ששמע מעבד עכ"ל ומדסתם ש"מ אמר סתם שמעתי מקבלי עדותו ולפענ"ד עדיפא מיני הו"ל מדקאמר אפי' שמע מאשה וכו' ע"כ ה"פ לא מיבעי' אם אמר שמעתי סתם שאז אפי' לא יהי' אשה ועבד נאמן ה"ל מקבלי' עדותו שלא היינו חוששי' שמא מאשה ועבד שמע אלא היינו תולי' ששמע ממי שראוי להעיד אלא אפי' אמר להדי' ששמע מאשה ועבד נמי נאמני' וכן יש להוכיח עוד מלשונו פי"ג מגירושי' הל' ח' שכ' אבל אם שמע מפי שוטה ומפי קטן אינו מעיד ואין סומכי' על דבריהם עכ"ל ויל"ד דה"ל אינו נאמן ואין סומכי' על עדותו מה לשון אינו מעיד אע"כ את העד הוא מזהיר שיהי' זהיר ולא יעיד מפני שאם יאמר סתם שמעתי יקבלוהו ויבוא לידי מכשול:

אמנם המבי"ט סי' פ"ט הנ"ל סובר בלשון הרמב"ם דשמעתי ע"פ עד קאמר ולא שמעתי סתם וכדעת הר"ר שמואל בכ"ר יעקב הנ"ל ובק"ע סי' רל"ג העתיק דברי מבי"ט בשבוש ולדינא צ"ע:

מ"מ בנידון שלפנינו נלענ"ד דאתתא לכ"ע שריא ואפי' הר"ר שמואל בכ"ר יעקב והמבי"ט יודו דהא אמר ששמע משיחין בב"הכ שמת ר' הירש קירשנר פה בוהאסליב ולמאי ניחוש שמא לפי שעה בא קול שמת משום שנתעלף ונטה למות ולא מת דא"כ למאי אמרו שמת בבוהאסליב פי' פה בקהלתינו פשיטא שמת בקהלתם והרי עתה אתי קלא דשכיב הכא אע"כ הי' משיחים שכבר מת מימים ימימה וסיפר א' לחברו שבא עתה ממרחק והודיעו זה שר' הירש קירשנר מעיר פלוני מת פה בעירנו וגם אין לחוש שמא מאומדנא בעלמא אמרו שמת הואיל ונעלם מן העין זמן מה א"כ הי' לו לומר שמת באחד המקומות ואנחנו לא נדע ואיך אמר שמת בבוהאסליב אע"כ שמועה ברורה היא שאין בה פקפוק ומכ"ש שהרב"י מתיר להדי' וכן נראה מלשון הרמב"ם ע"כ המקיל להתיר כבלא עיגון מאתתא דא לא הפסיד ולמטינא שיבא מכשורי וישבו ב"ד של ג' ויתירו אשת ר' הירש קירשנר פויגל להתנסבא לכל גבר דיתציביין וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות. הכ"ד פ"ב יום ה' כ"א טבת תקצ"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עא

להחכם הנ"ל:

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו לחוות דעתי העני' בנידן עגונא דאיתתא ועובדא הוי ככתבו וכלשונו אות באות מעשה שאירע בא' שהלך על המדינה לקבץ והי' לנו ידיעה שנפטר בוויסטרצקע אמר לפני מותו שמו משה זוסיא פונקל ושם עירו זבארוז הסמוך לטארניפאל ושם אשתו העני ושאלו אותו העדים אם יש לו בנים ואמר שאין לו בן רק מאשתו הראשונה יש לו בת א' ומאשתו השנייי' העני בת א' וגם אמר שיש לו בית סמוך לבהכ"נ ומביתו נסע בהתחלת ימי הקיץ לבקש לו מקום להיות מלמד ולא חקרו העדים היטב אם שניהם קיימים או לא והנה כל הסימנים שאמר הוא אמת אך מ"ש שיש לו מאשתו הראשונה בת א' ומאשתו השני' בת א' הוא שקר ואין לו רק בת א' ובתו השנייי' נפטרה קודם נסיעתו מביתו קודם התחלת ימי הקיץ והי' אז בביתו ונהג זיי"ן ימי אבילות עכ"ל השאלה:

הנה מה שלא הזכיר שם אביו יפה כ' פאר רו"מ בראיות ברורות מהפוסקים דבכי האי גוונא שהזכיר שם אשתו וכינוי' ושם עירו ליכא למיחש למידי ואין צריך להאריך ובפרט שהזכיר שם עירו סמוכה לטארניפאל וצמצם מקום דירתו סמוך לבה"כ באופן שבעיר זאברוז הסמוכה לטארניפאל הידוע לנו אין צריך לבדוק כל העיר כ"א בביתו הסמוך לבהכ"נ שהרי צמצם גם הזמן ואמר בהתחלת זמן קיץ הלז יצא ממקום ההוא וצמצם

זמן ומקום ליכא למיחש בהאי אתרא למשה זוסיא אחר ששם אשתו העני ושהיא אשתו השני' וליכא למיחש אלא לשני טארניפאל שמא יש בסוף העולם עוד א' טארניפאל וזבארוז סמוכה לו הנה דלא אתחזק ולא שכיחי שירתא לא חיישינן אפי' בגט וכ"ש במיתה כמ"ש הרז"ה ביבמות קט"ו בסוגי' דתרי יצחק והרא"ש בב"מ וגיטין בסוגי' דשיירות מצויות דיש להחמיר טפי בגט ממיתה וכיון דהיכי בלא הוחזקו ב' יב"ש וגם לא שכיחי שירתא לא חיישינן ומהדרינן גט מכ"ש דשרי' עגונה בעדות מיתה כה"ג והכא לא הוחזקו בהאי אתרי שמא כשמא ונהי דשכיחי שיירות מ"מ כל היכי דשכיחי שיירתא ידעי' דליכ' טארניפאל אחריני וממקומות רחוקים מאוד מעבר לים ומדינות רחוקים מהתם לא שכיחי שיירות ולא דמי לשני שיורי דבב"ד דר"ה הי' שכיחי מסוף העולם והאמנם כבר קדמוני הבית מאיר סס"י קל"ב אך אני אמרתי בלשון אחר בתשו' אחרת כי הי' צל"ע גדול לחוש לשני שיירי הלא אילו הי' לפנינו ב' שיורי א' קרוב וא' רחוק ולא ידעי' דנפישי הרי קורבא דאורייתא ואמרינן מקורבא פרש ועיי' ת"ח ב"ב קס"ז והשתא דלא ידעינן כלל אי איכא עוד שיורי בעולם ואם הוא הרי הוא רחוק מאוד וממש כיושבת בין ההרים ולא ידעינן אי נפישא מה"ת לחוש כולי האי אפי' ללעז בעלמ' לא הו"ל למיחש כולי האי ואע"ג דכ' תוס' ספ"ק דמציעא ד"ה איסורא ממונא דכל הני חששא משום לעז מ"מ בחששא רחוקה כולי האי אפי' ללעז ליכא וכעת הראוני כי כך והקשה בס' תורת גיטין סי' קל"ב ולא העלה דבר ברור ולפענ"ד נראה כמו בפ"ק דביצה בדף פי' ששם מתאספים כל היונים משובכים רחוקים והוה הכל קרוב וא"כ ה"נ ב"ד דר"ה לפי מה שהי' אז כל עיקור ב"ד וישיבות ישראל בארץ שנער ושם מתאספים מד' כנפות הארץ הוה כמו בדף והכל קרוב ושפיר בעי למיחש לב' שיורי ופשיט רבה ממתני' כל מעב"ד דאשתכח בב"ד ואפי' כעין ב"ד דר"ה ואפ"ה יחזיר. והשתא למאי דפסק הרי"ף וסייעתו דלא כרבה אלא בשיירות מצויות ואפי' לא הוחזקו חיישינן היינו לשני יב"ש חיישינן אבל לשני שיורי לא חיישינן אלא אם השיירות מצויות כעין ב"ד דר"ה וזה לא שייך בזה"ז כלל והיינו דפסק רמ"א בסי' קל"ב עפ"י הבנתו בתשו' הרא"ש דהיכי דכ' שם עיר בגט לא חיישינן לשמא כשמא והב"ש בסי' קל"ב וכל האחרונים צווחו כי כרוכי' שהוא נגד הש"ס ולהנ"ל ניחא ועי' ביבמות קי"ד ע"ב גבי אנדרלונאי פירש"י דחיישינן שמא אנדרלונאי אחר יצא מנהרדעי ולא כ' שמא איכא נהרדעי בעלמא אלא כנ"ל כיון דלא אשכח במקום ב"ד לא הוה כדאמר אביי בדף וכנ"ל ונראה לי אפי' החולקים על אהרמ"א היינו בגט אבל בעיגונא קיל כמ"ש לעיל בשם הרז"ה והרא"ש [ועיין לעיל סי' מ"ה:]

ושבתי וראיתי לשיטת רש"י דמפרש קלוני' מתא שם עיר דלא כמלחמות ה' דמפרש קלוני' מקום חירות בתוך העיר עצמה א"כ י"ל ס"ל לרש"י נהי דחיישינן לב' שיורי וה"נ לב' נהרדעי או ב' קלוני' אבל שיהי' נהרדעי וגם בצד קלוני' מתא זה ה"ל כשמא כשמא ועדים כעדים דכולי האי לכ"ע לא חיישינן ע"כ פירש"י דהחששא דילמא אנדרלונאי אחר אזיל מנהרדעי וכ' גט בקלוני' מתא וצ"ל דיצחק ר"ג בר אחתי' דרב ביבי לא הוה חששא רחוקה כ"כ כמו שני עיירות וגם קלוני' בצידה ועיין שב יעקב חא"ע סי' י"ח ולפי תי' זה לא מוכח מידי כרמ"א הנ"ל מ"מ לנידון שלפנינו הועלנו דה"נ איכא טפי זבארוז סמיך לטארניפאל ובבית סמוך לבהכ"נ ושמו וחניכתו וצמצום זמן יציאתו וב' נשיו וכולי האי ודאי ליכא למיחש למידי ולא יחלוף אדם על זה לולי התנגדות שהעדי' אומרי' שהוא אמר שיש לו ב' בנות א' מאשתו הראשונה וא' מהשני' ומשמע שתיהם קיימים בחיים ובת נענו זו שבזבארוז כבר מתה טרם יציאת משה זוסיא מביתו והוא התאבל עלי' ז' ימי אבילות א"כ ע"כ לומר דזה אחר הוא אשר בתו קיימת ואיתרמי שמא כשמא ועיר כעיר וצמצום מקום וזמן הכל שוה וכבר הי' למראה עיני מעלתו תשו' הר"ן סי' ל"ג ותשו' מ"ב סי' ק"ט הנה עובדא הר"ן הי' שהי' העדות מכוון מכל צד רק ששינה שמו חיים במקום בונבים וכ' הר"ן כיון שהדברי' מוכיחים בכל אופן שזה הוא רק משום שינוי שמו יען כי הוא עצמו גיזם שרוצה לשנות שמו כדי לעגן אשתו והיא דבר העשוי להשתנות אין מבטלים דברי' ברורים משו' חששא דדבר העשוי להשתנות ומייתי ראי' ברורה מפ' מי שמת גבי שערות עשוי' להשתנות אחר מיתה והשתא בממון סמכינן אהך סברא כ"ש באיסו' דכל שהוא מעיקור הדין חמיר חזקת ממון מחזקת איסור א"א וכמ"ש גם נמוק"י בסוגי' דתרי יצחק דלענין ממון לא אמרינן כאן נמצא וכאן היו משא"כ באיסור משנה שלימה שנינו כל הטמאות כשעת מציאתן וכמ"ש גם כן בחי' רשב"א ורק חז"ל הוסיפו להחמיר בגט אשה טפי מבממון היכי דשייך הוצאת לעז לא מעיקור הדין כמ"ש תוס' ספ"ק דב"מ גבי מיפשיט מר איסורא מממונא ויפה כ' ר"ן אם מוציאים ממון בסברא זו דעשוי להשתנות כ"ש שלא לבטל עדות דברי ברורים כשנוכל לתלות בעשוי להשתנות ושלא להחמיר בעיגונא דאיתתא

אך מה יושיענו זה התם עשוי להשתנות שמו אבל הכא שהוחזק משה זוסיא שמתה בתו ומשמעות דברי העדים שהי' חי ואיך עשוי' להשתנות ממות לחיים אתמהא המערב זה חייב משום כלאים. איברא דברי תשו' מ"ב סי' ק"ט דומה ממש לנידון שלפנינו שם הי' א' נושא ונותן תמיד עם הדוכס ושוב נשבה והלך בנו לפדותו ונהרגו שניהם בחזירתן מהשבים והעידו עדים עפ"י גוי מסל"ת עדות מיושר בשמם ומקומם אך שינוי במעשה

שאמרו האב והבן שניהם הי' להם עסק עם הדוכס ושניהם נשבו וזה לא היו כי הבן לא הי' לו עסק מעולם עם הדוכס וגם לא נשבה מעולם אלא האב לבד והעלה להקל כיון שהעדות מכוון מכל צד שוב אומרי' לא דקדקו העדים במה שנאמר להם מן הגוים דהוה מילתא דלא רמיא ודברים שאין אדם מדקדק בהם ועשוי לטעות בו ומייתי ראי' מע"א אומר ב' בחודש וא' אומר ג'מ"ל בחודש תלינן בטעות וכן א' אומר בדיוטא ואחד אומר בתחתונה ועוד דפלגי דיבורא לקיום עדות גבי פלוני רבעני אלו דבריו ז"ל והי' לו להביא ראי' ברורה יותר ממשנה ספ"ק דר"ה ראינוהו שחרית במזרח וערבית במעריב וכו' ופי' הרע"ב ותוי"ט דר"ג ור"י בן נורי לא פליגי דאילו ראוי לפ חשבון לראות ערבית במעריב מקבלין עדות ותלינן במה שראו שחרית במזרח דמיון כדמות לבנה נדמה להם אך ר"י בן נורי לפי חשבונו לא הי' אפשר שתראה ערבי' במעריב ע"כ אמר עדי שקר הם ור"ג דקדק יותר בחשבון כי פעמים בא בארוכה ופעמים בקצרה וכיון שעפ"י החשבון אפשר שתראה ערבית במערב אעפ"י שא"כ א"א שנראה שחרית במזרח מ"מ מקיימם עדותן ותולין בטעות העדים והוי ראי' ברורה שאין עלי' תשובה לכאורה אלא שלכאורה לפמ"ש רמב"ם ומביאו תוי"ט שם משמע קצת להיפוך שכ' יען עיקור העדות הוא ראיית יום למ"ד אבל ראי' וכו' כ"כ אין אנו נזקקים לו ואיננו הכרתם ההוא בתורת עדות כלל ע"כ אין אנו חוששים לו משמע הא לא היינו חוששין אעפ"י שבעדות מכוון מכל צד והכא בנידון שלפנינו מ"ב הכל צריך והכל מעניני העדות ועוד צל"ע ראיות המ"ב התם לקיים העדות דלא לכחשו אהדדי תלינן בטעות וכן בפסק דר"ה מתרצינן דיבורא דלא לשוו להו עידי שקרים וכן בהא פלוני רבעני שהוא עדות גמור לא נפסלנו מטעם רשע אך פלגי' דיבורא כדי לשוי' עד כשר לענין זה עצמו משא"כ הכא בנידון שלפנינו וכי באנו להכחיש העדים הלא נאמר כל דבריהם אמת ויציב רק על איש אחר ומעשה אחר נתכונו ולא זה ואנחנו הטועים בדמיותינו להתיר אשה זו אבל העדות אמת נכון ומנ"ל דבכה"ג נתלה בטעות וצ"ל דס"ל למ"ב מסברא דכיון שכוונו שמותם ומקומם וכל הענין וקי"ל שאין לחוש לאיתרמי כולי האי שוב אם נאמר ע"י זה השינוי נצטרך לומר דאיתרמי כולי האי זה הוה כמו ביטול עדות אלא מ"ב צריך להביא ראי' לדמיון הלז וכמעט נראה ראי' להיפוך שלהי יבמות מעובדא דיוחנן בן יהונתן ארי' מכפר שיחיא ומבואר שם אי מהפך דבריו והי' אומר מכפר שיחיא ארי' הי' מבטל עדותו אע"ג דאמר שמו ושם אביו ושם עירו אפ"ה לא הוה תולה במילתא דלא רמיא אי ארי' קודם או כפר שיחי' קודם ש"מ דכיון וצמצום שמות ומקומות לא הוה כביטול עדות ודלא כמ"ב הנ"ל:

שבתי וראיתי דאין מכאן ק' על המ"ב דרש"י פי' כפר שיחיא ארי' שהכפר נקרא ארי' ולא הוא והנה הכא כל עיקרו סיפורו של העד הי' שהי' גבור כארי והחזיר גייס לאחוריו ועל זה נקרא הוא ארי' ואמר לו גם בעירו קורים אותו כך נמצא זה הי' עיקור סיפורו ואיך שייך על זה מילתא דלא רמיא הרי רמי' ורמי' ומש"ה אי הי' מהפך לא היו מהימן אבל בנידון שלפנינו יצדקו דברי מ"ב:

וקצת יש להביא ראי' מהך עובדא ולדברי מ"ב כי יל"ד איזה דקדוקים א' הירושלמי פריך דנימא משום דברים של מה בכך פי' פני משה מנ"ל להוכיח מזה דבעי דרישה וחקירה דילמא ליתר שאת שאלו אבל לא שצריך מדינה לק' זו נ"ל ליישב דלא חש לה ש"ס דילן דהרי קיי"ל כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אחר כדי דיבור וכל עדות שאין צריך דרישה וחקירה מכוון שגמר דיבורו כבר נגמר עדותו ואין לצרף הדיין ושיחותיו שיחת חולין עם דברי העד וממילא אינו חוזר ומגיד והשתא שפיר מוכיח ש"ס אי ס"ד דלא בעי דרישה וחקירה א"כ כיון שאמר יהונתן בן יוחנן ארי' וכפר שיחי' חלה ומת כבר הותרה אשתו ואם נאמר יחזור בו ויאמר בהיפוך וכפר שיחי' ארי' אינו חוזר ומגיד וכבר הותרה האשה ומה הי לו לר"ט לשואלו ההיפוך אע"כ בעי דרישה וחקירה ועדיין לא נגמרה עדותו וחוזר ומגיד וא"ש אך בלאה"נ קשה בהיפוך מנ"ל דבריתא קמייתא ס"ל דלא בעי דרישה וחקירה ומדלא הזכירה הך שאלה דר"ט הלא כל גופי' חקירות שהם מן הדין לא הוזכרה גם הבריתא השני' ועיקור בדיקו' נמי אם בבגד לבן או שחור נמי לא הוזכרו וסמכה הברייתא אסברת חוץ מסתמא חקר ודרש כדין א"כ גם בריתא ראשונה שלא הבדיקה קלה הלז מנ"ל דס"ל א"צ דוחק"י ועוד ול"ד לאיזה ענין מייתי כלל הך דהחזיר הגייס לאחוריו הלא זה לא ענין להתיר אשה כי לא ידע אדם מזה אלא העד ולא היו לו לומר אלא ע"א אמר לפני פלוני א"ל ששמו יוחנן בן יהונתן מכפר שיחי' וחלה ומת והשיא ר"ט את אשתו ומה צורך לספר פטומי מילי שהזכיר גייס והזכיר כן בשתי הבריתות הלא דבר הוא:

אע"כ מוכח כסברת מ"ב הנ"ל דאי לאו מייתי דהחזיר גייס לא הי' שואלו ר"ט להפך הענין כפר שיחי' ארי' אע"ג דצריך דוחק"י עדיין לא נגמר עדות וחוזר ומגיד מ"מ הכא הוה תלינן במילתא דלא רמיא אבל כיון שאמר שע"י שהחזיר גייס לאחוריו בראו ארי' הו"ל מילתא דרמיא ובריתא ראשונה דמייתי ג"כ האי עובדא שלא לצורך אלא להורות נתן אע"ג שהי' עובדא והי' ראוי לשואלו להפך הענין כיון דלא שייך מילתא דלא רמיא ומ"מ לא שאלו משום דלא בעי' דוחק"י וכבר נגמר העדות ואינו חוזר ומגיד ומוכח כמ"ב:

ומ"מ פקפוקי קיים דלמא התם שלא לסתור דבריו ראשונים היינו תולי' במלתא דלא רמי' אבל מנ"ל דלמא אי מיד בתחלת דבריו הי' אומר מכפר שיחי' ארי' לא הי' מקבל עדותו אפי' בלא מעשה שהחזיר גייס לאחוריו ואין כאן ראי' לנידון דמ"ב ולא לנידון שלפנינו ומסתיין דלא תיקשי עלי מהאי עובדא אבל ראי' ליכא. אמנם מ"מ מסברא נ"ל דיש לסמוך בנידון שלפנינו שהכחו' מרובו' ועצומות וגם הרי לא אמר להדי' ששתי בנותיו חיות הנה רק משמעות לשון העדים אפשר לא הבינוהו היטב ובשגם שביום ההוא אבדו עשתנותיו אפשר בשעת חליו מחמת ביעתותא דמלאך המות שכח שכבר התאבל על הבת ההוא וזה שכיח יותר מסברת עשוי להשתנות שכ' תשו' הר"ן:

ועדיין פש גבן לברורי בתשו' ב"י סי' י"ב והובא בקיצור בק"ע אות ר"א דיהודי יצא מסאפי ואמר שיש לו חברותא טובה יעניצרי מקטרגי וכן הי' קלא דלא פסיק שיצא מהעיר עם הנ"ל ונהרגו שלשתן בחנק והודו הרוצחים שהרגו ליהודי שיצא מסאפי עם הנ"ל אך העדים העידו שראהו יוצא עם ב' יעניצירי וקטרוגי א' וכ' הרב"י לכאורה י"ל שלא נתחבר אלא עם א' כאשר אמר והשני נתחבר עמהם לפי שעה ויצא עמהם חוץ לעיר ונשאר בסביבותי' וכ' שאין להתיר על זה דהרי אפשר לפרש לשונו שיש לו חברותא יעניצירא כמה וכמה ושמא מעלמא קאמר ולעולם חברותא שלו הי' ב' כמאמר עדים וכיון שהרוצחים הרגו אותו שנתחבר עם א' איננו זה שראו העדים ואין להתיר האשה כ"א בדבר ברור כדמוכח מעובדא דגברא חרוכא דאפי' על צד הדוחק מפרשינן להחמיר ע"כ אין היתר לאשה זו אא"כ יבדקו בדיקה מעליא בכל סאפע מזמן רב ומשנים קדמונים לא יצא יהודי עם יעניצרי וקטרוגי ואז ע"כ צריכין לפרש להקל שזה נהרג ולא נתחבר אלא עם א' והשני נתלוה עמהם לשעה ונשאר בסביבות העיר אבל זולת זה אשתו אסורה ולכאורה הוא התנגדות להר"ן ומ"ב ולנידון שלפנינו:

אבל כדמעיינת שפיר י"ל ולחלק בעובדא דהרב"י אין ספק בהגדת העדים שבוודאי דקדקו היטב בעדותם אם ראוהו יוצא עם שנים או עם א' ובפרט שכל העיקור העדות תלוי ביציאה זו כמ"ש הרב"י שם שלא הוזכר שמו ועירו ומשפחתו ולא שום סימן אלא אותו שיצא מסאפי' עם היעניצרי נמצא דקדקו העדים היטב רק שבאנו לחדש דבר עובדא היכי הוה ונאמר שנתלוה א' עמו ונפרד מהם סמוך לעיר ועל זה כ' שאין לנו לחדש מעשה שהי' כמו בגברא חרוכא שאין רוצים לחדש דבר במעשה שהי' אז אמרינן דלמא לאו הכי הוה משא"כ בעובדא דמ"ב ובעובדא דילן אין שום ס' בגוף המעשה ואין אנו רוצים לחדש בו דבר רק שנאמר דמילתא דלא רמי' על העדים לא השגיחו ובדבר שאינו צריך לגוף שכבר הי' עדות גמור בלי שאלת בנותיו כמה הי' א"כ א"ל ולאו

אדעתי' לא יחלוק הרב על הראיות מ"ב ועל ראי' מספ"ק דר"ה מיהו מתשובות הר"ן ק' דהוה נמי שינוי במעשה שנאמר ששינו שמו חיים אלא שהר"ן כ' שהי' עשוי' להשתנות ולק"מ. ולו יהבינא חומרות הרב ב"י שגזר אומר שלא תינשא עד שיחפשו בסאפי' אם משנים קדמונים לא נסע יהודי עם יעניצרי וקטרוגי אבל אחר החיפוש מפרשי' המעשה להקל כנ"ל:

והנה בנידון שלפנינו כבר חפשנו ובדקנו בבית הסמוך לבה"כ בזבארוז הסמוכה לטארניפאל מזמן יציאתו של זה היינו התחלת הקיץ ולא נמצא שום א' שיצא משם ששמו כך וכך והרי אשתו מותרת אע"ג שיש לבע"ד לחלוק ולומר בשלמא התם ידעו הרוצחים שאותו שיצא מעיר סאפי' הלז יצא הנרצח וליכא למיחש לתרי סאפי' אבל הכא ניחוש לתרי זבארוז כבר כתבתי לעיל כי ממש חששא שא"א הוא והרב"י בעצמו כ' באותה תשובה הא דהחמיר כ"כ והלא בעובדא דתרי יצחק קיי"ל להקל כרבא ותירץ התם איכא שמו וכינויו וכבר אחתי' דרב ביבי משא"כ בעובדא דילי' דליכא כל הני יש להחמיר ע"ש וא"כ בנידון שלפנינו דעדיף טפי טובא מעובדא דתרי יצחק גם הרב"י יודה דאתתא דא שרי' לעלמא כנלע"ד ויציע הדבר לפני ת"ח מופלג א' ואם יסכים לימטינא שיבא מכשורי ויושיב ב"ד של ג' ויתיר האשה נעני אשת משה זוסיא פונקל מזאברוז הסמוך לטארניפאל אשר הי' דר בבית הסמוך לבה"כ וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות הכ"ד החותם בברכה. פ"ב יום ב' כ"ו מרחשון תקצ"ג לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עב

הגדת עדות של ר' דוד ב"ר ישראל סג"ל מסלקוס:

בייא אונס אין סלקוס איזט גוועזין דען זמן החורף איין משועבד שוחט ומלמד בשמו ר' ליב ב"ר גאדל דער איזט יום ב' ד' דחנוכה פארט געגאנגן אויף וויטשאפו צו מנין אונד האט זיך אויסגעליהן תפילין פאן דען בחור ווייל זיין ווייב האט איהם נישט וואללען לאזן פארטגעהן זא איזט ער ניכט צורוק גקומען האט זיין ווייב גשיקט איין שליח אויף וויטשאפו אב ער איזט דארט גוועזען בייא מנין האבן זיא בפאהלן ער איזט ניכט דארטן גוועזען יום א' פ' ויגש האבן אנשי סלקוס אויזגשיקט אנשי יישוב דען ר' ליב צו זוכן לערך אום פיער אוהר נאך מיטטאג ביום א' האבן זיא איהם גפונדן אויף דיא וויזען ליגן מת אונד איהם גבראכט אויף סלקוס על בית עלמין האב איך גזעהן ער האט אויף זיך גיהאט איין פאהר הויזן איין פאהר שטיפל הויזן טראגר זונסטן האט ער פאן זיינע מלבושים ניכטס אויף זיך גיהאט נור זיין לייבל וועסטע דס האבן זיא גפונדן בייא איהם

ליגן איין שטיקל וועוס פאן איהם אוועק דען טלית ותפילין אויך איין שטיקל בשר צווייא טיכליך וואס ער זיך האט פאן דער היים מיטגענוממן האט מאן עטליכע טאגע דרנאך גפונדן דען ראק פאן איהם האט מאן גפונדן אויף דער וויזען איין גפראהרן אונד נאך ניכט צוריקגעבראכט וויא מאן איהם גבראכט האט על בית עלמין האב איך מיך מיט איהם מתעסק גווזען אונד מטהר גווען האב איך איהם גלייך דרקאננט בטביעת עין דאס איזט דער ליב ב"ר גאדל וואס בייא אונז משועבד גועזן איזט עס האט ניכט גופעהלט אן זיין גאנצען גוף דאס מינדעסטע וויא אויך זיין פרצוף פנים גאנץ גווען איזט דאס גינאק וחוטם ושאר פרצוף פנים אלז אזוא גווען וויא ער בייא זיין לעבן האט אויזגזהן נור דער האלז איזט עטוואס רעטיר גווען אלז וויא דאס פנים דאס זאג איך אללעס בתורת עדות גמור באתי על החתום פה נייטרא יום ד' י"ד שבט תקפ"א לפ"ק. הק' דוד בן כה' ישראל סג"ל זיס:

הגדת עדות של ר' ישעי' בלאק מן סלקוס אן יום ב' ד' דחנוכה איזט ר' ליב ב"ר גאדל וואס משועבד בייא אונס יוואר דען זמן החורף אין סלקוס פארטגענאנגן אויף וויטשאפו עס האט גיטוירט גאנצי וואך איזט ער ר' ליב ניכט לביתו גקוממן האב איך גידענקט דער ר' ליב איזט דערטרונקן וואדרן ווייל איך האב גזעהן וויא ער איזט פארט ער איזט זעהר שיכור גווען בין איך געגאנגן אן שבת זוכן ביז וויטשאפו האבן דיא וויטשאפר גזאגט ער איזט ניכט דארט גווען יום א' פ' ויגש בין איך מיט אנדרע לייטע געגאנגן זוכן דען ר' ליב ב"ר גאדל האבן מיר איהם גפונדן אויף איין טרוקענן פלאטץ ליגן מת ווייט אוועק פאן נייטרע איין ביקסן שוס ווייט פאן דיא נייטרא אונד נאך מעהרס אלס איין ביקסן שוס ווייט פאן דיא נייטרא איזט ער גלעגן מת האבן מיר גפונדן זיינע מלבושים אויס גשפרייט ניכט מעהרס אויף זיין לייב אן גיהאט אלס וויא שטיוול הויזן הויזן טראגר דיא אנדרע זאכן האט מאן שפעטר גפונדן עטליכע טאגע דרנאך זא האבן מיר איהם אויף סלקוס על בית עלמין גיטראגן אונד איך האב אויך מיך מיט איהם מתעסק גווען האב איך דען דרקאננט גלייך בטביעת עין דאס איזט דער ר' ליב ב"ר גאדל וואס בייא אונס משועבד גווען איזט זיין פרצוף פנים עם החוטם איזט גאר ניכט דאס מינדעסטע פרענדערט גווען אונד ניכט פערלעצט אלס וויא בייא זיין לעבן זיין ווייב האט גיזאגט צו אונס מיר זאללן זוכן אויף זיין לייב ער האט איין ווארצל מיר אבר האבן דאס ניכט גפונדן איבריגענס ווייס איך בטוח דאס דיזער איזט גווען ר' ליב ב"ר גאדל וואס בייא אונס משועבד גווען איסט. פה נייטרא יום עש"ק ט"ז שבט תקפ"א לפ"ק. ולראי' בעה"ח הק' ישעי' בלאק:

תשובה עג

שלמה שמו ושלימה משנתו אשרי הורתו ויולדתו ברוך יאמר לעומתו ה"ה ידיד ה' וי"נ הרב המופלג המא"הג מעוז ומגדול כבוד שמו מפארים מהו' שלמה נ"י אב"ד דק"ק נייטרא יע"א:

הגיעני נועם מכתבו אודת העגונה אשת ר' ליב ב"ר גאדל משועבד דיישוב סלקוס עם גביות עדות מעשה בד"ץ דפר"מ ואת כל הנגזר עליו מאת פר"מ וביקש ממנו לחות עניות דעתי בענין זה וטרם אענה ובגמר דברי נתפס פר"מ במה שסיים בסוף וז"ל כי מלבד הספיקות הנ"ל יש הכחשה בין אשת ר' ליב ובין עדות של ר' ישעי' בלאק [רצונו כי האשה אמרה שיבדקו וימצאו שומא בגופו והעד אמר שחפשו ולא מצאו שומא בגופו] וזה צ"ע מאוד אם זה הוי הכחשה כיון דשומא עשוי' להשתנות אחר מיתה וכו' או דנימא דוקא עשוי' להשתנו' משחור ללבן אבל שיסולק לגמרי ממה שהי' בגופו בחייו זה לא מצינו ויכול להיות באשר שאשת ר' ליב לא אמרה באיזה אבר בגופו יש לו השומא כי אמרה סתם יש לו שומא בגופו לא הי' מתעסקי' עמו מחפשי' היטב בכל גופו שימצאו את השומא והי' להם לטורח וגם שהי' אז כשקברוהו באישון לילה המה הי' נחפזי' לקוברו ולא חקרו וחפשו היטב אחר השומא עכ"ל בענין זה ונחזי אנן מה יורנו הי"ת בדין ההכחשה הנ"ל ואח"כ נדבר כיד ה' הטובה בגופא דשריותא ומהי"ת נבקש רחמי' על רזא דנא שלא נכשול בדבר הלכה ח"ו ויראנו נפלאות מתורתו:

גרסי' בבכורות כ"ה ע"ב בעלי מומין אוסרי' בכל שהוא ר' יוסי אומר יבקר ופליגי בפירושא דהאי בריתא אמוראי ר"נ אמר רבה בר אבוה מוקי לי' בגיזת צמר בכור בעל מום שנתערבה ור' אסי אמר ר"י מוקי לי' בבעל מום שנתערב ובדקו ולא מצאוהו ופליגי בפלוגתא דר"מ ורבנן במשנה נדה ס"א ע"א ור' חי' בר אבא אמר ר"י לית לי' האי דר' אסי אר"י דבשלמא התם איכא למימר אימר עורב נטלה אבל הכא מומא להיך אזל ואידך אימר מום עובר הוה ואתסי והנה הרמב"ם לא מייתי כלל הך ועיי' מ"ש כ"מ פ"ג מה' בכורות הלכה י"ג וצריך טעם למה:

והנה לכאור' מלשון הש"ס אימר מום עובר הוה משמע דמיירי שנתערב בעל מום בתמים הרבה והבעלים לא ידעו אי הי' מום עובר או מום קבוע והשתא דלא אשכחנא לי' אנו תולי' שהי' מום עובר ולא בעי לאוקמי' בודאי מום עובר שנתערב דא"כ גם לר"מ תולי' שנתרפא המום כיון שהוא מום עובר וכמ"ש תוספות כי האי גוני בנדה ס"א ריש ע"ב ע"ש:

אבל הא קשי' לי' תינח מום עובר כפצע וחבורה ומרוח אשך וכדומה המתרפאים מאליהם אבל אכתי לוקמי ביבלת דהוה מום עובר כדתנן עירובין ק"ג ע"א חותכין יבלת במקדש וגבי פסח חתיכת יבלתו אינו דוחה שבת ולא עביד דמתרפא ממילא מאליו ומ"מ לכשיבש מיפרך איפרוכי כמבואר בעירובין שם ועביד דאתחכך בכותל ונתר מאליו והוה דומה לפלוגתא דר"מ ורבנן ממש ודוחק לומר דבהא אפי' רבנן מודו לר"מ דוקא היכי דאיכא לומר עורבי' שקלוהו אבל לנתר ע"י חיכוך בכותל לא אמרי' זה דוחק דמי גרע מבגד שאבד בו כלאי' וצבעי דאמרי' מינתר נתר לרבנן דר"מ כאדר"ח בנדה ס"א ע"ב ומזה הי' קצת ראי' למ"ש בש"ע י"ד ר"סי ש"ב דהך דבגד שאבד בו כלאי' היינו דוקא בכלאי' דרבנן תלינן אימר מינתר נתר דאע"ג דרבנן דר"מ תלו בעורב אפי' בטומאה דאוריי' ודאי כגון שהטהור עובר ומאהיל על ג' גלין שבודאי האהיל על גל הטמא מ"מ טהור דבודאי עורב נטלו וכדמוכח מרש"י ותוס' פסחים יו"ד ע"א גברי על ובדק ולא אשכח יע"ש נמצא גבי גל תלינן בודאי עורב נטלו ולאו דוקא גל שנתערב אלא אפי' גל א' שהי' בו קברות ובדקו ולא מצאו מטהרי רבנן ומ"מ בכלאי' דאוריית' לא אמרי' ודאי נתר מאליו וה"נ במום דאורייתא אע"ג דכבר נתערב חד בתרי ומן התורה בטיל ורק מדרבנן בעלי חיים חשיבי ולא בטלי מ"מ מיקרי איסור דאורייתא ולא אמרי ודאי נתר היבלת וה"נ לא אמרינן ודאי נתר חוט הכלאים אלא אימר נתר ובדרבנן אזלי' להקל ולא בדאוריי':

אלא הט"ז שם בי"ד סי' ש"ב הוכיח במישור דאמרי' ודאי נתר ואפילו בכלאי' דאוריית' אמרי' הכי וכן מבואר להדי' בלשון רש"י בנדה ס"א ע"ב הנ"ל דודאי נתיק ע"ש וה"ה גבי יבלת אמרי' ודאי מיפרך ונפיל ולדדהו צ"ל הא דדחיק ר' אסי ואמי אימר מום עובר הוה דאיהו לא הוה ס"ל דאמרי' ודאי נתר וה"ה ביבלת לא אמרי' ודאי נפרך ונפיל וע"כ לאוקמי במום עובר שמתרפא והולך מאליו כפצע וחבורה ובהא לא פליג ר"מ וע"כ לאוקמי בדוחקא שנתערב בעל מום ולא ידעי' אי מום עובר או קבוע וכנ"ל ואה"נ למאי דקיי"ל כר"ח דודאי נתר משום דשקלי וטרי אמוראי בתראי רבא ורפרם בר פפא אליבי' א"כ יש לנו אקימתא מרווח בבריתא דמיירי בעלת יבלת שנתערבה ואמרי' מיפריך איפרוכי ויש ליישב קצת הרמב"ם דלא מייתי אוקימתות הנ"ל דס"ל למסקנא לית לן כהנך אוקימתא דבכורות אלא מיירי ביבלת וכנ"ל וכיון דהך אוקימתא אינו מפורש בש"ס להדי' לא מייתי לי' וסמיך עצמו אמ"ש פ"י מהלכ' כלאים הך דבגד שאבד בו כלאי' צובעו:

איברא הרמב"ם פ"י מכלאים סוף הלכה כ"ז כ' דהוא רק ספיקא דאוריית' ומן התורה אזלינן לקולא והשיג הראב"ד עכ"פ מדרבנן ניזיל לחומרא ויישובו של כ"מ נראה דוחק כמ"ש ט"ז סי' ש"ב ולכאורה נ"ל ע"ד דרמב"ם ס"ל דאין לומר ודאי נתר רק אימר נתר ובאמת אסור לישראל ללובשו אך הכא אלעיל קאי בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לגוי ולא יעשנו מרדעת לחמור משום חשש מכשול וקאמר דצובעו ומותר למכור לגוי דכיון דצובעו ולא אשכח ה"ל ספיקא אימור נתר ומן התורה מותר ורק מדרבנן לכן הקילו למוכרו לגוי ואם יש קצת לפקפק בזה ממ"ש מג"א ר"סי תס"ז סוף סק"ב בשם רי"ט מ"מ לזה יש סברת הכ"מ כיון דמקרה זו לא שכיחא לא החמירו בכולם כ"כ כנלע"ד כוונת הרמב"ם לכל מעיין בהמשך לשונו אלא לפ"ז לא שייך זה בבעל מום שנתערב בתמימי' והדר ה"ל לרמב"ם לאיתויי הנך אוקימתא דבכורות:

ובגוף דברי הרמב"ם והראב"ד דמיחשבי הך דכלאי' וספיקא דאוריית' דמן התורה לקולא אע"ג דהא איקבע איסורא דהא אית בי' וודאי חוט של כלאים אע"ג דאימר נתר איקבע איסורא מיקרי כמו בין השמשות דמוצאי שבת אע"ג דהספק הוא אולי שבת כבר אזיל לי' מ"מ כיון שעכ"פ ודאי הי' שבת וספק אי אזיל לי' מקרי איקבע איסור' וכמ"ש לח"מ רפ"ח משגגות וה"נ דכוותי' מקרי איקבע איסורא ואפ"ה פשיט לתרוויי' להרמב"ם והראב"ד דספיקא מן התורה לקולא ש"מ באיסורי לאוין אפי' איקבע איסורא הוה לקולא ולא פליג רמב"ם וראב"ד אלא באיסורי כרת דלראב"ד ספיקא לחומרא אפי' לא איקבע דוקא חייבי לאוין ילפינן מממזר ולא אי' כרת ולרמב"ם אפי' אי' כרת דלא איקבע נמי ספיקא לקולא דתרוויי' בעי' כרת ואיקבע ובחדא מיניהו לא אמרי' ספק להחמיר והיינו פלוגתתיהו דרמב"ם וראב"ד ספ"ט מטומאת מת והכ"מ שם לא עמד בזה אבל כבר ביארו יפה בקונטרס הספק שבסוף ס' כפות תמרים והמעיי' יראה דרמב"ם לא מספק ממזר יליף לי' דהוה רק איסור לאו אלא מקרא אל תחלל בתך להזנותה דמייתי הוא ז"ל פט"ו מאיסורי ביאה הלכה כ"ט והתם ספיקא כריתות נינהו אלא דלא איקבע בודאי שיש לו איסור ערוה בעולם והקילו תורה בספיקא ותמיה על הקדמונים שלא עמדו בזה עיי' ר"ן ספ"ק דקידושין ותשו' מהרי"ט ח"ב ריש חי"ד ע"ש:

נחזור להנ"ל דהלום ראיתי לרמב"ם פיו"ד מעדות הלכה ג' דהעובר עבירה של דבריהם פסול לעדות מדבריהם וקא חשיב שלבוש בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן באיסורי דרבנן דהנראה מזה דס"ל לרמב"ם מן התורה בטיל נמי היתר בהיתר ודלא כהתוס' והרא"ש דנדה ס"א ע"ב הנ"ל ודמס' ע"ז דמייתי ש"ך י"ד ר"סי רצ"ט אלא ס"ל לרמב"ם מן התורה הכל בטל וכן כ' הר"י קורקס שבכ"מ ספ"ג דבכורות ונראה דיליף לי' רמב"ם

מבב"ח דהוה היתר בהיתר ובטיל וכן הקשה תי"ט ריש מס' שקלים וכבר כתבתי במקום אחר ליישב דעת העט"ז דמייתי ש"ך הנ"ל ר"סי רצ"ט ולחנם קראו עליו הש"ך מלא הרועים [עיין ח"ס חיו"ד סי' פ"ה וסי' צ"ו ד"ה ומענין] אך רמב"ם נ"ל דלא ס"ל לחלק בין יבש ביבש לדבר המתפשט דלעולם ילפי' מבב"ח דהיתר בהיתר נמי בטיל בין לח בין יבש ומדרבנן החמירו דחוט כלאי' לא בטיל משום חשיבות אריג וכמ"ש הר"י קורקס הנ"ל או אפשר מטעם שכ' משנה למלך פ"ב ממשכב ומושב הלכה י"ד ע"ש יהי' איך שיהי' ס"ל לרמב"ם דבגד שאבד בו כלאים לאו דאורייתא וא"ש דתלי' אימר נתר אלא שלפ"ז צ"ע לשונו דפ"י מכלאי' ומ"ש לח"מ בזה פ' יו"ד מעדות הל' ג' נראה דחוק מאוד וצ"ע:

והנה מתוס' ורא"ש נדה וע"ז הנ"ל משמע דפשיטא להו דהא דאר"ח בגד שאבד בו כלאי' שצבעו וכו' היינו בכלאי' דרבנן וכמ"ש רמ"א דאלו בכלאי' דאורייתא לא סמכינן למימר נתר דאלת"ה מאי קשי' להו אבריתא דבגד שאבד בו כלאי' לא ימכרנו לנכרי ליבטל ברובא ומאי קושי' דלמא משום דאפשר לברר ע"י צביעה לא בטיל והשואל בתשו' רשב"א סי' רנ"ט פשיט לי' דהיינו טעמא דלא בטיל משום דאפשר בצביעה וא"כ מ"ט לא תי' תוס' כן אע"כ ס"ל לתוס' דאין לסמוך אצביעה אלא בכלאי' דרבנן ובריתא דלא ימכרנו לנכרי בכלאי' דאוריית' מיירי מדאוסר למכור לנכרי וכן צ"ע במ"ש משנה למלך פ"ב ממשכב ומושב הל' י"ד הנ"ל ומיהו נ"ל דלאו משום דלא אמרי' ודאי נתר מוקי להא דר"ח בכלאי' דרבנן דלעולם י"ל תוס' נמי ס"ל ודאי נתר וכפרש"י ודאי נתיק והא דס"ל בכלאי' דאוריית' לא מהני צביעה היינו טעמא משום דס"ל צביעה לאו סי' מובהק הוא וכן מוכרח דהרי רש"י דפי' ודאי נתיק הקשה ג"כ קו' תוס' בסוף תמורה וק' ג"כ כנ"ל הא אפשר לבדוק ע"י צביעה אע"כ דס"ל דצביעה לאו בדיקה מעליא הוא ועדיין צ"ע א"נ י"ל אה"נ הו"מ רש"י ותוס' לשנוי' משו"ה לא בטיל משום דאפשר בצביעה ומ"מ קשי' להו לפי' ס"ד דרבא לרפרם בר פפא דאמר מנ"ל לסבא הא ולא ידע דסמכי' אצביעה למימר נתר תיקשי לי' בריתא דבגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו וכו' והוכרחו לתרץ דבריתא לא תיקשי דהיתר בהיתר לא בטיל וכן משמע קצת בתשו' הרשב"א סי' רנ"ט דלא פליג אסברת השואל דלא בטיל הואיל ואפשר בצביעה ומ"מ העלה דהיתר בהיתר לא בטיל אע"כ משום דלעולם צריכי' האי תירוצא לרבא ורפרם בר פפא ומכ"ש לפמ"ש לעיל דעכ"פ ר' אסי ור"ח ב"א אר"י בבכורות כ"ה ע"ב לא ס"ל גבי יבלת דודאי איפרוכי מיפרך א"כ מכ"ש גבי חוט דלא אמרי' ודאי נתיר ולדדהו קשי' מ"ט לא בטיל חוט של כלאים וע"כ משום דהיתר בהיתר לא בטיל אבל לעולם כ"ע ס"ל דהלכה כר"ח ודאי

נתיר ואפי' אי איכא דלא ס"ל הכי י"ל משום דצביעה לא הוה בדיקה דאורייתא ואפי' אי איכא מאן דפליג נמי בהא י"ל היינו בחוט הנארג בבגד אבל יבלת דעביד דמיפרך כל הפוסקי' מודי' דאיכא למימר ודאי מיפרך:

והנה יבלת פירש"י ורוא"ה בלעז בעירובין ורוא"ה בלעז וכן שומא פירש"י ביבמות ורוא"ה בלעז ותי"ט בעירובין פ"י משנה י"ג כ' היינו מה שקורין וואר"ץ בלשון אשכנז והנה העידו חז"ל דממילא עבידי דמיפרכי ועכ"פ יכול לחותכה ולהסיר' ע"י חיתוך או שום סבה ומכ"ש אחר מיתה או בשעת מיתה מקרית מי יודע כמה נענועים וטלטולים נתטלטל האי גברא וכמה פרכוסי' פרכס עד שהוסרה השומא ממנו וכבר כתבנו שלדעתי לפי רוב הדעות כיון שבדקו ולא מצאו אמרי' ודאי הוסרה ע"י סבה א"כ כ"ש בנידון שלפנינו דאפי' להחולקי' גבי מום היינו משום דאמרי' אימר לא בדק יפה והכא אי נימא לא בדק יפה פשיטא דאין כאן הכחשה דבשני הצדדי' בין דנאמר לא בדק יפה ובין אי נימא בדק יפה ולא אשכח שכבר הוסרה ע"י סבה בכל אלו הצדדי' שוב אין כאן הכחשה רק דאיכא למיחש חשש אחר דלמא בדק יפה ולא הי' בו שומא מעולם וגוף זה הנמצא איש אחר הוא ואיננו בעל האשה הזאת נלפע"ד דאין לומר כן וכיון שניכר להם היטב בט"ע שזה הוא ר' ליב ב"ר גאדל לית לן למימר דהעדים טעו בדמיונם מדלא נמצא השומא אדרבא אית לן למיתלי טפי בלא בדקו היטב או מינתר נתיר:

ודבר זה יש ללמוד ממתני' יבמו' קכ"ב ע"א מעשה בצלמון בא' שאמר אני פלוני בן פלוני נשכני נחש והרי הוא מת והלכו ולא הכירוהו והלכו והשיאו את אשתו ורמב"ם פי"ג מגירושין הלכה כ"ג הוסיף על לשון המשנה והלכו ומצאוהו שנשתנה ולא הכירוהו ע"ש דמלשון המשנה הו"מ למימר שלא הכירוהו מעולם אבל אם הכירוהו ונשתנה ממראיתו לא וקמ"ל רמב"ם אפי' נשתנה מ"מ תלינן השינוי בנשיכת נחש כמ"ש מהרי"ק שבכ"מ שם בהלכה כ"ד ע"ש ונראה לי דיצא לרמב"ם זה מק"ו דמעשה דצלמון ברישא דמתני' דלא מצאו שום אדם והשיאו אשתו ולא חששו לא לשד ולא לצרה משום דבשעת הסכנה משיאי' ולא חוששי' לכל אלו כמבואר בש"ס שם ואין לך שינוי יותר ממה שלא מצאו אדם שם וה"ה וכ"ש דמשיאי' היכי דנשתנה ויש לתלות השינוי בנשיכת נחש היא גרמה השינוי וי"ל משנתינו דהביאו מעשה דצלמון לא הוצרך לפרש באידך עובדא שנשתנה אלא לא הכירוהו סתם דממעשה דצלמון נדע דאפי' נשתנה נמי ורמב"ם דלא מייתי מעשה דצלמון וסמך עצמו אמ"ש בענין זה פ"ב מה' גירושין כמ"ש ה"ה כאן אלא שסיים שיש לתמוה מ"ט לא הזכיר רבינו בכאן מדין זה כלום ולא נתבאר לי למה עכ"ל ולהנ"ל

ניחא שסמך עצמו במ"ש ונשתנה ולא הכירוהו ובצירוף שכבר הזכיר גוף הדין בפ"ב לענין גט ובזה אין אנו צריכי' למ"ש לח"מ בזה ע"ש:

ומה שמסייע לדברי הוא דקדוק נכון דברישא במעשה דצלמון גרסי' במתני' איש פלוני בן פלוני וממקום פלוני ובסיפא לא גרסי' ממקום פלוני ואמנם הרמב"ם כ' בן פלוני וממקום פלוני לפי גירסת מהרי"ק דמייתי בכ"מ הלכה כ"ד וכ' שם וז"ל אפי' נאמר דדוקא נקיט ממקום פלוני אפי' שהזכיר שם אביו די"ל דדוקא התם שצריך לברר העדות יותר שהרי כשמצאוהו מת לא מצאוהו בצורת אותו האיש שהזכיר אם לא שהזכיר שם מקומו הי' לנו לתלות בתרי יב"ש כיון שאין אנו מכירי' אותו בצורתו ולא היינו תולי' בהשתנות דנשיכת נחש וכו' עכ"ל ועיי' ב"ש ס"ק ס"ו והשתא לפ"ז ברישא דמתני' שלא מצאוהו כלל בעי' הכירא יתירא שצ"ל ממקום פלוני וסיפא דמצאו אלא שלא הכירו' מעולם סגי בשמו ושם אביו ולא בעי' ממקום פלוני אך הרמב"ם דמיירי שנשתנה צריך מקום פלוני היוצא מדברינו אלו אע"ג שטביעת עינו נשתנה מ"מ כיון שהזכיר שמו ושם אביו ומקומו תלי' השינוי בנשיכת נחש ק"ו היכי שמכירי' היטב בט"ע רק דאיכא שינוי כל שהוא בשומא דאיכא למיתלי טפי שלא בדקו יפה או שהוסרה ע"י סבה ממה שנאמר דגופא אחרינא הוא ונשתנה צורתו לשל זה עי' נב"י תניין סי' נ"ה:

ואמנם נבוא לדון על עיקור הכירא דט"ע דהרי לא ידעי' אי הוא תוך ג"י או אח"כ ובש"ע הביא ב' דעות אי אמרי' השתא הוא דמת או חיישי' להחמיר שכבר מת מכמה ימי' ואיתפח וכבר הלכו בזה נמושו' קמאי דקמאי ויעיי' ט"ז ונה"כ בי"ד סי' שצ"ז וכבר הארכנו בזה במקומו' אחרים וראיתי בס' עצי ארזים שהקשה אהסוברים דאוקמי' אחזקת חי והשתא מת מש"ס ב"ב קנ"ט ע"ב במי שנשבה ומת בנו במדינה דקיי"ל חולקי' ואמאי חולקי' נימא זה מת בפנינו ואידך שאינו בפנינו מוקמי' לי' בחזקת חי עדין בשעת מיתתו של זה והשתא הוא דמת אע"כ מי שמת לא אמרי' בי' השתא מת כיון דעשוי' להשתנות כמ"ש ט"ז הנ"ל עכ"ד ז"ל ולפע"ד משם ראי' להיפוך דלאיזה צורך נקיט מי שנשבה ומת בן בתו במדינה הלא כל עיקור הבריתא לא אתי' אלא לומר שבן בתו מת לפנינו והוא מת במדינת הים ולא ידענו מי מת קודם דיחלקו היורשי' וא"כ מ"ט נקיט נשבה אע"כ אי לאו דנשבה הו"ל לומר זה שבמדינת הים השתא הא דמת אע"ג שהוא זקן ובן בתו בחור מ"מ הוה מוקמי' להזקן בחזקות חי והשתא הא דמת אבל בשבוי כ' תוס' בב"מ ל"ט ע"ב ד"ה דלמא שכיבא סבתא וכו' א"נ הכא שנשבה חיישינן טפי דלמא מתו דעבדי לה יסורי' עכ"ל ושם בפסקי תוס' אות קמ"ב פסקו כן והשתא התם לא שמעו עדיין שמתו הסבתא או בתה שנשבי' ומ"מ כיון שנישבי' לא מוקמי' בחזקת חי' אפי'

הבחורה מכ"ש הכא שעכ"פ ידעי' שמת הזקן בשבי' שלא נאמר השתא מת וא"כ לא מיבעי' דלא קשי' מידי אהך שיטה אדרבא יש להוכיח דמוקמי' בחזקת חי ואמרי' השתא הא דמת:

ועיי' בחולין צ"ו ע"א תוס ד"ה פלני' וכו' ולא אמרי' שמא בעלה הי' חי בשעת קידושין ואין קדושי' קידושין עכ"ל וצ"ע מאי קשי' להו בשלמא היכי דמת לפנינו שפיר יועילו סימני' לאמור מדהשתא מת מעיקרא נמי הוה מת אבל פלני' דהאי סימנא קטיל נפשא דליכא שום ריעותא בהאי גברא לא נקליני' בסימנא בעלמא וצ"ע לכאורה אע"כ פשיטא להתוס' דחזקת חי עד השתא והשתא הא דמת חזקה אלימתא היא ואי לאו דקטלינן אסימני' לא ה"ל לן למיקטלי' והי' לן לומר דאין קידושי' ואין לומר שאני התם דמוקמי' אשה אחזקת אשת איש לבעלה הראשון משא"כ בנמצא א' מת לא מוקמי' להאי גופא בחזקת חי ז"א כיון שכבר נישאי' לשני יש לנו לאוקמא בחזקת היתר לבעלה השני ולומר מעיקרא כבר מת וסברא זו מבוחרת בפני יהושע דכתו' כ"ב ע"ב בטעמא דר' מנחם בר יוסי ומסתייעא לי' מלשון רש"י דיבמות פ"ח ע"ב ד"ה ועשו שתי נשים וכו' ע"ש וא"כ ע"כ טעמא דתוס' דחולין צ"ו הנ"ל משום דפשיטא לה דאמרי' השתא מת ועד עתה חי הי':

אך רבו החולקי' וס"ל דספיקאדג"י לחומרא וכמבואר בש"ע סי' י"ז סעי' כ"ז ובספיקא בפלוגתא אי אזלי' לקולא או לא עיי' בש"ע ס"ק מ"ז וק"ע סי' רכ"ו ומי יכניס ראשו בזה ואמנם הכא שכל גופו ופרצוף פניו עם החוטם שלם בלי שום חבלה בודאי ממש רוב הפוסקי' כר"ת דמעידי' אפי' אחר ג"י וכ' מהרי"ק שרש קכ"א דיש לסמוך עליו אפי' שלא בשעת הדחק ואע"ג דכ' מהרח"ש דלא ראה בנימוקי יוסף דרשב"א וריטב"א חולקי' הנה הרב"י אע"ג דבש"ע סי' י"ז סעי' כ"ח כ' ואינו מחוור בעיני האחרונים מ"מ בתשו' אחר שהבי' דעת רשב"א וריטב"א הסכים על ר"ת אפי' שלא בשעת הדחק והובא לשונו בקצרה בק"ע סי' קע"ה ובתשובה אחרת [עיין לעיל סימן נ"ז] הארכתי מאוד בביאור דברי ר"ת שנראה שהוא בעצמו הרגיש בכל מה שהקשו עליו הרשב"א ורא"ה וריטב"א ונשמר מכל קושיותם ואלו ראו הגאונים הנ"ל דבריו לא נחלקו עליו וכל זה צריכי' אי נמצא בודאי אחר ג"י אך הכא שהוא ספק תוך ג"י וגם גופו ופרצופו שלם כבר הורה זקן בית שמואל סוף סקפ"ד דיש להתיר בלי פקפוק וגם יש כעין ס"ס כמ"ש ב"ש שם להלן:

ולפי מ"ש מעלתו בדבריו שהי' מקורר והעת קור וצינת שלג וכפור הגם שלא הוזכר מזה בג"ע כ"א בעדותו של ר' דוד בר ישראל סג"ל נאמר שמצאו ראק שלו על האגם איין געפראהרען ומגופו לא הזכיר מ"מ מסתמא נתברר כן למעלתו והנה אם הי' מונח

במקום שאינו מעבר לרבי' ואפשר שכבר מת מקודם כמה ימים טרם הי' ימי שלג על הארץ דהא השתא אזלי' אי לא אמרי' השתא מת וא"כ אין לסמוך על זה כלל אך אי הוא מעבר לרבים ושיירו' מצויי' ואי הוה מונח מכמה ימים הי' מוצאי' אותו וע"כ מימי שלג וכפור הוא בא שמה א"כ יש לצרוף לזה סברת הראב"ן שלהי יבמות דמייתי תשו' משאת בנימין סס"י ק"ד וז"ל אין מעידין אחר ג"י אם הוא בימות החמה או שמוטל במקו' חמימות אבל בימות הגשמי' ומוטל במקום צינה מעידין עליו אפי' אחר כמה ימי' וכו' עכ"ל ובאמת חפשתי בראב"ן שלפני ולא מצאתי זה ובבית שמואל ס"ק ע"ח מייתי לי' בשם רמב"ן סוף יבמות וגם זה לא מצאתי מ"מ נאמני' עלי הגאונים האלו והאריך שם במ"ב סי' ק"ד הנ"ל ע"ש:

גלל כן אי לאו דאמרה האשה שיש לו שומא בגופו ולא נמצא בו שומא לולי כן הי' לו פשוט להתיר על ידי התירי' הנ"ל אך עתה קאמינא מנ"ל למיסמך אט"ע להוכיח מזה דהשומא אישתני אדרבא נימא ט"ע אישתני דאיתפח ועי"ז נשתנה וזה אחר הוא והלא בלאה"נ כ' המהרי"ק שבכ"מ פי"ג מגירושין הלכה כ"ד דהיכי דאישתני ולא הכירוהו צריכי' להזכיר גם שם מקומו דלולי זה היינו חוששי' לשני יב"ש אע"ג דלא הוחזק כיון דאישתני א"כ מכ"ש הכא אי לאו הוכחה יתירא דאישתני השומא ניחוש דלמא גופא של זה אשתני ונעשה כצורת ליב בן גאדל בעלה של זו:

ונחזי אנן הנה בג"ע כ' לאמור שהי' מלובש בכתונת ומכנסיים ומנעלי' שטיוועל ושאר כליו ומלבושיו טלית ותפילין נמצאו סביבותיו ברחוק קצת ממנו ולא נזכר שם אם הכירו העדי' או אשתו את כליו אלו בט"ע ממש שהמה כליו אך מדברי פר"מ מה שרצה לדון על הכלי' הללו מוכח שהמה ניכרי' לכל רואיהם שהם שלו ומעלתו בפנים ואני מבחוץ וא"כ לכאורה עכ"פ המכנסיי' וכתונת שהיו מלובש בהם ושטיוועל אם יש להם בהם ט"ע גמור באנו לחשש שאלה והרי הרבה גדולי פוסקי' לא חשו לשאלה ועמ"ש ש"ך ח"מ סוף סי' ס"ה ס"ק כ"ו והגאון בית מאיר מסיים בסוף דבריו המקיל בחשש שאלה בשעת הדחק לא הפסיד ע"ש. והכא עוד הא נמצאו שם בסמוך כל מלבושיו וכליו שהי' מלובש בהם כשיצא מביתו ונהי מה שנמצא בסמוך ולא הי' מלובש בהם לא סמכי' עליו כמ"ש ב"ש ססקס"ט דלא דמי לנמצאו פירות סמוך לכלים ועיי' מ"ש פני יהושע בגטין כ"ח ע"א בין כליו בביתו ע"ש מ"מ נ"ל הכא נימא ממה נפשך אי זה המת הי' מלובש בכל המלבושי' האלו שנמצאו וצריכי' לומר ליב בן גאדל השאיל כל מלבושי' לזה כבר כ' מהרי"ט דלשאלת כל מלבושיו לא חיישי' שהניח עצמו ערטלאי והובא בק"ע סי' שפ"ב ואם נימא מלבושי' המונחי' פה הונחו שם ע"י איזה סבה וליב בן גאדל יצא מכאן רק עם

כתונת ומכנסיי' ושטיוועל והלך לו לעלמא ושם השאילום לזה והוא זה הלך לכאן ומת גם ז"א דהדר ה"ל באותה שעה כתונת ומכנסיי' כל מלבושיו שלו ולא משאיל לי' ואפי' נימא אחר שפשט מלבושיו העליונים בכאן והשאיר על עצמו כתונת ומכנסיי' המציא לעצמו מלבושי' אחרי' ואזל לעלמא ושם השאיל לזה את כתונת ומכנסיי' שלו ואפ"ה לא נשאר ערום שהרי הי' לו מלבושי' אחרים מ"מ רחוק מאוד לומר שזה שהשאיל לו את כתונת ומכנסיים שלו הלך ובא לו לכאן מלובש במלבושיו של זה ונפל שדוד סמוך למקום שהפשיט זה ליב בן גאדל את מלבושיו העליונים ונזדמנו זה לזה ושוב אירע דאיתפח הא ונשתנה צורתו לצורתו של זה שהשאיל מלבושיו. וכבר כ' בתשו' חכם צבי דאם יש לו סי' בגופו וט"ע במלבושיו ליכא למיחש לשאלה דה"ל שאלה דיחיד שהשאיל מלבושיו דוקא למי שהי' לו סי' כמוהו והא קיי"ל דנפילה דחד לא חיישי' ב"ב קע"ב ע"ב אלו דבריו ז"ל ונחלקו עליו מטעם שכ' הוא עצמו דיש לחלק בין נפילה ומציאה שהוא במקרה והזדמן ובין שאלה שהוא בכוונת מכוון שאפשר שהשאיל כליו למי שהי' לו סי' ממש כמותו הנה בנידון שלפנינו נהי דהשאלה הי' במכוון לאיש זה אבל השתנו' פרצופו לפרצופו של זה ממש ונפילתו במקום מלבושיו העליונים של זה הוא הרבה יותר מנפילה דיחיד ועדיף נמי ממצאו בין כליו בביתו שכ' פני יהושע בגיטין כ"ח ע"א הנ"ל:

אשר ע"כ אפי' אי הי' בודאי אחר ג"י הי' ראוי' לסמוך על הנ"ל ומכ"ש שהוא ספק תוך ג"י יש לומר מכל הנ"ל נוכיח שעדיין הוא תוך ג"י ולא אישתני גופי' ושומא הוא דאיפרך איפרוכי ומכ"ש דאיכא ר"ת דמתיר להדי' כיון שכל גופו ופרצופו שלם בלי חבולה מכל הלין טעמי נ"ל אם לפניו הגון יושב ב"ד של שלשה ויעיינו בשריותא ויתירו לעלמא אשת ר' ליב בן ר' גאדל שהי' משועבד של סלקוס יעיי' ב"ש ס"ק קכ"ד כנלע"ד. פ"ב כאור בקר ליום א' ב' אדר ראשון תקפ"א לפ"ק
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עד להחכם הנ"ל:

גי"ה הגיעני אודת עגונה א' שנישאת לאיש וכמו קט זמן אחר חתנותה נתפס עם עוד ג' בדינדעש ונגמר דינם לצליבה טרם שהוציאוהו לצליבה ביקש לדבר עם אשתו ובאתה לפניו ודבר עמה ושוב הוציאם ונתלו ארבעתם ביום א' והאשה לא עמדה בשעת התלייי' אך למחרתו ראתה את בעלה בין התלוים והכירה אותו בט"ע גמור בפנים וכל גופו וכן אחר זה שמנה ימים עברה לפני הצליבה והכירה אותו כנ"ל וימי הסתיו והקור הי' וכמו

שנה שאח"ז שוב עברה שם והכירה אותו ממש כנ"ל ושוב הגידה שאמר לה ע"א הידוע וניכר לנו אלא שאיננו עתה עמנו במדינה אמר כי הוא ושלשה מרעים הורידו התלוים מהצליבה וקברום והוא קבר את בעלה ועדיין הי' גופו שלם וצורתו עליו בלי שום חבלה והכירו בט"ע גמור שהוא הוא בעלה של אותה האשה ומעתה נפשו היפה בשאלה אם דעתי העני' מסכמת בשריותא דהאי איתתא. אני אינני כדאי ובשגם אנכי בשוקי בראי וכל כלי אומנתי וספרי אינם בידי מ"מ נעתרתי להפצרתו ואיעזר בה' שיצילני מכל מכשול ח"ו ואבין ואדון כיד ה' הטובה עלי ובו אבטח שיעמידני על האמת:

הנה במה שנתפרסם שהוציאוהו לצליבה והי' במעמד כל אנשי העיר ובפומבי ובפרסום רב ושוב חזרו כולם והסיחו מוזרת בלבנה שראו צליבת היהודים אעפ"י שהאשה ושום יהודי לא הי' באותו המעמד מ"מ אין לך מסל"ת יותר מזה שבודאי נצלבו ועדיף טפי מיוצא ליהרג שנותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים ס"פ כל הגט פי' דביוצא לדון הרי הוא בחזקת חי אבל ביוצא ליהרג יצא מחזקת חי והוה ספק והכא עדיף טפי דהתם יוצא ליהרג ולא ידעו אם ניהרג אבל הכא שמענו מן העכו"ם שחזרו ממעשה וספרו ממנו והדבר מפורסם וידוע אין ספק דהוה כמו ברור גמור וסברא זו כ' להדי' בתשו' שב יעקב וכ"כ הת"ד בפסקיו ורמ"א סי' י"ז סעי' י"ד אבל שאר כותים מסל"ת ואמרו שנדון בעש"נ נאמנים עכ"ל:

ועמ"ש על זה בחלקת מחוקק ס"ק כ"ח וע"ש בט"ז ס"ק י"א וב"ש ס"ק מ' הא להו אבל בנידון שלפנינו לא יחלוק אדם דהוה כאלו ראינו מעשה הצליבה בעינינו כיון שידענו ד' יהודי' הי' נתפסים בעלילה זו וא' מהם הי' בעלה של זו שדברה עמו קודם ההוצאה ושוב נתפרסם שאותן ד' יהודים שנתפרסם על אותו העלילה הוציאוהו ותלום על עץ אין לנו לחוש שמא בעל אשה זו מצאו לו זכות או נמלט ונפטר והביא אחר במקומו ודנוהו והוציאוהו דדבר ידוע שזה הי' פרסום גדול ורב בפליליהם וכל כיוצא בזה כ' לאמור בפשיטות בתשו' שב יעקב שאין לחוש לכיוצא בזה ומעתה אלו הי' נהרג בסייף וכיוצא בו לא הי' ספק שאשה זו מותרת ע"י הנ"ל אך אנו אין לנו אלא עדות הפרסום שנצלב אבל לא שמת בצליבה ע"כ יש לברר בזה ב' ספיקות א' אי נאמר כיון שנצלב חזקה מת ב' אי נסמוך אעדות האשה שע"א א"ל שהכיר בט"ע וקברו אחר שנתיים לתלייתו:

גרסי' ביבמות ק"כ ע"א אין מעידין עד שתצא נפשו אפי' ראוהו מגוייד וצלוב והחי' אוכלת בו וברמב"ם פי"ג מגירושין הל' י"ח ראוהו צלוב והעוף אוכל בו אעפ"י שדקרוהו וירו בו חיצים אינו מעיד עליו שמת וה"ה נתקשה מ"ט לא מייתי רמב"ם דין זה מגוייד דמתני' והב"ח תי' דרמב"ם מפרש למשנתינו דאהדדי אתמר שהוא צלוב ומגויד והחי'

אוכלת בו אין מעידי' והיינו דכ' הרמב"ם ראוהו צלוב אעפ"י שדקרוהו אותו שצלוב או ירו בו חיצים והיינו מגויד והעוף אוכל בו היינו חי' אוכלת בו אין מעידי' עליו ונמצא הביא הרמב"ם משנתינו ועיין לשון צלוב במשנה ג' פ"ה דאהלות משמע כן ודבריו מאוד נכונים בלשון הרמב"ם אלא שעדיין צ"ע א"כ למה שינה לשון משנתינו וכ' במקום מגויד שהוא חתוך בסכין וחרב כמו גודא אילנא ששינה וכ' דקירה ליריית חיצים ובמקום חי' כ' עוף הלא דבר הוא והנלע"ד עפ"י מה שהרגיש הב"ח בחבורו ובתשובתו א"כ מאי הקשה ש"ס מברייתא דמעידי' על המגויד דלמא שהוא למטה לפנינו ובין ידינו ומכירי' בו היטב אבל בצלוב בגובה אין יכול להעיד על המגויד ואכילת חי' כי אין העין שולט יפה ולק"מ ק' הש"ס אלא נ"ל אה"נ ואביי ורבא נדחקו לתרץ עפ"י סברת המקשה שלא עלה על דעתו חילוק זה אבל באמת לא צריכא לאוקמא מתני' בפלוגתא דרבנן וראב"ש או בסכין מלובנת דיש לחלק כנ"ל ומשו"ה לא מייתי הרמב"ם הך שקלא וטרי' דסכין מלובן אלו דברי ב"ח ז"ל והמה דחוקי' ולפע"ד דלא בריר לן דצלוב הוא בגובה שאין העין שולט עליו דאפשר הוא רק בקורה קומת איש וכל הנסקלין שנתלין בב"ד אינן בגובה כצליבתו של המן אלא דקו' הב"ח עכ"פ מי דוחקי' ולאוקמי מתני' כתנאי או בסכין מלובנת לימא הב"ע בצלוב בגובה שאין העין שולט בו וק' זו אני אומר דפשיטא לש"ס דהאי צליבא לאו בגובה מדתנן והחי' אוכלת בו והיינו ארי וזאב או אפי' כלב וחי' בגובה מי העלה אותה וה"ל למימר והעוף אוכל בו שהוא אוכל בגובה ועוד מגויד משמע חתיכת חרב שבני אדם עולי' וחותכי' בשרו ודוחק שעולים בסולם על הצליבה ועוד דבמתני' משמע מגויד קודם הצליבה ועוד מדקתני לקמן גבי מים שאל"ס המתנה כדי יציאת הנפש ולא קתני לי' הכא ש"מ הכא מיירי שהצלוב בידיו ובין עיניו ולא שייך למתני שיעורא אלא בנפל למים ואינו רואיהו צריך לשער אם כבר יצא נפשו במצולת המים אבל היכא שהוא למראה עיניו מה שיעורא שייך הא למראה עינו ישפוט אם יצא נפשו ואם לאו לא מעיד מכל הנך טעמי פשיטא למקשן דמיירי בצלוב למטה ופריך מברייתא ונדחקו בשינוי דחוקא וס"ל לרמב"ם דמתני' ל"מ קאמר ל"מ צלוב בגובה והעוף אוכל בו וירו בו חצים או דקרוהו בדקר ארוך ובני אדם עומדי' למטה והוא צלוב בעליונו של צליבה דאין מעידי' שהרי אין יכולין להסתכל בו יפה אלא אפי' בתחתיתו ומגויד בסכין לפנינו וחיה אוכלת בו למטה מ"מ אין מעידי' משום דראב"ש יכול לכוות ולחיות או חיישי' לסכין מלובן וכו' אמנם הרמב"ם כהרמ"ה כרבנן דראב"ש וגם לא חיישי' לסכין מלובנת ע"כ לא פסיק כמשנתינו אבל עכ"פ בצלוב בגובה ודקרוהו בדקר ארוך וירו בו חיצים או

עוף אוכל בו אין מעידי' ודברי רמב"ם מכוונים ע"פ פי' של הב"ח דמתני' אהדדי אתמר שצלוב ושוב המיתוהו:

ומ"מ מה שהחליט הב"ח עפי"ז דמתני' בצלוב בידיו כדכתי' שרים בידם נתלו אבל בחנק מת מיד ומעידין עליו הנה מה שרצה ב"ח לומר שבימיהם לא נהגו מלכיות להמית בחניקה ובתשובה נדחק מאוד ליישב דברי תוס' פ"ק דסוטה ח' ע"ב וגם הט"ז הקשה עליו מתרגום רות ע"ש מ"מ לא הי' צריך לזה אפי' נימא דגם אז הי' נוהגי' המלכות לחנוק בצליבה מ"מ גם נוהגי' לתלות ביד ולהמיתו אח"כ וכדכתיב שרים בידם נתלו ותלוה וזבין וא"כ לפי סברת הב"ח דמשנתלה בצוואר לא יחי' ע"כ מיירי משנתינו בצלוב בידו אבל בצוואר מעידין עליו אך כ"ז ע"פי סברתו מבלי שום ראי' והשכל יעיד להיפוך דהנחנק יחי' זמן מה אח"כ אם יתירו החבל יחזור הרוח למקומו ויחי' והרי אפי' נטבע במים ונכנסו מים לגופו וגם חנקוהו מעשים בכל זמן ועידן שמהפכי' אותו ומוציאי' המים ממנו ומחזירי' רוחו בקרבו ויקם ויחי והדבר ידוע ומפורסם שהנידונים במלכות בזמנינו הקוסטור משבר מפרקתו על גבי יתד תקועה בגובה הצליבה כדי שימות מהר וצריך לזה אומנות יתירה ואל"ה הי' חי זמן רב ואי מתירין החבל יחי' ממש וכיון שצריך לזה אומנות ממילא כיון שלא ראינו שנעשה בו האומנות ההוא כראוי לא גרע מבהמה שהיא בחזקת שאינה זבוחה אעפ"י שהיא זבוחה לפנינו כל שיש בו שום ספק ואי לאו דרוב מצוין אצל שחיטה מומחי' היינו חוששי' שהשוחט אינינו מומחה וגם אם השוחט לפנינו צריך בדיקה אם הוא מומחה מכ"ש דניחוש הכא שלא הי' הקוסטינר בקי או שלא עשה אומנתו כראוי ותרי עובדא ידענא וא' מהם הי' דינו לתלות עד ערב ואז נמסר לחכמי הרופאי' לנתחו וללמוד בו חכמת הניתוח ולא נשבר מפרקתו והרגישו בו חיים והכניסוהו למים והחזירוהו לחיותו ולא ידעתי אי חי זמן רב או לא אבל עכ"פ איננו בחזקת מת דנהי דחזקת חי נמי אזלא לי' וחזקת אשת איש דאשה כיון שנגמר דינו ויצא ליהרג ונעשה בו מעשה ההריגה מ"מ חזקת מת נמי לית לי' ולא עדיף ממשאל"ס:

ואמנם אי לא הי' חשש אלא שמא זה אחר הוא ואותו האיש הורד והלך לו ולחששא זה הי' מועיל הכרה בט"ע בתוך ג' ימים אך לזו לא חיישי' בלא"ה דאם איתא שנידון עוד אחר למיתה ונצלב הי' רעש גדול ופרסום רב כי השופטי' בזמנינו עושי' כזה בהרגשת עולם ופומבי' כל בני העיר ומדלא שמענו שנתפס אחר ונתלה במשפט ערכאותיהם תו לא חיישי' לכך וכן פשוט בתשו' שב יעקב ואמת נכון הדבר אך איכא למיחש שמא אירע כעין עובדא שכ' תוס' מס' קידושין פ' ע"ב ד"ה כי האי מעשה וכו' וה"נ איכא למיחש דלמא מיד אחר העלמת עין שחדו להשומר והוריד את זה והלך לו לעלמא והשומר

הוציא א' מקברו שמת כבר יותר מג' ימים ונשתנה צורתו לזה וזה הוא התלוי שקברוהו עתה ואין לך משען אלא שיטת ר"ת ז"ל כשכל גופו שלם ואינו חבול בפנים מעידין אפי' אחר ג' ימים ובאמת כבר עשיתי סמוכים גדולים לשיטתו בתשובות הרבה עפ"י דברי' המבוארים היטב בס' הישר [עיין לעיל סי' נ"ז] אך לעשותו סניף לקולות אחרות אבל לא לסמוך ע"ז לחוד וכמ"ש ב"ש ס"ק פ"ו:

והנה פלוגתת תוס' ורשב"א ידוע במי שנמצא מת והוא ספק אם הוא תוך ג' ימים או אח"כ והובא בש"ע סי' י"ז סעי' כ"ז ועט"ז י"ד סי' שצ"ז ועי' ב"ש ס"ק פ"ד דבכה"ג אם פרצוף פנים שלם וכל גופו בכה"ג דאיכ' ס' סמכי' אר"ת ע"ש והנה נידון אנן אגוף זה שהוריד העד מן הצליבה וקברו והכירו בט"ע שהוא בעל אשה זו ושספק אולי אין זה אותו שנצלב אז בשעת מעשה אלא אחר הוא שהוציאו מקבר ותלוהו כאן במקום אותו האיש וגוף זה ספק לנו אם גוף זה מת כבר מזמן רב או השתא הוא דמת ותלוהו כאן והנה טעם המחמירי' דאמרי' מדהשתא מת מעיקרא נמי מת ולא מוקמי' בחזקת שהי' חי עד השתא והשתא הוא דמת אלא נימא כשעת מציאותן ומדהשתא מת מעיקרא נמי מת והוא כבר אחר ג"י למיתתו דמחזקי' ריעותא מזמן לזמן כך היא סברת המחמירי' ולעומת זה נאמר הא אין מחזיקי' ריעותא ממקום למקום וקי"ל כל הטומאות כשעת מציאותן וכמקום מציאותן ומדמצאנו זה תלוי על עץ זה לא נאמר שמתחלה הי' מונח מת במקום אחר ושוב נתלה לכאן זה לא נאמר אלא תחלת מיתתו ותליתו הי' על עץ זה וכבר כתבנו דלא ניחוש שזה אחר הוא שדנוהו בפליליהם להצלב כי הי' זה פרסום אך החשש שהשומר הוציא אחר מקברו ותלוהו לכאן זה נגד החזקה כאן נמצא ואם לא ניזל בתר מקום מציאותו א"כ גם בתר שעת מציאותו לא ניזול ונאמר השתא מת ושרי ממנ"פ או שזה ההרוג הנקבר מת עתה וניכר בט"ע שהוא בעלה של זה ושרי או שהוא אותו שנתלה מאז זה שנתים ימים ובודאי ואז ידוע שבעלה של זה נתלה אך לאו ידענו אם מת מאותה הצליבה וכיון שנמצא תלוי שנתים ימים ידוע שכ"כ ימים לא חי אחרי נפלו ושרי ממנ"פ ופשוט שיותר טוב לצרף זה לשיטת ר"ת מצרופיו של יציאת קול שכ' הרב"י בש"ע ופי' בו ב"ח וט"ז כמ"ש ב"ש ס"ק פ"ד הנ"ל:

ולפי"ז אי הי' ע"א לפנינו ואמר קברתיו הי' מותרת עפ"י מ"ש בש"ע סעי' נו"ן בפשיטות כהרי"ף דנאמר וקברתיו עכ"פ איפשטא בעי' מעובדא דדגלת ע"ש ומכ"ש בנידון שלפנינו שהרי כ' תוס' ביבמות קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי סימנים וכו' ותימא האיך משיאין נשי בני אדם שטבעו וכו' ושמא איירי כשנשתנה קצת צורה וכו' ע"ש פי' קושייתם ממעשים בכל יום וס"ל דלא איפשטא איבעי' מדיגלת ומקשו ממעשים בכל יום ותירצו דהיכי

דכל גופו שלם וצורתו אינו חבול לא שייך בדדמי וכמו שס"ל אחר ג' ימים נהי דלא עבדי עובדא כר"ת באחר ג' ימים מ"מ בתוך ג"י במלחמה סמכי' אהאי כנ"ל פי' התוס' והשתא אי ס"ל דאיבעי' לא איפשטא מדגלת משום דדגלת מיירי כמו וקברתיו והאיבעי' הוא בלא קברתיו א"כ הא בנידון שלפנינו אמר וקברתיו ואי ס"ל התוס' אע"ג דמבעי' בקברתיו מ"מ לא איפשטא מדגלת מטעם שכ' הרא"ש דהתם לא ידעו הטביעה אבל הכא ידע העד המלחמה שבעולם וצ"ל דמקשה תוס' ממעשה בכל יום שהעדים יודעי' הטביעה ואפ"ה מתירים נשותיהם וע"ז תי' כיון שגופו שלם וה"נ בנידון שלפנינו אפי' לא ס"ל כר"ת בלאחר ג' ימים מ"מ הכא כבר כתבנו ממנ"פ אי נאמר שמת כבר קודם ג"י אמרי' זהו שנתלה ואם נאמר שמת עתה א"כ נסמוך על ע"א במלחמה ע"י גופו וצורתו שלימים רק לסברת הרא"ש משמע ס"ל אפי' בקברתיו לא נפשטא אבעי' מדגלת וס"ל נמי בידעי' הטביעה לא סמכי' אפילו אגוף ופרצוף שלם מ"מ נוכל לצרף לשיטת ר"ת הנ"ל להקל:

וכ"ז אי הי' מעיד לפנינו אך באשר אין העד לפנינו רק האשה אומרת כן משמו והרמב"ם חייש במלחמה למשקרת אפי' אומרת על עצמה וקברתיו חייש אע"ג דאפשר שיבוא הבעל ברגליו מ"מ חיישי' שמשקרת במלחמה מכ"ש בשאומרת בשם ע"א שאם יבוא הבעל ברגליו תתלה עצמה בהעד ואם יבוא העד תכחיש גם בהעד כדחיישי' באומרת גרשתני שלא בפניו שאם יבוא תכחישהו ועמ"ש תוס' יבמות קט"ז ע"ב ד"ה באותה שעה וכו' אבל בעלמא לא היתה נאמנת עכ"ל וק"ל וא"כ לכאורה קשה להאמינה. והנה האחרונים כ' ב' טעמים שחייש הרמב"ם שמשקרת או משום שלפי דמיונה מת בודאי ואנו אינם רוצים להאמין לה ע"כ ממציא לעצמה דברי שקר וקברתיו כדי שתאמין וי"א הטעם משום שאין דרך להמתין במלחמה עד שתקבור בעלה הלא מתירא לנפשה אם כן הרי הוכחה שמשקרת ובפי"ג מגירושין הל' ב' כ' ה"ה דלרמב"ם מ"ש בש"ס ר"פ האשה שלום רעבון גריע ממלחמה פי' לענין מת על מטתו אבל לא לענין קברתיו דמלחמה גריע והקשה לח"מ א"כ רעבון ומלחמה יש לכל א' מעלה וגריעותא ואיך אמר רבא רעבון גרע הא גם מלחמה גרע מרעבון ע"כ נדחק היא לחלק בין אמרה מת סתם אעפ"י שיש מלחמה בעולם מהימנת וקברתיו ובין אמרה מת להדי' במלחמה ע"ש ואין טעם לדבריו לכאורה ולפע"ד לקיים כל דברי חכמי' בעזה"י דלכאורה קו' לח"מ לק"מ אלא להך טעמא דמחמת חוזק דמיונה משקרת להחזיק דברי' נמצא מה שאינה נאמנת וקברתיו נמי מטעם אמרה בדדמי ונמצא בענין בדדמי יש צד א' דחמירא רעבון לענין מת על מטתו ויש צד א' דחמירא מלחמה לענין וקברתיו ק' קו' לח"מ איך אמר רבא רעבון

גריעא הא גם מלחמה גריעא מרעבון אך נ"ל העיקור כטעם השני לא משום בדדמי וחוזק דמיונה אלא אנן סהדי שמשקרת שהרי אומרת דבר שדינו דכל אדם שאין אדם עומד במקום הורגי' להמתין לקבור הנהרגים והה"נ אם הי' ברעבון כיוצא בזה שיאמר אדם דבר שאנן סהדי שהוא משקר בודאי שלא יאומן ואין זה ענין לבדדמי ורבא לא מיירי אלא מדינא בדדמי ובזה רעבון גריעא ממלחמה ולק"מ ק' לח"מ ומוכח כטעם הזה שהדברים מוכיחים שהיא משקרת:

אלא לפ"ז לא שייך זה אלא במלחמה אבל במפולת ונחש ועקרב הוה כרעבון דנאמנת וקברתיו וכמ"ש ב"ש ס"ק קמ"ו ומסידור לשון הרמב"ם לא משמע כן שאחר שכ' בהלכה ב' דבמלחמה לא מהימני וקברתיו כ' בהלכה ד' כן הדין במפולת ונחש שוב בהל' ה' כ' דין רעבון נאמן וקברתיו ע"ש משמע במפולת ונחש לא נאמנת בקברתיו וצ"ע לכאורה ע"כ נראה לקיים דברי לח"מ ולעולם לא חיישי' דמשקרת אלא היכי דיש לנו הוכחה וביש מלחמה בעולם ואומרת מת סתם וקברתיו אעפ"י שאנן יודעי' ומבינים שבמלחמה מת מ"מ אפשר שהיא קוברת אח"כ שכבר נסעו הגייסות מזה ומה לנו לתלות בשקר אך כשאמרה מת במלחמה וקברתיו משמע מלשונה בשעת מלחמה בנפילת ההרוגי' קברתו וזה שקר מבואר. וא"כ ה"נ במפולת אם אמרה מת במפולת וקברתיו משמע באותה שעה שהי' הרעש ונפלו הבתים קברתו וזה שקר אך אם אמרה סתם מת וקברתיו אעפ"י שהי' רעש מפולת שקר מוכרח שאע"פי שמת הוא ברעבון פשוט שאפשר שעדיין הי' לה כח לקוברו ואח"כ מלטה על נפשו ונמצא כל דברי רבותינו קיימי' וטעמו של הרמב"ם מפני שאנן סהדי שמשקרת וא"כ בנידון שלפנינו אין לחשוד אותה שמשקרת שלא אמר לה העד כן והעד עצמו שאמר שגנבו וקברו איננו רחוק ומידי דשכיח הוא ולא נחשד לשקר בהא ובלאה"נ רוב הפוסקי' פליגי אהרמב"ם וס"ל דלא חשידי למשקרת ומהימנת וכיון שכתבתי לעיל שעכ"פ יצא הוא מחזקת חי והיא מחזקת א"א א"כ אחר שיעיינו הרב ובד"צ היטב בכל הדברי' הנ"ל ויסכימו יושיבו ב"ד של ג' וישמעו הדברי' מפי האשה ויתירו אותה כמבואר בב"ש ס"ק כ"ד ולמטינא שיבא מכשורי וה' יצילני משגיאו' ויראיני מתורתו נפלאות הכ"ד א"נ. פה ק"ק יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ד' בטו"ב מנחם תקפ"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עה

שלום ורב ברכות ושובע שמחות במשכנות מבטחות לה"ה הרב הגאון המא"הג חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות לו מלתעות כפירים ושיני אריות כש"ת מו"ה מאיר צבי נ"י אב"ד ור"מ ד"קק סמבור והגליל יע"א:

נעימות ימין צדקו הגיעני שלהי אדר ובקש ממני לעיין בשאלה זו אשר כבר נפתח בגדולים ואחר אחרון תהה על קנקן ריקם לחוות דעתי העני' ופר"מ לא הניח מקום ולא אשיב פני רכ"ת ריקם אבא בקיצור נמרץ כי יומא קא גרים לקצר בקצירת אומר ולחכם כמיתו יספיק הקיצור:

וז"ל השאלה. האשה העגונה מ' אסתר בר"מ מעיר חערוב הסמוך לכאן ישבה גלמודה מבעלה ערך שלשים שנה ושמו הי' באלי ונלקח לצבא המלחמה והעידה אשה א' מפה ששמעה מעני א' שבאלי מסאמבור מת ותורף הענין מבואר בג"ע ובתשובתי שכתבתי להתירה אשר הי' למראה עיני מח' הגאון המובהק מהר"ז מרגליות זלה"ה והסכים עמי להתיר בתשובתו שכ' אלי וכשבאת האשה לקחת חליצה נשמע שהאשה המעידה חוזרת מעדותה ושלחו אחרי' הב"ד ואימו עלי' בת"ע ואמרה כי לאשר נכמרו רחמי' על האשה הוסיפה לדבר מה שלא הגיד לה העני ממות בעלה כלל וכי נזדמן שהעני הנ"ל עוד הי' אצלה והכחישה שלא אמר לה מבאלי ומצדקת דבריה ואומרת שראוי לקבל תשובה על עוונה והאשה לא תסמוך עלי' ובעת שהעידה היתה חושבת שלא יועיל כלל עדותה ואח"כ היתה דואגת שלא יבנה שום היתר על דברי' כי סופר לה פ"א שנזדמן שאחרי שהותרה אשה עגונה בא בעלה עכ"ל:

אלו הוינא התם לא הייתי שולח אחרי האשה המעידה לשמוע דברי' כלל כיון שהגידה כבר ודין הוא אפי' בעדות נשים שאינו כשר מה"ת רק מדרבנן מ"מ הגדה הראשונה היא עיקור כמבואר בתשו' הר"ן סי' ל"ד וסי' מ"ז האמת טעמא בעי מנ"ל לפשיטות כ"כ דבעדות נשים אי יהיב טעם ואמתלא לא יהי' חוזר ומגיד והנה בש"ס סנהדרין מ"ד ע"ב ת"ר מעשה באדם א' שהי' יוצא ליהרג וכו' והעדים לא תהא להם מחילה לעולם ואמרו חכמים להחזירו א"א שכבר נגזרה גזרה אלא יהא קולר תלוי בצוואר העדים ופריך פשיטא כל כמיני' ונראה מפירש"י דלא גריס פשיטא אלא וכי כל כמיניה ופירש"י וכי נאמן הוא דחשדינן לי' לסהדי למימר יהא קולר תלוי בצוואר העדי' ומשני לא צריכא דהדרי בהו סהדי ופריך וכי הדרי בהו מאי הוי כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד ופירש"י או דבר המכחיש את הראשון דכתי' אם לא יגיד אהגדה קמייתא קפיד קרא ואפי' מיחשדינהו נמי לא מיבעי' דאיכא למימר דהאי דהדרי בהו דאמרי מה לנו לחוב בדמו

של זה עכ"ל כונתו אע"ג דהדרי בהו יש לנו לומר דבריהם הראשונים אמתיים ועכשיו אומרי' מה לנו לחוב בדמו של זה ולא הי' לחכמים להוציא עליהם לעז לומר הקולר יהא תלוי כי אין כאן קולר וההריגה ראוי לו ומסיק ש"ס ל"צ אע"ג דיהבי טעמא למילתי' כעין עובדא דבעי מיכסא וכפירש"י שהטעם הי' ממש מבואר ונגלה שהחזרה אמת והעדות שקר ומ"מ נהרג בנו של שמעון בן שטח מגז"ה כיון שהגיד וכו' ובכה"ג מוציאי' לעז של קולר על העדי' הארכתי קצת בפי' כונת רש"י יען ראיתי מזדנדין בדבר:

ומ"מ מאריכות הש"ס כגון עובדא דבעי מיכסא משמע ודאי כגון האי עובדא שאפי' לפי דבריהם האחרונים וטעמם לא הי' ראוי להם לעשות כך שמרוב קצפם ושנאתם על שמעון בן שטח אין ראוי להעיד עדות שקר עלי' ועל ביתו ע"כ הגדה ראשונה הוה הגדה עיקרית ואין לזוז ממנה והקולר תלוי בצוואר העדים אבל אי הוי יהבי טעמא שראוי להעיד עדות שקר בעבורו ואלו אתאי לקמן היינו אומרי' להם צאו והעידו בשקר א"כ אפשר הגדה ראשונה מעיקרא לא הוי הגדה כלל וכשנשמע טעם כזה בחזרתם נקבל הטעם מהם ולא יהרג או אפשר לומר דמ"מ יהרגו רק לא נוציא לעז לומר הקולר יהי' תלוי:

והנה בכתובות י"ח ע"ב העדים שאמרו כ"י הוא זה ופירש"י שהי' מעידי' על חתימתם לקיים השטר ונדחק מאוד בשיטה מקובצת מה בעי רש"י בזה ונראה דפני יהושע נתקשה במחמת נפשות הרי כדין עשו שלא יסתכנו בנפשם בשביל הפסד ממונו של זה ואין כאן הגדה ראשונה כלל ומ"ט יאמנו בלי מגו ומאי הוה להו למיעבד ומה שתירץ שם דהעדות האחרון ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימו אינו נראה דהאחרון אינו בגדר עדות אלא ביטול דבריהם הראשונים שלא יהי' הגדה שאם נצטרך עדים לבטל הגדה ראשונה לא יועיל עדותם דה"ל חוזר ומגיד ומעיקרא לא קשיא אע"כ צריך להניח סברא כיון דדינא הכא שאם אומרי' לעדי' חתמו שקר ואם לאו נהרג אותם יחתמו שקר ולא יהרגו א"כ החתימה כלא הי' ואינה בגדר הגדה כלל וכשנותני' טעם ואמתלא כזה לדבריהם לא הוי חוזר ומגיד ולא הכחשה לדבריהם הראשוני' כי כך יפה להם ולא נצטרך עדות על זה אלא השטר איננו ועכ"פ לא מגבינן בי' וקושי' פ"י עצומה:

ונ"ל להשמר מזה פירש"י שהי' מעידי' לקיים השטר דודאי אה"נ אי מיד כשיצאו מהסכנה באו לב"ד וגילו הדבר כך אירע לנו וכך הי' מעשה אע"ג דבעלמא הוי בכלל חוזר ומגיד כיון שכבר יצאו מהב"ד או חתמו שטר דהוי כחקירה בב"ד מ"מ הכא שנתנו טעם שבשבילו ראוי להגיד שקר בראשונה חוששין לדבריהם האחרונים אך הכא המתינו עד שבא השטר לכלל גבי' וקיום ב"ד ועוד בסיפא דמתני' כבר נתקיים ע"י אחרים ומדשתקו

עד עכשיו נהי דלא משוו נפשייי רשעי' במה שנתעצלו ושתקו בשב ואל תעשה מ"מ בכלל חוזרים ומגידים הם ולא מהימני כנלע"ד:

נחזור להנ"ל דמנא פשיטא לן דבדרבנן אפי' יהבי טעמא וסברא לדבריהם האחרוני' שלא יאמנו לחזור מדבריהם והנלע"ד דבר זה מפורש בדברי השואל שבתשו' הר"ן סי' ל"ד שכ"כ וז"ל א"כ הוא שיכולים לסתור דבריהם כל זמן שלא נחקרה עדותן בלא אמתלא גם אחר שיצאו מב"ד אפי' בעדות דלא בעי חקירה א"כ אם נפסק הדין ונפרע החוב ונאכל הדבר או נישאית האשה ויחזרו העדים ויאמרו מבודין אנו ההשיב ישיב הממון ותצא האשה מאישה וזה מן התימה עכ"ל השואל וע"ז השיב הר"ן כל שנגמרה עדותן קרוי הגיד וכל שלא בעי חקירה הרי נגמרה עדותן אלא שבסי' מ"ז כ' שצריך שיאמרו עכ"פ במקום הגדה לאפוקי בשוקי בראי דלא ע"ש ובזה זכינו לעמוד על דעת הראשונים ז"ל דרכיה דרכי נועם וכיון שהי' כח ביד חכמים להאמין לעדות זה אפי' פסולים אם תקנתם קלקלה שאחר לא יתקנו ג"כ שהגדה ראשונה שבב"ד היא עיקרי' ומינה אין לזוז א"כ שהותרה וניסת יאמרו העדי' מבודי' היינו ונוציא אשה מבעלה ע"כ הי' כח בידם לתקן גם זה כיון שהגיד שאח"ו:

וכמדומה לי שלא עמד על זה בעל חלקת מחוקק סי' י"ז סקי"ז והיות כל הס"ק ההוא צריך עיונא ע"כ אברר הדברי' בעזה"י עיין לקמן סי' קט"ו ובב"ש סק"ג מבואר דלרמב"ם ורמב"ן וסמ"ג נאמן הראשון אפי' להפסיד ממון של שני ודלא כהירושלמי שברא"ש פ' המדיר סי' ט' דאמר ע"י עדים אלא כפשטות ש"ס דמסתים סתם פלוני חכם טיהר הכתם ואשתכח שיקרא והרא"ש לענין ממון ס"ל כהירושלמי דבעי' עדי' להכחיש העד האומר משמו של ראשון אבל לענין איסור והיתר מסתברא להרא"ש קבלת רמב"ן שהראשון נאמן להכחיש את זה האומר משמו וברי"פ שבועת העדות כ' רא"ש דלא תיקשי מהתם אקבלת רמב"ן משום דעכ"פ לא היתה צריכה לעדותו של זה אלא הי' די לה שתאמר משמו בב"ד ואע"ג דמכאן ולהבא מהימנינן לי' להמכחיש מ"מ איהי אפסדה נפשה שהשביעה אותו כלל ולזה הסכים הרב"י בי"ד סי' קפ"ח ובא"ע סי' קט"ו:

אך הריא"ז בגליון הרי"ף ר"פ האשה שלום אות קטן ד' כ' בפשיטות דהראשון המכחיש לא מהימן כלל ומייתי ראיתו מר"פ שבועות העדות דאמר לה ולא אמר לב"ד וכו' ולכאורה לא נעלם דחיית הרא"ש דאה"נ מכאן ולהבא לא מהימני' תו א"כ לא הי' לה להשביעו כלל וצ"ל דס"ל לריא"ז דצריך הב"ד לשלוח אחרי' ולשמוע מה בפי' ודלא כרמ"א בשם מהרי"ו בש"ע א"ע סי' י"ז ס"ח והיתה צריכה להשביעו לבא לב"ד ולברר מה ראה ואיך ידע ואי ס"ד דמהימן לומר לא אמרתי שום דבר א"כ הרי הוא הפסיד אותה

והיא לא אפסדה נפשה אע"כ לא מהימן להכחיש להר"מ אלא לברר דבריו הראשונים ע"י חקירת ב"ד איך ראה ומה ראה וא"כ רמ"א סי' י"ז ס"ח שהחליט כמהרי"ו דאין לב"ד לחקור אחר דברי העד א"כ ממילא אין לדחות קבלת רמב"ן דמש"ס דשבועות אין ראי' אלא שמה"ה משמע בהרמב"ם דלא כמהרי"ו וכמ"ש בחלקת מחקק ססקי"ח והרי הרמב"ם ס"ל כקבלת רמב"ן כמ"ש לעיל בשם ב"ש סי' קט"ו וא"כ קשה מש"ס דשבועות העדות וי"ל:

ומהתימה דהרב"י בחיבורו בי"ד סי' קפ"ח ובא"ע סי' י"ז ס"ח וסי' קט"ו פסק כקבלת רמב"ן כהכרעת הרא"ש הנ"ל ובתשו' סי' ד' מייתי מסברא דנפשי' דאין הראשון נאמן להכחיש השני לומר לא אמרתי מת פלוני ומייתי ראי' מש"ס בשבועות ולא משמי' דריא"ז וכאלו לא ידע רמב"ן וקבלותיו ואסברי לי' מסברא דנפשי' דה"ל כמעיד על עצמו וגופו לא אמרתי כן וגרוע משני עדים המכחישי' זא"ז ובסברא זו נדחה מ"ש ח"מ ריש סקי"ז וז"ל אפי' אם בא אחר שהתירוהו דאם בא קודם אפי' עד אחר נמי עכ"ל ולהנ"ל אין ראי' דלעולם כשבא קודם שהתירוהו וה"א דגריע מעד אחר בעלמא מטעם ס' ב"י הנ"ל דה"ל כמעיד על עצמו ויעיי' בס' כזו ברמב"ם פי"ב מטוען הל' ב' וכעין שכ' טח"מ סי' ל"ח גבי עדי' זוממי' והוא בנימוקי חומש דרמב"ן פ' שופטים ומ"מ בחיבורו חזר בו הרב המחבר ונ"ל ופסק כקבלת הרמב"ן:

והנה בחלקת מחוקק מסתפק אי אמרה בשם שפחה והשפחה מכחשת אי שפחה מהימני' ובתשו' שארי' יוסף סי' ל"ב מיפשט פשיטא לי' דלא מהימנת שפחה להכחיש כשר המעיד בשמה וטעמא בעי והנה בחלקת מחוקק מסופק עוד אם עד הראשון שאמר שלא בב"ד ואחר שכבר העיד השני משמו בב"ד חוזר הראשון ואומר מבודה הייתי אי יכול לומר כן כיון שלא הגיד בב"ד ובתר דאיבעי' פשיטא לי' דיכול לומר מבודה הייתי דמאי שנא ע"ש ולבבי לא כן יחשוב דהא כבר כתבתי לעיל דהא דפשיטא דיש כח ביד חכמים לומר בעדיות דאינם אלא מדרבנן שיועיל ההגדה הראשונה שלא יכול לחזור ולהגיד היינו מטעמא דאל"כ לא יהי' דרכי נועם דאחר שכבר הותרה ונישאית יאמר העד מבודה הייתי ויתן שום אמתלא וכמ"ש לעיל בשם השואל שבתשו' הר"ן וזה הטעם בעצמו שייך בעד האומר בשם עד אחר ונתקבלו דברי השני והותרה האשה ונישאית יארע מכשול כזה שיאמר הראשון מבודה הייתי וע"כ גם זה בכלל תקנה ויש כח ביד חכמים בזה שכיון שהגיד השני בב"ד אפי' הגדת הראשון הי' שלא בב"ד אינו חוזר הראשון ומגיד מבודה הייתי ואפי' לא הותרה ונישאי' ככל כיון שהגיד שוב אינו חו"מ

שבתורה וכמו שהעיד חלקת מחוקק שכן משמע בר"ן אלא שהוא לא ידע שום סברא לזה הוה ס"ל כיון שהראשון הגיד חוץ לב"ד מ"ט לא יחזור ויגיד מבודה הייתי ולהנ"ל א"ש: **אלא** שצ"ל א"כ אכתי לא שבקת חי שהראשון יכחיש ויאמר לא הגדתי שום דבר שקר ענית בי' ויהי' נאמן מקבלת הרמב"ן ויוציא אשה מבעלה וצ"ע וע"כ צ"ל הך כיון שאנו מאמיני' לזה העד השני שכך אמר לו העד הראשון וכל זמן שלא שמענו הכחשתו מפי עד הראשון אין אנו חוששי' שיכחשנו כי שניהם אינם חשודי' לשקר דע"א אפי' קרוב שפסלתו תורה לא משום חשש שקר הוא אלא אפקעתא דמלכא ית"ש ופי' כתב בקידושי' ס"ב שום דאמר בדמי וכדמשמע בראשוני' ר"פ האשה שלום אבל לשקר לא חיישי' נהי דלמבודה ובדמי חיישי' אבל לשקר לא חיישי' נמצא לא שייך לא שבקת חי ואי יארע אח"כ שיכחיש הראשון את השני ונאמין הראשון ע"פי קבלת הרמב"ן ונוציא אשה מבעלה לא שייך לומר בזה אין דרכי' נועם דכן אפשר גם בשני עדי' אבל אין לחוש לזה משא"כ לטענת מבודה ואמתלא כצ"ל וא"ש וא"כ תינח במעיד בשם עד מהימן אבל המעיד בשם שפחה ועכו"ם מסל"ת אשר פיהם ד"ש נהי דלעדות אשה נאמנות בצירוף דייקא ומינסבא ומילתא דעבידא לאגלויי וגם זה האומר בשמם מהימן שכך שמע מפיהם מ"מ מיד אין אנו בטוחים שלא יבואו ויכחישו דבריהם הראשונים ואז נאמין להם ע"פי קבלת רמב"ן א"כ עי"ז נוציא אשה מבעלה שהתרנו בתחלה ואיך נתירנה בתחלה דרכי' דרכי נועם כתי' אע"כ מעיקרא כך תיקנו שאין אלו נאמנים להכחיש האומר משמם:

וראה זה חידוש נמצא בשיטה מקובצת דב"ב מ"ח ע"ב אהא דאמרי' התם דעדות שבשטר אתי שטרא ומרעא לשטרא כ' וז"ל וה"ה דלא אתי עדות שכבר העידו ע"פ ומרעא לשטרא כיון שכבר העידו ונחקרה עדותן בשטר ההוא אבל הכא אתי שטרא ומרעא לשטרא וצריך לפרש מאי אולמי' דעדות בשטר מעדות בע"פ וכו' ועוד ע"כ לא אמרה תורה אלא שאין ב"ד נזקקין לקבל עדותן לסתירת מה שהעידו ואין חוקרים עדותן שמעידי' אח"כ לבטל עדותן שכבר נחקרה בב"ד אבל הם שהעידו מאליהם שלא בב"ד וחתמו ואסרו ונעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד כשיבא השטר לפני ב"ד אתי עדות שנעשה כמי שנחקרה ומרע עדות כיוצא בה כשנים אחרי' שהעידו אחר עדותן של אלו עכ"ל ועיי' משנה למלך פ"ג מעדות הל' ה' ע"ש וצ"ל דוקא בחתמו בשטר שכדין עשו שנעשה כמי שנחקרה בב"ד ממילא אבל ב"ד עצמן אפי' עברו וקבלו וחקרו העדי' בחזירתם אין בקבלות העדות השני כלום כיון שלא בדין קבלו עדותם להם דין ב"ד ולא קבלת עדות כלל דאלת"ה אלא נימא אי עברו ב"ד וחקרו וקבלו עדות החזרה לא גריעא משטר א"כ מי

יפרנס לנו דברי ש"ס כתובות י"ח ע"ב גבי כ"י הוא זה אבל אנוסים היינו דהרי משכחת לי' שעברו וקבלו עדותן אע"כ בע"פ לעולם אינם חוזרי' ומגידי':

והנה בנידון שלפנינו שכבר נחקרה עדותן בב"ד דאפי' אי נימא מה שהותר' האשה ע"י שו"ת לא מיקרי היתר ב"ד אלא בעי' שיתקבצו ג' יחד ויאמרו לה מותרת את להתנסבא כהסכמת ב"ש סס"ק קכ"ד והכא אי כשבאת לחלוץ התאספו ב"ד לחלוץ לה בודאי הוי כהותרה ע"פי ב"ד אבל אי לא הי' שם ב"ד עדיין רק שתבעה מהרב שיחלוץ לה ע"פי הוראת שו"ת של גאונים אפשר עדיין לא הותרה ואי אתי ע"א המכחיש לעד הראשון תצא מהיתירא מ"מ הכא דלא בא עד מעלמא להכחיש עדות הראשון ומלשון השאלה משמע שהעדות הוגבה בב"ד של ג' כדין ורק אח"כ שאלו להגאונים ע"פי ג"ע אבל העדות נחקר בב"ד א"כ שוב לא מ"ל מבודה הייתי לא העד השני ולא הראשון כמבואר לעיל ונהי אם הראשון בפנינו ומכחיש אותה לומר שקר העדת בשמי מהימן העד ע"פי קבלת הרמב"ן מ"מ העד השני לא מהימן לומר שהעד הראשון מכחיש דבריו הראשונים ולא הי' ראוי לב"ד לשלוח כלל ולשמוע דברי חזירתה כמ"ש לעיל בשם ש"מ:

ברם הכא יש לעיין בדברי האשה הזאת כי אמרה מבודה היתה וכי נכמרו רחמי' על העלובה ע"כ אמרה שקר בשם האורח ושוב אמרה שהאורח בעצמו חזר ובא ונתאכסן אצלה ואמר שלא אמר ממיתת באלי בעל האשה ודברי' תמוהי' על איזה אורח נתכוונה כיון שאמרה שמעולם לא שמעה מאותו שמת באלי רק מחמת רחמנות בדאה מלבה שאמר לה אותו שמת בעלה וא"כ אותו אורח לא הי' ולא נברא ומה זה ששוב חזר האורח ונתאכסן ואמר שלא א"ל ממיתת בעלה דברי' נפלאי' ממני כמה אורחי ופרחי איכא בשוקא ומי הוא זה שאמר שלא ידע ממיתת בעלה כיון שהאורח הראשון לא הי' ולא נברא א"כ דברי' השניי' אין להם שורש ומובן כלל אבל האמת יורה דרכו לפע"ד דודאי אורח ידוע לה דבר עמה מבאלי בעל האשה והיא להיות נכמרו רחמיה על העלובה העגונה הסבירה דברי האורח כאלו המובן מדברי' שכבר מת אע"פי שלא אמר כן בהדי' מ"מ מאומד דעת הסבירה הדבר והוסיפה תבלין בדברי' וספרה להאשה ליתובי דעתה כאלו ברי לה שמת בעלה והעידה כן בב"ד ושוב אח"ז חזרה בה שמעולם לא שמעה דבר ברור ממיתת בעלה של זו אלא משמעות ודמיון בעלמא ושוב כשבא אותו האורח חקרה אותו היטב אם הי' כונתו בדברי' וסיפורי מעשי' הראשוני' שיודע ממיתת באלי ואמר האורח שמעולם לא נתכוין לזה זה נ"ל בכונת דברי האשה:

ומ"מ נ"ל כיון שכבר נודע זה להאשה המעידה בעת בוא האורח שנית ונתברר לה שדמיונה כוזב אי אז באתה מיד לב"ד וצווחית טעיתי בדמיונו אפשר הי' קצת סברא

לחוש לדברי' וכולי האי ואולי אבל עכשיו ששתקה עד שכבר האורח חמק עבר והרוצה שישקר ירחיק עדותו ועוד המתינה עד שבאת האשה לחלוץ ועוד לא באת מאלי' עד ששלחו ב"ד אחריה ושלא מן הדין שלחו אחרי' לשמוע דברי' כלל וכמעט היתה נישאי' לבעל במקום אחר ולא תדע א"כ בכה"ג לא מהימני' כמו שהוכחתי לעיל מרש"י פ"ב דכתובות באנוסי' מחמת נפשות דאע"ג דאי אתי מיד ואמרו כך אירע לנו מהימני' מ"מ כשהמתינו עד זמן קיום השטר לא מהימני' להו וה"נ דכוותה וגריעי מיני' דהתם שתיקותם הפסד ממון בעלמא היא ואיתי' בהחזרה ומ"מ כיון ששתקו תו לא מהימני' והכא איסור א"א דליתי' בהחזרה אי לאו דעדות הראשון אמת לא הוית שתקת כולי האי:

אמנם יען שראוי ומחויב בכל עדות לחקור מתחלה אולי מאומד ומדומה אמרת ואך הכא מקלינן דאין דנין אפשר משא"א כמ"ש ה"ה פי"ג מגירושי' הל' ט"ו ומכ"ש הכא בנידון שלפנינו שעכ"פ העד עצמו טוען לפנינו שאמר דברי' מאומד ע"כ היכי דאפשר לעמוד על החקירה האמיתיות עלינו לעשות כל טצדקי דאפשר והנה אם זה באלי מת תחת צבא המלחמ' ולא ברח א"כ נמצא שמו כתוב בספר ארכו אשר כל אסירי המלך עצורים שם זה נמצא בנקל בחקירה מועטת אצל שר צבא שהי' נמנה תחתי' ודרכם ליתן כתב הנקרא טאטן שיין שטר מיתה ויען כי אותו הכתב ניתן ע"י שאלה מהם א"כ אין נידון כמס"לת ויש לעיין בזה אך אם תסור האשה למקום גבוה כגון בלעמבערג וכיוצא בזה בקאנסילייא אשר שם הספר עצמו שנרשמים שם כל המתים שם ומקומם ויום מיתתם והעד או האשה עצמה תראה ותקרא אותה השורה שנכתב כך בין צבאים רבים לאלפים אותה השורה נכתבה כבר לפי תומו וגם הוא מארכי של מלך בזה אין פקפוק להתיר וכבר נעשה מעשה כזה על זה פעמיים ושלש ויצא בהיתר תל"ית א"כ אם אפשר בכך לא נסמוך אהנ"ל אך אם א"א ע"כ אין דנין אפשר משא"א אם יסכים ת"ח מורה הוראה למטינא שיבא מכשורי להתיר אשת באלי הנ"ל מבלי לחוש לחזרת עדות האשה המעידה בראשונה וה' יצילני משגיאות ויראני מתורתו נפלאו'. פ"ב יום ד' י"ב ניסן תקפ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עו

החיים והשלום לי"נ הרב המאה"ג המופלא עושה פלא כש"ת מה' מאיר נ"י אב"ד דק"ק סאבאטיש ואגפי' יע"א:

נועם מכתבו הגיעני בזמנו זה שבועות שתים ובקראי שנים שלשה דלתות ראיתי כי העמיק שאלה בענין הצריך לשמוע מפי עדים הדרים פה והנה האחד איננו כ"ה משה

מלמד כי הלך לעולמו שבק חיים לכל חי ורק אנו שומעי' מפי אשתו ובנו אשר יעיד בגדלו מה שראה בקטנו ע"כ עיקר סמיכת העדות על העד השני כ' אנשיל שניר מאכיר ואותו לא הי' בביתו כ"א בעיר באדען עד עש"ק העבר בא לכאן וכהיום נזדקקתי לשמוע מפיהם מה שאמרו וידעו בענין זה ויבואר לקמן אי"ה:

עובדא הכי הוה באיש א' דר בכפר הסמוך לק"ק סאבאטיש עם אשתו ובניו כולם מוחזקי' בחזקת בניו ממש וחתמו עצמם על שם אביהם בן אלי' וכך נקרא לס"ת ועתה קם בנו הגדול הנקרא אברהם בן אלי' ונשא אחות אביו אלי' הנ"ל בחופה וקידושין ואח"כ נתעוררו לזה אנשי היישוב הדרים בכפר הנ"ל באמרם כי הוא נכשל בערוה דאוריית' לישא דודתו ונשמע הדבר להרב המא"הג הנ"ל בק"ק סאבאטיש וקרא להאב כ' אלי' וא"ל איך נהי' הדבר הרע הזה והשיב שזה אברהם אינו בנו כ"א חורגו בן אשתו ואמר אליו הרב הישמע שהחורג יחתום עצמו בשם בעל אמו ויעלה כן לס"ת וגם בכתיבה יכתב כן אברהם בן אלי' והשיב אלי' הנ"ל שישאל לאשתו והיא תשיב אמרי' והנה היא אמרה שבהיותה פנוי' הרתה לזנונים וילדה זה הבן והיא משרתת בק"ק פ"ב והבן נתגדל בבית ר' משה מלמד הנ"ל ואח"כ נישאי' לכ' אלי' הנ"ל וכדי להסתיר בושתה החזיקו הבן כאלו הוא מבעלה כ' אלי' הנ"ל אבל באמת אינו בנו כלל ועל זה פלפל מעלתו וצלל במים אדירים והראה פנים לכל צד כמראה האופנים ובקש ממני לחוות דעתי הקלושה בענין זה:

והנה ראשון תחלה נזדקקתי לשמוע מפי העדים הנ"ל והנה כולם כאחד יעידון ויגידון שהאשה פלונית בשמה ושם עירה היתה משרתת פה והילד בשמו אברהם הי' בבית ר' משה מלמד והי' כבן ד' שנים ולמד אצל המלמד הנ"ל ז"ל סידור תפלו' ואח"כ נישאית לבעל כ' אלי' נ"ש ותחלת דירתם הי' ביערגן סמוך לכאן וגם הראו לי כתוב בפנקס המוהל של ר' משה מלמד ז"ל איך שביום א' ז"ך ניסן תקמ"ז לפ"ק הי' ר' משה ז"ל מוהל אצל הילד יהודה המכונה ליב בן ר' אלי' נ"ש ביערגן אשר מזה נראה שבנו הראשון של ר' אלי' מאשתו זאת הי' שמו יהודה ליב וזה אברהם קדם לו אמנם אין א' מהם אשר יאמר שיכול לסמוך על טביעת עינו שיכיר שזה אברהם שנשא אחות אלי' הוא בעצמו אותו אברהם שנתגדל בכאן או אם אולי הוא אחר הנולד מן אלי' בעצמו את זה לא ידעו ולא יבינו:

הנה ראשון תחלה נאמר מה שהרעיש מעלתו על שחתם עצמו ועלה לס"ת בשם אברהם בן אלי' שזה הוא מעשה אשר לא יעשה כן ולא נשמע כמוהו וגם רצה לומר דה"ל כעושה מעשה דלא יועיל לו אמתלא כמ"ש רמב"ן בלבשתה בגדי נדה הנה לכאורה לא ידעתי כל

הרעש הזה הלא כ' בתשובת מיימוני שבסוף ספר משפטים סי' מ"ה וששאלתם ראובן ואשתו שכתבו שטר לבן אשתו וכתב בו ותנו לבנינו נראה דלישנא מעלי' הוא שהרי המגדל יתום ויתומה כאלו ילדו וכו' ולשון חביבות הוא כמו בני לדברי הקשיבה בתי הלא אבקש מנוח וכו' ועוד כיון דהמגדל יתום נקרא בנו אז גם היתום ראוי לקרות לאלוף נעוריו אבי ולאשתו אמי ואין כאן בית מיחוש ועוד הבעל כאשתו וקרינא בי' לא יומתו אבות על בנים ושלום מאיר בר ברוך עכ"ל ופסקו רמ"א בש"ע ח"מ ס"סי מ"ב ע"ש הרי קמן דשפיר דמי דקרי לבן אשתו בנו ואיהו נמי קרי לי' אבא ואין כאן בית מיחוש ואין להשיב ולחלק התם משום חבה ואהבה דין הוא שיקראו או יכתבו זה לזה אבא ואמא וברא וברתא אבל לעלמא לא ולמה לו לחתום כן באגרת שבינו לאחרים בן אלי' וכן בעליי' לתורה ומכ"ש בכתובת אשתו מה ענין חבה ואהבה לכאן לזה אני אומר יש לנו ראי' מוכרחת שאפי' כה"ג אורחא דמלתא הכי הוא מדכתי' בפ' פנחס ושם בת אשר שרח וכ' רמב"ן בשם נוסחת תרגום אונקלס שתרגם ושום בת איתת אשר שרח ופי' ז"ל דאל"כ מה ענין הבת בנוחלי הארץ אע"כ היתה בת אשתו מבעל אחר משבט אחר והיתה בת יורשת נחלה לכן נחשבי' בפ' זו ונקראת בת אשר על שגדלה כבתו והרמב"ן מסתייעא לי' מדכתיב בפ' ויגש ושרח אחותם משמע שהית' אחותם ולא בתו ע"ש ברמב"ן ולפע"ד היינו דאמרי' פ' י"נ יודע הי' מרע"ה שבנות צלפחד יורשת הן ולא הי' יודע אם נוטלת חלק בכורה אם לאו ויל"ד מנ"ל דידע ולא דמי למקושש דשפיר ידע דכתי' מחללי' מות יומת אבל הכא מנ"ל אע"כ קמ"ל שכבר הי' יודע הדין מבת אשר שרח מ"מ מוכח דאפי' שלא במקום חבה ואהבה קורא הפסוק לחורגתו בתו ועוד ממקומו הוא מוכרע ממ"ש הר"מ בר ברוך הנ"ל דבעל כאשתו וכתיב לא יומתו אבות על בנים רצונו לומר דדרשי' לא יומתו אבות על עדות בנים וקיי"ל בעל כאשתו ולא יומתו אבות על עדות בני אשתו וקרי להו קרא בנים זהו כוונת הר"ם הנ"ל וא"כ הא זה הוא שלא במקום חבה כלל:

איברא דצ"לע על הנ"ל ממ"ש תוס' פסחים נ"ד ע"א אהא דדורשי חמורות אלה בני שעיר החורי ואלה בני צבעון מלמד שבא צבעון על אמו הקשו תוס' הא בכל התורה לא מצינו שיהי' בן אשתו נקרא בנו ע"ש וא"כ קשה מכל מ"ש לעיל ועוד במסקנת תו' שם מבואר למעיין דסתמא דתלמודא פ' י"נ ס"ל לכלל מונח שא"א שיקרא בן אשתו בנו ונ"ל ליישב בעזה"י שיהי' כל דברי חכמים קיימים דבכנסת הגדולה לח"מ ס"סי מ"ב כ' מסברא דהר"ם לא אמר שיקרא בן אשתו כרבנן אלא באין לו בנים אבל ביש לו בנים של עצמו לא יתכן שיקרא לחורגו בנו ע"ש ובאורי' ותומים פליג עליו דמנ"ל לחלק בכך והנה לפי הנ"ל מוכח דלא ככהנ"ג שהרי לאשר הי' לו בנים ואפ"ה קרי לשרח בת אשתו

בתו אמנם י"ל מכאן מוכח כדברי כנה"ג דהנה סברא שלו י"ל כך בשלמא כשאין לו בנים עביד איניש דמחמת חבה קורא לו בנו ולא חייש דנפיק מני' חורבה והפסד ליורשיו בנחלתו שיבא זה לירש בנחלתו דלא אכפת לי' כולי האי ואפשר שנוח לו יותר שירש בן אשתו האהוב את נכסיו מאשר ירשו אחיו וקרוביו ומעשי' בכל יום יוכיחו משא"כ כשיש לו בנים של עצמו אזי חושש טובא שלא יבוא מזה טעות והפסד להפקיע בניו מנחלת אבותם וחזקה לא שביק איניש ברי' ויהיב לאחריני וע"כ אינו קורא לחורגו בנו ושטר שנכתב כן פסול הוא זה נראה דעת הכנה"ג וא"כ בזה מיושב סתירה הנ"ל דש"ס פ' י"נ מוכיח שפיר דבני בנים הם כבנים מבני שעיר החורי דאין לומר שמשום שהי' בן אשתו קורא לו בנו דז"א דאי ס"ד דבני בנים אינם כבנים לא הי' מחזיקו בנו במקום שיש לו בנים יורשים דגוי יורש אביו אע"כ דבני בנים הם כבנים באמת ואמנם בת אשר שרח שהיתה בת בין הבנים שאפי' יטעו העולם שהיא בתו ממש לא נפיק מני' חורבא שהרי בת במקום בן לא תירש ע"כ שפיר קורא לה בת אשר וזהו שדקדקו תוס' בפסחים נ"ד ע"א הנ"ל בצחות לשונם שלא מצינו בכל התורה שיקרא בן אשתו בנו כלומר אבל בת אשתו מצינו שפיר היינו בת אשר שרח אבל בן אשתו היכי שיש לו בנים דומיי' דבני שעיר החורי זה לא מצינו וא"כ לפ"ז בנ"ד שיש לו בנים ואפ"ה נכתב זה על שם בן אלי' בכמה כתבים ושטרות א"כ ראי' גדולה הוא שהחזיקו כבנו ממש:

אך בכל זאת לא ידעתי מה יושיענו זה ומאן לימא לן דאבוה דהאי לא אלי' שמי' דדלמא הבועל המפתה הי' אלי' שמו ועל שמו חתם אברהם בן אלי' ואין מכאן שום הוכחה יתירה שהוא בנו של זה אע"ג שעכשיו אינם טוענין כן ואומרי' שחתם על שם אלי' הלזה בעלה של פלונית מ"מ כיון שלא הי' לנו שום מעשה המורה על זה רק דבורה של עכשיו ותברי' בצידי' שמיד אומרת האמתלא א"כ הפה שאסר הוא הפה שהתיר ונמצא מה שעשה מעשה בחתימתו על שם בן אלי' זה לא מעלה ולא מוריד:

מעתה נחזה אנן נשית לבנו על מה אדני הדין הזה הוטבעו והנה הושתת על ד' יסודות האחד אם מועיל החזקה שהחזיקו כבנו ומה ענין החזקה ההיא. שנית אם נמי יועיל החזקה לאוסרו בקרוביו אולי יועיל אח"כ נתינת אמתלא להתירו ובאיזה אופן תהי' האמתלא. שלישית אם אולי לא תועיל האמתלא להתירו בקרובי' מ"מ צריך לבאר אם יועיל עדות האב במה שאומר זה אינו בני שהרי התורה נתנה לו רשות להכיר. רביעית אם נמי לא יאומן לומר אינו בני היינו ע"פ עצמו לבד אבל הכא דאיכא נמי סהדי שמעידי' כדברי הזוג אולי מצירוף כל הנ"ל נלמד להתירו באשתו שנשא:

א' ענין החזקה מבואר גרסי' פ' עשרה יוחסין (קידושין דף פ') אר"ח בר אבא אר"י מלקין על החזקות וסוקלין ושורפי' על החזקות ומפ' הש"ס מלקין על החזקות כי הא דאר"י אמר רב הוחזקה נדה בשכינותי' בעלה לוקה עלי' משום נדה סוקלין ושורפין כי הא דאמר רבא בר"ה איש ואשה תינוק ותינוקות שהגדילו בתוך הבית נסקלין זע"ז ונשרפי' זע"ז וכו' והנה חזקה שאנו לומדין פ"ק דחולין מבית מנוגע היינו להעמיד כל דבר על חזקתו כמו שנתברר לנו כבר פ"א וזה אינו ענין לכאן והכא מיירי דבר שלא ראינו מעולם שהוא כן אך העולם מחזיקין אותו מצד הנהוג שהוא כך ואשה באה ובנה מורכב על כתפה וגידלו כדרך אשה המגדלת בנה ומעולם לא אמרה לשכנותי' שהוא בן אשה אחרת והחזיקו כולי עלמא שהוא בנה וע"ז סוקלין על סברת והאמנת הבריות זמן רב ומייתי ירושלמי ממכה אביו ואמו והיינו אחר שנניח דאזלי' בתר רובא ורוב בעילות אחר הבעל ולא ממיעוט הנואף שהיא במקרה עם כל זה תינח אם ראו עדים רוב בעילותיו של בעלה זה ובעילת הנואף הם מיעוט נגדו אך מאן יעיד לנו שבעל הבעל הזה רוב בעילות דלמא לא בעיל כלל או א' בשנה אע"כ צ"ל חזקה כך הוא בעל הדר עם אשתו בהיתר ובמצוה וכלה למה נכנסה לחופה וע"כ הוחזק שבעל בזמנו כמה בעילות והנואף בעל במקרה ועל זה הורגין וממש רוב מצות התורה צריכים לחזקה כזו ועכ"פ ממכה אביו ואמו מוכח רוב וגם חזקה דאי לא אזלי' בתר חזקת המנהג הלז אין כאן רוב ואי ניחוש למיעוט לא יועיל החזקה מידי נמצא ש"ס דחולין דיליף ממכה אביו ואמו וירושלמי דקידושין דיליף חזקת המנהג מיני' הכל הולך אל מקום א' והב"ש בסי' י"ט במ"כ שגה בפי' דבר זה ולחנם הקשה על הירושלמי ואהרמב"ם:

ואין להתעקש דהך חזקה גופה רובא הוא דרוב אנשים לא מוקמי נפשי' מלבעול לזה י"ל דמצד רובא לא הוה אזלי' בתרי' משום דהוה רוב שע"י מעשה אבל מצד חזקת המנהג אזלי' בתרי' ושיטת הרמב"ם נכונה בעז"הי ואחרי בנותי בספרים מצאתי קצת מזה בסדרי טהרה וברוך שכוונתי [עיין לעיל סי' מ"א]:

ואחר כותבי זאת מצאתי בס' עצי ארזי' שעמד בהנ"ל ולא נחית למה שכתבתי אמנם זה מצאתי שהקשה אהש"ס דחולין הנ"ל איך בעי למילף רובא ממכה אביו משום דרוב בעילות אחר הבעל אכתי בתו מאנוסתו היכי משכחת לי' דלמא נאנסה האם גם מאחרים או נתרצית להם והכא לא שייך רוב בעילת ע"ש ולפע"ד להס"ד דיליף מרוב בעילות אה"נ דהומ"ל ולטעמיך בתו מאנוסתו היכי משכחת לי' אמנם למסקנא לק"מ דמסיק שהי' חבושי' בבית האסורי' ודחי הש"ס אפ"ה אין אפטרופוס לעריות והנה הפי' הוא אי לאו דאזלי' בתר רובא לא הי' מועיל חבושי' בבית האסורים דדלמא חתר א' במחתרת

ובא עלי' או נבעלה לשומר האסורי' וכדברי חכמים בקלפטרא מלכה נדה למ"ד ע"ב אבל מ"מ השתא דאזלי' בתר רובא נ"ל אי הי' איש ואשה חבושי' יחד בחדר א' בבית האסורים אפי' לא הי' הוא בעלה מ"מ נימא רוב הבעילות ממנו הוא דחזקה לא מוקים נפשי' ובפרט כשראינו בעדים פ"א שהיתה אנוסתו או מפותה שלו ולבו גס בה מכבר ועתה המה חבושי' יחד דא"נ נימא אין אפטרופס מ"מ שדינן רוב בעילות אח"ז ושפיר משכחת בתו מאנוסתו כשהי' חבושים בבית האסורים וכדומה לזה:

וזה לשון ריא"ז בשלטי גבורי' פ' עשרה יוחסי' דף רמ"ב ע"ב והחזקה היא ע"פי המנהג וההרגל שרואי' אותו העולם נוהגת בו כדרך בן והנדה לובשת בגדי נדותה ונוהגת כדרך נדה וע"פי עצמה מוחזקות בכך אבל אם לא הוחזקה ע"פי המנהג אין עונשין אותה עפ"י עצמה עכ"ל מבואר דבריו מכוונים למ"ש שעיקור החזקה היא ע"פי מנהגם זע"ז לא ע"פי דבורם אבל הא דאזלי' בתר הך חזקה הוא דאורי' כתבתי זאת לפי שראיתי לאחד שהבין כונה אחרת בהריא"ז הנ"ל וליתא:

וא"כ לפ"ז פשוט הוא שבנדון דידן שהוא קרוב לשלשים שנה שגדלוהו בחזקת בנו ממש ולא הרגיש אדם מעולם שהוא חורגו רק נהג עמו מנהג הבנים ובשגם שיש לו בנים אחרי' וכבר כתבתי לעיל שכל שיש לו בנים אין דרך להחזיק החורג כבנו א"כ בלי ספק שהי' הסנהדרין הורגין על חזקה כזו ומכ"ש שראוי להפרישו מאחותו של זה לאביו שהיא בחזקת דודתו:

אמנם נבוא אל השני' אחר שנותני' האבות אמתלא לדבריהם יש לדון אי מועיל האמתלא לחזור בהם ולומר שאינו בנו הנה הלכו בזה נימושות והעיקור בתשו' חוט השני דמחמיר טפי טובא וברמב"ן שבטור י"ד סי' קפ"ה שכ' לבשה בגדי נדה אינו מועיל אמתלא וראייתו מדלוקי' עלי' ש"מ דלא יועיל אמתלא וסברת האחרונים לומר דהרמב"ן פשיטא לי' מדלוקין ש"מ אין אמתלא מועיל א"כ ה"ה וכ"ש הא דסוקלין ושורפים שאין מועיל אמתלא ונהי דהרמב"ן יהיב טעמא משום דעשתה מעשה ללבוש בגדי נדה ומעשה לא עבדי לכן לא יועיל שום אמתלא מ"מ גבי סוקלין ושורפי' מאי מעשה איכא לכן החליטו לומר דעל זמן רב לא יועיל אמתלא ועוד החמירו בגדר זמן רב שהוא שלשי' יום כמ"ש בט"ז סי' י"ט ובית שמואל ונסתייעה מש"ג הנ"ל בשם ריא"ז ומלשון הירושלמי הנ"ל ורק גבי נדה שלא שהתה שלשי' יום משו"ה הוצרכנו לומר משום דעבדי מעשה אבל היכא דשהה הענין והוחזק כך זמן רב לא יועיל שום אמתלא אלו דבריהם:

הנה מ"ש רמב"ן והחזיקו האחרונים בדבריו שכל שעשה מעשה רב שוב לא מהני אמתלא כ' מעלתו שזהו נגד דברי מהר"מ מריזבורק שהביא רמ"א בד"מ סי' ד' ופסקו

בהג"ה שם סעיף כ"ט שאחד נתקוטט עם אשתו והוציא עלי' שם זנות ואמר שהבת ממנה ממזרת וגירשה ואח"כ נתן אמתלא והתירוהו לחזור לו וכ' מעלתו שהרמ"א בהג"ה השמיט הך דגירשה דא"כ עביד מעשה ולא מהימן בשום אמתלא וע"כ שפך סוללה על דברי הח"מ סי' קט"ו סקכ"ח שגם שם נעשה מעשה גירושין ולפע"ד אין זה ענין לכאן כלל דודאי על כל הדברי' מועיל אמתלא הן על קום ועשה הן שב ואל תעשה כלומר הן אשה שרוצית להפריש עצמה מבעלה בשב ואל תעשה שתאמר נדה אני או בקום ועשה טמאה אני לך ורוצית להתגרש וזה א"א לה בלתי שתקבל גט והוא מעשה רבא בלי ספק על הכל תתן אמתלא אח"כ ותועיל אמנם בסבת הדבר הוא שיש לחלק בין מעשה לדבור ע"ד משל האשה רוצית להתגרש מבעלה מפני שנתנה עיני' באחר וא"כ ע"כ תתגרש ותקבל גט אך בודית היא מלבה סבה של שקר לומר טמאה אני לך אמנם לא עשתה שום מעשה להחזיק הסבה של שקר דמה שקבלה הגט לא הי' להחזיק שקרה אלא זה הי' רצונה וחפצה באמת וכיון שלא עשתה מעשה להחזיק שקרה מועיל אמתלא להכחיש סבה של שקר שאמרה תחלה אך המחזקת עצמה לנדה כדי שיפריש בעלה מתשמישה אע"פי שגוף המעשה הוא רק מניעת התשמיש מ"מ אם החזיקה את הסבה ע"י מעשה ופעולה כגון שלבשה בגדי נדה אזי אמרי' הסבה [*) כאן חסר מהתשובה ונדפס בסוף חלק א'.] עצמו שבעל פנוי' נדה שבכרת וחזר ונשאה בהיתר ממה שיאמרו עליו שנשא מפותת חברו העל אמתלא כזו יותר ערוה דאוריתא ח"ו בשגם שבחוט השני הוכיח בראיות ברורות שכל שהאמתלא הי' על ידי שום איסור שאומר על עצמו דעביד איסורא אין שומעי' לו וה"נ יאמר שבא על פנוי ומשוי נפשי' רשיעא ע"כ אין שומעי' לו: **ועוד** מסברא נ"ל דלא שייך אמתלא אלא בשעברה הסבה אבל הכא הא עדיין הסבה קיימת דאי ס"ד משום בושת החזיקו כבנו שלשים שנים איך קם עתה והשיאו לדודתו וגילה בהתתי' מה שהי' צפון וטמון מכל חי אע"כ גם בוש לא יבוש והכלם לא ידע וכמדומה לי שסברא זו במחלוקות היא שנוי' ותלי' באשלי רברבי דהנה שיטת ר"ת וכמה גאוני' בפי"נ קכ"ז ע"ב דאין האב נאמן לומר בני זה ממזר אלא ע"י הכרת בכורה אבל שלא ע"י הכרת בכורה לא וקשה לר"ת וסיעתי' במאי פליגי רבנן אדר' יהודה הא רבנן נמי מודי' שאם יש לו אמתלא על החזקה הראשונה לומר מדוע החזיק כן שיהא נאמן לחזור וכמו בבית המכס דאמר ר' יוחנן דנאמן לחזור מבני לעבדי ור' יוחנן כרבנן ס"ל כמבואר לקמן כ"ח ע"ב וא"כ בכי האי גוני שאומר על בנו קטן בכור הוא יש לו אמתלא גדולה על מה שהחזיק הגדול לבכור כדי לחפות על בן אשתו ממזר ועל אשתו שזנתה וכה"ג ואפי' רבנן מודה ובמאי פליגי בזה וק' עצומה היא לפע"ד אע"כ דזה לא מקרי

אמתלא כיון שזו הסבה עדיין לא עברה ומ"ט התחיל עתה להודות מבלי לחפות עוד על האשה ובני' וא"כ ה"נ לא יועיל לו אמתלא ובזה אזדא לי' ההיתר הבנוי על יסוד השני: **השלישי** שהתורה האמינתה להאב להכיר ועתה הוא אמר שאין זה בנו ויהי' נאמן על זה הנה רבו החולקים בזה ושרשו פתוח עלי ים התלמוד ספ"י יוחסין ע"ח ע"ב האומר בני זה ממזר אינו נאמן וכו' והלכה כר' יהודה דמהימן האב אך דעת הריא"ז בשלטי גבורים דלא האמינו התורה לומר על בנו זה אינו בני אלא על נכרי זה בני וכן הוא דעת זקנו של הריא"ז בספר המכריע סי' ס"ד וכ' שם שכן דעת רש"י ורמב"ם וריא"ן מיגאש ור' שלמה הספרדי וברש"י שלפנינו לא משמע כן ובביאר רש"י ורשב"ם בזה כבר הארכתי במקום אחר וביאר שם דעתו ז"ל דבני זה ממזר רוצה לומר שנולד לו מאחותו ולעולם בנו הוא וכן הסכים להלכה מהרש"ל ביש"ש דקדושין ודקדק כן מלשון המשנה זה בני ולא אמר האומר על בנו ממזר הוא נאמן ואז היינו מפרשים שעל מי שמוחזק לנו בבנו אמר שהוא ממזר ואינו בנו ומה לשון בני זה אע"כ הכי פירושו האומר בני זה באמת אלא שהוא ממזר נולד לי מאחותי והסוברים הנ"ל ס"ל דגם המציעתא במעידי' על העובר נמי מיירי באחותו ודלא כפירש"י שלפנינו וכ' במכריע שזה מדוקדק בש"ס שם דקאמר דבבא דעובר קמ"ל דמרישא ה"א איהו דלא קים לי' וכו' וקשה הא גם הבעל קים לי' דלפעמי' יודע בעצמו שהי' פרוש ממנה כמה שנים ונתעברה מאחר ועוד אי הבעל לא קים לי' משום שלא הי' פרוש ממנה א"כ איהי מהיכי קים לה טפי ממנו אע"כ מיירי בבא על הערוה ונתעברה שהבועל לא קים לי' אולי גם לגבי אחריני אפקרה נפשה ואין הולד מהם ממזר אבל היא קים לה שלא בא עלי' אלא זה והולד ממזר וזה כפתור ופרח באמת: **ואי** ס"ל כשיטת ר' אלי' מפרי"ש שהביאו תוס' דנפקא לן מדכתי' בן השנואה יכיר א"ש דמיירי קרא בבנו ממש אלא שהוא בן שנואה אבל לא באינו בנו ואע"ג דבן שנואה היינו חייבי לאוין שיש לו בה קידושין כמבואר בקידושי' ס"ח ע"א מ"מ ה"ה לממזר בכי האי גוני ובחי' למס' ב"ב כתבתי ליישב לשון הרמב"ם פ"ב מנחלות כ' בכור ממזר נמי נוטל פי שנים מדכתי' בן השנואה והקשה הלח"מ הא מיירי מחייבי לאוין שיש לו בה הווי' ואכתי ממזר מנ"ל ונ"ל דס"ל דקרא מיירי בכי האי גוני שאם הבן בכור הוא ממזר ואם אינ' בכור אינו אלא בן שנואה מחייבי לאוין ע"ד משל כהן שמע באשה שמת בעלה ונישאה ויש לו גם אשה אחרת ואח"כ נתמנה להיות כהן גדול ואח"ז נתברר ע"י עדים שבעלה של זו הי' חי ועכשיו הא דמת וכעין זה איתא להדי' בר"פ האשה רבה גבי וקדשתו דפנו ע"ש ויש לו בנים משתי הנשים והנה אי נולד הבן בחי' בעלה הרי הוא ממזר מאשת איש ואי נתאחר לידת הבן עד אחר שמת בעלה מ"מ הוא בן השנואה

שנולד מאלמנה לכהן הגדול ועתה רוצה האב לחפות על בנו שלא יהי' ממזר ע"כ רוצה לאחר זמן לידתו שנולד אחר שכבר מת בעלה ולא הוה ממזר אלא חלל מאלמנה לכה"ג והזהירה התורה לא יוכל לבכר את בני האהובה בנישואי' עפ"ב השנואה בנישואי' כי את הבכור בן השנואה יכיר שהוא הבכור ונולד קודם לבן האהובה וממילא הוא ממזר ומוכח שפיר דממזר יורש אביו דנהי דקורא אותו בן השנואה בנישואי' משמע שיש לו עמה קידושין היינו עתה שכבר מת בעלה אבל בשעת לידה היתה אשת איש כנ"ל ביישוב דברי הרמב"ם וממילא א"ש נמי לשיטה הנ"ל דמשכחת לי' ממזר ע"י הכרת בכורה והוא בנו ויש לפקפק דמלשון הקרא משמע אחר שכבר הי' לו הוויה בהשנואה בנישואי' אח"כ ילדה לו בנים ולא מקודם:

נחזור להנ"ל וא"כ לית להו להנך פוסקי' כהר"י מפרי"ש דקאי יכיר אבן השנואה אלא סתם אהכרת בכורה מ"מ משכחת לי' שפיר דמיירי קרא שעושה בנו ממש ממזר ע"ד משל שהי' לו ב' נשים רבקה ולאה וביום מיתתה של לאה ילדה רבקה בן וזה ידעי' בודאי שנולד אחר מיתת לאה ואח"כ נשא רחל אחותה של לאה ועתה יש לו גם בן מרחל ולא נודע לנו בברור זמן לידתו והיינו מוחזקי' שבן רבקה הוא הבכור שנולד קודם נישואי רחל ונתנה לו תורה רשות להכיר שבן רחל הוא הבכור ונולד לו ממנו קודם בן רבקה ונמצא שבא עלי' בחיי אחותה לאה והרי הוא ממזר ומ"מ הוא בנו אבל לא האמינה אותו התורה לומר אינו בנו נגד החזקה שזה לא מצינו ומימי תמהתי על החולקי' וסובריי שנאמן לומר אינו בני וממזר הוא נגד החזקה אמאי לא נאמר לו לדבריך אינו בנו ואתה לא אביו ואינך נאמן עליו כי האב האמינו תורה ולא מי שאינו אביו וכמו שאמר ר' יהודה ביבמות מ"ז ע"א להאי גיורא לדבריך גוי אתה וגוי פסול עדות עד שמצאתי מי שהרגיש בזה בתשו' חו"י סי' צ"ג ולא הועיל כלום בזה ובחידושי הארכתי:

והנה דעת החולקי' וס"ל דנאמן לומר אינו בני ולשווי' ממזר מ"מ ס"ל להה"ג ולר"ח ור"ת וכן נראה דעת הרמב"ם כמ"ש ג"כ יש"ש פ"י יוחסין הנ"ל דלא מהימן אלא על ידי הכרת בכורה דחדוש הוא ואין לך בו אלא חדושו ומה שהקשו ע"ז מעובדא דגר שאמר טבלתי ביני לבין עצמי יישבו שגם זה מיירי ע"י הכרת בכורה ומה שהקשה רמב"ן פי"נ עוד ממתני' דקידושי' אפי' שניהם מעידי' על העובר וכו' מה הכרת בכורה שייך בכאן דבריו צריכי' ביאור דאמאי לא משכחת לי' בשתי נשיו מעוברת אחת בתחלת עיבורה ואחת בסוף ימי עיבורה ואומר האב שזה העובר המאוחר יהי' בכור לנחלתו מפני שזה הראשון איננו בנו כי ממזר הוא וצ"ל עפ"י מה דאמרי' בב"ב קמ"ב ע"ב בכור שנולד לאחר מיתת אביו אינו נוטל פי שנים מ"ט יכיר אמר רחמנא והא ליתי' דיכיר וס"ל לרמב"ן הה"נ

ההכרה שאמר האב קודם שנולד אינה הכרה אפי' נולד בחיי האב מ"מ הדבור שאמר עליו בהיותו עובר אינו בתורת יכיר ואפ"ה מהימן על העובר לעשותו ממזר ש"מ דלאו מטעם הכרת בכורה מהימן כן צריכי' לפרש דברי רמב"ן ודוחק ומ"מ אין כאן קו' על שיטת הה"ג ור"ת הנ"ל דמאן לימא לן דדרשי' הכי לענין היכר בכורה גם קשי' לי לפ"ז אהרמב"ן דמפרש הי' מוחזקי' בו שהוא בכור היינו בעדי' אבל לא עפ"י האב עצמו ודלא כמ"ש רשב"ם דא"כ ה"ל חוזר ומגיד ע"ש וקשה אכתי מנ"ל דמיירי עפ"י עדי' דלמא לעולם עפ"י האב עצמו ומיירי שאמר שהוא בכור כשהיתה אשתו מעוברת ולא ה"ל נאמנות אז בתורת יכיר רק שעי"ז אתחזק לנו בחזקה בעלמא ויכול עתה לחזור ולהגיד הגדה מעליותא וצ"ע קצת:

גם מה שהקשה הרמב"ן אשיטה הנ"ל איך משכחת בן גרושה וחלוצה ע"י היכר בכורה והנה ידוע דחלוצה אינו אלא מדרבנן ואשגירת לישנא נקט כמ"ש תוס' במכות ר"פ ואלו הן הלוקין והעיקור משום גרושה והנה משכחת לי' בכהן שהיה נשוי ב' נשי' וגרש א' מהן ואח"כ ילדה לו השני בן ואח"כ החזיר גרושתו ועתה יש לו לפנינו ב' בנים ואנו מוחזקי' בבנו שהוא בכור שנולד קודם גירושי' והוא אומר על האחר שהוא בכור וא"כ ע"כ נולד זה אחריו והיינו אחר שהחזיר גרושתו ולק"מ:

ואיברא שיטת רמב"ן כהתוס' והרא"ש דמהימן אפי' בלא הכרת בכורה אך רק נגד החזקה שלא עפ"י האב אבל כשאנו מוחזקי' ע"י האב עצמו שוב אינו חוזר ומגיד וזה דעת הרמ"ה שפסקו הרמ"א בש"ע א"ע סי' ד' סעי' כ"ט וזה דעת מהר"י פאס שהביאו תוס' רי"ד בקידושי' ע"ח ואיננו ברי"ף שלפנינו ואולי הוא בעל השערים ובתשובה אחרת בררתי בעזה"י כל הדעות והשיטות האלו:

ועתה בנידון שלפנינו אל מי מקדושים נפנה להתיר ערוה החמורה עפ"י דבורו של האב שאומר אינו בני ואינו נאמן לדעת המכריע וריא"ז ור"ש הספרדי ורש"י ורשב"ם וריא"ן מיגאש והסכמת מהרש"ל ועוד שאינו אומר ע"י הכרת בכורה אעפ"י שמעלתו כ' שזה מקרי הכרת בכורה שעי"ז משתלשל נפקותא בענין ירושת בניו ומסתייעא הדין סברא ממ"ש ר"ת בעל שיטה זו דעובדא דהאי גיורא הי' ע"י היכר בכורה שע"י שנתגייר בינו לבין עצמו ממילא אין לבניו דין בכור זה לא נ"ל חדא הם ס"ל דעובדא דיבמות הכי הוה שהגר בא לטעון על בנו הבכור וכל עיקור ביאתו לב"ד הי' על דעת כן להפקיע בנו הבכור מירושתו משא"כ בנידון הלזה ועוד לא דמי להתם כלל דהתם עכ"פ מודה שהוא בנו ויורשו שהגוי יורש אביו דבר תורה ולא בא אלא להפקיע מחלק בכורתו מקרי שפיר היכר בכורה וגם על זה הקשה הרמב"ן דלא מקרי היכר בכורה דהא אדרבא מכירו שאינו

בכור אבל בנידון שלפנינו אומר שאינו בנו כלל ומפקיע ממנו אפי' חלק פשיטתו זה לא מקרי היכר בכורה ודוחק לומר שעי"ז משתלשל ממילא שיהי' בנו השני בכור לנחלה כי מזה לא מיירי ולא הזכירו ואולי לבסוף יאמר גם עליו שאינו בנו. ועוד שתחלת החזקה היא עפ"י של האב כמה שנים ואינו יכול לחזור ולהגיד לדעת הרמב"ן ורמ"ה ורי"ו ור"י פאס ופסקי הרמ"א והיאומן להתיר ערוה היכי שמתנגדי' המכריע וריא"ז ור"ש הספרדי ורש"י ורשב"ם וריא"ן מיגאש וה"ג ור"ת ורמב"ן ור' מאיר הלוי ורי"ו ור"י פאס והיש"ש והרמ"א בהגה':

ובר מן דין נ"ל דלאחר שכבר נעשה מעשה הערוה ונשא אחות אביו תו לא מהימן האב לכ"ע מכמה טעמים חדא דה"ל נוגע בדבר מפני שנשא אחותו ונהי דהאמינו תורה נגד בניו שהם קרוביו היינו דוקא לענין זה ואין לך בו אלא חדושו אבל לענין שארי נגיעות לא עדיף מסהדי דעלמא ועוד נהי דמהימן להכיר וממילא מותר עי"ז בעריות של אביו מ"מ כשבא עתה להעיד רק על הערוה לא נתנה תורה לו נאמנות ועיי' קידושי' ס"ג ע"ב בני זה בן י"ג שנים נאמן לנדרי' וכו' ולא למכות ולעונשי' ועיי' רמב"ם פט"ז מסנהדרי' הלכה ו' מדין ע"א לאיסורי' וה"ה הכא וק"ל אבל להעיד בהדי' להתיר ערוה לא שמענו וגדולה מזו כ' בפלתי סי' קפ"ה סוף סק"ב וז"ל אבל אם הוחזקה ושמש עמה ודאי לאו כל כמיני' לומר אמתלא וה"ז בחזקת עבריין ולאחר מעשה אין שומעין לה אמתלא דילי' דאל"כ איך בעלה לוקה עלי' וכו' ועי"ש האמנם כי אין ראיתו מכרעת וכמו שמבואר כבר מדברינו לעיל גם לא משמע כן בספ"ב דכתובו' גבי אשה גדולה שאמרה האמתלא אחר שכבר קבלה קידושין מאחר והוה נמי אחר מעשה אע"ג דלא עבדי איסורא ולא נבעלה מ"מ אחר מעשה הוא והי' לה לבוא לב"ד מקודם ולהודיע האמתלא ועוד מוכח מתשו' רמ"א הנ"ל דהוה ס"ל דעובדא דיצחק עם רבקה מטעם אמתלא אתאינן עלה והתם לאחר מעשה הי' שהשקיף אבימלך בעד החלון אע"כ דלא כנ"ל אלא אמתלא מספקת מהני לעולם אפי' אחר כל המעשים כולם אמנם כל זה כד יהיב אמתלא מספקת אבל שיהי' האב נאמן לומר אינו בני אחר שבא על הערוה להצילו מעונש ויהי' אדם יכול לחפות על העריות ע"י הכחשה שאין זה בנו ובתו ותפרד האחוה שהצד האב אחר מעשה וזה דבר שאינו מתקבל ולא שמענוהו:

האמנם קצת יש להוכיח שהרב המחבר בש"ע סי' י"ט לא חשש לכל הנ"ל וס"ל להקל דז"ל שם מי שהוחזק בשאר בשר וכו' ומלקין וחונקין וסוקלין על חזקה זו עכ"ל והנה שינה לשון הש"ס סוקלין ושורפין והוא כ' חונקין וסוקלין והלא דבר הוא והנה ברמב"ם פ"א מאיסורי ביאה ה' כ' הוסיף תיבת חונקין וכן בטור סי' י"ט כ' שלשתן סקילה

שריפה וחנק ולפמ"ש לעיל יש טעם לומר דודאי אה"נ משכחת חונקין באיש ואשתו שהוחזקו ובא אחר עלי' אלא דלא פסיקא להש"ס למינקט הכי דלפעמי' כשאין האשה הנבעלת לפנינו או שלא קבלה התראה גם הוא אינו נחנק שמא תתן היא אמתלא לדברי' ומש"ה השמיט הש"ס חונקין להשמיענו דין זה והפוסקי' הביאו דהא עכ"פ חונקי' בששניהם בפנינו ולא נתנה אמתלא ואי להשמיענו דין הנ"ל הא כבר נשמע מדכ' גבי נדה בעלה לוקה עלי' ולא שניהם לוקי' אע"כ לשמועינן אפי' אינה בפנינו לוקה הוא משום שלבשתה בגדי נדה ועשתה מעשה ממילא מוכח בעלמא מועיל אמתלא בכי האי גוני אבל בש"ס בעל מימרא דסוקלין הוא ר' יוחנן ומימרא דבעלה לוקה הוא ר' יהודה ע"כ כל א' מהם הי' צריך להשמיענו החדוש הזה אבל הפוסקי' יפה עשו שהוסיפו תיבת חונקי' על החזקה:

אבל הרב המחבר בש"ע שבא לגרוע תיבת שורפי' צריך ישוב וטעם למה ע"כ הי' נראה דפליג על כל מ"ש לעיל וס"ל דאחר שבא האב על הבת ואנחנו באים לשרוף אותם דבהא איירינן כפירש"י שם קידושין פ' ד"ה ונשרפי' זע"ז ע"ש וא"כ יאמר האב זו אינה בתי ויאומן אפי' נגד החזקה אעפ"י שהוחזקה עפ"י עצמו ואפי' אחר שעשה המעשה ובא עלי' ואפי' שלא בתורת הכרת בכורה דהא גבי בת לא שייך הכרת בכורה ונאמן ג"כ לומר אינו בני או אינה בתי וא"כ בצירוף כל הקולות לא שייך שורפי' על החזקות מיהו אהש"ס לק"מ לא מיבעי' ר' יוחנן דאמר סוקלין ושורפין שפיר אמר דהא איהו ס"ל בפ' י"נ קכ"ח ע"ב כרבנן דר' יהודה דלית להו יכיר אלא בצריך הכירא ע"ש אלא אפי' לרבה בר רב הונא בקידושין שם דאמר איש ואשה תינוק ותינוקת שגדלו בתוך הבית נסקלין ונשרפין זע"ז אפי' אי נימא דס"ל כהלכתא כר' יהודה דיכיר מ"מ לק"מ דהא משמעות הענין שהאיש והאשה תינוק ותינוקות ארבעתן בחיים לפנינו וא"כ א"ש נשרפי' דהרי להבת הזו יש לה ב' חזקות שהרי הוחזקה בת האיש הזה ובת האשה הלזו והאשה מוחזקת לאשתו של זה האיש והשתא נהי דמהימן נגד החזקה לומר שאינה בתו אבל נגד החזקה השני' אינו נאמן לומר שאינה בת האשה שלזה לא ניתן לו רשות להכיר ונמצא ה"ל לכל הפחות בת אשתו בחיי אשתו שהיא ג"כ בשריפה כמו בתו וא"ש שורפי' אך בש"ע דקאי להלכתא דקיי"ל כר' יהודה וס"ל ככל הקולות הנ"ל ולא מייתי נמי כלישנא דרבה בר רב הונה איש ואשה תינוק ותינוקות רק קיצר הלשון עפ"י הרמב"ם והטור מי שהוחזקו שאר בשר חונקי' וסוקלין לא הומ"ל שורפין דלא פסיקא דכל היכי שאין האם בחיים בפנינו יכול לומר זו אינה בתי ומעולם לא הוחזקה להיות בת אשתו ואפי' הוחזקה מ"מ

אם מתה האשה אינה בשריפה אלא בכרת כמבואר פ"ב מאי' ביאה הלכה ח' ומשו"ה השמיט הך דשורפי' ולפ"ז להרב המחבר הי' מהימן הכא בנ"ד למימר אינו בנו:

אבל מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה להקל ואשינויי ניקום ונסמוך ובפרט היכי שכל הגדולי' הנ"ל מחמירי' והרמ"א בהגה' סי' ד' במקומו פסק דלא כוותי' דלא מהימן נגד מה שהחזיק הוא עצמו ומי יבוא אחרי הכרעת רמ"א להקל בשגם שי"ל שגם הרב"י לא ס"ל שיהי' נאמן אח"כ לומר אינה בתי מטעם שהאב מהימן דודאי מודה דלאחר מעשה לא מהימן לחפות על עצמו ועל בתו אך מטעם אחר יכול לומר אינה בתו דמצי יהיב אמתלא מוספקת שהיתה חורגתו בת אשתו וקרא לה בתי כמו ובת אָשר שרח וכבר בארנו לעיל דאפי' יש לו בנים יקרא לחורגתו בתו משו' שאינה יורשת נחלה וכבר בארנו ג"כ דע"י אמתלא מהימן אפי' לאחר מעשה אבל הכא בלא אמתלא לא יאומן כ' אלי' לומר על אברהם שאינו בנו אחר שכבר נשא אחותו:

היסוד הרביעי שבענין הזה הוא העדאת העדים והנה כבר הזכרתי שאין גם אחד מהם אשר יאמר עליו שמכיר בטביעת עין את האיש אברהם כדי שיכול להעיד בעדות ברורה שהוא הנולד מהאשה טרם נישאיתלכ' אלי' וא"כ במה יסתר החזקה שמוחזקי' אנו שזה אברהם הוא בן אלי' אבל נוכל לדין ולומר כך הלא ידוע לנו מנהג מדינותינו שאין אדם קורא לשני בנים בשם אחד לא האב ולא האם רצוני בין שהי' להאב בן בשם הזה בין יהי' להאם בן בזה השם בין שיהי' שניהם בחיים או שמת א' מהם והאמנם בש"ס מצינו בהדי' שהי' לרב חסדא שני בנים ושניהם בחיים ושמות שניהם מר כמ"ש תוס' ב"ב ז' ריש ע"ב מ"מ בזמנינו מקפדין בני מדינתינו על זה וכיון שכל עצמינו לא באנו להחזיק זה לבן אלי' אלא מפני חזקת המנהג וא"כ חזקה מחמת מנהג שלא תקרא האם שני בנים בשם אחד וכיון שהעדים מעידים שטרם נישאית לאלי' הי' לה בן ששמו אברהם ממילא זה הוא אותו אברהם כי הבן שנולד לה מאלי' לא היתה קוראת לו בשם הראשון וזה הי' טענה ראוי' להתירו באחות אלי':

אבל את כל זה ישא רוח יקח הבל כי מאן לימא לן שאין ב' החזקות אמת שאמת הוא שנולד מאלי' הלזה והוא הוא בעצמו הבועל שפיתה אותה כי אעפ"י שהעד אנשיל שנירמאכיר אמר שהוא הי' שדכן בין הזוג ולא הכירו זה את זו מעולם מ"מ מאן לימא לן שלא הי' הכל תחבולה וערמה וקנוני' ביניהם להתנכר מפני הבושה שלא יודע לאיש שפיתה בתולה וק"ו הוא השתא לפי דבריו החזיק מי שאינו בנו לבנו זמן רב כזה לכסות בושתו שלא לומר עליו שנשא מפותת חברו או שלא לגלות שהיא מפותה מכ"ש שיעשה

תחבולה זו הקטנה להעמיד שדכני' ולהתנכר ולישא מפותת עצמו ומצוה נמי עביד בנישואי' כמ"ש תוס' יבמות כ"ד ע"ב ד"ה משום וכו':

ובשגם דהני סהדי מוכחשי' הם מפיהם של הזוג כי העדים אומרים שהבן הי' בן ד' וה' שנים ולמד סידור תפלות אצל ר' משה מלמד ז"ל והזוג אומרי' שהי' רק כבן שנה ומחצה ולא שייך הכא לומר מלתא דלא רמי' עלה דאיניש אמר ולאו אדעתי' דהרי הרב ני' כעס עליהם על שנישאו זה לזה בימי ההנקה ותירצו על זה תירץ אויב כמבואר בהשאלה וגם העדים דקדקו יפה כי העד האחד הוא בנו של ר' משה מלמד וזוכר איך למד עמו בבית הספר אצל אביו וה"ל כמו קיצותא דתרעא דמידכר דכירי בשבועות מ"ב ע"א ועוד דהכא לאפוקי מחזקה בעי' סהדי מעלי' והנה האחד בנו של ר' משה מלמד מעיד מה שראה בקטנו בהיותו בן ז' או ח' שנים ולא מהימין ולא דמי להני דסוף פ"ב דכתובות ע"כ אין להתיר ערוה דאורי' על עדות כזו דלא הוה תחלתו וסופו בכשרות דקטן הי' באותו שעה:

היוצא מן המקובץ אחותו של אלי' נ"ש אסורה על אברהם המוחזק בבנו איסור כרת ערוה דאוריתא ע"י החזקה ואסורה נמי אכולי עלמא משום איסור אשת איש דשווי' נפשי' חתיכה דאיסורא במה שנישאו זה לזו ואם א' בא עלי' הרי היא באיסור אשת איש ודאי וע"כ צריכה ג"כ גט כריתות מאברהם הנ"ל ואח"כ תיאסר לכהן איסור ודאי או משו' גירושי בעלה אברהם או משום זונה שנבעלה באיסור ערוה לבן אחי' אלי' ומעתה על מעלתו מרא דאתרי' להחזיק בדק איסור דאורי' ולאפרושי מאיסורא וכתורה עשה והי' זה שלום לו ולתורתו כאות נפשו היפה ונפש א"נ. פ"ב יום א' כ"ב תמוז דהאי שתא תקס"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עז

שלום ורב טוב לי"נ הרב המאה"ג המופלג חרוץ ושנון זית רענן יפה פרי תואר שופכני ובישני כש"ת מו"ה אלעזר נ"י אב"ד דק"ק מג"ד יע"א:

יקרתו הגיעני וכפל דברי' אשר הי' בינו וביני פא"פ אודות אשה אשר התקוטטות עם בעלה ואמרה טמאה אני ואחר ל' יום נתפייסו זע"ז ואמרה טהורה הייתי ומחמת קטט אמרה כן היום בפתחי ספרים מצאתי שכבר כתוב על גליון ש"ע י"ד שלי סי' קפ"ה כתבתי ז"ל אמ"ש הש"ך סוף סק"ה אבל בכה"ג דעיקר אמתלא תלוי וכו' כתבתי ולפ"ז מ"ש ט"ז וב"ש בא"ע סי' י"ט סק"ב דלאחר שלשים יום לא מהני אמתלא ע"ש אם לא הי' אפשר בענין אחר מהני אמתלא עד עולם וכ"כ עצי ארזים שם ונלע"ד ראי' ברורה דהרי רמ"א בתשו' מייתי ראי' מיצחק דכתי' ויהי כי ארכו לו שם הימים ע"ש והתם ארכו

ימים ואפ"ה מהני אמתלא כיון דא"א בענין אחר עכ"ל שם על הגליון וצ"ל דלוקי' כשם שלוקי' בשלבשה בגדי נדה ולא חיישי' דלמא אית לה אמתלא המועיל על מעשה רב וכעובדא דתשו' רמ"א ותי' האחרונים דעיקר ראית רמב"ן מדלוקי' ולא הוי התראת ספק עיי' תפארת ישראל דלמא תתן האשה אמתלא והיא לא ידע כשקבל התראתו ויפטר הבועל וזה שייך באמתלא פשוטה דשכיח טובא אבל ליתן אמתלא המספקת ללובשת בגדי נדה לא שכיחא ועל הרוב לא תמצא אמתלא כזו והוי התראת ודאי דלוקי' על הרוב וכמ"ש תוס' בנדה מ"ו ע"ב ד"ה ר' יוחנן וה"נ דכוותי' אמתלא המספקת לאיחור זמן שלשים יום לא שכיחא ולעולם מהני אמתלא:

ואמרתי מה יענה הגאון קצה"ח בספרו אבני מלואים לא"ע סי' י"ט בענין זה ומצאתי שכ' לעיין בספרו שב שמעתתא שמעתא ו' מפרק יו"ד ואילך ועיינתי שם ג' פרקים זא"ז מצאתי ככל הדברי' וכל החזיון אשר דבר ושנה וכ' מעלתו ממש אות באות וממש אותו הלשון ואותן הראיות לא פיחת ולא הותיר כ"א אשר אבאר:

א' מעלתו הביא ראי' ג"כ ממ"ש רמב"ם מי שקנא לה ונסתרה ושוב העיד ע"א שנטמאת וכו' אותה ראי' ליתי' שם וגם מעלתו חזר בו ולא כתבה במשנה תורה שלו כי הבין חולשתו דהתם אפי' הבעל מכחיש הע"א לוקה הואיל וקינא לה ונסתרה כמ"ש אלי פא"פ ועתה ראיתי כי ג' דינים ע"א אומר חלב כליות וע"א אמר נדרת בנזיר וע"א אמר נטמאת אחר קינוי וסתירה הנ"ל ושלשתן אעפ"י שמפוזרים ברמב"ם נשנו זה אצל זה בירושלמי דנזיר ודסוטה ואבאר לקמן אי"ה:

ב' מכ"ת אמר וכתב שעד עכשיו נעלם מכל גאונינו דברי תוס' רי"ד בשם הירושלמי דבעי' שלשים יום להתחזק זה לא כ' שם מטעם שהרי דברי תוס' רי"ד אלו אינם מציאה חדשה הרי כל האחרונים הביאו זה בשם ש"ג ס"פ עשרה יוחסין והוא מהריא"ז שכ' עפ"י זקינו תוספ' רי"ד מספר קונטרס הראיות שנקרא ספר המכריע אשר אפס קצהו בדפוס בידינו ולא שייך לומר שנעלם מהם זה ומדידעו ולא נדחק א' מהם בדחוקי' אלו ברמב"ם שאין הדעת סובלתן די ראי' ברורה שאין לשמוע ולקבל זה משום אחרון אלא מעלתו סבר שהוא מציאה בתוס' רי"ד ואלו ידעוהו הגאונים גם הם הי' נדחקי' בזה ברמב"ם ואלו ידע שהם דברי ש"ג שהפכו בו הגאוני' והפכו בו גם מעלתו לא הי' עולה על דעתו לומר שכלם שגו ברואה ודבר גדול דבר מעלתו:

והאמת בירושלמי אומר לחזקת מנהג שנהגו איש ואשה או אשה ובנה מנהג אישות או מנהג אם ובן שזו צריך זמן מה להגביל אימת יתחזק וזו אינה דומה לחזקה דילפינן פ"ק דחולין מנגע התם היינו שידעינן שהי' כך ואמרינן עדיין הוא כמו שהי' אבל הכא לא

ידענו מעולם שהי' דבר זה כך שהיא אשתו של פלוני או בנו של פלוני רק חזקת מנהג שנהגו כך וב"ש סי' י"ט שגה בדמיון זה במ"כ וכ"כ עצי ארזים וזה יליף בירושלמי ממכה אבי' דאע"ג דמכח רוב בעילות אזלינן בתר הבעל מ"מ מי העיד שבעל רוב בעילות דלמא לא בעל כלל אך מכח חזקת מנהג איש עם אשתו מסתמא בועל רוב בעילות ומוכח מזה רוב וגם חזקת המנהג וכ"כ סדרי טהרה רס"י קפ"ה מ"מ ס"ל לירושלמי דצריך ע"כ גבול לאימתי יתחזק חזקת מנהג הלז ושיער הירושלמי בזמן שלשים יום ובש"ס דילן לא מצינו גבול זה אלא בש"ג מייתי קצת דמיון ממס' ב"ב כל שהחזיק שמו שלשים יום ויש לעיין אם גם באיש עם אשתו בעי' שלשים יום לומר רוב בעילות אחר הבעל ולא קודם ומצינו ביבמה שאמרה לא נבעלתי חילק בין שלשים יום לאחר שלשים דעד ל' יום מוקי' נפשי' ואולי אינו דומה לכאן וצ"ע:

ופוסקים האחרונים המציאו כשם שהוכיח הרמב"ן דלא מהני אמתלא במעשה דלבשה בגדי נדה מדלוקי' ש"מ לא מהני אמתלא א"כ מכ"ש דיש להוכיח דאחר שלשים יום שהוא שיעור חזקת מנהג שאפי' סוקלי' עלי' כ"ש דלא מהני אמתלא דאלת"ה איך סוקלי' דלמא אותו שהחזיק המנהג יתן אמתלא ונמצא ה"ל התראת ספק וכנ"ל אבל בירושלמי אין זכר למו מאמתלא והגאון עצי ארזים התריז אגוף הדין ולכל הפחות העלה היכא דא"א בע"א לא גרע מלבשה בגדי נדה וכמ"ש לעיל:

ג' בשב שמעתא בנה יסודו על מה שלא הזכיר מעלתו והוא דע"א הנאמן באיסורי' מהני לי' אמתלא לחזור בו וכדקיי"ל בטבח שעשה סי' בראש הכבש א"כ איך לוקי' עלי' באמרו חלב כליות הוא כלאים פירות אלו הלא שמא יתן אמתלא ויחזור מעדותו ובאמת י"ל כנ"ל דלא בקל נקבל אמתלא מוספקת להעיד שקר במה שהתורה האמינתו כשנים וצריך ליתן אמתלא דלא שכיחא יהי' איך שיהי' משום קושי' לא נכנס עצמינו לחדשות אשר לא שערום קדמוני':

והנה בירושלמי פ' ב' נזירים ובפ' מי שקינא ז"ל ממה דר' יוסי אומר וכו' א"ל א' חלב הוא והתרו בו שנים לוקה ועיקר עדותו לא בע"א הוא ממה דאמר ר' יהודה וכו' א"ל א' נזיר אתה והי' נוהג נזירות על פיו שתה יין ומטמא למתים התרו בו שנים לוקה ועיקר עדותו לא בע"א ממה דאמר רב מנא וכו' נסתרה בפני שנים אמר ע"א אני ראיתיה שנטמאת ובא בעלה עלי' כהן התרו בו שנים לוקה עיקור עדותו לא בע"א הוא עכ"ל הירושלמי והנה לא יעלה על דעת אדם בעולם לומר דהני תלתא אמוראי דירושלמי סתמו דבריהם וסמכו אמ"ש שלהי קידושי' דחזקה בעי שלשים יום ובדבריהם לא הוזכר לשון הוחזק או הוקבע ואמה סמכו שלא לפרש היש מקום בראש לסבול דוחק זה ונראה דתחלה

מייתי בע"א מעיד על חלב וה"ה על כל איסורי תורה כיון שהלה שותק ה"ל כנתקבל עדותו בב"ד ושוב לוקה עלי' אמנם אם אח"כ יבוא אחר ויכחשנו להריטב"א שבנימוק"י ר"פ האשה רבה ה"ל הראשון כשנים ושוב אין יכולים להכחישו כיון שכבר נתקבל ואמנם ש"ך סי' קכ"ז ס"ל דע"א באיסורין לא האמינו כשנים ועדיין יכול ע"א להכחישו אח"כ שוב כתב ירושלמי דין אחר ע"א אמר אתה נדרת בנזיר בזה לא סגי בשתיקתו לחוד כיון שאינו מעיד על דבר אחר חלב הוא זה אלא על עצמו של זה אומר אתה נדרת אפשר לא חש להשיב כי ידע בנפשו שלא נדר מעולם ואו אמר לחשוב מחשבות בנפשו כדאמרי' כה"ג בסוגי' דאמר לשנים גזלתי שתיקה דהאי לאו הודאה הוא וכן ר"פ א"ל לשנים אכלת חלב ע"כ לא הוה קבלה עד שניהג נזירות והמנהג נזירות הוא שראינו מונע עצמו פ"א מיין או מטמאות למתים מחמתו ומכ"ש גידל פרע היינו נמנע מלגלח בשעה הראוי' אז מכאן ואילך לוקה ע"כ בבבא זו אמר וניהג נזירתו על פיו וכ"כ רמב"ם שוב בקינא לה ונסתרה דאיכא רגלים לדבר לוקה אפי' מכחיש העד כנלע"ד: הוא התשובה שאחר זה] צוותי להעתיקה לו ויתענג ברב שלום

ויען עסיקנא פה בקיץ העבור להשיב שואל בדין אמתלא [כפי הנראה כנפשו ונפש א"נ. פ"ב נגהי ליום ה' ז' כסליו שנתק"פ לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עח

העתק השאלה מק"ק מאקווא:

מעשה אירע פה קהלתינו בע"הב אחד שמו ר' יודל כהן והוא איש תם וי"א ויש לו אשת נעורים ובנים ובנות דבק באשתו באהבה רבה בלי שום קיטוט ומחלוקה ופעם אחת לפני שני שבועות הי' לילה אחת חוץ לביתו ושכבה אשתו ובנה הקטן בחדרה והחדר והבית הי' סגור ומסוגר בלילה ההוא באו אלי' שודדים גזלנים גנבי עכו"ם אשר לא מבני ישראל המה בחצות הלילה פתחו הדלת ביד חזקה וכאשר שמעה קול המולה הולם פעם שבר על שבר נעורה ממשנתה והלכה אצל הדלת להשען במשענת אך לשוא הי' והיא קנה משענת רצוץ גזלו וחמסו אשר מצאו ומיד כשהלכו הגזלנים לדרכם הלכה לחוצה צעקה בקול יללה על שכנים היהודים וספרה להם כל המעשה הרע כי באו שודדים וגזלו את כל הונם אשר מצאו אך צעקה בתוך קישור הדברים לפני אנשים הרבה לא זו בלבד עשו אף גם נבלה גדולה עשו לי כי שנים מהם טימאו אותי באונס ובע"כ, ובז"ל ספרה לאנשים צווייא פאן דיא גזלנים האבן מיך מאנס גיוועזן איינר נאך דעם אנדרן דאס קרענקט מיך דאס מעהרסטע איך האבע גזאגט צו דיא לייט בלשון אונגאריש דאס

איך האב מיין צייט הדמים שפכו ממני כמים אך בכל זאת האבן זיא זעהר מעשה מיט מיר גטאהן ליידר והנה האנשים אשר שמעו מעשה הרע ונבלה גדולה כזאת בערה בם אש קנאה לנקום נקמתם מהם רדפו אחריהם בכל עבר ופנה אבל לא מצאו ולא השיגו הגזלנים מיד אחרי שעות ש"ב הלכה אל השררות דיינים ערכאות לספר להם כי גנבים באו אליה במחתרת וגם להם ספרה דברים הנזכרים כצורתו וכהווייתו:

כל זאת נעשה כעלות השחר שומרים לבוקר אח"כ אמרו לה אנשים שתצטרך ליטול גט פטורין מבעלך כי הוא כהן ובכתה בקול יללה מר לי מר ובתוך איזה שעות בחצות היום הושבתי ב"ד על זאת כאשר שמעתי המאורע והעידו שני עדים כשרים כי ספרה להם כדברים הנזכרים קראתי לאשה הזאת לבוא לפני ב"ד והשאלתי אותה האיך ומה עשו לה אנשי בליעל ומיד כחשה בפני וגם בפני ב"ד ואמרה שאמת כן ששכבו עליה בקירוב בשר הם בבגדם והיא בבגדה אך לא טימאו אותה רק שכבו עליה דאס זיא ניכטס שרייען זאלל (כי יראו לנפשם פן תצעק וביתה עומד באמצע רחוב) אונד זיא האט גלייך גזאגט דאס זיא סדר נשים האט וזה אמת גלוי בעליל לנשים הרבה כי הפילה לפני ב' שבועות ועדיין דמי' שופכי' וגם ידוע שהי' לה באותו זמן סמנם ומרקחים מן רופא מומחה וגם ראו אנשים הרבה כתונת ובגדים שעלי' והנה מלוכלכת בדמים ומיד איזט ער פארט געגאנגן פאן איהר ודברה אח"כ בזה לשון דער צווייטר האט בעשטיממט מיך ניכטס אנגעריהרט אונד דער ערשטע ווייס איך אויך דאס ער ניכטס מכניס אבר האט גיווען זאנדערן פילליייכט נשיקה באותו מקום שאלתי אותה למה ספרה בשחרית לעדים וגם לשארי אנשי' דאס אללע צווייא האבן זיא מאנס גיווען זאח"ז והשיבה לי שעשתה כן להגיד כזאת בראשון להבעיר בם אש קנאה ונקם לרדוף אחריהם פן ישיגם כי הי' שעה מועטת אחר הליכה של הגזלנים מביתה שנית ספרה להשררות למען שיהי' עונש הגזלנים גדול מאוד וגם היא תרויח ממון רב לשלם על בושת ופגם אח"כ בא בעלה ר' יודל כהן לביתו שלחתי לו טרם שקיעת החמה ובא אלי במר נפש ובכובד ראש לא הי' בו דעה צלולה וכמעט חולשת גברה עליו בכל זאת שאלתי אותו הידוע מן המעשה הזה והשיב לי שכבר שמע כזאת וכי היא אמרה לו דאס צווייא האבן זיא בשלאפן באונס ושאלתי אותו המאמין לדברי' והשיב כל אשר יוצא מפיה אמת ומאמין בלב ונפש:

אולם מיד ביום שאחריו בא אלי וחזר וטען שלא אמר שמאמין לדברי' שטימאו אותה כי לא כן דברה לו אשתו רק אמרה ששכבו עלי' בקירוב בשר אבל לא נגעו באותו מקום כדברי' הנ"ל אשר אמרה לב"ד ומה שאמר אתמול ג"כ הי' כוונה לזה אך לא הי' בו דעה

צלולה מכח שברי לב על גניבה שנית על קול שהוציאה ועכ"פ היא לחרפה לו (ואמת הי' נראה באותו זמן הי' בו חולשת כח ויסורים של כובד ראש):

בנתים חקרו ודרשו הקומידאט חיפשו חיפוש אחר חיפוש עד שמצאו הגניבה וכבר בא לבית האסורים גנב אחד מהם והנשארים ברחו וזה הודה מיד בבית הקומידאט וספר כל המעשה ואמר שהכל אמת אבל מה שאמרו שטימאו אותה לא מיני' ולא מקצתה לא הוא ולא אחרים חבריו שלו רק שכבו עלי' שלא תצעק כדרך כל הגזלני' ששוכבים על אנשי הבית כדי שלא יצעקו בנתים בא אלי ג"כ עד כשר בחור אחד אשר לומד עם הילדים של ר"י כהן בביתו והעיד בת"כ כי מיד בשחרית באותו היום שאל אותה למה הגידה כזאת בפומבי שיהי' אסורה לבעלה והשיבה מיד בצנעה ששקר הוא שלא טימאו אותה רק כדבריה הנזכרים:

תשובה על הנ"ל:

שלום אלף לשר האלף י"נ מח"ו הרב הגאון המופלג בחריצות ובקיאות כמעין הנובע וכנהר שאינו פוסק בלי ליאות אב בחכמה ורב בדיעות כש"ת מוהר"ר זלמן אולמן נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מאקאווא יע"א:

כבר מלתי אמורה במכתבי הקודם שדעתי מסכמת להתיר אך יען לא הי' פנאי לבאר טעמי ונימוקי ולא רציתי לבטל ב"י מפ"ו ע"כ חשתי ולא התמהמהתי להודיע הסכמתי בשריותא ועתה אבוא בעזה"י בביאור הדברי' אך בקיצור נמרץ ולחכם שכמותו הקיצור יספיק:

יש לעיין בזה בג' דברים א' בענין יחוד שנתיחדו הגזלנים והענינים שנתהוו אז. ב' זאת אומרת נטמאתי ושוב חזרה בה. ג' שהאמין לה הבעל וגם הוא שוב חוזר בו ונותנים אמתלאות לדבריהם:

א' בענין היחוד גרסי' במס' ע"ז ע' ע"ב בולשת שנכנסים לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות בעת מלחמה אלו ואלו מותרות מפני שאין פנאי לנסך ופריך ממתני' דכרכום כל הכהנות אסורות ומשני לנסך אין פנאי לבעול יש פנאי ובפ"ב דכתובות מסיק עוד דלבעול נמי לחלק בין אותו מלכות שאין השוללים נבהלים ובין של מלכות אחרת שנבהלים אז אין פנאי אפי' לבעול וכ' תוס' בע"ז שם פתוחות אסורות ולא אמרי' אדעתא דממונא פתחו כדלעיל גבי פולמסא משום דפולמסא באים לגבות מס המלך וכו' אבל בולשת אינם באי' כ"א לאכול ולשתות וצריך ביאור לדבריהם מאי קשי' להו הלא פולמסא פתחו חביתא טובא ומדטרחו לפתוח טובא יותר מכדי צורך שתייתם ש"מ לשם ממונא פתחו משא"כ מתני' אפי' נימא סתם פתוחות היינו אפי' טובא וכמ"ש

הג"א מ"מ אפי' הם לא פתחו אלא שהניחום בעלים פתוחות ומצאו פתוחות וכ"כ להדי' הר"ן בסיפא דבולשת של עיר אחרת פתוחות מותרות היינו כשהניחום פתוחות ומצאום כך אבל הניחום סתומות ומצאו פתוחות אסורים דהרי קמן שהי' להם פנאי לפתוח ונסכום וא"כ פתוחות דרישא נמי כשמצאום כשהניחום והם לא טרחו כלל א"כ מאי קשי' תוס' מפולמסא דאינהו טרחו לפתוח חביתא טובא וצ"ע לכאורה:

ומריש ה"א דהתוס' קאי אדיוקא דסיפא לפי שאין פנאי לנסך הא אי חזינן דהי' להם פנאי כגון שפתחו הפקוקים אסור ואפי' טובא נמי ע"ז הקשו מ"ש מפולמסא והנה זה דוחק בכוונת התוס' ועוד איך תירצו ק' זו סתם בולשת לא באו אלא לאכול ולשתות תינח ברישא בשעת שלום ובבולשת של אותו מלך כמ"ש רש"י בשבת מ"א ע"א משום דחיל המלך העובר ממקום למקום במדינתו יש להם רשות להטיל פרנסתם על בני העיר ועיר כמ"ש ושחטנו להם עגל ופטרנום לשלום אבל של מלך אחר אפי' יש לו רשות להעבירם דרך מדינה זו מ"מ אין להם רשות ליקח מבני מדינה זו מאכל ומשתה ע"ד דאם מימיך נשתה ונתתי מכרם משו"ה פירש"י שם בשבת דמיירי רישא בבולשת של אותו מלכות ואינהו לא באו אלא על עסקי אכילה ושתי' וכמ"ש תוס' בשמעתין וכל זה ברישא בשעת שלום אבל אי קאי אסיפא בשעת מלחמה איך יתכן לומר שלא באו אלא על עסקי אכילה ושתי' ומכ"ש לאוקימתא דמוקי לי' נמי במלכות אחרת בודאי באו לשלול ולבוז ועוד חביות פתוחות אמאי מותר כיון דע"מ כן באו על עסקי אכילה ושתי' ואיך יניחו החביות הפתוחו' לפניהם ולא ישתו מהם וממילא נתנסך ואין לומר לנסך אין פנאי ע"כ א"א אלא לומר דפליגי תוס' אמ"ש הר"ן וס"ל דבולשת בשעת מלחמה אפי' הניחום סתומים ופתחום שרי' משום דהם אינם באים אלא לממון ולא לאכילה ושתי' כלל שאין פנאי בשעת מלחמה לאכול ולשתות וכשפתחום ולא מצאו בהם ממון הניחום ולכן בסיפא אפי' לא פתחו אלא מעט שרי' וסתמא קתני בין פתוחות בין סתומות מותרות בין הי' פתוחות מעיקרא בין הי' סתומים ונפתחו בין מעט בין הרבה הכל שרי וברישא בשעת שלום דלא באו כלל על עסקי ממון רק לאכילה ושתי' אפי' טרחו ופתחו חביתא טובא מ"מ היין אסור ובפולמסא הוא דאיכא לאיפלוגי בין טובא לפורתא ועיי' ע' ע"א תוס' ד"ה ורמינהי וכו' ועי' ד"מ סי' קכ"ט אות ח' ובש"ע שם סעיף י"ב סתם כהר"ן ולא הרגיש אדם שהתוס' חולקי' לפי' הנ"ל והנה בנידון שלפנינו אם נניח כדברי האשה למונח קיים כי כן אורחת כל בוצע בצע הגזלני' שמשכיבי' עצמם על בני הבית שלא יצעקו והנה אם היינו רואים בעינינו איש שוכב על אשה כדרך הזה היינו אוסרים אותה על בעלה בלי ספק ודנין דיני נפשות כל שרואים שוכבים זע"ז כדרך המנאפין ולא בעי כמכחול בשפופרת

כמ"ש רא"ש פ"ב דיבמות ובש"ס ספ"ק דמכות והשתא אם כל שנכנסו שודדים שכבו על האשה כדרך הנ"ל א"כ לא מבעי' להר"ן הנ"ל דס"ל אם פתחו הרוביות אסור אפי' בשעת מלחמה שאין פנאי לנסך שהרי ראינו שהי' להם פנאי לפתוח החביות ולא אמרי' כיון שלא הי' בו ממון הניחום א"כ מכ"ש הכא אפי' נדמה בעילה לניסוך מ"מ שעכ"פ שכבו עלי' אפי' התוס' מודו הכא דאש בנעורת ולא ישרוף ומכ"ש לדברי האשה עמד השמש בצד משקוף ולא יכנס בתמי' ואי אין לו פנאי דבגזלנותו טרוד זה לא שייך דהרי כך דרכן שחבריו יקיימוהו בידו לגזול והוא ישכב על אנשי הבית שלא יצעקו ואין שום עיכוב בבעילתו וכפתע בינו לבין הכנסת עטרה ומה הי' חסר וכ"ע מודים בזה ומכ"ש דהש"ע פוסק כהר"ן הנ"ל אך נ"ל דלא מפיה אנו חיין שאמרה כי כן אורחת הגזלנים ואיננו כן כי רובם מביאים עמהם חבלים ומתרי' לקשור האנשים בידיהם ורגליהם ולסתום פיהם ואינהו בעבידתיהו דגזילה טרידי כי על עסקי ממון באו ואין פנאי לשכוב את האנשים והנשים שבבית ועוד על הרוב אנשי הבית נחבאים מפניהם בסתר המדרגה ולא ימצאו אותם פן יהרגום ובפרט איתתא חלושת כח אינה עומדת נגדם כלל נמצא לולי דברי האשה אין לאסור על יחוד זה דהני גנבי כלל דודאי אין פנאי לבעול וגריעי ממלכות אחרת ובודאי יש בביתו מחבאות שהיתה יכולה להחביא עצמה המצלת על כל הכהנים ומצורף לזה י"ל עוד כיון דאמת הוא ע"פי עדות שכנותי' שהדמי' שותתים ויורדי' ממנה וידוע גם מנאפים ועוגבים מואסים בזה מפני הסכנה וכהאי עובדא דבתו של רחב"ת דאמרה דיסתנא אנא וכההיא דפרקי דחסידי דשדא דורדי' בשפולי וחזקה דמנוולא נפשה לגבי שוביינא ומסתמא הראתה להם לכלוכי דמי' ושותתים ממנה באופן שמאסו בה עוגבי' אפי' עמדו על פתח ביתה חזרו לאחוריהם א"כ אין לאסור על יחוד כזה כלל ואפי' רגלים לדבר ליכא:

ב' ונבוא אל השני' והשלישית שהיא אמרה טמאוני והבעל האמין לדברי' בפני ב"ד ושוב חוזר בו כמבואר באר היטב בלשון השאל' מן המאוחר אל המוקדם נדון תחלה על הודאתו וחזרתו כאשר יורוני מן השמים:

בפ"ב דכתובות בעא מיני' שמואל מרב אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני מאי א"ל אף אם בזו אם נתנה אמתלא לדברי' נאמנת תנא מיני' מ' זימנין אפ"ה לא עביד שמואל עובדא בנפשי' ומייתי תוס' בשם ירושלמי דבאשתו הוה מעשה ולא עביד עובדא וכ' ב"י דקמ"ל דמדת חסידות הוא שלא להאמין פי' אפי' בזמן עונה הראוי לה אין בו איסור הפקעאת עונה כצ"ל ולולי דבריו הייתי אומר דלכאור' מאי הוסיפו תוס' בהבאת הירושלמי דבאשתו הוה עובדא הנה כבר הרגיש הר"ן במאי מספק' לי' לשמואל

באומרת טמאה אני מ"ש מאמרה א"א אני וחזרה ונתנה אמתלא דנאמנת לחזור בו וי"ל ע"פי מ"ש הרשב"ץ והובא בש"ע יו"ד ס"סי א' סי' בראש כבש שהוא טרפה ושוב אמר שלא עשה כן אלא שלא יקנו אחרים והאמינו באמתלא זו ומהרש"ל ביש"ש דחולין סי' ח' דלא הוה אמתלא דעביד עולה לצער הבעלים ולהפקיע הלוקחי' ע"ש וצ"ל הרשב"ץ ס"ל לא משמע לאינשי איסורא בכך ולאו כל אדם שוקל דרכיו ושם אורחותיו ורגילי אינשי בהכי ע"כ האמינו וה"נ במפורסם לצדיק וחסיד ואינו רגיל בהתולים כאלו אין לו אמתלא בזה אבל סתמא אינשי מהני אמתלא וראי' ברורה מאמרה טמאה אני וכי רשאי אשה להטעות בעלה כשתובע אותה והוא צריך לאותו דבר אי בעונה האמורה בתורה וביטול פ"ו של לילה א' יש עונש בדבר וכי משום שבושה מאחותה שבבית או שהיתה קצת חלושה מפני זה פקע שיעבודה של בעלה והאיך נאמין לה אמתלא זו אע"כ כיון דלא משמע לנשים איסורא בכך מהימנא וה"נ דכוותי' והיינו דמספקו לי' לש"ס אמרה טמאה אני מי מהני אמתלא דלמא דוקא בא"א אני דליכא איסורא משא"כ באמרה טמאה אני דפעלה עולה נגד בעלה אמר רב דמהימני' משום דרגילי נשי בהכי וגם שמואל ס"ל הכי וקיבלה מיני' אך מ"מ כשאירע לו כן ע"י אשתו והוא הי' מכיר בצדקתה ומנהגה מעולם שאין דרכה להתל בכיוצא בזה ע"כ לא עביד בדנפשי' ולא ממדת חסידות אלא מעיקור הדין ומשו"ה מייתי תוס' ירושלמי דלא נימא שהורה כן לאחר להחמיר אלא אשתו היתה שהי' מכיר בה וכנ"ל:

אמנם הר"ן תי' קו' זו באופן אחר וז"ל ואע"ג דבידה לתקן סמכי' אאמתלא ולא אמרי' איכא מיא בנהרא זילי טבולו וחסר בר"ן שלפנינו ונדפס על גליון הגה"ה מהר"מ וי"ל וגם הדין נותן הי' לאסור בנדה שאינה בבת אני דאלו בא"א אני לשעה מועטת תוכל לומר נתגרשתי וכו' ומובן דתרוויי' צריכי דאי אמרה טמאה אני השתא חזיתי דם לא שייך לומר איכא מיא זילי וטבולו דהא מפסדא ז' ימים צ"ל כתי' הגליון ואם אמרה טמאה אני היום ז' ימים לא שייך תי' הגליון וצ"ל כהר"ן הא איכ' מיא זילי וטבילא ובשניהם נסתפק שמואל ופשט לקולא ובשניהם איכ' מידת חסידו' לפרוש:

ולהבין כוונת הגליון הוא כמ"ש מהרי"ק המובא בש"ע י"ד ס"סי א' והעתיק ש"ך לשונו סי' ב' סקי"א בעד א' שהעיד שהשוחט שחט שלא כהוגן שהעד אסור לאכול מאותה הבהמה משום דשוי' אנפשי' חד"א ומ"מ משחיטת השוחט מותר לאכול מכאן ואילך שהרי אפי' אם יהי' כדברי העד אינו מוחלט ליפסל עולמית וכו' ע"ש שלכאורה אין מובן לסברא זו שהרי לא לבש שחורי' ולא עשה תשובה אבל הענין כבר אמרו קדמונים דהך שוי' אנפשי' חד"א הוא מטעם נדר כמ"ש והאריך בשעה"מ פ"ט מאישות הל' ט"ו ואותן

ספרי ספרד לא זכינו אבל נ"ל הענין שאיננו כקונם דהרי המתפיס בדבר אסור אינו חל אלא מטעם קבלה שקבל על עצמו שיהי' זה עליו כשבועת הר סיני וקבלה דאורייתא היא ונפקא מבפיך זו צדקה כמ"ש הר"ן נדרים ח' ע"א ד"ה עליו להשכים וכו' וכיון שקיבל עליו כשבועת הר סיני אין לו היתר ע"י חרטה כמו שבועת הר סיני וכעין שאמרו במס' מכות דהמקבל נזירות שמשון איננו בשאלה הואיל ונזירות שמשון לא הי' לו היתר בשאלה ה"נ דכותי' ומשו"ה לא מצי הדר בי' אם לא שיתן אמתלא המוכיח שמעיקרא לא הי' פיו ולבו שווין ולא חל נדרו אבל בלא אמתלא אפי' חוזר בו ויודע בעצמו ששקר ענה מ"מ כבר קיבל עליו בנדר ונאסר וכ"ז מה שהי' בכלל קבלה הנה זה שאמר שוחט זה שחט שלא כהוגן ואוסר הבהמה עליו בשבועת הר סיני שלא לאכול נבלה הנה בדיבור זה אינו נכלל שקבל עליו שחיטתו של היום שהרי הי' אפשר שיעשה תשובה ולא נכלל איסור היום הזה בנדרו אלא אותה הבהמה נאסרה ונהי כל זמן שאין העד חוזר בו והנה הוא בעיניו רשע אסור לאכול משחיטתו שהרי לא עשה תשובה אבל אחר שהעד חוזר בו מדבריו אלא מדלא יהיב אמתלא נאסרה הבהמה מטעם נדר אבל שחיטת השוחט לא נאסר בנדר מעולם וא"כ מהני חזרתו מדבריו זהו כוונת מהרי"ק לפע"ד:

אלא דקשי' עליו מאמרה א"א אני וחזרה ואמרה פנוי' אני דבעי אמתלא ואמאי הלא באמירתה א"א אני לא אסרה עצמה אלא היום דלמחר אפשר שימות או תתגרש וא"כ כשחזרה זה מחר למה לא תהי' מותרת בלי אמתלא והן הנה דברי גליון מהר"מ הנ"ל דמסתפקא לי' לשמואל דלמא בא"א מהני אמתלא כיון שלא הי' בכח נדרה לאסור עולמית משא"כ בטמאה אני יש בכח נדרה לאסור ז' ימים אם אומרת נטמאתי השתא ומ"מ י"ל דבתר דפשטא לי' רב דגם בנטמאתי מהני אמתלא א"כ י"ל ברייתא מיירי בא"א לאדם פלוני ומקדשת עכשיו לקרוביו דשפיר צריך אמתלא אבל א"א אני סתם לא בעי אמתלא וכמהרי"ק מצוה לקיים דברי חכמים:

נחזור לדברי הר"ן הנ"ל וז"ל ומיהו אם הוחזקה נדה בשכנותי' דאמרי' בקידושין פ' בעלה לוקה עלי' משום נדה אפי' נתנה אמתלא לומר לא לבשתי אלא מפני כך אינה נאמנת דכיון דבעלה לוקה אלמא כנדה משוינן לי' הרשב"א ז"ל עכ"ל הר"ן ודברי הרשב"א הם בתה"א סוף שער ב' וז"ל אבל הוחזקה נדה בשכונותי' ואמרה לא נטמאתי אינה נאמנת לפי שמשעה שהוחזקה נדה הרי היא כודאי ראתה ואינה נאמנת להכחיש את החזקה ולא עוד אלא אפי' נתנה אמתלא לדברי' אינה נאמנת דכודאי נדה משוינן לה דאר"י א"ר הוחזקה נדה בשכנותי' בעלה לוקה עלי' משום נדה אלמא כודאי נדה משוינן לה וכו' ע"ש שהאריך עוד מבואר מלשונו דלאו מטעם שוי' נפשה חד"א לבד אסורה אלא משום

שהוחזקה בכך ולוקי' בעלה ובפ' י' יוחסים מייתי לי' התם דסוקלי' על חזקות כאלו וראי' מדכ' הרשב"א ולא עוד אלא אפי' נותנת אמתלא לדברי' אינה נאמנת וק' מאי ולא עוד אס"ד מתחלה מיירי רשב"א מטעם חד"א ומיירי בלא אמתלא והוסיף עתה אפי' אמתלא לא מהני קשה מאי ס"ד דבלא אמתלא תהי' נאמנת לחזור בה מה דשוי' נפשה חד"א אע"כ בתחלה לא מיירי מחד"א דהרי לא אמרה בפיה כלום רק לבשה בגדי' וכדומה שהוחזקה בשכנותי' וה"א דמצית לומר בלי אמתלא אינני נדה קמ"ל דע"י חזקה לבד נאסרת והוסיף דהאי חמיר מחד"א ואפי' אמתלא לא מהני ולפ"ז אפי' אמתלא גדולה הראוי להלבשת בגדי נדה לא מהני וכהסכמת שמ"ח סי' א' סעי' ע"ח והוסיף שם וז"ל והכי מסתבר' דהרי מדמה חזקה זו לסוקלין ושורפי' על החזקות והתם אפי' יאמר כמה אמתלאות לא מהני שכך גזרה התורה שהחזקה הוא כודאי דאל"כ בטלו כל דיני התורה שאל"כ לא יענש הבן בהכות האב אא"כ יבואו ב' עדים ויעידו שראו הבן בשעת לדתו מאשת פלוני ומאז ועד עתה מכירי' אותו שזה הוא וזה דבר שאין לו שחר וראי' זו שם בירושלמי עכ"ל ובמ"כ אין כוונת הירושלמי שם כן וגם בבית שמואל סי' י"ט במ"כ שגה בפי' דבר זה [כמבואר לעיל סי' ע"ו ד"ה א' באורך]:

ועכ"פ אמת נכון הדבר דלא יועיל שום אמתלא שמה שהוחזק בעיני העולם כן אם לא שיאמר אמתלא שכיחא טובא שגם אצל מכיריו ויודעיו הי' מסופקי' מעיקרא בדבר ולא אתחזק איסורא מעולם אצלם וליכא אלא משום נדר ולזה מהני אמתלא שלא הי' פיו ולבו שוין והאי עובדא דמהר"יק הנ"ל דע"א ששחט שלא כהוגן דהעד עצמו מותר לאכול משחיטתו מכאן ואילך מסיים בשמ"ח סי' ב' אות ך' וא"ל שאין זה איסור מבורר עכ"ל פי' אין לאסור לא מטעם חד"א ולא מטעם חזקה בעיני הבריות דלענין חד"א אין יום זה מבורר שיהי' רשע שהי' אפשר שישוב וכמש"ל נמצא לא נכלל זה בכלל הנדר ויכול לחזור אפי' בלא אמתלא וגם לא מטעם דאתחזק באיסורא אצל השומעי' גם זה אין איסור מבורר דמיד הבינו השומעי' שאפשר שרצה לצער חברו או מוטעה ומבודה הי' כמ"ש שמ"ח שם אבל אי הי' איסור מבורר א"כ אפי' ע"י אמתלא הי' אסור מטעם שנתחזק אי' אצל העולם ובלא אמתלא הי' נמי אסור מטעם נדרו וכנ"ל:

ואמנם משו"ה אמרו בעלה לוקה עלי' ולא היא דמיירי דיהבת אמתלא ומשום חד"א אנפשה ליכא אך משום שהוחזקה נדה אצלינו ובעלה לוקה אך היא נאמנת לומר ברי לי שלא ראיתי דם וכל שדנין מטעם חזקה מי שיכול לומר ברי לי אינו נהרג כ"כ פני יהושע כתובות בסוגי' דתרי ותרי בקונטרס אחרון וכ"כ הרשב"א ביבמות ר"פ האשה רבה ועי' במהרש"א שם ומ"ש רמב"ם פ"ב מאי' ביאה הלכה י"ג מי שאמר בז"הז כהן

אני אינו נאמן וכשבא על פסולי כהונה לוקה וכ"כ הה"מ היא אינה לוקה התם מיירי בלא חזר בו באמתלא ואין אומר ברי לי א"כ הרי היא עליו חד"א ולוקה הוא אבל היא אינה לוקה שלא אתחזק בכהן מעולם שהרי לא הי' נאמן אצלינו מעיקרא: ו

נחזי מאי דקמן בנידון שלפנינו לכאורה הי' נ' להתיר דגם אם נאמר דמ"ש האשה שטימאו אותה האמתלא היא טובה דאמרה כן להעלות חמה ולנקום נקם מהגזלני' וגם ע"י סברא זו לא הוחזקה לזונה בעיני השומעי' כי כולם הבינו כך ועוד אפשר דלא צריכה אמתלא כלל דלשון שכ' בשאלה שאמרה שנים טימאו אותי ושוב אמרה ששכבו עמי בקירוב בשר אבל לא הכניסו אבר אפשר שזה איננו חזרה אלא פירוש לדברי' הראשונים דבלשון ב"א נקרא גם זה טימה אותה שעשה עמה שגעונות ובפרט שעכ"פ הי' נשיקת אבר באותו מקום והרי בש"ס איכא מ"ד דהוה הראה וא"כ למה לא יטעו בו ב"א ומעתה כיון שאינה חוזרת מדברי' רק מתרצת ומפרשת דבריה לא צריכא אמתלא כלל כדקיי"ל גבי חוזר וטוען והריב"ש סי' תצ"ח מייתי מהך דחוזר וטוען לדיני אמתלא דחד"א ע"ש נמצא ממה שאמרה האשה אפשר שאין להחמיר כל כך:

אך מ"ש האשה אח"כ לבעלה והוא הגיד בב"ד ושאלו אותו אם מאמין ואומר שמאמין כל מה שאומרת אשתו ושם אמר היא אמרה לו דאס צווייא האבן זיא בעשלאפען באונס כמדומה לי שלשון זה נ' לפרש על נשיקת אבר בלשון דייטש וגם לומר שאמרה כן להעלות חמה כי למה תאמר כן לבעלה בינו לבין עצמו והוא מ"ט יאמר כן לב"ד נמצא שוי' אנפשי' חד"א וגם הוחזק אצל העולם שהוא מאמין לה שאפי' אמתלא לא מהני בזה:

ויען חשו חז"ל שלא להוציא אשה מבעלה וקשי' גירושי' נכנסתי בפרצה דחוקה להסכי' בשריותא מטעם אשר אבאר כי הנה אמרו חז"ל האומרת טמאה אני לך תביא ראי' לדברי' שמא נתנה עיני' באחר ולא פליג רבנן בין צדקת וחסודה מ"מ חשו חז"ל ואין הבעל צריך לחוש אם אינו רוצה להאמינה אין אנו אומרים לו אתה ידעת צדקת אשתך ואהבת' לך ואיך תאמר לא אאמין מ"מ אין צריך להאמין כי עמדו חז"ל על קלות דעת הנשים ופריצת הדור ומי יודע מה נולד יום מיומים ורוצית להפקיע ואין הבעל צריך לחוש אם לא שמאמין באמת ובכ"ז יש סוברי' בז"הז דאיכא חרגמ"ה שלא לגרש ע"כ מנדין אותו על שמאמין פי' שהי' לו להאמין יותר לדברי חז"ל שאפי' כשרה בנשים אין להאמין בענין זה והרי אפי' בתרומה מותרת לר' ששת והיינו משום שעמדו חז"ל על סוף דעתן עדיין תאמר אשת כהן טמאה אני לך ותאסור בתרומה ויבא להוצאת לעז על בניו ועי"ז יגרשנה ברצון ע"כ התירו אפי' בתרומה ורבא דפליג משום דאין כאן הוצאת

לעז אפשר דתרומה לי' ע"ש בפנים בש"ס הרי קמן כמה חשו חז"ל לנתינת עיני' באחר ולמה לא יחוש כל בעל על אשתו מה שחשו לה חכמים:

הנה כי כן האי גברא שאלו אותו אם מאמין לאשתו ואלו הי' אומרים לו דע שאתה כהן ועי"ז תיאסר אשתך עליך האתה מאמין שאינה נותנת עיני' באחר והי' אומר אני מאמין הרי שוי' אנפשי' חד"א אך הם שאלו אותו סתם האתה מאמין י"ל ב' דברי' או מכח בלבול דעתו וצרתו כמבואר בשאלה לא נתן על לבו שהוא כהן ושתיאסר אשתו עליו וא"כ אין לחשוד אשתו על מגן שהוא יודע שרוב דבריו אמת ע"כ גם עתה האמין לה אך עתה שוב כשנודע לו שעי"ז תיאסר עליו ואיכא למיחשדה שנתנה עיני' בגירושין שוב באמת איננו מאמין לה או אפי' נימא שכ"כ גרם לו בלבול דעתו וידע והבין שאלת ב"ד הוא לענין איסור אשתו עליו ואמר שמאמין עכ"פ לא שיש לחשוד כשרה בנשים שתתן עיני' באחר אך אח"כ שמע וידע חז"ל חשו לזה שוב גם הוא אינו מאמין לה נמצא מעולם לא שוי' אנפשי' חד"א להאמין נגד חשש חז"ל וגם אצל העולם לא הוחזק אלא בנאמנות אצלו אבל לא יצמח מזה שתיאסר עליו כי מובן הדבר שאם יודע לו שתיאסר עליו שוב לא יאמין לה וגם הריב"ש בסי' תצ"ח כ' אמתלא במי שהכניס ידו לבהמה ואמר שמצא הריאה נסרכת ונסבכת בדופן בכל צד באופן שאינו יכול להכניס ידו כלל ואסר הבהמה ושוב חזר בו ואמר שטעה בדמיונו כי לא נפתחה הבהמה כראוי והוכיח הריב"ש דטעות הוה אמתלא שפיר מכ"ש טעות הנ"ל ושלא הי' שפוי בדעתו אז שיש לומר שלא נאסרה עליו מעולם בשגם שהיא גם היא חוזרת מדברי' הראשונים וקרוב להאמין לחזירתה מטעם שכתבתי לעיל דמאסו בה עוגבי' כשהדמי' זולפי' ממנה ע"כ למטינא שיבא מכשורי בשריותא דאשת ר' יודל כהן ולא אאריך יותר במה שאינו נוגע לדינא רק לפלפולא כי הזמן יקר ואחתום בברכה א"נ מח"ו דש"ת. פ"ב יום ב' ה' תמוז תקפ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עט

העתקה גביית העדות בפני שלשה דיינים שהעידו בת"ע ובאלו"ע ואחר כל האיומים:

העד הראשון דוד בן המנוח הר"ר איצק, איך האב געזעהן וויא דער פלוני האט געטאהן דאס פינגרל אויף דער פלונית איהר פינגר אונד האט געזאגט הרי את מקודשת האב איך געזאגט לי זאגע ניכט, האבע דער פלוני געזאגט, דיר להכעיס זאגע איך לי, מעהרעס האבע איך ניכט בייאנעוואנט:

שוב העיד דוד הנ"ל בת"ע וככל הנ"ל אלס איין מייד בילא האט צו מיר געזאגט אלס דער פלוני איהר דאז פינגרל אוועק געניממען האט מיט געוואלט אונד דער פלוני האט אויך צו מיר געזאגט דערפאהר דאנרשטאג אדער פרייאטאג אלס ער האט דער מייד בילא דאז פינגרל אוועק געניממען ע"כ עדות של העד הראשון:

העד השני צבי הרש בן הר"ר צדוק העיד בת"ע כנ"ל דיא פלונית האט דעם פלוני דאס פינגרל אן גרעט האט דער פלוני געזאגט אזוא גיב איך עס דיר ניכט איך וועהרע עס דיר אהן טאהן, האט זיא דען פינגר עהין געשטרעקט, האט ער איהר דאס פינגרל אהן געטאהן אונד האט געזאגט זאגט אללע מיט, אונד געזאגט הרי את מקודשת, האט דוד געזאגט לי זאג ניכט, האט ער געזאגט איך זאג יוא לי מעהרעס ווייס איך ניכט, ושאלתי האיך טבעת לפלוני שוב והשיב אב דער פלוני האט צוריק געניממען דאס פינגרל אדער דיא פלונית האט צוריק געבען ווייס איך ניכט אונד אב דאס פינגרל זיין געהערט אדר ניכט ווייס איך ניכט, איך האב געזעהן וויא ער דאס פינגרל אויס זיין טאש געניממען האט:

העד השלישי איסרל בן המנוח ליב העיד ג"כ בת"ע כעד הראשון והוסיף בזה הלשון נאך דען האט דער פלוני געזאגט גיב מיר דאס פינגרל האט זיא ניכט געוועלט, האבען זיא זיך געראנגלט מעהר ווייס איך ניכט ע"כ דבריהם:

הנער פלוני הכהן זאגט דאס פינגרל האב איך דאנרסטאג עי"ט נאך מיטטאג מיט געוואלט פון איין מייד בילא איהר פינגר אראב געניממען, האט זיא געזאגט עס געהערט ניכט מיין, פרייטאג האט זיא עס ווידרום פון מיר בעגעהרט דאס פינגרל האב איך געזאגט ווייל דוא מיך מאנסט געבי איך עס דיר ניכט, נאך י"ט וועריי איך עס דיר געבין, שבת האט דיא פלונית דעם פינגר אזוא געהאלטען האב איך איהר דאס פינגרל אהן געטאהן אונד געזאגט הרי את מקודשת האט דוד הנ"ל געזאגט לי זאג ניכט האב איך געזאגט אויף להכעיס זאג איך לי דער נאך זאגט דוד הנ"ל יעטצט געהער זיא דיין האב איך איהר דאס פינגרל אראב געניממען האט דוד געזאגט וועך דאס ווערעט געוועזין איין גולדע פינגרל העט זיא דיין געוועזין עס איזט אבר קיין געדאנקן געוועזין מקדש צו זיין נור געשפאס:

פלונית זאגט ער האט איהר דאס פינגרל אהן געטאהן אונד געזאגט וויא זיא זאגין אונד ווייל דוד האט געזאגט צו איהם יעטצט געהערט זיא דיין, האט זיך פלוני דאס פינגרל צוריק געניממען, איך האב ניכטס געהערט אב דאס פינגרל זיין געהערט אדר ניכט, איך האב איהם דאס פינגרל ניכט אן געמוהט, עס איזט בייא מיר קיין געדאנקן געוועזין נור גשפאס אויף ראי וויא זיא האבן געזאגט עס גילט האב איך געזאגט דאס פינגרל האב

איך ניכט אנגעהאט נור אן עק פון פינגר עד כאן לשונה של פלונית ושאלתי לנערה בילא על ענין הטבעת והשיבה בזה"ל דאס פינגרל געהערט זיין אונד דער פלוני האט מיר עס אוועק געגוממען מיט געוואלט, איך האב עס צוריק בעגעהרט האט ער געזאגט איך וועד דיר שאן געבין, דאס איזט געווען ערב י"ט, י"ט האב איך עס ווידר בעגעהרט האט ער געזאגט ער ווירד מיר עס שאן געבין אונד איך האב מיר איין געבילט ער ווירד מיר עס געוויס געבין צוריק ע"כ דבריהם הועתק אות באות:

תשובה פ

שלום וכ"ט לרב טב ה"ה ידידי הרב המופלג המאור הגדול מה' ישעי' נ"י אבדק"ק טאפילשאהן יע"א ובצירוף ב"ד הצדק הרבנים יחיו:

האותיות שאלוני ע"ד עסק ביש שנעשה בקהלתם בי"ט אחרון ש"פ העבר כנזכר באר היטב בגביית עדות שנגבה בבד"צ וכבר העמיקו מעלתם עיונם באריכות באגרותם ובקשו לחות דעתי הקלושה וה' יצילני משגיאה ח"ו ויורני נפלאות מתורתו שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו:

הנה לפי עדות הראשון והשלישי שאמר כמו הראשון הי' הפסק בין הרי את מקודשת לבין אמרו לי שיעור שבעה תיבות שהרי אחר שגמר אמר הרי את מקודשת טרם אומר תיבת לי אמר לו כ' דוד ג' תיבות לי זאג ניכט אל תאמר לי ועל זה השיב ארבעה תיבות אלו להכעיס אותך אני אומר לי אמנם לפי עדותו של כה' צבי לא השיב רק ג' תיבות איך זאג יוא לי והוה בצירוף ששה תיבות בין מקודשת לתיבת לי. והנה מבואר ופשיט בכל הפוסקי' דבכל העניני' שנפסק ענין מחברו יותר מתוך כדי דבור אינו מצטרף זע"ז ודוקא גבי עדים אמרי' תוך דבורו של זה מצטרף לדבורו של זה אפי' הן מאה משא"כ בשארי ענינים אין דברות שני ב"א מצטרפי' כמוכח ר"פ מי שאמר הריני נזיר ושמע חברו ואמר ואני וע"ש אלא דשם י"ל הואיל ואין שייכות זה לזה משא"כ כשזה שואל וזה משיב על דבריו אין לנו ראי' מש"ס הנ"ל אך הוא מבואר בתשו' רשב"א סי' אלף ס' ובתשובה שבש"ג סביב הרי"ף פ' שבועת העדות באריכות ומייתי לי' בד"מ וסמ"ע וש"ך וכל האחרונים בח"מ סי' פ' סק"ז לפסק הלכה בלי שום פקפוק כלל וכן הוא בחי' ריטב"א ספ"ק דמכות:

ובחידושי הוכחתי דאפי' בעדים גופי' ע"כ לאו בחדא מתתא מחתינהי דאל"ה תיקשי פ' שבועת העדות (שבועות ל"ב ע"א) פריך שבועה שאין אנו יודעי' לך עדות טובא הוה וקשה עכ"פ משכחת לי' בתובעו להעיד ואומרי' אין אנו יודעי' לך עדות ואח"כ השביעם וענו כל א' אמן דעל הכפירה הראשונה שקודם שבועה אין כאן חיוב ורק על ענין אמן

ועניית שני אמנים לאו טובא הוה ואע"ג דיש לדחוק ולומר אה"נ הו"מ לשנויי הכי אלא מיהו מתני' דהתם לא מיירי בהכי אלא באומר שבועה שאין אנו יודעי' לך עדות וע"ז פריך שפיר טובא הוה:

ומ"מ קשי' למ"ד גבי גלגול שבועה אמרי' משאל"מ הגלגולים עיי' ש"ע ח"מ סי' ע"ה סי' ט"ו וא"כ משכחת לי' ראובן טוען על שמעון נ' מיום פלוני ונו"ן מיום אחר ושמעון השיב נו"ן שביום א' לית לך ואינך איני יודע אם נתחייבתי לך נמצא לפי תשובתו פטור משניהם ויש להתובע ב' עדים על חמשים שביום א' ואם יעידוהו יתחייב שמעון לשלם אותן נ' שמיום א' וחייב לשבע על נ' שמיום ב' מדר"ח קמיתא ומתאיל"מ כל המאה וא"כ אין לו אלא ע"א על החמשי' שטוען להד"ם יתחייב שבועה נגד העד ויגלגל עליו נ' שמיום ב' שטוען א"י ומשאיל"מ חמשים עכ"פ נמצא משכחת לי' שיתחייבו שני העדים זה אחר זה הראשון חייב אע"ג דעדיין עד השני קיים מ"מ אלו הי' שניהם מעידי' הי' מתחייב מאה ועכשיו שכפר זה הראשון אף אם יודה השני מ"מ לא יתחייב ע"י השני אלא נו"ן וגם השני חייב אעפ"י שכבר כפר הראשון עכ"פ בעדותו יתחייב חמשים ונמצא שפיר משכחת שיתחייב שניהם ונהי דהסיפא דמתני' ע"כ לא מיירי בכי האי גוני משום דתני בהדי' בזא"ז השני פטור מ"מ הדר' קוש' לדוכתה דלמא סיפא מיירי בעניית אמן דלא הוה טובא אבל באומר שבועה שאין אנו יודעים לך עדות אה"נ דלא משכחת חיוב בשניהם והא דתני רישא הרי אלו חייבים לא אתי' עיקרא לבזה אחר זה או בת א' רק להשמיענו חיוב' דשבועת העדות ומשכחת לי' בגוני הנ"ל חיוב שניהם בזא"ז וצ"ע לכאורה:

וקצת י"ל דר"א מדפתי דאמר לרבינא טובא הוה לטעמי' דר' יוחנן פריך דלית לי' דר"ח קמיתא כמבואר בתוס' שבועות מ"ו ריש ע"ב ע"ש מ"מ לא נ"ל דא"כ לדינא לא ה"ל למיפסק דכפירה והודאה בתוך דבור של חברו כד"ד כיון דלא אתאמרא אלא אליבא דר' יוחנן שלא כהלכתא ועיי' עוד שם ל"ב ע"ב תוס' ד"ה אבל כפירה וכו' ועיין מהרש"א ואין להאריך במובן אע"כ מוכח כנ"ל דלא אמרי' תוך כ"ד של חברו כ"ד אלא בעדות דמישך שייכי אהדדי כגון אין אנו יודעי' לך עדות אבל הני שכבר אמרו אין אנו יודעי' לך עדות נהי שיכולי' לחזור ולהודו' ומשו"ה חייבי' על עניית אמן שאח"כ מ"מ כל זמן שלא חזרו והודו הרי נתפרדו זה מזה ואין כאן עדים ורק קבלת השבועה של כל א' שיתחייב קרבן שבועה וזה אין ענין לגוף העדות לא אמרי' תוך כ"ד כד"ד אלא בשל עצמו ולא בשל חברו ואחר הנחה זו א"ש דתו לא המ"ל דסיפא מיירי בעניית אמן דעכ"פ אכתי תיקשי ק' תוס' לימא לי' אלו היית אתה מודה בתוך כ"ד שלך גם אני הייתי מודה ולא שייך תי'

תוס' דאכתי שניהם יכולי' להודות כל א' בתוך דבורו של חברו דבעניית אמן לא אמרי' הכי ומוכח דין הנ"ל ובחי' הארכתי עוד:

והנה שיעור כ"ד הוא לכל החמור שיעור ד' תיבות כדי תשובת תלמיד לרבו כשרבו שואל בשלומו תחלה שאז צריך להשיב שלום עליך רבי ומורי עתי"ט רפ"ב דברכות ונימא נמי כחד שיטה דרפ"ד דנזיר דיש עוד זמן הפסק תיבה א' להתחיל דבורו וע"ש בשיטה מקובצת ויהי' א"כ שיעור ההפסק כדי חמשה תיבות והכא הא הוה הפסק ששה או שבעה תיבות בין הרי את מקודשת לתיבת לי ולא יצורפו לכאורה:

והנה ז"ל הרב"י בח"מ סס"י כ"ט סוף ד"ה וכ' הרי"ף וכו' וז"ל ונ"ל שאם גמר עדותו וקודם שיזכור התנאי ערערו עליו בעלי דיני' והפסיקו וחזר ואמר שהוא הי' רוצה להשלים דבריו אלא שהפסקוהו ועכשיו משלימין נאמן אבל לומר דבר שסותר עדותו לגמרי לא מהימן כיון שהוא אחר כ"ד עכ"ל מובא בקיצור בסמ"ע סק"ב מבואר מכאן דאף על גב דהבע"ד הפסיקוהו בתוך דבריו מ"מ נידון כלאחר כדי דבור אלא מ"מ יכול אח"כ להוסיף תנאי שאינו סותר דבריו לגמרי משום דלא יהא אלא שעכשיו הוא תחלת דבורו והי' מעיד בב"ד על תנאי שהי' בין האנשים האלו הי' נאמן אלא היכי שכבר העיד סתם ושתק שתיקתו זו משמע שאין כאן תנאי וה"ל חוזר ומגיד משו"ה בעי' אמתלא לאמור שלא שתק אלא מטעם שהפסיקוהו והוא נאמן על זה שהרי עדים הם שנאמני' לעולם. והכא בנידון שלפנינו לא נראה כלל ששתק מלומר לי מפני שהפסיקו זה דודאי משמע שגמר כל דבריו באומרו הרי את מקודשת ושוב הזהירו זה אל תאמר לי אז נתעורר ואמר לי ולדברי שני עדים השיב להכעיסך אני אומר לי משמע להדי' שלא הי' בדעתו לומר לי בתחלה ועוד תינח אם הוא והיא הי' אומרי' שדעתם הי' לקידושי' מתחלה א"כ יש מקום לומר שניתן אמתלא על מה שהפסיק בין מקודשת לתיבת לי משום שחברו הפסיקו אך הכא נהפוך שהוא והיא אומרים שהכל הי' ע"ד שחוק והיתול רק משום שדברים בלב אינם דברים צריכים אנו לכל התגר הזה וכיון שלמשמע אזן העדים הי' תיבת לי אחר כ"ד אם לא ניתן אמתלא א"כ נ"ל פשוט דאין לנו לחפש אמתלאו' בזה והו"ל לאחר כ"ד ואין תיבת לי מצטרף לתיבת הרי את מקודשת כלל:

והנה האומר הרי את מקודשת ואינו אומר לי מבואר בש"ע סי' כ"ז דמעיקור הדין אין כאן בית מיחוש אלא שרמ"א הגיה שיש מחמירי' והנה שורש זה הדין בקידושין ה' ע"ב והעלו שם תוס' ד"ה הכא במאי עסקי' וכו' דבלא לי אפי' יד לא הוה דאדם עשוי לקדש אשה לחברו כמו לעצמו וכ"כ תוס' בריש נדרים וכ"כ הרא"ש הכא והתם ומ"ש פני יהושע ק' בשם הגאון מהר"י פאלאק ז"ל אמ"ש תוס' לפני זה בד"ה הא לאו הכי

וכו' אמאי לא משני וכו' אהא בתעני' קאמר וכו' ע"ש ולהנ"ל קשה הא בלא לי נמי לא הוה אפי' יד ואפ"ה הוה בעי למימר דמקודשת וא"כ שפיר מקשה מאהא בתעני' וכו' נ"ל בפשיטות דהתוספ' בהס"ד הוה קשי' להו דהש"ס ה"ל לתרץ דאת מקודשת בלא לי משמע טפי יד לקידושי עצמו מלומר שנעשה שליח לאחרים דלא שביק אינש נפשי' ומקדש אשה לחברו וס' זו כתבה ריב"ש סי' רס"ז ורמזה מרדכי סוף גיטין מבואר לקמן אי"ה משא"כ אהא משמע תעני' כמו נזיר משו"ה לא הוה אפי' יד זה הי' קושי' תוס' ותי' תוס' דס"ל לש"ס אי ס"ד דבלא לי מיקרי יד מטעם הנ"ל א"כ הה"נ אהא משמע טפי נזיר דשייך מיד היום מדנימא אהא בתעני' למחר דסברות אלו שקולים הם אע"כ מטעם זה לא נעשה יד והה"נ בלא לי לא הוה אפי' יד ופריך הש"ס שפיר ובהא קיימי' למסקנא דאהא ואין נזיר עובר לפניו והרי את מקודשת בלא לי שניהם אפי' יד לא הוה ולק"מ ק' מהר"י פאלאק ז"ל הנ"ל:

וארווח לן התם ריש נדרים דמוקי שמואל מתני' כר' יהודה משום דמתני' קשיתי' דקתני לא אוכל לך ואי ס"ד ידים שא"מ הויין ידים לך למה לי' ע"ש וקשי' להתוס' והר"ן מבריתא דהתם דמוקי שמואל כרבנן וקתני נמי לך ולהנ"ל א"ש דבודאי בלא לך אפי' יד לא הוה דמה לי את מקודשת בלא לי או לא אוכל בלא לך אלא התוס' כ' התם דהוה משמע לי' לשמואל דמתני' במסרהב בו לאכול ע"ש ואם כן ה"ל כעסוקי' בענין גטין וקידושין דבלא לי נמי ידים מוכיחו' הוה כמ"ש רא"ש בשמעתין והה"נ במסרהב בו לאכול בלא לך נמי יד מיהת הוה ונהי דמוכיח לא הוה ולא דמי לעסקי גיטין וקידושין כיון שהכא בא לסתור דבר שהי' עוסקי' שהרי העסק הי' שיאכל עמו והוא בא לנדור הנאה מאכילתו משום כן יד מוכיח לא הוה מ"מ יד מיהת הוה ואי ס"ד ידים שא"מ הויין ידים למה לי לך וכל זה הוכיח במתני' דהוה משמע לי' לשמואל מיירי במסרהב מיהו בריתא מוקי לי' בלא מסרהב וא"כ לעולם אתי' כמ"ד ידים שא"מ הוה ידי' והא דבעי' לך משום דבלא מסרהב אי לא אמר לך אפי' ידים לא הוה כמו ה"א מקודשת בלא לי [מיהו צריך ישוב מנ"ל לשמואל דמתני' מיירי טפי במסרהב מברייתא וי"ל בנדרים ט"ז ע"א ורפ"ג דשבועות ע"ש] ויותר נראה דלא במסרהב ממש מיירי משנתינו אלא בעסוקי' באותו עניו בעלמא:

אמנם ר"ת בתוס' נדרים וכן בהר"ן הכא והתם לא ס"ל לחלק אלא דבלא לי הוה נמי ידים אלא שאינם מוכיחות אלא מ"מ מסקו דפליגו בי' אביי ורבא והלכה כרבא דלא הוה ור"ת גופי' משבש הגירסא שלהי נזיר כי היכי דתיקום רבא לא הוה ידים והכי הלכתא וי"ל אפי' להריב"א שבתוס' שלהי נזיר דמקיים גירסא ההפוכה ורבא ס"ל הויין ידים ואפשר דהכי הלכתא מ"מ איכא למימר לריב"א בלא לי אפי' יד לא הוה כהך שיטה ואפושי

פלוגתא לא מפשינן אלא נימא לר"ת דס"ל דידי' שאינם מוכיחו' הוה הוא מהפך גי' דנזיר וס"ל לרבא לא הוה ידים ולריב"א דס"ל גי' הפוכו' הן י"ל ס"ל כסתם תוס' דקידושין ונדרי' דבלא לי אפי' יד לא הוה ולכ"ע אין חוששי' לקידושי' אי לא אמר לי:

אלא שבמרדכי סוף גטין ראיתי בדעת השואל כונה אחרת בדעת הריב"א דשלהי נזיר הנ"ל אלא שקיצר ונראה לבאר כונתו דס"ל לאחד כל הסוגיו' לאחדים והא דאביי ס"ל בעלמא ענין שאינו מוכיח לא הוה ענין [וי"ד לאו דוקא דבעלמא ליכא דין י"ד עיי' תוס' ורא"ש ורשב"א ריש נדרי' גבי בעי' דר"פ יש יד לקידושין] וא"כ כי יפליא בנדרי' ונזיר לרבות דידים שא"מ הוה ידים וקאמר לאביי ניחא אך לרבא דס"ל בעלמא אינו מוכיח הוה עיקור א"כ כי יפליא למה לי ומסיק כר"ט והדר מקיש ידות לנדרי' דבנדר ידים שא"מ לא הוה ידים נמצא לפ"ז אביי ורבא פליגי בתרתי לאביי בכל מילי דעלמא לא בעי' מוכיח משא"כ בנדר ולרבא נהפוך הוא ופלוגתת אביי ורבא בריש נדרי' לענין נדרי' פליגי ואין שום סוגי' הפוכה לפ"ז ואני אוסף דלפ"ז בקידושי' כדפריך אדשמואל דלא בעי לי מאהא הו"מ לשנויי אדרבא הואיל וס"ל בקידושי' לא בעי לי משו"ה בעי בנזיר עובר לפניו אלא משום דמרא דשמעתא אמר לי' ר"פ לאביי ואביי הא ס"ל בעלמא בעי' מוכיח ע"כ ניחא לי' לשנויי האמת לדעתו דאביי דמיירי באומר לי וההוא דנזיר אי לאו נזיר עובר לפניו אפי' יד לא הוה דאי הוה יד לא הוה בעי נזיר עובר לפניו לאביי דכי יפליא מרבה ידים שא"מ בנדרי' ואמנם הסוגי' בריש נזיר ס"ל כהלכתא כרבא דבעלמא לא בעי' מוכיח ולא מגיה' בשמואל דקידושין דאמר לי אלא אפי' בלא לי נמי ומשו"ה מקשה בפשיטות ש"מ ס"ל לשמואל ידי' שא"מ לא הוה ידים וכפירש"י ריש נזיר ע"ש והו"מ לשנויי אדרבא היא הנותנת משום דס"ל בעלמא לא בעי' י"מ משו"ה בעי הכא נזיר עובר לפניו אלא משום דזה תלי' בפלוגתא דר"ט ורבנן דלרבנן אתי' כי יפליא לדר"א להיתר נדרי' ואע"ג דשמואל גופי' בחגיגה יו"ד ע"א מפיק היתר נדרי' מלא יחל מ"מ לא ניחא לי' לאוקמא מתני' דלא כרבנן ומשני האמת דאפי' יהי' גם בנדרי' ידים שא"מ ידים מ"מ הכא אהא בתענית נאמר ואפי' יד לא הוה ולשיטה זו אתי' כל הסוגיו' כפשטן ומבואר דס"ל לריב"א דבלא לי הוה יד עכ"פ אלא שאינו מוכיח וס"ל נמי לרבא יד שא"מ הוה יד רק בנדרי' אבל בשאר מילי הוה יד וא"כ בקידושין חיישי' לקידושי' וכפשטות סוגי' ריש נזיר ע"פי פירש"י שם שאינו מגיה בדברי שמואל דאמר לי:

אלא דשם במרדכי בתשוב' רבנו חיים בר יוסף דחה דברי השואל וז"ל ומה שהבאנו ראי' מריב"א א"כ מאי פריך לאביי בנזיר יתרץ טעמא דידי לא הוו ידים מלא יפליא ילפי' עכ"ל והנה אמת נכון דט"ס הוא וצ"ל מאי פריך לאביי בנדרי' ורוצה לומר למה צריך לומר

אנא דאמרי אפי' כר' יהודה ושאני גט דבעי' כריתות וליכא לימא שאני נדרי' דכתיב כי יפליא לרבות ידים שא"מ ונלע"ד דלא נדחו דברי ריב"א וגירסתו אלא סברת השואל אבל דברי ריב"א יתורצו ע"פי מ"ש תוס' ורא"ש ריש נדרי' גבי אבעי' דר"פ אי יש יד לקידושי' דמטעם דקידושי' דומה לנדרי' דאסר לה אכ"ע כהקדש נמצא לא הו"מ למימר לאביי שאני נדרי' דכתיב כי יפליא לרבות ידים שא"מ בנדרי' דעכ"פ בקידושי' נמי נימא הכי דהוה כהקדש וממילא בגטין נמי דאתקש יציאה להוי' וסברא זו ג"כ הזכירו תוס' שם משו"ה הוצרך דבגט בעי' כריתות וליכא וע"כ בעי' מוכיח ולק"מ אריב"א וממילא נדחו דברי השואל דלרבא נהי דבכל התורה בעי' עיקור מוכיח חוץ מנדרי' דכתיב כי יפליא לר' טרפון מ"מ ה"ה קידושי' ומכ"ש גטין דכתיב נמי כריתות דודאי לכ"ע בעי' כריתות בגטין אלא דגבי ודין ומינאי י"ל אין אדם מגרש אשת חברו ואין אדם מגרש בדבורא בלא ספר אבל כריתות בעי' וא"כ בין דיקיש קידושי' לנדרי' ובין דיקיש הוי' ליציאה לעולם ידי שא"מ לא הוה ידי' גם לריב"א נמצא תבנא לדינא דבלא לי לאו כלום הוא ויש לפקפק דהרי במסקנא ס"ל לאביי דפליג רבנן ור' יהודה בדרשא דכריתות בגירושי' וו"ל זה ק"ל: והנה בספרי' גרסי בדשמואל הוה לי לאנתו ורש"י מחקו ונ"ל דהוה ס"ל דלס"ד טעמא דשמואל משום דידי' שא"מ הויין ידי' בקידושין כמו בנדרי' ומיהו דוקא בלשון קידושי' ואירוסי' דדמי להקדש כמ"ש תו' לקמן ז' ע"א ד"ה ונפשטו ע"ש וקצת ראשוני' כ' ה"ה מאורסת אך לא בשארי לשונו' וא"כ בהוי את לאנתו בעי' לי' אלא שעל זה פריך הגמ' הא בלא לי לא הוה ידים כלל ואפי' בגדר כה"ג לא מהני כמו אהא דנזיר ומשני דאמר לי אינו צריך להגיה אלא מסיק דהאי לי דגבי הוי לאנתו אכולהו קאי כנלע"ד לקיים הך גירסא:

ובזה י"ל בקידושי' מ"ו ע"א דקאמר ש"ס בקידושי' אמר רחמנא כי יקח וכו' והוא שפת יתר אינו ענין לתי' הש"ס ולהנ"ל י"ל דהי' ק' לש"ס מאי וכן בגירושי' דאמר שמואל דמשמע גירושי' טפל לקידושי' ובשלמא אי מיירי דלא אמר לי וקמ"ל דידי' שא"מ הוויין ידים והיינו דיליף קידושי' מנדרי' דדמי להקדש א"כ קמ"ל תו וכן בגירושי' לא בעי' מוכיח דהדר ילפי' יציאה מהוי' אבל השתא דמוקמי' דקאמר לי א"כ מאי וכן אדרבא בגטין יותר נוטה הסברא דבעי' מוכיח מדכתי' כריתות ונילף קידושי' מגטין וא"כ מאי וכן ומסיק אסיפא דבודאי בקידושין שהבעל קונה שייך כי יקח ולא כי תקח דגילה לן קרא שהבעל קונה האשה ולא האשה את הבעל אבל אכתי ס"ד לענין גירושי' סגי בשמסלק כחו ממנה כמו שקנה שדה וחוזר ומפקירו שאיננו אלא סילק עצמו וסגי וה"נ תסגי באיני בעליך קמ"ל וכן בגירושי' דנפקא מקרא אחריני ושלחה ולא ששילח עצמו:

ועיי' עוד באורך בתשו' הרא"ש כלל ל"ה סי' ד' פי' ארוך בשינוי וחילוף הסוגי' בשם מהר"מ מר"ב ומסיק נמי דאליבא דכל השיטות אי לא אמר לי לאו כלום הוא אלא שנדחק מאוד בסוגי' ריש נזיר ע"ש ולפע"ד ליישב בהרוחה סוגי' דנזיר ודקידושי' וליישב נמי בתחלה מקשה בנזיר בפשיטות ודלמא אהא בתעני' קאמר ושוב כדמשני שמואל כשנזיר עובר לפניו חוזר ומקשה לימא ס"ל ידים שא"מ לא הוו ידי' א"כ בתחלה מאי קסבר דפריך ואפשר לומר משו"ה פירש"י דעיקור הקושי' אדשמואל לטעמי' דס"ל בקידושין לא בעי' לי' דכיון דשמואל מתרץ הקושי' קשה לי' להש"ס אשמואל:

והנלע"ד בזה דהמקשן הוה ס"ל דאדם יכול לקבל תעני' בחצי היום להתענות שארית היום ומשו"ה קשי' לי' בפשיטות דלמא אהא בתענית קאמר ואפי' יד לא הוה ואתא שמואל ותי' בשנזיר עובר לפניו והנה שמואל ס"ל בתענית י"ב ע"א כל תענית שלא קבל עליו מבע"י אינו תענית ועיי' רא"ש שם ועיי' בש"ע א"ח סי' תקס"ב דלכמה פוסקי' אפי' תענית שעו' צריך לקבל לילה שלפניו וא"כ לשמואל עכ"פ הוה יד דא"א להיות בתענית היום והוה ס"ל לש"ס דזה דומה כמו הרי את מקודשת בלא לי וכי היכי דלשמואל לא בעי לי ה"נ הכא אמאי צריך שיהי' נזיר עובר לפניו ומשני דאפ"ה הכא גרע טפי דמשמע אהא בתעני' למחר אע"פי שא"א להיות מיד משא"כ בקידושי' אין אדם מקדש אשה לחברו כמ"ש השואל במרדכי הנ"ל והנה זה דלא כמסקנא דקידושי' דהתם למסקנא משוה ומדמה קידושי' לאהא כמ"ש לעיל בפי' דברי תוס' דקידושין בישוב ק' הגאון מהר"י פאלאק ז"ל וי"ל דבהכי פליגי הסוגיות דהנה סברת השואל שבמרדכי סוף גטין הנ"ל ע"כ מטעם שכ' הריב"ש לא שביק איניש מצוה דרמי עלי' דידי' ומקדש אשה לאחריני והנה לכאור' י"ל סברא בהיפוך דתשו' מהריא"ן לב דבאם הי' שידוכי' ביניהם לא בעי לי' דהוה ידים מוכיחות שלעצמו קדשה ובחי' מהרי"ט פליג על זה דא"כ אמאי דחקה ש"ס להגיה בדשמואל בדאמר לי לוקמא בשהי' שידוכי' ביניהם ועיי' גם תשו' מהרי"ט סי' קל"ח ועיי' מהרשד"ם דמייתי משנה למלך רפ"ג דאישות ואמנם דברי מהרי"ט יש לדחות קצת אי ס"ד דמיירי בשהי' שידוכי' ביניהם ומשו"ה לא בעי ידים מוכיחות שלעצמו קידש א"כ ה"נ לא הוה בעי למימר את מקודשת אלא הרי זה לקידושין ועיי' מ"ש בספר אבני מילואי' סי' כ"ז ס"ק יו"ד ד"ה ונראה וכו' דרצונו דלעולם לא בעי' יד מוכיח למתקדשת כלל דודאי על עצמה נתכוונה ומייתי ראי' דלמנה קבור לא חיישי' וראי' זו יש לדחות דהתם מפני שאינו יודעי' כלל שיש לו שום מנה קבור בעולם אבל אי הי' ידוע לנו שיש לו מנה קבור אלא שאין אנו יודעי' היכן הוא והי' אפשר שיתכוון לו הנותן בוודאי הי' דוחין אותו אלא אותו המנה וה"נ האיכא נשי טובא בעלמא ואין כאן מוכיח למי נתכוון

ומשו"ה בעי' יד מוכיח גם למתקדשת אמנם מ"מ י"ל כשהי' כבר שידוכי' ביניהם י"ל לכ"ע לא בעי' יד מוכיח לא למקדש ולא למקודשת וא"כ לא הו"מ לאוקמי במשודכת דא"כ את נמי לא בעי' ואה"נ הש"ס הו"מ להקשות מני' ובי' ממ"נ אי בעי' ידי' מוכיחות לי נמי בעי ואי לא בעי' ידים מוכיחות את נמי לא לבעי' אלא דהו"מ למימר את בעי אבל לי לא בעי משום שאין אדם מקדש אשה לחברו ושביק מצוה דנפשי' וזה לא שייך גבי את משום דאשה לא מיפקדא אפ"ו משו"ה הקשה מנזיר עובר לפניו דאהא בתענית למחר ולא היום הוה דומה כמו מקדש אשה לחברו ושביק מצוה דנפשי' כמ"ש לעיל משו"ה פריך מהך ואחרי ההנחה הנ"ל דמיירי בשלא הי' שידוכי' ביניהם א"כ י"ל סברא בהיפוך דבקידושין י"ב ע"ב פליגי אליבא דרב אי מנגיד אמאן דמקדש בלא שידוכי' או בשוקא ורמב"ם פסק דמנגדינן פ"ג מאישות הלכה כ"ב והרא"ש פסק דלא מנגדינן ועיי' ש"ע ורמ"א בא"ע ס"סי כ"ו ונ"ל דהיינו המקדש אשה לעצמו אבל שליח שקדש לחברו אין כאן קריבות וחוצפא ועוד נהי דלא הי' שידוכי' בינו להאשה מ"מ בין המשלח והאשה הי' שידוכי' דהרי המקדש אמר סתם הרי את מקודשת ולא אמר לי ואי נימא שלא קידשה לעצמו ע"כ קידשה לאדם שכבר נודע לה על מי הוא מדבר וא"כ י"ל סוגי' דקידושי' רוצה לתרץ דברי שמואל אי ס"ל מנגדינן אמאן דמקדש בלא שידוכי' וא"כ אי לא אמר לי אפי' ידים לא הוה דליכא למימר לא שביק מצוה דרמי עלי' וכו' אדרבא נימא מסתמא לא קדיש בלא שידוכי' וא"כ הוה כמו אין נזיר עובר לפניו דלשמואל אפי' ידים לא הוה כיון דלא קיבל תענית והסברות שקולים כנ"ל משו"ה מגיה דאמר לי וסוגי' דנזיר מיירי אי ס"ל לא מנגדינן א"כ אפי' בלא לי הוה ידים עכ"פ טפי מנזיר ומ"מ לשני הסוגי' ידים מוכיחו' לא הוה ואתאינן לפלוגתת אביי ורבא ולמאי דקיי"ל כרבא דבקידושי' בעי' ידים מוכיחות וליכא:

ועוד נ"ל בזמנינו אלו אפי' קיי"ל כהרא"ש וכמ"ש רמ"א ס"סי כ"ו דלא מנגדינן אמאן דמקדש בלא שידוכי' מ"מ לפי מנהג מדינותינו וזמנינו אלו הא ממש דבר הנמנע לקדש בשוקא ושלא הי' בין הזוג שום שידוכי' ובלי הכנה רבה כידוע ונהי לקדש ע"י שליח נמי לא שכיחא כלל וכלל אה"נ הענין נראה דלגבי העדים הי' הענין נראה לשחוק והיתול וכן נראה ממ"ש להם זאגט אללע מיט הרי את מקודשת שיאמרו עמו כולם והי' בעיניו כאומר תחינה ובקשה והאחד אמר לו אלו הי' טבעת זהב כבר היתה שלך כך הי' בעיניהם שאינה ראוי להתקדש באופן זה כלל א"כ הי' זה בעיני העדים ספק היתול והו"ל אינו מוכיחו' כלל ואע"ג דליכא ב' עדים על זה שאמר זאגט אללע מיט ועל זה שאמר דוד אם

הי' זהב הי' שלך מ"מ כיון שהיו כולם באותו מעמד ולא הכחישו משמע שכולם הודו שכך הי' מעש':

ונהי דלא הייתי סומך כלל על זה מה שלא מצינו בראשונים לעשות ידים שאינם מוכיחו' מכח סברת שהי' מחמת היתול ושחוק דא"כ אפי' באומר לי נמי וחלילה לנו לבנות היתירי' על כיוצא באלו אלא שנ"ל בלא"ה העיקור דידים שאינו מוכיחו' לא הוה ידים ולסניף בעלמא אני מוסיף דבכי האי גוני אפי' ידים לא הוה והאמת מורה כן אלא שאין לסמוך על זה רק לצרופי:

והאמנם הב"י מייתי בשם תשו' רמב"ן ורשב"א דחיישו להחמיר בידים שאינם מוכיחו' אלא שכ' שהוא ט"ס ולא בר סמכא מדהעיד ה"ה והריב"ש על הרמב"ן והרשב"א דס"ל בפשיטות דלא הוו ידים ואמנם רמ"א חייש להו והנה הרואה סובר דרמב"ן ורשב"א תרי נינהו וליתא אלא תשו' המיוחסת לרמב"ן שם נדפסה התשובה ממש אות באות בלי שינוי ומגרעת כמו שנדפסה בתשו' רשב"א אשר ממנו יראה כי תרווי' דרשב"א נינהי כידוע דתשובה המיוחסת לרמב"ן רוב דברי' המה דברי רשב"א והנה אחר קצת עיון יובן היטב דאין כאן סתירה וט"ס ואלו ואלו דא"ח אך בחי' רמב"ן ורשב"א פ"ק דקידו' מבואר להדי' דיש להחמיר בקידושין וגירושי':

הנה ברשב"א סי' תשע"ד נשאל במי שאמר הריני נותן לך לקידושין וז"ל תשובתו אע"פ שקבלה אותה לשם קידושי' לשמואל דאמר בעי' ידים מוכיחו' אין זו מקודשת ואפי' אמרו עדים לקידושי' נתכונו אינה מקודשת מ"מ בשעת נתינה לא הי' שם ידי' מוכיחו' וכו' וכל שאין כאן ידי' מוכיחו' ה"ז כאלו אין כאן עדים שנתקדשה לו ומיהו יש לחוש להחמיר שמא בקידושי' בכענין זה לא בעי' ידים מוכיחות וכו' עכ"ל והנה יל"ד מאי האריכות שמא בקידושי"ן בכעני"ן ז"ה והנה המעיין בריב"ש סי' רס"ו יראה כונתו לחלק בין אומר הרי את מקודשת הוה ידים שאינו מוכיחו' ובין אומר הריני נותנו לך בתורת קידושי' דבאומר הרינ"י הרי בתחלת דבורו מיד מרמז ואומר שמשלו נותן לה וכיון שמשלו נותן לה אין לנו לומר שמקדשה לחברו בממון שלומדין ערב דבכי האי גוני בודאי לא שביק איניש נפשי' ומקדש אשה לאחרינא משא"כ בשאומר הרי את וכו' ולא אמר הריני אינו מבואר שהממון שלו דלמא אחרינא יהיב לי' ממון לקדש לו אשה בזה לה הוה ידים אלו דבריו ז"ל למעיין (ולפנינו אי"ה יבואר מזה דלית לי' להריב"ש לסמוך בכאן אחזקה מה שביד אדם הוא שלו) וכל מה שהוצרכתי להאריך לעיל היינו להוציא מדעת השואל שבמרדכי דמשמע דאפי' הרי את בלא הרינ"י נמי אין אדם מקדש אשה לחברו ע"כ הארכתי במ"ש לעיל אבל להריב"ש לא צריכא לכל זה עיי':

הנה כי כן י"ל בהרשב"א א' משני פנים או דקאי אהך לישנא הריני נותן לך דמתחלה לא נחית לחלק בין הרי את ובין הרינ"י ושוב כ' וחייש לסברת הריב"ש וכ' שמא בקידושי' בכענין זה וכו' פי' משום דלא שביק מצוה דידי' וכנ"ל או אפי' נימא דפשיטא לי' נמי כהריב"ש אע"ג דבלשון השואל התם מספקא לי' מדלא אמר לי מ"מ הרשב"א אפשר פשיטא לי' הרינ"י הוה כמו לי וכהריב"ש ומ"מ הי' מתיר בתחלה מטעם דלא אמר את והוה ס"ל במתקדשת נמי בעי' ידים מוכיחות ובשלמא בעובדא דהריב"ש דאמר בתורת קידושי' משמע להדי' שהנתינ' הלז תהי' הקידושין ומשמע נמי לה לעצמה אבל בתשו' רשב"א דאמר הריני נותנו לך לקידושין אפשר לצורך קידושין קאמר שתהי' היא שליח לחברתה ושוב נסתפק הרשב"א דלמא בכענין זה לא בעי' ידים מוכיחו' להמתקדשת וכמ"ש כבר לעיל יהי' איך שיהי' לע"ד אין כאן שום מחלוקו' וכל הפוסקי' הראשונים שוים דאין אשה מתקדשת בהרי את מקודשת בלא לי וכ"כ להלכה ולמעשה בחידושי מהרי"ט דקידושי' ועיי' תשובתם סי' קל"ח והב"ח וכל האחרוני' שאחריו דחיישי' להחמיר כולם נמשכו אחרי דברי השואל שבמרדכי הנ"ל ואחרי תשו' רשב"א הנ"ל וכבר בארנו תל"ית דלע"ד אין כאן בית מיחוש בשגם בד"מ כ' שאין להחמיר ומשמע מלשון חלקת מחוקק סקי"ב שט"ס נפל בהג"ה ש"ע ע"ש ע"כ נראה כנ"ל:

ואחרי כותבי זאת מצאתי בתשו' הרב"י סי' ד' שאחר שכ' דתשו' רמב"ן ורשב"א הנ"ל לאו דסמכא היא מטעם שכ' בספרו ב"י חזר וכתב ואפשר דשאני אותה תשובה שאמר הרינ"י וכיון שאמר הריני הוה ידים מוכיחו' וכדברי הריב"ש שאכתוב בסמוך וכו' גם הרב רבנו נסי' דחה דברי בעל אותה סברא (יש אומרים דבקידושי' חיישי') והעלה דאי לא אמר לי לא הוה ידי' כלל וכו' עכ"ל תשו' הרב"י לענינינו וברכתי שכונתי לדעת הגדול ז"ל ואמרתי שישו בני מעי ואמנם מצאתי בחי' רמב"ן ורשב"א ריש קידושין דמחמרי' בקידושי' וגטין וכרמ"א:

ומ"מ כיון שהרב בית שמואל סקי"ד אע"פי שדעתו נוטה להקל מ"מ בעי לצרף עכ"פ עוד קולא אחרת כל שהוא ושלא לסמוך להדי' אקולא דידי' שאין מוכיחו' ע"ש ונחזי אנן הנה המקדש אומר שהטבעת לא הי' שלו אלא חטפו מנערה א' והיא גם היא אמרה כן שחטפו מידה ע"מ להחזיר וכבר החזיר כמבואר בגבי' עדות ומריש הוה אמינא להאריך בפרט זה אך יען כ' לי מעלתו שהגאון בס' בגדי כהונה נ"י מבי' בזה איזה תשובות מרבותי' נוחי נפש ואותו ספר אינו נמצא בגבולי ע"כ ברחתי מזה וסמכתי ההיתר על ידי' שאינם מוכיחו' ומ"מ לסנופי מילתא נחזי מה דקמן הנה מה שאומר שאינו שלו

עומד נגדנו חזקה מה שביד אדם הוא שלו ועוד אין אדם משים עצמו גזלן וחטפן ועוד אולי משום חומרא דא"א נימא סתם גזל יאוש בעלי' ועיי' ב"ש רס"י כ"ח:

הנה מתחלה אומר לפע"ד כיון שהי' החטיפה לפי דבריהם בח"המ בזמן שמחה אין כאן עון אשר חטא כמ"ש תוס' בסוכה מ"ה ע"א ד"ה מיד וכו' ואמנם פשיט דלגזול ע"מ שלא להחזיר החפץ כיון שאיננו דבר מאכל אלא חפץ אסור אפי' בימי שמחה דודאי הוה כעשה שלא כהוגן ע"פי טובי העיר כמ"ש בתשו' רבנו טובי' שבתשו' מהר"י מינץ ס"סי י"ז ומייתי לי' רמ"א בא"ח ס"סי תרצ"ו וכיון דבחטיפה ע"מ להחזיר ליכא איסורא ובע"מ לגזול איכא איסורא א"כ הי' נאמן שחטף שלא ע"מ לגזול וליכא חשש יאוש כלל דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינין:

ורק לומר חזקה מה שביד אדם הוא שלו הנה בארתי בקונטרס חזקות שלי בתכלית האריכות כי לא מצאתי מן התורה אלא ב' מיני חזקות א' חזקת מנהג כאשה שבנה מורכב על כתפה ונהגה בו מנהג אם לבן ונסקלין זע"ז כמבואר פ' עשרה יוחסין [וכמבואר לעיל סי' ע"ו ד"ה א' באריכות]:

חזקה שני' גרועה מן הראשונה דראינו וידענו בדבר א' שהי' כך וכך אמרינן לעולם נשאר כך בחזקתו עד שיודע לנו שנשתנה וילפי' פ"ק דחולין מויצא הכהן ונ"ל מזה הענין הוא חזקת מרא קמא בממון כיון שידעי' בודאי שמטלטל זה הי' של פלוני שעה א' שוב אינו יוצא מחזקתו אך חזקת מה שביד אדם הוא שלו לא ידעתי לה מקום ושום סברא אדרבא בב"ק קאמר הש"ס דהמוציא מחברו עליו הראי' סברא הוא מאן דכאיב לי' כאיבא אזיל לבי' אסיא מבואר שאיננו חזקה שהוא שלו אלא אין שום אדם יכול להוציאו מידו אלא בראי' ברורה ואפי' רוב מנגדי' איננו ראי' מספקת להוציא מידו דאולי שלו הוא ועוד אפי' המחזיק טוען שמא ומסופק אם הוא שלו מ"מ צריך אידך להביא ראי' מספקת דמאי חזית להוציא מידי וליתן לזה והכלל לע"ד חזקת ממון איננו חזקה כלל רק ספיקו עצום כל כך עד שאין אדם יכול להוציא ממנו בלי ראי' ברורה ושוב מצאתי שדרך בזה בספר קונטרס הספיקות שבסוף ס' קצות החשן ח"א ע"ש אות ה':

ויעיי' בכתובות ע"ה ע"ב תוס' ד"ה מי ששנה וכו' ומ"ש מהרש"ל שם ולפע"ד מ"ש תוס' בסוגי' דפ"פ דמוציאי' ממון בס"ס אין כונתם כשיש לנו ס"ס נוציא ממון מזה ז"א דאפי' ע"י רוב אין מוציאי' וס"ס לא ברי לנו דעדיף כרוב אך הסברא הוא נהי כשהמוחזק טוען שמא מ"מ עדיין א"א להוציאו מידו אבל בשחזקתו גרוע' כל כך שהוא עצמו מסופק בשני שמא אם הוא שלו א"כ אין לו להניח ברי של חברו ולתפוס ממון בספק עצום של

עצמו אך בסוגי' דמומין נהי דלדידן איכא ס"ס מ"מ הוא טוען ברי שלא ראה ונתפייס ורק מסופק אי נסתפחה שדהו או לא ובספק א' אינו צריך להוציא שלו מתחת ידו:

בהא סלקינן דחזקת ממון איננו חזקה כלל רק שא"א להוציאו מידו ואע"ג דמי שאמר על מה שת"י שאינו שלו אינו נאמן להפסיד בעלי חובו' היינו משום דכל מה שלו הוא משועבד לבע"ח וכל היכי דאיתנהו להני נכסי' ברשות שיעבוד בעלי חובו' קיימא וא"כ הבא להוציא משעבודם עליו הרא' והוא אינו נאמן בעדותו להפסיד שמא שלהם אבל זולת זה אי הי' טוען זה איננו שלי אינו אומר נגד החזקה כלל ומשו"ה אמרו חז"ל שאין להתיר עגונה על סי' כליו דחיישי' לשאל' ועמדו האחרונים דנימא חזקה מה שביד אדם הוא שלו ולק"מ כי אין כאן חזקה כלל ומהאי טעמא כ' הריב"ש הנ"ל בתשובה סי' רס"ו באומר הרינ"י ה"ל ידים מוכיחו' דהרי משלו נותן לה אבל באומר הרי את מקודשת אין כאן ידים וקשה לימא מה שביד אדם הוא שלו אע"כ זה אינו חזקה כלל:

והשתא כיון שכך הוא והטבעת הזה שאינו בידו אין ידוע לנו למי הוא ומכ"ש אם ידוע שהי' פ"א של הבתולה בילא א"כ איכא נמי חזקת מרא קמא המסייעא למה לא יהי' הבע"ד נאמן לומר של פלוני הוא ושאול הוא בידי או בחטיפה הרגילה שהוא כמו שאול וכיון שאין עומד לנגדנו שום סברא המתנגדת יהי' נאמן לברר דבר שהוא לנו ספק ואין אדם חוטא ולא לו וידעתי כי אלו הייתי רוצה לסמוך על זה הייתי צריך להאריך ולברר עוד ובפרט בסוגי' דקידושי' ס"ג ע"ב וב"ב קל"ד ע"ב תוס' ד"ה הואיל ובחי' רמב"ן אלא שאין דעתי להאריך בזה מטעם שכתבתי לעיל ולדעתי בזה די ביאור לאפוקי ידי בית שמואל הנ"ל לצרף עוד קולא להנ"ל ומכל זה הי' נ"ל בתחלת הרעיון דאתתא דא שרי' לעלמא בלא גט:

אך היות כי ככל הדברים האלה וכל החזיון הזה כבר עלה על רעיוני משעה ראשונה ומשמים עכבוני בכתיבת תשובה זו יותר מערך עשר שבועו' וכתבתי מעט שוב הקיפוני טרדין ונתעכב יום וימים ועשרה ימים וכן כמה פעמים עד שאמרתי הלא דבר הוא דלא מסתייעא מילתא ע"כ קבלתי עלי בקבלה גמורה שלא לסמוך בענין זה עלי דידי וכאלו לא נאמרו הדברי' הנ"ל מפי כלל ואינני מונע דברי תורה ואני שולח למעלתכם יראו ויעיין ודרוש וקבל שכר אבל למעשה יעשו הם לפי הכרעתם או מטעמא דידי או משארי טעמא אך לא יסמכו עלי כלל ואפי' שיבא מכשורי לא בעינא ובזה אחתום בברכה. פ"ב יום ד' י"ד תמוז תקע"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פא

העתק ממכתב השאלה שנכתב להמאורות הגדולים בי דינא רבא דק"ק פיורדא יע"א:

שלום להרב המובהק מופלא ומופלג כבוד מה"ו וואלף נ"י עם בי דינא רבא דשם:

הנני זכורני ימים כבירים בשומעי מהרבה תלמידי' אשר ישבו בבית מדרשו הנ"ל בצל התורה ובצל החכמה ובטובו הטיף מלתו אליהם והסביר להם בפנים יפות סברות ישרות בהלכה ותוספת והנה עתה נתהווה בסביבותי מעשה זר בענין קידושין והיא שאלה גדולה ועמוקה כי יש סברות לאיסור ולהיתר כמו שיראה מעכ"ת נ"י מתוך העתק ג"ע שאכתוב לו בזה ואמרתי אל מי מקדושי' אפנה אם לא אל פר"מ מרוב חריפתו ובקיאתו אולי ימצא היתר לנערה העלובה הזאת כי כבר אמרו כח דהיתרא עדיף והאיש המקדש איש בליעל ודובר שקרי' הוא אמר שהוא עשיר ונמצא עני אמר שהוא למדן גדול ונמצא שאפי' צורה דשמעתתא לא ידע ועתה הלך לפרח ממדינה זו ולא ידענא מקום תחנותו אפשר שהלך למקום מולדתו למדינת פולין והנה הנערה שרה הנ"ל דמעתה על לחי' ובוכה מאין הפוגות ומבקשה ומחננה אולי ימצא תרופה למכתה שלא תשב עגונה כל ימי' כי העלמה נערה מאוד היא כמו בת עשרי' שנה ואם תשב עד שילבין ראשה יש לחוש לכמה חששות ותקלות ע"כ באתי גם אני בבקשה מפר"מ נ"י שאל יחר אפו על שאטריחו בכתבי ובשאלה גדולה כזאת אבל גם לפני' היתה זאת בישראל שדבר הקשה נשאל לגדולים והם טרחו ויגעו למצוא היתר לתקנות עגונות ודבר זה דומה לדיני נפשות כמבואר בתשו' מ"ב סי' נ"א ובתשוב' רש"ל סי' ל"ג ובאה"ע סי' מ"ב וכבר כתבה התורה ושפטו העדה והצילו העדה וע"כ אמרתי שמעלתו הרב עם ב"ד הגדול והרם שמה אתו אולי ימצא היתר לנערה הנ"ל שתהי' מותרת לעלמא:

העתק גביית עדות:

במותב תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא הבחור איצק בן מנחם ואיימנו עליו באם לא יגיד ונשא עונו ואחר האיום והגיזום אמר בזה הלשון דען צווייטען טאג שבועות זאס איך אין מיינעס אונקלס הויס (איצק הנ"ל הוא בן אחי אם הכלה) דא זאגטע ר' נחום בן מהו' ארי' צו סענדר בן חיים: איזט דיזער רינג וועלכען שרה אן האט ניכט איין היפשער רינג ? אונד זאגטע צו שרה זיא זאלל דען רינג אן סענדר צייגען, אלס סענדר דען רינג געזעהען האטטע דא נאהם ר' נחום דען רינג אונד גאב איהן דער שרה אין איהרען פינגער, זאגטע אבער ניכטס דאבייא:

וגם אתא לקדמנא כ' סענדר בן ר' חיים מפה ואיימנו עליו בעונש הנ"ל ואמר בזה"ל ערב שבועות קאם ר' נחום בן מו"ה ארי' הנ"ל צו מיר אונד זאגטע איך בין הייטע פטור געווארדען דרייא לויידאר, איך דענקע איך וועדע זיא ווידער בעקאממען, איך האבע

נעמליך איין רינג גע קויפט פיר שרה, י"ט קאמעט בייא יוזל אים הויזע דען זאללט איהר דאבייא זיין אלס עד וויא איך דען רינג דער שרה געבען וועדע. דען צווייטען טאג שבועות נאך מנחה בין איך געקאממען אים הויזע דעם היזיגען ב"ב כה' יוזל בן כה' מאיר הלוי דא זאגטע ר' נחום הנ"ל זיא זאלל דען גאלדענען רינג וועלכען זיא אן האט אויסציהען, זיא גאב דען רינג לר' נחום הנ"ל צו דא האט ר' נחום דער שרה דען רינג אנגעטאהן, אונד זאגטע צו מיר דא זייט איהר עדות, עס וואר נאך געגענווארטיג הבחור איצק בן מנחם עם אחות הכלה ווייטער האבע איך ניכטס געהערט. דינסטאג יו"ד סיון צו אבענד וואר איך אין ר' יוזל הנ"ל זיין הויס דא וואר נאך דאבייא כה' הירש בן כה' יחיאל מפה איך זאס ווייט דאפאן, דא זאגטע ר' נחום דא טהוע איך איהר דען רינג אן אונד בין זיא מקדש פאר עדות, דאס ער איהר דען רינג אנ געטהאן האט קאנטע איך ניכט זעהען ווייל איך צו ווייט דאפאן זאס:

גם אתא לקדמנא כה' הירש בן כה' יחיאל מפה ואיימנו עליו בעונש הנ"ל ואמר בזה"ל דינסטאג ריעף איך ר' נחום הנ"ל אין דען הויס דעס ר' יוזל, דא זעצטע זיך ר' נחום בייא זיינר כלה שרה בת כה' יוזל (דיזע שרה איזט פארהער מיט ר' נחום איינע כלה געווארדען) דא זאגטע ר' נחום צו מיר ר' הירש זיא זינד עדות דאס איך מיינע כלה מיט דיזעם רינג מקדש בין, זא האבע איך געזעהען וויא ר' נחום זיינע כלה שרה דען רינג אנגעטאהן האט:

וגם אתא לקדמנא הכלה שרה ואמרה שהעדות אמת יעדאך וועדע דיזער רינג איהר אייגענטהום, אינדעם איהר ר' נחום דיזען רינג שאהן ערב שבועות געגעבען האט אונד געזאגט היער שענקע איך דיר דען רינג צור ערסטען מתנה ווייל איך דיר נאך קיינע מתנה געגעבען האבע, איך האבע אויך ניכט געווהוסט דאס איך דורך דיזע ווארטע דיא ר' נחום געזאגט האט, איינע עהע פרויא וועדע:

ובאמת אמר ר' נחום שהטבעת שוה 3 לויידאר ער איזט באבנים טובות בעזעצט נמצא שאינו שוה כי אם 2 או 3 טהאלער ע"כ אין מהצורך לבאר לפניהם פרטי הדברים הנוגעים בגוף העדות והיוצאי' מתוך ג"ע הנ"ל וגם לענין הטבעת עצמו כי גלוי לפניו ולפני הב"ד מקום שרשי הדינים ושערי תורה הנוגעי' בדברי' הללו לא ננעלו מהם. נעשה יום ה' כ"ג סיון תקפ"א לפ"ק. אוהבו המצפה לתשובתו הרמתה. - ובד"ץ הרבנים דק"ק פיורדא האריכו בפלפולא מה שהעלו הם בזה וחתמו שמם הק' אברהם ליפמאן נעריואן. - הק' אברהם וואלף ב"ה ליפמן ה"ב זצל"ה. - הק' יודא ליב האלברשטאט:

תשובה פב

שלומים אלומים מגבהי מרומים לחכם מחוכמים תם ומתמם עם תמימים חכו ממתקים ואמרותיו נעימים ה"ה הרב המופלג המאה"ג החרוץ בעל פיפיות לו מלתעות כפירים ושיני אריות ידיד נפש כל חי כבוד מה"ו וואלף האמבורג נ"י לו שם בשלשה גבורים אביר אדירים מנהלי עם ה' במעונות אריות והררי נמרים מותב בי' דינא רבא דק"ק פיורדא יע"א:

בהתגוררי פה שוקי בראי לשאוף אויר טוב הגיעוני נועם מכ"ק ואני איני כדאי ששלחו אלי אך תורה היא ואענה חלקי כאשר יורני משמים ואם כי אין אתי רוב ספרי הראשונים מ"מ לא אמנע מלהשיב כיד ה' הטובה והלא כל ספרן של צדיקים פתוחים לפני הוד מעלתם המה יביטו יראו ובשגם כי כבר כל יקר ראתה עיניהם ולא באו אלא לתהות על קנקן ריקם ימלא ה' משאלותינו ויראינו נפלאות מתורתו:

תחלה נעיי' בדברי הרב השואל וההוא אמר וז"ל הוא אמר שהוא עשיר ונמצא עני אמר שהוא למדן גדול ונמצא אפילו צורתא דשמעתתא אינו יודע עכ"ל הנה לכאורה נראה לפמ"ש תוס' וקיי"ל הכי בח"מ סימן ר"ז דכמה ענינים איכא דאזלינן בתר דברים שבלב וגילוי דעתא בעלמא סגי ולכאורה נ"ל דקידושי אשה א' מהם כדמשמע מלישנא דמתני' קידושין ס"ב ע"א המקדש את אשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת וכו' עשירה והרי היא עני' ה"ז מקודשת שלא הטעתו משמע דוקא שלא אמרה וגלתה דעת בשום פעם לומר שהיא כהנית או עשירה רק הוא סבור מעצמו כן והיא לא הטעתו הרי היא מקודשת הא הטעתו אפי' לא אמרה כן בשעת קידושין ע"מ שהיא כך מ"מ אינה מקודשת דגילוי דעת בזה מהני אלא לכאורה ממתני' קידושין מ"ח ע"ב ומ"ט ע"ב ע"מ שאני עשיר וכו' ע"מ שאני כהן וכו' יש לדייק איפכא דוקא שאמר ע"מ בשעת קידושין אבל גילוי דעת לא מהני דהוה דברים שבלב וכן משמע קצת סוגי' דאתמר עלה שם נו"ן ע"א וא"כ סתרי דיוקא דמתנית' ומריש הוה אמינא לחלק בין האיש המקדש לאשה המתקדשת דאתתא בכל דהוא ניחא לה ודשומשי גברא וכו' כדביבמות סוף האשה שלום וב"ק ק"י ע"ב גבי יבמה שנפלה לפני מוכה שחין וה"נ הכא באיש המקדש אשה בחזקת שהוא עשיר ולא אמר ע"מ בשעת קידושין אין כאן גילוי דעת שלא תתרצה להתקדש לעני כי אתתא בכל דהוא ניחא לה ומשו"ה תנן בהך מתניתא דתנן תנאי דגברא ע"מ שאני עשיר הא לא אמר ע"מ לא איכפת לן אם הוא עני משא"כ באידך מתניתא דמיירי בדאתתא שהיא עשירה והרי היא עני' התם אין איש מקדש אלא אשה הראוי' לו והתם אי הטעתו סגי בגילוי דעת בעלמא ואינה מקודשת משו"ה תנן סבור הייתי וכו' ומיושבי' סתירת המשניות.

אך הרמב"ם ספ"ח מאשות שכ' המקדש ואמר סבור הייתי שהיא כהנית וכו' וכן היא שאמר סבור הייתי שהוא כהן וכו' מפני שלא הטעה אותה ועה"ה שכ' שזה פשוט שהוא והיא שוים בזה ע"ש ולפ"ד כל עצמו לא בא הרמב"ם אלא להורות לאפוקי מהנ"ל אלא בין איש ובין אשה שוים דוקא שלא הטעו זא"ז הא הטעו אע"ג דלא אמרו דבר בשעת קידושין מ"מ אזלי' בתר אומדנא וצ"ל לפ"ז מתני' דקתני ע"מ שאני כהן הוא הדין באינו אומר ע"מ כל שגילו דעתם מקודם לכן ונמצא בהיפוך אינה מקודשת והא דנקיט ע"מ שאני כהן משום סיפי' דמתני' אעפ"י שאמרה בלבי הי' להתקדש לו אינה מקודשת וזה דוקא באומר ע"מ בשעת קידושין אבל אי ליכא רק גילוי דעת אתי דברים שבלב דידה ומבטל אינך דברים שבלב וכדמשני ש"ס שם נו"ן ע"א וברש"י שם ד"ה כיון דאתני' וכו'. דוקא כי אתני בהדי' לא אתי' דברים שבלב ומבטל מה שהתנה בפירוש אבל אי הוה דברים שבלב דברים היתה נאמנת לומר בלבי הי' להתקדש לו וה"ה נימא למסקנא אפי' אי דברים שבלב אינם דברים עד דאיכא גילוי דעת לגלות על מחשבות לבה מ"מ נאמנת לומר בלבי הי' להתקדש לו ומשו"ה הוצרך למינקט במתני' ע"מ דלא תועיל אמירתה בלבי הי' להתקדש לו ותדע לך שכן הוא דאלת"ה אלא ע"מ דוקא אבל גילוי דעת לא מהני דאין סברא לומר משום סיפא נקיט לי' א"כ התם בדף נו"ן דדחיק לאשכוחי סייעתא דדברים שבלב אינם דברים ואמאי לא מייתי מדיוקא דרישא דמתני' טעמא דאמר ע"מ הא לא אמר אע"ג שבלבה הי' הואיל והוא עשיר או כהן הוה קידושי' ש"מ דברים שבלב אינם דברים אע"כ לא הו"מ לסיוע' סיעתא מהא דהו"מ למימר ה"ה לא אמר ע"מ אלא סבור הייתי שהוא כהן נמי מהני לבטל הקידושי' אלא איידי דנקיט סיפא אפי' אמרה בלבי וכו' וכנ"ל וכיון שכן נראה לכאורה דדיוקא דאידך מתניתן דוקא שלא הטעתו הא הטעתו בגילוי דעת בעלמא אינה מקודשת וה"ה אם הוא הטעה אותה וכאשר הוכחתי מרמב"ם ספ"ח דהלכות אישות:

האמנם צ"ע קצת בלשון תוס' כתוב' ק"ט ע"א ד"ה תשב וכו' ה"מ דקדשו מיד תוך התנאי אבל התנו עתה וקדשו לאח"ז וכו' הנה מ"ש תוס' התנו בודאי לאו בדוקא נקטו תנאי ממש לכל הלכותיו דא"כ כיון שפשט לו הרגל בטלו קידושיו לגמרי ואמאי תשב עד שתתלבן ראשה ומכ"ש דמסיק דמיירי שהיא פסקה על עצמה אע"כ לאו בדוקא נקטו לשון תנאי אבל אי ס"ד דאפי' גילוי דעת מהני א"כ אכתי יתבטלו הקידושין לגמרי דאדעתא דהכי לא קידשה אלא דבלאה"נ תיקשי אפי' נימא דלא מהני גילוי דעת שהוא עשיר וכהן וכדומה מ"מ בודאי בענין הפסיקא מה יתננו זה לזו בשעת קידושי' אם מעט ואם הרבה לזה מהני גילוי דעת ולא בעי תנאי כמבואר בתוספתא דמייתי רי"ף

פ"ק דקידושין ומביא בש"ע א"ע סי' כ"ט סעי' ח' ועיי' חלקת מחוקק סקי"ז וא"כ ק' אהתוספתא הנ"ל אע"כ צ"ל דפסיקתא דר"ג איננו אשעת קידושין אלא אשעת נישואי' להכניס לבתו בשעת נישואי' ואם לאו יכול לעגנה אבל לא אשעת קידושין משא"כ אי פסקו לתת בשעת קידושין אזלי' בתר אומדנא ונתבטלה הקידושין כך צ"ל וה"נ בעשיר וכהן שיתבטלו הקידושין ע"י אומדנא דמוכח וגילוי דעת לכאורה:

וא"כ לכאורה בנידון שלפנינו לפי ראות עיני המורי' יובנו הדברים מסתמא לא תתרצה האשה להתארס עם איש מארץ רחוקה אי לאו שהטעה אותה שהוא עשיר ולמדן וכמו שגילו דעתו וכיון שהטעתה בטלו הקידושין האמנם לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ולכשיבוא לידינו נתחכם בענין זה (כי בתשב"ץ ח"א רס"י ק"ל מצאתי בהדיא נגד זה ע"כ צ"ע) גם כי בנידון שלפנינו אין אנו צריכי' לכל זה דאפי' לו יהי' שהתנה בפירוש ע"מ שאני עשיר ולמדן מי הגיד לו לזה השואל שאיננו עשיר ולמדן באמת וגדולה מזו בקידושין ס' ע"ב דקידושי ספק לעולם הוה ובש"ע סי' ל"ח סי"ד יע"ש וא"כ ה"נ לעולם קידושי ספק הויין דיש מתרושש והון רב ומאן לימא שאינינו מוחזק לעשיר בעירו עד שמכבדי' אותו מפני עשרו וכן לענין למדנתו ע"כ אין להקיל מטעם זה כלל לע"ד:

שוב כ' השואל שאמר שהי' הטבעת שוה ג' לוידאהר ונמצא שאיננו שוה כי אם ג' ר"ט הנה בודאי אלו הי' פיסוק ביניהם שיקדש אותה בשיווי ג' לוידאהר ונמצא שאיננו שוה כ"כ אינה מקודשת ואפשר אפי' גילוי דעת בעלמא נמי מהני וכמ"ש לעיל אך הכא לא הוזכר כלל שאמר מעולם שהי' שום גילוי דעת של שום פיסוק ביניהם או שאמר בשום פעם שהטבעת שוה כך וכך אלא שאמר איך בין הייטע פטור געווארדען ג' לוידאהר פי' שהוציא היום סך זה וקנה טבעת ואפשר שבאמת איננו שוה כל כך רק הוא נתן בעדו סך מסויים אעפ"י שאיננו שוה כדי לתת דורן לכלה שלו ולדידי' הוה שוה או שהמוכר הטעה גם אותו ומעולם לא אמר שהוא שוה כך וכך וה"ל כאלו קדשה סתם בטבעת שיש בו אבן לרוב הפוסקי' מקודשת דהרי למסקנת תוס' קידושין ט' ע"א ד"ה והלכתא וכו' ס"ל דלאו דוקא שיראי ה"ה כל מילי לא צריכא שומא ולרמב"ם נמי דס"ל דוקא שיראי דאשה מחמדתן נ"ל לאו דוקא בגדים אלא ה"ה נזמי' וטבעות וכל מיני תכשיטי אשה אפי' יש בהן אבן היא מחמדתן ובהכי מתישבה ק' תוס' שם מהוסיף לה נופך משלו ולשיטת ר"ת נמי דס"ל שיראי לאפוקי אבן טוב האיכא הרא"ש דס"ל ר"ת נמי לא אמרה אלא בחמשין ושוה חמשין אבל בכל דהוא דהיינו בסתמא מקודשת ונהי להר"ן וסיעתו אליבא דר"ת אינה מקודשת מי יקל ראש נגד כל הני פוסקים להתיר איסור חמור כזה:

גם מטעם לשון המקדש לא מצאתי שום קולא דמה שאמר ביום יו"ד סיון בזה הלשון ר' הרש זיא זינד עדות וויא איך מיין כלה מיט דען רינג מקדש בין הרי ידים מוכיחו' שלעצמו קידשה דאין לומר שאחר עשאו שליח לקדשה לו והוא נתרצה שהמשודכת שלו תינשא לאחר לא הוה אומר מיין כלה אחר שכבר ניתקו חבלי השידוכי' ומדאמר מיין כלה ש"מ שלעצמו אמר שיקדש זאת שהיא משודכת שלו וכיון שאמר כן להעד בפני' ומיד אח"כ נתן לה הטבעת זו מ"מ דברים אלו שדיבר עמה ועם העדים ה"ל עסוקי' באותו ענין ולאלתר נתן לה הטבעת בשתיקה והרי זו מקודשת ויעיי' סי' כ"ז ובב"ש סק"ו שם ותל"מ:

ונבוא לעיין בלשון העדים הנה בדברי איצק בן מנחם לא אטפל כלל כיון שהוא קרוב לשרה שני בשני וכבר הוסכם מכל הפוסקים דאפילו קרובי האם פסולי' מן התורה ע"כ דבריו אינם מעלי' ואינם מורידי' ואם נאמר עכ"פ כיון שנצטרף עם הכשירו' פסול כל העדות עיי' סי' מ"ב ב"ש סק"ח מ"מ הכא ביום יו"ד סיון שאז הי' עיקור חשש קידושי' לא הי' איצק שם וא"נ הי' שם הרי כ' הרא"ש ספ"ק דמכות דאם מייחד עדיו אזי אין הכשרי' נפסלי' ע"י הפסולי' והכא הרי קאמר בזה הלשון ר' הרש זיא זינד עדות הרי יחד לו את ר' הרש וקראו בשמו ר' הרש אע"ג דאמר זיא זינד עדות בלשון רבי' דבר ידוע הוא כי הגות הוא בלשון אשכנז לומר ליחיד נוכחי כמדבר לרבים נסתרים זיא ובאמת בסדר הגט כ' לאמור בלשון יחיד נוכח זייא איין עד דבאותו זמן עדיין לא הי' רגילי' לדבר כל כך בלשון כבוד כמו אנשי שחץ שבזמנינו שאומרי' ליחיד זיא כמו לרבים נסתרים ומכ"ש שזה המקדש הוא מאנשי פולוניא שרגילי' לומר לרבים עטץ והוא לא אמר כן וגם הזכיר שמו ה"ל מייחד עדיו ואין קורבתו של איצק פוסל עדות השאר:

ועל דברת העד סענדער משני פעמים א' מיום ב' דשבועות וא' מה שראה ושמע ביום יו"ד סיון והיום ביום ב' דשבועות אמר ר' נחום להמשודכת בפני העד הנ"ל שתסיר הטבעת מאצבעה ונתנה אותו לר' נחום ונתן ר' נחום הטבעת באצבעה ואמר לר' סענדר דא זייט איהר עדות ותל"מ וכבר בערב שבועות אמר ר' נחום לר' סענדר י"ט תבוא לבית ר' יוזל ותהי' שם לעד כשאתן הטבעת לשרה והנה קימו דבריהם ביט"ב דשבועות ואין כאן שום רמז ורמיזה לקידושי':

והנה בנותן סתם ואינו מזכיר שום דבר ואינם עסוקי' באותו ענין כ' ה"ה פ"ג מאישות הל' ה' ד"ה הי' וכו' לשון תשו' רשב"א שאפי' חזר ואמר הרי את מקודשת לי והיא רוצה צריך שיטול הכסף ממנה ולחזור וליתנו לה ושפט מזה מהרי"ט בתשו' חא"ע סי' מ"ג ד"ה מיהו צריך לתת לב וכו' דמזה מוכח דסתם נתינה הוה מתנה ולא פקדון דאל"ה לא

הי' צריך ליטול ממנה אלא הי' מקדשה בפקדון ע"ש והמשנה למלך שם ד"ה והיכא דלא הי' וכו' השיג ע"ז מדברי רשב"א עצמו שבר"ן כתוב' פ' אחרון כל המפרנס סתם לאו בתורת מתנה הוא נותן אלא בתורת הלואה והביא ראי' מיורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות דשמין לו ולא אמרינן דלשם מתנה עביד וה"נ דכוותי' והנה כן הוא בר"ן כתוב' דפוס זו"ב קכ"ט ע"א ורמ"א בח"מ ס"סי רמ"ז ור"סי רס"ד ס"ד בהג"ה בסופה ויש לחלק בין שדה עשוי' ליטע ואפי' אינה עשוי' ליטע עשוי' לעבודת קרקע ועי' סי' שע"ה וה"נ בזן חברו כל אדם צריך למזונות ואפי' אינו צריך לאותן המזונו' מ"מ צריך הוא לזון ועיי' סי' שמ"א סעי' ד' וסמ"ע סק"י שם משא"כ בשנותן לו מלתא אחריתי כגן שיראי' ובילתה אותם ואינם ואין כל אדם ראוי' וצריך לאותן תכשיטין א"כ י"ל כרשב"א והנה במהרי"ט שם סי' מ"ג ד"ה וראיתי וכו' מייתי מהר"ש יפה דברי רבנו ירוחם בשם רשב"א על שנתן תכשיטין סתם ושוב טוען כי בתורת קידושין נתנו והשיג כל שלא פירש בפירוש לשם קידושין מאין היא יודעת שמא לשם מתנה ולפיכך מי שנותן בחיק האשה כסף או תכשיטין ולא פירש לשם קידושין אין אלו קידושין אלא מתנה ואחר האריכות כ' וז"ל א"נ דוקא במשודכת שדרך המשודך ליתן לה עכ"ל ומהרי"ט פליג וס"ל לעולם הוה סתמא לשם מתנה ע"ש היטב והנה דברי רשב"א דמייתי ה"ה הנ"ל יבוארו לקמן בדברינו בעזה"י אך עכ"פ נקטי' מהכא בנותן סתם לית דין ולית דיין שיהיו לקידושין אלא אי לפקדון או למתנה ולמשודכת לכ"ע אליבא דרשב"א דהוה מתנת סבלונות וכל זה בסתם מכ"ש הכא בנידון שלפנינו שבעי"ט כשהזמין העד אמר דא זאללט איהר דאבייא זיין אלס עד וויא איך דען רינג דער שרה געבן וועדע ולשון געבן איננו לשון פקדון אלא לשון מתנה והוא דהזמין העד משום דמוהר הדרי כשיבטלו השידוכי' או אחר מיתה וגירושין באתרא דנהגי דהדרי ומשו"ה הוה סגי לי' בע"א דלא נחשדה לשבע שקר נגד העד משא"כ אלו הי' רוצה לקדשה הי' מזמין ב' עדים אע"כ למתנת סבלונו' יהבי לי' ניהלה אז ולא לקידושי' כלל:

מה תאמר אכתי ניחוש לסבלונות גופי' הנה בחששא דסבלונות פליגי הרי"ף וסיעתי' ורש"י וסיעתי' להרי"ף החששא שמא כבר קידשה מקודם לכן וכ' שם ב"ש סי' מ"ה סק"א דאם הוא טוען דקידש אותה בסבלונות הרי קמן דלא קידשה קודם לכן וה"נ הרי אח"כ ביום יו"ד סיון אמר שרוצה לקדשה בפניהם כאשר יבואר לקמן א"כ הרי העיד על עצמו שלא קידשה כבר קודם לכן וחששא של רש"י שקידשה בסבלונו' עצמן וכ' שם ב"ש בעד א' לא חיישי' לתרי חומרות לדרש"י ולדסמ"ג ע"ש ועוד שהי' בי"ט ואין מקדשין בי"ט אבל מתנה נותני' בי"ט כמבואר במתניתין ספ"ק דביצה וגדולה מזה במהרי"ק שרש

קע"א הובא ברמ"א וב"ש סי' מ"ה סקט"ז בשולח סבלונות בשבת אין חוששי' לקידושי' משום דאסור לקדש בשבת ואע"ג דגם הסבלונות בשבת איכא איסורא כמ"ש מג"א סי' ש"ו סקט"ו בסופו מ"מ לא משמע לאינשי איסורא בכך משא"כ לקדש בשבת מפורסם איסורו כך צ"ל לדעת מהרי"ק א"כ כ"ש י"ט דמתנה מותר וקידושי' אסור דלא ניחוש לסבלונות ותו ע"פי מ"ש רמ"א שם סעי' ב' באתרא דכ"ע מסבלי והדר מקדשי אם יש עוד היתר לזה אין חוששין לקידושין וכ' ב"ש סקכ"א דאין חוששי' לחומרת רש"י ועוד הא נוהגי' לקדשי' תחת החופה ועוד יש כאן צד היתר של ר"ן אליבא דר"ת הנ"ל דביש אבן בטבעת אינה מקודשת א"כ מכל הנ"ל אין לחוש לסבלונות אלו ועכ"פ יצא לנו מעדות של סענדר ממה שראה בערב שבועות וביי"ט ב' דשבועות דהטבעת ניתן לשרה אז לסבלונות:

ולפ"ז גם מה שהעיד ממה שנעשה ביום יו"ד סיון ג"כ אין בו בית מיחוש דההוא אמר שאז לא ראה שום דבר שמסר לה טבעת רק שמע באומרו דא טוע איך איהר דען רינג אן אונד בין זיא מקדש אבל לא ראה נתינת דבר כי ישב בריחוק מקום הנה כי כן אפי' ראה מיד אח"כ הטבעת באצבעה אפי' לדעת רבינו אליעזר ממיץ שבמרדכי דקידושי' סוף סי' תקל"א דבכי האי גוני מהני עדות ידיעה בלי ראי' ורמז עליו בית שמואל סי' מ"ב סקי"ב וע"ש מ"מ הכא הלא לא ראה אלא אותו הטבעת שניתן לה מכבר ביום ב' דשבועות לסבלונות ומלשונו ששמע דא טהוע איך איהר דען טבעת אן משמע שלטבעת אחר נתכוון והוא לא ראה מאומה ואת"ל שיש במשמעות זה שעל אותו טבעת מתכוון ושמתחלה לא הי' שלה ממש רק לסבלונות בעלמא ומוהר הדרי בביטול שידוכי' וגם במיתה וגירושין באתרי דנהגי כמו שהזכירו פאר רום מעלתם מנהג אותו מקום משא"כ טבעת קידושין קיי"ל לטיבועין ניתן בס"פ יש נוחלי' ונימא דקידשה בשיווי אותו ההפרש מה שאשה רוצה ליתן בין שיהי' שלה לצמיתות או שתיהדר במיתה וגירושין נלע"ד אינה מקודשת דרוב מפרשי' שיראי לא צריכי שומא דוקא שיראי אבל מילי אחריני צריכי וא"כ לר"ת וסיעתו דאתי למעוטי אבן בודאי אינה מקודשת כמ"ש לעיל ולרמב"ם וסיעתו דאתי למעוטי מה שאין אשה מחמדתו וכתבנו לעיל דטבעת הוה כמו שיראי מ"מ הא כל עצמה אינה מחמדתן אלא להתקשט בהם והלא הכא הוא שלה להתקשט כל ימי' ואין אשה נותנות עיני' במיתה וגירושין וביטול שידוכי' שתהי' מחמדתה בעבור זה ולא עוד אלא לפענ"ד למסקנת סתם תוס' ט' ע"א דשיראי לאו דוקא אלא כל מילי לא צריכי' שומא והיינו שתהנה מהם עכשיו אבל הכא שאין נותן לה אלא טובת הנאה השיווי שלאחר מיתה וגירושי' ובודאי האי מילא צריכא שומא אפי' לגדולי' חקרי לב

מכ"ש דאתתא לא סמכא דעתא לכולי עלמא דהרי לר"ת לעולם לא סמכא דעתא א"כ אפושי פלוגתא לא מפשינן:

ולכאורה יש לפקפק על הנ"ל לדעת הר"ן בהרמב"ם דהיכי דצריכי שומא ולא נישום לא נתבטלו הקידושי' אלא למפרע אבל עכ"פ מקודשת מן השומא ואילך מ"מ נראה היינו אם לא חזרה בה עד אחר השומא אז מקודשת מן השומא ואילך אבל הכא עדיין לא נישום כמה שוה השיווי הזה שיהי' שלה לחלוטי' וכבר צווחת וחוזרת בה ולא עוד שאומרת שמעולם לא נתכוונה לקידושין כי לא הבינה הענין שתהי' מקודשת עי"ז וכדברי' נראה שאין דרכה להתקדש באבן וגם בטבעת של עצמה וגם בלי לשון הרי את מקודשת לי ואתתא לאו דינא גמירא כדאמרי' כן בקידושין י"ג ע"א וא"כ מהימנת דלא הבינה וכבש"ע סי' כ"ז וב"ש סק"ה שם והכא עכ"פ לא גרעי מחזרה שהרי תוכל לחזור בו קודם שומא:

ועוד המהרי"ט בחי' להרי"ף הכריע דגם לרמב"ם אינה מקודשת כלל וכ"כ הב"ח וכן נראה הסכמ' ב"ש ר"סי ל"א ונהירנא בס' בני אהובה מייתי ראי' דלדעתם מיושב ק' הלח"מ דהרמב"ם בפ"ב מעבדים הלכ' ח' פסק דע"ע הנמכר לנכרי אינו נגאל בשוה כסף ובש"ס קידושין מוקי לי' בפחות משוה פרוטה דוקא וי"ל דלמסקנא דשיראי דוקא לא צריכי' שומא אבל מה שאין האשה מתאוה צריכי' שומא ואי לא נישום אינה מקודשת כלל א"כ תו לא צריכי' למימר דתבוא' וכלי' בפחות מש"פ מיירי אלא אפי' בפרוטה נמי לא משום דלא נישום ואינה נקנה לגמרי וא"כ מוכח דרמב"ם ס"ל אינה מקודשת לגמרי אלו דברי הגאון מהו' יונתן בס' בני אהובה:

ואני אומר אם ק' הלח"מ קשי' אין תירוצו מספיק דהרי הרמב"ם שם מודה דע"ע הנמכר לישראל נקנה ונגאל אפי' בשוה כסף בלי שומא וע"ע הנמכר לנכרי נמי נקנה בו מיהת רק אינו נגאל לענין גרעון כסף אינו יכול לכוף את רבו הנכרי להוציאו בע"כ בשוה כסף שהרב אינו צריך להם אבל נקנה הוא אפי' במה שצריך שומא וע"כ הרמב"ם ס"ל דברית' דת"כ דמייתי כ"מ פליג אברית' דמייתי ש"ס דלת"כ והירושלמי דשינה עליו הכתוב תרי זמני כסף מקנתו וכסף ממכרו לומר כסף ולא שוה כסף ודוקא בגרעון דנכרי והא לא צריכא לומר דמיירי בפחות מש"פ דאפי' בדמי שוי' נמי לא אמר רחמנא לכוף לנכרי להוציא עבדו מתחת ידו אלא בכסף מלא וסברא זו רמזה הר"ן ריש קידושין ע"ש בתחלת המסכתא אבל בריתא דמייתי ש"ס ס"ל דשום ע"ע אינו נקנה אלא בכסף והוא בודאי הי' תימה לש"ס בקנין שהוא מרצונו מהיכי תיתי לא יהי' הכא שוה כסף ככסף ואפי' לא יהי' הלכה כבריתא זו מ"מ פריך ש"ס מיני' לרבה דעכ"פ מוכח סברא זו מהבריתא דדבר שלא

נישום אין קוני' בו ואהא לא פליג בריתא דת"כ אלא דס"ל אפי' נישום נמי אינו מגרעי' וקשי' לרבה והוצרך לדחוק דאותה בריתא מיירי מפחות מש"פ וא"כ הרמב"ם דפסק כבריתא דת"כ דאגרעון כסף קאי לא הוה צריך לאוקמי בפחות מש"פ ולק"מ אהרמב"ם אלא מ"ט שביק בריתא דמייתי ש"ס ופסק כת"כ דאע"ג דכתבנו דאין הכרח דפסק ש"ס כהך בריתא ומ"מ איפכא נמי לא מוכח ומאי חזי להרמב"ם למיפסק כבריתא דת"כ וק' זו לא נתישבה בדברי בני אהובה ובאמת נקל ליישב כי לע"ד פלוגתא דהני בריתות תלי' בפלוגתא אי ילפי' שכיר שכיר ע"פי מ"ש תוס' קידושין י"ד ע"ב ד"ה מוכר עצמו וכו' וק"ל ואין להאריך במה שאינו נוגע לדינא ותן לחכם ויחכם עוד:

ועוד יש לבטל הני קידושין כיון שכבר הי' בידה בתורת סבלונות ולא בא עתה להשקיע בידה לעולם וה"ל טלי קידושיך מע"ג קרקע ואינה מקודשת וראיתי בב"ש ר"סי למ"ד ומשנה למלך פ"ג מאישות סוף הלכה א' מייתי דהש"ך ורשד"ם מסופקי' בזה וספרן של צדיקים אלו אינם ת"י כעת וספיקי דהני גברא רבא לא גריסנא ואנא מתניתא ידענא מהרי"ל בתשובה סי' ע"ח באשה שחטפה מעות מאיש ואמר התקדשי לי בו הי' פשוט בעיניו דאינה מקודשת משום דה"ל טלי קידושיך מע"ג קרקע וכ' דמקרא ומגמ' ומסברא דאינה מקודשת ולא דמי למקדשה בפקדון שיש לו בידה וממילא לא שבקינן פשיטות מהרי"ל מפני ספיקא דגאונים אחרונים אלו שלא ראו דברי מהרי"ל ואלו ראוהו הדרי בהו וראייתו מקרא הא פשיט דאיתקיש הוי' ליציאה וע"ש ולפע"ד דבלי ספק דמקדש בשטר מקשי' לשטר גירושי' דפסול טלי דהרי עכ"פ בגט שחרור בודאי פסול טלי חדא דאתי' לה לה ועוד מ"ש בגירושין דכתיב ונתן ולא שתטול מעצמה עיי' גטין ע"ח ע"א ברש"י וה"נ בשחרור כתיב או חופשה לא נתן לה ומ"ש ט"ז בי"ד סי' רס"ז סקמ"ד צ"ע לכאורה ויבואר לקמן אי"ה וא"כ כיון דבגט ובשחרור פסול טלי אי ס"ד בקידושין כשר א"כ ה"ל למיחשבי' בדרכים דשוו גיטי נשים לשחרורי עבדים כיון דליתא בקידושין עיי' גטין יו"ד ע"א אע"כ גם בקידושי שטר עכ"פ פסול טלי מע"ג קרקע וכיון דפסול בשטר ממילא פסול נמי בכסף דאיתקש הוי' להדדי כמבואר בפשיטות בכתובו' ע"ד ע"א זה נ"ל כונת מהרי"ל הנ"ל:

ואמנם בהר"ן ריש קידושין ממ"ש במקדש במחובר משמע דמחלק בין קידושי שטר לכסף במחיבר דיציאה להוי' אקשי' והוי' אהדדי לא מקשי' וראיתו מקידושין ט' ע"ב וסוגי' דכתובו' ע"ד ע"א סתרי אהדדי ותרווי הילכתא נינהו אבל האמת יורה דרכו דגם ש"ס דקידושין ס"ל היכא דאפשר לקיימא תרי הקישא דהוי' ליציאה והוי' הדדי בודאי מקיימי' שניהם אך הכא אין שום סברא בעולם לומר דטביעת כסף קידושין יהי' לשמה

דמה ענין הצורה לקידושין כמ"ש ר"ן שם וא"כ פשוט דכסף לא בעי לשמה וגירושין בעי לשמה ומספקא לי' איזה היקש עדיף אי למילף קידושין שטר מכסף או למילף מגירושין ומסיק כיון דא"א לקיים שניהם הוי' ליציאה עדיף וה"נ רהיטא ש"ס כתוב' הנ"ל דבביאה לא שייך שליח בשום אופן יהי' לן למילף הוי' מהדדי דלא נשוי שליח בכסף ושטר אך הקישא דהוי' ליציאה עדיף ובגט כתי' שליח ושלח ושלחה ע"כ עבדי' הך הקישא דמשוי' שליח ושוב מקשים כל הוי' להדדי לענין תנאי אפי' בביאה דכל היכי דאפשר לקיים שניהם מקיימי' והיכי דא"א הוי' ליציא עדיף ולפע"ד דינו של הר"ן במקדש במחובר אמת אלא שלשונו קצת מגומגם דהנה בגט לא כתיב מיעוטא בקרא דלא לגרש במחובר שהרי מדאורייתא מגרשי' בעציץ נקוב עיי' גטין כ"א ע"ב ובתוס' ד"ה יצא וכו' אלא דכתיב וכתב ונתן שלא יחסר דבר בין כתיבה לנתינה ומשו"ה פסול במחובר דמחוסר קציצה בין כתיבה לנתינה והנה בכסף קידושין לא שייך זה כלל שלא יהא מחוסר בין טביעת המטבע לנתינה דמה ענין טביעת הצורה לנתינת קידושין נמצא בכסף מתקדשת במחובר ובשטר לא דהקישא דהוי' ליציאה עדיף מהוי' להדדי וכל זה לענין מחובר ולענין לשמה דא"א למילף הוי' מהדדי אבל לענין טלי מע"ג קרקע מקיימי' ב' ההקישי' מקשי' הוי' ליציאה והוי' אהדדי ופסול טלי קידושין מע"ג קרקע ונתבארו דברי מהרי"ל ז"ל:

אך מ"ש שם לחלק בין הא למקדשה בפקדון שיש לו בידה וכמ"ש גם ב"ש ר"סי למ"ד הנ"ל אין לו מובן ולפע"ד לבאר ע"פי מ"ש תוס' ב"מ וי"ו ע"א ד"ה הקדישה וכו' דכיון דאודי לי' ה"ל כפקדון שיש לו ביד אחרים דיכול להקדישו עכ"ל כוונתם מבואר דמתחלה כשהי' גזלן הי' ידו עצמו ומיד כשמודה נעשה שומר וידו כיד המפקיד וה"ל כמוסרו לידו יכול להקדישו וא"כ ה"נ בהיפוך בתחלה כשהפקיד בידה הי' ידה יד המפקיד ומיד כשמקדשה סילק כחו ממנה ונעשית ידה יד עצמה וה"ל כמוסר מידו לידה דהיד משתני' מיד המקדש ליד המתקדשת וכן מוכח בגט גופי' ס"פ המביא תנין דפריך טלי גיטך וכו' ומשני דא"ל הוי שליח להולכה וכי מטית התם הוי שליח לקבלה וכו' ומשמע דתו לא הוי טלי וע"כ היינו טעמא מתחלה היתה שלוחו וידה כידו וכי מטיא להתם נסתלק כח ידו ממנה ונעשית יד של עצמה ולא הוה טלי (וכן מבואר להדי' מלשון רש"י ד"ה וכי מטית התם וכו' וקבלי מידך עכ"ל) ואפי' נימא המפקיד גט ביד אשתו ושוב אמר התגרשי הוי טלי גיטך מע"ג קרקע עיי' סי' קל"ו ס"ה וסי' קל"ח י"ל היינו במפקיד גט שהוא שטר דאימעט מדיני שומרים ולא נעשי' ידה כידו אבל שליח נעשה ידה כיד

המשלח ובהכי מתישב נמי דברי ט"ז י"ד סי' רס"ז סקמ"ד הנ"ל דמיירי בשליח ומ"מ בקידושי כסף מהני פקדון שלו דיד שומר כיד בע"הב וכשמסלק ידו מקודשת כנ"ל:

ומיהו בהאי עובדא דמהרי"ל שהיא חטפה ממנו ושוב אמר הוא התקדשי לי בו לדעת תוס' דב"מ הנ"ל מיד שנתרצית להתקדש מחשבתה משוי' לי' ידה כיד הבעל ונעשה פקדון ושוב מקדשה בפקדון שלו שבידה דשוב נעשי' ידה של עצמה ע"י דיבורו שמקדשה מסלק כחו ממנה ולא ה"ל כטלי אלא בא מידו לידה וכן דעת מהרמ"פ ושארי' יוסף דמייתי ב"ש סי' כ"ח סקט"ז אך מהרי"ל בעצמו לא ס"ל כן וז"ל שם והא ליכא למימר נימא הואיל ואי בעי לאיקדושי בדעתה להשיב לו אם יתבע ממנה והדר ה"ל פקדון וכו' ודאי מחשבה כי האי לא מהני כיון שבא ליד האינה יכולה לשנות באמירה כדמסיק סוף החובל הא דאתא לידי' בתורת שמירה דאין המעשה נשתנה באמירה עכ"ל ומיהו התוס' דב"מ הנ"ל ס"ל דמחשבה בעלמא משתנה שפיר מגזל לפקדון ואינם מפרשי' דברי ש"ס דסוף החובל כפי' מהרי"ל כמבואר בתוס' שם וע"ש בשיט' מקובצת ומ"מ אפי' למהרי"ל בפקדון מודה הכא ולא דמי להתם דנשאר שומר שלו ואמר לו שיקרע אבל הכא מסלקו מהיות שומר ונותן לה במתנה או לקידושי' פשוט דמהני דיבורא ועיי' ש"ע ח"מ סי' רמ"א ס"ב וכ"כ מהרי"ל עצמו לקמן וז"ל וקידשה בגזל דידה הוה קידושי' משום דמחלה לי' וממילא הוה דידי' וכו' יעויי' בפנים מ"מ דכ"ע מיהת טלי קידושין מע"ג קרקע אינה מקודשת:

ולפע"ד שזה כוונת הרשב"א הנ"ל דמייתי ה"ה פ"ג מאישות הלכה ח' בנתן לה ולא א"ל שצריך שיטלנו ויחזיר ויתנו לה שנתחבטו בו מהר"ש יפה ומהרי"ט ומשנה למלך ולפע"ד גם לרשב"א נתינה סתם יכול לחזור ולתובעו ולומר לפקדון נתתיו כמו שמוכיח מל' הר"ן שלהי כתו' בשם רשב"א אך עכ"פ איהי לא נעשית שומר שלו כי לא קיבלה שמירה ולא אדעתא דהכא קיבלה דמצית למימר סבור הייתי דלמתנה נתת לי ונהי דצריכא להחזירה לו אבל אינה חייבת באחריות כי לא משתעבדא להיות שומר שלו בע"כ וממילא לא נעשית ידה כידו מעולם ושוב כשמקדשה ה"ל טלי קידושך מעג"ק ומשו"ה צריך לחזור וליטלו כמבואר כן בהדי' בגטין ע"ח ע"א ודברי רשב"א ברורי' בעזה"י ומקום הניחו ליתוש להתגדר:

ולפ"ז בנידון שלפנינו שהי' שלה בתורת סבלונות לא נעשית שומר ואפי' באתרא דהדרא במיתה וגירושי' מ"מ באחריו' אינו מתחייבי' וא"כ כיון דלא נעשית ידה כידו מעולם כשמקדשה הו"ל טלי מעג"ק ועדיין אני נבוך קצת בזה מפני דברי הרא"ש בההיא דקדש בציפתא דאסא קידושין י"ב ע"ב מבואר שם ברא"ש דמתחלה כד הוה יהיב ציפתא דאסא

לא הוה אסיק אדעתא דלית בי' ש"פ נמצא לפ"ז הני ד' זוזי דהוי בי' לא באו לידה אלא בתורת סבלונות וכה"ג ואפ"ה אמר לה אח"כ תתקדש בד' זוזי דאית בה ולא נטלה ממנה ואפ"ה אי לא דהוה שתיקה דאחר מתן מעות הי' מקודשת ולא הוה טלי מעג"ק ולפירש"י שם ד"ה שקלתה וכו' וי"ל ולחלק בין ממון לחפץ דבממון סגי במחילה וה"ל כמחילת מלוה כמ"ש מהרי"ל דהוה הנאה דאתי' מדידי' לדידה משא"כ חפץ דצריך לשון נתינה משום דהשתא הא דקני' לה ידה או חצירה וא"כ ה"ל טלי:

והאמנם בודאי אע"ג שאנו מדמין לא נעבד עובדא להתיר על היתר זה לחוד אבל הכא חזי לאיצטרופי מיהת לבטל עדותן של סענדר מצירוף כמה טעמי' א' שלכאורה המקדש נתכוון לטבעת שהוא נותן לה והעד לא ראה שום טבעת כ"א זה שהי' לה מכבר מזמן רב ותו אפי' קידשה בזו בשיווי מה ששוה שיהי' לחלוטי' שלה איתתא לא בקיאי בשומא ותו לא בקיאי בדינא שתתקדש עי"ז וכיוצא בזה וגם הוי טלי מעג"ק מצירוף כל הני מילי ראוי' לבטל עדותו של כ' סענדר:

אכתי פש גבן עדותו של כה' הירש בן הרר יחיאל שפתיו ברור מללו שהוא ראה אותו הטבעת בידו של ר' נחום ומידו היתה זאת לה וא"כ אע"ג שזאת היא הטבעת שכבר ניתן לה ממנו מאז מ"מ כיון שראינו עתה בידו ונתנו לה ולא בתורת חטיפה באתה לידו לא נידונו כמקדש בגזל דידה כי מסתמא היא נותנתו לו להתקדש בו ולא גרע מטבלא שהי' מוחזקי' שהיא שלה וגט כ' עליו ועיי' גטין כ' ע"ב תוס' ד"ה אשה באופן שבעדותו אין פקפוק שהי' עסוקי' באותו ענין ומיד נותנתו לה בשתיקה שאלו הי' כאן ב' עדים היתה מקודשת אך הואיל ואין כאן אלא ע"א נחזי אנן דודאי לרוב הפוסקי' אין כאן בית מיחוש אך הר"א ממיץ חייש לדר"פ דאמר חוששין לקידושין ונטה אחריו הסמ"ג ובש"ע רס"י מ"ב חייש לדבריו שלא במקום עיגון ושאין שום צד היתר אחר ובשניהם מודי' לו ושלשתן חוברו יחדיו בנידון שלפנינו שהבעל דבר ברח ולא נודע מקומו איה ואין לך עיגון גדול מזה ושיש צד היתר אחר היא שיטת ר"ת וסיעתו כמבואר לעיל ושלישי' שהיא מכחשת העד והיות כי על הפרט הזה האחרון ראיתי בח"מ שם מזדנז בדבר והרב המגיה בט"ז שם ירד להציל ועדיין לא הציל ע"כ אבאר בעזה"י בקיצור דודאי כ"ע לא פליגי דבעי' דבר דבר ממון אך הש"ס מסופק במי שקידש בפני ע"א ומודים לו שקידשו בפניו ושהי' כוונתם לקידושי' ממש וא"כ הרי הימנוהו עליו כבי תרי שהרי אין קידושין פחות משנים והם קידשו בפניו הרי הימנוהו כבי תרי דבממון נמי המאמין עליו ע"א הרי הוא חשיב כתרי בהא מספקא להש"ס שניהם מודים מאי ועיי' כן לשון רש"י ס"ה ע"א ד"ה שניהם מודים לדברי העד מהו וכו' יע"ש בביאור ועל זה מסיק ר"פ דחוששי'

לקידושין דהרי הוא והיא מודים דהימנוהו עלי' כבי תרי בשעת קידושין וכל זה בהימני' והיינו שידעו שניהם שאין כאן אלא ע"א ועשאוהו כתרי וקידשו בפניו אבל הכא הרי הי' סבורי' שיש כאן עוד ע"א כ' סענדר וקידשו בפני שנים אלא שר' סענדר לא ראה מאומה ולא נשאר לפנינו אלא ע"א ר' הרש והמה לא הימנוהו עליהם כתרי כי אדרבא רצו לקדש בפני שניהם א"כ גם בממון כי האי גוני ע"א לא מהימן ולית דין ולית דיין שיהי' נאמן לחוש לקדושיו ותו הא עכ"פ היא אינה מודית שהימני' שאומרת שלא הי' יודעת שיש בזה ענין קידושין והדעת נותן כן כמ"ש למעלה וא"כ במאי הימני וגם העד עצמו אינו יכול להכחיש את זה ולא אתאינן כאן לע"א בהכחשת בע"ד דאיכא שום ס"ד במהרמ"פ דאין הבע"ד יכול להכחיש העד אבל הכא אין כאן הכחשה ואין העד מכחיש את הבע"ד וסברת החלקת מחוקק בזה קצת נעלם ממני ומצורף לזה נמי דעכ"פ אנן סהדי שהי' סבורים שהוא עשיר ונמצא עני כמו שצירף התשב"ץ ח"א ססק"ל ואם פאר מעלת הרבנים וחכמי עירם הקדוש' יעיינו בדברינו ויסכימו אזי למטינא שיבא מכשורי ואיתתא דא שרה בת ר' יוזל תשתרי לעלמא הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ה' ב' אלול תקפ"א לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פג

ג"ע דברי העד יוסף יחיאל שהעיד בת"ע כדת שלא בפני' רק בפני' איך האב גיזעהן וויא שלמה רייטער האט גינומין איין פינגרל און האט גיוויזין להבתולה מלכה און האט אהן גיטאהן דאס פינגרל אויף איהר פינגער און האט געזאגט הרי את מקודשת לי האט זיא גינומין דאס פינגערל פון פינגער אראף און האט עהם צוריק געווארפען אין דער האנד דען זיא האט זיך ערשראקען דאס געדענק איך ניכט זיכער אב זיא האט עס צוריק געווארפען אדער ער האט עס איהר אראף גינוממען גם בשעת אמירת הרי את וכו' האט ער געזאגט אתם עדי וואס זיא האט געזאגט דעסט מאהל גידענק איך ניכט נור זיא איזט ערשראקען און בלייך גיווארין גם מחמת ער האט פריהר גשמוסט פון דעם פינגרל אל אחיו יוסף ווייס איך ניט אויב דאס פינגרל וואס ער האט איהר אפגיטאהן איז גיווועזין של אחיו יוסף אדער זיין: (דברי הבתולה מלכה) ער האט עס מיר ניט אב גיטאהן אויף דעם פינגער נאהר ער האט עס מיר געוויעזין האב איך עס גיהאלטען מיט צווייא פינגער און ער האט עס אויך נאך גיהאלטין האב איך גיהערט וויא ליב האט עפוס גיזאגט ענינים פון קידושין האב איך עס זיין גילאסט און בין אוועק גיגאנגין האט דער נאך שלמה עפיס גיזאגט: (דברי ליב) איך האב גיזעהן וויא שלמה האט גיהאלטען דאס פינגרל אין

דער האנד און הבתולה מלכה האט גיהאלטטן דאס פינגרל אויף דער אנדערן זייט האט שלמה גיזאגט הרי את מקודשת לי אתם עדי און האט דאס פינגרל גיין גילאזט דערנאך גידענק איך ניט אב ער האט עס צוריק גינוממין פון איהר אדער זיא האט עס איהם צוריק גיווארפין נאהר דרנאך וויא ער האט שאן גיהאט דאס פינגרל האט ער איהר גיגעבין איין קרייצר און האט גיזאגט דאס האסט דוא פיר דעם פינגרל און זיא האט דען קרייצר צו גנוממין און האט איהן גווארפען אין טיש לאד עריין שאלנו אותו אם לא שם הטבעת על האצבע והשיב לא שם על אצבעה גם אמר אז דעסט מאהל וועז שלמה האט גיזאגט נוא נוא: (דברי העד יוסף יחיאל) שהעיד במעמד שניהם איך בין גיוועזין עם ליב אסלס בכיפה של ר' זלמן גענגר האט שלמה אונס גיגעבין יי"ש דרנאך האט ער איהן געוויעזן איין פינגרל זהב איך ווייס ניכט אב עס איזט גיוועזין ריין זהב אדר איבר גולד האט הבתולה מלכה געזאגט צו איהם ווייז נאהר דאס פינגרל האט ער איהר גוויזין און האט איהר אן גיטאהן אויף דעם פינגר נאר איך גידענק ניכט געוויס אב ער האט איהר אן גיטאהן אויף דעם פינגר אונד האט גיזאגט הרי את מקודשת אויב ער האט נאך מעהר גיזאגט האב איך ניט גהערט דרנאך האט זיא זיך דרשראקן און האט עהם דאס פינגרל צוריק גיגעבין אב זיא האט איהם צוריק געווארפן אדר צוריק גיגעבין בניחותא געדענק איך ניט און איך ווייס דאס ניט אב ער האט געזאגט אס דאס פינגרל של אחיו יוסף אדער ניט. מכחישו הבתולה מלכה ואומרת שבעת שזרקה הפינגרל לא אמר שלמה מאומה רק אחר החזרה אמר לה דבר מה ועוד הוסיפה שאמר שהטבעת הוא של אחיו. (דברי ליב עד הב') במעמד שניהם ער האט גיהאלטין אויף איין זייט דאס פינגרל און זיא האט געהאלטין אויף אנדרע זייט און ער האט געזאגט הרי את מקודשת אתם עדי איך האב זיא מקדש געוויזען דערנאך האט ער דאס פינגרל גין גילאסט דרנאך האט ער איהר גיגעבין און זיא האט צו איהם גיזאגט נוא נוא. עס האט געדוירט איין ווייל ביס זיא האט איהם דאס פינגרל צוריק גיגעבין איך קאן ניט זאגען בעשטימט וויא לאנג עס האט געדוירט ב' וג' מנוטין ער האט גיזאגט אס ער האט דאס פינגרל געקויפט פיר עשרה זהו' שיין אצל ר' חיים צורף (דברי שלמה) איך האב גיהאט דאס פינגרל ביד האט זיא עס גיוואלט האבען האב איך עס איהר ניט גיוועלט געבין נור איך האב צו איהר גיזאגט מקדש וויל איך דיך יוא זיין דאמיט האט זיא גיזאגט נוא נוא האב איך איהר עס גיגעבין זיא האט עס גיהאלטין אויף איין זייט און איך אויף דער אנדערן זייט און האב זיא מקדש גיוועזין דער נאך האב איך עס גין גילאזט דערנאך האב איך עס געקויפט אצל ר' חיים צורף פיר עשרה זהו' שיין איך האב איהר ניט געזאגט אז דאז איזט של אחי יוסף מען האט גלאט

גשמוסט פאן דעם פינגרל של אחי יוסף. ליב חזר והעיד בדברי שלמה ויוסף יחיאל אמר שדבר שלמה מעסק הקידושין אמנם אינו זוכר אם דבר אתה מה והשיבה נוא נוא (דברי העד ר' חיים צורף אחר האיום) דאס פינגרל וואס איך האב פרקויפט לשלמה רויטר איז גיוועזין זילבר בגולט ער האט עס בייא מיר געקויפט בעד ג' שיין וחצי גם העיד אז ער האט עס ניט געקויפט לחלוטין רק ער האט מיט מיר אזוא גיהאנדעלט להיות ער האט בעדארפט צו פאהרען על איזה מקום לקדש בו אשה האט ער מיר גיגעבין א' ריינש כסף און האט זיך אויסגירעט אב ער ווירד עס דארפען אויף דעם ארט ווירד ער דען רעסט ביצאהלין ובאם לאו איז דער מו"מ ניט דערנאך איז ער צוריק גיקומין און האט גיזאגט עס איז ניט דרויס און האט מיר גיוועלט צוריק גיבען דאס פינגרל נור איך האב דעסטמאהל ניט גיהאט עהם אום צו קערין דעם דראהן האט ער דאס פינגרל צוריק גיהאלטין דאס איז גיוועזין קודם אז ער האט מקדש גיוועזין הבתולה מלכה קיין אנדר פינגרל האט שלמה אצלי ניט גיקויפט ושלמה אמר לי ג"כ אחר הקידושין שבטבעת ההוא קדש הבתולה מלכה: (דברי העד הידוע לנו שהעיד בת"ע) איך בין גיגאנגין מיט דען יוסף יחיאל ועם ר' וואלף לר' איצק האבין מיר שמה גיטרונקין יי"ש איז ר' וואלף אוועק גיגאנגין בין איך נאר אלליין גבליעבען מיט יוסף יחיאל האב איך גיהאט בייא מיר שלשים ק' צ"ל כסף שטיק מיט איזה צ"ל נחושת דאס האב איך גיהאט אין בוזען קעשנע אין איין כיס האט יוסף יחיאל מיך צו גידרוקט צו דעם אויפען און האט מיר דאס ארויס גיחאפט האב איך תיכף געשריען מיין געלד היינו בשעת וויא ער האט מיך ארום גיהאלטין האב איך אפשר נאך ניכט געוויסט בוודאי אב ער האט מיר גינומין דאס מעות נור תיכף ומיד וויא ער האט מיך געהן געלאסט האב איך גיטאהן דיא האנד אין דיא קעשנע און האב געשריען מיין געלד איז יוסף יחיאל ארויס גלאפן און איז תיכף צוריק גיקומין האב איך געשריען מיט איהם וועגין מיין געלד און האב איהם גיסארפט מכח דעם געלד האט ער מיך גישלאגין מכות אכזריות איך ווייס לחלוטין אז קודם ער האט מיך ארום גיחאפט האב איך דאס מעות בייא מיר גיהאט און איך האב עס ניט פערלארן נור ער האט עס מיר ארויס גינומין דאז איז גיוועזין שוטה טמא (שוב העיד עד הב' הידוע לנו בת"ע) איך בין גיוועזין עם יוסף יחיאל אין געוועלב בק' צאנז אצל עכום האב איך שמה געקויפט עפיס און יוסף יחיאל האט גיגנבת אצל העכום ביכליך פאן לייעש גאלד:

תשובה פד

שלום וכ"ט לכבוד הרב המופלג החריף ושנון חכם וסופר אשכול הכופר כש"ת מו"ה דוד נ"י מחכמי ק"ק ווישניצע יע"א:

גי"ה הגיעני ועיינתי בג"ע אשר נשנה פעמים איברא לא ידענא מה הי' לבד"ץ לקבל עדים זא"ז כיון שהגידו פ"א מה לנו ולצרה הזאת לשמוע שנית הלא דבריהם הראשונים הן הן הדברים שניתנו להורות ולדון עליהם וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והי' קמן בפעם הראשונה העידו שניהם ששמעו ממנו הרי את מקודשת ליובפעם השני חזרו שניהם ואמרו שלא אמר לי ופשוט שאין בדבריהם האחרונים כלום כיון שהגידו בפ"א שאמר לי שוב אינו חוזר ומגיד אפי' להפוסקים דעדות שנתקבל שלא בפני בע"ד אפי' בדיעבד אינו מועיל ויחזיר ויגיד הכא הרי העידו בפני האשה שהיא הנידוני' ועליה אנו דנין מותרת לעלמא או אסורה ואין לבעל עסק בכל הענין הזה והגאון מהר"מ אלשיך בתשובה סי' ק"ד רוצה אף הבעל עם עד אחר להכחיש ב' עדים המעידי' על הקידושין וכ' שאין הבעל נוגע בעדות משום שאסור בקרובותי' שאין אנו דנין על זה יע"ש שאין דבריו מוכרחים וקצת תמוהים דעכ"פ על אשתו הוא מעיד ואין ענין לכאן מ"מ זה פשוט שאפי' לכתחלה מקבלי' עדות בפני האשה שלא בפני המקדש ודעמי' אינם יודעי' את המקדש רק אומרים נתקדשה פלוני' ואינם יודעי' למי וא"כ פשוט הוא עדות הראשונה עדות קיימת בזה ששמעו שניהם מקודשת לי ותמהתי בזה על חכמת מעלתו ועל הגאון מהר"מ טויביש נ"י:

גם מה שאמר העד הראשון שאינו יודע אם אמר המקדש שהטבעת של אחיו יוסף אין זה בגדר עד שאמר אינו יודע כמ"ש מעלתם הנ"ל כי מה צורך לו לידע של מי הוא חזקה מה שביד אדם הוא שלו כיון שקידש אשה בטבעת אם לא יבואו שני עדים המעידים שאינו שלו הרי היא שלו ואפי' עתה שבא חיים צורף ואמר שהוא שלו אינו יכול להוציא מידו בשום אופן ורק נשבע היסת מתקנתא דרבנן ואם אינו רוצה לשבע לא נחתינן לנכסי' ומן התורה היא מקודשת ולא הוצרך העד הזה לומר שאינו יודע אם הוא של אחיו יוסף אלא כלפי האשה מכחשת ואומרת שהמקדש אמר קודם הקידושין שהוא של אחיו יוסף אמר העד שאינו יודע מזה אולי לא שמע אבל מ"מ סתמא הוא של המקדש ועדותו עדות ברורה על הקידושי' אלא שאנו נוהגי' לרוחא דמילתא לשאול המקדש בפני העדים אם הוא שלו כמ"ש רמ"א אבל סתמא הוא שלו:

והעד השני אומר ששמע מהבעל שאמר שלקח מחיים צורף בעד עשרה זהו' ובאמת הוא רק כסף איברגולט ואינו שוה רק ג' זהו' ולדבריו הוה טעות בשומא ובזה איננו מוכחש

כי העד הראשון אינו מכחישו כי אינו יודע מזה ולא ראינו אינו ראי' מ"מ איהו חלים ואיהו מפשר שהרי אומר שאחר מעשה הוחזר הטבעת ליד המקדש שנתן לה א' צ"ל בעד הטבעת והיא לקחה הצ"ל ממנו ונתנו בתיבה שלה ואין אדם מכחישו בזה והדבר יפלא משני צדדים טבעת ששוה לכל הפחות ג' זהו' איך אחר שקידש בו אשתו חזר ולקחה בעד א' צ"ל והפלא השני מהאשה שאומרת שלא נתקדשה ולא לקחה לא בתורת קידושי' ולא בתורת מתנה שהרי החזירהו לו א"כ צ"ל זה למה אבל ליישב הדבר הוא אמת הוא כמו שטוענת האשה שאמר מתחלה שהטבעת הוא של אחיו יוסף שלקחה בעד עשרה זהו' מחיים צורף ושאלו ממנו לקדש בו וקידשה בהנאת קישוט יום או יומים ושוב קנה ממנה הנאת זמן הקישוט בעד צ"ל א' וממילא אין כאן אונאה בשומא כי מה איכפת להאם הוא זהב ממש ושוה עשרה זהו' או הוא כסף בגולד ושוה ג' זהו' דלקישוט יום או יומים הכל חד:

ומעתה אפי' יש עדים שהטבעת לא הי' של אחיו יוסף אלא של חיים צורף לא הוה שואל שלא מדעת כיון שהי' אצלו משכון א"כ בדבר שאינו נפסד מצוה לשמש בעבוט ולנכות מהחוב כמבואר בש"ע ח"מ סי' ע"ב סעי' א' ובשגם שהצורף אינו מקפיד על גוף החפץ לומר אין רצוני שיהי' ביד אחר שמא יאבד והוא רוצה בכליו דוקא ז"א דרוצה הוא בתשלומיו וכיון שזה מקבל אחריות ושואל לאחרי' לא איכפת לי' ודין הניין לי' יהי' איך שיהי' גם בזה אין כאן הכחשה בין העדים אע"ג דעד הראשון לא ידע מכל זה מ"מ שניהם מעידי' שנתקדשה לפניהם בשוה פרוטה כדינו:

ואמנם יש הכחשה ביניהם בדבר א' כי העד הראשון אומר שהמקדש תחב הטבעת באצבעה כדרך קישוט והשני וגם האשה אומרת שנתן בידה והוא והיא מוחזקי' בו עד שגמר דיבורו ושוב הניח הטבעת בידה והלך לו וזאת אומרת בהיפוך כיון ששמעה קול קידושי' עזבה הטבעת בידו והלכה לה ושניהם העדי' מכוונים בזה שאחר הקידושין הי' הטבעת בידו ולא ידעו אם היא זרקו או נתנו לו וכבר כתבנו לעיל שהעד השני אמר ששילם המקדש לה צ"ל א' מחיר הטבעת וטרם נבוא לבאר הענין נאריך קצת אעפ"י שאינו צורך כל כך ואין דרכי להעתיק ספרים חדשים גם ישנים כי מצויים הם ביד כל בזמנינו זה בעזה"י:

והנה המעיי' היטב בתשו' מיי' להל' אישות סי' א' ודברי רגמ"ה בהג"ה מרדכי סוף גיטין סי' תע"א ודברי רמ"ה שבטא"ע סי' כ"ח יבין דבר לאישורו דס"ל הא דבקידושין ח' ע"ב זרקו לאיבוד היינו בדלא שדיך ותחלת דבורו עמה הי' זה שנתן לה ואמר הרי את מקודשת לי ומיד בתוך כ"ד זרקה הן בפניו הן לאיבוד אינה מקודשת כלל אך אם

שהתה כ"ד דהי' לה פנאי לזרוק ולא זרקו חיישי' דלמא נתרצית והשתא הדרי' בה ולא דמי לאומר כתבו גט ועלה לגג ונפל דהוכיח סופו על תחלתו ולא נזכר שם כדי דיבור התם הוכיח תחלתו על סופו ושוב הוכיח סופו על תחלתו ובשוחט ואח"כ זורק לע"ז אה"נ אם יש זמן מה שהי' יכול לזרוק ולא זרק אמרי' השתא הא דאיתרע וכן בכותב נכסיו וכו' ואמר אי אפשי בה כל שלא הוכיח תחלתו על סופו ורק מסוף מעשה נדון על מחשבה תחלה צריך שלא יהי' זמן ביניהם שיהי' הזמן מוכיח דהשתא עלה מחשבתו לכך ויש בזה שגיאה בס' הגאון נב"י קמא במח"כ יע"ש בחא"ע סי' מ"ד דרוצה להקלשם משום הוכיח תחלתו על סופו וחלילה (עיין לעיל סי' נ"ז:)

נחזור לענינו דההיא דקידושין ח' ע"ב מיירי בדלא שדיך ובדשדיתי' תוך כ"ד כמובן מתוך דברי שו"ת מיי' הנ"ל וכל זה בקבלתה בידה אבל זרק לתוך חיקה שאפי' בידה לא קיבלה אין צריך לזרוק ולנער חיקה כלל והיינו דברי רמ"ה שבטור סי' כ"ח הנ"ל וכל זה בדלא שדיך אבל בדשדיך אפי' זרק לתוך חיקה וניערה וזרקה מיד ה"ז ספק קידושין אע"ג דהוה תוך כ"ד דכיון שכבר עסקו בענין קידושין קודם הזריקה שוב הוה בכלל דאמרי' בכל התורה תוך כ"ד כד"ד חוץ ממקדש ומגרש ומכ"ש בנותנו לתוך ידה והן הנה דברי המיי' הנ"ל ובדברי רגמ"ה דסוף גטין איתא בפתח ידה באונס ותחב לה הטבעת ולא שדיתי' מיד ה"ל ס' קידושין והיינו מדשדיך קודם שכ' ב"ש סי' מ"ב סק"ג והמעיי' בפני' יראה כי האמת עם הב"ש דלא כהג"ה ט"ז סי' ל' סק"ב ולפע"ד עוד יש לחלק בתחב הטבעת באצבעה דרך קישוט אפי' נאמר דלא שדיתי' שהיתה סבורה דחייב' באחריות מ"מ הי' לה להסיר' מאצבעה ולשמור בתוך ידה וכיסה ולא להתקשט במה שהוא על אפה וחמתה:

ויש בזה קצת עיון בקידושין דף י"ב ע"ב בציפתא דאסא דמייתי מנא תימרא מסלע לפקדון ופליגי אי ברייתא מיירי בדשדיך דלהתוס' מיירי דוקא בדלא שדיך ולרמב"ן ורשב"א ור"ן מיירי בדשדיך נראה דמיירי נמי בדשדיך אבל ודאי בדלא שדיך נמי דהרי הך ברייתא דסלע לפקדון היא תוספתא פ"ב דקידושין וסיפא דברייתא חייב לה סלע דמייתי ש"ס שם אעובדא דארשכי ומסיק דמיירי בדלא שדיך וא"כ הך סיפא דסלע לפקדון נמי בהכי מיירי אלא להתוס' מיירי דוקא בדלא שדיך ולהפוסקים מיירי נמי בדשדיך והרי הך דציפתא דאסא אין לך שדיך גדול מזה ולפע"ד תלי' בגירסא דבש"ס שלפנינו הגי' אמרו לו והא לית בי' ש"פ משמע העדים אמרו כן א"כ הי' היתה סבורה דיש בו ש"פ ונתרצית להתקדש בציפתא וא"כ קידושי' ד' זוזי הוה כעסוקי' באותו ענין ואין לך שדיך גדול מזה אך יש גורסי' אמרה לי' וכן משמע בחי' רמב"ן וא"כ היא ידעה

מעיקרא דלית בי' ש"פ ולשחוק בעלמא קיבלה וא"כ אין כאן שדיך וי"ל הך דסלע לפקדון נמי דוקא בדשדיך מ"מ בלא שדיך נמי מיירי בלי ספק ואפ"ה אי לאו משום דסברה בעי' לשלומי' הי' ס' קידושין כיון דלא שדיתי' אע"ג דפשיטת יד שלה לא הוה לשם קידושי' אלא באונס שהטעה אותה לקבל פקדון ממנו ופשטה ידה לקבל והוה כמו לקח ידה באונס וחזקה דרגמ"ה הנ"ל וצריך ישוב קצת:

נבוא לדידן הנה במה שמסופקי' העדים אי זרקתו או הוא חזר ולקח ממנה אין שום קפידא דע"כ לא הי' תוך כ"ד וא' אמר שהי' כמו ב' מינוטין שהוא זמן רב לענין זה נמצא אין כאן שום צד היתר בזה אלא דיש לומר אי זרקתה לאחר כד"ד הרי קמן שלא חששא שמא יאבד ויתחייב באחריותם ומדלא זרקתו מיד מקודשת ודאי ואי הוא נטל ממנה י"ל שסברה אי מיתבד מתחייבת אז אינינו אלא חומרא דחיישי' לדרב הונא ברי' דר"י:

ומה שיש לצדד להקל באשר העדים סותרים בעיקרן של דברי' כי זה אומר שראה שתוחבו בידה דרך קישוט ואידך אמר שראה ששניהם אדוקי' בו ושוב עזב הוא והניחה בידה ומעולם לא נתחב באצבעה וכבר כתבתי לעיל שלפעמים יש נפקותא בזה לדינא אע"ג דלענין עובדא דילן ליכא נפקותא לדינא מ"מ כיון שהענינים הללו הם מגוף המעשה דלפעמים אית בהו נפקותא לדינא ה"ל מכחישי' זא"ז בבדיקת ומסלקי' עדותם לגמרי ואני מקצר בזה כיון דמילתא דא כבר אמורה בברור על ספר מהרי"ט ח"ב חא"ע סי' מ"ג ד"ה ונבוא לחקור וכו' ובתשו' מהר"מ אלשוך סי' ק"ד ולא דמי לדסי' מ"ז בש"ע א"ע בשני עדים מכחישים דאם אינו אומרת ברי לי לא תינשא לרמב"ן ואי אומרת ברי לי לרמב"ם מיגרע גרע כיון דאיכא עד מסייעא לה. הכא היא אומרת ברי לא נתקדשתי מעולם והעדים אינם מסייעים לה רק שנפסלי' מטעם אחר ואיתתא מותרת לעלמא:

ברם דא עקתא דיש ב' עדים הפוסלים עד הראשון וא"כ נשאר השני בכשרות והוה נתקדשה בע"א עכ"פ דנוהגי' להחמיר כסמ"ג דהעד הכשר לא הכיר שהוא פסול עש"כ ח"מ סי' ל"ו ס"ק כ' וק"ל והנה מה שע"א אמר שגזל ממצרי אי נימא גזילתו מדרבנן והרי לא הוכרז עליו לא מיפסל קודם הכרזה אך העיקור גזל גוי מן התורה פסול ואין להאריך בזה כי לפע"ד העד הראשון שאומר שלפי אומדנא דילי' גזל ממנו כיסו עם מעות אין זה עדות שראוי להוציא גברא מחזקתו דהוה ממש כעובדא דר"ש בן שטח שבועות ל"א ע"א ואין לנו רשות לדון בדמיונו' ע"כ העד כשר ומכחישי' זא"ז ואיתתא שרי' אך יען לא מצאתי שום היתר רק את זה לבד סמך ע"כ אין לעשות מעשה על הוראתי אך יבואו הדברים לפני גאון הדור הראוי להורות בענין חמור כזה ואחתום בברכה: פ"ב כאור בקר ליום עש"ק ד' טבת קצ"ט לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פה

העתק השאלה:

מעשה אירע בענין קדושין שבחור א' שחק עם נערה אחת גדולה בש"ק פ' מקץ ד' טבת תקפח"ל והי' אתו ב' בחורים ממדינת בעהם ולקח מחשוקי' של עץ מחביות קטנה קינרוס פעסל אשר הי' מונח בבית אבי הנערה ונתן להנערה ואמר הר"א מקודשת לי בטבעת זו כדמ"וי ואתם עדי ולאחר שנודע לי שאלתי את פיהם ואמרו לא כוונתי רק לשחוק והיתול בעלמא וגם היא אמרה שאינה מבינה כלל מה שאמר אלי' דיס רייפעל כפי אשר שערנו היא חלק עשירית מפרוטה כי כל חביות עם קינרוס נמכר פה בב' צ"ל שיין והרייפעל הוא אחד ממאה חלקים שבחביות ואינו רק קיסם עץ בעלמא ויורינו רבינו הגאון נ"י מהו דינו ואנכי לא כתבתי חלילה התירים אלו להיות כתלמיד מורה הלכה בפני רבו אך הואיל דלא נהקבל עדות כראוי אמרתי אעורר קצת התירים ולשאול פיו אם מחויבי' בזה לקבלת עדות כראוי ובעיקר השאלה מה דינו עכ"ל השואל מק"ק טריטש במדינת מעהרין:

תשובה

בקידושין י"ב ע"א שמא שוה פרוטה במדי שיטת ה"ג ותשו' ר"ש בן אברהם שבתשו' מיי' להל' אישות סי' ר"ט וריא"ז בגליון רי"ף שם דלית הלכתא כשמואל ומשמע מדברי מהר"מ מר"ב בתשו' מיי' שם סי' ב' דטעמייהו משום דסתמא דתלמודא גבי פרשי רבנן דסורא מההיא משפחה דלא משו' דס"ל כשמואל אלא משום דאביי ורבא משמע דליכא למיחש לשמואל והקשה מרדכי מהא דקידושין ס' ע"ב ע"מ שיש לי כור עפר דחיישי' שמא יש לו במדה"י ותי' דהתם הקידושין ברורי' משא"כ הכא פי' התם קדשה בפרוטה בודאי והספק בקיום התנאי משו"ה חיישי' משא"כ בשמואל הספק בקידושין עצמן ונ"ל פירושו דהכא מוקמי' לה אחזקת פנוי' ולא ניחוש לשוה פרוטה במדי אבל התם כיון דקידושי' ברורי' והספק בקיום התנאי כבר איתרע לי' חזקת פנוי' וכעין שכ' תוס' בכתובות כ"ג ע"א תרוויי' וכו' ולפ"ז י"ל שמואל דחייש לשו"פ במדי ולא אוקמה בחזקת פנוי' אינו מחלק בין ההיא דבית כור עפר לדהכא ולטעמי' אזיל דמחמיר בחזקת פנוי' בקידושין ע"ט ע"א וע"ש בתוס' ד"ה קדשה וכו' אע"ג שאינו דומה ממש מ"מ כדמות ראי' דשמואל מחמיר טפי מדרב ולפי מאי דקיי"ל התם כרב לא קיי"ל הכא כשמואל ולא חיישי' לשוה פרוטה במדי ולפ"ז י"ל משו"ה אמר ש"ס דרבנן דסורא לא ס"ל כשמואל משום דרבנן דסורא דבי רב הוה ונהרדעי' אתרי' דשמואל משו"ה אמר ש"ס דרבנן דסורא

לא ס"ל כשמואל עיי' כתובות וי"ו ע"א ולשיטת רב ליתא לדשמואל דמוקמי' בחזקת פנוי' ולפ"ז י"ל היכי דודאי שו"פ במדי מודו ה"ג ור"ש בן אברהם וריא"ז דמקודשת אבל היותר נ"ל דאפי' יודע בודאי דש"פ בשום מקום אין לקידושין אלא מקומן כדעת רוב הפוסקי' וס"ל דשמואל נמי לא פליג אלא מטעם שכ' הר"ן דלמא לדידה שו"פ ובזה ניחא דלא חיישי הני תלתא קראי למעשה רב דר' יוסף דשוטיתא דאסא דהצריכה גט כדשמואל ונגדי' כרב וכ' הריטב"א לולי דחייש לדשמואל לא הוה מנגדי' דלא אהני מעשיו נמצא עובדא דר' יוסף מעשה רב הוא למנגד גברא ומ"ט לא חשו להו הני גאונים להחמיר אלא ס"ל דודאי לכ"ע אין לקידושין אלא מקומו ושעתו וא"כ איכ' למיחש דלמא לדידה שוי' פרוטה ולעיל גבי עגל לפדיון הבן כ' דאפשר סודר לפדיון הבן דעכ"פ שו"פ ויותר ואית בי' דין ממון אמרי' לדידי חשוב כחמש סלעי' משא"כ בפחות מש"פ דאין לו דין ממון כלל לא שייך לומר דלדידה שוי' כממון ולעשות מאינו ישנו ע"ש וצ"ל שמואל ס"ל הואיל ועכ"פ במדי שו"פ שם ממון עליו ולדידה חשוב כפרוטה הוה כחמש סלעי' של כהן כיון דעכ"פ שם ממון עלי' ור"ח וסייעתו פליגי אהך סברא וס"ל כיון שאינו שו"פ כאן לא מצי איתתא למחשבי' לעשותו אינו ישנו וא"כ י"ל תינח למאי דקיי"ל דפרוטה של משה בעי ואפי' מסגו פרוטות פחותים בההיא אתרא מ"מ בעי פרוטה של משה דוקא א"כ י"ל כנ"ל דלאו כל כמיני' למימר לדידי שוה אבל לר' יוסף דהוה ס"ל בשמעתין לעיל פרוטה כ"ד פי' כל עיר וכל דור לפי מאי דמסגי פרוטות אפי' קטנות הרבה משל משה וא"כ אפילו אי לא מסגו באתרין פרוטה קטנה כ"כ רק שיש לו שם פרוטה בשום מקום ולדידה נמי שוה כי פרוטה דההוא אתרא אין שייך לומר שעושה אינו ישנו דהרי עכ"פ שם פרוטה עלי' בשום מקום ואם ירצה המלכות לקבוע פה פרוטות כאלו יהי' לו דין מעות ממש משו"ה חייש ר' יוסף להני קדושין ומנגיד עליהון אבל למאי דלא קיי"ל כר' יוסף ואיהו גופי' חזר בו כמ"ש בתשו' מיי' סי' י"ט הנ"ל הדרן למאי דאמר סתמא דתלמודא דרבנן לא ס"ל להא דשמואל כנלע"ד ליישב דברי הגאונים הנ"ל דדחו לדשמואל מהלכתא:

אך הרי"ף והרמב"ם וממש כל הפוסקי' פסקו כשמואל אך פליגי בטעם הדבר בשם ר"י בעל התוס' כתבו גזירה שמא יהי' א' ממדי כאן ויסבור שהוא ש"פ ויאמר שיוצאת בלא גט ולפ"ז אפילו בדבר שא"א להתקיים להוליכו למקום היוקר מ"מ חיישי' ואמנם רמב"ן ס"ל דחומרא דרבנן בעלמא הוא נהי דאין לנו בכל דבר אלא מקומו ושעתו כדמוכח בב"ק ק"ה ע"א בלישנא בתרא דר"פ לא חיישי' לשמא יתיקר ולמה לא ניחוש שמא ש"פ בשום מקום וה"ל הביא אשמו ולא הביא גזילו דאינו מתכפר אע"כ אין לך

אלא מקומו ושעתו ומה שהקשה ב"ש סי' ל"א מסוגי' דמע"ש בקידושין נ"ג ע"ב וברש"י ד"ה משום אונסא דארחא כבר הרגישו בזה רמב"ן וריטב"א בחידושיהם שם בריטב"א משמע דמיירי שיש כ"כ הרבה מע"ש שיהא ש"פ כאן לטובת הנאה שיתן לה א' עבורו להעלותו לירושלים וכן הבין המגיהה בגליון הריטב"א שם אמנם בחי' הרמב"ן דקידושין שם מבואר להדי' בכוונת הירושלמי דאפי' אינינו אלא ש"פ בירושלים מ"מ כיון דגם פירות כיוצא בהן שוים כאן פרוטה אך משום שנתקדשו הפירות בקדושת מע"ש אינו שוה כאן משו"ה מתקדשת בההיא שיעורא ע"ש ובפני משה פי' בענין אחר בין כך ובין כך לא תיקשי ממע"ש כלום ומן התורה אין לקידושין אלא מקומו ושעתו ורק משום חומרא דא"א החמירו חז"ל ועשאוהו כספק ולא משום חשש מראית עין שכ' תוס' ולפ"ז מידי דלא מתקיים כגון עלה של ירק שא"א להוליכו למדי אין בו חששא אפי' מדרבנן וכ"כ רמב"ם להדי' אלא דפליגי בדעת הרמב"ם הרא"ש ס"ל להרמב"ם הוה דאוריית' ורמב"ן ס"ל דלרמב"ם הוה ג"כ דרבנן וכנ"ל וקצת יש להכריע כן דכל המפרשי' הקשו להרמב"ם כדפריך ממתני' בפרוטה ובש"פ מ"ט לא משני בדבר שאינו מתקיים ונדחקו מאוד ואמנם מהרי"ק בשורש קפ"ד כ' ליישב בטוב טעם דהכי פריך ש"ס מדקתני פרוטה וש"פ בהדדי ובבא דפרוטה מיותר לגמרי אם לא להורות נתן כי היכי דפרוטה ממש לא אזלי' אלא בתר פרוטה דמשה שהיא חצי שעורה של כסף כמ"ש בזה ג"כ ב"י בבד"ה סוף סי' ל"א ע"ש ולא בתר אתר ואתר ה"נ ש"פ לא אזלי' בתר מדי אלא לפי מקומו ושעתו ולא הו"מ לשנוי דמתני' בעלה של ירק אלו דברי מהרי"ק הנ"ל ע"ש וממילא מוכח דלרמב"ם א"א לומר דמן התורה תהי' מקודשת כי ש"פ בשום מקום דא"כ לא הוה דומי' דפרוטה ודמיון כזה תמצא בקידושין ס' ע"ב פירש"י ד"ה אבל ארעא וכו' ע"ש וא"כ נראה דלרמב"ם דרבנן בעלמא הוא:

וכן נראה דעת הראב"ן דף קל"ד ע"א דמייתי תחלה מי שקידש אשה ושוב נתקדשה לאחר ושיערנו קדושי' הראשונים ולא הי' בהם ש"פ חיישינן שמא איכא עדים במקום אחר שהי' ש"פ באותו היום ומשמע דלמדי לא חיישי' ושוב אח"כ מייתי עובדא דר' יוסף דשוטיתא דאסא משמע דפ' כשמואל וכמ"ש המרדכי בשמו וק' דסתר עצמו כמ"ש הרב"י בבד"ה על הרמ"ה שבטור ועכ"ל כתירוצו דס"ל כרמב"ם הנ"ל ונ"מ בהא דר"ח בעלה של ירק שאינו מתקיים עד מדי ובאמת האי עובדא דציפתא דאסא מייתי כצורתא והך דעדים בצד אסתן לא מייתי לשון הש"ס אקדיש באבנא דכוחלא והיינו משום דאבנא דכוחלא דבר המתקיים הוא ואיכא משום דשמואל ובלא"ה מקודשת מספק ומוכח דס"ל נמי כרמב"ם וכנ"ל מיהו למ"ש הרמ"ה דבהא דשמואל הולדות מותרין בקהל

משא"כ בהא דר"ח פרשי ממנו רבנן דסורא א"כ בלאה"נ איכא נפקותא בין הך חששא להך חששא ואמנם נ"ל לפמ"ש הב"ש דהרמ"ה מפרש כן בהש"ס דאמרי' ופרשי רבנן ממשפחה לא משום דס"ל כשמואל אלא משום דאביי ורבא דה"פ אלו משום שמואל הי' הולדות מותרי' ולא צריכי' לפרושי ממשפחה עפי"ז נ"ל דהרמ"ה לא פסיק' לי' דלשמואל הולדות מותרים דאפשר אפי' מדאורייתא חיישי' אלא משום דאמר סתמא דתלמודא לא משום דס"ל להא דשמואל א"כ ממנ"פ אי הפי' כפשוטו דסתמא דתלמודא לא ניחא לי' שיסבור ויחושו לדשמואל א"כ לית הלכתא כשמואל ואי כוונת הש"ס דנהי דהלכתא כשמואל מ"מ חששא בעלמא הוא והולד מותר א"כ הולד מותר ממנ"פ וק"ל:

ולפמ"ש החלקת מחוקק לחלק בין אית לה אורחא למישן או לא והוא מש"ס בב"ק צ"ז ע"ב פלוגתא דרב ושמואל וקיי"ל כשמואל בדינא התם דבאית לי' אורחא להתם אזלי' בתר האי אתרא ורב פליג א"כ י"ל כפשוטו דרבנן דסורא תלמידי דרב נינהו בודאי לא פרשו משום דחיישו לדשמואל דהא רב פליג וע"כ משום דחיישי' לדאביי ורבא ומ"מ הלכה כשמואל אע"ג דהכא איסורא הוא והלכתא כרב באיסורא מ"מ כיון דעיקר פלוגתא בדינא איתשיל הלכתא כשמואל עמ"ש הרא"ש פרק שור שנגח דו"ה סי' ד' ע"ש:

היוצא מדברינו אלא אשה שנתקדשה בדבר שהיא והעדים יודעי' שאין בו ש"פ היינו שויו חצי שעורה של כסף נקי ואין העדים יודעי' ששוה בשום מקום בעולם ושאין דרכה של אשה זו ליקח חפץ כזו ביוקר מותרת לרוב הפוסקי' ל"מ להפוסקי' דלא כשמואל אלא אפי' להפוסקי' כשמואל וס"ל שמואל מדאוריית' חייש אי אית לה אורחא להתם והכא לית לה אורחא ולהטעם משום כיון דשוה התם אפשר לדידה נמי שוה היינו כשאין העדים לפנינו וחיישי' דלמא ידעו העדים שש"פ בשום מקו' ולאשה זו אורחה להתיקר בכי ה"ג אבל היכ' שהעדי' לפנינו ולא עלה על דעתם מעולם הו"ל כמקדש בלא עדים שאין חוששי' לקידושי' והא דלא משני הש"ס מתני' דפרוטה ש"פ בשלא ידעו העדים י"ל כמש"ל בשם מהרי"ק וק"ל וממילא נמי לרמב"ן וכל סייעתו שמדרבנן חששו משום חומרא דא"א עכ"פ לא יהא אלא מדאוריית' נמי צריכי' שידעו העדים וע"כ לית כאן חששא אלא לשיטת הר"י דרבנן חששו שמא יהא כאן א' ממדי':

ומעתה נבוא אל השני' דקדשה בגזל דהרי בבית אביה לקח העץ הקיסם הלז ונתנו לה לקידושין והו"ל קדשה בגזל דאחרים ובעלי' דלא ידעו דלמחול דאע"ג דכ' ראשונים וכן הוא בשטה מקובצת דבב"ק ק"ב ע"א גבי נתן לו את הקרן עד פחות מש"פ אע"ג דשוב אתיקר ועמד על פרוטה מ"מ נתכפר לו באשמו שהביא דהוא מטעם שכיון דפחות מש"פ ניתן למחול כבר קנאו הוא וברשותי' אתיקר ודידי' הוא היינו דידעי הבעלים שנשתייר

אצלו פחות מש"פ ומסתמא מחלו לו וכבר קנאו גזלן אבל הכא מי יודע דמחל וע"כ ל"פ ביאוש שלא מדעת אלא כשנתיאש אח"כ דלאביי דקיי"ל כוותי' לא מהני מחילה ויאוש ההוא כיון דמתחלה באיסורא אתי לידי' שוב לא מהני היאוש דאחר זה דאע"ג דבגזלן דלעיל מהני מחילה לפחות מש"פ אע"ג דמתחלה באיסורא אתי לידי' מ"מ קנאו גזלן היינו שידעו הבעלים שגזל ומחלו לאותו הגזלן לא יהא אלא מתנה דיהיב לי' אבל ביאוש שלא מחלו ולא נתנו הבעלים לשום אדם ידוע אלא שנתייאשו הבעלים משלהם ומעתה כל הקודם זכה בו וסבר אביי לכ"ע שרי אבל לאותו שכבר זכה בו באיסורא טרם יאוש לאותו לא מהני יאוש והכי קיי"ל ורבא ס"ל דגם לדידי' מהני היאוש וזכה בו מהיאוש ואילך אבל קודם שידעו הבעלים ונתיאשו ומחלו לאו דידי' הוא ולא קנאו והו"ל קדשה בגזל דאחרים שלא נתיאשו הבעלי' ולא מחלוהו דאינה מקודשת:

אך נ"ל כ"ז במדי דשוה מיד עכ"פ אפי' פחות מש"פ אבל הכא עץ וקיסם בעלמא שזרקו לאשפתות ומטאטאי' אותו במטאטא כשמכבדין הבית והגביה' זה וקדשה בו לכ"ע קנאו ל"מ להיש מפורשים דמייתי ה"ה פ"א מגזילה והרב"י רס"י שנ"ט ופסקו שם בש"ע בפשיטות דליטול קיסם לחצוץ שיניו מחבילתו של חברו שרי אפי' לכתחילה וה"נ דכוותי' לפי הציור שצייר הרב השואל נ"י אלא אפי' למנהג חסידות דמייתי שם בשם הירושלמי היינו ליטול פחות מש"פ מחבילתו וגדרו דשוה הרבה ובעלים מקפידים על חבילתם ועל גדרם ונהי דבקיסם א' אין קפידא והפסד מ"מ יתקבצו הרבה אנשים ויקח כ"א קיסם א' יופסד חבילתו וגדרו ע"כ מדת חסידות שנו כאן שלא ליטול קיסם משל חבילה המקובצת מקיסמם הרבה אבל בקיסם יחידי שכבר הופרש ממקומו ומושלך לכבדו בכיבוד הבית להשליכו לאשפה אע"ג דעדיין בחצירו ובביתו של זה כל זמן דלא שמענו ולא ידענו דמקפיד הרי זה מותר לכל אדם ומנא תימרא ומש"ס דפסחים ו' ע"ב דמייתי ברייתא סופי תאנים ומשומר שדהו מפני ענבים וכו' פירש"י סוף לקיטת תאנים ונמצאים בתאנה תאנים שאינם מתבשלי' כל צרכם עולמי' ובעה"ב משמר שדה זו שלא יכנסו ב"א בתוכה ואין דעתו מפני התאנים אלא מפני הענבים וכו' בזמן שאין בעה"ב מקפיד עליהם מותרים משו' גזל ופטורים ממעשר וכן פסק רמב"ם פ"א ממעשר הל' י"ג והכי קיי"ל לענין חמץ דפרורי' ממילא בטלו מהאי טעמא כמ"ש מג"א בג' מקומות סי' תל"ד סק"ה ותמ"ד סק"ו וסי' ת"ס סק"ב וה"נ נהי דמשומרים בביתו הם הני קיסמים מ"מ הא כ"ע לא קפדו אכיוצא באלו ואינו משמר ביתו אלא מפני חפיציו וגריעי מפרורי חמץ דאי לאו משום גלוסקא יפה לא הוה אמרי' בפירורי גופי' שמא יקפיד עליהם כדאמרי' בסופי תאנים בזמן שבעה"ב מקפיד עליהם אסורים משום גזל אע"כ לא חייש בפרורים

משום דאין שום אדם מקפיד והני גריעי טפי לכאורה ומותרי' לכתחילה לכ"ע ולית בהו משום גזל ואלו הוה ש"פ היתה מקודשת מן התורה והשתא נמי דלית בי' ש"פ איכ' למיחש לדשמואל שמא ש"פ במדי ומ"מ נ"ל להמציא קולא דמסבר' אני אומר דוקא בדבר דלא שוה מידי כגון קיסמי' ופרורי' הוא דמהני זריקתו לאשפה שבבית וכדומה אבל אי הוה בי' ש"פ ודברי' חשובי' לא מהני זה כמו שיעור חשוב פרורי' שיש בהם כזית אפי' נזרקי' ונדרסי' עובר עליהן ואינם מופקרי' ממילא דמה"ט בפירורי בצק אפילו פחות מכזית צריך להפקיר ולבטל בפירוש דלמא יתכנסו וידבק זה בזה ועוד כדמות ראי' מקולי מטלניות דמס' שבת כ"ט ע"ב דאי אית בי' ג' ע"ג לא מהני אפי' זריקה לאשפה וכמ"ש רמב"ם פ"ב מהל' כלים הלכה כ"ב כ"ג אע"ג דאין ראי' גמורה מטומאה לכאן מ"מ הדעת נוטה כך דאפי' נימא בסופו תאנים הנ"ל שאפי' יש בהם ש"פ אפשר מ"מ מופקרים הם במי שיש לו שדה מבורכת מלאה תאנים מבושלת ולקטום והניח אלו אפי' יש ש"פ בכל א' כל זמן שלא שמענוהו מקפיד אורחא דמילתא דבעת לקיטה ובצירה אפקורי' מפקירי' כיוצא באלו אבל בעלמא כל שהוא ש"פ לא בטיל ממילא ולא אתאינן להכי בנידון שלפנינו אלא משום שאין בו ש"פ וכבר כתבנו לעיל דלרוב הפוסקי' ליכא למיחש הכא לדשמואל לא מדאורייתא ולא מדרבנן רק לטעמא דיהבי תוס' וסייעתם דאיכ' למיחש דלמא נמצא א' מאנשי מדי כאן ויראה שמתקדשת בתמרה יוצאה בלא גט ויעשה כן גם בעירו ולא ידע דכאן איננו ש"פ וצריך לחלק א"כ המקדש בגזל ואין חוששי' לקידושין דלמא יש א' כאן ולא ידע שזה גזל ויוצאה בלא גט ויכשל בזה וצ"ל לזה לא חששו מסתמא ידע הענין כאשר הוא אך בתמרה אפי' יודע כל הענין יאמר שפטרו בלא גט משום שקידש בתמרה ויסבור שהתמרה גורם ולא השיווי וא"כ הכא שקדשה בקיסם גזול ממנ"פ אי האי גברא דאתי ממדי הלא הענין כאשר הוא שהגביה קיסם מבית אבי' וקדשה בו אם יסבור שהי' ש"פ א"כ הוא גזל ואם ידע שהוא דבר שאין בו ש"פ בעירינו ודבר שאין מקפיד וקנאו ביאוש בעלים ע"י שזרקו לאיבוד א"כ אינה מקודשת מטעם פחות מש"פ ומותרת ממנ"פ:

והנה אעתיק לשון התשב"ץ דרמז עלי' מ"ל פ"ה מאישות ומייתי לי' ג"כ בס' אבני מלואי' בסי' כ"ח סעי' י"ז אהא דכ' שם בש"ע דינו של הרמב"ם דאם קדשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד כגון תמרה ואגוז ה"ז ספק מקודשת ז"ל התשב"ץ ח"א סי' כ"ג ונראה דוקא כגון שא"ל אח"כ דברים שנראה שהיא מתרצה בכך כגון למה לא נתת לי יותר או כיוצא בזה אבל בשתיקה אינה מקודשת כלל ועוד שהרב ז"ל לא אמר זה אלא בתמרה או באגוז שאין בו ש"פ ואין בו דין גזלן כיוצא בזה אין החברי' מקפידי' זע"ז ואע"פ שאין בו ש"פ

היא מקודשת מס' שמא הוא ש"פ במדי אבל אם יש בו ש"פ ויש בו דין גזל אינה מקודשת כלל עכ"ל תשב"ץ למדנו ממנו ג' דברים א' שאם הי' בו ש"פ אפי' אין דרך חברי' להקפיד בכיוצא בזה מ"מ כיון דאית בי' שעורא אינה מקודשת וזה הי' נידון דהתשב"ץ שם וע"ז מייתי לי' שם יע"ש ב' דאפי' באין בו ש"פ ואין בו דין גזל וצ"ל דהוה תמרה ואגוז כעין קיסם מחבילה גדולה דאל"ה יש בו דין גזל ומ"מ דוקא כי אמר אח"כ כלך אצל יפות אבל בלא"ה לא וצ"ל דלא דמי לסופי תאנים דסגי באינו מקפיד לחוד לפוטרם ממעשר דאורייתא ואפי' למפרע משעת לקיטה דאי לא נימא דאפקרינהו משעת לקיטה והשתא הא דזוכה בו אחר ששמע שאינו מקפיד נמצא הוה כמקבל מתנה וחייב לעשרם אע"כ הוה הפקר אפי' למפרע ואפשר אפי' ש"פ וצ"ל מטעם שכתבתי לעיל התם במוסק ובוצר שדה ומשייר פירות הרעים הוה טפי גילוי דעת להפקיר כעין פרט ועוללת ולא דמי נמי לפרורים וכדומה שרגילין להשליכם לאיבוד וכמש"ל אבל זולת זה אפי' פחות מש"פ ואין דרך חברי' להקפיד אי לא אמר כלך אצל יפות אין כאן ס' קידושין ג' למדנו ממנו דהכי דאיכא למימר שקנאו זה חיישי' לש"ע במדי ודלא כמ"ש אני לעיל דנימא ממ"נפ אם יש כאן א' ממדי ויסבור שהיא ש"פ יסבור נמי שהוא גזל והכא מבואר בתשב"ץ דלא כנ"ל אלא אני לא כתבתי זה אלא לדעת התוס' דס"ל טעמא משום שמא יהי' כאן א' ממדי אבל התשב"ץ כ"כ להרמב"ם דס"ל משום חומרא דא"א חיישי' לשום מקום שיהי' שם ש"פ ולא שייך ממ"נפ הנ"ל אלא שכבר כתבתי דליכא למיחש להא אלא או מטעם הר"ן ובשדרכה להתיקר והעדים יודעי' זה או דאית לה אורחא למישן והכא ליכא כל זה וכמו שכתבתי:

והלח"מ הקשה הא הוה ס"ס שמא אינו ש"פ במדי ושמא יקפיד ולפמ"ש תשב"ץ דמיירי דבע"הב אומר כלך לק"מ וראיתי בס' בני אהובה שכ' וז"ל דשמא אינו שוה במדי הוה ס' מחמת חסרון ידיעה או ס' שהוא עשוי להתברר באם יבואו אנשי מדי ויעידו שבארצם הוא שוה ואינו נכנס בגדר הספק ספיק' עכ"ל ודבריו תמוהים מה שייך כאן חסרון ידיעה וכי מחמת סכלות ודעת שוטי' אנו מסופקים וכי מדי מקום ידוע הלא מסוף העולם ועד סופו יש להסתפק שמא ימצא מקום א' ששם שו"פ וגם מ"ש שאפשר להתברר הוא מגומגם אלא הואיל ואפשר לבוא לידי ברור שיתגלה בהתתיהו לא עבדי' עובדא לכתחילה בא"א ויעוי' במ"ש מ"ו הגאון בס' המקנה בק"א סי' כ"ח בענין יאוש שלא מדעת וסתם גזילה יאוש בעלים ויעוי' בס' אבני מילואי' מה שמשיג על הנב"י סי' כ"ט בענין שדברי' נכונים ולא אאריך כי לפע"ד נידון שלפנינו אינו ענין לכל זה ומ"מ מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה ע"פי הנ"ל:

והנה מה ששניהם לשחוק והתול נתכוונו כ' בש"ע סי' מ"ב ס"א בהגה"ה אם אמרה קדשני ושוב זרקה מידה ואמרה שלשחוק והיתול כיוונה דברים שבלב אינם דברים ואע"ג דהתם אמרה תחלה קדשוני משמע בלא"ה לא חיישי' היינו משום שמיד זרקה מידה וחיקה אבל היכא שקבלה הקידושין כבנידון שלפנינו ה"ל דברים שבלב ואינם דברים אמנם דברים אלו לקוחים מתשו' מיי' להלכות אישות סי' א' וז"ל ואע"ג דאיכא למימר דאנן סהדי דלא נתכונה אלא להתלוצץ וכל כה"ג אזלי' שפיר בתר מחשבה כגון גבי מברחת וכו' וכיוצא בזה רבות בתלמוד דאזלי' בתר אומדן דעת משום חומרא דא"א לא נסמוך על אומדן הדעת לומר לא הי' בלבה כך ודאי וליכא אומדן דמוכח כיון דאיכא נמי למימר איתתא בכ"ד ניחא לה עכ"ל:

מבואר מדבריו היכ' דאיכ' הוכחה וראי' ברורה לאותן דברים שבלב הוה דברים מן התורה רק משום חומרא דא"א אינו נכון לדון על דברים שבלב והתם בלא"ה לא הוה שום אומדנא דמוכח אלא כפי הנראה לא הי' אותו המקדש ראוי ונכון לאשה כמותה וע"ז כ' שזה אינו אומדנא כלל דאיתתא בכ"ד ניחא לה כנ"ל פי' כוונתו וא"כ אם יש לנו הוכחות ממקום אחר דלא שייך לומר בכ"ד ניחא לה ליכא שוב אי' דאורייתא אלא משום חומר א"א והנה בנידון שלפנינו במ"ש בטבעת זו ונתן לה קיסם שהי' חבוש על חביות קטן דאע"ג דכ' בתשו' רמ"א סי' אלף קפ"ז בנותן לה כלי ואומר בטבעת זו מקודשת וכבר כ' שב יעקוב התם שניהם רוצים בקידושין אבל היכי שאומרי' שכוונתם הי' להיתול ואמר טבעת זו על חפץ הוה מעשים מוכיחים על דברים שבלב דהכל היתול ושחוק מ"מ הא כ' הוא ז"ל שם בתשוב' בד"ה שנייות וכו' וז"ל דמסתמא פינגרהו"ט זה אינו כמו שיש לחייטים שפתוח למעלה וכו' מבואר מדבריו דאלו הוה פתוח למעלה ונותן סביב לאצבע כעין טבעת לא הוה שום הוכחה אע"ג דכ"ע קרי לי' פינגרהו"ט מ"מ דלמא איהו אסיק שמי' טבעת כיון שהוא מסבב האצבע כעין טבעת כעין שאמרו חז"ל פ' שבועת הדינים דלמא צפורא רבא חזא ואסיק שמי' גמלא כיון דעכ"פ דומה במקצת לגמלא בגודלו אסיק איהו שמי' גמלא וכן אסקונדרי שהשוחקים בקלפים ועצמות משחקים בהו במקום מעות קרי' לי' זוזי וה"נ בפינגרהו"ט פתוח למעלה כנ"ל כוונת הגאון ז"ל הנ"ל וא"כ ה"נ כיון שהקיסם הזה עשוי כעין טבעת ומסבב האצבע אע"ג דכ"ע קורין לי' רייפ"ל מ"מ איהו אסיק שמא טבעת ואין כאן שום הוכחה אבל יפה כ' מעלתו שזה הוא הוכחה גמורה שאין דרך להתקדש בדבר כזה שאין אדם מגביהה אותו מן הקרקע ומשליכי' אותו לאיבוד ואין בנות ישראל מתקדשת בזה וכיוצא בזה וע"כ להיתול ולשחוק עשו וליכא אלא משום חומר' דא"א וכיון שכבר כתבנו לעיל שאין בקידושין אלו שום חשש

אי' דאוריית' א"כ כשיצורף לזה ג"כ אומדנא הלז יש לסמוך להקל כדי לחוס קצת לכבוד בית אבי הנערה וכמ"ש ג"כ בשב יעקוב הנ"ל אמנם כבוד השמים עדיף להכות בשבט משור את הנער המקדש והעומדי' על גביו המרבין שיחה עם אשה ואין זה מעשה בחור אלא מעשה שקץ המשוקץ ולא המובחר ומה זו שתיקה במקום שיש ח"ה אין חולקין כבוד ומ"מ אין הדברי' מוטלי' עלי כ"א על הגאב"ד דמדינהשם ועל פיו יצאו ויבואו ולא כתבתי אלא להשיב מפני הכבוד ואחתום בברכה א"נ.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פו

שלום וכ"ט לי"נ הרב החרוץ בעל פיפיות המא"הג המופלג ומפורסים כש"ת מהו' יחזקאל סג"ל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק או"ד יע"א:

ארי נעשה שואל מדעת תורה בעובדא דהוה אתי' לקמי' דפר"מ ברב א' שסידר קידושין ולא שאל תחת החופה אי הטבעת שלו ולאחר זמן נתברר שבשעת כניסתם לחופה כשלא הי' לו להחתן טבעת קידושין ושמעה הכלה כן מסרה מפתח ארגזה לנשים להוציא משם טבעת שלה לתנו לחתן לקדשה בו ונמצא שקידשה בטבעת שלה וכשבא עובדא לפני פר"מ אחר זמן הצריך לקדשה שנית ולייחד בפני עדים במקום חופה וכ' טעמו ונימוקו דאע"ג דפסק בש"ע א"ע סי' כ"ח סעיף י"ט דהשואל חפץ מחברו והודיעו שרוצה לקדש בו אשה מקודשת דמסתמא נותן לו בכל אופן המועיל שיהי' ראוי' לקדש בו מ"מ הכא איתתא אפשר לא ידעה לאיקנויי כדבעי' להו לרמי בר חמי בגטין כ' סוף ע"ב ולפי הרשב"א מסקנא דרב אשי דאשה כותבת גיטה מטעם הפקר ב"ד ולא שידעה לאיקנויי' ושלזה נתכוון תשו' רש"ך דמייתי ב"ש סי' קכ"ד סס"ק י"ט וא"כ הכא בקידושין דלא שייך אקני' לי' רבנן דמהיכי תיתי למעבד תקנתא להקנו' לו ולהפקר ב"ד בחנם א"כ אינה מקודשת ויהי' כל בעילותיו זנות ע"כ חש לה פר"מ והצריך קידושין וחופה שנית ובעי ממני לחות דעתי הנמוכה אי טב הורה:

אענה ואומר לא לדידי צריך פר"מ וכל דילידתא אימא כוותי' תלד אע"ג דאיכא למימר אי צריכת לה קידושין וחופה מחדש נמצאי' הכתובה וכל השטרות שנעשי' ביומי' מוקדמי' ופסולים מ"מ לאיסורא עביד מה תקנתא אבל לענין ממונא סמוך ארוב וכל המפרשי' דמפרשי' דאיפשטא איבעי' איתתא ידעא לאיקנוי':

הנה הרב ב"ש סי' קכ"ד ססקי"ט הנ"ל מסיים על דברי הרש"ך ואין נ"ל עכ"ל ונ"ל טעמו משום דגם לפירושו של רשב"א איננו מחליט דאיתתא לא ידעה לאקנויי אלא הוה איבעי' דלא איפשטא דרמב"ח הוה פשיטא לי' דבטבלא דידה לא שייך הפקר ב"ד

והשתא אי איתתא לא ידעה לאיקנויי אינה מגורשת ואתי' רב אשי לחדש דאינו כן אלא כי היכי דאשה כותבת גיטה ה"נ טבלא מה לי נייר מה לי טבלא ואי התם ע"י הפקר ב"ד הה"נ בטבלא ואי התם ידעי' לאיקנויי הנייר ה"נ הטבלא ואיפשטא איבעי' לחצאי' דמגורשת ע"י טבלא דידה אבל לא איפשטא אי מטעם דידעא לאיקנויי או מטעם הפקר ב"ד והשתא דברי רש"ך תמוהים האיך נאמר היכי דודאי לא הקנתה לו נמי מגורשת מטעם הפקר ב"ד הא מידי ספיקא לא נפקא אי הפקירו ב"ד כי האי גוני או לא ומ"מ דינו של פר"מ נכון לכאורה להחמיר מספיקא אלא דלפ"ז כיון דלהרשב"א נמי לא הוה אלא ספיקא כן אורחו' כל הסופקי' דלא שבקינן פשיטותא דכולי עלמא מפני ספיקו של רשב"א ולא הי' צריכא קידושין שניים:

עוד יש לעיי' דנהי דלא ידעה לאיקנויי ולא יהבי' לי' במתנה מ"מ בתורת שאלה יהבה לי' כמ"ש רש"י בגטין ד"ה זקן ובתוס' ד"ה אשה וכ"כ חלקת מחוקק ובכל הפוסקים והשתא בשלמא בגט בעי' ונתן משלו ולא מהני שאלה אבל בקידושין כיון דשאלה לו כדי להתקדש בו הרי שאול לו שיעור קישוט שוה פרוטה וכשחוזר ונותן לה בתוך זמן שאלתו ויכולה היא להתקשט בו בתוך אותו הזמן בכדי שיווי פרוטה מקודשת ונראה כיון שנתנה לו להתקדש א"כ אפי' אי אין סתם שאלה שלשים יום מ"מ הכא קבע זמנו עד שנתקדש בו וכל זמן שאינה מתקדשת לא כלתה זמן שאלתו וממילא תתקשט בו שיעור פרוטה ומקודשת:

וראיתי לרשב"א בחידושיו דעמדו נגדו דברי רש"י ז"ל שכ' להדיא דאשה כותבת גיטה דהאשה מקנה לבעל וכן בחי' רמב"ן מייתי ראי' מדברי רש"י אלו והרשב"א נדחק דרש"י לאו דוקא אמר אלא טעמא משום דרבנן אקנו לי' דהרי בשובר נמי כ' רש"י דמקנו לי' ובשובר אינו צריך שום קנין יע"ש ולפע"ד דברים אלו דחוקים וגם שתוס' כ' ג"כ בס"ד דרמי בר חמי ורבא דאשה כותבת גיטה מטעם הפקר ב"ד נגע בי' צל"ע איך אפשר לומר כן הא בפ' ג"פ במתני' קס"ז ע"א תנן כותבי' גט לאיש אע"פי שאין אשתו עמו ושובר לאשה אע"פי שאין בעלה עמה והבעל נותן שכר ואמרי' עלה בש"ס קס"ח ע"א מ"ט דהבעל נותן שכר דכתיב וכ' ונתן והאידנא דלא עבדי' הכא שדיוהו רבנן אאשה כי היכי דלא לשהיי' ע"ש מבואר דבימי חכמי המשנה עדיין לא נתקנה תקנה זו ואיך אפשר לומר דמתני' דאשה כותבת גיטה מטעם הפקר ב"ד הוא ועדיין לא ניתקנה תקנה זו בימי המשנה ודבר גדול דיבר הנביא פני יהושע בגטין כ' ע"א דבימי המשנה הי' כותבי' כדת משה וישראל בתוך הגט כמבואר סוף משנת ידים ובסופו הי' כותבי' שריר וקים כמ"ש ר"ת להדי' ועכשיו נוהגי' למיכתבנהו בסופו היינו טעמא משום דכתיב בשלהי גט ודין

די יהוי ליכי מינאי ובאמת אחר המשנה תקנה שהאשה תתן שכר הסופר וא"כ איננו מן הבעל אלא מהאשה ואיך כותב ליכי מינאי ע"כ כותבי' כדת מ"וי שחכמים הקנהו לו ודפח"ח יהי' איך שיהי' לא הי' זה בזמן המשנה ואיך נימא דמתני' דהאשה כותבת גיטה הוא מהפקר ב"ד וצ"ע לכאורה:

וי"ל בדוחק ולומר מתחלה התקינו שאם יארע שהאשה כותבת גיטה יהי' הפקר ב"ד אבל מצוה בבעל ושוב תיקנו שלכתחלה תתן האשה שכר ושני סברות אלו בב"י סי' ק"כ ועיי' הגה' מיי' פ"ב אות ב' ומ"ש משנה למלך שם הלכה ד' אבל כל זה דוחק:

גם מ"ש תוס' דזקן כותב שטרו' מתנו' ומכירות שדות דכיון שהלוה להם מסתמא נתנו ומכרו לו מלשון רש"י לא משמע כן אלא בשטרי הלואה גופי' בעי' ספר המקנה כי פי' התוס' מלבד שהוא דוחק בלשון המשנה עוד הקשה הב"י בטי"ד סי' ק"ס הא הוה ריבי' מוקדמת ומאוחרת ע"ש ע"כ נלפע"ד דהי' נראה לרש"י דבין שטר הלואה ובין שובר בעי' מדינא ספר המקנה דשטר הלואה מקנה לו שיעבוד קרקעותיו ונהי דמעיקור הדין על ידי מלוה ע"פ משתעבד היינו ע"י נתינת כסף הלואתו דקרקע נקנה בכסף אבל השתא שהפקיעו חכמים קנין אותו הכסף משום דלית לי' קלא ממילא אינו נקנה אלא בשטר ומכ"ש אי הוי שטרי אקניתא ופירש"י בין ילוה בין לא ילוה שיעבד לו נכסיו בשטר זה ובעי' ספר המקנה (ויש לעיין קצת בגטין יו"ד ע"ב בסוגי' דערכאו' דשם לא הוזכרה שטרי הלואה ע"ש וק"ל) נחזור לדידן דס"ל לרש"י דהזקן שטרי הלואות כ' ועל זה שקיל וטרי הש"ס והה"נ בשובר שצריך שטר לחזור ולהקנות לו קרקעו שהי' משועבד ונהי דאי אין נשאר כתובה או שטר ביד הבעל והמלוה סגי במחילה בעלמא בלא קנין ובלא תשלומי' כ"א במחילה בעלמ' סגי והטעם בזה כי נכסים לא נשתעבדו אלא להיות ערבים בעד גופו של הלוה וכיון שפוטר את גופו מחובתו ממילא נפטרו נכסים כמ"ש ר"ן פ' הכותב מ"מ היינו כשאין הכתובה ביד האשה אבל לפעמים הכתובה ביד האשה ולא מהני מחילה לדעת כמה פוסקי' כמ"ש סמ"ע סי' י"ב סקכ"א וכן משמע לי ממ"ש תוס' כתוב' מ"ד ע"א ד"ה והלכתא וכו' ע"ש ואם כן לפעמים אינו משלם לה כל כתובתה כי היא מוחלת לו ואינה מחזירה לו השטר ג"כ וא"כ במה יפטור נכסיו משיעבודם אלא ע"י השובר שמקני' לו נכסיו ובעי' גם בשובר ספר המקנה וע"כ משום דגברא ידע לאיקנויי ויפה דקדק רש"י:

ולפ"ז להס"ד דגברא נמי לא ידע לאיקנוי י"ל אה"נ שובר דעלמא בעי ספר המקנה ממש אך בכתובה דרבנן מקולי כתובה והם תיקנו דפקע בכדי בשובר שהבעל כותב לעצמו ובזה י"ל כפתור ופרח לפמ"ש תוס' כתוב' יו"ד ע"א דר"נ אמר שמואל התם ס"ל כתובה

דרבנן וה"ה רבא דמשני התם חזקה אין אדם טורח בסעודה ע"ש ורב אשי דאמר אם לא מושמש ס"ל כתובה דאורייתא ע"ש והשתא י"ל רב אשי דמייתי בפשיטות ממתני' האשה כותבת גיטה אסיפא דהבעל כותב שוברו דודאי משום דידע לאיקנויי הוא כיון דכתובה דאוריי' בעי' קנין גמור א"כ ה"ה כותבת גיטה נמי מטעם דידע' לאיקנויי ולא משום תיקון חכמים אך רבא דס"ל כתובה דרבנן א"כ שובר גופי' י"ל מדרבנן הוא ודוקא בכתובה וה"ה כותבת גיטה נמי מדרבנן א"נ י"ל לומר בפשיטות דרב אשי אפי' למ"ד כתובה דרבנן קאי והכי קאמר דמערב היוצא אחר חיתום שטרות לא מוכח דאיכא למימר שאני גברא אך השתא ממילא מוכח מאשה כותבת גיטה דאין לומר מדרבנן הא דומי' דבעל כותב שובר והתם אפי' אי כתובה דרבנן מ"מ לאיזה צורך עבדי רבנן תקנתא כיון דבעל ידע לאיקנויי וע"כ קנין גמור קאמר ה"נ גבי אשה קנין גמור ואיתתא ידעא לאיקנויי' וא"ש הכל ודברי רשב"א אינם עיקרי' ולית מאן דחש לי' לפע"ד ופר"מ נ"י מדות חסידות עביד כראוי' לגברא דכוותי':

מ"ש פר"מ אמ"ש ב"י סי' ק"כ בפי' דברי הרא"ש דהסופר יקנה הקלף להבעלי' משום דכתיב וכתב ונתן ופי' הב"י דמסתמא אדם כותב בשלו ותמה פר"מ דמשמע לי' דרא"ש לא בעי שליחו' לכתיבה וס"ל וכתב דקרא אהסופר קאי ולא אהבעל דלא בעי' שליחות (ועיין בתוס' גטין ט' ע"ב) א"כ אדרבא הסופר כותב על שלו דהרי כ' ב"י מסתמא אדם כותב על קלף שלו וקרא מיירי מסופר הכותב וא"כ מ"ט יתן הסופר הקלף לבעל אלו דברי מעלתו ותמהתי על חכמתו וכי אמת נכון הדבר שספרא דדיינא כותב על שלו הלא כל א' יבי' ניירא וסופר כותב עליו ומעשי' בכל יום יוכיחו ובש"ס אפשיטי דספרא שייר משמע שהנייר שייך ללוה והסופר כתב עליו השטר והמלוה שילם שכר כתיבה ומשייר אצלו אותו הנייר למשכן על פשיטי דספרי דיהיב אבל הנייר יהיב הלוה ומ"ש הרב"י דהנייר של הכותב רוצה לומר למי שכותב בשבילו ובגט הבעל הוא המגרש ובי' מיירי קרא נהי וכתב דקרא הוא מקרא קצר רוצה לומר וכתב הכותב היינו הסופר מ"מ כותב אהקלף של הנותן שהוא אותו שכותב בשבילו והדברים פשוטי' מאוד:

תשובה

העתק גביות עדות בהלשון הרב המופלא דק"ק ברודא:

מעשה בר"ה ביום ב' אחר חצות היום שלח מושל פקיד לר"ה דקהלתינו שהוגד לו שנמצא הרוג יהודי אחר שמושלך בדרך ומיד ראינו וב"ה לא נפקד ממנו איש ולא נודע מי הוא ואמר אחד שראה יהודי א' ביום ה' שאמר שדעתו לחזור לביתו על ר"ה באופן שנתפשט הקול שהוא א' מתושבי ק"ק העלישוי או מק"ק קרעמזיר כי לא שאלוהו מאין

הוא ואנחנו שלחנו אנשים לשם ומאחר שידוע הוא כי אין ההרוג ניתן לקבורה מיד עד יבואו הקומעסיאהן לראותו גלל כן צוויתי שלא יטלטלוהו ממקומו שם עד שחשיכה ואמרתי שבבואו ישתהא פה וישלחו למקומו שהוא אשתו וקרוביו שם אולי יכירוהו באשר שחשבו שהוא ממקומות הסמוכים וכשהביאוהו הנה האנשים ראו שהי' ההרוג הנ"ל ראשו פצוע לכמה וכמה פצעים וגם כל פניו הי' ממש פצוע ונחתך ולא נשאר בו אלא שיניו ומחשבתו ניכר מתוך מעשיו שרוצח עשה כן בכוונה למען שלא יכירוהו אמנם כל גופו הי' שלם מלובש במלבושיו ויצא הקול שהוא היהודי מקאסטאלאן שני שעות מטארנוי שהכירוהו בגופו ומלבושיו ובא הקול לק"ק נאוואמעסטע ובא בנו הנה שהוא מושכר למשרת שם ובכה על מיתת אביו ורצה להגיד שם קדיש ולא הניחוהו ושלחוהו הנה כדאי' בש"ע אה"ע סימן י"ד ס"ה בהגה' ובא הנה ויען שהרוג הנ"ל נמצא בפצעים הנ"ל ופניו התליע באופן שלא הי' אפשר לבדוק גופו אחר סימני' כי הסריח ואמרו הקברני' שבלתי אפשר להם להפשיטו ולא הי' נודע לנו שוב קרוב קברו אותו בבגדים ואח"כ בביאת בנו הנה באו שלשה אנשים לפני והושבנו ב"ד והעידו מיר האבן געזעהן דעם קאסטאלאנר יהודי אין נאוואמעסטע ביום ב' שבוע קודם ר"ה ודברנו עמו אונד מיר קענען דיא קליידר וואס ער יעצט דער מיט איזט געבראכט געווארדען דאס פעלצעל אונד מאנשעסטער וועסטע אונד הויזען דיא מלבושים האט ער אהן געהאט מיר קענען זיא גוט בטביעות עין גם גופו עוד העידו שיש להם סימן בשיניו שהם גדולות משיני שאר בני אדם כן העיד לפנינו הר"ר אברהם בן מה"ו שמואל דקהלתינו גם העיד כל זה הנער מרדכי בן מה"ו איצק ליב מקהלתינו והנער הוסיף שהוא שמע ממנו שדעתו לילך לק"ק פרוסטיץ. גם העיד כ' יעקב שמואל חייט והוא לא ראה מימיו ולא העיד רק שראה שהי' לו שיניו גדולים עד כאן ובסוף האגרת כ' הרב שהזכירו העדים שמו ר' אברהם מקאסטאלאן ושהכירו אותו שהוא הגארקאכער שם ר"ל בעל אושפיזא דקאסטאלאן והם אכלו שם באכסניא ע"כ הגביות עדות. עכ"ל הרב הנ"ל:

תשובה

בשריותא דהאי אתתא אשת ר' אברהם בעל אושפיזא מקאסטאלאן סמוך לטירנוי הנזכר בגביות עדות הנ"ל יש לעיין בשלשה דברים א' סימני שינים גדולים ב' ט"ע בבנין כל גופו ג' ט"ע בכל מלבושיו ונראה דאע"ג דבכל א' לבדו אין די היתר מ"מ בצירוף שלשתן יצא כנוגה משפט האשה הנ"ל להתירא:

א' סי' השינים זה לשון פסקי מהרא"י סי' קס"א זה שהעידו על השיני' ששנים מהם באמצע שורה של לחי העליון הי' גדולי' משארי שינים שבשני צידיהם נראה דהאי לאו

סימנא הוא כלל ולא מיבעי דלאו סי' מובהק הוא אפילו למ"ד סי' דאורייתא לא הוה מהני משום דבדקי' בהרבה בני אדם ומצינו דרובם שני שינים האמצעי' בשורה העליונה גדולו' יותר מהנהו שבשני צידיהם ואף אם הי' אלו השינים מופלגי' קצת בגדלות מ"מ אחרי שרגילות הוא שהם גדולים לא מהני אם הי' מופלגי' קצת ודמיא להא דקאמר תלמודא בפ' בתרא דיבמות ובפ"ב דב"מ סי' דגופו אריך וגוץ לא חשי' סי' כלל אפי' למ"ד סי' דאוריי' ונראה דמסתמא לא איירי דאריך ברוחב אצבע משאר בני אדם בינונים דפשיטא דלא הוה סימן כלל ולא אצטריך לאשמעי' אלא ודאי איירי שמופלג קצת באריכות ואפ"ה לא מהני והיינו טעמא כיון שרגילות הוא בהרבה ב"א שהם ארוכי' וגוצין מן הבינונים ולכך אפי' אם הוא קצת בהפלגה לא מהני עכ"ל הארכתי בהעתקתו כי נוראות נפלאתי על הד"מ סי' י"ז אות נ"ד ובהגה' ש"ע שם סעי' כ"ד ע"ש שלא העתיק כראוי ותרי תמיהי קא חזינא חדא שכ' סתם שינים גדולים לא הוה סי' מובהק ולא כ' לחלק בין שינים אמצעי' לשארי שינים ובהא הרגישו הח"מ וב"ש. ותו דכ' לא הוי סי' מובהק משמע סי' אמצעי מיהת הוי דסי' מובהק שלפני זה גבי גבשושי' בחוטמו שהוא נמי מפסקי מהרא"י סי' רל"ד ה"ל סי' מובהק ביותר כמבואר שם בפנים וא"כ ה"נ לא הוי סי' מובהק ביותר קאמר אבל סי' אמצעי הוי ונפקא מיני' טובא דאלו סי' אמצעי מצטרפי' ב' וג' לעשותו סי' מובהק ביותר כדעת תשובת הרא"מ משא"כ סי' גרועי' אפי' מאה אינם מצטרפי' כמבואר כל זה בתשו' האחרונים ובב"ש ס"ק ע"ג וא"כ כיון שכ' מהרא"י דשינים גדולי' אפילו סי' אמצעי לא הוה דדומה לארוך וגוץ ה"ל לרמ"א לדקדק ולכתוב אפי' סי' אמצעי לא הוה:

והנלע"ד להכריע לדינא מסברא בודאי ב' שינים גדולים בשורה עליונה באמצע הי' ראוי להיות סי' מובהק ביותר מצד השינוי שנמצא בעודפתם על חבירֵיהם ומצד כיוון וצמצום המקום כמו נקב בצד אות פלוני ומצד המנין שאומר ב' שינים בצירוף כל אלו ה"ל סימן מובהק משו"ה הוצרך לומר דליתא והפליג דאפי' סי' אמצעי לא הוי משום דכך דרכו של אלו השינים באותו המקום ובאותו מנין וההפלגה קצת בגדלות אינו אלא כמו ארוך וגוץ ולא מהני ומינה דמספר שינים ידועי' גדולים ומכוונים בצמצום במקום אחד ה"ל סי' מובהק ביותר ומתירי' אשה על סי' כזה אך אם אומרי' העדים סתם שינים גדולי' בלי כיוון מקום ומספר י"ל נהי דסי' מובהק ביותר לא הוי סי' אמצעי מיהת הוי והסברא נוטה כן ובזה באו דברי רמ"א בדקדוק דמיירי בסתם שינים גדולים ואמר מובהק לא הוי אבל סי' אמצעי מיהת הוי ואם אולי לא נתכוון לכך כי עכ"פ לא הי' לו להניח דברי פסקי מהרי"א המפורשים ולתפוס דין אחר שלא נתפרש מ"מ הרווחנו להמתיק הדברי' בדברי

רמ"א כי רוח אלקי' בקולמסו שלא הוציא תקצה מת"י ושאפשר לכוון בה מה שלא כיון בעצמו ובר זה למדתי מהתומי' סי' כ"ה ואמת נכון הדבר והנה בלשון ב"א מי ששפתו מוגבהת עד ששיניו נראים קורי' לו גם כן שיניים גדולים ואם כך הי' כוונת העדים הרי הוא לעצמו סי' מובהק ביותר כמבואר בתשו' הרא"ם סי' ע"ו ואפי' כוונתם כפשוטו הרווחנו דעכ"פ הוה סי' אמצעי ולמ"ד סי' דאורייתא שרי אלא מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה על כן נבוא אל השינים:

ב' ט"ע היטב בבנין כל גופו שניכר להם שזה הוא בנין הגוף של ר' אברהם גארקאכלר מקאסטאלאן אך עומד לנגדנו שלא הי' כאן פרצוף פנים ולא חוטם וספק תוך ג' ימים או אח"כ וקרוב לודאי שהי' אח"כ מרוב הסרחון הנה ידוע דעת ר"ת להתיר בכל אלו אם כל גופו קיים לפנינו וזה מבואר היטב בתשו' ב"י בדיני מסל"ת רס"י וי"ו דלר"ת אפי' ליכא היכר בפרצוף רק כל גופו מהני אפי' בוודאי אחר ג"י יע"ש בביאור והכרח. וזה שנתים ימים בארתי היטב שיטת ר"ת כי כל הקושי' שהקשה עליו במרדכי הרגיש הוא בעצמו בס' הישר ותי' יפה והסכימו גאוני זמנינו עמדי להתיר אשה מארץ פולין עפ"י דברי הנ"ל [עיין לעיל סי' נ"ז] מ"מ פה לא אאריך בזה כי אין אנו צריכי' לזה רק לצרף עם שיניים גדולים כי אעפ"י שכ' מהרא"י שאפי' מאה סי' גרועי' אינם מצטרפי' מ"מ הכא שאני דנימא שזה הגוף אחר הוא שהי' לו ג"כ שיניים גדולים כאלו וע"י שנתפח נשתנה צורתו עד שהי' ט"ע כמו זה ר' אברהם שהי' לו ג"כ שיניים גדולים כאלו זהו דבר זר ורחוק והנה ראי' מהרא"י הוא מהש"ס דפריך ממצאו קשור בכיס וארנקי ומאי פריך דלמא נצרף לזה סברא שכ' תוס' פ"ק דב"מ הואיל וזה אבד גט ומבקש גט ואחר לא שמענו שאבד גט נצרף זה לסי' אע"כ אין מצרפי' אע"ג דהתם נמי הצירוף הוא שנצרף סי' שבגוף הארנקי עם המקרה שאבד גט ואפ"ה לא מצטרפי' מ"מ ידוע דמקרה דהכא שאיננו בכוונת מכוון אלא בידי שמים שנשתנה צורתו ונאמר שנשתנה ממש לצורתו של זה שהי' לו ג"כ שינים כמו אלו זה דבר זר ועוד כבר כתבנו לעיל שאין דינו של המהרא"י אלא בגרועי' ביותר והני שינים גדולים עכ"פ גרועי' ביותר לא הוי דאפשר דהוי סי' אמצעי בפ"ע וגם ט"ע בכל גופו דלר"ת מהני אפי' לחודי' מכ"ש שנוכל לצרף עכ"פ להיות בין שניהם נחשב כסי' אמצעי דלמ"ד סי' דאורייי' מהני אך למ"ד סי' דרבנן לא יועיל סי' אמצעי. ונבוא אל השלישית:

ג' סי' כל כליו הנה מהר"ל מפראג חידש דסי' אמצעי עם ט"ע בכליו מהני ממ"נ דלמ"ד סי' דרבנן לא אתאינן לחשש שאלה והרב ב"ש דחה דאי סי' דרבנן ממילא נחוש לשאלה ויען ראיתי במכתב הרב המופלא מק"ק ברודא דברים תמוהים בהבנת הב"ש ע"כ אבאר

דברי הר"ש וא"א לבהמ"ד בלא חידוש הנה סי' מובהק ביותר דלא נמצא אפילו א' מאלף הוא לכ"ע דאוריי' אך סימן אמצעי שאינו נמצא הרבה אבל ענ"פ נמצא א' מאלף איכא מ"ד סמכי' עליו מדאוריי' דלא חיישי' לאתרמי למעוטא כי האי ואיכא מ"ד לא סמכי' מן התורה דאפי' כי האי חיישי' והנה אי לא חיישי' לשאלה פי' שאפי' א' ממאה לא ישאיל ונהי דא' מאלף ישאיל מ"מ הוא סי' דאורייתא ולא חיישי' למה שהוא א' מאלף אמנם אי נימא חיישי' לשאלה פי' שהוא מצוי בא' ממאה ע"ד משל ונהי דסימני' דאוריי' דלמה דמתרמי א' מאלף לא חיישי' מ"מ למאי דאתרמי א' ממאה חיישי' זה הוא הכל אי סי' דאוריי' וסמכי' על מה שהוא א' מאלף א"כ איכא לאפלוגי אי השאלה הוא חששא קרובה או רחוקה א' מאלף כנ"ל אך אי סי' לאו דאוריי' פי' דחיישי' לסי' השכיח אצל א' מאלף ואם יהי' באיש צלקת או שום סי' הניכר שהוא צלקת הנמצא ביוסף בן שמעון מ"מ כיון שאין להם היכר בהגוף אלא ע"י הצלקת ניחוש שמא נמצא כזה גם בראובן בן יעקב שהוא א' מאלף א"כ אפי' דלא חיישי' לשאלה פי' שהשאלה הוא ג"כ א' מאלף ויבוא אלי' הנביא ויכיר הכלים והמלבושי' שהם המה המלבושים של יוסף בן שמעון אבל בגוף ההרוג אין לו היכר א"כ הבגדים האלו הניכרי' בט"ע לאלי' הנביא הם להגוף כמו שומא או צלקת שגדל בגוף ומ"מ חיישי' לא' מאלף והכא נהי להבגדים כיוצא בהם לא חיישי' כיון שניכרי' בט"ע מ"מ לא' מאלף דשאלה חיישי' שמא גוף זה הוא ראובן בן יעקב ושאל אותם מיוסף בן שמעון ואין שום חילוק אי הכלים ניכרים בט"ע או בסי' מובהק או יבוא אלי' הנביא ויכירם כמובן:

והגאון נב"י כ' דמדפריך הש"ס חמור בסי' אוכף היכי מהדרי' ולא קאמר בעידי אוכף משמע דקאי דוקא אי סי' דאוריי' אבל אי לאו דאורייתא לק"מ משום דאז לא חיישי' לשאלה גם בזה ראיתי להרב המופלג דק"ק ברודא הנ"ל שכ' ליישב לחדודי ועיקור בנינו שהמקשן לא אסיק אדעתי' דאיכא דלא מושלי והי' קשה לו מ"ט נקט במתני' סי' בכלי' ולא נקט רבותא אפי' ט"ע בכלים והיא ק' מהר"ל מפראג והב"ש תי' דמיירי מכלים דלא מושלי והמקשן לא ידע מזה ע"כ הוה ס"ל דאי סי' ל"ד לא חיישינן לשאלה אבל האמת אינו כן אלו דברי הרב הנ"ל ובמ"כ לא דק דוודאי ידע המקשן דאיכא כלים דלא מושלי ולא נעלם מהם דאיכא דברים שאינם עשוי' להשאיל ולהשכיר שהש"ס מלא מזה אך לא אסיק אדעתי' שיהי' אוכף וכיס וארנקי וטבעת כלים דלא מושלי אינשי דסברת מסקבי ומנחשי ומזייפי לא אסיק:

ומה שנלע"ד ביישוב ק' נב"י הנ"ל לפי הנחה שהנחנו דודאי אמת נכון בלישנא דסי' ל"ד נימא חשש שאלה הוא א' מאלף ומ"מ לא הוה אלא כסי' אמצעי שאעפ"י שיש

ט"ע על הבגדים מ"מ לא הוי על הגוף אלא כסי' אמצעי וסי' ל"ד עכ"פ הרווחנו דסי' אמצעי מיהת הוי וכבר כתבנו הכרעת אחרונים דסימן אמצעי עם עוד סימן אחר מצטרף שפיר וגם כבר כתבנו דמהרא"י מחשב זה לצירוף מה שזה אבד גט ומבקש גט והה"נ בחמור שזה אבד חמורו ומבקשו וא"כ א"ש למ"ד סי' ל"ד לק"מ חמור בעידי' אוכף היכי מהדרי' דלהך לא חיישי' לשאלה משום דלא שכיח אלא א' מאלף אלא מ"מ במצאו מת דליכא שום סברא לסייעא לא מיחשב להגוף אלא כסי' אמצעי ולאו דאוריי' אבל לענין אבידה דמצטרף לזה שזה אבד גט או חמור שפיר מהדרי' אך ללישנא דסימנים דאוריי' ואז חיישינן לשאלה פי' דאמרי' שהוא שכיח בא' ממאה והוה כלים אפי' בט"ע סימן גרוע להגוף כאריך וגוץ ולסימנים גרוע אין מצטרפין ושפיר הקשה היכי מהדרינן ודברי ב"ש נכונים:

והנה בכלים דלא מושלי אינשי כ' ח"מ בשם ריטב"א דאי סי' דרבנן אפי' בלא מושלי חיישי' ואני חפשתי כמה פעמי' ולא מצאתי כן להריטב"א ולא לשום קדמון ועתה מצאתי עדותו של הגאון בית מאיר שלא נמצא כן בריטב"א והרב ב"ש מייתי סברא בשם תשו' ב"י וכן מצאתי שם בדיני מסל"ת סי' ד' ד"ה ונראה שהם תופסי' עיקור וכו' בלי שום ראי' רק מסברא ואלו הי' נמצא כן לקדמון הי' הרב"י מביאו ונלע"ד דתלי' בפלוגתת הקדמוני' וסוגי' הש"ס דב"מ ויבמות דהנה לעולם גבול דלא מושלי מעלינן חד דרגא מכלי' דמושלי והנה אי נימא דחיישי' לשאלה דהיינו דנמצא א' ממאה א"כ כלים דלא מושלי הוה כמו סימן אמצעי דמעלי' חד דרגא ולמ"ד סי' דאורייתא מהני והשתא למשמעות סוגי' דב"מ דבתר דמשני חיורי וסומקי ולא צריך לסברת שאלה אפילו הכי חזר והקשה מחמור וכיס וארנקי משמע דהש"ס קיבל לאמת סברת שאלה וא"כ אפי' אי סי' דרבנן נמי נימא שאלה הוא א' ממאה והוה סי' גרוע וכלים דלא מושלי סי' אמצעי ובמציאה וגט דזה מבקש ואבד חמור וגט מהני כלים דלא מושלי אבל במצא מת לא מהני לא מושלי וכסברת תשו' ב"י הנ"ל אך לסוגי' דיבמות דמסיק ואב"א בסומקי וחורי בתר דסליק משקלי' וטרי' דשאלה ומזה הבינו שם תוס' דאי אין צריכי' לחשש שאלה נימא מסתמא לא חיישי' לשאלה ופסקי הכי וסמיך עליהם ש"ך ח"מ סי' ס"ה ס"ק כ"ו א"כ אי נימא סי' דרבנן נימא דשאלה חששא רחוקה היא א' מאלף ונהי דלא יועיל דעכ"פ לא הוי אלא סי' אמצעי וסי' לאו דאוריי' מ"מ כלים דלא מושלי' הוי נחיתת דרגא ואפי' א' מאלף לא ישאיל וה"ל סי' מובהק ביותר וסמכי' עליו:

ומסברא נראה כיון דנראה מהתוס' דסמכו אסוגי' דיבמות משום דסוגי' בדוכתה עדיפה הכי נקטינן ונהי דלענין אי סי' דאוריית' או דרבנן לא נכניס ראשנו וכן אי חיישי' לשאלה

או לא אבל עכ"פ אהא נסמוך דנימא אי איכא סי' אמצעי בגופו וט"ע בכלים דלא מושלי אינשי נימא ממ"נ של מהר"ל מפראג אי סי' דאוריית' הרי סימן דאורייי' ואי לאו דאורי' א"כ כלים דלא מושלי הוה מובהק ביותר וסמכי' עלה אפי' באסורא ולפע"ד זה ברור בלי ספק:

ויצורף לזה גם סברת הגאון חכם צבי דלגבי סי' אמצעי הוה חשש שאלה כעין נפילה דיחיד יע"ש סי' קל"ד ושם בד"ה וא"ת כיון דלהתוס' וכו' בסוף הדבור ההוא העלה בשם רא"ש בתשו' לחלק בין גט דאפשר באחר למיתה דלא אפשר קיל טפי כ' וז"ל ובזה מיושב דלא תקשי הא דמקשה ממצאו קשור וכו' ניחוש לשאלה והא לפי דרכינו לשאלה כי האי גוני שיהי' שמותיהן שוין לא חיישי' אלא דשאני גט דאפשר לכתוב אחר חיישי' אפי' בכי האי גוני עכ"ל ותמהתי על הרב מברודא שדחה דברי ח"צ מפני קו' זו ולא ראה שהוא בעצמו הרגיש בה ותי':

והנה לא הוצרך לזה אלא אי מפרשי' מצאו קשור בבעל עצמו שאבד גיטו ושמו יוסף ב"ש וניחוש שעוד א' שמו כן וממנו הוא אבל רש"י פי' בב"מ וביבמות בשליח המביא גט והקושי' ניחוש שזה השאיל ארנקי ליב"ש ונתן בו גט והחזירו לזה עם גט שבתוכו וזה מצאו בתוך ארנקי שלו ורוצה להחזיק עצמו כשליח הגט לאמטוי גט לאשתו של זה שלא כדין א"כ לא הוה נפילה דיחיד ושפיר מקשה הש"ס ולא צריכי' לדחוק כלל:

אלא שבית מאיר הקשה דביבמות קט"ו קאמר אביי למאי ניחוש אי לנפילה מזהר זהיר בי' נמצא י"ל אביי בב"ב אדבריו שביבמות סמיך הואיל ונזהר בנפילתו והמציאה היא מציאה דיחיד כולי האי לא חיישי' אבל לשאלה דיחיד דלא שייך מזהר זהיר אפשר דחיישי' אלא שמ"מ בכלי' דלא מושלי הוה כמו מזהר זהיר ויש לסמוך אסברת שאלה דיחיד אלו דבריו ז"ל והם נכונים למבין:

נמצא לפ"ז בסי' אמצעי וכלים דלא מושלי יש לנו שני עמודי' גדולים סברתי הנ"ל הבנוי' עפ"י דברי מהר"ל מפראג ז"ל וסברת בית מאיר עפ"י דברי ח"צ שלפע"ד לא יחלוק אדם על כל האמור:

והנה ידוע סברת מהרי"ט דכל כליו לא מושלי אינשי ויראה מכ"ש בזה שהיינו מוחזקי' בו שהחזיק דרכו לילך לפרוסטיץ מק"ק נאווימעסטע ולא בא אל המנוחה ואיך בלכתו בדרך ישאיל כליו לאחר וישאר ערטלאי וזה נראה דעת רבנו אלי' שבפסקי מהרא"י סי' קס"א שסמך על סי' כליו אלא שציוה לחקור כמה כתונת הוליך עמו והיינו מטעם הנ"ל דאם הי' מוחזק בדרך נסיעתו ולא הי' עמו רק כתונת א' ה"ל כתונת כשאלת כל כליו דאין אדם משאיל כתונת יחידי שלו לאחר וכבר הארכתי בזה בתשו' אחרת בפי' כוונת

תשו' מהרמ"פ בענין זה [עיין לעיל סי' מ"ח ד"ה ואומר] וליכא למיחש אלא שמא שוללי' שללוהו וערק לעלמא ונתנו מלבושיו לאחר והוא הנהרג פה אה"נ אלא שזה בעצמו חשש רחוק מאוד והיינו לא מושלי אינשי אשר אם יצורף לזה עוד סי' אמצעי נאמר שזה הוא בא וראה בתשו' ח"צ הנ"ל סמך על דברי מהרי"ט הגאון מהר"י אאליון אלא שח"צ נחלק עליו בעובדא דילי' שהי' שעת מקום חירום חיל הצרפתים וחשש שמא הלוחמים הפשיטוהו והלבשוהו בלויי הסחובות והוליכוהו בשבי' כדרך אנשי מלחמה ומלבושיו נתנו לזה הנהרג ביער אבל בנידון שלפנינו לא שייך חשש שבי' כלל כידוע במדינתינו בשעת שלום ליכא למיחש להא כלל ורק מחמת כיסופא ערק לעלמא כעובדא דגברא חרוכא והיינו לא שכיחי וכשיהי' לנו סי' אמצעי נצרף להתיר בלי ספק:

והואיל וכן וכבר כתבנו ששינים גדולי' עם ט"ע בבנין גופו הוי כסי' אמצעי בלי ספק וכשיצורף לזה ט"ע בכל מלבושיו היינו פעלצל ומאנשעסטרא וועסטע ובתי שוקים שלו א"כ נאמין שבוודאי שזה הוא אותו האיש שראו ביום ב' בנאוואמעסטע בשיני' גדולי' כאלו ובנין גוף כזה ומלבושים האלו. וכיון שאמרו שהוא הי' ר' אברהם גארקאכלער מקאסטלאן הרחוקה מהלך ב' שעות מטירנוי ומסתמא סתם טירנוי הי' הכוונה על טירנוי שהיא מטרופלין באותם הגלילות ועוד אם ניחוש לשם טירנוי יהי' גם עיר סמוכה לה ברחוק ב' שעות ששמה קאסטלאן ויהי' גם שמה אברהם גארקאכלר זה בוודאי לא חיישי' וא"כ שכוונת העדים הי' על טירנוי וקאסטלאן הידוע לנו ובדקנו בקאסטלאן ולא נמצא שם ר' אברהם גארקאכלר אחר אלא זה והוא נאבד ולא נודע מקומו איו א"כ מסתמא זה הוא שהעידו עליו שראוהו בנאוימעסטא ועוד ובשגם שזה הבן שבנאוימעסטא יודע שאביו הוא שהי' שם באותו היום באותן סימנים ובאותן המלבושים א"כ עפ"י כל האמור נ"ל דאתתא דא אשת ר' אברהם גארקאכלער מקאסטאלאן שרי' לעלמא ובפרט שיסכימו עמי חכמי העיר יע"א ולמטוני שיבא מכשורי הכ"ד.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פז

העתק גביית עדות:

לכבוד רב האי גאון הוא המפורסים בכל הגבול פריו נותן ועליהו לא יבול אמיץ כח ורב אונים וכו' ע"ה פ"ה ה"ה החכם הכולל המאה"ג כקש"ת מהו' משה נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב יע"א:

בתחלה באנו אנו ב"ד ח"מ לבקש לבלתי להיות דברינו הבאים הבנוים לשאול שאלה א' מאת נ' מר הגאון למשא על מעכת"ה כי הלא תורה היא וללמוד אנו צריכי' ובהיות שמו הגדול מפורסם ביניינו לכן פנינו את עצמינו בשאלתינו אל כ' מעלת מר הגאון הוא אדונינו:

בלתי ספק יהוי ידיעה למעכת"ה מאותן מים הזידוני' אשר הוא פה בקצה מנוחתינו ביום ד' ער"ח אלול תקע"ג לפ"ק ושבאו ושטפו אז את הארץ ובתוך אותה השטיפה נאבד איש א' מגלילינו ושמו גאדיל בן אברהם הראבאוי כי ביתו על שפת נהר הנקרא וואג הי' והוא וביתו נשטפו עד בלתי נשאר שום רושם במקום עמידת הבית ואשתו אשר לעת הצרה ההיא פה בתוך העיר היתה ועי"ז עמדה בחיותה בלתי ידעה מה הי' לבעלה ואיזה ימים אחר שיבשה הארץ באו אל האשה ההיא איזה בלתי אינם טהורים הנקראים בל"א פלעהסיר והמה אילו המוליכי' את הרפסודות ואמרה לה בעלך נמצא שם ושם והוא כמו מהלך יום א' מהכא להתם ואנו היינו אצל המציאה וגם מיד הכרנו אותו היטב היטב וגם נקבר שם במקום שמצאו אותו ע"י איזה מבני עמינו ואף יהודי הי' שמה והאשה ההיא בלתי ידעה מי האיש יהודי הי' עד זה תחלת החורף דהאי שתא הלך איש א' אשר מקום דירתו כמו ששה פרסאות מהכא ושמו ר' משה גרין פאסיל לעיר טעשין ובא דרך הילוכו לאותו כפר אשר האשה ההיא אשת גאדיל הנ"ל יושבת והאיש ר' משה הנ"ל הי' מקדם זה ימים כבירים כמו כ"ה שנים מלמד באותו כפר ולאיש נאמן רוח ולאיש ישר נחשב בין העם ורוח התורה בלבבו והלך שם באותו כפר לא' מתלמידיו וראה שם אשה ילדה אחת ואמר מי האשה ההיא בהיות שבלתי אכיר אותה והשיבו לו האשה ההיא היא עגונה מבעלה שנאבד ממנה בשטיפת המים הגדולים זה איזה שנים ושם בעלה גאדיל בן אברהם הראבאווי וע"ז השיב ר' משה הנ"ל ובזה"ל אוי וועה מיין ליבע אשה וועז איך דאס העט ענדיר געוויסט, איך קאן אייך העלפען ת"ל, אייער מאן גאדיל האב איך בעו"ה בעגראבן, איך מיט ערלים להבדיל, איך האב איהם פיין געקענט, ער איזט יוא מיין תלמיד גיוויזן, איך האב אבער ניכט געוויסט וועהמין ער האט פיר איין ווייב געהאט, ובהיות שאין שום איש הי' בבית זולתי איזה נשים באומרו כן בלתי הי' להם השכל לתבוע אותו להגיד עדותו בפני ב"ד ושתקו אל הדבר והאיש ר' משה הנ"ל הלך לדרכו עד איזה זמן נתודע הדבר אלינו מאותן נשים וכתבנו בעדו בעד האיש ר' משה הנ"ל וגם בא וכך אמר כד הוינא במותב ביום ג' ר"ח דהשת' דאס גראסע וואסער איזט דעמאהלס בייא אונס געוועזין מיום ה' עד יום השבת וביום א' דערנאך בין איך געשטאנען בייא מיין הויז וועלכעס אויך בייא דער וואג שטעהט, זיין צו מיר געקאממען

פלעסיר אונד האבען צו מיר געזאגט דארט האט מן געפונען אברהם הראבוויס זון דערטרונקען, מיר קענען איהם גאנץ, אזוא האב איך מיר דיא מיהע גענאממען אונד בין אהין געגאנגען אזוא האב איהם באלד גאנץ גוט געקענט, אלס דאס גאדיל איזט ווייל איך האב איהם בחייו גאנץ גוט געקענט, ער איזט מיין תלמיד געווען וויא איך אין דער געגענד בין מלמד געווען אונד וויא איך בין נארמאלער געווען האט ער אויך כמה שנים בייא מיר געשריבען אונד אויך וואס ער בעל הבית איזט געווען איזט ער כמה פעמים בייא מיר געווען אונד געשוואהלען איזט ער גאר נישט געווען, איך האב איהם גאנץ גוט בעטראכט גילעגן איזט ער בייא דען וואססער, דיא רגלים זענען נאך אין וואססער געווען, איך האב באלד גזאגט צו מיין זון דער מיט מיר דארט געווען איזט, דאס איזט בעו"ה גאדיל בן אברהם הראבאווי מיין תלמיד, איך האב מיך אבער ניכט מיט דען וואס איך איהם באלד בט"ע דערקטנט האב בענוג געלאזט אונד האב איהם אויף דען גוף פיזעטירט אום איין סימן צו זוכען, דען איך האב דאך געוויסט אלס ער האט איין ווייב אונד וואס זאלל זיא חלילה איין עגונה בלייבן וועז זיא מעכט זיין ניצל געווארען, אזוא האב איך אויף דען גאנצען גוף ניכט געפונען נור אויף דער אקסל מצד ימין, באלד אויבען אויף האט ער איין לעביר פלעקל, אזוא גראס וויא דער פערצייטישע קופפערני ווינר, איך האב איהם וועלען לאסען אין דער קהלה העריין פיהרען לקבורת ישראל צו ברענגין, האבין מיך דיא ערלים דיא איהם געפונען האבן וויא אויך איין גלח דאביי' געווען איזט, האבין מיך דיא ערלים ניכט וואלען לאססען אונד האבן איהם דארט אויף דען פלאץ בעגראבן אונד וויא לביתי געקאממען בין, האב איך עס באלד פיר מיינע לייט געמעלד אונד האב געזאגט דאס איזט בעו"ה גאדיל בן אברהם הראבאווי אונד וויטער האב איך פיר קיין מענש מזכיר געווען וויל איך דאמאלס אויך אין צרה בין געווען, עס האט מיר אויך גרוס שאדען געטאהן, איך האב עטליכע וואכען ניכט געוויסט וואס איך טהוע, איזט מיר דיא זאך אבגעפאללען אונד איין היים זיצער בין איך, אונד בייא אונס האט מאן איהם ניכט געזוכט, ביז איך אין דען דארף וואו דיא אשה וואונט אין מיינר דורך רייז נאך טעשין אונד מאן האט געזאגט עפ"י מקרה דאס איזט גאדלס ווייב, האב איך מיך דערמאהנט אזוא האב איך עס איהר געזאגט, נון דאס איזט דאס גאנצע עדות אונד דאס אללעס איזט אמת וצדק וויא איך איין עהרליכער יהודי בין עכ"ל. ושאלנו את פיו האם ידע מאותו סימן אף כשחי' כ' גאדיל הנ"ל והשיב פון דאס האב איך ניכט געוויסט אבר איהם האב איך פיין געקענט וויא מיך זעלבסט וקרינו את הָאֵם דכ' גאדיל הנ"ל ושאלנו אותה האם בלתי יודעת מחיזה סימן בבנה ואמרה איך ווייס פאן ניכטס מעהר

נור איין לעביר פלעקעל האט ער געהאט אויף דער ראכטער אקסעל ואשתו אשת גאדיל בלתי ידעה משום סימן:

תשובה פח

שלום וכ"ט לא יחסר קורטב לה"ה הרב המופלא ומופלג כבוד מה"ו יעקב נ"י אב"ד דק"ק ביטש והגליל ובצירוף ב"ד הצדק ה' עליהם יחיו:

יקרתם הגיעני אודות העגונה אשת ר' גאדיל בן אברהם הארבאווי הנה עונה זו אינה יפה לצאת כי מיום בואי הנה ממרחץ באדען הקיפוני טרדות רבות ואלו לא דחקו מעלתם את השעה עלי הייתי מבקש הרווח זמן מה אך נעתרתי לבקשתם הפעם להשיב בקיצור נמרץ:

הנה ג' מיני עדיות יש בהיתר זו א' עדות האשה עצמה שאמרה מפי נכרים מסל"ת שאמרו לה מיד בזמן ההוא וז"ל בעלך נמצא שם ושם והוא כמהלך יום א' מהכא להתם ואנו היינו אצל המציאה וגם הכרנו אותו היטב וגם נקבר שם במקום שמצאו אותו ע"י עמים ואף יהודי' הי' שמה:

ב' עדות הגוים שאמרו למלמד דארט האט מאן געפונדען אברהם הראבאווי זיין זון דערטרונקען מיר קענען איהם גאנץ גוט והלך המלמד שם והכירו מיד בט"ע גמור בדקדק היטב שהוא גאדיל בן אברהם הראבאווי זה עדות השני':

ג' עדות המלמד שהכירו מאוד בחייו ולא נשתנה במותו מכמות שהי' ומצאו סמוך על חוף המים ורגליו עודם נוגעת במים ומצא סימן בגופו לעביר פלעקיל בכתף גדול כמו פרוטה נחושת שלא ידע אדם מעולם מזה סי' כ"א אמו של גאדיל אמרה טרם ידעה מעדותו של המלמד שבנה יש לו לעבער פלעקיל בכתף ימין והמלמד הנ"ל שהוא סייע לקברו עם הערלים בעלי הרפסודות שמצאוהו תחלה:

והנה מצד הזכרת שמו ושם אביו ועירו מצאו די בשני עדות האחרוני' וגם גוי מסל"ת הראשוני' שאמרו לנוכח האשה בעלך נמצא שם ושם מסתמא הכירו האשה בטוב והיא הכירה אותם כמובן מתוך העדות שהי' שכיניהם ומכירים ועל גאדיל בן אברהם נתכוונו יעיי' קונטרס סי' שכ"ח וסי' שע"ה וגם בעדות השני שלא הזכירו אלא שם אביו ועירו ולא שם הנמצא מ"מ על הראבאווי הסמוך לגלילותם נתכוונו עיי' תשוב' מהר"מ לובלין סי' ו' ואין אברהם שם אלא זה ואין לו בן הנאבד אלא גאדיל זה ה"ל כהזכיר שמו עיי' ק"ע סי' שמ"ז ועוד הרי המלמד היהודי הלך עמם וראה זה ואמר שהוא גאדיל נמצא מפאת הזכרת השם אין ספק בעדיות הללו:

וכן מפאת דהצריך הרי"ף והרמב"ם לומר וקברתיו נמי אין פקפוק דהרי בעדות הראשון הזכירו קבורה וכן בעדות השלישי ובעדות השני נהי שהם לא קברוהו מ"מ עפ"י דבריהם הלך היהודי לשם וקברוהו:

אך בענין גוי מסל"ת עדיף עדות השני מן הראשון דהראשונים באו ואמרו אל האשה עצמה ולדעת הר"ן כיון שלא אמרו קישור דברים מחזי כמתכוונים להעיד משא"כ בעדות הב' שאמרו כמגיד חדשות להמלמד שלא במקום האשה הוי שפיר מסל"ת טפי אע"ג דהר"ן לא מחלק בהכי אלא לעולם בעי קישור דברי' היינו דוקא כשבא ואמר מת פלוני ומה לו להגיד אם לא להעיד וכל שנתכוון להעיד לא הימנוהו אבל באותן הזמני' באותן הגלילות בשטף מים רבים שכל עולם הי' עוסקים ובאים בהצלת פלטתם הנשארת ומדברים ונושאים ונותני' באנשים נפרדים ונמצאים א"כ די לנו לחחמיר כשאומר הגוי להאשה שם נמצא פלוני לא באו אלא להגיד חדשות ממה שהי' כולי עלמא עסוקים בו והוה כקישור דברים ואולי י"ל בזה ק' ריב"ש דמייתי בית שמואל סי' י"ז ס"ק ל"ח וק"ל ועיין חילוק כזה בק"ע סי' מ"ה וסי' סמ"ך:

אמנם בחששא דלמא אשתהי שעה א' חוץ למים טרם הכירוהו המוצאי' אותו ואיתפח ואישתני דין זה צריך עיונא רבא הנה ביבמות קט"ו איבעי' להו עד אחד במלחמה אי חיישינן לבדדמי ופשיט משני ת"ח ומים כמלחמה דמי ודחי התם דאמרו אסקנהו קמן וחזנהו לאלתר ואמרי סימני' ולא מיפשטא איבעיי' וכ' הרי"ף ומביאו הרא"ש דמ"מ איפשטא מעובדא דדיגלת ולכאורה מבואר דס"ל דאפי' אי לא חיישי' לבדדמי מ"מ בעי חזנהו לאלתר דהרי לקמן בעובדא דדגלת בעי' חזנהו לשעתי' וס"ל הכי בשמעתין מילתא אהדדי איתמר דחזנהו לאלתר וגם סימני' אי חיישי' בדדמי בעי' תרווייהו לאלתר וסי' ולמסקנא דלא חיישי מ"מ לאלתר בעי':

וזה נראה נמי דעת רש"י שכ' דבעי' סימני' משום דבמים משתנה צורתו והקשו עליו בתוס' דהא מיא צמתו י"ל דס"ל דוודאי ביבשה אחר ג' ימים משתנה לגמרי כמוכח מעובדא דאבי' בן ירבעם משא"כ במים אינו משתנה אלא מקצת באופן דמי שמעיד ואינו אומר בדדמי יכול להכיר אבל מי שאומר בדדמי עשוי' לטעות ע"י השינוי מקצת וע"כ אם אינו אומר לאלתר אפי' לא יאמר בדדמי אינו יכול להעיד דנשתנה לגמרי לכן בעי' לאלתר עכ"פ ואז ליכא אלא חשש בדדמי מכח קצת שינוי שע"י המים לזה בעי' סימני' אבל סי' להוציא מחששא בדדמי זה נראה דעת רש"י ולכאורה כן דעת רי"ף ונמצא איפשטא איבעי' מעובדא דדגלת דסגי בחזנהו לחוד בלי סי':

אלא שקשה איך אפשר למיפשט איבעי' מהתם דלמא באמת סי' נמי הוו התם והש"ס לא נחית לכך אלא למיפשט הא דריב"ב לקולא פליג דעל סי' לחוד לא סמכו דדלמא לאו דאורייי' וע"כ אט"ע וא"כ תפשוט דריב"ב לקולא ומשני מיא צמתי וחזנהו לשעתו ולעולם עם סי' והש"ס התם לא נחית לכך ומנ"ל דאיפשטא איבעי' ועיי' ב"ש סס"ק פ"ז ועיי' קרבן נתנאל פ' האשה שהלכה סי' ב' שרצה להשמר מק' זו ולא הועיל כלום:

ולכאורה י"ל שיטת הרי"ף על אופן זה דהנה שיטת רוב הפוסקים דבעי' חזנהו לשעתו ממש עד שעה שניי' אבל עכ"פ שעה א' סגי ומייתי לי' ב"י בת"מ סי' מ"ט מדנקט לשעתו ולא נקט לאלתר משמע שעה עכ"פ יהיבנא לי' לשהות ביבשה ועדיין ניכר ע"ש והנה יש לתת לב דבעובדא דדגלת אמרי' וחזנהו לשעתי' ובעובדא דשני ת"ח איתא וחזנהו לאלתר הלא דבר הוא וע"כ כך הוא אי אשתהי שעה נשתנה לגמרי שא"א להכירו אפי' לא אמר בדדמי אבל עד שעה משתנה קצת פורתא פורתא ואפשר להעיד כשאינו אומר בדדמי אבל מי שאומר מאומד אין לסמוך עליו אלא לאלתר ממש משו"ה באיבעי' דשני ת"ח קאמר דחזנהו לאלתר ממש ודקדק אסקנהו קמן שלא שהה רגע בין העלאה ממים לראיי' א"כ בדגלת דלא חזנהו לאלתר אפי' אמרי סימני שפיר איפשטא מההוא דדגלת דסגי בחזנהו לשעתי' ולא לאלתר דאין לומר דלמא סי' אמצעי עם חזנהו לשעתי' מהני וחזנהו לאלתר בלא סי' והתם בדגלת הוה נמי סי' אמצעי וכנ"ל ז"א דמי הכריח הש"ס ולא אמר חזנהו לאלתר בלא סימני' ואמר דחזנהו לשעתי' ובסימני' אע"כ לא בעי סי' ואיפשטא איבעי':

א"נ י"ל באופן אחר בדקדוק יתור לשון הש"ס דאסקינהו קמן שכלו יתר אבל נ"ל עפ"י מ"ש מהרי"ט ח"ב חא"ע סי' ל"א אע"ג דבוודאי אשתהי אפי' לא חזינן בי' דאתפח מ"מ אמרי' חזקה אשתני וקיי"ל נמי ספק אשתהי ספק לא אשתהי אזלי' לחומרא וחיישי' מ"מ בספק אשתהי אי חזינן דלא אתפח כלל אמרי' חזקתו לא אשתהי דאל"ה הוה חזינן בי' סימני תפיחה ושום שינוי אלו דבריו ז"ל אומר אני דהיינו בשני עדים דליכא למיחש בדדמי א"נ אפי' בע"א לבתר דאיפשטא איבעיי דלא חיישי' בדדמי סמכי' על ההיכר שלא אתפח כלל ומדלא איתפח ש"מ לא אשתהי אבל בע"א להס"ד דחיישי' בדדמי א"כ חיישי' שמא לא עיי' יפה יפה ויש בו קצת שינוי ולעולם אשתהי והא"ש דמדקדק הש"ס גבי ב' ת"ח דאסקנהו קמן דאי לאו דאסקנהו קמן ממש לא הוה תלינן דחזיונהו לאלתר דלמא אשתני ולאו אדעתי' אבל לקמן איפשטא איבעי' בסוגי' דדגלת ואמרי' דחזנהו בשעתי' דאסקי' ולא דאסקו' קמן אלא אנן תלינן מספק דחזנהו בשעתי' דאסקינהי

מדלא אשתני לאפוקי אם ידעי' דאשתהי כנ"ל ליישב דעת הרי"ף דמאלו הדקדוקים ס"ל דאפשטי' אבעי' דלא חיישי' בדמי:

אמנם ר"ח שבתוס' וכן משמע דעת התוס' ורא"ש (דלא כפנים מאירות) דלא איפשטא ולחומרא וכ' הרא"ש דהראב"ד ס"ל דאיפשטא לקולא מעובדא דחסא והרא"ש דחי דבמים שיש להם סוף שרואה כל סביביו ושוהה עד כדי יציאת נפש ליכא משום בדדמי אבל במים שאל"ס שייך בדדמי ולעולם לא איפשטא איבעי' ביאור הדברי' דס"ל לראב"ד כי היכא דבמים שיש להם סוף לא חיישי' בדדמי דלמא סבר ששיער שיעורא דיציאת נפש וטעה בדמיונו ה"נ לא חיישי' במלחמה דלמא סבר שמת ולא מת דעבדי לי' סמתרא וכן לא חיישי' באסקוה דלמא טעה בדמיון הצורה והרא"ש דחה דבמים שיש להם סוף אין ספק מת עצום כל כך לדמותו למלחמה רק מים שאין להם סוף דמי לי' דאיכא מחילה של דגים וכי האי גוני מ"מ נשמע מזה משאל"ס דומה לזה והתם אם נשאת לא תצא אפי' בע"א ש"מ דעכ"פ חששא דבדדמי לאו חששא דאוריי' היא:

נחי דכל שריותא דאשה עפ"י ע"א אינו אלא מדרבנן מ"מ השתא דשרי עפ"י ע"א הך חששא דבדדמי איננו אלא חשש דרבנן ואם נשאת לא תצא והתוס' העידו שמתירין נשותיהן של הנטבעי' בט"ע לחוד ואולי סמכי' על ר"ת שכשגופו וצורתו שלם יכולים להכיר היטב בט"ע ונ"ל שיש לסמוך עפ"י הנ"ל דהרי למ"ד סי' דאוריי' ע"כ האי סי' דבש"ס הוה כמו א"נ סימני וסגי בט"ע לחוד ולמ"ד סי' לאו דאוריי' דבעי חזנהו לאלתר וגם סי' היינו אי חיישי' בדדמי והוה רק ספק איבעי' כדרבנן וגם ספק פלוגתא דסי' דאורייתא ע"כ סמכו התוס' בזה על סברת ר"ת דבגופו וצורתו שלם סמכי' אט"ע לחוד בלי סי' ואמנם כ' טעם אחר דמתירין נשותיהן של הנטבעי' משום דמאן דלא ראה הטביעה ולרוב הפוסקים בעי' גם דלא ידע הטביעה לא שייך בדדמי והטור הרכיב ב' הסברות יחד דמי שלא ראה או ידע הטביעה וגם צורתו וגופו שלם מתירי' ע"י ע"א ועיי' ב"ש סק"ק וכ' מהרי"ט בתשו' שי' ל"א הנ"ל דוקא כשראה או ידע מטביעתו של פלוני זה אבל כשידע שנטבע ספינה עם כמה אנשים יש ניצולו ויש מתו ומצא א' והכירו לא שייך בדדמי דלמה לו לדמותו לזה יותר מלזה הלא לא שמע על אדם פרטי שנטבע ע"ש ונראה ק"ו בנדון שלפנינו שביום הזעם ושטף מים רבים הי' כל הסביבות בספק ולאחר זמן יום או יומים הי' מחפשי' ומוצאי' כמה אנשים נטבעו ומתו וכמה שבו בחיים לביתם כידוע ומפורסם א"כ בהך נידון שלפנינו בעדות הגוי' הא' והב' לא ראו ולא ידעו מטביעתו של זה ר' גאדיל יותר מאיש אחר כי הרבה אלפי' הי' בספק אך על עדותו של

יהודי יש פקפוק שכבר שמע מהערלי' שמצאו את בנו של אברהם הראבאווי א"כ יאמר בדדמי שהוא הוא:

והשתא נחזי מאי דקמן בנידון שלפנינו אי חיישינן לספק אשתהי לכאורה נוכל לסמוך על מהרי"ט הנ"ל כיון שהכירו בט"ע גמור נימא חזקה לא אשתהי אלא דשדיתי בי' נרגא דאי חיישי' בדדמי לא סמכי' אהיכר ט"ע של הע"א או גוי מסל"ת הנה להרי"ף וראב"ד איפשטא בעיין לקולא ולר"ח נמי דלא איפשטא ע"כ הוכחתי דליכא אי' דאורייתא וכיון דאיכא היכר בצורה שלימה וגם לא ידעו הטביעה א"כ להתוס' והרא"ש וטור לא חיישי' לבדדמי וב' עדיות הגוים מסל"ת דאפי' להר"ן דבעי קישור דברים ועוד איכא עד ישראל דעפ"י התוס' מועיל אע"ג דידע שנמצא א' בן אברהם וחזי לאצטרופי דעת המריא"ן לב בכמה תשו' דס"ל כל עד המעיד עפ"י עד אחר אפי' עפ"י גוי מסל"ת תלינן לקולא שהעד הראשון אלו הוה קמן הוה אמר שראוהו לאלתר ונחלקו עליו הרשד"ם ומהרי"ט בהרבה תשובות וכן מוכיח ברא"ם אבל עכ"פ עשוי לחזק בו סברת מהרי"ט כיון שעכ"פ חזינן דלא אתפח כלל וצורתו דומה ממש בט"ע בלי שום שינוי נימא אלו הוה סהדי קמא קמן בודאי הי' אומר שראוהו לאלתר:

ועדיין לבי מהסס לסמוך על גיבובי קולות הנ"ל וכשאני לעצמי מה אני ובשגם שמצאוהו רגליו בתוך המים שהנראה שלא מצאוהו אדם צף עפ"י המים והוציאוהו דא"כ לגמרי הי' מוציאו אלא מהענין נראה שהמים פרצו גדרם ביום זעם ואח"כ כשחסרו המים נעשה היבשה ממילא נמצא הנטבע מונח על היבשה והיות המים חוסרי' והולכי' לאט לאט ע"כ עודנו רגליו מונחי' בתוך המים וא"כ הרי אשתהי הרבה כי חסרון המים איננו לשעה קלה וא"כ קשה עלי לסמוך על הנ"ל לחוד עיי' ק"ע סי' רמ"ט סברא להקל בזה:

והנה מה שנמצא בו לעבער פלעקיל על כתף ימין אע"ג שהעד לא ידע שיש להיות בו סי' ההוא מ"מ כיון שהאם אומרת כך הוה סי' המועיל ואע"ג דהאם היא חמותה דה"ל מחמש נשים שפסולות להעיד היינו לומר שמת בעלה וכיוצא בזה אבל אחר שהיא לא ידעה מהסימן שאמר העד וכיונה הסי' מהימנא וק"ו ממה ששנינו בגטין כ"ג ע"ב שהנשים שאינם נאמנות לומר מת בעלה נאמנת להביא גטה מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח ונראי' קל וחומר הדברי' השתא התם שעל זה אנו דנין שמא הכתב מזויף מ"מ נאמנת לומר בפ"נ ובפ"נ מכ"ש הכא שהסי' מוכיח יותר שנאמנת:

אך מי יערב לבו לומר שיהי' זה סי' מובהק ביותר שאיננו נמצא בא' מאלף שהרי לעבר פלעקל מיעוט המצוי הוא וצמצום מקום אין כאן על כתף ימין שאין זה דומה לנקב יש בצד אות פלוני' שמצומצם טפי בודאי מה שאמר העד וכיון מדת עגולו כעין פרוטה

קטנה של נחושת ואי הי' גם האם אומרת כן אפשר דכיון מדת עגולו כזה הוה סי' מובהק אך לא הוזכר זה בדברי האם ועכשיו אחר שכבר שמעה שהעד אמר כן תו לא מהימנא משום דהיא מחמש נשים שפסולות להעיד וקשה לסמוך על הסי' הזה ג"כ:

איברא מ"מ נ"ל נהי דסי' מובהק ביותר לא הוה סי' אמצעי מיהת הוה וכיון דאיכא נמי ט"ע גמור אע"ג דאיכא ספק אי חזנהו לאלתר איכא לצרופי כל הקולות הנ"ל דהתוס' והרא"ש ומהרי"ט ומהריב"ל ולהתיר אתתא אשת ר' גאדיל בן אברהם הראבאווי להתנסבא לכל גבר דיתצביין ויושיבו ב"ד של ג' ויעיינו בדברים הללו ויתירוהו כמבואר בש"ע סי' י"ז סעיף ל"ט וב"ש ס"ק קכ"ד וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות הכ"ד. פ"ב יום ב' י"ג אלול תקעז"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פט

העתק הגביות עדות ללה"ק מחמת האריכות:

במותב תלתא וכו' ואתא לקדמנא ר' שמואל בר' יעקב מבאלחוב וכו' והשיב לנו בזה הלשון אני הלכתי לביתי מגאווע לטאש ונחתי בטאקיי ובאה עגלה עם ערל א' ויהודי א' שאלתים מאין הם נוסעים ולאנה הם נוסעים, והשיב לי הערל אני בא מערלוי ונוסע לביתי לאטווע והיהודי קשר לעגלה שלי סוס א' בכפר לוק אצל נהר טייז, ובקשתי מהערל שיקח גם אותי על העגלה (ובגב"ע השני שהוגבה מהעד הנ"ל נאמר בביאור יותר שמתחלה סירב היהודי שיקח גם אותו באמרו שרוצה לנסוע מהר והפציר בו) ויקחני על העגלה ונסעתי עם היהודי הנ"ל ביחד ושאלתיו מאין הוא ומי הוא והשיב לי שהוא מכפר סמוך לדאלהי ואיני זוכר שם הכפר והוא חתן ר' שמואל קושניצר, שאלתיו אנה הי' והשיב לי שהי' אצל הרב החסיד מה"ו מענדל רומנאב כי לקחו ממנו האורענדא וציוה אותו שיסע לפעסט להאדונית ומשם הוא בא ופעל בעזה"י מבוקשו גם שאלתיו מה שמו והשיב לי יוסף אבל איני יודע בן מי הוא, ובאנו לעת ערב לטאש ובקשתיו שילך אצלי ולא רצה באמרו אני ממהר עצמי לבית לאבי הזקן, וגם ראיתי שהי' לו על פניו שני שומות אבל איני זוכר באיזה מקום בפניו, והי' לו חוטם גבוה וארוכה, ונסע ממני לעת ערב ביום שקודם ערב חג השבועות תקעג"ל, לאחר י"ט חזרתי לעבודתי לכפר גאווע ואחר איזה שבועות באו לשם שני אנשי' מכפר אונגארני ה"ה ר' יוסף בר"ש ור' יעקב נ' ולא מצאוני בביתי וסיפרו את המאורע לפני בעה"ב שלי ר' מתתי' נ' והבע"ה סיפר לי הדברים שאמרו לו שני אנשים הנ"ל איך ערל א' מאטווע הרג ליהודי אצל כפר דיורע אצל נהר טייז בלילה לערב חג השבועות ומצאו את היהודי על שפת הנהר ראשו

למטה אל המים וגופו על היבשה ודנו את הערל למיתה, ושאלוהו השרים להודות את מי הרג והשיב להם אני הרגתי ליהודי אך איני יודע מי הוא היהודי נסע עמי מכפר לוק שם קשר סוסו על עגלה שלי לנסוע עמי עד אטייע אך איני יודע מי הוא כי לא הי' יכול לדבר בלשון הגר לכן לא יכלתי לדעת זאת ממנו רק יהודי א' השכיר עצמו לנסוע על עגלה שלי מטאקיי' עד טאש ונסע עמו ביחד על עגלה שלי הוא יודע מי הוא היהודי שהרגתי, כה אמר לי בעה"ב שלי וכשמעי את הדברים האלה אמרתי תיכף אוי לי זהו בוודאי ר' יוסף חתן ר' שמואל קושניצר כ"ז אמר בפנינו ב"ד בדרישה וחקירה גמורה באנו עה"ח היום יום ג' כ"ה למב"י תקעה"ל פה קליין וועדיין:

הק' יהודה ליב מ"ץ דק"ק הנ"ל ונאום שבתי ח"ה ונאום שרגא פייבל במ"ה אברהם יהודה ליב:

במותב תלתא וכו' ואתא לקדמנא הקצין כ"ה דוד במו"ה שמחה מכפר אטווע ואמר לנו בזה"ל, ביום ג' בשבוע שאחר חג השבועות תקעג"ל הביא האדון ג'יידלר (הוא ממונה לתפוס את הרוצחים) לכאן את הרוצח סאס פערענץ מפה אסור בזיקים לבית השופט והלכתי אני עם האדונים דפה לשמוע מה יאמר, ולא רצה להודות רק טען שיהודי א' נסע עמו על העגלה גם ג' ערלים מכפר קאפוש הושיבו את עצמן בע"כ על העגלה והוא הלך עם סוסיו לרעות והרגו הערלים מקאפוש להיהודי ונתנו לו הסוס של היהודי, אמר האדון ג'יידלר שהוא מוכרח להוליכו לכפר דיורע כדי שיראה לו הרוצח באיזה מקום הי' זה ושם יתוודע יותר היטב מי עשה הדבר, וכן עשה והוליכו ביום ד' לבוקר לכפר דיורע ובאותו יום בערב בא עמו בחזרה, ובבואו עמד הנ"ל לפני פתח ביתו ובא לביתו ואמר הנה עתה בוודאי יאבד הרוצח חייו כי הוא בעצמו עשה הרציחה, הוא הראה לי מקום שנהרג ההרוג סמוך לנהר טייז והוגרר אל הטייז לאותו מקום שמצאוהו, וכמה ערלים העידו שראוהו במקום הנ"ל שלא הי' רק עם היהודי ולא הי' שום ערל עמו על העגלה ולכן בוודאי יאבד חייו, וביום ד' ה' קודם שבא אדון ג'יידלר בחזרה עם הרוצח כבר בא האדון שטול ריכטר לכאן בשביל המשפט ובערב כאשר בא ג'יידלער עם הרוצח הוליך את הרוצח לבית האדון שטול ריכטר וביקש השטול ריכטר מהרוצח שיודה ולא רצה ועמד עדיין בדבורו שערלים מקאפוש הרגוהו, אח"ז ציוה אדון שטול ריכטר לאסור ידיו לאחוריו יותר היטב ונתן לו ב' הכאות על גבו, ואמר שרוצה להודות והודה שלא הי' עמו שום ערל רק הוא הרגו ולא לקח ממנו רק י"ד פגים כי לא הי' לו יותר והסוס עם השטיוול לקח ממנו, ולא רצה השטול ריכטר להאמין ושאל אותו איך באפשרי שבשביל י"ד פגים יהרוג אדם לנפש, והשיב שהי' לו הרבה כתבים וסברתי שיש בתוכם ב"ץ אח"כ

ראיתי שהם כתבים והשלכתי הכתבים לנהר טייז ולא השגתי רק י"ד פגים, ושאלוהו השרי' אם הוא יודע מי הי' היהודי והשיב לא, כי היהודי לא הבין לשון הגר רק זאת הי' יכול לדבר כששאלתו מאין הוא השיב מסמוך לדאלהי, אך היהודי שנסע עמנו מקאטי לטאש אותו היהודי הוא מטאש הוא הכיר אותו, כל הנ"ל הגיד ר"ד בתו"ע כדת וכתבנו וחתמנו היום יום וכו' הק' וכו' הק' וכו' הק' וכו':

במותב תלתא וכו' ואתו לקדמנא הני תרי סהדי יצחק בן יונה וברוך בן מנחם וכו' בזה"ל, קרה אצלינו בכפר דיורע ביום ד' א' דחג השבועות העבר שנה זו תקעג"ל מצאו הרוג מונח בנהר טייז דהיינו ראשו הי' מונח למטה בנהר טייז וגופו על הנמל ופשפשנו ובדקנוהו היטב אולי נמצא איזה סימני' בגופו כדי שלא תשאר אשתו עגונה ומצאנו בו שני שומות בין העינים, והחוטם הי' גבוה היינו העצם מן החוטם, שערות זקנו הי' שחורי' רק סביבות פיו הי' לו כמה שערות אדומי' גם השני שומות שהי' לו בין העינים הי' אחד גדול ואחד קטן וקברנוהו ע"י עממין בזה"ל אסהידו לפנינו ב"ד הח"מ ובאנו עה"ח יום וכו' נאום וכו' ונאום וכו' ונאום וכו':

תשובה צ

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים אל ראש י"נ הרב המאה"ג המופלג חרוץ בעל פיפיות כבוד מה"ו צבי אביגדור נ"י אב"ד דק"ק מונקאטש יע"א:

אודת היתר פיתח חרצובות בת הנגיד מה' שמואל מקושניצא אשת ר' יוסף, הי' עיני ולבי על כל דברי פר"מ, ואחר שהודיעני שכבר הסכים עמו להלכה ולמעשה הגאון מלבוב דרב גוברי' תו לא צריך לדידי ולמטלעתי, אך לעשות רצונו יצא הלבלר בקולמסו אבל לא בכותבת הגסה דמיתבי' דעתי' בפלפולים גדולים ועמוקים בסימני' וחששא דשאלה כי לדעתי שריותא דהאי איתתא פשוטה עפ"י צירוף דברי המרצח עם עדותו של ר' שמואל ב"ר יעקב מבאלחוב, ואני עמוס התלאות הא לן והא להו ופר"מ דוחק עלי השעה להשיב עכ"פ עב"ד קמא דאתי לידי ע"כ יהיו דברי מעטים:

תחלה צריכין אנו לדון בהימנותי' דגוי שלא הסיח לפ"ת וגם לא אמר וקברתיו, ואחר שיבורר דמהימן בנידון שלפנינו צריכין לדון בהיכירא דהאי גברא כיון שלא הזכיר שמו, ונאמר בנאמנותו של מרצח שהודה לפני השופט על הריגת אדם ומחייב ראשו למלך עפ"י הודאתו פשוט ומבואר במהרי"ק סוף שרש קכ"א דעדיף ממסיח לפ"ת, וסייעו אחריו הגאונים מ"ב סי' ס"ח והגאון מהר"מ סי' ק"י בעובדא שהי' לפניהם, ומייתי לי' לדברי מהרי"ק כהווייתן והסכימו כן דש"ס ל"ד מסל"ת נקט אלא כל הדברי' שמראין לנו שהאמת כן ואיננו מתכוון להעיד ומהרי"ק הוסיף מספ"ק דגיטין מבואר כל היכא דלא

מרעא גוי' נפשי' הוה מהימני מן התורה, לולי דלאו בני כריתות נינהו, כוונתו מבואר דהתם בגט, העדות לאו מטעם לברור הדבר אתאינן, אלא גז"ה הוא דהעדים כרתי, וכיון דלאו בני כריתות נינהו, לא כרתי גוים בעדותן, והכא בעד מיתה נהפוך הוא דלא צריכי' אלא ברור הדבר שאמת אתו שמת פלוני ואשתו מותרת, יהי' מסל"ת, או משום דחזקה לא מרעי נפשי' ובלבד שלא יתכוון להעיד משום גז"ה אל תשת ידך וגו' - כן נ"ל בכוונת מהר"יק וגאונים הללו:

אמנם אם אומר דבריו מחמת עינוי, כבר העיד הישׁ"ש שלהי יבמות סי' כ' שכמה צדיקים העידו שקר על חביריהם מחמת עיניו ולא עמדו על דעתם ר"ל דאלמלא נגדוהו וכו' וא"כ הכא בנידון שלפנינו אע"ג דלא נגדוהו מ"מ כיון שכבר התחיל השר להכותו באגרופו על גבו, אולי נפל מורא ופחד עליו, ממה דקשה ממיתה, האמת אגיד כמדומה לי שלא כתב כן אלא בימיהם שהי' נוהגים במשפטי אדומיים לענות קשים ומרים ותבחר מחנק נפשם כמ"ש מהרש"ל שם בלשונו שכ' ונראה דוקא שאומר בשעת שדנוהו למיתה, אבל לא בשעת העינוי המצוי בדת של אדום עכ"ל, וידוע שאותן המשפטי' בטלו בזמנינו במדינתינו - מ"מ לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ולא צריכנא לכל זה, שהרי אחרי הודאתו, תו הצדיק דינו כשהוציאוהו למות, וכ' מהר"מ בתשו' הנ"ל וז"ל ובאמת מה שהצדיק עליו את הדין בשעת גמר דינו וכו' לפע"ד על הדברים הללו יש לסמוך עליהם יותר מכל מסל"ת שבעולם ולהתיר אשת וכו' שהרי כל אותן הדברים דיבר הרוצח בלי שום הכרח ובלי שום שאלה ואמתלא רק מפני אמתת הדברים להצדיק עליו הדין ואין לך מסל"ת גדול מזה עכ"ל מהר"מ ולכאורה מה שתלה הדבר בלפ"עד, והרי מבואר כן למעשה בהגה' מרדכי סוף יבמות מעשה בגוי א' שאמר בשעה שדנוהו למיתה מעולם לא פשעתי רק פ"א הרגתי יהודי בין ניקולו לאורויך וכו' והתירוהו אשתו צ"ל התם מסל"ת ממש הוה כי לא נידון על זה ולא שאנוהו עליו מעולם כי משמע שנידון למיתה על עון אחר ומש"וה הוסיף מהר"מ אפי' בעובדא דילי' שכבר שאלוהו השופט והודה ע"י שאלה מ"מ עכשיו שמצדיק הדין בלי שאלה ה"ל מס"לת והיינו נידון שלפנינו ממש:

ואי משום דלא אמר וקברתיו ופשיטא דיש לחוש לדעת הרמב"ם דבעי שיאמר וקברתיו היכי שלא הזכיר שם ממש רק שאומר שאותו שהי' עמי ושיצא עמי מכאן כמבואר כל זה במקומו למעיין הנה לכאורה יש מקום בראש לדון דבנידון שלפנינו יודה הרמ"בם דלא בעי שיאמר וקברתי דה"ה כ' מילתא בלי טעמא לחלק בין הזכיר שמו ללא הזכיר שמו וכבר צווח עליו הכ"מ ולפע"ד סברתו כך הנה מבואר ממתק לשון הרמב"ם סוף ה' גירושין הנ"ל דמה שמאמינים לעדים גרועי' בהיתר ערוה החמורה משום שהדבר

קרוב להיות אמת ואין אדם מכזב במילתא דעבידא לאגלוי שיתברר שקרו שיבוא ההרוג ברגליו ויתגלה נבלותו לעין כל והנה צריכי' אנו להוסיף על דבריו דאפי' במסל"ת שהרי איננו מתכוון לשום עדות רק לסיפורי דברים בעלמא ובעלמא קיי"ל מילתא דלא רמיא עלי' דאינש אמר לי' ולאו אדעתי' וה"ל למיחש דאמר בדדמי שראה דברי' הקרובי' למיתה ולא דקדק ואמר בדרך גוזמא מת פלוני ועכצ"ל אפילו בכי האי גווני שהדבר מגונה מאוד כשיבוא ההרוג ברגליו סמכי' שאפי' המספר לפ"ת מדקדק בדבריו היטב שלא יתפוס כמשקר ואינו אומר בדדמי אם לא במקום שחשו חכמי' כגון במלחמה ומשאל"ס וכדומה כן צ"ל וא"כ י"ל תינח כשמזכיר שמו להדיא פלוני בן פלוני שכשיבוא ברגליו לא יהא לו שום המלטה מלתפוס כמשקר משא"כ כשאומר אותו שיצא עמי מת נהי דאין חוששין שאותו שראינו אנחנו יוצא עמו מכאן אזיל לעלמא ואחר יצא נמי עמו ואותו מת זה לא חיישי' מ"מ איהו אינו חושש כ"כ בדבריו למימר בדדמי כיון שאם יבוא ברגליו יכול להתנצל לומר אחר יצא ולא לזה נתכוונתי משו"ה צריך שיאמר וקברתיו כנ"ל נכון שיטת רמב"ם וסיעתו וא"כ תינח במסל"ת ממש דטעם הימנותי' שאינו משקר בעבידא לאגלוי וא"כ כשיש לו מקום להתנצל לא מהימן וכנ"ל אבל ברוצח דטעם הימנותי' לאו משום עבידא לאגלוי דמה איכפת לי' מה שיהי' אחרי מותו אך כיון שחייב ראשו למלכות חזקה קושטא קאמר וא"כ ממילא תו לא חיישי' שאמר בדדמי דטפי הל"ל דברים כהווייתן שלא המיתו לגמרי ואפשר שהי' ניצול עי"ז ממיתה בדיניהם א"כ וודאי קושטא קאמר ולא בעי למימר וקברתיו ואעפ"י שאמרנו לעיל דהכא יש לחוש קצת שמחמת אימת עינוי והכאה אמר כן ועיקור סמיכתינו על מה שהצדיק דינו קודם מיתתו וא"כ אפשר שהצדיק דינו על מה שעשאו קרוב למיתה מ"מ כיון שלא כתבנו כן אלא לרווחא דמילתא ולרוב הפוסקי' לא בעי' וקברתיו א"כ בכי האי גוני בוודאי יש לסמוך על הנ"ל:

ותו דהרי פשוט לכאורה במה שאמר שחפשו ולא מצא כ"א י"ד פגים באמתחתו וגם פשט שטיוועל שלו וגם טלטלו ממקום למקום להשליכו לנהר כל זה הוי כמו וקברתיו אלא בנידן שלפנינו יש לפקפק כיון שהזכיר בגביות עדות שהי' נראה מדרך מציאותו וידיו תחובי' בתוך הטיט היון שקרוב לשפת הנהר שנראה שרצה להציל עצמו מהנהר והחזיק בידיו בקרקעית בשפת הנהר ולא הספיק לצאת משם עכ"פ הרי קמן שהרוצח שהשליכו לשם לא המיתו לגמרי אלא לפ"ז ממ"נ אם זה הוא אותו שהעיד עליו הרוצח הרי אנחנו קברנוהו ואם איננו אותו ונאמר שאותו שהרגו הרוצח מת לגמרי כיון שטלטלו ממקום למקום ה"ל כמו וקברתיו:

איברא ולברר את מי הרג אם לסמוך על סי' ב' שומות שבין ריסי עיניו יפה כ' פר"מ שאינו כמצמצם מקום לא מטעמי' דמעלתו שכ' דבין עיני' הוה מקום גדול ואיננו כנקב בצד אות פלונית לא נ"ל כי בלשון בני אדם בין עינים הוה ממש בין עין לעין וקצת למעלה מזה קורי' על המצח ולמטה קורין חוטם וגם הרוחב הוא כרוחב אצבע ואם עומדי' עליו ב' שומין הוה מצומצם מאוד בוודאי בלשון תורה הוה בין עיני' במקום שרש העינים מקום שער שמוחו של תינוק רופס ששם עורקי העיני' שופכים מהמוח אל העיני' והוא מקום גדול להניח בם ב' תפילין אבל בלשון ב"א הוה מצומצם והוא להתלמד במקום אחר כיוצא אבל בבין עינים ידוע דהעור במקום הזה מתפשט ומתקמץ בעצבות ושמחה ובצער ואנחה וכעס ונחת הכל לפי מחשבתו של אדם רגע נמשך למעלה ורגע למטה וא"א לקבוע מקום שם ואפשר הי' למעלה ובשעת מותו נתקמט העור והי' למטה ע"כ אין לסמוך על זה וזכר לדבר דברי רבב"ח במס' בכורות כ"ח ע"א ועיין טי"ד סי' ש"י וט"ז שם סק"א:

ועל ט"ע שבסוסו פשיטא שאין לסמוך דהגודרות אין להם חזקה והיינו דאמרי' חמור בסימני אוכף ולא אמרי' אוכף בסימני חמור להאי לישנא דלא חיישי' כלל לשאלה אפי' בכלים דמושלי א"כ ה"ל למימר אוכף בסי' חמור ואי משום דבקרא חמור כתי' דלהדר ולא כתי' אוכף היא גופא קשי' אי ס"ד לא חיישי' לשאלה אפי' בכלי' דמושלי לאשמעינן קרא רבותא טפי דמהדרי' אוכף בסי' חמור אע"ג דמושלי לי' אע"כ לא מהדרי' האוכף בסי' חמור דאפשר החמור הוא שלו שהרי יודע סימניו וכבר ברח ממנו פ"א ובא ליד חברו והלבישו האוכף הזה וממנו נאבד ומשו"ה אין זה יודע סי' האוכף ע"כ החמור שיודע סי' ניהדר לי' אוכף שא"י סימניו לא נהדר לי' ובודאי יש לדחות ולומר דסוסים לרכיבה ולמשוך עגלה מידא לידא משלמא ויש להם חזקה אבל הרי קמן זה רוצח אמר מתחילה שבלילה הנהיגו סוסיו לרעות בליל מנוחתם וידוע שאין בעל העגלה עומד עליהם שם וא"כ איכא למיחש לבריחה דדהו ככל הגודרות:

אבל זולת זה הי' מקום לסמוך על ט"ע של הסוס של חמיו שהשאילו לחתנו לרכוב עליו דכיון שראינו שהי' מושך עגלה שישב עליו א"כ מסתמא לא השאילו לאחר דאין השואל רשאי להשאיל כמ"ש הצמח צדק ומ"מ גם בזה יש לדון שהרי קמן שעכ"פ שינה מדעת בעלים מרכיבה למשיכה ולמוסרה ביד בעל עגלן גוי שאינו חס על ממונו של ישראל כמ"ש ש"ע סי' ש"ח ומכ"ש בט"ע דשטיוועל אפי' לא ניחוש לשאלה קשה להכירם בט"ע שמשתנים יום יום ע"י תשמיש והילוך אדם ומכ"ש עוברי אורח ורגילים לתנם לאומן

לתקנם ולמושחם משיחת שמן ושומן ועי"ז משני' צורתם וטביעת עינם ע"כ אין דעתי לעשות מאלו סמיכה כ"א סניפי' למ"ש לפנינו אי"ה:

ולהתלמד במקום אחר אני אומר דאלו הי' סי' מובהקים ביותר שאין בהם פקפוק והי' כלים דלא מושלי אינשי לא הייתי חושש למ"ש פר"מ על שם הרשב"א בחי' חולין פא"ט ב' מיעוטי לשוויי רובא וה"נ נצרף מיעוט דאיכא א' מאלף שימצא בו סי' מובהק כזה ומיעוט דמושלי וצירף תרי מיעוטא ה"ל רובא ועל זה בנה מעלתו בנין תלול וגם נתעורר בזה בלוחות שניות וא"כ תמיהני על הרשב"א מסברא ומגמרא מסברא איך יתחייב שיהי' מצירוף ב' מיעוטי רוב אפי' לא יתנגדו ב' רובא נגד ב' מיעוטא מ"מ לא יתחייב שיהי' רובא אפי' פלגא ומגמרא דאמרי' סמוך מיעוטא לפלגא ה"ל רובא ר"פ האשה בתרא משמע דסמוך מיעוטא למיעוטא לא אמרינן אבל דברי רשב"א מבוארי' ונכונים דהוא מיירי בלוקח ביצים מן הנכרים ואמר דסמוך מיעוטא דעופות טמאי' למיעוטא טריפות וה"ל תרי מיעוטא לאיסורא והנה הא דעופות טמאי' מיעוטי מן הטהורין מי הגיד לנו ומי בדק בהם אלא מדפרט הכתוב בטמאי' ש"מ רובא טהורי' וא"כ הכתוב פרט כ"ד טמאי' ומזה יש לנו הכרח דאיכא עכ"פ כ"ה מיני טהורי' א' יותר מן הטמאים והנה אם נניח שיהי' כאן כ"ד גופי' טמאין כ"ה גופי' טהורים ויהי' בטהורים לכל הפחות ב' טריפות יהי' כאן כ"ז אסורי' וכ"ג מותרי' הרי ע"י צירוף הני תרי מיעוטא ה"ל רובא לאיסורא זה הוא כוונת רשב"א וזה אינו נוגע לנידון שלפנינו משלשה טעמי' חדא דהכא אפי' נאמר שיהי הסי' הזה נמצא בא' מעשרה אנשים וכן א' מעשרה מושלי כלים כאלו נמצא בכל עשרה גברי דאיכא בעלמא יש לספק בשנים מהם א' שיהי' לו סי' כזה וא' דמושלי אבל שמנה מהם אין בהם ספק וכל דפריש מרובא שמנה פריש ומכ"ש דאמרי' שלא ימצא כזה אפי' א' מאלף:

וזאת שנית בדרשב"א המיעוטי' מענין א' דאנו דנים על הביצי' אי מותרת לאכול או אסורה ומה לי אי אסורה מטעם עוף טמאי' או מטעם טריפה וכיון שהנחנו דאיכא כ"ז איסורי' נגד כ"ג מותרים רובא לאיסור משא"כ הכא ע"ד משל ראובן יש לו טבעת שבו סי' מובהק שלא נמצא בא' מאלף ונמצא מת א' וטבעת כזה באצבעו נאמר לעולם שמעון הוא זה א' מן האלף שיש להם ג"כ טבעת כזה ונצרף לזה שראובן הוא א' מן האלף שהשאיל טבעתו לזה הנמצא מה ענין לצירוף הזה משני ענינים וקל להבין ההפרש:

ועוד בה שלישי' הרשב"א נמי לא אמר אלא במיעוט עופות טמאי' שהמיעוט עכ"פ בעולם דאין ספק שיש כאן כ"ד מיני טמאי' וטריפות נמי אע"ג דה"ל מיעוטא שאינו לפנינו עכ"פ איכא טובא בעלמא משא"כ המיעוטא דהכא אפשר שלא ימצא כלל בעולם

שום א' מהם ולא אתחזק כלל בעולם ומכ"ש מיעוט דמושלי שהוא תליא במנהג ב"א דרובא דב"א אין דרכם להשאיל והמיעוט איננו נמצא אלא במיעוט הזמנים ימצא שיהי' א' מי שבטלה דעתו וישאיל ולא שייך לומר על מיעוט כזה לצרפו לדבר להתנגד לרוב ע"כ לא נ"ל דבריו בזה:

והנה מה שנוגע בנידון שלפנינו אומר כי כבר מבואר אצלינו בעיקור הדין שהאריך בכ"מ פ"ג מגירושין הלכה כ"ד דנלע"ד להלכה דוודאי אם ע"א אומר מת יצחק בן מיכאל ויש בסביבותינו א' ששמו כך אפי' לא הזכיר שם עירו לא נחוש שמא לא' בסוף העולם נתכוון ששמו כך אלא מסתמא נלך אחר הקרוב בכוונת העד ונאמר שנתכוון אל זה המצוי בינינו וכל זה אם העד יודע למי נתכוון וחלף והלך ואנו אין אנו יודעי' למי נתכוון נאמר מסתמא נתכוון לזה אבל אם העד גופי' אינו יודע אלא יצחק בן מיכאל מת אז אם לא הזכיר שם עירו נחוש לכל העולם כולו ומש"וה כ' שם רמב"ם אם אמר אמרו לי ב"ד כשתלך למקום פלוני אמור להם שמת יצחק בן מיכאל וכ' מהר"יק דהואיל ואמרו כשתלך למקום פלוני ה"ל כשם עירו משמע בהזכרת שם אביו לחוד לא מהני היינו משום השליח הזה בעצמו אינו יודע מי מת אלא יצחק בן מיכאל וכי ס"ד שנתיר כל נשי יצחק בני מיכאל שבעולם ע"י שראה זה א' מת שהי' שמו יצחק בן מיכאל אתמהה ודבר זה מבואר מסברא ומראיות ברורות יתנו עידיהן:

הנה כי כן מאי דקמן שהרוצח בעצמו לא ידע את מי הרג צריכין שיזכיר שם עירו ג"כ והכא אפי' שמו לא הזכיר ומ"מ נ"ל פשוט להתיר דמה שאמר שיהודי מטאש נסע עמו מטאקיי לטאש וכבר ידענו שאין יהודי מטאש שנסע מטאקיי לטאש באותו זמן ושהי' נסיעתו עם ערל שבא מערלוי ליסע לביתו לאטווע והי' סחורתו מסחר יין ושהי' עמו עוד יהודי א' שקשר סוס שלו עם סוסי הערל כל אלו יחדיו לא חוברו כ"א בר' שמואל בר יעקב מבאלחוב והרי גוי שאמר יהודי שנסע עמי מכאן וכו' אנו מאמיני' ודנים שאותו יהודי שראינו נוסע עמו מכאן על אותו העיד ולא על אחר ה"ה הכא אעפ"י שלא ראינוהו נוסע עמו מ"מ מצירוף כל הסימנים האלו נדע בודאי שזה הוא אשר נתכוון עליו הערל וכיון שהערל אמר שאותו שנסע עם זה ר' שמואל נהרג מהימן כמו שכ' ב"ש סס"ק נ"ה בשם מ"ב אם גוי מכיר א' מהחבורה ואומר שנהרגו כל החבורה משיאי' נשותיהן והנה המעיין בגוף התשובה יראה שלא הסכימו עמו חכמי הדור והיינו מטעם דלא ידעי' מי הם בני החבורה דלמא הני אזלי לעלמא והני אחריני נינהו וזה תלי' בפלוגתת הרא"ש ריש ס"ק נ"ג החולקים על הרא"ש ה"ה הכא וכל זה בשנהרגו כולם ניחוש שמא אחריני נינהו אבל הכא שר' שמואל חי לפנינו והגוי מהימן שזה שנסע עם ר' שמואל נהרג נשאל

לר' שמואל מי הוא שנסע עמו ונאמין לו בלי ספק והמעיי' בצדק בט"ז סי' י"ז ס"ק י"ח יראה דהכא שר' שמואל חי לפנינו לא שייכי כל דברי ט"ז ולכ"ע מהימן:

והשתא כיון דאמר ר' שמואל שאותו שנסע עמו הי' שמו יוסף חתן ר' שמואל קאשניצר אע"ג דלא ידע בן מי זה מ"מ כיון שאמר שהוא חתנו של ר' שמואל הוה כבנו דאין מקום לחלק בין חתנו לבנו אלא כשאין ר' שמואל קאשניצר לפנינו אז י"ל דוקא יוסף בן שמעון הא דלא חיישינן משום דמסתמא אין לשמעון שני בנים ששמותיהם שוים דהיינו יוסף דלא שכיחא כלל שיהי' לאב א' ב' בנים בשיווי שמות וע"ד הזרות מצינו מר קשישא ומר ינוקא בני ר' חסדא עיי' רש"י כתובות פ"ט ע"ב משא"כ בחתנו אפשר שיהי' לחותן א' שני חתנים ושמותיה' שוים וכל זה כשאין החותן לפנינו אבל הכא שר' שמואל קאשניצר לפנינו ואומר שאין לו אלא חתן א' ששמו יוסף וא"כ לא ניחוש לשני יוסף חתן מ' שמואל קאשניצר כשם דלא חיישי' לשני יב"ש ומכ"ש הכא נהי שלא הזכיר שם עירו ממש מ"מ הרי הזכיר סמיכות דאלהיי ושהי' לו סוס קשור והם הכירוהו בט"ע וט"ע בשטיוועל שלו וב' שומים בפניו צירוף כל אלו הדברי' לא גריעי מהזכיר שם עירו דלא ניחוש ליוסף חתן שמואל מעיר אחרת ושנסע לפעסט להשתדל אוראנדע שלו ושהי' תחלה אצל החסיד מהר"מ לדרוש אודותיו כל זה הרחק מאוד מחליפות איש באחר ע"כ נ"ל להסכים בשריותא דהאי איתתא אשת יוסף בתו של מ' שמואל קאשניצר הנ"ל והנני סניף להגאון שהסכים כבר בהתירא ולמטינא שיבא מכשורי וה' יצילני משגיאות כי בחפזי כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב כאור בוקר ליום עש"ק ט"ז כסליו תקע"ז לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צא
העתקה

יום ב' ב' תמוז הלכו ה' בער ב"ה אלי' בעל האשה ריזל בת ה' פייטל ובערל ב"ה פנחס בעל האשה הענדל בת איצק ונער בן י"ד שנים איצק ב"ה דוד וו"ב מפ"ק לכבס צמר אצל דונאי לערך שמינית שעה מהקהלה והיו אצלם מסייעים לכיבוס איזה נערים ונערות אינם יהודים וקצת יהודי' מב"ק עברו דרך שם וראו שלשה אנשים הנ"ל עומדים על הכביסה ור' בער ב"ה אלי' הלך לביתו לסעודת צהרים והלך מביתו בתחילת שעה ב' למקום הכביסה ובערך לסוף שעה באת נערה אחת אינה יהודי' מהנ"ל בצווחה רבה לבית ר' דוד אבי הנער איצק ששלשה יהודים הכובסים צמר נפלו לדונאי ושיבואו להציל ואמרה בראותה שנפלו רצתה אצל איזה ערלים שעמדו רחוק קצת משם שיצילו את היהודים שנפלו ולא רצו ומיד כשנשמע קול הרעש הזה רצו כמה וכמה יהודים למקום

הטביעה והלכו על שפת הנהר עד שיכלו לראות על פני המים משני צדדים הרבה יותר משיעור שעה דידן ועמדו שם כמה יהודים עד הלילה ולא נראה משני צדדי המים שום אדם יוצא וגם הועמד שם ספן אחד אינו יהודי עם ספינה קטנה שלו ואיזה יהודי' ניערו שם כל הלילה אולי יראו אדם אחד צף על פני המים גם נקצב באותו יום שכר הרבה למי שימצא אחד מהנטבעים והתאספו איזה ספנים בחבלים ארוכים עם שני מאות אנגלין מחוברים בו וחפשו לאורך ורוחב הנהר ולא מצאו דבר והועמדו כמה ספנים לאורך הנהר רחוקים זה מזה בערך חמשה מאות אמה ובכל א' היו שני יהודים גם נשלחו שלוחי' משני עברי נהר להודיע לכל הספנים ובעלי הריחיים שאם ימצאו נטבע אחד להניחו במים עד שיודיע לפה ויבואו שם וביום ו' עש"ק ו' תמוז אחר חצי היום בא נכרי אחד והודיע שמצא נטבע א' במים והניחו במים וקשר רגליו ביבשה והלכו כמה ב"ב מב"ק והכירו בצורת פניו בט"ע גמור שהוא ר' בער בר אלי' בעל האשה ריזל בת ה' פייטל ולא הי' שום נפוח ולא פצע ולא חבורה לא בפניו ולא בגופו גם ישבנו ב"ד ובדקנו כל הבגדים וארבע כנפות של ר' בער ב"ה אלי' ונמצאו סימנים מובהקי' בבגדיו הכל כאשר הי' רשום לנו בגב"ע מן האשה ריזל ביום ג' ג' תמוז ולא נשאר לנו שום ספק הן בט"ע דפרצוף פנים עם החוטם ע"פ כמה עדים כשרים והן בצירוף סימני כל הבגדים והתרנו את האשה ריזל ב"ה פייטל להנשא לאיש בכלות ימי הנקתה ובש"ק ז' תמוז הביא נכרי אחד את הנער איצק ב"ה דוד ונקבר במוצאי שבת אך הנטבע בערל ב"ה פנחס בעל האשה הענדל הנ"ל אחר חקירות וחיפוש והוצאות מרובות לא נתודע לנו מאומה מה הי' לו והי' בידינו גב"ע הנגבעה מאשתו הענדל הנ"ל ומאחי הנטבע הבח' נטע ומן ה' חיים דן כמבואר להבא ז"ל האשה הענדל ער האט איין וואורצל צווישען דיא שולטערן, אויך איין גשפאלטנין נאגיל ולא ידעה באיזה יד ובאיזה אצבע אבל בן חמי' הבח' נטע הירש העיד שהוא בציפורן הקמיצה אבל לא ידע באיזה יד גם הי' בעל עין אחת ווייל איהם בילדותו ע"פ סיבה איין אויג גאנץ אויס גערונין איזט והעידו אחי הנטבע נטע הירש וה' חיים דן וגם שארי אנשים כשרים שהיו מעידים שבעין שמאלי הי' סומא כנ"ל עוד העידה אשתו בפנינו שה"ל ארבע כנפות רוטן צייג גשטרייפט, דס העמד איזט גשטערצט גיוויזן דער שליץ איזט אונטען צוזאממען גינעט גיוויזן אונד איזט אונטן גיצייכענט גיוויזן בכתיבה אשורית ב' ה' אונד אויף יעדן ארבעל וואר איין צווירן קנעפל אונד איין לעכיל, דיא הויזן וואר געלבר אנגענעט, איין האלב ווייס פרקאל טיכל מיט איין רוט ענדיל דיא אנדרי העלפט איזט בביתו וואס ער אן גיהאט האט איזט גיצייכענט בכתיבה אשורית ב' ה' אונד טרעפט זיך צו זאממען מיט דער אנדרי העלפטע

וואס כאן איז איין ווייסע וועסטע מיט רוטע שטרייפן איין הויזן טראגר פאן טוך ענדין אונד דיא עקן זינד שפארגאט אנגעבונדן גיוויזט אויף ביידע זייטן אום דיא הויזן אונטען איזט געבונדן איין שפארגאט אויף יעדע זייט אונד איזט ניכט אנגענעהט גיוויזן ע"כ מה שנגבה יום ג' ג' תמוז. וביום ג' י"ז תמוז בא לכאן שליח מכפר באטיא להודיע כי מצאו שם יהודי א' והלכו לשם כמה אנשים מפ"ק לקברו ולראות סימני גופו וסימני כליו:

במותב תלתא ב"ד כחדא הווינא ואתא לקדמנא היקר הר"ר שלום ב"ה חבוי' מפ"ק ואחר האיום והגיזום הגיד לפנינו בת"ע באליו"ע בזה"ל איך בין יום ג' י"ז תמוז לערך אום צווייא אוהר נאך מיטאג אויף באטיא קומן אונד האב גיהערט דאס מן שם איין מת אין וואסר גפונדן האט, ווייל ער איין ארבע כנפות אן גיהאט האט, האט מאן געוויסט דאס עס איין יהודי איזט וביום ד' י"ח תמוז כאור הבקר האב איך איהם גיהאלפן אויס דען וואסר ארויס נעהמין אן דען פרצוף פנים האט מאן גאר ניכט קענט דער קענין ווייל דס פנים איזט גאנץ שטארק אהן געלאפן גיוויזן אונד גאר קיין האר אויף דען קאפף אונד אויף דען גאנצען לייב גיהאט אונד דיא הויט איזט איבעראל ארונטר גאנגין, מיר האבן דיא הויט מיט דיא הענד מוסן צו זאמין נעהמן קובר צו זיין דאס רעכטע אויג איזט איהם גאנץ הירויס גיהאנגן אונד דאס לינקי אויג איזט צו גיוויזן האבן מיר דאס לעפיל פאן לינקן אויג אויף גימאכט איזט גאר ניכטס דרינין גיוועזן מיר האבן אויך געזוכט צווישן דיא שולטערן אויב מיר קיין וואורצל פינדן ווייל אבר דיא הויט גאנץ ארונטר גאנגן איזט האבן מיר ניכטס פינדן קענין אויך נעגיל פאן דיא הענד האבן מיר כמה פעמים בודק גיוועזן אוב קיינע שינוי פינדן ווייל אבר דיא נעגיל גאנץ ווייך גיוויזן זיין האבן מיר ניכטס פינדן קענין דיא מלבושים וואס ער האט און גיהאט האבן מיר איהם אללע אויסגעצאגן אונד לכאן לק"ק פאקש גשיקט דיא פיס זיין בלאס גיוויזן אונד איזט אום יעדן פוס איין שפארגאט גיבונדן גיוויזן אונטן וואו מאן דיא הויזן צו צובינדן פלעגט:

שוב בא לפנינו העד השני כה' מאיר ב"ה אהרן נ"ש ואחר האיום והגיזום כנ"ל העיד לפנינו בת"ע באליו"ע ונמצאו דבריו מכוונים ממש מלה במלה לעדות העד הראשון בלי תוספת ומגרעת. גם העידו לפנינו ב"ד שני העדים הנ"ל כי גה ה' מיכאל הירש מכפר פאיס שהוא לערך ד' שעות מפה הי' שם בשעת הקבורה וראה ג"כ שעין הימני הי' מלא ועין השמאל איזט גאנץ אויס גרונן גיוויזן גם ראינו את הברית קודש והי' נימול. אח"ז הזדקקנו אנחנו ב"ד ח"מ לבדוק כל מלבושיו שהביאו לכאן ומצאנו הכל כאשר לכל כפי אשר אמרה האשה הענדל הנ"ל כאשר הי' בגב"ע מן יום ג' ג' תמוז:

כל הנ"ל הוגבה מאתנו ב"ד ח"מ היום יום ה' י"ט תמוז דהאי שתא תקעח"ל והסכמנו לשלוח שאלה זו לשום גדולה הוראה הרב הגאון חסיד אבדק"ק נ"ש והמדינה נ"י והרב הגאון דק"ק פ"ב נ"י והמה יעיינו בו בשריותא דהאי איתתא הענדל בת כ' איצק וכאשר יצא מפיהם כן יקום ולראי' בעה"ח פה הנ"ל יום הנ"ל: הק' יצחק איצק גריסהאבר מקראקע רת"מ ק"ק הנ"ל ואגפי' יע"א. הק' מענדל בה"י בנעט. הק' משה בהר"ר ישכר בער פערלש יצ"ו:

שוב אחרי החקירה והדרישה אחרי אשר נודע להרבה אנשים מבני קהלתינו יצ"ו כי האיש בערל ב"ר פנחס בעל האשה הענדל בת איצק הנ"ל זה איזה חדשים קודם הטביעה הלך במנעל אחד ארוך שקורין שטיוועל ועל רגל השנית הי' לבוש מנעל קצר שקורין שוך ושאלנו את פי האשה הנ"ל אם לא נודע לה מאיזה טעם לא לבש על רגלו השני שטיוועל ומענה בפי' כי זה זמן רב אשר הי' לו מיחש ברגלו אחד וואו ער וואונדן אונד פייכט בלאטרן דאראן גיהאט האט אונד קיין שטיוועל האט קענין אנציהן זיא קען זיך ניכט עראינרן אויף וועלכין פוס ער דיא וואונדן גהאט האט אונד אויף וועלכין ער דען שטיוועל געטראגין האט:

ושאלנו את פי הר"ר דוד ב"ה חיים רופא מפאקש והעיד לפנינו בת"ע דאס ער בבירור גמור ווייס דאס ער אויף דען רעכטן פוס דען שוך אונד אויף דען לינקן דען שטיוול גיטראגין האט:

גם האשה המילדת סעריל העידה בפנינו בת"ע דאס זיא ווייס וואס ער אויף דען לינקן פוס דען שטיוול אונד אויף דען רעכטן פוס דען שוך גיטראגין האט:

שוב שאלנו את המתעסקים הר"ר שלום בר חבוי' וכ' מאיר ב"ה אהרן נ"ש הנ"ל אם לא ראו איזה שינוי על רגליו והעידו לפנינו בת"ע באליו"ע בזה"ל מיר האבן אויף זיין רעכטין פוס גזעהן גרויסע פלעקן וועלכע שווארץ אונד ראטה ווארן אונד מוזן פאן וואונדן היהער קוממען זיין ודברי העדים נמצאו מכוונים ממש:

שוב בא לפנינו האיש אפרים ב"ה שמחה מן פאטשיר והעיד לפנינו שהי' ג"כ אצל קבורת הנטבע בכפר באטיא וכל דבריו הי' מכוונים לעדות הר"ר שלום ב"ה חבוי' וכ' מאיר ב"ה אהרן נ"ש הנ"ל דס דז רעכטי אויג איזט פול גוועזן אונד דאס לינקע אויסגערונין גיוועזין וגם העיד בפנינו דאס ער אויף איין פוס שווארצי אונד ראטהי וואונד פלעקין געזעהן האט אך לא זכר עוד אם הי' ברגל הימין או ברגל השמאל:

כל זה הוגבה מאתנו ב"ד ח"מ פה ק"ק פאקש היום יום הששי עש"ק ך' לירח תמוז שנת תקע"ח לפ"ק: הק' יצחק איצק גריסהבר מקראקע רת"מ ק"ק הנ"ל ואגפי' יע"א: הק' מענדל בה"י בנעט: הק' משה בה' ישששכר בער פערלש יצ"ו:

תשובה צב

יראה בנחמה בבנין עיר ה' שמה ה"ה י"נ הרב המאה"ג המופלג ומפורסם גן הדסים ערוגת הבושם כש"ת מו"ה איצק נ"י אבד"ק פאקש יע"א:

שבוע העברה הגיעני נועם מכתבו גב"ע אודת עגונה מ' הענדל אשת בערל ב"ה פנחס כמבואר הכל באר היטב בג"ע שהוגבה לפני מעלת הרב וב"ד הצדק נ"י. ופר"מ בקש ממני לחוות דעתי הקלושה בקצרה שלא לאחר ולהשהות המצוה ולהיות מוטרד באמת בכמה ענינים שונים ע"כ אבוא בקצירת אומר וה' יצילני משגיאה וישים בפי אשר אדבר:

הנה פשוט בש"ס שלהי יבמות דנפל במים שאין להם סוף ושהו עליו כדי יציאת נפש אשתו מותרת מן התורה אשר ע"כ אם נישאת לא תצא ומ"מ לכתחילה לא תנשא ובתוס' ספ"ק דב"מ ד"ה איסורא וכו' משמע דחומרא זו היא רק מחומרת דא"א שאין כיוצא בו בשארי איסורים וכן מבואר להדי' בתוס' בכורות כ' ע"ב ד"ה חלב וכו' דעת ר"ת דמים שאל"ס מיעוט הנמלטים הוא מיעוט שאינו מצוי ומשו"ה לא סמיך המיעוט לחזקת א"א ואם נישאי' לא תצא ומ"מ לכתחילה לא תנשא משום חומרא דא"א. אמנם ביבמות ל"ו ע"ב ד"ה הא לא שהה וכו' כ' תוס' דחוששי' למיעוט המצוי כמו מים שאל"ס וכו' מבואר מדבריהם דס"ל דמיעוט הנמלטים מצוי והרא"ש שם סי' ה' כ' כן בהחלט במסקנתו דמיעוט הנמלטים מצוי משו"ה לכתחלה לא תנשא ובחולין פ"ק סי' י"ב כ' החליט במסקנתו כר"י בבכורת דמיעוט נמלטים אינם מצוי ומשו"ה אם נישאת לא תצא ומשמע הא דלכתחילה לא תנשא חומרא יתירה היא כתוס' ספ"ק הנ"ל וצריך נגר ליישב. ויש לדחוק ולומר דהך מיעוט דנמלטים הוא מצוי ואינו מצוי כמ"ש תוס' בסוגי' דפתח פתוח דרצון הוה רוב דאונס לא שכיח ומסקו דהוה רק רוב מדרבנן והוה אונס שכיח ולא שכיח וה"נ דכוותי' ואי הוה נמלטים אינו מצוי כלל לא הוה מחמרינין אפי' בא"א ואי הוי מצוי ממש הוי סמכינן מיעוטא לחזקה ואפי' נישאת תצא אך הואיל והוא מצוי ואינו מצוי אזי משום חומרא דא"א לא תנשא לכתחילה ואם נישאת לא תצא שוב מצאתי דבסתירת הרא"ש הרגיש הבית מאיר ולא תי' כלום:

א"נ י"ל דברי תוס' דספ"ק דב"מ עפ"י מה דהוה בעי למימר רב אשי ביבמות קכ"א ע"א דצורבא מרבנן מתירי' אשתו לכתחלה משום אי איתא דסליק קלא אית לי' למילתא וכ' שם תוס' דודאי רובא אית להו קלא ומ"מ מסקינן דלא כרב אשי דחיישי' למיעוטא בא"א

ע"ש וצ"ע לכאורה הא כיון דמיעוט הנמלטים אינו מצוי כל כך עכ"פ כמ"ש לעיל בשם התוס' ומאותן המיעוט הנמלטים אית לרוב ת"ח קלא וא"כ בת"ח הוי מיעוטא דמיעוטא ואמאי ניחוש וצריך לומר כל זה מחומרא דא"א ועדיין קשה איך כ' תוס' ביבמות ל"ו ע"ב הנ"ל דהיינו טעמא דמחמרי' משום שהוא מיעוט המצוי תינח אינש דעלמא ת"ח מאי איכא למימר וצ"ל כיון דבאיניש דעלמא הוי מיעוט המצוי שוב מחמרינן בת"ח אע"ג דהוי תרי מיעוטא. וא"כ לפ"ז א"ש דברי תוס' ספ"ק דב"מ דהוכיחו דמחמריני' בחומרא דא"א ולא אזליני' בתר רובא ולכאורה דבריהם תמוהים דמסתיין שיהא חומרא דא"א כמו חומרא דממון אבל היכי מצינן דחמיר טפי מממון דנימא היכי פשוט מר וכו' אדרבא בממון אין הולכי' אחר הרוב מן התורה ובא"א דרבנן בעלמא היא ולהנ"ל ניחא דראי' תוס' היא משני מיעוטי' כגון ת"ח דאית לי' קלא דבממון כי האי גונא לא חיישי' למיעוטא דמיעוטא אפי' מדרבנן עיי' תוס' סנהדרין ג' ע"ב ד"ה דיני ממונות ע"ש וכן פסק ב"ח ח"מ סי' רל"ב ואילו באשת איש אפי' בתרי מיעוטא חיישי' מדרבנן דלכתחילה לא תנשא:

וסתירת הרא"ש נ"ל ג"כ קצת ולומר דהרי במרדכי שלהי יבמות סי' צ"א רצה ר"א מוורדין לומר במשאל"ס אינה אסורה לעולם אלא לפי אומדן חכמי הדור שתמתין איזה שנים עד שנאבד זכרו וס"ל דאע"ג דלא קיי"ל כרב אשי בת"ח להתיר בזמן קצר משום דאית לי' קלא מ"מ בזמן רב מתירי' אפי' באיניש דעלמא והנה חלקו עליו כל חכמי דורודנתת דבריך לשיעורי' מ"מ חזינן דסברא גדולה היא היכי דראוי שיה' קול ונאבד זכרו ולא נשמע ממנו דבר קליש לי' איסורא וכן פסק הרמב"ם בהלכות נחלות פ"ו הלכה ג' מי שטבע במים וכו' בכל אלו הדברים וכיוצא בהם אם אבד זכרו יורדים לנחלה על פיו בעדות זו אעפ"י שאין משיאי' את אשתו שאני אומר שלא החמירו בדברים אלו אלא באיסור כרת אבל בממון וכו' ואבד זכרו ושמעו שמת הרי אלו יורדים לנחלה וכו' ע"ש הרי קמן דסברא גדולה היא זו ובתשו' מבי"ט ח"א ססי' קל"ה מקיל מאוד באבד זכרו ביבשה ע"ש ונ"ל דאין לסמוך על דבריו שם בלי ראי' ועיי' תשו' שב יעקב ססי' י"א מ"מ הרי קמן דכל שאבד זכרו אפי' בשארי בני אדם שאינם ת"ח קליש לי' איסורא ורובם למיתה ועוד נ"ל להקדים דכל שמחפשים וחוקרי' אחר הדבר הרבה ה"ל זמן מועט כמו זמן מרובה ודבר מועט הו"ל כאבד זכרו וסברא זו וחילוק זה מבואר בתוס' כתו' י"ח ע"א ד"ה דסתם וב"ב ל"ח ע"א וגיטין ד' ע"ב ד"ה כיון וכו' לחלק בין מחזרת אחר עדים או לא ע"ש וה"ה הכא ומכיון שזכינו לזה כיון דקיי"ל אשה בשעת נישואין דייקא ומינסבא ומחזרת לברר הדבר אעפ"י דמשאל"ס כמלחמ' דמי' ולא סמכי' כולי' האי אחזקת דייקא

ומינסבא להתיר כמבואר ר"פ האשה שלום (יבמות קט"ו ע"א) דלא איפשטא איבעי' דלמא אמרי בדדמי לא דייקי כולי האי מ"מ נהי שאין להתיר בשביל זה מ"מ דייקא מיהת ומיקלש איסורא וחזקת א"א וגדולה מזו בתוס' ב"ב ל"ב ע"א סוף ד"ה ואין וכו' וי"ל דלענין הכי דייקא ומרעא וכו' ע"ש ואחרי כל ההוצעות האלו נראה לי דודאי לענין להנשא לכתחילה הוי מיעוט הנמלטים מהמי' מיעוט המצוי כמ"ש תוס' ורא"ש ביבמות ל"ו ע"ב הנ"ל ומצרפי' לחזקת א"א ואסור מדינא ומשום חומרת א"א הוסיפו עוד לאסור אפי' בת"ח ומכ"ש באדם אחר אפי' אבד זכרו דה"ל מיעוט שאינו מצוי מ"מ לא פלוג רבנן משום דאיכא עכ"פ לפעמים מיעוט המצוי במי שאינו ת"ח ועדיין לא אבד זכרו וכל זה לענין להתירה לכתחילה משא"כ עברה ונישאי' הרי בשעת נישואי' דייקא ומדדייקא הוי זמן קצר כמו אבד זכרו בזמן רב ושוב הוי מיעוט שאינו מצוי וכיון דדיעבד הוא אם נישאת לא תצא והיינו דכ' תוס' בבכורת ורא"ש בחולין פ"ק סי' י"ב דמשו"ה אם נישאת לא תצא משום דהוי מיעוט שאינו מצוי היינו כיון שכבר נישאי' ודייקא בשעת נישואי' שוב הו"ל מיעוט שאינו מצוי וכל דברי חכמים קיימי' בלי שום סתירה בעזה"י:

אמנם כל זה בשהו עליו כדי יציאת הנפש בשעת הטביעה ולא יצא מהמים ושיעור זה לא אתפרש רק הריב"ש בסי' ש"פ כתב ע"ד אגב וז"ל אבל מי שלא עמד שלשה ימים במים אחרי מותו דהיינו משעה שלישי' שטבע אפשר דלא אמרי בי' מתפח תפח ע"ש מבואר דפשיטא לי' דשיעור יציאת הנפש הוא שלש שעות וכ' מהר"א ששון בתשובה סס"י א' דיצא לו כן מש"ס ב"ק נו"ן ע"א ופירש"י שם ד"ה שעה א' וכו' יע"ש וכוונת הש"ס שם דר"ח בן דוסא ידע דכל זמן שאפשר שתחי' בטבע לא יעשה הקב"ה נס ע"כ שעה א' וב' לא הי' בטוח שכבר עלתה עד אחר שעה ג' אז הי' בטוח שעלתה כבר והנה אין לפרש תחלת שעה ג' ראשונה אמר שלום דלא שייך תחלת שעה ראשונה אלא ה"ל למימר כשנפלה אמר שלום וגם לא שייך לומר כל שעה ראשונה אמר כל זמן שלום דא"כ ה"ל למיכלל ולומר ב' שעות ראשונות אמר שלום אע"כ סוף שעה ראשונה באו לפניו ואמרו לו ואמר שלום א"כ שעה שני' נמי סוף שעה שני' והוא תחילת שעה שלישית עדיין אמר שלום ובסוף שעה ג' אמר עלתה באופן שאם ההכרח של הר"א ששון מהש"ס אמתי אין שיעור יציאת הנפש פחות מג' שעות שוות שלנו אך תשו' מהרי"ט ח"ב חא"ע סי' כ"ו כ' מסברא שהוא שיעור שעה מועטת שא"א לאדם לחיות במים זמן רב דאין שליט ברוח לכלוא הרוח ונדחק מאוד בש"ס הנ"ל וכן נדחק בתשו' הב"א סי' ע"ט יע"ש ואני אומר אם סברא מסייע להרי"ט וב"ח וגמ' מסייע להריב"ש ומהר"א ששון נימא אנן בוודאי עפ"י טבע א"א להחיות במירי כ"א שעה קלה אך אם אירע שהעלוהו עדיין

אפשר לעשות לו רפואה ותחבולו' ע"י רופאי' עד ג' שעות כידוע וכן מצאתי בס' עצי ארזים סי' י"ז ס"ק קל"א שאפשר בהכי וע"כ ר"ח ב"ד בפ' הפרה לא הי' בטוח שעלתה עד סוף ג' שעות דכיון דעד אותה שעה אפשר להשיב נפש ע"י שום תחבולה בטבע לא הי' בטוח בנס [עיין לעיל סי' ס"ה]:

נמצא לפ"ז לע"ד כל ששהו עליו שעה קטנה ולא ראה אותו יוצא מהמים ועוד ב' שעות הי' בסמוך כל כך שאם הי' יוצא מהמי' והי' צריך לתחבולו' ורופאי' ורפואת הי' מתפרסם להם ולא שמעו ולא נודע להם דבר ה"ל כשהו עליו ג' שעות ובמים שיש להם סוף אשתו מותרת ובמים שאין להם סוף יצאנו עכ"פ מאיסור דאורי' דרובא אינם נמלטים רק מדרבנן סמכי' מיעוט נמלטים ע"י גלי דאשפלוהו לחזקת א"א ואסורה מדינא ככל אסורי' ואם יצורף לזה עוד שישכח זכרו זמן זמנים טובא או שיהי' זה ת"ח מפורסם אז הוי רק איסור קל מדרבנן משום חומרא דאשת איש:

והנה בנידון שלפנינו לא נזכר כלל ששהו עליו אפי' שעה מועטת כי ריבה נוצריות רצתה משם לתוך הקהלה להביא מצילי' ומסתמא לא שהתה במקום הטביעה שהרי חשבה להצילם ע"י מסייעי' ונזדרזה א"כ י"ל בתוך זמן שרצתה לתוך העיר יצא הוא מהמים והלך לדרכו אלא שבתחילת גב"ע נזכר שנערים נוצרים ג"כ עמדו על הכביסה א"כ י"ל שהנערה הלכה להביא מצילי' והנערי' עמדו על עמדם ושהו כדי יציאת נפש היינו עד שבאו היהודים ואז שהו שם כמה שעות כמבואר בג"ע ואע"ג שלא נזכר זה מ"מ סתמא כפירושו כן הוא ואין צריך לשמוע מפי הנערי' הנוצרי' כך דמסתמא אלו יצא א' מהנטבעים קלא ה"ל למילתא וה"ל לענין זה אומדנא דמוכח טפי מנאבד זכרו באופן דעכ"פ יצאנו מאיסור דאורי' ומ"מ מדמיון אני אומר והרב ובד"צ שהם בפנים ישכילו על דבר אמת:

ועתה נראה מה יהי' בסי' גופו וכליו סימני גופו המה כחירגא דיומא דלא שמי' כי עיור עין א' פשוט שאפי' סי' אמצעי לא הוי ואין זה ענין לפלוגתת מ"ב שבט"ז סקל"א באם צמצם מקום השומא בעין ימין או באבר פלוני דצמצם המקום הוה סי' כמו נקב יש בצד אות פלוני' אבל נקב בימין הגט או בשמאלו לא הוי סימן מובהק אפי' בתיבה פלוני' דוקא בצמצום מקום באות פלוני' וה"ה שומא מצמצם בצד ימין של אבר פלוני אבל נקטעה אצבע ימינו או שמאלו לא הוי סימן ומכ"ש עיור עין דשכיחא טובא בימין או בשמאל ובתשו' ב"י כ' דנקבי' הרבה בפנים ע"י חולי בלאט"רין הוי סימן מובהק שאינו נמצא בא' מאלף נראה במדינתו דבר דחולי בלאט"רין לא שכיח א' מיני אלף אבל

במדינתינו דמכה מהלכת היא בכל זמן ועידן אז אפי' עיור עין מחמתן שכיחא טובא ומכ"ש במי שנטבע במים אפשר עינו נימוק בחירו ע"י סבה מסבת המיתה:

וכן נמי בהרת אדומות ושחורו' ברגלו לא כלום הוא דאפי' הי' לו אותן פצעים ממש שראו בו הרופאים בחייו לא הי' אפשר להעיד דאפשר אלו נעשה ע"י הטביעה וע"י אכילת דגים דאכלו כורי לחסא וע"י נגף באבנים ועפר ומכ"ש שאין כאן אלא בהרת שעשוי הוא בשר המת שבמים להשתנות לבהרת כאלו ומאן ספון ומאן חשוב להתיר עגונה ע"י סימני' כאלו:

סי' בגדיו רוי"ט געשטרייפט ד' כנפות ואנגנעטין מכנסי' היינו חיורי וסומקא דאין מעידי' עליהם ופשוט אך כתונת געשטערצט פי' מהופך עליונו לתחתונו וכפתור של קאנפוס ורשום עליו ב' אותיו' ב' ה' ר"ל בערל הענדל זהו סי' מובהק בלי ספק כיון דלא הוחזקו עוד שמו ושמה בכי האי גוני ועוד בנקל יש להכיר חתימת יד האשה הרושמי' האותיו' ההמה י"ל כהאי דמעולם לא חתמנו עיי' גטין כ"ז ע"ב ותוס' שם ד"ה מעולם וכו' שכתבו וצ"ל שלא ראו העדי' ח"י שאם ראו ואמרו שהוא כ"י פשיטא שיחזיר עכ"ל וא"כ בגט כ"ש הכא דבגט מחמרי' טפי משום שאפשר להשיג גט אחר משא"כ במיתה עיי' ח"ץ ססי' קל"א וכן חצי טיכל רשום באותיו' הנ"ל ואותו חצי טיכל מתאים לאותו חצי טיכל הנשאר בבית הנה סברא זו דשתי חתיכות המתאימו' סמכי' עלי' באיסור בש"ס ופוסקים ומבואר בש"ע י"ד סי' פ"ג סעי' ד' וכבר האריך בתשו' חכם צבי סי' ל"ט דגם בזמן הזה סמכינן אבקיאותא דידן דלא כט"ז ססי' ק"א אע"ג דססי' ק"א כבר נתבטל חד בתרי מן התורה מ"מ האי דסי' פ"ג לא משמע דאיירי ברובא טהורי' ואפ"ה סמכי' אמתאימו' ומ"מ הכא בחומרא דא"א לא בעינא למסמכא אהך לחודא אי לא בצירוף רשום שמו ושמה וארושם לחוד נמי לא דהא בגט איכא נמי תרווייהו שמו ושמו ואביו ועירו ומ"מ בעי נמי סי' בכיס וארנקי אע"ג דהתם בהוחזקו שיב"ש מיירי ועוד גט שאני כנ"ל מ"מ אין דעתי להקל בלא ראיות ברורות כשמש אבל בצירוף מתאימות עם היכר הרושם וכן צירוף געשטערצט כתונת עם הרושם בודאי הוי סי' מובהק בשני אלו אבל ט"ע בכליו שהזכיר פר"מ בתשו' לא נ"ל לסמוך עליו אחר ששהו ט"ו יום במים ונתקלקלו וגם כיון שידע' הטביעה אמרו בדדמי ובג"ע לא נזכר טב"ע בכליו כלל והנה בחידושי ביארתי הא דקאמר הש"ס כליו בחורי וסומקי ולא אמר כליו בצבעא ומ"ט פרט חורי וסומקי דהוי אורך שלא לצורך ע"כ הי' נלע"ד דקשה להש"ס כיון דכבר אשמועי' דגופו ארוך וגוץ לא סמכי' כ"ש כליו בציבעי אלא ע"כ הא פשיטא אם הי' כל כליו חיורי או סומקי וכהאי גוני לא סמכי' דהוי ק"ו מגופו ארוך וגוץ אך קמ"ל בחיורי וסומקי

תרויהו שנתנו בו סי' שהי' מכנסי' סומקי ומעיל חיורי ובתי שוקיים ירקי וכי האי גוני וה"א הצירוף יחשוב לסי' דרחוק הוא שיזדמן עוד א' מלבוש בצירוף בגדיו כאלו דוקא קמ"ל אפ"ה לא סמכי' והנה אעפ"י שביארתי כן מ"מ הכא נ"ל הואיל וכבר אית לן סי' מובהקי' ביותר בכתונת וטיכל שפיר נצרף לזה עוד גם סומקי דארבע כנפות ואנגנעט ירוק דמכנסים שלו באופן שנאמר שהבגדים המצורפים האלו המה בלי ספק ופקפוק בגדיו של בעל האשה בערל בן פנחס בעל האשה הענדל:

ומעתה נבוא לחששא דשאלה הנה ידועי' דברי ש"ך ח"מ ססי' ס"ה דלרי"ף ורמב"ם לא חיישי' וכבר הביאו זה כל האחרונים וגם דגול מרבבה בגליון ש"ע ציין עליו אבל אין דרכי להתיר ע"י סמיכה על דעות אם לא אמצא הסכמות כל או לכל הפחות רוב החולקים כי דבר זה נמסר לגדולי' להכריע אבל איש כמוני מה כחי והנה לדעת הפוסקים החוששי' לשאלה יש כאן סברת להקל סברת מהר"ל מפראג סברת תשו' מהו' עוזר סברת מהר"מפ ועוד מה שלדעתי יש להמציא כאן:

הנה ס' מהר"ל מפראג היכי דאיכא סי' אמצעי בגוף א"כ להך לישנא דסי' דאורי' מותרת ולהך לישנא דסי' ל"ד לא אתאינן לחשש שאלה ויפה דחה הב"ש וכוונתו מבואר דחזי' אי סי' דאורי' פי' דלא חיישי' דילמא איתרמי סי' כסי' ואפ"ה חיישי' לשאלה דהאי איתרמי טפי דאדם משאיל כליו מכ"ש אי סי' ל"ד משום דחיישי' דאיתרמי סי' כ"ש דניחוש דאתרמי שאילת כלי ואפי' כלי' דלא מושלי אפשר דחיישי' רק מה שחידש ח"ץ דהוה שאלה דיחיד דנימא שהשאיל לזה שהי' לו ג"כ סי' אמצעי כזה ובזה הארכתי בתשובה אך פה אינו ענין דכבר כתבתי לע"ד עיור עינו ובהרת ברגלו אפי' סי' אמצעי לא הוי ומ"מ לקמן אי"ה נעשנו סניף:

דברי הגאון מהו' עוזר בתשובה הובא בס' באר היטב באריכות דבמשאל"ס ושהו כדי יציאת נפש דליכא אלא איסורא דרבנן מועיל סי' אמצעי לכ"ע דבאיסורא דרבנן סגי בהכי וגם בתשו' נודע ביהודא ראיתי פי' אחד כן ודבריהם צ"ע ממ"ש תוס' ר"פ האשה שלום דעובדא דשני ת"ח הי' סי' מובהקים למ"ד סי' דאורי' עיי"ש ד"ה וקאמרו סי' הרי קמן אפי' במש"אלס ובת"ח דאית להו קלא וה"ל תרי מיעוטא כמו שביארתי לעיל ואפ"ה בעי תוס' סי' מובהקים ביותר ש"מ משום חומרא דא"א מחמרי' אפי' כי הא והנה אומר אני אי כדברי הגאונים הנ"ל הה"נ דלא חיישי' במש"אלס ולפ"ז י"ל דהרי התוס' פסקו לא חיישי' לשאלה מכח הך שינויי דחיורי וסומקי כמ"ש תוס' ביבמות ק"כ ע"ב ד"ה כליו וכו' מיהו למסקנא וכו' ע"ש ונראה דהפוסקים דחיישי' לשאלה ס"ל דודאי לכל השינוי שבש"ס חיישי' בדאורי' לשאלה ובדרבנן לא חיישינן אך בהא פליגי הני שינויי'

דבבכורת מ"ו ע"ב פליגי תרי לישנא חי מן התורה בעי פרצוף פנים עם החוטם או סגי בחד ורק משום חומרא דא"א בעי תרווייהו ע"ש וא"כ י"ל הך לישני דחיורי וסומקי אזיל להך לישנא דמן התורה סגי בחד ואפ"ה אמר במתני' אי ליכא תרווייהו פרצוף פנים עם החוטם אע"ג דאיכא חד מינייהו וליכא אלא אי' דרבנן אפ"ה לא סמכי' אסי' כליו וא"כ ליכא למימר משום שאלה הא לדרבנן לא חיישי' לשאלה ע"כ חידש לנו בחיורי וסומקי נמצא להני גאוני' דחששו לשאלה בדאורייתא ע"כ יודו דבדרבנן לא חיישי' לשאלה והתוס' דס"ל דבהך שינוי' דחיורי וסומקי הדר בי' לגמרי משאלה ומשו"ה פסקו דלא חיישי' לשאלה כלל אינהו לא ס"ל לחלק בין דאורי' לדרבנן משו"ה כ' גבי ב' ת"ח דבעי סי' מובהקים נמצא לפ"ז במש"אלס ושהו כדי יציאת נפש לא ניחוש לשאלה ממ"נ דלהתוס' לא חיישי' לשאלה כלל דפסקינן כשינוי' בתרא חיורי וסומקי ולאינך פוסקים ע"כ ס"ל דלשינויי בתרא בדרבנן לא חיישי' לשאלה ובוודאי לא נעביד עובדא עפ"י דברינו אלו אבל עכ"פ בתרתי דרבנן כגון מש"אלס וגם נאבד זכרו שנה שנתיים לפי עיני המורה יש לעשותו סניף לשארי התירים ויבואר עוד לפנינו אי"ה:

סברת מהר"מפ בתשובה הובאה ברמ"א סי' י"ז סל"ב והמעיי' בפנים יראה כי בחנם נתלבטו האחרונים ז"ל כי שפתיו ברור מללו כל שראינו נופל למים באלו הבגדים למאי ניחוש לו אולי בתוך המים מצא אחד והפשיט בגדיו והשאילם בתוך המים זה דבר שא"א לשמוע ואם נימא דגלי אשפילוהו ויצא מן המים והשאיל בגדיו ביבשה לאחר ואח"כ נטבע גם הוא א"כ צריכי' למיחש דהנהו בגדים נטבעו פעמים במים זהו רחוק אטו כל טביעת תפסו להני בגדים זה כוונתו בתוספת ביאר ועיי' ט"ז סקמ"ו ויש להביא ראי' לזה מתוס' גיטין כ"ח ע"א ד"ה מצאו וכו' וא"ת וניחוש לשאלה וכו' א"נ ביודע שבחפיסה או בדלוסקמא איבדא עכ"ל וביבמות ק"כ ע"ב ד"ה אב"א תפסו זה התי' לעיקור והנה ע"כ כוונת קושייתם דניחוש שהשאיל החפיסה לאחר ואותו האחר נתן בו גט ואבדו והוא מוצאו עכשיו וא"כ מה תי' תוס' שידוע שאבד הגט בחפיסה מה בכך מ"מ ניחוש שהאחר מצאו ונתן בו גיטו ששמו כשמו ואבדו והוא מצאו עכשיו אע"כ כל שידעינין שאבדו בחפיסה תו לא חיישי' לתרי מקראות וכהר"מפ הנ"ל כל שראינו טובע באלו המלבושים תו לא חיישי' ואע"ג דיש לדחות שאני התם דאיכא נמי שמו ושמה ז"א דא"כ לא הוי מקשה הש"ס מידי ביבמו' שם מכיס וארנקי וזהו באמת ק' הרא"ש בתשובה ותי' דלעולם נחתי' בי' דרגא בגט דאיכא שמו ושמה ואפשר באחר ובמיתה לא אפשר באחר נקל אפי' בלא שמו ושמה וכ"כ ח"ץ סי' קל"א וכבר רמזתי על זה לעיל:

והשתא לפ"ז בנידון שלפנינו אלו הי' הנערה הנוצריות במס"לת שנטבעו באלו המלבושי' הי' לנו עמוד חזק להשען עליו אך זה לא נזכר בדבריו אך מביתו יצא במלבושיו ואפשר החליפ' בין יציאתו מביתו לביאתו אל מקום הכביסה ואין כאן סמיכה על מהר"מפ הנ"ל ויבואר עוד לפנינו אי"ה:

לע"ד יש להמציא כאן ולומר דידוע דלשאלת כל בגדיו ונשאר ערטלאי ובשגם בגד של מצות ציצית לא חיישי' רק למכירה חליפי' וגזילה וכדומה אבל לשאלה לא והנה הי' רושם שמו ושם אשתו על אלו המלבושי' היינו הכתונת וטיכל ואלו מכרם לאחר לא הי' מניח אותיו' שמו של זה על המלבושים שלא יאמרו גנוב הוא אתו ועיי' יבמו' קט"ו ע"ב אימר אישתלי או לפנחי' שבקינן לא שייך הכא אך התוס' מייתי בשם הירושלמי דשייך אישתלי גם בכי האי גוני ובאמת הרמב"ם לא מייתי הך דיני כלל משמע דס"ל ש"ס דילן פליג אך הרב"י בח"מ סי' קע"ו בתוך מחודש כ"א מייתי לי' בשם רבינו ירוחם ופסקו בש"ע שם סעי' כ"ט וביארתי בתשובה אחרת דס"ל דרובא לא מישתלי אך אין הולכי' בממון אחר הרוב ע"כ נהי במע"ש הלכה דלא חיישי' למשתלי אך בשותפי' דהכל בחזקת שניהם וזה בא להוציא מחברו ע"י סי' שמו יכול לטעון דלמא אתה מהמיעוט דמשתלי מ"מ נ"ל לחלק בין התם להכא דהקונה מלבוש מחברו אינו רוצה שיהי' שמו של זה עליו משא"כ שותפי' דלא קפדי ומה תאמר שמא החליפו עם א' ששמו כשמו זה הוי מכירה דיחיד ולא חיישי' כמ"ש ח"צ סי' קל"א הנ"ל ועוד כשנצרף סברת מהר"מפ הנ"ל ליכא למיחש לחליפי' אלא לאותה שעה שהלך מביתו למקום הכביסה וא"כ בקל נוכל לחקור אם בסביבו' ההמה ליכא אחר דחתום עצמו ב' ה' ואותם החותמים עצמם כן יעידו בפנינו שלא החליפו עמו המלבושי' ושוב כיון דלא הוחזקו שמו כשמו תו ליכא למיחש לאיניש דעלמא ואין לומר דלמא הכתונת והטיכל לבד השאיל ולא החליף וכיון שהשאילם לא הו"מ השואל להסיר הרושם וכיון דלא השאיל אלא ב' אלו לא הוי שאלת כל מלבושיו ושארי מלבושיו אין בהם אלא סי' חיורי וסומקי והדרא חששא למקומה ז"א לזה הנחתי לעיל במונח דכיון דסי' מובהק בשני אלו תו נצרף גם סי' אידך מלבושי' דחיורי וסומקי ונימא הואיל ואשכחנא גבי הדדי הנך ב' שיש בהם רושם עם הנך חיורי וסומקי מישך שייך להדדי וכיון דהנך תרי לא החליף דאל"כ הי' אידך מסיר הרושם ואת כל מלבושיו לא השאיל א"כ זה הוא בער בן פנחס בעל האשה הענדל ומצורף עוד לזה דנטבע במש"אלס ה"ל אי' דרבנן ולסניף בעלמא נימא נמי הואיל ונמצא עיור ורגלי לקוי בבהרת משונו' כמו שהי' רגיל למצוא אצל בער הנ"ל:

ובכל זאת מיראי הוראה אני אם תשיג היתרא מגאון א' אשר יתנה בתנאי ללרף עוד בן תורה א' עמו הרי דעתי מצורפת ומטינא שיבא מכשורא אך אם לא יאמר בה לא איסור ולא היתר אזי לא יסמכו על דברי הנ"ל אלא אחר שתמתין ב' שנים שיאבד זכרו ג"כ ויהי' תרי דרבנן כי עדיין לבי נקפו בשיעור שיהוי יציאת נפש הנ"ל ואז ישבו ב"ד של ג' ויעיינו בדבריו אלו ויתירו האשה הענדל אשת בערל בן פנחס מק"ק פאקש והנה במרדכי יבמו' סי' צ"א הנ"ל איתא ד' שנים ונ"ל בזמנינו דקביעא דואר בכל אתר ויכול לכתוב לביתו סגי בפחות והואיל וחזינן דחז"ל החמירו במינקת ולא חשו לעיגון של ב' וג' שנים ע"כ מסתייעא שתמתין ב' שנים הנל"עד כתבתי וה' יצילני מטעות ושגיאה. פ"ב יום א' ז' אב תקע"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צג

שלום וכ"ט לידיד עליון ה"ה הרב המאה"ג המופלג ומפורסם כש"ת מה"ו נתן שפירא נ"י אב"ד דק"ק אלמאש יע"א:

יקרתו הגיעני נידון אלמנת א' מהפורשי' מדרכי ישראל והרים יד בכל התורה כולה מחילול שבת בפרהסיא כמה פעמים בפני עשרה מישראל ולא חסר לו כלום אלא שלא נטמע בין הישמעאלי' ולא קיבל דברי חבירות בפני חבר לאיש משחית אבל זולת זה הרי הוא מומר גמור לכל הלכותיו ועתה נשתדכה אלמנתו לכהן ומספקא לי' לפר"מ אי שרי' לכהן אם הוה בעילת מומר כבעילת נכרי ופוסל לכהונה כאשר ישב על מדוכא זו הגאון בס' אבני מילואי' סי' ז' סקי"ג והניח בצ"ע אם להתירה לכהן אולי עכ"פ יש לאסור מדרבנן ובקש ממני לחוות דעתי הקלושה למעשה בזה:

הנה הגאון הנ"ל לא נסתפק אלא לשיטת הר"א מרעגנשבורג בהגה"ה מרדכי פ' החולץ סי' ק"ז ונדפס שם בערבוב שלא במקומו כי צריך להיות לעיל סי' ק"ו כי שם מקומו וכן מבואר למעיין בתה"ד סי' רכ"ג ובתשו' מהר"י מינץ יע"ש ויען דברי הגה"ה מרדכי אלו בנויי' על דברי המרדכי פ' החולץ סי' כ"ח ע"כ תחלה יתבארו דברי המרדכי והגה"ה מרדכי אי"ה וממילא רוחא שמעתא בעזה"י:

המרדכי פרק החולץ סי' כ"ח מייתי דעת רבינו גרשון דמומר זוקק לחלוצה כי היכי דקדושיו קדושין וגטו גט ה"נ זקוקתו זקוקה מעלי' היא ור' יהודאי גאון כ' אם בשעה שנישאית כבר הי' מומר אינו זוקק אבל אשת מומר אינה זקוקה דלאו אחיו במצות הוא ושוב כ' דהגאונים התירו זקוקת מומר לעלמא בלי ראי' ורש"י השיב לאיסור דאעפ"י

שחטא ישראל הוא והר"מ מר"ב רצה להסביר סברת הגאונים דפטרוהו משום דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה ונתבטלו הקדושין למפרע:

וע"ז סובב הולך דברי הגה"ה מרדכי שם דבתחלה הביא דברי א"ז קצר שכ' על דברי ר' יהודאי גאון שכ' אם הי' מומר בשעת נישואי' משום דס"ל קדושי' הראשוני' מפילי' וכל שלא הי' ראוי בשעת נישואי' הראשוני' שוב נאסרה עליו וא"כ למאי דקיי"ל מיתה מפלת אפי' לא המיר אלא קודם מיתת האח נמי אינו זוקק אלו דברי א"ז וכ' בעל ההגה"ה מרדכי לפ"ז מוכח דלא כהר"מ מר"ב דכ' שטעמו משום דאדעתא דהכא לא קדשה נפשה דא"כ מה ענין נישואי' הראשונים מפילי' או מיתה מפלת להכא אע"כ דעת הגאונים שהמומר איננו כישראל וא"כ הדרה קושי' לדוכתי' הא קיי"ל אעפ"י שחטא ישראל והעולה על רוחכם להיות ככל הגוים לא תהי' וקדושיו קדושי' ומ"ט לא תהא זקוקה לו:

ושוב כ' ליישב דעת הגאונים דודאי ישראל הוא לכל דבר וקדושיו קדושי' אך מצוה שנאמרה בו אחוה שאני שהרי אינו אחיו במצות ומותר להלוות למומר בריבית שאינו בכלל וחי אחיך עמך ועוד שמותר ללות ממנו וליתן לו ריבית אי לאו משום לפני עיור לא תתן מכשול אבל על הלוה לא הי' איסור שאינו נותן ריבית לאחיו במצות וה"נ ביבום אחים כתיב:

וטרם אסיים דברי המרדכי אפרש זה דלכאורה יקשה על מהר"מ מר"ב איך נעלם ממנו זה והלא רב יהודאי גאון גופי' הזכיר זה דמשום אשת מומר אינה זקוקה ליבם ישראל משום שאינו אחיו במצות וי"ל דס"ל דהרי ודאי אחים הוא כמו אח עשו ליעקוב כמ"ש תה"ד סי' רכ"ג הנ"ל ובשלומא ריבית וצדקה אינו מצוה להחיותו דאינו עושה מעשה עמך והה"נ ישראל לא יתקן נפש אחיו המומר להקים לו שם בישראל דאינו מצוה להחיותו ולהקים לו שם ודכתיב אשר לא יבנה את בית אחיו היינו אחיו במצות שראוי לבנות לו ביתו ולהקים לו שם ולא מומר ימחה שמו אבל כשהמת ישראל והאח מומר מנ"ל למיפטרי' וע"כ הקשה ר"שי עליו ות' מהר"ם משום אדעתי' דהכי לא קדשה נפשה ואתי השתא ר"ש וסייעתו וס"ל כי היכי דהי' מותר ללות ממנו דאעפ"י שלא שייך שלא להחיותו דהרי אדרבא מרבה הונו ואפ"ה הי' מותר אי לאו משום לפני עיור ש"מ כל אח דענין מצוה בעי אחיו במצות וה"נ כי ישבו אחים יחדיו ב' אחים דומי' במצות ואין המומר זוקק אע"ג דקידושיו קדושי' וישראל גמור הוא אעפ"י שחטא כנלע"ד ליישב פלוגתתם:

וכאן שייך שיטת הר"א מר"ב שבסי' ק"ז שהוסיף לומר בלי טעם אחים במצות נמי אינו זוקק ולא עוד אלא נהי דגטו גט דאעפ"י שחטא ישראל הוא מ"מ קדושיו אינם קדושי'

והטעם דכל מילתא דתלי' בחיתון אינו כישראל כיון שהוא מומר הוה בכלל כי יסיר בנך מאחרי וכ"כ רשב"א בתשו' סי' אלף קס"ב ע"ש וס"ל להר"א דממילא הוה נמי בכלל קנאין פוגעי' בו והוה בכלל חייבי מיתות ואין קדושי' תופסים והא דחוששי' לקידושי' היינו שמא הרהר תשובה בלבו אבל כל זמן שעומד בהמראתו אין בו שום מצוה התלוי בחיתון וא"כ אינו זוקק ליבום זהו שיטתו וצריכי' לדחוק לדעתו בספ"ק דיבמות דאי לאו דהאי דרא איצטרויי איצטרי הו' חוששי' לקידושי או"ה בזה"ז שמא מבני עשרת השבטי' והכא לא שייך שמא הרהר תשובה בלבו דהרי מחזק עצמו לגוי או"ה עיי' גטין ע"ג ע"ב ובתוס' ד"ה נתן וכו' ואי איתא דלרבינו אברהם מומר פוסל בביאתו ומ"מ קידושי' חוששי' שמא הרהר תשובה א"כ משכחת לי' חששא דזנות בשהמיר בנתים וחוששי' לפוסלה מכהונה וחששא דקידושי' משום שמא הרהר בתשובה אלא די"ל מ"ט דריבר"י דחוששי' לקידושין משום אין אדם עושה בעילתו זנות דהרי ש"ס מייתי עלה דרבב"ח אר"י והוא אמר כן לקמן פ"א ע"ב ואס"ד דמיירי בהמיר לא שייך חזקה אין עושה בעילת זנות אע"כ לא איירי בהמיר וא"כ לא שייך חשש זנות:

והתה"ד הקשה על שיטה זו דהתוס' כ' ספ"ק דיבמות הנ"ל דאפי' למ"ד נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר אינו אלא מדרבנן דהך דחייבי מיתה דקנאי' פוגעי' גרע אפי' מחייבי לאוי דעלמא משום דבצינעה מותר ע"ש בתוס' וא"כ מכ"ש הא אנן קיי"ל נכרי ועבד הבא על ב"י הולד כשר וע"כ מטעם הנ"ל משום דבצינעה מותר ושוב הדרינן אעפ"י שחטא ישראל הוא אפי' לענין חיתון נמי זו היא כוונת תה"ד:

ובאבני מילואי' כ' דס"ל להר"א דנהי בישראל הבועל ארמית יש חילוק בין צינעא לפרהסי' מ"מ בנכרי הבועל ב"י אין חלוק. ועוד בצינעא נמי כרת מיהא איכא והיינו מש"ס סנהדרי' אקרי' לרב בחלמא יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ומאחר שיש לקיים שיטת הרא"ש יש להסתפק שבעילתו פוסל לכהונה כערוה אלא שעמד נגדו ש"ס יבמות מ"ה דאין ממזר מגוי ועבד משום שאין ממזר אלא מאיסור ערוה וכרת והכי קיי"ל א"כ מבואר דאע"ג דפוגעי' בו קנאים וחייב כרת נמי מדברי קבלה מ"מ לא הוה ערוה אלו דבריו ואני אוסיף על דבריו דאמרי' בש"ס מגילה כ"ה ע"א האומר מזרעך לא תתן להעביר למולך לא עברה בארמותא משתקין אותו בנזיפה וכ' רש"י ז"ל שעוקר הכתוב ממשמעותי' ומחייב ונותן כרת לבא על הכותית ומחייב חטאת על השוגג ומיתת ב"ד על המזיד בהתראה עכ"ל האריך בזה לומר אעפ"י שמחייב כרת בצינעא וקנאי' פוגעי' בו בפרהסי' מ"מ אינו דומה לעריות שיש בו מיתת ב"ד וגם חטאת בשוגג משא"כ הכא וא"כ איננו ערוה וכדברי ש"ס יבמות מ"ה ע"א הנ"ל וממילא אינו פוסל לכהונה בביאתו:

אלא שמ"מ כ' באבני מלואים הנ"ל אולי מדרבנן פוסל ולפע"ד זה לא ס"ד דגזרו רבנן ע"ז ואפי' מן התורה הי' ק' קצת דא"כ כהן שחילל שבת וכדומה ושב בתשובה אשתו אסורה לו לקיימה ודרכי' דרכי נועם ומ"מ אי הוה אסור מן התורה או אפי' רק מדרבנן ותנינא לה בהדי' אסור לנו להרהר ח"ו אבל כיון דלא מצינו כן לחז"ל נאמר בודאי לא גזרו על ככה לנעול דלת בפני בעלי תשובה ועשו תקנת מריש נגד דין תורה שלא לנעול דלת בפני בעלי תשובה מכ"ש שלא יתקנו תקנה לקלקלה לכופו לגרש את אשתו ועי"ז ימנע ולא ישוב:

ולפע"ד להביא ראי' דמדאורייתא שרי' עכ"פ דבקדושין ע"ח ע"ב והאלמנה אשר תהי' אלמנה מכהן יקחו נדחק ש"ס מקצת כהנים יקחו וחפשתי באברבניל וברד"ק ולא מצאו פי' פשוט במקרא הלז ובימי חורפי שמעתי בשם מפורש א' פי' פשוט כי הפרשה מתעות ב"י מאחרי ה' ובחר ה' בבני צדוק לשרתו ונחשדו כל נשים בזנות ולא הותר לכהנים אלא אובתולת ישראל או אלמנת כהנים בני צדוק לאפוקי אלמנת ישראל שהמה בס' זונות כך שמעתי והוא פי' הגון ותימה על ש"ס דלא מפרש הכי וצ"ל נשותיהם לא הוה מפקרי ומשו"ה לא מפרש ש"ס הכי אמנם אס"ד אשת מומר מיסתרי לכהן ע"י ביאת בעלה א"כ נאסרו כל נשי הדור ההוא ע"י ביאת בעליהן המומרי' לע"ז ומתפרש קרא כפשוטו וצ"ע על ש"ס קדושין הנ"ל: אע"כ מוכח דעכ"פ לא פסלה מכהונה אפי' לר' אברהם והטעם דפסול כהונה נפיק מקרא דכי תהי' לאיש זר או מקרא דאלמנה וגרושה לאפוקי נכרי דלית לה אלמנות וגירושי' והכא אפ' להר"א דלית לי' קדושין מ"מ מקרי בר הוי' דהרי אי הדר בתשובה יש לו קדושי' ולא גרע מקטן במס' גטין פ"ה ע"א ע"ש:

וכן זר אפי' למ"ש אבני מלואים בשם רשב"א דבפסולי קהל אפי' הי' לו שעה הכושר מ"מ נקרא זר מ"מ הכא בסמי' בידו שבידו לשוב ולא הוה זר ה"נ לא זר מקרי כנ"ל דלא תיקשי מש"ס קדושי' ע"ח ע"ב הנ"ל ועי' כריתות ז' ע"א ועירוכין י"ז ע"ב:

ולפ"ז בנידון דידן אין לבטל השידוכי' דהרי לשיטת רש"י ישראל גמור הוא וזוקק לחליצה ולר' יהודאי גאון אליבא דמהר"מ מר"ב נמי ישראל גמור הוא אלא אדעתא דהכא לא קדשה נפשה ולאינך נמי דוקא לענין מצוה דכתיב בי' אחוה אבל לשאר ענינים ישראל גמור הוא ולר"א מרעגנשבורג נמי דלענין חיתון לאו ישראל הוא מ"מ מן התורה לא נפסלה לכהונה ורבנן לא גזרו בכה"ג כמו שהוכחתי לעיל בשגם שהוא דעת יחיד נגד כל הני רבוותא ושרי' לכהונה הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי א"נ: פ"ב כאור בקר ליום ג' ט"ז אדר תקצ"א לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צד

אלקי קדם מעונה יברכהו בצאת השנה ה"ה ידיד עליון ורב חביבי הרב הגאון הגדול חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות גן הדסים ערוגת הבושם גל אגוזים נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה"ו צבי הרש העללר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אונגוואר יע"א:

יקרתו הגיעני זה ח' ימים והיום לקחתי מועד מועדים וחצי להשיב מפני כבודו כי רב גם כי קשה עלי להכניס עצמי בהיתרא דעלובתא דא כי כל ההתרים והסברות שהי' למעליותא בהעתק תשובה שהעתקתי להרב המאה"ג דק"ק מאדע נ' לא נמצאו השתא הכא ומי אנכי למישרי תרבא אך יען כי פר"מ הגאון נ"י פתח פתחא להאי פרשתא וכל ספרן של צדיקים פתוחים לפניו ורוחב לבבו כפתחו של אולם בסברות עמוקות וישרות לא אשיב פניו ריקם לפלפל בהלכה קצת ויהי דברי מעטי' ולא למעשה כלל:

דבר זה נפתח בתשב"ץ ח"א מסי' ע"ד עד סי' פ"ה מתחזק והולך דהיתר ע"א מטעם עבידא לאיגלויי מן התורה הוא וכי כן מורה לשון הרמב"ם סוף הלכות גירושי' ומה שסיים שם דחכמים האמינו היינו שהוסיפו להאמין עד מפי עד אע"ג דמצי לאשתמוטי בבוא ההרוג ולאמור לא מפי אמרתי אלא מפי פלוני והחי יכול להכחיש החי בכיוצא בזה ואפ"ה האמינהו חז"ל ולשון רמב"ם פ"ה מהל' עדות שכ' בשני מקומות האמינה תורה ע"א בסוטה ועגלה ערופה ובמקום א' האמינו חז"ל בעגונה היינו נמי בעד מפי עד דלא עבידא לגלוי אבל היכי דעבידא לגלוי' לא מתורת עדות אתאינן אלא מטעם שגם אנחנו כלנו יודעים שכן הוא ומזה לא מיירי התם אלא מעדי' אלו דבריו ז"ל והנה בפ"ד מיבום הלכה ל"א התשב"ץ והריב"ש גרסי התם וכן לענין ממון וכו' א"כ פשוט דפשיטות לשונו מורה כתשב"ץ אלא אפי' לפי נוסחא שלפנינו משא"כ בממון וכו' מ"מ שטחיות לשונו משמע דטעמא משום דבממון לא הוי מילתא דעבידא לגלוי' כמובן ובפ"ג דקה"ח הלכה י"ד כ' ע"א כשר מהני לעדות החדש משום עבידא לגלוי ויעיי' בהרא"ש פ"ג דמ"ק סימן ע"ט בשם רמב"ן ויבואר לקמן אי"ה באופן דלשונות הרמב"ם מסייעים להתשב"ץ אך הריב"ש סי' קנ"ה וסי' קפ"ב פליג עליו בחוזק היד דמדרבנן האמינו וראיותיו מש"ס עצומי' גם כי כל אלו לא נעלמו מהתשב"ץ כמבואר שם בתשב"ץ הנ"ל מ"מ נדחק מאוד באופן דהש"ס מסייעי' להריב"ש וכן סוגי' דעלמא, ולשונות הרמב"ם כתשב"ץ דייקא לכאורה:

וכשאני לעצמי אפשר לומר עפ"י מה שהשריש ט"ז בא"ח סי' תקפ"ח סק"ה ובי"ד סי' קי"ז ובח"מ סי' ב' דאין כח ביד חכמים לעקור דבר המפורש להדי' בתורה לאסור או להתיר וכן נראה מלשון תוס' פ' איזהו נשך (בבא מציעא ע' ע"ב) ד"ה תשיך והנה התוס'

ר"פ האשה רבה כ' דהא דהתירו חכמים מגונה עפ"י ע"א הוא משום דיש כח ביד חכמים וכו' וקשה הא לאו מפורש לא יקום ע"א עי' בס' מצות לרמב"ם סימן רפ"ח והרבה תמהו על החוששין למקדש בע"א דעוברי' על לאו זה וה"נ קשי' כנ"ל אשר ע"כ נראה דלא הצריכה תורה אלא במה שאין הב"ד יודע אלא עפ"י עדים אבל דבר המבורר להם בלא האמנתם לעדים הוה כאלו המה ראו בעצמם וכשם שאם ראו בעצמם אותו הדבר עושי' הדין שלא מתורת עדות כמבואר בסנהדרי' ע"ח ע"א גבי טריפה שהרג בפני ב"ד דמבאר דאע"ג דמטעם דלא תהי' שמיעה גדולה מראי' הי' לנו לומר די' כשמיעה ובעי' אתה יכול להזימו ולא אמרי' הכי אלא ש"מ דלא מטעם עדות אתאינן עליו כלל א"כ ה"ה כל שלב ב"ד יודעי' בברור עפ"י הענין שלא בתורת נאמנות העד יכולי' לדון שלא עפ"י עדות ואינו נכנס בגדר עפ"י ב' עדי' ולא יקום ע"א וכו' ואפשר דדיני מיגו מהאי טעמא הוא וקצת נכנס זה בדיני חזקת המנהג שהורגין וסוקלין עליהם כאשה שבנה מורכב על כתיפה משום חזקת המנהג שאין נוהג מנהג זה אלא אֵם על הבנים והורגין על זה וה"ה ה"נ וכל זה בדבר שנתברר לב"ד עצמם כאלו הם ראוהו ועיי' שבועות ל"ד ע"א ור"פ המוכר פירות:

אך יש אומדנא דלא מוכחא כל כך אלא מצד נאמנות העד שע"י אומדנא זו ראוי להאמין העד וכיון שנכנסנו מטעם נאמנות הרי נגענו במ"ש לא יקום ע"א ואפי' יהי' הדבר אמת ברור ונכון ובר"פ העדות אמרי' מנין ליודע בחברו שהוא גזלן וכו' ת"ל מדבר שקר תרחק קרי לי' שקר אעפ"י שהוא יודע שהוא אמת וכ"כ תוס' בגטין ד' ע"ב וא"כ בקבלת עדות כזה עוברים על לא יקום ע"א או אנשים ולא נשים וכדומה מ"מ לאו זה אינינו מבואר להדי' בקרא כי י"ל דלא מיירי באומדנא כזה דמי יכול לחלק בין האומדנו' כ"א חז"ל שהם נתנו רשות וע"כ היכי דעבידא לגלוי' יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת כיון שאינו מפורש בהדי' לאסור וא"ש דברי תוס' ובזה י"ל כוונת הרמב"ם סוף הלכ' גירושי' הנ"ל אם כי בכל זאת לשונו דחוק קצת מ"מ נ"ל יותר אמתי מכל מה שראיתי מפורשי דבריו:

לפ"ז יש לנו ג' ענינים דבר המבורר ממש לב"ד כאלו ראוהו אינינו בגדר עדות כלל ואשר אינו מבורר כלל רק עפ"י עדי' אין כח ביד חכמים לעשות מעשה עפ"י ע"א או נשים דעובדי' על מ"ש בתורה בהדי' אך אם אומדנת מוכיחו' להאמין ע"א או נשים נהי מן התורה לא מהימן מ"מ אם יש צורך בדבר יש כח ביד חכמי' להאמינו מ"מ נ"ל דקי' לי' בגוה דבת ר"ח ר"פ הכותב או גברא רבא כעולא ר"פ אם אין מכירין אינינו בגדר זה דנימא אומדנא דמוכח שזה לא ישקר באומנתו דהאדם יראה לעינים דוקא כגון מילתא

דעבידא לגלוי ששום אדם לא ישקר והוה כמו חזקת מנהג הנ"ל שמנהגו של עולם כך הוא אבל להחליט על נאמנתו של אדם אפי' יהושע ב"נ לא דכל הימנותא דב' עדי' אינו אלא מגזירת הכתוב דאפשר ששניהם משקרים כי כן משמע לי מלשון רמב"ם ספ"ז מיסודי התורה ואפשר שיעשה אות או מופת ואינו נבי' וכו' כמו שנצטוינו לחתוך הדין וכו' וע"ש משמע מלשונו דסמיכה על ב' עדים הוא גזירת הכתוב וצ"ל הא דאמרי' בב"ב קנ"ט ע"א משה ואהרן פסילי לחותנם לאו משום דלא מהימני אלא משום גזירת המלך היינו אחר שהאמינה תורה ב' עדים א"כ פסול משה ואהרן לחותנם הוא גזירת המלך אבל גוף ההאמנה לב' עדים ג"כ אינינו אלא גזירת המלך א"כ בע"א דליכא גזירת מלך אפי' יהי' כיב"נ אין להאמינו ומשו"ה תמה ש"ס פ' הכותב קרענא ס"ד אלא מרענא וע"ש לשון רש"י ד"ה קרענא וכו':

תדע שכן הוא שהרי כל השטרות העולם בעש"נ כשרים משום דקמו בהו רבנן דלא משקרי וא"כ בודאי יהיב זוזי קמיהו והשטר אינו אלא לראי' בעלמא וללישנא בתרא דגטי' יו"ד ע"ב הוא מעיקור הדין ולא משום דינא דמלכותא והכי קיי"ל וקשה להרמב"ם דפסק רפ"ח מה' עדו' עדי' שאינם זוכרים העדות נפסל השטר ועמ"ש כ"מ סוף הלכו' עדות וקשה מה בכך שאינו זוכר עתה מ"מ כיון דעכ"פ העד לא חתם בשקר והשטר אינו אלא לראי' בעלמא ולא יהי' אלא נעשה בעש"נ וצ"ע לכאורה אע"כ העדאת עדים ונאמנתם אינו אלא מגז"ה א"כ כל שהוא מפי כתבם ואינינו זוכר העדות לא גזר הכתוב להאמינו משא"כ עש"נ דחזקה לא מרעי אומנתיהו לשקר עדיפי בזה מעדים כשרים דגז"ה בעלמא הוא:

ומילתא אגב אורחא קאמינא במ"ש רמב"ן בנימוקי חומש פ' שופטים בשם רבנו סעדי' גאון עפ"י ב' עדים או שלשה מקבלי עדות השנים יומת המת וכ' רמב"ן שהגאון טעה בדינו שעדי מיתה לא יקבלום אלא ב"ד של כ"ג ועוד קרא משתעי בעדים ולא במקבלי עדותן והי' נלע"ד לפי מ"ש אני בתשובה אחרת דפסק ב"ד חתום משלשה דיינים הבא לפני ב"ד אחר אין בו משום מפיהם ולא מפי כתבם דבעדי' כתיב על פי אבל בב"ד כתי' אשר ירשיעון אלקים ואפי' מפי כתבם וטעמא רבא לחלק דעדים מגז"ה מהימני והוא ית"ש גזר מפיהם ולא מפי כתבם אבל בי' דינא אשר ישבו כסאות למשפט לא גרע מעש"נ דבטבע מהימני א"כ אפי' מפי כתבם נמי ושם בארה ולפ"ז י"ל אי לאו דגז"ה מפיהם ולא מפי כתבם הרי הי' העדי' שולחי' אגרותיהם לב"ד של כ"ג והם חוזרים ושולחים אליהם לחקור ולדרוש בז' חקירות ודרישות כראוי הכל בכתב עליהם השכיל והי' דנים עפ"י כתבם אלא דרחמנא אמר מפיהם והנה כי כן אם יעמדו השנים לפני שלשה אשר

ישבו כסאות למשפט ומעידי' מפיהם לפני ב"ד והם כותבים וחותמים ושולחים לב"ד של כ"ג והם חוזרי' ושולחים כל חקירה וכל דרישה מב"ד לב"ד והכל עפ"י ב' עדים העומדים לפני ג' דיינים והעדי' אומרים מפיהם דוקא ולא מפי כתבם והג' דייני' מעידי' לפני ב"ד של כ"ג מפי כתבם דוקא ולא מפיהם דאם ננערו ממקום מושבתם אשר ישבו כסאות למשפט והולכי' אל מקום ועד של כ"ג ה"ל עד מפי עד משא"כ כשכותבים קבלת העדות במקומותם למושבותם ה"ל כפסק ב"ד על הקבלת העדות ויאושר בב"ד של כ"ג וגם אינם חוזרי' ומגידי' מה שכבר הגידו בב"ד של ג' דלדעת זה ה"ל מקום הראוי להגדה ואינו חוזר ומגיד וזה הוא פי' הפסוק לדעת רבנו סעדי' גאון הנ"ל בדקדוק רב דגבי שני' כתיב על פי משום דמפיהם ולא מפי כתבם ובשלשה לא כתי' מפי משום דהם מקבלי עדות השנים לשלוח לב"ד של כ"ג ומפי כתבם ולא מפיהם ושפיר קרו להו עדים אעפ"י שהם מקבלי העדים מ"מ אינם אלא כעדים לגבי ב"ד של כ"ג וצדק הגאון בפשט הכתוב אעפ"י שאין כן דרשת חז"ל במכו' מ"מ בפשט הפסוק צדקו דבריו כמו שפי' גם רמב"ן שם פי' אחר ע"ד הפשוט:

נחזור לענינינו דהריב"ש סי' קנ"ה החליט דמילתא דעבידא לגלוי' מיד לשעתו ה"ל כאלו ראוהו הב"ד ועיי' בש"ך י"ד סי' צ"ח סוף סק"ב ובפר"ח סי' ס"ט ובריב"ש מבואר דשליח המעיד על קדוש ב"ד את החדש הוא מענין זה אמנם ברמב"ן תולדת אדם מובא בראש"ש דפ' אלו מגלחין סי' ע"ט מבואר דלא הוה אלא כעד מיתה ומזה קשה לי על לשון רמב"ם פ"ג מקדוש החדש הלכה י"ד שהצריך עד אחד כשר וגם משום מילתא דעבידא לגלוי וכיון דמילתא דע"ל לא מהני מן התורה ע"כ הימנותי' דע"א הכא משום דע"א נאמן באיסורין והיינו טעמא נמי דלא מני לי' רמב"ם בפ"ה מה' עדות ה' ב' משום דהכא מטעם ע"א נאמן באיסורין נגע בי' וא"כ קשה מ"ט הצריך לטעם מילתא דע"ל והנלע"ד הואיל וקובעי' מועדי' עפ"י דבריו של זה והעושה מלאכה ביו"ט שחל להיות בחשבונו והתרו בו לוקה וכן שארי הרבה ענינים והנה מה שאנו לוקי' את זה העובר אעפ"י שהוחזק יום זה ליו"ט עפ"י ע"א ע"כ היינו עפ"י מ"ש רמב"ם פט"ז מסנהדרין הלכה ו' אמר ע"א חלב כליות זה וכו' ואכל או בעל אחר שהתרו בו לוקה וכו' ועיי' פני יהושע בקונטרס אחרון דקידושין סי' צ"א והנה שם כ' הרמב"ם בד"א שלא הכחיש העד בשעת קבלת האיסור וכו' והמעיי' יראה דלאו דוקא בע"א המעיד לאסור המותר דמשום שתיקה כהודאה מהימן דמהני הכחשתו אלא אפי' בע"א נאמן לברר איסור דלא איתחזק לא היתירא ולא איסורא דנפקא לן מושחט בן הבקר ומוספרה לה מ"מ בהכחשה או איני מאמינך אין לוקין את זה ועיי' פני יהושע בקונטרס אחרון לכתו' סי' ע"ב וע"ג וא"כ הכא הרוצה

לעשות מלאכה בי"ט לא יקבל התראה ויאמר אותו שהעיד על קידוש ב"ד לא ראיתי ולא שמעתיו כי אלו כן הייתי מכחישו בפניו דלדידי לא מהימן ע"כ צרפו לזה דמסברא מהימן דמלתא דעל"ג ושוב לא כל כמיני' למימר לא מהימן לי וזה בעצמו נ"ל פי' דברי הרי"ף דיבמות גבי אשתמודעינהי בפ' החולץ (יבמות ל"ט ע"ב) דכיון דתחילת העדות אינו לא על ממון ולא על ערוה א"כ מהימן ככל ע"א באיסורי' ושוב כיון שהוקבע הדבר עפ"י ע"א שוב עושי' מעשה גם לממון ולמלקות אך לשלא יאמר אדם לדידי לא מהימן האי עד לכן מצרפי' לזה גילוי מילתא בעלמא הוא ומבואר מזה אפי' אשתמודענהי דחשיב ריב"ש בהדי הנך דאפשר לברר בשעתו נמי לא הוי סמוכה דאורי' ועיי' נדה מ"ח ע"ב גבי תוך הפרק אין נשים נאמנות:

אמנם בענין עדות גוי מסל"ת בענין זה יש לעיין במתני' יבמו' קכ"א ע"ב בישראל אע"פ שמתכוון ובנוסחו' המשניו' וכן הוא בנוסחו' הירושלמי בישראל עד שיכוון וכן משמע שם בירושלמי דמסיק אין הלכה כריב"ב דלא בעי עד שיתכון אלא אפי' אינו מתכון וכן נ"ל גי' רש"י ונ"י שפירשו בישראל שיתכון להעיד והקשה בתי"ט אפי' נתכון להתיר נמי ואי גרסינן עד שיתכון א"ש דסגי בשיתכון להעיד אפי' לא יתכון להתיר אבל עכ"פ בעי שיתכון להעיד עכ"פ והטעם דהרי עיקור נאמנתו משום דמילתא דעבידא לגלוי לא משקרי משום שאם יבוא ההורג ברגליו לא מצי לאשתמוטי וס"ל לריב"ב אם לא יתכון להעיד ה"ל כמו מילתא דלא רמי' א"ל ולאו אדעתי' ומצי לאשתמוטי אע"ג דריב"ב מודה בגוי מהימן אע"ג דלא מתכון להעיד מ"מ בישראל דאפשר לברורי טפי שיתכוון להעיד עדיף טפי ומיהו לא קיי"ל כריב"ב בהא ובישראל נאמן אפי' לא מתכוון ובנכרי בעי שלא יתכוון דוקא וקיי"ל אפי' מכוון להעיד פסול וטעמא כל שמתכוון להעיד אמרי' יודע הוא שאיסור והיתר תלוי בזה ואפי' נימא שאין גוי מכוון להכשיל אם לא נהנה מ"מ הכא פיהם דבר שוא ורק משום עבידא לגלוי ולא מצי לאשתמוטי והכא משתמיט לומר נתכונתי להכשיל ישראל וכי האי גוני משמע לי מתוס' פ' אין מעמידי' כ"ז ע"ב ד"ה כל וכו' מפני שהי' שונאו וכו' אם מומחה לרבים וכו' דנ"ל כוונתם דרופא אפי' אומן שאינו ממונה לרבים אינו מרע אומנתו בזה שיתנצל לומר רציתי להרוג ישראל ואין אומנת רפואתו מיגרע בכך ונוראות נפלאתי על הגאוני' שנתחבטו בדברי רש"י דחולין צ"ז ע"א ד"ה ליטעמי' קפילא והלא שפתיו ברור מללו מסל"ת שלא יודיעהו שאיסור והיתר תלוי בו רצונו דודאי מסל"ת ממש לא מהימן באיסורי' רק קפילא דלא מרע אומנתו וא"כ צריך שיודיעהו שרצונו לידע איזה טעם יש בתבשיל זה אך בהא יהא לפי תומו שלא יודיעוהו

שאיסור והיתר תלוי בו דאם ידע זה חיישי' דישקר ואומנתו לא יגרע שיאמר שעשה כן להכשיל את ישראל וזה ברור לפע"ד:

ומה שהמציא פלתי המצאה דמגמע ופולט תמוה דעכ"פ הנאה איכא ואסור בבשר וחלב ודברי תוס' ברכות י"ד ע"א ד"ה טועם וכו' מגומגמים קצת כמבואר שם ד"ה או דלמא ובמג"א סי' תקפ"ז סק"א ומ"ש נ"ל נכון בעה"י וה"נ דכוותי' הטעם שהגוי יתנצל לומר כוונתי הי' להכשיל ולפ"ז גוי השואל גוי אחר ואין הנשאל יודע כלל שהשואל הוא שלוח מישראל פשיטא דעדיפא עדותו מסתם מסל"ת ולא הבנתי טעם החולקים על תה"ד בזה האופן ואולי ס"ל דטעם מתכוון להעיד הוא משום דלא מצינו בתורה בגוי שום ענין עדות אפי' בדבר שע"א ואשה כשירי' כגון סוטה ועגלה ערופה וכולי האי לא אקילו רבנן אם יראה ממנו שום ענין עדות ודוחק וכן נראה ממתני' שלהי יבמו' דלר"ע עדיף מסל"ת מאשה מכוונת להעיד אע"ג דלענין מילתא דעל"ג עדיף בודאי מכוון ממסל"ת מ"מ ס"ל לר"ע אשה במכוונת להעיד גריע טובא דהרי עקרינן דברי תורה להדי' דכתי' אנשים ולא נשים משא"כ גוי מסל"ת ומ"מ למאי דקיי"ל כרבנן משמע דכהנת מכוונת עדיפא מפונדקי' מסל"ת עיי"ש ועיי' מ"ש מהרי"ק ריש שרש קכ"א:

ובשגם גוף האי דינא דאין עדות לגוי במחלוקת נשנה כידוע דעת רבנו יקיר בהג"א פ"ק דגטין דכשר לעדות וכן דעת רש"י שבתוספות ב"ק פ"ח ע"א ומה שהרבו לתמוה עליו מסוגי' דב"ק שם:

הנה ראיתי כל הראשונים אחזו הקושי' דנכרי לא מיקרי אחיו וגרוע מעבד משמע דמאינך מעלת דשם דאינו ראוי בקהל וכי האי גוני לא פשיטא להו להקשות דאפשר גוי עדיף מעבד דבידו להתגייר משא"כ עבד וחייס אית לי' וכיון שאין זו מפורש בקרא אלא מעלות ק"ו ופירכא א"כ בהכי סגי ורק עיקור קושייתם מדמעטינן קרא בהדי' אחיו והנה מיעוט זה אינו כתי' בקבלת עדות אלא בהזמה וממועט מדין הזמה אלא דממילא לא יעיד משום דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה וא"כ מאחר שבטלו דרישה וחקירה בדיני ממונות ולא בעי יכול להזימו גוי כשר בודאי קודם שבטלו דו"ח בד"מ הי' פסול לעדות דיני ממונות ומיושב נמי מה שהקשו מפ"ק דב"ק ט"ו ע"א בני ברית וכו' וק"ל ולפ"ז בעד מיתה דבטלו נמי דו"ח כמבואר שלהי יבמו' גוי כשר לעדות אלא דרש"י דגטין ט' ע"ב כ' דגוי מצווה על הדינים משמע אע"ג דלא אימעט לעדות מ"מ בעי נמי שיהי' בר אותו דבר דאי לאו דמצווה נמי על הדינים לא הי' ראוי להעיד אפי' לא אימעט מאחיו וא"כ לפ"ז בלהעיד לאשה שמת בעלה אי נמי ברי לן דלא משקר ואי הוה נמי בר עדות משום דלא בעי דו"ח מ"מ יש ספק אי נימא דמיקרי שפיר בר אותו דבר דהרי גם ב"נ

מצוה על בעולת בעל כמבואר פ"ד מיתות או נימא דבעי דוקא שיהי' בר עריות דגטין וקידושין כישראל ממש ותלי' זה במ"ש רמ"א בתשובה סימן יו"ד אהא דסנהדרי' נ"ו ע"ב אמר ר"י ז' מצות וכו' ויצו אלו דינין וכו' כי אתא ר"י בר אבדימי תני איפכא אלקי' אלו דינים והעלה רמ"א שם דאיכא בנייהו לר' יוחנן סגי בדיני נימוסי' שחוקקים לעצמם כרצונם ולר' יצחק בר אבדימי בעי שידונו בדיני ישראל ממש כמו ונקרב בעל הבית אל אלקי' והוא ז"ל פסק כר' יצחק יע"ש א"כ י"ל דוקא לדיני ממונו' מיקרו בר עדות מפני ששוו דיניהם לדינים שלנו משא"כ לעדות אשה שאין עריות שלהם שוה בגטין וקידושין לא מיקרי בר עדות ויעיין פירש"י ב"מ צ"ו ע"א ד"ה עבד לאו בר מצוה וכו' יע"ש ובשיטה מקובצת א"כ עבד נמי לאו בר ונקרב בעל הבית אל אלקי' ולמה לי קרא דאחיו בב"ק פ"ח ויש לעיי' בזה ובמקום אחר פירשתי באופן אחר דנכרי מיקרי אחיו במצוה זו דדינים משא"כ עבד דמשום דליתי' בדיני' מטעם הנ"ל משו"ה לא מיקרי אחיו לר' יהודה והיינו טעמא דשטרי מתנה וקנין פסולי' בעש"נ דגוי לאו בר שטר הוא כמ"ש תוס' רפ"ב דבכורו' ד"ה מה אחוזה אלא לפ"ז קשי' מב"ק ט"ו ע"א הנ"ל ואין להאריך יותר בזה:

ומ"מ רוב הפוסקים פליגי וס"ל דגוי לאו בר עדות הוא כלל וטעמא דכל השטרות העולות בעש"נ כשירים אי משום נעילת דלת או משום שלום מלכות ומ"מ נ"ל עכ"פ חזקה דלא משקרי איכא דאל"ה לא הוה מהימני לאפוקי ממונא מהני טעמא ולכאורה י"ל להפוסקים בגטין יו"ד ע"ב דפליגי לישני א"כ להך לישנא דמשום דינא דמלכותא דינא א"כ י"ל מדכייל כל השטרות העולים בעש"נ בחד טעמא משמע אפי' שטרי העומדים רק לראי' נמי משום דינא דמלכותא הא דמהימנא ולא משום דלא משקרי אבל מרבינא מוכח דבעי לאכשורי בכנופי' דארמאי וע"כ לא הוה דיני דמלכות דא"כ היינו ערכאו' ומאי קאמ"ל רפרם ערכאות תנן אע"כ שלא עפ"י מלכות הם דנים ואפ"ה בעי רבינא לאכשורנהי משום דגם הם לא משקרי ורפרם דחי דאין לסמוך אלא בערכאות הממונים לכך והחלוק נראה כמו שיש הפרש וחלוק בין רופא אומן לרופא מומחה לרבים שכתבתי לעיל בשם תוס' פ' אין מעמידין דאפי' רופא אומן עביד דמשקר אמונתו היכי דמצי לאשתמוטי שעשה מטעם שנאה משא"כ רופא מומחה לרבים זה לא ישקר אמונתו בשום פנים ה"נ ערכאות הוה מומחה לרבים וביותר שהרי זה הוא כל המחאתם שיעמדו האמת ולא ישקרו אמונתם ע"כ מהימני טפי:

ויפה כ' מהרי"ק בשרש קכ"א דמסוגי' מוכח דאפי' לענין איסורא סמכי' דלא משקרי ורק משום דלאו בני כריתות נינהו פסולי והמובן הפשוט דהוכחת מהרי"ק מדפריך הש"ס

אדר"ש והא לאו בני כריתות נינהו ולא אמר הא לא מהימני ופר"מ הקשה על זה הא כ' תוס' דה"ה המ"ל הא לאו בני עדות נינהו ורשב"א כ' דלשון בני כריתות כולל כל הפסולים בני עדות ובני שליחו' ובני לשמה וא"כ אין כאן הוכחה ואני אומר אי משום הא לא קשי' דהש"ס פריך לאו בני אותו דבר נינהו וכולל כל מילי דלא הוה בר אותו דבר כגון בר שליחות ועדו' ולשמה וכל אלו כוללי' בכלל לשון בנ"י שאינינו בר אותו ענין ויוצדק ג"כ תי' תוס' דחדא מהני נקט וה"ה בני עדות או אינך כמ"ש מהרש"א אך קו' מהרי"ק אפי' יהי' בנ"י אותו דבר כמו ישראל גזלן מ"מ לא מיתכשרי משום דמשקרי וזה א"א למכללם בלשון בני כריתות אע"כ אפי' לאיסורי' מהימני עש"נ כן נ"ל כוונתו ומ"מ דקדוק קלוש הוא די"ל דש"ס נקט בני כריתות דהני נפישין אבל לעולם לענין איסורא דא"א לא מהימני אך נ"ל הוכחת מהרי"ק מלישנא דתני כגיטי נשים:

והשתא אי אמרת בשלמא דלענין נאמנו' איסורא וממונא שווין א"כ שטרי מתנה שווין לגיטי נשים בכל צד דלא משקרי ומ"מ מיפסלי משום לאו בני מיעבד קנין או כריתות נינהי שפיר כיילינהו אבל אי נימא לענין איסורא לא מהימני ולענין ממונא מהימנא א"כ איך סמך התנא על זה דהרי נטעה ונאמר שטרי מתנה כלולי' בהכשר דכל השטרות העולה בעש"נ דבממונא מהימנא וחוץ מכגיטי נשים היינו לכלול קידושין ומצא כ' בשטר פלוני מת דאע"ג דאינו אלא לראי' מ"מ הוה כגיטי נשים בהא דלא מהימני ובטעמא שווים הם ואין לומר דהתנא סמוך על עצמו דליכא למיטעי בהכי שיהי' הכשרו של שטר מתנה כלול עם כל השטרות וכו' דזה א"א דחספא בעלמא כק' הש"ס ז"א דכיון דלענין ממון לא משקרי א"כ עכ"פ בא השטר מיד הנותן למקבל ומסירתו קונה מטעם הודאות בע"ד כמ"ש תוס' ועיי' פני יהושע ונהי דמ"מ פשיטא להש"ס דחספא בעלמא דמדרבנן נפסל שטר מתנה במזויף מתוכו וכדמוכח נמי פ' ז"ב גבי מתנתא דחתימי עלי' תרי גיסי מ"מ התנא דמתני' לא הוה מצי למסמיך על זה שנכלול שטרי מתנה בכגיטי נשים כיון דלא שוו בטעמיהם אע"כ גם בגטי נשים אין שום טעם לפסול אלא משום לאו בני כריתות או עדות נינהו אבל לענין המנותא שווים ויפה הוכיח מהרי"ק וכן נ"ל דעת ר"ן בתשובה סי' ג' הובאה בית יוסף סי' י"ז [כמבואר לעיל סי' מ"ג ד"ה וכעין]:

ואע"ג דכ' ה"ה סוף הלכ' גירושי' בגוי מסל"ת לא מהני כתב וטעמא נ"ל משום הבו דלא לוסיף עלה תרי קולא בחדא דוכתא להאמין גוי ומפי כתבם ועוד שא"א להבחין מתוך הכתב אם הוא לפי תומו או לבקשת שואל מ"מ הכא בערכי עדיף כתבם מפיהם דדבור מקרי ואמרי שקר אבל לחתום שקר לא מרעי נפשי' טפי כידוע וממילא עדיף כתבם

מפיהם דלא ליתחזי כעדות נכרי כמ"ש לעיל דמהאי טעמא עדיפא לי' לר"ע פונדקי' מסל"ת מכהנית כשרה מעידה דלא לעקור דבר מן התורה להדי' וה"נ דכוותי':

והנה הישׁ"ש שלהי יבמו' סי' כ"ה תמה על הרא"ש שלא רצה להתיר בעדות שלא הי' תחלתו וסופו בכשרות ע"ש ומ"מ נ"ל טעמו של הרא"ש ז"ל דאין לנו להוסיף חדושא על מה שאחז"ל כי הכל רק משום תקנת עגונת וא"כ דלמא סגי בהך תקנתא להאמין לגוי מסל"ת דשכיחא [כמבואר לעיל סי' מ"ג בסופו] מ"מ בדור האחרון הזה שבעו"ה שכיחי טובא מעשים בכל יום מאנשי הצבא שא"א להשיג שום עדות אלא ע"י שאלה לעש"נ אין לך תקנה לעגונות גדולה מזו:

וע"כ התרתי בנידון שבא לפנינו זה תלתא זמני שהיהודים שאלו משרי קומידאט והם כתבו למקום יענראל קאמאנדע ומשם נשלח תעודת מיתה העתק מפנקס הערכי וחתום בח"י גדוליהם וחתום בחותם האמבעט מושב השרים והואיל והדבר יוצא מערכי לערכי וחתום גם בחותם האמבעט דהמזייף בו מחייב ראשו למלך וחזקה גדולה דתרווייהו לא משקרי וגם מדכתבו על הדואר והשיגו תשובתם על הדואר אינו צריך קיום דמי ישיב לשרי קומידאט תשובה על שאלתם בבי דואר כ"א למי ששלחו לו ועדיף משטרי פרסאי דמקרי להו לתרי פרסאי והנה דעת רמב"ן בנימוק"י שלהי יבמו' ובר"ן פ' מי שאחזו דבעיגונא לא בעי קיום דאוקמו' אדאורי' והנה דבריו יוצדקו בהאשה המביאה כתב בידה שמת בעלה ולא ניחוש שזייפתו משום דמדינא לא חציף איניש לזיופא ובודאי קושטא היא אבל אנן לא באשה המביאה כ' עסקינן דהיא בעצמה נאמנת לומר מת בעלי רק מצא כ' בשטר פלוני מת ומי יודע מי כתבו וחתם עליו עדים שקרים ומאי חוצפא שייך אם אנו אין יודעי' מי הכותב מיהו באמת לחמשה נשים לא חיישי' ואדם אחר אין נחשד להכשיל אבל דברי רמב"ן צל"ע [עיין לעיל סי' מ"ט] מכל מקום בנידון הנ"ל לא צריכנא לכל זה מטעם הנ"ל וגם הי' התעודה בדפוס ונכתב בלשון וסדר המורגל לבקי בהם וגם לא הי' בו חשש שני יוסף ב"ש וכדומה והכל באופן הנאות ויצא הדבר בהיתר אבל נידון שלפנינו חזותי' מוכיח על בהתתי' לא בעינא דלמטינא אפי' שיבא מהאי כשורי' עד שתשתדל לה ככל דכ' ומפורש לעיל ואז נחזי מה דקמן ואחתום בברכה ה' ירום קרנו וכסאו כבודו הגבה למעלה כנפשו היפה ונפש א"נ. פ"ב יום ד' ח' אלול תקע"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צה

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג הותיק מלא עתיק חרוץ ושנון כש"ת מה"ו יהודא ליב נ"י אב"ד דק"ק גורבע יע"א:

ע"ד העגונה אשת מיכל שטעקלער עיינתי בגב"ע וראיתי בכל סימנים גופו וכליו הנה סי' גופו כולם ישאו רוח יקח הבל אין בם מועיל לבד מחד דטבא מכולהו וז"ל עוד סי' אחר אמר לי העד הראשון שהרגלים אצל האפסים קנעכיל האפסים משוכים לחוץ וקצת מהופכים ושוב נאמר שם שקצת מבני עירו אומרים עתה שבחיי' הכירו בו קצת שינוי ועקמומית בהליכת מצעדו שנראה שע"י זה הי':

הנה נלע"ד שזהו סי' מובהק וצמצום מקום יותר מאצבע עקומה ורושם עליו שבתשובת רד"ך דמייתו אחרונים והתם ע"י מקרה הי' שחתך באצבע והרושם מאותו החתך מעצמו הי' כמבואר בתשו' רד"ך בפנים ועט"ז ס"ק כ"ט ומכ"ש הכא דבתולדה וב' רגליו ולא דמי למאי דמשמע ממהרי"ק דצולע על ירכו לא הוה סי' מובהק וממנו למד מהרמ"ל בתשו' סי' נ"ו דנכה ב' רגלים נמי לא היה סי' דשכיחי נכה רגלים טובא זה אינו דומה לכאן דנכה רגלים ופיסח שכיחי טובא ועיין קונטרס עגונות סי' קל"ו אבל שלא יהי' נכה רגלים ושני קנעכיל שבשני רגליו מהופכים ועקומות לבד זהו סי' מובהק לפענ"ד ועיין בקונטרס עגונות סי' קכ"ד מי שיש לו רושם בראשו כעין חתיכה הוה סי' מובהק דכל סימן בגוף הוה סימן מובהק וזה עדיף מגבשושית שעל החוטם עכ"ל ובתשו' מהרמ"ל עצמו סי' קכ"ח כ' על מי שהי' צוארו עקום שהוא סי' מובהק וכ' כיון שחוטמו עקומה וחוטמו שקועה הרבה הוה סי' מובהק א"כ ה"ה בנידן דידן דהא גבשושית על חוטמו אפשר הוא שימצא באנשים אחרים וכן חוטמו שקועה וכו' עכצ"ל אפי' הוא דבר שאפשר להמצא באחרים כיון שאינו שכיח ומצוי בב"א מקרי סימן מובהק ומייתי עוד ראי' מתשובות הרא"ש שכ' שאם אמר סי' מובהק כגון חסר א' מאיבריו או יתיר ברגליו או בידו או שום שינוי מאבריו סומכי' עליו א"כ כ"ש בנידן דידן וכו' ע"ש במהרמ"ל הרי שהוא גופא ז"ל על צוואר עקום סמך אע"ג בסי' נ"ו לא סמך על נכה ב' רגליו אע"כ לחלק דהאי שכיחי טובא והאי לא שכיחי והא דילן לא שכיחי כלל אפי' בא' מאלף ובשני רגלים מאן לימא לן דלא הוה כשני סימנים וא"כ הי' נ"ל פשוט להתיר על סי' זה לחוד אך לא נזכר בעדות מי שראה בחיי' מיכל שהי' לו ככה בקנעכיל שלו כי מה שראו אותו קצת אנשים איטלע ברגלו אינו ראי' שיהי' לו קנעכיל מעוקם ומהופך ולא נזכר שאשתו אומרת שהכירה בבעלה מום זה מעולם או בני עיר שראוהו במרחץ אבל אם יבורר שראו כן בחיי' כנ"ל פשוט שראוי לסמוך על סי' זה:

והנה סימני בגדיו אפי' הי' בם סי' מובהקים או ט"ע ידוע פלוגתת הפוסקים אי קיי"ל חיישינן לשאלה או לא חיישינן ועמל היא בעיני להעתיק כל הדינים או להכריע מכח פלפולא כא' מהם הלא כבר קדמוני כל חכמי ישראל וכל א' מייתי ראי' לשיטתו ובא

חברו וחקרו ודחה ראיתו ומה יוסף תת פלפלת כל שהיא להוסיף משלנו וצריכים אנו לחוש לכל החומרות דאע"ג דכ' מהר"ל מפראג סי' בגופו וט"ע בבגדיו סמכינן ממ"נ דע"כ לא אמרי בש"ס חיישינן לשאלה אלא ללשנא סי' דאורייתא אבל אי סי' לאו דאו' לא אתינן להאי חששא כבר כתב הב"ח דאפי' אי אינו מוכח מ"מ שאלה סברה חיצונה היא ולכל הלשונות חוששין לה והב"ש כ' דעכ"פ אי סי' ל"ד איכא למיחש לשאלה אפילו בט"ע בכליו וסברה גדולה ונכונה היא דהרי חזינין למ"ד סי' דאורייתא ולא חששו תורה לאיתרמי סי' כסי' מ"מ לחד לישנא חיישינן לשאלה דלמא איתרמי ושאל לו כליו אלמא טפי איכא למיחש איתרמי דשאלה מאיתרמי דסי' וכיון דקיי"ל סי' ל"ד ואפי' בסי' חיישינן לאתרמי מכ"ש דחיישינן דאיתרמי ששאל לו הכלי והוא דבר שהדעת נותן והריטב"א שבתשו' ב"י וכ"כ חמ"ח דלמ"ד סי' לא"ד אפי'. בכלי' דלא מושלי איכא למיחש:

ובמקום אחר כתבתי דאפשר להכריע דלהך לישנא דסי' דאורי' ולא חיישי' לשאלה כלל אלא כלי' בחורי וסומקי לאותו לשון די לנו לומר דאי סי' ל"ד וחיישינן לאתרמי ה"נ חיישינן לאיתרמי בשאלה אבל כלים דלא מושלי מה"ת לחוש להן דהו"ל לא שכיח כלל אך להך לשני דאפי' אי סי' דאורייתא ולא חיישינן לאיתרמי מ"מ לאיתרמי דשאלה חיישינן א"כ נהי דלכלי' דלא מושלי לא חיישינן מ"מ למ"ד סי' ל"ד נחתינן דרגא וחיישינן אפי' לדלא מושלי אינשי:

והנה רבים תמהו על שיטות אלו הרב"ש הקשה הא חזינן בש"ס אפי' בסי' כלי הגט חפיסא ודלוסקמא וקשור בכיס לא חיישינן בכלים דלא מושלי ועוד הקשו אהנ"ל א"כ חמור בסי' אוכף היכי מהדרינן מן התורה למ"ד סי' ל"ד ולפע"ד לק"מ דהא כ' ח"מח לאו דוקא שאלה ה"ה מכירה ואבידה והריטב"א גופי' בשיטה מקובצת לב"מ הקשה מ"ט נקט ש"ס שאלה ולא נקיט מכירה וכדומה ותי' בשלמא לשאלה ניחיש דאיכא למימר זה המשאיל תבע לי' שיחזור לו חפץ ששאלו ונשבע זה שנאבד ממנו נמצא ידע המשאיל שנאבד לזה ועי"ז יבוא ליתן סי' בכלי ויקח גם מה שבתוכו משא"כ מכירה ואבידה מנא ידע זה שנאבדו לזה חמורו עם אוכפו וכדומו עי' שמ"ק והנה תינח באבידה הן אבידת ממון הן אבידת איסור כגון גט ליכא למיחש אלא לשאלה דלמכירה ואבידה ליכא למיחש מטעם הנ"ל וכיון דליכא אלא חשש שאלה י"ל בכלי דלא מושלי לא חיישי' אבל נמצא הרוג וטבעת באצבעו וכדומה איכא למיחש לאבידה שזה אבדו וזה מוצאו ואיכא למיחש אפי' בכלי' דלא מושלי אינשי ולק"מ אהנ"ל:

ובתשו' אחרת כתבתי דלפענ"ד הא דבכלים דלא מושלי אינשי לא חיישי' היינו אי מלובש בהן כגון טבעתו בידו וכיס וארנקי הוא מלובש בגופו דא"א לומר ששאל מלבוש אחר מחברו ובתוך אותו המלבוש שכח אידך הטבעת וכיס וארנקי דא"כ לא הי' משמש בכלים אלו שלא מדעת בעלים דהו"ל שואל שלא מדעת גזלן ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן כמ"ש צמח צדק ומובא בסוף קונטרס עגונות אבל אי אינו מלובש בהן אלא שנמצא בכיסו שבבגדו כנידון שלפנינו שנמצא אצלו בא' מבגדיו מכתב קוויטונג מחליפה באנקאנאט קרוע שאפי' הי' נזכר בו שמו של מיכל שטעקלער מ"מ חיישינן שמיכל שטעקלער הי' נותן קוויטונג הלז בכיס שבבגדיו ושוב השאיל בגד הלז לזה ושכח הקוויטונג בתוכו וזהו הוא שנהרג ולא מיכל ושם כתבתי הכרח לס' זו:

והנה ראיתי להרב הגאון מבאניהארט מה"ו הרש נ"י דהקשה לשיטת הב"ח הנ"ל דלכ"ע חיישינן לשאלה א"כ לפמ"ש סוף פ"ק דב"מ כ' ע"ב ד"ה מצא וכו' דבחפי' ודלוסקמא איכא חשש שאלה אלא מדרבנן מהדרי' ק' מ"ט תיקנו רבנן ככה ולא שייך בשטרות טעמא דרבא דב"מ כ"ז ע"ב ניחא לי' לבעל אבידה וכו' ה"נ הוי צריך למימר לענין חשש שאלה והכא בשטרות לא ניחא לי' ללוה לאהדורי למלוה כמבואר שם אע"כ צ"ל דרבא אמר הכי לשיטה דלא חייש לשאלה ולמסקנא הדר בי' רבא ולא העלה טעם ותקנת חכמים כמ"ש הרא"ש שם אבל עכ"פ לס"ד דרבא מוכח דאיכא מ"ד דלא חייש לשאלה ודלא כהב"ח והקשה לשיטת ב"ש דלמ"ד סי' ל"ד בודאי חיישי' לשאלה וצ"ל בממון תקינו רבנן דלא ניחוש לשאלה א"כ רבא דבעי לאכוחי סי' דאו' מסיפא דתכריך שטרות ולא מוכח מרישא מצאו בחפיסה דאפי' אית לי' ט"ע בחפיסה מ"מ אי ס"ד סי' ל"ד ניחוש לשאלה כ"ש מ"ט תקנו רבנן דלא ניחוש לשאלה מי ניחא לי' ללוה שיפול שטרות ביד מלוה אע"כ אי נמי סי' ל"ד מ"מ אפשר דלא חיי' לשאלה אלו דברי הגאון נ"י וראוי' למי שאמרו ומ"מ אין נ"ל קו' כלל דודאי פשוט דמי שנותן לו כ"י בחפיסא ודלוסקמא מחזירן לו אפי' אינו הוא הלוה ולא המלוה ואין משגיחים בשם הכתוב בשטרות אלא במי שנותן סי' בחפיסה ופשוט נמי דאי מחזירין ליד אחר שאינו המלוה לק"מ ק' מי ניחא לי' ללוה וכו' דמ"ש משארי אבידת כיון שאין מחזירין ליד מלוה שלו מה איכפת ללוה אי מונח שטר ביד המוצאו או ביד זה הנותן סי' בחפיסא ולק"מ קו' ש"ס אלא משום דלפעמים המלוה נותן סי' ומחזירין לידו ועל זה שפיר ק' מי ניחא לי' ללוה להחזיר ליד מלוה ודברים אלו מבוארים בלשון רש"י ב"מ כ"ז ע"ב ד"ה אלא הא דתנן וכו' ומסיים שם דלמא מיתרמי דידע מלוה סי' עכ"ל ע"ש משמע אי מתרמי אחר דיהיב סי' לק"מ וזה ברור:

והנה מה שהקשו בתוס' בפשיטות גבי חפיסה ודלוסקמא ניחוש לשאלה היינו אם יבוא א' מן השוק ויתן סי' בחפיסא ניחוש שמא זה השאיל חפיסתו לאחר ונותן בו שטרות אלו ובא זה ומוציא השטרות ע"י חפיסתו ועל זה תי' התוס' דתקנתא דרבנן היא אבל אי בא המלוה ויהיב סי' בחפיסא לק"מ קוש' התוס' דלמא מהלוה נפל והמלוה השאיל חפיסתו להלוה ויהיב בי' שטר פרוע שקיבל מהמלוה לחזרה דז"א קו' דלשאלה דיחיד כזה שהמלוה דוקא השאיל להלוה והלוה יתן שטרו שהחזיר לו אותו המלוה ושטר כתוב על שמו יתננו בחפיסתו שהשאיל לו זה המלוה ויודע סימניו לזה לא חיישינן ואי אירע כן איהו אפסיד נפשי' עיין כן לעיל ט"ז ע"ב ע"ש וא"כ מיושב קו' הגאון נ"י דלא הו"מ למיפרך מחפיסה דניחוש לשאלה דממ"נ אי המלוה יהיב סי' לא חיישי' לשאלה ואי אחר יהיב סימן אמרי' שפיר נימא לי' ללוה וכו' כמ"ש דדוקא נגד המלוה לא ניחא לי' אבל לגבי איניש דעלמא ניחא לי' שפיר ולק"מ:

אמנם כן דאפי' בכלים דלא מושלי וניחוש לשאלה היינו בשארי כלים דלא מושלי דחיישי' לאבידה ושכחה כנ"ל ולפ"ז למ"ש מהרי"ט דכל כליו לא שייך שאלה ולא חליפי' ומכ"ש אבידה ושכחה כמובן אי הוה סי' בכל כליו מועיל ולא שייך חשש שאלה לכ"ע ובנידון שלפנינו נהי שלא הי' סימן אפי' במקצת כליו כ"א בציבעא בעלמא דמ"ש בנודע ביודא דטלאי ע"ג מכנסים בין רגלי' הוה סי' לא הי' בקי במדינות הגר שכמה בני אדם כך תיקונם של מכנסים כשעושים מחדש נותנים טלאי בין הרגלים במקום זיעה ומשום רכיבה ורוב אנשי כפרא יש להם כך ואינינו סי' כלל:

אך מה שנלע"ד הנה בתשו' מהר"א מזרחי והובא בט"ז סי' קל"א כתב דאפי' אימר סי' חיורי וסומקי בצירוף כגון שאמר בגד עליון הי' חיור והשני סומק לא אמרינן מדאתרמי הכי הוה סי' ז"א דהא משמע אין מעידים על כליו אפי' כה"ג ע"ש ואומר אני להוסיף על דברי הגאון במה יש לדקדק בש"ס איזה דקדוקים א' מיד כשאמר גופו ארוך וגוץ הו"ל למימר כליו בחיורי וסומקי תו יל"ד מ"ט לא אמר כליו בציבעא מה לו להאריך חיורי וסומקי ג' גופו וכליו הוה זו ואצ"ל זו אם סי' גרועי' בגופו לא מהני כליו לא כ"ש ע"כ נ"ל ודאי צירוף ב' מיני צבעים הוה סי' גמור ומשו"ה לא הוה מ"ל גופו ארוך וגוץ וכליו בציבעא דהוה זו ואצ"ל זו ולא הוה מצי נמי לשנוי א' חיור וא' סומק דזה באמת הוה סי' ע"כ חידש לנו דחייש לשאלה בכלים דמושלי אנשי ומתניתן לא מיירי אלא בכלים דמושלי אבל שלא מושלי מעידים וחזר ואמר ואב"א אפי' מיירי מתניתן שיש לו כלי דלא מושלי מ"מ מיירי דומי' דסי' גוף שאין לו סי' בגוף הכלי אלא א' חיור וא' סומק ונהי א' מהם לא מושלי מ"מ חייש דהשני הי' שואל ומשו"ה אין מעידים על צירוף הסי'

אבל לולי חשש שאלה הי' מעידים על צירוף סי' ולפ"ז כשיש לו ב' כלים דלא מושלי וא' חיור וא' סומק יש לצרף חיבור צבעים ובזה א"ש דלבתר דתי' חיור וסומק הדר ושקיל וטרי' בחשש שאלה משום דעדיין לא סליק מיני' דחיור וסומק נמי אחשש שאלה סמוך ולפענ"ד הוא ענין נכון לומר דבהא מודים המחמירים:

ויען כי השריש לנו מהרי"ט דבכל כליו לא שייך חשש שאלה ומכירה ומכ"ש אבידה דאיזה שוטה יאבד כל כליו ויש לנו סי' חיבור צבעי כל בגדיו כמו שראינו מיכל שטעקלער זמן מה קודם לזה מלובש בהם ועכשיו נמצא זה מלובש ג"כ בצירוף סי' כל בגדיו מכל רגלו עד קדקדו א' מהם לא נעדר חששה רחוקה לומר שמקצת מלבושיו השאיל מיכל לזה ונזדמנו שעי"ז הצירוף שע"י השאלה נזדמנו עתה כל בגדיו כמו צירוף בגדיו של מיכל זהו דבר רחוק ובשגם שראינו מיכל קרוב לאותו מקום יום או יומים קודם וס' זו אי' בק"ע סי' קס"ח ומעתה גם יש לצרף גם מה שמצאנו קוויטטונג של חילוף באנקאנאטא דרחוק לומר שמיכל שכח הקוויטונג במלבושיו והשאילו לזה ההרוג ואירע שעי"ז המלבוש נצטרפו צבעי שארי מלבושי עם צירוף מלבושי מיכל אין לך שאלה ואבידה דיחיד גדול מזה:

ומכ"ש שלענין זו יש לצרף סי' הגרועים שבפניו לומר שנזדמנו צבעי כל הבגדים ע"י שאלת המלבוש שנשכח בתוכן באנקאנאטא עם מי שהי' בפניו כל אלו הסי' הגרועים שהי' למיכל ובענין זה יש לעיין ברש"י חולין צ"ו ע"א ד"ה פלני דהאי סימנא וכו' אלא סי' כך וכך הי' בגופו וכליו של הרוג וצ"ע מאי בעי באריכות בגופו בכליו של הרוג והנראה דס"ל אסי' גופו אפי' אי סי' אבידה דאור' מ"מ סי' גוף של אדם שמשתנים בבר מזלי' והגירסא בש"ס סימני' מצויים בבן גילו ולאו דוקא שומא ואפי' סי' שבמקרה ע"י שבירת אבר וכדומה מ"מ סי' משתנים טפי מחיים מלאחר מיתה כידוע בבני אדם שע"י זקנה ודאגת לב או צהלת שמחה וטוב משתנים ע"כ אין לסמוך על סי' גוף כ"כ ואפשר שזהו סברת הר"ד בן יחי' שבתשו' מהר"א מזרחי והובא בק"ע סי' צ' ע"ש אך ע"י סי' כליו יש להתיר בטוב אך בכליו חיישי' לשאלה ע"כ כ' צירוף גוף וכליו יש לומר דהוה שאלה דיחיד ואפי' הכי לא קטלינן זהו כוונת רש"י ומבואר אע"ג דלא קטלינן מ"מ מתירין להנשא ע"ז וכמו שכתב תוס' שם ע"כ נלענ"ד שיש לנו סמך עם התירו של הגאון מה"ו צבי הרש אבדק"ק באניהארד נ"י אע"ג דלא מחד טעמא אתינן עלה מ"מ הכל הולך אל מקום א' לצרף סי' וכיון דבלא"ה איכא הרבה פוסקים דלא חיישי' לשאלה כלל ובפרט בכל בגדיו ע"כ נ"ל דאשת מיכל הנ"ל מותרת לעלמא אך תחילה יובא הדבר לפני אבדק"ק ב"ה הנ"ל ואם יראה בעיניו שסברתי הנ"ל ראוי לצרף עם התירי' דלי' אזי יושב

ב"ד של ג' ויתיר העגונה כמבואר בש"ך י"ד סי' קכ"ג סוף סע"ק קי"ד ובית שמואל סי' י"ז ס"ק כ"ג ואז לאמטינהו שיבא מכשורי וד' יצילינו משגיאות ויורינו מתורתו נפלאות.
יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ג' טו"ב מנחם אב תקצ"ב לפ"ק.
משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה צו

במיפק שתא תיתי שלמא רבא משמים וחיים טובים ארוכי' ומתוקים להה"ה הרב המאה"ג המופלג ומפורסם צדיק ונשגב כבוד מה' פייש נ"י אב"ד דק"ק טאלע יע"א:

יקרתו הגיע הנה בהיותי במרחץ ושבוע העברה באתי לכאן לחיים ולשלום ואני מוטרד מאוד מוקף בחבלי טרדון בכמה ענינים שונים ומ"מ מפני כבודו אשיב בקצרה גם כי מעלתו האריך מאוד נידון אשת א' הזקוקה ליבם מומר אך יש כאן כמה עדים ששמעו מפי הבעל כמה פעמים במסיח לפי דרכו שאחיו המומר שהי' איש מלחמה מת בפעסט ועתה יש ספק אם להתיר האשה עפ"י דברי הבעל הנ"ל:

הנה טרם נוריד לעומק ההלכה אומר כי עכ"פ לכל המקילין היינו היכי דליכא לעמוד על הדבר אבל היכי דאפשר לברר צריכי' לברר שהרי משו"ה מסיק אביי בב"ב חוש לה ופי' הר"ן אליבא דמקילין משום דאפשר לעמוד על הדבר והנה צבא המלחמה נכתבו בספרי המתים במקום הארכי שלהם ושם נמצא כתוב שמו ושם מקומו ויום מיתתו וחליו אשר מת בו וגם ינתן מהם מכתב שקורי' טאטין שיין חתום משר הצבא ובתשובה אחרת ביארתי דקרוב לודאי יכול לסמוך אפי' להקל להתיר אשה לעלמא עי"ז ועדיין צ"ע ומ"מ להחמיר שלא לעשות מעשה להקל עד שיבורר שאם לא ימצא כתוב שם קרוב לודאי כי חי הוא. אך אם א"א לברר כגון שלא נודע שמו בין אנשי חיל איך נכתב שם וכדומה צריכי' לעיין:

הנה שיטת רש"י בקידושי' ס"ד ותוס' שם ורשב"ם בב"ב קל"ד דהבעל נאמן נגד החזקה לומר יש לי בנים או אין לי אחים והא דמסקי' ב"ב חוש לה היינו הוא ואיכא לברורי דאיכא במדינת הים צריך לברר ומזה מוכח ממילא שאינו נאמן אלא נגד החזקה אבל לא נגד עדים דאלימי עדים טפי מחזקה בעלמא דאס"ד דנאמן נגד העדים א"כ למה נחוש לעדים במדה"י הלא מיגו שלו עדיפי מעדים אע"כ דלא מהימן אלא במקום חזקה ולשיטתייהו מתני' דב"ב במוחזק ואפי' דמירי בשעת מיתה שאין לו כח לגרש והא דצריכי' לנאמנותו פירש"י אי אתי אח אח"כ פי' והוא רוצה לחלוץ ולפוטרה באפס דבר ולפעמים כבר היא פסולה לכהונה באופן שאפי' מכהונה אינה פוסלה ה"א דמיהמן בשלומא הבעל לא מהימן יש לי אחים משום דלצעורה קמכוון להזקיקה לאחים הללו

ומי יודע איה איפה הם ואפי' מראה באצבע זה אחי מי יודע אם ירצה לחלוץ או לייבם אבל כשבא ואמר אני אחיו ואני רוצה לחלוץ שכמעט דבריו ניכרים שאומר אמת ורוצה להצילה מחטא קמ"ל אפ"ה הבעל מהימן ובזה לא צריכא לדוחקו של מהרש"א ז"ל:

ב' שיטת רוב או כל חכמי ספרד הרמב"ן ורשב"א וריטב"א ז"ל דאין לחלק בין חזקה בעלמא או ע"י עדים לעולם מהימן במגו ומשו"ה הוצרכו לומר הא דחוש לה משום דאינו נאמן להכחיש החזקה לגמרי אלא לומר יש לי בנים במקום דמוחזק באחים או אין לי אחים במקום דמוחזק בלא בנים אבל לומר היפך לגמרי אינו נאמן אפי' נגד חזקה מכ"ש כנגד עדים והאי דחוש לה מיירי שאומר נגד הקול ממש שאומר שלא הי' לו אחים כלל ואית קול שיש לו וב"ש כ' דאין חולק שאינו נאמן נגד עדים ונעלמו ממנו דברי חי' רשב"א בקידושי' שכ' להדי' שמוחזק לנו או שידוע לנו וכ"כ בית מאיר שנעלם זה מבית שמואל ז"ל:

והנה לרש"י וסייעתו שיטת הש"ס מעיקרא הוה ס"ד דמתני' ובריייתא תרוויי' בלא מוחזק ואסיק אביי דברייתא באתחזיק אבל הרא"ש הנ"ל ס"ל מעיקרא תרוויי' מתני' ובריייתא במוחזק באחי ולא בבני וא"ת נאמן דמתני' כפשוטו דנאמן יש לו בנים במקום חזקת אחים ובריייתא נמי כה"ג במוחזק באחי ולא בבני ולצדדי' קתני יש לו בנים במקום דאתחזוק באחים וסיפא אין לי אחים במקום דלא אתחזק בבנים דאין לומר רישא וסיפא בחד גוני במוחזק ואמר אין לי אחי מהימן דא"כ לאשמועי' מתני' רבותא טפי אפי' אין לו אחים נאמן אע"כ אין נאמן להכחיש חזקה לגמרי ולצדדי' קתני ברייתא ולפ"ז מתני' דלא כר"נ ודחיק אביי' לעולם ר"נ מתני' לא אתחזיק לא באחי ולא בבני ונאמן דרישא לאו דוקא דאין צורך לנאמנותו דלא ס"ל כרש"י דנ"מ אי אתי אח אח"כ לא ס"ל הכי וא"כ נאמן דמתני' לאו דוקא ולפ"ז אין הכרח ממתני' דלא מהימן לסתור החזקה היכי דאית לי' מגו דמתני' לא מיירי מחזקה כלל ובריייתא מיירי באחזוק באחי ולא נצטרך לומר לצדדי' קתני אלא סיפא מיירי ג"כ באתחזק באחי ואומר נגד החזקה לגמרי ואפ"ה נאמן לרבי הואיל ובידו לגרשה ולר"נ נמי נאמן אי לא הוה הדר בי' אך לא קיי"ל כשינוי' דאביי דחיקא אלא כהס"ד דמתני' נמי במוחזק באחי ולא בבני ולא מהימן אלא יש לי בנים במקום אחים ולא לסתור החזקה ומשמע מרשב"א דלפ"ז למסקנא בריייתא לצדדי' קתני ורמב"ן במלחמות דלאו לצדדי' קתני אלא סיפא מיירי נמי במוחזק באחי ודאמר אין לי אחים ר"ל שמתו דאינו סותר לגמרי החזקה והא דנאמן בהכי כ' רמב"ן דלא גרע מע"א דמיהמן מת יבמך מבואר מלשון זה דאילולי ע"א מהימן מת יבמיך לא הי' רמב"ן מאמין לבעל אין לי אחים:

וב' ר"ן דרמב"ם ס"ל דלא מהימן מתו אחיו והיינו דהרי הרמב"ם פסק ע"א נאמן ניתן לך בן והקשה ראב"ד הא הבעל לא מהימן בהכי ומהיכי תיתי להאמין העד יותר במלתא דלא עבידא לאיגלוי דמי יכול להכחישה שלא ניתן לה בן וכ' ה"ה שהרשב"א תי' העד מהימן יותר מהבעל משום דדיקא האשה טפי נמצא לפי הנחה זו דעד מהימן טפי מהבעל אזדא לי' סברת רמב"ן שהבעל נאמן מת אחיו כי היכי דע"א נאמן וזה ליתא בע"א דיקא משא"כ בבעל ע"כ החליט הר"ן להרמב"ם לא מהימן באין לי אחים ובריתא לצדדי' קתני:

והנה לכאורה דברי הראב"ד מוכרחים ודברי רשב"א תמוהים דהרי ביבמות צ"ד כל עיקור שקלא וטרי' דש"ס אי עיקור טעמא משו' דייקא ומינסבא וא"כ ע"א לא מהימן ביבמה דלא דייקא שפיר או דלמא מצטרפי' ג"כ טעמא דעבידא לאיגלוי וסגי בדייקא כ"ש וע"א נאמן ביבמה לומר מת יבמיך וע"ש צ"ג ע"ב בתוס' ד"ה עד א' ע"ש וע"ז מסיק רבא דע"א מהימן ואע"ג דההוא מרבנן דחי לי' לא חש לי' רבא ופסקו רי"ף ורמב"ם כרבא וע"כ משום דס"ל דבדייק' כ"ש סגי משום דעבידא לאיגלוי ותינח במאי דעבידא לאיגלוי אבל ניתן לך בן דלא עביד לאיגלוי דמי יודע מה הי' במדה"י וכי לא זזו ידי עדים מתוך ידו שלא בעל אשה א' והיא עתה בסוף העולם בשלומא זה בני עביד שפיר לאיגלוי שיתגלו אבותיו של אותו הבן אבל ניתן לו בן לא עביד לאיגלוי כמ"ש ראב"ד [ומ"ש בשעה"מ נגד זה לית דחש לי' ולשון ריטב"א דקדושין אטעיי' אבל הריטב"א לא קאי איש לי בנים ע"ש] וא"כ כיון דלא עביד לאיגלוי ודיקא לחוד לא מהני ביבמה א"כ ק' קו' ראב"ד ודברי רשב"א צ"ע נהי יפה כ' דאין להביא ראי' מבעל לעד דבעל גרע מעד בענין דייקא מ"מ בעד נמי ליכא אלא דיוק כ"ש ולא סגי בלא עביד לאיגלוי וצע"ג ועל הראב"ד גופי' ק' מה צורך להביא ראי' מבעל דראי' מפוקפקת היא כדדחי רשב"א ותיפוק לי' דהרי כל בנין הש"ס בנוי על עבידא לאיגלוי והכא לא עביד לאיגלוי:

והנלע"ד דברי ש"ס דאמר רבא ק"ו לאיסור כרת התרת לאיסור לאו לא כ"ש שהוא תמוה מה ענין קולא וחומרא לכאן האי דייקא והאי לא דייקא וכדהקשה ההוא מרבנן ולולי דמסתפינא הייתי אומר דדברי רבא אלו בנויים על כללא דכייל רבא בביצה י"ח ע"ב מי איכא מדי בשבת שרי וביהכ"פ אסור אלא מתוך דבשבת שרי ביהכ"פ נמי שרי והרז"ה ריש מס' ביצה הקשה ע"ז ממוקצה דשרי בשבת ואסור ביו"ט ורמב"ן שם תי' דבדברי השוים לעולם השוו חכמים מדותיהן ולא עבדו פלגא תקנתא אבל דברים שאינם שוים כגון שבת ויו"ט א"צ להשוות המדות והחמירו ביו"ט משום דאתי לזלזולי אבל החילוק בין שבת ליהכ"פ דעביד למיקר אינו מבואר לכל ושבת ויהכ"פ קריבי ושוים בדיניהם צריכי' להשוות מדותיהם ובדין הי' לאסור הכל אך שלא לבטל כמה טבילות מצוה

משום יום א' בשנה יהכ"פ ע"כ השוו מדותיהם והקילו אפי' ביהכ"פ משום שבת ורמב"ן גרס שם גבי טיבול מדלאחר טיבול אסור קודם טיבול נמי אסור דהתם השוו מדותיהם להחמיר וביהכ"פ להקל משום ביטול טבילת מצוה ע"ש כי רבים לא ירדו לעומק דברי רמב"ן אלו וגרסתו:

נחזור לענינינו ה"נ קאמר רבא נהי דאפשר לא דייקא שפיר מ"מ כיון שלאיסור כרת התירו חז"ל ויש כח בידם לעקור דבר מה"ת היכי שהסברא נותנת ויש טעם הגון ממילא ע"כ להשוות מדותיהם ולהתיר באיסור לאו אע"ג דלא שייך דייקא כולי האי דלא ליהוי כחוכא וטלולא וראוי' הי' להחמיר ולומר מדלא מהימן באיסור לאו לא יאומן גם בכרת אלא משום תקנת עגונות השוו מדותיהם להקל כמו שהשוו להקל ביהכ"פ משום טבילת מצוה של כל השנה וההוא מרבנן דחי דהרי חזינן באשה עצמה לא השוו מדותיהם ורבא לא חש לדחייתו משום דאין לדמות אשה לעד עצמו ובאשה עצמה החילוק מבואר לכל באי העולם וכעין שכ' תוס' שם והוה באשה כמו י"ט ושבת משא"כ עד הוה כמו שבת ויהכ"פ:

והנה פסקו רי"ף ורמב"ם ורוב פוסקי' כרבא ומעתה ס"ל לרמב"ם ה"ה ע"א אומר ניתן לו בן אעפ"י דלא עבידא לאיגלוי כלל מ"מ משו' לא פלוג לא חילקו רבנן ודחי ראב"ד כיון דלא עבידא לאיגלוי כלל הוה חילוק מבואר ולא שייך לא פלוג שהרי מצינו בבעל עצמו דפליגי רבנן ולא האמינוהו במה דלא עביד לאיגלוי ונהי דנדחו דברי ההוא מרבנן דמייתי מאשה עצמה היינו משום דהחילוק שבין אשה לע"א מבואר אבל בין בעל לע"א דעלמא מה הפרש יש ביניהם וכי היכי דלא השוו מידותיהם בבעל ה"ה בע"א וע"ז יפה השיב רשב"א בבעל איכא סברא גדולה וטעם מבואר נגלה לעין כל כיון דלא דייקא אפי' כ"ד משא"כ בע"א דדייקא כ"ד עכ"פ נהי דלאיגלוי ליכא מ"מ לא פלוג רבנן כנלע"ד נכון לעמוד ע"ד חז"ל וחידותם:

אמנם ה"ה כ' דאין צורך לכ"ז דגם בבעל מהימן והשוו מידותיהם במה שתלוי בבעל עצמו כגון בן משא"כ באחים ונ"מ לדינא בין תי' רשב"א לדה"ה דלהרשב"א בעל גרע מעד ודלא כהראב"ד נמצא מוכח כהר"ן הנ"ל דאין הבעל נאמן מתו אחיי בדמוחזק לו באחים דאין ראי' מע"א ולה"ה אין לחלק ביניהם ומהימן מת אחי כשם שנאמן יש לי בנים והכי עדיף טפי שלא להרבות מחלוקת בין רמב"ם ורמב"ן:

תו פש גבן לברורי מה שצ"ע לכאורה לשיטת גאוני ספרדי' הנ"ל דהוה ס"ד דמשנה ובריית תרוויי' במוחזק ודלא כר' נתן ואתי אביי ואוקי משנתינו בלא אתחזק וכר"נ מה הועיל בזה הא עכ"פ מתני' דב"ב מייתורא אשמעי' דאפי' במוחזק ודלא כר"נ וא"כ עכ"פ

מתני' דלא כר"נ ורשב"א הרגיש בזה ונדחק וגם בריטב"א ע"ש ודוחק לומר דק' הש"ס לימא דלא כר"נ היינו א"כ מתני' דב"ב למה לי ותי' אבייי הכא ה"א בדלא אתחזק וכר"נ קמ"ל מתני' דב"ב אפי' באתחזק ודלא כר"נ דזהו דוחק בש"ס ועוד לקו' זו לא תי' רבה מידי והנלע"ד ליישב בהרוחה לשיטת רבותינו ז"ל דהנה אמרי' במתני' ב"ב ס"ד ע"א דהמחלק נכסיו לאחרים ומניח בניו אין רוח חכמים נוחה הימנו ורשב"ג אמר אם אינם נוהגי' כשורה זכור לטוב ובש"ס מסקי' דפליגי רשב"ג ורבנן והלכה כרבנן מדאמר ר"י אמר שמואל לא תהוי מעיבורי אחסנתא וכן פסקי' בש"ע שאין לת"ח לחתום על צוואה שמשנה בן בין הבנים ובאמת כ' נימוקי יוסף שהי' ראוי לפסוק כרשב"ג במשנתינו אלא כיון דאמורא ר"י אמר שמואל הכריע דלא כוותי' קיי"ל כרבנן ועי' בירושלמי ובפי' פני משה שם דבירושלמי איכא אמוראי דפליגי ופסקו כרשב"ג במשנתינו ע"ש:

והנה לפי מאי דקיי"ל כרבנן צ"ע מ"ש רשב"ם בקו' וליורשיו פשיטא דהרי מהימן במגו דאי בעי יהיב לי' במתנה מאי מגו הוא זה דאי לא אמר זה בני ויהיב לי' הכל במתנה ומניח יורשי דאורייתא לא הי' רוח חכמי' נוחה הימנו ולא יחתום אדם על שטר צוואתו ולא יהי' לאדם ישר עסק עם ענין זה ע"כ התחכם לומר זה בני ולעולם אינינו בנו מיהו בהא דקאמר ש"ס יכיר למה לי י"ל משום מגו לק"מ די"ל דאקרא קאי וקרא מיירי והי' ביום הנחילו את בניו ודרשי' התורה נתנה רשות לאב להנחיל את מי שירצה פי' אעפ"י שאינו נכון לשנות בין הבנים אפי' בין טבא לבישא מ"מ התורה נתנה רשות ומה שעשה עשוי מזה מיירי הך קרא ועלה קאמר קרא יכיר ושפיר פריך בזה האיש שאינו חושש לרוח חכמים ומשנה בניו בין הבנים דבי' מיירי קרא לזה לא צריך יכיר דמיהמן במגו דיהיב לי' במתנה שהרי בלא"ה הוא משנה בין בניו וא"ש ש"ס אבל לדינא ק' במי שאין אנו רואי' שמשנה בין יורשיו מה"ת יאומן זה בני במגו הא ליכא מגו וי"ל בלא מגו מהימן מהאי טעמא גופא כיון שחזקה אין אדם עושה דבר שלא כדעת חכמים א"כ מסתמא לא יניח יורשי דאורייתא ויאמר על אחר זה בני ולפ"ז מהימן אפי' בנכסים שאח"כ וכמו שכ' הרא"ש בשם הר"מ ממעשי' בכל יום ודלא כרשב"ם ע"ש ומיהו טעמא בעי מ"ט נאמן מנכסי' שאח"כ הא ליכא מגו ולהנ"ל א"ש משום חזקה שלא יעשה שלא כדעת חכמים שאינם נוחים הימנו אך נהי לדינא א"ש מ"מ מאי פריך הש"ס ליורשו פשיטא דלמא הא קמ"ל ולאו פשיטות הוא זה והרי רשב"ג פליג וס"ל אם אינם בניו נוהגי' כשורה זכור לטוב וא"כ אין כאן חזקה שלא יניח יורשיו דלמא לא נהגו כשורה וקמ"ל משנתינו דין זה וצ"ע לכאורה וי"ל אה"נ הו"מ לשנוי הכי אלא לא בעי למפשט ממשנתינו דפליג רשב"ג אדרבנן ודהלכה כרבנן דלמא רשב"ג מפרש לדרבנן וא"נ פליג הלכה כמותו כמשנתינו

וכדס"ל לאמוראי בירושלמי באמת וש"ס דילן נמי לא פשיט לן אלא מדר"י א"ש מסברתו ע"כ עדיפא מיני' משני אפי' אתי' כרשב"ג וליורשו פשיטא מ"מ לפטור אשתו מייבום איצטרכא לי' ולאשמועי' אפי' היכי דמוחזק באחי וא"ש פי' רשב"ם משום מגו דלדינא לא פליג אמהר"ם שברא"ש אלא לפי סוגי' דשמעתי' פי' כן דשמעתין אזלא אי הלכה כרשב"ג אבל לדינא מודה למהר"ם שברא"ש דמהימן אפי' מכאן ולהבא ומיושב היטב קושיתינו הנ"ל דלחכמי ספרדי' דס"ל אביי דחי משנתינו דקדושי' בלא אתחזק וכר"נ מה יענה ממשנת ב"ב י"ל דס"ל ליורשו ולא הוה פשיטא וכדאמר ר"י אמר שמואל ליורשו ולפטור מיבום דלמסקנא תרוויי' איתניהו דלר"י אמר שמואל לשיטתו לא הוה ליורשו פשיטא ולפטור מיבום נמי בדאחזיק ודלא כר"נ דלא קיי"ל כשינוי' דאביי:

היוצא מדברינו אלו יש כאן ב' שיטות לדינא בכל א' יש חומר וקל לרש"י ורשב"ם ותוס' ורז"ה איכא קולא דמהימן אפי' לסתור החזקה ומכ"ש לומר מת אחיו שאינו סותר החזקה אך דוקא במקום חזקה אבל עדים לא מהימן כלל אפי' שלא לסתור החזקה והיינו חוש לה דב"ב ולהאי שיטה אין לנו שום היתר בנידון שלפנינו:

אך שיטת רמב"ן ורשב"א וריטב"א ורי"ף ורמב"ם לכאורה כוותי' וכן להראב"ד בענין זה דלא מהימן לסתור החזקה אך לומר מת אחיו מהימן לבר מרמב"ם אליבא דרשב"א אך אליבא דה"ה גם בזה מהימן אבל לסתור החזקה לא מהימן כלל ולעומת זה מקילין שיאמין אפילו במקום עדים דהאי דחוש לה לאו משום עדים הוא אלא משום שסתר החזקה לגמרי והנה דבר שכולנו יודעי' בלי הצטרכות לקבלת עדות וכל איש ואשה וטף יודעי' הדבר עדיף מעדים כדמוכח מתוס' יבמות פ"ח ע"א ד"ה אתא וכו' וכמ"ש ש"ך ח"מ סי' מ"ו ס"ק ס"ו מ"מ הכא משמע אפי' בכה"ג מהימן כמשמע מלשון רשב"א בחי' קדושין שכ' שידועי' לנו שיש לו אחים ולא כ' שיש עדים אלא שידוע ומפורסם לכולנו כנ"ל וא"כ לפ"ז איתתא דא שרי' עפ"י עדות בעלה שמת אחיו אחר שחפשנו בפעסט בספרי המתים של אנשי צבא כמ"ש לעיל ואם לא יהי' אפשר לברר תהי' מותרת עפ"י שיטה זו:

ויען כי באח מומר כ' האחרונים שאם יש דעות להתיר בלא"ה נוכל לסמוך ולהתירה לעלמא ע"כ אם ימצא גאון א' מופלג בהוראה המתיר למטינא שיבא מכשורי אבל מאתי לבד לא תצא תורה והוראה וה' יצילנו משגיאות ויראינו מתורתו נפלאות הכ"ד א"נ. פ"ב יום א' ד"י אלול תקצ"ב לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צז

תיתי שלמא רבא משמיא וחיים ויזכה לראות בנחמת ציון וירושלים ה"ה הרב המאה"ג המפורסם כערוגת הבשם תלמידי האהוב כבני עדני העצני זית שופכני כש"ת מה"ו מאיר א"ש נ"י אב"ד ור"מ דק"ק באיי יע"א:

נועם מכתבו הגיעני על נכון וע"ד המגרש שהי' לו לומר הנני מבטל מודעא ואיתקל לי' לשני' ואמר הריני מבטל הגט וחזר בו תוך כ"ד לומר הריני מבטל המודעא ולבו דמעלתו נוקפו ואולי איכא למיחש ח"ו לגט בטל וכ' דנראה לו דהרי זה דומה למשנתינו המתכוון לומר מעשר ואמר תרומה דלא אמר כלום וה"נ כיון דחזינין שגירש ברצון טוב מאוד נראה לעיני' שהי' בלבו לומר מודעא ולישנא איתקל לי' ואין כאן בית מיחוש אלא מ"מ חשש דלמא הואיל והוא חד מעמא דארעא שאינו יודע בין ימינו לשמאלו והי' סבור שכן הדין שיאמר הריני מבטל הגט ומעיקרא נתכוון לומר ביטול הגט והי' פיו ולבו שוין ואיכא למיחש לביטול הגט אלו דבריו:

אומר אני אפי' יהי' כן אין כאן בית מיחוש דאע"ג דחלוק זה נזכר בהר"ן דקידושי' בסוגי' דדברים שבלב מ"מ אינו ענין לנדון דידן התם לבו וכוונתו רצויים עם מוצא שפתיו כגון שזבין ארעא סתם והרי גם כוונתו למכור אלא שהי' בלבו ע"מ למיסק לא"י אמרי' המכר קיים שהרי המכר נודע בכוונת לבו למכור ובפיו מילא לאמור כן ואידך דברי' שבלב מה שלא הוציא בשפתיו אינם דברים לגרוע מה שנעשה בהסכמת פה ולב יחדיו משא"כ הכא כיון שנניח בלי ספק שהי' רצון האיש לגרש אשתו לו יהי' שהי' סבור כך היא הנוסחא לומר הריני מבטל הגט ע"כ לא הי' כוונת לבו שיתבטל הגט עי"ז אלא הי' סבור שזה שום תחנה כמ"ש מג"א בבטול חמץ או שהי' סבור כוונתו שיתחזק הגט ויתכשר א"כ מוצא שפתיו בלא כוונת לבו לא מעלה ולא מוריד ודוגמתו בחליצה אם חולץ ע"מ לכונסה אין חליצתו פוטר אותה אע"ג דמיתעבד מעשה רבא ואמירות טובי מ"מ כל שלבו בהיפוך מהמעשה אין המעשה שלו כלום ומכ"ש בדבורו והשתא בטול חמץ דבגילוי דעתו דלא ניחא לי' סגי' אפ"ה כ' מג"א דאינו מועיל אם סובר שאמר שום תחנה מכ"ש לבטל גט ועיי' פסחים ס"ג ע"א ובתוס' שם ד"ה המתכוון:

ובזה הסברתי דברי ר"י בנדרי' פ"ז שכ' דמשו"ה אין מועיל תוך כ"ד בקידושי' וגירושי' משום דדבר גדול כזה אין אדם עושה אלא אחר ישוב הדעת והתבוננת ומשו"ה אינו יכול לחזור ולכאורה תמוהים דבריו וכי טעם תוך כ"ד משום שעשה בלא התבוננת אע"כ יראה לי דס"ל הא דדבור השני מבטל דבור הראשון היינו מה"ט דאנן סהדי אין מדרך ב"א להתנחם ברגע כמימרא ממה שעשה ומדחזינן דהדר בי' ש"מ דגם דבורו הראשון

לא הי' לבו עמו וכל שמחשבת לבו ניכרית מתוך מעשיו לא מיקרי דברים שבלב אלא כלנו יודעי' שלא הי' דבורו הראשון דבור מוחלט עם הסכמת הלב והמחשבה וכל שאדם עושה בלי לב אין בו ממש זה טעם חזרת תוך כ"ד להר"ן ותינח בשארי דברי' משא"כ בקידושי' וגירושין נהפוך הוא אנן סהדי שאין אדם עושה אותם אלא אחר התבוננת וההסכמה לעשותם ונהי נמי לעומת זה איכא סברא להיפוך אנן סהדי אין אדם חוזר תוך כ"ד ומנ"ל לומר שזה אשתני וחזר בו נימא זה אשתני וגירש וקידש בלא הסכמת מוחלטת בלב אה"נ איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי מ"מ דברי' שבלב אינם דברים כיון שבפיו אמר הרי את מקודשת ומה שהי' בלבו אינו מבורר לכולנו לא אתי מחשבת לבו לבטל דבריו:

בהא סלקי' דאם נניח דהאי גברא גרש ברצון ושום עולה ושחיתא לא השתכחת בי' כמו שהי' למראה עיניו ני' באופן דממ"נ או נתכון לומר מודעא ואיתקל לי' לישנא ואמר גט ה"ל כנתכוון לומר מעשר ואמר תרומה או בלבו הי' לומר גט אלא שסבור הי' לחזק הגט בענין זה ולא לבטלו א"כ מכל הלין צדדי' אין כאן בית מיחוש כלל ותנוח דעתו הרמה בזה ומטינא שיבא מהאי כשורי:

זאת ועוד אחרת שהרי חזר בו תוך כ"ד וע"כ לא אמרי' דבמגרש לא יועיל תוך כ"ד אלא מטעם הר"ן הנ"ל דדבר גדול כזה אין אדם עושה אלא אחר ההסכמה והיינו לגרש או לקדש אשה ובמהרי"ק הביאו הרב"י סס"י קל"ד משמע נמי בציווי הסופר והעדי' והשליח דכל זה דבר גדול מקרי ואע"ג דמהרי"ק קאי אהאי דאשקלי' אגיטא בעל כרחי' ולכאורה בודאי לא הי' לבו עמו בציווי לסופר ועדי' ושליח ואפ"ה לא יועיל תוך כ"ד ז"א התם נמי אמרי' משום מצוה לשמוע דברי חכמים הי' מסכים כן בדעתו בשעת ציווי ועתה יצרו אנסי' לחזור בו וכמבואר פרק חזקת בסוגי' דתלאוהו וזבין ובצחות לשון הרמב"ם וא"כ התם הא דהוי דבר גדול אבל לבטל את הגט שנכתוב בכשרות אפי' למאי דקי"ל אינו חוזר ומגרש בו מ"מ הואיל ואינו מפסיד בזה הבטול אלא פשיטי דספרי פשוט הוא לפע"ד דלא שייך בזה סברת הר"ן ומועיל חזרתו תוך כ"ד שלא יהי' הגט בטל מעיקרא וחוץ ממגרש אמרי' ולא חוץ ממי שמבטל גירושי' וזה ברור לפע"ד:

אמנם להרשב"ם דס"ל דמדרבנן ומשום חומרא דא"א לא יועיל תוך כ"ד וכן פסק בש"ע א"ע סי' מ"ט וא"כ אדרבא לא משכחת חומרא זו במגרש אלא בכי האי גוני וא"כ ה"נ חוש לה אלא כיון דהעיקר נראה כוונת האי גברא מעיקרא לבטל מודעא וה"ל כאומר תרומה במקום מעשר ורק לבו דמעלתו נקפו דאולי הי' כוונתו לומר גט והי' פיו ולבו שוין לזה אני אומר כיון דעכ"פ ליכא לרשב"ם אלא איס' דרבנן בעלמא אין לחוש כל כך:

ובחידושי אמרתי ליישב דברי רשב"ם פי"נ הנ"ל דחוץ ממגרש לא יתכן ע"ד הפשוט לפי דבריו גם מה שפי' חוץ מעמ"ז שהקצה בהמה לע"ז לא משמע כן בנדרי' דאמר חוץ ממגדף וכמו שהקשו כל הראשונים ז"ל וניחא לי עפ"י מה שהארכתי דחומרת קידושי' וגירושי' היינו משום שנעשה מעשה ומסרה מידו לידה ורוצה לעקור המסירה ההיא לזה לא יועיל תוך כ"ד דמעשה רבא עביד וכדמות ראי' מחידושי רשב"א ר"פ האומר בקידושי' שהקשה אהא דאמרי' ספק תנאי ס' חזרה מה יועיל חזרה הא בקידושין תוך כ"ד לאו כד"ד ותי' שהתנה כן קודם מסירת הקידוש' לידה ושוב הראני ידידי הרב הגדול מה"ו זלמן ליב נ"י כעין משמעו' זה בב"ש סי' ל"ז סקנ"א ואחר שהארכתי בזה מצאתי שכבר קבע מסמורי' מורי הגאון זצ"ל בהפלא"ה דא"ע סי' ל"ח סעי' ל"ד וסי' מ"ט ע"ש והשתא אחר הנחה זו אומר אני דהי' קשה לרשב"ם שינוי הסוגי' דבנדרי' אומר חוץ ממגדף ומגרש ג"כ ובפ' חזקת שביק להו על כן הי' נראה לו דודאי אי כבר מסר הגט או הקידושי' ליד האשה ורוצה לחזור גם ממסירתו שתחזור לו הגט והפרוטה לא מהני תוך כ"ד ובהא מיירי בנדרי' מעיקור הדין ולא רק מחומרא בעלמא אך בב"ב מענינא דסוגי' התם במה שאמר משום ירושה וחוזר תוך כ"ד לומר משום מתנה דומי' דהכא מיירי חוץ מקידושי' שמסר לה פרוטה ואינו חוזר מזאת המסירה אלא מתחלה יהיב לה בתורת קידושי' וחזר ואמר תוך כ"ד שיהי' לשם מתנה דאינו חוזר מהמעשה שהוא המסירה רק מהדיבור וקמ"ל התם דגם בזה לא יועיל תוך כ"ד ומדשביק התם מגרש ש"מ שזה הוא רק מחומרא דרבנן ובמגרש הוא קולא ולא חומרא ואי תימא הא משכחת במגרש לחומרא כעין עובדא דידן ז"א כיון שלא הי' שום מעשה דמסירה מעיקרא אפי' רבנן לא אחמרו ומדוקדק מאוד בלשון רשב"ם במ"ש שם דמעות קידושי' יהי' מתנה וזה נראה שפת יתר ולפי הנ"ל בדקדוק כ' כן ומיושב היטב פסקי הש"ע דסתרו דבסי' ל"ח סעי' ל"ד דאפילו חזרו תוך כ"ד ה"ז מקודשת לגמרי וכהר"ן ובסי' מ"ט פסק שמקודשת לחומרא להצריכה גט ועמדו בזה חלקת מחוקק וב"ש ולפי הנ"ל א"ש דבסי' ל"ח מיירי שרוצה לחזור לגמרי ושתחזיר לו כסף קידושי' שלו וכן פסק בהלכו' גירושין משא"כ בסי' מ"ט מיירי להדי' שהמעו' יהי' מתנה בזו יועיל תוך כ"ד מן התורה רק מחומרא דא"א צריכה גט:

והנה י"ל בעע"ז ומגדף נמי טעמא כנ"ל דכל אמירה לגבו' כמסירה להדיוט הן לטוב הן למוטב והנה המקלל אביו ואמו וחברו וחוזר תוך כ"ד מועיל חזרתו לפוטרו מ"מ בלי ספק במכה אביו ואמו פשוט דלא יועיל חזרתו וה"ה לגבוה בדבורו עביד מעשה רע וחז"ל קרו לי' פושט יד בעיקור ומשו"ה אמרי' חוץ מעע"ז ומגדף והי' קשה לרשב"ם

אי ס"ד דבפי"נ נמי מיירי מאומר אלי אתה ה"ל למחשב נמי מגדף אע"כ מיירי מהקצה בהמה לע"ז ומסרה לכומרי' לשם כך וחוזר מה הקצאה אבל אינו חוזר ממסירתו דהוה ממש כנ"ל כל זה בחידושי ונ"ל נכון:

היוצא מכל הלין דבנידון דידן לכ"ע מועיל חזרה תוך כ"ד אמנם היינו אם אחר שאמר הריני מבטל הגט חזר תוך כ"ד ואמר לא יהי' בטל אבל אי רק אמר הריני מבטל כל המודעא לא נ"ל שיהי' זה חזרה מביטול הגט דנהי שכל המודעו' שמאז ביטל עכשיו מ"מ מביטול הגט דעכשיו לא חזר בו בפירוש ודברים שבלב אינם דברים ולא דמי לתמורת עולה תמורת שלמים דאי הי' מועיל חזרה תוך כ"ד הי' תמורת שלמים אע"ג שלא אמר לא יהי' תמורת עולה התם היינו טעמא משום דאי לא נתכוון לכך מתחלה אלא אמר כנמלך נמצא מעיקרא כשאמר עולה הי' כוונתו שתהי' כולה עולה וא"א לחול עלי' שלמים אלא ע"י חזרה נמצא במ"ש תמורת שלמים ה"ל כאלו אמר שלמים ולא עולה אבל הכא הא אפשר שיתקיימו שניהם ביטול הגט ובטול המודעא:

ולא עוד אלא אפי' אמר הריני מבטל הגט - מודעא כדרך מי דאיתקל לי' לישנא וכמו שכ' הפוסקים פתח בחמרא וסיים בדשיכרא נ"ל נמי דלא יועיל חזרתו דהתם נמי באומרו ברוך בורא פרי הגפן שהכל נהי' בדברו אטו חזר בו חלילה שלא יתברך מי שברא פרי הגפן אלא דהברכה נמשך אתרוויי' אבורא פרי הגפן ואשהכל נהי' בדברו והכל הולך אל מקום א' ואע"ג בעלמא אין חותמי' בשנים מ"מ בכי האי גוני מועיל וא"כ ה"נ ה"ל כאלו אמר שהוא מבטל הגט והמודעא וצ"ע בזה לדינא מ"מ הכא השתא לא צריכנא לכל זה כי במ"ש בתחלה יש לסמוך בלי פקפוק בעז"ה:

ודע במ"ש דאי לא מבטל המסירה אין כאן אלא חומרא דרבנן א"כ יש לעיי' במ"ש תוס' במנחות פ"ב דחומרא דהקדש משום כמסירתו להדיוט דמי תינח אי רוצה לחזור ממסירתו לגבוה ורוצה לעשותו חולין אך אי רוצה לשנויי' משלמי' לעולה כגון בהמה זו שלמי' וולדה עולה דכל היכי דאיתא בי גוא דרחמנא איתא יש לעיין בזה ובפלפולי הארכתי בזה ליישב שיטת רמב"ם ועיי' ש"ך ח"מ רסי' רכ"ה ומשנה למלך ושער המלך והדברים עתיקים ואין מקומם כאן וצ"ע במנחות ק"ב בתוס' גבי שלא התנדב כדרך המנדבי' יע"ש [עיין ח"ס חלק או"ח סי' קל"ט וסי' קט"ז]:

ובמאי דשדר לן חורפא בהקשותו על שיטת הסוברים דתיקון תוך כ"ד מדרבנן למשבק רווחא לתלמידא ועל זה הקשה כמה ק' א' ר"פ מי שאמר הריני נזיר דכולם נתפסי' תוך כ"ד וכיון דמן התורה לאו כדיבור דמי איך יקיף ראשו וייתי חולין לעזרה ויאכלו כהנים מליקת העוף כדמקשה התם ס"ט ע"א לר"ל גבי אב מדיר בנו בנזיר וכל התירוצם דהתם

לא שייכי להלכתא אומר אני הא לא קשי' דכיון דרבנן אמרו שיהי' התפסה ויהי' הלשון לשון נזירות הרי הוא נזיר דאורייתא ולוקה על כל לאוי נזיר ובשגם שהרי גם פיו ולבו שוין להיות נזיר אלא שלא גמר לשונו ואמר רק ואני ומן התורה לא סגי וכיון שאמרו חכמים שיהי' נזיר בזה הרי נדור הוא מן התורה ולא גרע ממנהג שהוא נדר דאורית' ול"ד לדריש לקיש דקאי אקטן שאין עליו לא חיוב לא דאורייתא ולא דרבנן וזה פשוט לע"ד:

גם מ"ש הר"ן על שיטה זו מתוך כ"ד דהפרה איך מתנים חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה י"ל כיון דלכל הנודרת על דעת בעלה או אבי' היא נודרת מדר' פנחס והרי דעתו שלא יתקיים נדרה אלא בעלמ' צריך לומר בפיו מופר לך משום דדברים שבלב אינם דברים אבל הכא שאמר מופר לך בפיו וחכמי' אמרו כיון שהוא תוך כ"ד יועיל דאנן סהדי שדעתו שלא יתקיים נדרה של זו דאל"ה הי' לו לומר קים ליך תוך כ"ד ואין כאן עקירת דבר מה"ת:

תו הקשה מספ"ק דמכות דאמר רבא והוא שהעידו כולן תוך כ"ד כיון דבאמת מה"ת אפי' תוך כ"ד הוה כלאחר כ"ד ואפ"ה בעי' שיוזמו כולם וה"ה לאחר זמן רב ואיך תיקנו חז"ל שלאחר כ"ד לא יצטרפו ויהרגו הראשונים שהוזמו הנה יותר מזה ה"ל להקשות איך שייך עדות כלל מן התורה למ"ד אין מצרפי' עדות אלא בעי' שישמע דברי שניהם בפ"א איך משכחת לי' כיון דתוך כ"ד לאו כדבור וא"א שיעידו שניהם בבת א' דא"א לצמצם וגם תרי קלא לא משתמעי וא"כ איך מצאנו ידינו ורגלנו ע"כ אני אומר בטח שלא נחלק אדם מעולם דאפי' מן התורה כל שאדם אומר דבריו בחבור בלי הפסק אפי' יום ויומים בלי הפסק הכל דבור א' ורק אם הפסיק דבורו ואח"כ בא לחזור בו ובזה מן התורה אפי' תוך כ"ד אינו יכול לחזור בו ורבנן הוא דאמרו דיכול לחזור בו מטעם שיבואר אי"ה וזה הוא פי' מתני' דתמורה אם נתכוון לכך מתחלה הואיל וא"א להוציא ב' דברים כא' דבריו קיימי' ואם כנמלך וכו' שהתוס' בב"ק נדחקו בזה והוצרכו לדחוק לפי סוגי' דב"ק אבל לפי סוגי' דתמורה ולפסק רמב"ם דמשום חומרא דהקדש ותמורה נגעו בי' א"כ הפי' כפשוטו אם בחבור ודבוק אמר דבריו ה"ל נתכוון לכך תחלה ודבריו קיימין ואם כנמלך ר"ל שאחר שאמר תמורת עולה הפסיק קצת וחזר ואמר תמורת שלמי' אע"ג שהוא שמתחלה נתכוון לכך להיות תמורת שניהם מ"מ כיון שהוא כנמלך אין בדבריו האחרונים כלום משום דבהקדש ותמורה אוקמו' אדאורייתא אבל בעלמא כי האי גוני מועיל מדרבנן וסברא זו רמוזה בב"י א"ע רס"י ל"ח גבי מעשה קודם לתנאי וט"ז שם דפליג היינו מטעם שקדמה מסירה לידה ותו לא מהני אפי' קשור הדברים אבל מודה הוא דדברים מקושרים ומדובקים יחד מהני מן התורה ולא יחלוק אדם בזה ואומר אני

בטח ה"ה בשנים המדברים כגון עדים שאין דרכן לדבר בפעם א' אלא זא"ז אה"נ דינא הכי מן התורה כל שזה שהשני מתחיל מיד אחר שסיים הראשון בלי הפסק ה"ל עדות ואינן נהרגי' עד שיוזמו כלם משא"כ כשהפסיקו ביניהם אפי' כל שהוא תו לא מיחשיב עדות א' ונהרגי' אעפ"י שלא הוזמו כולם ואתי חכמים ותיקנו דין תוך כ"ד אפי' בהפסק והשוו מדותיהם ויצא קולא לעדים זוממין שאפי' הפסיקו מ"מ הכל עדות א' ואין נהרגי' עד שיוזמו כולם:

ודע שלפע"ד ברור הדבר לפי הנ"ל דמן התורה כל דאורחי' בהכי מיחשיב דבור א' ע"כ כל ששואל מפני הכבוד לרבו ההולך לפניו ואומר לו שלום עליך רבי או ששאל רבו בשלומו והשיב הוא שלום עליך רבי ומורי כי כן הדין כמבואר ברמב"ם וש"ע י"ד סי' רמ"ב סעי' ט"ז ויעי' ברע"ב ותי"ט פ"ב דברכות וכיון שאפי' בק"ש מפסיק מכ"ש שמחויב להפסיק בעסקי עה"ז וא"כ התלמיד המפסיק באמצע דבורו ונותן או משיב שלום לרבו או אפי' כל אדם כשהקדי' לו חברו שלום שמחויב להשיב שלא יהי' כגזלן ואפשר אפי' לשאול שלום מצוה וחיוב שהרי תקנו לשאול שלום חברו בשם בשתי תיבות ה' עמך או שלום עליך וכשחוזר לדבורו אח"כ כל זה לא מיחשב הפסק מן התורה ואם אולי מיד אח"ז בא רבו אחר ואפי' מאה זא"ז הכל לא מיחשיב הפסק מן התורה שלא תהא שיחה בטלה חשיבה מתורה שלימה דק"ש והן הנה דברי הראב"ד ז"ל אך חכמי' תיקנו להשוות המדה שאפי' אין כאן רב לא שואל ולא משיב כל שמפסיק בשיעור הזה לא יחשב הפסק שלא יהי' שנים עומדי' על המקח לזה יהי' שהות לחזור בו ולזה לא יהי' שעות ע"כ השוו מדותיהם:

ובהא פליגי לישני לחד מ"ד לא תיקנו אלו על הרוב כדי שאילת אדם לחברו ולחד לישני חששו אפי' לתשובת תלמיד לרב שהוא שלום עליך רבי ומורי והלכה כהמכריע שלא חששו אלא לשאילת תלמיד לרב ולא לתשובתו דלא שכיחי שיקדים הרב שלום לתלמידו ונראה דבב"ק ע"ד הברור אמר הש"ס דתוך כ"ד גדול שהוא כדי תשובת תלמיד בודאי לית לי' לרבי יוסי וכ"ד הפחות והקטן שהוא שאילת כל אדם בודאי אית לי' ואמנם האמצעי דהיינו שאילת תלמיד לרב אינו מההכרח אי אית לי' או לית לי' ומיושב ק' תוס דב"ק דרב אחי מדיפתי מצי שפיר סבר כר' יוסי והנה בשבועו' דאמר איכא דאמרי כדי תלמיד לרב מחקו בש"ס חדושים דהגאון מה' ישעי' פיק זצ"ל משום דליתא כן במכות גם צל"ע על גי' זו כיון דאפי' כדי שאילת תלמיד לרב קשי' מכ"ש כדי שאילת שלום רב לתלמיד ומה צורך לאיכא דאמרי לאתויי' הכא ומשו"ה ראוי למוחקו ומ"מ יותר נראה לי להגי' או לפרש כדי תשובת תלמיד כששואל הרב והוא משיבו שהם ד'

תיבות ואפ"ה קשה אכתי טובא הוה ואתי' דברי הש"ס על נכון ובזה מיושבי' רוב או כל תמיהותיו של מעלתו ולהיותי מאוד טרוד מחמת חליות זוגתי הרבני' ע"כ הוכרחתי לקצר במקום שהי' ראוי עוד להאריך וה' שנותיו יאריך הכ"ד הבעה"ח א"נ. פ"ב עש"ק כ"ג תמוז תקע"ב לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צח

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג מה"ו פייטל נ"י אב"ד דק"ק דינדוש:

גי"ה הגיעני שאלני אם אמת נכון לשנות מנהג קדמונים לעשות החופה בב"הכנ הקדושה:

תשובה. ברמ"א באה"ע סס"י ס"א כתב וז"ל י"א לעשות החופה תחת השמים לסימן טוב שיהי' זרעם ככוכבי השמים עכ"ל שורש הדבר בתשו' מהר"ם מינץ סימן כ"ט שדבריו צריכין ביאור ואבארם ב"ה כי כתב שם וז"ל כשבאים החתן והכלה למקום שרגילין לעשות הברכות צריכי' להעמיד הכלה לימין החתן יש מעמידי' לצד מערב ופניהם למזרח והטעם שהי' פניהם נגד ארון הקדש וכו' ויש מעמידים חתן וכלה לצד צפון כי כשמעמידים לצד דרום אז הכלה קרובה טפי לארון הקדש מהחתן כי צריכ' לעמוד בימינו וזה נגד הסברא עכ"ל משמע מזה שהי' רגילין לעשות החופה בב"הכנ ממש שוב אחר זה בהיפוך הדף כ' וז"ל וכן אנן עבדינן בשעת נישואי' כמה ענינים המורה על הצלחה כגון אבוקות בשעת מאיי"ן המורה לאורה ולשמחה וכן תחת השמים והככבים כלומר כה יהי' זרעכם כככבי השמים וכן החטים שנזרקים על ראשם ואומרים פרו ורבו עכ"ל א"כ מבואר שעושין החופות תחת השמים ודבריו סותרי' זא"ז והנה הג' מהר"ם מינץ הי' תלמידו של מהרי"ל ז"ל ועיינתי במהרי"ל שם וכ' שם מנהג המאיי"ן שכתבתי לעיל והוא נהוג גם עתה באשכנז וכ' שם וז"ל בשחרית קורין לב"הכנ ולמאיי"ן ואז הוליך הרב החתן לפניו וכל העם אחריהם לאור אבוקות וכו' וכאשר בא עד פתח חצר בהכ"נ מוליכי' החתן לקראת הכלה ובחיבורן יחד זורקי' כל העם חטין ואומרי' פרו ורבו ויושבי' שם מעט וכו' וכ' ע"ש והמנהג הזה הוא כהווייתם וצורתם גם עתה בפ"פדמיין ובכל פרוודהי ובתשו' מהר"ם מינץ הנ"ל כ' וז"ל ואחר המאיי"ן המנהג שמושיבין החתן והכלה תחת הכיפה הנעשית לשם כנ"ל וזהו חופה שלנו כי במדינתינו אין לנו חופה בשעת ברכה וכן י"א דזהו חופה עכ"ל מהר"מ מינץ שוב כ' במנהגי מהרי"ל הנ"ל שבשעת ברכה הוליך הרב החתן למגדל והכלה לימינו בצפון ודרום וכו' ומסיים לאלמנה עושי' החופה בחצר הבהכ"נ מבואר דלבתולה עושי' במגדל בהכ"נ ששם קורין

בס"ת ויש לעיין מה בין בתולה לאלמנה לענין זה וגם תימה על הרמ"א שלא הביא כלל ממנהג הברכות לקדש ולעשות החופה בבהכ"נ:

אבל דעו כי כל המנהגים הללו שבאשכנז נוסדו עפ"י רבותינו בעלי תוס' רש"י ותלמידיו תושבי ארץ ההיא והמה ראו כי טוב מאוד לעשות סי' טוב לברכתם של זרע אברהם כה יהי' זרעכם ושם כתיב ויוצא אותם החוצה שעשה הקב"ה פועל דמיונו לנבואה זו והוציאו החוצה במקו' הככבים שתחול בנקל הברכה כה יהי' זרעכם מכש"כ שיש לנו לעשות פועל דמיון להמשיך הברכה בשעה הראוי' לכך ולעמוד בשעת חופה תחת כיפת הרקיע במקום הראוי' לראיית כוכבים עוד ראו רבותינו הקדמונים ז"ל שראוי' לברכם זיי"ן ברכות במקום קדוש במקום קבוע להתפלל ע"כ אחזו בזה וגם מזה לא הניחו ידם ז"ל ותקנו תחלה החופה והוא שקורין מאיי"ן באשכנז שהי' תחת השמים לסימן ברכה והחופה עם ברכותיהם בב"הכנ על הבימה נמצא אין כאן סתירה בדברי מהרי"ל ומהר"ם מינץ אמנם כל זה בבתולה דאיכ' תרווייהו מאיי"ן וחופה אבל באלמנה דליכא מאיי"ן באשכנז ראו לעשות החופה עם ברכותי' תחת השמים לסימן ברכה ומברכין שם ז' ברכות כי חשבו טעם זה עיקור מזה למד רמ"א במדינות אלו וכל מדינות וגלילות פולין ורוסי' שלא נהגו מעולם בחופת מאיי"ן א"כ ע"כ להעמיד החופה של כלונסות בחצר בהכ"נ תחת השמים לסימן ברכה ואתי שפיר הכל בעזה"י:

ויש לתמוה על מנהג אשכנז של עכשיו בזמנינו אעפ"י שנהגו בחופת מאיי"ן מ"מ עושין גם החופה עם זיי"ן ברכות תחת הרקיע בחצר בהכ"נ ואין שום מקום בכל אשכנז שעושין חופה בב"הכנ ואולי משום דבאשכנז לא נהגו בשום מקום להיות נבנה פרוזדור לפני בית הכנסת ומתפללים עתה רוב אורחים בחצר בהכ"נ וה"ל מקום קבוע להתפלל שם ואיכא תרוויי' סימנא טבא ככוכבים ומקום מיועד לתפלה וברכה בהא סלקינן כל ישראל יוצאים ביד רמ"א להעמיד החופה תחת השמים לסימנא טבא להתקיים בו ברכת אברהם ואשר לא חפץ בברכה ונרחק ממנו מתכווין ללמוד מדרכי אומות עולם אשר לא נתברכו בכוכבים מזדווגים זיווגיהם בבית תפלתם יהי' כמותם והמתאוים לברכת אבותם יהי' צאצאי מעיהם כמותם וכמעי הים ירבו דגתם ימלא ה' לטובה כל משאלותם. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צט

שלומים רבים לה"ה הרב המופלא ומופלג כבוד מה' אברהם שמואל נ"י אב"ד דק"ק באטרקעס יע"א:

והנה נפשו היפה בשאלתו ע"ד עדות כ' ליזר בן כ' ליזר שהעיד בזה"ל איך בין גווועזין בייא שלמה כ"ץ שם הי' הנער יעקב בה"ר לאזר הירש ולקח טבעת ונתנו לבתולה פייארל בת כ' משה מקארטיקעס ואמר הרי את מקודשת אבר דס ווארט לי לא שמעתי וגם הבתולה אומרת שנתן לה טבעת ושמוהו באצבעה ואמר דבר אבל לא ידעה והבינה מה אמר ואמנם הנער יעקב בה"ר לאזר הנ"ל מכחיש הכל שלא שם טבעת באצבעה ולא אמר לה דבר ואחר החקירה מהנ"ל אמרו כולם שלא הי' שום עסק שידוכין ביניהם קודם לזה וגם היא אומרת שלא נתכוונה לשו' קידושין כלל:

הנה המקדש בע"א דעת כל הפוסקי' ממש דאין חוששי' לקידושין אפי' שניהם מודים זולת הר"א ממי"ץ דחושש לדר"פ דאמר חוששין לקידושין והסמ"ג והגה' מיי' ומרדכי חוששי' לדברי' וכ"כ רמ"א בהגה' סי' מ"ב אך כל זה בשניהם מודים אך אם א' מכחיש אזי המכחיש מותר בקרובי המודה והמודה אסור בקרובי המכחיש וכל זה פשוט ומבואר במקומו אלא שהב"ח כ' דאם טענת המכחש כוונתי הי' להשטאה אזי מהימנינן לי' וממילא בטלה קידושין לגמרי ואפי' המודה מותר בקרובת המכחיש ובחלקת מחוקק הקשה הא דברים שבלב אינם דברים ומה שרצה בית שמואל לומר דברשב"א מיירי שטוענת שפירשו כוונתם להשטאה הנה המעיין בתשב"ץ חלק א' סי' ע' ז"ל שאלתו מי שקדש אשה בפני נשים והיא מודה בדבר אלא שאומרת משטה הייתי בך כיון שהייתי יודעת שעדות נשים אינה כלום ועל זה השיב בסוף דבריו וז"ל וכיון שהאשה טוענת שלא בתורת קידושי' לקחה אותה ומשטה היתה בו ליכא למ"ד חוששי' לקדושיו אפי' בע"א המכחישה ומכ"ש בעדות נשים עכ"ל ומסתייעי' שם גם מתשוב' רשב"א וע"ש הרי להדי' דלא כבית שמואל דאי ס"ד דמיירי בטוענת שפירשה ההשטאה בשעת מעשה לא היתה צריכה להוכיח שהייתי יודע שעדות נשי' אינה כלום תיפוק לי' אפי' עדות אנשים אינו כלום כיון שפירשה ההשטאה אע"כ דלא כב"ש:

מצורף לכל הנ"ל שהעד לא שמע אמירת לי וה"ל ידים שאינם מוכיחו' וממש כל הפוסקי' ס"ל דלא הוה ידים וכן פסק בש"ע סי' כ"ז ובב"ש שם אפי' להמחמירי' אם יש עוד שום צד להקל מקלינן והכא איכא ואיכא כמ"ש ומפורש לעיל ובאמת מ"ש הר"ב שם בשם תשובת רשב"א ורמב"ן הוא תמו' מאוד כי ראיתי דבריהם והבנתי דזה דוקא לאומר הריני נותנו לך לקדושי' שכיון שאמר הריני הרי הזכיר את עצמו כמו לי יחשב ובאומר נותנו לך ה"ל כאומר את מקודשת אבל באומר הרי את מקודשת ואינו אומר לי מבואר שם ממשמעות דבריהם דאינה מקודשת עיין במיוחסת סי' ק"ל [ועיי' לעיל סי' פ' ד"ה והאמנם] וזולת שבמרדכי האריך בזה להחמיר סוף גטין ועמ"ש מהרי"ק שרש ק"א

ענף ב' וז"ל דהא איכא תרי רובא להתיר רוב הפוסקי' שפסקו דאפי' בקדושי' גמורי' אין חוששי' היכי שאין שם אלא ע"א ורוב הפוסקי' שפסקו שיש לסמוך על מנהג המקום וכו' וא"כ הה"נ בנידון דידן אפי' בלא כל דברינו הנ"ל איכא תרי רובא להתירא דרובא לא חששו לע"א ורובא דס"ל ידים שאין מוכיחות לא הוו ידים ומכ"ש לפמ"ש לעיל בנידון דידן כ"ע מודים ע"כ לפע"ד איתתא דא פייארל בת כ' משה מקארטיקס שרי' לעלמא להתנסבא לכל גבר דיתצביין ואל דעות יצילנו משגיאות וטעות ויהיה עמנו בכל עידן ושעות הכ"ד. פ"ב יום ב' כ' כסלו שנתקע"א לפ"ק
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ק

שלום וכ"ט לידידי הרב המחה"ג המופלג מהו' דוד נ"י אב"ד דק"ק פיזונג יע"א:

גי"ה הגיעני נידן רב א' סידר קידושין וצירף עמו שמש א' להיות ב' עדים מיוחדי' והי' שם עוד רבנים ואנשים הרבה בחופם אבל לא השגיחו על הקידושי' כנהוג ואחר איזה שבועות נודע להרב המסדר שהשמש שצירף עמו ויחד אותו לעדות הוא קרוב עם הכלה שני בשני בחד בעל ונפשו בשאלתו אי צריכא לקדש שנית בעדים או יש לסמוך אאסיפת העם שהי' שם אף שלא ראו והשגיחו על נתינת הטבעת ואמירת הרי את מקודשת מ"מ אומדנא דמוכח היא שנתקדשה וברכו ברכת אירוסין ונישואין או דילמא אין לסמוך על זה ועוד נסתפק כיון שנמצא קרוב או פסול פוסל כל העדות ומעלתו האריך קצת בדברי ראשונים המובאי' ביתה יוסף בטא"ע סי' מ"ב ובש"ע שם סעי' ב' וג' וב"ש שם וכ' שקשה להצריך לקדש עתה בפני עדי' כשרי' משום זלותא דרבנים שהי' בשעת החופה ולא הרגישו וזילת המשפחה שכבר הוא איזה שבועו' אחר החתונה ע"כ נפשו איותה למצוא היתר בלי קידושי' שניים:

מהיות טוב מה הפסד וזלזול יש אם בלט ובסתר בפני ב' עדי' כשרי' יקדש שני' ומה צורך להרעיש עולם ולמלאות ניירות וגווילים אך תורה היא ובתורה כתי' ענה ע"כ עיינתי להעמיד הדבר על בריו בעז"ה וה' יעזרני ויאיר עיני בתורתו לכבודו ית"ש:

בהר"ן פ' המגרש ג' גטין כשרי' שם בסוף הסוגי' העלה הר"ן בשיטת הרי"ף ורמב"ם ורוב הראשונים דלר"א אף ע"ח כרתי דהכוונה לא שעידי חתימי בכתבם יועילו כמו עידי מסירה בפנינו דז"א אלא כל שהגט יוצא מתחת ידה מחותם בעידי חתימה שאין בו חשש זיוף כי מן התורה נחקרה עדותן בב"ד הרי אנחנו כולנו יודעי' שבא מיד בעלה לידה אעפ"י שלא ראו עדים המסירה הרי כולנו עידי מסירה ומגורשת למפרע משעת המסירה שהרי הוא כאלו נמסר בפני עדים ע"ש בפנים הרי מתירי' אשת איש לעלמא

על אומדנא מבוררת הלז כעין אומדנא דחובל ונחבל עיי' סמ"ע וש"ך סס"י צ' ולא עדיפי עדי ערוה מעדי ממון דהא מדבר דבר ילפי' ומכ"ש היכי דליכא הכחשה מסברא לא בעי' עדים כלל רק מגז"ה דבר דבר ממון א"כ דן מיני' ומיני' ומנ"ל להחמיר טפי ודבר זה יבואר לקמן אי"ה עפ"י דברי חי' רשב"א קידושין ס"ה ע"ב:

וכ' בתשו' ריב"ש סי' תע"ט על מעשה שהאב הכניס הבת קטנה לחופה והעידו ב' מהעדים שהחתן נתן הטבעת להבת במעמד האב ואמר הרי בתך מקודשת לי ושתק האב ושוב רצו לבטל הקידושין שהרי האב לא הושיט אצבע הבת כמ"ש תוס' על זה כ' ריב"ש וז"ל נראה לי שגם אלה שניהם מעידי' על הקידושין שהרי אעפ"י שלא הושיט האב אצבע הכלה מ"מ כיון שהי' שם סמוך להכלה כמו שנראה מעדותם והזמין שם בתו מסתמא לקבל היא הקידושין דאל"כ מאי בעי התם ואם כן הו"ל כנתקדשה מדעתו וכו' אטו הושטת אצבע כתיבא אלא שאמרו תוספת דהושטת אצבע גרידא הוה כאומר קבלי קידושיך כמו מסירת מפתח דמהני כמו חזק וקני וכש"כ שאם הושיב הכלה באפריון והזמין קהל לבוא לקידושי בתו ועמד בסמוך לה ואמר החתן הרי בתך רעקלי מקודשת לי והיא קבלה קידושי' בפניו כאשר הזמינה לזה דדי בכך וכו' כש"כ בנדון זה שהזמינה והכינה היא לכך ועומד שם בשעת קבלתה הקדושי' ושתק ויצא משם כלם לדעת שנתקדשה קידושי' גמורי' דהוה כמתקדשה לדעת אביה עכ"ל לענינינו:

ונהי פשוט אי לא נתרצה האב הוה הנתינה ליד הכלה הקטנה כנותנו לאינש דעלמא וממילא אפי' נתרצה האב אך העדים שראו הנתינה לא ידעו שנתרצה ה"ל כמקדש בלא עדים שאין חוששי' לקידושין דמטעם זה לא מהני מקדש בעדי' נחבאים אחורי גדר והאשה לא ידעה אפילו שמעו העדים שנתרצית בקידושי' וגם עתה עדיין עומדת בדיבורה שנתרצי' מ"מ אינן קידושיו כי אשה יודעת שאין קידושי' בלא עדים א"כ מה ששמעו העדים שנתרצי' י"ל לשחוק אמרה כן כיון שאין כאן עדים לפי דעתה אעפ"י שהאשה צווחת שאינו כן שבאמת נתרצי' מ"מ העדים אינם יכולי' להעיד על זה שהרי לא ידעו מחשבתה וה"ל מקדש בלא עדי' עיי' זה בחי' רשב"א קידושי' מ"ה ע"א וחי' ריטב"א וחי' מהר"י טראני שם וצ"ל דלא דמי לגט דסגי אם העדים יודעין שנותן לה גט אעפ"י שאומר לה כנסי שט"ח זה מגורשת כיון שהעדי' יודעי' שהוא גט שאני גט שמתגרשת בעל כרחה ולא בעי' דעתה אבל קידושי' דבעי' דעתה אי לא ידעי העדים דעתה ה"ל מקדש בלא עדים ועיי' מ"ש בזה הריב"ש בעצמו סי' רס"ו דף ע"ג ע"ד וא"כ מה שחייש ריב"ש הכא בסי' תע"ט לקידושי' היינו משום שאנחנו כולנו יודעים באומדנא דמוכח בריצוי האב ע"י שהושיבה באפריון והזמין אנשים לחופה ויצאו מן החופה ע"ד

שנתקדשה ה"ל ידיעת עדים ידיעה ברורה שנתרצה האב וכיון שמוכח כן מהריב"ש דזה הוה ידיעה גמורה וברורה וכתבנו לעיל בשם הר"ן לדעת הרי"ף ורמב"ם ורוב ראשוני' דעל אומדנא דמוכח כיוצא בזה מתירים אשת איש לעלמא ע"י ע"ח שבגט א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו בנידון שלפנינו שהכניסה לחופה והי' שם רבנים מסדר קידושי' ומברכי' ויצאו מהחופה בחזקת נשואה ועדיין הוא כן בלי פקפוק וערעור פשיטא אנן סהדי וכלנו עידי מסירת הקידושי' מיד החתן ליד הכלה ובאמירה הגונה עפ"י רב המסדר הבקי בדיני וטיב קידושי' פשוט יותר מביעא בכותחא דאין צריך לקדש שני' ועל הפקפוק שנצטרף עד פסול נדבר לקמן אי"ה:

הנה בתה"ד סי' ר"ז מייתי דברי א"ז ור"ח ורא"מ דלרש"י דבסבלונות חיישי' שקידשה בהסבלונות עצמה אם שלח השליח בפני ב' עדי' באופן שנודע לנו ששלח הסבלונו' אעפ"י שהשליח מסר בינו לבין עצמו מקודשת לרש"י וי"א אפי' שלח בלא עדים והב"ש סי' מ"ה סקי"ב קיצר בהעתקתו כי האריך וסיים שם בדעת הרא"מ כי לא עדיף מממון דהרי ילפי' דבר מממון וחזקה שליח עושה שליחתו וגמר ענינו הוה כמו הן הן עידי ייחוד הן הן עדי ביאה והיא מקודשת ע"י ב' חזקות חזקה אש בנעורת וחזקה לא עשה בעילתו בעילת זנות ובודאי קידשה והיינו חזקה מכח רובא דרובא עבדי הכא ה"נ רובא מקדשי' ע"ש:

והנה דברי הרא"ם הללו הן הנה דבריו שבספר החכמה דהביא מרדכי בשמו פ' האומר בקידושי' סי' תקל"א שם מעשה בפריץ א' שגופו הפסיק בין הנערה ובין העדים ושמעו כשאמר הרי את מקודשת לי ואח"כ ראו אותו הטבעת שלו באצבע וע"א ראה הנתינה וא' לא ראה כי הפסיק הפריץ בינו לבין הנערה ועל זה פלפלו באורך שם רא"פ ור"ת ור"א מביהם ובסוף כ' בס' החכמה מתשובת רא"מ הנ"ל דאם עד רואה דבר מוכיח ונראה יכול להעיד כאלו ראה גוף המעשה כדאמרינן בגטין ובקידושין הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה ואחר שהעתיק המרדכי דברי ס' החכמה בשם הרא"ם סיים המרדכי בעל הספר לעיין פ' המגרש תשו' מהר"ם היינו מהר"ם מר"ב ר"ל דפליג אהר"ם ורבי' טרחו ליישב דלא פליגי והנה בלי ספק דפליגי שהרי משמעת לשון מרדכי תלמידו נאמן ביתו דפליגי אבל במאי פליגי אבאר אי"ה דהנה בפ' המגרש סי' תנ"א והיא ג"כ באריכו' בתשו' מיי' ריש הל' אישות במעשה א' שהשליך לתוך חיקה וניערה והפילה הקידושי' האריך בזה ובתוך הדברי' כ' שאפי' הן הן עדי יחוד דאש בנעורת מ"מ אינו אלא להחמיר להצריכה גט אבל אם נתקדשה תפסי בה קדו' שני' מספק ומסייע וגדולה מזה אם חזו סהדי שנכנס עמה לקדשה בסו"ף בכסף לא ראו שקידשה לא בעי' גט כיון דלא חזו ממש שקידשה

וכו' ע"ש האי תיבה בסו"ף השמיט המדפיס בתשו' מיי' והוא העיקור דקאי אלעיל אותה שניערה קידושי' מחיקה אם אח"כ עוד נוסף על הנ"ל נכנס עמה לקדשה הרי יש לנו לומר בצע אמרתו אפ"ה אינו דומה להן הן עדי יחוד אפי' להחמיר להצריכה גט כיון שלא ראו הקידושין אין דנין בדמיונו' והנה אין ספק דפליגי הרא"מ ור"מ בפי' הן הן עדי יחוד וכו' דלהרא"ם מקודשת גמורה ואין קידושי' תופסי' בה ולהר"מ הוה רק ספק אבל בגוף הדין לא פליגי לפע"ד דהר"מ לא יחלוק על סברת דבר דבר ממון וכל אומדנא שמוציאי' בה ממון כגון חובל ונחבל שכתבתי לעיל הרי היא מקודשת אלא דס"ל הן הן עדי יחוד לא דמי לחובל ונחבל משום דבעי' לזה תרי חזקה מכח רובא רוב אנשי' אינו מעמיד עצמו כשיש אש בנעורת ולבו גס בה ורוב מאותן הרוב אין עושי' בעילתו זנות וכשיחסר א' מאלו אין כאן קידושי' וא"כ לו יהי' שהי' בזה האיש שניהם יחד שבא עלי' וקידשה מ"מ העדים לא ידעו זה וה"ל מקדש בלא עדים זהו סברת הר"מ אבל בעובדא דר"מ שראו הטבעת ביד המקדש וכרגע אח"כ ראוהו בידה ושמעו הרי את מקודשת לי ואחר לא הי' ביניהם דניחוש שע"י ממוצע בא הטבעת לידה א"כ זה הוה כחובל ונחבל בלי ספק דמוציאי' ממון ומתקדשת בו וגם הרא"ם יודה לר"מ באמרו נכנס לקדש ולא ראו שום טבעת בידו ולא בידה אין כאן התחלה הרי גזים אינש ולא עביד ע"כ אם קידשה בחדרה מ"מ העדי' לא יכלו להעיד וה"ל מקדש בלא עדים:

ותשו' הרשב"א סי' תש"ף אינו ענין לדרא"מ כלל דהתם לא ידעו העדי' אולי אשה אחרת הי' שם בחדר ולאותה האשה נתן האתרוג והיא נתנו לה ול"ד לאומדנא דחובל ונחבל כלל ומתשו' רשב"א סי' אלף קע"ט נדבר אחר זה אי"ה אך נדבר מדברי מהרמ"פ דמייתי רמ"א שהכמין עדים והיא מכחשת ה"ל הוחזק כפרן וחוששי' לקידושין כמו בממון כי האי גוני טרם אדבר מסברתו אומר כי זה לי שלשים שנה נתקשיתי על הרמ"א שהעתיק דין זה כפשוטו ולכאורה צע"ג ובכל שנה בלמדי שבועות עם התלמידים אמרתי ק' זהומה שתירצתי בתשו' א' שנת תקע"ד לפ"ק והוא זה דבפ' שבועות העדות אמרינן דלא מיחייבי' אלא בתביעת ממון לא באיסור והיתר כגון שפלוני כהן או בן גרושה וכי האי גוני ויליף לי' מדכתיב או ראה או ידע בעדות המתקיימ' בראי' בלא ידיעה וידיעה בלא ראי' ובדיני נפשות משכחת ידיעה בלא ראי' אבל ראי' בלא ידיעה לא משכחת לי' והנה לפי הנ"ל משכחת בדברי' שבערוה ידיעה בלא ראי' אך ראי' בלא ידיעה לא משכחת לי' ואמנם למהרמ"פ משכחת שניהם ידיעה בלא ראי' עדים יחוד או גוני דהרא"מ וראי' בלא ידיעה כגוני דמהרמ"פ ומן התורה ליכא באירוסין שום תביעת ממון אפי' אי מזונות נשואה דאורייתא מ"מ הא יכול לגרשה בע"כ קודם נישואין ואין כאן אלא איסר והיתר

או אפי' ד"נ ומשכחת לי' שבועת העדות והתי' על זה מ"מ לא משכחת ראי' בלא ידיעה מי לא בעי מידע אי בת ישראל קידש או שפחה וגוי' ואפי' יתברר עתה שהם ישראלי' מ"מ בשעת מעשה לא ידעו העדי' וה"ל מקדש בלא עדים וכן משני שם גבי רוצח מי לא מידע אי ישראל הרג דאפי' יתברר עתה מ"מ בשעת התראה לא ידעו משא"כ בהלואה כיון שמעידי' גוף זה הלוה לגוף זה מנה אם יתברר עתה שהם ישראלי' בני חורין ולא עבדי' יצטרכו לשלם אע"פי שלא ידעו העדים מי הם ולק"מ [עיין בסי' שאח"ז ד"ה תו]:

אמנם גוף דברי מהרמ"פ תמוהים לכאורה ממ"נ אי ס"ל דהכמנת עדים מועיל לקדש על ידיהם א"כ אי מכחשת ואומרת משחקת הייתי מאי מהני הלא שמעו שקיבלה לשם קידושין ודברים שבלב אינם דברים ואי לא מהני משום שאינם יודעי' מה בלבה וא"כ כי מכחשת והוחזקה כפרן מה יועיל ע"כ נלע"ד דהרי עובדא דמהרמ"פ הי' שהאשה ידעה וראתה ע"א והשני הי' נטמן וס"ל למהרמ"פ בע"א אין כאן ברור לומר אשה יודעת שאין קידושי' בע"א וכיונה לשחוק זה א"ל דלאו דינא גמירי ואדרבה אי גמירי יודעת דמחמרי' בע"א להצריכה גט ומה לה לשחוק הלז ע"כ קרוב לודאי שברצון לשם קידושי' קבלה וסברי ע"א מהני ע"כ כשאינה טוענת לשחוק הרי היא מקודשת ולא הוה מקדש בלא עדים דגם להעדי' הי' קרוב לוודאי שכוונתה לקידושי' אך כשיש לה מגו שכיונה לשחוק לא הוה כמגו במקום עדים דאפשר להיות שכיונה לשחוק ולא הוה נמי דברים שבלב כי מתחלה לא ברור כל כך שלשם קידושי' כיונה וראיתי למורי הגאון בקונטרס אחרון דס' המקנה סי' למ"ד הקשה ב' עדי' א' רואה מחלון זה וא' רואה מחלון זה ולא ידעו זה מזה מצרפי' לקידושי' אמאי הא כל א' לא ידע מחברו וסבור הי' שאין כאן אלא ע"א ולא הוה קידושי' ולהנ"ל י"ל קצת:

וכעין זה ממש בתשו' רשב"א סי' אלף קע"ט דמקדש ועדיו עמדו ומחיצה מפסקת בינם לבין האשה והכניסה ידה בחור שבכותל והעדים שמעו קולה והכירה בה שהיא היא והיא יודעת שהעדים שם והמקדש נתן לתוך ידה ח"י פשיטי' ואמר הרי את מקודשת לי והעדים אומרים לפי אומדנא שלהם שמעה היא קול המקדש והיא טוענת שלא שמעה קולו ולא ידעה שלקידושי' נותן לה ופסק רשב"א שהיא נאמנות במגו דבעי אמרה לא הי' ידה אלא יד אשה אחרת שהיתה עמה. וסיים אין זה מגו במקום עדים כיון שלא הי' אלא לפי דמיונם ששמעה קול המקדש אמנם המקדש שטוען שקידשה אסור בקרובותי' ע"ש ובב"ש וקשי' בתרתי א' למה לי מגו תיפוק לי' כיון שאין ברור ששמעה קול המקדש א"כ אפי' שמעה מ"מ ה"ל מקדש בלא עדים שנית כיון שעדות זו אינו עדות א"כ למה יאסר המקדש בקרובותי' הרי לא אמר שקידשה בשני עדים כראוי אלא כך וכך הי' מעשה

וכיון שיורו המורים שאין זה קידושין א"כ לא קידשה אבל יתכן כנ"ל כיון שלפי דמיון העדים והמקדש עצמו שמעה הקול אלו הודית הי' קידושי' כיון דסתמא שמעה ואם מכחישה ואין לה מגו לא מהימנת נגד דמיונם של העדים אך אם יש לה מגו מועיל לה להיתירה לעלמא כי מגו במקום עדים לא הוה ולגבי דידה מהימנת אך לא יועיל מגו שלה להתיר לו קרובותי' כיון שלפי דמיונו שקורי משקרת כי שמעה:

עוד פש גבן לשון רשב"א סי' אלף קצ"ג שכ' שם שהמקדש שלא בשני עדים אינה מקודשת אפי' שניהם מודים דילפי' דבר דבר מממון כלומר מדבר של ממון שבמקו' הכחשה ע"ש עכ"ל יען ראיתי מי שנשתבש בפירושו ונתלה בקורי עכביש ולא ידע דברי רשב"א בחי' קידושין ס"ה ע"ב שנתקשה שם הרבה למה לא יועיל הודאת שניהם כמו בממון כיוצא בזה כי מה שחב לאחריני הוא תמוה במה מתחייב' לאחריני הלא הוא ברשותה להתקדש למי שתרצה והעלה בקרא כתי' עפ"י ב' עדים יקום דבר משמע אין שום דבר מתקיים בלי עדים אפי' הודאת עצמו אלא שבמקום אחר כתי' כי הוא זה לרבות הודאת עצמו נמצא יש לו בממון ב' קרא א' הודאתו וא' קיום דבר על ידי עדים ועכשיו כתיב בעריות דבר ליליף מממון ויען קידושי' וגיטין אינו מחייב לאחריני ומ"מ אין סברא דבא הכתוב להקיש גיטין וקידושין לממון שאין בו הכחשה דהיינו כי הוא זה ולומר דהודאת עצמו מהני פשיטא אע"כ בא הכתוב לומר דגיטין וקידושין אעפ"י שלא מחייבי לאחריני כיון דיש בהו קצת דמיון לחיוב אחרינא הקישן הכתוב לממון שיש בו הכחשה ולא לממון שאין בו הכחשה היינו דהקישא לקרא דעפ"י ב' יקום דבר ולא לקרא דכי הוא זה ע"ש ולזה נתכוון רשב"א כאן ותל"מ:

נחזור למאי דקמן דאשה זו וכיוצא בה מתקדשת עפ"י עדות כל העומדי' שם בזמטוטי חתן וכלה אך מה שיש לפקפק הוא מ"ש הרב השואל משום שהוא יחד את הפסול להעיד נמצא עדות כולן בטלה והבי' מ"ש ב"ש סי' מ"ב סק"ח דלדעת הרא"ש כשרי הקידושי' ואם אח"כ באו לב"ד להעיד לא יופסלו למפרע והבי' הרב הנ"ל בקיאות מזבחים כ"ט פלוגתת ר"א ור"ע מפיגול וסתירת זב ולא דמי להדדי כי עוכלא לדני הנה ב' מיני עדות יש א' מקיימי' דבר היינו גיטין וקידושין ולכמה פוסקי' גם קנין לא מתקיים אלא עדים הם כורתים הדבר לא שיעידו ולא שיאמינו בשום דבר אלא גז"ה הוא שלא יוגזר הדבר אא"כ נעשו בפני ב' ואמנם צריכי' שיהי' עדי כשרים ככל הלכות עדות אעפ"י שאין צורך לנאמנתם ולא יעידו במקום אחר אלא כך גז"ה שיעמדו אצל הדבר ההוא ב' שראוי' להעיד וזה נקרא קיום דבר והיינו כריתות עידי גיטין וקידושי' ושוב איכא עדות המעידי' לפני ב"ד על דבר מסופק והנה עדי קידושי' בראייתם נגמר הדבר וחייב חנק

הבא על האשה ואין צורך עוד לעדותם כלל וכלל ואם יולד אח"כ שום ספק לב"ד כגון שבא עלי' א' ואינו מאמין שהיא א"א או שקידשה אחר או שהיא מכחשת ואנו צריכי' עדים להעיד על הקידושי' אין נפקותא אם יבואו אלו העדי' עצמם או אחרים שידעו הדבר ומשו"ה אם אפי' יעידו אלו העדים עצמם מילתא אחריתא היום נצרפו לעדות קיום דבר הקידושין ומחר יצטרפו לעדות ראי' נאמנות ומה צירוף יש לשני מיני עדות ומ"מ רצה הגאון בית הלל לומר שאם יש הכחשה וצריכי' עדים לבוא לב"ד אזי יש המשך משא"כ בשניהם ואין צריך לב"ד וב"ש השיג כי ב' מיני עדיות הם ואין להם המשך זע"ז מה שא"כ התם בקרבן לא נגמר הכפרה עד שיאכלנו כדינו והזב אינו נקי עד יעבור ז' ימים בנקיות ויש המשך לזע"ז וק"ל להבין:

אמנם אמת נכון הדבר מ"ש באבני מילואים סי' מ"ב נהי דראוי ונכון ליחד עדים בגיטין וקידושין מ"מ העיקור דלא נאמרו דברי רי"ף ורמב"ם אלא כגון עדות ממון ונפשו' אבל דברים שתחלת עשייתן צריכי' עדים אעפ"י שאינו מיחדי' עדים מ"מ דעת הבעלים אינם אלא על הכשרים ולאו כל כמיניהו דפסולי' לבטל רצון הבעלים ומעשיהם ויצא לו מלשון רא"ש פ"ק דמכות והוא בש"ע ח"מ סימן ל"ו ובש"ך שם סקי"ז הרגיש בזה ע"ש מ"מ כך העלה באבני מילואים ונכון הוא וכ"כ בקצה"ח סי' ל"ו סק"ו וא"כ הכא אף על פי שהזמין הרב המסדר זה הפסול להצטרף לאו כל כמיני' להפסיד הקידושין שהחתן והכלה מיאנו בו ולא רצו שיהי' עליהם עדים זולתי הכשרים:

ובלא"ה נראה לי דנהי בראב"ש וסמ"ק איתא הקו' מגיטין וקידושין בפומבי מ"מ בתוס' מכות ובסנהדרין ט' ע"א לא הקשו אלא מגטין ולא מקידושין וברמב"ן ב"ב דמייתי ש"ך סי' ל"ו שם לא מקשה מקידושי' דפומבי כמו בחופה אלא בקידושין וכתובה בזמניהם ובמדינו אחרו' אבל במדינתינו בזמנינו שמקדשי' בחופה בפומבי כנידון שלפנינו לק"מ כאשר אבאר. ובתחלה עלה ברעיוני משו"ה לא הקשו אלא מגיטי' משום דהתם כולהי לחזותי' אתי עכ"פ לראות סידר הגט והוה קשי' להו לפוסלו הכשרים ע"י הקרובים והוצרכו לתירוצם אבל בקידושי' שהרוב אינם באי' לראות כלל נתינת הטבעת ואמירת הרי את מקודשת לי אלא לשמוע הברכות ולכבוד ומצות הכנסת כלה וכדומה אלא שמ"מ הם עדים ע"י עדות האומדנא כנ"ל א"כ שני מיני עדות הם ולא יצטרפו ב' מיני עדות כי אלו מעידי' על הקידושי' עצמם ואלו מעידין על האומדנא שוב הדרנא בי כי נתעוררתי ע"י דברת מ"ו הגאון במקנה סי' למ"ד שכל עידותינו בקידושי' אינו אלא עפ"י אומדנא בעלמא שהרי מכסי' פני הכלה ואין העד יכול להעיד שזאת היא הכלה אלא באומדנא שהשושבינ' הושיבוה באפריון וכדומה וזהו ראי' ברורה לכל מה שעסקנו

פה בתשובתינו מ"מ הדרא קו' לדוכתי' כיון שהכל על אומדנא א"כ יופסלו הכשרי' ע"י הפסולי':

מיהו בלאה"נ נ"ל כל עדות שהוא ע"י אנן סהדי א"צ דין עדות ולא יופסל ע"י צירוף פסולי' וקרובי' דהרי כל אנן סהדי פסולין וכשרי' מצורפי' אלא כל אנן סהדי לא צריך כלל וכמ"ש רמב"ם סוף הל' גירושין ועיין היטב ש"כ סי' מ"ו סוף סקס"ו ומה שהקשו עוד' התוס' על פירש"י וכו' ע"ש ויראו דברי נכונים בעזה"י וגדולה מזה בתוס' סוטה ל"א ע"ב סוף ד"ה הא חד וכו' דבסוטה דרגלים לדבר לא אמרי' עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ע"ש:

והנה לשון ש"ע ח"מ סי' ל"ו סעי' א' ואם היו כל העדים כשרי' א' שנתכוון להעיד וא' שלא נתכוון להעיד והוא לשון רמב"ם ומוכרח בש"ס פ"ק דמכות בין דאתי לחזותי' בין לאסהודי לעולם עדותן עדות ובתשו' פנים מאירות ח"ג סס"י כ"ה הניח בצ"ע שהוא נגד ש"ס ותוספ' ישנים כריתות י"ב ע"ב דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות וכ' שם שרבי דן הלכה למעשה שלא לקבל עדות מה ששמעו מפי בעלי מעשה אך לא נתכוונו להעיד אין בעדותן כלום אם באו אח"ז להעיד ע"ש והניח בצ"ע ובאמת במס' כתובת כ' ע"ב משמע קצת דלא שייך עדות אלא במלתא דרמי' דהיינו שנתכוון לראות להעיד ומאי דמסיק אפי' בתלוליות דלא רמי' נמי זוכר היינו כעין תלוליות אבל עדות שצריך ידיעה ודרישה מענינים שונים יש לומר מילתא דלא רמי' אינו זוכר כל הפרטי דברים והגאון בית מאיר סי' מ"ב כ' דכוונת ש"ס לא נתכוון להעיד ומילתא דלא רמי' לאו אדעתי' ויפטור מקרבן שבועה אבל בתוס' א"א לפרש כן ונדחק מאוד והנה במס' שבועות במתני' החשוד על השבועה א' שבועת עדות וכו' הקשה ר"ן בשם רשב"א איך נעשה חשוד ע"י שבועת העדות הר"י יכול לומר שכחתי בשלומא מייתי עפ"י עצמו שיודע שלא שכח ונשבע על שקר וחוזר בו ומייתי קרבן אבל חשוד לא נעשה עפ"י עצמו ותי' שהי' בזמן קרוב דלא מצי למימר אשתליין ע"ש והנה יש חילוק רב בין מי שנתכוון לראות כדי להעיד שזה איננו שוכח בזמן מועט ובין הרואה או השומע לפי תומו ומילתא דלא רמי' אעפ"י שראה וידע מ"מ הדבר אזיל מלבו והיינו דקאמר אם העדים רוצי' לחייבו קרבן ואמרי' לו הי' הדבר קרוב כל כך שלא הי' אפשר לשכוח ונשבעת על שקר ונתחייבת קרבן הרי הוא יכול לומר לא נתכוונתי מתחלה ע"כ שכחתי מהרה זהו כוונת ש"ס ומזה יש ללמוד מי ששמע או ראה עדות ולא נתכוון להעיד ובא זמן רב אח"כ להעיד בדבר ההוא שלא לקבלו כיון שהש"ס מעיד שיכול לפטור עצמו מקרבן עי"ז ש"מ עשוי' לשכוח מהרה ולאו אדעתי' אפי' אומר שזוכר אנו חוששי' שאמר בכדי משו"ה דקדקו תוס' וכתבו אם

באו אחר זמן אבל מיד ולאלתר בוודאי מהימני אפי' לא כוונו להעיד כנלע"ד ע"כ אין כאן בית מיחוש מעיקור הדין רק מהיות טוב ובטוב אחתום בברכה. פ"ב נגהי ליום ה' ט"ז כסלו תקצ"ה לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קא
העתק גביות העדות:
מעשה בנער א' שקידש בתולה אחת שהיתה משודכת לא' וז"ל העדי' שהעידו לפנינו במותב הוינא אחרי האיום ובתורת עדות וח"ח איך בין געווענזען בייא ר'.. אונד האבע געזעהן וויא הנער הנ"ל האט אן געהאט איין טבעת פאן מעסינג על ידו דרנאך האב איך געזעהן לטבעת הנ"ל על יד הבתולה הכלה בת.. אונד הנער הנ"ל האט זיא דרמיט מקדש געווענזען אבער דאס געבען מידו לידה האב איך ניכט געזעהען נאר איך האב עס געזעהען אויף איהר פינגער אונד האט צו איהר געזאגט בזה הלשון הרי את מקודשת לי כד"מ וישראל מז"ט אונד זיא האט עס ניכט פארטגעשמיסען וחבירי הבחר מיכל איזט אויך דרבייא געווענזען דאס וואהר ביום ד' י"ט יום אתמול תקעז"ל וקודם מנחה
הק' יואל:
וז"ל העד השני: איך וגם חבירי הבח' יואל ווארען געווענזען בייא דעם ר' הנ"ל ביום ד' הנ"ל י"ט סמוך למנחה אונד האב געזעהען וויא הבח' הנ"ל איזט געזעסען בייא הבתולה הכלה הנ"ל אונד האט איהר געגעבען דס טבעת לידה אונד דער נאך האט ער געזאגט דיא ווערטער הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל מז"ט אונד דרנאך האט ער זיא עס אויף דעם פינגער אהן געטהאן אונד האט עס לאנג אן געהאלטען.
הק' מיכל
רב שלומים לי"נ איש עמיתי הרב המופלא ומופלג המאה"ג מעוז ומגדול כש"ת מה' משה יהודה נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ברודא יע"א ה' עליו יחי' ירום קרנו וכסאו:
נעימות בימינו הגיעני ועיינתי קצת בגביות עדות ואת אשר נגזר עליו מאת כבודו הרמה יחי' והי' עיני ולבי שם ואת אשר הורוני משמים אותו אשמור לדבר וה' עמנו:
ראשון תחלה על דברי העד כ' מיכל שדבריו באו ביתר ביאור מפורש ושם שכל. ההוא אמר אונד האט איהר גיגעבין דאס טבעת לידה אונד דרנאך האט ער געזאגט דיא ווערטר הרי את מקודשת לי נמצא הוה שתיקה דלאחר מתן מעות דאמרי' בקידושין י"ג ע"א דלאו כלום הוא לכאורה ואפי' למ"ש בחי' רשב"א וריטב"א שם בשם בעלי תוס' שהקשו מדף מ"ז התקדשי בפקדון מקודשת ותירצו התם בדשדיך וא"כ דלדדהו אי שדיך מקודשת והכא מאן לימא בהיותם יושבים על הספסל איזה דברי ריצוי הי' ביניהם שהרי הר"ן

פ"ק דקדושין ס"ל דקידושין ציפתא דאסא לא גרע מדשדיך אע"ג שלא הי' שום עסק דברים ביניהם מקודם מ"מ דבר קל כזה ה"ל שדיך ונהי דהתוס' הנ"ל פליגי וחשבי' לי' כלא שדיך היינו משום שלא הי' שום דברי פיוס ורצוי ביניהם רק קידושי' פחות מש"פ שאינינו אלא התול אבל אי הי' ביניהם שום דברי ריצוי ופיוס אין ליתן הדברים לשעורי' וא"כ ה"כ מאן לימא לן שלא נדברו ביניהם באותו זמן ומשמע לי מדברי מהרי"ל בתשו' סי' ק"א דמסתמא חיישי' שמא שדיך דטריח התם להביא ראי' הואיל והגיע זמן חתונתו עם משודכת שלו וכתבו אגרת זה לזה באותו היום לא ניחוש לשדיך עם זו ע"ש משמע הא לא"ה חיישי' מ"מ ה"נ היא משודכת לאחר ואע"ג דיש לחלק בין הכא להתם שכבר הגיע זמן אפריונו והכין עצמו לחופה משא"כ הכא עפ"י המבואר בקידושין מ"ה ע"ב דלרבא דוקא טרח לא אמרי' ארצוי ארצי והיינו כגוני דמהרי"ל דמשמע שכבר הי' טבחו טבוח במקום החתונה משא"כ בנדון שלנו משום שארית ישראל לא יעשו עולה לחוד חיישי' דלמא ארצויי מ"מ מסברא נ"ל דמהרי"ל לרווחא דמלתא כ"כ דשידוכי' שבזמנינו שהמה בחרם וקנס גם רבא מודה דשארית ישראל לא יעשו עולה ועוד דעובדא דש"ס הקטנה עומדת בקידושי' ואינה חוזרת בה וכן בעובדא דמהרי"ל היתה היא עומדת לקיים הקידושי' משא"כ בנידון שלפנינו מראי' הדברי' שלא החזיקו בקידושין לא המקדש ולא המקודשת לקידושין וצווחו מעיקרא א"כ עכ"פ מראין שלא הי' ריצוי ופיוס להפקיע עצמה מהמשודך ולשעה קלה נהפכו אחור וע"כ עכ"פ לא נדון כאלו שדיך באופן דאי הוה שתיקה דלאחר מתן מעות כאן לא נחוש לא לשיטת תוס' דס"ל דשדיך מהני:

ואין צריך לחקור אי הי' דברו הרי א"מ לי בתוך או אחר כדי דבור של נתינה דכ' ד"מ סי' כ"ח בשם ריב"ש דאין חלוק בזה ובאמת המעיי' בתשו' ריב"ש בפנים בעובדא דר' אהרן סופר יראה שאין כאן משמעות כל כך וגם מדאמרי' בב"ב דבמקדש ומגרש לא אמרי' תוך כד"ד אין ראי' לכאן דהכא חוזר מה דיהיב לפקדון ויכול לחזור מזה ונותן לשם קידושין והוה שעת מתן מעות ואין ראי' להקל אבל דברי רמ"א אמתיים מסברא דמיד שנתן לתוך ידה סתם חשבה היא שחייבת בשמירה ואי תשדיי' חייבת לשלם ומשו"ה לא השליכתה ואין הוראה ברורה שנתרצית להתקדש וכל שאין כאן ראי' ברורה אפי' קמי שמיא גליא שנתרצית ה"ל דברים שבלב ואינם דברים אע"ג דהאמת אינו כן שאי היתה משליכתה לא היתה חייבת לשלם שאפי' קבלה שמירה על עצמה בפירוש תוכל לחזור תוך כ"ד וא"כ אם נתן בידה אפי' קבלתה ע"מ לשמור כששמעה תוך כ"ד של נתינה שהוא אמר הרי את מקודשת תחזור היא מקבלת שמירה ותשליכנה ותפטר ומדלא השליכתה ש"מ נתרצית ז"א דבהא ודאי אתתא לאו דינא גמירא וחשבה שאפי' תוך כ"ד תתחייב לשלם

ובזה ארווח לן לישנא דר"ה בריה דרב יהושע התם בתורת פקדון יהיב ניהלה סברה אי שדינהו ועיי' בריטב"א שדקדקו ראשונים לשון סבר"ה משמע היא סברה אבל באמת הדין אינו כן ע"ש ולהנ"ל ניחא דעכ"פ תוך כ"ד של נתינה אם אמר הרי את מקודשת לי ה"ל למשדיי' ולחזור משמירתה אלא שהיא סברה שגם בזה תתחייב לשלם ומודה ר"ה ברי' דר"י דדינא כי הך לא נשי גמירי בהא סלקינן דאפי' תוך כ"ד מקרי שתיקה דלאחר מתן מעות ולא חיישי' (ומה שלא הזכיר כאן לשון פקדון בתחלת נתינה יבואר לקמן אי"ה:)

איברא נהי דבררנו דדבורו הוה לאחר מתן מעות מ"מ שתיקה לא הוי כי מה שלקחה הטבעת ונתנו על אצבעה להתקשט בו הוי כאלו אמרה הן כי כן פסק רשד"ם סי' ע"ו בא' שזרק לה קידושין והיא לקחה דה"ל לקיחתה כאלו אמרה הן דהרמ"ה שבטור סי' כ"ח וברמ"א סעי' ד' פוסק דוקא בנתן לה בנתינה ואמר לה בשעת מתן מעות מתקדשת אפי' בשתיקה אבל בזריקה ולא שדיך אפי' שתיקה בשעת מתן מעות לא מהני ובעי' דאמרה הן בפירוש ועב"ש סי' כ"ח ס"ק י"ב נמצא כך לי שתיקה בשעת מתן מעות בזריקה כמו שתיקה דלאחר מ"מ דנתינה וכי היכי דהתם פסק דאם לקחה המעות לתוך כיסה הוה כמו אמירת הן ה"נ בלאחר מ"מ ומצאתי און לי בלשון רש"י בקידושין י"ב ע"ב הנ"ל גבי ציפתא דאסא אמר תיקדוש בד' זוזי דאית בה שקלתי' ואישתקא נדחק רש"י בפי' שקלתה שרצונו לומר שלא זרקתו ועומדת במה ששקלתה ע"ש לכאורה ה"ל לפרש בריוח אחר ששמעה ד' זוזים טמונים בתוך הציפתא שקלתה להני זוזי והניחם במקום משומר אע"כ דא"כ לא הוה שתיקה אלא ה"ל כאלו אמרה הן וכהרשד"ם הנ"ל:

ועוד נ"ל דהכא ששמה טבעת על אצבעה להתקשט גרע טפי דהראשוני' נתחבטו נהי דסברה אי תשליכנה צריכה לשלם מ"מ ה"ל לא בעינא להתקדש לך וכ' ריטב"א במסקנתו דמאיסה עלה לגמרי לדבר בענין הזה כלל והוא נתעב וגם נאלח בעיני' וא"כ נראה אלו הי' כל כך הדבר מגונה ומיאוס אפי' מלדבר ולומר לא בעינא להתקדש נהי דלא השליכתה מפחד תשלומין מ"מ לא היתה מתקשטת בו לתתה באצבעה וא"כ עכ"פ ה"ל לומר לא בעינא ומדלא אמרה ש"מ שנתרצית וזו נוסף על סברת רשד"ם הנ"ל דסברא נכונה היא בעצמותה באופן שעפ"י עדות כ' מיכל היא מקודשת להמקדש הנ"ל:

ועדיין איכא למשדא בי' נרגא עפ"י מ"ש ה"ה פ"ג מאישות הלכה ח' על שם רשב"א שאם לא הי' עסוקי' באותו ענין ונתן לה ולא אמר לה וחזר אח"כ וא"ל הרי את מקודשת לי והיא נתרצית מ"מ צריך שיטלנה ממנה ויחזור ויתננו לה והקשה מהרי"ט חא"ע סי' מ"ג מי גרע מנותן להדיאלשם פקדון ואח"כ אמר האמ"ל ואמרה הן דמקודשת ותי'

מהרי"ט דסתמא לשם מתנה יהיב וה"ל כשלה ותו לא מהני מה שאומר הרי א"מ לי והמשנה למלך הקשה ממ"ש רשב"א המפרנס סתם לא בתורת מתנה הוא נותן יש לחלק בפשיטות במפרנס או עושה שום טובה דהוה כשדה העשוי ליטע כיון שזה צריך פרנסה וכדומה אבל נותן דבר בעין לחברו מי הגיד לו שאני צריך לכך והמ"ל הרגיש בזה וכ' שהדין שוה בשניהם ולע"ד אינו כן ואין להביא ראי' נגד הרשב"א הנ"ל ממ"ש הרא"ש דהאי דלא חיישי' בציפתא דאסא לדשמואל שמא שוה פרוטה במדי משום שחזר בו וקדשה בארבעה זוזי ומבואר בב"ש סי' כ"ח סקי"ד דמתחלה לא נתכוון זה כלל לקדש בזוזי רק בציפתא וכן הוא להדיא בתוס' רי"ד וא"כ קשה לכאורה הרי כבר ניתנו הד' זוזי בסתם וה"ל מילתא כמתנה ואיך תתקדש בהם אח"כ הלא לרשב"א הנ"ל אפי' אמרה הן לא יועיל וי"ל התם מילתא אחריתא היא משום דמעיקרא סבור שתתקדש לו בציפתא ויהיב ד' זוזי במתנה לארוסתו כעין סבלונות ואנן סהדי דאם לא תהי' ארוסתו לא יתן לה מתנה וסבלונות הדרא וא"כ כשנאמר לו לית בי' שוה פרוטה הדרי' ד' זוזי למרי' ויכול לקדש בו משא"כ הרשב"א מיירי בנותן לסתם אשה ה"ל מתנה גמורה וצריך ליטול ממנה וכהרשב"א:

והנה דברי מ"ל הנ"ל צל"ע א"נ יהיבנא לי' כל דינו דאפי' במידי דבעין שייך הא דיורד לתוך שדה חברו ונוטעה שלא ברשות תינח קדשה בחפץ דנימא דרך שאלה יהיב לה והדרא בעינא ואי מקדשה ואמרה אין ה"ל כמקדשה בדבר השאול בידה דמדמה לי' רמב"ם פ"ה מאישות לפקדון ע"ש הלכה ח' ובלח"מ שם אבל אם קדשה במעות דא"נ לא במתנה יהיב מ"מ להלואה יהיב ועתידה לשלם מיהו השתא ה"ל מקדשה במלוה דלרוב הפוסקים אפי' המלוה בעין אינה מקודשת ועיי' ב"ש סי' כ"ח ס"ק י"ט ובחי' הרי"ט בקידושין מ"ז ע"ב מסיק במסקנתו להשוות דעת הרמב"ם לשאר פוסקים בזה ונראה דאינו דומה לחטף סלע מידה וקדשה דמקודשת בקידושי' נ"ב ע"א דאמרי' מדקבלתי' אחלתי' וה"ל מתנה לגבי דידי' והדרא ומתקדש באותו סלע דהתם הסלע הוא בידו ומיד שהסכימה דעתה למחול לו גזלתו נתנן לו במתנה ידו קנאתו לו והדר ומקדשי בי' ואבל הכא בסלע הלואה שבידה ממנו אפי' מתרצית להתקדש בו וגמרה בלבה להחזיר לו הלואתו מ"מ כל זמן שלא החזירה לו והסלע בידה במה קנה הוא הסלע לקדשה בו וה"ל מקדש במלוה ואינה מקודשת אפי' אמרה אין נמצא דינו של רשב"א אמת עכ"פ במעות אפי' אמרה אין לא מהני:

ובחפץ נמי נהי אי אמרה אין להדיא י"ל דמשתנה משאול לקידושין מ"מ בנידון דידן שלא אמרה אין רק באנו לדון הואיל ושקלתה להתקשט בו ה"ל כמו אמירת הן להרשד"מ

הנ"ל והכא דשאול הוא בידה הרי יש לה להתקשט בו כל ימי שאלתו דסתמא שלשים ולמה לה להחזירו לו ואין כאן שום ראי' דלתורת קידושי' נטלתו:

כל זה כתבתי לפי הבנת מהרי"ט ברשב"א הנ"ל ולולי דבריו הייתי אומר בכוונת הרשב"א עפ"י מ"ש בתשו' מהרי"ל סי' ע"ח בפשיטות דטלי קידושי' מע"ג קרקע אינה מקודשת דאקשי' הוי' ליציאה ונ"ל כוונתו דאקשי' הויה דשטר ליציאה בגט והדר מקשי' הוי' להדדי דגם בכסף בעי' נתינה מידו לידה ועב"ש רס"י למ"ד מסתפק בזה בשם מהרש"ך ולמהרי"ל פשיטא לי' ואין להביא ראי' למהרי"ל מגטין ט' ע"א בשלשה דרכים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים ופריך בש"ס כמה ולחשוב נמי הא ומסיק מידי דאיתי' בקדושי' לא קחשיב ואי איתא לחשוב נמי דשוו גיטי נשים ושחרורי עבדים לענין טלי מע"ג קרקע דבשחרור נמי כתי' או חופשה לא ניתן לה ובעי נתינה אע"כ משום דאית' נמי בקידושי' די"ל דודאי דאיתא במקדש בשטר אבל במקדש בכסף אפשר דלית' וצע"ג בט"ז י"ד סי' רס"ז ס"ק מ"ד דמשמע בש"ח כשר טלי מע"ג קרקע וצ"ע. ונדחק שם מהרי"ל סי' ע"ה דבפקדון כיון דבתחלה בתורת נתינה בא לידה ה"ל כנתינה ממש. וזה נראה דוחק בודאי בקידש בציפתא והדר אמר תיקדש בד' זוזי דבה י"ל לשיטת הר"ן דתלינן דתחלת דעתו הי' לקדש בד' זוזי א"כ שפיר אי לאו דהוי שתיקה דלאחר מתן מעות משום טלי קידושי' מע"ג קרקע ליכא משום שהי' תחלת נתינה בתורת קידושי' אבל בנתנו לשם פקדון ואח"כ מקדשה ואפי' אמרה הן קשה לחלק בכנ"ל ועיי' סי' קל"ו ונ"ל דהרשב"א ס"ל כמהרי"ל הנ"ל וס"ל פקדון שאני דידוע דהשומר ידו כיד המפקיד וחצירו כחצר המפקיד באופן כל היכי דמונח ברשות המפקיד מונח ומיד כשאמר לתנו לו במתנה או למכור או לקדש כלתה לה שמירתה (רק לשון מחילה לא מהני אבל יכול ליתן לו ולמכרו עח"מ סי' רמ"א ס"ב) נמצא באותה הרגע נשתנית ידה מה שהיתה בתחלה כידו נעשית עתה ידה וה"ל כנתינה מידו או יד שלוחו לידה וכאשה המביאה גטה ואומרת בפ"נ ובפ"נ נעשית שליח לעצמה ונשתנית ידה וידה וקידושי' באי' כא' וסברא זו בעינה רמוזה בתוס' ב"מ ו' ע"א ד"ה הקדישה וכו' אלא דהתם הוי ההפך שנשתני' היד ונעשית מידו של גזלן כיד בעה"ב וה"ה הכא בהפוך וכל זה בפקדון מטעם האמור או אפי' בעובדא דציפתא שבתחלה לשם קידושין יהיב משא"כ בנתן לה סתם דלא נעשית שומר מעולם אם אח"כ אמר הרי את מ"ל ה"ל טלי קידושי' מע"ג קרקע ואינה מקודשת ודברי רשב"א נכונים לע"ד ודין זה צ"ע בהא דתשו' מהרמ"פ סימן כ"ד ובב"ש סי' כ"ח סקט"ז וא"כ לפ"ז בין יהי' טעמו של רשב"א כמו שהבין מהרי"ט ובין כמו שכתבתי א"כ בנדון שלפנינו הי' צריך חקירת חכם אי אחר כ"ד לנתינה אמר הרי א"מ לי א"כ כבר נתן סתם ושוב חזר

ואמר הרי אמ"ל יש לנו עמוד לסמוך דעת רשב"א ומהרי"ל הנ"ל א"כ בתוך כ"ד ליתא להנ"ל דמעולם לא ניתן לה בתורת שאלה ולא בתורת פקדון דנהי שכתבתי דלענין דלא השליכתה מידה אין חילוק בין תכ"ד לאחר כ"ד משום דאתתא לאו דינא גמירא אבל לקושטא דדינא בוודאי יש לחלק כמובן וקשה לברר זה דשיעור תכ"ד הוא מועט ע"כ נ"ל שאין להקל על פי עדותו של כ' מיכל:

ונבוא לעדותו של כ' יואל שאמר הנער האט אן געהאט איין טבעת של מעסינג על ידו דרנאך האב איך געזעהען לטבעת הנ"ל על יד הבתולה הכלה אונד הנער הנ"ל האט זיא דר מיט מקדש געווען אבער דאס געבען מידו לידה האב איך ניכט געזעהען נור איך האב עס געזעהען אויף איהר פינגר אונד צו איהר געזאגט בזה"ל הרי את מ"ל כדמו"י מז"ט וכ"ט ומעלתו החליט שהעדים מכחישים זא"ז והאמת אי הו' מכחישים זא"ז כבר העלה מהרי"ט סי' מ"ג הנ"ל דלא נימא נהי דאתכחש בזמן האמירה מ"מ בגוף הקדושין לא אתכחש וה"ל ע"כ תרי עדים דנתקדשה עכ"פ בשתיקה דלאחר מתן מעות וניחוש להפוסקים כר"ה ברי בקדושי' י"ג ע"א דזה לא אמרי' דלא דמי לדב"ב ל"א דאמרי' נהי דאתכחש באכילה באבהתא מי' אתכחש דהתם אכילה ואבהתא תרי מילי נינהו משא"כ כל ענין קידושין א' וה"ל עדות מוכחשת ע"ש:

אמנם לא ראיתי שום הכרח בעדותו של זה העד יואל שיהי' מכחיש את כ' מיכל שהוא סיפר מה שראה ומה ששמע ומתוך הענין נ"ל שזה העד שלא השגיח בתחלה על מעשה הנער והנערה ולא הציץ בהם שמע פתאום קול אומר אמ"ל כדמו"י מז"ט אז נתעורר לראות וכבר ראה הטבעת ביד הנערה ואותו העד מיכל שהביט כל מעשיהם הוא ראה והטיב לראות שבין הנתינה לתוך ידה ובין הנתינה על האצבע היתה האמירה ומ"ש דרנאך האב עס געועהען על אצבעה אינו נמשך למ"ש אונד האט זיא מקדש גוועזן לומר דרנאך האט ער זיא מקדש לאחר נתינה על האצבע אלא שתחלה סידר מה שראה ואח"כ מה ששמע ואפי' הי' קצת נראה כסותר הי' מחויב עלינו להשוות עדותן שלא יהי' נראו כמוכחשי' כמ"ש הר"ן והוכיח מדאמרי' א' אומר בשנים בחודש וא' אומר בג' עדותן קיימת ותלינן בטעות בעיבורא דירחא ש"מ יש לנו לתרץ דבריהם שלא יהי' נראה כסותרי' ופסק כן בש"ע ח"מ סי' כ"ט סו' ס"א ובסי' למ"ד סוף סעי' ב' איברא בעה"ת שער ס"ו בשם רמב"ן מייתי א' אומר ק' וא' אומר ר' סתמא דנין הדבר כמכחישין להקל שלא להוציא ממון מחזקתו ופסק כן בש"ע סי' למ"ד סוף סעי' ג' כבר עמד בזה הט"ז שם והעלה לחלק היכי דהכחשה בבדיקות רק בבדיקות דלא מיפסלא עדי' ע"י הכחשה אין מוציאין ממון משא"כ כעין נדון שלפנינו שעל ידי ההכחשה יהי' פסולים לעדות

מוקמי' סהדא אחזקת' ומתרצים דבריהם ולפע"ד עפ"י דברי ט"ז אישטא איבעי' של חכמי בריסק דמייתי ש"ך ח"מ רס"י ל"א אי ב' עדים המכחישי' זא"ז פסולים ולהנ"ל מוכח כן דהא א' אומר ב' בחודש ואחד אומר ג' בחדש ב' עדים המכחישים זא"ז ואפ"ה עדותן קיימת דמתרצי' דבורי' ולהט"ז הטעם משום דלא יופסלו ש"מ דנפסלו:

וכשאני לעצמי אמרתי יישוב אחר דרמב"ן לא אמרו אלא בעובדא דילי' א' אומר ק' וא' ר' דאם נמי מתרצים דבורי' לומר שזה הי' הלואה אחרת ושניהם אמת א"כ עדיין צריכי' קולא אחרת לצרף עדותו של שני מעשים דבדיני נפשות כה"ג לא מצרפי' עדות ובדיני ממונות הא דקיי"ל כריב"ק דמצרפי' עדות והא דמתרצי' דבורי' נמי ליתי' אלא בדיני ממונו' אבל בדיני נפשות בעי' שיכונו ימי השבוע כמ"ש תוס' פסחים י"א ע"ב ד"ה זה וכו' נמצא ה"ל תרי קולא בחדא דוכתא לא מקלינן משו"ה דנין כמוכחשי' אבל כעין נדון דידן דהעדים ראו בבת א' מעשה א' ואין כאן צירוף רק לתרץ דבריהם שלא יהי' נראה כמוכחשי' מודה רמב"ן דראי' הר"ן נכונה:

וא"נ פליגי אפושי פלוגתא לא מפשינן ע"כ לא קאמר רמב"ן אלא היכי דסתרי להדי' זה אומר בק' וזה אומר בר' דהסתירה לעינינו ואנחנו ניקום ונימא זה פי' ב' מעשי' לא נוציא ממון מחזקתו אבל שאין לפנינו סתירה בדבריהם אלא שזה פירש דבריו וזה סתם דבריו אנן ניקום לפרש דבריהם כסותרי' מהיכי תיתי לומר כן ע"כ לע"ד אין כאן הכחשה עכ"פ להעד מיכל ועתה נחזי אנן מה יהי' מעדותו של כ' יואל ומשמעות לשונו:

והנה ידוע מ"ש רשב"א בתשו' סי' תק"ף בעדים ששמעו שאמר הנני נותן לך אתרוג זה ושמעה שאמר הרי אמ"ל דלא מהני ידיעה בלא ראי' בקידושין ובב"ש סי' מ"ב ס"ק י"ב מייתי המרדכי דפליג ויעוי' בפנים והעלה ב"ש דהסוברים בד"מ מהני ראי' בלא ידיעה ה"ה בקידושין למאי דס"ל דדומה לד"מ דלא בעי דרישה וחקירה ע"ש ושותא דמר לא ידענא במ"כ אלף מה דמשמע מתוך דבריו דאיכא פלוגתא אי מהני בד"מ ידיעה בלא ראי' אין בזה שום חולק וש"ס ערוך הוא פ' שבועת העדות (שבועות ל"ד ע"א) רק הא דגמל האוחר לא קיי"ל משום דליכא אפי' ידיעה אלא מכח רובא ואין הולכי' בד"מ אחר הרוב כמבואר ר"פ המוכר פירות בהך דגמל ומינה בקידושין דהולכי' אחר הרוב א"כ אפי' בגוני דגמל האוחר מחשב ידיעה גמורה ומכ"ש דעובדא דמרדכי דומה לנחבל שאפי' בממון הולכי' בו אחר האומדנא ועיי' ר"ן דפוס ז"ב גטין פ' המגרש קצ"ב ע"א גבי ג' גיטין פסולי' שהעלה בסוף דבריו דלר"א עדי מסירה כרתי סגי בעידי חתימה משום שעי"כ אנו יודעי' שהגט בא מהבעל לידה וה"ל אנחנו כלנו עידי מסירה ע"ש והיינו ידיעה בלא ראי' כנ"ל ממש ומ"ש הב"ש דמשום דדמי קידושין לד"מ בענין דו"ח יש

לתמוה דה"ל לאתויי מרגניתא דברי תה"ד סי' ר"ז והוא ברמ"א לקמן סי' מ"ה וב"ש ס"ק י"ב השיאו לדבר אחר והמעיי' שם בפנים יראה שהא"ז ורבנו שמחה ור"א ממיץ כולם שוים גם סבלונות דידיעה בלא ראי' מהני מטעמא כיון דלא ידעי' עדות בקידושי' וגטין אלא מדבר דבר שבממון א"כ כל עדות דמועיל בממון מועיל בגטין וקדושי' וצ"ל אע"ג דשניהם מודים מועיל בדיני ממונות ולא בקידושי' כבר האריך רשב"א בחי' פ' האומר ליישב זה אבל מי יכול לדחות דברי גאונים הנ"ל עד שהי' לי צער גדול על רשב"א איך יחלוק על כל זה ועיינתי בתשו' רשב"א בפני' שתשובה זו כפולה בסי' תק"ף שהעתיק ב"י קיצר אמנם בסי' אלף קצ"ג שעלי' רמז ד"מ האריך ושם מבואר שהעדים לא ראו כלל האתרוג מתחת יד קרובתה ואמנם רשב"א השיב אפי' ראינו עכשיו האתרוג מת"י עצמה אינה מקודשת וכ"כ משמע דלא מיירי אלא בראינו עכשיו אחר המעשה אתרוג יוצא מת"י אבל כעין נדון המרדכי וכעין נדון שלפנינו שלא הי' בחדר כ"א המקדש והיא ואין שום אדם שיתן לה טבעת זו כ"א הוא ולא הי' הפסק ענין בנתיים כ"א מיד ראו אותו הטבעת שהי' על ידו נתן הוא על אצבעה פשיטא דדומה יותר לעדי יחוד וביאה מאשר דומה עידי סבלונות שבתה"ד דמייתי ב"ש סי' מ"ה ס"ק י"ב הנ"ל ויותר דומה לגט חתום בעדים היוצא מת"י דאמרי' גטה מוכיח שנמסר מידו לידה ולא בעי עדי מסירה מכ"ש הכא שוב מצאתי שהגאון עצי ארזים גם הוא משוה דעת רשב"א למרדכי פ' האומר הנ"ל ואתי' עלה מטעמי' אחרים ע"ש והמעיי' יבחר:

ומ"מ יש לי הרהורי דברים בהא דמרדכי הנ"ל נהי דברור לנו בידיעה בלי ראי' שהחפץ הזה בא מידו לידה וגם שמעו הרי את מ"ל מ"מ שמא אחר מתן מעות הי' האמירה ומכ"ש לפי' מ"ש לעיל בשם רשב"א ומהר"יל דשתיקה דלאחר מתן מעות שלא אמר בתחלה לשם פקדון גריע טפי ואינה מקודשת כלל וא"כ אפי' ידיעה לא הוה וצ"ל חזקה כל שנתן לה וגם שמעו האמירה מסתמא כדינא עשו וכמו גבי יחוד דאמרי' הן הן עידי יחוד וכו' משו' אש בנעורת למה לא נימא שמא לא קדשה בביאה וצ"ל חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ומסתמא קדשה ומצירוף ב' ידיעות חיישי' לקידושי' א' אש בנעורת ומסתמא בעל ועוד כיון שבעל מסתמא קידש דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וה"נ דכוותי' מסתמא מידו לידה בא וכיון שגם שמענו אומר הרי את מקודשת לי מסתמא כדין עשה וא"כ לפ"ז בנידון שלפנינו דעכ"פ העד מיכל אמר שבשעת נתינה לידה לא אמר כלום ולא אתאינן עלה אלא מטעם שאח"כ נטלה היא הטבעת להתקשט בו דה"ל כמו אמירת הן ומזה אין שום ידיעה ולא שום חזקה להעד יואל שאם נאמר חזקה שעשה

כדרך כל המקדשי' שאמר בשעת נתינה מיד הרי העד מיכל מכחיש זה ולמה שהעיד העד מיכל אין חזקה ושום ידיעה להעד יואל א"כ אין ממש בעדותו לכאורה:

ועוד דברי המרדכי פ"ג דקידושי' הנ"ל צל"ע דלכאורה נ"ל אפי' דיינינן בקידושי' בידיעה בלי ראי' היינו בשני עדים דלא אמרו בדדמי דדיינינן על הוכחה ואומדנות שלהם אבל בע"א דאומר בדדמי לא דהנה בתוספתא דמייתי לי' רי"ף פ' מי שאחזו דפוס זולצבאך קע"ט ע"ב ובר"ן שם ראוהו שנים שנתיחדה עמו צריכה גט שני א' אינה צריכה גט א' שחרית ואחד בין הערבים אינה צריכה ע"ש ופי' הר"ן משום אין דבר שבערוה פחות משנים וקשה לי אמאי לא פשיט בקידושי' המקדש בע"א דאין חוששי' לקידושי' מהך תוספת' ותו קשי' לר"פ דס"ל חוששין לקידושי' וניחא לי דהתם היינו כיון דהוה רק עדי יחוד בעלמא לא חיישינן לע"א נהי ב' עדים אמרי' הן הן עדי יחוד וכו' בע"א לא אמרי' כן אבל לעולם בע"א המעיד בקידושי' ממש אפשר חוששי' לקידושי' כן צ"ל ואם נאמר כן בעד יחוד דאש בנעורת מכ"ש באומדנא כעין נידון שלפנינו וכעין מרדכי פ' האומר וא"כ איך חייש מרדכי לעדותו כלל וצ"ע לפע"ד והאמנם מסדורו של רי"ף משמע דמייתי להתוספתא אחששא דגט ישן שמא יאמר גיטה קודם לבנה אבל בתוספתא פ"ה דגיטין תני' לי' להדיא אקידושין והיינו שגרש אשתו ואח"כ לנה עמו בפונדקי וכן בב"י דמייתי לה אקידושי' רס"י מ"ב ולהרי"ף נמי נראה ק"ו אם לגט ישן לא חיישי' ביחוד דע"א ק"ו לקידושי' דלא ניחוש:

תו קשי' לי בגוף הדין מש"ס דשבועות ל"ד דאמרי' קרא בשבועת העדו' לא מיירי אלא בעדות ממון ולא בעדות איסור והיתר [כמבואר בסי' הקודם בד"ה ותשובת] איכא התם תנאי טובא וריה"ג מפיקלי' מדכתי' או ראה או ידע בעדות דמתקיימת בראי' בלא ידיעה וידיעה בלא ראי' וזה לא שייך אלא בממון ולא באיסור ע"ש ואי איתא הא בקידושין וגטי' שייך ראי' בלא ידיעה וכן בהיפוך דראי' בלא ידיעה דממון מפורש שם בשבועות באמר להד"מ והוחזק כפרן וה"נ בקידושין כמבואר ברמ"א סי' מ"ב סעי' ג' בשם מהרמ"פ סי' ל"ב וב"ח סס"י ק"ח שם וידיעה בלא ראי' משכחת כנ"ל להמרדכי א"כ דלמא קרא איירי בשבועת העדות של איסורי קידושין ואין לומר קידושי' היינו ממונא למ"ד כתובה דאוריי' ז"א דאפי' כתובת אירוסי' נמי דאורייתא מ"מ ה"ל משביע עדי קרקע ושאר כסות ועונה ליכא בארוסה ובידו לגרשה קודם שתנשא לו באופן שאין כאן תביעת ממונא אלא איסורא וא"כ דלמא קרא בהכי מיירי וי"ל דהכא שייך נמי תי' הש"ס גבי רוצח אטו מי לא בעי מידע אי ישראל הרג או מצרי וה"נ מי לא בעי מידע אי ישראלי' קידש או נכרית בשלמא בממון כיון שהעיד שגוף זה חייב לגוף זה ממון אפי' לא ידע אי ישראל

או מצרי מ"מ אם אח"כ נתברר להב"ד שזה הגוף הוא בעל דת חייב לשלם משא"כ בקידושי' אם יעידו זה קידש את זו ולא ידעו העדים אם הם ישראלי' אפי' שתברר לנו שהם ישראלי' מ"מ כיון שבשעת ראיית העדות לא ידעו לא נתקיימו הקידושין דראיית העדים כרתי ועושים הקידושי' וה"נ ברוצח אם אמרו פלוני הרג את זה ההרוג אפי' נמצא שזה הי' ישראל מ"מ בשעת התראה לא ידעו שהי' ישראל לא מתחייב עיי' סנהדרין ע"ב ע"ב ישראל הוא בן ברית הוא וכן נראה בט' ישראלי' ומצרי א' ביניהם והרג א' מהם דפטור משו' קבוע היינו בנמצא אח"כ שישראל הרג מ"מ פטור משום דבשעת הריגה הי' קבוע כמע"מ והוה התראת ספק ועתוס' ספ"ק דכתו' ד"ה וספק נפשות להקל דאי נאבד ההרוג ולא נודע את מי הרג נראה אפי' אי לא הוה קבוע כגון ט' ישראלים ומצרי א' ופירש א' וזה הרגו אינו נהרג עליו אם לא נודע שהי' ישראל אע"ג דההתראה הי' התראת ודאי דמרובא פריש מ"מ היינו אם יודע אח"כ שישראל הי' זה אבל כל זמן שלא נודע אין הורגין את זה אע"ג דקיי"ל הולכי' בנפשות אחר הרוב ר"פ בן סורר ומורה היינו ברובא היכא דלא איקבע מיעוטא אבל היכי דאיקבע לפנינו מיעוטא מצרים לא נקטול נפשא כנ"ל לכאורה והארכתי בזה כי נוראות נפלאתי על דברת תשו' רשב"א הובא בית יוסף בטי"ד סי' שע"ד על חלל שנמצא ולא נודע אם הוא ישראל וכו' מבואר לעיל משו' דבאיסורי הולכי' אחר הרוב ושמא אף בד"נ כן ועוד מדאמרי' ספ"ק דכתובות מדאוריי' מנ"ל מוארב לו וכו' אלמא משום קבוע פטרי' לי' הא ניידי חייב וכו' ועוד דבדיני נפשות כתי' והצילו העדה ומ"מ ההיא דפ"ק דכתובות מכרעא וכו' עכ"ל הנה מה שרצה לומר בד"נ כתי' והצילו העדה לא נימא מרובא פריש לא תיקשי מההוא דר"פ בן סורר דהכא שאני דאיקבע מיעוטא דאיתא קמן מיעוט מצרים אך מ"ש ההוא דפ"ק דכתו' מכרעא תמוה דהכא בנמצא אח"כ שישראל הרג ומ"מ פטור משום דקבוע משוי' לי' התראת ספק וצ"ע:

נחזור להנ"ל דלע"ד דבעדותו של כ' יואל אין בו ממש אבל אינינו מכחיש עדותו של כ' מיכל וה"ל קידושי' בע"א עכ"פ והנה מעלתו הזכיר בתוך דבריו שהנער והנערה טוענים שכל כוונתם הי' לצחוק והתול ולא לקדושין וגם מכחישים העדים שאומרים ששמעו מהם הרי את מקודשת לי והם טוענים שאמרו ל"ך במקום ל"י נמצא לכאורה ה"ל ע"א בהכחשת בע"ד דלאו כלום הוא:

אבל כד מעיינת שפיר הא ליתא דמבואר במהרמ"פ סי' ל"ב דע"א הי' מוכמן אחורי גדר וע"א בגלוי העידו על הקידושי' והיא טוענת להד"ם והדר אמרה לצחוק נתכוונתי העלה דה"ל מקדש בע"א דאותו המוכמן והיא לא ראתה אותו אינו מועיל ואלו היתה

טוענת מיד לצחוק נתכוונתי הי' נאמנת דקידושי' בע"א הי' שחוק בעיני' אבל הואיל שאמרה להד"מ הוחזקה כפרני' עפ"י ב' עדים שעכ"פ ב' עדים העידו שהי' ביניהם דברי קידושין וממילא שוב אינה נאמנת לומר לצחוק כוונתי יע"ש בביאור וא"כ ה"נ ששני עדים מעידי' שאמרו ל"י אינה נאמנת להכחיש ב' עדים שאמר ל"ך ועיי' במהרי"ט סי' מ"ג משמע קצת כחולק על ס' זו מ"מ הכא הדבר מראה בעצמו ששקר בפיהם שאין דרכן לבדות להם לשון בדוי מקודשת לך והלשון מורגל מקודשת לי בשגם דברי מהרמ"פ נראים נכוני' ופסקו רמ"א סי' מ"ב ס"ג ועיי' שם ס"ב ובח"מ שם ס"ק ד' וממילא מה שאמרו לשחוק נתכוונו לא מהימנו מתרי טעמי חדא כבר הוחזקו כפרני' כנ"ל ועוד הא הקשה ח"מ ס"ק ד' אטענת שחוק והשטאה הא דברים שבלב אינם דברי' ע"ש ואמנם האמת יורה דרכו דודאי אם קידש בע"א הדברי' בעצמותן מראי' לנו שנתכוונו לשחוק דאל"ה היה מזמין ב' עדים וכן מורה לשון השואל בתשב"ץ חלק א' סי' ע' מה שא"כ בנדון שלפנינו שהקדושי' הי' בפני ב' עדים ונהי שהאחד לא השגיח מ"מ הם לא ידעו שלא ישגיח עליהם ועוד שהרי אמר בקול רם הרי את מקודשת לי וידעו ששמעו העדים א"כ אין לנו ראי' שהי' לשחוק ואם כן אפילו נתכוונו לצחק ה"ל דברים שבלב ואינם דברים והמעשה קיים ואע"ג שכתבתי לעיל בתחלת דברינו בזה"ז שעושי' חרמות בתנאי' והיא משודכת עם אחר כ"ע מודי' דשארית ישראל לת יעשו עולה זה לא כתבתי אלא דלא ניחוש לשדיך דכיון דלפי המעשה שראינו אין כאן קידושין משום דה"ל שתיקה דלאחר מתן מעות ואנן ניקום ונחוש לשדיך על זה כתבתי דלא ניחוש להעברת חרם אך אחר שבררנו מה שלקחה הטבעת ושם אותו באצבעה הוה אמירת הן נמצא לפי המעשה שלפנינו נתקדשה קידושי' גמורי' לא נסמוך על דברים שבלב שהי' לצחוק הואיל ונתקשרה לאחר זה לא נאמר:

היוצא מדברנו אשה זו דין נתקדשה בע"א יש לה אשר אם יש צדדי' להקל נצרף להקל אשר על כן אם יתברר מה שאמר הרי את מ"ל הי' זמן רב אחר נתינה בואו ונסמוך על רשב"א דבנתן ולא אמר בעי' יחזור ויטלנה ועל מהרי"ל דה"ל טלי קידושי' שע"ג קרקע וכיון דליכא אלא מקדש בע"א תשתרי בלא גט ואמנם אי לא הי' זמן יפה בין הנתינה לאמירה לא ניתן דברינו לשעורין של תכ"ד שהוא קצר מאוד ע"כ אם אין כאן חשש עיגון ואפשר להשיג גט נעשה כל הצטדקאות להמציא לה גט אך אי איכא חשש עיגון בלא"ה פסק רמ"א סימן מ"ב סעי' ב' דיש להקל בכל קידושי ע"א וה"נ דכוותי' הנלע"ד כתבתי וה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות. הכ"ד פ"ב עש"ק כ"ח מרחשון תקע"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קב

טופס גביות עדות שנתקבל בפני בצירוף עוד שנים באפי בעלי דבר הבח' והבתולה ואביה ואמה (שהיא אשת האב) אחר כל האיומים ובח"ח ובאם לא יגיד ונשא עונו:

העיד בראשונה יוסף ליב ב"ה יצחק מק"ק אבאניע בזה"ל אלס ער שאהן 9 וואכען מביתו איזט, איזט גיקומען פאן אראד בשבוע העבר דאנערסטאג לסדר בא ד' לחדש שבט לכפר קראן אונד בבית ר' יצחק קראן לינת לילה גיהאלטען אונד צו פרוהי וויא ער זיך בעאורלויבט האט צו געהען זיין וועג ווייטער, איזט זיין רייז חבר מיט דען הויז לעריר דרויסען געשטאנדין אונד דער לעריר האט געופען אויף דער הויזטאכטער דאבריש וועלכע גלייך הערויס געקאמען איזט אונד האט איין טבעת מיט געבראכט אונד עס דען לעריר אין הענדען געגעבען אונד איהם דען פינגער הינרייכט אונד דער לעריר זיא אלזא גלייך מקדש געווען דאמיט, מיט דיא ווארטען הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל דאם טבעת אבר ווייס ער ניכט וואס עס וואר וועדר זילבער נאך גאלד נאר איין טבעת האט ער גזעהין ווא ער צו גלייך גזעהן האט דס ער איהר דס טבעת אויף דען פינגר גשטעקט האט דיזעס אללעס איזט פאר דען טיהרל (נאססען) גישעהען נעמליך פאר ר' יצחק קראן זיין הויז אח"ז המעשה האט ער פאן דען לעריר א' זהו' זאגי איין גולדען ערהאלטען ע"כ:

עד השני התו' הרבני מו"ה יצחק בלוהם מק"ק אובניע אחר האיומים כנ"ל פאן אראד גיקוממען ביום כנ"ל בשבוע כנ"ל ד' שבט אונד אלדארט בבית ר' יצחק קראן לינת לילה גהאלטען בעלות השחר וויא ער פאן קראן זיין וועג ווייטר נעהמין וואלט אונד וויא ער מיט זיין רייז חבר בייא זאמען ערויס גיגאנגין מבית של ר' יצחק הנ"ל זא איסט הבתולה דאבריש אן גשטיטצט געשטאנדין אין איינגאנג דער הויזטיהר אונד דען הויז לעריר דען פינגר רייכט ווא ער זיא מיט איין טבעת מקדש גוויזין האט מיט דיא ווארטען הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל דאס טבעת האט ער דער לעריר ביי זיך גהאט אונד דאמיט הבתולה דאבריש ווירקליך מקדש געווען וואס דאס טבעת וואר ווייס ער ניכט וועדר זילבער נאך גאלד אח"ז המעשה נתן לו הבח' הנ"ל ד' זהובים במתנה ע"כ. - אח"ז כשהיו שני העדים בבת אחת לפנינו חזרנו על מדותן ממה שנראו כמכחישין וסותרין זא"ז א' שלפי דברי עד הראשון כבר הי' ר' יצחק בלוהם עומד חוצה עם הבח' כשבא הוא לחוץ ע"ז השיב מה' יצחק בלוהם שאינו יודע מזה ב' שהעד שהעיד בראשונה אמר שבח' קרא להנערה דאבריש בשמה ואז באתה השיב ר' יצחק בלוהם

שאינו יודע מזה ג' שלפי דברי עד הראשון היא נתנה הטבעת לו וע"ז השיב מה' יצחק בלוהם שלא השגיח ע"ז ואינו יודע מזה ע"כ:

הנערה דאבריש אמרה להעדים בפניהם וויא דיא צווייא מענשען איהרע רייזע נעהמין וואלטען מביתם אלזא איזט זיא אן דער הויזטיהר גשטאנדין אונד דער לעהריר איהר האנד מיט גוואלט נעמען וואלט אונד וואלט איהר דאס פינגרל אויף זעצין אויף דען פינגר זיא אבר זיך פאן איהם לאס געריססען האט ווא דאס פינגרל צוגלייך אויף ערדין גפאללין איזט ע"כ:

הבח' איצק בער דער לעריר דאס הבתולה מרת דאבריש זיך דס טבעת פאן דער הויז שפחה צו לייען געוממען האט אונד איהם איבר רייכט דאס ער זיא דאמיט מקדש זיין זאלל ע"כ:

אנחנו ח"מ קבלנו עדות האמור למעלה כאשר יצא מפיהם בלי שנוי ומגרעת והוספת דבר פה טעמסוואר ביום ג' פ' בשלח תקפג"ל צבי הירש אופנהיים. יהודא ברוך ש"ץ דק"ק ספרדים. אליעזר יהודא ליב. ולא זו אף זו שאחר אותו המעשה הנה כפי אמירת העדים בפנינו בא הבח' הנ"ל לכאן וביקש מהעדים שיעשו לו שטר עדות על מה שראו שהוא קידש הבתולה הנ"ל ואז השיבו העדים מה לך ולשטר הנה פה טעמסוואר נעיד האמת בפני ב"ד ולא נח דעתו שיעידו לו רק לעשות לו שטר והפציר בהם מאד ואף נתן להדרשן מו"ה יצחק בלוהם ז' זהוב' לעשות לו שטר עדות וכן עשה וגוף אותו השטר אני שולח לכבוד הדרת רבינו הגדול ואף כי בשטר כתוב זהוב אין מזה סתירה למה שאמרו אח"כ בפנינו שלא הבחינו מהו וכתבו שם ע"ד הנהוג וכה"ג כתב הש"ך בח"מ סי' מ"ט בכתוב בשטר כהן ויראה אדונינו הגאון נ' עוזו השטר נעשה ז' שבט ביום א' והגביות עדות בפנינו הי' ביום שלישי פרשת בשלח אחר כך ושטר זה נתגלה לנו אחרי גביות עדותן מתוך שאלות ותשובות:

שטר עדות

ח"י דלמטה תעיד בפני כל רואי חתימת ידינו איך שהבח' איצק דוב וויג אשר הוא כעת בבית הק' כ"ה איצק כ"ץ קראן קדש את הבתולה דאברש בת של הק' הנ"ל בטבעת של זהב בזה"ל הרי את מקוד' לי בטבעת זו כדת משה וישראל ומעשה שהי' כך הי' אנחנו ח"מ היינו בבית מלונו של הק' הנ"ל ללין לינה אחת ולמחרתו בהשכמה כאשר פנינו לדרכינו והנה הבח' איצק דוב וויג הנ"ל עומד על עין הדרך עם הבתולה דאברש הנ"ל והיא מדעתה ומרצונה הושיטה אצבעה לו והוא קדש אותה כנ"ל וכאשר שמענו רעדה וחיל אחזתנו והלכנו לדרכינו דרך עיר ט"וו וכעת היום יום א' זיי"ן שבט תקפג"ל בא

הבח' הנ"ל אחרינו לט"וו ובקש מאתנו ליתן לו יקר סהדותא אשר ראו עינינו ובאזנינו שמענו ומצאנו עצמינו מחוייב בדבר להסיר מכשול מקרב בני ישראל להעיד לו בחתימת ידינו כ"ד הכותב למען האמת יום א' זיי"ן שבט תקפ"ג לפ"ק פה ט"וו: הק' יצחק בלוהם מק"ק אבאניע. הק' יוסף ליב בכ"ה איצק ז"ל:

תשובה קג

ה' יענה שלום י"נ הרב הותיק המאה"ג בנן של קדושים מופלא באנשים כקש"ת מו"ה הרש אופ"ה נ"י אב"ד דק"ק טעמשוואר יע"א:

נעימות בימינו וזרוע עוז תפארתו הגיעני נדון הבתולה בת הקצין ה' איצק כ"ץ קאראן שלפי עדות העדים נתקדשה לבחו' א' בשמו איצק דוב וויג והעדים שבפניהם נתקדשה והמעידי' על הענין המה מה"ו איצק בלוהם מק"ק אבאניע ויוסף ליב בן כ"ה איצק ז"ל והמה נתנו עידיהן זה פעמיים א' בכתב ליד המקדש ונכתב ביום א' זיין שבט חתום בחתימ' ידם ממש כאשר העידו בעצמם אח"כ על כתב ידם והרי הוא מקויים עפ"י העדים עצמם ושם נאמר שקידשה בטבעת זהב כדת משה וישראל כי אמר בזה הלשון הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת מו"י ונאמר בפירוש כי היא מדעתה ורצונה הושיטה אצבעה לו כמבואר הכל באר היטב בשטר ראי' של קידושי' הנ"ל הנחתם מעדים הנ"ל בק"ק ט"ו ביום הנ"ל ונמסר ליד המקדש אך בשטר זה לא הוזכר זמן יום הקידושין אימת הי' המעשה רק שהי' ביום שיצאו מבית הקצין הנ"ל ליסע לדרכם והשטר נכתב בט"וו ביום א' זיי"ן שבט זה הוא עדות א':

שוב העידו אלו העדים בעצמם פא"פ בפני בד"ץ בק"ק ט"וו ביום ג' פ' בשלח שהוא ט' שבט תקפג"ל זה המעשה קצת באופני' אחרי' וקצת סתירה בין העדים כמבואר היטב בגביות עדות ושם נאמר שמעשה הקידושין הי' ביום עש"ק פ' בא שהוא ה' שבט תקפ"ג בכפר קאראן וכשהעידו כן בע"פ לפני בד"ץ עדיין לא נודע לבד"ץ משטר שעשו בחתימת ידם וזה לשון מעלתו ושטר זה נתגלה לנו אחר גביות עדותן מתוך שאלות ותשובות עכ"ל והנה פאר רמכ"ת צלל במים אדירים והעלה בידו שעכ"פ אסורה לעלמא בלא גט ועינו ראו הרבה חכמה בענין זה ובקש ממני לחוות דעתי הקלושה והפעוטה ולעשות רצונו חפצתי וה' יורני נפלאות ויעמידני על האמת:

והנה צריכי' לחקור אם נאמין לעדות שבשטר או לא ואם נאמין לעדות השטר אם דינו ככל שטר שמיום שניתן ליד בעלי' הרי הוא כמי שנחקור עדותו בב"ד וממילא מ"ש אח"כ בע"פ אין בו ממש אם סותר למה שבשטר דלא אתי ע"פ ומרעא לשטרא וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וממילא אסורה לעלמא ויעויי' היטב בלשון שיטה מקובצת

ב"ב סוף דף מ"ח ד"ה ה"מ ע"א דלא אתי ע"פ ומרעא לשטרא ע"ש ודבריו נעלמו ממשנה למלך רפ"ג מעדות יע"ש מ"מ הכא אסורה לעלמא או נימא אין כאן דין שטר אלא עדות בכתב ולא נחוש לו אלא מיום שהביאוהו העדי' לב"ד וזה הי' אחר שכבר הגידו בע"פ וסתרו קצת למה שראו ב"ד בשטר אח"כ ואין השטר חוזר ומגיד ממה שהגידו בע"פ או אפשר אין לחוש לעדות שבכתב כלל וכמאן דליתי' דמי וצריכ' לדון על עדות שבע"פ שהעדי' נראי' קצת כסותרי' זא"ז באותו העדות וגם הואיל ולא נזכר זמן הקדושי' בהשטר אולי לית לן למיחש להאי שטרא כלל:

הנה עדות בשטר הוא עדות דאוריי' דאין אדם יכול להכחיש קרא דכתי' בספר אוריתא דמשה וכתב לה ספר כריתות והן הנה דברי הרז"ה פ"ב דיבמות ודברי רמב"ן שם והראב"ד שבס' הזכות ומבואר ברמב"ן שגם הרי"ף דעתו כן וכבר בארתי במקום אחר שגם דעת רמב"ם כן והסירותי מעליו כל תלונות האחרונים ועיי' ש"ך ח"מ סי' כ"ח ס"ק י"ד ולא אאריך פה מה שאיננו צורך לענייננו - ומ"מ אעתיק פה מ"ש בחידושי הנלע"ד בזה:

והנה דעת הרמב"ם פ"ג מה' עדות דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי עדים שנאמר עפ"י שני עדים ולא מפי כתבם אבל מד"ס שחותכי' דיני ממונות עפ"י עדות שבשטר אעפ"י שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת בפני לוין והרבו להקשות עליו עמ"ש רמב"ן בס' המצות והש"ך סי' כ"ח באריכות וכ' התומי' שם ס"ק ט"ז בתי' קמא דס"ל לרמב"ם הא דמן התורה מועיל ספר כריתו' ע"י עדים בכתב וכן שטר קידושין וכן שטר קנין כדכתיב גבי ירמי' כל זה הוא רק בשטר שאנו עושי' כ"א לעשות הכריתות והקדושין דגז"ה בעלמא הוא דע"י מסירת הכתב חזר מיד מקנה ליד הקונה נגמר הדבר ורחמנא גזר שיהיו גם שני אנשים חתומים על אותו הכתב לא להעיד על שום דבר דלא יאמנו מפי כתבם ורק אך גז"ה כן הוא אכן אה"נ אם יפול שום הכחשה בין איש לאשתו או בין המוכר ללוקח צריכים עדים גמורים שיעידו בפיהם שקידשה או שגרשה וא"כ בשטר הנכתב מעיקרא לראי' פשיטא דלא יועילו החתומים אלא מדבריהם ומ"ש דבר תורה עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד ר"ל דבר תורה לא חיישינן לזיופא ומשכחת לי' כ"כ בכ"י בלא עדים ומינה לדידן דמועיל עדים בשטר מדרבנן לא הוי למיחש לזיופא כל אלו תוכן דבריו באריכות וא"א לקבלם דאטו עדים כתובי בגט הלא לא כתיב אלא וכתב לה ספר כריתות שיכתוב לה דבר שמשמעו שכורת בינו לבינו ומנ"ל שיהי' שני' אנשי' חתומים תחת אותו הכתב וע"כ תאמר דילפינן דבר דבר מממון מה להלן שני עדים אף כאן והתם כתיב עפ"י שנים עדים

יקום דבר ואם תאמר שם על פיהם ולא עפ"י כתבם א"כ ה"נ צריך אותן השנים אשר גורמים הכריתות יהי' ג"כ דווקא עפ"י ולא עפ"י כתבם ונמצא שלא הועיל התומים כלום בכל מה שכתוב בזה והיותר מחוור בזה תי' הלח"מ והוא ג"כ תי' השני שבתומים שם דס"ל לרמב"ם בוודאי מן התורה מועיל עדים שבשטר כל זמן שהם חיים וראוי להגיד אמנם מד"ס חותכים דיני ממונות עפ"י עדות שבשטר אעפ"י שאינם קיימים ועדיין לא נהירא לי דאכתי מדאורייתא מי שיש לו שטר ומתו העדים בטל השטר והנה הקב"ה בעצמו יועץ לירמי' ולמען יעמדו ימים רבים ואע"ג דנימא דזה גופי' הי' תיקון חכמים ותקנות קדמונים הי' בימי הנביאים ומצאנו טובא כה"ג מ"מ קשה מאוד לומר דמן התורה לא הי' שום שטר מועיל וכל אשה שנתגרשה משמתו עידי' לא הי' לה שום ראי' על גירושי' והלא דרכי' דרכי נועם כתיב ועוד קשה על הרמב"ם שברר לו דרך לעצמו לא כהרי"ף רבי' דס"ל להדיא פ"ד אחין כשיטת תוס' דעד מת שבשטר מהני עכנ"ל דדברי הרמב"ם בנויים הם על דברי הרי"ף ומישך שייכי אהדדי והוא דהרי"ף כ' שם דלא אמרינן כמי שנחקרה עדותן בב"ד אלא בשטר שיצא מת"י העדים ליד בעלי השטר שאז נאמר דחתימת ידם הוי ממש כאלו הגידו כן בפני ב"ד חשוב ואע"ג לפעמים בעלי השטר חוזרים ומפקידים השטר אצל העדים מ"מ כיון שתחילת חתימתן עומד השטר להמסר ליד בעלי השטר והו"ל הגדה מעליא משא"כ התם באמת אי הוי כותבים זמן בקדושין והי' מתקנים חכמים להניחן אצל העדים על כרחן של בעלי השטר נמצא אי בעי עדים לכבוש עדותן ולשרף השטר הרי יכולים לחזור ולהגיד לא מחשיב חתימתן כהגדה אלו תוכן דבריו על פי פשוטו ועמ"ש מלחמות ד' שם ובס' הזכות והשתא ס"ל לרמב"ם דבזמן התורה שלא הי' חוששים לזיופא והוי חתימת העדים כמי שנחקרה עדותן בב"ד דלא יכול לחזור בו מחתימתו וכיון שבשעת החתימה כבר נחקר העדות בב"ד מה לי אם מת אח"כ שכיון שכבר נחקר בחיותו אמנם משנתקלקלו הדורות ונחשדו אזיוף ואפשר שהי' זה כבר מימי ישעי' הנביא דכתיב הוי החוקקים חקקי און ומכתבי עמל יכתבו ע"ש קפיטל י' מן אז לא הוכשר שטר בלתי קיום והנפק וכן פירש"י בירמי' ספר המקנה ואת החתום ואת הגלוי דהיינו הנפק וכן משמע שכבר נהגו בו אז ואפשר בשעת החורבן דפרצי בכתבי עמל ובעי הנפק והדר אכשר דרא ואוקמי אדאורי' דלא בעי הנפק אח"כ חזרו לקלקולן ונתחדש התקנה קמייתא יהי' איך שיהי' מן אז והלאה אע"ג שחתמו העדים ומסרו לה ליד בעלי השטר מה מועיל כל זמן שלא כתבום יכולים העדים לחזור ולהגיד כל מה שירצו במגו שיאמרו אין זה כתב ידינו ולא הוי חקירה עד שנתקיים וכן אם נתקיים השטר או הגט והעדים עדיין קיימים נמצא הו"ל כנחקרה עדותן בחייהם הוי

שפיר דאורייתא אפי' אחר שמתו אמנם לפעמים שמביאים השטר שאינו מקוים והעדים כבר מתו נמצא לפי מה דתיקנו עתה שכל שטר צריך קיום ונמצא מתו אלו ולא נחקרה ומה יועיל עתה קיום ומ"מ משום תיקון העולם תקנו שמועיל גם זה כנ"ל נכון בעזה"י ומשום כן טוב וישר לקיים כל שטר מיד אחר חתימתו באופן שתהי' עדות מן התורה:

והנה במה שסיים שם הרמב"ם דמ"מ אין חותכים דיני קנסות ועונשין בעדות שבשטר ומשמע דבממונות חותכים אפי' אינם קיימים ובדיני קנסות ועונשים אין חותכים אפי' העדים קיימים צ"ל דס"ל נמי החלוק שכ' תוס' דוקא שטר הנכתב מרצון המתחייב הא דהו"ל דין נחקרו בב"ד אפי' מן התורה ובשאינם קיימים נמי מדרבנן מיהת משא"כ דיני קנסות ועונשין שזה נכתב שלא ברשות המתחייב אין לו דין שטר וה"ל מפי כתבם אלא שצל"ע הא שטר מגט ילפי' לה והתם בע"כ דאשה הוא וצ"ל דכל אשה המשעבדת נפשה תחת בעלה בשעת קידושין גם זה הוא בכלל השיעבוד שלה שאם ירצה לכתוב לה שטר גירושין יגרשנה אפי' אם לא תתרצה אז וה"ל ספר כריתות נמי כנעשה ברצון המתחייב ולפ"ז העובר עכשיו על חרגמ"ה ומגרש בע"כ של אשה אפי' נתנו נמי בפני עדי מסירה מ"מ לר"א אפשר דהוי לי' מזויף מתוכו דעדים חתמו שלא ברצון המתחייב שהרי בשעת חופה לא נשתעבדה לי' שיגרשנה שלא לרצונו והו"ל העדים מפי כתבם וזמנין אתי למיסמך עלי' ופסול וצריך תלמוד בזה ועיין בתשובת נודע ביהודא דאתי עלי' למפסל מטעם אחר:

ובזה זכיתי להבין מה שצל"ע מה מועיל כל פסק ב"ד או קיום הנפק והלא אין לדיין אלא מה שיכול לומר פלוני אתה חייב וזכאי וכה"ג וזולת זה אינם אלא עדים שהם מעידים בפיהם או בכתבם שככה יוצא פלוני זכאי או חייב בדינם או כך וכך חקרנו עדים פלוני ופלוני ודבר זה מבואר ובקידושין דף ע"ד ע"א גבי נאמן דיין לומר ע"ש ועיין בסמ"ע סי' כ"ג ובמפרשים שם יתבאר היטב דאין הדיינים אלא עדים בעלמא שמעידים כך דנו או חקרנו העדים וא"כ קשה מה מועיל כתיבתן הא הוי מפי כתבם והפס"ד לא נכתב ברצון שניהם ולפי הנ"ל א"ש דכל בעל שטר מעקרא משעת כתיבת השטר שיעבד נפשי' אדעתי' דהכי שיוכתב עליו הנפק ואע"ג דאח"כ צוח כי כרוכיא לא תכתבו הנפק מ"מ מכיון שקבלו בב"ד עדי הקיום ונתברר שהשטר אינו מזויף ונתברר לנו שהלוה ציוה לכתבו ובכלל זה נמי שהרשה אז לכתוב עליו הנפק ממילא הו"ל כנעשה ברצון המתחייב ואע"ג דעכשיו צווח מידי דהוי אגט אשה כנ"ל וכן י"ל נמי כיון בכל פס"ד כיון שבאו לפנינו לדון או אפילו דיין הדן בכפי' ברשות התורה הו"ל כרצון שניהם ואע"ג דבכתיבת הפס"ד אינינו מתרצה מ"מ יש לו דין שטר ועוד נ"ל דהשתא עדיפי מעדים כיון

דדין פסק הוא כנעשה מרצון שניהם וכיון דעדים החתומים מרצון המתחייב הו"ל כאלו עומדים עתה בפנינו ומעידי' כך וכך ה"נ דייני' החתומים באופן הנ"ל הו"ל כאלו עומדים עתה לפנינו למורים הלכה לשעתה וכן נ"ל ממ"ש תוס' לקמן כ"א ע"ב ד"ה וש"מ דיינין וכו' ע"ש וק"ל ועמ"ש מורי בהפלא"ה דקידושין בח' ש"ע סי' מ"ב ס"ד בהגה' ע"ש ומה שנלפע"ד כתבתי והזהר בהן שהלכות גדולות הן ונצטרך עוד בזה לקמן אי"ה בשמעתין שלפנינו ע"כ ההעתק מחידושי:

אך ענין זה השטר היינו כשנכתב ברצון וידיעת שני הצדדי' והם ציוו להעדים לחתום דהיינו רצון המתחייב וע"כ מועיל חתימת העדים ללוה אפי' בלי ידיעת המלוה כי הלוה הוא המתחייב אבל לא בהפוך לכתוב למלוה בלי ידיעת הלוה אפי' ראו ההלואה וידעו האמת מ"מ אם כתבו וחתמו לו אין לו דין שטר אלא עדות בכתב ועי' זה היטב בלשון תוספ' ב"ב ל"ט ע"ב ד"ה מחאה וכו' ובפ"ב דיבמות ופ"ב דכתוב' והנה אין הטעם בזה משום הפסדו של המתחייב דאפי' לא יהי' שום הפסד וחילוק להמתחייב בחתימת העדים כיון שהמעשה אמת עכ"פ כגון עדות ראי' על פלוני שקידש פלונית כיון שהמעשה אמת ומה איכפת לה אם יוכתב לראי' ביד המקדש או לא אדרבא אם תמחה היא בכתיבת עדות הקדושי' לראי' ביד המקדש נראה כמערמת להכחיש הקידושי' מ"מ לא יועיל כתיבתם כשטר כיון שהמתחייב לא נתרצה ומה שמועיל חתימת עדי' בגט שלא ברצון האשה מבואר כבר בדברי שבחידושי שהעתקתי שהזכרתי לעיל:

אבל לעולם אין לו דין עדות בשטר אא"כ נכתב ברצון המתחייב אפי' אין לו שום הפסד בכתיבה זו ואין זה ענין למ"ש תוס' כתובות נ"ה ע"א ד"ה כתובו וכו' דהתם כבר נתן זה המתחייב רשות לכתוב שטר רק שחוזר בו עתה ע"כ יש חילוק אם יש הפסד בכתיבת שטר להמתחיי' יכול לחזור משא"כ בשטר מתנה אינו יכול לחזור בו כיון שאין לו שום הפסד במה שכותבי' השטר ויש לו דין שטר כיון שכבר נצטוו מפי המתחיי' ג"כ אלא שעתה חוזר בו ואיננו יכול לחזור בו אבל אי לא צווה מעולם אין לו דין שטר ובתשובת רשב"א סי' אלף רי"א כ' קצת חילוק אחר ומ"מ לדינא אין נפקותא והכל הולך אל מקום א' ושמור זה כי כבר נתקשה בזה גדול בדורו הגאון בית מאיר זצ"ל בש"ע אה"ע סוף סי' מ"ב ומ"ש הוא האמת:

ומה שהקשה הגאון הנ"ל אי ס"ד בעי' דעת שניהם א"כ במס' קידושין ט' ע"ב דמייתי אין כותבי' שטר אירוסין אלא מדעת שניהם ובעי למפשט מיני' דשטר אירוסי' בעי מדעתה ונדחק בשטר' פסיקתא וצריך לומר דניתן ליכתב ואמאי לא מוקי לי' בשטרי ראי' על קידושין ונישואין דבעי דעת שניהם דאי לאו הכי ה"ל עדות מפי כתבם אלו דברי הגאון

ז"ל והניחו בק' על שיטה הנ"ל ולק"מ דבמ"כ נעלמו ממנו דברי תוספת כתובות ק"ב ע"ב ד"ה ניתנו ליכתב וכ' דההיא מתני' מדעת שניהם לא מיירי מכתיבת השטר שיהי' מרצון שניהם אלא שהמעשה יהי' מדעת שניהם כגון הפסיקתא שיהי' מרצון שניהם או גוף ענין הקידושי' יהיה מדעת שניהם שוב לא איכפת לן בכתיבה השטר אי יהי' מרצון שניהם מההכרח שכ' תוס' שם וא"כ ע"כ לא מיירי מכתב ראי' על קידושין דבעי גם הכתיבה בציווי שניהם אע"ג דכבר נעשה המעשה ע"י שניהם ואמנם נהי דדין עדות שבשטר לית לי' מ"מ העלה ב"ש סי' מ"ב סקט"ו דעכ"פ נתברר לנו דאיכא עדים בעלמא שידעו מזה המעשה וצריכי' שיבואו ויעידו בפנינו ועדי' בצד אסתן דקיי"ל דחיישי' להם ואמנם מ"מ נפקא מיני' טובא דאי אתו עדים בפנינו והעידו היפך השטר לא הוה חוזרי' ומגידי' דעדות שבשטר הלזה לא הוה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ונ"ל בזה גם לרבינו תם וסייעתו דס"ל עדות בכתב מהני מ"מ מודה כל שלא נכתב כעין שטר אינו כמי שנחקרה עדותו בב"ד עד שיום שיתראה בב"ד דא"כ אם הגידו העדים הפוך השטר טרם שנראו בב"ד לא הוה ההגדה בע"פ חוזר ומגיד אעפ"י שזמנו של שטר קודם לעדותן בע"פ מ"מ לא מיקרי עדות עד שיראו בפני ב"ד ומכ"ש לדעת הגהמ"יי סוף קידושין דלענין ראי' על הקידושי' לא מהני אפי' נכתב ברצון שניהם עיי' בחלקת מחוקק סי' מ"ב סק"י נמצא לדעת כולם ההגדה שבשטר זה לא מיחשב הגדה מזמן הכתוב בשטר:

ועוד איכא תיוהא בהאי כתבא דלא נכתב בו זמן הקידושין אימת היו דאע"ג דנכתב זמן כתיבת השטר לא שייך זמנו של שטר מוכיח עליו שהי' הקידושי' באותו היום שנכתב בשטר דז"א שהרי כתוב וזה לשונו אנחנו ח"מ היינו בבית מלונו של הקצין הנ"ל ללין לילה א' ולמחרתו בהשכמה כאשר פנינו לדרכנו והנה הבח' איצק דוב וויג וכו' מדאמר ולמחרת"ו לשון זה מורה שלא הי' זה באותו היום הכתוב בשטר אלא למחרת יום הלינה ואלו הי' זה באותו היום בעצמו לא הי' כותבי' כמסתיר פניהם והי' כותבים והיום בהשכמה אע"כ למחרת שום יום ואנחנו לא נדע מתוך השטר אימת הי' וה"ל עדות בלי זמן והנה מן התורה בעי' בעדי גטין וקידושין עדות שא"י להזימן רק שבטלוהו מדרבנן כמבואר בנימוק"י שלהי יבמות וק' שלו הקשה גם השואל לרשב"א ח"ג סי' קי"א דמייתי לי' ב"י בא"ע סי' י"א ובפאד"מ בסנהדרי' הקשה נימוק"י איך לא תיקנו זמן בקידושי' ובגטין שתיקנו משום שמא יחפה ופירות תיקנו וסגי נמי בשבוע וחודש וקשה הא עדות שאי א"י להזימו ותי' דרבנן ביטלו ועיי' באורך בריב"ש סי' קצ"ד וסי' רס"ו ובתשו' רשב"א הנ"ל מכל הלין מבואר דמן התורה בעי' דו"ח ועדות שא"י להזימו בגיטין וקידושין וא"כ אין בו זמן פסול מן התורה ורק מדרבנן הכשירוהו כמו שכת' רמב"ם בדיני

ממונות ספכ"ג מה' עדות ונמצא הכא שיש הכחשה בין המתקדשת להעדים שהרי היא אומרת שבעל כרחה נטל ידה ותחב לה הטבעת ושמיד השליכה היא מידה וכיון שיש הכחשה ביניהם ה"ל דין מרומה ובעי דרישה וחקירה מעיקור הדין וא"כ אם אין בו זמן הו"ל עדות שאי אתה יכול להזימן ובטלו דברי השטר לכאורה ועיי' ב"ש סי' מ"ב סקי"ד וכבר ראיתי בנב"י קמא חא"ע סי' צ"ח שיצא מדרך הראשונים הנ"ל וברר לו דרך לעצמו דעידי קידושי' לא בעי' יכול להזימן מכח תי' תו' רפ"ק דמכות ולו יהי' כן לפי אותו תי' שבתו' מ"מ כיון שכל רבותינו הראשוני' לא ס"ל הכי א"כ ע"כ תי' קמא של תוס' נ"ל עיקר וגם תוס' לא אמרו אלא התם גבי גלות ובן גרושה אבל עדות נשים דגזירת הכתוב הוא דבר דבר מממון ובעי' שיהי' אותו עדות ראוי לעדות ממון ומש"ה אפי' שניהם מודים אם נתקדשה או נתגרשה בלי עדים אינו מועיל דאפילו היכי דלא מחייב לאחריני כלל כגון בגירושי' שמתירה לעלמ' וגם כבר פסולה לכהונה בלא"ה נמצא לא מחייב לאחריני וגם שניהם מודי' מ"מ אינו כלום בלא עדים ועיי' חידושי רשב"א בקידושין ס"ה ע"ב יתבאר כן אע"ג דלא משמע קצת כן מלשון תוס' גיטי' ד' ע"א סוף ד"ה דקיי"ל וכו' ויש ליישב גם לשון התוס' כהרשב"א דאמרי' כיון דאשכחן עכ"פ בגיטין וקידושין צד חובה לאחריני אמרי' לממון שיש בו חובה איתקש וגז"ה הוא שאפי' אין כאן חובה בעי' עדים כמו בממון שיש בו חובה וה"נ בעי' ככל עידי ממון שיהי' יכול להזימו ואל"ה בטלו עדותן אי הוה זה בממון וממילא לא הוה עדות המועיל לענין גטין וקידושין אלא רבנן בטלו דו"ח בדיני ממונו' וממילא הה"נ בגטין וקידושין אך בדין מרומה דלא בטלו בדיני גם בקידושי' בעי' עדות שאיל"ה ושטר שאין בו זמן פסול נמצא דלכ"ע שטר זה אין לדון עפ"י עדות מיום שנכתב ונמסר ליד הבע"ד כי היכי דתהוי עדותן שעל פיהם כחוזר ומגיד זה ליתא:

איברא נ"ל נהי דמיום מסירת השטר ליד המקדש לא הוה כמי שנחקרה עדותו בב"ד מכל מקו' בשעה שהי' העדים והמקדש והמתקדשת עומדים לפני ב"ד והניחו השטר בב"ד באותה שעה הוה הגדה מעליותא לכולי עלמא אפי' לרוב הפוסקים החולקי' על ר"ת ומנא אמינא לי' מדברי ריטב"א בחי' ספ"ק דמכות ד"ה שלא תהא סנהדרי' שומעת מפי מתורגמן שכ' וז"ל שאפי' בעדי' שכ' רש"י מפיהם ולא מפי כתבם שלא ישלחו עדותם לב"ד באגרת כמ"ש בפי' התורה הא כל שנותן עדותו כתבה לב"ד ואמר מ"ש כאן אני מעיד מפיהם קרינן בי' וכן נהגו עכ"ל ואין להקשות על שיטה זו א"כ גם לרש"י תיקשי סוגי' דגטין ע"א ע"א שאני עדות דכתי' מפיהם ולהנ"ל אכתי יכתוב ויניח כתבו בב"ד וי"ל דוקא כשאמר מ"ש כאן אני מעיד ה"ל מעיד בפיו והסברא נותנת כן דלא גרע

מעד שאמר אף אני כמוהו דסגי מן התורה כמ"ש סמ"ע סי' כ"ח סקמ"א וכמבואר להדי' בש"ס סנהדרי' ס' סוף ע"א דאפי' בד"נ כשר וה"ה הכא והיינו כשאומר עכ"פ בפיו אף אני כמוהו וה"ה כשמניח כתבו בב"ד ואומר מ"ש אני מעיד או דבר שמשמעו' דבריו כן הוא אבל אי לא אמר מידי אפי' אינו אלם פסול לרש"י ומש"ה לא קשי' לרש"י מהך סוגי' רק לר"ת והוכרחו לומר לר"ת כל שראוי לבילה אפי' שלח ידו לב"ד סגי וכל שאינו ראוי לבילה אפי' עע"ג מכתבו לא מהני ולפע"ד שום אדם לא יחלוק על הריטב"א בזה וא"כ הכא שעמדו העדים ובעלי דברים לפני ב"ד ומתוך הדברים הוציאו השטר והראוהו והי' ביניהם הרבה דברים ועניני' שמשמעותם שמה שכ' כאן המה מעידי' וא"כ ה"ל עדות מעלי' אפי' לרש"י ומכ"ש לר"ת והוה נמי עדות בפני הבעלי דברים שהי' באותו מעמד וממילא אין כאן הפסד במה שלא כ' זמן בשטר כיון שעדיין עסקו באותו ענין לפני ב"ד ושם אמרו בעל פה שהי' מעשה הקידושין ביום עש"ק פ' בא ה' שבט וסיימו דבריהם בכתב ואלו אמרו חצי עדות בע"פ וחציו בכתב שכתבו ואמרו מ"ש כאן אנו מעידי' מי לא הי' מועיל וגם יכולי' להזימן עי"כ והוא דבר ברור בלי ספק נמצא שעדות השטר האחרון הוא עדות מועיל:

אלא שזה נעשה אחר עדותן בע"פ ואם נמצא סתירה בכתב למה שאמרו בע"פ הו"ל חוזר ומגיד ואין משגיחי' בהגדה האחרונה לכאורה אמנם לפמ"ש מעלתו ושטר זה נתגלה לנו אחר גביות עדות על ידי שאלות ותשובות עכ"ל משמע עדיין הי' עוסקי' בחקירות ודרישות ושו"ת להעדים ולבעלי דברים והכל מיחשיב כדיבור א' וכתוך כדי דיבור כמ"ש סמ"ע סי' כ"ט סק"ב מכ"ש במ"ש שניהם שלא ידעת אם הטבעת זהב או כסף ובשטר מבואר שהוא זהב וי"ל ששכחו וע"י השטר נתנו על לבם לזכור עיי' סמ"ע סי' כ"ט ס"ק ה' ועיי' כתוב' כ' ע"א פירש"י ד"ה אעפ"י שאין זוכרה וכו' וע"ש עמוד ב' א"ל לא ידענא לסוף אידכר ועיי' כל זה בש"ע סי' כ"ח סעי' י"ג י"ד ובלאה"נ מה שהעדי' בעצמם סתרו זא"ז ושוב כששאלו להשני חזר ואמר איני יודע מזה אפשר שהי' בתוך אותו ענין ולא הפסיק כ"ד בין ענין לענין ויכול לחזור ולומר רמינא נפשי ע"י חבירי העד ואיניני זוכר ממש דבר זה ואין בחקירות אלו נפקותא כל כך שיופסל באיני יודע אלא שאיננו רוצה להכניס בזה ובסתירותיהם כי לע"ד על עדות בכתב לחוד די שלא להתיר א"א לעלמא:

ומ"ש מעלתו ששילם להעדי', הנה בעדותם משמע שנתן להם אחר שראו הקידושי' ומשמע ששילם להם על שהוזמנו מאתו להיות עידי ראי' בדבר ולא על ההגדה וההגדה היא המצוה שאסור ליקח ממנו שכר אבל לראות העדות אפי' בלא דברי הראשונים ספ"ב דקידושי' הכא שרי דאפי' נימא לראות קידושי' או גירושין מצוה קעביד להיות

עד ואסור ליטול שכר אבל הכא פעל עולה וכן לא יעשה בינינו ומה שעבר עבר אבל לומר שעשו מצוה להיות עדי ראי' בקידושין כאלו בודאי לאו מלתא היא מהיכי תיתי יהי' אסור לקבל שכר ומה שקיבל שכר שעשו לו שטר זה בודאי אינו מחוייב ליתן לו סהדותא בכתב דאפי' לר"ת דעדות בכתב מועיל מ"מ אינו מחוייב לכתוב שלא חייבו תורה אלא להגיד בעל פה ואם יכתוב מהני נמי אבל אינינו מחוייב אם מוכן הוא לומר בפיו בכל ב"ד שישאלוהו ובגטין ע"א ע"א הוה ס"ד אמינא דאלם כשר אף עפ"י שאינו ראוי לבילה א"כ הוא בודאי מחוייב לבוא לב"ד ולעשות כל מה שיכול לברר עדותו בהרכנה או בכתב ואם לא יגיד יתחייב קרבן ומשני שאני אלם דכתי' מפיהם והוא אינו ראוי להגיד כן צ"ל לשיטת ר"ת אבל מי שיכול להעיד בע"פ ורוצה להעיד בע"פ וזה מבקש ממנו כתב ראי' פשיטא שאינינו חייב קרבן שבועה אם אינו רוצה שלא חייבתו תורה בכך וא"כ פשיטא שהי' מותר ליקח ממנו שכר כתיבת השטר ואחר כך עיקור העדות כשהניח השטר בב"ד והודו העדים שזה כ"י והודו שהמה מעידי' מ"ש כאן הכל הי' בלי בצע כסף וא"כ אפי' קנסא דרבנן לית כאן ע"כ נלע"ד דהבתולה דאבריש בת ר' איצק כ"ץ מקראן אסורה לעלמא עד שתתגרש בגט פטורי' מהארוס איצק דוב וויג. האמת יש לעורר שבגביי' עדות לא הזכירו העדים שם המקדש כלל רק דער הויז לעריר אך בשטר שלהם נזכר איצק דוב וויג וגם במכתב מעלתו כותב לאמור הוזכר הב' איצק בער דער לעריר וכו' אך הרי הי' העדים פנים בפנים עם הלעריר בפני הב"ד והעידו על גוף זה והוא ניכר לב"ד ע"כ יגרש הוא ויתירה לעלמא ולא אטפל במה שטוענ' שהי' שאול בידה מה שאין בזה כל כך נפקתא וגם העדים שבשטר מעידי' שקידשה משלו כדמו"י והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב יום ג' י"ב למב"י תקפג"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קד

החיים והשלום יחדיו יהי' תמים לראש ה"ה הרב המאה"ג המופלג והמפורסם כבוד מו"ה יחזקאל נ"י אב"ד דק"ק פאקש יע"א:

נדרשתי לאשר שאלוני פאר ר"מ תורתו לחות דעתי הקלושה ע"ד עובדא דהוה בגלילותיו בקיבוץ נערים יחדיו ביום ש"ק וא' מהם הי' לו טבעת שלקח מבית שכינו בלי דעת בעה"ב לא ע"מ לגזול אלא כשואל שלא מדעת בעלים ולקח חברו מאתו הטבעת ההוא בתורת שאלה ואמר לריבה אחת שהיתה במעמד ההוא אני רוצה לקדש אותך הושיט לי אצבעך ותושיט לו אצבעה ואמר לה הרי את מקודשת לי וע"א מן הנערים שהי' שם שמע וידע אמנם הנערה מכחשת ואומרת שלא אמר לה רק תושיט אצבעך

וחשבה שלשם שחוק והיתול עושה כן ותושיט לו אצבעה ולא שמעה דבר כ"א שאמר לי והוליך והביא הטבעת על אצבעה ולא שהה כלל על אצבעה כ"א הוא תפס הטבעת בידו והוליך והביא על האצבע אמנם הע"א אמר שלא שמע שאומר לה קודם לכן אני רוצה לקדשך אבל שמע אח"כ שאמר הרי את מקודשת לי אך לא השהה כלל הטבעת על אצבעה כ"א הוליך והביא על אצבעה אמנם הנער המקדש אומר שהחזיקה היא בטבעת לערך ה' מנוטין:

הנה האשה שמכחשת הקדושין לגמרי מותרת לעלמא בלי ספק דע"א בהכחשת הבע"ד לכ"ע לאו כלום הוא אך הוא המודה בקידושין שקידש לפני ע"א בהא נסתפק מעכ"ת אי מותר בקרובותי' ועוד כדי שיכול לישא אחרת משום חדר"ג ויתן לה גט עכ"פ להתיר עצמו מכבלי החרס או דלמא לא יתן לה גט כדי שלא נפסילנה מכהונה והנה לע"ד היא האשה לא תקבל גט ברצונה דבקבלת גיטה מגלי דעתה שהיא חוששת לדבריו ועי"ז תיפסל מכהונה ע"י הגט שתקבל כדאמרי' במס' בב"ק ר"פ הפרה מ"ו ע"ב ומייתי לה הראשונים בקידושין בסוגי' דחבילה גבי וצריכ' ב' גיטין לגבות כתובתה מן החבילה ע"ש וכ"ז כשתקבל גט מרצונה אבל כשהוא זורק לה גט בע"כ להתיר עצמו מכבלי חדר"ג שוב לא נוכל להתיר קרובותי' לו והיא לא מפסלה מכהונה לע"ד דהרי ספק א"א אנו מתירין ואע"ג דלפי דבריו נתקדשה ואפ"ה היא מותרת לעלמא דהיא נאמנת על עצמה ק"ו שנתירה לכהונה עפ"י דברי עצמה שהיא אומרת שנתגרשה מאיש שאינה אשה שאפי' ריח הגט אין בו. עוד נ"ל מסברא שהוא אינו צריך להמציא לה גט מפני חדר"ג דהרי לא גזר הגאון אלא משום דלא מצי מיקם בסיפוקייהו או שלא להכניס קטטה בתוך ביתו והכא בנידון כזה שהיא מותרת לעלמא ונישאת לאחר בפנינו מ"ט לאוסרו לישא אחרת ולא דמי למה שנהגו להשליש גט לשטיא התם שמא תשתפה ונמצא נשוי ב' נשים וכן נוהגין לזכות גט למומרת שאם תחזיר ותתיהד לא יהי נשוי ב' נשים ועוד שזכות הוא לה להצילה מעונש זנות תחת בעלה וכ"ז לא שייך הכא. אמנם עיקור הספק אם צריך לזרוק לה גט להתיר חדר"ג אם קרובת האשה מותר לו או לא כיון שהוא מודה שקדשה בע"א ולהרא"מ המקדש בע"א חוששי' לקדושי' ונמשכו אחריו סמ"ג ומרדכי והגה מיי' ותה"ד והב"ח כ' דבאומרת להשטות נתכוונתי מהימנת וגם אידך שאמר כוונתו הי' לקידושין מותר בקרובות' ואינו חושש לקידושין וכן הוא בתשו' הרשב"א ולפע"ד ממקומו מלשון הש"ס הוא מוכרח דהרי אר"י המקדש בע"א א"ח לקדושין ושוב בעי' מיני' שניהם מודים מהו ויל"ד אי ס"ד במכחיש מיירי היאך קאמר המקדש בע"א משמע שהוא דבר מונח וידוע שקידש בע"א הלא ע"ז אנחנו דנים אי קידש או לא שהרי הבע"ד

מכחישים והול"ל ע"א המעיד בקידושין אין חוששין לו ותו יל"ד אי בהכחשה פשיטא מאי למימרא דע"א בהכחשה אינו נאמן בשום איסור ומכ"ש בערוה ועיי' פני יהושע אע"כ מוכח דמיירי בשניהם מודים שעשו מעשה הקידושין דהיינו שנתן לה ואמר לה בפני ע"א ומספקא להש"ס אי מיירי ר"י אפי' בשניהם מודים שכוונתם הי' לקדש או מיירי בא' מהם טוען מכחיש הכוונה וטוען השטאה אבל לא עלה על דעת מעולם דמיירי בהכחשת גוף המעשה דפשיטא דהמכחיש אינו חושש לדברי ע"א והשתא דשניהם מודים פי' מודים בכוונת הקידושין עלה קאי מאי הוי עלה ואר"פ חוששין אבל במודה במעשה הקידושי' ולא בכוונת הקידושין לא אר"פ חוששי' וכהב"ח. אך הח"מ וב"ש תמה ומה לי ע"א או ב' עדים לענין טענת השטאה לעולם דברים שבלב אינם דברים וע"כ היסב ב"ש כוונת רשב"א דמיירי שהיא טוענת שאמרה כן בפירוש בשעת מעשה שעשתה לצחוק והיתול והנה דבריו דחוקי' ורחוקי' בלשון רשב"א ובתשב"ץ מוכח להדי' דרשב"א מיירי בטוענת השטאה ודלא כב"ש וכ"כ בית מאיר ולענין הקו' הרבה דברים נאמרו באחרונים בזה והנלע"ד להכריע כשהמקדש טוען כוונתי להשטאה הו"ל דברים שבלב וכקו' ח"מ אך כשהאשה טוענת השטאה מהני והטעם דהא דדברים שבלב אינם דברים היינו כשאין המעשה בעצמו מורה על כוונת הלב אבל היכי שהמעשה בעצמו מורה על דברים שבלב אז הוה דברים והנה האשה המתחדשת בע"א הסברא נוטה שכוונתה הי' להשטות דמי פתי יסור הנה תתקדש לאיש ותאסר עצמה לכ"ע היכי שהבעל יכול להכחיש העד ויפטור משאר כסות ועונה והיא תתעגן לעולם דהרי נפשה יודעת שנתקדשה וע"כ לא נתכוונה אלא להשטאה וכיון שהענין מורה על ככה תו לא הוה דברים שבלב וכ"ז באשה אבל בהמקדש אין כאן הוראת שום דבר דמאי איכפת לי' אם תכפור בו הלא יכול לישא אחרת וגם יכול לגרשה ע"כ ואין הפסד בקידושין בע"א ואין כאן הכרח שהי' להשטות ע"כ לא יועיל לו טענת השטאה כנלע"ד לדינא נכון וכן יש לפרש לשון הש"ס דבעי מיניה מר' יהודה שניהם מודים מהו למה דקדק שניהם מודים דכך לי א' מודה כמו שניהם מודים דלעולם המודה יחוש אם א' או שנים וה"ל למימר בהודאה מהו ולפי מ"ש ניחא דהאי שניהם מודים פי' שמודים בכוונת הקידושין דודאי ר"י מיירי בשניהם מודים במעשה הקידושין אך נסתפק אי מיירי בשניהם מודים בכוונת הקדושין או דלמא רק הבעל מודה בכוונת הקידושין והיא טוענת השטאה אין חוששי' אבל אי גם היא מודית חוששין וא"ש וק"ל:

אמנם משמע מדברי גדולי האחרונים אלו דבלא הא הדברים שבלב אפי' אם הי' מועיל דברים שבלב מ"מ אין להאמין לה כך הי' לבה וכוונתה להשטות לולי מגו דהיתה

מכחשת העד ועל מגו זו צוח הב"ש דמגו להכחיש העד ל"א דהיינו ממש נסכא דר"א ואם כדבריו כן הוא יש להסביר בש"ס דרב ושמואל תרוויי' נזהרו בדבריהם ואמרו אין חוששי' אפי' שניהם מודים ואלו שארי אמוראי בסוגי' ההיא אין גם א' שהוסיף בלשונו דבר זה עד שנסתפקו בקבלת ר"י אי שניהם מודים קאמר או לא ולדבריהם ניחא דלכאורה בודאי מיירי בשניהם מודים דבמכחישי' פשיטא דע"א בהכחשה לאו כלום ואפי' בהשטאה במגו דהכחשה ה"ל מגו במקום ע"א ובודאי הוה כמו שניהם מודים ע"כ לא מיירי אלא בשניהם מודים ומה צריך לפרש יותר אך רב ושמואל דלית להו משאיל"מ ולית להו נסכא דר"א שפיר הו"מ למטעי דבשניהם מודים בכוונת הקידושין חוששין לקידושין ולא קאמרו אלא בטוענת השטאה ומהימנת במגו דהכחשה קמ"ל אפי' שניהם מודי' אין חוששי' כן נ"ל לדעת הב"ש הנ"ל:

אך כל האחרונים תמהו עליו בזה דבין לפי' הריב"ם ובין לפי' הר"י בתוס' פ' חז"ה כל עצמו של נסכא דר"א משום דע"א מזקיקי' לשבועה והכא שבועה לא שייכי באיסור והיתר א"כ מה ענין נסכא דר"א לכאן ותו צל"ע הרי כ' ש"ך ח"מ סי' פ"א ס"ק כ' בשם גד"ת דאפי' בממון המודה בפני ע"א ושוב טוען משטה מהימן ולא שייכא נסכא דר"א בהא וטעמא נ"ל נכון דהא דאינו יכול לשבע בנסכא דר"א היינו משום שצריך לשבע אותו שבועה שחייבתו ע"א ולכאורה ק' אדרבה אין כאן חיוב שבועה כלל שהרי אינו מכחיש העד וכל מי שאינו מכחיש עד אין עליו חיוב שבועה ומה שייך משאל"מ וצ"ל כיון דאנן סהדי מה שבידו איש הוא דילי' א"כ הו"ל לענין חיוב שבועה כאלו מכחיש העד בזה שאמר שאינו של הנחתף ומ"מ כיון שהעד לא העיד כן בפירוש שהוא של הנחתף לא הו"ל נשבע להכחיש העד במה שנשבע דידי חטפתי כן צריכי' לדחוק וכ"ז בנסכא דטוען דידי חטפתי נגד חזקה מה שבידו הוא שלו אבל אם טוען לא הודיתי ולהשטות נתכוונתי וליכא אנן סהדי דלא נתכוון להשטות אדרבה אורחא בהך כיון שהשטית בי לתבוע מה דליתא השטיתי בך להודית מה דלית' א"כ מכ"ש בנידון שלפנינו דהדעת נותן שהשטית בי' ואינה מתחייבת שבועה אפי' בממון כיוצא בו כיון שאין העד מעיד ולא אנן סהדי איכא דלא נתכוונה להשטות ואין כאן חיוב שבועה כלל ומועיל מגו להכחיש העדים ועוד הא התשב"ץ בתשו' החליט בפשיטות דלר"פ נמי דחוששי' לקידושין היינו מדרבנן בעלמא יע"ש ובעדי דרבנן ל"א משאל"מ ולית כאן משום נסכא דר"א וליכא למיחש להא דב"ש כלל לכאורה:

איברא עדיפא הו"ל להקשות כיון דנניח דלא נאמין לה להשטות בלי מגו דהכחשה א"כ איך נאמין לה טפי מאלו הכחישה באמת שאז עכ"פ הבעל מודה נאסר בקרובותי' ואיך

נתירהו בקרובות' ע"י טענת השטאה ועוד אפי' אותה לא נתירה לעלמא כיון דלא תאומן אלא במגו והא לית לה מגו דסברא אי מכחשת יאסרו קרובותי' עליו ע"כ טוב לה לטעון השטאה וא"כ אזדא להמגו ולא תועיל לה טענת השטאה וק' זו צל"ע:

אלא באמת לא כתבתי כל זה אלא לפי משמעו' הח"מ וב"ש שנמשכו אחרי הב"ח לפי הבנתם בדבריו דבעי' מגו להאמין לה טענת השטאה אבל לדעתי מעולם לא נתכוון הב"ח לזה אלא כמ"ש לעיל דהשטאה בעצמה טענה מעלי' היא ולא בעי מגו דאנן סהדי אין אשה מתרצית להתקדש בע"א שיכול הבעל להכחישה והיא טענה מעולה בעצמה ועוד הכא בנידון שלפנינו איכא עוד סברא להאמין טענת שחוק והיתול לפמ"ש מהרי"ק הובא ברמ"א סי' מ"ז דאין חוששים לסבלונות השלוחי' בשבת משום דאסור לקדש בשבת וצ"ל אע"ג דגם ליתן מתנה וסבלונות אסור בשבת כמ"ש מג"א סי' ש"ז מ"מ הא לא משמע לאינשי איסורא כ"כ כמו לקדש בשבת א"כ ק"ו הכא דאי תלינן בהיתול ושחוק ליכא איסורא כלל ואי ניתלי בקידושין איכא איסורא וא"כ לא בעי מגו אפי' להח"מ וב"ש:

ועוד נ"ל דהכא לכ"ע אין חוששין לקידושין אפי' לרב פפא דרש"י פי' דלהכי חוששי' לקידושין דהא הימני' פי' והואיל והם קידשו לפניו הימנוהו כבי תרי לגבי ממון והנה כל זה שייך היכי דליכא אלא ע"א באותו מקום והכא הי' בחדר כמה נערים וא"כ מאן לימא לן דהימנוהו להאי כתרי דלמא המקדשי' חשבו שישגיחו כל העדים ויבואו ויעידו ואירע מקרה שאין רואה כ"א אחד א"כ לא הימנוהו כבי תרי מה תאמר דלמא בכיון הטמינו שלא יראו שום אדם כ"א אותו הנער א"כ הרי ההיתול לפנינו שבכוונה עשו הדבר לפני ע"א במקום שהי' עדים הרבה כדי שלא יהי' קידושי':

ומצרף לזה עוד שהיא טוענת שלא שמעה לא הקידושין עצמה ולא שהי' עסוקי' באותו ענין פי' אומרו הריני רוצה לקדשך והיא לא שמעה לא זה ולא זה אע"כ הי' דברים בלט וסתר שאפשר שלא שמע שהרי העד גם הוא אמר שלא שמע עכ"פ אומרו הרני רוצה לקדשך וכיון שאפשר להאמין לה שלא שמעה פשיטא שאינה מקודשת והוא דבר שא"א להכחישה ולא צריכה מגו ומתוך שנאמנת ע"ע נאמנת גם עליו:

אבל במה שאמרה שלא ניתן הטבעת לידה ממש כ"א הוליך והביא והי' אגדו בידו גם העד מעיד כן אין לנו תועלת כיון שהוא מכחיש העד בזה והרי הוא אומר שקידשה בע"א שראה שהניחה הטבעת ביד' ממש ולא הי' אגדה בידו רגע א' א"כ הרי הוא נאמן ע"ע יותר ממאה איש והוא אמר שע"א ראה כן אעפ"י שהעד מכחישו אבל מטעמי' הנ"ל נ"ל להתירו בפשיטות בקרובותי' ולא אטפל כלל במה שהי' הטבעת שאול שלא מדעת בעלים ודברי פר"מ בזה נאי' וראוי' לו אך אין אנו צריכי' בזה כלל לכאן ואם פר"מ

יסכי' גם אני מסכי' להתירא בלי פקפוק. וחתמתי שמי א"נ: פ"ב יום ב' א' דר"ח אייר קפ"ה לפ"ק:
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קה

שלום לידידי הרב הדיין המופלג המופלא כבוד מה' שמואל נ"י ברודא דיין מצוין דק"ק נייזאטץ יע"א:

תחלת דינו על דברי תורה אודת ראובן שקידש אשה דהיינו שנשתדכו זה לזו ומיד ביום מחרת נתרצו לנשואין וקידש ונשא כדת מו"י ומיד ביום שלאחריו טרם טהרה ולא נבעלה בעילת מצוה נתגלה לה מום בהאיש עד שלא הי' שום אפשרות בעולם שתתרצה האשה לו אדרבא רוב המון בני אדם חשבו שיהי' קידושי ונישואי טעות לגמרי במום כזה ולימים אחרי כן פטרה בגט פטורים כדמו"י ועתה תובע הבעל להחזיר לו טבעת קידושין שלו והיא מאן תמאן לתתה לו ונפשו היפה בשאלתו אם יש ממש בטענת הבעל ואם נשתנו גירושי' הללו משארי גירושין ועיניו לנוכח הביטו במקומו בש"ע בא"ע סי' נו"ן וגם אם יש לחוש להסוברים שעכ"פ מה ששוה הטבעת יותר מפרוטה תחזיר לו ותחזיק בפרוטה לקידושין הניתנין לטבועין וכדמייתי בית שמואל שם על הכל בקש לחות לו דעתי בזה:

צריך אני להאריך קצת בהוצעת הסוגי' דב"ב קמ"ה כך היא באירס אשה ומת היא יכולה לומר תנו לי בעלי ואשמח בו ולא הדרו קידושין ובמת הוא פליגי ר"מ ס"ל קידושין לטבועי' ניתנו כאלו נטבעו בים מבלי להחזיר כלל ור' יהודה ס"ל לאו לטיבועין ניתנו ומבואר שם דאפי' להך מ"ד מ"מ תליא במקום שנהגו ור' יוסי ס"ל דספיקא הוא לכן יחלוקו ומשמע קצת דע"כ לא פליגי אלא מן האירוסין אבל אם נשאה הרי כבר זכה במקחו שוב פשוט דלא הדרי קידושי' בשום אופן:

שוב פסק ר"פ הלכתא בין מת הוא ובין מתה היא אי הדר בי' הוא לא הדרא קידושין אבל אי הדרא בה איהי אפי' קידושי' הדרא ופשוט דפסק ר"פ כר"מ דקידושי' לטיבועי' ניתנו אך אי הדרא בי' היא תיהדר הקידושי' ג"כ ואמימר פליג וס"ל בהדרא היא נמי לא הדרא קידושי' משום גזירה שלא יאמרו קידושי' תופסין באחותה אפי' נתגרשה לא נימא גיטה מוכיח עלי' דאיכא דשמע בהא ולא שמע בהא והנה מפשטו' הסוגי' משמע דהלכה כמ"ד קידושי' לטיבועין ניתנו מן האירוסי' מכ"ש מן הנישואין וכ"כ להדיא המרדכי שם:

אמנם במרדכי ספ"ג דקידושין סי' תקל"ה ז"ל אדם שגירש אשה מן האירוסין קודם שהכניסה לחופה ותובע ממנה הכסף או הטבעת שנתן לה בתורת קידושין מתקנת

התלמוד פרק מי שמת בין שהרגילה היא הקטטה בין שהרגיל הוא אין מחזרת לו הקידושין גזרה שמא יאמרו אין הקידושין קידושי' ויבואו להתירו באחותה בחייה אבל הדין לא נתברר דהא איפלגו תנאי אי קידושי' לטיבועין ניתנו או לא ולא איפסקא הילכתא כמאן אבל קידושי' על תנאי ולא נתקיים או בקידושי' ספק מוכח פרק המדיר בסופו דלכולי עלמא לאו לטיבועי' ניתנו עכ"ל:

ובחלקת מחוקק סי' נו"ן סק"ד תמה נהי דהוה רק ספק קידושי' מ"מ איכא משום שמא יאמרו קידושי' תופסי' באחותה ולפע"ד הא לק"מ דכיון דאיכא ספק קידושין א"כ כי היכי דאי הדרי קידושין ואיכא דלא שמע בגיטא איכא שמא יאמרו קידושי' תופסי' באחותה ה"נ איכא מכשול בהיפוך דאי לא הדרי קידושין מאן דשמע בגיטא יאמר שהי' בוודאי קידושין ואין קידושין תופסי' באחותו בוודאי ובאמת הוה קידושי אחותה קידושי ספק נמצא כיון שבין כך ובין כך א"א להנצל ממכשול טוב יותר שיחזיר דאז עכ"פ מאן דשמע בתרוויי בגירושי' ובחזרת קידושי' ידע שקידושי אחותה ס' הם ולק"מ והראי' דמייתי מס"פ המדיר וכ' חלקת מחוקק דלא קאי התם במסקנא יעיי' בדברי רבינו אביגדור שבמרדכי ס"פ המדיר דס"ל דקאי במסקנא הך שינוי' דכלה בית אביה ולקידושי' וכן פירש"י שם ויעיי' מהרש"א שם וזה שיטת הרז"ה והרי"ף לדעת ר"ן יע"ש:

אמנם מ"ש המרדכי הנ"ל דלא איפסקא הילכתא אי לטיבועי' או לא הוא תמוה לכאורה דהא בוודאי משמע מפשטו' הסוגי' דב"ב קמ"ה דר"פ ואמימר ס"ל לטיבועי' ניתנה ותו קשי' מאי נ"מ בהאי פיסקא כיון דאיכא למיגזר שיאמרו קידושי' תופסי' באחותה וכבר עמדו בזה ג"כ הגאון בית מאיר ובעצי אלמוגי' בהלכות שניו' לעריות ע"ש ולפע"ד כפשוטו דהי' קשה להגה' הנ"ל על לשון ר"פ דה"ל למימר הלכה כר"מ ומודה ר"מ בהדרא היא ומה הי' לו למיפסק הלכתא בלישנא בפני עצמו עיי' שלהי מסכתא מגלה גבי הלכה גולל ורואה וכו' ובמנחות ל' ע"ב ועיין לשון רש"י בכתובות י"ט ע"א ד"ה גנובי וכו' וע"כ הי' ס"ל דר"פ לא אתי למיפסק הלכתא כלל אלא קאי בין למ"ד במנהגא תליא ובמקום שלא נהגו להחזיר ובין למ"ד לטיבועי' ניתנו ובין למ"ד דמספקא לי' ויחלוקו וקאמר לכולי עלמא אין מחזירי' בהדרא בה היא ואתא אמימר למימר דלהנך אין מחזירי' אפי' בהדרא בה היא כיון שאין מחזירין לעולם א"כ בהדרא בה היא יאמרו קידושי טעות הי' וקידושי' תופסי' באחותה ולא יתלו דהיא מרדה אבל למ"ד קידושין לעולם לאו לטיבועין ניתנו ובמקום שנהגו לעולם להחזיר ליכא למגזר שמא יאמרו דמה"ת יתלו בקידושי טעות כיון דדינא הכי דלעולם מחזירי' הקידושי' ואתי' דברי הגהת מרדכי כהלכתא:

אחרי כותבי זאת מצאתי שאהבה נפשי להגאון ישועות ביעקב רס"י נו"ן שכ' ליישב הא דפסק מרדכי בספק קידושי' מחזירי' כ' ממש כמו שכתבתי לעיל אלא שסיים דמצא לריטב"א בקידושין ע"ט דפליג דפסקינן הלכתא כרב והקשו הראשוני' תיפוק לי' הלכתא כרב באיסורא ותי' ריטב"א דנפקא מיני' נמי לענין ממונא דלרב צריך האב להחזיר הקידושין א"כ מבואר דלשמואל דהוה ספק קידושין אין מחזירי' הקידושי' ודלא כהמרדכי אלו דברי הגאון הנ"ל ורצונו דאי הוה ס"ל לריטב"א אליבא דהלכתא כהמרדכי ה"ל למימר נפקותא לדינא בהיפוך דלשמואל שניהם צריכי' להחזיר האב והבוגרת ולרב הבוגרת מקודשת ופשיטא שאינה מחזרת אפי' מרדה ומגרשה ומדלא אמר ריטב"א הכי ש"מ לית לי' כהמרדכי כצ"ל כוונת הגאון אבל דבריו תמוהי' בשלמא ס"פ המדיר שנולד המום ברשות האב וכל שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראי' מן הדין ואינו עומד לנגדנו רק גזירת שמא יאמרו קידושי' תופסי' באחותה אבל מעיקור הדין צריך להחזיר על זה נימא דהכא לא חיישי' לשמא יאמרו קידושי' תופסי' באחותה שהרי גם אם לא תחזירה קידושי' נמי איכא למיחש בהיפוך וכנ"ל אבל התם בקידושי' אין האב מחזיר הקידושי' מעיקור הדין ולא משום חששא דאמימר דהרי הא דסוף פרק המדיר היינו משום דכל שנולד ספק ברשותו והכא גבי קדשה אבי' בדרך וכו' לא נולד הספק ברשות האב לא מיבעי' לשיטת הרא"ש בסוגי' דמומין דבוגרת לא הוי תו ברשות האב א"כ כין שבגרה בפנינו הרי ברשותה נולד הספק והאב והארוס שלו התובע אין ספק נולד ברשות א' מהם והמוציא מחברו עליו הראי' ואפי' לדעת הרמ"ה שברא"ש שם דס"ל דאפי' אחר שבגרה מיקרי ברשות האב היינו התם שאירסה האב בנערותה ובגרה קודם נישואי' וכיון דתחלת האירוסי' הי' בנערות ע"י האב ונולדו בה מומין מיקרי נולד הספק ברשות האב משא"כ הכא שאם הי' כבר בוגרת אינינה ברשות האב ועל זה אנחנו דנין אם נתקדשה בנערות או בבגרות א"כ המוציא מחברו עליו הראי' ותו דגם רמ"ה לא יאמר שהבוגרת מיקרי רשות האב אלא שהוא מהסוברי' דהכל תלוי בבית מי שנולד הספק ולא ברשות ויעיי' ר"ן ורז"ה ופשיט לכל מבין ויודע שאין הכוונה אם תלך אשה לבית פלוני אלמוני ומצא שם מום בה נימא שהספק נולד בביתו של זה זה דבר שאין הדעת סובלו אבל פשוט דמיירי שע"י הבית יתברר הרשות כגון שהחמור מת בביתו של בעל הפרה נאמר כיון שמת בביתו נאמר שהי' נקנה לו והרי הוא ברשותו באופן שע"י ביתו מתברר הרשות משא"כ הכא בקידושי' ע"ט אם נאמר הואיל והאשה בבית אבי' ונולד הספק בביתו צריך להחזיר כסף הקידושי' נמצא שע"י שהיא בביתו נחליט

שבגרה ויצאה מרשותו זה א"א שע"י ביתו יופקע רשותו וא"כ הדרין שהמוציא מחברו עליו הראי' וליתא לדברי הגאון הנ"ל ודברי המרדכי מוסכמי' לע"ד בלי מחלוקת:

נחזור להא דידן דמהרי"ל פסק באשה שמתה בתוך שנה שני' שהדין שמחזירי' החצי מתקנת הקהלות עפ"י ר"ת ופסק דגם טבעת קידושין בכלל התקנה ושקיבל ממורו שכך דן דאחר נישואי' הדרי קידושי' ולא חיישי' לשמא יאמרו קידושי' תופסי' באחותה כיון דאין תנאי בנישואין ופסקו רמ"א ותמהו עליו דהא עכ"פ במיתה קיי"ל קידושין לטיבועי' ניתנו ונראה דאפי' לפמ"ש לעיל בדעת המרדכי דלא אפסקא הלכתא בגמ' מספיקא לא נפקא ועוד דנראה דאחר נישואין לכ"ע לטיבועי ניתנו ע"כ לא פליגו אלא מן האירוסי' אבל כיון שכבר נשאה בוודאי תו אינו מבקש קידושי' לחזרה וכ"כ בית מאיר ועצי אלמוגים וא"כ צ"ע ובח"מ נדחק דמהרי"ל לא קאי אלא אעובדא דילי' בתוך שני החזרה וכן הסכים בית מאיר דלא כב"ש דספיקא דדינא הוא אבל הרואה במהרי"ל יראה נהי דהשאלה הי' בתוך שני חזרה אבל עדותו שהעיד על מורו הי' בעלמא וכ"כ בעצי אלמוגי' ומהר"ם לובלין בתשו' טרח מאוד ליישב דברי מהרי"ל ע"ש סי' י"ט:

והנלע"ד עפ"י מה שדקדק מהר"מ לובלין שם בתשו' מה ראה אמימר לחדש חששא שלא הזכירו התנאי' בכל הסוגי' כי כולם פליגי אי ניתן לטבועי' ואין זכר למו משום חששא שמא יאמרו והנלע"ד דהרי הך דקידושי' לטיבועי' אינינו מעיקור הדין הקידושי' דנימא דלהך מ"ד לא תתקדש האשה אם לא יתננו לטיבועי' ז"א דהרי אפי' במתנה ע"מ להחזיר מתקדשת נמצא אין זה מעיקור דין הקידושי' אלא באומדנא בעלמא פליגי תנאי דלמ"ד לטיבועי' ניתנו אומדן דעתו נוטה דמסתמא כל המקדש אין דעתו לחוש למיתה ולגירושי' ונותן לחלוטין וכל זה אי נימא דנותן לטיבועי' בלי שום שיור אבל אי נימא שמשייר שום שיור בעולם א"כ נימא נמי שמשייר תנאי אם תמות היא ואין לנו שום אומדנא שנתנם לטבועין והיינו דקאמר אמימר לר"פ דס"ל אם מרדה היא והדרה בי' הדרא הקידושי' א"כ לא ניתנו לטיבועי' וממילא יהדר גם במתה היא אע"כ לטיבועין לגמרי ניתנו מטעם שלא יאמרו קידושי' תופסי' וכו' ועפי"ז יפה דן מורו דאחר נישואין דלא שייך תנאי בנישואין ממילא במרדה הדרא קידושי' וממילא הדרא אפי' במיתה דכיון דנחי' לשיורי ולא יהיב לטיבועי' נחית לשייר הכל וכנ"ל וכמ"ש בזה"ז דאיכא תקנת ר"ת להחזיר בשני חזרה א"כ למהרי"ל דגם טבעת קידושי' בכלל התקנה ולא ניתן לטיבועי' לגמרי ממילא לא ניתן נמי לטיבועי' אפי' אחר שני חזרה לעולם ויפה פ' רמ"א כמהרי"ל וא"כ לכל הפחות הוה ספיקא דדינא כמ"ש ב"ש ואי תפס הוא לא מפקינן מיני':

ובעובדא דמעלתו הי' נראה להוציא ממנה הקידושין לכ"ע דנראה כמערמת להתקדש לבעל מום ולחזור קודם בעילה ולכופו לגט כדי להרוויח הקידושי' וסברא זו כ' תוס' בכתובות ע"ז ע"א ד"ה סבורה וביבמות ס"ד ע"א ד"ה יוציא וכו' מיהו המרדכי כ' שם תי' אחר דאיהו אפסיד אנפשי' שלא התנה שתצא בלא כתובה ומשו"ה לא חיישי' לערמה ע"ש ולכל הפחות נ"ל דתחזיר עד פרוטה וכמ"ש ב"ש בשם מהר"מ מינץ ומ"ש האחרוני' שזה הוא המצאה נגד הש"ס נ"ל דבימי הש"ס קדשה בככר או במנה וע"ד כן נתקדשה לו והיא יודעת במה קדשה א"כ הכל הוא בכלל קידושי' אבל בזמנינו שנוהגי' לכסות פני הכלה שלא תראה במה מקדשה ואומרי' להדי' תחת החופה ששוה פרוטה כדי שתסמוך דעתה במה שהוא ולפעמי' מקדשה בטבעת שאינו שלו ומתקדשת בהך קישוט ואין שום אשה מקפדת על זה נמצא עיקור הקידושי' אינו אלא פרוטה והשאר הוי כמוהרי וכמהר"מ מינץ מיהו זה נ"ל לענין דינא דטיבועי' עדיף בזמנינו מבזמן התלמוד מטעם הנ"ל:

אך מטעם שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה מיגרע גרע כיון שלעולם מקדשה בכלי בטבעת א"כ כיון שמשלמת לו שווי הטבעת אע"פי שמחזקת לעצמה פרוטה או אפי' חצי שווי איכא למימר שיסברו ששילמה כל שיווי הטבעת או דאוזיל גבה או איכא דלא שמע כמה החזירה ע"כ מן האירוסין נ"ל דלא תחזיר אבל מן הנישואין דליכא משום שמא יאמרו איכא לצרופי לכל מ"ש לעיל וא"כ לכל הפחות בנידון שלפנינו יראה לבצוע הריב כי קרוב לודאי שמחויבת להחזיר הקידושי' כנ"ל. פ"ב יום א' ג' אדר תקע"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קו

שלום וכ"ט לי"נ ורב חביבי ה"ה הרב המאה"ג המופלג בתורה המפורסם גן הדסים גל אגוזים כש"ת מה' יעקב סג"ל נ"י אב"ד דק"ק סעמניץ יע"א:

נתכבדתי בנעימות ימינו ושם נאמר נפשו היפה איותה לדעת דעתי העני' בעובדא דאתי' לקמי' דפ"מ נ"י בחתן א' שאמו נתנה לו טבעת לקדש בו תחת החופה והכלה ידעה שזה הטבעת הוא משל אמו ושחוזר אחר זמן וסברית וקיבלית ונתקדשה לו אך הוא לא הי' יודע שהטבעת הוא של אמו אך סבור שהטבעת של הכלה עצמה שנתנתה לאמו ליתנו לו להחתן כדי לקדשה בו ושוב אחר ימים נודע הדבר ושאלתו אם צריך לחזור ולקדשה או לא ולא ביאר ספיקותיו במכתבו:

נחזי אנן יש כאן מקום ב' ספיקות א' במה קנה הוא הטבעת לקדש בו אשה שהוא קבל מהאם וסבור שהיא שלוח אליו מכלה שלו לתתו לו וע"ד כן משך והאמת הי' של האם ולא לכלה והוא לא נתכוון לקנות מהאם ואפשר שלא קנה כלל:

ספק השני בנתינותו להכלה כי הוא סבור שהטבעת של הכלה ונתנו לו לקדשה נמצא אמרי' שבמתנה נתנתה לו כדי שיקדשנה בו וכיון שהוא שלו ממש שוב נתן הטבעת לטיבועין ולצמיתות עלמין ובאמת האם לא נתנתה לו אלא ע"מ להחזיר והי' שואל ופשיט שהשואל כלי מחבירו ונותנו לאחר במתנה אין בנתינה זו כלום וגם אפי' אם נתנתה האם במתנה ע"מ להחזיר מ"מ כיון שנתן לכלה לטיבועין לא קיים התנאי ע"מ להחזיר ובטלה המתנה לגמרי זהו הספק השני:

ואומר על ראשון ראשון ביבמות נ"ב ע"ב החולץ ליבמתו וחזר וקדשה וכו' אמר ר' יוסף מ"ט דרבי עשאוה כעודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן דלא קני וכו' א"ל אביי מי דמי וכו' וכסבור של גר אחר הוא דקני וע"ש הנה כל הפוסקים פסקו הך דעודר בנכסי גר וכסבור דלא קני ודין זה אינו מבואר בשום מקום אלא בשמעתין דמה דאיתא במס' ב"ב נ"ד ע"א ובתוס' שם ד"ה אדעתא דצבי וכו' אינו ענין לכאן דהתם ידע שהם נכסי הפקר ולא נתכוון לקנותם משו"ה לא קני וקרוב אני לומר דוקא כשהי' מתכוון לדבר אחר כגון לצבי גם ידע שנכסי הפקר הן ונתכוון לצבי הא דלא קני אבל אי לא נתכוון לשום דבר אחר ועשה מעשה הקנין בלי שום כוונה לשום דבר אע"ג שלא נתכוון לקנותו קנה ובהכי הוה מתישבא שלהי ב"מ גבי שומרי ספיחי' בשביעית דקאמר הבטה בהפקר קנה והתם הא ידע דהפקר הוא ולא מתכוון לקנות ואיך יקנה ורמז עליו מגיה מ"ל פ"ב מזכי' ומתנה ע"ש ובאמת בשיטה מקובצת שם הרגש בזה וכ' עכ"פ חיישי' שמא יתכוון כמו דחיישי' שמא לא ימסרם לציבור יפה וזה דוחק גדול הוא איש מהימן שליח צבור ומתנדב לשמור חנם שלא יפגעו בו אחרים יקדים הוא ויקנה א"כ למה לי הבטה בהפקר נימא שיעשה מעשה בפועל לקנות אבל להנ"ל ניחא דקני ממילא אא"כ מתכוון בכל שעה שלא יקנה ולזה שפיר חיישי' שלא יתכוון בזמן מן הזמנים שלא לקנות וקנה ממילא אע"ג דידע שהוא הפקר מ"מ לא נתכוון לדבר אחר וקנה ממילא ואתי ר' יוסף וחדית לן דעודר וקסבור שלו הוא אע"ג דאיכא למימר אלו הי' יודע שהם נכסי הפקר הי' מכין לקנות מ"מ כיון שכוונתו לעדור להשביח השדה לא קנה:

ועיי' ב"ב מ"א ע"א עובדא דר' ענן שקיל בידקא בארעי' וכו' וכתב נימוק"י בשם הראב"ד היכי דדעת אחרת מקנה אותו אפי' עודר בנכסי הגר וכסבור שלו הוא קונה והקשה בקצה"ח סי' רע"ה ממ"ש הטור ח"מ סי' ר' אות י"ג בשם הראב"ד אפי' מדד הלוקח

על החמורי' לא קנה שלא נתכוון במשיכה ולקנות במדידה זו דלמדידה בעלמא נתכוון ע"ש וק' הא הוה דעת אחרת מקנה וי"ל דראב"ד לא מיירי אלא היכי דלא נתכוון לשום דבר אחר כגון רב ענן דבמה שנתכוון לעשות מחיצה לשמור שדהו אין זה כוונה אחרת אלא היינו ענין החזקה נועל וגדר לשמור שדהו כאדם העושה בשלו אע"ג שאינו מתכוון לקנות מ"מ מהני דעת אחרת אבל הכא נתכוון לדבר אחר למדוד מיגרע גרע ואה"נ אלו הי' מגבי' סתם שלא למדידה ולא לקנין הי' מועיל דעת אחרת מקנה אותו: ואעתיק לשוני בחי' למס' נדרים מ"ג ע"ב ויש לתמו' על השיטה שבטוש"ע א"ח סי' רמ"ו שאפי' אינו מפקיר בהמתו אלא לשבת לבד מהני וק' הא בשמעתן מוכח דהפקר לזמן כ"ע מודים דבעי' אתי ליד זוכה וצ"ל כיון שהבהמה ביד נכרי ה"ל כאלו בא ליד זוכה אע"ג שאין כוונת הגוי לזכות וצ"ע עכ"ל שם ולהנ"ל א"ש טפי [עיין ח"ס או"ח סי' ס"ב בסופו]:

מ"מ דין זה של ר' יוסף דקסבור שלו הוא ואלו הי' יודע שהוא נכסי הפקר הי' מתכוון לקנות ואפ"ה לא קנה זה לא נמצא בשום מקום כ"א ר' יוסף אמר דרבי ס"ל הכי והנה פליגי רבנן וס"ל דמקודשת שמע מינה דלרבנן בכי האי גוני קנה והלכה כרבנן דלא כרבי מחבריו ועיי' ברי"ף ורא"ש דשמעת' ואביי דפליג אאוקמתא דר' יוסף פליגא ואדמיונו ולא על עיקור הדין דלר יוסף העודר בנכסי הגר וכסבור שלו הם קנה לרבנן וא"כ צ"ע על כל הפוסקים לכאורה וי"ל בזה דמלשון ר' יוסף משמע דפשיטא לי' הא מילתא מסברא דלא קנה ולא פליגי בהא וטעמייהו דרבנן משום דכיון דיהיב דעתי' לקדשה אמר תיקדש כל היכי דבעי וכעין דאמרי' בגטין ס"ג ע"א כיון דיהיב דעתי' לגרשה אמר תיגרש היכי דבעי ע"ש וה"נ דכוותי:

ועיי' בתשו' חכם צבי סי' א' הוכיח דכוונת חליצה איננה כוונת מצוה ולא ג"כ כמ"ש מהרי"ט דלא בעי' כוונה כלל כ"א שלא תהי' מוטעת לא כן הוא אלא בעי' כוונת קנין שיתכוון זה להקנות והאשה לקנות את עצמה להתיר הזיקה והגאון בית מאיר סי' קס"ח מוכיח דעכ"פ מן התורה סגי בכוונת א' מהם ולכאורה מוכח כן מסוגי' זו דאיך יצוייר שקדשה ע"ד זיקת יבמין שהי' סבור בחליצה לאפקעה זיקה וקשה הרי משמע שהחולץ בעצמו חזר וקידשה ולא אח אחר כ"א הוא עצמו כדמשמע לשון החולץ ליבמתו וחזר וקידשה וא"כ כיון שסבור שלא פקע זיקה א"כ לא נתכוון בשעת חליצה להקנותה לעצמה ואי ס"ד מדאורי' בעי' כוונת שניהם הרי לא הועילה כלל החליצה אע"כ כבית מאיר הנ"ל דבכוונה דידה סגי וי"ל היא ידעה ונתכוונה להפטר בחליצה זו והוא לא נתכוון וחזר וקידשה וא"ש לכאורה:

אלא לפ"ז צ"ע א"כ כשחזר וקידשה נהי הוא סבור שלו היא האשה כי סבור זקוקה היא לו וכעודר בנכסי הגר וכסבור שלו מ"מ היא ע"כ ידעה דכבר פקעה זיקתה וכשנתרצית להתקדש לו לשם אישות נתכוונה וה"ל כדעת אחרת מקנה דמועיל כמ"ש לעיל בשם הראב"ד ודוחק לחלק בין אשה לשאר דעת אחרת מקנה ומשום דכתיב כי יקח ולא כי תקח דההוא אינו אלא להורות שהיא אינה הקונה והמקנה ובעי אמר הוא ונתן הוא אבל היא כמו שאר מוכר או נותן והבעל הוא הוא הלוקח וא"כ הוה שפיר דעת אחרת מקנה אותן ואיך מדמה ר' יוסף לעודר וכו' ואפשר היינו טעמא דרבנן דפליגי אדרבי בהא ועדיין צ"ע ועיי' היטב מ"ש ר"ן בפירושו לנדרים למ"ד ע"א ד"ה לאשה נמי וכו' וצ"ע דמסיי' שם ואשה נמי מכנסת עצמה לרשותו קצת ע"ש:

והנה במ"ש אביי הכא במכוון למיקני לכאורה נתכוון למה שרמזתי לעיל בש"ס דגטין ס"ג ע"א כיון שנתן עיניו לגרשה וכו' אבל למה שהביא דמיון מנכסי גר זה וכסבור גר אחר הוא צע"ג וכי מן הגר קונה הלא מן ההפקר קונה ואפי' לדעת רש"י ונימוק"י ב"מ י"ב ע"א ובתוס' ד"ה ויצא ההפקר מיקרי דעת אחרת מקנה אותו היינו במפקיר נכסיו מרצונו אבל גר שמת פקע לי' כח בעליו ומה לי גר זה או גר אחר וגם צריך יישוב מ"ט לא אמר אביי דמיונו בקונה שדה מאחד משני מוכרים ואינו יודע מי הוא המוכר והמוכר רוצה למוכרו לו אבל הוא אינו יודע ממי קונה שזה הוא ממש דמיון דידן שאינו יודע אם קונה האשה מעצמה של אשה או מזיקת אחיו ולזה י"ל לפמ"ש רשב"א בחי' גטין כ' גבי זקן שהי' מלוה וכותב לכל בני עירווגבי ערוב היוצא אחר חיתום שטרות דאע"ג דבדעת אחרת מקנה מועיל עודר וכסבור שלו היינו בידעי' דניחא לי' לקנות א"כ המקנה נעשה שלוחו לכוון תורת קנין עבור הקונה אבל היכי דלא ברי לן דניחא לי' לא וא"כ ה"נ אפשר דזה נוח לו לקנות ממנו ולא מהשני ואלו הי' יודע שהשדה של פלוני לא הי' קונהו אבל בזוכה מהפקר ונכסי גר לא שייך זה משו"ה נקט אביי נכסי גר אבל עכ"פ ק' ראשונה קשה:

ובלאה"נ אין דמיונו עולה יפה דהא הכא אין כאן קנין כלל דיבמה אינה מתקדש' אלא מילי דרבנן בעלמא הוא שלא יבוא עליו בלא מאמר כמאן דמקדש בביאה אבל שום שם קנין אין כאן וא"כ דמיונו של ר' יוסף יותר צודק מדמיונו של אביי וצ"ע בכל זה:

מ"מ בנידון שלפנינו נ"ל פשוט דקנה הטבעת מאמו בכל אופן אפי' כסבור שלו הוא הרי דעת אחרת מקנה דהיינו אמו ואנן סהדי דבעי' למיקני' ותו דהרי לא סבור שלו הוא אלא עשה ע"ד קנין מכלתו והנה הוא של אמו אע"ג שכתבתי לעיל דאפשר לא ניחא

למיקני מראובן אלא משמעון הדעת נותן דהכא לא איכפת לי' אי מאמו או מכלתו וקנה הטבעת בודאי לקדש בו אשתו:

ונבוא אל הספק השני בעזה"י והיינו מצד נתינתו לה הנה אם הי' האמת שהכלה נתנתה לו לקדשה בו מקודשת דקיי"ל איתתא נמי ידעה לאקנויי' וכבר הארכתי בתשו' אחרת בדברי הש"ך בשם רשב"א דמייתי ב"ש סי' קכ"ד סקי"ט ע"ש אך היות באמת טבעת ששאלה לו אמו והוא לא נתן לה בתורת שאלה וקישוט לשעה אלא לטבועין והשואל אינו יכול ליתן במתנה כליו השאולי' לו אך כבר מבואר בדברי הפוסקים והסכימו האחרונים כולם בהנותן כלי לחברו לקדש בו אשה אמדינן כוונת הנותן שיהי' בכל אופן המועיל ואם אינו מועיל שאלה יהי' במתנה ע"מ להחזיר כמבואר בח"מ וב"ש סי' כ"ח סקמ"ח ובמתנה ע"מ להחזיר הוא שלו גמור ממש לחלוטין ולצמיתות עלמין וכבר בארתי במקום אחר ההפרש אשר בין שאלה או קנין פירות כגון נותן אתרוג לשעה או מוכר עבדו לשלשים דלא הוה שלו ובזמן שהיובל נוהג הקונה קרקע מביא ואינו קורא למ"ד לאו כקנין הגוף דמי ובמתנה ע"מ להחזיר מיקרי לכם ועיי' ריב"ש סי' ב' ושם בארתי דהכא משך לשם קנין גמור לחלוטין ולצמיתת עלמין אפי' במידי דצריך להחזיר גוף הפירי ולא סגי בהחזרת דמים עיי' רא"ש פ' לולב מ"מ אינו אלא תנאי בעלמא כשאר תנאי ואם רצה הלה למחול לו תנאו אינו צריך משיכה וקנין חדש לקנותו כי כבר קנוי לו קנין עולם רק על תנאי וכיון שמחל תנאי הרי הוא שלו משעה ראשונה ועיי' ב"ש רסי' קמ"ג ועוד שם סק"ל וסי' קמ"ד ס"ק ט"ו נמצא הוא קנין גמור משא"כ קנין הפירות ומכ"ש שאלה אי רוצה לחזור ולהיות קנוי לו קנין גמור צריך לעשות קנין מחדש או שחצרו יקנה לו ואפי' מחילה לא מהני כמבואר ברמ"א ח"מ סי' רמ"א סעי' ב' וע"ש ש"ך סק"ה ובשעה שהיובל נוהג אינו יכול כלל ליתן לו הגוף במתנה דה"ל מכירה לצמיתות מ"מ מבואר דמתנה עמ"ל הוה שלו ממש ויכול למוכרו ולתנו לחלוטי' וישתדל אח"כ לפייס הנותן בדמי' או שימחול לו התנאי נמצא במה שנתן להכלה לחלוטי' לא עבר על תנאי לפי האמת שהוא רק מתנה ע"מ להחזיר ומיהו אי גם הכלה היתה סבורה שהיא שלו לחלוטי' הי' מחוייב לקנותו או לפייס אמו שתמחל לו תנאי אבל השתא שהכלה ידעה שהוא רק שאול מאמו ונתקדשה לו ע"ד קישוט פרוטה א"כ תחזור לו הטבעת והוא יחזירו לאמו והרי היא מקודשת כנלע"ד ואחתום בכל חותמי ברכות: פ"ב נגהי ליום ד' טוב שבט קפ"ז לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קז

העתק גביית עדות:

במותב תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא ה"ה הבח' כ' דוד ב"ה ליב ושאלנו אותו בתורת עדות באליונ"ע ואמר בזה"ל: איך האב גפונין איין פינגריל האב איך גוויזין להבח' אברהם (שהוא צורף כסף זהב) אויב עס איזט גאלד אויב ניט והלך להבתולה מ' חנה בת ר' משה און האט איהר אנגיטאהן דאס פינגריל און האט געזאגט הרי את מקודשת ואמר הבח' ישעי' אליו אונס וועלין זיין עדות און וויא עס איז געווארין איין געורדר האט הבתולה הנ"ל אוועק גיווארפין דאס פינגריל עכ"ל העד הראשון:

אח"ז בא לפנינו ה"ה הבחר ישעי' בן כ"ה עקיבא ושאלנו אותו בתורת עדות באליונ"ע ואמר בזה"ל הבחר דוד האט גיפונין דאס פינגרל און האט גוויזין דאס פינגריל להבח' אברהם אויב עס איז גאלד אויב ניט והלך הבחר אברהם עם הפינגרל להבתולה הנ"ל ואמר איך שענק דיר דאס פינגריל ואמר הרי את מקודשת ואמרתי להבחר דוד אונס וועלין זיין עדות עכ"ל העדות של עד השני:

אח"ז קראתי להבחר דוד הנ"ל שמצא את הטבעת ורציתי לחקור אותו אם הוא הקפיד על הטבעת שמצא ושאלתי אותו מדוע הניח לקדש בטבעתו ולא מיחה בו והשיב ליהיות שידעתי שאינו של זהב רק שאלתי אותו דרך שחוק ומפני שאינו שוה כ"כ (והוא שוה לערך חצי צל) לכן לא קפדתי על זה:

אח"ז שאלתי להבחר ישעי' הנ"ל אם הי' יודע את הטבעת אם הוא זהב ואמר שלא ידע והוא הי' סבור שהוא של זהב ושאלתי אותו אם הבתולה שמעה איך ששאל הבחר דוד את המקדש הבחר אברהם על הטבעת אם הוא של זהב ואמר שיודע ששמעה והמקדש והמתקדשת אמרו שהי' דרך שחוק והנה כעת הבתולה מסובכת בהקידושין הנ"ל כי הוא דבר בוז עלי' לקחת גט כי פגם הוא לה לענין שידוכין וכעת אני דן לפני אדמ"ו כתלמיד הדן לפני רבו עניני ההיתר מה יש בו:

תשובה.

שלמא רבא לגברא רבא דחזי' לכהנא רבא ה"ה ידידינו הרב המאה"ג המופלג החרוץ בעל פיפיות תל תלפיות בקודש עליות ע"ג עליות כש"ת מה' צבי הרש כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק פאטאק יע"א:

דשאילנא קדמיכון אודת נער שקידש נערה א' כמבואר הכל בגבי' עדות ופאר רום מכ"ת העמיק והרחיב הענין בשריותא דהאי איתתא בלי גט וגם דעתי מסכמת להתיר בעזה"י כאשר אבאר אי"ה יהי' ה' עמנו:

ריש מילין אנקוט חומרי מתניתא ונאמר מה שע"א לא הזכיר שאמר איך שענק דיר אני נותן לך במתנה והעד ישעי' הזכיר כן אין כאן סתירה דהעד דוד לא שת לבו להגיד רק מה שהי' אחר שנתן הטבעת לידה ואז לא אמר אלא הרי את מקודשת והבחר ישעי' התחיל הגדתו מקודם שנתן הטבעת אמר הרני נותן לך במתנה ונותנו לידה וסיים ואמר הרי את מקודשת ומששמע דוד דברי ישעי' ולא הוכחשו במה שאמר הרני נותן לך במתנה ש"מ שפיר קאמר ואין כאן הכחשה. ונאמר משראה דוד שאברהם המקדש נוטל הטבעת ונותנו להנערה במתנה הבין ממילא שאינו זהב ואינו שוה אלא מעט שאין דרך חבירים להקפיד ושחוק הוא בעיניהם ומשהבין כן שוב הי' דעתו להקנותו לו שיכול ליתן במתנה לאחר או לכל הפחות לא הקפיד וכהפקר הי' וזה שאמר איך שענק דיר הרי הי' דעתו לקנותו ולזכות בו ואיכא כאן דעת קונה ומקנה אע"ג דבחד מינייהו סגי כמבואר בנימוק"י פ' חזקות מ"א ע"א בשם הראב"ד גבי הא דרב ענן שקל בידקי' בארעי' ובחי' רשב"א פ"ב דגיטין כ' ע"ב גבי זקן שהלווה לכל בני הכפר ועוד בהפקר אפשר אפי' דעת קונה לא בעי' כמוכח שלהי ב"מ גבי שומרי ספיחים ובאמת התם צ"ע משמע אפי' דעתו שלא לקנות קונה ע"כ וזה א"א ונדחק בזה בשיטה מקובצת שם ועכ"פ אם אין דעתו שלא לקנות אלא סתם קונה ממילא בהפקר וזה מוכרח דקי"ל בנדרים מ"ד ע"א דהפקר לזמן איננו הפקר עד שבא ליד זוכה א"כ הא דקי"ל בש"ע א"ח סי' רמ"ו השאיל בהמתו לגוי מפקירה אפי' בינו לבין עצמו ומבואר בב"י דמפרש דאינו מפקירה אלא ליום שבת ומייתי לי' ט"ז סק"ה שם וא"כ לפי הנ"ל דהפקר לזמן צריך לבוא ליד זוכה צ"ל מה שהוא ביד גוי הוה ביד זוכה אעפ"י שהגוי אינו יודע ואין דעתו לקנות אע"כ בהפקר לא בעי דעת קונה ומקנה ועיין תוס' ב"ב נ"ד ע"א ד"ה אדעתא וכו' בסוף הדיבור ועוד כיון דאמר ישעי' לדוד אנחנו נהי עדים על הקידושין א"כ הסכים דוד על הקדושין וסייע לו וה"ל כמו סייע בגודא דמס' ב"ב מ"א ע"א נמצא מטעם קדשה בגזל אין כאן קולא:

אך הוא לא אמר לי אלא הרי את מקודשת והנה המתבאר דקידושין וי"ו ע"ב ובתוס' ור"ן ורא"ש ריש נדרים וסוף נזיר הוא זה דבגט וברוב ענייני תורה בעי' ענין ודבור שלם אבל חצי דבור לא מהני רק בהקדש ונדרים מהני אפי' יד ואחיזה חצי לשון אשר אידך מובן ממנו ובקידושין דדומה להקדש אבעי' לי' אי גם בזה דומה או לא ונ"ל לאו דוקא שאמר לשון מקודשת שהוא הקדש דכיון שנניח יחוד אשה לבעלה הוה איסור לכ"ע בהקדש א"כ אם אומר מאורסת מחורפת וכדומה הוה כינוי להקדש וכינוי לנדרים כמו

קונם קונח וכדומה ויש קצת מקום עיון בזה בלשון תוס' קידושי' ז' ע"א ד"ה ונפשטו וכו' ויש לחלק בין דינא דהתם לדהכא וק"ל:

והחילק בין ענין שלם לבין יד הוא זה כשאומר ודין דיהוי ליכי מנאי גט ודין מבאר שאינו מגרשה בדיבורא בעלמא וזה הוא לראי' וע"כ אומר וזה יהי' הגט ואומר ליכי מבאר שזאת האשה המתגרשת ולא אחרות ומנאי מבאר שהוא המגרש ולא אחר הזה ענין שלם וגם מוכיח אך ענין שלם ואינו מוכיח הוא הרי את מותרת לכל אדם שאפשר שהוא אינינו המגרש או שאינו מגרשה בשטר זה אלא נותנו לראי' ואע"ג שהוא ענין שלם מ"מ אי בעי דברים מוכיחים בכל התורה או לכל הפחות בגט דבעי' כריתות דבר הכורת לא יועיל זה הענין השלם עד שיהי' גט מוכיח ובקידושין כשיאמר הרי את מקודשת לי בחפץ זו הרי ענין שלם ומוכיח שמקדשה בחפץ זו ולא שאומר סיפור דברים הרי את מקודשת כבר ונותן לה חפץ במתנה בעלמא אלא בחפץ זו מקדשה כמו בתמרה זו והרי את מקודשת הרי היא המתקדשת ואומרו לי מורה כי הוא המקדש אך אם הי' דבורו באופן שאין הענין מוכיח מתוכו רק מאומדנא תלי' אי אין מוכיחום מועיל בכל התורה או לא:

כל זה הוא ענין שלם אך יד וחיסר דבורו כגון שאמר הרי את מותרת ולא אמר לכל אדם שהמובן שרוצה לומר לכל אדם אך אינינו אלא חצי דבור ויד לגמור הענין ובגטין ובכל התורה לא מהני לבר מנדרים והקדש ובקידושין הוא איבעיא דלא איפשטא אי מועיל או בעינן ענין שלם אבל בהא ליכא שום חילוק אי ענין שלם סגי באינו מוכיח רק שיהי' ענין שלם כגון הרי את מותרת לכל אדם שהוא ענין שלם רק אינן מוכיח שבעלה מגרשה ושמגרשה בגט זה אי זה מועיל ה"ה מועיל בכה"ג יד בנדרים ואי ביד שאינו מוכיח בנדרים אינו מועיל ה"ה ענין שלם בשארי דברי' דלענין זה אין חילוק רק בנדרים מועיל חצי דבור ובעלמ' בעי דבור שלם והכא תלי' בספיקא אי בעי מוכיח או לא וביד דקדושין הוה ספק כפול אי מועיל יד ואי מועיל אינו מוכיח והיינו דאמרינן ריש נדרים וי"ו ע"ב חדא מגו מאי דס"ל לשמואל וכו' ע"ש:

ואמנם להלכה פליגי תוס' בנוסחאו' הסוגיא דנזיר וקידושין ועכ"פ לכ"ע אם אומר את מקודשת בלי לי אינה מקודשת או משום דקיי"ל ענין וידים שאינו מוכיחים לא הוה ידים או משום דמקודשת בלא לי הוה גרוע מאוד וממש אפי' יד לא הוי ועכ"פ יד גרוע אך הב"י כ' בא"ע סי' ז"ך דיש מביאים בשם רשב"א דיש לחוש לקידושין ולאו דסמכא הם ויבואר לקמן אי"ה:

והנה הריב"ש בתשובה סי' רס"ו בתחלתו אחר שהניח למונח ובשם רמב"ן ורשב"א דידים שאינן מוכיחות אין חוששים כלל לקידושין חידש לנו דבר ומייתי לי' בש"ע סי' הנ"ל ובב"ש שם סקט"ז ויען לא רבים יחכמו בכוונת סידור דברי הריב"ש למעיין בו בפנים ומצוה למצוא דעת קדושים אבאר בעזה"י הריב"ש חידש לנו באומרו הריני נותן לך בתורת קידושין הוה ענין מוכיח דבמה שאמר בתורת קידושין מבואר שהיא המתקדשת ולא שליח לאחרת דא"כ הוה תורת שליחות ולא תורת קידושין ואני נותן לך משמע שהוא הנותן ולא אחר מה תאמר שמא קידשה משלו לאחר שמקודשת מדין עבד כנעני במס' קידושין ז' ע"א ז"א דהעדים יודעים ומבינים שלעצמו קידשה דלא שביק אינש מצוה דיליה ועביד לאחרינא והכ' כיון שידעו העדים שכוונת שניהם להתקדש זה לזה אין בדיבורו חסר כלום זה הי' סברת הריב"ש אלא שעמד נגדו א"כ באומר הרי את מקודשת ואינו אומר לי הרי אנו רואים שהוא נותן לה ונימא מה שביד אדם הוא שלו ומשלו קידשה ולא שביק אינש מצוה דילי' וכו' ואפ"ה אמרי' הוכחה זו מיקרי אינה מוכחת וה"ה נמי באומר הריני נותנו לך בתורת קידושי' ומה בין זה לזה ועל זה האריך הריב"ש דאי ס"ד שזה הוכחה לעדים מה שביד אדם הוא שלו ולא שביק אינש וכו' א"כ לא חסר מידי בדבורו ולא הוי יד אלא ענין שלם רק ענין שאינו מוכיח ואמאי קרי לי' בש"ס יד ומדמי לי' לאומר מודרני ממך הלא הכא הענין הוא שלם עפ"י אומדנא אלא שנקרא אינו מוכיח ואמאי קרי לי' יד אע"כ כיון שלא אמר להדי' שהחפץ שלו אלא אנו רואים אותו בידו אין הכרח לעדים שהוא שלו ונמצא חסר תיבת לי ולא הוה רק יד וגם אינו מוכיח אבל באומרו להדיא הריני נותן לך הרי אמר בפיו שהוא שלו ונשאר רק להוכיח זאת הסברא לא שביק אינש וכו' וזו סברא ברורה ומוכיח הוא ומייתי ראייה שהרי ביש לו כמה בנות קטני' ורק א' גדולה והיא שוית שליח אפ"ה אמרינן כל הקטנות בספק מכח אותה סברא לא שביק אינש וכו' אע"ג דיותר ראוי לומר שעל הגדולה שאין בה ספק נתכוון ולכל הפחות ה"ל לומר על הקטנות הוה לענין שאינינו מוכיח אע"כ הך סברא דלא שביק אינש וכו' מוכיח גמור הוא וממילא הוה ענין שלם משא"כ סברא מה שבידו הוא שלו אינו מוכיח כל כך ולא הוה רק יד ואינו מוכיח:

וכ' מהרי"ט בתשו' בחלק א"ע סי' ל"ו דכ"ע מודים להריב"ש בהנ"ל ומה שנמצא לכמה ראשונים בעובדא שאמר הריני נותן לך לקידושין דלא הוה קידושין היינו מטעם אחר שאינו אומר בתורת קידושין כבריב"ש שאז אמרי' שהיא המתקדשת ובתורת קידושין ולא בתורת שליח אבל הכא אומר לקידושין י"ל לצורך קדושין דעלמא וגם הריב"ש מודה ע"ש [ע"ל סי' פ' באורך]:

אמנם בתשובת רשב"א סי' תשע"ד שאל השואל במי שאמר הריני נותן לך לקידושין מהו יען העידי' יודעים שכוונת שניהם היו לקידושין גמורים והשיב רשב"א למ"ד ידים שאינו מוכיחות אינם ידים אין תועלת בכוונת שניהם דברים שבלב אינם דברים ואין להעדים לדון על כוונתם וסיים וז"ל ומיהו יש לחוש ולהחמיר בקידושין בכענין זה לא בעי ידים מוכיחות ונ"ל שזו היא אותה תשו' רשב"א שמביאי' בשמו שחושש להחמיר והב"י דחה אותו מפני עדותו של ריב"ש וה"ה והנה יל"ד בלשון רשב"א בקדושי"ן בכעני"ן ז"ה והוא אורך שלא לצורך והנלע"ד דודאי ס"ל לרשב"א דבלא אומר לי או שאינו מבורר שהיא המתקדשת אינה מקודשת וכעדו' ה"ה והריב"ש אך מספקא לי' לרשב"א אי מטעם ידים שאינו מוכיחות לא הוה ידים אינה מקודשת באינו אומר לי או דלמא בעלמא הוה ידים והכא משום דגרוע הוא ביותר וכמ"ש תוס' לחד שיטה והכא באומר הריני נותן לך לקידושין דאומר הריני נותן ס"ל כהריב"ש דהוה מוכיח שהוא המקדש דלא שביק אינש וכו' והיינו שכ' בקידושין פי' דאיכא מצוה דרמיא עלה וגם בכענין זה שאנו יודעים שצריך אשה ורוצה בזו והיא רוצת בו וא"כ שייך לא שביק וכו' דאלו לא הוה בכענין זה מנ"ל לעדים דמצוה דרמי' עלה הוא דלמא אינם ראוי' זל"ז אך בכענין זה הוה מוכיח משמעו' שלעצמו נתכוון אך מ"מ אינו מוכרח שהיא המתקדשת דלמא שליחא שוי' ולא שייך קצת באשה לא שביק דאיתתא לא מיפקדא א"כ אע"ג די"ל אדרבא בכל דהו ניחא לה ולא שבקא הנאה דידי' וטרחא לאחריני מ"מ לא ברירא לי' ולא ברירא נמי אי הך לישנא שייך לומר לצורך קידושין או לקידושין ממש וא"כ ס"ל דהוה אינו מוכיחות אבל לא אינו מוכיח גרוע ע"כ ס"ל לחוש לקידושין אבל באינו אומר כלל לי לית דין ולית דיין כעדותו של הריב"ש ועוד נ"ל בכוונת לשון רשב"א שכ' בכענין זה דהיכא שנתכוונו לשחוק והיתול בעלמא נהי מ"מ הוה קדושין דלא אתי דברים שבלב ומבטל מעשה ודיבור שעשה מדינא והרי מכירת חמץ ואזן פרה דבכור וכל כיוצא באלו ולהפקיע איסור שביתת בהמה בשבת הכל מטעם זה כיון שהמעשה והדיבור הוא כדינא שוב אין משגיחים על כוונת הלב ודלא כבעל שמלה חדשה בענין מכירת בהמות לפטום בחמץ בפסח היכא שאין הדיבור שלם רק שמוכיח מתוך המחשבה ולומר לא שביק אינש וכו' א"כ צריך שיהי' מחשבה ברורה [עיין ח"ס או"ח ס' ס"ב] אבל היכא שאמרו לשחוק נתכוונו אין זה בכלל מחשבה מבטל דבור שהרי דבור אין כאן לולי המחשבה והיינו דכתב רשב"א בכענין זה שהי' כוונתם לקדש ולא להיתול ושחוק:

והנה בהגה' מרדכי שלהי גיטין א' לאשה להלוות לו מעות על קרס של כסף ושוב אמר תרצי להתקדש לי בו ואמר לה הרי לך לשם קידושין ואמר הר"ר נתן שאין לחוש כיון

שלא אמר הרי את מקודשת לי בזה הקרס ופליגי עליו מפני שהי' עסוקים באותו ענין ושוב כתב כי היכא דאמרינן בגירושין אין אדם מגרש את אשת חבירו הה"נ בקידושין ע"ש ולכאורה דברים תמוהים הם למה לא נעשה שליח לקדש אשה לחברו מדין עבד כנעני וע"כ צ"ל כוונתו כהריב"ש הנ"ל שלא מקדש אשה משלו לחברו כשהוא צריך לה וכיון שהקרס הי' שלו שהרי רצה ללוות עליו וא"כ בוודאי לעצמו קידשה ותיבת לשם קידושין משמע אותה ולאו אחרת כמו בתורת קידושין ואמנם מה שיש לדקדק הוא זה בדברי הר"ר נתן שהאריך לומר שלא אמר הרי את מקודשת לי בקרס זה ומה רצה בקרס זה שהאריך ונלע"ד בדברי ר' נתן דהוה ס"ל כי היכא קפידא בגט למכתב ודין להך מ"ד דלא נימא שטרא ראי' בעלמא ובדיבורא מגרש ה"נ צ"ל בקידושין בחפץ זה לולי כן י"ל מילי בעלמא וסיפור דברים קאמר הרי את מקודשת וזוזי מתנה בעלמא יהיב וכך נראה דעתו ודעת יחיד הוא לפע"ד ולא לשתמיט א' מהפוסקים דליקפד למימר בטבעת זו ונראה אפי' לא אמר לי ואך יש שום הוכחה שמשלו קדשה כמו בקרס שרצה להשכינו על הלואה אפ"ה לא צ"ל זה ולא נימא הרי את מקודשת לאינש דעלמא מכבר והכסף במתנה יהיב לה ולא שייך לא שביק דהרי אינו מקדשה עתה לא לעצמו ולא לאחרינא לא אמרי' הכי דקיי"ל כר"ז בב"מ ט"ו ע"ב מתנה לנוכראה לא יהיב איניש וקיי"ל הכי ע"ש:

ונבוא לנידון שלפנינו דנלע"ד אעפ"י דאמר איך שענק דיר אני נותן לך במתנה דמורה לנו שמשלו הוא נותן מ"מ אין לחוש לקידושין מכמה טעמים הנ"ל חדא דלית אנו יודעים שצריך אשה כלל ולא שייך לא שביק כמו שהתנה הרשב"א בכענין זה דוקא ועוד שהי' הכל שחוק והיתול ולא שייך לומר דברים שבלב אין דברים ועוד דכיון שניתן לבתולה למתנה איך שענק דיר נהי אי הי' אומר לי היינו אומרים שחזר תוך כדי דבורו ממתנה ויהיב לה לקדושין מ"מ הכא לא נשווי' הדרן אלא נימא הרי את כבר מקודשת וזה לך במתנה כיון שלא אמר בטבעת זו דאין לומר לא יהיב איניש מתנה לנכראה דהרי קמן דרצה לתת לה במתנה וכל דאפשר לתרץ דבריו שלא יהי' כחוזר בו נתרץ דבריו ולא נתלה בחזרה והרי להר"ר נתן בכל קידושין חוששין לזה מכ"ש הכא דאיכא עכ"פ סברא למימר הך וממיל' ה"ל ידים שאינם מוכיחות גרועים מאוד דגם הרשב"א שהוא היש חולקים מודה בזה ואיתתא דא שרי' לעלמא לפע"ד למטינא שיבא מכשורי לצרף עם דעתו הרמה אם מסכמת וה' יסכים עמנו הריני חותם בברכה ברכת השנים הטובות. פה ק"ק יערגן הסמוכה לקהלתי ק"ק פ"ב יום ד' כ' מנחם תקפ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קח

העתק שאלה מהרב החכם הכולל כבוד מה' אברהם אליעזר נ"י אב"ד וחכם דק"ק טריעסט יע"א:

שאלה. זה ימים קרוב לח"י שנים עלה בדעת מלך הארץ הלזו לחדש לסדר ולתקן משפטים ותורות הן דבר הנוגע לממון כגון ירושת נחלות וכדומה בין דבר הנוגע לגוף כגון רציחה גניבה וכו' גם דיני גיטין וקדושין עריות ושניות במר"ה אפקוד והדת נתנה וכה תארה עממיא אומיא ולשנייא דתחות מלכותי שלומכין יסגא ומני שים טעם לכל העמים נמולים ואינם נמולים כגר כאזרח הארץ עיניכם לנוכח יביטו אל שולחן אשר ערכתי לפניכם כאשר משפט כתוב בקודיס"י בלי תוספות ומגרע' והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע הדמין יתעבד ואם נעלם ממנו והוא לא ידע ואשם גם אם כנים דבריו בראיות ברורות לא יועיל כל הון ביום עברה ואין במעשיו כלום ואי עביד לא מהני ומעשה עץ שמש לבד זה מצאתי למען ישוב מחרון אפו ולא יענש כי שגגה הוא: ולמאי דאתאן על הדבר הנוגע לבתי הנפש היינו דיני גיטין וקדושין הציקתני רוח בטני וכי לא כהלכות ודיני המצריות העבריות הוי ונפיק מיניה חורבא נזקא ופלגא: ואלה המשפטים יתירו לשוק אשה שנתקדשה כדמ"ו בלי גט וכמ"ש ורבו חללי ח"ו ותורה השלימה שלנו תהי' למדרך כף ורגל. וזה שנים הוה עובדא ובחור קדש נערה כדמ"ו אבל לא כנימוסי המלכות והבערה ללה"ב יצאתה והתירוהו להנשא בערכותיהם בלי גט וגזרו על ראשי הק"ק יצ"ו ורב המקום שלטוב בעיניה תהי' לאשה ויברכו לה ברכות חתנים כהלכות גוברין יהודאין ובנים אשר יולדו להם יבואו בקהל ה' והיתה עת צרה: לולי חסדי ה' כי לא תמו ואשר נתן בלב המקדש הנ"ל ליתן תודה לה' בהשתדלות איזה יחידאי סגולה גם אני בעניי טרחתי בכל מאמצי כוחי לכבוד קוני ותורתו הקדושה וגרשה בגט כדמ"ו זכרה לו אלקי לטובה:

והנה אעתיק מהקודוס"י דבר הנוגע לענינינו בראשית מאמר כל איש ואשה פחות מכ"ד שנה ויום א' דין קטן גמור יש לו אין במעשיו כלום ורשות אביו עליו עד שיהי' בן כ"ד שנה ויום א' ואם אין לו אב תחת רשות האפטרופס וכמ"ש באורך כל פרט ופרט ובפירושא אתמר שאם קטן או קטנה כנ"ל קדש או נתקדשה בלי רשות האב או האפטרופס וכמ"ש שם לא חיילי הקדושין כלל והיו כלא היו ושחוק לרעהו עשה זאת שנית אם בעל אשה הוא המקדש קדושי שניה כלא חשבו ואחרון הכביד שכל איש ואשה אשר נדב לבם אותם לישא זה את זה יהי' גדול או קטנה ונתרצו אבי החתן והכלה או אפטרופסיהן וכנ"ל הקידושין לא יקומו ולא יהיו אם לא יעמדו אל השופט אשר יהי' בימים ההם והי'

כראותו כי אין דבר חוצץ חיובא רמיא עליה' להודיע שיעורא לרבי' וכרוזא קרי לרבי' בחיל ביום הכניסה בבתי כנסיות לעיני כל העם לא אחת ולא שתים אלא תחת שלש קול קורא פב"פ רוצה לקדש את פב"פ ביום פ' והאיש שיש לו איזה ערעור יגיש תעצומות וסוף דבר בהא סליק ובהא נחית שהקידושין הנעשין מבלי התנאים האלה הכתובים לעיל ומבלי הכרזה ומודעה ועד שלשה לא בא הקדושין הנעשין כלא חשבו ואם המצא ימצא השופט הממונה על הדין והאמת בעת ובעונה ההיא מלבד שהקידושין הנ"ל כחרס הנשבר עוד זאת היתה יתירה שענוש יענש כאשר יושת עליו עונש ממון ועונש הגוף וגם הוא יהי' עד ראי' לכשתנשא האשה הנישאת עם אחר מבלי גט מהמקדש: הראשון כי על כל אלה אנא נפשאי הצעיר בצעירתו להיות בעובי הקורה השקט לא אוכל מלתור ולחפש איזה תיקון ע"פ תורתינו הקדושה בדברי חז"ל מקור מים חיים ואדון לפני רבותי בקרקע ע"כ יהיו דברי מעטים למען לא אהי' עליכם למשא:

תשובה

ישאו הרים שלום לנופך ספיר ויהלום ה"ה הרב המאה"ג החכם הכולל טובייגא דחכימא, צדיק ונשגב מעוז ומגדל נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה' אברהם אליעזר נ"י אלקי אברהם יהי' בעזרו אבדק"ק טריעסטא:

ריש מילין אמר הוצק חן בשפתותיו במ"ש דמהרי"ק שרש פ"ד דמחה לי' אמוחא דמהר"ם קאפסאלי היינו דוקא בעבר חרם התקנה דלא עדיף מחייבי לאוין אבל אלו הי' מהר"מ קאפסאלי מפקיר מעות הקידושין לא הי' המהרי"ק כועס עליו שהרי אית לי' עמוד לשען עליו הרשב"א ז"ל בתשו' סי' אלף ר"ו לפע"ד כיון האמת בזה בלי ספק אבל מה שמסיים פר"מ דלדינא מהרי"ק אזיל ומודה להרשב"א ז"ל דאי עשו תקנה להפקיר כסף הקידושין מועיל בזה יש לעיין דהנה עקרא דהא מילתא הוא מדקיי"ל פ' השולח הפקר ב"ד הפקר ואי' פ"ק דב"ב ח' ע"ב ורשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר הפועלים ולהסיע על קיצתן ושם במרדכי דף רמ"ב ע"ד סי' ת"פ מייתי ב' לשונות בשם ר"ת בלשון הראשון ס"ל שיכלו טובי העיר לחוד להסיע על קיצותן כי הפקרם הפקר כי כל טובי עיר למה שהוברורו הם בעירם כגדולי הדור בדורם ושוב כ' אמנם אני מרדכי מצאתי בשם ר"ת רשאין בני העיר להסיע על קיצתן האי רשאין להסיע קאי פי' היכי דכבר התנו ביניהם אבל אם לא התנו כן אין כח בבני העיר להכריח א' מבני עירם למה שירצו ודקאמר הפקר ב"ד הפקר כגון ב"ד דר' אמי ורב אסי דאלימי לאפקועי ממונא כדאי' פ' השולח והא דאמרי' ובאת אל הכהנים וכי תעלה על דעתך וכו' היינו שבכל זמן שבדורם אין גדול כמותם אבל אם יש בדורם גדול כמותם אין בידינו להפקיע

ממון עכ"ל ומהרי"ק שרש א' תופס במושלם כלישנא בתרא דר"ת ואע"ג דמהר"ם אלשיך בתשובה סי' נ"ז שפך סוללה על המהרי"ק מ"מ נראה פשוט בכוונת מהרי"ק ז"ל דההוא דיחרם כל רכושו דעזרא היינו לקנוס במגדר מלתא ולזה הורשה דוקא גדול שאין כמוהו כמו עזרא ובזה בעצמו מרמז לן הקרא ואלה הנחלות אכל כי האי גוני אע"ג דנחלות גופי' שהנחילו אז לא הי' מענין זה אלא שמינוהו כל ישראל עליהם לדבר זה והי' אפטרופסי' על היתומים כדאי' פ"ב דקידושין מ"מ מייתורא דקרא ילפי' נמי שיש להם רשות להפקיר והיינו גדולים כנשיאים ובמגדר מלתא דוקא שהרשות נתונה להם מסיני אבל להרוויח להאי ולהפסיד להאי לא עד דאיכא כל העיר ומ"מ אם עבר א' אין בהם כח לקנוס אם לא הותנה בתחלה שכך וכך יהי' קנס העובר כהנהו טבחי דקרעו למשכיי' פ"ק דב"ב ולזה צריכי' ג"כ טובי העיר דאל"כ הוה אסמכתא כמ"ש המרדכי שם רמ"ג ע"א וראיתי במבי"ט סי' פ"ד שכ' דלא מקרי רווחא להאי ופסידא להאי אלא היכי שהרווחא ופסדא לאדם ידועי' בשעת התקנה אבל כל שאינו ידוע בשעת התקנה לא מקרי רווחא ופסידא דכל א' יחוש לעצמו וק' דא"כ מה מייתי מהרי"ק שם מפרוזבל דלהכי אמרי' פרוזבולי ובוטי לומר שאין כאן רווחא ופסידא כי הריווח הוא לכל עלמא ולמה לי' הא תיפוק לי' בשעת התקנה אין ניכר למי ירוויח ולמי יפסיד:

היות כן לא אאמין שהמהרי"ק יודה להרשב"א בזה כיון שהחמיר מאוד בהפקר ב"ד ונ"ל דמשו"ה כל הראשונים ז"ל הי' קשה עליהם לעשות מעשה בענין זה חוץ רשב"א סי' אלף ר"ו העיד שפ"א עשה מעשה לפני רמב"ן בענין זה כי נ"ל אפי' הסוברים שהפקר ב"ד הפקר גם בענין כזהוגם כל ב"ד אפי' אינם כרב אמי ור"א מ"מ נראה דאין זה מן התורה ומקרא דיחרם כל רכושו דא"כ מנ"ל הא דלמא סמוכים בעי' כי התם ומגדר מלתא כי התם אע"כ מדרבנן בעלמא הוא ולא מן התורה ואסמכו' אקרא דעזרא וא"כ מנ"ל שתקנו להפקיע קידושין דמי עדיף ממכרן וקידש בדמיהן מקודשת דפירש"י דלהפקיע אשה מבעלה לא גזרו וחמץ דרבנן בשעות דרבנן וכה"ג ואפי' אם כל הציבור יסכימו מ"מ כיון דמן הדין הוה אסמכתא רק מפני התקנה ובההיא הנאה דצייתו אהדדי מאן לימא לן דהני סברות דאוריתא נינהי:

וייעיי' מ"ש רמב"ן על התורה ס"פ בחוקותי על פסוק כל חרם ויעויי' במשפטי חרם שלו מ"מ הא נמי בנשיא ישראל כשאול המלך דמייתי הרמב"ן מני' ועוד התם בגופו ולא בממונו דהרי הש"ס לא מייתי מני' כ"א מקרא דעזרא ש"מ האי קרא לא יפדה מות יומת אמר אבל ממונו חמור דלמא נפיק מני' בנין דמעלי דהרי ממון מסור אסור לאבדו ביד

וגופו מותר ויעיי' בכתובות ל"ב ע"א ואין זה ענין למה שאמרו חז"ל גבי גדרות צאן דבני גד ההוא להקדים גופם לממונם אבל לעולם ממון חמור כמה פעמים:

ותמהתי על מר ניהו רבא מדוע נקיט בשפולי גלימא דרישי' דדברי רמ"א דתלויי' באשלי רברבי כנ"ל ושביק סיפי' שהיא תקנה מוסכמת ואת העוברים היא חוסמת ללמוד את בנות ישראל לאסור הנאת הקידושין על עצמן אשר תעשינה שלא כדת הקודוסי וכן כ' ביש"ש פ"ג דקידושין סי' כ"ב בסופו אחר שהביא חבל נביאים כולם כמו שהביאם הרב"י סי' כ"ח מסיים וז"ל והנה משמע מדברי האחרונים שאפי' למעשה יש תיקון לפוטרה בלא גט וכן נראה עיקור דנהי דאין כח בידינו להפקיר קידושי' מכח הפקר ב"ד דלא אלימי וחשיבי ב"ד דידן ואין כח ויש כמה ב"ד מקולקלי' שיבואו להתיר הערוה שלא כדין אבל כל מה שאסור עלי' הנאה פשיטא שאינה מקודשת וכו' עכ"ל לענינינו. הרי שגם הגאון דרב גוברי' כ' שאין כח ב"ד שלנו יפה להפקיר וע"כ מטעמי' הנ"ל שכתבתי ומ"מ הי' לו לפרש מ"ט לא יועיל הסכמת כל הקהל שאז אין כאן הפקר כ"א רצון הבעלים ואולי כלל זה בסוף דבריו משום גזירת ב"ד דלא מעלי והיותר נראה מ"ש לעיל משום דהוה רק אסמכתא ועוד נ"ל תינח על עצמם יכולי' לעשות ולקבל על עצמם אבל על בניהם והבאים אחריהם מאן לימא לן דיכולים כזה מן התורה אם לא גדולי' כהלל בתקנת פרוזבל דמצי לתקן לדרי עלמא:

ע"כ העצה היותר נכונה לפע"ד היא עצת זקנים מהרש"ל ורמ"א ז"ל כאשר כ' הרשב"א שלמד כן בביתו והוא שיוכרז בפומבי בחרם חמור על כל איש שיהי' שורר בביתו ללמוד בנותיו ביום שתגדל ותגיע לעונת נדרים תאסר על עצמה הנאת הקידושין שיבואה לידה ואפי' מדעתה אם הם שלא כדת הקודוסי' וראוי שיוכרז זה בכל רביע שנה כדי שלא יבוא לידי שכחה ואחזוקי אינשי ברשיעי ובעובר חרם לא מחזקי':

ואולי אם יארע דבר שנתקדשה שלא כדת הקודוסי' והיא אומרת על עצמה שעברה חרם ולא אסרה הנאת הקידושין על עצמה לא מיבעי' אם אמרה כן להשים עצמה מרשעת דאפשר דלא תאומן דאין אדם משים עצמו רשע אלא אפי' אמרה כן ע"ד וידוי באופן דמהימנת על העבר שעברה חרם או אפשר דאפי' להשים עצמה רשע מהימן לשווי' נפשה חתיכה דאיסורא אפשר דמ"מ אינה מקודשת כיון שהעדים שראו הקידושין שהי' שלא כדת הקודיסי' והם הי' סבורי' מסתמא נדרה הנאת הקידושין כדת הקהל א"כ חשבו ששיחק והיתל בה ואין כאן עידי קידושין ומה שאמרה אח"כ שלא נדרה הנאה אע"ג דמאמיני' לה שכן האמת מ"מ אין כאן עידי קידושין וזה צריך עדיין עיון וברור אם נצטרך לזה:

ולפע"ד ודאי היכא דא"א בענין אחר טוב וישר עכ"פ לתקן מה דאפשר ע"י הפקר ב"ד אבל הכא דאפשר לתקן כמ"ש רמ"א והיש"ש הנ"ל מהיכי תיתי להכניס נפשינו במחלוקת הפוסקים באיסור ערוה החמורה. ועוד נ"ל דאפי' הסוברים בהפקר ב"ד מועיל בזה"ז מה"ת מ"מ יודו שלא יועיל רק אם א"א בענין אחר אבל אם אפשר לא מגמרא ומקרא אבע"א גמרא מדאמרינן בכל מקום תינח דקדיש בכספא קדיש בביאה מא"ל שוי' לבעילתו ב"ז ופירש"י רבנן אפקרי' לזרעי' והיינו ע"כ מתורת הפקר ב"ד והשתא ק' כיון דע"כ בלא"ה צריכים להפקר ב"ד משום ביאה א"כ למאי הלכתא תקנו לומר כדת משה וישראל דהוי כאלו התנה ע"מ שירצו חכמי ישראל כמו שפירש"י ותוס' ותיפוק לי' משום הפקר ב"ד אלא ע"כ כיון דאפשר לתקן בלא הפקר ב"ד על ידי שיתנה תנאי ע"מ שירצו חכמי ישראל הכי עדיף טפי ומ"מ בביאה שאין תנאי דאי קדיש נמי בכסף מ"מ בועל סתם אח"כ וא"א לתקן שיתנה כל ימיו בכל בעילה ובעילה ולומר כדמו"י ע"כ אתאינן להפקר ב"ד:

ואבע"א קרא מדהוצרך מרע"ה לתנאי כפול עם בני גד וב"ר ותיפוק לי' משום הפקר ב"ד דהא ילפי' מואלה הנחלות אשר נחלו עיין בפ' השולח וא"כ כיון שמרע"ה גזר בכח הפקר ב"ד שאם לא יעברו לא יותן להם ואם יעברו הפקר להם נחלת הירדן מה צורך לדיני תנאי כמוכר ולוקח בשלו אע"כ היכי דאפשר בשום אופן אין רשות לב"ד להפקיר שלא כדין וזה נ"ל אפי' להסוברים שגם ב"ד בזמן הזה יכולים להפקיר ומכ"ש השתא דאיכא פלוגתא דרבוותא ומצד הדוחק באנו לסמוך אהמקילין אמאי לא נעשה על צד היותר טוב האפשר:

והאמת שזה הוא רק תקנה לחצאין תינח קדיש בכספא ולא בעל אבל אם גם בעל ע"י הקידושין שהם שלא כדת הקודוסי' ואח"כ יבולע הדבר למלך הארץ ויבטל הנישואי' מאי איכא למימר דאפי' אם הי' הקידושין באיסורי הנאה מ"מ מתקדשת ונישאי' ע"י הבעילה ואפי' אם תאסר עלי' גם הנאת הבעילה מ"מ כיון שעברה על נדרה וניהנית הרי היא מתקדשת דלא עדיף נדרה ואסרה מחייבי כריתות דאיכא למ"ד דקידושין תופסי' בה וכרת דנדה לכ"ע וביאת חייבי לאוין לכ"ע דאע"ג דעביד איסורא בביאתה מ"מ מתקדשת ונישאי' בה ולא דמי למקדש בכסף של איסורי הנאה דאע"ג דעברה וניהני' אינה מקודשת התם לא יהיב לה ולא מידי דעפרא בעלמא היא בשעת נתינה ואם היא עוברת אח"כ ומתקשטת בו מאיסורא קא ניהני' ומעלמא קא זכי' ולא מנתינה דידי' אבל בביאה לא שייך הא חדא דקידושי ביאה לאו משום הנאה אתאינן עלה אלא מגז"ה

ובעלה ועוד הרי ניהני' עכ"פ כמתעסק בחלבים ועריות שכן נהנה. א"כ פשיט כביעא בכותחא דלא מהני' הך תקנתא לנישואי' ובעילה:

אמנם נ"ל שגם תקנתא דפר"מ לא היתה אלא לקידושי כסף דשייך בי' הפקר ב"ד הפקר דמטעם זה אתא עלה הרשב"א וכל הגאונים אבל לשויי' בעילת זנות כל כמיני' והש"ס מתמה תינח קדיש בכספא דשייך הפקר ב"ד קדיש בביאה מא"ל יעיי' ריש כתובות בסוגי' דצנועות ולא נ"ל דשייך בתקנות הקהלות כל המקדש על דעתא דרבנן מקדש ושווי' בעילתו זנות ויעיי' מ"ש מורי נ"י בהפלאה על מס' כתובות:

ומריש הוה אמינא להביא ראי' דשייך בתקנת הקהלות ג"כ כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש מהא דאיתא במרדכי דקידושין דף רמ"ו ע"ב סי' תק"ל בשם ר"ש מיינבל דמי שאמר שראה שזינתה אשתו כופין אותו ומשמש עמה משום חרם רגמ"ה שלא לגרש בע"כ ואמרי' שמא עיניו נתן באחרת כמו במשנה אחרונה דסוף נדרים והובאה ג"כ בהגה' מיימוני פכ"ד מאישות אות יו"ד ויעיי' בכה"ג במיוחסת ססי' קל"ג והנה בר"ן סוף נדרים אמתני' דטמאה אני לך הקשה וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה בקום ועשה ותי' אפקועי רבנן לקידושין מני' וחזר והקשה נבעלה לפסול לה מא"ל ומסיק דלא מצית לשווית נפשה חתיכה דאיסורא היכי שהיא משועבדת לו עכ"ד רצונו שהיא משועבדת להשאר תחת בעלה מבלי להתגרש עפ"י רצונה והנה אותה הקו' בעצמה ק' על מהר"ש הנ"ל וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה הוא ראה שנבעלה ואיך לא תאסר עליו ועוד דקו' הר"ן על האשה לא ק' כל כך דהוה שב ואל תעשה דאשה קרקע עולם היא משא"כ על האיש קשה טפי שהוא קום ועשה וע"כ כתי' הר"ן ותי' שני שא"א לשווי' נפשה חתיכה דאיסורא היכי שהיא משועבדת לו לא שייך הכא שהבעל אינו משועבד לה שהרי מן התורה יכול לגרשה בע"כ וע"כ כתי' הראשון של הר"ן זצ"ל דאפקועי לקידושין מני' ועשאוה כל הבעילות זנות וא"כ נ"ל כי היכי דבחרגמ"ה עשו כן ה"נ יש לעשות כן בכל עיר ועיר ומנהגי':

אבל האמת יורה דרכו דאין זה שום סברא לומר כן ויותר נח לומר דהשתא דתיקן רגמ"ה שלא לגרש בע"כ ממילא בשעת קידושין משעבד עצמו לה שלא לגרשה אלא מרצונה והדר ה"ל בעל כאשה שלא מצי לשווי' נפשי' חתיכה דאיסורא במקום שמשועבד לה אבל לעולם לא אלימי דרי בתראי לשווי' בעילת זנות כלל וכי לא מצינו להם אלא בהפקר ממון אבל הפקר זרעו ולעשות בעילתו ב"ז לא שמענו מהם והנה צ"ע מנ"ל לחז"ל שיש כח ביד ב"ד להפקיר זרעו של אדם דבקרא יחרם כל רכושו כתיב ובמ"ק פ' ואלו מגלחין מצרכינן קרא דמלטינן ומרטינן שער ועבדינן הרדפה וא"כ מנ"ל להפקיר זרעו וצ"ל

דנפקא לן מקרא דכל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה כי מות יומת וכמ"ש רמב"ן עה"ת ובמשפטי החרם שלו וכיון שיש רשות להמית מכ"ש להפקיר רק זרעו. והנה הך קרא פשיטא דלא קאי אלא על נשיא שבישראל שאין עליו אלא ה' אלקיו וכמ"ש רמב"ן עה"ת דאלת"ה מ"ט מייתי הש"ס מנחמי' דמרטינן שער הא אפי' מות יומת אע"כ קרא במלך ונשיא לכן מייתי מקרא דנחמי' והוי פשיטא להש"ס דנחמי' לא יכול להמית על חרמו כיון דהוי עזרא בדורו כמבואר בגטין נ"ט ע"אוזרובבל ואנשי כנה"ג ומיני' דלהפקיר זרעו דנפקא לן רק מק"ו דקרא דכל חרם לא מצי ב"ד בדורות האחרונים כלל וכלל וכ"ע יודו בזה כיון דלא מצינו בפירוש להתיר ומ"מ הואיל ולא מצאתי לי חבר בזה ומסברא אני אומר כן אינני מחליט זה מ"מ כל הרוצה לעשות מעשה להקל בערוה נגד זה יראה להביא ראיות להתיר כיון שאין ההיתר מפורש] ויעיי' ביש"ש פ"ב דיבמות סי' י"ח:

היוצא מזה בין למר נ"י שרוצה לתקן להפקיר כסף קידושין בין לדידי שיהי' התקנה שתאסר על עצמה הנאת הקידושין לעולם אינה אלא תקנה לחצאין לקידושין בלא בעילה. אח"ז מצאתי בלבוש א"ע ססי' כ"ח כ' וז"ל אע"ג דקיימ"ל בכל מקום הפקר ב"ד הפקר מ"מ בקהל שעשו תקנה ביניהם וחיזוק גדול שכלמי שיקדש בלא עשרה או כיוצא בזה יהי' הקידושין מופקעים והדמי' יהי' הפקר וכאלו לא נתנו והפקירום בכל מיני יפוי לשונות של הפקר ועמד א' ועבר וקידש אע"ג דמדינא לא הוה קידושי' ה"מלהלכה אבל למעשה לא רצו החכמים לעשות מעשה להתירה בלא גט משום חומרת א"א וצריכה גט וכן אנו נוהגי' בכל מקום אשה שנדרה הנאה מאיש אחר או סתם שנדרה כל מה שיתנו לה שלא בפני פלוני ופלוני יהי' עליה איסור הנאה ועבר א' וקדשה אעפ"י שקבלתו אינה מקודשת זה"ל כאלו קדשה באי' הנאה דאורי' שהרי הנדר חל מן התורה עכ"ל ומ"מ צריך להתישב ללמד דעת את העם באיזה לשון תאמרי שיהי' אסור בהנאה וכל שערי חכמה פתוחים לפני פר"מ:

והנה עדין לא הראיתי מכתבו לשום א' מרבנים אשר סביבותי עד עת בוא דברו שנית או לעשות סנגורי' לדבריו הראשונים או להסכים עם מה שכתבתי ופקודתו אשמור לעשות אז כרצונו וחפצו וחפץ ה' בידו ויצליח. מ"ד נגהי ליום ד' ב' דר"ח אלול תקס"ד לפ"ק:
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קט
להחכם הנ"ל:

עש"ק הסמוך סמוך להכנסת כלה ממש הגיעני נועם מכתב קדשו והי' לעונג שבת ולנפש משיבת כי הלום ראיתי גדולתו וענוותנותו ויראתו קודמת לחכמתו כי רב והנה עיינתי היום בתשובתו הארוכה המעולפת ספירים וגם באגרתו הקצרה אלי כתיב וגם בלשון ההסכמה הנעשה על ענין הידועה ובשלש אלה ירד להציל מההשגות שכתבתי לפע"ד על ענין הלז ולהיות הזמן יקר מאוד מרוב טרדות עבודת הקדש עול הציבור והמבקשי' תפקידם ה' יברכם ע"כ לא אאריך במאריך טרחא ורק אך על סדר לשון ההסכמה יש לי לפקפק ואציע הלשון הנה מועתק ממכתב קדשו ואשיב ואדון עליו מה שנ"ל וז"ל ההסכמה:

הסכמנו להפקיע מעתה ומעכשיו כל כסף או שוה כסף הניתן לקדושין נגד הסכמתינו זאת וכו' כאשר מפורש יוצא באר היטב כל פרט ופרט ולא יהו חלין כלל גם אנו מפקירין הפקר גמור וכו' וכל הזוכה בו זוכה מן ההפקר חוץ מהנותן שלא יהי' בו זכי' לעולם גם הסכמנו שלא יהי' אותן הקידושין בלתי שוה פרוטה כחספא בעלמא גם הסכמנו הסכמה גמורה ככל תוקף האלות ובחרם חמור אשר לא יכול איש להמצא להיות עד בנתינת הקידושין נגד הסכמתינו זאת ואם המצא ימצא אנו פוסלין אותו פסול גמור ואין בעדותן ממש כמקדש בפסולי עדות דאורי' וכו' גם קימו וקבלו שכל איש ואיש מבני קהלתינו ילמד את בתו לאסור בהנאה על דעת וכו' אם לא מדעת אבי' או אפטרופסה ובפני מעלת הרב היושב על כסא ההוראה עכ"ל ההסכמה:

ואבוא מן המאוחר אל המוקדם והיא התקנה ללמוד את בתו לאסור הנאת הקידושין והיא התקנה הטובה והמוסכמת ואשר כבר הערותי עלי' בכתבי הקודמת אלא שאני תמה על כבוד רום מעלתו דמר ני' מ"ט הקפיד על הלשון הזה שתאסור הנאת הקידושין שאינם מרצון אבי' והרב מארי' דאתרי' דנפיק מיני' חורבא כמ"ש פר"מ דלפעמי' יהי' הקדושין ברצון הנ"ל ויהי' חלין מן הדין ואח"כ יוֹדַע שיהי' להמקדש אשה במקום אחר ונמצא נלכד במצודת הקודוס"י ומשום זה הצריך עוד הרבה תקנות מגובבות אחרות ולא ידעתי מה הי' המקרא חסר אי הי' אומרת שתאסר עד"ר הנאת הקידושין שהם שלא בדת הקודוס"י ולא תתלה עצמה ברצון אבי' והרב כלל אלא בדת הקדוס"י שאם יתברר שהי' שלא כדת המלך אזי מבורר שנתקדשה באיסורי הנאה ואין ממש באותן הקידושין כלל מן התורה:

ומ"ש להחרים מי שיהי' עד בקידושין אשר לא כדת ואם המצא ימצא אנו פוסלין אותו פסול גמור כפסולי עדות דאורי' עכ"ל מלשון זה משמע שבא להזהר ולהשמר מדברי מהרימ"ט ח"ב חא"ע סי' מ' שאפי' אם נתכוונו העדים לעבור על חרם כזה לא נפסלו

הקידושין כ"ש המצא ימצא שלא ידעו עדים מהתקנה כגון שהם ממקומות אחרי' או שלא נתכוונו לשום דבר ובפתע פתאום ראו ושמעו הקידושין מבלי שנתכוונו לעבור על החרם ואז הם כשרים לכ"ע וע"כ הי' צריכי' להגיד ולא לכבוש עדותן בב"ד וא"כ ממילא נמי אי יאמרו שידעו ונתכוונו מעיקרא להעיד ולעבור החרם אפי' אם נניח שאפשר שיתבטל עדותן עי"כ מ"מ לא מהימני על עצמן למשוי נפשי' רשעים ופלגינן דבורי' לומר שראו הקידושין בלא כוונה וכה"ג ואם כן העדים כשרים וכדי להנצל מזה הוסיף פר"מ וסיעתו לפרש שיהי' העדים פסולי' וכן משמע מכפל לשונו דאל"כ מה הי' צריך לומר זה פשיטא שהרי החרים ואם יעברו חרם יהי' פסולי' לעדות ועוד מה כפסולי עדות דקאמר הרי הם פסולי' באמת אע"כ ס"ל שאינם פסולי' באמת רק שהם בתקנתם פסלום על עצמם ובעניותי לא ידעתי איך אפשר לשום ב"ד בעולם לפסול עדות כשרים ע"י תקנתם ואם אמרו כן לענין ממון דניתן למחילה והודאת בע"ד כמאה עדים דמי ומשום כן כשיפסול על עצמו כל עדי הפרעון כ"א פלוני ופלוני מועיל לפסלום על עצמו שהרי הודה הבע"ד שהעדים פסולי' והודאתו בממון כמאה עדים:

ויעיי' מ"ש ש"ך בח"מ סי' ע' ס"ק ט"ז וסי' ע"א ס"ק ג' כמה כרכורי כרכר גם בזה וגם שהציבור יכולין לתקן שלא יהי' כשר לעדות כ"א נאמני הקהל היינו הכל לענין עדות ממון ומטעם הנ"ל ומצינו נמי שיוציא מזה לענין איסור ריבית כשפוסל על עצמו כל העדים שיעידו שהפקיד בעיסקא זו חוץ מפלוני ופלוני ואם יעידו אחרי' לא יאומנו ויקבל המלוה ממנו הריווח אעפ"י שעפ"י האמת לא הרוויח וה"ל רבית ומכל מקום הכל בממון שניתן למחילה וממילא לא הוה רבית וגם אינו פוסלם אלא עליו וכן תיקון רשב"א בפיסול עידי מודעא בגט שפוסל על עצמו כל שיעידו שמסר מודעא כי הוא אומר היום ומודה שלא מסר מודעא ונאמן על עצמו אבל לפסול שני עדים שיאמרו שראו פלוני קידש פלונית זה א"א ואם הי' זה אפשר הי' המצאה קלה מצוי לר"ע ור"ט ספ"ק דמכות שלא יהרג אדם מעולם בדיניהם שהי' פוסלי' כל העידי' המעידי' על מחייבי מיתה וכה"ג אבל זה הוא דבר שא"א כלל לע"ד:

ומ"מ יש תועלת עכ"פ במה שהחרימו על העדים שלא יתכוונו לכתחלה להעיד שעי"ז עכ"פ לא תהי' הפרצה כ"כ במלואה ואמנם אם עברו במזיד והעידו בדיעבד א"א לפוסלם:

ועל השלישית להפקיר הכסף כל הזוכה בו זוכה מן ההפקר חוץ מן הנותן שלא יהי' בו זכי' לעולם עכ"ל הסכמה הנה מדברי קדשו שבתשובתו הארוכה וגם מלשון ההסכמה מבואר שעשו זה בהסכמת כל הציבור מבלי טעם הפקר ב"ד לבד והפקעתם הקידושין כי על זה יש כמה עקולי ופשורי ע"כ ליתר שאת הפקירו הבע"ד בעצמם ג"כ דהיינו בני

הק"ק יע"א וכן מבואר בביאור בתשובת פר"מ נ' והיות כן אני מאוד תמה על זה הלשון שיהי' הפקר לכל חוץ מן הנותן שלא יהי' בו זכי' לעולם א"כ לא יועיל ההפקר כלל שאינו הפקר כשמיטה ולאו גמ' ערוכה היא זו בב"מ למ"ד ע"ב בעובדא דר' ישמעאל בר' יוסי דאמר לכ"ע אפקרינהי ולך לא אפקרינהי ופריך ומי הוה הפקר כי האי גוני ומסיק ר"י בר"י לכ"ע אפקרינהי ובמלתא בעלמא הא דאוקמי' יע"ש ואם מצינו בהפקר ב"ד שהוא רק מגברא לגברא ר"ל שמפקיעי' מזה לזה ולא לשום אדם בעולם היינו דהפקר ב"ד לאו מתשמטנה ונטשתה נפקא רק מיחרם כל רכושו או מאלה הנחלות אשר נחלו בפ' השולח ותדע שכן הוא וכי ס"ד שכל הנחלות שהנחילו אי הי' בהם שדה בקמותי' הי' פטור' ממעשרו' כזוכה מההפקר מיהו זה יש לדחות דאה"נ דהא גדל שליש ביד נכרי אבל עדיין י"ל וכי ס"ד הגובה קמה בחוב' אחר השביעית ע"י פרוזבל יהי' פטור מן המעשרות וזה לא שמענו אע"כ אין הפקר ב"ד הפקר לכל כשביעית ואין יד הכל שוין בו כי לא הפקירוהו ממש אלא נטלוהו מזה ונתנוהו לזה וכן בהפקרת קידושין הם מוציאי' הממון בכח ב"ד יפה מיד הנותן ליד האשה אבל הפקר הציבור מכח שותפי' שהפקירו את שלהם ע"כ צריך להפקיר לכל כשמיטה והתנאי הזה שלא יזכה בו הנותן הוא לגרוע ולא להוסיף ולא הי' צריך לזה כלל כי אם נניח שההפקר הזה מועיל ממ"נ ברגע שמושיט הקדושין לידה אז חל ההפקר ומשבא לידה הרי קדמה היא וזכתה מן ההפקר ומי יוציאו מידה וקודם שתפסה בו והקידושין בידו אם ירצה להקדים לזכות מן ההפקר מה לנו בכך אם לא יתננה לה הרי זה אנו מבקשים ואם יחזור ליתנו לה הרי יחזור ההפקר לקדמתו ואיני רואה צורך לזה הלשון:

אבל מצדדי' אחרי' ראיתי לפקפק על ההפקר הזה חדא מהא דב"ק ס"ט ע"א דתני' ר' יהודה אומר שחרית בעה"ב עומד ואומר כל שילקטו עניים היום יהא הפקר ומסיק דהיינו למ"ד דאית לי' ברירה אבל למאן דלית לי' ברירה לא והכי קיי"ל דבדאורייי' אין ברירה ואפילו בתולה בדעת אחרים כמבואר בפ' כל הגט וכן פסק בישש"ש פ"ה דב"ק בדיני ברירה שלו פ"א יע"ש סי' ב' וסי' ז' וא"כ ה"נ כיון דאמרי' שמה שיתן לה לקידושין יהי' הפקר ה"ל ברירה ולא מהני בדאורי':

ובר מן דין תינח אי מקדש בדבר שכבר בא לעולם בשעת ההפקר אבל אם יקדש במה שלא הי' בעולם איך יחול ההפקר על דבר שלא בא לעולם וזאת הסברא כ' גם מהרי"ט סי' מ' גבי השושנה יע"ש מיהו הכא בנדון דידן דהוה שותפין זע"ז נפלין ברברבתא בפלוגתת הראשונים דמייתי הרב"י בח"מ ריש סי' קע"ו דבהג"א ורבים דעמי' ס"ל דגם שותפין אינם יכולים להקנות זא"ז דשב"ל וכן פסק המחבר שם בש"ע סעי' ג' ואמנם

הרמ"א שם מייתי י"א שהוא ר' משלם בר קלונימוס שבעיטור דמייתי בב"י וכן מייתי' לי' רמ"א בהגה' שבסי' ר"ט סוף סעי' ח' דמהני דבההוא הנאה דצייתי אהדדי גמרי ומקני אפי' בדבר שלב"ל ומ"מ מייתי לי' בסוף דעת הרמב"ן שיכול לחזור בהם במה שירוויח וא"כ ה"נ יכול לחזור כל א' בכל שעה ורגע שירצה ואעפ"י שמי שאינו רוצה ליכנס בחרמי הציבור ה"ל עבריין מן התורה ואפי' שבועה אינה חלה על זה כמבואר בש"ע י"ד סי' רכ"ח סל"ג ויעויי' עוד שם סי' רי"ח בט"ז ס"ק ד' וש"ך סק"ג מ"מ כל זה שמצוה מן התורה לשמוע להם אבל הממאן שיהי' יכולת בידם להפקיר ממונו לא שמענו אלא מטעם ב"ד ומזה נדבר לקמן אי"ה והשתא אנו עוסקי' בהפקר הציבור מטעם שותפין שהתנו ביניהם ויעיי' בש"ך י"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ז שכ' שהם לא גזרו איסור להוציא ממון דלענין ממון אוקמו' אדאורי' יע"ש:

ובר מן כל דין תינח על עצמם וגם פר"מ כ' שיחדשו הכרוז בכל שנה ושנה באופן שלא יהי' נולדים שלא הי' בכלל ההפקר כי בכל שנה מחדשים ההפקר אבל עכ"פ הבאים לשם ממקומות אחרים כאשר ספר מעלתו מאיש מלחמה שקדש שם אשה ואח"כ נודע שהי' לו אשה במקום אחר והנה איש כזה אינו בכלל שותפות של הק"ק ומי הפקיר ממונו וע"כ מתורת הפקר ב"ד אתי' עלי' והדרן לדידן אם יכול ב"ד שבזה"ז להפקיר ממון ושאני בי דינא דרב שרירא גאון דהוה כמו ב"ד דרב אמי ור"א בדורו שהי' שליט על כל העולם כלו בכבודו ומר ני' דחאני בקש וכ' שהרי רב שרירא לא כ' כן אלא לק"ק א' יעץ לעשות כן אני תמה על חכמתו הגדולה מה לי הכא מה לי התם כיון שהוא יעץ מי יפירנה הרי הסכימה דעתו והוריק כחו להם והרי כחם ככחו אבל אנו אין לנו ואלו הוינא התם הו"א דידי עדיפא דאפשר לומר כיון דעכ"פ ר' שרירא גאון עביד הכי ויעץ לעשות כן א"כ אנן נמי שליחותי' דרב שרירא עבדינן ולא גרע מכל דיני ממונות דבעי' סמוכי' ואנן עבדי' שליחותי' דסמוכי קמאי כמבואר בגטין פ"א ע"ב וה"נ מידי דהוה אגזילו' וחבלות דמידי דשכיחא עבדי' שליחותי' ה"נ דשכיחי פריצים בכל דור ודור לא סרו ולא יסורו עד כי יחדש ה' לנו לב טהור ובכי הא עבדי' שליחותי' ומ"מ אין זה ענין לנדון דידן גזירת המלכות דלא שכיחי לא ותו מצינו שחז"ל העמידו דבריהם במקום גזירת המלכות ואמרו גזירה עבידא דבטלי פ"ק דכתוב' ג' ע"ב דפריך וליעקרי' ר"ל תקנת בתולה נישאי' ליום הרביעי שהי' באי' עי"ז לידי בעילת נכרי והצנועות באות לידי סכנה והי' ראוי לעקור יום הרביעי ואפ"ה משני הש"ס גזרה עבידי דבטלי ותקנתא דרבנן מקמי גזירה לא עקרינן א"כ מכ"ש שלא לעקור הלכה קבועה משום גזירה דעבידי דבטלי ועכ"פ לא הוה זה בכלל שליחותי' דרבנו האי ור"ש אביו ז"ל ואפשר הרשב"א ז"ל וסיעתו יחמירו בכאן

ועכ"פ מי יקל ראש באיסור ערוה במקום כל גדולי האחרוני' המחמירי' לעשות מעשה ומ"ש פר"מ דהם לא פליג אלא בלשון הפקעה אבל אם יאמרו בפירוש שהפקירו כ"ע מודים גם בזה אני תמה מאוד היינו הפקעה היינו הפקר וכי מאיזה טעם מפקיעי' משום שהפקרם הפקר וכ"כ להדי' בלשון הח"ק סי' קכ"ד כמה פעמים וכ"כ תו' בכתו' ג' ע"א ד"ה תינח וכו' ורש"י פי' שם שנתנו חז"ל המעות מתנה לאשה והיינו מטעם הפקר כמ"ש ג"כ תוס' ב"ב מ"ח ע"ב ד"ה תינח וכו' וז"ל בשלמא קדיש בכספא מצו רבנן להפקיר הכסף ולתת במתנה לאשה עכ"ל ודברי רשב"ם שם צריכי' ביאור דארכבי' אתרי רכשא שכ' דאע"ג דמן התורה ליהוי קידושין רבנן עקרינהי והפקירו אותן ועשו מעות מתנה ובמקום אחר מפרש דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש כדת משה וישראל ורבנן אמרו לא ליהוי קידושי נמצא שלא קדשה זה שהרי בדעתם תלה והם אינם חפצים בקידושי' הללו עכ"ל משמע דס"ל דשמעתתא אהדדי אתמר וצריכי' זה לזה ודלא כהתוס' וק' אמאי כיון דיש בכחם להעקיר לאיזה צורך כ' שמקדש אדעתא דרבנן וכן ק' בהיפוך כיון שמקדש אדעתא דרבנן לאיזה צורך מפקירי' הממון והנלע"ד שהי' קשה להרשב"ם דהא ע"כ לאו כל אפי' שוין דכמה פעמים עושין שלא כהוגן ולא ראו חכמי' להפקיר ולא גריעי מחייבי לאוין וכה"ג והם ז"ל ידעו והבינו מה לעשות והנה הרי קמן מי שתלה וזבין הוה זבינא זבינא ולא הפקירו ממון האנס וא"כ מה לי תלוה וזבין או תלוה וקדיש מ"ש דלזה הפקירו ממנו ולזה לא הפקירו ושניהם עברו על לא תחמוד כמ"ש הרמב"ם פ"א מגזלה הלכה ט' ויו"ד יע"ש וע"כ סבר הרשב"ם דעל חטא האונס שאנס אשה להתקדש באמת לא הפקירו כשם שלא הפקירו ממון מי שאנס למכור אלא על מי שמקדש ע"ד עצמו ולא על דעת משה וישראל ע"ז קנסו להפקי' ממוני' והשתא ממ"נ אי התנה בתנאי כדת מ"וי א"כ בטלו הקידושי' שהרי לא קיים תנאו ולא עשה כדתם ואי לא התנה כן וקידש ע"ד עצמו א"כ עבר ושינה ממטבעת חכמים והפקירו ממונו זהו מה שנ"ל בפי' דברי רשב"ם יהי' איך שיהי' לא מי שמחלק בין הפרקי' הללו בין לשון הפקעה ללשון הפקר וכיון שלא רצו האחרונים לעשות מעשה בהפקעה ה"ה בהפקר אם לא ברצון כל הציבור ומטעם שותפין שהפקירו את של עצמם וכבר כתבתי לעיל מה שיש לפקפק על זה:

ולפע"ד הי' ראוי לעשות ההסכמה באופן זה שבכל שנה ביום כנופי כגון ביוה"כ וכדומה יאסרו על עצמם האבות והבנות כל הקידושין שיקבלו שיתברר אח"כ שהי' שלא כדת הקדוס"י יהי' אסור בהנאה ע"ד רבים שאין לו התרה ואפי' אם הסכימו בקידושי' כל חכמי ישראל וכל הקרובי' מ"מ הואיל ולא נעשה בדת הקדוס"י יהי' המעות ההוא אסור

בהנאה ובזאת התקנה די לכל בני העיר בלי שום סניף אחר דהיינו באם יודע הדבר בין קידושין לבעילת מצוה שיש לו אשה במקום אחר או כה"ג שאז אין לחוש להני קידושין כלל משא"כ כשיודע כן אחר בעילת מצוה ויש כאן עידי יחוד ואיכא למיחש שבעל לשם קידושין ומכ"ש דהכא קרוב לודאי שהוא ידע בנפשי' שאין קידושי' הראשוני' כלום וגמר ובעל לשם קידושין ועידי ייחוד הן הן עידי ביאה ואין אדם עושה בעילתו זנות וגמר ובעל לשם קידושין וכבר בארתי בתשובה הראשונה שלזה לא יועיל שום איסור הנאה ולא שום תיקון ב"ד שבזה"ז לכ"ע וכמה טרחות טרחוהו האחרונים ז"ל במקדש על תנאי כדי לפטור אשתו מייבום כמה תנאי צריך בשעת בעילה ולמד ותיקן בס' נודע ביהודה בחלק א"ע סי' נ"ו ומ"מ כשבא מעשה לידי הי' לי פקפוקי' עליו ותקנתי באופן אחר קצת [עיין לקמן סי' קי"א] מ"מ מבלעדי כל שום תיקון א"א להתיר אחר בעיל' כלל:

ופר"מ הבין שכונתי הי' על המקדש בביאה וכ' שזה לא שכיח ובאמת לא הי' כונתי אלא על המקדש והדר בעל אבל המקדש בביאה אפשר דלא חמיר כל כך דהרי איכא רבותיו של רש"י ז"ל דס"ל דאפקועי רבנן לקידושין מני' כפירש"י בשמם בכתובות ג' ע"א ואם כי שיטתם צ"ע במ"ש קידושי כסף דרבנן בעלמא הוא וגם במ"ש דאפקועי רבנן לכל קידושי ביאה משום דרב מנגיד מ"מ לאו קטלי קני' באגמא נינהי והנלע"ד דהא בלאה"נ צ"ע מה פריך קדיש בביאה מא"ל ע"כ רצון המקשן איך אפשר להפקיר זרעו של אדם וא"כ מאי משני עשו לבעילתו בעילת זנות הא על זה אנו דנין אם היכולת בידם או לא גם קשה לומר דרבינא הקשה לרב אשי כן בכל הני דוכתא ביבמות וכתוב' וגטין וב"ב וכה"ג כ' תוס' בע"ז ס"ה ע"ב ד"ה אית בי' וכו' ועיי' מג"א סי' תס"ז סק"ב אע"כ נ"ל דודאי היכי דבשעת קידושי' עשה שלא כהוגן כבב"ב ועובדא דנרש אז פשוט דמפקירי' הכסף וגם מפקירי' זרעו וכאלו קולטתו מן האויר אך גבי בטלו מבוטל ואונס בגטין שכבר עבר זמן הקידושין מזמן רב לא שייך הפקר ב"ד למפרע כיון שהקידושין הי' כהוגן וע"כ משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אפי' שלא יהי' מן הדין ועל כל אלו הסוגיות לא הקשה רבינא עיקור קושייתו אך בסוגי' דיבמות צ' ע"ב דבעי הש"ס להוכיח מבטלו אינו מבוטל דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ודחי לי' דאפקועי רבנן לקידושי' מני' והתם ע"כ א"א לפרש משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת דהא אכתי לא קיימא לן התם הכי. וגם לא משום הפקר כסף קידושי' מעיקרא שהרי כבר הנחנו כיון שבשעת הקידושין לא פעל און ניקנית האשה לו וא"א להפקיר הכסף למפרע וחשב רבינא שיש בזה טעם שמפקירי' אשתו לכל הרוצה לזכות בה ולא שיהי' הכסף הפקר למפרע אלא כיון שקידושי אינם מפורשים בתורה רק ילפי' להו משדה

עפרון א"כ לא עדיף קנין אשה הניקנית בכסף משדה הניקנה בכסף וכשם ששדה הנקנה לבעליו בכספו יכולי' חכמים להפקיע השדה ממנו מבלי שיצטרכו להפקיר כסף מקנתו מעיקרא ה"נ אשה הניקנית בכסף אם אח"כ נותן לה גט ומבטלו שלא ברצון חכמים או ניתק מחולי לחולי או שאר אונס בגטין הפקירו אשתו ממנה מעתה ולא מעיקרא וכל זה שייך בקדיש בכספא שאינו מן התורה ר"ל שאינו מפורש גבי אשה אלא בגז"ש יליף לי' וכן קרי הרמב"ם לקידושי כסף קידושי מדברי סופרים כיון שאינם מפורשי' בתורה אבל קדיש בביאה המפורשת באשה ובעלה איך יכלו להפקיע אשתו הניקנית ע"י קנין כזה שזה אינו בכלל יחרם כל רכושו ועל זה משני הא מעיקרא לא קשי' לן אלא משום שלא פעל און בשעת קידושין אינו מהראוי שתהי' בעילתו למפרע בעילת זנות ע"י קלקול הגט של עכשיו אבל המקדש בביאה הוא עשה עול דהרי רב מנגיד והפקירו זרעו מעיקרא לכשיארע אח"כ פסול כי האי בגט עקרו לקידושין מני' וא"ש דברי הגאונים יהי' איך שיהי' אנא לא קאמינא אלא בקדיש והדר בעל ואפ"ה אם נתבטלו הנישואין ע"י פקידת המלכות והלכה ונישאית הרי הי' בספק ובקרוב לודאי איסור א"א כל ימי' וכן בני' ספק או קרוב לודאי ממזרים לפע"ד:

ועוד צריכא לחסום הנשי' אשר יבואו מארץ רחוקה ולא קבלו תקנתינו לאסור הנאת הקידושין על עצמן ויתקדשו כאן ולבסוף תהי' אחריותן עלינו ע"כ אנו מחרימי' על כל העדים אשר יהי' באותן הקידושי' ויכונו להעיד ועי"ז עכ"פ לא יהי' שכיח שימצאו עדים על קידושין אשר לא כדת רק במציאות רחוק בלא יודעים או שעברו העדים על החרם וזה לא שכיח ומ"מ אם המצא ימצא כן אנו מפקירי' בכח מעשה ב"ד ובצירוף כמה חכמי הזמן את כל הכסף או שוה כסף הניתן מיד שום אדם ליד שום אשה לשם קידושין אשר לא יהי' כדת הקודוסי הן בשוגג הן במזיד ואפי' באונס כל הכסף או שוה כסף יהי' הפקר והאשה או שלוחה או האב המקבל בעבור בתו יהי' כמגבי' וזוכה מן ההפקר ושום טובת הנאה לא יהי' להנותן כזה באופן שלא יהי' שום אחיזה לו לקנות האשה ע"י זו הכסף או שוה הכסף ואעפ"י שאין זה כדי להתיר האשה בלא גט ומצוה על כל אדם מישראל להשתדל הגירושין באיזה אופן שיהי' וכל אדם יהי' מהנמנעים מלישא אשה שנתקדשה באופן הנ"ל בלא שתתקבל גט כשר מהמקדש מ"מ באם ח"ו יארע איש בליעל אשר ירצה להכוות בגחלת זו ולישא האשה ההיא בלי גט פטורים מבעלה ויהי' הרב המורה מוכרח לברך להם ברכת חתנים עפ"י דת המלך יהי' עכ"פ המורה מנוקה מעון להיות כי עכ"פ יש לנו גאונים ורבני קשישי טובא לסמוך על היתר ההפקר הנ"ל אעפ"י שאיננו מוסכם עפ"י דין ודת ונ"ל דמחוייב ומוכרח להודיע זה לכל בפומבי משני

טעמים חדא שלא יאמרו ההפקר הוא העיקור ויזלזלו בתיקון הראשון הטוב והמעולה והוא איסור ההנאה וכעין זה אחז"ל גבי מי שבא ראשו ורובו לתוך מים שאובין שאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין. יעיי' בשבת י"ד ע"א ועוד טעם אחר כדי שימסרו עמי הארץ נפשם על זה להשתדל גט או להוציא המגרש למדינה אחרת ומשם ישלחנו לכאן כמ"ש פר"מ שכבר הי' מעשה כזה או ע"י היתר משרי מלוכה ומצינו כזה דבר גדול להנ"ל בשבועות י"ו ע"א תוס' ד"ה אלא בבני גולה יע"ש וק"ו כאן זה מה שנ"ל בענין זה:

הכ"ד אי"נ לנצח: פ"ב מש"ק ב' אדר ב' תקס"ח לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קי

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה י"נ הרב המאה"ג המפורסם הותיק מלא עתיק איש חיל רב פעלים כש"ת מו"ה משה פערלס נ' אב"ד ור"מ דק"ק א"ש יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני אודת מי שיש לו אח נעלם ממנו כמה שנים ועתה הגיע עת נישואין שלו אם יש לסמוך על דעת הב"ח דפוסק כמהרי"ב לקדש על תנאי הנה דבר זה נפתח בגדולי עולם בתשו' מעיל צדקה סי' א' הגאון מו"ה אברהם ברודא זצ"ל רצה להחמיר ותלמידו הג' מו"ה יונה לאנד סופר המחבר נחלק עליו והתיר עפ"י אח נעלם והרואה יראה כי כל דבריו דברי אלקי' חיים אין לזוז מהם לדינא וגם קבלתי להקל מרבותי לכן כשבא מעשה לפני בק"ק מ"ד עשיתי מעשה ונעזרתי ממ"ש הגאון הנ"ל על חומרת הגאון מו"ה אברהם ברודא זצ"ל וז"ל גם כי נוטה מדרכו אשר דרך בה מעולם להקל וליחוש לתקנו' של עגונות וכמה חשו חז"ל עליהם וביותר במקום שיש ביטול פו"ר כמה חשו לתקנת אלו קלי עולם חצי' עבד וחצי' ב"ח משום לא תוהו בראו אף כי אלו בני אברהם לא יחוש לתקנת כי אם נסגור עליהם המבוא הזאת לא ימצא להם א' מבנות ישראל היות להם לנשים וכו' עכ"ל לענינינו ע"כ עיינתי אז יישר בעיני ונזדרזתי במצוה זו והאידנא האיר ה' עינינו בס' בית מאיר בקונטרס צלעות הבית שבסוף הספר סי' וי"ו התווכח עם הגאון מו"ה טעבל ז"ל שהי' רוצה להחמיר בענין זה והי' בעיניו כמתמיה' והגאון בית מאיר דבריו לאמיתה של תורה אליו תשמעון ושוב אין לפקפק ולהרהר:

ומידי עברי עיוני בס' בית מאיר אמרתי עם לבי מ"ש והעלה שם דזה אינו בסוג מתנה עמ"ש בתורה אלא בסוג א"א להתקיים בסופו כמבואר בדברי' א"כ הא בהא פליגי תנאי בב"מ וגטין ר"י בן תימא ורבנן ונהי דפסקי' כר"י בן תימא מ"מ האיכא רבנן דפליגי א"כ הרווחנו ק' איך ס"ד לתה"ד דש"ס דילן יתיר עפ"י מתנה עמ"ש בתורה ולק"מ דש"ס קאי לרבנן דבן תימא יבמה שנפלה לפני מ"ש תיפוק בלא חליצה ולא לישתמיט תנא ובלאה"נ

י"ל דתלי' אי נישואי' הראשונים מפילי' וודאי עקר הוה מתנה עמ"ש בתורה משא"כ אי מיתה מפלת י"ל מי יימר דעבר יעיי' מזה בתשו' מעיל צדקה ועיי' תוס' כתובות נ"ו ע"א ד"ה ה"ז וכו' שמחלקי' בין מתכוון לעקור וצ"ע קצת. ובתשו' הנ"ל מבואר בפשוטה דסגי בתנאי פ"א בבעילה ראשונה וע"ש בביאור:

ומ"ש דהי' הי' צריכה להתנות כיון שהוא אחר קשר שידוכי' תמהתי הא התחייב עצמו להשתדל שטר חליצה ואפי' לא נכתב סתמא דכל המתקשרי' אדעתא דהכי הוה ופשיטא שאם לא יכול להשתדל אין לך מום גדול מזה ויתבטל השידוכי' ויעי' מזה בתשו' בית מאיר הנ"ל ובאמת שאחיו של ר' משה כ"ץ הי' אצלי ושאלני בשמו כדת מה לעשות ואמרתי לו שאיניני אומר דבר מה שאינו נוגע לדידי וישיב לאחיו שילך לפני פרמכ"ת נ"י ואם לא ימצא כת"ר תחבולה בזה לדעתי יתבטלו השידוכי' ונענע לי ראשו הרי קמן דלא נגמר הענין עדיין וצ"ע קצת בתוס' ר"פ הכותב סוף ד"ה כדר' כהנא וכו' ע"ש:

ומה שפר"מ התפלא שלא הוזכר תנאי בשעת פריסת כיסוי ההינומא בשחרית דהוה חופה לחד דיעה סי' נ"ה ס"א בהגה' איברא התם לענין קנין וכדומה וכשכבר נתארסה מקודם וכמנהג האיטלי' וספרדי' אבל להיות זאת החופה לחוד קונה לענין איסר והיתר בלי אירוסין ואין החתן שם באותו מעמד זה לא עלה ע"ד מעולם ע"כ לא תיקנו בזה שום תנאי מעולם וכבר אירעו מעשים בימינו שנתבטלו השידוכי' אחר שכיסו ראש הכלה והלכה והיתה לאיש אחר ואין פוצה ומצפצף פיו:

והנה בנוסחת התנאי הי' קצת שינוי בין הנוסח שבנב"י ובין הנוסח שלי ואחר מעשה כתבתי להגאון הרב מהו' יודא אויש זצ"ל בפראג והודעתי' טעמא דידי וישרו דרכי בעיניו והעתיק לי נוסח שבפראג מקוד' הגירוש וחתמו עליו גדולי עולם והוא מסכים הולך עם נוסח שלי מ"מ כיון דבעיקור הדין אין נפקותא כ"כ לא אביתי להעתיקו הואיל ונפיק מפומי' דגברא רבא נב"י זצ"ל אך דא צריך לאודועא מ"ש שם בסוף שלמחר אחר בעילת מצוה כתבו וחתמו גביות עדות ונתנו ליד האשה להיות לראיי' בידה ליום מועד אעתיק נוסחא דידי שאינו בלשון עדים אלא בלשון ב"ד ופס"ד והב"ד יושבי' וגובי' העדות בדרישה וחקירה על כל הנעשה ופוסקי' הדין שעפ"י גביות עדות זו אין אשה זו זקוקה ליבום זה בשום אופן כשיארע מקרה ככל התנאים המפורשים ואם אולי ח"ו תצטרך לכך אינה צריכה לשום הוראה עוד אלא הכתב הזה הוא לראיי' בעלמא שכך הורה לה המורים:

וטעמא קאמינא דאם נצטרך לזה אחר זמן רב וכבר מתו העדים ונשכח הדבר ונבוא להתיר יבמה לשוק עפ"י עדות שבשטר מפי כתבם למה לנו להכניס לכתחילה בהוראה

זו אך כשכבר נפסק הדין עפ"י ב"ד ששאלו מהעדים מפיהם ממש וכתבום בתורת פס"ד וחתמום בתורת ב"ד לא בתורת עדי' אזי ב"ד האחרון הרואי' פס"ד זה אינן מגבים עדות בכתב כ"א רואי' פס"ד והוא כשר בכתב כמו בע"פ דבעדו' גז"ה הוא עפ"י ולא מפי כתבם וכן צ"ל שאפי' בהוראה אינו נעשה זקן ממרא וממרא על כתב הוראת ב"ד הגדול דכתי' עפ"י הדבר אשר יורוך אבל בלא"ה מועיל בכתב טפי מעפ"י דהתם אשר ירשיעון אלקי' כתי' ולא ע"פ ובתשו' א' הארכתי והבאתי ראיות ברורות לזה ולע"ד שלרבינו סעדי' גאון ז"ל אפי' בד"נ אם ג' דייני' הראוי' לכך מקבלי' מפי ב' עדי' בדרישה וחקירה ממש וכתבום בתורת גמ"ד שכך אמרו העדים ושולחין אותו הקבלה לב"ד של כ"ג כהווייתן יכולי' לגמור ד"נ בכ"ג עפ"י מכתב השלשה ולא מקרי עד מפי עד ולא מפי כתבם כיון שנעשו עפ"י שלשה דייני' ובתורת פסק על הקבלה שנקרא גמ"ד כמבואר בתוספ' סנהדרין י"ט ריש ע"ב נמצא הני ג' דייני' הוה ב"ד לגבי העדי' וכעדים לגבי ב"ד של כ"ג ובזה יובנו דבריו שהתפלא רמב"ן בפר' שופטים על פסוק על פי שנים עדים ע"ש ונהי שאיני מחליט כרבינו סעדי' גאון ז"ל בד"נ מ"מ בעלמא צ"ל כ"ע מודים וא"כ מהיות טוב שיוכתב כתב פסק ב"ד ליד האשה עפ"י הנוסחא המועתקת פה והרי אני אומר להחמיר ולא להקל הנה בתחלה יכתב בשטר לשון גביות עדות שבנב"י קמא דף ס"ב ע"א עד סוף התשו' ושוב הוספתי נוסח במותב תלתא וכו' [כמבואר בסי' שאחר זה] ותן לחכם כמותו ירבה ויחכים עוד. פ"ב כאור בקר ליום עש"ק חזון תקפ"ג לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיא

נוסח שטר קידושין על תנאי אשר סדרתי פה ק"ק מאטערסדארף:

אנחנו סהדי ח"מ באנו להעיד איך הר"ר (פב"פ) בא לפני הרב (פב"פ) קודם חתנותו ובקש ממנו להגיד לו כדת מה לעשות איך ומה שיעשה כשירצה לקדש ולישא הכלה שלו מרת (פב"פ) ולקדשה על תנאי דווקא מפני הטעם שהוא נכון וישר כאשר הציע דבריו לפני הרב הנ"ל ע"כ חלה פני הרב ני' להורות לו הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה שיהי' התנאי באופן המועיל ונתרצה ונתפייס הרב הנ"ל והגיד לר' (פב"פ) הנ"ל איך שיתנהג את עצמו בתנאי קודם הקידושין וקודם החופה ולפני היחוד והבעילה ולבעבור זה האט ר' (פב"פ) הנ"ל אונז ח"מ מיחד לעדים גיוועזין להעיד על כל מעשיו שעשה בתנאים כנ"ל לשמוע ולראות כל תנאיו כנ"ל וכמבואר פה להבא מה ששמענו וראינו אך שיפרש ר' (פב"פ) הנ"ל תנאו תחת החופה ולקדשה שם כנהוג אין הזמן מסכים לזה ולהאריך כ"כ תחת החופה בדבוריו ע"כ קידש את הכלה הנ"ל קודם כניסתו

לחופה על ידי הרב הנ"ל המסדר הקידושין וקידשה בבית הרב הנ"ל טרם שיכנסו לחופה וכך אמר לנו ר' (פב"פ) קודם קידושין וז"ל אתם עדים (פב"פ) (ופב"פ) שמעו נא דברי להיות איך האבע בדיעה בע"ה חתונה צו האבין מיט הכלה שלי (פב"פ) אונד ווירדע זיא מקדש זיין אונד קונה זיין על תנאי בכן וויל איך פאר ענק מתנה זיין איהר זאלט עדים זיין אויף וואש פר איין תנאי איך זיא מקדש בין אונד בחופה וקניני אישות וויא איך זיא קונה זיין ווירדע וזהו בדעתי וועו איך ניכט מיט טאדט אבגעהען ווירדע בלי זרע קיימא אויך וועו זאלטע ח"ו מיט דעם טאדט אבגעהן בלי זרע קיימא רק איך זאלטע מיט דעם טאדט אבגעהן אחר מיתת מיין כלה הנ"ל אונד אויך וועו איך זאלטע ח"ו מיט דעם טאדט אבגעהן בחיי מיין כלה הנ"ל רק שיהי' מותי אחר מיתת אחי דהיינו אחי (פלוני) ימות טרם שאני אמות או אם שיתברר שאחי פלוני כבר מת לעת עתה אונד אויך וועו איך זאלטע מיט דעם טאדט ח"ו אבגעהן בלי זרע קיימא ובחיי מיין כלה (פב"פ) ובחיי אחי הנ"ל או שלא יודע לכלה הנ"ל בבירור אם חי או מת אחי הנ"ל ואם ראוי לחלוץ או לא רק איך מעכטע מיין כלה הנ"ל מיט איין גט כריתות פטרן יהי' מתי שיהי' אונד אויך וועו איך זאלטע ח"ו מיט דעם טאדט אבגעהן בלי זרע קיימא בחיי מיין כלה הנ"ל ובחיי אחי הנ"ל אונד איך מעכטע מיין כלה הנ"ל בשום פעם מיט קיין גט כריתות פטרן ורק עס ווירד מאחי (פלוני) הנ"ל געשעהן איין חליצה כשרה אן מיין כלה הנ"ל המתירה להנשא אונד דיא חליצה ווירט געשעהן בתוך שנה אחת מיום מותי אזויא זאללען הקידושין וואס איך יעצונד זיא בין מקדש קידושי' גמורים זיין אונד תיכף בשעת הקידושין חל זיין אונד החופה זאל לאיין קנין גמור ונישואים גמורים זיין ובאם אבער איך זאלטע ח"ו מיט דעם טאדט אבגעהן בלי זרע קיימא בייא דעם לעבין פון מיין כלה הנ"ל ובחיי אחי הנ"ל אונד איך וואלט מיין כלה הנ"ל כל ימי חיי מיט קיין גט כריתות פטרן אונד מאחי הנ"ל ווירט קיין חליצה כשרה המתירה להנשא גישעהן אן מיין כלה הנ"ל בתוך שנה שלימה אחר מותי אזוי זאללען הקידושין שאני מקדש אותה וגם החופה וכל הקניני אישות זאללען הכל בטל למפרע זיין כי אדעתא דהכי וועו עס אזוי ווירט זיין פערלאנג איך כלל ניכט זיא מקדש צו זיין רק הטבעת הקידושין וואס איך איהר געבין ווירדע זאל איין מתנה בעלמא זיין אונד דיא חופה וכל קניני אישות וואס קונה זיינין באשה איזט מיין דעה ניכט דאמיט קונה צו זיין ובאופן זה כל הבעילות שאבעל אותי כל ימי חיי זאללען זיין רק על דעת קידושין וואס איך יעצונד על תנאי הנ"ל וואס איך האבע פר ענק עדים מתנה גוועזין אונד ניכט איין קנין חדש אונד דיא רעדע וואס איך פר ענק עדים גרעדעט האבע אונד מתנה גוועזען טוהי איך דארויף איין שבועה חמורה

על דעת רבים אלס איך כלל ניקס דאפון מבטל זיין וויל כדי קיין אנדרע קידושין וקנינים זאללען זיין חוץ מהקדושין והחופה על תנאי וואס איך דוא פר ענק עדים גיזאגט האבע:
ובשעת נתינת הקידושין ליד הכלה הנ"ל האט החתן (פלוני) הנ"ל להכלה שלו מרת (פלונית) הנ"ל כל התנאים הנ"ל געזאגט אונד מפרש גיוועזעין כל התנאים הנ"ל ובזה הלשון האט ר' (פלוני) גיזאגט צו זיין כלה על מנת כן וועז עס אזוי ווירט זיין וויא איך דוא גירעדט האבע אונד וויא הכל לפנינו בכתב זה איזט זא בין איך דיך מקדש ווירד עס אזוי זיין הרי את מקודשת לי מעכשיו בטבעת זו כדת משה וישראל אבער וועז עס ח"ו דער היפוך זאלט זיין דהיינו וויא דער אנדרע פאלל וויא אין כתב שטעהט זאללען דיא קידושין מעכשיו בטל זיין אונד הטבעת זאלל למתנה בעלמא זיין ותיכף תוך כדי דיבור נתן הטבעת לפנינו עדים ח"מ (פב"פ) (ופב"פ):
שוב קודם החופה טרם ביאת הכלה לחופה אמר החתן (פב"פ) בפנינו עדים ח"מ וז"ל אויף דעם תנאי וואס איך האבע בשעת קידושין פר ענק מתנה גיוועזין וויא אין דעם כתב הכל געשריבען שטעהט זא זאלל דיא חופה קונה זיין אבער בהיפוך הדברים וויל איך ניכט האבען דס דיא חופה זאלל קונה זיין:
עוד זאת מעידים אנחנו ח"מ תחת החופה לא מסר החתן להכלה הנ"ל שום טבעת ולא שום דבר אחר רק המסדר קידושין הרב הנ"ל האט בפני המון הבריות בקול גיזאגט הרי את מקודשת וכו' כנהוג וזה עשה בשביל הבושה שלא לבייש החתן והכלה שיהי' משונה ביאה זו תחת החופה מבזולתם ושלא ירגישו בזה בני אדם מכל הנ"ל אבל האמת הדבר החתן לא נתן להכלה (פלונית) שום דבר תחת החופה:
עוד זאת מעידים אנחנו עח"מ דס קודם הייחוד שדרך העולם להכניס החתן והכלה לחדר אחד אחר החופה ואמר לנו ר' (פלוני) הנ"ל אתם עדים ר' (פב"פ) (ופב"פ) הוו עלי עדים דס אויף דעם תנאי וואז איך פר ענק בשעת הקידושין האבע מתנה גיוויזען וויא אין דעם כתב שטעהט זוא זאלל דער ייחוד קונה זיין אבער אהנע דעם תנאי וויל איך ניט האבען דאז דער ייחוד זאלל קונה זיין:
גם זאת מעידים אנחנו עח"מ דס בשעת מן האט דעם חתן וכלה לעגן געפירט קודם הבעילות מצוה אמר לנו החתן הוו עלי לעדים כשרים דס אויף דעם תנאי וואס איך האבע פר ענק מתנה גיוועזין בשעת הקידושין דהיינו וועז איך ניכט ווירדע מיט טאדט אבגעהן בלי זרע קיימא אויך וועז איך זאלטע ח"ו מיט דען טאדט אבגעהן בלי זרע קיימא רק איך זאלט מיט דעם טאדט אבגעהן אחר מיתת מיין כלה (פב"פ) אונד אויך וועז איך זאלט ח"ו מיט דעם טאדט אבגעהן בלי זרע קיימא בחיי מיין כלה (פלונית) הנ"ל רק

שיהי' מותי אחר מיתת אחי שאחי (פלוני) ימות טרם שאמות אני או שיתברר שכבר מת אחי (פלוני) לעת עתה אונד אויך ווען איך זאלטע מיט דעם טאדט אבגעהן בלי זרע קיימא בחיי מיין כלה (פלונית) הנ"ל ובחיי אחי הנ"ל או שלא יודע לכלה שלי בבירור אם אחי חי או מת ואם ראוי לחלוץ או לא רק איך מעכט מיין כלה (פלונית) הנ"ל מיט איין גט כריתות פטרן יהי' מתי שיהי' אונד אויך ווען איך זאלטע ח"ו מיט דעם טאדט אבגעהן בלי זרע קיימא בחיי כלה שלי הנ"ל ובחיי אחי הנ"ל אונד איך מעכט מיין כלה הנ"ל בשום פעם מיט קיין גט כריתות פטרן רק עס ווירד מאחי הנ"ל גישעהן איין חליצה כשרה אן מיין כלה הנ"ל המתירה להנשא אונד דיא חליצה ווירד גישעהן בתוך שנה אחת מיום מותי אזוי בין איך מיך מייחד אונד ויל בועל זיין מיין כלה (פ') הנ"ל הזאת אבער ווען איך זאלטע ח"ו מיט דעם טאדט אבגעהן בלי זרע קיימא בייא דעם לעבין פאן מיין כלה (פלונית) הנ"ל ובחיי אחי הנ"ל אונד איך ווירדע זיא ניט פטרן מיט איין גט כריתות אונד מאחי (פלוני) הנ"ל זאלט זיא בתוך שנה שלימה אחר מותי קיין חליצה כשרה בעקוממען הכלה שלי (פלונית) הזאת וועלכע זיא מתיר להנשא איזט אזוא ויל איך ניט האבען כל ימי דס שום יחוד ובעילה וכל שאר קניני אישות זאללען מיר קונה זיין דיא אשה (פלונית) הזאת (ב' פ') לשם אישות כלל:

נוסף לזה מעידים אנחנו עדים ח"מ דס בכל פעם שהתנה החתן הנ"ל תנאים הנ"ל היו כל תנאי' בכתב ומפורש לפנינו ואמר הכל מתוך הכתב ולא טעה בדיבורו כלל ולראי' באעה"ח היום יום א' ב' אב קס"א פה בקהלתינו מאטערסדארף יע"א. הק' פלוני. הק' פלוני:

במותב תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא הני סהדי ה"ה (פב"פ) וה"ה (פב"פ) ואסהידי לנו באפי ה"ה כה' (פב"פ) ואשתו (פב"פ) איך שר' (פלוני) הנ"ל קדש את אשתו מ' (פלונית) הנ"ל על תנאי כדין וכהלכה דהיינו הקידושין והייחוד והבעילה והחופה הכל הי' רק על תנאי עפ"י תנאים המבוארים יפה למעלה ככל הלכות עפ"י דתה"ק ומדחקרנום בכל חקירות ודרישות הראוי' עפ"י דתה"ק ונמצא עדותיהם מכוונים וגם כתבו וחתמו בחתימת ידי עצמן בפנינו ב"ד ח"מ ואתברר לנו דאינהי חתימת ידיהו ממש אשרניהו וקיימינהו כדחזי וכתבנו זאת לפס"ד גמור להיות לראי' ביד האשה (פלונית) הנ"ל לעת מצוא לידע ולהודיע שהקידושין והנישואין שקדשה ונשא אותה בעלה ר' (פלוני) הנ"ל פה ק"ק יום א' דר"ח תמוז תקס"א לפ"ק הי' הכל רק על תנאי המפורש לעיל ובאם שיתבטל התנאי אזי ממילא הכל בטל למפרע ואין צריך לזה עוד שום חקירה ופס"ד בעולם כי דקדקנו היטב בדבר ויצא מאתנו בתורת פס"ד גמור שלא

נשאר אחרי' שום פקפוק ולראי' באנו עה"ח פה ק"ק הנ"ל יום א' ב' אב תקס"א לפ"ק.
הק'.. הק'. הק':

תשובה קיב

שלום רב לי"נ הרב המאה"ג המופלא עושה פלא נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה' דוד אב"ד ור"מ דק"ק ק"ד:

קבלתי נועם מכתבו מגלה עפה במי שרוצה לבגוד בהמשודכת שלו ואקרו"ט יש לאל ידם לכופו להכניסו לחופה ע"י מושל העיר ומעכ"ת חושש לו מחטאת מקדש בע"כ כמבואר בש"ע א"ע רס"י מ"ב ומעכ"ת בחכמה של תורה פתח פיהו בדעה בינה והשכל לומר שהרב ח"מ וב"ש השיגו על דברי רמ"א בחשן משפט ססי' ר"ה שכ' במי שכופין בע"כ לקנות אינו קונה ולא נשאר כאן ספק רק משום שעושי' שלא כהוגן והכא אדרבא הוא עושה שלא כהוגן והדר ה"ל כשאר קנין בע"כ דמהני ולית הלכתא כהרמ"א הנ"ל אלו תוכן דבריו והנה להלכה גם אני מסכים עם פר"מ לכופו וכן כבר נעשו כמה מעשים גם נפשי יודעת מאוד.

אמנם האמת כי בחי' למס' ב"ב מ"ח ע"ב עשיתי סמוכי' לדברי רמ"א בשם בעל העיטור הנ"ל דמי שכופין ליקח לא מהני דהנה משנה למלך הקשה אמ"ש מרדכי פ' הניזקי' דאגב אונס מיתה גמר ומקני אע"ג דלא יהיב דמי הקשה מ"ל על זה ממה דאמרי' במס' שבת פר"ע פ"ח ע"א מכאן מודעא רבא לאוריתא והתם אונס מיתה הוה ומאי מודעא איכא והנה ק' עצומה היא ומהתימה כי המרדכי פ' הנזקין שם בעצמו מייתי בסוף דבריו ראי' ממודעא רבא לאורי' דאפי' גבי שבועה באונס מהני מודעא יע"ש ואיך שכח דברי עצמו מני' ובי' אבל הנ"ל בזה דמכאן ראי' לדברי רמ"א הנ"ל דודאי תלוה וזבין מחמת אונס מיתה סברא הוא דאפי' בלא דמי גמר ומקני דהא כל מוכר אונס הוא דזוזי אנסי' כדאי' התם בב"ב מ"ז ע"ב אע"ג דשם מ"ח ע"א מסיק מטעמא אחריני כל אונסא גמר ומקני מ"מ סברא מעלי' היא דהא כל מוכר אונס הוא וכן הוא מסקנת ש"ס בע"ז ע"ב ע"א ע"ש א"כ אמרי' דמחמת אונס מיתה פשיטא דגמר ומקני ולא יהי' אונס גופו קיל מאונס ממונו כל זה במכירה דתחלתה ע"י אונס משא"כ לוקח דכל קנינו ברצון א"כ אפשר אפי' אונס מיתה לא מהני ולכן שפיר הוה מודעא רבא לאורי' דהרי אחז"ל פ"ק דברכות בשר ודם מוכר חפץ לחברו מוכר עצב והקב"ה מכר תורה לישראל ושמח שנאמר כי לקח טוב וגו' נמצא דה"ל תלוה לקח ולא מהני והוה מודעא מעליותא וראיתי למ"ו בס' הפלאה ריש מס' כתובות גבי ברכות אירוסי' על נוסחת מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין שכ' דה"ל תלוה וקדיש יע"ש מ"מ נ"ל לפמ"ש הראשונים דקדימת נעשה

לנשמע הי' על תורה שבכתב וכפיית ההר הי' על תורה שבע"פ נמצא הא דכתיב ויתן אל משה ככלתו דמינ' ילפי' שהי' בחי' כלה היינו על תורה שבכתב וזה קבלוהו כבר ברצון והכפיי' הי' על תורה שבע"פ מלתא אחריתי וקנין באפי' נפשי' וע"ז קאי המודעא וא"ש ומוכח כהרמ"א ז"ל:

אך בכל זאת נ"ל נדון דידן שאני ומלתא אחריתי היא ולא דמי לכפוהו לוקח דהרי מבואר שם ב"ב מ"ח הנ"ל דגבי קרבן כופי' אותו עד שיאמר רוצה אני משום דניחא לי' דלהוי לי' כפרה יע"ש בתוס' דכל כיוצא בזה דמחוייב לעשות ה"ל כמכיר' מעתה ע"כ הא דנתחבטו בזה היינו בשכופי' לקדש בעלמא דזה הוה כלוקח אבל זה שהתחייב עצמו בחרם וקנס ואפי' אם שלם הקנס לא נפטר מהחרם ומכ"ש בנ"ד אין לו לשלם פשיטא דבעי כפרה והקידושי' היינו כפרתו וכל קנסי' נמי כפרה הוא כדפסק בת"ה שהבעל חייב לשלם קנס עבור אשתו דה"ל בכלל כפרה והבעל חיי' להביא קרבן עבור אשתו כמבואר ב"מ ק"ד ע"א ויעמ"ש ש"ך י"ד סי' רמ"ח סק"י אעפ"י שיש לחלק קצת בין קנס מתקנת הקהלה לקונס א"ע לעשות דבר וכן צריכי' לחלק ע"כ דלא תקשי ממ"ש מהרי"ק הביאו הרב"י והרמ"א בא"ע סי' קל"ד ויע"ש בב"ש סק"ח מ"מ הכא ודאי לכפרה אתי ולכפרה צריך ויעמ"ש רמ"א בח"מ סי' ר"ז ויעיי' ב"ש סי' נו"ן סקי"ד מבואר שם דמחייב משום בושת וא"כ הוה שפיר כמו קרבן וחמיר לפי דעתי מקנסי תקנת הקהל וכופי' אותו לכ"ע ואין על זה שום חולק:

אלא דלפ"ז לא עדיף מקרבן עצמו שצריך שיאמר רוצה אני עכ"פ אבל לפע"ד אין בזה שום קפידא וז"ל הרמב"ם רפ"ז מה' אישות אבל האיש שאנסוהו עד שקדש בע"כ הרי זה מקודשת וכ' עליו הראב"ד ז"ל והוא שאמר רוצה אני וכ' ה"ה ז"ל ואני אומר שהריזה כמי שמוכר באונס שהמכר קיים כמבואר פ"י מה' מכירה וכו' ולא ראיתי שהצריך שם הראב"ד ז"ל שיאמר רוצה אני אלא כל זמן שהוא עושה הדבר קיים הוא עכ"ל והלח"מ תמה על ה"ה שהרי אדרבא הוא בעצמו כ' פ"י מה' מכירה ה' ח' הלוקח באונס נקרא חמסן כל זמן שלא נתרצה המוכרים והוא גמ' ערוכה ב"ק ס"ב ע"א ולפע"ד לק"מ דה"ה דקדק בדבריו היטב וכ' אלא כל זמן שהוא עושה הדבר קיים הוא ר"ל במ"ש שהוא עושה הדבר דלאו דוקא צריך שיאמר רוצה אני אלא כל שהוא עושה המעשה ההוא אנו אומרי' שמרצונו עשה ולא מקרי חמסן אלא שלוקח בחזקה ויהיב דמי אבל אי יהיב דמי וכופה שיתן לו והוא נותן לו מיד ליד א"כ אנו תולי' דמחמת אונסי' גמר ונתן המקח והיינו רוצה אני ולא באו חז"ל למעט אלא שאין ממשכני' על העולה כמו בחטאת ואשמים אבל יתן או יאמר רוצה אני ליתן ואעפ"י שאפשר שכל זה הוא בע"כ מ"מ אנו תולי' דברצונו

מקריב א"כ ה"נ גבי תלוה שיקדש אשה אין לך מעשה יותר מאומרו הרי את מקודשת ואנו תולי' שאמר זה מרצונו אע"פ שע"י כפייה אמרה וב"ה שכך כוונתי ואח"כ מצאתיו בס' מגדל עוז שכ' שם בה' אישות וז"ל ואני אומר איני יודע איך יפול זה הלשון כ"א קדשה הוא בעצמו ואמר הרי את מקודשת אין צורך ללשון אחר ואין לך רוצה אני יותר מזה וכו' עוד האריך שם וסופו מבלבל דבריו כדרך הספר ההוא שנשתבש ע"י מעתיקי' מ"מ מילי מעליותא דאית בי' דרשינן בשמי' וא"כ אפשר גם הראב"ד לא פליג אלא משום דמסתם סתם הרמב"ם אפי' כשאינו אומר הרי את מקודשת אלא שהי' עסוקי' באותו ענין וכמ"ש גם זה במגדל עוז הנ"ל אבל כל שעושה מעשה המורה על רוצה אני פשיטא שם עיל ואפי להחולקי' בתלוה וזבי' אם אנו רואי' קצת שלא מרצון עושה ועיי' סמ"ע סי' ר"ה מ"מ מודים הכא בנדון דידן שהוא כפרה כל זמן שיש קצת תלי' לומר דניחא לי' דלהוי לי' כפרה תלינן כל מן דין ידי תיכון עם מעכ"ת כשרוצה לכוף א' לקידושי ואין כאן בית מיחוש:

אכן מה שרמז דאפשר דנפיק מני' חורבא לא ידעתי על מה נתכוון אם הוא במ"ש רמ"א בי"ד סי' של"ד ס"א הנה אעפ"י שט"ז שם הרבה להשיב על דברי מהרא"י מ"מ אין דבריו מוכרחים וכבר מחה לי' אמוחי' בחו"י סי' קמ"א ויעמ"ש נקודת הכסף שם (עיי' ח"ס יו"ד סי' שכ"ב) ומ"מ למעשה צריך מיתון קצת ואם יצטרך לכיוצא בזה עוד חזון לפלפל אי"ה. ואם כוונתו כפשוטו שלא יהי' שלום ביניהם פשיטא שהאמת אתו וכן אמרתי להמכ"ד כי לדעתי טוב להפריד בין הדבקים תו אין אתי רק שלום לו ולתורתו ולדעתי אי"ה בל"נ אקח מועד להשיב על קצת מפקפוקיו בתשובה העברה. מ"ד נגהי ליום ג' עשרה בטבת תק"ס לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיג

שלום וכ"ט לידיד נפשי הרב הדיין המופלג מו"ה יעקב שאג נ' דיין דק"ק באנאוויטץ יע"א:

יקרתו הגיעני נפשו היפה בשאלתו נידון ת"ח א' רוצה לשדך בתו עם ההגון להבחו' וטוב אך אומרי' כי אבי אם אביו המיר דתו אם יש לחוש לפגם משפחה הנה הרא"ש בתשובה כלל ל"ד סי' א' כ' אהמירה אחות המשודכת יכול לבטל השידוכי' בלי שום קנס וחשש שבועה דאדעתא דפגם משפחה לא נשבע ולא התחייב בקנס וכ' ט"ז בי"ד סי' רכ"ח ובא"ע סימן נו"ן ס"ק ח' דאין להוסיף עליו אחות אם המשודכת דהבו דלא לוסיף עליו ע"ש והדין עמו דגם באחותה אלו לא אמרה הרא"ש לא הוה ידעי' לי' דלא

מצינו פגם משפחה בש"ס ופסול יוחסי' אלא בנוצר ונולד באיסור כגון משפחה ועבד וחייבי לאוין וכדומה אבל לא ע"י קלקול המעשים הלא אח עשיו ליעקב ורבקה אחות לבן הארמי והיא כבודה שלא למדה ממעשיהם ואפשר חשש הרא"ש לדאחז"ל רוב בנים אחר אחי האם וס"ל ה"ה אחות האם ואך מצינו בבילגה סוף סוכה שקנסו חז"ל כל המשפחה ע"ש בגמ':

ומ"מ בנידון שלפנינו שכבר הפליג שהוא דור שלישי ואפי' מצרי ואדומי פסקו זוהמתן ומותרין בקהל דור שלישי והרשעי' באוחזי' מעשי אבותיהן נענשי' עד דור רביעי אבל באין אוחזי' פסק בדור שלישי ואפי' לענין קורבא דעדו' אמרי' ראשון בשלישי כבר הפליג ואחז"ל אם תשקור לי ולניני ולנכדי עד כאן רחמי האב על הבן ע"כ נלע"ד אם החיתון נעשי' יפות אין לחוש לפגם הנ"ל ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום ב' י"ד לירחא תליתאי תקצ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיד

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג הותיק המופלא כש"ת מה' שלמה זלמן נ"י אב"ד דק"ק מארגרעטא יע"א:

נעימות הגיעני נידון מי ששדך בנו לא' שיש לו בת בקישור חתנים וחרם וקנס כנהוג והי' באהבה וריעות זע"ז בכל זמן ועידן כנהוג ובפתאום שלח אבי הבת המתנו' לחזרה לאבי הבן ותולה בבתו כי א"א לרצותה להיות עם המשודך הזה ועמד ושידכה עם אחר בלי העמדה לדין כלל כי א' מעורכי הדיינין א"ל כי פטור מן הכל הואיל והבת ממאנת:

הרשב"א בתשו' סי' תשע"א הביאו הרב"י וביתר ביאור בד"מ בא"ע סי' נו"ן כתוב לאמור בא' ששידך בת בתו ושוב מיאנה המשודכת ופסק שהזקן פטור מקנס כי אונס רחמנא פטרי' וכי תרקבא דדינרי בעי למיתב לה ולא איפייס' מיהו הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות ע"ש כוונתו אמ"ש במס' גיטין למ"ד ע"א וה"נ יטעון האב עשיתי כל טצדקי דאפשר למיעבד ולא נתפייסה ומה יש לי לעשות האמנם אם שקר ענה ולא פייסה בכל יכלתו אינינו אונס ומכ"ש אם הוא הגורם הרי הוא חייב בקנס אלא מייתיב בתיבנא דליבא והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות וכ' בד"מ ומביאו גם ב"ש שם סקט"ו דבמרדכי פ"ק דב"מ לא משמע כרשב"א וראיתי שם ולא הבנתי שום משמעות פלוגתא דהתם הוה עובדא שאחר מיתת האב נשתדכה לאחר ופטר הבני' מלשלם קנס שחייב אביהם שהרי נאנס שמת ואלו הי' חי הי' מפתה אותה אלו דברי תשו' מהר"מ מר"ב שבמרדכי שם ומשמע להד"מ דאלו הי' חי לא הי' אונס ובודאי כן הוא אי לא הי' מפתה אותה כלל אבל

אה"נ אי טען שעשה כל יכולתו ולא הועיל דהוה אונס דלא יכחיש ש"ס ארוך דגיטין למ"ד הנ"ל אטו תרקבי דדינרי וכו' ובב"ש נדפס בטעות ת"ה סי' נ"ה וצ"ל חה"מ סי' נ"ה וע"ש דיני אונס הנ"ל:

ובתשו' רמ"ע סי' פ"א הי' עובדא כנ"ל אלא דהתם טענה המשודכת שאינו בריא אולם ופטרו משבועה מפני שאפי' האב הגורם לא מחייב אלא מדיני דגרמי ולא ברי' הזיקא ע"ש ודבריו מאוד תמוהים מאי גרמי שייך כאן וכי אנו מחייבי' על שגרם אלא שחייב עצמו לפייס הבת במה שיכול ומכ"ש שלא יגרום להיפוך ואם לא עביד כל מה דאפשר מחייב לשלם הקנס אלא מ"מ א"א להשביעו על טענת ספק כי אין לנו טענת ברי שהוא נתעצל ולא פייס ומכ"ש שגרם ע"כ שבועה אין כאן ובתשו' עה"ג סי' ע"ד נכנס בעובי הקורה להפך בזכות תלמידו ורצה להשביע להאב וגם לחייב הבת בבושת צורבא בלי שום טעם שהי' לה רק שטוב לה נער רוכב סוס וע"ש ובכל זה לא נ"ל ובבית מאיר סי' נו"ן חולק עליו ג"כ.

אבל אני תמה מאוד על הגאונים הגדולי' האלו אשר קטנם עבה ממתני איך העלימו עיניהם הקדושי' מדבר פשוט הרי כל עצמו של הרשב"א בנוי על שהאב אונס דיטען עשיתי כל מה שביכולתי ולא נתפייס' ומה לי לעשות עוד ותרקבא דדינרי אין ביכולתי וכן פירש"י בגיטין למ"ד ע"א וז"ל אטו תרקבא וכו' והרי אין לו ואונס הוא והרי פייסה במה שבידו לעשות ולא איפייס' וכו' עכ"ל נמצא אי ידעי' דהוה ביכולתו לפייסה ולא עביד הרי חייב בקנס ועובר חרם ונניח שיטעון שפייס' בכל יכלתו ולא אפשר יותר ונאמין לו זה עכ"פ אסור לו ליתן להנדן למשודך השני ולסייע כלל בשום סיוע של נישואי' שהרי זה בידו עכ"פ ובתשו' הרשב"א הנ"ל לא נזכר כלל מהפרזת נדן ושם הוה עובדא בבת הבת היתה והיתה יתומה ויש לה נדוני' וכל צרכי נישואי' מירושת האבי' והזקן הזה איננו אלא כאפוטרופס ויועץ וכיון דטוען שלא נתפייסה מה לעשות יותר אבל היכי שהנדן משל האב לא ידעתי איך רשאי ליתן לה נדן ולהתעסק כלל בשום צרכי שידוכי' להשני אם לא שתברר מה שנולד לה אחר שהי' אהובים זה לזה וכמו שבתשו' מ"ע הנ"ל שנודע לה שאינינו בריא אולם ולא גרע מאחר נישואין אם טוענת מאיס עלי ומתבררת טענתה בב"ד ואז מחויב האב ליתן לה נדן כדכתי' ואת בנותיכם תנו לאנשי' ולא להשיאה למי שמאוס לה אך בטענה מבוררת כדין מאיס עלי אבל כנידון שלפנינו שהאב משדכה מיד לאחר הרי לפנינו שאיננו אונס כי מי מכריחו לתת לה נדן ע"כ ראוי להחרים עליו שלא ליתן לה נדן ולא להתעסק לשום צרכי נישואי' עד תעמוד למשפט

ותברר טעם מיאוסה בהראשון ויתן לו ב"ד רשות לשדכה לאחר או יפייס הראשון וימחול לה אבל לא זולת זה:

ואם ישאל מה מוסף חרם זה על הראשון שכבר קיבל בשעת תנאים דבאמת חרם בכתב הוה חרם דלא כנב"י כמ"ש במקום אחר [עיין ח"ס חלק יו"ד סי' ר"כ וסי' רכ"ז] יש ויש דהעובר על חרם שקיבל אינו מוחרם אך מקרי עבריין עובר על חרם וכשאין מחרימי' אותו ונחרימהו בפועל יקשה עליו וכן ראוי להורות לגדור בפני פריצי' הפורצים גדר עולם וה' יגדור פרצות עמו ברחמיו הכ"ד א"נ: פ"ב נגהי ליום ה' ב' דחנוכה תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קטו

שלום וכ"ט לי"נ מחו' הרב המאה"ג המופלג החרוץ בעל פיפיות העומד לתל תלפיות כש"ת מו"ה אברהם אולמן נ"י אב"ד דק"ק ל"ב יע"א:

בלי ספק כבר בא ליד פר"מ העתק מתשובתי בענין דין אלמנה שמין מה שעלי' ושם נדרתי לפר"מ ליקח מועד לעיין בהאי דינא ובמתיקות דבריו אשר העמיק עיונו כדרכו בקודש דרכי' דרבנן יהי' ה' עמנו ויורינו דרך יבחר:

הנה בב"ק ק"ב ע"ב מייתי ש"ס מתני' דעירוכי' אחד המקדיש נכסיו וא' המעריך את עצמו אין לו בכסות אשתו ובניו ולא בצבעי' שצבען לשמן ולא במנעלים חדשים שלקחן בשמן ומסיק שם הטעם משום כל המקדיש נכסיו נעשה כמי שהקנה להן כסות אשתו ובניו מעיקרא וכ' בשיטה מקובצת בשם הרשב"א די"מ דוקא במקדיש דלב ב"ד מתנה על ככה ורשב"א דחה זה מש"ס פ' נערה שנתפתתה דלשמואל אין שמין מה שעלי' ומייתי ש"ס דהך מתני' כווי' דייקי' ואס"ד דוקא במקדיש לב ב"ד מתנה עליהן א"כ מאי מייתי ממקדיש לאלמנה דלמא באלמנה שמין דאין כאן תנאי ב"ד וכן ק' נמי לרב דאליבי' אמרי' דלא אקני למיפק מקמי' תיפוק לי' דלא אקני אלא במקדיש אע"כ זה הטעם לית' אלא לאו דוקא מקדש אלא אמדינן דעתי' שמעיקרא מיד הקנה להם מרצונו וחפצו בקנין גמור שיהי' שלהם ולא מצי גזבר ולא שום בע"ח לגבות מהם וצ"ל מ"מ שמין מה שעלי' לרב דה"ל כמתנה ע"מ להחזיר לכשתצא ממנו בארמלות אבל כל זמן שעומדת לפניו הרי היא שלה ממש במתנה וקנין גמור:

ונלע"ד לחלק בין בע"ח הגובה ובין מקדיש ומעריך דבע"ח אם ימצא מי שיקנה מטלטלי' הללו בטובת הנאה שאם ימות הבעל ותצא האשה ויחזרו המטלטלי' ליורשי' יגבה מהן אם ימצא מי שיקנה זה בטובת הנאה יכול למכרם לגבות בחובו או ימתין עד שימות הבעל ויחזרו המטלטלי' ויגבה מן היורשי' משא"כ מקדיש ומעריך אין להקדש אלא

מקומו ושעתו אפי' אביו גוסס ועתיד למות ולהניח לו ריבוא וספינתו באה מהים בריבואו נידון בהשג יד ואין לו אלא מקומו ושעתו כמבואר בתוס' עירוכין י"ח ע"א סוף ד"ה לא צריכא וכו' ואפשר לענין מכירת טובת הנאה לא שייך כלל במטלטלין אפי' אותם שאינם עשוי' לבלות כיון שאפשר שיכולים להבריחם ולא ימצאם הקונה כדאמרי' פ' אלמנה ניזונית דף ק' לענין הכרזה במטלטלי' ע"ש:

שוב חזר רשב"א ודנו דין אחר דאפשר דלאו קנין ממש אקני להו אלא כעין שכירות ושאלה כל זמן שעומדי' לפניו ואפ"ה אמרי' אין דעת מקדיש עליהם כדאמרי' פ' השותפי' לענין נדרים דאין דעתו על מה שהשכיר לאחרים ולדעת זה בע"ח גובה מהן ומכ"ש שהוא עצמו יכול להשכירם ולמוכרם כי אינו שכירות ושאלה ממש רק דלא יהיב דעתו עלי' בהקדש ובנדר אבל בע"ח גובה ומכ"ש שהוא עצמו יכול להשכירם ולמוכרם משא"כ לתי' הראשון אינו יכול למוכרו אפי' בעצמו כי כבר נתנם להם במתנה ע"מ להחזיר לכשיגיע הזמן שתצא מלפניו ולא קודם. ומפני שהרשב"א מסופק בשני תי' אלו ע"כ כ' רשב"א בתשובה דמייתי ב"י סס"י ע"ג וב"ש סי' נו"ן סקי"ב דלא ברירא כולי האי שלא יהא הבעל יכול למשכן בגדי אשתו מפני שלשיטתו אזל דמסופק בשני תירוצי הנ"ל ומ"מכ' בתשו' סי' תתק"ו דמייתי ב"ש סי' נו"ן סקנ"ב דהיינו בבעל שעשה לה אבל אם חמי' התחייב עצמו לתת לכלתו מלבושי' הרי הם שלה ממש ואין לבעל רשות בהם דבאבי בעלה אין אומדנא שעשה לה להתקשט לפני בנו דוקא אלא ע"מ כן נישאית לבנו ולאפוקי נמי אם אחרים נתנו להאחר החופה אפי' קרובי' הכל לבעל ממש אפי' להתקשט אינה יכולה דכל מה שקנה אשה קנה בעלה אא"כ אמרו ע"מ שאין לבעליך רשות אלא מה שתתקשט וכל זה אחר המתנה אבל קודם לכן אפי' אבי הבעל אם כותב ליתן לה אפי' אחר החופה הרי המתנה שלה ממש שע"מ כן נישאית להבעל ולא אמרי' שלא ניתן אלא להתקשט בפני בנו:

נמצא אם אחרים נתנו לה אחר החופה הרי הם של בעל ואם קודם החופה אפי' התחייבו ליתן אחר החופה אפי' אבי הבעל הרי הם שלה ובבעל שנתן לאשתו כל ימי חייו הרי הם שלה ולכשימות שמין מה שעלי' ובחייו מסופק רשב"א אם יכול למשכן והלכה שאינם יכול למשכנם אך תכשיטי זהב ובדולח כתבו תלמידי מהר"מ מר"ב שמביא מהרי"ק שרש ק"י דלצורך פרנסתו יכול למוכרם והמעיין שם בפנים יבין הסבר' לאישורו דהרי האומדנא שעשה תכשיטי' להתקשט לפניו וע"מ להחזיר כשאינה ראוי' להתקשט כגון שמת והה"נ כשהעני ואין לו די פרנסתו אינו ראוי שתצא אשתו בעיר של זהב ואבני בדולח וע"ד כן לא הקנה לה ומ"מ בכלים העשוי' לבלות אעפ"י גבי אלמנה שמין גם

אותם דאסיק אדעתי' מיתה שאם ימות ישובו המלבושים ליורשי' אבל עוני לא אסיק אדעתי' שיעני טרם בילוי הבגדים העשוי' לבלות ואין כאן אומדנא משא"כ אבני בדולח וזהב ואין להאריך במובן וכל זה מבואר בש"ע סי' נו"ן סעי' ט"ו:

אך במ"ש שם בשם רמב"ם שדיני מטלטלי' שנתן לה כדין נצ"ב שאם עבר ומכרם מכורי' והקשה ח"מ הרי מטלטלי' אלו עדיפי' מנכסי מלוג שהבעל אוכל פירות ואינו יכול למוכרם והכא אין הבעל אוכל פירות מה"ת יהי' מכירתו מכירה בדיעבד שמכר מה שאינו שלו:

לפע"ד בגדים שעשה לשמה אם עבר' היא ומכרם המעות לבעל שלא עשה אלא ע"מ להתקשט לפניו ולא שתמכרם ואולם אם מכרה אותם ע"מ לעשות מהם בגדים אחרים לפי מקום והזמן אזי המעות שלה ומ"מ ביני וביני שבח ופירות המעות עד שתתקן לה קישוטי' אחרים הם של בעל ודלא כמשמע מח"מ דאין לו פירות גם טרם שמכרם המלבושים ג"כ הפירות שלו דהיינו פירותיו שתהי' אשתו מקושטת לפניו אבל מ"מ מה שהקשה ח"מ איך יהי' מכירתו מכירה הא אין לגזבר במלבושי אשתו ק' עצומה היא כיון דא"י למכור אי עבר וזבין לא הוה זביני' זבינא ומ"ש ב"ש הרי הרשב"א מייתי ראי' מאותה משנה להיפוך דיכול למכור ולמשכן לכתחילה ז"א דהא הרשב"א לא מייתי ראי' ממשנה אלא מסוגי' דב"ב דמסיק טעמא משום שאין דעתו על כסות אשתו ולשיטתו דמפרש משום דהוה כמושכר ביד אחרים ואין דעת המקדיש על מה שיש משלו ביד אחרים הא אי יהיב דעתו עליו יכול אפי' לכתחילה למוכרו ולהשכינו ומכ"ש להקדישו אבל למאי דקיי"ל לכתחילה א"י למכור וע"כ ס"ל כאידך פירוש דהוה מתנה ע"מ להחזיר ומעיקרא אקני לה א"כ אפי' בדיעבד לא הוה זביני' ודברי רמב"ם וש"ע צ"ע ולפע"ד י"ל דלא אמר הרמב"ם אלא שהם כמו נצ"ב. ומה התם אם עבר ומכרם לא הפסיד' אלא שבח בית אבי' אבל גוף הממון שלה לכשתאלמן ותתגרש צריכי' להחזיר לה נצ"ב ודמי מחיר מה שמכר מהם ה"נ אם מכר מלבושים לא תוכל להוציא מיד הלוקח אותן המלבושים עצמן דלא עדיפי מנכסי צ"ב אבל המעות שלה וכופי' הבעל לעשות לה מלבושים אחרים כיוצא בהם עד שתצא מלפניו והרי הם כנצ"ב ואינם כנכסי צ"ב דנצ"ב לא תגבה המעות עד שתצא מלפניו והכא בהיפוך תגבה המעות מיד לעשות לה קישוטי' אחרים כיוצא בהם ולכשתצא מלפניו תחזירם לו וזה נ"ל ברור בעזה"י:

והנה כל זה בסבלונות קודם החתונה או אחר החתונה הכל לא ניתן לה אלא מתנה ע"מ להחזיר בשעה שלא מתקשטת לפניו כגון מת הוא אבל כסף קדושי' דניתן לחלוטי' ולא ע"מ להחזיר דבקדושי' אינה מקודשת דדמי לחליפי' כמבואר וא"כ ע"כ לחלוטי' ניתן

לה אלא דפליגי במס' ב"ב קמ"ה אי לטבועי' או שלא לטבועי' פי' אי לטבועי' היינו כמו טבע בים שאפי' תמות היא ולא יהנה ממנה כלל מ"מ ניתן מתנה מוחלטת ולחד מ"ד אעפ"י שנותן בהחלט כקונה חפץ מ"מ היינו ליהנות ממנו ולא לטבוע בים ולאבד ע"כ כשמתה היא חוזרת אבל כשמת הוא והיא אנוסה תאמר תן לי בעלי ואשמח בו כיון שלא ניתן במתנה ע"מ להחזיר כסבלונות ופשוט אמנם למ"ד אפי' לטבועי' נמי ניתנו מכ"ש כשמת הוא ולא צריך לטעמא תנו לי בעלי ואשמח בו וכפירש"י בכתובות ע"ו ע"ב יע"ש:

ומזה הקשה תורת חיים אמ"ש שפסק רמ"א סימן נ' לפי הבנתו בתשו' סי' ס"ד דקידושי' הדרי אחר נישואי' במת הוא משום דלא שייך לומר אין קדושי' תופסי' באחותה ונמשך אחריו מהרמ"ל בתשובה סי' י"ט וזה תימא דלא שייך לטיבועי' אלא מן האירוסי' דבמת א' מהם נטבעו הקידושי' בים אבל מן הנישואי' שכבר נהנה ממנה פ"א עכ"פ אין כאן טיבועי' ואפי' למ"ד לאו לטיבועי' ניתנו מה שייך טיבועי' הרי נהנה ממנה ועוד במת הוא תאמר תנו לי בעלי ואשמח בו וכן הקשה באבני מילואי':

ואמנם ב"ש בשם מהר"ם מינץ שם ס"ל לחלק דודאי פרוטה א' ניתן לחלוטי' אך מה ששוה יותר לא ניתן רק לקישוטי בעלמא ואותו תחזיר והקשה אבני מילואים א"כ מן האירוסי' תחזיר נמי המותר ולפע"ד עכ"פ צריכה להחזיר גוף הטבעת והיורשי' נותנים לה פרוטה כסף קידושי' אבל גוף הטבעת תחזור ויאמרו קדושי' תופסי' באחותה כיון שמחזרת גוף החפץ ע"כ לא הדרי משא"כ מן הנישואי' כיון דלא שייך שמא יאמרו אין קדושי' תופסי' באחותה צריכה להחזיר גוף החפץ ולכאורה ק' לאמימר איך יחלוק על ר' יהודה דלא חייש לשמא יאמרו אין קדושי' תופסי' באחותה איך אמורא יחלוק על התנא וצ"ל דס"ל דלא פליגי בטבועי' דלכ"ע לאו לטבועי' ניתנו ור"מ גזר שמא יאמרו ומשו"ה לא הדרי ור' יהודה לא גזר הלכה כר"מ בגזרותיו כנ"ל וא"נ י"ל דאמימר ס"ל ע"כ לא פליגי בברייתא אלא במקום שכתבו כתובה לארוסה ונותנים לה מנה ומאתיים ומנכים לה דמי קדושי' בהכי לא שייך שמא יאמרו דמאן דשמע בהא ישמע בגביית כתובתה וידעו שתפסו בה קדושי' שהרי גבתה כתובתה ולא תפסי באחותה ואמימר מיירי במקום דלית כתובה לארוסה והיא מחזרת החפץ שקידשה בה אז שייך הך גזירה אלא שלא מצאתי לי חבר בענין זה:

והנה ב"ש סי' מ' רסק"ב מייתי פלגתת הר"ן ותשו' הרא"ש ופר"מ העמיק בזה ונכנס עוד להביא ממרחק דין דאקנה ואבאר בקיצור ע"ד פשוט המקדש מעכשיו ולאחר ל' יום מקודשת אפי' נתאכלו המעות ולא דמי למלוה דהתם בשעת נתינת המעות לא ניתן לשם

קידושי' רק להוציא ושוב כשמקדשה אין כאן מעות אבל הכא נהי בשעת חילות הקדושי' לית כאן מעות מ"מ בתר נתינה אזלי' ואז ניתן לשם קדושי' ועפי"ז ס"ל לתשו' הרא"ש דבין חזר בו היא או הוא לעולם צריכי' להחזיר כסף קדושי' ומ"מ כשלא חזרו מקודשת אפי' נתאכלו דבתר נתינה אזלי' ולא בתר חילות הקידושי' ואז בשעת נתינה הוה מעות קדושי' והר"ן ס"ל נהי אם חזרה היא צריכה להחזיר דלאו כל כמינה דתאכל וחדי אבל בחזר הוא א"צ להחזיר דא"כ לא יהיב לה מידי וה"ל כמקדש במתנה ע"מ להחזיר ולא דמי לדמהרי"ל דס"ל דכל המגרש אשתו חוזרי' הקידושי' מן הנישואי' דעכ"פ אהני לי' קדושיו דמן האירוסי' לא יכול לחזור בו או כסף קידושי' שלה או ישא אותה בחופה וביאה אבל בלאחר ל' יום ומן האירוסי' לאו מידי יהיב לה כיון ברשותו קיימ' ע"כ מעות אינם חוזרת להר"ן:

והנה לר"מ אדם מקנה דבר שלב"ל ומ"מ עד שלא ב"ל שניהם יכולים לחזור כמבואר פ' איזהו נשך ומ"מ אם באו לעולם קנה אעפ"י שנתאכלו המעות היינו מטעם הנ"ל דמתחלה לשם קנין ניתן קונה אפי' נתאכלו ומ"מ בהא גם הר"ן מודה בין חזר המוכר ובין חזר הלוקח לעולם מעות חוזרי' דה"ל כנותן מעות ע"מ להחזיר ובקנין קונה במתנה ע"מ להחזיר משא"כ בקידושין:

ואנו נהי דקיי"ל אין אדם מקנה דבר שלא ב"ל מ"מ בשיעבוד אלמוהו לרבנן כמו בקנין לר"מ ויכול לשעבד דאקני כמבואר בב"ב קנ"ז ומשו"ה כ' הפוסקי' וגם הרשב"א שם דלא עדיף מקנין דיכולי' לחזור עד שלא ב"ל ה"נ ומ"מ משבא לעולם חל השיעבוד דבתר תחלת הלואה אזלי' ואז ניתן המעות על השיעבוד הלז והדברים פשוטים וברורים בעזה"י: פ"ב יום ה' ויו אד"ש תקצ"ו לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קטז

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג בתורה ויראת ה' כש"ת מה' שמואל ני' אב"ד דק"ק באלקאן יע"א:

גי"ה הגיעני נידון א' שנשא אשה ולא גילה שהוא בעל נכפה ר"ל והנה איתגלי בהתתי' והאשה אינה רוצית לדור עמו והוא אינו רוצה לגרשה בשום אופן ואבי האשה יש בידו גם מעות מה שהכניס הבעל היכי לדייני להאי דינא:

בחולי נכפה פליגי המרדכי פ' המדיר סי' ר"א בשם ראבי"ה ס"ל בפשיטו' דלא כייפי' להוציא בנכפה והרא"ש בתשובה כלל מ"ב סי' א' פשיטא לי' שכופי' להוציא ע"ש ומייתי לי' רמ"א סי' קנ"ד ס"ה ולכאורה פשיטא שבעל הנכפה הוא מסוכן בנפשו שיפול

לא' הפחתים או למים ולאש וכן הי' עובדא פה שנפל בשדה לתוך תנור ששורפים פחמים והוציאוהו משם ומת אחר איזה ימים אך פלוגתיהו דראבי"ה ורא"ש בהליכת הרופאי' אם הוא חולי המתדבק כי בשנים קדמוני' הי' נשמרי' מד' אמו' שלו שלא יתדבק חליו באחרים ורופאי זמנינו מחליטי' שאינינו מתדבק כלל ואינו מזיק אפי' לאשת חיקו אם איננו מאיס עלי' ובחלה נפשה בו נמצא לענין כפי' להוציא מי יכניס ראשו באי' דאורי' אשת איש:

ועוד אני אומר דאפי' אי קמי שמי' דהלכה כהרא"ש מ"מ כיון דאיכא דעת המרדכי דפליג ואין אתנו יודע להכריע ממילא אם עבר וגירש ע"י עישוי הוי א"א דאורי' בודאי ולא מספק וטעמא אני אומר שהרי גט מעושה אפי' כדין ואומר רוצה אני מ"מ אינינו כשר אלא מטעם דאחז"ל ב"ב מ"ח ע"א מסתמא ניחא לי' לקיים דברי חכמים שאמרו לכופו להוציא ועל דרך שהסבי' הרמב"ם יפה ספ"ב מגירושי' והיינו כשברור גם להמגרש שהעישוי כדין אליבא דכ"ע א"כ מצוה לשמוע דברי חכמים אבל הכא יאמר נא המגרש מאן לימא לן שמצוה לשמוע דברי הרא"ש דלמא מצוה לשמוע דברי המרדכי ואם גם מ"ש רוצה אני הי' בהכרח ולא ענה מלבו ע"כ אין נראה שום ה"א לכייף לגרש:

ובהיות שהיא טוענת מאוס עלי בטענה מבוררת יש לה דין המבואר בב"ש סס"י ע"ז ד"ה מורדת וכו' אות א' יע"ש אלא בטענת מאיס לא יכול אבי' לעכב את של הבעל אלא את שלה אבל הכא נ"ל שאין כופי' האב להחזיר לו כלום עד שיתרצה לגרש שהרי שם סי' ע"ז מייתי רמ"א בשם תשו' הרא"ש דאם קידשה ברמאות כופי' להוציא ע"ש והרמ"א קיצר במקום שהי' לו להאריך וז"ל הרא"ש בתשובה כלל ל"ה סס"י א' אמנם אם נראה לכם רבותי הקרובים אל הדבר שאם המקדש אינו אדם ראוי והגון להדבק בבת טובי' ובנבל ותרמית פיתה וקרוב הדבר לדמות לעובדא דנרש ליבמות ק"ו משום שעשה שלא כהוגן הפקיעו קידושין מיני' וגם זה שעשה שלא כהוגן נהי שלא נפקיע הקידושי' מ"מ יש לסמוך בדבר זה על קצת רבותינו דפסקו בדיני דמורדת דכופי' אותו לגרשה אמנם יש לנסות אם יש לפייסו בריצוי כסף ואם לא יאות אני נגרר אחריכם לכופו לגרשה עכ"ל תשו' הרא"ש שם ומעתה אומר אני הכא שקידש ברמאו' ולא גילה מומו ומאיסתו נהי דלא נכוף לגרש מ"מ גם לא נעזור לו להוציא שלו מיד אבי' עד שירצה לגרש מרצונו הטוב כנלע"ד נכון בעז"ה:

ע"ד מי שרוצה לדבק בבן טובא בחור וטוב אלא דחייש מ"ש העולם משום שמות הבח' עם החותן ושם אמו כשם אמה של המשודכת אהו' מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדי' ובפרט דאיכא כאן זכות תורה דאפי' אדבית עלי מתכפר בתורה וגמ"ח מכ"ש פי' ובאמת

לא מצאתי חשש זה בס' חסידי כלל כ"א בסי' תע"ז שם נאמר דלא ישאו האב והבן ובן הבן שלשה נשים ששמות שלשתן שוות ותו לא נמצא דבר וזהו חבורו של ר"י החסיד ש"מ דליכא קפידא במידי אחרינא ויהי' זיווגם עולה יפה הכ"ד א"נ. פ"ב יום ג' ב' דר"ח תמוז תקצ"ג לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קיז

שלום וכ"ט לה"ה הרב הותיק המופלג כבוד מו"ה יצחק צבי נ' אב"ד דק"ק טיסאבוא יע"א:

גי"ה הגיעני נפשו היפה בשאלתו נידן ראובן נושא אשה חנם אין כסף אפי' פרוטה א' והוא הי' לו את אשר חננו הי"ת מיגיע כפו ונכתב בתנאים אחרונים מחמת ערער וקטט אם ימות בשנה ראשונה בלי ז"ק תיקחי מ' קילא כל מה שהכניסה לו בלי כתובה ותוס' ואירע שמת בשנה ראשונה בלי ז"ק והנה יורשי הבעל רוצים לשלוח האשה שלוח ערטלאי כי לא הכניסה לו כלום וכתובה ותוס' אין לה כפי הנ"ל והאשה ואבי' טוענים חדא שהאשה לא קבלה קנין וכן מעידי' עדי השטר אעפ"י שחתמו בשטר והעידו שקבלו ק"ג א"ס מ"מ אמת הוא שלא קבלה קנין מהאשה רק מאבי' ועוד טוען האב ובתו כי לא ידע על מה מקבלים קנין כי אלו הי' יודע מנהג תקנות שו"ם לא הי' נכנס לאותו ספק כי הי' חתנו איש ידוע חולי ומעלתו עוד טוען בעדם ב' טענות א' כיון שלא הי' להחתן ממון ממורישין כ"א מיגיע כפו אין כאן דין תקנות שו"ם ומ"ש ח"מ סי' קי"ח סקכ"ה התם כשעכ"פ הממון שהכניסה הוא מירושת אבותיו איכא קצת ותם לריק גבי יורשים אבל יגיע כפיו כי אכל מה להם ולו ותו כ' טענה אחרת הא דכ' בנחלת שבעה דאין להם כתובה ותוס' היינו אם הכניסה לו דבר ונוטלת נדוני שלה ובתוך זה כלול שיעור כתובה אז לא תיטול מה שהוסיף לה אבל הכניסה ערטלאי לא ס"ד שתצא בת ישראל בלא כתובה עכ"פ ורוצה לידע דעתי בזה יען כי רבו עליו רובים בענין זה:

אין עת להאריך ואשיב בקיצור נמרץ הנה טוענת האשה ועדים מסייעי' לה שלא קבלה כלל קנין ואם באנו לדון שאפי' לא נכתב ככתוב דמי דכל הנושא ע"ד המנהג נושא ועיי' ח"מ סי' ס"א סעי' ה' הי' מקום לפקפק מטעם שכ' ב"ש סי' נ"ג סק"כ ועיי' ש"ך ח"מ סס"י מ"ב אך אין אנו מאמינים לה ולהעדים כיון שכ' בשטר שקבלו קגא"ס מהצדדי' וחתמו העדים עצמם אינם נאמנים לפסול עצמם למפרע אך מכאן ולהבא הי' ראוי שיפסלו לעדות גיטי' וקדושי' ולכל עדות כי ממנ"פ העידו עדות שקר בפנינו או במה שחתמו בשטר או במה שחוזרי' עתה ומגידים אלא בעו"ה קלקלתינו תקנותם שמקבלים עדים כאלו שאינם יודעי' בין ימינם לשמאלם ואינם משגיחי' על מ"ש מעידים ואין יודעי'

דין ודת ע"כ יקבלו עליהם בפני ב"ד ללמוד ענין השטרו' שיחתמו מכאן ולהבא ושובו במשובה ויוכשרו מכאן ולהבא אבל השטר הזה נשאר בתוקפו והנה טענה שני' שלא ידעו על מה מקבלים קנין ומ"ש בשטר גם זה הבל עיי' דברי רמב"ן שהביא סמ"ע ח"מ סי' מ"ה סק"ה ועיי' ש"ע ח"מ סי' צ"ט סעי' י"ג:

ונבוא אל טענת מעלתו להדר הדל בריבו הנה כל דבריו דברי' נכוני' וישרים למוצאי דעת שכבר' קדמוהו קדמאי הנה מ"ש דח"מ לא מיירי אלא במכניס מה שירש דאיכא עגמת נפש לבני משפחה אבל לא הנהנה מיגיע כפו כבר צווח בזה הגאון בית מאיר על בעל נחלת שבעה ז"ל על שלא חילק בזה בנוסחא שלו והביא סעד עוד מלשון התקנה כי גבי דירה לא כ' שתחזור כי מה תחזור ואין בידה כלום והרי באה להוציא אלא לשון התקנה אם ימות הוא חוזר הכל רוצה לומר שהמעות חוזרי' למקום שבאו משם והיינו אם מעיקרא באו לידו ממשפחתו יוחזרו המעות למקומם אבל אם לא קיבל משום אדם איך לא יתחייב לשלם מה שחייב עצמו כתובה ותוס' ואחר שהאריך סיים שאין לכתוב עוד עידור במי שמכניס ממון והנה הגאון הנ"ל הוא גאון בדורנו ואנו נוהגין אחריו ברוב הוראתיו אלא שמ"מ לא אמר שלא לכתוב עוד אבל מה שכבר נכתב ונחתם וקיבלו עליהם טעותו של נוסחא בעלי נ"ש אין מבואר להוציא מיד היורשי':

וטענה שני' שטען מעלתו כיון שהכניסה ערטלאי אין ראוי להוציאה בלי כתובה גם אלו דברים אמתיים וכנים וכבר קדמו בתשוב' מהרי"ל וטרם אציע דברי מהרי"ל אקדים הקדמה להבין כוונת מהרי"ל הנה כתובה דאורייי' ממש היינו אומן התורה או מדרבנן וסמכו אדאורי' שיעור הוא בחשבון כסף זמנינו ששה וששים זהו' מ' צל כסף מעות שהם מאתיים צוואנציגר כסף שהוא חמשי' סלעים שכל סלע ד' צוואנציגר ומה שנוהגי' במדינותינו להגבות לבתולה מאתים זהו' ובקצת גלילות ד' מאות זהו' באנקא צעטיל וקורין דחזי לכי מדאורייתא היינו שאנו מחזיקי' אותנו כמשפחות מיוחסת שבישראל וכב"ד של כהנים ועל אותו התוס' יאמר ג"כ כתובה דאורייתא והנה כל הפוחת משיעור כתובה הוה בעילת זנות בזה פליגי אי דוקא הפוחת מכתובה דאורייי' ממש או אפי' הפוחת ממה שנהגו משפחות מיוחסת ומעתה יובנו דברי מהרי"ל:

שם טענה האשה אם לא יתנו לה כתובה יהי' כל בעילתה בעילת זנות והשיב מהרי"ל וכמה גדולים כיון שקבלה עכ"פ דבר מעט היינו כתובה דאוריית' ממש שוב אין בעילתה זנות וכמה גדולים הנהיגו שתכתוב לבעלה בממון התקבלתי ממך עד שיעור כתובה דאורי' וא"כ אין כאן בעילת זנות אלא אפי' להפוסקי' דס"ל דהממעט משיעור הנהוג למשפחות מיוחסת נמי הוה בעילת זנות מ"מ הא הכא לא מיעוט לה אלא שאין אחריותה

על הנכסי' שהכניס ואמנם ממה שהרויח אח"כ הכל משועבד לכתובתה ואע"ג מדינא צריך שיהי' כל הנכסי' אחראי' לכתובתה מ"מ מפני זה אין בעילת זנות ע"כ אם תמצא לו נכסי' מבלעדי אותן שנתנם לו אבי' לנדן תגבה כל סך כתובתה ואם אין לו תפסיד ככל מי שלא הניח נכסים לכתדב' ואין כאן בעילת זנות:

הנה לפי דבריו האחרונים אפילו אם אין נותנין לה אפי' כתובה דאורייתא ממש נמי אין כאן בעילת זנות כיון שאם הי' מוצאת נכסים שהרויח אחר נישואים הי' גובה מהן אלא שאין אחריותה על אותן הנכסי' שהביא מבית אבי' ואין כאן בעילת זנות:

מ"מ בנידון שלפנינו דכל עצמו נכתב בנוסחא מוטעת כמ"ש לעיל בשם בית מאיר כיון דלא הביא מבית אביו כלל אין ראוי להפסיד כתובה דאוריי' ועכ"פ יתן לה סך ששה ושתים זהו' מ' צל כסף מעות והשאר אם יש ממה שסיגל והרויח אחר החתונה יותן לה כל ההתחייבו' ואם לאו לא נוציא מהיורשי' כנלע"ד עפ"י דין קרוב לדין תורה ואחתום שמי. פ"ב כאור הבוקר ליום עש"ק כ"ו מרחשון צדק"ת לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיח

ששון ושמחה ישיגו לי"נ תלמידי הותיק המופלג מופלא סמוך לאיש חתן תמים כה' ישראל דוד נ"י:

הגיעני מכתבך ע"י הציר ובנחיצה אשיב ע"ד כי נקרא נקראת לנישואין ומתה אחות המשודכת שלך ואם לא תכנוס בתוך שלשים ידחו הנשואי' עד ר"ח ניסן מפני עסקי מו"מ של אבי המשודכת וגם כבר הזמין קרואים נכבדים ממקומו' אחרי' הנה כבר כתב דודך הרב המה"ג נ' שרשן של דברי' עפ"י הדין מ"מ לא אשיבך ריקם:

בפרק אלו מגלחין כ"ג ע"א ואם אין לו אשה ובני' מותר לישא לאלתר משום פ"ו הניחה לו בנים קטנים מותר לישא לאלתר משום פרנסתן ויש כאן ד' שיטות לרמב"ן בת"ה האי לאלתר היינו אחר למ"ד ולרמב"ם הכניסה אחר ז' והבעילה אחר שלשים וצריך לומר דיש תועלת בכניסה בלא בעילה משום קירוב דעת ולא יתבטלו השידוכי' ואפי' שכבר אירס מ"מ נישואי' עדיפא וקשי' גירושין אז משא"כ באירוסין כך צ"ל ולשניהם קשה לשון הבריתא דפלגינהו לתרי בבי מי שאין לו בני' ומי שיש לו בנים קטנים כיון שדינהם שוה וברמב"ם פ"ו מאבל באמת נקטינהי בחד בבא. שיטת הר"י בעל תוספות בכתובות ד' ע"א דביש לו בנים קטנים כונס אחר ז' ובועל אחר למ"ד ובאין לו בנים אינו כונס אלא לאחר למ"ד כיון דהבעילה אסור תוך למ"ד למה יכנוס וא"ש דפלגינהו לתרי בבא וקאמר דאין בני' כונס לאלתר משום פ"ו ומובן היינו אחר למ"ד שראוי' לפ"ו ובבנים

קטנים כונס לאלתר משום פרנסתן והיינו אחר ז' משום פרנסתן מיד מ"מ עדיין דוחק לשון הברייתא דתני לשון לאלתר ואינו שוה דחד לאלתר אחר למ"ד וחד אחר ז' אמנם השיטה המחוורת שיטת ר"ח וראב"ד ולזה הסכימו רוב הפוסקים דלעולם כונס לאלתר אחר ז' מיד אלא באין לו בנים בועל מיד והיינו דקתני משום פ"ו להורו' שיבעל מיד וביש לו בנים קטנים בועל אחר למ"ד כי לא התירו אלא משו' פרנסתם וסגי בכניסה בלא בעילה וא"ש דפלגינהו בתרי בבא והיא השיטה המחוורת המוסכמת מרוב הפוסקי':

אך כל זה כשאירע אבל להבעל המצווה על פ"ו אמנם כשאירע אבל להמשודכת גם בזה הקיל ר"ת משום פ"ו דידי' והנה ברמזי' פסקי הרא"ש פרק החולץ סי' כ"ה ופ' אלו מגלחין סי' צ"ו כ' להדי' בלי שום תנאי דמותר ג"כ אחר ז' וכן הוא בטא"ע סי' י"ד אך בהרא"ש בשני המקומות וכן בטי"ד סי' שצ"ב מייתי הא דר"ת שהזמין קרואי' סמוך לחופה ובפרישה הבין דמשו' הפסד טבחו ליינו התיר והוקשו לו דר"ת התחיל בשניהם וסיים בפ"ו ועוד מה יועיל זה להפסידו כיון שע"כ ימתין כל ז' ע"כ נדחוק לומר שיכנוס מיד תוך ז' להצילו מהפסדו ויבעול אח"כ תוך למ"ד משום בטול פ"ו וכ"כ ש"ך שם סק"ו ולא נהירא כלל ועט"ז סק"ה והנלע"ד שהזמין קרואי' ממקומות אחרי' וטריחא להוא מילתא להמתין עד אחר שלשים יום ואם ישובו לביתם לא יחזרו לכאן עד אחר זמן רב וזמן רב כזה חיישי לכמה חששות ולבטול שידוכי' חלילה ומשו"ה אע"ג דלבטול פ"ו דזמן מועט לא הי' חושש כיון דהיא לא מיפקדא מ"מ אביטול כל הענין ושתשב עד שתלבין חלילה חשש כי מי יודע מה יולד ולעיכב זמן רב איכא כמה חששות ע"כ התיר:

וכ' בתשו' הרא"ש כלל כ"ח סי' ס' שכזה אירע להרא"ש ולא רצה לסמוך על גוף הוראות ר"ת אלא בצירוף הפסידי' אחרי' (ולא משום טבחו טבוח וכדומה) וצירוף הפסד מרובה לזה וסמוך על ר"ת והתיר ע"ש וכ"כ בטי"ד סי' שצ"ב אלא בתשו' משמע לאו דוקא משום שהי' אחות המשודכת אלא גבי גברא נמי מתיר בלא הפ"מ ובטי"ד לא משמע כן ע"ש:

הנה בנידון שלפנינו מלבד כי הזמין קרואי' ממרחק והם לא ימתינ' יותר מז' ימים עוד זאת הלא קרא לך החתן ועשית עקירה ממקו הישיבה בית אולפנך ואתה מתגורר בנתיי' בלי מצוא מנוח והשקט ללמוד וללמד גם לא תוכל לחזור לכאן ובין כך אתה מתבטל מלימודך ומכ"ש שאפשר שתתבטל עד כמה חדשי' עד ר"ח ניסן ולא תהי' הפסד תורה שלימה שלנו מהפסד ממון שהתיר הרא"ש וגם כבר כתבתי לדחות זמן רב דאיכא חששות הרבה בודאי יש להתיר לע"ד בלי ספק ועתה עלה והצלח ויהפוך אבלם לששון נסו יגון ואנחה וישיגו ששון ושמחה תעדה מעדה תהלה לשם לתפארת כנפשך ונפש אוה"נ. פ"ב נגהי ליום ה' טוב כסלו תקפ"ד לפ"ק.

תשובה קיט

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המאה"ג המופלג חרוץ ושנון כש"ת מה"ו אברהם נ"י אב"ד דק"ק שאטלסדארף יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו היפה בשאלתו במי שמת בשנה שנית של שני חזרה דהיינו שנשאה ביום כ"ב מרחשון ומת שנתיים אח"כ כ"ג תשרי ונמצא חסר חדש א' לתשלום ב' שנים אלא אותו שנה היתה מעוברת אם נחשב העיבור בכלל ואין לה אלא חצי תוספתא או נאמר כבר עבר' כ"ד חודש ויש לה כל הנוספת ועיניו שפיר חזי בב"ש סי' צ"ג ס"ק י"ז מייתי בזה פלוגתא רשד"ם [וכן תשו' דברי ריבו'] דתרוויי' ס"ל אין חודש עיבור בכלל ומהרי"ו סי' ס"ח פשיטא לי' דחודש עיבור בכלל:

והנה מסידורו של בית שמואל דמייתי דברי מהרי"ו באחרונה משמע דס"ל הכי וכן בדין דהמעיי' במהרי"ו יראה יסודותיו חזקים דכל שנה עם עיבורה אם לא שנזכר בלשון יב"ח ולא הניח דבר שלא הביא והמעיי' בתשו' דברי ריבו' הנ"ל יראה שלא נודע לו כלל מדברי מהרי"ו הלז וכל היכא דבתראה לא ראו דברי קמאי הלכה כקמאי ואלו ראה דברי ריבות דברי מהרי"ו לא כתב מ"ש. וכ"כ תשו' ב"ח סי' כ"ח שאין לחוש להם אלא לדברי מהרי"ו אלא בתחלה ראה הב"ח בלשון התקנה שבספר הישר לר"ת ע"ש בענינים שונים סי' תקע"ט שם כ' אם מתה תוך יב"ח בלא ולד של קיימא עד עבור שנת הנשואי' וכו' הרי כ' יב"ח שוב חזר בו הב"ח כשראה התקנה בסוף ס' תשו' מהר"מ ר"ב סי' תתקל"ד שם לא נזכר יב"ח וגם לפני מהרי"ו לא הי' אותה נוסחא ואינהו הוה בקיאי טפי בתקנו' מינן עליהו סמכי' ועוד דכ' תה"ד דהקהילו' שינו והוסיפו על תקנת ר"ת וא"כ אפשר גם זו בכלל השינוי דר"ת תיקון יב"ח והם תיקנו שנה והיינו עם עיבורה וכן פסק בתשו' כנסת יחזקאל חא"ע סי' ס"ב:

והגאון שב יעקב חא"ע סי' כ"ה כ' כיון דנכתב בתנאי' בשטר עידור בשנה ראשונה אחר החופה ובשנה השני' וכו' א"כ ה"ל כאומר שנה זו או שנתיים אלו מיום זה דבהא אפי' רשב"א דפליג אהר"ן בנדרי' ע"ש דף ס"א ודף ק"ג בר"ן ורשב"א והעלה בשם מהריב"ל אפילו קים לי' לא מצי למימר נגד מהרי"ו בזה אלא טוב לבצע וכן הסכי' הוא ז"ל למעשה בלא בצוע ריב כלל אפי' קים לי' לא מ"ל. ונ"ל י"ל סתירת לשון ר"ת שכ' תוך יב"ח עד עבור שנתו דס"ל שנה סתם אין עיבור בכלל והיינו יב"ח אך כל זה בלשון התקנה אך אחר שנהגו הקהילות לכתוב בשטר עדור משמעו' לשון שנה זו א"כ עיבור בכלל:

אמנם בשבות יעקב ח"ב סי' קכ"ה אך הוא לבדו חייש לדברי החולקי' אמהרי"ו וכ' דאפשר מהרי"ו גופי' לא קאמר אלא במת הבעל והאשה תובעת תוספת' שלה ויורשי

הבעל מוחזקי' אבל במתה האשה ויורשי' תובעי' נדוניתה מודה דמוקי' ירושת הבעל נגד ס' תקנת וא"כ בנידון שלפנינו כל אפי' שווי' דאינה יכולה להוציא חצי תוס' שלה מיורשי הבעל:

אלא אח"כ שפך סוללה על כל דברי מהרי"ו דהא בתקנה קיי"ל אזלי' בתר טעם וסברא אפי' אין הלשון מורה כן ור"ת כ' בס' הישר וראינו שיעור שנה לתקנה זו ולא יותר כי אחרי שנתו נשכח מן הלב מה שנתן ולא יוסיף עצב עמה עכ"ל וא"כ איך אפשר לומר בשנה פשוטה נשכח ביב"ח ובמעוברת י"ג חדש ולא שייך הכא לאל גומר עלי אלו דבריו ז"ל:

והדין גרמיזא אתא בבתריתא ואין בהמ"ד בלא חידוש בעז"ה והנה לכאורה ממ"ש לעיל מלשון תקנת ס' הישר יש לומר יב"ח או שנה כי הלשונות סותרי' זא"ז אך בתשו' מהר"מ מבואר לשון התקנה שנה ואני אומר בהיפוך מלשון מהר"מ איכא לספוקי ובדר"ת ליכא ספיקא דודאי העיבור בכלל בשנחקור על מה סמך ר"ת שנשכח אחר שנה והנה בתשו' מהר"מ כ' וז"ל ולא יעמוד בתוכחת ותם לריק כוחכם לאדם שהשיא בתו ופסק לה ממון הרבה ולא הספיקו ימי המשתה לצאת עד שמתה בתו הרי הפסיד בתו ומעותיו עכ"ל והנה לא נזכר זמן ימי המשתה כמה הם ואמנם כתי' בתורה נקי יהי' לביתו שנה א' ושימח את אשתו אשר לקח וברור בלי ספק דלענין שלא יעבור עליו לכל דבר עיבור בכלל דילפי' כל שנה מבתי ערי חומה כמבואר פ"ק דר"ה כמ"ש והאריך בזה בכנסת יחזקאל ע"כ עפ"י לשון ספרי הנ"ל תקן שנה עם עיבורה אלא שמתנגד לזה ש"ס כתובות ח' ע"א אר"פ משמי' דרבא עד תריסר ירחא שתא משמע אין עיבור בכלל נמצא בתשו' מהר"מ יש ספק עצום. ועוד בס' תורת כהנים שלפנינו הגירסא ולא הספיקו ז' ימי המשתה לצאת וכן העתיקו תוס' כתובות מ"ז ע"ב וכן כ' בס' הישר ז' ימי המשתה וא"כ ליתי' להנ"ל:

אך כשנעיי' בס' הישר מבואר שר"ת בשעת התקנה לא נזכר מתורת כהנים הנ"ל ולא עליו סמך כי מסברתו תיקן ושוב לא נזכרתי מהספרא ועתה מצאתי וברוך ה' שיצאנו מקללת ותם לריק כוחכם ולפ"ז צריך ביאור מנ"ל לר"ת הא ונ"ל אדאורי' סמך דבתי ערי חומה גאולתו עד תום שנה תמימה וכ' רמב"ן שם וז"ל בעבור שממכר ביתו של אדם קשה בעיניו ויבוש כי ימכרנו יצתה תורה שיגאלנו בתוך שנה ראשונה וכו' אבל הבית לאחר היאוש משנה דירתו ועמד שנה בבית אחר לא יזיק לו ע"ש הרי זה מבואר נגלה בתורה כי אחר שנה לא יוסיף עצב עמו וכבר נשכחו חפצו ומעותיו ולפ"ז דינו כמו בתי ערי חומה שנה תמימה עם עיבורה:

ונ"ל מזה מה שאנו קורין פרש' זכור פ"א בשנה ולרוב הפוסקים הוא דאוריתא או סמך מן התורה דכתי' לא תשכח ושיעור שכחה היא שנה וא"כ במערבא דמסקו לאוריתא בתלתא נמצא שנה האמצעי' אין בו לא פ' עמלק בבשלח ולא פ' עמלק שבכי תצא רק מה שקורין פ' זכור ונמצא אם הוא שנה מעוברת עוברי' על לא תשכח אע"כ ילפי' מע"ח שכך הוא שיעור שכחה:

ולענין חקירתו של שבו"י וכי בשנה פשוטה ישכח אחר יב"ח ובשנה מעוברת בעי' י"ג חדשי' אם מחויבי' אנחנו לדרוש טעמא דקרא נאמר כמ"ש הראשונים הפשטני' דבשנה יש היקף של כל הימי' ימי שמחה וימי צומות ושארי ענינים שיש לכל יום ביומו שמעוררה לזכור ענין ואם עבר שנה בהיקף כל הזמנים כבר הוציא מדעתו וא"כ כיון שלא כלו המועדי' ושינוי הזמני' עד י"ג חדשי' אינו מוציאו מלבו ע"ד משל אם כלתה לו יב"ח ר"ח אדר שני מ"מ כשיגיע פורים הראשון יזכור ויתעצב וכדומה וכן בכל ענין ולק"מ קו' שבו"י ואולי יש טעם אחר ומסתיין דמוכח מספר אורייתא דמשה:

ואע"ג דלשון ר"ת בס' הישר סותר מ"מ כי דרישא מת תוך יב"ח אינו אלא דיוק הא לאחר יב"ח לא ואמנם סיפרא עד שעברה שנתו הוא מאמר מבואר ומוחלט לא שבקי' מאמר מפורש מפני דיוק וכעין זה כ' מג"א רס"י תס"ז גבי ריחא מילתא ע"ש. נקטינן דחדש עיבור בכלל התקנה הן לו הן לה והנלע"ד כתבתי א"נ. פ"ב יום ד' י"ג טבת תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכ

להעריך בקיצור דיני תקנות שו"ם בענין שני חזרה יהי' ה' עמנו להעמיד על האמת הנה תקנות הקהלות כשיבא ב"ד להזדקק כל שנמצא בעין חוזר בשנה ראשונה והחצי בשנה שני' אמנם מה שאינו בעין כי כלה ונאבד או הפסד במו"מ אפי' פשע ואפי' בזבז במזונותיו והוציא הרבה ואפי' נתבע מהנושה שמקודם החתונה ושילם להם הכל נחשב לפי ערך מה שהכניס הוא ומה שהכניסה היא עד"מ היא הכניסה אלף זוז ושלו הי' אלפיים ולא נמצא עתה אלא ב' אלפי' נמצא חסרי' אלף אזי ינוכה השליש מאלף שלה ושני שלישים יחזור וינוכה מאלו ב' שלישים מה שהוציא בחלי' וקבורתה וכבוד קבורתה וכדומה זה ינוכה כלו מב' שלישי' הנ"ל ובתנאי שלא יבזבז ולא יוציא הוצאות שלא כסדרן ודרך של כל עולם כיון שרואה המות עולה בחלונו יש לדאוג ע"ז:

והנה כ' המרדכי פ' נערה שנתפתתה שניתנה לו זמן שלשי' יום להעמיד עצמו לב"ד וכ' החלקת מחוקק שבאותן שלשי' יום ניזון הבעל מהנכסי' וצריך פי' לפי' והכונה כך כי כבר מיום ירידת ב"ד לפקח על עסקי עזבון רואי' מה שנמצא ומה שאבד אבד וא"כ

אם ימשך זה משך זמן מה והחתן אשר חי ניזון מתפיס' הבית אחר מיתה ולעת בואו בדין חשבון יחסר מה שניזון מהתפיסה וע"ז כ' הח"מ וב"ש בכונ' המרדכי כיון שיש לו רשות לדחות בלך ושוב שלשים יום א"כ כל מה שניזון באותן שלשים יום מהעזבון בלי בזבז אלא כסדרן אותו ינוכה ג"כ משא"כ אם איחר לעמוד עצמו לב"ד מאוחר לשלשים יום הוצאות המזונות על הוצאותיו ולא מן העזבון וממילא נשמע אם לא דחה בלך ושוב אלא מיד עמדו ב"ד על החשבון העזבון אין לנו אלא עד יום זקיקת ב"ד וכי יש לו ליתבע שיזינהו מנכסי אשתו שמתה אתמהה:

וז"ל תשו' ב"ח סי' ב' ומה שהוציא בפירעון חובות שלו פשוט שאינו חייב לשלם דהתקנה לא נתקנה אלא ע"ד שנשאר בעין ואפי' בזבז שלא לצורך פטור מלשלם כ"ש פרעון חובו וכו' וכ"ז ברור עכ"ל:

אבל מה שצלע"ג בענין זה תינח מיום החופה ואילך שבאתה הנדוניא לידו וכן כל מלבושי' ותכשיטי' כדרך העולם שדרים הזוג זע"ז והוא נושא ונותן ומוציא ומכניס ע"כ י"ל אם נאבדו פטור אבל הוצאות שהוציא טרם חתנותו ולצורך חתונתו מאין שרגילי' לנכות זה מהמעות בעין וכי צריכי' לשלם לו הוצאותיו והיכי רמיז' בתקנות אך ראיתי בפסק ב"ד א' נדפס בתשו' מהריעב"ץ ח"ב סי' קצ"ד וחתם עליו הגאון מה"ו יהונתן וב"ד דק"ק ה"ב והגאון מהריעב"ץ השיב על הפסק ההוא ז' השגו' קו' עצומו' אלמו' ובתוך הפסק כ' דאמדו הוצאות נסיעתו לבערלין וחזירתו והוצאות בחתונה לסך ערך עשרי' ר"ט וצוח הגאון מהריעב"ץ הנ"ל דכ"ע יודעי' דהאי אומד בטעות הוה כי הרבה יותר מזה יעלו הוצאות הנ"ל ע"ש ע"כ לא פליגי אלא בשיעור הוצאה אבל כ"ע מודים דמחזיר הוצאות נסיעה לבערלין ולא ידעתי מנ"ל הא ומכ"ש הוצאות כתיבת תנאי' דייני דמגיסתא דייני הכי הכ"ד.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכא

במאי דבדק לן מר ני' באלמנה שנכנסה לחופה בנדתה ומתה קודם טהרתה אי בעלה כהן מטמא לה ומתאבל עלי' ועוד מסופק מר ני' אפי' בחופת בתולה נדה שמתה קודם טהרתה דאפשר להקל באבילות דרבנן והוא ציוה לי להשיב בקיצור בלי אריכות ושגם אין הענין סובל לפלפל בו הרבה ע"כ תוכן דברי פר"מ:

אומר אני אם מפני סבל ענין האריכות הוא צורך גדול ועמוק עד מאוד ומי יכילנו כי הגאון שער המלך חבר קונטרס באריכות נפלא על ענין חופת האלמנה וחופת נדה ומעמיק הענין בו כדרכו וגם מורי הגאון בהפלא"ה למס' קידושין בקונטרס אחרון

בסימנים הנצרכים לזה האריך העמיק עיונו ג"כ באלו ואין אדם יי"ח בענין זה עד אשר יצא ידי כולם וצריך לזה זמן מה עכ"פ ואיזה דפים ניירות ויעיי' בח"ץ סי' קכ"ד:

אך להיות מצותו עוברת עלי להשיב בקיצור פקודתו שמרה רוחי להניח הדברים כפשוטן לחוות דעתי הקלושה עפ"י פסקו של הרב ב"ש ומג"א סי' של"ט ומ"מ אי אפשר בלי פלפלת כל שהוא והנה הרב ב"ש סי' נ"ז בתחלתו העלה דאפי' אלמנה שהיא נדה מ"מ כניסתה לבית בעלה ומסירת עצמה לו קנאה ליורשה מיהת ודוקא אי הי' החופה בבית אבי' לא קנאה עד שתבעל או ייחוד הראוי לכך אבל הליכתה עם הבעל לביתו קנאה עכ"פ ליורשה דלא גרע ממסר האב לשלוחי הבעל והטעם דאחולי אחלי ירושתה להבעל אלו דבריו והנה לפ"ז הי' מקום אתנו לומר דממילא מטמא לה נמי דהא ביבמות פ' ע"ב בעי הש"ס למפשט דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אפי' בקום ועשה מהא דתני' בקידושי קטנה דרבנן יורשה ומיטמא לה והא הכא מדאורי' אבי' ירית לה ומדרבנן ירית לה בעל ומשני הפקר ב"ד הפקר תו פריך הש"ס ומטמא לה הא מדאורי' אבי' מטמא לה ומדרבנן מטמא לה הבעל ומסיק משום דה"ל מת מצוה דכיון דקרובי' לא ירתילה קרי להו ולא ענו וה"ל כמת מצוה ע"ש והנה הרמב"ם פ"ב מה' שמחות פסק דכל כהן מטמא לאשתו מדברי סופרי' בעלמא מהטעם הנ"ל דכיון דירושת הבעל מדרבנן עכ"פ ה"ל כמת מצוה דלא ירצו קרובי' להזדקק לקרובה ע"ש ונ"ל דאזיל לשיטתי' דס"ל פי"ב מאישות דמזונות דאורי' דשארה היינו מזונות וכן תרגום אונקלס זיונה וכן פסק עוד שם דירושת הבעל לאו דאורי' דשארות דפ' נחלות לאו היינו אשתו וע"ש בהשגות וכן מפרש נמי שארו דפ' אמור קרוביו כדמתרגם אונקלס גם שם ולא אשתו וכן לא יטמא בעל בעמיו להחלו יפרש ג"כ כאונקלס לא יסתאב רבא בעמי' ר"ל מי שהוא בעל ורב וגדול בעמו שהוא הכהן שהוא המקודש והנכבד בעמיו אינו ראוי' שיטמא בעמיו וכ"כ רמב"ן שם ונמצא שלא הוזכרה אשתו לענין טומאה וירושה כלל מן התורה ואמנם הרמב"ן בפ' משפטים ס"ל דמזונות לאו דאורייתא ומפרש שארה קרוב בשרה שלא ישן הוא בבגדו והיא בבגדה וע"ש ולדידי' כל שארו דקרא היינו אשתו והכל דאורייתא:

ונראה דיש ראי' קצת להרמב"ם מסוגי' דיבמות הנ"ל דקאמר הש"ס והא מן התורה אבי' ירית לה ומדרבנן ירית לה בעל וקשה הא בקטנה איירינן ומיירי בשמת אבי' דאי בחיי אבי' הרי קידושי' קידושי דאורי' אע"כ כשמת אבי' ומאי אבי' ירית דקאמר והאמנם כי משכחת נמי יתומה בחיי האב אבל מי דחקו להש"ס לנקוט בכה"ג ורש"י הרגיש בזה ופי' כלומר קרובי אבי' אבל קשה מי הוה סני לומר אחי' במקום אבי' וכן קשה לקמן דקאמ' מדאורי' אבי' מטמא לה ואמאי לא קאמר אחי' מטמא לה וראיתי במשנה

למלך פ"ב מאבל בזה דברים נפלאי' אזכירם בסוף הקונטרס שלא להפסיק באמצע הפרק ונראה דמזה הוכיח הרמב"ם דסתמא דתלמודא ס"ל דירושת הבעל וטומאת הבעל אפילו לאשתו הגדולה נמי לאו דאורייתא אלא שהש"ס מייתי ברייתא מקטנה שנתקדשה מקדושי דרבנן מכח כ"ש דה"ל תרי דרבנן דירושת וטומאת הבעל אפילו בקידושי דאוריית' המה רק דרבנן ובקדושי דרבנן ה"ל תרי דרבנן ואפ"ה הי' כח בידם לעקור דבר מן התורה וכיון דהקו' היא גם מאשתו דאורי' ע"כ נקט אבי' שהוא כולל אבי' וקרובי אבי' ועל הכל הקשה דה"ל עקירת דבר מן התורה ועל כולם משני משום דה"ל כעין מת מצוה זה נ"ל בדעת הרמב"ם ז"ל:

מ"מ מבואר מדבריו דטומאת הבעל לאשתו היא מטעם ירושה וא"כ ה"ה בחופת אלמנה נדה שנכנסה לביתו דכיון שיורשה מטמא לה דמ"ש מאשתו ממש דמטמא מה"ט ואפי' להחולקי' על הרמב"ם וסוברים דטומאת הבעל לאשתו מן התורה מ"מ באלמנה כנ"ל יודו דלא גריעי מנשואי קטנה דרבנן דכיון דיורשה מטמא לה ה"נ באלמנה נדה שאחר שנכנסה לביתו דכיון דיורשה מטמא לה ומכ"ש בתולה נדה בכי האי גוני דיורשה ומטמא לה אחר שכבר נכנסה לביתו:

ולפ"ז ה"נ איפכא אם עדיין היא אחר החופה בבית אבי' לא מיבעי' באלמנה נדה אלא אפי' בתולה נדה נמי לא יטמא לה בעלה דלענין ירושה בכי האי גוני אין לנו להוציא מיורשי' המוחזקי' והם ודאי והבעל ספק אין לנו להוציא נגד דעת הרמב"ם דס"ל חופת נדה אינה קונה ועיי' מזה בשער המלך בקונטרס חופת חתני' סוף סעי' ד' וכיון שהם יורשי' ולא הבעל ממילא שלא יטמא לה בעלה כלל כן הי' נראה לכאורה:

איברא כד מעיינין שפיר הא ליתא דא"כ תקשי הרמב"ם דס"ל כנ"ל והרי הרב ב"ש כ' שם בשמו דמסר האב לשלוחי הבעל אינו קונה אלא ליורשה ולא לטמא לה ויהי' הרמב"ם סתור מני' ובי' אע"כ נ"ל דודאי לא דמי למת מצוה ממש דא"כ הגע עצמך הכותב כל נכסיו לכהן והניח את קרוביו יהי' הכהן מטמא לו משום דקרי לקרוביו ולא יענוהו משום שלא הניח להם ליורשו ובזה לא יטעה אדם בעולם אע"כ דוקא היכי דתקינו רבנן ועקרו ירושה דאוריתא ממקומה ונתנוהו להבעל הוצרכו לתקן ג"כ שיטמא לה הבעל שלא תבוא הפסד לאשה על ידם שהקרובים לא יתעסקו בקבורתה ועשו חז"ל אותה כמת מצוה וכן יש להבין מדברי התוס' יבמות פ"ט סוף ע"ב יע"ש וא"כ הכא בנדה שנכנסה לבית בעלה או שמסר האב לשלוחי הבעל דאינה ככניסה רק לענין ירושה מטעם מחילה דאחולי אוחיל א"כ פשיטא ופשיטא שאין שום ה"א שיהי' בעלה מטמא לה:

ולא מיבעי' להרמב"ם דטומאת הבעל לאשתו מדרבנן בעלמא הוא אבל מן התורה הי' עובר בלאו דעל כל נפשות מת לא יבוא וא"כ הבו דלא לוסיף עלה דאע"ג דאיכא פוסקים דלא חשו להך דהירושלמי דחופת אלמנה וכן פליגי אחופת נדה ולדדהו מ"ע איכא לטמאות לה מ"מ כיון דפלוגתת הפוסקים שב וא"ת עדיף ואפי' להפוסקים החולקים וס"ל טומאת הבעל לאשתו דאורי' מ"מ הכא מספיקא לא יטמא לה וממילא נמי שאסור להתאבל עליה משום שיבוא מזה מכשול לענין טומאה וכמ"ש תוס' כעין זה בחולין י"ב ע"א דהקלו באבלות שלא יבוא להקל בחליצה וע"ש ובשבת פראד"מ קל"ה ע"ב ומיהו כל זה בשלא ידע שהיא נדה אבל אם כנסה וידע שהיא נדה וכנסה ע"מ לבוא עליה אח"כ בזה יעיי' מ"ש רמ"א סוף סי' ס"א ויש בזה כמה עיוני' וכבר כתבתי לעיל שצריך לזה זמן מה ועיון עמוק:

ומ"מ דברי ב"ש שהתחלנו בו צ"ע מ"ש דאחולי אוחיל תינח בש"ס דמיירי ממסר האב שהאב מוחל ירושתו את בתו לבעל בתו אבל אלמנה שמכנסת עצמה שמן התורה קרובי אביה יורשים אותה מאן מחיל מאן שביק וכי מי נתן כח בידה להפקיע יורשי' דאורי' לתתה לאחר וצ"ע:

ויעדתי לעיל לעמוד על דברי משנה למלך דפ"ב מאבל שנסתפק אי אח מטמא לאחותו ארוסה באירוסי' דרבנן ומסיק דחייב לטמא לה דע"כ ל"א שבעל מטמא לה אלא משום ירושה אבל אחי' אין כח ביד חכמים לעקור מ"ע דלה יטמא ודבריו תמוהים דהש"ס מיירי בקום ועשה לטמא לה ובזה אין כח ביד חכמים אי לאו משום דיורשה וה"ל מת מצוה אבל אחי' דשב וא"ת הוא שלא יקיים מ"ע של לה יטמא האי יש כח ביד חכמים כמבואר שם:

תו כ' שם דבאחותו נשואה דרבנן אפי' לא נבעלה פשוט דאינו מטמא לה וזה מוכח מדאמר הש"ס דמדאוריתא אבי' מטמא לה ולא אמר אחי' מטמא לה אע"כ אחי' אפי' מן התורה אינו מטמא לה אע"ג שלא נבעלה ה"ל בחזקת מפותה ע"ש ונעלם ממנו דברי רש"י שכ' אבי' היינו קרובי אבי' דהרי בקטנה לא שייך אבי' דאם הי' לה אב הי' קידושי' דאורי' וה"ל למימר הכי מדאמר הש"ס כלל הך דאבי' מטמא לה בשלמא הא דקאמר מן התורה אבי' ירית לה א"ש דה"פ דהא אית לה יורשי' דאורי' ואפקוע רבנן להירושה מיורשי' דאוריתא אבל הא דמה"ת אבי' מטמא לה הוא שפת יתר דעיקור הקו' ממה שמן התורה אין זה הבעל מטמא לה אע"כ גם המקשן נזהר מזה דלא נימא כיון שהיא בחזקת בעולה ה"ל כמפותה שאין אחי' מטמאין לה וה"ל ממילא כמת מצוה ע"כ אמר והא מן התורה בית אבי' מטמא לה ודלא כמשנה למלך הנ"ל דאיננה בחזקת בעולה והרי יש

לה קוברי' ומ"ט תיקנו לה טומאה מבעלה ותי' הש"ס אע"ג דמן התורה מיטמאו לה מ"מ קרי להו ולא ענו משו' שהפקעו מהם הירושה:

ואגב אני אומר לעורר במ"ש הרמב"ם דאחותו מאביו אפילו נשואה שאינו מטמא לה מ"מ מתאבל עלי' מן התורה שכ' הרמב"ן על זה לא מצינו לו שום צד סמך ומקום טענה והלח"מ כ' גם בעיני כל אדם יפלא ולפע"ד שמצאתי לו סמך מילמדנו פ' חקת הביאו הילקוט שם וז"ל הבאר הי' עולה בזכות מרים שנא' ותמת שם מרים ומיד ולא הי' שם מים לעדה וכיון שנסתלק הבאר התחילו מתכנסין על משה ועל אהרן שנאמר ויקהלו כל העדה על משה ועל אהרן והי' משה ואהרן יושבי' ומתאבלי' על מרים א"ל הקב"ה בשביל שאתם אבלים ימותו בצמא עמוד וקח מטך וכו' וע"ש הרי מבואר שהי' בזמן התורה אבלים על אחותם מרים הנשואה לכלב אלא שה"ל להתנות שתהי' גם אחותו מאמו כי התם שהיתה אחותם מאב ואם וכעין סברת ר' יואל שבמרדכי דמס' מ"ק שהביא הרב"י סי' שע"ד וכעין זה כ' ג"כ בכתבי מהר"א סי' קע"ב לענין שניות לעריות יע"ש:

ושמעתי דרוש נאה מפי מורי הגאון בעל הפלא"ה נ"י על מדרש יען לא האמנתם בי' הי' לכם ללמוד עליו פרק א' או הלכה א' והי' נותן מימיו ואמר דה"פ דחז"ל פי' וילכו ג' ימים במדבר ולא מצאו מים שמרמז נמי על תורה שהלכו ג"י בלא תורה וע"ז תקנו קריאת בה"ב וא"כ ה"נ ולא הי' מים לעדה אעפ"י שהוא פשוטו מ"מ מרמז נמי שע"י מיתת מרים נתבטלו מת"ת ע"י שהי' משה ואהרן אבלים ונאסרו בת"ת וא"ל הקב"ה שהי' להם ללמוד עמהם עכ"פ פרק א' ר"ל ואלו מגלחין או הלכה א' ר"ל הלכות שמחות ומצינו שהי' להקדמונים מסכתות עם פרקי' מסודרי' כמו ע"ז דאאע"ה ת' פרקים הוה אלו דבריו ודפח"ח ואסיים בטוב וה' ישמחנו ויראנו נפלאות מתורתו הכ"ד א"נ לנצח דש"ת. מ"ד יום א' י"ג שבט תקס"הל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכב

רב שלומים מגבהי מרומים לה"ה הרב המופלא עושה פלא הדיין המצוין בהלכה כש"ת מהו' שמואל נ"י דיין דק"ק נייאזאטץ יע"א:

תמול הגיעני יקרת מכתבו שאלת חכם חצי תשובה כי מאוד קרא תמה תמה על המנהג שנוהגי' שם בגלילות ההמה שכבר אירע כמה פעמי' במי שנשא בתולה ונדחית בעילה ראשונה ע"י אונס חולי או פריסת נדה והיתה דחוי' עד אחר כמה שבועות ובהגיע תור נערה ברכו ז' ברכות ושהשמחה במעונו בליל בעילת מצוה אע"ג שהי' אחר ז' ימי משתה

והם אמרו שמנהג אבותיהם בידיהם ומעלתו קרא תגר והאריך למעניתו וכל יקר ראתה עינו וגם בעיני יפלא וראוי לבטל המנהג כי קרוב הדבר שברכתם לבטלה:

מ"מ אמרתי מנהג ישראל תורה הוא ומסתמא הורה להם ת"ח אחד כך ובינותי בספרים והנה הרוקח סי' שנ"ד כ' וז"ל שמעתי מרבינו ביום שני אחר נישואי' רגילי' לאכול דגים ושאלתי אם אָבל יכול לאכול עמהם והשיב כשמפסיק מלאמור השמחה במעונו שוב אינה נקראת סעודת שמחה אעפ"י שאסור בכל סעודת מריעות מ"מ הכא כיון דהוי רגילי' עד השתא למימר שהשמחה במעונו והשתא לא אמרו לא מיקרי סעודת שמחה עכ"ל והרמ"א קיצר לשונו בי"ד סי' שצ"א והט"ז שם ס"ק ה' לא ראה בפנים ברוקח וכ' מה שכתב:

וע"ז מייתי ש"ך דברי ב"ח ממנהג קראקא שאחר בעילת מצוה פוסקי' מלומר שהשמחה במעונו ואשר ברא והרב ב"ש סי' ס"ב ס"ק ז' השיג על הב"ח והש"ך דהא מדינא דהש"ס בתולה נבעלת ליל ה' ומברכין כל ז' וראיתי קדוש א' מדבר ה"ה הגאון בית מאיר שכ' והב"ש לא הקשה ארוקח דלא הזכיר רק שהשמחה במעונו פוסקי' מלומר והטעם משום דהשתא בעו"ה ערבה כל שמחה וכמו שכ' סוף הסימן שבזה"ז אין מברכי' שהשמחה במעונו כל יב"ח מטעם זה א"כ בימי הרוקח לא ברכו רק יומא קמא דאמרי' במ"ק עיקר שמחה חד יומא אבל הב"ח הוסיף שלא לברך גם אשר ברא ע"ז השיג ב"ש אלו דברי הגאון זצ"ל ואני אומר אין זה כדי להשיג דכיון דטעמא משום ערבה שמחה בעו"ה א"כ פשיטא דלאו דוקא שהשמחה במעונו אמר הרוקח שאין מברכי' אלא מכ"ש אשר ברא ששון ושמחה גילה רינה דיצה וחדוה והשתא שהשמחה במעונו דקאי אמעונו של הקב"ה אמרי' דערבה שמחה ק"ו בן בנו של ק"ו שאין לברך על שמחה שלנו וגם כל ז' ברכות מכיון שבטלה השמחה בטלה הברכה כמ"ש הר"ן פ"ק דכתובות למסקנא דלא נפישי ימי ברכה מימי שמחה ובאמת מנהג זה עדיין נהוג בארץ אשכנז ומימי לא שמענו ולא ראינו בפפ"דמיין שברכו מיום שני ואילך שום ברכה רק פעם א' ברכו בסעודת שבת ז' ברכות עפ"י הוראת גדול א' ולעז עליו כל המדינה ונ"ל דאותו גדול נמי לא אמרו אלא בשבת דלא שייך ערבה שמחה דאין להזכיר חורבן בהמ"ק בשבת אבל בחול מודה:

אלא שטעם זה אינו מספיק לי אי מטעם ערבה שמחה באנו לעקור ז' ימי משתה א"כ לילה ראשונה נמי לא לימא ומאי דמייתי מפ"ק דמ"ק עיקר שמחה חד יומא הוא עזר כנגדו דהתם קאי דאף ע"ג דאין נושאי' נשים במועד מ"מ ערב הרגל מותר לישא משום דעיקר שמחה רק חד יומא פי' ויהי' כל השמחה ערב הרגל ולא בליל י"ט כלל וכמ"ש מג"א בסי' תקמ"ז סעי' ד' דאין עושין שמחה אלא ערב הרגל ביום הנישואי' ועלה קאי

הש"ס אלא שמג"א אוסר מדעתי' דנפשי' לסעוד בלילה משום שנגררת אחר היום והא מנ"ל וגם בחידושיי תמהתי בלא"ה ע"ז דהא קיי"ל והיית אך שמח לרבות ליל י"ט אחרון ולא ליל יום א' וא"כ ליכא משום ושמחת בחגך ולא באשתך ולא משום עירוב שמחה בשמחה ואולי נהי דקרבן שמחה ליכא בליל א' של י"ט מ"מ שמחת בשר ויין איכא וכמדומה לי כבר דבר מזה בשאגת ארי' מ"מ ממקומו הוא מוכרע דעיקר שמחה חד יומא הוא הוא יום החופה ואין הלילה נגררת אחריו מנישואי אלמן ואלמנה ועי' ב"ש סימן ס"ב ס"ק ה' ומ"ש בתשו' ב"ח סימן קי"ט וא"כ הדרא קוש' לדוכתא מ"ש לילה מיום ב' ועוד דהרוקח תלה בבעילת מצוה וזה לא מצינו בש"ס:

והנלע"ד להוסיף על דברי הגאון בית מאיר ז"ל עפ"י מ"ש ר"ן פ"א דכתובות דמשו"ה הוסיפו ימי שמחה בבתולה טפי מאלמנה משום שצריכה פיתוי טפי מאלמנה ע"ש שהאריך והשתא י"ל דז' ימי משתה תקנת קדמוני' הוא ממרע"ה ואז הי' בועלי' על דם בתולי' ופרצת דחוקו והי' צריכה פיתוי כל ז' ימים ואח"כ בימי אחרוני' דחכמי הש"ס דלא מסקו מפ' תינוקו' כדמסיק תעלא מבי כרבא מ"מ תקנת קדמוני' לא זזה ממקומה ובימי הרוקח אחר שבעו"ה ערבה כל שמחה בטלו ז' הימים שאינם נצרכי' והניחו לילה הראשונה שלפני בעילת מצוה שצריכה פיתוי עכ"פ באותה הלילה שהוא העיקר והנה מלשון הב"ח סי' שצ"א נראה דקראקא הוא דהי' מנהגם לבעול מיד בלילה הראשונה ולא בשארי מקומו' שז"ל שכבר בעלו בעילת מצוה בליל ב' כפי מנהגם עכ"ל משמע בשארי מקומות לא הי' זמן קבוע לבעילתם וא"כ דין הוא שיברכו גם בשאר הימי' כל זמן שצריכה פיתוי ומשו"ה לא מייתי רמ"א דברי רוקח בש"ע א"ע משו' דברוב העולם מברכי' כל ז' כיון שאין זמן קבוע לבעילת מצוה ובהל' אבילות הוצרך לכתוב באם יארע אבל במקום שאין מברכי' שהשמחה במעונו ביום ב' מותר לאכול שם ולפ"ז נפקא מיני' נמי לדרמ"א במקום שמברכי' כל ז' מ"מ בסעודה ראשונה שפוסקי' מלברך שהשמחה במעונו אם יהי' שם סעודה מותר לאבל לאכול שם כיון דעד עתה ברכו והשתא פסקו משום ערבה שמחה איכא הכירא לאבילות ומותר לאבל לאכול שם:

היות כן תינח אם נבעלת בלילה הראשונה שוב אינה צריכה שמחה ופיתוי או א"נ אירע מקרה ולא נבעלה אפי' כל ז' רק שמ"מ שמח עמה כל ז' כתקנת ש"ס וברך ברכה הראוי' לימי שמחה הרי כבר נתפתתה וכל שיעורי חכמי' כך הוא אבל אחר שנהגו כרוקח שלא לשמוח עמה רק חד יומא אם אירע לה מקרה בלתי טהור ונדחי' בעילת מצוה אפי' לאחר כמה שבועות מחויב לשמוח ולברך כתיקון חכמים משום פיתוי והרי לא הי' לה שום פיתוי דז' ימי משתה לא נהיגי ולדעתי מזה נשתרבב זה המנהג ואח"כ

דעכשיו נהגו בגלילות אלו כב"ש שחולק אהב"ח ומברכי' כל ז' מ"מ מנהג אבותיהם הראשונים בידיהם:

אחרי כתבי כל זאת אמרתי לבקש לי חבר ומצאתי לי רב רבינו הגדול מורי הגאון בהפלא"ה בק"א לקידושי' סי' ס"ב שכ' ליישב הרוקח עפ"י המרדכי שכ' אחר בעילת מצוה פסקה חובת ביאה וכ' שלפ"ז בש"ס מיירי כשהיו בועלי' על דם בתולי' ודאמר רב אשי יומא קמא בריך כולהו מכאן ואילך וכו' אע"ג דנב אשי הי' אחר שפסקו לבעול על דם בתולי' אולי הי' קטנה שלא הגיע זמנה ע"ש שנדחק בזה וכ' הא דאמרינן שהשמחה במעונו עד תריסר ירחא שתא היינו אחר שטבלה ובועל חוזר ומברך שהשמחה במעונו ע"ש וברוך השי"ת שזכיתי לכוין לדעתו הגדולה ודידי עדיפא כי איניני צריך לכל הדחוקי' כי בימי חכמי הש"ס בודאי לא נעקרה תקנה הראשונה רק אח"כ ערבה כל שמחה בעו"ה והרי קמן דגם הגאון זצ"ל כ' דכשטבלה ובעל מברך א"כ כ"ש בנידון דידן שלא בעל כלל אע"ג דהוא מיירי רק משמחה במעונו ואנו מוסיפי' גם ז' ברכו' י"ל כיון שעדיין לא ברכו כל ז' עדיין תיקון חכמים וחובתם מוטל עליהם מ"מ לדינא אין נ"ל מכאן ואילך לעשות כן ולחוש לברכה לבטלה וראוי לבטל המנהג וה' יורני דרך אמת בתורתו הכ"ד הטרוד מאוד וכותב בנחיצה רבה החותם בכל חותמי ברכו'. שוב מצאתי מ"ש בס' בני אהובה פ"י מהל' אישות הל' וי"ו שאין לברך ע"ש. פ"ב נגהי ליום ד' כ"ו שבט תקע"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכג

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג החרוץ המופלג ותיק מלא עתיק כש"ת מה"ו בער ני' אב"ד דק"ק אייבשיטץ יע"א:

יקרתו הגיעני שאול ישאל באחת בנידון פנוי הנושא מפותת עצמו אי לברך ברכת נישואי' כל ז' כלבחור או לא והעלה מעלתו לברך דלא כמ"ש הגאון מהר"ש לנדא סג"ל בתשו' נב"י תנינא חא"ע סי' פ"ב יפה כיון ולו שומעי' שאמר כהלכה אני אומר מואס ימאסו הנואף והנואפת ואינם ראוי' לברכה ואיך יקבלו פניהם פנים חדשו' כל ז' והמה בועלי נדות חוטא בל יתנאה בל יתגאה אך אם ימצאו רעים כמותם לחדש פנים כל ז' יברכו להם כל ז':

והנה דברי נב"י תמוהי' ואין להם שחר שמוכיח אי ס"ד מברכי' כל ז' לבעולה פנוי' א"כ בלשון ש"ע סי' ס"ד ששינה לשון ש"ס ונקיט בעולה במקום אלמנה לכלול כל בעולה אפי' פנוי' א"כ כשכ' י"א דבחור שנשא בעולה צריך שמחה כל ז' והטעם כיון שמברכי'

עליו גם צריך לשמוח כדי שלא ישכים הוא למלאכתו והמה יברכו כמ"ש הר"ן ואי ס"ד גם לבעולה פנוי' בעי' ברכה כל ז' א"כ גם השמחה בעי א"כ מ"ט נקיט בחור שנשא בעולה אפי' אלמון שנשא בעולה נמי אע"כ אין מברכי' לה כל שבעה:

הנה הגאון הזה ז"ל תלה הברכה בהאשה ע"כ כ' אי בעולה בעי' ברכה כאילו הברכה ממנה היא וע"כ כ' מ"ש ואולי יצא לו כן מדהוה ס"ד דהתו' כתובות ז' ע"ב ד"ה שנאמר וכו' דמסכת כלה מפיק ברכת חתנים מויברכו את רבקה והתם יצחק לא הוה גבה ואפ"ה ברכו אע"ג דמסקו תוס' התם בברכת אירוסי' מיירי שמברכי' אפי' ע"י שליח מ"מ מדהוה ס"ד דתוס' הכי ש"מ בדידה תלי' דברכת נישואי' בודאי לא שייך לברך ע"י שליח אם לא דהכל תלי' בדידה כך י"ל דעת הגאון ז"ל:

אך מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה שיטת הר"ן שהוא היש אומרי' דמייתי המחבר שאנו נוהגי' כמותו ואלו דבריו רפ"ק דכתו' דהשמחה היא לפיתוי ופיוס האשה ע"כ בתולה דצריכה פיוס טובא בעי' שמחה ז' אפי' נישואי' לבחור מכש"כ לאלמון דבעי' פיוס טפי והברכה הוא לשמחת לב דידי' וע"כ כל בחור טעון ברכה כל ז' ולפ"ז אפי' נושא אלמנה דהוה סגי לה בשמחת פיוס ג' ימים מ"מ צריך לשמחה ז' לא משום פיוס אלא משום כיון דהוא בחור שמברכי' לו כל ז' לא יתכן שיברכו לו והוא ישכים למלאכתו ע"כ צריך שמחה לא משום תקנתא דידה אלא דידי' היא ולפ"ז כ' ב"ש שאינו מוחלת:

אלו הם דברי הר"ן וביאורם ומזה נולד לנו הספק אי שמחה דידיה שמברך עלי' היא שמחת ביאה וא"כ אי כבר טעם טעם ביאה אפילו באיסור אינו מברך עוד ומכ"ש כשנושא בעולת עצמו או דלמא השמחה שמברך עלי' היא שמחת חיתון ונישואי' א"כ אפילו טעם טעם ביאה מ"מ מברך על הנישואי' ועתה מאי פשיטותי' דהגאון ז"ל דהל"ל אלמון שנשא בעולה שמח עמה ז' הואיל שמברכי' לה וכי לה מברכי' הלא הברכה דילי' היא והוא אלמון שכבר נשא וכבר בעל והדברי' אינם ראוי' לו ז"ל:

ונחזי אנן ונאמר אין ספק כי תרוויי' איתנייהו חיבת חופה וחיבת ביאה כמבואר פ' אעפ"י נ"ו ע"א אלא מספקא לן התם איזה מהם קונה אבל תרוויי' איתנהו ונראה לי דעל כל א' מהם נתקן ברכה אלא בחור הנושא איתנהו תרתי חיבת נישואי' חדשים וביאה חדשה אבל מ"מ בחדא מיניהו נמי מברך דהרי אלמן שנושא בתולה אפי' כמה בתולות זא"ז מברך על כל א' כל ז' משום חיבת ביאת בתולה והלא הוא כבר נשא ובחיבת נישואי' אין לו לברך אלא על נישואי' הראשוני' ומ"ט מברך הכא על כל בתולה ובתולה אע"כ אחיבת ביאה מברך וחיבת ביאת בתולה גורם ברכה כל ז' אפי' כמה בתולות דאשתני גופא ולא דמי הנאת גוף של זה לשל זה כן צ"ל וא"כ בבחור שנשא אלמנה מ"ט מברך

כל ז' אי משום חיבת ביאה בעלמא א"כ אפי' נושא כמה אלמנו' יברך על שינוי גופי' כמו בבתולות וע"כ משום חיבת ביאת בעולה ליכא אלא ברכה יום א' והאי בחור מברך כל ז' משום שמחת נישואי' דילי' נמצא מוכח דעל ביאת בתולה בלא חיבת נישואי' ראשונים מברך וגם על חיבת נישואי' ראשוני' בלא חיבת ביאה מברך וא"כ אף עפ"י שטעם טעם ביאה כיון שהיא נישואי' ראשוני' שלו מברך כל ז' ומדברך כל ז' אפי' היא בעולתא דילי' שלא יברכו והוא ישכים למלאכתו:

אלא לפ"ז למאי דשינה ש"ע סי' ס"ד וכ' בעולה במקום אלמנה להורות דנכנסה לחופה ולא נבעלה אינה בכלל אלמנה אלא משמחה כל ז' משום דבעי' פיוס ואמת נכון הדבר א"כ לפי הנ"ל אלמן שנשא נכנסה לחופה ולא נבעלה שהרי יש לו חיבת ביאה בתולה יש לו לברך כל ז' אע"ג דליכא חיבת נישואי' שהוא אלמן מ"מ חיבת ביאת בתולה יש כאן וא"כ בסי' ס"ב שכ' אלמן שנשא אלמנה אינו מברך אלא יום א' משמע אפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה ואמאי וה"ל לש"ע לדקדק ולכתוב אלמן שנשא בעולה ולא שנושא אלמנה וצ"ע לכאורה:

וי"ל דהנה בכתובו' י"א ע"ב ת"ר כנסה ראשון לשם נישואי' ויש לה עדים שלא נסתרה וכו' אין השני יכול לטעון טענת בתולי' וע"ש בתוס' י"ב ע"א ד"ה שאני הכא וכו' ואע"ג דעדים מעידי' וכו' יע"ש ולפ"ז צ"ל הא דפשיטא להמחבר בסי' ס"ד דנכנסה לחופה ולא נבעלה יש לה שמחה כל ז' היינו טעמא נהי שהיא אצלינו בחזקת בעולה מ"מ היא יודעת בנפשה שלא נבעלה והרי צריכה פיוס ופיתוי וצריכי' לשמחה וכל זה לפתותה ולשמחה כל ז' אבל בסי' ס"ב לברך שבע ברכות אינה בחזקת בתולה לברך ז' ברכות דאפילו החתן עצמו אחר שבעל ומצא בתולי' ויודע שהיא בתולה מ"מ הלא הוא אינו מברך אלא אחרי' מברכי' לו ולגבי דידן אפילו עדים מעידי' אינם נאמני' ע"כ אין מברכי' באלמן שנשא אלמנה ולק"מ:

והנה במי שנושא בשעת נדתה ונמשכו ימי נדתה עד אחר ז' ימי המשתה ועושי' סעודה לבעילת מצוה כ' בני אהובה פ"י מהל' אישות הל' וי"ו מלשון רמב"ם מבואר דאינו מברך כי ברכה ראשונה שבשעת נישואין עלתה לו אלא בהג"א פ' אעפ"י איתא דמברכי' ומסיק התם בשלא ברכו בשעת נישואי' אבל כשברכו כבר בשעת נישואי' שוב לא יברכו בשעת בעילת מצוה יע"ש והדין דין אמת:

אלא שלפי הנ"ל הי' ראוי' לומר ברכה ראשונה הי' על הנישואי' בלא חיבת בעילה והשני' תהי' על חיבת בעילה באלמן הנושא בתולה אמנם ז"א דחיבת נישואי' הראוי לבעילה קאמרי' והנושא אשה שאינה ראוי' לבוא עלי' כלל לא יברך כי עיקור הברכה

אעפ"י שהיא אחיבת נישואי' מ"מ נישואי' גופי' היינו אבעילה וזה הנושא אשה בימי נדת דותה מברך אהנישואי' הראוי' לבעילה אחר זמן כשתטהר וא"כ בשעת נישואי' כבר בירך על שניהם ושוב לא יברכו לו בשעת בעילת מצוה ובתשובה אחרת עשיתי קצת סמוכי' ממנהג עולם שנוהגי' לברך אבל לא משנת חסידי' היא וטוב לבטל המנהג. פ"ב כאור בקר ליום ד' כ"ו מרחשון תקצ"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכה

שלום לי"נ הדיין המצוין המופלג החרוץ מה"ו נפתלי נ"י דיינא דק"ק מיקאלאש יע"א:

הגיעני נעימת בימינו אודת זוג שאחר חיתונם בקרוב ילדה האשה והוא והיא מודים שממנו נתעברה באופן שאין כאן ספק מטעם מינקת חברו ונתעורר מעלתו על שנכתב בכתובה שתחת החופה בכתובת בתולה ונמצא כתוב בס' דגול מרבבה שבגליון ש"ע א"ע סי' ס"ו מפותת עצמו אם היתה בוגרת שמחלה על הבעילה הראשונה שוב אין לה ממנו אלא מנה ומעלתו האריך ומתוך דברנו יקבל תשובה על רוב דבריו ישמע חכם כמותו ויוסיף לקח וממילא רווחא שמעתתא בעז"ה:

אמת נכון הדבר אע"ג דתנן ר"פ אעפ"י שאם רוצה להוסיף מוסיף ודעת הר"ן שם שיכול לכלול התוספת בסכום א' עם הכתובה בסתם ודלא כמרדכי מ"מ מודה הר"ן דלא מצי למכתב דחזי ליכי מדאורי' ולזה נתכוונו תוס' בכתובו' י"ב ע"ב ד"ה ב"ד של כהנים וכו' וכ"כ בחלקת מחוקק סי' ס"ו סק"ל ודלא כתי"ט ר"פ אעפ"י והנה מעלתו כ' דמשו"ה פסק רמב"ם דאם כ' כתובה לארוסה אינו גובה אלא מבני חרי משום דס"ל כהר"ן דכולל העיקור והתוס' בלשון א' וחיישי' שיטרוף גם התוס' ממשעבדי כמו שטר שיש בו רבי' שאינו גובה אפי' הקרן ודבריו תמוהים תינח אם הוסיף לה ומה יענה אם לא הוסיף לה כלום ואפ"ה אינה גובה ממשעבדי ועוד הא אית לה הכירא דלא כ' דחזי ליכי וידועה הלקוחי' ולא אתי למטרף והנה דעת רמב"ם פ"א מה' נערה ובטור א"ע סימן קע"ז דנושא מפותת עצמו כתובתה מאתים ותוכן כוונתו כיון שמחויב קנס על הבעילה הראשונה או שישאנה א"כ כשהוא נושא נהי דנפטר מהקנס לשלם מיד אבל עכ"פ כתובתה נמשכת אחר הבעילה הראשונה ונהי דמשנה למלך הקשה על זה כיון דתשלומי קנס על הבעילה הראשונה כבר שילם ע"י שנשא אותה לאשה והכתוב' מתחייב על הבעילה מנישואי' ואילך והיא היתה אז בעולה מ"מ הרמב"ם ס"ל כנ"ל כיון שהנישואי' הי' חלף חיוב הקנס א"כ כשתצא ממנו ישלם כתובה כסך הקנס ועל זה כ' דגול מרבבה דהיינו קטנה ונערה שהקנס לאבי' אבל בבוגרת שאין לה קנס ובשגם כי בעילה ראשונה מחלה מדעתה

א"כ אפי' נשאה אח"כ אין לה אלא כתובה מנה דבהא גם הרמב"ם מודה ודפח"ח. ולא ידעתי דברי מעלתו בזה שלא ירד כלל לעומק הענין ובעיקור ק' מ"ל על רמב"ם יראה סברת רמב"ם עפ"י מ"ש רמב"ן פ' משפטים דלכן יתן לה כמוהר הבתולה על שפגמה בעיני הבחורים שהי' דרכם לתת לבתולה מאתים אפי' אינו דאורי' מ"מ המנהג הי' כך והוא בפתויו גרם להאב הפסד מוהר הבתולה ע"כ ישלם כמוהר הבתולו' ע"ש והנה י"ל לרמב"ם אם הוא ישא אותה איך יפטור מסך הזה שפגמ' לפני הבחורי' אם לא יתן הוא לה כמוהר הבתולו' ומ"מ ממילא מובן בבוגרת וא"נ יתומה מחלה על בעילה הראשונה שפגמה לפני הבחורים ממילא אין לה אלא מנה:

איברא נ"ל דאין אלו נאמרי' אלא במפותה בוגרת דעלמא ונשאה אח"כ אבל במשודכת שלו וכבר נכתבו ביניהם תנאי' בקנס וחרם כנהוג שלבה סמוך ובטוח שתנשא לו ואין עיניה תלויות על הבחורי' אלא עליו היא נושא נפשה ואדעתא דהכי אפקרא נפשה לגבי דידי' שהוא ישאנה ויהי' כתובתה ממנו מאתים כמוהר הבתולות בודאי לא מחלה אלא אדעתי' דהכי. והנה כבר על מדוכא זו ישב מהרי"ק ז"ל בשרש קכ"ט ורמז עליו בב"ש רס"י קע"ז ותוכן דבריו שם דהמפתה בתולה ואפי' התנה בשעת פיתוי שישאנה מ"מ אינו מחוייב לישא אותה כי היא מחלה ולא הוה מחילה בטעו' כיון דאפקרא נפשה לבעילת זנות ומוכיח כן מש"ס כתובו' מ"ב ע"א דפריך פשיטא מדקא יהיב מפתה וכו' והנה התם מיירי לכשלא יכנוס כמבואר ל"ט ע"ב ופשטי' דקרא מיירי מפותה לשם אישות כמבואר בקידושין מ"ו ונהי דפיתה לשם אישו' מ"מ לא נתקדשה לו בביאה זו דהרי בריצוי האב תלוי הקידושין (וכ"כ להדי' תוס' ישנים ל"ט ע"ב ד"ה לכשיוציא וכו' ע"ש ומ"ש שם תוס' ד"ה מפתה וכו' ע"ש היינו אם רצה האב ובזה נדחה דברי בית מאיר רס"י קע"ז) ואם לא יכנס אעפ"י שפיתה לשם אישות מ"מ פשיטא לש"ס דמחילה הוה א"כ מוכח מזה דלא הוה מחילה בטעות אלו תוכן דברי מהרי"ק בקיצור בהוספת ביאור שכתבתי בין שני חצאי עגולי':

ואמנם הגאון בית מאיר פליג עליו בחוזק יד דלמה יגרע משאר אתנן זונה וקצת ראיותיו דחיתי במקום אחר מ"מ קצת מהנה המה כראי מוצק וע"כ אמרתי עכ"פ מהרי"ק נמי לא אמרה אלא בפנוי' דעלמ' וע"י הפיתוי הזה תנשא לו זה לא נימא אבל במשודכי' שכבר נתקשרו בחרם וקנס ולא הי' הפיתוי כדי שתנשא לו אלא הואיל ועתידה להנשא לו משו"ה נתפתתה לו והואיל נתיאשו משארי בחורים ונתיחדה לו א"כ איך תפסיד עי"ז מאתים שלה ואפי' אם יתעקש אדם לומר שאם הבועל הזה אינו רוצה לכתוב מאתים לא נוכל לכופו אבל עכ"פ אם כ' לה מאתים דחזי ליכי איך אנן ניקום ונימא לי' דלא חזי

לה ממנו ובודאי חזי' וחזי' וראוי' ומחויב הוא לכתוב כן ותל"מ הנלע"ד כתבתי והריני חותם בברכה. פ"ב יום ד' כ"ד שבט תק"פ לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכו

רובי שלומים מגבהי מרומים יחזירוהו לימי עלומים יאריך ימים כל ימי עולמים ה"ה ידיד ה' וי"נ הרב המאה"ג המפורסם כערוגת הבושם גן הדסים מופלג בחכמה וזקנה כקש"ת מה"ו איצק נ"י אב"ד דק"ק פאקש יע"א:

דברי קהל מחוזקים בנועם אמרותיו בשולי היריעה הגעוני בבואי ממרחץ באדען יום ה' העבר ולהיותי אז מוטרד מחולשא דאורחא ומהמון בריות הבאים לשחר פנים כנהוג לא יכלתי להשיב ביומו והיום הקדמתי תשובתו תחלה לשארי תשובות אבל יהי' דברי מעטים בהבאת ובפלפול כדרכי ואם יש להשיב על דברי עוד חזון למועד אי"ה:

עיקור שאלת אקרו"ט איך לנהוג בפרעון כתובות הן בתולה הן אלמנה לפי שינוי מטבע הנהוג במדינת המלך הקיר"ה ופר"מ פקפק גם על פרעון החובות ותחלה אומר כי אין ספק דהני שטרות באנקע צעטיל או שיין דין מטבע יש להם לענין שאם נתן א' שטרות אלו להקיר"ה עצמו לפרעון מסיו וכדומה וחזר הקיר"ה והוציאם לא הוה כשטר שנמחל כבר שעבודו וכן אם נתן א' לחברו שטרות אלו וחוזר ומוחלם להקיר"ה לא הועיל כלום וכן נמי שנמכרים מיד ליד בלי כתיבה ומסירה כיון שלא הוזכר שם הלוה ואפי' לנולדים שלא באו לעולם בשעה שחותמם באי כח הקיר"ה מ"מ נשתעבד להם מעיקור הדין כל זה פשוט ונהי דמ"מ לענין פדיון בכור נ"ל שאין גופן ממון והה"נ לענין שבועה דאורי' דהיינו מי שהפקיד לחברו באנקע צרורי' וחתומים ולא נעשה שואל או לוה עליהם רק שומר ונאבדו לא הייתי מחייב שבועה דאורי' דנראה פשוט אם נשרפו ויש לו לאדם עדי שריפה אז שורת הדין שהקיר"ה ישלם לו אחרים תחתיהם משא"כ במטבע מתכות נמצא שאין עומדין אלא לראי' ולא הוה גופן ממון ואינן כעין הפרט וממעטי מפדיון בכור ומשבועת הפקדון כן נ"ל פשוט מ"מ לענין שאר כל מילי ה"ל דין מטבע גמורה ולענין ריבית צ"ע עדיין [עיין ח"ס חלק יו"ד סי' קל"ד וסי' רפ"ט]:

היות כן מי שהלוה לחברו מאה באנקא ואפילו נפסלו אח"כ מהמלכות אלא דמסגו עדיין בחד אתרא ואית לי' למלוה אורחא להתם הי' נותן לו מטבע שהלוהו כמו במטבע ממש ומכ"ש אי לא נפסלו אלא שפחתם הקיר"ה ואמר חמשה יהי' שוים זהוב א' ועדיין הוה מסגי בכל המדינה עד זמן ועידן כידוע אם כן עדיין שם מטבע עליהם ומשלם לו מטבע שהלוהו ופסידא דמלוה הוא ויעיי' ב"ק צ"ז ע"א ובתו' ד"ה המלוה ויעיי' במרדכי

פ' הגוזל קמא סי' קי"ג נשאל לר"מ על אודת ראובן שנדר לתת לאשתו ב' זקוקי' עד חנוכה מכסף הניתן אז אם תקבל גט ממנו ועתה אומר שביום ראשון של חנוכה נפסל המטבע והשיב נראה שיתן לה כסף ראשון אם נתן ערב חנוכה דכיון דאמר עד חנוכה הוי זמנו עד שיגיע וכו' עד שיהא עד שיצא וכו' ושלום מאיר בר ברוך עכ"ל. נ"ל פרושו מוכח מתוכו דפקידה יצא זמן רב מקודם שמחנוכה ואילך תפסל המטבע והזוג עמדו לדין ערב חנוכה והוא רוצה ליתן המטבע שתפסל למחר והיא אינה רוצה לקבל כי למחר ויומא אחרא מגן שוי' ופסק מהר"ם בוודאי אם נכנס כבר חנוכה הי' צריך לשלם מטבע חדשה טובה דהוא העביר המועד בעד חנוכה משמע עד שיהא ולא עד שיצא חנוכה נמצא כיון שנכנס חנוכה העביר הוא המועד ודין הוא שילקה הוא בחסר ויתר וליתן לה מטבע היוצאת אבל כיון שעמד בערב חנוכה ולא העביר המועד על כרחה תקבל ממנו מטבע הישנה אע"פי שתפסל למחר דעכ"פ היום שם מטבע עלי' אעפ"י שבלי ספק דשוי' המטבע היא פחותה היום הרבה מאוד מ"מ כך הדין הארכתי בזה מפני שנוראות נפלאתי על הש"ך ח"מ סי' ע"ד ס"ק כ"ז דמשיג על הישו"ש ומהר"מ אלשיך מכח תשו' מהר"מ הנ"ל ונראה שלא הבין כמו שפירשתי אבל האמת יורה דרכו כנ"ל:

נחזור לנידון שלנו כיון שהנחנו דהני שטרי דקיר"ה דין מטבע יש להם מי שהלוה באנקא לא מיבעי' שאם לא פסלו המלכו' אלא שעולי' ויורדים על ידי קור"ס בהסכמת המדינה מ"מ שם מטבע עליהם ומשלם למלוה באנקא בעין אלא אפי' אחרי שפסלתם המלכות ואורכא יהיב להו עד זמן ועידן פשוט הוא שכל הפורע באותו זמן יכול לפרוע הני באנקא שהלוהו ולעומת זה מי שהלוה כסף מעות אינו יי"ח בבאנקא כ"א במטבע שהלוהו כל זה מעיקור דין תורה אך כיון שהקיר"ה בעצמו חקק חוקק בפרעון החובות נפלן בדיני דמלכותא:

והנה הלכה רווחת דכל מילי שנוגע להמלך כגון מסים וקרקעות כגון גשרו גשרי וכדומה ושיהי' החק שוה לכל עם ולכל אדם אזי בלי ספק דינא דמלכותא דינא כמבואר בש"ע סי' שס"ט ויעיי' היטב דברי ש"ך סי' ע"ג ס"ק ל"ט ד"ה וכל זה כתבתי וכו' יע"ש באורך:

ואם המטבע נקרא מילי דמלכא או לא כבר הכריע הש"ך בי"ד סימן קס"ה סק"ח ובח"מ ססע"ד להלכה ולמעשה כרמב"ן דהיינו חק מלכות שכל עניני מטבע שלהם היא והמהרש"ל וב"ח נמי לא אמרו אלא דהוי ספיקא דדינא והממע"ה א"כ אין להמלוה להוציא מהלוה כ"א פחות שבמטבעו' ועוד נלע"ד ע"כ לא פליגי החולקים אלא אם נפסלה המטבע בזמן מן הזמנים ברצון המלך ומי יאמר לו מה יעשה ועל זה הסביר

הרמב"ן שזה הוי כמו מסים וארנוני' דמעשה המטבע הוא מעשה המלך וחקו ועל סברא זו פליגי דעכ"פ ההפסד שגורם עי"ז לבני מדינתו אינינו אלא אלמות וגזלנותא לדעתם:

אך השתא הכא במדינתינו איכא ממש כנידון הריב"ש בתשובהו אשר בזה לע"ד לא יחלוק אדם ושם נאמר שמחמת המלחמות הגדולים שנתהוה בארץ ואילו הי' רוצה המלך להטיל כל הוצאותיו על בני מדינה הרשות בידו מעיקור הדין וזה עיקר דינו של מלכות אך היותו מלכות של חסד לא רצה להעמיס עליהם בעת הדוחק כשהמדינה משובש בגייסות בלא"ה ע"כ אח"כ בשעת הרווחה המציא לו רווח ע"י פחת המטבע באופן שבין כך ישלם נושיו והוצאותיו שהי' לו בעתות המלחמה והחוב הזה מוטל מן הדין על המדינה לשלם וידוע דאם לא יתקן תיקון בפרעון החובות לא יתקיים הא דפחיתת מטבע ע"כ גם זה הי' מחק המלך לתקן ועלינו לקיים אלו דברי ריב"ש ז"ל ולע"ד לא יחלוק אדם על נידון זה והוא ממש נידון שלפנינו וכן מורים כל המורים במדינתינו שהגיע דבריהם אלי מגדולי הדור אלא מפני שיש שטרי עיסקא הרבה כדי להתיר ריבית וא"כ יהי' כל ההפסד פלגא על הלוה ופלגא על המלוה ויהי' חשבונות רבות עמוקות ע"כ היינו רגילים לעשות פשר מרצונם ביניהם ותל"מ:

ומעתה נבוא אל עיקור השאלה מפרעון הכתובה והנה ידוע מקולי כתובה פורע כמטבע הפחותה שבמקום הנישואין או הגירושין כמבואר שלהי כתו' ואמנם אם השינוי בזמן ולא במקו' פליגי ט"ז ופרישה ומשמע הסכמת ב"ש כפרישה דלענין זמן נמי אמרי מקולי כתובה כמו דאמרי' ממקום למקום וכדמשמע מדברי בית שמואל סי' ק' סס"ק כ"ג ורמז עליו לעיל סי' ס"ו סס"ק ט"ו אלא שיש לעיין כיון דדעת הרמב"ם בשינוי מטבע שממקו' למקום דעכ"פ לא יהי' פחות משעור כתובה דאורי' א"כ גם מזמן לזמן נימא כן ויעיי' תוס' כתו' יו"ד ע"א ד"ה נותן ובירושלמי שלהי כתו' והארכתי בזה בתכלית האריכות ואין כאן מקומו מ"מ נחזי אנן שיעור כתובה דאורי' ועל מה אדני מנהגנו הטבעו:

הנה שיעור דאורי' נפקא לן מאונס ומפתה חמשים כסף וקיי"ל לענין פדיון בכור ה' כסף הוא ה' לוט בראנדזילבער ושליש ויעי' בנחלת שבעה סי' י"ב מסעי' י"א ואילך ובסוף ספר חוט השני ובתחלת ס' חות יאיר והכתובה הוא עשרה פעמי' ככה היינו חמשים ושלשה ושליש לוט בראנדזילבר וזהו עיקור כתובה דאורי' ונהגו לכתוב ודין נדוני' דהנעלת לי' כנ"ל ממש והוסיף לה מן דילי' עוד כנ"ל באופן שסך הכל ק"ס לוט בראנדזילבר העולה למאתים זהו' זילבר צוואנציגר (אלא שזה קרוב לט"ו שנים נפחתו הצוואנציגר קצת ונתייקר הבראנדזילבר דבר מועט) והיום שהנהיגו עצמם במדינת אלו כב"ד של כהנים וכמשפחה מיוחסת ע"כ הכפילו הסך הנ"ל ונהגו להגבות ד' מאות

זהו' שכל זהוב ג' כסף צוואנצגער אבל לעולם אין עיקור כתובה דאורי' שנאמר עלי' כל הפוחת וכו' אלא נ"ב לוט ושליש בראנדזילבר:

והנה בשקאלא פאטענט ההוקם במלכות הונגרי' כתוב לאמור ששיעור כל כתובה שוה לכל נפש צריך לשלם במעות טוב וכוונת מעות טוב הנאמר באותו פאטענט רצונו לומר שיין לאפוקי שארי חובות שנשתעבדו בזמן באנקע צעטיל אותן משתלמין עפ"י חשבון השקאלא משא"כ סכום כתובה השוה נפרעת בשיין דוקא אפי' נישאית בזמן הבאנקא הפחותי' משא"כ סך הנוסף כרצון איש ואיש שאינו שוה בכל ומכ"ש הנדן הכל יהי' עפ"י חשבון השקאלא והנה בסלוק אלמנה ראשונה שנזדמנה לפנינו הייתי רוצה לומר שזו הפונקט אינו בכלל דינא דמלכותא דינא כי סבור הייתי שאין כתובה קבוע אלא לבנות ישראל נמצא אינינו כולל לכל עם ועם בשוה רק לעם בני ישראל ובזה לא אמרי' דינא דמלכות' דינא ובשגם דלא שייך כולי האי טעמא דריב"ש דאי לא יתקן אופני הפרעון לא יתקיים כל תקנתו דידוע דמשום נשי בני ישראל לא ישתנה דבר במדינת המלך ע"כ לא הייתי רוצה להוציא מיתמי כ"א לפי חשבון השקאלא המגיע להאלמנה מזמן חתנותה וכשהיינו דנים זע"ז עם הרבנים בד"ץ נתברר לנו עפ"י א' מגדולי קהלתינו בתורה וגדולה ויוצא ונכנס אצל שרי מדינה ואצילי' שלא נתקנה התקנה בשביל עם ישראל לחוד כי כן חק ניתן לכל משפחת השרים והסגנים והפחות שאלמנות משפחתם יהי' לה לכל הפחות לכל א' כך וכך בשוה לכל בית הפחות ההוא והרוצה להוסיף מוסיף ועל זה הי' כוונת הפקידה בראש ובראשון וממילא נכללו גם אלמנות בנות ישראל בכלל זה והדר ה"ל תיקון המדינה ודינא דמלכותא דינא וככה נעשה מעשה מאז כמה פעמים:

מן המקובץ הנ"ל יצא לנו מי שנשא אשה בימים קדמונים שהי' טובים דהוה מסגו זוזי דכספא ובאתה עתה לגבות כתובה תגבה כתובה ותוס' וכל השייך לזה הכל בשיין כי עכ"פ לא עדיפא מחוב ולהפרישה גריעא מחוב ובתנאי שעכ"פ יהי' סך הכולל עולה לסך שווי נ"ב ושליש לוט בראנדזילבר ומי שנשאית בימי באנקא הישנים הגרועים אם כתובתה הי' אז עד ב' אלפים באנקא לעולם יותן לה ד' מאות שיין כי א"א לפחו' מזה עפ"י פקידה ואם סך זה לא יגיע לשיווי נ"ב ושליש בראנדזילבר צריך עוד להוסיף עד זה הסך ואם הי' הנדן או התוס' יותר מב' אלפי' אזי המותר ישלם רק עפ"י חשבון השקאלא זה הוא המוסכם והנהוג בינינו עפ"י עיקור דין תורה כי דינא דמלכותא בזה כדין תורה משווינן לי' והחכם כמותו ירבה עיניו בראשו אשר יבחר יקריב הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב יום א' ה' אלול תקע"ז לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכז

החיים והשלום לנופך ספיר ויהלום תלמידי הרב הותיק המופלג כמ"ה ליפמן כ"צ נ"י אב"ד ור"מ דק"ק קאלדא יע"א:

יום אתמול הגיעני נועם מכתבך ואשר שאלת שאלת חכם חצי תשובה. ראשון תחלה ראובן שבק חיים לכל חי והניח ב' בנים א' גדול וא' קטן וב' בנות ובעזבונו נמצא בית ומטלטלין וחובות והזדקקו לזה פליליהם כנהוג במדינתכם מדינא דמלכותא ואחת דתם ברא וברתא כחדא ירתון והוציאו דינם להיות כל החובות להבנות והבית לב' הבנים זכרים והיות כי הי' הבית רעוע וצריך תיקון ובנינים ראו לטובת הקטן למכור חלקו להגדול בעד ב' מאות זהו' וסך הלז ניתן ביד אפטרופוס ישראל לטובת יתום הקטן וכפי הנראה לא נשאר כלום מהמטלטלי' יתר על מה שהי' חייב ומה שעלה בהוצאות והן עתה הגיע בת א' לפרקה להתקשר עם בן גילה והפריזה לנדן ד' מאות זהו' דהיינו ב' מאות זהו' יותן להחתן מיד וב' מאות הנותרים לזמן הנישואי' והחובות שעלו לחלקה של הבת לא השיגו לסך כנ"ל ובא האפוטרופוס לשאול ממך תורה אם רשאי ליתן לה מאתים זהו' שבידו השייך להיתום הקטן הנ"ל ואתה כחך יפה להתיר לו להאפטרופוס היות כי אנו אין לנו אלא דתה"ק שמגיע לבת פרנסת נדוניתה באומד האב וכל באי שער עירך יודעים כי אלו הי' האב בחיים הי' נותן לבתו יותר ויותר מסך הנ"ל וקי"ל לפרנסה מוציאי' מהבנים אפי' לא נשאר להם כלום מירושת אביהם והאמנם מהאח הגדול המוחזק בבית א"א להוציא ממנו כלום משום דאלים טובא אבל עכ"פ חלקו של הקטן שהאפוטרופס רוצה בכך למה לא נוציא להבת פרנסת נדונית מצורף לזה ג"כ שמהראוי שתהי' הבנות ניזוני' מנכסי אבי' ובנות הללו לא הי' ניזונית כלל מהעזבון ולא שייך מחילה כי הי' הבנות קטנות ולא שייך מחילה כמ"ש הרב"י סי' קי"ב בשם הרשב"א וא"כ יש להן להבנות לתבוע מהבנים גם מזונות שלהן אלו תוכן דבריך ואם אין זה לשונך ממש מ"מ זה כוונתך:

תשובה.

פשוט יותר מביעא בכותחא דאסור לו להאפטרופס ליגע בהמעות מזומנים שהונחו תחת ידו דדבר ברור הוא דלא משתעבדי לא למזונות ולא לפרנסה אלא הני נכסי ממש דשבק אבוהון ולא חילופיהן והני זוזי חליפי הבית נינהו ולא הני זוזי שבק אבוהון ודין זה פשוט ומבואר סי' קי"ב ובבית שמואל שם סק"ל ע"ש ולא נשאר אלא לטרוף ממשעבדי מהאח הגדול והוא יחזור אח"כ על הקטן מדין אחריות ולפי דבריך זה הוא דבר בטל משום שהשני קשה ואלים טובא וא"א להוציאו מביתו וא"כ נפל פיתא בבירא ואמנם

א"נ הי' אפשר לטרוף ממשעבדי מ"מ מ"ש ממזונות הבת ליתא דאין טורפי' למזונות ממשעבדי ששיעבדו האחים ורק לפרנסה טורפי' וכל זה אם לא בגרה הבת אבל אם בגרה ושתקה ע"ע וויתרה אפי' שתקה מחמת שלא ידעה הדין ועיי' סי' קי"ג ובב"ש סס"ק י"ח וכל הדברים הללו פשוטים לא ניתנו לכתב מרוב פשיטתם:

וזאת שנית במה שפסק הרמב"ם דמלוה קונה ומבי' הרב"י סי' ק"ץ בשם הרשב"א ראי' ע' פ' הזהב (בבא מציעא מ"ח ע"א) קרא ומתניתא מסייע לר"ל ואלו תשומת יד לא אהדרי' ואי ס"ד מלוה אינו קונה מאי קושיין דלמא התם משום דמלוה הוא וכ' שם דבעל החידושי' דוחה ראי' זו דמיירי שיחד לו הכלי מיד בשעת ההלואה ונקנה בשעה שהכסף בעין ועל זה כ' מעלתך דהרשב"א נתכוון למ"ש תוס' שם ד"ה תשומת יד דמייתי מסוגי' דכתובות מ"ב גבי אנסת בתי ומוקי לי' נמי ביחוד והתם מלוה היא דלא שייך לומר שיחד הכלי בשעת אונס מיד וע"כ מוכח כהרמב"ם אלו דברי מעלתך ראה דבריך טובים ונכונים לפי דברי תוס' בב"מ:

אמנם בכתובות שם מתרץ לי' תוס' שפיר דגם בקנס משכחת לי' שהניח משכון בידה וחזרה היא והפקידה אצלו וכחש בה וא"כ אין הוכחה להרמב"ם ועל זה כתב מעלתך דליתא לדברי תוס' אלו דאי ס"ד דשייך לומר כן א"כ גם בב"מ אמאי דחיק בעושק שנטלו ממנו וחזר והפקידו בידו ותרי גווני פקדון טפי ה"ל לומר שנתן לו משכון על עשקו וחזר והפקידו אע"כ דמשכון היינו מלוה ממש ומה שלא נקנה במלוה לא נקנה במשכון והבאת לזה ראי' מקידושי' מ"ח ע"א עשה לי שירים נזמים וכו' דלמ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף ה"ל מקדש במלוה וקשה אמאי הא הפועל תפוס בהזהב למשכון על שכירותו אע"כ אפ"ה אינה מקודשת משום דהמקדש במלוה אינה מקודשת ה"ה במשכון וא"כ לפ"ז במכר אי ס"ד דלא קנה במלוה ה"ה במשכון וא"כ מוכח דלא כהתוס' דכתובות אלא כהתוס' דב"מ ומוכח כהרמב"ם וכדעת הרשב"א דלא כהחידושי' אלו תוכן דברי מעלתך:

ומהתימה אן חכמתך ובהדי' אמרינן קידושי' ח' ע"ב דבמלוה שיש עלי' משכון מקודשת מדר' יצחק דבע"ח קונה משכון ולתרץ סתירת הש"ס עם ההוא דעשה לי שירים נזמים וכו' לא נפלאת היא ולא רחוקה לסברת תוס' דגיטין ל"ז ד"ה שאני משכון בסוף הדבור דוקא במשכון שלא בשעת הלואתו מקודשת וא"כ הך דשריי' ונזמים הא מיירי בשעת הלואתו אך לשיטת תוס' בשארי דוכתא דאפי' בשעת הלואה נמי מקודשת וכן דעת הרמב"ם פ"ה מאישות הלכה י"ד מ"מ לק"מ מכמה טעמים חדא מי לא עסקי' שעושה השיריים בביתו ולא הרהין אצלו כלל וכמ"ש תוס' להדי' בב"מ פ' ע"ב ד"ה דקא תפיס

וכו' ועוד אפי' עושה בביתו של עצמו נהי דהוה שומר שכר בההוא הנאה דתפיס לי' אאגרי' י"ל שאם ירצה הלה לכפור לו שכירות שלו יהי' הוא תפוס ועומד ונאמן במגו דלקוח מ"מ אינו משכון גמור שמעיקרא לא בתורת משכון בא לידו ולא דמי למי שנותן משכון לחבירו שדעתו להקנות להמלוה בתורת משכון משא"כ הכא לא ניתן להפועל בתורת משכון אלא שיכול לתופסו במשכון ובההוא הנאה ה"ל ש"ש אבל לא קנאו לקדש בו אשה ועוד בה שלישי' דאפי' יהי' ביד הפועל כמשכון גמור מ"מ לק"מ דבדף ח' אמרינן קידשה במשכון מקודשת רוצה לומר שמחזיר לה משכונה ובשעת החזרה אומר לה הרי את מקודשת לי במה שיש לי על זה המשכון אבל אי אמר התקדשי לי במלוה אעפ"י שהמשכון מונח אצלו וע"י שתתרצה סופו להחזיר לה המשכון אינה מקודשת בזה הדבור ושניהם יכולי' לחזור אם לא שבשעת חזרת המשכון יאמר לה כנ"ל והכא בשירים ונזמים אמרה לו עשה לי וכו' ואקדש אני לך ולא נאמר כן בשעת חזרת השירים משו"ה ה"ל מקדש במלוה וגם זה ברור ושתי הסברות עיי' בטוש"ע סי' כ"ח וב"ש סק"ל:

ומה שהקשת מ"ט לא מוקי בנתן משכון לעשקו ומזה רצה מעלתך להוכיח דמשכון כמלוה דמי ממש לפי הנ"ל מוכח דזה ליתא דהרי מיירי הכא שלא בשעת הלואה וקני' לי' בלי ספק אלא הדבר הוא ממש בהיפך מדעת מעלתך דמה דאמר כגון שנטלו ממנו לחזר והפקידו אצלו לא מיירי שנטלו ממנו בפרעון גמור דמאי שייך לתוארו בתואר עושק ומאי שייך תרי גווני פקדון לא יהא מי שנתן מתנה לחבירו וחזר והפקיד מתנתו ליד הנותן וכי אין זה פקדון ממש ומכ"ש שקבלו בפרעון עושקו אבל הדבר ברור דנוטלו ממנו דקאמר לא בתורת פרעון ממש אלא במשכנו שלא בשעת הלואתו וחזר והפקידו אצלו ואפ"ה פריך היינו פקדון משום דפשיטא להש"ס דמשכנו שלא בשעת הלואתו קני' לי' לגמרי וכשחזר והפקידו ה"ל ממש פקדון ועל זה משני תרי גוני פקדון ונראה דהיינו טעמא נמי דהתוס' דב"מ דנדחקו בקו' דפ' נערה ולא תי' דר"ש מיירי והניח משכון על אונסו משום דקנה לי' מן התורה ולא הוה אלא ממון גמור ולא קנס משו"ה נדחקו דאתי' כר"ש דמעות קונות ודע דצריך להוסיף על דבריהם ולומר דלרבנן דהתם נמי דמצרכי קרא ומעלה מעל לרבות קנס דבמעות קונות ס"ל כר"ש עיי' וק"ל מ"מ הדרן להנ"ל דעכ"פ על פי דברת תוס' דב"מ צדקו דברי מעלתך בהוכחת הרמב"ם:

והנה במה שהשיגוהו רודפיו מש"ס ערוך דקידושי' מ"ז ע"א ותסברא אימא סיפא ושוין במכר שזה קנה ואי אמרת מלוה להוצאה ניתנה במאי קנה הי' נלע"ד לישב ולומר כך דהנה בקידושין כ"ו ע"א יליף קנין כסף בקרקע משדות בכסף יקנו והקשו תוס' תיפוק לי' משדה עפרון ונראה דק' זו הכריחו להרמב"ם לסברתו לחלק בין קידושין לקנין דלעיל

וי"ו ע"ב גבי מלוה להוצאה ניתנה פירש"י דקיחה משדה עפרון גמרי' דיהיב מידי בשעת קידושי' וכו' משמע מפירושו דמסברא חיצונה נימא דגם מלוה מקרי כסף אלא משום דקידושי כסף לא מפרשי בהדי' רק אתי' מעפרון וא"כ בעינן דומי' דעפרון ממש ומעתה לפ"ז תינח קידושי' דלא מפרש כסף בהדי' משא"כ קרקע דכתי' בקרא שדות בכסף יקנו ומאי ראי' מעפרון שהי' מעות מזומן מעשה שהי' הכי הוה אבל לעולם הקונה במלוה נמי מקיים שדות בכסף יקנו ומשו"ה טרח הש"ס ומייתי קרא שדות בכסף יקנו וכל זה לדינא דקי"ל כתנא דמייתי לי' מקיחה קיחה י"ל כנ"ל אך רב יהודא אמר רב לא יליף לי' אלא מאין כסף כמבואר בלשון רש"י ד' ע"ב ד"ה ותנא מייתי לי' וכו' וכ"כ פני יהושע שם וצ"ל דלא קבל מרבו הך גז"ש וכמ"ש תוס' שם י"ב ע"א ד"ה כשם וכו' ועיי' בסוכה י"א ע"ב ד"ה לקיחה וכו' ע"ש וא"כ כיון דלא אתי' לי' קידושי' מגז"ש אלא ממקרא מלא אין כסף ע"כ צריכי' לומר א' משתיהם או דהמקדש במלוה מקודשת מדכתי' כסף להדי' ומלוה מקרי שפיר כסף או דלא מקרי כסף ומקדש במלוה אינה מקודשת וה"ה למכר אע"ג דכתי' בי' שדות בכסף יקנו מ"מ מלוה לאו בכלל כסף הוא לדידי' והנה בדף מ"ז ע"א בעל המימרא הוא רב יהודא אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת וע"כ צ"ל דמלוה לא מקרי כסף משו"ה פריך בפשיטות אימא סיפא ושוים במכר שזה קנה במאי קנה דלר' יהודא אמר רב אין לחלק בין קידושי' למכר אמנם הרמב"ם סמך עצמו על הני סתמא דש"ס גבי נעשה דמים באחר דמייתי מיני' ה"ה ודפ' איזהו נשך וש"ס דקידושי' כ"ו הו"ל דמייתי משדות בכסף יקנו לכן פסק לחלק דקונה בהלואה וק"ל. פ"ב יום ג' ב' אדר תקס"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכח

לה"ה הרב המאה"ג המופלא ומופלג הותיק מלא עתיק כש"ת מה"ו ליב נ"י אב"ד דק"ק גלאנטע יע"א:

אודות יורשי הבח' ר' מרדכי ז"ל שתובעי' את בתו בעד חמשים זהו' שנתן לה הנעדר ז"ל דורון בהיותו משודך שלה חזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי לה זכות כ"א במה שאומר הנה הנ"י שפתיו ברור מללו בשם הריטב"א ז"ל דסוגי' דב"ב קא מיירי בשולח לבית חמיו דוקא דהיינו אחר אירוסי' אבל אחר שידוכי' קודם אירוסי' חוזר הכל אפי' אכל שם דלא מחל מידי משום דמצי הדרא בהו וע"ז כ' הרב"י סי' נו"ן דמדברי הרשב"א בתשו' שכ' סוף סימן זה לא משמע כן והרואה דברי רשב"א ההמה כן יתמה מה עניני האי

דנימוקי יוסף דהתם מיירי בשידוכי' והיא שלחה דורונות להחתן ונתבטלו וכ' רשב"א שהחתן צריך להחזיר שבלה פוחת שליש ולא מיירי כלל לדמות שידוכי' לאירוסי':

וכן תמה בט"ז וכ' על רמ"א שהבי' דברי רשב"א בשם יש חולקי' הוא שלא בעיון ובטעות וכן הסכים ב"ש גם הרב בית הלל תמה על הרמ"א שהבי' דברי הנ"י לעיקור והרשב"א בשם יש חולקי' ומיד בסעי' שאח"ז מייתי המחבר דברי הרשב"א בסתם וכפי הבנתם שהוא נגד דברי הנ"י בשם הריטב"א הי' לו להרמ"א להגיה' ובאמת כל אלו הק' מתמיהי' מאוד ויותר אני תמה על הגאון בעל ח"מ שלא הרגיש באחת מכל אלו:

עד שמצאתי שאהבה נפשי בדברי הגאון עצי ארזים שירד להציל דודאי לא טעה הרב"י שהרשב"א יחלוק לגוף הדין על הריטב"א ונ"י אלא במ"ש נ"י אפי' אכל שם לא מחל כלום משמע אפי' שליש אינו פוחת במה שנאכל ובלה ועל זה יפה כ' שהרשב"א פליג בהדי' על זה ובזה נתיישבו לו דברי הח"מ סקי"א שהקשה הא בלתה ברשותו ר"ל מ"ט לא תנכה שליש ונסתלקה מעליו תמיהת הב"ש אלו דברי הגאון זצ"ל והנה לפי דבריו באו כל דבריהם בדקדוק שהרב המחבר סעי' ג' דקדק לכתוב לשון המשנה בית חמיו וממילא ממועט שידוכי' ואח"כ כשכ' דין פיחת שליש מייתי רמ"א פלוגתא ומדקדק וכ' דלאחר שידוכי' חוזר הכל ר"ל אפי' השליש לא תפחות ובסעיף שאח"ז לא הבי' המחבר רק תחלת דברי רשב"א ולא סופן דמיירי משליש וא"כ אין כאן שום סתירה ואם אולי יש קצת דוחק בלשון ש"ע מ"מ כך חובה עלינו וכך יפה לנו דלא לשווי להנך גאונים טועים במה שתשב"ר מבינים ועכ"פ פשוט כיון שהט"ז והב"ש החליטו הדין לטעות ואין בידינו לתקן פשיטא שאין אדם יכול לומר קים לי כטעותי' דהני גאונים:

ומדסתמו האחרונים ודחו הרמ"א מהלכתא ולא חלקו ש"מ דבכל השידוכי' אפי' שנעשו בחרמו' וקנסות נמי לא מחיל דכיון דמצי הדרי בטענה כל דהו של קלקול מעשים או העביר המועד או מומי' וקיום דבריו והפרזת נדן וכדומה א"כ אינו דומה לאירוסי' שאינה יוצאה בלא גט וקשי' גירושי' ועוד לפי סברתם דלהרב"י הוה ס"ל דהרשב"א פליג א"כ יקשה מ"ט פליג הא סברת הנ"י נכונה מ"ט ימחול וכי אדם עושה מעותיו אנפרות והלא יכולים לחזור בה אע"כ היינו טעמא דרשב"א משום דס"ל דאפי' בלי חרמות וקנסו' נמי אין דעתו לחזור וניחא לי' דליקום בהימנות' וכו' ושארי' ישראל לא יעשה עולה וא"כ מ"מ פליג הריטב"א והנ"י ולדברי האחרונים הנ"ל גם הרשב"א מודה א"כ ה"ה ע"י חרמו' וקנסו' ולא שמעתי מעולם הוראה יוצאת לחלק בזה:

ע"כ נלע"ד המעות בעין או מה דאתי מחמתי' שהי' בעין בשעה ששמעה בתו שמת המשודך תחזור ואם בין כך בלו מ"מ כיון ששמשה שלא ברשותו צריכה לשלם כשעת

הוצאה אמנם מה שכבר בלה אז בשעת שמועה תפחות שליש ותשלם כיון שבלתה ברשות ויכול מעלתו גם כן לנכות מזונות שאכל ד' ימים ויכולי' היורשי' להחרי' סתם שכדבריו וכדברי בתו כן הוא אבל לא להשביע או להחרי' לנוכח וזה פשוט דבתו נאמנות במגו שלא קבלה כלום ממנו כיון שאין כאן עדים ולא פרסום כההיא דרבה בר שרשום יותר מזה לא מצאתי לה זכות בהנך זוזי והנלע"ד כתבתי וחתמתי בכל חותמי ברכות. פ"ב יום ב' י"ב ניסן תק"ע לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכט

החיים והשלום וברכת השנים הטובו' יעלו ויגיעו לראש הרבני המופלא ומופלג כבוד מה"ו ישראל נ"י:

אודת משודך שמת והכלה מחזקת בדורונות וטוענת על היורשי' הנה זה ימים לא כבירי' כתבתי תשובה בנידון זה במעשה שהי' ממש כזה ע"כ אעתיק לו דברי ההמה [כנראה היא סימן הקודם]:

אמנם לפי משמעות מעלתו טוענת המשודכת בבריא שהמשודך נתן למתנה מפורשת ואמר בברור שאינו נותן מטעם השידוך רק במתנה גמורה הנה בטענה זו נראה שהמשודכת היא מוחזקת ואין זה ענין לתפיסה שהזכיר מעלתו כי תפיסה שייך במה שתפס שלא ברשות או שבא לידו בתורת פקדון ומחזיק בו דבר אחר אבל מי שהוחזק בדבר מהבעלים בעצמם מרצונם והטענה היא על מה ניתן לידו זה אומר על תנאי כך וכך וזה אומר במתנה גמורה ישבע המוחזק היסת ויפטר ואם שכנגדו טוען שמא יחרים סתם אלא דהכא נ"ל קצת כטוען נגד המנהג והחזקה שהחתן יתן מתנות ויאמר בפירוש שנתנם שלא לשם דורן כלה ועליה להבי' ראי' וטוב לבצע הריב:

ואשר שאל ע"ד עשיר נכסים שיש לו בנים ובנות ומשום טעם ידוע לו נתרצו הוא ואשתו לפרוש זה מזה מתשמיש המטה ועתה אותה נפשו לדעת בהגיע זמן טבילתה אם תוכל לטבול כדי להצניעה הדבר שלא ירגישו בני הבית ומ"מ יהי' פרושים זה מזה:

תשובה יפה לה לטבול עצמה בזמנה מטעם אחר כדי שיהי' להבעל עכ"פ פת בסלו אם ירצו לחזור ממחילתם ויכולי' להזדקק זע"ז כדי להשמר מיצה"ר אמנם בגוף הדבר אם עשו כדין בהסכמה זו לא נשאלתי ואנכי לא ידעתי לא מיבעי' אם ע"י פיוס פתה את אשתו למחול לו עונתה לאו שפיר דמי למיעבד דמחמת בושה מתרצה ולבה בל עמה ועיי' בש"ע א"ע סי' מ"ו סעי' ה' ובב"ש שם סק"ז עוד אסור לו לעשות כן מטעם בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך כמבואר בבית שמואל סי' א' סק"א ואולי יש לו בזה טעם

הגון וראוי ואנחנו לא נדע ועיני מעלתו לנוכח יביטו הבטה לטובה בתשובה המועתקת פה ולקצר אני צריך וה' שנותיו יאריך הכ"ד החותם בברכת השנים. פ"ב יום ה' כ"א אלול תק"ע לפ"ק
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קל

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג דיין מצויין ומופלא כש"ת מה"ו נתן נ"י דיין דק"ק צעהלים יע"א:

גי"ה הגיעני ומה שנצרך לדינא בכתוב' גרושה שלא נכתב מתרכתא שכ' רמ"א סימן ס"ו סוף סעיף י"א שצריך לכתוב כן וכן הוא במהרמ"מ והעתיקו ג"כ בנחלת שבעה וכן נוהגי' כל ישראל ומעלתו יצא לחדש שנעלם מכולם דברי תשב"ץ ח"ב סי' קפ"ג שכ' דלא הנהיגו בני עירו כהרמב"ם הנ"ל ואני אומר אלו הי' התשב"ץ קמן הי' מצריך כתובה אחרת או להתפיס מטלטלי' ולכתוב כתובה אחרת אחר החופה:

המעיין בתשב"ץ יראה כי עיקור טעמו דמי שישא האשה ידע שהיא גרושה מהראשון דאי היתה אלמנה א"כ ה"ל קטלני' ואסורה לשלישי הלז וע"כ ידע שהיתה גרושה מא' משני הבעלים וממילא לא תינשא לכהן ומ"ש עוד גירושי' אית לי' קלא אינינו אלא סניף שהרי כ' שבכתוב' ארוסה שכתובתה מאתים גם הוא הי' חושש לכתוב מתרכתא ולא סמיך אקלא דגירושי' אך עיקור הוא משום שהיא קטלנית וזה לא שייך בארוסה למ"ד מעיין גורם ע"כ חשש לה אבל עיקור סמיכתו משום קטלנית וכיון דליכא חשש כהן טוב שלא להזכיר בושתה שנתגרשה ונתגנה על בעלה כל רואה יראה ויבין כי כך היא כוונתו:

ובזה ניחא דלא קשי' מאי רב גוברי' לחלוק על הרמב"ם מסברת הכרס בלי ראי' מש"ס כלל ואין זה מדרכו ולא דרך הפוסקים וטובי' ממנו אך הרמב"ם לטעמי' דלא חייש לחשש קטלני' ואמר שאינו אלא ניחוש בעלמא משו"ה חשש לכהונה אבל התשב"ץ ככל המון הפוסקים דחיישי' לקטלני' א"כ אזדא לי' חשש כהונה וא"כ מהי תיתי לגנות אשה על בעלה:

וכיון שזכינו לדין לדידן דמקילינן טובא באופני' הנזכרי' בהגה' סי' י"ג א"כ הדר' חששא לדוכתי' שמא בעל השני הזה ימות מיתה מקרית ולא טבעי' וליכא משום קטלני' ותנשא לכהן וא"כ הכרח גדול הוא להזכיר מתרכתא:

וזולת זה לו יהיבנא אלו ראו הראשונים הללו דברי תשב"ץ הוה הדר' בהו פי' והי' מפרסמי' להנהיג שלא לכתוב מתרכתא אבל השתא שהנהיגא גבן כמ"ש רמ"א וכל ישראל יוצאים ביד רמ"א אפילו יהי' התשב"ץ לפנינו יחוש שאם תבוא הכתובה לפני

השלישי שהוא ידין שע"כ אינינה גרושה שהרי נהיגין לכתוב מתרכתא וכאן לא כ' מתרכתא ע"כ לא יפה נעשה בנידון שלפניו והחדש אסור מן התורה בכל מקום ור"א שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם אמר אף החדש אסור בכל מקום והוא הלצה נאה:

ולכאורה הי' ראוי לומר שהכתובה פסולה שלא נכתבה על האשה הלז שהיא גרושה ונכתב אלמנה והרי אחרת היא אך מהרמ"מ נזכר בזה וכ' שמ"מ אינה פסולה דגרושה נמי נקראת אלמנה דאחז"ל ריש כתובו' בועז אלמן שנשא אלמנה הוה והרי רות נישאי' בגיותה וקרי לה אלמנה מיהו אין ראי' משם כולי האי אלו דבריו ז"ל. ואומר אני לפ"ש חז"ל אלמנה על שם מנה א"כ כל שגובה מנה יוצדק שם אלמנה ולא כותבי' מתרכתא אלא משום חשש כהונה אבל גם שם אלמנה יצדק אי לא דכתב ארמלתא והנה לכאורה רות שנתגיירה יותר מבת ג' שני' ויום א' פסולה לכהונה ובכיון אחז"ל אלמון שנשא אלמנה הוה ולא שנשא בעולה לומר שבכתוב' נכתב אלמנה ולא חשו לכהונה דימי' רבי' ניקשיתי בקרא משמע מחלון וכליון נשאו ערפה ורות נמצא ערפה אשת מחלון ורות אשת כליון ולבסוף כתי' אשת מחלון קניתי ומצאתי בס' שמחת הרגל בשם המדרש בכליון בעל רות מת ויבמה מחלון ושוב מת גם הוא ע"ש נמצא הי' רות קטלנית ואמרתי משו"ה הקדי' בועז לגואל לקנות חלקת השדה לומר מצות גאולת קרובי' כדאי להגן דשומר מצוה לא ידע דבר רע אע"ג דמצות יבום לא תגן כאשר כבר מת יבמה הראשון וגם כי אינינו יבום גמור כ"א יבום נוהג בקרובי' מ"מ מצות גאולה שהוא מ"ע כמ"ש רמב"ן פ' בהר היא תגן ומ"מ לא אבה הגואל וי"ל מ"ש לבלתי לכת אחר הבחורי' אם דל ואם עשיר לפמ"ש שרצה נב"י להתיר להנשא לבחור עני שהיא תפרנס אותו אז לא שייך מזלא גרם ע"ש ע"כ אמר לה לבלתי לכת אחר הבחורי' אם דל אם עשיר דיש סברא בדל שאינו יכול לפרנסה יותר מבעשיר שלא ירצה לישא קטלני' מ"מ דברי נב"י לא נ"ל לדינא וכבר כתבתי עליהם במ"א וחלילה לסמוך על זה נחזור להנ"ל ע"כ בכתוב' בועז לרות שפיר נכתב אלמנה וליכא למיחש שישאנה כהן אחר בועז כיון שתהי' קטלני' וליכא מצוה וליכא מידי דלא רמיזא רק חדשות לא נעשה כי עושה חדשות בעל מלחמות וה' ישפוט שלומנו הכ"ד א"נ. פ"ב עש"ק י"א סיון תקצ"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלא

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המאה"ג המפורסם כערוגת הבושם גן הדסים גל של אגוזים כש"ת מה"ו מאיר נ"י אבדק"ק יארמוט יע"א:

נעימות ימינו הגיעני ביום ט"ב והי' לי לנחמה והי' מעוכב בן יומו ושוב הקפוני חבלי טרדון ואחר עד עתה והנני כמצותו להעתיק הנה אות באות שאלתו בדברי ריבות בשערי בין איש לאשתו ואכתוב עליו הנלע"ד עפ"י מיצוי דת תה"ק כאשר נפשו היפה איותה למען יראו העמים והשרים יופי ביצוע דפר"מ שנכנס בפושרי' והלא מי פושרי' יפין לו להבעל הזה ומדוע יהי' כים נגרש השקט לא יכול. פה הועתק לשון השאלה וז"ל: יורינו רבינו בחסדו משפט אשה אחת בת גדולי' וגם בעלה הראשון הי' נכבד גדול ואחרי כי נתאלמנה נישאת לא' מאנשי המסחר מיושבי עירנו והיתה עמו כמו עשר שנים וכמה פעמים באה לפנינו בקובלנא על בעלה אשר ימרר חיי' בהכאות וגידופין ומפני כבודה נתפייסה בכל פעם לבלתי לעמוד עמו בדין עד כי זה איזה חדשים אמר כי א"א לו עוד להתפרנס כלל ממעשי ידיו מפני חסרוני גופו אשר באמת ישנם בו ימים כבירים גם בטרם נשאו האשה (וילך ויפרע את הקפותיו אשר בהן החי' את ביתו והוא מתגולל אצל בנותיו מאשתו הראשונה אשר לפ"ד האשה הן הנה אשר הי' בעוכרי' כמה פעמי' והנה יש לאיש בית אחד שויו לערך אלף זהו' וכלי בית מועטי') והאשה טוענת כי הבריח ממונו ויש ביד האשה התנאים האחרונים כתוב בהם כי הכניסה לו ג' מאות זהו' שיין וכתוב בתנאים כי הוסיף לה אך מסך התוספות לא נזכר שם רק נשמע מלשון התנאי חזרה בג' שנים הראשונים כי יש לה כתובה ותוספות אבל הבעל הודה שיש לה כתובה מסך חמש מאות זהו' עוד יש בידו מבנה של האשה הלזו סך ד' מאות זהו' וגם זה החוב נזכר בתנאים מבלי סך ידוע אבל הראו לפנינו ח"כ אחד חתום בחתימת ידו והוא מאוחר איזה חדשים לנישואין אבל גם בזה הודה הבעל עוד בא לפנינו שטר חוב אחד הוציאו האפטרופוס של יתומי' בעירנו על סך ג' מאות זהו' אשר זמנו הי' מוקדם לנישואי האשה אבל נתברר עפ"י העדי' והאפטרופוס כי בערמה הקדימו הזמן ועין ראתה אותם תעיד כי באמת כן הוא אך החוב הודה הבעל וגם בזה כי נראה ערמתו של הבעל איך העמיק סרה להוציא אשתו ריקם כי השטר חתום בחתימת ידו ומדעתו נעשה כל השטר והנה האשה תובעת כתובתה ומעות בנה והבעל בתחילה אמר כן כי א"א לו להתפרנס ובפירוש אמר כי הכופים אותו יתחייבו בנפשו ועתה טוען כי רצונו למכור החלק הטוב והיפה לאחד מחתניו לוקחי בנותיו והוא עם אשתו ידור בחלק השני מהבית ולשלם את חוב בנה ומהנותר יחי' את ביתו לחם צר ואין בנותר מן הבית כדי שיעבוד כתובתה ומכ"ש כדי פירעון סך החוב אשר להיתומי' מסך שלש מאות זהו' ועתה ילמדינו רבינו ושכפמ"ה איך לדייני דייני להאי דינא עכ"ל שאלה הנ"ל:

תשובה.

אומר אני אי לקמאי דידי הוה אתי' האי דינא הייתי מורה ובא שהבד"ץ ימכרו הבית עד שעת טריפת שני היתומי' אותם שיש להם שטר מסך ג' מאות ואותם שיש להם מסך ד' מאות ולפי שומת הבית ששוה אלף זהו' בשופי א"כ נשאר בשופי סך ג' מאות על הבית וספיקן של אותן שבעה מאות כי אם ימצאו לו בני חורין עד יום הטריפה ובכלל ישאר הבית להקונה אותו וגם אחר הטריפה נשאר עכ"פ החוב על המוכר דאחריות הדרא עלי' א"כ לע"ד יומכר הבית בהרבה יותר מסך הנ"ל ואותו הסך יונח ביד בד"ץ ויזונו ממנו את האשה כפי שומת הבקיאי' אשר לא תספיק לה מעשי ידי' ותיזון ולא לפי כבוד משפחתה כראוי לה ואין להבעל שום זכות ויפוי כח בהני זוזי שמוכרי' למזונותי' ואחר שכבר כלו הני זוזי ישבע שאין לו ושלא הבריח ושלא יבריח ואו יגרש וישאר הכתובה עד כי ירחיב גבולו או יזון כי תשיג ידו ותוכל להשביעו כל זמן ועידן שתרגיש שהרויח כדין כל הנשבעי' אין לי וסך כתובתה ותוספו' שליש שתשאר חוב עליו הוא ת"ן שיי"ן ואמנם לא תטרוף סך זה מקרקע הנ"ל משום שהיא עצמה מוכרת למזונות אינו בדין שתטרוף לכתובתה כבש"ע סי' צ"ג ס"ק י"ט זה הי' נ"ל עפ"י דברי תה"ק והרב המאה"ג נכנס בפושרי' לטובת הבעל ברצון האשה שיתן לה מיד גט וכתובה רק סך ת' זהו' ו"ו וגם הוצאת הגט יהי' על האשה וזה הטוב והישר בעיני אלקי' ואדם בלי ספק ולא יהרהר ויערער כ"א השוכן חררים כבערבה ערער ומכל מדע ריק ונוער:

ועתה אפרש שיחתי הרב"י סי' ע' מייתי בקיצור דברי תשו' הרשב"א סי' תת"ץ ומיד סמך לו רמז לעיי' בתשו' מיי' השייכי' להלכות סי' ל"א והמעיי' בפנים בשני תשו' אלו יראה דתשובת מהר"מ מיירי שהבעל תבע להאשה שתמחול שיעבוד כתובתה כדי שיכול למכור הקרקעות למזונו' ויזון הוא עמה ע"ז השיב הר"מ שאין יכול לכופה אלא אם אינו יכול לזונה ולפרנסה ימכרו ב"ד הקרקעות ויתנו לה מזונו' על יד על יד לא לפי כבוד משפחתה אלא כמשרה ע"י שליש ושוב לא תגבה הקרקע לכתובתה והוא מש"ס פ' אלמנה ניזוני' ובש"ע סימן צ"ג סק"ט ובתשו' רשב"א מיירי שהאשה תובעת לבעל שימכור קרקעותיו למזונותי' והשיב אם הפירות מספיקי' למזונות שניהם לא תוכל לכופו למכור הקרקע כיון שיכולי' לזון הפירות והקרן קיים מה"ת תכלה קרנו אמנם אם אין הפירו' מספיקי' מוכרי' מן הקרקע ואז אין הבעל ניזון כלל והקרן פוחת והולך ועצה טובה קמ"ל שלא תזון בריוח אלא תצמצם שלא תכלה קרנא ותקרא רעבתנותא ודברי רשב"א ודברי ר"מ בר ברוך עולי' בקנה א':

ומ"ש מכ"ת ממתני' דשלהי פיאה הי' ממושכני' לבעל חוב או לכתובות אשה וכ' ב"ח בי"ד סי' רנ"ג דבכלי ששם לה בכתובתה מיירי ועל זה בנה מעלתו דייק מ"ט לא

אשמועי' בקרקע המשועבד לכתובתה וכ"ת דקרקע מחוייב למוכרה עד שעת טריפה משא"כ כלים שעשאן שומא בכתובה שאינו יכול למכור כלל א"כ מנ"ל להירושלמי מכאן דמיירי אפי' באין בעל דוחק דומי' דאשה נשואה הא באלו הכלים שאין לו רשות למוכרם אין לך דוחק גדול מזה שהיא מוחית בו ומעכבתו מלמוכרם עוד כ' דפשיטא לו שאם יש לה כתובה ותוספת וכשתמחול שיעבודה תוכל להתפרנס אסור לה לאכול מתנו' עניים שהרי יש לה ותמחול שיעבודה:

הנה דבריו בנויים על דברי הר"ש שכ' שם דמאתים זוז מספיקי' לו ולאשתו לפרנסת שנה א' וע"ז בנה יסודו איך תאכל היא לקט שכחה ופאה והרי יש לה ואני אומר אפילו יש לה רבואות ע"מ שאין לבעלה רשות בהן נותני' להבעל לקט שכחה ופיאה שיתפרנסו שניהם ולא שנותני' לה שהרי היא עשירה אך לו נותני' כדי שיכול להספיק לאשתו וכתי' די מחסורו אשר יחסר לו להשיאו אשה מכ"ש כשיש לו אשה ואם אינו זן ומפרנס תצא ממנו אפי' יש לה כמה אלפי' מ"מ היא תובעת מזונותי' ממנו ואם לא יתן לה הרי הי' מורדת בו ויוצאת ממנו על כרחו ע"כ מחוייבי' ליתן לו לקט שכחה ופיאה להספיק לו ולאשתו והיא אינו נהני' מהצדקה כ"א הוא נהנה והיא אוכלת אצלו חיובו שחייב לזונה ומאי איכפת לה תיתי מהי תיתי:

ומאי דמוכיח הירושלמי דמיירי בבע"ח שאינו דוחק היינו משום דרישא דמתני' לא מיירי מקרקע וכלים אלא מסך מאתים מעות מזומנים וכן הוא להדי' בלשון הרמב"ם פ"ט ממתנ' עניים סוף הלכה י"ג הי' בידו מעות וכו' ופשוט דאין לה שום תביעה בחיים על המעות המזומני' וא"כ ה"ל בע"ח שאין דוחק ואפ"ה מותר ליטול ושפיר דייק הירושלמי ואמנם הב"ח קאי אלשון הטור ששינה לשון המשנה וכ' יש לו בית וכלי בית הרבה והי' עלי' חוב או הם ממושכני' לכתובת אשה משום דאין דרך לייחד מעות מזומני' לכתובת אשה בחייו עיי' ס"פ האשה שנפלו ובתוס' ד"ה בתחילה וכו' ע"כ שינה הטור וכ' בית או כלים וע"ז כ' הב"ח איך שייך כלים שיחד לכתובתה ופי' שעשה לה שום והשתא לק"מ קו' מעלתו דבטור באמת כ' בית שהוא קרקע ובמתני' לא מיירי לא מקרקע ולא מטלטלי' אלא ממעות ומשם הוכיח הירושלמי דינו ואמת נכון הדבר שאם יש לו קרקע יתר על בית דירתו וכשמוכרה עד שעת טריפת הכתובה עולה דמי המכירה למאתים אינו יכול ליטול אבל היא אינה צריכה למחול משיעבודה שום דבר והוא יטול מתנת עניים ויפרנס אותה ממתנותיו:

ואמנם אם כל זאת לא יספיק ולא יכול לפרנסו עס"פ המדיר ס"ל לרב האומר אינו זן ואינו מפרנס כופין להוציא ובשוטי' כמבואר בתוספ' ובפוסקים ושמואל אמר עד

שיכפוה לגרש יכפוה לזון ובירושלמי ס"פ המגרש איתא לריח הפה כופין לחיי נפש לא כ"ש וצ"ל דפליגי רב ושמואל אי זה מקרי חיי נפש כיון שיש לו ואינו רוצה והיא צריכה לבוא לב"ד לתבוע מזונותי' רב ס"ל דגם זה בכלל חיי נפש כמ"ש הרא"ש שם מש"ס יבמות אשה בושה לבוא לב"ד והורגת בנה ושמואל ס"ל לחלק התם יושבת תחת בעלה שני בושה לבוא לב"ד עם יורשי בעלה הראשון משום בנה מבעלה הראשון אבל הכא לתבוע מבעל זה בעצמו אינה בושה וגם להחיות נפשה ואין כאן חיי נפש ומינה היינו בשיש לו ואינו רוצה לזונה וע"י כפי' תוכל להמציא מזונותי' אבל בשאינו יכול לזונה כי אין לו אפי' לחם צר ותמות ברעב אפי' שמואל מודה דק"ו מפני ריח הפה מוציא מפני חיי נפש לא כ"ש ואפשר אפי' יש לה משלה ותוכל לחיות בממון עצמה מ"מ סוף שתכלה קרנה ותמות ברעב ואין מי ירחם שוב עלי' אבל כשכופי' עתה לגרשה תוכל להנשא לאחר המפרנסה כיון דאית להו מידעם והיינו דדקדק הרמב"ם וכ' בפ' י"ב מאישות הלכ' י"א וז"ל הי' עני ביותר ואין יכול ליתן לה אפי' לחם שהיא צריכה לו כופי' אותו להוציא ותהי' כתובתה חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן לומר דווקא כשאין לו אבל בשיש לו ואינו רוצה אין כופי' כשמואל ובאין לו נמי דוקא שאין לו אפי' לחם צר דה"ל חיי נפש ודקדק לומר אין לו לומר אפי' יש לה כיון שאין לו ליתן ההתחייבות שלו ה"ל גבי דידה חיי נפש וכנ"ל:

אמנם רבינו ירוחם הקשה מ"ש משארי בע"ח שאם אין לו פטור והכא שאין לו אמאי נכוף להוציא ומשו"ה פליג רמ"א אהמחבר סי' ע' ס"ג ובאמת הרשב"א דמייתי הרא"ש ור"ן ס"פ המדיר נזהר מקו' זו וכ' ואינו רוצה להשכיר ולהרויח פי' בוודאי אם יש לו נכסי' כופין ויורדין לנכסיו ואין כאן חיי נפש ואם אין לו וגם אם הוא חולה ואינו יכול להשכיר ולהרויח אעפ"י שהוא חיי נפש מ"מ לא גרע משאר בע"ח שאפי' המלוה מת ברעב אם אין לו להלוה פטור אך הכא מיירי כשיכול להשכיר עצמו ולהרויח ואינו רוצה וקשה לכופו שירויח ויעשה מלאכה והוא אינו רוצה וה"ל חיי נפש והוא ה"ל פושע ולכן כופי' לכ"ע ולק"מ קו' רבינו ירוחם ומשו"ה בסי' קנ"ד שכ' המחבר כלשון הרשב"א לא הגיה הרמ"א כלום משא"כ בסי' ע' סתם המחבר כרמב"ם הגיה רמ"א כרבינו ירוחם:

אך הרמב"ם והמחבר סי' ע' סתמו דבריהם משמע אפילו כשאינו יכול להשתכר ולהרויח והוא חולה ואונס אפ"ה כופי' להוציא וק' קו' רבינו ירוחם והנה בכ"מ תירץ דבבע"ח אינו יכול להושיע ומה נעשה ואין לו אבל הכא הלא יכול לגרשה ולא תהי' אגידא בי' והגאון בית מאיר כ"כ מסברא דנפשי' והחליט להלכה כמו רמב"ם והמחבר וכ"כ בס' ישועות יעקב:

ולפע"ד לא נעלם זה מרשב"א ורבינו ירוחם אלא דהא במלוה ולוה קיי"ל אין גופו משועבד לו כלל ואם לא ימצא נכסים אינו יכול לשעבד בגופו כמבואר בש"ע סי' צ"ו ס"ק מ"ו ואשתו כגופו והוא צריך לה ואיך נוציא אשתו ממנו עבור חובו שאין לו לשלם ואפי' כלים שעושי' בהם אוכל נפש אין ממשכני' וכר וכסת צריך להחזיר ואיך נוציא אשתו ממנו בחובו זה הוא דקשי' להו לרבינו ירוחם ורשב"א וקו' גדולה הי' לכאורה:

איברא יש לחלק בשלמא הלואה דעלמא מילתא אחריתי הי' ולהוצאה ניתנו ולא נשתעבד גופו לזה אלא נכסיו אבל הכא המזונות היינו האשה בעצמה דנישאי' לו אדעתא דמזונו' ואם אין מזונות אין אישות ונישואי' שפיר כופי' ונוטלי' ממנו אשתו הגע עצמך אדם שהשאיל לחברו רחיים ורכב ועושה בהן חיי נפשו ולא שזקפן עליו במלוה אלא השאיל לו ועבר זמן השאלה וכי נאמר לא נכוף אותו להחזיר לו מפני שעושה בהן חיי נפשו אתמהה ה"נ דכוותי' הוא גופי' הנישואי' חיוב המזונות וכיון שאינו יכול לזונה אפי' באונס נכוף אותו להחזיר האשה על מקומה הראשון דהיינו שיגרשנה ותהי' פנוי' ולא אגידא בי' מיהו י"ל זהו דוקא להרמב"ם וסיעתו דס"ל מזונות דאורי' צדקו דברינו אך להפוסקים דס"ל מזונו' דרבנן אין הנישואי' ומזונות תליא זב"ז כ"כ וק' שפיר קו' רבינו ירוחם ובזה ניחא דאמר ר"ה אמר רב האומר איני זן ולא אמר מי שאין לו לזון וכן הקשה ח"מ סק"י ולהנ"ל י"ל ר"ה לטעמי' דס"ל מזוני עיקור ומ"י תחת מזונו' א"כ מזונות דרבנן משו"ה קאמר דווקא אומר איני זן מיהו יש לפקפק על זה אכתי הומ"ל באינו רוצה להשתכר ולהרויח כמ"ש רשב"א ואין לומר דהיינו אומר איני זן שאין לו ואינו רוצה להרויח א"כ איך יחלוק שמואל על ר"ה דרחוק לכוף ע"ז שירויח אם אינו רוצה וה"ל חיי נפש מ"מ מ"ש נ"ל עיקור לדינא ויראה דלזה סיים רמב"ם ויהי' כתובה עליו חוב לרבותא לא די שכופין אותו לגרש אשתו ולא נחוש לקו' רבינו ירוחם אלא גם כתובתה ישלם לכשתשיג ידו:

ע"כ מי שיש לו ואינו רוצה לזונה אין כופי' להוציא ומי שאין לו ואינו רוצה להרויח כופי' בשוטי' להוציא ומי שאינו יכול להרויח שהוא חולה ואינו פושע תלי' למ"ד מזונו' דאורי' כופין בשוטים ולמ"ד לאו דאורי' אין לכוף בשוטי' עכ"פ ואמנם במילי כופי' ובזה מיושב סתירת המחבר בסי' ע' מיירי מכפי' בעלמא ע"כ סתם כרמב"ם ובסי' קנ"ד מיירי מכפי' בשוטים דומי' דאינך התם ע"כ כתב כרשב"א:

ואם עבר ואנס על הגט באומר איני זן כ' מעלתו שמשמע מהתוס' ב"ב מ"ח ע"ב ד"ה קדיש בביאה וכו' דכשר בדיעבד דהא כ' תוס' דמשו"ה פסול ולא הוה תלוהו וזבין מה שמרויח שאר כסות ועונה דאין זה ריוח שהרי רוצה ליתן שאר כסות ועונה נמצא לפ"ז

האומר איני זן ואינו רוצה ליתן לה ואנסוהו לגרש אפי' יהי' שלא כדין מ"מ ה"ל תלוה וזבין ומגורשת אלו דברי מעלתו ולע"ד לק"מ ממ"נ הוא סבור באלמותו יחזיק ברוע מעלליו ולא יתן לה מזונות א"כ לא הרויח כלום בכפי' לגרש שהרי סבור הי' שתשאר אשתו תחתיו בלא מזונות ואם ידע שסוף ב"ד יכופהו לזון אלא דרצה לצערה ביני וביני א"כ רצה הוא לזון ולפרנס ולקיים אשתו ולא לגרשה וסבור וקיבל הכפי' על המזונות אמנם מ"ש מעלתו בפי' הירושלמי דמייתי תוס' בגטין פ"ח ע"ב דאמר אפילו אמר איני זן דמאי אפי' ונדחקו תוס' וכ' מעלתו קמ"ל אפי' איני זן דה"א דה"ל כתלוהו וזבין מטעם הנ"ל קמ"ל אפ"ה אינו גט. ראוי למי שאמרו ודפח"ח:

וכל זה בעשוי ע"י ארמאים אבל ע"י ישראל אפי' שלא כדין כשר מה"ת להרמב"ם פ"ב מגירושין הלכה כ' א"כ הכא באינו יכול להרויח מפני חולי דלרמב"ם אפי' לכתחילה כופי' וא"כ לשאר הפוסקי' נמיאי עבר וכפוהו על הגט אפשר אפילו מדרבנן כשר ומ"ש לח"מ שם על פסק הרמב"ם כתבתי בזה בחידושי' שלפנינו שלפע"ד דברי נכונים והריני מעתיק פה:

וז"ל בח"ה דמ"ח ע"א גט המעושה בישראל כשר וכו' ערמב"ם דפסק כר' משרשי' דמה"ת כשר בין שלא כדין דישראל בין כדין דגוי ומדרבנן הוא דפסול ושלא כדין דגוי אפי' ריח הגט אין בו וכבר כתבו כל המפרשי' והמעיי' בדבריו יראה דס"ל כדין דישראל אינו נכנס בגדר האונס כלל דאדרבא אמרי' יצרא אנסי' שלא רצה לעשות כדין לשמוע לקול דייני ישראל ועכשיו שנאנס ליתן גט לא עשינו עמו אלא להוציאו מאונס היצר ולהביאו להעמידו על דעת עצמו שהוא ישראל ונראה אפי' במומר שייך הא דמה שהוא מומר היינו אונס היצר ואעפ"י שחטא ישראל הוא וכל זה נכלל בכלל תי' הש"ס מצוה לשמוע דברי חכמים ולזה אין צריכי' לאגב אונסי' גמר ומקנה:

אמנם בשלא כדין דגוי דאיכא כולי' לריעותא לא מהני אגב אונסא גמר ומקנה משום דהוה שלא כדין דגוי ה"ל כתלוה ויהיב דלא הוה מתנתו מתנה איברא בחדא למעליותא וחדא לטיבותא דהיינו בכדין דנכרי ושלא כדין דישראל בתרוויי' אי לאו דהוה אמרי' אגב אונסא גמר ומקנה לא הוה גט מה"ת דבשלא כדין דישראל אע"ג דדעתו סומכת על דייני ישראל אע"ג שטעו בדין מ"מ הי' גופי' אונס הוא שטעה ואי לאו דאמרי' אגב אונס גמר ומקנה לא הוה גט אלא הואיל וקיי"ל אגב אונס גמר ומקני מועיל הכא מה"ת ולא הוי תלוה ויהיב כיון דעכ"פ מצוה עביד ששומע לדייני ישראל ועוד שלדעתו לא מפסיד מידי שסבור שכל דייני ישראל יפסקו כן נמצא מה"ת הוה גט ורבנן פסלוהו הואיל והי' עכ"פ שלא כדין וכן נמי בכדין דגוי אי לאו דאגב אונסא גמר ומקנה לא הוה

גט מה"ת דלא שייך לומר יצרא אנסי' כיון דאפי' לא אנסי' יצרי' והוה צדיק גמור לא הי' צריך לשמוע לדיניהם ודי לו שאם יאמרו לו דייני ישראל שישמע אליהם אך הואיל ואגב אונסי' גמר ומקנה הוה גט מה"ת ולא מקרי יהיב כיון דעכ"פ בדין הוא ולא תשאר תחתיו האשה שהרי אם תלך לדייני ישראל נמי יכופוהו להוציא משו"ה הוה גט מה"ת ומדרבנן פסלוהו:

והשתא התם בגטין לא הוה צריך למימר דר' משרשי' ס"ל גוי בר עישוי הוא ותקשי לי' קושי' הש"ס דשם מוקמי' לי' בבדותא אלא הומ"ל כנ"ל אלא דהתם הוה קאי לשנויי' דברי ר"נ אמר שמואל ע"ש ור"נ הא לית לי' תלוה וזבין זביני זבינא כדמסקי' בשמעתין לר"ה דקיי"ל כוותי' גם דר' משרשי' הילכתא היא ולא משום דגוי בר עישוי הוא אלא מטעם הנ"ל וא"ש פסק הרמב"ם וק"ל עכ"ל העתק משם:

תבנא לדינא דאם לא ישמע האיש לקול האות הראשון כאשר יבצעו תמימות פאר מעלתו ובד"ץ ולא ישמע לקול האות האחרון כאשר כתבנו עפ"י תה"ק יתן פאר מעלתו רשות לכופו לעשות מה שישראל אומר וע"ד המבואר בסמ"ע סי' כ"ו סק"ח וה' ירים קרנו וכסאו הגבה למעלה כנפשו היפה ונפש א"נ. פ"ב יום ה' ט"ז מנחם תקפג"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה

העתק השאלה:

מעשה באשה אחת שבאה להרב ואמרה איך שהילד שלה אינו מבעלה כי בעלה אינו ראוי להוליד מחמת שאין לו בצים ופעם אחת הלכו כולם מהבית היינו הבעל שלה הלך לעסקו לחייט אחד וחמי' הלך עם אשתו לסעודת תנאים ונשארה היא לבדה וסבתא אם חרשת מאוד ואחר חצות לילה דפק איש אחד וקראה בשמה שתפתח לו הדלת וסברה שהוא בעלה ופתחה לו הדלת באישון לילה ואפלה ושבה למטתה והוא הי' אחי בעלה וכאשר שבה למטתה בא גם הוא למטתה ובא עלי' והיא לא הכירו אח"כ התחיל לספר עמה והרגישה שהוא אחי בעלה ואמרה לו מה עשית והבאת עלי חטאה גדולה והוא לא פנה לדברי' ורצה לבוא עליה פעם שנית ורבתה עמו וברחה ממנו והוא רץ אחרי' ואח"כ שבה למטתה ואנסה פעם שנית ובא עלי' ונתחבטה עמו בכל כחה ולא הועילה כי חזק הוא ממנה ושאלנו אותה למה לא צעקה והשיבה כי הסבתא אינו שומעת כלל ודירתה עומדת ברחוב ורחוקה מבתים אחרי' ושאלנו אותה אם היית צועקת אולי הי' מתיירא פן ישמע לאיש אחד אשר במקרה הולך סביב הבית הזה והשיבה אמת הדבר שלא צעקתי אך לא נפל הדבר הזה ברעיוני לצעוק כי סר שכלי מעלי לעשות כן ועתה

הבעל אומר שאינו מאמין כלל לדברי' ואחי בעלה מכחיש אותה בפניו ואומר לא היו דברים מעולם ושניהם הבעל והאשה מבקשים אולי יש היתר שידורו יחד כמקדם כי אוהבים זא"ז והבעל אומר שהיא צנועה במדותי':

תשובה

שלום וכ"ט לידידי ה"ה הרב החרוץ המופלג מופלא עושה פלא כש"ת מה"ו יוסף יואל נ"י:

אשר איותה נפשו היפה לחוות דעתי העני' בנידון האשה אשר העריך פר"מ הנה לא ביאר יפה אם אין לו ביצים שנכרתו בידי אדם והרי הוא פצוע וכרות ופסול בקהל ואם נולד כך שאלתי פי מומחי' ואמרו שלא נמצא מציאות זה בספריהם כלל אבל אפשר שהם למעלה סגורים בבטן ולא יצאו לחוץ לתוך הכיס וזה אפשר להוליד ודבריהם צ"ע בש"ס בכורות מ' ע"א וע"כ אין להחליט לומר שא"א להוליד הבעל הזה לעשות הבן ממזר וודאי כי אפשר שביצים סגורים ודבוקי' בכסלי' אך לא נשאלתי על זה רק ענין היתר האשה לבעלה שטוענת נאנסתי מ"ש מעלתו חזקה אשה מזנה מהפכת ומזנה והוא מש"ס יבמות ל"ה ע"א והתם אמרי' אימור לא נתהפכה יפה יפה ומעלתו סמך על הריב"ש שכ"כ בסי' תמ"ז והנה הריב"ש כ' בעובדא דילי' ביבמה לשוק דתלי' בחזקת כשרות שלא זינתה אפי' פנוי' ותולין בבעלה ואשתהי מה תאמר אשתהי לא שכיח ומשו"ה תאמר שזינתה פנוי' הא כל מזנה מהפכה צ"ל לא נתהפכה יפה יפה א"כ בכל זה צריכי' לומר מידי דלא שכיחא או לא נתהפכה יפה יפה או אשתהי א"כ חזקת כשרות וצדקת מכריע להתירה לשוק והכא ליכא חזקת כשרות כאשר אוכיח לבסוף אי"ה ועל מתהפכת לחוד אין לסמוך ומכ"ש הכא שאפשר לה לתלות בבעלה ולומר ביציו סגורי' ומבואר בש"ס דשומשי גברא וכו' וכולן מזנות ותולות בבעליהן:

אבל נ"ל אתתא דא שרי' לבעלה מטעם שאבאר אי"ה ולא עיינתי בכל האחרונים שהביא פר"מ גם ס' קרן אור לא נשמע ולא נראה בינינו אך אבאר הך דינא דנאמנות האשה מש"ס ופוסקים בעז"הי מה שנלע"ד להלכה ולמעשה אומר ואם יסכימו עמדי למטינא שיבא מכשורי:

דע כי ספק זנות א"א קיל מכל איסורי' שבתורה וחמיר מכל איסורי' שבתורה קיל היינו אפי' למ"ד ס' דאוריית' מן התורה לחומרא מ"מ אין אשה נאסרת על בעלה אלא בדאיכא רגלי' לדבר שקינא לה ונסתרה אבל בלא"ה אין אוסרי' אפי' יחוד עם גוי אא"כ ראו כדרך המנאפים וב"ד לא מפקי בעידי כיעור ולעומת זה ברגלים לדבר שקינא לה ונסתרה וכיוצא בזה היינו ס' סוטה חמיר מכל ספיקא דאורייתא ומדקרי' רחמנא טומאה

ילפי' מיני' דס' טומאת אפי' בליכא רגלים מ"מ טומאה חמיר כמו סוטה שיש רגלים לדבר ואפי' מרבה ספקות כל היום כלה הכל טמא חוץ מספק ביאה טהור לר"א ואין כאן מקומו:

אחר הוצעה זו הנה ז"ל הב"ח סי' ס"ח אות ח' והקשה במרדכי הא אין אשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה או שיראו כדרך מנאפי' אבל ראה שנתייחדה עם הגוי קיי"ל אין אוסרים על הייחוד וכו' וכ' הב"ח ואפשר לתרץ הקושי' הראשונה דהאי שטוען טענת בתולים וברי' לו שלא היתה בתולה והיא מכחשתו לא גרע מא"ל ע"א אשתך זינתה דאי מהימן לי' כבי תרי צריכי להוציאה כהעובדא דהאי סמיא וכאלו ראה דרך מנאפים עכ"ל הב"ח ואמנם ט"ז כ' א"א שהקשה המרדכי כן שהרי זו היא קו' ש"ס בסוגי' דפ"פ ומשני פ"פ כעדי' דמי עי ש וחלילה לחשוב על ב"ח טועה כל כך בדבר פשוט:

ועיי' תוס' סוטה כ"ה ע"ב סוף ד"ה ב"ה אומרים וכו' וז"ל ופלוגתא דהתם הנושא אשה ולא מצא לה בתולים לא שייך להכא וכו' והכא לא שייך לומר לב"ה העמד אשה על חזקתה ואימר לא זינתה שהרי רגלים לדבר שקינא לה ונסתרה והכתוב הוציאה מאותה חזקה ועשאה ספק עכ"ל הרי ס"ל לתוס' אפי' בוודאי נבעלה רק ספק אונס ס' רצון לא הוה ס' סוטה משום דאין רגלים שנבעלה ברצון נהי נבעלה אבל ברצון אין רגלים לדבר בשלמא קינא לה ונסתרה ושהה כדי טומאה יש רגלים על הבעילה ויש רגלים על הרצון אבל הכא נהי שנבעלה בוודאי שהרי פתח פתוח כעדי בעילה דמי ועוד שהיא עצמה אומרת שהיא דרוסת איש אלא שבאונס הי' מ"מ אין לנו שום רגלים לדבר שהי' ברצון כן מבואר בכוונת תוס' ויש ללמוד ק"ו מזה שאם הי' ס' אינה תחתיו פשיטא דלא מיחשב ספק סוטה דס' אינו תחתיו קיל לענין זה מודאי תחחיו וס' אונס וס' רצון כן מבואר מדברי תוס' אלו:

אך ברשב"א בתה"א בית ד' שער ב' דפוס וויען דף ע"ד ע"א במשמרת הבית כשרצה הרא"ה בב"ה לומר דס"ס דפ"פ הס' הראשון מותר מן התורה כ' עליו משמרת הבית וז"ל גם זו שגגה מכמה טעמים חדא כל שאתה מעמיד אותה על חזקתה העמדנה שלא נבעלה עד עכשיו ואין לומר שלא תחתיו זינתה וכו' ועוד שזו וודאי בס' א' אסורה היא מדאורי' משום ס' סוטה ואילו א"א שראינו שנבעלה אין תולין ד"ת להקל משום חזקה דכשרות שהרי שור שחוט לפניך ואין כאן אלא חדא ס' ס' באונס ספק ברצון וס' דאוריי' לחומרא עכ"ל הרי ס' אונס ס' רצון פשיטא לי' דהוה ס' סוטה ויליף מיני' אפי' לס' אינה תחתיו וזהו נראה כפלוגתא מהיפוך להיפוך מדעת תוס' סוטה הנ"ל וכן מוכח ממה שהקשו

תוס' בסוגי דפ"פ אספק תחתיו באשת כהן נוקמא בחזקת היתר וכן הקשו אס' אשת ישראל ס' אונס נוקמא בחזקת היתר ואלו הי' זה כס' סוטה לא יועיל חזקת היתר וכן לא יועיל ס"ס וכמ"ש פני יהושע בשמעתין:

אמנם האמת יורה דרכו כל דברי חכמים קיימים ואין כאן מחלוקת כלל דוודאי כל שאין רגלים לדבר קיל לן ספק זנות משארי ספיקות דאין אשה נאסרת על בעלה אלא ע"י עסקי קינוי וסתירה וזו היא הקושי שהבין הב"ח בכוונת המרדכי דנהי דהש"ס פריך לי' ומשני פ"פ כעדים דמי היינו כעדי בעילה אבל לא כעדי רצון תחתיו דמי וא"כ אכתי נשארה ק' ש"ס בדוכתא הא אין אשה נאסרת בס' א' אלא ע"י קינוי וסתירה וקו' גדולה ועצומה היא ועל זה תי' הב"ח אה"נ אי היתה טוענת נאנסתי הי' מותרת לבעלה בלי פקפוק דאין אשה נאסרת אלא ע"י קינוי וסתירה והן הנה דברי תוס' סוטה כ"ה ע"ב אך הכא מדלא טענה נאנסתי אלא מכחשת או אומרת אתה באת עלי הרי קמן כעין רגלי' לדבר שהיא דרוסת איש ברצון ולזה נתכוון רשב"א במ"ה הנ"ל דקאי אסוגי' דפ"פ מצאתי והיא מכחשת וע"ז כ' דהספק הראשון הוה ס' דאוריי' ומייתי דהוה כמו אשה שנבעלה לפנינו ולא ידענו אי באונס אי ברצון שאין אנו מתירי' אותה ע"י חזקת כשרותה לומר וודאי הי' באונס זה לא אמרי' אבל לא מיירי רשב"א כשהיא אומרת ברי נאנסתי שאז אין ההיתר מחמת חזקתה אלא מחמת טענתה ושוב תלי' בחזקת עיר וחזקת שדה וכמ"ש רמב"ן פ' תצא בד"ה עיי"ש ועכ"פ ע"י חזקת כשרות לחוד לא תשתרי דהוה כמו רגלים לדבר כיון שלא טענה מה שראוי לטעון:

ומ"מ נ"ל דהך ספק חמיר מפני שלא טענה מה שהי' לה לטעון ומשו"ה אינה בכלל קולא דס' זנות הנ"ל ומיתסרא עי"ז מ"מ ס' סוטה ממש כמו רגלים לדבר ממש נמי לא הוא דנימא דלא יועיל ס"ס או חזקת היתר משו"ה בפ"פ מצאתי והיא מכחשת בס' אסורה אע"ג בעלמא אין אשה נאסרת אלא ע"י קינוי וסתירה ובס"ס שרי אע"ג דבסוטה היכא דאיכא רגלים לדבר לא מהני כמה ספיקות מ"מ הכא לא הוה רגלים לדבר ממש כמו בסוטה ומשו"ה הקשה תוס' דנוקמא אחזקת היתר ותירצו בס' אינו תחתיו איכא חזקת הגוף מתנגדת ובס' אונס איכא רוב רצון מתנגד ועיין נב"י תנינא חי"ד סי' ל"ח קו' שארי הרב הגאון מה"ו משה טוב' זצ"ל עיי"ש מיהו בלאה"נ לק"מ דגם ממתני דקדשתיך מוכח כן כמ"ש השטה מקובצת דמי לא עסקי' דפליגי בס' קרוב לו ס' קרוב לה ואין להאריך:

היוצא מדברינו אלו דאשה אפי' אין לה שום מיגו וטוענת נאנסתי כיון דלא איתרע טענתה נאמנת דאין אשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה ואין כאן רגלים לדבר ומיהו נ"ל כיון דאמר בירושלמי דרוב רצון גרוע הוא נהי רגלים לדבר ליכא ואין

הב"ד מוציאי' אלא בעדים ברורים או רגלים לדבר מ"מ לא גרע מדבר מכוער שמצוה על הבעל להוציא אבל ב"ד לא מפקי וזהו ההפרש שבין ש"ס דילן להירושלמי בש"ס דילן קאמר ר"א נאמן לאוסרה עליו וכ' הראשונים בשיטה מקובצת דלשון זה משמע שהב"ד אוסרה ובי דינא בעדים הוא כמ"ש ספ"ב דיבמות ע"כ שרי' באשת ישראל ביותר מג' שנים ויום א' שאז אינו נאמן לאוסרה עליו ע"י כפיית ב"ד ובירושלמי אינו אומר לאוסרה עליו אלא אסורה לו לעצמו שהוא יחוש משום דבר כיעור אבל ב"ד לא מפקי מיני' וק"ל:

והנה לכאורה נראה דרש"י פליג על זה דרש"י פי' דר"א דאמר נאמן לאוסרה אבל לא להפסיד כתובתה וכ' פ"י דמשמע לו זה מדאמרי' נאמן לאוסרה עליו דייקא אבל לא לדידן אם ימות הבעל הזה מותרת לכהונה אי ס"ד אית לן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה באופן שעי"ז מפסידה כתובתה ה"נ יאומן עלינו לפוסלה מכהונה אע"כ לית לי' לר"א הך חזקה כ"כ פ"י ואס"ד ס"ל לרש"י כהנ"ל א"כ י"ל שתאומן לעלמא במגו שהיתה טוענת נאנסתי או מוכת עץ אני ונהי לגבי דידי' לא מהני מגו שהרי הוא יודע שמצא פ"פ מ"מ לדידן תאומן ולעולם נאמן להפסיד כתובת' מטעם חזקה אין אדם טורח בסעודה ובמגו שלה לא תוציא ממון ממנו אבל לדידן מהימנת במגו להתירה לכהנים דעלמא ומשו"ה אר"א נאמן לאוסרה עליו דוקא ומנ"ל לרש"י דאינו נאמן להפסידה כתובתה לזה י"ל לעולם נמי רש"י ס"ל הכי אלא נהי אם טענה נאנסתי או מוכת עץ אני נאמנת מ"מ אינו מגו דאינו טוענת ברצון לבזויי' נפשה שנאנסה ומוכת עץ לא שכיחא ומגו דלא שכיחא לא אמרי' בשלומא נאנסתי במגו דמוכת עץ אמרי' דתרווייהו טענות גרועות נינהו אבל להכחישו במגו דנאנסתי או מוכת עץ לא אמרי':

ובהא דכ' ראשונים עפ"י הירושלמי דמ"ע לא שכיחא ותוס' כ' מש"ס דכולהו חבוטי מיחבטי ועפ"י שרצה להשוותם ולולי דבריו יותר נ"ל דש"ס קאמר כולהי חבוטי מיחבטו ורואות ומראות לאִמָן ופי' רש"י ותוס' והאם פוסקת עליהן בשעת נישואי' שפ"פ נמצא האי דלא פסקה האם עלי' הא לא שכיחא ועוד מסברא נ"ל דתרי מיני מוכת עץ כמבואר בלשון רמב"ם יש שנתחב עץ באותו מקום ויש שנתחבטו על הארץ או פסיעתן גסות כדאי' פ' במה אשה גבי בזכות ואותן שעץ נתחב פתח פתוח ואותן שנתחבטו או פוסעות פסיעה גסה מוציאו' דם ופתחן סתום וחבטא שכיח דכולהי חבוטי מחבטא אך יען מצא פ"פ ע"כ ע"י עץ וזה לא שכיחא וכרבינו חננאל. יהי' איך שיהי' מוכת עץ לא שכיחא ואונס מבזה נפשה ע"כ לא אמרי' מגו ולעולם רש"י ס"ל כהנ"ל:

וכל זה הוצרכתי לפי הבנת פ"י דרש"י ס"ל אליבא דר"א דאינו נאמן להפסידה כתובתה וכשאני לעצמי אומר דהא שמעתי' מיירי אחר שאמר פ"פ מצאתי חוזר בו וקמ"ל כיון

דשוי' אנפשי' חתיכה דאי' שוב אינו נאמן לחזור בו בלי אמתלא מוספקת ועל זה סובב הסוגי' והשתא נהי אם עומד בדבורו פ"פ מצא נאמן להפסידה כתובתה מ"מ עכשיו שחוזר בו נהי דאינו נאמן להתירה מאחר שכבר הי' נאמן לאוסרה עליו מ"מ לענין ממון נאמן בחזירתו לחייב עצמו במאתים וצריך לגרשה ליתן לה מאתים כנלע"ד עיקר לדינא:

נחזור להנ"ל לפע"ד גם רש"י מודה דנאמנות לטעון נאנסתי בלי שום מיגו אי ליכא רגלים לדבר שנתרצית והטעם כי כללא הוא אין נאסרת על בעלה אלא ע"י עסקי קינוי וסתירה ואמנם ה"ה שכ' בדעת הרמב"ם נגד זה כבר כ' פ"י ובקו"א ביאר יותר דלא אמר הרמב"ם אלא באשת כהן ומשום יחוס כהונה וכדמשמע נמי מלשונו בפי' המשנה אבל באשת ישראל מודה:

היות כן אני תמה על לשון רבינו יונה שברא"ש בסוגי' דפ"פ דמשמע דאתי עלה מטעם ברי ושמא ברי עדיף כמו ברי ושמא גבי תביעת ממון וצע"ג בשלומא בממון שמא של התובע הוא להכחיש ולהתנגד ברי של תובע שזה אומר ברי לי שנתחייבת לי וזה אומר אינינו ברי לי ולא תוציא ממני ממון אבל הכא לענין איסור זה אומר פ"פ מצאתי ואינינו יודע אם ע"ד איסור או ע"ד היתר והיא האשה שיודעת האמת תאמר וכשאומרת לא מצאת פ"פ הוא יודע בנפשו שמשקרת אבל כשאומרת נאנסתי או מ"ע אני שוב אין הוא מסתפק כלל ומאמין להכי אין הבעל בא לברר איך הי' מעשה הא למה זה דומה לחתיכה ס' חלב ס' שומן ואני שואל לבקי ומכיר ואומר לי זה שומן אין זה בגדר ברי ושמא ונהי דאינו דומה דהכא אין להאמינה מטעם ע"א נאמן באיסו' כיון שהיא בעצמה היא האיסור וההיתר אבל עכ"פ ענין ברי ושמא אין כאן אלא אין אשה נאסרת על בעלה בלי רגלים לדבר ובשגם אלים ברי לר"ג היכא שאין שמא מנגדתו ולא צריך שום חזקה ומגו לזה:

ונראה גם הרא"ש ס"ל הכי וכדפסק הטור אך בא על ר' יונה מכח דברי עצמו דאתי עלה מטעם ברי ושמא דגבי ממון ומשו"ה לא כ' אלא באשת ישראל ולא באשת כהן וס"ל להרא"ש משום דלא מהימן בברי ושמא אלא בצירוף מגו או חזקה וס"ל דחזקה בוודאי ליכא כמ"ש תוס' נגד חזקת היתר איכא חזקת הגוף ומיגו ליכא דנאנסה שלא תחתיו הוה טענה מעלי' שהרי נאמנת מאיש פלוני וכהן ולא מהימנת במגו דמוכת עץ דלא שכיח והוה מיגו גרוע כנ"ל ואך באשת ישראל פחות מבת ג' קאמר ר' יונה וע"ז קאמר ר"א דאי מטעם ברי ושמא הא לא מהימן אלא ע"י מיגו וחזקה והכא ליכא חזקה דרוב רצון ומיגו ליכא כאשר אבאר בעזה"י. דהנה נאנסתי במגו דמ"ע אינו מגו אלא טענה מעולה דלא

ניחא לבזות נפשה לפסול מכהונה ומבואר לקמן רפ"ב דר"י לית לי' האי מיגו משום דאיערומי קא מערמא כפירש"י שם:

ולר"נ ור"א צ"ל ס"ל אין אשה מערמת לבזות נפשה לפסול מכהונה בשביל ריוח מנה ומאתים כי הצר שוה בנזק והיינו להרויח מנה ומאתים אבל להתגרש מבעלה שהיא יושבת עכשיו תחתיו שפיר מערמת וטוענת נאנסתי תחתיו שפוסלה מכהונה כדי שתשאר תחת בעלה הלז ומה איכפת לה אם אחר מיתתו לא תנשא לכהן נמצא אין כאן מיגו וחזקה ליכא נגד רוב רצון דבשלומא בממון אמרי' ברי וחזקה ורוב רצון אינו מתנגד דה"ל אינו יודע אם פרעתיך כמ"ש מהרי"ט ומהר"מ שיף וקרוב לזה בפ"י אבל לענין איסור ס"ל להרא"ש דרוב רצון הגרוע דוחה הברי כשם שחזקת הגוף דוחה הברי גבי אשת כהן ושוב חזר בו הרא"ש כשהגיע לראוהו מעוברת דשם ליכא שום חזקה דאפי' להתוס' דס"ל גבי אם ינאי דחזקת אם שאינה לפנינו מועיל להבת מ"מ במעוברת הא מי לא עסקי' שאין להם חזקת כהונה כלל כגון שהיא גרושה ושוב ראוהו מעוברת ואפ"ה נאמנת על הבת ואלים לי' ברי אפי' ברוב פסולים בלי שום חזקה ומטעם הנ"ל שאין השמא מתנגד נגד הברי ומכ"ש הכא להוציא אשה מבעלה בעי' רגלים כעין קינוי וסתירה ועוד הא ברי לר"ג עדיף מס"ס ובס"ס נדחה רוב רצון כיון שהוא גרוע כ"ש ברי שדחה רוב רצון ע"כ הדר בי' הרא"ש ופסק כרבינו יונה:

מיהו מ"ש דרוב רצון גרוע נ"ל דלא סמך עלה רא"ש יען ראיתי בתוס' הרא"ש דתי' קו' תוס' בהא דס' רצון וס' אונס ותי' דרוב רצון אינו מתנגד לחזקת היתר דהר"י י"ל אינו תחתיו ואת"ל חזקת הגוף והי' תחתיו מ"מ אימא באונס נמצא חזקת' אינו נגרע ע"י רוב רצון לחוד אלא בצירוף חזקת הגוף וברוב כי הא לא אמרי' רובא עדיף מחזקה עיי"ש נמצא להרא"ש י"ל רצון הוה רוב גמור מ"מ רוב כל הפוסקים לא ס"ל הכי:

ודע דהר"ן כ' אטעמא דמ"ע דמשו"ה נאמנות משום דמוקי' אחזקת כשרות וצ"ע דלא כ"כ גם אטענה דנאנסתי ועוד חזקת כשרות הוה חזקה דאתי' מכח רובא דרוב ישראל כשרי' וצדיקי' ולזה לא יתנגד רוב רצון וה"ל כתרי רובא דסתרי וה"ל ס' שקול וצ"ע:

אמנם ראיתי בחי' מהרי"ט שהוכיח בראיות ברורות מהש"ס דלא מוקמי' כלל בחזקת כשרות עיי"ש וראיותיו עצומות אך טעמא בעי נ"ל כיון שנאנסה א"כ ע"כ מסתמא היתה במקום שאינו משתמר שאין ראוי לבת ישראל להיות שמה בלי ס' וכדאיתא בספרי ופירש"י בחומש גבי נערה המאורסה כי בשדה מצאה פרצה קורא לגנב מי גרם לה שנאנסה הואיל ויצאה השדה נמצא כל שנבעלה הרי יצאה מחזקת כשרות רוב בנות ישראל וכהוכחת מהרי"ט הנ"ל והר"ן לא כ"כ אלא בטענת מ"ע דנוכל לומר שלא יצאה

חוץ לגדר כשרותה אבל זולת זה אין לה חזקת רוב כשרות אלא חזקת היתר לבעלה ולכהונה:

מ"מ בהא סלקינן דלרוב או לכל הפוסקים אשת ישראל שאומרת נאנסתי אפי' אין לה שום מיגו מ"מ לא מפקי' מבעלה דאין אשה נאסרת על בעלה אלא ע"י עסקי קינוי וסתירה וכמו שהארכתי לעיל כנלע"ד נכון בעזה"י ותל"מ ע"כ עפ"י האמור גם אשה זו שאומרת נאנסה מותרת לבעלה ונידון הבן עדיין צ"ע ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום ב' כ"ה למב"י תקצ"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפ"ד"מ:

תשובה קלב

ה' ישפות שלומו מגבהי מרומו לי"נ הרב הגאון המפורסם ע"ה פ"ה כקש"ת מה"ו סענדר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק רעכניץ יע"א:

להיותי כעת מוטרד מאוד ומצותו דפר"מ עוברת עלי להשיבהו על כל פנים עם מכ"ד וגם התנה שאקצר באמרים ע"כ ההכרח לעשות רצון יראי ה' ואומר בתחלה אודת הרב שנסע לא"י והניח אשתו ערטלאי וביתו ריקם ועתה ציוה בכתבו לתת לה החומש מהמקובץ לשלוח לו לשם והדבר ידוע שאינו מספיק לה בצוק העתים הללו ודעת פר"מ לעכב כל המעות המקובץ ע"י הגזבר הידוע ולתנו לה וכבר גליתי דעתי שלפע"ד הדבר קשה מאוד הואיל ומתחלה לא ניתן אלא לפרנסתו להוציאו בא"י לא נוכל לשנות מדעת הבעלים אלא שמעלתו חזר ופקפק דמזונות האשה שאני דכגופו דמי והוא כ' לה ואנא אפלח ורמז לעיין בב"ש סי' ע' סק"ח:

ושלא להוציא תקלה מת"י ח"ו ההכרח לברר קצת מה שרמז לדברי ב"ש לא הבנתי מה ענינו דשרש הדבר הוא פלוגתת ר' אלי' ור"ת שבתוס' כתובת ס"ג ע"א ד"ה באומר איני זן שר' אלי' ס"ל מדכתב לה ואנא אפלח ש"מ שצריך להשכיר עצמו למלמד וכדומה לפרנס אשתו ועל זה כ' בחלקת מחוקק וב"ש הנ"ל דאפי' להמציא לה מזונות לפי כבוד' צריך להשכיר עצמו דהרי כתב אפלח ואוקיר משמע להשכיר עצמו משום כבודה ואמנם ר"ת פליג דואפלח פירושו שיעבוד בתוך ביתו ולא להשכיר עצמו מיהא לכ"ע חמיר עכ"פ משארי בע"ח דהכא אין מסדרי' כלל להשאיר מזונות שלשי' יום לעצמו אלא אפי' לית לי' אלא מזונות יומו צריך להאכילה עמו כמ"ש הטור שם בשם רמ"ה אמנם כל זה אי הי' לו לעצמו מעות אבל מה שגבו עבורו לצורך מזונותיו בארץ הקדושה מה ענין זה לאנא אפלח הלא הממון אינו שלו ומעיקרא לא נתנו לו המתנדבי' אלא להוליאם בא"י ואלו הי' הוא בעצמו רוצה לאכלו בח"ל ה"ל גזלן ומשנה מדעת הבעלי' ובזה נדחה מ"ש

פר"מ דאשתו כגופו ולא יהא אלא גופו הלא גם הוא בעצמו אינו רשאי לשנות מדעת המתנדבי' בענין זה:

ואפילו לדעת רבנו שמחה שבמרדכי פ"ק דב"ב סימן תצ"ח שהמקבץ לפרנסת אשתו ובניו בע"ח בא וגובה ממנו משום שהעני רשאי לשנותו לכל מה שירצה וממילא משועבד לבע"ח מ"מ מודה הכא מכמה טעמי' חדא דנהי דהוא יכול לשנותו מ"מ הגזבר אינו רשאי עד שיבוא ליד עני והכא עדיין ביד הגזבר עד שיעשהו הוא שליח ליתנו לאשתו עבורו אז מקרי יד גזבר כידו לענין זה ועוד הכא אפי' הוא אינו יכול לשנותו דמודה ר' שמחה באם כ' בכתב קבוצו שנודרי' לפרנסת אשתו ובניו שאין הבע"ח גובה ממנו והכא הרי נקבץ הממון להדי' ע"מ לשלחו לשם ואם משנה ה"ל גזלן ומכ"ש לדעת החולקי' על ר' שמחה והוא שם בהגה' מרדכי דב"ב דף רנ"ג סוף ע"ב בהגה' המתחלת וההיא דפאה וכו' שפסקו בש"ע י"ד סס"י רנ"ג שא"א בשום אופן לשנות מדעת הבעלי' לכאורה:

שבתי וראיתי שיראה מ"מ הדין עם מעלת כבודו מטעם שאפרש והוא בתחלה אקדים שבריא לנו שלא לכפותה לעלות לשם א"י מטעם שכ' בפסקי מהרא"י סי' פ"ח ע"ש ומטעם שכ' באריכות במעיל צדקה סי' כ"ו ובסוף התשובה מסיים וז"ל ועכ"פ אלו הנוסעי' לשם וצריכי' עי"כ להתפרנס מן הצדקה ואלו הי' בח"ל הי' יכולי' להתפרנס ממעשי ידיהם לא טוב עושי' וכו' יע"ש כי דבריו מתקו לחיך:

וביום שמחת תורה העבר הגיע לידי מכתב מירושלים עה"ק מאחד מתלמידי היושבי' שם והאגרת נכתב ביום א' ט"ו אב העבר ושם ספר מגודל הדוחק שיש להאשכנזי' שמה וגודל שנאת הספרדי' עליהם ממש כמ"ש בפסקי מהרא"י הנ"ל ושם נאמר שהרב הזה אשר אנו עוסקי' בו הי' שם לבז וכלימה ואלמלא התלמיד הנ"ל הי' בעוזריו לא הכניסו אדם לביתו ובסופו מסיים שראוי להכריז שאל יסע אדם לשם אם לא בכיס מלא מעות וכולי האי ואולי מכל זה נ"ל שאין לכופה לעלות לשם ויעיי' סס"י ע"ה בש"ע וב"ש:

וכיון שע"כ חייב לזונה ורע ומר המעשה הזה לעלות לשם ולא לצאת י"ח פרנסת אשתו א"כ מהראוי לכופו עכ"פ בכל מיני כפיות ונגישות שבעולם דלאו כל כמיני' לעלות לא"י ולהרעיב אשתו וא"כ לא מיבעי' אותו החומש אשר ציוה ליתן שנוכל לתנו לה ולא מקרי משנה מדעת הנותני' כיון דכל מגמת כוונת הנותני' להחזיקו שם בארץ הקדושה ואם לא תהי' מזונות אשתו קבוע בכאן הרי נכתוב עליו תמרורי' בחרם ושמתא לאנשי ארץ הקדושה ויהי' מוכרח לעקור משם ולשוב לח"ל א"כ הרי בטלה כוונת הנותני' שרוצים שיקבע דירתו בא"י משא"כ כשנותני' לה החומש שתוכל להתפרנס בו יהי' זה גרם

להחזיקו שם והרי נתקיימה כוונת הנותני' עי"ז ושפיר דמי אלא אפי' אם נראה לעין כל שאין זה מספיק לכדי פרנסתה לפי צוק העתי' נוכל להוציא מיד הגזבר שכיון שציוה ליתן לה חומש הרי גילה דעתו שרוצה לזונה אלא שסבור ששיעור הזה יספיק לה וכיון שאינו מספיק לה נותני' לה כראוי ודומה להא דס"פ מציאת האשה האומר תנו שקל לבני בשבת וראו ליתן להם סלע נותני' להם סלע ואפילו למ"ד התם אם אמר מתו ירשו אחרים תחתיהם אין נותני' להם אלא סלע וה"נ הא אמר שהנותר ישלחו לשם וא"כ שלא בדין להוסיף לה הא כבר בררנו שלא יפה עשה בזה ויפה כ' מעלתו מדברי ב"ש סי' ע' סק"ח שחייב לזונה לפי כבודה ולאו כל כמיני' לגזול אשתו ולשוויי' נפשי' רשיעא ולישב בהר מרום הרים מקדש ה' ומ"מ אם דעתו הרמה מסכמת טוב להתרות בו בתחלה ובין כך תסתפק בהחומש אשר הרשה ליתן לה ומותר המעות יהי' מונח ביד הגזבר עד בא תשובת הרב משם:

ומה שהשיב קצת על דברי בהלכות שמחות איני שוה עמו ולא אאריך רק מה שבקשה נפשו היפה לחוות דעתי אם נישואי' מבטלי' גזרת שלשים ופשוט בעיניו שאינו מבטלת גזירת שלשים גם דעתי כן מתחלה ולפע"ד הי' פשוט בעיני כל הפוסקי' ומשום כן השמיטו וצריכי' אנו לדברי אגדה האומרת שהרגל מבטל גזירת שלשי' משום שעיקור האבילות על דין הנשמה וע"י הרגל נפטרה מן הדין ואינה חוזרת לדין אחר הרגל ומשום כן א"צ להתאבל אחר הרגל וזה שייך ברגל ממש אבל נישואי' שאינו אלא י"ט שלו לא נפטרה הנשמה מדינה ודי ששמחתו דוחה אבילות אבל אחר שעברה השמחה חוזר למקומו כנ"ל בפשוט וכדעת פר"מ וה' ישמחנו כימות עניתנו ועל תשובתו הרמה אצפה מה לעשות בענין הנ"ל הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד יום ג' י"ב טבת תקסד"ל.

משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קלג

תיתי שלמא רבא לתלמידי הרב המופלא מה"ו יהודא נ"י:

יום אתמול קבלתי נועם מכתבך ובשגם תפשת הטפל דהיינו הארכת במה שנוגע לפלפולא בעלמא והנחת העיקור במה שנוגע לדינא הקצרת בהעלומיו ולא פרשת כל צרכך כי זה לשונך בצחות עוד יורני מ"ו אודת משודכת גומר בת דבלים אשר כריסה בין שיניה זאת אומרת פגע בה כיוצא בה המשודך עובי הסנה בעובי הסנה והוא אומר לא כי מה נעשה בדיני' עכ"ל בענין זה:

ואני תמהתי עליך במה נסתפקת אם בדיני קנסות ועונשין אם בדיני מעוברת ומניקת חברו והלא כל ספרן של צדיקים פתוחי' לפניך בענינים הללו ומ"מ לא אמנע בר ואברר

לך כל מוצא הדיני' בעזה"י ואגב גררא א"א לבה"מ בלא חדוש ואבוא בברור הדינים על סדר סעיפי' מסומן באותיו' א' ב':

א אם נבעלה להמשודך וגם לאחרים ולא נתעברה לא יכול המשודך לחזור מהשידוך וחרם וקנס כרוך על צווארו ולא מצי למימר שהיא קלקלה מעשי' שהרי גם הוא בעל נדה בבואו עלי' ומדאיהו בקרי אתתי' בוצינא וקצת ראי' ממ"ש בתשו' מיימו' להלכות אישות סי' ט"ז בסוף התשובה באשה שעברה חרם וכ' הואיל ויש עדים שגם הוא עובר חרם לא מקרי עוברת על דת דבירושלמי איתא הטעם דעוברת על נדר יוצאה בלא כתובה משום דבעון נדרי' בנים מתים וא"כ הכא דגם הוא עובר חרם האי גברא לא בעי בני' לכן לא מצי מגרשה משא"כ במשמשתו נדה אע"ג דהוא עובר על חרם יכול לגרשה דחשוד לדבר א' אינו חשוד לכל התורה ואע"ג דחשוד על החרם מ"מ איננו חשוד על הנדה עכ"ד ע"ש וצ"ע דיוקא אהדדי דממ"ש האי לא בעי בני משמע דוקא בחרם ושבועות וכה"ג דהטעם הוא משום בנים מתים א"כ הכא הא לא בעי בני משא"כ שארי איסורי' כגון משמשתו נדה אע"ג שגם הוא נחשד כיון שאין הטעם משום בנים הו"מ למימר א"א באשה חשודה ואם כן קשה מסיפי' גבי משמשתו נדה מה הי' צריך לומר אם חשוד הוא על החרם אינו חשוד על הנדה ת"ל אפי' חשוד על הנדה מ"מ מצי מגרשה כיון שאין הטעם משום בנים וצ"ל דודאי במשמשתו נדה שהטעם משום שמכשילתו והכא כיון שהוא מוכשל בלא"ה ובועל נדה למה לו לגרשה בשביל זה וה"ה במאכילתו שאינו מעושר וכה"ג אי הוא נחשד על המעשרות מאי איכפת לי' במאכילתו שאינו מעושר אמנם אותם איסורי' שאינם נוגעי' לו כגון יוצאת וטוה בשוק וכה"ג אעפ"י שגם הוא פרוץ כמוה מ"מ תצא כיון שמכשול שלה גדול משלו שהיא אשת איש ועוד שנאסרה עליו בזנותה וע"כ אמר בעוברת על חרם אע"ג שגם זה אינו משום מכשול שלו וה"א דומי' דפריצתא שאע"ג שהוא ג"כ פריץ מ"מ תצא ה"נ אע"ג שהוא עובר חרם תצא קמ"ל כיון דטעמא משום בנים הוא והכא הוא לא בעי בני לא תצא כצ"ל בתשו' מיימו':

וא"כ הכא בנידן דידן כיון שעודנה פנויי' ולא נחשדה לכשתנשא דאע"ג דאפקרה נפשה עתה מ"מ לאחר נישואי' שבעלה משמרתה וגם יהי' לה פת בסלה מסתמא תהי' צנועה ועוד דזנות דפנוי' קיל לאינשי ולא משמע להו איסורא כל כך אע"ג שהם נדות ועינינו רואות דרובן פרוצות בפנוייתן ונעשית צנועות אחר נישואי' נמצא שבמה שאפקרה נפשה לא מצי למימר שתזנה גם תחתיו ואין כאן רק גוף האיסור שנכשלה באיסור נדה והשתא כיון שגם הוא נכשל בזה אין לו עלי' כלום וכן תמצא בתשו' מהרי"ט חא"ע סי' ט"ו ע"ש:

ולא נהירא לי לומר שיכול לטעון כיון דטעמה טעמא דגופא נוכראה לא רצה למיהוי כמה דעות במטתו דכה"ג אמרי' בפ' ע"פ קי"ב ע"א לא תבשל בקדרה שבשל בה חברך מאי ניהו גרשה בחיי בעלה דאמר מר גרושה בחיי בעלה ד' דיעות במטה מ"מ נ"ל דאין זה כדאי לבטל שידוכין דבעי' דוקא שיולד פגם גדול כהמירה אחות המשודכת וכמ"ש ט"ז בי"ד סי' רכ"ח סקנ"א ובב"ש סי' נו"ן ע"ש והכא לא הוה פגם גדול כ"א לצניעו' דהרי כמה גדולי' וטובי' ממנו אינם נזהרי' מלישא גרושה בחיי בעלה אחר כותבי זה מצאתי בחו"י סי' רי"א שפסק בהיפוך מזה ומדמי לי' לטוש"ע ח"מ סי' רל"ב סעי' י"ג ע"כ צ"ע למעשה עד שנעיין יותר מיהו הוא לא אמרו אלא משום דבעי למטעם בתולה אבל בבעולה מודה ע"ש ע"כ נראה שאין יכול לבטל השידוכי' ואם אינו מודה לדברי' שבא עלי' ישבע היסת ויפטר ואם לאו מנדין אותו:

ב אמנם אם נתעברה מאחרי' אע"ג שגם הוא בא עלי' מ"מ יכול הוא לבטל שידוכ' ולמימר אדרבא כיון דפריצנא בעי' למגדר נפשאי נגד היצ"ה ולישא אשה ועתה צריך אני להמתין כ"ד חדשי היניקה ולא בעי' ואפסדת אנפשך וממילא שאין לה עליו שום שבועה:

ג אך אם תובעת ממנו אתנן שאמר לה והוא כופר בזה פסק הריב"ש דנשבע וכן תפש הרמ"א בפשיטות בח"מ סי' פ"ז סכ"ה והב"ח שם פליג דבועל נדה קים לי' בדרבה מני' ושכן משמע משיטת רש"י בב"מ צ"א ע"א והש"ך שם ס"ק נ"ח הקשה הא לא קיי"ל כר"נ בן הקנה דהי' עושה יה"כ כשבת ודוקא חייב מיתת ב"ד קים לי' בדרבה מיני' ולא חייבי כריתות כנדה ולפע"ד הדין עם הב"ח דבב"ק ע' ע"ב תוס' ד"ה אתנן הקשו מנ"ל דאתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו ותי' משום דבתמורה מבואר דקרא דזונה בעריות דוקא מיירי ר"ל דילפי' תועבה תועבה מעריו ע"ש וצ"ע אכתי דלמא חייבי כריתות ולא חייבי מיתת ב"ד ומנ"ל אפי' בא על אמו וכן הקשה שם פני יהושע ותי' בדוחק גדול ולהב"ח א"ש וס"ל להש"ס ע"כ ל"פ רבנן ור"נ בן הקנה אלא בחייבי כריתות שאין בהם שום צד מיתה כגון יום הכיפורי' דנקט ר"נ בן הקנה משא"כ עריות שחייבי כריתות שלהם נמי יש בהם צד מיתה דנהי אחר שכבר עבר אינו אלא בכרת מ"מ לכתחלה יהרג ואל יעבר וכההוא דס"פ בן סורר ומורה שהעלה לבי טינא ואמרו ימות ואל תעמוד בפניו ערומה וכל כי האי גוני ה"ל כעין חייבי מיתה וקים לי' בדרבה ואפ"ה אסרה התורה האתנן וה"ה לבא על אמו ומיושב ק' תוס' וממילא אין לחייב שום שבועה על תביעת האתנן וכדמות ראי' לס' זו מבא במחתרת דאין עליו שום חיוב מיתה ומ"מ כיון דעכ"פ הי' דמו מותר לבעלים בשעה שמצאו במחתרת פטור מלשלם מה שגנב משם כדאי' בסנהדרי' ע"ב ע"א

ע"ש בסוגי' וכן שם ע"ג ע"ב שקיל וטרי' למאי דקיי"ל חייבי כריתות ניתן להציל בנפשן איך משכחת קנס באחותו אע"ג דחייבי כריתות היא מ"מ כיון שניתן להצילו בנפשו קים לי' בדרבא מני' ופטור מקנס אלמא אע"ג דלא מחייבי מיתת ב"ד אחר מעשה מ"מ כיון דמתחלה הי' ניתן להצילו בנפשו פטור מן התשלומין א"כ ה"נ וזה ברור בכוונת הב"ח וצ"ע לדינא ואין להשיב א"כ התם בסנהדרי' ע"ג ע"ב הנ"ל לא הועיל הש"ס בתירוצו על קנס דאחותו דאכתי תיפוק לי' דקים לי' בדרבא מני' משום יהרג ואל יעבר י"ל דמשום הא לא קשי' דאתי' כר' ישמעאל דס"ל ערירות בצינעא שוה לשאר איסורי' ועיי' במס' ע"ז נ"ד ע"א ובכתוב' י"ט ע"א תוס' ד"ה אמר מר וכו' אלא שהרמב"ם פ"א מה' נערה הל' י"א פסק דמחייב קנס על אחותו ויש ליישב:

ד אם היא טוענת ממנו נתעברה והוא כופר או טוען איני יודע אם איננה משודכת שלו ולא באה אלא לתובעו בעד מזונות הולד לא תוכל להשביעו אפי' היסת שאינו יודע וזה מכמה טעמי' א' שלא תוכל לטעון ברי שהוא יודע ב' שהיא אינה תובעת בשביל עצמה רק בשביל הולד לכן אי נמי היא טוענת ברי לא תועיל ברי שלה שישביעו ב"ד עבור הולד דאפי' אי הטוען ע"פ עד מועיל להשביעו מ"מ עפ"י עד פסול כמו האם הזאת לא עיי' בש"ע סי' ע"ה סכ"ג וש"ך שם ועוד בה שלישי' כיון שכל חיוב המזונות לבנו הוא בתורת צדקה לא תוכל להשביעו ע"ז ובית שמואל סס"י ע"ב קיצר בזה ועיי' בית מאיר סי' ד' אמנם אם משודכת שלו היא ותובעתו בנישואי' ישבע ויפטר:

ה אם כשכפוהו לשבע או לקבל נידוי חזר והודה הרי היא מותרת לו מיד ולא אמרי' שווי' נפשי' חתיכה דאסורא במה שכפר בתחלה ז"א דאמתלאתו רחבה דמשום כיסופא כפר ונראה אפי' להוציא אמתלא מפיו אינו צריך אע"ג דבי"ד סי' קס"ה סק"ד החמיר הש"ך בשם הב"ח התם באיסור כרת דאורי' והכא באיסורא דרבנן אין נראה להחמיר ובשגם התם כבר שדיתי בי' נרגא בחי' לש"ע הלכות נדה ע"ש באריכות:

והא לא דמי למ"ש בתשו' צמח צדק סי' ק"ד בא' שכפר וחזר והודה ע"י איום ויסורי' דלא מהימן וה"נ מחמת אימת השבועה הודה ז"א כיון דאם כדבריו כן הוא שאין הולד ממנו הרי שבועתו שבועת אמת והיתר גמור הוא ורק זהירות בעלמא שלא לשבע אפי' באמת אבל היתר גמור הוא משא"כ כשיהי' שבועה ירא וישאנה הרי עביד איסורא דפוגע במניקת חברו ולמה לי' למשבק התירא ולמיל איסורא משו"ה מהימן בדבריו האחרונים וזה פשוט:

ו אמנם אם אמר שביאתו עלי' הי' מוקדמת יותר מזמן עיבורה וא"א שתהי' ממנו וע"כ באו עלי' גם אחרים ומהם נתעברה הנה אם ביאתו אינה מופלגת ביותר מחודש העשירי

פשוט הוא דאין הוכחתו כלום ומני' הוא כמ"ש בחלקת מחוקק סי' ד' ס"ק י"א ע"ש ואם הוא מופלג יותר מיב"ח פשוט דהדין עמו שאין הולד ממנו ואם היא מודה לו או שהוא נשבע על כך הרי כבר כתבנו לעיל כיון שאין הולד ממנו וצריך להמתין כ"ד חדש יכול הוא לבטל השידוכין. אך אם הוא תוך יב"ח בזה יש לעיין דרוב הפוסקים ס"ל כרבא תוספאה ביבמות פ' ע"ב דאמרי' אשתהי אלא שבתשו' מיימו' להלכות אישות ססי' כ"ח כ' דהיכי דאיכא עידי כיעור לא תלינן באשתהי אלא בזנות והטעם נראה משום דאשתהי סברא רחוקה היא אלא משום חזקת כשרות של אשה תלי' באשתהי וכיון שבלא"ה ראו בה דבר מכוער הרי יצאה כבר מחזקת כשרותה ולא תלינן תו באשתהי:

וכ"כ להדי' במהרי"ק שרש ק"ג וא"כ האי פלניתא נמי דגומר בת דבלי' שמה ומעשי' לא נתלי באשתהי מיהו י"ל דהא ע"כ בש"ס דיבמות שם מוכח להדי' דהך דרבא תוספאה שייך אפי' בלא הך חזקה דכשרות דהך דרשב"ג ודרבי דמייתי דהתם תלינן באשתהי בלי שום צירוף חזקה וקשה אתשו' הנ"ל וע"כ צ"ל אה"נ דלהש"ס תלי' באשתהי בכל גוני וכן לכל הנך פוסקי' דפסקו כרבא תוספאה ומיהו בתשו' מיימוני שם חיישׁ לשיטת תוס' נדה ל"ח ע"א ד"ה שיפורא דפסקו בפשיטות דלית הלכתא כרבא תוספאה משו"ה הכריעו בתשו' הנ"ל לחלק בין היכי דאיכא חזקה דמסייעא יש לסמוך אהרמב"ם ובעידי כיעור חיישי' להתוס' וכן משמע במהרי"ק שם וא"כ י"ל בנדון דידן מיניקת דרבנן בעלמא יש לסמוך אהפוסקי' כפשטות הש"ס דרבא תוספאה דאשתהי אפי' היכי דליכא שום חזקה ושרי' לי' מיד בלי שום שיהוי כ"ד חדש וכיון ששרי' לי' מיד ממילא כופין אותו לישא אותה כמ"ש לעיל ומיהו לעניין ייבום לפטור אשתו מייבום ע"י בן כזה צ"ע גדול דלהרמב"ם בלא"ה לא מהני הודאתו של בועל בענין דאורי' כמ"ש בית שמואל בסי' ד' ס"ק ו' ומכ"ש הכא דאשתהי והארכתי בזה בתשובה אחרת:

ולענין כתובתא דנושא מפותת עצמו אין מזכירי' בו לא ארמלתא ולא בעולתא אלא סתם פלניתא דא ושיעור כתובתה הייתי נוהג לכתוב לה מאתי' עפ"י לשון והסכמת טא"ע סי' קע"ז עד שמצאתי בספר דגול מרבבה בא"ע סי' ס"ו שכ' דהיינו בנערה אבל לא בבוגרת דאין לה אלא מנה והחלוק מובן וכותן וכבר הורה זקן זצ"ל וכן ראוי. ולהיותי כותב בנחיצה רבה ומבלי עיון כלל לא אאריך במה שאינו נוגע לד דן ותנוח דעתך בזה ואם יש לך להשיב תשיבני עי"מ ואראה מה, כיד ה' הטובה והי' זה שלום לך ולתורתך ממני הדש"ת הכותב פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ב' ז"ך אדר תקס"ג לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלד

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג מעוז ומגדול המופלג כש"ת מה"ו דוד נ"י אב"ד דק"ק ק"ד יע"א:

נפשו היפה איותה לדעת דעתי הקלושה במי שעשה קישור שידוכין עם בתו וכ' בהתנאים שבא בכח והרשאה מבתו והפריז סך נדן וקנס וחרם כנהוג ואח"כ מיאנה הבת ובין כך מת האב והבת במיאונה עומדת ומענה בפיה מאיס עלי מטעם ששמעה מפי לוחשי לחישו' שהנער אינו נוהג כשורה וגם כי רבנים וגדולים נתנו עידיהם כי הקול שקר וכי הולך בתום וביושר מ"מ מכיון שיצא קלא כבר נמאס בעיניה אלו דברי היתומה:

הנה דבר זה בנוי על ב' עקרים א' שלא נתרצתה כלל למעשה האב השנית שנתרצית ואח"כ נמאס עליה והנה טענה הראשונה הלכו נימושית האחרונים זצ"ל ה"ה הרב בעל נחלת שבעה והרב ב"ש ודבריהם נוסדו על דברת הגאון שארית יוסף והם קצרו ע"כ אבאר דבריהם ומחלקותם ומה שנלע"ד:

בשארית יוסף סי' ד' מעשה שהיה הבת היתומה נתנה כח והרשאה לאחיה הגדול לקשרה בקשר חתונת והאם לא ידעה מזה ונתנה כח לבנה הקטן ושני האחים כל אחד במקומו עשו קשר וקנס כנהוג ואח"כ נתרצית הבת במעשה אחיה הגדול ולא בקטן ופסק הנ"ל שהקטן פטור מקנס דאין יכול לחייב עצמו על דבר שאינו בידו ולא יבוא לעולם לידו כי מה יש לו כח לקשר אחותו ואפי' להעיטור דס"ל במקנה דבר שלא בא לעולם שאם אין שניהם יודעי' שהדבר לא בא לעולם חייב לקיים דברו ה"נ שניהם יודעי' שאין בכוחו לקשר אחותו שהרי לא הזכיר שיש לו כח והרשאה מאחותו והי' להם להבין זה ואי משו' ביוש שעכ"פ גרם ביוש לצד החתן אונס הוא שהאחותו אינה רוצה ומה אית לי' למיעבד אלו דבריו בסי' ד':

ובסי' ה' כתב באב ששלח בנו להמציא שידוך לבתו ולא יגמור דבר עד שואלו פי האב והלך הבן וגמר הדבר בלי ידיעת האב והטעה אותם שיש לו כח והרשאה מאביו ונתקשר בקנס כנהוג ואח"כ לא נתרצה האב ופסק, האב פטור שהוא המשלח כיון שבנו השליח עיוות בשליחתו כמבואר בחשן משפט סי' קפ"ב והבן השליח פטור כיון שהודיע להם שאינו אלא שליח והמשלח אינו רוצה:

ומזה שפט בנחלת שבעה סי' ח' אות א' ס"ק ב' שאלו לא הודיעו להם שהוא שליח והי' מטעה אותם שיש לו כח והרשאה הי' חייב לשלם קנס ודבריו תמוהים לענ"ד שהרי מסיים שם בשארית יוסף דבלאו ה"נ יש לפוטרו מפני שהוא דבר שאין בידו לעשותו ולא יבוא לידו כמו שפסק כבר בסי' ד' ואע"ג דבסי' ד' מירי שלא הטעה אותם שיש לו כח והרשאה כבר כ' לעיל שזה הוא רק להעיטור וסייעתו ואנן לא קיי"ל כהעיטור ואין

חילוק בין אמר שיש לו כח והרשאה או לא אמר ועוד ה"נ בסי' ה' אין לו כח והרשאה מהבת אלא מהאב והאב גופי' אין בידו לעשות שידוכין לבתו בלא כח והרשאה ממנה הלא לא הי' לו מהבת מאומה:

והרב ב"ש סי' נ' ס"ק ט"ז הקשה אהך תשובה דעכ"פ יתחייב זה הבן משום גרם בושה שאלו לא הטעה אותם שיש לו כח והרשאה לא נכנסו עמו בקושרים ונמצא הוא גרם להם בושה ולא דמי לסי' ד' דלא הטעה אותם ולא גרם להם בושה דאנוס הוא במה שאין אחותו רוצית אבל הכא הטעה אותם ותי' דלא הוי רק גרמא דבושה ולא גרמ' ופטור ובת' השני הוכיח מכח קושי' זו דאין זה גרם בושה דסובר הי' שמסתמ' תתרצה האחות במעשה האח והאב במעשה הבן ומשום כן אמר שיש לו כח והרשאה והשתא שלא רצו הו"ל אונסא ומפני זה החליט דלעולם פטור האב ואפילו בא בכח והרשאה ודלא כנ"ל אלו דבריו ז"ל אלא שקיצר מאוד כדרכו ז"ל:

והגאון בעצי ארזים סי' נ' ס"ק כ"ד הכריע דבאח אינהו אטעי נפשייהו שהי' להם לבקש הימנו שיראה להם כח והרשאה ע"כ פטור משא"כ באב שסתמא דמילתא הבת נגררת אחריו והאמינו שבוודאי יש לו כח והרשאה ולא הי' להם מקום ספק כלל וע"כ אם שקר ענה בם נמצא הוא הטעה אותם וחייב האב לשלם קנס:

דבר שנפתח בגדולים נסתיים בקטן כמוני לפי הנהוג בזמנינו בכתיבת תנאים יש ג' ענינים א' כח והרשאה מבתו והוא רק על הקישור שהיא חפצה בזיווג הזה שלא הי' בהאב שום כח לזווג אותה זולתי ברצונה וחפצה שנית הפרזת הנדן והחיובים כמה אתה נותן וכו' ואין להזוג בזה שום נגיעה וכח כי הכל מהאבות על הרוב והשלישי' קנסות וחרמות ונוהגי' לכתוב מצד העובר לצד המקיים והוא לכאורה על שניהם האבות והבנים מי מהם העובר וגורם הירוס יתחייב בקנס לפי הכתוב בתנאים והנה אם האבות גורמי' הירוס הן בהפרזת נדן וחיובים שלהם או שאינו רוצה להשיא בתו להחתן פשוט דהיינו צד העובר שיתן קנס:

אך אם מי מהבנים אינם רוצים הנה אי הי' כתוב נוסחתינו שהאב מחייב עצמו לפייס בתו היינו צריכי' לדברי תש' הרשב"א שאמר וכי תרקבא דדינרי בעי למיתב לה ואילו הי' כתוב בנוסחתינו שחייב האב עצמו בקנס להכניס לו הבת עכ"פ והיא אינה רוצית היינו צריכי' לדברי שארית יוסף הנ"ל שאין אדם יכול לחייב עצמו כמה שאינו בידו ולא יבוא לעולם לידו אך בנוסחאותו לא כתוב לא זה ולא זה אלא צד העובר יתן והרי האב אינו עובר והוא לא התחייב עצמו כלל לשלם קנס עבור בתו רק מי הוא העובר הוא ישלם נמצא האב פטור לגמרי ואין אנו צריכי' לכל הנ"ל:

ובהיוב הבת אם ראינו בידו כח והרשאה וכ' בו שהיא נתנה לו רשות לחייב עליה קנס א"כ ידו כידה בענין זה וחייבת היא לשלם קנס לכשיהי' לה מעות של עצמה ויהי' עליה חוב עד שתשיג ידה לשלם אבל אם אינו מפורש בכח והרשאה שהרשית לאביה לחייב אותה בקנס אזי נאמר שלא הרשית אותו אלא לקשר ולזווג ולא לחייבה בקנס ואומדנא אין כאן לומר מסתמא לא יתקשרו עמה בלא התחייבות קנס וא"כ מסתמא כשהרשית לאביה להתקשר גם בקנס הרשית אותו זה אינו אומדנא דמוכח דמסתמא די להם למחותני' בחיוב אביה בקנס אם יעבור הוא ותו לא חשו שהבת תהי' גרמא בניזקא דזה לא שכיחא שהבת תעבור על דעת אביה כמבואר באחרונים הנ"ל סברא זו ובתשו' רשב"א:

אמנם מ"מ יש לה דין מבייש חבירו ולא יהי' אלא מבייש בדברים שעכ"פ בית דין עושין לו דין עד שיפייס איש ריבו ומצוה לגדור בפני פרוצות הנותנות עיניהם באחרים ולבייש אדם ולפוגמו אבל אם אומרת ששקר ענה בה אביה ומעולם לא נתנה לו כח והרשאה אזי פטורה מכלום ומ"מ היכא דאיכא ידים מוכיחות ואומדנות דמוכח שהית' מרוצה ועתה לבשה רוח אחרת יש להחרים על זה ומ"מ לא ימהרו המנהיגים להתיר פרצה כזאת וב"ה אחר שכבר הסכמתי על זה על כל האמור ובינותי בספרים מצאתי בעיקרן של דברים כוונתי לדעת הגדול בית מאיר בסי' נו"ן וברכתי ברוך שכוונתי לדעת הגאון הזה:

ואמנם באומרת האמת שהייתי מרוצה ועכשיו מאיס עלי כבר נאמר שאם יש לה טענה מבוררת במה נמאס בעיניה טענתה טענה כמבואר בי"ד סי' רכ"ח ססע"י כ' בהגהה' וש"ך ס"ק כ"ו שם וב"ש סי' נ' סס"ק ט"ז והי' בזה מקום לטייל ארוכות ובפרט בדברי עבודת הגרשוני אך ראיתי לפר"מ שבנידון דידן אין כאן טענה אלא ששמעה לקול בעלי לה"ר מטילי דופי בבני ישראל הכשירי' והיא כפתן חרש לא תשמע להמיימינים אנשים חכמים וידועים לצדיקים שאומרי' שקר ענו בו ומבטלי' קלא מקמא נישואי' תמיה לי הלזה יקרא מברר טענת מיאוס וחלילה לא יעשה כן ולא ניחא למרי' דאברהם להחזיק ידי מוציאי לעז על בני אברהם יצחק ויעקב וטוב שלא יהי' לשום חכם וצדיק עסק עמה בשידוכי' עד שיקובלו ב' עדים ברורים על קלקול מעשיו וכן ראוי לדון ולהורות:

מ"ש פר"מ דרך אגב שהב"ד יכולי' לטעון קים לי' עבור היתומה וכ' שכ"כ בס' מאמר קידושין אותו הספר לא ראיתי ודיני קים לי לא יהי' לי עסק עמהם ע"ד הנהוג בעו"ה אבל עכ"פ פשיטא ופשיטא אי באמת קים להו להב"ד בשום דין מהדינים יכולים לטעון כן עבור יתום שהם אביהי' דיתומים קטנים דוקא שלא הגיעו לתליסר אבל בת שהגיעה לפרק בתולה נישאי' במדינתינו היא גדולה ואין הב"ד נעשין אפטרופס לדקוני והטוען

עבורה ה"ל עורכי הדיינ' ואין זה ענין לטוענין ליורש וללוקח שבפ' חזקת הבתי' לטעון לקוח ביד אביהם כמובן שאין זה ענין לכאן כלל ודי בזו. מרוב נחיצה הקצרתי בראיות כי לדעתי הכל פשוט ומבואר לחכם שכי"ב וחתמתי בכל חותמי ברכות. פ"ב נגהי ליום ד' י"ב שבט תקע"ד לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קלה

שלום לך תלמידי הותיק מלא עתיק כבוד מה"ו ישראל נ"י:

הנה ע"ד מות חמיך בתוך זמן שקצב לזונך על שלחנו והב"ד התפשרו עם היורשים בדבר מועט ואתה צווח כי כרוכי' כי אין שייך ברכת הבית אלא אם המניעה מהנזון צדקת בדבריך והוא פשוט יותר מביעא בכותחא דהיינו אם תרצה לזון על שולחנם של היורשים אבל לדעתי אתה לא מרוצה לזה ויהי' המניעה ממך וחזר הדין לזון בברכת הבית גם כתבת שאפי' לפי ברכת הבית לא קצבו לך גם בזה יפה אמרת עפ"י מ"ש בב"ש סס"י צ"ז אלא מהנראה שעשו כן מפני שנראה להם עפ"י עיקור הדין אינו מגיע לך כלום ע"כ פייסוך במה שתתפייס בדבר מועט ואי לא ידונו לך בעיקור הדין שאין לך כלום:

והנה כתבת דאתו עלך מטעם דבתנאי' אחרונים קלקל הכותב וכ' שחמיך חיי' לתת לך ריווח ממעותיך כ"ז שתזון על שולחנו כמבואר בתנאי' ראשונים ותו לא הזכיר שום התחייבו' על המזונות א"כ אין כאן אלא התחייבות שבתנאים ראשונים וקנין שבתנאי' ראשונים אינו אלא קנין אתן הנה מ"ש שת"א אינו כלום שלא הוזכר שום קנין והתחיי' יפה אמרו ומה שאתה טוען שהוא ט"ס ואומדנא דמוכח הוא שחמיך הי' רוצה לקיים מצותו לקיימך על התורה ויותר מזה היית יכול לומר כי נדר גדול נדר לאלקי ישראל וכמ"ש מהרי"ל הובא בב"ש סי' נ"א ס"ק י"א:

אבל באמת הנדר חל עליו לקיימו ולא על היורשי' וכן אומדנא הנ"ל היא לדעתי בהיפוך שאדם רוצה לזון חותנו כל הימים אבל לא להתחיי' בקנין אפי' שעה א' וכיון דליכא קנין א"כ ממילא פטורי' היורשי' לגמרי עפ"י ת"א ורק עפ"י ת"ר והם אמרו שזה קנין אתן:

אך כ"ז אי הי' כתיב בתנאים ראשונים כנוסחת כל ת"ר פלוני יתן מזונו' להזוג אז הוה קנין אתן וגם זה תלי' באשלי רברבי רק שאין להוציא מהמוחזק אבל באמת בת"ר שלך דקדק וכ' התחיי' א"ע לזון הזוג על שולחנו ששה שנים רצופים מהנשואי' ואילך נמצא דהוה קנין גמור המועיל בכל אופן הראוי' ונ"ל שהסופר בתנ"א ראה שכבר קנה המזונו' בקנין גמור בת"ר ותו לא צריך שהכפיל בת"א וכמו שהק' סמ"ע רס"י רמ"ה מ"ט לא עושי' כן בכל תנאי' ראשונים לכתוב קנין והתחייבו' גמור ולא יצטרך ת"א כלל ותי'

אולי יחזרו מהשידוכי' ולא רצו שישאר עליהם חיוב ע"ש והכא שהתחיי' עצמו הרי חיובו קיים וחל על היורשי' ומ"ש קים לי כרמב"ם דאינו יכול להתחייב בדבר קצוב חלילה לדון כן נגד הש"ך ומכ"ש שאינו מתנה אלא התחייבות להזוג ועיי' תומי' מה שהעלה בזה:

תשובה קלו

שלומים רבים כטל וכרביבים לי"נ הרבני המופלא ומופלג בתורהי ויראה קדומה חרוץ ושנון כבוד מה"ו נפתלי נ"י:

נועם יקרת מכתבו הגיעני לנכון יום אתמול והאומנם כי העת נטרדתי מאוד מאוד אך היות מבוקשו נחוץ מאוד ע"כ מהרתי להשיבו היום כיד ה' הטובה ע"ד אשה אחת אשר ילדה בת והניקה אותה וחיתה ואחר ילדה בן ומת בתוך ימי ההנקה ואחר ילדה בת והניקתה וחיתה ואח"כ בן ומת בזמן ההנקה ואח"כ בן ומת אחר היותו בן ג' שנים ואח"כ ילדה ב' בנות תאומות והאחת הניקתה והשניה נתנה למינקת אותה שהניקה היתה חלושה מאוד ואחר ב' חדשים החליפה עם המינקת ונתנה לה החלושה והיא התחילה להניק אותה הבת שהניקתה המניקה ומתה הבת שהניקה האם והחלושה שהניקה המניקה נעשית בריא אולם וחיתה אחר הולידה בן ונתנה מיד למינקת וחי' יחיה ועתה הנה כריסה בין שיניה ועומדות על פרקי לידה והבעל קשה לו להשכיר מיניקת מפני צוק העתים ופרנסתו קשה עליו ע"כ נפשו בשאלתו אי אסור לו להניח אשתו להניק דה"ל כמוחזקת בכך ואפי' מצוה רבה דמילה מבטלי' במי שהוחזקה שבניה מתים מחמת מילה או דילמא לא אמרי' כן:

זה לא שמענו אבל מזקנים אתבונן בתשו' חכם צבי סי' ס"ד על אודת אשה שהניקה ג' בנים זא"ז ומתו ואמרו הרופאים שהחלב ארסיי' ואח"כ נתנה ד' בנים זא"ז למינקת וחיו ואח"כ מת בעלה והניחה מעוברת כ' הגאון ז"ל ברור דהאשה זו מותרת לינשא תוך כ"ד חדש וכו' אבל בנידון דידן שחלבה מזיק וממית כאשר חכמי הרופאים הגידו ונתאמת בחוש הרי אסורה היא להניק בניה כדאמרי' מלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי לא תמול ובאיסורי כרת כמו אכילת יה"כ וחילול שבת סמכי' אהרופאי' הכא לא כ"ש שיש לנו להאמין להרופאי' ובייחוד שנתאמתו דבריהם בחוש וכו' ואף אם תרצה להניק אין מניחי' אותה להניק משום סכנת נפשות וכו' דהלכה רווחת בישראל שמותרת להנשא עכ"ל. ועוד שם בסי' שאח"ז סי' ס"ה כ' שהגאון מה"ו אברהם ברודא נחלק עליו ואוסר האשה להנשא ונסתייעא מתשו' בית יעקב וכ' עליו הח"צ ז"ל אדרבא בתשו' בית יעקב מבואר שכל חכמי דורו נחלקו עליו והתירוה לינשא ואין הלכה כיחיד במקום רבים

עוד כ' שם בסוף התשובה שהגאון מה"ו אברהם ברודא ז"ל כ' שאין הרופא היחיד נאמן להעיד על חלבה שהיא ארסיי' וכ' הוא ז"ל ששגג דבדרבנן מהימן ע"ש ועוד בתשובה שאח"ז סי' ס"ו יע"ש:

מהדברים האלו יש להבין דפשיטא להני גאונים דלא אמרי' הכא בתלתא זימני הוחזקו בנים למות ע"י הנקה חדא מדכתב שהרופא נאמן אפילו באיס' כרת ומכ"ש הכא שהחוש מעיד מדמתו ג' וארבעה האחרונים חיו ולא אמר עדיף מיני' הכא איתחזקה ג' זימני ובכל התורה כולה קיימא לן דאזלי' בתר חזקה ומכ"ש הכא שהרופא מעיד והרי קמן דלסמוך על הרופא מפוקפק מאוד כמ"ש ב"י בי"ד סי' קפ"ז בשם בעל התרומו' וסמ"ג וסמ"ק שאין לסמוך דס"ל דאין הרופאי נאמני' בודאי אלא לעשותו ספק ובנפשות כשבת ויה"כ חיישי' לספיקא ומחללין שבת אבל לא ברואה מחמת תשמיש וא"כ נהי דהכא נמי מספק נפשות נאמין לרופא לאסור עליה ההנקה וממילא מותרת איתתא להתנסבא מ"מ יותר הי' ראוי לעשות עיקר מאתחזק תלתא זימני ולעשות סניף מהאמנת הרופאי' אע"כ דלא נחוש לחזקה זו והא דמייתי מהאשה שמלה בנה ומת וכו' היינו לומר כי היכי דהתם אוסרי' עליה למול בניה עוד מטעם חזקה ה"ה ה"נ ע"י הרופא אסרי' ההנקה אבל לא שיהי' שייך הכא דין איתחזק כלל:

ועוד מוכח כן מדמייתי הגאון מה"ו א"ב ראי' מתשו' בית יעקב שאסר האשה להינשא עד אחר כ"ד חודש והח"צ לא נחלק עליו אלא משום שהגאונים לא הסכימו עם הבית יעקב וקשה הא היינו הך דבית יעקב סי' קס"ז ושם לא הוזכר לא רמז ולא רמיזה מג' בני' רק שהרופאי' שפטו שחלבה ארסיי ועוד אי ס"ד שהי' שם חזקה ג"פ איך כ' הבית יעקב שאם יאמר הבעל שאינו מאמין להרופא אזי כופין האשה להניק אע"כ שלא הי' שם חזקה ג"פ וא"כ מאי ראי' מהתם לעובדא דח"צ דאיתחזק תלתא זימני אע"כ ברור בעיניהם דחזקה ליכא וכן ממה שרצה הגאון מה"ו א"ב לומר שהרופא הוא עד אחד וקרוב מה לי ולרופא הא איתחזקא אע"כ אין כאן מקום לחזקה וא"כ בעובדא דידן נמי לכאורה מותרת להניק בן היולד עתה ואין צריך להשכיר מיניקת:

מיהו טעמא בעי דבוודאי לא עשאוהו הגאוני' ז"ל כהילכתא בלא טעמא ומנ"ל בפשיטות כ"כ דלא נימא הכא חזקה כמו במילה וקטלנית ונלע"ד דהנה מצינו בש"ס בקטלני מזלא גרים או מעין גרים וביאר הרא"ש בתשובה דמזלא ר"ל מזלא דמזוני שרוע מזלא דידה גרם שלא להתפרנס בשופי ע"כ בניה מתים ויבואר לקמן אי"ה וא"כ ה"נ אי מזלא דפרנסה היינו מזלא דבעל שיצטרך להשכיר מינקת לבניו ואין לומר מזלא דבני שלא יהי' לו בנים דהרי קמן שהבנים שנתנה למינקת חיים וקיימים וע"כ מזלא דמזוני והיינו

בלי ספק מזלא דבעל [ומזל בני יבואר לקמן אי"ה במי לתלות אבל עכ"פ מזלא דמזוני אין לתלות אלא בו] וא"כ תינח כל זמן שהבעל חי אבל בנידן הגאונים שמת הבעל ובטיל לי' מזליה היא משועבדת להניק בנו לולי עדות הרופאים:

אכן למ"ד מעין גורם נמי מנ"ל הכא שמעיין חיים הוא החלב יהי' סם המות וארסיי זה לא שכיחי ונימא נחית חד דרגא שאין לחלבה כח להחיות וממילא מתים היונקים כי סתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב המחיה ואמנם אינינו ארס ממית אלא שאינו מחיה ואלו הוה ממסמס להני יונקים בביעי הוו חיי' וא"כ אפשר דהאי איתתא משועבדת להניק דעכ"פ תועלת קצת הוא החלב שלא יצטרך מסמוס ביעי כ"כ כמו בלא הנקה כלל ועוד אפי' נימא שחלבה לא יועיל ולא יזיק ואיננה משועבדת להבעל כלל מ"מ אסורה להנשא ככל מיניקת משום לא פלוג כדעת הר"א ברודא ובית יעקב וע"כ לא פליג ח"צ אלא משום דחלב הממית בחלב המחי' לא מיחלף כמ"ש שם סי' ס"ו אבל אי לא הוו ממית לא הוה פליג משו"ה הוצרכו לעדות הרופא שהחלב ארסיי וממית נמי וא"כ לפ"ז בנידון דידן שהבעל לעולם יחי' ולא מצינו התירא שתניק האשה מכאן ואילך בין שנתלה במזלא דידי' בין שנאמר שאין חלבה מספיק לקיים וולדה ולהחיותו ומחויב האב לשכור לו מיניקת:

אמנם כד מעיינת שפיר ליתא ובתחלה נקדים בש"ע אה"ע סי' ט' סעי' ב' פסק המחבר בעל שמתו ב' נשיו אינו מונע מלישא והקשה חלקת מחוקק דברי מחבר אהדדי דבש"ע י"ד סי' רס"ג סעי' ב' כ' דבמלה ב' בנים ומתו תולים גם באב ולא באשה דוקא וכדעת הר"ר מנחם שם דלא כאגודה וא"כ ה"נ אמאי לא תלינן נמי בהאיש והרב ב"ש כ' שלא דק דהתם משום חולשות כח תלינן גם בהאב ואני אומר יפה דקדק הדק היטב דמקור הדין הוא בתשו' הרא"ש כלל י"ג סעי' ח' וז"ל יקבל החכם תשובתו ששאלת מי שנשא ב' נשי' ומתו שתיהן מן ההריון אם יש לחוש שהוא קטלן כיון שמתו שתיהן מיתה אחת וכו' תשובה אם איתא דמדה זו נוהגות באנשים כבנשים א"א שלא דברו חכמי' בה כיון דצורך חיי נפש הי' להם להשגיח על נפש האשה כעל נפש האיש אלא קים להו לחכמי התלמוד שמדה זו אינה נוהגות אלא בנשים שמעין האשה הזאת נשחת מקורה ומעיינה ומחליש וממית כל המשמש עמה וטעם זה לא שייך באיש וכו' וכן נמי לטעם דמזל גורם נ"ל מזלה דהאשה גורמת ונגזר על האשה שמתו בעליה כדי שתחי' כל ימי' בעוני וכו' אבל אין לפרש שנולדה האשה באותו מזל שימותו בעליה וכן האיש נולד במזל שימותו נשיו דלא מצינו זה בגרמא שיהי' תלוי' במזל אלא או עושר או עוני או אורך ימים וכיוצא באלו אבל להמית אחרי' אינו תלוי במזל אשר בן הר"ר יחיאל עכ"ל:

ונשית לבנו לדברי החכם השואל והמשיב הרא"ש ז"ל נראה מדבריהם דהשואל מבעי' ליה בין למ"ד מזל גורם ובין למ"ד מעין גורם דלמ"ד מזל גורם הוה ס"ל מזל שימותו אנשיה וקמ"ל באשה ק"ו באיש שיהי' לו מזל רע שימותו נשיו דהאשה טפילה להבעל ולא הבעל להאשה וכמ"ש תוס' בכתובות ב' ע"ב דבחלה הבעל לא שייך לומר נסתחפה שדה של האשה שהאשה שדהו של בעל ולא הבעל שדה של אשה והרמב"ם כ' שהבנים הקטנים שמתים בעון אבותיהם דה"ל כמו בהמתו ומקנת כספו ושארי נכסיו עיין שהסביר הדבר במורה הנבוכים והנה מצינו ס"פ במה מדליקין בעון נדרי' אשתו מתה שנא' אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך וע"כ צ"ל דהאשה ג"כ כנכסיו של איש ושורו וחמורו וא"כ אין רחוק לומר כל כך שהיא תלוי במזלא דידי' כמו שהוא רחוק לומר שהוא תלוי במזלא דידה ואפ"ה אמרו שהיא קטלנית דמזלא גרים ולפי סברת השואל היינו שימותו בעליה וק"ו בהיפוך שיהי' הוא קטלן:

מיהו למ"ד מעין גורם לא מצא סברא ע"כ אמר השואל ששתיהן מתו בהריון במיתה אחת ולכאורה מאי רצה בזה הלא בקטלני' אין חילוק אם הבעלי' מתו בחולי א' או לא ולא פליגו הפוסקים אלא במתו בדבר או בחרב אבל על מטתם אין חילוק אבל ידע השואל בנפשו דלא שייך מעין בגברא כמ"ש הרא"ש בתשובתו אליו אך הוי כנ"ל כיון ששתיהן מתו בהריון נאמר כי זרעו ארסיי וכל זמן שהאשה פולטתו אינו פועל רע בגופה וכשקלטתו ונתעכב בגופה ונעשה ממנו עובר הרי הוא נכנס כארס של עכנאי וממית ודבר זה גם הוא ק"ו ממעין דילה וע"ז השיב הרא"ש דליתא דא"כ הי' לחכמי' להזכיר ולהודיענו ענין זה ולא לסמוך על סברתינו שנידון ק"ו כיון דסתם מעין הוא בגרמת האשה וסתם מזלא הוא מזלא בפרנסה דלא שייך באיש ואי ס"ד כנ"ל הי' לה' להודיענו חידוש זה אע"כ לית מאן דחשש להו אפי' במתו בהריון:

והנה דעת ר' מנחם במילה דתלוי גם באב הוא מסברא גדולה אי בתר מעיין אזלת הואיל והדמי' מן האשה כמ"ש ט"ז בי"ד רס"י רס"ג מכ"ש דנתלה באיש שהכח ממנו ואמרו חז"ל במס' עדיות שהאב זוכה לבנו בכח ע"ש משנה ט' פ"ב ובאפיסת לא יסבול מכת חרב דמילה ואי בתר מזלא אזלית דהבני' במזלא תלי' פשיטא דיש לתלות בו יותר שהאב מיפקד על פ"ו ולא האשה ומכ"ש במיתת הזכרי' ולא הנקבות דניחא לה צוותא דבת טפי מדבן ומכ"ש שאינם מתים כלל רק מחמת מילה וכשישארו בלתי נימולים יחיו א"כ מזלא דידי' שלא זכה לקיים מצות מילה דרמי' עליה דוקא א"כ ק"ו הוא ומה באיתתא תלו חז"ל שלא תימול בניה עוד ק"ו באיש זהו דעת ר' מנחם ואמנם האגודה אזיל בשיטת

הרא"ש ז"ל דאין ללמוד ק"ו דאי הכי לא הוו שתקו בעלי תלמוד ולא היו סומכי' על ק"ו שלנו אע"כ יודעי' היו דדוקא בהאשה תלוי הדבר ולא בהאיש כלל:

וכיון שזכינו לדין, קו' הח"מ קו' גדולההיא ועצומה דהרב המחבר פסק באה"ע כהרא"ש דהבעל אינו נעשה קטלן ומשמע אפילו מתו בהריון וע"כ היינו טעמא משום שלא הוזכר בש"ס א"כ במילה נמי נימא הכי ומ"ט פסק כרבינו מנחם וצ"ע לכאורה והנלע"ד בהכרעת הרב המחבר דס"ל במילה וכיוצא בה בודאי י"ל דסמוך הש"ס וק"ו השתא באשה תלינן ק"ו באיש ואטו כי רוכלא ליחשב וליזל אך בקטלני' דלמ"ד מזלא גרים איכא ק"ו לסברת השואל משא"כ למ"ד מעיין גרם תינח אי מתו בהריון אבל אי מתו מיתה טבעית נימא אה"נ דלא הוה קטלן וא"כ איכא בנייהו דהנך טעמא וה"ל להש"ס לפרושי איכא בנייהו וכל כי האי לא הוי שתיק הש"ס אע"כ דלא שייך בבעל כלל:

ונבוא לנידון דידן דהרי קמן דלכ"ע כל שלא הזכיר הש"ס אין לנו להמציא חזקה דלא הוו שתקו חז"ל להזהירנו על חיי נפש ואפי' ר' מנחם לא אמרו אלא במילה דאיכא ק"ו לתלות בו יותר מבאשה וסמכו על ק"ו אבל הכא נהפוך הוא דמי לימא לן כלל שמתו מחמת חלב כלל אע"ג דאחרי' שהניקו ממינקת חיו דילמא מ"מ מקרה הוא והני מתו בעון אבותם ולא הני וכמה פעמים יקרה כך אפי' בלא הנקה ולא דמי למילה שאנו רואים שמחמת מכת המילה מתו משא"כ מאן חכים למידע שהחלב המיתום וליכא למילף הך ממיתה וקטלנית וכיון דליכא למילף אע"ג דמ"מ איכא סברא בהיפוך מ"מ כיון שלא הזכירו חז"ל ולא הי' להם על מה לסמוך ש"מ ליכא מאן דחש לזה וזה הי' דעת הגאוני' שבתשו' ח"צ הנ"ל וזה ברור לפע"ד:

וכל זה היינו צריכי' אי הי' כאן חזקה אבל אני בעניי לא ראיתי חזקה כלל הראשון לא מת והשני מת והג' לא מת והרביעי מת נמצא אפי' נימא תרי זימני הוי חזקה אין כאן חזקה בצירוף אלא בסירוגי' וכיוצא בזה לא שמענו בעניני' כאלו והחמישי שמת אחר היותו בן ג' שני' מה"ת לתלות בהנקה וכבר חלפו ועברו ימי הנקה ועד כמה תיתלה בהנקה ותיזל אדרבה הרי הוא מפסיק בין המת ובין התאומה שמתה אחריו כי הוא לא מת מהנקה ומיתת התאומה היא מעידה עלינו שעכ"פ אין חלב שלה ארסיי כי אלו הי' ארסיי לא תחי' אחרי אכלה ושתה סם המות ואיך המיניקת החי' הילד החלוש אע"כ אם נתלה בהאשה לא נימא אלא שאין בכח חלבה להחיות הולד ובעי מסמוס בציס ג"כ אבל אינינו ממית עכ"פ:

היות לדעתי צריך עדות הרופאי' מומחי' אם חלבה ארסיי או לא ולדעתי לא יודע זה עד שתלד ותניק איזה שבועות ואז יוכל הרופא לפשוט וכיון שהנחנו שאין כאן חזקה לאסור

ההנקה ולכל הפחות אינינו ארסיי ולא ממית ע"כ כשתוליד האשה תניק בנה הילוד ימים או עשור ואח"כ ישאל פי הרופא ואם יאמר הרופא שהחלב ארסיי מהימן לאוסרה אהילד כמ"ש ח"צ הנ"ל דלא כבית יעקב דכ' דמצי הבעל לומר לא מהימנת לי ונשארה האשה משועבדת להניק דליתא כמ"ש ח"צ שהרי מהימן לאיסור כרת וכבר כתבתי לעיל דאפי' להתרומו' וסמ"ג וסמ"ק שבב"י סי' קפ"ז מודו עכ"פ שעפ"י הרופא נעשה ספק נפשות ונ"ל להמליץ בעד הגאון בית יעקב דלא לשווי' טועה דס"ל דעכ"פ לענין ממון לא מהימן עדות הרופא דלא יקום ע"א להוציא ממון ובשגם רופאי' שבזה"ז שאפשר שע"י כמה רופאי' אין להוציא ממון שאינם יכולים להעיד על דבר ברור והשתא אי יאמר הבעל אבי הבן הרי אשתי מוכנת להניק בני אין אנו יכולי' להוציא ממון לשכור מיניקת ולירד לנכסיו כדרך שכופי' לפרנס בניו בקטנותם כי יאמר אייתי לי ראי' שהחלב ארסיי ונהי דמ"מ הב"ד יחושו על ספק נפשות ולא יניחו התינוק לינק מ"מ מן הבעל אין יכולי' להוציא אלא ישכרו לו מיניקת מקופת הציבור כשארי עניי ישראל ונמצא לפ"ז אשה זו משיעבודה להיות מוכן להניק כדי לפטור בעלה מכפית ב"ד והשתא הרי זו בגזרת מיניקת חבירו שלא תינשא משום אתי לחלופי בשארי נשים המשועבדת שאין סכנה בחלב והח"צ כ' שאינה משועבדת כלל משום כן לא אתי' לחלופי דהוה כמו צמקה דדי' ובית יעקב ס"ל דשפיר אתי לחלופי נמצא בנידון דידן אם יאמר הרופא שיש סכנה מהימן עכ"פ לאסור הדד על הילד ומחיוב האב לא עסקינן השתא אי הלכה כבית יעקב או כח"ץ ז"ל דלכ"ע עכ"פ מהימן הרופא. והרופא תחלואי עמו ישראל ברחמיו הוא ירפא ויחלים האשה וילדיה לאי"ט כאות נפש החותם באהבה. פ"ב נגהי ליום עש"ק כ"א שבט קע"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלז

שובע שמחות על מי מנוחות וארוחתך תמיד ארוחות ובארץ נכוחות תמהר לדבר צחות ה"ה תלמידי האהוב והחביב כבוד מה"ו שלום נ"י:

מכתבך החביב עלי קבלתי בשמחה והזקקתני להשיבך לכל דבר שאיני נכנס אליהם ברצוני כלל מ"מ לא אשיב פניך ריקם:

א הלכה למעשה במינקת חבירו אי יש להקל בחודש העיבור דע בני כי זה ירח ימים נשאלתי מא' מתלמידי משתילי זתים סביב לשולחני במעשה כזה ממש שהאלמנה כבר גמלתה בנה זה כמה ורצתה להנשא בחודש הי"ג של שנה השני' והזמן דחוק להם מאוד בענין זה ואמרתי בראותי חומרת בעל תה"ד בענין זה ואיך נדחק שלא להוציא האשה

בעבר ונשא בתוך חודש הי"ג זחלתי ואירא לחוות דעתי להקל כלל רק הראיתי לו מקום בנב"י ח"א בא"ע סי' כ' והרוצה לסמוך יבוא ויסמוך:

אך אמרתי אז אי יארע כן בשבוע האחרונה מי"ג חדש דשנה הב' הי' נ"ל להתיר בלי פקפוק והי' דעתי לכתוב בענין זה פסק באריכות ולא נתנוני רוב הטרדות אבל בקיצור אומר לך סברתי עפ"י מ"ש בהגה' מיימ' דעה א' דבעי ב' שנים של חמה עם יכ"א ר"ד ומייתי לי' ב"י וגם בתה"ד מייתי ב' תשו' מהר"מ הסותרת זא"ז אמרתי אני בודאי קים להו לחז"ל עפ"י טבע דצורך הנקה הוא ב' שנים משנות חמה וכמו שרמז לן בפסוק לא תבשל גדי בחלב אמו ב"פ שס"ה ויום המיתה ויום אירוסי' עולה תבש"ל כמ"ש שיטה מקובצת בשם רש"י ובב"י מייתי לי' ג"כ אך בכל זאת אי יארע ככה בשנים פשוטות סגי בשני ימים מכ"ד חודש משום דקיי"ל לאל גומר עלי שהטבע משועבדת להתורה וכיון דשפורא דהב"ד קצרו השנים סגי להיניק בכך ולא בעי יותר ואותן עשרי' הימי' החסרי' ממספר תבשל ה' יוסיף כח להיניק מבלי לעשות תורתו פלסתר אך אם אחד מהשנים מעוברת וא"כ אין כאן לאל גומר עלי ולא יתחזקו איברי הנער עד שיעברו עליו תבש"ל ימים אמנם משעברו כ"ב ימים לא נימא הואיל ולא עברו ב' שנים יחלוש כח הנער משום לאל גומר עלי חלילה דלרצון להם לפני ה' כתיב ולא ח"ו להחליש כח שומרי תורתו וע"כ בשבוע האחרונה הי' נ"ל להתיר בלי פקפוק והמעיי' יראה כי יכול ליישב בזה כל התשו' המובאות בתה"ד ומ"מ לא תסמוך עלי והמלך ברבני הגליל דשם. פ"ב יום ג' ב' אדר תקע"ד לפ"ק

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלח

שהשלום שלו ישפות שלומו ורב טובו לי"נ הרב המאה"ג המופלא ומופלג המפורסם כערוגת הבושם כש"ת מה"ו שלמה נ"י אב"ד ור"מ דק"ק נייטרא יע"א:

יקרת מכתבו ע"י חתנו הגיעני על נכון שבוע העברה ולהיותי אז טרוד להשיב דברי' נחוצי' אחרתי עד עתה שנזדמנה ג"ה מהכא להתם אמרתי להשיב בנידון פנוי' נדה שנתעברה מכהן שכ' הרא"ש בתשו' כלל ל"ב סס"י ט"ז דאין הולד חלל ממנה דקיי"ל כראב"י ביבמות ס' דאלה אתה עושה חלל ולא מנדה וקשי' לי' למעלתו דהרא"ש פסק דלא כראב"י והא לא קשי' למירמי דבריו בפסקיו ותשובותיו אהדדי כמובן אך תו הקשה דמאי איצטרך לאתויי מדראב"י הא לכ"ע נמי כל שקידושי' תופסי' אינה נעשי' זונה וממילא אין הבן חלל כיון דליכא איסורי כהונה והרב ב"ש כ' בסי' ז' ס"ק ל"ה דלראב"י לא איצטרך אלה למעוטי נדה אלא למעוטי הוולדות שמבעילה ב' ואילך אבל שמבעילה

ראשונה פשיטא כיון דליכא פסול כהונה לא איצטרך אלה למעוטי וא"כ הכא שהפנוי' נתעברה ממנו אפי' אי ס"ל כת"ק נמי אינה נעשי' זונה ולא הולד חלל אלו דברי פ"ח:

וצריך אני להוסיף על דבריו ולפרשם דהא דפשיטא לי' שנתעברה מביאה ראשונה היינו משום דעובדא דהרא"ש הי' באלמנה שאפשר שתתעבר ע"י ביאה ראשונה ממילא לא נימא שבעלה יותר מפ"א דהרי הרא"ש כ' שם באותה תשובה דלא קיי"ל כאביי דחייש דאפקרה נפשה לאחריני וס"ל למעלתו ה"ה נמי דלא חיישי' שבעלה יותר מפ"א ונתעברה מיד ואפשר שהדין עם מעל' בזה דאפי' אם נימא דאפקרי' נפשי' לדידי' כמה פעמים זא"ז מ"מ נימא מבעילה ראשונה נתעברה דרוב נשים מתעברות ויולדות וא"כ הולד כשר עכ"פ לכ"ע ויפה הקשה:

אבל מ"מ לא נלע"ד דמזנות מתהפכות ואינה מתעברת כ"כ מהר ומידי ספיקא לא נפקא ולא שייך רוב מתעברות ויולדות ומי יודע כמה בעילות בעל אותו רשע עד שיצא העגל הזה וה"ל חלל לולי דרשה דאלה ומכ"ש להסוברי' דבהעראה נעשי' זונה וחללה ובגמר ביאה כבר נתחלל הולד ועי' תוס' קידושי' יו"ד ע"א ד"ה כל הבועל וכו' וצ"ל דה"ק הרב ב"ש דאי לא כתיב אלה ה"א אי מערה ופריש לא נעשי' זונה ואי בעיל אח"כ או גומר ביאתו ה"א דכבר נעשי' זונה והולד חלל קמ"ל אלה וא"כ בלא"ה לק"מ דדוחק שנתעברה מהעראה ראשונה בלא מירוק אבר:

ואמנם לדינא אפי' למאן דלא פסק כראב"י דיבמות ס' ע"א ואין עושה חללי' מאיסורי עשה אין נ"ל פשוט כ"כ דלא ממעטי' נדה מאלה דנימא בן כהן מנדה בביאה שני' יהי' חלל לא ברירא לי הא מילתא מפני שראיתי בחי' רשב"א וראב"י מאלה אתה עושה חלל וכו' לאו למימרא דפליגי רבנן עלי' מעיקרא דדינא וכו' והא דקאמר כמאן אזלא וכו' כראב"י היינו הא דנפקי' לי' מאלה דאלו לרבנן לא נפקא להו מאלה אלא מחללה יתירה א"נ מדלא קאמר מנדה ובעולה עכ"ל ר"ל בתי' השני דרבנן נמי ממעטי' נדה מאלה ואלא מדלא קאמר בברייתא חוץ מנדה ובעולה ש"מ דאתי כראב"י דלרבנן תרווייהו ממעטי' מאלה וכן נכון לכאורה דלהפסיק ענין לחוד ל"ל דכ' רחמנא את אלה בתיבה חדא נמי סגי להפסיק ענין דבכל דוכתא נמי קיי"ל אתי את דפסיק ונהי דהכא לא הו"מ למיכתב את בלא אלה מ"מ באלה לחוד הוי סגי להפסיק ענין ומדכ' תרי הפסקות את אלה ש"מ תרתי כן נ"ל דעת רשב"א בתי' השני:

ועוד צל"ע לפמ"ש תוס' יבמות ס' ע"א ד"ה שאינו וכו' בסוף דבריהם לחד שינוי מבואר דלראב"י אנוסת עצמו בני חללי' ונראה דהיינו שיטת ר"ח שבתוס' כתו' למ"ד ע"א ד"ה איכא בנייהו וכו' וצ"ע כיון דבני' מתחללי' היא גם היא מתחללת וה"ל לאו ואינה ראוי

להווי' והדרא קו' לדוכתא דהל"ל ולראב"י דאנוסת עצמו לא ישא מא"ל וע"ש בכתו' ל' ע"א הנ"ל וצ"ל דבני' והיא אינם מתחללי' אלא לענין שלא ישא ואם נשא נשוי ותצא בגט דלא חמיר מהעיקור דביאה ראשונה דבעולת עצמו הוי כה"ג והה"נ החילול שנעשה מזה הוי בכה"ג ועוד אין רחוק לשיטה זו דהחילול שנעשה מכל חייבי עשה אינו אלא בעשה דלא עדיף מעיקור החילול שנתחלל על ידו הוא בעשה א"כ החילול מזה אינו אלא בעשה וכיון שזכינו לדין הרווחנו קו' תוס' דיבמות ד"ה ואי אתה עושה חלל וכו' אהת"כ דבעי למילף נדה מק"ו שהקשו איכא למיפרך מה להנך שהן עצמן מתחללת משא"כ נדה דתפסי בה קידושי' ופי' ב"ש סי' ז' ס"ק ל"ה דנהי בחייבי לאוין דתפסי קידושי' איכא עכ"פ איסור זונה רק מלקו' ליכא מ"מ איכא פירכא דבאלמנה לכ"ג איכא מלקו' משא"כ נדה ולהנ"ל ניחא דבת"כ לא תני' האי לישנא תיתי מחייבי לאוין אלא הכי תני מה הני שאין בהן כרת וע"ש פ' אמור וא"כ הא סד"א תיתי מחייבי עשה דנמי אינה מתחללת למלקו' ולכל הפחות מאנוסת עצמו שודאי אינה מתחללת למלקות ובני' חללי' אף אני אביא נדה לכן איצטרך אלה למיעוטי ולראב"י לא אתי אלא למעוטי נדה וחייבי עשה באיסורא קיימי ולרבנן דהפסק הענין אתי למיעוטא חייבי עשה וממילא אימעוט נדה דאי לאו דממעטי' חייבי עשה הוי אתי נדה מק"ו דחייבי עשה והשתא דאלה הפסיק הענין ממילא אימעוט נדה דמחייבי לאוין לא אתי' משום דאיכא למיפרך כקו' התוס' וזה נ"ל יותר נכון מכל הדחוקי' שנאמרו בזה ואין להאריך וה' שנותיו יאריך ושלום לו ולתורתו כנפשו ונפש אהובו. פ"ב יום ג' ב' אדר תקע"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלט

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג כבוד מה"ו איצק נ"י אב"ד בק"ק אורמין יע"א:

גי"ה הגיעני נידון אנשי ישוב א' תקנו ביניהם בהסכמה לשלם לקופת הקהל ב' צ"ל מכל ליטרא בשר והעובר ויקח לו בשר מהכפרים ולא ישלם כחק הנ"ל יוקנס והוכרז כן בבהכ"נ וקיימו עליהם וחכרו ההכנסה הלז לחוכר א' והנה אשה א' כשלא הי' בעלה בעיר עברה והביאה לביתה כמה וכמה לטראות בשר מהכפרים ולא פרעה להקהל או להחוכר כחק המגיע וכשעמדה על הברור והנה החוכר הלז חייב לבעלה סך מה ורוצה לעכב התשלומי' בטוענו כי פסקי' בש"ע א"ע סי' צ"א ס"ד מהת"ד סי' רפ"ב דהבעל חייב לשלם קנס עבור אשתו דה"ל כפרה כקרבן והכא משער לעצמו קנס סך א' זה' ק"מ עבור כל ליטרא כי טוען שכך נהגו בישובי' אחרי' וא"כ הוא מעכב מה שחייב לבעלה עבור קנס אשתו ונפשו היפה בשאלתו אי כדין עביד ומעכב או לא:

לפע"ד החוכר הזה חייב לשלם חובו להבעל ואין לו לעכב חובו בשביל קנס שחייב' אשתו מכמה טעמי' חדא התה"ד מיירי מקהל שעשו תקנה למיגדר מילתא כגון שלא ישחק בקארטין או שארי ענינים כאלו וה"ל העובר תקנתם כעובר על לאו דאורי' וצריך כפרה והבעל חייב להביא קרבן אם אשתו חייבת אבל הכא בעסקי ממון שקבעו לתת ב' צ"ל על כל ליטרא בשר ונהי תקנתם הוה תקנה ויכולי' להסיע על קצתם כמבואר ב"ב ט' ע"א והעובר ומעכב אותן ב' צ"ל עושק את הרבים כמו עושק ממון דאורי' מ"מ לו יהא דעשק את עמיתו איננו אלא במצות עשה והשיב את העושק ואין עליו שום עונש יותר מזה וכל שניתן להשבון אין עליו עונש אא"כ נשבע והודה דמשלם חומש ואשם אבל לא נשבע ולא גנב אלא עשק אין עליו לא שום עונש וכפרה ומ"מ מה שתיקנו שיוקנס על זה העובר קיים גזירתם כי גם זה מהטעם שיכולי' להסיע על קצתם אבל אין זה הקנס מטעם כפרה שהרי אין צריך כפרה בהשבת העושק אלא היא גופה למען לא יזידון עוד וכיון שאינו כפרה אין הבעל חייב לשלם עבורה:

וזאת שנית התה"ד דקדק וכ' שקהל קנסו כך לצדקה וא"כ אז הוה נתינת הקנס כפרה ובכל זאת סיים התה"ד דלא ברירא לי' לדמות קנס לצדקה לכפרה דקרבן וכולי האי ואולי אבל ליתן הקנס להחוכר ויאכל הלה וחדי ויהי' כריסו מזבח כפרה זה לא שמענו אך מ"מ אם כך תיקנו הקהל יכולים להסיע על קצתן כדי להחזיק ידי החוכר בחכירתו אבל קרבן וכפרה לא הוה ולא מחוייב הבעל לשלם עבור אשתו:

עוד בה שלישי' מה שכתוב אצלי על גליון ש"ע שלי משנים קדמוניו' דנ"ל פשוט דכל זה אם כך הי' התקנה קבוע ע"ד משל מי ששחק בקארטין יוקנס בסך עשרה זהו' ושוב עברה אשה ונתחייבה עשרה זהו' אם כן כבר נתחייבה כפרה בעד עשרה ועל הבעל לשלם אבל בנידון שלפנינו שהכריזו סתם העובר יוקנס א"כ פשוט כל העובר ישוער מהקהל לפי האיש לפי המקום והזמן במה יוקנס ולא כל כמיני' דהחוכר לשער בנפשו ליתן סך כך בעד ליטרא ואין להבי' ראי' ממקומות אחרים לכאן וא"כ הכא שלא קבעו קנס במה יוקנס העובר וזו האשה עברה לא כל כמיניהו לקבוע קנס שלה בממון כדי שישלם הבעל שלא חטא אלא יקבעו לה קנס וכפרה בגופה בבושת או בשום דבר ואם הבעל אינו רוצה שתתבזה אשתו וירצה מרצונו להתפשר עם הקהל ברצי כסף מרצונו ורצונם אז יתנו הכסף למקום שירצו הקהל ואם לא איכפת להבעל בבזיונה אנו מה לנו ועכ"פ אין להחוכר שום טענה ומענה על הבעל ומכ"ש אם האשה מזידה ממש כבר כ' החלקת מחוקק שם שאין לחייב הבעל וא"כ מכל אלו הטעמים נראה פשוט שזה החוכר צריך לשלם לבעל חובו שחייב לו אחר שינכה לו ב' צ"ל בעד כל ליטרא בשר

שבא לביתם בלי תשלומי' לקהל והיתר ישלם ותל"מ הכ"ד א"נ. פ"ב נגהי ליום ב' אדר"ח תמוז תקצ"ז לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמ
העתק השאלה:
אחר ד"ש תלמיד לרב שאלה אחת קטנה אנכי שואל מאת מעלת רבינו הגאון נ"י ומטובו קאמינא וענותו תרבני כאשר גמל עלי בחסדו לפשוט לן ספק' דדינא נא ינהיר לן עיינין גם בדבר הזה ע"ד שטר צוואה שבא לפני מהשכ"מ יעקב ותורף הענין שהשכ"מ הנ"ל כנגד ארבעה בנים דיבר ראובן שמעון לוי ויהודה ריבה לאחד ומיעט לאחד דהיינו לראובן הרבה נחלתו ולשמעון מיעט נחלתו ועוד מיעט ללוי וליהודה המעט מכולם וע"ז כתוב בשטר צוואה הנ"ל בפונקט ד' וז"ל ונגד זה מה שנתתי לבני ראובן הנ"ל כנ"ל מחוייב בני ראובן לשלם כל החובות שימצאו עלי בין בשטר בין בע"פ לנימולים וא"נ וכו' וכן מחויב בני ראובן להספיק כל צורכי אשתי רחל הנ"ל כל ימי חיי' אתו עמו בביתו הנ"ל ואמנם אם לא יכלו לשבת יחדיו מחויב ראובן לתת לה מדי שבוע בשבוע סך שני זהובי' ו"ו ועכ"ז תשאר בביתה כמקדם פונקט ה' וכו' וי"ו פונקט חיוב שיעבוד ופרעון כתובתה לאשתו הנ"ל מוטל על בני ראובן ועל בני שמעון מחצה על מחצה עכ"ל שטר הצואה הצריך לענייננו והנה האלמנה הנ"ל תבעה כבר כתובתה בב"ד ושני בני הנ"ל מוכנים ועומדים לפרוע לה כתובתה אך זאת אומרת שאף לאחר שתקבלת כתובת' מחויבי' היורשי' הנ"ל במזונותי' או בדמי המזונות ומשמעות דורשין א"ב זאת אומרת להיות שהצוואה תרתי בבא קתני דהיינו בפונקט ד' הטיל על היורשי' חיוב המזונות ושוב בפונקט וי"ו הטיל עליהם פרעון חוב הכתובה מזה נשמע דהאי לחוד קאי והאי לחוד קאי:
תשובה.
שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג המפורסם שלשלת היוחסין כש"ת מה' נטע נ"י אב"ד דק"ק שו"ב יע"א:
גי"ה הגיעני על נכון וע"ד שאלתו שאלת חכם ודבריו בנויים על דברי שו"ת הריב"ש סי' ת"ה וטוש"ע א"ע סי' צ"ו סעיף וי"ו והאחרונים שם וכדי לברר הדברים בעזה"י אאריך קצת הנה סוף פ' נערה שנתפתתה תני' ר' יוסף בביתי ולא בבקתי אבל מזוני אית לה ומר בר רב אשי אפי' מזוני לית לה ולית הילכתא כוותי' אלא כר' יוסף ופירש"י ור"ן דר' יוסף מיתורא דבית ב' פעמים קדריש ולכאורה רצה בזה דס"ל דבהא פליגי ר' יוסף ומר

בר רב אשי דרב יוסף לא מפיק לי' ממשמעות בית אלא מיתורא וס"ל דמיגר ארמלותיך בביתי דסיפא אירשא קאי את תהא יתבת בביתי ותרי פעמים בית למעוטי ביקתי וכל זה לענין דירה אבל מזונות מאי שייכי' הכא אבל מר בר ר"א ס"ל משמעות בית אפי' לא הוה כתי' רק פ"א נמי משמעותו למעוטי ביקתי וא"כ מ"ש עוד הפעם ומתזנא מנכסי כל ימי מיגר ארמלותך בביתי אמתזנא קאי דאי איכא בית אית לה מזוני וביקת' לית לה:

תו אמרי' התם תבעו' לנשא ונתפייסה אבדה מזונותי' ובש"ס חדשים איכא נוסחא בפירש"י משום דהכי כ' לה כל ימי ארמלותך ר"ל כיון שנתפייסה תו לא נקראת אלמנת פלוני וכמ"ש ה"ה בהרמב"ם בנתארסה דתו לא מיקרי' אלמנות פלוני אלא אשת פלוני החי' והרב"י הוסיף ה"ה בנשתדכה בקישור וקנינים נמי נקראת משודכת של פלוני הכי הוה ס"ל לשמואל אפי' רק נתפייסה בעלמא ואנן לא קיי"ל כוותי' בנתפייסה דעדיין לא בטל ממנה שם אלמנות פלוני כיון שתוכל לחזור בו כמ"ש הרב"י אבל מ"מ סברת שמואל הי' דנתפייסה הוה כנשתדכה ונקראת על שם אותו פלוני שנתפייס' לו ולזה נתכוון רש"י:

שוב מסקי' לית הילכתא ככל הני שמעתתא אלא כהא דאמר שמואל תבעה כתובתה בב"ד אבדה מזונו' וכאן לא פי' כלום מה"ת תאבד מזונותי' ע"י תביעות כתובתה ואיך מרומז זה בלשון התקנה כל ימי ארמלותך הלא עדיין שמו עלי' אלמנת פלוני כי לא תאבד שם זה עד שתנשא או שתשתדך לאחר אמנם בגטין פ' השולח (גיטין ל"ה ע"א) פירש"י ד"ה אין לה מזונות מעתה דגלי' דעתה דבעי לאינסובי ואיהו לא איתני בהדי' אלא כל ימי מיגר ארמלתך בביתי שהיא אלמנה בשביל כבודו עכ"ל. פי' מייתורא דבבית"י קדייק ארמלותיך בביתי פי' לכבודי ולכבוד ביתי אבל מכיון שתתן עיניה לתבוע כתובתה שוב אינה אלמנה לכבודו אלא שעדיין לא הזדמן לה ההגון לה וצריך לומר הא דקיי"ל כהך שמואל ולא קיי"ל כאידך דתבעה ונתפייסה דהוה גילוי דעת טפי מתבעה כתובתה נ"ל דוקא תביעה בב"ד הוא נגד כבודו אבל תביעה שלא בב"ד לא ותבעה ונתפייסה לא הוה אלא כתביעה שלא בב"ד ומ"מ הוה בעי שמואל למימר שאבדה כתובתה לא מטעם תנאי בביתי דכיון דלא בב"ד הוה לא מיעקר הך תנאי אלא משום ארמלותי והוה ס"ל לשמואל דנעתק ממנה שם אלמנות פלוני ולא קיי"ל כוותי' בהא דבפיוס בלא שידוכי' לא נעקר ממנה שמו ובזיון ביתו ליכא כיון שלא תבעה כתובתה בב"ד ובזה ניחא לן בתשו' ריב"ש בסי' ת"פ הוה עובדא שכ' לאשתו שהוא מניח לה שתהא נזונות כל ימי מיגר אלמנותה יתר על כתוב' ופסק ריב"ש דנטלת מזונות מטעם מתנה שלו ולא אבדה ע"י תביעות כתובתה וכן פסק בש"ע ומ"מ פסק ט"ז סק"ז ובחלקת מחוקק וב"ש דעכ"פ ע"י אירוסין

ושידוכין אבדה דגם בלשון שלו נמי כתי' מיגר אלמנות וכשתשתדך אינה אלמנותה ע"ש וק' א"כ אפי' כשתבעה כתובתה נמי תאבד דהא כתי' כל ימי אלמנותה אע"כ כל שלא כ' בביתי לא אבדה ע"י תביעת כתובה כנ"ל ונוראות נפלאתי על מורי הגאון בהפלאה בק"א סי' צ"ג שלא עמד על זה וגם על ט"ז יש להפליא דמייתי מרש"י בגטין והתם קאי אתבעה כתובה בב"ד ומדיוקא דבביתי ואינו ענין לכשתדכה דמטעם אחר אתאינן עלה ומ"מ הדין אמת כמו שכתבתי:

ומה שצל"ע א"כ איך כ' רש"י לעיל דמיתורא דתרי זימני בביתי נפקא לרב יוסף ולא בביקת' הא איצטריך לביתי לתבעה כתובה בב"ד ודוחק לומר דפליגי רב יוסף ושמואל דהא תרווייהו הילכתא ננהו י"ל דודאי בביתי השני אינו מיותר דהא איצטריך להסמיכו אל ארמלותה בביתי לומר שהיא אלמנה מחמת כבודו וביתו אבל הראשון היא מיותר והכי ה"ל למיכתב את תהא מתזנא מנכסי ותהא יתבא כל ימי מיגר ארמלותך בביתי והוה ידעי' מדסמיך בביתי לארמלותך ש"מ דתבעה כתובה אין לה מזונות דאל"ה ה"ל למכתב ותהא יתבא בביתי כל ימי מיגר ארמלותך ואכתי בביתי קמא למה לי ש"מ ולא בביקתי וכן משמע מסידור הש"ס ומלשון רש"י דמביתי קמא קדריש ולעולם כנ"ל וא"ש:

והנה גוף דינו של ריב"ש וש"ע עמדו עליו מורי הגאון בהפלאה זצ"ל והגאון בית מאיר צווח כי כרוכי' הא כל דלית' בברי ליתא בשכ"מ במה תקנה האשה לזון מנכסיו הא הוה דבר שאין בו ממש ודשב"ל בשלמא מה שאכלה בתנאי ב"ד שאני אבל בתנאי ובמתנת שכ"מ איך אפשר ועכ"פ הסכימו ב' גאונים הנ"ל שצריך שיכתב אני מניח מנכסי שתזין וכו' שנוכל לומר שהוא כמו דקל לפירותיו שנכסיו הם בעולם ומייתי ראי' מלשון רשב"ם ב"ב קל"ב ע"א ד"ה פירות נכסיו וכו' יע"ש מיהו מ"ש בית מאיר דבתוס' שם ד"ה למחצה וכו' מבואר כריב"ש דאפי' אחר פרעון הכתובה תזון ע"ש אינו ראי' דהתם תאכל פירות נכסיו אינינו בתורת מזונות אלא מתנה בעלמא ופשיטא דהנותן מתנה לאשתו אין לחלק בין תבעה כתובתה ללא תבעה ולא אתאינן עלה אלא בתזון כל ימי מיגר אלמנותה היינו במזונות ובלשון הזה וצריך לומר דס"ל להגאון ז"ל כיון שאמר אשתי הו"ל כמו אלמנותי ואי ס"ד ע"י תביעה בב"ד אבדה שם אלמנות ה"ה שם אשתו ואע"כ מוכח מתוס' כהריב"ש כצ"ל בכוונת הגאון זצ"ל אלא אכתי יש לי לפקפק ולומר דשמואל גופי' לא קאמרי' חידושי' אלא בכל ימי מיגר ארמלותך דמשמע כל אותן הימים ותו לא וקמ"ל הריב"ש דע"י תביעת כתובה לא אבדה שם ארמלותה אבל אי הוה כותב סתם אלמנותי או אשתי לא הוה שום משמעות אפי' נשתדכה או נתארסה משמע אע"ג דתו לא מיקרי אלמנותו ואשתו מ"מ אמרי' אשתו שהיתה כבר כדאמרי' בגטין מ"ב ע"א עבדי שהי' כבר

ודוקא כשכתב כל ימי מיגר משמע אותן הימים ולא יותר ואין שום ראי' מהתוס' לדינו של הריב"ש:

אחר שזכינו לדין נבוא בעזה"י לנדון שלפנינו הנה בכוונת המצוה שכ' וכן מחוייב בני ראובן להספיק צרכי אשתי רחל כל ימי חיי' אתו עמו בביתו ואמנם אם לא יכלו לשבת יחדיו מחוייב ראובן ליתן לה בכל שבועה סך ב' זהובי' ו"ו ועל כל זה תשאר בביתו כמקדם עכ"ל מבואר מזה ב' דברים למעליותא דאשה חדא שתזון מלבד חיוב מזונותי' דתנאי ב"ד אפי' אחר שתבעה כתובתה שהרי כ' שאם לא יכלו לשבת יחדיו יתן לה ב' זהובים ו"ו לשבוע ואי בתנאי ב"ד אכלה אטו בדידי' תלי' להטיל פשר זה ביניהם הלא ע"כ יזין אותה עפ"י שומת ב"ד כפי הצריך לה מידי שבוע בשבוע וידוע כי לפי הזמן א"א להסתפק בסך מועט כזה בכל שבוע ועוד מדכ' שתשאר בביתה כמקדם וק' צריכא למימר שתדור בביתו כמקדם אע"כ אאחר שאבדה דירה ומזונו' עפ"י תנאי ב"ד מ"מ תדור ותזן עפ"י צוואתו ואידך למעליותא דאיתתא מדכ' כל ימי חיי' משמע אפי' לעולם לכשתנשא לאחר נמי ואע"ג שכ' אשתי משמע כל זמן שהיא אשתו ז"א מדלא כתב בביתי וגם לא כ' כל ימי מיגר י"ל אשתי שהיתה כבר וכמ"ש לעיל אך נהי כי כן היתה כוונת המצוה ולשון השטר מ"מ כיון שלא הניח לה מנכסיו כך וכך שתזון ממנו ותדור בו (עיי' תשו' הרא"ש ריש כלל פ"ג) לא קנתה המזונות עכ"פ ואין ממש בצוואה זו אך עכ"פ הבן שקיבל יותר מחלקו המגיעו על תנאי שיזון אלמנותו אם לא יקיים התנאי הזה גם הוא לא יקבל יותר משאר אחיו כשיעור הזה וינכה לו מחלק הטופיינא שלו לפי שיעור שרצה האב ליתן להאלמנה ואותו השיעור יתחלק בין יורשי דאוריי' שוה בשוה ע"כ טוב להכניסן בפושרי' באופן שתתרצה האלמנה למחול לו תביעתה ואז יעמוד גם הוא בשלו ודעת לנבון נקל הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי א"נ. פ"ב נגהי ליום עש"ק וי"ו טבת לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמא

גרסי' ס"פ נערה איתמר אלמנה רב אמר שמין מה שעלי' ושמואל אמר אין שמין מה שעלי' ומסיק אר"נ אע"ג דמתני' תנן כשמואל מ"מ הלכתא כרב א"ל רבא לר"נ וכי מאחר דמתני' כשמואל מ"ט הלכתא כרב א"ל לכאורה כשמואל רהיטא אבל כי מעיינת בה הלכתא כוותי' דרב מ"ט כי אקני לה אדעתא למיקם קמי' אדעתא למשבק ומיפק לא אקני לה וכ' הרי"ף וז"ל ורב כהנא משוי בה סימנא ליקטא יתמא שלח ופוק ארמלתא שלח ופוק ושמעי' מינה מאן דמגרש איתתי' מדעתי' דנפשי' אין שמין לו מה שעלי' דלאו

איהי בעי למיפק אלא איהו בעי לאפוקי עכ"ל וכן פסק הרמב"ם והרא"ש וכמעט כל הפוסקי' והרז"ה טען דהא לקיטו נמי לפעמים מרי' אפקי' מביתי' והרמב"ן במלחמות ה' חילק בזה דלקיטו כיון דכל שעתא למיפק קאי לא הקנה לו כלל אבל אתתא לאו למיפק קאי א"כ הקנה לה כל זמן שיכולה להתקשט בפניו ואע"ג דמדעתו גרשה עתה הרי אומרת תנו לי בעלי ואתקשט לפניו ע"ש בפנים ונראה דמשו"ה נזהר הרי"ף וחלקם לתרי בבי ואנח סימנא לקיטא יתמא לחוד וארמלתא לחוד ומסתמא כן הי' לו גי' בגמרא והיינו משום שחולקי' בדינהם דלקיטו אפילו הבעל בית מוציאו שלא לרצון הלקיט נמי שלח ופוק משא"כ ארמלתא שלח ופוק דוקא ארמלתא דמשמיא אנסוהו אבל לא במגרש לרצונו ואמנם דעת הר"י שבמרדכי ס"פ נערה דהש"ס נקט ארמלתא ק"ו לגרושה דהבעל מקפיד טפי אגרושה מאלמנה וכ"כ הרא"ה בחיד' ס"פ נערה דגרושה שמין מה שעלי' מק"ו דארמלתא ע"ש ומיהו סוגי' דעלמא ופסק הטוש"ע סי' צ"ט וכן העיטור אות כתובה והרשב"א בתשו' והריב"ש סי' ש"א וה"ה והר"ן כהרי"ף ורמב"ם ורא"ש הנ"ל דגרושה אין שמין מה שעלי' והיינו כשהבעל מוציאה שלא מחמת הכרח רק מדעתו אבל אם מגרשה מחמת שסרחה עליו ופי' רבינו ירוחם שהיא סבבה שיוציאנה הבעל שמין לה מה שעלי' ועיין מ"ש הטור סי' ס"ו וסי' פ"ה:

וכ' העיטור וכל הפוסקים דשדרו ממתיבתא דהני מילי במלבושים העשוים להתקשט דשייך למימר דנעשי' למיקם קמי' ולא למיפק אבל במתנה בין קרקע בין מטלטלין וכסף וזהב לא הדרי לבעל אפילו סרחה עליו לבר ממורדת והלבוש סי' צ"ט הוסיף אפי' מצא בה דבר ערוה נוטלת המתנה וכ' הגאונים דשדרו ממתיבתא טעמא דמלתא משו' שכמה פעמים אדם נותן מתנה לאוהבו וכי יעמיד לו ערב שיהי' אוהבו לעולם וכי סלקא אדעתך שאם ישנאהו אח"ז יחזור לו המתנה בתמי' ובזה אפי' הרז"ה והר"י מודים לפע"ד וכ"כ להדי' הרא"ה אע"פ שהוא מהסוברי' דגרושה שמין מה שעלי' מ"מ במתנת קרקע ומטלטלי' מה שאינו להתקשט פוסק בהדי' שהגרושה נוטלתן:

והנה הגאונים לא הביאו שום ראי' לסברתם מהש"ס אך הר"ן והרא"ה הנ"ל הביאו מדאמרי' בעל נתן מתנה לאשתו קנתה והבעל אוכל פירות ואי ס"ד דשמין לה המתנו' א"כ במאי קנתה הרי כל זמן שהיא עמו הוא אוכל הפירות ואי נימא דאי יוצאת ממנו לא תקח הנכסים א"כ לענין מאי הועיל לה שקנתה המתנות וצריך לומר אע"ג דאין מזה ראי' דגם שתסרח עליו או תזנה עליו לא תקח המתנות ההמה ודי לומר שקנתה אם תצא באלמנות וגירושי' מדעתו ולא באופנים אחרים מ"מ מוכח מהש"ס הנ"ל דלא אמדינן דעתי' שלא נתן לה אלא על מנת שתהי' עמו דא"כ אמאי תקח כשתאלמן וע"כ לומר

דלמתנה גמורה נתכוון א"כ שוב אין לחלק בין שסרחה היא עליו ונמצא בה ערות דבר או בין שמגרשה מרצונו דכיון דהשתא איתרעי לא תחזור המתנה שנתן לה בהיותה אהובתו כמ"ש גאונים מסברא הנ"ל:

ולפע"ד להוציא סברת הגאונים מסוגי' דשמעתא בשגם יש תימה על הרי"ף שכ' שמעי' מינה מאן דמגרש איתתי' מדעתי' דנפשי' וכו' וצ"ע איך שמעי' הא משמעתין אדרבא משמעתין משמע איפכא וכמ"ש הרז"ה מלקיטו דנפיק נמי מדעתי' דמרי' ביתי' ונהי שהרמב"ן חילק ביניהם מ"מ הא לא נשמע מהדא שמעתא גם על הש"ס יש לתמוה קצת מאי קאמר אי מעיינתו בה הלכתא כוותי' דרב משמע אי מעיינת בה במתניתן יהי' הלכתא כרב וזה ליתא דנהי ממתני' ליכא תיובתא לרב מ"מ סיעתא נמי לא הוה לא לדמר ולא לדמר ומסתמא הדרן לכללן הלכתא כשמואל בדינא ונלע"ד דהי' קשה לר"נ מ"ט נקיט מתני' דוקא בגדי אשתו ולא סתם מה שנתן לאשתו אין לו לגזבר אע"כ משום דזה פשוט הוא דאטו אדם הנותן מתנה לחברו יקדיש נכסיו אח"כ ויוציאם מבעל המתנה ואך בבגדי אשתו שאינם מתנה גמורה דהרי לא ניתן לה אלא להנאתו של עצמו למיקם קמי' בתכשיטי' נאים והשתא שהקדי' הוא נכסיו ה"א גם זה בכלל קמ"ל אפ"ה לא יקחם הגזבר ומוכח עכ"פ שאין המלבושים קנויים לה במתנה ממש וא"כ ממילא הסברא נוטה כרב דכד מפקת מביתי' שמין לה מה שעלי' וא"ש דברי הש"ס דכד מעיינת בי' במתני' מוכח דהלכתא כרב ומוכח סברת הגאונים עכ"פ דבמתנה דעלמא קרקע וכדומה הוה מתנה גמורה ואפי' כשיוצאת נוטלת עמה:

והי' קשה להרי"ף ממ"נ כיון דבגדים לא הוה מתנה גמורה מ"ט לא יטלם הגזבר אע"כ מוכח דעכ"פ גם לה יש זכות במה שזכתה היא להתקשט בהם כל זמן שהיא עמו וראוי לעמוד לפניו א"כ אינו יכול להקדיש זכות שלה וא"כ מזה מוכח דבגירושין שהוא מוציאה מדעתו מבלי שסבבה היא היציאה אינו יכול ליקח ממנה המתנה שנתן לה שתתקשט ואם בשביל שגם הוא רוצה להנות מהקשוט הרי תאמר הריני עומד לפניך ואין העכבה ממני כמ"ש הרמב"ן ז"ל ולא דמי ללקיטו דכל שעתיה זמני' להוציאו מן הבית א"כ גם מעיקרא לא זכה בקשוט הבגדים כי יודע הי' כי היום בכאן ומחר יאמר לו שלח ופוק אבל סתם אשה דלאו לגירושי' קיימא זכתה בהנאת קשוט המלבושים הללו עד שיבלו והיינו טעמא נמי דמקצת פוסקי' דס"ל דמלבושי שבת ורגל שמין גם לגרושה היינו משום שאפשר שהבעל לא יתנם במתנה כ"א שהשאיל אותן להאשה וכל זמן שיצטרכם יכול למכרם ולמשכנם לפי הדעת הזאת שהרי נשארו ביפיים זמן רב אבל

בגדי חול שניתנו לטבועים והמה כָלים והולכים ע"כ לטבועים ניתנו וסברא זו רמוזה בלשון רמב"ן כמובן כנ"ל כוונת הרי"ף:

והנה במתנה שנתנה האשה או קרובי' להבעל לא הוזכר בש"ס וגאוני' אבל כ' מהר"א מזרחי בתשו' סי' י"ז אפי' אם מגרשה לדעתו מבלי שסרחה עליו מ"מ הכל שלו ואינו מחזיר כלום ומייתי לי' מק"ו דמנותן לאשה מסתמא דעתי' למיקם קמי' אפ"ה זכתה במתנה מכ"ש דמתנות שנתנום להחתן דמשום אקרובי דעתיה הוא מכל שכן שיהי' שלו והסכימו כן בתשוב' מהר"א ששון ח"א סי' נ"ד ובסי' נ"ה הגאון מה' צבי והרב המחבר בלי פקפוק ולא הי' צריך לק"ו כי פשוט הוא מאותו טעם שכ' הגאונים דאטו מאן דיהיב מתנה למאן דרחים לי' ערבא שקיל שיהי' אוהבו לעולם וה"נ דכוותי' אפי' נושא היום ומגרש למחר הכל שלו אבל הק"ו הנ"ל פריכא הוא כיון שהוא מוציאה שלא לרצונה וק"ל:

ונראה פשוט מלשון הגאונים הנ"ל וגם מסברא דבבעל אין לחלק בין מתנה קרקע וכסף או למלבושים ותכשיטי' דבעל לגבי אשה לא שייך לומר שלא ניתנה אלא להתקשט לפני' אע"ג דגבי לקיט שהוא זכר נימא ג"כ שניתן להתקשט התם משום כבוד בעה"ב אדונו ניחא לי' בקישוטי בני ביתו אבל בבעל והאשה לא שייך הא מילתא כלל כן נראה מלשונם בתשובה וכן נראה מסברא לכן דעתי מה שנוהגי' ליתן להחתן חלוק לבן שלובשו בימים נוראים שקורין קיטעל וגם טלית של י"ט שאינו צריך להחזיר כשמגרש אשתו:

והנה כללא כיילי הגאונים דשדרא ממתיבתא אפי' סרחה עליו לעולם המתנות שלה חוץ ממורדת שפוחתין כדרך שפוחתין מכתובתה עיי' מבי"ט ובלבוש כ' אפי' מצא בה ערות דבר והדין עמו דלעולם נימא השתא הוא דאיתרע ועד עתה הי' טובה וישרה וא"כ חל המתנה שעה ואיכא סברת הגאונים אטו מאן דיהיב מתנה לפלוני צדיק ונעשה רשע יחזור מתנתו בשביל זה מ"מ נ"ל בנושא אשה בחזקת כשרות ונותן לה מתנות ואח"כ נודע שהיא אסורה עליו מכבר קודם נישואי' כגון שזנתה מרצונה בין אירוסי' לנשואי' או שנבעלה לפסול כהונה בהיותה פנוי' ובעלה כהן וכל כיוצא בזה נ"ל שכל המתנות חוזרת להבעל דהכא לא שייך סברת הגאונים הנ"ל דהרי ודאי מאן דיהיב מתנה לחברו בחזקת שהוא אוהבו ונמצא דבאותו שעה לא הי' אוהבו בודאי חוזרת המתנה דה"ל טענות אי לאו משום דדברים שבלב אינם דברים והרי לא פירש בהדי' על מנת שתהי' אוהב שלי אבל אי הי' דיינין על דברים שבלב היתה המתנה חוזרת בלי ספק והכא הרי אזלינן בתר אומדנא דהרי כל הדין בנוי רק על אומדנא וכמו שכ' בתשב"ץ שאביא לקמן

אי"ה ואומדנא הוא שלא נתן לה מתנות אלא משום חיבת ביאה שלה וכיון שנמצא שגם באותה שעה לא היתה ראוי לביאה שלו ועומדת להתגרש ממנו פשיטא דחוזרי' המתנות כולם ואין לומר מה בכך עכ"פ בא עליה ונהנה ממנה י"ל זה לא מיחשב הנאה אלא צער שבעל בעילה אסורה דהכי קיי"ל המוכר טרפה בחזקת כשרה מה שאכלו אכלו והוא יחזיר הדמים משום דלא מקרי הנאה מה שאכל דבר האסור מן התורה וה"נ דכוותי' ועיי' מ"ש ש"ך י"ד סי' קי"ט סקכ"ז ונ"ל דאפי' בגדי חול שעליה שמין דכיון דקיימת כל שעה ושעה למיפק ה"ל כלקיטו כקו' הרז"ה ולא שייך הכא תי' רמב"ן וק"ל:

ברם דא צריך עיון הי' בה מומין שא"א לידע כגון חולי נכפה הבא לפרקי' ולא נודע לבעל עד זמן ועידן אחר החתונה והוברר שכבר הי' בה חולי זו קודם נישואי' ויוצאת ממנו בגט כמבואר סס"י קי"ז אי נימא דהמתנות קרקע וכספים שלה הם כיון דעכ"פ בשעת בעילה ראשונה לא ידע מזה כלום היתה חביבה בעיניו וגמר והקנה ומה שעתה נמאסת בעיניו פנים חדשות באו לכאן ושייך סברת הגאונים הנ"ל או אפשר לומר כיון דאותה בעילה היתה מסוכנת לו עד למות אע"ג דאיהו לא חזי מזלי' חזי וגרע ממאכיל טרפות וכן נלע"ד ברור שעכ"פ אם הבעל מוחזק אין להוציא מידו ואפשר גם להוציא מידה אלא שלא מצאתי בפירוש מי שדבר בזה ע"כ כשבא מעשה כזה במותב בי דינא דפה הק"ק ראינו לבצע הריב:

אמנם הא ברירא לי מיהת כשנתרפאת מהחולי לגמרי ולא נמצא בה אחר נישואי' רק שנודע לו שהי' לה כן בילדותה ונתרפאת נהי דמ"מ יכול להוציאה משום אולי תחזור לקדמותה כמבואר בחלקת מחוקק סקי"ב אבל אינו יכול לתבוע המתנות דהכא שפיר י"ל מחמת חיבת ביאה ראשונה גמר והקנה דלא ה"ל שום סכנה ומיאוס בדבר כיון שעתה נתרפאת:

ונלמוד מהא דגם מ"ש גבי בעל שכל המתנות הם שלו אפי' מגרשה מרצונו ממחרת יום חופתו מ"מ היינו דוקא אם לא יתגלה בברור שכבר היתה שנואה בעיניו קודם לכן ואיערומי קא הערים לכונסה אבל אי נתברר כן פשיטא דאין כאן מתנה כיון דבשעת מעשה הי' שונאה אין כאן מתנה לפי האומדנא:

וכ' בתשב"ץ ח"ב סס"י רס"ה וז"ל אבל האב שנותן לבתו תכשיטי' להתקשט בהן ומתה אין הבעל יורשה וכדאמרי' ס"פ נערה כי אקני לה למיקם קמי' וכו' וכן בכאן אומדן דעתא הוא שלא הקנה האב לבתו אלא שתתקשט בהן היא ובני' אבל אם מתה בלא בנים לא אקני לה שנרשום בעלה להתקשט בהן אשה אחרת וע"כ הדין הוא שיחזור

הבלאות אם הם קיימי' עכ"ל ופסק כן בפשיטו' במבי"ט ח"א סי' כ"ט והוא חדוש דין וכן ראוי להורות:

הדינים היוצאים ממ"ש: א', אם מתה האשה בלי זרע קימא אין הבעל יורש מלבושי' שעשה לה אביה ואמה להתקשט בהם. ב', מת הוא שמין מה שעלי' אבל המתנות שלה כמבואר בש"ע סי' צ"ט. ג', גרשה מדעתו כל המתנות שניתנו לו הם שלו ושניתן לה הם שלה. ד', סרחה עליו אזי המתנות הם שלה אפי' נמצא בה דבר ערוה אבל מלבושי' שמין מה שעלי' ה', אם נגלה שלא היתה ראוי' לו מעיקרא מחמת איסור אזי גם המתנו' אינה שלה ושמין מה שעלי'. ו', אם מחמת מום דמעיקרא קרוב לודאי שהדין מה שעלי' כנ"ל אלא שטוב לבצע. ז', אם מחמת מום שנתרפא אזי הדין כמוציאה מדעתו. ח', ואם נתברר שמעיקרא הי' הבעל שונאה ודעתו לגרשה אזי יחזור גם הוא המתנות שניתנו לו אבל בלא"ה הכל שלו אפי' קיטעל וטלית ושאר מלבושי' [ועיין הטיב לעיל סי' קט"ו] הנלע"ד כתבתי עש"ק י"ט א"ר תק"ע לפ"ק פה ק"ק פ"ב

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמב

שלום רב לידידי הרב המאה"ג מעוז ומגדול צדיק ונשגב כש"ת מה"ו דוד נ"י אב"ד דק"ק קאדלבורג נ"י:

נועם מכתב יקרתו יום אתמול הגיעני על נכון ואשר בקש לחוות לו דעתי הקלושה בעובדא דאתי' לקמי' דמעלתו דההיא גברא אלמא שכיב וחיים לרבנן ולכל ישראל שביק ומרוב אלמותו לא נשא בעול עם הציבור ולא שילם לחברת קבורת מתים החוק החיוב כל ימיו ועתה נשברה זרוע רמה אקרו"ט יורדין לנכסיו ומשלמים מהם ואם יטלו המגיע להם משלם יפחות לאשה מכדי מסת כתובתה והם אומרים תקנה קבועה היא שחוב הקהל קודם לכתובה ופר"מ כתב שלא נודע מאין יצא להם זה שהרי אפי' קבורת הבעל אינו מוטל על האשה מכ"ש חובת הקהל אלו דברי פאר רום מעלתו:

האמת שהגאון בתשוב' משאת בנימין סימן ק"ב השיב וקרא תגר על גבאי צדקה שרצו לעכב מקומות בבהכ"נ עבור מעות צדקה שהי' חייב וטוענים שהם קודמים לכתובה וכ' שקדושת הגוף הוא דמפקיע מדי שיעבוד ולא קדושת דמים וההי' אפי' קדושת דמים ליכא ולא הוי אלא מע"פ בעלמא ע"ש ועי' בנחלת שבעה סוף סי' י"ז ועיין ב"ש סי' ק' ס"ק ג':

ומ"מ נ"ל דלא אמרו אלא בכהנ"ל דהי' חייב בקניית מצוות בבהכ"נ וכדומה דלית בי' משום תיקון העולם אבל חיוב מסים וצרכי ציבור בכל מקום שעברתי ראיתי נוהגים

שאקרו"ט קודמי' לכתובת אשה ונ"ל לא מבעי' נגד המגיע לפי חשבון מה שהכניסה לו ע"ד משל שהכניסה לו אלף זהו' ולפי צרכי הקהלה מגיע לכל אלף זהו' לשלם סך עשרה זהו' לשנה וחייב עשרה שנים א"כ פשוט שיש להקהל לנכות מסך כתובת' מאה זהו' דהרי המעות נתחייבו ואלו לא נישאית לבעל היתה היא צריכה לשלם מסך המעות ההוא והשתא שמסרה המעות להבעל צריך הבעל לשלם ואם אין לו ינוכה לה כי היא עשתה עין בממון שלה וכמבואר בתה"ד ובש"ע ח"מ סימן קס"ג ע"ש ש"ך ס"ק ז' דצריך לשלם ממעות אחרים ויעוי' בתשו' חו"י ודברי המבי"ט סי' ע"א לא זכיתי להבין:

ונהי דאם הי' הבעל משלם שנה בשנה מסים וארנונים כראוי לא יכול לנכות לאשה מכתובתה מה ששילם מממון שלה כמו שאינו מנכה לשארי בע"ח מה ששילם מסים מהמעות הלואה כשהיו בידו כיון שנשא ונתן והרויח בהם מ"מ אם לא ימצאו הקהל לשלם הם יגבו מדמי כתובת' וזה פשוט לפע"ד בלי שום פקפוק:

אלא אפי' כל מה שהוא חייב לצרכי רבים י"ל דמנהג ותיקין הוא ותיקון העולם והרי גם היא נהנית מחזקת היישוב וצריכה לו וע"ד המנהג נישאת להבעל ושניהם אחראים וערבאי' והדעת נותן שאין הקהל נותנים חזקת היישוב לשום אחד אם לא יכנסו הוא וביתו בערבו' תשלומי הצרכים וכאלו חתמו אשה והדר בעלה וכל דברי הקהל אינם צריכי' כתיבה וקנין:

וזה לשון תקנת ק"ק מ"ד בסי' ז' והוא מכתיבת ידי שנת תקס"ג לפ"ק:

מנהג בכל תפוצות שתשלומי חובות הקהל וכל צרכי הרבים קודמים לכתובת אלמנה ומנהג וותיקים הוא ומ"מ מסתמא שבח בית' אביה הקיימי' לא תפסיד בשום אופן גם נהגו ששכר הרופאי' ואפיטעקן ואצ"ל תכריכיו וגם צרכי נשמתו כמו שנוהגים להדליק נר שמן ז' ימי אבלו הכל קודם לכתובה הנה תשלומי רפואות הוא נכון מפני תיקון העולם וכן ראוי ועח"מ סי' ק"ח סוף סעי' א' ואמנם בשארי דברים אם תערער האשה הדין עמה עש"ך סי' ק"ז ס"ק ו' עכ"ל שם:

ומ"מ חוב הח"ק אם הוא חוב המוטל על כל בני הקהלה אפילו מי שאינו מהחברא א"כ הרי הוא ככל צרכי הרבים אבל מה שחייב מפני שהיה הוא נמנה מבני הח"ק פשיטא שאין האשה צריכה לשלם כלום וק"ו מעובדא דמשאת בנימין הנ"ל הנלע"ד כתבתי בקיצור ודעת לנבון נקל שא"א להעמיד דברים כאלו על מיצוי דין תורה ממש ואחתום בכל חותמי ברכות. פ"ב נגהי ליום ה' כ"א טבת תקע"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קמג

שלום וכ"ט לידידי ורב חביבי הרב המאה"ג המפורסם גן הדסים כש"ת מה"ו מאיר עיני חכמים נ"י אב"ד דק"ק יארמוט יע"א:

ע"ד שאלתו אות באות חתן אשר בלילה הראשונה הערה ולא גמר ביאתו וספרה וטבלה והי' בליל טבילה כמה ביאות כראשונה ועוד לא מצא דם ובלילה שלאחרי' גמר ביאתו והרגישה כאב גדול ופירש ומצאה דם הרבה בבדיקתה אחר ביאה זו ואחרי הספירה והטבילה בליל הטבילה בעל כמה פעמים ונמצא בבוקר ג"כ דם רב ותאמר כי הי' לה ג"כ כאב גדול בעת הביאה אף כי לא הגידה להחתן מאומה למען לא יפרוש ממנה ועתה יורנו מה משפטה אם תשוב ותראה בליל הטבילה עכ"ל:

הנה הרמ"א בי"ד סי' קצ"ג העיד על מנהגינו אם לא גמר ביאה אלא הערה בה ולא מצא דם דאין צריך לפרוש ממנה ואמנם החתן הזה שהחמיר והצריך לה לספור ולטבול אחר הראה שלו א"כ החליט שהראה מוציאה בתולי' ונאבד ואמנם מה שאחר הטבילה עירה בה כמה פעמים ולא פירש ממנה עד שבעל בלילה שני' בעילה גמירה י"ל דמספקא לי' אי בהערותי' מוציא דם או לא וא"כ בלילה ראשונה פירש כי חשש שמא אבדה טפה דם כחרדל אמנם אחר ספירה וטבילה לא חש להערותי' ממנ"פ אי יצא אפי' טפה דם בראשונה שוב ליכא למיחש לדם בתולי' ואי לא הוציא א"כ אין כח בהערותי' להוציא דם ומשו"ה לא פירש שוב ממנה אך מדספרה וטבלה וברכה ברכת טבילה אם כן החליט דהראה דילי' כגמר ביאה דעלמא דבשלמא כ"ע דסופרים וטובלי' ומברכים אחר גמר ביאה ראשונה אפי' לא מצאה דם מחומרא בעלמא מ"מ מברכים על טבילת המנהג כמו שמברכי' על כל טבילת המנהגים אקב"ו והיכן ציונו אל תטוש תורת אמך כמו שמברכי' על טבילת דם טוהר שנהגו כמ"ש הרמ"א סי' קצ"ד סוף סעי' א' ויעיין רא"ש שילהי יומא בברכת טבילת ער"ה ויה"כ ובברכת הדלקת נר יה"כ וצ"ע וכ"ז אחר גמר ביאה אבל אחר הראה שנהגו שלא לפרוש וזה הוא פירש וספרה וטבלה וברכה ע"כ החזיק בהראה שלו כגמר ביאה דעלמא ואחר גמר ביאה שוב נבעלה ולא ראתה אם שוב תראה ג"פ אחר תשמיש קרוב לודאי דדנין אותה כרואה מחמת תשמיש לכאורה אלא שאולי אחר הערותי הראשוני' הגיעו ימי וסתה וראתה דם ממש וספרה וטבלה וברכה כדין וקריב לודאי שכן הי' וא"כ אין ראי' שהחליט הראה כגמר ביאה ונחזי מאי דקמן בעזה"י:

גרסינן ר"פ התינוקת איתמר בעל ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם פי' תוס' אי בבעילה קמייתא מצא ושוב פסקה בבעילה שני' ושוב ראתה בבעילה שלישי' לית דין ולית דיינא דלא תלינן שוב בבתולי' אפילו בתוך זמן ד' לילות וכדומה אך אי בבעילה ראשונה לא

מצא ובבעילה שני' מצא דם בהא פליגי ר"ח ור"א וכ' המרדכי מביאו הרב"י סי' קצ"ג וז"ל דאי אפשר לחבורה בלא ש"ז חופהו כדאמרי' פ"ק דכתובו' י' ע"א דר"ג שראו במים ומצא דם והא דאמרי' בפ' התינוקות בעל ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם דוקא בדורו' הראשוני' שהי' בקיאי' בדמי' אבל בזה"ז אין להקל עכ"ל מבואר מזה דהך ולא מצא דם ר"ל אחר שבדק המפה ושראה במים ולא מצא בהא פליגי וס"ל לר"ח דע"כ כבר כלו בתולי' ממקום אחר דא"א לחבורה בלא דם ור"א תולה בדשמואל אבל היכא דלא בדקה למפה כ"ע מודים דאמרי' חפהו ש"ז דעכ"פ א"א לחבורה בלא דם ודשמואל לא שכיח עכ"פ לכ"ע אלא דר"א ס"ל דעכ"פ שכיח טפי מדנימא נאבד או כלו בתולי' ור"ח ס"ל דל"ש כלל אבל היכא דא"א למיבדק המפה בהשראת מים כ"ע מודו דתלינן ביאה ראשונה במפה וחפהו ש"ז וראיי' דבעילה שני' היא כראיי' דבתוך זמן ד' לילות וכדומה וטהורה כ"נ לכאורה:

והנה ר"ח מטמא משום דשאני שמואל דרב גוברי' והקשו תוס' בנדה ובכתוב' מהא דאמרינן בפ"ק דכתובו' דמותר לבעול לכתחילה אפילו אי דם חבורי מיחבר ומקלקל בחבורה חייב מ"מ מותר לבעול לכתחלה בשבת משום דלהנאת עצמו מתכוון ודם ממילא אתי' ופסיק רישי' לא הוי דרוב בקיאי' בהטיי' ומבואר שם בשיטה מקובצת דרמב"ן אליבא דהתוס' פי' דאפי' הבבליי' מ"מ מזדמן להם עכ"פ מיעוט פעמים הטי' וממילא תו לא הוי פסיק רישי' וכן פי' הריב"ש בתשו' סי' קצ"ד בתשו' מסרקשם ורוב הראשונים הרשב"א והרא"ה והריטב"א מפרשי' פי' אחר דגם הבבלי' בקיאי' ככ"ע אלא שאין בקיאי' בדין הזה יע"ש באורך באופן דדברי הג"א פ"ק דכתוב' והאגודה שם בטלי' ברוב הפוסקים והפרישה וב"ח בא"ע וט"ז בא"ח סי' ר"פ לא ראו דברי ראשונים הנ"ל ולא צריכי' לכל אריכות דבריהם יע"ש:

מ"מ מבואר דלכ"ע מזדמן הטי' ומשו"ה שרי למבעל לכתחלה בשבת ואם כן מ"ט מטמא ר"ח ואמר שאני שמואל דרב גוברי' וכן הק' תוס' מפ"ק דחגיגה דלא תלי' בדשמואל אלא באמבטי משום דלא שכיחא ולכאורה הא דחגיגה לא קשיא כ"כ די"ל דוקא בעילה ראשונה שהוא מדוחק גן נעול מעין חתום מזדמן הטי' אבל מכיון שנפתח הפתח קצת שוב הולך בדרך הישר אם לא מאן דרב גוברי' ובועל בהטי' בכוונה והואיל אין אשה נתעברת מביאה ראשונה ע"כ דקדק שמואל יכולני לבעול כמה בעילות כי בבעילה א' לא תתעבר וא"כ לבעול כמה בעילו' בלא דם זה הוא ל"ש ואמבטי שכיח טפי ולק"מ קו' תוס' אך עיקר קושייתם מפ' התינוקות דהוי ס"ד דמתרמי כדשמואל א"כ למה מטמא ר"ח ויש לתמוה על דברי ש"מ שם שכ' ליישב דשמואל הי' יכול לבעול בכוונה ואחרי'

בהזדמנות אבל לא יכלו לכוון להטות ושבזה מיושב קו' התוס' ולא זכיתי להבין איך נתישבה קו' התוס' בזה:

והתוס' תי' בכתובות ונדה לחלק דשמואל בעל בעילה והלך בדרך הישר בלי שבירת בתולי' ובהכי מיירי גם ר"א ור"ח ומאן דרב גוברי' יכול לבעול בלא דם ולא תלינן בזה ומש"ה טמאה לר"ח ופשיט אפילו בהראה כי האי גווני משבר בתולי' כמבואר פ' בן סורר ומורה ובתוס' יבמות נ"ט ע"ב אך בכתובות מיירי בבועל בהטי' ואז אפי' מכניס כל האבר ואיתרמי לי' הטי' אינו משבר בתולי' וגם אינו ראוי להתעבר ממנו זהו כוונת תוס' בשני מקומות אלו באופן דשמואל ודר"ח ודר"א מיירי בבעילה דרך הישר ואז אפי' בהראה משבר בתולי' מאן דלאו גוברי' כשמואל שהי' בועל במיתון ונחת כמ"ש רמב"ם לחד גירסא שמא בעל בנחת ומיתון ודכתו' מיירי בהטיי' דאפי' גומר בעילתו בכך כיון דנטה מני דרך אינו משבר בתולי' והיינו יש מקילין דמייתי הג"ה מיי' ומביאו ב"י סי' קצ"ד דאפי' בעל בעילה גמורה במירוק אבר ולא מצא דם אינו צריך לפרוש דתלינן בהטי' כנ"ל:

אך רש"י בחגיגה פי' בהדיא דשמואל יכולני לבעול כמה בעילות בהטי' א"כ ס"ל לרש"י בעילה בדרך גבר בעלמא א"א אפי' לשמואל בלי שבירת בתולי' ושמואל בהטי' בעל ומתעברת שפיר ואין דם יוצא וא"כ קשה הא רוב בקיאי' בהטי' וע"כ הוצרכו תוס' לחלק באופן אחר דלגמור בעילה בהטי' צריך רב גוברי' אבל לערות בהטי' כ"ע בקיאי' וצ"ל בכתו' בבעילה ראשונה שהיא בדוחק רובא אינו אלא עירוי ולא הוי פסיק רישי' ומותר לבעול ואם נזדמן שבעל בעירוי בדרך ישר ושיבר בתולי' בהיתר באין מתכוון שוב מותר לגמור ביאתו אפי' בכוונה דה"ל פרצה דחוקה דמותר לכנוס בה בשבת כיון שתחלת פרצה הי' בהיתר ולדרך זה כל הבועל במירוק אפילו בהטי' משבר בתולי' וכל ההולך ישר אפילו בהראה משבר בתולי' כדמוכח פ' בן סורר ומורה ולא נשאר היתר אלא המערה ביאה ראשונה ולא מצא דם אין צריך לפרוש דלכ"ע תלינן בהטי' זהו שיטת רש"י לשיטתו שבהגה' מיימו' הנ"ל ע"ש והן הנה דברי הרמ"א סי' קצ"ד ובס' סדרי טהרה הלך בדרך זה אלא שטעה במ"כ ולא עלתה בידו ומ"ש הוא ברור לפע"ד בעזה"י:

ובכתובות י"א ע"ב קטן שבא על הגדולה אמר שמואל אין מוכת עץ בבשר ובירושלמי קטן ביאתו ביאה אבל אין בו כח ליגע בסימני' ותני כן מעשה שעיברה ובתולים קיימי' וכ' פני משה בתוספותי' שם דתוס' ורמב"ם לדבר א' נתכוונו דמיירי בסתם שלא ראינו השרת בתולי' ואמרי' הרי היא בתולה וכתובתה מאתים ויש לה טענת בתולי' אך מ"ש בפ"מ ותני כן דמשכחת לה ביאה שבתולי' קיימי' ממעשה בתולה שעיברה היא תימה

התם ע"י אמבטי או כדשמואל והן הן גבורותי' ומה ענין זה לביאת קטן ואמנם פי' אין מוכת עץ בבשר נלע"ד דכל שאין מכניס בכח גדול ע"י מתיחת השרביט להוציא זרע ולהטיח כחץ וכל גופו מסייע כחצים ביד גבור כל שאין הכח כ"כ הרי כניסת נגיעת בשר בבשר הוא בנחת ואינו מחרץ בצדדי' להוציא הבתולי' אם לא שמכוונה למעך באצבעה כתמר אבל אם לא כוונה לכך לא משו"ה אין מ"ע בבשר אפי' ע"י אצבע כמו שפירש רש"י נדה יו"ד ע"ב ד"ה שמעוותות אותה מסרטי' ולא פי' שעושה אותה מ"ע אע"כ אפי' ע"י אצבע אינה נעשית מ"ע וה"ה על אבר של קטן שאין בו חיכוך ומתיחת השרביט כחץ למטרה. ומ"ש בירושלמי שאינו נוגע בסימנים אינו ר"ל שאין עובי או אורך האבר מגיע לשם אלא ר"ל אין כחו מגיע לחיכוך המוציא סימנים כיון שאינו מזריע ולהיות הדבר מתמיה איך לא תפתח הפתח עי"ז עכ"פ שהרי בתולה פתחה סתום עד שאפי' ריח היין אינו נודף משם ואינו יכול לעבור בין בתרי' ואיך יעבור האבר שם ומייתי ראי' שהרי עיברה ועדיין היא בתולה דאפי' תימא באמבטי עיברה עכ"פ עברו טיפי' שהקליטה מהאמבטי עברו דרך שם ועלו עד לפתח הרחם ונכנסו לשם וא"כ אפשר הוא זהו פי' הירושלמי לפע"ד והמל"מ לא הבין כן והאמת יורה דרכו:

אך הדבר תמוה באמת איך אפשר שלא יהא ריח היין עובר ואצבע או אבר קטן יעבור בין הבתרים אלו ואולי י"ל הדפנות דבוקים זל"ז עד שאפי' ריח היין אינו עובר אך כשנכנס אצבע או אבר מפנה לו דרך ונכנס ושוב כשיוצא חוזרים הכתלים למקומם אם לא שחיכך בכח וריפה הצדדים והוציאו דם אז אינם חוזרים עוד למקומם ולזה אין מ"ע בבשר אבל היותר נראה שיטת רש"י הנ"ל ע"י הטי' יכולה להתעבר וס"ל להירושלמי כל שאינו נכנס בכל כח תאותו כנ"ל אינו נכנס בדרך הישר אלא נטה מן הדרך ושם נכנסו טיפי האמבטי והן גבורותי' של שמואל ומשם מתעברת ג"כ ושביל הישר סתום והנה בליקוטי מהרי"ל דפוס ישן דף ס' ע"א הקשו למהר"ש איך יכולי' הבתולו' כלות לבדוק לפסיקת טהרה הא בהכנסת אצבעה נעשית מ"ע ותי' כשם ששמואל הי' בקי בהטי' כך כל אשה בקיאה בעצמה פי' כוונתו וודאי כל גופא נוכראה הבועל והולך בדרך חשיכה אינו יכול לכוון להטות זולת שמואל אבל האשה בעצמה יודעת בנפשה מקום ההטי' ואינה פוגעת בסימני' ובתשו' נחלת שבעה סי' ס' לא הבין דבריו והק' עליו והלך לו בדרך למרחוק במ"כ ומ"ש הוא האמת לפע"ד ולפי הנ"ל לא הי' צריך לזה דאין שום בשר עושה מ"ע אם אין כונה למעך:

וז"ל ב"ש סי' ז' סוף סק"א ואפשר אם שבויה נשאית לישראל ונמצא דהיתה בתולה מותרת אח"כ לאחר מיתתו לכהן וצ"ע ובט"ז אוסר וכ' דיש לחוש שמא הערה בה השבאי

עכ"ל וכ' באבני מילואים דתשב"ץ ח"ג סי' קע"ח מקיל בזה יע"ש אלא שלא הבין מ"ש תשב"ץ שם שנאמנת לומר יש לי עדים שטהורה אני וגם מעלתו עומד בזה והמעיין שם יראה דהמעשה הי' דבתוניס הי' עדים שנשבית וקנאה א' והעליל בה ומצאה בתולה וקנאה ממנו א' בשמו מכליפ ונשאה ובא עמה לקונשטאנטינא ושמה לא הי' עדים אלא היא ובעלה זה ואומרים שיש עדים בקושטינא שנשבית ואלו הי' אומרים שיש שם ג"כ עדים שהיא טהורה הי' נאמנות במגו דהכא ליכא עדים אלא בצד אסתן ועפ"י עצמן א"כ ה"ה דנאמנות לומר שעדי' עמה שנמצאת בתולה זהו כוונת התשב"ץ ז"ל וכ' שם דילמא בא עלי' שלא כדרכה ליכא למיחש דמהיכא תיתא יבוא עלי' שלא כדרכה ויניח כדרכה וצ"ל דשהתה כבר יב"ח בין פדיונה מהשבוים טרם שנמצאת בתולה דאל"ה אין להאמין שנמצאת בתולה דלמא פרצה דחוקה מצא בתוך יב"ח וקסבור שהוא סתום דכולי האי לא בקיאי' כמ"ש חלקת מחוקק סי' ס"ח סק"ו וצ"ל דס"ל לתשב"ץ דליכא למיחש נמי שהערה בה השבאי והטה ע"י דוחק פתח צר דרוב מזדמנות להם הטי' ואינה מוציאה בתולים ומ"מ נפסלה לכהונה צ"ל דס"ל דהיינו דוקא החושש לעינוי הנבעלת הוא פורש ואינו בועל בכח גדול ומשו"ה אינו אלא מערה בהטי' אבל זה השבאי שאינו חושש לצער דהנבעלת אם איתא דמתחיל הי' גומר ומקולי שבוי' שנו כאן כמ"ש תשב"ץ בעצמו דבשבוי' יש להקל:

ומה שהקשה רום מעלתו למ"ש רש"י בחגיגה דבתולה שעיברה מפי' אנו חיין לומר עדיין בתולה היא משום דהוי מילתא דעבידא לגלויי כמ"ש בס' בני אהובה וא"כ כל שבוי' האומרת טהורה אני תהא מותרת לכהן עפ"י עצמה בלא מגו וי"ל בשלמא כשנתעברה אי ע"י דרוסת איש נעשה א"כ בעיל והדר ובעיל ביאות גמורות שראוי להתעבר דע"י עירוי אינו מתעברת כמ"ש תוס' יבמות נ"ה ע"ב ד"ה אינו חייב וכו' וגם אינו מתעברת בפחות מב' ביאות וע"כ בעיל והדר ובעיל ביאה גמורה א"כ נהי ד' לילות מתוך יב"ח יש לתלות בדם בתולי' והפרצה דחוקה אז כמ"ש חלקת מחוקק סי' ס"ח הנ"ל וכתבתי לעיל שאז אינו יכול להבחין בין דחוקה לסתומה אבל מ"מ היא אינה מעיזה לומר בתולה אני דדלמא פתחה פתוח לגמרי וירגיש הבעל ויבחון כיון שכבר נבעלת ביאת מירוק הראוי להתעבר ונתעברה הימנו אבל בשבוי חיישי' אולי פ"א בעל רק שלא הטה אבל אפשר שלא מירק כ"כ והיא יודעת בעצמה שעדיין פרצה דחוקה מאוד לא שייך מילתא דעבידא לאגלויי כולי האי מיהו אם הוא אחר יב"ח משנפדית יש מקום לקושייתו אבל בלאה"נ לק"מ אה"נ דשבוי' מותרת מדינא אפי' בלא אמירה דידה כלל אלא חכמים אסרוהו והם אסרו ג"כ אפי' ע"י אמירה דידה בלי מיגו והכל משום

חומרא ובבתולה שעברה לכה"ג לא גזרו ולא נמנו עלי' כלל במידי דאינו הוי ורגיל ומה שהק' מעלתו גם כתובתה תהא מאתים פשיטא לא ידעתי מאי ק"ל פשיטא אם מתנה עמו שאינה רוצית להנשא עד שיכתוב לה מאתים פשיטא אין אחר תנאי כלום ויש לו עלי' טענת בתולים אך ש"ס קאמר סתם שבוי' אין לו עלי' ט"ב כי מעיקרא אדעתא דהכי כנסה ולא תיקנו לה מתנאי ב"ד אלא מנה ולעומת זה אין לו עלי' טענת בתולים שאין מקחו טעות שהיא בחזקת בעולה אם לא שהתנה עמה ואין אחר תנאי שבממון כלום ומהא לא אייריגן כלל:

ועתה נחזי מאי דקמן האי שהערה בה ולא בעל רק הערה מחמת דוחק הפתח לעולם תלינן בהטי' דלא שמענו מעולם מי שהחמיר בהבועל בעילת מצוה בשבת לא יבעול וישנה דנימא פעם א' הערה והטה ובפעם ב' ע"כ יוציא דם זה לא שמענו מעולם אלא אם הטה בראשונה מחמת דוחק יטה גם בשני' וכמה פעמים וגם ע"ז אמרינן רוב בקיאי' ומזדמנות להם הטי' ואע"ג דזה התחסד ופירש אחר הערות הראשונות והקיל לעצמו בהעראות שלאחר טבילה לא מפני שהחליט שכבר כלו בתולי' ע"י הראשונות די"ל אפי' לא פתח פתחה כלל בראשונה מ"מ לא החמיר אלא בפעם ראשון שהחמירו חז"ל על חתן שתוקפו יצרו אבל אחר ספירה וטבילה שוב אין יצרו תוקפו כל כך שוב לא חמיר אבל לעולם הכל בכלל הטי' והי' מותר לבעול בשבת אז וה"ה דלא מיחשב הוצאות בתולי' אלא בבעילת מירוק הראשונה ומן אז ואילך כל זמן שמרגשת כאב אינו בכלל רואה מחמת תשמיש והנה הרב"י ס"ל כל דם שתראה אפי' בלא כאב תלינן לעולם לבתולים ומשאת בנימין צווח וכי עד שתלבין ראשה נתלה בדם בתולים אלא כ"ז שמוכיחה קיים שמרגשת כאב אך המכריע הוא סברת המהרמ"פ דמייתי לי' משאת בנימין עצמו ודאי אם דמי' שותת שלא בשעת תשמיש ואינה מרגשת כאב א"כ שייך לומר וכי עד שתלבין ראשה נתלי' בבתולי' אבל אי אינה רואות אלא ע"י תשמיש דוקא ולא פסקה מיום חתונתה לראות בכל תשמיש ותשמיש ה"ל כמוכיחה קיים ודומה למ"ש בתה"ד אם בשום מקום אינה מוציאה דם אלא בצד א' כשנוגעת אפי' בלא כאב יש לתלות במכה וה"נ דכוותה וא"כ נהי דהדם טמא וצריכה ספירה וטבילה אבל עכ"פ לאסור אשה על בעלה משום רואה מחמת תשמיש יש לצרף סברת מהרמ"פ הנ"ל ואמנם לא אחליט דבר זה כי לא נשאלתי עתה ע"ז עכ"פ בנידון שלפנינו אין לי ספק כלל דאין לחוש וה' יצילני משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות ואחתום בברכה הכ"ד א"נ. פ"ב יום ד' כ' אדר שני שנת תקפ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמד
להחכם הנ"ל:

יקרתו הגיעני נפשו היקרה בשאלתו והאריך למעניתו בשאלת חכם ואלו תוכן דבריו בקיצור עם תוספת ביאור משלי והוא ראובן שבק חיים ל"ח והניח בכור ובנים פשוטים ואשתו מעוברת המליטה בת אחר מיתתו והניח רכושו בעין ומלוה ביד אחרים ובד"ץ הפרישה להילדה כדי מזונות עד שתבגר ופרנסת נישואי' לפי אומד יפה מהראוי ומהמוחזק ואחר כל זאת מתה הבת והוציאו למזונותיה ורפואתיה וצרכי' לערך מאתים זהו' והנה הנותר פשוט הוא שחוזר למקורו ויתחלק בין הבכור והפשוט והבכור נוטל פי שנים כי לא זכתה הילדה אלא בעל חוב דאחי הוה ולא זכתה עד שעת נישואי' והוא פשוט יותר מביעא בכותחא אע"פ שהאריך מזה בשבות יעקב ח"א סי' ק"י מ"מ לבסוף העלה כנ"ל והוא פשוט לא הי' מקום להאריך בזה:

אך בזו נסתפק רום מכ"ת יען כי אפשר ליטול אותן הוצאות ממה שגבו מההלואות וישאר המוחזק לחלק ויקח בכור פי שנים או אין הבנות ניזוני' ממלוה וע"כ הי' ההוצאות מן הנכסים שהי' מוחזקי' והמלוה שהוא ראוי אותו וישאר להאחים ולא יטול בכור פי שנים:

ומקום ספיקו הוא זה דתוס' בכורות נ"ב ע"א כ' הטעם דמלוה הוה כמוחזק גבי כתובה ותנאי' משום דמטלטלי בזה"ז הוה כקרקע ממש מתקנת הגאונים ויתומים שגבו קרקע בחובת אביהם בע"ח חוזר וגובה אותה מהם משום דכי היכי דמשתעבד לאבוהון ה"נ משתעבד לבע"ח מדר"נ וה"נ משתעבד מדר"נ וס"ל למכ"ת דהיינו דוקא אם כבר חל החוב בחיי האב בשעת נישואי' וכדמשמע פשטות הסוגיא פ' הניזקי' דאי לאו משום שאין כתובי' וקצובים הי' גובי' ממשעבדי למזון האשה מהבנות ש"מ החיוב חל מיד וא"כ שייך נמי שיעבודא דר"נ וגובי' למזונו' ממלוה דשבק אבוהון אבל לא משמע לי' כן מלשון הרמב"ם פ"ח מזכיי' ולשון הטור ח"מ בסי' רנ"ב שכתבו להדי' דאין חיוב מזונות חל אלא עם מיתת האב ולא קודם וכן דעת הראב"ד פי"ח מאישות כשכ' רמב"ם הוי לו משום רבית אין קדימה לשום א' מהן בתנאי כתובה דאין קדימה במטלטלי' וכ' ראב"ד אפי' במקרקעי כיון שאין החיוב חל אלא בשעת מיתה חל חיובם כאחד כלוה ולוה ואח"כ קנה הרי שהראב"ד נמי ס"ל דאינו חל אלא בשעת מיתה אלא שה"ה כ' שאין טעמו של הראב"ד נכון בעיניו אלא הגי' ברמב"ם שאין דין קדימה כמטלטלי' כלומר כמו מטלטלי' שאין דין קדימה משום שיכול להבריחם לא סמך דעת המלוה עליהם ה"נ יכול למוכרם אפי' קרקע ולא גבי ממשעבדי וגדול א' הקשו למ"ל פ"ב ממלוה ולוה א"כ מלוה

ע"פ מוקדמת מ"ט קודמת למלוה בשטר מאוחר הוא יכול להבריח הנכסי' מבעל מלוה ע"פ שאם ימכור לא יטרוף ממשעבדי והשיב מל"מ שלא אמרו ה"ה אלא במזונו' וכעין שכ' תשובות הרי"ף דמייתי בעה"ת שער א' ח"א ופר"מ תמה מה ענין תשובו' הרי"ף ההיא לדה"ה ע"כ העיקור כהראב"ד ולא חל אלא בשעת מיתה:

ועוד הביא דברי הר"ן ר"פ מי שהי' נשוי שהקשה על רבינו האי דס"ל מלוה ע"פ מוקדמת קודמת לגבו' ממלוה בשטר מאוחרת ק' מהא דאמרינן מוכרת סתם וכ' הטעם בירושלמי כך יפה לה שאם יבוא בע"ח לטרוף תאמר לכתובה מכרתי ואי ס"ד מלוה ע"פ קודמת למלוה בשטר מאוחר' א"כ אפי' למזונות מכרה נמי קדמה ועוד הקשה מדאיבעי' להו מוכרה למזונו' אי חזרה וטרפה לכתובת' ולר' האי איך תחזור ותטרוף לכתובתה ותי' הרשב"א דחיוב מזונו' אינו אלא דבר יום ביומו ואין זמן חיובו אלא בזמן אכילה ע"כ לא הוה מע"פ מוקדמת ע"ש והקשה פר"מ דלא הי' צריך לזה לפי המבואר מהרמב"ם וטור הנ"ל דאין חיוב מזונות חל אלא בשעת מיתה וחיוב כתובה חל בוודאי בשעת נישואי' א"כ לא הי' צריך לחדש ולומר דאין זמן חיוב אלא דבר יום ביומו ועוד ק' על סברת הרשב"א הלז בב"ב קנ"ד ע"א מתנת שכ"מ אשתו ניזוני' מנכסים ופי' הראשונים הטעם וכן מייתי הרב"י בח"מ סי' רנ"ב משום דחיוב מזונות חל בשעת מיתה ומתנת שכ"מ לאחר מיתה ואי ס"ד כהרשב"א הרי מתנת שכ"מ קודמות דמזונות אינו אלא דבר יום ביומו יהי' איך שיהי' יש כאן ג' מחלוקות לפי פשטיות הסוגי' בגיטין משמע מיד בשעת נישואי' חל חיוב מזון האשה והבנות ולרמב"ם ורא"ש וטור חל בשעת מיתה ולרשב"א דבר יום ביומו:

והשתא אי חל חיוב בשעת נישואי' א"כ פשוט דגובה גם ממלוה דשביק אבוהון מדר"נ דכי היכי דמשתעבד לאבוהון משתעבד נמי לדידהו אך אינו חל אלא משעת מיתה וכ"ש לרשב"א דאינו אלא דבר יום ביומו א"כ לא משתעבד להו בע"ח מעולם ולא יגבו ממטלטלי:

תו כ' אפי' להסוברי' דחל משעת נישואי' היינו בת שנולדה בחייו אבל הכא שנולדה הבת אחר מיתת האב א"כ הא אמר אביי ביבמות פ' אלמנה ס"ז ע"ב כמה דלא נפיק לאויר העולם לא תקינו רבנן אלא לפ"ז ק' לי' סוגי' ב"ב קנ"ד ע"א הנ"ל דעכ"פ איכא נ"מ אי נוטל משום ירושה ניזונו' מנכסי' משא"כ משום מתנה קדמה לי' מתנתו לחיוב בת שנולדה אחר מיתת האב וצ"ל דסוגי' בב"ב פליגי אדאביי דפ' אלמנה הנ"ל אלו תוכן דברי פה חכם וביקש ממני לחוות דעתי הקלושה בכל זה.

אהו' נ"י על החלוקי' אנו מצטערי' אלא שבא לחלוק עלינו את השוין דנראה פשוט דמזון האשה והבנות אפי' נולדו אחר מיתת האב ניזוני' ממלוה שהניח אביהם וכפשטות לשון הרמב"ם וטוש"ע א"ע רס"י ק' שכולם כתבו כתובה ותנאי' לענין גבי' ומטלטלי' וממלוה ותנאי כתובה היינו מזון האשה והבנות וכמשמע פשטות דפרק הנזקין דלולי דאינן קצובי' וכתובי' הוה טרפי ממשעבדי אע"ג דהבנות לא נולדו ולא נתעברה האשה כלל מ"מ עיקור החיוב להאשה שמחייב משעבד עצמו להאשה לזון בנותיו מנכסיו וגדולה מזו כ' הר"ן ס"פ אעפ"י בשיטת רש"י מהדורא קמא דחיוב לזון בניו קטני קטנים פחות מבני שש אינינו אלא שנתחייב לאשתו כך כי א"א לאשה בלי בנים הכרוכי' אחרי' אלא התם אם מתה האם פטור מלזונם לדעת ההוא משא"כ בבנות לאחר מיתת האב חייב לזונם אפי' מתה האם שכך כ' לה אבל לעולם אפי' נולדה אחר מיתת האב כבר חייב לה משעת נישואי האם:

אך בהיות כי הפקיע חכמים שיעבד נכסיו משום תיקון עולם נהי גופו נשתעבד אבל נכסיו לא נכנסו בערבו' עד שעת מיתה משום תיקון העולם ע"כ דקדקו רמב"ם וטור ח"מ רס"י רנ"ב שלא נתחייבו נכסיו עד שעת מיתה אבל גופו נתחייב ונפקא מיני' לענין שיעבד דר"נ דכיון דנשתעבדו גופו נשתעבד גם הלוה שלו להבנות כמו שנשתעבד האב גופו מיד ונכסיו משעת מיתת האב ואילך ונ"ל דהכא קיל משארי מלוה ע"פ דנהי דאין אחריותן על נכסים מ"מ מידעם בשיעבד המוכר כל נכסיו והפקיע מע"פ שיש לאחרים עליו ויש עליהם תרעומו' כלוה רשע ולא ישלם כמבואר משא"כ הבעל והאב מוכרי' נכסיו בחייו ואין עליו לא תרעומות ולא הטילו חכמים עליו שישמור נכסיו לכשימות לזון אלמנותיו ובנותיו ובזה י"ל דברי ה"ה פי"ח מאישות שגרס ברמב"ם שאין דין קדימה בגבי' מזונו' כמו מטלטלי' שיכול להבריחם וה"נ יכול להבריחם משא"כ מלוה ע"פ מוקדמת אע"ג דיכול למכור נכסיו ולהפקיע את המלוים מ"מ מידעם בשעבוד ולא ניחא לי' לאינש להוי לוה רשע ולא ישלם להדי' ואינו דומה למטלטלי' שיכול להבריחם בצינעא אבל חיוב מזון האשה והבנות דומה טפי למטלטלים ולקמן אי"ה נפרש ע"ד אחר עפ"י דרכו של המשנה למלך אי"ה.

ואפ"ה הקשו הגדולים על רבנו האי גאון וסייעתו דמע"פ מוקדמת קודמת למלוה בשטר מאוחר א"כ חיוב מזונות נמי תקדים לבע"ח כיון דשיעבודא דאורייתא ונשתעבד הגוף מן התורה משעת נשואי' רק חכמים הפקיעו ערבו' הנכסי' מפני תיקון עולם מ"מ היינו דלא לטרוף ממשעבדי מפני תיקון עולם אבל להקדימו לפני חיוב מאוחר מ"ט יש לזה

והרי שיעבוד וחיובה קודם ועל זה תי' הרשב"א דלענין זה דוקא התנו חז"ל שלא יחול החיוב אלא דבר יום ביומו:

והטעם כי שיעבוד השטרות הוא דאוריתא ממש וחיוב מזונות נהי דהשתא דתקינו רבנן שכל אדם חייב בעצמו לזון אשתו ובניו מ"מ הוה שיעבודא דאורייתא כמו חייב אני לך מנה בשטר מ"מ לא רצו חכמים לעקור ע"י תקנתם שיעבוד תורה ומשו"ה תיקנו לכשימות הוא זמן מזונותיהם יום ביומו יהי' איגלאי מילתא למפרע שנשתעבד הגוף לזה משעת נישואי' והנכסים משעת מיתה והא דלא תקנו לא יחול שיעבוד נכסים כלל עד שעת מזונו' ממש דא"כ לא תגבה ממתנת שכ"מ ע"כ תיקנו שעבוד נכסים משעת מיתה אבל לענין קדימת טריפה עשו כאלו לא הגיע זמנו אלא ביומו וכאלו אין הגוף משועבד לכך כלל עד אז אע"פי שאינו כן מ"מ לענין זה עשאו כך ועיי' היטב וידקדק בלשון הרשב"א דמייתי ר"ן ר"פ מי שהי' נשוי ויראה שכן הוא וכל זה שלא להפקיע שיעבוד דאוריתא וקא מיבעי לי' ג"כ מכרה למזונו' אי תטרוף לכתובה דהוה כעין דאורייתא מאסמכתא טפי ממזונו' וכעין שכ' תוס' חגיגה י"ח ע"א ד"ה חש"מ בסוף הדיבור יע"ש:

וכעין זה הי' כוונת מל"מ בה"ה פי"ח מאישות שכ' עליו מ"ל פ"ב ממלוה ולוה הלכה וי"ו שלא כ"כ במזונות די"ל בוודאי כל שאם מכר לו טרף ממשעבדי הרי הוא כמטלטלי שיכול להבריחם ואין בו דין קדימה אלא במע"פ כיון דשיעבודא דאורייתא ומן התורה טורף ממשעבדי ומכ"ש שמוקדם למלוה בשטר מאוחר אלא מפני תיקון עולם הפקיעו חכמים טריפה ממשעבדי ע"י תקנה זו נתקלקל מע"פ שיכול להבריח ולא יהי' מוקדם למלוה בשטר ולא ניחא להו לחכמי' בהכי ע"כ הניחו בזה על דין תורה שלא יהיו תקנתם קלקלה למע"פ אך במזונות הם אמרו והניחו על עיקר הדין שלא תקדום זו את זו דמאי אולמי' דהאי מהאי וכעין זה בתשו' הרי"ף שבבעה"ת שער א' ח"א סי' ד' ויע"ש בגידולי תרומה:

והנה לכאורה פשטיות סוגי' כתובות נ"א ע"א אין מוציאי' לבנים מן הבנות משמע דב"ד הגבו להבנות קטנות כל נכסי' המועטי' ואין מוציאי' לבנים מהם משמע דלא כרשב"א דאלו לא חל חובם אלא דבר יום ביומו איך הגבו להם ב"ד מיד ולאלתר כל הנכסי' ואכתי לא מטי זמן חיובא אבל שיטת ר"י בתוס' ב"ב ר"פ מי שמת מורה כרשב"א דס"ל אעפ"י שאין מוציאי' מ"מ אם מכרו מכרו ואין מוציאי' מן הלקוחי' נראה דלאו לכל מילי הוי כמטי זמן חיובא והב"ד מגבי להם מיד משום דבשעת מיתה חל חיובי' ומ"מ מיתלו תלו וקאי ואי קדמו ומכרו לא מבטלי מקח דאורייתא וכאלו לא מטי חיובא אלא דבר יום ביומו ואין כאן מחלוקות:

ומה שכ' שהבת נולדה אחר מיתת האב יפה כ' שמוכח מסוגי' ב"ב קנ"ד ע"א דאפ"ה גובה ממלוה דאל"ה ממתנת שכ"מ נמי לא תגבה ואיכא נפקא מיני' אי נוטל משום ירושה או משום מתנה ומאי דק' לי' מיבמות ס"ז ע"ב כמה דלא נפיק לאויר עולם לא תקינו לי' רבנן לק"מ התם למיפסל העבדות ולאכול בתרומה קאמר דהרשב"א הקשה שם אדאמרינן אי דמעברא מבן לא עדיף מהאי דקאי הקשה רשב"א עדיף ועדיף מן התורה יש להבן לירש וממילא העובר פוסל וכי יש כח ביד חכמים להפקיע פסלותו של זה שהוא מן התורה ותי' יש כח ביד חכמי' היכי דנראה להו תקנו בכך ע"ש וא"כ ע"ז אמר אביי בבת מעוברת לא תקנו לה רבנן כח לפסול העבד דהא מדינא לית לה כלל השתא עובר זכר דפוסל מדאורייתא הפקיעו רבנן פסלנותו מכ"ש עובר נקבה דלא תקינו לה מעיקרא כלל והדברי' ברורי' ופשוטים בעזה"י והדין דין אמת דהבנות אפילו נולדו אחר מיתת אבוהון ניזונו' ממלוה דשביק אביהן הנלע"ד כתבתי וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות הכ"ד א"נ החותם באהבה רבה וברכה מרובה פ"ב יום ג' כ"ג טבת תק"צ לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמה

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הרב המאה"ג הותיק מגדול עוז מה"ו וואלף נ"י אב"ד דק"ק פלאטא יע"א:

אודת מי שמת ונפלו נכסיו לפני בני בתו זכרים ונקבות קטנים אם יש לנקבות פרנסת עישור נכסי בעזבון אבי אמם הנה אי הי' אמם חי' ונפלו נכסים לפני' ומתה וירשו בניה בזה פליגי הנ"י פ' י"נ אמתני' שם קכ"ב ע"ב הבנות ניזונית מנכסי האב ולא מנכסי האם ע"ש כ' ז"ל בשם הריטב"א בשם הרמ"ה דוקא מזונות אבל פרנסה אפילו מנכסי האם דלאו בתנאי כתובה תלי' ר"ל דבעל חוב דאחי הוי ואין חילוק בין נכסי האם לנכסי האב אמנם מהרי"ל בתשו' סי' ע"ט פשיטא לי' בהיפוך דפרנסת נישואי' עיקרה מקרא בנותיכם תנו לאנשים ואין הנשים מצוות על ככה וא"כ אין פרנסה מנכסי האם כלל ע"ש ורצונו מש"ס כתובות נ"ב ע"ב אר"י משום רשב"י וכו' אביי ורבא דאמרי תרווייהו עד עישור נכסי ע"ש והביא מהרי"ל ראי' מדדחיק ש"ס בכתובות ס"ח ע"ב בהא דאר"ה ארב"י פרנסה אינה כתנאי כתובה ולא אמר דאינה כת"כ לענין נכסי האם אע"כ בהא אין חילוק והבית שמואל רס"י קי"ג דחה ראי' זו די"ל דפשיטא משנתינו היא מדקתני הבנות ניזונית מנכסי האב וכו' ולא קתני מתפרנסות וכראיות הנ"י הנ"ל נ"ל דס"ל למהרי"ל די"ל לא מיבעי' קאמר לא מיבעי' פרנסה דפשיטא דאינה מתפרנסת מנכסי אם דהא אפי'

בנכסי אב ה"ל כהעברת נחלה כדפריך הש"ס רחמנא אמר ברא לירות ברתא לא לירות ואיך תיקנו רבנן ברתא לירות ואי לאו משום כדי שיקפוץ ויתן לבתו כבנו דאוריית' הוא דכתיב בנותיכם תתנו לאנשים לה הי' יכולת לתקן עישור נכסי כלל אבל אם דלא מיפקדי אהא דבנותיכם תתנו לאנשים א"כ איסורא איכא ופשוט דלא יתפרנסו מנכסי אם וזהו פשוט אבל מזונא דצדקה בעלמא הוא ה"א אפי' מנכסי אם נמי ליתזני קמ"ל מתוס' כיון דתנאי כתובה היא מעיקרא לא תיקנו רבנן אנכסי אם ולק"מ ק' בית שמואל וגם הגאון בית מאיר דחה ק' ב"ש ע"ש ונראה הא דפשיטא לי' למהרי"ל דהאם אינה חייבת להשיא בתה משום דקרא כתיב קחו נשים א"כ בזכרים מיירי ועלה מסיים והולידו בנים ובנות ובנותיכם תתנו לאנשים א"כ אזכרים מזהר רחמנא ולא אהנקבות וכן כ' תי"ט משנה ז' פ"ק דקדושין ע"ש לכן אין להוציא ממון מנכסי האם לפרנסת הבנות:

והנה אבי אב שמת ונפלו נכסיו לפני נכדיו צ"ע אם מוציאי' עישור נכסי להבנות דבקידושין ל' ע"א צריכי' קראי דאבי אביו מחויב ללמדו תורה דאלה בניכם ולא בני בניכם וא"כ בההיא דקחו נשים לבניכם ואת בנותיכם תתנו לאנשים דליכא ריבוי אמרי' בניכם ובנותיכם ולא בני בניכם ובנותיכם ועובדא הוה קמן במותב תלתא זה איזה חדשים ולא פסקנו לבת הבן כלום מנכסי אבי אביה במקום אח דאין לומר דהאב יורש בקבר מאביו ומוריש לבניו ומחויבי' בפרנסת הבת זה ליתא חדא דיכולים לטעון מכח אבוה דאבא קאתינא כדפסקי' בטוש"ע ח"מ סי' רי"א סעי' ג' ד' והוא מש"ס ס"פ מי שמת ותו דהאב בקבר לא מחייב במצות הבן על האב להשיא בניו דבמתים חפשי וא"כ בממנ"פ לא יתחייבו רבנים ליתן עישור נכסי להבנות ואי משום אומדנא דאלו הי' זקן חי הי' נותן כך לנדוני' נכדו אין לנו לדון בדמיונות ואומדנות דלא מתפרשו בש"ס ושם לא נאמר אלא באב שמחויב מן התורה להשיא בתו אמדינן דעתי' כמה הי' מפריז לנדן אבל גוף הנישואי' אינו צריך אומד דודאי הי' משיאה לבעל שהרי מחויב מן התורה ואין האומדנא אלא כמה הי' מפריז לנדן אבל באבי אב ואם דאינן מחויב להשיאה אדרבא איכ' קצת כמו עבורי אחסנתא מברא לברתא ניקום אנן ונימא אלו הי' חי הי' משיאה והי' מפריז כך וכך ולהוציא הסך מהאחים זה מנין לנו ע"כ אין להוציא אפי' מנכסי אבי האב מכ"ש מנכסי אבי האם:

אמנם אי הי' הבנים כולם גדולים בין הזכרים ובין הנקבות פשוט שהי' הב"ד יכול לכוף בדברים עכ"פ מטעם צדקה לסייע בסך מסוים לפי עשרם ואפי' אם הי' הזכרים קטנים ורק הבנות הגיעו לפרק נישואין עכשיו רשאי ליתן אפטרופסי' סיוע לפי עשרם של הבנים לאחשבינהו עי' ש"ע ח"מ סי' ר"ץ סעי' י"ד ממתני' דגיטין נ"ב ע"א וכל זה כשכבר

הגיעו לנישואי' אבל אם הבנות קטנות להפריש עתה ממעו' הזכרים קטנים משום הבנות לכשיתגדלו אינו נכון דהא אינו רשאי לעשר ולהניח ומ"מ הכל לפי ראות עיני הדיינים אם יראו אם יתגדלו הבנים לא ישמעו לקול הורים כדור הזה הפרוץ בעו"ה ולא יאזינו ותשבו הבנות עד שילבינו ואפשר יש רשות לב"ד לקצוב המעשר מירושתם לחלק בין הבנות לכשיגיעו לנישואין ואמנם יהי' הקרן ההוא עומד בחזקת הזכרים והפירות שלהם אך יוכתב בפנקס הקהל שסך הזה שהוא מעשר ירושתם יחולק בין הבנות לכשיגיעו לנישואין והוא להם מתנה מאחיהם מעשר מעותיהם ויש בזה קצת ועשית הישר והטוב ועי' סמ"ע שם סקמ"ג ועי' תשו' מהר"י מינץ סי' א' דרמז עליה ש"ך סקי"ח ועיי' ביו"ד סימן רמ"ח מובא דברי מהר"י מינץ ועי' ש"ך שם סק"ט יעי' שם סי' רמ"ט בש"ך סק"ג מדיני מעות מעשר וכולי האי ואולי וה' יצילנו משגיאות הכ"ד א"נ דש"ת בעה"ח. פ"ב יום א' י"ב למב"י תקפה"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמו

שלום וכ"ט לידידי הרב החרוץ בעל פיפיות המופלג כבוד מה"ו נפתלי נ"י אב"ד דק"ק וואהרין יע"א:

גי"ה הגיעני אודת אצמנה א' מניקה שנתנה בנה למניקה ואחר יב"ח גמלתו וג' חדשים אח"ז נטפל אלי' נער א' משרת ביתה ונסעו בסתר הרחק מאוד אל מקום אביו של הנער בשמו עקיבא רועי בקר פורץ גדר והאב סידר להו קידושי' בקיבוץ עשרה אשר לקט לו בכפר שלו ושוב בא הזוג לביתם בסתר מבלי הודע שנישאו זל"ז שהרי בלא"ה דרים זע"ז עד שנודע הדבר ע"י הרב דשאכטיץ וכשנקראו הזוג לפני מעלתו אמר הבעל א' הורה לו כי די בהמתנת י"ח חודש והוא סבור חשבון י"ח חודש מיום מיתת הבעל ולא מיום לידת הולד והנה נתגלגל הדבר ובא בערכאותיהם ויען כי מלכות ושרי מדינתינו יר"ה מלכי ושרי חסד הם ורוצים בקיום דת ע"כ גם כי קשה בעיניהם להפרידם לגמרי כי הזוג יושבים באורענדע אשר חכרו מהשרים מ"מ הסכימו ככל אשר יצא מפינו כן יעשה לענוש על ב' דברים א' על נשאו מינקת חברו שלא כדת ב' על גוף ענין נשואי בסתר שלא כדת ונימוס שום אומה מכ"ש כדת מו"י ועתה נפשו היפה בשאלתו כדת מה לעשות:

הנה דעת חלקת מחוקק סי' י"ג סק"ו הסכים שת"ח ששגה בההוראה חשיב מזיד ואפי' כהן צריך לגרש ועם הארץ ששגה בדין או שלא ידע שהיא מינקת או בתוך ג"ח הבחנה אפי' לישראל סגי בהפרשה והעלה בית מאיר דע"ה שנתלה בהוראת חכם דינו כשוגג אך

פשוט שצריך לברר בפנינו מי הורה לו כן ומ"ט סמך ע"ז ולא שאל החכם שבעירו שכל הוראותיו על פיו דאל"ה קיטור קחזינא הכא וקיימ"ל בי"ד גבי שבח דאין כל אדם יוכל להתנצל שוגג הייתי ואע"ג דאשה מהימנית לומר כזה התיר לי חכם ואינה צריכה לברר היינו שאין אנו רואי' שגגת הוראה אנו מאמינים לה שחכם הורה כדין ואין בודקי' אחרי' אבל אם אנו רואי' דם טמא והיא הכשילה או רוצית להכשיל בעלה ותולות עצמה בחכם שטעה בהוראה לאו כל כמינה וזה פשוט מאוד ומעלתו במ"כ עירב הדברי' לפום ריהטא לא אשגח וא"כ אי מברר כל הנ"ל שיש לומר שהוא שוגג בהוראת חכם אז לחלקת מחוקק צריך פרישה ולהב"ש דמיקל יותר דסגי בעונש נידוי דגרס בש"ע ובישראל יש לסמוך אמאן דמיקל בשוגג יע"ש:

ויש לומר עוד באשה גופה צריכה לומר איש פלוני חכם טיהר לי את הכתם כיון דאומרת פלוני מירתתא דילמא שיילי' לי' אע"ג דלא צריכא למשיילי כיון דאפשר לשואלו מירתתא ואהא סמכי' בחשוד שבמשנת דמאי דאומר פלוני מומחה ולרמב"ם כ' סתם ישראל בדורות האחרונים דינם כחשוד כמ"ש ספ"ג ממ"א הל' כ"א וע"ש בה"ה ה' י"ט ויעוי' ש"ך י"ד רס"י קי"ט ואין כאן מקומו דבנידון שלפנינו עינינו רואות דמזיד גמור הוא וזר מעשיהו במחשך שלא כדרך נישואי' ישראל והסתיר נישואי' גם אח"כ ולולי הרב דשאכטיץ גילה מסתוריו היינו סבורים שהוא והיא פנויים העל כזה ידון מעלתו דין שוגג:

והשתא נהי דאינני מכניס עצמו בנידון הלז ובזמן הזה בעישוי גט אבל עכ"פ צריכי' הפרשה מן הדין איזה חדשים עד אחרי ככלות כ"ד חודש מלידת הולד וזה אשר הגיס לבו וסדר קדושי' ישוב אל ה' וירחמיהו פן רבצה בו כל הכתוב בס' פני יהושע קונטרס אחרון סי' תק"ן ואעפ"י דבמעשה דאתי' לידי' שם הקיל אחר ט"ו חודש היינו שהי' מתחלה ע"י שגגת הוראה ומ"מ אחר הנישואי' יב"ח מיום שהוקבעה ע"ש והתם חשש לביטול שידוכי' אבל הכא להמתין איזה חדשים לא הי' לו להגיס לבו בהוראה והי' לו לשאול פי רבנים גדולים חקרי לב הסמוכי' לשם הסכל עשה:

אמנם מ"ש מעלתו בהפרשה איכא למיחש לאיסורי כרת ומיתת ב"ד אם לא יהי' בעלה משמרתה תמיה לי וכי עד עכשיו מי נטרה ואם היא נחשדת כל ישראל מי נחשדו ולא דמי למופקרת שבתשו' מהר"י מינץ דמייתי רמ"א סעי' י"א המעיין בפנים יראה התם הי' החשש שגם הילד ירד עמה לבאר שחת [כמבואר לעיל סי' ל"ד] ופשיטא דבכל מקו' דאיכא למיחש להכי החכם המורה יהי' עיניו בראשו ויחוס על נפשות אביונים נקיים אבל על הני עברייני לא נחוס:

ואם א"א להפרישם ולנידוי אינם חוששי' כפי שכ' מעלתו גם אין רשות מהמלכות לנדות אעפ"י שראוי להכותם מכת מרדות ע"י שלוחי בדמ"מ נ"ל אם הוא ברצון השרים להעמיד הזוג איש ואשתו סמוך לפתח בהכ"נ בק"ק וואהרין וסורחנם כתוב על לוח לבם שנשאו זא"ז שלא ברצון חכמים ושלא בנימוס המדינה ויוסרו רבים ולא יעשו כמעשים הללו אזי טוב הוא וגדר גדול:

ומ"ש מעלתו שאפשר שהאשה מעוברת ואם נכוף לגרש נפסיד העובר שגרושה אינה משועבדת להניק ואין דוחין נפש מפני נפש אלו דבריו כבר כתבתי כי בלאה"נ אין דעתי לכוף ולגרש אך מ"ש אין דוחין נפש מפני נפש והוא ממשנה דמס' אהלות ספ"ז ושם מבואר דעובר נדחה מפני חי ממש ואולי ס"ל למעלתו התם להמיתו כשהוא במעי אמו ואין אנו מוזהרי' על העוברים אבל הכא לחוס עליו לכשיצא לאויר עולם מה יאכל אפשר דשוה בזה לילד שכבר יולד והי' לו לפרש וכולי האי ואולי ועוד האי עובר נהי דאמו אינה מחויבת להניק מ"מ סתם אמו מרחמה ברא ותניקה ועוד אית לי' אב דמסמס לי' בבעי וחלב אבל האי יתום דלית לי' אבא ואמו עזבתו ואע"ג דכבר גמלתו מ"מ אין לנו לבדות דברים בדויי' לעבור על דברי חז"ל שתקנו משום לא פלוג:

מ"ש מעלתו ברמב"ם שכ' מינקת חברו שותה שאין כאן עבירה לא ידעתי מה הי' לו ודברי רמב"ם מבוארי' במקומו במשנה למלך שם כלפי שפ' שם אפי' אי' דרבנן כגון ארוסתו בבית חמיו הוה אינו מנוקה מעון ואין המים בודקי' והדעת נותן כן עפ"י מ"ש רמב"ן בפ' סוטה דאין שום מצוה בתורה תלוי בנס שלא בטבע כ"א השקאת מי סוטה מפני שאין השכינה שורה אלא במיוחסי' שבישראל ולפיכך אם אין הבעל מנוקה מעון כל דהוא אפי' דרבנן שוב אינו ראוי לנס ההוא וס"ל לרמב"ם דוקא בעון איסור ביאה אסורה אבל הכא אין הביאה אסורה אלא שיורד לתוך אומנת חברו ופסק לחיותי' דחברי' וכקובע חנות בצד חנותו של חברו דפסק לחיותי' דחברי' וכי נאמר מי שאינו מנוקה מעון בענין משא ומתן לא יהי' המים בודקי' אשתו וה"נ איננו אלא פוסק חנותו של הילד הלז וכ"כ תוס' בשם ירושלמי התם בסוטה דאסמכוה אקרא בשדה יתומי' אל תבוא פי' כאלו כתיב בשדי יתומים בשין ימין לשון יונקי שדים משו"ה אין כאן עבירה שראוי למנוע בדיקת המים וכל דברי אלו כלולים בדברי משנה למלך במקומו פ"ב דסוטה סוף הלכה ח' ואין להאריך יותר והנלע"ד כתבתי הכ"ד א"נ. פ"ב כאור בקר ליום ב' י"ג כסליו תקצ"א לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמז

שלום רב לידידי תלמידי הרב המופלא החרוץ כבוד מה"ו עקיבא נ"י רב דק"ק קובנא יע"א:

מכתב שאלת חכמתך הגיעני ע"ד ראובן שמת והניח חיים לכל ישראל ובחיים חיותו נתן מתנות הרבה ומטלטלין לאשתו ועכשיו מערערים חתניו לוקחי בנותיו שעי"ז יוגרע כחם בשטר חלק חצי זכר שיש להם הנכתב בתורת חוב גמור כמנהג מדינתנו ומעלתו צלל במים אדירים כיון שבשטר חח"ז נכתב קנין אוה"ב א"כ אין להאשה כח להפקיע חלק הבנות הנ"ל:

אין לי פנאי להאריך ולהשתעשע עמך בדבר זה אבל לדינא אומר יש ג' אופני מתנה אם נתן לאשתו מתנה בלי שום טעם ופני' רק כי חפץ בה אין להרהר אחר המתנה כלל והרי כל ימיו יכול לעשות עם נכסיו מה שירצה והרי קמן לפי נוסח הנחלת שבעה כותבין בכל שטר חח"ז קנין אוה"ב ומעשים בכל יום שאדם מוסיף לאשתו על כתובתה כמה אלפים באין פוצה פה כלל וראינו שהשואל במעיל צדקה רצה לומר דהקנין אוה"ב יועיל שאם תמות האשה יהי' להבנות חצי חלק זכר מכתובתה שניתן לה מעזבון בעלה ועל זה השיב שאינו אלא שגם תסייע להבנות ולעזור להם בכל כחה להמציא להם חלקם מנכסי אביהם אבל לא מכתובתה אחר מותה והנה לא עלה על דעת השואל לומר שגם עתה אחר מיתת הבעל יהי' הבנות קודמת בחובתם קודם לגבי' כתובה של האשה אלא הי' פשוט להם שהאשה קודמת בכתובתה אע"ג שעי"ז ימעט חלק הבנות בנכסים וקשה אמאי הא אלו הי' הבעל לוה מאחד ושיעבד לו נכסיו בקנין אוה"ב והגיע לזמן טריפת החוב הי' הבע"ח המאוחר הזה קודם לכתובת אשה המוקדמת לו משום ששיעבדה בקנין אוה"ב וא"כ ה"נ נימא הכי ואע"כ צריכין לומר דהקנין אינו אלא לקיים דברי השטר שהוא שהבת תקח כחצי חלק זכר כעין ירושה בשעה שיורדים לנחלה וכל זמן שלא נפרעו החובות וכתובות אשה וכל זמן שלא לקחו בעלי מתנות מתנותיהם עדיין אין כאן הורדה לנחלה ולא ירושה ואין כאן קנין אוה"ב עד שתגיע זמן הורדה לנחלה ומשו' כן לא נסתפקו השואלים שבשו"ת מעיל צדקה הנ"ל בזה שתהי' הבנות קודמת לכתובתה כי כל זמן שלא גבתה הכתובה שלה אין כאן נחלה ורק הי' ספק שלהם אחר שכבר גבתה הכתובה שלה מבעלה ומתה אח"כ שיטלו הבנות ג"כ חח"ז וגם זה דחה הגאון הנ"ל וא"כ ה"ה למתנה שקבלה האשה מבעלה שאין כאן מקום לבטלה מטעם קנין אוה"ב שלה כי אין הקנין מתחיל עד אחר פרעון החובות והמתנות כנ"ל:

ואין לטעות במ"ש רמ"א בח"מ סי' רפ"א דהחוב שכ' בשטר הוא עיקור ולא הירושה וא"כ קדמה כח הבנות בחובתה למתנת האשה המאוחרת דז"א דדבר מוסכם הוא כמה פעמים דהירושה עיקור ולא נכתב בלשון חוב אלא לענין זה שתיטול הבת גם מדברים שלא באו לעולם בשעת כתיבת השטר ואהא קאי רמ"א דלענין זה לבד החוב עיקור אבל לא לשאר מילי דדבר ידוע הוא שהחוב הוא הודאה של שקר ולא הנהיגו האחרונים כן אלא לחבב האשה על בעלה לומר כבן אני חשוב אצל חמי שמוריש את בתו חלק זכר ונ"ל שהנהיגו דוקא כחצי זכר שיהי' מעלת הזכר על הבת כמעלת הבכור על הפשוט בדין תורה וכעין דאורי' הנהיגו ולעולם ירושה עיקור ומה"ט נ"ל שהנהיגו להתנות לבר מקרקעו' וספרים מפני שעשו הירושה עיקור והוה ח"ו כעובר דבר מן התורה דרחמנא אמר ברתא לא תירות וכי האי גונא פריך הש"ס פרק נערה אכתובות בנין דכרין ותי' הש"ס שם דהא נמי דאורייתא כי היכי שיקפוץ עלי' דתינסבו לגברא וזה כבר בטלו הגאונים שראו שבזה"ז אדם נותן לבתו יותר מבנו כמ"ש הרא"ש שם וכל הראשונים וא"כ קמייתא בטל ואתו בתרייתא ותקנו ירושה כח"ז:

ע"כ ראו שעיקור קרא דפ' נחלות אקרקע קאי תדע לך דאלת"ה קשה אבנות צלפחד דאמרו למה יגרע שם אבינו הא אכתי לא נאמרה פ' נחלות ומנ"ל דבת לא תירות דלמא באמת הבת יורשת ומה הי' להם כי נצעקו אע"כ מפני ששמעו חלוקת א"י למשפחותם לבית אבותם ואם תירוש הבת תיסוב הנחלה למטה אחר ומסברא שאין ראוי לעשות כן כאשר ראינו שבאו בני יוסף בסוף פ' פנחס על הסבת נחלה מסברא שלהם ש"מ דסברא חיצונה כן הוא שלא תסיב נחלה ע"כ מיד ששמעו חלוקת הארץ לבית אבותם מיד ידעו והבינו דעכ"פ בת במקום בן לא תירות נחלה וע"כ באו ושאלו שעכ"פ אם אין בן תירוש הבת וע"ז אמר הקב"ה כן בנות צלפחד דוברות נמצא אין מפורש בקרא אלא בירושת הקרקע לא תירוש הבת במקום הבן אבל בירושת המטלטלין נהי דודאי הא נמי דאוריתא ולא פלוג קרא ואין לבדות חלוקים מלבנו בדיני תורה מ"מ תיסגי לן דבקרקע מפורש בקרא טפי ממטלטלין:

וידוע מה שהשריש ט"ז כמה פעמים דבמה שמפורש בהדי' בקרא אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה עיי' בא"ח הלכות שופר ובי"ד סי' קי"ד ובח"מ סי' ב' ורמז לדבריו בתוס' ב"מ ע' ע"ב ד"ה משיך וכו' וא"כ הא דפריך הש"ס בפשיטות רחמנא אמר ברא לירות ברתא לא תירות ואתו רבנן ותקנו דברתא לירו' היינו אכתובות בנין דכרין דבימיהם הי' עיקור נכסיהן קרקע ויהיב איניש לברתא קרקע ומיסב נחלה דקרקע וגם כתובות בנין דכרין גופא הוה שינוי בירושת בן בין הבנים ועבורא אחסנתא בקרקע נמצא

עוקר מאי דכתי' באורייתא בהדי' ואין כח ביד חכמים ע"כ פריך הש"ס בפשיטות אבל בתרייתא הנהיגו שח"ז במטלטלין דוקא כיון שראו תיקון הדור בכך יש כח בידם לעקור דבר מן התורה כשהשעה צריכא לכך כשהדבר אינו מפורש בתורה כירושת מטלטלין והנה מצינו ר"פ מי שמת ושלהי כתובות דאמר אדמון הואיל ואני זכר הפסדתי ופי' אביי הואיל ואני זכר ועוסק בתורה הפסדתי ונהי דרבא דחי לי' מאן דעסיק באורייתא לירות מאן דלא עסיק באורייתא לא לירות מ"מ סברת אביי סברא גדולה היא ולהדי' כ' תוס' שם ובפ' נערה דעכ"פ לא נתבטלה סברת אביי מכל וכל וא"כ ראו ג"כ שעכ"פ בספרים שהניח האב שעיקרם אינם ניקנים אלא לעוסקי בתורה אין לעקור הסברא הפשוטה דזכרים דעסקי בתורה לירות ובנות דלא מיפקדי את"ת לא לירות כנלע"ד במה שלא מצאו המחברים ידיהם בטעם המנהג ולפע"ד האמת כמ"ש:

מ"מ מבואר דאי החוב וההודאה העיקור ליכא שום סברא שלא לגבות כ"א ממטלטלי' וגם לא מספרים אע"כ הירושה עיקור וכנ"ל ואין קנין אוה"ב אלא לקיים הירושה ביד הבנות לשירדו לנחלה ולא קודם ומתנת הבעל לאשתו קיים נמצא לזה לא הועיל קנין אוה"ב כלל:

פן השני שהיתה המתנה רק להערים ושקר וכזב כי מעולם לא נתן לה שום מתנה רק שעשה קנינים עם אשתו ובניו הזכרים על הבנות לומר שנותן לאשתו מתנה ובאמת אינו נותן כלל א"כ פשוט שאינו מועיל ואם יש בזה חשד יכולים להטיל חרם סתם מי שיש לו ממונו בידו ומערים להפקיע שטח"ז וזה גרע טפי מהערמה שבח"מ סס"י צ"ט דהתם הערים טרם שהלוה ובשעת הערמה עדיין לא הי' חייב לשום אדם וי"ל כשהלוה באותה שעה ה"ל להמלוים לידע שמכר או נתן נכסיו וכשהלוו לו אפסידו אנפשי' ואפ"ה מבטלין ערמימותו מכ"ש הכא שכבר חייב לבתו סך התחייבותו והוא מערים אינו כמערים אלא גזלן גמור ולזה לא צריך קנין אוה"ב:

אמנם הפן השלישי שנתן מתנה גמורה לאשתו אך לא נתן לה אלא משום הברחה מבנותיו כי דעתו קרובה אצל אשתו יותר מלבתו ואי לא התחייב' שטר חח"ז לא הי' נותן לאשתו כלום אך כיון סופן של נכסים שיפלו ביד בתו נוח לו להבריחם לתתם במתנה גמורה לאשתו. וכעין שטר מברחת דכתובות ע"ב ע"ב דברי האי גוני מדינא המתנה קיים אבל לא טוב עשה בעמיו דאיסורא הוא להבריח נכסיו משטחח"ז כמ"ש רמ"א בא"ע סי' ק"ח ונוסף על זה כתוב בכל שטחח"ז קבלתי ח"ח ושבועה דאורייי' שלא להפקיע חוב זה ושלא להבריח ועמ"ש מוז"ה מה"ר שש"ך זצ"ל בתשובת חנוך בית יהודה סימן קי"ג ונהי אם עבר והבריח עבריין הוה בטול מקח לא הוה כמו שפסק רמ"א ח"מ סי' ר"ח מי

שנשבע שלא למכור ועבר ומכר הוה מכירה מ"מ מסתיין למקרי עבריין ולכופו לקיים שבועה ונהי אי הי' מבריח נכסיו ע"י אחר והוא מת א"כ את מי נכוף העובר מת והלוקח או המקבל אשר הוא חי לא נשבע ולא עבר עבירה מ"מ הכא שהבריח לאשתו וגם הוא חתום בשטר קנין אוה"ב א"כ גם החרם והשבועה עליו תסוב וכופין אותה שלא לעבור על חרם ושבועה ומה שיש לדבר בזה מענין שבועה בכתב ועיין בש"ך י"ד סי' רל"ב סעיף כ"ה ובחות יאיר רס"י ט"ז ובשב יעקב ובנודע ביהודה כרך א' ובתשובה א' [עיין ח"ס חלק י"ד סי' ר"כ וסי' רכ"ז] הארכתי לבאר הדין על בוריו ואין כאן מקום להאריך וה' שנותיו יאריך על התורה והעבודה תמה עד יראה בנויות ברמה כחפצו וחפץ א"נ החותם בכל חותמי ברכות. פ"ב יום ד' ער"ח שבט תקע"ה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמח

שלום להרב המופלא מהו' משה נ"י אב"ד בק"ק טאפינארא:

ע"ד מי שנשא אלמנה וכמו חדש ימים אחרי הנשואין נשאו ונתנו בה מוזרת בלבנה כי הרתה לזנונים ונקראתה לפני הרב והכחישה הדבר ובכמו ד' חדשים אחרי הנישואין ילדה והנה מה שנוגע אם מותר לקיימה מיניקת מזנה לא אטפל כי מימי לא יצא מתחת ידי שום היתר על שום מיניקת חברו והרוצה לסמוך על דברי הגאון נב"י מהדורא קמא סי' י"ח מאן מירמא לה מיני' ולי מה איכפת לי':

אך מה ששאל אי מאוסה בעיניו ורוצה להוציאה אי יש לה כתובה ותוס' מפני שראה בס' באר היטב בא"ע סי' קט"ו ס"ק כ' בשם מהרי"ט חא"ע סי' ט"ז דאפי' זינתה בעודה פנוי' אין לה תוס' דברי באר היטב המה קילורין לעיני הרואין בארובות ועיורון להמציץ מן החרכים כי הרב ההוא ז"ל נתן מקום למעיינים לעיין בשרשי הדברים ולמצוא בהם טעם כצפיחת בדבש ומקום מכשול להמציץ מחרכיו וסומך על משמעות דבריו כפשוטן ואינו כן:

בתשו' מהרי"ט עובדא הוה בא' שנשא אלמנה ונתברר שזינתה בהיותה פנוי' וילדה תחתיו ושאל השואל והשיב הגאון ז"ל שלא בירר השואל מה נסתפק וכ' וז"ל ומ"מ איכא למימר הואיל ונמצא מעוברת ויצא עלי' שם רע מאוסה היא בעיניו ומפגמ' טפי הלכך הוי מקח טעות דומי' דהא דאמרי' פ"ק דכתובות כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה לית לה כלל וכ' ואין לומר שאני התם משום דבחזקת בתולה כנסה דהא בנמצאת מוכת עץ יש לה כתובה מנה אלא טעמא משום קפידא הוא דבבעילה קפיד דה"ל פגמי רבתי בהכי כדאמרי' ס"פ בן סורר ומורה מעשה באדם א' שנתן עיניו באשה וכו' כ"ש לבעלה שפגם

לו ופגם לבני' אשר תלד ואפשר שיהא בדין להוציאה בלא תוספות אם נודעו שזינתה בהיותה פנוי' דאדעתא דלמשקל ולמיפק לא כ' לה ואולי על זה נשאלה שאלה עכ"ל שם ולא פסק בזה דבר ברור כ"א כמסתפק בדעת השואל כתב כן וכולי האי ואולי:

ויש מקום לעיין אמאי קפיד אי אבעילה באיסור ופריצות וא"כ כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה בהיתר כגון שכבר נישאת ונתאלמנה לא יהי' מקח טעות וא"כ אדמפלג בין מוכת עץ לדרוסת איש ליפליג בדידי' ואי אשבירת בתולים ע"י בעילה קפיד א"כ בנשא בחזקת בעולה כגון נושא אלמנת חברו ואח"כ נודע לו שזינתה ג"כ מה איכפת לי' ואלו עובדא דמהרי"ט הכי הוה ואפ"ה כ' דאיכא מק"ט וצ"ל דתרווייהו איתנהו נשא בחזקת בתולה ונמצא' בעולה אפי' בהיתר הוי מקח טעות כדמוכח פ"ק דכתובות דאל"ה ליפלג וליתני בדידי' ומדלא מפליג אלא בין בעולה למוכת עץ ש"מ בכל מיני בעילה אפי' של היתר איכא קפידא ותו יליף מהתם כיון דבמאי דקפיד הבעל הוי מקח טעות ושמעי' ס"פ בן סורר ומורה דפריצותא דאיסורא איכא קפידא א"כ ה"ה נשאה בחזקת אלמנה ושמע עלי' פגם זנות הוי נמי מקח טעות ומפסדת כתובתה כן צריכים לפרש ומ"מ יש לפקפק נהי דמוכח מס"פ בן סורר ומורה דאיכא פגם בשזינתה בפנוי' מ"מ מי שקל בפלס שיהי' דומה לפגם כנסה בחזקת בתולה ומצאה דרוסת איש אפי' בהיתר דאיהו בעי למיטעם טעם בתולה עיי' תוס' כתו' ט' ע"א ד"ה האומר ול"ו ע"ב ד"ה אי וכו' וצ"ע מ"מ הוא לא אמרה אלא ע"ד אולי:

ומ"מ כל זה לענין מנה ומאתים אבל מה שהוסיף הגאון מהרי"ט בסוף ואפשר דאפי' תוס' לית לה דע"מ למשקל ולמפק לא כ' לה צ"ע מ"ש מאלמנה לכה"ג דס"פ אלמנה ניזונית דאפי' לא הכיר בה והטעתו יש לה תוס' כמ"ש הרא"ש שם דיש לה תוס' מדשמואל וטעמא פירש"י שם משום חיבת ביאה גמר והקנה לה במתנה וכ"כ תוס' ר"פ אעפ"י ד"ה לעוברת על דת וא"כ מ"ש זינתה פנוי' דתיפוק בלא תוס' וצ"ל דס"ל למהרי"ט בשלמא התם הביאה עצמה אינה מאוסה רק איסורא רביע עלה וכיון שהוא לא הכיר בה ואונס רחמנא פטרה וא"כ תו לא מאיסה לי' ואיכא חיבת ביאה משא"כ כשזנתה ונטחנה לאחר הפגם הוא במעשה הביאה בעצמה וליכא שום חיבה שיקנה לה התוספ' אבל באמת צ"ע דהרי בסמ"ע סי' רל"ד ס"ק ד' כ' במי שמכר איסור דאורייתא פטור לשלם מפני שצער לו האכילה שאכל ע"ש ואעפ"י שגם התם לא הכיר ואכל באונס אפ"ה פטור מלשלם וחז"ל דימו חלבים ועריות לענין הנאה אהדדי' וא"כ כי היכי דדמו לענין חיוב ה"ה שיהי' שוים לענין תשלומין ומאי שנא ובלאה"נ צ"ע מ"ש הכא באלמנה לכה"ג ולא הכיר דצריך לשלם תוס' ומ"ש התם דפטור מלשלם מה שאכל עתה מצאתי

ק' ז' בס' בית מאיר רס"י קט"ז ולא העלה כלום ע"ש ויש לדחוק ולחלק כיון דהכא איכא קנסא במה שמפסדת מנה ומאתים די לה בזה הקנס משא"כ במוכר טרפה שאין לנו קנס אחר רק להפסידו דמי מקחו אבל עכ"פ על המהרי"ט קשה איך נאמר הואיל ומאוסה הבעילה בעיניו פטור אפי' מהתוס' והלא כל בעילת איסור מאוסה בעיניו כמו אכילת איסור ואפ"ה חייב בהתוס' ועיי' ש"ך י"ד סי' קי"ח ס"ק כ"ז וסוף דבר דברי מהרי"ט בזה לא נאמרו להלכה וכ"ש למעשה ומכ"ש לענין מה שהכניסה לו שבוודאי צריך להחזיר כל מה דאתי' מחמתי' דעתה מכניסי' מעות מזומנים והוה כחוב גמור וצריך לשלם עיי' ב"ש סי' קט"ו ס"ק כ"א:

ומ"ש מעלתו דהוה עוברת על דת אחר התראה כיון שנאמר לה מפי הרב שאם אמת שהיא מעוברת אסורה לבעלה ולא הודית ולפי דעתו אם יש עדים כשרים המעידים על התראת הרב תפסיד כתובה ותוס' (ומ"מ מה שהכניסה לא תפסיד) לא נלע"ד דלא מיקרי עוברת על דת אלא במה שעתידה להכשיל לבעלה לעתיד אבל אם לא תכשילהו עוד לעולם לא ותדע דהרי בכתובת ע"ב ע"א תני' הי' ר"י אומר היודע באשתו שאינה קוצה לו חלה יחזור ויפרישו אחרי' פירש"י לא תוציא כי יש לו תקנה ות"ק סבר אין אדם דר עם נחש בכפיפה א' ומסיק שם דלמא מיקרי ואכיל משמע דאי לאו דאיכא למיחש דמיקרי ואכיל לא הי' צריך להוציאה אע"ג דעברה אחר התראה מ"מ לא הי' מוציאה ואם כן הכא ליכא למיחש שתכשילהו עוד באיסור מעוברת חברו לעולם אינה מוציאה אפי' אחר התראה:

מיהו למ"ש ב"ש סי' קט"ו ס"ק י"ז דלרש"י בסוטה כ"ה שפירש האיבעי' בעוברת על דת יהודית משמע בעוברת על דת משה לא צריכא התראה א"כ י"ל פלוגתת ר' יהודה וחכמים בלא קוצה בלא התראה אבל אי עברה אחר התראה תצא מפני שעברה על ההתראה אפי' אינה מכשילתו לעתיד אבל א"א לפרש דברי רש"י כהב"ש דא"כ מאי פשיט הש"ס מארוסות אין שותות וכו' הא קנוי' מקנין לה ה"ל למימר ותסברא דהא ייחוד דאורייי' הוא ודת משה לא בעי התראה ואפי' לפמ"ש תוספ' יבמות ל"ח ע"ב ד"ה בש"א דמשמע מדבריהם דבזמן מי סוטה לא נאסרה הסתירה שאחר הקינוי מדת משה דאימת מים המאררים עלי' ולא נאסרה מן התורה אלא סתירה קודם קינוי אבל אח"כ לא מ"מ היינו באשת איש אבל בארוסה דלא שותות בוודאי כי אסתירה שאחר הקינוי איסור דאוריתא והדרא ק' לדוכתה אע"כ לא נתכוון רש"י לזה אלא דס"ל לרש"י ז"ל כיון דאמרי' התם או דלמא בעי התראה דאי תיהדר בה תיהדר והי' קשה לרש"י בהנך דת משה השנוי' במשנתי' מאכילו שאינו מעושר וכדומה מה תיהדר בה שייך הלא אם הוא

רוצה לפרוש מעשר וחלה בעצמו אמרי' דלמא מקרי ואכיל וכן בנודרת ואינה מקיימת אמרי' כן התם פ' המדיר ע"ש וא"כ איך אפשר למידע דתיהדר בה דלמא כל פעם שאנו משגיחי' עלי' מפרשת ואח"כ חוזרת לסורה ואין אדם יכול לדור עם נחש ומה יועיל התראה לזה אע"כ האיבעי' היא על דת יהודית השנוי במשנתינו דהיינו יוצאה וראשה פרוע וכדומה דבהני שייך הדר בי' ונוהגת בצניעות וה"ה בייחוד עם אנשים נמי צריכה התראה אולי תיהדר בה אף עפ"י שהוא דת משה מ"מ שייך בי' תיהדר שלא תתיחד עוד עם אנשים אבל לעולם מודה רש"י שגם לדת משה בעי התראה היכי דאפשר לעמוד עליו ומשו"ה שפיר פשיט מארוסה לא שותות:

והשתא לפ"ד לר' יהודה דלית לי' אין אדם דר עם נחש וכו' ע"כ אחר התראה מיירי דהרי גם לדת משה מועיל התראה ואי תיהדר בי' ליהדר וע"כ אחר התראה וכבר עברה על ההתראה מיירי ואפ"ה קאמר שהבעל יפריש אחרי' ולא יוציא ש"מ שאין מוציאין על העבירה שעברה כבר אלא על המכשול דלעתיד והכא לא שייך זה כנ"ל ומכ"ש דהכא לא כיונה להכשיל כ"א מחמת כיסופה לא הודית וגם מאימת גירושין מבעלה רצתה להסתיר כל זמן שאפשר ולא נחשדה כלל להכשילו ע"כ נ"ל פשוט שאינה בכלל עוברת על דת:

ונהי דאם יורה המורה דמותר לקיימה מ"מ אם הבעל אינו רוצה יכול לגרשה בע"כ ואין בזה משום חרגמ"ה מ"מ לא הפסידה תוספת ומכ"ש מה שהכניסה לו ותל"מ. פ"ב יום ד' כ"ב מרחשון תקע"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמט

רב שלומים לידידי הרב המאה"ג מעוז ומגדל כש"ת מה' משה נ"י אב"ד דק"ק סערד ובד"ץ ה' עליהם יחיו:

ע"ד הסילוק האלמנה אשר נתעצמו הצדדים אבי אביהם של יתומים עם האלמנה. האמת כי המבי"ט סתר עצמו מ"ש בח"א סס' כ"ט שסיים הכלל כי המתנות אלו כשהיא עצמה באה לגבות כתובתה באלמנותה או לגירושי' גובה כל המתנות שנתנו לה בין מקרוביה בין מקרוביו ואינם נישומים בכלל כתו' ותוס'. ואם הם מתנות שמשמשים לשניהם נראה שאם מקרובי' תקח אותם בלי שומא ואם הם מקרוביו לא תקחם אלא בשומת כתובתה עכ"ל. ואלו בח"ב סי' פ' כ' והעלה וז"ל אבל מה שנותנים אפי' קרובתי' אם הוא שמשתמשים וכו' בבית היא שלו ושמין לה בנדוניתה וכו' והרגיש בסתירה זו בכנה"ג לא"ע אשר עלי' רמז הבאר היטב סי' צ"ט אלא שלענ"ד נ"ל דלק"מ בשנעיין

בטעם הדבר שכ' סי' פ' שיהי' שלו משום שהם ככלי בית שנקראים על שם הבעל יע"ש שכ' כן בפירוש:

ומייתי התם כגון כוסות של כסף וקערה של כסף ומגריפה יע"ש יראה מזה אע"פ ששניהם משמשים אין זה נקרא תשמיש שניהם כי גם כל אוכלי שולחנו משתמשים בו וכן דרכו של עשיר מופלג שאפי' עבדיו משמשים בכסף וזהב והכל לכבודו נקרא על שמו וה"ל המתוקן לבעל שאפי' נתנום קרובי האשה מ"מ הכל שלו וכשרוצה שתקחם באלמנותה ישומו לה בכתובתה אך בסי' כ"ט מיירי בדברים המיוחדים לו ולה כגון טבעת שיכול הוא לשומו על אצבעו וגם היא ואולי גם מצעת המטה החשובים שעושים לשניהם ממש בלי שישתמשו שארי בני בית בזה תליא אם קרובותי' נותנה הם שלה ואינם נישומים ואם מקרוביו הם שלו. נמצא לפ"ז הי' ראוי להורות שהצוקר ביקס של כסף וכוס של כסף שניתן מאבי הכלה תקחי אותם בשומת כתובתה בניכוי דמי שווים אבל היא תקחם משום שבח בית אבי':

המלבושים החשובים שעשאום הבעל על שמה אעפ"י שכ' בשטר תוספת כתובה שלה שתקח כל כתובתה מלבד צעיפים ומלבושים מ"מ הכתיבה היא שלא מעיקור הדין אעפ"י שכבר כ' ב"ש מנהג זה סי' ס"ו ס"ק כ"ג כבר צווח הגאון בית מאיר סוף סי' צ"ט על זה מ"מ שמעתי שנתנה לזאת האלמנה שוה כמה מאות מלבושים ויהי' לה אשר לה אבל ליתן לה שארי תכשיטי הבית כגון טישטיכר וכדומה אין לנו וא"כ רואה אני מה שירדו הבד"צ לפייס ולבצע הרוב ע"ד הפשר טוב וישר הוא יהי' לה אשר לה וב"ד בתר ב"ד לא דייקא ולעומת זה הצוקר ביקס והכוס של כסף אשר תרצה ליקח אותם בשומא הי' צריכין ליתן לה משום שבח בי' אבי' ובשומא מיהת. אותם ישארו לבני' הזכרים מבעלה דל בלי שומא וניכוי ושארי בניו מאשה אחרת לא יהא להם חלק בהם כדי שישאר שבח בי' אבי' במשפחתה ובני'. וא"א להעמיד הדברים על עיקור ומיצוי דין תורה כי גם המביט הנ"ל לא בנה יסודו כ"א על תקנות אלגאזיר המובא בתשב"ץ ושם נאמר שאינו עפ"י עיקור הדין ע"כ נלע"ד שפשר שעשו הבד"ץ הוא הטוב והישר ולא באתי אלא להוסיף הנ"ל שיהי' כלים הנ"ל נשארים לבני' הזכרים מבעלה ז"ל דוקא:

אודות פרעון הכתובה אין לנו אלא דינא דמלכותא והוא קרוב לדין תורה אלא שיש סדק קצת ביניהם כבר אמרתי פא"פ להרבני מה' אפרים ודינא דמלכותא מבואר בזה בפס"ד של קיר"ה נומרי 29 ושם נאמר כי הכתובה הקבועה לכל איש בשוה דהיינו ד' מאות זה' שנוהגים פה בגלילותינו אותן ישולמו במטבע היוצאת דוקא בזמן הפרעון והיינו שיין. ואמנם כל התוספת על סך הנ"ל ישולם עפ"י חשבון שקאלע מיום כתיבת השטר

וחשבנו עפ"י נאמן הקהלה הבקי בחשבון הזה עולה לסך 1176 R FL.28. מלבד ד' מאות זה' שיין.400 FL נמצא עולה בסך הכל.1576 R 28.FL [ועיין לעיל סי' ק"ד] זולת זה אין אתי כ"א ברכת חיים ושלום הכ"ד. פ"ב יום ה' ז"ך א"ר תקע"ה לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנ

אור נערב גדול ורב אוחז כלי קרב ללחום מלחמות תלמיד וצורב ידיו לו רב ה"ה הגאון הגדול המפורסם גן הדסים ערוגת הבושם נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מה"ו משה מינץ נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אובן ישן ולרבנים מופלגי' מיניהו מלכי מיניהו אפרכי בד"ץ דהק"ק יע"א:

יקרת מכתבם הגיעני יום עש"ק העבר אודת האי צורבא מרבנן אשר התחתן עם עתיר נכסין א' והפריז לו סך עצום וגם התנה להחזיקו על התורה והעבודה שנים הרבה ולקבוע לו אהל מדרש של תורה בעיר ואם בישראל מלא חכמים וסופרים וכמעט קט זמן אחר חתנותו פשט לו הרגל כי הלך בדרך למרחוק וצרור הכסף לקח בידו והנושי' באו לקחת את כל אשר להזוג ולא השאיר להם מאומה ואח"כ חזר הבורח למקומו ומאומה אין בידו לפרנס הזוג והאי מרבנן צווח כי כרוכי' אי לו על אשתו או תבוא ותדור עמו במקומו מקום חיותו מקום תורתו וילמוד מתוך הדחק ואשתו עמו או תקבל ממנו גט פטורי' ויכול לישא אחרת ולא ישב גלמוד ואחר כמה התראות מרבני מדינתה וארצה בתמרוריתה עומדת לבלתי שמוע אל השופטים ואומרת נואש כי זאת אומרת היא תשאר אצל אבי' והוא ישב גלמוד עד ירחיב ה' גבול אבי' ואז שבו בנים לגבולם:

ודעת הגאון מעלתו וב"ד הצדק להתיר לו חרגמ"ה או לגרשה בע"כ על ידי שליח שיעשה שום תחבולה להגיע גט לידה ורשותה או להתיר להבעל לישא אשה על אשתו שישליש לה סך כתובתה אי בעית אימא מטעם פיסק מעות לחתנו ופשט לו הרגל ואי בעית אימא מטעם מורדות והאריך בהראות ידו הגדולה בחריפות ובקיאות ובקשו ממני אזוב אשר בקיר לעיין בפסק ההוא ולהציעו גם לפני חכמי ורבני עירי ולהסכים גם עם הנ"ל והיות קבלתי המכתב בעש"ק לא עת האסף עדרי צאן קדשים גם ביום ש"ק לא נהיגי גבן להתאסף יחד ראשי שבטי ישראל ע"כ יאוחר דבר עד יום מחר אי"ה אמסור הדבר ליד הרבנים המופלגים דייני קרתי וחריפי דפומבדיתא פה העירה ה' עליהם יחי' והיותי כי אני מוטרד לדרכי אני הולך למסעי למרחץ באדן מיד אחר י"ט אי"ה ע"כ אני מוקף כעת בחבלי טרדין קודם י"ט ע"כ עיינתי היום בפסק זה כעובר על גבי גחלים ואת אשר ראו עיני אמרתי להשיב שולחי דבר:

הנה בריש כל מראין הבי' הגאון נ"י ראי' דבפשט לו הרגל בין אירוסי' לנישואי' יכול לגרש בע"כ ממתני' דכתו' פ' שני דייני הפוסק מעות לחתנו ופשט לו הרגל תשב עד שתלבין ראשה ואדמון אומר יכולה לומר לו או כנוס או פטור ופסק בתשו' פני משה ח"א סי' ע"ז במי שנשבע לישא ארוסתו ליום מועד וגם הי' בעיר שנתפשטה תקנת חרגמ"ה ואפ"ה כשפשט לו את הרגל פיטרו הגאון פני משה מחרם ומשבועתו דיכול לגרש בע"כ מסברא דנהי דהיא לא פשעה אשר מפני זה אומר אדמון שאינו יכול לעגנה שתלבין ראשה מ"מ גם הוא לא פשע שילבין ראשו מפני חרגמ"ה או מפני שבועתו וע"כ תקבל גיטה וסיים שם שהכריח הדבר ולא פורש הכריחו לכך ובשגם משנה למלך פכ"ג מאישו' נראה כמגמגם קצת בדין זה ע"כ נכנס פר"מ להכריח הדין כך וז"ל מסתמא דמתני' והפוסקים הנ"ל שהעתיקו בדברי אדמון דיכולה היא לומר או כנוס או פטור דמשמע מזה דעכ"פ רשות בידו לגרשה בע"כ וכמ"ש הרב בעפ"מ הנ"ל והרי לדעת רוב הפוסקי' דאסור לגרש אשתו הראשונה וכ' והאריך פר"מ להוכיח העיקור שאפי' מן האירוסי' אסור לגרש אשתו ראשונה וא"כ איך סתמו במתני' והפוסקי' דאפילו באשתו הראשונה תאמר לו או כנוס או פטור אע"כ בכי האי גוני שפשט לו הרגל מותר לגרש אשתו הראשונה וה"ה לתקנת חרגמ"ה דחד דינא אית להו למגרש אשתו ראשונה עם חרגמ"ה כמבואר בבית שמואל סי' ע"ז סק"ו אלו דבריו דפח"ח:

ואני בעניי הכינותי ג"כ ראי' לדין הנ"ל אשר אכתוב לקמן אי"ה אבל ראייתו דפר"מ לא הבינותי חדא לו יהי' שהי' מפורש בהדי' במתני' בזיווג הראשון יכול לגרשה בע"כ אפי' אם תרצה לישב עד שתלבין לא היינו מבינים טעמא דמתני' כיון דמן התורה אסור לגרש בזיווג ראשון אפי' תשאר עגונה כל ימי' כדמוכח מדהע"ה והתם נשארו אלמנו' חיות כמבואר שהתירו לו לייחד ולא התירו לגרש והתם לא הוה זיווג ראשון ואפ"ה משום קשים גירושי' הי' טוב להן להתיר יחוד ולא גירושי' מכ"ש בזיווג ראשון דאסור מדינא לגרש בעל כרחה מכ"ש דאסור אפי' עי"ז תשאר עגונה כיון שהיא רוצה בכך לישב עד שתלבין ראשה רק יקרא שמו עלי' וכיון שכן מ"ט נתיר לו לגרש ע"כ משום שחותנו פשט לו הרגל והיא לא פשעה כלל נהי דגם הוא לא פשע מ"מ מה איכפת לי' והלא הוא יכול לישא אחרת וע"כ לא קאמר הגאון פ"מ אלא בעירו שנתפשטו ב' תקנות חרגמ"ה שלא לגרש בע"כ ושלא לישא אשה על ארוסתו כי כן כ' בתחלת דבריו אשר ז"ל ובעירנו נתפשטה תקנת חרגמ"ה שלא לגרש בע"כ ואף ארוסה דידן בסבלונות ואין נושאי' נשים על ארוסות בחרגמ"ה הנזכר עכ"ל כ"כ כדי להטעים לנו יושר סברתו כיון שלא יכול לישא אחרת א"כ הרי ישב הוא עד שילבין ראשו ומה פשעו וחטאתו אבל לדין המשנה

שיכול לישא אחרת מדוע נתיר לו לגרש בע"כ זה הדבר שאינו מתקבל' על הדעת כלל [עיין בסי' שאחר זה]:

זאת שנית היכי רמיזא במתני' דיכול לגרש בע"כ בזיווג ראשון הא מתני' מיירי מרצונה שאומרת לו או כנוס או פטור ואמנם אי לא תרצה להפטר מזה לא מיירי וסתמא כפירושו בזיווג שני יפטירנה בע"כ ובזיווג הראשון תשב עד שתלבין ראשה כיון שאינה רוצית להתגרש והוא אינו יכול לגרש בע"כ מה לו ולה וכן נ"ל נכון לדינא היכי דמותר לישא אחרת:

ועוד בה שלישי' תמהתי על פר"מ הגנ"י שכ' מסתימת מתני' והפוסקי' משמע אפי' בזיווג ראשון והנה התוס' וכל הראשוני' הקשו אמתני' מדרב גידל כמה אתה נותן לבנך וכו' הן הן הדברי' שנקנו באמירה וא"כ איך יכול לפשוט הרגל ולומר דמיירי באין לו לא משמע להו מדקאמר בש"ס כופין לאב וע"כ העלו בתוס' עפ"י ירושלמי דרב גידל מיירי דוקא בנישואי' ראשוני' שאז דעתו של אב קרובה אצל בנו ובתו ומשנתינו בנישואי' שניים וכן פסק טור יע"ש ונישואי' שניים רוצה לומר שכבר נישאית לבעל וזה בעל שני לה וא"כ ק"ו אי מתני' סתמא קתני וסמכי' עצמה על הא דר"ג שנדע ממילא דמיירי בנישואי' שניים מכ"ש שנדע דמיירי בזיווג שני מטעם שאסור לגרש אשתו ראשונה דאתי' מקרא דהיא חברך ואשת בריתך ומכ"ש לדעת פר"ח א"ע סי' קי"ט דבבעולה לכ"ע מותר לגרש אפי' היא אשתו הראשונה דאשת בריתך כתי' ואין אשה כורתת ברית אלא למי שעשתה כלי וא"כ הרי משנתינו בנישואי שניים וכבר נעשית כלי מאחר ופר"מ הגנ"י הרגיש בזה ודחה לדברי פר"ח בגילא דחיטהא משלהי גיטין דא"ל ר"פ לרבא לא מצא בה לא ערוה ולא דבר מהו וא"ל מדגלי רחמנא באונס שגירש כל ימי בעמוד והחזר קאי וכו' ולפר"ח קשי' מה ראי' מאונס שעשיית כלי הי ע"י ביאה דאונס והיא אינה כורתת ברית אלא ע"י בעילת מצוה כמ"ש תוס' כתובות ד' ע"א ע"כ ליתא להא דפר"ח אלו דבריו. ולא ידעתי מה ראה על ככה הא הש"ס קאי אדין תורה דלא יגרש שום אשה לא ראשונה ולא שני' ולא שלישית אלא או ערוה או דבר או מצא אחרת נאה הימנה אבל בלי שום טעם כלל אסור לגרש מן התורה שום זיווג ושאל ר"פ אי עבר וגירש מהו ועל זה מייתי ראי' מאונס ומה בכך אם לא עשאה כלי בבעילת מצוה ולא כרתה ברית עמו בדין תורה אין חילוק אבל הפר"ח מיירי מהא דדברי קבלה שלא לגרש אשתו הראשונה אלא ע"י ערות דבר ומדייק מדכתי' אשת בריתך היינו אותה שכרתה ברית עמו ע"י עשיית כלי ואין זה ענין לדר"פ ורבא כלל:

גם מה דפשיטא לי' דאנוסה אינה כורתת ברית ומייתי ראי' מתוספ' כתוב' דף ד' ע"א לא זכיתי להבין דהתוס' כתבו בהיפוך דמשו"ה נקראת בעילה ראשונה בעילת מצוה טפי אשר לכאורה נהפוך הוא דשארי בעילות הם טפי מצוה דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה וכ' משום שהיא גורמת לכריתו' ברית ודביקות שעי"ז יהי' פרים ורבים נמצא לדבריהם משום עשיית כלי וכריתות ברית נקרא בעילת מצוה אבל אה"נ אפי' בעילת עבירה אם היא מפותה נמי כורתת ברית אלא שע"י אונס קשה לי להסביר שתכרות ברית ע"י בעילה אשר צעקה בעיר ואין מושיע לה אם לא נאמר שסופה ברצון בכתוב' נ"א ע"ב. גם מ"ש דהרא"ם דס"ל בארוסה נמי לא יגרש בזיווג הראשון בלא ערות דבר מוכח דלא ס"ל כפר"ח הנ"ל שהרי עדיין לא עשאה כלי אין מכאן תיובתא כ"כ כיון דמשומרת לכריתות ברית אשת בריתך קרינן בי' לאפוקי למי שכבר כרתה ברית עם אחר שנבעלה לו והוא פשוט:

והנה ראיתי ברמב"ם פכ"ג מאישות הלכה ד' כ' הא דרב גידל דדברים ניקני' באמירה הוא דוקא בנישואי' ראשוני' ואח"כ בהלכה ט"ז כ' הפוסק מעות לחתנו והלך לו למדינה אחרת וכו' אבל אם פסקה היא על עצמה ולא הגיע ידה וכו' ויש להקשות כיון דהוא פסק הא דירושלמי דר"ג לא מיירי אלא בנישואין ראשוני' א"כ הך דפוסק מעות מיתוקם שפיר בנישואי' שניים ולא הי' צריך לפרש שהלך לו למ"ה או שלא יגיע ידה י"ל בזה הרמב"ם לטעמי' דס"ל בפסקיו ע"י עצמם בלא אביהם אין חלוק בין נישואי ראשוני' לשניים כמ"ש כ"מ שם הלכה י"ד וא"כ בבא דגדולה שפסקה על עצמה לא מתוקמי לי' אלא בלית לה משו"ה כ' גם באבי' והלך לו למ"ה באופן שמדברי פר"מ הגנ"י אין שום הכרח לדינו של פני משה הנ"ל.

ואשר אחזה אני דמשנתינו לא נקטה אלא הפוסק לחתנו ולא ידענא דינא הפוסק לכלתו לתת לבנו כך וכך ופשט לו הרגל היכי לידייני' דהא דרך לפסוק לבן כדאמר ר"ג כמה אתה נותן לבנך ואמרו כדי שיקפוץ ויתן לבתו כבנו ואם פסק מזונות להזוג או מלבושי' ותכשיטי' לכלתו שאין בעלה יכול למוכרם ולמשכנם או פסק לכלתו א' משלש שדות שאין הבעל יכול למוכרם או אפי פסק מעות ממש לכלתו שאפי' אם יוציא הבעל המעות לצורך אחר הנישואי' מ"מ הם להאשה נצ"ב ועתה פשט את הרגל והיא אינה רוצה להנשא לו בלי שיקיים פסיקתו לה וא"כ מה דינו בפשיטת הרגל בודאי אי הי' אפשר לומר שדין שניהם שוים הי' אפשר לומר חדא מיניהו נקט ואשגירת לישנא דמתני' דהפוסק מעות לחותנו ומת יכול לומר לאחיך הייתי רוצה נקטה אבל באמת אין הדעת סובל לומר בפסק לבנו שתשב היא ותלבין ראשה והוא יקח לו אשה בדומה לו מאשר

תמצא ידו או שנאמר לו או כנוס או פטור והרי הוא לא ירצה לפוטרה ויכניסנה ערום כמו שהוא זה דבר שאין הדעת סובל וע"כ פשיטא להו לרבנן דבזה כופין אותו להוציא דאע"ג דהבן לא פשע מ"מ גם האשה לא פשעה ע"כ יוציאנה בגט וסברא זו נכונה ונראית ואלו לא הוה ס"ל לחכמי התלמוד כן ה"ל לפרש מה דינו של זה וכיון שכן הלא קיי"ל בהגה' רמ"א סס"י קי"ז והוא מתשו' הרא"ש דכל שכופין האיש להוציא ה"ה אם אירע כן באשה יכול לגרש בע"כ דלא תיקן ר"ג שתהי' האשה עדיפא מהאיש יע"ש וא"כ הכא כיון דאם אבי' של בעל פשט הרגל כופין אותו לגרש ה"ה אם אביה פשטה לו הרגל כופי' אותה להתגרש זה נ"ל קצת הכרח לדין זה של הגאון פני משה ז"ל באופן שלע"ד הדין דין אמת כל שפשט הרגל בין אירוסי' לנישואי' כופין אותה להתגרש בע"כ אפי' בזיווג הראשון ואפי' במקום תקנת רגמ"ה ודוקא במקום שנתפשטו ב' התקנות שלא לישא אשה על אשתו גם כן וכנ"ל:

אמנם בנידון שלפנינו שכבר הכניסה והי' עמה ימי' או עשור ואח"כ ברח לו החותן הנה בזה כ' רמ"א רס"י נ"ב וז"ל אבל לאחר שנשאה ודאי לא יכול לבגוד באשתו משום שאין נותני' לו מה שפסקו לו אלא חייב בכל דבר שאיש חייב לאשתו עכ"ל והוא מתשו' מהר"ם בר ברוך שבגליון מרדכי פ' שני דייני סי' רע"ה אות קטן א' וז"ל השיב הר"ם ז"ל על אבי הכלה שפשט רגל לחתנו שאינו נותן לו מה שפסק עמו אינו יכול לבגוד באשתו בשביל זה כיון שכבר כנסה וכ' אבל כבר כנסה סבר וקבל ונתחייב לה שאר כסות ועונה ולכבדה כמשפט הבנות הכל כמו שכ' בשטר כתובה ואנא אפלח ואוקיר ואיזון וכו' ועוד דהלכה כאדמון מיהו יכול לכופה לילך אחריו מעיר לעיר ואם לא תאבה ללכת אחריו יש לה דין מורדת ואין לה מזונות עכ"ל לענינינו ופר"מ הגאון נ"י שפך סוללה על זה מה"ת לחלק בין פשט הרגל אחר אירוסי' או אחר נישואי' וע"כ לא אמרי' דקדשה על תנאי וכינסה סתם סבר וקיבל אלא בתנאי הקידושי' דאין אדם עושה בעילתו ב"ז אבל הכא שהקידושי' קיימי' מה"ת לומר שמחל על ממונו וכן מצא להדי' בכה"ג בשם רשד"ם (אותן ספרי' אינם בידי) כנס החתן בלי נתינת מעות לא מחל וא"כ ע"כ הך דגליון מרדכי מיירי שכבר פשט הרגל קודם נישואי' ואפ"ה כנסה הרי סבר וקיבל אבל אם הטעהו חמיו והראה לו מקו' מוצא לכסף וכנסה ואח"כ פשט לו הרגל אם כן הי' הכניסה בהטעה ויכול להוציאה בע"כ אחר הנישואי' כמו אחר האירוסי' אלו דבריו נ"י:

וכל רואה בצדק יראה כמה דברי' דחוקי' בכוונת גליון המרדכי וקושי' שלו הייתי יכול לדחות ולומר דה"נ כיון שכל בעילותיו על דעת שאם יפשוט לו הרגל לגרשה בע"כ א"כ חזקה אין אדם עובר על אל תחרוש על רעך רעה ועושה בניו בני גרושת הלב ואין זה

ענין לדברי כה"ג הנ"ל שלא מחל ממון שלו לחותנו דהיינו שהממון ישאר חוב אבל להאשה מחל שלא יגרשנה בע"כ עבור זה ולק"מ אבל שינויי דחיקא לא משנינא וכל מעיין בצדק יבין לאשורו דברי תשו' מהר"ם הנ"ל עובדא הוה בא' שלא רצה לגרשה רק לבגוד שתשב עד שתלבין ופסק מהר"ם ז"ל אפי' לחכמים היינו אחר אירוסי' אבל אחר שכנסה לא ומכ"ש שהלכה כאדמון וה"נ או יקיים מה שנדר לה בכתובה אנא אפלח וכו' או יפטור בגט ואולי הי' במקום שלא נתפשטה תקנת חרגמ"ה והטעם שסבר וקבל אחר הנישואי' מרומז בדברי' דהרי כותבי' בכתובה היא הכניסה שימושא דירה ודערסא שוין כך וכך והוא קבל זה בנידוני' וע"ז התחייב עצמו ואנא איפלח וכו' א"כ הרי הודה בעצמו שבשביל דבר מועט השוה מאה זקוקי התחייב עצמו כל תנאי כתובה וגם הודה שכבר קיבל אותו הסך ונהי שמ"מ לא מחל שארי התחייבות שיש לו עליו מכח שארי שטרות הנשארי' בידו מ"מ נגד אשתו התרצה להתחייב בכל אלו החיובי' נגד סך המפורש בכתובה ואותו כבר קיבל ומה יש לו עוד לבגוד באשתו או לגרשה בע"כ מחמת פסיקה ראשונה והוא כבר הסיר עול הפסיקה ההיא מעלי' ולא נשאר לו רק תביעה על חמיו ומכ"ש בזמנינו אלו שנוהגי' לכתוב גם בתנאי' אחרונים בלשון הודאה שאבי הכלה כבר יצא י"ח וסילק החתן לגמרי נהי שאח"כ מוסר המעות לידו או שבאמת לא סילק אותו כלל רק שכן נכתב מ"מ בטלה הפסיקה הראשונה ע"כ אין נ"ל כלל שיהי' יכול לגרש בע"כ או לישא אשה על אשתו מטעם פשיטת רגל של חמיו וכיון שכ' כן בפי' הרי מחל אפילו על צערא דגופא כמו הכני ופצעני ע"מ לפטור ולא ניתן רשות לדין בדמיונות ואומדנות כאלו והרי לחד דיעה בתוס' ואנא אפלח ר"ל שישכיר עצמו לזונה הרי הזכיר עניות בפי' וסבר וקיבל:

אמנם כל הטורח הזה למה לי הלא התירו של זה מפורש בדברי גליון הנ"ל כיון שבקש ממנה והתרה בה ע"י רבני' דהמדינה ההוא שהיא תבוא אחריו והוא מנוה היפה לנוה יותר יפה ויפה כמובן לכל מבין ויודע א"כ הרי דינה אמור מפי מהר"ם שנדונית כמורדת וכבר פסק רמ"א בסי' ע"ז דלאחר יב"ח מתירי' לו לגרשה בע"כ או לישא אחרת והנה קודם ב"ח אע"ג דאיכא דעות המקילין מה לנו להכניס עצמינו בכך ולהתלות באשלי רברבי ימתין יב"ח מיום התראה ומהיות טוב כי לגרש בע"כ הוא דבר רחוק בעיני ומסוכן במדינה ההוא כמובן אך להתיר לו לישא אחרת אחר שיבורר שהתרו בו כדין שתדור עמו במקומו ושאם לא כן תדין כמורדות ולא שמעה ומיום זה ימתין יב"ח ואם לא תחזור אזי הדבר מוסכם לע"ד להתיר לו חרגמ"ה לישא אשה על אשתו הראשונה ולהשליש לה גט ביד שליח כנהוג אמנם לא אדונים אנחנו כלנו בדבר זה וצריך להתחיל בדעת

הגאון אב"ד דנ"ש והמדינה יע"א כי הוא מושל במדינת הנתבע ועלי לחזק בדק ואני אחריו לעזרת ה' בגבורי':

ואחר כותבי כל זאת אבוא על שארי דברי הגאון פר"מ נ"י להודיע כי עיינתי בדבריו כ' להוכיח דגם בארוסה לא יגרש אא"כ מצא בה ערות דבר לב"ש מדפריך בירושלמי סוף גטין למה לי לאו דלא יכול בעלה הראשון תיפוק לי' דה"ל סוטה וקשה אמאי לא תי' הירושלמי לעבור בשני לאוין כמ"ש תוס' באמת וע"ז תי' דקשה איך אפשר שיעבור בשני לאוין הא אאחע"א וכיון שנאסרה עליו מטעם סוטה שוב לא יחול איסור דלא יכול בעלה וכו' ותי' דקרא אצטריך לספק סוטה קינא לה ונסתרה דנהי דעל הבעל אסורה עכ"פ מ"מ היא אינה לוקה אם נבעלת לו שהיא אומרת ברי לי שלא נטמאתי ואמנם אחר שגרשה ונשאת לאחר ומת בעלה השני ניתוסיף עלי' הלאו דלא יכול ומגו דאתוסף עלה ניתוסף גם על הבעל וע"ז קשה אי בספק סוטה ישקנה מי המאררי' ומדוע יגרשנה אע"כ בארוסה מיירי ואין משקין הארוסו' אלו דבריו והוא חריף:

ולא ידעתי מי הכריחו לאוקמא בארוסה אולי בנשואה ובזמן דליכא מים מאררי' או שאין הבעל מנוקה מעון או איכא ע"א שנטמאת דאינה שותות ומ"מ היא מכחשת העד וכשנבעלת לו לא תלקה גם הקו' מאין איסור חע"א לדידי לק"מ דלא משכחת להאי לאו אלא בזה האופן גזה"כ הוא שיחול כמו שאמרה תורה יבוא אי' נבלה ויחול על אי' חלב ה"נ בשלמא לב"ה דמשכחת גירשי' בהקדיחה תבשילו ואיכא לאוקמי קרא דלא יכול בהכי א"כ ממילא נימא בסוטה לא יחול לאו דלא יכול אבל לב"ש דלא משכחת בגוני אחריני דע"כ להירושלמי מיתוקם קרא בשניהם רוצים דאל"כ לא מקשה מידי א"כ ע"כ אמר רחמנא יבוא אי' לא יכול ויחול על אי' סוטה וע"כ לא מתוקמי' נמי בשגרשה ע"י ערות דבר ואח"כ הוזמו עידי' דא"כ לא הוה מקשה ירושלמי מידי ותדע דלא מיתוקם קרא בהוזמו דא"כ שלהי גיטין דמייתי מאונס שגירש וכן ריש תמורה וקשה עבר וגירש לא מהני וכל ימיו בעמוד והחזיר מיירי שגירש ע"י עידי ערוה והוזמו אחר גירושי' אע"כ לא מיתוקם קרא בהכי:

עוד כ' ליישב בזה הא דאר"א האומר פ"פ מצאתי נאמן לאוסרה ופרש"י ולא להפסידה כתובתה וטעמא בעו מ"ט לא יהי' נאמן גם להפסידה מטעם חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה ולהנ"ל ניחא כיון דפי' רש"י דמיירי בבחור שאינו בקי בפ"פ ה"ל זיווג ראשון ולא מצי לגרש בע"כ בלא דבר ערוה וא"כ הי' צריך להטריח בסעודה לומר פ"פ מצאתי כדי שיוכל לגרשה אלו דבריו וא"כ תקשי מ"ט דשמואל וסייעתו דס"ל הך חזקה ודנאמן להפסידה כתובה גם יש לעיי' מה הועיל בטריחת הסעודה הלא עדיין מגרש

שלא כדין שהרי באמת לא מצא בה ערות דבר וה"נ הו"מ למיעבד לגרשה בלא טענת פ"פ ואם עבר וגירשה מגורש וצ"ל דלא רצה להעיד לעשות שלא כדין ומשו"ה טרח בסעודה וא"כ י"ל בהך סברא פליגי ר"א ושמואל אי משום הך טורח בסעודה או לא ודוחק לומר דר"א איירי בבחור ושמואל בנשוי ולהפר"ח הנ"ל בלא"ה ליתי' דהכל תלוי בכריתות ברית שעשאה כלי:

עוד כ' בהא דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא שהבי' ראי' נפלאה לדעתו דשוי' נפשי' חד"א הוא משום נדר עפ"י דברי רשב"א בחי' שלהי נדרי' מ"ש אהתוס' דמקשו באומרת טמאה אני לך הא שוי' אנפשה חד"א ותי' בשם ר"א דהיא אינה מוזהרת והתו' הקשו עליו מש"ס ערוך יבמות והרשב"א מייתי מש"ס ההוא לסיוע לדברי ר"א שבתוס' והוא תמוה ודברי פר"מ כבר אמורי' עם הספר נב"י משמי' דפר"מ:

ולענ"ד דברי רשב"א אליבא דר"א כפשוטו דס"ל לרבנו אלעזר הא דגם היא מוזהרת אע"ג דאין בה קדושת כהונה היינו מטעם שהיא גורמת לו אי' וכשיטת התוספ' בפ' הריבית גבי לא תשיך דהלוה אינו מוזהר אלא משום שגורם עבירה להמלוה והוסיף בכאן לאו טפי מלאו דלפני דעלמא וה"נ דכוותי' וא"כ תינח בזונה דעלמא אבל הכא דמן הדין אינה נאמנות להבעל מטעם דמשנה אחרונה ואין לו שום עון אשר חטא בבואו עליה א"כ גם עליה אין שום חטא וסברא ברורה היא ולא צריכנא לדברי פר"מ בזה אבל לדברי תוס' בחגיגה י"ז ע"ב ד"ה בתולה וכו' אין מזור בדברינו שלכאורה ס"ל כסברת ר' אליעזר הנ"ל וכבר עמד עליהם בטורי אבן ובשער המלך והנלע"ד דס"ל דמחמת חזקה דלא תעביד איסורא לא מהימנית אלא ביודעת בודאי שאסורה כגון בעולה לכה"ג שנפשה יודעת מאוד דבעולה היא ואסורה לכה"ג אבל בראוה מדברת חיישי' שמא היא עצמה מורה התירא להקל בספיקא ולומר לכשר נבעלתי ולעולם ספק הוא גם אצלה:

ובההיא דשוי' נפשי' חד"א ראיתי פלוגתא דרשב"א ס"נ דאפי' עדים מכחישים אותו לא מהימני נגדו כמבואר בי"ד סס"י א' והמשנה למלך פ"ט מאישות חתר למצוא חולקי' על הרשב"א וראיתי בשיטה מקו' סוגי' דפ"פ דמייתי בשם ריטב"א שהקשה לשיטת תר"י דבשארסתני נאנסתי היא נאמנת א"כ גם במכחשת תאומן במגו וקשה מה יועיל מגו להתירה והוא יודע בעצמו שמצא פ"פ אע"כ ס"ל לריטב"א כשיש עדים או מגו שהוא כעדי' לא שוי' נפשי' חד"א ונהי כ"ז שעומד בדבורו הוא נאמן על עצמו יותר ממאה איש אבל נ"מ אם חזר בו לית לן בה דלא שוי' נפשי' חד"א מעולם וקצת נראה שזה גם כן דעת רש"י דמוקי לי' בדורקטי אבל אי מצא דם לא מהימן אע"ג שהוא צוח ועומד פ"פ מצאתי וע"כ משום דאיכא דם בתולים אנן סהדי והיכא דאיכא סהדי לא שוי' נפשי'

חד"א ואמנם דעת רשב"א הנ"ל דבמקום עדים נמי שוי' נפשי' חד"א ולא מצי מיהדר בי' וכן מוכח שם בשיטה מקובצת הנ"ל בשמו שכ' דלר' יונה הנ"ל לא מיירי טענת פ"פ אלא במכחשת אבל בשותקת לא ע"ש וק' במכחשת נמי תאומן במגו דשותקת וע"כ לא מהני מגו ועדים במקום דשוי' נפשי' חד"א ושם כ' שכ"כ הראב"ד ובאמת צריך אני לעשות לי רב מנ"ל לרז"ל הך דשוי' נפשי' חד"א ולא מצינו לזה שום סמך לחז"ל מקרא כי מאת בתי נתתי לא מוכח מידי כמובן ואי הוה ידעי' שרש הדין מנא לן והי' לנו מסלול לכמה ענינים בזה:

מ"ש פר"מ דבא"ח דמייתי הרב"י בא"ע סס"י ס"ו ימצא המעיין דמ"ש שלא יעגן אשתו עבור ממון שפסקו לו ולא יתקוטט עבור מעות כזה אחר שבידו לפרנס א"ע בלא"ה כמובן שם בדבריו עכ"ל פר"מ ואנכי הרואה עיינתי בדברי הא"ח ולא מצאתי משמעות זו אדרבא מדכ' שהממון ההוא לא יצליח מפני העיגון ומפני הרהור עבירה ורבי' נכשלו בעבירות כשאינם נושאי' אשה מהרה ועליהם נאמר כל הנושא אשה לשם ממון עכ"ל ומדתלי טעמא בהרה"ר עבירה ועיגון ש"מ אפי' עני שבישראל לא יעגן עצמו ויביא עצמו לידי הרהור עבירה ואם דקדוקי עניות קשי' מגידא ומותא הרהורי עבירה קשי' מעבירה ומשנתינו דהפוסק מעות לחתנו דלרבנן חשב עד שתלבן מיירי במקום שיכול לישא אחרת וליכא עיגון דלי' ולא הרהור עבירה אבל בזמנינו אל ישגיח על ממון נושא אשה לשם שמים וכי לא ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך:

על דברת ק' התו' ב"מ י' ע"ב שהק' למה לא אמר כהן שאמר לכהן קדש לי אשה גרושה למ"ד משום בר חיובא יש שליח לד"ע תי' פר"מ עפ"י מה שהקשה פ"י בכתו' פ"ח ע"ב להפוסקי' דאפי' בעשאו שליח התופס לבע"ח במקום שח"ל לא עשה כלום א"כ איך יצוייר שליח בקדושי' וגיטין ותי' פ"י דודאי בכל התורה שלוחו כמותו רק במקום שחב לאחרי' ה"ל דבר עבירה משום שהב"ד הי' פוסקי' ליתן להכושל ואין שליח לדבר עבירה עכ"ל והמובן שבדברי פ"י לא מיתרצא ק' התוס' הנ"ל דהרי השתא קי"ל דכהן שאמר לכהן קדש לי אשה גרושה יש שלד"ע שפיר נעשה שלוחו לכן בא פר"מ וקיצר דברי פ"י לאמור כל שתופס במקום שלא הי' לו רשות ב"ד לא נעשה שליח בלא טעם אין שליח לד"ע ואם כן הכא דמקדש גרושה לכהן שאינו רשאי עפ"י ב"ד לא נעשה שלוחו כמותו אפי' יש שליח לד"ע וע"כ צ"ל דהא דישראל נעשה שליח לכהן משום מגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' אבל כהן שאמר לכהן דלא מצי זכי לנפשי' לא נעשה שליח ומיושב ק' התוס' וארווח לי חדא אך לפ"ז לא החתיל לתרץ קו' פ"י בטעם הדבר שהשליח לא יכול לתפוס הא בכל התורה שלוחו כמותו ומ"ש הרא"ש הטעם משום שלא נתנה תורה רשות

לאדם להרע לאחר ומה חזית להטיב לזה ולהרע לאחריני א"כ הדר' ק' מקדושין וגטין וע"כ משום דהתם ליכא עבירה בהרעת אחריני ומשום שליח לד"ע נגע בה וא"כ נפל פיתא בבירא:

ואני בעניי לא נחתית לכך דק' פ"י מעיקרא לק"מ דנהי הש"ס אמר כן להדי' פ' האומר בקידושין במקדש בלא עדים אין חוששים לקידושי' אפי' הוא והיא מודי' משום דחב לאחריני כבר עמדו בזה הראשונים מה חב לאחריני שייך בזה והיא לא תתרצה לשום אדם כ"א לזה והוא ג"כ אינו חפץ בקרובתי' כ"א בה ועיי' ברשב"א בחי' שם והאמת יורה דרכו בזה דהתם כ"ז ששניהם רוצים עדיין בקידושין מי יאמר להם מה יעשו והעיקור נפקותא אם תחזור האשה ותקבל קדושי' מאחר או הוא יקדש א' מקרובתי' ושניהם מודים שהי' בניהם קדושים בלי עדים אלא שרוצים לחזור בו א"כ עתה הם מחייבים לאחרינא בהודאתם זו שפיר קאמר דאין חוששי' לקידושין וכ"ז התם אבל השליח שמקדש אשה לאחר מרצונה וחפצה שתאסור עצמה על כל העולם ובפלוני הוא רוצה מה חב לאחריני שייך ואין להתעקש ולומר הפיתוי הזה שהשליח דיבר על לבה להתרצות לזה ולאסור עצמה אכ"ע היינו חב לאחריני זה עיקוש ופתלתול דהפיתוי אינו מתורת שליחות ואחר שהטה לבה לזה האיש ובא לקדשה הקידושי' המה מתורת שליחות וכבר נתיאשה מלהתקדש לשום אדם כ"א לזה והוא פשוט:

אך כ"ז בקידושין אבל בגירושי' בודאי צל"ע קצת דודאי במה שהוא חב לה להתגרש בע"כ מזה לק"מ. כמו שתופס מהלוה במקום שאינו חב לאחרי' כ"א להלוה עצמו דלא מקרי חב לאחרים והטעם כיון שהלוה נכנס מעיקרא מרצונו הטוב להשתעבד להמלוה שאם יגיע זמן הפרעון ינגשני בעל כרחו נמצא שמרצונו הטוב נכנס לזה השיעבוד וכשם שהוא יכול לנוגשה ה"ה שלוחו וה"נ האשה מעיקרא נכנסה לחופה להשתעבד תחת בעלה על דין תורה שיגרשנה בע"כ כשירצה וה"ה ע"י שלוחו נמצא אע"ג דבשעת גירשי' הוי חוב לה מ"מ היא בעצמה נתרצית לכך מעיקרא וכן צ"ל הא דאמרי' בגטין ע"ה ע"א גבי נתינה בע"כ לא שמי' נתינה דאל"ה למה לי דתיקן הלל לשכה וק' הא הוה חוב להלוקח ואין יכול לעשות שליח והי' צריך הוא בעצמו להוציא מאתיים על מנה ומשו"ה תיקן הלל לישכה משום הפקר ב"ד הפקר ואפי' ע"י שליח יכול להשליך לתוך הלשכה אע"כ ה"נ הלוקח נשתעבד מעיקרא להמוכר לקבל ממנו הפדיון בע"כ לכשיגע זמן עפ"י דין תורה ועי' מ"ש בזה ט"ז בי"ד סי' רל"ב סקי"ט נמצא ממה דמחויב לאשה עצמו לק"מ אך בתוס' גיטין ד' ע"א סוף ד"ה דקיומא וכו' משמע דבגיטין מחייב נמי לאחרינא דמיפסלא לכהן אע"ג דהוה א"א בלא"ה ע"ש א"כ לא מיתרצי' שפיר:

וא"כ לפ"ז בזמנינו דאיכא חרגמ"ה לגרש בע"כ נמצא מתחילה בשעת כניסתה לחופה לא משתעבדנא לבעלה ע"ד לגרשה בע"כ אם גרשה שלא כדין ע"י שליח תלי' בתופס לבע"ח במקום שח"ל ובלאה"נ שדיתי נרגא למיפסל גיטא בע"כ בזה"ז אפי' ע"י עצמו [עיין לעיל סי' ק"ג] דלחד שיטה בתו' כתוב' כ' ע"ב ויבמות אין עדות בשטר כשר אלא הנכתב ברצון המתחייב אבל שטר שנכתב אפי' בנוסח שטר שלא ברצון המתחייב אינו אלא כמפי כתבם וכן הסכים הש"ך להלכה בסי' ל"ט סק"ט וא"כ יכולני למיפסל כולי גיטי דעלמא למ"ד עידי חתימה כרתי הא הוי מפי כתבם דנכתב שלא ברצון האשה המתחייבת בגירושי' ובממון כה"ג פסול השטר ואנן בעי' דבר דבר מממון. באמת מלשון תוס' ויש להבין דרצון המתחייב היינו אותו שמחייב עצמו בשום שיעבוד לחברו והכא האשה אינה מחייבת עצמה ולא משעביד עצמה לשום דבר ולא בעי' רצונה אבל המעיין בלשון הפוסקים יראה דהא ליתא ומטעם זה שובר שנכתב שלא ברצון המלוה פסול כיון שבא להורע כחו ה"ל הוא המתחייב וא"כ הדר' ק' לדוכתה ויעיי' רז"ה ורמב"ן פ' ג' דיבמות בזה וע"כ צ"ל לפי שיטה זו ג"כ כנ"ל כיון שהאשה בשעת כניסתה לחופה משעבדת עצמה על דעת תורה שיהי' יכול לגרשה בע"כ ולחתום עדים א"כ שוב אח"כ אע"ג דבשעת מעשה הגירושי' אין רצונה בכך מ"מ מיקרי רצון המתחייב וא"כ תינח קודם שתיקן רגמ"ה אבל עכשיו כל אשה נכנסה לחופה אדעתא דהכי שלא יגרשנה בע"כ אם לא שהדין נותן שתתגרש בע"כ אבל בלא"ה לא וא"כ אם עבר וגירש בע"כ ה"ל נכתב שלא ברצון המתחייב ופסול מן התורה למ"ד ע"ח כרתי ולפ"ז יש לעיין היטב במגרש בע"כ אפי' בדין שלא יהי' ח"ו טעות בדין דא"כ הגט בטל מן התורה ואינינו רק כעובר על חרגמ"ה ונימא כיון דטעו בדין תו ליכא חרם דאכי כי האי גוני לא גזר דזה אינו דחשש ביטול דאוריתא איכא:

ואמנם משום אין שליח לד"ע לא הייתי מדקדק כולי האי לפי מה שהעליתי במ"א לפמ"ש והעלה הש"ך סי' שמ"ח להלכה דאפי' השליח לא ידע מ"מ מגזירת הכתוב אין שלד"ע מ"מ נ"ל עכ"פ לחלק במקום דלא ידע השליח ולא שייך דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ומצד גזירת הכתוב בטל השליחות אין לך אלא חידושו גוף השליחות קיים ולענין העבירה אין שליחות אבל היכי דידע דאיכא סברא דברי הרב וכו' א"כ ע"כ השליח עשה מעשה זה ע"ד עצמו ולא ע"ד המשלח בטל כל השליחות והארכתי בהכרעה זו נמצא הכא אפי' איכא טעות בדמיון דין דכפי' מ"מ השליח לא ידע ושליחותו קיים:

ולפ"ז מ"ש פ"י דתופס לבע"ח הוא מטעם אין שלד"ע היינו דוקא בדידע השליח שחב לאחריני אבל אם לא ידע נהי דעבירה עביד מ"מ התפיסה קיים למשלחו ושמעתא זו מרפס איגרא אע"כ העיקור כמו שכתבתי אני בתי' קו' פ"י. והנה בשער המלך סוף הלכות מעילה הק' אהסוברי' דבשל"ע לא בטל כל השליחות מש"ס פ' משוח מלחמה דקאמר ארש אשה ולא לקחה למעוטי אלמנה לכה"ג וקאמר הש"ס דהא דלא כריה"ג דאמר רך הלבב מעבירת שבידו ולהנ"ל הי' משכחת לה שקידש אלמנה ע"י שליח דעבירה ליכא וקידושי' איכא ותי' דעכ"פ חייב המשלח בדיני שמי' והנה זה תלי' בפלוגתא בש"ך ח"מ סי' ל"ב ואולם אני אמרתי להכריע ג"כ כנ"ל היכי דהשליח ידע וה"ל דברי הרב וכו' וא"כ השליח עשה מדעת עצמו פטור המשלח אפי' מדיני שמים אבל היכי דלא ידע חייב המשלח בדיני שמי' נמצא ש"ס דפ' משוח מלחמה קאמר ממ"נ אלמנה לכה"ג היכי משכחת לי' אי ידע השליח באופן דפטור הכהן אפי' מדיני שמי' בהא בטל כל הקידושין לגמרי דהשליח אדעתא דנפשי' עביד ואי לא ידע השליח דבכה"ג קיים שליחות הקידושי' לעומת זה חייב המשלח בדיני שמי' וה"ל עבירה בידו וגם ק' הש"ך דרמי הש"ס דקידושין משמע דליש"מ חייב המשלח אהא דאין טוענין למסית דיליף מנחש והתם דיני שמי' הוה ולק"מ דבנחש הלא ידעו אדם וחוה ואדעתא דנפשי' עבדי וההיא פטור אפי' מדיני שמי' וההיא דקדושי' דמייתי מיואב אותו הרגת בחרב בני עמון ויואב לא ידע שעשה עפ"י הוראת דע"ה כמ"ש ש"ך סי' שמ"ח והתם חייב המשלח לי"מ מיהו ק' ש"ך בלאה"נ לק"מ ותמוהים דבריו מה ענין מסית למשלח הנחש הסיתה לחוה לעשות עבירה בשביל עצמה לא בשליחות הנחש שיהי' שלוחה כמותה ואנן במשלח עסקינן דמדינא יהי' שלוחו כמותו ממש אלא משום דברי הרב וכו' נהי דפטור מדיני אדם מ"מ חייב בדיני שמי' הגע עצמך בטביחה ומכירה דקי"ל יש של"ד אם ראובן גנב ושמעון הסית לשחטו וכי שמעון חייב ולא ראובן מיהו בזה י"ל אין חיוב דו"ה אלא לגנב עצמו וכן בשליחות יד יש לדחות כן מ"מ הסברא אמיתית דיש חלוק בין משלח שיעשה בגינו ובין מסית לעשות ע"ד עצמו ויעויי' גם בתומים ונראה שזהו בכלל לא מצינו זה נהנה וזה מתחייב שא"א למצוא שליחות בהנאה שיהי' כמותו כאלו הוא נהנה ולא הוה אלא כמסית ולא כמשלח:

נחזור לדינא להתיר לגרש בע"כ אין דעתי מסכמת כלל מכמה טעמים אך להתיר לו לישא אחרת זו הוא עצה הוגנת אם נתברר לב"ד שהיא מורדות ואחר יב"ח מיום שמרדה והתרו בה אך כ"ז אני כותב בתנאי קודם למעשה שיהי' המתחיל במצוה זו הגאב"ד דק"ק נ"ש דאיהו קברניטא דספינתא מרא דהאי מדינתא שהאשה הנתבעת יושבת בתוכה

והתובע הולך אחר הנתבע ואם אמנם הגאון הנ"ל יסלק ידו הגדולה מטעם מכת מדינה ולא מדינא אזי נחלץ חושים לעזרת ה' בגבורים להציל עשוק מיד עשקו כח וקווי ה' יחליפו כח. הכ"ד החותם בברכה הבעה"ח. פ"ב מש"ק מ"ז למב"י תקע"ד לפ"ק:
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנא

במיעל שתא חדתא יתברך מעילת עילתא בהני תלתא בני חיי ומזוני לעילא מכל ברכתא לדזי' מקרין באורייתא ה"ה הרב המאה"ג המופלג הדיין המצוין בהלכה כש"ת מה"ו משה אבליש נ"י ריש מתיבתא דב"ד רבא דק"ק אובן ישן יע"א:

יקרות מכתבו הגיעני יום ה' העבר וטרם אענה אבוא כמתנצל שלא יחשבני כפוגע בכבודו ובכבוד ב"ד הגדול כי כבר הגיעני מכתבם קודם חג שבועות העבר ולא די שלא השבתי להם עוד זאת הייתי מיסב פני ומשיב להגאב"ד נ"י ופן יחשדני שומע כי רמות רוחא נקיטנא חלילה לי לא בי היא לא מינה ולא מקצתה אך אספרה כמו מכתבם הגיעני בהיותי מוטרד לנסוע למרחץ באדעז כידוע ולא הי' דעתי לגמור דבר לדינא להימן או להשמיל עד חזירתי לביתי ולהתישב עם מארי דאורייתא חכמי העיר ד' ישמרם וגם בלא"ה הסכמנו שלא לעשות דבר עד נשמע תחלה מה בפי הגאב"ד דמדינת מעהרין שהוא ב"ד של הנתבע ע"כ יאוחר דבר עד חזירתי לביתי ואז נשיב דבר ברור לדינא כאשר יורוני משמים וכאשר נזרקה מפי חבורה אז:

ובכל זאת בראשית עיוני באותו המכתב מצאתי מקומות לפקפק ולערער ובחיי כי לא הודעתי לחכמי עירי כלל וגם אמרתי אין טוב לגלות אזן מעלתם כמתכבד ח"ו בקלון בעל התשובה ואמרתי טוב להודיע פקפוקי להגאון בעצמו והוא יתרץ דבריו או יהי' באיזה מקומות כמודה ועוזב טרם נבוא אל עין המשפט עם חכמי עירי ואוכל להשיב להם על כל פרט ופרט:

אמנם כן בהיותי בבאדעז הרבני ענוותנותם של הגאב"ד שלכם והשיבני מגלה עפה כתובה פנים ואחור ושם ראיתי שתי ראיות שאין ראוי להשיב עוד כלל בדבר זה ולהיות ידי מסולקת הימנה א' מלבד מ"ש לעיל שאיניני נכנס לתגר הזה עד אדע דעת הגאון דמדינת מעהרין עוד זאת כ' הגאב"ד שלכם במכתבו הנ"ל דלא צריך לדידי ולמטלעתי כי כבר מצאה ידו הסכמה לדבריו מגאונים שחוץ למדינתם וכן אמר להדי' לאחד מתלמידי שהי' שם אצלו ואמרתי ברוך ה' שלא הצריך אתכם לאבא חלקי' כי מיראי הוראה אני וכאשר כ' הגאב"ד שלכם במכתבו אלי ושינה ושילש כמה פעמים שהוא רואה שאני

מתירא לצאת חוץ לגדר הרמ"א אפי' כחוט השערה אני אומר עליו חכם עדיף מנביא כי כן הוא והיא תהלתי ותפארתי הא חדא.

עוד ראי' שנית ראיתי חזות קשה כי אוריתא ארתחא להגאון נ"י ואישתפיך חמימי' כשופך בוז על שהשבתי על דבריו ויותר מ"ש אלי במכתבו נשמע בין החיים האמור ממנו בעל פה ואמרתי אני עם לבי הואיל ולא אכניס ראשי לדינא מטעמים הנ"ל ולא יהי' בתשובת שום זכות לצורבא מרבנן הידוע ולית בי' אלא לפלפולא בעלמא מה אשיב פן ח"ו אכשל גם אנכי מאלו הטעמים שבחתי העצלה וטמנתי ידי בצלחת והי' לי לנחת:

אך עתה ענתה בי צדקתו דפר"מ ידידי הרב נ"י שבכל זאת שלא השבתי לו בייחוד חזר ובא באריכות ופלפול ארוך כדברי חכמים בנחת נשמעים אמרתי אשרי העיר שמעלתו שרוי' בתוכה ומ"מ להשיב על כל פרט ופרט א"א מטעמים האמורים ושלא להשיב כלל א"א דעשה דכבוד תורתו עדיף ושוי' טובא אמרתי לכנוס בפושרים להשיב עכ"פ על הפרט הראשון השגה הראשונה ואם מזעיר היא מ"מ אכלול בתוכו גם דברי הגאב"ד בפרט ההוא ואשיב על שניהם כא' ומן הפרט הזה ידון על הכלל כולו ולא אמנע להודיע לפר"מ שיש בלבי עליו על אשר האריך להתנצל לפני על שבא להשיב על דברי וכי כך אני בעיניו ח"ו הלא כך היא דרכה של תורה מעולם וזה בונה וזה סותר ומי יחוש לזה והנה נבוא לנדון דידן מראשית כזאת הודעתי שלע"ד נוח לה לאשה למנוע ממנה שאר כסות ועונה מאשר נכוף אותה להתגרש ונוח לה לישב עד שתלבין ראשה ורק לא להתגרש וכתבתי כמוכח מדהע"ה שהתירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש וזה קאי אעשרה פלגשים שהי' אלמנות חיי' צרורות ואפ"ה קשים גירושים כי רוצים שיקרא שם בעל עליהן אלו תוכן דברי בתשובתי. וע"ז כ' הגאב"ד דבר זה לא נתברר ולא יתבאר שיהי' זה משאחז"ל שלא התירו לגרש קאי אעשרה פלגשים הללו אע"ג שגם הלח"מ סבר כן מ"מ יש לו ראיות ברורות נגדו שהרי אותן עשרה פלגשים הי' אסורות לכל העולם ואפי' למלך אחר משום שנשתמש בהם הדיוט זה אבשלום כמשחז"ל דכלי שנשתמש בו הדיוט אסור למלך וכיון שאסורות לכ"ע לא הי' יכולת להתגרש וע"כ אשארי נשי קאי משחז"ל התירו לייחד ולא התירו לגרש ולא אהנך פלגשים ועוד ש"ס ערוך בסנהדרין אפי' בימי חליו של דוד קיים י"ח עונות שנאמר יגעתי באנחתי וכו' א"כ ש"מ שאחר שהי' הפלגשים צרורות לקח אחרת תחתיה למלאות י"ח נשים אלו דברי הגאון אב"ד שלכם נ"י ולהיות כי נהפכה הקערה כי דבריו לא נתבארו ולא יתבארו ודברי תלי"ת מבוארים באר הטיב ע"כ אפרש כל דבריו שבאו סתומים כי כ' שאחז"ל דכלי שנשתמש בו הדיוט אסור למלך ומשו"ה נאסרו הפלגשים אפי' למלך אחר לא הראה מקום לזה הבקיאות

היכן אחז"ל כן כי לכאורה נעלמו ממנו דברי תוס' ורמב"ן בגיטין וי"ו ע"ב דעובדא דר' אביתר גבי ותזנה עליו פלגשו ד"ה זבוב וכו' דמייתי ראי' דהי' נוהגי' בימיהם להחמיר בפלגש שזינתה ככל חומרא א"א משום מאוס ומייתי לי' מפלגשי דוד ומאי ראי' הא הן הי' אסורו משום כלי שנשתמש בו הדיוט אע"כ לא ס"ל לתוס' ורמב"ן הך דינא אבל ידעתי כי נמצא כן בירושלמי והאריך בו בפרשות דרכי' ואני עתה מתגורר חוץ למחיצתי במחוז הנקרא צוקרמאנדל לעסוק עוד ברפואות וספרי עדיין סגורי' בכיפה א' ואין לי שום ס' לעיין בו ואפי' לציין הדפים בש"ס לפעמים אך ע"כ צריכי' לומר א' משני דברי' או דתוס' ורמב"ן ס"ל כיון דכל עיקור דינו של הירושלמי יליף לי' מכלי שנשתמש בו הדיוט אסור לגבו' בבה"מ וה"ה למלך וא"כ מיני' מה התם דוקא שלא לקדשו לכתחלה לגבו' אבל אם כבר הוקדש לגבוה ובא הדיוט והשתמש בו אינו אוסר מה שאינו שלו כמוכח מסוגי' דבית חוניו במס' ע"ז פ' ר' ישמעאל א"כ ה"נ לש"ס דילן לא נאסרו הפלגשים להמלך ע"י הדיוט שבא עליהן אחר שכבר נתיחדו למלך דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואכתי י"ל מ"מ כשיגרשם דוד יאסרו למלך אחר שכבר נשתמש בהם הדיוט קודם נישואי המלך השני ודוחק ובסוגי' דחוניו הנ"ל מסקי' ובאו בה פריצים וחללוהו דע"י ביאת פריצים הותרו כלי מקדש להדיוט ועיי"ש פלוגתת רז"ה ורמב"ן דס"ל ע"י פריצי ישראל כגון אחז וחביריו הותרו כלי מקדש להדיוט וא"כ ה"ה כלי מלך ופילגשיו הותרו להדיוט ע"י פריצת אבשלום ונאסרו למלך ואולי לרב הונא בירושלמי פ"ג דהוריות דכל אותן הימים שהי' דוד בורח מפני אבשלום הי' מתכפר לו בשעירה כהדיוט א"כ אולי י"ל דמשמי' אימלוכוהי לאבשלום באותן הימים והי' מתכפר בשעיר כמלך ולא הי' הדיוט להיות הפלגשים נאסרות לדוד ע"י משו"ה החליטו תוס' ורמב"ן שהי' רק משום מאוס יהי' מאיזה טעם שיהי' מסתיין דתוס' ורמב"ן לא ס"ל פשיטתו של הגאון נ"י:

ולו יהיבנא לי' שאינו יכולת להנשא לשום אדם מאי האי דהחליט שאינה יכולת להתגרש היכן מצא זה בש"ס דגיטין פ"ה ע"א מירי מאשה שאין בה הוי' ואין קידושי' תופסי' לשום אדם בעולם וממתני' שם מוכח דאפי' חייבי לאווין אינן בכלל זה דאי הוה אסורה לעלמא בלאו הי' מתגרשת אע"ג דמתני' לא מירי מהאי גוני אלא מחוץ מ"מ מוכח כן ממתני' מכ"ש הכא דלכל היותר ליכא אלא עשה דכבוד המלך יש בה הוי' וגם ממה דאמרי' שם פ"ב ע"ב קידושי' לא אהני מידי וכו' יע"ש וה"נ נימא גירושי' לא אהני מידי להתירה לעלמא דז"א דמהני לפוטרה מחנק ולהתיר קשר א"א כללו של דבר לא ידעתי מקום מוצא לזה הדין אם לא נימא דס"ל להגאון נ"י דהבא עלי' חייב מיתה מטעם מורד במלכות וה"ל כמו חייבי מיתות ב"ד דלא תפסו בהו קידושי' אם זאת היתה כוונתו

וסתם הדברים א"כ בא לנסותינו בחידות ולדעתי לא מצאתי חידתי' כי איני מאמין לזה הדין עד שיבי' ראיות ברורות לזה. והנה לכאורה יש להוכיח קצת דחיוב מיתה למלכים אינה בכלל קלב"מ לפוטרו ממון מפני שאינו בכלל חיוב מיתת ב"ד וגרע מבא במחתרת ומניתן להצילו בנפשו וכדומה. והיינו דאחז"ל אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדוני' משום שרביטו של מלך אסור להדיוט נמצינו למדין אע"ג שלא בא דוד עלי' והיתה בתולה מ"מ אסורה לאדוני' וקשה א"כ ליחשב באלו נערות המאנס סוכנת של מלך בשלומא אי אמרת דחייב קנס ולא קאי עלי' בקלב"מ א"כ לק"מ למיחשב במתני' קמיתא די"ל כמ"ש תוס' אמצרי ואדומי חייבי עשה לא חשיב או כיון שאין הדורות אסורי' כמו ממזר לא חשיב ולפמ"ש לעיל כיון שבאו בה פריצים נתחללה והותרה לכ"ע א"כ ה"נ כיון שנאנסה מהפריץ מותרת לו ולכ"ע ולית בה שוב עשה אבל אי נימא דפטור משום קלב"מ א"כ ליחשבי' במתני' בהדי' בתו דפטור מקנס ולמאן דמחייב ממון לזה ומיתה לזה י"ל דה"ל מיתה למלך וממון לסוכנת אבל לאידך קשה ודוחק לומר דלא חשיב אלא חייבי מיתה דפטורי' אפי' שוגגים וכתנא דבי חזקי' ובסוכנת של מלך לא שייך שוגג דאם הוא שגג אינו מורד במלכות ולא דמי לעוברי עבירה בשוגג זה דוחק דמ"מ משכחת במזיד ולא אתרי גם כי אין צריך התראה בדין מלך אע"כ מוכח שאינו בכלל שארי חייבי מיתות שבתורה כלל וה"ה לענין תפיסת קידושי' אינם בכלל לא יגלה כנף אביו יבמות מ"ט ולא בכלל היקשא דר' ינאי דס"פ האומר בקידושין. שבתי וראיתי שאין מזה ראי' נגד הגאון נ"י דלעולם י"ל דחיוב מיתה דמלכות הוה כשאר חייבי מיתת ב"ד והא דלא מיפטרי מתשלומי ממון בשביל זה היינו משום דהרוגי המלכות נכסיה' למלך וא"כ כיון שממונו בלאה"נ אבד אין כאן ב' רשעיות אם ישולם מהנכסיו לאנוסה. ומ"מ עדיין אני נבוך אי מחל לו המלך דאע"ג דמלך שמחל ע"כ אינו מחול מ"מ יכול למחול למי שחייב בעונשו כמו שמחל דהע"ה לשמעי בן גרא א"כ מה יהי' דינו לשלם להאנוסה ואפשר אין ראי' משמעי שהרי באמת הוריד שיבתו שאולה כללו של דבר אני נבוך בענין זה ואמנם דינו של הגאון בודאי לא נתבאר ואני אומר שלא יתבאר כלל. ועוד אי כדבריו א"כ אמרו קשי' גירושי' על נשי המלך ממש שהי' לו לגרשם וקשה הני נמי למי הותרה ע"י גירושי' הלא לכ"ע אסורות כ"א למלך ואחרי דוד לא ימלוך כ"א מבניו אחריו וה"ל אשת אב ועוד רמב"ם פסק כרבנן דאסורות למלך בפ"ב דהלכות מלכים ואי תימא לדוד עצמו יותרו לחזור לו משא"כ פלגשי' הצרורות לר' יהודה דאלמנתו של מלך מותרת אני אומר בקרא כתיב והיתה לאיש אחר ולא לאותו האיש ואולי יש לדחוק עכ"פ אתאן לכלל הוי' אחר מיתת שלמה כל אלו סברות בדויות אין לסמוך עליהם כלל מיהו להרמב"ם י"ל

דהש"ס קאי איתר פלגשיו דיש להם הוי' לבניו אשר ימלוך אחריו דליכא משום אשת אב אלא אנוסה ומפותה בעלמא אבל להראב"ד דלא קאי אלא אנשי' ממש קשה דינו של הגאון נ"י:

עוד כ' הגאב"ד שלכם דאמרינן בסנהדרין י"ח עונות קיים בימי חליו ש"מ דקיי' אותן אף לאחר שנאסרו הפילגשים עליו ש"מ שנשא אחרת במקומם אמת שכן אחז"ל שם ק"ח ע"א אבל שהי' זה מעשה אחר שנאסרו הפלגשים לא ביאר לנו מנ"ל הא ואמרתי אולי מדאחז"ל בברכות עד אלישע לא הוה חולי דאיתפח וא"כ ע"כ לא חלה דהע"ה כ"א חליו אשר מת בו דאל"כ הרי אתפח דוד אע"כ סמוך למיתתו הוה חולי זה ואז קיים י"ח עונות ואז כבר נאסרו הפלגשים עליו אך זה ליתא הרי מבואר באגדה פ' במה מדליקי' דהע"ה לא מת מחמת חולי כלל אלא דאתי מלאך המות ובחיש באילני ואתי דהע"ה למיחזי ואיפחת דרגא מתותי' ומת וכיון דבשעת מיתתו לא חלה וגם ע"כ לא חלה ואיתפח ע"כ אין לנו לומר אלא דחליו דקאמר בסנהדרין ק"ח הנ"ל היינו צרעת דששה חדשים שנצטרע דוד ופ"ק דמ"ק ז' ע"ב הו"מ לאוכוחי מדהע"ה דמצורע בימי חליותו מותר בתשמיש המטה אלא דמייתי מפשיט יותר מיותם ועוזי' בע"פ מ"ש תוס' שם החשבון ולפ"ז אי ס"ל לש"ס דילן כההיא דאחז"ל דעונות הנשיא פעם א' בשנה צ"ל לכל אשה ואשה פעם א' בשנה והיינו י"ח עונות בשנה דאל"ה כיון שלא נצטרע אלא ששה חדשים איך קיים י"ח עונות ואולי לא נאמרו הדברים אלא בנשיא התורה כהלל וביתו אבל המלך דינו כטיילן:

שבתי וראיתי להפך בזכותי' דהגאון ואדרבא מהא מוכח דמסתמא נצטרע על חטא לה"ר דע"ז נגעים באים ולא קיבל לה"ר אלא מציבא על מפיבושת כמבואר ס"פ במה אשה וזה הי' בחזירתו למלכות אחר שכבר נאסרו הפלגשים וא"כ י"ח עונות מנשיו הי' ולא מאלו הפילגשים אבל מה אעשה והוא נגד ש"ס ערוך דיומא כ"ב ע"ב דעונש הצרעת הי' על חטא בת שבע וחילוק המלכות הי' על לה"ר ומבואר שם בתוס' ישנים מדכתיב השיבה לי ששון ישעך כאשר בא אליו נתן כאשר בא אל בת שבע משמע אז נצטרע וא"כ אז קיים י"ח עונות בחליו ועדיין הפילגשים מותרת לו ולדידי י"ל עוד ראי' לזה משום דקבלה היתה בידם שקיים י"ח עונות ממש בחליו ודורשי רשומו' אמרו כנגד י"ח אותיות שבתיבת מט"תי בדמע"תי ערש"י אמס"ה ואחר שקיבל לה"ר כבר נאסרו הפלגשים ואחרות לא נשא ואיך קיים י"ח עונות אע"כ משום חטא דבת שבע נצטרע ואז הי' עדיין הפלגשים מותרת לו יהי' איך שיהי' הראתי לדעת שדברי הגאב"ד שלכם לא נתבארו ועתה אבוא לבאר דברי בעזה"י מלבד מ"ש לעיל בסמוך כעין רמז מהש"ס

הנ"ל עוד נ"ל מדאמרי' פ' כה"ג כמה קשי' גירושי' שהרי התירו לייחד ולא התירו לגרש וצ"ע מה ראי' שקשי' גירושי' לאשה דעלמא שתלך מזה הבעל ותנשא לאיש אחר ככתוב והלכה והיתה לאיש אחר משא"כ נשי דוד דאסורות לעלמא כ"א למלך וכבר כ' לעיל דגם לבית דוד נאסרו משום אשת אב ותשארנה עגונות ומשו"ה הי' הגירושי' קשי' ומנ"ל דבנשים דעלמא גירושי' קשה אע"כ מוכח מזה כשיטת הרמב"ם די"ח נשי' עם פלגשים וכהבנת לח"מ דעשרה פלגשים צרורות הי' בכלל ושפיר מוכח מאותן הפילגשים שהי' בלא"ה צרורות ואפ"ה קשים גירושי' דדהו דהיינו לאסור להם צאו מעלי ולהתיר קשר הייחוד שנתייחדו לו לשם פלגש בתחלה ואם זהו קשה מכ"ש גירושין גמורי' דנשי' דעלמא אע"ג דיכלו להנשא לאחר ובזה נדחי נמי דברי פר"מ שכ' דמנשי דהע"ה אין ראי' שהי' קשה להם שלא קרא עוד עליהם שם המלך דלדבריו מה מוכח הש"ס מזה דקשי' גירושין:

מכל הלין מבואר דקשים גירושין לאשה יותר הרבה מאשר תשב עם הבעל ותלבן דאשה בלי עונה ולא הייתי צריך לזה אבל היא מבואר במהרי"ק שכ' מי שאמר שראה אשתו זינתה לא מהימן לגרשה בע"כ להתיר חר"ג ומ"מ אסור לשמש עמה דשוי' אנפשי' חתיכא דאיסורא ורמוזה תשובה זו ברמ"א סי' קע"ח אלא שאין בידי ס' לעיין ולציין ויעיי' בישו"ש דיבמות בזה ואע"ג דנקטינא בכובסא דלשביק לגלימא הוא שע"כ תקבל גט כדי להנשא לאחר משום צערא דגופא דעונה ואע"ג שיש להתעקש ולומר עכ"פ יש לה שאר כסות ועונה משא"כ הכא דלית לה כלל וכן הי' יכול לדחות מפלגשי' דדוד שודאי הי' נוטלת פרס מבית המלך אבל זה עיקש וגם ממ"ש פר"מ גופי' מוכח שכ' דלדעת קצת הגאונים הא דהחמיר שלא לישא ב' נשים הוא מטעם דלא קיימא הא שלא לגרש בע"כ דע"כ ישא צרתה בצדה וממילא תתגרש ותאמר רוצה אני ואדרבא משם ראי' מדהוצרך למנות ב"ד ע"כ ולא נימא בכלל שלא לגרש בע"כ הוא אע"כ זה ליתא והנה אחז"ל אביגשג השונמית בקשה שדוד ישאנה וא"ל כד חסרא לאבא נפשי' לשומא נקט וקשה מה תועלת לה בנישואי דוד שהרי לא יכול לבוא עלי' דעפ"י הרופאים הוצרך ליקח לו בתולה דוקא לסוכנת וע"כ תשמור בתולי' ודוחק לומר שישמש שלא כדרכה או בהטי' נמצא ע"י הנישואין לא הרוויחה מידי אלא קריאת שמו עלי' לא לשאר כסות ועונה כלל. וכן מה"ת לא נאסרה אלא לגרש בלא ערות דבר לבד ובזיווג ראשון לב"ה מדברי קבלה ורק לגרש נאסר אבל למנוע ממנה שכו"ע לא נאסור ממקראות הללו אבל מחויב בכל חיובי הבעל כיון שאינה מגרשה והרי היא אשתו אבל נ"מ שלפעמים אם יהי' מותר למנוע ממנה הכל מ"מ עדיין לא הותר לגרשה בע"כ ויהי' הדבר מסור בידה

בזיווג הראשון אם תרצה להשאר כך או להתגרש ע"י ריצוי דידה אע"ג שהגט הוא על אפה ועל חמתה מחמת דוחק מזונות מ"מ הדבר יהי' מסור בידה עכ"פ ולא לגרשה בע"כ בזיווג הראשון או בזה"ז אחר תקנת רגמ"ה והוא הדבר אשר דברתי אחר שבזיווג הראשון אסור לגרשה בע"כ די לה שתשב עד שתלבן ולמה נכוף אותה להגרש ועוד אפי' אי מן הנשואים גירושי' בע"כ ולהפקיע ממנה חיובי הבעל שווים הם מ"מ במשנתינו מן האירוסי' שלא יכנוס ולהכניס עצמו לחיובי קיל טפי מגירושי ע"כ ושאני מיגני ממיקם ויעיי' בלשון מהרי"ק שרש ק"א כמדומה לי כי אין לי ספר לעיין. ובזה די באר פרט הראשון מדברי אשר כתבתי ופה תהי' שביתת קולמסי. ופ"א אי"ה בענין אחר אם יבואו דברי פר"מ אלי אענדם עטרה לראשי ואתעלס באהבי' יתברך בברכת שנים רבים כנפשו היפה ונפש א"נ החותם בכל חותמי ברכות:

יאמר בגיני ברכת שלום וברכת השנים להגאב"ד נ"י ויכול להראות לו מכתב הנ"ל אדכרתן במכתבו שראיתי בבאדן כ' לאמר בר"פ אלו נערות בעולה לכה"ג א"ב והקשה רש"י הא ה"ל זונה כ' הגאון נ"י דלרבנו אלעזר שבתוס' סוף נדרים דאתתא לא מפקדא א"כ הכל אתי עשה דולו תהי' לאשה דידי' ודוחה לאו דזונה דילי' והיא לא מיפקדא א"ד ותימא הא אמרינן שם אלמנה לכה"ג א"ב ובחד לא יקח כייל קרא אלמנה וזונה לכה"ג דאטו מי נימא דשינוייי' דאלמנה לכה"ג לא אתי' אלא לר"א דעשאה זונה בביאותו וה"ל תרי לאווין ולא כהלכתא כרבנן ובשגם ר"ע בעצמו לית לי' דר"א וס"ל אין זונה אלא מופקרת ומפקרת אינה בת קנס ולא באנו אלא לאוקמי גם כר"א אבל רק כר"א לא ס"ד:

גם מה שהחליט הגאון נ"י דעשה דבתולה מעמיו לא נדחית מפני עשה דולו תהי' לאשה אין כן דעת הרשב"א ורמב"ן דס"ל דלאו הבא מכלל עשה נדחית מפני עשה דולו תהי' לאשה וגם הרמב"ם לא מנה עשה דמצרי ואדומי ובעולה לכה"ג למצות עשה כי במצרי ואדומי מנה לאו שלא נתעבם אחר ג' דורות וקאי אב"ד של ישראל האוסרים אותם לבוא בקהל אחר ג' דורות עוברים בלאו הזה ולא הזכיר כלל דעובר בעשה בתוך ב' דורות וכן בכה"ג מנה מ"ע שיקח בתולה וכן הוא בתורת כהנים שמ"ע עליו שיקח בתולה ולא מנה לעשה שלא יקח בעולה כי כל אלו אצלו אינו אלא הכשר מצוה ולא באו לכלל מנין. ובמשנה למלך סוף פ"א מהלכות אישות כ' בפשיטות שאינו מ"ע אלא להזהיר על הבעולה אתי' ע"ש:

ויש לי לעיין קצת כיון שמ"ע על כה"ג שיקח בתולה אם הי' לו אשה קודם שנתמנה להיות כה"ג ולהרמב"ם אסור לכה"ג לישא ב' נשים מה יעשה ואולי אם נשאה בבתולי' אע"ג שאז לא הי' כה"ג ועכשיו היא בעולתו של עצמו כבר יי"ח של מ"ע בתולה מעמיו

ואמנם אם היתה אשתו הראשונה בעולה ונתמנה להיות כה"ג מי נימא שצריך לגרש הראשונה כדי לקיים מ"ע של בתולה מעמיו והא דתנן אירש אלמנה ונתמנה להיות כה"ג וכו' מיירי באלמנה בתולה אבל בעולה יגרש אפי' בזיווג ראשון ואפי' לב"ש דלא יגרש אא"כ מצא בה ערות דבר הכא שאני כיון שהוא גדול מאחיו ועיני כל ישראל עליו יגרש בלא ערות דבר ואם כן הוא א"ש הירושלמי דפריך למה לי לא יכול ת"ל דה"ל סוטה ולא תקשה מגרושה לכ"ה ת"ל דהוה לי' זונה והא"ש דמשכחת לי' כהנ"ל בלא ערות דבר אבל לא יכול לא מצי איירי בכנ"ל משום דאכתי ת"ל דה"ל גרושה לכהן דאפי' העבירוהו מהתמניותו וכדעת תוס' דיומא י"ב ע"ב דלא כירושלמי פ"ג דהוריות מ"מ כהן הדיוט מיהו הוה ואסור בגרושה ומגרושה לכה"ג בלא"ה לק"מ ל"ל דכולי קרא מיותר לעבור עליו בלאוי' הרבה בקידושין ע"ז ע"ב ואי נימא אה"נ לא יגרש ובכה"ג מותר בשתי נשים משום דקשי' גירושי' א"כ לא מקשה הראב"ד אהרמב"ם מויקח לו יהוידע ב' נשים דלמא מיירי בכה"ג מיהו דברי הראב"ד בלאה"נ הם תמוהים כבר עמד עליהם הגאון מהריעב"ץ דהרי האי קרא אהמלך יואש קאי שיהוידע לקח ליואש ב' נשים כמבואר למעיין בפנים בקרא:

אמנם כן להראב"ד דמגרש בעיה"כ אין לישב קרא להירושלמי הנ"ל דמוקי קרא בנתגרשה בעיה"כ די"ל דלב"ש דאסור אה"נ שאינו מגרש בעיה"כ אלא נכנס סגן ומשמש תחתיו וככל פסול שאירע בכה"ג ביה"כ אבל להרמב"ם דאינו ראוי' לכה"ג כלל אם יש לו ב' נשים ואם הוא הגדול מאחיו בחכמה ע"כ שיתמנה היא ויגרש אשתו הראשונה או אולי נימא בכה"ג ממני' הקטן ממנו כיון שהוא אינו ראוי ויתישב ק' סופרי הזכרונות איך נתכהן יהושע בן יהוצדק בכה"ג בפני מלאכי זו עזרא שהי' גדול ממנו אפשר מטעם הנ"ל ויעוי' במדרש חזית פסוק קול דודי דופק אמנם לדינא יותר נראה שממנים הגדול בחכמה ואינו מגרש אשתו הראשונה וגם אינו נושא עליה בתולה ומוטב שתיעקר שב וא"ת מקום ועשה ולא מצאתי דבר מבואר בזה ויעין הוא הלכתא למשיחא אין להאריך וה' שנותיו יאריך. פ"ב יום ג' ז' אלול תקע"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנב

העתקה מחותני הגאון כבוד מ"ה עקיבא איגר נ"י אב"ד דק"ק פרידלאנד מענין הנ"ל הנשלח לכאן לשלחו ליד הגאון השואל זצ"ל ונשאר ההעתק פה וז"ל:

רב שלום וברכה וכל טוב לכבוד ידידי הרב המאה"ג הגאון המפורסם נ"י ע"ה כבוד מ"ה משה מינץ נ"י אב"ד ור"מ דק"ק א"י יע"א ובדה"צ כבוד הרבנים המופלגים ד' עליהם יחיו:

יקרת מכתב קדשם הגיעני לנכון ואחר עד עתה מלהשיב לרב הטרדו' בירח אתנים אשר סביב שתו עלי ומצורף לזה שלא הייתי בקו' הבריאות ל"ע וגם לא מצאתי הענין נחוץ אחרי שאין רצוני לתקוע עצמי בדבר הלכה למעשה היות כי יפלא ממני הדבר מאוד על כבודכם הרמה והנשאה כי באתם לדפוק על פתח איש רש ונקלה כמוני אף שמעכ"ת הגאון נ"י לא יאות לו להיות דיין לעצמו הלא יש אתו שרים רבים ונכבדים אשר קצתם ידעתים כבוד הגאונים ארזי הלבנון אדירי התורה הגאב"ד דק"ק נ"ש והמדינה נ"י וחתני הגאב"ד דק"ק פ"ב נ"י ה' עליהם יחיו אשר צפורן קטנם עבה ממתני ומהם תבא תורה לישראל וכאלו גדולי חקרי לב תריסין אשר במדינה דשם ולזה ראוי לי לקיים בעצמי ובמקום גדולים אל תעמוד וחוששני גם מחטאת שזה דרך פגיעות כבוד להם ח"ו כאלו הארץ יבישה אין כל ואך להשיב מפה"כ בקוצר אמרים על קונטריסו מעולפת בספירים.

ראשון לציון נאמר לדייק ממתני' דעד כאן לא פליג אדמון אלא במה דס"ל לחכמים דיכול לעגנה שתשב עד שתלבין ראשה בזה פליג אדמון דיכולה לומר או כנוס או פטור אבל מודה אדמון דיכול לגרשה בע"כ אף דבזיווג הראשון אסור לגרשה בלי ערות הדבר א"כ ה"נ אחר חרם דרגמ"ה וכעין מ"ש הב"ש רס"י ע"ז וע"ט לע"ד איני רואה הכרח לזה ויכילנא לומר זיל בתר איפכא די"ל דלכ"ע גם לרבנן א"י לגרשה בע"כ אלא היכי דהוא מוכן לגרשה והיא אינה רוצה לכ"ע א"י לכופו לכונסו אף אם נימא דבעלמא דנין אותו כמורד מ"מ כיון דאין נותני' לו מה שפסקו לו א"י לכופה לכונסה ופלוגתייהו היכי דהוא אינו רוצה לגרשה דס"ל לרבנן דיכול לעגנה ואדמון ס"ל דיכול לכופו לכנוס או לפטור אבל היכי דניחא לה בכך לישב גלמודה י"ל דלכ"ע א"י לגרשה בע"כ ואף אם נידן דיכול לגרשה בע"כ מ"מ נ"ל דאין לדמות ענין אי' חרם דרגמ"ה לאי' דזיווג הראשון די"ל דחרם רגמ"ה הי' בכל אופן והרי בשהה עמה עשר שנים ולא ילדה דודאי בזיווג ראשון מגרשה בע"כ ואעפ"כ נחלקו גדולי הפוסקים אם גם בזה חרם דרגמ"ה ועי' ב"ש ססי' קנ"ד דהאריך להוציא ממשמעות הפוסקים דאף בזה"ז יכול לגרשה בע"כ והרי לדעת הב"ש בפשיטות יש ללמוד זה מדיכול לגרשה בע"כ בזיווג הראשון דהא ודאי אף לר"א דס"ל ספ"ז דכתובות דאין כופין אותו להוציא מ"מ בודאי ס"ל דהוא יכול לגרשה בע"כ בזיווג הראשון כדקתני בבריתא יוציא ויתן כתובה דמשמע ודאי אף בע"כ דידה תלמוד מזה דאף חרם דרגמ"ה הכי הוא א"ו דאין לדמות ללמוד זה מזה אלא דהב"ש סי' ע"ז

וע"ט למד רק על ענין התחייבות בעוד שלא גירש דכי היכי דבזיווג הראשון אם רצונו לגרשה אף דמעוכב מלגרשה ואין הב"ד מניחי' אותו מ"מ כיון דהוא מוכן לגרשה לא מקרי מורד וכן בלקתה א"ח לרפאותה ה"נ אם מעוכב מלגרשה מ' חרם דרגמ"ה הא מ"מ הוא עומד וצווח שרצונה לגרשה ומה לי דמעוכב מ' איסור זיווג הראשון או מחמת חרם דרגמ"ה ומה דכ' הב"ש בסי' ע"ט בלשונו וה"ה בזה"ז וכו' י"ל דיכול לגרשה בע"כ ולא הזכירו מאיסור זיווג הראשון דמשמע דבמקום שלא נתפשט חרם דרגמ"ה הי' פשוט להו דבאופנים ההם יכול לגרשה בע"כ ונסתפק דאולי מ' חדרגמ"ה אסו' לגרשה בע"כ ואך מצאתי להדי' הדין בתשו' מהרי"ק ססי' ס"ג וז"ל אמנם אודות האיש אשר התנו עמו ארוסתו ואבי' ליתן לו נדוני' ועתה פושטי' לו הרגל הנראה בעיני שיעמידם לפני ב"ד טובי העיר ואם יסכימו שהם מעוותי' אותו אז יבקשו מאתם שיכתבו הדברים לפני מ"צ והם יעיינו בדבר להתיר לגרשה בע"כ או לישא אחרת עכ"ל משמע דאף חדרגמ"ה יכול לגרשה בע"כ ואולם גם זה יש לדחות די"ל דמיירי דהיא פסקה ג"כ ע"ע כדדייקא הלשון שהם מעוותי' אותו בזה יכול לגרשה בע"כ אבל בלא פשעה דלא פסקה ע"ע עדיין לא שמענו אם יכול לגרשה בע"כ ומ"ש מעכ"ת בדרך פלפול להוכיח דאי' דזיווג הראשון גם באירוסי' והאריך בביאור הירושלמי הנה מ"ש להשיג על דברי תשו' פמ"א על אשר שלח ידו להגי' יפה כ' וכן כתבתי גם אני בגליון הפמ"א גם מה שהק' על הירושלמי דאיך חייל האי' מחזיר גרושתו על אי' סוטה גם אני עמדתי בקו' זו זה ימים רבים והוספתי לבאר דל"ל דבאמת גזה"כ הוא דבזה אחע"א דהא באמת אין הכרח מקרא די"ל דקרא אצטריך היכי דהוזמו העדי' טומאה דלמפרע ליכא אי' סוטה אלא דהירושלמי נקט תי' יותר מרווח בפשיטות וא"כ מנ"ל באמת הדין דהוי גזה"כ דאחע"א ומ"ש מעכ"ת נ"י לתרץ דעלי' דידי' שפיר חייל אי' מחז"ג דהיא לא נאסרו משום סוטה כיון דטוענת ברי אלא דהבעל אסור בה דאין לו ברי וא"כ אמרי' מגו דחייל על אשה חייל נמי על הבעל לא נתחוורו לי דבריו בזה כי מלבד זה היסוד אינו דהרי בקינוי וסתירה בלא שתתה אסורה לבועל ובתרומ' כמ"ש הב"ש סי' י"א סק"ב ובמ"ל פ"ב הלכה י"ב מה' סוטה ואף להר"מ משמע רק כיון דאומרת הריני שותה והבעל מעכב אבל באירוסי' דא"י לשתות אסורה לבועל אף דטוענת ברי אעפ"כ אסרה התורה וא"כ איכא ג"כ עלי' איסור סוטה גם אף אם יהיבנא לי' זה הא מ"מ אם קמי שמי' גלי' דזינתה כיון דאסורה מ' סוטה לא חל עלי' אי' מחז"ג דמה בכך דהב"ד מאמינים אותה לגבי נפשה הא מ"מ כיון דבאמת זינתה לא חל עלי' אי' מחז"ג וא"כ איך אפשר ללקות הבעל משום מחז"ג הא כיון דגבי דידי' מחזקי' אותה לס' זינתה א"כ ממילא הוי המלקות בספק דשמא באמת זינתה ולא

חל עלי' אי' מחז"ג וליכא כולל וזוכרני שרציתי ליישב הקושי' ג"כ כסגנון מעכ"ת נ"י ובאופן זה דקרא מיירי בקינוי וסתירה לחוד ובזה מכח לאו דמחז"ג יכולים להתרו' אותו וללקות בממ"נ דסתרו אות' או שעבר משום סוטה היינו אם זינתה או דעובר משום מחז"ג דהיינו אם לא זינתה דאיכא לאו דמחז"ג ואם זינתה איכא לאו דסוטה דבכה"ג ליכא התראו' ספק כמ"ש תוס' זבחים ע"ח ע"א אבל לא נחה דעתי בזה דהתינח אם הי' אי' בקינוי וסתירה בדרך ס' לחוד אבל כיון דבאמת עשו הכתוב הס' כודאי וכ' בתוס' סוטה דכ"ח דאפי' אם טהורה נענש בב"ד של מעלה כמו בא על חייבי עשה א"כ חזי' דכך גזרה תורה דבעוד שהספק לנו אם זינתה אף אם באמת קמי שמי' גלי' דטהורה מ"מ אסורה בעשה א"כ אין כאן ממנ"פ די"ל דלמא לאו זינתה וליכא לאו דסוטה ומ"מ אסורה בעשה כיון דלא נתברר לנו ההיתר ולא חל עלי' אי' מחז"ג ומה"ט רציתי באמת לדון דרך ישוב קצת על קושי' תוס' דסוטה דשם דמה נ"מ אם אסורה מס' או מודאי כגון בנשבע שלא לשמש עמה דאם הי' אסורה רק מס' היינו יכולים להתרות ללקות במנ"פ אי משום לאו דסוטה אי משום לאו דשבועה אבל ממה שעשאו הכתו' כודאי היינו אף אם טהורה היא אסורה בעשה תו ליכא ממנ"פ ואין לוקי' גם נ"מ לדינא בזה"ז דליכא מלקות אם אחר ששתתה ונמצאת טהורה אם אסורה לו מחמת השבועה בענין דחל כגון קונם תשמישך עלי דאם אסורה רק מחמת ס' ממילא כיון דאיגלאי שהיתה טהורה חל הנדר למפרע אבל אם אסורה בודאי אף דנמצא' טהורה מ"מ היתה באי' עשה עד עתה ואין אחע"א דבזה לא מתלי תלי וקאי כיון דבעידן שיצא השבועה מפיו לא חלה כמ"ש הש"ך יו"ד סי' רל"ח סקכ"ה ואין כאן מקום להאריך עוד:

והנה אף אם נידון כמ"ש מכ"ת דבפשט לו הרגל דליכא לגרשה בע"כ אף אחר דרגמ"ה מ"מ בנדון דידן כיון דניסת בזה כ' הרמ"א סי' נ"ב דחיי' בכל דבר שאיש חייב לאשתו ונקטו כן האחרונים הב"ח והח"מ והב"ש בפשיטות ועיקור הסברא נלפע"ד הכי הוא דבארוסי' דעדיין לא נתחייב בחיובו בעל לאשתו אלא דמקבל על נפשו להשיאו לזמן מוגבל במה דשניהם נתחייבו והתקשרו זה לזה האב קישר עצמו לשלם לזמן ההוא הנדוני' והוא קישר עצמו לנשאה בזמן ההוא הוה כתלאו זה בזה דשנים שנתקשרו זה לזה לעשות כך וכך אם זה אינ' מקיים התחייבות גם השני א"צ לקיים התחייבות דהתחייבות לנשאה היינו לזמן פלוני אחר סילוק הנ"ל משא"כ בנשאה דכבר נתחייב בחיובו הבעל מקודם שעשה שכנגדו התחייבות ל"ש לומר דהוי כתלאו זה בזה והתחייבותו רק אחר קיום התחייבות של כנגדו דהא נתחייב בכל דבר במעכשיו ומיד ונצטרך לומר דהוי דרך תנאי' שמחייבי' עצמו במעכשיו ע"ת שיסולק לו הנדן ומאן מפיס הרי לא הזכירו

ענין תנאים והוה כב' חיובים הוא נתחייב לה בכל החיובים ואבי' התחייב לו בנדן והוה כבע"ח בעלמא ומ"ש מעכ"ת נ"י בארוכה לדונו באומדנא הנה אף אם נחליט זה לאומדנא דמוכח כמו מתנת שכ"מ וכדומה זה שייך באם הי' חיוב מזונות וכדומה לאו מחק חז"ל אלא מכח ששעבד לה אנא אפלח אמרי' דאדעתי' דהכי לא נתחייב ועל אופן זה כל האומדנת דאדעת' דהכי לא נתן והוי כקנין בטעות אבל הכא דמיד שנשאה מוטל עליו החיוב מזונות אי מדאורי' או מדרבנן א"כ אף דהי' יכול להתנות ע"מ שאין לך עלי מזונות מ"מ בשביל אומדנא לא נעשה מעשה חדש ענין תנאי לפטור עצמו והארכתי בזה במקום אחר בעזה"י בראיו' ברורות זולת דנידן על שרש הנשואי' דאדעתי' דהכי לא נשאנה ובטלו הנשואי' וזה ודאי אינו א"כ נימא דבטלו גם האירוסי' כיון דאירס' ע"ד שיסלק לו הנדן ותנשא לו והרי במתני' דפשט לו הרגל מבואר דצריכה גט ואף אם נימא דמ"מ הוי אומדנא על חיוב הממון דלא נתחייב ע"ד דהכי מ"מ לא פקע ממנו חיוב העונה דכמו דאינו יכול להתנות בסתם ע"מ שאין לך עלי עונה באם יהי' כך וכך וכיון דנתחייב בחיוב עונה ממילא חל חרם דרגמ"ה מבלי לגרש בע"כ ושאני בארוסין דעדיין אין עליו חיוב העונה וכיון דא"צ לכניסה דהוי כתלאו זה בזה לא חל חרם דרגמ"ה כיון דאין עליו חיוב דאישות משא"כ בנשואה ובאמת מסברא זו הי' ק' לי במה דס"ל לרב בקדשה ע"ת וכנסה סתם דאין אדם בועל ב"ז אבל לענין כתיבה בתנאיה קאי והר"ן הק' דהא מ"מ הוה ב"ז משום דכל הפוחת ע"ש ואמאי לא הק' ביותר כיון דרב ס"ל ר"פ הכותב דבדבר שבממון תנאי בטיל וגם ס"ל דגם בדרבנן עשאו חיזק כשל תורה א"כ ממילא במתנה ע"מ שאין לך עלי כתובה התנאי בטיל וא"כ איך א"ל דבממונא תנאי קיים הא כמו דאין יכול להתנות ע"מ שאין לך עלי כתובה נימא ג"כ דאין יכול להתנות ע"מ שאם יהי' לך מום תהי' לי נשואה בלי כתיבה ובזה אין מספיק תי' הר"ן הנ"ל דממילא הוה ב"ז הא מ"מ התנאי בטיל ויש לה כתובה ואם נאמר כיון דהטעתו והוא מתנה ומקפיד לא הוי נגד תקחז"ל ומדינא תהי' נפקעת בלי כתובה והתנאי קיים ממילא גם על קושייתו דהוה ב"ז י"ל הכי דהיכי דרצונו ליתן לה כתובה רק דהטעתו ומהראוי דנפקעת בלי כתובה וליכא ב"ז והארכתי בזה בעזה"י עכ"פ לענין חיוב עונה נלע"ד דלא פקע וממילא חל בזה חדרגמ"ה ובפרט דהרמ"א פסק להדי' דמחויב בכל חיובי דבעל לאשתו ומ"ש מעכ"ת דהרמ"א מירי דיש לו פרנסה ממקום א' וליכא אומדנא זהו ודאי דוחק להעמיס כן בכוונת הרמ"א דסתם ולא חילק ומי יביא אחרי הכרעת ר"מ אשר בכל יום הולכים לאורו ובפרט במקום דליכא חולק במפורש לזה לדעתי קשי' הגירושי' זולת מטעם האחרון שכ' מעכ"ת נ"י דהוי כמורדת כיון דאינה רוצה לילך למקומו ובפרט שהי'

כן התנאים במפורש כי נה"ג ממש כ' בתשובה לחם רב (הוא בעל לח"מ) סי' נ"ה והתי' שם לישא אשה על אשתו כי בלא"ה יש סניף מ"ש במהרי"ק שרש ק"א דאולי לא פשטי' חרם דרגמ"ה בזה רק עד אלף החמשי ע"ש ומה"ט לדעתי טוב יותר בנ"ד בהתרת לישא אשה אחרת על אשתו וא"צ לסלק הכתובה דהיינו התוספת כתובה מסך הנדן וההוספת שליש כיון דלא קיבל הנדן אדעתי' דהכי לא נתחייב לה התוספת כתובה כמ"ש בתשו' תשב"ץ סי' קס"ט וח"ג סי' רס"ב ממה שנתיר לגרש בע"כ דמשמעות הפוסקים דבזה לא נסתפקו אם לא גזר רגמ"ה לעולם ועי' בתשוב' ב"י כ"ז כתבתי להלכה ולא למעשה. ומ"ש מעכ"ת נ"י בפלפולים ליישב קו' תוס' פ"ק דבב"מ בכהן שאמר לכהן צאי וקדש לי גרושה ובהקדים היסוד דלקדש ע"י שליח הוי כמו תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לע"ד אינו דדוקא במציאות וכדומה דאין תלוי' בדעת אחרי' אבל בקידושין אין אדם יכול לזכות בה אלא מדעת' וכיון דהיא מקדשה עצמה לזה פשיטא דאינו בכלל חב לאחרי':

מ"ש מעכ"ת הגאון נ"י על דברי הגאון נב"י דא"א ליתן בע"כ ע"י שליח דהוה תופס לבע"ח גם אנכי דחיתי לדבר זה והבאתי עוד ראי' מדברי הר"ן גיטין פ"ק בההיא דג' דרכים שוו גיטי נשי' לשחרורי עבדי' שוו למוליך ומביא שכ' הר"ן דשייך עיגונא דפעמים ששולח שיחרור בע"כ דעבד הרי הי' כנ"ל לשחרור ע"י שליח בע"כ דעבד ה"נ בגט אשה. עכ"ל דמו"ח גננ"י:

חלק ב

תשובה א

תכל שנה וקלקלותי' תחל שנה וברכות רבות לראש צדיק וביתו ה"ה י"נ הרב הגאון הגדול המפורסם כמה"ו נחום נ"י אב"ד ור"מ דק"ק נ"ש והמדינה יע"א:

יקרתו הגיעני ע"ד אשה מרשעת ומעללי' רעי' בחילול שבת בפרהסיא ובאיסורי' חמורים כמפורסמים עד שלבסוף רצחה פרי בטנה ונתפסה למלכות ונפסק דינה כרוצח ומחמת בקשות רבות התחסדו עמה שתשב בבית האסורי' אשר אסירי' אסורי' שם י"ב שנה והורמנא ניתן מהמלכו' לגרשה בעל כרחה אם הבעל רוצה והבעל רך בשנים וקשה לעגן זמן רב ודעת הדרתו להתיר לו לגרש בע"כ וכ' ששמע שנשאלתי על זה וגליתי דעתי להתיר:

לא יאמין פרמכ"ת ידידי נ"י כי לא נודע לי מדבר זה עד עכשיו ומ"מ הריני מסכים עם הוראתו מהטעמי' שכ' פר"מ הדרתו ונוסף לזה כי מיעוט הפוסקים המחמירי' היינו בשהה ולא ילדה ומשום בטול פ"ו בשב ואל תעשה י"ל העמיד רגמ"ה דבריו ויש כח ביד חכמים לעקור בשב וא"ת אבל להעמיד איש רך בשנים בלי אשה כלל וקרוב לודאי

ממש שיחטא בקום ועשה ואפי' חכמי ישראל אמרו מאן הוה ליומי' ואם כי האריך במעיל צדקה ליתן טעם שאין כופי' לישא אשה בזה"ז היינו ההוא אמר מצינא למיקם בנפשי' בלי חטא אעפ"י שלדעתי הבל פוצה פיו מ"מ אין לנו לכופו אבל הטוען בהיפוך לא מצינא למיקם בנפשי ובשגם לא קיים עדיין פ"ו והרי התירה תורה יפת תואר נגד יצה"ר לא אלים חרגמ"ה מאוריתא דמשה וכבר הארכתי בזה בכמה תשובות:

ומצורף לזה יפה רמז הדר גאונו כיון שהיא מומרת לחלל שבת ולכל התורה ועתה נחבשה ע"י נפשות מאן ספון מאן חשוב להתירה עוד לבעלה אחר יציאתה מבית האסורי' ועוד נ"ל הרי הנודרת ואינה מקיימת מתגרשת בע"כ משום שבניה מתי' בחטא נדרים מכ"ש זו שממתית בניה בן קטן בן ג' או ד' שנים בשאט נפש ונאמר התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה א"כ א"א להבנו' ממנה כי תשחית זרעה והריונה ג"כ ע"כ יפה דן יפה הורה אלא שמהיות טוב כ' שיגרש בעצמו מידו לידה לא ע"י שליח:

לזה אעתיק לו מ"ש אצלי בגליון ש"ע ח"מ רס"י קע"ב וזה לשוני על הגליון עיי' תשו' מהרי"ט שרמז מ"ל פ"ב מרוצח ולזה נתכוון הגאון מה"ו יצחק זצ"לבתשו' נב"י קמא חא"ע סי' ע"ו ולחנם התמרמר עליו הגאון נב"י ולדינא נ"ל בוודאי אם הקפיד הבעל לגרש דוקא ע"כ הוה אין שליח לד"ע ואם הקפיד דוקא ברצונה ועבר וגירש בע"כ פשיטא דהוה שינוי בשליחות ואינה מגורשת אך אם עשה שליח לגרש כאשר תמצא ידו ומה לו למשלח אם יגרש בהיתר או באיסור ואם יצוה לסופר לכתוב גט לאשתו וכתבו בי"ט יעיין ב"ש סי' קכ"ג סק"ו לא שייך אין שליח לד"ע כי לכתוב גט עשאו שליח ולא לכתוב ביום אסור דוקא וה"נ דכוותי' ובזה מיושבי' כל קושיות הגאון מה"ו יצחק ז"ל הנ"ל זה הוה כמו ימירנו כל הרוצה להמיר ימיר עיי' מ"ש נב"י עצמו שם סס"י פ"ב וזה דלא כקצה"ח סי' זה ע"ש עכ"ל שם על הגליון [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סס"י קס"א] והי' זה שלום וכ"ט דברי הטרוד מאוד א"נ פ"ב יום א' בטו"ב אלול תקצ"ח לפ"ח. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ב

שאלה באיש אחד שמחמת רב דאגותיו והפסידים רבים תכופים שאירע לו בממונו נקרה במקרה מרה שחורה מלאנקילי שהוא גורם עצבות ומחמת זה אינו מתחיל לדבר כלל עם בני אדם אמנם אם מתחילין עמו משיב כהוגן ומתפלל ועולה לתורה כדרך שאר בני אדם ואמנם מתוך עצבון רוחו גרם כעסו שכמה פעמים מרד באבותיו ועי"ז ברחה אשתו ממנו באמרה שאינה יכולה לסבול זה וע"י ריצוי ופיוסים נתפייס בריצוי לפטור אשתו בגט פטורים ובשעת מעשה של אותו ריצוי הי' טוען בעצמו שואל ומשיב דברים הראוים לו והגונים וטובים בענין וקבל קנין לגרש את אשתו ע"ד הפשר הנעשה בפני

הרב אב"ד בענין זה. ועתה נפשו בשאלתו אם ראוי לסדר הגט להזוג אם אולי נאמר שהאיש בכלל שוטה יחשב שאין גירושי' כולם ואינו מוציא עולמית:

תשובה הנה לדון בדיני השוטים א"א כ"א בראיית עיני הדיין המבין מה טיבו ומהותו וא"א לברר בכתב מה ענינו וטבעו ומהותו וכמ"ש הרמב"ם פ"ט מה' עדות ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואפי' שיבא מכשורי לא בעינא דלימטי לי וחכם שכמותו עיניו בראשו לנוכח יביטו עד היכן מגיע שכלו והבנתו אך מה שנוגע לפלפל בהלכה ולברר שרש הדין ומקורו מש"ס ופוסקים אשמור לדבר כיד ד' הטובה עלי והוא יעזרני ע"ד כבוד שמו הגדול שלא אכשל בדבר הלכה:

גרסי' פ"ק דחגיגה ג' ע"ב ת"ר איזהו שוטה פירש"י האמור בכל מקום שפטור מכל המצות ומן העונש ואין קנינו קנין ואין ממכרו ממכר עכ"ל היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע כסותו והנה יש לעיין מה גדר נתנו בשוטה הלא אפי' חרש פטור מהמצות והעונשים ואין קנינו וממכרו כלום והכל משום שאין בו דיעה וידוע הוא כי החרש אין בו אחת מכל אלו המנוים כאן ואפ"ה הואיל ואין דעתו שלימה ממועט הוא מכל האמור ומכ"ש מי שדעתו פחותה מן החרש כמו רוב הפתאים וא"כ מ"ט נתנו חז"ל גדר איזהו שוטה ויותר מזה יש לתמוה למה מנו חכמים בכל מקום חרש ושוטה ואפשר וקרוב לודאי שכך היא הלכה למשה מסיני וקשה כיון דתני חרש ומכ"ש הגרוע ממנו בדעת למה הדר תני שוטה בשלמא קטן לק"מ דקטן מחרש ושוטה לא אתי דאיכא קטנים דחריפי טובא בדעת ואינהו מקטן לא אתי' משום שאינו איש ועיי' מ"ש הר"ש ריש מס' תרומות אבל בחרש ושוטה קשה ועיי' מ"ש תוס' גיטין כ"ב ע"ב ד"ה והא לאו בני דיעה וכו' דשוטה גרע מחרש דלגבי חרש הוי מועיל גדול מלמדו ומזהירו לחלוץ אי לאו דאינו באומר אמרו משא"כ שוטה ע"ש מיהו למסקנא בחליצה תרווייהו פסולים ובכתיבת הגט תרווייהו כשרים בעע"ג כמ"ש תוס' שם הדרן להנ"ל דקשי' לי' מ"ט תני תרווייהו כלל:

גם יש לתמוה מ"ט לא הוזכר בש"ס בשום מקום דין הפתאים שהזכיר הרמב"ם פ"ט מה' עדות וגם הרמב"ם בעצמו לא הזכירו בשום מקום כ"א בה' עדות ואי נמי נודה לדברי תשו' מהרי"ט שהרמב"ם נמי לא אמרו אלא גבי עדות שצריך להעיד על מה שעבר ואולי אז לא הי' שפוי ונתחלף לו דבר בזולתו אבל לענין גיטין וקידושין כיון שאנו רואים עתה דעתו שפוי וצלולה כשר גם להרמב"ם הנה מנ"ל להרמב"ם זה מהש"ס הגם שהסברא אמת מ"מ אין דרכו של הרמב"ם לחדש מלבו ולכתוב סתם אם לא שיכתוב ויראה לי

ועוד הא הרמב"ם מסתם סתים לי' לפוסלו אפי' לעדות גטין וקידושין ואם קדש אשה בפני עדים אלו אין קידושיו קידושין:

תו יש לעיין מ"ש הרמב"ם פ"ט מעדות דשוטה אעפ"י שהוא שואל ומשיב כענין בשאר דברים ה"ז פסול וכשוטה יחשב מנ"ל הא דלמא כדחזי בי' סימני שוטה הרי חזקתו שוטה לכל מילי כל זמן שלא בדקנוהו ואם אחר שעשה מעשה שטותו קדש אשה או לקח ומכר הכל בטל אבל אי שאלנוהו אז ומצאנוהו יודע ומבין מה שהוא עושה ומסברי' לי' ומסביר מועיל באמת וע"ז הכוונה י"ל תוס' דחגיגה ד"ה דרך שטות וכו' במ"ש ודאי יש להחזיקו בחזקת שוטה לכל דבר די"ל היינו בסתם מוחזק הוא כשוטה אבל מנ"ל דאפי' אם שואל ומשיב כענין יהי' פסול משום שוטה:

והנלע"ד בזה דודאי כל מי שאין שכלו צלול שיהי' לו לכל הפחות דעתא צילותא אעפ"י שאינו עושה שום מעשה שטות רק הוא בשב ואל תעשה אבל מ"מ אינו מבין הדברים הסותרים הרי הוא פסול מן התורה לכל מילי והרי זה בכלל חרש שמנו חז"ל בכל מקום שפסלו מטעם הנ"ל ומכ"ש הפתאים הגרועים מן החרש ואמנם אין פסולים אלא משום שחסרי' דיעה ולא שנתוסף להם שום שגעון וטרוף הדעת כלל ומשו"ה כשמרגישים בהם שום דעתא צלותא מועיל וכל מעשיהם כמעשה הפקחים ומשו"ה הוי ס"ל לר"א ביבמות קי"ב דמביאים אשם תלוי על קידושי חרש משום דמספקא לי' בדעתא צילותא ורבנן נמי דפליגי היינו משום דס"ל דאין ספק כלל דשום חרש אין לו דעתא צילותא אבל אה"נ כל פתי שנשאר לו עדיין דעתא צלותא הרי הוא כפקח ואפי' חרש שיכול לדבר מתוך הכתב ס"ל לרב כהנא בגיטין ע"א ע"א דהוי כפקח גמור משום דס"ל דלזה הוי דעתא צלותא והיינו נמי שחט בו שנים או רוב שנים ומגוידו וצלוב דמרמז וכותבי' ונותני' גט לאשתו אע"ג שאין לך חלוש בדעה יותר ממנו מ"מ כיון דלא עשה שום מעשה טירוף אמרי' כחושתא בעלמא היא ועדיין נשאר לו רושם דעה קלה ועיין שם עי"ן ע"ב ובתוס' ד"ה התם דעתא צילותא הוא והיינו נמי דין נשתתק שבודקי' אותו ע"ש והן הנה דברי רי"ו בשם רמ"ה שמביא ב"י בא"ע סי' מ"ד ובחלקת מחוקק וב"ש שם סעי' ב' דאם דעתו צלולה אפי' קלה וחלושה מ"מ קידושיו קידושי':

ואמנם השוטה שדברו בו בכל מקום היינו שעושה מעשים בפועל המורים על טירוף דעתו ובלבול מחשבתו ולזה לא יועיל אפי' אם משיב ושואל כהוגן כיון דידעי' בודאי שדעתו מעורבבת ומשוגשת כעין שתי' הש"ס בגיטין ע' ע"ב הנ"ל לחלק בין קורדייקוס למגוידו וצלוב והיינו דתני רבנן הכא איזהו שוטה ומעתה תרווייהו אצטריכא חרש ושוטה והא מהא לא אתי' והיינו נמי דלא הזכירו דין הפתאים דבכלל חרש הוא וגם

הרמב"ם לא הזכירו בשום מקום אך בה' עדות דפסול החרש הוא מטעם אחר משום שאינו ראוי להגיד ואינו בדרישה וחקירה כמבואר שם בדבריו ע"כ הוצרך להזכיר הפתאים בפירוש:

והנה הרמב"ם יהיב טעמא לפסול שוטה לעדות משום שאינו בן מצות ותמה הכ"מ וגם הלח"מ תיפוק לי' שאין בו דעה ולפע"ד לק"מ כיון דמיירי דשואל כענין ומשיב כהלכה ונהי כיון שעשה מעשה שטות בפועל לא מהמנינן לי' עכ"פ למיחש מיהת בעי שמא האמת כדבריו ויש לחוש לקידושי' או לגיטין או אם יבוא להעיד להחזיק ממון כגון להכחיש עדים אחרים המעידים להוציא אמאי לא ניחוש כלל לדבריו ע"כ אמר שהוא מגזירת הכתוב אפי' יהי' כל דבריו אמת אינו ראוי להעיד כיון שאינו במצות כמו האשה שהעידה וטעמו עפ"י ש"ס דב"ק פ"ח ע"א וע"ש רש"י ד"ה פסולה לעדות וכו' וד"ה אין בכל המצות וכו':

איברא מדברי הירושלמי פ"ק דתרומות ומביאים תוס' פ"ק דחגיגה משמע דפליג אהא דהרי מייתי כל ד' סימני שוטה בבריתא אחד ועלה אמר רב הונא עד שיהי' כולן וא"כ ס"ל לר"ה דבעי' שיראו בו ד' דברים וק' ק' הש"ס אי דעביד דרך שטות אפי' בחדא נמי וא"ל כתי' הש"ס דה"ל כי יגח שור חמור וגמל דעכ"פ סגי בשלשה סי' ולמה לי ד' דהא ליכא למ"ד דלא סגי חזקה בשלשה פעמים וע"כ צ"ל דס"ל להירושלמי דלא כהנ"ל אלא אפי' עביד מעשה שגעון בפועל מ"מ מהני לי דעתא צילותא וברור לי' להירושלמי דאדם שנטרפה דעתו לגמרי באופן שיהי' כל מעשיו מקולקלים אותו אין לו דעת לשמור כסותו מלקרוע ולשמור עצמו מלילך וללון במקום סכנה או לשמור מה שנותני' בידו ולכן מי שאנו רואים שמקפיד ומשמר נפשו מאחת מהנה ע"ד משל שמשמר בגדיו ומקפיד עליהם שלא יקרעו אעפ"י שעשה כל אינך מעשים בפועל מ"מ עדיין נשאר בו שום דעה וכיון שנשארה בו שום דעה מועיל עכ"פ לאם יהי' מבין ושואל ומשיב כהוגן שיהי' מעשיו כמעשה הפקח בענין זה ולא משום חזקה בעי ד' אלו שיתחזק לשוטה אלא שלא יראו בו סימני פקחות כנ"ל אמנם הירושלמי נמי לא אמרו אלא לר"ה אבל לר' יוחנן דסגי באחד מהם ס"ל נמי כנ"ל וש"ס דילן לא ס"ל כן אפי' לר"ה אלא כיון דעביד ג' מהם אפי' אי באידך בסי' הרביעי מתנהג כפקח מ"מ דינו כשוטה:

עדיין פש גבן לפרושי דברי רבינו שמחה משפירא שהביא הרב"י בסי' קי"ט וז"ל דלא מחזקי' בשוטה לגרש עד שיראו בה סימני שטות המפורשים פ"ק דחגיגה ובירושלמי דמס' תרומות משמע עד שיראו בה כולם ופליג קצת אגמ' דידן ועיקור סי' זה המאבד מה שנותני' לו דומי' שטותא יתירתא חזו בי' דהוי משחרר עבדו ובעוד שלא ראינו סי' זה

אפי' בדיקה לא צריך והרי הוא בחזקת פקח עכ"ל ומצאתי להגאון מ' יוסף שטיין הרט זצ"ל בתשובתו שבס' אור הישר נתקשה בזה הא ש"ס ערוך דגם באחד משארי סימנים מחזיקים אותו לשוטה ואיך אמר דוקא במאבד מה שנותני' לו ע"ש שלא העלה תי' הגון לקו' זו ולפע"ד צ"ע עוד דמה קאמר דבירושלמי משמע דבעי כולם הלא הירושלמי קאי לרב הונא ולדידי' גם לש"ס דילן בעי כולם אך אנן קי"ל כר' יוחנן ולר"י סגי בשום א' מהסימנים בין להירושלמי בין לבבלי וא"כ דבריו צ"ע ולפע"ד דבריו יתפרשו כפשטום עפ"י מה שמסיים בירושלמי שהביאו תוס' אמר ר' אבין מסתברא כר' יוחנן בלבד ממאבד מה שנותני' לו רצונו לומר דמסתברא מילת' דר' יוחנן דבחד סגי לא בכל חד וחד מהם דגם בהנך שלשה מודה ר' יוחנן לר"ה דבעי' שלשתן ומה שאמר ר' יוחנן בחד מנהון רצונו בהך חד שמאבד כסותו ס"ל לר' יוחנן דסגי דזהו שטותא יתירתא כמו משחרר עבדו שבב"ב ואל תתמה שאמר ר' יוחנן חד מנהון וכוונתו רק על מאבד שכן יתפרש גם דברי ר' יוחנן ביבמות פ' ע"ב גבי סריס ע"ש בתוס' ד"ה כי פליגי וכו' והנה נהי דהירושלמי פליג בזה אש"ס דילן מ"מ י"ל היינו בענין שוטה אבל אשה שנשתטית דמן התורה מתגרשת אם יכולים לשמור גיטה דאז משלחה ואינה חוזרת כמבואר ביבמות קי"ג ע"ב ומדאמר דבר תורה שוטה מתגרשת ע"כ מיירי ביש בה סי' שוטה שבכל מקום ואפ"ה מתגרשת עד שבדקנו בה אם משלחה וחוזרת ועל זה י"ל כל זמן שלא ראינו בה סי' שטותא יתירתא דמאבדת מה שנותני' אפי' בדיקה אינה צריכא אם משלחה וחוזרת מה תאמר עכ"פ מדרבנן אינה מתגרשת משום דאינה יכולה לשמור עצמה ממנהג הפקר ומשום גרירה לזה י"ל כיון דמן התורה מתגרשת ורק מדרבנן אפשר דנוכל לסמוך אהירושלמי דעד שיראה בה סימני שטות ביחד או מאבדת מה שנותני' לה מתגרשת שפיר והנה הרואה בדברי רבנו שמחה הנ"ל יראה דקאי אשוטת וכן מייתי לי' הרב"י בסי' קי"ט אהך דינא דמיירי לעיל מיני' מהך ירושלמי דגרירה ע"ש וא"כ דברי רבינו שמחה מדוקדקי' מאוד עיי' וק"ל:

והנה הא דכ' רמב"ם דאפי' שואל ומשיב כהוגן מיחשב שוטה היינו כל זמן דלא הדר בי' משטותי' אבל אי הדר בי' כגון שמקפיד ביותר על מלבושיו שלא יקרעו וכדומה בכל הני סימנים הדר לפקחותו וכ"כ בשמלה חדשה סי' א' סקמ"ו אלא דהי' לו לפרש דוקא דחזינן מלתא יתירתא סי' פקחות ולא סגי במה שאינו מקרע כסותו או אינו יוצא יחידי דומי' דשור המועד דאינו חוזר לתמותו במה שרואה שורים ואינו נוגח אלא בעי' שיהי' תינוקות ממשמשים בו עיי' ב"ק כ"ד ע"א וה"נ דכוותי' ולא עוד אלא אפי' יש לו וסת עתים חלים בסי' פקחות ועתים שוטה בענינים הנ"ל נמצא בשעה שהוא חלים אינו

בחזקת שוטה הנ"ל אפי' יהי' דעתו קלה ודלה מ"מ אינו כשוטה אלא כפתאים שהזכרתי לעיל שאם מבין ענייני הגט ה"ל דעתא צילותא ומועיל באותו שעה ובזה יבואו כהוגן דברי הרשב"א דמביא הרב"י סי' קכ"א ומסתברא אפי' חלים בעלמא שאינו שפוי לגמרי הרי הוא כפקח בסתמא שהוא מדבר בענייניו ואינו קורע בגדיו וכו' ואעפ"י שהוא תשש עדיין וסימני חליו ניכרם בגופו שלא נתרפא לגמרי וכו' אפ"ה בשעת חלימתו הרי הוא כפקח לשעתו עכ"ל והיינו כנ"ל:

והנה אי סגי בפעם א' או בעי' שיתחזק ג"פ משמע מרוב האחרונים דבעי' ג"פ והשמלה חדשה מחמיר ואין ראיותיו מכרעות כלל ומכ"ש מה דמייתי מסי' סריס דלא דמי כי עוכלא לדנא וראיתי בס' טורי אבן להגאון בעל שאגת ארי' ז"ל ראי' ברורה דבעי ג"פ דהקשה מאי קמיבעי' להו ממקרע לחוד הדר בי' חדא דא"כ איך אמר ר"ה עד דעביד כולהו וסכינא חריפא מחתך הבריתא דלן ויוצא בעי תרווייהו בהדדי ומקרע סגי לחוד ותו דכיון דאיכא למתלי באימר אנדגריפא ורוח רעה א"כ בעי' ע"כ תלתא דומי' דשור חמור וגמל דאפי' לרבי דס"ל בתרי זמני הוי חזקה מ"מ במה שנוגע לממון מודה רבי דבעי' תלתא כמ"ש תוס' יבמות ס"ה ע"א ד"ה נישאת וכו' ותי' הגאון ז"ל דבעי' תלתא זמני והשתא שפיר איכא למימר דהוה הדר בי' ממקרע דכשם אי מאבד מה שנותני' לו ג"פ הוי שוטה ה"נ במקרע ג"פ אמנם באינך לן ויוצא יחידי אפי' עביד חד מניהו ג"פ לא מהני עד שיעשה שלשתן לן ויוצא ומקרע כל א' בפ"ע דה"ל כשור חמור וגמל:

ובדבריו ז"ל ניחא לי נמי מה שצל"ע לפמ"ש הרב"י בדעת הרמב"ם דלשום דבר מהדברים נקרא שוטה דיצא לו כן מדנקט בהך בריתא ג' סימנים ובאידך סי' אחד שמע מינה לדוגמא נקטי' וקשה א"כ מאי קמיבעי' לי' ממקרע הדר בי' איך אפשר כיון דשמיעה לי' הבריתא א"כ תקשי לי' ק' הב"י מ"ט נקט בחד בריתא ג' ובאידך נקט רק א' וצ"ל לדוגמא בעלמא וה"ה לכל דבר מן הדברים ודוחק לומר דה"ה לכל דבר שיהי' דומה ללן ויוצא יצטרך ב' סימנים וכל דבר הדומה לקורע כסותו יהי' סגי בפ"א ועל זה הדוגמא סמכה הבריתא זה דבר שא"א לשמוע ואחר שנתקשתי בזה הרבה מצאתי שכבר קדמני הגאון זכרון יוסף בתשובה שבס' אור הישר הנ"ל ואמנם לפי דעת טורי אבן הנ"ל א"ש ולק"מ ק' הרב"י כלל וק"ל ומכל זה ראי' ברורה להא דבעי ג"פ דוקא להחזיקו בשוטה ומ"ש שמ"ח מב"ב דשדי קשייתא ושחרר עבדו התם קטן הי' ועדיין לא הגיע לפלגות ראובן ומ"ש שמ"ח שהפוסקי' מביאים ראי' מהאי דשחרר עבדו ולא דחו כנ"ל ז"א שהפוסקים אינם מביאים ראי' אלא מלשון הש"ס דשטותא יתירתא מקרי המשחרר עבדיו והמאבד אבל לא מעיקר הדין:

והנה הגאון זכרון יוסף הנ"ל רצה לישב ק' הב"י לאינך פוסקי' ר' אביגדור דס"ל דוקא בהך דמפרשי בחגיגה נעשה שוטה ולא בשום דבר מהדברים וכ' דס"ל דמשו"ה חלקו הבריתא משום דבהנך ג' בעי לאחזוקי ג"פ משא"כ במאבד סגי בפ"א ובזה הוי ניחא טפי הך דמשחרר עבדו דב"ב וחזר הוא ודחה זה דא"כ מאי קאמר דהוה הדר בי' מבריתא דמאבד הא מאבד ע"כ גרע מאינך גם לר' יוחנן א"כ גם ר"ה לא יחזור בו ולפע"ד משום הא לא ארי' דהא ע"כ צריכי' לומר גבי מאבד נמי שייך אימר והיינו כמ"ש תוס' קוביוקוס הוא דאלת"ה מנ"ל דהוה הדר בי' אע"כ פשיטא להש"ס דשייך אימר וא"כ הכי קאמר הש"ס אי הוה שמיע לי' הך בריתא דמאבד דסגי באחד ולא בעי ג' מינים שמע מינה לא חיישי' לאימר כך וכך הי' א"כ ה"ה לאינך דלענין דלא נתלי באימור אין חילוק בין שטותא יתירתא לשטותא פורתא כיון דאיכא למתלי אע"כ לא תלי' וכיון דלא תלינן ממילא יש לחלק באינך זוטרי בעי' ג"פ ובהך סגי בפ"א אבל הא קשי' מאי קמיבעי' לי' ממקרע הדר בי' א"כ לפי דבריהם צריך אתה לומר במקרעי דדמי למאבד סגי בפעם אחד ובאינך בעי שלשתן ותיהדר ק' הטורי אבן הנ"ל וקושייתי הנ"ל ע"כ נראה עיקר כהרמב"ם דלכל דבר מהדברים נקרא שוטה אך מ"מ אין לסמוך על זה רק להחמיר אבל לא להקל וק"ל:

ונראה הא דאמרי' דלא אמרי' אימר אנדגריפס וכדומה היינו מסתמא לא אמרינן הכי ותלינן בשגעון שטות כיון דעביד דרך שטות אבל אי ידעי' בי' דהוא מוכה בחולי האנדגריפי וכדומה בודאי לא נפיק מחזקת פקחת בשארי דברים אם דעתו מיושבת בהם ושואל ומשיב כהוגן ובהא מיירי תשו' הרא"ש שבטור א"ע סי' קנ"ד סעיף ז' שהי' הבעל משתטה בכל יום ויראה שיהרגה בכעסו ובגוף התשובה שהי' נושך ובועט ומכה ופסק שיפייסנו לגרש ופסק כן בש"ע ומעלתו נתקשה בזה איך יגרש להרמב"ם וכבר קדמו הרח"ש בק' זו בסי' ל"ג וכ' דהתם ודאי לאו בשוטה גמור אלא באיש כעסן ורגזן ויש לו קצת טירוף ומשתטה אך אינו שוטה גמור וכו' ע"ש ועדיין לא הועיל כלום דהמעיין בפנים בתשו' הרא"ש יראה שהיתה יראה שאם תמתין ישתטה לגמרי ולא יכול לפוטרה עוד משמע שגם עתה הי' לו התחלת טירוף אבל הענין כמ"ש שהי' כעסו ניכר מחמת עצבון רוח וכדומה אלו בעלי מרה שחורה וכשמוסיף והולך סופם להשתטות לגמרי בכל דבריהם אך עתה כל זמן שאינו שוטה בכל דבריו נהי בשעת כעסו ובאותו הענין שמשתטה בו נידון כשוטה מ"מ במה ששואלי' אותו ומשיב כהוגן ה"ל כפקח כיון דידענו שהוא אנדגריפי:

וזה לשון רש"י נדה מ"ה ע"ב אפי' אמרו אין אנו יודעים לשם מי נדרנו וכו' גדולים הם ובכלל שוטה נמי לא מחזקינין להו דסופו לבוא לכלל דעת ואין שוטה אלא המקרע כסותו וכו' ודבריו תמוהים כבר נתעורר עליהם הגאון בעל שאגת ארי' בתשו' שבס' אור הישר והנלע"ד עפ"י מ"ש לעיל בגדר פתי שהוא בשב ואל תעשה וחסרון דעת וגדר שוטה הוא שעשה מעשים כאלו המנוים בחגיגה וכ' בשמלה חדשה כלל דהפתיות נולד כן ממעי אמו ואינו משתפה לעולם וההיפוך בשוטה שיש לו רפואה ואינו מבטן אמו והשתא י"ל רש"י בא לשלול את התינוק הזה משני מיני שוטים הנ"ל דסד"א הואיל והגיע לכלל שנים ועדיין אינו יודע לשם מי נדר יהי' כאחד השוטים לכן כ' רש"י שאינו מן השוטים הפתאים כיון שסופו להתרפאות ומתידע לו לשם מי נודרים וכללא הוא כל פתי אין רפואה למכתו וגם אין למנותו מאינך שוטים שיש רפואה למכתם משום דאינהו עבדי עובדא ע"ד שטות כההיא דחגיגה משא"כ הך תינוק שאינו אלא מחוסר זמן כנ"ל נכון בדעת רש"י ז"ל:

העולה מן המקובץ בדיני השוטים הפתאים כל שיש להם דעתא צליתא כותב גט לאשתו ובכל הדברים דינו כפקח:

השוטים העושים מעשה ממעשי תעתועים אפי' שום דבר מהדברים שעושה כן ג"פ אפי' שואל כענין ומשיב כהלכה אין בדבריו כלום אבל אם לא עשה כן ג"פ אזי במה שניהג השגעון נידון כשוטה אבל במה ששואל כענין ומשיב כהלכה הרי הוא כפקח לכל דבריו:

במה דברים אמורים בשאר דברים אבל בהנך שמנו חז"ל ומכ"ש שטותא יתירא דמאבד מה שנותני' לו אפי' בפ"א שעשה כן יש לחוש ולהחמיר כדעת הגאונים האחרונים החולקים על הרב"י וס"ל דלא בעי ג"פ אך לא להקל:

ואם חזר בו משטיותיו ואפי' רק עתים חלים שאנו רואים נוהג באותן הדברים כפקח ומקפיד ביותר שלא יבואו לידו אעפ"י שדעתו קלושה וחלושה מאד מ"מ אם מבין ענין הגט ושואל ומשיב כענין ה"ז כותב ונותן גט לאשתו ויש לדקדק בזה הרבה כמ"ש הרמב"ם בעדות הנכפים:

וכל אלו החומרות בשאין אנו יודעים בודאי שהוא מכתי אנדגריפי וכדומה אבל אם אנו יודעים בברור אזי אפי' באותן המפורשי' בחגיגה אם שואל כענין כותב גט לאשתו:

ובאשה שנשתטית אפשר שיש להקל יותר עפ"י מ"ש לעיל בדעת רבנו שמחה משפירא ולמעשה עדיין צ"ע בהא:

ומאי דקמן בהאי גברא כפי הנראה לא עשה שום מעשה בפועל רק מה שמרד באבותיו ומתוך כתבו דמעלתו ניכר שכבר עתה חזר בו מאותן המעשים ואם מדקדק לנהוג כבוד באבותיו הו"ל כחלים לכל דבריו אעפ"י שעדיין דעתו קלושה וכיון שיודע ומבין ענין הגט ומכ"ש אי מעשה המרידה לא הי' ג"פ מעיקרא ולא הוחזק בם ועוד יש להקל שהוא ניכר בו שהוא רק מחמת עצבון רוח וכעס וכעובדא דתשו' הרא"ש כלל מ"ג שבטור סי' קנ"ד אמנם בהסר יסודות אלו יוסר הבנין ועיני מעלתו רואות ולא זר יחוש חוץ ממנו ע"כ הקדמתי אפי' שיבא מכשורי לא בעינא בענין זה כי אין לו אלא מה שעיניו רואות ואסיים בברכה. פ"ב יום ה' יו"ד לירח תליתאי תקס"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ג

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלא מלא עתיק כש"ת מה" איצק ליב נ"י אב"ד דק"ק טשוס יע"א:

ע"ד אשה א' מנעורי' הי' דעתא קלושתא צילותא ומשום כך לא נישאת לאיש עד שהיתה בת ל"ד שנים ואבי' היותו ת"ח ונגיד עם אתי' חד מאינשי דעלמא ויהיב עיני' בה ונשאה להתחתן עם גדולים ואמה חורגתה התחייבה עצמה לבדקה בדיקת טהרה לבעלה בכל זמן ועידן ואמנם האשה השטיא הנ"ל הטעתה את האם חורגת הכשילה הבעלה בכמה בעילות אסורות עד שראו שא"א לדור עם נחש בכפיפה אחד והסכימו האב והבעל לעשות פירוד בין הדביקי' והאשה גם היא נתרצת בריצוי גמור להתגרש מבעלה בטוענת שאינו נוהג כבוד כדרך איש עם אשתו ויש להסתפק אם יכול לפטרה בגט פטורי' או לא:

והנה זה אין ספק שלא הגיעה לשיעור אינה יכולה לשמור גיטה דא"כ לא הי' מעלתו מזדקק לסדר לה קידושין דאינה יכולה לשמור קידושה ואפי' קידושי דרבנן לא תקינו לשוטה כמבואר ר"פ חרש ואע"כ יכולה לשמור קידושי' וקידושי' קידושי דאורי' בלי ספק וממילא מתגרשת מן התורה אך הספק אם הגיעה בשטותה לשיעור אינה יכולה לשמור עצמה מההפקר דמדרבנן אינה מתגרשת לכתחילה מיהת לכ"ע ולכמה פוסקי' אפי' בדיעבד לא מהני וכ' מעלתו להמציא קולא אי הגם שהאב אינה משמרה מהפקר וביש לה אב דקיל טפי היינו לענין שמירת גיטה אבל לשמור עצמה לא מ"מ דילמא דוקא היכי שנשאה כשהיא פיקחי' אבל נשאה כשהיתה שוטית דלא הוי קידושי' גמורי' לא חייבה חכמים לדור עמה בכפיפה א' ולשמרה ומי ששמרה ל"ד שנים ישמור מכאן ואילך אלו דבריו:

הגם שדברים אלו אינם צריכין לפנים כי בחפזו כ' מ"ש מ"מ כדי לעמוד על אמיתתן של דברי' צריך אני להאריך קצת ותורה היא וללמוד אנו צריכין הנה מכותלי כתבו ניכר

דס"ל הא דס"ל לר"ת דביש לה אב הוי משלחה ואינה חוזרת דהאב משמרה מלחזור ופי' הרא"ש ורשב"א ר"פ חרש דמשיאה לבעל אחר וסבור מעלתו דגם בשוטה גדולה מהני יש לה אב לסלק איסור דאוריי' רק משום חשש גרירא דרבנן וזה ליתא דגדולה אין חילוק בין יש לה אב או לא ולא מיירי ר"ת אלא בקטנה דבפקחית האב שמרה שמשלחה ואינו חוזרת ולזנות לא חיישי' כיון דלית לה תאות תשמיש עדיין היא תשמור עצמה משא"כ שוטה אפי' קטנה כיון דסופה להיות גדולה ותהי' להוטה אחר זנות תקנו שלא תתגרש משום גרירא אבל שוטה גדולה אפי' שיש לה אב מן התורה אינו מגורשת כיון שאין לאבי' רשות עלי' אינו יכול לשמרה שתהי' משלחה ואינה חוזרת וזה מבואר מאוד וכן כ' ה"ה פ"י מגירושין וכ"כ ס' התרומה סי' קל"ב וכן בתשו' ראב"י דמייתי מהרש"ל סי' ס"ה וגדולה מזה כ' בס' התרומה דיש לפרש דברי ר' ינאי ר"פ חרש דמפיק מונתן בידה יצאה זו שאין לה יד דלא קאי כלל אשוטה אלא אקטנה פיקחת אבל שוטה גדולה יש לה יד להתגרש עכ"פ ויבואר לקמן אי"ה:

תחלה נבאר פלוגתת הפוסקי' בפי' וגי' הירושלמי שבתוס' יבמות קי"ג ע"ב ד"ה יצתה והגי' המשנה הי' בירושלמי איכא בנייהו עבר וגירש למ"ד משום גרירא אסור ובגי' הישנה שבס' התרומה לא הי' כ' בירושלמי ולמ"ד משום שאינה יכולה לשמור גיטה מותר זאת הבבא נכתב שם ע"ש יש לה אבל מ"ד משום גרירא אסור ולמ"ד משו' שאינה יכולה לשמור גיטה מותר ועתים חלים עתים שוטים למ"ד משום גרירא אסור ולמ"ד שאינה יכולה לשמור הרי יש לה עתים שיכולה לשמור וס"ל לרש"י וסיעתו דמ"ד גרירה היינו משלחה וחוזרת ומ"ד אינה יכולה לשמור היינו אין לה יד פי' שמאבדת מה שנותנים לה משו"ה אין לה יד וממועטת מונתן בידה דוודאי מה דאמרי' אין לה יד אינה כפשוטו שאין לו כח ודין יד דמנ"ל לש"ס הא כפשוטא דשוטה גדולה אין לה דין יד דנמעטא מקרא אלא הפי' אין לה יד לשמור מה שנותני' לתוכה שמאבדת מה שנותני' לה קרי לי' בירושלמי אינה יכולה לשמור גיטה ונמצא ר' ינאי בירושלמי שאמר מפני גרירא היינו כר' ישמעאל בש"ס דילן ור' זעירא דירושלמי היינו דברי ר' ינאי בש"ס דילן ובהא פליגי תלמודיים אהדדי דלירושלמי לר' ינאי טעמא משום אינה חוזרת ולש"ס דילן טעמא משום יד ועוד ירושלמי לא מייתי כלל שום שוטה דרבנן ושום תקנתא דאינה יכולה לשמור עצמה ולזאת השיטה והגי' הא דאמר עבר וגירש אסור אינינו מענין איכא בניהו דודאי לכ"ע עבר וגירש אסור דהרי לכ"ע דאורי' נינהו ובדיעבד הגט אינו גט אלא הנפקותא ואיכא ביניהו מתחיל מיש לה אב ועתים חלמה דלמ"ד מפני גרירא דהיינו משלחה וחוזרת אפי' אב לא מהני וכן עתים חלומה לא מהני דהרי לבסוף תחזיר ולא

יועיל שמירת אב לכשתגדיל וכן לא יועיל מה שהיא עתה חלמה הרי לבסוף תשתטה ותחזור משא"כ למ"ד מפני שאינה יכולה לשמור גיטה היינו שאין לה יד לא הקפיד קרא אלא על שעת קבלת הגט ביד הראוי לקבל וביש לה אב היינו שוטה קטנה ארוסה או עתים חלים הרי יש לה יד נמצא לפ"ז מוכח מזה דלמ"ד מפני שמשלחה וחוזרת לא יועיל ידו של אב וה"ה לקטנה פיקחי' שאינה יכולה לשמור גיטה לא תתגרש ע"י האב זו שיטת רש"י וגירסתו ומה שהקשו תוס' על רש"י ויש מפרשים מגירסא דעבר וגירשה מותר לק"מ דגירסא קדומה היא ועבר וגירש אסור וכמבואר בספר התרומה:

אמנם על שיטה זו ק' דירושלמי מתחיל בתלת איכא ביניהו ואינו אלא תרי דהרי עבר וגירש לכ"ע אסור ותו ק' שהוא נגד הסברא דנימא שצריכה להיות לעולם אינה חוזרת דכיון שבשעת קבלה היא חלומה וראוי' שלא תחזור מה לי אם אח"כ תחזור וה"ה דקשה כן איש לה אב שמשמרה שלא תחזור מה לי אם אח"כ תגדיל ותצא מרשותו וקו' זו יותר חזקה דהרי לפי מה שפירשו הרא"ש והרשב"א שהאב ישיאה לבעל וממילא לא תחזור לבעלה השני וצ"ל אין זה שמירה מזנות דלמא לא יזדקק מי שישיאנה ותזנה אבל עכ"פ משלחה ואינה חוזרת מיקרי כיון דאיכא שום מציאות שלא תחזיר ע"י שתנשא לבעל אם יזקק לה מי שישא אותה אם כן גם שוטי' קטנה ישיאה לבעל דהרי השתא קיימי' דיכולה להתגרש לולי משום שמשלחה וחוזרת והרי אם ישיאנה לבעל לא תחזיר לעולם דכשם שהאב בקטנותה יכול לשמרה שלא תחזור ה"ה הבעל אפי' בגדלותה והרי היא כפקחי' ממש וזה נ"ל ק' גדולה על שיטה זו ותו קשי' לי דאפי' נגיה עוד בירושלמי למימר תרי איכא ביניהו ולא תלת נמי קשה אפי' תרי ליכא דהיינו אב היינו עתים חלומה דהכל חד ויש לדחוק מ"מ חשיב לי' בתרתי מפני שיש חילוק ביניהם כמ"ש לעיל:

ואמנם ר"ת הגיה בירושלמי עבר וגרש מותר דלמ"ד גרירא מותר ולאידך אסור ועפ"י אותה גי' פיר"ת גרירא היינו משום תקנת חכמים שלא תזנה ולית לי' לר' ינאי בירושלמי שום אי' דאורייי' ואפילו שוטה דאורי' מתגרשת מן התורה ורק מתקנתא דרבנן ור' זעירא ס"ל דאורי' הוא מפני שאינה יכולה לשמור גיטה דהיינו משלחה ואינו חוזרת וכ' בס' התרומה כי דלא תיקשי דר' ינאי אדר' ינאי דבבלי אמר איהו גופא מינתן בידה צריך לומר דירושלמי פליג אש"ס דילן דירושלמי מפרש ד"ר ינאי דונתן בידה אקטנה פקחי' אמר מילתא ולא אשוטית דלית לי' שום אי' דאורייי' בשוטה גדולה דיש לה דין יד כיון דגדולה היא אך אין לה דעת וגט אינו צריך דעת שהרי מתגרשת בע"כ ורק מתקנתא דרבנן ואמנם ש"ס דילן ס"ל דר' ינאי אשוטה גדולה דאורי' קאי ור' ינאי דגרירה קאי אשטי' דרבנן דיכולה לשמור גיטה ולא עצמה ובהא פליגי תלמודיים בפי' דברי ר' ינאי

אבל עכ"פ גרסי' בירושלמי עבר וגירש מותר לר' ינאי דליכא שום אי' דאורי' ולר' זעירא אסור דמדאורי' ממעט מפני שאינה יכולה לשמור גיטה משלחה ואינה חוזרת ועוד איכא בינייהו יש לה אב ועתים חלים בתרי אילו גרירא חמיר מטעמא דאינה יכולה לשמור דהאב משמרה ועתי' חלים נמי אינה חוזרת לפי שעה משא"כ לטעמא דגרירא מוכח מזה דביש לה אב לקטנה ארוסה מתגרשת מן התורה רק משום גרירא דרבנן היינו שוטה קטנה דלכשתגדל תגרור אחר זנות מה שא"כ קטנה פיקחי' בקטנותה אין לה תאוה ובגדלותה הרי תעמוד על דעתה ומשו"ה התיר ר"ת לקטנה פיקחי' להתגרש ע"י אבא אעפ"י שלא הגיעה לצרור וזרקו אגוז ונטלו:

והנה גם על שיטה זו קשי' חדא שמהפך הגירסא הישנה עבר וגירש אסור והוא גורס מותר ותו קשי' אמאי לא חשיב נמי איכא בניהו יכולה לשמור גיטה ולא עצמה דלמ"ד משום גרירא אסור ולמ"ד משום אינה יכולה לשמור מותר וע"ש תוס' דהיינו בכלל יש לה אב דיכולה לשמור גיטה ע"י אב ולא עצמה תימה לי הא גם עצמה תשמור ע"י האב בקטנותה מה תאמר לכשתגדיל לא תהי' משומרת א"כ היינו עתים חלים עתים שוטה ואפ"ה חשיב אב ועתים חלים בתרתי א"כ מכ"ש דה"ל למחשיב נמי יכולה לשמור גיטה ולא עצמה:

אמנם שיטת רבינו שמחה וראב"י המובאת בתשו' מהרש"ל סי' ס"ה שלא לשנות גי' ישנה ולהפך מאסור למותר אלא הגי' בירושלמי עבר וגירש אסור ומ"מ מפרשי' גרירא כר"ת שנגררת אחר זנות והכי פירושו דלכ"ע איכא תרי מיני שוטי' חד דאוריית' שאינה יכולה לשמור גיטה וחד דרבנן שאינה יכולה לשמור עצמה ולדינא לא פליגי ירושלמי וש"ס ור' ינאי דש"ס דילן אשוטה דאורי' קאי ומפיק לי' מונתן בידה ובירושלמי קאי ר' ינאי אשוטה דרבנן ומשום גזירת גרירא ולכ"ע נמי משנתינו נשתטית לא יוציא אפי' עבר וגירש קאמר דאינו גט מדרבנן והשתא פליגי ר' ינאי דירושלמי ס"ל משנתינו מיירי משוטה דרבנן ותנן לא יוציא ואפי' עבר אינו מגורשת ולר' זעירא לא מיירי מתני' אלא משוטה דאורי' אבל שוטה דרבנן לא מיירי מתני' וא"כ אפי' נימא דאיתי' לתקנתא כיון דלא מיתני' במתני' בכלל אינך אם עבר וגירש גירש וקאמר ג' איכא בינייהו יש במי שיכולה לשמור גיטה ולא עצמה א' עבר וגירש שגירשה בידה ממש וא' בשוטות ממש והיא קטנה ארוסה וגירשה ע"י אביה וג' שגירשה בידה כשהיא חלומה אך תחזור לשטותה בשלש אלה איכא משום גרירא וליכא משום משלחה ואינה חוזרת דלר' ינאי מתני' מיירי משוטה דרבנן א"כ שלש אלה עבר וגירש מדרבנן אינו גט ולאידך מ"ד לא איירי מתני' מהך תקנתא וזאת היא שיטת ר' שמשון בר אברהם דמייתי הרב"י ריש סי'

קי"ט וכן הבין הב"ש אלא שלא פי' כל צרכו ומ"מ ריש דברי ר' שמשון מגומגמים וצריכי' הגה' ואינינו יודע לכוונן ההגה' צודקת ונדחק בזה בנב"י קמא סי' פ"ג ולא העלה ארוכה לכל דבריו ומה שכתבתי הוא אמת בעה"י ומ"מ קשה קצת גם לשיטה זו דהו"ל למימר ולפרש אע"ג דעבר וגירש אסור מ"מ אי נשאת כבר לאיש אחר לא תצא כיון שאינו אלא מדרבנן ועיי' מ"ש נימוקי יוסף מ"ש בלשון עולמית וז"ל דקתני האי לישנא משום שאין לגירשין תקנה עולמית שאפי' נשאי' בגט זה ויש לה כמה בני' תצא וכו' ע"ש ולפ"ז מאן דפליג בירושלמי וס"ל דמתני' לא איירי משוטית דרבנן אלא משוטי' דאורי' ואם נשאית תצא אע"ג דלא תני עולמי' א"כ הא דבשוטה קתני עולמי' ס"ל כשמעתי' דגטין ע"א ע"ב ע"ש ושיטה זו היא השיטה המחוורת ועלי' סמך רמ"א סי' קי"ט ודברי נ"י שם נפלאו ממני במ"ש תרתי קטנה יכולה להתגרש וה"ה שוטה וזה ליתא וכבר הרגיש בזה בחי' אנשי השם על הגליון ומ"ש עוד ומיהו לסברת ר' ישמעאל יש הפרש בין קטנה לשוטה הוא תמוה מאוד מה לי שוטה קטנה מה לי' פקחי' קטנה ואולי י"ל דבעבר וגירש איירי ברישא דקטנה שוטה נמי מתגרשת ע"י אביה בעבר וגירש ושוב כ' לר"י קטנה שוטה משום משלחה וחוזרת אע"ג דמן התורה מצי למינסבה לבעל בקטנותה ע"י קבלת האב מ"מ לא יזדקק לה בעל דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת משא"כ קטנה ולא משמע חילוק זה בפוסקי' וצ"ע:

והנה ר"פ חרש אמרי' דלא תיקנו חכמים נישואי' לשוטה משום דלא מקיימי' תקנת חכמים דאין אדם דר עם נחש בכפיפה א' פי' וסופם להתפרד ע"כ לא תקנו נישואי' ואם ימצא מי שנשא אותה בעילתה זנות בעלמא וכ' שם תוס' אבל אם כבר נשאית לו תקנו שלא יוציאה כדלקמן קי"ג ע"א ולכאורה דבריהם מיוסדים אי אמרינן דלא תקנו נשואין ולכאורה הו"ל לתקן שאם ימצא אדם בעולם וישא אותה יהי' נשואין ושוב אח"כ ע"כ ישתה בעציצי ואינו יכול לגרשה כלל מפני התקנה ואין לומר עד השתא מאן נטרה י"ל כיון שנזדקק לה וגם אלבשה יצרא ואלפה גופא נוכראה ע"כ מחויב בשמירתו דומה קצת למ"ש הכישה במקל חייב משום אנקטא נגרא ברייתא וה"נ הו"ל לתקנו נישואי' ולא הי' בעילתו זנות ואי משום דלא מקיומא תקנת חכמים שלא יכול לסבול ע"כ ישא ויסבול ולא מצי לגרשה וע"כ צ"ל דלא רצו חכמים לתקן זה לכופו לדור עם נחש משום שמירה דידה ועל זה כ' תוס' מ"מ אם נשאית כבר בפקחיותה ונשתטית דנסתפחו שדהו לא חשו חכמים לצרת הבעל וע"כ ידור עמה בכפיפה וישמרנה משום תקנתא דידה וזהו כונת תוס':

אבל תמוה לי טובא אהי קאי אי אשוטה דאורי' דבהא איירי ש"ס דלא תקינו רבנן נישואין דאי בשוטה דרבנן דיכולה לשמור גיטה וקידושי' מהלשון תקנוהו רבנן נישואין הרי נישואין דאורי' הם וכל המקדשה הרי הוא אשתו מן התורה וע"כ ש"ס קאי אשטי' דאורי' דמן התורה אין קידושין כלום וה"א דרבנן תקינו לה קמ"ל אהא קאי תוס' דכשנשאי' פקחי' ושוב נשתטי' תקינו רבנן שלא יוציאנה אתמהה הא מדאוריי' אינה מתגרשת כדר' ינאי ור' ישמעאל לקמן מונתן בידה או מושלחה ואי קאי תוס' אשטי' דרבנן דמתקדשת ומתגרשת מן התורה רק מתקנת חכמים שלא ינהגו בה מנהג הפקר אין זה ענין לכאן והיכן ראו תוס' דשייך גבה אין אדם יכול לדור עם נחש בכפיפה אחת הש"ס מיירי משטי' ממש אבל מיכולה לשמור גיטה לא מיירי ולא הי' תוס' צריכי' למ"ש ועכנ"ל דתוס' קאי הכא לשיטת ר"ת ומיירי בשוטה קטנה שקידשה אביה קידושי' דאוריי' לר"ת ומתגרשת ג"כ ע"י אבי' מן התורה רק רבנן תקינו שלא להוציאה משום שלא ינהגו בה מנהג הפקר א"נ בעתים חלומה ונתקדשה לו כשהי' פקחית גמורה או בחלימותה לא תתגרש בחלימותה משום שלא ינהגו בה מנהג הפקר בשטיותה כצ"ל:

מ"מ מדינא נ"ל דהנושא שטי' דרבנן שקידושי' תורה ולא רק מתקנתא אינו יכול לגרש' שלא ינהגו בה מנהג הפקר דאע"ג דמעיקרא נמי הוית בהפקירא מ"מ איהו אלבשה יצרא ועכשיו תהי' להוטה אחר בולמוס של זנות ותחטיא רבים וע"כ ישא ויסבול משא"כ בשטי' דאוריי' אי עבר ונשאה כיון שאין לה נשואין אפי' מדרבנן א"כ כל בעילותיו זנות יכול לשלחה מעל פניו והנה בנוסחאת הירושלמי שלפנינו במקום דקאמר יש לה אב איכא ביניהו כתיב ויש לה אב אח ובן והנה בן ט"ס הוא בלי ספק דכיון דמיירי בקטנה איך יש לה בן אמנם אח נ"ל דהיינו יתומה קטנה שהאח יכול להשיאה ואפשר צ"ל אח או אם במקו' בן דכשנתקדשה ע"י האח מתגרשת על ידו כמו ע"י האב מה תאמר משלחה וחוזרת הא האח יכול להשיאה לאחר וא"כ צ"ל אע"ג דעכשיו שטי' ונישואי יתומה ע"י אם ואח תקנתא דרבנן היא לשוטה לא עבדי תקנתא מ"מ היינו לתקן נישואי שוטה אבל קטנה יתומה לא תקנה לשוטה היא אלא תקנו סתם נישואי ליתומה קטנה ושוב לא חלקו בין פקחי' לשוטה ושפיר קאמר דלהך מ"ד משום משלחה וחוזרת מתגרשת ע"י אחי' שהוא ישיאנה לאחר ומ"מ למ"ד משום גרירא אסור ונפקא מיני' לדינא מי שנשא שוטה דאורי' יתומה קטנה ע"י אחי' ואמה הוה קידושי דרבנן ואינו יכול לגרשה משו' גרירא משא"כ שטי' דאורי' גדולה דלא תקינו לה נישואי' יכול לשלחה מעל פניו ולא צריכא לא גט ולא מיאון ואין אנו חוששין לשמירתה דבלא"ה הכל בעילת זנות:

ואחר שזכינו וברוך כל זה תלי"ת נחזי מאי דקמן הנה שיעור שוטה דאורייי' ודרבנן אם כי העתקתי לו תשו' שכתבתי [עיין לעיל סי' ב'] אבל לענינינו לא נדבר מזה כלום כיון שמעלתו סידר לה קידושין בוודאי ראה וידע שראוי להתקדש מן התורה ויכול לשמור קידושין והרי היא א"א דאורי' והנה אם אפשר בשום אופן שיכול לדור עמה מה טוב ומה נעים וישא ויסבול ואי משום שהכשילתו אפשר שצא נדון אותה כעוברת על דת דפתיותה גרם ומכאן ואילך איך יתנהג אם ירצה העתקתי לו ג"כ תשו' א' בסוף הקונטרס מכם יראה אע"ג דיש לחלק בין עוברת על דת לשטי' דאפשר אפי' בדיקו' נשים פקחות לא יועיל כמו שחיטת חרש שוטה וקטן דלכתחילה אפי' אחרי' רואי' אותם לא מהני משום שחשודים ועלולים לקלקל מ"מ אין לנו אלא משנתינו נדה י"ג ע"ב וטוש"ע סימן קנ"ו סעי' ח' והוא הדרך היותר טוב וכשר:

אמנם אם א"א אינני מוצא שום היתר לגרשו ממש ולהסר ממנה שם אישות אך להתיר לו חרם דר"ג והאב הרוצה בזה ישלש סך כתובתה ותוספתא באופן שתיזנן ותתפרנס לעולם מאותן הפירות וייחד לה מקום ודירה שלא תהי' הפקר ואז ישלש גט ביד שליח להולכה שאם אולי תשתפה ימסור לה הגט והעתקתי לו הקונטרס השייך גם לזה [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' י"א] אך הכא עדיף טפי דעכ"פ איכא ממ"נ אי יש לה דין שטי' ממש ודלא כמו שחשב מעלתו שסידר לה קידושין א"כ גם בשעת קידושי' הי' שטי' דאורייי' ואין לה אפי' קידושי דרבנן ויוצאת אפי' בלא גט ואי היא רק שטי' דרבנן ומן התורה ראוי להתגרש ואפי' מדרבנן אין פקפוק על הגירושין עצמן אלא משום חשש גרירה אפילו נימא כראב"י ור"ש בר אברהם וכהסכמת' שאפי' עבר וגירשה קנסו אותו שאינו מגורשת אבל עכ"פ הגט בעצמו כשר וראוי להתגרש מקרי נמצא אין כאן שום פקפוק ממה שמפקפק במשנה למלך פ"ו מגירושין ויותר לו ע"י מאה רבנן כנהוג וגם אני אבוא על החתום אי"ה והדרך ראשון יותר טוב אם אפשר בלי מכשול וה' יצילנו ממכשול ושגיאה ויראנו מתורתו נפלאות. פ"ב נגהי ליום ה' כ"ב שבט תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ד

שלום וכ"ט לשארי ידידי הרב המופלג החרוץ המפואר גברא רבא דחזי' לכהנא רבא כבוד מהו' שמעון שאטין כ"ץ נ"י אב"ד ד"קק פאטאק יע"א:

יקרתו הגיעני נפשו היפה בשאלתו נידן איש א' אשר מחרת יום חופתו יצא מדעתו ונשתגע ר"ל ואשתו הילדה מתעגנת וכעת הוא חוץ לעירו בא' הכפרים אצל קרוביו ואומרים כי כעת הוא עתים חלים איזה ימים ושוב חוזר לשטותו ושוב אח"כ חוזר

לחלימותו ובעת חלימותו הוא מרוצה לפטור אשתו בגט פטורי' ויכולי' ליסע עמו למקום ב"ד לסדר גט אך האשה יראה להראות עצמה בפניו כי בראותו אותה איכא למיחוש שיחזור מרצונו ולא יתן גט ולעשות שליח קבלה שתעשה האשה במקומה ויסע עם הבעל למקום ב"ד הא רבנו פרץ סגר הדלת הלז כמבואר בטוש"ע סי' קמ"א ברמ"א סעי' כ"ט ולעשות ש"ק בפני ב' עדים והעדים ילכו עם הש"ק עד מקום הגט יהי' הוצאת מרובה ע"כ חתר פר"מ להמציא היתר לגרש ע"י שהוא יזכה לה הגט ונדבר מזה לקמן אי"ה:

אומר אני אם אפשר בשום אופן בעולם שתשלח ב' עדי' עם הש"ק ורק משום הפ"מ נבוא להמציא המצאות להתיר א"א לעלמא לא שמעתי מעולם אם הקילו בכמה ענינים משום עיגון אבל לא משום הפסד ממון וכי האי גוני אמרי' רב ואי' דאוריי' ואת אמרת התורה חסה על ממונו של ישראל תפסיד ותפסיד ואנחנו לא נכניס ראשינו באיסור א"א אמנם צריך לידע כי א"א למנות ש"ק אלא בשעת חלימותו כי בשעה שאינו ראוי לגרש לא מצי למיעבד ש"ק ויעיי' לשון ב"ש שם סק"מ ואם אי אפשר בשום אופן שתבוא האשה בהסתר להכפר שהוא שם ותמנה ש"ק בשעת חלימתו אין תקנה לעשות ש"ק ומן השמים תרוחם העלובה הלז:

מ"ש מכ"ת דלהרמב"ם גט שנכתב בשעת שטיותו אינו אלא פסול דרבנן שלא יאמרו שוטה מגרש חידש מעלתו דאם הכתיבה הי' בחלימתו שוב אנתינה ליכא קפידא דלא יאמרו הוא עושה שליח להולכה בשטיותו אלא היא עשתה שליח להבאה לפום רהיטא כ' מעלתו כן דהרי כ' הר"ן למאן דס"ל דהאשה עושה שליח הבאה מבלי שיהי' שליח הבעל הוא מטעם דיד השליח כיד האשה ונעשה כאלו היא עומדת לפני הבעל ומקבל ממנו ובתנאי שלא יחול עד זמן שיגיע לידה והנה מבואר בירושלמי ומביא רשב"א דלר' יוחנן אה נתן לה גט ואמר לאיחול עד למחר ונעשה קורדיקוס פסול עכ"פ וגרוע משליח דידי' דשליח דידי' שמינה אותו בשעת חלימותו אע"ג שנשתטה אח"כ אמרי' השליח בחלימותו עומד וידו כידו בשעת חלימותו אבל שליח דידה אם אין הבעל עושהו שליח ובשעת חלות הגט הבעל שוטה לא עדיף השליח מהאשה עצמה:

ולזכות לה הגט דזכות הוא לה מאן ספין מאן חשיב למשקל בשקל שכלו כך הנה בב"ק ק"י בנפלה לפני יבם מוכה שחין אמרי' טב למיתב טן דו פי' במרדכי פ' החולץ סי' כ"ח דאהיבם שהוא מוכה שחין קאי וכן מוכח מתוס' ב"ק שם שכ' דבמת מן האירוסי מיירי וא"כ לא יתבה טן דו אלא אהיבם קאי דניחא לה למיתב עם מוכת שחין ומי שקל בפלס דהאי גרוע ממוכה שחין ומה שנוהגי' במומר לזכות לה גט לא סמכי' אהך זכי' אלא עושהו ג"כ שליח להולכה ורק חיישי' שהמומר יבטל השליחות ע"כ אמרי' לו דע שכבר

נתגרשה ע"י הזכי' ולא תועיל בביטול וליתר שאת תמנהו להולכה ג"כ ולעולם עיקור סמיכתינו אשליחו' הולכה וחלילה למיעבד עובדא בכך ואם א"א במ"ש לעיל תרוחם מהשמים ואין פנאי להאריך ואחתום בברכה שארו א"נ:

כל זה כתבתי בקיצור נמרץ מפני הכנסת כלה ואמנם נשאר פה עד היום יום א' ע"כ אמרתי לפרש שיחתי יותר ואומר אין ספק שבעולם כי שוטה שגרש בשטיותו בטל מדאורייתא ולאפוקי מה שכ' בס' אור הישר בתשובה א' מהגאון נב"י דמן התורה כשר ומסתייע מתוס' גטין כ"ג ע"ב ד"ה והא וכו' שכ' בחליצה לא מתכשר משום דלא מינכרא מילתא דעביד לשמה משמע רק מספיקא פסול דלמא לא עביד לשמה ומייתי ירושלמי דתרומו' דקטן שקידש בפני אחרים היינו שמלמדי' אותו קידושיו קידושי' וזה הירושלמי הוא דמייתי לי' תוס' בחולין נ"ג ע"א יע"ש וכבר מחו לי' מאה עוכלא בעוכלא בס' בית מאיר סי' קכ"א ויפה כ' הגאון בס' תורת גיטין דהאי קידושיו קידושין לא קאי אקידושי אשה אלא אקידוש מי חטאת והדין עמו כי כן מייתי ר"ש פ"ה דפרה משנה ד' ומאי דמייתי מחליצה אין ראי' דחליצה מוטעת כשרה דהיינו כשמתכוון לפוטרה אעפ"י שאותה כוונה הי' ע"י פיתוי ופיתוי קטנה ושוטה כאונס יחשב ואעפ"י שמתרצה ומכוון לחלוץ ולגרש מ"מ כמפותה היא על כן נקרא פתי ובחליצה אין הפסד בזה כיון שמכוון לפוטרה משא"כ גט מעושה ומוטעה ואע"ג דרמב"ם פסק קטנה שנתפתתה תחת בעלה אסורה ומשמע דלא ס"ל פיתוי קטנה אונס הוא כבר הסברתי במקום אחר דלא יחלוק על ש"ס ערוך הנה בש"ס חדשים דפוס וויען נדפס על הגליון ביבמות ל"ג הגה' בשם הגאון מו"ה וואלף באסקוויץ זצ"ל וז"ל עיי' ה"ה פ"ג מה' אי' ביאה הל' ב' שכ' דאפשר דזה לא נאמר אלא דרך דחוי ולקמן ס"א ע"ב מבואר להדי' דרבא אמר לאמתו של תורה ע"ש עכ"ל ולפע"ד מדהתם בלא"ה לק"מ לרמב"ם לאו כל פיתוי קטנה אונס דיש קטני' לפלגות ראובן גדולי חקרי לב ונהי לענין מצות ועונשי' הלכה למשה מסיני דבעי' שנים ושערו' ככל שיעורי' שהם הלכה למשה מסיני כמ"ש רא"ש בתשו' ורמב"ם בהל' מלכים מ"מ לענין מעילה בבעלה ה"ל מועל באישה עיי' כיוצא בזה בב"ש סי' קע"ח נמצא מספק אסורה על בעלה דלמא באותה שעה שנתפתתה נתחזקה ועמדה על דעתה כחקרי לב ואפ"ה נתפתתה ורצונה הוה כרצון כל הנשים אך התם ביבמו' ס"ת ע"ב לאסור לישא קטנה שמא תתפתה למאי ניחוש הרי ממ"נ אם בשעת פיתוי תעמוד על דעתה כחקרי לב לא תשמע להתפתו' ככל הגדולות ואם מחמת קטנו' תתפתה הרי אונס הוא ודברי רמב"ם נכונים בזה אמנם כל זה בקטן אבל שוטה אין ספק שכל פיתוי אונס והוה כמגרש מוטעה ומעושה ואין בו ממש בלי ספק:

אך כל זה במגרש בשטיותו אבל כשעשה שליח בפקחותו והשליח נותנו בזמן שהמשלח שוטה שפיר י"ל מן התורה הוה שלוחו כמותו מיום שנתמנה והרי הוא פקח ולא דמי למת המשלח הבטיל שליחתו כמ"ש תוס' גיטין י"ג ע"א התם כיון שמת פקע לי אישות דילי' וה"ל מגרש מאיש שאינו אישה וכתיב אשה גרושה מאישה ולא מאיש שאינו אישה משא"כ שוטה שעדיין הוא אישה ויכולה לגרש ע"י שליח שנתמנה בפקחותו וקצ"הח לא עמד בזה עיי"ש קפ"ח והדומה בעיני שלפי שעה נעלם ממנו קטנות דר' אשי בגיטין כ"ט ע"ב אבל מ"ש אני עני הוא נכון בעז"ה ובספר גט פשוט כתב הכרח לדעת הרמב"ם דאי ס"ד בשטיותו פקע שליחותו א"כ כשחזר לחלימו צריך למנותו שליח מעתה והכרח גדול הוא לפע"ד אלא שהמגיה במ"ל תפס עליו מגיטין כ"ג ע"א שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה עיי"ש ובמ"כ לא דק התם השליח נשתטה ולא יהי' אלא קוף בעלמא ואלו אדם מוסר גיטו לשליח והשליח מניחו על הקוף ומייתי להתם ושם לוקחו מן הקוף ונותנו לאישה וה"נ כשנשתטה הוא וחזר ונשתפה ה"ל כקוף בנתיים אבל כשנשתטה המשלח אי ס"ד דאז פסק כח השליח א"כ איך ובמה יחזור אח"כ בלי שנמלך בהמגרש אח"כ והוא ראי' ברורה לרמב"ם לפע"ד:

אלא לפ"ז עדיף ע"י שליח ממי שמסר בעצמו גט לאשתו בפקחתו ואומר שיחול למחר ונשתטה דגרע כיון דהשליח נתמנה בשעה שהיה פיקח וגם בשטיותו של בעל כחו כמאז משא"כ כשאין כאן שליח והמגרש שוטה בעת חילות הגט אפשר אפי' ר"ל מודה ובירושלמי תולה זה בזה וצ"ע:

והנה כתב לי הרב הגאון מ"מ דק"ק בראדי מו"ה שלמה קלוגר נ"י שלדעתו ושכן מצא כתוב על הספר מהגאון דק"ק ווארשויא דהא דכתב הרשב"א בעיתים חלימתו אין לדקדק עליו כ"כ ויגרש כמ"ש הב"י היינו לדעתו דס"ל אין שוטה אלא אם יש לו סי' האמורים בש"ס חגיגה ובירושלמי ומכיון שחזר בו מאלו שוב מחזקינן בעיתים חלים אבל לדעת הרמב"ם דנעשה שוטה בכל דבר שנשתבש א"כ פשיטא שאין מחזקינן בחלמו עד אחר בדיקה מרובה ונהי דבמוחזק בחזקת בר דיעה ובריא מקילין ולא מחזקינן בשוטה עד שיהי' שוטה גמור ועדיף חזקת גופו מחזקת א"א שלה מ"מ אחר שכבר הוחזק בשוטה אין להחזיקו בבריא עד שיהי' ברי' אולם וחזקת א"א עדיף אלו דבריו וראוי' למי שאמרם וצריך בדיקה ועיון רב ועידו' לומדי תורה מביני מדע אלא שלפענ"ד יפה דיבר הגאון נב"י בשו"ת אור הישר הנ"ל שלדעתו הרמב"ם נמי לא אמר אלא בהלכות עדות וגם בחשן משפט מביאו בהלכות עדות אבל לענין שאר מילי מודה הרמב"ם ולא יחלוק על ש"ס בבלי וירושלמי וטעמא דעדות כמ"ש רמב"ם שם שאינו בני מצוה ופי' הגאון ז"ל

כיון דעכ"פ במידי דנשתטה בי' אפי' איננו בדין שוטה מ"מ אותן מצות שנעשי' בשטיותו אינו חייב בהן ולא הו"ל אחיו במצות ומימעט כבב"ק פ"ח ע"א ולפע"ד טעם זה אינו נכון אבל י"ל דעכ"פ אם הוזם א"א לעשות לו כאשר זמם כיון שאינו כפיקח ה"ל עדות שא"א להזימו ונהי דבטלו חז"ל חקירה משום נעילת דלת הכא עדים שוטי' לא שכיחי ולא תיקנו רבנן וכיון שא"א להזימן ואינם ראוי' לבילה כלל אין עדותם עדות אבל בשאר מילי מודה הרמב"ם מ"מ ישגיח פרו"מ בעיין יפה דלא תיפק מיני' חורבא ח"ו:

ועמ"ש מעלתו לזכות לה גט כבר כתבתי כי אין לנו כח למשקול בפלס עד היכן מגיע טב למיתב טן דו ובר"ן ר"פ התקבל בבעל שאמר א"א שתהי' שליח קבלה שלה אלא תהי' שלוחי לקבלה כתב בשם הירושלמי ואפי' צווחת להתגרש מ"מ חיישינן שמא חזרה בו:

והנה התם היא עושתו שליח קבלה ועדיין עתה עומדת בדיבורה מ"מ חיישינן שמא אז כשמינה אותו הבעל ש"ק חזרה בו ועתה חוזרת ומתרצת וצריך להסביר בשלמא אם עשתה שליח קבלה אע"ג בכל רגע ורגע היא בספק חזרה מ"מ לא אתי' מחשבה ומבטל מה שעשתה אותו שליח לקבלה בדיבורה אבל מכיון שעקרה הבעל שליחות דידה חיישינן שמא באותה רגע חזרה וטב לה למיתב טן דו ואין הבעל יכול לעשותו ש"ק כנ"ל א"כ איך נכניס עצמינו בזה היו לא תהי' ומשמים ירחמו ואנחנו נקיים הכ"ד שארו. פ"ב יום ו' עש"ק כ"ב אדר קצט"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה ה

שלום לידידי כנפשי הרב המאה"ג החרוץ בעל פיפיות העומד לתל תלפיות זית רענן יפה פרי תואר כש"ת מו"ה יוסף מינץ נ"י אשר לפנים נשיא אלקים בק"ק טאב וכעת ראש המדברים בק"ק פאפא יע"א:

יקרתו הגיעני טרם נסיעתי מק"ק פ"ב למרחץ פק"ק ותמול פניתי לעיין בדברי פי חכם שכמותו נידון א' שמערער על הגט שנתן לאשתו בפני ב"ד חכמי ישראל ועתה טוען שהי' באונס ועוד אומר שיביא עדים שיעידו שידעו שהי' גט מעושה שלא כדין וכששאלוהו ב"ד אם מגרש ברצון כנהוג לא השיב להם שהוא מתרצה ויש מהמפקפקים שרוצה לעגן האשה עד שיביא הבעל עדיו ופרמכ"ת האריך שאין להמתין ולא להאמין כלל ושלא להאמין לערעוריו וכן דעתי נוטה לדינא ולא כמסייעא בעלמא אך אברר הדברים בעזה"י:

הנה יש בכאן ב' חששות חדא מטעם ערעורו של בעל שטוען בבריא שיודע בעצמו שהי' מעושה שלא כדין וזאת שנית שאומר שיש עדים בעולם שיודעי' כן וא"כ יש להמתין עד שיבואו עדי' ויעידו כדאמרי' בב"ב קל"ד ע"א כיון דאיכא עדים במד"ה אמרי' חוש לה והכי קיי"ל בקידושי' י"ב ע"ב דאביי ורבא ס"ל דכיון דאיכא עדים בודאית תיאסר והתם

ליכא עדים בודאי אלא נפיק קלא דאיכא עדי' כמבואר שם וחיישי' לי' וה"נ דכוותי' לכאורה.

אך כד מעינת שפיר תרווייהו ליתניהו אי משום ערעורו של בעל אי לאו דמייתי עדי' אין בערעורו כלום דאין לחוש לערעור אלא בערעור דמזויף שטוען על עיקור הגט ולבאר דבר זה בעזה"י אאריך קצת כדי להתלמד במקום אחר הנה הרמב"ם השריש כל עדות בכתב אינינו אלא מדרבנן דמפיהם ולא מפי כתבם והקשה רמב"ן בשרשים לס' המצות סוף שורש ב' מש"ס פ"ק דגיטין ג' ע"א דקאמר מן התורה עדים החתומים על השטר כמי שנחקרו עדותן בב"ד ורבנן הוא דאצריך וכו' ולרמב"ם ממ"נ מן התורה הרי פסול לגמרי ורבנן אכשרוהו מפי כתבם ובמקומים וכיון שאינינו מקוים יופסל לגמרי וראו עיני כל הנאמר ע"ז מבעל מגלת אסתר ומייתי לי' ש"ך ח"מ סי' כ"ח וס' מרגניתא טבא ותומי' סימן כ"ח ובספרו בני אהובה ופני יהושע ובקונטרס אחרון וראיתי כל דבריהם ולקטתים ועשיתים תי' א' בהוספת נופך בעזה"י.

והוא כי בתורה כתיב עפ"י ב' עדים יקום דבר והוא כולל שני ענינים א' שלא להאמין עדות עפ"י ע"א המספר לנו דברים שכבר הי' אותו יהי' דוקא עפ"י שנים ויהי' דוקא על פיהם ולא עפ"י כתבם והוא מצוה שכליית כי אינו דומה שומע מפה לאזן ונחקר בב"ד ומכרחו' ברמיזו' ובקריצות שלא יעידו לשקר משא"כ בכתבם ואמנם עוד נכלל בזה ענין אחר כי יש דברים שאינם מתקיימו' אלא שיהי' נעשה בפני עדים כגון מסירת הגט ליד האשה דהעדים גורמים הכריתות וכן שטרי קנין ומתנה שלא באו להעיד על שום דבר אלא גז"ה הוא שהדבר והקנין איננו נגמר אלא במייתי עדים ואמר קרא שצריך שיהי' שנים לקיים הדבר שאפי' שניהם הבע"ד מודי' אינו כלום אלא צריך שיראו ב' עדי' הגירושי' או הקידושי' או מסירת שטר מתנה ולא להעיד במקום אחר ולענין זה י"ל מפיהם מכ"ש מפי כתבם דמעשה רבה דכתיבה עדיף מראי' בעלמא ומהני מן התורה חתימת העדי' על הגט שתתגרש בו בקבלתו לפנינו או שיקנה במסירת שטר זה שחתומי' בו העדי' כורת וקונה השתא בראיה בעלמא שהיו רואי' הי' מועיל ק"ו בחתימת ידיהם דעדיף לענין זה וכ"כ ס' זו חו"י לענין שבועה והזכרת שם בכתב דחמיר מבע"פ מק"ו דהוה מעשה רבה טפי ע"ש ואמנם אם יצטרך השטר אח"כ לראי' בזה יש חילוק בשטר חוב העומד רק לראי' ולא לקנין מה"ת לא ניתן לכתב כלל א"כ אע"ג דחזקה לא חציף לזיופא ומסתמא בא מיד הלוה ליד המלוה מ"מ מה"ת ה"ל מעיד מפיהם ולא מפי כתבם משא"כ בגט שעדי' הללו ניתן לכתוב וחזקה לא חציף איניש לזיופא ועי"ז ידעי' שבא

מיד הבעל ליד האשה או מיד המקנה להקונה מועיל נמי לראי' מה"ת ובזה נסתלקו כל הקושיות ונכללו בדברי אלו רוב דברי כל הגאונים הנ"ל שהזכרתי:

והנה נהי בממונא מחמרי' אפי' שלא בפני בע"ד ובלא ערעור כלל לא נחתינן לנכסי' מחשש מזויף מ"מ לענין איסור לא חוששי' וכ"כ הר"ן פ"ק דגיטין שאין האשה ממונו של בעל וכ"כ רמב"ם ספ"ז מגירושי' שאין האיסורי' כדיני ממונות דבכל האיסורי' סמכי' ארובא והנה ע"ד משל אנו אוכלי' בשר מבהמה שהיא מרוב כשרו' דעלמא ואם אולי יבוא אח"כ ע"א הנאמן באיסורי' ויעיד שהיתה טריפה שניקב קרום של מוח ואוסרי' בשר הנשאר והאוכלי' לא חטאו כי כך ציוה הקב"ה לאכול מרובא דעלמא והעד אינו מעיד נגד החזקה כי לא הוחזקה לנו מעולם אלא שהי' מרוב הבהמות ושאם יבוא ע"א ויאמר שהיא טריפה הרי הוא טריפה אלא הקב"ה ציוה שאין אנו צריכי' לחוש לזה נמצא העד הזה לא העיד נגד החזקה ה"נ אשה שגטה בידה ורוב אינם מזויפי' הרי היא מותרת לעלמא ולא חיישי' למיעוט ואם אולי יבורר אח"כ שהי' מזויף אין זה נגד החזקה כי לא נתחזק שאינו מזויף אלא מעיקרא ע"ד כך הותרה שהוא מרוב שאינו מזויף ואפשר נמי שיהי' מהמיעוט אלא שאין צריכי' לחוש לכך ומשו"ה אם אח"כ יביא הבעל בעצמו ויטעון מזויף לא מיבעי' היכי שהאשה מכחשתו והוא מעיד נגדה לא גרשתיך מעולם א"כ כי היכי דחזקה לא חציף לזיופא ה"נ חזקה לא יעיז הבעל להכחיש האשה בפני' שיודעת בשיקרא וחיישי' לי' אלא אפי' האשה עצמה אינה יודעת כגון הבא ממד"ה והעדים אינם ידועי' והבעל טוען מזויף שאין טענתו נגד החזקה שהרי היא לא יודעת בשקרו מ"מ חיישי' לי' דלעומת זה גם חזקה אין אדם מעיז לזייף אינו חזק כיון שאין העדים ידועים מי הם ואולי לא נמצא שם שמות אלו בעולם כלל ודבר זה למדתי מלשון הרמב"ם רפ"ז מגירושין ומצאתי און לי בס' בני אהובה שם ואמנם הגאון פ"י במס' כתוב' כ"ח ע"א מסופק בזה ועיי' ה"ה רפ"ז מגירושי' הנ"ל והרב ב"ש סי' קמ"א סק"ע לא עמד בזה והנלע"ד אמת ונכון:

ולדעת רבינו אביגדור כהן הקיום דאורייי' אי מערער הבע"ד והקשו עליו מדמהימן שליח בפ"נכ ובפ"נח דאי אתי בעל ומערער לא משגחי' בי' הנה משליח ח"ל לק"מ כיון שהאמינוהו חכמים קודם הערעור ובצירוף מידק דייק ה"ל כתרי ממש נהי אי אתי תרי ומכחשו לי' פסול הגט אבל נגד הבעל נאמן בצירוף חזקה מידק דייק עש"ך י"ד סי' קכ"ז סס"ק י"ד ועיי' בריטב"א שבנימוק"י ר"פ האשה רבה אך אי קשי' משליח בא"י דלא הזקיקו' לומר ומ"מ אי אמר מהני וכי אי אתי בעל ומערער לא משגחי' בי' זה צ"ע קצת. ומ"מ י"ל היא הנותנת כיון דהשליח אומר כן שלא בזמן עדות ולא צריך אז לעדותו כי

היתה מותרת בא"י בלי חשש ומה שאומר הוא גלוי מילתא בעלמא שלא בתורת עדות מהימן טפי מעדי' כי כ"כ הרי"ף פ' החולץ גבי אשתמודעינהו דאחוה דפלני' הוא ע"ש וכ"כ רשב"א בחי' כיון דבא"י לא צריך מעלי' חד דרגא ומהימן טפי ע"ש נתכוון להנ"ל וכעין זה כ' הגאון מליסא בס' תורת גיטין נמצא ממ"נ בח"ל דנריכי' לעדותו לאיסר והיתר מ"מ כיון דהמנוהו רבנן טרם הערעור ה"ל כתרי ובא"י דלא המנוהו כתרי לעומת זה אין צריך לעדותו וה"ל כדאשתמודעינהו ולק"מ - והנה הארכתי בזה מפני שהוא שורש וסוד לענינים אלו ורבים משתבשי' בדברים הללו:

נחזור לדידן שהבעל מהימן לערער על תחלת עיקר כתיבת הגט לומר מזויף ואינו נגד מה שהוחזקה פנוי' זה ימי' כי מתחלה לא החזקנו אותה אלא על דעת שעל הרוב לא יערער מזויף אבל ידענו שאם יארע א' מאלף שיטעון מזויף הרי הוא בחזקת א"א כמקדם ומדמהימן מזויף נאמן נמי בשארי טענות שאינינו גרועו' כ"כ במגו דמזויף כגון לפקדון או ע"ת אע"ג כשהי' מקוי' לא הי' מהימן מ"מ כשאינו מקוים והוא מודה שכתבו נאמן במגו דמזויף ויש אומרי' דלרבה נמי דנאמן לערער שלא לשמה קודם שלמדו נמי משום מגו דמזויף וי"א לרבה שלא לשמה קודם שלמדו הוה כמו זיוף שלא הוחזקו פנוי' אלא על הרוב דבקיאי' ואם יערער שהוא מהמיעוט אינו נגד החזקה אבל עכ"פ שארי ערעורי' אינו נאמן בלא מיגו ויש טענה גרוע שאפי' במגו לא מהימן היינו ממני נפל דנפילה דחד טענה גרוע ביותר ואפי' מגו לא מהני כ"כ ב"ש סי' קמ"ב סקי"ג עי"ש:

והנה באומר שביטל הגט והשליחו' זה הוא בודאי נגד חזקת פנוי' כמ"ש בתשו' הר"ן סי' מ"ה והטעם כי בטוען במקרה שאירע אחר שמסר הגט ליד השליח ואז אנן סהדי שהי' רצונו לגרש ולקיים הגט והשליחות ועל חזקה זו כאשר הי' כן יהי' דעתו ולא תשתנה מסרנו הגט להאשה והותרה בלי פקפוק והרי היא פנוי' לא כל כמיני' להוציאה מחזקת פנוי' שהוחזקה עתה ולהוציא עצמו מחזקתו שמסר הגט להשליח ולומר שנשתנה דעתו וע"כ לא כ' תוס' ר"פ השולח דאלו אזלי' בתר מחשבתו היינו חוששי' לבטול אלא משו' שראינו רגלי' לדבר שחוזר מדעתו הראשונה דהרי רהיט ואזיל וכ"כ להדיא חי' רשב"א וכ"כ הר"ן בתשו' שם אבל היכא דליכא רגלי' לדבר ויצאה מב"ד בחזקת היתר בלי פקפוק לאו כל כמיני' לערער ולא חיישי' לי' כהסכמת הר"ן הנ"ל:

ויש בענין זה דבר חידוש כי הר"ן ר"פ התקבל כ' אם היא עשתה שליח לקבלה והבעל אומר אינו רוצה שתהי' שלוחה לקבלה כ"א תהי' שליח שלי לקבלה אינה מגורשת אעפ"י שהיא רוצית בגירושי' מ"מ אמרי' בירושלמי אפי' צווחת להתגרש דלמא בזו רגע חזרה בה דטב למיתב טן דו ע"ש והוא דבר מתמי' שהרי אי לא הבעל אומר א"א שתהי'

שלוחה והי' נותן לידו הגט היתה מגורשת בקבלתו ולא אמרי' שמא חזרה בו וכיון שאמר הבעל א"א אלא תהי' שלוחי לקבלה ניחוש שמא חזרה בו וצריך לומר כך קמו בה רבנן באיתתא כיון דבכל דהוא ניחא לה הרי דעתה משתני' כל שעה ומ"מ כיון שמינתה שליח בפירוש לא אתי' מחשבה ומבטל דיבור מינוי השליח וליחוש שמא חזרה בדיבור ובטלה השליחות לזה לא חיישי' דאוקמא אחזקה קמייתא שנעשה שליח בדבר אך אם הבעל בדיבורו מבטל מינוי שליחותה שוב א"א למנות שליח קבלה אחר שמא נשתנה דעתה עתה והוא דבר חידוש [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' ד' ד"ה שנית:]

נחזי מאי דקמן דערעורו של בעל הבל יפצה פיהו השתא פקדון ותנאי לא מהימן בגט מקוים ק"ו בן בנו של ק"ו לערער על גט ועדים ומסדרי גט לומר שהם רשעים ונזדקקו לגט מעושה שלא כדין ושלא שאלוהו אם עושה ברצונו או שאלוהו ואמר לאו הישמע כזה בוודאי לפי חזקת כשרותו של עדי' והמסדרי' יצאה האשה מחזקת א"א לחזקת פנוי' גמור בלי שום פקפוק וחשש מיעוט ואין שומעי' להמערער כלל ועדיף מהך דתשו' הר"ן דמוקי גברא אחזקתו שלא חזר בו:

ונבוא אל השני שאומר שיש לו להבי' עדי' שיעידו כדבריו בודאי אי הי' העדי' לפנינו ומכחישי' את המסדרי' ועדי הגט וכל העומדי' שם ה"ל תרי ותרי וצריכי' לדון מה יאמרו ואיך יכולי' להכחישם אבל אין זה ענין לדברי תוס' ר"פ האשה רבה ד"ה אתא גברא וקאי וכו' ודברי מהרי"ק דמייתי ש"ך ח"מ סי' מ"ו אינם ענין לכאן דכוונת תוס' ועפ"י פי' מהרי"ק היינו שלא כדרך עדות כגון שזה בא לעיר וכל בני העיר קטני' וגדולים אפי' גוי ועבד ושפחה מכירי' זהו פלוני שלא בתורת עדות ולא בב"ד ושוב יבואו ב' עדים או קודם לכן העידו שזה מת בהא לא אמרי' תרי כמאה אלא נראה כמכחישי' הידוע וכמעידי' על יום שהוא לילה וכי נאמר תרי כמאה אבל דבר שנזקקי' לעדות המעידי' לפנינו אז אפילו אלף אלפי' מוכחשי' מתרי ואינו ענין לכאן וא"כ אם יבואו ב' עדי' כשרים אז נחכים עליהם מה יאמרו ואם יכולו להכחיש אלו העדים:

אבל לחוש עכשיו שמא יבואו עדים ויכחישו את אלו הנה המעיין בסוגי' גטין פ"ט ע"א דאע"ג דחוששים לקלא דמקמי נשואין להוציא מחזקת פנוי' להחזיקה בספק מקודשת או לפסלה לכהונה מקלא דגירושי' הני מילי להחזיקה מכאן ואילך לנשואה או גרושה אבל להחזיקה למפרע ולומר שטעות הי' מה שהיתה אתמול בחזקת פנוי' טעות כי כבר נתקדשה אתמול לא אמרי' וכן מבואר בלשון שם נשואה אין חוששי' לה פירש"י שכבר נשואה זה ימים אפי' יהי' רגלי' לדבר אין חוששי' ואפי' להחזיקה מכאן ואילך היינו בשיש רגלי' לדבר כגון מטה מוצעת ונרות דולקו' או פלוני שמע מפלוני ומפלוני שיש

עדים במדינת הים ולרמב"ם דוקא שמזכיר מי הם העדים ועדיין חיים כדי שיהי' מרתת שמא יבואו ויכחישוהו וזה הקול צריך להתחזק בב"ד ואז חוששי':

והוא דקידושי' כ' הר"ן דאיתחזק קלא שהיו עדי' במדה"י ומ"מ לא חייש לה ר"ח דאוקמא אחזקת פנוי' ואביי ורבא ס"ל הכא איתרע חזקתה שכבר קיבלה קידושי' והספק בשיעורא ובב"ב נמי איתחזק' בא"א ומאיסור לאיסור יבמה לשוק דלא איתחזק שאין לו אחי' אלא דלא אתחזק באחי' אבל היכי דליכא כי האי מודי' דלא חיישי' לקלא להמתין על עדו' נגד חזקה דלמפרע וכל זה היכי דליכא עדי' לפנינו רק חזק' והכא עדי' לפנינו המעידי' ההיפוך איך ס"ד שנמתין אולי יבואו עדים להכחיש אלו נאמר בודאי לא יבואו דהרי מהאי טעמא לא חיישי' בשבוי' לקלא אע"ג דאיכא קלא שיש עדי טומאה במד"ה ואיכא חשש איסור סקילה שבנה שימש בשבת ע"ג מזבח כמ"ש ר"ת מ"מ לא חיישי' לקלא דאתחזק משום דאמרי' אין לחוש שיבואו עדי טומאה כי סתם שבוי' מנולה נפשה ולא נטמאת א"כ מכ"ש הכא דנימא בודאי לא יבואו עדי' ויוציאו עדי' אלו מחזקת כשרותן וכ"ז אנו צריכי' אי איכא קול שהוחזק בב"ד ואיכא רגלי' לדבר אבל הכא ליכא חד מיניהו ע"כ אין לחוש לזה כלל וכלל ואין להמתין ולעגן אפילו רגע וכתב בש"ע א"ע סימן מ"ו בהגהה סוף סק"ד בשם הרשב"א ובכ"מ שאין צריכי' להחמיר אין להחמיר בקול כלל כדי שלא יתן יד לרשעים שיוציאו קולות על בנות ישראל לעגנן או להוציא מהן ממון ע"ש וכ' שם ב"ש סק"י דהיכי שאין הקול מוחזק אפילו אמרו שיש עדים במקום קרוב אין מונעי' אותה להנשא ע"ש ע"כ נלע"ד דאין לחוש כלל ואיתתא דא שרי' לעלמא בלי פקפוק בעזה"י הכ"ד א"נ [עיין לקמן סי' ז':] פה ק"ק יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ג' יו"ד תמוז שנת תקצ"ח לפ"ק

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ו

אלף שלומים מגביהי מרומים לי"נ הרב המאה"ג החרוץ המופלא כבוד מה"ו געץ נ"י אב"ד דק"ק גערמענד יע"א:

נועם מכתבו הגיעני היום והי' לי למשיב נפשי כאשר אכתוב בדף הדבוק אי"ה ועתה ראיתי על פלפלת כל שהוא במה שהשיג על דברת הגאון בנב"י מהדורא קמא חלק א"ע סי' ב' שכ' לשיטת הרא"ש פ"ק דב"מ יו"ד ע"א דהתופס לבע"ח במקום שחב לאחרי' הוא מטעם דלאו כל כמיני' לשוי' שליח לחוב לאחריני א"כ ממילא לא לשוי' שליח לגרש אשה בע"כ לחובתה ועל זה כ' מעלתו שתי תשו' בדבר א' מגמ' וא' מסברא:

מגמרא ממתני' פ"ק דגטין תן גט זה לאשתי יכול לחזור בו דחוב הוא לאשה וע"כ מיירי באינה רוצית ומתגרשת בע"כ ואפ"ה עושה שליח אלו דברי מעלתו ובמח"כ נעלם ממנו כלל גדול בדין זה מ"ש הרמב"ן והביאו ה"ה פ"ד מזכיה ומתנה דזכין לאדם שלא בפניו היינו אם ירצה אח"כ אבל אם אינו מרוצה אין כאן זכי' וממילא נשמע דאין חבין אלא בפניו אפי' אם רוצה המתחייב אח"כ ואמר לדידי זכותא הוא מ"מ כיון שהענין בעצמו הוא חוב לא מהני השליחות מעיקרא כיון שהענין חוב והשתא הוא דמתרצה ע"ש דבריו בביאור ואין חולק על זה והשתא ממילא נימא דמתני' דאמר תן גט זה מיירי שיתן לה גט ע"י רצוי ופיוס ונתרצית ונתפייסה לקבל ומ"מ כיון שחוב הוא לה יכול לחזור בו שלא זכה השליח עבורה בשעת מינוי השליחות אמנם נהי דלא נדחה דברי נב"י הנ"ל מגמרא דמעלתו מ"מ כבר אידחא לי' ממה שהעיד הגאון ז"ל בעצמו במהדורא תנינא בחלק א"ע סי' ק"י שהקשו לו כמה גדולי' מש"ס דגטין יו"ד ע"א שליחות בע"כ בגטין איתא ובקידושין ליתא ונכנס שם בדוחקי' גדולי' לעשות סניגורי' לדבריו ואין להאריך בהם:

ומסברא כ' מעלתו כשם שיכול לעשות שליח לתפוס מהלוה שלו בעל כרחו כיון שמשועבד לו ה"נ יכול לעשות שליח לגרש אשתו בע"כ שמשועבדת לו סברא זו הזכיר הגאון הנ"ל במהדורא תנינא סימן הנ"ל ויפה דחה שאין הדמיון עולה יפה בשלמא לוה מצוה עליו לפרוע חובו וכשמשתמיט שלא לפרוע איסורא עביד משו"ה דין הוא שגם השליח יכול לכופו משא"כ האשה אין עליה מצוה להתגרש בע"כ ואם תשמיט עצמה שלא תתגרש לא עבדי איסורא א"כ אין זה נעשה שליח לחובתה אלו דבריו ז"ל ואני אומר אעפ"י שאמת הוא שאין הדמיון מלוה לאשה עולה יפה מ"מ מסברא פשוטה אינו נראה שנתכוין הרא"ש אלא לחוב לאחריני שאין לו עמהם עסק ואין לו להמשלח כח לכתוב הרשאה עליהם כמ"ש הרא"ש להדי' בפ"ק דב"מ דבר זה אבל לחוב אותו שיש לו עסק עמו יכול הוא להרשות ולהעמידו כמו עצמו והבעל אינו משתעבד לכל חיובי שיש להאשה עליו אלא עד זמן שירצה הוא לגרשה או הוא או ע"י שלוחו כמו שנתנה לו התורה רשות ומיד שדעתו לגרשה בין ע"י עצמו בין ע"י שלוחו בטל ממנו כל חיובו וממילא אין לה חוב וגם היא אדעתא דהכי נתקדשה לו ופרשת גירושין מיירו ממגרש בעל כרחה שהקדיחה תבשילו או מצא אחרת נאה הימנה והרי חוב הוא לה שהרי מותרת היתה לו אלא שמגרשה משום תבשילו שהקדיחה ואפ"ה כתי' ושלחה שעושה שליח ואטו סכינא חריפא מפסקא קרא דדיני גירושי' בע"כ מיירו בעצמו ודיני שליחות מיירו ברצונה אתמהה:

וקצת ראי' מגטין ע"ה ע"א ולכאורה מאי מוכיח דלמא לעולם נתינה בע"כ שמי' נתינה אלא שלפעמי' הי' צריך להוציא מאתים על מנה וליסע בעצמו לשם לתת המעות בע"כ ולא מצי לשוי' שליח לנתינה בע"כ משו"ה תיקן הלל לישכה ומשום הפקר ב"ד ועוד יד ב"ד וה"ל כאפטרופס לדעת הפוסקי' דנעשה שליח לחוב וא"כ מאי מוכיח רבא ועיי' כעין ק' זו בט"ז יו"ד סי' רל"ב סקי"ט ויש לדחות קצת דהתם נמי מצוה על הלוקח לקבל מעות פדיון ביתו וכן משמע קצת בחי' רשב"א בגטין שם וה"ל כמו לוה מ"מ בלי שום ראי' נ"ל סברתי אמתיות ואסיים בברכה או"נ הבעה"ח. פ"ב נגהי ליום עש"ק י"ט אדר תקע"ד לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ז

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה הרב המופלג כבוד מהו' מרדכי נ"י אב"ד דק"ק פעלאנקא יע"א:

גי"ה הגיעני פה בקרית חוצות ואינני במזג השוה ל"ע ומ"מ יען הכפיל בקשתו להשיב מהרה ע"כ אשיב ואומר הנה כבר הגיעני מכתב מהרב החרוץ מה"ו יוסף מינץ נ"י האריך בפלפולו ע"ד מי שמערער על גט שניתן ע"י מסדרי' בקיאי' ועכשיו טוען שיבי' עדים שגירש ע"ת [ע"ל סי' ה'] והסכמתי שאין לחוש כלל לענן האשה אפי' רגע א' להמתין על ביאת העדים אמנם אם אפשר שיביא עדים אשר אני מאמין מ"מ הכל בחק האפשרי אז נחכים עליהם אבל עתה אין לחוש כלל וזאת התשובה יכול להעתיק לו מאת הרב החרוץ הנ"ל ואם לא ידעתי להיכן הדברים מגיעים:

שוב הגיעני מכתב מתלמידי הרב המופלג בתורה ויראת שמי' כמה"ו ליפמאן אב"ד דק"ק סאבאטקא והוא אמר לי שזוג א' מהשוכנים תחת דגלו נסעו לפעלאנקא וסידר להם מעלתו גט והאמת שהענין עצת נפתולי' נמהרים לסדר גט ולא לשאלו הרב שבעירם מה הי' להם שנסעו מזה מ"מ להיותו צדיק אינו מהרהר ומערער אך שאלני כי האשה רוצית להנשא לאחר והבעל רוצה להחזירה אם מותרת כלל כיון שאמר בהדי' משום שם רע אני מוציאך והרב ההוא ירד לעומק הלכה ההיא כדרכו וגם הי' לעיניו דברי נב"י סס"י י"א ומ"מ כתבתי שלא יחוש [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' כ"ה] וגם אותה תשובה יכול מעלתו להעתיק מהרב מהו' ליפמאן וב' התשובות הנ"ל השבתי פה בקרית חוצות:

ועתה הנה הגיעני מכתב מעלתו ולעוטה בו אגרת בת מחלת ממערער א' המערער ב' דברים מחודשים א' שלא הי' מעלתו יודע שזו אשתו של זה אלא ע"י עדות שני אחי האשה ונ"ל כוונתו אמ"ש הרב ב"ש סי' קמ"ב ס"ק י"ט דשליח פקח צריך ב' עדים שאינם

קרובים המעידי' על הכרת האשה והקשה ט"ז מ"ש מהכרת העדים את האשה וסיים דלא מלאי לבו לחלוק על התה"ד ע"כ לא תנשא לכתחילה ע"ש ומדהשוה הט"ז הכרת העדים להכרת השליח ש"מ גם בשניהם לא תנשא לכתחילה אם הי' ההכרה ע"י קרובי' זהו דעת המערערים לפע"ד ומ"מ יש לחלק בשלומא הכרת השליח את האשה הוא חשש דאורי' שמא יטעה ויגיע גט לאשה אחרת אבל בעל המגרש לפנינו חזקה אין אדם מגרש אשה שאינו שלו כמבואר ריש נדרים רק מחשש קנוני' בעלמא די אם לכתחלה לא תנשא וסברא זו כ' ט"ז סי' ק"כ ס"ק י"ב יע"ש:

מיהו כשאני לעצמי נלע"ד המעיין בפנים בס' התרומה יראה ויבין כוונתו שדברי תה"ד נבנו עליו וכבר מבואר אצלינו בחידושינו ובתשובה והוא עפ"י מ"ש הרי"ף פ' החולץ וז"ל ואפי' קרוב ואפי' אשה מהימני דלאו אמילתא דאיסורא קמסהדי ולא אממונא אלא מילתא בעלמא הוא דמגלי לן דהדין הוא גברא פלן והא ניהו איתתא פלני וכיון דמודעי לי' הכי הרי איתחזק גבי דהאי סהדי מפומא דהאי קרוב או מפומא דהאי איתתא דהאי ניהו פלוני והיא ניהו פלניתא הילכך שרי לי' לסהדי למסמך אפומי' ולמסהד עלוי' דהאי גברא או עילוי' דהך איתתא בין לענין איסור בין לענין ממון ע"ש ולהבין דברי הרי"ף הללו הנה אמת נכון חלילה לקבל עדות קרובי' ופסולי' בב"ד להתיר יבמה לשוק או להוציא ולהכניס ממון אך שלא במקום ב"ד ועדי' שמעו אפילו מפי פסולי' שזה היא פלוני ופלניתא ואז אינם עוסקי' אלא בפטומא מילי בעלמא לא לאיסור ולא לממון רק גילוי מילתא שזה הוא פלוני ופלונית ונתחזק זה בלב העדים שוב למחר כשישבו כסאות למשפט יבואו שני עדים כשרים ויעידו שהם יודעי' שזה פלוני ופלוני' ואין אנו אחראי' לשאול מנא ידעתם ולא הוה כעד מפי עד ומפי פסולים כיון שההגדה הראשונה לא הי' בתורת עדות ולא לדבר הצריך עדות ועיי' היטב בלשון הרי"ף ויבין וכן אנו נוהגים בחליצה דיום לפני החליצה צריכי' ב' עדים כשרים לחקור אפי' אצל נשים ופסולי' מי הם היבם והיבום ולמחר יעידו סתם שהם יודעים ומכירים:

וזה הדין בעצמו ס"ל לס' התרומה בשליח המביא גט אם בא מיד לפני ב"ד ולגרש האשה חלילה להאמין פסולים וצריך ב' עדים כשרים ולפע"ד אם הי' קרובי' אפילו נשאת תצא אך אם השליח בבואו לעיר האשה חקר אפי' אצל פסולי' שלא בשעת מעשה והודיעוהו שזו היא אשתו של פלוני אז אפי' לכתחילה מותר וכנ"ל:

וכן בבעל המגרש אשתו בפנינו לא יכון לקבל עדות פסולי' בשעת סידור הגט אם לא נודע לעדי' מקדם אך בהא אפשר בדיעבד כשר כיון שאינו אלא משום חשש קנוני' כנ"ל:

עוד כ' המערער שהבעל ואביו טוענין שיביאו עדי' שנשתנה שם המגרש בחליו ויקרא אברהם וא"כ הי' לו לכתוב אברהם שרגא המכונה פייבש ומעלתו כ' ע"ז ג' תשוב' א' כל אנשי סאבאטקא יודעי' שלא נקרא לתורה אלא שרגא ב' כיון דבמקום כתיבה ונתינה לא ידעו אלא שם שרגא חי לית לן בה ג' כיון דפלוגתת רמב"ם ורא"ש רק בחלופי גרסאו' במשנה וכן הי' נקיי הדעת וכו' א"כ אפשר לכתחילה כשר הנה מה שכ' דבסאבאטקא יודעי' שלא נקרא אלא שרגא אמת נכון שהרב דבסאבאטקא יכול לסמוך על זה ולא מעלתו דהנה תוס' ר"פ האשה רבה ד"ה אתא גברא וכו' יע"ש פי' מהרי"ק ומייתי לי' ביתר ביאור בש"ך ח"מ סי' מ"ו דודאי אם בתורת עדות יעידו אלפי אלפים ובאו ב' ומכחישי' ה"ל תרי ותרי אבל אם שלא בתורת עדות הכירו כל עולם שזה קטנים ונשים כשרים ופסולים שלא בתורת עדות ואתו תרי ואמרו מתו וקברנוהו וזה איננו אותו פלוני בזה לא מהימני סהדי וא"כ הרב בסאבאטקא דיודע מכל יושבי עירו שלא בתורת עדות שקורי' אותו שרגא תו לא מהמני סהדי אבל מעלתו צריך לגבות עדות על ככה ה"ל תרי ותרי ומ"ש במקום כתיבה ונתינה לא ידעו אלא שם זה הגאון בתשו' פני יהושע קורא תגר על זה דדוקא אם נשארים הזוג בעיר הלז אבל אם חוזרי' למקומם אחר הגט לא מהני והגאון בטיב גיטין מפקפק קצת ומ"מ לא מלאו לבו להקל ומ"ש כיון דלא פליגי רק בגירסא תמוהי' דבריו כל היודע ספר יודע ההיפוך כל פלוגתא שאינו מסברא אלא בנוסחת הספרים אין להקל מ"מ הכא יש להקל בדיעבד אם יסכימו עוד רבנים חוץ אם אנשי סאבאטקא כולם יודעי' שנקרא שרגא וע"ד הנ"ל:

הנה העמדתיו על האמת אבל על השלום אם יפגעו בו רודפים לא אצא לסייעו ויען כי הרב מה"ו מרדכי זילברר הוא התעורר לשאול ממני ע"כ מחויב מעלתו לשלוח לו מכתב הלז או העתקה ממנו הכ"ד א"נ. מרחץ יערגן סמוך לק"ק פ"ב כאור בקר ליום ג' כ"ד תמוז תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ח

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג הגאון החרוץ המופלג צדיק ונשגב כש"ת מו"ה יחזקאל נ"י אב"ד דק"ק קארלסבורג ומדינות זיבען בערגן יע"א:

ג' מכתבים בענין אחד הגיעני א' מפר"מ וא' מהרב הדיין מו"ה משה דאמאן נ"י וא' מהרב המופלג כבוד מו"ה צבי אבדק"ק ט"וו יע"א נידון גט הניתן לאשה בלומא בת יעקב כי אישה ברח ובבריחתו הגיעוהו בספר המדינה והשתדלו ממנו גט פטורים לאשתו הנ"ל כי לא ישוב עוד וראה ארץ מולדתו והגט ההוא נשלח ע"י שליח והגיע ליד הרב מה"ו משה דאמאן הנ"ל וראה בו כמה ריעותות אך המסדרי' מיד הבעל ליד השליח כתבו

התנצלות שלא הי' להם סופר כראוי והי' הזמן בהול ע"כ הניחו הדברי' כמו שהי' ושלחו הגט וההרשאה כמות שהיא והרב מה"ו משה הנ"ל תיקן בגט מה שהי' אפשר לו לתקן כי גם לא הי' סופר מובהק שיתקן ולא יקלקל ומה שלא הי' אפשר לתקן הניח כמות שהוא ומוסרו ליד האשה כדמו"י וקרעו קרע ב"ד כנהוג כי האמין להתנצלות המסדר הראשון שלא נעשה מחמת שאינו בקי בטיב גטין רק מחמת שהי' השעה בהיל וסופר אינו בקי אבל המסדר הי' בקי שהרי הוא מוסמך מהרב הזקן זצ"ל וגם כבר סידר כמה גטין שוב שלח הרב מו"ה משה הגט וההרשאה לידו דפר"מ ופר"מ הוסיף לפקפק עוד פקפוקים על הגט הנ"ל ומצא עוד ריעותות וחוכך בהתירא דההוא עלובתא ומ"מ מפני חשש עיגון עולמות ענותנותו הרבני ושלחו לפני את הגט ופלפולא דאורייתא משני הצדדי' והגיעוני דבריהם בהיותי בקרית חוצות במרחץ פישאן ואין שם לא ספר ולא זמן לעיין וגם לא הייתי במזגי השוה ל"ע עד שבוע העברה יום ז' אב באתי לביתי ואחר התענית עיינתי בדבריהם והנני כמשיב כיד ה' הטובה ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה:

תחלה אני אומר שהרב מו"ה משה לא יפה עשה ששלח גט שכבר ניתן ומשמשו בו ידים זמן זמנים טובא וכבר נקרע קרע ב"ד לא הי' לו לשלחו בעינא ליד אחר רק הי' לו לפרש ספיקותיו לפני הרב המדינה אבל לא לשלוח הגט הרי קמן שכמה פקפוקי' שמצא הרב נ"י והרב מה"ו משה והרב מה"ו צבי דק"ק ט"וו כותבי' שיש עדים שראו הגט קודם שניתן והי' נכתב כראוי ולא הי' בו אותן חלוקות אותי' רק נעשה ע"י משמוש ידים בנייר ודיו שפלים כאלו והן עתה אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ועיני ראו שעכ"פ במ"ש הרב נ"י דמ"ם של מכונה יש הפסק שריטה לבנה בין הוי"ו המחוברת לכף בצורת מ"ם וכל המעיין היטב יראה ששלטו בו ידים עסקניות וציפורן שמיר יעיי' היטב ויראה ע"כ על הרב מוהר"מ דאמאן תלונותי בזה:

והנה במ"ש שאותיות יוצאות חוץ לשיטה אם הי' כן הי' נראה בעיני פקפוק לא זעיר דמ"ש רמ"א סי' קכ"ה ובח"מ שם ס"ק י"ט דבמקום עיגון יש להקל משום דגם בס"ת אינו פסול וכן הסכים פר"ח צל"ע מה ענין ס"ת לכאן התם משום נוי ספר וזה אינו פוסל והכא משום יכול לזייף ולהוסיף עוד אותיות בשארי שטין הגורמי' שינוי ענין לגמרי וכדפסק בחשן משפט סי' מ"ב סעי' ד' וכ' בית שמואל סי' קכ"ה ס"ק ל"ג שבזה"ז שאין כותבין ע"ד שיכול להזדייף ואין סומכי' על עדי מסירה לפנינו צריך לזהר בכל דבר שאפשר לזייף וא"כ הי' צל"ע אך עיני בשר לי ולא ראיתי שום חצי אות עובר שרטט הימני או השמאלי כלל וכלל אלא שנכתב לפעמי' קצת מעובי האות על השרטוט וכולי האי ואולי:

וכן מ"ש שאין אורכו של כתב יתר על רחביו רק עם הגליון הגט שהרמ"א התיר כן נקיט הרב חומרי מתנייתא והאריך בפלפולא לחלוק ולהחמיר דבעי' דוקא רחבו פחות מאורך הכתב בלא גליון שלמטה לא אאריך עתה בפלפול זה בדברי' שאינם לו יהיבנא לי' עכ"פ גם חתימת עדים בכלל ספר כריתות אפי' לר"א דע"מ כרתי מ"מ כיון שנחתמו העדים הוה בכלל ספר ואי משום שהוא רק חצי שורה הרי בס"ת כותבי' כן ומסיימי' התורה בחצי שורה והנה אורך הכתב עם העדים בגט זה הוא הרבה יותר מהרוחב אפי' בלי גליון לא עליון ולא תחתון אם ימדוד מראש מגדול פורח צואר בלמ"ד של בשלישי בשורה ראשונה עד סוף אות חתימת העד השני עין ראתה ותעידה ע"כ פלפלת כל שהוא למאי חזי:

וכיוצא בזה במ"ש שהעדים הרחיקו יותר משיעור שיטה א' וב' אוירים מדדתי מסוף נו"ן ארוכה דנ"ן עד ראש עובי ד' כד"ת הוא יותר הרבה ממה שיש מסוף ד' כדת עד ראש בי"ת אברהם והרי אני שולח הגט לחזרה לידו הרמה יראה אם אינו כן:

מ"ש שאינינו מעורה האות בשורה עליונה היינו הלמדי"ן של שורה שני' עולים למעלה בגליון שבין שורה שלמעלה הימנו אבל הנוני"ן שבשורה העליונה אינם יורדי' למטה והנה הרמ"א כ' סי' קכ"ה סעיף י"ח נוהגי' לערות שימשך וכו' או למד וכו' משמע בחד מיניהו סגי אלא שט"ז כתב שנ"ל להגיה וראש למ"ד דשניהם בעי' והאמת לפי מה דהוה ס"ד דהטעם משום ב' וג' ספרים בעי' שניהם דאל"ה אכתי יכול לחתוך האויר שלמעלה מלמ"ד או למטה מהנו"ן אך כבר מחו לי' מאה עוכלי בעוכלי ולית מאן דחש לי' רק האמת כמ"ש ב"ש ס"ק ל"ג דבזה"ז שאין כותבי' על דבר שיכול להזדייף חיישי' שיכול לזייף ולהוסיף שורה א' והשתא יפה כ' רמ"א דסגי בעירוי א' כיון דשוב לא נשאר שיעור שיטה לפי האותיות הכתובות בגט אם יזייף ניכר זיופו שהרי בעדים שהרחיקו דמפורש בש"ס פרק ג"פ אפ"ה בעי שיעור שיטה וב' אוירים להיכתב אותו השטר כדאיתא בח"מ סי' מ"ב שיש לדיין לעיין בשום שינוי אות שיהי' ניכר שנזדייף וא"כ כיון שהאריכו הלמדי"ן עכ"פ ולא נשאר מקום לזייף ולהוסיף שיטה בין השיטי' בטל פקפוק ההוא במקום עיגון לכה"פ [עיין לקמן סי' י']:

ועתה נדבר מעוקצי היודי"ן דהיינו רגלי הימין מצאתי כולם נכונים אבל עוקצי השמאלי' רובם אין להם עוקץ כלל בשמאל לא למעלה ולא למטה תחלה נאמר מקור הדין ההוא כי הוא נפתח בגדול בעל תה"ד סי' ר"ל ורל"ו ותוכן השאלה בגט שלא נתחברו יודי האלפי' והנונין וכדומה אי פוסל או לאו והב"י בשם תשו' מהר"ם שפסל תפילין כאלו מק"ו דקוצי של יו"ד דמעכב משום דהוה כתיבה שבורה ואינו כתיבה תמה מכ"ש כשלא

נתחברו האותיות הנ"ל ולכאורה מדלא פסלם אלא משום כתיבה תמה א"כ דיו תפילי' דבעי' כתיבה תמה דכתיב וכתבתם אבל בגט דבכתיבה כל דהו סגי ולא בעי תמה כשר אלא שבאור זרוע פסול להדי' גט שלא הי' קוצי של יו"ד וא"כ ע"כ צ"ל דלא הוה כתיבה כלל וא"כ י"ל דמהר"ם תרי טעמי קאמר נפסול התפילי' א' משום כתיבה שבורה ואינו כתיבה כלל ותו דבתפילי' כתיבה תמה בעי' וא"כ בגט נמי פסול כל שאין האותיות גולם א' שוב כ' דהא"ז לטעמי' אזיל דבהל' תפילי' פסק כרש"י דקוצי היינו רגל ימין אבל בקוצי של שמאל יש לומר אין קפידא ומסתמא מהא איירי א"ז בהל' גטין שחסר רגל הימין ופשיטא דלא הוה אות כלל אלא דיוטא בעלמא אבל למאי דקי"ל כר"ת דקוצי היינו השמאלי י"ל היינו בתפילי' משום כתיבה תמה אבל אות מיהא הוה ולענין גט כשר וכן נוהגי' בכל איסטרייך ושארי קהלות שלא לעשות קוצי' שמאלי' ביוד"י בגטין בשמאל ומ"מ באותיות שאינם גולם א' אינו רוצה להקל בהדי' משום חומרא דא"א ומשו"ה פסקו בפוסקי' שאין להתיר אלא במקום עיגון:

והמג"א סי' ל"ב ס"ק כ"ט ע"ש ואבאר כוונתו בעזה"י דהנה תמונת אל"ף היא יו"ד למעלה ויו"ד למטה וי"ו באמצע ואם גוף היו"ד נוגעת בגג באל"ף כזה # פסול לכ"ע אך אם רק העוקץ נוגע בגג כזה # זה תלי' אי עוקץ של יו"ד בעלמא מעכב ונפסדה צורת יו"ד בלי עוקץ הרי גוף היו"ד נוגעת באל"ף ופסול אך יען כי הקוץ אינו מגוף האות אלא בתפילי' פוסל משום כתיבה תמה אבל בגט כשר כמו שהעיד תה"ד שכן נוהגי' לכתחילה באיסטרייך ש"מ שאינינו מגוף האות א"כ כשנוגע באל"ף אינינו פוסל אפי' בתפילי' ודברי אלוקי' חיים המה ומזה כ' ב"ש בא"ע סי' קכ"ה ס"ק כ"ח מ"ש ודבריו מדוקדקי' ומבוארי' היטב ומסוף דבריו מבואר דבאין קוץ בשמאל כשר לתה"ד אלא שבסדר הגט של מהר"מ ר' יוזפס מחמיר והוא שם אות פ"א יע"ש ואין זה מהר"ם שבתה"ד הנ"ל שזהו קדמון מהר"מ מר"ב ומ"מ לענינינו במקום עיגון אין להחמיר לא בקוצי' של יודי' וגם באותיות נפרדות שתינוק מכירם כמ"ש רמ"א אעפ"י שבא"ח סי' ל"ב פוסק כהריב"ש סי' ק"כ ומטעם שכ' מג"א שם ס"ק כ' נ"ל דהיינו נמי מטעם דבתפילי' דבעי כתיבה תמה וזה לא הוי כתיבה תמה ומה יועיל לזה קריאת התינוק אבל כתיבה מיהת הוה ובגט כשר וכצ"ל במהרי"ק שרש ס"ט ומייתי לי' ב"י בא"ח סי' ל"ו בסופו דאותיות שאינם היודי"ן דבוקי' אע"ג דפ' מהר"מ דמועיל תינוק דלא חכים לענין שאם נתקנה לא יהי' שלא כסדרן מ"מ אין להכשירם בלי תיקון ע"ש והטעם כנ"ל דכתיבה מיהת הוה אלא דלא הוה תמה וא"כ כיון שגוף עצם כתיבה הוה כסדרן אע"ג דתמה לא הוה מ"מ כשמתקנם אח"כ ועושה אותם תמה שוב ה"ל עצם הכתיבה כסדרן וא"כ בגט דלא בעי תמה שפיר ה"ל

כתיבה ע"י תינוק דלא חכים להכשיר אפי' בלי תיקון כלל במקום עיגון ודחק כנלע"ד לישב דברי רמ"א:

מ"ש תיבה מאות נראה כשתי תיבות עיינתי ואין ההרחק כ"כ כשיעור יו"ד וב' היקף גויל היינו יו"ד מאותו כתב שבגט זה וליכי דיתהוויין מבולבלין ומעורבין קצת הנה ליכ"י ד"י אע"פ שאינם מרוחקין כראוי להי"ו לכתחילה בין תיבה לתיבה מ"מ לפי קרוב אותיות ליכ"י להדדי ניכר ההפרש בין ליכי לד"י אך אותיות התוויין המה קצת מופלגים מהדדי באופן שנראה די תהויייין תיבה א' ובזה אין קפידא דלכתחילה כותבין דיתהויייין ודיתצבייין באופן זה כידוע:

מ"ש פרמכ"ת דהרב מו"ה משה הי' לו לעשות כמ"ש בנב"י תנינא ליתן לה תחלה ולחזור וליטלו הימנה ואח"כ לתקן האותיות ושוב הקשה גם על הנב"י מכיון שהשליח נתן לה כך כבר עשה שליחותו ומה יועיל נתינתו שני' תמהתי על חכמתו כי רב התם נתירא הרב לתקן האותיות מפני רוע הנייר ויעץ הגאון נב"י ניתנו לה כך בלי תיקון כיון דבמקום עיגון כשר כך אך אח"כ מהיות טוב יחזור ויטלנו ויתקן ויתן לה שנית דהשתא ממנ"פ אי כשר בלי תיקון הרי מגורשת בנתינה הראשונה ואי ניחש שמא לא הי' כשר בלי תיקון והרב יכול לתקן כי מתחלה הרשה הבעל לכך וכל זמן שלא נתקן ה"ל חספא בעלמא א"כ עדיין לא עשה השליח שליחותו עד שיתנהו פעם ב' אחר התיקון וזהו ש"ס ערוך גטין ס"ג ע"ב גבי נפתאה תפאתה יע"ש ויפה יעץ הגאון זצ"ל וכ"ז בנידון נב"י שהי' מתירא לתקן שלא יתקלקל ע"כ נתן בלא תיקון ואם אח"כ יתקלקל נסמוך במקום עיגון על נתינה ראשונה בלי תיקון אבל הכא שהרב מו"ה משה הי' יודע מה שיכול לתקן יהי' בלי קלקול ואינך קלקולי' לא הי' יכול לתקן בשום אופן א"כ הפוכי מטראתי ל"ל בקיצור אינייני מבין דברי חכמתו דפר"מ בענין זה:

אך מ"ש פר"מ בשם הרב מו"ה משה דאמאן נ"י שיצא קו דק מכ"ף דמכונה עד סמוך לוי"ו ולא נגע בוי"ו וחשש דלמא אתי' זבוב ומשכה לקו דק עד הוי"ו ויראה כ"ו כמ"ם ע"כ גרר להאי קו דק אם הי' קו דק ממש ולא נשתנה צורת הכף ע"ז יפה עשה אבל אם הי' כזה #מו א"כ אפי' בלי נגיעה בוי"ו מ"מ נתקלקלה צורת הכף לגמרי והמגרר ה"ל חק תוכות ואז אני אינייני מצרף להיתר אשה זו כלל אך נאמן עלינו הדיין הרב מו"ה משה נ"י כאשר יאמר כן הוא זה אין להרהר ולפקפק:

ומ"ש פר"מ במ"ש הרב"י בשם הקונדרסים שעם הגליון יש לו להיות ארכו יתר על רחבו כמו ס"ת דלמטה טפח עכ"ל והוקשה לפר"מ הא עכ"פ ס"ת אורך הכתב בלי גליון הוא יותר מרחבו לק"מ כי אין אנו למדין מס"ת ממש דא"כ יהי' אורך אמה וארכו כהקיפו

אך ילפי' מלשון ספר שלא יהי' כאגרת שארכו כרחבו אבל ספר ארכו יותר מרחבו ויש לספק אם גליון בכלל ספר או לא וקאמר הרי ס"ת יש לו גליון מלמטה טפח והוא בכלל ספר א"כ כל שהוא עם הגליון ארכו יתר על רחבו יצא מכלל אגרת ונכנס לכלל ספר:

והנה דעת התוס' ורוב הראשונים דלא בעי' דומיא דספר כי ספר לספירת דברים הוא דאתא ורשב"א בחי' פ"בדגיטין כ' בשם הירושלמי משו"ה פסול במחובר מה ספר בתלוש אף גט בתלוש והנה דברי הירושלמי נאמרי' אמתני' פלוגתא דריה"ג ורבנן קאמר ריה"ג דומי' דספר מה ספר בעלי חיים לא אף גט בע"ח לא ורבנן מה ספר תלוש אף גט תלוש וכ' פני משה דירושלמי פליג אש"ס דילן דס"ל לרבנן ספר ספירת הדברים מדלא כתיב בספר ולא ילפי' מיני' שום דומי' דספר ע"ש וא"כ ק' אהרשב"א איך שביק ש"ס דילן ונקיט כהירושלמי והנלע"ד דס"ל להרשב"א דלא פליגי ירושלמי דמדלא כתיב בספ"ר ש"מ יכול לכתוב בעלה של זית ובכל דבר אך מדלא כתיב וכ' ספירת דברים וכ' ספר ש"מ נהי שאינו צריך לכתוב בספר אלא אפי' על עלה של זית מ"מ אותו עלה יהי' לו דמיון ספר בתלוש ואי להכי לחוד הו"מ למיכתב וכ' לה או אגרת ומדכ' ספר ש"מ ספירת דברים ולעולם לכ"ע לה בעי' ספר ממש אלא מאי דאתמר אתמר ועיקור קרא לספירת דברים:

אך ב"ש סי' קכ"ה ס"ק י"ד כ' דרש"י במנחו' ל"ב בעי' שירטוט מדאורי' וכ' עוד סק"כ דארכן יתר על רחבן יש קפידא בדבר כמו שרטוט כוונתו דלרש"י דאורייי' בעי' דומי' דספר ממש לכל מילי והנה דברי רש"י אלו מרפסן איגרא וכבר תמה עליו בתוס' שם ומי יכחיש משנה שלימה דכותבי' על עלה של זית ושלא בדיו בסם ובסיקרא:

והנלע"ד ליישב דברי רש"י על נכון דהוה ס"ל איך יעלה על דעת הס"ד דשם דגז"ש שאינו מופנה משום צד יעקור קרא ממשמעותו דכתיב וכתבתם על מזוזות ונילף לכתוב על ספר אע"כ הוה ס"ל דוכתב לה גבי גט מיותר לגז"ש דתרי פעמים כתיב וכתב לה כמ"ש תוס' גטין צ"א ע"ב ד"ה בכתיבה מתגרשת וכו' והוה ס"ל להס"ד דחד מופנה לגז"ש ולא דרשי' מיני' וכתב לה מ"מ אלא דוקא בספר ובדיו וילפי' מזוזה מיני' הכי ס"ל לברייתא דמנחות ודלא כמתני' דעלה של זית הכי הוה ס"ד אך לבסוף פריך הש"ס אע"ג דמופנה מ"מ א"א לגז"ש לעקור משמעותי' דקרא על מזוזות ואסקינן אדרבא וכתבתם כתיבה תמה ממשמעותי' משמע דלא לכתוב אאבנים אלא כתיבה תמה והדר על מזוזות ולא איצטריך גז"ש אלא לגילוי מילתא ולזה לא צריך ההפנאה וסגי למילף מפ' סוטה ומפ' מלך כמ"ש תוס' וא"כ שוב אייתר וכ' לה דגט אע"כ וכתב לה מ"מ אפי' אעלה של זית ושלא בדיו וספר לספירת דברים ואין כאן מחלוקת לדינא בין רש"י לתוס' ודין הניין לנו להשוות המחלוקת:

אודת צדיק ביו"ד ימין הפוכה כיון שכן דעת המקובלי' כמ"ש במשנת חסידי' מס' תפילין פ"א אות יוד ובס' מצת שמורים דף ל"א ע"א וא"כ כיון שגם תינוק קורא אותה צדיק איך נפסל הגט בשביל זה והוא פשוט:

תו כ' פר"מ מההרשאה שנכתבה לא תואר ולא הדר והנה אם נכשיר הגט לא נקפיד על ההרשאה רק מטעם שכ' הר"ן הביאו הריב"ש בתשובה שזה מורה שהמסדרי' הי' מאן דהוא ויש לחוש לכמה פסולים בגט וכאן שיש מכירי' שכבר נטל כתב סמיכות מהרב הזקן זצ"ל ומוחזק בהוראת או"ה וכבר סידר כמה גטין לא נחוש לשארי פסולים ונקבל התנצלותו דמחמת מהירות וסופר שאינו הגון נעשה כל אלה אך מ"מ קלות דעת חזינא הכא כיון שידע שהזמן בהול והסופר אינו רגיל הי' לו לעמוד על הסופר בכתיבתו ולצוות על העירוי שיהי' מעורה כהוגן ולחבר ולדבק האותיות וגם להשגיח על כותב ההרשאה אין זה אלא קלות וחסרון יראה אך אינינו חסרון חכמה ע"כ אם יסכימו עמי הריני אוסר הוראתו של זה מיום שיודיעוהו מכתבי זה עד עמדו לפני רב מופלג א' על כור הבחינה אם לא שכח ושם יקבל עליו דברי חבירות שלא להגיס לבו בהוראה וזה הנסיון יהי' אחר יב"ח מיום כתיבת הגט כדי שאם אולי לא יעמוד בנסיון ונמצא שאינו יודע נתלה בשכחה בתוך יב"ח והגט כשר במקום עיגון כיון שכבר נסמוך פ"א כשוחט שנטל קבלה אבל אם עכשיו לא ידע קשה לסמוך על סדור הגט ומה לנו להכניס עצמינו לזה ע"כ יהי' כמ"ש לעיל:

ונחזור להנ"ל אם אין כאן חשש חק תוכות כתיבת המכונ"ה הריני מצטרף להתיר בלומא בת יעקוב לעלמא לכל גבר דיתצביין ולמטינא שיבא מכשורא ואחתום בברכת א"נ הדש"ת הבעה"ח. פ"ב יום ג' ט"ז מנחם תקצ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ט

שלמא רבא לגברא רבא דחזי' לכהנא רבא ה"ה רב מר כהן צדק המאוה"ג החרוץ המופלג גל אגוזים ערוגת הבושם כקש"ת מו"ה הירש נ"י כ"ץ אב"ד דק"ק פאטאק יע"א:

נעימות ימינו הגיעני אודת שכ"מ שגירש אשתו מפני זקוקת יבם רחוק מאוד ומפני הנחיצה שכחו העדים לומר זה לזה ראה שאני חותם לשם המגרש וכו' וע"א אמר שמ"מ חשב לשמה וע"א אומר שחתם סתם ונפשו היפה צלל במי הפוסקים האדירים והראה פנים לכאן ולכאן בשאלתו לחוות דעתי הקלושה ויען כי שרש דבר זה פתוח עלי לשון ד"מ סי' קל"א ובאמת דבריו צריכי' ביאור ולא ראיתי מי שנתעורר עליו ע"כ אעתיק פה דבריו ונבארם בעזה"י וממילא רוחא שמעתא לנידון שלפנינו בעזה"י:

וז"ל ד"מ בתה"ד סי' רכ"ח ובתשובה מהרי"ו סי' כ"ז מעשה בא' שחתם סתם ואחר שחתם מקצת שמו נזכר שלא אמר לשמו ולשמה ואמר אני חותם לשמו וכו' והכשירו החתימות חדא שהעד אומר שחתם לשמו ואעפ"י שלא אמר בפירוש והעד נאמן ע"ז ותו דהא לא גמר חתימתו שלא לשמו ומאחר שגמרו לשמו הגט כשר ותו אפי' כ' כל שמו שלא לשמו ולשמה מ"מ כיון שכ' אח"כ בן פלוני עד ובהכי סגי עכ"ל ומהרד"ך האריך בתשובה בית א' סי' ג' במי שכ' מקצת אות שלא לשמו וגמרו לשמו ודעתו לפסול וע"ש עכ"ל ד"מ. והנה הנך דינים לאו בפירוש אתאמר בהני תשובות אלא בכללא אתאמרו כי עיינתי בתה"ד ומהרי"ו ומהרד"ק ולא מצאתי אלא מה שאכתוב כאן והוא בתשו' תה"ד דהי' השאלה בעד שבחתימתו נדחה ידו באמצע כתיבת האות ומחק וגרר החצי שנכתב שלא כהלכתו ונשאר חצי האות כעין [והוסיף עליו ועשאו בי"ת או מ"ם שהתה"ד רוצה להכשיר כיון דע"מ כרתי ולא שייך הכא למגזר חתימה אטו כתיבה משום דלא שכיחא ותו כ' דאפי' יהי' חתימת שמו בפיסול מ"מ מתכשר בבן יעקוב עד שנכתב בכשרות ואותה השאלה עצמה שאל בעל תה"ד ממהר"ח סי' כ"ז והשיב להכשיר מטעם כיון שכ' וגמר האות בהכשר הכל הולך אחר גמר וחתימת האות כיון שגמרו בכתיבה ולא בחקיקה שהרי גרר הכל ופנים חדשות באו לכאן ומתכשר גם חציו הראשון שנפסל מתחלה ע"י חקיקת חציו השני ועכשיו חוזר ומתכשר אבל אי לאו הכי לא הי' מכשיר מטעם ע"מ כרתי דטפי שייך מזויף מתוכו בחק תוכות מבשלא לשמה דחק תוכות ניכר ואיכא למיגזר טפי אטו כתיבה מבשלא לשמה ובתוך הדברי' כתב לולי דמסתפנא הייתי אומר דלפי הנוסחאות הרמב"ם פ"ג הל' ח' ע"ש דהכשיר אם חתמו העדים שלא לשמה (כמ"ש התה"ד שם נוסחאתו) היינו דוקא כגון שחתמו סתמא ולא פירשו לשמה דאע"ג דסתם אשה לאו לגירושין קיימא כדאיתא בתוס' ובאשרי פ' כל הגט הנ"מ לגבי כתיבה אמרי' סתם אשה לאו לגירושין קיימא אבל אם כבר צוה הבעל לכתוב הגט וכ' סופר הגט לשמה תו אמרי' אחתימה דסתמא לשמה קיימא ולישנא דהרמב"ם משמע כוותי' וז"ל סופר שכ' הגט לשמו ולשמה כהלכתו וחתמו העדים שלא לשמה הואיל ומסרו בעדים כשר שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם עכ"ל רמב"ם ומה צורך לזה שהסופר שכ' הגט לשמו אכתי לא ידעי' שצריך לכתוב לשמה אלא לאשמועי' כיון דכ' הסופר הגט לשמה לגבי חתימה סתמא לשמה קיימא אע"ג דנקט טעמא שאין העדים חותמין אלא מפני תיקון העולם משמע הא לא"ה הוה פסול שמא אי לאו האי טעמא הוה פסול מדרבנן עכ"ל מהרי"ו שם:

ואמנם מהרד"ך בית א' סי' ג' חולק ועיי' היטב בס' גט פשוט סי' קכ"ה ס"ק ל"ח ל"ט ופלוגתתנו הוא דכיון שנחקק קצת חצי האות נפסל כל האות שוב אחר כך לא מתכשרא חציו הראשון ע"י תיקון חציו האחרון ומייתי ראי' דהא וכ' לה לשמה בחדא מחתינהו וכ' ולא וחקק ולה לשמה וכשם שלענין לשמה אם כ' חציו הראשון שלא לשמה ונמלך וכ' חציו השני לשמה לא מהני להכשיר חציו הראשון שנכתב בטעות ה"נ בחקיקה כן והא דפשיטא לי' בשלא לשמה מייתי ראי' מש"ס גיטין פ"ב דתני' כשהוא כותב כאלו כותבו לשמה מאי לאו כשהוא כותב תורף לשמה כאלו כותב תופס לשמה ואמאי לא אמר כשכותב חצי האות לשמה כאלו כותבו כולו לשמה אע"כ דלא מהני אלו דברי מהרד"ך ז"ל:

והנה בסי' קכ"ה סעי' ד' בהגה"ה פסק בפשיטות כתה"ד ומהרי"ו ולא עשה למו זכר מפלוגתת מהרד"ך ואמנם בסי' קל"א מייתי לענין חתם חציו סתם וחציו לשמה מייתי פלוגתא וס"ל דתלי' בהנ"ל ותמי' נשגבה בעיני דלפע"ד בשלא לשמה אין כאן מחלוקת כללדודאי כ"ע מודי' להרד"ך אי כ' חציו שלא לשמה ממש או אי נימא דסתמא שלא לשמה קיימא ושוב בחציו השני נמלך וכתבו לשמה דלא מהני לשמה דחציו השני להכשיר הפסול דחציו הראשון ולא דמי לחקיקת חציו השני שעי"ז נפסל גם חציו הראשון וס"ל למהרי"ו כששוב מתקן חציו השני בכתיבה חוזר חציו הראשון להכשירו הראשון ולא מדמינן וכתב ולא וחקק ללה לשמה והחילוק קל להבין ומהרי"ו לא מנכתב חציו שלא לשמה אלא מסברא מילתא אחרית' דנהי דגט סתמא שלא לשמה קיימא מ"מ בחתימת העדים שכבר נכתב הגט לשמה שוב סתמא נמי לשמה קיימא ואפשר דהרד"ך מודה לזה ולא נמצא חולק על ס' זו כלל אלא יען כי המהרי"ו מייתי ראי' מנוסחא הרמב"ם שלפנינו דמכשיר בחתימת עדים והאריך לכתוב שהסופר כבר כ' לשמה וכו' ש"מ משום שכבר נכתב לשמה תו לא חיישי' לחתימת העדים ומיהו אי לאו דע"מ עיקור הי' לנו לפסול מדרבנן מיהת וכו' כמבואר לעיל א"כ מבואר מזה דלנוסחא שלפנינו והיא מקויימת מהטור סי' קל"א דפוסל בחתימת עדים ש"מ בהיפוך דאפי' שכבר כ' הסופר לשמה מ"מ פסול בחתימת עדים וע"כ בחתימה סתם איירי דאי בחתמו בהדי' שלא לשמה הדרא קו' לדוכתי' מה לו להאריך שכ' הסופר לשמה אע"כ לאשמועי' אעפ"י שכבר כ' הסופר לשמה לא אמרי' שוב סתמא לשמה קיימא ודלא כמהרי"ו:

ומהנראה להרמב"ם טפי יש להחמיר בפסול שלא לשמה שאינו ניכר מפסול הניכר כגון שהרחיקו עדים מהגט ומטעם שכ' הרב"י סס"י משום קל"א דטעם דמזויף מתוכו דלמא אתי למסמך עליהו וזהו לא שייך בפסול הניכר והמהרי"ו ס"ל בהיפוך יותר יש

להחמיר בפסול הניכר דהיינו חק תוכות מפסול שלא לשמה דס"ל הטעם מזויף מתוכו משום גזירה אטו חתימה וכמסקנת תוס' גיטין ד' ע"א סוף ד"ה מודה וכו' משו"ה טפי איכ' למגזר בפסול הניכר מפסול שאינו ניכר:

והנה כ' הטור צריך שיוציא בשפתיו שכותבו לשמה ולא סגי בהרהור ומחשבה וכ' ב"י כמו בס"ת וכ"כ הרב ב"ש והמעיין בלשון הרא"ש ריש הל' ס"ת בדברי בעה"ת דמייתי שם ובהרב"י ביו"ד סי' רע"ד ובמרדכי שם יראה ויבין דכל מילתא דבעי לשמה תלי' אי סתמא לשמה קאי סגי במחשבה ואפי' בסתמא כשחיטת קדשים ריש זבחים וכל שאין סתמו לשמה בעי דיבור ולא סגי במחשבה ומשו"ה לפסול קדשים ע"י פיגול כיון דסתמו' לאו להכי קיימא ומשו"ה בעי דיבור ומשו"ה בעיבוד עורות לס"ת דסתמייהו לאו לס"ת קיימו וכן כתיבת גט דסתם אשה לאו להתגרש בגט זה קיימי בעי דיבור ובכתיבת ס"ת פליגי וס"ל לרש"י סתמי' לקרות בו נכתב ולא בעי דיבור ואינך ס"ל סתמי' לאו לשמה ובעי דיבור וממש כ"ע מודים בכלל כל שסתמא לשמה סגי במחשבה אפי' בסתם כשחיטת קדשים וכל שאין סתמו לשמה בעי דיבור ואפי' בדיעבד מעכב:

ובקידושין ר"פ האיש מקדש בעי למילף גיטין וקדושין משחיטת פסח ותרומה וקאמר מה להצד השוה שבהן שכן ישנו במחשבה ופי' רש"י בפי' ב' שהמקדש במחשבה קדוש כדכתיב כל נדיב לב עולות ודבר זה צ"ע מה ענינו לכאן וכי מתחלת הקדש גמרי' אנן משחיטת קדשי' גמרי' ואדרבא הרי קמן דתחלת הקדש אעפ"י שישנו במחשבה מכל נדיב לב אפ"ה א"א להקדיש ע"י שליח שיאמר הקדש נכסי עבורי וכמ"ש ב"י בא"ח סי' תל"ד ובתשו' מהרי"ט ח"ב סי' רכ"ז ואלו שחיטת קדשים דלא שייך מחשבה אפ"ה ישנו ע"י שליח ומאי פרכא היא זו ולא דמי למחשבה דתרומה שהפרשה היא במחשבה נותן עיניו בצד זה וכו' ועליו אנחנו דנין שתהי' ע"י שליח אבל שחיטת קדשים לא שייך זה ואין לו שחר. ואמנם פי' ראשון שפי' רש"י מחשבת פיגול הוא א"ש דקאי אהשחיטה אלא דמ"מ צ"ע דאדרבה המחשבה הוא לפסול ולא להכשיר וא"כ הפרכא הוא הפוך הכונה וע"כ נלע"ד בכלל כוונת רש"י הכשר שחיטה שצריך לשחוט לשמה ולשם בעלים ואי שחיט שלא לשם כך נקרא פגול כפירש"י בב"ק ג' ועי' פני יהושע שם וברש"י סוף פסחים וא"כ כל הכשר שחיטה תלוי במחשבה לשם ה' ולשם בעלים ואל"ה פסול בפסח דאייר בי' ואפי' בשארי קדשים דלא מיפסלי שלא לשמה מ"מ לא יי"ח נדרן דלא עלו לשם חובה כנ"ל פי' הפירכא וצריך להבין אכתי מאי פריכי תאמר בגיטין וקידושין דליתא במחשבה והא התם נמי איתא בלשמה בשעת כתיבה אע"כ בגיטין וקדושין דסתם אשה לאו להתגרש בגט זה ומכ"ש בקדושין דלאו להתקדש לבעל זה קיימא בעי

דיבור כמו פגול דסתם קדשים לאו להתפגל קיימא משא"כ מחשבת קדשים להכשיר סגי במחשבה ממש כמו בתרומה ומזה מוכח דאפי' בדיעבד פסול כשלא הוציא בפיו בכתיבה שכ' לשמה:

ונוראות נפלאתי על הגאון מליסא בספר תורת גיטין סי' קל"א דכ' דלחומרא בעלמא הוא מדאמרי' ריש גיטין סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי ורבנן הוא דאצריך ונדחקו רש"י ותוס' מה יהי' ערעורו של בעל ולמה לא אמרו שיערער שהסופר לא הוציא בשפתיו אע"כ כשר בדיעבד ודברי אלו בלי עיון נכתבו דאיך יתלו חסרון בספרי דדייני דמיגמר גמירי וידעו דפסול אם לא יוציא בשפתיו ע"כ הוצרכו תוס' ורש"י להמציא שגיאה בבעל ולא בסופר והוא פשוט ונער יכתבהו ולענ"ד בלי ספק שאפי' בדיעבד פסול ואפשר בטל:

ואמנם נ"ל דיש לעיין קצת במ"ש רש"י ותוס' פסחים ס"ג ע"א ד"ה ר"מ סבר וכו' מכאן מדקדק ר"י וכו' דאי במחשבה תלי' מילתא בשלא הספיק לומר למולים אמאי פסול לר"מ הלא גמר בלבו נמי לומר למולים עכ"ל וקשה ולטעמיך הא ע"כ לא בעי הרצאה בפיו אלא מחשבת פסול ולערלים וכה"ג דסתמו לאו להכי קיימי אבל מחשבת מולי' דסתמא להכי קיימי במחשבה סגי לכ"ע כדקיי"ל ריש זבחים וא"כ אכתי תיקשי אמאי פסול לר"מ וי"ל דשאני הכא דכבר התחיל לומר לערלים שוב סתמא לערלים קיימא ותו לא מהני מחשבה אלא דבעי למולים ומייתי תוס' כי היכי דכשאמר כבר לערלים שוב סתמא לערלים קיימא ובעי דיבור להכשיר ה"ה וכ"ש כל סתם קרבן דסתמא לשמו קיימא שיהי' צריך דבור לפגל ולפסול ויהי' מזה קצת ראי' לסברת מהרי"ו בנוסחאתו ברמב"ם דכיון שכבר נכתב הגט לשמו שוב החתימה סתמא לגירושין קיימא דאין לומר דשאני הכא דבחד גברא ובחדא עבודה היא וכדאיתא בזבחים שם דכל העושה ע"ד ראשונה הוא עושה וזה לא שייך בתרי גברא ובשני עבודות כגון הכא מכתיבת סופר לחתימת עדים י"ל התם מיירי ש"ס טרם דידעי' דסתמי' לשמה קיימא ואנו דנין על מחשבתו אי סופה נגררת בתר תחלה או לא אבל אי סתמא לשמה קיימא ובמחשב גט או פגול דלא קיימא סתמא לשמה וממילא לא מועיל מחשבה אפי' נימא ע"ד ראשונה לערלים עושה היינו מאחר שאמר לערלי' בהדי' נעשה זה הקרבן סתמא לערלים ושוב בעי דיבור להתירו למולים ואין חילוק גברא זה או אחר או עבודה זו או עבודה אחרת דלא על הגברא אנו דנין אי סוף דעתו כתחלתה או לא אלא על הקרבן אי סתמא לכך עומד ויועיל מחשבה בהא או לא וה"נ בגט כיון דכבר נכתב לשמה שוב גט זה לשמה קיים וסגי במחשבת חתימה וה"ה בסתמא ויעיין שם בזבחים תוס' ד"ה קיימא וכו' ובצאן קדשים ומ"מ כיון שבנוסחאות הרמב"ם שלפנינו מוכח קצת להיפוך כנ"ל אין לעשות מעשה:

איברא נ"ל דכל הטורח הזה היינו כשלא אמר הבעל להסופר והעדים כתבו גט לאשתי לשמו ולשמה ולשם גירושין אבל אם בתחלת צוואתו פקד כן עליהם והם השיבו וקבלו עליהם כן אעשה ולא חזרו שליחותם ועשו מעשיהם בסתם אפי' בכתיבה יש להכשיר מכ"ש בחתימה ומ"ש והזהירו הראשונים שמיד בלי הפסק יכתבו ויחתמו היינו להזהירות בעלמא אבל מעיקור הדין כשר בסתמא בלי אמירה ושליח עושה שליחותו שציווהו בעה"ב והוא קבל עליו כן אעשה א"כ סתמא להכי קיימא ולא הוה שינוי בשליחותו במאי שחתם סתמא והבעה"ב צווהו שיחתום לשמו שהרי לא הי' בכח כוונת הבעה"ב דוקא שיאמר בפי' לשמו אלא שיחתום באופן שיהי' דינו לשמו וכיון שאחר דברי בעה"ב וקבלת השליח את דבריו הוה סתמיה לשמו א"כ הרי עשה שליחותו ולא שינה כלל וכשר ומנא תימרא שכן כ' במרדכי בהל' קטנות בתוך סי' תתקמ"ד וז"ל אחר דמייתי מגט וקדשים וכתיבת ס"ת כ' וכן בציצית בודאי צריך שיאמר כן בתחלת הטוי' או שיאמר לאשה טוה לי ציצית לטלית ותו לא צריך אע"ג דסתמא לא לשמה קיימא פי' סתם טוי' צמר ע"ש וכ"פ בש"ע א"ח רס"י י"א ע"ש ובזה נתישב לי כל הכרכורים שכרכר שם מהלשון כל הגט שנכתב שלא לשם אשה משמע הא סתמא כשר ודקדוק זה הוא בש"ס ריש זבחים ודקדק עוד במרדכי מדאמרי' בגטין אזכרות שבו לא כתבתי לשמן משמע אפי' בסתמא פסול עד שיאמר לשמו ובאמת דקדוק זה אית' להדי' במס' פסחים ס"ד ע"א טעמא דשלא לשמו הא סתמא פטור משמע דדקדוק מעלי' הוא וקשה אש"ס ריש זבחים לכאורה ומצאתי שעמד בזה בצאן קדשים ולהנ"ל י"ל דודאי דקדוק מעלי' הוא ובגט דקאמר כל הגט שנכתב שלא לשמו פסול כדי לכלול אפי' אי אמר בעל לכתוב לו גט לשמה וקיבל הסופר אז לא מיפסל אלא כשנכתב בהדי' שלא לשמו שעוקר שליחותו ובריש זבחים ה"נ דקאמר ש"ס הכי דלמא ולעולם קדשים סתמא לא לשמה והא דתנן שנזבחו שלא לשמו היינו לכלול שאם ציוו הבעלים להדי' שיזבח לשמו אז בעי עקירה ומייתי ראי' מגטין דסתמא לאו לשם גירושין קיימא ואפ"ה קתני שלא לשום אשה וע"כ לכלול גם בציווי הבעל ואימא ה"נ בזבחים אבל לעולם דיוק מעלי' כדדייקין מיני' בפסחים ס"ד ע"א הנ"ל וגבי אזכרות דאתמר לא כתבתי אזכרות לשמן היינו משום דאפי' מיירי שבעה"ב שכרו לכתוב ס"ת לשמו וממילא כשבא לכתוב ס"ת לא בעי למיחשב שנית מ"מ מהאזכרות לא דבר בעה"ב כלום ע"כ סתמא פסול אבל הכא בגט שציוה לכל בפ"ע לכתוב ולחתום לשמה והוא קיבל עליו כן אעשה הי' ראוי' להכשיר בדיעבד כתיבה סתם ומ"מ לא אחליט הדבר. אבל עכ"פ בנידון שלפנינו שאירע כן בחתימה ובגט שכ"מ וזקוקה ליבם רחוק יש לסמוך על כל האמור חדא כיון שציוה

הבעל וקבלו עליהם א"כ אפי' בכתיבה הי' כשר ועוד בלי ציווי הבעל כיון שכבר נכתב לשמה י"ל שוב סתם לשמה קיימא וכמהרי"ו בנוסחאות הרמב"ם ועשינו שזה סמוכים וכל עצמו אינו אלא מדרבנן דהרי יש כאן עדי מסירה. ומצורף לזה חשש עיגון ע"כ אם יסכים עמי עוד אחד מופלג להמעיין בדברי אלו וישרו בעיניו לימטינא שיבוא מכשורי הנלע"ד כתבתי: פ"ב נגהי ליום עש"ק כ"א אדר פק"ח לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה י

מ"ש פר"מ ידידי הגאון נ"י נידון גט ע"י שליח שעיכבו הרב דסעמלין מפני שלא הי' מעורה והי' מקום עיגון וכבר כ' בנב"י תנינא חא"ע סי' קי"ג שאין להאריך בזה כלל שפשוט שהוא כשר במקום עיגון נא יע"ש שכ' קודם לזה יען שהמסדרי' ההם הי' מפורסמים להרב שנשלח הגט לידו שבקיאין בטיב גטין אבל זולת זה אם לא יכתוב הרב המסדר מהבעל להשליח כתב התנצלות להרב שבמקום הנתינה מ"ט אינינו מעורה דמשו' עיגון הי' יש לו להרב שבמקום הנתינה לחוש שלא הי' ב"ד בקיאי' ואיכא למיחש לכמה חששות ודבר זה כ' ריב"ש בשם רבו הר"ן שאפי' משום גמגום לשון שבהרשאה לא ימסור הגט כי יש לחוש לב"ד שאין בקיאי' ורמזו רמ"א בסי' קמ"א סס"ע למ"ד בהגה' יע"ש וזה הי' טעמו של הרב דסעמלין ויפה עשה:

ואמנם שלא במקום עיגון נ"ל אע"ג דדברי ט"ז בזה סי' קכ"ו סקל"ג אינם ראוי' לו במ"כ אבל דברי ב"ש שם סקל"ג דברי אלקי' חיים הנה וראיתי פר"מ כמפקפק קצת ע"כ אבאר בעזה"י דהנה כ' על דבר שיכול לזייף ובא לפנינו וידעי' בבירור שלא נזדייף כגון שיש עדי' לפנינו או ראי' אחרת וכדומה זה תלי' לר"מ דע"ח כרתי מ"מ פסול כיון שבשעת חתימה הי' אפשר להזדייף ולא יהי' ניכר נמצא אין זה כריתות אך לר"א דע"מ כרתי וע"מ העומדי' שם הם יעידו ויכירו שזו היא הגט א"כ אם אח"כ בא הגט לפנינו ולא נזדייף הרי היא כבר מגורשת משעת מסירה לידה ואפי' אחר תקנת ר"ג הזקן שיהי' עדי' חותמי' על הגט משו' דלמא מייתי ע"מ מ"מ כל זמן שהם חיים אין כאן חשש זיוף והרי הוא כורת בשעת מסירה ואם אח"כ תבוא להנשא וכבר מתו ע"מ ותבוא להנשא ע"י ע"ח אם ניכר לפנינו שלא נזדייף הרי הוא כשר שהרי כבר פעל פעולתו בשעת מסירה משא"כ לר"מ ועיי' בגיטין כ"ב ע"א תוס' ד"ה מאן חכמים וכו' והנה ס"ל להמחמירי' כל שאין הגט מעורה יש חשש זיוף בין שורה לשורה נהי בזמנינו שהשורות ספורות ונוסחאות גטין כתוב לפנינו ומסודרי' מקדמוני' וא"א להוסיף בו שורה א' ביני חיטי ומיד יהי' ניכר זיופו מ"מ בימים קדמוני' שהי' כותבי' הגט כפי רצונם ע"כ הי' צריך לערות השורות לר"מ ונהי לר"א דקיי"ל כוותי' לא צריך לערות מ"מ הרבה חשו לדר"מ וע"כ משני ש"ס

לא נצרכה דמעורה וק' איך בעי ר"פ סתם בין שטה לשטה מהו ולא פי' דבריו אע"כ נהי שאין צריך להיות מעורה מ"מ רגילי' היו לערות השיטי' מפני חשש זיוף וא"כ ממילא מאן דחש לדר"מ צריך לערות מדינא ואנן שלא במקום עיגון חיישי' לדר"מ א"כ גם בהא ננהוג כוותי' אע"ג דאין זיוף שייך כל כך השתא כיון דנוסחאות הגט מסודר לפנינו מ"מ אין לשנות מהקדמוני' זו היא כוונת הב"ש ולא הבנתי פקפוקי' של פר"מ:

ואמנם מ"ש פר"מ וז"ל ועוד כ' הרב בזה"ל אמר הבעל שאכתוב למעכ"ת נ"י בדבר ההתחייבו' והתביעו' שתבעה האשה לפניו והנם בכתובים אתנו שתמחול הכל קודם שתקבל גיטה מיד השליח והבטחתי לו נאמנה לכתוב למעכ"ת בדבר הזה עכ"ל הרב המסדר הראשון והנה הרב דסעמלין דסידר הגט מהשליח להאשה לא ידע מכל הנ"ל וכ' פר"מ ע"כ הנני כותב להשליח לחזור ולקחת את הגט ע"י סי' מובהק שיש לו בו עכ"ל פר"מ וכפי הנראה דעת פר"מ לחזור וליתנו להאשה אחר קיום התנאי אע"ג שכבר נקרע קרע ב"ד ויעיי' אריכות של פר"ח סי' קכ"ה סכ"א ולכאורה בלאה"נ השליח מעל בשליחותו ומסר לה הגט בלי שתמחול והי' יכולה להנשא קודם שתמחול א"כ י"ל בטל שליחותו לגמרי ויש לעיין בזה בריב"ש סי' שי"ו שרמז עליו רמ"א סי' קמ"א סכ"א:

אך נ"ל שהבעל לא התנה כלל עם השליח דא"כ הי' צריך לכתוב כן בשטר הרשאה וכעובדא דהריב"ש סי' הנ"ל אלא עם הרב המסדר התנה שיכתוב כן לפר"מ וכבר קיים תנאו וכ' כן לפר"מ ואע"ג שהבעל סמך בעצמו שבודאי פר"מ יעשה כן מ"מ לא עבר על תנאו ולא נתבטל השליחות לפע"ד מ"מ לא אחליט כי לא נשאלתי ע"ז ואחתום בברכה א"נ

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יא

שלום לדייני ישראל ה"ה הרב המאה"ג המופלג כבוד מה"ו ליב שוואב נ"י אב"ד דק"ק פעסט ובית דינו הרבנים מופלגים מו"ה שמעון נ"י ומה"ו עזריאל נ"י:

ההכרח לא יגונה לצאת בכותבת הגסה לכבוד ר"מ נ"י הנה הגיע לכאן שליח הגט לאשה בילא חי' ולא מצא אותה בקהלתינו אז ורצה למנות שליח אחר בחריקאו ואמרתי כי קשה עלי מאוד לכתחלה למנות שליח שני כי כ"כ בד"מ סי' קמ"א אות כ"ה וז"ל ונראה כ"ז לא מיירי אלא בשאמר לו סתם הולך אבל כשנותן לו רשות למנות שליח אחר כמ"ש בהרשאה פשיטא דמותר למנות אחר שלא אונס כלל וכמ"ש הרי"ף דאין צורך להרשאה אלא בשביל זה ודלא כמ"ש בסדר גטין סי' ע"ו דאין לעשות שליח כ"א חלה או נאנס עכ"ל וכיון דבעל סדר הגט החמיר קשה עלי לעשות נגד דעתו ומ"מ לבסוף נתרציתי

להושיב ב"ד ולמנות שליח שני אך בקראי ההרשאה נשמטו אלו התיבות [וכ"ך אמ"ר לפניו"ו הבע"ל פב"פ הול"ך ג"ט ז"ה לאשתי פב"פ ות"ן אות"ו ליד"ה] כל אלו התיבות נשמטו נמצא אין לנו עדי' המעידי' שאמר הבעל כלל להיות לו רשות למנות שליח ע"כ אמרתי בשום אופן לא ימנה שליח אחר ע"כ המתין כאן עד בוא תשובתו ושכר המתנות שילמו לו במיטב:

שוב ראיתי בההרשאה כתוב פ"א פע"ס בלי טי"ת במקום פעסט ואף ע"ג דהוה טעות דמוכח מ"מ מילתא דתמי' על גברי רבא שלא השגיחו על כיוצא באלו ומה הפסד לכתוב הרשאה אחרת כראוי:

ובהדי שותא אספרה כמו בשנת תקנ"ח בנסעי מק"ק דרעזניץ לישב על כסא רבנות דק"ק מאטערסדארף קבלתי פני הגאון מה"ו משולם דיסמנעץ זצ"ל פה ק"ק ובאותו פרק הביא לפניו ספרא דדיינא הרשאה לשליח גט שנשלח מכאן למקום אחר ודקדק הגאון על קוצו של יו"ד ואמרתי לו הלא כל הני דקדוקים בהרשאה הוא מטעם שכ' הריב"ש בשם רבו הר"ן שיש לחוש כיון שלא דקדקו המסדרי' בהרשאה שמא גם בגט לא דקדקו בכמה דברים ורמזו רמ"א סי' ק"מ סוף סק"ל וזה לא שייך גבי רבנן דרב גוברי' ומי יהרהר והשיב לי זה הי' בדורו' הראשונים שהי' השלוחי' בחזקת צדיקי' ומהימן בפ"נ ובפ"נ וההרשאה הוא רק ליתר שאת ואין לדקדק כל כך אבל בזמנינו אלו בעו"ה אין חזקת שלוחי' כשרי' ועיקור הקיום הוא ההרשאה ואם פסולה היא אין לנו קיום על הגט אלו דבריו זצ"ל ומזקנים אתבונן אם כך בשנת תקנ"ח מה נאמר בשנת תקצ"ט אשר בעו"ה ירד הדת אלפי' מעלות אחורנית שיש לדקדק יותר ויותר:

שוב תמהתי על חכמים שכמותם היות שבהרשאה נכתב פעסט דמתקריא פעשט ולא הוזכר שם לאטי"ן פעסטה וכמ"ש בס' טיב גטין יע"ש א"כ מה הי' למעלתם לחתום בקיום באנפנא חתמו וכו' בק"ק פעסטה ויאמרו עיר אחרת היא ושם חתמו בפני הב"ד ולעיל כתי' שחתמו עצמם בפעסט וכל עצמי אינייני מכיר מה לכם לחתום עצמכם אפי' בשטרי הדיוטות או בהכשרים בשם לטין אשר לא שערו אבותינו ורבני' קדמוני' שלפני פר"מ ולדעתי גם הקדמוני' הי' בקיאי' ללועזי' בלע"ז אך בכוונה שבשו הלשונות מפני גזירת י"ח דבר שבירושלמי פ"ק דשבת דפוס וויען דף וי"ו ע"א ועל לשונם יע"ש ואין להאריך בזה בעו"ה:

ובפתחי הגט קראתי שם הלעז בעטי והעומדי' אומרי' שנקראת שמה בעטיל ורוב הנוצרי' נקראי' כן והבנתי כוונת מעל' שהלמ"ד הוא רק שם קטנות ותוספא בעלמא אך הרבה כרכורי' כרכרו האחרונים בזה יע"ש בשמות נשים דבית שמואל באות בי"ת ויעיי'

היטב טיב גטין ובלא"ה אני מסופק בשם גיות שאינם נותנים מהעריסה רק להדמות להם אם שייך בזה לחלק בין עיקור שם לשם קטנו' ולכל הפחות הי' למעלתם לכתוב לנו אגרת בזה להודיענו כי כך הסכימו ומאיזה טעם וכמ"ש בסדר גטין שראוי לעשות ומ"מ לא הקפדנו כל כך דכאן במקום הנתינה לא נודעת אלא בשם יהדות בילא חיה ובפרט בית אבי' של זו המה צדיקי' ואינם משנים שמותם ע"כ אין קפידא כל כך:

אך דא עקתא כי הסופר לא השגיח וכ' וכדו בוי"ו קצרה ראש עבה וירך קצר אינו נמשך וכדו לסופו של כף כדו ואע"ג דאינו דומה ליודי' של כתיבת אותו הגט אך גם לוי"ו אינו דומה ומחמת עובי הראש וקוצר הרגל נראה כיו"ד גדולה:

ולדעת הרמב"ם אם לא האריך הוויי"ן פסול ולהרא"ש והרוב הפוסקים כשר במקום עיגון אך אם נדמה כיו"ד אז אם איכא תרתי לטבותא א' שהבעל אינו מערער ושנית שהבעל לא ציוה לסופר לכתוב כך א"כ כשר ופליגי הרא"ש והריב"ש דלהרא"ש יתקן הב"ד דאנן סהדי רצון הבעל שהב"ד יתקנו והריב"ש ס"ל טוב ליתנו כך מלתקן ע"י סופר שלא ציוה הבעל ובס' גט פשוט סי' קכ"ו העלה לקיים דברי שניהם ולתנו פעמיים א' כמו שהוא ושנית אחר תיקון ע"י סופר וכן עשינו מעשה בגט זה אך הי' לו לבעל גט פשוט לעורר נהי דלהרא"ש נימא שמעיקרא כוונת הבעל שתיקוני' כאלו יש רשות לב"ד לתקנו ונאמר גם כן שהבעל שעשאו לזה שליח הי' כוונתו שאם יצטרך הגט תיקון יהי' שלוחו גם אחר תיקונו מ"מ מה נעשה בהשליח עצמו דמכיון שהוציא הגט בפ"א מתחת ידו ומסרו להאשה כבר עבר שליחתו ועשה שליחותו ואיך יחזור ויתנו לה אחר התיקון ע"כ הוצרכנו לגלות להשליח כי כך הוא שיש לנו קצת פקפוק על הגט ולכשיוציא מת"י למוסרו להאשה יהי' כוונתו שאם אין גט זה עדיין מתוקן כראוי אינו מבטל שליחותו עדיין וחוזר ונותנו לה. וע"ד העדי' שחתמו על הגט קודם תיקון ולא אח"כ כ' גט פשוט שצ"ל דהרא"ש סמך על עדי מסירה כרתי והסופר קודם שיתקן יאמר לשמו ולשמה לשם גירושין. ולולי דמסתפינא פן יחשדוני שומעי' הייתי מחזיר הגט וההרשאה וידעתי כי אני מדבר על לב מבין ואזן שומעת אלקים יברך אתכם ואותנו בשלום וברכה וכל טוב כנפש א"נ. פ"ב יום ד' י"א למב"י קצט"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יב

שלום וכ"ט למחו' הרב המאה"ג החרוץ בעל פיפיות השנון המופלג ומפורסם כש"ת מה' זלמן אולמן אב"ד ור"מ דק"ק מאקאווא יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו וכבר הודעתיו טעם איחור תשובתי והנה עתה פניתי לעיי' בדבריו החדודי' ומשוננים ולא מצאתי דאת' לידי אלא מכתבו הארוך ואעתיק השאלה כאשר היא כתובה שם כי כמדומה לי באגרת השני נכתב קצת באופן אחר וז"ל שאלת חכם חצי תשובה:

ע"ד הגט שסידר הרב דק"ק ס' מיקלאש בכפר שאנאט מתא דיתבה על נהר מארעש אשר מעולם לא הי' שם סידר גט ובאו המערערים מתרי טעמי חדא דיש בסביבה שני עיירות אשר שוים בשמם שאנאט א' מעבר הנהר מזה וא' מעבר הנהר השני רק בפי העולם נקרא האחד וואלכס שאנאט כי נתיסד הכפר מאומה הזאת [ר"ל וואלחין] ועודם שרוין בתוכו והשני אשר שם הי' סידור הגט נקרא דייטש שאנאט וממילא כיון דלא נכתב בגט רק שאנאט לא הוי סימן מקום עמידה ובגט בעי מוכח מתוכו:

ערעור השני כאשר כ' הרב נ"י בעצמו לא הי' כתוב בגט רק שאנאט בלי טית בתחלתו ובפי רוב העולם נקרא טשאנאט בטית בתחילתו ובפי קצת מיעוטא העולם נקרא צשאנאט בצדיק בתחילתו ובכתב הגוים נכתב בפירוש באות צע"ה בתחלתו והן אמת רבים כותבים באות טע"ה בתחלתו אבל בפנקס השררה וקומידאט נכתב באות צע"ה כאשר נודע לי בפי מגידי אמת ומביני לשון וממילא הוה שינוי מקום עמידה דמבואר בסי' קכ"ח דגט פסול ולא תנשא:

יען ראיתי מחו' הרב החרוץ השואל נחית לעומק ע"כ מצאתי מקום לקבל ארוך קצת ואולי מתוך דברינו ימצא לפעמים תשובה וסתירה על דבריו מ"מ מה שיורוני משמים אותו אשמור לדבר וה' עמנו שלא נכשל בדבר הלכה ולא נצא ממרכז האמת ח"ו:

גרסי' בגטין ע"ט ע"ב כ' לשום מלכות שאינה הוגנת כו' הי' במזרח וכ' במערב וכו' שינה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה וכו' והנה תרי בבי דרישא ר"מ היא ופליגא רבנן דלא לשוי ולד ממזר ובבא דשינה שמו מודו רבנן לר"מ ומשו"ה אע"ג דכולי' מתני' ודאי ר"מ היא ולא נאמר בש"ס תברא מי ששנה זו לא שנה זו אלא כולי' ר"מ היא מ"מ חלקו רבי לשתי בבות משום דפליגא רבנן ברישא ולא בסיפא אבל לא עלה על דעת מעולם למיפסק רישא מסיפא בסכינא חריפא כמ"ש מחו' הרב נ"י וכן מבואר בגט פשוט סי' קכ"ח סק"י ד"ה גם אני הדיוט וכו' אמ"ש תוס' בגיטין י"ט הא בעי' שמו ושמה וכו' ע"ש:

ומבואר מהתוס' ורא"ש וביתר ביאור בלשון תשו' רשב"א סי' אלף רי"ג דיש חילוק בין רישא לסיפא דברישא הי' במזרח וכ' שקר גמור במערב ואי כ' בשינוי שאין שם עיר כלל עיי' גט פשוט ובית מאיר אבל אי כתב שם עיר שבמזרח רק שקורין לה פורתא באותו השם ורובא אין קורין ככה מ"מ לאו שקר מוחלט הוא ולא שנינו במתני' דפסול והדין

נותן שיתכשר דהא עיקור דהי' עדים במזרח וכ' במערב אינו אלא מיחזי שקר כמ"ש תוס' שם וכיון דלא שיקר והחליף בשם עיר אחרת שבמערב ליכא קפידא ולא יבוא להזים העדים משא"כ שינה שם עיר דירה ויאמרו אחר הוא פסול אפי' בשינוי בעלמא ולא החליף דומי' דשינה שמו כמ"ש תוס' פ' ע"א ד"ה שינוי וכו' וכן מבואר להדי' בתשו' רשב"א הנ"ל וכ' כדפריך ש"ס אילימא בעל היינו שינה שמו ושמה אינו ממש שינה שמו אלא עכ"פ לא נפיק מכלל שינה שמו דהא אפי' החליף ממש ולפ"ז ה"ה הו"מ למיפרך מאי החליף אפי' שינה בעלמא פסול ומובן מזה דאי הי' צריך למיכתב עמידת הבעל לא הי' רק משום מיחזי כשקרא כמו בעמידת העדים אלא הי' פסול כמו מקום דירה משום לעז שיאמרו עמנו הי' הבעל באותו היום וממילא אין זה המגרש אלא אחר הוא אמנם עתה שאין צריך לכתוב עמידת הבעל וכתבו ושינה בו תלי' בפלוגתא לדעת התרומה וראב"ד ורשב"א ועיי' ד"מ סי' קכ"ח אות א' דלאות' הפוסקים אפי' מה שלא צריך לכתוב ונכתב בשינוי איכא קפידא במקום לידה א"כ הה"נ במקום עמידה דבעל ופסולו לדדהו חמיר מעמידת העדים כנ"ל אך להסוברים בשינה במקום לידה לא איכפת לן כיון שאין צריך אין העדים חותמים ומשגיחים על זה א"כ בשינה מקום עמידת הבעל כשר לגמרי ואפשר לצדד אפי' המחמירים במקום הלידה מודים במקום עמידה דלא מפורסם כ"כ כמו מקום לידתו וכמו שמחלק הרא"ש וסיעתו בין מקום הדירה והלידה הה"נ יחלקו אינהו בין מקום הלידה והעמידה ועכ"פ בש"ע מכשיר בשעת הדחק אפי' במקום הלידה מכ"ש במקום עמידת הבעל אבל פשוט דלהפוסלים שינה מקום עמידת הבעל חמיר משינה מקום עמידת העדים וגם בכאן מחו' הרב נ"י אזיל בתר איפכא במ"כ לפע"ד:

אמנם עיקור טעם שתקנו כלל עמידת העדים בגיטין יפה עמד עליו פ"י דף פ' וכ' דלכאורה איכא קלקולא דעי"ז יבוא להזים עמנו הייתם פי' וחז"ל בטלו חקירות ודרישות עיי' ב"י סי' י"א בשם תשובת רשב"א וד"מ אות ויו ונימוקי רפאד"מ ועי' רמב"ם ספי"ז ממלוה ולוה דכ' מדלא בעי' שם עיר בשטרי ממון כדמוכח שלהי כתובות ש"מ לא בעי' יכול להזים ממילא מוכח דכשר בלא זמן ע"ש וה"ה בגט מדבעי' מפני מה תקנו זמן בגיטין ש"מ לא בעי' יכול להזים א"כ לא בעי נמי שם מקום ומפני מה תקנו שם מקום הכתיבה ומלבד מ"ש פני יהושע דאיכא רעותא שעי"ז יבואו להזים העדים רוצה לומר בלעז בעלמא דהרי לא יוזמו בכך שיאמרו אחרנוהו מ"מ מה הי' לנו לכנס בתגר הזה עוד נ"ל פשוט הא דבעי' שם הבעל שיש לו במקום הכתיבה היינו משום שנכתב בגט מקום הכתיבה משום טעם שוב אי שינה שמו שבאותו מקום הוה לעז אבל אי לא הי' כותבים כלל שם עיר הכתיבה בגט לא הוה איכפת לן רק בשם מקום הנתינה תדע לך שהרי

מדינא לא הי' העדים צריכים להכיר שם האשה כלל רק משום חששא דבש"ס ב"ב קס"ז ע"ב אבל משום עיקור הכריתות די אם יכוונו לשם האשה ששמה כך וכך והיא אשתו של זה ורק במקום הנתינה ששם הכריתה צריך שיתן הגט מי ששמו כך למי ששמה כך אבל במקום הכתיבה וחתימה שם אין כריתה ולא שום אפי' למ"ד ע"ח כרתי אין הכונה שבשעת החתימה עושים שום כריתות אלא כשהגיע הגט לידה מחותם בעדים הוי כאלו אלו העדים החתומים קורי' ומעידים כך לפני' עיי' ר"ן במסקנתו במשנה ג' גיטין פסולין וע"ש ומ"ש הרי"ף ביבמות פ"ד אחין גבי זמן בקידושין דכל זמן שלא יצא השטר מיד עדים ליד שכנגדו היינו להמלוה או להאשה לא נחקרו עדותן בב"ד ולאו עדות הוא וע"ש מ"ש מלחמות ה' שגם הרז"ה צריך לזה וא"כ כל מה שאנו אומרים ע"ח כרתי ובעי' מוכח מתוכו הכל קאי ארגע מסירת הגט ליד האשה ועוד יבואר זה לקמן אי"ה ואם יראה גדולי אחרונים יטו מזה יטו מדרך האמת וא"כ סגי בשם מקום הנתינה רק שהעדים ידעו במקום הכתיבה לשם מי כותבים ומכירים שמה שבמקום הנתינה מחששא דב"ב קס"ז ע"ב אבל שיהי' קפידא בשמם שבמקום הכתיבה עד שיש סוברים שהוא עיקור עתה מהיכי תיתא ואין זה אלא אחר שמזכירי' בגט שום מקום כתיבה א"כ ממילא צריך שלא ישונה שם מקום הכתיבה ומעתה ק' לא ליכתב לא ה"א ולא וי"ו לא ליכתב מקום הכתיבה ולא שם שבאותו המקום ומזה יבין מי שאומר דמשו"ה בעי' מקום כדי שיכתב שמם שיש להם באותו מקום הוא עושה מערכה על הדרש והחקירה עצומה:

ומ"ש פני יהושע בסיום דבריו אטו שטרות דבעי שם מקום משמע בשטרות פסול אי ליכא שם מקום ועיי' ר"ן סוף כתו' גבי מגבהו מעות בבל ורמב"ם פי"ז ממלוה ולוה הנ"ל וחי' רמב"ן ב"ב קס"ז ודברי רבינו ישעי' שבטוח"מ סי' מ"ט ופרישת הב"י עליו ודברי פ"י צ"ע ומ"ש עוד משום גט שע"י שליח שצ"ל בפ"נ מבואר הדוחק גם מ"ש בית מאיר שימצא קיום לחתימת העדים אינו נראה דא"כ הי' יותר ראוי שיכתבו מקום דירתם ששם ניכר יותר מבמקום עמידתם לפי שעה לפעמים:

ולא ידעתי מדוע נאיד מדברי א"ח שהי' בפיו בתחלה כי אין ספק לפע"ד שהאמת כן הוא כאשר אבאר דברי הגאון הנ"ל ביתר ביאור כי אחר שהוצרך לתקן זמן בגיטין שוב חשו לשלום מלכות ותקנו למנות לשנות מלכיות וממילא הוצרכו לתקן שם מקום העדים כי אלו הוזכר שם עיר לאיזה מנין ולאיזה מלכות נמנה ולפעמים כותבים לשם איסטנדרא שבעיר המשתנות מעיר לעיר ולפעמים יש בעיר א' ב' שליטי' כגון מהגמוניא להגמוניא במס' גיטין ד' ע"ב ואז צריך לסמן מזרח העיר ומערב העיר עצמה ומזה נ"ל מ"ש ביבמות קט"ו ע"ב בצד קלוני' מתא דפליגי רש"י פי' שם עיר ורמב"ן במלחמות ובפי' לפי שטתו

דפי' הסוגי' משום כאן מוצא וכאן הי' הוצרך לפרש דבנהרד' גופי' הי' מקום א' שהי' חירות מהמלך ונקרא קלוני' והי' כותבים בצד קלני' מתא ולאיזה צורך כתבו זה אע"כ כנ"ל ויש בזה דבר חידוש דעיקור כתיבת שם עיר עמידה משום שלום מלכות נגעו בי' ואפ"ה בשינה וכ' למלכות שאינה הוגנת לר"ת תינשא בו לכתחלה ובשינה והחליף עמידת העדים ממזרח למערב וכדומה לא תינשא אלא הולד כשר והיינו טעמא משום דשיקור וכיזוב כיון שצריך לכתוב מטעם הנ"ל שוב לא ישקר בו ושם עמידת הבעל שאינו צריך כלל ואם החליף או שינה חמיר מעמידת העדים להפוסקים הנ"ל והדברים פשוטים וברורים בעזה"י ואם אין בהם חידוש דבר לפע"ד די לי שזכיתי להעתיק דברי הראשונים כמ"ש רמב"ן בפתיחת דיני דגרמי שלו:

ואמנם בשינה שם עירו ועירה פליגי להראב"ד אם לא הזכיר כלל פסול ולהעיטור כשר וכן דעת הרא"ש וז"ל בתשובה כלל מ"ה סי' כ"א דע כי אין חשש בכתיבת שם הנהר ואפי' לא נכתב העיר כלל וכו' דלא פסלינן אלא שינה שם עירו ועירה אבל לא נכתב שם עירו ועירה כשר ודאי בגט שנפל ונמצא דחיישי' שמא מאחר נפל אותו כשר ע"י שם העיר דלא חיישי' לשתי עיירות ששמותיהן שוין כיון דלא הוחזקו ולא שכיחי שיירותא עכ"ל לענינינו והלשון מגומגם דאי לא הוחזקו ולא שכיחי לכ"ע לא חיישי' אפי' בלי שם עיר והר"מ בהגה' ש"ע סס"י קל"ב פסק עפי"ז אפי' בשכיחי שיירתא מחזירי' ע"י שם עיר דלא חיישי' לב' עיירות וצע"ג מחשש שני שוירי שבש"ס והאריך בהגהה ט"ז וב"ש שם והנה הסברא שכ' אחרוני' שבכנה"ג דבכ' שם דירתו לא בעי שם אבותיו וכן משמע ביבמות קט"ו אנדרלאי נהרדעי בלי שם אביו אמנם כן מצינו שם ג"כ ענן בר חייא מנהרדעא הרי אע"פ שהזכיר שם אביו מ"מ הזכיר שם עירו גם כן וז"ל ראב"ד בס' תמים דעים דפוס חדש דף מ"ג ע"ב הא דאמרי' כ' חניכתו כשר בחניכת אבות קאמר לפי שצריך לייחס שמו ושם אביו בגט כדי לברר הדבר ואם לא כ' שם אביו אלא שם אבי המשפחה כגון מאיר אבן זבדו ויוסף אבן פשגיר ה"ל כאלו כתבו שם אביו וכשר וכו' עכ"ל והנה ראב"ד ראש הסוברים דבעי' שם עיר דירה בגט ופסול בלא"ה ואפ"ה מצריך שם אביו ג"כ מ"מ מסברא יש לקבל דברי הגאונים הנ"ל ומחו' הרב נ"י רצה ליישב דברי הרא"ש הנ"ל דעובדא דשוירי בש"ס מיירי בלא שם אביו ורא"ש בתשובה מיירי בשם אביו וגם שם עירו כולי האי לא חיישי' וצ"ל לפ"ז הא דמייתי רבא מכל מעשה ב"ד ה"ז יחזיר היינו משום דסתמא קתני כל מעב"ד אפי' לא הוי אלא א' או עירו או אביו כצ"ל ור"ז נמי דרמי משנה ובריתא לא בעי לשנויי דמיירי דאיכא תרווייהו שם אביו ושם עירו אבל אר' ירמי' דמשני כגון שאמרו עדים מעולם לא חתמנו וכו' וקמ"ל

דלא חיישי' דלמא איתרמי כו' ה"ל לשנוי ברווחא דאיכא שם אביו ושם עירו ולא אמרי' איתרמי שמא כשמא ועיר כעיר וכן לרב אשי ולמה נכנסו בדוחקי' ולומר דלהזכיר שם אביו וגם שם עירו הוא מציאת יותר רחוק מאמרו עדים מעולם לא חתמנו או סי' מובהק בצד אות פלוני זה מבואר הדוחק הרי הראיתך עון בר חייא נהרדעי ודברי תמים דעים הנ"ל דעכ"פ מבואר דאינו מציאת רחוק וא"כ מדלא משני ר' ירמי' הכי ש"מ בהפוך אפי' בשם אביו ושם עירו נמי חיישי' דאתרמי ורק באמרו עדים מעולם לא חתמנו וכו' ודברי תשו' הרא"ש קשה להולמם לכאורה ומה שהי' נלע"ד בזה ועלה במשכל הראשון כאשר אומר ועתה מצאתי שעל מדוכה זו ישב הגאון בית מאיר סס"י קל"ב בלי ביאור דבריו ואני אבאר כאשר הערוני רעיוני בזה דלכאורה לחוש לב' עיירות אשר א' ידועה לנו והשנית לא נודע מעולם אם יש עוד וע"כ הוא רחוקה ובפרט כשבדקנו כל המדינה ולא מצאנו עיר ששמה כשמה וניקום וניחוש בסוף העולם יש עוד עיר ששמה כשמה והלא קיי"ל הולכים אחר הקרוב מן התורה וכתיב ומדדו אל העיר הקרובה ומה"ת לחוש לעיר רחוקה היכי דא"א לבדוק כל העולם ולפסול גט ע"כ נלע"ד כדאמר אביי בדף בסוגי' דזימן שחורים ופירש"י שם כיון דשכיחי יוני שובך כולם התם ה"ל כולם קרובים ה"נ כגון ב"ד דר"ה וכדומה אתרי דשכיחי כ"ע התם ורגלי כל העולם מצויין ובאותו הזמן הי' עיני כל ישראל לב"ד שבנהרדעי וסורא וכדומה כידוע וא"נ במקום שווקים כמקום דמזבני כיתנא שם הכל קרוב וחיישי' לשני שוירי אבל באמצע עיר נהרדעי שלא במקום ב"ד ודמזבני כיתנא אפי' שיירות מצויות שם וחיישי' לשמא כשמא אבל לשני שוירי לא חיישי' ולא שבקי' קרוב ודאי משום ספק רחוק ועפירש"י ביבמות קי"ד ע"ב יבדוק כל העולם מיבעי' לי' לא פירש"י דלמא איכא עוד נהרדעא וכפי' רמב"ן במלחמות אלא דלמא פריש א' מנהרדעי למקום אחר ע"ש והיינו כנ"ל דלא חיישי' לתרי נהרדעי אלא באשתכח בב"ד ורבא מייתי ראי' מכל מעשה ב"ד דאשתכח נמי בב"ד ואפ"ה יחזיר ור"ז רמי מתני' אבריתא דמצא שובר בשוק ואפ"ה לא יחזיר בשוק דלא במקום ב"ד וא"ש והיינו דכ' הרא"ש דאי נמצא גם בשם העיר מהדרי' כיון דלא הוחזקו ולא שכיחי שיירא פי' בודאי שכיחי שיירתא אבל לא שכיחי באותו אופן דניחוש לשני שוירי היינו במקום ב"ד או דמזבני כיתנא והדין דין אמת לפע"ד וכ"כ בית מאיר לדינא [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' מ"ה וסי' ע"א]:

אמנם דעת החולקים והראב"ד בראשם כמ"ש ה"ה בשמו דבעי' דוקא שם עיר דירה בגט ולא מצאתי שרש דברי הראב"ד בתמים דעים אך רמב"ן מייתי בב"ב קס"ז ע"ב דאמרי' ב' יב"ש בעיר א' אין מגרשי' נשותיהן אלא זה בפני זה מזה הוכיח הראב"ד דבעי'

שיכתוב שם העיר בגט דאל"ה דלמא יבוא א' מעיר אחרת שיכירו העדים ששמו יב"ש ויגרש אשתו של זה והכא לא הוחזקו אע"כ צריך לכתוב שם עיר דירה בגט ומשמע שם מפלפולו של רמב"ן דס"ל הכי ובתשו' רשב"א סי' אלף רנ"ג הוסיף בשם הראב"ד מדפסיק בתר הכי דלמא אזיל לאתרא וכו' וממטי לי' לאיתתא דהאיך מזה הוכיח הראב"ד דמאן דאזיל ממתא ויתיב במתא אחריתי כתבי' בי' מתא דהוה דייר בה מעיקרא ואתא משם דאל"ה אלא הוי כתבי' בי' האי אתרא בתרייתא איך ממטי לאיתתא דהאיך ע"ש וצל"ע ביבמות גבי ענן בר חייא מחגרא פי' במלחמות ה' דהוה דייר בחגרא ועתה מקרוב אתי ויתיב בנהרדעי ולפי הנ"ל איך יתחלף זה בענן בר חייא סתם דלא אתי מחגרא הלא צריך להזכיר שם חגרא שוב בגיטין דהאי והאמת הרז"ה פי' ענן בר חייא חיגר ברגליו ואידך הוי שלם ונ"ל דהוי קשי' לי' מ"ט דאביי דלא חיישׁ למילי מסר דחשש פשוט הוא ע"כ פי' כנ"ל וכיון דהוה בעיר א' בנהרדעי תרי ענן בר חיי' ומסתמא רגילים כל השנה לכתוב כתבים ושטרות והם היו מסומנים א' חיגר וא' שלם מסתמא הי' רגילים לסמנם כדאי' במתני' ב"ב קע"ב ע"א ואי ס"ד דעדים הוה קיימא בנהרדעא ששם הוחזקו ונמסר להם מילי שם אע"ג דלא כתבו אלא בסורא מ"מ הי' כותבים כבנהרדעא ענן חגרא ומדכתבו סתמא ש"מ אינהו לא הוי במקום שהוחזקו ב' ענן אלא חד מינייהו אתא להכא וכאן לא הוחזקו תרי וכתבו עדים סתם ענן בר חיי' וכי דא"א הכא בההוא יומא ש"מ דלאו ענן חיגר הי' אלא אחר השלם זה הוא סברת אביי ורבא חיישׁ לאיקרי וכתבו בלי סימן וכעין דאמרי' בב"מ סוגי' דשטר הקנאה וא"ש להרז"ה אבל לשיטת רמב"ן דענן הי' מעיר חגרא ונתיישב מקרוב בנהרדעא ק' ונ"ל במ"ש שנתישב מקרוב בנהרדעא רצה ליישב זה כיון שנתיישב בקרוב עדיין לא הוחזקו בכתיבת שטרות בנהרדעי כולי האי ולא חשו לי' העדים מ"מ קשי' לראב"ד הא מדינא צריך לכתוב שם עיר חגרא ודוחק לומר דה"נ חיישי' לאיקרי וכתוב גט פסול מדינא שוב מצאתי שהרגיש קצת בגי"ת בזה אלא דלא נחית למ"ש בזה:

והנה פ"א מה' גירושי' כ' הכ"מ ראי' לרמב"ם דגט מאוחר פסול ודלא כראב"ד מענן חגרא דמאי צריך לומר מילי מסר לימא ענן הי' בסורא לפני ימים וכ' גיטא ואחרוהו וכתבוהו על ההוא יומא אע"כ אחרוהו פסול ודברים אלו כ' רמב"ן בחי' גיטין בסוגי' דזמן בגיטין וצ"ע על הראב"ד ולהנ"ל י"ל ראב"ד מפרש כפי' רמב"ן שבא לנהרדעי מחגרא ונתישב שם בקרוב והי' יודעים שלא הי' בכדי שילך ויבוא פי' עד"מ שבא לנהרדעי בר"ח ניסן ונתישב שם באופן שנקרא ענן נהרדעא ונימא אז הלך משם לסורא וכ' גט ואחרוהו על יום ג' ניסן וחזר זה לנהרדעי והשתא ביום ג' ניסן שישב זה בנהרדעי נמצא גט זה

בסוריא וזה לא אפשר בשום אופן שילך ויחזור בג' ימים אבל מילי מסר אפשר הוא שבאו העדים לכאן משם ולק"מ אהראב"ד אך קשי' כיון שהראב"ד ע"כ מפרש ענן בא מחגרא לנהרדעא תקשי לדידי' הא הי' צריך לכתוב שם חגרא ואהרמב"ן ק' איך מייתי ראי' דגט מאוחר פסול הא י"ל כנ"ל שלא הי' בכדי שילך ויבוא באותן הימים וצל"ע:

מ"מ לדינא נהיגי עלמא כהרא"ש שלא לכתוב לא שם דירה ולא שם לידה ולא מקום עמידת הבעל היכי שאינו בפנינו ולא נודע מקום עמידתו אלא לפ"ז מוכח דס"ל אפי' מה שאינו צריך כגון מקום דירתו אפ"ה אם שינה פסול א"כ יש להחמיר בשינה מקום עמידת הבעל ועיי' מ"ש בזה בגט פשוט רס"י קכ"ח ע"ש:

ואי יש לפנינו שני עיירות דומות אי איכא למיחש משום מוכח מתוכו נבאר ענין זה בעזה"י ר"פ כל הגט אמר רבא שני יב"ש וכו' ומסיק אלא בע"מ ור"א היא והוקשה להם הא כל כוונת הש"ס דהא דתנן במתני' דגדולה מצי מגרש היינו שמגורשת לפנינו מדינא אך אם תצטרך להביא ראי' במקום אחר שהיא מגורשת אין הגט ראי' אלא צריכה עדים ומזה לא מיירי מתני' ומה צ"ל ר"א היא מה ענין זה לר"מ ור"א ופי' רמב"ן אה"נ אלא משום דמתני' בלא"ה ע"כ כר"א דבעי כתיבה לשמה ע"כ קאמר הא מתני' בלא"ה ר"א היא ויש לה עידי מסירה א"כ תביא אותם לראי' ואה"נ לר"מ אם יש לה עדים חתם לראי' אלא לרוחא דמילתא אומר ור"א היא כיון שהאמת כן הוא ואינם לשיטת תוס' גיטין ד' ע"א דגם לר"מ בעי' ע"מ דאין דבר שבערוה פחות משנים א"כ ליתא להא מלתא דבין למר ובין למר שכיחי עדים דידעי וא"כ מ"ט נקט ר"א ע"כ מחק ר"ת גי' זו ור"א היא אלא גרס סתם בע"מ ותו לא ואך הר"י שבתוס' מקיים הגי' ופי' עפ"י שיטתו דלר"מ פסול מדינא לגרש הגדולה משום דלא מוכח מתוכו ונדחק עי"ז בכמה סוגי' ומבואר שם ברמב"ן ורשב"א ור"ן דפליגי אהתוס' בהא ומשמע דלא בעי מוכח מתוכו:

והנה בב"י סי' קכ"ו מייתי הגה' מיי' דלר"א לא בעי זמן כ' בגט שע"י ע"מ ושכ"כ רשב"ם ב"ב קע"ב ע"ב גט שכ' בו היום וכו' הא מני ר"א היא ושרמב"ן דחה דבריו ושכן משמע מרמב"ם ולח"מ פ"א מגירושי' תמה מה יענה רמב"ם מסוגי' דב"ב הנ"ל ע"ש ותמה עליו וכי לא ידע מר מה יענה הדבר מפורש במקומו דהרשב"ם פי' הסוגי' דפשוט דכשם דהיום ההוא יומא דנפיק בבי דינא משמע ה"נ ממך ההוא גברא דנפיק מתותי ידי' משמע ודחי דלמא ממך אין לו משמעות כלל והיום נמי אין בו שום הוראת זמן ור"א היא דלא בעי זמן כתוב בגט זהו שיטת רשב"ם והוקשה ע"ז ק' תוס' א"כ מה צריך לומר אבל הכא חייש לנפילה הא אין בו משמעות כלל אע"כ גם למסקנא יש בהיום הוראת זמן ואפילו לר"א בעי זמן וגם ממך יש בו משמעות אלא הכי קאמר היום אין משמעותו

ההוא יומא דנפיק אלא יומא קמא שנכתב בו והיינו זמנו ואי משום דאין מוכח מתוכו ובשלמא אי יומא דנפיק בב"ד הוה מוכח מתוכו דתפיסתה בב"ד היינו הוכחתו אבל אי יומא קמא הא לא ידעי' אימת הוא ולא הוה מוכח מתוכו הא מני ר"א היא דלא בעי מתוכו אבל לעולם זמן כתוב בתוכו בעי גם לר"א וא"כ ה"נ ממך יש בו משמעות שיעבוד ואינינו הבל אלא שאין כונתו אההוא דנפיק מתותי' ידי' אלא אגברא קמיתא שהלוה לו וא"כ ניחוש לנפילה והוא אינינו אותו גברא אלא מוצאו בשלמא אי הי' משמעותי' ההוא דנפיק מתותי' ידי' לא שייך חשש לנפילה דהרי התחייב עצמו לכל מי שמוציאו אפי' אתי לידי' דרך מציאה אבל השתא דאמרי' ממך גברא קמא שהלוה לו מאן לימא לן דאיהו ההוא גברא ליחוש לנפילה ומסיק לנפילה לא חיישינן ומ"מ הוי קשי' לרמב"ן מאי צורך לחשש נפילה תיפוק לי' אפי' הוה האי גברא קמיתא הא לא הוה מוכח מתוכו ולר"ה קיימי' שמעתתא דס"ל אין הלכה כר"א בשטרו' ואפשר אפי' לכ"ע היכי דליכא ע"מ וסמכי' בשטרות אעידי חתימה בעי' מוכח מתוכו וא"כ אכתי למה לי חשש נפילה וע"ז סיים רמב"ן דאי לאו חשש נפילה הוה שפיר מוכח מתוכו דתפיסתו שבידו מוכיח דהוא הוא דמה שביד אדם הוא שלו אבל השתא דחיישי' לנפילה ממילא אינינו מוכח מתוכו ומשמע ואפי' מייתי עדים שהוא המלוה הראשון לא יועיל כיון שאינו מוכח מתוכו ורבא לא חיישׁ לנפילה וממילא הוה מוכח מתוכו וטעמא דרבא פי' רמב"ן משום חזקה כאן נמצא כאן היה ובנימוק"י דיבמות נדחק בזה דבסוגי' דמומין פליג רב אשי ע"כ הוסיף רב אשי לא פליג אלא בממון אבל באיסור כמו ביצחק ר"ג ובגיטא דאנדרולאי גם רב אשי מודה והדין עמו דרב אשי לא יחלוק על מתניתן דמייתי רשב"א בחי' יבמות כל הטומאות כשעת מציאותן וכמקום מציאותן ולאביי צ"ל דמוקי לי' בקדשים דוקא כמ"ש תוס' בסוגי' דמומין ואין כאן מקומו מ"מ הנימק"י הוצרך לדוחק הזה להגאונים דס"ל רבא ורב אשי פליגי והלכה כרב אשי התם בסוגי' דמומין אבל להרי"ף והרוב הפוסקים התם דפליגי על הגאונים וכ' דהלכה כשמואל כל שנולד הספק ברשותו וכו' דקיי"ל כאן נמצא וכאן הי' אפי' בממון וכ' ר"ן דגם רב אשי לא פליג אלא רצה לאוקמי משנתינו אפי' בברי יע"ש א"כ לא צריך לדנימוק"י הנ"ל מ"מ מבואר דלכ"ע באיסורי עכ"פ מודה רב אשי דאמרי' כאן נמצא כאן הי' ולהילכתא דרוב הפוסקים אפי' בממונא ודלא כמו שחשב מחו' הרב נ"י דרב אשי לשיטתו לית לי' כאן נמצא אפי' בגט וליתא:

ונחזור לעיקור דברינו מבואר מרמב"ן ושיטת רמב"ם דבעי' בגט לר"מ מוכח מתוכו וכן בשטר וכמ"ש ה"ה פכ"ד ממלוה ולוה ה' ח' אלא שרמב"ם מקיל דע"י עידי השטר עצמם מוציאים זע"ז משום דיכולים לשלש וה"ל כמוכח מתוכו ועיי' היטב בתשו' רשב"א סי'

אלף ס"ד וא"כ צע"ג הא בגיטין פליג רמב"ן אהתוס' בשם ר"י ולא בעי מוכח מתוכו ואיך בב"ב ס"ל דבעי' מוכח מתוכו וצלע"ג:

והנלע"ד דהגאון מהרש"ק בס' תפארת שמואל על הטוח"מ סי' מ"ט הקשה כיון דכ' ביב"ש אין מוציאין זע"ז אפי' ע"י עדים משו' דבעי' מוכח מתוכו א"כ איך מוציאין על אחרים הא לא מוכח מתוכו מי הוא המלוה ואי תימא תפיסתו מוכחת עליו והיינו מוכח מתוכו אם כן גדולה נמי מצי מגרש אפי' לר"מ דתפיסתה מוכחת דהיא היא ונ"ל דקושיתו נמי אירשא דשמי כשמך נימא דתפיסת האשה מוכחת שהיא היא ומבעלה בא לידי' וכאן נמצא וכאן הי' בין זוג זה שהגט עשוי לכך וכן שטר עשוי מלוה למלוה וממלוה ללוה ע"י פרעון ולא שייך כאן נמצא אלא שלא בא מיד אחר אליהם אבל מבעל לאשתו וממלוה ללוה לא שייך חזקה כאן נמצא דהוא עשוי להתהפך מזה לזה כדברים העשוין להשאיל ולהשכיר וכגודרות וכמ"ש רמב"ן במלחמות ביבמות דאע"ג דמסקי' כרבא כאן נמצא מ"מ בשומשמי' חיישי' שמא פינו כיון שעשוין לפנות מחביות למקום אחר ע"ש וה"נ נמצא גם ביד אשה שייך כאן נמצא ומיד בעלה בא לה ולא מיד אחר וא"כ ק' קושי' תפארת שמואל אי נאמר תפיסתו מוכחת עליו וכאן נמצא והוה כמוכח מתוכו ועיי' כן בפנים בלשון תשו' הרא"ש דמייתי ש"ך סס"י נו"ן וא"כ גדולה מצי מגרש וכן הראשון מצי מגרש בי' והיא ק' גדולה ועצומה ותי' לעולם תפיסתו מוכחת ושאני גט עכ"ל ולא ביאור השינוי בין גט לשטר:

והנלע"ד לחלק בגט אין עיקרו תפיסתא בידה ואינו עשוי לראי' אלא כורת מגז"ה משבא אפי' לאויר חצרה ונשרף היא מגורשת וההוכחה מתוכו הוא שיהי' כאלו העדי' החתומים מעידים על ספירת דברי כריתות שנכתב כאן ובעי' אז דבר הכורת ואין כריתות זה ענין לפלוגתת ר"ש ורבנן גיטין ט' ע"א דכרות גיטא הוא והמערב זה חייב משום כלאים הכא כ"ע מודים בין בגט בין בשטרי מתנות וקנין ושיעבוד בעי' ספירת דברים הכורת או הקונה ומשעבד ועל זה יעידו העדי' וס"ל להתוס' וסיעת' דבעי' זה מוכח מתוכו וא"כ בשטר דאעפ"י דעושה קנין ושיעבוד מ"מ עיקרו למען יעמדו ימים רבים ומעיקרא להכי נעשה ולחד שיטה פסול אפי' לאלתר אם אינו ראוי לעמוד ימים רבים ע"כ שפיר תפיסתו מוכחת עליו והיינו הוכחת מתוכו שהוא הוא משו"ה הם מוציאים על אחרי' משא"כ בגט מה יועיל תפיסתו עיקרו אינו אלא על רגע כמימרי' שיגיע לאויר שלה ומה שנשאר אח"כ בידה לראי' אינו מענין הגט שבתורה וא"כ בעי' מוכח הכריתות מתוך ספירת דבריו באותה הרגע ומה יועיל הוראת תפיסתה בידה אח"כ שהיא היא

עכ"פ במה נתגרשה ברגע הגירושין זה נ"ל סברת תפארת שמואל לחלק בין גט לשטר להתוס' דבעי מוכח מתוכו כנלע"ד נכון מסברא בעזה"י:

יהי' זה סברא אמתיות או לא ע"כ מוכח דהתוס' יחלקו בין מוכח מתוכו דגט לשטרות ונ"ל לפ"ז בודאי רמב"ן וסיעתו והרמב"ם מכללם כולהי ס"ל בגט בעי' מוכח מתוכו לר"מ כדמוכח לדדהו סוגי' דבב"ב אך לא ס"ל לחלק בין גט לשטר וכשם דבשטר תפיסתו מוכחת ה"ה בגט וכדאמרי' גבי היום אי ההוא יומא דנפיק בב"ד משמע הוה מתוך הוצאתו בב"ד מוכח מתוכו הזמן ה"נ תפיסת הגדולה מוכח עלי' ומגורשת ומשו"ה פליג בר"פ כל הגט אהתוס' אבל לעולם בעי מוכח מתוכו ולפ"ז ג' מחלוקות יש להר"י שבתוס' בעי בגט מוכח מתוכו ממש ולא יועיל הוראת תפיסתה וכאן נמצא ולרמב"ם ורמב"ן ורשב"א ור"ן וסיעתם נהי דבעי' מוכח מתוכו מ"מ תפיסתה מוכיח מתוכו ולרשב"ם וסיעתו לא בעי' מוכח מתוכו כלל וכמ"ש רשב"ם במתני' דב"ב קע"ב דע"י עדים גובה אע"ג דאינו מוכח מתוכו וברשב"א סי' אלף ס"ד הנ"ל ע"ש היטיב וכל זה לר"מ אבל לר"א פשיטא דלא בעי' מוכח מתוכו בשעת מסירת הגט:

אחר שזכינו לברר ההלכה בעזה"י נחזי מאי דקמן והשתא אי לא הי' שינוי בשם העיר ורק דאיכא תרי עיירות טשאנט על הנהר הזה הי' נראה להכשיר אע"ג דבררנו דלרוב הפוסקי' בעי' לר"מ מוכח מתוכו היכי שאין תפיסתו מוכחת והכא אין התפיסה מוכחת שהוא מטשאנט זה מ"מ כיון שכל עצמו של כתיבת עמידת העדים הוא משום שלום מלכות ונהי היכא דאיכא למיחש לעיר בסוף העולם ניחא דלמא איכא התם מלכות אחר שאינו מונה למנינינו ומקפדת ומשו"ה כותבי' גם עתה נהרות ובארות לסי' אע"ג דאין אנו כותבים אלא עיר עמידת העדים וגם מוני' ליצירה ומ"מ מחמירים בכל הנ"ל מ"מ היכי שכ' נהרות ובארות וליכא למיחש לדעלמא רק לזו שבצידה והיא מאותו המלכות וגם י"ל כיון שעכ"פ בשעת מסירת הגט לידה הי' עומדי' באותו מקום שנכתב ומקומו מורה עליו שהוא המקום שעמדו שם העדים וקורבא דמוכח הוא ועמ"ש ת"ח במתני' דבב"ב קע"ב ע"א מכל הלין נ"ל דמשום מקום העדים יש להכשיר ואי משום דנזכר שם מקום עמידת הבעל הא בלא"ה מילתא דלא צריכא ולא בעי מוכח מתוכו וכל זה צריכי' לר"מ דלר"א לא איכפת לן בהא:

ומכ"ש לפמ"ש פר"מ בשם הרב המסדר דכ"ע קורי' לאידך אלט טשאנאט ר"ל הישנה אם אמת כן הוא וכותבים כן בכל הכתבים וכאן נכתב סתם יש סיוע שיש בו ממש להקל ויעיי' בב"ש סי' קכ"ט ס"ק ט"ו מסיי' לעיי' בס' ש"ג פרק ג"פ והוא שם בסוגי' קע"ב ע"ב אות א' העלה בזמנינו שרגילין לכתוב על כל כהן פלוני הכהן אם יש כאן שיב"ש וכ' על

א' סתם הוי סי' שזה שאינו כהן הוא ויעיי' בסדר גיטין אות כ"ה וה"נ דכוותי' אבל אם רגילי' לקרות גם האחרת טשאנאט סתם אעפ"י שהי' הישנה אין כאן סמיכה:

אמנם באשר שינה וכ' שאנאט בלי טית א"כ לא מיבעי' אי איכא בסוף העולם עיר ששמה כן היינו הי' במזרח וכ' במערב אלא אפילו ליכא שום עיר בעולם מ"מ ה"ל כלא הזכיר מקום עמידת העדים וכ"כ בגט פשוט סק"ב אך אי עכ"פ קורי' קצת כך וכן נראה דאי לא"ה איך עלה על דעת הרב והסופר והעדים לכתוב כך וכדומה כ' לי מחו' הרב נ"י באגרתו השני' שנודע לו שיהודי' רגילי' בכך להשמיט הטי"ת בתחלתו ולומר במהירות שאנאט וכן שמעתי מקצת אנשים א"כ אפי' יהי' רק פורתא ומיעוטא וליכא כאן כעין חניכה מ"מ כיון דליכא אלא משום עמידת העדים והי' במזרח וכ' במערב תנן שינה לא תנן כמ"ש לעיל וכ"ש שנכתב וניתן במקום א' וכאן קורי' לו פורתא שאנאט וליכא משו' מיחזי כשקרא שהרי קצת קורי' כן ומשום שלום מלכות ליכא כיון דלא נודע עיר אחרת על הנהר הזה בשם הזה ורק משום עמידת הבעל דמשו' לעז לא מהני שם הטפל ולזה כבר כתבנו דעכ"פ בשעת הדחק כשר כמבואר סי' קכ"ח סעיף ב' ע"כ הכא יש להכשיר לפע"ד אך הואיל והודיעני ידיד נפש כל חי הגאון האמתי מוהר"ז מרגליות שגם לפניו נשאלה שאלה זו ע"כ לא אומר בו לא איסור ולא היתר עד נשמע מה בפיו של הגאון נ"י ואחתום בברכה דברי מחו' אכדש"ת. פ"ב מש"ק כ"ח מרחשון תקפ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יג

החיים והשלום כל ימי עולם לי"נ מחו' הגאון הגדול המפורסם בכל אפסים גן הדסים גל של אגוזים נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה"ו משה מינץ נ"י אב"ד דק"ק א"י יע"א ה' עליו יחי' אורך ימים ישביעהו ובישועתו יראהו אמן:

אני פה בקרית חוצות כדרכי ותמול נקראתי לקהלתי פ"ב לסדר קידושין ובו בפרק מצאתי את שאהבה נפשי מכ"ק:

מה שעוררני מחו' הדרת גאונו להסיר המכשול אודת סידור גיטין בפעסט בלי הזכיר מים חמין אהה אהו' י"נ לפי מכתב קדשו דהדרת גאונו לא מצאתי שום תקלה ומכשול כי לפי דברת מחו' הגאון נ"י אין בפעסט גופי' שום מים חמין רק מעבר לנהר דונאי בק"ק אובן על שפת הנהר שם עוברים נשי פעסט וטובלי' לטהרתן וגם שארי אנשים רוחצים שם להתענג לרפואה הנה בעירי רוחב נהר דונאי הוא קצר הרבה והרבה מרוחב הנהר בפעסט כפי ששמעתי מבקיאי' והנה רוחב הנהר בעירי הוא הרבה והרבה יותר ממאה אמה ויהי' רוחב הנהר בפעסט עוד יותר נמצא מים חמין שמעבר לנהר חוץ לשבעים

אמה ושירים ואין מזכירי' מה שחוץ לע' אמה ושירים ומכ"ש שאין רוב סיפוקי העיר ממנו וכל זה אנו צריכי' אי הי' אלו מים חמין נובעים בשדה בתוך עיבורה של עיר דאמרי' עיבורה של עיר בטלה לגבי עיר ונקרא על שמה כדילפי' במס' נדרים מויהי בהיות יהושע ביריחו והתם לא נבנה עיר אחרת שם בתוך עיבורה של יריחו אבל אי נבנה שם עיר אחרת ויש לה שם אחר אפי' סמוכה עיר ממש לא שייך לומר מתא פלוני' דיתבא על מי חמין שהמה בעיר אחרת לגמרי כגון הכא שהחמין באובן והגט נכתב בפעסט וס' כעין זו בתשובת מהרמא"ש ח"ב לענין פרעשבורג ופה אין אתי ספרים להרשים סי' התשובה והדרת גאונו ימצאנה בבקיאתו וראי' ברורה לדברי בס' שמות כ' בודין דמתקרי' אופן דיתבא על נהר דונאי ועל מי מעינות חמין והעתיקו ג"כ בס' גט פשוט סקנ"א ובאותו ס' שמות בעצמו בסופו מייתי ג"כ שם פעסט משתנה קצת כמו שהזכרתיו בתשובתי לפעסט אז בראשונה ולא הזכיר מים חמין כמו שהזכיר באובן ש"מ כנ"ל:

והנה בתשו' מיי' השייך לאישות סי' כ"ב תשו' ר' שמשון ורמז עלי' ב"י סי' קכ"ח שם מייתי ראי' דנהר שבתוך התחום אעפ"י שהיא חוץ לעיבורה אינו פוסל אי נכתב ומייתי ראי' מפ' י"ט של ר"ה ומפ"ק דמגילה דתוך התחום מיקרי קרובה יע"ש ומשמע מזה אעפ"י שיש שם עיר בנוי כמו בההיא דר"ה ומגילה דיש שם עיירות בנויי' והם שמות בפני עצמם אפ"ה אינו פוסל אם מזכירם ויש לומר ה"ה בתוך עיבורה של עיר מעכב אע"ג שיש לה שם בפ"ע ודלא כמ"ש לעיל אבל זה ליתא דהתם העיר קרובה לירושלי' מיקרי קרובה לה בתוך התחום וה"ה מעין שבשדה הקרובה לעיר מיקרי העיר יושב' על אותו המעין אבל אם המעין בתוך עיר אחרת ובטלה לגבה עירה לא מיתקרי' העיר יתבא על נהר פלוני שהיא מובלעת בתוך עיר אחרת והחילוק מובן:

ורמב"ן בנימוקי חומש פ' עקב כ' גבי בארות בני יעקן שמקום הנקרא חשמונה הי' בארות בשדה שחפרוה להם אנשי בני יעקן והיה נקראים בארות בני יעקן ואנשי בני יעקן השקו שם בהמותיהם יע"ש י"ל חשמונה אינה עיר אלא מקום במדבר נקרא חשמונה סמוך לבני יעקן וא"נ הי' עיר הלא הבארות לא הי' בתוך העיר שאז הי' טפלים לחשמונה אך הבארות הי' בשדות שבין חשמונה לבני יעקן ועוד אפילו בתוך עיר חשמונה כיון שמתחלה חפרוהו בני יעקן ונקראו הבארות על שמם אפי' בתוך העיר אבל שיקרא עיר פעסט יתבא על מים חמין שבעיר אובן הוא נגד הדעת וידעתי שעברתי על צוואת מהרמ"פ שבתשו' רמ"א שברוב דברים לא יחדל לגדול וחרוץ כמותו למצוא מקום להתלות בהם אבל חלילה לא נחשד בעיני לעקש הישר משום אהבת הניצוח חס לי' למיעבד הכי ואיך אוכל יטעם ואזן מילין תבחן:

בשגם שכבר נדפס בספר טיב גיטין של הגאון הגדול מהר"ז ה' יאריך ימיו ושנותיו ושם נאמר דמייתי מההיא פעסט דאיירי בי' ויהיב טעמא דלא להזכיר מים חמין אפי' יש מי שיפקפק על אותו הטעם מ"מ כבר נתפרסם שכותבי' שם גט ואין מזכירין מים חמין שוב ליכא שום ערעור ולעז לומר שאין זה אותו פעסט שיש מים חמין באובין הסמוכה לה אדרבא אם יזכירו מכאן ואילך מים חמין יהי' לעז שאין זה אותו פעסט שהרי כתוב על ספר שאין מזכירין שם מים חמין ואותן הספרי' עברו וטשו ים ע"כ לא ידעתי שום תקלה ומכשול ואם אמור יאמר מר הגאון מחו' נ"י שלא לכתוב שם שום גט כלל מכאן ואילך לא ידעתי על מה ולמה ואנו מוציאי' לעז על אותן שכבר ניתנו שם כמה וכמה גיטין. ע"כ אקוה שהדרת גאונו יאחוז צדיק דרכו ואל יעמוס עלי' שום משא מכשול ועון ח"ו וכסאו וביתו נקי ואנחנו נקיים מה' ומישראל הוא ה' אלקינו ירבה כבוד הדרת תורתו ויאריך ימיו ושנותיו כנפשו הטהורה ונפש א"נ מחות'. פה ק"ק יערגן יום ה' כ' מנחם אב תקפ"ה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יד

שלום וכ"ט לה"ה הרב המאה"ג המופלג זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו מפואר כמ"ה משה אלי' נ"י אבדק"ק קרעסטור יע"א:

יקרתו הגיעני נידון גט המובא לשם וכתב בו נאד מיהאל בשני שיטין ופי' נאד הוא גדול ר"ל מיהאל גדול לפע"ד נ"ל דאין להקפיד בזה כי אינינו אלא תואר לעיקור שם העיר כמו נינוה היא העיר הגדולה וכמו דא היא בבל רבתי וקונסטאנטינאפיל ר"ל קונסטאנטינא רבתי כי נאפיל פי' גדולה באותו הלשון וכן מתרגם בפסוק יושבת ארץ עוץ קונסטאנטינא רבתי ובגט אין כותבי' רק קונסטאנטינא ולא נאפיל כיון שאינינו מעיקור עצם השם אלא תואר והכא במיהאל שכותבי' כן בגט להפריש בינו לבין מיהאל אחר הצעיר ממנו אבל אינינו מעיקור וראי' עוד שדרך לכתוב באגריות נאד נ או N בלשונם ורושם נוטריקון עליו לרמז נא"ד ואלו הי' מצורף עם עיקור השם לא הי' מחלקי' השם באמצע לכתוב נוטריקון ע"כ אין לחוש לזה:

אך מה שמצא עוד שנכתב על מימי בארת במקום מי בארת והנה שפיר חזו עינו [וכבר כ"כ בטיב גטין בשמות עירות ס'] בדברי רבנו בחיי פ' וארא אבל שם כי כ' רבנו סעדי' גאון כל מימי הם ראוי' לשתי' ומי אינם ראוי' לשתי' הנה מה שהשריש במימי שהם ראוי' לא תיקשי מדכתי' במלכי' ב' י"ח לשתות מימי רגליהם וי"ל במצור ששותים בצמא אחשבי' ולדדהו ראוי' לשתי' ויהכן תואר מימי אבל כללא דכייל במי דלאו ראוי' לשתי'

אינו אמת דכתי' לא נשתה מי באר וכתי' על מי מנוחות ינהלני ובמעין שעתיד לצאת מבית ה' במהרה בימינו כתי' מי אפסי' מי שחו והם מתוקי' וממתקי' את הים עיי' פרק יוה"כ ע"ז ע"ב וירושלמי דשקלי' פ"ו הל' ג' וע"כ צ"ל מימי לעולם ראוי' לשתי' אבל מי איכא הכא ואיכא הכי וא"כ י"ל משו"ה נהיגו לכתוב בגט מי מעיינות או מי בארות ולא מימי מפני שלפעמי' יש בהם מעיינות או בארות שאינם ראוי' לשתי' אלא לשרי' וכביסה ואי הוה כותבי' על מימי הי' משמע דהאי מתא יתבא רק על מימי הראוי' וא"כ אינינה אותה העיר שהרי יש בהם גם שאינם ראוי' ע"כ הנהיגו לכתוב מֵי דמשמע הכי והכי וא"כ זה המסדר ששינה ידו על התחתונה ונהי שמטעם זה אין לפסול הגט שאפילו חיסר נהר א' אין הפסד כל כך מ"מ יש לבדוק אחר המסדרי' ההמה כיון שאפי' מה שמסודר לפניהם בסדר הגט לא השגיחו דשם כ' מי ומה הי' להם לשנות ולהוסיף גרעון ולכתוב מימי ע"כ יש לבדוק אחריהם ואם אינו חשש עיגון טוב לשאול פיהם מ"ט עשו ככה ולא הרגישו ונשמע מה בפיהם ומ"מ אין לדחות נתינת הגט בשביל זה ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום ה' יו"ד תמוז תקצ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה טו

תחל שנה וברכותי' לי"נ הרב המאה"ג מעוז ומגדל צדיק ונשגב המפורסם כערוגת הבושם כבוד מהו' יעקב סג"ל נ"י אב"ד דק"ק סעמניץ יע"א ובצירף ב"ד הצדק יזכרם אלקינו לטובה ביום הזכרון הבע"ל ויחתמו לחיים טובים:

יקרתו הגיעני אך אני טרוד מאוד ובפרט אני יגע מאוד כאשר יאמר המוכ"ד אך להשיב ריקם א"א והיות ההיתר פשוט בעיני מעלתו ולא בעי מיני אלא דרינא בהדייהו אבוא כמוסף על דבריהם היות כי כתבים הבאים באמתחת אם נודעים ונכרים ח"י כותב ההרשאה והח"כ וגם חתימת בעלי העצה שעל המליצה ועל הפיוס א"כ תו ליכא למיחש לשני יב"ש וב' שוירי דה"ל כאתרמי שמא כשמא ועדי' כעדי' גיטין כ"ז ע"ב דהיינו שישאלו היהודים אם זהו כתב ידם ואם לא נתנו מכתב כזה ליד אחר וא"כ בכי האי גוני אפי' בגט לא חיישי' לעדים כעדים כ"ש בעגונה וכיון דבריר לן דהני כתבי' המה מאותו האיש הידוע בסעמניץ והמה נמצאו ביד איש א' שאמר על עצמו ששמו יהונתן סעמניץ כשמו של זה כיון דשמי' כשמי' לא מיפקד גבי' הכתבי' שיכול לגבות חובו של גיסו כמבואר ביבמות קט"ז ועיי' ק"ע סי' קע"ט וסי' תכ"ז וליכא למיחש רק לאבידה וזה מצאו ואין לך נפילה דיחיד גדול מזה ולומר שזה שינה שמו ברמאות אחר שמצא אלו הכתבים מלבד מ"ש הגאון בנב"י סי' מ"א דלא חייש לזה הכא איכא נמי קמיע תלוי בצוארו ואם הי' נכרים בט"ע שהיתה תלוי בצוארו של זה שמעירכם א"כ אפי' אבדו אין

אדם אחר מתלבש בקמיע שלא נכתב על שמו של עצמו דחייש לסכנתא ותמהתי על מעלתם שלא הזכירו מקמיע אלא שמו יהונתן ומסתמא נכתב גם שם אמו וזה הי' יותר ראי' ברורה וגם גשדופלט וסומא בא' מעיני' אעפ"י שכתבתי בתשו' אחרת דמ"ש בתשו' הרב"י והובא בק"ע סי' רי"א דגומו' בפניו הוה סי' מובהק היינו במדינות ישמעאל דלא שכיחי בלאטערן משא"כ במדינתינו אפי' סי' אמצעי לא הוה מ"מ דניחש הכא שיהי' עוד יהונתן מסעמניץ ושהי' לו ממש גומו' בפניו ועיור א' מעיני' והי' לו ג"כ קמיע כמו שהי' לזה ואותו מצא תכריך כתבים שנאבד מזה הוא רחוק ולפי שיטתו של נב"י שאין לחוש לשינה שמו לרמאות נוכל לצרף ולומר עוד כיון דבשעת מיתה אמר כן אין אדם משקר באותה שעה אפי' בהקדש נכסיו סמך ר"ה על זה. ויען דהתירא דהאי אתתא פשוט בעיני מעלתם ולא בעי אלא לאימלוכי בי ע"כ מהרתי להשיב בלי עיון בשום ספר ובלי אריכות כלל ומ"מ מהיות טוב אמר נהי שהבן יאמר קדיש מ"מ לא ימהרו להשיא האשה עד אשר יאבד זכרו שזה כלל גדול בענינים כמ"ש רמב"ם בהלכות נחלו' פ"ז ה' ג' ולענין ממון עכ"פ ובמרדכי שלהי יבמות יש רצו להתיר עכ"פ במים שאין להם סוף וחלקו עליו ובמבי"ט ח"ב סי' קל"ב ס"ל דבאבד זכרו יש להתיר ביבשה טפי יותר מבמשאל"ס ושעכ"פ יצאה מאיסור תורה ובאמת לא נ"ל דבריו ומ"מ הגאון שב יעקב סס"י י"ב צירפו לקולו' אחרו' ובתשו' אחרת שהי' לי ההיתר פשוט וצויתי עכ"פ להמתין עד שאובד זכרו ושערתי להמתין ב' שנים דהרי משום מיניקת שהוא חשש קל החמירו להמתין ב' שנים ולא חשו להך עיגון גם אנחנו לא ניחוש ושוב אח"כ מצאתי בס' עזרת נשים גאון ספרדיא שהתיר ג"כ עגונה והצריך להמתין שנה א' וכ' זכר לדבר נשכחתי כמת מלב והוא יב"ח ע"כ שהדבר פשוט להתיר בעיני מעלתם יאמר הבן קדיש ומ"מ האשה לא תנשא עד אחר יב"ח ואחתום בברכות השנים היפה: פ"ב מש"ק א' דסליחות תקע"ח לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה טז

שלום וכ"ט לה"ה הרב הדיין המופלג ומופלא בתורה כש"ת מה' שמואל נ"י דיין דק"ק אונגוואהר יע"א:

נשאל שאל מעכ"ת מעמדי לחוות דעתי נידון אשה שהוחזקה שם שהיא בת לוי וכשנישאי' לבעלה הראשון וכן לשני נכתב בכתיבה בת פלוני הלוי וכשילדה בן בכורה לא נפדה כי הוא בן לוי וכשנתגרשה מבעלה השני נכתב בגט בת פלוני הלוי ואחר נתינת הגט ופטירתה מבעלה ונקרע קרע ב"ד ונטמן אצל הרב כנהוג ניתן בידה כ' ראי' מב"ד

שנפטרה מבעלה כדת מו"י בשם בת פלוני הלוי והבעל הלך לו משוט בארץ ולא נודע מקומו אי' וכשבאתה האשה אצל אחי' הדר בריחוק מקום ולא ראו זא"ז כמו עשרים שנה וראה האח כ' הראי' שבידה אמר לה שאינם בני לוי ובטעות החזיקו עצמה כן כי אביהם לא הי' לוי והרי הוא מוחזק בעיר דירתו מעודו בשם ישראל אינינו לא כהן ולא לוי ועתה יש חשש עיגון גדול אם נפסל הגט כי אי אפשר להשיג גט אחר מהבעל זה תורף השאלה:

הנה כבר הלכו נמושו' בשינה שם האבות דעת העיטור אות וי"ו להקל אפי' לכתחילה ודעת תשו' רש"י דמייתי ב"י סי' קכ"ט דאם נישאת לא תצא ובתשו' ב"י מחלק בין נישאת לנתארסה ע"ש ואמנם הרא"ש בתשובה החמיר ופוסל אפי' בדיעבד ואפי' החזיק עצמו שלושי' קודם להשינה שם אביו לא מהני דשמו יכול לשנו' אבל לא שם אביו וכן כ' בכתבי מהרא"י ואת הכל מייתי לי' בב"י הנ"ל וקבע בש"ע סעי' יו"ד ב' דעות והגאון גט פשוט סי' קמ"ט קיבץ כל הדעות כדרכו והראה שם פנים דיש להקל טפי בשם הכינוי' מעיקור השם וסוף דבר מסיק ואם נישאת לא תצא ונ"ל דשם כהן או לוי קיל טפי מכינוי של שמו עצמה עיי' בגטין פ' ע"א תוס' ד"ה ושם עירו וכו' אמנם בלשון הרא"ש שם משמע קצת דשינוי כהן או לוי אינו אלא שלא לשווי' עדי' פסולי' די"ל אהא לא חתמו אבל שינה בגט הוה כמו שינה המקום הדירה כיון שהאדם נתפרסם בו וה"נ בשם כהן ולוי:

אך כ' מהראנ"ח בתשו' ומייתי לי' גט פשוט סוף ס"ק הנ"ל וגם בס"ק מ"ג דע"כ לא פליגי הנ"ל אלא בשינה שם אבי המגרש מפני שאדם מתפרסם ע"י חתימת אגרת ושטרו' ועלייי' לתורה אבל שם אבי המתגרשת שאין אשה מתפרסמת בשם אבי' כ"ע מודה דדומה לשם הלידה שכ' הרא"ש כיון שאין אדם מתפרסם בשם הלידה אין השינוי פוסל בו וכן הסכי' גט פשוט שם ואם כן בשם אבי' העצם מכ"ש בחניכת כהן ולוי שהרי אפי' בכינוי רצה מהרי"ט להתיר בשעת הדחק וכל זה צריכנא בעלמא במי שהוחזק בשם יוסף בן שמעון ועתה שינה בכ' יוסף בן שמואל יפה כ' מהרא"י בשם אביו אין אדם יכול לשנו' אבל הכא נהפוך הוא שבמקום הנתינה נתפרסם שמה ע"י ב' כתיבו' וע"י מניעת פדיון פטר רחמה בת פלוני הלוי ואלו הי' נודע לנו קודם נתינת הגט הטעו' הזה לא היינו מגרשי' לא בשם בת הלוי שהוא בטעו' ולא בסתם בת פלוני מפני שהוחזקה ונתפרסמה בלוי' ואיכא לעז והיינו מצריכי' שתעקור בפרסום שם בת לוי שלשי' יום ושיפדה הבן בפומבי ולעשות פרהסי' לדבר ועכשיו שלא נודע לנו מקודם נלע"ד כ"ע מודים דכי האי גוונא אינו אלא כמו שם הלידה ע"כ נלע"ד שאם הוא מקום רחוק ועיגון גדול יש להתיר אפי' לכתחלה

שכ"כ בכ' מהרא"י בסי' קצ"ו כל מקום שיש טורח לתקן הוה כדיעבד וכ"כ בגט פשוט סי' קכ"ט סקמ"ג תשו' שארית יהוד' ע"כ אם יסכים עמי ת"ח א' למטינא שיבוא מכשורי הכ"ד א"נ. פ"ב כאור בוקר ליום ב' טו"ב שבט תקצ"ה לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה יז

שלום וישע רב להעוסק בחוקי אלקים מחורב וחכו ממתקים וכלו ערב ה"ה י"נ הרב המאה"ג הותיק המופלג מה"ו יוסף נ"י אב"ד ור"מ דק"ק גוו"ד והגליל יע"א:

נועם יקרתו הגיעני שבוע העבר' ומרוב המון טרדות לא הי' באפשרי להשיב עד היום ואשר נזקק להלכה ולמעשה באיש א' העומד לגרש אשתו ושמו צבי המכונה הירש ושם אביו אשר בעודנה בחיים חיותו נקרא בעירו ומקומו אשר הוא גר שם בשם דוב המכונה בער אך הבן מהיותו נד ומטלטל מבית אביו חתם עצמו וגם מקרא לתורה בשם בן יששכר המכונה בער וכן נכתב בכתובה וכן נקרא לתורה בעירו שנשא אשה ושרוצה לגרשה עתה האריך מעלתו שנסתפק איך לכתוב בגט:

הנה בתשו' הרא"ש כלל י"ד קרא תגר על גט בן מומר יוסף בן שמעון וכ' על שם אביו יוסף בן שמואל ותמה עליהם איך הכשירוהו וכן כ' בפסקי מהרא"י בכמה תשובת ענין זה ויעי' יש"ש גטין פ"ד סי' כ"א ומזה פסק בש"ע סי' קכ"ט סעי' יו"ד אלא שב"י מייתי תשו' רש"י שאם נשאת לא תצא וכבר כ' מהאחרונים דלאו רש"י חתם עלה כמ"ש מהריב"ל ח"ג סי' כ"ז והטעם מבואר ברא"ש ותה"ד הנ"ל דאין אדם יכול לשנות שם אביו כי בשלו אדם רשאי ואם אמרו כן בשם אבי אביו דבני בנים הרי הם כבנים וכדכתיב לבן בן נחור ובשגם בשהמיר האב דכולי עלמא יודעין דהדרך כן הוא שאין הבן רוצה לייחס אחר הרשע וזה בעצמו הי' טעמו של לבן כמ"ש רמב"ן בתורה שהי' בתואל איש פחות מעלה ולא רצה לבן להתייחס אחריו א"כ מצינו מנהג זה בתורה אפ"ה פסלו הגט ק"ו בן בנו של ק"ו בעלמא בלי טעם שאין כח ביד הבן לשנות שמו של אביו:

וראי' ברורה לע"ד מדאמרי' שלהי ב"ב בשני יב"ש ישליש ויזכיר שם אביו וגם שם אבי אביו וקשה למה לן כולי האי לכתוב רק שם אבי אביו אע"כ דזה מיקרי שינה שמו מיהו בשמו של עצמו יכול לשנות שלשים יום כמ"ש לקמן אי"ה משא"כ בשם אביו ומעלתו כ' דמוכח מלשון הש"ס דגם אחרים יכולים לשנות שמו דאמרי' ההי' דרובא קרו לה מרים ופורתא שרה משמע אחרים קרו לה ככה האמת אגיד שגם בתשו' מבי"ט ח"ב סי' נ"ב דבר מזה ממאי דאמרי' יוסף קורין לה יוחנן אבל אין נראה לי ראי' כלל דהתם אחרים קרי לי' והוא עני להו א"כ נשתנה שמו ע"י עצמו אבל בשם אביו אם יהי' אביו כאן וקורין לו יששכר לא יעלה כי דוב שמו וא"כ מי יוכל לשנות שמו חוץ ממנו ומ"ש גם

מעלתו לחלק בין נדון דידן להא דשמעון ושמואל ולומר כיון דלישששכר ולדוב לשניהם רגילים לכנות בער אין קפידא בשינוייהם לא נ"ל כלל דעיקור קביעות השם הוא אותו שעולין בו לתורה ואידך כינוי בעלמא הוא א"כ דוב וישששכר שני שמות הם לגמרי ואין להם שום שתוף כמו שמואל ושמעון ממש אדרבא אינהו דומה עכ"פ בתחלתו בשני אותיו' שם משמעון ושמואל כמ"ש ביש"ש סברא זו משא"כ ישששכר ודוב אין להם שום שתוף ומה לי שמכנים לזה כזה וגם הכינוים אינם שווים וכי דוב אין הכינוי בער כי הוא רק פי' ולע"ז של דוב כמ"ש ב"י בחיים ביב"א וכו' שפרושו לעבען שאינינו כינוי אלא פי' השם משא"כ ישששכר בער הוא כינוי וענין אחר ממש ע"כ נ"ל פשוט אלו הי' נכתב גט כזה הי' פסול בלי ספק אמנם איך לנהוג במי שכבר הרגיל והחליף שה אבותיו כמו בנדון דידן לא גילו לנו הפוסקים בזה דנהי דאין לכתוב בן ישששכר מ"מ גם בן דוב לא יתכן ולכאורה כיון שזה הבן ניכר בין העולם בשם בן ישששכר אם יכתבו בן דוב יאמרו שאינינו זה המגרש ונ"ל דאפי' אם בשעת הדחק ומי שאין שם אבותיו ידועים ובכי האי גוני אפשר לסמוך אהעיטור שלא לכתוב שם כלל כמבואר זה בפוסקים מ"מ נ"ל דלא שפיר דמי למיעבד הכי כיון שזה ניכר וידוע לכל ועולה לתורה וחותם עצמו יום יום בשם אביו ישששכר אם נכתוב בגט רק שמו בלי שם אב יאמרו שאינינו זה כי למה לא הזכירו שם אביו כמנהג בגיטין אע"כ אחר הוא שאין שם אביו ידוע:

ולכתוב נמי בן דוב דמתקרי' ישששכר המכונה בער אינו נכון שיאמרו אין זה אותו דוב שהרי אותו אינו מתקרי' ישששכר כלל אפי' פורתא ולכתוב נמי צבי בן דוב דמתקרי' צבי בן ישששכר אינו נכון בודאי אי קאי דמתקרי' אשם צבי הי' נכון דזה צבי עיקור שמו בן דוב ומתקרי פורתא צבי בן ישששכר אבל לפי מה דקיי"ל דמתקרי' והמכונה קאי על שם האחרון א"כ יאמרו דהכל קאי על דוב עצמו שהוא נקרא צבי בן ישששכר ויהי' זה הישששכר אבי אביו של צבי הראשון וגם לכתוב שני גיטין לא מהני הכי דלא מהני אלא בשם אלי' וכדומה דממ"נ א' מהם כשר אבל הכא כל א' מהם יש לו תברא בפ"ע כי אותו שנכתב על שם ישששכר הוא שקר בעצמותו ואותו שבשם דוב אינו מוכח מתוכו במקום הכתיבה והנתינה שזה הוא ועיי' תשו' מהר"מ זיסקינד ומה שכתב עליו והשיג בית מאיר סי' קכ"ט סעי' י"ב ע"ש:

ועצה הנכונה בענין זה טרם יתן הגט ישנה שם אביו משקר לאמת ויעלה לתורה ויחתום עצמו בשטרות וכתבים בשם בן דוב באופן שיעשה פומבי לדבר בעירו מקום הכתיבה והנתינה ואחר כך כשהוחזק כן שלשים יום יגרש בשם צבי המכונה הרש בן דוב המכונה בער לבד והוא הנכון בלי פקפוק ואע"ג שכ' הרא"ש בתשו' כלל ט"ו דין ד' על גר שרצה

ליתן לעצמו שם מה שירצה ולכתוב כן כתובה והוכיח הרא"ש דזה א"א דא"כ שני יוסף בן שמעון ישנה האחד שמו ויכתוב מה שירצה יצחק בן שמעון אע"כ זה א"א היינו בשלא הוחזק אלא עתה ע"י כתיבת הכתובה רוצה להחזיק עצמו בזה השם אבל אם מחזיק עצמו פשיטא שיכול לשנות כמ"ש כל הגאונים ובשני יוסף בן שמעון בש"ס אין ה"נ אם האחד רוצה להחזיק עצמו שלשים יום בשם אחד תו ליכא שני יוסף בן שמעון בעיר הזאת אך מיירי שרוצה לכתוב היום שטר וזה א"א לשנות שמו בשעת מעשה אע"ג הראי' דמייתי לזה משלהי ב"ב כל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו כבר השבתי עליו במקום אחר דהתם אמרי' דאין לחוש לרמאות דכולי האי לא הוי מוזהר ברמאות דאי לאו שהי' שמו כן באמת לא הי' נזהר שלשים יום ואין הכרח מזה שיכול אדם לשנות שמו למה שירצה וגם אין ראי' משינוי השם שע"י חולה שנתרפא ע"י השינוי דדינא הכי לשנות שמו לקרוע גזר דינו וכקטן שנולד דמי וזה שמו אשר יקראו לו בשם השני ומ"ש המבי"ט ח"ב סי' נ"ב לחשוב חשבונות רבים דבשלשים יום קורין לו צדי"ק פעמים בשם החדש ועי"ז נתחזק ולמד זה כעין מ"ש הג"ה מיי' בשם הירושלמי בהזכרת הטל ע"ש ולא נ"ל נכון וגם ערבך ערבא צריך כמ"ש במקום אחר מ"מ הכא שהאמת כן הוא דשם אביו דוב והוא שהחזיק בשקר בשם ישכר והנחה מונחת שאין אדם יכול לשנות שם אביו ורק להוציא מלב בני עיר הכתיבה והנתינה ולהחזיקה בשם האמתי בוודאי די למיעבד פומבי ופרסום לכל באי שער עירו לקרותו בתורה ולחתום עצמו שלשים יום בשם בן דוב המכונה בער ואח"כ יגרש אשתו בזה השם וכן נלע"ד נכון בעזה"י בלי פקפוק ואין להאריך וה' שנותיו יאריך כנפשו היפה ונפש א"נ: פ"ב יום ה' ט"ו שבט תקע"ה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יח

תיתי שלמא רבא משמיא וחיי אריכא לריכא בר ריכא ה"ה תלמידי הותיק הרב המאה"ג המופלג החרוץ מהו' מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק באיי יע"א:

שמחתי כשמחת בקציר בהגיעני יקרת מכתבו הלום ראיתי כי רוטפש בשרו מנוער ולא יאונה אליו רעה וצער ה' יחייהו ויקיימהו ובישועתו יראהו בית לבנון יער והוא עומד בין ההדסים זקנים יושבי שער ישמח לבי גם אני תגל כבודי בכבודו יהא רעוא דתירום רישי' אכולא כרכא אמן:

ע"ד שם משה יהודה המכונה משה ליב לפי דעת נודע ביהודא כרך ב' סי' קי"ט דלא כב"ש שכ' לכתוב המכונה ליב דהמכונה קאי אבתרא ועל זה דחה הגאון מדכתיב בד"מ

סי' קכ"ט אות כ"א דלאיש קורין מכונה בסגול ולאשה בקמץ ש"מ דקאי אהגוף ולא אהשם דשם הוא לשון זכר ולעולם הי' לנקוד בסגול:

ועל זה כ' מעלתו דאפי' קאי אהגוף מ"מ משה יהודה אינינו שם א' שהגוף הזה נקרא בשניהם בשם א' אלא נקרא משה וגם נקרא יהודה ומשום כן מותר לחלקם בב' שיטות כי יש לגוף הזה ב' שמות וא"כ יהודה המכונה קאי אהגוף שבשמו יהודה הוא מכונה ליב ומייתי ראי' מתוספתא דמייתי ר"ן פ"ב דקידושין אמתני' התקדש לי בכוס זה של יין ע"מ שאני יוסף ונמצא יוסף ושמעון ה"ז מקודשת ע"מ שאינו אלא יוסף ונמצא יוסף ושמעון אינה מקודשת וכן הוא בש"ע סי' ל"ה סעיף ל"ג: וע"כ מיירי בנקרא שניהם במקום א' ואפ"ה מקודשת ברישא דאי ס"ד דמיירי בשני מקומות אבל נקרא יוסף ושמעון בפ"א אינה מקודשת א"כ לפליג וליתנא בדידי' בין נקרא כן בפ"א לנקרא פעמים כן ופעם כן אע"כ מיירי אפי' נקרא כן פ"א בשני השמות יוסף שמעון ואפ"ה מקודשת ואמאי הא ע"מ שאני יוסף קאמר והוא נקרא יוסף שמעון אע"כ כל א' שם בפ"ע הוא אלו דבריו ואני אומר מהתוספתא אין ראי' כלל דבלי ספק מיירי בקרי לי' טובא יוסף ופורתא שמעון ולא בפ"א יוסף שמעון ועל זה מורה וי"ו ושמעון שהוא וי"ו העיטוף וגם וי"ו מחלקת ור"ל פעם כן ופעם כן אלו הי' קורין לו ב' השמות בפ"א הי' לו לומר יוסף שמעון אע"כ מיירי דוקא טובא יוסף ופורתא שמעון אבל אי קורין לו טובא שמעון ופורתא יוסף וא"כ הרי הוא שמעון יוסף אינה מקודשת ועיין גט פשוט ס"ק ס"ג והה"נ כשנקרא בשני שמות יחד מקודשת והא דלא מפליג מיני' ובי' בין נקרא בשני השמות יחד או שנקרא שמעון טובא ויוסף פורתא משום דהברייתא לא באה אלא להורות בדיני תנאי בין אומר אלא ובין לא אומר אלא וכן איתא שם לענין בשם ובורסקי ובן עיר ובן כרך ולא אתי' לאורוי בדיני שמות ועוד נ"ל דלפנים לא הי' נוהגין לקרות בשני שמות בבת א' כי חדשים מקרוב באו ואפי' יעקב אבינו ע"ה לא מצינו שנקרא יעקב ישראל בפ"א ולא מצינו בכל השמות שבתנ"ך וש"ס ופוסקים שיקרא א' בב"א ב' שמות ביחד ושלהי יבמות כך קורין אותי בעירי יוחנן בן יונתן ארי' ונראה דהאי ארי' אינינו שם עצם כלל כ"א תואר משפחה על שם גבורתם ונקרא כן האב וגם הבן ע"ש זולת אבא שאול אבא יודן אבא גורין דאבא הוא שם בפ"ע ואינך הוה שם בפ"ע והי' נקראים מ"מ נ"ל מדלא מצאתי כן אלא עם צירוף אבא יראה שהוא שם א' כמו פדה צור גמליאל אבא יודן רב של יהודים וכדומה וכן משמע בישש"ש שכ' מעשה שהאב רוצה לקרות הבן בשם אביו מאיר והאם רצתה לקרותו בשם אביה יאיר ומזה נולד שם חדש שניאור ר"ל שני מיני אור מאיר ויאיר וקשה ה"ל לקרותו מאיר יאיר אע"כ לא נהגו כן בזמנו עדיין וכן בספר נחלת שבעה העיד ע"ד הפלא

שהוא ראה אנשים שהי' נקראים בב' שמות יחד ש"מ דלפנים לא הוו שכיחי ועיין רמ"א סי' קכ"ט סעי' י"ד ובס' גט פשוט ס"ק ס"ג כ' דשם טוב הוא מצורף משם בן נח וטוב גואל של רות ע"ש ומ"ש מעלתו דא"נ קאי הכינוי על השם מ"מ שייך לחלק בין זכר לנקבה דשם נקבה בעצמה הוא לשון נקבה. וכן נלע"ד דהכינוי קאי אהשם כמ"ש בשרשים של רד"ק בשרש כנה שהוא ענין כסות והעלם השם ובשם ישראל יכנה פי' יכסה שמו ויאמר כי ישראל הוא ואל אדם לא אכנה לא אכסה שמך אם רשע אתה ולא אשא פניך ע"ש ש"מ דקאי אהשם וע"כ צ"ל מ"ש רמ"א לקרות לזכר מכונה בסגול ולנקבה בקמץ ע"כ היינו משום שהשם גופי' הוא לשון נקבה כגון לזכר שר ולנקבה שרה לזכר סוכה ולנקבה יסכה חן חנה וכדומה. וראיתי להזכיר דבר חדוש שראיתי בערוך ערך כן שכ' אמתני' דמגלה המכנה בעריות שאומר ערות אביו וערות אמו שלא לנוכח דבקרא כתיב אביך והוא מכנה אביו וזה אסור דמשנה הקרא מאשר כתבו מרע"ה בתורה יע"ש בפנים שזה כוונתו אעפ"י שאינו לשונו ממש יראה שכוונתו לפרשו כמו בשבועת העדות אל יככה דאמרי' כנה יע"ש דף ל"ו אבל הוא תימא דבש"ס מגלה ס"פ הקורא עומד מבואר תני רב יוסף קלון אביו וקלון אמו וצע"ג ואולי י"ל דבקורא ומכונה הקרא מנוכח לנסתר מבואר שדעתו לפרש קלון אביו ואמו וזה נראה גנאי לחברו שקרא נגדו ומזהירו שלא יגלה קלונו של אביו כאלו יש לו לאביו שמץ פסול וגנאי ומשו"ה מכנה. דאלו מפרשו כפשוטו שמזהיר שלא יבוא על אמו אין זה גנאי לחבירו כמו שנאמר נגדו לא תנאף ולא תגנוב אע"כ שמפרש קלון אביו כנ"ל זולת זה לא ידעתי לפרש:

נחזור להנ"ל דמ"מ נ"ל לכתחלה לכתוב כרצון הגאון נב"י ומאן דעביד הכי בודאי לא משתבש וכן שמעתי שנטה דעת הגאון מה"ו משולם זצ"ל אלא למעשה לא רצה לחלק על הב"ש כיון שאז לא נתפשט ס' נב"י כרך ב' וכן שמעתי גאון א' עשה מעשה טרם שנתפשט ספר הנ"ל וכן נ"ל ומ"ש הגאון נב"י עוד בשם מאיר יהודה המכונה מייאיר ליב יראה דבשם מאיר לחוד יודה שאין צריך לכתוב כינוי מייאיר דודאי לא גרע מיצחק חקין וכמ"ש ביש"ש דלא דמי לשרה שארקה דאשה שאינה עולה לתורה כל שנשתנה העברת השם צריך לכתוב אעפ"י שהוא קיצר השם משא"כ באיש שעולה לתורה בשם יצחק וכ"כ באבר ועברלין ע"ש וה"ה ומכ"ש בשם מאיר מייאיר אך הכא שנקרא מאיר יהודה המכונה וכו' אי יכתוב גם פעם השנית מאיר אינו נכון שהרי באמת מכונה מייאיר ליב ע"כ צריך לכתוב מייאיר ליב ולפ"ז הה"נ בכל כיוצא בזה צריך לכתוב יצחק יהודה המכונה חקין ליב איצק ליב וכדומה וגם זה נלע"ד נכון:

מ"ש בשם ראכלי יפה כ' ומרוב טרדות כתבתי בנחיצה רבה ותנוח דעות הרמה בזה מסתמא כבר הגיע לידו מכתבי השני' וד"ל: פ"ב נגהי ליום עש"ק ט' טבת תקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יט

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המאה"ג המופלג ומפורסים תל תלפיות זית רענן יפה פרי תואר משובח ומפואר כש"ת מו"ה איצק נ"י אב"ד ור"מ דק"ק קראלא יע"א:

נעימות ימין צדקו הגיעני אודות שנשאל לפני פר"מ על ת"ח א' שסידר גט עם ב"ד ואחר זמן נמצא שנכתב דיהוי ליכי מנאי חסר יו"ד וכתב מנא במקום מנאי ויש טורח גדול להשתדל גט אחר ואיכא חששא שהמגרש לא יתרצה כ"א בריצוי כסף ולאשה אין כל והעולה על כלם זילותא דב"ד וכבוד ת"ח המסדר שלא יהי' לבוז ח"ו:

יאמר נא להרב המסדר בדבר גדול כזה ראוי להיות מתון מתון ואח"זל ד' מאה זוזי שוי' וכוונתם לפע"ד כי מתון לשון המתנה ולא להיות נפחז ונמהר ומאתן פי' מאתים וההפרש במבטא בין מתון למאתן היא רק המשכת הברת האל"ף והנשחז ונמהר ואינו מדקדק להמשיך הברת האלף אינו ניכר בין מתון למאתן נמצא ההפרש בין מתון מתון ב' פעמים למאתן מאתן ב' פעמים יש הבדל ב' מאות ולעולם יהי' רגיל להיות סופר האותיות ומונה כדרך שאנו מינין כאן בפ"ב מתא הרבנים יש לפניהם גט או סדר הגט ואני קורא לפניהם הגט הנכתב וע"ד משל ברביעי אומר ברביעי מלא יו"ד ושוב אומר פעם שנית ברביעי בי"ת רי"ש בי"ת יו"ד עי"ן יו"ד וכן מרישא לסיפא כל תיבה וכל אות ואות והשומעי' משגיחים אם לא ימצאו שום השחתה ובאופן זה רחוק שימצא טעות כנ"ל ובכל התיקונים הללו צריך סיעתא דשמיא להנצל משגיאה וה' יצילנו:

והנה חזרתי על כל צדדי קולא ולא מזיגנא רישא אבי סדיא עד דמהפכינא בזכותי' דת"ח ולא מצאתי דבר שראוי לסמוך עלי' להחליט לקולא אך לא אחליט להחמיר כי אולי ימצא מי שלבו רחב ויתיר האשה אין אני חולק עלי' וגם לא יהי' לי חלק עמו ומ"מ אפתח פתח כחודו של מחט אולי יבוא אחר ויפתחנו כפתחו של אולם:

הרב"י סי' קכ"ו מייתי טופסי קדמוני' יש כ' בהן מינאי ביו"ד אחר המ"ם ויש בלא יו"ד וכ' שם בד"מ אות ל"א שאם כ' מינאי ביו"ד אין לפוסלו וכן הוא בש"ע סי' קכ"ו סעיף מ"ד ומהריב"ל ח"ג סי' ס"ט כ' אע"ג דמינאי ביו"ד יש לטעות מינאי כאלו אומר שזה יהי' גט פטורי' מאיש ששמו ינאי מ"מ מדלא הזכירו אביי כמו ודין בלא יו"ד דלא לשתמע דין ולא אמר נמי הך ש"מ ליכא קפידא ויען כי בכל הני חששות דאביי כמו יו"ד ודין ה' דמהך וי"ו דתרוכין וכדומה יש ג' שטות לרמב"ם פסול לגמרי ולעיטור וסיעתו דוקא כשבעל

בעצמו כותב ומערער אח"כ שלכך נתכוון אבל כשצוה לסופר לכותבו כדינו וטעה ליכא למיחש בדיעבד עכ"פ והרא"ש הקיל יותר בתשובה דאם נתגרשה בגט זה תנשא דחייש משום זילותא ומכ"ש אם קשה להשיג גט אחר והשתא נהי בגוף פלוגתתם אין להכניס ראש להקל מ"מ בהך מינאי שלא הזכירו אביי נהי שאנו כותבי' בלא יו"ד דלא לשתמע ינאי מ"מ אם כבר נתגרשה ואיכא קצת דחק יש לסמוך אהנ"ל דתלינן בט"ס והלא אין כאן ערעור ע"ש ולכאורה אין זה ענין לכאן בשלמא התם מנאי פירושו ממני כדאיתא ר"פ כיצד מעברין (עירובין נ"ג ע"ב) תפלא הות לי וגנבוך מין אך יש לפרש ג"כ מינאי א"כ ה"ל לאביי לאשמועינן דלא לכתוב מלא אע"כ לא חשש אביי להא וטעמא נ"ל משום דליכא למיחש שמי ששמו ינאי גירש את זו שאין אדם מגרש אשת חברו עיין נדרים וי"ו ע"א [וגם אביי לא פליג על סברא זו אע"ג דאליבא דרבא אתמר התם ע"ש] וכיון שגם מינאי משמע ממני הוי שפיר מוכח מתוכו וידים מוכיחות שאותו הנזכר בתחלת הגט הוא המגרש את האשה ממנו:

אבל הכא מה הי' לו לאביי לומר שיכתוב מנאי ביו"ד בסוף וכי הי' צריך לומר שיכתוב פטורין בפ"א בתחלה והלא מנא בלא יו"ד אין לו משמעות ממני כלל אלא מנא דכשר למיקני' בי' כאלו כונתו וזה יהי' ליך חפץ גירושין ולא הי' צריך אביי לאומרו ופסול מק"ו דיו"ד וזי"ן ולא הי' צריך להזכירו כלל:

אלא יש קצת מקום לפמ"ש בסדר גט של מהר"י מינץ סי' קי"ד מנאי מ"ם חירק נון פתח וחירק תחת האלף וכן ראוי לקרותו עכ"ל וכן נוהגין במדינתינו אך בס' גט פשוט כ' על זה ולא ראיתי קורין תיבת מנאי רק חירק תחת המ"ם ונו"ן פתוחה לבד ע"ש מנאי והנה בס' ששה זרעוני ערוגה להגאון מה' זלמן עמריך זצ"ל קורא תגר מאוד על הקורין ומדגישין יו"ד שאחר הפתח וקמץ כגון חי שמדגישין היו"ד וכ' ראיות גדולות דלא כן הוא אלא היו"ד אינה נקראת ונרגשת כלל והיא נח נסתר וא' מראיותיו מהגאון מנחם עזרי' שכ' בס' עשרה מאמרות דשם אדני ית"ש ר"ת ארי' דוב נמר ולא חשש ליו"ד שבסוף כיון שהוא נח ואינו נקרא ולא נרגש במבטא וכ"כ שם בס' קול יהודה בפי' לעשרה מאמרות נמצא לפי דבריו אין הפרש בקריאה בין מנאי ביו"ד בסוף או בלא יו"ד ופשיטא דלכל הפחות איכא ס"ד להקל וא"כ ה"ל לאביי להזכירו דלכתוב ביו"ד דלא לשתמע מנא וחפץ אע"כ ליכא קפידא כמו במינאי ביו"ד אחר מ"ם זהו מה שיש להמציא קולא:

אך דברי הגאון הנ"ל גופי' מפוקפקים והוא עצמו הקשה לנפשי' א"כ מה בין שרי לשרה דדוחק לומר לא תקרא שמה שרי בכתיבה קאמר או בכוונת הקורא מכוון שמה בה"י ולא ביו"ד זה דוחק ואני אומר קצת יש הכרח לדוחק הזה דהרי ע"כ אותה הנבואה שבסוף

פרשת לך לך שרה שמה ונתתי ממנה לך בן לא אמר אברהם לשרה דאל"ה לא הוי צחקה על דברי המלאך וכ"כ רמב"ן ר"פ וירא שם והשתא כיון שלא א"ל שנשתנה שמה איך לא הי' כפלא בעיני' דברי המלאך איה שרה אשתך והלא שרי שמה ולא שרה אע"כ אין להבחין בדיבור בין שרי לשרה רק בכתיבה ובכוונת מכוון מ"מ מי יסמוך על סברות אלו לעשות מעשה להתיר א"א:

ועוד תינח לבעל גט פשוט הנ"ל אבל למנהגינו שקורין כמהר"י מינץ מנאי בחירק תחת האלף ליכא למימר כנ"ל דלא מצינו מנאי בלא יו"ד ולכאורה נראה דהאי איתתא גלילאי דפ' כיצד מעברין הנ"ל בודאי לא אמרה דגנבוך מין בלי כינוי ממי גנבוה אלא הנו"ן אמרה קמוצה או פתוחה לספרדים ואמרה גנבך מינָ ולהיות לשונם קלילא ולא דייקא בלישנא לא הדגישה שיהי' המובן מינאי באלף יו"ד נחה לבסוף אלא הי' נשמע בחפזה לדבר כאלו אין כאן אל"ף יו"ד כלל רק מינָ ומפירש"י שם מבואר דווקא מלשון גנבוך מייתי ש"ס ולא מלשון מין ש"מ דנכון לדבר כן אלא די"ל המדגש מין ביו"ד לא משתמע מנא דכשר למקני' א"כ אין הפסד כ"כ בקוראו מינָ אבל מנא בלא יו"ד קמא ולא יו"ד בתרא לא ע"כ ידי מסולקת מפסק זה ואני אינימי אוסר ולא מתיר ומי שדעתו רחבה מדעתינו רשות נתנה לדון ולהורות בזה והרני חותם באהבה רבה א"נ. פ"ב נגהי ליום ד' ער"ח כסליו תקי"ף לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כ

שלום וכ"ט לידידי תלמידי הרב המופלג הותיק כש"ת מו"ה אליעזר סג"ל נ"י הורוויץ יושב בשבת תחכמוני לעדת ה' במקהלות ווין הבירה:

נפשו היפה בשאלתו ע"ד אשר לפנים בישראל שם עריסתו שמואל הירץ וכן חתם עצמו באגרותי' ושטרותי' לעולם אך בעלייתו לתורה וכן בפי כל העולם לא נקרא רק בשם שמואל לחוד ועתה בא לגרש אשתו הישראלית עפ"י פקודת השררה איך יכתוב בגט והנה הט"ז כ' בשם לאזר וחתם עצמו אלעזר בטעות וז"ל לא אזלינן בתר טעותו בחתימה אלא בתר הבירור דקריאות ס"ת ובין הבריות היא עיקור וחתימה אינו בכלל קריאה למכתב בשביל זה דמתקרי' עכ"ל:

והגאון מוהר"ז מרגליות ז"ל בטיב גיטין אות א' מסתפק בכוונתו דאפשר דלא צריך למכתב בשביל זה דמתקרי' או אפשר דלא יתכן לכתוב דמתקרי' שהרי לא נקרא אלא חותם עצמו וזה אינינו קריאה ואם כותב דמתקרי' כותב שקר ואינינו אותו המגרש ושם באות א' ס"ק ל"ה כ' בדרך אפשר דלא אמרו ט"ז אלא בחותם בטעות אבל עכ"פ נקרא בשם עריסה כך צריך לכתוב דמתקרי' ושוב בסמ"ק משמע מלשונו שהחליט כן ומשמע

שם הסכמתו ג' דינים יש אי בטעות חתם כך אין לכתוב דמתקרי' דלא מקרי כך וקפידא איכא בדבר ואז שם עריסתו הי' כך צריך לכתוב דמתקרי' כיון שחותם כן עכ"פ שכ"ע אינם קורי' ולא עולה לס"ת בשם זה ואי גם מעריסה לא נקרא א"כ חתם עצמו כן בכוונה ולא בטעות יש ליתן ב' גיטין זה העולה מכוונת המ"ק שם אך בסוף הספר בכללי' בסעיף כ' דף ל"ג ע"א כ' בסוף הס"ק בין ב' חצאי עגולים וז"ל וכותבי' ע"ש החתימה דמתקרי' בכה"ג שיש שקורי' אותו ג"כ כמו שכותב ואם אין קוראי' אותו כלל בשם זה שהוא חותם רק ששם העריסה הי' כן עמ"ש שם סמ"ק הנ"ל אם כותבי' בשביל שנקרא בעריסה וחותם דמתקרי' כיון שבקריאה נשתקע עכ"ל והנה תברא לגזיזי' והדר בי' ממ"ש דהרי גם בלא נקרא כלל נמי כ' שם שכותב דמתקרי' וצ"ע. ונראה דהי' רפיא ביד הגאון ז"ל וצ"ע לשונו שכ' בשמות עיירות סוף ס"ק וי"ו ועיי"ש כאלו ברור לו דאזלינן בתר חתימתו אפי' נשתקע שמו לגמרי ע"ש:

ואמנם בעיקור דברי הט"ז צל"ע מאי דפשטא לי' על כתיבתו וחתימתו בשטרות לא שייך לשון קריאה ואמאי לא כל הקורא האגרת והשטרות והמכתבים שבינו לבין חברו קורא אני פלוני בן פלוני ולמה לא שייך על זה דמתקרי' הלא כל תורה שבכתב נקרא בלשוננו מקרא ויש אם למקרא שקוראים מה שנכתב לפנינו ולפעמים יש קרינן ולא כתבינן או בהיפוך והמקרא נגד המסורות כגון שבועים שבעים ריש סנהדרין זהו רק מקרא ולא נכתב אבל עכ"פ כל התורה נקרא מקראות על שם כך והכי נמי כל הקורא כתבי' קורא שמו כנ"ל ואמאי לא יוצדק לשון דמתקרי' על חתימתו ע"כ נראה לפע"ד דהט"ז לא קאמר אלא שאין צורך למכתב דמתקרי' וקאי אעיקור הדין דנובע מש"ס דגיטין ל"ד ע"ב ההוא דהוה קרו לי' מרים ופורתא שרה וכו' ומשמע התם שלא הצריכו תקנה אלא דהוה קרו לה ולא שייך קרו לה אלא שקוראי' לו ובא אבל לא שקוראי' לו מתוך הכתב אשר נכתב ונחתם ולא מצינו שהצריכו חז"ל לחוש לאותו השם דלא מצינו אלא דקרו לה זהו נראה בדעת הט"ז אבל אם כתבו אינו מפסיד ויתפרש דמתקרי' מתוך הכתב ומקרא מלא דבר הכתוב ויהי כקרוא המלך את הספר:

והיות כי גם הגאון מהר"ז ז"ל נסתפק בכוונת הט"ז לא שבקינן ספיקתו מפני וודאי שלנו ונהי דאלו לא נקרא בשם העריסה כלל לא אחליט מ"מ בנקרא עכ"פ בשם עריסתו כך שמשמע מדברי הגאון הנ"ל לכתוב דמתקרי' ולא ליתן ב' גיטין לא אחוש למאי דלא משמע בכללים שלו ובפרט בגט מומר שקשה להשתדל ב' גיטין ע"כ יכתוב שמואל דמתקרי' שמואל הירץ. וצריך לכתוב גם וכל שום וחניכא בגט מומר ושם אבי האשה אין ספק לכתוב יהושע הכהן המכונה העשיל וזה פשוט:

ושם העיר יעיין בטיב גיטין בשמות העיירות ס"ק ל"א ולעיל מיני' ססק"ד וזכות אבותי' יעמדו לו להנחהו במעגלי צדק כנפשו ונפש א"נ לנצח: פ"ב נגהי ליום עש"ק כ"ג מרחשון תק"ף לפ"ק:
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כא

שלום וכ"ט לה"ה הרב הגאון המופלג זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו מפואר ומהולל כבוד ק"ש תפארתו מה"ו שאול לאנדא נ"י:

יקרת קדשו הגיעני בזמנו ולא הי' ראוי להשיב מתרי טעמא א' אחריות דאחריני ובאתרא דרב אב"ד קבוע במקומו לא קבילנא עלי שנית הענין עצמו שמות גיטין אני מונע מלהכניס עצמי בדברים שאין להם שורש בש"ס וגדולי אחרונים אשר מימיהם אנו שותים מלאו גוילים מזה ובאמת מעיקור דין תורה אדם החותם עצמו בשטרותיו וח"כ וכל עניניו בשם ידוע ואם ילוה או יקנה וימכו' בשטר בזה השם יתעביד לי' דינא ואם יכתוב כמו שרגילי' לכתוב בגט דמתקרי כך או מכונה כך לא יתקבלו השטרות ההם וא"כ למה יפסל הגט אם נכתב בזה"ל אין לך מוכח מתוכו יותר מזה ואדרבא בלשון שכותבי' בגט אינו ניכר לרוב בני אדם אך יען כ' בספרי' לפי זמניהם כללים ששם שעולה בתורה היא עיקור ואידך מכונה או דמתקרי או שם שנשתנה ע"י חולי וכדומה עי"ז כבר נתקבל כן בכל התפוצה ויודע שעניני גיטין משונה משארי שטרות ואם ישונה יוצאי' עליו לעז וע"ז בנוי כל עניני שמות אנשים ועיירות ונהרים וק' בעיני להכניס עצמי ולכלות זמן בחיפוש דברים אלו אמנם לגדולת הדר"ג המבקש אכתוב דעתי כאשר הייתי עושה אם הי' מעשה כזה בא לפני אבל לא אכניס עצמי במחלוקות ולעשות סנגורי':

הנה שם זימל לא נזכר שם הקודש שלו ובקהלותינו קורי' לתורה משולם ובס"ש כ' שמעון מכונה זימלן וכ' בס' טיב גיטין שבתשו' מהר"י סי' קמ"ז כ' על זומלן שנטל ממנו עטרת החבר ויקרא בתורה שמואל בלי חבר משמע שקראו שם קודש של זומלן שמואל אמת כן הוא בסוף התשובה ובתחלת התשובה שם כ' שיקרא זימלין דמתקריא בנימין ולא ידעתי מה אידון בי':

והנה אין ספק אצלי שאין אב קורא שם בנו בשעת מלתו בשם חול לבד בלי שם קדש אך לפעמים יאמר צבי הרש וכוונתו המכונה הרש ולתורה יקרא צבי לבד וכן כולם והנה אם הי' מבורר שהאב קרא שם בנו נפתלי זימל והי' כוונתו כנ"ל אין הפסד במ"ש המכונה זימל אע"ג דאינו יוצא משם נפתלי וכן דעת רוב האחרונים וכן נהגו ועיי' תשו' בית אפרים שהביא הדר"ג אך אם לא יודע להבן שם הקודש שנתן לו בשעת מילה אלא

הי' הוא מעצמו כשנתגדל ציוה לקרותו לתורה נפתלי א"כ אין ענין לשם זימל עם שם נפתלי שהרי קדם לו י"ג שנה אך כיון שהסכימו המחברים בשם שעולה בתורה הוא עיקור ושם של חול כמו פורתא ע"כ יכתוב נפתלי דמתקרי זימל ומספק יתנו עוד גט אחר אבל לכתוב שניהם אין דעתי נוטה כלל ולדעתי יכול לברר ספק זה אם יחקרו אחר מי נקרא זימל וממי יצא שם זה ואיך נקרא לתורה אותו שנקרא שמו עליו זהו דעתי העניי' בענין זה ולהד"ג משפט הבחירה ואחתום בברכה: פ"ב יום ד' בטוב שבט תקצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כב

שנית להחכם הנ"ל:

גי"ה הגיעני והנה דלה דלה ואשכח מרגניתא שם זמה בד"ה א' קפיטל ויו ומזה נ"ל לפר"מ כ"ת דזימל הוא שם קטנות משם זמה וע"כ אין לכתוב המכונה זימל כ"א דמתקרי' אומר אני לו יהי' כדבריו אין נפקותא לשעבר כי עד היום הזה לא נתגלה זה לכל רושמי שמות גיטין ומר מציאה מצא ואם האמת אתו מצוה לפרסמו בדפוס בספר א' למען ידעו מכאן ואילך כל הקורא בנו זימל שהוא צומח מזמה אבל עד עכשיו לא ידעו מזה והי' כינוי לשם אחר או לשמעון ושמואל ונפתלי ולכל מה שירצה וכבר כתבתי כי כל הענינים הללו אינם תורה אלא הסכמה בעלמא וע"י ההסכמה נעשה מוכח מתוכו ונשמר מלעז ג"כ ואם ישונה דבר לא יהי' מוכח מתוכו שזהו המגרש וגם ללועזי' בלעז שאין זה המגרש:

וכל זה אנו צריכי' אם נניח שהדין עמו שזימל הוא קטנות משם זמה אבל רחוק מאוד בעיני שיקרא אדם מישראל שם בנו זמה שהוא עצת חטאין ואפי' כידור שאין במשמעותו דבר רע רק לשון הקרא כי דור תהפוכות דסמוך כידור לתהפוכות [וה"נ הומ"ל כי דור ישרים יבורך ומ"מ כיון שנזכר בקרא לרעה] דייק ר"מ שמו כמבואר פיה"כ ונותני' שם זה לממזר כמבואר בש"ע הל' מילה מכ"ש שם זמה שהשם עצמו מגונה דהכי מסיק רבא במס' ע"ז י"ז ע"ב דרבנן הוה ס"ל דזמה לשון עצה ותרגום אונקלס מוסיף תיבת חטאין כך הוה ס"ד ומסיק רבא דליתא אלא זמה גופי' ר"ל עצת חטאי' וכתיב ותוסרנה כל הנשים ולא העשינה כמזמתיכם לא יעלה על דעת ישראל לקרוא שמו בשם זה ובית לוי שקרא בנו זמה אולי לא ידעו עדיין מה שאמר דהע"ה ברה"ק אשר שם שמות בארץ ולא נזהרו שהרי קראו בנו קרח והוא שם אלופי אדום ולא נזהרו בושם רשעים ירקב וחזי מה עלתה בי' בקרח עוד נמצא בד"ה הנ"ל בבני לוי שם שאול לא ידעתי אם הוא זה נקרא קודם שאול בחיר ה' או אחריו יהי' איך שיהי' לא נזהרו לקרוא בשם שאול מרחובות

הנהר ממלכי אדום אשר מלכו לפני מלוך מלך לבני ישראל ושאול בן הכנענית עיי' מס' סנהדרין פ"ב ע"ב ועיי' מ"ש טיב גיטין בשם שאול שרגילין לקרותו שואל ואין ספק שהוא מטעם הנ"ל וחנה קראה בנה שמואל כי מה' שאלתיו ולא קראתו שאול מלשון שאלתיו והפסיק' התיבה במ"ם אין ספק אצלי כי היתה נזהרת בזה מטעם הנ"ל וקיש אבי שאול לא נזהר וחזי מה עלתה בי' וכי האי גווני בש"ס ס"פ בא לו גבי דואג בן יוסף עכ"פ אין ללמוד מדורות הראשונים וחלילה שיקרא אדם שמו זמה:

איברא בנידן שלפנינו כבר כתבתי לפרמכ"ת נ"י כפי שנכתב לי מחבורת ת"ח משם וגם עתה מהגאב"ד בעצמו שהגט ניתן עפ"י הרב הגאב"ד נ"י ושהוא בדק ומצא שם כמה בני אדם שנקראים לתורה נפתלי וכינוי יש להם זימל וא' מהם מקרובי המגרש וממשפחתו אשר כפי הנראה שאביו של זה קרא לו כן מעתה אין לפקפק והפקפוק הוא נפתלי נפתל ומעקש וגדולה מזה בעובדא דמהרי"ל המועתק בטיב גיטין סוף שמות אנשים ס"ק כ"ד בשם זלמן שמרי' שסמך על שמצא במצבת קברי משפחתו חקוק שם זה וכה הי' דברי בתשובתי הראשונה לבדוק בבני משפחתו ועובדא הוה פה בא' שגירש ושם אביו אלי' וצריכי' ב' גיטין א' אלי' בויו והשני בלא ויו והראשון בויו עיקר כיון שרוב אלי' דקרא בויו כמבואר כל זה במקומו אמנם חקרתי על משפחת המגרש ממי יצא להם שם זה ועל שם מי נקרא ונתברר שהי' ממשפחת הגאון אלי' רבה ז"ל וראיתי בספרו אלי' זוטא שיר חרוזי' שחיבר המחבר ז"ל ראשית חרוזי' אלי' בלא ויו ומשו"ה הסכמתי ליתן גט הראשון בלא ויו והוא העיקור וגם השני בויו וכשהוצעתי הדברים לפני מו"ח הגאון דק"ק פוזנא קלסי' [ע"ל סי' כ"ו] והכא בנידן שלפנינו אין נדנוד חשש והמערער יחוש לעצמו:

אמנם לדין במקום אחר כיוצא בזה אלו לא נמצא בשום מקום שם כזה ואלו לא מצא מהרי"ל שם במשפחתו וידעי' בוודאי שלא נשתנה ע"י חולי כי לא חלה מעולם ואך רק הוא בעצמו לא ידע לקרות עצמו לתורה וקרא שמו שמרי' אין ספק אצלי שהי' צריך לכתוב שמרי' דמתקרי זלמן דכיון שניתן לו שם זלמן בעריסה ושוב נתחדש שם שמרי' לא שייך לומר שם הראשון יהי' טפל להשני וע"כ לא קאמר מהר"י מינץ אשר רמז עליו ב"ש סי' קכ"ט סק"ל ובנב"י סי' קי"ט הוא לא מיירי אלא בנשתנה מחמת חולי דדעת המברכים לעקור שמו לגמרי ולקבוע לו שם אחר ואז נעשה זלמן מכונה לשם שמרי' השני ובכל זאת רצה הגאון נב"י לכתוב דמתקרי' לולי שהר"י מינץ לא כ"כ והגאון מהרז"מ בטיב גיטין דף מ"ח סק"ה מחזיק בדעת נב"י דלא כמהר"י מינץ אבל בלא נשתנה מחמת חולי אלא מחמת שלא ידע לו שם קודש וחידש שם לעצמו פשוט שאין לעשות הראשון טפל להשני והב"ש סק"ל דדחה דברי הב"ח מפני שאין משמע כן בתשובה

מהר"י מינץ ורמ"א היינו במחמת חולי אבל לא שלא מחמת חולי ודוחק לאוקמי בגוני דילן שנשכח שמו הקודש וברר לעצמו שם שאין לו שום שייכות והלא הי' יכול למצוא שם השייך לזלמן המבורר לכל עולם ומה לו אצל שמרי' אע"כ ע"י חולי ועקורי קא עקר שמו הראשון אבל אל"ה הריני עומד במקומי שיש לכתוב נפתלי דמתקרי זימל:

והגאב"ד דלכון הראה לי מקום בס' בית מאיר סי' קכ"ט סוף סי"ב שכ' בנימין המכונה וואלף אע"ג דשם וואלף הי' לו מקדמת דנא ושם בנימין נתחדש לו עכשיו הנה אם כוונת הבית מאיר הי' כך אינני מודה לו ואינני חוזר בי בלי טעם וראי' אך יש ליישב דהתם נמי ברצון קא עקר שניהם ומחדש לו שם חדש ופנים חדשות ורוצה לעקור הכל כדי שלא יהי' נראה שינוי וחידש בעיני העולם לכתוב דמתקרי' וואלף ע"כ טוב לעקור גם שם הראשון כדי לכנות לבנימין שם וואלף אך מ"ש לי עוד הגאב"ד נ"י דכיון שמתחלה ניתן לו זימל לכינוי כי בוודאי ניתן לו שם קודש בשעת המילה א"כ לעולם שם זימל מכונה היא לא לשם נפתלי המחודש אלא לגברא שכבר הוכיחו הגאון נב"י וטיב גיטין בבית אפרים דמכונה קאי אגברא נמצא שם זימל הוא כינוי דהאי גברא ישתנה שמו הקודם דכמה אנפי' מ"מ כינוי דהאי גברא היא זימל ולכאורה דבר שכלי אמר וראוי' לו מ"מ לדינא אינני מודה דאע"ג דהאמת הוא דהכינוי קאי אגברא שנתכנה בזה השם להיותו טפל לשם עצם שלו מ"מ אי ליכא שם העצם נכנס זה תחתיו לשם העצם הגע עצמך אי נשתקע מזימל זה שמו הקודש לגמרי ולא ידענא מה הי' לו והי' מגרש אשתו היאמר אדם שנכתב ביום פלוני גירש המכונה זימל את אשתו זה לא יעלה על לב אלא היינו כותבי' גירש זימל את אשתו מפני שאיניני כינוי אלא עם צירוף שמו הראשון שעי"ז השם העצם ההוא נתכנה בשם הטפל השני אבל כשנשתקע הראשון נכנס שני תחתיו ונעשה ראשון ומעתה כשמחדש לו שם אחר נפתלי אזי כותבי' נפתלי דמתקרי זימל:

ברם נאמן עלי הדיין הרב הגאב"ד ומי יהרהר ח"ו ובפרט בדבר המבואר וגלוי במקומו שיש נקראים שם כך ונמצא כן במשפחת המגרש לא יהי' חלקי עם העומדים על דעתם להרהר ולערער ח"ו ולהיות כי פרמכ"ת מפורסם לת"ח צדיק וחסיד ולא חשיד ח"ו שיאהב הניצוח בתורת ה' והשלום טוב מן הכל והשם גבולו שלום חלב חטים ואורך ימים ישביעהו ובישועתו יראהו כנפשו היקרה ונפש אוהב לעבדי ה' החותם באהבה:

פ"ב מש"ק י"ב אדר"ש תקצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כג

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג שלשלת היחוס המופלג כש"ת מ"ה אלעזר סג"ל נ"י רב במקהלות ה' בוויען הבירה:

ע"ד מי שנקרא מעריסה יוסף ושוב נקרא בפי קוראיו יאזעף נ"ל דצריך לכתוב יוסף המכונה יאזעף אעפ"י שהסכימו האחרונים בסדר שמות שבב"ש שאין צריך לכתוב יוסף המכונה יאסף היינו טעמא משום דכן הדרך האשכנזים שקורין החולם כעין קמץ קטן ויאסף בקמץ קטן נראה הברתם כמו יוסף בחולם וכ"כ בטיב גיטין ע"ש אבל יאזעף שם אחר הוא לגמרי והם מתכוונים לשנות שמם העברי בשם ארמאי' ממש כידוע ויאזעף נקרא בקמץ גדול בהמשכת היוֹד והתזת הז"ין ונמשך בסגול זעף יאזעף כידוע ע"כ צריך לכתוב יוסף המכונה יאזעף אך כיון שנשלח ע"י שליח צריך לכתוב אגרת להרב המסדר ההוא להודיע מאיזה טעם כ"כ שלא יבוא לערע' עליו. פ"ב יום עש"ק יוד כסליו תקצ"א לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כד

שלומים רבים כטל ורביבים לי"נ הרב השנון החרוץ המפורסם המאה"ג מה' קאפיל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק וועלבוי יע"א:

יקרתו הגיעני וע"ד אשר המכונה אנשיל שנתן גט לאשתו בשם הנ"ל שהוחזק בו וכן נכתב בתנאים וכתובה וח"י בכמה מכתבים שהי' לפני מעלתו והוא גם הוא אמר שכן שמו אין אדם בעירו מכירו בשם אחר וניתן הגט כדת מו"י וכמו שלשים יום אחר הנתינה יצא בב"ד דמעלתו ח"כ א' חתום בח"י הנ"ל בשם אנטשיל בטית נוספת והח"כ נכתב ימים רבים קודם נתינת הגט ופר"מ חקר על זה מ"ט חתם עצמו אנטשיל בטית והשיב המגרש שלא בכוונה חותם עצמו פעם כך ופעם כך ועל זה ארי נעשה שואל אם אין לחוש למפרע בגט הניתן רק בשם אנשיל בלי טית וצלל במים אדירים בשריותא דאתתא ודפח"ח:

לכאורה יפה כ' מעלתו שא"צ גט שנית ואפשר אפי' לכתחלה מגרשין בשם אנשיל ואפי' חותם עצמו כל ימיו אנטשיל בטי"ת כי בדקתי בהרבה סדורים ולא מצאתי א' שכותב אנטשיל בטית אדרבא מצאתי בס' שמות שכ' שמצא בהעתקת החר"י קאלדירין אשר המכונה אנטשיל כך הי' כתוב שם הבעל בשטר הבא ממקום האשה עכ"ל וכ' עליו המחבר ולענ"ד ט"ס הוא וצ"ל אנשיל בלא טית עכ"ל הרי קמן דאע"ג שמצא ההעתק כן שבשו המחבר ועשאוהו ט"ס ש"מ שאין שום שייכות לכתוב טית עוד כ' שם תשובה כתיבת יד מהמר"י ז"ל שמסתפק למצוא טעם שיהי' אנשיל כינוי לאשר ואמנם אני ראיתי בספר א' כעת נשכח ממני מקומו שאנשיל לשון שמנונית וחלב בלשון אשכנז אינשליכט והוא כינוי לאשר שמנה לחמו וא"כ אין מקום כלל לכתוב אנטשיל

כינוי לאשר ועדיף ממ"ש ט"ז במי שחתם עצמו אליעזר ביו"ד ושמו לאזר שאין משגיחין בחתימתו היכן שאנו יודעין עיקור השם בבירור בלי שום ספק מה לנו ולטעותו כן הי' נראה לכאורה פשוט בעיני:

אך פר"מ הטיל לי ספק קצת בענין שסיים וכ' שהחותם נגרר אחר לשון הנכרים באותו כפר שהוא דר ביניהם שמדברים בכבידות אנטשיל ועי"ז בא לידי כך וכ' פר"מ שהפשוט שהולכין אחר היהדות ולא משגיחים בשם גיות כלל ולכאורה דברי פר"מ תמוהים שהרי כ' להדיא רמ"א סי' קכ"ט סי"ד אם נקרא בפי ישראל בשם ובפי גוים בשם אחר כותבים שם ישראל ודמתקרי על שם גוי יע"ש והא דכ' ר"ת במומר שאין משגיחין על שם גוי היינו משום דמורה על המרת הדת ואין להזכיר זה עם כדת מו"י אבל הכינוי שמכני' בלשון להיהודי צריך להזכיר איברא מוצא דין זה ברשב"א שבר"ן פ' השולח שכ' ז"ל וכ' רשב"א אנו שיש לנו ג' שמות א' בשם ישראל וא' שהלועזות קורין צריך לכתוב שם הישראל והשם האחר ויאמר אנא פלוני דמתקרי פלוני משם אין ראי' להרמ"א דמצי איירי בשם לעז שגם הישראל קורי' לו כן הנה ע"ד משל יוחנן לועזין אותו הרומיים יאהן יאהנוס ינאי ובבית השני הי' הישראלים קורין ליוחנן ינאי בלשון הרומיים ואותו השם צריכי' לכתוב בגט אמנם שם יאהאן יאהנוס הוא שם מובהק של גוים ולא החזיקו בו ישראל מעולם אף על פי שהגוים קורים כן ליוחנן אין כותבין אותו בגט ודברי רמ"א צ"ע לע"ד:

וא"כ בנידן שלפנינו אי לא שהי' חותם עצמו אעפ"י שהשלאוואקין קורין לו כן לא אכפת לן אלא בשם אנשיל שהוא שם כותים שקורין לו הישראלים אבל עכשיו שהוא החזיק עצמו בזה השם ואינינו שבוש וטעות כמו שחשבו בעל ס' שמות הנ"ל אלא הוא שם בלשונות הגוים והישראל הזה החזיק בו אפשר שצריך הי' להזכירו:

ומ"מ נלע"ד דאין כאן בית מיחוש מכמה טעמים וחדא דשם אנטשיל כיון שאינו אלא ע"י כבידות לשונם של השלאוואקין מוסיפי' הטי"ת א"כ אינינו אלא כקיצור שם כמ"ש מהרש"ל ביש"ש גבי שלמה שלומקא או שלומיצא ועמ"ש גבי שרה שרקא כל אלו אעפ"י שהם אריכות השם נידונים כמו יצחק חקין שהוא קיצר השם כיון שבא ע"י אריכות מבטא של עמקי שפה ונלעג לשון וה"נ דכוותי' ואין צריך להזכירו ועוד תינח אי לא הי' חותם אלא אנטשיל אבל כיון שחותם פעם אנשיל פעם אנטשיל הולכי' אחר חתימה המסכים עם תיקוני גיטין וסדרי' רמ"ש לבוש סי' קכ"ט והביא מעלתו וכן מבואר בתה"ד ותו כיון שעכ"פ במקום הכתיבה והנתינה מקום שציוה לסופר לכתוב ומקום כריתות הגט שם אינו נקרא אלא בשם אנשיל בלא טית אין לחוש במה שנקרא בכפר שלו ששם

ליכא מקום כתיבה ולא מקום נתינה כמו שביאר הר"ן באורך פ' השולח והסכימו כן האחרונים שעכ"פ בדיעבד אין לחוש מכ"ש הכא דחזי לאצטרופי כל הני מילי ואפי' לכתחלה נמי:

אך מה שהוסיף מעלתו פלפלת כ"ש דאפי' אי הי' שם אנטשיל עיקור ואנשיל טפל והי' מהפך למכתב אנשיל דמתקרי אנטשיל נמי כשר משום דבלא"ה צריך למכתב דמתקרי על שניהם כיון שהם עצמם כינויים לשם קודש אֲשר אלו דבריו: לא הבנתי הא הכי צריך למכתב אֲשר המכונה אנשיל דמתקרי אנטשיל דשם לעז היוצא משם הקדש כותבים מכונה ועל ב' שמות לועזין כותבין דמתקרי' כמ"ש בית שמואל ס"ק כ"ה ועיי' עוד שם ס"ק כ"ח א"כ בטלו דבריו גם כל מ"ש בלשון התוספתא ובדקדוקו בש"ס גיטין ל"ד ע"ב באריכות לשון יוסף קורין לו יוחנן יוחנן וקורין לו יוסף אף שיפה נתעורר ולדקדק בזה אבל תירוצו בזה אינו אלא דרך פלפול וחדוד אבל לא להלכה:

והנה בט"ז כ' שמימיו תמה אהא דאמרינן אם לא מתחזק בתרי שמא במקום הכתיבה אפי' נודע אח"כ מ"מ כיון דבשעת כתיבה לא אתחזק תו לא אכפת לן והוא תימה דעכ"פ במקום הנתינה מזכיר בגט שם אחר והעלה כיון שאין החשש אלא משום לעז בעלמא א"כ היכא דלא נודע בשעת כתיבה שיש לו שם אחר במקום הנתינה לא חל עליו תקנת ר"ג ע"ש שנדחק והיא גופי' קשי' לי מה"ת לא יהי' אלא לעז ואיך יהי' זה כרות גיטא במקום הנתינה ששם יהי' הגט כורת והשליח יהי' כאלו הבעל עומד לפנינו ומוסר לידה והוא אינו ניכר בשם זה כלל והדבר תמוה לכאורה לא ידעתי איך נתפייס ט"ז בזה וצ"ע. ויעיי' במרדכי פ' השולח סי' שס"ח פי' אחר בשם התרומה והראב"י ורמז עליו ב"ש סק"ו דאתתזק בתרי שמא רוצה לומר שאותו שם שקורי' במקום הכתיבה אין קורין במקום הנתינה אז איכא קפידא אבל לא אתחזק פי' שקורי' ב' השמות בשני המקומות כאחד אזי סגי בשם א' בלי הזכרת שם השני כיון שניכר בשם זה גם במקום זה ולדבריהם אי אתחזק פי' שכל שם ושם משמש במקום א' זולת מקום האחר וגירש בשם א' פסול ואפי' לא נודע כן בשעת כתיבה ולשיטתם לא קשי' קו' הנ"ל אבל לשיטת רש"י ור"ן ורא"ש קשה כנ"ל:

תו יל"ד מ"ט בברייתא דתני' כוותי' דקדק יצא למקום אחר הלא לא בא אלא לאשמעינן דלא אתחזק וזה הו"מ לאשמעי' אפי' בלא יצא למקום שלישי וכמו שאמר רב אשי והנלע"ד בכל זה עפ"י מ"ש הרא"ש דהא שהי' משני' שמו ושמה היינו אותם שברחו מאימת המלכות מחמת ממון למדינת הים והי' משני' שמם כמתנכר שלא יודע מקומם למלך או לאיש אשר נושה בו ונראה שהם הי' משני' שמם בשם הקרוב לשם הראשון

כגון יהודה שמו ארי' או בנימין קרא שמו זאב ומזה המין יוסף ויוחנן כי ידוע כל שמות יוחנן וחנינא וחנן שמשמשין לשון חן כולם יוצאין מפורת יוסף שהוא בעל חן וכבר הדבר ידוע ביניהם חק ולא יעבור שמו יוסף הבורח קורין לו יוחנן ושמו יוחנן קורין לו יוסף וכן כל כיוצא בזה א"כ בראשונה כשהי' משנים שמו וכתב רק שם הכתיבה מ"מ במקום הנתינה הי' הגט כורת שכבר ידוע ומובן כי יוסף הבורח נקרא יוחנן ומ"מ משום לעז התקין ר"ג הזקן להזכיר שניהם. וכיון דליכא אלא לעז ותיקונו של ר"ג בעלמא ומעיקור הדין כשר משו"ה כשלא נודע במקום הכתיבה שהוא בורח ושיש לו שם אחר לא חל עליו תקנת ר"ג וכשר ולא ניחוש ללעז ושביק על דין וכמ"ש ט"ז הנ"ל וכל זה שמחמת בריחה שינה שמו ואז כבר הי' ידוע ביניהם שזה השם ישונה באופן כך כמשמע לשון שמו יוסף קורין לו יוחנן וכו' אבל אם שינוי השם הוא עפ"י סבה אחרת ולא נודע למקום הנתינה ששינוי זה שייך לשמו שבכאן אז בוודאי מן התורה אינו גט אם לא נכתב שם הנתינה ונהי הא דצריך להזכיר גם שם מקום הכתיבה הוא מתקנת ר"ג אבל הזכרת מקום הנתינה הוא דאוריי' ואינו מועיל מה שלא נודע שהי' לו שני שמות ובזה מודה רש"י למרדכי בשם ראבי"ה ותרומה וסמ"ג הנ"ל. וע"כ בברייתא דתני' כוותי' דלא מיירי בבורח אלא שיש לו ב' נשים בב' מקומות ואז מן התורה צריך לכתוב שם מקום הנתינה ושם הכתיבה מתקנת ר"ג משום לעז וה"ה לכל שום שם שיש לו שם בגליל ומגרש אשתו בגליל בשם יהודה שיהי' כשר דכיון שאינו יודע שם הנתינה פסול ע"כ סיים יצא לו למקום ופי' שם יש לו שם כמו בגליל ומגרש אשתו שבגליל בשם שבגליל אעפ"י שאינו מזכיר שם שביהודה כשר ופריך האמרת שם דגליל עמו פי' שם הכתיבה צריך לטפל עמו וה"ה אם אינינו מקום כתיבה אלא כל שום שם שיש לו צריך לטפל משום לעז וה"נ אמאי אין צריך להזכיר שמו שביהודה אע"כ משום שבמקום אחר שהוא מקום הכתיבה לא נודע אלא שם הנתינה ולא שם יהודה וכיון דליכא אלא משום לעז כשר:

ולפ"ז בזמנינו אלו דלא שייך הך מלתא כלל שיהי' ידוע לנו שהבורחים משנים שמם על אופן הנ"ל בטל זה הדין לגמרי אבל נידון שלפנינו שהי' שם במקום הכתיבה והנתינה שוים רק במקום אחר בכפר שלו קורין אנטשיל וליכא אלא לעז כיון שלא נודע מזה קודם הכתיבה היינו גוני דברייתא ואפשר גם המרדכי וסייעתו מודים בזה ולדינא אעפ"י שאינם מפורשים כפירש"י מ"מ הדין נכון וחזי לאצטרופי להנ"ל ג"כ והגט כשר בלי פקפוק לפע"ד. הנלע"ד כתבתי וחתמתי בכל חותמי ברכות. פ"ב יום ד' ז' תמוז תקע"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כה

רב שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המפורסים חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כש"ת מהו' יחזקאל סג"ל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אונסדארף יע"א:

חשתי ולא התמהמתי להשיב על דבר נחוץ בנתינת גט להרשל בן ישעיהו הנה אמת נכון הדבר כי הרשל אינינו אלא שם קטנו' ואינו צריך לכתוב הירש המכונה הירשל כמו ביוסף יאסיל דאפי' להט"ז דפליג ביוסף יוזל בזי"ן מ"מ ביאסל בסמ"ך מודה אע"ג דנשמטה פ' דיוסף מכ"ש הכא דליכא אלא הוספת הלמ"ד הירשל המורה על שם קטנות וסגי בצבי המכונה הירש ומ"מ כבר בא מעשה לידינו והסכימו דעת הרבנים בד"ץ עם דעתי שלא לכתוב הירש כלל אלא צבי המכונה הרשל ובלא יו"ד והטעם משום דבכל הסדרים מצאתי הירש ביו"ד ולכאורה נראה היינו במדינת פולין שקורין כן בחירק החי"ת ובלשון מדינתינו קוראין לדוחן שכ' מג"א סי' ר"ח סק"ט אנחנו קורין לו הירש בחירק ולאדם קורין הַרש בפתח וא"כ אם אינו חותם עצמו ביו"ד הי' ראוי' לכתוב הרש בלא יוד אבל מה אעשה שמצאתי בס' תשובה מאהבה ח"א סי' נ"ב אות ט' לשון הגאון מהר"מ פישלס זצ"ל הירש אף אם חותם עצמו הרש בלא יוד וכן נעשה מעשה עכ"צ והנה טעמא לא ידענא ומ"מ מי יבוא אחרי המלך הזה וכבר הורה זקן וכל שם שחקוק וחרות על הלוחות ספרי ראשונים שוב אין בהם לעז ולא הרהור והוה שפיר מוכח מתוכו שזה הוא המגרש כיון שנתפרסם ע"י הספר הנדפס שכך כותבי' שם זה בגט ע"כ ה"נ אין לנו לשנות ולכתוב אלא הירש ביוד אבל זה שהי' שמו הרשל ולא חתם עצמו ביוד ושם זה לא נכתב בספר הסכמתי לכתוב צבי המכונה הרשל אבל אם הי' חותם עצמו הירשל ביוד הייתי כותב צבי המכונה הירש ותל"מ וישמע חכם ויוסיף לקח:

וע"ד שם אביו ישעי' ועולה לתורה ישעיהו בויו וגם הוא אומר שבודאי נקרא כן בויו וכבר כ' ב"ש גבי שם ישעי' דנאמן על כך אלא שמעלתו מספקא לי' כיון שחותם עצמו ישעי' ורשימה על היוד והב"ש כ' בשם ס' שמות דאין דרך לעשות רשימה בשביל ב' אותיות עיי' גבי שם אלי' לע"ד היכי שהוא מעיד שכך שמו אין הרשימה סתירה לעדותו כי דברי ס' שמות הנ"ל בלא"ה צ"ע דאטו משום עצלות הכתיבה עושה רשימה זו דנימא על ב' אותיות אין עושה רשימה הלא נוהגי' לעשות רשימה משום שאין לכתוב י"ה מצורפי' ע"כ כותבי' אלי' חזקי' ירמי' וכדומה חסרה ה' וא"כ מכ"ש בדאיכא נמי וי"ו בסוף דעושי' רשימה וא"כ עכ"פ כשהוא לפנינו ומעיד על כונתו נאמן ואין הרשימה סותרת עדותו כלל וכותבי' ישעיהו בויו:

אמנם אי לא נודע קריאתו אז צריך ב' גטין צריכי לכתוב וליתן תחלה שם ישעיהו בלא ויו כדעת יש"ש בפ' השולח דמייתי לי' ב"ש בשמות אנשים דאע"ג דהנביא ישעי' נכתב לעולם בויו ושם אחד מצינו בדברי הימים בלא ויו מ"מ בסתמא לא נקרא על שם הנביא הואיל ונהרג ממנשה והבית שמואל כ' עליו דרמ"א לא חשש לזה כדחזינן בשם גדלי' דאיכא גדלי' בן אבי צפני' מ"מ ס"ל לרמ"א לכתוב מלא דגדליהו בן אחיקם מפורסם יותר ולא חשש רמ"א שגדלי' בן אחיקם נהרג וכשבא לפנינו שם גדלי' ונכתבו שני ג'יטין הוקדמנו שם גדליה לשם גדליהו וכדעת הט"ז ואע"ג שהב"ש נחלק עליו יפה דחה המגיה בט"ז את כל דברי ב"ש וכן הסכים הגאון בית מאיר סי' קכ"ט והנה לכאורה מ"ש דחסר ויו לא גרע מחניכתו משא"כ מלא ויו עיי' פירש"י בדברי הימים ב' קפיטול י"ג מה שפירש בשם רבנו אליעזר ואביו ז"ל דכל שעיקור שמם בלא ויו מצינו לפעמים תוספת ויו לשבח נמצא גם הוספת ויו הוא חניכה של שבח והוא עדיף מגרעון שהוא בודאי גנאי ומ"מ נ"ל צדקו דברי הגאונים הנ"ל דעכ"פ בזמנינו שאין שפתינו אתנו לדבר בלה"ק אין מכווני' לגרוע או להוסיף לא לגנאי ולא לשבח רק מכח מהירות הלשון רגילי' להפיל הויו והוה חניכה אבל אין רגילי' להוסיף כלל לכן שם גדלי' וישעי' בלא ויו יותר עיקור וכן מצאתי בסוף ס' מכתב אלי' דעביד עובדא לכתחלה לכתוב ישעי' חסר וי"ו ובנחלת שבעה מייתי נמי בריתא סוף פ' שירה ר' ישעיה תלמידו של ר"ח בן דוסא ע"ש:

ונ"ל דגם רמ"א מודה דאין קורין שם על מי שלא הי' סופו טוב ומודה רמ"א דיש לכתוב עקיבה בה"א בסוף ולא באלף אע"ג דכל ר"ע בש"ס באלף בסוף מ"מ מפני שסרקו בשרו במסרקות של ברזל וזה נרמז באלף שיצאה נשמתו באחד ע"כ כותבי' ה"א בסוף שמרמז על שמחה הנרמז בס"ת אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה כמו שגילה בחלום לרבנו יצחק אור זרוע וכמ"ש מהרש"ל ולזה נתכוון נחלת שבעה בשם עקיבה ע"ש ומה דפליג רמ"א בגדלי' וה"ה בישעי' נ"ל דמצאתי בס' שמות בשם ישעי' וז"ל אמר שמחה מצינו בס' ד"ה א' סי' כ"ה השמיני ישעיהו בניו ואחיו עכ"ל. והנה המעיי' שם יראה בתחלת הקפיטול נזכר גדליהו וצרי וישעיהו ועוד שם גדליהו השני הוא ואחיו השמיני ישעיהו הוא ואחיו. מצינו ב' אלו גדולי עולם מתיחסי' על הדוכן מלאי' ויו והי' קודם לישעי' בן אמוץ וגדלי' בן אחיקם וס"ל לרמ"א שוב אין כאן מיחוש אף שנהרגו אלו כיון שכבר הי' מי שנקרא בשם זה ועמדו ברומו של עולם וכעין שכ' תוס' בשבת י"ב ע"ב לענין שבנא וכי היכי דס"ל להתוס' לענין איסורא דשם רשעים ירקב ה"נ ס"ל לרמ"א לענין סכנתא דריע מזלא הנ"ל ומ"מ נראה דעת מהרש"ל וסיעתו דחמירא סכנתא מאיסורא בשגם דלענין איסורא נמי עיי' תוס' ר"פ שני דייני גזרות וק"ל:

ולענין נתינת שני גיטין לא אאריך פה אך זה לשוני על גליון ש"ע שלי סי' קכ"ט סעי' י"ט עיי' ספר גט פשוט מס"ק ק"ד ואילך ומסקנתו סס"ק ק"ט טוב שלא יודיעו להבעל כלל שיותנו ב' גטין ועכ"פ לא יתחילו בתיקוני הגט השני וכתיבתו עד אחר גמר נתינת הראשון ע"ש הגם שנראה לע"ד שאין קפידא מ"מ מהיות טוב אל תקרי רע עכ"ל על גליון הנ"ל [ועיין לקמן סי כ"ו]:

וע"ד שאלתו אם א"א לברר שם אביו אם לא נוכל לכתוב שם אמו פלוני הנולד מפלונית. הנה מדאמרו חז"ל ב"ב קע"ג ע"א גבי ב' יב"ש ישלשו ויכתבו כהן או דורות ולא אמרו יכתבו שם אמו כמו אבא שאול בן אימא מרים ור"ש בן פזי ש"מ לא שפיר דמי למיעבד הכי והרא"ש בתשו' כלל ט"ו סוף סי' ד' מייתי ראי' מדלא שינו שמם ש"מ אין לשני יב"ש תקנה בזה וה"נ אימא מדלא כתבו שם אמותם ש"מ אין תקנה בזה וראיתי בס' תשובה מאהבה ח"א סי' נ"ב הנ"ל אות ויו פ"א הי' פה ביב"ש גם שמו' דורו' הי' משולשי' גם ארוך וגוץ לא הי' בהו סי' וסמכו חכמי פראג על מהר"י מינץ בסדר גט סי' מ"ה ומהרי"ו לכתוב חנוך משפחה יע"ש ולא השכילו לכתוב בשם אמם ויותר תימה למה נדחקו קדמונינו כבש"ע סי' קכ"ט סעי' כ' וקצת אית בי' סכנה יותר הי' ראוי' לכתוב שם אם כמו רב מרי בר רחל בנו של איסר גיורא ועכצ"ל אין אדם ניכר לרבים בשם אמו כמו בשם אביו שקורי' לתורה וחותם בו והני רבנן גדולים אבא שאול בן אימא מרים ורב מרי בר רחל ור' שמעון בן פזי אינהו הוי פקיעי בהאי שמא ולא כל הרוצה ליטול שם אמו יטול ואפשר מ"מ נוכל ליקח לסימן בשני יב"ש חניכת האם המפורסם כגון ר' שמואל אידל"ש ז"ל או כגון חות יאיר שהי' נקרא כן בלשון ב"א ועל שם זקנתו חוה שגידלה אותו שוב מצאתי כן בס' גט פשוט סי' קכ"ט סקנ"א מיהו בשתוקי ואסופי התיר לכתחלה לכתוב שם אמו דלא כדגול מרבבה שדבריו מאיסור גיורא אינם מוכרחי' ונעלם ממנו יואב בן צרוי' ושארי שמות שזכרתי לעיל וכל כיוצא בזה ויעיי' ש"ע י"ד סי' רמ"ב סעי' יוד ע"כ אקצר בזה:

ע"ד שם רפאל ליב בודאי נכון הדבר לכתוב כמ"ש בנב"י ס' שני סי' קי"ט לכתוב דמתקרי' רפאל יהודה ומ"מ כשבא לפנינו שם יאסל ליב כתבתי יוסף יהודה המכונה יאסל ליב אע"ג דאין צריכי' לכתוב יאסל שהוא שם קטנות כנ"ל מ"מ כיון שרצינו לכפול שם יוסף טוב יותר לכתוב בהשם הכפול שהוא כינוי שם קטנותו ונוכל לכתוב המכונה ולא דמתקרי' ואחד הי' שמו אייזק ונשתנה מחמת חולי משה כתבנו משה דמתקרי יצחק המכונה אייזק ולא כתבנו המכונה משה אייזק כי מעולם לא נקרא בשם משה כ"א בעלות לתורה כנהוג וכן כל כיוצא בזה ופר"מ חכם עדיף ויודע ומבין

לדידי וענותנותו הרבני ע"כ הארכתי קצת לכבודו והי' זה חיים ושלום לו ולתורתו ולכל המסתופפים כנפשו הטהורה ונפש א"נ. פ"ב נגהי ליום ג' כ"א אדר תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כו

העתק מ"ש בגליון להגאון מו"ח מה"ו עקיבא איגר נ"י:

היום אני טרוד מאוד בסדור גט לחיים בן אלי' וכל העולם קוראי' לו אלי' בלי וי"ו רק החזנים קורי' לו לתורה אליהו וחקרתי מאיזה משפחה נולד לו זה השם ואמר לי שנקרא כן על שם זקנו הגאון בעל אלי' רבה ואלי' זוטא והנה ראיתי בספרו אלי' זוטא שהוא עצמו הביאו לדפוס שם כ' כמה פעמים אלי' בלי ויו ובשגם נדפס שיר מאביו הגאון מה' וואלף שפירא ז"ל וראשי חרוזות אלי' בלי ויו ע"כ החלטתי דהכא שם אלי' בלי ויו העיקור ונהי שמ"מ אני מסדר ב' גיטין מ"מ נ"ל להקדים סדור אלי' בלי ויו כי הוא העיקור בזה האיש אח"ז הראוני שבנוב"י כרך א' בחא"ע סי' צ' ג"כ החליט כן ומכ"ש הכא דאיכא טעמא הנ"ל:

ואגב ארחא מצאתי שכ' שם שלא להודיע להבעל והסופר כלל משום חשש ברירה ור"ל בשליחות הבעל את הסופר והעדים יהי' חשש ברירה ולע"ד א"כ בכל הגטין שאנו נוהגי' שיאמר שיכתוב אפי' כמה גיטין עד שיהי' א' מהם כשר על דעת הרב יהי' חשש ברירה אע"ג דברירה דספק שם אלי' חמיר טפי משום שאין סופו להתברר מ"מ מי הכניסנו לתגר הזה לומר נוסחא זו כלל:

אבל האמת יורה דרכו שאין שייך כאן דין ברירה וכי אינו יכול למנות שליח לעשות לו כמה דברים לכתוב לו גט פסולי' וכשרים והכל בשליחותו אלא שממנה אותו שליח לזמן דהיינו מעתה עד אותה שעה שיגמור הגט הכשר לדעת הרב ואין כאן ברירה אלא לברר מתי שפסק מלהיות שלוחו של בעל אבל בכל הנכתבי' אפי' הם מאה בכולם עושה בשליחותו של בעל ומה ענין ברירה לכאן ולא חששו הראשונים לברירה אלא שלא ליתן ב' הגיטין בפ"א שאז יחול הקנין רק מספק על א' מהם וגם זה צ"ע קצת וכולי האי ואולי אבל עכ"פ פשיטא לי שאין לשנות מסדר הגט:

גם הטעם שכ' הרב"ש בשם תוס' סוטה י"ח דה"ל ב' ספרים צ"ל כוונתו שמא שני הגטין כשרים בשם זה ובשם זה וה"ל ב' ספרים דזולת זה ליכא למיחש לב' ספרים דלא גרע משני גטין שנתערבו והטעם המחוור הוא טעמו של מהרי"ו דחיישי' שיהי' דעת המגרש אגט הפסול כמו מלוה ופרוטה ואקוה שיורני דעתו הרמה בכל זה. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כז

שלום רב לי"נ הרבני המופלא החרוץ ושנון כבוד מה' יחזקאל נ"י:

מכתבו הנעים הגיעני עש"ק סמוך להכנסת כלה ממש ולהיות מעלתו נוחץ הענין מאוד מאוד כמבואר במכתבו ע"כ נזדרזתי לדבר מצוה להשיב מיד השתא הכא גם כי אני טרידנא טובא באיזה שאלות אחרות ממרחוק מ"מ לו משפט הבכורה:

והנה תוכן שאלתו באשה נקראת סלאווע בשמה המפורסם וכן חותמת עצמה באגרת ובעלה בבריחתו מבית האסורים הניח לה גט פטורים בק"ק ברוסלויא וכ' שמה כנ"ל. ואמנם עלה בזכרון מעלתו איך בילדותה טרם נישאית לאיש נשתנה שמה מחמת חולי אך לא נודע מה שמה אשר נקרא לה כי נשתקע ולא נאמר כלל ושאל מעלתו את אם הילדה והיא תשיב אמרי' האמת כן הוא שנשתנה אבל נשכח ממנה ומכל אדם ועתה יש להסתפק בגט ההוא שלא נכתב בו אלא שם סלאווע לבד. והוא מקום עיגון כי הבעל הרחיק נדוד מאימת מלכות ולא ישוב וראה ארץ מולדתו ולא נודע מקומו איה וכל יקר ראתה עינו בספרן של צדיקים להקל בענין זה ובקש ממני לחוות דעתי הקלושה:

והנה עיקור דבר זה במ"ש הרב"י בא"ע סס"י קכ"ט במ"ש הקונטריסי' באשה שנשתנה שמה מחמת חולי מחנה לרבקה ונעקר אח"כ שם השני לגמרי ונתקיים הראשון שאין לכתוב אלא הראשון ושוב כ' הם בעצמם בשם ר' פרץ בא' שהי' חולי ונשתנה שמו וגרש והצריך ליתן ב' גיטין. וכ' הרב"י שזה סותר למ"ש ר' פרץ בהגהה סמ"ק דשם השינוי הוא עיקור וכותבי' דמתקרי' על שם הראשון ולעולם הכל בגט א' וא"כ יש סתירה ותי' לחלק ולומר דר' פרץ שבקונטריסי' מיירי בשנעקר שם השני לגמרי שאז א"א לכותבו בגט א' עם שם הראשון ולכתוב דמתקרי דהרי נשתקע ולא נאמר ושלא לכותבו כלל נמי א"א שהרי חזינן שבעלמא הוא העיקור ע"כ הצריך ב' גיטין. אלא דלפ"ז יהי' סתירה מהקונטריסי' שהם פסקו דבנשתקע אין צריך כלל לא לכותבו באותו הגט ולא לכותבו ב' גיטין ואח"כ הביאו הם בעצמם עובדא דר' פרץ שהצריך ב' גיטין. ע"כ נראה יותר מ"ש ב"י אח"ז תי' אחר דלעולם כל שנשתקע שם השני אין לזוכרו ולפוקדו כלל והיינו כשהברי' מחליו ולא חשש לשם השני אבל עובדא דר' פרץ מיירי באותו החולי' שנשתנה שמו והוא מצפה לישועת ע"י אותו השינוי אלא שהשם עדיין לא נתפרסם שהוא בן יומו ע"כ יש לכתוב ב' גיטין כי אולי לכשיבריא יתחזק אותו השם ולזה הסכים הרב"ש שם בסעיף י"ח וכן פוסק מהרש"ל וכן נוטה דעת הט"ז שם סעי' קטן ל"א ויעיי' עוד מ"ש ט"ז שם סק"ה בתשובה באריכות ובס' מכתב מאלי' שער ד' סי' י"ז:

ומכ"ש הכא שהיא חותמות עצמה באיגרת בשם סלאווע לחוד ובודאי כן נכתב בכתובה. ואולם הרב"י בש"ע נראה שחזר בו מתי' ב' הנ"ל ולא הביא בש"ע כ"א דבריו הראשונים וכ' בסי' קכ"ט סעי' י"ח דברי הקונטריסי' בסתם ודברי ר' פרץ בשם יש מי שמצריך ב' גיטין והרמ"א לא הכריע ונראה שלא מלאו לבו לפסוק הלכה כתי' השני שלו מבלי שום זכר למו בש"ע שלו וא"כ מי יבוא אחרי המלכים הרב"י והרמ"א להקל באשת איש אך מ"מ נראה לי דהיינו לכתחלה דמשו"ה מסתם סתום לי' לקולות הקונטריסי' בסתם ודברי ר' פרץ בשם יש מי שמצריך והכא בחשש עיגון כי האי אין לך דיעבד יותר מזה וכ"כ הגה' משנה למלך פ"ג מגירושי' גבי נפתלי צבי הרש יע"ש:

ועוד אני אומר דהיש מי שמצריך לא אמרו אלא באיש שרוב פעמים לא נשתקע שם השני כיון שדרכו לעלות לתורה ולחתום בשטרות ולא ימצא שיקוע שם השינוי אלא כשנשתנה בקטנותה טרם ידע הנער מואס ברע ובוחר בטוב וכיון שרוב הפעמים השם השני הוא עיקור ולפיכך אפי' אי המצא תמצא שנשתקע שם השני מ"מ צריך ב' גיטין ומטעם שהסביר הרב"י בתי' הראשון כיון שהוא חשוב כ"כ שאפי' אם רק פורתא קוראים בשם השני עושי' אותו עיקור א"כ ה"נ יתן ב' גיטין עכ"פ וכל זה בשם איש אבל בשם אשה שאינה עולה לתורה ואין דרכה לחתום בשטרות ואגרת ורוב הפעמים מיעקר ממנה שמה השני א"כ די לנושאם אירע שלא נעקר ממנה שיהי' הוא העיקור אבל היכי שנשתקע ממנה מכל העולם גם ר"פ מודה שאין צריך ב' גיטין ובזה מיושב סתירת הקונטריסי' שהם מיירי מרבקה חנה שהן שמות נשים ובזה ר' פרץ מודה ור' פרץ מיירי להדי' בשם איש ובזה גם הקונטריסי' מודה ואין כאן מחלוקות:

ואביא ראי' לזה מש"ס דב"ב קס"ב ע"ב דמסיק צריך להזכיר שם האיש והאשה בגט משום דלמא כ' גיטא וממטי לי' לאתתא דהאיך ופריך מביב"ש ומשני שאין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה והדר פריך דלמא אזיל למתא אחריתא ומחזיק שמא יב"ש ומשני כל שהוחזקו שמו שלשים יום בעיר אין חוששי' לו ופי' רשב"ם כ"כ לא הי' מחליף שמו פן יודע הדבר והעלו שם בתוס' ד"ה וליחוש וכו' דעיקור תקנתא היא כך ע"י שאין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה א"כ כל שהוחזקו ביב"ש בעיר יחקרו הב"ד אחר עידי המסירה אם הי' אידך שם או לא ע"ש. והנה ליש מי שמצריך יש להקשות אכתי ניחוש לביב"ש בעיר א' אשר א' מהם נשתנה שמו מחמת חולי ונשתקע ממנו לגמרי ואין קורא בשמו והוא ילך לעיר אחרת וישהא שם שלשים יום ויחזיק עצמו בשם האמתי שלו יב"ש ואין כאן שום רמאות שהרי גם בעירו נקרא כן ואח"כ יכתוב גט וימטי בעירו לאיתתא דהאיך יב"ש ואין לומר שהב"ד יחקור אם הי' שניהם במעמד הגירושין כיון שהוחזקו

ביב"ש בעיר א' ז"א דלהיש מי שמצריך ליתן ב' גיטין בנשתקע א"כ ה"ל לענין גט כלא הוחזקו וכאלו נכתוב משולשים ובעירם א"א שיבוא שום מכשול כיון שזה צריך לגרש אשתו בשני גיטין וא"כ לא יחושו שיהי' זה בפני זה וקשה וליחוש וכו' כנ"ל מיהו לזה י"ל כיון דלא שכיחי שנשתקע שם השני כיון שעולה בו לתורה וחותם עצמו בשטרות ודרך רחוק הוא מאד ע"כ לא חשו לחכמים למידי דלא שכיחי אמנם תינח בשם האיש דלא שכיח אך אכתי קשה הא שם יב"ש דהש"ס היינו שגם נשותיהם שוים וכמבואר בש"ע סי' ק"כ סעי' יו"ד וא"כ משכחת כנ"ל בשם אשתו של א' מהם ובשם אשה שכיח שפיר וק' על היש מי שמצריך אע"כ צריכי' לומר א' משני דברים או שתי' שני של הרב"י אמת שר"פ לא אמרו אלא במגרש באותו חולי ממש שעדיין לא הוחזק באותו השם ומ"מ מצפה שעתיד להתחזק אבל בנשתקע ממנו לגמרי אחר שהברי' מודה שא"צ ב' גיטין. או דנימא ר"פ לא אמרו אלא בשם האיש אבל בשם האשה מודה להקונטריסי' וא"כ הרווחנו בנדון דידן יצאנו ידי כל הדיעות אפי' לכתחלה לגרשה בגט זה ומכ"ש דאיכא עיגון משום ב' פנים א' שהבעל לא נודע איה נודד ללחם וזאת שנית שאם נחקור אחריו ונמצאוהו לא נוכל לצאת י"ח רבנו פרץ בזה כיון שנשכח השם גם ממנה ומאמה ומכל אדם א"כ לא יכול לכתוב ב' גטין ולכתוב כל שום וחניכא לא יתכן לר' פרץ כדמשמע בדברי הרב"י וא"כ כיון שלא נוכל לייי"ח ר' פרץ בשום אופן אין לך דיעבד גדול מזה ע"כ גם ידי תיכון עמו לסדר הגט להאשה סלאווע הנ"ל ולא נצרכא אלא להעדפה דהרי לא גרע מחניכה כמ"ש כל הפוסקים. פ"ב מש"ק כ"ד טבת תק"ע לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כח

שלום וכ"ט לי"ע וידיד נפש כל חי הרב גאון עולם וכו' כקש"ת מהו' אפרים זלמן מרגליות נ"י ה' עליהם יחי':

מכ"ק הגיעני ע"ד גט הנשלח ממדינת וואלחיי' לאשה שנקראת ריב"א (ריב"ה) ונכתב בגט ריוו"א והנה יש בכאן ב' טעיות בוודאי שכתבו ויי"ן במקום בי"ת ועוד שכתבו והכניסו יו"ד בין ויי"ן לאל"ף שעי"ז נשתנה הקריאה והמבטא שיו"ד אחרונה נרגשת בקמץ ריוויא אלו הם טעיות בוודאי ועוד אל"ף שבסוף אפשר שהי' ראוי' לכתוב הי"א בסוף וברבות טעיות כאלו בוודאי איכא משום שינה שמה דיאמרו זאת אחרת ואינה האשה המתגרשת דב' טעיות ליכא למתלי בט"ס כמ"ש הרא"ם בתשובה ח"א סי' ס"ו וז"ל גם אינו בקל שיטעה הסופר ב' טעיות בתיבה א' שישמיט וי"ו בסוף התיבה ויכניס באמצע התיבה עכ"ל וק"ו הכא:

איברא שם זה ריב' לא נהג גבן במדינתינו ולא שמעתי מעולם אך מאשר ראיתי כתוב על ספר איש רבנא הדרת גאונו בית אפרים חא"ע סי' צ"ב והעיד בשם ספרא דוקנא דק"ק בראד יע"א דשם זה שכיחא התם טובא ויוצא משם רבקה ושמצא כ' בכתיבת יד הגאון מהר"מ חריף זצ"ל ריבא באלף ונ"ל לט"ס כי הוא יוצא משם רבקה וצ"ל בהי"א לבסוף וגם בסדר מהר"מ מצא ריבלא וגם זה נ"ל ט"ס והנה בס' שמות כ' ריבצא וגם שם ט"ס להנ"ל:

ואולי נכון שלא להטעות הספרים ונאמר כי היכי דמצינו בישעי' שנמנעו מלכתוב בוי"ו ע"ש הנביא משום דריע מזלי' שנהרג מנכדו מנשה כמ"ש ביש"ש וכן כ' אחרונים בר"ע אעפ"י שכל ר"ע בש"ס באלף לבסוף מ"מ כיון ששמו באלף נרמז באותי' וגואלך אביר יעקוב דקאי אהרוגי מלכות לכך כמה אנשים כותבים שמם בהי"א המרומז באור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ועיי' נחלת שבעה וכן יהונתן נמנעים משום שנהרג וכן גדלי' בוי"ו ובמק"א הארכתי [ע"ל סי' כ"ה] שגם רמ"א יודה לזה דלא כמשמע ב"ש בשם ישעי'. אלא דס"ל לרמ"א דמצינו בד"ה א' תחלת קפיטל כ"ה גדליהו השני הוא ואחיו. השמיני ישעיהו הוא ואחיו ונתיחסו על הדוכן קודם לישעי' וגדלי' שנהרגו שוב ליכא סכנתא אי יקרא בשם ישעי' מלא כעין שכ' תוס' שבת י"ב ע"ב לענין איסורא דשם רשעים ירקב גבי שבנא וא"כ ה"נ י"ל שמנעו לכתוב ריבה בהי"א יען כי הוא לשון מריבה וריבלה בהי"א הי' שם העיר סוף מלכים אשר דיבר נ"נ משפט את צדקי מלך יהודה ולא מסמנא מילתא וגדולה מזה במהר"י מינץ שנמנעו לכתוב דוד בלא יו"ד משום שגמטרי' שלו דואג אך ריבצא שבס' שמות נ"ל כל השם ט"ס וצ"ל ריכצא בכ"ף וכ"כ בב"ש שם זה בכף ולעיל מזה כ' בס' שמות רייצכא ריצכא וכ' בשם דמשק אלעזר בתשו' מהר"מ מינץ סי' ל"ז והתם עיינתי וכתי' רייכצא וריכצא והוא יוצא משם רייכל:

מ"מ ריוויא בוודאי אין שרשו נשתרבב על שם יפת תואר דמתרגמין שפירא בריוא דא"כ הי' לקרותה בציר"י רייוויא כמ"ש הגאון מו"ה משה חריף זצ"ל הנ"ל והלא נקראת ריבא בחירק אמנם יש לדון אולי נשתרבב שמה משם רות שאחז"ל בברכות וספ"ק דב"ב שיצא ממנה דוד שריוה להקב"ה בשירות ותושבחות וא"ש רוי' אלא דאז בוודאי יש לכתוב בהי"א לבסוף כיון דנשתרבב משם הקודש רות ואין לנו טעם לשנות בכוון מהי"א לאלף באופן דממ"נ תיוהא קאחזינא אי שמה יוצא מרבקה י"ל בבי"ת ולא בשני ווי"ן אע"ג דרגילין לכתוב ווי"ן במקום בית רפוי' כמו פייבש ווייבוש וכמ"ש ב"ש בכללים שלו יפה כ' הדרת גאונו דהיינו בשם לע"ז אבל אין לשנות בשם הנחצב מלשון הקודש וכן מצאתי להדי' ממשמעות תשו' ראנ"ח חא"ע סי' פ"ז אך ממ"ש בס' שמות בשם זאפיר"יי

סאפירה בשם מהרי"ט דנחצב מלה"ק אבן ספיר ואפ"ה כ' דהרומיים כותבי' לפי מבטא לשונם בסמ"ך סאפירה והספרדי' לפי הרגל לשונם בזי"ן ויש נמי בשי"ן ומכשיר הכל אע"ג דנחצב מלה"ק וצ"ע:

ועדיין אני אומר הרי"ט נמי לא אמרה אלא בשהספרדיי' הוגי' כך זאפיר' במקום סאפי' אע"ג שהוא לה"ק מ"מ מצינו שגם הפסוק משנה השם עפ"י לשון המדבר דלהכי כתיב בעמוס אטיף לבית ישחק שכך הי' לשונו של עמוס כדאיתא במדרש ושינה הכתוב עפ"י מבטא שפתיו מיצחק לישחק אבל שינוי מרבקה לרוקה שאין שום שינוי במבטא בין בי"ת רפוי' לוי"ו אלא שכותבי' כן לברר קריאתם פשיטא דאין לשנות לה"ק וגם מהרי"ט יודה לראנ"ח בזה ואפושי פלוגתא לא מפשינן נמצא אם נשתרבב מרבקה אין מקום לווי"ן ואמנם אם שרשו רות וריו"ה אין מקום לאל"ף בסוף וממ"נ לא מצאו ידיהם ורגליהם:

שבתי וראיתי אולי יש לנו מקום ליישב היו"ד ואל"ף אולי שם קטנות הוא ורגיל בין האשכנזים מגליל ריינוס התחתון לקרוא שם געגוע ונערות בי"א לבסוף משהי"א יעקבי"א וכיון שהוא על שם קטנות ממילא לק"מ נמי מהאל"ף לבסוף כי כן דעת מהרי"ט בשם חנילא דמייתי ס' שמות בשם סאפיר' ובשם חנילא דאע"ג דעיקור שם הוא לה"ק מ"מ תוספת אותיות הגיעגוע הוא ספרדי' והם קורי' באלף בסוף יש לכתוב חנילא באלף וא"כ ה"נ דכוותי' אם נניח שעיקור השם על רות דלא תקשי מהווי"ן גם תוספת י"א יש לתרצו ואמנם בב"ש כ' בפשיטות חנילה הי"א בסוף דלא כמהרי"ט הנ"ל ונ"ל דס"ל דזה דווקא לספרדיי' שיש הרגש במבטא שלהם בין הי' לבסוף ובין אלף לבסוף אע"פי שהאותיות נחים אבל באשכנזי שאין יודעי' להפריש וכך להם חנילה וכמו חנילא ע"כ טוב יותר לכתוב בהי"א מבאלף כיון שעיקור השם יוצא מלה"ק מ"מ נ"ל דעכ"פ אין לפסול גט בשביל זה: והנה בתשו' רא"מ ח"א קט"ו ע"ב מבואר גבי טַנם תאנים העלה במקום מבטא הישמעאלים שרגילים להוסיף יו"ד וקורי' אברהם אברהים ה"נ כשר תאנים במקום טנם אע"ג דבמקום הנתינה אינו כן אך ממ"ש בתשו' מהריב"ן לב ח"א סי' כ"ט גבי גויא גיויה מבואר היינו כשרוב אנשים במקום הנתינה יודעי' שכך מנהג מדברים במקום הכתיבה אך כשאין אנשי מקום הנתינה יודעי' כן אפי' אם נישאי' תצא:

היות כן אם רוב אנשים במקום הנתינה יודעי' שיש בוואלחיי' אנשים שקורי' ריו"א ע"ש רות ומדברים בשפת אשכנז להוסיף י"א לגיעגוע וקטנות יצאנו בשלום מהני פיקפוקי' וכמדומה שזה מהנמנע וע"כ אפי' אם נישאי' תצא ועוד אפי' נמלטנו מכל הנ"ל עדיין

אין מקום לשם ריו"ה להכתב בב' ווי"ן וכוס רויה כתיב בוי"ו א' וזה נקרא כמו ריוויא בפתח תחת הוי"ו הראשונה כמו רבב ב' בית"ן רפויין סמוכין:

וראיתי במביט ח"א סי' ק"ך דברי' תמוהים בכתובה כתוב קיראנ"ה ובגט כיראנה והכשיר מכמה טעמים חדא דבש"ס תופאת' נופאת' הי' אחרת נקראת בשם האחר ואיכא למטעי משא"כ הכא ליכא שם אחר כיראנ"ה והנה כבר מחו לי' מאה וכו' בגט פשוט סוף ס"ק כ"ח ותו מי הגיד לו דליכא במדינת הים אחרת ששמה כיראנה והוא עצמו כ' כן בח"ב סי' רט"ו בטברי' שבגליל התחתון אע"ג דטברי' אינה בגליל התחתון ולא נמצא טברי' אחרת אולי יש בסוף העולם גליל ויש שם עיר הנקרא טברי' יע"ש:

תו כ' להכשיר בשלמא נופאתא תופאתא יש משמעות אחר מה שא"כ כיראנה גם דברים אלו צ"ע דאם יאמר נופאת לשון יפה נוף ותופאת לשון תוף וכינור ה"נ קיראנה לשון שררה קיר"י קיר"י סך קירי פלסתר וכיראנה לשון מכירה וקנין כמוקין קניתי שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה בש"ס ומכ"ש מ"ש גיראנ"ה שהוא לשון גירא וחצים שדי' בי' גירא או לשון זנות כמו גיירתא בת גיירתא בפ' הנזקין ובפ"ק דע"ז גרגירא ונ"ל הוא בעצמו לא סמיך אלא על מ"ש בסוף דכותבי' שם וכל שום אוחרן דאית לי' א"כ הוה האי שם עכ"פ כחניכתו וכולי האי ואולי:

אמנם בנידון שלפנינו נ"ל פשוט שהגט פסול בלי ספק ואפי' אם נישאת תצא כמבואר בראנ"ח הנ"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כט

שוכ"ט לה"ה הרב המאה"ג מה' משה דוד נ"י אבדק"ק טאלשווא יע"א:

גי"ה הגיעני ע"ד עיר הסמוכה לקהילתו ושם מסדרי' גיטין מקדמת דנא וכותבי' ליסקא מתא דיתבא על נהר באדראק ועל מי בארות ועכשיו נודע לו ע"י ספרי ערכאות שלהם שם כותבי' אָ ליסקא רוצה לומר אלאסי ליסקא ומעתה רצה למעלתו לשנות בגטין מכאן ואילך ולכתוב אלאסי ליסקא וכ' דממילא לא יצטרך לכתוב מי בארות דסגי בסי' אלאסי ליסקא וסי' הנהר:

אהו ידידי החדש אסור מן התורה בכל מקום אל יחדש דבר ויניח כמו שיסדו הראשונים וכמו דפקיע שם העיר בכל הגטין עד עכשיו והמשנה ידו על התחתונה וגדולה מזה כ' הרב"י על ב' עיירות שנקראי' עתה חלאב וטריפול ובשנים קדמוניות הי' נקראי' סינים וצובה דלא נקרא נשתקע שמם כיון שבגטין לא נשתקע שמם וכ' עליו בס' גט פשוט סי' סקכ"ו ד"ה הרי למדנו חילוק וכו' דכל שלא נתגרשו היהודים לא ישנו מלכתוב כאשר הורגלו בגטין עד עכשיו ועוד מייתי שם בשם תשו' תומת ישרים אה ישנו ה"ל מוציא

לעז על הראשונים והגט פסול והוא פליג דאין כאן פסול אבל עכ"פ הוצאת לעז איכא אך אם בין כך נתגרשו יהודי' ונתבטל נתינת גטין וחוזרים ומתישבים שם אז שם האחרון עיקור כי שם הראשון נשתקע ובהא מיירי כי האי דבבל בורסיף ס"פ במה מדליקין וא"כ כ"ש בנידון שלפנינו שגם כל העולם קוראי' סתם ליסקא רק בספרי ארכי שלהם מוסיפי' אָ בראש התיבה לרמז אלאסי שאין לשנות כלל אדרבא אם ישנו יאמרו עיר אחרת היא ולא זו שלא הורגלו בשם זה שוב מצאתי מ"ש ג"כ כזה בטיב גיטין סקי"ג בשמות עיירות:

אודת שם אשה עטיא מסופק מעלתו אם הוא כינוי לשם אסתר איך לכתוב בגט הנה כ' ב"ש בשם אבגל פלוגתא דהרי"ט מסתפק אם הוא כינוי לאביגיל וציוה לכתוב דמתקריא אבגל והט"ז פליג דאין לנו להמציא שהוא כינוי לשם אחר אלא כותבי' השם כמו שהוא והנה הדעת נוטה כט"ז בשמות הנשים שאין עולות לתורה ואין ניכרות בשם אחר כ"א כמות שהן נקראות בשם הלכך כל שלא נכתב על ספר ששם זה הוא כינוי יוצא משם אחר או שנודע כן במשפחתה אין לנו להמציא כן ונ"ל דמהרי"ט נמי לא אמרו אלא באבגל שהוא קרוב מאוד לאביגיל וכקיצור שם ממנו אבל עטיא לאסתר אין לו שייכות כל כך ויותר הי' נראה שהוא יוצא משם עטרה שהוא קרוב לו יותר באותיות אבל לע"ד לא נחוש לא לזה ולא לזה בשמות הנשים שאין עולות לתורה ואין מקום להאריך בזה. פ"ב יום ד' בטוב טבת תקצ"א לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה ל

שוכ"ט לי"נ הרב הה"ג וכו' כקש"ת מה' צ"ה נ"י אבדק"ק באנהארד:

מכ"ק הגיעני וענותנותו הרבני בעצה ישאל איך לנהוג בכתיבת גט בקהלתו שמימות עולם ושנים קדמוני' אין כותבי' אלא דיתבא על מי מעינות דלית שם נהר בשם מפורסם אלא נהרות קטנות שאין להם שם מפורסם וכללם בכלל מי מעינות אלא שבאמת אין מעין אלא בארות ואע"ג שכ' ב"ש סי' קכ"ח סקט"ז שבארות בכלל מעיינות המה מ"מ לבו דהדר"ג נקפו על שהעלה נב"י תנינא ס"סי קט"ו דהיינו באתרא דאיכא נהר ורק מוסיפי' לכתוב מעינות לסימנא אז כוללי' הבארות במעינו' אבל היכי דליכא נהר וכותב מעינות במקום בארות איכא חשש פיסול לדעת מהרי"ק שרש ה"ו שבב"י שם אלו תוכן דברי מר ניהו רבה:

אני איני כדאי ששלח לי והשתא דאתאינא לגו לאו אורח ארעא למיקם מלכא איבראי ואען ואומר כאשר יורוני מן השמים ואעתיק לשון הרב"י סי' קכ"ח ואם יש מעין רחוק מן העיר יותר מב' מילין ואין קרוב יותר מזה והעיר מלאה בארות כ' מהרי"ק שרש ק"ו דדבר פשוט הוא שיש לכתוב בארות ולא מעיינות (כן הגי' ב"י) ואם כתבו הגט פסול

לדברי פוסקים גדולים עכ"ל מהרי"ק ומ"מ בטעם הפיסול סתם דבריו ולא פירש אם הוא מפני שהמעין רחוק אבל אם הי' קרוב הי' מכשיר או אם הטעם מפני שרוב סיפוק העיר הי' מהבארות וא"כ אפי' אם הי' המעיין בתוך העיר הי' פוסלו או אם הטעם מפני שכ' מעיינות לשון רבים ואינו אלא א' עכ"ל הרב"י שם:

ושמע מינה תלת ש"מ דשם בארות נכלל במעיינות מדכ' דאפשר טעם הפיסול מדכ' מעיינות ואין שם אלא א' משמע אי הי' ב' הי' כשר והרי העלה נב"י שם דהבנת ב"י במהרי"ק שכ' מעינו' ולא מזכיר בארות ובזה פסול ולהנ"ל הטעם משום שאין שם אלא א' אבל אי הוה טפי הוה כשר אע"פי שלא הזכיר בארות הרבה שבעיר אע"כ בארות נכללים במעיינות ולכאורה מיירי אפי' אין נהר בעיר רק בארו' ומעיינו' מ"מ באר נכלל במעין דהרי הרב"י התחיל מילתא באפי נפשי' ואם יש מעיין וכו' ולא קאי אעיר שיש בה נהר האמת במהרי"ק שכ' לשון זה י"ל דקאי אלעיל אנידון שלפניו בעיר שהי' בה נהר מרצאנ"ו ע"ש אבל הרב"י מילתא באפי' נפשי' נקיט ושוב מייתי ממהרי"ק משמע שס"ל דגם כוונת מהרי"ק אעלמא קאי ולא אמרצאנו דוקא ותדע דאלת"ה מה הי' לו להגיה בלשון מהרי"ק שיש לכתוב במקום שאין לכתוב בארות יניח לנו במקומנו אין לכתוב וה"פ כיון דיש נהר שוב אין צריך לכתוב לא בארות ולא מעיינות שהרי כ' ב"י לקמן בשם תשו' הר"ן דכל עצמן של סימני נהרות הוא רק לרוחא דמילתא דהרי אי חיישי' בלא הוחזקו ב' עירות אין סי' מועיל כדאשכחן בשוירי דעל רכיס נהרא ואנן לא חיישי' בלא הוחזקו רק לרוחא דמילתא כותבי' שם נהר שאם אולי המצא תמצא עוד עיר ששמה כשמה יהי' הנהר סי' אלא שבד"מ אות י"ז כ' שמשו"ה נהגי' לכתוב ב' נהרות דכולי האי לא אתרמי ורק במקום עיגון ודיעבד כותבי' גם במקום נהר א' ונב"י קמא ס"סי פ"ו כ' היכי דאיכא עוד סי' כגון שכותבי' על שם העיר דמתקרי' בלשון לע"ז כך סגי בנהר א' והגאון בית מאיר סס"י קכ"ח כ' שבקהלות גדולות ובק"ק ליסא כותבי' לכתחלה על מי מעיינות לחוד משום דבקהל' גדולה כזו יש טורח והפסד רב ליסע למקום אחר ליתן גט והוה כדיעבד ועוד דאירע כמה פעמים חשש עיגון ונותני' אפי' לכתחלה וכיון דדש דש בו כותבי' כל הגטין בסי' א' כי אין הדבר חמור כ"כ ע"ש ומ"מ הרב"י לא הזכיר מכל אלו החומרות כלום וא"כ פשיטא דסגי בשם נהר לחוד וא"כ מה צריך להגי' וה"פ דמהרי"ק האי אתרא דמזכירי' נהר מרצאנ"א אין לכתוב לא בארות ולא מעיינות כי סגי בנהר א' ואי כתבם זכור לטוב אבל להזכיר מעיינות בלי בארות פסול מטעמים שכ' ב"י ואין צריך להגי' ואי הי' דחוק קצת בלשון אין לכתוב לומר אין צריך אלא משמע אין לכתוב אסור לכתוב הגם שאין זה דוחק בעיני מ"מ טוב הי' לו להגי' להוסיף תיבה א' אין

צריך לכתוב ונאמר השמטת הסופר הי' מאשר הגיה יש במקום אין אע"כ הרב"י הבין במהרי"ק דלא קאי דוקא אמרצנא הנ"ל ואפ"ה הכשיר אי כוללי בארות במי מעיינות אפי' במקום שאין נהר:

וש"מ אי ליכא מעיינות רק בארות וכ' מעיינות איכא חשש פיסול דהרי בארות הי' שם ומ"ט כ' לפסול אי כ' מעיינות אע"כ דפסול וטעמא רבא איכא אע"ג דגם הבאר הוא מעיין נובע אחר החפירה מ"מ הוא עצור ככלי ודבר זה מתבאר בחולין ס"ז ע"א לשיטת תוס' וכן פסק רמב"ם וטש"ע דאע"ג דצד החשוב הוא הנביעה מהקרקע מ"מ מה שהוא אינו עצור ככלי ונמשך להלן נמי הוה צד ומשו"ה כל דדמי לימים ונחלים אפי' רק בצד שאינו עצור ככלי אע"פי שאינו נובע מ"מ הבעלי חיים שגדלי' בתוכו דין שרץ המים יש להם ולא אימעט אלא מה שעצור ככלי כעין בור ונהי התם לדינא התולעי' הגדלי' בבארות אסורי' אע"פ שעצורים ככלים מ"מ הם דומי' לימים ונחלים בצד חשוב שהם נובעי' מ"מ עכ"פ בלשון ב"א וקריאת שם יש הפרש בין באר שעצור ככלי ובין מעיין פתוח והרב"י כתב שאם כותב בור במקום באר אין הפסד וראי' מפ' עושי' פסי' כ"ג ע"א ולא הבנתי ראי' זו כמדומה לי שהיא לסתור ולכאורה יש להבי' ראי' קצת מלשון תורה מדאצטריך נמכתב אך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור ולא כ' סתם מעין ובור מים מקוה למה לי אע"כ הוה סד"א באר מים חיים דוקא וש"מ באר אקרי בור ומזה יש ג"כ קצת ראי' דאי איכא מעין גם באר בכלל דהרי בתורה כולל במעין גם באר מים חיים אבל הדין צ"ע אם באר ובור שחלוקי' זה מזה בצד החשוב שזה נובע וזה אינו נובע מ"מ אי החליף וכ' בור במקום באר כשר להג"ה מיי' משום דעצור ככלי כמותו א"כ מ"ט נפסל א"כ מעין במקום באר ששוים בצד החשוב ששניהם נובעי' ורק חלוקי' בצד שאינו חשוב שזה עצור ככלי וזה אינו עצור וצ"ל נהי לענין דינא הוי נביעה חשוב טפי מעצירה ככלים מ"מ לענין קריאת שם מפורסם טפי ונראה לעין עצירה ככלים ממה שידוע שזה נובע וזה אינו נובע ע"כ הוה זה צד חשוב:

וש"מ עוד אי הי' שם כמה מעיינות וכ' מעין נמי כשר דהרי כ' ב"י בטעם הפיסול משום שכ' לשון רבים אבל אי הוה כ' מעין והי' קרוב לעיר וסיפוקם ממנו בשוה עם הבארות הי' כשר אע"ג דגם הבארות מעינות הם והוא כ' רק מעין ש"מ אין קפידא בזה:

והשתא לנידון שלפנינו כיון שכ' הדר"ג שכללו הנהרות הקטנו' בכלל מי מעיינות משמע שאותן הנהרות מעיינות נובעים הם ולא רק קיבוץ גשמים וכיון שיש בעיר מעינות בלתי הבארות אין כאן חשש כלל ואפי' לרוחא דמילתא אין צריך לכתוב בארות ומעינות לסי' כד"מ דמייתי ב"ש והבאתיו לעיל דהכא כיון שבעירו כותבי' עלי' דמתקרי'

באניהאד סגי בסי' א' וכמ"ש לעיל בשם נב"י קמא ס"סי פ"ו ובלא"ה אין להרעיש משום האי חומרא דד"מ כמ"ש לעיל אך אם יבורר דהני נהרות קטנות אינם נובעים אלא אסיפת שלגים וגשמים הם ואין כאן אלא בארות לחוד אם כותב מעינות הוה שינוי ואיכא חשש פיסול להנ"ל ואין לחוש ללעז הראשונים ויכתוב מכאן ואילך מי בארות כך דעתי העני' נוטה אם ישר הדברי' בעיניו הבדולחים. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה לא

שובע שמחות לי"נ הרב המאה"ג מהו' אלי' נ"י אבדק"ק ריי"ץ יע"א:

ע"ד גטין שנכתבו בעירו משנים קדמוניות וכ' ריי"ץ דמתקרי' רייעטץ ומעלתו פקפק איזה פקפוקים א' דשם רייעטץ לא צריכא דהוה כרעדיש והרעדיש לא אאריך בזה כי לא דמי אלא לפוזנא ופוזונא קאזמיר קזמירז וכדומה ובודאי צריך למכתב רייעטץ ב' לשון ריי"ץ נשתנה עתה וכותבי' היהודים רייטץ עם טי"ת והנה מסתמא בימי הקדמונים שכ' הגטין תחלה הי' קוראי' ריי"ץ ואעפ"י ששבוש לשון הוא מבני עמנו ומ"מ אחר הסכמות לשון ישראל אזלינן יהי' שבוש או לא ומעתה כיון שמאז נכתב בגטין וכתובות שם ריי"ץ אעפ"י שעתה נשתנה לרייטץ אין משנין ממה שהורגלו עד עתה וגדולה מזה כ' בתשו' ב"י סי' ס"ה ומייתי ראי' מסיני' וציבה כך כותבין בגיטין ואותן השמות כבר נשתקעו לגמרי וקורי' להם חלאב וטריפול והא דכותבי' טברי' ולא רקת שהוא שם הכתוב משום שנתגרשו יהודים ממקומם וכשחזרו ונתישבו כבר נעקר השם הראשון ונקרא טברי' וכן בבל ובורסיף אבל כל שלא נתגרשו יהודים אע"ג שנעקר שם הראשון ונשתקע כל שלא פסקו מלכתוב שם הראשון בגטין וכתובות אין משני' שום דבר אלו דבריו וכן נוהגי' בכל תפוצה. מ"ש מ"ט אין מאריכי' בכף כפופה ופא כפופה י"ל משום דשיעור ב' וכ' הוא שיהי' הגג כמו אורך הדופן בין בדופן פשוטה דבית ובין כפיפות דופן הכ' ובזה המה נפרדים מנו"ן כפופה ואם יעשה גג הבית קצר יהי' נו"ן וכן גג הכ' כמובן ומשו"ה לא נוכל למשוך הכ"ף כפופה שאז יהי' הגג קצר בערך הדופן ויהי' מתחזי כנו"ן ויעיי' ב"י בא"ח בתמונת אותיו' שתמונות פ"א כפופה יהי' באופן שהלבן שבתוך הפ"א יהי' תמונות בי"ת ומעתה אם ימשך הפ"א יהי' הלבן תמונות נו"ן ותל"מ ויומא קאגרים לקצר באמרים:

והנני לעורר מעניני דיומא מ"ש ב"י בא"ע סי' קכ"ח ד"ה במתא פלוני' דמדינה פירושי עיר גדולה ומטרופלי' או מחוז ושהראב"ע מייתי ראי' מקכ"ז מדינות ומשושן אשר בעילם המדינה ורד"ק ס"ל שכולל שם עיר ושם מחוז יע"ש והנה ראי' ברורה מרפ"ק דמגילה מדינה ומדינה לחלק בין מוקפת חומה מימות יב"נ למוקף חומה מימות אחשורש הרי

קמן דמדינה פירושו עיר מטרופלין ושוב מסיק לדרשא כרך וכל הסמוך לה וכל הנראה עמו נידון ככרך נראה שמפרש מדינה קמא דקרא כרך ומדינה בתרא מחוז וגבול והיינו כפר שסביבותי' ומוכח כמ"ש רד"ק דשם מדינה כולל שניהם הכלל והפרט. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לב

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המפורסם כערוגת הבשם גן הדסים גל של אגוזים כש"ת מה"ו ישראל סג"ל נ"י אבדק"ק פעסט יע"א:

חשתי ולא התמהמהתי להשיב לכבוד תורתו הרמה היות לפי מכתבו הדבר נחוץ למעשה ולעשות רצון ירא ה' חפצתי ע"כ יצאתי היום הגם כי הי' צריך מיתון וישוב הדעת והנה נפשו היפה בשאלתו אודות ב' יב"ש שאין שמות נשותיהן שוות והחמיר הב"ש סי' קל"ו שאפי' מגרשי' זה בפני זה מ"מ צריכי' סימן וכן הסכימו האחרונים הבאים אחריו ובנידון שלפניו אין שם אבי אביהם נודע ואין להם שום סימן להפריד ביניהם אלא שם כינוי משפחה אם נכון הדבר לכתוב זה הסי' בגט או לא ופר"מ האריך ועיניו לנוכח הביטו ספרן של צדיקים גאונים האחרונים מ"מ לא אמנע לכתוב ברור הדברים מה שנלע"ד בעזה"י ואין בהמ"ד בלא חידוש:

הנה בס' שמות של בית שמואל כ' בשם אברוש שהגאון מהר"ם ר' יוזפש כ' שאין לעשות ממנו אפי' סי' וכ' עליו הב"ש שאין משמע כן מכל הפוסקים ואמנם בסדר הגט של מהר"מ הנ"ל סעי' כ"ה העתיק הב"ש לשונו סתם אבל אם יש למגרש כינוי שא"צ לכתוב בגט בלא"ה אין לכתוב אותו גם עתה וצריך היכר אחר ולא הגיה עליו ב"ש כלום והנה הדבר תמוה בעצמו מהיכי תיתי אין לעשותו סי' וכן מבואר להדי' ברמ"א סי' קל"ו סעי' וי"ו וז"ל מ"מ כתבו סי' במגרש או מצד כינוי שלו משמע להדי' שבלא"ה לא הי' כותבו ועכשיו כותבו לסי' ודברי אלו לקוחי' מכתבי מהרא"י סי' ו' ושם מיירי בקיצור שם יעקליין שאין כותבי' אלא בשצריכי' לסי' ואפ"ה מהני להיכר ועוד דברי מהר"מ גופי' תמוהי' מיני' ובי' שחזר וכ' שכותבי' להיכר ארוך וגוץ ומ"ש זה מיעקליין ואברוש וכן תמה בס' תורת גטין בסדר הגט סי' כ"ה וגם הגאון טיב גיטין באות אברוש האריך וכולם העלו דלא כהנ"ל אלא דיכול לכתוב לסי' הכינוי כנ"ל וכן האמת לפע"ד:

איברא נ"ל דמה דמיסתם סתים לי' הרב ב"ש לא על כינוי וקיצור השם נתכוון אך על כינוי משפחה והוא מטעם שכ' בד"מ סי' קכ"ט אות י"ח שמצא בס' גיטין שהמהרז"ק רצה לפסול גט שכ' בו המכונה גנ"ש כי על כינוי משפחה לא שייך מכונה ולא מיתקרי שאין זה האיש מכונה ולא מיקרי בו אלא חינוך משפחה הוא ומייתי תו דברי תה"ד

סי' רל"ה ורצה לומר שם שכ' תה"ד שאין צורך לכתוב לא כינוי גופו ארוך וגוץ ובוי"ך וכדומה ולא כינוי משפחתו גנ"ש וקא"ץ והיינו מטעם שלעולם אין קורי' אותו בשם האחרון לבד גנש או בויך אלא קורי' אותו יוסף בויך או גנש ויוסף עיקור ע"כ אין צריך לכתוב אלא הראשון כיון שלעולם לא נקרא בהחניכא לבד שוב כ' באשר העכו"ם שבאשכנז רגילי' לקרות היהודי' בשם משפחה לבד בלי שם העצם הרוצה לחוש גם לזה יכלול בכל שום וחניכא אלו דבריו ז"ל מבואר מזה דלא רצה התה"ד לכתוב המכונה או מיתקרי' על שם משפחה כיון שהוא חינוך ולא כינוי ע"כ יעץ לכללו בכל שום וחניכ' ולא ישר בעיני הד"מ לכתוב זה מטעם שכ' ט"ז סימן קכ"ט ס"ק כ"ט ע"ש ע"כ הסכים שלא להזכיר שם משפחה כלל:

וראיתי בלשון סדר מהר"י מינץ סי' מ"ה לשון תמוה שכ' בתחלה שאין צריך לכתוב חנוך משפחה ושוב כ' ונ"ל אם הי' צריך לכתוב שם חנוך המשפחה כגון בשני יב"ש ולא רצה לכתוב דור שלישי אז הי' צריך לכתוב חנוך המשפחה כגון שלייכ"ר או קא"ץ עכ"ל בשם מהו' ז"ך ומהרי"ו ולשון זה צע"ג שכ' אם צריך לכתוב וכו' אז צריך לכתוב ואין לזה טעם ומובן כלל ובסוף תשו' משאת בנימין בחי' ש"ע א"ע אות ד' משמע שהי' לו גי' אחרת ע"ש ואמנם לפמ"ש לפנינו נ"ל לפרש הכי שאם השעה צריכה שצריך להזכיר שם משפחה להיכרא לא יכתוב לא מכונה ולא דמתקרי אלא צריך לכתוב חנוך משפחה פי' לשון זה או כיוצא בו צריך לכתוב יוסף ממשפחת המכוננת שלייכר או קאץ וזה פי' מ"ש צריך לכתוב חנו"ך משפחה פי' שיכתב לשון חניכא ולא לשון מכונה ונמצאו דבריו מכוונים עם דברי מהרז"ק שבד"מ הנ"ל ויען ראה רמ"א שאין לנו לשון מבורר מקדמונים איך לכתוב בכינוי משפחה כ' שטוב יותר מנהגינו שלא לכותבו כלל ולא לחוש לאו"ה שקוראי' בשם משפחה בלבד:

והא"ש דודאי משו"ה מיסתם סתים לי' הב"ש לדברי בעל סדר מהר"מ משום דפרוש דבריו בכינוי משפחה שאין לעשותו ממנו היכר אבל שארי כינויים כבר סמך עצמו על מ"ש שם להלן דסמכי' אסימן ארוך וגוץ וכמ"ש בתורת גיטין שאין סברא לחלק ביניהם אבל שם כינוי משפחה לא יעשה ממנו סי' מפני טעם הנ"ל וגם מהר"י מינץ לא כ' אלא בלשון חנוך משפחה ולא לשון מכונה ואותו לשון לא נתברר לנו ולפ"ז מ"ש בס' תשו' מאהבה ח"א סי' נ"ב אות וי"ו לסמוך על הגאונים שבמהר"י מינץ יפה כ' אי היינו יודעי' הנוסחא איך לכתוב אבל אין אתנו יודע עד מה ואין לנו לבדות נוסחא מלבנו:

אמנם לכאורה יש לעיין לפי מה שהסכימו גדולי זמנינו ובראשם הגאון נב"י שני סי' קי"ט דאין לחוש בכפילות השמות וכותבי' מאיר יהודה דמתקרי מאיר ליב ודלא כב"ש

וכ"כ והאריך הגאון בטיב גטין בקונטרס לקוטי שמות סק"ז ושכן הסכי' בתורת גטין ואין חילוק בין שם הראשון שם א' או ב' שמות וכן ביאר בתשובותיו וכן אנו נוהגי' כבר מכמה שנים וא"כ אי הי' עיקור שמו יוסף ופורתא יוסף ליב היינו כותבי' יוסף דמתקרי יוסף ליב וא"כ ה"נ אמאי לא מצא ד"מ תקנה לכתוב שם משפחה הלא יכול לכתוב יוסף דמתקרי יוסף קא"ץ בן שמעון ויצאנו מידי כל החששות וי"ל דהרי הד"מ לא מיירי מהכיר' דשני יב"ש אלא לחוש לדברי תה"ד הנ"ל וא"כ ממ"נ הלא היהודי' אין קוראי' אותנו בשם משפחה קא"ץ לבד בלי צירוף שם יוסף א"כ סגי ביוסף לחודי' ורק לחוש להרא"ש דחייש גם לאו"ה והם קוראי' בשם משפחה לבד קא"ץ ולזה לא יועיל אם יכתוב דמתקרי יוסף קאץ דלגבי ישראל נקרא פורתא יוסף קא"ץ ולישראל סגי ביוסף לחוד והגוים אינם קוראי' יוסף קאץ אלא קאץ לחוד והי' צריך לכתוב יוסף המכונה קאץ וזה א"א ע"כ ראה הד"מ שלא לכתוב כינוי משפחה:

אמנם כשאנו צריכים לסי' בשני יב"ש יכול לכתוב כנ"ל יוסף דמתקרי יוסף קאץ בן שמעון והא דלא כ' הב"ש כן בסדר גטין דמהר"מ ר' יוזפש דיכול לעשות סי' כנ"ל לטעמי' אזל דחושש שלא לכפול השמות ולכתוב פעמיים שמואל יהודה דמתקרי שמואל ליב והה"נ הכא אין לכתוב יוסף דמתקרי יוסף אבל לפמ"ש שאנו נוהגים לכפול השמות יש תיקון לכתוב יוסף דמתקרי יוסף קאץ בן שמעון ע"כ לכל הפחות בשני יב"ש שאין שמות נשותיהם שוות ומגרשי' זה בפני זה ורוצה לצרף גם סי' נ"ל שיעשה כנ"ל וכשר הדבר לפע"ד ואם יש פנאי ויכול לשאול בגדולי' ממני אל יסמוך עלי אך יען כ' שבהשעה דחוקה נ"ל יש לסמוך אהנ"ל והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי א"נ פ"ב כאור בקר ליום ה' ב' טבת תקפ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לג

שלום רב לי"נ תלמידי צמידי וחביבי הרב המופלג ומופלא כבוד מה"ו וואלף נ"י אב"ד דק"ק פאלאטא יע"א:

נעימות בימינו היגיעוני אודת שם פלאטא יפה כתב והסכים לכתוב באלף בסוף ויעיי' בנב"י מהדורא קמא מ"ש בעיר פילץ בחלק א"ע סי' פ"ח בד"ה וגם אחרי רואי וכו' יע"ש גם שיש לפקפק על ראיתו מב"ב מי שהחזיק שמו בעיר שלשים שאינו ענין להתם דהתם משום חשש רמאות ואינו ענין להחזקת שם חדש ומ"מ מצאתי בש"ג בפ' עשרה יוחסי' מייתי ג"כ ראי' משם לחזקה דשלשים יום ע"כ גם כאן אין הפסד אם יפרסם בבה"כ ברבים כי שם פלאטע בעי"ן לבסוף הוא טעות ונלעג לשון ושהב"ד הסכימו לכתוב באלף

לבסוף וגם יפרסם כן בפנקס הקהל לדורות ואחר שלשים יום מזה הפרסום יכולי' לכתוב גט בשם פאלאטא באל"ף לבסוף וזה כתבתי לרווחא דמילתא מהיות טוב:

ואודת הנהר שהי' חוץ לשבעי' אמה ושירי' מהעיר אלא שסמוך לעיר מתחילין כרמי' מוקפות מחיצות ובתוכם בתים העשוים לדירה והבתים רחוקים מהעיר ורחוקים זה מזה יותר משבעים אמה ושירי' רק הכרמים סמוכים הנה לענין תחומי שבת פשוט הוא דלא מיחשבי' עיבורא של עיר ומתחילין חשבון אלפי' סמוך לעיר וע"כ לא פליגי רש"י ותוס' אלא במערה ועיי' עירובי' נ"ה ע"ב ד"ה לא צריכה וכו' אבל כרם גדול מוקף גדר ובתוכו בית דירה רחוק מהעיר פשיטא שאין הכרם מתחשב וכיון שלענין שבת לא מיקרי בתוך עיבורא אלא בתוך התחום מיקרי א"כ ממילא הנודר מהעיר מותר שם דחוץ לעיר מתקרי כמבואר בנדרים נ"ו ע"ב וכיון שבלשון ב"א לענין נדר מיקרי חוץ לעיר ה"ה לענין גט דהרי משם ילפי' לענין גט כמובא בב"י סי' קכ"ח בשם הגה' מרדכי ע"כ אין נ"ל להזכיר שם אותה הנהר כלל בגט:

וע"ד נהרות קטנות שבעירו שאין להם שם אם יוכללו בכלל מי מעינות כ' מעלתו דבר בשם תשו' פ"מ ח"ב סי' י"ח ושלחתי אחר אותו הספר ולא מצאתי בו מאומה אך בתשו' מהרי"ל סי' קי"א כ' וז"ל ואם נהר קטן הוא וכ' באותו עיר על מי מעיינות או מי בארות (ובב"י העתיק מי נהרות) הוי האי נהר בכלל כמו פה בעירנו נהר אומבאך יש כמה וכמה תשמיש עלי' כביסה וצביעה ורחים ואפ"ה כלולה במי מעיינות וכן נהר דונאי שישנו פה עכ"ל והנה כיון שמושכת רחיים אין ספק שהיא נהר נובע ואם היא נהר אומבאך המפורסם באיגראפי' בליפלאנד היא נהר קטן מושך ונהר דונא סמוך לה נופל לים אָסט זֶע שניהם מושכי' ונכללים בכלל מי מעינות ולפי נוסח ב"י הנ"ל מי נהרות ש"מ דאין קפידא ואין חילוק בין אם כוללים בלשון מעין או נהר ואע"ג דאמרי' נהרות המושכי' ומעינות הנובעי' משמע תרי מילי נינהו התם בנהרות שאינם נובעי' ממעין כ"א ממי גשמי' וכמ"ש מג"א סי' שצ"ז ס"ק י"ב וא"כ אם יכתוב דיתבא על מי מעינות הני בכלל ויש עיון קצת בלשון הגה' מרדכי סוף גטין סי' תס"ז פלוגתת הר"י מפריש מ"מ נ"ל מ"ש נכון:

ברם דא צריכה עיונא כיון שאין כאן שום נהר ולא יכתוב רק פלאטא דיתבא על מי מעינות ותל"מ אי סגי בהכי לכתחלה יעיי' עדותו של נב"י מהדורא קמא סס"י פ"ו ואעתיק לו לשון הגאון בית מאיר סס"י ז"ל ואני מעיד שראיתי מסדרי' גיטין בכל יום בק"ק ליסא ואין שם שום נהר כי אם מי מעינות ובלי ספק משום דכל שעת הדחק כדיעבד דמי ואם בקהלה תמיד יצטרכו ללכת אל עיר אחרת לסדר גיטין זה עיגון והוי

כדיעבד גמור ובזה יצאנו אף חומר משמעות הד"מ עכ"ל והנה אם גם בעירו יהי' כמו חשש עיגון לא ידעתי ולו משפט הבחירה בזה ולדעתי אם יחקרו היטב אצל השרי' הקדמונים יודע להם שם נהרותיהם ואגמיהם או בנקל יכול להמציא עוד שום סימן המפריש ומבדיל בין עירו לשאר עיירות והחכם עיניו בראשו ושלום ושמחת י"ט כנפשו היפה ונפש א"נ הטרוד מאוד וכותב בחפזון. פ"ב יום ה' ג' ניסן תקע"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לד

שלום לה"ה הרב המופלא כש"ת מו"ה יעקוב נ"י רב דק"ק ס' מיק' יע"א:

אהו' ידידי לא ידעתיו אכנהו אבל מוחזקני בו שהוא ירא ה' ויטה אוזן ויכניס דברי אלו אל לבו הנה אלי כתיב ממחו' הרב החרוץ הגאון אב"ד דק"ק מאקאווע יע"א כי מעלתו סידר גט בעירו מקום אשר לא סודר גט עדיין והאמנם הגאון נב"י בתשו' סי' פ' גדר בעד מסדרי גט ואוסר עליהם שלא ירום עוד יד הרבנים לסדר גט בעיר חדשה אשר לא נתפרסם שמה בסדור גטין מקדמת דנא מ"מ איני מוסכם עמו לקבל איסור זה עלינו ועלבנינו וכתבתי מזה במק"א [עיין לקמן סי' ל"ו] אבל עכ"פ מזקנים אתבונן אפי' גדולי עולם וגאוני ארץ לא סדרו גט בעיר חדשה עד שנתיעצנו במכתיר בהסכמת איזה גאוני זמן לא משום ספק לבד אלא שעי"ז עצמו יתפרסם ויוקבע השם המוסכם ההוא ושוב מוכח מתוך הגט כי זאת העיר אשר דנו עליה ומי לנו גדול מהגאון מוהר"ם א"ש ז"ל בהיותו רובץ בק"ק פרוסטיץ והתחיל לסדר שם גטין בראשונה שאל להגאון מו"ה גבריאל ז"ל ולהגאון בעל שב יעקוב עד שנזרקה מפי חבורת שלשתן קביעת שם העיר וראה והביט כמה דיות נשפכו כמה קולמסית נשתברו וכמה כרכורי' כרכר גאון זמנינו מו"ה זלמן מרגליות בספרו טיב גטין ונמנה על כמה וכמה עיירות ונהרות ופלפל כמה פלפולים על כל עיר ועיר וא"כ איך איש הירא ה' ורך לבו בהוראה לא מגיס דעתו יעלה על לבו לסדר גט בעיר שלא נסדר שם מעולם מבלי שנמלך עם איזה חבריו או אפי' רבותיו ע"כ אמרתי אולי אמת הוא יש אתו דבר במכתב מרבני זמן אשר נמלך בהם והסכימו כולם לדעת א' לסדר שם גט אך היות כי מחו' הנ"ל כ' לי שהגיד לו הסופר וגם א' מדייני הגט נוסחו הגט אשר לא אאמין בשום אופן שיצא הדבר מפי חכמי ישראל אם לא שגו ברואה וזה נוסחו בגראס סענט מיקלאש בבענאט מתא דיתבא על מי מעינות והנה הדבר ידוע ומפורסם לכל כי העיר הזאת ועוד כמה עיירות במדינתנו נקראי' על שם ניקלויא הקדש של או"ה וקורי' נואד סאנט ניקלויא פי' גדול קדש ניקלויא ועתה אם אולי דקדקו היטב בלשון בני ישראל ששבשו הלשון וקוראי' סענט בעי"ן במקום סאנט

באל"ף וכותבי' מיקלאש במקום ניקלויא מ"מ ה"ל לכתוב גראס סענט מיקלאש דמתקרי' נואד סאנט ניקלויא כמו פרוסטיץ פראסטיוא בתשו' מהור"ם א"ש הנ"ל ואויבן דמתקרי' בודין ופה קהלותינו פרעשפורג דמתקרי' באשן עוד כיון דאיכא כמה עיירות במדינתנו בשם זה ודאי צריך הכירא טפי שיהי' מוכח מתוכו ועל זה כ' בבענאט לא נשמע ולא נראה נוסחא כזו מעולם כי לא מצינו סימנא בש"ס כ"א שוירי דעל רכיס נהרא ועוד מה הוא בנאט מדינה או גליל ה"ל למכתב בגליל באנאט אשר במדינת הגר דמתקרי' הונגרי' או אונגרין גם לשון גליל אינו מבורר אצלי וקדמונינו לא נתברר אצלם שיעור עיר ושיעור כרך ע"כ כותבי' מתא דמפקי מעיר ומפקי מכרך כדאי' ריש כתובו' וכבר פליגי רש"י ותוס' ס"פ במה מדליקי' אי היא שם עיר או מדינה ולפירש"י כל עיר שהיא ראש מדינה נקראת מדינה וזה דעתו במקדש ובמדינה דקרתא ירושלי' נקראת מדינה על שם שהיא ראש מדינה ועתי"ט שקלים פ"א משנה ג' ועפי"ז כותבי' במגענצא מדינתא ורבי' חולקי' בזה הרי אין לנו לחדש ולבדות דבר מלבינו לכתוב בבאנאט מבלי להזכיר מה הוא באנאט ועוד שכ' בענאט מבלי חקירה בעיקור שם כי כפי הנמצא בספריהם אפשר שצריך לכתוב באלף ועדיין צריך חקירה וגם לא הזכיר נהר בעיר שמסתפקת מנהר וכיון שמבואר בש"ע ובכל הפוסקי' שמזכירי' שם הנהר בגט א"כ כשלא הוזכר שם הנהר יאמרו שאין זו העיר הזאת דא"כ הי' מזכירי' בו נהר כמנהג דת משה וישראל ולמאן דבעי מוכח מתוכו ובגט זה מוכח מתוכו בהיפוך שאין זו העיר הרי גט בטל ובתשו' הריב"ש כ' לו הר"ן רבו על גט א' שהי' נכתב כדינו אך לשון ההרשאה הי' מגומגם וכ' מלשונם של ב"ד ניכר שאינם ת"ח ויש לחוש לכמה פסולים שאינם ניכרים בגט כי הלכות אלו הררים תלוי' בשערה ואותן המסדרי' גטים עפ"י סדר הגטין הנדפס לפניהם כמו שמסדרי' סדר ההגדה בליל פסח מרבי' ממזרים בישראל כי הסדר הזה הוא טוב ויפה ותיקון גדול למי שלמד ש"ס פוסקי' ראשונים ואחרוני' ושמש רבותיו ושוב טוב לו הסדר הזה להזכירו אבל לסדר עפ"י אותו הסדר הם קשים לעולם יותר מדור המבול:

ואינני חושד ח"ו את מעלתו שיזדקק עצמו לגטין אם אינינו בקי כנ"ל ויהי' חלילה גס לבו בהוראה כשוטה רשע וגס רוח הס שלא להזכיר בודאי למד ושמש ויודע ומבין אך בכל זאת השתא הכא שגה בכל אלה וכבר אירעו שגיאות לגדולי' וטובי' ממנו וממני ושגיאות מי יבין וטוב לאדם שיכסוף בעה"ז ולא יעייל בכיסופא קמי מלכא קדישא ויהי' עליו חטא אשת איש וממזרי' בישראל הלא אפשר לתקן הדבר בגט אחר ובמקום אחר ובזכות זה ירום ה' קרנו וכבודו ויהי' רק למעלה ולא למטה ועכ"פ בתוך אותן הימים האשה הזו כבולה בכבלי אישות ואני מצפה על תשובתו בברור הדברי' כראוי לגברא

דחיל חטאין יזכה לדמורח ודאין הכ"ד לכבוד ה' ותורתו. פ"ב נגהי ליום ב' ג' שבט תקצ"א לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לה
שנית להחכם הנ"ל:
גי"ה הגיעני ונקרתי ומצאתי כי אמת נכון הוא כי שם מיקלאש משתנה בלשונות במקום שמדברים שפת אשכנז קורי' ניקיל ובמקומות שבהגר שלשון לאטיין עיקור קורי' במי"ם וכן הוא בעירו וא"כ אין כאן שינוי ומשום נויד שהוא גדול בלשונם ומעלתו כ' גראס בל"א שמדברים היהודים פשיטא דמשום כך ליכא קפידא. ומה שנאמר לי שיש שם נהר ולא הזכירה דאע"ג דבדיעבד כשר מ"מ המסדרים שעשו כן לכתחילה יורה עליהם שאינם בקיאי' בטיב גיטין ויש לחוש לחששות הרבה כמ"ש בש"ע והוא מתשו' הריב"ש סי' רע"א הנה מעלתו מכחיש שאין שם בעיר נהר יוצק יסודו כ"א יחרב ויבש נאמן עלי מעלתו גם בזה:
היות כן אי לא אתחזק תרי גראס ס' מיקלאש הגט כשר בלי סי' נהר או שום דבר אך מ"ש לסי' בבאנאט על זה כתבתי שלא מצינו בש"ס סי' אלא שוירי דעל רכיס נהרא אבל לעחות לנו סי' בבאנאט הוא נוסחא מחודשת והי' לו לכתוב בגליל באנאט במדינות הגר או אונגרי וכדומה וע"ז כ' מעלתו ב' תשובת בדבר חדא בבאנאט הוה כמו במדבר במצרים ועוד אני כתבתי דלא מצאנו סי' אלא רכיס נהרא והרי מצינו ביבמות קי"ד ע"ב בצד קילוני' מתא אלו דבריו:
הנה מ"ש כמו במדבר ובמצרים והוא ממצרים ועד הנה ושם נאמר או בארץ מצרים והוא חוץ לכרך או במצרים סתם הוא בתוך הכרך כן הוא במכילתא ורמזו ברש"י פ' החודש הזה לכם וברמב"ן שם והכא בבאנאט לא ידענו אם הוא בכרך באנאט או ארץ באנאט ע"כ כתבתי דהי' צריך לכתוב בגליל באנאט אשר במדינות הגר ואז הי' כמו בארץ מצרים והנה גשן בארץ רעמסס הוא גליל גשן שבמדינות רעמסס ויסעו מרעמסס היינו מעיר רעמסס ומ"ש ממדבר הוא דבר שאין לו שחר ואין לטפל להשיב ע"ז:
ומ"ש בצד קלוני' מתא נראה דמעלתו מפרש שנכתב הגט בשום עיר ובצד קלוני' מתא נכתב לסימן במקום סי' נהר ע"כ כ' שמצינו בש"ס בלי סי' הנהר היינו קלוני' מתא וה"נ כ' מעלתו סי' בבאנאט ועתה ישמיע לאזניו מה שהוא מוציא מפיו ולפי דבריו בקלוני' הוא סי' לעיר שנכתב שהיא יושבת בצד קולוני' ואפ"ה כתב מתא ולא באנאט סתמא כ"א מתא או גליל ומחוז וכדומה אמנם לא נ"ל כן מפירש"י בצד קולוני' מתא שם העיר

משמע שנכתב בצד אותה העיר חוץ לעיר כמו שאנו קורין פני העיר פארשטאט וכן משמע מתשו' ר"ש שבתשו' מיי' לאישות סי' כ"ב בסוף התשו' כ' אם כותבי' דיתבא בצד הנהר ולא על הנהר נמי כשר דכן מצינו בצד קולוני' פי' והי' לו לכתוב אצל קולוני' וכ' בצד ה"נ במקום על הנהר מצי למיכתב בצד הנהר:

והנה ר"ש מייתי ראי' באותה תשו' דאפי' יש נהר בעיר אין צריך להזכירה שהרי שם הי' כמה נהרות ולא הזכירם וס"ל הא דאמרי' על רכיס נהרא משום שהי' מוחזקת ב' שוירי אבל היכי דלא אתחזק תרי קולוני' לא וצ"ל החולקים דס"ל אפי' לא אתחזק ב' שמות שוים יש להזכיר שם הנהר ס"ל בקלוני' לא הי' שום נהר והדברים תמוהים איך פשיטא לי' לר"ש שהי' שם כמה נהרות ומי הגיד לו זה הלא מתא קלוני' אינה מתפרשם בש"ס כל כך ע"פ הנלע"ד דהר"ש מפ' כרמב"ן במלחמות ה' דהגט הי' נכתב בעיר נהרדעא והי' בעיר צד א' שהי' חפשי ממס המלך שנקרא בלשון המשנה מוצא ובלשון גמ' קלוני' כדאיתא במס' סוכה ומוצא הי' נקראות ומפ' בגמ' מאי מוצא קלוני' ופ"ק דע"ז ליער טברי' קלוני' פי' חפשי ממס המלך ונכתב זה הגט בעיר נהרדעא באותה צד שהוא קלוני' וידוע דבנהרדעא הי' כמה נהרות ולא הזכירום אע"כ א"צ להזכיר:

והנה מאי דפשיטא לי' בנהרדעא הי' כמה נהרות היינו בגליל נהרדעא כמ"ש רמב"ן היכי דסגי קבא דנהרדעא ובנהרדעא גופא הוה נהר מלכא כמבואר בקידושין ע' ע"ב אבל בגליל ההוא הוה כמה נהרות בדיתא ושבסתנא ודגלת מ"מ נחזור לענינינו שאין לפסול הגט שכבר ניתן ומ"מ יהי' זהיר בשמו מכאן ואילך ויעיי' היטב בענין והלא אדם גדול שמש מעלתו הגאון מוהר"ו באסקוויטץ סג"ל ז"ל כפי מה שמעיד מעלתו בעצמו ושמעתי על הגאון ז"ל שלא רצה לסדר גט בפעסט באמרו הואיל והרבנים הראשונים לא סדרו גט שם אולי הי' להם שום ספק ואנחנו לא נדע ובאמת אני מצאתי בס' שמות גטין שסדרו גט בפעסט בימים קדמונים מ"מ תא חזי מה בין תקפי קדמאי לענייי הדור הזה והנה מעכ"ת יתענג על רוב שלום עוד ינוב בשיבה טובה דשן ורענן יהי' כנפשו הטהורה ונפש א"נ הבעה"ח. פ"ב יום ב' כ"ד שבט תקצ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לו

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הותיק מלא עתיק הרב המופלג חרוץ ושנון כש"ת מו"ה וואלף נ"ו אב"ד דק"ק גיסונג יע"א:

מ"ש עוד שמעולם לא נסדר גט בעיר מושבך ואתה לא ידעת טעם בזה והצעת לפני איזה עקום שיש לתלות הספק הנה בס' נב"י קמא חא"ע סי' כ"ז כ"ח גדר בעד רבני זמנינו שלא לכתוב גט בעיר שלא הוחזקו לסדר שם גט אמנם לע"ד אין לחוש לזה אלא בעיר

שישבו בה כבר כמה רבנים מכמה שנים ולא נשמע שסדרו שם גט ומכ"ש כשגרשו שם את נשותיהם ויצאו חוץ לעיר א"כ מסתמא הי' להם ספק ואחנו לא נדע מה לנו בדורות האחרונים לחדש חדשי' והלואי ונזדקר בקמייתא אבל עיר שנתישבה עתה מיהודים אין לנו להמציא לנו ספיקות ולומר אנחנו לא נדע לעמוד על העיקר הלא לא אלמן ישראל והיות כ' בקהלתך שכבר הי' בה כמה רבנים ושנים הם עדיין בחיים חיותם ה' יאריך ימיהם ה"ה הרב מהו' יוסף ומה"ו טובי' כ"ץ ואולי אם נשאל פיהם ידעו מ"ט נמנעו מלסדר גט איך תעשה מעשה חדש ובפרט לעובר אורח שאינינו מבני עירך ואחריות דאחריני לא בעי אינש לקבולי עליהו ומ"מ יפה כתבת שאין לחוש מה שבני הגר קורי' העיר בלשון הגרוי' אם אינם ממקצת תושבי העיר צריך לכתוב דמתקריא על שם הגר כמו בפרוסטיץ פראסטיווען שכ' מהר"ם א"ש וכאן פ"ב פאזשן ופרא מאוגרדי וכדומה הנה גיסונג נכתב ונקרא בלשון יהודים בסמך א' ויוד אחר הג' ווי"ו אחר הסמך ובלשון דייטש נכתבה גיססינג ב' סמכין וב' יודין וגם בקריאת היו"ד הראשונה יש להסתפק כי נכתבה בלשונם באות הנקרא א ע ויש קצת שיטי בין קרואה זו לקריאת חירק וגם בשם הנהר יש לחקור אצל האמבט כי לדעתי ימצא לה שם כפי ששמעתי שמשנים קדמונים היתה נהר יוצק ונסתמה ע"י מלחמה א"כ מסתמא ימצא לה שם וצ"ע בכל זה ודי בזו הכ"ד הטרוד מאוד וכותב בחפזי א"נ. פ"ב נגהי ליום עש"ק ה' אד"ש תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לז

שלום וכ"ט ושמחת י"ט להרב המאה"ג המופלג מהו' אלעזר סג"ל נ"י רות"מ בוויען:

ני"ה ועיינתי קצת נידן האשה מ' פאטשא או פעפי עיינתי בתשו' פני יהושע סס"י יו"ד מרחיק מאוד דבריו שתסע האשה למקום הכתיבה אשר שם לא נודע משם הנתינה וכ' כיון שדעתה לחזור למקום הנתינה איכא למיחש ללעז יפה כ' עליו בטיב גיטין בחלק ליקוטי שמות סי' ב' סק"ב שהוא נגד הסברא כיון שקבלה הגט בהכשר לאו בדעתה תלי' מילתא שדעתה לחזור למקום דירתה אלא שלא מלאו לבו לחלוק מסברא נגד הגאון ז"ל:

ומה שנ"ל במ"כ הגאון כי רב, אטעיתי' לשון הר"ן דמייתי מיני' ראי' שם שכ' וז"ל וגדולה מזה כ' הר"ן פ' השולח ופי' ג"כ שהיו האיש והאשה דרים במקום א' ואח"כ כ' שבהמשך ימים רבים ישתכח הדבר וכו' ע"ש ופשוט שלא הי' הר"ן צריך לכתוב שהי' שניהם דרים במקום א' אלא מפני הטעם שאכתוב אי"ה והוא כי הר"ן וכל הראשונים כתבו כי האי בראשונה הי' משנים שמו ושמה אין הכוונה הי' משנים במרד ובמעל מיוסף ליוחנן כי פשיטא שזה פסול מדאורי' לכ"ע דאפילו לרבנו יואל דכשיש עדי מסירה אינו צריך

להזכיר שם בגט אבל אם כ' שם אחר בגט פשיטא שבטל הוא אלא מיירי שאם נקרא בא"י יוסף ונסע למד"ה ושם נקרא יוחנן ושלח גט לאשתו לא"י והי' ראוי' לכתוב יוסף כבמקום הנתינה ששם עידי מסירה והוא שינה וכ' שמו של מקום כתיבה וזה הי' כשר מן התורה ובפרט שעידי מסירה והב"ד שהשליח אומר לפניהם בפ"נ ובפ"נ ידעו שזה האיש הנקרא כאן יוסף נקרא שם במדה"י יוחנן והי' הגט כשר מן התורה אעפ"י שכ' שם מקום הכתיבה כיון שב"ד והעדים יודעי' שזה הוא אך חיישי' באורך הימים כשישתכח הדבר שהי' מבורר לב"ד ועדי' שם מקום הכתיבה יבוא הבעל ויערער ע"כ תיקן שיכתוב וכל שום וחניכה ועתה ניכר בעצמות הגט שבעלי הנתינה ידעו שיש כאן שינוי בשמות ומסתמא חקרו הדבר וכדין עשו ובטל בערעור אלו דברי הר"ן אלא שעדיין לא הועיל כלום תינח שינה הבעל שמו ע"י שישב במדה"י אך האשה שנשארה כאן איך תנן שינה שמה ואם במזיד שינה שמה והסב לשם אחר הרי פסול מן התורה ע"כ כ' הר"ן דמיירי שהוא והיא שניהם נסעו למדה"י ושם נשתנו שם שניהם והיא חזרה לא"י ושלח לה גט כבמקום הכתיבה וה"ה איפכא היא נשארה במקום והוא חזר לא"י ושלח לה למדה"י בשמם שבא"י מקום הכתיבה הכל חד ולעולם הכל תלי בשעת נתינה שיהי' הגט הזה מוכשר מכל לעז ואם אחר שעה תקרע הגט והב"ד יכתבו לה שנתגרשה כדמו"י הכל כשר וכמ"ש בטיב גיטין ולא ידעתי מה הי' לו להגאון מגי"ש בזה:

ומ"מ לעשות מעשה בהחלט נגד דעתו חלילה לי אעפ"י שהוא מקום עיגון אבל בנידון שלפנינו שהרי גם במקום דירתם יודעי' קצת שהי' שמה מעריסה פאטשא ושגם לפעמים עשה חזן בבהכ"נ מי שברך בשם זה אעפ"י שנ"ל דהוה כנעתק לגמרי מ"מ קצת הוה כפורתא דלדעת רמ"א בדיעבד כשר ועכ"פ לעז לא שייך כל כך אחר זמן ובכי האי גוני כי תיסע למקום הכתיבה ותתגרש באותו שם שפיר דמי ומ"מ דוקא היא בעצמה תיסע במקום הכתיבה שהרי אם תרצה תשאר שם לעולם אע"ג דאין דעתה כן מ"מ כיון שבשעת מסירה הי' כשר לא אזלי' בתר דעתה אבל שתשאר היא במקומה מקום שנקראת פעפי ותשלח שליח קבלה לקבל מיד שליח בעלה אעפ"י שהבעל נתן רשות לשלוחו ליתן לשליח קבלה מ"מ כיון שבשעת מסירה לשליח שלה היא במקום שנקראת פעפי אין דעתי נוטה לחלוק על הגאון מגי"ש בזה ע"כ היא עצמה תיסע לשם ותקבל גיטה מיד שליח בעלה ואחתום בברכה א"נ. פ"ב נגהי ליום ד' י"ב ניסן תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לח

שלום וכ"ט לה"ה הרב הדיין המצויין המופלג ומפואר מו"ה ישראל נ"י עפשטיין דק"ק פאפא יע"א:

גי"ה הגיעני נידון אשה ששמה מעריסה לביאה ומחמת שדרכם דרך עקש לשנות שם העריסה לשם גוים ע"כ נקראת בפי כל וגם חותמת עצמה לעני ועומדת עתה להתגרש איך לכתוב בגט וכתובה ושאר כתבים נאבדו:

הנה בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' פ"ח כ' שאין לחוש לתלות שם נקבה בזכר לומר ששמה לויה אלא מסתמא שמה לביאו ככתוב ביחזקאל ריש סי' י"ט ואמנם הגאון הלז לא ראה דברי הרד"ק שם ע"כ נסבך איך לכתוב כי בקרא כתי' לביא והיוד בקמץ אך הרד"ק שם כ' עיקור כמו שאנו רגילין לכתוב לביאה ה' אותיות הבי"ת בחירק והאלף בקמץ וה"ה נחה סי' נקבה ובקרא דגשת היוד משלמת החסרון ע"ש שקיצר וזה כוונתו וכ"כ בטיב גיטין מסברא דנפשי' וגם הוא לא ראה הרד"ק מדלא הביאו:

ע"כ יש לכתוב לביאה המכונה לעני ופשוט יותר מביעא בכותחא דצריך להזכיר השם שהרגילה עצמה בפי כל ואפשר אם רק נזכר שם לעני כשר דלא גרע מחניכתה אבל שם לביאה לבד פסול ונהי דאין לדמות לישראל שבח"ל ששמותיהם כשמות גוים דהתם מעיקרא מהעריסה כך שמם כגון שקורין פיגלה על שם ציפורה הינדל ע"ש השגל יושבת שגל כלבתא וכדומה אותן שמותיהן מעריסתן כך אבל זו ששמה מעריסה שם ישראל ובשאט נפש אינה רוצית להקרא בשם ישראל כדי להתדמות לנכרית ואינו דומה להנ"ל מ"מ גם לדר"ת אינו דומה שכ' דחלילה להזכיר שם גיות בכדת משה וישראל היינו אותו השם שנתנכר בו והמיר דתו בו אבל זו אע"פי שעותה במה שתשנה שמה מ"מ לא הוציאה השם הזה מדת משה וישראל:

ודינו של ר"ת גופ' צריך סברא להסביר מאין לו דפשיטות דחלילה להזכיר שם גיות בכדמו"י ומה בכך וכי גט קדושה יש בו וכיון ששמו כך ועי"ז השם יהי' מוכח מתוכו מי הוא המגרש מה לי שם מומר או שם יהדות ובחי' למס' גיטין ל"ז ע"ב כתבתי קצת הסברא דרוב מומרי' אינם מגרשי' לרצונם ממש אלא בעל כרחם שאומרים רוצה אני והסביר הרמב"ם ספ"ב מהלכ' גירושי' דאנו תולין מחמת יסורי' והכרח נכפף יצרו וחוזר למקורו שרוצה בדת יהודית ועל סמך זה אנו מסדרי' גט מעושה כדין וא"כ גם גבי מומר צ"ל הכי דעכ"פ ברגע הגירושי' הוא חוזר לתמותו לפי שעה עכ"פ וא"כ באותה שעה הוא אינו חפץ באותו השם שנתנכר בו ואם כותבי' אותו השם בגט אנו סותרי' עצמנו:

יהי' איך שיהי' דברי ר"ת קשים להסביר והבו דלא לוסיף עלה וא"כ כותבי' שפיר השם שהרגילה לעצמה ומ"מ שם יהדו' דעריסה לא נעקר אפי' בנקבה דאינה עולה לתורה

מ"מ אם יארע שמברכי' אותה בבית הכנסת במי שברך או מתפללי' בעדה בחוליתה או בימי עיבור וכדומה רוצית היא להזכיר שם יהודי' א"כ אינו נעקר לגמרי וכותבי' שם עברי עיקור לביאה המכונה לעני ותל"מ ואחתום בברכה. פ"ב מש"ק י"ב שבט תקצ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לט

שלום רב לי"נ הרב הגאון המפורסם צדיק מופלג וחרוץ ושנון כבוד מה"ו דוד נ"י דייטש אב"ד דק"ק ע"ח יע"א:

יקרתו הגיעני והנה שלוח פה לחזרה התשובה מהרב הגאון מה' שמואל סג"ל נ"י לפר"מ נ"י וראיתי דברי הרב הנ"ל נ"י והנה מ"ש דאי עבר וכ' דמתקריא במקום דה"ל למכתב דמתקרי הכשיר בדיעבד משום שנ' בפסקי מהרי"א ובסדר מהרי"ו שבתרגום אסתר לא דקדק פעם כתי' דמתקרי בלא אלף ולפעמים באלף האמת שכ"כ במהרי"ו סי' ק"ץ ושם מיירי בנקבה דה"ל למכתב דמתקריא באלף ושינה וכ' דמתקרי בלא אלף וכ' שבתרגום אסתר לא דקדק בזה וכן הוא בתרגום שני גבי שם אסתר והדסה ע"ש איברא התם בשם אסתר נקבה ומינה דאין לדקדק בנקבה למכתב בלא א' אבל להוסיף א' דמתקריא בזכר לא מצינו בתרגום שם וכן במהרי"ו לא דיבר מזה מאומה וא"כ הכא דמיירי בשם נהר שהוא לשון זכר וכ' דמתקריא באלף לא שמענו אמנם כל זה לפי דברי הג' הנ"ל שמחזיק דברי אביו הגאון זצ"ל בנב"י מהדורא תנינא דשפיך חמימי' על רב שכ' דמתקריא על שם הנהר וכ' דאפי' מקרא לא ידע דנהר הוא לשון זכר והנה כל הגיטין שמצאתי כאן מגאוני עולם כ' עתא דיתבא על נהר דונאו דמתקריא דונאי ואין ספק שטעמם הואיל ושם הפרטי דונא הוא לשון נקבה כמו שמפורסם וכן העיד בתשוב' מהרמ"פ סי' י"א על נהר דונאי שהיא לשון נקבה וכיון שכן יוצדק יותר דמתקריא כמבואר בפירש"י פ' נח עלה זית טרף בפיה טרף לשון זכר ובפיה לשון נקבה כ' רש"י דשם המין יונה הוא לשון נקבה בכל מקום והיונה ששלח נח הי' זכר ע"כ יצדק בקרא לשון זכר ונקבה על שם הכולל ועל שם הפרטי הזה ורמב"ן טען שלא מצינו כיוצא בזה בפסוק א' התהפכות מזכר לנקבה ועל זה מייתי הר"א מזרחי כיוצא בזה והיתה צעקה גדולה במצרים אשר כמוהו לא נהייתה הנה כמוהו זכר נהיתה נקבה וסבר הרא"ם ז"ל דכמוהו קאי על הקול שהוא כולל והוא זכר והפרט ממנו הוא צעקה לשון נקבה אעפ"י שתיבת קול לא הוזכר בקרא כלל מ"מ יוצדק זכר ונקבה ולפע"ד הרמב"ן מפרש כהרא"ע דכמוהו קאי אמיתה דבכורים דדבר כמוהו לא נהיתה קאי אצעקה כיון שהוזכר בקרא שייך לשון זכר ונקבה משא"כ ביונה שלא הוזכר בקרא שם המין הכולל כ"א שם הפרטי ששלח נח עוד מייתי

רא"ם מכבוא השמש תשיבנו לו כי היא כסותה לבדה כתי' תשיבנו לשון זכר כי היא כסותו לבדה לשון נקבה וסובר הרא"ם שם דלשון זכר קאי אבגד שהוא שם כולל לחלוק וטלית ועל זה קאי לשון תשיבנו אעפ"י שלא הוזכר בקרא ורמב"ן נ"ל דס"ל נמי בהא כהרא"ע דקאי אחבול תחבול וחבילה הוא לשון זכר וכיון שהוזכרו שניהם בקרא א"ש הרי קמן דע"כ לא פליגי אלא כשלא הוזכרו שניהם אבל כשהוזכרו שניהם יוצדק בקרא א' שינוי מזכר לנקבה ומכ"ש היכי דליכא שינוי אלא לשון א' והוזכר שם הכולל שהוא ושם הפרטי דונאי שהוא לשון נקבה שיוצדק עליו לשון נקבה אשם הפרטי הסמוך ותמה אני מה יענה רמב"ן אמקרא מלא רוח גדולה וחזק במלכים א' י"ט ועוד מבואר שם בהר"א מזרחי דכל שמות כוללים כאלו כשיונחו על גוף פרטי זכר או נקבה נגררים אחר גוף פרטי יע"ש באריכות וגם בגופי בני אדם כן הוא כי אדם שם הכולל הוא לשון זכר וכן גוף כשנאמר מי הוא האדם או הגוף הזה (דער פערסאהן) נשיב האדם הזה הוא רבקה הנקראת שרה ולא נאמר הנקרא בלשון זכר הואיל ומוסב על אדם וגוף כא' מוסב על רבקה הסמוך והגות הוא בלשון ומכ"ש הכא בנהר נהי דלא מצינו שם נהר בלשון נקבה כשבא בלשון יחיד אבל בלשון רבים הוא על הרוב נקבה כמו נשאו נהרות על נהרותם ועל יאוריהם ומעט ימצא בלשון זכר כמו הבנהרים חרה ה' והייתי סובר משום דכולל כל הנהרות שבעולם ורובם שם פרטי שלהם לשון נקבה והדרנא בי חדא דמעט מצינו בשם נהר שהיא שם פרטי שלו לשון נקבה ועוד דנהר יוצא מעדן ומשם יפרד לארבעה ראשים שכלם זכרים ומ"מ אחז"ל ג' נהרות במס' בכורות נ"ה סוף ע"א יע"ש א"כ אין טעם לדבר מ"מ במקומי אני עומד שלא לשנות מאשר נהגו כאן מקדמת דנא ואם דעתו להודיע הדברים כהווייתן להרב הג' מה' שמואל הנ"ל ואם בידו להשיב תשובה נוצחת הדרנא בי ואיניני עומד על דעתי ח"ו. במה שהוזכר באגרת ההוא פלפול בענין חזקה דודאי יעלה עמוד השחר יעיי' בתוס' יבמות ס"ח ע"א סוף ד"ה רישא וכו' ואין להאריך יותר דברי א"נ דש"ת הבעה"ח. פ"ב יום א' י"א כסליו שנת תקע"ז לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מ

שלום לידידי התורני הרבני המופלג מה' וואלף דייטש נ"י:

יקרתו הגיעני וטרם אענה אודיעהו כי לא יצאתי לקראת נשק ח"ו להרוס דברי אב ובנו רק להיות הגאון זצ"ל כ' על הרב שכ' דמתקרי' באלף דאפי' מקרא לא ידע ובנו הגאון מילא אחריו וכל הגאונים שלפני שהי' פה כ' ככה כמה גיטין באלף ואם יבוא לידי ואשנה ואכתוב כדעת הגאון נב"י אהי' כמוציא לעז על הגאונים והגיטין הראשונים

ע"כ עיינתי ליישב דעתם ולהצדיק הצדיקים דמעיקרא ובכל זאת חליתי פני הגאון אב"ד שלכם להודיע הדברים להגאון מהר"ש סג"ל אולי לא ישרו דברי בעיניו ואהי' מנוצח בענין אזי על כרחי לחזור מדעתי מבלי לחוס על כבוד הראשונים כי האמת אהוב מן הכל ובפרט מה שנוגע הלכה למעשה:

היות כן בכל מ"ש מעלתו בדרך אפשר ואולי להצדיק דעת הגאון מהרש"ס נ"י לא אטפל בזה כלל כיון שיצא הענין מכלל מניעה ונכנס לכלל האפשרות די לי בזה ויצדקו ב' הצדדים ודעבד כמר עבד ולא ידונו עכ"פ הגאונים זצ"ל כמנוח שאפי' מקרא לא ידע:

איברא במ"ש מעלתו דנוכל לומר דלא דונאו נקרא דונאיי כ"א הנהר נקרא בב' שמות לפום רהיטא דברי' נכוחים יותר מכל הנאמר בזה וקצת מוכרחים בלשון כי השם אינינו אלא מחשבייי ורק על הגוף יאמר שנקרא בשם אחר וקצת ראי' כמ"ש מעלתו ממ"ש הפוסקים בשמות הבעל ומ"מ נ"ל דשאני הכא דשם דונאי אינינו שם אחר להנהר כי הוא ממש שם הראשון אלא האשכנזים קורי' לו דונאו וההגרים משנים לשונם ואומרי' דונאי וכן אותו מעשה שהי' לפני הגאון נב"י זצ"ל בנהר ראביץ הי' ממש כזה ובזה יאמר שתיבת דונאי יקרא להגרים דונאיי ע"ד משל שרה דמתקרי' מרי' קאי אהגוף כדעת מעלתו כי לא יתכן לומר שם שרה נקרא מרים כי מה ענין זה לזה משא"כ שרה דמתקרי' יסכה קאי אהשם דשרה לשון דשרות וזה נקרא גם יסכה מלשון נסיך ואין להגוף ב' שמות אלא השם אחד ונקרא על ב' אופנים אצל בעלי הלשון וזכר קצת לדבר כי לנביא היום יקרא לפנים רואה לא יתכן על הגוף הנוכחי כי הנביא היום לא הי' בעולמים אשר לפנינו וגופו של זה לא נקרא רואה מעולם אך על השם קאי הואיל והכוונה א' דשם נביא מורה על שהוא ניב שפתים שלוח לרבים ופירש"י פרידיקא בלע"ז ולפנים הי' נקרא רואה על שם חזיונותיו והואיל והענין א' קאמר על השם יקרא לפנים ולפע"ד בא זה ההשתנות עפ"י מ"ש אברבנאל במעייני הישועה דמשחז"ל דניאל לאו נביא דכל שאינו משולח לרבים הגם שהוא חוזה לא יתואר נביא ע"ש וע"כ נ"ל מימות שמואל הנביא ואילך שהי' חזון נפרץ לרבים ובני הנביאים רבו כמו רבו וכולם בעלי רה"ק אבל לא נביאים משולחים ע"כ להפריד ביניהם ובין המשולח לרבים קראוהו בפרטי נביא משא"כ קודם שמואל ובזמנו אין חזון נפרץ רק לפרקים מי ששלחוהו ה' כגון ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים הי' די בקוראי שמו רואה שהוא שם יותר עצם כמובן מ"מ יש קצת זכר לדבר הנ"ל:

ועוד כדמות ראי' ממתני' דמס' מגלה כ"ה ע"א המכנה בעריות ומפרש ר' יוסף קלון אביו קלון אמו הנה עריות לא נאמר אלא על הענין לא על גוף כלל והוא מכנהו בענין

אחר קלון אביו ואמו וזה איזה שנים ראיתי בערוך ערך כ"ן דבר מתמיה שהוא מפרש המכנה בעריות שאומר במקום אביך ואמך אביו ואמו כמו גבי יככה ה' דסוף שבועות העדות והוא לכאורה נגד הש"ס דס"פ הקורא עומד הנ"ל ועלה בלבי ליישב קצת דהי' קשה לבעל הערוך לפי פשוטו מה בכך אם יתרגם המתרגם ע"ד דרוש שלא יגלה קלון אבותיו והרבה דרושים יותר רחוקים נאמרים בתרגומים ובמדרשים אך בתנאי שיניחו הפסוק על פשוטו ואמתו ולא יאמרו שהדרוש הוא הפשוט ויעוי' ברמב"ם ה' ממרים גבי בשר עוף בחלב ויש לי בזה אריכות ואין כאן מקומו והנה המניח ערות אביך לא תגלה כפשוטו וקורא הפסוק אפי' נגד יהושע בן נון ונוכחו אינו צריך לכנות לומר ערות אביו לא יגלה כי אין גנאי ליב"נ אם יזהרון בא' מהאזהרות שבתורה אך המכנה וקורא אביו במקום אביך ע"כ נ"ל פשטי' דקרא קלון אביו וזה גנאי להנוכח כאלו יש פגם וקלון בבית אבותיו של זה וע"כ הוא מכנה בלשון הקרא נמצא מורה באצבע שלדעתו פשטות הקרא הוא קלון אביו ואמו ומשו"ה משתקין אותו. כנ"ל ליישב קצת דברי העריך ומי שדעתו רחבה מדעתינו וימצא תי' יותר מגון ישמיענו ונקבל ממנו:

האמת לא הבנתי המתרגם הזה שתרגם ערוה בקלון לא שמר הענין ולא המילות כלל כי על והחזיקה במבושיו שייך לתרגם לשון קלון אבל ערוה אינינו לשון חרפה וקלון כלל ורק העמים ללשונותם קורים לכלים אלו כלי הבושה שאם געפעס ובנפשם דברו באומרם חוש המשוש חרפה היא להם ולא לנו ה' לא לנו ע"כ ראוי לשתק המתרגם בלי שנצטרך לדברי הערוך. ומיהו בכל הדברים לא נתישב הא דמזרעך לא תתן לאעברא בארמיותא דבת בוקתי' היא ובח"ת אמרתי דלא לחנם הזהרו חז"ל על שני אלו משום שהנהיגו המתרגמין לתרגם אלו בכיוצא בזה משום דמשרע"ה קירב את ראובן ביחי ראובן וריחק שמעון שלא ברכו כלל וכ' רמב"ן משום מעשה דזמרא ויתחמץ לבב אנוש לאו של ראובן מפורש בתורה ערות אביך לא תגלה ובועל ארמית אינו מפורש וא"כ איפוך אנא ע"כ תרגמו ערות אביך קלון ותרגמו מזרעך לא תתן להעביר בארמיותא וחז"ל אסרו זה והשתיקוהו והאמת ראובן לא חטא וחטאו של זמרי הי' מהל"מ והארכתי ושם בארה. שוב מצאתי מ"ש תי"ט על ומזרעך לא תתן לאעברא בארמיותא ע"ש בשם ערוך:

ולתשלום הענין אעתיק מ"ש בתשובה לתלמידי הרב המופלג מהו' מאיר לע"ע אב"ד דק"ק יארמוט שכ' על מ"ש בנב"י מהדורא תנינא סי' קי"ט דהכינוי קאי אהגוף ולא אהשם דאל"כ הי' לעולם לשון זכר כי שֵם הוא זכר כתבתי על זה להרב הנ"ל וז"ל ומ"ש מעלתו דא"נ הכינוי קאי על השם מ"מ השם של נקבה בעצמה הוא לשון נקבה אלו דבריו וכן באמת דהכינוי האי אהשם כמ"ש רד"ק בשרשים בשרש כנה שהוא ענין ענין

כיסוי והעלם השם ובשם ישראל יכנה שמו ויאמר ישראל שמו וכו' ומ"ש רמ"א דלזכר כותבי' מכונה בקמץ ולנקבה בסגל הֶ"א כמ"ש מעלתו דשָם נקבה גופי' נקבה היא כי מן שר יאמר שרה ומן חן חנה וכו' והארכתי עוד שם [עיין לעיל סי' י"ח]:

ומה שאני תמה על חכמתו של מעלתו שהביא לו עדים נאמנים הישׁ"ש פ' השולח סס"י ל"ב בבריסק דליטא כותבין נהר בוה דמתקרי' בוג ולא כ' דמתקריא באלף ואני אומר משם ראי' הלא נכתב שם כמה פעמים פראג דמתקרי מיזגרדי בודין דמתקרי אובן לבוב דמתקרי לעמבערג והכל בטעות כי פשוט דמתא לשון נקבה וכ"כ בעצמו שם בקאזמיר דמתקריא קאזמירז ע"כ אין ללמוד מזה לא להימין ולא להשמאיל:

מ"ש מעלתו שהמדקדקים כ' דכל הימים ונהרות כללותיהן ופרטותיהן הולכין אחר הזכר כמו ים סוף וירדן ארנון ודומיהן עכ"ל מעלתו נא להראות מקום המדקדקים איה איפה כ' כן כי זה הי' ראי' גדולה למעלתו גם כי אין הבנה לראי' מים סוף וירדן כי אנחנו עוסקים מנהרות ששם הפרטי הוא לשון נקבה גם מעלתו הוא א' מחכמי המדקדקים כנראה וניכר מכותלי כתבו ולא נזהר וכ' כללותיהן ופרטותיהן הולכין בלשון נקבה אמנם אני מצאתי בישעי' סוף קפיטל ט"ו כי אשית על דימון נוספות פירש"י דם שמו ודם חללים אוסיף עליו למלאותו וידוע כי דם הוא לשון זכר וע"כ נוספת לשון נקבה הוא על עיקור שם דימון כי נראה אותו נהר הי' שם פרטי שלו נקבה ושם על השם נוספות לפירוש רד"ק ולתרגום יונתן אין ראי' אבל מפירש"י הוה שפיר ראי' וסייעתא לדידן. ואם יאמר נא מעלתו כאשר כ' בשם הראב"ע כל שאין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו א"כ פשיטא שאין קפידא לכתוב דמתקריא.

והנה הארכתי קצת לכבודו וה' שנותיו יאריך וירום קרנו וקרן אור תורתו כנפשו היפה ונפש א"נ לעבדי ה'. פ"ב יום ה' י"ד טבת תקע"ז לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מא

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג המאה"ג הותיק כבוד מה"ו יוסף נ"י אב"ד דק"ק טאטיס יע"א:

נעימותו הגיעני עש"ק שבוע העברה ושם נאמר אודת בליעל א' החזיק בשם יצחק בן ישראל ונשא אשה ולו ה' בנים ממנה ודר בסביבות קהילתו ונתחזק בזה השם ועתה זה לפני איזה חדשים חמק עבר ובא לכאן קהלתינו ופיתה משרתת א' ונשאה לאשה על אשתו הראשונה בכפר סמוך לכאן ונכתב בכתובה שמו יצחק בן משה והרחיק נדוד עם אשתו השני' והשיגוהו רודפיו והביאו הזוג לפני מעלתו ואשתו הראשונה ג"כ שמה

ועמדו למשפט לפני כ"ת והודה ולא בוש שהוא נולד מפנוי' שהרתה לזנונים והיתה מיניקת פה קהלתינו ונתגדל הוא בבית הקצין ר' ישראל ולכן הרגיל עצמו לקרוא את שמו ולייחס עצמו בשם יצחק בן ישראל אשר גדלו ומעתה נפשו היפה בשאלתו אם להאמין לו ואיך לכתוב בגט:

הנה אחר החקירה ודרישה ע"י כמה עדים המכירים הבליעל הזה נתברר בלי ספק כי הוא בן אשה א' שמה מלכה אשר בימים ושנים קדמוני' היתה גומרת בת דבלים וזה בנה נתגדל פה אצל אמו שהיתה מיניקת בכמה בתים זא"ז ושמו נודע להם יצחק פיצעק והאֵם עדיין בחיים חיותה מתגוררת בסביבות גלילית האלה ושאלתי את בני ר' ישראל ז"ל אם נתגדל זה בביתם והמה לא ידעו ולא שמעו דבר אך בת א' זאת אומרת ששמעה מאביה ז"ל פעם א' הי' לו נער משרת זמן מה ושמו הי' יצחק ולבסוף גנב וגרשו מביתו אולי זה הוא אלה הדברים הנאמרים השייכי' לנידון שלפנינו:

הנה בש"ע סימן קכ"ט סעיף ט' כ' אם לא הזכיר שם אבי המגרש והמגרשת כשר לפיכך בגר שתוקי ואסופי כותבי' שמותיהם בלבד מיהו בסעיף כ' כתב לכתוב בגר בן אאע"ה והרבה דיות נשתפכו אי הכרח לכתוב שם אבי' בגט עיי' בב"י ובתשו' ב"י סי' ל"ה ובכתבי מהרא"י סי' קל"ח והרא"ש בתשובה כלל מ"ה סי' מ"ז כ' שאינינו אלא מהיות טוב להזכיר שם אבי המגרש והמקדש כדי לברר אם יש ב' יב"ש בעיר רוצה לומר דע"י שם א' בלבד א"א לברר מי המגרש דכמה יוסף איכא בשוק משא"כ כשמזכיר שם האבות מוכח מתוכו טפי אבל אי אינו רוצה להזכיר שם אבי' והשם פלאי דליכא תו בהעיר בשם הזה סגי בשמו לבד אפי' לכתחלה כן משמע מהרא"ש למעיי' שם אמנם רבו החולקים ויעיי' בס' גט פשוט ס"ק מ"ג ועיקור טעם החולקים שלא מצינו בש"ס שום גט או שטר כ"א פלוני בן פלוני ומשו"ה כ' בש"ע אם לא הזכיר שם האב כשר היינו בדיעבד אבל לכתחלה צריך להזכירו ואני תמה כיון שאין שום ראי' להצריך שם האב אלא משום שלא מצינו שום שטר או גט בש"ס כ"א פלוני בן פלוני ואני מצאתי ביבמו' ט"ו ע"ב אנא אנדרלנאי נהרדעא וכו' הרי דלא הזכיר שם אביו אע"ג די"ל דלמא שתוקי הוה היינו אי הי' לנו שום ראי' דצריך להזכיר שמות האבות היינו מתרצים דהאי שתוק הוה אבל כיון דהגאונים לא ידעו קפידא אלא דלא מצינו בשום מקום בש"ס שמו לבד והרי מצינו כנ"ל שוב ראיתי בגליון ש"ס חדשים מהגה הגאון מהו' ישעי' פיק מברלין ז"ל דיש גורסים דוד בר נהילאי ואין ספר שזה הי' גירסת הגאונים החולקים ונ"ל בודאי בזה"ז שכבר הוחזקו כ"ע לכתוב שמות האבות זולתי שתוקי ואסופי יש לפסול בלא הזכיר שם האב כי יאמרו

שתוקי הוא ואינינו אותו הידוע בשם אבותיו ומ"מ ראיתי דעת הגאון בית מאיר ז"ל סי' קכ"ט סוף סעי' י"ב במקום עיגון וא"א באופן אחר התיר לכתחלה לגרש בשם לחוד:

והנה ראינו בעלי ש"ע לא אבו לכתחלה לעשות מעשה אפי' בגר וכ' שנוהגי' לכתוב בן אברהם אבינו ע"ה ורק בשתוקי ואסופי שא"א לכתוב בן אברהם כמ"ש בגט פשוט סקמ"ח דמה ענין אב המון גוים לשתוקי ומ"מ העלה שם והאריך יותר בס"ק נ"א לכתוב שם אמו בן פלונית יע"ש ואמנם כן מצינו במסכ' שבת ס"ו ע"ב כל מנינא בשמא דאמא פירש"י פלוני בן פלונית ובפ' ע"פ קי"ב ע"א אנא פלני' בר פלניתא ובכל התחנות ובקשות רגילי' בכך א"כ שפיר ניכר בשם אמו וראיתי בגליון ש"ע כ' דגול מרבבה שאפשר שאינו נכון בשלמא רב מרי בר רחל הי' הורתו שלא בקדושה ולא הי' לו אב כלל משא"כ שתוקי שיש לו אב אלא שאינו יודע מנו אינו נכון לכתוב שם אמו ע"ש ואנא לא ידענא מה חטא יש אם מסמן עצמו בשם אמו אעפ"י שיש לו אב רק אנו צריכי' לחפש ולמצוא היכן נקרא אדם בן אמו וכיון שמצינו רב מרי בר רחל א"כ מה חסר אם השתוקי ייחס עצמו אחר אמו ועוד הלא מצינו יואב בן צרוי' בת ישי אבי דוד ר"ש בן פזי בת ר' חייא אבא שאול בן אמא מרים אבשלום בן מעכה אדוני' בן חגית שפטי' בן אביטול ע"כ לפע"ד מהיות טוב לכתוב בשתוקי פלוני בן פלונית כדי שיהי' מסומן דאל"ה כמה יצחק איכא בשוקא אע"ג די"ל עכשיו שנוהגי' להזכיר שם אבות בגטין ואם לא נזכר נודע שהוא שתוקי וכיון דליכא בעיר הזה שום שתוקי אחר ששמו כך ה"ל שפיר מוכח מתוכו וליכא נמי לעז מ"מ מהיות טוב לשמוע לדברי הגאון גט פשוט לכתוב שם אמו וארוך:

אע"ג דבמי שאינו שתוקי לא יכתוב שם אמו כדמוכח שלהי ב"ב גבי שני יב"ש דקאמר ישלשו ואם הי' משולשים יכתבו סי' ואם הי' מסומנים יכתבו כהן ולא קאמר בקיצור יכתבו שם אמו התם במי ששם אביו ידוע אינו ראוי' להניח שם אביו ולכתוב על שם אמו לבד בלי שם אביו והני רבנן דלעיל דהי' פקיעי בשם אמם מסתמא טעם הי' לדבר ואה"נ גבי שני יב"ש אחר שכ' כל א' שם אביו אם רצו לכתוב גם שם אמם לסימן היינו בכלל מסומנים וה"ה שתוקי שא"א להזכיר שם אביו יהי' סי' שלו שם אמו:

איברא בנידון שלפנינו שכבר הוחזק שם במקום הכתיבה והנתינה בשם יצחק בר ישראל יש לפקפק לכאורה כשיכתוב יצחק בן מלכה יאמרו אין זה המגרש ולכאורה יש לזה תקנה לפרסם שם בבה"כ ע"י הכרזה ג' פעמים שזה שהחזיק עצמו בן ישראל הוא שקר והוא בן מלכה ובזה נעקר שם הראשון ונקבע השני אע"ג דכ' הרא"ש בתשובה כלל ט"ו סי' י"ד על גר שנתגדל ביניכם ורוצה לישא אשה אם יכול לקרות לעצמו איזה שם שירצה כגון פלוני בן פלוני והאריך וסיים וז"ל ועוד הא דתנן פג"פ ביב"ש אם הי'

משולשים יכתובו סי' וכו' ומה אנו צריכי' לכל דקדוק זה א' מהם ישנה שמו ויכתוב בשטרי יצחק בן ראובן אלא ודאי א"א לשנות ולכתוב שם שלא הוחזק בו וכו' ע"ש התם לבדות לו שם פלוני בשקר אבל הכא נהפוך הוא שהחזיק עצמו בתחלה בשם של שקר ועכשיו רוצה לברר האמת וקושטא קאי ויש לזה כדמות ראי' מתשו' הרא"ש כלל טו"ב דין י"ב והובא בש"ע סי' קכ"ט באדם א' שהמיר אביו והי' שמו יוסף בן שמעון ואחר שהמיר אביו הניח שם אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל (שהי' אבי אביו כמבואר בפסקי מהרי"ל סי' קל"ח) לימים גרש את אשתו באותו שם החדש והכשירו הגט וכ' הרא"ש תמה אני על המכשירי' אף אם יכול אדם לשנות את שמו ולקרות לו שם אחר וכו' אבל שם אביו איך הי' יכול לשנות וכו' משמע אבל בשם הראשון לגרש יוסף בן שמעון אע"ג שכבר זה זמן רב הוחזק בשם בן שמואל מ"מ ע"י פומבי' ופרסום לכל הפחות יועיל להודיע שחוזר אל האמת שאביו שמעון וה"נ דכוותי' שמודיע האמת שאינינו בן ישראל: **ולולי** שחקרתי שלא נתגדל לעולם בבית ר' ישראל הי' מקום לומר מה שחותם עצמו בן ישראל אינינו שקר בהחלט עפ"י מ"ש בש"ע ח"מ בהגה' סוף סי' מ"ב יע"ש אבל הואיל הכל שקר וכיזוב א"כ יכול לשנות ולהודיע האמת לרבים ואין כאן בית מיחוש ומה שהחליט הרא"ש דשם אביו א"א לשנות צריך לחלק קצת ממ"ש שלהי סוטה אלעזר בן דינאה ותחינה בן פרישה הי' נקרא עפ"י פירוש מה"ר זנוויל כ"ץ שבתי"ט יע"ש הרי שינוי שם אביו ויש לחלק וק"ל. ורב מרי בר רחל דאתי לידן אימא דצל"ע מ"ט לא נוכל לכתוב בגט מרי בר איסר דאע"ג דכקטן שנולד לענין ירושה ויחוס משפחה מ"מ התורה אמרה וכי יגור אתכם גר ועשה פסח לה' המול לו כל זכר ומזה ילפי' מילת זכריו מעכבי' האב מלעשות פסח ואי ס"ד גר שנתגייר אין בנו נקרא על שמו כלל א"כ כי יגור גר זכרים מנא לי' שיעכבוהו לעשות ומכ"ש לר"א דאין מילת עבדיו מעכבתו רק זכריו ער"פ הערל וצ"ע:

מ"ש מכ"ת נ"י שלא ידע בשם אבי האשה אם הי' כהן או לוי או ישראל אין כאן בית מיחוש דמ"ש רמ"א סי' קכ"ט סעי' ז' אם יש ספק אם הוא כהן יש ליתן ב' גטין רוצה לומר שיש מקום לפנינו לספק בו וכן יראה להדי' בתשו' מהר"י מינץ שממנו מקור דין זה בסידור סי' ל"ד וכ"כ להדי' ט"ז ס"ק י"א אבל כל שאין מקום לספק בו אמרי' כל דפריש מרובא פריש וכותבי' סתם הנלע"ד כתבתי בחפזי וחתמתי שמי. פ"ב נגהי ליום עש"ק כ"ה טבת תקפ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מב

רב שלום וכ"ט לידידי הרבני המופלג מהו' שלמה סג"ל נ"י:

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו היות בתו הצנועה תי' נישאית לבעל נעורי' ויד ה' נגעה בו והוא עתים חלים עתים שוטה והוא בריחוק מקום ממנה והתרצה לפוטרה בגט פטורים בעת חלימותו ויען כי קשה טלטולא דילה ליסע למקום שהוא שם ע"כ טוב הי' לה למנות שליח קבלה והשליח יסע למקום הבעל וימתין עד עת חלימותו לקבל ממנו הגט ותתגרש בקבלתו אז לולי שרבנו פרץ ז"ל שבטור א"ע סי' קמ"א ומייתי לי' רמ"א שם בהגה' סעיף כ"ט כ' שאין נוהגין כן בזמנינו מטעם שקשה להכיר חתימת ג' דייני קיום שבהרשאה וע"ז כ' פר"מ נ"י שדעתו למנות שליח הקבלה לפני ב' עדים והעדים עצמם ילכו עם השליח ויבואו שלשתן אל מקום הבעל וימתינו שם עד עת חלימותו ויקבל השליח הגט ממנו ובזה לית כאן שום בית מיחוש מכל החששות רבנו פרץ ז"ל אלו דברי פר"מ ודפח"ח [וזה דעת הצרפתים שבתשו' ב"ח סס"י ק"א:]

הנה חזרתי על כל צדדים וצידי צדדים להפוך בזכות בת ת"ח והנה דברי רבנו פרץ תמוהים כבר תמה עליהם הרב"י מ"ט החמיר והאריך עלינו הדרך בקיום אשרתא דהרשאה זו טפי מאשרתא דעלמא ובאמת גם קרוב לדברי ר"פ כ' בשלטי גבורים ר"פ מי שאחזו דפוס זולצבאך קע"ח ע"א ומסיים שם וכמו שביאר מוז"ה בפרק גט פשוט והוא שם דף רל"ו ע"ב בשלטי גבורים אות ב' בסופו וע"ש. והנלע"ד בפי' הדבר דבעדים קיי"ל מפיהם ולא מפי כתבם ועדים ששלחו כ"י עדותם לב"ד לרוב הפוסקים החולקים על ר"ת אין דנים על פיהם ואפי' אי קיי"ל עדות בשטר הוא דאורייתא וראי' מגט כמ"ש הרז"ה ס"פ ד' אחין מ"מ היינו כשנכתב ברצון המתחייב ובלשון שטר כמ"ש תוס' שם ובפ"ב דכתובות אך לכתוב עדות שמינו זה לשליח קבלה אין זה ענין שטר אלא עדות עפ"י כתב וסברא זו בעינה כתבו רבינו אביגדר כהן בהגהות מרדכי סוף קידושין סי' תק"ע גבי שטר ראי' על קידושין דלא ניתן לכתב שטר כזה לא הוי עדות אלא כשולח עדותו בכתב לב"ד. אמנם ג' דיינים המקבלים עדותן מפיהם ופסקו עפי"ז שזה הוא שליח קבלה גמור וכתבו פסקים וכן כל הנפק שהוא כמו פסק דין אשרנוהו וקיימנוהו אם אנו מכירים חתימת הדיינים אע"ג דהוי מפי כתבם של דיינים אין בכך כלום דבדיינים לא כתיב על פי דנימעוט כתבם אלא אשר ירשיעון אלקים ואפי' עפ"י כתבם אם כ' פלוני אתה זכאי או אתה חייב דיניהם דין ונפקא מיני' לשודא א"נ בטעה בשיקול הדעת וכדומה ומ"מ בזקן ממרא אני מסופק אם סנהדרי גדולה כתבו הוראתם בכתב והלך זה והמרה אם חייב דהתם כתיב עפ"י הדברים אשר יגידו לך מן המקום מ"מ זה ברור דפסק ב"ד מועיל עפ"י כתבם מן התורה וה"ה קיום דהוי פסק ב"ד ועיי' פ"י בק"א לכתובת סי' ס"ה ומיהו בעי שיקיימו כ"י ג' הדיינים אבל אם לא יקיימו אלא כ' יד ב' מהדיינים

ואפשר שהשלישי מזויף וה"ל רק עדות ולא ב"ד וה"ל מפי כתבם ומיהו בשערי ממונות אפי' כי האי גוונא כשר וכמ"ש ר"ן פ"ב דכתובות גבי עד ודיין מצטרף אבל לא בשטר הרשאה על מינוי השליח שאין לו דין שטר כלל וצריכי שיכיר חתימת ידיהם ג' הדיינים עצמם הראשונים בקבלת עדות מינוי השליח ולא יועיל מה שב"ד אחר מקיימים כ"י זה הב"ד דקיום של אותו הב"ד השני אינינו כפס"ד אלא כמעידים על אלו והו"ל עדותם מפי כתבם ועד מפי עד משו"ה אינו מועיל זהו מה שנראה לי כוונת רבינו פרץ להסיר מעליו תלונות הרב"י וממילא מובן דכל זה אם אין העדים עצמם הולכים עם השליח אבל אם העדים עצמן הולכים עם השליח טפי עדיף דאפי' קיום הדיינים מפי כתבם אין צריך ועוד כיון שהעדים עצמם שאמרה בפניהם התקבל לי גיטי הם יהי' ג"כ עדים שקבל הגט מיד הבעל ה"ל טפי דבר שלם ולא חצי דבר כמ"ש תוס' פ' התקבל (גיטין ס"ג ע"ב) ועיי' תוס' ב"ק ע' ע"ב:

ואיברא שיש לדקדק קצת ולומר נהי בעיקור הדין עדיפא ב' עדים ההולכים עם השליח לקבלה מ"מ השתא דגזר רבנו פרץ שלא לגרש ע"י שליח קבלה א"כ לא פלוג בתקנתי' בין שליח שבא לבדו לבא עם חבורת אנשים וכמ"ש רש"י פ"ב דגיטין י"ו ריש ע"ב יע"ש בביאור ומה שכ' תוס' שם ב' ע"ב ד"ה דאתי' מבואר בחידושינו מ"מ הכא איכא למימר כנ"ל ושבתי וראיתי דוודאי אה"נ אי הי' רבנו פרץ גוזר גזירה מוחלטת שלא לגרש בשליח קבלה הייתי אומר לא פלוג רבנן אך כבר כתב ט"ז סי' קמ"א דלא גזר ולא החרים רק עצה טובה בעלמא קאמר לא הוי כחרגמ"ה ומשו"ה התיר הט"ז גבי עתים חלים וכו' לגרש ע"י שליח קבלה אלא שהצריך שתבוא האשה למקום ב"ד למנות שם שליח קבלה ולחזור למקומה והה"נ אם ילכו ב' עדים עם השליח עדיפא טפי כנ"ל לכאורה:

אמנם כל זה אמת נכון במקום עיגון וצורך במקום אחר אבל בנידון שלפנינו לא אפשר בהך תקנתא ולא לחנם הצריך הט"ז שתהי' האשה שם במקום הבעל ודקדק הב"ש סי' קמ"א סק"ו והתיר שהאשה תעשה שליח קבלה במקום שהוא בשעת חלימותו וכו' עכ"ל משום דבעי' דמינוי השליחות יהי' בעת שהבעל חלים ויכול ליתן גט אבל בשעה שאין הבעל ראוי לנתינת גט והיא ממנה שליח אז אינו נעשה שליח והוא מתוס' נזיר י"ב ע"א כי משוי אינש שליח במילתא דקיימא קמי' וכו'. ויעיי' פ"ו מאישות הל' וי"ו ובמשנה למלך שם ד"ה ומ"ש רבנו וכו' ובמ"ל פ"ו מגירושין ד"ה ודע דמעשה הי' וכו' ובפני יהושע ר"פ מי שאחזו (גיטין ע' ע"ב) ארשב"ל כותבי' ונותני' גט לאלתר יעיי' בכל המקומות ויראה ברור דלזה כיון הב"ש שיהי' מינוי השליחות בשעה שהי' שפוי (עיין בסי' שאחר זה) וא"כ אם תשאר האשה במקומה ותמנה שליח לפני עדים מי יגיד

לנו שהבעל במקום שהוא שם שהי' שפוי אז והנה הרמב"ם כ' פכ"ט ממכירה הלכה ה' מי שהוא עת שוטה ועת שפוי וכו' וצריכי' העדים לחקור הדבר היטב שמא בסוף שטותו או בתחילת שטותו עשה מה שעשה ויעיי' סמ"ע סי' רל"ה סקנ"ב שפי' שרצונו לומר שבסוף שפיותו כבר נתבלבלה דעתו ונראה לעין רואי כאלו הוא שפוי ובאמת אינו כן וכן בסוף שטותו נראה כאלו כבר נתישבה דעתו והאמת אינו ע"כ צריכי' להתישב הרבה בדבר יע"ש. ונ"ל ראי' להרמב"ם בזה מעובדא דבר שטי' בכתוב' כ' ע"א דמסקינן כשהוא שוטה זבן וכשהוא שוטה זבין והקשה הר"ן אמאי נימא כן הא חזקה על השטר שנעשה בגדול ובר דעת ומסתמא כשהוא חלים זבין ונ"ל דכן קשה נמי אגופי' דעובדא מאי צריך דתרי דאמרו כשהוא חלים זבין תיפוק לי' דהשטר גופי' ה"ל כתרי דמה לי יאמרו עדים מן השוק קטנים הי' אמרינן השטר מעיד שהי' גדולים וה"ל עדי השטר עם עדי השוק תרי ותרי וה"נ שיעידו שהוא שוטה נימא עידי השטר מעידי' שהוא חלים מה לי קטן או שוטה אדרבה הכא עדיף טפי דהרי נולד קטן כמ"ש תוס' ד"ה אלא אר"נ והכא עכ"פ לא נולד שוטה ונהי דחזקת חלים לית לי' כמ"ש תוס' ד"ה ואוקי ארעא וכו' משום דעשוי להשתנות מ"מ גם חזקת שוטה לית ליה וא"כ למה לי תרי ותרי וצריכי' לדחוק דכל הני זביני לא הי' בשטר אלא בכסף או חזקה אמנם להרמב"ם ניחא דודאי חזקה שנעשה השטר בעת שפיותו ולא ידעו להבינו עדי השטר שהי' זה בסוף שפיותו או סוף שטותו והוא דבר העשוי לטעות בו וגם הני תרי ותרי שכל כת מעידה שדקדקו יפה לא נפסלה להצטרף לעדות אחרת כי עשוי לטעות בדמיון כמ"ש הר"ן בסוגי' דתרי ותרי גבי קרוב לו וקרוב לה וה"נ דכוותי'. ומ"מ דינו של הרמב"ם אמת וא"כ כל שאינו שפוי מכבר זמן מה יום ויומים וכן אחר נתינת הגט ישאר בשפיותו זמן מה באופן שיצאנו מספק סוף שפיותו וסוף שטותו לא יצאנו מספק וה"ה במינוי השליחות שצריך שיהי' באמצע שפיותו:

ונ"ל מש"ה דקדק הט"ז וב"ש בעובדא דלהו שהי' חלימותו מעט דאלו הי' זמן רב הי' האשה עושה שליח בעדים ושולחת השליח עם העדים כהמצאות מעלתו ושם יבואו עדים אחרים ויעידו שבאותו היום שמעידין אלו שנתמנה השליח באותו זמן הי' זה שפוי לפניו ולאחריו אבל להיות שחלימותו הי' מועט לא הי' אפשר לכוון הזמן ע"כ הוכרחה האשה לבוא בעצמה ולכוון השעה. שבתי וראיתי דזה ליתא דא"כ ה"ל עדי מינוי השליח חצי דבר דלא מהני עדותם בלא עדות המעידים על שפיותו של בעל ותליא בפלוגתת רי"ף ורשב"ם ותוס' בפ' חזקת (בבא בתרא נ"ו ע"ב) ד"ה אלא וכו' ויעיי' בפ"י בק"א לכתובה סי' ס"ג ויעיי' בסמ"ע סי' ו' סקל"ט דמראה מקום למ"ש בפרישה תי' אחרים

דהיינו שיטת תוס' ורי"ף שנראה כמסופק בדבר להלכה וא"כ בנידון שלפנינו אם יש לו וסת קבוע חדש או שבוע לחלימתו באופן שתדע היא והעדים במקומה שחדש זה הוא חלים תוכל לעשות שליח בעדים באמצע אותו הזמן שיהי' שפוי לפני מינוי השליחות ולאחריו וילכו העדים עם השליח למקום הבעל ויקבלו גט ממנו ג"כ באמצע זמן שפיותו אז אבל אם אין לו וסת קבוע באופן שצריכי' ב' כיתי עדים דה"ל חצי דבר לשיטת תוס' צל"ע אם נוכל לסמוך על זה באיסור אשת איש במקום שהתוס' דב"ב והרי"ף חולקים על רשב"ם דב"ב ועל ר"י שבתוס' ב"ק ע' ע"ב יע"ש ואין בידי הכהה להכריע באיסור חמור כזה וחכם שכמותו עיניו בראשו והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי בכל חותמי ברכות. פ"ב נגהי ליום ד' כ"ב טבת תקע"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מג

שנית להחכם הנ"ל:

טרם אענה אני שוגג בהבנת כונת הב"ח בתשובה סי' ק"א כי מפני שנמשכתי אחר פשטות כונות לשון הב"ש סי' קמ"א סק"מ שלא העתיק דברי השואל בב"ח כהוגן וקיצר בו ואני לא ראיתי בב"ח לשון השאלה כלל רק דבריו בתשובה ולפי שסבור הייתי שדבריו בנוים על עובדא שהי' כעין הכתוב בב"ש לפי הבנתי הי' לי ממנו תנא דמסייע מדברי הב"ח מדהבי' בעצמו בסוף דבריו דברי רבותינו הצרפתים שילכו העדי' עם השליח והוא בעובדא דילי' לא ציוה כן אלא שתלך האשה למקום הבעל וחשבתי למשפט הוא מטעמי' דידי דרבותי' הצרפתים לא מיירי מעיתים שוטה לכן סגי בהליכות העדים עם השליח והב"ח מיירי מעתים שוטה לכן הצריך שהאשה בעצמה תלך לשם ואז לא עיינתי בלשון השואל ובהעתק שהשארתי פה לפני רמזתי הנ"ל ולכבודו לא כתבתי דברי הב"ח מפני דרך מוסר הואיל ומעלתו כיון מדעתו לדעת רבותינו הצרפתים יהי' איך שיהי' השתא הכא ראיתי בלשון השואל שבב"ח שעוררני עליו פר"מ וראיתי שלא כונתי האמת בכונת ב"ש אדרבא מדבריהם מוכח לכאורה דלא חשו לכל האמור עם הספר באגרות ראשונות שלי אך מפני זה לא ארפה ידי יד כהה לבדוק עד מקום שהיא מגעת ואשנה פרק זה אי"ה וה' עמנו:

ואען ואומר הנה בס' מרכבת המשנה בהלכות גירושין מייתי מחלוקת חכמי ליסא וגאון מקאריטשין בענין בעל שנשתטית אשתו וכ' לה גט בעת שטיותה ומוסרו לשליח ליתן לה לכשתחלים ותתרפא שחכמי ליסא חשו לי' מטעם המבואר בנזיר י"ב דבמידי דלא אפשר למיעבד האידנא לא מצי לשוי' שליח והגאון הנ"ל העלה נהי דשליח לא הוי

עתה מ"מ גילוי דעת הוי דניחא לי' לגרש אשתו וה"ל זכי' ואז אחר שנשתפה יעשה אז שלוחו מטעם זכי' לאדם שלא בפניו ויען כי דברי הגאון ז"ל אמתים בלי ספק לקיים דברי חכמים הראשונים אשר מעולם הנהיגו להתיר ע"י מאה רבנים לישא אשה על אשתו שטיא ולא רפרף אדם מעולם וע"כ כנ"ל מטעם זכי' מועיל אלא שצריכי' ליישב דברי ש"ס ותוס' דנזיר י"ב ע"א וזה לי עשר שנים ערכתי בזה תשובה ארוכה [הוא חלק אה"ע ח"א סי' י"א] ומה שנוגע לענין הזה הוא מה שהעליתי דוקא באומר קדש לי אשה ואינו פורט איזה אשה יקדש לו וכן בנותן רשות להפריש חלה מכל עיסותיו על כמה זמנים וכן הממנה אפטרופוס להפר כל נדרי אשתו ולא על נדר פרטי לא שייך לומר משום זכי' דמי יודע איזה אשה יקדש לו אשר אולי לא יהי' בו זכות ויהי' ניחא לי' טפי באחותה שנאסרת עליו ע"י הקידושין וכן שמא יזדמן הפרשת חלה במקום שהיא יכולה להמתין עד שיבואו הבעלים ויפרישו בעצמן ויזכו במצותו ואין כאן זכי' לולי השליחות וכן בנדרים אולי תידור מה דניחא לי' בקיומו ואין כאן זכי' בהפרה ולא אתאינן עלה אלא מטעם שליחות וכיון דנעשה שליח בעידנא דלא הוי מיקם קמי לא נעשה שליח אבל אה"נ אי הי' ממנה שליח קדש לי אשה פלונית לכשתתגרש אם קדשה אחר הגירושי' הרי היא מקודשת מטעם זכי':

אך כל זה באיש הממנה שליח לגרש אשתו שוטית מכיון שגילה דעתו שזכות לו לגרשה ומה אחר שכבר נשא אחרת א"כ הגירושי' באו להציל מחרגמ"ה הוי שפיר זכות אך הא לן באשה שעושה שליח לקבלה בשעה שהבעל שוטה ואינו ראוי לגרש דהכא לא שייך לומר מטעם זכי' דהרי איתא בירושלמי ומייתי לי' נימוקי יוסף סוף פ' האשה שלום ור"ן בגיטין ר"פ התקבל ובטור סי' ק"מ דאפי' צווחת להתגרש ובא א' וזכה בשבילה גט מלעלה אפ"ה אינה מגורשת דחוב הוא לה ואפי' אמרה אח"כ שעדיין מרוצית בכך חיישי' שמא בשעה שקבל הגט נתחרטה מרצונה הראשון ועתה שוב מתרצית ומסידורו של נימוק"י מבואר דאפי' במוכה שחין שהיא חוזרת להתגרש ואנן סהדי שזכי' הוא לה דהרי לא מיתדר לה עמו מ"מ לא מהני כל גילוי דעת הנ"ל וכן מבואר להדי' בתשו' הר"ן סי' מ"ג ד"ה ואשר עוד כ' רבנו וכו' יע"ש ויעיין תוס' גיטין י"א ע"ב ד"ה בגטי נשים ויעיין עוד תוס' שם ל"ב ע"ב ד"ה להולך לאו כזכי וכו' שכתבו בגט ליכא נ"מ דאפי' זכי' לא מהני ואי הוי משכחת אופן לזכות גט לאשה לא הי' צריכי' לדחוק בזה ומבואר דס"ל לתוס' כר"ן ר"פ המקבל דאפי' במקום קטטה לא אפשטא איבעי' ומטעם שכ' ב"י סי' ק"מ ויעיין תוס' ב"ק ס"פ הגוזל קמא ד"ה אדעתי' דהכא וכו' ומרדכי יבמות סי' למ"ד ויעיי' תה"ד סי' רל"ז אלא שבסופו נעשה קצת כמסתפק בדברי רא"ש דפ"ק דקידושי'

ואינו ראי' מקידושי' לגירושי אשה דחוב הוא לה ובאמת לא קיי"ל הכי אפי' במומר מכ"ש בשארי נידונים באופן שלכאורה א"א שבגילוי דעתה דניחא לה תתגרש אם לא מטעם מינוי שליחות לקבלה וכיון דבמידי דלא קיימא קמי' לא מצי למיעבד שליח א"כ בשעה שהבעל שוטה לא מהני מינוי השליחות וזכי' ליכא וצ"ע ויעיי' ה"ה פ"ד מהל' זכי' הלכה ב' בשם רמב"ן:

והיום בפתחי ספרים מצאתי במה שנתקשה פני יהושע ר"פ התקבל ד"ה קבל אקבלה וכו' שמסוגי' מוכח בפי' אפי' עשתה היא שליח להולכה דקיי"ל דנעשה ידו כידה לענין הולכה עכ"פ וכ' הר"ן משום דהוי כאלו התנית שיהי' ידו כידה על תנאי זה דוקא שיביאנו לידה והקשה פ"י א"כ אין לנו גילוי דעת שרוצית בגירושי' יותר מזה הגילוי דעת והשתא אם אמר הבעל זכה לה ותהי שליח לקבלה אמאי לא יועיל והכא לא שייך סברת הירושלמי שמא חזרה בה אח"כ כיון דעשתה מעשה רב למנות שליח לא חיישי' לאמלוכי דא"כ בכל שליח ניחוש להכי ולא העלה מזור כ"א שמצא פלוגתא בזה בתוספתא ומ"מ ת"ק שם ס"ל כמשמעות ש"ס דילן דאפי' מינוי שליחות לא יועיל ומצאתי היום הגאון בית מאיר סי' ק"מ כ' שטעות נזדמנה לו בתוספתא רפ"ד דגיטין כאשר יראה הרואה ולא פליגי בהכי כלל וקושייתו לק"מ דכיון שעשאה לשליח להולכה ואמרי' דה"ל כאלו התנו עמו שלא תרצה להתגרש עד שיבוא לידה הרי קמי שאין זכות לה במהירות הגירושי' ומשו"ה לא מהני משא"כ בעשאה שליח לקבלה לא חיישי' שמא חזרה בו שע"כ החליטה הגירושי' בדעתה שהרי אינה בטוחה כל שעה שמא סבר קיבל הגט וכבר נתגרשה בקבלתו יע"ש ואם דבריו מוכרחים יש לנו מזור למבוקשנו דהרי בנידון שלפנינו היא ממנה אותו שליח לקבלה ואם יתברר שבשעת מינוי השליח הי' הבעל שפוי הרי תתגרש מיד בהגעת גט לידה הרי החליטה הגירושי' לגמרי ושוב לא חיישינן לחזרה מדעתו וא"כ אפי' לא הי' שפוי בשעת מינוי השליחות לכשישתפה אח"כ יקבל השליח הגט מטעם זכי' וצריך קצת יישוב לפ"ז דברי תוס' גטין ל"ב ע"ב הנ"ל:

איברא אני לא זכיתי להבין דברי הגאונים ובמה נתקשו מעיקרא בשלמא העושה שליח בין להולכה בין לקבלה ונעשה ידו כיד המשלח הרי השליח בחזקתו שידו כיד המשלח ולא חיישי' שמא הדר בו המשלח דכל דבר מוקמי' אחזקתי' בדבר שאינו עשוי להשתנות ואין אדם עשוי לבטל דבריו ומעשיו אע"ג דעשתנותיו ומחשבותיו של אדם עשוים להשתנות בכל שעה מ"מ מעשה לא עביד לשוי נפשי' הדרנא משא"כ אי לא אתאינן עלה מטעם שליחות רק מטעם זכי' לאדם והיא כבר גילתה דעתה דניחא להו מ"מ כיון דכלל מונח טב למיתב טן דו וכו' א"כ אינינו מוחלט שיהי' זכי' מוחלטת

וחיישי' שתחשוב מחשבה בעלמא לומר דניחא לי בהאי בעל ואם תהי מחשבתה זאת באותה רגע שהשליח מקבל הגט ה"ל אין חבין לאדם אלא בפניו והכא לא שייך מוקמא איתתא אחזקתה שחשבה לזכות דמחשבה עשוי בכל רגע להשתנות גם כי חז"ל העידו אפי' במוכה שחין טב למיתב וכו' א"כ מעיקרא לק"מ ק' הנ"ל:

שוב מצאתי בב"ח סי' ק"מ שהקשו מ"ט לא ניחש בשליח קבלה שמא בטלה השליח בנתיים ותי' דצריך לבטלו בפני עדים משו"ה לא חיישי' ע"ש ולכאורה דבריו צ"ע דמשמע מתוס' גטין ל"ב ע"ב ד"ה ר"נ בסוף הדבור דמדאורייתא אפי' ביטול בינו לבין עצמו מועיל רק מדרבנן תקנו בבעל המבטל ומשום חשש ממזרות אבל באשה המבטלת לא מצינו תקנה זו ודלעקרא רבנן קידושי' אם בטלה בינה לבין עצמה וא"כ דברי הב"ח תמוהים אמנם פני יהושע שם העלה דמן התורה אין ביטול בפחו' משנים דאין דבר שבערוה פחות משנים וצדקו דברי הב"ח ואין כאן מקום להעמיק עיון בפרט זה מ"מ גם דברי הב"ח נוטי' לחלק בין ביטול השליחו' לביטול הזכי' וא"כ הדרן להנ"ל דבשעה שהבעל שוטה לא מהני מינוי השליחות דאין לסמוך על זכי' לאדם:

ואי לדידי הוי צייתי באשת מומר וכדומה שנתלבטו כל הגאונים איך יזכה גט לאשתו כאשר האריך בתה"ד סי' רל"ז הנ"ל ויעיי' ט"ז סי' ק"מ הייתי ממציא לה א' שיתקשר עמה עתה בקשר שידוכין שישאנה לאחר שתתגרש ויכתבו תנאי' בחרם ות"כ וחצי נדן קנס כנהוג ואח"כ תעשה שליח קבלה והמומר יזכה לה הגט דהשתא ליכא למימר דלמא לא ניחא לה משום טב למיתב טן דו וכו' דהרי כבר מוכן אחר במקומו בהיתר ולא שבקה התירא ועבדה איסורא ונמלטנו נמי ממ"ש תוס' גטין ל"ב ע"ב ד"ה להולך וכו' דמשמע דאין שום מציאת שהבעל יזכה גט לאשתו היינו משום דבימי חכמי התלמוד לא הי' נוהגי' בכתיבת תנאי' כאלו רק הי' מארסים והמארס אשה לאחר שתתגרש ה"ל דברים שלא ב"ל ואינה מקודשת אבל לכתיבת תנאי' שבזמנינו כופי' אותו לקיים שבועתו אפי' בדבר שלא ב"ל וצ"ע סמ"ע סי' ר"ט סק"כ וק"ל:

בכל זאת לא מזגינא רישא אבי' סדי' עד דמהפיכנא בזכותי' ונבוא אל מקור הדין של הירושלמי שהחליט אפי' צווחת להתגרש וגם אח"כ עומדת בדברי' חיישי' שמא הדרא בה ביני וביני ולא עוד אפילו עשתה שליח להבאה מ"מ חיישינן כדמוכח בש"ס דילן כנ"ל וצ"ע אמאי לא נימא הוכיח סופה על תחלתו מי לא תנן בגטין ס"ו ע"א הברי' שאמר וכו' ואמרינן טעמא דרשב"ג משו' הוכיח סופו על תחלתו וא"כ ה"נ נימא הכי דהא התם נמי במגרש אשתו אמרינן בעלמא לא מקדים איניש פורענותא לנפשי' יחשב פורענות והרי קמן דמשו"ה אמרינן כתבו בלא תנו ה"ל כמשחק אפילו ספיקא לא הוי דסתם

אשה לאו לגירושי' קיימא אפ"ה אם הוכיח סופו על תחלתו ה"ל גט ואע"ג דבחולין ל"ט ע"ב מסיק שאני התם שכבר אמר כתבו והאי לאו דחי' בעלמא אלא קושטא דמלתא כך הוא דלהלכה פסק רמב"ם דסקיקא הוה פ"ד מזכי' הל' ג' וע"כ הכא שאני משום שכבר אמר כתבו מעיקרא ועב"ש סי' קמ"א סקכ"ז מ"מ ה"נ הרי כבר עשתה שליח מעיקרא וכמדומה לי דבעל שאין לו שום קטטה עם אשתו במתני' דברי' שאמר כתבו וכו' קשים הגירושי' טפי ממאי דטב למיתב באשת מוכה שחין ואפ"ה אמרינן התם הוכיח סופו וכו' ושרינן א"א לעלמא ואמאי לא נימא הכא הכי:

ואעתיק בכאן דבור א' מחידושי וז"ל ורשב"ג סבר הוכיח סופו על תחלתו בטי"ד סי' ב' פסק דסקיקא הוי כרבנן דקסרי ובטח"מ סי' רמ"ה פסק דלא כרשב"ג והרגיש יש"ש ספ"ב דחולין ולפע"ד הא צ"ע במעשה דקסרי לא אמרו איסור משום כבודו דרבנן דלמא ע"כ לא אמרו רבנן אלא בממון דקי"ל דברים שבלב אין דברים משו"ה א"נ אמרינן שהוכיח סופו שגם בתחלתו כך הי' דעתו מ"מ כיון שנניח דשתיקה הוי הודאה אפי' חשב בלבו בהיפוך דברים שבלב אינו דברים ורשב"ג דס"ל הוכיח וכו' צ"ל כיון דשתיקה גופי' דהוי כהודאה איננו אלא שב ואל תעשה א"כ מחשבה מוציא מידי מחשבה מ"מ רבנן דרשב"ג מה"ט פליגי וס"ל דברים שבלב אינו דברים ועיי' ב"מ ל"ז ריש ע"ב וכל זה בממון משא"כ במעשה דקסרי דהוה מחשבות ע"ז דמחשבה בעלמא בלא דבור מהני א"כ כיון שהוכיח סוף מחשבתו שגם בתחילה חישב כך אפי' רבנן מודו ואפושי פלוגתא לא מפשינן עמ"ש תוס' חולין ל"ט ע"א ד"ה אלא וכו' ס"פ המפקיד ד"ה החושב וכו' ועיי' זבחים כ"ט ע"ב משמע מפלגי' בלא דבור דאל"ה הוי עקימת שפתיו מעשה ודברי פ"י בסוגי' כהנים שפגלו במקדש צ"ע בענין זה ועיי' דברי המגיה במשנה למלך רפי"ג מפסולי מוקדשין ועיי' בהרא"ש בהלכות ס"ת גבי מקדש השם במחשבה משמע דדבור בעי מ"מ להנ"ל נ"ל דאה"נ הא דלא אמרו היתר משום כבודן דרבנן היינו רבנן דכריתות אלא רבנן דפליגי עלייהו דרשב"ג בגטין דאפי' בכתבו פליגי ולא ס"ל הוכיחו סופו מכ"ש בשחיטה ואמנם בר"ן כ' דרשב"ג לפרושי ת"ק אתי ולא פליגי ונ"ל דהטור ס"ל דפליגי רבנן בעלמא בשום מקום כדמשמע קצת בסוגי' דחולין וא"כ אנן קיי"ל כרשב"ג במשנתינו דגטין היכי דאמר כתבו מעיקרא ופסקינן נמי כרבנן דרשב"ג בכריתות בשתק ולבסוף צווח דבברייתא קיי"ל כרבנן נגד רשב"ג והיינו בממון דדברים שבלב אינו דברים ומ"מ במחשב בשחיטה הוי ספיקא ולק"מ אפסקי הטור עכ"ל בחידושיי:

בהא סליקי שמעתא אליבי' דהלכתא דהיכי דאיכא גילוי דעת בתחילה כמו דאמר כתבו וגם בסוף אמרי' הוכיח סופו על תחלתו א"כ מ"ט דהכא לא נימא הכי ונ"ל דהתם נמי

לא אמרי' הוכיח אלא אם מיד עלה לגג ונפל דאין זמן רב בין התחלה והסוף אבל אם זמן רב ביניהם לא אמרי' הוכיח כדאית' בר"ן ורא"ש שם וברמב"ם וראב"ד פ"ג מגירושין וכאשר האריך ב"י סי' קמ"א ובש"ע שם סעי' ט"ז משא"כ הכא המזכה גט לאשתו ע"י שליח סתמא דמילתא אין שלשתן בעיר א' כמבואר בתוס' גטין ס"ד ע"א ד"ה בעל וכו' ואיכא בין ההתחלה שהיא ממנה שליח להובאה ובין מה שהשליח מביא לה הגט שזכה עבורה והיא שמח בו איכא זמן רב ביניהם שפיר חיישי' לשינוי דעת ולא אמרי' הוכיח וכו' כן צ"ל ליישב חקירה הנ"ל והנה מ"מ נ"ל דלאו לאלתר ממש קאמר דאדרבא אי אמר כתבו גט וסמוך מיד עלה לגג ונפל ומת אע"ג שעדיין נשארה בו נשמה אין כותבי' ונותני' דהוכיח סופו שלא נתכוון מתחלה לפטור אשתו מייבום דהרי הוא סבר שימית עצמו בנפילתו ואיך יכתוב גט לאחר מיתה אע"כ על אתר דבירושלמי היינו שהמתין כדי שיעור שיכלו לכתוב וליתן גט ואח"כ עלה לגג שאז נאמר ששיער בנפשו שכבר כתבו ונתנו ואז אם עדיין לא כתבו ונתנו אם אחר ההפלה נשארה נשמתו בו יכולין לכתוב וליתן ומדסתמו כל הפוסקים וכתבו סתם מיד ולאלתר ולא פירשו השיעור ש"מ שהשיעור כמו כתיבת גט בזמנינו לפי המסודר עכשיו בזמנינו והוא שיעור איזה שעות ובתוך זה הזמן אמרינן הוכיח סופו על תחלתו והרוחנו בזה לנידון שלפנינו שאשה שעשתה שליח הובאה וגם זיכה לה הבעל גט וגם אח"כ נתרצית אם לא הי' בין הכל כשיעור כתיבת הגט ונתינתו אמרי' הוכיח סופו על תחלתו ומגורשת ומשכחת לה אפי' בשלשתן בעיר א' ואפ"ה מגרש ע"י שליח כגון מהגמוני' להגמוניא ובזה מיושב ק' תוס' בגיטין ד' ע"ב ד"ה ואמר ר' יצחק וכו' דבלא ר"י ה"א בח"ל מיירי ובאותה עיר לא בעי למימר בפ"נ דמה הועילו בתקנתן כקו' תוס' ס"ד ע"א משא"כ בהגמוני' שמקפידי' וק"ל:

והנה הטור סי' קמ"א מייתי דעת העיטור דהמזכה גט לאשתו והיא רוצה מגורשת והטור פליג מהירושלמי הנ"ל ודעת הב"ח דהעיטור נמי לא קאמר אלא כשהי' עדים מצויין אצלה בשעת נתינת הגט ליד השליח ומעידין שהיא מרוצה כל אותו זמן דלא שייך חששא דהירושלמי והטור מחמיר אפי' בהא משו' דהרי הבעל לא ידע שהיא מרוצה באותה שעה ע"ש ונ"ל כוונת הב"ח דבריש פ' התקבל אמרי הבעל שאמר התקבל או הולך לאשתי נעשה עכ"פ שליח להולכה מטעמא דאדם יודע שאין בעל עושה שליח לקבלה וגמר ונתן לשם הולכה ע"ש והנה הכא דהבעל לא ידע שהיא מרוצית באותו שעה א"כ גמר ונתן לשם הולכה כנ"ל כוונת הב"ח ומ"מ הפרישה חולק וס"ל דהטור לא יחליק ומקיל בזה עיי"ש ובב"ש סק"ו והנה בנידון שלפנינו שהיא עושה באמת שליח קבלה וגם הבעל יודע כן אלא שאנו חוששי' שמא בשעת עשיית השליח לא הי' הבעל

שפוי ואתאינן עלה מטעם זכי' עכ"פ אם אז בשעת נתינת הגט ליד השליח הי' ב' עדים אצל האשה ושמעו ממנה שנתרצית אז באותה שעה כ"ע מודי' דמועיל דלא שייך לומר שהבעל לא ידע מרצונה וגמר ונתן לשם הולכה אדרבא הבעל סובר שהוא שליח קבלה גמור אטו דינא גמיר שאנו חוששין לחששא הנ"ל הוא סבר שהוא שליח קבלה ומזכה לו בזכי' גמורה ומהני לכ"ע:

והשתא מצינו תקנה לאחותינו נהי שאין אנו יודעין ברחוק מקום כזה באיזה שעה יסודר הגט וגם א"א שידורו ב' עדים עמה ולא יזיזו ידם מתוך ידה לשמוע מפיה תמיד שלא חזרה מהרצון מ"מ מיום הסיעה השליח קבלה ממקום האשה יהי' ב' עדים מוכנים שני פעמים בכל יום א' שחרית וא' ערבית ושאלו את פיה אם עומדת ברצונה ושאם יקבל השליח היום גט מבעלה שהיא רוצית בזכי' זו ואע"פ שא"א לכוון אותה הרגע ממש שיארע סידור הגט מ"מ הא כבר הוכחנו לעיל דאמרי' הוכיח סופו על תחלתו על זמן איזה שעות וא"כ כיון שהיא עשתה שליח קבלה הו"ל טפי מהאומר כתבו ובכל איזה זמן שיזדמנו הגירושי' במקום שהבעל שם יהי' זכיות השליח בהגט ממוצע בין זמן גילוי דעתה לפני עדים שרצונה בגירושי' באופן שלא יהי' ביניהם יותר מאיזה שעות שהוא שיעור לאלתר כמו שהוכחנו לעיל וא"כ תהי' מגורשת.

ובוודאי הדמיון לבריא שאמר כתבו ועלה לגג הנ"ל אינו עולה יפה בשלמא התם אמרי' הוכיח סוף נפילתו על תחילת אמירתו כתבו שכבר הי' דעתו להפיל עצמו וכתבו ותנו קאמר ואף אם נאמר שאין לנו הוכחה על אמצעות הזמן שאולי בין כך נמלך שלא להשליך עצמו לאיבוד וחזר ונמלך והשליך עצמו מ"מ אין בהמלכה זו ביטול שליחות שאמר מתחילה כתבו וכוונתו תנו נמצא הוכיח סופו על תחילתו אבל לא על אמצעו משא"כ הכא על תחלתה אין צריך הוכחה שהרי עשתה שליח קבלה להדי' ועל שלא נמלכה ונתחרטה שעה א' בנתים צריכי' הוכחה וזה אינינו מוכח מהנ"ל מ"מ נ"ל להוכיח כן ממקבל מתנה דשתק ולבסוף צווח בכריתות וברמב"ם פ"ד מזכי' וטח"מ סי' רמ"ה דמשמע מטעם שאין גילוי דעת בתחלתו שלא אמר כתבו הוא דפליגי רבנן אבל אי הי' שום גילוי דעת כמו באומר כתבו הוה מודו לרשב"ג וכמ"ש ב"ש להדי' סי' קמ"א סקכ"ו והא הכא אי באמצע בשעה ששתק נמלך שעה א' ורצה במתנה זכה המזכה בעבורו ממילא ואיך יאכלו עבדי' בתרומה אע"כ כיון דאיכא תחילה וסוף לא ניחוש לאימלוכי באמצע בזמן מועט וה"נ דכוותי':

אך מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה שיטת הרי"ף ז"ל פ"ק דגיטין י"א ע"ב דתן שחרור זה לעבדי הוי כזכי שאין האדון יכול לחזור בו אבל העבד אינו משוחרר עד שיגיע

גט לידו ודעת מהרי"ק שורש קמ"א דס"ל להרי"ף כן אפי' בגיטי נשים במקום יבמה וקטטה מדמייתי הנך איבעי' סמוך לזה ולאו דוקא בתן אלא ה"ה בזכי ואע"ג דהרמב"ם פ"ו דעבדי' לא פסק כן אלא בתנו מ"מ להרי"ף ה"ה בזכי וכ' עליו שאין להקל נגדו באיסור א"א ובאמת כן משמע מהקושי' שהקשה הר"ן על הרי"ף שגם הוא פי' כן דעת הרי"ף שאינו מחלק בין שחרור לגט אשה ובין תן לזכי וא"כ הכא בנידון שלפנינו אפי' לכשיגיע גט לידה אינה מגורשת דדלמא שוטה הוא באותה שעה ותנן לא יתננו לאחר מיתה שמזה הוציא הרי"ף דינו יע"ש:

מ"מ נלפע"ד להתישב בדבר ולהקל דלכאורה צלע"ג איך אפשר להעלות על הדעת דבאומר זכה שטר שחרור זכה לחצאין דהרי אפי' בנותן שטר שחרור ליד העבד עצמו אינו משתחרר אלא מטעם דגיטו וידו באים כאחד כמבואר פ"ק דקידושי' דאל"ה יד עבד כיד רבו ורשב"א דס"ל התם כ"ג ע"א דבשטר ע"י אחרים דוקא כבר כ' מורי בהפלא"ה שם דצריכי' למימר דשטרו וזכיותיו באים כא' משום דאל"ה כיון דאיהו לא מצי לקבל איך יזכה מטעם שליחות עבורו ע"ש בספר המקנה ד"ה גמרא והא קמ"ל וכו' ויותר נראה דלרשב"א גז"ה לה מאשה אך להרי"ף צ"ע כיון דאין העבד משתחרר עד דאתי לידי' וא"כ זה הזוכה בעבורו ויהי' ידו כיד עבד במה יזכה שלא יכול הרב לחזור בו הלא יד עבד כיד רבו וידו כיד העבד מיהו להרמב"ם דס"ל דוקא באומר תן שחרור זה דינו הכי ולא בזכי י"ל עפי"מ שכ' בלח"מ ומבואר יותר בפני יהושע הטעם כיון דאמר לשון תן אע"ג דדינו כזכי מ"מ הוי כאלו התנו שיתננו לידו ואז יזכה בו למפרע מיום קבלתו ומ"מ לא יתננו לאחר מיתה ואז משתחרר למפרע וגיטו וידו למפרע באים כאחד ולא יכול האדון לחזור בו דלרוב הפוסקים בכל תנאי אין יכול לחזור אלא מרצון שניהם וא"ש אך למהרי"ק דגם בזכי דינא הכי דלא שייך טעם הנ"ל קשה לכאור' וצ"ע:

והנה הר"ן הקשה אהרי"ף ממתני' דתרומו' עבד שאמרו לו שחררך רבך ע"ש ולא ניחא לר"ן למימר כיון שיודע שא"א לחזור ה"ל כמיאש וכהפקר ואינו אוכל בתרומה עיי' כריתות כ"ז וגטין מ"ב י"ל ס"ל כיון שכתב שטר לא כיון להקנותו אלא בשטר ואינו מופקר מיהו לדידן בלא"ה א"א לומר דמטעם מפקיר עבדו יש לו יד דהיא גופי' קשי' נימא דיכול לחזור כיון שאין לעבד יד ולא יהי' מופקר ואין לומר מכיון שנתן דעתו לשחררו ה"ל מופקר וממילא לא הוה קנין כספו ואין ידו כיד רבו ויכול לזה לזכות השחרור עבורו א"כ אמאי דחיק הש"ס גטו וידו באי' כאחד ועיי' ר"פ הזורק בגטין לימא דמיד פקע שיעבוד אע"כ לא אמרי' הכי וא"כ קושיתי צ"ע לכאורה:

וי"ל עפ"י מ"ש פ"י שבתחלה רצה לומר בטעם הרי"ף משום דהשחרור מתלי תלי וקאי דאע"ג דזכו' הוא לו מ"מ אם יאמר לא בעינא לקבלו אינו נעשה שליח קבלה ע"כ של עבד ע"כ אינו משתחרר עד דאתי לידי' ושוב חזר בו דא"כ אמאי לא יתננו לאחר מיתה ע"ש ולענ"ד ליישב סברא זו עפ"י מה דאמרי' ר"פ התקבל בעל שאמר התקבל הוה שליח להולכה דאדם יודע שאין בעל עושה שליח לקבלה וגמר ונתן לשם הולכה וה"נ דכוותי' נהי דזכות הוא מ"מ אדם יודע דמתלי תלי וא"א להחליט השחרור בקבלתו של זה וגמר ונתן לשם תנו כלומר זכי הוא כמו תן דהוי כאלו התנה אם יגיע לידו יהי' משוחרר למפרע מהשתא ומ"מ מיד אינו יכול לחזור בו ואל תתמה שיהי' זכי כאלו אמר תן שהרי בעל שאמר התקבל אמרי' דה"ל כהולך וה"נ דכוותי' וזה יצדק נמי במזכה גט לאשתו במקום יבום או קטטה דאדם יודע דמיתלי תלי וקאי וגמר ונתן לכשיגיע לידה תהי' מגורשת למפרע ומ"מ אינו יכול לחזור בו מיד וא"ש שיטת מהרי"ק בדעת הרי"ף:

וכיון שזכינו לדין נאמר היינו דוקא במזכה לאשתו והיא לא עשתה שליח קבלה אבל הכא שהיא עשתה שליח קבלה א"כ נהפוך הוא שהבעל סבר שמגורשת מיד בקבלתו וגומר ונותן לשם זכי' גמורה ואפי' הרי"ף מודה וכיון דבלא"ה כל הפוסקים מחולקים על הרי"ף והרמב"ם נמי דסבר בתן כוותי' פליג עלה בזכה א"כ שפיר נוכל לסמוך על סברה זו שכתבתי במקום עיגון כזה באופן שהאשה תעשה שליח קבלה בעדים לפני ב"ד שבעירה והעדים ילכו עם השליח למקום הבעל ויקבלו הגט וישגיחו עליו שיהי' שפוי כבר זמן מה שלא יהי' בסוף שטיותו ותחלת שפיותו וכן יהי' שפוי זמן מה אחר גט כמ"ש בתשובה ראשונה והאשה תזמין לה עוד ב' עדים שבפניהם תאמר בכל יום פעמי' א' בבוקר וא' בערב שיהי' בדעתה ורצונה להתגרש מבעלה ולאחר שיבורר ויודע לב"ד באיזה זמן שקבל השליח קבלה הגט מיד הבעל יחקרו הב"ד את העדים אם באותו יום עמדה האשה בדעתה וברצונה ואז יתירה האשה לעלמא והנה עדיין יש לפקפק א' דה"ל חצי דבר דעדי מסירה לא ידעו שהיתה ברצונה ועדי המעידי' שהיתה ברצונה לא ידעו מהמסירה ותו יש לפקפק דכיון דעדי המסירה לא ידעו שהיתה ברצונה א"כ ה"ל כמגרש בלא עדים עיי' ב"ש סי' ל' סק"ט אברא חזינא דהרב"י סי' ק"מ מסתפק בהא דאי בשעת נתינת הגט הי' עדים אצלה שהיתה ברצונה והפרישה חלט להכשיר והב"ח נמי כ' דעת העיטור להכשיר והטור לא פליג אלא משום דהבעל לא ידע אבל מעדים לא הזכיר דבר ש"מ ס"ל דמיקרי דבר שלם כיון דכל כת ראו מה שהי' יכולין לראות באותו פעם וכמו שהזכרתי בתשובה שלפני זה מזה ולענין עדי גירושי' נמי נ"ל דלא דמי כלל לספק קרוב לו או קרוב לה שלא יתברר עוד לעולם יפה כ' הב"ש דה"ל כמקדש

בלא עדים הגע עצמך אם זרק ספק קרוב לו או לה והעדים עמדו שם והביאו קנה ומדדו ונתברר להם שהי' קרוב לה וכי נימא הואיל ולא ידעו ברגע ראשונה הוה מקדש בלא עדים זה לא יעלה על הדעת וה"נ דכותי' והעדים שראו מסירת הגט לכשיודע להם שהיא היתה ברצונה באותה שעה ההי' מגורשת וכנ"ל להלכה אבל למעשה לא יסמכו עלי כי פנ"מ נ"י ואחוזת מרעיו מופלגי תורה יעיינו הדק היטב ואם ישרו הדברים אשר ערכתי לפניהם יעשו כרצונם ואנכי מיראי הוראה ובביתי אין לחם ושמלה וכשאני לעצמי מה אני ואחתום בברכה:

אחרי כותבי זאת עיינתי עוד וי"ל דאעפ"י דמוכח מהש"ס דבעשתה שליח להלכה וגם הבעל מזכה לה גט מ"מ חיישי' שמא בנתיים חזרה בה רגע א' מ"מ בעשתה שליח לקבלה וכעין נידון שלפנינו לא חיישי' כלל דהא בודאי אחר שנתן הבעל הגט ליד השליח הרי היא אסורה לבעלה בלי קידושי' מחדש ככל פנוי' וכשניחוש נמי שמא לא הי' הזכי' כראוי' אסורה גם לעלמא וא"כ למה תתחרט על הזכי' כי טב למיתב טן דו הלא בין כך אסורה עליו עד שיחזור ויקדשנה א"כ למה תאסר עצמה לבעלה במחשבת הבל הלא אם תרצה להתקדש לו לעולם הרשות בידה א"כ אם נודיע לה מטרם שאחר שעשתה שליח לקבלה והגט יגיע ליד השליח שוב אסורה לו בלא קידושי' תו ליכא למיחש למידי וראי' המוציא אשתו משום שם רע שאין אומדנא גדולה מזו שמחשב בדעתו שאם השם רע שקר לא הי' מגרשה ולדעת רש"י הבנים ממזרים מטעם האומדנא הזה ואפ"ה ע"י שאנו מודיעים לו שאפי' הי' השם רע שקר מ"מ אסורה לו ועי"ז עמדו חז"ל על סוף דעתו דגמיר ומגרש מבלי שיתחרט כלל מכ"ש וק"ו בנידון שלפנינו באופן שבסברא זו שנ"ל לעניות דעתי אמת אני מסכי' בשריותא ומ"מ מהיות טוב אל תקרי רע ויעשה גם מ"ש לעיל ואז דרינא בהדי' דלימטינא שיבא מכשורי:

תשובה מד

שלום רב לי"נ הרב החרוץ המופלג דיין מצוין כבוד מהו' נפתלי נ':

נועם מכתבו הגיעני ויען ראיתי מתוך תשובתי זאת נמצא עוד זכות להעלובה תי' ע"כ מהרתי להשיב ואעבור פרשתא דא ואתניי' הנה רבינו פרץ הנהיג שלא לעשות שליח קבלה בלי דחק משום דקשה לקיים החתימו' בב"ד שבין מקום האשה להאיש והב"ח בתשובה התיר למי שעתים חלים ועיתים שוטה הואיל ואינו יכול לגרש ע"י שליח הולכה כי חיישינן שמא בשעת מסירת השליח להאשה יהי' הבעל שוטה במקומו אשר הוא שם ע"כ התיר הב"ח שתעשה היא שליח קבלה והמציא אופן שלא נצטרך לקיים חתימות כגון שהעדים ילכו עם השליח או שהיא תמנה השליח בפני הב"ד שיהי' הבעל

שם בשעת נתינה ועל זה פקפקתי אני איך תעשה שליח קבלה שמא הי' שוטה באותה שעה ולפי תוס' בנזיר י"ב ע"א א"א שתמנה שליח אלא במה שראוי עתה לעשות ופסקו כן כל הראשונים בהלכות חלה התרומות והרא"ש והמרדכי והטור ובתשובה אחרת דחיתי פירושו של מהרי"ט וכדמוכח מכל הראשונים הנ"ל ובמילין דכדי וסברת הפרס לא נעקור הלכוה קבועות ונתיר א"א לעלמא וא"כ כי היכי דבשליח הולכה חיישי' שמא יהי' שוטה בשעת נתינה ה"נ בשעת מינוי שליח קבלה ניחוש לכך ואי משום גילוי דעתה דניחא לה ה"ל זכותה וזכי' לאדם שלא בפניו זה לא שייך הכא דקיי"ל חוב הוא לה ואפי' צווחת להתגרש כמבואר הכל בראיות ברורות בתשובתי בעזה"י אלא מ"מ לבסוף הסכמתי להתיר מטעם דהכא לא חיישי' שחזרה בה מדעתה הראשונה ועדיין אני מזכה במקומי ומסכים אני להתיר כנ"ל:

והנה מעלתו כ' לפמ"ש נב"י מהדורא קמא סי' צ"א שתוכל לעשות ש"ק כל מי שיצוה הרב שם במקום המומר ה"נ הכא תכתוב היא למקום הבעל שבשעת חלימתו יעשה הם שמה שליח והוא יהי' שליח קבלה שמה דבריו תמוהים ובחפזו כתב כן כי מי יקיים חתימתה שם הלא מפני זה ברח רבנו פרץ מעשות שליח קבלה ועובדא דנב"י אפשר ששלחה ב' עדים לשם שאמרו כן בשמה או דחתימת ידי הגאון וב"ד הי' נודעי' לב"ד שבמקום המומר ולא הי' צריכי' לשום קיום משא"כ בנידון דידן שעל זה אנחנו דנין הואיל וקשה לקיים החתימות מב"ד לב"ד כמבואר בדברי רבנו פרץ:

ותו דהגאון נב"י ז"ל מיירי מאשת מומר דזכות הוא לה ולחומרא בעלמא דכך המנהג שהמומר מזכה להגט ע"י שליח אפי' לא מינתה שליח כלל והגאון המציא להחמיר היכי דאפשר תעשה היא השליח כמבואר בסוף תשובתו ובכל זאת אנו מסופקים אם הוא זכות גמור ע"כ אח"כ חוזר המומר ונותן הגט שנית ועושה אותו שליח להולכה ובשליח הולכה לחוד נמי לא סגי שמא יבטל מומר השליחות ע"כ אנו עושי' ע"י זכי' וסמכינן אהפוסקים דזכות הוא לה במומר ולפי אותה הסברא כ' הגאון חומרא דילי' משא"כ הא לן דאמרי' בהדי' אפי' אשתו של מוכה שחין וצוחת להתגרש מ"מ חיישי' שחזרה מדעתה כי חוב הוא לה א"כ איך נסמוך כשתכתוב למקום הבעל שיעשו שליח קבלה עבורה ניחוש אדהכי והכי חזרה בה ע"כ איני רואה מקום לדברים הללו:

עוד כ' מעלתו לשפוך סוללה אהב"ח ודעימי' החוששי' בעתים חלים שלא יעשה שליח הולכה דחיישי' שמא בשעת נתינת להאשה נשתטה הבעל דלהפוסקים דמן התורה לא בעי' שיהי' שפוי בעת נתינה רק מדרבנן (כוונת מעלתו דעת הרמב"ם להב"ש סי' קכ"א סס"ק ג') אמאי ניחוש להכי מ"ש מנדה למ"ד וסתות דרבנן דהבאי' מן הדרך נשיהם

להם בחזקת טהרה ולא חיישי' שנטמאו בנתיים אנו דבריו ותמוהים המה חדא התם נמי משום אימר טבלה והוי ס"ס כמבואר בש"ס פ' כל היד ובש"ע י"ד סי' קפ"ד סעי' י"א וזה לא שייך הכא ותו התם חזקה דוסתות דרבנן ומן התורה אוקמי אחזקת טהרה ואע"ג דגוף איסור נדה דאוריי' מ"מ מן התורה אין כאן ס' כלל דאוקמי בחזקת טהרה ומדרבנן הוא דאיכא משום וסת משא"כ חלים ושוטה דווסתות דילי' הוא דאורייתא כשור המועד שהוא חזקה דאורי' וא"כ אפי' האיסור הוא דרבנן מ"מ ה"ל קרוב לודאי דרבנן כיון שמן התורה מוחזק שחוזר לשטיותו. והחילוק שבין וסת נדה לוסת שור המועד הוא מבואר דוסתו' של נשים עשוי להשתנות כל זמן שמזקינין וע"י שינוי עתים ואויר ואפי' ע"י מאכלים ומשקים ע"כ אין וסתן מוחזק מן התורה אפי' בכמה פעמים משא"כ שור המועד וכל דדמי לי' ויעיי' מג"א סי' קי"ד סקי"ג:

מ"ש עוד וז"ל אנכי הדל לא אוכל לשער הך חזקה אטו מי שיחלה ג"פ וכו' מעולם לא יכול לעשות שליח ונימא שמא עתה החזיר עליו חליו וכו' עכ"ל הנה המשל הזה לא הבנתי דהרי חולה יכול לעשות שליח אם הוא שפוי בדעתו אבל בגוף הדין ידע מעלתו כי כל עתים חלים עתים שוטה היינו שוסתו כך בלי שום סבה מתרפא בלי סבה וחוזר ומשתטה בלי סבה אבל אם על ידי סבה משתטה אפי' סבה ידוע לא ניחוש כמו וסת דקפיצו' דנימא אימר לא קפצה ולא ראתה ואם השוטה הזה שאנו דנין עליו הוא בלי שום סבה אין מקום למשל ונמשל שלו אך אם אדם נשתגע ונתרפא ע"י עסק רפואו' ואח"כ ע"י סבה אחרת נשתגע וחזר ונתרפא ע"י רופא וכן אפי' כמה פעמיה פשוט כשהוא חלים הרי הוא כחלים לכל דבריו ולא חיישי' לשום דבר ואפי' שליח הולכה יכול לעשות ומכ"ש שהיא תוכל לעשו' שליח קבלה ולשלחו בשני עדים למקום הבעל ולא ניחוש לשום דבר ואם ההוא גברא דעסקי בי' כך הוא לחנם התלבטנו בו כי הדין פשוט וברור:

ומ"ש מעלתו דלשמא ישתטה חיישי' שמא נשתטה לא חיישי' דבר זה צריך לפנים דהנה בש"ס פ' כל הגט אמרינן שמא מת לא חיישינן אפי מדרבנן לא ניחוש וכן בתוס' קידושי' מ"ה ע"ב פלוגתת ר"מ מיוני עם ר"ת מבואר דשמא כבר נתקדשה לא אמרינן אפי' חששא דרבנן ליכא ואמנם הגאון נב"י יצא לדון בדבר חדש דאפי' למ"ד וסתות דרבנן סמוך לוסתה דאורי' דשמא תראה חיישי' שמא ראתה לא חיישי' והיינו מדאורי' אבל מדרבנן מיהו חיישי' ואסור לבוא עליה בלא בדיקה אא"כ איכא ס"ס אימר טבלה כנ"ל. נמצא גם לדבריו איכא עכ"פ וסתות דרבנן אע"ג דיש לדחות כיון דאיכא לברורי ע"י בדיקה צריך בירור מ"מ עדיין תקשי למ"ד וסתות דאוריי' מאי איכא למימר דאם לא בדקה ברגע הוסת שוב אפי' בדיקה לא מהני ואמאי לא נימא שמא ראתה לא חיישי' והר"ן בתשובה

סי' ע"ג ומייתי לי' ב"י בי"ד סי' ר"א ויע"ש בש"ך ס"ק קל"ה ומשמע אפי' מדאורי' חיישי' שמא כבר נתחסר. ואמנם החילוק מבואר בין מקוה להא דכבר קדשה אביו דמקוה מיירי דאיכא חזקה דאורי' שדרכה להתחסר וחיישי' מן התורה שמא כבר נתחסרה משא"כ בקידושי קטנה אין כאן שום חזקה שיקדשה האב רק חששא בעלמא ע"כ שמא קדשה לא אמרינ' כלל ובוסתות אי חזקת וסת חזקה דאורי היא הרי דומה למקוה ואי מדרבנן א"כ מן התורה דמי' לקידושי' ומדרבנן דמי' למקוה וכל זה ברור ואמנם בכל זאת אני אומר שדמיונים הנ"ל אינם בדומה ממש לשמא מת דהתם עוקר חזקת חי לגמרי שאם מת לא יחי' עוד לעולם נמצא עוקר חזקת חי לגמרי וזה לא אמרינ' ואפשר דהא דקדשה אבי' דומה לו דאם קדשה אבי' עוקר חזקת פנוי' לגמרי דאלמנות וגירושי' לא שכיחא משא"כ וסת שכך דרכה לראות ולחזור לטהרתה ויעיי' תוס' ומהרש"א גיטין ב' ע"ב ד"ה ע"א וכו'. ולפ"ז בשמא נשתטית דאיכא תרווייהו דחזקתו דאורי' כשור המועד שדרכו להשתטות ועוד אינו עוקרי' חזקת חלימתו לגמרי כי אדרבא כך דרכו שוטה וחלים הא למה זה דומה למי שהניח אדם ישן נאמר לעולם הרי הוא בחזקת ישן וכבר הקיץ לא אמרי' בתמי' או בהיפך הלא כך דרכן של בני אדם ישן וניעור ישן וניעור וה"נ דכוותי' ותל"מ:

מ"ש מעלתו עוד אי ס"ד שלא יכול לעשות אלא מטעם זכי' לאדם א"כ איך יכול להתנות תנאי בדבר שא"א ע"י שליח בחפזו כ' הא זכי אינו אלא מטעם שליחות ויעיי' תוס' כתובת י"א ע"א ואין להאריך עוד יותר והי' זה שלום כנפשו היפה ונפש א"נ: פ"ב נגהי ליום ג' י"ח א"ר תקע"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מה

שלום רבים כטל ורביבים לי"נ התלמיד הותיק חדת מלא עתיק חריף ובקי ריכא ובר ריכא חתנא דבי נשיאה כש"ת מו"ה מאיר נ"י לנצח:

נחזי מה דקמן ואציע הדברים מבוארים באר היטב כפי מסת הפנאי ובמעט עיון גרסי' גטין כ"ב ע"ב הכל כשרים לכתוב הגט אפי' חש"ו ופריך הש"ס והא לאו בני דעה נינהי ומוקי לי' ר"ה בגדול עע"ג והקשו תוס' תיפוק לי' דלאו בני שליחות ננהו ומזה העלו דכתיבה לא בעי שליח דוכתב דקרא לאו אבעל קאי אלא וכתב הכותב היינו הסופר וזה דעת רוב הפוסקים אמנם בשם ר"י בעל התוס' העלו תי' אחר דלעולם וכתב אבעל קאי ולמאן דבעי כתיבה לשמה ה"נ דבעי' שליחות הבעל לכתוב הגט והש"ס דמקשה לאו בני דעה נינהי לר"מ קאי דלא בעי כתיבה לשמה מן התורה וה"ה דלא בעי שליחות ומ"מ

הוה ס"ד דמדרבנן בעי לשמה וכ"כ הרא"ש והר"ן פלוגתא זו ויעיי' במרדכי יבמות פ' ר"ג סי' מ"ה ויעיי' לשון רש"י גטין כ' ע"א ד"ה יהב זוזי לספרא וכו' וק"ל ויעיי' עוד בדקדוק לשונו יו"ד ע"ב ד"ה כריתה וכו' ויעיי' תוס' עירובין י"ג ע"א סוף ד"ה אבל וכו'. ויע"ש ט"ו ע"ב ד"ה ורבנן וכו' וכן הוא בגטין ע"א ע"ב ד"ה בכתיבה וכו':

והקשה הרב"ש רס"י קכ"ג למ"ד דבעי' שליחות בכתיבה משום דוכתב דתורה אכתיבה ממש קאי ואבעל או שלוחו א"כ הך בריתא דגטין ע"ב ע"א דתני' בה הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו אמאן תרמי' דלר"מ חתימה בעי' ולא כתיבה ולר"א כתיבה בעי' ולא חתימה ותי' דאתי' כר' יהודה דבעי' תרוויי' כדאי' בגטין ד' ע"א ע"ש. ועל זה הקשה התלמיד החביב נ"י הא מבואר בר"ש דריש מס' תרומות דלר' יהודה חרש אית לי' דעתא צילותא ולדידי' אפי' פקח שקדש ונתחרש יכול לגרש א"כ איך אמרי' התם בש"ס בדיוקא דבריתא קולו לאפוקי מדרב כהנא ר"ל שאומר חרש מגרש בכתב קמ"ל שישמעו קולו דוקא ולא חרש והשתא איך תיתי הבריתא כר' יהודה ולבסוף נעשה כשואל אי אפשר לומר דהבריתא אתי' כתרי תנאי ר"ל בהא דבעי' כתיבה וחתימה לשמה אתי' כר' יהודה ובהא דפסול חרש לא אתי' כר' יהודה:

הנה זה פשוט יש רבות בש"ס דהיכי דא"א בע"א צריכי' לדחוק ולאוקמא בריתא כתרי תנאי אע"ג דהש"ס דחיק טובא כמה פעמים ולא בעי למימר הכי כדמייתי מעלתו מב"ק ק"א מ"מ היכי דא"א דחקי' ומוקמי' הכי והכי צריכי' ע"כ למימר בסוגי' דקציצה בשבועות מ"ו ע"א ד"ה לא קצצתי לך וכו' שהקשו תוס' ק' עצומה דהבריתא אתי' כר' יהודה בקציצה ומחייב בכופר בכל והניחו בק' ובב"מ קי"ב ע"ב ד"ה שתים וכו' לא חש תוס' להקשות הך ק' ועכצ"ל דאתי' כתרי תנאי בקציצה כר' יהודה ובנשבע ונוטל כת"ק. וטובי איכא בש"ס ס"ל כוותי' בחדא ופליג עלי' בחדא:

אמנם לא צריכנא הכא לכל זה אטו בבריתא תני' דעתי' לאפוקי חרש דלית לי' דיעה דנימא שזהו דלא כר' יהודה דאי' לי' חרש יכול לגרש קול"ו תני' ואמרי' לאפוקי מדרב כהנא ורצונו קולו מעשה בגופו בעי' או קולו כאורחא דמילתא או הרכנה בגופו לאפוקי מדרב כהנא דמכשיר גם בכתב דלא הוה מעשה בגופו ק"ל בריתא דמעשה בגופו בעי' ואימעט כתב אפי' של אדם בריא ואיכשר הרכנה בכל אדם והרכנה דחרש תלי' אי אית לי' דעתא צליתא הרכנה דידי' הוא כהרכנת אלם ולדידן פסול ממ"נ דהרכנתו פסול משום דלית לי' דעה וכתבו פסול משום דלא הוה מעשה בגופו כל זה מבואר בהרא"ש בגטין פ' האומר סס"י י"ט שהביא מעלתו אלא שסיים שם א"נ נשתתק דא"א בע"א אקילו בי' משום תקנת עגונות עכ"ל. ור"ל דקולו דוקא ולא הרכנה ולא כתיבה כלל והיינו דוקא

מדרבנן באדם בריא משום דאפשר בדבור ובחרש נמי משום דלית בי' חשש עגונות כל כך דפקח ונתחרש לא שכיח משא"כ אלם דאשתקל מילולי' שכיח בשכיב מרע דאשתקל מילולי' הקלו עכ"פ בהרכנה דהוה מעשה בגופו אבל לא אימעט חרש דוקא בבריתא ומשום דלית לי' דעת כי היכי דתקשי מזה ארבי יהודה:

אמנם ברמב"ם פ"ג מגירושי' מבואר להדי' דפוסל כתיבת והרכנת חרש משום חלישות דעת מיהא הרמב"ם הוא בלא"ה מהסוברי' דלא בעי' שליחות בכתיבת הגט ולא צריכי' למימר דאתי' בריתא כר' יהודה כלל אלא הא דבעי' שישמעו קולו בכתיבה וחתימה משום דאל"ה סתמא לאו לשמה קיימא כמ"ש תו' הנ"ל וא"ש בריתא כולה כר"א דבעי כתיבה לשמה מן התורה וחתימה לשמה משום מזוייף מתוכו כמבואר בגטין ד' ע"א והוא פשוט ולא הבנתי רצון מעלתו בזה:

כל זה כתבתי לפי דברי הרב ב"ש אבל לא ירדתי לסוף דעת הגאון ז"ל מה קא קשי' לי' הלא א"ש כולי' כר"א וצריך שיאמר לסופר כתוב משום שליחות כפשוטו ולעדים חתומו משום דאל"ה ה"ל מפיהם ולא מפי כתבם דזה הוא שיטת הר"י ז"ל בתוס' כתובות כ' ע"ב ופסקו רמ"א בש"ע ח"מ סי' ל"ט סעי' ג' ובפ' חזקת (בבא בתרא מ' ע"א) אמר רבא מחאה בפני ב' ואין צריך לומר כתובו הקשו בתוס' הא אי לא אמר כתובו ה"ל מפי כתבם כיון שלא נעשה מרצון המתחייב ע"ש א"כ מה קשי' לי' להרב ב"ש דבגט בעי' שיצוה לעדים לחתום דאל"ה ה"ל מפי כתבם וז"ל הרז"ה פ' ד' אחים ול"נ הפירוק הנכון כך מפי כתבם הוא שפסולה עדותם אבל מפי כתבו לא וכל שטרי הלואה ומו"מ הלוה והמוכר הוא שמצוה את העדים ואמר כתבו וחתמו וכן בגטי נשים ואין זה מפי כתבם אלא מפי כתבו ואם אי אתה אומר כן עברת מ"ש בקבלה וכתוב בספר וחתום והעד עדי' ומקרא מלא כתוב בתורה וכתב לה ספר כריתות אלמא כל כה"ג כתבו שלו הוא ולא כתבם של עדים אבל היכי דכתבו מנפשיהו בשטר שצריך לומר להו כתובו ולא אמר להם כתובו הא ודאי מפי כתבם הוא עכ"ל וכ' שם מלחמות ה' שגם הרי"ף סובר כן וכן ביאר שם בס' הזכות וא"כ השתא נמי לר' אלעזר אפי' אי לא בעי מן התורה חתימה כלל רק מפני תיקון העולם מ"מ אי חתמו בלא ציווי הבעל דה"ל מפי כתבם הגט פסול משום דאתי למסמך עליהו כמו שיש ללמוד כן בביאור ממ"ש תוס' בגטין ד' ע"א ד"ה מודה ר"א במזויף מתוכו יע"ש ולק"מ ק' הב"ש:

ובתשובה א' כתבתי (עיין ח"ס חאה"ע ח"ר סי' ק"ג) דצ"ע לכאורה דהא אשה מתגרשת בע"כ ואין צריכי' לא כתיבה ולא חתימה בידיעתה ואמאי הא היא עיקור המתחייבת ע"י הגט דחוב הוא לה שתצא מבעלה ואפ"ה הגט כשר בעדי חתימה וניחא לי דנהי דבשעת

הגירושין לא הי' דעתה מסכמת מ"מ בשעת קידושין מעיקרא על דעת כן נתקדשה שיהי' ברשות הבעל לשלחה בע"כ בכל עת שירצה ושהרשות ביד העדים שיזמין לו הבעל לחתום שיחתמו וכשר בזה ונ"ל בזה דברי הירושלמי שהביאו תוס' שלהי גטין שהקשה לב"ש שלא יגרש אא"כ מצא בה דבר ערוה ל"ל לא יכול בעלה אשר שלחה לשוב לקחתה תיפוק לי' דה"ל סוטה ונתקשו בו הראשונים ז"ל מאי קושיין דלמא בעבר וגרש דמודה ב"ש דגטו גט ערשב"א שם ולפי הנ"ל י"ל דירושלמי קאי למ"ד עדי חתימה דוקא כרתי ולא מתכשר אלא בעדי חתימה וקשה הא ה"ל מפי כתבם כיון שנעשה שלא ברצון האשה דלב"ש לא מתרצית בשעת נישואין שיגרשנה בלא מציאת ערות דבר ונמצא כל שמגרשה בלא ערות דבר פסולי' עדי החתימה משום מפי כתבם וממילא פסול הגט וא"ש דברי הירושלמי [מיהו אכתי הו"מ לאוקמי קרא בשעדי חתימה לפנינו ומעידי' על חתימתם וזוכרי' אותה אלא דקרא לא מיירי בהכי דהרי ה"נ הו"מ לאוקמי קרא בששניהם רוצים בשעת גירושי' ועמ"ש בפר"ח ריש הלכות גטין]:

והעליתי אז דלפ"ז עכשיו שהחרים רגמ"ה מבלי להתגרש בע"כ וא"כ בשעת קידושין לא מתרצית לגרשה בע"כ אם עבר על החרם וזרק לה גט בע"כ בעח"מ הרי הגט פסול לשיטה זו משום דהוה מפי כתבם ועיי' תשו' נב"י:

נחזור להא דידן דהרמב"ם הוא מהסוברים דלא בעי' שליחות בכתיבה מדיהיב טעמא בתש"ו משום דלאו בני דיעה ננהו ומ"מ פוסל עבד משום דלאו בן כריתות הוא והקשה ב"ש סי' קי"ג סק"ה א"כ אמאי לא אמר הש"ס כ"ג ע"א דגוי פסול משום דלאו בני כריתות נינהו ומ"ט תלה משום דעבד אדעתי' דנפשי' ולפע"ד י"ל דס"ל לרמב"ם דלרב הונא דאיירי התם הוה גוי שפיר בן כריתות אי לאו משום דעבד אדעתי' דנפשי' והוא דהא ר"ה ס"ל בעלמא אדם מקנה דבר שלא בא לעולם עיי' יבמות צ"ג ע"א ושם ע"ב מבואר דלהך מ"ד אית לי' דגוי שאמר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר ה"ז מקודשת וא"כ ממילא נמי יכול ליתן לה גט ולומר לכשאתגייר ותתקדש לי תהי' מגורשת ממני כמ"ש תוס' יבמות נ"ב ע"ב ד"ה ולאשה וכו' א"כ ה"ל שפיר בני כריתות אי לאו משום דלא שייך בי' לשמה משום דעביד אדעתי' דנפשי' ולק"מ ק' הנ"ל אהרמב"ם מיהא התוס' דלא תי' כך ס"ל כיון דעכ"פ אין הגירושין חלי' עתה לא מקרי בר כריתות:

והוקשה למעלת התלמיד הותיק שי' אהא דכ' מהרי"ו בתשובה סוף סי' ז"כ דהרמב"ם דמכשר בחתימה שלא לשמה לא מיירי אלא בחותמים בסתם דכיון שכבר נכתב לשמה א"כ החתימה סתמה לשמה קיימא וקשה למעלתו א"כ הך בריתא הנ"ל דבעי' שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתמו במאי מוקי' לי' דמשום שליחות ליכא למימר

הא הרמב"ם לא בעי שליחות בכתיבה ואי משום לשמה דסתמא לאו לשמה קיימא תינח בסופר דכתיבה סתמא לאו לשמה קיימא אבל עדים מ"ט צריכי' שישמעו שיאמר חתמו הא חתימה סתמא נמי לשמה קיימא והנה הייתי יכול לתרץ ק' זו בפשיטות דמהרי"ו נמי לא אמר אלא למאי דקיי"ל כר"א דעדי מסירה כרתי וגט שנכתב לשמה אי בעי לא מחתים לי' כלל ומגרשה כך בעדי מסירה וכיון שכבר נגמר הגט לשמה הרי היא עומדת להתגרש בגט זה ואי חתמו עליו עדים סתמא לשמה קאי אמנם הבריתא הנ"ל אתי כר' יהודה דמן התורה בעי' כתיבה וחתימה וכל שנכתב ולא נחתם עדיין חסר מעיקור הגט ואינה עומדת להתגרש בו וה"ל כאלו כ' גדול שורה א' לשמה וכי נאמר שאח"כ יכול לכתוב קטן משום שכבר נכתבה שורה א' לשמה ה"ל אינך סתמא לשמה זה לא נימא והה"נ החתימה דהוה מעיקור הכתיבה לר"י ולא נימא סתמא לשמה קיימא והוה א"ש וכהוגן:

אלא דלא נוכל לתרץ כן מפני קושייתו אי בריתא כר' יהודה אתי' ולהרמב"ם קולו אתי למעט חרש משום דלאו בר דעה הוא קשה הא לר' יהודה חרש אית לי' דעתא צליתא. ולומר נמי כמ"ש לעיל דבריתא כר"א דבעי כתיבה לשמ' והא דבעי' שישמעו קולו גם בחתימה היינו משום דהוה מפי כתבם ג"כ לא נ"ל דלעיל כתבתי כן בשיטת ר"י בעל התוס' בכתובת כ' ע"ב הנ"ל והרמב"ם לא ס"ל כן לכאורה שהרי כ' פ"ג מעדות הלכה ד' אבל מד"ס שחותכי' ד"מ עפ"י עדות שבשטר אעפ"י שאין העדים קיימי'. ועיי' בש"ע ח"מ סי' כ"ח ומה שהרבה הש"ך להקשות מפי הראשונים ז"ל והעיקור בזה מ"ש הלח"מ שם דרמב"ם קאי בשיטת ר"ת דכל הראוי להגדה אין הכתיבה פוסלת בעדותו ומשו"ה מתכשרי כל הגטין והשטרות אך הרמב"ם קאי כשאין העדים קיימים כבר ואינם ראוי' לכתיבה בהא הוא דמתכשרי רק מדרבנן ע"ש א"כ לית לי' הא דר"י בעל התוס' הנ"ל והדר' ק' לדוכתה ויעיי' בתומים סי' כ"ח שכ' עוד בדעת הרמב"ם דעידי גט הגורמים הכריתות ואינם לראי' לא שייך בהא מפיהם ולא מפי כתבם דהא לאו משום הגדה אתאינן עלה אלא משום גז"ה שכך הוא ענין הכריתות שיהי' שנים חתומים בו ע"ש וא"כ מכל הלין קמה נצבה קושייתו כראי מוצק:

ועדיין יש לדחוק ולומר לשיטת הרי"ף ורמב"ם שהאריך הר"ן פ' המגרש דס"ל דלר"א עדי חתימה נמי כרתי וכתב דקרא אחתימה נמי קאי א"ש דנהי דמשום חתימה לשמה לא הוה צריך לצוות לעדים לחתום דסתמא לשמה קאי להרי"ו מ"מ מטעם שליחות בעי' שישמעו קולו דאע"ג דוכתב דכתיבה לא קאי אהבעל אלא אהסופר מ"מ חתימה דקרא אהבעל קאי שהוא יחתום הגט בכתב ידו או ישלח שלוחיו שהן עדיו כמו בממון

דאו הודאת בע"ד או העדאת עדים ועיי' רשב"א בחי' פ' המגרש וקרוב למשמעות הזה בתוס' כ"ב ע"ב הנ"ל במ"ש דכריתות ושליחות חדא מילתא היא ופסלינן בעדים משום כריתות ע"ש:

כל זה נדחקתי לפי שיטת הלח"מ הנ"ל בכוונת הרמב"ם אמנם כבר כתבתי והארכתי במ"א (עיין ח"ס חאה"ע ח"ר סי' ק"ג) דלא נ"ל דבריהם בכוונת הרמב"ם הנ"ל. אבל הנלע"ד דלא מפקי שיטת הרמב"ם מהרי"ף רבי' דס"ל בפ' ד' אחים כשיטת הר"י בעל התוס' הנ"ל דכל שנכתב ברצון המתחייב ה"ל כמעיד בעל פה בפני ב"ד אלא שהרי"ף התנה דכל זמן שלא יצא מת"י עדים לא הוה כמי שהעידו בב"ד ע"ש היטב במלחמות ה' ובס' הזכות. וה"נ ס"ל לרמב"ם כעין זה דודאי מן התורה כל שחתמו השטר והגט והי' ראוי לצאת מת"י עדים ה"ל כמי שנחקרה עדותן אז בב"ד ואפי' מתו אח"כ אין בכך כלום דבשעת חתימתן נגמרה הגדתן אך אחר שתקנו קיום והנפק דנפישי חציפי לזיופא א"כ ממילא לא מקרי כמי שנחקרה עדותן עד אחר ההנפק ואם אז כבר מתו ה"ל מפי כתבם ונהי מן התורה כשר מדרבנן הי' ראוי' למפסל אלא שהם אמרו שיגבו בו אעפ"י שאינם קיימי' ולעולם ס"ל כשיטת הר"י הנ"ל וממילא מתישבה קו' מעלתו הנ"ל גם להרמב"ם כמו שישבתי' לשארי פוסקים:

ואיידי דאיירי ראיתי לעורר בכאן ק' לפי השיטה השלישית שנמצא בתוס' כתובת כ' ע"ב הנ"ל דמפקא מדר"י ומדר"ת דס"ל דלא בעי רצון המתחייב רק שיהי' נכתב בלשון שטר ולא בלשון זכרון דברים בעלמא ולית לי' נמי הא דר"ת דכל הראוי להגדה אין הגדה מעכבת בו אלא ס"ל דשפיר הגדה מעכבת אם אינו נכתב בלשון שטר וכן משמע להדי' מסדור לשון תוס' יבמות ל"א ע"ב ד"ה דחזו וכו' ע"ש וכ"כ בתומים סי' ל"ט סעיף ג' ע"ש. וצע"ג מה יענה בהא דגטין ע"א ע"א דפוטר אלם מקרבן שבועה ואמאי לכתוב עדותו בלשון שטר אפי' שלא ברצון המתחייב וצ"ע לכאורה. וי"ל אה"נ הו"מ למכתב עדותו כך אלא הא כל שיכול לחזור ולהודות לא מחייב בקרבן שבועה והא דהאומר א"י לך עדות חייב בקרבן שבועה משום שאינו יכול לחזור ולהודות דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והיינו דוקא כשהגיד הגדה הראוי לעדות אבל אם הגיד בכתב שלא בלשון שטר כיון שאותה ההגדה לא הוה הגדה הראוי לעדות שפיר יכול לחזור ולהגיד והנה האלם כשהגיד בתחלה בכתב איני יודע לך עדות לא שייך בזה לשון שטר ויכול לחזור ממנה ולהגיד בכתב בלשון שטר זכותו של זה ומש"ה לא מחייב קרבן שבועה. ובזה מיושב בר"פ שבועת העדות דלא הזכירה מתני' פטור אלם או בש"ס דקאמר אינו ראוי להעיד למעוטי מלך או משחק בקובי' מ"ט לא קאמר למעוטי אלם והא"ש דודאי אלם ישנו

בקרבן עדות אם הי' הגדה הראשונה בהיפוך מהאמת לחייב הזכאי ולזכות החייב וכתב כן בלשון שטר שאז אינו חוזר ומגיד ומחייב קרבן שבועה דה"ל להגיד האמת בכתב בלשון שטר והש"ס דגטין דממעט אלם מלא יגיד ממעט לי' שאינו מגיד כלל אלא אינו יודע מזה יכול לחזור בו כנ"ל משום דלא באינו יודע לשון שטר וק"ל:

מיהו בסמ"ע כ' דהא דאינו חוזר ומגיד נפקא לן מאם לא יגיד הגדה א' ולא ב' הגדות ע"ש ובר"ן דשבועות ל"א ע"א מבואר דבאינו יודע לא שייך חוזר ומגיד ע"ש וצריך לומר הוא מפרש אם לא יגיד במגיד הפוך האמת ודלא כנ"ל והארכתי בזה במקום אחר [עיין ח"ס חאה"ע ח"ר סי' מ"ט]. פ"ב יום ד' כ"ד טבת תקפ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מו

שנית להחכם הנ"ל:

השתא הכא קבלתי נועם מכתבו מכ"ח אדר תניין העבר ושם נאמר בבקשה להשיבו מהר לכשיגיעו על י"ט ולהיותי רוצה ברצון ירא ה' לא אחרתי כלל ועם הטרדות הרבות הגדולות ההמה אשר כעת סבבוני אהבה רבה דוחקת הבשר להשיבו ורק לעשות סניגורי' על דברי בקיצור נמרץ. הנה עיקור פלפול בנוי על מה דקתני בבריתא הגט בטל דמשמע מן התורה האמת שסימן זה הניח הרמב"ם בספרו לשנות בדרך קצרה ועשה סימני' לתורה כל מקום שנאמר בטל הוא מן התורה ופסול הוא מדרבנן אבל במשנה ובריתא ליתא להני כללא והנה ר"י פוסל עד שיהי' כתיבתו וחתימתו בתלוש כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול והרי אלו מן התורה פסולי' וה"ה בהיפוך בטל בדרבנן וכ"כ הכ"מ פ"ב מגירושין סוף הלכה ה' אהך בריתא גופה שאנו בה שס"ל להרמב"ם שאפשר לפרש בטל לאו דוקא אלא מדרבנן בעלמא ומכ"ש אם נאמר פסולי דבריתא מדאורי' נינהי חוץ מפסול חתימה ותנא בטל משום אינך שאין בזה גמגום והפסד כלל:

ומ"ש התלמיד הותיק נ"י אמ"ש הרב"ש רס"י קכ"ג וז"ל והתוס' ס"ל דא"צ שליחות וכתב קאי אסופר ומה שצריך לצוות בעצמו להסופר משום כשלא שמע מהבעל הוה כאלו כותב בסתם ושלא לשמה לפירושם קשה למה תני' בבריתא הגט בטל הא לא הוה אלא חשש בעלמא ומדרבנן עכ"ל הרב"ש והוקשה לו מנ"ל דלהתוס' אינו פסול אפי' מן התורה ושכן משמע מלשון מרדכי יבמות ס"פ ר"ג אלו תוכן דבריו ואני תמה איך יפסל זה מן התורה ואפי' מדרבנן וזה לשון המרדכי ס"פ ר"ג ואע"ג דמשמע בגטין בכתיבת הגט לא בעי' שליחות מדמכשרי' לכתיבת הגט חש"ו אע"ג דלאו בני שליחות נינהי מ"מ דעת הבעל בעי' משום וכתב לה לשמה עכ"ל והכוונה בזה שאם יכתוב אדם גט לשם אשה פלונית טרם שידע שהבעל רוצה לגרש אשתו אעפ"י שאמר בפיו הריני כותב לשם

גירושי אשה פלונית מ"מ הוה שלא לשמה כיון דסתם אשה לאו לגירושי' עומדת ולא שייך לומר לשם גירושי אשה פלונית אבל אחר שנודע לו שהבעל רוצה בגירושי אשתו וגם הבעל יודע שזה הסופר כותב לה גט אעפ"י שלא מינוהו שליח לכתוב מ"מ הוה כשר מן התורה כיון דמינוי שליחות לא בעי' ולשמה אמר הסופר בשעת כתיבה ולגירושי' בגט זה עומדת שהרי הבעל רוצה לגרשה ויודע שהסופר כותב לה גט ורוצה בכך תו לא בעי מינוי שליחות ומ"מ כ' המרדכי של ענין זה הוה קצת כעין שליחות שלא יכול לכתוב בשעה שאינו יכול לגרשה:

וראי' ברורה לדברי מש"ס קידושין ט' ע"ב דקיי"ל כר"פ התם דשטר ארוסין בעי' מדעתה דילפי' מגט דבעי' דעת המקנה היינו דעת הבעל ה"נ בעי' דעת האשה והנה באירוסי' אין שום ה"א שבעי' שליחות האשה שתצוה לסופר לכתוב לה שטר אירוסי' וגדולה מזה נסתפק הרב"ש בסי' ל"ו סק"ג דאם נתרצית האשה להתקדש ורק לא ידע הסופר אם בכסף או בשטר והלך וכתב לה שטר אם מקרי גם זה מדעתה א"כ מכ"ש דלא בעי' מינוי דידה שתמנה אותו לשליח לכתוב ואפ"ה מקרי לשמה וה"נ בגירושי' לא בעי אלא דעת הבעל לא מינוי שליחותו וה"ל לשמה מן התורה וא"א שיפסול אלא מדרבנן ושפיר הקשה הרב"ש הא בבריתא קתני בטל והנה אם הפי' כפשוטו דלא שייך בבריתא בטל על פסול דרבנן נעלמו ממנו דברי הכ"מ הנ"ל אבל הנ"ל שס"ל שאפי' פסול גמור דרבנן ליכא כיון שהסופר אומר להדי' הריני כותב לשם אשה פלונית ואין כאן רק חששא כיון שלא מינוהו שליח בפירוש מחזי כשלא מדעת ואיך יוצדק על זה אפי' פסול מכ"ש בטל כנלע"ד:

ומה שתפס על מה שחדשתי דאשה אינה מתגרשת בע"כ בעידי חתימה אלא משום דגם מתחלה נתקדשה ע"ד כך שהבעל יגרשנה בעל כרחה לרצונו משום דאל"כ ה"ל שטר שנכתב שלא ברצון המתחייב לפסול משום מפיהם ולא מפי כתבם והקשה על זה שחרור עבד לר"מ מאי איכא למימר דס"ל חוב הוא שיצא לחירות י"ל דעבד כל זמן שלא הגיע השחרור לידו הרי כמקנה קנינו מטלטליו ובהמותיו ואלו רוצה למוכרו לאחר בשטר ואפי' תהי' המכירה ההיא בע"כ של העבד וכי ס"ד שצריך שיוכתב השטר מכירה ברצון העבד דהרי הוא כמוכר בהמה שלו וה"נ מוכר הבהמה לבן חורין כי בשעת מסירת הגט הוא כבהמה ובקבלה נעשה בן חורין וקונה עצמו ולא שייך בזה מתחייב והסברא דקה ונכונה:

ומ"ש מדברי התשובה המובאת בב"י סס"י קל"ד דדיבור אחרון מבטל הראשון גבי מודעא וסובר לומר הה"נ גבי אשה בשעת גירושין תחזור ממה שנתרצית בשעת קידושין

ועי"ז חשב שנתבטלו הקידושין למפרע חלילה לו לחשוב עלי כן שיהי' כל הגירושי' מן התורה כביטול קידושין אבל לא דמי כלל לדבור אחרון המבטל הראשון דפשיטא דכל אדם שלא השתעבד עצמו לדבר יכול לחזור מדבורו כמה פעמים אבל אשה שבשעת קידושין נשתעבדה לבעלה ע"ד כך שהיא מוריק כחה לו שבכל עת שירצה לגרשה יהי' יכולת בידו מבלי רצונה כי כן גזר הקב"ה שככה יהי' א"כ שוב לא תוכל לחזור בו ומטעם זה מועיל פסק ב"ד אע"ג דאם אין בעלי הדין עומדי' לפני הדייני' אין להם אלא דין עדים א"כ מה מועיל מכתבם ה"ל עדות מפי כתבם דהרי המתחייב בדין אינו מרוצה שיכתבו פס"ד אע"כ משום שמתחלה באו לשניהם לדין ונשתעבדו זה לזה או אפי' בתחלת העסק שביניהם נשתעבדו על שם כך ותו לא יכלו לחזור בו [ועיין בח"ס חאה"ע ח"ר סי' ק"ג]:

ובלאה"נ אין אנו צריכי' לשום דוחק דהא מכח סתירת הקרא באנו לידי מידה זו ר"ל דכתב מפיהם ולא מפי כתבם א"כ גט כריתות היכי משכחת לי' ועל זה אנו מתרצי' כשנעשה מרצון המתחייב לא מקרי מפי כתבם וע"כ כוונת ברצון המתחייב בתחלת המעשה אעפ"י שיחזור אח"כ לאפוקי אם לא נתרצה מעולם דאל"ה עדיין לא הועלנו כלום דהרי גט שלא ברצון המתחייב הוא אע"כ לא צריכנא אלא שיתרצה פ"א ולא יכול לחזור בו אח"כ אם נשתעבד לכך:

ומ"ש מאונס שגרש תמהתי הלא לא אמרתי אלא במגרש בעידי חתימה לחוד ר"ל ואין העדים לפני הב"ד להכיר חתימתם ולהעיד על גוף המעשה דודאי אי הי' כל גט על זה האופן שחותמי' בו עדים ואותם העדים עצמם עומדי' לפנינו ומעידי' החתמנו הבעל על זה הגט ואנו זוכרים עדיין המעשה אז לא מקרי מפי כתבם דזה פשוט דזה מקרי מפיהם דכשר אפי' בממון ואפי' בזכרון דברי' בעלמא אלא דקרא לא מיירי בהכי אלא בחתימת עדי' לחוד מבלי שיעידו בפנינו ומשו"ה כ' הרז"ה דה"ל מפי כתבם ומשו"ה כתבתי בסוף ד"ה ובתשובה א' הארכתי וכו' כתבתי וז"ל מיהו אכתי הו"מ לאוקמי קרא בשעידי חתימה לפנינו ומעידי' על החתימה וזוכרי' אותה אלא דקרא לא מיירי בהכי דהרי ה"נ הו"מ לאוקמי קרא בששניהם רוצים בגירושי' ועמ"ש פר"ח ריש הלכות גטין עכ"ל שם ורצוני דמסתמא כל הפרשה מיירי בלשונה דוכתב משמע שאין כאן אלא עידי חתימה ומיירי שהוא מגרשה ע"י ערות דבר בע"כ ומשו"ה פריך הירושלמי וא"כ אונס דקרא מיירי בהנ"ל שגרשה ע"י עדים שבפנינו ומכ"ש אי נאמר דמן התורה חתימה תעיד כמאה עדים תו לא צריך לשום דוחק ויעיי' במ"ש חי' רשב"א סוף פ"ק דמגילה שם הארכתי בזה:

ושמעתי ממורי הגאון החסיד כבוד מה"ו נתן אדלער זצ"ל בזה דבר נאה ומתקבל בש"ס ר"פ המגרש (גיטין פ"ג ע"ב) השיב ר"ש ב"ר אלעזר תשובה לדברי ר"א וכי היכן מצינו שזה אוסר וזה מתיר וקשה הלא אין זה תשובה לעיקור דברי ר"א אלא למה שמודה ר"א במגרש אשתו וא"כ אי השיב לבטל ההודאה כ"ש שהוספת ומה שייך השיב לדברי ר"א ותי' ז"ל לפי דברי הירושלמי הנ"ל דפריך איך משכחת לא יכול ולא בעי לאוקמא בששניהם רוצים ע"כ צריכי' לומר דמסתמא כל הפרשה בחדא גוני מיירי והנה ר"א שמותי נמי מפרש בערות דבר דוקא ואיהו הא דריש והיתה לאיש שלא התירה אלא לאחר ומיירי כל הפרשה במי שמצא ערות דבר וגרשה והתנה שתהי' אסירה לכל העולם ורק התירה לאחר ונישאי' לאותו האחר ומת או גרשה מחמת ערוה לא יכול בעלה הראשון לשוב לקחתה וק' הא קיי"ל במחזיר גרושתו אינו חייב עד שיקדש ובעיל מדכתי' לקחתה כמבואר פרק עשרה יוחסין וקשה איך משכחת קידושי' הא בעי' דאהני מידי בקידושי' כמבואר שם פ"ג ע"ב אמר אביי אם איתא לדר' אבא ע"ש והכא הא לא אהני בקידושי' דלכ"ע עדיין אסורה מהויי' ראשונה שלו שהרי לא התירה אלא לזה האחר והאחר הלז מת וא"כ לא אהני מידי קידושי' ואיך משכחת לי' לא יכול אע"כ צ"ל ע"י קידושי השני מותרת לכל העולם שנאסרה עליהם והיינו ממש מודה ר"א וכו' וע"ז השיב ר"ש בר"א וכי היכן מצינו שזה אוסר וזה מתיר וממילא נסתרו כל דברי ר"א ושייך שפיר השיב ודפח"ח ואשים קנצי למילין ואסיים בשמחת החג הכ"ד. מ"ד נגהי ליום ב' ט' ניסן תקסה"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מז

החיים והשלום יחדו יהיו תמים על ראש ידידי הרב הגאון המאה"ג החרוץ המופלא ומפורסם כש"ת מה"ו שלום נ"י אולמן אב"ד ור"מ דק"ק פ"ק יע"א:

במותב תלתא כחדא הוינא כד אתא מכתבו הנעים והאיר על עבר פנינו וראינו כי היטיב חרה לו למכ"ת על הרב המסדר הגט בק"ק פלוני' שהשמיט לכתחלה אות יו"ד מן דהוית וגם שלא היתה שורה א' מעורה בתוך אותו הגט והנה גם בעינינו יפלא מאוד מה ראה על ככה והאמת כי הי' מהראוי שלא לעיין בהאי מלתא כלל ולהחזיר הגט ליד הרב המסדר ויתקן אשר עיוות אך גדול כבוד התורה ולא קטלי קני באגמא הוא הרב הנ"ל וירא ה' מרבים וזכות אבותיו מסייעו וגם כי כ' מכ"ת שאפשר שיש קצת עיגון בזה וחזינא לדעתי' דפר"מ נוטה להכשיר ע"כ לא נטיתי מדרכיו ועיינתי בצירוף הרבנים המופלגים דייני הק"ק יע"א הח"מ:

הנה בשורה שאינה מעורה ידוע שרוב הפוסקים מכשירים ונוהגים להכשיר עכ"פ בדיעבד כמ"ש מעלתו ג"כ אמנם באידך מ"ש דהוית חסר יו"ד וכ' בלבוש שיהי' לפ"ז משמעותו אשה אחרת דעלמא משא"כ דהוית ביו"ד שמשמעו לנוכח ומייתי ראי' מקרא כדכתי' ברות אשר היית עם נערותיו דמתרגם דהוית עם ע"ש ופר"מ הוכיח במישור דפסול בדיעבד דאלת"ה מה הועלנו בהוספת היו"ד הא איכא למטעי ולמקרי דהוית בחיר"ק ויהי' משמעו שהייתי וטוב הי' יותר לכתוב בלא יו"ד ולמקרי בצירי דהות כמו שאנו קוראים ודן בלא יו"ד אע"ג דגרע דהות בלא יו"ד הנה דבריו הם דברי שכל מאירים העינים אבל י"ל לזה תי' אחר עפ"י מ"ש בנחלת שבעה סי' י"ג סעי' א' בכתובה דארכסא דנוסחא שלה מתחלת מה דהות קדמנא העלה שם דהות בלא יו"ד הוא לשון הוה והוית ביו"ד הוא לשון עבר ומייתי ראי' מקרא ותהי אשה לבן אדוניך דמתרגם והוה אתתא יע"ש האמנם המעיין שם יראה שממנו נעלמה כוונת הלבוש בהלכות גטין כי הוא סבור לחלק בין הוה לעבר וכוונת הלבוש לחלק בין נוכח לנסתר מ"מ האמת הוא דתיבת דהות חסר הוא משמש לנוכח כמבואר מהראי' מותהי אשה לבן אדוניך וכיון שכן הוא האמת אזדא לי' ראי' של מכ"ת איכא למימר כי היכי דמכשרינן וכתי' לכתחלה ביו"ד אע"ג דאיכא למקרי בחירק הה"נ דכשר כשנכתב חסר אע"ג דאיכא למקרי בפתח והא דלא תקנו לכתחלה לכתוב כן לא משום שיהי' משמע אשה אחרת דעלמא אלא משום לשון הוה אעפ"י שלא יהי' בזה שום הפסד בכוונה אם יאמר בלשון הוה את אשתי עתה שלקחתיך מאז מעתה תהי' פטורת ממני שזה יהי' משמעות לשון הוה מ"מ יותר הי' נראה לתקן הלשון בלשון עבר דהוית ביוד אבל לעולם בלא יוד נמי כשר בדיעבד:

ועוד נראה לומר דהשתא שזכינו שהוא לשון הוה א"כ ממילא אין כאן שום משמעות יותר לנקבה נסתרת מלנקבה נמצאת שכן כ' הרלב"ח בתשובה סי' קכ"ט שכל לשון המשמש הוה אין בו הוראת נמצא או נסתר אלא ידון בו לפי הלשון הסמוך לו מלפניו או מלאחריו ומייתי ראי' מפסוק ביתרו אשר הוא עושה לעם אשר אתה עושה לעם כיון שתיבת עושה הוא לשון הוה ע"כ אין בו שום הוראה לנוכח או לנסתר כ"א עפ"י תיבות הסמוכות אתה עושה הוא עושה וא"כ ה"נ תיבת דהות חסר שהוא לשון הוה נדונו עפ"י הכתוב לפניו יתיכי ליכי אנת אנתתי דהות וכו' ועוד ראי' מלשון העומדת היום שהוא לשון נסתר רק שהוא הוה יע"ש:

ועוד נ"ל אפי' יהי' נמי לשון נקבה נסתרת אין הפסד בלשון ולטעות שמדבר עם אחרת כיון שלפניו ולאחריו מדבר לנוכח יתיכי ליכי א"כ אפי' נפרש הכוונה בלשון נסתר מ"מ הכל הולך אל זאת האשה שמדבר עמה כי כן הוא הגות הוא בלשון להתחיל לנוכח

ולסיים בנסתר ע"ד משל אתה הוא האיש אשר הי' עמי בדרך פלוני וכן תקנו כל נוסח הברכות ברוך אתה אשר קדשנו אעפ"י שהלכו בו נמושות בנגלה ונסתר מה ראו על ככה היינו משום שהלשון הי' יותר צח לומר אשר קדשתנו במצותיך ומשו"ה נדחקו לתרץ הלשון והטעם אבל עכ"פ פשוט הוא שכן יכין ג"כ לדבר וא"כ אין הפסד במשמעות אם יאמר לנוכח אשה את האשה שהיית אשתי מקדם וראי' ג"כ לדין זה מתשו' רלב"ח הנ"ל דעובדא הוה שכ' הסופר בגט הניתן לשליח שיתן בכל מקום שתמצא וה"ל לכתוב שתמצאי ביו"ד בסוף לנוכח והשתא שנכתב בלא יו"ד משמע לנקבה נסתרת ופסלו הנ"ל משום דמשמע שתלה התנאי שהיא תתגרש במקום שימצא אשה אחרת יע"ש משמע להדי' שאלו לא הי' אפשר לפרש ולתלות בתנאי שתתגרש זו במקום שתמצא האחרת לא הי' פוסלו שאין הפסד אם יהי' שם תיבה א' שהוראתו לשון נסתר כיון שכל הגט בלשון נוכח וכנ"ל ובלאה"נ מסיים הרלב"ח שם להכשיר במקום דוחק ועיגון וכן כ' פר"ח והכא נמי נראה קצת להקל מטעם הנ"ל וכהסכמת פר"מ יהי' איך שיהי' מצוה שבאת לידו בלי ספק יעשה את שלו ולהוכיח הרב המסדר על פניו וכן לא יעשה ויותר אין אתנו להאריך נזרקה מפי חבורה באנו על החתום. פ"ב יום ג' ב' מרחשון תקסח"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מח

שנית להחכם הנ"ל:

מכתבו הנעים הגיעני אמש ולהיות כי היום טרודת מאד הי' נראה לי קצת בריש מראין להחזיר הזמורה לאפיו של הרב המסדר ולהטריחו להשתדל עכ"פ גט אחר ואם אולי לא יכולו להמציא גט אחר אז נקח מועד ונחכם מה לעשות בזה אמנם הדרנא מכמה חששות דאיכא למיחש עי"ז אשר קצר המצע מהשתרע ע"כ אחר העיון נלע"ד דלפי משמעות הרשאה דמשמע שהגט שנכתב ביום ג' נמסר ליד השליח ביום שלאחריו הנה אם כדברי הרשאה כן הוא אין כאן שום בית מיחוש וע"כ לא פליגי רש"י והר"ן אלא בגט שזמנו מוקדם או נכתב ביום ונחתם בלילה דלרש"י ודעמי' יש לו תקנה ע"י שליח והר"ן פליג אבל גט שנכתב ונחתם בכשרות וניתן לשליח ולא הגיע להאשה עד אחר כמה ימים מה לנו נתעכב ביד השליח או ביד הבעל ולית דין ולית דיינא דאין כאן בית מיחוש כלל ולא נשאר עתה רק מה שהשליח מכחיש שטר הרשאה ואמר שהגט ניתן לידו ביום הכתיבה שהוא יום ג' והרשאה מעידות עלינו שנמסר בידו ביום שלאחריו נמצא מכחישים זא"ז ויש לחוש ממשמעות שני אלו כאלו הי' ב' גיטין א' נמסר ביום ג' ואח"כ מסר אחר ביום ד' ונמצא ממילא שזה שנמסר ביום ג' נתבטל השליחות וכיון

שהשליח מעיד על עצמו שזה שבידו הוא אותו שנמסר ביום ג' הרי לפי ההרשאה הזה הוי זה הגט שנתבטל זה הוא דאיכא למיחש הכא וכעין אותו מעשה שהביא הב"י בסי' קמ"א ע"ש תשובת מהר"מ מזרחי:

אבל כד מעיין שפיר נראה דיש לתקן ע"י שנכתב שם למקום המגרש ויתקן זה על א' משני דרכים האחד שעידי הגט יעידו שביום ג' לא חתמו על שום גט כ"א על אחד ועידי המסירה יעידו שאותו הוא שנמסר לפניהם באותו היום לזה השליח נמצא א"כ דעידי ההרשאה הם מכחישים את עידי המסירה הנ"ל והוי לי' תרי ותרי ודל עדים מהכא ונאמר השליח בגטו בידו בלי ההרשאה כי מה לי בהכחשתם אם נמסר ביום זה או ביום זה כיון שאין בזה קפידא ויהי' השליח בנאמנותו לומר בפ"נ ובפ"נ וזאת שנית שגם הב"ד ועידי ההרשאה בעצמם יבואו ויגידו המעשה כאשר הוא כי בלי ספק נראה שהם יתרצו דבריהם שהי' כדברי השליח שנמסר ביום ג' וההרשאה נכתב ביום שלאחריו וכותבי ההרשאה לא נתנו לבם לשנות נוסח ההרשאה הנדפסת ולעולם תלינן בכה"ג וגדולה מזה ועיי' בצמח צדק סי' ק"י שהכשיר הרשאה שנכתב שם שעידי הגט הם פלוני ופלוני דלא כמ"ש בגט וע"ש איך טרח לישב ולתלות בטעות כה"ג ועוד נמצא יותר מזה בתשו' ראנ"ח הובא בפר"ח ע"ש ויראה דאפשר בדוחק לתרץ לשון ההרשאה שתהי' סובל תי' העדים הנ"ל ולפרש הכי בי' אנחנו חתומים מטה ביום פלוני רצונו לומר שהיינו חותמין למטה ביום פלוני לפנינו העדים מסר זה הגט ולא הוזכר כלל זמן מסירת הגט רק זמן חתימתם למטה כי אין נפקותא להזכיר זמן המסירה. והתועלת בזה התירוץ הדוחק בפי' לשון ההרשאה הוא זה כדי שאם יעידו עידי ההרשאה על עצמם שהאמת כדברי השליח לא יהי' כחוזרים ומגידים כיון שעכ"פ אפשר לפרש בשום אופן שבעולם לשון הרשאה שיהי' סובל כהגדה שני' של העדים מפרשים כן ובפרט היכא דאיכא הכחשה בלא"ה שיש לדון כאינם מכחישים כידוע כל הנ"ל נזרקה מפי חבורה בקיבוץ חכמים ע"כ אם דעתו הרמה מסכמת בזה אחר עיון הדק היטיב לסדר הגט הנ"ל אחר שיכתוב לק"ק המגרש וישיג משם תשובה כמבוקשינו ה"ל אזי מטינא שיבוא מכשורא ומהיות טוב שהרב המסדר יעשה כל מעשיו בענין זה בהעלם ובסתר כדי שלא יודע המגרש מפני כמה חששות ואין להאריך:

הגיעני שנית היום מכתב קדשו וחזיתי' לדעתי' דעת תורתו נוטה לסדר הגט מבלי שאלת פי הרב המסדר ובעלי ההרשאה כלל מפני חשש עיגון ומר נ"י בפנים ואנא מבחוץ ופשיטא דבמקום חשש עיגון יש להקל ולסמוך אהגאון צ"צ כמ"ש פר"מ אעפ"י שאין הנידון דומה ממש דהכא איכא למיחש לשני גיטין וכמ"ש במכתבי הקודם שאחד נבטל

והשני נאבד מ"מ איכא נמי לצדד להקל לאידך גיסא כיון דהשליח מתרץ דברי העדים לומר שטעו והוא דבר דעבידא למטעי בקל ואפשר שהשליח נאמן זה במגו דאי בעי הוי אמר שנמסר לידו ביום ד' כמ"ש בהרשאה ומה הי' לו לומר שנמסר לו ביום ג' והם טעו כי מה הפרש יש בין נמסר לו ביום זה או ביום זה ומה לו לשקר אע"כ האמת כן הוא שטעו ומצורף לזה שגוף הדבר היינו זמן מסירת הגט כיון דלדינא אין בו קפידא אפשר דה"ל כמלתא דלא רמי עלי' ולאו אדעתי' כמבואר פ' שבועת העדות מצורף לזה הלא כל מה שאנו חוששין הוא שמא הי' ב' גיטין א' נמסר לשליח ביום ג' ונתבטל אח"כ והשני ביום ד' וזה אי אמרינן שהרי בעלי ההרשאה לא באו אלא להעיד על הגט פלוני כדי שנדע שזה הגט שהוא בידו של שליח הוא הגט בעצמו שמעידי' עליו בהרשאה ואי איתא שנמסר לידו עוד גט כזה ממש שנכתב ממש באותו הזמן ואותן העדים א"כ לא הועילו בעלי ההרשאה כלל בסימניהם שהרי עדיין לא נרשם על איזה מהגיטין הממרשים את השליח הזה דאע"ג דזה נמסר ביום ג' וזה ביום ד' מ"מ זה הסימן אינו ניכר בגופו של גט וא"כ ההרשאה הוא ללא הועיל וא"ל שמא בעלי ההרשאה לא ידעו שיש להשליח עוד גט אחר זה מהנמנע שהרי אנו רואים הגט הזה שיש ביד השליח נכתב כדרך שכותבי' גיטין וחותמין עליו ולא שכיח עתה בזמנינו שיכתבו סופרים ויחתמו עדים להתלמד ואין דרך לכתוב אלא בפני מעמד הרב שבעיר נמצא שע"כ זה הגט שביד השליח ידוע הוא לרב וב"ד והם הם החתומים על ההרשאה בהנפק שלה א"כ הרי ידעו בעלי ההרשאה מזה ואיך לא נתנו סי' להבחין בין גט פסול לכשר ואפי' שיש לדחוק בכל זה מ"מ יותר טוב לסבול דוחק קטן ולומר שטעו וכמאמר השליח וכנ"ל מלכנס בדחוקי' רחוקים לפסול הגט ועוד נ"ל הואיל ומכתב הרב וב"ד השלוח ע"י השליח ליד פר"מ נכתב ביום ד' שם נאמר דנכתב דהוית חסר א"כ אי ס"ד שזה הגט שביד השליח הוא הניתן ביום ג' ובו נכתב ג"כ דהוית חסר יו"ד ומסתמא כבר הרגיש בו הרב א"כ איך חזר הסופר וכ' גם השני חסר יו"ד וזה מקרה רחוק שהרי ביום ד' כ' הרב דנכתב דהוית חסר ומסתמא לא הועידו על גט הראשון שנפסל אלא על הכשר ואיך אירע זה שני פעמים זא"ז וזה לא שכיח ולע"ד ה"ל כסי' מובהק וראוי לסמוך עליו ע"כ אם דעתו מסכמת למטינא שיבא מכשורא אך בכל זה נ"ל שאחר הנתינה ראוי' עכ"פ לכתוב להרב ולהוציא אמתלא מפיהם מ"ט ככה עשו וראוי לסמוך על כל האמור ולסדר כאשר דעתו הרמה נוטה ג"כ וכמה"ח. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מט

אחר ד"ש כנהוג אבוא בדבריו אשר בקש ממני לברר דברי אשר נודע לו שרציתי לפסול גט שטעה הסופר וכ' דהוית אנתתי מקדמת דנא במקום שהי' לו לכתוב מן קדמת דנא כי חששתי שמא מקדמת דנא משמע שתהי' אשתו יותר ממה שהיתה מקדמת דנא עד שמצאתי בלבוש שכ' משו"ה כשר אי לא כ' כלל תיבת אלו מן קדמת דנא משום דהוית פירושו לשעבר ומייתי לי' מתרגום רות על פסוק אשר היית עם נערותיו ומשום כן אמרתי דהשתא נמי ליכא למטעי והכשרתיו אלא שאירע אח"כ פסול אחר באותו הגט:

ועל זה ערער מעלתו דא"כ אם כ' מן קדמת דנא נמי יפסול שהרי מ"ם בראש תיבה משמשת כמו מן ואם יהי' מקדמת פירושו יותר מקדמת כן יהי' מן קדמת הפי' כן ומייתי לי' ראי' מדברי עצמי שמצא באחד מאגרותיי שכתבתי ועת"ה אה"י יות"ר זרי"ז להשיב"ו יות"ר מ"ן קדמ"ת דנ"א ועוד אי ס"ד דיש לפרש כנ"ל לא יועיל לזה שום רמז ממה שכתב לפניו דהוית שהרי אנו חוששי' מלכתוב מוני"ן בוי"ו שלא יהי' משמעתו לשון אונאה כמו או"ה מונין את ישראל אעפ"י שאין המשמעו' שלפניו ולאחריו משמע כן וכן אם כ' לבריאת עלמה בה"י פסלינן דמשמע עלמה נערה אעפ"י שאין המשמעות סובל כן אע"כ אם אפשר לטעות לא יועיל לזה שום משמעות אבל הכא ליכא למטעי כלל אם לא כתי' להדי' יות"ר מקדמת דנא אלו דברי פקפוקיו (ועיין תוס' כתוב' סוף פרק נערה שנתפתתה) והנה בלשון חז"ל עיי' בכורות ז' ע"ב רש"י ד"ה מטמא הוה משמע מגופי' דטמא ומן הטמא משמע מינו של טמא הן דדמו לחלב עכ"ל:

ואשאלהו ויודיעני מה פירוש הקרא והטיבך והרבך מאבותיך אם הפירוש ההטבה והריבוי יבואו לך מאבותיך או הפי' ההטבה והרבוי יהי' לך יותר מאשר הי' לאבותיך ישאל נא לתינוקות של ב"ר ויגדך אמנם מה הוא הרבוי מאבותינו הרמב"ן מפרש הפרשה כולה בגאולה העתידה וכן כ' כמה פעמים בפי' התורה וגם על פסוקי' אלו וא"כ הריבוי על קיני וקניזי וקדמוני ועיי' רשב"ם ב"ב נ"ו ע"א אמנם דבריו צ"ע מש"ס עירוכי' ל"ב ע"ב מפרש להך קרא בהדי' בגאולת עזרא וכן בסדר עולם דמייתי לי' הש"ס ס"פ יוצא דופן ויעיי' בתו' יבמות פ"ב ע"ב ובילקוט פ' נצבי' מפרש מהו הרבוי מאבותינו שהם לא נתחייבו במעשרות עד שכבשו וחלקו ואלו בבית שני נתחייבו מיד וצריך לומר דהרמב"ן בפי' התורה קאי בשיטת הרמב"ם ספ"א דתרומות דמעשרות בימי עזרא לא הי' מן התורה דמאליהן קבלו עליהם וא"כ ע"כ לא יתפרש והרבך מאבותיך אלא בקבוץ המקווה ב"ב אמן מ"מ א"א לפרשו אלא ברבוי:

וכן טוב שם משמן טוב וכי יפרשהו טובו של שם מגיע לו משמן טוב לא אאמין שיחשוב זה בר דעת אבל פירושו יותר טוב מן השמן כמ"ש חז"ל שהשם מביע למרחוק משא"כ שמן הטמון בצלוחית של פלייטון ועוד ראיות נזכרים לקמן אי"ה:

ועוד מקראות למאות יורו כן ועל כרחו יודה לזה אלא שיטעון כיון שהוראת המ"ם בתחלת התיבה הוא כמו מן א"כ גם מן יש לפרש כן ועתה השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך הרי הוא בעצמו השריש שאם יש לפרש שום משמעות גרוע בגט לא יועיל לזה שום ענין שלפניו ולאחריו והבי' על זה ראי' וא"כ מכיון שהוכחנו שנמצא כזה מ"ם מורה על יתר בלא תיבת יותר א"כ מן נמי כן הוא ולפ"ז בכל הגיטין יש לפרש מן קדמת דנא יותר ממה שהיתה לפנים והוראת משמעות תיבת דהוית אינו מועיל לתקן זה כמו שהשריש מעלתו נמצא דיכול למפסיל כולהי גיטין דעלמא כרב חסדא דגטין כ' ע"א אלא ע"כ אין ממש בדבריו כאשר יתבאר:

וגם עדיו עידי שקרים הם מה שהבי' ממה שנזהרי' מלכתוב מונין בוי"ו היינו טעמא משום דהיינו מפרשי' שאותו המנין לבריאת עולם הוא רק מנין של אונאה באותה העיר כשרוצים להונות ולהטעות זא"ז כותבי' אותו המנין אבל עיקור מנינם הוא למנין אחר למלכות או לשום דבר אחר ויעיי' בלבוש סי' קכ"ו ששם מקור דבר זה ובאמת צריך חקירה מרבותינו שבארץ צרפת דשם מקפידת המלכות ההוקם על חדשים מקרוב שלא לכתוב שום מנין אחר בשום כתב כ"א למנין חירות שלהם כידוע ורק באגרות של רשות מזכירים קצתם בריאת עולם אבל זולת זה דמו בראש איש הכותב שום שטר וכה"ג איך נוהגי' עכשיו בגט כי לכאורה צריכי' למנות דוקא מנין ההוא הואיל שהמלכו' מקפיד על מנין בריאת עולם ודבר זה צריך חיפוש בראשוני' ובלשון תוס' בגטין פ' ע"ב ד"ה זו ושם מנין של ב"ע ממש מנין של אונאה:

וגם העד השני לבריאת עלמה הוא שקר כי מי הוה סני לפרש לבריאת עלמה א' ידועה שכיון עליה הבעל כמ"ש בנחלת שבעה והרי האומו' מונין ללידת בן העלמה לדעתם וא"כ איכא למטעי מיהת ואם יאמר איך שייך בריאה שהוא יש מאין ומיום ברוא אלקי' העולם לא נתחדש יש מאין י"ל הו"מ למימר לבריאת לשון בריא מחליה וכמ"ש נחלת שבעה סי' י"ב סעי' ח' דיש לפרשו ג"כ לשון בריא אולם יע"ש אלא דאם כתי' עולם מובן הוא דלבריאת לשון בורא עולם ואם נכתב עלמה נפרש בריאות גופה מחליה וכל זה פשוט לכל מבין:

ועתה אבוא לפרש במה נסתפקתי כי בכל הנוסחאות שראיתי מצאתי מן קדמת כגון בטור ובלבוש ובסדור פאדווא חוץ מהעיטור שהשמיט כלל תיבות אלו ובנחלת שבעה

כ' בשם רמ"מ ולא יכתוב מקדמת אלא מן קדמת שהוא לשון המבורר טפי עכ"ל ולא ידעתי מה ברור נמצא במן טפי מבמקדמת ועלה ברעיוני הואיל ואינני זוכר בכל המקרא שנאמר תיבת מן ויהי' הוראתו יותר אבל מ"ם ברא"ש נכתב כמה פעמים ככה בפסוק וחפשתי בספרן של ראשונים וראיתי בקונקאר דאנסיוס בשרש מן לא מייתי לי' כלל וכ' הואיל ואינינו אלא כינוי בעלמא לא מייתי לי' והנה אלו הי' פ"א נכתב והי' הוראתו יותר בודאי הוה מייתי לי'. שוב ראיתי בשרשי' של רד"ק סי' רע"ט שם מייתי כל הוראת מן והוראת מ"ם שבראש התיבה וכשהגיע להוראת יותר כ' וז"ל ויבוא בענין יותר שמן ששון מחבריך יותר מחבריך תבורך מנשים יותר משאר נשים [ולקמן בסוף הקונטרס נדבר מזה הפסוק] טוב שם משמן טובו הדומי' להם עתה נרע לך מהם חסר למ"ד השמוש ענינו יותר מלהם כלומר יותר נרע לך ממה שבלבנו להרע להם עכ"ל ולא לשתמיט שהי' מביא שום פעם מן המורה על יותר שהרי בהוראת מן מיירי התם נמי ובאמת ק' לי קצת דכתי' דברי עוונות גברו מני והוא כמו מן עצמי והרי פירושו יותר מן עצמי ולא כתי' שם מ"ם נוספת רק מני לחוד ואולי הדגש שבנו"ן והסגול שתחת המ"ם משלים חסרון מ"ם הנוספת ותמהתי על המסרה שלא נמסר עליו דבר שהרי שארי מני בחירק ובלא דגוש הנו"ן:

יהי' איך שיהי' עכ"פ החלטתי אפשר שלא ימצא כלל בתנ"ך שום מן המורה יותר אם לא שמפורש בקרא תיבת יותר או שעכ"פ מעט מזעיר ומשו"ה כותבי' מן קדמת שהוא מבורר שעל הרוב פירושו כמו מן היום ההוא והלאה לדורותיכם משא"כ מקדמת שאפשר לפרשו ג"כ יותר ומכ"ש עכשיו שכבר נוהגת לכתוב בכל הגטין מן המשנה וכותב מקדמת בודאי יש לערער ולומר דמשו"ה שינה משום שהוא נתכוון לכוונה אחרת ליותר מקדמת דנא מה שאין במשמעות מן על הרוב לכל הפחו' וכל זה כתבתי כי מתירא אני אולי ימצא פ"א כן אבל לפי דעתי לא יראה ולא ימצא כן ראה זה מצאתי עתה מן היכלי שן פירש"י יותר מהיכלי שן אבל הרא"ע והרד"ק וגם התרגום אינם מפרשים כן:

ומה שתפשני מאגרות רשות שלי שכתבתי ואהי' יותר זריז להשיבו יותר מן קדמת דנא עכ"ל הרי הייתי נזהר ביותר וכתבתי ב"פ יותר כי אלו לא כתבתי יות"ר השני הי' אפשר לפרשו שאהי' יותר זריז להשיבו מן הדברי' שבינינו מן קדמת דנא וכוונתי לא כן הי' אלא הדברי' הבאי' להבא אהי' נזהר להשיבו יותר מזה שהייתי נזהר לשעבר ע"כ חזרתי וסמכתי תיבת יותר למן קדמת אלא שבאמת הייתי יכול לקצר ולמעט אלא שהם אגרת רשות הנכתבי' במהירות ונחיצה:

ויש לי מקום עיון בלשון הקרא סוף פ' עקב כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהי' מן המדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת ועד הים האחרון יהי' גבולכם שלכאורה אין לו שחר כי המדבר והלבנון הוא גבול דרומית לא"י שבין צפון ים סוף לדרום א"י ונהר פרת הוא גבול צפון א"י והים האחרון הוא הים הגדול שהוא הים האמצעי שהוא גבול מערבי של א"י וקרו לי' ים האחרון מפני שיש שם בא"י עוד שני ימים קרוב למצר הדרומי א' ים כנרת וא' ים סדום ושניהם הם ימים מתים רצוני שאינם מחוברי' אל שום ים אחר אלא מסובבים מקרקע עולם והים הגדול הזה הוא הים האחרון שבא"י והוא בקצהו המעריב ועתה איך יתכן לומר שיהי' גבולם מדרום ומצפון עד המעריב וע"כ צריך לומר דה"פ דחד מהנהו מ"ן יהי' פירושו כמו עד וכאלו אמר מן המדבר והלבנון ועד הנהר נהר פרת ויהי' זה המצר מדרום לצפון וחזר ואמר ועד הים הגדול ורצונו ממקום שאנו עומדי' עתה שהם הי' עומדי' במצר המזרחי בערבות מואב ממקום הזה עד הים האחרון יהי' גבולכם ממזרח למערב וא"כ למדנו שיש מן שפירושו עד ולא מצאתי כן לשום א' מהמפרשים שכ' כן ויש לדחוק וליישב שוב מצאתי כן לרשב"ם בנימוקי חומש:

ויש קצת עיון לפ"ז לר' יהודה דגטין ח' ע"א דס"ל דכל הנסין שבים עד סוף העולם הכל בכלל והוא מתחלת א"י עד סוף רמון ספרד מצר גיבראלטא"ר למי שיודע קצת במפת הארץ כי הים הזה הוא הנקרא מערא די מיטעטראנע ורחבו נגד כל א"י וארכה עד גיבראלטאר ששם נופל לים ענגאלטירה שהוא אוקינוס והנסין שבו הם הרבה מאוד ואיך יוצדק על זה עד הים האחרון ועד בכלל בשלמא אי היינו מפרשי' מהמדבר עד סוף רוחב הים האחרון וכן מפרש בעל נצח ישראל בפירושו לכוזרי חלק ב' סי' י"ד את פסוק ושתי גבולך מים סוף עד ים פלשתי' שרצונו לומר מסוף ים סוף עד סוף רוחב ים פלשתים והוא הגבול שמדרום לצפון וה"נ היינו מפרשי' כך הוה א"ש אבל זה א"א מפני מן הנהר נהר פרת ואם ישכיל ויעיין בדברי יבין אם יש לו שום ידיעה עכ"פ:

עוד זה מצאתי מנשים באהל תברך שפירשו כמו נשים באהל ולא יותר מהם כמבואר בנזיר כ"ג ע"ב וכן הגיה באורח מישור בלשון התוס' שם סוף ד"ה ומאין וכו' בסוף הדבור צ"ל ומנשים דכתי' היינו בנשים עכ"ל ונ"ל דברישי' אמר תבורך יעל יותר מסתם נשים שבעולם והדר מפרש שיעור הברכה מנשים באהל ר"ל מתוך ברכתן של נשים שבאהל דהיינו האמהות מתוך אותן הברכות תברך גם יעל ור"ל מנשים דסיפי' כמו כנשים שתהי' יעל בשוה להן אלא הואיל דכתי' ברישא מנשי' להורו' על יותר מסתם נשי' קאמר נמי בסיפא מנשים ורצונו מתוך ברכות הנשים ההנה תבורך גם היא בשוה להן וכן דרך המקראות להשוות הלשון בשני משמעות כמו רוכבי' על שלשי' עיירים ושלשי' עיירים

להם וענין כוונת הפסוק שיעל פרצה גדר הערוה להפקיר עצמה לסיסרא לשם שמים תהי' מבורך מעין ברכת הנשים שבאהל שהי' צניעות ביותר אפילו לבעליהן שמסרו לו שפחה וע"כ תיאר אותן באהל שמורה על הצניעות אלא שאותו הצניעות יתירה הי' שלא לשמה כפירש"י ופרצת הערוה של יעל הי' לשמה ע"כ השוה אותם הכתוב וק"ל ועיי' במסרה ס"פ שמות על פסוק מאז באתי לדבר בשמך:

ומדי חפשי ברד"ק בשרשי' הנ"ל מצאתי שכ' והאלמנה אשר תהי' אלמנה מכהן יקחו פי' יש מכהני' יקחו והם ההדיוטות שמותרי' באלמנות וי"מ לפי מ"ש בתחלת הפרשה שבני צדוק שמרו משמרת מקדשי בתעות בני ישראל א"כ כיון שתעו ב"י מאחרי ה' אם יקחו הכהנים מבנותיהם לא יקחו כ"א בתולות אבל לא בעולות כי שמא נבעלו לפסול להם ואסורות משום זונה כ"א אלמנה מהכהני' שהם בחזקת כשרות יקחו עכ"ד והנה הפי' הוא נאה ומתקבל ונוטה קצת לדברי ר' יהודה קידושי' ע"ח ע"ב אלא שצריך חפוש בדברי ראשונים דספ"ק דכתובות בסוגי' דאלמנת עיסה ורד"ק בפי' הפסוק לא הבי' דברי י"מ אלו ומפרש הפרשה אמקדש דלעתיד שיבנה ב"ב ובזה אתן קנצי למלין הפעם הכותב פה ק"ק מ"ד מש"ק כ"א מנחם תקס"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נ

שלום וכ"ט לי"נ ורב חביבי הרב המאה"ג החרוץ המופלג ומפורסם כמו"ה בער נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אייבענשיטץ יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו ובתוך אותן הימים נחליתי בעו"ה והייתי כמה שבועות בסכנה עצומה וברוך הרופא חנם אשר הביאני הלום בחסדו והיום נפניתי לעיי' בדברי שאלת חכם כמותו ואת אשר ישים ה' מענה בפי אענה חלקי וה' יצילני משגיאה:

ע"ד מי שנשא אשה שלא עפ"י חק המלכות ונימוס המדינה וכשנודע הדבר ברח לו וברחוקו שלח גט פטורים ע"י שליח שלא לעגן אשתו ושוב אח"כ התיעץ עם אוהביו כי טוב לשלוח אחריו שליח שלא ימהר ליתן לה הגט כי אולי עוד יחוס וירחם משמים וימציא לו מקום לדור עם אשתו האהובה וכן עשה לפני אותן אהובים שלח שליח אחר השליח הראשון אך בפגעו בשליח הראשון לא האמין לדבריו באומרו אין לך כתב ולא ראי' מבעל על ככה ולא האמין לו ומסר הגט להאשה ואח"כ מת הבעל בלי זרע והניח אח קטן שאם האשה זקוקה לו תתעגן כמה שנים:

ונפשו היפה בשאלתו אם לחוש לביטול השליחות או לא והאריך קצת בדברים ראוין למי שאמרן והנני לברר הלכה ואשאל עזר מהי"ת יורני ויתמוך לבי שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו:

בירושלמי ר"פ השולח עשה שליח להוליך את הגט צריך לתת בפני שנים ואין השליח עולה משום שנים הלך השליח לבטל הגט צריך לבטלו בפני שנים והשליח עולה משום שנים ומבואר מכאן דבביטול ע"י שליח צריך שנים וכ' הרב"י סי' קמ"א דברמב"ם לא משמע כן וכן סתם בש"ע דלא בעי שנים ועי' בית שמואל ס"ק צ"ב והנה בב"ש ס"ק צ' כתב בביטולו של בעל עצמו בפני השליח לא בעי ב' אלא שהתוס' ר"פ השולח מסופקי' בזה והיינו דף ל"ג ע"א ד"ה רבי סבר וכו' ע"ש וי"ל דספיקו של תוס' תלי' בשני תי' תוס' ר"פ השולח ד"ה ולא אמרי' וכו' בתי' קמא כתבו דסד"א כיון שאינו מביא עדים וכוונת תירוצם כיון דמיירי שהבעל מניח הגט ביד השליח ואינו נוטלו מידו רק אומר לו הביטול ואינו אומר כן בפני עדים הלא אם ירצה השליח ליתנו לאשה ולהכחיש הביטול קיי"ל השליח נאמן ומי פתי יסיר הנה שיניח חובתו ביד השליח ואין לו עדים בדבר אי לאו דאה"נ אין כוונתו אלא לצערו הכי הוה ס"ד קמ"ל אפ"ה דברים שבלב אינם דברים וההוכחות הללו אינם הוכחות גמורות ואין לנו אלא דבורו גט שנתתי לך בטל הוא כך הוא כוונת תי' תוס' וא"כ מוכח מזה שהבעל יכול לבטל שלא בפני שנים אך תוס' תי' עוד בדוחק דהוה סד"א דניחוש לחומרא בעלמא ולאותו תי' י"ל דביטול בעי ב' דהוה דבר שבערוה ובזה נסתפק תוס' ל"ג ע"א ד"ה רבי הנ"ל ומ"מ הרמב"ם וסתימת ש"ע דעכ"פ בביטול הבעל עצמו בפני שליח לא בעי ב' כתי' קמא דתוס' דנראה עיקור וכן משמע מהירושלמי דלא בעי ב' אלא בביטל שליח שני לשליח ראשון אבל בבעל עצמו לא בעי ב' ולא הוה כדבר שבערוה והא דבשליח בעי בפני ב' יבואר לקמן אי"ה:

ומ"מ כיון דבהדי' איתא כן בירושלמי צ"ע על הרמב"ם דשבוק ירושלמי מקום שאין ש"ס דילן לענין שליח ב' חולק דבעי ב' והנה נחזי אנן מתניתא מסייעא לרמב"ם וסברא מסייעא לירושלמי מתניתא לרמב"ם דתנן והגיע בשליח או ששלח אחריו שליח ורישא הגיע בשליח ע"כ מיירי אפי' שלא בפני עדים כמו שהוכחנו לעיל לתי' קמא של תוס' שהוא העיקור ובחד בבא תנן והגיע בשליח או ששלח אחריו שליח ואמר גט שנתתי לך בטל הוא וא"כ סכינא חריפא מפסקא האי בפני עדים והאי שלא בפני עדים אתמהה אע"כ לא בעי עדים כלל מיהו הירושלמי מצי סבר כר' ששת דמתני' מיירי נמי מביטול הגט עצמו א"כ לק"מ ק' תוס' האיך הי' לנו לומר שאינו בטל והא עומד וצווח די"ל דנ"מ אם אח"כ הבעל רוצה לגרש בגט זה וטוען שמתחלה לא עביד אלא לצעורי קמ"ל דלא מהימן משום דבתר דיבורי' אזלינן וכ"כ בחי' רשב"א נמצא י"ל דהכל מיירי בפני עדים דאע"ג דהביטול הבעל לא בעי עדים מ"מ אין הכרח דמיירי מתני' בלא עדים וי"ל דשלח אחריו שליח נמי מיירי בעדים אך למאי דקיי"ל כר"נ דמתני' לא מיירי אלא בביטולי

השליחות ולא בביטול הגט וא"כ ק' קו' תוס' איך ס"ד כשהוא עומד וצווח שיתן לה הגט על כרחו של בעל וצ"ל כתי' תוס' דמיירי בלא עדים וה"ה שליח נמי בלא עדים וכהרמב"ם ומיושב פסק הרמב"ם בעזה"י:

אמנם סברא מסייעא להירושלמי דהרי אמרי' בעלמא כל מילתא דמתאמרה באפי עשרה בעי עשרה למשלפי' והנה הכא השליח הראשון נתמנה בפני שנים דוקא ש"מ המינוי בפני שנים מאלים כחו ושליחותיו א"כ מסתיין כשהשליח השני מבטלו בפני ב' והרי בלאה"נ אמרי' דהוה סד"א לא אלימא שליחותי' דבתרא משליחותי' דקמא ופירש"י דאמר לי' לא עדיפת מיני והו"מ למימר סד"א דקמא עדיף דאע"ג דמינוי שליחות מקרי דיבור ואתי דיבור ומבטל דיבור מ"מ דיבור דקמא הי' ע"י קצת מעשה מסירת הגט לידו כהס"ד דש"ס קדושין נ"ט ע"א דפריך אדר"ל דלא אתי דיבור ומבטל נתינת מעות ליד אשה ופריך ממשנתינו והא נתינת גט לידו הוא כמו נתינת מעות ליד אשה דמי ע"ש ואע"ג דאמת אינו כן כדמשני התם מ"מ ס"ד הוה כן וא"כ הכי הו"ל למימר סד"א לא אלים שליח שני שלא נתמנה אלא בדיבור לבטל לשליחות הראשון שנמסר גט לידו קמ"ל דאלים ואלים אבל לאלומי דיבורו דשליח שני בלי עדים לבטל דבור ומעשה שנעשה בעדים אין הסברא נותנת וזה דעת הירושלמי ואפי' בבעל עצמו המבטל צ"ע קצת כיון שמינה השליח בפני שנים צריך שנים למשלפי':

ולהבין זה נ"ל עפ"י מ"ש תוס' בקידושין נ"ט ע"ב דהוה ס"ד שאין המשלח יכול לחזור בו דלא אתי דיבור ומבטל דיבור כ' תוס' וז"ל נראה לפרש וחזרה בה בלא אמירתה לשליח דאי אמרה לשליח אין רצוני שתקדשני פשיטא דאינה מקודשת דאטו משום דאמרה לו תיהוי לי שליח לקדשני לא מצי חוזרת עכ"ל נ"ל הא דפשיטא להתוס' כך היינו משום דשלוחו אינו אלא כמותו ידו כידו ופיו כפיו ואלו הי' הבעלים בעצמם הולכים לגרש או לקדש הרי בכל שעה יכול לחזור בו וא"כ השליח הזה לו יהי' שהוא כמו הבעלים עצמם ידו כידו וגם מחשבתו כמחשבתו ואילו הי' הגט ביד הבעל ושוב נמלך שלא לתנו הלא לא יתננו ולא תתגרש וה"נ מכיון שנודע לשליח מחשבתו של בעל שלא לגרש הרי מחשבתו כמחשבתו של בעליו וצריך גם הוא להפוך מחשבתו כמחשבת בעליו. וא"כ קשי' מה ענין זה ללא אתי דיבור ומבטל דיבור הלא אינו מבטל דיבור כלל ומניחו בכחו הראשון שיהי' פיו כפיו וידו כידו ממש וצ"ע לכאורה ע"כ כ' תוס' תינח אם יודע לשליח מחשבת בעליו הרי גם מחשבתו מתהפכת אבל שלא בפני השליח ולא נודע לשליח המלכת בעליו הרי בכחו ותקפו אם לא ע"י ביטול דיבור הראשון שמינהו שליח

עכשיו הוא עוקר דיבור הזה שלא בפניו וס"ל לר"ל לא אתי דיבור ומבטל דיבור כנלע"ד פי' התוס':

והשתא לק"מ ק' הנ"ל לא מבעי' כשהבעל עצמו מבטל בפני השליח דלא בעי ב' עדים למשלפי' משום דאינו אלא הודעות בעלמא שנמלך אלא אפי' כששולח שליח שני אם מביא עמו כתב או שום ראי' וסימן שיודע שליח הראשון שנמלכו הבעלים מליתן גט ונהי דלא אלים השני לבטל שליחות הראשון כיון שאינו מבטלו בפני שני עדים מ"מ מטעם המלכת הבעלים אתאינן עלה נמצא אי מייתי עמו שליח כתב או מהימן לשליח הראשון שחזרו בו הבעלים אין צריך לשום דבר ואי לא מייתי עמו כתב וראי' בשעת מעשה אין השליח צריך להאמין לו ומ"מ אי בטלו בפני ב' עדים בטל מטעם אלים דיבור השני לבטל דיבור הראשון רק שצריך לברר אח"כ שהאמת כדבריו ששלחו הבעל אבל אי לא ביטל בפני עדים ולא אתאינן עלה מטעם ביטול אלא הודעות שנודע לו שחזר הבעל וגם הוא חזר בו צריך שיהי' ההודעה בשעת מעשה ואי לא מהימן לי' הרי לא חזר השליח הראשון מדעתו גם שליחותו לא נתבטל אי יהב גיטה לאשה אע"ג דאח"כ מתברר שהאמת עם השליח השני מ"מ הגט גט נלפע"ד שזהו כוונת המרדכי והג"א ר"פ השולח יע"ש והיש"ש צוח מ"ט לא נחוש לערעורו של בעל אבל המעיין בפנים יראה דכוונתו כנ"ל ואאשמעתין קאי דמיירי השני בטל שלא בפני עדים ואז אי לית לי' בשעת עדים וראי' ששלחו הבעל נמצא לא נתהפכה דעתו של שליח הראשון ומינוי שליחותו לא נתבטל ושליח עשה שליחותו ומסרה כי אמר איני מאמינך והכל קנוני' בעלמא אז אפי' יבוא הבעל בעצמו ויאמר אני צוויתי להשני מ"מ כדין מסרו משום שאז לא הי' מהימן לי' ושליחותו לא נתבטל וכדין מסרו לאשה ואין כאן ערעור ופקפוק כלל:

ויעיי' בתשו' ר"ן סס"י מ"ג דמייתי לי' ב"י דדחיק לברר דביטול ע"י כתב מועיל ונדחק לחלק בין כותב כתבו גט לאשתו דאמרי' קולו לאפוקי מדרב כהנא ע"ש שהאריך ולכאורה דבריו תמוהים מהענין זה לכותב כתבו גט ותנו לאשה דאפי' מהני התם היינו כיון שעכ"פ נודע לן מחשבתו על מעשיו בגופו הוי כתיבה לשמה אבל בא לבטל דבורו הראשון א"כ מסתיין כשחוזר ומדבר בטל הוא אתי דיבור ומבטל דיבור אבל כתב אפשר דלא הוה אלא כהרהור ומחשבה כדקיי"ל לענין ברכת התורה כמ"ש מג"א סי' צ"ו והרבה מגאונים לענין נשבע בכתב אעפ"י שאין דעתו כן כמ"ש בתשו' אחרת מ"מ מאן לימא דאתי כתב ומבטל דיבור ודברי ר"ן תמוהים לכאורה אע"כ כנ"ל דלא בעי ביטול אלא כל שנודע לשליח המלכת הבעל הרי בלי ביטול שליחותו גם הוא יחזור בו שהרי הוא כבעל:

והאי דרהיט ואזיל ורהיט ואזיל אה"נ אי הוה מבורר בברור שכוונתו לבטל הוה בטל מתרי טעמא מכיון שנכרת מחשבתו מתוך מעשיו ע"כ צריך השליח להפוך מחשבתו ועוד אי הוה גילוי דעת מעלי' ה"ל כדיבור גמור ואתי דבור ומבטל דיבור אך אנן אמרי' האי דרהיט משום דאמר אשור הב עי' תוס' ד"ה מהו דתימא וכו':

והנה מעלתו כ' לפקפק על השליח השני דמילי לא ממסרן לשליח ונמשך בזה אחרי דברי מהרי"ט סי' קכ"ז ודברי מהרי"ט מאוד תמוהים דלא מצינו מילי לא ממסרן לשליח אלא שלא יכול לעשות שליח שני כמ"ש רש"י גיטין כ"ט ע"א ד"ה רבא אמר וכו' וברי"ן פ' האומר בסוגי' דאמר אמרו ובטור סי' קמ"א בהשגתו על הרמ"ה ע"ש ואמנם דינו של מהר"יט אמת שאין אדם יכול לעשות שליח להקדיש נכסיו מטעם אחר ביארתי בתשו' אחרת והוא שאין אומרי' נעשה שלוחו כמותו בדבר שצריך מעשה בגופו כגון לעשות שליח שיניח הוא תפילין על זרועו ויהי' כמונחים על זרועו של עצמו וכן אפי' בתפילות וברכות לולי ששומע כעונה לא יהי' פיו כפיו דאל"ה יי"ח אפי' לא ישמע כמו שמל בנו ומפריש תרומה שלא בפניו ודבר זה מבואר יפה בכפות תמרים בסוכה מ"א ע"ב. ומשוה"נ אמירה לגוי בשבת לא הוה אלא שבות אפי' למ"ד יש שליחות לגוי להחמיר לא נימא דהוה שלוחו כמותו וכאלו ישראל עושה מלאכה דז"א דלמען ינוחו כתיב והרי אבריו נחים וכבר דבר מזה הגאון בית מאיר בא"ע סי' ה' וע"כ הקדש ונדר דתלי' בפיו דוקא או מחשבתו והיא המוסרת לשמים דאמירתו לגבוה בעי' א"כ אין פיו של אחר יכול לעשות זה כ"א בתרומה דעיקור בדבר אחר במעשה ההפרשה בכרי של תבוא' או אפי' נותן עיניו מ"מ אינו בגופו אלא בהכרי של תבואה כמו מילת בניו וכדומה ואין מקום להרחיב הדיבור [עיין ח"ס חיו"ד סי' שכ"א] מ"מ הכא לא שייך מילי לא ממסרא:

אבל מ"ש אני עני לעיל הוא אמת עכ"פ כיון שביטל שלא בפני עדים א"כ להירושלמי והרא"ש והרשב"א דמייתי לי' אין כאן ביטול כלל ולרמב"ם וש"ע ע"כ צ"ל כמ"ש לעיל דמירי שהשליח א' מאמין להשני ע"י כתב וראי' אבל אם אינו מאמין לו אפי' האמת כדברי השליח השני מ"מ אינו בטל ושזה כוונת המרדכי והג"א וא"כ לכאורה בנידון שלפנינו אין כאן בית מיחוש מטעם ביטול השליח:

רק מטעם שאמר בפני אוהביו שהוא שולח שליח זה לעכב נתינת הגט לאשה אי יש בדברים הללו משמעות ביטול נמצא שכבר בטלו שלא בפני השליח בפני ב' וקיי"ל אם בטלו מבוטל נ"ל מסברי' ומגמ' דכל שלא אמר בפירוש הריני מבטל הגט בפניכם אלא ששילח שליח ולבטלו אין כאן ביטול עד שיפגע שליח בשליח מסברי' כיון דאיסורא איכא לבטל שלא בפני השליח ומכין אותו מכת מרדות ואין חילוק כל מבטל שלא בפני

אשה אפי' שולח שליח ומודיע לה שביטלו כבר מ"מ מכין אותו דלא הי' לו לסמוך על ההודעה א"כ אין לנו לתלות באיסורא ולא שביק אינש התירא ואכיל איסורא כדקיי"ל ס"פ הכותב גבי פרוזבל הי' לי' ואבד ובכמה דוכתי סמכי' על ס' זו אע"ג דהכא י"ל לאו כולי עלמא דינא גמירי ולא ידע דאיכא איסורא בביטול שלא בפני שליח אדרבא רוב המון אין דעתם נוטה שיועיל ביטול שלא בפניו כלל זהו מסברא:

ואב"א גמרא דתנן משהגיע גט לידה אינו יכול לבטלו ואמרי' דקמ"ל אע"ג דרהיט בתרי' לבטולי וכו' והקשו תוס' לרבא כיון דגילוי דעת בגיטין מילתא היא מאי איכא למימר וכ' תוס' שאינו גילוי דעת ממש ע"ש והיש"ש כ' וז"ל וגם דוחק לומר שלא נודע לב"ד למה הוא רץ ועל מה הוא רץ וכו' וגם דוחק לומר שלא גילה לבריות מקודם או בדרך למה הוא רץ ועל מה הוא רץ וכו' ע"ש א"כ מבואר אעפ"י שנודע לב"ד שגילה לבריות שהוא רץ לבטלו אין אנו תולין שזה הוא בעצמו הביטול אלא לרבא מחשב זה גילוי דעת ולרבא מילתא היא אבל למאי דקיי"ל לאו מילתא הוא א"כ הא מודעה למה שולח שליח איננו ביטול ובזה גופי' נדחו דברי יש"ש די"ל נהי לרבא גילוי דעת מילתא אבל הכא אדרבא איכא גילוי דעת להיפוך שאינו רוצה בקיום דבריו עד שיבוא בפני השליח או האשה שלא יכהו מכות מרדות ומשו"ה מיאנו תוס' בסבר' ירושלמי:

ועוד נ"ל להוכיח כן מרישא ששלח אחריו שליח ואמרי' מ"ד מאי אולמי' דשני מראשון וק' הא הבעל מינה השליח השני ג"כ בפני ב' עדים וא"כ כבר ביטל הבעל בעצמו הגט בפני העדים ששלח השליח בפניהם מיהו לפמ"ש לעיל דלש"ס דילן אינו מטעם ביטול אלא מטעם הודעה שהבעל חוזר בו ומייתי עמו מכתב מהבעל ומשו"ה לא בעי עדים בשעת ביטול א"כ לפ"ז י"ל דהשליח השני אינו עושה אלא מעשה קוף בעלמא ונתמנה מתחלה שלא בעדים כי אינינו שליח אך מהירושלמי דס"ל דצריך לבטל בפני ב' עדים ש"מ מטעם ביטול גמור אתי עלה ופיו כפי משלחו וע"כ נתמנה בפני ב' עדים ולהירושלמי נמי צ"ל מ"ד נימא לי' מאי אולמי' דשני מראשון וא"כ ק' כנ"ל הא כבר בטלו הבעל בפני ב' עדים אע"כ דלא אמרי' הכי מטעם וסבר' הנ"ל ועוד גם לש"ס דילן נהי דמסיק קמ"ל פי' שאינו שליח ביטול אלא כמודיע בעלמא כמ"ש לעיל מ"מ לפי המהו דתימא הוה ס"ל מטעם ביטול אתי עלה ואז צריך להתמנות בפני עדים ואפ"ה הוה סד"א מאי אולמי' ש"מ דדברי הבעל לשליח איננו ביטול ואין לנו אלא בטולו של שליח השני וכבר כתבנו דלהירושלמי כל שלא אמרו בפני עדים אין בבטולו כלום ולהרמב"ם צריך עכ"פ שיאומן לשליח הראשון ואם לא האמין לו שלא הי' בידו מכתב או ראי' אין בבטולו כלום:

וחזי לאיצטרופי ספיקו של תוס' דהבעל בעצמו צריך לבטלו בפני שנים מטעם אין דבר שבערוה פחות משנים אלא לזה אפשר דוקא בעל בעי שנים אבל שליח שפגע בשליח י"ל אינהו גופי' הוה שנים עי' היטב בב"י וב"ש ס"ק צ"ב ולעיל ס"ק י"א ויש סברא לומר דלענין זה דאין דבר שבערוה פחות משנים לא הוה השליח השני כבעליו דמיד שאמר דיבורו בטל לי' שליחותי' ואינינו כבעל ובטולו ועדותו באי' כאחד ושליח הראשון אע"ג דהגט בידו י"ל כמ"ש הב"ש מ"מ כיון דלבטלו אתא בטיל לי' שליחותי' נמצא ב' עדים הם ועי' בפני משה מ"מ בנידון שלפנינו שלא בטלו שליחותו של ראשון לגמרי אלא שאמר שימתין עוד עד שימלך הבעל ובין כך לא בטל שליחותו ואי למחר ולאחר זמן חוזר הבעל ומצוהו ליתן לה אינו צריך להחזיר וליטלו ממנו ולהחזירו למנותו בעדים כי שליחות הראשון לא בטלו א"כ עדיין הוא כבעל עצמו ולא מצטרף בשום אופן וכן הוא בהדי' גטין כ"ט ע"ב גבי שליח שניתן לגירושי' ע"ש. ועי' לשון רש"י גיטין ל"ב ע"ב ד"ה דבור ודבור וכו' ומיהו המעות לא בטלו שאם חזר וקדשה בהן מדעתה מקודשת עכ"ל לשון זה צ"ע מאי קמ"ל בזה אבל נלע"ד כיון דהני זוזי לא למלוה דמי ולא לפקדון דמי ואי לא חזרה אפי' נתאכלו המעות מקודשת וקמ"ל הכא אפי' חזרה בנתיים מ"מ נתינת המעות לשם קדושין לא נתבטל ואם נתפייס' להתקדש אין צריך לטלו המעות ולהחזיר וליתנו לה אלא נתינה ראשונה חזרה וניעורה ועי' ב"ש ריש סי' למ"ד ומשנה למלך פ"ג מאישות סוף הל' א':

זהו נלע"ד בכוונת רש"י דגטין מ"מ מלשון ש"ס קדושין נ"ט ע"ב והלכתא כוותי' דר' יוחנן אפי' בקמייתא אע"ג דאיכא למימר שאני נתינת מעות ליד אשה דכמעשה דמי קמ"ל אתי דיבור ומבטל דיבור משמע מלשון דכח נתינת המעות נתבטל וצריך ליטלו ולחזור ולתנו ונ"ל דזה תלי' בפלוגתת הסוגי' דהתם ס"ל דיכול לבטל הגט שנכתב לשמה אלא שאין במשמעות ביטול הגט אבל כשירצה לבטלו יכול לבטלו א"כ מכ"ש ביטול נתינת המעות שצריך לחזור וליטלו ממנה ולהחזירה לה ורש"י דגיטין קאי לפי הסוגי' דגיטין וק"ל:

מ"מ הכא נ"ל פשוט שאם חוזר הבעל ומשוי' אותו שליח כיון שלא ביטל שליחותו מעולם רק על זמן אינו צריך לחזור וליטלו ממנו נמצא הוה כמקום בעל ופסול לעדות לכ"ע:

בהא סלקינן אחר שיעיי' פר"מ בדברים הללו וישרו בעיניו ויסכים עמנו עוד שלישי ת"ח ירא שמים הלומד ע"ד האמת למטינא שיבי מכשורי ומצטריפנא בהדי' להתיר אשה זו מכבלי עיגון בלא חליצה אמנם בלא תנאי הנ"ל לא יסמוך על דידי באיסור חמור

יבמה לשוק כי בלאה"נ אני חלוש ורפה ידים בעו"ה ואין דעתי צלולה כל כך ה' ירפאני ויחזקני לתורתו ולעבודתו ובחסדו ירום קרנו וכסאו וכבודו הכ"ד א"נ דש"ת: פ"ב יום ה' ט' כסליו תקצ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נא

שלום רב לי"נ תלמידי הרב הותיק המופלג המאה"ג מה"ו פנחס ליב נ"י אב"ד דק"ק שליינינג יע"א:

יקרתך הגיעני ותחלת דין על דברי תורה אודת שליח גט עם הארץ שחששת לדעת הרמב"ם שהפסול לעדות מן התורה פסול להבאת גט אפי' מקוים ומביאו בש"ע סי' קמ"א סל"ג בשם יש פוסלין והני ע"ה דזמנינו רובם ככולם נכשלים באיסור רבית דאורייי' ושוב כתבת כי נ"ל דעת תוס' כרמב"ם דפירש"י פ"ק דקידושין י"ב ע"ב רב מנגיד אמאן דמבטל גיטא דטעמא שמא יתננו לאשה אחר שכבר ביטלו והתוס' הקשו אטו ברשיעי עסקינן וכתבת שדעת רש"י כראב"ד דמותר למנות רשע לשליח והתוס' ס"ל כרמב"ם אלו דבריך ותמהתי מחכמתך אם כוונתך דרב מיירי במי ששלח גט ע"י רשע ואח"כ בטלו בפני השליח ואז מנגיד רב אבל מי ששלח ע"י סתם ישראל באמת לא הי' מנגיד גם אתה ידעת דזה ליתא ואינו במשמעות כלל דודאי רב מנגיד אכל מאן דמבטל גיטא ואפילו בסתם ישראל והדבר ידוע דאפי' להרמב"ם דגט ע"י שליח רשע פסול היינו בשנודע רשעתו אבל ע"י סתם ישראל לא חיישי' שמא כבר חלל שבת חלילה והיינו קו' תוס' אטו ברשיעי עסקינן וכי נחזיק סתם ישראל לרשיעי ה' יצילנו מדעת זאת דאפי' לרש"י דחושש שמא יתן לה הגט היינו למיחש להבא שמא יעשה כן אבל להחזיקו שכבר עבר חלילה לנו וא"כ שהוא סתם ישראל ולא מוחזק לנו ברשע מה"ת למיחש להבא שיעשה כזו ושפיר הקשו תוס' ואפי' בשני כתי עדים המכחישי' זא"ז דצווח ר"ח כי כרוכי' בהדי סהדי שקרי למה לי ולית מאן דמשגח בי' דקיי"ל כר"ה דאוקמא כל כת אחזקתה ועיי' ש"ך ח"מ רס"י ל"א וכ"ש דליכא למיחש לסתם ישראל ע"כ מה שרצית לתלות תוס' בהרמב"ם ליתא וגם תמיהתך על רשב"א אין לה התחלה והרמב"ם דעת יחיד הוא בענין זה ומ"מ היכי דאפשר איכא למיחש לכתחלה ומשו"ה מייתי לי' הב"י ועיי' בכללי הוראה שבש"ך י"ד סס"י רמ"ב אות ה' ומ"ש חלקת מחוקק סי' א' ס"ק י"א:

ונחזי במה דקמן בשליח עם הארץ שחששת לו מפני דרובא דעלמא בזמנינו נכשלים באיסור ריבית לא ניחא למריהו למימר הכי הפרזת על המדה לפסול מי שלא ראית ולא שמעת שלקח ריבית אמרת רוב העולם נכשלים בריבית ואפי' הי' מי שטענו שלקח ממנו רבית הי' נאמן לומר בהיתר לקחתי דלא שביק היתירא ואכיל איסורא ועש"ך י"ד

סי' ק"ס ס"ק ל"ג ואפי' לפמ"ש רא"ש בתשובה דבמדינה שאין נזהרי' בשביעית בזה"ז ק' עליו להאמין פרוזבול הי' לי ואבד דהטעם משום דלא שביק היתירא ואכיל איסורא עיי' ס"פ הכותב ובש"ע ח"מ סי' ס"ז סעי' ל"ג וכ' כיון דנחשב להיתר בעיניהם לא שייך שביק היתירא א"כ לפי דבריך שרובם נעשה להם כהיתר איסור ריבית לא שייך שביק היתירא א"כ מכש"כ שאינו נפסל ולא נעשה רשע ע"י לקיחת רבית דהוה דבר שרבים נכשלים בו ובלא התראה:

ועוד מאן לימא לן דנכשלים בריבית דאורייי' ומעולם לא שמעתי תיבת ריבית יוצא מפיהם אלא רווחים והיינו עיסקא ליתן לו חלקו בריוח אם לא ירויח לא יתן לו אלא שאינו מקבל עליו הפסד ואינו נותן לו שכר עמלו ומזונו ומ"מ איסור דאורייי' ליכא והנה עובדא ידענא בהיות הגאון מהו' משולם זצ"ל יושב על כסא הוראה פק"ק נסעתי דרך פה וקבלתי פניו ובאה לפניו הרשאה ודקדק מאוד בדקדוקים חלושים מאוד ותמהתי על הדקדוקי' הללו והשיב לי היות עתה רוב המגולחי זקן נחשדי' שהעבירו תער (לפי דעתו הי' כן חלילה) ע"כ אין השליח נאמן באומרו בפ"נ וצריך קיום גמור וצריך לדקדק בהרשאה והנה מדברי הגאון למדתי דעכ"פ לא חשש לדעת הרמב"ם הנ"ל:

והנה בעיקור טעמו של הרמב"ם ז"ל נלאו המפרשים למצוא לו דבר ברור ומ"ש משנה למלך כבר עמד עליו השואל בפנים מאירות סי' ע' ודחאו הרב בסי' ע"א ע"ש והנכון מ"ש בס' גט פשוט סי' קכ"ג סק"ז בד"ה עוד יראה לי וכו' דחיישי' שמא פגע הבעל בהשליח וביטל השליחות וזה השליח שהוא רשע יתנו לאשה משו"ה פסול אפי' מקום ומיהו כיון שהוא רק חששא רחוקה לא פסלוהו אלא מדרבנן ואפי' הלך בשיירות אנשים שלא זזו ידם מתוך ידו ויעידו שלא הגיע הבעל מ"מ לא פלוג רבנן כדפירש"י בגיטין ט"ז ע"ב גבי שנים שהביאו לא פלוג רבנן בין בא לבדו לבא עם חבורת אנשים אלו דבריו ז"ל ודפח"ח. ולפ"ז נ"ל אפשר בזה"ז שנוהגין לכתוב בהרשאה שהבעל קבל חרם ושבועת התורה שלא לבטל הגט תו לא חיישי' אפי' להרמב"ם דאחזוקי הבעל ברשיעי לעבור על שבועה וחרם לא מחזיקינן אע"ג דבלא"ה נמי מחייב אנגידא דרב מ"מ שבועה וחרם חמירא להו זה נלפע"ד. פ"ב יום ה' בטו"ב כסלו תקע"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נב

העתק השאלה:

ילמדנו רבינו מה משפט שליח אחד שהביא הגט לאשה שפירש בעלה ממנה זה שנתים ימים ובהיות השליח בדרך יצא קול שהאשה הרה לזנונים מן השליח ובבוא השליח עם הגט חקרוהו ב"ד על ככה ויען כי הרשעה ממנה ואם יתן לו אבי האשה שני מאות

זהו' יקח אותה לאשה ויענו המסדרי' ההמה עליו כי בהיות כן אסורה עליו עולמי' וכשמוע הנבל את דבריהם חזר בו ואמר שהכל שוא וכיזב שהאשה אינינה מעוברת כלל ורק למען הוציא ממון מן אבי האשה אמר כן ובדקו האשה ע"י מילדת אחת (קומידאטס העבאמע) והעידה בדבריה שאינה מעוברת כלל וכמשלש חדשים אחרי כן נגלה חרפתם והוכר עוברה ומענה בפי האשה כי אחרי שהגיע הגט לידה זנתה עם השליח וכן הגיד הנבל ההוא ג"כ ובא לקחת אותה לאשה ושאל השואל אם מותרת לו, ע"כ העתק השאלה:

תשובה

ע"ד שליח הגט שהבי' הרשאה בידו כנהוג ואמר בפ"נ ועתה רוצה לישא את האשה המגורשת יפה כ' לפי מה דקיי"ל רס"י קמ"ב כהריב"ש סי' שי"ח דצריך לומר בפ"נ אע"ג דאית לי' הרשאה א"כ הדר ה"ל ככל שליח המבי' גט ממה"י דמבואר במתני' פ"ב דיבמות דלא ישאנה ובש"ע סי' י"ב וטעם הריב"ש משום דכי אתי בעל ומערער בעי' קיום מעלי' ולא סגי בהרשאה אלא קיום ככל השטרו' וכיון שכן השתא נמי דעדיין לא מערער הבעל כיון שאלו מערער בעי' עדי קיום ואינם מצוים לקיימו עבדי רבנן כאלו כבר ערער ולא מתכשר אלא באמירת בפ"נ. והנה המהרש"ל ביבמות פ"ב סי' כ' (ומעלתו רמז עליו) מייתי בשם הרא"ש דאם עדי' החתומי' על הגט הי' בשעת גירושין באותה העיר ושליח אמר בפ"נ ונתגרשה על פיו אע"ג שאח"כ נתקיים בחותמין נמי מ"מ לא ישיאנה השליא משום דכל שלא הי' עדי' בשעת גירושין לקיים הגט אזי חכמי' דיינו לי' כאלו הבעל מערער ואין עדים מצויין לקיים ואין לסדר הגט אלא ע"י עדות השליח ושוב לא ישאנה והיש"ש תמה על סברתו והיינו כשהי' עדים באותה העיר בשעת נתינת הגט ונהי שלא באו לב"ד מ"מ הרי עדים מצויין לקיימו ולא הי' צריך לומר בפ"נ ומ"ט לא ישאנה אבל מודה מהרש"ל באידך דינו של הרא"ש כשלא הי' עדים באותה העיר אע"ג שאחר זמן אירע שנתקויים ע"י עידי' מ"מ לא ישיאנה השליח כיון שאז לא הי' מצויין לקיימו ונכנס בתיקון חכמי' לומר בפ"נ המעיי' בלשון יש"ש יראה דאהא לחוד פליג אם הי' באותה העיר והי' מצויין לקיימו בשעת נתינה ולא חל עליו תקנת חכמי' כלל:

ועוד נלמוד ממהרש"ל ע"כ לא פליג אלא הואיל ונתקיים בחותמיו אבל אי לא נתקיים בחותמיו אע"ג דעדים מצויין לקיימו מ"מ כיון שאנו סומכי' על עדותו של שליח ואין אנו מטריחי' לקיימו ע"י עדיו ממילא לא ישא האשה ולפ"ז יש לקיים דברי הב"ש סי' י"ב ס"ק ד' שכ' בזמניהם בארץ ישראל שהי' עדים מצוין לקיימו מותר לישא האשה אע"ג דאי אמר בפ"נ הועילה אמירתו כדאמרי' דאי עבדת אהנית מ"מ מותר לישא ומעלתו כ'

שנעלמה ממנו דברי חי' רשב"א פ"ב דיבמו' שכ' להדי' אפי' בא"י כיון דאי עבד אהני לא ישא וכן כ' בס' בית מאיר ולפע"ד לקיים דברי שניהם דודאי אי בעינן למיסמך על השליח ולא נטריח לקיימו בעדי' המצויין א"כ אהני אמירתו אז לא ישא האשה אבל אי רוצה לישא האשה ולבטל אמירתו ויהי' כאלו לא אמר נמי רשאי ואם יבוא הבעל ויערער הרי עדים מצוי' משא"כ בח"ל אפי' יתקיים ע"י עדים כיון שבשעת נתינה לא הי' עדי' מצוין וחכמים עשאוהו קודם ערעור כאחר הערעור לא הי' רשאי ליתן הגט בלי עדותו ממילא לא ישיאנה וה"ה עם הרשאה ומטעם הריב"ש הנ"ל באופן שפשוט שהשליח שאמר בפ"נ בח"ל אעפ"י שיש בידו הרשאה לא ישיאנה:

ושוב נוסף לזה בעובדא שלפנינו שיצא קול שזינתה עם השליח והשליח הודה ואמר שאם יתן אבי' לו מאתים זהו' ישאנה אחר הגירושי' ושוב כשאמרו הב"ד לו שאסורה לו חזר בו ואמר שלא בא עלי' רק שאמר כן להוציא ממון סך נדן מאבי' ואחר שקיבלה גט ממנו כמשלש חדשי' הוכר עוברה ומודי' שניהם שממנו מעוברת אחר גירושי' ורוצה לישא אותה פשוט שאינו נאמן דהרי מתחלה הודה שבא עלי' ונאסרה לבועל אין האמתלא אחרונה מספקת להתירה לו כמו שרמז מעלתו על דברי צמח צדק סי' ק"ד דכ' שם במי שנתן אמתלא מחמת בושה כפר בתחלה וגם שירא שיכפנו לישא באפס דמי' ועתה שהפריזה לו דמים הודה שממנו נתעברה וחשש הגאון הנ"ל שמא מחמת אהבת ממון דחשדי לי' אומר אמתלא של שקר ומייתי לי' מלשון רמב"ם שאמתלא שאין בה ממש לא הוה אמתלא וה"נ אין בה ממש ולא מהימן אלו דברי הגאון צ"צ הנ"ל ובס' הגאון זכרון יוסף חא"ע סי' ד' הקשה א"כ בכתו' כ"ב נמי נימא דאמתלא אין בה ממש דיצרא תקפה עתה וחוזרת ואומרת פנוי' אני ונתנה אמתלא של שקר שהאנשים הי' הגונים וכן בטהורה אני יצרא אלבשה ולמדה לומר לא הי' בי כח ובמ"כ אלף לא דבר נכונה ודברי הגאון צ"צ דברי א"ח המה דהרי זה העיד על עצמו שאומר שקר מטעם אהבת ממון וא"כ הוא אומר שמשום כן שיקר בנפשו שלא בא עלי' משום שמא לא יתנו לו נדן א"כ אנחנו נחשוד אוחו דלמא משום אהבת ממון אומר עתה שקר שבא עלי' והי מיניהו מפקת ואפי' אם אומר מחמת בושה כיזב בראשונה והנה עדיין לא נסתלק' אותה הבושה וע"כ יאמר אהבת ממון או יסורי תפיסה שקלו יותר מן הבושה א"כ אם נאמר שכיזב בתחילה מפני בושה הקלה ק"ו דאיכא למיחש שיכזב באחרונה מפני יסורי' או אהבת ממון החמורי' אצלו יותר ע"כ האי אמתלא אין בו ממש משא"כ אמתלא שקפצו עליו אנשי' שאינם הגוני' ועכשיו נסתלק אותו החשש וכן אמרה טמאה אני מחמת אפיסת הכח ועכשיו נתוסיף לה כח מאי ראי' יש לנו שיצרא אלבשה וא"נ אלבשה יצרא היכן

ראינו שנחשדה לשקר משום הלבשת יצר דלמא האמת אהוב לה יותר ע"כ היה אמתלא שיש בו ממש ודברי צ"צ נכונים וברורים:

וא"כ ק"ו לנדון שלפנינו דהשתא התם הסברא נוטה יותר להאמין דבריו האחרונים דלא בנקל אדם חציף לפרש חטאיו ולהודות עליהם ברבים (עיין יבמות כ"ה ע"ב תוס' ד"ה ואין וכו') ודבריו הראשוני' קרובי' מחמת בושה כיחש דאשרי נשוי פשע אפ"ה לא הועיל אמתלא כיון שגילה על עצמו שעכ"פ מחמת ממון עביד לשקורי א"כ כ"ש בנידון שלפנינו דנהפוך דהשתא דמשקר מאהבת ממון לומר שבא על א"א כ"ש שמחמת ממון יכפור ויאמר לא פעלתי און וראיתי בשאילת יעב"ץ ח"ב סס"י קי"ב דכ' דהיכי דאמר לפני ב"ד שוב לא מהני שום אמתלא דה"ל חוזר וטוען ודבריו תמוהי' מה כח ב"ד יפה טפי מאיניש דעלמא גבי איסורי' דוקא גבי ממון דברי' שבין אדם לחברו אבל לענין שוי' נפשי' חתיכה דאיסורא מה לי ב"ד או אחר:

וגם הרי נטען מהאשה הזאת ולא גרע מלעז בעלמא דלא ישאנה כמ"ש ב"ש סי' י"א סק"ז וכ"ש הכא שכבר החזיק הלעז והוכיח סופו על תחלתו שהרי עכ"פ שניהם מודי' שבא עלי' אחר הגט לכל הפחות והרי היא קשורה בו ככלב והשתא ע"י נישואי' של היתר מחזיקי' הלעז של איסור למפרע דמטעם כך הנטען על השפחה לא ישאנה כ"ש דע"י זנות בנדותה ובתוך ימי הבחנה מנתינת הגט שיוחזק הלעז של איסור למפרע ואסור לכנוס לכתחלה מיהת וזה פשוט דעכ"פ אסורה להשליח:

אך אי שרי' לעלמא בהאי גיטא דבא לידה ע"י זה השליח שיצא עליו קול שזינה עמה כ' פר"מ דלכל השיטות בסנהדרי כ"ו ע"ב עכ"פ החשוד על העריות ברנון וקול בעלמא פסול לעדות אשה לאפוקי דהוה חשוד לאותו דבר דלא דנו ולא מעידו ויפה כ' אלא שיש להוסיף עוד דהרב"י בח"מ סי' ל"ד התנה בזה תנאי אי קיי"ל כר"מ דההחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו והנה אי קיי"ל כר"מ או לא תלי' באשלי רברבי ויעי' מ"ש ש"ך י"ד סי' קי"ט סקי"ח ומסיק דלעדות כ"ע מודים בפסול החשוד משום דנוגע בדבר מ"מ מלשון הרב"י לא משמע כן וצ"ל דס"ל דנהי דאיהו חשיד איהי מי חשידא שתשמע לו וה"ל כמעיד בשל אחרי' וסברא כזו בט"ז א"ע סי' ז' סק"ד גבי שבוי' ע"ש ובשגם דהרב"י קאי לשיטת הסוברים דש"ס מיירי בבא על ערוה ממש והוא הוסיף מדעתו דאפילו חשוד ברנון בעלמא נמי פסול לעדות אשה וא"כ מסתיין דפסול לר"מ דחשוד פסול להעיד בשל אחרים והא נמי בשל אחרים דמי ולמאי דקי"ל כרשב"ג דמעיד בשל אחרים אפשר עכ"פ בחשוד ורנון בעלמא יעיד אפי' לאפוקי כנלע"ד דעת הרב"י מ"מ היינו בחשוד על עריות

דעלמא אבל הכא דחשוד על איתתא דא והוא והיא נכנסי' בסירא בזה לית דין ולית דיין דפסול לאפוקי משום חשש נגיעה וזה מוכח שלהי נדרים למעיין שם ופשוט:

וכ' מעלתו דמדפסיל לאפוקי והיינו להעיד שמת בעלה כפירש"י כ"ש דפסול להביא גיטה להעיד בפ"נ ובפ"נ כמ"ש ה"ה ק"ו זה פ"ו מגירושי' הלכה ז' ומ"ש לח"מ נימא ה' נשים יוכיחו שכשרים להבי' גט ופסולי' לעדות מיתה יפה כ' מעלתו אלא שלא ביאר יפה לתרץ לשון המשנה ספ"ב דגטין שכתב מוכיח וגם לשון ש"ס דיליף אשה עצמה המביאה גיטה בק"ו מחמש נשים:

ולפע"ד יתבאר על נכון בעזה"י דפסול דה' נשים אינו לא מחמת קורבה ולא מחמת עבירה רק מחמת נגיעה שהשנאה מקלקלת השורה ורוצה בקלקולה של זה וא"כ במיתה דאם יבוא הבעל ברגליו הצא מזה ומזה וכל הדרכי' האלו בה הועילו מעשי' הרעים וה"ל נגיעת בעדות ופסולה משא"כ בגט אחר שאמרה בפ"נ אי אתי בעל ומערער לא משגחי' בי' א"כ לא הועילו מעשי' הרעי' אין כאן נגיעה וכשרה וכבר כ' רשב"א בחי' ספ"ב דגטין דבמאי דאפקת מהאי ביתא אינו נגיעה בעדות ע"ש אלא לכאורה ניחוש בגט נמי זייפה הגט בעדי' מזוייפי' שיבואו ויאמרו אין זה כתב ידינו או שהחתימה עדי' שהי' באותו היום במקום אחר ויביא הבעל עדים ויזימו' נמצא נתקלקלה זו ואכתי איכא נגיעה לתרץ זה אמרה המשנה שהכתב מוכיח פי' אנן קיי"ל לא חציף איניש לזיופא ומפני כן בא"י מתירי' אשה להנשא בלא שום קיום ובלא שום בפ"נ ולא חיישינן שמא מזויף הוא אא"כ יבוא הבעל לפנינו ויערער אבל אנן לא חיישינן דאוזיף והיינו משום דחזקה דאורי' היא כמ"ש תוס' ריש גטין וכמה גדול כחה של חזקה זו שהרי אפי' בממון שאין הולכי' אחר הרוב מוציאי' ממון בהך חזקה מן התורה דלא חציף לזיופא אלא חכמי' חיישי' למיעוטא דמזייפא ואותן המיעוטי' יוציאו שט"ח על כל היתומי' ולקוחות דעלמא כי חוטא א' יאבד טובי' הרבה ע"כ טענינן ליתמי ולקוחו' מזוייף משום לא שבקת חי כמ"ש תוס' ריש גטין דאע"ג דרובא לא מזייפי מ"מ המיעוט דמזייפי יפסידו כל זוזי דיתמי ולקוחו' ומה"ט דאיכא מיעוטא דמזייפי צדקו נמי דברי רבנו אביגדור דאם טען מזוייף בודאי בעי קיום מן התורה דהרי טוען ברי לי שאתה מן המיעוט ובכי האי גוני אפי' לרב אין הולכי' אחר הרוב ועיי' תוס' ב"ב צ"ב ע"א סוף ד"ה ולחזי וכו' יע"ש הנה פירשתי דרך אגב הני מילי דבעי ברורי ועכ"פ אלימי הך חזקה טובא וא"כ הכתב שביד אשה מה' נשים יראה לנו שלא זייפה אותו כי לא חציפא לזיופא ונהי אי הוה אתי הבעל ומערער לא הוה משכחינן עדים לקיימו ודנוהו רבנן מיד כאלו מערער לפנינו עכ"פ באומרה בפ"נ סגי ולא חיישי' לקלקול הנ"ל ומשו"ה הוצרכה מתני' לומר שהכתב מוכיח ועיי' תוס'

גטין כ"ג ע"ב ד"ה אדרבא וכו' ומיהו צריך ליישב קצת מ"ט בא"י לא מועיל כ' מוכיח ועשאוהו כשטרות דעלמא דכולהו בעי קיום מן הסתם:

וממילא יליף ש"ס ק"ו מה' נשים שמתוך נגיעה שלהם פסולים להעיד שמת בעלה מ"מ לא חיישי' לאותה נגיעה בעצמה בגט ושתוכל לקלקל כנ"ל לא חיישי' להא מפני שהכתב מוכיח כ"ש האשה עצמה שכשרה להעיד מת בעלה ולא חיישי' לנגיעה של עצמה שרוצה להתנסבה משום דאמרי' מתוך חומר וכו' מכ"ש היכי דאיכא נמי המוכיח וחומר בהדיה מכ"ש שלא נחוש לזיוף. משא"כ בפיסול בעלי עבירה אפי' נניח שהכתב מוכיח דלא חציף לזיופא אפי' בעל עבירה מ"מ הרי במקום שאין עדי' מצויין עשאוהו חכמי' כאלו מערער בפנינו ולא סמכי' אחזקה דלא חציף בלא קיום או בפ"נ דהוה כמו קיום וכמו שאינו נאמן אפי' לומר שמת בעלה מכ"ש שלא יאומן על הקיום אי הוה מערער הבעל לפנינו דבשלמא בה' נשים כיון דאחר שאמרה בפ"נ ותאומן שוב לא מצי לקלקלה ממילא בטלה נגיעה שלה משא"כ הכא אפי' אי נאמין לו אכתי איכא נגיעה שלו שרוצה שתהי' פנוי' ושכיחא לי' א"כ הוה ק"ו השתא מילתא דעבידא לאיגלוי' לא מהימן כ"ש גירושין דלא עבידא לגלוי' מה תאמר הכא איכא כ' מוכיח כיון דה"ל כאלו הבעל מערער לפנינו ליכא כ' מוכיח ואמירתו בפ"נ לא מועיל כיון שנוגע אפי' אי לא נשגיח בערעורו של בעל מבואר מזה דהחשוד על העריות אינו נאמן להבי' גט שאינו מקוים וכן מבואר מלשון ספ"ב דגטין דכל שאינו נאמן מת בעלה אינו נאמן להבי' גט וכן מבואר מלשון ר' ירוחם נכ"ד ח"ג דהפסולי' מדבריהם כשם שכשרים לעדות אשה כשרים להבי' גט ע"ש משמע הא הפסולי' כגון שחשודי' על עריות אפי' ע"י קול דרבנן כיון דהוה נוגעי' בדבר פסולי' לעדות אשה וה"ה להבאת הגט:

אמנם הכא הא אית לי' הרשאה וכ' ב"ש סי' קמ"א ס"ק מ"ד בפשיטות דביש בידו הרשאה תו לא צריך דהריב"ש לחומרא בעלמא הצריך שיאמר נמי בפ"נ אלא תו כ' להרא"ש ריש גטין מוכיח דבהרשאה בידו מיירי ש"ע ואפ"ה לא מהימן ושוב בס"ק מ"ה הקשה אהרא"ש דס"ל בא"י דלא בעי למימר בפ"נ יכול להבי' גט ומ"ש מיש בידו הרשאה יע"ש:

ואני תמה כי המתבונן בלשון הרא"ש ריש גטין וכוונתו יראה לאישורו דכך הי' אומר דודאי אי הי' בידו גט מקוים לא היינו מסופקים כלל בשליחות דגיטו בידו מה בעי כמו כל שליש נאמן על מה שבידו אך הואיל ואינינו מקוים והנה בא"י דלא חששו כלל לזיוף ה"ה דלא חששו לחשש שמא לא עשאו שליח מטעם הנ"ל דבא"י הניחו על דין תורה כאלו הוא מקוים והכתב מוכיח על שליחותו וה"נ בח"ל אם הרשאה בידו

דהוה כמקוים א"כ אין ספק בשליחותו כלל רק בח"ל היכי שאין בידו הרשאה וחכמים עשאו כאלו הבעל מערער לפנינו ואין כאן גט מקויים לפנינו ואיכא לספוקי שמא אינינו שליח ועל זה כ' כי היכי דהימנוהו על בפ"נ הימנוהו נמי אהא כלומר מן התורה הוא כמקוים וממילא הוא שליח ומדרבנן דבעי קיום הרי קיומו עמו שאומר בפ"נ וממילא הוא שליח ומעתה לא הבנתי ק' הב"ש סקמ"ד בבעל עבירה שמקיימו בחותמיו ממילא אין כאן ספק בשליחות וה"ה בהרשאה מוספקת ודברי ב"ש הנ"ל גם דברי משנה למלך פ"ו מגירושי' הלכה ז' צלע"ג ע"כ אם ההרשאה מקויימת היתה בשעת נתינת הגט או שהי' עדים בעיר מצויין לקיים ההרשאה הגט כשר ואין לפסול מטעם הקול ואפי' להיש פוסלים בסימן קמ"א סעי' ל"ג שהוא הרמב"ם שפוסל אלא מטעם נגיעה ומודה הרמב"ם דראוי' לשליחות היכי שמקויים או איכא הרשאה אך אי לא הי' אפשר להתקיים באותו היום א"כ לא הי' הגט ראוי' להנתן ביומו דדיינינן לי' כאלו הבעל מערער לפנינו וכמ"ש לעיל בשם רא"ש שבישו"ש פ"ב דיבמו' והקיום דהשתא אינו מועיל שהגט כבר נקרע א"כ לכאורה פסולה הנתינה דאז וצריך להתישב קצת בדבר אם מועיל קיום ההרשאה כמו קיום הגט עצמו להכשיר למפרע ונ"ל דמועיל נמי דמ"ש:

מתוך הדברים למדנו דנוגע פסול לומר בפ"נ דהרי קיי"ל בכל התורה השונא כשר לעדות דאוריי' כמבואר בש"ע ח"מ רס"י ל"ג ואמאי פסול עדות ה' נשים אלו לעדות בפ"נ דרבנן לולי שהכתב מוכיח ובא"י פסולין לגמרי אעפ"י שהקיום דרבנן אע"כ לאו מטעם שנאה אלא מטעם נגיעה פסולי וכנ"ל והשונא כשר להעיד בדבר שאינו נוגע לשנאתו ועי' נב"י מהדורא תנינא חא"ה סי' קכ"ח שכ' נגיעה אינו פוסל בעדות בפ"נ ומייתי לי' מאשה ועבד עצמם שמביאי' גיטם ואומרי' בפ"נ ומהתימה שהרי בגטין ה' ע"א אמרו שהאשה עצמה שמביאה גיטה אינה אלא משום שלא תחלוק בשליחות א"כ מאי ראי' משם ומ"ש צרתה נוגע בעדות שתרויח עונה שלה עי"ז יש לתמוה א"כ תקשי לי' באמת אמאי נאמנת הא מבואר בא"י דמצי מקלקלא לה אינה נאמנת א"כ ה"נ מקלקלה לה להוציאה מבית בעלה אע"כ אין זה נגיעה כמ"ש רשב"א שכתבתי לעיל דאין ברור לה שהרי אם יוציא זו יקח אחרת תחתי' והוא פשוט:

ודברי תוס' בשם ירושלמי בגטין ט"ו ע"ב ד"ה אני הוא וכו' דסיימו דאין זה נוגע בעדות ממש עכ"ל יתפרש כך דהכא איכא ב' מיני נגיעות א' שהשליח נוגע באומר אני הוא עד שני כדי שלא תהי' שליחותו לבטלה ובאמת לא חשו חכמים גבי בפ"נ לנגיעה זו דאפי' למ"ד בעלמא אין שליח נעשה עד מטעם נגיעה כמ"ש פני יהושע בשם ירושלמי מ"מ הם אמרו בשליח הגט שלא לחוש לזה דא"כ בטלת כל אמירת בפ"נ וע"כ משום

עגונה הקילו לומר בפ"נ והה"נ הי' ראוי' להקל לומר אני עד השני רק מטעם אשר יבואר אי"ה ורשב"א בתשו' סי' קס"א כ' דשליח אשר הוא בא בשכר נמי לא מקרי נוגע מטעם זה דכל מה שנוגע לענין שליחות לא פסלו משום נגיעה ומשום תקנת עגונה דא"כ לא תמצא שליח גט לעולם וגם ההולך בטובת הנאה בלי תשלום ממון נמי נחת רוח לפניו שנעשה רצונו ואיכא נגיעה אלא שחכמי' אוקמוה בהא אדאורי' שהכתב מוכיח ומייתי רשב"א ראי' שם שאפי' ה' נשים האמינו אע"ג דאיכא נגיעה כמו שבארנו לעיל דאם הגט מזוייף באמת יבואו עדים ויזומו את העדים החתומי' ואפ"ה סמכוהו אכתב מוכיח שאינו מזוייף וה"נ דכוותי' ולק"מ קו' גט פשוט סי' ק"כ ססק"ט על מהריב"ל ח"ד סי' כ' יע"ש:

נחזור להנ"ל זהו נגיעה א' שהשליח נחת ינחת בו שנעשה מלאכתו ע"כ יאמר אני עד השני הי' ראוי' לפוסלו אלא שבענין שליחות התירו ושוב איכא נגיעה אחרת שע"י שהוא באמת עד השני ניחא לו לומר בפ"נ כדי שתתקיים עדותו של הראשון ג"כ וגם זה אינו נגיעה באמת מטעם שכ' חי' רשב"א מש"ס דכתו' לחזי' ח"י אחספא וכו' אלא מ"מ הכא פסול משום דתיקון חכמים כן הוא בכל דוכתא או כולי' בתיקון חכמים או כולי' בדין תורה חוץ היכי דמחזי כחוכא וטלולא כמו דמקשה הש"ס השתא אי מסיק איהו וכו' פי' והוה כחוכא אבל הכא גבי אני הוא עד השני אינינו כחוכא משום דאיכא למיתלי בצד נגיעה ולא יהי' כחוכא בעיני הבריות:

הארכתי בזה אע"ג דהוא פשוט כי נראה לפרש בזה כוונת הריב"ש סי' י"ח אשר עמעמו בה הרבה ולפע"ד הכל בנוי על הנ"ל דעיקור דבריו בראשיתו דקיום הרשאה אינו כמו קיום הגט דוקא בי תרי דאתיוהו דלא שכיחא לא גזרו בי' רבנן אבל להבי' עמו הרשאה שכיח וגזרו בי' רבנן קיום א"כ או בתיקון חכמים או בקיום הגט ושלא ליהוי כחוכא דמה לי הך קיום או הך קיום ע"כ כ' דעכ"פ איכא שום הפרש דהרי אי יערער הבעל ויאמר מזוייף איך נסמוך על עדי ההרשאה כי אולי השליח אבד גטו וזייף לו גט אחר והנה הב"ח בתשו' סי' ק"ב הקשה הא לא חיישי' לנפילה וגם בנב"י הנ"ל תמה בזה ולא דמי להדדי כי עוכלי לדנא האי נפילה דהתם רוצה לומר למציאה לא חיישי' שנפל מפלוני ומצא זה אפי' לא יהי' נפילה דיחיד עכ"פ לא חיישי' שמצא זה מה שנפל מאחר אבל הכא חיישי' שע"י שום סבה שנתקלקל גטו ע"י אבידה או שריפה או שום אופן וזייף לו גט אחר ובודאי איכא כמה עקולי ופשורי דשכיחי גבי כל אדם ואמנם נהי קושייתם לק"מ מ"מ לא בנה ריב"ש בנין על חשש הזה דאפי' יהי' נפילה שכיחי מ"מ זיוף לא שכיחי אפי' להנאת רבבות ממון מכ"ש משום האי הנאה פורתא לגמור שליחותו ויתיר

אשת איש לעלמא אך הריב"ש לא אמרו אלא דלא הוי כחוכא אם נאמר או בתקון חכמים או בקיום הגט ולא בקיום הרשאה וכ' דעכ"פ איכא שום נפקותא בהנ"ל וע"ד שכ' תוס' בשם ירושלמי הנ"ל:

שוב כ' ריב"ש דאפי' הרמ"ה שבטור סי' קמ"ב גבי סומא ויעיי' ב"ש ס"ק כ"א שם שהתיר ע"י עדי שליחות פי' ולא חש דאו בקיום או בתיקון חכמים וי"ל הא הרמ"ה החמיר ומשום חצי דבר יהי' אותם העדי' עצמם עדי מסירת הגט ליד האשה א"כ הוה מידי דלא שכיח כמו בי תרי דאתיהו דלא גזרו בי' רבנן אבל להתיר ע"י קיום הרשאה שלא לחוש לרמ"ה משום חצי דבר הוה מידי דשכיחא וגזרו בי' רבנן ובעי' או כולו בקיום או כולו בתקנתא דרבנן והא דלא חש ריב"ש להא דחצי דבר או כמ"ש ב"ש סקכ"א שם או כיון דמן התורה הגט כשר ורק מדרבנן בעי קיום לא הוה חצי דבר ומיושב קו' ד"מ וגם הריב"ש בעצמו סיים בסוף שאינו אלא לחומר' מ"מ לעיקור הדין במקום עיגון לכל הפחות איכא למיסמך על קיום ההרשאה והד"מ קיצר בהעתקת הריב"ש וכמו שכתבתי הוא העיקור לפע"ד:

ומה שרצה מעלתו לפסול הגט עוד עפ"י דעת הראב"ן סי' כ"ז ובמרדכי דב"ב סי' תקכ"ח דבע"א המסייעו אדם משים ע"ר וס"ל למעלתו מכ"ש קול המסייע שהרי אין מגו להכחיש הקול ואלו להכחיש העד מועיל מגו במחילת כבודו לא דמי התם טעמא משום דיותר אדם מעיז לכפור ע"א דיאמרו הבריות מאי אולמא דהאי מהאי משא"כ לכפור הקול היוצא מהרבה ב"א זהו העזה ביותר משא"כ שיטת ראב"ן הוא בדאיכא ע"א הרי הוא מצטרף עם אותו הבעל דבר וה"ל ב' עדים לפוסלו אבל אין לצרפו עם הקול דאין קול מצטרף לעד לפסול אדם מעדות כנלע"ד.

ואעתיק פה קצת מחי' מה שנלע"ד על הראב"ן הנ"ל בכתובות י"ח ע"ב:

העדים שאמרו כ"י הוא זה וכו' נמשך אלעיל מודה ר"י בהאי מגו ובעדים שאמרו וכו' ועיי' לקמן כ"ב ע"ב עביד ש"ס צריכותא משום דליכא דרדא דממונא ורש"י מפרש דהחששא שבתחלה הי' דעתו לומר שדה זו של אביך הי' ותו לא ושוב נמלך ואמר ולקחתי ממנו וזה לשטתו דלא מיירי בהלה תובעו אבל להתוס' בהלה תובעו שדה זו של אבא הי' והוא משיב רק לקחתי ממנו לא שייך חשש חזרה ע"כ פי' בשם ר"ח פי' אחר ע"ש מ"מ פירש"י צ"ע גבי ב' עדים איך נחוש שכל א' מהם כיון לדעתו של חברו לחזור מדבריו ולומר אנוסי' היינו השתא מגו דבי תרי לא אמרי' מכ"ש לכוון ממילא מחשבתם בלתי אם נועדו ועי' גיטין י"ט ע"ב דר"פ הוציא ממון עפ"י אומדנא כזה בשטרי

פרסאה ע"י כותיים ע"ש ועכ"פ הוה רבותא טפי אי הוה תנן ע"א אומר כ"י הוא זה ואנוס הייתי וצ"ע:

ד"ה כתב ידינו הוא זה כ' הראב"ן משנתינו סתמא כחכמים דרבי לקמן כ' ע"ב דכל א' מעיד על כ"י של עצמו ולא על של חברו ע"ש ולכאורה נעלמה כונתו ומצאתי לו בסי' כ"ז שכ' גבי נסכא דר"א דמשו"ה אמרינן נעשה כגזלן אע"ג דאין אדם נעשה רשע וגזלן עפ"י עצמו מ"מ הכא ע"א מסייע לו שחטוף נעשה רשע עפ"י עצמו וסיועת ע"א ואה"נ בפלוני רבעני לרצוני אי ע"א מסייע לו שנעשה לרצונו נעשה רשע ע"ש ומייתי במרדכי ב"ב סי' תקכ"ח ויבואר עוד לקמן אי"ה והשתא לפ"ז אי משנתינו כרבי אתי' דכ"י הוא זה ר"ל כל א' אומר כן שצריך להעיד גם על של חבירו א"כ אנוסי' היינו ג"כ לשון העדים כן הוא כל א' מעיד על אונסו של חברו וא"כ ה"ל לכל אחד עד אחד מסייעו ומשים עצמו רשע וא"כ מ"ט דרבא דפליג ארמי בר חמא אע"כ בעי לאוקמא סתמא כרבנן וכתב ידינו אינו לשון העדים אלא התנא אומר כן אבל כל א' אומר על עצמו כ"י הוא זה ואנוס הייתי ומשו"ה אין אדם מע"ר ובזה י"ל מה שמקשים הא רמי בר חמא טעה בתרתי א' דמשים ע"ר ב' דחוזר ומגיד ורבא לא דחי לו אלא חדא ומ"ט הדר בי' מתרתי ולהנ"ל י"ל לא נעלם מרמי בר חמא דאין אדם מע"ר אך לפום מאי דהוה ס"ל חוזר ומגיד א"כ ע"כ משנתינו במחמת ממון ורישא כרבי כל א' מעיד גם על חברו ומשים ע"ר מיהו ברישא דאיכא מגו מהימן למפסל שטרא ובסיפא דליכא מיגו לא מהימן וכשדחה רבא דה"ל חוזר ומגיד ומתוקם לי' סיפא במחמת נפשו' שוב ממילא נימא דלא מתוקים במחמת ממון בשום אופן משום דסתמא כהלכתא כרבנן ואין א' מעיד על חברו ואין אדם מע"ר וק"ל ובזה יובן לקמן כ"א ע"א מהו דתימא הלכה כרבי וכו' פי' דה"א כס"ד דרמי ב"ח דסתם מתני' כוותי' דרבי קמ"ל ומדברי ראב"ן הנ"ל מוכח דע"א המסייעו עדיף אפי' ממגו דאי בעי שתיק דע"י מגו לא משוו נפשי' רשע וע"י ע"א המסייע משים ע"ר וצ"ע:

והנה הראב"ן סי' כ"ז כתב להוכיח שיטתו דהיכי דע"א מסייעו משים ע"ר מדלא נקטינן בסנהדרין דבר והיפוכו פלוני רבעני ואני רבעתי לפלוני וקמ"ל טובא דאע"ג דאין קישוי אלא לדעת נמצא כשהוא רבע לפלוני גם העד שעמו יודע שהי' לרצונו ואפ"ה אינו משים ע"ר אע"כ בכי האי גוני מע"ר והרשב"א בתשובה סי' אלף רל"ז הנ"ל בנה יסוד על קושי' זו ונראה דלא ניחא לי בתי' ראב"ן דס"ל כיון דאפי' מגו לא מהני להשים ע"ר כ"ש ע"א ע"כ הוליד רשב"א חדשות בשלמא פלוני רבעני לרצוני כשתסיר לרצוני נשאר פלוני רבעני אני רבעתי פלוני אם תסיר אני רבעתי וישאר א"ת פלוני' לרצוני ואין בזה טעם ולא ריח ע"ש ועיין סמ"ע סי' ל"ז סקס"ד ונב"י קמא בחלק א"ע סי' ע"ב שפך סוללה

על רשב"א ולפע"ד המעיי' יראה כי דברי רשב"א נכונים ומה שהקשה על מ"ש רשב"א לדידי אוזפן בריביתא אי מסלקי' לדידי ואמרי' רק אוזיף בריביתא סגי והק' נב"י מי לא בעי מידע אי לישראל אי לגוי נ"ל לומר כיון דעכ"פ ריבית גוי אסור מדרבנן בזמן הש"ס נמצא מיפסל מדרבנן מכאן ולהבא וע"י הכרזה עכ"פ נמצא זה שאמר סתם פלוני אוזיף בריביתא עכ"פ אין כאן דברים בטלים אלא עדות ונזקקים לחקור את מי הלוה לגוי או לישראל ואחר שנחקור הדבר ויבורר של ישראל הלוה נפסל מ"הת בלא הכרזה משא"כ ברבעתי את פלוני לרצוני אם נסתלק תיבת רבעתי וישאר את פלוני לרצוני הוה כמהתל ואין נזקקי' לו כלל ועיי' תומים סי' מ"ו סקמ"ב וק"ל. פ"ב עש"ק ד' תמוז קפ"ל משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נג

שלום וכ"ט להרב הותיק המופלא כבוד מו"ה יעקב בער נ"י אב"ד דק"ק טיסאבוי יע"א:

גי"ה הגיעני ע"ד אשה שעשאה שליח רווק א' להביא לה גיטה מבעלה והמורה יעץ לשליח שיאמר להרב במקום שמקבל הגט יאמר לו שהוא נשוי ואינו פנוי וכשהביא אח"כ לפניו הגט ציוה המסדר ההוא שיעשה שליח אחר בחריקאו ושתקבל האשה הגט מהשליח השני וכן נעשה. וכ' מעלתו שאינו יודע טעמו של הרב ושוב אח"כ נתגלה שהיא הרתה לזנוני' מקודם גירושין והיא והשליח מודי' שממנו נתעברה ורוצה לישא אותה והמה אדוקים זה בזו באיסור נדה וא"א להפרישם דיד או"ה תקופה על עצמם והם בעוזרם ונפשו בשאלתו אם אפשר למצוא היתר שישאו זא"ז ע"כ תוכן שאלתו:

תשובה. עקבת הרב המורה הרעה נודעו לכל מבין כי עצת חטאים הוא זה שהי' יודע מקודם שדעת השליח לישא אותה וחשש שאם ידע הרב המסדר שבמקום הבעל שזה הוא רווק יאסר עליו לישא המגורשת כדרך שאומרי' בשעת מינוי השליח כמבואר ע"כ להשמר מזה א"ל שיאמר שהוא נשוי ושוב טעה וסבור לחלק בין שהוא נותן הגט מידו לידה של אשה שאסור אז לישא אותה ובין שבא לידה ע"י שליח שני שתהי' מותרת לשליח הראשון ובורסקי זה לא ידע דמיגרע גרע דהרי עיקור הטעם שהשליח שאומר בפ"נ לא ישא האשה משום דמחזי כנוגע בעדותו ומבואר בגטין ס"פ האומר דיבורא אמרי מעשה לא עבדי ופי' תוס' שם וביבמות כ"ה ע"ב ד"ה לא חשו וכו' כיון דע"י דיבורא ניסת לשוק הו"ל כמעשה משא"כ אומר לשנים אמרו לסופר כיון שלא נגמר מעשה ע"י אמרי לא תעשה כזאת בישראל והשתא כיון דשליח נחשד אפי' כשנותן גט לידה ממש ונגמר ההיתר על ידו אפ"ה חשדי' לי' ולא ישא אותה כ"ש כשאינו נגמר ע"י אלא ע"י שליח אחר פשיטא דאיכא חשדא כשישא אותה השליח הראשון וכיון דקיי"ל דאפי'

כשהרשאה בידו מ"מ צ"ל בפ"נ ובפ"נ כהריב"ש וכמ"ש רמ"א בהג"ה רס"י קמ"ב א"כ אסור לישא אותה והשתא ומה שליח דעלמא דאפשר שאח"כ הוא דנמלך לישא אותה והשליחות מעיקרא לא הי' ע"ד כן מ"מ לא ישא אותה מפני החשד כ"ש הכא שמחשבתם ניכר מתוך הרב ותחבולתו דמעיקרא ע"ד כן הלך להשתדל הגט כדי לישא אותה א"כ פשיטא דה"ל נוגע ופסול לעדות בפ"נ ובפ"נ:

ותו מטעם אחר לא ישא מדאורייתא דהוא והיא מודים שבא עלי' קודם גירושין וכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל דהוא והיא שוויי' נפשייהו חתיכא דאיסורא בהודאתם בשלמא מטעם רשע לא נפסלי' לשליחות הגט דכיון דליכא עדים רק מפיו ואין אדם משים עצמו רשע לפסול לעדות ואע"ג דלכאורה יש לדין כיון שהיא אומרת שיודעת בנפשה שהוא רשע א"כ לא יאומן אצלה לומר בפ"נ ולא תנשא ע"י גט זה י"ל כיון דמדינא לא בעי בפ"נ רק משום ערעורו של בעל וכיון דלדידן מהימן השליח ואי אתי' בעל ומערער לא משגיחי' בי' א"כ כבר נתקיים תיקון חכמים ושוב אינו מזיק במה שהיא יודעת שהוא רשע אבל משום אסורה לבועל איכא דתרוויי' שוויי' נפשייהו חתיכא דאיסורא להינשא זל"ז:

וא"כ חלילה להיות סרסר לעוברי עבירה ואי משום דעבדי איסורא בהדי הדדי אין אנו אחראין לרמאי' ורשעי' אבל באמת יש תקוה כי רשעי' מלאי' חרטה משא"כ כשישאו זא"ז יהי' כל ימיהם באיסור סוטה ע"כ לא יהי' עסק לו בנישואי' הללו חלילה. פ"ב נגהי ליום ה' ב' אב תקפ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה נד

תיתי שלמא רבא מן שמיא וחיי אריכא ומזוני רויחא ובני ריכא לידיד ה' הרב המאה"ג החרוץ ושנון חרב פיפיות תל תלפיות כש"ת מו"ה יצחק סג"ל הורוויץ בנן של קדושים נ"י:

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו אודות גט שסידרו ג' הדיוטות וכפי אשר נקבו בשמותם וידועי' בשערינו לאינם בקיאי' בטיב גיטין וקידושין והבעל כבר הרחיק נדוד ויש חשש עיגון ויש לספק בשני דברים א' אי בעינן דוקא ב"ד בסידור הגט והני דלית בהו אפי' חד דגמיר וסביר ואפי' בדיני ממונות אין דינו דין ב' דילמא אית בגט שום ריעותא כיון דהמסדרי' לא הי' בקיאים ודקדוקי גט רבי' ועצומים וכמ"ש רמ"א סי' קמ"א בהגה' אלו תוכן דבריו ופאר רמכ"ת הראה ידו הגדולה לשדד עמקים בכל חלקי הסותר ודעתו נוטה להקל במקום עיגון וכן דעתינו נוטה אך לפוטרו בלא כלום לאו אורח ארעא

ע"כ אעבור פרשתא דא בעזה"י ואתניא כיד ה' הטובה עלינו וממנו נשאל להעמידני על האמת ולא נכשל ח"ו בדבר הלכה:

ביבמות ק"ד ע"א מסקינן דחליצה בלילה פסולה וכ' בנימוקי יוסף וז"ל גבי חליצה בלילה אסיקנא דחליצה כתחלת דין היא ותנן דיני ממונות דנין ביום וגומרי' בלילה וחליצה ד"מ היא שגובה כתובתה עכ"ל הנה הוצרך לזה אע"ג דועלתה יבמתו השערה כתי' ושערה משמע סנהדרין ושקיל וטרי ר"פ מצות חליצה מ"ט לא בעי' סמוכין ואפי' בעלי מומין הי' פסולי' ע"ש וי"ל נהי דדיינין בעי' אבל חליצה לא מיקרי דין ולא כתי' בי' משפט ולא יום ולא כל דבר הצריך דיינים צריך להיות ביום ולא כל דבר הנקרא משפט בעי מומחין אלא יום ע"כ הוצרך לומר משום דאית כתובה למישקל ונ"ל אפי' למ"ד כתובה וכל תנאים לאו דאו' ואפי' מזונות וכסות רק עונה וזה דעת רמב"ן מ"מ עונה הוי נמי כדיני ממונות כחבלות ובושת וצערא דגופא ואי לא חלצה כופי' לייבם שלא לבטל עונתה וה"ל כד"מ מן התורה מיהו לזו י"ל דה"ל לכ"ע כגמר דין שע"י חליצה נגמר הדבר לגמרי ולא הוי פליגי אך כיון דאיכא כתובה שע"י חליצה תתחיל לתבוע הכתובה מהיורשים זה הוי תחלת דין ופסול בלילה מ"מ אע"ג דדרבנן נינהו מ"מ כיון שעכ"פ ע"י החליצה יסתעף זה פסול מדאורייתא:

ויש להסביר יותר דהא בלא"ה צריך להבין מה בכך שהיא כדיני ממונות הא בדיני ממונות גופי' אם שניהם רוצים ומקבלי' עליהם כשר אפי' בלילה וג' רועי בקר א"כ אמאי חליצת לילה פסולה אם שניהם רוצים לחלוץ בלילה וצ"ל כיון דכתיב השערה דבעי' סנהדרין שראוי' לדין בכפיי' אותו הדבר ונהי אם הי' חליצה רק איסור והיתר ולא דיני ממונות הי' הסנהדרין ראוין לכוף על החליצה בכל עת כמו על כל מצות שבתורה מ"מ עכשיו דתלי' בי' תחלת דיני ממונות שא"א לדון בכפי' בלילה נהי אם שניהם רוצים יכולים לדון בלילה מ"מ אין דין זה מטעם סנהדרין יושבי שער וחליצה אינה כשרה בפני יושבי שער הראוי' לדון אותו ענין בכפי' ואפי' שניהם רוצים מ"מ החליצה פסולה שלא נעשית בפני יושבי שער שהי' לדון דבר זה בכפי' ע"כ פסול אפי' מדאורייתא בלילה כנלע"ד:

ולפ"ז בגט אע"ג דאיכא כתובה וכל תנאים למשקל מ"מ כיון דלא כתיב השערה ולא בעי' דיינים לגוף הגט א"כ לא מיבעי' כששניהם רוצים דהוי כקבלו עליהם לדון ד"מ בלילה וגט לא בעי דיינים הראוי' לכפי' אלא אפי' גט מעושה כדין דבעי דוקא דיינים ואפי' מומחין וסמוכין הוי בעי' לולי דשליחותי' דקמאי עבדינן כמבואר בגיטין פ"ח ע"ב מ"מ היינו עישוי על הגט אבל אחר שאומר רוצה אני ויהיב גיטא אפי' בינו לבין עצמו

ובלילה הוי גיטא לזה לא צריך ב"ד והרי הוא אומר רוצה אני ומיחשב רצון וקיבל עלי' לדון בלילה מחמת העישוי שכבר נעשה כדינו ביום ע"י ג' הראוים אבל סידור הגט ההוא לא בעי לא ג' ולא יום לכאורה וקצת יש לעיין אם הבעל מגרש לרצונו בעל כרחה דאשה כיון שהיא מפקיעה ממזונותי' ועונתה בעל כרחה אולי צריך לזה ב"ד ויום גם זה לא נ"ל כיון מדין תורה יכול לגרש אשתו בע"כ א"כ מתחלה בשעת חופה וכניסתו לחיובי' הללו אינו אלא עד זמן שירצה לגרשה ולשלחה מעל פני' ואז פסקו חיובי' מה צריך לזה ב"ד ואפשר אחר חרם ר"ג שלא לגרש בע"כ אם אירע מקרה עידי דבר מכוער ומגרשה בע"כ אפשר שלזה צריך ב"ד ויום בנתינת גיטה לידה וכולי האי ואולי:

אמנם בתה"ד סי' רל"ח מייתי בשם א"ז לפסול גט בלילה ושם בלשון תה"ד משמע גזה"כ הוא ובתשו' ר"א מזרחי ח"א סוף סי' פ"ב כ' שראה בפנים באור זרוע הטעם שהיא תחלת דין למיגבי' כתובה והוא ז"ל כ' עכ"פ בגט ע"י שליח דבעי' בפנו"נ דהוי כקיום שטרות ועי"ז גובה כתובה הוי תחלת דין ורדב"ז ח"א סי' פ"ד כ' מנהג מצרים ליתן גט בלילה מ"מ ראוי לחוש לדברי א"ז וכ' מתוס' פ' נגמר הדין (סנהדרין מ"ד ע"א) ד"ה חיישינן וכו' מבואר שמתגרשת בלילה יע"ש וראיתי בס' כנה"ג סי' קל"ו העתיק מרדב"ז דראייתו מתוס' פ"ק דמגילה ודחה הוא ז"ל דתוס' לא קאי אנתינת הגט ליד האשה אלא אציווי הבעל לכתוב ליחוש שמא הבעל שד הוא אבל מנתינה ליד אשה לא מיירי תוס' די"ל בלאה"נ פסול בלילה אלו דבריו ובאמת רדב"ז נזהר מאוד מזה ולא מייתי מתוס' מגילה דקדים אלא מתוס' סנהדרי' דשם כתבו אין אשה מתגרשת בלילה ולשון זה לא יסבול אלא אנתינת גט בידה שהיא מתגרשת בו ולא אציווי הבעל לנותני' וכנה"ג לא העתיק שפיר:

וראיתי בתוס' יבמות ק"א ע"ב ד"ה אי הכי וכו' וי"ל חליצה ומיאון דמי להדדי שתצא ע"י מעשה שלה (ונצ"ל נדפס בטעות ע"י מעשה שלה"ם וט"ס הוא וצ"ל שלה) פי' שבחליצה היא חולצות ובמיאון היא ממאנת משא"כ בגט הוא המגרש. ולכאורה צ"ע למה זה לי כל האורך תיפוק לי' אמאי איצטריך במיאון תלתא כלל להך מ"ד ע"כ כעין דאוריי' דחליצה וא"כ משו"ה פריך ש"ס ממיאון אחליצה ודקארי להתוס' מאי קארו להו אע"כ משמע דפשיטא להתוס' מסברת חוץ דגם גט בעו תלתא והוי ס"ד דהתוס' דמיאון דומי' דגט תיקנו וקשי' להו והעלו בתירוצם דחליצה תקנו. אבל לעולם מוכח דס"ל להתוס' כא"ז דגט בעי ג' ודלא כתוס' דסנהדרין. שבתי וראיתי דז"א אלא הוי ס"ד דתוס' דמיאון שהוא עישוי לבעל שהיא יוצאת ממנו על כרחו שלא ברצונו הוא דומה לעישוי דגט שהיא כופה אותו להוציאה ונהי שסידור גט מעושה לא בעי ג' מ"מ העישוי בעי' ג' ה"נ המיאון

שהוא העישוי בעי ג' כך הוי ס"ד דהתוס' ושוב במסקנא העלו דמ"מ לא דמי לגט מעושה נהי שהיא כופה אותו מ"מ מתגרשת ע"י מעשה דידי' משא"כ מיאון דומה בזה לחליצה דיוצאת ע"י מעשה דילה ולעולם דלא כא"ז. וז"ל חי' ריטב"א רפי"ב דיבמות כיון דחליצה דבר שבערוה ואקיל בה רחמנא טפי מגיטין וממון דבעי' סמוכי' מדאוריתא עכ"ל י"ל גט היינו עישוי על הגט ולא מסירת הגט:

מ"מ לא ראיתי א' אשר נשאו לבו לחלוק על הא"ז וראה בכנה"ג המון נביאים מתנבאים ושום א' לא התיר לעשות מעשה לכתחלה ואפי' במצרים הזהיר רדב"ז להשמר מזה וטעמא בעי והנלע"ד לפי מה שכתבו כל הסידורים שמסדרי הגט שואלים לסופרים ולעדים זה הגט שכתבתם שחתמתם לפו"פ לגרש אשתו פלונית הייתם אצל שורה ראשונה שמעתם שכ' לשמה שמעתם ציווי הבעל לסופר שמעתם ביטול מודעות וכל כיוצא בזה כמבואר וטעמא נ"ל משום שנהגו כל ישראל שלא ליתן גט כ"א בפני ת"ח כמ"ש בס' גט פשוט קודם סדר הגט שלו דלא גרע מהוראת טריפה דמכניפין כל טבחי מתא ועיי' גטין ה' ע"ב בר הדי' בעי לאתויי גיטא אתא לקמי' דר' אחא דהוי ממונה אגיטא פירש"י דקיי"ל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושי' לא יהי' לו עסק עמהן והוו ממנו גברא רבה לאורויי ע"ש מיהו משמע דלא הוו אצל סידורו של גט אלא שהי' ממונה להשיב שואלו דבר ובר הדי' אתא לקמי' דמר ושאיל ושוב שאיל לאחרינא כמבואר שם מ"מ עכשי' נהגו בכל התפוצה להיות מסדר ת"ח ועיי' תשו' מהרי"ו סי' פ"ה ומזה נהגו שהבעל מצוה להסופר ולעדים שיכתבו ויחתמו גט ע"ד החכם המסדר שישר בעיני' נמצא אם נכתב ונחתם נמי כהלכתו ולא ראהו החכם וישר בעיניו לא עשו שליחותן ע"כ צריך המסדר לקבל עדות גמור על כל הנעשה באופן שעל כל הדברים האלה יורה הגט כשר והיא מותרת להנשא אחר צ"א יום כאשר נהגו לומר כן להאשה כפוסקי דין ומורה הלכה שמותרת היא אחר צ"א יום חוץ מלכהן והכל מטעם הנ"ל לפרסם שנתקיים תנאו של בעל במינוי שליחות הסופר והעדים ומשו"ה צריכים המסדרים לקבל עדות ממש כדי שיבורר להם כל הנעשה כדי שיכלו לומר שהגט ישר בעיניהם והשתא אפי' אי נימא דוקא קיום שטרות וגיטין בעי ג' משום שמקיימו להעיד על העדים לפני ב"ד אחר וה"ל עד מפי עד כמ"ש רשב"ם פ' חזקת אבל קבלת עדות של איסור והיתר לא בעי שלשה כי הרוצה לאכול בשר וסומך על ע"א נאמן באיסורי' לא בעי ב"ד של ג' לקבלו ונאמר נהי דדבר שבערוה בעי ב' עדים דילפינן דבר מממון היינו ב' עדים אבל קבלתם סגי שלא בב"ד וא"כ הוי סגי שהמסדר שואל לשני העדים אם נעשה הכל כהוגן ובזה נתקיים תנאו של בעל שהגט הוא כשר בעיני חכם העיר מ"מ כיון דנפקא מיני' לענין ממון שעי"ז תגבה

כתובתה ותנאי' ה"ל העדות הלז ד"מ וצריך מן התורה ג' כשרים ושלא יהי' קרובי' ובגט נשואה צריך שיהי' נמי ביום דוקא כיון שהוא התחלת דיני ממונות שתתחיל לתבוע כתובה אמנם בגט ארוסה נהי דהוי נמי דיני ממונות דבשעת אירוסי' הבעל מתחייב לכשיגיע זמן יב"ח או שלשים יום לחייב עצמו בתנאי כתובה דהיינו לכונסה ועכשיו ע"י גט נפטר מחיוב זה מ"מ נהי דשלשה כשרים בעי' אבל יום לא בעי' דהוי גמר דין דברגע נתינת הגט נפטר מכל הנ"ל וגמר דין שרי אפי' בלילה אלא לא פלוג רבנן כן י"ל והדברים בעצמותם נכונים ואם לזה נתכוון הא"ז צ"ל שאז קבלו העדות ונתנו הגט לידה בלילה אחר שהתפללו ערבית וכיון שקבלת עדות פסול לא נתקיים תנאי הבעל וגם אין תקנה שיטלנו ממנה ויחזור ויתננה לה מחר ע"י שליח משום שכבר עשו עדים שליחותן כנלע"ד וכעין שכ' ב"ש סי' י"ז ס"ק קכ"ד ע"ש:

ועכ"פ אותן ג' די להם כג' דחליצה דמסברו להו ומיסבר ענין חליצה וה"נ כיון דידעי למיקרי כל הכתוב לפניהם בסידורי גיטין הנסדרי' לפניהם בזמן הזה ומהאי טעמא כ' ריב"ש בתשובה סי' רע"א שנשתנה זמן הזה בכך דהשתא הכל מסודר לפני' והוי כיודע ומבין אותו ענין עכ"פ אע"ג דדיני ממונות דנפקא ע"י סידור הגט לא ידעי אין בכך כלום דלכשתגבה כתובה ע"י גט זה תגבה ע"י ב"ד הגון ועכשיו לא בעי' אלא לענין גיטין וזה סגי בדידעי למיקרי בסדר הכתוב לפניהם ודי בכך ואין כאן בית מיחוש מטעם זה:

ונבוא אל השני לחוש בדיעבד מדלא בקיאי דלמא אירע להם דבר א' אשר יגרום פסול בגט הנה הריב"ש סי' רע"א קודם ד"ה ועתה נבוא וכו' כ' וז"ל ואי משום מה שאמרו כל שאינו יודע בטיב וכו' סתם ספרי דדייני מגמר גמירי ואפי' בגיטי' הבאי' ממ"ה שלא הי' בקיאי' קודם שלמדו אמרינן רוב בקיאים הם וכו' עד ומ"ש כל שאינו יודע בטיב גיטין וכו' פירש"י לא יהי' דיין בדבר שמא יתיר אסור ערוה אבל הגט שנכתב כתיקונו למה נפסיד וסתם ספרי דדייני מגמר גמירי ויש להם תיקוני הגט בכל הלכותי' כאשר סדרו להם המחברים ואפי' הדיין אין לו לידע אלא הפסקים וכו' אבל אין צריך לידע כל הוויות וכו' וגם מאי דאמרינן כל שאינו יודע וכו' ר"ל בהלכותיהן המצוין תדיר ולא בדברים הזרים שאינם נמצאים אלא לעתים רחוקים וכו' יע"ש. ולכאורה צ"ע כי דברים אלו סותרים למ"ש הוא ז"ל ואחריו רבו הר"ן שם בתשובה הריב"ש סוף סי' שי"ן וז"ל אבל לדעתי שהביאך לחוש למה שחששת מפני שאפשר שהדיינים מוחזקים שאינם יודעי' בטיב גיטין כמ"ש שלשונם מוכיח עליהם וכגון זה בוודאי יפה חששת וכו' לכמה פסולים שיש לחוש בגט ואני לא אתיר ע"י מעשה ב"ד כזה שהאיך אסמוך על ב"א שאינם יודעי' בטיב גיטין מפני שהם כותבי' שנתברר להם שכל עניני הגירושי' נעשי' כהוגן

להתיר אשה העומדת בחזקת איסור ואנחנו יודעי' ועדים שאינן כדאי שיהי' העניני' הצריכי' לגט מתברר להם עכ"ל הרי שפסל גט מפני שלשון של הרשאה מוכיח שאינם בקיאים בצחות לשון בלי שהי' שם שום פסול ופקפוק (וצ"ל מ"ש רמב"ם בפי' משנה בפ' האומר בגיטין שאין תנאי ב"ד שיהי' בקיאים בכתיבה היינו לאמן ידיהם בצורות האותיות אבל לבחר לשון ערומים ולשון חכמים צריכים שיהי' בקיאים ואי לא חיישי' דלא בקיאי בטיב גיטין ופוסלין הגט) וזה נראה כסתירה לדברי ריב"ש סי' רע"א דהאידנא דאיכא סידור הגט ותיקוני' אכשר דדי טפי מבני מד"ה קודם שלמדו ואיך לא ניחוש לתקנת עגונות ונפסל גיטא ויש לדחוק ולחלק אבל האמת יורה דרכו דלק"מ:

דאה"נ אי הוי אתי גיטא לקמן ע"י שליח הולכה למוסרו להאשה ולא ראינו בו שום ריעותא רק שהמסדרי' לא הי' בקיאים לא ניחוש אך התם עובדא דריב"ש שליח לקבלה הי' נקרע הגט במקום קבלתו ואשה מוחזקת בחזקת א"א לפנינו פה ופה לפנינו השליח הלזה להתירה לעלמא באומרו שקבל גט וקרע וע"י עדות ב"ד שכתבו וחתמו לו שבפניהם קבל גט כדינו ככל הלכותי' ובמה נתיר א"א לעלמא ע"י עדות מכתב כזה אבל אה"נ אי הוי מייתי גט לפנינו שאין בהגט שום פקפוק אעפ"י שהמסדרי' לא הי' בקיאים בכתיבה וכדומה כיון שהסידור לפניהם אין לעגן ולפסול בדיעבד מחששות דברים שאינם שכיחים כמ"ש ריב"ש סי' רע"א הנ"ל כך נראה לכאורה:

ולפ"ז צ"ע דברי הר"א מזרחי בתשובה סי' ל"ה ומייתי לי' בקצרה הרב"י סס"י קמ"א שפסל גט על שלא הי' בקיאים ומייתי ראי' מר"ן הנ"ל ולהנ"ל אין ראי' כי הי' לפני הרא"מ גט כשר וישר ואפ"ה פסלו והרואה בתשו' הר"א מזרחי יראה כי המסדר הגט לאו קטלא קני' באגמא הי' ואפ"ה לא חייש לעיגונא משום פסול בהרשאה והי' אפשר לתרצו ולייישבו וכמ"ש שם בד"מ אות קטן ל"ח ע"ש:

וי"ל כיון שכל סמיכת הריב"ש סי' רע"א דהשתא דהסידורי' לפני המסדר הוי בכלל סתם ספרי דדייני מגמר גמירי והתם בעובדא דהרא"ם שכתבו בשטר הרשאה שהבעל מינה אותו לשליח קבלה ולא הרגישו שאין הבעל יכול למנות שליח קבלה א"כ הרי נכשלו במ"ש בסידורי' שוב אין לסמוך כלל אפי' אאינך שאין הפסול לפנינו ואולם במעשה שבתשו' הרא"ש שבטור קנינא מרבי יונה וכו' התם הי' עיקור שליחות להולכה ולתוספות בעלמא הוסיף למנותו שליח קבלה וכיון דיתרת בעלמא הוא תלינן שהמסדרי' לא עיינו בסידורי' אלא העיקור שליחות הולכה ושליחות לקבלה שהוסיף הבעל לא רמי' עלי' ולא נפיק מכלל סתם ספרא דדייני אבל בעובדא דהר"א מזרחי שאמר שליח שלא הי' לתוספות נמצא הי' רק שליח קבלה ולא עיינו בסידורים יש לחוש לכמה פסולים:

וי"ל בזה ק' רמ"א בד"מ הנ"ל דכיון דלא בשטר שום שליחות הולכה א"כ אפי' יהי' תוס' מ"מ לא הי' להם לעיין אלא בזה ואיך לא עיינו בסידורים וחתמו כנלע"ד ליישב ולקיים דברי חז"ל הר"ן והריב"ש ופרא"מ דלא לסתרו אהדדי וא"כ בנידון דידן דיש גט כשר לפנינו ולא נמצא שום ריעותא נהי אם הי' אפשר להשתדל בקל הי' מצוה להדר אחר גט אחר מהיות טוב. ועוד להלאות אנשים מחבלי כרמים אלו מ"מ כיון דאיכא חשש עיגון כמ"ש פר"מ דעתי העני' מסכמת עם דעתו הרמה להתיר ובפרט שיהי' שמות המגרש והמגורשת והעיר והנהר מבוארים בלי פקפוק כי אלו דברים לא יתבארו בסידורי' כמובן ואחתום בכל חותמי ברכות כנפשו הטהורה ונפש א"נ לת"ח:

ומאחר שזכינו לדין יצא לדין א סידור הגט בעי ג' כשרים ולא קרובים וביום דוקא והני תלתא דבקיאי עכ"פ בסידרי הגטין הנדפסים מהקדמונים ואמנם בגט ארוסין נהי דבעי ג' כשרים וכנ"ל ומ"מ נהי לכתחלה בעי' נמי יום משום לא פלוג מ"מ אי איכא שעת הדחק ונסדר בלילה יש להקל קצת:

ב אי לא בקיאי ממש בטיב גיטין וקידושין ורק דבקיאי בסדור גט כנ"ל ונמצא שום פחיתה והשחתה אפי' רק בהרשאה מכ"ש בגט עצמו אפי' אינו מעכב בעלמא יש לפסול הגט דלא עיינו בסידורים וממילא יש לחוש לכמה פסולים ולא שייך רוב מצויין אצל גט מומחה וסתם דייני דגט מגמר גמירי:

ג אפי' ליכא שום פקפוק מ"מ צריך ברור בשמות האיש והאשה והעיר והנהר דא"א למילף מסידורים:

ד שליח קבלה והגט אינו בידו לתנו לה בתורת הולכה ולא נתנה ע"כ כל שנראה אפי' מלשון אגרותם שהדיינים אינם בקיאים שוב אין לסמוך על עדותם שנמסר ליד השליח כהוגן ושנתיר א"א בלי גט עפ"י שטר שליחות של מאן דהו כיון שאין אנו מוסרין גט לאשה רק נתיר עפ"י סיפורי דבריהם כנלע"ד. פ"ב יום ה' כ"ב מרחשון תקו"ף לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נה

בש"ע א"ע סי' קמ"ב סעי' י"א בהגה' ובעי גבי פקח שני עדים כשרי' שאינן קרובי' ולא פסולים וכ' ב"ש סקי"ט דלעיל סי' קמ"א סעיף ל"ו לא כ' רמ"א כשרים רק שנים ש"מ בדיעבד סגי אפי' אינם כשרים והק' הט"ז על התה"ד ע"ש באורך ולפע"ד הוא דוחק בכוונת רמ"א לעיל סי' קמ"א דאי ס"ד דסגי לי' באשתמודעינהו כמו בחליצה א"כ שנים למה לי בע"א קרוב ואשה סגי אע"כ שנים כשרים קאמר דסתם שנים משמע יותר כשרים ממאי דמשמע לשון עדים דאפשר לומר עדים הראוי' כמ"ש ט"ז וכיון שפסולי'

וקרובי' ראוי' לזה הו"ל עדים אבל מדהקפיד שנים דוקא ש"מ בעי' כשרים בלי ספק ואפי' בדיעבד פסול לדעת רמ"א עפ"י תה"ד ומיהו טעמא בעי ומה"ת ומנ"ל להחמיר:

ועיינתי בשרש ומקור הדין ששרשו מלשון ס' התרומה סי' קכ"א דמייתי לשון ש"ס ספ"ב דגיטין דהוה בעי ר"ש למימר דמשו"ה סומא פסול להביא גט משום דאינו יודע ממי נוטלו ולמי נותנו ודחי ר' יוסף דהא סגי בט"ע דקלא אלא הטעם משום דלא מצי למימר בפני נכתב ובפ"נ ע"ש וע"ז כ' בס' התרומה סי' קכ"א דלכאורה משמע דהשליח צריך שיכיר האשה טרם שנעשה שליח ולא סגי במה שיאמרו לו עדים כשרים בשעת נתינה דהרי למסקנא נמי אי לאו משום דמכירה בט"ע דקלא לא הוה סומא מצי להיות שליח אע"ג דאין מסירת הגט בלא ב' עדים אע"כ מוכח דצריך שיכיר האשה מקודם אמנם נראה דוקא סומא שאינו יכול להכירה במראה כ"א בט"ע של אחרים פסול להיות שליח פן יטעה אבל אדם אחר מותר להביא גט לאשה שאינו מכירה אלא ע"י עדים שיאמרו לו בשעת נתינה היא אשתו של פלוני ותדע דאמרי' פ' כל הגט (גיטין דף כ"ט ע"ב) ההוא גברא דשדר לי' גיטא לדבתהו אמר שליח לא ידענא לה וכו' ע"ש:

והנה מדקיי"ל בחליצה דסגי באשתמודעינהו דאחוהו דמיתנא הוא משו' דהוה רק גילוי מילתא בעלמא. למעיין היטב בלשון הרי"ף פרק החולץ יבין לאישורו דהתם גופא מיירי דלא בשעת מעשה דחליצה באים הקרובי' להעיד דא"כ הו"ל דבר שבערוה אלא שואלי' את הקרובי' מילתא בעלמא זה הוא אחוהי דמיתנא או לא וזה אינינו לא עדות ממון ולא עדות ערוה ואז מהימן לן כבי תרי ושוב כיון שהוחזק לן ע"י קרוב שלא בשעת מעשה שוב עושי' מעשה על ידו וחולצין ונוטה זה למ"ש רמב"ם פרק ט"ז מה' סנהדרין הלכה ו' אמר ע"א כלאי' פירות אלו זונה אשה זו ע"ש וראי' ברורה לדין זה ממס' ר"ה כ"ב ע"ב אפי' אינש דעלמא מהימן ושוב כשמחלל י"ט עפ"י ב' עדים לוקה אעפ"י שנשמע עפ"י שליח א' ויעויי' היטב בריב"ש סי' קפ"ב ע"ש. וה"נ דכוותי' וה"ה בשליחות הגט טרם שיצטרך השליח לתת הגט ליד האשה יכול להאמין לכל מאן דהוא שזו אשה פלונית ואמנם אם לא הכירה קודם מעשה ע"י קרוב ובשעת נתינה לידה רוצה להכירה אז הוה דבר שבערוה ובעי' ב' עדים ומתחלה רצה ס' התרומה להוכיח דאפי' ב' עדים אינם מועילים בשעת מעשה דהרי לסומא בעי' שיכיר האשה בט"ע דקלא ולמה לא יאמין לב' עדי מסירה העומדי' אצל המסירה ויסמוך גם הוא עליהם ורוצה לומר שיכיר את העדים בט"ע דקלא שהם ב' כשרים והם מכירים האשה ובש"ס משמע דצריך הסומא להכיר האשה בעצמה בט"ע ולא יסמוך על העדים אעפ"י שמכיר העדים בט"ע אע"כ הכרה בשעת מעשה ע"י עדים לא מהני אפי' כשרים כיון בשעת מינוי השליחות לא הי' ראוי

להיות שליח וא"כ ה"ה פקח צריך שיכיר האשה קודם מינוי השליחות אבל אח"כ אפילו עדים כשרים לא מהני כך הי' נראה לכאורה ושוב חזר בו ס' התרומה דבפקח מועילים עדי' כשרים בשעת מעשה ומכ"ש שלא בשעת מעשה דאפי' קרוב או פסול מהני ושאני סומא כיון שאינו רואה ואם אין מכיר האשה בט"ע דקלא צריך לסמוך על ב' עדים ואינהו גופייהו אינינו מכיר אלא על ידי ט"ע דקלא דדהו ויסמוך עליהם ובקל יכולים להטעותו משו"ה צריך שיכיר הוא בעצמו האשה בט"ע דקלא אבל פקח סגי בהכרה דשעת מסירה ע"י ב' עדים כשרים אפי' לא הכירה מקודם ומכ"ש אם הכירה מקודם שאז מועיל היכר אפי' קרובים ופסולים זהו תוכן כוונת ס' התרומה וצ"ע דברי תה"ד סי' רל"ח דלע"ד אין חילוק בין גט לחליצה אלא כמ"ש והרמ"א בשני המקומות סי' קמ"א סעי' ל"ו ובסי' קמ"ב לדבר אחד נתכוון אם השליח אינו מכירה עד שעת מסירה אז בעי' ב' עדים כשרים ואל"ה אפי' נשאת תצא אבל שלא בשעת מעשה קודם מינוי שליחות סגי אפי' ע"י קרוב ופסול לכתחילה ודלא כט"ז וב"ש ובין מינוי השליחות ומסירת הגט לידה אם אז נודע ע"י קרוב יש להכשיר בדיעבד או בשעת הדחק כנלע"ד להלכה ולא למעשה עד שיסכים עמי גאון אחד הכ"ד פה ק"ק פ"ב יום ד' וי"ו אלול תקפ"ג לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נו

שאלה דשאילנא קדמיכון מק"ק לבוב בכהן שכ"מ שגירש אשתו שלא תזקק ליבם והמסדר שגה וא"ל שיאמר בשעת מסירת הגט לידה אם מתי יהי' גט ותו לא שום כפילות ולא שום משפטי תנאי והנה ריחם ה' ושלח דברו וירפאהו והנה יש להסתפק אי אשתו מותרת לבעלה כהן או לא והנה הרב המאה"ג השואל חרוץ בעל פיפיות שידד מעמקי הלכות ולא הניח ממש גדול וקטן בכל חלקי הסותר לאסור ולהתיר ומ"מ הואיל השתא דאתאינא לגו לא אמנע אשר ישים ה' בפי לברר בעזה"י הענינים הנופלים בשאלה זו ומה שירוני מן השמים אותו אשמור לדבר והוא ית"ש יצילנו משגיאות:

תחלה נבאר מאין תצמח ספיקא לאסור אשה על בעלה כהן ואח"כ נדבר מזה לדינא בעזה"י בש"ס ופוסקים מבוחר בפשיטות אם מתי כלאח"מ דמי ואין גט אח"מ ולא הוי כתנאי לאחר אלא כקובע זמן אחר מיתה ולא בעי מ"ת כלל וממילא הוי נותן גט אח"מ ואינו גט כלל ומותרת לבעלה כהן אך הא יש פוסקים דלא כרמב"ם וחוששי' לר"י בגט דזמנו של שטר מוכיח עליו וקבע בש"ע בשם י"א ומשו"ה אי מת אותו שכ"מ שאמר אם מתי כיון שיש זמן בגט הו"ל לאותה שיטה כאלו אמר מהיום אם מתי ולא הוי גט אח"מ ולא הוי כקובע זמן אלא כמתנה תנאי אם ימות יהי' גט מהיום ומשו"ה לא היינו מחליטה

שזקוקה ליבם אלא חולצת משום חשש אותן הפוסקים וא"כ השתא נמי דלא מת הו"ל כמתנה תנאי בלי כפילות דהתנאי בטל והמעשה קיים והוי גט ואסורה לבעלה כהן ואכתי לדעת הרי"ף ורמב"ם דס"ל מעכשיו לא בעי מ"ת א"כ מותרת ממ"נ אי אין זמנו מוכיח עליו לא הוי תנאי אלא קביעת זמן אח"מ ומותרת לבעלה כהן ואי זמנו מוכיח והוי כמהיום ומעכשיו לא צריך מ"ת והתנאי קיים וכיון שלא מת לא נתקיים התנאי ומותרת לבעלה אך אם באנו לחוש להפוסקים דלא כהרי"ף והרמב"ם ובעי מ"ת גם במעכשיו ונאמר נמי דזמנו שש"מ והוי כמעכשיו ולא כקובע זמן ובעי מ"ת וזה לא כפל תנאו א"כ התנאי בטל ומעשה הגירושי' קיים תהי' אסורה לבעלה כהן:

ולכאורה יש עוד מקום ספק דאפי' נימא זמנו שש"מ והוי כהיום אם מתי ונימא נמי מעכשיו צריך מ"ת ואי לא כפל התנאי בטל והמעשה קיים הנה רוב הפוסקים פסקו במה היא באותן הימים שהיא מגורשת ואינה מגורשת וכפי' התוס' דמספקי' אי כוונתו שיחול מיד בשעתו או מעת שהוא בעולם ולאפוקי מרמב"ם שכ' שמגורשת לגמרי וא"כ באותו צד דאמרי' דפירוש כוונתו מעת שהוא בעולם הדר ה"ל כקובע זמן ואינו בגדר תנאי ולא בעי כפילות ורק אי אמרי' שחל מיד אז הי' צריך כפילות והתנאי בטל והמעשה קיים וכ"כ להדי' הרא"ש בתשובה כלל מ"ו סי' א' בגט שכ' בתורף מעכשיו אם מתי מחולי זה אין לפסול משום דכ' התנאי בתוך התורף חדא כיון שאנו מפרשי' מעכשיו מעת שהוא בעולם אין כאן תנאי אלא קביעת זמן ועוד כיון דלא כפל לא הוי תנאי הרא"ש לטעמי' ס"ל מעכשיו בעי מ"ת ע"ש עכ"פ מבואר מדבריו כשאנו מפרשי' מעת שהוא בעולם הוי קביעת זמן ולא תנאה והוא פשוט מאוד ולא הי' צריך לראי' כי למה יגרע ולא יחשב כקובע זמן מה לי אם קובע זמן אחר למ"ד יום ואחר שימות וכדומה או שקובע זמן שעה א' קודם מותו ומ"ש בלשון פסקי הרא"ש פ' מי שאחזו סי' ד' וז"ל והכי קאמר מהיום יחול תנאי זה אם ימות שיחול הגט שעה א' קודם מותו עכ"ל האי לשון תנאי דנקט הרא"ש לאו בדוקא נקט אלא בדיני תנאי נקיט ואתא וכן מאי דאמרי' מעכשיו ולאחר מותו הוי ספק תנאה ספק חזרה אין הכונה תנאי ממש כי אם הוא תנאי ולא חזרה הרי הוקבע זמנו מעת שהוא בעולם ולא קרי לי' תנאי אלא לאפוקי חזרה וכלומר דהאי לאח"מ הוא סיום דבריו דמעכשיו ולא חזרה אבל לעולם לא בעי דיני תנאי כיון שאינינו אלא קביעת זמן נמצא בנידון שלפנינו דע"י זמנו ש"ש נעשה כאומר מהיום א"כ תלי' אי במהיום כונתו מעת שהוא בעולם הו"ל קביעת זמן בעלמא ולא תנאי ומותרת לכהן ואי מהיום ממש קאמר א"כ התנאי בטל והמעשה קיים למ"ד מעכשיו בעי מ"ת:

אלא דיש לי עיון בדבר זה דהנה פשוט בפי כל הפוסקים דלאו דוקא במהיום אמרי' מעת שהוא בעולם אלא גם במעכשיו הדין ולכאורה צ"ע הלא כ' תוס' במהיום הוי כאילו אמר מחיים והיינו דבלשונם הי' קריאת ה"הי והחי"ת קרובי' במבטא והוי היום כמו מחיים אבל במעכשיו מאי איכא למימר וראיתי בלשון הר"ן שכ' מהיום הוי כמו מזמן כי מצינו בלשון הקרא יום לשון זמן והיינו מעת אחרון שהוא בעולם ע"ש וא"כ יש להבין מזה דחז"ל שהי' בקיאי' בלשון מעכשיו שהוא לשון פרסי וכונתו זמן וזה הי' פשוט לבעלי תוס' אך מהיום הוי קשי' להו ע"כ נדחקו תוס' שרצונו מחיים וע"ז חידש הר"ן דלא צריך לזה דגם בלה"ק היום מצינו בקרא שהוא לשון זמן וא"ש:

וא"כ תינח מהיום ומעכשיו אבל זמנו ש"ש שכ' ביום פלוני ופלוני ונאמר שזה יוכיח שכונתו שיתחיל השטר או הגט מהיום ההוא איך אפשר לפרש זה מעת שהוא בעולם ומכ"ש בתר דאתקין רב למיכתב מיומא דנן ועמ"ש ב"י בשם בעל העיטור א"כ איך אפשר לפרש מעת שהוא בעולם ויש לעיין קצת אמאי נדחקו תוס' בטעם דאר"י מגורשת ואינה מגורשת דמסופק בכוונת השכ"מ ונימא ר"י נמי מודה דודאי מהיום כונתו לאחר הגט עד מעת שהוא בעולם אך ר"י לטעמי' דס"ל זמנו ששמ"ע ונהי בעלמא ס"ל לר"י אפי' בעל פה לא אמרי' הדר בי' מהוכחת זמנו ש"ש מ"מ הכא בשכ"מ מספקא לי' אי זמנו ש"ש עיקור וא"א לפרש מעת שהוא בעולם והאי דאמר מהיום ממש קאמר ומגורשת מאותו היום או דלמא כיון דאומדנא דשכ"מ רוצה לאחר הזמן כל מה דאפשר אמרי' הדר בי' ומהיום היינו מחיים ואינה מגורשת עד שעה אחרונה ומשו"ה מגורשת ואינה מגורשת ואיך נעלם זה מרבותינו הראשונים ודוחק לומר משום הך לישנא דר"ה מספקא לי' אי אמרה ר"י בע"פ ולא פשטי' מדאמר מגורשת ואינה מגורשת ע"כ הוצרכה לכנס בדחוקי':

עוד ובלאה"נ צל"ע וחקירה איך נאמר בגט דזמנו מוכיח עליו בשלומא בשטר י"ל אפי' אי אירע שיגיע שטר לידו ביום אחר שלא ביום הכתוב בשטר מ"מ זמנו מוכיח שמאותו היום התחיל הקנין כבר ועדיו בחותמיו זכין לו מיום הכתוב בו או בשטרי אקניתא דזולת זה אין כותבי' שטר לזה שלא בפני זה כמבואר ונימא שפיר שהזמן מוכיח שרצונו שהתחיל קנינו מיום שכ' בו ודברי ש"ס דב"ב בהקנאה מהו פירשתי שם אבל בגטין שבשום אופן אין הגירושין חלי' אלא מיום שיגיע לידה ואיכא כולהי גטין הבאי' ממד"ה או שארי סבות שאינם ניתנים ביום הכתיבה ונהי לענין יחפה ופירי לא איכפת משום דקלא אית להו שאינם ניתנים ביומא ואין הגט חל אלא מיום הנתינה אבל עכ"פ איה הוכחת זמנו של זה וצל"ע ונ"ל אה"נ אין הזמן בגט מוכיח שיתחיל בזמן הזה ממש כי

א"א שיחול אלא משעת מסירה לידה ואילך אבל עכ"פ בכתיבת הזמן מוכיח לנו שרוצה להקדים ולא לאחר ובזמן היותר מוקדם שיחול רצונו שיהי' חל והואיל וא"א לפרש בו זמן הנתינה לידה ושיגיע בה השליח ע"כ מזכיר זמן הכתיבה ועכ"פ יחול מיד בשעת הנתינה ולכן רבותינו התירוה לינשא ואמנם בגט שכ"מ דא"א לומר שכונתו שיחול מיד ברגע המסירה לידה אדרבא כונתו לאחר הגט כל מה דאפשר אמרי' דזמן מוכיח שרוצה להקדים עכ"פ שעה קודם מותו ושלא יהי' גט אח"מ וכ"ז דוחק ומי שדעתו רחבה יותר מדעתינו יראה ליישב בטוב ומצאתי בשו"ת ב"י הלכו' גירושי' סי' ח' במעכשיו שכ' בשטר השליחות שמשמעו מעת כתיבת הגט איך תחזור מגורשת למפרע קודם שהגיע גט לידה ואיה ס' כריתות ומה שיש לנו לספק בזה וכו' כיון שלא חל בעת שרצה לחול לא יחול אח"כ או דלמא מפני שהרחיב הזמן לא הפסיד דעתו של בעל זה שאם אפשר שיחול למפרע יחול ואם לאו יחול באיזה זמן שיהי' אפשר לחול והנ"ל בזה שגטו גט וחל משעה שניתן לידה עכ"ל והיינו קרוב למ"ש ומהתימא שלא הוכיח כן מזמנו של גט מוכיח עליו ולפ"ז בשטרות נמי מיירי בלא אקניתא וכפשטא דש"ס ב"ב שם דבעי רבא בהקנאה מהו משמע פלוגתיהו בלא הקנאה ואין צריכי' שמוסרו מיד ליד הזוכה:

ונבוא לנידון שלפנינו הנה פשוט לשיטת הרמב"ם וסיעתו דס"ל מעכשיו לא בעי מ"ת וס"ל נמי דאח"מ או אם מתי קביעת זמן הוא ולא תנאי וה"ה מעת שהוא בעולם וא"כ שמואל דאתקין בגיטא דשכ"מ ע"כ בלא מעכשיו הי' דאי מעכשיו ממ"נ אי פירושו מיד ולאלתר לא בעי כפילות ואי פירושו מעת שהוא בעולם הו"ל קביעות זמן וע"כ כ' רמב"ם שמואל מיירי בלא מעכשיו ולא רצה לתקן כן משום דלא תטרף דעת השכ"מ וע"כ תיקן כפילות ומשו"ה הקשה ה"ה כיון דשמואל בלא מהיום מיירי (ולא ס"ל זמנו שש"מ לרמב"ם דלית הלכתא כר"י בגטין) א"כ אם מתי לאח"מ משמע ותי' ה"ה דהכפילות מוציאו מחשש דלאח"מ והלח"מ הקשה מס"פ מי שאחזו מאם תצא חמה מנרתיקה ומה שהעלה לח"מ דבאם מתי אמרינן גט ומיתה באים כא' צל"ע לדינא דאם הי' הדין זה אמת מ"ט אמרו כאומר מעת שאני בעולם שהוא השעה הסמוכה למיתה ואז חיישינן בכל רגע שמא היא השעה הסמוכה למיתה ויש כאן כמה עקולי ופשורי' ולמה לא נימא דעת השכ"מ עד מיתה ממש וגט ומיתה באים כא' אע"כ אין גירושי' מועילים באותה שעה אפי' נימא קנין בעלמא חל באותה שעה מן התורה עיי' ב"ב קל"ז מ"מ בגט דבעי כריתות ואין זה כריתות דליכא שום רגע שהוא כורתה מבעלה דברגע מיתה היא נתאלמנה בלא"ה וגיטא מאי אהני לה וכעין דאמרינן ר"פ המגרש קידושי ראובן לא אהני מידי ומשו"ה לא הוה קידושי' ה"נ גירושי' דלא אהני מידי לאו כריתות נינהו והנה פרק

המגרש גבי ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי וחיי פלוני ה"ז כריתות כל ימי חייכי אין זה כריתות כ' רשב"א בחי' לכאורה כל ימי חיי הבעל נמי אינו כריתות קמ"ל ש"ס כיון דמעכשיו היא מגורשת הוה כריתות ודבריו צריכי ביאור לכאורה ויובן עפ"י מ"ש שם הר"ן בשם ה"ג בכל ימי חיי פלוני וניסת לאלתר והי' לה בנים ושוב מת המגרש בחיי פלוני והיא שתתה יין נעקר הגט למפרע והבנים ממזרים ואסורה לבעלה השני הזה אף על גב דכבר מת הראשון מ"מ בא עלי' זה באיסור ואסורה לבועל ע"ש היות כן אשה זו שאמר לה ע"מ שלא תשתה יין כל ימי חיי עצמו של בעל וניסת מיד והי' לה בנים ומת הבעל נתברר עתה למפרע שכל הבעילות הי' בהיתר והבנים כשרים ומותרת לבעלה מכאן ואילך נמי משא"כ באומר כל ימי חייכי של אשה אע"ג שמותרת להנשא מיד מ"מ אפי' אחר מות הבעל המגרש עדיין כל בעילות הראשונות והבנים בספק א"א וכן בעילות האחרונות כולן בספק איסור סוטה ולא יתברר כל ימי חיי' עד שתמות היא ולא שתתה יין א"כ אין זה כריתות זה נלע"ד כוונת הרשב"א הנ"ל וא"כ מינה ה"נ כשאומר מעת שהוא בעולם איכא שעה א' שאם תיבעל בו לאחר ושוב ימות הבעל נמצא היתה בעילות היתר והוה כריתות משא"כ אם נימא גט ומיתה באים כאחד אין זה כריתות ולא אהני מידי לכן לפע"ד אין לסמוך בזה אהלח"מ:

ואמנם דברי ה"ה בזה נכונים דהכפל מוציאו מחשש אח"מ וביאר דבריו עפ"י מ"ש הר"ן דמצינו אם בתורה שהוא אחר דכתי' ואם יהי' היובל לבני ישראל ע"ש ואמנם היות כי לכאורה לא שייך לשון אם בדבר שבודאי יבוא ע"כ אחז"ל שמכאן רמז שיתבטל היובל אם אין כל יושבי' עליה ע"כ שייך לשון ספק אם יהי' היובל אבל עכ"פ פירושו אחר שיהי' היובל אם יהי' אך כ"ז אם לא כפלי' הו"ל רק קביעת זמן אך אם אמר נמי אם לא מתי לא יהי' גט הך אם לא א"א לפרש בלשון קביעת זמן כי אין קביעת זמן נופל על השלילות אם לא יהי' כך וע"כ אם לא בלשון תנאי אמרה א"כ ה"ה גם ההן אם מתי נמי בלשון תנאי ולא קביעות זמן נמצינו למידין כל שאמר רק ההן אם מתי הו"ל קביעת זמן וכל שכפלו הו"ל תנאי והנה אם כל לשון תנאי הוא מעכשיו או אח"ז השריש הר"ן בשבועות פ"ג ד' רצ"ח ע"א לחלק בין גט שדעתו לאחר כל מה שאפשר ובין תנאים אחרים בין מה שיש לו משך זמן או אין לו ע"ש ויען דבריו תמוהי' מש"ס נדרים ט"ו ע"א ונתעוררתי על קו' זו מאז ממו"ח הגאון דק"ק פוזנא נ"י וגם מרב חרוץ מהו' אהרן פולדא מפפ"ד נ"י והעתקתי הנה דיבור א' מחי' למס' נדרים ט"ו ע"א וז"ל שם שאת נהנית לי עד החג וכו' עיין לקמן ע"ט ע"ב ר"ן ד"ה אילימא וכו' ואיכא למידק וכו' ע"ש ובפ"ב דשבועות ביאר יותר לחלק היכא דאיכא משך זמן מפרשי' אם ארחץ אז משם ואילך

יאסרו פירות משא"כ בשני כיכרים אם אוכל זה ע"ש וא"כ צ"ע הא הכא בסיפא יש משך זמן ויש לפרש אם תלכי אז תיאסר הנאה משם ואילך עד החג ולא מקודם ונ"ל בשלומא לקמן שפיר פריך דיש לפרש כוונת הנודרת מרחיצה ואילך ולא מיד כי היכא שלא יהי' עינוי נפש ולא יפר לה בעלה כי מסתמא בשעת נדרה רוצה היא בקיום ולא בהפרה משא"כ שהבעל מדיר אשתו הסברא בהיפוך דהרי כונתו להחמיר עליה באיסור שלא תלך א"כ כל מה שאפשר להעמיס עליה חומר איסור יותר עדיף טפי וכוונתו מעכשיו כי היכא שאם תעבור תיאסר למפרע באיסור דאוריי' ובזה א"ש דהוי סיפא דמתני' דומי' דרישא אם תלכי עד החג והתם ע"כ תיאסור למפרע מה שנהני' עד הפסח וה"נ בסיפא וע"כ מטעם הנ"ל עכ"ל שם בחידושי:

ואחר שהנחנו דהכפל מורה לן שהוא תנאי ולא קביעות זמן א"כ ע"פ הר"ן הנ"ל י"ל נהי שאין כונתו מעכשיו ממש דבכל גט דעתו לאחר מכ"ש גט שכ"מ אבל עכ"פ א"א לומר אח"מ שאין לו משך זמן דהרי אין גט אח"מ וע"כ מעת שהוא בעולם קאמר ודברי ה"ה נכונים מסברא ולענין קו' הלח"מ מאם תצא חמה מנרתיקה התם לא שייך לשון אם וספק כלל דהא ע"כ תצא חמה מנרתיקה ולא דמי לאם יהי' היובל ולא לאם מתי שאפשר שלא ימות מחולי או שלא ימות בחיי האשה ושייך לשון תנאי ע"כ אם כפל מורה לשון תנאי וכנ"ל אבל אם תצא חמה אפי' כפל מה יועיל לישנא איתקל לי' ולא שייך כאן תנאי וספק וקרוב לשמוע דשמואל ס"ל דהכפל הוי כמעכשיו מיד ולאלתר משו"ה לא דקדק במ"ת בהן קודם ללאו ורבא ס"ל דהוי כמעת שהוא בעולם ומ"מ קביעת זמן ממש לא הוי אלא תנאי:

ועפי"ז יתישבו דברי הירושלמי דמייתי רשב"א ור"ן שנראים מתנגדים לשיטה זו דקאמר והן אם לא כלאח"ז הוא (ופני משה הי' לו גירסא אחרת ופי' פי' זר במח"כ) ומשני שהי' מוחזקת בידם וכונת הירושלמי עפ"י הנ"ל הוא דסתם אם הוא אחר וכמו קביעת זמן וכבר הניח הירושלמי דלאחר שירדו גשמים קביעת זמן הוא ולא תנאי וירושלמי לא ס"ל חילוק בין דבר שבידו לעשות או אין בידו וס"ל אם יעברו הוי כמו אחר שירדו גשמי' והוי קובע זמן אחר שיעברו וא"כ למה צריך ת"כ ומשני התם מוחזקי' הי' בנחלתם ואין הכוונה שכבר הי' שלהם דלאו הכי הוא ועיין מה שהשיב הרמב"ן על פירש"י בפסוק ואתנו נחלתינו מעבר לירדן ומה שהמליץ המזרחי בעד רש"י ומ"ש עוד שם רש"י ורמב"ן וא"ע ולכ"ע לא ניתן להם עבר הירדן כלל אלא שהורשו לבנות גדרות צאן ואם לא יעברו יוציאום משם על כרחם ואם יעברו יניחום שם והיינו דקאמר הי' מוחזקת בידם פי' שהי' מניחים שם טפם ומקניהם וא"כ מ"ש אם יעברו ונתתם א"א לפרש נתינה ממש שהרי

כבר היו בתוך הנחלה ואלא ונתתם כמו ושבקתון הניחו אותם בעבר הירדן וא"כ לא שייך לפרש בלשון קביעת זמן אחר שיעברו יניחום שם וקודם שיעברו יוציאם משם דז"א שהרי הי' מוחזקי' בה פי' שהרי הניחום שם ברשות בשלומא אי לא הי' טפם ומקניהם שם והארץ היתה שממה עד אחר אשר יעברו הי' שייך לומר ולפרש אם יעברו אחר שיעברו תתנו להם וה"ל קביעת זמן ולא בעי כפל אבל אחר שהי' מוחזקי לא מוחזקי' ממש בקנין דא"כ פשיטא דלא בעי כפילות אלא ר"ל שהי' דרים בה ברשות ישראל עד שעת חלוקה ואם יעברו יניחום שם ויקנו הנחלה מן אז והלאה לא למפרע כלל וא"כ א"א לפרש אחר שיעברו תניחום שם שהרי כבר הניחום שם וע"כ לשון ספק ותנאי הוא אם יעברו אז תניחום שם ויהי' נחלתם מאז והלאה וא"כ ממילא בעי כפילות זהו פי' הירושלמי באמת לפע"ד ולק"מ אשיטת הרי"ף ורמב"ם וסיעתם:

ובזה הבנתי בש"ס גיטין ע"ב ע"ב אילימא דא"ל מהיום ורבנן צריכא למימר והקשה רשב"א סוף פרקין דהול"ל אימא סיפא לאח"מ אין זה גט ואי רבנן והיום מ"ט אין זה גט בשלומא למסקנא כר"י זמנו ש"ש אינו מועיל כשאומר להדי' לאחר וכשיטת רש"י סוף פרקין לכשתצא חמה ע"ש אבל אי במהיום ורבנן קשי' ע"ש ברשב"א ולהנ"ל י"ל אה"נ הומ"ל הכי אבל עדיין י"ל דלמא רבנן ובשכפל לתנאי לא בעי מעכשיו מטעם שפירשתי אבל בסיפא שאומר בהדי' לאח"מ לזה לא מהני כפילו' ולעולם רבנן ולא כר"י משו"ה פריך צריכא למימר דהיינו דמשנה שלימה היא ומאותה משנה בעצמה מוכח נמי אם תרי לשונות משמע וממילא מובן דע"י הכפילות מפרשי' בלשון תנאי ולא בלשון קביעת זמן אח"מ וכמ"ש ה"ה וקשה צריכא למימר ואע"כ רבא כר"י:

ומה שהקשה מ"ל אהרמב"ם אי מעכשיו לא בעי מ"ת מכ"ש מעשה שכבר עבר וא"כ מ"ט בעי כפילות בסוטה כבר אמרתי מאז בשנים קדמונים דאה"נ בסוטה לא בעי מ"ת מטעם הנ"ל וש"ס דקידושין לר"מ אזיל דס"ל בסוטה י"ח ע"ב דמתנה על להבא ג"כ ומשו"ה פריך ש"ס מסוטה ודברי מ"ל תמוהי' בעיני ולכאורה מיושב בזה קו' טו"ז בהקדמתו לש"ע יו"ד אתקנתא דשכ"מ אם לא מתי וכו' הא מה שאנו רוצים חשוב הן י"ל שתוס' בקידושין חדשו דין זה מהכרח קושי' מהנקי וחנקי אבל אי לא ס"ל כר"מ ליכא בסוטה מ"ת ואין הכרח לס' זו דמה שאנו רוצים חשוב הן וכן יש ליישב קו' שעה"מ הא רבי בעי ת"כ ואיך יליף מסוטה דפותחין בד"נ בזכות תחלה פאד"מ דלמא שאני התם משום דצריך לפתוח בהן ומה שאנו רוצים חשוב הן ולהנ"ל ניחא:

אך הרמב"ם פסק כר"מ פ"ד מסוטה ה' י"ז ואפ"ה פסק פותחין בזכות תחלה ופסק נמי תקנתא דשכ"מ ע"כ נ"ל דקו' ט"ז ושעה"מ בלאה"נ לק"מ דהר"ן נזהר מזה וכ' אתקין

שמואל בגיטא דשכ"מ וכו' לא מקדים אינש פורעניתי' לנפשי' כלומר שאל"כ הי' אומר בתחלה אם מתי יהי' גט שהרי הוא לגרש מתכוון עכ"ל רצונו להזהר מקו' הנ"ל דמה שאנו רוצים חשוב הן וע"ז מתרץ אע"ג שאנו רוצים שיחי' עכ"פ השתא אנו עסוקי' בגירושין ולגרש הוא מתכון ואם לא ימות אין אנו צריכים לשום דבר וכל עסקינו באם תצטרך להתגרש ע"כ ענין הגירושין הוא ההן וצ"ל דלא דמי לסוטה דיש מעשה בשני הצדדים דאם לא שטית ונקתה ונזרעה זרע ואם שטית וצבתה בטנה ואה"נ אי לא הוי פעולת ההשקאה אלא לצבות בטן ואם לא שטית לא הנקי ולא חנקי היינו אומרים מה שאנו רוצים חשוב הן כי אין לנו עסק בואם לא שטית דהרי להצבות בטן הוא מתכוין אבל באמת איכא פעולה בשני הצדדים אם לא שטית נקתה ונזרעה זרע ואם שטית וכו' ע"כ מה שאנו רוצים חשוב הן וס' זו ברורה לפע"ד ומיושב קו' טו"ז אלא דיש לפקפק לכאורה מה שייך מה שאנו רוצים על מה שכבר עבר אם שטית מה שהי' כבר הי' ויותר ראוי לומר גבי אם לא מתי שאנו רוצים שלא ימות אלא שכבר כתבתי התם אנו רוצים בקיום הגט של גירושין מתכוון אבל עכ"פ בסוטה איך שייך מה שאנו רוצים במה שכבר עבר ויראה דמזה הוכיח רבי פאד"מ דמצוה לפתוח בזכות תחלה בד"נ אע"ג שגם בד"נ כבר עבר המעשה ומ"מ מצוה לפתוח בזכות תחלה וכיון שמצוה לפתוח בזכות ע"כ זה אנו חפצים ומקרי הן ומיושב קו' שעה"מ הנ"ל על רבי פאד"מ וק"ל:

אלא לפמש"כ לעיל דהרמב"ם פסק כר"מ דמתנה גם על להבא אם תזנה עוד להבא ובזה בודאי אנו רוצים שלא תזנה עוד וא"כ מנ"ל לרמב"ם דפותחין בזכות תחלה ע"כ נלע"ד הא דבעי בסוטה כפילות היינו משום דהוא איסורא דאית בי' ממונא כמבואר ס"פ שבועת העדות והיינו כתובה דאלו שארי חיובי' הרי בלא השקאה נמי יכול לגרשה ולפטור מכל החיובים ועיין תוס' סוטה ר"פ מי שקינא וכו' ועוד שם ג' ע"ב ד"ה מ"ט וכו' יע"ש וליכא ממונא אלא כתובה והיינו למ"ד כתובה דאורייתא דהכי ס"ל לר"מ אבל רמב"ם פסק כתובה לאו דאוריי' פ"י מה' אישות ה"ז ממילא לא בעי כפילות בסוטה ולא מוכח סברא דחשוב הן מה שאנו רוצים וא"ש הכל וק"ל:

נחזור להנ"ל דעכ"פ אין שום קושי' על שיטת הסוברים דמעכשיו לא בעי דיני תנאי אך מנ"ל להמציא סברא זו כ' הר"ן דהרמב"ם וסיעתו ס"ל הלכה כר"מ בכפילות וא"נ אין הלכה כר"מ מ"מ רבנן מודים בתנאי קודם למעשה וא"כ מ"ט נאיד ר' אשי בגיטין ע"ה ע"ב משינוי' דכולהו אמוראי ואוקמא ברייתא כרבי הלא אינהו אמוראי מוקי לה נמי כהלכתא אע"כ ר' אשי עדיפא מינייהו דקאמר כאומר מעכשיו דמי ולא בעי מ"ת והתנאי קיים והגט כשר ועוד נ"ל להוסיף תבלין במ"ש רמב"ם ריש פ"ו מאישות דכל

תנאי בעי ד' דברים ולא קחשיב תנאי ומעשה בדבר אחד וכ' ה"ה דס"ל ר' אשי פליג אר' אדא ולכאורה צ"ע נהי דפליג באוקימתא מ"מ בדינא לא פליג כמו שהקשה הלח"מ וי"ל הרמב"ם ס"ל בודאי בלא אמר מעכשיו והתנאי סותר המעשה ממש א"כ היינו בכלל תנאי שאי אפשר דבמתני' דב"מ וכבר חשיב לי' רמב"ם במ"ת שלו ורק ר' אדא אמר אפי' באומר מעכשיו ואין התנאי סותר המעשה מ"מ התנאי בטל משום דלא דמי לב"ג וב"ר שהי' התנאי בדבר א' ומעשה בדבר א' וכיון דקיי"ל כר' אשי במעכשיו לא בעי מ"ת א"כ לא משכחת הא דר' אדא דממ"נ אי לא אמר מעכשיו הרי הוי בכלל תנאי שא"א לקיימו ואי אמר מעכשיו הרי לא בעי דומי' דב"ג וב"ר וא"ש:

אמנם אינך פוסקי' ס"ל לית הלכתא כר"מ במ"ת ולא רבנן מודים לו במעשה קודם וכל האוקימתות לבר מהלכתא ומשו"ה חדית לן ר' אשי ע"מ כאומר מעכשיו וכהלכתא אבל לעולם למאן דבעי מ"ת אין חילוק בין מעכשיו ולאח"ז ומשום חומרא דגיטין חייש שמואל לדר"מ ואתקין בגיטא דשכ"מ ומיירי נמי במעכשיו ואפ"ה בעי מ"ת משום חומרא דגיטין לחוש לדר"מ ואפי' במעכשיו והר"ן מייתי ראי' לשיטה זו מר' יוחנן דס"ל ע"מ כאומר מעכשיו ואפ"ה בחלוץ ע"מ שתתני לי מאתים זוז אין תנאי בחליצה משום דלא דמי לב"ג וב"ר שיכול לעשות ע"י שליח ולא זכיתי להבין שהרי הר"ן בעצמו כ' דברי הראב"ד דמשו"ה מועיל מעכשיו כיון שאין התנאי בא לבטל המעשה ממילא לא בעי חיזוק ע"ש ואמנם אפשר לעשות ע"י שליח טעמו מבואר בתוס' כתובות ע"ד ע"א דכל מעשה דלא אלים לסבול שליחות לא אלים נמי לסבול תנאי וע"כ התנאי בטל והמעשה קיים וא"כ מה יועיל לזה מעכשיו הלא אי נמי יאמר מעכשיו לא יסבול שליחות ולא יסבול תנאי ולא זכיתי להבין דברי הר"ן בזה ומה שיש לעיין בזה דאנן ילפי' מב"ג וב"ר דבעינן דומי' דהתם שנתקיים ע"י שליח דהיינו יב"נ א"כ למה לי כלל מ"ת הא כ' הר"ן לעיל וא"ת והא תנן בפירקין כתבו ותנו גט לאשתי אם לא באתי מכאן ועד יב"ח והא הכא דמעשה קודם לתנאי ואפ"ה תנאי קיים י"ל דמתני בהדי' שליח שאני דכל תנאי מהני בי' לפי שאינו נעשה שלוחו אלא במה שנראה מתוך גילוי דבריו עכ"ל וא"כ ממ"נ אי יהושוע שליח הוי לא בעי כלל מ"ת ואי לא הוי שליח א"כ מנלן דבעינן מעשה שאפשר לקיים ע"י שליח וי"ל לפע"ד דודאי שליח לגיטין וקידושין וכדומה דאי אין נעשה שלוחו כמותו אין בגיטין וקידושין וקנינו כלום ובגילוי דעת בעלמא סגי שכך הי' דעת בעלים ואי משנה מדעתם אינו נעשה שלוחם אך התם בנ"ג וב"ר מה צורך שיהי' יהושע ב"נ שלוחו של מרע"ה הלא הוא בעצמו נמי יכול ליתן להם נחלתם אם יעברו כשם שחילק כל א"י אחר סלוקו של מרע"ה וכל עצמו לא מינוהו מרע"ה שליח אלא שיהי' הוא זוכה במצוה

שהי' יכול לעשותו כמו שהבדיל ג' ערי מקלט בעבר הירדן כפירש"י בפסוק אז יבדיל משה וה"נ רצה לחלק א"י במה שיש בכוחו ע"כ מינה יהושוע שליחו ויהי' אח"כ כמותו בשיתן להם נחלתם אבל לעולם אי אינו נעשה שלוחו של משה מ"מ החלוקה קיים מצד עצמו בלא שליחות ומשו"ה בעי מ"ת להעשות שליח משא"כ שליח גט וקידושי' וקניני' אם אינו נעשה שליחו של משלח ממילא אין במעשיו כלום משו"ה בגילוי דעת סגי כנלע"ד וזה דלא כפני יהושע בכתובות ע"ד ע"ב שם שכ' נחלת עבר הירדן הי' למשה שקנאה בכיבוש מלחמה כמלך והוא נהג בה טובת עין ונתנה לב"ג וב"ר ע"י יב"נ וא"כ תיהדר קו' הנ"ל לדוכתא:

וכן נראה ממ"ש הראב"ד פ"ג מזכי' ומתנה ה"ח א"א אע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר וכו' ע"ש וכוונתו לפע"ד בשלומא בכל עניני ממון שבין אדם לחבירו אפי' אם לא התנה בפירוש מ"מ סתמא כפירושו שאין עצם כוונתו על המכירה והנתינה אלא על שום תכלית שיצמח לו ממנו כמשאח"ז ר"פ בני העיר וספ"ק דב"מ אי לאו דהו"ל הנאה מיני' לא הוי יהב לי' הדר הו"ל מתנה כזביני ואין אדם עושה חסד של אמת עם החיים וא"כ אפי' בלי שום תנאי נמי ידעי' שיש לו שום תכלית כוונה במה דיהיב לי' האי מילתא וכיון שכן אם ג"כ מגלה דעתו שהוא רוצה בכך וכך סגי בגילוי מלתא בעלמא דבלאה"נ הוי ידעי' שיש לו שום פני' על המעשה ההוא וא"א לחילוף זה מב"ג וב"ר דאילו הי' ישראל נותנים משל עצמם הי' דומה להנ"ל אבל באמת אינו כן כי בני ישראל לא הי' להם שום חזקה בנחלה זו כ"א מוחזקת מאבותיהם כולם בשוה כמוהם כמו ב"ג וב"ר ורק ליתן להם בלי גורל ואדרבא הי' נראה קצת כמדת סדום כי לא הי' ישראל חפצים בו כלל ותשאר שממה כמ"ש רמב"ן פ' מטות ולולא חשש מרע"ה למה תניאו לב ב"י לא הי' ראוי' למנוע מהם ולהתנות כלל וא"כ אין כאן אומדנא דמוכח ומשו"ה אין כח בתנאי לבטל מעשה אלים כזה לולא כפילות ומ"ת וליכא למילף מזה שארי דיני ממונות אך גיטין וקידושין איכא למילף מינהו דגם שם רובא דרובא עיקור הכוונה הקירוב והריחוק בעצמותו ואפי' מתנה תנאי בהדי' מ"מ רחוק הוא שיקדש אשה עבור מאתים זוז או מגרש אשה משום איצטלתא שיהי' הנייר שלו והשתא אפי' יארע בשום פעם שנראה לנו שאין הכוונה עצם הגירושי' כגון המגרש אשתו משום שם רע דאמרי' להדי' התם בסוגי' אילו הייתי יודע שהשם רע שקר אפי' הי' נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשה מ"מ בעי' כפילות משום דאין כאן אלא דברים שבלב כיון דרוב גירושין אינם ע"ז הדרך שוב הו"ל האומדנא כמו דברים שבלב וכן במגרש מחמת מיתה ראה מ"ש נ"י ב"ב דף רכ"ב ע"ב ז"ל וזה הטעם אין אסמכתא בגיטין באומר אם מתי ולא באתי ואע"ג דלא ניחא לי' בקיום

התנאי כיון שאין האיש מגרש אלא לרצונו אנן סהדי כי רוצה הוא בלב שלם שאם יתקיים התנאי תהי' מגורשת ולא תהי' עגונה וזקוקה ליבם עכ"ל ובהיפוך מזה כ' ר"ן גיטין קפ"ב ע"ב וז"ל משו"ה אמרי' כי לא אמר מעכשיו כלאח"מ דמי דחיישינן דלמא אינו רוצה בגירושין כלל דיודע הוא שאין גט לאח"מ ולפיוס איכוון עכ"ל נמצא אפי' בשכ"מ איכא הכי ואיכא הכי ע"כ הו"ל דברים שבלב ואינם דברים ובעי מ"ת ומה שנדפס שם בגליון דהר"ן הוא נגד ש"ס פ"ק דכתובות לק"מ דהתם קאי ש"ס איש אונס בגיטין ובאם באתי בלאה"נ אינו גט משום אונס ולא נקט אם לא באתי אלא משום אומר בהדי' אח"מ דבאמר לא באתי תיפוק לי' דהו"ל אונס ולא מיירי בהתנה בהדי' כל אונסא דמתיליד וא"כ קשה אח"מ הא תני לי' רישא ור"ן קאי אי אין אונס בגיטין ובאם לא באתי דאינו גט משום מיתה הוא ולא משום אונס ויפה תי' הר"ן. ומה שמקשי' ע"ז דבס"פ שבועת העדות משמע דבממון בעי כפילות לר"מ טפי אמרתי להוסיף קצת ע"ד הראב"ד דהנה נהי אי לא התנה כולל אומדנא דמוכח שיש לו שום פניה מ"מ י"ל כשהתנה ולא גמר דבריו גרע כמ"ש רשב"א אלא י"ל אפי' לו יהי' גזירת הכתוב בדיני תנאי דבעי' מ"ת מ"מ בכל דיני ממונות אומדן דעת הוא ששניהם רוצים בקיום דבריהם שלא כדין תורה והלא המתנה ע"מ שכ' בתורה בדבר שבממון תנאו קיים ולא דמי לב"ג וב"ר דליכא אומדנא מטעם הנ"ל משא"כ בשארי ענינים דאיכא אומדנא אפי' לו יהי' מ"ת גזירת הכתוב מ"מ המתנה עמ"ש בתורה בדבר שבממון תנאו קיים משא"כ בגיטין וקדושין דבדבר איסור תנאו בטל ואמנם ש"ס ס"פ שבועות העדות קאי לר"מ ס"ל גם בדבר שבממון תנאו בטל שפיר בעי למימר ת"כ בעי ואפי' בממון גרידא וא"ש מ"מ מבואר מהראב"ד הנ"ל דלא כפ"י הנ"ל דאי ס"ד דעבר הירדן הי' של מרע"ה מטעם כיבוש מלך והוא נוהג בה טובת עין הו"ל כשארי מתנות ומקח וממכר ונילוף מיני' אע"כ דלא כפ"י ז"ל:

ואחר שביארנו כ"ז בעזה"י נבוא לנידון שלפנינו לכאורה אתתא דא שרי לבעל הכהן ממ"נ אי נימא אין זמנו ששמ"ע או אפי' מוכיח וההוכחה היא מעת שהוא בעולם א"כ לא הוי תנאי רק כקובע זמן ולא בעי כפילות ואי הכוונה מעכשיו ממש א"כ ממ"נ אי נימא במעכשיו לא פליגו ר"מ ורבנן כהרמב"ם ולא בעי מ"ת מותרת לכהן ואי תימא במעכשיו נמי פליגו א"כ ע"כ אין הלכה כר"מ דאל"כ מ"ט נאיד ר' אשי משינוי' דכל אמוראי וע"כ משום דאין הלכה כר"מ וא"כ מדינא לא בעי מ"ת רק משום חומרא דגיטין מחמרי' לכתחלה אבל בדיעבד לא דאפי' אי נימא באשת ישראל כה"ג בתנאי שאינו כפול מחמרי' הני פוסקי' אפי' דעבד מ"מ באשת כהן להוציא אשה מבעלה ליכא למ"ד ומצינו חילוק זה ביבמות ובפר"א דמילה ד' קל"ו ע"א גבי מת בתוך שלושים ותו אפי' אי

דאוריי' הא הו"ל ס"ס ס' לא אמריני' זמנו ששמ"ע ואת"ל זמנו ששמ"ע דלמא כונתו מעת שהוא בעולם ואת"ל כוונתו מעכשיו דלמא הלכה כרמב"ם וסיעתו דמעכשיו לא בעי ת"כ ובג' ספיקות כזה אפי' איתחזק איסורא מהני ס"ס ועוד בס' פלוגתא מהני אפי' ב' ספיקות במקום חזקה כמ"ש משנה למלך פ"ב מטומאת צרעת סוף ה' א' ובתשובה א' כ' לי מו"ח הגאון נ"י דזהו כוונת הש"ג בחולין דף רס"ט ע"א אות א' ודלא כמו שהבין ממנו בתשו' מ"ב סי' נ"ב והנה אמת נכון הדבר בכוונת הש"ג לע"ד ומכ"ש הכא דאיתחזק התירא לבעלה כהן ואיתחזק איסורא דא"א ופשוט:

מצורף לזה עוד נ"ל דהא אמר ר"ה בגיטין ע"ב בשכ"מ גיטו כמתנתו אם עוד חוזר ודעת רוב הפוסקי' שם כפירש"י דמיירי כפשוטו כל גט שכ"מ אם עמד חוזר ומכ"ש אם גילה דעתו ואמר אם מתי וכ"כ בתשו' מהרא"ל ולא דמי למ"ש רשב"א דאם התנה ולא כפל גרע ממי שלא התנה כלל הרשב"א מיירי בסתם ב"א שהאומדנא היא שמחשבתו להיות ככל דיני תנאי כגון דזבין אדעתא למיסק לא"י ומחשבתו ניכרת אמרי' דעתו בכל אופן המועיל ובכל דיני תנאי שבעולם נמצא האומדנא היא שרוצה בכל דיני תנאי א"כ כיון שהתחיל להתנות ולא גמר דבריו הרי דיבורו סותר האומדנא שלנו ויפה היתה שתיקותו אבל הכא האומדנא היא מחמת שכ"מ שכל מעשיו בטירוף וקיצור שלא תטרוף עליו השעה ואם אמר כתבו אנו מפרשי' תנו וכדומה אין קינור דיבורו סותר האומדנא והחילוק מובן מאיליו ואין בו ספק לע"ד נמצא בשכ"מ מדינא הוא סגי אפי' בלי כפילות כמו אי הוי שתק לגמרי ורק דמסקינן רבה ורבא לא ס"ל משום דעקרוה רבנן לקידושי' מיני' נמצא כיון דעקרוה רבנן לקידושי' מיני' כ' בחי' רמב"ן המיוחסת לרשב"א והובא גם בשיטה מקובצת ריש מס' כתובות בסוגי' אונס בגיטין דמן התורה שרי' לכהן רק מדרבנן וא"כ כיון דליכא אלא ספיקא דרבנן פשיטא דיש לסמוך אהנ"ל להקל אמנם בתשו' רשב"א סי' אלף קס"ב כ' דכל דעקרוה רבנן ממילא סמכי' דודאי גמר ומגרש כדי שלא יבוא לידי עקירת קידושי' ובעילת זנות וא"כ אסורה לכהן מן התורה אך נראה כ"ז בסתם אבל כשאמר להדי' אם מתי יהי' גט רק לישנא איתקל לי' הרי קמן דלא גמר ומגרש רק כיון שלא כפל לתנאי מן התורה אין כח בתנאי לבטל המעשה אבל עכ"פ אומדנא דשכ"מ איכא ועקרוה רבנן לקידושי' ומותרת לכהן ויש קצת לפקפק ע"ז לפמ"ש פ"י דלא הפקיעו הקדושי' אלא היכי דפשע בתקנת חכמים ולא נשמר כדינו והכא הרי התנה אלא שהטעהו המסדר שלא הי' בקי והו"ל אומר מותר עפ"י הוראת חכם דאונס הוא ואין ראוי לקנוס אותו שיעקרו קידושיו ויהי' כל בעילותיו זנות ויעיי' מג"א סי' ש"כ סק"ג מדמה זה לשוכח ובשוכח עמג"א סי' תקכ"ז סק"ו מ"מ אין נראה להוציא אשה מבעל

על המצאת כאילו ודברי פני יהושע צריכי' ישוב לפי' הר"ן שלהי נדרים גבי טמאה אני לך ע"ש. גלל כן יען עמכם הכרתי והפלתי גאון יעקב יענה אם דעתו הרחבה מסכמת להתיר למטונא שיבי מכשורי ומר ניהו רבה ישים עינא פקיחא על כל האמור אם ישר בעיניו יצרפנו עם המתירים וה' קרנו וכסא כבודו ירום כנפשו הטהורה ונפש א"נ לעבדי ה'. פ"ב ד' ט"ו לטבת פז"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נז

שלום וכ"ט לרב טב ה"ה מר גיסי הגאון הנגיד נגידות ידבר כבוד מו"ה שלמה איגר נ"י:

יקרת דברת קדשו הנחתמים עד צאתי קרית חוצות בשוקי בראי לשאוף אויר טוב בסוף ימי הקיץ כדרכי אז שעשעתי השכם וטיילתי בין ערוגת שושנים שפתותיו נוטפת דברים עמוקים מדבש מתוקים אלה התורות והחוקים ובגוף הדין הנני מסכים ועולה להתיר האשה מכבלי יבם מטעמים אשר אבאר אי"ה ודבר קדשו יהי' לנו לשעשועים:

זה לשון השאלה איש א' עוד בימי נעוריו עזב את אשתו וזה שנים נודע וכו' לגרש על תנאי שבעוד שנה תעקור משכונה מעירנו לעיר מולדתה לבית אבי' ומשום שהי' מסחר א' לה ולמשפחת הבעל ורקד הקנאה ביניהם והנה כמו ד' חדשים אחר הגירושין שבק הבעל חיי' לכל חי והי' רוצים לקיים תנאה שלא להצטרך חליצה ויש מי שעורר לחוש לסברת בה"ג שכ' בשם רבנן קדמאי הביא הה"מ פ"ח בהתנה ע"מ שלא תשתה יין כל ימי חיי פלוני ונשאת ומת הבעל המגרש ושוב שתתה בחיי פלוני לא נתבטל הגט ומסתברא כמו דאין מעשה דלאחר מיתת המגרש מבטל גט כן אין מעשה מועיל לקיים גט ודעת הרב השואל נוטה שאין לחוש לס' זו שהרי הר"ן פ' המגרש והה"מ פ"ח דחו אותה בראי' מכרעת ותו בש"ע לא הביא דיעה זו כלל עכ"ל השאלה ומר גיסי נ"י העמיק עיון והעלה להתיר וגם אני אחריו ואבאר דברי בעזה"י:

הנה הרב המערער חשש לרבנן קדמאי דמשמע דבה"ג חייש להו אע"ג דהר"ן וה"מ הקשו א"כ כל ימי חייכי נמי הוי כריתות לכשימות המגרש וגם מר גיסי נ"י התעורר עפ"י פירש"י פ' המגרש ע"מ שלא תבעל לאבא ולאביך פירש"י אבל ע"מ שלא תבעל לפלוני חיישי' שמא תבעל לו והיינו אחר מיתת המגרש ש"מ גם רש"י לא ס"ל כרבנן קדמאי מ"מ מפני קושי' לא נדחו דברי בה"ג שכל דבריו דברי קבלה וחייש הרב המערער ולמד מזה לקיום התנאי כשם שאין ביטול תנאי אחר מיתה ה"ה אין קיום התנאי:

ולכאורה דבר זה בא המערער ללמד קיום מביטול ונמצא למד ביטול מקיום דקיום שאינו מועיל אחר מיתה תני' וביטול לא תני' אלא נילף מביטול והוא ביומא י"ג ע"ב

בש"ס אי חזי דקא בעי למימתי קדים ועייל לבי' כנשתא וכו' והקשו תוס' למה לי קדים ועייל אפי' אי עייל אחר מיתתו יהי' גט למפרע כמו אם לא באתי מכאן עד יב"ח ומת תוך יב"ח דחייל גט אחר מיתתו למפרע ותי' תוס' ישנים וצ"ל דהתם קיימתה התנאי שעתה עד אחר יב"ח אבל הכא מתה קודם שקיימה התנאי עכ"ל שדבריהם צ"ע מה לי מתה היא או מת הוא כיון שהגט מצי למיחל למפרע ע"כ נראה לכאורה דלאחר מיתה אין קיום וה"ה אין ביטול לא במיתתה ולא אחר מיתתו אך באחר יב"ח ביטול התנאי ומיתה באים כאחד ועוד שקדם קיום התנאי קודם גמר מיתה דשעה סמוך למיתה והוא גוסס ויודע שלא יחי אחרי נפלו משו"ה מגורשת מיד אלא שצריך להמתין עד אחר יב"ח משום גזירה כמ"ש תוס' והר"ן ס"פ מי שאחזו אבל הכא ביה"כ אי עייל לבה"כ אחר מיתתה לא נתקיים בחי' לא מועיל קיום אחר מיתתה וה"ה אחר מיתתו ומשם ילפי' לביטול התנאי:

אמנם מגטין פ' מי שאחזו (גיטין ע"ד ע"א) קשי' דתני' ה"ז גיטיך ע"מ שתתן מאתים זוז ומת וכו' ובשלמא מת"ק דס"ל הגט בטל לק"מ הא אין ביטול אחר מיתה י"ל מיתתו וביטולו באי' כאחד אע"ג דהכא לא שייך כדלעיל באם לא באתי עד יב"ח דהתם כבר בחייו שעה קודם מותו נתקיים התנאי משא"כ הכא מ"מ נוכל לומר מיתה וביטול באים כאחד אבל מרשב"ג קשי' דס"ל שתקיים תנאי ליורשיו אחר מיתתו הרי דקיום התנאי מועיל אחר מיתתו וגם מר גיסי נ"י עמד בדרשב"ג הלז אך מה יוסיף לן קושי' כבר כתבתי מפני ק' לא נדחה דברי בה"ג ורבנן קדמאי אך נ"ל ראי' מהתוס' הנ"ל אינה מוכרחת וגם דוחק להעמיד בכוונת תוס' הנ"ל כי נלע"ד קו' תוס' דיומא לק"מ ואולי לזה נתכונו תוס' והוא דכיון דא"א לו לכנס לבה"כ לקיים תנאי לגמור הגירושין דחיישינן למיתה דחד דאידך אשה וקם בלא בית והנה גירש לאה אם לא תמות ואז אשתו רחל עמו בנין עדי עד ואינו רוצה בגירושי' של רחל אך צריך לחוש שמא תמות רחל ותשאר לו לאה והי' חצי עבודה בשתי בתים ע"כ יכנס לבה"כ לגמור גירושי' של רחל למפרע קודם מותה ומ"מ א"א לו לכנוס לבה"כ עד אחר מיתתה וא"כ כל ימי חי' אגידא בי' ואין זה כריתות משו"ה הוצרך ש"ס לומר דגם בחיי רחל יחול גיטה כי מיקרבא למות שיודעה שלא תחי' עוד ילך לבה"כ ויחול גיטה של רחל בחיי' ולמיתת לאה לא חיישי' דהוה מיתה דתרי אבל אי לא הו"מ להקדים לילך לבה"כ ה"ל כמו כל ימי חייכי דאין זה כריתות אע"ג דע"מ שתאכל בשר חזיר אמרי' אפשר תאכל ולקי' ה"נ אפשר שיכנס לבה"כ ולא יחוש שתמות אחרת ועביד עבודה בלא בית זה לא נראה כיון דכפרת כל ישראל תלוי בו הוה מן הנמנע שיעשה כן כמו לא תבעל לאבא ולאביך גטין פ"ב ע"א ע"ש משא"כ

אם לא באתי כיון שהוא חי הוה גט וכריתות מעלי' ולק"מ ק' תוס' ואפשר שלזה כיוונו בתירוצם אלא שהלשון מגומגם קצת ואם לא נתכוונו תוס' לכך אלא לדברי בה"ג הנ"ל מ"מ אין הכרח לבה"ג מכאן כי עכ"פ נוכל לתרץ כמו שכתבתי:

ואשוב לתרץ ואראה בישוב קו' הנ"ל הנופלת על הבה"ג אשר לא הרגיש בהם הר"ן והה"מ ומדוע לא הרגישו ותחלה נאמר כי סברת רבנן קדמאי לאו חוקה היא אלא סברא נכונה וישרה ומזקנים אתבונן הנה הרמב"ם פ"ח מגירושי' הלכה א' וחזר ואמר מחולין לך וכו' הי' נוסחא לפני הראב"ד שלמו שלשים יום ולא נתנה ה"ז מגורשת כ' ראב"ד מסברא דנפשי' כיון דאמר מחולין לך ומת תו לא אמרי' לצעורי' קא מכוון עכ"ל אלא שכ' שנוסחא מוטעת היא וגרסי' אינה מגורשת ומילתא באפי' נפשי' הוא ולא קאי אמחולין ע"ש מ"מ נחזי אנן בסברת הראב"ד שלא השיב על הרמב"ם אלא ביקש ראי' ומנין אבל הסברא בעצמה ישרה בעיניו והיינו כי באומר ע"מ שתתן לי ר"ל להרווחה דידי' כיוון ולזה מועיל מחילה והריני כאלו נתקבלתי אלא חיישי' דלצעורא דידה כיוון ולזה אין מחילה מועיל כ"א שמוחל גוף התנאי דלצעורי אבל תנאי נתינת הממון אינו מועיל עיין גטין ע"ד ע"ב ובר"ן בשם רשב"ם. והנה אנן סהדי כל שכיון לצעורי אין אדם רוצה לצער חברו ומה גם אשתו בשעת מיתה אדרבה רוצה אדם לנוח על משכבתו ולמחול לכל מאן דצערי' ולא יצערו אחרי' בגינו וכאלו מחל הציעור להדי' בשעת מיתה אלא מ"מ לא יועיל דלמא להרווחה כיון ולא לצער אותה כלל בו עון אשר חטא ולית כאן אנן סהדי אמנם אם מחל להדי' דמהני לגבי הרווחת המעות ושוב מת ומיתה מוחלת הצער הרי היא מגורשת ובטל התנאי זה הוא סברת הראב"ד ועיי' ר"ן פ' המדיר סוגי' דמומין דס"ל לרמב"ם ולרוב פוסקים לבר מרשב"א דעל מנת יכול למחול עיי' ב"ש סי' קמ"ג סק"ט:

וכיון שזכינו לדין א"כ בע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני דליכא אלא לצעורא אי מיית המגרש ביטל התנאי ומחלו ומותר לשתות יין לכתחלה ולא תיקשי מאם לא תבעלי לפלוני התם קנאת חמת גבר ביניהם שחשדה האיש ההוא וכיוצא בו ואהא לא מחל וכן אם לא באתי מכאן עד יב"ח התם אינו מוכרח שהי' דעתו לצעורא אלא אפשר לפיוסה באותן הימים כדמשמע בש"ס ע"כ אינו ברור שמחל כי אין בזה עון אשר חטא וכן במאתים זוז אפשר דעתו לרווחא משא"כ אל תשתי יין שהוא רק לצעורי' י"ל בודאי מחל התנאי שלא יהי' בו עון וכסברת הראב"ד הנ"ל:

ומשו"ה לא קשי' לר"ן ולה"ה אלא מכל ימי חייכי דהוה ג"כ לצעורא ואפ"ה אינו כריתות ולהנ"ל ק' אמאי הא נכרת הגט כשימות הבעל ומ"מ נלע"ד להליץ וליישב ק' זו דנהי דחזקה מחל התנאי בשעת מיתה מ"מ השתא לא הוה כריתות דעכ"פ אגידא בי' לעולם

ואם יארע שבשעת מיתה יאמר אינני מוחל התנאי הרי אינו כורת אלא שאנו תולין מסתמא ימחול אבל מ"מ אינינו כורת כמו שהוא עתה וצדקו דברי רבנן קמאי דבה"ג:
ולא רחוק בעיני שזהו דעת הרמב"ם ג"כ אפי' לפי הגירסא שלפנינו אם מת בתוך שלשים אינה מגורשת ולא קאי אלעיל ופסק שם באמר ע"מ שתתן לי ולא קבע זמן חולצת ולא מתיבמת כ' ה"ה הטעם משום דבעי' ביטול וקיום בפועל ויליף כן מאם לא באתי עד יב"ח דלא שרינן עד אחר יב"ח שנתקיים בפועל וכשם שהתם ספק אי לאלתר שתחול או לאחר יב"ח ה"נ ספק וחולצת ולא מתיבמת זו היא כוונת ה"ה וק' מאוד לומר דש"ס מספקא לי' בסברא חדשה אי בעי ביטול וקיום בפועל או סגי בכח ולא פירש לן במאי מספקא ולא הזכיר סברא זו כלל אע"כ י"ל בודאי אי באם לא באתי עד יב"ח הי' כוונתו לפיוסא לה נמצא כשמת לא מחל תנאו וצריך שיתקיים בפועל וכל שלא נתקיים בפועל מתיבמת אך אולי היתה כוונתו לצעורה ומשמת מחל התנאי ומשמחל התנאי לא צריך קיום לא בכח ולא בפועל ומותרת לעלמא ומדמסקינ' אנן בדעתי' חולצת ולא מתיבמת וה"נ במאתים זוז אי' הי' כוונתו להרווחה ולא מחל התנאי אלא אם ביטל בפועל וכיון שמת א"א לבטלו בפועל ואי כוונתו לצעורי כיון שמת ביטל התנאי ולא בעי לא כח ולא פועל ומספיקא חולצת ולא מתיבמת והרי סברא של רבנן קמאי יש ראי' מספיקא דש"ס גבי אי לא באתי מכאן ועד יב"ח הנ"ל וכיון שזכינו לישב דברי רבנן ולסלק מעליהם כל קושי' והראב"ד ס"ל כסברתם וגם רמב"ם ויש ראי' מש"ס א"כ אחליט אני שזו היא סברתם באמת וממילא בנידון שלפנינו בין יהי' כוונתם להרווחת בני משפחתו במסחרם בין לצער אשתו אם תקיים התנאי ומרויח מקום לבני משפחתו הרי היא מותרת לשוק בלי חליצה לפע"ד. אך כל אלו נאמרים אם הי' לשון התנאי ככתוב בשאלה שבתוך שנה תסע משכונתה ועירה ותדור בעיר אבי' שאם תסע לשם ותדור שם יב"ח או תקנה בית שם שהיא בכלל בני עיר שם הרי נתקיים התנאי והרי זה כריתות אעפ"י שאפשר אח"כ תחזור לדור במקומה הראשון ותפסיד לבני משפחתו במסחר מ"מ יש לומר שלא חשש הבעל לזה מכיון שכבר עברה סיכי ומשכה וקבעה דירתה במקום אחר לא תשוב עוד משם למקומה הראשון כמ"ש רמב"ן בחומש גבי בתי ערי חומה ע"ש ולפ"ז שפיר הוה כריתות אבל לשון התנאי וכוונתו ע"מ שלא תדור בעיר בני משפחתו וקיי"ל האמר סתם ע"מ שלא תכנס לבית אביך כוונתו לעולם וה"נ כוונתו לעולם לא תדור א"כ אין זה כריתות כלל ולא נשאלה שאלה על זו ע"כ אסתגר בקמייתא והנלע"ד כתבתי:
ועתה אבא קצת להשתעשע בדברת מר גיסי נ"י והנה במ"ש להאריך באין אונס בגיטין לא זכר כלל חילוק בין אונס רחמנא פטרי' ובין אונס רחמנא חייבי' ובין אונסא כמאן

דעביד או אונס דעבר ויש לעיין בכל זה בש"ך ח"מ סס"י כ"א ומשנה למלך פי"א ממכירה ע"כ לא אכניס עצמי בזה כעת ומר גיסי נ"י קיצר אעפ"י שהאריך:

מ"ש ורמי דברי רמב"ם אדברי רבנן קמאי כיון דלא הוה קיום וביטול בפועל כבר כתבתי לעיל דכיון דבמומי' בטלו עשתונות תנאיו תו לא שייך כח ולא פועל ולדברי מר גיסי נ"י עכ"פ האשה אסורה לבעלה משום ספק אסורה לבועל והבנים ספק ממזרים וזה אינו במשמע מ"ש מדיוקא ויתורא דכל ימי חייכי מוכח אפי' אחר מיתתו קאמר הי' דבר נאה והגון אי לא דקשי' עליו מה שהרגיש מר נ"י א"כ מ"ט נקט שלשים יום והלא אפי' בסתמא נמי שרי' וזה הי' חדוש נפלא ולא ה"ל לש"ס למשתיק מיני' ותירוצו אינו מספיק לרפאות שבר גדול אבל האמת ביישוב קו' משנה למלך שם וקו' מכתב אלי' אנו אין לנו אלא תי' קמא דשעה"מ שהם דברים נכונים וראוי' למי שאומרן תו פש גבן לברורי סברת הר"ן וה"ה במ"ש בדעת הרמב"ם בע"מ שלא תבעלי לפלוני לעולם ושלא תכנס לבית אביך לעולם משום שלא הותר מה שאסר לה פי' הענין כי אין זה כריתות כיון שמחמת האגד שלו והתנאי נמנעה לכנס לבית אבי' או להבעל לפלוני שהרי בלא התנאי הי' יכולה והמניעה הוא מחמת האגד אעפ"י שסוף יפסוק האגד במיתת פלוני או אבי' מ"מ נכנסה ממניעה למניעה שהרי כשימות האב אין לה בית אב וכשימות פלוני א"א שתבעלי אעפ"י שמניעה השני' אינה מחמת אגד של הבעל מ"מ כיון שתחלת' הי' מחמתו ונתגלגל ממניעה למניעה אין בה כריתות משא"כ שלא תבעל לאבא ולאביך שתחלת המניעה לא הי' מחמת אגידתו שהרי בלאה"נ לא הי' שומעי' לה לבוא עלי' וכיון שהמניעה הראשונה אינה מחמת התנאי ה"ז כריתות משא"כ לפלוני שהדבר הי' תלוי ועומד אם תרצה תבעל לו אלא שהתנאי מנעה הוה תחלת המניעה ע"י התנאי ונכנסת ממניעה למניעה אין בה כריתות ואין דומה לאם יאמר שלא תאכל בשר חזיר לעולם התם המניעה הראשונה מחמת התנאי כי תלוי ועומד אי בעית אכלה לקי' והיא נמנעת מחמת האגד ואין בה כריתות ולדעתי הדברים פשוטים לכל מבין אך יען ראיתי מר גיסי בנה דייק על תשו' הראנ"ח סי' וי"ו ואני אומר אי דייקינן הכי לא תנינן ולפע"ד האמת כנ"ל ומאן חכים כמר גיסי נ"י לשדד עמקים כל דילדא אימא כוותי' תלד:

זולת זה דברי מר גיסי נ"י מסולאים בפז מחודדים ושנונים והדין דין אמת והכל מתוקן לתעודה ולתורה והי' זה שלום למר ולתורתו כנפשו היקרה ונפש א"נ גיסו. פה יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ד' כ"ג מנחם תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נח

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג הדיין המצוין בהלכה כקש"ת מה"ו שמואל נ"י דיין ומ"ץ בק"ק אונגוואהר יע"א:

אתא לידי יקרת מכתבו ראשון גם שנית והנני להשיב אקמאי דמטי לידי נידון איש א' נלקח לצבא הקיר"ה והשתדלו ממנו גט פטורי' בלי שום תנאי ואח"כ חזרו ועשו קישור שידוכי' ביניהם לכשיחזור בתוך ג' שנים ע"י שטר שחרור אב' שנים אזי יחזרו וישאו זא"ז ויצא הוא לעבודת המלך והיא נשכרת ליישוב א' שוב אחר זמן מה קיבל איש מלחמה הנ"ל הרשאה שקורין אורלויב על איזה זמן זמנים לילך לביתו ולחזור לזמנו לצבאו ופקודיו ובבואו להישוב שאשתו גרושה נשכרת שם שמחו בני הבית והישוב ההמה בדבר מצוה כי אמרו עכשיו בטל הגט כי חזר ועבר נגד פני' ומצוה לה שתטהר בספירה וטבילה ותזקק לבעלה וכן נעשה והי' זע"ז כאיש עם אשתו ונתעברה הימנו והולידה בת וככלות זמן הרשאה שלו חזר לצבא מלחמתו ומי יודע מתי ישוב ואם ישוב ומעתה יש אומרי' כיון שבאמת נתגרשה גירושין גמורי' וכאשר בידה כ' פטורי' מב"ד מסדרי הגט שהיא פטורה כדמו"י רק שנתקדשה בקשר שידוכי' להמתין על ג' שנים וא"כ אמרי' מסתמא לשם קידושי' בעל כדאי' בש"ע א"ע רס"י קמ"ט וי"א כיון שהי' סבורי' שהגט בטל א"כ ע"ד קידושי' הראשונים בעל בטעות ובעילותיו זנות והיא פנוי' כשהיתה:

הלא עיניו שפיר חזו סוגי' דגיטין פ"א ודף ע"ג ע"ב ומ"ל פ"י מגירושי' מייתי תשו' הרא"ש בא' שנתיחד עם אשתו אחר שהי' הגט ביד שליח ואמר שהולך לבטל הגט כדי להוציא מדבת בני אדם ושוב נתברר שהי' שליח לקבלה ולא יועיל ביטול הגט והנה היא מגורשת לגמרי וכ' רא"ש דלא חיישי' דבעלה לשם קידושי' שהרי אמר לבטל ש"מ הי' סבור שעדיין לא חל הגט ומוכיח שעל שם קידושי' הראשוני' בעל בטעותו ושרי' איתתא לעלמא וכ' עליו מ"ל שהרא"ש הפריז על מדותיו וכיון דחזקה בעל לשם קידושי' אלו צוח ואמר לא בעלתי כלל או לא בעלתי לשם קידושי' היאומן וכי ההכרח ממעשיו עדיף מדיבור פיו והגאון אבני מילואי' רס"י קמ"ט השיג אמשנה למלך דש"ס ערוך הוא כהרא"ש דהכרח עדיף מדיבור פיו בגיטי' ע"ג ע"ב בא עלי' ואח"כ נתן להכסף אין חוששי' שהבעילה היתה לקידושי' דא"כ לא נתן לה אתנן ור"י בר"י פליג ס"ל דלמא מתנה יהיב לה עכ"פ מוכח ההכרח עדיף מדיבור פיו:

ותמהני על הגאוני' במחילת אלף מכ"ת ששגו ברואה הנה ז"ל השאלה שבתשו' הרא"ש כלל מ"ה סי' ט' לאחר זמן בא בעלה ועדיין הי' הגט ביד הזקן וביטל הגט ונתיחד עמה

ואח"כ אמר אלך ואבטל הגט שביד הזקן כדי שלא יוציא שום אדם דבה עלינו ואמר הזקן שהוא שליח לקבלה ונתגרשה בקבלתו ושני חבריו הזקנים היו עדים עכ"ל השאלה פי' שהאשה עשאו שליח לקבלה מיד שליח הולכה של בעל וע"ז השיב הרא"ש כנ"ל והנה צריך להבין בנוסח השאלה שקודם שנתיחד כבר ביטל הגט א"כ אחר שנתיחד מה צורך לבטלו שנית שלא להוציא דבה הלא לפי דעתו שהי' שליח הולכה כבר נתבטל ולענין דבת אנשי' מה יוסיף ביטולו שנית אחר היחוד:

אבל האמת יורה דרכו כי ט"ס דמוכח יש כאן מ"ש אילך ואבטל הגט שביד הזקן צ"ל אלך ואטול הגט שביד הזקן ר"ל אתמול ביטלו כדין המבטל גט והניח החספא ביד הזקן מ"מ אחר היחוד נמלך שיש יוציאו דבה שהם זע"ז כאיש עם אשתו וגם כ' על שמם מונח ביד הזקן ע"כ אמר אטלנו מידו ושוב כשבא ליטלו מיד הזקן גילה לו הזקן שהוא שליח לקבלה וכו' כנ"ל א"כ לק"מ קו' מ"ל דודאי הוכחה דלאחר היחוד לא מהני טפי מדיבורו אבל אם קוד' שנתיחדו יש הוכחה שאינם מתיחדי' לשם קידושי' אלא על שם קידושי' הראשוני' ואפי' לא הי' אלא ספק מ"מ שוב אין כאן חזקה שקידש וכיון שאין כאן חזקה גמורה אין עדי ביאה עדי קידושי' כי אין ברור להם שקידשה ודינו של הרא"ש אמת:

אך המ"ל לפי הבנתו בהרא"ש שההוכחה הי' מאמירתו אחר היחוד יפה השיג מסברא וכי יפה ההוכחה מדיבורו והגאון אבני מילואי' במ"כ לא עיין יפה בזה ועד שהביא ראי' מש"ס גיטין מ"ג ע"ב הי' לו ליישב סברת מ"ל על הש"ס גופי' וכי הוכחה עדיף מדיבורי' אבל המ"ל גופי' תי' זה פכ"ח מאישות בכתבו אתשו' מהרי"ק בענין חוששי' לסבלונו' כ' כיון שהוכחה הוא מענין אחר ואין הבעה"ד מכוון במעשיו לומר שקידש בסבלונו או שלא קידש אלא מילתא אחריתא עבדי ומזה אנו מביני' שלא קידש בסבלונות אעפ"י שלא הי' נאמן בהכרח ממעשיו אם הי' מכוון לזה אבל הכרח שבא ממילא בלא כוונה עדיף טפי ע"ש וא"כ בגטין ע"ג ע"ב כך הוא שלא נתכוון לדבר אלא שפרע לה שכר ביאתה ואתננה וממילא אנו מביני' שלא בעל לשם קידושי' משא"כ בהא דתשו' הרא"ש לפי הבנת משנה למלך שלא אמר דבר קודם יחוד אלא אח"כ אמר אלך ואבטל כדי שלא יוציאו עלינו דבה הרי פירש שלשם זה אמר כך שלא יאמרו בעל אחר גירושי' אלא קודם גירושי' הרי שנתכוון לכך במעשיו וק' וכי עדיף זה מדיבורו ויפה השיג מ"ל אלא שכבר כתבתי דברי ראשונים וקאי על הוכחה שקודם יחוד:

ומה שצל"ע בדברי הרא"ש הא עכ"פ האשה יודעת שעשאתה שליח קבלה וכבר נתגרשה והלא על שניהם נאמר חזקה אין אדם עושה בעילתו ב"ז ומסתמא הודיעתה לו כדי שיבעול לשם קידושי' ומ"ט התיר הרא"ש האמנם יש לי' בזה צ"ע בדברי מ"ל שכ'

אמ"ש רדב"ז אם בא עליה בנדתה והרי בעל בעילת איסור שוב אין כאן חזקה שלא בעל בעילת זנות וכ' מ"ל אפי' לא ידע הבועל שהוא נדה וידעי' שהיא לא הודיעתו מ"מ על שניהם נאמרו חזקה זו וכיון דלגבה דידה ליכא חזקה א"כ שוב אין כאן חזקת קידושי' ע"ש וצל"ע וכי הפירוש שצריכי' שני חזקות שלו ושלה כדי לבטל חזקת פנוי' זהו לא שמענו מעולם אך אם ע"ד משל היינו יודעי' שהאשה לא נתרצי' בכל אופן להתקדש אלא דוקא בבעילת זנות שוב אין לומר חזקה דהוא לא שביק התירא ואכיל איסורא לבעול בלא קידושי' זה אין לומר דאש בנעורת ומה ה"ל למיעבד וע"כ נתרצה לבעול בזנות ואין כאן חזקה אלא בסתמא שניהם רוצי' בהיתר ושניהם לא שבקו התירא ואמנם בעובדא דמ"ל דחזקתו אלימא שלא יבעול באיסו' והיא אעפ"י דלא איכפת לה באיסורא מ"מ מה"ת לומר דלא תתרצה אלא בזנות מסתמא כי א"ל התקדשי לי בבעילה זו לא התריזה נגדו ומה"ת להקל להתירה לעלמא וצ"ע וי"ל זה דלמא להתירא לא התרצית אלא לזנות [עיין בסימן שאחר זה]:

אך בהא דהרא"ש בודאי צ"ע הוא והיא כשרי' ודעתם אהתירא והיא שידעה שעשאה שליח קבלה מסתמא לא תרצה בבעילת זנות והודיעה לו שיקדשנה ומ"ט התירה הרא"ש וע"כ צ"ל דס"ל אשה לאו דינא גמירא ואעפ"י שאמרה להזקן שקיבל גט עבורה משליח בעלה לא הבינה שנתגרשה בקבלתה וכששמעה מבעלה קודם בעילה שביטל קודם היחוד האמינה לבעלה ואמרה כבר הורה גבר ומי יבוא אחריו ועכ"פ אין כאן חזקה ולא יהא אלא ספק שוב אין כאן עדי קידושי' ומשו"ה התירה הרא"ש לעלמא:

ונבוא לנידון שלפנינו דודאי דעתייהו דתרווייהו אהתירא ולא שייך לומר אש בנעורת שהרי הכינו עצמם לכך וספרה נקיי' וטבלה ומסתמא או לקידושי' או ע"ד קידושי' הראשוני' והדעת נוטה מהוכחה דקודם בעילה שהי' בטעות שהאמינו לשיחת נשים ועמי הארץ שהגט הי' ע"ת ונתבטל ולא הבינה במכתב שבידה מב"ד דאי ס"ד שהאשה עכ"פ ידעה שנתגרשה ונפטרה ממנו לגמרי מי פתי יסור הנה כמה טרחות טרחו להוציא ממנו גט פעם ראשון כדי שלא תשאר עגונה כי ילך ולא ישוב עוד ואיך אחר שהותרה מכבלי' תחזור ותתקדש לו והא עדיין יושב על מוכנא זו זהו דבר שאין הדעת סובל אלא המעשה מוכיח שחשבה שהגט לא הועיל אלא עד שבאה ומכיון שבא בטל הגט וע"כ היא אשתו ונבעלת לו ע"ד קידושי' הראשוני' והוכחה שקודם היחוד מהני לכ"ע כנ"ל:

ותו אי היתה חושבת שהיא פנוי' והוא מחזיר גרושתו אין דרך לקדש ולישא בפ"א בביאה אלא מקדשי' בכסף ומכניסי' לחופה לנישואי' אבל לקדש בביאה אין דרך כלל מכ"ש לקדש ולישא בפ"א ומה דאמרי' בסוגי' דמומי' אין אדם עושה בעילתו בעילת

זנות התם כבר אירסה ונכנס לחופה כדמו"י אלא בשעת בעילת מצוה מצא בה מום אמרי' חוזר ובועל לשם קידושי' דלא לשוי' בעילתו זנות אבל אלו שהכינה עצמם לכך להחזיר גרושתו בודאי הי' מקדש בכסף והדר בעל ולא מלבי אני אומר זה אלא זהו כוונת בית שמואל סי' קמ"ט סק"א למעיין ומבין בדבריו וכ"כ הרא"ש להדי' סי' ה' דבזה"ז אין מקדשי' בביאה דרב מנגיד ע"ש ע"כ יש הוכחה שלא קידש בביאה אא"כ במקום שאחז"ל מכל הנ"ל נ"ל שבעילת זנות הי' ומ"מ הבת היא בתו לכל דבר אפי' לפטור א"א מחליצה ולא לימא כי היכא דאפקרא נפשה לגבי דהאי וכו' דהא לא אעקרא נפשה אלא בטעותא הוה ואיתתא שרי' לעלמא כנלע"ד. פ"ב נגהי ליום ד' א' שבט תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה נט

שלום וכ"ט לה"ה י"נ הרב הגאון המאה"ג החרוץ המופלג ומפואר בפאר תהלות עושה גדולות כמה"ו מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אונגוואהר יע"א:

גי"ה הגיעני בזמנו והנחתיו עד נפניתי מטרדת התלמידים בהל"ות והשתא הכא ראיתי ועיינתי בדבריו וספיקותיו וקושיותיו אמרתי אפרש בעזה"י כיד ה' הטובה עלי:

בש"ס וטוש"ע א"ע רס"י קמ"ט מי שגירש אשתו ונתיחד עמה צריכא גט שני דאמרי' הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה ומייתי ב"ש בשם ש"ג דבשניהם מודי' שלא נבעלה אין חוששין לקידושין ותמה ב"ש על זה ופר"מ תמה על גוף הדין אמאי לא נימא הואיל ובידו לגרשה ויאמנו מכאן ולהבא אם אמר גרשתיך עתה והכא לא שייך אם איתא דגרשה קלא אית לי' הא לא אמר גרשתיך אלא לא בעלתי ובזה רצה לפרש תשו' הרא"ש כלל מ"ה סי' ט' דמייתי מ"ל פ"י מגירושי' והא וודאי טעותא הוא הא בעובדא דרא"ש לא רצה לגרשה כ"א לקיימה ואיך יגרש אותה והוא רוצה לבטל הגט בכל מאמצי כחו ולפום רהיטא כ' פר"מ כן:

והקו' בעיקור הדין ידע כי התם בב"ב מוחזקי' באישות ורוצה עתה לומר גרשתיך אמרי' מגו עדיף מחזקה וחזקה כזו היא דילפי' פ"ק דחולין מויצא הכהן דנימא אוקמי כל מלתא אחזקתו כמו שהי' כן הוא לעולם ולזה מהני התנגדות דמה לי לשקר אך חזקה דהכא היא חזקה דרובא עמדו חז"ל על סוף דעת דרוב ב' שגייסי אהדדי ומתיחדי' אחר גירושי' אש בנעורת וקרוב לודאי לא עמדו על עצמם מלבעול ועוד רוב הבועלי' בענין זה אין עושה בב"ז וקידשה:

ועל חזקות כאלו סוקלין והיא עדיף הרבה מחזקה הנ"ל ומ"מ אם נתקדשה לאחר צריכה גט משני דלא הוה אלא ספק משום דלא סגי בחד רוב אלא צירוף ב' רובא וכל א' יש

מיעוט דאיכא מיעוטא דמעמידי' עצמם בלי בעילה ואיכא מיעוטא מהבועלים שעושי' בב"ז ובצירוף ב' מיעוטי' אלו הוה ספיקא וצריכא גט משני אבל אם אומר הבעל לא בעלתי הרי אומר נגד הרוב ואם אומר בעלתי אומר נגד השני ועושה עצמו בב"ז ולא מהני מגו נגד חזקה דאתי מכח רובא אלא שיש בחזקת אלו חזקת דלא אלימי כ"כ דמהני מגו כגון אין אדם פורע בתוך זמנו דמספקא לש"ס וכ"כ ש"ך ח"מ סס"י פ"ב ומ"מ לק"מ קושיתו ויפה השיג ב"ש על ש"ג:

אמנם המעיין בש"ג יראה דקאי אדלעיל בפשטה ידה וקיבלה קידושי' מאחר וי"ל דקיבלה בפני הבעל ושוב אמרו שניהם שלא הי' בעילה א"כ מצרפי' חזקה אין אשה מעיזה פני' לקבל קידושי' בפני בעלה וס"ל בעלמא חוששי' לקידושי' אבל אינה מותרת והכא מותרת לגמרי ומיירי נתקדשה תחלה ואח"כ אמר הבעל לא בעלתי דבעלמא אמרי' אם אמרה תחלה גרשתני ואח"כ מסייעא לה אינה נאמנות משום שמא בגט פסול גרשה והכא בלא בעלתו לא שייך זה והרוצה להבין יעיי' סי' י"ז בב"ש סק"ב ג' ובזה א"ש דברי ש"ג:

ואמנם בבעלה בפני עדים דאמרי' ודאי קידשה והוסיף רמ"א בד"מ ובש"ע ע"ש הר"ן ה"ה נשאה וכ' ט"ז דלא שייך זה בסי' זה אלא לעיל בסי' קמ"ח אבל הרב"ש הבין יפה דברי רמ"א וכוונתו אלא שהלשון מגומגם והוא דבעלמא ב' שבאו ודרים זע"ז כאיש ואשתו ומולידי' זה מזה וכיוצא הרי הוא מוחזק שזו אשתו ונישאי' לו בחופה כדמו"י וסוקלין ע"ז כבפ' עשרה יוחסי' ובטוש"ע א"ע סי' י"ט שרמז עליו ב"ש בסי' זה אבל לא ראינו שהולידו או שבעלה רק דרים זע"ז אפילו כמה שנים אין כאן חזקת א"א אך הכא בנתגרשה מן הנישואי' ודרים כך זע"ז אפי' לא ראינו יחוד ובעילה מ"מ אמרי' מסתמא נשא אותה וגם בעלה כדמו"י. אמנם אי ידעי' בודאי שלא נשאה לא חיישי למידי אפי' בכה"ג דאין דרך לעשות כן בשלומא בנתיחדה אמרי' אש בנעורת ובא עלי' וכיון שבעל לא עשה ב"ז אבל הכא אמרי' לא נתיחד ולא בעל אבל מסתמא תלינן שנשא כדרך והרי היא אשתו זו היא כוונת רמ"א וכן הבין ב"ש ע"כ רמז על סי' י"ט רק שלשון רמ"א שכ' ונשאה מגומגם שוב ראיתי מ"ש בית מאיר והוא קרוב לדברינו ונ"ל עדיפא דידי מדידי' בעזה"י ועיי' תוס' יבמות מ"ה ע"ב ד"ה מי לא טבלה בסוף הדיבור:

והנה בנידון שלפנינו אי לא ידעי' כלל מאנשי הישוב אלא היא באה ובנה מורכב על כתיפה ואומרת מהמגרש הוא שהי' סבורי' שהגט בטל א"כ הפה שאסר הוא הפה שהתיר אך אם שמענו מבני הישוב שהי שם זע"ז כאיש ואשתו והולידו זו מזה והרי חזקה דאורי' שזו א"א כנ"ל ולזה לא צריך עדים ולא קבלת עדים לא בפניו ולא שלא

בפניו דבר המתפרסם לנשים וטף וזהו כוונת תוס' ר"פ האשה רבה ד"ה אתא גברא וכו' ומהרי"ק שרש קע"א דמייתי ש"ך ח"מ סי' מ"ו ואך הרי אנשי הישוב אומרי' שלא כינסה בחופה שלא נתיחד לבוא עלי' פתאום להדליק אש בנעורת אלא ספרה נקיים וטבלה בראשונה ובכל פעם כאשה על בעלה ומה הי' חסר לו ולהם להעמיד חופה ולקדשה כדמו"י אם לא שסבורי' היו כולם שאין כאן גט ואין עמי הארץ מבינים וזוכרי' מ"ש להם ב"ד מסדרי גט ואם נאמר המגרש ידע שפיר ושתיק כי נתירא שהיא לא תתרצה לישא אותו א"כ עכ"פ היא לא הבינה ולא ידעה וממילא אין כאן קידושי' אלא ב"ז ותה"ד סס"י ר"ט מסיים ועתה בדורותינו אינו מצויין כלל עכ"ל פי' לקדש בענין זה וה"נ דכוותי' כן הי' נלע"ד מעיקרא ועכשיו שבא הדבר לפני פרמכ"ת אם נראי' לו הדברי' יסמוך על עצמו ויעשה מעשה ואם לאו לא בעינא לקבל אחריותא דאחריני במקום שיש עוררי':

ומ"ש המל"מ בשם רדב"ז שאם עביד אי' בלא"ה לא אמרי' אאעב"ז כ"כ גם הריב"ש סי' ו' אפי' אינה נדה אלא שלא טבלה לדם חימוד תבעוה לינשא ונתפייסה נמי אזדא להני חזקה זו וצ"ל במשנתינו ביחוד שהי' עמה בחדר א' לא בעי' ז' נקיים כמ"ש ט"ז ובחי' אמרתי שמזה הוציא תשב"ץ במחזיר גרושה לא בעי ז' נקיים דליכא חימוד ודלא כט"ז ומה שהקשה מעלת כ"ת מירושלמי דמייתי תוס' פ' הזורק כבר הלכו בו נמושות אבל נלע"ד דירושלמי אמתני' פ"א ע"א לא קאמר דמיירי משנתינו דוקא במגרש משום זנות א"כ אין בין ב"ש וב"ה ולא כלום אלא לב"ש אפי' עבר וגירש או מרצון שניהם וכיוצא למלחמת ב"ד או הוזמו עדיו מ"מ שם גרושה מזוהמת כיון שנכתב בתורה ע"ש ערות דבר ורוב גרושת ערוה נמצא בהם ע"כ כל שלא ראינו שחזר ונשאו לא אמרינן שבעלה או שקידשה משא"כ לב"ה וא"כ לק"מ הקצרתי מאוד לחכם כמותו י"ב ואחתום בברכה כנפשו ונפש א"נ. פ"ב נגהי ליום ג' כ"ח מרחשון תקצ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ס

למאיר ובא קראתי, בן גרני ומדשתי, צפר הנעמתי, עדני העצני סוכתי שמעתי תרעתי היניהו תלמידי הרב המופלג המאה"ג מעוז ומגדל כש"ת מו"ה מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק באיי יע"א ה' עליו יחי':

מלתי כבר אמורה במכתבי הקצר שאין דעתי נוטה להקל לכוף המומר לגרש אפי' עד שיאמר רוצה אני ושכ"כ הגאון בית מאיר ועצתו נכונה להשתדל אצל השרים שיחייבו אותו לתת לאשתו מזונותיה וכל חיובי בעל לאשתו ואז ממילא יתרצה לגרש כן יעץ הגאון הנ"ל וגם בתשו' עבודת הגרשוני אוסר לכוף למומר מאחר דמייתי ב"י סי' קל"ד והרמ"א סי' קנ"ד ב' הדיעות ולא הכריע מי יקל ראש באיסור א"א ולא באתי עתה אלא

לפרש דברי הפוסקים אשר מעלתו בנה עליהם מצודות אמרתי לפרש ולברר ההלכה כיד ה' הטובה עלי וה' יעזור לי:

בהגהת מיי' פ"ב מגירושי' אות ד' העתיק לשון התרומה וסמ"ג וכן העתיקם במרדכי פ' המגרש דלענין השנוי' במשנתינו דכופין להוציא וכן מומר בשכופי' ע"ז גוי כופין אותו עד שיאמר רוצה ומסיים בסוף דבריו לענין כפיית מומר עיי' פכ"ה מאישות והכוונה כי ההגה' לא העתיק אלא ללמוד ממנו דע"י גוים נמי כופי' על דעת ישראל ולאפוקי דלא נפרש סיפא דמתני' ובגוים חובטין ואומרי' עשה מה שישראל אומר לך אפסולא דרישא קאי קמ"ל דלא ונ"מ לענין השנויי' במשנה סוף המדיר יוציא ויתן כתובה אבל לענין מומר לא ס"ל להג"ה כתרומה וסמ"ג ע"כ הראה מקום לעיי' פכ"ה מאישות דשם נאמר בשם מהר"ם מר"ב דאין כופין מומר ועובר על דת וראי' מדלא נקטה מתני' ס"פ המדיר רשע בכלל אותן שיוצי' ויתן כתובה וטעמא משום טב למיתב טן דו אבל אם עבר חרם נגד האשה כגון שלא להכותה וכיוצא בזה כופי' להוציא:

והנה פר"מ שפך סוללה על דברי מהר"ם הללו חדא מאי ראי' מדלא נקטה מתני' מומר דלמא משום דה"ל איסורא בלא"ה לכל הפחות איסורא דרבנן להבעל למומר וכי היכי דלא נקטה שניות לעריות ה"נ לא נקטה מומר אלו דבריו ואני אומר בודאי אין לנו שום ראי' ברורה לומר דבעילת מומר אסורה כבעילת נכרי רק דאפשר למימר הכי ולמדחי ראיי' מהר"ם אמנם הוא דקדק בקושייתו מדוע לא נקטה מתני' רשע כופי' להוציא ולא כ' מומר רק רשע וכוונתו מבוארת דודאי לומר שכופי' מומר להוציא משום דהוה בעילת איסו' זה בודאי לא ברירא אך לכופי' להוציא משום שמא מכשיל אותה בבעילת נדה וכדומה כמ"ש מרדכי פ' החולץ ולזה הביא ראי' מדלא תנן במתני' רשע דלענין זה מ"ש רשע ממומר:

אבל מה שצל"ע גדול הא בב"ק קי"א ע"א אמרי' ביבמה שנפלה לפני מוכה שחין טב למיתב ואפ"ה קחשיב מתני' ס"פ המדיר ואלו שכופי' להוציא מוכה שחין ש"מ דטב למיתב לא מועיל לענין כפי' להוציא ופשוט דטפי איכא למימר טב למיתב במוכה שחין ממה שנאמר טב למיתב עם מומר שהרי במוכה שחין פשיטא להש"ס דב"ק סברת טב למיתב ובמומר מספקא להר"מ במרדכי פ' החולץ ואזיל לחומרא הן אמת רש"י בב"ק מפרש טב למיתב עם הבעל שהוא לא הי' מוכה שחין אבל הר"מ פ' החולץ מפרש לי' אהיבם שהוא מוכה שחין או מומר ע"ש וא"כ ק' השתא במוכה שחין כופין אע"ג דפשיטא דטב למיתב מכ"ש דבמומר לא יועיל טעם זה שיכוף להוציא ואין לי מקום לנוס ולהמלט מק' זאת כ"א שאומר דלאו טעמא יהיב שאין כופי' להוציא משום דטב

למיתב וכו' אלא אדלעיל קאי דה"ל למתני' למיחשבי' רשע שלא נטעה לומר טב למיתב וה"ל לאשמועינ' דלאו הכי אע"כ אין כופין משום טעם וכל זה דלא תקשי אכתי נחשיב במתני' עובר על דת במה שנוגע לה לאשה כגון שהכה אותה אע"כ משום דהא פשיטא דכופין דלא שייך טב למיתב עם מי שמכה אותה וגרוע זה מקטטה דיבמות פ' האשה:

מה שהקשה על דברי תה"ד כמדומה לי שנעלמה ממנו לשעתו דברי תוס' קידושי' ס"ז ע"ב והכלל דהני תלתא תלי' בהדדי ממזר וייבום ותפיסת קדושי' אבל איסור לבעל ולבועל ויהרג ואל יעבור לא תלי' בהני ונדה דתפסי בה קידושי' משום דקרא רבייי' כמבואר ר"פ אלו נערות שיש בה הוי' וסוטה אין בני' ממזרים אע"ג דטומאה כתיב בה כערוה משום דכתיב היא תועבה ואין בני' תועבה אבל בשארי כל העריות כללא הוא כנ"ל חוץ מלר' יהושע כמבואר בתו' בדדוכתא טובא:

ומ"ש בכוונת המהרי"ק בהרמב"ם אעפ"י שכ"כ ג"כ בתשו' עבודת הגרשוני והגאון בית מאיר מ"מ נראה היינו מומר להכעיס או מין שמודה בע"ז אבל הני שבזמנינו אינם אלא למלאות תאותם ואעפ"י שחטאו ישראלי' הם וכשם שע"י הכפי' נותן גט ה"ה שע"י הכפי' הי' פורש מכל איסורי' שבתורה והכל מטעם דיהיב הרמב"ם שהוא רוצה להיות ישראל רק לבו אונסו ועכשיו חוזר לראשונות. ומ"ש בפשיטות דאשת מומר אינה חייב' לבעלה כל מה שאשה חייב לבעלה איברא כן הוא בלי ס' אך לעומת זה גם הוא אינו חייב לה שום דבר כיון שהיא אינה מתחייבת נגדו:

באמת מסברא הייתי אומר דמומר דאיכא למיחש למכשולי' וגם שיקח הבנים הנולדים לו להביאם במסורת דת השקר ומחסה כזב אסורה להזדקק לו וממילא לא מצי מקיים מצות עונה וכופי' להוציא וגרע ממדיר אשתו מתשמיש המטה והפוסקי' לא דברו ממומר דאיכא למיחש להסרת בניו מאחרי ה' ומ"מ לא מלאני לבי להקל והיותי מאוד נחוץ לדרכי לחיים ושלום אסיים בברכה דברי הבהע"ח. פ"ב אסרו חג השבועות תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סא

שאלה מעשה באיש ואשתו שנתעברה כמו ד' שבועות אחר החתונה והי' זע"ז באהבה ואחוה ורעות ויהי כי מלאו ימי' ללדת חלתה אישה ונפל למשכב והי' כפסע בינו ושוב נתרפא ואז ילדה האשה וכמו שמנה ימים אחר לידתה נפלה האשה למשכב וחלתה ג"כ חולי גדול ושוב נתרפא האשה ג"כ ואח"ז כמעט קט בקש אבי האשה מהב"ד שיעקלו כל אשר לאיש כי יש לבתו טענות על בעלה חתנו סוף דבר הביא הדבר בפלילים ונתגלו טענות בשני דברים א' כי יש לו חולי האבן וחולי בכליות הגורם מעצר השתן אשר מפני

זה שפטו הרופאים דמתא שלא ישא אשה ואם ישא אשה ימות בקוצר ימים כי התשמיש קשה לו וא"כ כופין אותו להוציא כמו מוכה שחין דס"פ המדיר דממקתו ושוב טענה כי ישען על ביתו ולא יעמוד כ"א אחר טרחה גדולה ועי"ז מחליש כחה בשעת תשמיש עד שממש לא נשארה בה נשמה ומזה נולד לה החולי הגדול הזה וכשרצו לעמוד על ברור דברים אצל רופאי העיר אם אמת הוא שהתרו בו מבלי לישא אשה לא נתבררו הדברים כלל וכלל והנה הבעל מכחיש כל דבריה שאין לו שום חולי אבן הנ"ל וגם הוא עמה כדרך כל הארץ והיושבים על מדין הגבילו זמן לשני הצדדים שביום ר"ח יעמדו שני הצדדים לפני רופאי מומחה בעיר גדולה ומפורסמת והם יבדקו האיש ויעמדו על שורש הדבר במעמד שני הצדדים ואח"כ יראו מה לעשות אמנם אבי האשה העביר המועד אשר יעדו והבעל הביא לו מכתב משלשה רופאי מומחה מהעיר ההיא שהכל כזב ושקר שוב הלכו אבי האשה ובתו והביאו להם מכתב מג' רופאים אחרים שהעידו שאם כדברי האשה ראוי לכופו לגרשה ובתעצומותיהם עמדו לפני פליליהם והם אמרו שיגלו הדברים לפני דייני ישראל אם יאמרו שראוי לכוף להוציא כזה הם יכופוהו ונשאלה שאלה זו לפנינו:

תשובה. על טענה הראשונה שהיא טוענת שממקתו בתשמיש מפני חולי האבן והביאה כתב וראי' מרופאים שאם יש בו חולי כזה ממיקתו והוא מכחיש והביא ראי' שאין בו חולי זה נאריך קצת בעיקור הסוגי' ס"פ המדיר גרסי' האיש שנולדו בו מומין וכו' ובמשנה שאחר זה ואלו שכופין להוציא וכו' ודעת הרמ"ה שבר"ן שכשהי' בו מומין אלו קודם והיא ידעה מזה ה"ל כהתנה בפירוש ואין כופין כ"א במוכה שחין וכ' הר"ן שכ"נ דעת הרמב"ם פכ"ה מאישות והיינו ממ"ש דינו בנולדו בו ריח הפה שכופין להוציא ונותן כתובה ולא כתב דין שאם התנה עמה צריכה לקבל על כרחה הרי בזה פליגי ר"מ ורבנן אע"כ דסמיך עצמו אדיוק לישני' במ"ש נולד בו ריח הפה דמשמע דוקא נולד אבל הי' בו אין כופין ומכ"ש התנה וזה ברור בכוונת הר"ן ודברי ב"ש בזה רסי' קנ"ד תמוהים. וכ' הר"ן שכן הסברא נוטה כיון דבהתנה אמרי' סברות וקבלות ולא מצית למטען סבורה הייתי לקבל ה"ה בהי' בו וידעה דמה ביניהו ודלא כרשב"א דפליג וכ"כ ה"ה בדעת הרמב"ם וכן פסק רמ"א סי' קנ"ד וכן נראה דעת המחבר שלשונו כלשון הרמב"ם ז"ל ומש"ה לא כ' רמ"א בלשון וי"א:

וצריך להבין לפ"ז במתני' דבין שהי' בין שנולדו הוה זו ואצ"ל זו בשלמא אי אמרינן דבהיו בו מעיקרא וידעה כופין ואתי' רישא ככ"ע לק"מ דכבר כ' סמ"ע סי' ע"ב סק"ז דבבין ובבין דרכו לנקוט את שאינו פשוט יותר אך כל זה אי לא מיירי בפלוגתא אבל אי מיירי בפלוגת' כ' תוס' בכתובות כ' ע"ב ד"ה אחד וכו' דנקט את שמודים בו רבנן

תחלה והכי ה"ל למימר בין בנולדו שאתם מודים לי ובין שהי' דפליגי עלי בכולם אני אומר דכופין להוציא וא"כ קשה וצריך לומר דבין הי' מיירי שהי' בו ולא ידעה ודכ"ע הוא ועוד דהוה שפיר לא זו אף זו לא מיבעי' הי' ולא ידעה דכופין אלא אפי' נולדו ה"א נסתפחה שדה שלה קמ"ל כמ"ש תוס' ד"ה אבל וכו':

אלא דלפ"ז במתני' קמייתא נולדו בו מומין אין כופין ופליגו אמוראי לחד מ"ד נולדו וכ"ש היו ולחד מ"ד הי' אבל נולדו אין כופין דבהי' בו סברית וקבלית ורשב"ג מחלק בין מומין גדולים דאומרת יכולה הייתי לקבל משא"כ במומין קטנים ואי ס"ד הי' ולא ידעה קשה תרתי חדא מאי דאמר נולדו כ"ש הי' הא כתבנו לעיל בהיפוך לענין כופין להוציא הוה הי' ק"ו מנולדו דאיכא למימר נסתפחה שדה שלה והכא באין כופין ה"ל הי' מכ"ש נולדו. ולאידך מ"ד קשה טפי מה סביר וקבל שייך בלא ידעה דהרי לדידי' מיירי מתני' בלא ידעה ולרשב"ג במומין קטנים סברה וקבלה ואיך שייך בלא ידעה סו"ק אמנם הא לא קשי' לרבנן מ"ט דאין כופין נימא דטעות הי' מעיקרא וכמו שהקשה ב"ש וזה לק"מ דלהדי' תנן כל המומין בכהנים פוסלים בנשים ואלו באנשים לא משום דאתתא בכ"ד ניחא לה אבל איש חזקה אינו מתפייס במומין וכ"כ הגאון בית מאיר לחלוק על ב"ש מטעם זה וב' קו' הראשונים נמי י"ל ע"ד זה ונימא דאתתא דסתמא בכ"ד ניחא לה כל דלא חקרה מקודם על בנין גופו ומומיו אמרי' סברה וקיבלה דכל מה שיהי' בו ניחא לה כדאמרי' לעיל ע"ה ע"א דשומשני' גברי' וכו' ומיהו רשב"ג ס"ל דבמומי' גדולים תטעון סבורה הייתי ומשו"ה לא התנית ומיהו בידעה מודה לרבנן דר"מ דאפי' בריח הפה מקובלת היא ע"כ ובריח הפה ולא ידעה מודו רבנן לרשב"ג דאינה צריכה לקבל כיון שלא ידעה והא"ש נמי דבמתני' קמייתא הוה תני נולדו כ"ש הי' ולא ידעה דה"ל להתנות דמומין כאלו שכיחא וה"ל לאסוקי דעתא ומדאין כופין בנולדו כ"ש בהי' דסברית וקבלית ובמתני' דריח הפה הוא בהיפוך דאם כופין בהי' ולא ידעה כ"ש בנולדו דהי' ולא ידעה לא שייך ה"ל להתנות דהני לא שכיחי בא' מאלף ולא אסיק אדעתי' להתנות משו"ה כופין משא"כ נולדו ה"א נסתפחה שדה שלו קמ"ל כמ"ש תוס':

ואל תתמה איך שייך לומר במומין גדולים דניסמית עינו ונקטעה רגלו דהי' ולא ידעה דשפיר משכחת במקדש ע"י שליח או כמ"ש תוס' בתענית ד' ע"א ד"ה יכול א"נ כבשבת נ"ג ע"ב ואין לומר א"כ איך אמרי' חזקה אין אדם מפייס במומין וחזקה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו היינו במי שטוען על המומין ואינו כהאי גברא צניע דאינו מכיר בגידמת אלא ברוב כל אדם אמרי' חזקה הנ"ל וכל זה באיש אבל אשה בכל שהוא ניחא לה וא"ש הכל:

ונ"ל להוכיח קצת דגם התוס' ס"ל כהנ"ל מדציינו ד"ה סבורה הייתי וכו' אדר"מ במתני' שניי' והקשו א"כ כל אשה תערים ולא ציינו אדרשב"ג במשנה קמייתא כסבורה היא שיכולה לקבל ולמה לא הקשו שם כל אשה תערים אע"כ התם בלא ידעה ולא שייך כל אשה תערים כיון דלא ידעה ומכ"ש שהבעל יכול להודיע לה מומיו הגדולים כדי שלא תערים לעשות עצמה כלא ידעה ואם לא עשה כן אפסיד אנפשי' ולק"מ אבל על ר"מ קשה שפיר כיון שאפי' בהתנה תוכל לומר סבור הייתי א"כ תערים ולא ס"ל לתוס' דה"ל להבעל להתנות שלא תגבה כתובה כבר כ' המרדכי דלר"מ ה"ל מתנה עמ"ש בתורה ותנאו בטל (וכן ס"ל לרשב"ג לקמן ר"פ הכותב) ומ"ש המרדכי בזה צ"ע ויישוב קצת ע"ש וא"כ שפיר הקשו תוס' וא"כ מוכח מזה דגם תוס' ס"ל כרמ"ה ורמב"ם ור"ן הנ"ל דבשארי מומין אפי' בלא ידעה אין כופין ובריח הפה אפי' רק בידעה סברה וקבילת ומכ"ש בהתנה חוץ ממוכה שחין:

וראיתי דבר מתמי' לתר"י ז"ל בשיטה מקובצת שכ' וז"ל חוץ ממוכה שחין שהוא מאיס לה ולא מיבעי' היכי דלא מיבעי' איהי למיתב תותי' וכו' כופין אותו לגרש מפני שהוא ממיקתו וכו' והכי קאמר חוץ ממוכה שחין שיכולה היא לומר עכשיו אינה יכולה לקבל לפי שבכל יום ויום מכביד עליו החולי לפי שכשהיא משמשת עמו הי' ממקת בשרו משא"כ באחרים השנוים במשנה דבענין אחד הן עומדים וכיון דסברה וקיבלה ההיא שעתי' תו לא מצי למימר מאיס עלי עכ"ל תר"י ז"ל ולפום רהיטא נראין דבריו תמוהין בתחלה כותב שהוא מאיס לה כאלו בדידה תליא מילתא והדר תלי' בב"ד שאפי' רצתה אין אנו מניחים אותה להיות עמו והדר בי' תוך כדי דבור ותולה מפני שמאיסתו מתגבר בכל יום מצי טענה הכי משא"כ באינך שעומדים על תכונה א' לא מצי למטען והוא תמוה ולפע"ד נ"ל דמתני' קשיתי' דמשמע דמיירי מטענה דידה ולא הוזכר ב"ד כלל רק מלשון ממקתו מבואר ממילא שאפי' היא רוצה אנן אין מניחים אבל לעולם עיקור המתני' משמע חוץ ממוכה שחין דטענתה טענה סבורה הייתי לקבל ותו קשי' אי אתי' מתני' למיחשב כל שכופין להוציא מחמת סכנת נפש ליחשב נמי קטלנית והי' קו' קרבן נתנאל פ' נערה סי' ב' דעכ"פ למ"ד מעין גורם כופין להוציא ומצי דייר עמו בסהדי כמו מוכה שחין וא"כ ה"ל למיחשבי' אשר ע"כ נלע"ד דכל אלו שכופין להוציא אם ידעו שניהם וקבלו עליהם כגון שהבעל ידע שהיא קטלנית ואפ"ה סביר וקביל וכ' לה כתובה וכן היא שידעה שהוא מוכה שחין וסברית וקבילת אי לאו שבכל יום ויום מוסיף ניוול לולי כן לא הי' יכולה לטעון עליו כלום כי אעפ"י שהב"ד יכפוהו להוציא מפני מ"ע ושמרתם מאוד לנפשותיכם מ"מ הוא והיא סברוהו וקבלוהו ונפקא מיני' שאם המה

באים לתבוע על הגירושין כותבין עליהם אגרת מרד או אבדה כתובתה עד שיכפוהו הב"ד להוציא והואיל ואלו שבמשנתינו שכופין להוציא יש לה כתובה כמ"ש תוס' (ודלא כמ"ש תוס' יבמות ס"ד ע"א ד"ה יוציא בשם ר' גרשון וכו') משו"ה הוצרך להשמיענו במתני' דמוכה שחין שמתמקמק יום יום יכולה לומר סבורה הי' לקבל וכו' ועי"ז נוטלת כתובתה דאל"ה נהי דהב"ד הי' כופין ואז הי' נוטלת כתובה ג"כ מ"מ אי תובעת היא להתגרש אחר שכבר קבלה עלי' הי' יוצאת בלא כתובה ומדוקדקי' היטב דברי רבנו יונה ומיושב נמי קושי' קרבן נתנאל הנ"ל:

היוצא מדברינו אלו לדינא לנידון שלפנינו שהיא טוענת שיש לו חולי האבן שהיא ממקתו לא מיבעי' אם ידעה בשעת נישואין כנ"ל וסברא וקבלה כין דהכא אינו מתנוול כלל מעיקרא ומכ"ש שאינו מוסיף ניוול יום יום שתאמר סבורה הי' וכו' א"כ אין לה שום טענה מכח זה רק על הב"ד מוטל הדבר היינו אם יבורר הדבר להב"ד אבל זולת זה אין לה שום טענה עליו אדרבא נידונית כמורדת אלא אפי' לא ידעה בו וטוענת שאח"כ נודע לה מ"מ כבר בארנו שאין טענת מומין לאשה בהאיש אפי' אותן שמנו חכמים באשה ואפי' נקטעה ידו וניסמית עינו מכש"כ מום חולי האבן שאפי בכהן לא הוה מומא מכ"ש דלא הוי מום באיש כלל שנכוף להוציא ורק מטעם סכנת נפש אם האמת כן וזה שייך לב"ד ולא להאשה כלל:

ונבוא לדין אם יהי' על הב"ד לכופו לגרשו היא אומרת יש בו סכנת נפש והוא אומר ברי לי שאני בריא אולם מצינו בכהן המקריב ע"ג המזבח ואמר לו ע"א בעל מום אתה לא מהימן לפוסלו רק באומרו שלח ואחוי בקידושין ס"ו ע"ב ובתוס' ד"ה שלח וכו' ומכש"כ הכא שעדות האשה בהכחשת בע"ד לאו כלום הוא אם לא תברר דברי' והנה אם נאמין לרופאים ויהי' כשני כתי עדים נאמנים הראוים להעיד שהכחישו זא"ז בפני ב"ד אוקמי גברא אחזקה קמיתא ואין לב"ד לעשות שום מעשה ומכ"ש שכת א' העידו עליו ממש שבדקוהו ומצאוהו שלם בלי חולי וכת המתנגדת לא ראוהו ולא ידעוהו רק העידו במכתבם שאם כדברי האשה שיש לו חולי האבן איכא סכנתא פשיטא שנאמין להכת שבדקו גופו ומצאוהו שלם ואין כאן הכחשה וקושטא דמילתא קאמינא דלדידי הי' תמיה טובא איך אפשר שחולי האבן הנולד בכליות ויוצא דרך שביל השתן יזיק לתשמיש שיש לו שביל הזרע בפ"ע כדאיתא בבכורות מ"ד ע"ב ויותר הי' נראה שבאורך הימים אפשר שדוחק האבן ינקב למחיצת קליפת השום ויעשה עקר ואם לא הי' לו עדיין בנים הו' איתתא מציא לבוא לב"ד מחמת טענה חוטרא לידא ומרא לקבורה אבל לומר שהתשמיש יזיק לחולי אבן הי' קשה לשמוע ושאלתי את פה הרופא מומחה יהודי

שבכאן ואמר לי דברים הנ"ל כהווייתן וחמרתי לחקור עוד אצל רופאים אינם נימולים היותר מומחים וכולם פה א' שאין שום סברא שיהי' בזה החולי שום הפסד לתשמיש המטה או להמק בשרו מחמת זה נמצא כת המסייע לטענת האשה הוכחשה משני צדדים ואין לב"ד לחוש להם כלל:

וכל זה הוצרכתי אי הי' עדים מעידים על דבר שראו בעיניהם והי' מוכחשים על דרך הנ"ל אמנם בנידון שלפנינו שכל העדיות הוא על דמיון הרופא והמחאתו וכי על זה נפסוק לעשת על גט והרי בעה"ת שבטי"ד סי' קפ"ז החליט שלא להאמינם לענין רואה דם מחמת תשמיש דליכא אלא אי' וסת ע"י מעשה דרבנן מכ"ש לכוף על גט דאורייתא דלא נאמין ולא דמי ליה"כ וחלול שבת משום פ"נ התם לא בעי' אלא לעשותו ספק פיקות נפש וחששא בעלמא אבל לעשות מעשה על פיהם לא והריצב"א דמיקל הנה דבריו מובאים בטעות בב"י ועיקור מקומו יעיי' בתשו' מיי' השייכים לאיסורי ביאה סי' ג' עכ"פ בעי' שנדע שריפא פ"א עכ"פ בחולי זה וע"י רפואה זו ממש וכל זה התם בדרבנן ועוד נ"ל דחזקתם שע"י גופם שלהם אינו חזקה לרפואת גופים שלנו דאינהו דאכלי שקצים ורמשים חביל גופי' כמבואר פ' אין מעמידין (עבודה זרה ל"א ע"ב) ובתוס' ד"ה דאכלי וכו':

והנה יעיי' פרק המפלת (נדה כ"ב ע"ב) שני מעשים העלה אבא מטבעין ליבנה וכ' בתשו' הרא"ש כלל ב' הקשה ממ"נ אי נאמין לרופאים למה לי הטלת מים כלל ואי לא נאמין למה שאלו להם כלל ולא נמצא שם תשובה על זה וגם בתשו' מהר"ם לובלין נדחק ולא העלה דבר ברור להלכה ע"ש ומזה שפטתי לאמת נכון הדבר שהרופאים נאמנים על דבר כללי ולא על גוף פרטי ע"ד משל שיאמרו שיש בטבע עולם שתפיל אשה משומא שיש לה בגופה כמין שערות ויבחושים אדומים וזה נאמין שיהי' זה כן במציאות עפ"י קבלתם מהראשונים וכמ"ש בשבת פר"ע פ"ה ע"א לא תסיג וכו' ע"ש אבל להאמין להם שגוף הזה יש בו שומא זה לא נאמין כי דמיונם כוזב לכן אנו מנסים על ידי שנטיל לפושרין אם לא נימוחו נהי אי ליכא עדות הרופאים דאיכא גופא בעולם המגדל שומא שמשיר שערות היינו מטמאים כדם יבש מ"מ השתא שנודע לנו מהרופאים ע"ד כלל שיש כיוצא בזה בטבע אזי נאמר שגם בגוף זה יש לו שומא כיוצא בו. ומה שאמרו הרופאים אשה זו יש לה שומא הם העידו על אשה זו אבל חכמים לא האמינו על אשה זו בעצם ואמרו תטיל לפושרי' אם נימוחו טמאה ואם לאו טהורה ומשו"ה אם יארע כן בזמנינו לא נצטרך תו לרופאים כי לעולם נטיל לפושרים:

היות כן כל מה שהעידו הרופאים בענין זה עד עתה הבל ואין בם מועיל ואף אם יעמדו ב' רופאים הכשרים להעיד במקום אחר ושעסקם עם ישראלים דלא חביל גופייהו ויעידו על גוף זה שיש בו דבר הממיקתו מתשמיש והוא מכחיש אותם בברי אין לב"ד לכופו לגרש כי לא יאומנו על גוף פרטי ואם נאמינם על כללית הטבע אאמין לרופא דפה שאמר שאין זה במציאות שהתשמיש יזיק לחולי האבן כלל ע"כ כל דברי האשה בזה כחירגא דיומא דלא שמי':

ומכ"ש טענה שני' מאפס ואין שמחולשת כחו בשעת תשמיש מחליש כחה עד שעי"ז נפלה לחולי אחר לידתה הנה כבר הגיעה כחו להוליד בנים ולית לה טענה דחוטרא לידה ומרא לקבורה וגם יש לה הנאת עונה ומ"ש שהוא מחלישה הרי הי' לה כח ללידה ולא הרגיש אדם או מילדת שום חולשה בה רק אח"כ נחלתה במקרה והזדמן וגם החוש מכחיש זה וגם הרופאים הכחישה שא"א שתחלה האשה ותחליש ממיעוט כחו בשעת תשמיש כ"א מרוב תשמיש וכמ"ש בעובדא דפלגש בגבעה וכל זה אנו צריכים אי לא הי' תובעת כתובתה שאז נאמנת ישען על ביתו ולא יעמיד אבל יען כי תחלת תביעתה הי' על ממון שהרב יעקל כל אשר לו כמבואר בהשאלה שאפי' בטענת ישען על ביתו לא מהימנא בכי האי גוני אפי' בדורות הראשונים גם כי עכשיו דנפישי מתפרצים ועיין בתשו' מיי' השייכים להלכות אישות סי' ז' ק"ו בן בנו של קל וחומר בנידון שלפנינו שטוענת דבר שאין הדעת סובלתו שאין לחוש לדברי' כלל וכל המעשה על גט זה יחוש להרבות ממזרים ח"ו בישראל הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פק"ק ח"ב נגהי ליום עש"ק ז"ך תמוז תקע"ה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סב

שלום וישע רב יבוא ויקרב להרב המופלא תלמידי האהוב הנחמד כש"ת מהו' וואלף נ"י אב"ד דק"ק פלאטא יע"א:

קודם תפלת מנחה הגיעני נועם מכתבו ונפשו היפה בשאלתו אודות איש א' נשא אשה בת גדולים בעשירות וג' ימים אחרי הנישואי' נשתגע והי' מזיק לבני אדם עד שסגרוהו בבית הסהר מקום אשר משוגעי' אסורי' שם ונודע בעדים שזה המום הי' בו מכבר ויש לו וסת ידוע בכל שנה בחדשי טבת ושבט ועתה רצון האשה ומשפחתה לכופו לגרשה לכשישתפה וגם הרופאים אומרים שהתשמיש קשה לזה והיא מזיקתו ומעלתו רוצה לידע דעתי אי שפיר דמי למיעבד הכי והראה פנים לחפש בזכותא דהחי ריבה עלובה:

אה' י"נ מדוע יצא לריב מהר לקבל עדות שלא בפני בע"ד בהיותו חבוש בבית שגעונו וגם לגמור דינא שלא בפניו לחובותיו ואיך אכניס עצמי בדברים שבין איש לרעהו ומכ"ש בינו לאשתו ולא נקראתי מהצדדי' ומעלתו נמי לא שמע טענת צד שכנגדה וגם וכי חיש קל נאמין לרופאי' שאומרי' שהתשמיש מזיקתו אבל ישמע לקול עצתי וילך לבטח דרכו בעז"ה ימתין עד יגיע לעת חלמותו ואז שני הצדדי' יגשו למשפט לפני מעלתו ובית דינו הצדק ויקבלו עדות בפניו וישמע טענותיו ויחקרו חקירה אמיתי' אצל הרופאי' ואם יכול להכניס בפושרי' מה טוב ואם לאו ויקוב הדין ההר ולא ירצו מעלתו ובד"ץ לגמור הדין בלי שאלת פי חכם אם אז ישלחו מכתבי טענותיהם וקבלת העדות אלי אזי אראה מה ישים ה' בפי ומה טוב שהצדדי' יבחרו להם ברצונם לפני מי ישלחו השאלה או אפי' לפני ב' או ג' רבנים ויכתבו שטר ברורי' על זה וכל זה להשמר ממחלוקות כידוע כמה פעמים רב א' כותב לימין ואידך כ' להשמאל וכ"א סומך על שלו ומקלו יגיד לו ע"כ זאת עצתי היעוצה ויהי' ה' עמו:

ועתה אשיב קצת על דברי תורה מ"ש ששוטה הוא ממומי האדם המנוין במתני' דבכור' מ"ה ע"ב לא כן אהובי התם כל זמן שטיותו אבל אם הוא עתים חלים בימי חלמותו עובד עבודה לפע"ד וכן משמע מרמב"ם ספ"ח מביאת המקדש הלכה ט"ז שז"ל ועוד יש שם באדם ד' מומי' אחרי' ואלו הן החרש השוטה הנכפה אפי' לימים רבים מי שרוח רעה מבעתו תמיד או בעתים ידועים וכ' בכ"מ דנכפה הוא משנה בכורות מ"ד ע"ב וסובר רבנו דכי היכי דנכפה אפי' א' לימים ה"ה לרוח קצרי' דמ"ש עכ"ל ולפע"ד ז"א דא"כ בחרש ושוטה נמי ה"ל לרמב"ם למימר אפי' א' לימים רבי' אבל האמת יורה דרכו שממקומו הוא מוכרע מדאמר רוח קצרות באה עליו ולא תנן בעל רוח קצרות אע"כ שבאה עליו לעתים ידועי' ומסתלקת ממנו ואפ"ה פסול אפי' בשעת חלמותו מפני שעתידה לבוא עליו והיינו דוקא בעל רוח רעה דלפירש"י הוא שד השוכן בקרבו וא"כ לא יאה לעבוד לפני מלך הכבוד ית"ש אפי' בעת שהוא שפוי ולהרע"ב נמי שפי' בעל מרה שחורה ידוע כי כל ימיו מכאובי' וכעס ענינו אבל שוטה שהוא עתים חלי' שאז הוא כפקח לכל דבריו כשר נמי לעבודה באותה שעה זה ברור בדעת הרמב"ם:

וא"כ באיש זה אם הוא כדברי העדים שכבר הוא מאז כן הרי כל ימי התקשרות עם המשודכת הלזו לא הרגישו בו דבר רע ש"מ שכשהוא חלים הוא פקח לכל דבריו א"כ באותו שעה אין בו מום ותוכל להיות עמו כל השנה עד בהגיע וסתו תסגירהו בסהר עד שישתפה ויחזור להיות עמה ולא דמי לנכפה כי ידוע הוא שגם בימי' שבנתי' המה ידוע חולי וגם הוא חולי המתדבק ומאוס משא"כ הכא וההיא דתשו' הרא"ש דמייתי בטוא"ע

סי' קנ"ד שהי' משטה יום יום וכועס תמיד והי' יראה ממנו שמא יהרגה גרע מנידן דידן שזה הי' תמידי' ולא הי' יכולה לשמור ממנו ומ"מ לא כפוהו הרא"ש לגרש:

ומ"ש מעלתו דברכה וענוגה ועשירה כזו שקפצה עלי' הרבה לא שייך לומר אתתא בכ"ד ניחא לה תמהתי עליו חז"ל הפליגו דשומשמי גברי וכו' והוא בא לתת דבריהם לשיעורי' אבל הענין הוא כך בודאי כל אשה אם יהי' אפשר לה להמיר רע בטוב תחליפנו ותמיר אך אם לא נכוף אותו להוציא ותהי' עמו על כרחה אז ממילא תתפייס ותתרצה כי אתתא בכל דהוא ניחא ורוצית בקב ותפלות משו"ה אין כופי' להוציא על מומין קטנים משא"כ באיש דלא ניחא לי' בכ"ד ולא יתפייס לעולם ע"כ מוציא אפי' במומין קטנים ומעתה בטלה טענותו דמעלתו אע"ג שהיא עשירה מ"מ אם על כרחה תשאר עמו תתפייס אפי' בשומשמי גברא:

וידעתי כי להיות מעלתו בפנים ורואה צערה של ריבה ע"כ לרוב רחמיו כי נכמרו ראה למצוא לה זכות ומיהר לדבר וכ' מה שכ' אך מאתן מאתן ד' מאה זוזי שוי' ישמע לקול עצתי ויהי' מתון בדבר ואז בהגיע דברים אלינו נראה מה לעשות כיד ה' הטובה הכ"ד אני הטרוד מאוד החותם באהבה רבה בכל חותמי ברכות. פ"ב נגהי ליום ג' ד' שבט תקע"א לפ"ק. משה"ק סופר מפעד"מ:

תשובה סג

אבן הזוהר כעצם השמים לטוהר ה"ה הרב המופלג חריף ובקי צדיק ונשגב כש"ת מו"ה מענדל האפמאן נ"י:

נעימות ימין צדקו הגיעני פה בקרית חוצות כדרכי בשלהי קייטא לפזר רעיונים מרוב עוצם המון טרדתי בעיר קטנה הרחק מעט מאדם העיר הגדולה לאלקים ק"ק פ"ב יע"א. והי' לי שעשועים בטיול דברי תורתו וראיתי כי הוא גבר דכולי' בי' ולאו אורח ארעא למנקט דכוותי' מאבראי עד אשר אשיב אל ביתי ושם אינייני מופנה להשיב לאלתר ע"כ טוב מעט במנוחה והשקט גם כי אין ספרים אתי עם רפ"מ הסליחה:

ע"ד שנוהגי' להתיר שבועות המגרש שנשבע לגרש ולא חשו לשבועה שלא לגרש יפה נתעורר וסהדי במרומים כי מעולם הנהגתי כן להתיר גם שבועה שלא לגרש דחמירא טפי דאם אולי נשבע שלא לגרש ושכח ומגרש איכא למיחש לגט בטל דאפי' לפי שטחיות לשון תוס' דתמורה ה' ע"א ד"ה מיתבי שם דמשמע בגט אי עביד מהני מ"מ היינו אי ידע ועבר אבל בשגג ואלו הי' נזכר לא הי' עביד לא מהני לכ"ע כמ"ש תוס' שם וי"ו ע"א ד"ה שאני התם וכו' ועוד יפה כ' ר"מ דניחוש דלמא נשבע שלא לצוות לסופר ולעדים ונמצא אי עביד ל"מ ובטול שליחותם וזה לא שייך למילף גט ממיתה:

וכ"ז לפי המובן הפשוט בתוס' הנ"ל דילפינן גט ממיתה דאפי' א"ר ל"ת מהני ולפ"ז יסתרו תוס' דברי עצמם במ"ש שם וי"ו ע"א ד"ה והשתא דשנינן וכו' ומ"ש פר"מ דמיירי בנשבע שלא לצוות לסופר ז"א במשמע מלשון התוס' שכ' כגון אדם שנשבע שלא לגרש ובלאה"נ נהי דדברי תוס' נכונים במ"ש דכי היכי דילפינן מיתת הבעל מגט דגמר ומתיר אף מיתה גומרת ומותרת ה"ה וכש"כ דילפינן מסיפא לרישא מה מיתה מהני אף גט מהני דלעולם הקישא מרישא לסיפא עדיף כמ"ש תוס' ר"פ אלו עוברי' מ"מ הענין בעצמו אינו נכון איך יתכן לומר גבי מיתה א"ר ל"ת דנילף גט מיני' והנה גם שלהי גיטין גבי לא מצא בה ערוה ולא דבר לב"ש פשיטא להש"ס דמהני ולא מסופק אלא אי כופין להחזירה והק' שם פני יהושע ז"ל אי עביד ל"מ ולכאורה נעלמו ממנו דברי תוס' דשמעתין דתמורה דילפינן גט ממיתה אך הך ילפותא הוא נגד הסברא והנלע"ד בכוונת תוס' פשיטא דהכי ילפינן מה מיתה אין חילוק בין מצא בה ערות דבר או לא או בין אונס שמת או אחר שמת לעולם מיתה מותרת ה"נ בין גירש מחמת ערות דבר בין בלא ערות דבר ובין איש דעלמא ובין אונס לעולם מגורשת אבל בנשבע שלא לגרש לא שייך למילף ממיתה דאין אדם יכול לשבע שלא תותר אשתו במיתתו א"כ הדרן כל מה דא"ר ל"ת אי עביד ל"מ ואין כאן סתירה בתוס' ומ"מ סברת פ"י שלהי גיטין דמחלק בין עשה לל"ת מוכרח לכאורה דאלת"ה תקשי ממשחרר עבדו איך מהני דדוחק לומר דרחמנא גלי או חופשה דלמא לדבר מצוה דרבים וכדומה וא"כ איך מהני אע"כ עשה שאני. אבל הסברא קשה מאוד וכי רבא מקרא מפיק לה דל"מ דנימא כי גלי קרא בל"ת אבל בעשה מהני הלא רבא מסברא קאמר דלא ליהני מעשי' הרעים ואביי נמי דפליג היינו מההכרח שלו דלמה לקי אבל ז"ז הי' מודה מסברא לרבא וא"כ מה לי עשה או ל"ת וצ"ע:

ועכ"פ בנידון שלפנינו יפה כיון מעלתו להתיר לו גם אם נשבע שלא לגרש ובכלל זה שלא לצוות לסופר ועדים וכל דילדי' אימא כוותי' תלד ומה שלא חשו ראשונים לזה אפשר לא נחשד בעיניהם לעבור על שבועתו ואפי' אי שכח מ"מ מחמת חומר השבועה בשעת מעשה רמי אנפשי' ומידכר ואי רמי אנפשי' ולא מידכר ה"ל אונס ופטור כרב כהנא ורב אסי שבועות כ"ו ע"א ואין כאן א"ר ל"ת ואמנם כבר כתבתי לעיל נהי דא"ר ל"ת ליכא מ"מ לא מהני להתוס' דאלו הוי ידע לא הוי עבר אשבועתו ע"כ מהיות טוב להתיר לו גם את זה נכון הוא:

והנה מ"ש תוס' דבאיסור דבדה מעצמו לא אמרי' אי עביד ל"מ יעיי' סתירת רמ"א בש"ע יו"ד סי' ר"ל עם ח"מ סי' ר"ח ולפע"ד להטעם שכ' הרא"ש בתשובה ומייתי הש"ך בסי' ר"ל משום דהתקנה והחרם אפשר לבטלו היינו ע"י היתר הנדר ולמה לנו לבטל המעשה

יבטל שבועתו ואם לא ירצה אשמו בראשו והמעשה קיים כך נראה כוונת הרא"ש וא"כ לפמ"ש בתשו' שער אפרים דהתוס' בגיטין בסוגי' דנודרת שהקשו תידור על הככר ותאכל לאלתר בפנינו ע"כ ס"ל בזה"ז דליכא מלקות וקרבן אכלו כלו אין נשאל לו עלי' ודלא כפסק הש"ע יו"ד סי' רל"ח סעי' ך' והוא מהרא"ש מ"מ תוס' פליגי והשתא לשיטה זו י"ל בש"ע יו"ד מיירי להדי' שנשבע שלא למכור חפץ פלוני ידוע ועבר ומכרו ה"ל כאכלו כלו ותו אין לו שאלה א"כ אינו יכול לבטל שבועתו א"כ אי עבד ל"מ משא"כ בח"מ סי' ר"ח מיירי בהדי' שנשבע סתם שלא למכור שום דבר וא"כ אפי' עבר ומכר דבר א' עדיין יש חפצים הרבה למכור יכול לבטל שבועתו ע"י היתר ע"כ מהני ואע"ג דבש"ע י"ד סי' רל"ח סעי' כ' שתק רמ"א ולא הגיה על המחבר היינו להחמיר עכ"פ ישאל על שבועתו אולי הלכה כרא"ש ויפטר מעונש ומה הפסד בזה אבל לדינא י"ל כהנ"ל. יערגן יום ב' ב' אלול תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סד

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הרבני המופלג החרוץ כבוד מו"ה ליב נ"י:

תחלת דינו של אדם על ד"ת אשר שאל בענין גטין אי צריך ג' כשרים לסדר הגט כבר האריך בזה בנב"י תנינא סי' קי"ד והנה לפי מה דנהיגי האידנא שהמסדרי' שואלים להעדים הזה כ' ידך כדי לקיים עדותו בב"ד כמבואר בסדר הגט מסי' קע"ד עד סי' ר"ח ומסי' רל"ד עד רמ"ב יע"ש א"כ צריך שלשה כשרים זע"ז לקבל עדות אך מפני זה אין לפסול בדיעבד אם ניתן ביחיד או בדיינים פסולים ורק הקבלות עדות אינו כלום אם יצא לעז על הגט וכדומה אבל לכתחלה אין לסדר בלי ג' אך בא"ז המובא בתה"ד מבואר דנתינת חליצה פסולה בלילה דהוה כתחילת דין מפני הכתובה שגובה ע"י חליצה ק"ו מגט שפסול בלילה מפני טעם זה וא"כ ה"ה בעי ג' וכ' בנב"י הנ"ל באמת בחליצה בעי ג' מן התורה דהא השערה כתיב אלא פסול דלילה דהוה כתחילת דין ולא כגמר דין זה יליף מגט משום גבייי' כתובה אלא שתמה הרבה מאי בכך שע"י גט גובה כתובה והלא כתובה עצמה וכל שטרות לא בעי ג' וכשרים בלילה רק כשיבוא לגבות חובו בשטר זה או בכתיבה זו צריך ג' אבל לכתיבת הגט ולסידרו למה צריך ג' ושוב כ' שכן מבואר ברש"י דמתני' ריש סנהדרי' דמיאונין בג' פירש"י כעין דאורייתא תיקון כמו גט משמע גט בעי ג' מן התורה ולכן החמיר שם לפסול אפי' בדיעבד סידור גט ביחיד אלא שלא ידע טעם הדבר:

ולפע"ד כוונת רש"י מיאון האשה יוצאת בע"כ של בעל ודומה לגט מעושה דבעי ב"ד מומחי' מדאורייתא אלא אנן שליחות' עבדי כמבואר בגטין פ"ח ע"ב ועז"כ רש"י

מיאון בג' כעין דאורייתא דגט מעושה תיקן ולפ"ז בגט מעושה פסול בלילה כיון דהוה דין ממילא הוה כתחילת דיני ממנות מפני שעי"ז תגבה כתובה ופטור הבעל ממזונות וכדומה כמו גבי חליצה דבעי ג' מן התורה וע"י שיש בו ד"מ פסול בלילה וה"נ דכוותי' אבל לבעי ג' בכל גט לא נשמע מרש"י ואולי בדורות האחרונים הצריכו בכל גט משום לא פלוג והיינו דברי א"ז שבתה"ד ובתשו' רא"ש דמייתי נב"י הנ"ל כנלע"ד (ועיין בתשובה שאחר זה שדחה כל דברי הנוב"י בזה):

מ"מ פשוט דבחליצה ובגט אין להכשיר כלל ב' דיינים קרובים זל"ז ולענין שארי דיני ממונות אם קבלו הקהל עליהם ברצון כל הקהלה ואין א' מעכב שוב כשיהי' לו דין אינו יכול לומר לא אדון לפני פסולי' שהרי סבור וקיבל וזה פשוט אך אם אין כל הקהל מרוצה או אם ידין א' ממקום אחר שאין מבני העיר אינו צריך לקבל על עצמו דיינ' הפסולים מדאוריי' וכל זה דוקא אם ימנו עליהם דיינים שלא בשעת מעשה לכשיבוא משפט לידם ידנוהו אבל עכשיו שיש כאן משפט יתומים קטנים וגרושין מי יוכל לכוף לכתחילה שידונו לפני פסולים שקבלו עתה קהל עליהם וכי הפקרם הפקר להפקיר ממון יתומים קטנים ע"י דיינים פסולים לא תהי' כזאת וטוב לצרף א' דלא גמר כולי האי ויהי' כשר מדין תורה מלמנות פסולים:

אך קטיר קחזינא הכא הרי כבר קבלתם רב אב"ד וכבר כתבתי ובשרתי בשורה טובה להגאב"ד דק"ק ב"ה ולחתנו הרב שלכם שהכל שלום וטוב ועכשיו אני מרגיש במכתב הלז שחזר הדבר לאיתנו חלילה וחלילה הגורם לזה לא טוב יהי' אחריתו ואחרית טוב ותקוה טובה לאוהבי שלום ויראי ה':

קושיתו על הרי"ף רפ"ק דמגלה דלדידי' ר"ע לא חייש לנשיאת עיניהם של עניים א"כ מתני' דאתי' כר"ע ובשבת לא קרינן וא"ר יוסף מפני שעיניהם של עניים וכו' וק' הלא ר"ע לא חייש להא לא ראה בתוס' דר' יוסף מודה גזירת שמא יעבירנה רק בא להוסיף דאפי' במקדש דליכא שבות לא קרינן בשבת משום עיניהם של עניים וא"כ לר"ע לא מיירי מתני' מבהמ"ק ור' יוסף הוסיף לדינא ולא לר"ע וי"ל אולי רבה ס"ל נמי במקדש לא קרינן דשבות דמדינה לא התירו במקדש ומגלה שבות דמדינה הוא ותלי' בפלוגתא ר' יוסף ואביי עירובין ק' ע"א ע"ש ומ"ש בשם פ"י דבזמן אנשי כה"ג קרו בשבת ולא הי' גזירת שמא יעבירנו בסמ"ג הל' קרבן פסח כ' דמרע"ה גזר על הזאה בע"פ שחל בשבת ומשו"ה לא הוטהרה האנשים שהי' טמאים לנפש אדם ביום ההוא שהי' ע"פ בשבת ולא יכלו להזות משום גזירת מרע"ה שמא יעבירנו:

ובענין הנ"ל אמר לי בני הבח' המופלג כ"ה שמואל וואלף שי' להוכיח כהסוברים דאנשי כנה"ג נתכוונו על חברת כפרים ולא על יוצא בשיירות דצריך להבין מ"ט עשירי לא תקינו רבנן י"ל כיון דקיי"ל לענין הבדלה ולענין גטין בפ' ערבי פסחים ג' ימים קודם שבת מקרי קמי שבתא וג' ימים בתר שבתא ה"ה ג' ימים קודם פורים שייך לקרות מגלה כמו הבדלה ג"י אחר שבת אבל עשרה לא תקינו רבנן שאין סברא וטעם להקדים ד' ימים וזה נכון אלא לפ"ז לא פריך ש"ס אימא שיתסר ושבסר בשלומא אי י"א וי"ב וממילא מרבי' גם י"ג דזמן קהלה ה"ל ג' ימים קודם פורים אבל אי שיתסר ושיבסר ליכא אלא ב' ימים אחר פורים ומאי סברא יש דוקא ב' ולא ג' ימים הלא ג' ימים נמי מקרי בתר שבתא וה"ה אחר פורים אע"כ י"א י"ב י"ג ולא שיתסר ולא שיבסר ולא פריך ש"ס מידי אע"כ לא הי' הטעם ליוצא בשיירות אלא לאנשי כפרים ולדדהו סגי בשני ימים אחר פורים דלעולם לא משכחת ג"י כ"א לפניו ולא לאחריו כמ"ש פני יהושע ושפיר פריך ואימא שיתסר ושיבסר דלא צריכי' ג' ימים אלו דבריו שי' ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום ב' יו"ד אד"ש תקצ"ב לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סה

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המאה"ג המפואר המופלג ומפורסים כש"ת מה' מאיר נ"י אב"ד דק"ק יארמוט יע"א:

יקרתו הגיעני ותחלת דינו של אדם על ד"ת שביקש ממנו לחוות דעתו במ"ש בנב"י תנינא חא"ע סי' קל"ד דגט בעי ב"ד דוקא כי היכי דפסול בלילה להא"ז ופר"מ שפך סוללה וצדק בכל דבריו והנני מעתיק מ"ש אצלי בחי' למס' גטין ועוד אנופף ידי הכהה ואוסיף נופך בעזה"י וז"ל שם:

הגם אמנם שבנב"י תנינא חא"ע סי' קי"ד כ' להוכיח מלשון רש"י ריש סנהדרי' גט בעי ג' ונתלה עוד במ"ש א"ז דאין לגרש בלילה מפני שהוא התחלת דיני ממונות לגבות כתובה דבריו תמוהים דמבואר מכל הפוסקים דלא בעי ב"ד לשיטת הר"ש במשנת ג' גטין פסולים דלר"א ע"ח כרתי בלא ע"מ ומפרש הר"ן כיון דאיכא בידה גט מחותם אנן סהדי דאתי לידה וה"ל כע"מ ש"מ לא בעי ג' ולהתוס' ד' ע"א דס"ל לר"מ בעי נמי ע"מ משום אין דבר שבערוה פחות משנים והתוס' ע"כ ס"ל כרבנו אפרים דפליג אהר"ש הנ"ל וס"ל דלר"א לא מהני ע"ח דהרי אפי' לר"מ לא מהני בלא ע"מ מ"מ מדהוצרכו לומר דבעי' ע"מ משום אין דבר שבערוה תיפוק לי' דבעי ב"ד ודוחק לומר הכל בגט ארוסה דליכא כתובה ובכל הפוסקים שכ' סידור גט לא מצינו אלא הרב המסדר והיינו משום

שממנים א' אגיטין כדפירש"י בגטין ה' ע"ב ד"ה ממונה אגטין וכו' אבל ב"ד לא שמענו ותה"ד הוא דמייתי האי א"ז דפוסל גט בלילה דומי' דחליצה ועיי' בריש סדר גטין שבד"מ ויראה שהתה"ד עצמו לא בעי ג' בסידור גט ע"ש ויובן:

ודברי רש"י ריש סנהדרין דפי' חליצה ומיאוני' בשלשה כעין דאוריי' תיקון אין ר"ל מיאון בעי ג' כמו גט דגט מאן דכר שמי' אלא דומי' דחליצה בר ביקתי' והטעם שדומה מיאון לחליצה ולא לגט כתבו תוס' ביבמות ק"א ע"ב ד"ה אי הכי וכו' וכ"כ מהר"מ שיף בסנהדרין וכבר הרגיש בזה בנו הגאון מהר"ש זצ"ל בהגהת נב"י ורצה לרפאות שבר על נקלה:

ועוד לפי מ"ש נב"י עפ"י מ"ש א"ז דתחלת דבריו הטעם דחליצה בלילה פסולה דקאמר בש"ס דהוה תחלת דין כ' בשם ריב"ץ משום דהוה תחלת גבי' כתובה והפקעת מזונו' ושארי ד"מ וא"כ ה"ה גט ורצה נב"י לומר משום זה בעי ג"כ ג' י"ל תינח גט בע"כ אבל גט ברצון שניהם שאפי' אם יבואו לדון על כתובה וממון בעצמם ובאו מרצונם לפני א' וקבלוהו עליהם דינו דין א"כ מכ"ש גט שאינו אלא מסתעף ממנו ממון ובאו ברצונם ובזה"ז אין אשה מתגרשת בע"כ א"כ פשיטא דלא בעי ג' ולא דמי לחליצה שאפי' ברצונם בעי ג' היינו משום דכתיב ועלתה יבמתו השערה ומן התורה בעי ב"ד ולא פליגי התם אלא אי הוה כגמר דין ובלילה או כתחלת דין וביום אבל ג' בעי בודאי אבל בגט דאתה באתה להצריך ג' משום ד"מ י"ל מרצונם לא בעי ג':

ומצאתי דרדב"ז עמד בזה דגם בלילה לא יפסל ברצונם ועיי' בזה סמ"ע וש"ך סי' ה' אבל עכ"פ ג' לא בעי אך כל זה כתבתי לפי הנב"י שלא ראה אלא דברי א"ז שבתה"ד דלא מייתי אלא טעמו של ריב"ן הנ"ל משום דהוה ד"מ אך בס' גט פשוט סי' קכ"ג סקכ"א מד"ה כלל העולה וכו' עד סופו האריך בזה ושם העתיק דברי א"ז דתברי' לגזיזי' ודנו דין אחר דלאו משום ד"מ אלא ע"כ לא פליגי אלא בחליצה דלחד מ"ד הוה כגמ"ד משום דמשמת הבעל התחילה היתר ותלוי ועומד עד שתיחלץ ה"ל לחד מ"ד גמ"ד וכשר בלילה ומ"מ קיי"ל דהוה כתחלת דינו ופסול בלילה אבל גט דההיתר מזיקת הבעל מתחיל וגומר ברגע א' א"כ תחלה וגמר בהדדי ולכ"ע פסול בלילה וא"ת א"כ לבעי ג' י"ל העדים הם עצמם דייני' וקיי"ל כרב אחא דמן התורה יחיד שדן דינו דין אלו דבריו ז"ל [עיין לעייל סי' נ"ד]:

וצ"ל אע"ג בריש שבועת העדות מבואר דקבלת עדות אע"ג דלגבי בעלי' הוה כתחלת דין מ"מ לגבי עדים גופי' הוה כגמ"ד ע"ש תוס' ד"ה שאם רצו וכו' ובד"ה הכל מודים וכו' והיינו טעמא משום דעדים תחלתם וגמרם בא כא' ומשו"ה הוה כגמ"ד מ"מ ס"ל לא"ז

דכל כה"ג מטילי' עליו חומר שניהם בעדים צריכים לעמוד כגמ"ד ובגט פסול בלילה כתחלת דין מ"מ דבריו צ"ע מה ענין גט לחליצה אי לא אתי עלה מטעם ממון כריב"ן א"כ נימא בחליצה גז"ה הוא ועלתה יבמתו השערה ובעי' דייני' מן התורה והשתא פליגי אי הוה כתחלת דין או כגמ"ד דדין הוה בודאי שהכתוב תלאו בב"ד ובי דינא כרתו כמו בגט עדים כרתי אבל גט אה"נ אי נניח דהוה דין בודאי הוה כחומר תחלת דין אבל אינינו דין אלא איסורא אטו כל המתיר דבר שבחזקת איסור צריך שלשה וביום כמו חליצה וכי המתיר בכור צריך ג' מן התורה וביום ואפי' היתר עגונה אם יש ב' עדים שמת בעלה לא צריך ג' להתיר ולא וכו' ע"כ דבריו צ"ע אבל עכ"ז מי יחלוק על הא"ז בשביל קושי' אך מסתיין שהוא עצמו הקשה אנפשי' א"כ לבעי גט שלשה ותי' דס"ל כרב אחא דמה"ת סגי בדיין א' ועד הרואה נעשה דיין מבואר מדבריו דפשיטא בעצמו דמוכח מש"ס דלא בעי גט ג' אלא שמתרץ כרב אחא וצ"ל אנן דלא ס"ל כרב אחא לא ס"ל נמי בגט דהוה דין ואפי' בינו לבין עצמה כשרה ע"ש ביבמות ק"א ע"ב הנ"ל וע"כ תמהני על בעל גט פשוט ז"ל שהקשה הא אנן לדידן בש"ע לא קיי"ל כרב אחא אלא בעי ג' לדיני ממוכות א"כ גט לבעי ג' ותמוהין אדרבא אי קיי"ל דלא כרב אחא מודה בא"ז דגט אפי' בלילה כשר ולא דמי לחליצה מטעמי' שכתבתי אני לחלק או מטעמי' אחרים כי הא פשיטא לי לא"ז דגט לא בעי ג' אלא שהמציא שדומה לחליצה לפסול לילה ושלא תקשי לי' א"כ לבעי ג' וזה מבואר דלא בעי ג' ע"כ נדחק דקיי"ל כרב אחא אבל אי לא קיי"ל כרב אחא פשיטא לי' דלא בעי יום וכשר אפי' בלילה:

ע"כ נ"ל פשוט בלי ספק דסידור גט מבעל ליד אשה לא בעי ג' אך מה שאנו נוהגי' ליקח ב"ד אצל הגט היינו מפני שאנו נוהגי' עכשיו שבסוף סידור הגט אנו שואלי' לסופר ועדים זה הגט שכתבתם ושחתמתם ושמעתם ציווי הבעל וכו' כחוקר ודורש עדים ומקיימים חתימתם וזה צריך שלשה מן הדין ונ"ל שנשתרבב זה מפני שנוהגים עתה להטמין הגט אצל הרב ולפעמים צריכה האשה פטורי' להראות במקום אחר שנתגרשה וכ' ט"ז דפטורים הללו לא יאמנו עפ"י עדים מפי כתבם להתיר א"א לעלמא וגם לא עפ"י רב אפי' תופס ישיבה דמקיים שטרות ביחידי אבל הכא צריכים הני פטורים שיחתמו עליהם שלשה דיינים ע"ש ומשום כן צריכים עכ"פ ג' דיינים שישאלו העדים והסופר אם הכל נעשה כדמו"י כדי שיוכלו לחתום הפטורים אבל אשה שאינה צריכה פטורים ואפי' צריכה נמי מ"מ בכל סידור הגט סגי ברב המסדר דממונה אגטין ולבסוף יושיב מחברי' אצלו לקבל עדות הנ"ל כל זה נלע"ד אמת ברור וחתמתי שמי. פ"ב מש"ק ב' דחנוכה תקנ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סו

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג המופלג ומפורסם כבוד מה' מאיר נ"י אב"ד דקאנישא יע"א:

נשאול נשאל פר"מ מארץ מרחק ארץ תוגרמה ע"ד זוג איש ואשה שלא עלתה זיווגם יפה באופן שהמה מאותן שכופי' להוציא הן ממעשה הבעל הן מהאשה ומצוה רבה להפרידם זה מזה אלא שאין יד ישראל תקיפה עליהם לכופם וכעת נשא לבם אותם להתגרש ולהתפרד זה מזו כדמו"י אך בתנאי שיהי' בצנעא ממש ואם לאו לא יעשו ואם יתבטל הדבר איכא חשש עיגון וחשש ביטול מצוה ועבירו' הרבה ומסתפק השואל אם יש למלא משאלותם לסדר הגט בלי ב"ד של ג' רק הרב המסדר יחידי וסופר ובעדים ומכ"ש שלא להכניף עשרה בשעת נתינת הגט וביקש מעלות כ"ת ממני לחוות דעתי גם אני:

הנה לסדר הגט בכנופי' בי' עשרה אין לו שרש בשום מקום רק שהרב"י כ"כ סס"י ל"ג בשם קונטריסי' בשם רא"פ והטעם לפרסומי מילתא ולא ידענא מהו ענין הפרסום בזה ובפ"ב דכתובו' כ"ג ע"א אבל גבי גירושי' אם איתא דגרשה קלא אית לי' קמ"ל עבידי אינשי דמקדשי בצנעא ומגרשי בצנעא וכ' בשיטה מקובצת דאי תנא גירושי' ולא קידושי' ה"א מגרשי' בצנעא משום שלא להתבייש אבל לא מקדשי' בצנעא קמ"ל ע"ש הרי קמן דעבידי דמשום בושת מיגרשי' בצינעא ועכ"פ לי' בי' עשרה דמפרסמא מילתא טובא כדלעיל ד' ע"ב אי לעשרה לפרסומא מילתא ע"ש ויש לעיי' בבבא בתרא קל"ד ע"ב בעל שאמר גרשתי אינו נאמן פירשב"ם דאי איתא דגרשה קלא אי' לי' למילתא וה"ל כמה לי לשקר במקום עדים ע"ש ונ"ע לכאורה דלמא גירש בצינעא ודוחק לעשות מחלוק' בסברא זו והנלע"ד דודאי מעשה הגירושין והסדור ומסירה לידה הוא קצת בזיון ושכיחי טובא דרצונם שיהי' בצנעא בשעת מעשה אך אחר שכבר נתגרשה רוצי' להפקיע הקול זו שהיא פנוי' ויקפצו עלי' גברי וגם האיש דכ"ז שהיא אגידא בי' לא יהבי לי' אחרינא והעידי מסירה יפקיעו הקול ממילא כמ"ש תוס' להדי' בגיטין י"ח ע"ב סוף ד"ה עד שעת נתינה ע"ש וא"כ התם בכתו' דעדים מעידים שבפניה' גרשה ושני באים להכחישם לומר הואיל והם דרי' באותו חצר ולא ידעו בשעת נתינה שנתגרש' בודאי עדים שקרים הם לזה אמרי' אולי הי' להם לבזיון מסירת הגט והשתיקו הקול בשעת מעשה ועשו מעשיה' בצנעא באופן שלא נודע הדבר לשארי דרי החצר אך בבבא בתרא בעל שאמר גרשתי אשתי מכבר ואבדה הגט שקורי משקר דודאי אחר שכבר קיבלה הגט הי' מתפרסם ואין לומר גרשה בזו השעה זה לא מהימן כמבואר בכתובות כ"ב ע"ב וא"ש. וא"כ כששניהם

אינם רוצים בפרסום לא ידעתי טעם לכנופי' עשרה ואולי לפרסם שהיא פסולה לכהונה כדפירש"י יבמות ק"א ע"ב ד"ה לפרסומא וכו' וא"כ בנידון שלפנינו שבלא"ה מפורסי' שהיא פסולה לכהונה אין קפידא בכנופי' וא"כ כיון דאיכא למיחש שיתבטל כל מעשה הגט עי"ז פשוט דאין לכנוף בי עשרה:

אך לסדר בב"ד של ג' זה הדבר צריך עיונא רבא בנב"י תנינא חא"ע סי' קי"ד מייתי כמה מקומות וראיות ברורות מש"ס ופוסקים שאין צריך לגרש בבי דינא ועיי' חי' רשב"א ספ"ק דמגלה והגאון נדחק ליישב הכל על צד הדוחק הגדול מפני שראה בפירש"י ריש סנהדרין דמיאון בשלשה דכעין דאורייתא תיקון וחשב הגאון ז"ל כעין גט שצריך ג' ע"ש ולא עלה זה על דעת רש"י מעולם דגט מאן דכר שמי' ברש"י התם ועוד דתלי תניא בדלא תני' דהי' צריך רש"י להראות לנו מקום מוצא הדין דגט צריך שלשה או אפי' אחד זולת העדים אך פשוט כוונת רש"י קאי אחליצה שנישנית עמו ובי ביקתא הוא והענין דמצינו בתורה כשהאשה תובעת לפטור מהבעל דהיינו שתובעת לחלוץ צריכא שתבא לב"ד דוקא ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ע"כ תיקנו רבנן במיאון שגם שם האשה באת לפטור מבעלה צריכ' שתבא לב"ד דכעין דאורי' תיקון אבל הגט שהבעל פוטר אשתו לא מצינו שהזקיקה תורה ב"ד ואפשר בהא פליגי הני תנאי ביבמות ק"א ע"ב אי מיאון בעי ב"ד או לא מר מדמי לי' לחליצה שהיא באה להפקיע עצמה ממנו ומר מדמי לי' טפי לגט אבל מעולם לא עלה על דעת רש"י שיהי' גט צריך ג' דא"כ בודאי לכ"ע הי' מיאון צריך ג' כיון שלא מצינו שום הפקעת אשה מבעלה בלא ג' בין חליצה בין גט בודאי כעין דאורי' תקנו מיאון בג' ולא הי' אדם חולק ע"ז וזה ברור לפענ"ד:

איברא עוד מייתי בנב"י התם דברי האור זרוע הרמוזי' בתה"ד סי' רמ"ח ומייתי להו בביאור בתשו' מזרחי סס"י פ"ב דפוסל גט שניתן בלילה משום דדמי לתחלת דין כיון דאית בי' ד"מ למיגבי' כתובה וכל תנאי כתובה ומפקע הבעל מפירות ומהירושה א"כ פסול בלילה ע"ש א"כ מבואר מזה דצריך ג"כ שלשה עכ"פ. אלא שאין מובן לדבריו אלו מה בכך שע"י הגט גובה כתובתה ותנאים ומפקע חיובי הבעל וכי בשביל זה נקרא דין וצריך ג' ופסול בלילה ולכאורה אין שחר לדבר זה ובשלמא גט ע"י שליח שהוא קיום ב"ד בעי ג' אבל מידו לידה מה"ת להצריך טפי מעידי מסירה והנה זה לשון ס' גט פשוט בסדר הגט שלו ד' קל"ד ע"א סעיף א' הדין להיות שדין גט חמור מאוד ויש בו חומרא א"א תקנו חכמי הגמרא שיהי' אדם גדול ובקי ממונה אגיטין ב"ה נהגו רוב ב"ד בישראל לקבן ג' ת"ח או יותר דלא גרע מטרפתא דהוי מכניף שיהי' חוקר ודורש היטב ועכ"פ צריך ג' עכ"ל ודפח"ח נראה שמנהג זה שרשו ממה שמצינו שתקנו חכז"ל שלא יתיר

בכור כ"א יחיד מומחה או ג' בני הכנסת וק"ו לענין ניטין בזמן הזה שנתמעטו הלבבות ורבו הדקדוקים ויחיד מומחה ליכא עתה כמו שכ' תוס' בכורות ל"ו ע"ב ד"ה פסק ע"ש וכיון שזכינו לדין יראה דהיינו גופי' טעמא דהא"ז שצריך להיות ביום דוקא כיון שנהגו לסדר גט בג' הו"ל בכלל דין והרי בכור שצריך מומחה או ג' אסור ראיית מומין בי"ט דהו"ל בכלל דן את הדין כמ"ש רש"י בביצה כ"ו ע"א במתני' ויותר בגמרא שם כ"ז ע"א ד"ה אם מיאנה ועיין פרש"י נדרים ע"ז ע"א ד"ה אבל בג' לא ע"ש והשתא התם לענין שבת וי"ט דעיקור גזירות דין משום שמא יכתוב כפרש"י בביצה ל"ז ע"א ד"ה שמא יכתוב ע"ש וזה לא שייך לא בבכור ולא בהפרת נדרים ואפ"ה כיון דבעי מומחה או ג' מחזי כדין הוה בכלל גזירות ולא דנין מיהא התם שרי בלילה דלית בי' ד"מ וא"כ ק"ו בגט אחר שנהגו בג' כמו ראיית מומין בבכור הוי בכלל דין ופסול בלילה כיון דאי' בי' ד"מ והחמירו אפי' לפסול בקרובי' וכדומה דשם דין בעלמא הוא כנלע"ד ובפרט דאיכא עכ"פ גט ע"י שליח דבעי קיו' דמעיקור הדין פסול בלילה וקרובי' כיון דסתם גט נמי הנהיגו בג' מטעם הנ"ל לא פלוג רבנן ופסלי' בלילה וקרובי' ע"כ להתיר לכתחילה בלי ג' אין נ"ל אבל אם שעת הדחק הוא וצריך רב כעובדא שלפנינו עכ"פ בשעת הנתינה מידו לידה יצרף עמו עוד ב' ואם הענין דחוק ונחוץ ביותר יהי' הסופר א' מהג' אחר שנשלם שכר כתיבתו ונסתלק ידו לגמרי ואינו נוגע בדבר והרב המסדר הבקי בניטין יעשה הכל כסדר בעיון ושקידה רבה וה' יצילנו משגיאות ואחר שכבר הוכשר בעיניו בכתיבה וחתימה בלי פקפוק ברגע אחרונה בשעה שנותן הבעל הגט מידו לידה יצרף עמו ב' וטוב שלא יהי' הסופר מהם ועוד ב' עידי החתימה שיהי' עידי מסירה כנהוג וה' יצילני משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב נגהי ליום עש"ק חי כסליו תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סז

שאלה איש א' קדש אשה א' ביישוב א' ואמר שם בשעת נישואין לחמיו ולבני ביתו שאין לו אחין ולהיות כי היתה חופת נדה נמשכה איזה ימים שלא הי' אפשר לבעול בעילת מצוה ובין כך חלה החתן חליו אשר מת בו ובשעת מיתתו אמר ג"כ שאין לו אחים ומת וחיים לנו ולכ"י שבק והיתה האשה הנ"ל בחזקת היתר לשוק עד אחר איזה ימים נודע הדבר לאחות החתן הנ"ל שהיא דרה בכפר א' ואמרה שיש לה עוד אח ולא ידעה מקומו איה ועי"ז ישבה האשה עגונה כמה שנים וכעת נתעורר אבי האשה הנ"ל לתור ולשאול אולי יש למצוא עוד תרופה להתיר בתו הילדה מכבלי העגון שלה ובבואו לפנינו וספר את כל המאורע מתוך דבריו נתפרסם ונודע כי הי' החתן הנ"ל א' מילדי

קהלתינו והרבה אנשים מקהלתינו מכירים אותו ואת כל בית אביו ושהי' ג' אחים א' מהם נשמע עליו זה זמן רב שנתחייב מיתה למלכות בארץ אשכנז והומת והשני זה כמו עשרים שנה נסע מכאן לדרכו והשלישי זה הוא שמת הנ"ל. עוד אמרה אשה א' מקרובי האחים הנ"ל שכמו ג' שנים קודם חתנותו של זה המת החליף כתבים עם אחיו שהי' אז בק"ק קאפין האגון ובקש האח ממנו שישלח לו לקאפין האגון שטר חליצה והוא השיב לו שהוא ישלח לו לכאן שטר חליצה למדינתינו ואז ישלח לו לשם שטר חליצה ומן אז והלאה לא נודע לה מן האח הנ"ל כלום. אח"ז השגתי כתב ממלמד א' שביישוב שדרה בו העגונה הנ"ל ושם נאמר בזה"ל מאחר שעדים נאמנים אמרו לי שהם היו קודם מיתה אצל המנוח בן ציון הנ"ל מק"ק מ"ד ושאלו אותו אם יש לו עוד אח ואמר לאו ואודת הטבעת קידושין אמרו לי שלא הודיע לכלה הנ"ל שהי' שלו (נ"ל שט"ס הוא וצ"ל שלא הי' שלו) וגם אמר קודם מותו אם הוא מת שהיא מותרת לכל עולם ותנשא לאיש תיכף שבוע אחר מיתתו עכ"ל לשון האגרת הנ"ל וחתמו שם אותם האנשים שהי' בעת מותו בח"י ממש. ומעתה צריכי' לעיין אם יש למצוא מזור לכאב האשה העלובה הנ"ל וה' אלקים יעזר לנו שלא נכשל בדבר הלכה ח"ו:

גרסי' בקידושין פ' האומר ס"ד ע"א מי שאמר בשעת מיתתו יש לו בנים נאמן יש לו אחים אינו נאמן ובגמ' לימא מתני' דלא כר"נ דתני' בשעת קידושין אמר יש לו בנים ובשעת מיתה אמר אין לו בנים בשעת קידושין אמר אין לו אחים ובשעת מיתה אמר יש לו אחים נאמן להתיר ואינו נאמן לאסור דברי ר' ור"נ אמר אף נאמן לאסור ומסיק אביי דמתני' מצי אתי' נמי כר"נ אלא דמתני' בדלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני ובריתא דמוחזק לן באחי ולא בבני דמהימן להתיר במגו דאי פטר לה בגיטא ובהא פליגי ר' סבר מה לי לשקר כעדים דמי ואתו עדים ועקרו חזקה לגמרי ומהימן במה שאמר להתיר בשעת קידושין ותו לא מצי מיהדר בי' ור"נ סבר מה לי לשקר כחזקה דמי ולא אתי חזקה ועקרי חזקה לגמרי. ופסקו כל הפוסקים כרבי זולתי הרמ ה הביאו בטור ורי"ו שפסק חולצת ולא מתיבמת:

והנה בפי' הסוגי' רבו הפירושי' והנראה בפי' הסוגי' עפ"י דעת רש"י ז"ל הוא דרבי ס"ל כיון דבשעת קידושין הוה מהימן במגו דפטר לי' בגיטא ונעקרה לגמרי חזקת אחים דילי' וקמה בחזקת היתר לשוק ממילא תו לא אתי' דיבורי' בשעת מיתה לעקור חזקת היתר שלה כיון דלית לי' שום מגו לאסרה. אמנם ר' נתן ס"ל דמגו דאי פטר לה לא הוה אלא כחזקה וכיון דכבר מוחזק לן באחי ולא בבני והשתא אתי מגו דילי' נגד אותה החזקה הן ב' חזקות מתנגדות וה"ל ספיקא מתלא תלי וקאי אם מת כך ולא חזר מדבריו

הראשונים אזי ניתוסף על מגו דילי' עוד חזקה אין אדם חוטא ולא לו דנהי דבשעת נישואין אמר כן כדי שתתרצה לו ולא שייך אין אדם חוטא ולא לו רק מגו דאי בעי פטר לה מ"מ עתה שלא חזר בו נתוסף עוד חזקה אין אדם חוטא ולא לו וה"ל תרי נגד חד חזקה דחזקת אחין ושרי' לגמרי משא"כ אי חזר בו באמת נהי דלא מהמנינן לי' לחזור מדבריו הראשונים מ"מ לית לי' אלא מגו לחוד דלא שייך אין אדם חוטא שהרי באמת חזר בו והודיע האמת וליכא רק מגו נגד חזקת אחים וה"ל ב' חזקות מתנגדות ומידי ספיקא לא נפקי וכ"כ הרז"ה בהדי' דמתלא תלי וקאי. וזאת היתה כוונת הרמ"ה דפסק חולצת ולא מתיבמת וכ' הרב"י דמספקא לי' אי כר' אי כר"נ ולפי הנ"ל ליתא אלא כר"נ ס"ל כמ"ש הטעם דהוה רבי' דרבי ואפ"ה לא מתיבמת דמתלי תלי וקאי בספיקא כנ"ל וכשיטת רש"י וכשיטת זקנו הרז"ה כאשר יתבאר לקמן בסמוך אי"ה. ובזה מיושב נמי מה שהקשה רמב"ן במלחמות ה' אשיטה זו לר' נתן כיון שהי' נאמן להתיר איך חוזר ומגיד לאסור ולפי הנ"ל א"ש דבאמת לא מהימן כלל במה שחוזר ומגיד אלא גם מעיקרא מה שאמר בשעת קידושין לא הי' מהימן אלא בצירוף חזקה אין אדם חוטא וכו' וכנ"ל והוא פשוט:

ואין להקשות לפי שיטה זו א"כ אי לא הי' אמר כן בשעת קידושין רק בשעת מיתה הי' אומר להתיר הי' להאמינו בלא מגו דאי בעי פטר לה ולא משמע כן מסוגי' דב"ב קל"ד ע"ב דפריך אמתני' דהתם האומר זה בני נאמן הא כבר קתני לה הכא בקידושין ומה קושי' הכא בשעת מיתה איכא משום אין אדם חוטא והתם קמ"ל מייתורא דאפי' בשעת קידושין מהימן וכן הקשה בשב יעקב לפי הבנת המהרש"א ע"ש אע"כ דלא מהימן בלא מגו ומ"ט האיכא חזקה אין אדם חוטא וי"ל לפמ"ש הר"ן בקידושי' ס"ג ע"ב גבי האומר קדשתי את בתי ואיני יודע למי ובא א' ואמר אני קדשתי' נאמן ליתן גט אין אדם חוטא ולא לו כ' הר"ן דבכל איסורי דעלמא לא מהימן ע"א משום דהך חובא לא אלים להוציא דבר איסור מחזקתו ורק הכא שהוא לברר חזקה שהרי נודע לנו שנתקדשה לאחד ואין אנו יודעי' למי א"כ מועיל הך חזקה אין אדם חוטא לברר ספיקא ע"ש וה"נ אי ליכא מגו לא מועיל הך חזקה כלום אך אי איכא מגו וה"ל ספיקא דמתלא תלי וקאי אזי מועיל חזקת אין אדם חוטא להתיר לגמרי ודלא כהבנת מהרש"א וזה פשוט ומבואר:

והתו' הקשו א"כ מ"ט לא מוקי אביי למשנתינו אפי' במוחזק באחי ולא בבני ותי' משום סיפא דמיירי בלא מוחזק באחי וזה נראה דוחק מה בכך הלא יפרש משנתינו נאמן דרישא ודסיפא בחד גוני כמצריך לנאמנותו וכמ"ש כל הראשונים פירושא דמתני' ברישא נאמן נגד חזקת אחים ובסיפא נגד חזקת שאין לו אחים והנ"ל בזה דרבותא קמ"ל

אבי' דאפי' בלא מוחזק באחי ולא בבני אפ"ה אינו נאמן לאסרה ומכ"ש דלא מהימן נגד החזקה והני תרתי מתניתא דב"ב וקידושין קמ"ל רבותא חדא במוחזק ורבותא דנאמן להתירה נגד החזקה וחדא בלא מוחזק ורבותא דאפ"ה לא מהימן לאיסורא בלא מגו דאע"ג דבעלמא ע"א נאמן לאסור דבר שאין בו לא חזקת איסור ולא חזקת היתר הכא ה"ל חזקת היתר גמור חדא משום ס"ס דלמא לית לי' אחים ואת"ל אית לי' דלמא אית לי' בנים כמ"ש רשב"ם בב"ב וא"נ כמ"ש ריטב"א בקידושין דרוב נשים בחזקת שאינם זקוקי' ע"ש ודלא כב"ש סי' קנ"ז סק"ז שרצה לדמות לא מוחזק באחים ולא בבנים ללא מוחזק בבנים ומוחזק באחים ע"ש וליתא דהכא משום ס"ס ורוב אתאינן עלה וק"ל:

והרז"ה ז"ל אית לי' נמי כשיטת רש"י ז"ל ונראה מדבריו שנשמר מק' תוס' הנ"ל דס"ל משנתינו נמי מיירי כשאמר בשעת נישואין להקל שתתרצה לו ולא הוצרך לפרש כן כי כן ארחות כל הנושא אשה להקל עלי' בשעת נישואי' יע"ש ומהתימה על מלחמות ה' שהקשה על הרז"ה דעכ"פ הי' להרי"ף להביא פלוגתת ר' ור"נ ולמפסק הלכתא כרבי בחזרה והלא הרז"ה נשמר מזה וכ' דמתני' נמי סתמא כפירושו מחזרה מיירי:

והקשה רמב"ן ז"ל לדבריהם לא יאומן הבעל במה שאמר בשעת נישואין דאמר כן שתתרצה לו כמו בפ' יש נוחלין (בבא בתרא קכ"ז ע"ב) וחילופי' אבית המכס לכן פי' הוא ז"ל כל מה שאומר בשעת נישואין לא מהימן כלל ובשעת קידושין דקאמר הש"ס היינו לאנשים דעלמא אמר כן ולא לצורך שידוכי אשתו ונראה מדבריו אפי' לא היה חוזר בו רק שהי' אומר נגד החזקה לא מהמנינן לי' מה שאומר בשעת נישואין וצ"ל דאע"ג דהכא אית לי' מגו דאמר לה בשעת נישואין פטרנא לך בגיטא משא"כ בבית המכס צ"ל דחשש שהיא לא תאמין לו שיכתוב לה הגט ולא תתרצה לו דאע"ג שכ' הר"ן שיכתוב לה הגט מיד לכשאכנסנה אגרשנה מ"מ דברי הר"ן צ"ע קצת דהא עכ"פ אם נכתב קודם אירוסין לא מהני עד שתתארס והיא לא תאמין לו להתארס כלל אולי לא יכתוב לה גט כלל. והרשב"א בחידושי קידושין נזהר מזה וכ' אם האמינה לו דלית לי' אחים נגד החזקה שהוחזק לנו באחים איך לא תאמין לו שיתן להגט ומשמע שכ"כ להשמר מהנ"ל אלא דלפ"ז לא יהי' נאמן רק כשבא לעקור החזקה לגמרי אזי נאמר כנ"ל השתא שהאמינה לו נגד החזקה מכ"ש שתאמין לו שיכתוב לה גט מיד אחר אירוסין אבל אי הי' מוחזק באחים ואמר יש לי בנים דאז לא אמר נגד החזקה א"נ לא הי' מוחזק לא באחים ולא בבנים ואמר אין לי אחים או בנים ואח"כ בא א' ואמר אחוהי דמתנא אנא או עדים וכה"ג אפשר דלא מהימן ולא משמע כן מסתימת לשון הר"ן שכ' נמי הך דלכשאכנסנה אגרשנה ואולי י"ל דהא בלא"ה הו"מ לקדש על תנאי אלא שלא תתרצה

גם לזה לעשות בעילתה זנות אם לא יתקיים התנאי ר"ל שיהי' לו אחים וכדומה אמנם זה התנאי לא אכפת לה שיאמר הרי את מקודשת לי על מנת שמיד אחר אירוסי' אכתוב לך גט לכשאכנסך תתגרש בו שעה א' קודם מותו בלא בנים ושפיר היתה מאמינה לו ולא דמי כלל לבית המכס וצ"ל לדעת רמב"ן דכל שעושה כדי שתתרצה אומר יותר מן הראוי כדי לחזק דבריו כבמתני' נדרים כ"ח ע"א ב"ה אומרי' אף במה שאינו מדירו ומ"מ נ"ל דבלאה"נ לא דמי כ"כ לבית המכס דהתם במוכס העומד מאליו שדרך לכזב עליו להמלט ונודרין למוכסין והתירו אפי' שבועת שקר להציל מיד עושק משא"כ הכי לא נחשד לכזב כ"כ משום כדי שתתרצה לו ובפרט במה דאתי קלקולא מני' למימר אין לו אחים ויש לו או יש לו בנים וכדומה:

ומ"מ יש לפקפק קצת על שיטתם הנ"ל דהרי מ"מ סברא גדולה היא זו שאמר כן שתתרצה לו אפי' אם אינו דומה לבית המכס מ"מ סברת חוץ נמי הוה וא"כ מה הי' לו לאביי למימר דפליגי אי אתי מגו ועקרה חזקה נימא לכ"ע מגו מעליותא כי האי עקרה חזקה לגמרי אמנם הכא בשעת קידושין בהא פליגי ר' ס"ל אפ"ה לא נחשד לכזב ועקרה חזקה לגמרי ור"נ סבר הכא כיון שהו' בשעת קידושין לא הוה מגו מעלי' אם לא בצירוף חזקה אין אדם חוטא ומשו"ה כי הדר בי' בשעת מיתה תו לא מהימן אע"כ מדלא אמר אביי הכי משמע כרמב"ן דאין שום סברא שיהי' נאמן במה שאמר לה בשעת קידושין ושעת קידושין דבריתא היינו לאינשי דעלמא אמר הכי ולא לאשתו וכרמב"ן:

תו קשי' לי לפי הבנת הש"ך ח"מ סי' ל"ג סק"ט בדברי בעל העיטור דכשהעיד עד בשעה שהי' קרוב תו לא מהימן כשנתרחק אח"כ משום דעביד איניש לאחזוקי שיקרי' א"כ ה"נ נימא לר' נתן איך נאמין לו אי לא הי' חוזר בשעת מיתה הא כיון דלא מהימן במה שאמר בשעת קידושין תו לא מהימן נמי מה שלא חזר בו בשעת מיתה וא"נ אמר בשעת מיתה כמו בשעת קידושין נמי לא יאומן ויעיי' בתומי' שם סי' הנ"ל סק"ח דלדברי ר' מנחם הארוך דעדות שנתקבל שלא בפני בע"ד חוזרי' ומגידי' בפניו ליתא להעיטור הנ"ל ובחי' למס' שבועות אמתני' דהשביע עליהם ה' פעמים חוץ לב"ד בארתי דברי ר' מנחם הארוך להסיר מעליו תלונות התומים סי' כ"ח סקי"ט וכאשר בארתי בתשובה אחרת וא"כ לא אמרי' עביד איניש לאחזוקי שיקרא ולק"מ. אבל לא נ"ל דברי התומים סי' ל"ג סק"ח הנ"ל די"ל בשלמא קרוב ונתרחק עביד הוא לאחזוקי שיקרא דגם אם יתן לב אח"כ לזכור באמת איך הי' מ"מ יבוש לחזור בו שלא יאמרו שבפעם ראשון שהי' קרוב העיד שקר במזיד לתועלת קרוביו אע"ג דכ' שם התומים דעדות קרובים אפקעתא דמלכא היא ולא שנחשדו להעיד שקר אלא כיון שפסלתו התורה ממילא אינו נותן לב לזכור הדבר

כאשר הי' ולדקדק בעדותו וסברא נכונה היא מ"מ בוש הוא לחזור מדבריו הראשונים שלא יחשדוהו לומר אז העיד שקר לתועלת קרובו ועכשיו שנתרחק אומר האמת נמצא ה"ל כעדותו של עכשיו כנוגע בדבר כי יש לו תועלת במה שמעמיד דבריו הראשונים לכן צדקו דברי בעל העיטור והרי אפי' אם יש לו תועלת על צד רחוקה ונפלאה לא יעיד כ"ש הכא משא"כ נדון דדברי ר"מ הארוך שמעיד שלא בפני בע"ד אי נמי נימא כיון שלא הי' תועלת בעדותו לא נתן על לבו לזכור האמת כאשר הי' ועתה אומר האמת בפניו מה חשד איכא הכא ולמה יבוש לחזור בו ולומר עתה נתתי אל לבי ונזכרתי ואין כאן מחלוקות כלל ומיושב קו' התומים שם אעפ"י דפסק רמ"א בסי' כ"ח כר"מ הארוך מ"מ הלכה כבעל העיטור הנ"ל וא"כ תבנא לדינא דה"נ לר' נתן אמאי יהי' נאמן אם לא חזר בו וביותר קשה לפמ"ש לעיל דנ"ל דהרמ"ה דס"ל חולצת ולא מתיבמת היינו משום דפסק לגמרי כר' נתן וכשיטת רש"י והרז"ה זקנו כנ"ל וקשה הא הרמ"ה פליג על ר"מ ארוך הנ"ל כפמ"ש בתומים סי' ל"ג סק"ח הנ"ל וס"ל אפי' בהגיד שלא בפני בע"ד אינו יכול לחזור ולהעיד וא"כ מכ"ש הכא ואיך פסק כר"נ וסתר עצמו וי"ל דהכא דאית לי' מגו לא נחשד כלל לשקר אלא דלר"נ לא אלים מגו לעקור חזקה לגמרי' הא למה זה דומה לע"א שהעיד בדיני ממונות וחייב את זה שבועה ולא ממון ולכשיבוא עוד ע"א מצטרף עמו לחייבו גם ממון ואפי' מלקות ומיתה דבפעם הראשון נמי לא הי' חושדין אותו לשקר אלא דלא אלים ע"א להוציא ממון וה"נ לא הי' חשדינן לשקר רק לא אלומי מגו לאורועי חזקה ולכשיצטרף לזה גם חזקת אין אדם חוטא יוגמר העדות ונעקרה החזקה לגמרי ולק"מ:

ובזה נתישבה גם ק' הראשונה דלא הוי מצי למימר לכ"ע אלימי מגו לאורועי חזקה לגמרי כשאמר כן שלא בשעת קידושין ולא מצי הדר בי' והכא שאני הואיל ואמר כן בשעת קידושין ס"ל לר"נ דחיישי' שמא אמר כן שתתרצה לו דזהו ליתא דא"כ גם אי לא הדר בי' בשעת מיתה לא הי' נאמן משום דעביד איניש לאחזוקי' דבורי' וכנ"ל וא"כ יש מזה הוכחה לשיטת בעל העיטור הנ"ל:

וכתב הר"ן דלרבי מהימן בהאי מגו לעקור חזקה לגמרי לומר אין לו אחים במקום שמוחזקי' בו שיש לו ואפי' הדר בי' בשעת מיתה והא דאמרי' בפ' י"נ אי נפקי קלא דאיכא סהדי במדינת הים דאית לי' אחי חיישי' לי' היינו טעמא משום דאיכא לברורי וי"ל הא אי היינו מוחזקי' בו שיש לו אח הי' מהימן נגד החזקה ומכ"ש אי לא הי' לנו חזקה בזה רק קול בעלמא שיש לו אח פשיטא שהי' הוא מהימן א"כ מכ"ש היכי דליכא קלא שיש לו אח ממש אלא קלא דאיכא עדים שידעו שיש לו אח ומה"ת נחוש לזה וצ"ל

דהר"ן מפרש דאיכא סהדי במדינת הים במקום ידוע במדינת שאומרים בעיר פלוני ואי הי' חזקה או אפי' קלא בעלמא שיש אח במקום ידוע אין לב"ד להכניס עצמם לדבר זה כלל והדין נותן כן דהא אי נדע בודאי שיהי' שם האח ע"כ היבמה תלך אחר היבם לחלוץ ה"נ תלך לשם ואם לא ימצא שם הרי בטלה החזקה והקול ותשתרי וא"כ הה"נ אי איכא קלא דאיכא סהדי במקום ידוע תצטרך ליסע לשם לברר ע"י עדים אבל אה"נ אי איכא קלא דאיכא סהדי בעולם ולא ידעי היכי איכא הני סהדי לא שייך איכא לברורי ולא עדיף מקלא דיש אח בעולם דמהני מגו דילי' מ"מ צ"ע קצת א"כ כדפריך הש"ס לאו היינו דאר"ח עדים בצד אסתן ותאסר דלמא התם לא הי' קלא במקום ידוע והכא סיימו מקום העדים ויכול הדבר להתברר. ואפשר לומר אה"נ הו"מ למדחי כן אלא שגירת לישנא דקידושין י"ב ע"ב נקט הכא אם הקילו בשבוי' וכו' והתם אפי' לגרסת רש"י עדים בצד אידות שהוא שם מקום ידוע מ"מ לא ס"ל התם לחלק בכך לענין קידושין ודוחק:

וכן נראה מסתימת לשון רש"י ורשב"ם שאין לחלק בין חזקה לחזקה וכן הבין הרמב"ן בכוונת הרז"ה ז"ל ולפ"ז להרז"ה גם הרי"ף סובר כן דמשו"ה מייתי רק המשנה כצורתה דס"ל דאפי' נגד החזקה נאמן וסתמא דמתני' אפי' במוחזק לן מיירי. ומהתימה על לשון הטור סי' קנ"ז שכ' הרז"ה ס"ל דמהימן והרמב"ם והרי"ף ס"ל דלא מהימן והא מנ"ל הלא להרז"ה גם להרי"ף מהימן. והקשה הרא"ש דא"כ ה"ל לומר אין לי אח מהימן ומ"ט נקט זה בני ונ"ל דממשנתינו דפ' האומר לק"מ דה"א אין לי אחים מלתא דעבידא לאגלויי' הוא ולא משקרי בי' אנשי דמחר וליומא אחרא יבוא אחיו ברגליו שהרי מוחזקי' אנו שיש לו אח ומדאמר הכי ש"מ קושטא קאמר כדאמרי' הך סברא גבי ע"א ביבמה ועמ"ש רמב"ן פ' י"נ קל"ד ע"ב משא"כ יש לי בנים לא עבידא לאגלויי אמנם עיקור הקושי' מש"ס דב"ב דהתם מורה באצבע זה בני והא נמי עבידא לאגלוי שיתברר מי הוא אביו שם קשה שפיר קו' הרא"ש ולא ניחא לי' דמיירי התם בבן שנולד מפנוי' שא"א שיתברר מי אביו וביש"ש לקידושין תי' קו' זו דקמ"ל אעפ"י שלא אמר נגד החזקה לגמרי ולא העיז פניו כ"כ מ"מ הי' נוח לו לפטור בגט מלשקר:

ולפע"ד לפמ"ש דמקידושין בלא"ה לק"מ רק מב"ב ושם עיקרא דמלתא בדיני ירושה עסיק ובא ודיני ירושה אתי לאשמועי' ומה שייטא דיבום התם וגם צ"ל מ"ט נקט שמואל ליורשו כיון דעיקרא לפטור אשתו מייבום קמ"ל וליורשו פשיטא הוא עכ"ל נ"ל פשוט לפי מה דקיי"ל כרבינא דיבמות פ' החולץ (יבמות מ"ז ע"א) כמ"ש הרמב"ם וכל הפוסקים כשיש לו בנים גדולים שיש להם בנים תו לא מהימן לעשות בניו גוים או ממזרים או שום פסול ייחוס דלבני בניו לא הימני' רחמנא א"כ לכאורה מצינו נמי למימר

נהי דמהימן לומר זה בני ליורשו יהי' מטעם יכיר או מטעם מגו כפירשב"ם מ"מ היינו כשאין כאן אשה זקוקה ליבם משא"כ כשאשתו בחזקת היתר ליבם וחזקת איסור לשוק ואי אמרי' דלא מהימן לגבי אשתו א"כ לא מהימן נמי לגבי ירושה וביש"ש שם כ' סברא הפוכה ולא עמדתי על דעתו בזה. דהא כל היכי דהעדות נוגע גם לאחריני לא מהימן נמי לגבי בנו האמנם שהרמב"ם כ' להדי' דמהימן לומר אין זה בני להפקיע מירושתו אפי' היכי דאיכא בני בנים אע"ג דלענין ייחוס אינו כן ע"ש פ"ז מה' נחלות אומר אני שהרמב"ם מיירי באופן שאינו עושה אותו הבן ממזר ולא פסול אלא שאומר שאינו בנו מאשתו כלל אלא שנתחלף לו או גדלו כבנו או שהי' מפנוי' והיינו מוחזקי' שממנו נתעברה ואומר עתה שאינו בנו ולא נתעברה אלא מאחר ומ"מ כשר הוא אז נאמן אע"ג דאית לי' בני בנים כיון שאין העדות מגיע לדדהו כלל בהא מיירי רמב"ם אבל כשאומר אינו בנו באופן שעי"ז עושהו ממזר ויש לו בני בנים אז כי היכי דלא מהימן לעשות בנו ממזר ה"נ לא מהימן לענין ירושה:

וראי' ברורה לדברי מהא דב"ב קכ"ז דנאמן לומר זה בן גרושה וחלוצה וה"ה זה בני ממזר וכ' תוס' בשם בה"ג דוקא ע"י הכרה דבכורה מהימן למימר הקטן הוא בכור וממילא ה"ל הגדול ממזר והקשו התוס' מש"ס דיבמות פ' החולץ דקאמר לדבריך גוי אתה וגוי פסול עדות משמע בלא"ה מהימן ותי' רמב"ן שם בחידושיו דהתם נמי הי' ע"י הכרת בכורה שרצה להפסיד בנו הגדול חלק בכורתו מפני שנולד לו בגיותו לפי דבריו והנה לפ"ז לר"נ שם דאמר לדבריך גוי אתה ופסול עדות לא מהימן כלל לא לעשות בניו גוים ולא להפסידו חלק בכורה א"כ ה"ה לרבינא שם דאמר לי' נאמן אתה לפסול בניך הקטנים דלית להו בנים ולא הגדולי' דאית להו בנים נמי הכי הוא דאם בנו הגדול אית לי' בנים דאינו נאמן לפסלו אינו נאמן נמי להפסידו חלק בכורתו וכן בדין כיון דעיקור שאלה הי' על חלק בכורה איך יתכן שלא השיבו על זה כלל והשיב לו על פסול ייחוס אע"כ כל זה הוא בכלל מכיון שאינו נאמן על בנו הגדול דאית לי' בנים לפסלו הה"נ דלא מהימן להפסידו חלק בכורתו וא"כ ה"ה נמי דלא מהימן לאסור אשתו על היבם ולהתירה לעלמא ומתוך שאינו נאמן ע"ז אינו נאמן לירושה:

והנה דברי הרמב"ן הנ"ל צ"ע לכאורה דא"כ איך נילף מיכיר שנאמן לומר על בנו שאינו בנו א"כ נימא לדבריך אין אתה אביו ואיך נאמן עליו וכדאמרי' לדבריך גוי אתה וגוי פסול עדות וע"כ צ"ל דאין הנדון דומה לראי' בשלמא גבי גר שפיר משכחת לי' שיהי' הוא נאמן על עצמו לשויי' נפשי' גוי' והבנים יהי' ישראלי' שנולדו מישראל שבא על אשתו וכיון שהדבר אפשר אפי' על צד רחוק נוקמא הבנים אחזקתי' משא"כ הכא כיון

דידעי' בודאי שהבנים מאשתו נולד איך נאמר לדבריך אינם בניך ואי אתה נאמן עליהם מ"מ מכיון דמהימן על עצמו לומר שהם אינם בניו ממילא הבנים ממזרים שא"א שיהי' מאשתו ואינם בניו אם לא ע"י זנות וזה פשוט. אבל להרמב"ן דגבי גר מיירי מהכרת בכורה וא"כ ע"כ באה התשובה הואיל והוא גוי לפי דבריו פסול הוא להעיד על בניו ולהפסידם חלק בכורה שלהם ולא יטול הבכור כבכורתו אע"ג דזה א"א שיהי' הוא גוי ויהי' לבנו דין בכור מ"מ אמרי' בכה"ג אע"ג דסתרי אהדדי א"כ ה"נ לענין יכיר נימא הכי וצ"ע ליישב שוב מצאתי מ"ש בתשו' חו"י בזה סי' צ"ג ולא נחית למ"ש יע"ש ונ"ל משו"ה מאנו תוס' ליישב דברי בה"ג במ"ש רמב"ן דמיירי גם התם לענין הכרת בכורה אבל בגוף הדין לא פליגי:

ולפ"ז יצא לנו דין מחודש דכהן שנשא כהנת אינו נאמן לפסול בניו כיון דעי"ז מפסיל אשתו מתרומה דבי נשא בשלמא כל נשים דעלמא י"ל זנתה באונס כמ"ש נימוקי יוסף בפ' י"נ בסוגי' דיכיר בשם ריטב"א וכהן שנשא ישראלי' נמי אע"ג דמפסלא מאכילת תרומה מ"מ הא מכיון דמהימן לשוי' אנפשי' חתיכא דאיסורא ותתגרש ממילא לא תאכל שוב בתרומה וישראל שנשא בת כהן דהדרא לתרומה דבי נשא נמי מהימן אבנו משום דעתה בלא"ה לא תאכל בתרומה כל זמן שבעלה ובנה קיימי' משו"ה מהימן עתה לפסול בנו ואם יתרמי שימות בעלה ובנה אה"נ דלא תיכול בתרומה כי היכי דמהימן אבנו קטן כשאין לו בנים ואז גם לכשיהי' לו בנים אח"כ יהי' ממזרים ואולי יש לחלק שהבני בנים לא הי' להם חזקה ונולדו לפסול משא"כ האשה מ"מ כהן שנשא כהנת שמיד עתה מה שמעיד על בנו נוגע גם להאשה לפוסלה מתרומה דבי נשא לא מהימן אפי' אהבן וצ"ע בזה:

בהא סליקנא דלפע"ד אי לא הי מהימן אייבום לא הי' מהימן נמי ליורשו ובזה יש לקיים הנוסחא ושינה ברמב"ן בחי' יבמות מ"ז ע"א שכ' המדפיס על הגליון דברים שאינם נראים כי מה ענין זה אחי ליכיר דגבי בנו משום יכיר מהימן ולפי הנ"ל י"ל כי לולי דמהימן לפטור אשתו מייבום משום מגו לא הוה מהימן על בנו ליורשו ומשו"ה תני לי' מתני' דב"ב זה בני נאמן ליורשו ולמפטר אשתו מייבום ואפ"ה פריך שפיר הא נמי תנינא כיון דפשיטא לן דמהימן לענין ירושה וכבר שמעי' נמי ממתני' דקידושין דנאמן לפטור אשה מייבום א"כ מה קמ"ל זה בני נאמן ומוקי במוחזק לן באחי אפ"ה מהימן לייבום שעי"ז יאומן נמי ליורשו משום יכיר כנ"ל בפי' הש"ס וא"כ תו לק"מ קו' הרא"ש הנ"ל דמשו"ה לא קאמר אין זה אחי נאמן דהיינו לייבום אבל להפקיע ירושתו לא מהימן

במוחזקין בו שהוא אחיו כיון דלית לי' מגו אנכסי' שנפלו לו מאחר מכאן ומתני' עיקרה משום ירושה נישנית ומיושב קו' הרא"ש:

ודעת הב"ח בא"ע סי' קנ"ו דלהנך פוסקי' דס"ל דמהימן לעקור חזקה לגמרי לדדהו הה"נ כי איכא סהדי דיש לו אחי' נאמן שיש לו בנים וכה"ג באופן דאינו מכחיש העדים להדי' ונ"ל סברתו נכונה דהא ע"כ צא"ל הא דס"ל להפוסקים דהיכי דמוחזק בעדים לא אלומי מגו אע"ג דאינו מכחיש העדים מ"מ כיון דיש לו אחים בברור עפ"י העדאת עדים וקמה האשה בחזקת איסור לשוק לא אלומי מגו לאורועי חזקה לגמרי בשלמא כשנתחזקה באיסור לשוק ע"י חזקת אחים בלא עדים שפיר אתי מגו ועקרה חזקת איסור לגמרי כיון דלאו חזקה מעלי' היא אלא חזקה דאתי' מגו חזקה אחריתי ונמצא חזקת אחים שהיא חזקה מעליותא הא לא נעקרה דלא אמר אלא יש לי בנים וחזקת איסור דנעקרה לגמרי לאו חזקה מעלי' היא משא"כ בעדים שיש לו אחים אזי הוחזקה לאיסור בחזקה אלימתא תו לא אתי מגו ועקרא חזקה לגמרי כנ"ל בדעת הנך פוסקי' וא"כ להפוסקים דאלים לעקור חזקה לגמרי ה"ה נמי דמהימן במקום עדים כשאינו מכחישם להדי' ומ"ש הב"ש שם ס"ק י"א דרי"ו ס"ל כרבי דמהימן לעקור חזקה לגמרי ואפ"ה פסק דלא אלים מגו במקום עדים ספר רי"ו אינו אתי עמי ואי תני' תני' אמנם ממ"ש הרב"י על שמו לא מוכח מידי דהא דפסק רי"ו כרבי מזה אין ראי' דלמא רי"ו מפרש דברי הבריתא אין לי אחים שמתו ויש לי בנים שניתן לו בן וכמו שנאריך בזה לקמן אי"ה ועוד דלמא ס"ל כפי' רשב"א בחי' קידושין דבריתא לצדדין קתני אמר יש לי בנים במקום חזקת אחים או אין לי אחים במקום חזקת אין לו בנים ע"ש ולא עקר חזקה כלל גם מ"ש מהטור אין ראי' כלל דהרי גם בסי' קנ"ו לא מייתי דברי הרז"ה רק כדברי היחיד בין המרובים לדחות דבריו כי נגרר אחר אביו הרא"ש ז"ל וכאשר יתבאר עוד ולכן הכא בסי' קנ"ו גבי עדים סתם כהרא"ש ואלו היתה דעת הרז"ה ור"ן ורש"י מפורש דפליגי בעדים כמו שמפורש פלוגתי' בעקירת חזקה הוה מייתי להו נמי ואין ראי' כלל:

ולכאורה יש להבי' ראי' להב"ש שהרי מסתימת לשון רש"י ורשב"ם דב"ב משמע נמי דלא מחלק בין חזקה לחזקה ואלומי מגו לעקור חזקה לגמרי וכן משמע נמי ממ"ש רשב"ם גבי איכא סהדי במ"ה וז"ל א"ל אביי הא אמרי בני העיר הזאת דאיכא עדים וצריכי' אנו לחוש לדבריהם ולהמתין עד שנשמע מה בפי עדים עכ"ל מאריכות לשונו נראה דנתכוון לדברי הר"ן דמשו"ה חייש לקלא אע"ג דאיכא מגו משום דאיכא לברורי ע"י עדים אבל אה"נ אי ידוע לנו שאותן העדים מתו ולא נוכל לשמוע מה בפיהם אע"ג דאיכא קלא שהי' עדים יודעי' בדבר לא ניחוש לקלא משום דאתא מגו ועקר לי' לגמרי

מכאן משמע דס"ל ג"כ כנ"ל ואפ"ה כ' לעיל כדמשני הש"ס דמוחזק לן באחי פי' ז"ל בחזקה בעלמא בלא עדים משמע אבל בעדים לא וכן פירש"י מ"מ נ"ל דאין מכאן ראי' דלשון הש"ס קשיתי' דאמר מוחזק ולא אמר דאיכא עדים ועוד דהו"מ לשנויי' תרווי' במוחזק והא דאיכא סהדי הא דליכא סהדי וגם קו' תוס' מ"ט מוקי אביי למתני' דקידושין בלא מוחזק אפי' במוחזק נמי וי"ל כמ"ש ראשונים דסמך עצמו אמתני' דב"ב וכיון דאיכא תרי מתניתא מוקמי' חד לאינו מוחזק וחד למוחזק כמ"ש רשב"א בחידושי קידושין וס"ל נהי דלר' דאלימי מגו לעקור חזקה לגמרי מהני אפי' אי לאתחזקה לאיסור עפ"י עדים מ"מ לר"נ דס"ל לא אלימי מגו לעקור חזקה לגמרי לדידי' אפילו בלא חזר בו לא מהימן במקום עדים והש"ס רצה לאוקמי ב' המשניות כר' נתן משו"ה אמר חד במוחזק וחד בלא מוחזק משום דר"נ ומשו"ה פי' רשב"ם חזקה ולא עדים:

היוצא מהנ"ל דלדעת רש"י ורשב"ם ורז"ה והר"ן ואפשר שגם להרי"ף מהימן במגו שיש לו אפי' בשעת קידושין שאמר כן שתתרצה אשתו מ"מ מהימן לעקור חזקה לגמרי ובמקום עדים נמי אי לא מכחשי' להו להדי' ואפי' חזר בו בשעת מיתה לא מהימן תו לאוסרה ולקמן אי"ה נבוא עוד דיעות דס"ל הכי:

ועתה נחזור לדעת החולקים הרמב"ם פ"ג מה' ייבום כ' להדי' דלא מהימן נגד החזקה לסתור לגמרי לומר אין לו אחי' בדמוחזק שיש לו ואפי' אמר כן בשעת מיתתו ונראה לי דהרמב"ם לטעמי' אזל דפסק בפ"ז מה' נחלות דמהימן יש לי בנים ויש לי אחים ליורשו אמנם במוחזק דיש לו אחי' לא מהימן דאין לו משא"כ בבנים כה"ג מהימן והקשו עליו מ"ש באין לו בנים דמהימן טפי מבאחים משום כי כתי' יכיר בבנים כתי' א"כ ביש לו בנים ויש לו אחים נמי יש לחלק בבנים יאומן משום יכיר אפילו בנכסי' שנפלו לאחר מכאן משא"כ באחי' ואיך כייל בנים ואחים בחדא בבא עלח"מ ולפע"ד הי' קשה לרמב"ם במאי פליגי ר"י ורבנן בשלמא לר' אלי' מפרי"ש י"ל בקרא פליגי לר' יהודה קאי יכיר נמי אבן השנואה לעשותו בן שנואה בנישואי' וממילא מוכח דמיהמן נגד החזקה לומר בכור במי שמוחזקי' שאינו בכור ולרבנן לא קאי יכיר נמי אבן השנואה אבל להחולקים אר' אלי' קשה באיזה סברא פליגי דלר' יהודה מוקמי' לי' אפי' במוחזקי' בזה שהוא בכור ולרבנן לא מוקמי' לי' בהכי ומדברי נ"י פ' י"נ דף רי"ב ע"א משמע דלר"י ס"ל דמהימן דוקא בנכסי' של עתה ולא שנפלו לו לאחר מכאן ואפי' בצריך הכירא נמצא לדבריו בהכי פליגי לר' יהודה ניחא לי' לאוקמי קרא שיאומן נגד החזקה במגוב דאי בעי יהיב לי' וכו' יותר ממה דנאמין לי' בנכסי' שנפלו לאחר מכאן דלית לי' מגו אפי' שלא כנגד החזקה ולרבנן נ"ל איפכא וזה דוחק לכן נ"ל לרמב"ם דהא הך מגו דיהיב לי' במתנה

היא מגו לחצי טענה דהוא רוצה שירשנו לגמרי וקו' זו הקשו תוס' ורמב"ן בשמעתין דזה בני איך נאמין לו על בני לפטרה במגו דמגרש לה הא אי הוה מגרש לה פסלה מכהונה וה"ל מגו לחצי טענה ותי' רמב"ן דהרי לא אכפת לי' אלא בייבום ולא להשיאה לכהונה ע"ש וי"ל נמי הואיל ובידו לעשות ה"ל מגו טובה ומועיל אפי' לחצי טענה וכעין שכ' רמב"ן פ' חזקת (בבא בתרא ל"ד ע"ב) דמגו טובה אמרי' אפי' לחצי טענה מ"מ ע"כ אתאינן נמי להני שינויי גבי האמנה דירושה במגו דאי בעי יהיב לי' דזה הוה נמי מגו לחצי טענה והשתא ס"ל לר' יהודה דבמגו דאי בעי יהיב לי' הוה מהימן אפי' אנכסים דלאחר מכאן כיון דעתה לא בא אלא אנכסי' שיש לו ממילא מהימן לכל מילי וא"כ קרא למאי אתא ע"כ דיהי' אלים כחו דאב לאפוקי נמי מחזקה ורבנן ס"ל לא אמרי' מגו כה"ג שיהי' נאמן יותר במה שהי' יכול לעשות משו"ה לא הוה מהימן אלא אנכסי' של עכשיו ואתא קרא להאמינו גם אנכסי' שאחר מכאן אבל לא נגד החזקה וא"ש פסק הרמב"ם דלמאי דקי"ל כר' יהודה מהימן במגו דאי בעי יהיב לי' במתנה אפילו אנכסים שלאחר מכאן נמי ומשו"ה מהימן זה אחי אפי' אנכסי' שלאחר מכאן משא"כ אם מוחזקי' שאינו אחיו לא מהימן אין זה אחיו במגו דאי בעי יהיב כל נכסיו לאחר דמגו במקום חזקה לא אמרי' אבל אין זה בני מהימן מטעם יכיר וא"ש וא"כ לפ"ז מוכח מן התורה ע"כ דלא אלימי מגו לסתור חזקה לגמרי דאל"כ יכיר ל"ל הא אסקינן דלר' יהודה מהני נמי מגו אנכסי' שלאחר מכאן ואי הי' נאמן במגו אפי' לסתור החזקה א"כ יכיר ל"ל אע"כ דלא מהימן בהכי:

ולפ"ז י"ל לכאורה דהחולקים על הרמב"ם וס"ל דלא מהימן לעולם לומר על בנו שאינו בנו ע"י שום הכרה בעולם רק על בנו נאמן שנולד לו מחייבי כריתות או מבן גרושה וחלוצה ולא לומר שנולד לאשתו מאיש אחר כולם מפרשים הסוגי' כר' אלי' דבן אהובה יכיר לענין בכורה ובן שנואה יכיר ולעולם שהוא בנו אלא שהוא בן שנואה המה כולם יחלקו גם אהא דאין מגו מועיל לסתור חזקה לגמרי אלא ס"ל מסברא חצונה נמי מגו מועיל לסתור חזקה לגמרי אלא דגבי הכרה ליכא אלא מגו לנכסי' של עכשיו וזה הי' מועיל באמת אפי' נגד החזקה אך נכסי' שלאחר מכאן אפי' בצריכי' הכירא לא הי' מהימן לכן אצטריך קרא בין לר' יהודה בין לרבנן ואכתי לא נדע דמיהמן נגד החזקה וס"ל לר' יהודה דקאי נמי יכיר אבן השנואה למימר שבנו הוא בן גרושה וחלוצה וממזר וכדומה וע"כ נגד החזקה דבדלא מוחזק ע"א דעלמא נמי מהימן בדבר דלא אתחזק לא איסורא ולא התירא אע"כ נגד החזקה מהימן וממילא דמהימן נמי במוחזקין בזה שהוא בכור לומר על אחר שהוא בכור ובלבד שיהי' שניהם בניו אבל לעשות את המוחזק בבנו

אינו בנו זה לא מצינו כיון דלא מפרשים כבה"ג ואלו הסוברים הם גדולים וטובים ולא הובא דעתם בש"ע א"ע סי' ד' אבל קבצם רבינו ישעי' הזקן ז"ל במכריע סי' ס"ד והעיד שזהו דעת רש"י ורשב"ם ורי"א מגאש ור' שלמה הספרדי ופי' הסוגי' דקידושין ע"ח ע"ב האומר בני זה ממזר בפי' נפלא ושכן מורה כל הסוגי' דאמר התם איהי קים לי' בגויה וכו' ואי ס"ד דמהימן שאינו בנו האיך קים לה טפי מני' ומנא ידעה היא הלא רוב בעילות אחר הבעל ואי דפריש מינה א"כ גם הוא קים לי' אע"כ בנשא א' מחייבי כריתות דכל בעילותיו זנות וכי היכי לדידי' אפקרה ה"נ לאחריני ואדרבא בעילותיו הם בכרת ובעילת אחריני בהיתר ע"כ לא קים לי' שלא זנתה עם אחר והולד מאחר ואינו ממזר והאשה קים לה שלא זנתה עם אחר רק עם זה וה"ל ממזר ברור ובתשו' חו"י סי' צ"ג נדחק מאוד בפי' הסוגי' מפני שלא נמצא אז ספר הנ"ל והוא פי' נפלא ומחוור בשמעתין וכן דעת ר' ישעי' הזקן בעצמו כרש"י ורשב"ם הנ"ל וכן דעת נכדו ריא"ז הובא בשלטי גבורים דקידושין שם ובזה נראה ליישב מה שפי' רש"י בקידושין ע"ד וע"ח דרבנן לא פליגי אבכור רק אפסולא והוא מתמי' דהוא פשוט ומבואר במקומו בפ' י"נ קכ"ו ע"ב דבבכורה פליגי ולפי הנ"ל א"ש דס"ל כפירוש ר' אלי' ז"ל דהא דאמר דנאמן לומר שהוא בכור לא מוכח מני' מידי דמיירי במוחזקין שאינו בכור אלא בצריך הכירא וכ"ע מודי' בזה אלא ר' יהודה מוסיף כשם שנאמן לומר זה בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה וכו' ומזה נולד חדוש בדיני בכור נמי שנאמן נגד החזקה וזה מוכח מבן השנואה יכיר והיינו פלוגתי' דר' יהודה ורבנן אבל בהך בבא דבכור דמיירי בצריך הכירא בהא לא פליגי כלל:

ומה שהעיד כן על רשב"ם כן משמע מלשונו בפירושו פ' י"נ קכ"ז ע"ב אעפ"י דמשמע קצת דלא מפרש כפירש"י הנ"ל בפירוש כשם שנאמן לומר זה בני בכור מ"מ המעיי' יבין ויראה שבקל נוכל לתקן לשונו ואין מזה הכרח כל כך. וכן נראה ממ"ש שם קל"ד ע"ב דלא מהימן לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו דלא מהימן אלא בבן בין הבנים והכל הולך על דרך א' כנ"ל ואע"ג דלעיל קכ"ז ע"ב גבי זה בני וחזר ואמר עבדי הוא פי' בהדי' דגם במי שאין אנו יודעי' בו שהוא בנו מהימן משום יכיר י"ל דאין כאן סתירה כלל דודאי במי שהוא לפנינו ואינו מוחזק בבנים ויש לו גואלים וקרובים ולפי ראות עינינו שאין לו בנים ידועים לנו הרי אלו קרובים שלפנינו בחזקת יורשיו ובא הוא ואמר זה בני להוציא אלו מחזקתי' א"כ נהי דמהימן בנכסי' של עכשיו במגו מ"מ בנכסי' שלאחר מכאן לא מהימן מטעם יכיר שלא נתנה לו הכרה במי שאינו בנו לומר שהוא בנו נגד מה שאנו מוחזקי' אפי' לר' יהודה מכ"ש לרבנן ובהא מיירי קל"ד ע"ב אמנם מי שבא ממ"ה ואין אנו מכירין אותו כלל והרי אין לך אדם בישראל שאין לו קרובים א"כ מוחזקי' אנו בזה

שיש לו קרובים ואין אנו יודעים מי הם ובא הוא לברר זה הוא ואין כאן ערעור מדוע לא יאומן כלל ואין צריך לזה לא קרא ולא מגו ואפי' אחי ודודי מהימן ופשיטא הוא ומשו"ה לא מוקי לי' הש"ס מתני' דזה בני בכי האי גוני. ובזה יובנו דברי הסמ"ע רסי' רע"ט שדבריו נראים תמוהים למעיין ולפי הנ"ל יובנו. ומיושב נמי מה שהקשה בספר בתי כהונה הובא בתומים דלמא יכיר קאי אקטן דלא מצי יהיב לי' במתנה למאן דס"ל אין שום זכי' לקטן מן התורה ולפי הנ"ל דעיקור מה שאנו דנין הוא על היורשים שלפנינו איך יופקעו מחזקתם שאנו סוברים שהם יורשיו אבל זולת זה פשיטא שהוא מהימן לומר זה בני או אחי וא"כ הא דאמר בש"ס מגו דאי בעי יהיב לי' הא לאו דוקא אלא מגו דאי בעי מפקר לכל נכסי או יהיב להו לאחריני כל אשר לו שעה א' סמוך למיתתו ונמצא שאין ליורשיו שום אחיזה וחזקה שעתידי' ליורשו וא"כ מה המונע שלא יאמר על מאן דהוא זה בני יהי' קטן או עובר ועל זה משני בנכסים שנפלו לו לאחר מכאן שלא הי' אפשר להפקירם ולתנם לשום אדם בשעת מותו וע"י זה אנו מוחזקי' שאלו ירשוהו ואיך יאומן לומר זה בכורי או בני אי לאו קרא:

נחזור להנ"ל דבבא ממ"ה מהימן מסברא וכלשון הסמ"ע ומ"מ יש חילוק בין אח לבן כשאומר שהוא אחיו ומהימן רק מסברא א"כ חזר ואמר עבדי הוא מהימן עכ"פ בנכסים של עכשיו במגו ואפשר גם בשל אחר מכאן בלא מגו יכול לחזור דאין כאן עדות ולא יהי' יכול לחזור בו וצ"ע. אבל אם אמר זה בני והי' נאמן מסברא כנ"ל ואז הי' נכנס תחת חזקת יכיר שאביו רשאי להכירו ואינו חוזר ומגיד אפי' מגו לא יועיל לו כלל לאמור אינו בני. ולק"מ סתירת רשב"ם:

ולא תקשי לך מ"ש רשב"ם קכ"ז ע"א במוחזק לן שהוא בכור לאו בעדים שמעידין שראו שנולד קודם אחיו דא"כ אין האב נאמן אלא בקול בעלמא כעין שאמרנו למעלה דהוא קרי' לי' בוכרא עכ"ל והבין מזה הרמב"ן דס"ל לרשב"ם דחוזר האב ומגיד ופליג עליו ומסיק דהיינו מוחזקי' בו עפ"י עדים ולזה ניתנה ההכרה לאב אבל האב אינו יכול לחזור מהכרתו ומביאו הטור ח"מ נמצא דס"ל לרשב"ם דיכול לחזור ולהגיד לק"מ מתרי ותלת טעמי חדא אה"נ לפי הבנת הרמב"ן הנ"ל דס"ל דא"א לאוקמי קרא שיהי' נאמן נגד חזקה קמיתא דהיינו שמוחזק עפ"י האב וא"כ תינח לר' יהודה דדריש מקרא שיהי' נאמן נגד החזקה ולא ס"ל שיהי' נאמן נגד עדים וע"כ שבקי' לקרא דדחיק ומוקי נפשי' שיהי' נאמן נגד חזקת עצמו לסתור דבריו הראשונים וא"כ תינח לר' יהודה דס"ל דקרא אצטריך במוחזקי' אמנם לקמן גבי זה עבדי קאי ר' יוחנן התם דפסיק הלכתא כרבנן דר"י לקמן קכ"ח ע"ב ולרבנן קרא קאי אצריך הכירא א"כ מה"ת לומר שיחזור ויגיד כיון שאין לנו

קרא על זה. א"נ אה"נ דמקרא מוכח דיכול להכיר ולחזור ולהכיר כנ"ל אך כל זה אי בחזרתו אתאינן עלה מטעם יכיר כגון שאומר על אחר זה בני בכורי אתא הכרה שני' ועקרה לקמיתא משא"כ כשאמר בתחלה זה בני ומהימן משום יכיר ואח"כ אומר אינו בני אלא עבדי ולרשב"ם אין זה בגדר יכיר שהוא מהסוברים כפי' ר"ש כנ"ל א"כ במה כחו יפה לחזור ולהגיד במה שהאמינו תורה וגם זה ברור:

כל זה לפי הבנת הפשוט בלשון רשב"ם שהאב יכול להכיר ולחזור ולהכיר אבל לא נ"נ כלל אלא גם אי לא הוה כ' רחמנא יכיר אי היינו מוחזקי' באחד שהוא בכור ואותה החזקה ממש א"א אלא עפ"י אביו שאומר בכורי הוא וכדומה לזה הי' מהימן לירש פי שנים ועובר על לאו דלא יבכר שהרי סוקלין ושורפי' על החזקות ואין זה ענין ליכיר כלל ומאותו הענין הוא מ"ש בתשו' הגאונים בנמצא כתוב זמן לידתו בזמן פלוני עב"י וכן מ"ש בתשו' מהרי"ו במי שהספיד בנו בכורו וכה"ג כל זה הוא מטעם חזקה וכן יראה המעיין מבואר בלשון החכם החולק רבינו ישעי' הזקן במכריע סי' ס"ד הנ"ל וגילה לנו קרא שהאב נאמן להוציא מזו החזקה אם אמרו בתורת הכרה והנה אם גדלו האב ועשה לו כל מעשי' שדרך לעשות לבכור היינו חזקה כדרך שאמרו מעשה באשה שבאה לירושלים ובנה מורכב לה על כתיפה וכו' וסוקלום לא מפני שבנה ודאי אלא שכרוך אחרי' ועל כיוצא בזה לא צריכי' קרא אלא שאם עשה כל הנ"ל ואח"כ חזר בו בתורת הכרה מועיל לחזור בו מגזירת הכתוב אבל כל שלא אמרו בתורת הכרה מילי דכדי נינהי ולא אלים לחזור מחזקה ראשונה והתם גבי זה בני וזה עבדי מיירי שאומר כן בתורת הכרה ולק"מ וקרוב לדברי בחו"י הנ"ל אלא שאיני שוה עמו דמשמע דס"ל דחזקה אלימתא בעובדא דידי' ה"ל הכרה מעליותא ולא מצי למיהדר בי' ולא נ"ל מלשון המכריע הנ"ל:

ונ"ל דהרמב"ן ז"ל ס"ל דחזקה שאינו חלים בלא"ה לא יירש פי שנים נגד אחיו המערערים וע"כ בחזקה אלימתא שסוקלי' עלי' וס"ל היינו הכרה מעליותא כדעת חו"י הנ"ל ואיך יחזור ויגיד ומשו"ה מוקי לקרא דמהימן נגד עדים ונ"ל דגם בזה אזל רשב"ם לשיטתו דודאי א"א לומר שיהי' נאמן יותר מעדים שהוא דבר שלא נמצא כן בכל התורה אלא שהענין הוא לפי רמב"ן וסיעתו מיירי קרא שמעיד על הקטן שהוא בכור ועי"ז אומר על הגדול שאינו בנו ומהימן בזה לומר שאינו בנו א"נ בלא הכרת בכורה נמי ומ"מ קרא לא מיירי אלא מכנ"ל ועל זה שייך עדים שראו שנולד מאשתו ועי"ז מוחזק לנו שהוא בנו ודאי דרוב בעילת אחר הבעל ואפ"ה מהימן הוא לומר שאינו בנו וא"כ ע"כ ממזר הוא דהרי איכא עדים שהוא מאשתו והוא נאמן לומר שאינו בנו והוא ממזר ונמצא שאינו מכחיש העדים להדי' משא"כ רשב"ם ס"ל דלא מהימן אלא על בן בין הבנים וכמ"ש

מכריע הנ"ל שאנו מוחזקי' בזה שהוא גדול מזה והוא אומר הקטן ממנו באיברים הוא גדול בשנים ושניהם בני ואם יעידו עדים על ככה שהי' בשעת לידה וזה יצא ראשונה האיך ס"ד שיאומן בזה לסתור עדים לגמרי ע"כ מההכרח לפרש שהי' מוחזק בחזקה גמורה והאמינו תורה לחזור בו כשאומר בתורת הכרה וכעין סברא זו בין אומר בתורת הכרה לאומר מילי דכדי יראה מתשו' הריב"ש המובא במבי"ט חלק א' סי' פ"ב ודברי השגת המבי"ט שם תמוהים לא יובנו אלא בהגה' יע"ש אע"ג דריב"ש מיירי התם באחי' מ"מ יולמד הסברא לכאן:

וא"כ מ"מ צדק החו"י ז"ל בהוראתו דהתם העיד האב שאינו בנו אחר שהוחזק בחזקה גמורה שהוא בנו א"כ ממ"נ להרמב"ן הך חזקה הוה הכרה גמורה ואינו חוזר ומגיד ולרשב"ם שחוזר ומגיד מהכרה כזו מ"מ הא ס"ל דלא מהימן למימר אינו בני ולא מהימן התם ממ"נ וא"ש אעפ"י שלא נחית החו"י לכל מ"ש מ"מ הדין דין אמת:

מכל זה מבואר דס"ל לרש"י ורשב"ם דאינו נאמן לומר אינו בנו וכבר כתבנו לעיל דרמב"ם דפסק דלא מהימן במגו לסתור חזקה לגמרי הוכיח כן לפי שטתו עי"ש וא"כ רש"י ורשב"ם דפליגי בהא וס"ל מהימן לסתור חזקה לגמרי ג"כ אזלי לשיטת' דפליגו נמי בהא אהרמב"ם וס"ל לא מהימן לומר שאינו בנו עיי' היטב כי הקצרתי פה וסמכתי על המעיין לעיל וא"כ זכינו דקרוב לודאי שגם ר"י הזקן וריא"ז ס"ל נמי בהא דנאמן לסתור חזקה לגמרי ומעידותו של ר"י הזקן למדנו שגם ריא"ן מיגאש ור"ש הספרדי ס"ל וריא"ן מיגא"ש הוא תלמיד ריף א"כ אין רחוק אם נאמר שגם הריף ס"ל כנ"ל כפי הבנת הרז"ה בפירושי להריף ולא כפי' הרמב"ן ולכל הפחות אין ראי' לרמב"ן בפי' הריף מדעת רמב"ם תלמידו של ריא"ן מיגא"ש תלמיד הריף שהרי הריא"ן מיגאש בעצמו פליג בזה וא"כ אין הכרע מהריף ויש לנו עמודים גדולי' לסמוך עליהם בענין עקירת חזקה לגמרי ה"ה רש"י ורשב"ם וריא"ן מיגאש ורז"ה ור"ן ור"ש הספרדי ור"י הזקן וריא"ז וממילא דמהימן במקום עדים אי אינו סותרם לגמרי כנ"ל בביאור ועוד מבואר בריף פ' י"נ דף ריב"ב דמפרש כרשב"ם דיכיר מהני נגד קול ולא נגד עדים ור' ישעי' הזקן בתוס' ריד דקידושין מייתי בשם ריף שיטה אחרת ואולי הוא בעל השערים [עיין ח"ס חאה"ע ח"ר סימן ע"ו ד"ה ואיברא]:

אמנם החולקי' וקיימי בשיטת הרמב"ם הנ"ל הלא המה רמב"ן ורשב"א וריטב"א בחי' קידושין ורא"ש וטור ולפי הנ"ל דתלי' בהכרת ממזר א"כ הרי גם בה"ג ור"ת ושאלתות מהחולקי' ולדינא צ"ע לחלוק עליהם לסתור חזקה לגמרי אמנם מגו במקום שעדים אומרי' יש לו אח והוא אינו סותר לגמרי נהי דהוכחנו לעיל דלאידך פוסקי' מוכח דגם

נגד עדים מהימן מ"מ אין שום הוכחה דלהנך פוסקים לא יהי' מהימן ורציתי להאריך קצת בזה אלא שראיתי בכל זה כבר קדמני הרב הגאון בפ"מ ח"ב סי' נ' וכ' שאין שום משמעות בשום קדמון לחלק בין עדים לחזקה אעפ"י שהוא כ' שם שלא ידע הסברא וכבר כ' לעיל סברא כיון דחזקת איסור שהוחזקה עפ"י עדים נעקרה לגמרי מ"מ כל מבין יביט שאין זה דומה ממש לסתירת חזקת יש לו אחין ואומר אין לו והחלוק מבואר ודי בסברא זו שזכינו להבין דברי רי"ו והטור דמחמירי' בעדים אבל מ"מ אין משמע כן משום א' מהפוסקים זולתם וכבר כתבנו לעיל דכמה חולקי' דמהימן לסתור חזקה לגמרי א"כ עכ"פ באיכא מגו נגד עדים המקיל במקום עגון אין מזחיחין אותו בשגם דמגמ' משמע כן דהרי בש"ס פ' י"נ קל"ד ע"ב רוצה לילף מזה דמהימן נמי במגו לומר גרשתי ולא חילק בין הוחזקה אשת איש בעדי קידושין לפנינו או לא דא"כ כדפריך התם דר' יוחנן אדר' יוחנן ה"ל לשנויי הא דאתחזקה בעדים וליישב קו' זו להציל הטור ורי"ו אמרתי דע"כ לא אמרי אינהי אלא משו' דה"ל קצת מגו לחצי טענה וא"כ לא אלים לאורועי חזקה לגמרי וה"ה לעדים לפי סברת הנ"ל דתלי' הא בהא משא"כ גרשתי דאית לי' מגו גמורה דהשתא נמי פסיל לה מכהונה סותר חזקה גמורה וה"ה לעדים וא"ש שוב מצאתי כעין זה בתומים בכללי מגו שלו ולפ"ז בשהיא כבר פסולה לכהונה בלא"ה גם הטור מודה ע"כ דעקרה חזקה לגמרי ולא משמע כן משום פוסק לחלק בין אשה לאשה וע"כ צ"ל דאפי' מגו גמורה נמי לא עקרה חזקה לגמרי ומכ"ש שמרמב"ן משמע דזהו הוה מגו גמורה ולא מקרי לחצי טענה ואפ"ה לא עקרה חזקה לגמרי וא"כ אי ס"ד זה תלי' בזה דמשו"ה לא מהימן נמי נגד עדים א"כ ממילא גם גבי גרשתי לא מהימן נגד עדי קידושי' והדר' קו' לדוכתי' מהש"ס הנ"ל אע"כ לא ס"ל מ"ש רי"ו וטור בזה:

ומכ"ש באתי' סהדי אח"כ אעפ"י שהיינו מוחזקי' בזה שיש לו אחים ואמר יש לי בנים והי' מהימן במגו שאינו סותרת החזקה ואח"כ אתי סהדי דיש לו אחים דמהימן וסברא גדולה היא לפמ"ש דהא דלא מהימן נגד סהדי היינו משום דאתחזקי באיסור כיון ששמענו שיש לו אחים ולא שמענו שאין לו בנים שוב לא אתי מגו ועקרה חזקת איסור לגמרי משא"כ כשכבר אמר יש לי בנים ואח"כ באו עדים לומר יש לו אחים לא נחתה האשה לחזקת איסור עפ"י עדים מעולם מ"ט לא יאומן והב"ש מסתפק בזה ולפי הנ"ל כל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין ואפי' שלא במקום עיגון כלל:

והנה בגדר מה הוא שאינו סותר חזקה לגמרי משמע מהרא"ש לפמ"ש רא"ש בשם רמב"ן כל שמוחזק באחים ואמר אין לי אחים ה"ל סותר חזקה לגמרי דוקא שאומר יש לו בנים אמנם במלחמות ה' כת' להדי' דמתרצי' דבורי' ואמרי' מה אין לו אחים שמתו

אא"כ יאמר לא הי' לי מעולם וכ"כ ר"ן בשמו אלא שכ' שמרמב"ם לא משמע כן ותמי' לי מי שיחלוק בזה דקשה מגמ' דהא במלחמות ה' מייתי ב' ישובי' א' סובר דלמסקנא נמי מיירי פלוגתת ר' ור"נ באתחזק ואפ"ה מהימן ולפי תי' זה ע"כ א"א לפרש לר' שאתחזק באחים ואמר אין לי פי' שמתו ומתרצי' דיבורי' ובתי' השני כ' דמיירי בלא אתחזק והוא כ' שאין זה מחוור והרא"ש לא מייתי אלא תי' זה השני הדחוי וכ' דאי באתחזק איך יהי' נאמן לסתור לגמרי החזקה משמע דלא ס"ל לתרץ דבורי' וקשה לי על זה מה הועיל נהי דבתחלה לא הוחזק ומשו"ה הי' נאמן בשעת קידושין מ"מ כיון שהאמינוהו הרי הוחזקה בבנים לפנינו וא"כ בשעת מיתה כשאמר אין לי בנים הרי רוצה לעקור החזקה לגמרי וכן מבואר ברמב"ן עצמו בתי' הראשון דזה מקרי חזקה על פיו שהי' נאמן במגו כעדים וכן משמע ברשב"א בקידושי' וכן בדין וא"כ מה ארי' שאינו נאמן לאסור משמע הא אי הוה להתיר היינו דיש לו מגו מהימן הא לא הי' מהימן משום שסותר חזקה לגמרי ועמ"ש תוס' ר"פ האשה שלום אי הי' בהיפוך ע"ש וא"כ הא בכה"ג לא הי' מהימן ואיך תלי רבי בלהתיר ולאסור אע"כ צ"ל אי הי' לו מגו בשעת מיתה היינו מתרצים דבורי' יש לי אחים ניתן לי אח אין לי בנים שמתו וכה"ג א"כ הדר מצי אייר נמי באתחזק. וי"ל אה"נ גם הרא"ש וכל הפוסקים מודים בזה אלא מ"מ ס"ל לפי תי' שני של רמב"ן תינח אתחזק באחים דמצי אייר אתחזק פ"א לפני כמה שנים שהי' לו וא"כ עודנו בחזקת חי וזוקק ליבום אי לא שמענו שמת ועל זה אמר רבי מהימן להתיר בשעת קידושין ומתרצי' דבורי' אך הך בבא מוחזק שאין לו בנים ע"כ לא מיירי שהיינו מוחזקי' אשתקד שאין לו בנים וכי זה הוא חזקה כל אדם נולד בלא בנים ועלול להוליד וע"כ מוחזקי' בו גם עתה שאין לו בנים שהי' פה בעירינו עד היום ולא שמענו ולא ראינו שניתן לו בן וא"כ א"א לתרץ דבריו אם לא בסתירת חזקה משו"ה מוקמי' לי לדרבי בלא אתחזק אבל באחים מודה הרמב"ן גם לפי תי' השני דמתרצי' דבורי' וידעתי כי לא משמע כן מהרא"ש כי גם באחי' הדין כן מדהקשה דה"ל למימר אין לי אחים מ"מ י"ל דכוונתו אין לי אחים מעולם דאלו אין לי אחים סתם היינו יש לי בנים שאינו סותר חזקה לגמרי ובר מן דין תי' הראשון של רמב"ן עיחור עפ"י עדות עצמו ולא שמענו מי שפליג זולת הרא"ש וכבר ישבתי שאין ראי' ממנו וממש א"א לחלוק על זה:

ועוד נראה גם הסוברי' שנאמן לסתור חזקה לגמרי מודים שמתרצי' דבורי' ונפקא מני' כי איכא סהדי שיש לו אחים והוא אמר אין לי מתרצי' שמתו גם כי לדדהו אין ראי' מגמ' כנ"ל מ"מ הסברא נכונה דלא יהא אלא ב' כתי עדים המכחישים דנין לפרש דבריהם ועד החוזר בו מתרצי' דבריו שלא יהי' כמוכחשים עיי' בח"מ סי' כ"ט מכ"ש הכא שיש

לו מגו הוכחה מעלי' שאינו משקר והרי איכא למ"ד בב"ב דאפי' מגו לסתור עדים אמרי' ונהי דאביי ורבא לא ס"ל הא דר"ח מ"מ במגו מעלי' כי הא מה"ת לא נתרץ דבריו בביאור משמעות שאינו רחוק עכ"פ וכן נראה הסכמת יש"ש בקידושין פ' האומר אלא שדבריו סתומים וא"א לי להבינם בתחלה משמע דפליג וס"ל כהרא"ש ולסוף משמע דס"ל מתרצי' דבורי' מ"מ כמ"ש כנלע"ד:

עוד רגע אדבר מ"ש הפוסקים בהאי קלא אי הוה קלא דאתחזק בב"ד או קלא בעלמא עיי' ה"ה נ"ל היינו להאומרים דלא אתי מגו לסתור חזקה ומשו"ה חשו להך קלא א"כ שפיר י"ל דהיינו בקלא דאתחזק בב"ד לא זולת אך להחולקים ולדדהו אמרנו דמיירי שאומרי' שהעדים המה במקום ידוע ואפשר לברר נ"ל דכ"ע מודי' בכי האי גוני סגי בקלא בעלמא אפי' ע"י אשה וקטן למה זה דומה לאומר לו ע"א בא ואראך נתנסך יינך דקיי"ל צריך לחוש לדבריו אפי' באתחזק וילפי' לי' מהא דשלח ואחוי כמ"ש במקום אחר והארכתי שם וה"נ דכוותי' כיון דמורי' באצבע על מקום ה"ל כמו שלח ואחוי וזה ברור לפע"ד ולא יחלוק שום אדם בזה אלא שהם מפרשים הסוגי' דנפק קלא דאיכא סהדי שלח במקום ידוע אבל כל שהוא במקום ידוע לא ומינה דוקא כדנפיק קלא שהם קבועים שם ועודם נמצאים שם שייך שלח ואחוי אבל אם גם הקול אינו אלא שהי' פ"א שם ואפשר חלף ועבר לא שייך שלח ואחוי שגם העד המוציא הקול אינו יודע בברור צ"ע:

הנה הארכתי מאוד בפי' הסוגי' כי ראיתי בכל האחרוני' ובכל תשובתיהם לא נתתי לפרש הסוגי' ולברר שיטת הראשונים וקצרו במקום שראוי להאריך ואולי באיזה מקומן הניחו מקום ליחוש כמוני אמרתי אדון לפני רבותי בקרקע ואפרש כיד ה' הטובה ומזה אבוא לנדון שלפנינו ורבותי הגאונים להם משפט הבחירה ובדאוריתא יש ברירה:

נחזי מה דקמן צריכי' אנו לעיי' בשני דברים א' במה שאמרו אנשים הרבה שידעו שהי' האחים פה נולדו ונתגדלו פה עירנו ואם לא הי' שום קול שיש לו אח בקאפין האגון נמי הי' חששא אעפ"י שכבר עברו עשרים שנים שלא נשמע ונראה מהם דבר מ"מ מוקמי' להו בחזקת חיים וזה פשוט וזאת שנית מחמת אמירת האשה שהאח בקאפין האגין שאפי' לא הי' האנשים דכאן מכירי' האחים כלל מ"מ לא גרע ממוחזקי' בי' דלית לי' אחי ונפק קלא דאית לי' אח במ"ה נמי ניחוש לי' ועתה נראה מה יהי' בשני אלו:

והנה בלי ספק כי אמירת האנשים שהכירו האחים ונתגדלו ונולדו פה זה מקרי עדים דאית לי' אחי ולא רק חזקה בעלמא אעפ"י שאינם מעידים ששמעו מהאב שאמר אלו בני הם באופן שהי' נאמן בתורת יכיר ורק שנתגדלו אצלו ונהג בהם מנהג אבות לבניו וזה הוה רק חזקה בעלמא מ"מ הא כיון שנודע לנו שנולדו מאמם והי' היתה אשת אביהם

ורוב בעילות אחר הבעל זה הוא עדות דאל"כ לא תמצא לעולם עדות בכעין זה. ואי הוה דיינינן על אח ידוע הי' עדיין אפשר להתעקש ולומר שמא זה הוא אינינו שנולד מאמם ונתחלף כההיא עובדא דבעל חו"י סי' צ"ב אבל בנדון דידן מה לנו בכך כיון שעכ"פ הי' לאמו עוד בנים לפנינו ורוב נשים בני קיימא יולדת ויש להם חזקת חיים הרי העדים מעידי' שיש בעולם אח הזוקק האשה הזאת לייבום וכיון שכן לכאורה אין מזור ותרופה להאשה דלית דין ולית דיינא שיהי' מהימן לסתור דברי עדים האומרי' יש לו אחים והוא יאמר אין לו אחים:

אך לפי מה שהעלינו למעלה דכיון דאית לי' מגו מתרצינן דבורי' לאמור שהיתה כוונתו שמת אחיו ואינו סותר דברי העדים כלל וכבר הארכתי לעיל דלפע"ד לכ"ע מתרצין דבורי' ויראה דאפי' יחלוק א' על זאת הסברת מ"מ הכא בנדון דידן יודה דהרי לא עביד איניש דמשקר בקל במלתא דעבידא לאגלויי כי האי שאחותו דרה סמוך לשם וגם עיר מולדתו היא קהלתינו פה איננה רחוקה כ"כ ממקום דירתו וא"כ מה הי' לו לשקר כל כך במלתא דעבידא לאגלויי ולא אמר להדי' הי' לי אחים ומתו שהרי באמת לא נודע מקומם איה והוא החליף כתבי' עם האחד לפני ג' שנים א"כ הי' דבריו נראה אמת יותר ומה לו לשקר כל כך אע"כ כך היתה כוונתו אין לי אחים שמתו כבר. ואינו סותר אמירת העדים:

ואין להקשות לפי סברא זו ארי"ו והטור שסוברי' דלא אמרי' מגו לסתור חזקה לגמרי והעליתי לעיל דהיינו מגו גרועה לחצי טענה לא אמרי' לסתור חזקה לגמרי אבל מגו מעליותא אמרי' וכן הוא בתומים כנ"ל וקשה ליהמן במגו שאמר להדי' הי' לי ומתו ולא הי' סותר החזקה והי' נאמן ה"נ נאמן לומר לא הי' לי אחין לסתור חזקה לגמרי שזאת המגו לא הוה לחצי טענה וי"ל לפמ"ש רשב"א הא מגו במקום חזקה הוה איבעי' דלא אפשטא ואיך נסמוך הכא אמגו במקום חזקה ותי' דוקא מגו מטענה לטענה אבל מה שבידו לעשות אמרי' נגד החזקה וא"כ לק"מ דממ"נ מגו דבידו לגרשה הוה רק לחצי טענה ומגו שאומר מת אחי הוה מטענה לטענה ומשו"ה ס"ל להטור ורי"ו דלא מהימן לסתור החזקה לגמרי:

והנה לא מיבעי' לפי מה דנראה דהכא לא הוה מוחזק באחי במקומו כלל מיום נישואיו עד עתה אחר מותו שבאו עדים ובכה"ג לכ"ע מהימן במגו אי לא סתר העדים לגמרי אלא אפי' לפי מה דמשמע מתשו' הר"י מטראני ח"ב סי' פ"ב דכזה לא מקרי מוחזק בלא אחי כיון שלא ידענוהו מעולם במקום נישואיו גם כי דבריו שם צ"ע אי היתה כוונתו שם בעובדא דידי' דלית לי' מגו משום שאין נותני' אשה למי שיש לו אח א"כ לא צריך לכל מה שכתב ואי למילף מני' בעלמא כ"כ א"כ דבריו צ"ע נהי דלא מקרי מוחזק בלא אחים

מ"מ לא מקרי נמי מוחזק דאית לי' אחים והי' מהימן בשעת נשואיו במגו ומאז אזדא לה חזקת איסור וכי אתו אח"כ סהדי דאית לי' לא נחית לה חזקת איסור אפומי' דהני סהדי אם אפשר שלא יסתרו דבריו את העדים גם מ"ש דנעשית מוחזקת מאיסור לאיסור זה הוא אמת אם לא הי' אומר כן בשעת נישואין ונעשי' אשת איש וידענו דאית לי' אחים אז היא בעינינו מוחזקת באיסור א"א ונדע נמי לכשימות בעלה תהי' זקוקה להאח וכזה מיירי הך דפ' ד' אחים וכן בהמה בחיי' נדע בחיי' אם תמות תהי' נבלה אם לא שנחדש בה מעשה השחיטה משא"כ אשה הנישאי' לאיש ולא נודע לנו שיש לו אח כלל הרי א"כ היא בחזקת רוב נשים שאינן זקוקות ליבם כמ"ש ריטב"א בחידושי קידושין או מטעם ס"ס כמ"ש רשב"ם בב"ב בכה"ג לא הוה מוחזקת מאיסור לאיסור ומכ"ש כשהוא אמר בשעת קידושין אין לו אחים למאי ניחוש לה אמנם אי נמי יהיבנא לי' דזה מקרי מוחזק באחים ועתה גם אח"כ באו עדים מ"מ כבר בררתי לעיל לפע"ד דלא כב"ש שאין כאן ספק כלל כיון שמתחלה הי' נאמן במגו נגד החזקה אזי גם עתה מהימן נגד העדים כיון שאינם מעידים על חזקת איסור כלל וזולת זה כבר בארנו למעלה דלרובא דרובא מהפוסקים מהימן אפי' באו עדים קודם א"כ לכל הפחות יש לסמוך בכה"ג כיון שאינו סותר דברי העדים להדי' ונוכל לתרץ דבורי:

ויראה אפי' לרמב"ן ז"ל דס"ל דכל מה שאומר בשעת נישואין לצורך נישואיו לא מהמנינן לי והעליתי לעיל דלפ"ז לא מהמנינן לי' נמי במה שאומר אח"כ בשעת מיתה משום דעביד איניש לאחזוקי דבריו מ"מ נ"ל הכא שאני דהיינו דוקא במה שאמר אח"כ ע"י שאלה אם יש לו אחים או לא עביד הוא לאחזוקי' דבריו הראשונים משא"כ הכא משמע מדברי העדים ששאלו תחלה אם יש לו אח והשיב לאו ואח"כ סמוך למיתתו אמר מאליו בלי שאלה אשתו מותרת לכל עולם שבוע א' אחר מותו ומה הי' לו לחזור ולומר ולכפול השקר סמוך למיתה ודי לו מה שכבר השיב לשואלו והחזיק דבריו הראשונים אע"כ קושטא קאמר וגם הרמב"ן יודה לזה:

ועוד נ"ל אם תהי' האשה מותרת לשוק ע"י דבריו שבשעת מיתה שאמר בפני עדים רק מפני מה שאמר בשעת נישואין תתסר כנ"ל א"כ הא לית לן סהדי רק האב אומר כן והוא פסול לעדות וגם לא הוה רק חד ולא מהימן לאיסור דע"א ביבמה מועיל להתיר להסוברים כן ולא לאיסור והוא פשוט וא"כ דל עדות האב מהכא ותשתרי במה שאמר בשעת מיתה לחוד. ובלאה"נ כבר בררנו למעלה ותריצנא שמעתתא אליבא דהחולקים ולא חשו להרמב"ן דשפיר מהימן במה שאומר בשעת נישואין ואדרבא משמע מרשב"א בקידושין דאמירה בשעת קידושין עדיף טפי שעדיין לא נתחזקה בשום איסור ע"ש:

ולהיות כי חוכך אני להחמיר במדינתינו שלא לסמוך אהך מגו דפטר לה בגיטא כי זהו הי' בזמנם שהי' אומר ומצוה לסופר כתוב גט והי' רגילים בדבר זה ושכיחי טובי ובמדינתינו ידוע איך קשה עליהם גירושי' ומכ"ש לגרש על תנאי ולכתוב אחר אירוסי' לכשאכנסיך אגרשך וגם צריך לקדש על תנאי שיכתוב גט מיד אחר החופה כל זה הוא קשה כתורמוס והיא ובית אבי' לא יתרצו לכל זה בשעת החופה וגם לא דינא גמירי וגם בשעת מיתה לא שכיחא מסדרי גט והוצאות מרובות והלא בלאה"נ כ' תוס' בקידושי' לחד שינויי בשעת מיתה אין לו מגו דאין לו כח ליתן גט נהי דלא מצינו בפוסקים מאן דחייש להו מ"מ הכא השתא בזמנינו נשתנה הענין וקשה לי לסמוך אהך מגו לחוד מ"מ נ"ל הכא אית לן סניף גדול במה שחזר בשעת מיתה ואמר מאליו אשתו מותרת וחזקה אין אדם חוטא ולא לו ואפי' יהי' לו קצת הנאה לעשות נחת רוח לאשתו העלובה הלא הי' די לו במה שכבר השיב להשואלים שאין לו אחים ותזדקר בהא ומה להו להוסיף דברים ולהכשיל עצמו בשעת מיתה והא קחזינן לר' נתן ס"ל דהך מגו לא אלימי ומ"מ כשיצורף לזה חזקה אין אדם חוטא מצירוף שניהם תשתרי ואפי' להחולקי' ארש"י בפי' הסוגי' מ"מ הך חזקה דאין אדם חוטא מבואר בש"ס קידושין ס"ג ע"ב קידשתי את בתי וא"י למי ובא א' ואמר אני קדשתי' נאמן ליתן גט משום חזקה אין אדם חוטא ולא לו וכתבתי לעיל דביאר הר"ן משום דחזקה דפנוי אתרע בלא"ה מהני חזקת אין אדם חוטא א"כ ה"נ נהי דלא בעינא למסמך אהמגו לחוד מ"מ הא אנן קיי"ל כרבי דמגו לחוד מהני וא"כ בזה"ז נמי כשיצורף לזה חזקה דאין אדם חוטא סמכי' עלה כנלע"ד:

אמנם בתנאי שיוגבו העדים בב"ד ממש כדין כי היכי דלא נצטרך לסמוך על ע"א ביבמה היכי דלא שייך עבידא לאגלויי דמאי שייך עבידא לאגלוי' אם אמר כן בשעת מותו או לא ע"כ יוגבו העדים בב"ד ממש כהלכה:

ונבוא אל השני' דאיכא קלא בעלמא שכמו ג' שנים לפני זמן חתנותו החליף כתבי' עם אחיו והי' אז בקאפין האגין הנה מה שנוגע בדעת הסוברים דחיישי' לקלא משום שסתר דברי הקול לגמרי יש די במה שכתבנו למעלה דקי"ל מתרצינן דיבורי' אדרבא הקול מועיל לזה כיון שהחליפו כתבי' זה עם זה הרי ידע היכן הי' ומסתמא נודע לו נמי ממיתתו וראי' ברורה הרי בקשו זה מזה שטר חליצה ומסתמא שלחו זה לזה שטר חליצה ואיה שטרו של זה המת והלא לא הי' טוב לו יותר מזה להראות בשעת נישואי' שטר חליצה מאחיו והנשים ועמי הארץ בזמנינו אינם מבקשים יותר מזה ואינם דואגים כלל לדבר וליחוש שנאבד ממנו הוא חששא רחוקה דידוע ששומרים דברי' כאלו יותר

מכספם וזהבם ובלאה"נ נפילה טענה גרוע היא אע"כ בין כך מת אחיו ולא שלחו זה לזה שטר חליצה וזה הוא סניף גדול לכל הנ"ל:

אך משום דאיכא לברורי מיהת ניחוש ולהא כ"ע מודים כמ"ש כבר למעלה והנה בזמנינו אלו קביע בי דואר ופשוט מצריכי' לכתוב לשם פעמים ושלש לראשי עם ומנהיגי' דשם שיחפשו אם המצא שם איש כזה ואם ימצא שם הדין פשוט היבמה תלך אחר היבם לחלוץ ואם תבוא התשובה משם שהי' שם וחלף הלך לו זה זמן רב קודם חתנותו של זה הדרין להנ"ל דשרי' לשוק מטעמי' הנ"ל אמנם אם יבורר שנסע משם אחר מיתתו של זה ונמצא כי כל דבריו הי' שקר אזי אי נמי נודע לנו בברור שאח"כ מת מ"מ אתתא דא אסירא מפני אחיו השני שאמרו שנהרג באשכנז ולא הי' לפני עדים ממש הראוי' להעיד ביבמה אלא אמרו כן שזוכרי' כמדומה להם ואינו ברור ואם נצטרך לזה נגבה עדות על זה ונראה אם יבורר עכ"פ עפ"י עד מפי עד אבל עתה אין להתירה עכ"פ ואם אמנם יבורר שמת בין זמן חתנותו של זה לזמן מיתתו של זה נמצא מה שאמר בשעת חתנותו הי' שקר צ"ע אם נאמר בשעת חתונה אמר שקר שתתרצה ומ"מ מה שאמר בשעת מיתתו אמת הי' כיון שחזר ואמר מעצמו אשתו מותרת ומסתמא נודע לו אז כבר ממיתת שניהם או דלמא ניחוש עדיין לאח השני כיון שכבר הוחזק שקר בברור לא נסמוך על תירוצים כאלו וכן נ"ל באמת:

כל זה אם תשיגנו תשובה מקאפין האגין אמנם אם לא נשיג תשובה מהם או להתלמד במקום אחר כיוצא בזה במקום שאין בי דואר קביע לכתוב שם אם תצטרך ליסע לשם לברר הדבר או לא כי האשה עני' והדרך רחוק יותר מק"ן פרסאות וצריכה לעבור ימים ג"כ ובלי ספק שיותר נוח לה להשאר עגונה מליסע מסעות כאלו ע"כ נ"ל דלכאורה מה דפשיטא לי לעיל דהיכי דנפיק קלא שהיבם במקום ידוע כ"ע מודו מסברא דה"ל כמו שלח ואחוי אשדי בי' נרגא דהא מן התורה בודאי לא מהימן ע"א כלל נגד החזקה ואהא דהך שלח ואחר אין שום פסוק או ראי' בש"ס אלא הש"ס אומר כן בקידושי' ס"ו ע"ב גבי בעל מום מסברא וע"כ היינו טעמא עד שתאכלהו בספק איסור אכלהו בהיתר כיון דאיכא לברורי כמו ביש לו מתירין וא"כ ביש לו מתירין הא קיי"ל בהוצאה מרובה וטרחא גדולה לא אמרי' הך סברא וא"כ ה"נ לא נימא שלח ואחוי אלא בכגון הך דבעל מום וכן יש להוכיח משם דאל"כ אכתי קשה מבן גרושה וחלוצה הא הוה נמי פסולו באחד אם יאמר ע"א אברר לך ע"י ב' עדים שבמקום פלוני אלמוני ושלח ויתברר ואז הי' ראוי' שתפסול עבודתו מיד ואפ"ה לא ניחוש לי' אע"כ משום דאינו בקל לשלוח אחר העדים ולברר כיון שאינם בפנינו ובאמת לדעת המפרשים בש"ס דחיישי' לקלא משום

דאפשר לברר ס"ל דאה"נ היינו טעמא דהקילו בשבוי' כיון שהעדים בצד אסתן ואורחא רחיקא ומ"מ משום חומרא דאשת איש נחוש אפי' להא מ"מ להפוסקים דמפרשי' דהי' קלא שלא במקום ידוע ומשום שסתר החזקה לגמרי משו"ה חייש לי' וא"כ לא נזכר כלל בש"ס מהא דהיכי דאיכא לברורי חיישי' אפי' היכי שלא נסתר הקול לגמרי רק דאמרינן מסברא לא יחלוק שום אדם דצריכי' לברר היכי דאיכא לברורי מ"מ אנן נאמר דזהו לא מקרי איכא לברורי ליסע דרך רב ולעבור ימים ולסכן נפשה וכיון דלהנך פוסקי' לא ניחוש להך קלא א"כ נימא להר"ן דס"ל דצריך לברר אפי' ממדינת הים מ"מ יש לחלק ולומר דהכא גם הר"ן מודה בשלמא התם הוה קלא שיש עדים עתה קבועים ודרים במקום ידוע במ"ה ולכשתסע האשה לשם נשמע מה בפיהם משא"כ הכא וכי איכא קלא דיש עתה האח בקאפין האגין דנימא שלח ואחוי וכי יכלו בעלי הקול לומר בא עמי וארוך יבמך בקאפין האגין הם ידעו שזה כמו ג' שנים קודם חתנותו של המת הי' שם ואפשר כבר חלף ועבר הלא גם אנחנו יודעי' שהי' בכאן לפני עשרים שנה ומה יושיענו זה ואעפ"י שהוא זה סברא בעלמא מ"מ כיון דנ"ל ברור דלא שייך שלח ואחוי אלא בהוצאה מועטת ואם נבוא להחמיר משום חומרא דזיקה צריכי' להביא ראי' מש"ס על זה ולאידך פוסקי' אין לזה ראי' דמחמרי' בזיקת ייבום לברר במקום טורח והוצאה כזה א"כ לדדהו שרי' ע"כ בקל נחדש סברא כנ"ל ונאמר שגם הר"ן יודה לזה ואתתא דא שרי' עפ"י הנ"ל:

כל זה כתבתי להלכה ולא למעשה וחלילה לסמוך על דברי רק עפ"י הסכמת ב' רבנים מגדולי הדור יהי' מטעמי' הנ"ל או מטעמי' אחרי' הנראים להם ולא כתבתי אלא כתלמיד הדן לפני רבותיו כי צעיר אנכי לימים ע"כ הצעתי דברי לפני יושבי כרמים הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד יום עש"ק ר"ח כסליו הרופא לנשברי לב לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה סח

שלום למחו' הרב המופלג ומופלא המא"הג מהו' מאיר נ"י פאל אב"ד דק"ק טהעט יע"א:

יקרתו הגיעני ואני אחוז בחבלי טרדין ולא אוכל להשיב על רב פלפולו כי מה לנו להכניס במה שכבר התירו מפורש והלכו בו נימושות גדולי האחרוני' ודבר גדול דיבר הגאון מעיל צדקה דלא שייך אין תנאי בנישואין משום בעילת זנות והרי ודאי אין כאן איסור זנות דפנוי' באופן זה שהרי הוא דרך אישות רק הכוונה אין אדם רוצה שתטחן אשתו לאחר בחייו ע"י ביטול הקידושין וגם בניו יהי' בני פנוי' אין דעת שום אדם סובל זה משו"ה אין תנאי בנישואי' דודאי אחולי אחלי אבל בתנאי שבשעת קידושי' ע"מ שלא תזקק לייבום מומר או מוכה שחין שבב"ק ק"י שם אינו חוזר ומוחל ואינו חוזר ומקדש

בשעת ביאה שהרי הספק תלוי כל ימי חייו ולא תטחן אשתו לאחר בחייו וגם בנים לא יהי' לו:

ואני הסברתי באופן קרוב לדברי ב"ש סימן קנ"ז סק"ו והוספתי נופך בשלמא בעלמא עיקור התנאי תלוי עד שיתברר לו קיום התנאי או בטולו לכן מתנה בשעת קידושי' ואע"פ דידע אינש בנפשי' שסופו למוחלו בשעת נישואי' מ"מ ההוא אמר עד שעת הביאה אחקור היטב ויבורר לי אם יש עלי' נדרי' או מומין ומה שלא יתברר עד אז לזה המיעוט דלא שכיח ימחול בשעת נישואי' והוא בכלל אין אדם מפייס במומי' והאי ראה ונפייס הוא אבל התנאי משום זיקת יבם מומר הוא דבר שלא יתברר לעולם כל ימי חיי הבעל אי הי' דעתה למחול בשעת בעילה למה לה להתנות בשעת אירוסי' מה בצע בתנאי שלה והתוס' בב"ק והר"מ שבמרדכי פ' החולץ פליגי להר"מ במוכה שחין וכיוצא בו אפי' בלי תנאי בין באירוסין ובין בנישואי' ה"ל כתנאי גמור מאומדנא ולהתוספות בסתם לא אמרי' אומדנא אלא באירוסין ולא בנישואין אבל כשהתנה באירוסי' תו לכולי עלמא לא צריך שום תנאי שני בנישואי' ומכ"ש לפי מה שנוהגי' אנחנו להתנות שני' בשעת ייחוד ושלישי' בשעת בעילה שאין לפקפק ולומר שלא הי' התנאי רק משום חיוב כתובה ולא לבטל גוף הנישואי' וכמ"ש תוס' בכתו' ע"ג ד"ה אלא שזה שייך בחשש נדרי' ומומי' וכיוצא בו אבל הכא שכל עיקרה לא באתה אלא להתנות להציל עצמה מזיקה למאי ניחוש לדברי' שאין הדעת סובלתן ומ"מ לחומרא בעלמא אנו אמרי' ומפרשי' בשעת התנאי שיהי' כל הבעילות בעילת זנות בביטול התנאי שאין כאן בית מיחוש כלל:

אמנם הגאון נב"י אתי עלה מטעם אחר דלא אמרו אין תנאי בנישואי' אלא בתנאי שהוא מתנה לטובת עצמו אבל התנאי שהי' לטובת' לא אמרי' ונפקותא גדולה יש בין דברי הגאון זצ"ל לדברינו דלדבריו בכל שום תנאי שהיא לטובת האשה שלא יהי' בהבעל מומין ונדרי' ושיתן לה מאתים זוז ורבבות כאלה בכולם יש תנאי בנישואי' וצע"ג א"כ אמאי לב"ש ביבמו' ק"ז ע"א אין ממאני' אלא ארוסו' דמשום דיש תנאי באירוסי' ויתלו בתנאי משא"כ נשואות אין תנאי בנישואי' יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט וקשה אמאי לא יתלו בתנאי שהי' לטובת' דשכיחי אמנם לדברי המעיל צדקה וב"ש ולדברי הנ"ל לק"מ דכל זמן שהבעל חי אין להסתפק כלל בביטול התנאי ויאמרו שפיר אשת איש יוצאה בלא גט ונמצא אין שום תנאי בנישואי' אלא לזיקת יבמין ולא תנאי אחר אפי' יהי' לטובתה דלא כנב"י הנ"ל:

ואמנם לכאורה יש נ"מ ג"כ לדינא בין טעמא דמעיל צדקה לדידן דלמעיל צדקה אפי' באח נעלם ולא נודע מקומו נמי מועיל תנאי דהרי אינו נתבטל אלא אחר מיתת הבעל

והוא איננו לפנינו ולא תטחן אשתו לאחר בחייו משא"כ לדידן י"ל שהיתה סבורה בין אירוסין לנישואי' יבורר מקומו איה והבעל יחקור בשבע חקירות להמציא לה שטר חליצה ע"כ התניתה וכשהגיעה נישואי' ולא נתברר מחלה כל התנאי מ"מ לו יהי' כן מ"מ כדאי טעמא של מעיל צדקה לסמוך עליו לחוד ועוד הא נהגנו להתנות שנית ושלישי' בשעת ייחוד וביאה והכא לא שייך שמשום כתובה לחוד' הי' התנאי כנ"ל ועוד במקומנו וזמנינו שהאירוסי' והנישואי' והביאה תכופי' זה לזה בהפסק איזה שעות לא שייך לומר שבשעת אירוסי' היתה סבורה שיחקור אחר האח הנעלם כבר מכמה שני' ולא נודע אם חי או מת ויבורר עתה בין חופה לביאה בשלמא נדרי' ומומי' אפשר לבדוק בזמן מועט כזה אבל לא לחפש אחר אח נעלם בסוף עולם א"כ דברינו קמו גם נצבו כמו נד וכן ראיתי מעשה מרבותינו הקדושי' וכן עשיתי אני מעשה בהיותי רובץ תחת משא דבר ה' בק"ק מ"ד שנת תקס"א לפ"ק [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' ק"י קי"א].

משהק"ס מפפד"מ:

תשובה סט

ה' עמך גבור החיל תלמידי המובהק הרב המא"הג המופלג כש"ת מהו' פנחס ליב נ"י אב"ד דק"ק נייאזאטץ יע"א:

הגיעני נועם מכתבך ושאול באחת ע"ד ג' אחים א' מהם נשא אשה ואחר ד' חדשים שבק חיים לכ"ח והניח אשתו מעוברת כפי הנראה כי פסק וסתה מיד אחרי הנשואי' וכן הי' שילדה ה' חדשים אחר מיתת הבעל דהיינו ט' חדשים לנשואי' ולפסיקת וסתה והי' בן קיימא כפי הנרא' כי נגמרו שעריו וציפרניו אך לא האריך הולד ימי' כי מת אחר ד' ימים ללידתו ושוב מת גם אח א' משני אחים הנותרי' ונשארה האשה ספק זקינה לאח השלישי וזה הי' קיטע שחתכו רופאי' רגלו הימני' וכ' מעלתך וז"ל וחתכו הרופאי' את הארכובה התחתונה עד השוק ממש עכ"ל ובסוף דברי אגרתך כ' וז"ל ותמונת הקב הוא כך למטה מגיע עד הארץ ובתוך הקב הוא נותן את שוקו ומצד חוץ דהיינו העץ מגיע עד ידו הימני' ושם הוא נקשור ברצועו' סביב הגוף וסומך ידו על העץ והולך ובשעת חליצה בלי ספק שלא מהני זה שהרי הקשירות למעלה מארכובה עכ"ל בענין זה ונפשו בשאלתך להודיע דעתי הקלושה בהיתר היבמה הלז שהיא ילדה ורכה בשנים שלא תתעגן ח"ו:

ולהיות כי באה בשאלה דברי' סתומי' שצריכי' ביאור ע"כ אמר הנה ג' אברי' ברגל אדם תחתונו נקרא פרסת הרגל ארכו מאצבעו' הרגלים עד עקבו וגובהו מהקרקע עד אסתוירא שקורין קניכע"ל בל"א ורש"י קורין לו קביל"א בלע"ז ומשם מתחיל השוק גבי

אדם התחלתו מהאסתוירא קניכע"ל עד הארכובה שקורין קני"א בל"א והיינו באדם אבל בבהמה נקרא גם זה העצם רגל והוא הארכוב' הנמכרת עם הראש אבל באדם הוה זה שוק ודבר זה לחלק בין בהמה לאדם אם שהוא מוכרח בהרבה מקומות מ"מ מפורש בתוס' במנחות ל"ז ע"א סוף ד"ה קבורת ועיי' לשון רש"י שבת נ"ד ע"א עד כבלא פרק התחתון שקורין קוי"לא עכ"ל והיינו קבילא דשמעתין שהוא קניכעל ועל זה כתב תוס' שם עד שוק והכל חד דסוף הקבילא הוא תחילת השוק ועיי' רש"י מנחות ל"ג ע"א ד"ה אסתוירא וד"ה עבידא וכו' ע"ש ואמנם במקום סיום השוק בארכובה קני"א בל"א מתחיל הירך באדם ובבהמה שוק ששם דיני צומת הגידין וחתכת השוק ובחצי זה העצם יש עוד ארכובה שאינו ניכר מבחוץ אלא בגמל אבל בשארי בהמות אינו ניכר עד שיוסר משם הבשר שעל גביו ושם הוא סיום שוק של בהמה ומתחיל הירך שהוא עצם הקליות וסופו תחוב בגוף ושם מקום גיד הנשה על כף זה הירך ונקרא קיסר ביין ועיי' מ"ש כ"מ פ"ח משחיטה הל' י"ד וביבמות ק"ג ע"א דפריך משליתה היוצאת מבין רגליה ומשני עקביו נועצו' בין ירכותי' ויולדת פי' ויוצא השלי' בין פרסת רגלי' ממש משא"כ אי לא הי' העקבות מגיעות לירכותי' והי' יוצא בין שני עמודי רגלי' הי' נקרא יוצא מבין שוק ולא מבין רגלי' והכלל לא נקרא באדם רגל אלא הפרסה התחתונה והעמוד נקרא שוק ומהארכובה ולמעלה נקרא ירך ועיי' מתני' ר"פ הרואה כתם ושם נ"ח ע"א רש"י ותוספות ד"ה מקום חבק ובמ"כ מתוי"ט ספ"ק דאהלות ד"ה בקורסל ששגה והרכיב איברי אדם עם איברי בהמה ולא דק במ"ש תוס' מנחות הנ"ל:

והנה ביבמות ק"ג ע"א אר"פ האי אסתוירא עד ארעא נחית וכו' ורב אשי דחי דלמא כל דלהדי כרעא ככרעא דמי ע"ש ופי' הדבר כי בשר תחתית הרגל הוא גוף אחד כנראה לעין כל אך עצם ארכובת האסתויר' מופרד מעצמות הרגל שלפניו ופליגי ר"פ ס"ל דעצם האסתוירא עד ארעא נחית פי' הבשר שתחתיו שייך לו באופן שבשר העקב ותחתיתו אסתוירא יחשב וא"כ היינו רגל והשוק שבנוי על עצם האסתוירא הוא מעל רגל דאלת"ה אלא הבשר שבתחתי' העקב שייך לבשר שלהלן שבפני הרגל ולא לאסתוירא וא"כ האסתוירא שטמון בתוכו הוא ע"ג הרגל והשוק שעליו מעל דמעל אע"כ אסתוירי שייך לאותו בשר ואסתוירי גופא רגל הוא ורב אשי דחי דלעולם אין האסתוירי מן הרגל אך גם אינינו מעל לרגל כיון דעומד להדי כרעא פי' בשוק עם הרגל הבולט להלן אע"ג שהוא ע"ג בשר שבתחתי' העקב מ"מ עומד בהדי' ובשוה עם כרעא היינו שאר הרגל:

ונראה נפקותא לדינא דלר"פ אסתוירא מקרי רגל א"כ להפוסקי' דקיטע אינו חולץ אם נחתך רגל עד האסתוירא והאסתוירא קיים חולץ דאכתי איכא רגל כמ"ש רמב"ן דאי שוק

איקרי רגל הי' לנו להכשיר נחתך רגלו משום דקצת רגל קיים היינו שוק אלא משום דלא מצי דחיס ע"ש והכא בנשתייר אסתוירא דמצי דחיס חלוץ שפיר אמנם לרב אשי דלא מקרי רגל א"כ פסול למיחלוץ:

ונ"ל עוד נ"מ לרב אשי עיקר כרעא מה שבין אצבעו' לבשר שתחתי' העקב שהרי האסתוירא עומד על בשר העקב ולא מקרי מעל משום שהוא בשוה עם שאר הרגל הבולט לחוץ וא"כ אי מדחיס כרעי' אארעי' סגי לי' ומצי למדחיס הך בשר התחתון שבין האצבעו' לעקב אבל לר"פ יש לומר עיקר כרעא הוא העקב ובעי' למידחס דוקא העקב ומאן דמסגי אבשר האמצעי לא חלוץ כמאן דמסגי באצבעו' לרמב"ם ע"ש:

וראיתי בישׁ"ש פ' מצות חליצה סי' ט"ו כ' בשם א"ז צריך שיהי' המנעל גובה עד שיכסה האסתוירא וכ' עליו רש"ל דפסק כר"פ וכיון דאסתוירא נמי מן הרגל צריך לכתחילה שיכסה כל הרגל שוב מצאתי כ' יש"ש שבמרדכי ר"פ מצות חליצה מייתי בשם ראבי"ה וטוב שיהי' המנעל נמוך מן האסתוירא כדתנן מן הארכובה ולמעלה פסולה והגיה מהרש"ל שצ"ל מן הארכובה ולמטה כשירה משמע כשירה ולכתחילה לא ס"ל כרב אשי דאסתוירא איננו רגל וה"ל כחולץ מן השוק ע"כ טוב להנמיך לכתחילה שיהי' המנעל למטה מהאסתוירא ע"ש ולפע"ד נוסחא מוטעת נזדמנה למהרש"ל כי במרדכי שלפנינו כתב בשם ראבי"ה וצריך שיהי' המנעול נמוך מן הארכובה כדתנן מן הארכובה ולמעלה פסולה וקאי אהארכובה עליונה ומן האסתוירא לא מיירי כלל ומייתי מסיפא למעלה מן הארכובה פסולה ואין כאן מחלוקת ואף ס' התרומה סי' קל"ג כ' וצריך שהמנעל לא יהי' ארוך עד למעלה מן הארכובה כדתנן למעלה מן הארכובה פסולה וטעמא משום דהוי מעל דמעל אבל השוק אינו קרוי מעל דמעל משום דאסתוירא עד ארעא נחית עכ"ל הרי כולם פסקו כר"פ דס"ל רב אשי דיחוי בעלמא קאמר שוב מצאתי בקיצור פסקי מרדכי שחיבר הגאון מו' יוסף איטלנגן שנת שי"ט שם כ' כנוסחת מהרש"ל הנ"ל:

וראיתי בס' החינוך סי' תקצ"ט דבר נפלא וז"ל ויזהר שלא יהי' מנעל ארוך כ"כ שיעלה למעלה מן הארכובה שזה ג"כ הוא מעל דמעל אבל למטה מן הארכובה אינו ודאי מעל דמעל עכ"ל ולשון זה אין לו שחר מה לשון אינו ודאי ואולי מספקא אי הלכה כר"פ או כרב אשי אע"ג דגם לרב אשי לא הוי מעל דמעל מ"מ לכתחילה הי' לו להנמיך למטה מהאסתוירא כגי' מהרש"ל בראבי' ולר"פ אדרב' יש להגבי' למעלה מאסתוירא ע"כ כ' אינו ודאי מעל דמעל וצ"ע:

אמנם ראיתי בירושלמי דמייתי תו' ורא"ש ביבמות ק"ג כיני מתני' בקושר למעלה מארכובה הקשה והכתי' ורחצו בני אהרן ידיהם ורגליה' ותנן ברגל עד הסובך ומשני

דהכא שאני כתי' מעל רגלו ומשמע דקו' זו תלי' במ"ש כיני מתני' בקושר וכן משמע להדי' מתוס' מנחות ל"ז ע"א סוף ד"ה קיבורת הנ"ל דהעתיקו גם הך כיני מתני' בקושר משמע דשייך להך קושי' והי' נ"ל דהואיל דארכובה דמתני' היינו ארכובת הסובך שהוא האסתוירא כמ"ש רא"ש בתשובה דכל פירקי האיברים נקראים ארכובה והביאו תוס' פ' בהמה המקשה במשנת בהמה שנחתכו רגלי' ע"ש וה"א נחתך למטה מסובך כשר דנשאר האסתוירא ורגל הוא וכר"פ ולמעלה פסול דלא נשאר אלא שוק ופסל לחליצה אבל השתא דאמר כיני מתני' בקושר ואין שום סברא לקשור למטה מהסבך ואין שם מקום קשירת הרצועות וע"כ למטה מארכובה עליונה קאמר וזהו השוק ושם כשר והקשה מורחצו וכו' ומשני דהכא מעל רגלו כתיב ושוק הוי מעל רגלו והשת' לפ"ז צריך להבין באמת מ"ט דחק ירושלמי ומוקי לי' בקושר ולא בנחתך למטה מאסתוירא כשר דעדיין האסתוירא קיי' אע"כ צ"ל ס"ל כרב אשי דאסתוירא לא מיקרי רגל ודוקא כי איתא לרגל וקושר למעלה מאסתוירא לא מיקרי מעל דמעל משום דכל להדי כרעא ככרעא דמי אבל אי ליתא לרגל האסתוירא לא מיקרי רגל:

ויש מקום עיון בש"ס דילן דפריך מבעלי קבין ומאי קושייתו דלמא משנתינו שנחתך למטה מארכובת הסובך וכשר ובעלי קבין היינו שנחתך גם האסתוירא ואין לומר דפשיטא לי' דאסתוירא לא מיקרי רגל כמ"ש בירושלמי דהא השתא לא ידע פירושו דרגל אלא בעי למילף מבעלי קבין דברייתא וא"כ נימא כנ"ל והא בשמעתין לא קאמר דמיירי בקושר וצ"ע לכאורה ומזה הכרח לשיטת הרי"ף ורמב"ם ותוס' דאמימר דפוסל חליצת מאן דמסגי אלוחתא משום דחיסא כ"ש קיטע דלא דחיס ובעי' דחיסה עכ"פ בבשר שבין אצבעו' לעקב וכמ"ש לעיל בדרב אשי וא"כ מתני' ע"כ בקושר וכירושלמי ופריך שפיר דהרי אין דרך לקשור למטה מאסתוירא ומוכח גם מש"ס דילן כרב אשי:

והנה רמב"ם כ' מי שרגלו עקומה וכו' או שהולך על אצבעו' רגליו ולא הזכיר כלל אלוחתא דש"ס שנהפך העליון לתחתון ותחתון לעליון ואי דאתי' מק"ו דהנך א"כ קשה מנ"ל לרמב"ם זה החידוש דלמא דוקא בנהפך דלא דחיס כלל אבל הני דדחסי במקצת רגלו חלוץ וכן פסק בתשו' ר' אהרן ששון ס"סי קמ"ג באמת וכ' דרמב"ם דעת יחיד בזה ומה שנ"ל אמת נכון בזה מ"ש מגדל עוז דרמב"ם מפרש אלוחתא אצבעו' רגלם שנקראי' לוחות בלשונם וא"ש עד שבתחילה עלה בדעתי דגם רבינו חננאל שבתוספות נמי מפרש כן לוחתי' אצבעות ורש"י לשיטתו דמפרש לוחו' שנהפך כרעי' לא הו"מ למימר משום דחסא דמדנקט לוחות שנהפך לגמרי אפי' נהפך מקצת או הולך עלי אצבעות נמי ע"כ מפרש משום דהתחתון הוא עליון ואין כאן רגל ור"ח פי' לוחות אצבעו' ע"כ פי' משום

דחסא שוב ראיתי דבערוך ערך לחת פי' כפרש"י וראב"ד שנהפך רגלו ומ"מ יהיב טעמא משום דחסא וגם במרדכי ר"פ מצות חליצה בשם ר"ח משמע שר"ח מפרש לוחות כפירש"י ע"ש א"כ הדרנא בי אבל עכ"פ אמת דרמב"ם מפרש כמגדל עוז לוחת' אצבעו' רגליו ומכ"ש מי שרגליו עקומה או קצת הפוכה דאע"ג דכל הנך יכולי' למדחס ע"י הדחק מ"מ פסול דדחיסה גמורה בעי' כיון שהוא מן התורה לרי"ף ורמב"ם ומטעם שכ' הגאון מוה' זלמן עמריך זצ"ל בס' שש זרעוני ערוגה דמדלא כתי' לשון של נעלך או ושלף איש נעלו ושינה וכ' לשון חליצה שמורה על דבר הנשלף בכח עצום ע"י דחיסא דילי' וכיון שהוא מן התורה בעי' דחיסא מעלי' ומשו"ה פסול אפי' הולך על אצבעו' אלא לפ"ז אכתי תיקשי לימא רבותא טפי אפי' הולך על צד כפות רגלו מה שבין אצבעו' לעקיבו נמי לא חלץ דלא מצי למידחס בשר עקיבו אע"כ כרב אשי דבאמצע רגלו סגי דמשו"ה לא מיקרי אסתוירא מעל משום דקאי להדי הך כרעא ומוכח כרב אשי:

ונשאר לנו מהנ"ל פלוגת' בין הפוסקים אי הלכה כר"פ או כרב אשי ומיהו במנעל גבוה או נמוך ליכא נפקותא לדינא דכבר דחה מהרש"ל ביש"ש ואמר דלמעלה מארכובה כשר אפי' לכתחילה וכן מנעל שחופה רוב הרגל כשר אפי' לכתחילה וליכא נפקותא אלא בנחתכה רגלו עד האסתוירא דלרב אשי לא חלוץ ולר"פ חלוץ:

ועתה מ"ש מעלתך דנחתך הרגל עד השוק ממש אי האי ממש לאו דוקא והוא רק עד האסתוירא א"כ לכמה פוסקים מכשירי' נקטעה רגלו ולהפוסלי' נמי הא כמה פוסקי' כרב פפא ואסתוירי רגל מיקרי אע"ג דלרמב"ם דפסק כרב אשי לא חליץ ועשינו לו סמוכי' משני תלמודיי' בבלי וירושלמי מ"מ כדאי הי' הנך פוסקי' החולקי' לסמוך עלייהו בשעת הדחק ועיגון כזה אבל אם עד השוק ממש דוקא הוא וניטל גם האסתויר' א"כ פלי' בפלוגתא לרש"י וראב"ד וראש ולר"ח ורשב"א ורז"ה קיטע חולץ ולתוס' ורי"ף ורמב"ן לא חליץ וצע"ג למעשה אפי' בספק חליצה ונדבר מזה להלן אי"ה:

אך שבתי וראיתי מסוף דבריך ניכר שכתב מעלתך שסומך ידו על עץ שעולה למעלה ונקשר בגופו כמו שהעתקתי הנה בודאי אי לא נחתך אלא עד השוק בסוף האסתוירא אע"פ דמסגי גם בסיוע העץ שסומך עליו מ"מ היינו קב הקיטע לשיטת תוס' שבת ס"ה ע"ב וביומא ע"ח ע"ב דעיקר משענתו על עץ הסמוכו' ומ"מ חולץ בקב הקיטע כיון שהלך בו קצת עכ"פ מיהו אין משם ראי' די"ל תוס' לטעמי' דס"ל קיטע לא חליץ וקב הקיטע מיירי דיהיב לאחריני וחליץ ולפי' הר"י פורת ביומא ושבת הנ"ל בלא"ה ע"כ צ"ל דיהיב לאחריני דהרי הוא אינו הולך כלל על אותו הקב ורש"י דלא מוקי לי' דיהיב לאחריני

אלא הקיטע בעצמו חולץ בו מ"מ הא לרש"י אינו סומך על שום עץ ואפשר הסומך על עץ גם לרש"י פסול דאין זה נעל:

יהי' איך שיהי' לא נראה לי דע"י חתיכת פרסת רגלו יהי' צריך עץ וגם לקשור הקשרים בוופו דוקא אע"כ מ"ש מעלתך נחתך עד שוקו ממש שלא בדקדוק כ"כ אלא נחתך עד ירכו ממש ואי האי ממש דוקא שלא נשארו שיורי מהשוק כלל ונחתך בתוך הארכובה וראש יריכו נסמך על חקיקת הקב אין כאן מקום לשאלה דהרי אין אדם יכול לחלוק על הירושלמי דמפרש למתני' בקושר למעלה מארכובה ופי' הרא"ש בנחתך רגלו ולא נשאר מהשוק מקום לקשור בו קשריו והוא אינו יכול לילך בלי קשירה הו"ל כחולץ למעלה מארכובה ופסול ולכאורה זה מוכח בפי' המשנה לפמ"ש רא"ש פ' בהמה המקשה אמתני' דהתם סתירת הדיוקים למעלה מארכובה פסול הא תנן הארכובה כשר ולמטה מארכובה כשר הא תוך ארכובה פסול ע"ש לכן סבירא לי' לרא"ש אליבא דירושלמי דלמטה מארכובה מיירי בנחתך כשר הא תוך ארכוב' פסול וסיפא מיירי בקושר למעלה מארכובה שנשאר מהשוק כדי לחלוץ בו אך לא כדי לקשור וקושר למעלה מארכובה פסול הא קושר בתוך ארכובה כשר כיון שנשאר מן השוק כדי לחלוץ אע"ג דהקשרי' בעינן בתוך ארכובה כשר כנלע"ד וא"כ הכא דאפי' נשאר קצת מהשוק שנחלץ בו רק הקשרים המה למעל' מארכובה פסולה מכ"ש שאין נשאר כלל מהשוק ויהי' החליצה מן הירך הו"ל המנעל שם כחולצת חלוקו ומלבושיו וכמ"ש הרמב"ן במלחמות ה' אפי' לא תצטרך חליצה רק לחומרא בעלמא אין מקום ולא התחלה כלל אמנם אם אולי האי ממש אין בו ממש ולא נחתך עד הירך ממש ונשאר מקום בשוק לחלוץ בו ויכול לילך קצת בלי הני קשרי' או יכול לקושרם בתוך ארכובה עכ"פ דנפלין ברברתי הנ"ל אי קיטע חליץ או לא ובעלמא כה"ג הי' דעתי נוטה לדעת הגאון בית מאיר סי' קס"ט דכל כה"ג מצוה ליבם גם בז"הז דרכי' דרכי נועם כתיב וכדעביד עובדא הגאון שבות יעקב דלא כשב יעקב ע"ש אך הכא איכא זבורא בעקרבא שילדה ולד שנגמרה לו שעריו וציפרניו ומת בתוך שלשים א"כ ליבומי' לא יכול אך גם בזה באו דברי מעלתך סתומי' בלא ביאור אי חלה ומת או פיהק ומת או נפל מן הגג וכדומה והי' לך לבאר ולא לסתום:

והנה בשבת קל"ו ע"א מסקי' פיהק ומת כ"ע לא פליגי דלאו ודאי בן קיימא הוא והרי"ף לא מייתי להאי וכ' רמב"ן במלחמו' ה' דס"ל חלה הרי הוא כפיהק ומדאמרי' שם בסמוך מת בתוך שלשים או נישאת לישראל חולצת ואי נישאת לכהן לא תחלוץ וסתם מת היינו חלה ומת ולרי"ף היינו חלה היינו פיהק ש"מ דרבא ורב משרשי' ורבינא כולהו ס"ל בפיהק נמי פליגי רבנן ובאשת כהן לא תחלוץ ולפ"ז אפי' בפיהק ממש נמי אוקמא

אדאורי' ואמנם ר"ז הלוי ס"ל חלה הרי הוא כאכלו ארי וההוא דמת בתוך שלשי' אפי' מיירי בחלה מ"מ אין ראי' דאין הלכתא כאביי בפיהק ולפ"ז לרז"ה בפיהק הוי ספיקא דאוריי' אבל מ"מ בחלה ומת תוך שלשי' ממ"נ תשתרי אשת כהן בלא חליצה אם הוא בכלל אכלו ארי כהרז"ה הרי הלכה כרבנן בהא ואי הוא כפיהק כהרי"ף הרי פליג רבא וסיעתו על אביי נמצא שרי' ממ"נ וכן כ' רמב"ם חלה ואכלו ארי בחד בבא דספיקא הוי ובספ"ב מייבום כ' שאותן הספיקות שהזכיר לעיל בפ"א אם אשת כהן היא לא תחלוץ וכן הטור סי' קנ"ו כייל חלה עם אכלו ארי והיינו כנ"ל:

אך הרבינו יונה ס"ל חלה הרי הוא כפיהק כמ"ש רמב"ן ג"כ אך ס"ל דמת בתוך שלשים מיירי באכלו ארי ולפ"ז בחלה ומת בתוך למ"ד הוי ספיקא דאורייתא וזה ע"כ שיטת בה"ג דמייתי רמב"ן אלא שכ' הא דמת בתוך למ"ד מיירי ביום למ"ד ומשו"ה מקיל באשת כהן ורמב"ן כ' עליו שהוא שיבוש דמבואר בבכורו' דיום שלשי' כלפניו וביבמות פ' החולץ כתב תוס' בשם רש"י כן והקשו ג"כ כנ"ל ולא זכיתי להבין דהמעיין שם בסוגי' יראה דר"ע ס"ל דבכור ועירוכי' הוי ב' כתובי' הבאי' כאחד דהני הוי יום למ"ד כלפניו משא"כ בעלמא אלא דבהא פליגי ת"ק ור"ע לר"ע מספקא לי' אי ילפי' בכורי דורו' מבכורי מדבר או לא ילפי' משום ב' כתובים ולת"ק פשיטא לי' דבכורי דורו' ילפי' מבכורי מדבר אע"ג דהוי ב' כתובים אבל כ"ע מודי' דהוי ב' כתובי' ולא ילפי' מיני' בעלמא והנה לרשב"ג דס"ל טעמא דקרח דפדויו מבן חדש תפדה משום חשש נפל הוא וא"כ כיון דקיי"ל דילפינן בכור מבכורי מדבר א"כ כל בכור יום שלשים כלפניו וכיון דהטעם הוא משום חשש נפל ממילא מוכח דטבע כך הוא שסימן נפל הוא למ"ד יום שלשים כלפניו ועיין מהרש"א שם אך לרבנן דלא ילפי מבכור דס"ל התם גזירת הכתוב הוא וכ"כ להדי' תשב"ץ ח"ג סי' רנ"ז ואמנם מ"מ ס"ל מסברת חוץ דבפיהק בתוך שלשי' יום הוי סי' לנפל אבל לא מבכור ילפי' א"כ הני שלשי' דנפל ממעטי מב' כתובים דיום שלשים הוא כלאחר שלשים ודוקא בכור מבכור ילפי' אבל בעלמא יום שלשים כלאחר שלשים וא"כ נמצינו למדין כי היכא דאכלו ארי בתוך שלשים הוי בן קיימא לרבנן דלא ילפי' מפדויו מבן חדש תפדה ה"ה נמי אפי' פיהק ביום שלשים דלרבנן הנך שלשי' דנפלי' יום שלשים כלאחריו אמנם לרשב"ג כיון דאכלו ארי בתוך שלשי' הוי נפל משום דדריש טעמא דקרא דבכור מטעם נפל וכפירש"י במתני' ודבכור ה"נ יום שלשי' כלפניו מה"ט גופא והשתא כי היכי באכלו ארי בתוך שלשים או נישאת לכהן לא תחלוץ ה"ה אי פיהק או חלה דהוי כפיהק ומת ביום שלשים נמי אי ניסת לכהן לא תחלוץ ודברי ה"ג ורש"י ברורי' לפע"ד ודברי רמב"ן ותוס' פ' החולץ תמוהי':

שבתי וראיתי דס"ל דרש"י ורמב"ן ר"פ כי תשא פליגו דרש"י ס"ל שנות אדם מונין מתשרי ורמב"ן פליג דהא בעירובין בעי' מעל"ע והיינו מדכתיב ומעלה ובכל מנייני מדבר נמי כתיב ומעלה ע"ש וצ"ל רש"י ס"ל דלא מדכתיב ומעלה נפקא לן מעל"ע אלא כמ"ש תוס' בעירוכין י"ט ע"א ע"ש וא"כ במנייני מדבר אע"ג דכתיב ומעלה מ"מ לא בעי מעל"ע אלא מתשרי מנינין ולפ"ז לרמב"ן י"ל דבהא פליגי ת"ק ור"ע דלת"ק לא הוי שני כתובי' דמעלה דעירובין אצטריך מעל"ע ומעלה דפקד בן זכר למילף מיני' בכל התורה ביום שלשים כלפניו ויפה השיג הרמב"ן לשיטתו וא"כ רש"י לשיטתו יפה פסק כה"ג ולא חייש לקו' הרמב"ן:

ויל"ד עכ"פ לר"ע מפורש דאיכא שני כתובים ויודה הרמב"ן דלר"ע לא דריש ומעלה למעל"ע ומונין שנות אנשים מתשרי ותיקשי קו' רמב"ן ר"פ כי תשא וכי לא מתו מעם רב כזה ונ"ל דס"ל לר"ע כמ"ד בילקוט וברבה נשא פ' ז' ע"ש דביום מ"ת פסקו מיתה ונעשו חירות ממלאך המות ולא חזר עד אחר מתאוננים בשנה שנית והיינו דקאמר ר"ע בסוכה כ"ה ע"ב מישאל ואלצפן הי' ולא אמר מתו מצוה הי' אלא דסבר לי' לא מת אחד עד שנה שני' ואמנם רמב"ן סבר לי' להלכתא כמ"ד התם בילקוט דאחר העגל מיד חזרו למומן ומתו וכדמשמע סתמא דתלמודא פ"ק דע"ז חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון ע"ש משו"ה הקשה על רש"י וכי לא מתו ואין להאריך בזה מ"מ עמדנו תלי"ת על פלוגתת רש"י ורמב"ן וא"כ איכא ה"ג ורש"י ורבינו יונה דכולהי ס"ל חלה הרי הוא כפיהק ואפ"ה הלכה דמודו רבנן לרשב"ג בפיהק או חלה ומת בתוך שלשים דהוי ספיקא דאורייי' ומי יקיל ראש להתיר נגד עמודי עולם ובפרט בה"ג דכל דבריו דברי קבלה ובאמת מלשון רש"י ד"ה שפיהק וכו' לא משמע קצת כן מ"מ י"ל ע"פי מ"ש במלחמות ה' ע"ש וכ"כ הרב"י בשם הריב"ש דרש"י ס"ל חלה הוה כפיהק ע"ש:

ואע"ג דכל אלו הנאמרי' היינו בסתם תינוקת שהם ספק בן ח' ספק בן ט' אבל בידעינן בודאי שכלו לו חדשיו מ"מ לא משכחת כלו לו חדשיו בודאי אלא בעל ופי' כמ"ש הטור וכל הפוסקי' פה א' ועיי' ריב"ש סי' תמ"ו וגם רש"י פי' כן בשבת קל"ו ע"א ד"ה לא נצרכי' וכו' ע"ש וביבמו' ס"ט ע"ב ד"ה עד וכו' ומה שפירש בנידה למ"ד ע"א במתני' מ' יום לטבילתו ר"ל לטבילת לידה כן כתבתי בגליון ש"ס שלי ושוב מצאתי כן בסדרי טהרה סי' קצ"ד סק"ז עכ"פ אין פסיקת וסתה ראי' כלל וכמ"ש ריב"ש סי' תמ"ו הנ"ל וא"כ נידן שלפנינו הרי הוא כהמון כל הולדות שהם ספק בן ח' ספק בן ט' וכיון שמת תוך שלשים א"א לפוטרו בלא חליצה ולא להתירה ליבם:

אך מ"ש מעלתך שנגמרו שעריו וצפרניו והנה בתוס' יבמות פ' ע"ב מבואר דפשיטא להו דרבי ורשב"ג אהדדי אתמר דבעי' גמרו וגם שיהי' שלשים יום ואפי' בסתם ולד דהרי כ' שם שהוכרח דרשב"ג קאי גם אסתם ולדות דאל"ה מה בא להוסיף על רבי א"כ מבואר מזה דרבי ורשב"ג חדא נינהו ולא בא להוסיף אלא סתם ולדות נמי בעי' תרוויי וכ"כ הטור להדי' והב"י כ' שלא ידע מנ"ל הא והנה מבואר כן וכבר עמדו האחרונים בזה וראי' ברורה לשיטה זו מ"ש תוס' שבת קל"ו ויבמות שם דא"כ לא משכחת לרשב"ג בן ח' שיהא אסור לטלטל פי' אי אפי' בלא גמרו משכחת שיהי' בן קיימא ע"י שישהא מ' יום א"כ אמאי לא יהא מותר לטלטלו על ספק קטן כזה שמא יחי' שלשים יום כמ"ש תוס' פ' ע"א ד"ה והא תני' ואם הי' יכול להיות בן קיימא לא הי' אסור לטלטלה ומה שכ' תוס' שם בסוף הדיבור ומילתא דלא שכיחא היא ואסור לטלטל עכ"ל אינינו סתירה לתחילת דבריהם וכמו שחישב מהרש"א במהדורא בתרא ונדחק ולא עלתה בידו ע"ש די"ל בהס"ד הוס"ל לש"ס דרבי אבוהו כללא כייל כל בן ח' אפי' בעל ופי' והוא בן י"ח אפשר לו לחיות וממתיני' לו עד כ' שנה וא"כ אפי' יהי' מציאות רחוק מ"מ קשה מ"ט יהי' אסור לטלטלו כיון שאפשר לחיות אמנם הש"ס מסיק דכל ודאי בן ח' א"א לחיות בשום אופן ואסור לטלטלו אך אי גמרו שעריו וציפרניו אית בי' ספק רחוק דלימא אינו בן ח' אלא הן ז' ואשתהי ולהיות סברת שיהוי לרבנן סברא רחוקה מאוד בעי שיחי' ג"כ עשרים שנה וזהו הוא ההפרש שבין רבי לרבנן דלרבי חשש שיהוי חששא קרובה דבגמר שעריו וציפרניו ושיהוי שלשים יום סגי שנאמר אשתהי וא"כ ה"ה אשה שפירש בעלה ממנה יב"ח בחזקת כשירה דילה לחוד תלינן באשתהי משא"כ לרבנן דאע"ג דנגמרו שעריו עדיין לא תלינן באשתהי משום שהוא חשש רחוק מאוד ואע"ג דנגמרו שעריו לפנינו מ"מ לא תלינן בשיהוי ה"ה שאין לתלות באשתהי בחזקת כשירות שלה לחוד ומשו"ה לא אתי' רבה תוספאה כת"ק ולפי אותה סברא אסור לטלטלו כיון שכל בן ח' אסור לטלטלו רק זה הואיל וחזי' בי' גמר שערות איכא למיחש שמא בן ז' הוא ואשתהי והוא חשש רחוק וצריך מיתון עשרים שנה וכולי האי ואולי בודאי שפיר הוא דאסור לטלטלו ואין כאן סתירה ולעולם כלל מוכח הוא דכל שאפשר לו לחיות מותר לטלטלו והשתא אי ס"ד דרשב"ג אפי' בלא גמרו מספקא לי' בבן קיימא אפי' בודאי בן ח' וממתיני' לו רק שלשים יום איך אפשר שיהי' אסור לטלטלו וכל רואה בתוספתא יראה ויבין דא"א לפרש באופן אחר דרשב"ג ורבי אריסא קאי דבן ח' אסור לטלטלו ועל זה שאל איזה בן ח' ואמר ת"ק כל שלא כלו וכו' ורבי אמר כל שגמרו וכו' ורשב"ג אומר כל ששהו ואלא שהתוס' כ' דס"ל לש"ס דרשב"ג קאי נמי אסתם ולדות מדמייתי קרא דופדויו מבן

חדש תפדה ועוד מדאמר כל ששהה אבל אבן ח' בודאי דקאי אירישא דאסור לטלטלו ויש לתמוה בזה על הגאון עצי ארזים סי' ד' ס"ק כ"ד וע"ש והאמת כמ"ש והשתא כיון דע"כ קאי אירישא דבן ח' אסור לטלטלו וכללא הוא כל שאפשר שיחי' אינו כאבן א"כ לא משכחת לרשב"ג אסור לטלטלו אלא בלא גמרו ורשב"ג מיירי בגמרו דבעי נמי שלשים ורבי ורשב"ג אהדדי אתמר וכהתוס':

וראיתי דבר מתמי' בש"ג פראד"מ בשם המרדכי פי' מחודש בדברי ת"ק איזהו בן ח' כל שלא כלו לו חדשיו פי' שממתיני' לבן ח' עד זמן שיכלו לו ט' חדשים באויר העולם ואז יהי' בן קיימא ויש בזה להקל ולהחמיר דלהש"ס דיולדת לט' אינה יולדת למקוטעי' ואריך זמן לפעמים ב' חדשי' אם הפילוהו בתחלת חדש השמיני ממתין לו קרוב ב' חדשים ולרשב"ג סגי בשלשים יום ואמנם להפוסקים דבז"הז יולדת למקוטעי' א"כ סגי' בפחות מחדש א' עד כלות חדש הח' ועוד יום א' בחדש הט' ולרשב"ג בעי דוקא שלשים יום והנה דברי המרדכי האלו נמצאו בפראד"מ סימן ת"כ שכ' בן ח' אסור לטלטלו עד שיכלו לו חדשיו משמע דהכונה כש"ג הנ"ל:

והנה אם כוונתו שאם יחי' עד כלות חדשי עיבורו ה"ז סימן שבן ז' ואישתהי תיקשי מהש"ס דלפ"ז רבה תוספאה כת"ק. נמי אתי' וצ"ל דאה"נ דבן ח' הוא ואינו ראוי לחיות מבטן ומלידה אך עבדין לי' סמאי בע"הז וחי ומש"ה אסור לטלטלו דעדיין אבן הוא ולא נגמר בגולמי כלים שאינם ראוין למלאכתם שאינם ניטלין בשבת ואם ישהה עד כלות חדשי עיבורו פנים חדשות באו לכאן ולא מצאתי לו חבר בפוסקים והוא דבר חדש:

וקצת יש סיוע לזה בפירש"י יבמות פ' ע"ב אמו שוחה עליו ומניקתו מפני סכנה פירש"י סכנת האם והבן והוכיח לזה דאלו משום אם לחוד תניק ילד אחר או תחבולה אחרת כמנהג נשים שמתו בניהם ואי משום בן לחוד מ"ש דנקיט אמו שוחה עליו אפי' אחרת נמי אע"כ בצירוף שניהם התירו האם והבן יחדיו מ"מ מוכח קצת שאינו מת ממש ויש תקוה להחיותו וכסברת מרדכי הנ"ל ובתשובה אחרת נתקשיתי בספק בן ז' ספק בן ח' דמוהלין אותו ממ"נ לא הבנתי אי מחללין שבת על פיקוח נפשו או לא אי מחללין עליו שבת ואין הולכין אחר הרוב בפ"נ ומכ"ש בספק א"כ איך נימולו ממ"נ דילמא יסתכן אחר המילה ונצטרך לחלל שבת על הספק ואי אין מחללין שבת על פ"נ של זה כדעת הסמ"ג ומייתי לי' ד"מ בי"ד סס"י רס"ו א"כ איך נמולהו ממ"נ ואחר המילה יסתכן ובשבת א"א להמציא לו רפואה דאין מחללין עליו שבת וימות ואולי בן ז' הוא והרי אפי' בן ח' וודאי כ' רש"י דעושין תקנת מפני סכנת הבן ומיהו בש"ס אפשר לומר דאה"נ מלין אותו סמוך לליל מוצאי שבת ממש באופן שאחר המילה יוצאי' כוכבים ויוכל להתעסק ברפואתו

אך מסתימת הפוסקי' לא משמע כן אלא מלין אותו בבקר בבקר ועוד למאי דקיי"ל בין השמשות תרי תילתא או תלתא רבעי מיל ונמול אותו קודם זה הזמן גם זה זמן רב הוא וצע"ג ואין כאן מקומו וגם ממהל היכי מהלינן דש"ס אסוגי' דעלמא ומעשים בכל יום קאי והתם בודאי מולין אותו ביום ולזה י"ל דסתם ולד ודאי מחללי' על פ"נ מדינא:

נחזור להנ"ל דיש הכרח לשיטת תוס' דרבי ורשב"ג אהדדי אתמר ועוד נ"ל קצת ראי' מהס"ד דשבת קל"ו ע"א דפליגו בפיהק ורשב"ג מודה באכלו ארי' ולכאורה צ"ע הא רשב"ג עיקרו קאי אבן ח' ודאי אלא שכולל גם סתם ולדות ובבן ח' ודאי אין ספק דבעי' שום קצת ברור עכ"פ שנסתפק בו אולי אישתהי ומכ"ש שלא נאמר וודאי אישתהי בלי שום ראי' ואיך א"כ אם אכלו ארי' בתוך שלשים וגם שעריו לא נגמרו והוא ודאי בן ח' איך יעלה על הדעת שנסתפק בו שהוא בן קיימא ואישתהי וע"כ בבן ח' ודאי אין חילוק בין אכלו ארי' לפיהק וא"כ ה"ה בספק וסתם ולדות דהרי בחדא מחתא מחתינהו רשב"ג וא"כ איך ס"ד דבאכלו ארי' מודה רשב"ג אע"כ צ"ל דרשב"ג מיירי בגמרו סימניו ושפיר י"ל אפי' וודאי בן ח' הואיל וגמרו סימניו אי לא דפיהק ומת הי' מחזיקו רשב"ג לבן קיימא ולא מיירי אלא בפיהק אלא די"ל דהיינו להס"ד אבל למסקנא דר"פ ור"ה ברי' דר"י דפליגי באכלו ארי' ובפיהק גם רבנן מודו י"ל דרשב"ג לא קאי אגמרו ורבי לא קאי אשלשים יום אבל ראי' ראשונה מוכרחת לכאורה:

איברא דעת הרבה מהראשונים כהרמב"ם לפי מה שהבין ה"ה פ"א מיבום דגמרו לחוד סגי מן התורה ועדיף משלשים ורשב"ג מודה לרבי ולא מיירי רשב"ג אלא בלא גמרו וא"כ קשה כנ"ל והנה עיי' פ"א ממילה שכ' רמב"ם בן ז' שנולד שלם מחללינן עליו שבת ספק בן ז' ספק בן ח' מלין ממ"נ אי בן ז' שלם הוא וכו' והקשה הכ"מ אי שלם הוא ונגמרו שעריו אפילו בן ח' ודאי נמי והנלע"ד לפי מה שהבנתי מדקדוק לשון רש"י יבמות פ' ע"א ד"ה ובן ח' וכו' אעפ"י שגמר שערו וצפרניו כשנולד עכ"ל משמע דוקא שראינו הסימני בשעה שנולד נולדו הסימני משא"כ אם נגמרו אח"כ משיצא לאויר העולם אין כאן ראי' שכלו לו חדשיו דאוירא דעלמא גרים לי' ולעולם נפל הוא וכן בדין דהרי לרש"י ותוס' הוי ספק נפל עד עשרים שנה וכי ס"ד דיהי' גדול ובן י"ט שנה ולא נגמרו לו שעריו וציפרניו אע"כ הגמר של אחר לידה לא מעלה ולא מוריד וסברא נכונה היא:

ואמנם נראה הרי"ף ורמב"ם אינם מפורשי' כפירש"י אלא כרמב"ן בס' תולדות אדם ובמלחמות ה' דר' אבוה אלא גמרו קאי וגרסינן בש"ס בלא נגמרו שעריו ועשרים שנה לא קאי אבן ח' אלא אסריס ואילוני' והכי קאמר ר' אבוה סי' בן ח' דהיינו שאינו מבורר לנו שהוא בן ח' אלא ע"י סי' שלא נגמרו שעריו ועי"ז אנו רוצים להוכיח שהוא בן ח' אין

עושין מעשה על היכר אותן סי' להתירה ליבם ע"ש והיא שיטה מחוורת ומרווחת בזה שיהי' סי' סריס ואילוני' שוה לסי' בן ח' דתרווייהו סי' לגרוע הוא זה שהוא סריס וזה שהוא נפל משא"כ לרש"י סי' סריס הם לגרוע ובן ח' הוא למעליותא שיהי' בן קיימא והוא דחוק והנה א"כ לשיטה זו אין הכרח שיהי' סימני' מיד בשעת לידה שהרי כ' שנה לא קאי אבן ח' אלא אסריס וא"כ י"ל סי' גמר שערות מועילין אפי' אחר שיצא לאויר העולם מ"מ מסברא נ"ל אפי' בלי הכרח כל שנולד לפנינו ושערו לקוי וצפרניו אינם נגמרי' הרי הוא נפל ואין מועלת במה שיגמרו אח"כ (אם לא שידע בוודאי שכלו לו ט' חדשי' כגון שבעל ופי') וראי' ברורה לזה שהרי בפ"א מהל' יבום כ' רמב"ם וילדה ויצא ולד חי לאויר העולם אפי' מת בשעה שילדה וכו' ולא הזכיר כלל דבעי גמרו סי' וכ' ה"ה שרמז במ"ש וילדה ויצא ולד דאי לא נגמרו לאו ולד הוא אלא הפילה נפל ע"ש ומעתה כיון שגמירת סי' נרמזו בלשון ילדה ע"כ צריכי' להיות' בשעת לידה ולא אח"כ ובאמת דין זה אינו מבואר בפוסקי' אבל הוא אמת לענ"ד והשתא בסתם ולדות שלא השגיחו עליו ביום לידתו אי נגמרו או לא ואח"כ מצאו שערו וציפרניו שגמרו אמרי' מסתמא כן נולד דכיון דאין ריעותא לפנינו אזלי' בתר רוב נשים בני קימא יולדת לט' חדשים ומספיקא לא מפקי' לי' מרובא כיון דליכא ריעותא לפנינו ואך אי וודאי לאו בן ט' הוא אלא ספק בן ז' ספק בן ח' ולא השגיחו עליו ביום לידתו ולאח"כ מצאו בו גמר סי' בהא יש לספק אי נימא כבר הי' בו אותו סי' ביום לידתו ובן ז' הוא ושלם הוא וכרוב נשים דבני קיימא יולדת אי נימא בן שמונה הוא וכרוב נשים לט' יולדת ולא לז' והאי נפל ששגרתו אמו הוא כמ"ש סברא זו מהרי"ק שרש ק"ג והואיל ואיכא רובא לכאן ורובא לכאן חיישי' שמא גמר שעריו הי' אח"כ אלא מ"מ מלין אותו ממ"נ ולא עוד אלא אפי' נולד ודאי בן ז' כגון שבעל ופי' דבבן ט' כי האי גוונא אפי' לא נגמרו שעריו ולד מעליתא הוא דאין אחר כילוי חדשיו הרהור של כלום ומ"מ בבן ז' אי איכא ריעותא דלא נגמרו חיישי' שמא נפל הוא ובן ששה ואשתהי כיון שלא נגמרו שעריו בפנינו ואיכא ריעותא גדולה דלא סמכי' אחר רובא דבני קיימא יולדת כיון דעכ"פ היא ממיעוטא דלאו לט' יולדת והשתא דברי רמב"ם פ"א ממילה מבוארי' היטיב בנולד לז' ושלם הוא פי' שראינו גמר שעריו ביום הלידה מלין אותו בוודאי בשבת ואי ס' בן ז' וס' בן ח' ובכלל הספק שהוא שלם בפנינו אלא שלא בדקנוהו ביום הלידה מלין אותו ממ"נ אי בן ז' הוא ושלם הוא פי' שאותן שערות הי' ביום הלידה הרי מלין אותו ואי בן ח' הוא פי' ואינינו שלם שאותן שערות לא הי' ביום הלידה הרי מחתך בבשר בעלמא ודברי רמב"ם מבוארי' בלי שום פקפוק מיהו מה שהחליט רמב"ם דחתיכת בשר בן ח' הוי כמחתך בשר בעלמא

היינו דסמך על שינוי דש"ס והרי"ף לא מייתי לי' ועי' חי' רשב"א בשבת וכ"כ ראב"ן דף ס"ו ע"ב סי' ש"ל וז"ל ואהאי לא סמכי' דדיחוי' הוא ולא עיקור דאשנוי' לא נסמך ע"ש ועוד מצאתי בירושלמי סוף פ' נושאי' על האנוסה לבתר דמייתי הך ממ"נ דמחתך בבשר בעלמא הוא מסיים במסקנא רבנן דקסרי אמרי' ר' יעקב בר רסיו שאל מי יימר דמותר לחתוך בשר שלא לצורך ר"ל בשר בן ח' דגם זה נקרא חבורה ונשאר שם כן במסקנא וגם בש"ס דילן מייתי תנאי דפליגי בהכי לפירש"י עיין חי' רשב"א א"כ למעשה צ"ע בהא אבל עכ"פ זכינו להבין דברי רמב"ם וכוונתו והשתא מיושב נמי קו' הנ"ל דלרשב"ג נמי משכחת לי' בן ח' שאסור לטלטלו בן ח' שראינו שלא נגמרו שערות ביום שנולד וע"כ לא קאמר רמב"ם דשלשים לא בעי סי' גמרו אלא באם גמרו לפנינו ולא ידענו אי נולד כך או לא אי שהה שלשים אמרי' מסתמא נולד כך אבל אי נולד לפנינו בלי סי' אין לך ריעותא גדולה מזו ולא מספקי' לי' כלל שיהי' שלשים ואסור לטלטלו:

ולפ"ז נ"ל דה"ה בסתם ולדות שלנו שבעל ולא פי' וכלם המה ספק בן ח' ספק בן ט' ונגמרו שעריו לפנינו אלא שלא ידענו אי נולד כך או לא דאמרי' מכח רוב נשים בני קיימא לט' יולדת ונולד שלם מ"מ היינו כשהוא חי לפנינו אבל בפיהק ומת וה"ה לחלה להפוסקי' דחלה כפיהק דהוה ריעותא דא' מאלף בני' מתים בנוער בחק אימותם וספק עצום הוא לומר שלא נגמרו שערותיו ביום לידתו ונפל הוא:

ומיהו וודאי נפל לא הוי דאפי' נולד מת כ' טור בשם רבינו פרץ דאיכא לספוקי שחלה ומת במעי אמו כמקרה שארי בריאי' וראיתו מנזיר י"ג ע"א ראי' גדולה היא ונלמוד הימנה ומ"ש ב"י שהוא נגד ש"ס ר"פ החולץ לפום רהיטא כ"כ כמ"ש ישש"ש פ' הערל ומ"ש ב"י בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. תמוה בעיני וכי לשון בני אדם הוא לומר על בן הנולד מת יש לי בן שזה נדר הריני נזיר אם יהי' לי בן כדומה שלא ימצא שום מקום ושום זמן שיאמר כן וגם אי ניזל בתר כונת הנודר אנן סהדי שכוונתו הי' על בן ממש ולא על מת במעי אמו והשתא דברי ש"ס התם תמוהים ואפי' לשון התורה ליכא מבורר בזה ומכ"ש היכי דלשון בני אדם מבורר אין הולכין אחר לשון תורה ודין זה בש"ס תמוה לכאורה אך י"ל דאחר דהנהיגו חכמי ישראל לענין יבום וכיוצא אם נולד מת לאוסרה ליבם משום חשש בן וכרבינו פרץ עי"ז נקרא בלשון ישראל בן ועי"ז יש ספק בנודר וכה"ג כ' לח"מ פ"ט דנדרים לענין בשר עוף דלאחר שאסרוהו חכמים בחלב מיקרי בשר בלשון ב"א וזה גם כן כוונת תוס' דנדרים ס"ג ע"ב שנדפס בגליון ש"ס פ' ע"א דבתר דתיקנו פורי' ומגלה באדר שני משום סמיכות גאולה לגאולה שוב נקרא בלשון בני ישראל אדר שני אדר סתם ע"ש שכן כוונתם וה"נ דכוונתם וזה הוא כונת רבינו פרץ לפע"ד ועיי' שיטה

מקובצת דנזיר בשם רבינו עזריאל ומכ"ש בנולד חי ופיהק ומת אפי' לא נודע שנגמרו שעריו ביום לידתו שאין להחליט' לנפל ולהתיר אמו ליבם ודברי רמ"ה שבטור תמוהים והשתא ננקוט חומרא מתנייתא אי בדקו התינוק הזה ביום לידתו ונגמרו שעריו וציפרניו ביומו אע"ג שהוא מסתם ילדים שהמה ספק בן ח' ספק בן ט' אף ע"ג דחלה הי' ומת בתוך שלשים ולכמה פוסקי' הו"ל כפיהק ובפיהק כתבתי דגם לרמב"ם בעי' גמרו לפנינו ביום לידתו מ"מ אם יצורף לזה שיש לו להיבם שיורי פתיתי' בשוקו למטה מארכובה אפשר הי' לסמוך ולחלוץ בקב הקיטע העשוי מעור אע"ג דלרמב"ם וסיעתו אין הקיטע חולץ מ"מ לדידי' חלה הו"ל כאכלו ארי' ומן התורה לא בעי חליצה כלל ואיפשר לומר דבמקום עיגון כזה קיל מנישאי' לכהן ואע"ג דלה"ג וסיעתו ה"ל חלה כפיהק ואסורה מן התורה מספק דבעי' גמרו וגם שהה דאפילו נגמרו ביומו לא מהני והכא הוי כלא שהה כיון דחלה ה"ל כפיהוק מ"מ היינו להתירו בלא חליצה אבל הכא הי' אפשר לסמוך אכמה פוסקים דקיטע חולץ אם נקשרו הקשרים למטה מהארכובה תאמת אם הי' אפשר להמציא להתירה בלא חליצה כלל או אפי' ליבם הי' יותר ניחא מלחלוץ ע"י קיטע פן יאמרו קמו בי' רבנן שקיטע חולץ כמ"ש תוס' בשבת קל"ו ע"ב לענין אשת כהן אבל זה אין שום ה"א אך בצירף ב' הקולות שהולד נגמרו שערו ביום לידתו וחלה ומת וגם חליצת הקיטע שקושרי' למטה מן הארכובה הי' אפשר להתיר אך דבר זה נמסר לגדולי ישראל ולא לרבנים כמוני ומי אנכי ע"כ אם יסכימו ב' גדולי הדור להנ"ל למטונאי שיבא מכשורי וה' יורני נפלאות מתורתו הכ"ד. פ"ב כאור בקר ליום ד' ה' אדר ראשון תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ע

בענין הנ"ל

ע"ד האשה שנפלה לפני אח שנקטע רגלו בתוך הארכובה בלתי השאיר לו מקום לחלוץ בימינו בשום אופן ואותה האלמנה ילדה אחר מיתת בעלה וחי הולד ב' שבועות וחלה ומת ומצאוהו שנגמרו שערו וצפרניו אבל לא בדקוהו מיד ביום לידתו אם נולד עם שערו וצפרניו או נגמרו מיד או לאח"ז וכבר הארכנו בזה ומ"ש מו"ח הגאון נ"י דבמקום עיגון כי האי יש לסמוך על הרז"ה דס"ל חלה אינינו כפיהק ובאמת אי הוי רק דעת הרז"ה לחוד הי' קשה לסמוך בדאורייתא אבל הלא כבר בארתי בתשובה הראשונה דממ"נ לשיטת הרי"ף וסיעתו אפי' פיהק לא הוי ריעותא דקיי"ל כרבא לגבי אביי ולשיטת הרז"ה חלה מיהת לא הוי כפיהק וא"כ דעת רוב הפוסקים להתיר זולת רבינו יונה ז"ל דס"ל חלה הרי זה כפיהק והלכה כאביי דפיהק כ"ע לא פליגי דאסורה אפי' אשת כהן וחששנו גם

לשיטת רש"י וה"ג דס"ל דרבא לא התיר אלא מת ביום שלשים דוקא והגאון מהרא"ז מרגליות כ' די"ל רש"י וה"ג דס"ל חלה אינו כפיהק אלא דמפרש סתם מת היינו פיהק ומשו"ה נדחקו לאקומי הא דרבא ביום שלושים ומסייעי לי' להגאון מלשון תוס' בכורות מ"ט שכ' מת כמשמעו פיהק אלו דברי הגאון נ"י הנה מה שמסתייע מדברי תוס' בכורות מטיבותו' דמר הגאון נ"י אדרבה כוונת התוס' בהיפוך דמת הוא כמשמעו ולא נפל מגג וכמשמעו היינו פיהק ובכלל זה חלה דהיינו פיהק היינו חלה דודאי לא יאמר אדם מעולם דמת כמשמעו היינו ע"י פיהק ולא ע"י חולי ומתפילת יעקב אבינו ואילך לא שכיחא מיתה בלא חולי וכמשמעו שכ' תוס' ר"ל לאפוקי נפל מן הגג וכדומה גם מ"ש בדעת רש"י מה אעשה וכבר כ' הריב"ש בתשובה הביא הרב"י דדעת רש"י חלה הוי כפיהק מ"מ מסתייעני דתרי גברא רבא דעתם נוטה להתיר עפ"י דעת רוב הפוסקים ועוד הא גמרו שערו וצפרניו לפנינו אלא שחששתי בתשובה הראשונה דלמא לא היו כן ביום הלידה דאע"ג בסתם וולדות אזלינן בתר רובא דבני קיימא יולדת ומסתמא נגמרו שערו וצפרנו בשעת לידה ותו כ' מו"ח הגאון נ"י דכל הדבר כשעת מציאתן וכאן נמצא בגמר סימנים וכאן היו מ"מ חוששתי למ"ד חלה ה"ה כפיהק ה"ל כריעותא בפנינו והריעות' מורה לנו כאלו לא נגמרו ביום הלידה כמ"ש וביארתי בראשונה וכעת הדרנא בי דאפשר לומר אפילו למ"ד חלה הרי הוא כפיהק אין רוצה לומר שהוא ריעותא כמו פיהק רק שאינו כמו נפל מן הגג ונפקא מיני' היכי שלא נגמרו סי' בפנינו או בן ח' וודאי אבל סתם וולדות שרובם נולד לט' וגם גמרו סי' בפנינו נהי בפיהק מורה לנו הריעותא שהוא נפל ולא נגמרו ביום הלידה אבל בחלה אינו כן דריעותא לא הוי אבל מה דנקט אביי פיהק ולא נקט חלה לרבינו יונה וסייעתו משום דש"ס קאי אקרא ופדויו מבן חדש תפדה והוא בן זכר שכבר נימול לשמונה וממ"נ אי נימא כבר נתרפא ממילתו והי' בו כח לסבול המילה ונתרפא ממנה לגמרי נהי בפיהק ומת הוי נפל י"ל בחלה דנימא מחמת שהוא נפל אין בו כח לסבול חליו הרי קמן שסבל יסורי המילה ואי נימא דחבורה דמילה קבור בי' עדיין באמת ומת א"כ הדר ה"ל נפל מן הגג ואכלו ארי' ומותרת ממ"נ מ"מ מבואר מזה דעכ"פ חלה אינו כפיהק ממש ואפי' בלא נימול או בנקיבה ונגמרו סי' בפנינו וחלה ומת יש להתיר האשה לשוק במקום דחק ועיגון כי האי גוונא ואני עני נעשה סניף לאריות בעלי קורה הגאונים הנ"ל ולמטינא שיבא מכשורה הנלע"ד כתבתי וחתמתי בהתגוררי פה ק"ק יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ה' כ"ה מנחם תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עא

גרסי' ביבמות ק"ד ע"א חליצה בשמאל פסולה ור"א מכשיר והגאון מופת הדור כבוד מו"ה אפרים זלמן מרגליות נ"י מצא בראב"ן והוא בדף קכ"ג ע"א וז"ל ואם חלצה משמאל בדיעבד כשר וכן בלילה בדיעבד עכ"ל ולהיות דבריו תמוהים הא מסתמא קיי"ל כת"ק לגבי ר"א שמותי ע"כ כ' הגאון ליישב בחדא מתרי טעמי א' דר"י אמר מוחלפת השיטה ויש פוסקים ס"ל דמאביי ורבא ואילך אמרינן הלכה כבתראי ולא אביי ורבא עצמן נמצא הלכה כר"י ומוחלפת דת"ק מכשיר ור"א פוסל והלכה כת"ק הא חדא וזאת שנית אפי' לרבא טעמי' דת"ק משום דמופנה מצד א' למדין ואין משיבי' ובנדה פ' המפלת (נדה כ"ב ע"ב) וכ"ג ע"א לשני הלשונות שם הוא פלוגתא דלר' ישמעאל למדין ואין משיבי' ולרבנן למידין ומשיבין ומסתמא הלכה כחכמים:

שוב מצא הגאון נ"י דברי הגאון נב"י מ"ת סי' קנ"ו דנהי דלא ראה הראב"ן מיהו רצה להעמיס כן ברמב"ם שלא הזכיר פסול שמאל אלא בנקטע ימינו משמע שאין פסולו אלא מטעם דכתיב ועמד ואמר בעי' עמידה על רגל הימין כפירש"י ס"פ ואלו מומין אפסוק לעמוד לשרת אבל כשיש לו ימין וחולץ בשמאל כשר ע"כ היינו מטעם דהרמב"ם פוסק כר' יוחנן מוחלפת וכמ"ש כ"מ פ"ח מנדרים הלכה ו' בדעת הרמב"ם שאין הלכה כרבא נגד קמאי אלא כר' יוחנן דאמ' מוחלפת השיטה וע"כ שיטה דמתני' מחליפי' דאי שיטה דברייתא א"א דלא אשכחן שום תנא שיסבור אין שמאל כשר לרציעה וע"כ שיטה דמתני' אלו דברי נב"י ז"ל והנה מה שרצה להעמיס בדעת הרמב"ם כן דחה הגאון מהרא"ז מרגליות בראיות ברורות ומ"ש שטעם פסול שמאל משו' דכתיב ועמד ואמר יבואר לקמן אי"ה ומ"ש נב"י דא"א להחליף שיטת הברייתא דהרי לא אשכחן שום תנא דמכשיר רציעה באזן שמאל דחה הגאון אכתי תיקשי אי מהפכת למתני' אכתי צ"ל דרבנן דמתני' ס"ל להכשיר אזן שמאל לרציעה והוא תמי' על הגאון נב"י ז"ל ומ"מ נסתייע הגאון מהרא"ז מרגליות נ"י דאחר שמצא להדי' בראב"ן דמכשיר שמאל או דס"ל הלכה כר"י מוחלפת השיטה דמתני' או אפי' לרבא ואנן קיי"ל למידין ומשיבי' ויען מבואר פ"ק דנדה כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק ה"נ רצה לצרף חליצת שמאל להתירי' אחרים וחשש עיגון וענוותו הרבני להציע הדבר לפני ומה מני יהלוך נגד האר"ז בלבנון ומ"מ לא אשא פנים בהלכה ואכתוב מה שנלע"ד וה' יתמכני ויורני ועל האמת יעמידני:

אענה חלקי גם אני מ"ש הגאון נב"י ז"ל דא"א להחליף שיטת ברייתא דלא אשכחן תנא דמכשיר רציעה בשמאל ותמה הגאון א"כ כי מוחלפת שיטת מתני' נמי ס"ל לרבנן דרציעת שמאל כשר אומר אני אי משום הא לא ארי' אדרבא בקדושי' ט"ו ע"א משמע

כן דלא פליגי רבנן להכשיר רציעת שמאל בשום אופן ומשו"ה נדחק שם ומסיק דפליגי בעבד העבד אבל לא בהכשר רציעת שמאל ואמנם אי מהפכת שיטת מתני' נ"ל רבנן דמכשרי רגל שמאל לחליצה משום דס"ל למידין ומשיבי' משא"כ אזן ס"ל לר' יוחנן כס"ד דש"ס בקידושי' דטעמא דרבנן דמוכר עצמו אינו נרצע משום דלא ילפי' שכיר שכיר ואייתר אזנו ברציעה וה"ל מופנה משני צדדין ור"א ס"ל אפי' מצד א' אין משיבי' כר' ישמעאל פ' המפלת ולית הלכתא כוותי' והא דמחליף ר"י השיטה ולא תי' כרבא דר"א ס"ל לחלק בין מופנה מצד א' לב' צדדים היינו משום דניחא לי' לר' יוחנן לאוקמי רבנן דמתני' כרבנן דברייתא דהמפלת דמופנה מצד א' משיבין כן י"ל דברי הגאון נב"י ז"ל דלא ליהוי תמיה כל כך:

אמנם נוראות נפלאתי על הגאונים הגדולים האלו שלא ראו דברי ירושלמי ביבמות במקומו דגם שם הקשה ר"י ר"א דרגל אדר"א דאזן ומסיק תרי תנאי אליבא דר"א מאן דפוסל באוזן פוסל ברגל ומאן דמכשר ברגל מכשר באזן והיינו מוחלפת השיטה דברייתא ודלא כהגאוני' הנ"ל ותו אי נימא דמחליף מתני' א"כ לא אשכחת בשום דוכתא דס"ל לר"א מופנה מצ"א למידין ומשיבין אדרבא הכא שמעי' לי' דלמידין ואמ"ש א"כ הא דפריך ש"ס בפשיטות בשבת קל"א ע"א וביבמות ר"פ הערל דשמעי' לי' לר"א דלמידין ומשיבין קאי סתמא דתלמודא אליבא דרבא בהני תרי דוכתא ואית לן למיפסק כוותי' דרבא ולא כר' יוחנן ותו מ"ש נב"י דאין הלכה כרבא נגד קמאי ומייתי מכ"מ פ"ח דנדרים הלכה וי"ו איברא שכ"כ ג"כ הרא"ש פ"ד דנדרים סי' ח' אך משמע היינו נגד רבה רבי' דאין הלכה כתלמיד נגד רבו ממש אבל נגד ר"י שהי' דור שלפניו כ' הרא"ש על שם הרמב"ם פ"ק דעירובי' סי' יו"ד דהלכה כרבא אפילו נגד רבו של רב ע"ש וה"ה נגד ר' יוחנן. ומ"ש הגאון מהא"ז מרגליות דקיי"ל כרבנן דר"י דפ' המפלת דלמידין ומשיבי' יפה כ' לפי הגירסא שלפנינו שם בנדה אבל לפי המבואר בתוס' נזיר מ"ח ריש ע"ב מבואר דגירסתם הי' מהופך דר' ישמעאל ס"ל למידין ומשיבין ור"ע ס"ל למידין ואין משיבין וכן מבואר עוד שם ד"ה ולאחותו בסוף הדיבור וא"כ הלכה למידין ואין מושיבין והיינו כסתם משנה דיבמות דחלצה בשמאל פסולה האמת שמצאתי בשיטה מקובצת דנזיר בשם תוספי הרא"ש נדחק קצת ליישב לפי גי' שלפנינו בנדה אבל אין נ"ל לסמוך על זה בשגם דעכ"פ ר"ע דנזיר ס"ל אין משיבי' ואיכא ר"ע ור' ישמעאל וסתמא דמשנת יבמות דאין משיבין מה"ת לסמוך ארבנן דברייתא דנדה:

אמנם מה שנלע"ד בדעת הראב"ן דהרי במשנה פי"ד דמס' נגעים משנה ט' פליגי במי שאין לו בהן יד ורגל ואזן ימין וס"ל לר"ש נותן על שמאל ויוצא וכן מייתי ש"ס בסנהדרין

מ"ה ע"ב ופ"ח וביומא ס"א ע"ב אך בנזיר מ"ו ע"ב הגי' דרבנן ס"ל נותן על שמאל וכ' תוס' בסנהדרי' דהוא מסוגי' הפוכו' בש"ס וכ"כ הר"ש בנגעים שם ע"ש ונראה לראב"ן דוחק לומר דוקא באין לו ימין הוא דמכשר שמאל דאז הוה שמאל ימין דתינח ביד אבל באזן כ' סמ"ג ומייתי לי' ב"י א"ע סי' קס"ט דלא שייך שום שינוי בין ימין לשמאל ומשו"ה כ' דאיטור חולץ בימין דעלמא כי היכי דבאזן לא שייך איטור ה"נ ברגל ע"ש וא"כ באזן ליכא למימר כיון דלית לי' ימין הוה השמאל ימין וגם ברגל נ"ל דאפי' לית לי' רגל ימין מ"מ לא נעשה שמאל דיליה ימין כי כח ימינתו נשאר ביריכו וכשהולך על קב הקיטע שלו פושט ימינו תחלה ואפ"ה ס"ל אם אין לו יד ורגל ואזן ימין נותנו על שמאלו ש"מ לאו דוקא אין לו אלא אפי' יש לו מכשר שמאל במצורע וה"ה וכ"ש בחליצה דאתי' מיני' דאם במצורע לא נאמרה לעכב מכש"כ בחליצה ואע"ג דרק בסוגי' א' דנזיר ס"ל לרבנן הכי משא"כ בג' סוגיו' סנהדרי' מ"ה ופ"ח ויומא ס"א פליגי רבנן אהא מ"מ יש להוכיח דגם הסוגי' דזבחים כ"ד ודמנחות יו"ד ס"ל כסוגי' דנזיר דר"ש פוסל שמאל במצורע ורבנן מכשרי דבלא"ה אין מקום לכל השקלא וטרי' שם ע"ש וכיון דרבנן מכשרי במצורע וס"ל דימנית למצוה ולא לעכב א"כ כש"כ בחליצה ועוד י"ל במאי פליגי דלכאורה י"ל רבנן ס"ל כמ"ד במנחות ל"ו סתם יד בכל התורה הוא שמאל וא"כ אצטריך הכא ימני' להכשיר ימני' אבל לא לפסול עיי' כי האי גוני במנחו' ט' ע"ב גבי כפו השמאלית ור"ש דפליגס"ל שינה עליו הכתוב לעכב היינו בדם ובשמן דעשיר משו"ה מעכב ולפ"ז אין כאן אפי' מופנה מצ"א דפרשה דעני משום דבר שנתחדש בה נישני' וכל שאין מופנה כלל לכ"ע למידין ומשיבין נמצא ממ"נ אין רגל ימין מעכב בחליצה אי נימא במצורע גופי' לא נאמרה ימני' אלא למצוה וילפי' גז"ש מיני' לרגל חליצה ה"נ אינו אלא למצוה ואי נימא במצורע שינה לעכב א"כ תו לית לן שום הפנאה אפי' מצ"א ולכ"ע משיבין ומיהו תנא דמשנת יבמות דפוסל חליצת שמאל י"ל חדא מתרתי או דס"ל דסתם יד בעלמא אינינו שמאל דוקא וכר' יוסי החורם במנחות ל"ו ע"א ותפילין גופיה הוה ילפי' יד יד לגז"ש ממצורע דבעי' ימין אי לאו דכתי' להדיא יד כהה [ואביאהו לקמן אי"ה אלא שלא להפסיק פה] וא"כ במצורע בפ"א ימני' סגי ליד ולכולה וא"כ אייתר ימני' דשמן לגז"ש וס"ל אין משיבי' או ס"ל כמ"ד בשבועות ט' ע"א דלא אמרי' כל פרשה שנאמרה ונשנית משו' דבר שנתחדש בה ע"ש ומשו"ה אייתר דפרשת עני' לאיפנוי' אבל למאי דקיי"ל משום דבר שנתחדש בה נישני' י"ל כשר בדיעבד:

ובזה ארווח לן ליישב סתירת רש"י דר"פ הערל פירש"י בהמקשין אליבא דר"א דמפרשת עשיר ילפי' גז"ש וכן הוא בהדי' במנחות יו"ד ע"א אמנם ביבמות ק"ד ע"א ובשבת קל"א

ע"א ובקידושי' ט"ו ע"א פירש"י בתלתא דוכתי דהגז"ש הוא מהפנאה דעני וצ"ע ולהנ"ל ניחא דלעולא בשבועות י"ח ע"ב וי"ט ע"א הנ"ל פליג ר"א אהך דר' ישמעאל דכל פרשה שנאמרה ונישנית נמצא לר"א מיותר גם ימני' דעני והשתא אי ס"ד דגם פרשת עשיר מופנה לר"א מכדי שמעי' לי' גבי תושב ושכיר ר"פ הערל שדי חד אלמד וחד אמלמד והוי לי' מופנה משני צדדים והכי נמי הו"ל מופנה משני צדדים אע"כ מוכח דסבירא לי' לר"א דהך דעשיר אינו מופנה דצריכא לגופי' לעכב ולא אייתר רק דעני להפנאה ואיידי דכתי' בעשיר בדם ושמן כ' נמי בעני בתרווייהו ולא חשיב הפנאה למשדי אלמד ומלמד משו"ה פירש"י בכל הני תלתא דוכתא לר"א דקאי רק אהפנאה דעני משא"כ ר"פ הערל בהמקשין דלא ידע מסברת שדי חד אלמד וחד אמלמד שפיר פירש"י דעשיר מופנה דהשתא אפי' נימא נמי דעני מופנה מ"מ אינו נחשב אלא למופנה מצד א' דעדיין לא ידע דשדי חד אלמד וחד אמלמד והנה במג"א סי' כ"ז ס"ק מייתי דברי ספרי והוא פ' ואתחנן ובמכילתא פ' בא דר' יוסי התורם מסיים א"כ למה נאמר ידך לרבות גידם שנותן על ימינו ומג"א נדחק בפירוש ספרי והמכילתא דהלא פלא מאי א"כ למה נאמר ידך דקאמר דמאי הל"ל ותו איך יליף מידך ימין הלא ר' יוסי מודה דמשמעות ידך הוא בין ימין ובין שמאל אלא בתפילין גלי קרא שהוא שמאל וא"כ מנ"ל לרבות גידם בנקטעה ידו והנה התוס' הקשו שם במנחות נילף תפילין יד יד ממצורע שיהי' בימין וראיתי להגאון מהרא"ז מרגליות נ"י שכ' ליישב קו' זו דלקמיצה ליכא פירכא דטעונה נמי מינים יין וסלת ושמן ותנופה ומשא"כ תפילין לכן ילפי' לקמיצה דליכא פירכא ולא לתפילין משום דאיכא למיפרך מה למצורע שכן טעונין עץ ארז ואזוב ושני תולעת והאריך בחריפות והעלה דעיקור ילפותא הוא ממלואים שהוא לשעה ולא לדורות ועפ"י מ"ש תוס' מנחות י"ט ע"ב ודפח"ח ואני עני לא כן עמדי דיש להשיב על כל הדברים מ"ש דקמיצה נמי בעי סולת ויין ושמן ותנופה והגשה מה דקחשיב תנופה והגשה אינו ענין לכאן דאנו בעינן ג' או ד' מינים ולא מעשיות הנפה והגשה גם בתפילין בעי' הנחה על הראש ויד וקשירה וכדומה ועיקור פירכא זו היא בשבת קל"א ע"ב דלר"א איצטרך קרא בעומר ושתי הלחם דמכשיריו דוחה שבת ולא ילפי' משום דאיכא למפרך מה ללולב שכן טעון ד' מינים והקשו בתוס' הא עומר ושתי הלחם נמי טעונים ד' מינים יין ושמן וסלת וכבשים ותי' תוס' דבעי' מינים המעכבי' זא"ז מה שא"כ כבשי עצרת אינם מעכבי' הלחם וכן בהיפוך יע"ש והיא בעצמה אותה פרכא שבכאן מה למצורע שטעון ג' מינים עץ ארז ואזוב ותולעת והנה במשנת הקומץ ג' מינים שבמצורע מעכבים זא"ז אמנם במנחות אינו מעכב אלא השמן והסלת ולא היין נמצא הפירכא כראי מוצק מה למצורע שטעון

ג' מינים שמעכבים משא"כ קמיצה ואדרבא תפילין תנן ד' פרשיות שבתפילין מעכבי' זא"ז ואתפילין ליכא למיפרך משא"כ אקמיצה:

גם מ"ש הגאון והאריך דהוה שעה מדורות איברא שכ"כ תוס' במנחות י"ט ע"ב אבל אני שמעתי ולא אבין דע"כ צריכי' לומר דכי היכי דילפי' כפו דמילואי' מיד משום דהיינו כף היינו יד דזו היא ישיבה זו היא ביאה ה"נ קמיצה דכתי' לדורות נמי היינו קומץ היינו יד דאלת"ה א"כ מנ"ל קמיצה בימין מכפו אע"כ היינו כפו היינו קומצו היינו יד ואם כן למה לן למילף כפו דלשעה מיד נילף קומצו דלדורות מיד מיהו אהתוס' דמנחות ל"ה ע"ב דנקטי כפו לק"מ אשגירת לישנא בעלמא הוא דר' ירמי' במנחות ט' ע"ב בעי למילף מכפו השמאלית והתם כפו דוקא קאמר ועלה מסיק רב יד יד לגז"ש כ' תוס' אכפו סמיך וה"ה אמקומצת ואין קפידא דהרי לעולם לא דמי ליד ואפ"ה ילפי' כפו או קומצו מיני' מכש"כ דה"ל למילף תפילין יד מיד ממש זו היא כוונת התוס' שם ולא נחתי לדקדק בכך אבל במנחות י"ט ע"ב דבריהם צ"ע לכאורה מה הקשו דילפי' שעה מדורות מאן לימא לן הא דלמא קמיצה דלדורות ילפי' מיד ולא כפו דלשעה וי"ל ולומר דאה"נ דילפי' גם קמיצה אבל עכ"פ אמת הוא דגם במילואים בעי' יד ימינו דגם כפו ילפינן וקשה איך ילפינן מילואים דשעה מיד דלדורות ודוחק קצת בלשון התוס' אבל מ"מ האמת מה שכתבתי דאין כאן ילפותא שעה מלדורות ומ"מ קו' תוס' דמנחות עצומה דה"ל למילף יד דתפילין דדמי טפי בלישנא וגם ליכא למיפריך דהא ד' פרשיות מעכבים משום קמיצה דנהי דשמן והסלת מעכבים היין אינו מעכב וקו' גדולה היא ותי' תוס' דחוק מאוד:

והנלע"ד בישוב קו' תוס' בפשיטות ואפשר שאינו רחוק מכוונת תוס' דעכ"פ כיון דלת"ק סתם יד הוא שמאל וכאלו כתי' שמאל בהדיא ולא אתי גז"ש ועוקר קרא לגמרי ממשמעתי' כיון דעכ"פ הגז"ש נצרכה ג"כ למילתא אחריתי לקמיצה שהוא עכ"פ גבוה מצורך גבוה ויד בלי זרוע מיד בלי זרוע ואיכא לאוקמא גז"ש אהתם אף על גב דמצינו למילף מיני' עוד כמה דברים מכל מקום הכא כיון שעוקרת קרא ממשמעותי' לגמרי לא דרשי' גז"ש כיון שכבר נצרכה כנ"ל ובזה ניחא לן דר"י החורם ס"ל מצינו ימין שנקרא יד ופי' תוס' דסמיכתו על ויתמוך יד אביו אע"ג דקאי אימין דלעיל מ"מ מבואר מזה דאין סתם יד כאלו כתי' שמאל בהדיא אלא סובל פירושו לפי ענינא דקרא וא"כ שפיר י"ל יד יד ממצורע שיהי' תפילין בימין משו"ה הוצרך ילפותא אחריתא או וקשרתם וכתבתם או יד כהה והא"ש לשון ספרי דס"ל לר"י השתא נמי דכתי' קרא דתפילין בשמאל מ"מ אהני גז"ש יד יד שהוא ימין ונפקא מיני' לגידם שיניח בימין וא"ש נמי דקאמר רב אשי דר"י החורם מידכה מפיק לי' ומנ"ל דלא ס"ל כר"נ נלע"ד דמרדכי החליט דלמ"ד ידכה בודאי

איטור מניח בשמאל דילי' שהוא כהה שלו משא"כ למ"ד וקשרתם וכתבתם אפשר דבתר ימיני' אזלי' ומניח בשמאל דעלמא וכדמשמע מפירש"י דרוב עולם כותבי' בימין ע"ש וסמ"ג כ' דלענין מצורע וכל דאתי' מיני' בודאי איטור בתר דעלמא אזיל דומי' דאזן דלא שייך בי' חילוק בין ימין לשמאל והנה כי כן קשה מנ"ל לר"י החורם דידך אתי לאורוי אגידם שיניח תפילין בימין שהוא דבר חידוש דלמא אהני גז"ש לאיטר דמוקשרתם וכתבתם ה"א שיניח בשמאל דעלמא שהוא ימין דילי' קמ"ל ידך מה להלן ימין דעלמא אף כאן על ימין דעלמא שהוא שמאל דילי' ומנ"ל לר"י לרבות שיניח על הימין אע"כ ר"י מידכה נפקא לי' ושם א"א לפרש בענין אחר אלא שיניח על שמאל שלו שהוא ימין דעלמא וא"כ ע"כ גז"ש ידך אהני לגידם:

והנה דעת הטור א"ע דאיטור חולץ בימין דילי' דומי' דתפילין דאזלינן בתר שמאל דילי' ולא בשל עולם ומהרש"ל ביש"ש הקשה אהטור ב' קושי' חדא מה ראי' מתפילין דשם לא נאמר שמאל אלא יד כהה והאי ימין דילי' הוא כהה שלו משא"כ במצורע וחליצה שם נאמר ימין וי"ל ימין דעלמא ותו הא לרמב"ם מפורש דקיטע אפילו שחלץ בשמאל חליצתו פסולה וקיטע שמאל היא ימין דילי' ואפ"ה פסולה והגאון מהא"ז נ"י כ' ליישב דעת הטור דה"נ ידו הימנית ורגלו הימנית משמע החזקה כמו דכהה משמע החלושה וא"כ כי היכי דבתפילין אמרי' בתר כהה שלו ה"נ בתר חזקה שלו ולק"מ אהטור מיהו מבואר מהיש"ש דאי אזלינן בתר דיליה הו"ל להכשיר חליצת שמאל בגידם שהרי היא ימין וחזקה שלו כמ"ש יש"ש וא"כ למאי דס"ל להטור וסיעתו מגדולי אחרוני' דאיטור חולץ בימין דידי' ואנחנו נוהגי' להחמיר לחלוץ בשניהם א"כ יש סניף להרמב"ן הנ"ל דעכ"פ קיטע יחלוץ בשמאל שהוא ימין דילי' אלו דברי הגאון נ"י ודפח"ח:

מ"ש לדחות קו' מהרש"ל אהטור יפה כ' כי כן כ' רמב"ן פ' וישלח ואביו קרא לו בנימין ר"ל בן ימין החזק והכח מלשון און כי אמו קראתו בן אוני והיפך הדבר לפרשו לטובה בן הכח והחוזק וכן פירש"י פרשת ואתחנן ידך החזקה היא ימינו אך מ"ש מדחיישי' להטור לחלוץ איטר בשמאל שהוא ימין שלו א"כ ה"נ קיטע דשמאלו הוה ימינו וגם כל מ"ש הגאון והאריך עוד מדנקט סמ"ג ראי' מאזן ש"מ דברגל יש לחלק בין ימין דבריאה טפי משמאל וכן מוכח בס"פ אלו מומין דגם ברגל בריאותא וכחישותא הוא אמת כן הוא אבל מ"מ חילוק גדול יש בין יד לרגל דביד אי נקטע ימני' כל כחו ומלאכתו בשמאלי' ונעשית ימין משא"כ רגל אע"ג שהרגל הימין נקטע עד יריכו ממש והולך ונשען על קב הקיטע שלו מ"מ כל כח גופו הוא בימינו ונשען על ירך הימינו והוא נשען על קב שלו והירך הימין עוקר קבו הימיני תחלה ואח"כ רגלו השמאלי נמצא כחו ועוז בימינו אלא שאין

לו רגל ובשמאל יש לו רגל ואין בו כח ומשו"ה לא הביא הסמ"ג ראי' אלא מאזן משום דמרגל אין ראי' דודאי מי שיש לו ב' רגלים והוא אטר כחו בשמאל גופו ועוקר שמאלו תחלה משא"כ באזן והיינו נמי דאמרינן סוף פרק אלו מומין דגם אטר דרגל בריאותא וכחישותא הוא אבל מי שאינו איטר רק נקטע ימינו נשאר כחו בימינו אלא שאין לו רגל ורגלו השמאלית אין לו כח ומשו"ה אינו חולץ אבל באטר אפשר צדקו דברי טור דחולץ בימין דילי' כמו תפילין:

ויש לי עיון בדברי רמב"ן שכ' איטור אינו חולץ כלל כמו כהן איטר שאינו עובד כלל דאין נראה לו טעם משום מומא דאין זה מום דהרי יש לו שמאל וימין ואם המה מהופכי' אין זה מום זהו תוכן כוונת רמב"ן ולכאורה אי נניח כהסמ"ג דלעולם אזלינן בתר ימין דעלמא דומי' דאזן א"כ י"ל שאני כהן ממ"נ יעבוד עבודה בימין דילי' הא בעי' ימין דעלמא דומי' דמצורע דבעי' דומי' דאזן ואי יעבוד בימין דעלמא שהוא שמאל דילי' הקרבהו נא לפחתך דשביק יד שבכח שעובד בה כל עבודת צרכיו ועובד עבודת הקודש ביד חלושה וכהה משו"ה פסול לעבודה אבל חולץ י"ל שפיר דיחלוץ בימין דעלמא ומ"ט כ' רמב"ן שלא יחלוץ כלל אלא מוכח דס"ל לרמב"ן נמי בפשיטות דלא כסמ"ג אלא כהטור דלעולם אית לן למיזל בתר דידי' דילפי' מתפילין וא"כ הי' ראוי שהכהן יעבוד בימין דידי' ואפ"ה איטר פסול ש"מ משום שאין לו ימין כלל והה"נ שאינו חולץ ושאני תפילין דלא כתי' לא ימין ולא שמאל אלא יד כהה אבל היכי דקפיד אשמא ימין איטר אין לו ימין זהו נ"ל בדעת רמב"ן:

ועדיין צ"ע א"כ שולט בשתי ידיו לא יניח תפילין כלל ומ"ט אזלינן בתר כהה דעלמא י"ל היכי דיתבטל המצוה לגמרי אזלינן בתר שמאל דעלמא אבל בחליצה הרי יכול לייבם וכן בכהן יתקיים ע"י כהן אחר משא"כ בתפילין שא"א לקיים ויתבטל המצוה לגמרי לכן בשולט בשתי ידיו אזלינן בתר עלמא ובזה ארוח לן מה שצע"ג לפמ"ש רשב"א פג"ה דהאי דאיבעי' לן התם איתי לי' לבהמה ולא עגיל לעוף ועגיל בתר דידי' אזלינן או בתר מיני' אזלי' ואמאי לא נילף מתפילין דאזלינן בתר דידי' ותו דודאי בכל התורה אית לן למיזל בתר דידי' אך בג"ה דאירע ע"י מעשה ועבדינן זכר ליעקב י"ל דבעי' דומי' דיעקב ממש שהי' לו ולכל מינו כף עגיל וצלע"ג תינח עוף ועגיל י"ל אע"ג בכל התורה בתר דידי' אזלינן הכא בעי' דומי' דיעקב שיהי' גם למינו עגיל אבל בהמה ולא עגיל מאי קאמיבעי' לי' הא לית לה לדידה מה לי שיש למינה הא בכל התורה אזלי' בתר דידי' כמו בתפילין ואי ניזל בתר דמיון דיעקב פשיטא דבעי' בדידי' עגיל וצ"ע ולפי הנ"ל י"ל דעכ"פ שלא יתבטל איסור ג"ה לגמרי מבהמה זו אית לן למיזל בתר דעלמא כמו בתפילין

השולט בשתי ידיו אין לו לא ימין ולא שמאל ואפ"ה כדי שלא תתבטל מצות תפילין לגמרי אזלינן בתר מיני' ה"נ אפשר דניזיל בתר מיני' דבהמה או דלמא דומי' דיעקב בעי' כנ"ל לפרש מכל הלין מוכח כהטור ודלא כיש"ש הנ"ל:

וראיתי בנב"י מ"ת סימן קנ"ו הנ"ל שכ' דכי היכי דפירש"י ס"פ ואלו מומין דכהן בעבודה פסול באיטור רגל משום דכתי' לעמוד לשרת ובעי' עמידה כדעמדי אינשי על רגל ימין עיקור ה"נ בחליצה ע"ש ואם כדבריו כן הוא אע"ג דנימא דלכתחלה הוא דבעי' ועמד ואמר אבל בדיעבד אין עמידה מעכב מ"מ מיירי קרא מרגלו הימני' דבי' שייך ועמד ואמר ועלה קאי וחלצה נעלו מעל רגלו היינו רגל ימין שנזכר לעיל ועמד ואמר ואפשר דממילא פסול רגל שמאל נהי ועמד ואמר אין קפידא בדיעבד מ"מ רגלו הוה עיכובא ולא ה"ל לש"ס למימר דפליגי בגז"ש רגל רגל אע"כ לומר דאין זה דומה לקרא דלעמוד לשרת דהתם העמידה היא מן השירות וכשם שהשירות ביד מה דצריך למיעבד ביד ה"נ השירות ברגל בעמידה כדכתי' לעמוד לשרת ובעי' עמידה כדעמדי אינשי משא"כ הכא ועמד ואמר אין הקפידא על העמידה אלא שלא ישב ולאפוקי ישיבה קאמר ועמד ואמר משום דחליצה כגמר דין בעי' עמידה לפני הדיינים והיינו לאפוקי ישיבה ואין העמידה מן המצוה דנימא שיעמוד ויסמוך על ימינו וע"ד צחות יש להעמיס זה בלשון הראב"ן הנ"ל במ"ש ואם חלצה משמאל כשר בדיעבד וכן בלילה בדיעבד ולשון זה מגומגם טובא דתלי לילה בשמאל וכ' וכן בלילה הא כשרות דלילה פשיטא טפי מכשרותא דשמאל ולהנ"ל י"ל בלילה כשר משום דדומה לגמר דין ובעי' ועמד ואמר לאפוקי ישיבה כגמר דין וממילא אין לפסול חליצה בשמאל מדכתי' רגלו וסמיך על ועמד שהוא בימין דז"א דועמד אינינו אלא שלילת הישיבה וכנ"ל:

והנה מה שנתלבט הגאון מהורא"ז מרגליות נ"י בדברי ר"א פ"ג דגיטין דחליצה בשמאל פסולה ופוסלת דתיקשי לראב"ן לפע"ד לק"מ דר' אלעזר אליבא דמאן דס"ל הכי קאמר אבל לדינא אפשר כהראב"ן וכ"כ להדיא תוס' בגטין שם דשמואל בקטן אליבא דר"מ קאי ולי' לא ס"ל ה"נ ר"א אליבא דמאן דפוסל קאי ולי' לא ס"ל הנה כתבתי לאשר ולקיים דברי ראב"ן ואמנם לא מצינו לו שום חבר בשום אחד מהפוסקים כאשר בררנו בעז"ה:

וכ' הגאון מהא"ז מרגליות נ"י וז"ל בנדה ו' אמרי' מעשה ועשה ר' כר"א לאחר שנזכר אמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק והש"ך בי"ד סי' רמ"ב הבי' דברי הב"ח דס"ל דהרשב"א מתיר אפי' באי' דאורי' והש"ך השיג עליו דוקא באי' דרבנן וכו' ע"ש ונראה דהיכי דאיכא רבי' נגד רבי' גם הש"ך מודה דשפיר אמרינן כדאי הם המתירי' לסמוך עליו בשעת הדחק אף בדאורי' אשכחן כה"ג בדוכתא טובא ולפ"ז נראה דגם הראב"ן

שכ' להתיר בדיעבד אין הכוונה בדיעבד שכבר חלץ ובלי דוחק כלל אלא כוונתו בדיעבד שלא בענין אחר שפיר דמי לסמוך על חליצת שמאל דבכה"ג אמרי' שפיר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק כיון דאיכא רבנן דבמס' נדה מסייעא לי' לר"א וגם שי"ל דרבנן דיבמות ס"ל כר"א וכר' יוחנן דאמר מוחלפת השיטה שפיר יש לסמוך על חליצת שמאל להתיר בדיעבד אם א"א בענין אחר נלע"ד דעת הראב"ן ז"ל עכ"ל הגאון הנ"ל:

והנה מ"ש דלר"י דאמר מוחלפת השיטה רבנן היינו ר"א כבר כתבתי לעיל למידין ומשיבי' כבר כתבתי דלפי הסוגי' דנזיר מ"ח ע"ב ליתא להא מילתא ועוד אפשר דלרבנן אין זו תשובה לפירכא משום דוקא לר"א הך פירכא מוכרחת היא כדמוכח מן התורה לר"א בשבת קל"א ע"ב דאיכא למפרך מה ללולב שכן טעון ד' מיני' וה"ה הכא מה למצורע שכן טעון ג' מינים עץ ארז ואזוב ושני תולעת אבל לרבנן מאן לימא לן דחשיב להו פירכא ומ"מ דברי הג' נ"י לפמ"ש אני עני דהראב"ן סמוך אמתני' דנגעים דמתיר בשמאל בדיעבד ומאן דפליג הוא ר"י החורם דפ' הקומץ (מנחות ל"ו ע"א) ופשיטא דסמיך הראב"ן בדיעבד ושעת הדחק על האמור לעיל אפי' להקל בדאורי' אך אנן מה נענה נהי דהראב"ן ס"ל הכי כבר כתבתי לעיל שאפי' בנקטע הימני' אין ראי' משום א' מהפוסקי' שיסבור כוותי' והוא יחיד במקום רבי' שאפי' בדרבנן להקל אם לסמוך עליו תלי' באשלי רברבי לרשב"א בתשובה סמכי' עליו אך בעי תרי מילי למעליותא שעת הדחק וגם הפ"מ כמ"ש רמ"א בח"מ סי' כ"ה סעיף ב' וביארו יפה בש"ך י"ד סי' רמ"ב ריש הנהגת או"ה שלו והנה בנדה וי"ו ע"ב הנ"ל הקשו תוס' אפירש"י דשעת הדחק היינו בצורת הלא בבצורת מודו רבנן לר"א בלא"ה כדלקמן ע' ע"ב מבעובדא דהיתלו וכן הקשו בעירובי' ס"ו ע"א ולע"ד לק"מ דודאי אין שום סברא לחלק בין דחק והפ"מ לא נתנו חכמים גזירותם וסייגיהם לריעותי' אא"כ איכא עכ"פ דעת יחיד דפליג דמעיקרא התנו כך תקנותיהם דבשעת הדחק יש לסמוך על היחיד שהי' דעתו להתיר לגמרי נוכל לסמוך עליו בשעת הדחק מיהת אבל בלי שום דיעה להתיר לא עלה על דעת מעולם להתיר שום אי' דרבנן ואפי' מקמי גזירה לא עקרי' תקנתא דרבנן א"כ צריך להבין בעובדא דהיתלו מה השיבו לר"א שעת הדחק הי' מה בכך ועל מי סמכו להתיר איסור בשעת הדחק בשלומא רבי סמוך על ר"א שדעתו להקל אפי' בלי דחק אבל בהיתלו על מי סמכו ע"כ נלע"ד כי אז בעובדא דהיתלו שהי' רבותיו של ר"א ורבנן ואז עדיין הי' מחלוקות הראשונה שמאי אמר כל הנשים דיין שעתן וחכמים ס"ל מעל"ע ואירע עובדא בילדה שפסקה ג' עונות ופסקו דיין שעתן ולמאי דלא ידע ר"א שהי' שעת הדחק הי' סבור משום שעברה עלי' ג' עונות התירו ואמרו לו שעת הדחק וסמכו על היחיד דעת שמאי

הזקן דכל הנשים דיין שעתן ולפמ"ש רשב"א עפ"י הבנת רמ"א וש"ך הנ"ל דבעי' תרתי למעליותא דחק והפ"מ והכא אמרי' תרי לישני או שנת בצורת או אפי' בטהרות י"ל הכא הי' בלא"ה מעליותא אחריתי שעברו עליה ג' עונות וסמכו בשעת הדחק על דעת שמאי יחיד במקום רבי' בדרבנן וכל זה בעובדא דהיתלו אך בימי רבי כבר נתבטלו דברי שמאי והלכה רווחת בישראל כל הנשים בעו מעל"ע ורק בפסקה ג' עונות פליגי יחיד ורבי' אין לעשות שוב שום סמיכה מדברי שמאי ושוב הוה דעת ר"א בפסקה ג' עונות כדעת שמאי בעובדא דהיתלו וסמיך עליו רבי בשעת הדחק היינו שני בצורת ומיהו לכתחלה לא הוה עביד עובדא אע"ג דבהיתלו עבדו לכתחלה משום שהי' תרתי למעליותא שעת הדחק וגם פסקה ג' עונות אבל הכא ליכא אלא חדא למעליותא שעת הדחק אין לסמוך על היחיד לכתחלה בלי הפ"מ אלא בדיעבד כבר עביד עובדא ואיכא משום כבוד החכם שהורה כבר להתיר וכבודו הוה כמו הפ"מ וכבר הארכתי בזה במקום אחר ומיושב קו' התוס' נדה וי"ו ע"ב הנ"ל וכל דברי רשב"א מבוארי' בעזה"י מ"מ לדעת הרשב"א באיס' דרבנן סמכי' איחיד במקום רבי' כי כן התנו רבנן אך נגד גדול לרמב"ם ס"פ א' מה' ממרים ס"ל דוקא יחיד נגד רבי' אמרי' הכי אבל קטן נגד גדול לעולם בשל סופרים אחר המיקל ובדאורי' אחר המחמיר וס"ל ר"י בן קרחה במס' ע"ז ז' ע"א אכל דברי ת"ק פליג כמ"ש כ"מ וש"ך שם ובאמת צל"ע דהא מתחלה קודם ב"ק הוה ספק אי הלכה כב"ש דמחדדי אע"ג דרבה הוי רובא מ"מ ב"ש רבתי בדיעות ונהי דנפיק ב"ק דרביה ממש עדיפא מרבתי בדיעות מ"מ בשני המספרי' שוים במנין ויחיד נגד יחיד פשיטא דהגדול בחכמה ה"ל כמו רוב נגד יחיד וכיון דפשיט דהלכה כרבי' בין בדאורי' ובין בדרבנן בין להקל בין להחמיר ה"ה בגדול נגד קטן ואיך נאמר דר"י בן קרחה פליג אירשא דמילתא דת"ק וצ"ע מ"מ פלוגתא זו בדרבנן אבל בדאורי' לית דין ולית דיין דאין לסמוך על היחיד במקום שרבי' חולקים הגם מה דמייתי ש"ך שם מרוב סנהדרין י"ל כמ"ש בתומים בקונטרס תקפו כהן ס"ק קכ"ו יע"ש מ"מ גם הוא העלה דאין שום הפ"מ ודחק מועיל באי' דאוריי' לסמוך על יחיד נגד רבים:

האמנם הרמ"א בח"מ סי' כ"ה הנ"ל כ' דאם נמצא דברי גאון ולא עלה זכרונו על ספר אם נראה לנו דעתו וסברתו נוכל לתלות אלו ידעו האחרונים סברתו הי' פוסקי' כוותי' ואי הוו שמיעא להו הוה הדרי בהו ואני מצאתי כן בירושלמי פ"ק דמגלה סוף הלכה ד' פליגי אמוראי איכא מ"ד סתם במתני' ומחלוקו' בברייתא אין הלכה כסתם דתלינן רבי לא ידע הברייתא ואלו הוה ידע הוה הדר בי' ונראה אפי' מאן דפליג התם היינו שאני רבי דגברא רבא כמותו אין לתלות בו שלא ידע דודאי את הכל ראה וידע ואפ"ה סתם דלא כמחלוקו'

בברייתא וכן צריך לפרש בתוס' ס"פ המוציא יין (שבת פ"א ע"ב) ד"ה והאר"י וכו' שכ' בסוף דבריהם ואין לנו לומר שסתם רבי קודם וכו' ועל המחלוקות בבריתא לא כ' שום סברא וע"כ צ"ל כנ"ל שאין לו לתלות שרבי לא ידע שום מחלוקות שבבריתא ונלע"ד מה שסיימו תוס' שם ואמוראי נינהו אליבא דר"י ר"ל דכ"ע ס"ל ר"י אמר הלכה כסתם משנה אלא יש מתלמידיו אמרו שאמר כן נגד המחלוקו' במס' אחריתי דאין לנו לומר שחזר בו ממה שסתם אבל מחלוקות בברייתא אפשר שלא ידע ואידך ס"ל אמר הלכה כסתם נגד מחלוקות בברייתא דודאי ידע הכל אבל סתם ומחלוקות בתרי מתניתן לא אמר הלכה כסתם משנה ובזה מיושב קו' עצומה מה שמקשו מרבב"ח בחולין מ"ג ע"א דס"ל התם הלכה כסתם משנה נגד משנה אחריתי ובגיטין פ"א ס"ל אין הלכה כסתם משנה נגד מחלוקות בבריתא והא"ש הקצרתי ויעיי' תו' פ' כירה (שבת ל"ט ע"ב) ד"ה אמר רבב"ח וכו' וממהרש"א שם ס"פ המוציא יין נראה שנעלמה ממנו פלוגתא בבריתא שבת נ' סוף ע"א מ"מ כל זה לרבינו הקדוש דגברא רבא הוה אבל לכ"ע אפשר דנעלמה מהם דברי הראשונים ואלו הוה שמעי הוה הדרו בהו כמ"ש מהרי"ק דמייתי רמ"א הנ"ל ופסקו ש"ך בהגהות או"ה שלו מ"מ הכא הראב"ן הי' רב גדול ומפורסם חברם של ר"ת ורשב"ם וגדולי הפוסקים המה תלמידיו ובני בניו כידוע ואין מהם מייתי דעתו אפי' לחלוק עליו ואין לומר שלא הי' מפורסם להם אע"כ לא חשו לו כלל ואין לעשות מזה אפי' שום סניף בשום מקום מפני הטועים וכ"כ הגאון בעצמו בסוף דבריו דאיכא למיחש דלמא נפיק מיני' חורבא ח"ו ע"כ לע"ד אין לעשות מזה שום סניף כלל לחלוץ בשמאל אפי' בקיטע מכש"כ מי שיש לו ב' רגלים וחלץ בשמאלו בדיעבד דלא אפי' א"א בענין אחר כנלע"ד וחתמתי שמי. פה יערגן יום ד' טוב מנחם תקפ"ד לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה עב

מעשה באיש א' הי' שמש ונאמן בקהלה פלוני בקרא שמו ר' שמואל אלט שול בן ר' אפרים המכונה פישל והחזיק עצמו שאביו הי' אחיו של הגאון מהר"ם פישלס זצ"ל והי' ממגורשי פראג וקבע דירתו בק"ק פיורדא והוא בבחרותו בנסעו מעיר מולדתו פיורדא לפי דבריו הניח שם אמו ואח ואחותו וככה החזיק עצמו כל ימיו ולהיותו חשוכי בנים לכן פעם א' כשחלה חולי גדול קרא להראב"ד ובקש ממנו שיסדר לו גט לאשתו למען לא תשאר זקוקה ליבם אחריו ואמנם הרב השיבו שבזה"ז אין מסדרין גט (לא ידעתי מה הי' לו) ואח"ז נתרפא מחליו וחי עוד כמה שנים ואח"כ חלה ומת בלי שיתן גט לאשתו והנה כתבנו לק"ק פיורדא לחקור אחר האיש הנ"ל ולא נמצא שם מערך זמן חמשים שנה שהי' שם שום משפחה מהגאון ר"מ פישלס או משפחה אלט שול וגם בני משפחתו ובניו של

הגאון מהר"מ פישלס ז"ל אמרו שמעולם לא נודע לאביהם אח ממגורשי פראג שנסע לפיורדא או שיהי' שמו כנ"ל באופן שהנראה שהנעדר ר' שמואל ז"ל תלה עצמו באילן גדול שהוא ממשפחת הגאון הנ"ל וגם שהוא בן כרך עיר גדולה לאלקים פיורדא וחשב שיהי' לו לתהלה ולתפארת ואמנם בכל זאת אין מזה ראי' שלא יהי' אח בשום מקום והנה אשתו זקוקה ליבם ואמנם באריכות זמן החקירה הנ"ל בא אלי התו' מהו' פלוני מק"ק הנ"ל ואמר לי בתורת עדות שאמר לו ר' פלוני מעיר פלוני הנ"ל שפעם אחת בזמן שבין שני החוליים אמר לו ר' שמואל שמש ז"ל הנ"ל שנאמר לו מארחי ופרחי כי אחיו מת ומעתה אין לו אח אלא אחות אחת כך העיד מה' פלוני בשם ר' פלוני מק"ק פלוני:

לכאורה פשוט ההיתר מתרי טעמי חדא דהיכי דלא מוחזק לא באחי ולא בבני ועי"ז עומדת האשה בחזקת היתר לשוק תו לא מהימן הבעל לומר יש לי אח לאוסרה אעלמא כמבואר בקידושין ס"ד ותו דהרי קיי"ל כרוב הפוסקים דע"א נאמן ביבמה להתיר ודלא כהרא"ש כמבואר בטוש"ע סי' קנ"ז וה"נ מעיד ע"א מפי עדים שמת יבמה:

אבל כד מעיינינן שפיר צריך עיונא רבא להתירה לשוק מכמה טעמים חדא דכ' מהרי"ט בתשו' סי' פ"ב וז"ל והך מלתא ודאי לא מיקרי אתחזק התירא שזה האיש מארץ רחוקה בא ולא ידענו מאיזה עם הוא תמול בואו והיום נשא אשה וכמעט שעבר נתגלה הדבר עפ"י אותו העד וכו' ואימתי נתחזק זה בלא אחים ולא קרינן חזקה לשוק אלא כי ידעי' דלית לי' אחי אלא דמספקא לן אם נולד לו אח"כ אח וכו' ושוב כ' נהי היכי לא אחחזק לא באחי ולא בבני שרי מטעם ס"ס כמ"ש רשב"ם ז"ל בב"ב דשמא יש לו בנים ואת"ל אין לו בנים שמא גם אחין אין לו מ"מ משום הך טעמא הוא דשרי' לה ולא מטעם חזקה כלל הלכך כי אתי ע"א אמאי לא מהימנינן לי' עכ"ל וכן הסכימו שם בסוף התשובה כמה גדולי' ובשו"ת שב יעקב מייתי ס' זו בשם מהרי"ט צהלין ושבחהו ע"ש וא"כ מכ"ש הכא דהשתא התם אמר הבעל אין לי אחין האמינו להעד שבא אחר נישואין להכחישו מכ"ש הכא דהבעל אמר כן בעצמו מאז ומעולם והאשה האמינה ולא עלתה על דעתה דעה אחרת מה"ת נבוא להתיר:

ואולי יש לפקפק ולומר דמהרי"ט לא מיירי אלא בע"א דעלמא דמהימן היכי דלא אתחזק לא היתר ולא איס' אבל הבעל מיגרע גרע משום דזמנין מתכווין לצעורי וכן כ' רש"י בקידושין ס"ד דהבעל מכוון לצעורי ובזה הי' מיושב מ"ש רש"י שם ורשב"ם בב"ב דהיכי דלא אתחזק לא באחי ולא בבני והבעל אמר יש לי בנים נאמן להתיר דאהני סהדותי' דאי אתי חד ואמר אחוה דמיתנא לאו כל כמיני' והקשה המהרש"א וכל המפורשים מאי אולמי' דהאי מדבעל דלא מהימן לאסור והא"ש דהא מיירי דלא אתחזק לא באחי ולא

בבני וי"ל דמיירי בבא מארץ מרחק וחזקת היתר ממש ליכא רק ס"ס הנ"ל וע"א נאמן משא"כ הבעל דמכוון לצעורי ומשו"ה כי אתי חד ואמר אחוה דמיתנא הוה מהימן עכ"פ להצריכה חליצה ממנו אלו לא אמר הבעל יש לי בנים ונאמן להתיר [עיין ח"ס חאה"ע ח"ר סי' מ"א:]

אמנם נראה דז"א דא"כ מאי דוחקי' דרש"י דמפרש אי אתי חד ואמר אחוה דמיתנא אנא ולא פי' כפשוטו דאתי ע"א ואמר יש לו אחין מהימן אע"כ משום דס"ל ממ"נ אי איירי בבא מארץ מרחק וכנ"ל אפי' הבעל מהימן ואי בנתגדל בינינו אפי' ע"א דעלמא לא מהימן אע"כ בנתגדל בינינו ונהי בע"א דעלמא דאמר יש לו אחים לא מהימן לאוסרה מיהו כי אמר א' אנא אחוה דמיתנא ובעינא למיחלץ לה ולא בעינא לעגנה לצעורי ולא למינסבא לאתתא היינו חוששין לדבריו דלא למשתרי לעלמא עד שתחלץ ומה בכך והשתא שאמר יש לו בנים תו לא חיישינן לאסהדותי' דהאי דאמר אחוה דמיתנא להצריכה חליצה כלל וא"כ ה"נ בעל מהימן הוה לאוסרה:

ועוד נ"ל אפי' נימא בעלמא בעל לא מהימן וגרע מע"א דעלמא משום דאיכוון טפי לצעורא הכא שאני שהרי חזינן שבחליו הראשון השתדל לפוטרה בגט פטורין לולי שהרב הטעה אותו שאין כותבין גט שכ"מ בזה"ז וא"כ הרי נתכוון לטובתה ולא לצעורה וכיון שסוף מת בלא גט אקיים לי' דבריו הראשונים שיש לו אחים ואסורא לעלמא:

ולא מלבי אני אומר סברא זו כי נ"ל מבואר כן בירושלמי דמס' קידושי' דאיתא התם כיני מתני' אמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן יש לי אחין אינו נאמן רב אמר מאחר שבידו לגרשה נאמן מילתא דשמואל אמרה כן דחד פרסאה מידמך אמר להו הבו לאיתתא דההוא גיטא אמרו לי' ולמה בגין ההוא אחוך עליבא (פי' בשביל אחיך העלוב) אתא עובדא קמי' דרב שמואל אמר מאחר שיש בידו לגרש נאמן ר' יוחנן אמר אינו נאמן אתא עולא לתמן אמר כן בשם ר' יוחנן וחברון עלוי הגע עצמך שהי' כהן ע"כ הירושלמי ופירושו של פני משה מאוד תמה אמנם יהי' איך שיהי' מבואר מעובדא דשמואל דההוא יהודי מפרס שרצה ליתן גט בשעת מיתתו ועי"ז הרגישו בו שיש לו אח ולבסוף מת בלא גט ואמר שמואל הואיל ובידו לגרשו נאמן ונראה מ"ש הואיל ובידו רוצה לומר אלו הי' סמוך למיתה כל כך שאין בו כח לגרש אעפ"י שרוצה לגרש לא הי' מהימן דהכל עשה לצעורי אבל הואיל ובאמת הי' בו כח לגרש ורצה לגרש אלא שנטרפה השעה מהימן:

ועד"ז נ"ל לפרש כל דברי הירושלמי דמה דאמר רב מתוך שבידו לגרש נאמן לא קאי ארישא דיש לו בנים דרישא מיירי בלא אתחזק ולא צריך להואיל ובידו לגרש אלא בהיפוך הוא ואסיפא קאי דהנה לע"ד מי שאומר יש לו אחים ואינו מורה עליהם באצבע

מי הם ואיפה הם באופן תשארה אשתו אחר מיתתו מבלי שאר כסות ועונה אם יהי' נאמן היינו כופים אותו או בשוטים או לכל הפחות בדברים לגרש על תנאי וא"כ אם אמר כן בשעה שיש לו כח לגרש והרי נפשו יודעת מאוד שנכוף אותו לגרש א"כ מה הועיל רמאי ברמיותי' לצער אשתו הלא לא תצטער שנכוף אותו לגרש אע"כ קושטא קאמר ונפקא מיני' אי אירע שמת אח"כ בלא גירושין מהימן לאסור ומשנתינו יש לי אחים אינו נאמן מיירי שאמר בשעה שאין לו כח לגרש והיינו כמ"ש תוס' בקידושין לחד שינויי' דלהכי מוקי רישא יש לי בנים בלא אתחזק דמיירי שאין לו כח לגרש וליכא הואיל ומשו"ה באתחזק לא הוה מהימן נגד החזקה ובהאי גוני מיירי סיפא יש לו אחים אינו נאמן בשאין לו כח לגרש אבל אם יש לו כח לגרש מהימן יש לו אחים מטעם הנ"ל ואהא קאי רב אסיפא יש לו אחים אינו נאמן אמר מתוך שבידו לגרש נאמן ומשנתינו בשאין בו כח ומיירי רישא בלא אתחזק דוקא ועל זה מייתי דאתי' דרב כהא דשמואל ועפ"י שפרשתי לעיל שדומה לו בדינו תו מייתי דר' יוחנן פליג וס"ל אינו נאמן אפילו יש בו כח לגרש וטעמא משום דר' יוחנן מוקי מתני' באתחזק באחים ואפ"ה מהימן יש לו בנים וע"כ מטעם הואיל ומיירי ביש לו כח לגרש ואפ"ה בסיפא יש לו אחים אינו נאמן וכי אתא עולא ואמר כן משמי' דר' יוחנן וחברוין עלוי רוצה לומר שנתחברו עליו להקשות עליו ודלא כפני משה דמייתי סייעתא אלא שהקשו עליו דהא מתני' סתמא קתני ברישא דנאמן ואי ס"ד משום הואיל א"כ אשת כהן מאי דאין בידו לגרשו דא"כ תהי' אסורה לחזור לו אע"כ משנתינו בלא אתחזק ובלא טעמא דהואיל שבידו לגרש מהימן:

והאמנם בתלמודא דידן מוקי סתם מתני' דב"ב האומר זה בני באתחזק ומהימן משום הואיל ולא הקשה כן הגע עצמך שהיא אשת כהן נ"ל דהך קו' דאשת כהן הוא תמוה לכאורה דהא קיי"ל בנתגרשה על תנאי ולא נתקיים התנאי מותרת לכהן אך נ"ל בירושלמי דגטין פרק ח' הלכה ח' אהך מתני' דנתנו על תנאי ולא נתקיים לא פסלה מן הכהונה אמר עלה ר' יוחנן בשם ר' ינאי אנן בה משום ייחוס כהונה ואין ב"ד מיהמין אותה אתא עובדא קמי ר"ח רבה ועבד עובדא כב"ה א"ל רב מה ראית להכניס עצמך למיספק הזה א"ל ר"י בר' יוסי הי' עמי קרי עלי' טובים השנים מן האחד ופי' פני משה דאין בו ייחוס כהונה דאין בו משום חשש וריח הגט כלל ובמראה פנים שם מייתי שגם ביבמות פ' האשה רבה אמר ר"י בשם ר' ינאי כן וכוונתו שם הלכה ה' דאיתא שם אר"י משום ר' ינאי אין לה אלא משום דיהום כהונה ואין ב"ד מיהמין אותה ע"ש ואני אומר שאין הפירוש כדבריו בשניהם אלא ס"ל שהכהנים חוששין משום ייחוס ונהגי זלזול בעצמם אבל אין ב"ד מיהמין אותה ור' חיי עבד עובדא סתם כב"ה שלא לחוש אפילו

לשום ייחוס כהונה ובתחלה צווח רב מה לך להכניס ראשך בזה וכששמע דגם ר"י בר' יוסי אסכים עם ר"ח הודה רב וקרא עליו טובים השנים מן הא' ופי' זה ברור לענ"ד והא"ש דבש"ס דילן אמר הואיל ובידו לגרשה ולא חש לקושי' הגע עצמך שהוא כהן משום דלדינא קיי"ל דאפי' הוא כהן מותרת לו בלא נתקיים התנאי ובירושלמי דחברון עלוהי להקשות הגע עצמך שהוא כהן אדר' יוחנן לשיטתו הקשה דס"ל אין בו משום ייחוס כהונה כנלע"ד נכון פי' הירושלמי:

איברא לדינא נראה דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן דאפי' יש בו כח לגרש נאמן דהקו' הגע עצמך שהוא כהן לא קשי' לדינא וא"כ תבנא לדיננו רב ור' יוחנן הלכה כר"י ואינו נאמן ומ"מ נ"ל ע"כ לא פליגי אלא באמר יש לי אחים ויש לו כח לגרש דס"ל לר' יוחנן אפ"ה לא מהימן דאפשר לא אסיק אדעתי' שיכוף אותו לגרש ונתכוון לצערה אבל בעובדא דשמואל שהי' מחזיר אחר גירושין וחזינן שלא נתכוון אלא לטובתה ולא לצערה אפשר כ"ע מודים דמיהמן לאוסרה אם נטרפה השעה ולא גירשה וא"כ בנידון דידן נמי כיון דרצה לגרשה בחולי הראשון אלא שהרב הטעה אותו מהימן שיש לו אח דהרי לטובתה נתכוון ולא לצערה:

וההיתר השני שע"א העיד עפ"י הבעל ששמע מאורחים שמת אחיו והנה אם נניח להאמינו במ"ש יש לי אח מטעם הנ"ל ואתחזקה איתתא בחזקת איסור יבמה לשוק ונבוא להתירה עפ"י עדותו של בעל שאמר מת אחי ע"כ מטעם הואיל ובידו לגרשה אתאינן עלה וזה לא שייך בנידון דילן שהרי הרב הטעהו שאין כותבין לשכ"מ גט על תנאי ואין כאן הואיל ובידו לגרשה וראיתי במשנה למלך בהלכות גירושין נסתפק באונס ומוציא ש"ר שאינו יכול לשלחה כל ימיו אי מהימן יש לי בנים במגו דהואיל ובידו לגרשה ומהר"י כולי בהגה' תמה עליו הא מרצונה יכול לגרשה ולפע"ד פשוט דכוונתו דסתמא תנן יש לי בנים נאמן ומיירי אפי' ביש לו אח ידוע לפנינו והוא אמר יש לי בנים שאפשר דאמר כן שלא תנשא לאחיו דזימנין מרחמי' לי' ליבם והוא אמר יש לי בנים להפקיע מיני' ואפ"ה מהימן במגו דבידו לגרשה ולפוסלה מאחיו ע"י גירושין בע"כ ועל זה נסתפק משנה למלך באונס ומוציא ש"ר שאינו יכול לשלחה אי מהימן בכי האי גוני או לא ונראה מקום הספק עפ"י מ"ש תוס' ישנים בקידושין ס"ד ע"ב באומר בשעת קידושין יש לי בנים נאמן הואיל ובידו לגרשה אע"ג דאין מגרשין בגט ישן מ"מ הואיל ובדיעבד אי עבר וגרשה מגורשת שייך מגו וכוונתם מבואר דכיון דאי אמר יש לו בנים בשקר עביד איסורא שתנשא לשוק באיסור נוח לו יותר לגרשה בגט ישן הכשר בדיעבד עכ"פ ולא תנשא לשוק באיסור כלל והנה באונס ומוציא ש"ר נמי אם עבר וגרשה מגורשת כמבואר

בש"ס שלהי גטין ונסתפק משנה למלך אי נימא מגו בכי האי גוני או דלמא כיון דעביד איסורא דאוריי' לא נימא כן ואמנם בנידון שלפנינו שהי' מוטעה שאין כותבין גט לשכ"מ על תנאי בוודאי אזדא לי' הואיל ובידו לגרשה אפי' נימא דהי' סבור שאם עבר וגרשה מגורשת מ"מ בזמנינו אלו אין היחיד יכול לגרש בלא הזדמנות ב"ד וסופר וכדומה ולא יזדקקו לו לגירושין שלא כדין לפי דעתו א"כ אזיל לי' ההיתר השני ג"כ לכאורה:

ואולי יש לצדד ולהקל עפ"י מ"ש ה"ה בשם רשב"א דלמאי דקיי"ל ע"א נאמן ביבמה להתיר מ"ש גבי בעל המעיד להתיר דבעי' הואיל ובידו לגרשה ולמה לא יאומן בלא הואיל כמו ע"א בעלמא ותי' דמשום דבע"א דעלמא אשה דייקא ומינסבא משא"כ בבעל היא סומכת עליו ולא דייקא וא"כ י"ל תינח כשאומר הבעל מת אחי או יש לי בנים אבל בנידון דידן שהוא אמר מפי אורחים לא תסמוך האשה על דברי בעלה שהרי גם הוא עצמו לא ידע מאומה רק ששמע מאורחים ושפיר דייקא ומינסבא ויש להתיר כמו ע"א דעלמא:

אלא שרמב"ן בחי' ב"ב תי' באופן אחר דעד א' דעלמא מהימן משום מילתא דעבידי לאגלוי משא"כ הבעל ממ"נ כל זמן שהוא חי עודנו לא איכפת לאדם בעולם אפי' אם יתגלה שאחיו חי או אין לו בנים ורק אחרי מותו שאז צריכין לדינא להתיר אשתו ואם אז יתגלה ששקר ענה כיון שהוא אז כבר מת לא אכפת לי' בעבידא לאיגלוי משום הכי לא מהימן הבעל בלי מגו שבידו לגרשה וזה שייך נמי בנידון דידן ואין כאן היתר:

ואכתי יש לצדד היתר מעיקרא דדינא דע"כ לא אמרי' בירושלמי בעובדא דשמואל שהי' אומר בשעת מיתתו שיכתבו גט לאשתו דחזינן דמרחמי ולא איתכוון לצעורי אלא התם שתחלת דבורו בענין זה הי' בשעת מיתתו ובקש ליתן גט אבל בנידון שלפנינו שכל ימיו כשאמר יש לו אח לא הי' מהימן משום דאמר לצעורי דהא אסיקנא לעיל דהלכה כר' יוחנן דאפי' יש לו כח לגרש מ"מ חיישי' לצעורי מכוון ולא מהימן דיש לו אח ומעתה י"ל מה שרצה לגרשה בשעת חליו הי' משום דבאמת אין לו אח ואיכוון לצעורי מקדמת דנא ושוב בשעת חליו חזר בו והי' בוש לחזור ולהודות על האמת שלא הי' לו אח מעולם או לומר שמת כי מנא ידע בשעת חליו שמת אחיו ע"כ ברח לו ורצה לגרשה כדי להתירה ומזה הטעם בעצמו אפשר אמר אח"כ בשעת בריאתו ששמע מאורחי ופרחי שמת אחיו כיון שראה שהגירושין נמנעים על תנאי ע"כ התחכם לומר ששמע מאורח א' שמת אחיו כדי שלא לצער אשתו על מגן ולעולם נימא שלא הי' לו אח מעולם:

אך כל זה אי נניח דהבעל לצעורי מכווין אלא שכבר אמרנו לעיל לפי סברת מהרי"ט מי שבא מארץ מרחק ולא ידענו מי הוא מהימן ע"א שיש לו אח והעלינו לעיל שאפשר

בבעל נמי מהימן ולא נימא לצעורי מיכוון ואתתא אסורה ויש סברא לומר דהכא גרע מע"א דעלמא דכיון דאיתפס בשיקרא שאמר שהוא מבני משפחת הגאון מהר"ם פישלס זצ"ל וגם שהוא מילדי ק"ק פיורדא ושקר ענה א"כ נימא מדהא ליתא הא נמי ליתא ושקר ענה באחיו במה שאמר יש לו אח ומ"מ א"א לסמוך על זה להתיר עד יבוא מורה צדק אשר דעתו רחבה מדעתינו וכשאני לעצמי מה אני. פ"ב יום ב' חמשה עשר באב תקעה"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה עג

שלום וכ"ט לידידי ה"ה הרב המאה"ג המופלג חרוץ בעל פיפות תל תלפיות שלשלת היחוס נטע שעשועים יפה אף נעים כש"ת מה"ו ישראל נ"י אב"ד דק"ק דעסוי והמדינה יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו ולהיות חפצי להשיב דבר שלם ולא חצי דבר עשיתי ככה עיכובא להוציא לאור נוגה צדק לבנות בית בלי בדק ואעתיק פה לשונו הצח במכתבו אלי כתוב וז"ל:

כאן נמצא כאן הי' איש א' כ' יעקל אשר הי' נשוי לאשה א' מ' עדעל וזה איזה שנים קודם ביאתי לכאן אשר כ' יעקל הנ"ל חיים לנו ולכל ישראל שביק ולא הניח ז"ק גם שום אח זולת א' בשם ליזר בערענהט באכראך וכפי הנשמע נשתמד אך אין עדות ברור ע"ז וזה כ"ב או כ"ג שנה שלא נשמע ממנו שום דבר והי' מתגולל וסובב בעיר פעסט אשר באונגרען אצל האדון גראף וויטציי אשר הי' אצלו שטאללמייסטער והוחלף שמו דעפ"י והי' מכיר ז' או ח' לשונות ואם כי הי' מקום הולידתו כאן הי' נקרא בשם ענגלענדר והאשה מ' עדעל הנ"ל יושבת זה כמה שנים גלמודה וזקוקה באין תקוה ועתה כי הקרה ה' לפני' שידוך הגון באת לפני ודמעתה על לחי' לבקש מזור למכתה וכו' ועתה אינינו צריך לזרז את וכו' לחקור כהוגן בתורת ג"ע וכו' אם עוד בחיים חיותו או שבאמת נשתמד וכו' עכ"ל הצריך לענינינו:

והיות כי עת האסף יום ועד המדינה פה וכל שרי מלוכה דמדינה זו נמצאים פה בעירנו ע"כ נזדרזתי חשתי ולא התמהמהתי וציותי לחקור בחצר וטירת הגראף וויטציי הנ"ל ואמר השר אשר על ביתו כי בשנים קדמונים הי' שטאללמייסטער א' בשמו דאפ"י ענגלענדר שהי' מכיר לשונות הרבה והי' מרנני' אחריו שהי' ישראל שנשתמד וטעם הזכיר שמו ענגלענדר משום שאנשי אותה מדינה מפורסמים ביותר בחכמת גידול הסוסים ותפארת לו מן האדם שהוא ענגלענדר ושוב אח"כ נתן הגראף הנ"ל זוג סוסים נפלאים עם השטאללמייסטער הנ"ל לדורן לערצבישאף מקאלאטשא אלו דברי הנ"ל

ודבר זה נודע לי ע"י הקצין השר רפאל קאסוויטץ ותל"מ והיות גם ערצבישאף הנ"ל הוא פה עם כל שריו צויתי לנגיד א' מנגידי קהלתינו לחקור בחצר הבישאף הנ"ל אחר אותו האיש והנה הביא עדות המונח פה בלשון לאטין והועתק גם בלשון אשכנז אשר כ' הפראפעקט של השר הבישאף הנ"ל ושם נזכר שמו של המומר היינו שם גיותו כאשר הזכיר מעלתו באגרתו וגם רשם כל ציורי גופו אשר לא הוזכר באגרתו אולי אנשי עירו יכירו וידעו ושם נאמר כי כבר מת כמו ד' שנים והנה מלבד הפקפוקים על העדות כאשר אבאר אי"ה הי' העיקור חסר כי אין כאן מסיח לפי תומו עפ"י דין ע"כ אמרתי אין מזור ותועלת בכל אלו הדברים. והנה בתשו' א' [עיין ח"ס חאה"ע ח"ר סי' מ"ג] ביארתי בראיות באורך היות כי כל המתים ביניהם נכתבי' בספרי המתים ע"י הכומר ובאנשי הצבא אצל שר הצבא ועלתה בהסכמה הלכה ולמעשה שאם ראה ישראל בפנים בפנקס ספר המתים ומצא איש פלוני מת ביום פלוני בחולי פלוני בעיר פלוני ונכתב בין שארי מתים והוא פנקס הערכאות ביניהם כנהוג ביניהם א"כ הכתיבה ההיא הוא הסחה לפי תומו של הכותב הראשון וישראל הרואה יכול להעיד שם הארכתי מאוד בביאור דבר זה והנה זה המומר מת בקאלאטשא עיר גדולה מקום ממשלת ומושב הבישאף ואין בה יהודים ורחוקה מכאן כמו ס' פרסאות מי יתן לנו אבר כיונה וגם מי יערב לבו לגשת אל הכומר הגדול ההוא לבקש ממנו שיפתח לו ספרו ויראהו בפנים מיתת הנ"ל ככל דכ' ומפורש לעיל ע"כ נתיאשתי מן הדבר הזה לגמרי:

זה ירח ימים בא אלי הקצין ר' רפאל הנ"ל ושאלני על הדבר זה והשבתי לו כנ"ל ונזדרז הוא ופעל ועשה אצל הפראפעקט הנ"ל שכתב לו פקידה לכומר הנ"ל שימלא כל רצוני הנ"ל בלי איחור וכשבא הקצין הנ"ל והביא לידי פקידה זו כתבתי להרב המאה"ג דק"ק פאקש שהיא קהלה סמוכה לקאלאטשא ובקשתי ממנו שישלח א' מאנשי עירו לקאלאטשא עם הפקידה אל הכומר וכן נעשה כאשר לנוכח יביט אגרת תשובה מפאקש וגביות עדות מהבד"ץ דשם והעתק מפנקס המתים בח"י הכומר וחותמו וישראל ראה בעצמו בפנקס שהועתק ממנו אות באות:

ועתה לפע"ד יש לנו עדות נכרי מסיח לפי תומו ועדיף מיני' שכתב בס' ערכאות וגם עדות הפראפעקט הוא שר ממונה ויש להאמין שדעפי ענגלענדר מת ומעתה אם ברור הוא וידוע להם שליזר בערנהרט באכראך אחיו של יעקל בעל עדעל כינה שמו דעפי ענגלענדר והי' שטאללמייסטער אצל הגראף וויטצייא באונגרין ואנחנו ידענו שלא הי' שום שטאללמייסטער אצל הגראף הנ"ל במשך זמן הנ"ל שהי' שמו דעפי ענגלענדר והי' מכיר כמה לשונות אלא זה לבד וליכא למיחש לתרי דאפי שטאללמייסטער אצל אותן

הגראף נמצא הי' זה אותו ליזר באכראך וכיון שידע לנו שמשם בא ליד הגראף וממנו להבישאף של עכשיו ולא הי' אצלם שום אחר בשמו הנ"ל ונכרי מסיח עתה לפי תומו בספ' מתים הנ"ל שמת וא"כ לפי המבואר בב"ש סי' קנ"ח דבמומר סמכיני' אע"א ביבמה וה"ה במסל"ת א"כ הותרה עדעל הלזו להתנסבא לעלמא:

אך כל זה אם דבר זה ידוע לכם שאעפ"י שכ' מעלתו שזה כ"ב או כ"ג שנה לא נודע ממנו מאומה מ"מ משמע מלשון האגרת וגם ממשמעו' של דברי הקציין ר' רפאל שעכ"פ קודם הזמן הנ"ל הי' ברור לכם שהי' אצל הגראף הנ"ל ושוב נתברר לנו עכשיו שאותו שהי' אז אצל הגראף נעתק ממקום למקום ושם הי' קבורתו אך מה שהביאני לספק הוא דברי מעלתו שכ' וז"ל וכפי הנשמע נשתמד אך אין עדות ברור ע"ז עכ"ל וכוונתו מבואר כדי שיהי' יכול לצרף דין יבם מומר לע"א ביבמה ולזה כ' שלא נתברר לו שנשתמד ותימה רבה אי נימא שידעו בבירור שליזר באכראך הזה היסב שמו דאפי ענגלענדר ונעשה שטאללמייסטער אצל הגראף ונטמע בין הגוים מה ספק נשאר אח"ז דאין לומר כוונת שספק אם קיבל הזאה וטבילה מהכומר לשם המרת דת טיפין אלו מה טיבן כיון שנטמע ביניהם ונעשה מומר וכופר בכל אורה כולה הרי זה אח מומר דפליגי בי' הפוסקי' וע"כ כוונת מעלתו דלא נתבאר שליזר באכראך הוא זה שהיסב שמו כנ"ל ונשכר לשטאללמייסטער וא"כ אין תועלת בכל עדות הנ"ל כי שום א' מהשרים הנ"ל לא הזכיר שמו ליזר באכראך רק דאפי וא"כ אין לנו שום עדות ונפל פותא בבירא:

שוב עלה בדעתי דאפשר שיש לחלק בין קיבל המרת דת ע"י כומר או לא רק שנטמע ופרק עול והוא דהנה הך דזקיקת מומר מובא בקיצור בב"י סי' קנ"ז ויעיי' באורך במרדכי והגה' מרדכי ס"פ הגוזל קמא ובתשו' מיי' השייכי' לאישות סי' כ"ט ובתה"ד סי' רכ"ג ונלאתי להאריך במ"ש על ספר והנה טענת מהר"ם מר"ב דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה כמו שהקשה הש"ס שם ס"פ הגוזל קמא יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה ומשני טב למיתב טן דו וס"ל למהר"מ דזה שייך במוכה שחין אבל למיתב עם מומר בודאי טב למיתב ארמלתא ואפילו מבעלה הראשון וגם מ"ש שם תוס' דוקא בארוסה שלא הוה לה הנאה מבעלה אבל נשואה מחמת חיבת ביאה לא סלקה דעתך דמקשן דאדעתא דהכי לא ניסת ועוד לא בדידה תלי' מילתא שהרי הבעל לא יתרצה לעשות כל בעילותיו זנות למפרע ס"ל למהר"ם דכל זה במוכה שחין אבל במומר דחששא שתמשך אחריו חלילה ויחטיאה אפי' בנשואין אמרינן אדעתא דהכי לא נשאית וגם הבעל נוח לו לעשות בעילותיו ספק זנות מאשר יגרום ח"ו יציאת האשה מהדת ע"י זקיקת מומר ובעילת זנות שלו אין כאן עון אשר חטא כיון שע"ד נישואין עשה

רק שהוא בעילת הפקר אבל אין בו חטא כמ"ש ר"ן ס"פ המדיר משא"כ כשיגרום אחר מיתתו שתצא אשתו מהדת ויהי' החטא עליו ע"כ ניחא לי' דאדעתא דהכא לא בעיל לשם נישואין כנלע"ד דעת מהר"מ ונסתלק מעליו קו' הראשוני' ז"ל:

וא"כ י"ל דלא מיירי אלא במומרי' שבזמנינו שכיון שקיבל עליו על ידי הכומר א"א בשום אופן שיחזור לדתו בלי סכנת נפש ובריחה לחוץ למדינה במקום שאין מכירי' אותו וכולי האי ואולי וא"כ קרוב לודאי שהיא תמשך אחריו או אפי' תשאר היא ביהדות והוא ישאר מומר א"כ לכל הפחות יחטיא אותה בבעילת נדה ועוד בעילת מומר גופי' קנאין פוגעי' בו לדעת הראשונים כמ"ש בתה"ד הנ"ל ובתשו' רשב"א סי' אלף קס"ב כ' שאשת מומר מחויבת לברוח לא תלד ממנו בן פריץ והוה בכלל כי יסיר בנך מאחרי ע"ש א"כ מכל הלין צדקו דברי מהר"ם אך מי שהוא במקו' או בזמן שיכול לחזור לדתו כחפצו ורצונו או אפי' בזמנינו זה כשלא קיבל עליו דתיהם בטבילה והזאה מכומר רק הולך הוא בשרירות לבו הרע וכל שעתא ושעתא זמני' הוא לחזור לדת ישראל אם ירצה אם כן נהפוך הוא דעדיף טפי ממוכה שחין דמוכה שחין לאו סמי' בידי לרפואה ותתעגן כל ימיו משא"כ הכא קרוב לודאי שהוא ימשוך אחריה לדת אמת ועיין לשון תשו' רשב"א שבש"ך י"ד סי' קי"ט סקכ"ד אעפ"י שאין ראי' גמורה לדידן דעכ"פ ילך אחר תאות לבו מ"מ אין פשוט כ"כ דנימא אדעתא דהכי לא נבעלה ושהבעל הי' עושה כל בעילותיו זנות משום ספק זה אין ברור לנו והרי איתא במדרשי' שיעקב אבינו ע"ה נענש על שהסתיר דינה מעשו כי אולי היא החזרתו למוטב ובדברינו אלו אפשר שגם הרמב"ם מודה לדינו של מהר"מ אע"ג בפ"א מיבום הלכה וי"ו כ' אפי' אח עע"ז היינו באופן שיכול לחזור כרצונו אבל מומרים שבזמנינו ושקיבל עליו בפני הכומר דאיכא סכנת נפשות לחזור מודה רמב"ם:

מ"מ נ"ל אפי' יהי' כך כוונת מהר"מ מר"ב מ"מ אי איכא ע"א ביבמה הזקוקה למומר כל דהוא שרי' לעלמא דהרי העיקור כהפוסקים דע"א נאמן ביבמה ורק להפיס דעת הרא"ש דלא ברירא להתיר מצרפי' לזה דעת הגאוני' דמומר אינו זוקק ורוב הגאוני' לא מטעם מהר"ם הנ"ל אתי' עלה אלא מטעמי' אחרים ולאותם טעמים אין חילוק בין מומר למומר והוא י"א משום דמומר אין לו אחוה וכתי' כי ישבו אחים יחדיו ואינו דומה לקידושין וגטין התם לא בעי' אחוה וי"א משום דאסורה להבעל לו דקנאין פוגעי' בו פי' ואינו דומה לזקיקת ממזר דהוה חייבי לאוין אבל בעילות מומר הוה חייבי מיתה דקנאי' פוגעי' והא דקידושיו קידושין משום דכיון דחזינן דעושה מעשה יהדות ומקדש אמרי' שמא הרהר תשובה בלבו משא"כ לזקוק מה"ת לחוש שמא בזו רגע הרהר תשובה וזה כוונת אותה

תשובה שהבי' בתה"ד סי' רכ"ג הנ"ל וז"ל אי קידש קידושיו קדושין וכו' התם בידים הא דקעביד משומד מעשה וכו' והיינו כנ"ל כיון דעביד מעשה יהדות בידים אמרי' שמא הרהר תשובה בלבו משא"כ לענין זיקה [עיין סי' שאחר זה]:

ועוד בה טעם ג' שכ' שם בתה"ד אפקועינהי רבנן לקידושי' מיני' שלא תבוא לידי מכשול וזה שייך דוקא בזיקות מומר דאח ישראל הי' מקדש אדעתא דרבנן ואפקעינהי מיני' משא"כ מומר שקידש אינו מקדש אדעתא דרבנן ולא מצי רבנן לאפקועי קידושי' מיני' ואפשר להמתיק כוונה זו ג"כ בתה"ד הנ"ל ולכל אלו הפוסקים אין לחלק בין מומר מאז למומר שבזמנינו ואפי' לא הי' מומר בשעת קידושי' מ"מ רוב הפוסקים ס"ל מיתה מפלת וא"כ חזי לאצטרופי לע"א ביבמה להתיר ע"י מסל"ת ועיי' בתשו' מהר"מ פאדואה סי' פ"ט:

נחזור לראשונים אם ברור להם שזה ליזר באכראך היסב שמו דאפ"י ענגלענדר והי' שטאללמייסטער אצל זה הגראף שוב נצטרף כל העדיות הללו יש להתיר אשה זו לעלמא ואי לא אין בידינו להתיר ומי שדעתו רחבה מדעתינו יפתח פתח להתירה מכבליה ואנו אין לנו ואחתום בכל חותמי ברכות למעלתו ולתורתו הכ"ד. פ"ב יום ה' י"ט טבת קפז"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עד

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג החריץ ושנון חריף בעל פיפיות כש"ת מהו' יוסף יואל נ"י:

גי"ה הגיעני נידון זקוקה למומר שהמיר אחר נישואי' לבעלה ולא נודע מקומו אי' וקול יוצא שכבר מת ושוב אח"ז הגיעני מכתבו שנית שם נאמר שהאשה שמעה בברור מפי בן המומר שהוא ישראל כשר ואמר ששמע ממיתת אביו שמת בוודאי הנה עי"ז המכתב האחרון הנ"ל ע"א ביבם מומר דאשה מותרת לשוק בלי פקפוק כמ"ש מהרי"ק שורש קע"ו וכ"כ ב"י סי' קנ"ח ופסק בש"ע שם ובב"ש ואין פקפוק וכ' מהרי"ק שם שאסור לעגן האשה בזה דאיכא תרי רובא רוב המתירי' זקוקה ליבם בלי חליצה כלל ורוב המתירי' ע"א ביבמה:

ומ"מ אין בהמ"ד בלא חידוש אפרש בעזה"י דברי הגאונים לפי מאי דמייתי להו בעל העיטור במרדכי פרק החולץ ומה שנאמר עליו בהגהה' מרדכי פ' הנ"ל סי' כ"ה וסי' ק"ו ע"ש וז"ל ר"ג בר"י ז"ל יבמה שנפלה לפני יבם מומר אינה נפטרת בלא חליצה דכמו שאם קידש קידושיו קידושין וצריכה ממנו גט חליצה נמי צריך ע"כ לרבנו שרירא יבמה שנפלה לפני מומר כיון שהורתו ולידתו בקדושה זקוקה ליבם ומתעגנה עד דחליץ לה

אותו המומר וכ' רב יהודאי אי מדנסיב לה הבעל הוה יבם מומר לא בעי חליצה מיני' ואם הי' הבעל מומר וישבה תחתיו באונס ומת בהמראתו בלא בנים אינה זקוקה ליבם דהאי לאו אחיו ואינה זקוקה נמי לחליצה זהו לשון החכם בעל העיטור ז"ל וכ' ב"י דמלשון זה משמע דס"ל להעיטור דר' יהודאי גאון לא בא לחלוק על רב שרירא אלא מפרש דבריו ע"ש וצ"ע אי לפרש דבריו אתי מה הי' לו לכתוב דין של בעל מומר שמזה לא מיירי ר' שרירא כלל. ועל גוף הדין צווח רש"י בתשו' שם ובתשו' מיי' לאישות סי' י"ד הלא אעפ"י שחטא ישראל הוא וקידושיו קידושין ועוד מה בין מומר בשעת קידושין המיר או אח"כ ומה בין בעל מומר ליבם מומר ותו הקשה עליו ממתני' דיבמות מי שיש לו אח מכל מקום זוקק את אחיו ליבום וקאמר לרבות ממזר משמע יהי' מי שיהי' אפי' מומר ובא"ז גדול דמייתי מהר"י מינץ סי' י"ג ותה"ד סי' רכ"ג תי' זה אדרבא מדקתני מכל מקום משמע שיבוא מ"מ בין מכשרה בין מפסולה חוץ הבא מן השפחה וגו' אבל לא שייך לומר חוץ ממומר שהרי המומר גם הוא בא מכשרה ואי הוה תנן מי שיש לו אח כל עיקור אז הוה שייך לומר חוץ ממומר ע"ש וא"ש:

והנלע"ד דיש לדקדק בדרב שרירא מה הי' לו לומר ומתעגנה עד דחליץ לה אותו מומר והוא שפת יתר וע"כ לאשמועינן לאפוקי ממאי דס"ל הגאון ח"ץ דמומר לא פטר בחליצה משום דאדעתי' דנפשי' קעביד ולא יכוון להתירה לעלמא בחליצה זו קמ"ל רב שרירא דחלץ לה והי' ק' לר' יהודאי גאון היא גופי' הא אמת כן הוא שאדעת' דנפשי' קעביד ואיך יפטרנה בחליצתו אע"כ מוכח דס"ל לרב שרירא אינו אח ואינו זוקק אם עמד בהמראתו אלא דחיישי' שמא הרהר תשובה ויהיב דעתי' למיהדר ולחזור בתשובה וס' זו מוזכרת בהגהה' מרדכי הנ"ל וא"כ חולץ ממנ"פ אי יהיב דעתי' למיהדר הרי יחלוץ ע"ד ישראל ואי לא יהיב דעתי' למיהדר ועומד בהמרותו הרי אינה זקוקה לו כלל כנ"ל בכוונת רב שרירא ומזה הוליד רב יהודאי גאון אם הי' מומר בשעת נישואין נמצא היא עדיין בחזקת היתר עומדת ומספק שמא הרהר בתשובה נבוא לאוסרה בזיקתו אל תאסרנה מספק אך אם נישאי' כשהי' יהודי ועומדת בחזקת איסור לשוק ושוב המיר אל תתירנה מספק כי שמא הרהר תשובה בלבו וכדאיתא ביבמות ל' ע"ב ואמנם כשהי' הבעל מומר ומת בהמרותו ולא נודע ששב בשעת מיתה ועוד דדייק ה"ג וכ' והיא יתבה תחתיו באונס משמע שאונסה בנדתה וכדומה הרי קמן שלא שב א"כ אינה זקוקה כלל דלאו אח הוא וא"ש:

אלא שתה"ד סי' רכ"ג הקשה דבשלמא אחוה דכתיב גבי וחי אחיך עמך ולכל אבידת אחיך וכדומה דמיירי מסתם בני אדם שאינם אחים בתולדה מבטן ומלידה ומהריון ולא

נקרא אחים אלא ע"י אחים במצוה למעוטי מומר אבל אחיה דיבום היינו מלידה ומבטן וההוא אפי' מומר נמי אחיו הוא שהרי אח עשו ליעקב כתיב וכתיב כה אמר אחיך ישראל מחמס אחיך יעקב תכסך בושה וכדומה אע"ג דעשו ישראל מומר הוא מ"מ אחים מן הבטן הוא ובס' אבני מלואים כ' זה כאלו היא חידושו ואינו אלא דברי תה"ד הנ"ל וקו' גדולה ועצומה היא וצריכה נגר:

שוב כ' באבני מילואים סי' קנ"ג הנ"ל לפי שיטת גאונים דמייתי בתשו' הרא"ש דמומר נהי דמורישׁ לבניו כדילפינן מירושה לעשו נתתי את הר שעיר מ"מ אינו יורש את אביו כדכתיב לזרעך אחריך מי שזרעו מיוחס אחריו לאפוקי מומר א"כ אחוה דיבום דבירושה תלי רחמנא דאמרינן ביבמות י"ז ע"ב יחדיו מי שמיחדי' בנחלה לאפוקי אח אם ע"ש ומומר נמי לפי הנ"ל כאחים מן האם דמי דאינו מיוחד עמו בנחלה ומעתיק שם לשון רש"י שפי' מיוחדי' בנחלה שיורשי' נחלה א' ויורשי' זא"ז עכ"ל ותמהתי מאוד על הגאון הזה שהעתיק לשון רש"י אגב שיטפא ולא נזכר דברש"י לא נמצאו תיבות אלו שיורשים נחלה א' אלא שיורשים זא"ז ע"ש היות כן הדבר תלוי במה שיורשים האחים זא"ז ולא במה שיורשים שניהם את אביהם וא"כ לפי הנחה הנ"ל דמומר לא נקרא זרע אביו אבל נקרא אחיו א"כ כי היכי דמימעט מירושת אביו מדכתיב בפ' נחלת שהבן יורש אביו והאי לאו בנו הוא ה"נ איתרבי לירושת אחיו מדכתיב אחים ירשו זא"ז והאי נמי אח הוא ושפיר הוה מיוחד בנחלה לא דמי לאחי אם וקו' התה"ד על הגאונים כראי מוצק שובראיתי בריטב"א דיבמות שכ' רש"י תרתי בעי יורשי' זא"ז ויורשי' ירושה א' מאביהם א"כ יש להצדיק דברי הגאון ז"ל. ולקמן סי' פ"ח ישבתי שיטת הגאונים על נכון:

ומצוה לקיים דברי חכמים נלענ"ד עפ"י מ"ש רמב"ן פ' דברים על פסוק אחיכם בניו עשו וז"ל יחוס ישראל מן אברהם וכל זרעו אחים כי כולם הם נימולים וזה טעם לא תתעב אדומי כי אחיך הוא רק בני הפלגשים ישמעאל ומדין וכל בני קטורה אינו באחוה מן הכתוב כי ביצחק יקרא לך זרע עכ"ל ואם כי דבריו צריכי' נגר כבר הארכתי עליהם בגליון מג"א סי' תקצ"א סקט"ז ואין כאן מקומו מ"מ נילף מיני' דמי שלא נקרא זרע לאחיו לא נקרא אח ואחיו ומשום כן ישמעאל ובני קטורה שלא נקראו זרע אברהם שהכתוב הוציאם מדכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע ממילא אינם אחים לישראל משא"כ עשו שהוא זרע ליצחק עכ"פ ע"כ נקרא אח לישראל וא"כ אחרי שהניחו הגאונים דמומר אינו יורש אביו שלא נקרא זרעו המיוחס אחריו א"כ ממילא לא נקרא אחי ואחיו ויש להצדיק דברי הגאונים הנ"ל לא מטעם ירושה אלא מטעם קריאת שם הנ"ל אלא דצריך להתישב קצת הא עשו ישראל מומר הוה ואיך נקרא זרע יצחק:

ואלו הי' הנחה זו אמתית שמומר לא נקרא זרע אביו א"כ בפשיטות יש לקיים דברי הגאונים מטעם דכתיב להקים לאחיו שם בישראל דבן הנולד ליבם כאלו נולד להמת כמו דמייתי רמב"ן מקרא נולד בן לנעמי והכא התורה מעידה בבעילת נכרי כי יסיר את בנך מאחרי נמצא זה המומר כשייבם אשת אחיו ומוליד ממנו בן מסירו מאחרי ה' ואלו הי' להמת עצמו בן שסר מאחרי ה' לא נקרא שוב זרעו ואיך נאמר להקים לו שם בישראל ע"י זרע שיסיר מאחרי ה' נמצא מטעם זה לא קם לייבם ולא לחליצה אלא דשמעתא זו מרפסן איגרא א"כ מי שיש לו בן והמיר ר"ל ואין לו זרע קיימא זולתו תהי' אשתו זקוקה ליבם לעולם כי אם לא הרהר הבן המומר תשובה לא הוה לו זרע וזקוקה ליבם ומ"מ אסורה ליבם דלמא הרהר תשובה והוה בנו ואסור ליבם וחולצת ולא מתיבמת ודין זה חדש לא הוזכר בשום פוסק וצ"ע:

ואמנם מהר"מ מר"ב מסייע להגאונים מטעם אומדנא אדעתי' דהכי לא קדשה נפשה דגרע ממוכה שחין שתיבעל לו בגיות ובנידות והנה התוס' ס"פ החובל כ' בפשיטות דזה שייך באירוסי' ולא בנישואי' ויש בזה ב' טעמים א' מחמת הנאת ביאה תכנס לספק מוכה שחין ואי משום שלא תעשה בעילתה בעילת זנות וס"ל להר"מ דתרווייהו ליתא הכא במומר דחלילה לבנות ישראל דמשום הנאת בעילה תמסור עצמה להיבעל בגיות ונידות ובאיסור כרת לאיש אשר יעשנה וכל חפצים לא ישוו לבני ישראל הכשרים לעבור על דת ח"ו ואי משום בעילת זנות אתמה לא תרצה לעשות בעילתה מאדם כשר בעילת זנות ותיבעל בעילת נדה לגוי אשר קנאין פוגעי' בו ומחייבי כריתות ע"כ לא חשש מהר"מ לזה ובנב"י קמא ח"א ססי' נ"ד האריך שלא לצורך בזה והדברים כפשוטן:

אך תוס' הקשו שם ובכתובות מ"ז ע"ב א"כ הלוקח פרה ונטרפה נימא אומדנא ותי' דהכא בבהמה בעינן דעת המקנה ג"כ משא"כ הכא מאי איכפת לי' לבעל מה שיהי' אחרי מיתתו וזה שייך באירוסי' אבל בנשואי' לא בעי הבעל שיהי' בעילותיו זנות וק' אמהר"מ והנה תי' תוס' הלז הקשו ט"ז בח"מ סי' ס"א וב"ש באה"ע סי' נ"ב מ"ש מהפוסק לזון בת אשתו ה' שנים ומתה אשתו דחייב לזונה אח"כ ולא אמרינן אומדנא ומ"ש הכא בתוס' כתובה מבעל לאשתו ובנדונית חתנים מבעל לבת אמרי' אומדנא ולפענ"ד לתרץ קו' תוס' עם כל הקו' באופן שזה הי' דעת המר"מ על דעת הגאונים רק אומר הנחה א' שהבעל והאשה בתחלת זיווגם כל א' הוא קונה ונקנה הבעל קונה האשה ולזה כותב לה כתובה ופסק לזון בתה במחירה והוא הקונה והיא הדבר הנקנה ולעומת זה האב הפוסק נדוני' לחתנו האשה קונה הבעל להיות משתעבדי לה בחיובי בעל לאשה והבעל הוא הנקנה לאשה ואין זה ענין למ"ש תוס' ריש כתובו' גבי פרסה נדה שהאשה היא שדהו

של בעל ולא הבעל שדה של אשה היינו אחר שכבר נתקיים השידוכין והאירוסין וכבר ניקני' היא לו להיותו שדהו והוא לעובדה ולשומרה:

אבל בתחלת השידוכי' הוא איש מעלמא והוא אשה מעלמא מה לו ולה לומר שהיא שדהו של בעל רק שעתה עושי' קנינים היא קונה אותו לפעולתו והוא קונה אותה להיות שדהו ודבר זה ברור לכל מבין ויודע:

ומעתה אומר בטח שאין לילך בתר אומדנא בדבר הנקנה כגון שנטרפה הפרה דברשותו נולד הריעותא וע"כ ישא ויסבול אך האומדנא היא במקרה שאירע בהקונה והמקנה כגון זבין ארעא ולא איצטריך לי' זוזי וכדומה ולכן הבעל שקונה האשה ומוסיף לה כתובה ומת הבעל הקונה אמרינן אומדנא וכן האב הפוסק לבתו שהאשה קונה בעלה ומתה האשה הקונה אמרי' אומדנא בנדוני' החתנים אבל פוסק לזון בת אשתו שהבעל קונה האשה במחיר מזונות בתה והאשה היא דמיון הפרה הנקנית ומתה האשה כאלו נטרפה הפרה הניקני' לא אמרינן אומדנא וכן מוכה שחין או מומר שלא נולד המקרה בדבר הנקנה אמרי' אומדנא אבל נולד מום בדבעל שהיא דבר הנקנה להאשה ה"ל כנטרפה הפרה ולא אמרינן אומדנא וא"כ לק"מ קו' תוס' ולא אתאינן לתי' תוס' ואין חילוק בין אירוסי' לנשואין ויפה כ' מהר"מ מר"ב:

אך צ"ע דרש"י בב"ק פי' טב למיתב טן דו אהבעל שטוב לה למיתב עם בעלה אפי' על ספק שתפול לפני מוכה שחין והדין עמו לכאורה דליכא למימר טב לה למיתב עם מוכה שחין ע"י יבום דהא בלא"ה נכוף אותו להוציא מפני שממקתו וביבמות ד' ע"א דאמרי' מסמוכי' לא תחסום שור בדישו כי ישבו אחים יחדיו ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין אין חוסמין טענתה וכופין אותו לחלוץ פי' רשב"א דהוה סד"א שנכוף אותה להתיבם בבעילה א' ושוב נכוף אותו לגרש קמ"ל שאפי' מבעילה א' אין חוסמין טענותי' נמצא לעולם לא תשב טן דו עם המוכה שחין וע"כ פירש"י טן דו עם הבעל וזה דלא כהתוס' דהרי ס"ל מן הנישואי' בלא"ה לק"מ ק' ש"ס רק מן האירוסין ואם ימות בעל מן האירוסי' מאי טן דו איכא וע"כ להתוס' צריכי' לדחוק טן דו אהיבם מוכה שחין קאי ותדור עמו בעדים מ"מ יש כאן פלוגתא לרש"י הפי טן דו עם הבעל ולתוס' עם היבם:

והנה מהר"מ שכ' דאינו נוח לה לישב טן דו עם המומר ע"כ מפרש טן דו כהתוס' וכבר הוכחנו דס"ל דש"ס אנשואי' קאי ולא אאירוסי' כמבואר לעיל והוה קצת סתירה וי"ל:

מ"מ אין לנו להוסיף ולא לגרוע על דברי הראשונים ומסתיין שעטרני בפלפלת כ"ש והלכה רוחת בישראל לא תזוז ממקומה ע"א ביבם מומר מתירי' היבמה לשוק ותל"מ הכ"ד א"נ. פ"ב נגהי ליום ה' י"ג תשרי תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"מ:

תשובה עה

שלום וכ"ט לה"ה ידידי הרב המופלג ומופלא בתורה כמו"ה פינחס ליב נ"י אב"ד דק"ק קאמאהרן יע"א:

גי"ה הגיעני נידון פנוי' שנתעברה מנער א' והוא והיא הודו דמיני' ולא דיימא מעלמא ונישאי' לו וילדה לו ומת ולא הניח אלא ולד הזה ולא אחים ומעלתו הזהיר האשה שאחר ימי הנקה לא תנשא לאיש עד שתחלוץ ליבמה וכדין הורה כהסכמת ב"ש סי' קנ"ו סקט"ו והיא הלכה לק"ק פלוני ונישאי' לבעל בלי חליצה ומעלתו כ' להרב ההוא והעתיק לי תוכן תשובתו ובתוך הדברים נאמר בזה"ל אבל אשה זאת בעת שחקרתי עליה בעת הנשואין שלה שמעתי שלא היתה דיימא וחשודה מאחרים רק מבעלה המת עכ"ל הרי הרב הזה הודה על עצמו שידע בשעת נישואי' כשסידר לה קידושי' שהיא זקוקה ליבם לפי דעת הרב בית שמואל א"כ איך ערב לבו לסדר קידושי' ואת מי נועץ ויבינהו לחלוק לכתחלה על הב"ח ובית שמואל נא ישאל ממנו מענה ויודיעני התנצלתו בזה:

מאי דקמן כבר בכמה תשובות כתבתי דנ"ל פי' אחר בדעת הרמב"ם דמה שתירצו הם דרמב"ם ס"ל דש"ס איירי מתרומה דרבנן עם שהוא דוחק עוד כבר כ' ב"ש סי' ד' סוף סק"מ דרמב"ם מיירי נמי מאיסור כהונה דאוריתא אפי כהן בזה"ז דנושא כפיו ומ"ש נב"י דרמב"ם לא האמינה אלא על עצמה לאכול תרומה בעצמה אבל לא להנשא לאחר כי על הנושא אותה אינה נאמנת גם זה לא נ"ל דהרי היא ועבדי' ובניה לעולם אוכלים תרומה והם כהנים ונושאי' כפיהם ואפשר ישמשו במקדש אבל הנלע"ד כשנדקדק בלשון הרמב"ם פ"ג מיבום הל' ד' מי שזינה עם אשה בין פנוי' בין אשת איש וכו' הרי מדנקט אשת איש ע"כ הא דהנית אשתו זקוקה ליבם אינה אותה האשה שזינה עמה אלא אשה אחרת כשרה יש לו ומת בלא בנים והניח זה הממזר שיש לו מאשת איש ובהכי מיירי נמי פנוי' שלא נשא הפנוייי' ההיא אלא שיש לו אשה אחרת ונזדקקה ליבם ובאת לפטור עצמה ע"י בנה של פנוי' זו האומרת שמבעלה נתעברה וגם הוא הי' מודה ולא דיימא מאחרים בהא החמיר הרמב"ם דלא מצינו בש"ס אלא שהאשה עצמה נאמנת על עצמה לאכול תרומה ומתוך שנאמנת על עצמה נאמנת לא לבד על בני' ועבדי' אלא אפי' להנשא לאחר כיון שגם היא עבדי איסורא אבל הכא לאו כל כמיני' עדות הפנוי' להתיר אשתו של זה מכבלי היבום וסברא זו רמיזא בתוס' חגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה שכתבו שמא הכא שאף היא בכלל האיסור נאמנת גם על בעלה הכהן הגדול פי' משא"כ בדר' יהושע היתה מעוברת ששואלי' מה טיבו של עובר ולא עליה והיא אינה רוצית להנשא לכהן לכן כיון שהיא אינה עושה איסור אינה נאמנות לר' יהושע על הולד:

ואי תקשי תינח במעוברת אבל מה יתרצו תוספת בראוה מדברת ששואלי' מה טיבו להתיר עצמה לכהונה והרי היא עושה איסור עב"ש סי' וי"ו סקט"ז וי"ל מראוה מדברת אין קושי' י"ל התם לא האמינה ר' יהושע כיון שהיא פרוצה שהרי מדברת ונסתרה משא"כ ממעוברת דאפשר דנאנסה וכשרה היא ואפ"ה לא האמינה ר' יהושע מזה הוקשה לתוס' מ"מ אנן קיי"ל כר"ג אפי' במדברת ונסתרה דעבדי איסורא מהימנת וס"ל לרמב"ם היכי דהיא עבדי איסורא מהימנית נמי לאחרי' אבל היכי שאינה מעידת על עצמה לא מהימנית אאחריני היכי דפרצה גדר הכשרות והחולקים ס"ל אפי' בהא מהימנא הפנוי' להתיר אשתו של זה משום אין אדם חוטא ולא לו ולפע"ד כוונתי האמת בזה:

מ"מ לנידון שלפנינו לא יושיענו זה דוקא אם אומרי' לה אם הולד אינו מבעלך אתה זקוקה והיא עומדת בדבריה נאמנות על עצמה שלא תעביד איסורא והכלל אדם נאמן על עצמו ומתוך שנאמן על עצמו נאמן על אחרים כמ"ש חי' רמב"ן ריש מס' גטין אך הכא הלא אמרו לה שהיא זקוקה ליבם ולדעתה היא איסורא ככל אי' דאורי' כי מה אשה מבחנת ואפ"ה עברה ונישאי' איך נאמר אדם נאמן על עצמו ונאמנת על אחרים ואולי י"ל הרב המסדר הטעה אותה עיי' ב"ש סי' י"ז ס"ק ק"ג מ"מ אעפ"י שאנו מדמין ביישוב פסק הרמב"ם לא נעשה מעשה להקל:

והנה עכ"פ צריך שיפרוש ממנה הבעל עד שתחלוץ ואי נמי נקיל עלי' שתהי' מותרת לו אחר החליצה אמנם הלבוש סי' קנ"ט כ' שתתגרש קודם חליצה דאל"ה כל שאינה עולה לחליצה וכיון שהיא אשת איש אינה ראוי' לייבום וא"כ צריך גט קודם והגאון שב יעקב בח"א סי' מ' בסופו כ' משמעות הגמר' והפוסקים אינו כן וצ"ל משום דסוף סוף כופי' אותו לגרש א"כ הוה בידינו לכופו כל שעה ולא הוה מחוסר מעשה ומיקרי עולה ליבום ואין צריך לגרש קודם חליצה א"כ תינח היכי דנוכל לכוף לגרש אבל הכא בנידון שלפנינו אם אינו רוצה לגרש אלא יהי' מופרש ממנה אין אנו יכולי' לכופו כיון דלהפוסקי' החולקי' על הרמב"ם הוה גט מעושה שלא כדין והשתא כיון שאין בידינו לכופו לגרש והרי היא אשת איש אינה עולה ליבום ממילא אינה עולה לחליצה וע"כ טוב ויפה אם הבעל רוצה ליי"ח שמים בלי פקפוק יגרש מרצונו ותחלוץ נתיר לו לחזור גרושתו אך אם א"א בשום אופן כגון שידו תקיפה ח"ו אשר לא אקוה תחלוץ בלי גירושי' ועכ"פ צריך הוא לחזור ולקדשה בפני ב' עדים כמ"ש הרא"ש וטור א"ע סי' קנ"ט דשמואל מספקא לי' וא"כ אולי לא תפסי הקידושי' הראשונים וצריך לקדש פעם אחרת אבל

מהיות טוב יגרש תחלה ואח"כ תחלוץ ותתקדש ממנו ותשב תחתיו הנלע"ד כתבתי:
הכ"ד פ"ב יום עש"ק כ"ד למב"י תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עו
להחכם הנ"ל:

אשר עוררני בלוחות שניות נידון החליצה שבני עירה אומרי' אם נפייס הבעל לגרשה קודם שיש לחוש שלא יחפוץ בה עוד כי בלא"ה אין שלום בין הזוג ובאמת גם לולי דבריהם ידעתי כי בכל איש ואיש ע"י הגירושי' תתגנה בעיניו ומשו"ה מקיל רב חביבא בגיטין פ"ט ע"ב דלא לחוש לקלא דבתר אירוסי' משום שתתגנה בעיני המגרש ולא ישאנה עוד ע"ש פירש"י וא"כ קשים הגירושי' מ"מ השתא הכא בענין שלפנינו הרי מעיקור הדין יבמה לשוק אסורה לחזור לו אפי' שוגגת מכ"ש הכא שהיא מזידה אחר שכ' מעלתו שהרב המסדר לא ידע והיא העלימה ממנו שמעלתו התרה בה א"כ תוסרנה כל הנשים ולא תעשנה כמזימתה וגם חזרתי ועיינתי בדברי הגאון שב יעקב שרוצה לומר כיון שבידינו לכוף על הגירושי' מקרי עולה ליבום נ"ל במח"כ נעלם ממנו לפי שעה דברי תוס' גיטין פ"ד ע"א ד"ה בדידה קיימא לאיגרשה וכו' ע"ש בסוף הדיבור וחפשתי בספרן של צדיקים ומצאתי בס' בית מאיר שכ' אחר שהוכיח מכל הראשונים והלבוש עצמו שלא חשו לזה מעיקור הדין להקדים הגט לחליצה ומצוה לחקור ולתת טעם למה ואמר אפשר משני טעמים חדא מטעם שכ' חי' רשב"א ריש מס' יבמות בדיבור הראשון שכל העכבה שאינו מחמת יבום עצמו אלא מטעם אחר כגון הכא איסור אשת איש גורם שלא תעלה ליבום אין זה בכלל כל שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום אלא שסיים רשב"א שם דהרמב"ן מסופק בדבר ע"כ ביטל דעתו נגדו ע"ש ואני אומר ממקומו הוא מוכרע דהרי ביבמות מ"א ע"ב שם נאמר אי אתי אלי' ואמר דלאו מעיברא הרי מ"מ אינו עולה ליבום מגזרת דרבנן דלא פלוג ואפי' קטנה צריכא להמתין צ"ב יום והנה אי אתי אלי' ואמר דלא מעיברא תו ליכא כאן איסור ביאה מטעם יבום כלל רק גזירה דרבנן מטעם מעוברת ומניקת חבירו וגזרו בלא פלוג ואפ"ה מיקרי אינו עולה ליבום ע"כ קשה לסמוך על זה בשגם הרשב"א עצמו לא סמך על עצמו [עיין לקמן סי' ע"ט:]

עוד למדתי מדברי בית מאיר הנ"ל די"ל שנישאית לאחר פקעה זיקה לגמרי ולא צריכא שוב לא לחליצה ולא ליבום לפמ"ש תוס' יבמות ט"ז ע"א ד"ה בני צרות וכו' דלפי תירוצם י"ל בהוי' דקידושי' הוא דגילה קרא דלא פקעי זיקה אבל בנישואי' פקע כמ"ש תוס' יבמות י"ח ע"ב ד"ה שומרת יבם וכו' וע"ש היטב בחי' רשב"א וא"כ ממ"נ אי קידושי' תופסי' ביבמות כבר פקעה זיקה ע"י הנישואי' ואי לא תפסי א"כ אינה צריכא גט אלא

דקשי' לי בגוה הא דאמרי' גטין פ"ב ע"ב היכן מצינו זה אוסר וזה מתיר ואי ס"ד נישואי' של זה מפקיעי' זיקתו של זה הרי מצינו זה אוסר וזה מתיר ויש לדחות בהתירא מיהת לא אשכחו דהכא עכ"פ עביד איסור לישא יבמה לשוק:

ובנידון שלפנינו איכא ג' ספיקות להקל שמא הלכה כרוב הפוסקים דבשניהם מודים ולא דיימא מעלמא לא בעי חליצה כלל ואת"ל כהרמב"ם דלמא לא תפסי קידושי' ביבמה לשוק ולא בעי גט כלל ואת"ל תפסי קידושי' דלמא הנישואי הפקיעו הזיקה לגמרי ולא בעי לא חליצה ולא גט כלל אבל אין להקל מטעם שכ' רש"י ביבמות מ"א ע"ב ד"ה אלא משום דר' יוסי וכו' ולרבי יוחנן לא תקשי וכו' ע"ש וה"נ כיון דלא איפשר כדיעבד דמי זה לא נ"ל דהתם אי עבר ובעל נמי מהני כיון דלא מיעברי ה"ה דחליצה מהני בדיעבד אבל כיון שאינו עולה ליבום מטעם אשת איש אפי' בדיעבד גם חליצה לא מהני בדיעבד אבל מטעם ס"ס יש להקל אם א"א בשום אופן אבל מהיות טוב לפייס בכל אופן שבעולם לגרש ואם אפי' תפסיד האשה עי"ז לא נחוש לה כמ"ש לעיל ואפי' אם לא יגרש ותחלוץ בלי גירושי' מ"מ תמתין צ"ב יום קודם חליצה דהיינו שתבוא לקהלתו באופן שהיא מופרשת מעיר של בעלה ותמתין שם צ"ב יום ואח"כ תחלוץ אע"ג דבלאה"נ אינה עולה ליבום מטעם א"א מ"מ י"ל שאני הכא דאפשר בגט ע"י שום פיוס תרקבא דדינרי משא"כ בימי הבחנה א"א ביבום כלל כנלע"ד וכתבתי בחפזי ובקיצור נמרץ הכ"ד א"נ. פ"ב כאור בקר ליום ה' ל"ז למב"י תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עז

רב שלומים מגבהי מרומים להרב המופלג כבוד מה' יעקב נ"י רב אב"ד דק"ק ביטש יע"א:

מכתבו הגיעני יום עש"ק סמוך ממש להכנסת כלה בנידון מי שנשא אשה ט' אלול וילדה בת בר"ח אדר שאחריו ואבי הבעל צעק להוציא זונה מתוך ביתו והבן בעל האשה שהי' מוטל על ערס דוי אע"ג שבתחלה שתקו הזוג מ"מ אח"כ השיב ופייס להאב ואמר תניח לה כי צדקה ממני כי בליל שבועות הי' אצלה ובא עלי' אבל מאותו זמן והלאה לא קרבו זא"ז כי הוא הלך אחר י"ט למסעיו לבית אבותיו עד שעת חתונתה ואחר ימי' הלך הבעל לעולמו וחיים לנו ולכל ישראל שביק ולא הניח שום זרע קיימא כ"א זאת הבת שהזוג מודים עלי' שהיא בתו ועתה נפל ספק בינו ובין הלומדים אם היא זקוקה לחליצה או לא אלו דבריו:

הנה מעלתו לא הודיעני שום טעם של שום צד להימין או להשמאיל וכ' שכן עלה במוסכם ביניהם לשאול בלי גילוי טעם ע"כ אומר מי יבוא אחר המלך את אשר כבר

עשוהו הרב"י בש"ע א"ע סי' קנ"ו סעי' ט' דאפי' הוא והיא מודים מ"מ צריכה חליצה וכן הסכימו האחרונים ומיני' לא נזוז זיז כ"ש ואע"ג דסברא זו לקוחה מהרמב"ם דפסק כן וכבר תמהו עליו שהרי הוא בעצמו פסק שמהימן אפי' לענין תרומה ומה שתי' הב"ח לחלק בין איסור דאורייתא לתרומה דרבנן תי' זה יצדק להש"ע אבל לא להרמב"ם כמו שביאר כל זה הרב ב"ש במקומו וביתר ביאור לעיל סי' ד' ס"ק מ'. וראיתי להגאון נב"י מהדורא תנינא שכ' ליישב דהרמב"ם ס"ל דנאמנת על עצמה כגון לענין תרומה ולא על אחרים כגון להנשא בלא חליצה ולע"ד דבר גדול דבר הנב"י אע"ג שלכאורה דבריו תמוהים מתרי טעמי חדא דהא אוכלת בתרומה היא ועבדיה ושפחותי' ובני' ובני בני' עד עולם עם נשיהם ועבדיהם הרי דמהימנת על אחרים ועוד אי ס"ד לחלק בהם א"כ קשה מש"ס פ"פ אלמנה לכ"ג דפריך מילדה תאכל בתרומה ומאי קושיין מתרומה שאינה נוגע אלא לעצמה לדעת הגאון ז"ל אבל יש לקיים דבריו עפ"י מ"ש תוס' חגיגה י"ד ע"א ד"ה בתולה וכו' וז"ל ושמא כאן שאף היא בכלל האיסור וכו' נאמנת עכ"ל מבואר מדבריהם היכי שאם משקרת עבדא איסורא נאמנת על עצמה ומתוך שנאמנת על עצמה נאמנת נמי על אחרים להנשא לכשרים וסברא זו כ' גם רמב"ן ריש חי' גיטין ונדה ורשב"א גיטין וספרה שמתוך שנאמנת האשה על עצמה לענין ספירת נדה נאמנת נמי לבעלה יע"ש. והשתא דברי הרמב"ם נכונים עפ"י דברי הגאון הנ"ל ז"ל דוודאי כשמעידה על עצמה הן לענין תרומה או אפי' לחליצה ולכל מילי מהימנת על עצמה ומתוך שנאמנת על עצמה נאמנת לכולי עלמא אך בפ"ג מהלכות יבום שם מיירי הרמב"ם להדי' שיש לו בן מפנוי' ועי"ז הבן רוצה לפטור אשתו מהייבום וזאת הפנוי' אינה זקוקה לא לחליצה ואינה אוכלת בתרומה ואינו נוגע לה לשום דבר איסור ואין כאן שום נאמנות הנוגע לעצמה ממילא שאינה נאמנות לאחרים כיון שהיא לא עבדא אסורא בשקרותה. ומה שתמה הרא"ש בתשו' רי"ש כלל פ"ב עוד על הרמב"ם כיון דמשווי לי' ספיקא איך ירד הבן לנחלה הלא ספק ממון הוא ואי משום מגו דאי בעי יהיב לי' במתנה הכא לא שייך מגו שהאב גופי' אומר בדדמי וסובר דלא אפקרא נפשה לאחריני קו' זו כבר יישבה הרשב"א בתשו' סי' תר"י דלאו משום מגו מהימנינן לי' אלא דאמירה זו שאומר בני הוא זה הוא גופי' מתנה שנותן לו נכסיו כמו שנותן לבנו (אלא שצ"ע אם איננו שכ"מ במה יקנה באמירה בעלמא). מ"מ פסק הרמב"ם נכון אעפ"י שלא נתכוון הגאון נב"י לזה:

נמצא אי הוה סמכי' אהך שינוי' דידי בנידון דידן שמעידה על עצמה הי' נאמנת להנשא בלא חליצה אך לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ועוד אפי' יהי' זה כוונת הרמב"ם מ"מ דעת הרב"י בש"ע שאפי' על עצמה לא מהימנת באיסור דאורייתא כדמשמע מלשונו סי'

קנ"ו סעיף ט' מי שזינה עם אשה וכו' הרי זה ספק וחולצת וכו' מבואר מלשונו דאהאשה שהתחיל בתחלה עלי' קאי שהיא חולצת ומיירי שנישאי' לו לאחר הזנות כעובדא דילן ואפ"ה מחמיר בדאוריי' וכמ"ש ב"ש דלהש"ע א"ש הך חילוקא בין דאוריי' לדרבנן וא"כ פשיטא דהאי איתתא צריכה חליצה:

ואע"ג דהרמ"א הגיה דאם הי' מיוחדת לו י"א דפוטרת מחליצה ואולי יתחמץ אדם לומר דזו שהיתה משודכת שלו הוי כמיוחדת חס לומר כן דדברים אלו המה מדברי הטור בשם תשו' הרא"ש ריש כלל פ"ב הנ"ל והרא"ש כ' שם אעובדא דמי שהי' לו משרתת בביתו שהי' מיוחדת לו לבעילה ושוב נתעברה והולידה והביא תחלה דברי ר' שמשון ספ"ק דכתובות וז"ל האי דקאמר מיני' רוצה לומר שהי' רגיל אצלה תמיד הלכך שדינן רוב בעילות בתרי' וההיא דפ' אלמנה לכ"ג מיירי שאומר הארוס שלא בא עלי' כ"א פ"א הלכך אמרי' מדאפקרי' נפשה לגבה ארוס אפקרה נפשה נמי לגבי עלמא אלו דברי רבנו שמשון ועל זה כ' הרא"ש הלכך בנדון זה שדינן בתר דידי' כיון שהיתה תדירה בביתו. ושוב אח"כ בסוף התשובה כ' דאפי' להרמב"ם דמחמיר לענין חליצה מ"מ בנדון זה שהי' מיוחדת לו בביתו דבכי האי גוני לא קאמר שתחלוץ כי אף הוא לא כ' אלא זנות באקראי פנוי' דומי' דאשת איש עכ"ל תשו' הרא"ש הרי מבואר דמיוחדת לו היינו שהי' עמו בבית ומופקרת אצלו לבעילה דאמרי' אפי' לו יהי' שאפקרה נפשה גם לגבי אחריני מ"מ רוב בעילות אחר זה וזה לא שייך בנידון שלפנינו לפי הענין השאלה שלא הי' זע"ז כ"א באקראי בעלמא בליל שבועות ושוב נתפרדו זה מזו א"כ פשיטא חיישי' כי היכי דאפקרא נפשה וכו' וצריכה חליצה גם להרמ"א:

הנה מעלתו לא ביאר אי ילדה ביום א' דר"ח או ביום ב' דר"ח והנה אם הלידה ביום ב' דר"ח אדר והנישואי' הי' ביום ט' אלול נמצא למ"ד שיפורא גרים ויולדות לז' יולדות למקוטעי' ועיי' בדברי ב"ש סי' ד' ס"ק י"ט נמצא אי' הי' טוענת שהיא בן ז' ולא אפקרה נפשה כלל להמשודך נפלן ברברבתא דלמ"ד שיפורא גרם מהימנת. ולפ"ז נוכל לומר שתאומן גם עתה דלא אפקרה לאחריני במגו דאי בעי אמרה שהוא בן ז' ואמנם גם זה ליתא דהני מילי היכא דלא אכחשה בעלה אבל הכא דהוא אמר שאפקרה נפשה לגבי' בליל שבועות א"כ אפי' היתה היא מכחשתו מ"מ היא אסורה להנשא לאחר בלא חליצה שאותו האחר צריך לחוש לדברי הבעל המכחישה ועיי' במצא כתוב דמייתי הרב"י בי"ד סי' קנ"ד. ועוד דאפי' לא הי' הבעל מכחישה נהי דאי הי' טוענת כך הי' מהימנת למ"ד שיפורא גרם מ"מ השתא דלא טענה כך ליכא מגו שאינה טוענת ברצון היכי דניכר שיקרא שהבן הוא באיבריו כבן ט' גמורים ורוב נשים לט' יולדת ולכל הפחות למילד

לז' מקוטעי' וגם ע"י שיפורא הוא רחוק להאמין בעיני הבריות ע"כ נוח לה יותר לומר שהאמת שנתעברה מהמשודך שלה שאינו נראה מעשה רע כ"כ בעו"ה בדור הפרוץ וכמ"ש גם מעלתו ע"כ איני רואה שום צד לפוטרה בלא חליצה ואסורה לעלמא עד שתחלוץ ואין להאריך יותר ואחתום בכל חותמי ברכות. פ"ב יום א' כ"ד אדר תקע"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עח

שלום להרב המופלא כבוד מה' איצק נ"י הייס:

עלובתא דא זאת אומרת שנישאית לבעלה השני ז"ל ההוא אמר שהי' אז בן ל"ד שנה והיתה עמו כ"ו שנה ומת ותמיד אמר כי נפרד מעירו ק"ק הארחוב בהיותו בן ח' שנים ושמו יצחק בן חיים והניח שם שני אחים שהי' אז בהפרדו מהם בני שלשים שנים ולאחר מיתת בעלה הנ"ל אמרה בלבה כי לפי חשבון הנ"ל הגיעו היבמים ליותר מתשעים וקרוב לודאי שכבר מתו ובכל זאת נסעה האשה בהלוך ונסוע לילך לק"ק הארחוב להשיג חליצה מאחד מהיבמים הנ"ל ובאמצע הדרך חולתה מרוב טלטול הדרך ושם פגעו בה ב' אנשים מאנשי פלוני' ואמרו לה שהם מילדי ק"ק הארחוב ולא ידעו מאומה מאותן האחים כי כבר מתו מזמן רב ועצמותיהם לא נודעו ועל זה סמכה האשה וחזרה לאחורי' ונשאית עתה לבעלה השלישי והיא מתגוררת עמו בעירו דמעלתו. שוב שאלתי אותה מי הכריחה עתה לזה שתבוא לשאול על זה שהי' פשוט לה להתיר וכבר נישאית לבעל והשיבה לי מפני פחד אורחי ופרחי סובבי עיירות אשר נתפרסם ביניהם שהוחזקה זקוקה ליבם והמה הפחידו אותה שילשינו עלי' אצל מורי הוראה ע"כ אמרה שתהי' היא צדיק הראשון בריבה אלו דברי':

הנה האשה הזאת בחזקת זקוקה ליבם עומדת אע"ג דלא הוה מוחזק לן באחי אלא עפ"י עצמה ועיי' בקידושין ס"ד ע"ב ובדלא מוחזק לו באחי ואמר יש לי אחים אינו נאמן לאוסרה זהו ליתא מכמה טעמים:

א' כבר השריש מהרי"ט סי' פ"ב דלא מקרי לא מוחזק באחי אלא בשהי' פה עמנו כמה שנים ולא נשמע מעולם שהי' לו אחים דעי"ז מוחזק לן דלית לי' אחי ואיתתא בחזקת היתר לשוק עומדת ושוב כי אמר אית לי אחי בא להוציאה מחזקת היתר לא מהימן ובהא מיירי תשו' הרא"ש כלל י"ג שז"ל על האשה ההיא שנישאי' בצרפת כמה שנים ומעולם לא נראה ולא נשמע ולא נודע שהי' לבעלה אח וכו' והתירה הרא"ש ז"ל דכיון שהאשה בחזקת שאין אחים לבעלה אין ע"א נאמן להוציאה מחזקתה ודוקא בכי האי גוני מיקרי לא מוחזק באחים אבל באיש הזה שמארץ רחוקה בא ולא ידענו מאיזה עם

הוא תמול בואו והיום נשא אשה וכמעט שעבר נתגלה הדבר וכו' ואמאי נתחזק זה בלא אחים וכו' יע"ש שהאריך עוד בסברא זו כמה פעמים [עיין ח"ס חאה"ע ח"ר סי' קמ"א ולעיל סי' ע"ב] ואם זה בנידון דידי' שהבעל בעצמו אמר שאין לו אחים מכ"ש בנידון דידן שהבעל בעצמו אמר שיש לו אחים והחזיק עצמו בן ל"ד שנים איך נאמר שאינו נאמן לאוסרה. ותו בש"ס מיירי דבשעת נישואי' נישאי' בחזקת שאין לו אחים שוב אינו נאמן לאוסרה משא"כ אדעתא דהכי נישאי' לו שיש לו אחים כמו שאומרת היא עצמו מאי אינו נאמן לאוסרה שייך. ועוד התם כשהי' אינה מאמנת לו או מסופקת בדבר אבל הכא שעדיין מאמנת לו והיא בעצמה נסעה באלה מסעי לארץ רחוקה לקבל חליצה א"כ אפי' לא יאומן מן הדין מ"מ היא גופה שוויתי' נפשה חתיכא דאיסורא והחזיקה את עצמה בחזקת איסור יבמה לשוק:

איברא אי הי' שום מקום לחפש היתרא מטעם כי הזקינו היבמים והגיעו לגבורות וטפי ממספר תשעים ושלשה שנים היינו יכולים להאמין להבעל אי הי' עדים בדבר שאמר כן שהניחום בני שלשים שנים באופן שהגיעו עתה ליותר מתשעים והי' הבעל מהימן בזה מטעם הפה שאסר הוא הפה שהתיר שהרי על פי עצמו החזקנו אותו ביש לו אחים ועל פיו אנו סומכי' להאמין כמה ימי שני חייהם אבל מה יועיל זה הלא משנה שלימה שנינו בגיטין כ"ח ע"א המבי' גט ממ"ה והניחו זקן או חולה נותנו בחזקת שהוא קיים ואמר רבה לא שנא אלא שלא הגיעו לגבורות אבל הגיע לגבורת לא ואיתותב שם מבריתא דאפי' הניחו בן מאה שנים הוא בחזקת קיים וכן פסקו הפוסקים ואפי' לחד שינוי' בש"ס דמקיים דינו של רבה דבן שמנים אינו בחזקת קיים ובן מאה דבריתא שאני דכיון דאיפלג איפלג וא"כ ה"נ משהגיעו האחים לשמנים שנים פסקו לחיותא וליתא להו חזקת חיים מ"מ זה פשוט דהיינו להחמיר שלא יתן הגט להאשה בחזקת שהוא קיים דמיום שנעשה בן שמנים אתרע חזקת חי שלו אבל פשיט שאין לסמוך להתיר אשת איש או יבמה לשוק על זה ואפי' ודאי איסור איכא דמוקמי' לאתתא מספיקא אחזקת איסורא קמיתא והבא עלי' באיסור אשת איש בחטאת קאי או במלקות דלא תהי' אשת המת החוצה ופשוט:

ואם לסמוך על הני סהדי שאמרו שהם מאותו העיר ולא נודעו להם האחים כי כבר מתו הנה אי הי' הני סהדי קמן הי' צריכים לבאר דבריהם כי כמדומה לי שאין כוונתם שידעו שמתו האנשים אלא שאמרו מדלא שמעו ולא ראו אותם מסתמא מתו ואבד זכרם ואמרו כן מאומדנא מפני זקנתם ומפני שלא שמעו מהם מאומה כך נראה משמעות וא"כ פשוט שאין בעדותם ממש אך לא באנו לידי מדה זו כלל שהרי אנחנו לא שמענו מהעדים מאומה אך היא אומרת ששמעה כן א"כ לא מיבעי' מעיקור הדין שאין האשה נאמנת

לומר מת יבמי אלא אפי' למ"ש ב"ש סי' קנ"ח ס"ק ב' בשם מהר"י מינץ דבזה"ז שאין מייבמין אפשר שאשה בעצמה מהימנת לומר מת יבמי ע"ש והיינו משום דלא שייך זימנין דסני לי' מ"מ הכא שכבר ניסת לאחר פשיט דנוגעת בדבר דמרחמת לי' לבעלה השני ולא מהימנת ועוד התם בשהיבם אינו בדרך רחוק ונקל להשיג החליצה אבל הכא הא חזינן שמפני טורח וטלטול הדרך אמרה כך:

ואם נאמר להאמין לה במגו דאי בעי' שתקה ולא אמרה כלל שבעלה החזיק עצמו ביש לו אחים והיתה מהימנת נגד הקול מארחי ופרחי דהוה קלא דבתר נישואי' ולא חשו לי' וגם לא אתחזק בבי דינא ועיי' גטין פ"ט ע"ב מ"מ בהאי מגו נפלן ברברבתא דהוה מגו במקום קול דלא תעיז להכחיש כי האי דרבה בר שרשום ופיה הכשילה באמרה שהיתה מתירא מפני מלשינות האורחי'. ועוד אולי ידעו האורחים דאיכא עדים בצד אסתן היודעים שיש אחים ואתאינן לשיטת הפוסקים דחוש לה בב"ב קל"ה ע"א ואם לומר לעמוד על החקירה ולכתוב לק"ק הארחוב אם כי רב הדרך בינינו מ"מ היינו יכולים לעמוד לדרוש הדבר אי הי' נודע לנו ולהם האיש בסי' מובהק או שמו ושם משפחתו באופן שידוע לבי דינא דהאי אתרא אך הכא לא נודע לנו אלא שם יצחק בן חיים שהלך מעירו זה כ"ה שנים בהיותו בן ח' שנים וצריך לבדוק הארחוב כלו אי לא אתחזק שם קודם כ"ה שנים מי ששמו כך והי' לו אחים עיי' ביבמות קט"ו ע"ב ובפוסקים שם וא"כ לא מצאתי מקום להקל:

והיות בלא"ה אתתא דא כבר נישאי' לראשון ומת ולשני ומת א"כ קטלנית היא ולדעת גדולי פוסקים כופין להוציא כמ"ש ב"ש סי' ט' סק"ב וא"כ מכ"ש הכא דאיכא איסורא וסכנתא דכופי' להוציא ומ"מ מהיות טוב אם נוכל לרצותו לגרש מרצונו ולומר לו כי סכנת מיתה יש לו בדבר אולי לא נצטרך להכניס עצמנו לגט מעושה הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב נגהי ליום ד' ג' כסליו תקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עט

שלום טוב לרב טב י"נ הרב הגאון החרוץ המפורסים גל אגוזים נ"י ע"ה כקש"ת מה' שלום נ"י אולמאן אב"ד ור"מ דק"ק ל"ב יע"א:

הלום ראיתי ידו הגדולה ופומי' ממלל רברבן כל חיך הטועם יאמר לי לי והיות עריבים עלי דברי דודים שמתי הלילה עיוני עליהם ואשיבה כיד ה' הטובה עלי:

הנה ריש אמר מר על דברת הלבוש א"ע סי' קנ"ט דמקדש בשוגג שומרת יבם צריך גירושין קודם חליצה שתהי' חציצה ראוי לייבום ושב יעקב בחא"ע סי' מ' העלה ממשמעות הרמ"א והפוסקים שאין צריך כיון שכופין להוציא אם ירצה לייבם תו ה"ל

חליצה ראוי לייבום ופר"מ כ' שנעלם מכ"י שזה תלוי בשני תירוצי תוס' יבמות ט"ז ע"א ד"ה בני צרת וכו' אלא שהקשה אשיטה קמייתא שהיא כשיטת השב יעקב הנ"ל הא קיי"ל ביבמות כ"ח ע"א דאפי' מה שביד אדם לעשות כגון לחלוץ לאינה חמותה ברישא ואפ"ה אמרי' דאינה עולה לחליצה כיון שאינו ראוי לייבום לא הבנתי איך א"ש לתי' ב' דהתוס' דס"ל גזירת הכתוב הוא לא תהי' אשת המת החוצה לאיש זר אפי' שיש בה הוי' מ"מ לא פקע זיקה וקשה איך יבמה יבוא עלי' כיון שתפסה בה קידושין ואם שגרשה הרי נאסרה שעה א' או נילף מהכא דלא איכפת לן בנאסרה שעה א' וכרב דלא כשמואל אע"כ צ"ל דמהאי קרא מוכח דנהי דתפסי קידושין מ"מ כופין מן התורה להוציא וכיון שע"י כפי' מוציאין עדיף טפי מדבר שביד חברו לעשות וכמגורשת כבר דמי וכבר ראיתי סברא זו בבית מאיר סי' קנ"ט דכיון דע"י כפי' מוציאי' לא ה"ל מחוסר מעשה אלא שכ' שאינו יודע מנ"ל שכופין מן התורה ולפי הנ"ל מוכח כן. ומ"מ למסקנא העלה ג"כ כשב יעקב מטעמים אחרים יע"ש באריכות. מה שהקשה פר"מ מק' ירושלמי דמייתי תוס' ר"פ המגרש וביבמות יו"ד ע"א ד"ה לעולם ואם איתא הא ביד' לגרש לגמרי עתה וכן הקשה בית מאיר ולהנ"ל לק"מ דוקא המקדש יבמה כופין אבל לא זה ששייר בגטו ולא פעל עולה וכיון שכן ה"ל מחוסר מעשה שביד חברו ואינו עולה לייבום ועוד בלא"ה התם אין בידו לגרשה בלי שיחזור ויקדשנה כדעת תשו' הרא"ש ופסקו בש"ע ב"י א"ע סי' קמ"ג סעי' ט"ז וטעמו דאין גירושין חל על גירושין וכבר נתעורר בזה במהרי"ט והארכתי במקום אחר דאע"ג לכשנתקדש להפלוני ממילא נתבטלו גירושי' הראשונים וחלו השניים מ"מ ה"ל ככותב גט לאשה דעלמא לכשאכנסיך אגרשיך דלא הוה גט משום דבר שלב"ל ומשו"ה לק"מ מה שהקשה מהרי"ט מכתובות ע"ג ע"א דאמרי' לרב אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות חוזר וקדשה בשעת ביאה וקשה הא ה"ל קידושין על קידושין ולהנ"ל ניחא כיון דאם לא יתקיים התנאי שעקרו קידושין הראשונים חלו השניים ואי דבר שלא ב"ל הא רבס"ל אדם מקנה דבר שלא ב"ל. יהי' איך שיהי' בעל מנת שלא תנשאי לפלוני צריכה קידושי' שניים וקידושין אין בידו ודברי תוס' יבמות יו"ד ע"א הנ"ל צל"ע שהאריכו להקשות על ר"א והא ר"א שמותי מתלמידי שמאי ובלא"ה לית לי' צרת הבת:

מ"ש פר"מ בהירושלמי קידושין פ' האומר סוף הלכה ה' שמואל אמר בעניותינו צריכה גט (יבמה שנתקדשה) אמר ר' יוסי בריבי בון מתניתא לאחר שיחלוץ יבמיך אבל אם אמר אחר שימות יבמיך מקודשת שדברים אלו תמוהים ופני משה פי' בו פי' זר במח"כ וכ' פר"מ עפ"י ש"ס קידושין ס"ב ע"ב נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה פירש"י שמא

לא תתרצה לו ולכאורה קשה מן בין זה למקדשה לאחר שלשים יום ובהפלאה נדחק בזה והי' נראה לפר"מ דבמקדשה לאחר ל' יום הרי בידו לקדשו עכשיו וממילא יומשכו הקידושין גם אחר שלשים יום משו"ה יכול נמי לקדשה עכשיו שיחולו אחר שלשים יום משא"כ לאחר שאגרשיך א"א שיקדשה עתה סתם ויומשכו אחר גירושי' וסברא נכונה היא. ועפ"ז נראה פי' הירושלמי דבמקדשה אחר שימות יבמיך הרי בידו לקדשה עתה סתם וימשוך ממילא גם אחר מיתת היבם דלשמואל קיימינן דקידושי' תופסין ביבמה אבל לאחר שיחלוץ יבמיך י"ל כהלבוש הנ"ל שא"א לחלוץ עד שתתגרש תחלה והוי כמו לאחר שאגרשיך שאינה מקודשת מטעם הנ"ל אלו דבריו ודפח"ח כי הוא מתוק לחיך. אלא שהוסיף לומר דר' ינאי בירושלמי שם ובש"ס דיבמות צ"ב ע"ב ור' יוחנן שם דאשכח מרגניתא ולא חש לקושי' מ"ט לא נקט לאחר שימות יבמך י"ל לפמ"ש בתשו' חו"י דלמ"ד מזלא גרים אפי' במתו ב' משודכי' שייך חששא דקטלנית א"כ מכ"ש במת יבמה אחר מיתת בעלה משו"ה לא נקט אחר שימות יבמתך ור"י בר' בון בירושלמי מצי סבר כמ"ד מעיין גרם כל אלו דברים ראוי' למי שאמרן. ולע"ד אין הכרח שיהי' שייך במיתת היבם הזה קודם שחלץ לה קטלנית מטעם מזלא. בשלמא באיש אפי' הי' להם קטטה והיא היתה מצפה יום מותו א"א היינו מזל רע שלה שנישאת מתחלה מרצונה לאיש שסופו לצפות מתי ימות אבל ביבמה שע"כ זקוקה לו שלא לרצונה והא קמן שנתקדשה לאחר הרצוי לה שתתקדש לו אחר מיתת החולץ הזה ומצפה היא מתי ימות ואבד שמו ונתקיימה מחשבתה א"כ מזל טוב שלה גרם:

ובאמת לא הי' צריך לכל זה לע"ד בפי' דברי ירושלמי ובפלוגתת ר' ינאי עם ר' יוסי בריבי בון דרש"י פי' ביבמות צ"ב ע"ב הנ"ל פי' דאי לאו דדלאי חספא הא אין אדם מקנה דשב"ל אפי' מה שבידו עכשיו והוה ס"ל לר' יוסי בר בון דבלאחר שימות בעלך אע"ג דמיירי בגוסס כמ"ש תוס' בכתובות נ"ח ע"ב ועביד דאתי מ"מ כיון שאין בידו לקדשה עכשיו אינה מקודשת אע"ג דאינה מחוסר מעשה דגירושי' ומשו"ה לא נקיט לאחר שיגרשיך בעלך דמיתה הוה רבותא טפי משא"כ ביבמה דקידושי' תופסי' לשמואל א"כ בגוסס אה"נ מקודשת כיון דבידו לקדשה עכשיו משא"כ בלאחר שיחלוץ דמחוסר מעשה:

ואמנם ר' ינאי ס"ל כמ"ד כופין לחלוץ דמצות חליצה קודמת לייבום ויעיי' פלוגתא זו בתוס' יבמות ל"ט ע"ב וא"כ י"ל באחר שימות בעליך לא הו"מ למנקט לאחר שיגרשך דזה לא הוה עבידא דאתי כלל אפי' קטטה ביניהם דקשים גירושי' ומצוה לשום שלום ביניהם משא"כ חליצה הוה לאחר שיחלוץ עבידא דאתי טפי מלאחר שימות משום

דמצוה לדבק בחליצה וקמ"ל אפ"ה אינה מקודשת ור"י בר בון ס"ל כמ"ד אין מצוה לחלוץ אדרבא כופין לייבם משו"ה הוכיח מזה דלאחר שימות יבמיך מקודשת:

באופן דנהי דדברי פר"מ בירושלמי נכוחים למבין ומתוקים לחיך מ"מ אין פירושו מוכרח לדחות בזה דעת השב יעקב ולפ"מ שכתבתי לעיל אדרבא דברי השב יעקב מוכרחים מב' תירוצי תוס' דיבמות ט"ז ע"א ד"ה בני צרת. עד שלפע"ד קפידא איכא לחלוץ בלא גירושין דאם יגרש קודם מיחזי כאלו אינה ראוי בלא גירושי' קודם חליצה וצריכי' לומר מה שכופין להוציא אם ירצה לייבם לא מיקרי בידו לעשות נמצא נאסרה שעה א' ושוב אין לה היתר למ"ד הכי נהי דקיי"ל כרב דיבמות מ"מ לא שפיר דמי למיעבד הכי וכן העלה בית מאיר במסקנתו מטעמי' אחרים ומ"מ להלכה אני אומר ולא למעשה:

ומ"ש פר"מ עוד מאשת שני מתים לע"ד לתי' ב' דהתוס' דגזה"כ הוא לא תהי' אשת המת החוצה שתהי' הוי' וזיקה במקום א' א"כ הכא שע"י קידושי שמעון נאסרה על לוי משום אשת אחיו ומבטל הזיקה אין קידושי' תופסי' ביבמה זו לשמעון אפי' לשמואל. דכל היכי שהוי' מבטל הזיקה אין כאן הוי'. כנלע"ד ולו משפט הבחירה. הכ"ד א"נ. פ"ב יום עש"ק ער"ח תמוז תקע"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פ

להחכם הנ"ל:

יקרת מכתב קדשו הגיעני בזמנו בהיותי בפיזינג ואמרתי לשעשע בפלפולי על דברי המרדכי והנח"ץ והנחתים עד בואי אהלי והנה לא נחתי ולא שקטתי והאידנא הגיעני מכתב קדשו שנית וענותנותו הרבני כי לא לגמרא ולא לסברא דידי צריך מר אך מצותו עוברת עלי והנני להשיב בקצרה:

אודת יבם שהיבמה אינה רוצית לילך אחר היבם לחלוץ והדרך רחוק מאוד והיבם צריך לישא אשה ולעשות קישור שידוכי' יפה כ' פר"מ גאונו דהיא מורדת הואיל שאינה רוצית לבוא אחריו ואפי' בארוסה מתיר רמ"א בא"ע סי' ע"ז סעיף ב' לישא אחרת כ"ש בזיקת חלוצה שהיא קיל טפי כמבואר בהגה' מרדכי דכתובות סי' רצ"א דקיל האי זיקא אשר רמז עלי' רמ"א סי' קנ"ט סעיף ה':

ואע"ג דמייתי ב"ש בסי' ע"ז סק"כ בשם הגה' מיי' סוף אישות דאפי' ארוסה מורדת אין מתירי' לישא אשה על אשה נ"ל דאין לעשות פלוגתא בין מהרי"ק סוף שרש ס"ג ובין תשו' מיי' מכמה טעמים חדא כמ"ש ב"ש בעצמו דהמעיי' במהרי"ק יראה שעיקור טעמא משום שהי' ידוע ומפורסם הטעם לב"ד ואפשר הגה' מיי' לא מיירי בכי האי גוני וא"כ שייך א"כ כל א' יטעון שמרדה בו ועוד דמהרי"ק נתלה בחכמי שפירא שתקנו

להתיר לישא אשה על אשתו מורדת ונהי דלא מלאו לבם לעשות מעשה הכריע הוא בארוסה ומפורסם לב"ד יש לסמוך על הסכמת חכמי שפירא וא"כ י"ל הך דהגה' מיי' קודם תקנה הוה ועוד בהגה' מיי' מיירי שהאשה רוצית לקבל גט אך הוא רוצה לעגנה וא"כ שפיר כ' שלא יתירו לו לעבור על חדר"ג ויתבטל מפ"ו:

אבל מהרי"ק מיירי שהיא אינה רוצה לקבל גט וא"כ ע"כ א"א בלא העברת חדר"ג או לגרש ע"כ או לישא אשה עליו לכן התיר ואין כאן מחלוקות וא"כ בזיקת חליצה דקיל י"ל דאפי' בלא בטול פ"ו מתירי' כשהיא מורדת אך אחר התראת ב"ד שתבוא אחר היבם ואז אם לא תבוא יניח היבם בטחון או ישבע שבבוא יבמתו לא יעכב מלחלוץ כדרך שמשליש גט וכתובה ואע"ג דכ' ב"ש סי' קס"ה סקי"א דנשבע לחלוץ הוה כמתנה עמ"ש בתורה נ"ל היינו קודם שנפלה לפניו אבל אחר שכבר נפלה לפניו והוא חפץ לחלוץ ונשבע על כך חייב לקיים שבועתו דבהכי מתישבא בתשו' הרא"ש ופסק בש"ע י"ד סי' רל"ט ס"ז ובסדר חליצה סקמ"ו והחילוק קל להבין ודעתי מסכמת לדעתו הגדולה והרחבה וה' ירחיב לנו ופרינו בארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו הכ"ד מחו' החותם בברכת השנים כחפצו וחפץ. פ"ב יום ד' ח"י אלול תקע"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פא

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג החרוץ המופלג ומפורסם לשבח ולתהלה כש"ת מהו' בער נ"י אב"ד דק"ק אייבשיטץ יע"א:

יקרתו הגיעני פה בהיותי עוסק ברפואות פה במרחץ ושיהוי מצוה לא משהינין ע"כ אמרתי להשיב מיד ולא יאוחר דבר נידון יבמה רכה וענוגה עני' אשר לא נס רגלה הולך למרחקים והנה היבם גדול האחים ונד בארץ לא נודע לו מקום ידוע ושני לו אומרים שנמצא במקום פלוני במדינת הגר רחוק כמו מ' פרסאות וכולי האי ואולי לא נמצא שם ואפי' נמצא שם זה אין ספק שהוא לא יבוא אל מקום היבמה לחלוץ לה וקשה ליבמה לילך אחר היבם כנ"ל ונמצא ג' אחים צעירים במקומה שרוצים לחלוץ לה אם נכון הדבר שיחלוץ הקטן במקום שיש גדול במרחקים באופן הנ"ל:

במתני' פ' החולץ (יבמות ל"ט ע"א) תלה בקטן עד שיגדיל או בגדול עד שיבוא ממדינת הים אין שומעין לו מלשון מתני' משמע דאע"ג דקיימ' דהיבמה הולכת אחר היבם מ"מ לא יכול לתלות בשום אופן שהיא תלך אחריו אפי' אינינו מד"ה אך אם סופו לבוא לכאן הוה סד"א שיכול לתלו' בו קמ"ל כיון שהוא מד"ה אינינו יכול לתלות בו וכ' ב"ח סי' קס"א מדה"י לאו דוקא אלא מדינה אחרת לאפוקי עיר רחוקה באותה מדינה ומייתי

ראי' מריש גיטין דכ' תוס' כל ח"ל קרוי מדה"י וכדאמרי' פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדה"י אלא שהאריך עלינו הב"ח ז"ל ואמר שיעור מדינה אחרת היינו שמדברים בשפת לשון אחר כמו בחילוק ארצות סוף כתוב' המבואר בש"ע א"ע סי' ע"ה (ובס' ב"ש נדפס בטעות ספ"ה וצ"ל ע"ה) אך בסדר חליצה שבתשו' מהר"י מינץ ומייתי לי' ב"ש הנ"ל מעשה שהי' היבם בפאריז והיבמה עם יבם צעיר רחוק ס' מיל ופסק שהקטן יחלוץ וכ' ב"ש מזה מוכח דלא כב"ח דאפי' במדינה בעיר רחוקה קצת דס' מיל הוא ט"ו פרסאות תלמודיות מהלך יום וחצי ואפ"ה לא הצריך להמתין ופסק כן בשם ט"ז ע"ש:

ואע"ג דמעשה שהי' הכי הי' רחוק ס' מיל מ"מ הואיל ונפיק מפומי דגברא רבא אמרתי להסביר בו סברא דבתשו' חכם צבי סי' ק"ו ורמז עלי' המגיה במ"ל ריש הל' מגילה כ' אמ"ש הרדב"ז ח"א סי' י"ג דלא משהי' מצוה אע"ג דאח"כ יכול לעשות מן המובחר וזה קצת נגד תה"ד שפסק להמתין קידוש לבנה עד מש"ק והעלה ח"צ מש"ס ותוספ' ר"פ ד' אחין דחיישי' התם אדמתייבם חד ומת אידך ונמצא מצות יבמין בטלה ומחלקי' תוס' בין זמן מרובה לזמן מועט דלח חיישי' למיתה וה"נ תה"ד מיירי משיהוי זמן מיעוט לא חיישי' לביטול ומיתה משא"כ בשיהוי זמן מרובה אלו דבריו ז"ל והנה כן כ' תוס' בגיטין כ"ח ע"א דלזמן מועט שום מ"ד לא יחוש דאל"כ אשת כהן משיצא בעלה מלפניה לא תאכל בתרומה ולזמן רב כ"ע חיישי' ומה שיש בין זמן רב למיעוט פליגי והנה צריך שיעור וגבול בין רב למועט ואמרתי מסברא דאמרי' במס' מ"ק כ"ח ע"א ת"ר מת פתאום וכו' חלה יום א' וכו' חלה ה' ימים ומת זו היא מיתת כל אדם נמצא לשיהוי ה' ימים חיישי' למיתה וא"כ כיון שיש בינה לבין היבם גדול מהלך יום ומחצה ולא נתחייב האשה ללכת אחריו מספק שמא לא ירצה לחלוץ ונשלח אליו לשאול רצונו ואם אחר חזרת השליח תסע אליו הרי נשתהה ג"פ יום ומחצה והוא ביום החמישי ואם נמי יבוא היבם אלי' מ"מ יתאחר ג' ימים ובהא פליגי ר"מ ור"י ע"כ כשמהלך ס' מיל לא משהינן המצוה משום מצוה מן המובחר שהגדול יחלוץ ואמת כי במס' סוכה גבי עושי' בהמה דופן לסוכה משמע דפליגי בזמן ז' ימים ע"ש ואולי בהמה שאני מאדם:

שוב נזכרתי מ"ש בס' יערת דבש ח"ב סוף דרוש ג' דלפמ"ש רמ"א בתשו' סי' קכ"ד דכהן הגדול כונס בביאה קודם יה"כ ולא רק בכניסה לחופה וא"כ לפי מאי דאמרי' ריש יומא דמביתו פירש שמא תמצא ספק נדה וא"כ ע"כ אותה הביאה הי' ז' ימים קודם יה"כ וא"כ זמן רב הוא ז' ימים ודפח"ח ע"ש וצ"ל דלא תיקשי מש"ס מ"ק דה' ימים מיתת כל אדם י"ל לפי מאי דאיתא בירושלמי ובטש"ע י"ד רסי' של"ה דבפחות מג' ימים לא נקרא חולי א"כ הא דאמרי' חלה ה' ימים ומת היינו אחר ג' ימים נקרא חולי ומאז חלה ה'

ימים וצדקו דברי יערת דבש וגם ש"ס דסוכה ומ"מ גם דברינו יוצדקו כיון דעכ"פ איכא למיחוש אחר זמן ג"פ יום ומחצה שכבר חלה שסופו למות בו לא יכול לחלוץ בחליו או היא תחלה ותמות לבסוף ותתבטל המצוה לגמרי:

ומ"מ נ"ל לקיים גם דברי הב"ח אעפ"י שהוא לא נתכוון לכך מדאמרי' במדה"י שכוונת ש"ס מדינה אחרת אפי' קרובה כמו שהוכיח מריש גטין א"כ תרווי' איתנהי במדינה אחרת שנשתנה בלשון ואויר וכדומה אפי' קרוב מאוד אין ממתינין ובאותה מדינה כל שרחוק שאפשר שתתבטל המצוה לא משהינן וא"כ בנידן שלפנינו כולהי טעמי איתנהי שלא להשהות המצוה ויחלוץ הגדול שבשלושה הצעירי' עמכם ולמטינהי שיבא מכשורי דהאי פסקא:

אין להתעקש ולומר למאי ניחוש אי נמי ימות היבם הגדול עדיין לא יתבטל מצות יבמי' דהא קיימי קטני' ואי תמות היא בימי' מועטי' הרי בלא"ה לאו בת הקמת שם היא זה עיקש דאפי' אם תמות מחר יש מ"ע ביבום או חליצה היום ולא אמעיט רק סריס ואילוני' והיא נמי אם ימות עברנו על זריזי' מקדימי' על מגן מוטב שתפוס הודאי להזדרז ולחלוץ היום ולא נסמוך על הספק של הגדול אחר זמן מרובה. יערגן סמוך לק"ק פ"ב כאור בוקר ליום ה' י"ב תמוז תקצ"ח לפ"ק. משה"קס מפפד"מ:

תשובה פב

שלום וכ"ט לידידי הרב החרוץ המופלג ומופלא בתורה כש"ת מו"ה אברהם אב"ד דק"ק שימענדע:

גי"ה הגיעני ע"ד זקוקה ליבם קטן בן שש שנים שכבר כתבתי לפר"מ שחלילה להרהר להתירה לשוק ח"ו עד שיגדל הקטן ויחלוץ לה ומאן ספין ומאן חשיב להרוס דת תורת אלוקים חיים וכל המהרהר יעורער בנוער ועתה שב מכ"ת שנית ע"ד כי השתדלה האשה לה עדות מרופאים מומחים שלפי דבריו אם תתענן עד עת ההיא אפשר שתפול לחולי ותסתכן ושאל פר"מ אם יש להאמין לרופאים על אדם שהוא בריא אולם לפנינו ואין אנו מרגישים בו שום חולי ובאם אנו מאמינים אם יש להתיר איסור זה משום סכנה אלו תוכן דבריו:

הנה בהאמנת הרופאים על מי שאנו מרגישים בו חולי ושינוי פשוט ומבואר דנאמנים עכ"פ לשווי' ספק פ"נ ומחללי' שבת ויהכ"פ וכל אי' תורה לבד מג"ע ומע"ז וש"ד אך לעשות כודאי יעיי' בטור וב"י וד"מ י"ד סי' קפ"ז ואין אנו צריכים עתה לזה דעכ"פ ס' פ"נ דוחה כל התורה לבר משלשה החמורות הנ"ל וגילוי עריות היינו חייבי כריתות ומיתת ב"ד אפי' הלאוי' שבהם דהיינו חיבוק ונישוק של א"א שגוף הערוה הוא בכרת ומיתת

ב"ד אז גם הלאו שבו בויהרג ואל יעבור להרמב"ם יעיי' בטוש"ע י"ד סי' קנ"ז אבל חייבי לאוין כגון ממזר וכדומה אינינו ביהרג ואל יעבור וא"כ נידן שלפנינו שאינו אלא בלאו לא תהי' אשת המת החוצה לאיש זר אע"ג דחמיר האי לאו משארי לאוי' דאי' ביאה דבכולהי קיי"ל קדושי' תופסי' והכא אין קדושי' תופסי' עי' יבמות צ"ב ע"ב ובטש"ע סי' מ"ד סעי' ז' ובסי' קנ"ט ב"ש סק"ב וכל בעילותיו ס' בעילת זנות וגרע משארי חייבי לאוין ועי' לח"מ פ"ד מאישות הל' י"ד ועוד דחז"ל קראו לה אשת איש ב"ב קל"ה ע"א ורשב"א כ' שהיא מחייבי חנק אעפ"י שהיא הפלגה דאין כאן חנק ולא א"א וכמ"ש הראשונים שם רק הואיל ויצאה מאיסור לאיסור היינו מאיסור א"א לאיסור יבמה לשוק כינו לה שם א"א א"כ חמיר לאו זה משארי חייבי לאוין מ"מ לכלל ערוה לא הגיע דאעפ"י שאין מתרפאי' בג"ע מ"מ בהאי אי' לאו מתרפאי' לכאורה. מ"מ הכא בנידון שלפנינו אסור מתרי תרי ותלת טעמי וכל א' יש בו טעם כעיקור א' כמ"ש מעלתו שלא נאמין לרופא אלא במי שהוחזק בשום חולי אבל באדם המתחזק כבריא ולוחש לרופא ואמר לי כך וכך כאב יש לי והרופא שופט עפ"י דבריו כראוי לו אבל אנחנו לא נתיר לו לעבור ולזיז זיז כ"ש מדברי תורה עפ"י חלמותיו ודבריו ודבר זה מבואר בש"ע א"ח סי' תרי"ז דכ' שם המג"א ריש הסי' לחלק בין עוברה שהריחה מאכילין אותה אפי' לא נשתנו פני' מאכילי' אותה עפ"י עצמה משא"כ אדם בריא כל זמן שלא נשתנה פניו אפי' אמר שלבו כואב עליו אין מאכילין אותו והב"ח שם מייתי זה מלשון רמב"ם ור"ן ורא"ש ע"ש ולא הביאו ראי' לדבריהם ואני מצאתי ראי' לזו במתני' דפרקי אבות בעשרה נסים שנעשו לאבותינו בבהמ"ק לא הפילה אשה מריח בשר הקודש מעולם וכ' שם תי"ט בשם פירש"י דאולי הריחה ונתאוה לא הי' מאכילי' אותה וצריכה לנס שמעולם לא הפילה מריח ההוא ע"ש ולכאורה יפלא הא אין לך דבר שעומד בפני פ"נ ומשו"ה שלימה פ' יהכ"פ עוברה שהריחה וכו' ותי' הגאון מו"ה שאול שאבד"ק אמ"ד ז"ל בגליון תוס' חדשים דוקא עוברה שהריחה פי' שכבר הוכר עוברה אז נותני' לה אבל לא הוכר עוברה עדיין אעפ"י שהיא מרגשת בעצמה כאב ותיאבון מ"מ כיון שלא הוכר עוברה לא הי' נותני' לה והיתה מסוכנת להפיל ונעשה נס שלא הפילה אשה מריח וכו' והיינו דתנן לא הפילה אשה ולא תנן לא הפילה עוברה אע"כ מיירי בסתם אשה שלא הוכר עוברה ודפח"ח וע"כ מיירי בלא נשתנה פני' דאלו בנשתנו פני' אפי' לכל אדם נותני' וע"כ בלא נשתנו פני' דלעוברה בעלמא דכרסה מעיד עלי' על חולי שלה נותני' אבל אדם בעלמא אעפ"י שמרגיש כאב כמו אשה זו שלא הוכר עוברה ומ"מ כואב לה עד שמפלת ומסתכנת מ"מ אין ליתן לה עפ"י עצמה אעפ"י שלכאורה נ"ל שהאדם עצמו היודע מרת נפשו יכול לקח לעצמו אם

יוכל בין ביהכ"פ בין באי' דאורייתא וקדשים כי דרכיה דרכי נועם מ"מ אנו אין מאכילים אותו ביהכ"פ ואין אנו מניחי' אותו ליטול מהקדשים עפ"י דבריו שאין להאמין לו דכולי עלמא בחזקת בריאים קיימא עיין קדושי' ע"ט ע"ב וק"ל:

והנה במס' נדה פ' התינוקת אי' נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנו דם שותת ויורד הרי דנאמנת י"ל התם מיירי שיש שינוי' לפנינו שרואית דם מחמת תשמיש או שלא בשעה שראוי לראות ואינו יכולה לטהר עצמה מה שאין דרך בכל הנשים ואין לך היכר חולי יותר מזה וע"כ נאמנת לומר מכה יש לה באותו מקום ואפ"ה בשעת וסתה אין תולי' במכה לשיטת תוס' ורוב פוסקים ולרשב"א דתולין במכה אפי' בשעת וסתה תולי' הדם במכה מ"מ היינו כנ"ל שרואה דם שלא בעונתה המורה על חולי ושינוי' אבל אשה בריאה שאין לה שום שינוי בזמן ולא במראה דם ואינה רואית דם אלא בשעת וסתה התאומן לומר מכה יש לי ולרשב"א כל שיש לה מכה תולי' אפי' בשעת וסתה היעלה על הדעת שאשה נאמנת לומר כל דמי' מחמת מכה ישתקע הדבר ולא יאמר ונהי מהתם אין ראי' לדידן דהכא פ"נ שאני מ"מ אין ראי' בהיפוך ממה שאשה נאמנת לומר מכה יש לה ודי ראי' ממעוברת שהריחה וכו' ואדם דעלמא בעי שישתנה פניו ש"מ אפי' לענין פ"נ לא מהימן להאכילו ביהכ"פ:

והדברים ק"ו השתא יהכ"פ דאיסור כרת וחמיר לאינשי טפי מלאו ועוד יהכ"פ עצמו חמירא לאינשי טפי משבת דסקילה כמ"ש תוס' חולין ק"א ע"ב ד"ה הזיד וכו' אפ"ה אינו נאמן להאכילו מכ"ש יבמה לשוק שאינו אלא אי' לאו דקיל בעיני אינשי כמ"ש הראשונים דמה"ט אינה נאמנת לומר מת יבמי להתירה לשוק יעוי' שעאה"ע רס"י קנ"ח וב"ש שם ועוד התם באכילת יהכ"פ וחילול שבת אין נפשו של אדם מחמדתו כל כך כפולמוס של זנות דודאי איכא למיחשדה בשיקרא אי לית בה סימני חולי השייך לאותו ענין ועוד ק"ו התם ביהכ"פ אפי' לעצמו אין מאכילי' עפ"י עצמו ואיך יערב איש אחר לגשת לבעול איסור יבמה לשוק עפ"י דברי עצמה שהיא מוחזקת באיסור ואפי' ע"א בעלמא אינו נאמן היכי דאתחזק איסורא כ"ש בע"ד עצמו הנוגע בדבר שלא יאומן להתיר לאחרים מה שהוא בחזקת איסור:

ועוד הלא הבועל עובר על כל בעילה ובעילה ועל כל כח וכח ולא הותר רק להציל נפש וא"כ מי ישער איזה בעילה היא להצלת נפשה ואם די לה פעם א' בחדש והוא בא עלי' פעמיים שניהם עוברים על לאו דאורייתא ואם אולי תתרפא ותפסוק חולי שלה מי יכפנו לגרשה אז והוא עמה כל ימי' באיסור ואי נמי הי' כאן חולי ברור של סכנת נפשות ורפואה בדוקה ג"כ ע"י בעילה מ"מ הא קיי"ל בחולי המסוכן מאכילי אותו הקל

קל תחלה כמבואר פ' יהכ"פ ועי' מג"א סי' תרי"ח וא"כ למה יבעלינה ישראל דאית בי' כל הנ"ל הלא תשתדל לה בריצוי כסף גוי שלא ע"ד חתנות לבעול לפרקים לכשתסתכן שאינו אלא גזירת ב"ד של שם דוקא ישראל הבא על הגוי' קנאים פוגעי' בו ואי לא קנאי' פגעו בו הוא ביכרת ה' לאיש אשר יעשינו ומשו"ה הוא ביהרג ואל יעבור אבל גוי הבא על ישראלית שלא ע"ד חתנות אינו אלא גזירת ב"ד של שֵם יעי' בב"י י"ד סי' קנ"ז הנ"ל ודברי ש"ג במרדכי פ' החולץ סי' ל' אות קטן א' צ"ע וכבר תמה עליו בתה"ד סי' רכ"ג ע"ש. וא"כ ה"נ תאכל הקל ושמא תנשא ח"ו לישראל וחלילה איניני אומר שתבעל לגוי באמת אבל עכ"פ אסור לשום בר ישראל לעסוק בהצלת נפשה עד"ז כיון שאפשר לה במאי דקיל מיני' אבל חלילה להורות היתר זה. והנה בר"פ בן סורר ומורה בא' שהעלה לבי טינא וכו' ואמרו ימות ואל יספר עמה אחורי גדר ומסיקי' דבפנוי' הי' מעשה ומשום גדר שלא תהי' בנות ישראל פרוצות ע"ש וכ"פ רמב"ם פ"ה מיסודי תורה הל' ט' ומייתי לי' ב"י בי"ד סי' קנ"ז ע"ש והתם פנוי' טהורה מנדתה ואין בסיפור ההוא עמה שום נדנוד ערוה רק קירוב דעת אל פנוי' ואתי לידי לא יהי' קדש ולא תהי' קדשה ולא תחלל בתך להזנותה ומ"מ אמרו ימות זכאי ואל יפרוצו בפולמוס של הפקירא ומכ"ש הכא שכל בעילה הוא באיסור לא תהי' אשת המת החוצה ואם אין קדושי' תופסי' ה"ל לאו דקדש וקדשה וכמ"ש רמב"ן בנימוקי תורה דלהכי תרגם אונקלס לא תנסב לעבד משום כיון דאין קידושי' תופסי' ממילא הוה כל הבעילות בעילת קדש וקדשה וה"ה הכא ואם תבעל לגוי פשיטא דאיתא כנ"ל וא"כ איני רואה שום היתר:

והא דאמרי' ס"פ הגוזל עצים יבמה שנפלה לפני מוכה שחין אדעתא דהכא לא קדשה נפשה אי לאו דטב למיתב טן דו אפי' עם מוכה שחין ולא למיתב ארמלתא אבל בלא"ה הוי אמרי' אדעתא דהכי לא קדשה נפשה היינו מן האירוסי' אבל לא מן הנישואי' כמ"ש תוס' שם ועי' תה"ד סס"י רכ"ג דבריו מגומגמי' קצת וצריכי' ביאור בענין זה ועי' היטב ריש תשו' מעיל צדקה:

ועי' שיטה מקובצת בב"ק שם הסביר הרא"ש דברי תוס' באופן אחר דמן הנישואי' לא שמע הבעל לתנאה לשוי' לבעילתו בעילת זנות והוא נוטה לדברי תוס' כתובות מ"ד ע"ב ד"ה שלא כ' לה וכו' ע"ש מ"מ בין למר ובין למר אחר הנישואי' אין ממש בסברא זו אפי' הי' מאמינים לה בסכנת נפשה מכ"ש שכבר כתבתי שאין לאדם להאמין לה להכניס עצמו באיסור דאורייתא:

ע"כ לא אקוה שיהי' ח"ו שום הרהור וערעור ולמיעבד טצדקי ולעבור בפרהסי' על דברי תורה ח"ו ובטוחי' אנחנו בהי"ת כי שומר מצוה לא ידע דבר רע ולא יאונה לה כל און ע"י

שמירת מצות ה' ותורתו אורך ימים ושנות חיים יוסיפו לכל השומעים ועושים ואחתום בברכה א"נ דש"ת. פ"ב יום ד' כ"ד מנחם תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פג

שלום וכ"ט לידידי המאה"ג המיוחס המופלג כקש"ת מ' אלעזר סג"ל נ"י רב בוויען:

יקרתו הגיעני ונזדרזתי להשיב מפני כבוד הנגיד נ"י נידון בתו החלוצה שנשתדכת עם כהן א' בלא ידיע' ועתה נודע הדבר ואם יתפורד בין הדבקים איכא למיחש לסכנה כי אהבת נפש אהובים זל"ז וגם כ' פר"מ נ"י שמענה בפי האב הנגיד נ"י שכמדומ' שהבת היא אילונית ונפשו יפה בשאלתו אם יש שום תרופה להתיר שישא הכהן את חלוצה משודכת שלו:

אשיב ראשון ראשון בע"ה על חשש סכנת נפשות גרסי' בפ' בן סורר ומורה אחד נתן עיניו באשה אחת וכו' וש"מ מהאי עובדא תלתא ש"מ דבערוה דאורייתא יהרג ואל יעבור אבל אבזרייהו אפי' אי' דרבנן דמסתעיף מיני' וש"מ בערוה דרבנן יעבור ואל יהרוג וש"מ כשהסכנה מסתעף ממנו וממנה לרוע מזגם ורב טובתם העמידו חז"ל דבריהם אפי' אבוזריי' דערוה דרבנן ימות ואל יעבור:

א' מדאמרי' בשלמא למ"ד א"א ניח' ש"מ דאי הוי א"א אע"ג דלא אסיק אדעתי' הך בפגם משפחה שלא יהי' בנות ישראל פרוצות אפ"ה ניח' לי' שלא לספר אחורי גדר בא"א אע"ג דהאי גם לרמב"ם לאו דאורייתא הוא כ"א קרבת בשר חיבוק ונישוק וכדומה אבל להרבות שיח' דרבנן ומ"מ הוי ניחא לי' ש"מ כי אביזריי' דערוה דאורייתא אפי' דרבנן דידהו יהרג ולא יעבור ולזה נתכוון נמק"י שהוכיח מקו' הש"ס הלז ולא מגופי' דעובדא אלא כהנ"ל. שנית מדפריך בפשיטות אלא למ"ד פנוי' מ"ט ש"מ פשיטא לי' דאפי' נימא ביאת פנוי' טהורה בנידתה לאו אית בי' ונימא נמי באי' לאו נמי יהרג ואל יעבור בג' עבירות כדמשמע בירושלמי הביאו מגי' במ"ל פ"ז י"ז מאי' ביאה ה"ז מ"מ לספר עמו באחורי הגדר לא חמור כולי האי וה"ה כל אי' ערוה דרבנן דאין להם שורש דאורייתא פשיטא דלא שייך בהו יהרג ואל יעבור והיינו דפשיטא להש"ך ביו"ד סי' קנ"ו וסקס"י ובזה מיושבים דברי חי' ר"ן סנהדרין ובר"ן שברי"ף פיה"כ דס"ל אפי' אי' דרבנן יהרג ואל יעבור ושוב כ' בגוי הבא על בת ישראל יעבור ואל יהרג כאסתר משום דלא הוי אלא גזרת שם ובנישואין ליכא אלא לאו דלא תתחתן וא"ש דרמב"ן ס"ל לפני זה דלא אמרו יהרג ואל יעבור אלא בעריות דחיוב כרת ולא בחייבי לאוין דלא כירושלמי הנ"ל אך העריות דחייבי כריתות חייב למסור נפש אפי' אאי' דרבנן דידהו כדמוכח מס"פ בס"ומ דקאמר בשלמא למ"ד א"א וכו' אע"ג דסיפור באחורי גדר ליכא אלא אי' דרבנן

לרמב"ן אפי' קרבת ממש ליכא אלא דרבנן מ"מ ניחא להש"ס דימות ואל יספר אבל גזרת שם אפי' לאו דחתונות מוכח מדפריך אלא למ"ד פנוי' מ"ט מוכח דיעבור ואל יהרוג. שלישית למסקנת ש"ס משום שלא יהי' בנות ישראל פרוצות מוכח היכ' דבשאט נפש ובתעבת לבם הרע הביאו עצמם לידי סכנה כדי למלאות תאותם העמידו חכמים דבריהם שלא להפקיר בנות ישראל ולא הנחת בת לאאע"ה א"כ ימות זכאי ואל יספר עמה אחורי הגדר אעפ"י שסיפר עם הפנוי' אחורי הגדר הוא אי' קל מאוד העמידו דבריהם והר"א מזרחי בתשו' סי' נ"ט הביאו בקיצור במ"ל פ"ה מיסודי התורה על כהן שנשא חלוצה וכשרצה לגרש גיזמוהו קרובי האשה למסרו בידי גוים להפסיד ממונו ופ' אפי' גופו מחויב למסור אפי' משום חלוצה דרבנן כדמוכח ס"פ בס"ומ ולכאורה אין ראי' משם ולפענ"ד דינו אמת ק"ו השתא ומה התם ליכא שום ביאת אי' אלא לספר אחורי הגדר והוא אז באונס סכנת מיתה מ"מ שלא יפרצו במקום אחר ויבואו לידי פריצות וביאת אי' ברצון העמידו דבריהם הכ' אי נתיר לו לקיים החלוצה תחילתו באונס שלא ימסרוהו בידי גוים אח"כ בועל כמה בעילות בלי שום אונס נהי דאונס שלא לגרשה מ"מ יאנסנה על כל בעילה ובעילה ולא אמרי' אלא שאם ירצה גוי להרוג אם לא יבעל ערוה דרבנן יעבור ואל יהרג אבל בנישואין שיהי' עמה תמיד ואנינו נאנס על כל בעילה נמצא עובר כמה איסורים בשאט וברצון פשיטא דהעמידו דבריהם טפי מטעמא דפגם משפחה שלא תהינה פרוצות ועוד נ"ל באי' כהונה שהוא גרם לעצמו אפי' מ"ד בא"א הוי עובד' ולא בפנוי' ולא חייש לפגם משפחה ולפריצות מ"מ בחליצה לכהן יוד' דודאי אם מחמת רוע תאותו ינסב חלוצה שהביא עצמו לידי חולי וסכנה מ"מ עכ"פ לא ישא כפיו ולא יקרא ראשון ובניו חלולים דרבנן ובכהונה כתיב וקדשתו דופנו עי' ר"פ אשה רבה ע"כ יפה פ' הרא"מ ואין כאן מחלוקות:

מעתה ק"ו בן בנו של ק"ו בנידון השתא הרא"מ שהאונס לא הי' מחמת זדון לבם אפ"ה אמר יהרג ואל יעבור מטעם הנ"ל משום דסוף ליבעל בלא אונס כש"כ נידון שלפנינו דתרוויי' איכא שמחמת תאותם הביאו חולי וסכנה על עצמם ועוד אחר זמן זמנים ויתבטל רוע יצרם ולא יהי' עוד חולי ומכאוב מ"מ אשתו עמו בנין עדי עד וכמה בעילות אי' יבעול בלי אונס פשיטא דאין שום ה"א ולא יעלה על דעת להתיר חלוצה לכהן:

אך מטעם השני שכ' שהיא איילנית הנה בטור אה"ע סי' קע"ב פסק בחד סימן וסימני איילנות סגי שלא תחלוץ ואם חלצו מותרת לכהונה וכן פ' הרמב"ם לפי נוסחת הסמ"ג אלא שב"י חשש להחמיר שלא להתירה לשוק אא"כ יש בה כל סימני איילנות לפענ"ד באי' דרבנן חלוצה לכהונה יש לסמוך להקל וסגי בסי' א' ובפרט במקום סכנה וע"כ

נהי שכבר נבדקות ע"י נשים קודם חליצה וע"י זה חלצה בב"ד היינו משום אפי' לא נמצא אלא סי' א' שאינ' איילונית צריכה לחלוץ להתירה לשוק ושפיר עביד ב"ד והצריכו חליצה אבל אם תבדוק עתה ע"י ב' עדים כשרים מבינים שאין לה דדים ודוקא סי' זה סגי להתירה לכהונה דסי' א' שמתקשה בשעת זה א"א לידע וסי' קלא כקול גברא קשה להבחין זה יאמר כה וזה יאמר כה ויכולה לשנות קולה כרצונה גם סי' התחתון א"א להבחין ע"כ אין לסמוך אלא אם אין לה דדים והיא יותר מבת עשרים שנה ולא אסמוך על עדות נשים בזה אעפ"י שהוא דרבנן וכולי האי ואולי וה' יצילני משגיאות ויורינו מתורתו נפלאות הכ"ד. פ"ב יום ג' אדר"ח כסליו תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פד

רב שלום חייבתי לי"נ הרב המאה"ג צדיק ונשגב כבוד מה' דוד נ"י אב"ד דק"ק יע"א:

ע"ד מי שהתחייב עצמו בשט"ח לגיסתו בשעת נישואין אחיו לחלוץ בחנם ובשבועה וח"ח כנהוג עפ"י נוסחת בעל נ"ש ועתה נפלה לפני' והוא אינה רוצה אם נכוף אותו לקיים שבועתו אה' י"נ כל יקר ראתה עיני מעלתו והלכו בו נמושו' רבות בתשו' אחרונים ואין בידינו כח לכוף בשום פנים ולעולם יראה לפשר ביניהם:

מ"מ להוציא חלק א"א מה שנתעורר מעלתו אמ"ש ב"ש סי' קס"ה סקי"א דנותן שטר לחלוץ הוה מתנה עמ"ש בתורה דלמא קיי"ל מצות יבום קודם וזה סותר למ"ש בפי' סדר חליצה סקמ"ו בשם תשו' הרא"ש דלא שייך הכא נשבע לבטל המצוה משום דבדידי' תלה רחמנא לחלוץ או ליבם יפה הרגיש והנה תשו' הרא"ש הנ"ל פסק בש"ע י"ד סי' רל"ט סעיף ז' בלי חולק אבל נלע"ד דלק"מ ומקום הניחו' להתגדר דהנה אין ספק שבעולם דאע"ג דמצוה ביבום טפי לכ"ע דהרי קרא כתיב אם לא יחפוץ ונחשוב כבוז משפחות במה שאינו חפץ להקים לאחיו שם וכמ"ש רמב"ן פ' וישב ואפי' לאבא שאול דמצות חליצה קודמת מפני שאינו יכול לעמוד על עצמו לכוון מחשבותיו לשם מצוה מ"מ היא גופי' גרוע הוא ויותר הי' טוב אם יעשה כאשר ציוה ה' וכר' יוסי דאמר ה' בעילות בעלתי עיי' פ' כל כתבי הנה בכל זאת אם כבר נפלה היבמה לפני' והוא נשבע לחלוץ אין זה נשבע לבטל המצוה שנאמר מושבע ועומד מהר סיני לייבם כי לא נשבע ע"ז בהר סיני כי רחמנא תלה בדידי' ומכ"ש שאפשר שידע בנפשו שא"א לו לכוון לשמה ואפי' להרי"ף והרמב"ם דלעולם יבום שלא לשמה קודם לחליצה מ"מ אינו אלא למצוה מן המובחר ולא כמושבע מהר סיני וגדולה מזה כ' תוס' פ"ג דשבועות דחצי שיעור האסור מן התורה לא מיקרי כמושבע ועומד והנה ודאי מצוה מן המובחר שלא לאכול חצי שיעור איסור שהרי אסור מן התורה ומ"מ לא מקרי מושבע ועומד ושבוע חלה עליו מכ"ש הכא אע"ג

שאין הדמיון עולה יפה התם נשבע לקיים המצוה היינו שלא לאכול ח"ש מ"מ הדבר מובן שהדין אמת ודברי רא"ש נכונים:

אך כל זה אחר שכבר מת אחיו והיבמה נופלת לפניו ואז הברירה ניתן בידו ויכול לברור לעצמו מה שירצה ואי בעי לחלוץ מי ימחה בידו ע"כ שבועתו חלה משא"כ קודם מעשה כגון בשעת נישואי אחיו שמ"ע דאורייתא שתהי' הבחירה חפשית ביום מועד והוא נשבע לאסור עצמו מבלי ליבם ואי יודע אולי ביום הנועד יהי' חפץ ביבום ואפי' בזמנינו שמרחיק' היבום בכל אופן מ"מ מי יודע אולי עד אז יגיד הזמן לטובה וישפוך ה' רוחו על כל בשר ויתכונו לש"ש כמו בדורות הקדמוני' ונמצא יהי' הוא אסור בכבלי שבועה זהו המתנה עמ"ש בתורה שכ' ב"ש בשם הגאונים בעלי התשובה ויעיי' בפנים בתשו' הרא"ש כלל י"א מיירי להדי' ביבם שנשבע אחר מיתת אחיו ואז הברירה בידו וברר לו לחלוץ ונשבע על זה יפה כ' הרא"ש בדידי' תלה רחמנא והנה בתשו' מהריביר"ב והובא ג"כ במביט ח"ב סס"י ד' הי' מעשה שנשבע קודם הנישואי' ושם כ' טעם אחר דלא מקרי נשבע לבטל מצוה משום דלא אתי עשה דיבום ודחי לאו דלא תשא משום דאפשר בחליצה וכ' שכ"כ נמי בתשו' רשב"א ולא ידעתי לאיזה תשובה נתכוון כי חפשתי ולא מצאתי ודבריו מאוד תמוהים כי אם נניח למוחלט דקודם נישואי' הוה נשבע לבטל מצוה ולא חלה השבוע כלל מה צורך לדחות ל"ת וצריך אני לעשות לי רב בדבר זה:

והנה נ"ל אם נשבע לחלוץ לה ולא כ' בשטר בחנם א"כ ה"ל נשבע או מתנה עמ"ש בתורה אם הי' בשעת נישואי' כנהוג דמשמע לחלוץ ולא ליבם נגד התורה ומ"מ כ' בזה בתשו' מהר"א ששון דלא טוב עשה בעמיו שהטעה את האשה ועפ"י סמיכות דבריו נישאי' לבעל הזה ויש להדחיק אותו ולדבר עמו דברים קשים:

אבל אין עליו מחמת השבועה שום כפי' אבל אם כ' בשטר לחלוץ בחנם ומכ"ש אם נשבע עליו יש לומר שלא נתכוון כלל לשלול היבום והרשות וברירה בידו ליבם אך אם יברור שלא ליבם ויבוא לחלוץ יחלוץ לה בחנם בלי תקנות שום וכזה השבועה חלה בודאי אך הכפיי' לא תהי' על החליצה אלא על עבירות שבועתו בהרחקת ר"ת וכדומה כי קשה מאוד להכניס עצמי לחליצה מעושה והנה ראיתי נוסחא נ"ש מאוד מתוקנת ומתובלת שזה לשונו אם תהי' מרת פלוני זקוקה לחלוץ אזי איזה אח מאתנו וכו' מחויב לפוטרה בחליצה חנם לא כ' אם תהי' זקוקה ליבם יחלוץ לה בחנם אלא אם תהי' זקוקה לחלוץ פי' הברירה בידו ליבם או לחלוץ אך אם תהי' זקוקה לחלוץ או מרצון היבם או שאין הב"ד מניחים או ממנהג מאיזה טעם שתבוא לחליצה אז תהי' בחנם ובזה השבועה חלה בלי ספק:

אך כל זה אם נשבע ואפי' בכתב ידו בארתי באורך בתשובה אחרת (עיין ח"ס חלק יוד סי' ר"כ וסי' רכ"ז) כדעת החו"י דחמירה מדבור אבל אם העדים כותבים שנשבע בפ"מ והוא בעצמו יודע שלא נשבע דכללא הוא לא מסקינן מהני שמעתי' כדמסיק תעלא מבי כרבא ואין לנו אלא לפשר ביניהם וכן מסקנות הגאון בית מאיר והמאיר עיני המיחלים לחסדו יאיר עינינו בתורתו הכ"ד א"נ. פ"ב יום ה' בדר"ח תמוז תקע"ט לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פה

בריך רחמנא דיהיב לן את י"נ הרב המאה"ג המופלא ומופלג נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מו"ה דוד נ"י ה' יחלימהו ויחייהו ויאושר בארץ יזיי' א':

את אשר אותה נפשו היפה אודות יבם ויבמה זקנים באים בימים שהסכימו שניהם מדעתם ורצונם שלא ליבם ולא לחלוץ כ"א להשאר זקוקים זה לזה מפני הבושה ומפני הטורח אי יאות עבדין הנה כל יקר ראתה עינו עין הבדולח והנלפע"ד דהא פשוט ומבואר בלשון הרמב"ם דמייתי הטור סי' קס"ה ובלשון תשובת הר"ן דמייתי ב"י שם ובתה"ד סי' ר"ך דעכ"פ אם שניהם מרוצים ואין ביניהם שום טענה לא מחמת ממון או דהיא בעי' מרא לידה או מפני אשתו של יבם וכדומה אזי אין לב"ד עליהם כלום לא בענין חליצה ולא ליבום כלל וכן יש להבין מש"ס בכמה דוכתי' וכן כ' הרב"ש בסי' הנ"ל בעצמו וכן בס' נחלת שבעה בשטר חליצה סי' ב' אלא שניהם לדבר א' נתכוונו לדברי הזוהר פ' חקת דמשמע שמצוה בחליצה והנה אם לו יהי' כדבריהם ויהי' פלוגתא בין הפוסקים להמקובלים הא כבר כ' הרב"י בא"ח סי' כ"ה ובמג"א שם סק"כ בשם כנה"ג דאין לכוף לנהוג כהזוהר ואם הוא כן בדבר שאין הפוסקים מחולקים בפירוש מכ"ש כשחולקים להדי' רק שהזוהר מחמיר פשיטא שאין בידינו לכוף לקיים דבריו ודי לנו שהרוצה להחמיר שאין מזחיחן אותו אבל לכוף אפי' בדברים לא שמענו:

אמנם המעיין יראה שאין כאן מחלוקת כלל שגם הזוהר לא אמרו למצוה שאין החליצה בתורה כ"א כמ"ע של גירושין שהרוצה לפטור אשתו ממנו ומגרשה מקיים מ"ע לא שיהי' מ"ע לגרש ה"נ אינו אלא להתירה לעלמא ומזה מיירי התורה אך הזוהר התם לא קאמר שיהי' מ"ע כ"א שהוא סגולה לנשמת המת ויהי' כעין גמילת חסד עם המתים והוא כעין אמירת קדיש ואין לכוף האשה אפי' לקבורתו מכ"ש לגמול חסד הזה אם הוא לה לטורח או מפני הבושה או שום טעם ואין זה כמ"ע שב"ד שלמטה כופין עלי' ואפי' צדקה עם החיים אפשר שאין כופי' עלי' מפני שמתן שכרה בצדה מכ"ש לחלוץ ועוד ממקומו הוא מוכרע שהזוהר כ' שם שאין מנוח לנפש המת עד שתלד האשה מאחיו

בן הממלא מקומו של המת ואם לא אז תקנתו בחליצת המנעל ובטשטי' בארעא יע"ש בטעמי' עפ"י הסוד והנה אם יהי' היבם ויבמה זקנים מאד חדל להיות לה אורח כנשים באופן שלא תלד עוד והם רוצים ביבום היאמר הזוהר שכופין לחלוץ דוקא הואיל ולא יהי' לו ולד הממלא מקום המת ולא יתוקן כ"א בחליצת מנעל היאומן שיאמר כן הזוהר אע"כ שאין זה דין אלא דרשה בעלמא וג"ח עם המתים למי שירצה וכבר באתה אשה לפני ושאלה כזה והשבתי לה שמן הדין אין לחייב אותם בעל כרחה אך הוא טובה לבעלה כמו הדלקת שמן זית ויותר מזה אם תרצה להטיב עמו תעשה וכן עשתה ושמעה לקולי ויותר מזה אין אתי בזה בדבר שאין לו שרש בש"ס ופוסקים והנסתרות לה' אלקינו הוא יהי' עמנו ויעזרנו ע"ד כבוד שמו הגדול והי' זה שלום למר ולתורתו הכ"ד א"נ דש"ת.
פ"ב יום ג' כ"ח מרחשון תק"ע לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פו

שלום לי"נ הרב המופלא כמ"ה מאיר נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק קאנישא:

מכתבו הנעים הגיעני יום א' דחה"מ ואז הגיעני גם מכתב מהרב המאה"ג דק"ק רעכניץ אשר עוררני ג"כ לטובת מכ"ת נ"י אבל לא הי' צריך לכך כי גם מאז לקחה אזני שמץ מנהו כבר הקדמתי לכתוב להקציו ה' ליב שארני נ"י ושם יראה הרואה מה דעתי בזה והנה בעו"ה מרוע וחולשת מזגי לע"ע נגרשתי זה לילות שתים מהסתפח מצל סוכה ד' ירפאני ויחזקני וגלל כן לא יכולתי לצאת בכותבת הגסה דמיתבא דעתי' ואעפ"י שהמועד לא מנעני מבוא באורך בד"ת ובשאלה שהשעה צריכה לכך מ"מ חולשה מנעני בעו"ה והנה ביום אתמול בא לכאן תלמידי מו"ה אייזק במו"ה עוזר נ"י חתנו של התו' כהר"ר ליב הנ"ל ולא יכולתי להשיב פניו עכ"פ בקיצור נמרץ:

ע"ד החליצה שנעשה לפניו וב"ד הצדק דוואדיין ועתה מעוררים עליו שהי' היבם קטן ועדיין לא הביא ב' שערות לפי דברי המעררים ראשון תחלה נאמר מספר השנים אשר לא יחקר עפ"י הרבה מאנשי ק"ק א"ש לכאורה אם נפסל עדות האב ובעי' דוקא שני עדים כשרים להעיד על השנים א"כ בעי' עדים היודעים וזוכרים יום לידתו ממש כי אלו אנשי ק"ק א"ש המעידים עתה שהוא כבר בן י"ג שנים כולם ע"פ האב המה מעידים וא"כ אין ממש בעדותם אבל זה ליתא אעפ"י שהאמת כן הוא שכל עדותן הוא עפ"י מה שהוחזק האב את הבן בחזקת יג"ש מ"מ כיון שהחזיק כן שלא בשעת מעשה עדות יבמה והוחזק כן הרי הוא נאמן אפי' לסקול על ידו כאותה אשה שהי' מורכב בנה על כתיפה בפ' עשרה יוחסין וכמ"ש הרמב"ם גדולה מזה לענין ע"א דעלמא מהימן בכה"ג לעונשים ע"י פי"ו סנהדרין הלכה ו' אני אמרתי מאז שאם לא נאמר כן לא תמצא אדם לוקה ומביא

קרבן על נדה דמי יאמר שהיא נדה אם לא ע"ד רחוק שראינו אשה ערומה ודם שותת ויורד מאותו מקום ממש שאז נאמר חזקה דמים יוצאים מן המקור בהרגשה שאז אפשר שילקה ויביא חטאת הבא עלי' וזהו מציאת רחוק וע"כ צ"ל כיון שהאשה החזיקה נדה והיתה נאמנית אז שהיא נדה ואז לא הי' העדות לענין עונשין א"כ הבא עלי' אח"כ חייב מן התורה וזה כדברי הרמב"ם הנ"ל באופן שעדות השנים עפ"י אנשי ק"ק א"ש הוא עדות גמור וכשר מה"ת והנה לפ"ז אחר שמצא מעלתו ריבוי שערות שהי' ראוי' לכוף ראשן לעיקרן וגם גומות הי' מהראוי לחלוץ כמבואר בדברי מעלתו וכל ספרן של צדיקי' הי' פתוחים לפניו כנראה מדבריו אעפ"י שלא הי' בהם גם אחד שהי' גדול כאצבע אמה וגם כי זה לא הוזכר בש"ס וראשונים בשום מקום ואין לפקפק על זה:

אך זה מה שמערער הרב המערער שהאב הביא החלוץ לפניו ובדקו ולא מצא שום רושם שיער הנה אם הי' כאן ב' כיתי עדים המכחישים זא"ז (כי לע"ע לא נשמע ולא נתקבל שום עדות כ"א דברי המערער יחידי ומעלתו גבה עדות שני') אבל א"נ הי' כאן ב' כיתי עדים המכחישי' אע"פי שמן הדין הי' לומר אוקי תרי להדי תרי ואוקי אשה בחזקת איסור מ"מ הכא קיל אדרבה אוקי גברא אחזקת שהביא ב' שערות חזקה דרבא כיון שיש עדים שעברו עליו יותר מי"ג שנים זמן רב ועוד קולא אחרת כבר יצא הדבר בהיתר קודם ביאת עדות השנים וזהו סברת הר"י בר ברוך כתובות כ"ו ע"ב:

אך כ"ז היינו צריכים אי כת השני הי' מכחיש הכת הראשון לומר היינו באותו מעמד שאתם אומרים שהיו בו שערות אז היינו שם ולא הי' בו אבל עכשיו שמעידים על זמן אחר א"כ הא קי"ל שני כיתי עדים המכחישים דיינינן לעולם כאינן מכחישים ומתרצי' על צד הרחוק וא"כ היו לנו לומר שנשרו בין כך כדי לקיים דברי הראשונים מכ"ש הכא שהדעת נותן שהאב העבירם במזיד להנאת ממון או לנקום נקם כמבואר וראי' ברורה כי מי נתן עיניו וידיו למשמש באותו מקום של בנו ולהביאו שנית לב"ד אחר שכבר עבר זמן רב מהחליצה וכי כך דרכן של אבות לעיין על דברים כאלו ואם לשם שמים עשה כזה הלא ביום החליצה הי' הוא שם הי' לו לעמוד על גבי הבודקי' ומה דקמן דבא עכשיו בשעה שרצתה היבמה להנשא לאיש אחר אין זה כ"א רוע לב והתירוץ לתרץ העדים הראשונים הוא תי' מרווח ופשיטא לקיים עדותן ואולי הי' אפשר לומר כיון שמעלתו הזכיר גם גומות בדבריו אעפ"י שלא הי' צריך להם מ"מ כיון שהזכירם הו"ל כבא לידן בשטר וחזקה דכיון דחזקה מכח שטר אתי צריך לברר וה"נ אפשר גבי גומות מכח שערות אתי והיכי דאפשר לברור עדיין יש לברורי דהו"ל כמו שלח ואחוי לך גבי בעל מום בקידושין ס"ו ע"ב אבל לענ"ד א"א לברר דכ' הטור סי' קנ"ה בשם התרומות

דאין אנו בקיאים בגומות ופשט הכוונה לענין מיאון אין אנו בקיאי' לומר לא ראינו גומא להחזיקה קטנה אבל בודאי ראינו גומא מהימן וכ"כ בנב"י סי' צ"ב וא"כ מעלתו שראה הגומות מי יכול להכחישו שהרי לא ראינו אין ראי' אין אנו בקיאים והו"ל אי אפשר לברורי ואינו דומה לשלח ואחוי לך והדרן להנ"ל דאתתא דא לענ"ד מותרת לכל גבר דיתצביין והגם שכתבתי בנחיצה רבה מ"מ מאת ה' היתה שבא למחיצתי עתה הרב המוסמך מו"ה מרדכי טאסק רב"ד דפק"ק יע"א והרציתי הדברים לפניו והסכים להתירא בלי פקפוק ע"כ יהי' לבו של הקצין ה' ליב סמוך ובטוח בכל הנ"ל וחתמתי שמי. כ"ב יום ד' ג' דחה"מ סכות תקס"ח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פז

שלום רב יבוא ויקרב למופלא ורב המאה"ג הותיק מלא עתיק מה"ו מאיר נ"י אב"ד דק"ק באיי יע"א:

מכתבו הגיעני ואודות מנעל של חליצה הנני שולח כמבוקשו והמוכ"ד שילם מחירו לבעל מלאכה וזאת לדעת כי נחתך מאחורי' ב' חורים שיסבבו בו המיתנא ולכן חתוך הוא מלפניו באופן שיהי' שינבי"ן מגולה מלפניו וכן מלאחריו אחורי השינביין וכמ"ש בדרישה והוא המקום שדרך לכפול המיתנא זע"ז דהוה כעין קשר לכן מקפדינן שיהי' זה הקשר רצוני הכפל הזה יהי' על בשר שוקו המגולה ולא על עור המנעול כדי שלא יהי' שום קשר מעל דמעל אבל במקום שאין המיתנא בא בכפל אלא זה בצד זה שם אין קפידא אם יהי' על עור המנעל וממילא שאין ראוי לחתוך יותר משני חורי' הנ"ל כי היכי דלא ליהוי כעין מנעל מרופט ויש נהגו לעשות רק פגימה א' מאחוריו רחבה מאד כדי שיפגעו בו הרצועות ב' פעמים ולדידי ניחא לי טפי למיעבד ב' פגימות קצרות ולא אחת רחבה דלא ליתא אוירא דהאי גיסא ודהאי ומבטל להרצועה המשויירת בראש עקבו של מנעול ויהי' כמרופט וכעין שכ' במהרי"ל הובא במג"א סי' ט"ז גבי כתפי' של ד' כנפות יע"ש הגם כי בשאילת יעב"ץ ח"א סי' כ' פליג עליו וראייתו מדברי הריצב"א שבתוספ' עירובי' יו"ד ע"ב ד"ה אצבעים ולכאורה נראי' דבריו נכונים ועוד מסתייע מדברי מר אביו בח"ץ סי' נ"ט מ"מ הכא ניחא לי טפי לצאת ידי מהרי"ל ז"ל וכן ראיתי קמאי דקמאי דעבדי הכי וכן מצויר המנעל בס' הנקרא חק לישראל שמשם יש ללמוד שבפראג נוהגי כן:

הארכתי בזה מפני שכאן נמצא מנעל של חליצה שנעשה עפ"י הגאון מה"ו משולם זצ"ל ושם יצא לחדש עוד ב' חורים כעין חלונות מרובעות משני צידי המנעל ב' בימין וב' בשמאל המכוונים בין הפגימות שמאחריו ונמלך מהם והנראה שנמשך אחרי דברי

המרדכי ר"פ מצות חליצה שכ' להדי' שחותכי' לאחריו ומצידיו והובא ג"כ בב"י סי' קס"ט ובסדר מהר"י מינץ בשם חמיו וא"כ לא נודע טעמו של המרדכי בזה אבל הי' נראה לפשיטות דכוונת המרדכי הוא כך דהפגימות שמאחורי' יהי' גם נמשך לצדדי' שיהי' פגימות ארוכות קצת עד שימשך גם לשני צידי הרגל מזה ומזה כי גם הכפל שעושים בהרצועות ג"כ נמשכי' קצת לצדדי הרגל וצריך שיהי' שם מגולה ולא נתכוון לעולם להוסיף עוד ב' חורי' בצדדי' על מגן:

שוב מצאתי בפי' סדר החליצה שבש"ע ובלבוש סעי' נ"ט דמשמע שהם מפרשים כך דיש נוהגי' לעשות רק פגימה אחד אחורי המנעל וחור א' בצידו ופעם א' מכניסי' הרצועה לתוך החור וכורכי' בפנים על בשר הרגל תחת המנעל ופ"א כורכי' על העור של מנעל ופוגעי' בבשר הרגל בפגימה שאחורי הרגל ומבואר שם שהנוהגי' לעשות ב' הפגימות מלאחריו אין נוהגי' לעשות נקבי' מהצדדים כלל ומ"מ לעשות ב' פגימות וב' נקבים ג"כ אין לו שום טעם עד שמצאתי ביש"ש פרק י"ב דיבמות סי' ז' דשם חלק על הגאונים המצריכי' לעשות פגימות והעיד על הגאון מהרי"א בעל תה"ד והגאון מה' שלום מווינא דלא עשו שום פגימה דלא מקרי מעל דמעל כיון שחולצת גם שניהם ע"ש ובתחלת דבריו שם כ' וז"ל ומשו"ה נפל שינוי רב בעשיית המנעל יש עושין ב' פגימות באחורי המנעל זע"ז וג"כ ב' פגימות מהצדדין וכן משמע במרדכי ויש שאין עושין מן הצד שום פגימה ויש שאין עושין רק פגימה אחד רחבה כשני אצבעות ואף שיצא מפי הרבה גאונים לחתוך המנעל בפגימות אינו שוה בעיני וכו' עכ"ל הרי שהבין המרדכי כפשוטו לחתוך ב' פגימות מאחורי' וגם ב' מהצדדי' ובכל זאת לא נ"ל שיכוונו על ב' חלונות שפגימות משמע פגום בשפת או מלפניו או מלאחריו כשהוא מונח בכפילות הרי הוא פגום אבל לחתוך כעין חלון מן הצד אין במשמעות לשון פגימה אך הרצון שיהי' פגום בשני צדדי האזנים כדי שהכפל דלפניו יהי' מונח על בשר שוקו יפה דלפעמים יגיע הכפל לצדדיו וכמו שכתבתי לעיל באחוריו ה"ה בשלפניו:

ובכל זאת הואיל המהרש"ל העיד בשם כמה גאונים דאין לפוגמו כלל וחשש לי' משום מרופט ורוב הגאונים אשר מימיהם אנו שותים לא חשו לפגם שבצידו לפי הבנת פי' סדר החליצה אינו צורך כלל כשעושים ב' פגימות לאחריו ומכ"ש לפי מה שהי' נ"ל בפי' הצדדים שיאריך הפגימה עד שתגיע גם לצדדים אין מקום כלל לחלונות הנ"ל ע"כ במנעל הזה שאני שולח למעלתו אין בו כ"א פגימות מלאחריו ארוכים קצת ונמשכי' להצדדים וכן נ"ל נכון בשגם דבש"ע בפנים סי' קס"ח סעי' מ"ב לא הזכיר כלל מצידיו יע"ש והנה מוכ"ז אמר לי איך שנתקשה מעלתו בדברי רבינו יונה שבכ"מ פ"ג מק"ש

הלכה ה' יעיי' במ"ש לח"מ רפ"ב משבועות ד"ה והשתא יש לתמוה וכו' ויעי' בתוס' סוטה יו"ד ע"א ד"ה אלא מעתה וכו':

ויש ליתן תבלין ולומר הגם שהפסוק מעיד ברה"ק שהצדיק דרכו להיות חנון ורחום וצדיק מ"מ א"א לומר בכוונת המשביע עדיו שהשביעם בהצדיק ששמו רחום ושמו חנון כי מי יודע אם יש בדור הזה מי ששמו כך כי האדם יראה לעינים נהי דמי שהוא צדיק נקרא רחום וחנון בקרא אבל שנמצא איש כזה הראוי לאותו איצטלא ע"כ כוונתו על הקב"ה ששמו כך בלי ספק אבל מ"מ הוא שבזה התואר משתתפי' עמו הצדיקי' בעת שהם נמצאי' א"כ אין שם זה מיוחד לשמו דוקא ומותר לאמרו בבה"כ כך נ"ל בכוונת ר' יונה ז"ל ובזה אתן קנצי למילין והאל המרחם ירחם עלינו ועל כל עמו ישראל ברחמיו ורוב חסדיו הכ"ד החותם בברכה. פ"ב נגהי ליום ה' י"ט תמוז תקסח"ל משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פח

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג חרוץ בעל פיפיות עומד לתל תלפיות זית רענן יפה פרי תואר קרא שמו כבוד תורתו מה' יוסף יואל דייטש נ"י בשבת תחכמוני בק"ק טארנאפאל יע"א:

נידון זקוקה למומר שהמיר אחר נישואי' ולא נודע מקומו איה אך קול יצא שמת אבל לא נתקבל עדות עפ"י ע"א כלל הנה בגוף דין זקוקה למומר כבר הארכתי בתשובתי הקודמת להצדיק דברי הגאונים האומרים דאינה זקוקה ליבם מומר דאדעתי' דהכי לא קדשה נפשה וגם אינינו אחיך במצות ושם נאמר דק' תה"ד היא ק' עצומה מקרא כה אמר אחיך ישראל וכתיב מחמס אחיך יעקב תכסך בושה וכתיב הלא אח עשו ליעקב אע"כ נהי אח במצות לא הוה לענין להחיותו מ"מ כיון שנולדו בני אב אחד הוי שפיר אחים [ועיין לעיל סי' ע"ד ולקמן בסי' שאחר זה:]

וכעת עיינתי וראיתי שאין ק' מהנ"ל הנה מקרא מחמס אחיך יעקב בוודאי לק"מ דהתם לאו אדינא קאי ואיחוס שיהי' מיוחס לאח אלא בטבע אנושי מיירי היותם אחים בני אב ואם א' יכסהו בושה איך עמד מנגד ביום שבות זרים חילו של יעקב והרי בני ישמעאל לית דין ולית דיין שאין להם קורבה עם ישראל וכמו שנכתוב לקמן אי"ה ואפ"ה אמרו חז"ל והביאו רש"י פ' וירא בפסוק באשר הוא שם וז"ל והיכן המית ישראל בצמא כשהגלום וכו' שנאמר משא בערב וגם וכו' היו ישראל אומרים לשבאים הוליכונו אצל בני דודינו ישמעאל וירחמו עלינו שנאמר אורחת דודנים אל תקרא דודנים אלא דודים וכו' וע"ש היעלה על לב שישמעאל דודנו ביחוס אלא לענין טבע רחמי קרובים

זא"ז קאמר וה"נ מחמס אחיך יעקב ולא שיהי' אחים ביחוס וכן מקרא הלא אח עשו ליעקב לק"מ דהיינו דאמר קרא הלא מבטן ומלידה ומהריון אח עשו ליעקב אלא ואוהב את יעקב כי מעשיו הטובים קרבהו ואת עשו שנאתי כי מעשיו רחקוהו שנעשה מומר וממילא אהבת לזה ושנאת לזה היא הפרידה בין האחוה ושוב אין כאן אחוה כלל וכן מקרא דפ' חקת כה אמר אחיך ישראל הלא פירש"י מהראוי להזכיר כאן אחוה אלא אמר לו אחים אנחנו בני אברהם שנאמר לו גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועל שניהם הי' החוב לפרעו ואתה ידעת את כל התלאה לפיכך פירש אביכם מעל אבינו וכו' ע"ש והיינו ממש כנ"ל שאמרו שראוי שנהי' אחים אלא הפרשה ממעשי אבותינו הוציאך מכלל אחוה וחוטא נשכר מלפרוע חוב גלות מצרים ולא תתעב אדומי כי אחיך הוא היינו מטעם שנראה כאכזריות כמ"ש לעיל בפסוק מחמס אחיך יעקב ונקרא בני ישמעאל דודים כנ"ל הכל בטבע אנושי לא מן הדין:

ותימה רבתי אפי' לו יהיבנא דיש אחוה למומר מ"מ בני עשו המה מבנות נכריות ואפי' ישראל הבא על הנכריות הולד כמותה ואם השבטים נשאו כנעני' לחד מ"ד מ"מ גיירום ככל הנפש אשר עשו בחרן אבל עשו לא גייר נשיו ואפי' לא המיר היו בני גוים ומנין להם עמנו אחוה וע"כ א"א לפרש הפסוקים הנ"ל כ"א כאשר פרשתי ואולם מה שצלע"ג בזה קרא דכתיב בפ' דברים אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר אל תתגרו בם הנה גופי' דקרא יש לפרש מעין הנ"ל שנחשוב אכזריות אם נתגר בם מלחמה על מגן כיון שקרובים לנו:

אבל מה שצ"ע דברי רמב"ן שם וז"ל וטעם אחיכם בני עשו כי יחוס ישראל מן אברהם וכל זרעו אחים כי כולם הם נימולים וזה טעם לא תתעב אדומי כי אחיך הוא רק בני הפלגשים ישמעאל ומדין ובני קטורה אינם באחוה מן הכתוב כי ביצחק יקרא לך זרע עכ"ל [עיין ח"ס או"ח סי' קס"ה:]

ולא זכיתי להבין מ"ש שהם נימולים מי הם הנימולים אם עשו בעצמו הלא גם ישמעאל ובני קטורה נימולו מילדי בית אברהם ואי בני ישמעאל ובני קטורה הלא גם בני עשו אינם נימולים ואי בחיובא קאמר בני עשו מצווי' על המילה משא"כ בני ישמעאל וקטורה זה תלי' בפלוגתא פ' ד' מיתות י"ט ע"ב גם מ"ש דעשו הוה אח מזרעו אברהם ולא ישמעאל תימה הרי כתיב ביצחק ולא כל יצחק ועשו לא הוה זרע אברהם אבל הנ"ל שהאחוה מזרע יצחק שעשו נקרא זרע יצחק ולא זרע אברהם וכמ"ש מג"א הל' ר"ה וגם על אחוה דזרע יצחק קשה כהנ"ל הלא נשאו גויות:

בהא סליקנא ליישב שיטת האומרים דמומר לאו אח הוא אלא הש"י בתשובה חולק ואומר שפיר מיקרי במצות דהרי אם קידש קידושיו קידושין וגם כ' מרדכי דלמא הרהר תשובה בלבו והארכתי בזה שם בתשובה הנ"ל (עיין לעיל סי' ע"ד) אלא בספר מחזור ויטרי והר"מ מר"ב כ' די"ל אם הי' מומר בשעת קידושין אדעתי' דהכי לא קידשה נפשה ולא טב לה למיתב טן דו עם מומר אשר מאנסה לעבור על דת משה וישראל ומעלתו כ' לי שבבאר היטב קטן סי' קנ"ז מייתי תשו' רד"ך דאם המומר במדינה אחרת גם רש"י מודה דאדעתי' דהכי לא קידשה נפשי' ועיינתי ברד"ך וראיתי כי ס' באר היטב קטן נתן מכשול גדול לפני המעיינים התם הוה עובדא במי שנישאי' למי שאחיו הי' במדינת שמד בשעת גזירת שמד ר"ל ונשאר שם והי' יכול לצאת ולבוא זה כבר עשרים שנה ואין נותן דעתו לחזור ואין שום יהודי רשאי לבוא לאותה מדינה ובכל גלילותיה אחת דתו להמית וכ' אפי' רש"י מודה דהכא לא שייך טב למיתב טן דו דבמומר דעלמא אפשר שתשאר היא ביהודתא והוא בגיותו או שסופו לשוב בתשובה אבל הכא הרי א"א לשום יהודי לישב באותה מדינה מפני סכנת מיתה וגם אין שום תוחלת שישוב הוא לדור במקום ישראל שהרי זה עשרים שנה הי' יכול לברוח ולא ברח וגם אין שום יהודי אתו עמו להלהיב לבבו לשוב אל ה' א"כ בודאי כה"ג כיון שכבר היה מומר בשעת נישואי' מודה רש"י דלא טב לה למיתב טן דו ואדעתי' דהכי לא קידשה נפשי' ואם יסכימו עמי גדולי הדור דעתי להתיר יע"ש והנה לא מצאתי שהסכימו עמו אפי' בנידון דילי' מכ"ש בנידון שלפנינו:

אך אם ע"א מעיד לה שמת יבמה המומר כ' ב"ש סי' קנ"ח דמתירין מכח ס"ס והקשה מעלתו הא ע"א בקטטה הוא איבעי' דלא איפשטי ומומר אפשר הוה בקטטה וכ' ב"ש סי' י"ז ס"ק קמ"א דע"א במקום בעל מומר אם נישאת לא תצא אבל לכתחלה לא תנשא ואיך יצורף הכא לס"ס לא הבנתי ק' זו עכ"פ הוה ס"ס ספק אי מסני' סני' ליבם אפי' אינו מומר ומכ"ש מומר ולא מהימן או לא סני' אפי' למומר דלא הוי כקטטה ואפת"ל דסני' ליבם ומכ"ש למומר מ"מ דלמא אינו זוקק כלל:

ועוד כבר כתבתי בחידושי שם דהש"ג נמי לא קאמר אלא במומר וגם רוצה לעגנה זו היא דומה לאומרת גרשתני אבל בחדא מנייהו לא סגי והסברתי שם מילתא בטעמא ושבזה מיושב מ"ש חלקת מחוקק סי' י"ז דתשו' ר"ן חולק ולהנ"ל ליתא דתשו' הר"ן מיירי במומר ואינו רוצה לעגנה וא"כ דברי ב"ש נכונים דבע"א ביבם מומר שרי' מס"ס בלי פקפוק:

ומעלתו הראה מקום בנב"י תנינא סי' קמ"ו כ' לפקפק אע"א ביבמה בזה"ז דלא נהיגי ליבם אלא לחלוץ אין כאן מומר מזה ומזה ובגפה באתה בגפה תצא עיינתי בפנים בזה הספר ומצאתי שכ' שבילדותו אמר כן ונתלה בלשון הרז"ה והנה יפה כ' דקטנותא היא ואין שחר לדברים הללו ואציע הסוגי' ההיא בעזה"י ביבמות צ"ד ע"א מספקא לי' אי ע"א מהני לומר מת יבמה אע"ג דהיא ודאי לא מיהמנת משום דסני' לי' לא דייקת שפיר וכ' תוס' דגדול שנאת השונאי' מאהבת אוהבים מ"מ פורתא דייקת ומהני לצרף לעבידא לאגלויי ומהימן ע"א או דלמא לא שנא ובעי רב מרדכי למיפשט ממתני' אין האשה נאמנת וכו' הא ע"א מהימן ודחי רב אשי דלמא היא גופי' אתי לאשמועינן דהיא לא מהימנא ולר"ע איצטריך דאע"ג דהוה ממזר דאורייתא וה"א דחיישי להא שלא יהי' ולדה ממזר ולמ"ש תוס' במסקנת דבריהם לעיל כ"ב ע"ב ה"ה לרבנן דהוה ממזר מדרבנן נמי איצטריך וקמ"ל דלא חיישת להא ולעולם אפשר ה"ה ע"א לא מהימן ובספרים ישנים כ' קמ"ל דלצערא דידה חיישת לצערא דזרעה לא חיישת פי' היכי דכל הדרכים האלה בה חיישת אבל הכא ביבם ליכא כל הדרכים האלו רק ממזרת ולזה לא חיישת ומחק רש"י אותה הגירסא מתרי טעמא א' הא ביבמה נמי כל הדרכים האלו בה ותו אי נמי לא היו כל הדרכים האלו בה מאי קמ"ל הא מבבא דאחותה שמעי' דהולד ממזר דאורייתא ואינה נאמנת משום דליכא דרכי' אלו אע"כ לא גרסי' ובוודאי גם ביבמה איכא כל הדרכים אלא מחמת גדולה שנאה לא איכפת לה ומשו"ה היא ודאי לא מיהמנת ובע"א מספקי' ומסקינן דע"א מהימן משום דעכ"פ פורתא דייקת לסייע למילתא דעבידא לאגלויי לא משקר ע"א ואמנם הראב"ד שבהרז"ה קיים הגי' ומפרש דכוונת הש"ס היינו דברי רש"י קמ"ל לצערא דידה חיישי' כל כך חיישת לצערא אם תפול לפני שונא עד שמפני זה הצער הגדול לא חיישת לזרעא אע"ג דכל הדרכים האלו נמי בה וממזיר' דאורייתא הוה מ"מ צערא דגופא עדיף לה והיינו דברי רש"י נמצא לפ"ז למסקנא ע"א מהימן אפי' בדאיכא צערא דגופה מכ"ש בזה"ז דעכ"פ צערא דגופה ליכא דיחלוץ לה עכ"פ ויש צד לומר דאפשר בזה"ז אפי' היא נאמנת כיון דעכ"פ לא שייך סני' לי' חיישת על שארי דברים ועל בני' ממזרים ומטעם שכ' תוס' צ"ג ע"ב סוף ד"ה ע"א ביבמה וז"ל ועוד והואיל ואיכא חומר בשארי נשים מדקדקת גם זו כאחרות שמורגלות לדקדק עכ"ל:

אמנם הרז"ה קיים הגירסא באופן אחר וה"ג לדידי חיישת וכו' פי' היכא דאיכא צערא מחמת דידי' הבעל שמאבדת בעלה הראשון ותאסר לחזור לו לזה חיישת אבל הכא מה מפסדת הפסד היבם הלא עדיין לא נישאי' לו ואינה בטוחה שישאנה אלא יחלוץ והבעל הזה שנושאת עתה שתצא ממנו מה מפסדת רק בני' ממזרים לזה לחוד אינה חוששת

ולדבריו מיושב קו' א' של רש"י שהרי כל הדרכים האלו בה דאה"נ אבל לא איכפת לה באיבוד היבם אבל קו' ב' של רש"י לא מתרצת דהרי זה כבר נשמע מבבא דאחותה ומ"מ גם להרז"ה היינו איהו לא מהימנת אבל בצירוף ע"א מסקי' דמהימנת דפורתא דייקת אפי' סני' לי' ותפול לפני שונא מכ"ש בזה"ז וא"כ דברי הגאון לחדש חומרא לענן בנות ישראל ורק על דעת יחידי הרז"ה יש עליו קו' רש"י הנ"ל וגם בע"א לא שייך זה אינם מובנים:

שבתי וראיתי הואיל ונפקא מפומי' דגברא רבא י"ל אע"ג דהוא לא נתכוון לכך ונאמר הא דמצרפי' דיוקא פורתא דידה עם ע"א היינו משום דלא ברירא לן אי מרחמא לי' או סני' לי' כמבואר שם בסוגי' וא"כ העד ירא לשקר דעבידא לאגלוי ע"י דייקא דילה דדילמא מרחמא לי' ודייקת שפיר ודלא כהרז"ה אלא אפי' לא איכפ' לה בגפה באה ובגפה יוצאת מ"מ כיון דמרחמא לי' אינה רוצית להפסידו ע"כ תידק שפיר וע"י דייקא לה איתגלה בהתתי' ובמילתא דעבידא לאגלוי לא משקר העד אע"ג דאי סני' לי' לא תידק מ"מ העד חייש דילמא מרחמא לי' ומשו"ה מהימן אבל היא לא מהימנת דלמא יודעת בנפשה דסני' ובעית למיפסל נפשה מיני' ואם הסברא זאת אמת א"כ בזה"ז דלא שייך מרחמא לי' דהרי לא תתייבם לי' לא תידק כלל ולא מועיל ע"א וזה הי' לו להגאון ז"ל למימר אלא מ"מ מתוס' שכ' מ"מ דייקת פורתא לא משמע כן ומטעם שכ' לעיל דרגילות נשים לדייק ע"כ דייקת לעולם ואין לנו לבדות סברות חדשות אשר לא שערום אבותינו ורבותינו והאמינו ע"א ביבמה אפי' בזה"ז חוץ מהרא"ש לשיטתו דס"ל דלא איפשטי' וא"כ הכא במומר אי איכא ע"א מקובל בב"ד הרי היא מותרת בלי פקפוק אך לפמ"ש מעלתו אין כאן ע"א בפנינו אלא היא אומרת בשם ע"א שא"ל פשיטא דלא מהמנת אפי' עפ"י עצמה מכ"ש עפ"י ע"א ותמהתי על מעלתו א"כ מה השמיעני במכתבו השנית על הדבר וכי לא ידע שאין אשה נאמנת מת יבמי ומה יוסיף עדות הלז ע"כ האמנתי שהביאה ע"א לפנינו וכל מ"ש בזה אמת נכון הדבר בעזה"י ואחתום בברכה. פ"ב כאור בקר ליום ה' אדר"ח וחנוכה תקצ"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פט

להחכם הנ"ל:

הלא כתב שלישים (עיין לעיל סי' ע"ד וסי' פ"ח) בענין זקוקה ליבם מומר ונתחדש לו עתה עדותה של בת היבם שאומרת מת אבי' המומר בברור:

והנה חמותה וכן בת בעלה המה מחמשה שפסולות להעיד משום דסני' לאיתתא דאכלה לגריסתי' דבעלה ואבי' ביבמות קי"ז ושוב איבעי' ולא איפשטא חמותה הבאה לאחר

מכאן היינו אם היבם או נימא משקרת משום דאסקא אדעתה דסוף ימות בעל באמת ותפול לפני בנה ויבם אותה ותיכל לגריסתי' וה"ה אותה האיבעי' היא בבת בעלה הבאה לאחר מכאן הוא בת היבם אם יכולה להעיד שמת בעלה דמאי שנא. והרי"ף והרמב"ם השמיטו איבעי' זו דפשיט להו לקולא והרא"ש והטור פסקו לחומרא מספק וכן פסק רמ"א בש"ע א"ע וכ' ב"ש שם אפי' בזה"ז דכופין לחלוץ לא פלוג רבנן ונדבר מזה לקמן אי"ה:

וטעמא דרי"ף ורמב"ם דפסקו לקולא כ' ב"י משום דהלכו חכמים בעדות אשה להקל ונ"ל להסביר דוודאי לפסול משום שהוא נוגע בעדות שמא ימות הבעל בחיי היבם בלי בנים ושמא לא יחלוץ אית בי' כמה ספיקות ואפשר אפי' בעדות ממון לא ניחוש לחשש נגיעה רחוקה ונפלאה כזו אלא תלי' הכא בתרי לישני ר"פ יש בכור אי בעדות אשה מקלינן טפי מבעדות ממון ויכיר לחוד והכרת פנים לחוד או נימא דאחמרו רבנן טפי מעדות ממון בתחלת עדות והשתא י"ל הא דאיבעי' להו אחמותה או בת בעלה לאחר מכאן היינו להאי לישנא דאחמרו רבנן בתחלת עדות מיהת א"כ י"ל אולי בסופה נמי דאקילו אין לך בו אלא מה שהקילו להדי' ויש לפסול אפי' על צד רחוקה ונפלאה אבל למאי דקיי"ל כלישנא בתרא יכיר לחוד והכרת פנים לחוד עיי' תשו' תי"ט בתשו' גאונים בתראי והארכתי במקום אחר א"כ כיון דאפי' בתחלת עדות מקלינן מכ"ש שלא נחמור בסופו על צד רחוקה ונפלאה ומשו"ה פסקו רי"ף ורמב"ם להקל מ"מ פלוגתת הגאונים היא אי בת יבם נאמנת מת בעלה או לא:

והנה ע"א ביבם דפסק רא"ש דלא מהימני' משום דהאשה לא דייקא משום דסני' לי' אע"ג דע"א לא ישקר מ"מ היא לא דייקא והך דבת יבם דס"ל לרא"ש דלא מיהמני' אין הטעם משום דהאשה לא דייקא אלא משום שהיא משקרת בעדותה וה"ל תרי טעמי שאינן תלוי' זה בזה נמצא בבת יבם המעידה שמת אבי' היבם ה"ל ס"ס להחמיר אולי הלכה כהרא"ש דאין ע"א נאמן ביבמה משום דהאשה לא דייקא ואת"ל אע"ג דסני' לי' דייקא מ"מ דלמא דוקא בע"א דעלמא אבל אם אותו ע"א היא בתו של יבם חיישי' דמשקרא משום צד רחוקה ונפלאה הנ"ל:

ותשו' מהר"י מינץ ותשו' צמח צדק וחתנו עבודת הגרשוני פליגי ורמז עליהם בית שמואל רסי' קנ"ח דמהר"י מינץ כ' בדרך אפשר בזה"ז שברוב המקומות חולצין ולא מיבמין מודה הרא"ש דע"א נאמן ביבמה דלא שייך לומר סני' לי דהא עתיד לחלוץ ולא לייבם וצמח צדק פליג מתרי טעמא חדא כיון דע"א נאמן מדרבנן בעלמא הוא דאפקועי רבנן לקידושי' מיני' והכא הא בזמניהם לא אפקועי בע"א ביבמה אע"ג דהשתא נשתנה

אין בידינו כח להפקיע קידושי' אלו דבריו ז"ל ומעלתו יפה כ' דיש ס"ל שע"א נאמן מן התורה וציין כמה תשו' ואין לי פנאי לחפש ולעיי' בדברי תשו' האלו אבל כבר הארכתי במקום אחר נהי דזה אינו אלא אסמכתא דרשא דספרי לא יקום ע"א באיש אבל קם הוא לעדות אשה אבל דברי הרמב"ם סוף הל' גירושין שפתיו ברור מללו שהוא דאורייתא ורוב הפוסקים ס"ל כן בדעתו והרי ב"ש סי' קפ"ו דפליג וס"ל עיקור טעמא משום עיגונא אקילו ויש כח בידם לעקור דבר מה"ת במה דנראה נכון מ"מ לא אמר מטעם עקירת קידושי' אלא מטעם שיש כח בידם לעקור היכא דנראה הגון וה"ה ע"א ביבמה לולי דלמא דסני' וכי לא סני' לי' כגון בזמן הזה הדר כח רבנן לדוכתי' וגם רש"י דשבת קמ"ה שכ' אפקינהו רבנן לקידושי' מיני' דלזה צריך בכל קידושי' וקידושי' דמקדש שיפקיעו ובזה"ז ליכא רבנן להפקיע קידושי' בטעם אחר מחודש מ"מ רש"י לא כ"כ אלא בגוי מסל"ת דלאו בתורת עדות אתי עלה אבל בע"א מודה רש"י והארכתי בביאור הדברים ועכ"פ יפה כ' מעלתו שאין לחוש לדחיית צ"צ בענין זה:

עוד דחה צ"צ מטעם שנאסר במנין ע"א ביבמה להרא"ש ואין ב"ד יכול לבטל אלא גדול ממנו בחכמה ובמנין ובעה"ג כ' מדסתם רמ"א ופוסל ה' נשים ובכללן יבמה ואינו מחלק בין זה"ז ש"מ לית לי' דהר"י מינץ יפה כ' בכנסת יחזקאל סי' מ"ה בשלמא יבמה הוה בכלל דבר שנאסר במנין ה' נשים נאסרו במתני' להדיא אבל ע"א ביבמה לא נאסר במנין אלא איבעי' בש"ס ופליגי בי' ולרבא סמכינן אע"א לא שייך נאסר במנין ודבריו נכונים וראוי למי שאומרן:

ומעלתו כ' דהכא לא הוה דבר שנאסר במנין כיון שטעמו גלוי ונתלה במג"א סי' ט' סק"ז ואי יהבינא לי' דבריו אפסדת קמייתא א"כ מדמייתי ה' נשים ויבמה בכלל ש"מ פליג רמ"א אמהר"י מינץ דמשום דבר שנאסר במנין ליכא לסברת מעלתו אבל דברי מג"א המה דברי תשו' הרא"ש ומרפסי' איגרא והמעיין בתשו' בפנים יראה איך נדחק לחלק בין ביצה וכרם רבעי ובמשוך היובל לבין סדין בציצית ולבסוף נעתק מזה וכ' לחלק בין גזירה לתקנה וגם הגאון במחצית השקל לא ידע פירושו ונחתי תורת כל א' בידו ובטלת דין ודברים שנאסר במנין ובפרט הכא בע"א ביבמה שאין טעמו מבואר לכל מ"ט אי משום דייקא אי משום דעבידא לאגלויי ואי סני' לי' או אדרבה מרחמא הכזה יקרא טעם ידוע א"כ איזה טעם אינו ידוע אנו אין לנו אלא דברי כנסת יחזקאל ישרים למוצאי דעת באופן בע"א ביבמה כיון דבלא"ה רוב הפוסקים ס"ל דמהימן א"כ י"ל הרא"ש נמי לא פליג בזה"ז ומסתימת רמ"א אין ראי' דיבמה נאסרה במנין משא"כ ע"א ביבמה:

אך כל זה בע"א ביבם דעלמא אבל בזקוקה למומר ויד או"ה תקיפה על עצמם ואין בידינו לכופו לא לחלוץ ולא ליבם ואפשר שתשאר עגונה כל ימי חיי' בהא איכא לספוקי אי מהימן ע"א ומקום הספק כיון דעכ"פ ע"א נאמן להתירה ליבם אע"ג דמרחמה לי' אך להתירה לעלמא פליגי משום דגדולה שנאת השונאי' מאהבת אוהבים כ"כ תוס' יבמות צ"ד ע"א ד"ה כי תיבעי' לך יע"ש ואיכא לספוקי אי חשש עיגון של עצמה דומה לשנאת השונאים או לא מ"מ כיון דרוב המון הפוסקים ס"ל להקל בע"א אפי' היכא דסני' לי' זולת הרא"ש וטור עכ"פ נכון לומר בהא לא פליגי וחזי לאיצטרופי לקולא אחרת:

ועתה נחזי אנן בעדות בת היבם דהיא בכלל איבעי' הש"ס חמותו וה"ה חורגתה הבאה לאחר מכאן דסני' לה דעתידא למיכל לגריסותא ובזו י"ל בזה"ז גם שנאתם גם קנאתם אבדה כיון שחולצין ומה תאמר במומר אין בידינו לכוף ולחלוץ עכ"פ לא תיכול לגריסתה דאפי' יתרצו ליבמה הוא בגיותו והיא ביהודתא מ"מ לא תפסיד הבת כי מה יש לה עוד בבית אבי' המומר לא מדובשו ולא מעוקצו ואין כאן בית מיחוש מעיקור הדין אך כיון דה' נשים נאסרו במנין במתני' ובעל האיבעי' מסופק אי חמותה הבאה לאחר מכאן וה"ה חורגתה אי הוה בכלל אי' שנאסר במנין או לא ולאותו הצד דהוה בכלל אי' המנין שוב אין להתיר כנ"ל. אלא די"ל בשלמא ע"א ביבמה אם באנו להתיר מטעם בזה"ז חולצין נימא כיון דאז נתפשט בכל העולם שלא להאמין ע"א ביבמה אי הי' שייך בזה נאסר במנין לא הי' רשאי' להתיר אלא שכבר כתבנו בע"א ביבמה לא שייך זה מ"מ בחמותה וחורגתה דלאחר מכאן שייך כנ"ל משא"כ בבת מומר שגם בימיהם הי' כן ומסתמא בכי האי גוונא דלא שייך דאכלה לגריסתה לא גזרו מעולם ולא נאסר במנין דומה לגילוי שנאסר במנין והותר בזמנינו מפני שגם בימיהם במקום שלא הי' נחשים לא נאסר מעולם והיא מהתוס' והר"ן ועמג"א רסי' תס"ח וא"כ לא שייך הכא דבר שנאסר במנין וזה נ"ל ברור בעזה"י:

והנה בזיקת מומר מר יהודאי גאון סובר דאין לו אחוה ואין זוקק ליבום כלל אפי' המיר אחר נישואי' ורב שרירא גאון וסיעתו ס"ל לחלק בין הי' מומר בשעת נישואי' להמיר אח"כ ובארתי בתשובה הראשונה טעמא דדהו כדכ' המרדכי שמא הרהר תשובה בלבו ושם בארה והנה זה נפקא לן מש"ס קידושין מ"ט ע"ב המקדש ע"מ שאני צדיק אעפ"י שהוא רשע גמור חוששי' לקידושין שמא הרהר תשובה בלבו והנה אם נתקדשה אשה בפני עדים מומרי' כזה פטרי' בלא גט ולא חיישי' שמא הרהר תשובה כמ"ש ח"מ וב"ש סי' מ"ב סקכ"ב דלענין תנאי קידושי' התנה כן בפירוש ויש רגלים שהרהר להיות צדיק אבל סתמ' דמילתי' מוקמי' אחזקה ולאו כל כמיני' לאפקועי אשה מחזקת פנוי' לחוש

לקידושי' אלא אשה בחזקת פנוי' והוא בחזקת רשע ואין חוששי' לקידושי' כנלענ"ד הסברא בזה וא"כ כיון דאין חוששי' לקידושין עפ"י עדותו מטעם הנ"ל ה"ה אין לחוש לזיקתו דהרי בשעה שהמיר וכל זמן שעסק בזה לא הרהר תשובה ופקע אחוה ויצאה אשה מחזקת זיקתו עד זמן מה אח"כ שנוכל לספוקי אולי עכשיו הרהר תשובה וכשמת הבעל ניחוש אולי המיתה הפיל האשה לפני בעל תשובה ולזה נימא אוקי איתתא בחזקת שפקע ממנו זיקת יבום ואוקי רשע בחזקת רשעתו ולא הי' לן לחוש לזה ומה שמ"מ חושש רבנו שרירא וסיעתו לזה היא חששא בעלמא כי גם בעד מומר חושש מהר"י מינץ להחמיר כמ"ש רמ"א ססי' מ"ב והמעיין בפנים יראה דלא כחלקת מחוקק שם מ"מ אינו אלא חששא וספיקא בעלמא להחמיר נגד ב' חזקות:

ובנידון שלפנינו שהמומר נעלם ולא נודע מקומו אי' ואפשר שכבר מת ובשגם שיצא קול שמת והיבמה אמרה ששמעה מע"א שמת ובתו אמרה שמת אבי' א"כ לכל הפחות ה"ל ס' מת ס' חי ואת"ל חי שמא עומד בהמרתו ולא שב בשעת מיתת אחיו מה תאמר ס"ס נגד חזקת חי הא לגבי ספק השני נמי איכא חזקה לקולא שעומד בחזקת מומר ואוקמי ס' מת לגבי חזקת מומר ואיתרע לי' טובא ולכל הפחות ס' עצום הוא אי זקוקה או לא וא"כ כיון דיש כאן בת יבם המעידה בברור שמת אבי' וא"כ אי הלכה כרי"ף ורמב"ם דפסקו לקולא בחמותה וחורגתה הבאה לאחר מכאן הרי הותרה עפ"י ע"א ואפי' להפוסקים להחמיר באיבעי' דלא איפשטי' מ"מ אינו אלא ספק אי בת יבמה מהימן או לא ויצורף לספק הנ"ל והו"ל ס"ס גמור ומותרת בלי ספק להנך פוסקים די"ל דמומר אינו זוקק:

אך להסוברים דמומר אפי' לא שב מ"מ אחיו הוא מ"מ בכל זאת אני אומר עכ"פ אית לן עדות בת יבמה ובמקום מומר דליכא משום מיכל לגריסותא ובזה"ז דבלא"ה ליכא משום מיכל לגריסתא וכבר כתבתי דליכא משום דבר הנאסר במנין דדומה לגילוי ואפי' יהי' כדבר שנאסר במנין מ"מ חומר אי' יבמה לשוק ליכא אלא משום דנאסר במנין לזה יש לצרף כל התירי' הנ"ל ע"כ במקום עיגון כזה המיקל לא הפסיד וישבו ב"ד של ג' ויקבלו העדות אפי' עד מפי עד ויתירו אותה עיי' ב"ש סי' י"ז ס"ק קנ"ד ואחר שיעיינו בהתירא ויסכימו למטינא שיבא מכשורי ואחתום בברכה הכ"ד א"נ הכותב בחפזי וה' יצילני משגיאות ויראני מתורתו נפלאות. פ"ב כאור בוקר ליום עש"ק ח' טבת תקצ"ד לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צ

הגיעני נועם מכתבו ואשר עוררני על דברי הח"צ סימן א' שפלפל בטעם דבעי' כוונה בחליצה אי משום כוונת המצות או כוונת הקנאה והוקשה למכ"ת אדריש לקיש יבמות

ק"ו ע"א דאמר חליצה מוטעת כשירה באומר לו חלוץ לה ובכך אתה כונסה והוקשה למעלתו הא ריש לקיש ס"ל פרק ע"פ מצות צריכות כוונה ומ"ט תהי' החליצה כשירה - (זמן רב אחר כותבי תשו' זו מצאתי מ"ש בשיל"ת יעב"ץ סי' כ"ו ע"ש:)

אומר למכ"ת להיות כי יש לי ויכוח בדברי הגאון ח"צ סימן א' הנ"ל במה שכ' בענין חליצת וגט מומר ע"כ אעריך כל דבריו בקיצור ואשיב עליהם ובתוך הדברי' יתבאר גם הנוגע לדמכ"ת:

כתב שם הגאון שלבו חוכך על גט מומר וגם על חליצת מומר משום דבעי' כוונה וסתם אשה לאו לגירושין קיימה ואפי' אשת מומר נמי לאו לגרשה בגט זה קיימת כמ"ש תוס' זבחי' ב' ע"ב ד"ה סתם וסתם אשה נמי לאו לחלוץ קיימה מדהקשו תוס' ביבמות ק"ד ע"ב ל"ל קרא למעוטי קטן מחלוץ ומ"ט דמ"ד דמתיר חליצה בפעוטות הא בעי כוונה ומאי קושיי' דלמא סתמא לשמה קיימה אע"כ סתם אשה לאו לחליצה קיימא ועוד ראי מדוכתא טובי דס"ל לתוס' דסתם יבמה קרובה לביאה טפי מארוסה ש"מ סתם יבמה לאו לחליצה קאי וא"כ לבו חוכך על חליצת מומר דודאי אדעתי' דנפשי' עביד וכ' ואין לומר דכיון דעביד מעשה בטלה מחשבתו דדברים שבלב אינם דברים וכדאי' באיש מקדש דף נ' הבא לי מן החלון והבי' לו מן הדלוסקמא וכן לעיל מני' גבי בלבי הי' להתקדש לו וכו' וא"כ ה"נ לא חיישי' לדברי' שבלב המומר כיון שעושה מעשה וחולץ דא' מדוע פסול כתיבת גט ע"י עכו"ם כיון שעושה מעשה וכותב שמו ושמה וכו' אע"כ כיון דאנן סהדי דנכרי אדעתא דנפשי' עביד ה"ל כאלו פירש דאדעתי דנפשי' עביד א"כ חליצת מומר נמי יפסל מהאי טעמא וכ' שצריך חקירת חכם אי טעם הכוונה משום מצוה או משום הקנאה והעלה דמשום הקנאה דכל קנין בעי כוונה כדאמרי' בעלמא העודר בנכסי הגר וסבור שלו הן לא קנה וה"נ משום כן בעי כוונה לחליצה ומשום כן אין אנו חוששי' לכוונת לבו דלענין קנין דברים שבלב אינם דברים וכ' שבזה מיושב ק' תוס' הנ"ל מ"ט חליצת קטנה כשירה ול"ל קרא למעוטי קטן ת"ל דלאו בני דעת נינהי והא"ש דכל עיקור טעם דבעי כוונה הוא משום הקנאה והרי היא זוכה לעצמה מן התורה היכי דדעת אחרת מקנה אותה ע"כ תוכן דבריו העתקתי' להקל מעלינו כשנצטרך להבי' דבריו:

הנה מ"ש דסתם אשה לאו לחליצה קיימת מדהקשו תוס' למה לי קרא למעוטי קטן מחליצה וכו' לא הבנתי דבריו דאפי' אי סתם יבמה לחליצה קיימא באופן דמהני חליצת מומר כמ"ש תוס' בע"ז כ"ז ע"א ד"ה וכי היכן מצינו וכו' דלהכי מהני מילה בנכרי מ"מ קטן גרע טפי דסתמא דידי' לא מהני וה"ל כמפרש בהיפוך כמ"ש תוס' בזבחים ב' ע"ב

ד"ה זבחי' ובחולין י"ב יע"ש וק"ו השתא זבחי' דסכין מושכתן למה שהן מגרע בהו סתמי' דקטן מכ"ש חליצת קטן דלא מהני ותמי' בעיני אם נעלמה דברי תוס' הללו מהגאון ח"צ:

ומ"ש עוד דסתם יבמה אינה קרובה לביאה והי' סבור ז"ל דהיינו סתמא לאו לחליצה קיימא ובמח"כ אין הדמיון עולה יפה ויתבאר לפנינו אי"ה:

ומ"ש דאין לומר דברים שבלב אינן דברים כמו גבי מעילה א"כ מ"ט פסול כתיבת גט בנכרי אע"כ דה"ל כאלו פירש צ"ע אכתי מה בכך דאנן סהדי דעביד אדעתי' וכי עדיף הך אנן סהדי ממה שהבעה"ב יודע בעצמו שהי' בדעתו לומר מן הדלוסקמא ואפ"ה מעל ומבי' קרבן מעילה ואפשר ס"ל למסקנא דבכוונת הקנאה לא בעי' פיו ולבו שוים ה"נ גבי מעילה דהוה נמי מענין הקנאה וכן משמע קצת בב"מ מ"ח ע"א וכן קידושי אשה אבל כל זה דוחק מבואר גם צ"ע מש"ס ר"פ האומר דמבואר דדבור מבטל דבור ולא אתי דבור ומבטל מעשה ואיך לא יבטל דבור את המחשבה ומכ"ש דלא יבטל המחשבה את המעשה והדבור ויש לחלק דכיון דמחשב בשעת המעשה והדבור גרע טפי מ"מ אמת יורה דרכו דאין זה ענין לכאן כלל דודאי לא אתי מחשבה ומבטל מעשה דידי' שהוא חולק לפנינו או נותן לה גט לפנינו ולא דמי לכתיבת הגט שבאותה כתיבה עדיין אינה מתגרשת לכן לא אמרי' התם מחשבתו ניכרי' מתוך מעשיו כיון דעביד אדעתי דנפשי' ולענין כתיבה הא דאמרי' סתמא לאו לגרשה בגט זה קיימת ומשו"ה בעינן מחשבה מעלי' אבל נתינת הגט בודאי דהרי היא מתגרשת בגט זה לפנינו ואיך שייך לומר סתם אשה לאו לגירושין עומדת וכן בחליצה ולא אמרו כן אלא בכתיבה:

וחילוק זה מבואר בקידושין נ"ט ע"א דפריך ר"י לר"ל דס"ל לא אתי דבור ומבטל דבור מהשולח גט לאשתו וחוזר ומבטל השליחות ומשני התם כל כמה דלא מטא גיטא לידה דבור ודבור הוא ומשום כן כתבתי לעיל דמ"ש דסתם יבמה קרובה לביאה אינו ענין לכאן כלל והוא האמת:

וכעין ראי' לדברינו וגדולה מזה והוא מ"ש בכללי מגו לבכה"ג סי' ה' מגו להוציא מחזקת א"א לא אמרי' ועמ"ש שם בתומי' על זה ואיך לא הרגישו במ"ש תוס' יבמו' ק"כ ע"א ד"ה אמר רבא וכו' ובגטין כ"ח ע"א יע"ש מבואר דסמכי' על מגו להכשיר הגט ע"י מגו וע"כ צ"ל דזה לא מקרי להוציא מחזקת א"א אעפ"י שהגט ביד השליח עדיין אינו עומד להתגרש בו דסתם אשה לאו להתגרש בגט זה עומד ואין אנו דנין עתה אלא להחזיר אבידתו של זה אע"ג דמ"מ טובא מחמרי' בהחזרת הגט לשליח משום שנוגע לאשות מ"מ לא מקרי ההחזרה הזה חזקת א"א דלא להני בי' מגו וכן צ"ל נמי בב"מ כ"ז ע"ב דבעי' אי סי' דאורי' גבי אבידה אי מהדרי' גט אשה בסי' וקשה מה ענין אהדורי גט אשה לסי'

אבידה התם אין אדם מוחזק בי' דאבידה אין המוצא מקרי מוחזק מה שא"כ לאהדורי גט אשה בשלמא מה דפשיט התם מאין מעידין אלא על פרצוף פנים לק"מ דלמא משום חזקת איסור א"א די"ל דמשום חזקת דייקא ומנסבא לא מקרי חזקת א"א וסברא זו כ' תוס' יבמות דף פ"ח ע"ב אבל מגט קשה אע"כ צ"ל דעתה אין אנו דנין על החזקה דסתם אשה לאו לגרש בהך גט קיימת ועדיין אפשר שתתבטל השליחות ועוד גדולה מזה כ' תוס' בחולין צ"ו ע"א ד"ה פלני' בסוף הדבור דמה שמחזירי' שטר לא מקרי מוציא ממון מחזקתו אע"ג דהלוה טוען וצווח כמבואר להדי' בב"מ ריש כ"ח ע"א גבי תכריך של שטרות ואפ"ה מהדרי' ולא מקרי מוציא ממון מחזקתו משום דעתה במה שמחזירי' השטר אין אנו מוציאי' ממון מחזקתו רק גרמא בעלמא והה"נ בגט לשליח ומשו"ה אמרי' מגו גבי' מ"מ מבואר חלוק בין כתיבת הגט לנתינתו דהכא סתמא לשמה קיימא:

ולענ"ד זהו כוונת הירושלמי ריש מס' תרומות שהביאו תוס' בחולין י"ג ע"א דקאי אחמשה לא יתרומו פריך הירושלמי ויוכיח מעשה שלהן על מחשבתן ותי' ונחשב לכם את שכ' בו מחשבה אין מעשה מוכיח על מחשבתו ופריך והרי גטין שאין כ' בו מחשבה ומעשה מוכיח על מחשבתו (כצ"ל) ובעי' פקח עע"ג ותי' תמן זה כ' וזה מגרש הכא הוא החושב הוא התורם ונתקשו התוס' מאי ק' מתרומה הא רחמנא מיעט קטן מכל איש גם מה משני לחלק בין גט לתרומה וכי מה הי' קשה לו מגט על התרומה והנה ספרי מפרשי הירושלמי אינם במחיצתי לעיין אבל הנ"ל כך דהירושלמי גופי' הקשה ק' תוס' שם בסוף הדבור מ"ט לא מהני בתרומה עע"ג אע"ג דכתי' איש אשר ידבנו לבו ואיכא למימר אי לאו קרא ה"א אפי' באין עע"ג מהני משום דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו לכן מיעט רחמנא אבל עכ"פ בצירוף גדול עע"ג תהני הפרשתן וכמו שהקשו תוס' בעצמם עמהרש"א ומיירי שהגדול העע"ג אינו שלו וגם לא נתמנה שליח דאל"ה דל קטן מהכא הלא מן התורה ניטלת במחשבה וכיון שהגדול מחשב על צד פלוני יהי' תרומה אם כן הקטן לא מידי עביד אלא מעשה קוף בעלמא אלא מיירי כנ"ל שהכרי של הקטן וגדול עע"ג ומלמדו אמאי לא יועיל כיון שמחשבתו ניכרי' וכמ"ש תוס' שם י"ב ע"ב ד"ה מאן תנא וע"ז תי' הירושלמי משום דכתי' ונחשב לכם פי' דוקא היכא שהמעשה עיקר ורק בעינן נמי כוונה נמצא שהמחשבה טפילה להמעשה שם מועיל מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו משא"כ בתרומה המחשבה עיקר ומחשבה אין להם לא נעשי' המחשבה טפילה להמעשה ותו פריך מגט דהכא משמע היכי שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו מועיל אפילו בלא גדול עע"ג דמשו"ה הוה קשי' לי' גבי תרומה דלמא אי לאו מיעוטא ה"א דלא בעי' אפי' עע"ג משום דמחשבתו ניכרת לא בעי' עע"ג וא"כ מ"ט צריך בגט עע"ג הא מחשבתו

ניכרית מתוך מעשיו וזו היא ג"כ ק' תוס' שם והתי' ע"ז אה"נ הוה מועיל אי הי' סתמא לגירושין קיימא פי' כמ"ש לעיל גבי חליצה שהמעשה בעצמו הוא הגמר ושם מועיל מחשבתו ניכרת משא"כ בגט דמיירי מכתיבת שאין הכותב המגרש ואין זה גמר המעשה וסתמי' לאו לגירושין קיימא לכן בעי' עע"ג ובגוי אפי' עע"ג לא מהני ובחליצה בודאי הי' מועיל חליצת מומר אי הוה דינא שיחלוץ לה וזה ברור לע"ד:

ומ"ש עוד שצריך חקירת חכם אי טעם הכוונה משום כוונת מצוה וע"ז נתקשה מעלתו א"כ הא ר"ל ס"ל מצות צריכות כוונה מ"ט מתיר חליצה מוטעת הא לא קשי' ולא מידי דאין זה ענין למצות צריכת כוונה דהרי זה האיש מכוין לקיים מ"ע של חליצה אלא שלא ידע תכלית המצוה הוא סבור שתכלית המצוה היא לכנוס אשה וטעה כי תכלית המצוה לפטרה והשתא דקיימי' אפי' דבלא כוונת קנין נמי נעשה המצוה ולא באנו לפסול אלא משום מצות צריכת כוונה וכיון שעשאה כתקנה וגם נתכוון לצאת י"ח מה לי ולטעותו והנה הרמב"ם קרא תגר על הקובעי' מזוזה וכותבי' שמות מבפנים יעיי' פ"ה מהל' מזוזה הלכה ד' ומסיים לא די להם שבטלו המצוה אלא שעשו מצוה גדולה שהיא ייחוד השם של הקב"ה כאלו הוא קמיע של הניי' עצמן בהבלי העולם וכ' שם הכ"מ אין ה"נ שהמזוזה שומרת הבית וכו' וגם אין הכוונה בעשי' לשמור הבית אלא צריך שיכוון לקיים מצות הקב"ה וממילא נמשוך שתשמור הבית עכ"ל והנה בודאי אין תכלית מ"ע של מזוזה לשמירה רק להעלות ייחוד השם על לבו ועוד טעמים ואנחנו לא נדע ויעיי' מ"ש רמב"ן ס"פ בא ומ"מ מי שמכוין בקביעתה לקיים מ"ע שציונו ה' וסובר שאין בזה אלא שמירה לא נאמר שלא יי"ח שא"כ רוב ישראל אינם יי"ח מזוזה וגם הרמב"ם לא כ' שבטלו מצוה אלא ע"י שכותבי' בפנים שמות מלאכים ועי"ז בטלו המצוה אבל במה שטעו בתכליתה אין בזה אלא סכלות ומ"מ מקרי מכוין לעשות רצון ה' וכן רוב בני אדם שומרי' רוב התורה ע"מ לקבל פרס ואין זה התכלית האמיתי ומ"מ כיון שמכוין ליי"ח יוצא הוא בזה והוא פשוט וא"כ ה"נ אעפ"י שמתכוין לכנוס כיון שכוונתו לצאת י"ח חליצה לית לן בה:

אבל אי קשי' הא קשי' היותר חמור מזה וק' אליבא דהלכתא והוא דהרי פשוט הוא דאפי' היכי דלא מהני תנאה כגון במה שא"א לקיים ע"י שליח מ"מ בענין יציאת ידי חובת המצוה מהני תנאה ומטעם שאכתוב לקמן אי"ה וראי' לזה ממה דאנו יושבי' בשמיני בסוכה מספק וקשה ממ"נ אי מכווני' לצאת עוברי' על בל תוסיף אי אין מכווני' א"כ שמא ז' הוא ובעי סוכה ולא יי"ח ועכצ"ל כמ"ש הטא"ח סי' ל"ד גבי המניחי' ב' זוגות תפילין דמניחי' על תנאי אותן של מצוה יוצא בהן י"ח ואידך יהי' כרצועות בעלמא וה"נ

גבי שמיני ספק ז' התנאי הוא באופן הנ"ל אם היום יום ז' יהי' לשם מצוה ואם יום ח' יהי' ישיבתו לצל בעלמא והא דלא אמרי' הכי במתן א' ומתן ד' שיתן ויתנה אם זה של מתן ד' יהי' לשם מצוה ואם לאו יהי' כמים בעלמא כמו דמהני תנאי בתפילין משום דר' יהושע לית לי' רואין אותו כאלו הוא מים ור"א לטעמי' דס"ל רואין וכן פי' תוס' בזבחים ודלא כפירש"י ותוס' עירובי' ק' ע"א דטעמי' דר"א דאתי עשה דמתן ד' ודחי ל"ת דמתן א' דלר"א דס"ל גבי קדשים רואין לית כאן עשה כלל כנ"ל ושיטת רש"י ותוס' הנ"ל צל"ע ממס' סוכה כ"ז ע"א דפריך והאמר ר"א י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה ופירש"י כיון דאי יתיב ביום אחרון בסוכה לשם מצוה עבר על בל תוסיף מאי השלמה ע"ש וקשה הא לר"א קיימי דס"ל עשה דמתן ד' דחה בל תוסיף דמתן א' א"כ ה"נ עשה דהשלמת י"ד סעודות דחי בל תוסיף אבל לשיטת רש"י ותוס' דזבחים א"ש דטעמי' דר"א גבי מתן ד' לאו משום עשה דוחה ל"ת דאיכא למימר דס"ל נמי כר' יהושע דעשה דפשיעה לא דחי ל"ת כמ"ש תוס' בעירובין הנ"ל אלא במתן ד' היינו טעמי' דר"א משום דס"ל רואין כנ"ל ובחי' אמרתי ליישב דברי רש"י דסוכה הנ"ל דלכאורה בלא"ה ק' איך אתי עשה דמתן ד' ודחי בל תוסיף דמתן א' הא בעידני' דמיעקר ללאו לא מקיים עשה והיינו עפ"י פירש"י בעירובי' שם דבחטאת מיירי וחטאת הא בעי ד' קרנות וכי יהיב בקרן השני כבר עבר על בל תוסיף ומ"ע לא מקיים עד כי יהיב גם בהנותרים ונמצא בעידני' דמיעקר בל תוסיף לא מקיים עשה דהזאה וע"כ צ"ל דמיירי בקרבנות ציבור ועשה דרבים דוחה ל"ת אפי' אי בעידני' דמיעקר לאו לא מקיים עשה כמ"ש ש"ל בשם ר"ת הביאו מג"א סי' תמ"ו סק"ב וא"כ לק"מ דמ"מ הקשה הש"ס שפיר לר"א דמשמע אפי' אי לא אכל כמה ימים באופן שצריך להשלים כמה סעודות בסוכה את הכל ישלים בשמיני והכא לא הוה עשה דרבי' ולא דחי ל"ת אלא בעידני' דמיעקר ללאו והכא כשאוכל סעודה ראשונה בסוכה ומכוין לשם מצוה עובר על בל תוסיף ועשה לא מקיים עד דהשלים י"ד סעודותיו דלר"א הכל מ"ע אחת היא ולא אתי עשה ודחי ל"ת ואה"נ דהו"מ לשנויי לא מיירי ר"א אלא בהשלמת סעודה א' אלא דלא הוה משמע לי' הכא עד דמסיק דר"א הדר בי' ולא מיירי אלא מהשלמת לילה ראשונה ואז תו לא הוה בל תוסיף משום דאתי עשה ודחי ל"ת:

כל זה כתבתי ליישב ע"ד פלפול קצת דברי רש"י בעירובין אבל מ"מ האמת יורה דרכו דלמ"ד רואין לא צריכי' לכל זה וכמ"ש הטור גבי תפילין ויעיי' ר"פ דעירובין והיינו טעמא דחי' ספק ז' כנ"ל ונראה דאפי' למ"ש הג"א סוף סוכה והוא במרדכי שם ג"כ בשם ראבי' הביאו גם הרב"י סי' תרס"ח שכ' שאין לישן בסוכה בשמיני משום הכירא דלא להוי כמוסיף ע"כ לא פליג אהנ"ל דמהני תנאי שאם הוא חול יהי' כצל בעלמא אלא דס"ל

דנהי דאיסורא דאורי' ליכא מ"מ מחזי כבל תוסיף וכן מבואר בדבריו להדי' למעיי' בפנים וכן צ"ל לרש"י בסוכה מ"ח ע"א בפירושו גבי הא לן והא להו יע"ש ומ"מ מדברי הרא"ש שם ע"כ מבואר כדברינו דאל"כ מה יענה על בל תוסיף וכ"כ במג"א סי' תרס"ו סק"ב:

והנה דבר ברור דמצות סוכה ליתא ע"י שליח וכן הנחת תפילין ואפ"ה מהני תנאי וע"כ צ"ל דאפי' דבר שא"א לעשות ע"י שליח ובגוף הדבר לא הי' מועיל תנאה מ"מ אי באמת אינו מתנה בגוף הדבר אלא בכוונת קיום המצוה לזה מהני תנאה ולקמן אי"ה נדבר מטעם הדבר וא"כ קשה הכא למאי דקימ"ל מצוות צריכות כוונה כמבואר למעיין בגוף ההלכה ופסקו בטוש"ע א"ח סי' ס"א וקיי"ל נמי ההוא דר' יוחנן דאומר לה חלוץ לה ע"מ שתתני לה מאתים זוז דכשירה דכיון שא"א לקיימו על ידי שליח לא מהני בי' תנאי וקשה מה בכך נהי דלא מועיל תנאי בהקנאה היינו אי לא הי' בכאן קיום מ"ע רק הקנאה בעלמא וכיון שא"א לקיימו ע"י שליח הקנין קיים ותנאי בטל אך אי תימא דהכא שייך נמי כוונה לקיים המצוה ואל"ה לא יי"ח חליצה וה"ל כאלו לא חלוץ וכבר בארנו דלענין כוונת קיום המצוה מועיל תנאי והרי הוא מתנה להדי' אי לא יתנו לו מאתים זוז לא בעי למיפק י"ח חליצה ואיך יועיל וזהו ק' באמת:

והנראה לע"ד בזה דהפוסקים מצות צריכות כוונה ע"כ צריכי' לתרץ ק' האור זרוע הביאו הג"א פ' ראוהו ב"ד מהא דקיי"ל כרב נדה שנאנסה וטבלה טהורה לביתה וע"כ היינו טעמא משום דהוא הכשר מצוה ונהי דאין לה שכר טבילה כמקיים מ"ע של טבילה מ"מ אותו המעשה הצריך להעביר הטומאה זהו נעשה כדינו אלא שלא קיימה מ"ע והרי זה כשוחט וכסהו הרוח שאעפ"י שלא קיים מ"מ הדם הוא מכוסה ומה לי אם נעשה ע"י קיום מ"ע או לא וה"נ דכוותי' ועיין בטוש"ע י"ד סס"י ק"כ גבי טבילת כלים ויעיין שם סי' רס"ח ובט"ז שם סק"ח וק"ל וה"נ דכוותי' לא הוי אלא הכשר בעלמא להתירה לשוק ונהי שאם אינו מכוין לשם מצוה הרי קפח שכרו מ"מ ההכשר נעשה ממילא:

ועוד ל"ל דעשו חליצה לפוטרה כמו ביאה לכונסה דחליצה במקום ביאה היא ומטעם זה נ"ל דלא מהני שליח בחליצה כשם שא"א ביאה ע"י שליח דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב (פי' כי היכי דאמרינן כן לענין איסורא בכה"ג ה"ה לכל מילי דמצוה או קנין כה"ג לא שייך שליח דזה נהנה וזה יי"ח או קונה לא אמרי' ויש בזה אריכות ואין כאן מקומו) וכי היכי דא"א ביאה ע"י שליח ה"ה חליצה דאתי' במקום ביאה אע"ג דאמרי' ר"פ הבע"י דביאה לא בעי כוונה כלל וחליצה בעי עכ"פ כוונת קנין ז"א דהתם בביאת יבמה כבר אגידא בי' ובכל דהו סגי מה שא"כ הכא בא להתיר אגדה להקנותה לנפשה בעי' קנין גמור וה"נ בביאת יבמה לכמה פוסקי' נהי ממצות יבום יי"ח מ"מ לא קנאה

לשאר מילי להיות כאשתו אי בא עלי' בלא כוונה מ"מ חליצה במקום ביאה קאי וא"כ נהי דלענין זה א"א לדמותה לביאה שיהי' גם בלא כוונת קנין מ"מ לענין כוונת מצוה יי"ח כמו גבי ביאה דהתם לא בעי כוונה למאי דקיי"ל כהכרעת הרמב"ם דבמידי דהנאה מצות לא בעי כוונה כמבואר בב"י סי' תע"ה וע"ש במג"א ויעיי' בהלכות שופר בב"י סי' תקפ"ט וא"כ נהי דחליצה לאו מידי דהנאה הוא ובעלמא כה"ג בעי כוונה לצאת מ"מ הכא כיון דבמקו' ביאה קאי וביאה לא בעי כונה כיון דנהנה ה"נ חליצה דאתי מחמתה וצ"ע ס"פ ב' דבבא קמא גבי נפל מן הגג ונתקע ביבמתו:

ובזה הי' אפשר לומר דר"ל לטעמי' אזל דס"ל בפ' ע"פ מצות צריכות כוונה אפי' באכילת מצה וא"כ לא הו"מ לפרש חליצה מוטעת כמו ר' יוחנן ע"מ שתתן לי מאתים זוז דא"כ אינו מכוין לשם מצוה אם לא תתני לו ולא יי"ח וא"ל דלא עדיף מביאה דר"ל ס"ל דאפי' מצוה שבאה ע"י הנאתו נמי צריכה כוונה לצאת וא"כ נהי דמשנה שלימה שנינו הבע"י בין בשוגג וכו' קנאה והיינו משום דלהדי' רבי' קרא הכא יבמה יבא עלי' מ"מ ס"ל דשאני התם דעכ"פ אינו מכוון שלא לצאת ונהי דלר"ל בעלמא לא יי"ח אפי' בכה"ג וקמ"ל קרא דיצא אבל אי' הי' מכוין להדי' שלא לצאת אה"נ דלא יי"ח גם בביאה ואתי' כי הא דאבא שאול הבע"י לשם נוי וכו' עב"ש סי' קס"ט וא"כ הכא בחליצה מוטעית שאומר בהדי' שאם לא תתני לו ר' זוז לא יקיים המצוה א"כ בטלה לי' חליצה ומשו"ה ס"ל לר"ל דבריתא מיירי חליצה מוטעת שמכוון לקיים המצוה אלא שטעה בכוונת תכליתה שסבור שציונו הקב"ה לחלוץ ע"מ לכנוס וכזה מקרי שפיר כוונת המצוה כנ"ל ואע"ג דלא הוה כוונת קנין הוה ס"ל לר"ל דזה מהני ור' יוחנן כיוון להלכה דמצות שהם הנאת הגוף לא בעי כוונה אפי' בעלמא ומכ"ש הכא דכתי' יבמה יבוא עלי' מ"מ ואפי' באומר להדי' שאינו בועל אלא לשם נוי נמי מהני כמ"ש ב"ש שם וה"ה בחליצה נמי מהני ומוקי לבריתא באומר ע"מ שתתני לי מאתי' זוז דהוי כוונת קנין ולא כוונת מצוה זהו מה שנלע"ד בזה:

והנה בטעם דמהני תנאי בקיום המצוה אעפ"י שא"א לקיימו על ידי שליח היינו משום דשם מצוה בעלמא מיהת אפשר לקיימו ע"י שליח אע"ג דזאת המצוה בעצמה א"א לקיימה ע"י שליח ואעפ"י שאין ראי' לדבר זכר לדבר בתוס' גטין ד"ה לאפוקי וכו' שכ' ואם בחקתי תלכו ואם תאבו ושמעתם נמי רוב מצות ע"י שליח ע"ש אעפ"י שאינו ענין ממש לכאן וק"ל וגם דבריהם שם תמוהים מאוד כמ"ש פני יהושע שם דהרי המצוה הוא התנאי והשכר הוא המעשה ובדרוש אמרתי שהכוונה עפ"י מ"ש חז"ל על פסוק יוקח נא מעט מים שהמצוה הנעשית ע"י שליח גם תשלום שכר הוא ע"י שליח והיינו מ"ש תוס' דרוב מצות נעשי' ע"י שליח וא"כ גם אגרי' ע"י שליח ושייך בהו תנאי:

ועוד כדמות ראי' לדברי בתוס' נזיר י"א ע"א ד"ה ע"מ שאשתה יין וכו' דהוה מתנה ע"מ שכ' בתורה וכו' וא"ת ת"ל דנזירות א"א לקיים ע"י שליח וכו' ותי' אחרי שאחרים יכולים להביא קרבנות תחתיו נחשב כאלו כל המעשה יכול לקיים ע"י שליח עכ"ל גם כי דבריהם דחוקים מ"מ נראה שנתכוונו להנ"ל כיון דעכ"פ שם נזירות בעולם שייך בי' שליח מהני בי' תנאי. וכן מצאתי ג"כ לפני יהושע שכ' בכתובות פרק המדיר (כתובות ע"ד ע"א) דמשו"ה מהני תנאי בקידושי ביאה אע"ג דא"א לקיימה על ידי שליח מ"מ כיון דשם קידושי בעולם אפשר לקיימו ע"י שליח בכסף ושטר מהני נמי תנאה גבי ביאה וצריכי' להוסיף עוד ולומר דאפי' גבי ביאה דנשואי' מהני תנאה אע"ג דאינו ענין להויה דכסף ושטר ועוד לפעמים צריך להתנות על כל בעילותיו לעולם ומהני תנאי כיון דעכ"פ בשם קנין אשה בעולם מהני תנאה כיון שאפשר לעשותו ע"י שליח מהני נמי הכא ולפע"ד דהיא גופי' ילפי' מבני גד ובני ראובן דפירש"י פ' המדיר דמשה עשאו ליהושע שליח בדבר ועפ"י שם מה שנתקשה בזה מה ענין שליחות לכאן ולפי הנ"ל לא צריכי' לכל זה אלא כיון דהמעשה פי' ענין קנין דשייך בי' שליחות בכל התורה נהי דהתם לא הי' ע"י שליח וגם לא הי' אפשר לעשות שליח לקטנים ע"ש בפ"י מ"מ מקרי מעשה דאפשר לעשות שם המעשה ההוא בעולם ע"י שליח משא"כ מה שא"א כלל בשום אופן בעולם לעשותו ע"י שליח וטעמא רבא איכא כמ"ש תוס' שם דהמעשה דאלים מהני בי' תנאה ואם כן כיון דמעשה ההוא אלים דהרי אפשר לעשותו ע"י שליח בעלמא נהי דעל האופן שנעשה עתה א"א לעשותו ע"י שליח לאו משום גריעותא דמעשה ההוא אלא משום סבה ידועה כגון בבני גד לא הי' שייך דיני שליחות מפני הקטנים מ"מ המעשה הי' אלים מהני בי' תנאה:

וראיתי לפ"י ז"ל במס' גטין שם הקשה דאיפכא מסתברא דמעשה שהוא אלים לא אתי תנאה ומבטל למעשה ולפע"ד כך היא הכוונה מעשה שהוא אלים כ"כ שיכול לסבול שליח יכול לסבול גם כן תנאה משא"כ מעשה גרוע שאינו סובל שליח אינו סובל גם כן תנאה ואה"נ דה"ל למימר ע"י זה התנאי מבטל המעשה ההוא ונמצא על ידי התנאי בטל המעשה כמי שהי' עושהו ע"י שליח שהמעשה בטל אלא דלפ"ז ממילא בטל התנאי וקיים המעשה דה"ל תנאי סותר למעשה כמבואר שם בגטין ע"ה ע"ב תוס' ד"ה דתנאי ומעשה וכו' ואולי ומשו"ה השמיט הרמב"ם הך דתנאי שאפשר לקיימו על ידי שליח עיי' בכ"מ פ"י מה' אישות משום דלית לי' הך דתנאי ומעשה בדבר א':

אח"ז מצאתי שאהבה נפשי למורי הגאון נ"י בהפלאה במס' כתובות ע"ד ע"א הנ"ל שכ' אהא דתוס' דנזיר הנ"ל משו"ה מהני תנאי בנזיר אע"ג דא"א לקיימו ע"י שליח משום דלא

צריכי' למילף מב"ג וב"ר אלא תנאי דאתי לבטל המעשה אבל תנאי דבדיבורא בעלמא אתי דיבור ומבטל דבור ולא בעי' למילף מב"ג וב"ר ולכן לא בעי' נמי דומי' דדהוא ואעפ"י שא"א לקיימו ע"י שליח נמי מועיל תנאי וכ' שם דמשו"ה מהני תנאה בפדיון הבן אפי' למ"ד דא"א לפדות ע"י שליח ומ"מ אי יהיב מתנה ע"מ להחזיר אין בנו פדוי אע"ג דא"א לפדות ע"י שליח וה"ל תנאי בטל ומעשה קיים ולפי הנ"ל ניחא דנתינת המעות להכהן אפשר ע"י שליח לכ"ע ורק הדבור ולזה מהני תנאי אלו תוכן דבריו. גם כי מתקו לחיכי מ"מ לא זכיתי להבין א"כ מאי פריך הש"ס בקידושין מסוטה דאמר ואת אם שטית וגו' הא התם דבור ודבור הוא דבשלמא מתנה ע"מ להחזיר דהתנאי הוא בקיום המעשה וכדומה בדברי' כיוצא באלו ה"ל שפיר מעשה משא"כ בסוטה דמעשה ההשקאה הוא קיים לעולם דבשלמא אי הי' התנאי אי שטית חנקי ואי לא שטית תהי' ההשקאה לבטלה כשותה מי מערה ה"ל תנאי ומעשה אבל השתא דהשקאת סוטה פועלת לעולם ע"ד נס או לחנוק או לנקות ולזרוע זרע ואין המעשה לבטלה לעולם ולא אתי תנאי לבטל מעשה כלל ולא אתי אלא להתנות על דברי האלה של כהן שאומר ואת כי שטית חנקי וה"ל דבור ודבור ולא אתי מבני גד וב"ר ולא בעי' כל דיני תנאי ואיך מייתי לי' הש"ס בקידושין ועיי' ס"פ שבועת העדות אעכצ"ל דע"כ לא אמרי' אתי דבור ומבטל דבור אלא התם בקידושין ר"פ האומר דבדבורו עדיין לא אתעבד מעשה דאמר התקדשי לי לאחר שלשים יום דע"י דבורו לא נגמר המעשה וכן השולח גט לאשתו דבאמירה לשליח לא אתעבד מעשה דיכול לחזור בו אבל היכי דבדבור הזה איתעבד מעשה כגון דבורו של נזיר ופדיון הבן ודברי הכהן אל האשה הסוטה כל כי האי גוני ה"ל מעשה ולא אתי דבורא דבתרי' ומבטיל לי' אי לאו דילפי' מב"ג ומב"ר וצריכי' כל דיני תנאי וכה"ג משני הש"ס בקידושין פ' האומר שם שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי והיינו משום דע"י המחשבה נגמר המעשה ההוא:

ומ"מ זכינו לדין להבין לדעת כמה פוסקים ס"ל דתנאי הנעשה ע"י שליח לא בעי דיני תנאי והא"ש דע"י שליח לא מקרי אלא דבור' בעלמא ואתי דבור ומבטל דבור ולא בעי' למילף מב"ג וב"ר וחלוק כזה כ' תוס' גטין ס"ז ע"א ד"ה דבורא וכו' אף על פי שאינו ענין לכאן ממש מ"מ קצת ראי' הוא והמחוור בזה מ"ש דכיון דהמעשה אלים בעלמא מהני בי' תנאי:

והנה הרשב"ם בב"ב קל"ז ע"ב כ' דגבי ממון לא בעי' דיני תנאי וכן דעת כל הראשונים זולת הרמב"ם צווח כי כרוכי' בפ"ו מה' אישו' הל' י"ד דהרי עיקור מתנאי ב"ג וב"ר ילפי' והתם ממון הוא וגם הר"ן הקשה מס"פ שבועת העדות משמע העיקור הוא בממון ולא

באיסורא ולפע"ד מסברא י"ל כהרשב"ם הנ"ל דלא גרע מאומדנא ועפ"י אשר אבאר דהרי קיי"ל המתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל זולת בדבר שבממון דבשלו אדם רשאי והנה אם יאמר אדם יודע אני דלא יתבטל שום מעשה כ"א ע"י תנאי כפול אך רוצה אני להתנות ע"מ שכ' בתורה שיהי' כל מעשי בטלים ע"י תנאי אינו כפול שעתיד אני להתנות עליהם א"כ בלי ספק שיהי' דבריו קיימין דבדבר שבממון תנאו קיים וכיון אילו התנה כן בפירוש דבריו קיימין הה"נ אי אית לן אומדנא דמוכיח כן שרוצה הוא בקיומו של דבריו מהני בלא תנאי כפול וא"כ למה לא נאמר שהאומר לחברו הרי לך אתרוג זה במתנה ע"מ להחזיר אומדן דעתו מורה שרוצה הוא שיקיימו דבריו מה שהתנה שיחזרהו וה"ז כאלו התנה שיהי' דבריו כאלו כפלם וכן בכל כיוצא בזה אין אדם מוציא דבריו לבטלה ומסתמא הי' דעתו על אופן המועיל כנ"ל ואה"נ למ"ד המתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל אפי' בדבר שבממון אה"נ דלא מהני אומדנא הנ"ל דאם נאמר דאומדן דעתי' כאלו כפלי' לתנאי כפשטיות לשון רשב"ם ז"א כבר דחאו ה"ה דהכא גרע ע"ש אבל לא אתאינן עלה אלא מטעם דה"ל כאלו התנו שיהי' דבריו קיימי' בלי כפילות ולמ"ד מתנה עמ"ש אפי' בדבר שבממון תנאו בטל ה"נ בטל ובעי' תנאי כפול והא"ש ס"פ שבועת העדו' אזלא סיגי' לר"מ דס"ל בדבר שבממון נמי תנאו בטל משו"ה משמע דבכל ממון בעי' ת"כ משא"כ למאי דקי"ל כר' יהודה. גם ק' הרמב"ם מתנאי ב"ג וב"ר לק"מ התם מרע"ה התנה עבור כל ישראל והי' בהם כמה קטנים כמ"ש לעיל ולא שייך לומר בשלו אדם רשאי להתנות עמ"ש בתורה דמאן שבק ומאן פייס ע"כ הוצרך לעשות כדינו וא"ש:

הארכתי קצת ויצאתי מענין לענין להראותו כי עריבי' עלי דבריו וה' יודע כי רבו טרדות ואפס הפנאי וחטפתי זמן קצר בין הזמנים להעלות על הכתב כהולך על גבי גחלים והוא ניהו יעיין שפיר בעין שכלו ואומר שלום לו ולתורתו ולאחוזת מרעיו שם הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד יום ב' כ"א מרחשון תקס"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צא

העתק השאלה:

רב שלום וברכה וכל טובה לכבוד ידידי מר חתני רבני רב הגאון הגדול האמיתי צדיק יסוד עולם המפורסם מה"ו משה נ"י ע"ז בתי הרבנית הצדקית מ' שרל תי' וכי זרע ברך ה' ישמרם לנצח:

מכ"ק הגיעני ביום ה' העבר ואני רואה דארך מכתבי על הדואר אשר בערב חג הסוכות העבר עם רב טרדותי לקחתי לי מועד חצי שעה קודם הכנסת י"ט לערוך לכם מכתב שם ערכתי ענין שנשאלתי מרב הסמוך בחלוץ שאמר להב"ד מעולם לא הי' איטר (הב"ד

נסוהו ועבר הימין ברישא ד' פעמים וב' פעמים עבר של שמאל תחלה ודנוהו לשולט בב' רגליו) וקבל ממון רב ואחר חליצה מוציא קול שהוא אטר ורוצה לדחוק ליתן לו עוד מעות ולא רציתי להשיב עד אשמע תחלה דעת קדושי' כבוד מר חתני הגאון נ"י ואני איני כדאי לפתוח בזה אבל מחמת שלילות מכתב חתני הגאון והרב השואל דחק עלי כתבתי צדדי דברים שדעתי נוטה להקל כי בנ"ד אין עוד אחים ואם הי' אומר שהי' אטר היינו מניחין לו לחלוץ בב' רגליו והב"ד אמרו לו שמוכן אצלם גם מנעל של שמאל וא"כ הי' בידו לחלוץ חליצה הגונה והי' נאמן בדבריו שאינו איטר ושוב א"ח ומגיד דאף אם הנאמנות מכח בידו אמרי' בי' א"ח ומגיד דהרי דעת רשב"ם ותוס' ב"ב קל"ה ב' בהא דאמרי' ליורשו פשיטא היינו בנכסיו שיש לו ומטעם מגו דיהיב לי' במתנה ואפ"ה אמרי' שם קכ"ז אמר בני וחזר ואמר עבדי א"נ וברשב"ם שם כ' הטעם דהאמנו דכתיב יכיר ואיני מבין הא לרשב"ם לשיטת' אין זה בכלל יכיר כיון דאינו מוחזק לו לבן ובאמת עדיין ק' לי אף אם בעלמא ג"ז בכלל א"ח ומגיד ובעל שאמר גרשתי לא יהי' נאמן לומר אח"כ לא גרשתי מ"מ בההיא דבני זה נאמנות הי' מכח מגו ונותן לו מתנה הא זהו ג"כ כשחזר ואמר עבדי יש לו מגו דנותן נכסיו לבניו האחרים:

גם הוי ס"ס ס' אינו איטר וס' כהפוסקים דאטר חולץ בימין דעלמא ואף לאוסרי' הוא מכח ספיקא דאיבעי' פג"ה גבי ג"ה ואף דאתחזק חזקת איסור לשוק מ"מ הא דעת הרבה פוסקי' ומכללם המ"ל פ"ב ה"א מה' טומאת צרעת דבספיקא דדינא לא שייך אוקמי' אחזקה דהחזקה לא יכריע הדין ולענ"ד זהו כוונת הש"ג בשם ריא"ז בחולין דר' ס"ל דלא כתשו' מ"ב סי' נ' דנדחק בזה ועיי' בפרי מגדים סי' נ"ג סק"ח דאף דספק א' מקרי מ"מ לא אזלי' בתר חזקה אא"כ ב' הספיקות מקריי' ולענ"ד זה צריך ראי' גדולה ובנ"ד עדיף דגם ענין ספק אם הוא איטר החזקה אינו מקרי איטר ואם האיטר ודאי ויש ספק אם חלץ גם ברגל שמאל זהו הוי חזקה על מעשה המציאות של עתה אבל לא על מעשה החולץ שהוא איטר גם יש לדון דא"א משים עצמו רשע דנטל ממון שלא בדין והארכתי עוד קצת וכתבתי שחלילה לי וימתין עד שיורה בזה חתני הגאון ולו משפט הבחירה או גאון אחר מפורסם. מש"ק ד' כסליו תקפ"ז פ"ק פוזן:

תשובה.

שלום וכ"ט לקדושת מו"ח הגאון האמתי הגדול רשכב"ה מופת הדור והדרו נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מה' עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א:

אהה איש אלקים קדושי' חי עבדו כי תמהתי ונבהלתי בראותי מכ"ק כ' לאמור שמצפה על חוות דעת איש נקלה אולי משגה וטעות הוא בלב מו"ח הגנ"י ואגב חביבותי' טועה

בדמיונו ומה לתבן את הבר זך ונקי שכל צח ומצוחצח של מו"ח הגאון נ"י אור עולם באוצר בלום לתורה ולתעודה ומה אעשה ואבי גזר עלי וכיון שניתן רשות אצא ואדון כתלמיד ומתלמידיו יותר מכולם:

הנה אשית דברי פי קדשו הוצק חן להוכיח דהנאמן מטעם הואיל ובידו ומה לי לשקר נמי אמרי' בי' אינו חוזר ומגיד ומוכיחו זה מפי' רשב"ם ב"ב קכ"ז ע"ב ולפע"ד אין ספק דהרשב"ם דפי' לקמן קל"ד ריש ע"ב דלא מהימן אלא בין הבנים אבל באינש דעלמא לא היינו לרבנן דר' יהודה אבל לר' יהודה אפי' באינש דלא מוחזק לן בבנו יכול לומר זה בני והש"ס הו"מ לשנוי התם ליורשו רישא קמ"ל למיסתם כר' יהודה אך המקשן התם ליורשו פשיטא קאי אדר' יהודה אמר שמואל ושמואל הא מספקא לי' אי הלכה כרבנן או כר' יהודה כדאית' בב"ב קכ"ז ע"א שלחו לי' בני אקרא דאגמא לשמואל וכו' וא"כ בודאי לא אמר שמואל ליורשו כר' יהודה דהא מספקא לי' וע"כ מיירי בדאית לי' מגו וא"כ ליורשו פשיטא ואמנם בריתא ומימרא דר' יוחנן שם קכ"ז ע"ב אמר בני וחזר ואמר עבדי ע"כ אליבא דר' יהודא ומהימן לכל מילי אפי' לאיסר והיתר דאי לרבנן ומטעם מגו דבידו לתנו במתנה א"כ כי הדר ואמר עבדי ליהמן מגו דיהיב כל נכסיו לאחרים אע"כ כר' יהודה ומטעם יכיר ולענין איסור והיתר יבום וחליצה והיתר בשפחה או בת חורין וכדומה דלא שייך מגו ושפיר כ' דה"ל חוזר ומגיד ובזה נתישבו כל פקפוקיו של מו"ח הגאון נ"י:

אמנם לא ידעתי מקום הספק בזה הלא ש"ס ערוך הוא בקידושי' ס"ד ע"א פלוגתא דר"נ ורבי ופסקו רוב הפוסקים כרבי מחברו ור"נ נמי לא פליג אלא בחוזר בו בשעת מיתתו כמבואר בפוסקים ועיי' ב"ש א"ע סי' קנ"ו סקי"ג אבל שלא בשעת מיתתו גם ר"נ מודה דאינו חוזר ומגיד דלצעורא קמכוון אע"ג דדבורא קמיתא הי' בשעת קידושי' וי"ל שאמר כן בשקר כדי שתתרצה לו מ"מ הואיל והאמינו לו מכח הואיל ובידו לגרש' סמוך למיתתו ואז הי' נאמן לפנינו שוב לאו כל כמיני' לחזור בו שלא בשעת מיתתו מיהת ולרבי אפי' בשעת מיתתו לא מהימן והשתא ומה התם דאפי' שיקר בשעת קידושי' כדי שתתקדשה לו לא עביד מעשה איסורא כ"א דיבורא בעלמא עביד ולא נפיק מיני' חורבא דע"ד שתיזקק ליבום יפטירנה בגט פטורים מ"מ לא מצי הדר בי' זה לא הוה אלא דיבורא בעלמא ושלא בפני ב"ד דמיקרי ואמר ואפ"ה לא מצי הדר בי' הכא דעביד מעשה רבא לחלוץ להתירה לעלמא על ידו וכסברת תוס' גטין ס"ד ע"א ד"ה דיבורא וכו' ואין לו שום אמתלא אלא דהתעולל עלילות ברשע להוציא ממון ולא חייש דנפיק מיני' חורבא שתצא לשוק ויהי' סבה שלא יכול לגלות הדבר והרי אפי' חזקה שליח עושה שליחותו היכי

שיודע שסומכין עליו ונפיק מיני' חורבה ס"ל לרב ששת דסמכי' אפי' בשל תורה נגד חזקה ונהי דלא קיי"ל כוותי' ויעיי' תוס' עירובי' ל"ב ע"א מ"מ התם שליח דאינו מכשיל במעשה אלא בשב ואל תעשה אבל דעביד מעשה ברשע לא נימא ועיי' מ"ל פ"ד דבכורות וכ"מ פ"א ממעשר הל' ח':

ובשגם התם פלוגתא דרב' ור"נ אנו דנין לאפוקי מחזקה כמבואר שם והכא אין אנו דנין לאפוקי מחזקת יבמה לשוק רק אנו דנין על רגלו של זה אם הוא איטר או לא ורובא דאינשי אינם איטרים ואין ספק אילו חלץ לה ולא ניסוהו בהילוכו והלך מלפנינו וא"א לבדוק אחריו חליצתו כשרה לכ"ע אפי' לא הי' ספק ושום פלוגתא בחליצת איטור ומ"מ הי' מותרת לעלמא הרי למה זה דומה לשוחט ששחט והלך ולא בדקנוהו מתירי' הבהמה משום רוב מצויין א"ש מומחי' הם והנה בהמה בחזקת שאינה זבוחה עד שיודע במה נשחטה ואנו מחזיקי' זה ביודע במה נשחטה שהרי נעשה מעשה השחיטה ממי שהוא מרוב ב"א והרי נודע ממי נשחטה אעפ"י שאפשר שהוא ממיעוט המצוין ואינם מומחי' מ"מ ה"ל נודע במה נשחטה וא"כ ה"ה בחלוץ ולא בדקנוהו נסמוך על רוב והשתא זה שבדקנוהו ואמר שאינו איטר אינו נגד החזקה אלא אדרבא מחזיק עצמו מהרוב וממילא יצאה אשה מחזקת איסור ועתה בא להוציא עצמו מהרוב ועליו להביא ראי' וכדאמר ר' נתן ב"ב קנ"ג כיון דכ"ע בחזקת בריאי' נינהו מאן דמפיק נפשי' מחזקה עליו להביא ראי' עיי' קידושי' ע"ט ע"ב ואפי' ר' יעקב לא פליג אלא משום דאוקי ממון אחזקתו ואזלא נמי בתר השתא והרי הוא שכ"מ או בריא לפנינו וזה לא שייך הכא ועוד התם חזקת בריאי' עשוי' להשתנות בכל אדם בכל שעה ומשו"ה מייתי לי' התם בקידושי' בהך שמעתי' דמייתי מחזקות העשוי' להשתנות משא"כ איטר אין עשוי' להשתנות ורובא דעלמא אינם איטרי' ומאן דמפיק נפשי' מרובא עליו הראי' ועל דבריו הראשונים שהחזיק עצמו מרובא אנו סומכי' ולא מיקרי מתנגד לחזקת אי' יבמה שיצאה מחזקתה ע"י מעשה החליצה ועדיף טפי טובא משיטת הר"י בר ברוך שבתוס' כתובות כ"ו ע"ב ד"ה אנן והכא גם הר"י מודה:

ויש לעיי' בשוחט ששחט והלך לו והכשרנו הבהמה ושוב בא ובדקנוהו ואיננו בקי בשחיטה איך יאמין נימא לאו כל כמיני' לאפוקי נפשי' מרובא המצוין א"ש מומחי' ועתה לצעורא לחברא עשה עצמו כאלו אינו יודע ונ"ל דהא עכ"פ מיעוט מצוין ואינם מומחים וטוע' בדמיונם וסבורי שלמדו וידעו ומצויים ואינם מומחי' באמת וע"א נאמן לברר המיעוט מתוך הרוב ולומר אני מהמיעוט שהייתי חושב עצמי לבקי ויודע והייתי מצוי אצל שחיטה ועכשיו נתברר טעותי אבל לא שיעשה עצמו רשע כי הכא בנדון

שלפנינו שאמר שהוא מן הרוב ושוב אומר על עצמו שהוא מן המיעוט במידי דלא שייך בי' טעותא לא מהימן לחזור מדבריו הראשונים:

והנה ר"י ס"ל בעל שאמר שגרש נאמן משום דבידו לגרשה ומשמע מש"ס גיטין ס"ד דאפי' בחיי הבעל מותרת להנשא ולא נימא שמועיל דוקא אחר מותו שלא תזדקק ליבם אלא אפי' בחייו והאיך נתיר לה להנשא דלמא אח"כ יחזור ויאמר לא גרשתי ויקלקלה וכעין שכ' הר"ן פ' המדיר דף ק' ע"ב דוקא היא אינה מקלקלת עצמה אבל אהבעל חיישי' וא"כ מכ"ש דאיכא למיחש באומרו גרשתיך אע"ג דקיי"ל דאינו נאמן כ"א בספק היינו משום דלא פלגי' דבורא אבל בהא לא פליגא דאינו יכול לחזור ולהגיד דאל"ה איך נאמן לר' יוחנן איברא דר"ן בנדרים פ"ה ע"א בשם רשב"א מבואר אפי' בנדר הוא לא חיישי' ששאל על נדרו מ"מ נ"ל לא אמרו רשב"א אלא בנדר דבעי פתח וחרטה אמרי' אוקמי' בחזקה דהשתא ולא יתחרט ולא ימצא פתח אבל אם יכול לקלקלה פשיטא דה"ל למיחש לקילקולא יעיי' גיטין מ"ו ע"א אע"כ אינו חוזר ומגיד:

ומ"ש מו"ח הגאון נ"י גם הוי ס"ס ס' אינו איטור ונלע"ד דר"ל דדיבורא קמא שאמר שאינו איטר ודיבורא בתרא שהוא איטור ה"ל כב' מכחישות זא"ז ומוקי גברא אחזקת רובא שאינם איטרים ושוב סמוך מיעוט איטרים לחזקת איסור לשוק וה"ל פלגא וספיקא כנ"ל לפרש דברי קדשו אבל לא משמע כן בשום מקום ובכולה סוגי' דאנוסי' היינו ופסולי עדות היינו משמע אי הוה יכולים לחזור ולהגיד שוב לא הוה כתרי ותרי אלא מאמינים לדבריהם האחרונים ועוקרי' דבריהם הראשונים לגמרי לולי שגז"ה הגדה א' ולא ב' הגדות ואינו חוזר ומגיד אבל לולי כן נעקרו דבריו הראשונים לגמרי וא"כ אי נימא דהכא חוזר ומגיד ניזול בתר בתרא וע"א נאמן לברר מיעוט מתוך הרוב ולומר אני מן המיעוט איטרים ואין כאן ספק אבל האמת כבר כתבתי שאינו יכול לחזור מדבריו הראשונים ולא מגז"ה דגבי עדים דהא לא מתורת עדות מהימן אלא מההכרח שאנו מכריחי' שכל שבידו מה לו לשקר וההכרח הזה הוה כמו עדות או חזקה כדאי' בקידושין ס"ד ע"ב הנ"ל איך יכול בפטומי מילי להכזיב ההכרח ההוא:

ומ"ש מו"ח הגאון דלכאורה ס"ס לא יועיל היכי דאתחזק יבמה לשוק כבר כתבתי לעיל דכבר איתרע חזקה ע"י שחלצה לפנינו ועדיף ממ"ש תוס' בכתובות כ"ג ע"א ד"ה תרווי וכו' דכיון דודאי זרק לה קידושי' וכו' יע"ש ותלי קצת בפלוגתת רש"י ותוס' עירובי' ל"ה ע"ב ד"ה אמר ר' ירמי' וכו' אי מוקי' אחזקת ביתו אעפ"י שהניח עירוב יע"ש ואולי י"ל התם בעירוב שאני דלאו מטעם שהרי עירוב לפנינו איתרע חזקה קמיתא אלא התם

אפי' אי ודאי לא קנה העירוב עכ"פ חזקת ביתו עבר שיהיב דעתו לדור שם ונמצא קרח מכאן ומכאן:

ומ"ש מו"ח הגאון נ"י דעכ"פ הוה ס"ס דאולי הלכה דאיטר חולץ בימין דעלמא ואת"ל הוא בכלל איבעי' דש"ס פג"ה בכף ועגיל אי בתר דידי' או בתר מיני' אזלי' מ"מ האיבעי' לא איפשטא וה"ל ס"ס ובס"ס דפסק דין מועיל אפי' אתחזק אי' כמ"ש מ"ל פ"ב מטומאת צרעת ה' ס' וכ' מו"ח הגאון נ"י שזהו כוונת הריא"ז שבש"ג חולין רס"ט ע"א ודלא כהבנת תשו' מ"ב סי' נ' פירושו בהריא"ז נראה אמתי בלי ספק אך מה שנוגע מזה לנידון שלפנינו צ"ע אם נסמוך על ס"ס זה דהא ד' דיעות יש בכאן א' הרשב"א והר"ן פג"ה דתלי באיבעי' דש"ס ולא איפשטא וחולץ בשאי רגליו מספק וכן במרדכי. ב' דעת סמ"ג וסמ"ק והתרומה דחולץ בימין דעלמא דומי' דאזן דמצורע. ג' דעת הטור בתר דידי' אזלי' כתפילין. ד' דעת רמב"ן אין לו תקנה ככה איטור והשתא בשלמא מה שאנו נוהגין לחלוץ בשתיהן וכמ"ש בד"מ סי' קס"ט אות כ"ד ובש"ע סמכי' ארובא ולא חיישי' לרמב"ן נגד רוב הפוסקים אבל לחלוץ בימין דעלמא לחוד א"כ רוב הפוסקים מתנגדים ואפי' לא יהי' רוב בנין ומנין מ"מ עיקור ס"ס הוא בענין מטעם הסברות ר"ל יש ב' סברות להקל נגד ס' אחד להחמיר והכא איכא ג' סברות להחמיר וס' א' להקל וקשה לעשות מזה ס"ס אדרבא ס"ס להחמיר יש דלמא אין לו תקנה ואת"ל יש לו דלמא בתר דידי' אזלי':

אמנם חזי לאיצטרופי דברי הגאון מה' זלמן עמריך זצ"ל בספרו ששה זרעוני ערוגה דכ' הכרחים גדולים שאין אטר ברגל כמובן שעוקר רגל שמאל תחלה דלא איכפת לן כלל בהא רק אטור הוא לשון אוטם בכח האבר ההוא כאטר יד שנחלשה ימינו וה"נ נחלש כח רגל ימינו ואינו יכול לפסוע כדרך הילוך בני אדם שיש בין פסיעה לפסיעה כשיעור פסיעה אבל הוא חלוש וגורר רגלו הימיני בתר השמאלי כהילוך הזקנים ותשושי כח שמניח רגלו על הארץ ואח"כ מגיע רגלו השני למקום הראשון ואח"כ חוזר ומגביה זה וגורר זה אחריו יע"ש שהנראה שכיון האמת ואם כי חלילה לעשות מעשה אבל עכ"פ חזי לאיצטרופי לס"ס דאפשר דכל הפוסקים ס"ל הכי ואין כאן בנידון שלפנינו איטור כלל וספק זה עדיף יותר דה"ל כעין ספק ביאה טהור דדלמא לא עייל כלל וה"נ אין כאן איטור כלל ואפי' ישנו איטור דלמא בתר דעלמא אזלי' או מטעם דומי' דאזן או מטעם האיבעי' דש"ס ויכול להתהפך וגם אין שם אונס חד ויש לסמוך גם על זה:

ומ"ש מו"ח הגנ"י דגם יש לדון דא"א משים עצמו רשע דנוטל ממון שלא כדין עכ"ל הזהב יש להוסיף באשר נטל שכרו כפועל ועליו להשלים פעולתו שוב אינו נאמן שלא עשה פעולתו כראוי אם לא אמרו בפעם ראשון שמצאו כמו שהסביר הר"ן בקידושין

דף רל"ח ע"ב ורמז הש"ך י"ד סי' קכ"ז סק"ב אלא אם אפשר להוציא ממנו ממון שנטל שלא ביושר בדינא ודיינא יש לדון ולומר מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד החליצה אולי אין זה הפסד שכר שהרי אם יוציא ממנו לא יחלוץ שנית עד שיתנו לו כפליים ולא דמי לס"ת דהכא א"א לה בלא חליצה וממנו דוקא א"כ לעולם לא יפסיד ולא מהימן כנלע"ד:

ועוד נ"ל הכא בשניסוהו בב"ד ד' פעמים עבר ימיני' ברישי' וב' פעמים עבר שמאלו עד שדנוהו לשולט בב' רגליו והשתא אי ס"ד שהוא איטר וברמאות להטעות הב"ד עקר ימינו א"כ רמאי ברמיותו זהיר והי' נזהר לעקור ימינו לעולם דהכי קיי"ל כרב זביד בב"ב קס"ז ע"ב שכן פסקו הרי"ף ורמב"ם ורא"ש ורק טח"מ סי' מ"ט כ' בשם רמ"ה דלחובתו חיישי' לדאביי ונראה אביי נמי לא אמר אלא אם במשך זמן מה קרי לי' ועני אבל השתא באותו מעמד עצמו דעסיק ובא ברמאות שלו בודאי מזהיר זהיר וא"כ הכא מדלא זהיר ש"מ שפיר קאמר ואינינו איטר וסברא זו נראה נכונה וחזי לאיצטרופי:

מ"מ נ"ל טוב לומר לו אין אתה נאמן ואיתתא דא שרי לעלמא אך אם אתה יודע בנפשך שהאמת אתך וחושש אתה למכשול והקולר יהי' תלוי על צווארך ורוצה אתה לחלוץ לה שנית באפס דמים ולא שום הוצאה ולא משך זמן לצעורי' אזי היא תחלוץ לך ואז אם ישמע ויתרצה לכך אפשר דאסורה להנשא מדינא עד שתחלוץ שני' דהוא נאמן דמה לו לשקר וגם להבזות עצמו דש"ס פ"ב דסנהדרין מחשיב חליצה לבזיון וזילותא והוה קצת כמו מתוך שנאמן אתה להפסיד שכרך וכו' וגם אינו משים עצמו רשע שהרי דרך תשובה אומר כן ע"כ יש לחוש כן דת"נ ואחתום בכל חותמי ברכות חתנו כבנו אהובו.

פ"ב יום ה' ד' דחנוכה תק"פ לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צב

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הותיק המופלג הרב כבוד מו"ה ישראל דוד יפה דיין דק"ק סעמניטץ:

גי"ה הגיעני נפשו היפה בשאלתו ע"ד דיין א' מבד"צ אשר אזן א' כבדה משמוע מרחוק אי כשר להצטרף לחליצה ויש לו בזה ב' גמגומים א' דכתיב לפניהם משמע שהקריאה יהי' באזני הדיינים אפשר בעי' שיהי' שמיעה יפה ולא בכבידות ועוד אפשר הוה מום בסנהדרין ונהיגין בחליצה עפ"י מהרי"ל שלא להצטרף בעל מום כמו בסנהדרין כולך יפה רעיתי ומום אין בך והאריך מעלתו להראות בקיאתו ויפה שפיר קאמר:

הנה בחגיגה ג' ע"א מבואר אי הוה כתיב גבי הקהל רק נגד כל ישראל ה"א אע"ג דלא שמעו משו"ה איצטריך קרא אחריני א"כ ה"נ דלא כתיב אלא לפניהם אין בו משמעות יותר מאלו הוה כתיב כנגדם וכשם שנגדם לא משמע שמיעה ה"נ לפניהם לא משמע שמיעה ועוד לו יהיבנא דבעי שמיעה מ"מ יש להוכיח דשמיעה כה"ג ששומע רק כבדה אזנו משמוע ממרחקים מקרי שמיעה דהתם בחגיגה אמר ר' אשי למה לי למען ילמדו מלמען ישמעו נפקא דס"ל טעמא דשמיעה משום לימוד הוא וקשה הא התם ע"כ גזה"כ הוא דהרי השומע בכובד מ"מ ילמוד ויאזין ואפ"ה פטרי' רחמנא וא"כ איך נלמד מזה ה"ה הבנת הלב וה"ה אלם דלמא גזה"כ אע"כ למען ישמעו אפי' כ"ד לאפוקי שאינו שומע כלל אבל כל ששומע אפי' בכובד שומע מקרי ואין לומר אכתי תקשה דע"כ גזה"כ הוא דהא פטרינן חרש באוזן א' וההיא יכול ללמוד וע"כ גזה"כ הוא ואכתי מאי פריך ר' אשי למען ילמדו למה לי י"ל ההוא מבאזניהם נפקא אבל אי לאו באזניהם ה"א למען ישמעו סגי באזן א' ושפיר הוכיח ש"ס מדאיצטריך באזניהם ש"מ למען ישמעו משום כוונת לימוד הוא אבל אס"ד למען ישמעו ממעט ממשמעותי' אפי' כבידה בעלמא באזן ק' כנ"ל אע"כ שמיעה מעלי' מקרי:

ורמב"ם פ"ג דחגיגה פוסל אזן א' מלמען ישמעו בעי שמיעה יפה וכ' עליו לח"מ שהוא נגד ש"ס והמעיין בלשון רמב"ם יראה ויבין כוונתו דס"ל למאי דקיי"ל כר"י בן דהבאי יש אם למסורת ליראות מה הוא רואה אותנו בריאים יפה כך נראה לפניו בראי' יפה שוב ילפינן שמיעה מראי' ולמען ישמעו כמו ליראות וש"ס דמפיק מבאזניהם היינו דלא כר"י בן דהבאי ועי' סנהדרין ג' ע"ב ומרמב"ם גופי' מוכח מדפסל אזן א' שאינו שמיעה יפה ולא פסל כבדה אזנו וא"ל דממילא משתמעין ז"א דא"כ בראיית עין נמי נימא שהזקנים שכבדה עיניהם פטורים מראיי' והס שלא להזכיר כל זמן שאינם סומים חייבי' והדין נותן דא"א לומר כדרך שבא לראות וכי אפשר לדמות ענין ראי' שלנו למשל הקב"ה בהשגחתו ית"ש רק לענין ב' עינים או עין א' שייך דמיון ע"ד שאחז"ל דומה דודי לצבי שעינו א' פתוחה ועינו א' קמוצה אבל לענין ערך הראי' אין לדמות והוא פשוט ולרמב"ם אייתר באזניהם לכדר' יוסי באזני כל ישראל וכמ"ש גבי כתנות דמייתי תוס' ועי' פר"ח בהל' פורים לענין משלוח מנות ובילקוטי' שם ע"כ נלע"ד פשוט דמטעם זה אין לפוסלו לצירוף חליצה אפי' הי' כן בב' אזנים. ומטעם מום הן אמת דנלע"ד דבסנהדרין פסלי' אפי' מומים דלא פסלי בכהנים לעבודה ובזה ישבתי ק' תוס' בסוטה דאמרי' קולו כנער והקשה א"כ עשית מרע"ה בעל מום ופירש"י ופסול לשיר והקשו תוס' הא מרע"ה בלא"ה הי' פסול מחמת שנים שהי' בן פ' בי"מ והי' נלע"ד עכ"פ אם קולו עבה באופן שפסול

לשיר לוים פסול לסנהדרין ומשה ראשי סנהדרי' הוה וזה הי' ויכוחו של ר' חיי' עם רשב"ר בפ' הקורא עומד אי לוי אתה פסול אתה לדוכן משום דעבי קולך כוונתו לפוסלו משום נשיאות עי"ז שלא ימלא מקום אביו רבינו הקדוש מ"מ בעי' עכ"פ שם מום בעולם בלוי או בכהן אבל מה שאינו מום כלל לא שמענו כי החרש שדברו בו חכמים בכל מקום שאינו שומע ואינו מדבר ואע"ג דפקח שנתחרש מדבר ומ"מ הוה מום מ"מ היינו שנתחרש כ"כ שאלו הי' נולד כך לא הי' מדבר אבל כבדו אפי' ב' אזניו איננו מום מכ"ש אזן א' והבו דלא לוסיף עלה והדיין הזה כשר וישר כלף יפה רעיתי ומום אין בך ועי' תשו' הרא"ש בפנים סוף כלל פ"ה ושם תמצא מבואר ד"ה וששאלת מי שהוא חרש וכו':

מ"ש מחלת ח"ל שחזרה למקומה דעת הריעב"ץ בתשובה דהדרה לטיבלא ומפרישי' מיני' ובי' כמו דמאי והארכתי במקום אחר [עיין ח"ס חיו"ד סי' שי"ט] וכאן לא אשיב אלא לפי דבריו סוגי' דעלמא וכן הורו רבותי להתיר הנדר דלא כט"ז וברכה לבטלה למפרע ליכא דהרי אנו מברכי' שציונו להפריש חלה או תרומה וכך הי' מצותו להפריש באופן שיהי' לו היתר ע"י חרטה וככה עשינו והפרשנו כמצותו ומי שציוה להפריש הוא ית"ש אמר אחרים מוחלטים לו ואין כאן ברכה לבטלה ולע"ד מצוה לאיתשולי בי' כדי לקיים מצות שריפת תרומה טמאה מיהו אי כבר נתבטלה בשיעור ביטול ס' באינו מינו וק"א במב"מ ה"ל כאלו כבר עבר ובטל מן העולם אולי לא יועיל שאלה כנשבע על ככר ואכלו כלו דאי לאו דאיכא איסור חטאת לא הי' מועיל היתר וע"כ בנידון שלו שמסופק אי יש בו כשיעור ביטול ישאל ויפריש חלה אחרת בלא ברכה יברכהו ה' וימלא כל משאלותיו לטובה כנפשו ונפש א"נ. פ"ב כאור בקר ליום ד' כ"ד טבת תקצ"ב לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צג

אודת האי צורבא מרבנן דנקטע לו חצי אבר מהפרק העליון של אגודל אם מותר לצרפו לחמשה המצורפי' לחליצה יש לעיין בזה בשני דברים א' שרש ומקור הדין שיהי' בעל מום פסול לחליצה וזאת שנית אם זהו נקרא מום:

הנה דין זה לא נמצא אלא בסדר חליצה של ד"מ כ' בשם מהרי"ח שכל החמשה יהי' מחשובי קהל ומום אין בהם והקשה הרמ"א דבר"פ מצות חליצה מוכח דאפי' סומא הוה בעי לאכשורי אי לאו קרא לעיני הזקנים וכמה גאונים מתירי' אפי' סומא באחת מעיניו לבר מראבי' דס"ל לעיני הזקנים לשון רבים שני עינים אבל שאר מום מה"ת יפסל ועל זה כ' רמ"א אמנם לעיל סי' ק"ל כתבתי בשם מהרי"ל דבעל מום לא יתיר אשת איש לעלמא ואפשר דה"ה כאן עכ"ל ושם כ"כ לענין עידי הגט ע"ש ופסקו בש"ע בהגה' שם

והנה ערבך ערבא צריך דגם שם צריך טעם וסברא מ"ט דפשיטא לי' למהרי"ל דבעל מום לא יתיר אשת איש לעלמא ואמאי והנה בסדר גט שלישי אות ג' כ' שלא יהי' א' מדייני הגט בעל מום והנה עשו רבנן האי מילתא כהלכתא בלא טעמא ומי יבוא אחרי המלכי' את אשר כבר עשוהו וחקרתי ודקדקתי ושאלתי פי חכמים ואין פותר:

ואמינא איזל בתר סברא דבשלהי יבמות תני' להדי' דעידי נשים כדיני נפשות דמי ואפי' למאי דקיי"ל התם כמ"ד דלא בעי דרישה וחקירה משום דאיכא כתובה למשקל כבר כ' מהרש"ל בתשובה טעם לזה דמה"ת ניקיל כיון דאיכא נמי כתובה למשקל הא עכ"פ איכא נמי דיני נפשות ע"ש סי' ל"ג ועב"י בח"מ רס"י למ"ד ועל הכלל לא הקילו חכמים אלא לענין דרישה וחקירה כיון שכבר עקרו דין תורה בענין זה גבי דיני ממונות הקלו בכל אלו אבל לעולם כ"ע לא פליגו דכדיני נפשות דמי וא"כ הא בב"ד דדיני נפשות בעי' כולך יפה רעיתך ומום אין בך א"כ ה"ה בב"ד דמתיר א"א לעלמא דהיינו בסדר גט ג' מהשליח להאשה דה"ל קיום ובעי' ג' א"כ בעי' ב"ד הראוי לדיני נפשות ואע"ג דהתם סנהדרי' של כ"ג והכא בשלשה סגי התם היינו טעמא כיון דעכשיו אכתי ליכא נפשות רק דאפשר דאתי לידו נפשות משו"ה סגי בשלשה ונהי דסגי בג' מ"מ לענין שאר מילי בעי' כמו דיני נפשות שלא יהי' בהם מום ותדעי שהרי בר"פ מצות חליצה משמע דחליצה אע"ג דסגי בשלשה מדכתי' זקנו מ"מ הי' סברא דבעי' כולך יפה רעיתי ע"ש זה מה שנ"ל להסביר טעמו של בעל סדר גט שלישי:

ואמנם מ"ש מהרי"ל שלא להתיר א"א לעלמא ע"י עידי' בעלי מומין אין לומר דס"ל דעידי בעלי מומין פסולי' להעיד עדות ד"נ דזה מוכח דליתא דהרי בסנהדרי' מ"ה ע"ב מבואר דגדמון מעיקרא כשרי' להעיד עדות נפשות וע"כ צריך אני לומר דגזר מהרי"ל עידי גט אטו דייני גט שלא יאמרו התרנו אשת איש ע"י בעלי מומין ולא יבחנו בין עדים לדיינים ואע"ג דבדיני נפשות ממש לא גזרי' בכי האי גוני התם משום דא"א בענין אחר ומה יעשו שני בעלי מומין שראו באחד שהרג את הנפש והה"נ בעל מום שראה שמת בעלה יכול להעיד ולא גזרינן היכי דלא אפשר אבל עידי הגט דאפשר לייחד עדים המנוקי' מכל מום גזר מהרי"ל ז"ל זה מה שנלפע"ד:

וזה בעצמו דברי מהרי"ח בחליצה וכי היכי דגזר מהרי"ל עידי הגט אטו דייני גט ה"נ גזר איהו דייני חליצה אטו דייני גט אע"ג דבחליצה גופי' ליכא דיני נפשות ובב"ב קל"ה ע"א קרו ליבמה לשוק אשת איש אשגרת לישנא והרשב"ם שם דמפרש לי' בחיוב חנק ממש הוא תמו' יע"ש אבל עכ"פ מסתיין דהש"ס נקט לה בלישנא דא"א וא"כ איכא למיחש דמיחלף בב"ד של גט ואין להקשות א"כ אי מכולך יפה ילפת לבעי' נמי מיוחסי' והרי

אפי' כהנים שבזמנינו אינם אלא כהני חזקה וא"כ לא משכחת לי' כלל בזה"ז י"ל היא הנותנת דהיכי דלא אפשר לא גזרו ואין לומר א"כ בב"ד של גט מיד השליח ליד האשה דבעי' ב"ד מדינא ולא משום גזירה ליבעי מיוחסי' וליכא י"ל דקיום שטרות דרבנן וה"ל ב"ד דרבנן אע"ג דמחמרי' כעין דאורי' כיון דאית בי' דיני נפשות מ"מ בדרבנן סמכי' אחזקת משפחה שכל המשפחות בחזקת כשרות וזה מבואר פ' האשה שנתארמלה למעיין שם היטב זהו מה שנלע"ד ומיושב ק' רמ"א מר"פ מצות חליצה דהתם אדאורי' קאי:

ולפ"ז יש יותר להקל בהדיינים מהשני' הנוספים דדיינים דבעי' עכ"פ שיודעי' להקרות לא שכיחי כולי האי יש להקל ולהכשיר אפי' בעלי מומין אם לא ימצא אחרת משא"כ הנוספים שאפי' עמי הארץ כשרים מה אכפת ליקח בעל מום הלא יכול ליקח אחר במקומו והנה מלשון מהרי"ח שכ' שיהי' מחשובי הקהל ומום אין בהם דנקט לשון הקרא כולך יפה רעיתי ומום אין בהם משמע כנ"ל דמאותו טעם פסל להו:

ואמנם בגדר המום נראה פשוט דכל הפוסל לכהן לעבודה פוסל גם לסנהדרי' ואפשר דחמירי טפי מדכתיב כולך יפה משמע אפי' ריבדא דכוסילתא ועיי' חלק צ"ג ע"ב ומ"ש מעלתו א"כ איטר לפסל י"ל למ"ד אטר מום הוא אה"נ אלא אנן לא קיי"ל הכי אלא משום שאין לו ימין לשרת בו ויעיי' פלוגתא זו בר"ן רפנ"ה ובב"י א"ע סי' קס"ט והנה מעלתו כ' מלשון הרמב"ם פ"ח מביאת מקדש ה' י"א מי שחסר אצבעו ולא כ' מקצת אצבעו וכן שם בהלכה י"ג מי שחסר אצבע אחד מאצבעות רגליו משמע כולו ולא מקצתו הנה מעלתו צדק בהבנת לשון הרמב"ם ועדיין יש לומר נהי אם חסר פרק א' מפרקי האצבע אינו מפסיד עד שיחסר אצבע כולו מ"מ חסר חצי פרק ונשאר חציו גרע טפי דה"ל שבר בעצם מהעצמות שבגלוי דה"ל מום בפני עצמו כמבואר ס"פ דלעיל ועוד יותר נראה דהרמב"ם אזל בזה עפ"י דרכו בהלכות טרפות דחסר היינו מתחלת ברייתו ובהא הא דמקיל דאם נברא חסר פרק א' מפרקי האצבעות אינו מום עד שיהי' נברא חסר אצבע אבל בניטל אפי' פרק א' פסול בכהנים וסנהדרין ומכ"ש בניטל חצי אצבע דהוה נמי שבר בעצם:

כל כך נדחקתי לקיים דברי רמ"א בהבנת לשון מהרי"ח וכ"כ בלבוש וסדר חליצה שבכנה"ג שנדפס בסוף ספר גט פשוט ומשמע כי כל מום פוסל אבל לולי כן הי' ראוי לשמוע דברי הדיין המופלא מה' חיים הרש נ"י שכוונת מהרי"ח אמומי עין וכל שום מום לא יהי בעין שלהם אבל בשארי איברי' אין קפידא והיות כי אפי' לפי הבנת רמ"א ועפ"י מה שפירשתי אני בטעמא דמלתא ליכא אלא גזרה לגזירה דהיינו ב' הנוספי' אטו דייני' גופא ואינה אטו דייני גט ובגט גופי' לא הוה אלא קיום דרבנן בעלמא ע"כ המיקל

וסומך עצמו על פירושו של מה' חיים הרש הנ"ל ומכשיר בעל מום בגופו להיות משנים הנוספי' בחליצה לא הפסיד ובלבד שלא יהי' שום מום בעיניו שהוא קרוב לדאורי' בדייני חליצה גופי' הנה הארכתי קצת לעשות רצונו חפצתי והי' זה שלום וכולך יפה רעיתי ואחתום בברכה. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צד

שלום רב לרב הגאון המופלג המאה"ג החרוץ המפורסם ניע"ה פ"ה כקש"ת מה' שלום אולמן נ"י אב"ד דק"ק ל"ב יע"א:

נועם יפעת מכתבו הגיעני על נכון ומאי דקמן להעלות השתוקי על כסא הרבנים בודאי אינו נכון מטעם שכ' תשו' רמ"א סס"י כ"ד שהוא ביזיון לתורה ונקל היא בעיני הבריאות עכ"ל וצ"ל אע"ג דממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה היינו שהאמת כן הוא וכ"א מחוייב לכבדו אבל מ"מ אין ראוי להעלותו כי לא ישמעו דבריו ההמוני ויאמרו לו צא ובדק בתועבת אמך ומכ"ש בדורותינו בעו"ה שניטל כבוד התורה ואפי' למיוחסי' שבעם אומרי' לו טול קורה מכ"ש לבוז משפחות ולא עדיף מדיין דלית לי' מי שישמשנו דאין לו להתמנות מפני שלא יהי' הציבור נוהגי' בו כבוד כראוי בראותם מתבזה לפניהם כמ"ש הג"ה מיי' בשם ירושלמי פכ"ה מסנהדרין אות א' ומייתי לי' ב"י ורמ"א בש"ע ח"מ סי' ח' סעי' ד' ומכ"ש זה שאין ראוי להק"ק למנותו עליהם:

אבל לתת לו רשות להורות ולדון ולסמכו ולהעיד עליו שהוא ראוי לכך איני רואה שום חששא ומ"ש בתשו' רמ"א שם החלל שפסול לחליצה שמא אביו גוי והרמב"ם פסק שאין סומכי' לחצאין אלא בראוי לכל מילי לא זכיתי להבין דבריו והרמב"ם מיירי במי שאינו יודע להורות בכל התורה וע"ד שאמרו סוף הוריות למי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו ורצו להעביר לר"ג על שלא שנה עוקצין אבל במי שאינו יכול להזדקק לדין א' מן הדינים מפני פסול מה בכך כיון שיכול להורות ויודע אותו הלא זה בעצמו הוראה הוא הרי יודע ויורה שהוא בעצמו אינו ראוי לחליצה מפני שהוא שתוקי וכמו שחכם אומר לכהן ע"ה שרואה הנגעי' אמור טהור והכהן אומר טהור וה"נ יכול להורות לאחר לסדר חליצה והוא יורנו דרך יבחר ואטו סומא בא' מעיני' לא נסמך מפני שאינו יכול לסדר חליצה ע"כ דברי רמ"א תמוהים בזה לע"ד:

ומ"מ מטעם אחר י"ל שלא לסומכו כי איכא למיחש מחמת בושה יחפה על עצמו במקום שאין מכירין ויזדקק לחליצה וכמ"ש מרדכי שס"ת שכתב ממזר פסול מפני שאנן סהדי שאינו מקדש השם של לא יבוא ממזר בקהל ה' כמ"ש ש"ך סי' רפ"א סק"ח וה"נ דכוותי' ולדינא אי ראוי לחליצה או לא כבר העלה רמ"א דלא יועיל ברי שלה היכי

דאיכא רוב פסולים ולכתחלה מיהת חיישי' והכא הוה לכתחלה דיכול ליקח דיין אחר לחליצה ויפה כ' פר"מ דבחליצה הוה חזקת אי' יבמה לשוק וגרע טפי ומנ"ל להתיר ויעיי' בתשו' ריב"ש בפלפולו עם ר' מנחם האריך דלא מהימני' אלא שתהי' הבת מיוחסת ולא שהי' הבן כהן אוכל תרומה ומכ"ש שלא לשמש ע"ג מזבח וא"כ ה"ה ומכ"ש שלא יסדר החליצה ואי משום דאיכא שכונת ישראל קשה עלי לסמוך ע"ז בעיר שרובה גוים ואיסור' דאורי' ואין דלתות השכונה נעולי' ובש"ס לא משכחת אלא ביושבת בין ההרים אבל עיר א' שמבוי א' פתוחה מיוחדת ליהודים ורגלי גוים מצוין שם ולא עוד אלא שגומר בת דבלים היתה רגילה ביניהם לחלוב הפרות וקשה לסמוך אברי שלה לכתחלה היכא דאתחזק אי' דאורייתא:

והאמת שכבר בתשו' האחרת צרפתי קולא א' מסברא דנפשי למימר דרוב פסולים שבש"ס היינו נתין וממזר שהם ישראלים נימולי' כמונו ובזה לא סמכי' כ"כ דבודקת ומזנה ואדרבה הזנות רצה אחר הפסולים אבל בזמנינו דליכא נתין וממזר בינינו רק גוים ולא שכיחא שתשמע לגוי אשר לו ערלה ובזה ודאי בודקת ומזנה ואונס אי' לי' קלא ויש קצת ראי' ליישב ק' הפלא"ה בסוגי' דפתח פתוח שהקשה לר"ת דזנות דנכרי אינו אוסר לבעל א"כ איכא ס"ס שמא באונס ואת"ל שמא ברצון שמא לגוי ולהנ"ל ניחא ובדקתי בפוסקים בלשון רמב"ם ושארי ראשונים ומצאתי בלשונם קצת התנגדות להנ"ל שהם חששו גם לגוי ומ"מ צרפתי להתירי' אחרים להקל לענין אי' קל מעוברת ומיניקת חברו [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' ט' וסי' י'] אבל הכא חלילה לסמוך ע"ז:

ובדברינו מיושב ק' תוס' כתובו' י"ג ע"ב ד"ה מכשיר וכו' דלפי הנ"ל י"ל ר"ב לא מכשיר אלא בחורבא דדברא דליכא אלא חששא רובא דעלמא גוים נינהו דנגד זה איכא חזקה דאינה מזנה עם הגוי ובישראל האיכא רובא דעלמא ישראלים כשרים ואתי אבא שאול לאשמועי' אפי' נבעלה בעיר שרובה נתינים וממזרים ישראל אפ"ה כשרה לכהונה:

ומ"ש פר"מ נ"י להוכיח כהסוברים דברי לחוד מהני דאי ס"ד בעי' חזקת האם להתיר הבת א"כ בסוגי' דראוה מדברת ה"ל לפרש הבריתא בד"א בעדות אשה בגופה פי' שבאת להעיד גם על גופה אז מהימנת גם על הבת אבל עדות אשה בבתה פי' כשהאם גרושה ובלא"ה פסולה לכהונה א"כ כל עדותה על הבת אז לא תאומן משום דליכא חזקת אם ומדלא מפרש הש"ס הכא הכי ש"מ דפשיטא להש"ס דברי שלה מהני להבת בלא שום חזקה אומר אני שאין ראי' מוכרחת די"ל נהי דהאם גרושה ואסורה לכהונה מטעם גירושי' מ"מ אוקמא אחזקה שגופה ראוי' להוליד כשרים לכהונה ולא תוציאנו מחזקת זאת ועוד נ"ל דלא רצה הש"ס לאוקמי בגרושה משום דבריתא דעדו' אשה בגופה אמתני'

קאי דאמרה איש פלוני כהן הוא וגרושה שנבעלה לכהן הרי ולדה חלל הוא אע"ג דההיא כהן היינו מיוחס מ"מ כהן ממש נמי קאמר אלא שאינה נאמנת לענין כהונה רק לענין יחוס אבל מ"מ היא אומרת שנבעלה לכהן וע"כ לא מיירי בגרושה:

העולה מדברינו שאפי' ע"י ברי דהאם לא יזדקק לחליצה ואין נכון לשום קהלה לקבלו ולמנותו בראש ומ"מ יש ללמוד זכות על הגאונים שסמכוהו אע"ג דכל מן דין לא סמוכא לנא ואסיים בברכה מרובה למר ולתורתו אשרי הורתו הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב יום ב' ל"ב למב"י תק"ע לפ"ק:

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צה

רב שלומים לחביבי כנפשי תלמידי הרב הותיק החרוץ ושנון מה' עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק קובנא יע"א:

ע"ד אשה שבאתה בבכי ואנקה לשכנותי' ומגרת ביתה ואמרה דרך תשובה ווידוי על החטא הגדול שנתפתית לרווק א' ובא עלי' כדרך גבר ר"ל ונתגלגלו הדברים שנודעו גם לבעלה ובאה גם לפני המורה שבעיר לקבל תשובה ואחר החקירה אמרה שעכ"פ לא מירק ביאתו כי אעפ"י שנתפתית לו ברצון מ"מ בשעת הרגל דבר נתחרטה והיתה מתאמצת עד שזרה מבחוץ ונתקררה תאותו ונשברה קשיותו ועתה שאל מה משפט האשה אם מותרת לבעלה ישראל או לא ומעלתו צלל במי החריפות כדרכו דרך חכמים ולהיות אין לי פנאי למשקל ולמטרי בפלפולים ע"כ אקצר באמרים:

שלהי נדרים הלכה רווחת האומרת טמאה אני תביא ראי' לדבריה מחששא שמא נתנה עיני' באחר והגאון חו"י סי' ע"ב כ' וז"ל במדינת רוסי' שהתודה אשה לפני מותה שנעשי' אשת איש עם פלוני ואח"כ חזרה לבורי' שחייב בעלה להוציאה וכן בהיפוך שהתודה הבועל וכו' עכ"ל לענינינו ס"ל להגאון ז"ל דהיינו ראי' לדברי' דתנן במתני' שאין ראי' גדולה מזו מה שאומרת דרך ווידוי ובקשת רחמים ותחנונים וזכר לדבר מ"ש תוס' ב"מ ג' ע"ב סוף ד"ה מה אם ירצה וק"ל. אמנם יפה הקשה בנב"י מהדורא בתרא סי' כ"א א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן דלמא עיני' נתנה באחר ואיערומה קא מערמה ודבר גדול דבר הנב"י דהרי חזינן דחיישי' שמא עיני' נתנה באחר ולא נימא אין אשה עשוי' לפגום עצמה כמ"ש הר"ן שם והרי אפי' נאנסתי אין עשוי לפגום עצמה ומשו"ה לא הוה מגו מעלי' כמבואר פ"ק דכתובות ורפ"ב ע"ש ומכ"ש לומר ברצון נבעלתי ומ"מ חשו חז"ל שמרוב תאות האחר שנתנה עיני' בו פגמה עצמה בשקר והשתא שאם תאומר כן ולא תעשה תשובה חיישי' מכ"ש אם תבא לקבל תשובה שאפשר שחשבה שאין זה פגם אלא

כבוד לה שבמקום שבעלי תשובה עומדי' וכו' מכ"ש שניחוש להערמה ואי משום יסורי' וניוול של תשובה הלא מצינו כיוצא בזה גבי טבחי דרבי מזיי' וטופרי' ולא הימני' רבא משום דאערומי קא מערי' בסנהדרין כ"ה ע"א א"כ אין לנו אלא פשט משנתינו דתבי' ראי' גמורה לדברי' והאי לאו ראי' הוא:

ומ"מ דברי חו"י קיימי אמתיים דמיירי בחלתה ונטתה למות ואמרה כן דרך וידוי ובהא לא שייך עיני' נתנה באחר כלל ולא איערומי קא מערמה וכן מ"ש אח"ז דבועל שמתודה דרך תשובה מהימן לאוסרה על בעלה משום דקיי"ל ע"א דמהימן לבעל כבי תרי נאסרה עליו והאי ע"א שע"ד תשובה ווידוי אומר ויודע בעצמו שאם תתגרש תהי' אסורה לו ראוי הוא שיאמין לו הבעל ותיאסר עליו כנלע"ד לקיים כל דברי חכמים אבל האשה בעצמה שאומרה כן שלא בשעת מיתה אפי' תאמר דרך תשובה ווידוי לא האמינה חכמים:

ומ"מ נ"ל אם הבעל האמין לה ושוי' אנפשי' חתיכה דאסורא דבעלמא בכי האי גוני פליגי בי' הקדמונים ויעויי' עיקר הדבר בישׁ"ש פ"ב דיבמות סי' י"ח ומייתי לי' רמ"א סי' קע"ח סעי' ח' דלחד דעה הבעל חייב נידוי אם אומר שמאמין לדברי העד או האשה אבל בגוני הנ"ל כ"ע מודים שאם הבעל מאמין שאין מנדין אותו ומחויב להוציאה כי הוא אין הגורם לעבור חרגמ"ה כי לב כל אדם נותן להאמין וכן נוטי' דברי הנב"י שם למעיי' בדבריו. נמצא בנידון שלפנינו אם לא האמין הבעל לדברי' אע"ג שבאתה דרך תשובה ווידוי אין שומעי' לה ומותרת לו ואם בלבו האמין לדברי' תצא בלא כתובה:

ומ"ש האשה שלא מירק ביאתו הנה אמת נכון הדבר מ"ש נב"י מהדורא בתרא סי' כ"ג דבעי' הכנסת עטרה לפה הרחם ולא רק לשפת הרחם ודבר אלקי' בפיו אמת והתם בנידון שלפני הגאון ז"ל צדקו דבריו אבל הכא לא מיבעי שלא אמרה אלא שלא מירק ביאתו ואפשר שהכניס עטרה עכ"פ אלא אפי' אמרה בהדי' כן ולא מיבעי שאמרה כן אחר כדי דבור והוה מגו למפרע אלא אפי' אמרה כן מיד נמי לא נאמין לה דהרי כ' הרא"ש ספ"ב דיבמות פלוגתת הגאוני' דס"ל דבעי' שיראו כמכחול בשפופרת ואיהו וכל הפוסקים פליגי דסגי בשיראו שוכבי' זע"ז בקירוב בשר כדרך המנאפים והשתא אי ס"ד דתלי' בהא אפי' ראו כמכחול בשפופרת ניחוש שלא הגיע עד פה הרחם ומכ"ש למאי דקיי"ל דסגי כדרך המנאפים אע"כ שעשה אשר זמם וגם יפה כ' מעלתו איך אפשר שתאמר על כך ברי לי כי בשעת מעשה הפיתוי הוה מלתא דלא רמי' ולאו אדעתא וראי' לדבריו מלשון תוס' כתובו' ט' ע"ב ד"ה מאי לאו וכו' וק"ל ועוד האמר אבוה דשמואל בכתובות נ"א ע"ב אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה חיישי' שמא תחלתה באונס וסופה ברצון אא"כ צוחה עד סופה ואנן לא קיי"ל הכי משום דיצרה אלבשה ע"ש א"כ חזינן דהי' ראוי

שתיאסר לבעלה אלא אנן חשבי' אונס מה שיצרה אלבשה ואיך נוכל להאמין מי שהיתה תחלה ברצון שתחזור באמצע ביאה לדחות בעל הבית לחוץ אנן סהדי דמכזבה ולא דמי להא דנב"י שצווחה מתחלתה ועד סופה ע"ש עובדא הכי הוה אבל הכא לא נאמין אע"ג דיש להתעקש ולומר היא הנותנת הואיל ועדיין לא נכנס השמש לפני ולפני' עדיין לא אלבשה יצרה והי' בה יכולת לדחותו ז"א דאש בנעורת ואינו שורף היחתה איש וגו' ע"כ אין לי מקום להתיר זו לבעלה אם האמין לה אך אם לא שוי' אנפשי' חתיכה דאסורא ולא מהימנא לי' שרי' לי' הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב יום עש"ק כ"ד למב"י תקע"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צו

העתק השאלה

שלום לאהובי מחו' הרב הגאון המפורסם ערוגת הבושם החריף ובקי משנתו זך ונקי פאר הזמן מופת הדור נ"י ע"ה פ"ה מהו' משה נ"י:

עתה באתי לבקש מכבודו לחות לי דעתו הרמה בענין שאשים פה לפניו והוא שביום א' העבור באה שמועה לאזני שערל חייט א' אמר בבית התו' מה' גרשון כ"ץ שאשת ישראל א' הדרה בבית שהוא דר שם שכבה בליל ה' שלפניו עם געזעלל שלו ושלחנו אחרי הערל הנ"ל אחר חצות בו ביום לשמוע מה בדבר ואמר שלא הגיד כן בדרך החלט זולת ע"ד אומדנא חזקה כי האשה ההיא כבר נחשדת מהגזעלל כי ראו שהם מקורבים בדעתם ביותר ובכל לילה אחרי עמדו ממלאכתו בשעה תשיעית הלך אל האשה הנ"ל והתעכב שם כמה שעות ובעלה בהיותו כאן ג"כ חשדה בכך שמיחה בה שלא להניח הגזעלל הנ"ל לילך אצלה וכן הי' הדבר מוחזק בעיני שאר גזעללין שהוא מתחבר עמהם עד שבלילה הנ"ל אירע שהי' הגזעלל שלו בחברת שאר גזעללין ופתאום נעלם מהם ובקשוהו במקום משכבו על העלי' שלו ולא מצאוהו וגם מלבושים שלו הי' מונחים בחדרו עד שרחוק לשער שהי' בבית אחר וכראותם כך דפקו אצלו אלהחלון שילך הוא עמהם אל מקום האשה ולבקשו שם ולא רצה והלכו הם אל החלון של חדר האשה וצעקו שתפתח להם ויראו אם אין הגזעלל מושכב שם ועמדה היא לפני החלון (והויליין פרוסה לפני החלון) והתקוטטה עמהם ולא פתחה להם ואדהכי והכי שמע החייט שהדלת שלה נפתחה בנחת ונשאר פתוחה ועי"ז שפטו כולם שהגזעלל הי' שוכב שם והערימה להתקוטט עמהם כדי שיוכל הגזעלל לצאת בנתיים דרך הדלת שאלולי כן הי' לה לפתוח מיד ולהראותם שהיא נקיי' גם אמר החייט הנ"ל שע"י התגלגלות הדברים הללו אמר לגזעלל שלו שאינו מחזיק אותו עוד אצלו וביום המחרת ילך ממנו לדרכו ולא יתעכב

שם רק הלילה עד שיפרע לו דמי שכירות שחייב לו עפ"י הדברים האלה שלחתי לה לעת ערב ע"י השמש שלא תשכב לבדה עם בנה בן ה' שנים רק תקח אצלה אשה זקנה שתשכב עמה בלילה ההוא ביום השני בבוקר בא אצלי השמש והגיד לי שעשה שליחתו והגיד לה כן סמוך למנחה שתעשה כנ"ל ובשעה ט' הלך שנית לשם לראות אם עשתה כן ולא מצא אחרת אצלה היא אמרה שלא מצאה מי שתשכב עמה כי אין לה רק מטה אחת ובנה הי' חולה בלילה ההיא אחר צאת הכוכבים שלחנו אני והב"ד בצירוף התו' ר' אברם הרש לקרוא האשה הנ"ל וענתה שלא היתה מתיחדת עם הגזעלל פ"א בלילה זולת שהערלת בעלת הבית ובתה הי' טווין ג"כ שם עד שעה עשירית ובעת לכתם ממנה הלך גם הגזעלל מביתה ולא נשארה גלמודה עמו ובאותו הלילה כשדפקו הגזעללין על חלון ביתה לפתוח להם חששה לפתוח להם כי היתה ירא מפניהם שאלנוה על מה מיחה בה בעלה שלא להניח לילך הגזעלל בחדרה אמרה שלא מפני חשד עשה כן אלא מפני ששנאוה כי צחק עליו שהוא סמי בא' מעיניו ופניו מכוער וגערנו בה שזאת האמתלא ג"כ מוכחת שהגזעלל מקורב עמה כי לולי כן למה יצחק על בעלה בפניה ולמאסה ואמרנו לה שנשלח אחרי הערלת בעלת ביתה ונראה אם תאמר כדברי' ע"ז אמרה שלחו כי א"א לה להכחיש ולומר שקר בפניה שהיתה נשארת עם הגזעלל פ"א אחרי לכתה מעמה והנה שלחנו אחר הערלות הנ"ל ועל האשה הפקדנו לילך בחדר אחר וכבוא הערלת הנ"ל אמרה ששקר אמרה כי הרבה פעמים נשארה עם הגזעלל אחרי לכת היא ובתה ממנה ובהיותם שם ג"כ ראו חציפות ודברים מכוערים ובליל אתמול (אשר הותרה בה עפ"י השמש שלא לשכוב לבדה עם בנה הקטן) מצאה הגזעלל הולך מביתה בשעה זיי"ן אחרי כן קרינן להאשה שתבוא ותשמע מה הערלת מגדת ועמדה בהכחשה ואך מה שאמרה שהגזעלל הי' אצלה בלילה שאתמול לא יכלה להכחיש כן הי' המאורע:

תשובה:

שלום וכ"ט וחיים וברכה לי"נ מהו' הרב הגאון הגדול נר ישראל אור הבהיר כש"ת מהו' בונם גינס נ"י אב"ד דק"ק מ"ד יע"א:

הלא צוה לי אחי לחוות דעתי הקלושה בנידון אשה א' לא מטוהרה כמבואר הכל במכתב קדשו וירד לעומק הלכה ומה אבוא אחריו לשדד עמקיו אשר דלה מי תורתו מבארות מקור מים חיים נובעת דעה בינה השכל אך אמרתי הלא דבר הוא אדרבה וירווח רווחא שמעתא אליבא דהלכתא כאשר פקד עלי מחו' הג' נ"י הוא אמר ויהי וה' יהיה עמנו שלא נכשל בדבר הלכה:

אשה זו נידונית בשני דינים א' עפ"י הודאת עצמה שהתרה בה בעלה טרם נסעו ממנה שלא תניח הערל לכנוס לתוך ביתו ושוב יש כאן עדות הערל החייט וכל משרתיו אומרים שהאומנת מוכיחות שהי' החשוד עמה בסתר באישון לילה כי דפקו על הפתח ולא פתחה להם ושוב שמעו פתיחת הדלת בחשאי והדברים מראי' שהי' שם עמה ויצא כמבואר באר היטב בדברי אגרת דפר"מ וה"ל סתירה יותר מכדי שיעור טומאה אחר הקינוי של בעל:

וזאת שנית שהתרה בה השליח ב"ד שלא תלין אותה הלילה לבדה בלי שתקח עמה אשה זקנה לשמרה ועברה על צווי ב"ד והיתה טוענת אמתלא יען כי חלה בנה הקטן בן ח' שנה ושכב עמה והוא קצת חולי ע"כ לא מצאה זקנה שתשכב עמה ואמנם הערלת מגרת ביתה אמרה שבאותה לילה לעתות ערב בשעה ז' אום 7 אוהר ראתה הערל הנחשד יוצא מחדרה של האשה והאשה לא כחשה זה וה"ל סתירה אחר התראות ב"ד. הנה אם הי' הקינוי והסתירה כדין קינוי וסתירה פשוט דמפסדה כתובתה ולא תאומן דלא נטמאתי במגו דלא נסתרתי או במיגו דלא קינא לה בעלה או ב"ד דהרי ליכא תרי עדים מ"מ נ"ל כיון שמודית שקינא לה ונסתרה לא מועיל מיגו דכיון שהתורה עשאה ספק סוטה כוודאי כמבואר ר"פ כשם לא יועיל לה מגו הואיל דקינא לה ונסתרה ואין להקשות ממתני' ב' פ"ח דעדיות ומייתי לי ש"ס ספ"ב דכתוב' בתינוקת שהורהנה באשקלון שהאמינה במגו התם הוי סתירה בלא קינוי ואפילו סתירה לא הוי והיינו נמי טעם החולקין על רבינו שמחה שבמרדכי ובהג"א ספ"ב דכתובות להאמין האשה במגו אע"ג שנבעלה והאמינה שנאנסה אע"ג שנסתרה ברצון וראייתם עצומה מסוגי' ראוה מדברת ובחידושי הסברתי דברי פני יהושע ז"ל שרבנו שמחה נמי לא אמר אלא משום דס"ל דכל אונס הוי סופה ברצון אי לאו דצוחה מתחילתה ועד סופה אבל זולת זה הוי חזקה שסופה ברצון ונאסרה על סופה אלא אנן קיי"ל אע"ג שסופה ברצון האי רצון גופי אונס הוא משום דיצרא אלבשה כמבואר בכתובות כ"א ע"ב וכל זה באשה דעלמא אבל להך שנסתרה שלא כדין אדרבה היא אלבשה יצרה להנואף ומשו"ה מבעי' הכא שיהי' גם סופה באונס וצריכין אנו להאמין לה במגו שהי' גם סופה באונס נגד רובא דהוי סופה ברצון לזה החמיר רבינו שמחה אבל זולת זה יודה להחולקים דאין אדם יכול להכחיש סוגי' ערוכה דראוה מדברת דמגו מהני מ"מ כל זה בלא קינוי אבל בקינוי וקפידא דבעל תו לא מהני מגו כמו שהוכחנו לעיל מסוגי' סוטה ב' ע"ב:

וכל זה אנו צריכין לסלק המיגו דלא קינא לה הבעל אבל מגו שלא קינא לה שליח ב"ד נ"ל אפי' אי נימא מגו במקום ע"א שאינו מחייב שבועה מ"מ במקום שליח ב"ד ונאמן

הקהל לא חציפי להכחיש דהרי הרא"ש בתשובה ומייתי לי' ש"כ סי' נ"ח דלא אמרינן מגו במקום עדים פסולים ויליף לי' מעובדא דרבה בר שרשום דלא חציף להכחיש הקול והני פסולי לא גרועי מקול דלא חציפי להכחיש וידוע דנאמן הקהל לא גרע ועדיף טפי מקלא דרבה בר שרשום ובתומים בכללי מגו אות י"ח הקשה אהרא"ש דא"כ לחייבו קרובים בקרבן שבועת העדות דהרי הם מועילים לבטל מיגו וכמו ע"א דנסכא דר"א שאין מועיל בעדות אלא לבטל מגו ואפ"ה מחייב קרבן שבועה וה"נ לחייבי' קרובי' וקו' זו ק' טפי לדידי' דהני אמוראי דאמרי הכל מודים בע"א דר"א דהוי מיגו במקום ע"א המחייב שבועה ולדידי לאשמועינן רבותא טפי בע"א הממונה מהקהל ושליח ב"ד וכדומה דמבטל מגו אפי' במקום שאינו מחייב שבוע' כגון בקרקע וכה"ג ולע"ד לק"מ דגזירת הכתוב דשבועת העדות הוא בשני תנאים א' שיהי' נקרא עד לאפוקי אם משביע אדם אחר שיכול להצילו ולעזור לו מעשקו או לדיין שידונו אפי' ליכא אחר מ"מ אינו חייב דוהוא עד כתיב ותנאי השני שיהי' בעדותו תועלת ממון ולא גרמא בעלמא ויליף לי' בש"ס מכמה ילפותת והנה המשביע ע"א הקם לשבוע' לא ממעט מטעם והוא עד שהרי הוא עד אלא מטעם שאינו קם לממון רק לגרמא בעלמא ומש"ה ע"א דר"א דקם לממון ממש חייב שהרי עד יש כאן וממון יש כאן משא"כ משביע קרובים אע"ג דמועילין לממון לבטל מגו מ"מ מימעטי מוהוא עד שהרי אין להם דין עדים והוי כמשביע א' שיביא לו ממונו ממקום פלוני שאינו יכול להביאו בעצמו וה"ה כן במשביע ע"א במקום שאינו קם לשבוע' שאינו בגדר עד אלא לישנא בישא בעלמא ואין מחייב קרבן שבוע' ולק"מ קושי' התומים. ומיהו נהי דמגו דלא קנא לה ליכא אבל מיגו דלא נסתרה אית לה לא מבעי' להכחיש הערלת שמעידה שראתה הנחשד יוצא מחדרה דפשוט דמועיל בעלמא מיגו להכחישה אלא אפי' אעובדא שהעיד החייט עם כל משרתיו נמי הוי מועיל מיגו דהרא"ש לא קאמר אלא להכחיש עדים נאמנים קרובים אלא שתתורה פסלה אותם אבל אותם עדים אשר פיהם דבר שוא פשוט דמועיל מיגו וכמ"ש התומים שם ומ"ש שם ממתני' דתינוקת שהורהנה דמשמע מהראב"ד דאין מיגו מועיל נגד עדים עבד ושפחה ולכאורה גם הם חזקתם משקרים כדאית' פ' ע"פ שכנען צוה את בניו לאהיב השקר מ"מ לו יהי' כדבריו אפשר התם עובדא הי' בעבד ושפחה כשרים כטבי עבדו של ר"ג ואפי' עכו"ם מצינו בידועים שהם נאמנים דלא מקבל שוחדא בפ"ק דגיטין בסוגי' דשטרות העולים בערכאות ועוד שדברי תומי' אינן מוכרחים כלל ואין נראה שיהי' מגו לתינוקת קטנה ויעיין פלוגתת רז"ה והרמב"ן ספ"ק דכתו' במעשה בתינוקת שירדה למלאות מים

יהי' איך שיהי' נ"ל דמגו דלא נסתרה הוי מגו אי לאו שהוכחתי לעיל מסוטה דאין מועיל מיגו אחר שקינא לה ונסתרה ומפסדת כתובתה:

איברא נראה דאין ממש בקינוי ולא בסתירה כדי לאוסרה או להפסידה כתובתה בקינוי דהבעל שלא אמר לה אל תסתרי עם הערל הזה אלא אמר לה שלא תניח היא הערל לכנוס לתוך ביתו משמע אפי' שלא במקום סתר וכמו אל תדברי עם איש פלוני שאם אמר כן אפי' נסתרה עמו מותרת ואין אוסרין על היחוד ודבר זה מבואר בלשון הרמב"ם פ"א דסוטה הלכה ה' מש"ס סוטה ה' ע"ב וכן הקינוי של שליח ב"ד שלא אמר לה אל תסתרי עם הערל אלא אמר לה שלא תשכב לבדה בלי שתשכב אשה זקנה עמה ואפי' בנה בן ח' שנים עמה בבית אין בלשון זה ממש חדא מי יכריחנה ליקח זקנה עמה וכי מכולי עלמא קינוי לה הלא לא קינוי לה אלא מאחד והי' לו לומר לא יכנס הערל אצלה אם לא אשה זקנה עמה בבית ואז אע"ג אפשר דבלא"ה לא הי' איסור יחוד כלל כגון שפתחה פתוח לר"ה ובשעת שבני אדם נעורי' מ"מ אמר הקינוי על אותו פלוני נאסרה אפי' בכה"ג כמ"ש תה"ד ומייתי לי' ד"מ סי' קע"ח ונ"ל ראי' מחנה שאמרה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי ונתקשו קמאי מי נשמע לה לייחד עמה ולהנ"ל ניחא דלאחר קינוי תסתתר עמו בפתח פתוח לר"ה דאיסור יחוד ליכא וקפידא דבעל איכא וא"כ ה"נ דכוותי' אבל לאמור לה שלא תשכב כ"א עם אשה זקנה אין זה קינוי ולהדי' אמרינן בירושלמי דסוטה בפ"ק דאע"ג דס"ל דמקנא לה יותר משנים מ"מ אם אמר לה אל תכנסי לבית הכנסת כלומר שמקנא מבני אדם הרבה בב"א אין זה קינוי וה"נ דכוותי' ותו שהרי בנה קטן משמרתו ומוכח ר"פ ב' נזירים דקטן מבטל סתירה דהרי פריך דתלתא הוי ספק טומאה בר"ה כמו סוטה וקשה הא בלא"ה מוקי התם בקטן שאינו בר הקפת ראש א"כ כיון שהנזירים קטנים ממילא תו לק"מ דהרי בסוטה בעי' תלתא גדולים דוקא אע"כ אפי' קטנים שהגיעו לחינוך מבטלין סתירה כעין קטן שאביו ינזרו בנזירות ואע"ג דהכא קינא לה השליח ב"ד והקפיד שאפי' הקטן עמה תקח עמה אשה זקנה והרמב"ם פסק כהירושלמי שיכול לקנאות אפי' משנים ובכ"מ מייתי ראי' מכריתות פ"ד מחוסרי כפרה דאדם מקנא לאשתו ע"י אנשים הרבה ובמשנה למלך פ"א דסוטה ד"ה ודע דהטור וכו' תמה על ראי' זו וכתב וכבוד אלקים הסתר דבר מפני כבוד הרב דבכריתות מיירי שקינא זה אחר זה על כל א' בפני עצמו ומביא מנחה אחד ומשקה אותה בבדיקה א' על כל הקנאות האלו אבל לא מיירי מאנשים הרבה בסתירה אחד ואני אומר אעפ"י שהרב"י עצמו חזר בו בבד"ה בטא"ע סי' קע"ח ע"ש מ"מ כבוד מלכים חוקר דבר כי דברי אלקים חיים המה. דבפ"ב דסוטה אמרינן אשה שותה ושונה והקשה מהרימ"ט להרמב"ם דפסק

כר"מ מים בודקין על העתיד לבוא אמאי צריכה לשנות בהשקאה ויפה תי' משנה למלך שם ד"ה ורגיל אני וכו' יע"ש ותוכן דבריו בהוספת קצת נופך דכשמתנה על העתיד אין מועיל אלא אם לא הי' עד טומאה במד"ה אבל אם יש עד טומאה במד"ה שהמים הללו לא בדקוהו מסתירה זו גם אלעתיד אינם מועילים ונהי שהתורה לא חששו על זה שהרי מיד אחר ההשקאה אשתו מותרת לו כמ"ש התוס' בסוטה וי"ו ע"ב ד"ה וטהורה מ"מ אם הבעל חוזר ומקפיד וחושש שמא בפ"א הי' עד במד"ה ולא יבדקו המים בסתירה זו נתנה לו תורה רשות לחזור ולהשקותה וא"ש:

אמנם מ"מ צלע"ג בהך דכריתות למה לי קרא דמקנא לה מאנשים הרבה בהשקאה א' פשיטא דהרי מתנה עמה על הע"ל בשלומא לרבנן דר"מ לק"מ דעכ"פ על העבר מתנה עמה וזו בשעת השקאה כבר עברה על כמה קנאות לזה יש לומר דאין בודקין אלא על העבר קודם הקינוי אבל אחר הקינוי שכבר נתחייב בקרבנה של זו אם מקנא לה ונסתרה עוד טרם הבאת המנחה ה"א אין המים בודקין דה"ל כמו בקרבן עולה שאינו מכפר על עשה דלאחר הפרשה ועיי' זבחים וי"ו ע"א איצטרך קרא דסגי בקרבן והשקאה א' על קנאות הרבה וכל הקנאות מיקרי לשעבר בשעת השקאה אבל למאי דקיי"ל כר"מ דאפי' על הע"ל המים בודקי' מכ"ש שיבדיקו על מה שעבר בשעת השקאה אע"ג דבשעת קינוי הראשון הי' עתיד דהכא דוחק גדול לתרץ דאם יש עד טומאה במד"ה על הקינוי ראשונה והוי ס"ד אמינא כנ"ל זה דוחק אע"כ לר"מ מפרשינן קרא דמקנא לה מאנשים הרבה בסתירה א' אפי' כשרים וכהירושלמי ואם אינו ענין לקנאות הרבה תנהו ענין לאנשים הרבה: ופר"מ מחות' הגאון נ"י הקשה מרפ"ב נזירי' דפשוט להש"ס דתלתא הוה ר"ה ואי ס"ד כהירושלמי הא משכחת לי' ר"ה בסוטה בתלתא כגון שקינא לה משנים כא' ונסתרה עמהם הנה זה לי כמו עשר שנים ישבתי ק' זו בתשובה א' שכתבתי למונקאטש ושם נאמר עפ"י מש"כ בחי' הרשב"א בנדה ה' ע"ב דאמרינן בשחברותי' נושאות אותה במטה והקשו בתוס' היא וחברותי' ה"ל תלתא וספק טומאה בר"ה טהור וחי' רשב"א כ' תי' אחד דנשים לא מקרי רה"ר ותי' זה קשה מר"פ ב' נזירות התעורר עליו בחדוד הלכה שבסוף ס' סדרי טהרה וישבתי על נכון בחידושי בעז"ה [עיין לקמן סי' ק"א ד"ה אך] ואין כאן מקומו:

אך בשם רמב"ן תי' דהאשה נדה שהיא וודאי טמאה אינה מתחשבת דהוה כמו השרץ וצריך לומר לפי דבריו בסוטה נמי האיש שנסתרה עמו שהוא בעינינו כבחינת שרץ המטמא את האשה לא יתחשב וא"כ יהי' שנים ר"ה וצ"ע לכאורה וי"ל דהאיש המסתיר עצמו אינינו שרץ אלא אם יבעול את האשה נחשב לשרץ אבל אם איכא עוד א' לא נחשב

זה כשרץ וה"ל שפיר שלשה. ובדברים הללו נתישבו גם דברי הרמב"ם דאע"ג דמקנא לה משנים בבת א' מ"מ לא הוי תלתא דכיון דבקפידא דבעל תלי' ה"ל כל הני תרי כשרצים כל זמן שאין עמהם א' שלא הקפיד עליו הבעל והשרצים לא יחשבו אפי' מאה וא"ש פסק הרמב"ם מ"מ למדנו מזה דוקא אם מקנא לה שחשדה משניהם שאז הם כשרצים אבל אין מקנא לה אלא מאחד אלא שמקפיד ומקנא לה אל תסתור עם פלוני הנחשד אפי' פלוני משמרך אין בקינויו כלום כיון שאין השני נחשד בעיניו דאל"כ מצינו ג' בסתירת סוטה ותיהדר קושי' לדוכתי' וא"כ הכא שאין לחשדה מבנה קטן דאין קינוי על קטן כמבואר בהרמב"ם פ"א ה' ו' א"א להקפיד שלא תסתיר עם הערל אפי' הקטן עמה וניעור וכיון שתחלת הלילה בשעת 7 אוהר דרך הקטנים להיות נעורים אין ממש בקינוי זו על אותה שעה:

וא"נ הי' הקינוי כדין מ"מ סתירה אין כאן במה שהערלת ראתה הערל יוצא ממנה ולא ראתה אותו נכנס ועל איזה אופן נכנס וז"ל הירושלמי פ"ק דסוטה הלכה ב' פסקא נכנסתי עמו לבית הסתר א"ר מנא לא אמר אלא עמו אבל זה אחר זה לא ר' רבין אומר אפי' זה אחר זה מ"מ יש רגלים לדבר לפלטי' בלילה לחורבה ביום למבואת אפילות ביום ע"ש ונ"ל ע"כ לא פליגי אלא כשעכ"פ שניהם נכנסים למקום זה לפלטי' או לחורבה אפי' זא"ז אבל אם היא יושבת במקומה והוא בא בגבולה לא וכן משמע לשון הרמב"ם פ"א הלכה ב' והכא בנידון שלפנינו לא ראהו אדם נכנס ועל מה נכנס ואולי היא גרשה אותו מביתה וא"ל שלח אלי הרב והזהרתי צא מעלי ומשו"ה יצא ואפי' שהה כדי טומאה כיון שלא ברצונה נכנס דלמא האריכה בטענותי' למולו עד שהוציאה אותו מביתה ואין כאן רגלים לדבר:

ואמנם הסתירה הראשונה שמעידים נערי החייט הערלים עפ"י אומדנות המוכיחות שהי' שם עמה באישון לילה בשעה שהתינוק ישן ושהה כדי טומאה אלו הי' העדים ישראלים הי' מקום לאסרוה ע"י אומדנא כזה ע"י קינוי הראוי. והיינו עפ"י שיטת התוס' ר"פ מי שקינא דאחר הקינוי סגי בנשים מוזרת בלבנה על עסקי סתירה ואומדנא דמוכח לא גרע ממוזרת בלבנה. ועיי' בבית מאיר סי' תקע"ח העמיק עיון בשיטות תוס' אלו:

ורשב"א בתשובה סי' תקנ"ב מייתי לי' משנה למלך פ"א מסוטה ד"ה וראיתי בתשובת הרשב"א וכו'. כ' דאם אמר הבועל אני באתי עלי' בסתירה זו פלגינן דיבורי' ואינו משים עצמו רשע בזה ואינו משקה דלא גרע מעוף הפורח ותמה משנה למלך דע"כ קינא לה מבועל זה ואם נפלוג דבורי' הרי אין כאן עד שנטמאה מזה שקינא לה והסתירה עמו ואמאי לא תשתה ולפע"ד לדקדק עוד כיון דקיי"ל היכי דפלגינן דבורי' ה"ל עד גמור והוא

ואחר מצרפין להורגו והרשב"א ס"ל הכא פלגינן דבורי' א"כ מה צריך לומר דלא גרע מעוף הפורח דהא אפי' עד גמור נמי הוי ע"כ נ"ל דאם הי' כאן ב' עדים סתירה על פלוני זה שקינא ממנו ושוב בא ע"א והעיד שבאותו שעה ממש זינתה עם אחד ואינו מכיר מי הוא הבועל והלה אם נצרף עדות שראו שנכנסה עם זה לבית הסתר עם ע"א שראה שנבעלה באותו שעה נדע בבירור שזה הוא הבועל מכח אומדנא דמוכח ע"י צירוף עדים ומ"מ לא ניתן רשות לדין באומדנא כזה דהיינו ממש עובדא דשמעון בן שטח שנכנס לחורבה וראה הרוג מפרפר ועיי' שבועות ל"ד ע"א מ"מ לענין סוטה שלא להשקותה מהני דלא גרע מעוף הפורח ואחר הנחה זו דברי רשב"א נכונים דכשהבועל עצמו אומר טמאתי אותה בסתירה זו פלגינן דבורי' כאלו אומר נטמאת בסתירה זו וכיון שעדים מעידין שהוא נסתר עמה ממילא ידעינן שממנו נטמאת ומ"מ הוא לא נעשה רשע ופסל עדות עי"ז דלענין זה לא אמרינן אומדנא וכיון דפלגינן דבורי' לא ידעי' הבועל מנו ומ"מ שלא להשקותה מהני דלא גרע מעוף הפורח וא"ש דינו של רשב"א ונ"ל פשוט מ"ש הרשב"א עוף הפורח לא דקדק בלשונו ונקט רישא דמתני' ר"פ מי שקינא וכוונתו על סיפא לר' יהושע נשים מוזרת בלבנה והיינו כמ"ש דאומדנא לא גרע ממוזרת בלבנה אלא הרשב"א כ"כ עפ"י שיטת הרמב"ם ר"פ מי שקינא הנ"ל דאחר קינוי וסתירה בעדים מועיל עוף הפורח ומוזרת במקום עד טומאה וס"ל אומדנא דמוכח נמי מהני ומינה להתוס' דלסתירה שלאחר קינוי בעדים סגי במוזרת בלבנה ה"ה נמי דסגי באומדנא:

כל זה לרוחא שמעתא אבל הנלע"ד באתתא דא מטעם קינוי וסתירה האמורים שרי לבעלה ויש לה כתובה ככל הנשים אך מה שהזכיר פר"מ הגאון מחות' נ"י שהעיזה פניה ואמרה לו להערל הנחשד כדין מדברת עם כל אדם בשוק אם אחר התראת ב"ד על ככה תעבור עוד פשוט שתאבד כתובתה אך אם יכול לגרשה בע"כ ולית בי' משו' חרגמ"ה לע"ד במחלוקת שנוי כי הרב"י סי' תקע"ח החליט לגרשה בע"כ ולית בי' משום חרם דרגמ"ה ומייתי לי' מתשובת רשב"א סי' תקנ"ז ועיינתי ברשב"א והביא ראי' דרגמ"ה לא החמיר בחרמו יותר מב"ש לדין תורה ואפ"ה פשוט לו דסגי לב"ש בעדים ברורים על כיעור ועוברת דת ולא צריך עדים על ערוה ברורה דאל"כ תקשי למה לי לא יכול בעלה הראשון וכו' תיפוק לי' דה"ל סוטה אע"כ קרא לב"ש מיירי בעדים ברורים על כיעור וכיוצא וה"ה לרגמ"ה ע"ש והוא תמוה מאוד שהרי זו הי' באמת ק' הירושלמי שלהי גיטין והרשב"א בעצמו מייתי לי' שם בחידושיו:

והנה הירושלמי תי' שם לקום עליו בלאו וכן העתיקו הרשב"א ובתוס' העתיקו לעבור עליו בב' לאוין ונתעורר ע"ז מהר"מ א"ש ז"ל והנלע"ד דביבמות י"א ע"ב מבואר דסוטה

שנסתרה בעשה ושנבעלה בוודאי קם בעלה עליו בלאו ובסוטה ב' ע"ב בתוס' ד"ה מ"ט מייתי ירושלמי דמוקי לערות דבר בסוטה שנסתרה ולא שנבעלה וא"כ שפיר תי' הירושלמי דלא יכול קאי למיקם בלאו דאל"ה לא הוי רק בעשה ואמנם ש"ס דילן בסוטה ב' ע"ב דלא דריש כהירושלמי ס"ל להתוס' דערות דבר עדים ברורים על ערוה ברורה וה"ל סוטה ודאית דבעלה לוקה לכן כ' תוס' לעבור עליו בשני לאווין. והנה כבר צוחו קמאי הא ה"ל איסור חל על איסור דאפי' לאו על עשה אינו חל כמ"ש תוס' שבועות כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי וכו' ולפע"ד לק"מ כיון דס"ל להירושלמי דלא יכול לא מתפרש בעבר וגירש או שניהם רוצים דפרשה מתפרשת כפשטה כי מצא בה וכו' לא יכול וכו' א"כ גזירת הכתוב הוא דהכא אמר רחמנא דיחול כמ"ש בחולין ק"ג ע"א אמרה תורה יבוא איסור נבילה ויחול על איסור חלב וכמ"ש תוס' שם צ' ע"א ד"ה אלמא לענין אמה"ח וג"ה ודברי ריצב"א שבתוס' שבועו' כ"ד ע"א ד"ה האוכל וכו' ביארתי בחידושי ועל כל פנים האמת כן שאין להקשות קושי' לאלקינו. ואין לומר לילף מהכא בעלמא איסור חל על איסור י"ל דה"ל ב' כתובים עם אמרה תורה יחול איסור אבר מן החי על איסור חלב. ומו"ח הגאון נ"י השיב בתשובה א' [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' קנ"ב] דלמא מיירי קרא בהוזמו עדים אח"כ נמצא הפרשה מתפרשת כפשוטו ומ"מ הזהירה תורה לא יכול אם יוזמו עדים ומנ"ל להירושלמי לחדש שיהי' אחע"א ואמרתי אני דאין הפרשה מתפרשת כן מדכתיב ושנאה האיש האחרון או כי ימות וכו' ואמרינן שלהי גטין זה הוציא רשעה וזה הכניסה זכה שונאה ומשלחה לא זכה קוברתו ודרשה גמורה הוא כמבואר בסוטה וי"ו ע"א ואי קמי שמי' גלי' שסופו יזומו עדים מה"ת ימות הבעל מה עשה או מה זכה שיגרשנה אע"כ קרא מיירי מרשעה ועלי' קאמר לא יוכל וכו' ושפיר גז"ה הוא שיהי' אחע"א והרוחנו קוש' עצומה למהר"ם ברבי ז"ל אקרא ובת איש כהן כי תהי' אלמנה וגרושה ושבה אל בית אביה מלחם אבי' תאכל ואיך אפשר לב"ש בלי שתהי' זונה ואיך תאכל בתרומה וליכא למימר נמי בעבר וגירש דה"ל דאי להתירא ולא כ' קרא דאי להתירא וק' גדולה היא זו והנה להירושלמי דמפרש לפרשה בספק סוטה ולר"א דמתני' ריש סוטה דמקנא עפ"י שנים ומשקה עפ"י עצמו ואמרו בגמרא אין לדבר סוף נ"ל בפשיטא דבתרומה דבי נשא מותרת דהרי היא אומרת ברי לי שלא נסתרתי כלל ושקר ענה בי בשלמא אי איכא עידי סתירה אפי' אומרת ברי לי שלא נטמאתי מ"מ התורה עשאה כוודאי ואסורה בתרומה על שעברה על קפידא דבעל אבל אם אומרת ברי לי שלא נסתרתי כלל הרי מותרת בתרומה ומ"מ נתגרשה ממנו שקינא לה בשנים ונסתרה עפ"י עצמו וא"ש מלחם

אבי' תאכל אך לריבר"י דס"ל לר"א סתירה בשנים קשה אם נתגרשה ע"י סתירה בעדים הרי נאסרה נמי בתרומה ואיך תאכל מלחם אבי' ולהנ"ל ניחא דמוקי' לי בעדים זוממין:

מ"מ כ"ז לדעת התוס' אבל הרשב"א הי' נ"ל נהי דהירושלמי דמפרש ערות דבר בסוטה שנסתרה ע"כ דחיק ומוקי קרא לעבור בלאו ועשה ונחדש גז"ה אחע"א מ"מ לגמ' דידן דלא ס"ל בסוטה ב' ע"ב הנ"ל כדרש הירושלמי ניחא טפי למימר דמפרש קרא בעדי כיעור וכדאיתי' להדי' חד מ"ד בירושלמי מייתי לי' תוס' סוטה ג' ע"א סוף ד"ה ר' ישמעאל וכו' ולא צריך לומר אחע"א ומיושב נמי הקושי' מושבה אל בית אביה. ומיושב נמי ק' הרב"ש סי' קי"ט סק"ב מאונס למה לי לא יכול לשלחה לב"ש ולהרשב"א ניחא:

אך התוס' דתי' לעבור עליו בשני לאוין ע"כ לא ס"ל כהרשב"א לגרש בעידי כיעור וא"כ אפשר ה"ה לרגמ"ה וצ"ע לדינא. הארכתי קצת ולו משפט הבחירה הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות מחו' א"נ לנצח דש"ת. פ"ב יום עש"ק ג' טבת תקע"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צז

מאלקי מעונים יוסף כח ורב אונים ויברך ברכת השנים דשנים ורעננים להרב המופלג אב בחכמה ורך בשנים כמה' אהרן סודיק נ"י:

יקרת מכתבו הנועם הגיעני ובדיק לן במילי מעליא ולפי מסת הפנאי הי' ראוי לדחות תשובתו יום או יומים אך לאהבתי אותו לא יכולתי להשיב בביאה ריקנית לפני מעלתו ע"כ אשיב בקיצור ויהי מה:

מה שהוקשה לפר"מ על דברת הר"ן שלהי נדרים באומרת טמאה אני לך האיך מותרת בתרומה הא שויתה נפשה חתיכא דאיסורא ותי' עקרוה רבנן לקידושי' והוקשה למעלתו א"כ ה"ל פנוי' גמורה א"כ גם אחר מיתתו של בעל לא תיאסר בתרומה ואמאי אסורה אח"כ. כבר הלכו בזה נמושית והנה הר"ן דחה סברא זו דתינח באומרת לכשר נבעלתי אבל אם אומרת לנתין וממזר ה"ל לחוש לה דשויתי' אנפשי' חתיכא דאיסורא ע"ש והנה דברי הר"ן צריכי' ביאור באומרת נמי לכשר נבעלתי מי ניחא דע"כ לא פליגי ר"ג ור' יהושע דלר"ג מהמנת לומר לכשר נבעלתי אלא היכי דאיכא חזקה אשה מזנה בודקת ומזנה כמבואר בסוגי' דראוה מדברת ספ"ק דכתוב' וזה שייך בפנוי' שזינתה אבל הכא באשת איש קיימי' דכ"ע פסולי' אצלה ולא שייך למימר שבדקה וזינתה עם הכשר דמה לי כשר או פסול הא אשת איש היא וכיון שזינתה זינתה וא"כ גם ר"ג מודה דלא מפיה אנו חיין ואיך כ' הר"ן באומרת לכשר נבעלתי אתי' לי' שפיר:

וליישב זאת צריכי' לומר הא כל זמן שהיא תחת זה הבעל אינה נאמנת כלל שנבעלה שאנו אומרים שקורי משקרת ונתנה עיני' באחר ורק הואיל והיא תחוש לעצמה שעשתה עצמה חתיכא דאיסורא ולזה אפקעוה רבנן לקידושי' ומעתה תו לא תיקשי שמא נבעלת לפסול לנתין וממזר הלא לא אמרה אלא לכשר נבעלתי ולא אסרה עצמה ביותר ממה שנאסרת ע"י בעילת כשר' ולאיסור זה מועיל עקירת הקידושין ומשו"ה מותרת לבעלה ולתרומה וא"ש:

וא"כ תינח כל זמן שהיא תחת זה הבעל שאין אנו מאמינים לדברי' כלל משום גזירה שמא נתנה עיניה באחר אך אחר מיתת בעלה אנו חוזרי' לחוש לדברי' הראשונים שנבעלה וכיון דליכא חזקה בודקת ומזנה לא מפיה אנו חיין וחוששי' לבעילת פסולי' אפי' איכא רוב כשרים כמבואר ואסורה לתרומה לכהן ומיושב ק' מעלתו:

ואשר הוקשה לו במס' שבת קמ"ה ע"ב דעד מפי עד מהימן בעדות אשה משום תקנת עיגונא עקרוה רבנן לקידושי' מיני' והוקשה למעלתו א"כ איך אמרי' ביבמות פ"ט ע"ב דהולד מהראשון אינו ממזר מן התורה ואסור בממזרת ואמאי הא עקרוה לקידושי' מני' והוי פנוי' גמורה וכ' מעלתו שדוחק לומר דרש"י לא כ"כ אלא בעד מפי עד אבל ע"א ממש הוה משום דייקא ומינסבא או מילתא דעבידא לאגלוי' זה נ"ל דוחק מטעם שכ' במכתבו:

הנה ק' גדולה ועצומה היא וכבר עמד עלי' הגאון בעל פנים מאירות חלק א' סי' פ"ט וכ' שאין לומר דע"כ לא הקילו חכמים ועקרו לקידושי' אלא משום חזקה דייקא ומינסבא והשתא דאתי הבעל הרי קמן דלא דייקא שפיר ולא עקרו לקידושי' בכי האי גוני ומשו"ה הולד מהשני ממזר דאורי' ומהראשון ממזר דרבנן דז"א דא"כ תפשוט מהכא דטעמא משום דייקא ומינסבא ובש"ס לא אפשטא בעיי' אי טעמא משום דייקא או משום מילתא דעבידא לאגלוי אלו דברי הגאון ז"ל:

ואומר אני אם אין תי' לקושי' זו אלא כמ"ש הגאון הנ"ל א"כ משום הא לא אתי' דהא אי טעמא משום מלתא דעבידא לאיגלוי' לא משקרי נמי נימא כנ"ל דע"כ לא הקילו ועקרו לקידושי' אלא היכי דלא מצינו שהי' משקר אבל כיון שבא הבעל הרי קמן שהי' משקר במילתא דעבידא לאגלוי לא עקרוהו קידושי' מיני' אך כל זה דוחק ושנוי' דחיקא לא משנינא:

והנלע"ד דבעי הש"ס התם בשבת אי עד מפי עד כשר לעדות בכור להעיד שהכהן לא הטיל בו המום ור' אמי ס"ל מדתני רב מנשי' לא הותר עמפ"ע אלא לעדות אשה בלבד משמע ולא לעדות בכור והש"ס דחי דהכי קאמר לא הותר אלא לעדות שאשה כשרה וה"ה לעדות בכור שהרי אשה כשרה לה והי' קשה לרש"י למ"ד דלעדות בכור לא הוכשר

עד מפי עד אעפ"י דקיל טובא שהרי אשה כשירה לו מ"מ עדות גרועה דעד מפי עד לא התירו משום דגריעא טובא א"כ מהיכי תיתי להקל בהיתר אשת איש טפי ממה דמקילינן באיסורא דרבנן בעלמא אע"ג דמשום עיגונא הקילו מסתיין להקל באיסור ערוה החמורה שיהי' כמו איסור דרבנן הקל אבל להקל עוד יותר מזה הוא דבר תימה וע"כ פירש"י די"ל אדרבא היתר אשה קיל טפי דכיון דקידש אדעתא דרבנן ועקרוהו לקידושי' מיני' וליכא אפי' איסורא דרבנן זה נ"ל בכוונת רש"י ז"ל וא"כ י"ל ע"כ לא כ' רש"י כן אלא להך מ"ד אבל למאי דמסקינן דלכל עדות שהאשה כשרה לה גם עמפ"ע כשר והכי קיי"ל א"כ תו לא נאמר דעקרוהו רבנן לקידושי' מיני' אלא הקילו בעיגונא כמו בעדות דרבנן והש"ס דיבמות פ"ט אזלא להלכתא ומשו"ה מחלק דבנה מהראשון רק ממזר דרבנן ובנה מהשני ממזר דאוריתא:

ולרווחא דמילתא נאמר נמי דגם להך ס"ד דמחלק בין עדות אשה לעדות בכור דעקרוה רבנן לקידושי' לא עקרוהו אלא היכי דהות דייקא כדינא אבל עכשו שבא הבעל ולא דייקא שפיר לא עקרוהו ולא הוה ממזר מן הראשון וכמ"ש פנים מאירות ואי תיקשי א"כ תפשוט מהכא דטעמא משום דייקא ולא משום מילתא דעבידא לאגלוי' אה"נ להך מ"ד דלא התירו עד מפי עד אלא בעדות אשה ולא בעדות בכור ולדידי' עקרוה לקידושי' אתאינן להנ"ל ונפשוט האיבעי' אך אנן ק"ל כמ"ד דעמפ"ע מהימן נמי בעדות בכור ולא אתאינן לעקרת קידושין ולא נפשט איבעי' ומכ"ש לפמ"ש לעיל דבלא"ה ליכא למיפשט מהכא דגם לטעמא דמילתא דעבידא לאגלוי' איכא למימר אי בא הבעל ונמצא שהעד הי' משקר במה דעבידא לאגלוי לא עקרו רבנן לקידושי':

ולתוספת ביאור יש להסביר הדבר עוד ולומר דודאי לא ראו רבנן להקל בערוה החמורה שהרי החמירו ולא אזלי בתר רובא במשאל"ס וכמ"ש תוס' ספ"ק דב"מ ואע"ג דאמרי' בבכורת מ"ה ע"ב לחלק בין תחלת עדות דהחמירו בי' טפי ובין סוף עדות שהקילו לסמוך אפי' מפי עבד ושפחה מ"מ היא גופי' טעמא בעי' והנ"ל בהקדים דכל דיני עדות המה מגזירת הכתוב שאפי' ברור לנו הדבר שהוא אמת נכון הדבר מ"מ אין לקיים הדבר אלא בשני עדים כשרים ומפיהם ולא מפי אחר ואפי' מרע"ה שאינו משקר לא נקיים עדותו ביחיד ואפי' משה ואהרן שהעידו שניהם מפי יהושע וכלב לא נאמין ואפי' יש לנו כמה הוכחות לזה שאמת הדבר וכדאמרי' פ"ב דכתוב' נפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דחד סהדא אע"ג דהדבר אמיתי מ"מ אין לקיים שום דבר בלתי ב' עדים ופליגי רמב"ם וסמ"ג לרמב"ם אזהרה לב"ד שלא יקיימו דבר עפ"י ע"א ולסמ"ג אזהרה לעד שלא יעיד יחידי משום לה"ר כההיא דטובי' חטא ובמעיין חכמה השיג על רמב"ם אי ס"ד אזהרה לב"ד

שלא לקיים דברי ע"א א"כ איך חששו לקידושי' ע"א מדרבנן ע"ש מ"מ בהא סלקינן דאפי' אי קמי שמיא גליא שהדבר אמת מ"מ לא נקיים הדבר עפ"י ע"א:

והשתא נאמר בודאי בערוה החמורה לא הקילו כלל אפי' משום תקנת עגונות אדרבא החמירו הרבה אך אחר שנתברר לנו שמת הבעל בלי ספק אי משום דייקא ומינסבא או משום מילתא דעבידא לאיגלוי' וליכא תו משום חומרת ערוה שהרי ברור לנו שמת הבעל וליכא הכא אלא משום לאו דלא יקום ע"א באיש או מפיו ולא מפי אחר או אנשים למעוטי נשים וכי האי גוני ואיסור זה אינינו חמור כל כך בזה הקילו משום עגונה והיינו החלוק שבין סוף עדות לתחלת עדות דבמס' בכורות הנ"ל וה"נ י"ל למ"ד עקרוהו רבנן לקידושין לא עקרוה אלא היכי דלא בא הבעל וליכא אלא משום עדות עד מפי עד אבל היכי דהבעל חי ואיכא ערוה חמורה לא הקילו רבנן ולא עקרוהו לקידושי' כלל:

ואשר שאל באשה עוברת על דת דקיי"ל מותר לקיימה ויעוי' בב"ש סי' קט"ו סקי"ט ונסתפק מעלתו במשמשתו נדה איך יקיימנה הא נעשית חשוד על הדבר ואבדה נאמנתה דבר גדול דבר וצ"ע לכאורה ואולי משו"ה דקדק בירושלמי ובפוסקים אמר פלוני חכם טיהר לי הכתם ולא אמר פלוני חכם טיהר לי דם ראייתה משום דא"כ בלא עוברת על דת נמי א"א לקיימה מטעם הנ"ל אך כיון דלא אשתכחא שקרנית אלא בכתם ה"ל חשוד לדבר קל כתם דרבנן לא נחשדה על דבר חמור דם ראי' דבכרת ומותר לקיימה ולא אבדה נאמנתה מה תאמר ניחש שמא תמצא כתם ותעלים הדבר לא חשו חכמים לדבר דאתתא בחזקת טהרה עומדת ואפי' לתי' השני שבש"ס דמיירי דהוחזקה נדה בשכנותי' נמי י"ל שלא נחשדה אלא על הכתם דבמציאת כתם נמי לובשת בגדי נדה:

ולדינא נ"ל בנעשית חשוד עפ"י שני עדים ששמשתו נדה דאורייתא דאבדה נאמנות שלה בלי ספק מ"מ מותר לקיימה באופן זה דכל זמן שהיא בחזקת טהרה לא נחוש לה כלל ולא הוצרך קרא וספרה לה שתהי' נאמנת לעצמה אלא בשהגיע עת וסתה וראתה ואז הוחזקה בטומאה אי לאו קרא הא' דלא מהימנת אבל בין וסת לוסת ליכא למיחש למידי ואמנם מימים שרגילה לראות בהן אסורה לבעלה עד שתפסוק בטהרה ע"י נשים בקיאות ותראה גם בדיקה א' משאר הימים נקיים דבעי' ספורים לפנינו יום א' לכל הפחות ושוב פסק חזקת ראי' שלה ואח"כ תטבול לפנינו וכה תנהוג לעולם ולהך שיטה שכ' רמב"ן ריש גטין דלא האמינה תורה לאשה אלא מטעם מתוך שנאמנת לעצמה מהימנת נמי לבעלה וא"כ הכא צריך שיעמוד הבעל בעצמו על הבדיקה שהיא אינה נאמנת על עצמה והאחרות לא שייך בהו מתוך ע"כ יעמוד הבעל בעצמו על הבדיקה כן נ"ל נכון לדינא

בלי עיון בספר והנלע"ד כתבתי ואחתום בכל חותמי ברכות. פ"ב נגהי ליום ג' י"ב אלול תקע"ג לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צח

שלום וישע רב יבוא מקרב לאור נערב העוסק בחוקי חורב וידיו רב ה"ה הרבני המופלג המפורסם כש"ת מה' שלמה נ"י דושנית וכאל"ש:

נועם מכתבו כלו מחמדים הגיעני ביום שמחה וששון ליהודי' ואמרתי להשיב תחלה על דברי תורה שהקשה מעלתו על דברי הר"ן שלהי נדרים אמשנה אחרונה באומרת טמאה אני לך אינה נאמנת שמא עיניה נתנה באחר והק' הר"ן כיון דמן התורה נאמנת איך מתירי' אותה משום שמא עיני' נתנה וכו' והבי' תי' א' עקרו רבנן לקידושין מיני' וה"ל פנוי' מעיקרא ולא נאסרה על בעלה לעולם ולפ"ז באומרת נבעלה לפסול לה אסורה לבעלה כהן אלא שסיים ואינו במשמע ומסיק שם תי' אחר והוק' למעלתו איך אפשר לומר כן הא לקמן בעובדא דאהלוי' אר"נ שמא עיני' נתנה באחר כ' תוס' ור"ן דמיירי באשת כהן דאל"ה אין לך אונס גדול מזה ששמשה עם הנכרי וסבורה שהוא בעלה וא"כ איך אר"נ שמא עיני' נתנה באחר הלא נכרי פסלה מהכהונה אלו דבריו וצל"ע לכאורה:

ובהיותי פה במסיבו' שמחת היום הרב הגדול מ' מרדכי טאסק רב"ד דקהלתינו נ"י אמר לתרץ דהרי בלא"ה אין האשה נאמנת לאסור עצמה על בעלה דע"א אינו נאמן באיסורי' אם אין מאמין לה וא"כ עיקור קו' הר"ן מטעם דשוי' נפשה חתיכא דאיסורא וע"ז מסיים הר"ן שפיר דאם אמרה נבעלה לפסול לה אסורה משא"כ בהני עובדא דאהלוי' ודנפטויי' לא שוי' נפשה חתיכא דאי' דהיא לא החליטה שנבעלה לפסול כלל כי תלתה בבעלה והוא לא האמין שנבעלה כלל ולזה לא צריכא לדברי הר"ן כלל שעקרוהו רבנן לקידושי' מינה א"ד הרב הנ"ל ודפח"ח:

אלא דקשה לי ע"ז א"כ מ"ט אר"נ שמא עיני' נתנה באחר ר"ל דמדינא איני נאמנת ואיכא נפקותא רבא לדינא דאי מהימנת מדינא רק משום נתנה עיני' באחר אפקוה רבנן לקידושי' מינה וה"ל פנוי' למפרע ואי מדינא לא מהימנת לא עבדי רבנן תקנתא כלל והיא א"א גמורה עד השתא וא"כ איך לא נשמר ר"נ בדבריו אע"כ יודע הי' ר"נ דעובדא הכי הוה שהיא האמינה לבעלה שלא בא עלי' כלל ומ"ש דלמא חד מהנהו אהלוי' לאו בלשון ס' אמרה אלא בלשון תמי' קיימת כי הגות הוא בלשון לומר כן כמובן וא"כ תיהדר ק' לדוכתי' וקמה ניצבה:

והנלע"ד עפ"י מה דאמר ר' יוסף בגטין כ"ג וסתמא דתלמודא בחולין צ"ו איך סומא מותר באשתו ובני אדם מותרי' בנשותיהם בלילה אלא בט"ע דקלא וע"כ ה"ה בהיפוך שהאשה לא הותר לבעלה אלא ע"י ט"ע דקלא ומכ"ש בשיש באותו חדר נכרי' לני' שם פשיטא שיש לחוש אם לא ע"י בדיקת ט"ע דקלא וא"כ קשה מאי פסקא דהתוס' והר"ן שהי' באשת כהן דאי באשת ישראל אין לך אונס גדול מזה שסבורה שהי' בעלה ולדבריהם מיירי בשבדקה בט"ע דקלא והשוו שאז היתה אנוסה מאן לימא לן דילמא לא בדקה כלל ואי בדקה הי' מכרת שאינו בעלה ומדלא עבדה מאי דה"ל למיעבד ה"ל רצון ונאסרה על בעלה ישראל וצ"ל דס"ל להר"ן לאו כ"ע דינא גמירא ואי לא ידעה הדין שצריכה לבדוק בט"ע ה"ל נמי שוגגת ואע"ג דמהרי"ק שורש קי"ז מוכחי בראיות ברורות דשוגגת דאומרת מותרת לזנות נאסרה על בעלה משום נהי דלא מעלה מעל בה' מ"מ מעלה מעל באישה היינו דוקא שהזנות הי' ברצונה אבל הכא שטעתה בדין שצריכה לבדוק ולא בדקה אפי' מעל באישה לא מיקרי ומשו"ה מוקי לי' תוס' והר"ן באשת כהן כנ"ל וכ"ז למסקנת הר"ן אבל לפי הס"ד דעקרוהו רבנן לקידושי' מיני' תאומן בנבעלה לפסול מוקמי' ההיא דאהלוי' באשת ישראל ובלא בדקה בט"ע דקלא ונימא דהוה קרוב למזיד בכה"ג והרי באמת מסיים הר"ן שאינו במשמע כנלע"ד נכון:

ואין מצאתי לי בחי' רשב"א שלהי נדרים שכ' דבכהן איירי א"נ בישראל ולמי שרוצה להחמיר על עצמו שאין אשה נאסרת אלא בעדים או בקינוי וסתירה מבואר מדבריו דס"ל דלא מיחשיב אונס דאי ס"ד דמיחשב אונס אין לומר שיהי' ראוי להחמיר על עצמו אע"כ מיחשב רצון אלא מ"מ הואיל וליכא עדים וקינוי וסתירה הי' מותרת מן התורה אפי' הוא והיא יודעי' שזינתה ועמ"ש התוס' כתובות ט' ע"א ובזה ראוי להחמיר על עצמו זהו כוונת רשב"א ומבואר מדבריו דלא הוה אונס ומטעם שכתבתי לעיל ועיי' יש"ש פג"ה מ"ש בההיא דט"ע דקלא ומ"מ בכי האי גוני דהי' גוים אהלויי בחדרם ה"ל למיחש ולמיבדק בט"ע דקלא: פ"ב כאור בקר ליום ה' ט"ז אדר תקע"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צט

שלום להרב המופלג המאה"ג כבוד מה' טובי' כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק גיסונג יע"א:

בחזירתי מבאדען מצאתי כמה וכמה מכתבים הצריכים להשיב לשעתן ובתוכם גם מכתב מעלתו ומלבד רב טרדותי עוד אני חוץ למחיצת עוסק ברפואות וספרים אינם אתי לעיי' ומעלתו נחץ עלי כדי להודיע הדברים למחות' הגאון מו"ה בונם גינס נ"י אב"ד דק"ק מ"ד טרם יסע לדרכו לחיים ולשלום אמרתי ויהי מה אשיב בקצרה בלי עיון ואסמוך

על המעיין ובפרט על מחות' הגאון הנ"ל שגם הוא ישים עיונו על הדברים וישמע חכם ויוסיף לקח טוב:

שאלתו אודות איש א' אחר ב' שנים לנישואי אשתו ברחה מעמו ונעלמה מעין כל חי ולא מחמת קטטה כלל כן העיד ע"א שהי' הזוג מתגוררי' בביתו שלא הי' שום קטטה ביניהם ולא נתן הבעל אצבע בין שיני' רק בפתע פתאו' נעלמה וזה חמש שנים לא נודע מה הי' לה אחר כמה חקירות ודרישות בכל אופן האפשרי גם אמר הבעל שיש לה אוטם ברחם ואינה ראוי' לתשמיש כלל שעסק עמה ברפואות אצל כמה רופאים והכל ללא הועיל והתשמיש קשה לה מאוד וכן העיד ע"ז ע"א ששמע כן מפי האשה עצמה והנה זה האיש עדיין לא קיים פ"ו ושרוי' בלא חומה ובלא שמחה וצערא דגופי' וכמה איסורי' המסתעפי' מזה ע"כ רוצה שנעיי' בדינו למצוא היתר לישא אשה ואם נחמיר עליו להצריכו מאה רבנים מג' מדינות נפל פיתא בבירא כי איש עני ואביון הוא ולא יכול להדר אחר חתומים ע"כ מצוה לחפש בזכות' וכח דהתירא אלו תוכן דברי מעלתו וצלל במים אדירים וגם הכניס בין הדביקים דברי מחו' הגאון הנ"ל ובקשו ממנו לחוות דעתי הקלושה:

תשובה. הנה אשה זו הנעלמה מעינינו יש להסתפק כמה ס' מה הי' לה. א' אולי מתה כבר מדלא באה לביתה מקום חיותה ואם מתה הבעל מותר לישא אחרת בלי ספק:

ב' אולי המירה דתה ואז דינה שהבעל מזכה לה גט ע"י אחר אעפ"י שיש לומר הכא אין הגט זכות לה כיון שהתשמיש קשה לה לא תזנה בין הגוים מ"מ י"ל נהי שלא תזנה ממש מ"מ משגעונות ודברי כיעור לא תמלט ורוצה אשה בקב ותפלות וזכות הוא לה לדון כפנוי' ויזכה לה גט:

ג' אולי נשטית מחמת שטות ברחה ולא חזרה וא"כ דינא שישליש לה גט וכתובה או יעמיד ערבות על הכתובה וכדומה. ד' אולי מחמת מרד ומעל ברחה ולא חזרה ומורדת אין לה כתובה אע"ג דצריכה התראה מ"מ היכי דלא אפשר שאני שברחה ולא ידענו מקומה אי' בודאי סגי בהא דישליש גט בלא כתובה ואם תבוא ותברר שהי' שוגג' נעיי' בדינה אבל לא לעגן הבעל בשביל זה. ה' אולי ע"י שום מעשה נולד בה מום ומחמת כיסופא ערקא לעלמא כי האי גברא חירוכא דיבמות קט"ו ע"א ולזה נאמר ממ"נ אי הי' מום גדול כ"כ שראוי לה להתבייש לחזור א"כ אי הות קמן כופי' אותה לקבל גט כמ"ש הרא"ש גבי נכפית דלא אלים כחה מכח הבעל שכופי' אותו לגרש במומי' גדולי' ואם אינה בפנינו א"כ לכה"פ נתיר לו לישא אשה ע"י השלשת גט כנשטתת ואם אין המום ראוי שתתבייש ואפ"ה מצערת לבעלה היינו מורדת דלעיל. ו' אולי אשתבאית בין

הנכרים והובילו מרחוק לגור ומה תעשה עניי' זו ואלו היתה יכולה להודיע להבעל אי' מקום שבי' הי' מחויב לפדותה ולהיות אשתו כמקדמת דנא אך אולי היא נתונה בין שיני אריות ומלתעות כפירי' ומה תעשה ולזה הספק אסור לו לשא אחרת:

ומעתה נבוא אל העיון הנה יש כאן כמה ספיקות וס"ס להתיר ורק ס' א' לאסור דלמא אשתבאית ול"ל שם אונס חד הוא משום דכל ס' מתיר יותר מחבירו וא"כ נתירו לכה"פ לישא אחרת כחומר שבכולם וכאשר יבואר אי"ה אלא שי"ל נוקמא אחזקת חי ובחזקת צדקת שלא המירה ושלא תמרוד על בעלה בלי שום קטטה ובחזקת הגוף שלא נולד בה מום ובטלו כל הספיקות ונאמר אשתבאית בודאי ואע"ג דלכאורה שבוי' ע"י אונס הוה מיעוטא דידיע הוא במדינתנו לא שכיחא שבי' כלל ואפי' בשיש מלחמה בעולם ויש אלהי' שופטי' בארץ ואפילו באו קדרי' מרחוק ונטלוה מ"מ בעברה דרך עיירות ומקומות מדינתינו אם תזעק בחבלי' יעשו לה דין ואם לא צוחה ושתקה היינו מומרת ברצון וכדאמרי' בגיטין נ"ח ע"ב אין אנפרות בבבל ולא משכחת לי' אלא בדרך רחוקה ונפלאה וליכא אלא מיעוטא מ"מ נימא סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא וה"ל פלגא ופלגא ומס' לא נתיר חר"ג:

לזה נאמר דהאי ספיקא דשבי' אפי' מיעוטא דמיעוטא לא הוה דודאי אם יצאה מדעת למקום יערות ושכיחא שיירות ושוללי' שלא מדעת הבעל ויצאה מחזקת בנות ישראל הכשרים אשר כר' בני כל כבודה בת מלך פנימה דאע"ג דאמרי' בגיטין י"ב ע"ב מהו דתימא כ"כ ב"מ פנימה קמ"ל משמע דלא אמרי' הכי וי"ל לזה כ' רש"י כ"י בני מלכים הם ור"ל דהא תלי' בשיטה דכ"י ב"מ בשבת קכ"ח ע"א ולא קיי"ל כשיטה אבל כד מעיינת שפיר הא ליתא דסתמא דתלמודא דיבמות ע"ז ע"א קיי"ל הלכתא הך חזקה אפי' בנשי א"י הדיוטו' שאינם ב"מ כ"ש בנות ישראל הצנועות ודאמרי' בגיטין קמ"ל ר"ל דאפ"ה מ"ל צאי מעשי ידיך אבל האמת דכל כבודה בת מלך פנימה ודברי רש"י דתלי' בשיטה צ"ע ולפ"ז אם יצאה מדעת ונשתבאית אעפ"י שעתה חזרה בה ורוצית לשוב לבעלה אלא שעומדת במאסרה מ"מ ה"ל תחלתה בפשיעה ועדיין בתמרורתה עומדת ודינה כמורדת או כעוברת על דת ולומר שבאו שבאי' לביתה ושבוה היינו אונסא דלא שכיחא כלל שלא ידע אדם מזה דבר ולא צעקה בעיר ולא נודע מעולם שבאו שוללי' לעיר ולוקחי נפשות במדינתנו ליכא ולומר שנשתטית ויצאה מדעתה והוציאה רוח רעה אל מקום לסטי' ושבוה ועתה נתרפאי' ועומדת בשבי' א"כ היינו מיעוטא דמיעוטא דל"ש כלל ובשגם צריכי' להוציא' מחזקת בריאות ולומר נשתטית וחזרה ונתרפאי' וכה"ג לא סמכי' לחזקה למיעבד פלגא ופלגא וה"ל רובא להתירא ורוב עדיף מחזקה ושרי' הבעל לישא אשה

עפ"י שיתבאר לפנינו אי"ה ובודאי אי הי' חומרא דאשת איש הי' חוששי' קצת לסברת האומרי' דרובא לא עדיף מתרי חזקות דהיינו חזקת חי דבעל וחזקת איסור א"א דאשה וה"נ חזקת חי דאשה וחזקת חרגמ"ה דמוטל אקרקפתא דגברא אבל כיון דבלא"ה הרבה חולקים אסברא זו ולא מחלקי' בין חד לב' חזקה והכא דליכא חומרא דא"א לא נחוש להחמיר כולי האי ואי הוה נמי פלגא ופלגא מ"מ מסתיין דע"י מיעוט וחזקה הא דנעשה פלגא ולפ"ז ה"ל ס' שקול בלי חזקת אי' דהרי ע"י החזקה הוא דנעביד אותה לפלגא וכיון דהס' שקול נימא אנן הא פליגי אי חרם דאורי' וס' להחמיר או לא ויעיי' במשפטי החרם לרמב"ן שבסוף תשו' המיוחסת וצל"ע קצת דכל' חילי דרמב"ן מפסוק וכל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה והתם מיירי מחרמו של מלך או הממונה על כל ישראל כב"ד הגדול שבירושלם ועיי' מ"ש הוא ז"ל בנימוקי תורה על פסוק זה אבל כגון זה לית לן מ"מ מי יכניס ראשו במה שהלכו בו נמושות ועכ"פ חזי לאצטרופי דעת הסוברי' שהוא רק דרבנן וס' להקל ולהאומרי' נמי שס' להחמיר האיכא דס"ל דלא החרי' אלא עד סוף אלף החמישי ומכאן ואילך אינו אלא קבלה בעלמא דלא מצינו בשום מקום שחזרו ונמנה על ככה להחזיק החרם ונראה דתלי' בפלוגתת הפוסקי' בחרם לזמן ועבר הזמן עיי' תוס' סוגי' דבמשוך היובל ולהך שיטה כיון שלא נמנו להתירו בפירוש הרי החרם במקומו מ"מ לאידך דעת בטל החרם וליכא אלא קבלה ומנהג וספיקו להקל וכן דעת תוס' ורא"ש ומרדכי שם להקל דלא כרש"י סנהדרין נ"ט ע"ב ואפי' אי נימא דגם אחר אלף החמישי גזר ונימא ס' להחמיר ונימא הכא ליכא אלא ס' א' מ"מ דלמא הלכה כרוב הפוסקים דבמקום מצוה ובטול פ"ו לא גזר כלל וכיון דאיכא כל הני ספיקות וצרוף דיעות הרבה נ"ל להקל עפ"י התנאי' שיתבארו בסוף אי"ה ונראה דלא צריך מאה רבנים דחומרא זו של מאה רבנים שהעיד הכל בו והחזיק בו הב"ח סי' מדבריהם בעצמם מבואר שאינו מגוף החרם והנושא ב' נשים עפ"י הוראות חכמים אפי' ליכא מאה רבנים לא עבר חרם עכ"פ וא"כ הכא דאיכא ס' מתה ס' המירה ג"כ א"כ לא צריכנ' מאה רבנים דלענין זה בודאי מועיל הס"ס:

אך כ"ז אי הי' לנו ב' עדים שיצאה בלי קטטה בינו לבינה והוא לא נתן אצבע בין שיני' אבל ליכא אלא ע"א ע"ז נוקמא אחזקת רוב נשים דלא מרדה ולא פסקה לחיותה ממקום בעלה בלי שהכה אותה או עשה לה דברים שא"א לסבול וא"כ כדין ברחה. והנה הב"ש רסי' קנ"ח החליט דע"א לא מהימן להתיר לבעל לישא אשה במקום חרגמ"ה וראיתי מעלתו מזדנז בדבר והנה ר"פ יש בכור אמרי' בתחלת עדות אשה אחמרו רבנן ובסופו הקילו להאמין ע"א עפ"י אשה ועבד ובתשובה האחרת בארתי הענין דהנה בודאי בא"א

החמירו יותר משארי איסורים ולא אזלי' אפי' בתר רובא במשלא"ס כמ"ש תוס' ספ"ק דב"מ אך בשארי איסורים דליכא חומרא א"א הקילו משום עגונא דאתתא והנה מן התורה אפי' דבר הברור לנו ע"י ע"א או אשה ופסולי עדות אסור לב"ד לסמוך עליה' ולהורות ועוברי' על לאו לא יקום ע"א ומוני המצות מנו זה ללאו וכבר עמד בזה בס' מעיין חכמה להקשות איך חוששי' להחמיר המקדש בע"א הא עוברי' על ל"ת ע"ש והנה ידעו חז"ל בברור כל שע"א וכדומה מעיד מת בעלה ונתברר העדות באופן שאין בו ס' פי' שלא יהי' משלא"ס ואיכא היכירא פרצוף פנים עם החוטם עם כל החומרו' הראוי' לא"א רק דליכא כאן אלא ע"א מ"מ כיון דאיכא חזקה מלתא דעבידא לאגלוי' לא משקרי בי' אינשי דשמא יבוא הבעל ברגליו א"נ משום דאתתא דייקא ומנסבא עי"ז ברור לנו שמת והבא עלי' אינו במיתה שכבר נתברר שמת בעלה וליכא אלא משום אי' לדון עפ"י ע"א ועדי' פסולי' וזה האיסור אינו נוגע באי' א"א ועריות בזה הקילו משום עגונא ועיי' לשון רמב"ם ספי"ג מגירושין:

והנה בענין ע"א שמתה האשה להתיר הבעל מכבלי חרגמ"ה תלי' בטעמא אי קיי"ל מטעם מילתא עבידא לאגלוי' ה"נ כן שמא תבוא האשה ברגלי' נמצא תו ליכא כאן אי' חרגמ"ה דודאי אמת שמתה האשה ורק משום אי' קבלת ע"א לזה נאמר דכשם שהקילו משום עיגון דידה ה"נ הקילו משום עיגון דידי' וכמ"ש הרא"ש שלא נחמיר החמירו בבעל יותר מבאשה אך לטעמא משום חומר שהחמרת דייקא ומנסבא וזה לא שייך בבעל דליכא חומר נמצא איכא ס' בגוף העדות אם הוא אמת או לא וזה לא הקלנו באשה ולא נקל גם בבעל משו"ה החמיר הריב"ש:

וכ"ז הוצרך בע"א אומר מת אך בנידן דילן ע"א אומר מורדת היא או ע"א אומר שהודי' דגופה אטום לית דין ולית דיינא דלא מהימן מ"מ אולי יש צד להקל ולומר דהרי קיי"ל ע"א אומר הודה מנה וע"א אומר לוה מנה מצטרפי' לחייבו מנה וה"נ ע"א אומר היא הודי' שראוי להתגרש בע"כ או לישא אחרת מפני שאינה ראוי להוליד בשום אופן וע"א מעיד שעשתה מעשי מורדת ומבין שניהם הצד השוה להתיר לו חרגמ"ה וה"ל ב' עדים ותבנא לדינא הנ"ל:

אך בכל זאת מיראי הוראה אני להורות דבר חדש כזה בשגם בלי עיון בשום ס' והיות כי משמע מלשון השאלה כי הי' אפשר לגבות עדות מהרבה נשים היודעות מעוצר רחמה ועדות כזה מסורה לנשים כמו ב' מקומות בבה"כ בעזרת נשים וכמו רועי' שמאמינים במקום דלא שכיחא אלא הם ואז נצרף גם עדות ב' האנשים ואז נתיר לו לישא אשה אחרת בתנאי שישליש או יעמיד ערבות על כתובתה כאילו אינה מומרת ומורדת וגם

יזכה לה גט ע"י א' כאלו היא מומרת ומ"מ ישמור השליח הגט לתתו בידה אם תבוא וגם ישבע הבעל שבועת התורה באם תתברר שהאשה עתה שוטית ולכשתתרפ' ותבוא לקבל גיטה מיד השליח מיד בלי עיכוב יעמוד עצמו לב"ד ויעשה כהוראתם וזה מפני ערעורם של חכמי ליסא דמייתי בהגה' משנה למלך פ"ו מגירושין ובמרכבת המשנה שם מחו להו אמוחא ובנב"י חע"א סי' ג' חש לדבריהם ובתשובה א' הארכתי מאוד בזה [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' י"א] והעליתי להחמיר ע"כ יעשו כנ"ל:

אע"ג דאכתי יש לפקפק אם יהי' עדות נשים על עוצר הרחם מ"מ ליכא אלא מקום מצוה ומאן לימא לן דמותר לישא אשה אחרת במקום מצוה אי לאו משום כל ספקתנו הנ"ל ואהני ליכא אלא חד סהדא ומסתמא לא ברחה אלא מתוך קטטה והוא נתן אצבע בין שיני'. לזה י"ל כיון שהאמת שמשים שלום בבית בטל (לשון הש"ס בשבת קנ"ב ע"א) דא"כ לו יהי' שהי' לו קטטה עמה לפעמים לא מיקרי נתן אצבע בין שיני' כי הגרמה ממנה אע"ג דאנוסה היא בדבר כן דעתי נוטה ואם יסכים עמי הגאון מחו' נ"י יכתוב הסכמתו בשולי המכתב ולמטינא שיבא מכשורי הכ"ד הכותב בחפזי. פ"ב נגהי ליום ה' ט' אלול תקע"ז לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ק

שלום וכ"ט לידידי הרבני המופלג חרוץ ושנון למעלה חן ולמטה חנן כש"ת מו"ה איצק נ"י גראן מופלא בין אנשים אפרתים תרעתים סוכתים בק"ק טרענשין יע"א:

אני פה בקרית חוצות כמנהגי בשלהי קייטי הובא לפני יקרתו אשר נפשו היפה בשאלתו וז"ל זה היום וכו' אשר א' בא אלי בחדרי במסתרים וכו' והוא כי אשתו הודית לפניו טמאה אני שזניתי ברצון עם נואף פלוני פעמים לכן עשה כרצונך כי חטאי גדול מנשוא אם אכסה ממך דבר זה ושאל האיש איך יתנהג ואיך יעשה והנה כעת אמרתי לו שיפרוש ממנה והוא ישן בין האנשים וכו' עד בוא יבוא פתרון וכו' עכ"ל לענינינו:

הנה האיש הלזה אם לבבו יבין כי ראוי להאמין להאשה והוא מאמין נהי אם היא חוזרת ואינה רוצית להתגרש נפלין ברברבתא משום חרדר"ג לגרש בע"כ כמ"ש תוס' שלהי נדרים ומהרי"ק ובש"ע מ"מ הכא שהיא מרוצית לקבל הדין ואומרת כרצונך עשה והוא מאמין לדבריה א"כ אין כאן ס' שמחוייב לגרשה ובהא לא הי' מעלתו מסתפק אך ע"כ צ"ל שהבעל אינו מאמין בלבו ואינו חפץ בגירושין והספק אם מחויב לתת מקום לדברי' או לא כי אעפ"י שבלשון השאלה לא נתן מקום לספק כלל מ"מ מדברי עומק פלפולו דמעלתו ניכר מקום הספק אשר ז"ל וכאן איכא רגלים לדבר שנכנס הלזה והורגל בבית

הזה אם אין האיש בביתו עכ"ל עוד כ' מעלתו לקמן והנה בנידון דידן איכא נמי התירא דאירכוסי הוה מרכס דהבעל בא לפעמים לביתו ולא אסתתר הנואף ממנו ואדרבא הי' מדבר עמו באהבה וריעות כדבר איש אל רעהו עכ"ל עפ"י הדברים האלו מבוארים שאלת חכם חצי תשובה:

ולהיות עתה נפיקנא לקרייתא אין אתי להאריך ולפקח ולווכח באריכות פלפולו וגם לא לעיין בתשו' האחרונים כי אינם נמצאים פה ורק אך אברר הסוגי' כיד ה' הטובה וממילא רוחא שמעתא בעזה"י ובין הבתרים ימצא תשובה על אלו הנאמרים במכתבו באורך:

גרסי' שילהי נדרים בראשונה הי' אומרים ג' נשים וכו' חזרו לומר וכו' האומרת טמאה אני לך תביא ראי' לדברי' וכו' והקשה הר"ן הא עכ"פ היא שויתה אנפשה חד"א פי' דבמשנה ראשונה היתה נאמנת טפי משאר ע"א באיסורי' חדא דחזקה לא מבזי' נפשה לומר שקר ועוד דבמה שבידו כל ע"א נאמן ושוב כשראו קלקול הדורות לא האמינה על הבעל אבל עכ"פ אדם נאמן על עצמה ושויתה נפשה חד"א והנה הך דחד"א פשיטא לי' להר"ן דאמרי' אפי בלי שום רגלים לדבר דכל אדם יכול לאסור על עצמו המותר לו והנה בסוגי' דפ"פ בכתובות ט' ע"א הבעל טוען פ"פ ואין שום רגלים לדבר שזינתה אך הוא טען פ"פ מצאתי ופ"פ כקינוי וסתירה וכרגלים לדבר דמי פי' כאלו הוא מצא רגלים לדבר שזינתה ואסורה לו כך טוען הוא שיש לו רגלים שזינתה אך לנו אין רגלים שאומר אמת ומ"מ נאמן לאוסרה עליו ופי' ששוב חוזר בו ורוצה לקיימה דאי רוצה לגרשה מי ימחה בידו הא אשה מתגרשת בע"כ ומכתובה לא מיירי ר"א התם בריש שמעתא אלא מנאמן לאוסרה ומיירי שחוזר בו ורוצה לקיימה וקאמר נאמן לאוסרה ופריך פשיטא הא תנן הוא אסור בקרובותי' וכו' מכל זה מבואר בפשיטות דאפי' אין לנו שום רגלים לדבר שייך חד"א ומזה פשוט זה הדין בכל הפוסקים ובריש הל' שחיטה גבי טבח שעשה סי' בראש הכבש ובהעיד על השוחט שהוציא טרפה מת"י בכל אלו אין רגלים לדבר ומ"מ איהו שוי' אנפשיה חד"א ולא מצי למיהדר בי' בלי אמתלא מקובלת ואמנם בטעם הדבר נבוכו הראשונים ובמהרי"ט כ' שהוא כעין קבלה ונדר גדול וצ"ל דאינו כעין נדר שיש לו היתר בשלשה או ע"י הפרת הבעל אלא שיש לו יכולת להכניס הדבר זה בכלל כריתות ברית התורה שהשביע מרע"ה את ישראל ע"ד המקום ועל דעתו שאין לו היתר וה"נ איהו אמר שקרובותי' של זו הם עליו בכלל שבועת ברית עריות שבתורה וכדומה והארכתי בזה במקום אחר ואין כאן מקומו ועכ"פ פשוט להר"ן ולכל הפוסקים דשוי' אנפשה חד"א לא בעי לא רגלים לדבר ולא שום סבר' ולא כמו שהאריך מעלתו ומשו"ה הוקשה להר"ן ודבריו של מעלתו אפסקי מהראי' יבואו לפנינו אי"ה:

ובתחלה כ' הר"ן דיש כח ביד חכמים וכו' ושוב הקשה ע"ז קום ועשה שאני ובאמת זה תלי' בגרסאות במס' יבמות כמ"ש בחי' רשב"א וע"ש ביבמות צ' ע"ב ובתוס' נזיר מ"ג ע"ב ד"ה והאי וכו' בסוף הדבור ובחי' רשב"א דיבמות שם שוב כ' די"א אפקועינהו רבנן לקידושין והקשה ע"ז נבעלה לפסול מא"ל דלא תהי' נאמנת ואינה במשמע עכ"ל וכוונתו במ"ש ואינו במשמע היינו מדאמרו לקמן הנהו אהולייי נכרים וכו' והוה ס"ל להר"ן דס"ל להי"מ דהאי עובדא ברצון ולישראל הוה והא דנתחלף לה בעל כי היכי דחייבת חטאת ה"נ לא מקרי אונס לגבי בעל אבל נבעלה אפי' באונס לפסול פסולה לכהונה אבל הר"ן כ' דלא משמע כן כמ"ש הוא לקמן דנתחלף בעל בבעל מיחשב אונס ומותרת לישראל וע"כ עובדא דאהלוי' לכהן הוה ואפ"ה שרי למשנה אחרונה ולא משום הפקעת קידושין ובאמת יש בזה חידוש דין דבאומרת מותר לא הוה מעלה מעל בה' ועובדא כעין אסתר מותרת אפי' לכתחלה להבעל לו ומ"מ מקרי מעל מעל באשה והו"ל מזיד לגבי אשה ואסורה לו ובנתחלף הוה היפוך חייבת חטאת לגבוה ואונס לגבי בעלה מ"מ הוה ס"ל להר"ן דאותן המפורשים לא ס"ל הכי וע"כ כ' הר"ן דלא משמע לי' כן ויש לחלק בין נתחלף דהני אהלויי להוחלפו דיבמות י"ג ע"ב התם ודאי אונס גמור הוא [עיין לעיל סי' צ"ח]:

והנה טרם אבוא למסקנת הר"ן אבאר מ"ש תוס' והרשב"א בשם הר"א דלא הוזהרו הפסולות להנשא לכשרות והנה דברי ר"א כפשוטן כמבואר מלשונו של חי' הרשב"א והוא דס"ל הא דקיי"ל ביבמות פ"ד ע"ב לא יקחו כל היכי דהוא מוזהר היא נמי מוזהרת הכל לפי מה שמביאתו לאיסור ולא משום לפני עוור לחוד אלא כך הוא הדין שע"י שמביאתו לאיסור היא מוזהרת והרי זה כמו לא תשיך א' הלוה וא' המלוה ומ"מ אי לאו משום מלוה אין הלוה מוזהר כמ"ש תוס' ב"מ ע"א ד"ה מעות וכו' יע"ש וה"נ דכוותי' וא"כ הכא שהיא עשתה את שלה ואומרת לו טמאה אני והדין הוא שא"צ להאמינה ומותרת לו שוב אין עליו עון אשר חטא זה הי' כוונתו הר"א ולזה נתכוין רשב"א בחידושיו אלא תינח למ"ד לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולות רק הכא דכתיב לא יקחו י"ל דהיא אינה מוזהרת אלא משום לתא דבעל וכן הוא האמת לדינא אבל עכ"פ למ"ד התם דבעלמא נמי הוזהרו הכשרות להנשא לפסולות א"כ הכא האשה מעצמה מוזהרת ותיקשי אהך מ"ד ממשנה אחרונה ולזה י"ל דהך מ"ד ס"ל כהך לישני ביבמות ב"ד מתני' לעקור דבר מה"ת אפי' בקום ועשה למגדר מילתא ועדיין לא הועיל הר"א אלא בפיסול כהונה שייך היא לא מוזהרת אלא משום לתא דידי' אך בישראל ברצון דהיא אסורה משום סוטה משום איסורא דגופה לא שייך תי' הר"א למ"ד אין כח ביד חכמים לעקור

בקום ועשה לזה י"ל אפקועינהו רבנן לקידושין נמצא ג' תירוצים צריכים להדדי וכן ראיתי בחי' ריטב"א לנדרים דמערבב ומבלבל הני ג' סברות הנ"ל ואין מובן לדבריו אם לא כאשר פירשתי ואין אותו ספר פה במחיצתי לולי כן הייתי מעתיק לשונו כי אינינו בנמצא. אמנם הר"ן לא ניחא לי' בכ"ז ותי' דמדינא גם למ"ר אין להאמינה להפקיע א"ע משיעבוד בעלה רק משום דמבזה נפשה כולי האי האמינוהו שוב אוקמא אדין תורה והנה בודאי הך למשוי' נפשה חד"א שהוא כעין נדר בודאי היכי דמשועבדת לבעלה לאו כל כמינה להפקיע שעבודה זה מבואר לכל הבקי קצת בנדרים אך תינח כשהיא חוזרת בה ואנחנו באי' לאוסרה מטעם דכבר שוי' נפשה חד"א ולא מצית הדרה מנדרה לזה י"ל דלאו כל כמינה לנדור להפקיע שיעבוד בעלה אבל הכא שעומדת בדבריה וצווחת יודע אני בעצמי שאני אסורה לשמשך קשה הדבר קצת ומ"מ עשה אזנך כאפרכסת לשמוע דברי הר"ן דלאו כל כמינה ומחויבת לשמשתו עפ"י משנה אחרונה אחר שהעמידו על דין תורה:

ועפ"י שיטה זו כ' הר"ן לקמן שלהי נדרים בעובדא דאירכוסי הוה מרכס דמיירי רק לחומרת בעל נפש ולא מדינא דאפי' אומרת טמאה אני לך בהדי ארכוסי מ"מ כיון דע"י אירכוסי לחוד לא אסירי לאו כל כמותה להפקיע עצמה משעבוד בעלה ע"י דבריו וע"כ לא מיירי אלא לחומרת בעל נפש בעלמא ולפ"ז היכי דאיכא חדרגמ"ה אפי' חומרא לבעל נפש ליכא אם לא תתרצה לקבל גט ואמנם תוס' ורא"ש יבמות כ"ה ריש ע"א כ' דמיירי גבי אירכוסי באומרת ג"כ טמאה אני לך וע"י רגלים לדבר דאירכס היתה נאמנת וע"ז הני סברות דארכוסי הוה מירכס שרי' ושוב הקשו איך תשתרו על הך סברות ת"ל משום דשוי' נפשה חד"א ותי' רוב נשים משקרות בכך פי' ולא אמרי' חד"א אלא היכא שהאומר כן מהימן לנו שהוא סובר כן באמת אע"ג דאנחנו לא חיישי' לדבריו ולדידן שרי' אותו הדבר מ"מ לדידי' אסור שהרי הוא באומן סבור שהיא אסור לו אבל אם מיד הבינו מדבריו כי דברי התול ושחוק המה כגון הכא דרוב נשים משקרות בכך לא נאסר מעולם אפי' על עצמה ומשמע מפסקי מהרא"י דאמשנה אחרונה לא קשי' לתוס' ורא"ש הא שוי' נפשה חד"א דפשיטא להו הך דרוב נשים משקרות ואוקי הך אתתא בחזקת כשרות שלא זנו אלא נתנה עיני' באחר ורוצה להציעה לו מטות בהיתר ומשקרות אבל הכא דאיכא רגלים לדבר דהרי הוה מהרזק פי' הי' סגור עמה בחדר סגור ומסוגר ועברה על יחוד דאוריית' כבר יצאה מרוב נשים ונימא שפיר שוי' נפשה חד"א אפ"ה תירצו תוס' דרוב נשים משקרות משו"ה מהני סבר' כ"ד אירכוסי הוה מרכס להתיר אבל בלא הך סבר' תיאסר ע"י רגלים לדבר משא"כ להר"ן מותרת אפי' גבי מהרזק ואמנם מתוס'

פ' אעפ"י ופ"ק דכתובות משמע דס"ל אפי' הני סבר' לא מהני היכי דאמרה טמאה אני לך וע"כ מיירי בלא אמרה טמאה אני לך אלא דנואף שאני או מיירי לאוסרה לבועל ולא לבעל:

ולולי דברי מהרא"י הי' אפשר לומר תוס' פ"ב דיבמות ורא"ש ס"ל במ"א גבי אשת כהן לא שייך שוי' נפשה חד"א משום דס"ל כהר"א דהיא אינה מוזהרת ורק גבי אירכס דמיירי באשת ישראל הוצרכו לומר דכיון דרובא משקרא וי"ל הואיל ואיכא נמי הנך סבר' אבל בלא הנך סברו' אפי' בלא רגלים לדבר נמי אסירא ומתני' שאני משום דהיא אינה מוזהרת והיינו דמייתי רא"ש שם ספ"ב דיבמות ראי' מרב ששת משום דלא תימא במתני' משום דאשה אינה מוזהרת אבל מר' ששת דמתירה בתרומה מוכח שפיר דרוב נשים משקרות ולראי' זו בודאי מוכח דס"ל בליכא רגלים לדבר לא מהימנא טמאה אני לך אך הרא"ש חזר בו וכ' אפשר ר"ש מיירי בחוזרת בו ונותנת אמתלא פי' היינו אמתלא שאומרת לא אמרת מעיקרא אלא להפקיע עצמי מבעלי והא דאיצטרך ר"ש לומר שלא להוציא לעז ורבא פליג ולא מועיל אמתלא צ"ע קצת:

וי"ל קצת דהנה לכאורה מ"ש יש כח ביד חכמים וכו' כתבתי במ"א דהנך מפורשים מודים נמי להך סבר' דרוב נשים משקרות וע"כ החליטו חכמים שנתנה עיני' באחר גם זו והתירה אך אחר זמן שכבר נודע ומפורסם שאין אשה מהימנת בכך שוב ממש נוכל להחליט דלא מבזה נפשה על מגנא כי ידעה שלא נכוף לבעלה להוציאה וא"כ הי' לנו להחזיר הדבר למשנה ראשונה אלא אם נחזור הדבר שוב כל פריצה תתלה נפשה באחר ותאמר טמאה אני לך ע"כ א"א להחזיר הדבר לישנו נמצא עכשיו אין אנו בטוחין שאשה זו משקרת אך משום יש כח ביד חכמים להניח הדבר על תקנה ראשונה ושם ביארתיו ג"כ הא דמשום הוצאת לעז על בני' מתירה ר"ש בתרומה הכל הולך לטעם משנתינו כי יודעת הפרוצה אעפ"י שלא נכוף להוציא מ"מ כיון שתיאסר בתרומה ויהי' עי"ז לעז על בני' ממילא יוציאה בעלה שלא ישחית נחלתו ואכתי תתן עיני' באחר ע"כ הותרה בתרומה ורבא ס"ל כיון דאפשר לכל אשת כהן בחולין אין כאן הוצאת לעז דיאמרו אית לי' חולין מרובי' ותרומה לית לי' וא"א להאשה שתסמוך ע"ז להתגרש מבעלה ושם בארה:

ומעתה י"ל בודאי כ"ז שלא חזרה בה נהי מותרת לבעלה ולא חיישי' לחד"א משום דהיא אינה מוזהרת מ"מ בתרומה אסורה אך ר"ש מיירי שחזרה בו ונותנת אמתלא לא אמרת אלא לצאת מהבעל ואי תימא כבר נתפרסם שאין כופי' להוציאה ע"ז ונהי מ"מ תקנה לא זזה ממקומה מ"מ בתרומה תיאסר לזה י"ל האמתלא היא כך חשבתי נהי שאין כופי' להוציא מ"מ כשיראה הבעל שאני אסור בתרומה יחוש ללעז בניו ויוציאני ועכשיו שאני

רואה שאינו חושש ללעז בניו הריני חוזר בי וס"ל לר"ש דאמתלא מהני ורבא פליג שאין זו אמתלא דמשום אי' תרומה לא יוציאה בעלה דאפשר בחולין כנ"ל וזה י"ל בכוונת הרא"ש אלא שקיצר:

היוצא מדברינו אלו בנידון שלפנינו לשיטת הר"ן דס"ל אפי' ברגלים לדבר ובלא הני סברות נמי איתתא שרי רק לבעל נפש א"כ פשוט דאיתתא דא שרי בלי ספק ולתוס' ורא"ש ספ"ב דיבמות לפי הבנת מהרא"י היכי דאיכא רגלים לדבר אסירא אא"כ איכא סברות למעליותא וע"ז כ' מעלתו ה"נ איכא הני סברות וטפי מינייהו והתוס' פ"ק דכתובות ופ' אעפ"י דמשמע היכי דאיכא רגלים לדבר מהימני היינו רגלים כעין בש"ס שלהי נדרים דהוה נחבא עמה בחדר מסוגר ביחוד דאורייתא ולולי שאין אוסרי' על היחוד הי' ראוי לאסור על היחוד הזה לחוד אבל אדם דשכיח אצל שכונתו ולא נמצאו מעולם בהחבא או בפתח סגור וכמה פעמים בא הבעל ויודע מזה ולא קינא לה ולא מיחה בו ולא הרגיש נהי דרע ומר המעשה ואל תרבה שיחה עם האשה ומדי הרהור לא יצא או אפי' שארי שגעונות אבל להיות זה רגלים לדבר לא שמענו א"כ לא הנחת כמה בנות לא"א בדור הרע הזה ואין כאן חשש לפע"ד רק להך שיטה דנימא לעולם אשה מהימנת לשוי' נפשה חד"א אפי' בלא רגלים לדבר ומתני' באשת כהן דוקא משום דהיא אינה מוזהרת ור"ש לתרומה שחוזרת בה ועובדא דשלהי נדרים לא הותרה אלא משום צירוף הני סברות ומי יודע אם נידון דומה לקולא דהני סברות דאירכוסא הוה מרכס וניחא לי' דלימות מ"מ כיון דלרוב הדעות ולשטה אחרונה הנ"ל נמי לא ברירא לאיסור וכולי האי ואולי נ"ל דאיתתא שרי ויען כי מעלתו האריך קצת בדברי אמתלא שברמב"ם וראב"ד צויתי להעתיק לו פה מחי' במס' נדרים מה שי"ל בכוונתם וכוונת ה"ה ויותר אין לי להאריך וה' שנותיו יאריך דברי א"נ:

העתק.

וראיתי ברשב"א שהקשה על שיטה הנ"ל דעכ"פ איך נתיר ס' איסור אע"כ משום גדר ויש כח ביד חכמים וכו' ע"ש ולכאורה צ"ע מה ספק איסור נשאר אחר שאמרו שקורי משקרת ואנן סהדי וצ"ל נהי בתחלה כשהי' כופי' להוציא עי"ז רבו הפרצות ושקורי משקרת מ"מ אחר שתקנו שלא תאומן ונתפרסם הדבר דור אחר דור מסתמ' שוב הי' לנו להאמין האומרת טמאה אני לך אע"ג די"ל דנשי לאו דינא גמירא וסבורה היתה שתאומן מ"מ חזקה ליכא דמשקרת ומידי ספיקא לא נפקא ואיך אנו מתירין ס' איסור דאורייתא ועכצ"ל אם נבטל תקנת משנה אחרונה א"כ יחזור הדבר לקלקולו ותתן עיני' באחר וא"כ ע"כ צ"ל שהוא גדר חכמים זה נ"ל סברת קו' הרשב"א:

ועפ"י הדברים והאמת האלו זכינו להבין פלוגתת הרמב"ם והראב"ד ודברי הה"מ פי"ח מאי' ביאה שנלאו כל חכמי לב לישבם ועי' מ"ל על דברי הה"מ התמוהים וביותר יש לתמוה על לשון הראב"ד שסיים באמתלא דקטטה ומה רצה בזה הלא האמתלא מפורסמת עיני' נתנה באחר אבל האמת יורה דרכו דהרמב"ם ס"ל דבודאי האשה נאמנת על עצמה כמ"ש הר"ן בטעם משנה הראשונה דאין דרכן של נשים לזלזל עצמן בכך אלא במשנה אחרונה משום גדר נגעו בי' ואחר מיתת בעלה תחזור לאיסור תרומה ולהנשא לכהן ולא יועיל אמתלא דקטטה הי' לה עם בעלה שאין שום אמתלא תספוק שתזלזל בעצמה לומר טמאה אני:

וראב"ד סובר אין כח ביד חכמים למגדר בקום ועשה כהר"מ בר שניאור שבהריטב"א בחי' לנדרים דחזקה שקורי משקרת ולא נתקבלו דבריו מעולם ומ"מ לתרומה וה"ה להנשא לכהן אסורה שלא תהי' נשכרת בחטאה שנתנה עיני' באחר אבל אם אמרה אמתלא שלא משום עיני' נותנת באחר עשתה כן אלא שמברת קטטה יש בינה לבעלה אמתלא טובה היא דס"ל רגילות נשים לשקר ולבזות עצמן לומר טמאה אני באמתלא כ"ש ובא הה"מ להוכיח דלא כהראב"ד מסוגיות דרפ"ב דכתובות מהימנת נאנסתי במגו דמוכת עץ להוציא ממון במיגו זו אע"ג דאין כאן אלא טענא מעליותא דבנאנסתי מבזת עצמה ופסלה מכהונה ואס"ד דלא איכפת לאשה לבזוי נפשה בכיוצא בזה איך נוציא ממון במגו זו אע"כ כהרמב"ם:

ושוב כ' הה"מ אפי' נימא כהראב"ד דבדורות הראשונות שקורי הוי משקרי מ"מ השתא שנתפרסם שאינה נאמנת לבעלה ע"כ ליתא אלא משום גדר ואסורה לכהן אחר מיתת בעל הזה עי' ותבין כי נכונים דברים בעזה"י. יערגן הסמוך לק"ק פ"ב יום ג' כ"ה מנחם פקח לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קא

שלום וכ"ט ושי"ט ישיג י"נ הרב החרוץ המופלג ומפורסם מוהר"ר ישראל נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק באנהארד ומצ"פ בק"ק דארדע והגליל יע"א:

אחרי ברכת מז"ט והרמת קרן הגבה למעלה אשיב קצת על דברי תורה והיות פר"מ העמוק עיון בפלפולא חריפתא ואני לא כן עמדי להשיב על כל פרט ולעיין בכל דברי גאונים אחרונים ותשובותיהם גם כי אין הזמן מספיק על כן והמעיין יבחר:

הנה בלי ספק בעל שאמר שראה שזינתה אשתו ברצון כדמשמע מלשון תשובתו אעפ"י שאין מבואר כן בדברי השאלה מ"מ אם כן הוא א"כ מעיקור הדין שווי' אנפשי' חתיכה

דאיסורא וענין חד"א מה הוא לא נעלמה ממנו פלפול בשעה"מ פ"ט מאישות הל' ט"ו ואותן ספרי גדולי ספרדים אינם מצוים בידינו לירד אל תוך כוונתם והענין נראה כיון שהוא מחזיק זה לאיסור קיבל על עצמו שיהי' זה האיסור בכלל שבועות הר סיני וענין קבלה הוא נדר דאוריית' לאו מטעם וענין קונם אלא כמו קבלת תענית ונפקא לן מבפיך זו צדקה כמבואר בר"ן נדרים ח' ע"א ד"ה עליו להשכים וכו' וחל אפי' על דבר שאין בו ממש כמו אשנה פרק זה וכמו קבלת תענית וחל אפי' במחשבה כמו צדקה ויעיין מ"ש ש"ך י"ד סי' רי"ג סק"ז שם רמז לעיין סי' רנ"ח סעיף י"ג ושם סעיף י"ג ברמ"א אם חשב וכו' אלא דאם אמר כופין לקיים עכ"ל כתבתי על גליון ש"ע שלי וז"ל לשון זה צ"ע פשיטא שאם אין אנו יודעין מחשבתו א"א לכופו ואם הוא הגיד לנו שככה חישב פשיטא שכופי' לקיים ובמרדכי שם כ' דלהכי אמרי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ולא אמרי' מחשבה לגבוה משום דמירי מכפיות ב"ד וזה לא שייך במחשבה דהרי לא נדע מחשבתו עד שיאמר לנו ע"ש ובד"מ אות ג' ע"ש וא"כ לשון רמ"א מגומגם וכצ"ל וא"צ אמירה אלא אם אמר לנו שכבר חישב כופין אותו לקיים כנלע"ד נכון עכ"ל על הגליון שם ובדין כל קבלת דבר מצוה אפי' אין בו ממש כגון אשכים אשנה פרק זה אהא בתענית למחר ואפי' קבלה בלב מהני אם הסכים בהסכמה גמורה ולא ע"מ להוציא בפיו אלא שיהי' סגי לו במחשבה הרי נדר גדול נדר לאלקי ישראל אלא שיש לו היתר ע"י שאלה אמנם כ"ז במקבל עליו תוספות לצום ביום פלוני אכן מקבל עליו א' מאיסורי תורה כגון שאומר שראה אשתו זינתה ואסורה עליו באיסור סוטה הרי קיבל עליו דבר זה בשבועת הר סיני שאין לה היתר בשאלה ובזה יובנו דברי מג"א סי' תקנ"א סק"ז וק"ל: והנה הרשב"א בתשו' הובא בי"ד ססי' א' דאפי' עדים מכחישים מ"מ הוא נאמן על עצמו יותר ולכ"ע שרי ולדידי' אסור ובמ"ל פ"ט מאישות הל' ט"ו חתר למצוא חולקי' עליו והנה בכתובות בסוגי' דפ"פ בש"מ דמייתי שיטת תר"י דהיא נאמנת לומר משארסתני נאנסתי כ' רשב"א ושכ"כ ראב"ד דלא נאסרה אלא באומרת לא נבעלתי אבל בשותקת אנן טענינן עבורה להתירה כמו בחרשת לקמן ל"ו ע"א אלו דברי ראב"ד ורשב"א ואמנם מייתי שם הריטב"א הקשה אשיטת תר"י דתאומן פתחה סתום במגו משארסתני נאנסתי ותי' לא בעי' למפסלא נפשה מכהונה ומ"ע לא שכיח והנה לראב"ד ורשב"א ק' דתאומן שפתחה סתום במגו דשתקה אע"כ רשב"א לטעמי' דאפי' עדים לא יועילו מכ"ש מיגו הא אנן לדידן בלא"ה אין חוששי' לדבריו רק איהו שוי' אנפשי' חד"א ומה יועיל מגו אמנם הריטב"א שהקשה תאומן במגו ונדחק לתרץ ש"מ ס"ל אפי' נגד מגו לא נעשה חד"א ומכ"ש נגד עדים וצ"ל כיון דידעי' עפ"י עדים דשקורי משקר לא שייך בזה קבלה

שקיבל על עצמו במאסר התורה ושבועת הר סיני שהרי שקר ענה וקבלה של תוספות ופרישות נמי לא שייך הכא ע"כ כי הדר בי' ורוצה לקיימה אין אנו אחראין לו והארכתי בזה יען כי הוא מפתח גדול בענין זה:

והנה באומרת טמאה אני לך למשנה אחרונה דכופי' אותה ומשמשתו עי' חי' רשב"א שלהי נדרים וביותר בחי' ריטב"א שם ב' טעמים א' דרוב שקורי משקרא שא"א לה לצאת מבעלה והיא נתנה עיניי' באחר ע"כ עשתה תחבולה זאת וכ"כ רא"ש פ"ב דיבמות וסברא זו שייך גם בבעל אחר תקנת רגמ"ה שלא לגרש בע"כ וכ"כ להדי' רשב"א בתשובה סי' אלף רל"ז במקום שגזר המלך שלא לגרש בע"כ אם לא עפ"י רשות ב"ד וכ' רשב"א כיון דלא מצי לגרש בע"כ וכ"ז שהיא אגידה בי' לא יהבי לי' אחרינא א"כ עיניו נתן באחרת ויש לנו לגדור גדר בפני הפריצים שלא לזלזל בבנות ישראל אע"ג דהתם הי' רגלים לדבר שהבעל משקר מ"מ משמע מרשב"א שם דבלאה"נ דינא הכי ע"ש:

וטעם אחר ברשב"א וריטב"א דהיא אינה נאמנת טא"ל משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת אפי' בקום ועשה למיגדר מילתא ולפ"ז משמע דלגבי דידי' לא שייך הא וראיתי דבר חידוש בתשו' מהר"מ מר"ב שבמרדכי בההגה פ"ג דקדושין סוף סי' תקמ"ו דמשו"ה לא מפסדת כתובתה בתר דתיקן רגמ"ה משום דבאשה נמי היכי דשייך עיגון מ"מ אי באתה לתבוע כתובתה לא מהימנא מת בעלה כיון שתחלת ביאתה אכתובה והנה קודם תקנת רגמ"ה כל בעל שאמר זנתה אשתו לא בא אלא להרויח כתובתה דהרי בלא"ה יכול לגרשה בע"כ וע"כ לא בא אלא לכתובה ולא הי' מהימן השתא נמי דגזר רגמ"ה ושייך עיגון גבי דידי' ואיכא למימר דלא בא אלא להתירו מעיגון מ"מ צריך ניתן לה כתובה כיון דרבינו גרשון לא תקן מדי בכתובה אין לנו כח לשנות דין הש"ס ע"י שום שינוי וחידש בעולם ומשמע דמגרש ונותן כתובה ע"ש והוא חידוש דמשמע אי הי' נמנה ר"ג ע"ז הי' יכולת בידו ג"כ אלא שלא נמנה על כך:

וכ' רשב"א בתשובה סי' תקנ"ז ח"ו לא תיקן רגמ"ה על כך היכי דאסורה לו לפי דבריו שזינתה וכמעט נראה דב' תשובות סותרת דבסי' אלף רל"ז לא הי' רק גזירת המלך ומ"מ כיון שאניד בה חיישי' שעיניו נתן באחרת ויש לנו לגדור גדר בפני הפריצים ובסי' תקנ"ז מיירי במקום גזירת רגמ"ה וכ' שלא תיקן בכה"ג והנלע"ד דודאי לא תיקן רגמ"ה במקום איסור וע"כ איהו דידע בנפשי' דאסורה עליו ממילא נאסרה בעונה ואם יכול להמציא לו מקום לגרשה בע"כ לא עבר על חרגמ"ה אך לדידן הא לא מהימן בכך והיא בחזקת כשרותה ומותרת אפי' לכה"ג א"כ ל"מ לבתר דתיקן רגמ"ה אין לנו לסייעו לעבור על החרם כי בעינינו הוא כעובר על החרם אלא אפי' היכא דליכא אלא גזירת המלכות שלא

לגרש בע"כ אלא ברשות ב"ד לא ניתן לו רשות ב"ד כי נמה לנו לפתוח פתח לפריצי ומ"מ לדידי' אסירא עלי' ופטור מכל חייבי מיתות כי הוא אמר ברי לי שאסורה עליו ואם יכול להמציא לו מקום וסופר ועדים באתרא דלא ידעו ולהשליכה לה גט אין מנדין אותו כי הוא אמר ברי לי שכדין עבד:

אמנם הר"ן בפי' נדרים פ"י במסקנא הטעם דמשנה אחרונה משום דהיא משועבדת לו לתשמיש לאו כל כמותה להפקיע שיעבודו עפי"ז כ' תוס' שם ובמרדכי קדושין סי' תק"ל בשם הר' שמעון דבתר חדרגמ"ה אם אוסר אשתו עליו לאו כל כמיני' דהרי הוא משועבד לה דיש סוברי' כופין אותו ומשמש עמה ואע"ג דחרגמ"ה תיקון הגאון הוא מ"מ כל שיעבוד דאורייתא הוא ולדידהו אפי' קודם חרגמ"ה אי הי' מתנה עמה בשעת קדושין ומשעבד עצמו שלא לגרשה בע"כ שוב לא מהימן לאוסרה עליו דאפי' למ"ד שיעבודא בעלמא ל"ד היינו שישתעבדו נכסיו ע"י שיעבוד גופו אבל פשיטא דשיעבוד הגוף דאורייתא וכל פועל המשכיר עצמו לבעה"ב גופו קנוי מן התורה לפעולתו זו מן התורה ועי' בב"מ י"ב ע"ב ומה לי פעולה זו או פעולת עונתה וכל תנאי שמתנה בשעת השכירות קיימי' הם מן התורה ולאו כל כמיני' להפקיע אותו השיעבוד ע"י שוי' נפשי' חד"א לדעת הני פוסקים וכיון שכן הדין אם התנה בפירוש שלא לגרשה בע"כ הה"נ בתר דתיקון רגמ"ה וכל המתקדשת ע"ד המנהג והתקנה מתקדשת כמו בכל פועל שע"ד המנהג הוא נשכר כמבואר פ' כל הפועלים ולאו כל כמיני' להפקיע שעבודה וזהו טעמו של פירש"י ר"פ המדיר ובתוס' שם ד"ה שהגיע זמן וכו' היינו משום דאע"ג דמזונות דרבנן מ"מ כיון שנשואי' עפ"י התקנה זו הו"ל שיעבוד שלו דאורייתא חוץ מאותן הדברים שתחלת תקנתם כך הי' להקל בחיובם אבל לא שיהי' הוא יכול להפקיע ע"י עצמו אך ס"ל לרש"י היינו במזונות קבועים שא"א לאשה בלא הם אבל הגיע זמן ולא נישאו שאין תחילת הקדושי' אדעתא דהכי אלא מקרה הוא שלא נישאת בזמנו ואם יארע המקרה חייבוהו חכמים במזונות אהא לא שייך שנשתעבד לה אלא חכמים הטילו עליו חיוב לכשיגיע הזמן יכול לאסור ע"י קונם ומ"מ פליגי תוס' ע"ז אבל תקנתא דרגמ"ה בודאי שיעבוד דאורייתא הוא ולמ"ד דבאומרת היא טא"ל לא מצי אסרה נפשה עליו הכי נמי הוא לא מצי למיסר נפשי' עליה:

ונראה דלא נאמרה שיטה זו אלא במכחשת אבל במודית או שותקת הרי מחלה שיעבודה רגע א' ונאסרה עליו שוב אינה חוזרת להתירה ומכ"ש כשהיא אומרת זינתה ולבו מאמין לדברי':

אמנם רוב הפוסקים והמפרשים לא ס"ל הך דלא מצי למיסר נפשי' עליה ומיהו אם חוזר הוא בו ומכ"ש אי איכא עדים שהיא כשירה ורק דלהרשב"א מ"מ שוי' נפשי' חד"א ככל אי' שבתורה ולא מצי הדר בי' אבל הכא כי הדר בי' הא לא אתאינן עלה אלא משום נדר וקבלה אפשר דמודי' דלאו כל כמיני' להפקיע השיעבוד דלא עדיף קבלה זו מקונם ממש אך כשעמד בדבורו שראה שזינתה ואדם נאמן ע"א יותר ממאה איש בהא פליגי רוב הפוסקים איך נכוף אותו להאכילו דבר האסור לו מה"ת לפי ראיית עיניו ובמשנה אחרונה טעמא אחריתא איכא כמ"ש וברנו לעיל בעזה"י. הארכנו בדבר הזה אעפ"י שנמצא בדברי גאונים אחרונים ותשובותיהם דלא נחתו לכך וקטנם עבה ממתני מ"מ לא מנעתי לכתוב מה שנלע"ד והמעיין לו משפט הבחירה ולא אומר קבלו דעתי ח"ו ולא יסמכו עלי בשום דבר כ"א עפ"י הכרעת מי שראוי להכריע:

ובנידון שלפנינו אי לא הי' אלא שכריסה בין שיני' ואפילו הוא ידע בנפשו שלא נגע בה בכל אותן הימים מ"מ אפשר כיון שנאנסה והא דלא טענה כן משום דבושה לטעון כן או אשה חסה על בנה ממזר א"כ לא שוי' נפשי' חד"א במה שאמר שלא בא עלי' אפשר כופין אותו ונוהג עמה אישות:

ואם אמר שראה שזינתה מיכף לא כייפי' לי' לנהוג שום אישות לא שאר כסות ועונה אך לא מסייעי' לי' לגרש בע"כ ולא יזדקקו לי' סופר ועדי' ומכ"ש רב מסדר גט כלל אך הכא השתא בנידון שלפנינו שהיא מוחזקת בפריצות בלא"ה וכבר עמדו לדין ונפסק ביניהם שאם יראה בה עוד אשמת דבר תצא והרי קמן שהבעל פירש ממנה זה שנתים מחמת זה ועכשיו כריסה בין שיני' ואונס לא שכיח וחזקת כשרות לית לה כדי שנטעון בעבורה מידי דלא שכיחא ובשגם שהרי יש ע"א כשר וכמה עדים פסולים שזלזלה נפשה בפניהם ואמרה שבעלה בפרישתו ממנו גרם לה זה דמחמת צערא דגופה דפרישת ד"א אלבשה יצרה ולא מציא למיקם בנפשה וא"כ כיון שכבר זלזלה נפשה בכך יותר הי' נוח לה לומר נאנסתי וע"כ רגלים לדבר שגם אנחנו נאמין שהרתה לזנונים ע"כ אפי' לא ראה שזינתה רק מחמת כריסה בין שיני' פטור משאר כסות ועונה אך אפי' ראה שזינתה איניני מסכים לגרש בע"כ וידינו אל תהי' בזה ובכיוצא בו אך נתיר לו להשליש לה גט ולישא אחרת דאותו החרם לא חמיר כ"כ כממבואר בתשו' הר"ן ואם תתרצה ליטול גיטה אחר שנשא אחרת לענין גביות כתובה אחר שהודית בפני ע"א לא גרע מע"א מעיד שהיא פרועה ועכ"פ לא תגבה בלי שבועה להכחיש העד ומי יימר דמשתעבדת ע"כ ישליש הגט בלי כתובה ואז כשתתרצה יקוב הדין ביניהם ועכשיו נתיר לו לישא אחרת אפי' בלי מאה רבנים כך דעתי העני' נוטה ויען נטרדתי היום באפיית מצות ושארי הטרדות

רבות לא אוכל לבא בראיות ברורות יתנו עדיהן ויצדקו ודי לחכם המבין מדעתו ומ"מ צויתי להעתיק לו מחי' למס' נדרים שרש ענין פלוגתת הפוסקים הנ"ל ועל מה אדניהם הוטבעו וליישר אורחת ש"ס בבלי וירושלמי כל חד וחד לפום חורפי' ודי בזו לפי שעה והנני חותם בכל חותמי ברכות ושמחת החג כנפשו היפה ונפש א"נ. פ"ב יום ד' י"א ניסן תקפח"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קב

אלף שלומים מגבהי מרומים לרב חביבי ה"ה המאה"ג חרוץ ושנון הותיק מלא עתיק כקש"ת מהו' צבי אביגדור נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש ואגפי' יע"א:

יום אתמול הגיעני נועם מכתבו ולהיותי מאד מוקף בחבלי טרדין בדברים הנוגעים למעשה ע"כ לא עת האסף כלל להאריך בפלפולא בעלמא אך עתה באתי על דברת מה שכ' פר"מ בשולי מכתבו כי למדן א' בא לגבולו והרעיש העולם על מ"ש הרמב"ם פ"א מה' סוטה ה"ג דהבעל יכול לקנאות לאשתו משני אנשים ואם נסתרה עם שניהם בפ"א משקין אותה וכן פסק בש"ע א"ע סי' קע"ח וקשה הלא מבואר בכמה דוכתי בש"ס דספק טומאה ברה"ר טהור מסוטה גמרינן אם יש ג' בני אדם ה"ל לענין זה ר"ה ואי ס"ד דאם מסתרת עם ב' בני אדם שותה א"כ מצינו ספק ברה"ר בסוטה לאיסור ומעלתו תי' דכל הנך שקינא מהם נחשבים כחד אלא הואיל ולא הי' לו ראי והכרח לסברא זו לא היתה מקובלת על לב המקשה הנ"ל אלו דברי פר"מ:

והנה החכם המקשה הקשה לשאול ק' עצומה ומעלתו רב המשיב השיב כהלכה שיכל את ידיו אלא שחיסר תבלין לאסברי' בדדמי לי' שיהי' מוטעם לחיך הטועם ע"כ אמרתי אבוא לבאר הדברים בעזה"י כיד ה' הטובה ואגב אאריך קצת לבאר כל עניני הפסק ההוא משום יגדיל תורה ויאדיר ויהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל:

ואבוא על סדר דבריו ראשון תחלה נאמר פסק הרמב"ם שיכול לקנאו' את אשתו משני אנשים ואם תסתר עם שניהם בפעם א' משקה אותה והרב"י בטא"ע סי' קע"ח מייתי לי' מש"ס דכריתות פרק ד' מחוסרי כפרה ומש"ס ספ"ב דסוטה ובספרו כ"מ מייתי לי' מהירושלמי פ"ק דסוטה דתלי' בפלוגתא וגם מש"ס דכריתות הנ"ל ותמה במשנה למלך מה ענין סוגי' דכריתות לכאן דהתם מיירי שנסתרה כמה סתירות זא"ז דמייתי מנחת שעורים א' על הכל והכא מיירי מסתירה א' עם ב' אנשים והנה דבריו שבכ"מ יש לישב ולומר דלא מייתי מכריתות אלא לומר שאם נסתרה עם ב' אנשים סגי לה במנחה א' על שתיהן וזה מייתי לי' מסוגי' דכריתות דהשתא על ב' סתירות סגי לה במנחה אחד

מדכתיב קנאות מכ"ש סתירה א' עם ב' אנשים אבל גוף הדין דיכול לקנאות משנים ושהסתירה עם שניהם מועיל זה לא אתי' לי' אלא מהירושלמי אמנם דבריו שבב"י סי' קע"ח א"א לישב כן דשם לא מייתי הירושלמי כלל ומשמע דמש"ס דכריתות מייתי עיקור הדין ועוד דהתם מייתי עוד ש"ס ספ"ב דסוטה והוא תמוה מאד דהתם מיירי מענין שלישי כלל שמשקה וחוזר ומשקה משני אנשים והמשנה למלך כ' על זה להגדיל התמי' כבוד אלקי' הסתר דבר מפני כבודו של הרב ב"י ז"ל:

ואני אומר כבוד מלכים חקור דבר דעכ"פ מבין שני הסוגי' מוכח דינו של הרמב"ם ז"ל דבתוס' ישנים דכריתות הקשו למ"ד סוף פ"ב דסוטה זאת למעוטי שאין האשה שותה ב' פעמים כלל בשום אופן א"כ ל"ל הקנאות לרבות דמייתי קרבן א' על סתירות הרבה ואלו מאי תיתי הא אינה שותת ב' פעמים והניחו זה בקושי' ואמנם לשיטת הרמב"ם דסתירה עם ב' ב"א מקרי סתירה ומשקי' אותה לק"מ דאצטריך קנאות לנסתרה עם ב' בני אדם בפעם א' דמשקי' אותה פ"א על שתיהן והו"א תיתי ב' מנחות קמ"ל דסגי לה במנחה א' ונהי דאנן לא קי"ל כהני רבנן דדרשי זאת למעוטי כנ"ל ולהלכתא לק"מ ק' תוס' דלדידן איצטריך שפיר קנאות על ב' סתירות זא"ז דסגי בקרבן א' וכדפסק הרמב"ם פ"ד מסוטה מ"מ מהנהו רבנן נשמע לאינך רבנן דכי היכי דלדדהו סתירה עם ב' הוי סתירה הה"נ לאינך דבהא לא פליגי וכיון דדיעה זו דמשקי' על סתירת ב' ב"א נמצא בש"ס בבלי ולא משכחת בש"ס דילן דיעה מתנגדת פסקי' כוותי':

האם אמנם לפמ"ש משנה למלך בטעם פלוגתא זו בירושלמי דלמ"ד אין קנאה וסתירה אלא כשעברה על איסור יחוד ח"א א"כ אין משקי' אותה על ב' ב"א דמותר ליחד עם ב' ואידך מ"ד ס"ל דברצונו וקפידא דבעל תלי' ואעפ"י שנסתרה בהיתר משקי' כיון שקינא לה והיא עברה על קפידא דילי' וא"כ לפ"ז בתרי ופריצי דאסורה להתיחד מן הדין בזה לא פליגי דמשקי' אותה והנה מסתימת רמב"ם וטור משמע אפילו מתרי וכשירי משקי' וכמ"ד משום קפידא דבעל וכדפסק נמי אפי' מאבי' ובני' משקי' אע"ג דליכא אי' יחוד ומזה לא מייתי ראי' מסוגי' דכריתות וסוטה ה"ל דעכ"פ מיושב ק' תוס' די"ל למ"ד זאת למעוטי קאי קנאות לנסתרה עם תרי ופריצי דתיתי מנחה א' אבל תרי וכשירי אפשר דאין משקין כלל ואין שום ראי' לדינא לרמב"ם עפ"י הירושלמי הנ"ל וצד תמה במקומו עומד על הרב"י:

לזה אני אומר בספרו הב"י הא לא הבי' כלל מהירושלמי ואפשר דלא הי' אז לפניו אותו הסוגי' שבירושלמי ולא עלה על דעתו סברת המשנה למלך לחלק בין כשרי לפריצים ושפיר מייתי מסוגיות דכריתות וסוטה ובספרו כ"מ דמייתי מהירושלמי הא לא מייתי

כלל סוגי' דסוטה רק הא דכריתות וכבר הא כתבתי דלא מייתי לה אלא לאלופי מינה דמייתי על ב' קרבן א' ונמצא דברי מהר"י קארו בשתי ספריו מכוונין במקומו ואם אולי הרב"י לא כיוון לזה מ"מ האלקי' אנה לידו להמתיק בלשון קולמסו שיהי' אותו הצדיק ניצל מאותו השגיאה כי כן אורחות נותן התורה ית"ש עם כל עוסקי תורתו לשמה להכחיד תחת לשון קולמסם והצלה משגיאותינו ואם יתורצו בדוחק עכ"פ לא תצא תקלה מת"י וכן כ' בתומים סי' כ"ה:

ומ"מ נ"ל ראי' להרמב"ם מאגדה פ' אין עומדין שאמרה חנה אם ראה ואם לא תראה אלך ואסתיר בפני אלקנה בעלי ומקשי' העולם מי ישמע לה לעבור על אי' יחוד א"א שהוא מן התורה אמנם להרמב"ם ניחא שתסתתר עם תרי או אפי' תלתא כשרי דמדין יחוד מותר ומ"מ תעשה היא באופן שיקפוד אלקנה ויקנא לה מהם וישקה אותה ונקתה זרע ודברי רמב"ם מוכרחים:

והנה על פסק זה תמה החכם המקשה א"כ משכחת לי' ספק סוטה ברה"ר ואפילו עם כמה אנשים והלכה רווחות ספק טומאה ברה"ר טהור מסוטה גמרי' לה ולכאורה לפום רהיטא י"ל דהא מלתא בפלוגתא שינויי דאיכא דמייתי לה מפסח שהציבור עושים פסח בטומאה ועוד אין נשאלי' לרבים וכמ"ש תוס' בסוטה כ"ח ע"ב בשם הירושלמי וא"כ י"ל דמאן דס"ל דסתירה עם ב' ב"א משקי' עלי' איהו לא מפיק ספק טומאה מסוטה רק מחד מהנך ילפותת הנ"ל ואף על גב דסתמא דתלמודא נקט סוטה בדוכתא טובא היינו משום שהוא הילפותא פשיטא אבל לעולם אפשר דלדינא אתי' מפסח או משום דאין נשאלין לרבים אלא דבכל זאת לא עלתה ארוכה לפסק הרמב"ם דאיהו מייתי לי' בר"פ ט"ז מאבות הטומאה דיליף מסוטה וע"ש בהשגות הראב"ד ואיהו פסק דמשקי' על סתירת ב' ב"א ותו קשי' לאידך מ"ד נמי די"ל אין משקי' על סתירת ב' ב"א נמי לא ניחא למילף מסוטה דהא עכ"פ בתרי ופריצי כ"ע לא פליגי דמשקי' וא"כ מצינו רה"ר בסוטה להחמיר ומהתימא בירושלמי פ"ק דסוטה מייתי מתחלה דין דמשקי' על ב' ב"א ובשורה שני' מייתי ספק טומאה ברה"ר אתי' מסוטה ולא הרגיש פני משה בקו' זו כלל בסתירת שבשתי שורות זו אחר זו:

והנה לתרץ קושי' זו להסביר דברי מעלתו ולהכריחם אאריך קצת לבאר דברי רשב"א בחי' נדה ה' ע"ב דמוקי שם הש"ס בשחברותי' נושאת אותה במטה והקשו שם הראשונים א"כ היא וחברותי' ה"ל תלתא וס' טומאה ברה"ר טהור יעי"ש ממ"ש תוס' ריש נדה ובסוטה כ"ח ע"ב ואמנם הרשב"א שם בנדה דף הנ"ל כ' בשם י"מ דאפי' מאה נשי לא הוי רה"ר דוקא גברי בעי דומי' דסוטה והאשה הסוטה לא מתחשבת כי היא

מתטמאת ולא חשבי' אלא גברי יע"ש ולדברי המפרשים משמע דאפי' תרי נמי חשוב ר"ה דהיינו אם ס' נגע שרץ בככר או לא נגע והי' שם ב' גברי ה"ל רה"ר וטהור דה"נ אי הי' תרי גברי אצל הסוטה הי' ספיקא טהור והיא אינה מתחשבת וצריך לומר לפ"ז הא דאמרי' בנזיר ר"פ שני נזירים דתלתא הוי רה"ר התם היינו טעמא משום דחד מיניהו ודאי טמא ואותו המתטמא אינו מתחשב וליכא אלא תרי:

אך הא קשי' וצע"ג איך אפשר לומר דבנשים אפי' מאה כחד חשיבי א"כ בריש פרק ב' נזירי דמיירי בנשים כדמוקי לי' שמואל התם משום הקפת הראש א"כ מאי פריך ה"ל רה"ר הא בנשים לא שייכי רה"ר שוב מצאתי שהק' זה בס' סדרי טהרה והניחו בצ"ע והנלפע"ד עפ"י מ"ש תוס' בסוטה כ"ב ע"ב הנ"ל שהקשו מה ענין אשה נדה במטה לסוטה דבסוטה ודאי שרץ דהיינו הבועל וספק נגע באשה ובמעל"ע שבנדה הוא בהיפוך דודאי נגעה ולא ידענו אי היתה טמאה או לא ואנן בעי' דוקא דומי' דסוטה מגזירת הכתוב כמו דמפקדינן אדעתי' נוגע ומגיע והעלו בתוס' דלמסקנא דהתם כ"ט ע"א דלא בעינן דעת נוגע ומגיע משום דלא בעי' ממש דומי' דסוטה רק מדרב גידל נפקא א"כ הה"נ דלא בעי' דומי' דסוטה בהא מלתא שיהי' ספק מגע ודאי טומאה יע"ש והנה לפע"ד קושי' תוס' אינה מוכרחת כ"כ דודאי הבועל אינו וודאי שרץ דלא דמי כ"כ לשרץ דהשרץ טמא בכל מקום שהוא אם יגע או לא יגע הרי הוא טמא משא"כ הכא נהי דאם יבעול ה"ל שרץ ומטמא האשה אבל אם לא יגע בה ויעמוד על עצמו אינינו שרץ ועל זה אנחנו דנין אי בעיל או לא וה"ל נמי ספק שרץ כמו בנדה באופן שאין הק' מוכרחת כ"כ אבל מ"מ תירוצם אמת מסברא דלהס"ד בעי' ממש דומי' דסוטה לכל דבריו משא"כ למסקנא לא בעי' דומי' דסוטה והא"ש דברי י"מ הנ"ל דודאי למסקנא דנדה ה' ע"ב הנ"ל דספק טומאה בידי אדם נשאלי' עלי' אפילו ע"ג קרקע דליכא דעת נוגע ומגיע ולא בעי' ממש דומי' דסוטה א"כ הה"נ דנשים מיחשבי רה"ר אע"ג דלא הוי כסוטה ממש דהתם גברי והכא נשי מ"מ הא לא בעי' דומי' ממש וא"ש סוגי' דר"פ ב' נזירים אמנם היש מפרשים הנ"ל כ' כן להס"ד דבעי' חברותי' נושאות אותה במטה ולא סגי במה שהטומאה באה בידי אדם ע"כ היינו טעמא משום דבעי ממש דומי' דסוטה וא"כ הה"נ דבעי' דוקא גברי ולא נשי כנלע"ד ליישב דעתם:

עוד כ' שיטה אחרת בשם רמב"ן ז"ל דהאשה הנדה שהיא השרץ לא מתחשבת וליכא אלא תרי חברותי' הנושאת אותה במטה וה"ל רה"י ומה מאד נראי' דבריו כתמוהים דא"כ סוטה הנסתרת עם תרי גברי דטהורה היא אותו שקינא עליו ה"ל כשרץ ולא מתחשב וליכא אלא תרי היא וחד גברא שלא קינא הבעל עליו ונימא תרי ה"ל רה"ר לענין ספק

טומאה ואיך כ' הואיל ותרי חברותי' נושאות ה"ל רה"י הא לדבריו ה"ל רה"ר וכן ק' מסוגי' דר"פ ב' נזירים וק"ל וע"כ נראה דנהי דאותו שקינא עליו ה"ל כשרץ ואינו מתחשב היינו כשנסתר עמה לבדה שאז איכא חשש בעילה ואז הוא כשרץ משא"כ כשיש עוד אחר עמו אז בהיתר נתיחד עמה וה"ל כטהור כמו אידך גברא וה"ל תלתא היא ותרי גברי ולא משכחת ספק טהור אלא בתלתא אבל תרי רה"י מקרי וא"ש דברי רמב"ן והבן זה:

ומעתה מצאנו את אשר בקשנו דודאי תרי ופריצי דאסורי' להתיחד מן הדין ואפי' מאה פריצי או אפי' כשרים אלא שהבעל קנא מהם והקפיד עליהם ה"ל כולהי כשרצים ולא מתחשבי דבעי' דוקא יחוד בהיתר דאז לא הוי כשרץ ומתחשב והרי הסברא מבוארת בשיטת רמב"ן הנ"ל ומתיישב על הלב במלתא בטעמא ותו לא מידי הנלע"ד כתבתי בחפזי מרוב טרדות הכ"ד החותם באהבה רבה. פ"ב יום ד' ט' טבת תקס"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קג

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה תלמידי הותיק הרב המופלג חרוץ בעל פיפיות כש"ת מהו' וואלף נ"י אב"ד דק"ק לוגאש יע"א:

ע"ד מה שהקשה ר"פ אמרו לו מודה ר"מ בבעל שפחה חרופה שיכול לומר לא גמרתי ביאתי ואמר מעלתו א"כ ע"כ צ"ל דאע"ג דהעדים ראו כדרך המנאפי' דספ"ק דמכות מ"מ עדיין אין חזקה שגמר ביאתו אלא שהערה וכן משמע מלשון הרמב"ם פ"א מאי' ביאה הלכה י"ט וא"כ תיקשי איך משכחת מלקות בשפחה חרופה דאפי' יודה הוא שגמר ביאה ומביא קרבן מ"מ היא תטעון לומר לא גמר ביאתו וכ' מעלתו דעפ"י מ"ש פ"י בפ"ב דכתובות בסוגי' דתרי ותרי ובק"א שם דמשו"ה מתרין ויקבל התראה שוב אין לו תי' ואמתלא כיון שהתיר עצמו למיתה ומלקות א"כ הנ"ל י"ל כן כיון שהתרו בה וקבלה עלי' ההתראה חייבות מלקות ושוב הוקשה למעלתו לפי דברי פ"י מנ"ל להוכיח ממכה אביו ואמו ומרוצח דאזלי' בתר רובא דלמא משום שקיבל התראה והתיר עצמו למיתה אלו דבריו:

הנה ק' זו על פ"י שגיאה היא ממעלתו הפ"י לא אמר אלא במילתא דהמותרה יודע כגון שמתרי' בבועל אשת איש ועכשיו טוענת ברי לי שכבר מת בעלי אז שלדעתו אין ממיתין אותה וכאשר אבאר לקמן אי"ה וע"ז מהני התראה כיון שקבלה התראה ולא הודיעה מיד להמתרי' כבר מת בעלי לא מהימנת שוב אבל במה שהוא עצמו אינו יודע כגון בן המכה אביו וא"א לו לידע אם אביו הוא או לאו לולי דאזלי' בתר רובא וכן הרוצח א"א לו לידע אם הנרצח שלם או טרפה מה יועיל קיבול התראה והיתר עצמו למיתה וכי בדידי'

ורצונו תלי' להתיר עצמו על מגן וממילא ליתא נמי מה שרצה ליישב על קו' שלו הנ"ל מה יועיל שהשפחה קיבלה התראה בשעת ביאה עצמה למכות וקבלה על עצמו שאפי' יגמור ביאתו תלקה אבל מ"מ לבסוף נשמט ממנה ולא גמר ביאתו ומה לה לעשות ואיך תלקה וא"כ קושיתו עצומה:

אך ישמעני הנה יסודת דברי פ"י המה דברי רשב"א ביבמות ר"פ האשה רבה ומהרש"א שם והענין כל שאנו הורגי' על חזקה אם יטעון ברי לי שלא כן הוא נקי וצדיק אל תהרוג הא כיצד ב' אומרי' מת וב' אומרים לא מת מן התורה היא א"א גמורה דמוקמינן לה על חזקה קמייתא ואם בא עליה א' הוא והיא נחנקין אעפ"י שאפשר שמת בעלה מ"מ כך הל"מ דמוקמי' הדבר בחזקה כמו שהי' מאז מעולם ולא נשתנה אך אם הבועל והנבעלת צווחי' יודעי' אנו בודאי והיינו במיתתו ומיד לא קבלו התראה והרי דבריהם אפשר ע"ז כתיב נקי וצדיק אל תהרוג והוא סבר' נכונה וישרה:

אך יש חזקה אחרת כגון שבאה ובנה מורכב על כתיפה שבש"ע אה"ע סי' י"ט שסוקלי' על חזקה זו ולא מהימני לומר שאינה אמו של זה התם חזקה של מנהג עולם ואנן סהדי שנוהגין כך בודאי בנה הוא ושוב לא מהני ברי ובירושלמי יליף חזקה זו ממכה אביו ואמו פי' אפי' נימא דאזלי' בתר רובא ורוב בעילות אחר הבעל היינו אי היינו רואים שהבעל בעל רוב בעילות אמרי' כל דפריש מן הבעילות והצליח ולד מרוב בעילות של בעל פרשי ומהם נעשה הולד והמיעוט של נואף לא הצליח אך מי ראה שהבעל בעל רוב בעילות וע"כ זה נבנה על יסוד חזקת המנהג הנהוג בעולם שהבעל עם אשתו בועל רוב בעילות בזמנם ובהיתר ולא הנואף נמצא ממכה אביו ואמו מוכח רוב וגם חזקת המנהג ולזה לא מהני שום ברי אך חזקה דנימא העמד דבר על חזקתו כמו שהי' שעה א' עדיין כן הוא ולא נשתנה זה ילפינן מבית המנוגע וגזה"כ הוא ומשו"ה אשה שהיא בחזקת א"א אעפ"י שנשתנה הענין מ"מ היא בחזקתה והורגי' ע"ז אבל ברי שלה מועיל בשעת התראה תאמר מיד ברי לי שמת בעלי וגם הבועל יודע כן פטורי' שניהם לדעת הרשב"א הנ"ל הארכתי קצת מפני שהרב ב"ש סי' י"ט הנ"ל לא עמד בזה ע"ש.

ומאי דקמן יש לפנינו ב' חזקות הרואה כדרך המנאפי' סברא גדולה הוא וחזקת המנהג הנהוג בטבע העולם אש בנעורת ובודאי עשה אשר זמם והכניס עטרה לכה"פ והורגי' על זה ואינו יכול לומר ברי לי שלא הכנסתי אך יותר מזה אין כאן חזקת המנהג בטבע כי אפשר כיון ששבר יצרו ותאותו פורש ודש מבפנים וזורה מבחוץ כדרך המנאפי' אך מהכנסת עטרה ואילך נהי דפסקה חזקה הראשונה חזקת הטבע מ"מ מתחיל חזקה שני' כיון שידעי' בודאי שהכניס העטרה אמרי' כך הוא ולא פירש וחזקה כאשר הי' כן הוא

ולא פי' עד שגמר ביאתו דאין לומר כאן הרי עכשיו פירש לפנינו זה הוא שטות שהלא כך היא וסת הענין להשאר שם עד שימות האבר ובכל העריות לא נפקא לן מידי דבהכנסת עטרה לבד חייב אך בשפחה חרופה דבעי גמר ביאה מהימן הוא לומר לא גמרתי ביאתי ואין לחייבו קרבן ואינו מכחיש עדים וא"ש דברי ש"ס ר"פ אמרו לו:

אך אם הוא מביא קרבן ואומר ברי לי שגמרתי ביאתי והיא טוענת ברי שלא גמר ביאתו מוקמי' ברי בהדי ברי' ואוקמה אחזקה ומלקי' אותה ודין זה לא שייך בשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת וניסת לא' מעדי' שאומר לא מת שהוא נהרג והיא פטורה לפע"ד בטוענת ברי לי כיון דיש לה כת עדים המסייעי' ולא משום סיוע שלה אלא משום דאיכא ספק בלא"ה מכח ב' עדים מה יתן ומה יוסיף דברי הבועל הזה אבל הכא דהן הן המכחישים זא"ז אוקמי' אחזקה ותלקה כנלפע"ד נכון בעזה"י:

מ"ש על הלח"מ פ"ט משגגות הוא דבר מפורסם לשגיאה מלח"מ ומ"מ בחי' הארכתי עפ"י הירושלמי ואין פנאי להאריך ולהעתיק והי' זה שלום לו ולתורתו ולכל אשר אתו הכ"ד אוה"נ דש"ת. פ"ב עש"ק חזון תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קד

שלום להרב הותיק המופלא מהו' מנחם נ"י אבדק"ק אטהאט יע"א:

מכתבו הגיעני ואחר החקירה מפלוני ההוא אמר עובדא הכי הוה אחרי שנתקשר בקשר שידוכי' כמעט נסע מגליל שאמידיע בחשון שנת קנ"ז לפ"ק ובא לגלילותינו פה ונתעכב עד אחר פסח וחזר לשם כי נקרוא על יום חתונתו שהי' מיועד ליום ל"ג לעומר ויהי בבואו שמה שמע מתלחשי' כי המשודכת נתעברה ע"כ רצה לברוח ומשהרגשו בו עשו לו כמה כפיות ונגישות בעלילות דברים עד שלבסוף עמד למשפט לפני השטוהלריכטר ואיום לו במכות וגם כבר עמדו לפניו השוטרים ומקל ורצועה בידם עד שעמד וקידש והרב הזקן מה' יחיאל הרש ז"ל שהי' רב הגליל הי' שם וסילק ידו מסידור הקידושין ההמה ומ"ץ א' סידר קידושין והרב הזקן הנ"ל נסע לו למקומו ולא רצה להשאר שם במקום משפט המעוות ויהי ימים לא כבירים מצא ידו לברוח וברח לו ורדפוהו והשיגוהו בק"ק קאנישא ושם עמדו על ימינו הרב הזקן מה' חיים ז"ל שהי' אב"ד בקאנישא וחתנו הרב מהו' מאיר סאנטא שהוא עתה רב בקאנישא ועכבוהו שמה אצלם עד יצא כנוגה צדק המשפט ושלחוהו לפני הגאון דק"ק אובן ישן והגאון מהו' ירמי' זצ"ל שהי' אז אב"ד בק"ק מ"ד ונתאריך הענין עד שבין כך ילדה הבן הזה ביה"כ תקנ"ח והיות שנת תקנ"ז מעוברת א"כ מחשון שנסע משם עד יה"כ הוא יב"ח ונתברר שלא נתעברה ממנו ויצא פס"ד שמחויב לגרש מדינא ואסור במינקת חבירו וגירש שם והוצרכו לחזור לו כל

מלבושיו וכל מה שהי' בידם ממנו ואין ספק לו שכל המכתבים בענין זה ימצאו עדיין ביד הרב מהר"מ דק"ק קאנישא אלו דברי פלמוני המדבר:

והנה מעלתו סמוך לקאנישא יכול לברר הדברים אצל הרב הנ"ל ואם כנים הדברים כאשר אמר הבע"ד הנ"ל א"כ הבן הזה הוא שתוקי וראוי הוא שיחתום עצמו בן אברהם ולקרותו כן לתורה אך באשר החזיק עצמו בזה השם בן שמ"צ אין הפסד אם יוכתב כן בכתובה ובגט כאשר החזיק עצמו ומי יודע לאיזה שמ"ץ נתכוון וטובא איכא בעלמא ומרובא דעלמא שאינם לא כהנים ולא לוים ואין להחזיק עצמו בלוי כלל וכי יוליד בנים ובני בנים פטרי רחמים כולם חייבי' בפדיון בכורים ואם הוא עדין לא נפדה מחויב לפדות עצמו:

אמנם אם א"א לברר הדבר אצל הרב מהנ"ל וגם עדים כשרי' דאורי' לא ימצאו המעידי' היפך מדבריו של בע"ד הנ"ל נמצא הוא אומר שמעולם לא הודה והאשה וקרובי' אומרי' שהודה פטורי' מפדיון בכורי' כמבואר בש"ע י"ד סי' ש"ה ובש"ך שם ס"ק כ"ג ופשוט שאינו יורד לנחלת שמ"ץ הנ"ל ואשתו חולצת שהרי הוא נשאה ואמר שאין לו בנים ועדיין אומר כן והרי היא בחזקת אסורה לעלמא ועיי' קידושי' ס"ד ע"א ובפוסקים שם. אמנם אי הי' יבום נוהג בינינו אז אם ימצאו ב' מקרובי הבן שאינם קרובי' זה לזה וראוי להצטרף זע"ז כשרים הם להעיד על האשה שתאסר לאחיו של זה לומר ששמעו מפיו שהודה פ"א שיש לו בן כי העדות הזה אינינו נוגע להבן רק להאשה והיינו כששמעו הודאתו טרם שקידש האשה שהיא קרובתם דמשקידש נעשו העדים פסולים לו ואף על גב שעכשיו נתרחקו בעי' תחלתו וסופו בכשרות עיי' ב"ב קכ"ח ובפוסקים שם אבל מ"מ חליצה בעי' אע"ג שיש עדים שכבר הודה כאשר יבואר לקמן אי"ה ומכ"ש הכא שהוא אומר עתה שאין לו בנים והעדים אינם מכחישי' שיש לו אלא שהודה ועכשיו חוזר מהודאתו וקידש האשה השני' על דעת שאין לו בנים פשיטא שצריכה חליצה:

ולא עוד אפי' איכא עדים כשרים המעידי' בפני ב"ד הראוי שהודה אז שבא עלי' והי' ההודאה בלי איומים באופן שכשכופר עתה ה"ל הוחזק כפרן ומאמינים לעדים שהודה שבא עלי' מ"מ מי יבוא אחרי הרמב"ם שפסק דמ"מ צריכה אשתו חליצה דחיישי' דאפקרה נפשה לעלמא וקבע הרב"י בש"ע ולא נחלק עליו והאחרוני' ב"ח וב"ש טרחו ליישב דבריו איכפל כל הנך פרסי למיעקרי בסברת הכרס של הג' בעל נחלת שבעה והנה כל דברי האחרונים ביישוב דברי הרמב"ם דחוקים ומ"ש נב"י לחלק דתרומה דלנפשה מהימנת על עצמה אבל לחליצה דמגיע העדות לאשה אחרת לא מהימני' הי' ראוי לשמוע כי הסברא נכונה אבל הוא נגד הש"ס דיבמות ס"פ אלמנה דאמר מנא אמינא לה דתנן

ילדה תאכל ואי ס"ד כנב"י מהדורא תנינא הנ"ל מאי ראי' מאוכלת תרומה דלעצמה מילדה ממזר דלאחריני ואע"ג דלענין ספק ממזר מודה רמב"ם דמהימני אפי' לאחריני הואיל והוא רק דרבנן מ"מ מנ"ל לרבא להוכיח זה מילדה תאכל בתרומה והיותר נלע"ד ליישב פסק הרמב"ם על א' משני אופנים א' היכא דהיא עבדי איסורא כגון שהיא עצמה תאכל תרומה שלא כדין מהימנת על עצמה ומתוך שמהימנת על עצמה מהימנת נמי על כל העולם ותאכל היא ועבדי' ובני' יוצאי חלצי' על עדותה ומיני' מייתי' רבא ראי' לארוס וארוסתו דעבדית אסורא להשאר אצל בעלה באיסור ומהימנת על עצמה למימר מיני' והה"נ דנאמנת על הולד שלא יהי' ממזר אפילו אי ספק ממזר דאורייי' ואם מת הארוס בלי בנים אחרים פטורה היא וכל נשיו מחליצה דמתוך שנאמנת על עצמה נאמנת על אחרים וסברא זו דמתוך שנאמנת על עצמה נאמנת נמי על אחרים כתב רמב"ן בחי' ריש גיטין דעיקור קרא וספרה לה מהאי טעמא הוא שמתוך שהאשה נאמנת על עצמה נאמנת על בעלה וכל זה היכא דעבדי' היא עצמה איסור אך בהלכות יבום מיירי רמב"ם מפנוי' שעיברה דהיא לא עבדה איסורא כלל שהרי פנוי' היא ואינה זקוקה לייבום בלא"ה ולא מיירי מכהנת שאוכלת בתרומה א"כ לא תאומן לפטור אשתו של זה מחליצה וסברא זו לחלק בין עבדי אסורא ללא עבדי איסורא מבואר בתוס' חגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה וכו' אלא שדבריהם צריכי' ביאור רחב מבוארי' אצלינו במקום אחר ופה אקצר ואומר דעכ"פ מה שהקשו תוס' ממעוברת ולא ממדברת היינו משום דבמדברת שראינו נבעלה או לכל הפחות נסתרה וכיון דכבר נחשדה באיסור תו לא האמין ר' יהושע אפי' עבדי אסורא בעדים משא"כ בתולה שעיברה דאיכא למימר נאנסה ולא נחשדה מעולם והרי היא בחזקת צדקת לפנינו דהרי קמן במסקנא חיישי' אפי' לאמבטי מכ"ש שיש לנו לתלות בה ס"ד בנאנסה דעכ"פ שכיח טפי מאמבטי וכיון דלא נחשדה י"ל גם ר' יהושע מחמין לה להתירה לכה"ג דלא נחשדה למיעבד איסורא משו"ה הקשו תוס' ממעוברת דאע"ג דאיכא למיתלי בנאנסה ואפ"ה לא האמין לה ר' יהושע ומ"ש דמאמיני' לבתולה שעיברה לכה"ג ועל זה תי' תוס' דראוהו מעוברת לא באתה למיעבד אסורא משא"כ בתולה לכה"ג דקרינן בתולה מעמיו יקח:

והנה אם תי' זה כפשוטו ויהי' כוונת תוס' כשיטת רבנו אליעזר דמייתי תוס' סוף נדרים ולפ"ז נוכל למסקנת תוס' יוצדק תי' זה גם אראוהו מדברת דנהי דתוס' לא הקשו ממדבר מטעם הנ"ל מ"מ למסקנת תוס' אין טעם הנ"ל אמת ונימא אע"ג דכבר עשתה איסור במה שנבעלה ברצון מ"מ בבתולה לכה"ג דהיא עבדה איסורא מהימנת וכל כיוצא בזה:

אלא שזה הוא דבר שא"א לשמוע שהרי התוס' שלהי נדרי' הקשו על רבנו אלעזר מש"ס ערוך יבמות פ"ד ע"ב ומדברי חי' רשב"א שם למדנו כוונת רבנו אלעזר כמ"ש תוס' פ' איזהו נשך גבי לא תשיך הזהיר הלוה ג"כ דמשו"ה מותר להלות מעות יתומי' ברבית משום דכיון דליכא איסור על המלוה ממילא תו ליכא איסור על הלוה דליכא איסור עליו מעיקרא אלא משום דעביד מלוה איסור על ידו והיינו מדאפקי' רחמנא בלשון תשיך ותשוך כל דליתי' בתשיך ליתי' בתשוך וה"נ דכוותי' מדאפקי' רחמנא יקח יקיח כל היכא דהוא מוזהר גם היא מוזהרת ולוקה אבל הכא שלהי נדרי' דהיא עבדה דילה שאמרה טמאה אני לך אל תגע בי והוא אינו מוזהר כי חכמי' התירו לו ואפי' יהי' קמי שמיא גליא דטמאה לו מ"מ אין לו עון אשר חטא כי יש כח ביד חכמי' א"כ ממילא שוב היא אינה מוזהר' זו היא כוונת חי' רשב"א לכל מעיי' וצדקו דברי ר"א והשואל בנב"י נשתבש בזה ונמשך אחריו בתשובתו והלך לו בדרך למרחוק והאמת כאשר כתבתי וא"כ בראוהו מעוברת שאם אמרה לפסול נבעלת הי' שומעי' לה לפסול עצמה הרי היא מוזהרת וא"כ א"א לפרש דברי תוס' חגיגה כשיטת ר"א שלהי נדרים:

וע"כ כוונתם כפשוטו דהואיל ולא אמרה אלא עובר זה מפלוני כהן נמצא שלא העידה על עצמה כלום נהי דלדינא ס"ל לר"ג ור"א שהיא עצמה מותרת להנשא לכהן מ"מ ס"ל לר' יהושע כיון שעיקור עדותה ששמענו מפי' לא הי' על עצמה אלא על העובר נמצא שהיא עצמה לא עבדי' אסורא לא מהימנת בעדות זו כך צריך לפרש דברי תוס' ולפ"ז גם למסקנא דהתוס' צריכי' לומר בראוהו מדברת שעיקור עדותה על עצמה ואפ"ה לא מהימנא ר' יהושע היינו טעמא משום שנסתרה ברצון ונחשדת על איסור שוב לא מהמנינן והשתא אי נימא דהרמב"ם נמי ס"ל כשיטה זו כמ"ש ונימא כל מה דמחמיר ר' יהושע אפי' בדיעבד מחמירי' אנו אליבא דר"ג ור"א לכתחלה מיהת ומשו"ה הצריך הרמב"ם חליצה לאשתו וכנ"ל:

א"כ נימא נמי הא דהתירה בתרומה ובני' ועבדי' שלה דאוריי' היינו היכי דאיכא למימר שנאנסה אבל נבעלה ברצון לא ולא משמע כן במשנה ס"פ אלמנה מכהן שפתה בת ישראל מרצונה ואפ"ה ילדה תאכל בתרומה וי"ל זה והיותר קשה א"כ בכתובות י"ג ע"א דמקשה ש"ס תרתי למה לי מדברת ומעוברת וכו' הניחא למאן דמכשיר בה וכו' לימא משו"ה צריכא תרתי דאי מדברת ה"א בהא קאמר ר' יהושע משום דעבדה אסורה שנסתרה מרצונה ואי אשמעי' מעוברת ה"א בהא קאמר ר"ג וצ"ע קצת להתוס' חגיגה הנ"ל:

א"נ י"ל דעת הרמב"ם דס"ל בודאי היכי דהיא באה לפנינו ואנו דנין עליה מכשירי' אותה לתרומה ועבדי' ושפחותי' ומתיר' אותה להנשא לכהונה ואת בתה ובנה עומד ומשמש ע"ג מזבח אם תנשא לכהן אח"כ ותלד ממנו בן ואם תנשא לזה הבועל יוצאת בלא חליצה כי כל זה בכלל המכשיר בה מכשיר בבתה אך על מה שלא היינו דנין בשעת שהיינו מכשירי' בה אינו בכלל היתר משום הכי אם הבועל נשא אשה אחרת ואין לו ממנה בן ואח"כ נבוא לדין על אותה האשה לא תועיל ברי של זו האשה על אשה זו לפוטרה בלא חליצה וגדולה מזה נ"ל מלשון רש"י קידושי' ס"ו ע"א ד"ה סמוך וכו' שהקשו תוס' שם ובכתובות כ"ו ע"ב הא קיי"ל מאן דמכשיר בה מכשיר בבתה והנה כל המעיי' במתק לשון רש"י יראה דנשמר מק' זו שכ' הני מילי אי הי' קמן ובאה לב"ד להתירה אבל בנה זה הנדון אין לו חזקה בכשרות וכו' וצ"ע דרישא לאו היינו סיפא דמה לי אם היא קמן או לא ה"ל למימר אמה אית לה חזקה אבל הבן לית לי' חזקה וכמ"ד מאן דמכשיר בה פוסל בבתה אע"כ רש"י קאי להלכת' דמכשיר בה ובבתה ודוקא אי אתי קמן ואנו דנין עלי' ומכשרי' אותה אזי בכלל ההיתר גם בתה אע"ג דלית לה חזקה מ"מ כיון דא"א שתהי' היא כשרה ובתה פסולה נכלל הכל בהכשר א' וכמ"ש תוס' סברא זו ביבמות מ"ו ע"א ד"ה ואין וכו' וכל זה כשבאת האם לפנינו והיינו דנין עלי' ויצאה בהכשר אך אמו של ינאי לא עמדה לפנינו ולא יצאה בהכשר מאתנו ואעפ"י שי"ל שמעמידי' אותה על חזקת צדקתה ומדנשארה תחת בעלה כהן ה"ל כאומרת ברי לי ס' א"כ פני יהושע שם מ"מ אין חזקה שלה ולא ברי שלה מועיל לבנה ויעיי' תוס' כתו' ע"ו ע"א ד"ה רישא וכו' דברי שלה לא מהני לאב וברש"י שם ד"ה מנה לי משמע משום דחזקה שלה לא מהני לאב וצריך לומר למ"ד מכשיר בה ובבתה דברי וחזקה לא מהני לבתה אלא משום דמכשירי' אותה א"א שתהי' הבת פסולה ע"כ בכלל ההכשר גם הבת וכל השייך לה משא"כ כשלא באתה האם לפנינו כלל רק באנו לדון על הבן או הבת לחוד לא נוכל להתיר ינאי מכח חזקת אמו וצדקו דברי רש"י ז"ל ולפע"ד הן הנה דברי רמב"ם ועדיפא מיני' דס"ל אפי' כשבאת האם לפנינו והכשרנו עם כל הנלוים לא יועיל לאשה אחרת הנישאת לבעל הזה שתצא בלא חליצה כי אין זה בכלל נדון הזה שיצאתה בהכשר כל זה הארכתי להעמיד דברי רמב"ם הואיל ומעלתו נתלה דברי' בנחלת שבעה משא"כ דעת הפוסקי' ואין להאריך יותר ואחתום בברכה. פ"ב יום ה' ג' אב תקע"ז לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קה

שלום וכ"ט לאהו' הרב המופלג מה' אהרן סג"ל אבדק"ק באטרקעס יע"א:

תשובה בצידו כמבוקשו הנטען הלז שעליו ב' תביעות א' על מזונות הולד וא' על אתננה מזונות הולד הרב"ש ססי' ע"א פשוט לי' כהריב"ש דאין משביעי' ע"ז מטעם שכ' סי' כ"ב סק"ה אך התשב"ץ חולק ונהגו בתי דיינים להשביעו שאינו יודע בברוש שהולד ממנו והגאון בית מאיר מזדנז בדבר כי מי התובע שהרי היא אמו לאו בעל דברים דידי הוא כי עלי' אין מוטל אפי' להניקו ולא לפרנסו בשום דבר דוקא אשה שתחת בעלה מחויבת להניקו בנו של בעל אבל זולת זה אין על האם שום חיוב ותשליכהו על הציבור ואין לה עליו כלום ואם הציבור תבעו ממנו הלא אין עליהם עליו טענת ברי ואיך ישביעוהו בטענת שמא ודוחק שיטענו ברי ע"פ אמו של תינוק עיין חשן משפט סס"י ע"ה והעלה דהב"ד ממנים את האם לאפטרופס לטעון עבור שתובע מזונות עצמו בברי שלה ודוחק אלא שכבר נהגו ואמנם דוקא אחר שכבר נולד הבן אבל טרם לידתה אין צריך להשיב כלל:

ועל טענת האתנן אי היתה תובעת אתנן ידוע ממון או חפץ הי' מחויב שבועת היסת אך תובעת לישאנה הסכים בית שמואל סימן קע"ז עם מהרי"ק והוא פסק דפטור מכלום והאמת שא"א לשום קנין שיחול על אדם שיתחייב לישא אשה פלונית ומשו"ה הצריכו קדמונינו לתקן חרמות וקנסות בתנאים של שדוכי' משום שאין שום קנין וחיוב חל על נישואי אשה אך מ"מ הכא פטור בלא כלום א"א כיון שלא נתרצית לו בחנם כ"א בתשלומין נהי לישאנה אינו מחויב אבל אינו מחילה גמורה אלא צריך לשלם עכ"פ כשכר פעולה הראוי לאותו ועיין סימן רס"ד גבי טול דינר והעבירני ושכר שדכנות ע"ש והנה כיון שמחלה בשתה ופגמה וכל כבודה ורק שכר פעולה הרגיל ליתן לבזוי' שבזוים הנה מתיקון המלכות הוא סך חמשה זהו' כסף מעות אלא שיש דעה בש"ע רמ"א סי' רס"ד בענין שרגילי' ליתן הרבה יתן יותר אע"ג דיכול הטוען לטעון קים לי מ"מ יבצעו הדייני' ליתן קצת יותר מהנ"ל או ישבע היסת ויפטר: ואין צריך לשבע שלא בא עלי' כי מה לנו בזה אם בעל או לא רק די שישבע שלא נתחייב לה אתנן ויפטור ואך אם ירצה לשבע שלא בא מעולם אז ירויח שכבר נפטר מטענת מזונות הולד לכשיבוא לעולם:

ואם הי' נידוני' אותו כחשוד על השבועה הלז כיון שנתיחד עמה זה הי' טוב שאז פטור משבועה ותשלומין כדין מחויב שבועה דרבנן שאינו יכול לשבע פטור לגמרי כמבואר בש"ע ח"מ סי' ע"ה סי"ד ותמהתי מן האומר שהיא תשבע ותטול אשר נעלם ממנו דברי ש"ע מ"מ אם הוא חשוד מפני שנתיחד הלא היא על כרחה נבעלת ברצונה שאינו נאמן עלי' אפי' בשבועה היינו החשוד על יי"נ אינו נאמן אפי' בשבועה שישבע שאינו יי"נ להתירו לנו לשתות אבל על תביעתו נוגע לאיסור והיתר ולא לעריות ע"כ חייב הוא

שבועה כנ"ל ואם אינו רוצה לשמוע ולא ירצה לשבע שבועת היסת לא נחתינן לנכסיי להוציא ממנו רק מנדין אותו כמבואר סי' פ"ז ס"ט וכל הדברים הללו פשוטי' וחלילה לי לחשוד לדיין היושב על מדין שיטעה באלה אלא מחמת כעס ומריבה בא לכלל טעות ומכאן ולהבא הוו מתוני' בדין ויהי' ה' עמכם בדבר המשפט הכ"ד החותם בברכה א"נ לת"ח הראוי' לאהוב. פ"ב נגהי ליום ג' למב"י קצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קו

שוי"ר לידידי מחו' ה"ה הרב המהולל מאוד המופלג מהו' מאיר נ"י אב"ד דק"ק טעט יע"א:

נועם מכתבו הגיעני על נכון ונפשו בשאלתו אודת איש א' שזה זמן זמנים טובא הרגיל קטטה עם אשתו המפורסמ' לאשה צנועה והקטט הי' שחשד אותה בגניבת ממון ועי"ז הלך לדור עמה בבית חתנו ובהיותו דר שם אירע שבימי נדותה שכבה שם על מטתה וגם שארי בני בית לנו באותו החדר וגם הבעל ונער א' ובאותה הלילה הרגישה האשה לפי טענתה שבעלה קם ממטתו ונגע בה ועי"ז היתה מכה אותו בלילה ההוא וגם בבקר היתה מריבה ביניהם וטען הבעל שהוא ראה אותה עומדת ממטתה לילך לשכב עם הנער והי' מריבה ביניהם אז ובכל זאת נהגו אישות זע"ז אחרי טבילתה מטומאת נדתה אך תמיד הי' ערעורם וסכסוכם ביניהם עד שעמדו לדין לפני בד"צ ועיקור טענותי' הי' דבר שבממון וגם טען מאיס' עלי ובתוך דבריו טען ג"כ שבלילה הלכה אצל הנער ולבסוף הוסיף ואמר ששכבה אצל הנער אלא שבאותו הלילה לא רצה לפרסם הדבר מפני שקרובי' שלהם הי' ישנים באותו החדר והיות כי אז במעמד הבד"ץ הי' רבו הקטטות והמריבי' ביניהם בשארי דברי' עד שנשכח ממעלתו לדרוש ולחקור ולהוציא אמתלא מפיו אודת הדבר מכוער שטען ובשגם שהאשה הי' בחזקת כשרות וגם דבריו לא הי' מכוונים וניכר הענין שמחמת הקטט אמר כן ע"כ מצאו השוואה ביניהם בענין עיקור מחלוקותם ועתה אח"ז שם מעלתו אל לבו הלא טוב להוציא אמתלא מפי האיש מ"ט אמר ככה על אשתו הכשרה וקרא מעלתו את האיש אל ביתו ושאלוהו על ככה והנה הוא עומד בדבורו שראה אותה שכבה אצל הנער אלא שלא רצה לעורר הישנים מפני שהם קרובי' וחשש מעלתו לאיסור סוטה ואסרו מלהיות עוד עמה עד יצא כגונה צדקת האשה אלו תוכן דברי מעלתו ני':

תשובה. כבר הי' לנגד עיניו דברי רמ"א בסי' קע"ה סעי' ט' ושם נאמרו ב' התירו' א' דעת הר"ש מיינבול דבזה"ז דאיכא חרגמ"ה שלא לגרש בע"כ לאו כל כמיני' דהבעל לבטל חרגמ"ה כמו דלמשנה אחרונה לא מהימני' האשה למימר טמאה אני לך שמא

עיני' נתנה באחר הה"נ באיש בזה"ז והדברי' ארוכים במרדכי דקידושי' סי' תק"ל ומייתי לי' בקיצור בהגה"ה מיי' פרק כ"ד מאישות והסכים עמהם במהרי"ק שרש ק"ז בטעם נכון דא"כ מה הועיל רגמ"ה דכל בעל בליעל ואיש פריץ יבטל תקנת רגמ"ה בהמצאה כזו אע"כ דלא מהימן בזה ע"ש מבואר מדבריו דיותר ראוי שלא להאמינו באומר שהוא עצמו ראה אותה מזנה ממה שע"א אומר כן והוא מאמין לדבריו דבע"א מעיד כן לא שייך כולי האי לומר לא שבקת חי ובטלת תקנת רגמ"ה שהרי מתקיימת התקנה שפיר בכל הנשים שבעולם דליכא ע"א וכיון דמייתי רמ"א דעתם במאמין לע"א דלא מהנו משום דקעבר על תקנת רגמ"ה א"כ כ"ש וק"ו בדליכא אפי' ע"א ואדרבא י"ל מה דמסיים רמ"א יש חולקי' והוא ממהרי"ק שרש ק"י ומשמע דדעת רמ"א שאין לסמוך על המקילי' י"ל היינו בחיכא ע"א מיהת אבל באין כאן אפי' ע"א אפשר דבכי האי גוני מסכים רמ"א עם המתירי':

ההיתר השני דמייתי רמ"א הוא ואם הי' לו קטט עמה אינו נאמן לומר שמאמין לדברי העד דודאי מחמת שנאה אומר כן עכ"ל ודבריו סתומי' ותמוהי' איך שייך לומר דודאי מחמת שנאה אומר כן ואיזה ודאי יש כאן אטו מי שגנבה כיסו של בעל והוא מתקוטט עמה ואחר כך בא ע"א שזינתה א"א לומר שלבו מאמין באמת לדברי העד ואיתגורי איתגר גם מה שסתם דבריו אם יש לו קטט ולא נתן שיעורי' לדבריו מה שיעור קטט והאחרוני' שתקו ולא ביארו הדברי' ע"כ צריך אני להאריך בעז"ה והנה בש"ע ציין שם במהרי"ק והוא שקר כי לא נמצא כן שם אך הוא בתשו' רשב"א אלף רל"ז ונכפל במיוחסת קל"ג ומייתי לי' בד"מ סי' קט"ו ברמז שם נאמר באיש א' שהעליל על אשתו שגנבה לו וההתהפך בטענותיו של רמי' כנראה לב"ד עד לבסוף אמר שפריץ פלוני אמר והודה לו שקלקל עם אשתו ושוב אמר שהוא בעצמו ראה שקלקלו זע"ז ובאותה מדינה הי' מהמלכות שלא לגרש בע"כ אם לא עפ"י דין תורה והשיב רשב"א כיון שאין בידו לגרש א"כ נראה שהוא מתהפך בטענות שקר לאוסרה על עצמו ואין להאמין לשקרו כיון שמחמת קטט אמר כן ומייתי ראי' מר"פ האשה שלום דקטטה בינו לבינה לא מהימנת לומר מת בעלה משום דחשדינן למשקרא והאריך להביא כל דברי הש"ס ע"ש ולכאורה צלע"ג דהתם קאמרי' היכי דמי קטטה אילימא דאמרה גרשני כולי נשי נמי אמרי הכי ואלא דאמרה גרשתני ולהימנה מדר"ה ומסיק דאמרה גרשתני בפני פלוני ופלוני ואשתכח שקרי דתו לא מהימני למימר מת בעלי והשתא חזינן דהתם הא דאשתכח דבשיקרא בעית לאפוקי נפשה מבעלה משו"ה לא מהימנת תו למימר מת בעלי אבל היכי דלא אשתכח שקרי מנ"ל להקל ולמימר דע"י קטט לא שווי' נפשה חתיכא דאי מיהו

ברשב"א יש לדחוק ולומר דהתם מהיפוך טענותיו נראה כמו אשתכח שיקרא דהתם אבל מסתימת לשון רמ"א משמע דעל כל שום קטט תו לא מהימן וצ"ע:

ואולי י"ל דעכ"פ מוכח מס"ד דהש"ס דהוה בעי למימר באומרת גרשני ואי לאו דכולי' נשי נמי הכי אמרי ובטלת תקנת חכמי' דאשה מהימנת לומר מת בעלי לולי כן הוה א"ש דבקטטה כי האי לא מהימנת דחשידא למשקרת וכן נמי באומרת גרשתני אי לא דאין אשה מעיזה פני' הוה מיחשב קטטה שלא להאמין לה עוד א"כ גבי גברא כשמתהפך בתחבולות להתעולל עלילות ברשע להוציא אשתו אע"ג דלא אשתכח שקרי בשום פעם מ"מ לא מהימן תו לאוסרה עליו כן צ"ל ועדיין צ"ע לדינא:

מ"מ מש"ס הנ"ל מבואר דכשראה בעצמו קיל לענין קטטה מהעדאתו ע"א דהרי באמרה מת בעלי פשוט דלא מהימנית בקטטה ובע"א איבעי' דלא איפשטא והשתא כיון דרמ"א פסק דלא מהימן להאמין לע"א במקום קטטה מכ"ש דלא מהמנינן לי' לומר שראה שזינתה עם א':

והאמנם ראה ראיתי דברי מהרש"ל ביש"ש פ"ב דיבמות סי' י"ח שהי' לנגד עיניו דברי מהר"ש מיינבול וגם התירו של רשב"א בתשובה הנ"ל ובכל זאת לא מלאו לבו להקל אפי' באומר שראה אשתו זינתה וכל הרוצה לדון בענינים אלו עפ"י דברת רמ"א סי' קע"ח לא ירים ידו בלתי אם הביט אל דברי יש"ש הנ"ל ואח"כ יורה וידין לפי מה שעיניו רואות:

ואומר אני בנדון דידן לפי ראות עיני גם המהרש"ל מודה בזה שהדברים מראים כשקר וכיזוב דכלל גדול אחז"ל אשה בעלה משמרתה והיתכן אשה שבעלה עמה בחדרה תשכב עם נער אחר ועוד הרבה בני בית הי' שם וגם מחזי כשיקרא אחר שראה אותם שוכבי' זה אצל זה ואיך שתק מפני כבוד הקרובי' הישני' והיכן כבודו של זה ועוד איך אח"כ היתה עמו באמנה בליל טבילתה הלא אסורה עליו וא"כ משוי' נפשי' רשיעא ותו תחלת טענתו לא בא כ"א על עסקי ממון מעות ומאיס ושביק איסורא דזנות ותו דגם לפי דבריו לא ראה כדרך המנאפי' שוכבים זה על זה כי במה שאחר ששכבה במיטת הנער ליכא אלא דבר כיעור ולכל הפוסקי' לא נאסרה עליו ע"י כיעור כ"א ע"י עידי' ולא עפ"י עצמו כמבואר בראשונים ספ"ב דיבמו' ע"כ נראה לי דבצירוף כל הדברים האלה יודה מהרש"ל לגדור בעד הפרוצים הרוצים להרוס גדר רגמ"ה לגרש בע"כ או להפסיד כתובתה ועוד דהמהרש"ל גופי' דפליג מסיים בסוף דבריו וז"ל וגם דוקא שלא בא לטעון אלא לאוסרה עליו אבל אם בא בטענה להפסיד כתובתה לא מהימנינן לא במידי עכ"ל והא עובדא דקמן חזינן שלא בא לאוסרה מחמת איסור ויראת שמים רק להפריד בין הדבקי' בכל טענה שיכול גם המהרש"ל מודה בלי ספק:

מסקנא דמילתא לפע"ד דאין כופין אותה לקבל גט כלל והוא מחוייב בשארה וכסותה אך בעונה אמרי' לי' הוי יודע אשה שזנתה אסורה לבעלה ואלו היית מהימן לנו היינו מפרישי' אותך על כרחך אלא שאין אנו מאמינים לך ועתה אם אתה יודע בעצמך שבאמת זינתה ממש ושכבו זע"ז כדרך המנאפי' ולא בדרך כיעור בעלמא אתה תחוש לעצמך ותתבטל מעונה האמורה בתורה ומעתה נשאלה את פיה אם היא תתרצה בכך אזי ילבינו ראשם בכך שהוא יתן שאר כסות והיא תמחול עונתה ואם ימות נוטלת כתובתה ככשרה בנשים:

ואך אמנם אם לא תתרצה להשאר כך לעולם ותאמר נוח לה להתגרש מלמחול עונה שלה אומרי' לו הוי יודע כי גירושי' הללו הם כמו גירושי' בע"כ כי מפני ביטול עונה מוכרחת לקבל גט מפני צערא דגופה ע"כ או תתנהג עמה באישות ותודה על שקרך ופחזותך או תשבע שבועה חמורה שכן הוא כדבריך והשבועה תהי' בכל מיני אלות הברית ואיומי' רבים ועצומי' ואח"כ תגרשנה או אם לא תרצה לשבע וגם לא לנהוג אישות ועל כרחה תתגרש הרי אתה מתנדה בנידוי ב"ד על שתגרום ביטול חרגמ"ה ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה יובן מתוך דברי הראשונים הנ"ל ובפרט מתוך דברי יש"ש סי' הנ"ל עם הוספות קצת נופך משלי לפי הענין והמשכיל יבין:

מה שהרגיש מעלתו מדברי רש"י דקידושי' הואיל ולא הכחשתו יפה הרגיש וכבר כ' כן בתשו' רשב"א הנ"ל וכבר הרגיש בזה פני יהושע ועיין בש"ך סי' כ"ז סקי"ד גם מ"ש מתוס' סוטה יפה כיון ורמזו בתשו' הנ"ל והואיל ואין ענינו להא דידן לא רציתי להאריך בזה:

מ"ש מענין פרעון כתובות נשים מטעם שינוי מטבע יעיי' בית שמואל סי' ס"ו סס"ק ט"ו לענין אם הוסיפו על המטבע ובסי' ק' סס"ק כ"ג אם נפחתה מטבע מ"מ פשוט הוא שכל דבריהם היכי דלא תיקון המלכות האיך יפרעו החובות אבל הא מלכותא דארעא הדא תיקן יפה פרעון החובות בקונטרס הנקרא שקאלא פאטענט וצריך המורה להיות עיניו ולבו עליו דקי"ל דינא דמלכותא דינא בענין המטבעות כמבואר בח"מ סס"י ע"ד ובש"ך י"ד סי' קס"ה ומיהו במדינת הגר אני ממתין עד יצא כנגה משפט הלאנדטאג וכאשר יצוו כה יהי' וכה יקום [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' קכ"ו] חתמתי שמי. פ"ב יום ג' ז' שבט תקע"ב לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קז

שנית להחכם הנ"ל:

קבלתי נועם מכתבו ולהיות כי הדין דין אמת כאשר כתבתי מאז וכאשר כ' מעלתו נ"י שכן נעשה מעשה ע"כ אין להאריך עוד כי הזמן יקר מאוד רק ארשום פה מ"ש אצלי על דברי תוס' דסוטה ג' ע"ב וימצא תשובה על רוב או כל דבריו ואלו הנאמרים אצלי דברי תוס' סוטה ג' ע"ב שהקשו לאביי למה לי ועד אין בה תיפוק לי' בלאה"נ נאמן ע"א אשתך זינתה יש לברר דבריהם לשיטת ר"ת דגיטין דס"ל ע"א בשתיקה מטעם הודאה הוא ע"ש נ"ד ע"ב ולא מטעם הימנותי' דעד א"כ י"ל ק' תוס' די"ל ע"כ לא מהימן הבעל לומר שמאמין להעד אלא בסתם אשה שיכול לגרשה ע"כ בכל עת ועידן א"כ מה לו לשקר לומר שמאמין או לשתוק כמאמין ולבו לא יאמין שאם ירצה לגרש הא מצי לגרשה בע"כ אבל מה יענו באונס שלא יכול לגרשה אלא על ידי עילה שמוצא בה וא"כ ניחוש שאומר שמאמין לדברי העד ולעולם לבו לא יאמין ומשו"ה אצטריך קרא בקינוי וסתירה דיוצאת ע"י ע"א אפי' באונס וכי האי גוני בשלמא למאן דס"ל דע"א באיסורי' לאביי משום הימנותי' דעד הוא ואפי' שותק מחמת שאינו יודע אפ"ה אסור עליו ע"י ע"א רק שלא יכחיש אותו א"כ לאותה שיטה יפה הקשו תוס' אבל לשיטת ר"ת נימא לאו כל כמיני' להאמין להעד:

ואין לומר סוף סוף כיון ששתק שוי' נפשי' חתיכא דאיסורא ז"א לפמ"ש ר"ן סוף נדרי' באומרת טמאה אני לקדושין שהיא משעבדת לבעל לא מצי למשוי נפשה חתיכא דאי' וה"נ הבעל משועבד לה בשלמא כל בעל בעלמא אע"ג דכל זמן שהיא עמו הוא משועבד לשארה כסותה ועונתה מ"מ אם רוצה לאוסרה עליו לא שייך שהוא משועבד שהרי בכל זמן ועידן יכול לפטור עצמו משיעבודו לגרשה בע"כ משא"כ באונס שמשועבד גם לזה שלא לגרשה לאו כל כמיני' לשווי' נפשה חתיכה דאי' וגדולה מזה בארתי בתשו' אחרת בראיות דבזה"ז שכל בעל מקדש ע"ד חרגמ"ה שלא לגרש בע"כ הרי מעיקרא נשתעבד לה בכך ולאו כל כמיני' לאוסרה וחד מן הראיות הברורות מתשו' מיוחסי' סי' קל"ג דשם הי' רק גזירות המלכות שלא לגרש בע"כ אם לא שמחויב להוציא עפ"י ב"ד ופסק שם דלאו כל כמיני' לשווי' נפשי' חתיכא דאיסורא ואין לומר התם הרשב"א לטעמי' דס"ל דכל מקום ומקום יכולי' להפקיע קידושי' בגזירותם ותקנתם כמבואר בבית יוסף סס"י כ"ח וא"כ אפשר מטעם הפקעת קידושי' דחרגמ"ה נגע בי' ז"א המעיין שם בתשובה יראה שלא נתפשטה חרגמ"ה באותו המקום ולא נגע בה רק מפני תקנת המלכות ופסק דלאו כל כמיני' לאוסרה וע"כ היינו טעמא משום שמעיקרה נשתעבד לה ע"ד תקנת המלכות שלא לגרשה בע"כ וע"ד כן נישאי' לו שוב לא מצי להפקיע השיעבוד ההוא ומכ"ש בחרגמ"ה דבזמנינו ומכ"ש באונס וא"כ קשה על התוס' אי אזלי בשיטת ר"ת

לא מקשי מידי וע"כ מוכח מזה דלית להו להתוס' סברת ר"ן הנ"ל וס"ל טמאה אני לך נאמנת מטעם הפקעת קידושי' וכן משמע מדבריהם סוף נדרי' ופקעת קידושי' לא שייך בדאוריי' ויפה הקשו לאביי למה לי ועד אין בה ויעיין מעלתו בדברים אלו וימצא סתירה לרוב דבריו ואסיים בברכה. פ"ב יום ג' כ"א שבט תקע"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קח

שלום וכ"ט להרב המופלא הותיק כבוד מו"ה יעקב נ"י אב"ד דק"ק ביטשקע יע"א:

מכתבו הגיעני מגלה עפה מאריך מאוד בסיפור מעשי תעתועי' מאשה פריצה אשת פריץ א' איהו בקרי ואיתתי' בוצינא וכל המאורעו' אשר כל השומעי' תצילנה אזניו ההיתה כזאת בישראל בתוך עדה קדושה והלום ראיתי פס"ד שיצא מאת מעלתו ביום ב' כסליו אשתקד ושקבלו הבעל על עצמו שלא יתן עוד מקום בביתו ודריסת הרגל וביחוד לרווקי' הנחשדים הידועים וקיבל ע"ע שאם יעבור אפילו בפחות שבדברים יאמין על עצמו אפי' מאן דהוא אז יקוב דינה את ההר ככל דיני הנחשדת כאלו נתוודע ע"י עידי טומאה ברורי' ושלא יהי' נמנה עם מנויי הקהל ויסתלק מחזקת הקהלה מכל וכל אלו תוכן דברי פס"ד ולשונו ממש ושוב חזר הרינון למקומו כמ"ש והאריך בסיפורו מעשיות שלו:

אשריו ואשרי המחזיקי' בידו לשבר מלתעות עול ולבער הקוץ מנוד מכרם בית ישראל ותמהתי אם ימצא במחנה עברי' הקדושי' - לאלוהיהם - מי שירצה להתחבר ולישב עם איש כזה בהתחבריו' התמניות ח"ו אם לא ישוב הוא וביתו ויטיבו דרכם ויגדרו גדר ערוה וראוי ומחוייב לכל איש מישראל אשר יראת אלקים נגע בלבו לעמוד בפרצה הזאת ולטהר קהל קדשכם מזוהמת זימת איש וביתו זו אשתו ולמנוע רגל מבתיהם ומי שמע כזאת מי ראה כאלה לאיש כזה יתנו רשות וחכירת היין בביתו להרגיל בתוך ביתו שותי יין והרבה יין עושה ובוער כאש בנעורת איה חכמתכם ויראת ה' הלא תהיו למכשול מזכרת עון לבית ישראל ח"ו לא תהי' זאת לכם למכשול ולפוקה ואם רשות נתונה משרי המדינה תכריזו בארור ושמתא מי שמרגיל עצמו בבית נואף הלזה ויהי' לאות לבני מרי אך בלי רשות משרי קומידאט לא תעשו כן אבל בלי ספק שיתנו השרים רשות לגדור גדר ערוה ודי בזה:

אך מה שנוגע לדינא לאוסרה על בעלה לכופו להוציאה הנה בלי ספק שמצוה עליו לגרשה אך באשר איהו בקרי וצווח לא בעינא למיעבד מצוה לא מצאתי בכל העדיות שכ' מעלתו שום עדות שתיאסר עפ"י ב"ד ושיכופוהו להוציאה אם לאו שהוא בעצמו יוציא רשעה מביתו אבל לכוף להוציא לא ידעתי דב"ד בעדים הוא דמפקו והיינו ב' עדים

כשרי' ויעידו בפני האשה ושראו כדרך המנאפים שוכבי' זע"ז אעפ"י שלא ראו כמכחול בשפופר' מ"מ אמרי' מסתמא נעשה מעשה דאש בנעורת כמ"ש הרא"ש ספ"ב דיבמות אבל אם לא ראו כך אין ב"ד מוציאי' ומכ"ש על היחוד שאין אוסרי' ואפי' דברו דברי ניאוף ושחוק ונתיחדו מתוך אותן הדברים דלמהרי"ק אוסרי' על אותו היחוד היינו לכהן כמ"ש בית שמואל סי' ז' סקל"ד והכא ליכא אלא ע"א זכר שהעיד שלא בפניה ושלא בתורת עדות אלא נמספר דברים בעלמא שבלילה דפק על פתחה שהיתה סגורה ובא בחור א' ופתח לו הפתח ושארי סיפורי מעשים מהרווקים לא נאמר בדיבורו של א' מהם שזינתה עמו אלא יש לפרש שעשה עמה מעשה שגעונות וכמו שאמר א' להדי' שה' הצילו מגוף המעשה א"כ אפשר גם אידך ניצול וכל שלא אמר בפירוש מה נעשה ומה הי' אין לאוסרה על בעלה ובכל זה אינינו אלא ע"א וקינוי שקינא לה מעלתו עם הקהל אין בו ממש חדא שלא אמר בלשון קינוי אל תסתרי עם פלוני אלא לבעל הזהיר שלא ירגיל אנשים בביתו ואין זה לשון קינוי ועוד לא מצינו רשות לב"ד לקנאות אלא כשאין הבעל לפניהם אבל אם הבעל כאן ואינו מקפיד על אשתו כי תנאפנה אין בקינוי ב"ד כלום ואעפ"י שהכריחוהו שעל כרחו ענה אמן אחר ששמע הפסק מ"מ כיון שע"כ הי' מסתמא מחל לה הקינוי כאשר עינינו רואות שכל מה שמספרי' שנעשה אח"כ הכל הי' ברצון הבעל וידיעתו ואדרבא הוא מתקוטט עם הרב והקהל שרוצים למחות בידה וקיי"ל בעל שמחל על קינוי מהני מחילתו וכשנסתרה אח"כ אין אוסרי' על אותה הייחוד ומכ"ש שאין לאסור על עדות נשים שנתיחדה בעגלה א' עם רווק א' ומכ"ש מה שנפל מהעגלה ומצאוהו ערותו מגולה אינינו שום ראיי' שאפשר ע"י הנפילה מהעגלה נתגלה ועוד שאין כאן אלא עדות נשים ומ"ש מעלתו כל שמצוה להוציא כופי' ג"כ תמהתי עליו יעיי' ב"ש סי' קט"ו סקי"ט ויע"ש ס"ק ל"ה יעיין סי' קע"ח סעי' ו' וסעי' י"א י"ב י"ג וסעי' ט"ו ויע"ש ב"ש סקי"ד ותל"מ. אחזור מעניני של שטר בשיטה אחרונה הי"ת יעזור לכם לגדור גדר ולעמוד בפרץ והוא יתן בלבם של פורצי פרץ שישובו מדרכם הרעה וייטיבו דרכם ויהי' אחריתם טוב מראשיתם הכ"ד. פ"ב כאור בקר ליום ה' י"ב טבת תקפ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קט

שלום וכ"ט לידידי תלמידי ורב חביבי הרב החרוץ ושנון זית רענן שופכני ובושני במקומו ושעתו תרמיני ירום ונשא כש"ת מהו' ליפמן נ"י אב"ד דק"ק סאבטקא יע"א:

גי"ה הגיעני נידן חזן הקהלה שנסע לשוט בארץ וביני לביני לקחה אשתו את המשורר בס שלו לדור עמה בביתה ודירתה ויהי כי ארכו הימים והי' העם מרנני' ומלעיזי' על

יחודם זע"ז ויהי בבוא החזן לביתו פתאום בלילה אמר כי מצאום שוכבי' במטה א' והאשה הודית דעבדת איסורא ומבקשת לשוב בתשובה וזה כמו שנתים ועדיין בהודאתו עומדת אך אינה רוצית לקבל גט בשום אופן ונפשו היפה בשאלתו אי מחוייב או מותר לגרשה בע"כ כי הוא אמר שמאמין שנבעלה להנואף ההוא:

הנה כל יקר ראתה עינו ושאלת חכם כמותו חצי תשובה וצלל במים אדירים והעלה לאיסור וכן נלע"ד לכאורה ומ"מ אין בהמ"ד בלא חידוש ואבאר הדברי' בעזה"י הנה תוס' ורא"ש ספ"ב דיבמות הקשו אעובדי דשלהי נדרי' מאי צריך ארכוסי הוה מירכס תיפוק לי' אין אוסרי' על היחוד ותי' דאמרה ג"כ טמאה אני לך ואי לאו דהוה רגלי' דהיתר דאירכוסי הוה מירכס הוה היחוד רגלים לאיסור לצרף עם אמירתה ותיאסר אבל השתא אוקי רגלי' לגבי רגלים ומשום אמירתה טא"ל לא מיתסרא למשנה אחרונה אע"ג דשוי' נפשה חד"א מ"מ כיון דרוב נשים משקרות ומקלקלת עצמן להוציא עצמן מבעלה לא חשו חכמים לדברי' אלו דברי תוס':

וצ"ל דאמתני' אחרונה לא הוה קשי' להו הא שוי' נפשה חד"א הא י"ל דמיירי בנאנסה ואשת כהן כדאי' התם וס"ל כמ"ש תוס' וחי' רשב"א סוף נדרי' דהכהנת אינה מוזהרת אלא אם הוא מוזהר ומכשילתו אבל הכא היא עשתה שלה והגידה לו טא"ל והוא אינה מחויב להאמין ומותר בה שוב מותרת היא לו אבל הני עובדא מיירי ברצון כמ"ש תוס' בכתובות ס"ג ע"ב ע"כ הוקשה להם הא שוי' נפשה חד"א לכן חידשו דרוב נשים משקרות בכך כדי להפקיע עצמן מבעליהן והנה הרשב"א בחי' לנדרים בתר דתי' כנ"ל חזר והקשה עכ"פ ספק דאורי' דלמא לא משקרת ותי' יש כח ביד חכמי' בדבר שהוא קרוב לדאורי' אפי' לעקור בקום ועשה ונלע"ד פי' וכוונת הרשב"א דודאי אי לאו דרובא מקלקלי' וטועות כן לא הי' כח ביד חכמי' ועיי' תוס' יבמות פ"ח ע"א ד"ה מתוך וכו' ופ"ט ע"ב ד"ה כיון ובחי' רשב"א שם ומיהו בטעמא דרובא הכי טועות ומשקרת לא סגי דתינח בדורות ההם במשנה ראשונה שהי' נאמנות היתה משקרת ומזלזלה להפקיע עצמה מבעלה אך בדורות האחרוני' בתר שתיקנו שאינה נאמנות שוב אם תאמר טמאה אני לך קרוב לודאי שהאמת אתה ואפי' נימא לאו לדינא גמירי וסבורה להיות נאמן או שחשבה שתתגנה על בעלה ויגרשנה מ"מ ודאי ורובא לא הוי ומידי ספיקא לא נפקא נמצא בועל ספק סוטה ובודאי א"א לבטל התקנה ולאוסרה על בעלה א"כ וניהדר הקילקול למקומו ועכ"פ השתא בועל ס' סוטה ועל זה כ' רשב"א דיש כח ביד חכמים כיון דנראה דבר הגון מטעם הנ"ל ולפ"ז ב' הטעמי' צריכי' זל"ז והא בלא הא לא סגי:

ואמנם תוס' כתו' ס"ג ע"ב שהם תו' ר"ש משנץ כמ"ש בכתבי מהרא"י סי' רכ"ג הוקשה להם מ"ט לא תאמן טמאה ברצון במגי מאוס עלי כיון דסוף סוף מפסדת כתובה נהי טמאה ברצון אפשר דלא הוה טענה מעליותא להאמינה דאם לא תאמר למי נתרצית נימא הרוצה שישקר ירחיק עדותו ואם תאמר כי הוא זה משוי להאי גברא רשיעא ומכ"ש כשהוא בפנינו ומכחישה ואינו דומה לנאנסתי באונס בשדה ובחשך ואינה יודעת מי הוא אבל נטמאה ברצון לאו טענה מעלי' כ"כ ע"כ כ' תוס' עכ"פ תאומן במגו וממילא הוה נמי חד"א משו"ה כ' דאה"נ נאמנת והנך עובדי שלהי נדרים על היחוד לבד הי' אוסרי' לבועל לכשתתגרש ולא לבעל ומשום דאירכוסי הוה מירכס שרי' אף לבועל ויען זה דוחק דמיירי לבועל ע"כ כ' תוס' בכתובו' י"ג ע"א ד"ה מעלה וכו' דהתם הי' נואף מפורסם אוסרי' לבעל גם על היחוד לבד ולעולם מיירי בלא אומרת טא"ל אבל בטא"ל ברצון נאסרה לעולם על בעלה ועיי' כתבי מהרא"י הנ"ל:

נמצא כפי האמור בנתיחד' אפי' אינו נואף וגם אומרת טא"ל לית דין ולית דיינא להתיר והיינו דכ' בית שמואל בקיצור סי' ו' סקכ"ד ובסי' קט"ו סס"ק כ"ג אמנם נראה היינו יחוד לשם זנות וגם ע"ז כ' בירושלמי פ' המדיר סוף הל' וי"ו תרעא טריד סוטה מוגף צריכא פי' רשב"א בתשו' סי' אלף רנ"א דלת סגורה הרי הוא סוטה מוגף בלא מנעל הוא צריכא וספק ומסיים רשב"א וכל הנך דירושלמי כשנעשה שלא מתוך טענה ולכן יש לחוש להן שמא שניהם נתכוונו לדבר עבירה וכו' וא"כ הכא שלא נתיחדו על שם זנות רק לדור זע"ז ואע"ג דרע עלי המעשה ואש בנעורת מ"מ לא משמע לאינשי אי' בכך בעו"ה הרי קמן כל בני הקהלה ידעו שדרי' זע"ז ושתקו ולא מיחו וא"כ אין זה רגלים לדבר שחטאו ואינו דומה ליחוד דשלהי נדרים ובסי' קע"ח סעי' ג' מייתי רמ"א אשה שנתיחדה עם אנשים בדרך ובאה ואמרה נתיחדתי ונאנסתי י"א נאמנת במגו וי"א אבדה מגו שלה והוא במרדכי והג"א פ"ב דכתובו' סי' קמ"ז וטעם האוסר אע"ג דאמרי' אפי' נסתרה יש אפטרופס לעריות וכן הקשה שם במרדכי בעצמו על דברי האוסר י"ל כיון דאם סופה ברצון נאסרה בגופה אלא קיי"ל האי רצון גופי' אונס הוא דיצרא אלבשה אבל זולת זה הטעם היתה נאסרת על סופה ברצון וגם משמע דרחוק מאוד שלא יהי' סופה ברצון והיתה נאסרת לולי דיצרא אלבשה והאי רצון גופי' אונס הוא עיי' זה כתו' נ"א ע"ב וא"כ הכא שנתיחדה ברצון א"כ היא אלבשה יצרא לדידי' ונהי דהבעילה הי' תחלה באונס מ"מ הרצון שבסוף לא נחשב לאונס זה נראה טעם האוסר והראב"י שם התיר משום דלאו כ"ע דינא גמירי ולא ידעה שאין להתיחד בשדה ויער עם תרי פריצי א"כ מכ"ש הכא דלא נחשב זה לרגלים לדבר ומה שראה הבעל שוכבי' במטה א' גם כי

מכוער הדבר מאוד מ"מ אין הכרח דעבדי איסור' כן משמע מתשו' רשב"א סי' אלף רמ"ט במעשה כזה והודה הנואף ששכב עמה ומ"מ משמע ברשב"א שם שאין חיוב להוציאה ומסיים אפי' שאינו קרוב אינו נאמן בדבר שבערוה וכן מחמת קול הרי לא יצא קול שזינו זע"ז או משום דבר כעין רוכל אלא קלא בישא על שנתיחדו ודרו זע"ז ולא עדיף קול ממה שראינו בעינינו ואי נימא דפרוצה הוה רגלים לדבר א"כ לא משכחת טא"ל ברצון בלא רגלי' לדבר דהרי אנו חשדי' עיני' נתנה באחר ואם רוצית להתגרש על סמך זה האחר א"כ ע"כ מכרת ברמאותיו ופרוצה היא ואפ"ה אינה נאמנות:

אך הכא קיא אומרת נטמאתי והבעל מאמין לה הנה אם הבעל שראה בעצמו שזינתה ושוי' על נפשו חד"א כ' רשב"א פי' אלף רל"ז במקום שא"א לישא אשה על אשתו לא מהימן דאמרי' עיניו נתן באחרת והוא יחוש לעצמו ואסור לו לגרשה ולא ישלחו הפרוצים בעולה ידיהם ולכאורה צע"ג ממ"ש סי' תקנ"ז ח"ו לא גזר רגמ"ה במקום שראה אשתו זינתה ע"ש וצ"ל בודאי רגמ"ה לא גזר על זה אך א"כ לא שבקת מקום לגידרת הג' דכל הנותן עיניו באחרת יאמר זינתה עלי ע"כ אין להאמין בשום אופן ואין לנו להזדקק לגירושין לא סופר ולא עדי' ומחייבי' אותו עכ"פ בשאר וכסות אבל הוא היודע בנפשו שהאמת אתו והיא אסורה ואין חרגמ"ה רבוץ עלי' אם אפשר לו להמציא לו עדי גט שאינם יודעי ומגרשה בע"כ מה שעשה עשוי ואין עליו עון אשר חטא כצ"ל ליישב סתירת רשב"א:

וכ' בהגה' מרדכי רפ"ג דקידושי' סי' תקמ"ז הך תקנתא דטא"ל אינה נאמנות לא ניתקן אלא לתקנתא דבעל כל שהוא אומר א"א בתקנת חכמים כגון זו שומעי' לו ועיי' בס' בני אהובה פכ"ד מאישות סוף הל' י"ח ומכ"ש דלהתוס' דכתובות אסורה עליו באומרת טא"ל ברצון אפילו בלא רגלים אפילו אינו מאמין לה ומכ"ש כשהוא אומר שמאמין וא"א בתקנת חכמים דשומעי' לו וכ' מהרי"ק סוף שרש ק"ו דאפי' החושש לתקנת רגמ"ה היינו כשהבעל מאמין לע"א אבל כשהיא עצמה נותנת אצבע בין שיניו והוא מאמין אין להאכילו מה שאסור לו ומ"מ אם הוא אינו רוצה לגרשה וחוזר בו ורוצה בתקנת חכמים אין לנו לכופו לגרש על כרחו וכשרוצה לגרשה והיא אינה רוצית לקבל גט ויש בידינו לכופה שתקבל על כרחה אזי נטיל על הבעל חומר חרם דרגמ"ה מוטל עליו אם אינו מאמין ומשקר ואומר שמאמין כי נתן עיניו באחרת ואחר שקיבל חומר החרם הזה יגרשה על כרחה ואם אין בידינו לכופה על הקבלה מכח אלמותה אזי עכ"פ פטור מחיובי בעל לאשתו והרי היא תובעת מזונתי' יחרימו ב"ד חרם סתם מי שיודע שחייב לה שאר כסות ומונע ממנה דהיינו שאינו מאמין בלב ואומר שמאמין ואין לפקפק ממ"נ כיון שלא

תרצה לקבל גט ש"מ לא נתנה עיני' באחר והרי אפ"ה עומדת בהודאתה שזינתה ותיאסר מדינא ר"א כבר עמד על זה בפסקי מהרא"י סימן רכ"ב ע"ש הנלע"ד כתבתי ואחתום בברכה א"נ. פ"ב כאור בקר ליום עש"ק ג' שבט תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קי

שלום וכ"ט לדייני ישראל ה"ה צנורת הזהב הרב המופלג מהו' שאול נ"י רב"ד והרב תלמידי המופלג מהו' שמואל נ"י דייני קרתא בק"ק באניהארט יע"א:

גי"ה מפ' ויחי העבר הגיעני פ' יתרו ויש לתמוה על העיכוב לא אאריך בגוף השאלה אך אשר תחזקנה ידיכם בעמדכם לגדור גדר ערוה יהי ה' עמכם ומואס יומאסו הנואף והנואפת ומה שנוגע לדינא הנה בא בלשון השאלה וז"ל וכמה פעמים הזהרנו אותה ע"י איומים שלא תדבר עם הנער הזה ושלא תתיחד עמו ושוב אח"ז כתוב במכתבם וז"ל ואלופי קהל יצ"ו שלחו ע"י הזהרתינו שלוחים לארוב בביתה בלילה וכו' והוא הלך בחדרה אנה ואנה ביו"ד שעות בלילה וכו' אבל הרגישו בדבר וסגרו הדלת וכו' עכ"ל יש לדון על לשון זה שאם שליח ב"ד א"ל אל תסתרי עם פלוני והנה יש עדים שנסתרה אחר הקינוי ומסתמא משסגרו הדלת בלילה שהו כדי טומאה א"כ נאסרה על בעלה מדינא כמבואר סי' קע"ח סי"ג ונאסרה על הבועל וכופי' להוציא כמבואר שם סי"ז והיינו אם הי' הקינוי בפני העדים והשליח ב"ד בעצמו מצטרף אך דוקא אם אמר אל תסתרי אבל אל תדברי לחוד לא הוה קינוי ואפשר לשון לא תתיחד נמי לא הוה לשון סתירה כי יחוד על פתח פתוח לר"ה ואינו סגורה לא הוה סתירה האוסרת ויש לעיין בזה ודברי מעלתם לא באו מבוררים:

אמנם זולת זה מטעם קלא דלא פסק היינו שיצא קול שזינתה ממש אפילו לא אתחזק בב"ד כמו קול בעלמא שצריך חיזוק בב"ד פלוני שמע מפלוני והלך למד"ה והכא לא צריכי' אלא קול רנון בעלמא מטעם שכ' רמב"ן שם וגם רשב"א בתשובה סימן תקצ"ו כיון שנשאה אח"כ החזיק הקול והוה כמו אתחזק בב"ד אבל עכ"פ בעי' שיצא קול שזינתה ממש אעפ"י שאין לו עיקור כנ"ל מ"מ ע"י צירוף הנישואי' שלו ה"ל הך קול שזינתה כמו עידי כיעור ולמ"ד בחדא לריעותא מפקי' ה"נ מפקי' בלא בנים לכל הפחות וגם צריך להיות בקול בלי שידעו מהעדים שראו דבר מכוער דאל"ה מה לנו ולקול הם שופטים במחשבתם כיון שראו הני עדים דברים מכוערי' מסתמא זינתה והם דמיונות של הבל אלא שצריך קול שזינתה בפ"ע ועדי כיעור בפ"ע וצירוף שניהם מוציאי' מהבעל ובחדא מניהו מהבועל להרמ"א סי' י"א אבל קול בדבר מכוער לא הוה קול דאלת"ה אלא קול של כיעור א"כ איך נימא בצירוף קול ועדי כיעור מוציאים מהבעל מה תוסף תת הקול

יתר מהעדים הלא מאה כתרי ותרי כמאה אע"כ קול שזינתה ועדי כיעור מוציאי' מהבעל ובחד מיניהו מבועל ואינו ענין למ"ש תוס' יבמות פ"ח ע"א ד"ה אתא וכו' וש"ך ח"מ סי' מ"ו ס"ק ס"ו ע"ש:

והכא בנידון שלפנינו לא נתקבלו עידי כיעור וגם לא יצא קול שזינתה מיהו קודם שנישאי' לנטען יפה עשו לאוסרה עליו דהרי כ' ב"ש מלשון רש"י הנטען על השפחה לעז בעלמא הגם שיש לפקפק ע"ז דלעז שכ' רש"י היינו שלא איתחזק בב"ד דקול כזה אינינו אלא לעז אבל לעולם יצא קול שנבעלה ועיי' לשון רש"י ר"פ נושאי' על האנוסה ורמב"ן בחי' יבמות הוכיח בראיות ברורות דהך נטען על השפחה היינו קול בעילה ע"ש מ"מ לאסור כנוסה לכתחלה בודאי שפיר עבדי אך אחר שעבר על התראה לכוף להוציא ולהכניס עצמנו בדין גט מעושה חלילה בשגם להריב"ש והסכמת ב"ש סס"י י"א אין כופי' בעובר על ההתראה:

אבל פשיטא שמוטל על אקרו"ט לייסר העובר בפרהסי' לגדור עליו שלא יהי' בכלל בני הקהלה כלל ולא יבוא לכל דבר ולא יתעסקו עמו בחייו ובמותו ויעיי' בש"ע י"ד סי' של"ד סעי' ו' וה' יגדור פרצת עמו ברחמים הכ"ד הכותב בחפזי. פ"ב יום עש"ק כ"ד שבט תקצ"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיא

החיים ושלום לידידי הרב המאה"ג המופלא ומופלג כבוד מהו' ליב נ"י אב"ד דק"ק גלאנטע יע"א:

אורות אשה שתבעה גט מבעלה בב"ד והבעל בתוך שיחו וכעסו אמר שנתברר לו שזנתה תחתיו וגם הרתה לזנונים ונפסק הדין שיגרש ויתן כתובה ואח"ז נתפייס וחוזר הבעל ונותן אמתלא לדבריו שאמר כן כדי להרוויח כתובתה כי סבור שיאומן להפסידה כתובתה וכיון שהיתה תובעת גט ורוצית להפקיע עצמה מתחתיו סבור הי' להרוויח הכתובה בטענה זו ונסתפק מעלתו אם יש להאמין לאמתלא זו:

תשובה. הנה במה שנוגע בהיתר האשה להבעל נראה פשוט דמותרת מכמה טעמים דז"ל הרא"ש בתשובה כלל ל"ב סימן יו"ד באשה שתבעה גט בטענה שאין לו גבורת אנשים וכעס עלי' ואמר לה בפני עדים שזנתה תחתיו והשיב וז"ל אם נותן אמתלא לדבריו ואומר שמרוב שיחו וכעסו דבר והוציא עלי' ש"ר ואינו אמת נאמן ושרי לי' עכ"ל והנה הטור א"ע סימן קע"ח העתיק תשו' הרא"ש בשינוי לשון שמשמע אם טען אח"כ שמחמת כעס אמר כן אם נתן אמתלא לדבריו נאמן ואם לאו אינו נאמן משמע דלא סגי'

בהאי אמתלא שאומר שעשה כן מחמת כעסו אלא שיתן עוד אמתלא אחרת וכלשון הזה בעצמו פסיק בש"ע שם סעיף יו"ד ונ"ל להשוות דברי הרא"ש בתשובה הנ"ל עם מ"ש הטור בשמו דהרא"ש בתשובה מיירי שהיא תובעת ממנו גט ואינה רוצית להיות עוד עמו א"כ ראוי הוא שמחמת כעסו ושיחו יאמר עלי' כי היא זינתה או מה שיותר רע מזה אבל בטוש"ע לא מיירי רק מכעס וקטט ולא שהיא תובעת גט א"כ אין זו אמתלא מספקת לומר עלי' דבר שתיאסר עליו לעולם הי' לו לומר עלי' גנאי אחר ולא מה שנוגע בינו לבינה ע"כ צריך אמתלא ואה"נ אם יאמר שמחמת שהי' בכעס הסכימה דעתי לגרשה ולא יכול אם לא בטענת זנות או כדי להרוויח כתובתה אה"נ דהוה טענה מעליותא אבל טענת הכעס לחוד לא מועיל:

והנה בנדון שלפנינו אם ניקח דברי הטור כפשוטן דצריך אמתלא אחרת מלבד טענת הכעס והי' קשה להתיר מטעם האמתלא שרוצה להרוויח הכתובה דתינח אם לא אמר אלא שנתברר לו שזינתה אבל מה הי' לומר שהרתה לזנונים אע"ג דלאחזוקי שקרי' עביד אינש ואמר טפי וכדס"ל לב"ה בנדרים כ"ח ע"א גבי נודרי' להרגין מ"מ אין זה ענין לכאן ובפרט לשווי' בניו ממזרים גרע טפי טובא מלובשת בגדי נדה דלא מהני תו אמתלא בעלמא עד שתתן אמתלא המספקת גם ללבישת הבגדים כמבואר בש"ע י"ד סי' קפ"ה וה"נ דכוותי':

מיהו הואיל והיא תובעת גט והעליתי דלא צריכא לאמתלא כ"א שיאמר מחמת כעס רצה לנקום ממנה אפשר דאין אדם נתפס על צערו ואמר כן לבזותה יותר דבין בני אדם הוא גנאי יותר כשהרתה לזנונים מזינתה סתם ועדיין צ"ע בזה:

אלא דנ"ל היתר בלא"ה דהרי ע"כ אין כוונתו שהרתה לזנונים על ידי אותה הבעילה שאמר שזינתה והוא ידע דאין בזה ממש דהרי קיי"ל רוב הבעילות אחר הבעל אלא ע"כ תרי מילי קאמר חדא שברור לו שזינתה כגון שראה או שמע דרכי המנאפים ועוד שהרתה לזנונים והיינו שהוא הי' פרוש ממנה כל אותן הימים ונמצא כריסה בין שיניה:

הנה לפ"ז כיון שחוזר בו עתה מ"ש שראה שזינתה ונותן על זה אמתלא טובה ורק על מ"ש שהרתה לזנונים והנה מזה לא שווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא מעולם שהרי אפשר שנאנסה ושרי' לבעלת ישראל ועי' בהגה' ש"ע סי' ס"ח סעי' ו' וכיון שאין במשמעות דבריו שתיאסר עליו אין כאן בית מיחוש דומה למ"ש מהרי"ק הובא בש"ך י"ד סי' א' סקמ"א ובסוגי' דפ"פ אה"נ אם חוזר אח"כ אפשר דשרי' לי' מה"ט ראיתי לבאר יותר מ"ש לעיל דבמה שאומר שהרתה לזנונים י"ל באונס הי' והבאתי ראי' ממהרי"ק כונתי דהמעיין יראה דכוונת מהרי"ק שם כך הוא דהעד עצמו יכול לאכול משחיטת השוחט

מכאן ולהבא אעפ"י שידענו שלא עשה שום תשובה שהרי יצא השוחט זכאי בדיני ולא פסקנו לו לעשות שום דבר מדרכי התשובה אפ"ה מותר אעד לאכול כיון דמדינא כשר הוא השוחט ורק העד שוי' נפשי' חתיכה דאיסו' לא נאסר עליו אלא מה שהי' בכח דבריו ומעולם לא הי' בכח דבריו לאסור שחיטתו של היום שהרי אפי' לפי עדותו הי' אפשר שמיד ילבש שחורי' ויהי' שחיטתו מותר גם לו נמצא שלא העיד עלי' לאסור שחיטתו אלא להצריכו ללבוש שחורי' וא"כ אפי' לא לבש שחורי' מותר לאכול משחיטתו מכאן ואילך זאת היא כוונתו למעיין בדבריו וה"נ דכוותי' באומרו הרתת לזנונים לא נאסרה עליו בהחלטי אלא עד שיתברר שנאנסה ואם יתברר שנאנסה מותרת לו וא"כ כי הדר בי' השתא ואוסר שיודע שהיא מותרת לו אין מן הראוי שתיאסור עליו מפני דבורו שהרי לא נאסרה עליו בהחלט ואלא לפ"ז ק' בסוגי' דפ"פ נמי תהי' מותרת כשחוזר בו ולא משמע כן אלא די"ל התם לא מהימן בחזירתו משום דחזקה אין אדם טורח בסעודה וכו' ומסתמא אמר אמת בתחלתו:

מיהו בלאה"נ נראה אחר תקנת רגמ"ה שלא לגרש בע"כ לאו כל כמיני' לשוי' נפשי' חתיכה דאיסורא וכמ"ש מהרי"ק סוף שרש ק"י והובא ברמ"א סי' קע"ח ס"ט ע"ש ואין לומר דהכא שאני שהרי היא מרצונה היתה תובעת גט ואין כאן גירושי' בע"כ וליכא חרגמ"ה ושייך שפיר שוי' אנפשי' חתיכא דאיסורא ז"א דהא באומרת טמאה אני לך והבעל אומר שמאמין לה פסק דלאו כמיני' להאמין לה להפקיע תקנת רגמ"ה והנה באומרת טמאה אני לך אם נאמר שהיא אינה רוצית בגירושי' והאמת אתה שטמאה היא א"כ הרי אסורה מה"ת לבעלה וע"כ לומר שאנו תולין שמשקרת רק שנתנה עיניה באחר ורוצית בגירושין וא"כ נימא כשאמר הבעל שמאמין לה שוי' אנפשי' חתיכא דאיסורא דהרי לית כאן הפקעת התקנה שהרי רוצית בגירושי' ואמאי לא יגרש וע"כ צריכי' לומר כיון שעכ"פ עתה היא טוענת שרוצית להיות עמו איכא תקנתא שלא לגרש בע"כ אעפ"י שבשעה שאמרה טמאה אני לך נתנה עיניה באחר ורצתה בגירושי' מ"מ עכשיו חזרה בה אין לו להמציא טצדקי למפטר נפשי' מחרגמ"ה וה"נ דכוותי':

ואעפ"י שמבואר שיש חולקי' מ"מ היינו כשאומרת טמאה אני לך שהיא נתנה אצבע בין שיניו וכ"כ להדי' במהרי"ק סוף שרש ק"י שזה טעם החולקי' אבל בנדון שלפנינו שהוא האומר שזינתה פשוט במה שהיא תובעת גט לא מקרי נתנה אצבע בין שיניו כיון שלא טענה מה שאוסרת עצמה עליו ואפשר כ"ע מודים דלאו כל כמיני' לאוסרה עליו ובזה הבנתי דברי הגה' מיי' פכ"ד מאישות אות י' וז"ל הורה ר' יוסף האומר אשתי זינתה דאינה אסורה עליו וכו' שמא עיניו נתן באחרת תקנת ר"ג שאינו יכול לגרש בע"כ

ועוד נראה דיש לנדות האוסר אשתו כמגרשה בע"כ דסוף סוף מבטל תקנת הגאונים מנימוקי הר"י מקורבל וכן השיב הר"ש מיינבול בתשובה עכ"ל ותשובת הר"ש מיינבול ימצא באריכות במרדכי דקידושי' סי' תק"ל יע"ש מ"מ דברי ההג"ה הנ"ל צ"ע כיון שהחליט שאינה נאסרת עליו ולא הועיל למה יתנדה כלל וכן הרגיש בבית שמואל סי' קע"ח סק"ט אע"כ ברישא מיירי כשהבעל אומר שזינתה ואז לא מהימן כלל ושרי': אמנם כשהיא נותנת אצבע בין שיניו ואומרת טמאה אני לך והוא מאמין לה בזה אסורה לו לרבנו יוסף הנ"ל מ"מ מנדין אותו על שגרם לאסור אשתו עליו כמו שמנדין למי שערר וגרש בע"כ וא"כ בנידון שלפנינו שהיא לא נתנה אצבע בין שיניו אינו בדין שתאסר עליו:

אמנם בישׁ"ש פ"ב דיבמות סי' י"ח האריך מאוד בזה והנה שם הקשה ק' הר"ן דנדרים איך התירו חכמים לשמש עמה והיא אומרת טמאה אני לך ואסורה עליו וצ"ל דה"ל שב ואל תעשה וזה תינח באשה דהוה קרקע עולם אבל אם הוא אמר ידעתי שזינתה איך מאכילי' לו דבר האסור בקום ועשה וסהדי במרומים כי כבר הקשיתי ק' זו מכמה שנים וע"כ אמרתי דאינהו סברי כאידך תי' דהר"ן שם דכל המשועבד לחברו לאו כל כמיניהו להפקיע שעבודו למיעבד אנפשי' חתיכה דאיסורא והאשה משועבדת לו וא"כ ה"נ י"ל באיש כיון שאחר תקנת הגאון כל אשה הנישאי' על דעת התקנה היא נישאית וה"ל כאלו נשתעבד לה שלא לגרשה בע"כ וא"א לו להפקיע עצמו משיעבודו ע"י שווי' נפשי' חתיכא דאיסורא וא"כ לפ"ז לאידך דלית לי' האי תירוצא אלא תי' קמא הנ"ל דיש כח ביד חכמי' לעקור בשב ואל תעשה א"כ הכא שהוא אומר שזינתה אסורה לו באמת אפי' לא נתנה אצבע בין שיניו משום דה"ל קום ועשה וא"כ הי' אוסר בנדון דידן אלא דאינהו מיירי בשלא אמר כן מחמת קטטה אבל היכי שאומר כן בשעת קטטה הרי מבואר ברמ"א שם אפי' איכא ע"א שזינתה והוא אומר שמאמין לדבריו אם מחמת קטטה אמר כן לאו כל כמיני' מכ"ש הכא ועוד נ"ל דאינהו לא מיירי אלא בשעומד בדבריו ורוצה בגירושי' וצווח כי כרוכי' שהיא אסורה עליו וא"כ איך נאכילהו בעל כרחו דבר האסור לו אבל הכא שהוא חוזר בו ושומר בריא לי שהיא מותרת לו פשיטא שאין לכוף להוציא בשגם שיש עכ"פ ג"כ קצת אמתלא פשוט שבצירוף כל הנ"ל תהי' מותרת לבעלה:

אמנם לא דברנו אלא מהיתר אשה לבעלה דאיכא תרתי לטיבותא חדא מצד חרגמ"ה ואידך מצד האמתלא ומ"ש הרתה לזנונים אפשר שנאנסה אמנם להתיר הולד שאמר עליו שהרתה לזנונים צ"ע דהרי האב נאמן לשוי' ממזר וא"כ צריך אמתלא נכונה וברורה דומי' דבית המכס דפי"נ קכ"ז ע"ב ואולי הואיל ואומרו בכעס ליכא למיחש למידי עיי' בש"ע ח"מ סס"י של"ג ברמ"א ועיי' מ"ש ספר תורת חיים ר"פ גט פשוט אתרא דכהנים

האי וקפידי טובא ומגרשיי' נשיי' דמשמע דליתא לסברא הנ"ל ועי' בצמח צדק סי' פ"ב ובתשו' מהר"ם זישקינד סי' כ"ו:

והנה דין זה הוא רחב ועמוק מאוד וצריך עיון ומתנון ולא נשאלתי על זה גם אולי אם ישאל את הבעל יאמר עליו אמתלא נכונה ע"כ אניח מזה ואם עוד יצטרך הדברי' נראה מה לעשות אי"ה ובזה אסיים בכל חותמי ברכות. פ"ב מש"ק נגהי ליום כ"ח אדר ראשון תק"ע לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיב

העתק כתב השואל:

החיים והשלום לכבוד אדמ"ו וכו':

אהו' אדמ"ו נ"י שאלה יש לי לשאול גופא דעובדא הכי הוה הרב דפה נהג לסדר חליצה במנעל שהוא תפורי' חתיכו' דהיינו העקב הסובב אחורי הרגל תפור להפנתא שהיא ע"ג הרגל והשולא שהיא תחת הרגל היא חתיכה ג' ובא חכם גדול אחד וערער ואמר שכל החליצות שעשו במנעל זה פסולות לדעתו וחילו מדברי רמ"א בסי' קס"ט שלא כ' רק שיהי' מב' חתיכו' אבל מג' חתיכות אסור והרב דכאן טוען שלמעיי' במקור הדין יראה שאין חי' בין ב' לג' והרמ"א לא שלל רק דלא חיישי' לאותו דעה הנוהגת לעשות התחתון עם העליון חתיכה א' אבל כיון שהותרה ב' חתיכו' אין חי' בין ב' לג' וכל א' מבי' קצת סמוכין לדבריו יורני מורי הדין עם מי ויהי' כבודו מוחל וכו' ובכן אסיים הכ"ד הקטן שבתלמידיו. הק' וכו':

תשובה

שלום לתלמידי האהוב כבני הותיק מלא עתיק כבוד מה' יוסף זלמן נ"י:

להיותי חוץ למחיצתי עוסק במרחצאות ורפואות הנקרא צוקרמאנטל ע"כ יהיו דברי מועטים ותשובתי בצידו ועתה אהובי ידידי תלמידי לולא עדותיך נאמנו מאוד הייתי אומר אותו חכם גדול שכתבת אין דעת חכמים וגדולים נוחה הימנו איך ערב לבו להוציא לעז על חליצות הראשונות ולדבר עתק בדבר פשוט שכשר אפי' לכתחילה למאי דנוהגים במנעל תפור משני חתיכות כי אין שום חי' בין ב' לג' ואם אולי יש לו שום סברא או ראי' מהראשונים הי' לך להודיעני ואתה כתבת כל א' מבי' קצת סמוכי' לדבריו הנה דברי הרב הגדול המופלג שלכם המה סמוכי' באמת כראוי לו ויש לסמוך אפי' שלא בשעת הדחק ודברי החולק לא נודע עקבותיו וסמוכו' שלו כקב הקטע ואם אולי יבוררו דברי שכנגדו עפ"י הראשונים והש"ס (לא כצפצוף בש"ע מבלי יודע שורש הדין וטעמו) אזי לא אשא פנים לתורה ח"ו אבל כעת אני אומר יה"ר שלא יבואו בנות ישרחל לחליצה

אבל אם ח"ו יבואו לידי אתיר לכתחילה בכיוצא בזה וראי' ברורה מדברי יש"ש פ' מצות חליצה סי' ה' דדחי דברי נימוקי יוסף מש"ס פ' במה אשה דמשמע סנדל נמי לא הי' חתיכה א' והיינו שם ס' ע"ב וקשה דלמא סנדל הוא מב' חתיכו' ומנעל הא כ' נימוקי יוסף להדי' שהוא ג' חתיכו' ע"ש ולא מקשה יש"ש מידי אלא ע"כ פשיטא לי' שאין לחלק כלל ואפי' לכתחילה דאין לומר רק בדיעבד ז"א דתיפוק לי' אפי' מנעל ממש כשר בדיעבד אפי' בזמן דהוי שכיחי סנדלי' ומיהו ראייתו של מהרש"ל אינינו מכיר מש"ס דשבת ס' ע"ב הנ"ל וע"ש ועי' היטב ריש פ' כל הכשרים וק"ל והאריכו' בזה למותר חתמתי שמי. פ"ב כאור בוקר ליום א' כ"ה תמוז תקעג"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קיג

תיתי שלמא רבא משמי' וחיים טובים לראש הרב הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' אלעזר לאנדוי סג"ל נ"י:

הגיעני מכתב ממונקאטש ובתוכו לוטה העתק תשו' מכ"ת בענין מנעל של חליצה ושם נאמר כי מכ"ת צווה לשלוח לי דברי קדשו וכמדומה לי ראה מכתו"ר בתשו' שכתבתי אני [עיין סי' הקודם] שמ"ש יש"ש דבמס' שבת מוכח דסנדל הי' משני חתיכות וכתבתי שאינני מכיר ראיתו ומפני כן כ' פר"מ לשלוח לידי תשו' כי שם בארה ראי' היש"ש אהו' הגאון יחי' לאי"ט לא נעלמה ממני גמ' זו אבל לדעתי צורת הסנדל לדעת הגדולי' שבנ"י הי' כעין מעברתא דתפילין שהי' מעור א' וכופלי' אותו ותופרי' או מסמרי' אותו בצד השני וס"ל להגאונים דכל למעוטי תפירו' עדיף שלא יבוא להתרפט ע"י פתח חרצבו' התפירות גם מ"ש מכתו"ר ראי' משבת דלא שייך ריפוט אלא בעליון ולא בתחתון בודאי גבי אשה בשבת לא שייך גנאי אלא בעליונו וא"נ נאמר לדמו' הך דחליצה להתם מ"מ בלי ספק דשייך גנאי בפתוח תפירות המחבר תחתון לעליון והחוש מעיד זה שהוא גנאי גדול בפירוד הדבקי' ועוד מסברא נראה דמרופט בתחתיות הסנדל פוסל טפי לחליצה משום שאין שם סנדל עליו שעשוי' להגן ועיקרו ההגנה בתחתיות הרגל כמובן והא דלא גזרי' משום ריפוט בתחתיותו היא הנותנות כיון דרובו מרופט בשוליו בטל שם סנדל מיני' לגמרי' וליכא למיגזר שיחלוץ בסנדל כי הא וקצתו מרופט כשר בדיעבד א"כ ליכא למיגזר אלא משו' ריפוט בעליונו שאפשר שיהי' רובו מרופט ועדיין לא בטל שם סנדל מיני' כיון דעיקור ההגנה קיים ואיכא למיחש שיחלוץ בו זה מה שנלע"ד מ"מ בעיקור הדין אין דבר חוצץ בינינו ולא אטריח עליו ביותר וה' יחתמהו לאלתר לחיים ארוכים כאות נפשו היפה ונפש החותם בכל חותמי ברכות. פ"ב יום ב' ח' תשרי תקע"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיד

שלומים רבים מגבהי מרומים לידידי הרב המופלג המאה"ג החרוץ מהו' נטע נ"י אב"ד דק"ק שו"ב יע"א.

יקרת מכתבו הגיעני תמול והי' לי שעשועי' עתה בפנות היום אודת דברי רש"י בעירובי' מ"ז ע"א יפה הרגיש ואלו דברי על דברי רש"י אלו די"ל מ"ש רש"י דחליצה מעוברת פסולה היינו כהלכתא כר"ל ודלא כר"י דר"פ החולץ דאע"ג דשמעתין דעירובין לר"י רהיטא מ"מ פירש"י אליבא דהלכתא מ"מ מ"ש משום הצרכת כרוז לכהונה לא הוה צריך לזה דהש"ס לא נחית לכך אלא לר"י ביבמות מ"א ע"ב אבל לר"ל משמע דגזרינן שמא תנשא אחר שהפילה בלא חליצה שני' ע"ש בביאור וי"ל כיון דרוב נשים בני קימא יולדת ונהי דבחומרא דחליצה חיישינן למיעוט מפילות וכמ"ש תוס' בחולין י"ב ע"א מ"מ למיחוש למיעוטא ולמגזר נמי שתינשא בלא חליצה שני' כולי האי לא ה"ל למגזר ומיהו ביבמות מ"א שפיר קאמר דלר"ל לא תיקשי ממתני' דלא תחלוץ עד ג"ח משום דלמסקנא אתי' הך מתני' כיחידאה כר"מ דהוא ת"ק דברייתא דרדופה ור"מ הא חייש למיעוטא בעלמא נמי א"כ דין הוא דנגזור ולא תיקשי לר"ל אבל רש"י רצה לפרש למאי דקיי"ל כהך מתני' ולא קיי"ל כר"מ דחייש למעוטא ועוד בס"ד דעירובין לא ידע הש"ס עדיין דמתני' יחידאה כת"ק דרדופה א"כ שפיר פירש דלהלכתא ליכא למיחש שתנשא אחר ההפלה קודם חליצה שני':

אמנם דא צ"ע מ"ט כ' הטעם משום כרוז לכהונה דלא קאי במסקנא דקשה ארוסה גרושה מא"ל ומ"ט לא פירש כמסקנת הש"ס מאסמכתא דר' יוסי כל שאיננו עולה לחליצה אינו עולה לייבום וצ"ע לכאורה וי"ל דהש"ס פריך התם ארבי יוסי מברייתא דהספיקות חולצת וצ"ע ומסיק שאני הכא דאפי' קטנה צריכה להמתין ג"ח ונתעוררו בתוס' הא לקמן מ"ב ע"ב פליגי תנאי בהכי היינו ת"ק דרדופה ובברייתא דכרמא ס"ל אפי' קטנה צריכה ג"ח אבל תנא דפליג ארדופה לית לי' דקטנה צריכה ג"ח (ועיין לעיל ל"ד ע"ב תוס ד"ה אבל וכו' דאיכא דגרסי דהאי תנא ר' יוסי ואיכא גרסי ר' יהוד') וא"כ לאותו תנא מאי איכא למימר ומ"ש תוס' בזה הוא דחוק והנלע"ד דמעיקרא לא הקשה הש"ס כל כך בפשיטות ארוסה גרושה מא"ל דמנ"ל הא דלמא אה"נ האיכא מ"ד באמת דארוסה ינשאו וא"כ עכ"פ י"ל אה"נ יחלצו אלא משום ברייתא דרדופה וכרמא דלא פלוג כלל אפי' קטנות ואיילונית ולא הניח דבר קטן וגדול שלא גזרו א"כ פשיטא דה"ה גרושה ארוסה דאסורה לחלוץ ומ"מ קשה מ"ט לאיסור זה לגזור גזירה לגזירת כרוז וכמ"ש תוס' אלא וכו' ועל זה הוצרך לאתויי אסמכתא דר' יוסי וכדמקשה מברייתא דהספיקה חולצת

יפה תי' שאני הכא דאפי' קטנה צריכה ג"ח ומאי תאמר למ"ד קטנה אינה צריכה ג"ח מא"ל להך מ"ד אה"נ ליתא לאסמכתא דר' יוסי ולדידי' בלא"ה לק"מ מארוסה גרושה דאה"נ דתחלוץ כי היכי דקטנה אינה צריכה להמתין ולדידי' סגי בשינויי דכרוז לכהונה ולפ"ז מוכח דתנא דפליג אברייתא דרדופה ר' יהודה הוא ולא רבי יוסי וכגי' תוס' לעיל ל"ד ע"ב:

וא"ש דברי רש"י דעירובין דהתם הסוגי' דאין הלכה כת"ק דרדופה ולא מייתי התם כלל ברייתא דכרמי אם כן לא הו"מ לאתויי אסמכתא דר' יוסי דא"כ תיקשי מהספיקות חולצות ולא מצי לשינויי דהכא אפי' קטנה צריכה ג"ח דליתא ע"כ מפרש משום כרוז ולא תיקשי א"כ ארוסה גרושה תחלוץ דאה"נ דלא גריעי מקטנה ודברי רש"י נכוני' אלו דברי. ובזה נתיישבו כל קושיותיו על רש"י ז"ל ומאפס הפנאי א"א להאריך וה' שנותיו יאריך כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב נגהי ליום ה' ר"ח שבט תקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קטו

שנית להנ"ל:

היום הגיעני נועם מכתב פר"מ הייתי טרוד במצות נישואין בן אחותי התורני המופלא כה' שמואל כ"ץ נ"י ואחר עד עתה להשיב על שאלת חכם שכי"ב:

ע"ד מי שהוחזק בכשרות ובר אוריין וחתם בעד על הגט ושוב אחר זמן מה הי' נתבע מפנוי' שהרתה לזנונים היא אמרה מיני' והוא גם הוא הודה בב"ד ובקש לסדר לו סדרי תשובה וגם עפ"י הוראת ב"ד נשא את המעוברת המפותה הנ"ל מבלי לחוש למעוברת ומניקת חברו כיון שהוא והיא מודים והנ"ל גם אחר נישואי אשתו הנ"ל עודנו עומד בתשובה כשב ומתחרט והנה נפשו דפר"מ אותה לדעת דעתי הקלושה מה יהי' בגט הנ"ל שחתם עליו בעד אחר שלפי הודאת עצמו הי' רשע שכבר בא עלי' קודם חתימת הגט וכיון שמחמת תשובה הודה אפשר שיאומן על עצמו ועוד שהרי נשא מעוברת ומניקת וע"כ משום דמני' הוא או נימא דעכ"פ אין אדם משים עצמו רשע לפסול עצמו בשום פנים:

ואת"ל בכי האי גוני מהימן יש ספק אם יש לסמוך במה שנוהגי' מסדר הגט לומר שהעדים יהרהרו תשובה וכמו שצירף מהרמ"ל בתשובה סי' פ"א בסופו וביתר שאת בעירו דמעלתו שנהגו לומר וידוי אנא תבוא וכו' בקול רם קודם סידור הגט ונימא אז עשה תשובה על כל העבר ויהי' הגט כשר ובשגם כי עתה עומד בתשובתו נימא הוכיח

סופו על תחלתו כמ"ש ס' זו סס"י מ"ב בח"מ וב"ש אלו דברי פר"מ והרחיב והעמיק עיונו ברוחב בינתו כראוי לגברא דכוותי':

לעשות רצונך אלקי חפצתי ותורתך חננני והבינני ועל האמת יעמידני:

גרסי' פ' ז"ב כ"ו ע"ב אר"נ החשוד על העריות כשר לעדות אר"ש עני מרי מ' בכתפי' וכשר והרי"ף גרס התם יצרא תקפי' אמר רבא ומודה ר"נ דלעדות אשה פסול אמר רבינא ואתימא ר"פ הני מילי לאפוקי אבל לעיולי כשר ורי"ף מייתי אמר רבא לעדות אשה פסול בין לאפוקי בין לעיולי ומשמע מהפוסקים דהרי"ף גרס כן בש"ס וכ' המרדכי בשם הגאונים ומבי' ב"י ח"מ סי' ל"ד דה"ה הבא על הנדה ועל ארוסתו בבית חמיו ועל הגוי' ולא ידעתי מאי קמ"ל בנדה דכרת דאוריי' איכא וי"ל לפמ"ש בחי' ר"ן דסנהדרי' דבא על הערוה הוה רע לשמים ולבריות דפוגמה בביאתו וא"כ ה"א בא על אשתו נדה דליכא פגם ולא הוה רע לבריות קמ"ל דלדינא אין חלוק ויבואר לפנינו בעז"ה:

וכ' הרב"י שם דלהרא"ש מפרש סוגי' בחשוד בעלמא א"כ באיכא עדים שבא על הערוה פסול בודאי ולהרי"ף דמפרש בבא על הערוה הא פסק כרב ששת דלאיסורי איתשל והלכה כרב ששת באיסורא ואמנם רש"י מפרש כהרי"ף דמיירי בבא על הערוה ממש מ"מ יש להכריע להחמיר מדכ' טעמא דר"נ דעד חמס בעי' ואנן קיי"ל מומר לנבלות להכעיס פסול לעדות ממון דלא בעי' רשע דחמס א"כ ממילא לית הלכתא כר"נ אלו דבריו ז"ל:

והגאון מהרמ"פ בתשובה מביאו ח"מ סקי"ז מייתי בשם תשו' רש"י להכשיר לעיולא וראיתי להגאון בעצי ארזי' סי' מ"ב ס"ק כ"ג תמה מ"ט הבי' ממרחק לחמו הרי רש"י גרס כן בגמר' ותו תמה על גי' בעל העיטור דמייתי ב"י שם דלעיולא מהימן לר"נ ובמרדכי פ' ז"ב מייתי בשמו דמקדש אפי' בפני פסולי עדי' דרבנן אין חוששין לקדושיו ואני תמה על תמיהתו דלפע"ד ע"כ לא מחלק ש"ס בין לאפוקי לעיולי אלא לר"נ דבעלי עריות לא מקרי רשע ולא מיפסלי אלא משום נגיעה דניחא לי' דתהוי פנוי' דשכיחא לי' א"כ לעיולא כשר להך גירסא אבל הבעל העיטור נהי דגרס כן בש"ס אליבא דר"נ מ"מ לדינא ס"ל כרב ששת דפסולי' לעדות ממון מטעם אל תשת רשע עד כאביי וא"כ מה לי לעיולא מה לי לאפוקי הא ילפי' דבר מממון וכל שאינו כשר לממון אינו כשר לערוה:

ואעפ"י שנראה כן פשיט מסברא אביא ראי' מש"ס דקידושין ס"ה ע"ב מתיב רב אחדבוי בראמי וכו' היכי דמי וכו' יע"ש ומאי קושיין לימא דאיכא תרי סהדי להאי ולהאי אך הני סהדי באו על הערוה דלרב ששת דקיי"ל כוותי' להרי"ף ורמב"ם פסולי' מן התורה לממון להעיד על החבילה וכשרי' לעלמא וצריכה שני גטין אע"כ דזה א"א שיהי' פסולי'

לממון וכשרי לעיולא ולק"מ אבעל העיטור דאע"ג דגרס בש"ס דילן דלר"נ כשר לעיולא מ"מ למאי דפסק כרב ששת י"ל אפי' פסולי עדות דרבנן אין חוששי' לקדושיו:

אלא לפ"ז למ"ש מהרמ"פ בשם תשו' רש"י דלדינא כשר לעיולא צ"ל דרש"י פסק כר"נ אפי' למה שפירש"י הסוגי' בבא על הערוה מ"ש אפ"ה כשר לעדות ודלא כהרב"י במשמעות רש"י הנ"ל וצריך לומר הא דכ' הרב"י במ"ש רש"י טעמא דר"נ משום דרשע דחמס בעי' י"ל ס"ל לרש"י דוקא אוכל נבלה או עובר שום עברה להכעיס הוא פסול משום רשע ואפי' אינינו חמס אבל העובר עברה להנאה אינינו רשע כי יצרו תקפו ולא מיפסל אלא משום דחשדי דמשום הנאתו יעיד נמי שקר ובעי' דוקא הנאה דחמס (ועיי' תוס' יבמו' כ"ה ע"ב) ומשו"ה פירש"י לקמן גבי אוכל נבלה לתיאבון משום הנאת ממון שקונה בזול ומשמע האוכל איסור להנאת גופו לא מיפסל לעדות ממון ואפי' אביי מודה בזה דכל שעושה להנאת יצרו הנאה דחמס בעי' וא"כ אע"ג דקי"ל כאביי באוכל נבלה להכעיס מ"מ אפשר דבא על הערוה כשר לעדות ממון כרב נחמן בדינא:

והנה עצי ארזים הנ"ל העלה להעיטור כרש"י לעיולא היינו להעיד שכבר נתקדשה בפני עדי' כשרי' אבל אם נתקדשה לפני עדים החשודי' על הערוה אפי' באיסור דרבנן אין חוששין לקדושיו הנה לפי מה שישבנו לעיל סתירת העיטור אין אנו צריכי' לסברתו וגם נלע"ד בהפוך משמע מלשון רש"י שכ' לאפוקי שמת בעלה או שנתגרשה משמע דוקא בכי האי גוני שמעיד שמת בעלה ואם הוא לא יעיד מי יתירה לעלמא וההה"נ לעיולא שמעיד שנתקדשה בפני אחרי' והלכו למד"ה ואם הוא לא יעיד מי יעיד בזה פסול הוא דחשדי' לנוגע דניחא לי' דתהוי פנוי' או מים גנובים ימתקו אבל הבעל שרוצה לגרש אשתו ומזמין את זה להיות עד בדבר אין כאן צד נגיעה דכמה עדים ימצא בלעדיו וכן לעיולא כששניהם רוצים בקידושין מה איכפת לי' אם הוא לא יעיד יבואו אחרים ויעידו ולר"נ דלא פסל אלא משום נגיעה והכא ליכא נגיעה כשר דלכן פירש"י להעיד שמת בעלה או נתגרשה אבל להיות עד קידושי' או עד גירושי' לא יודה ר"נ ותלי' בפלוגתת ר"נ ור"ש ולרש"י ורא"ש דהלכה כר"נ כשר:

ואולי י"ל דגם הרי"ף ס"ל סברא זו ומשו"ה כ' דפלוגתתי' לענין איסור' איתשל היינו להזמינו לעד קידושי' וגירושי' לקדש לפניו או להחתימו בגט דזה לא מקרי אפוקי ועיולא אע"ג דאיכא למימר נמי לענין ממונא איתשל והלכה כר"נ מ"מ כיון דאיכא למימר לענין איסורא איתשל וכנ"ל והלכה כר"ש אזלי' לחומרא ועיי' מ"ש הרא"ש פ"ג דב"ק סי' ד' גבי נגח ט"ו בחדש זה מיהו לא יצדק על זה לישנא מודה ר"נ לעדות אשה הא מיירי פלוגתי' בעדות אשה ע"כ נ"ל דהרי"ף מפרש לי' לענין קרבן שבועת עדות דאם פסולי'

הם פטורין מקרבן שבועה וי"ל ע"ד פלפול קצת במ"ש רא"ש דמדשקיל רבא ור"פ אליבא דר"נ ש"מ הלכה כותי' היינו לשיטת הרי"ף דס"ל דפלוגתא מיירי בבא על ערוה ממש והוה פסול מדאוריי' ופטור מקרבן שבועות העדות וא"כ שפיר י"ל מדשקיל ר"פ ורבינא אליבא דר"נ ש"מ קים להו להני אמוראי דהלכה כר"נ בהא א"נ קים להו דלדיני ממונו' איתשל וממילא הלכה כר"נ בדינא וקשה אהרי"ף אבל לשיטות הרא"ש והרז"ה דבחשוד בעלמא מיירי דבבא ממש על הערוה לא הוי פליג ר"נ ולא מיירי אלא בחשוד דפסול מדרבנן א"כ י"ל ר"פ לטעמי'. דס"ל בשבועות העדות ל"א ע"א לאפוקי מלך אבל משחק בקובי' חייב קרבן שבועה א"כ לא הו"מ לאוקמא פלוגתי' לענין איסורא דהרי עכ"פ חייב קרבן וע"כ לענין דינא איתשל והלכה כר"נ ומשו"ה שקיל וטרי אליבי' ורבא ורבינא נמי ס"ל כר"פ בהא אבל למאי דקיי"ל לדינא כראב"י שם דמשחק בקובי' פטור מקרבן שבועה ואם כן שפיר י"ל לענין איסורא איתשיל והלכה כרב ששת מיהו י"ל אי לאו דקים להו להני אמוראי דהלכה כר"נ הוה מוקי פלוגתי' לענין עדי קידושין וא"נ לחתום על הגט וכמ"ש לעיל אע"כ הלכה כר"נ:

וראיתי למו' הג' זצ"ל בקונטרס אחרון לספר המקנה בא"ע סי' מ"ב סעי' ה' ד"ה ועיי' בב"ש וכו' כ' בפשיטות דלמאי דפסק הרא"ש כר"נ דחשוד כשר מיירי אפי' מודה בעצמו שבא על הערוה ממש מ"מ לא מיפסל (וע"ש לדעת הרי"ף אפי' איכא עדים שראו כדרך המנאפים רק לא ראו שהכניס כמכחול והוא אומר שהכניס כמכחול לא מיפסל לר"נ) ור"ש לא פליג אלא משום דאיכא עד חשוד ומיפסל אפי' בלא הודאת פיו אבל בהודאת פיו לחוד לא מיפסל ולהנ"ל יש להביא קצת ראי' דאפי' עביד כמודה ועוזב ע"ד תשובה נמי לא משים עצמו רשע דהרי לרי"ף לענין איסורא איתשיל ולהרא"ש נמי פלוגתי' לענין איסורא נמי קאי ואיסורא היינו לחייבו קרבן שבועה שר"נ מחייבו בקרבן אע"ג שהוא לא רצה להעיד מפני החשד שחשדוהו ומשמע שהוא מודה שהחשד אמת ולא רצה להיות עד ועתה אינו רוצה להבי' חולין בעזרה מ"מ מחייבו ר"נ קרבן שבועה ורב ששת לא פליג אלא מפני שיש כאן עדי חשד אבל משום הודאת עצמו לחוד לא מפטר מקרבן שבועה ויש לדחות ראי' זו ועיי' ח"מ רס"י ל"ד ובש"ך שם סק"ג ויש לעיין א"כ כל עד יכול לפטור עצמו מקרבן שבועה ולומר ידעתי בחבירי שהוא חשוד בעבירה ולא רציתי להצטרף עמו והנלע"ד מזה דדקדקו לומר היודע בחברו שהוא גזלן ולא אמר שגזל משמע דוקא שיודע בחברו שעודנו גזלן ולא הוציא הגזילה מת"י ואה"נ אם יברר זה בב"ד שדבר פלוני הי' גזול בידו של זה פטור הוא מקרבן שבועה אך אם ראה חברו שגזל או עבר עבירה ואז לא היינו סומכי' על הרהור או אפי' על וידוי פה שהתודה בתוך הבאים בשעת סידור

הגט דאע"ג דלע"ד דמעיקור הדין כל בעלי עבירה מכיון שהרהר בתשובה נעשו צדיקים גמורים וכשרים קמי שמי' לכל מילי רק לב"ד אינו מבורר מחשבות אדם ותחבולותיו ולא מתכשר עד שיבורר לפנינו תשובתו בלי רמי' וכבר כ' בזה בתשו' מהר"מ לובלין סוף סי' פ' שהזכיר מעלתו ויעי' דברי מהרי"ק דמייתי ב"י בי"ד סס"י א' ובש"ך שם ואבאר כונתו דודאי אי לאו חזר בו ע"א ועומד בדבורו ששחט שלא כהוגן דהשתא לאו מטעם שוי' נפשי' חתיכה דאיסורא אתאי' עלה אלא מטעם עדות וברור גמור דלגבי' עצמו שראהו שוחט שלא כהוגן לא תהא שמיעה גדולה מראי' ואלו ראו ב' עדים ששחט שלא כהוגן מיפסל מן התורה עד שיבורר לפנינו שיצא מחזקת רשעתו ולא סמכינן על אולי הרהר תשובה וה"נ לגבי דנפשי' ובהא לא יאמר מהרי"ק שהעד עצמו מותר לאכול משחיטתו אך מיירי שהעד חוזר מדבריו הראשונים ולא יהיב אמתלא דבכי האי גוני מדינא לא מיתסר אלא מטעם דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא וא"כ בשלמא בשחיטה הראשונה אסרה אנפשי' אבל השוחט לא נפסל לחלוטין דהרי אפי' לפי דבורו של אז הי' די בלבישת שחורי' וזה לברר לנו תשובתו באמת אבל קמי שמי' סגי' במחשבת השוחט לחוד וא"כ השחיטה ששוחט עתה בזו רגע אעפ"י שאין זמן בין שחיטה ראשונה לשני בכדי לבישת שחורי' וכו' מ"מ הרי אפשר שהרהר תשובה ובזה הי' די קמי שמי' ולפנינו הלא לא אתחזק נמצא שלא עשה את שחיטתו של זה חתיכה דאיסורא ומשו"ה מותר לאכול אבל בודאי אין העד חוזר בו ועומד בדבורו ששחט שלא כהוגן נתי דאין אנו מאמינים לפסול על פי ע"א מ"מ הוא שרואה שוחט שלא כהוגן לא מהני הרהור תשובה שבלבו של זה ואע"ג שכתבתי לעיל דאעפ"י שראה אותו עובר עבירה חייב קרבן שבועה אם אינו מצטרף עמו להעיד דתלינן בהרהור התם לצרף עמו בעדות שהוא בעצמו יודע שהעדות אמת וכמה כרכורים כרכר הש"ך סי' ל"ד סק"ג להסביר הענין ע"כ מצטרף עמו להעיד אבל לא בגוני אחריני וא"כ כ"ש בנידון שלפנינו שלא מעצמו התעורר לתשובה בשעת סידור הגט אלא שהתודה עפ"י פקידת הרב המסדר שציוה לכל העומדי' שם שיתודו נוסח הוידוי ומה הי' לו לעשות שלא להתודות ע"כ אי הי' עדים ממש לא הייתי מצטרף הוידוי ההיא אפי' לסניף בעלמא:

אך עדים ואפי' חשד אין כאן רק עפ"י הודאת עצמו ואין אדם משים עצמו רשע אפי' אמרו דרך תשובה אינו נפסל לעדות דאין הטעם משום דלא מהימן אלא משום דקרוב אצל עצמו וכיון דלחתום על הגט איננו נוגע בדבר אלא משום פסול עדות אתאינן עלה ואין אדם נפסל ע"י עצמו והרי לרש"י אפי' באו עדים שבעל ערוה כשר לחתום גט א"כ עכ"פ לרי"ף ורמב"ם ורא"ש והעיטור לא יפסול עפ"י הודאת עצמו אפי' הודה בדרך

תשובה ועוד כיון שבאמת התודה בשעת סדור הגט וא"כ ממ"נ אם תשובתו של עתה שלימה ואמת נכון הדבר א"כ נאמן עתה לומר שבשעת הגט שב בלב שלם ואם חשדי' שעתה שב לרמאו' הואיל ורצה לישא האשה ההיא א"כ אין אנו מאמיני' לו כלל שבא על הנדה ונאמר השתא הוא דאיתרע לישא מעוברת ומניקת חברו ונכשל באיסור' דרבנן ומכאן ואילך בודאי לא יחתום על הגט עד שיתברר לנו שתשובתו אמתיית דממ"נ עכ"פ חטא במניקת חברו:

אבל על העבר נ"ל שאין לפוסלו ותמהתי קצת על מהר"מ לובלין סוף סימן פ' דמשמע דעיקור סניף שלו הי' על שהרב המסדר הגט ציוה להם שיהרהרו בתשובה ובודאי מסתמא הרהר בלב שלם ובעובדא דידי' שעברו עליו יותר מעשרים שנה משעה שנחשד אם כן עברו עליו כמה יה"כ שכל ישראל מתודים ושבי' ויותר ראוי' לסמוך לע"ד על זה ולעשותו סניף עכ"פ אלא בעובדא דידן לא עבר עליו יה"כ מזמן העבירה עד שעת החתימה ומ"מ הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב עש"ק כ"ב כסלו תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קטז

ששון ושמחה ישיגו לה"ה הרב המאור הגדול השנון המופלג בנן של קדושים כש"ת כמהו' דוד העשיל סג"ל נ"י אבדק"ק פ"ק יע"א:

ע"ד מי שנקרא בתורה יחיאל ובל"א מאכל וכן חותם עצמו פשוט יותר מביעא בכותחא יחיאל המכונה מאכל כמו שנקרא בפי כל עולם וכמו שחותם עצמו אין תולין בטעות אעפ"י בסדר שמות האנשים כתב יחיאל המכונה מיכל היינו למי שאין אנו יודעין שמו המורגל בפי כל העולם עם חתימתו ועוד כמה פעמים מצינו ששמו הקודש משונה משמו הלעז כגון יקותיאל המכונה זלמן וכאן יש שמרי' המכונה זלמן וכ' מהרש"ל ביש"ש דזה בא שלפעמים רצה האב לקרוא הבן על שם אביו והאם על שם אביה והתפשרו שיהי' שם הקודש כך ושם החיל כך ומכ"ש הכא שקרוב להיות א' מיכל ומאכל והולכים אחר מבטא וחתימתו ואל"ה יאמרו שאחר הוא המתגרש וגדולה מזה בס' נודע ביהודה מהדורא תנינא בחלק א"ע סי' קי"ט ופסק שם והסכים להגאון מהר"ם פישלס וצ"ל מאיר המכונה מייאיר אף ע"פ שמעולם לא חתם כן ורק משום מבטא בני אדם וכבר כתבתי בתשובה אחרת שאם אין שמו אלא מאיר לחוד אין צריך לכתוב כינוי כלל כי מייאיר אינו אלא נמשך ממאיר כמו יצחק חקין אמנם בשם מאיר ליב לפי הסכמת הגאון שם לכתוב ולכפול שניהם במכונה א"כ אם יכתוב מאיר ליב יאמרו שהוא אחר שהרי כינוי שלו הוא באמת מייאיר ע"כ יכתוב מאיר יהודה המכונה מייאיר ליב וגם בשם הרש

עשינו מעשה לכתוב הרש חסר יו"ד אם נקרא וחותם כך [עיין לעיל סי' כ"ה וסי' ל"ב] ודברים אלו אינם צריכים לפנים משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיז

שלמא רבא וצפרא טבא לי"נ הרב המופלג הדיין המצוין כבוד מה' מרדכי טאסק נ"י רב"ד דפה ק"ק יע"א:

ע"ד מי שקורין אותו לתורה יהושע בשי"ן שורקית וחותם עצמו יהושיע ביו"ד חירקית איך לכתוב בגט כאשר נדברנו יחד אתמול לכתוב לכתחילה רק שם יהושע בלי יו"ד ולקרות בגט בשין שורקית כאשר עולה לתורה ואין להשגיח על חתימתנו בשיבוש וטעות כמ"ש ב"ש בסידור שמות יהושע במי שחותם עצמו יאושע שדרך בני אדם לשבש האותי' שהרי לא נמצא כן שם בשום מקום כן ה"נ שם יהושיע ביוד לא נמצא בשום מקו' אינו אלא שיבוש וסברא זו כ' מהרי"ק בשורש פ"ו במי ששמו אלי' ונקרא בפי כל בי"ל דכיון דכולי עלמא יודעין שאין זה שם שעולין בו לתורה וכל מי שנקרא כן יש לו שם אחר שעולה בו לתורה ליכא למיחש ללעז וה"נ כן ואע"ג דהתם אינו מכשיר לכתחילה אלא יכתוב שניהם התם טעמא אחריני איכא משום דס"ל למהרי"ק דשם זה דבי"ל אינו יוצא מאלי' וה"ל מוחזק בשני שמות ולדעת התוס' יש לכתוב שניהם לכתחלה ועכ"פ בדיעבד ליכא לעז לומר שזה אחר הוא כיון שכולי עלמא יודעין דשם בי"ל אינו עיקר ע"ש ומביאו ב"י בקיצור בסי' קכ"ט ע"ש אבל הכא דברור לנו דאין אדם נקרא בשם שאינו נמצא במקרא ובגמרא או בשום ספר א"כ זה יהושיע אינו אלא משתבש משם יהושיע דקרא וש"ס לכן אפי' לכתחילה אינו צריך לכתוב אלא שם שעולה בו לתורה שהוא שמו המובהק כמ"ש הרא"ש פ' השולח ואע"ג דהתם כ' הרא"ש שם שעולה בו לתורה או חותם עצמו הוא המובהק והכא עליתו לתורה וחתימתו סותרין מ"מ י"ל דחתימתו חניכתו ועליתו לתורה הוא המובהק שהרי נקיי הדעת שבירושלים הי' חותמין בחניכתו וא"כ הרי הוא כא' מהם ועליתו לתורה הוא המובהק שלעולם לא מצינו מי שעולה לתורה בחניכה וכיון שכן הוא י"ל כ"ע מודים שם המובהק כותבים בגט לכתחילה דאפי' לדעת הרב"י שברמב"ם דבחניכתו אינו כשר אלח בדיעבד מודה דבשמו המובהק כשר לכתחילה ומכ"ש להסכמת בית שמואל רס"י קכ"ט דגם לרמב"ם חניכתו כשר אפי' לכתחלה מכ"ש שם המובהק וכל זה אי הי' חתימתו חניכה וק"ו הכא שאינו אלא שיבוש לשון ולעז ליכא כיון דכ"ע יודעין א"כ פשוט דאפי' לכתחילה כותבין כן בגט:

ולא דמי לחזקי' ואלי' שאם ידוע חתימתו ושינה פסול התם איכא תרי אלי' במקרא וכן תרי חזקי' אעפ"י שמן הסתם הולכין אחר רוב אלי' וחזקי' שבש"ס מ"מ הכא שיודעין חתימתו אין לומר שהוא חניכה מאידך דאין שם זה חניכה לאידך אלא הוא שם מובהק ונתברר שזה חותם עצמו על שם המיעוט וה"ל אינך שינוי וכן נמי זנוויל וזנביל שהם ב' שמות של לעז משונים זה מזה במבטא ואין א' כינוי לחברו משו"ה הולכין אחר חתימתו ונראה דאפי' להט"ז דמחמיר בשם גדליא כשחותם עצמו באל"ף וכ' בגט בה"י דפסול אעפ"י שלא נמצא כן וגם אין שינוי במבטא ולט"ז אה"נ דפסול בחותם עצמו יאושע וכתבו יהושע מ"מ בנידון דידן יכשיר אפי' לכתחלה דהתם י"ל דקפדי בני משפחה וקבעו להא שם זה באל"ף במקום ה"י מפני כבוד השם הקדוש שלא לכתוב גדלי' בה"י או יהושע מפני אותיות השם הקדוש ולא להיות אפי' כינוי וחניכה שלא יבוא שום מכשול על ידם שיושלך באשפה כמו שמצינו בש"ס דעשו י"ט מגילת תענית דבטילת אדכרתא מן שטרי' תהי' כותבין כהן לאל עליון ובטלום משום מחר פורע זה חובו ונמצא שם הקדוש מוטל באשפה אף ע"ג דקפידא דגדלי' מוטל באשפה אינו דומה להתם שהוא שם שלם אל עליון ונכתב על שמו ית' משא"כ גדלי' ויהושע מ"מ כיון שהם מתחסדים ומקפידים טפי הולכין אחר חתימתם זה נ"ל דעת הט"ז ונ"ל נהי דכתב הב"ש כמה פעמים שחלקו עליו האחרונים וס"ל שאין משגיחין בחתימתו כמ"ש בשם גדלי' ובשם יאודה ומתתי' ע"ש מ"מ בשם יאודה מודה להט"ז משו' דאיכא התם קפידא טפי מפני שהוא כולו שמו של הקב"ה כדאמרי' בסוטה ואמרי' בגיטין דאיכא דכותב יהודה וטועה ואינו כותב דל"ת הרי השם ככתבו נמצא דשפיר דמי למיקפד שלא למחתם יהודה כ"א יאודה וע"כ החמיר הב"ש ביאודה טפי מביאושע ומיושב סתירת הב"ש ומ"מ דוקא בהני דאיכא למימר בכיון הקפיד אבל בנידון דידן שאין שם זה נמצא כלל וגם לא שייך לומר שהקפידו לשנות שם יהושע דקרא והחותם עצמו עומד לפנינו ואינו יודע שום טעם וסברא אין לנו לומר אלא או שנשתבש או שהוא כינוי וחניכה לשם הקודש שקוראין וכיון שכולי עלמא יודעין כן ליכא לעז וכותבין כן לכתחלה:

ועוד נ"ל פשוט שהוא קצת שם דנערות וקיצר השם שהשורק קשה במבטא לקמץ השפתים וקורין יושיע בחירק ועי"ז חתם כן ואע"ג דהוה קצת שינוי במבטא כותבין כן לכתחילה כמו יצחק חקין וכמ"ש מהרש"ל בישו"ש פ"ג דגיטין סי' כ"ו אשר ז"ל יפה פסק גבי מירוש שאינה כל כך הברה א' עם מרים ואף שיצחק חקין ג"כ אינו הברה א' מ"מ כשכותבין יצחק לחוד אין כאן דמיון לעז שיאמרו זה שמו חקין ואיש אחר הוא שהרי כל חקין הי' קורי' לס"ת יצחק ואפשר כך הי' חותמין בשטרו' אבל גבי אשה שאינה עולה

לס"ת וחותמת בשטרות לא נוכל לידע ברור שכל שם מירוש בא ממרים ע"כ חוששין שמא שם אחר הוא לגמרי אבל שערכו ושערלין הברתה קרובה לשרה טפי וגם קרוב הוא בפי כל וכו' יע"ש עוד באריכות ובנידון דידן יהושיע דומה לשערכי ושערלין שאפי' באשה כשירה מכ"ש באיש שעולה לתורה בשם יהושע ואע"ג דהוא ז"ל כ' עולה לתורה וגם חותם עצמו בשטרות בשם יצחק והכא החתימה והעלי' סותרי' כבר כתבתי לעיל דיש לתלות הטעות או החניכה בחתימה ושם המובהק בעלי' לתורה בוודאי איכא גוני דאין להעמיד דין על הקוראים לתורה כגון אלי' ואלי' שהם משנים כפי רצונם ולאו כולי עלמא דינא גמירי וכיון דאיכא הכא ואיכא הכא אין לסמוך על חזן הכנסת שקרא לזה בשם זה ומי ציוה לו ואת מי שאל אבל בשם זה שאין אנו סומכין על שליח צבור ידוע שקרא לאיש הזה אלא כל הנקראים לתורה במדינתינו לא נעדר א' מהם שאין קוראים לו לתורה ליהושע בשורק כיון שלא נמצא שם אחר בתנ"ך וש"ס ופוסקים בזה וודאי עליתו לתורה עיקור לחתימתו או שיבוש או חניכה או קיצור השם וע"כ לע"ד אין ספק לכתוב לכתחלה בגט יהושע ולקרותו בשורק ומי שחותמו אמת יורנו דרך אמת הכ"ד הבעה"ח פק"ק פ"ב כאור בקר ליום ד' ער"ח שבט הקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיח

לשון השאלה:

לכבוד ידידי אוה"נ הרב המאוה"ג הגאון המפורסים החריף ובקי נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' משה פפ"ד נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב נרו יהל כאור זורח ויתענג על רוב שלום עד בלי ירח:

אוהב נפשי! דבר אלקים לי אליו ע"כ ימחול לי אם אעמוס משאי על שכם מעכ"ת הגאון נ"י:

והנה אוהב נפשי לא אגדיל הענין ברוב פלפולים אשר אינם נוגעים לענין ורק להראות הגדלות והרוממת כי קצתי באלה וכל מטרת כונתי להשיג האמת לכן אדבר בזה בדברים מועטי' הנוגעים לגוף הדבר בלבד והוא כי מקומי זה נקרא בפי כל ישראל ובפי ערלים דייטשען בשם פעסט אך ההגרים יקראוהו בשם פעשט ונראה לדעתי כיון דעיקר איש מדינה ההגרי וגם יש שינוי גדול בשם זה כאשר יעיד הכתוב על האפרתי כי לא יכון לדבר כן שבולת כ"א סבולת ודומה וודאי לקאזמיר דמתקרי קאזמירי ולפוזן דמתקרי פוזינא לכן יש לכתוב גם כן פעסט דמתקרי פעשט וכמו שכותבין באובן דמתקרי בודא ובפרעשבורג דמתקרי פאזשאן ושמות אלה שמות שקוראין ההגרים כן כן במקומי יש לילך אחר השם שקראו ההגרי שהוא עיקור במדינה גם אין לדעתי שום ספק לחשש

השם שקוראין המקום בלשון לטין פעסטום או פעסטיני כי מה לנו עם לשון לטין וכמו שכ' מהרי"ק בשורש ק"ו הביאו הב"י בסי' קכ"ח ואם נחוש ללשון לטין הי' מוכרחים לכתוב בפרעשבורג כמה שמות לפי מה שראיתי בדיקסיונער שנקרא פ"ב בלשון לטין פאזאניום פיזאניום פלעקסום פרעסבורגום א"א דאין לנו לחוש ללשון לטין ואף שבמקום משפטם הורגלו לדבר ולכתוב בלשון זה מ"מ רוב אנשי מדינה לשון הרגיל אצצם או לשון דייטש או לשון הגר גם אין לי ספק בזה שלא לכתוב על מעינות מי חמין כיון דכל מעינות מים חמין הם בעיר אפען מעבר לנהר דונאי ונשפכין כולן מעבר השני לנהר הנ"ל וטרם יבוא האיש משם הנה על המעברות כבר אבד שמם ונהר מפסיק בינם לביניני א"כ אין לכותבם וא עדיפא מנהר אשר סמוך לעיר נשפך לנהר אחר ונאבד שמו משם והלאה דאין כותבין אותו כמבואר בתשו' מהרי"ק וכן פ' הרמ"א ז"ל אך בזה יש לי קצת ספק לפי מה שנוהגים לכתוב כל ספוקי עיר ופה אצלינו כמעט אין בית אשר אין בו באר הנשאב תמיד ע"י פלומבן ומימי בארות טובות הנה לשתי' אדם ולרוב הולכין הבהמות אצלן ומשקין אותן מהן גם מבשלין מהן ולשארי ההצטרכות גם לכלי פשתן הגסים אשר יכבסו במי אפר (לויג) ישתמשו במי בארות רק לבגדי פשתן הדקים אשר יזיקום מי אפר ונתכבסים רק במים ובורית לבד ישתמשו לזה ממי נהר כי יאמרו כי קלים מימיו ממי בארות עכ"פ ישתמשו מהבארות להגסים וגם הדקים אחרי הכביסה יושטפו במי בארות דהוי כמו רוב ספוקי העיר מהן דאף דטחינה אין שייכות בהן וגם המשרה (ובאמת לא ראיתי פה כי ימצא שריות פשתן אף בנהר) מ"מ כיון דלשתית אדם ובהמה ולאפי' ובשול ולכביסה לבגדי פשתן הגסים ישתמשו מהן הי' נראה לכתוב דיתבא על נהר דונאי ועלמי בארת דהוו כמו רוב ספוקי עיר ובמקומי שהייתי בתחלה נהגו לכתוב בגיטין מקדמת דנא בקערעסטור מתא דיתבא על נהר באדראק ועל מי בארות ובאמת ששם אין השמוש מבארות גדול כ"כ כמו פה ואפ"ה הנהיגו לכותבן ודברי הב"ש בסי' קכ"ח ס"ק ט"ז לטעם הראשון משמע דוקא היכי דיש לחוש לקלקול והיינו היכי דיש בארות מועטי' אבל לא כן במקום שישנן למאות דלא שייך לחוש שיתקלקלו וגם ליכא מעינות דיוכללו בהן הבארות אך לפי שראיתי כי באובן ישן וגם בעיר אובן אינם מזכירים הבארות אף דגם שם לא שייך דיוכללו במעינות מי חמין לכן אנכי קצת נבוך בזה אם אנהוג להזכירם ואנכי את פי גאוני ארץ אשר יורו לכבוד השי"ת ולכבוד תורתו ע"פ האמת אשמור ע"פ הדבר אשר יורני אעשה. פעסט יום ד' ג' שבט תק"פ לפ"ק. תשובה. **שלום** וכ"ט לידידי הרב המאה"ג מעוז ומגדול המפורסם כערוגת הבשם גן הדסים גל של אגוזים המופלג כבוד מהו' ישראל סג"ל נ"י אב"ד דק"ק פעסט יע"א:

נפשו היפה איותה לסדר גטין במקום משכן כבודו בעיר הנקראת בפי כל ישראל ובפי אומות העולם האשכנזים בשם פעסט בסמ"ך ולאנשי מדינה ההגרים נקראת פעשט בשי"ן ובמקום המשפט מושב כסאות מלכי' ושרים מדברים בלשון לטיין ושם נכתב פעסטים או פעסטיני ודעתו דעת תורה נוטה לכתוב פעסט דמתקריא פעשט ולא לחוש ללשון לטיין כלל וטעמו ונימוקו עמו וביקש ממני לחוות דעתי דעת פעוטים גם אני:

גרסי' פ' השולח (גיטין ל"ד ע"ב) בראשונה הי' משנים שמו ושמה שם עירו ושם עירה וכו' ומסקינן הא דאתחזק בתרי שמא הא דלא אתחזק וכ' תוס' דאותן שבגליל לא ידעו שם דביהודי' ויאמרו שלא גירש ויוציאו לעז על בנים מן השני אבל בהוחזק בשני שמות במקום א' כשר בדיעבד אפי' באחד מהם ואפי' בחניכה ומיהו לכתחלה צריך לכתוב שניהם אפילו כתיבה ונתינה במקום א' כדאמר בסמוך רובא מרים ומיעוטא שרה מרים וכל שום דאית לה וכו' והשתא בראשונה הי' משנה שמו ושמה קורא שינוי מה שאינו כותב אלא שם א' משני השמות מפני שאין מכירין בו במקום אחר ודומה להם שינוי שמו ושמה וכן יש לפרש שם עירו ועירה שוב הקשה תוס' מהא דכ' חניכתו וחניכתה אפי' לכתחלה הי' נקיי הדעת עושי' כן ותי' ב' תירוצים א' צ"ל נקיי הדעת הי' שמותיהן ידועים וליכא לעז א"נ כשהשמות דומי' זה לזה שהכינוי דומה לשם אף לכתחלה כשר בכינוי עכ"ל:

והגאון מהר"ם א"ש בתשובה ח"א סי' י"ח נתקשה בתי' קמא דהתוס' דא"כ רובא מרים ופורתא שרה כיון דרובא מרים בודאי היתה ניכרת בשם זה וא"כ אפי' לכתחלה סגי בשם מרים ע"כ פ' דתי' שני עיקור ולפע"ד דברי תוס' ברורים בטעמ' דרובא מרים פירש"י רוב אנשי' קורי' לה מרים פי בעיר אחת איכא רובא קורים מרי' ולא ניכר להם שרה כלל ולהמיעוט שקורין שרה להם לא ניכרו שם מרים כלל דומה למ"ש הוא ז"ל בעצמו בשו"ת ח"ב סי' מ"ה בד"ה אחר זה עיינתי וכו' בענין אובן דמתקרי' בודין דמקדמת דנא שהי' קהל ספרדים הדרים בה רובא והי' קורין אותה בודין והאשכנזים קראו לה אובין לכן כתבו אז בודין דמתקרי אובין ועתה נהפוך היא ע"ש וצל"ע קצת בדברי חכם צבי בהקדמת ספרו שכ' בודין דמתקרי אובין והוא הי' בימי מהר"מ א"ש הרי שהי' שניהם בעיר א' רובא דאינשי קרו לה הכי ומיעוטא קראו לה הכי ידעו הני בלישנא דהני התם בעי' לכתחלה למכתב תרוויהו ובדיעבד מיהת כיון שהכתיבה והנתינה בעיר א' כשר אך אנשי ירושלים בחניכותיהם דכולי עלמא הכירו בשני השמות אפי' אי כל אדם הי' קורא אותם ברוב הפעמים בשם העברי' ובמיעוט הזמנים קורא בחניכתו מ"מ הי' ניכר בחניכה זו לכולי עלמא ולכן מגרש בחניכתו אפי' לכתחלה והכלל כי רובא ומיעוטא

דמרים ושרה היינו רובא דאינשי ומיעוטיהו אבל להמיעוט אינו נקרא בשום פעם בשם מרים משא"כ בחניכות יקירי ירושלים הוה עיקור וטפל אצל אותן האנשים בעצמם שקוראים להם בשם זה עיקור או על הרוב ובשם חניכה לטפילה בעלמא או על דרך המיעוט ותי' קמא דהתוס' עולה כהוגן:

והנה לתי' ב' של תוס' דהיכי דחניכה דומה לשם העיקר אינו צריך לכותבו א"כ בנידון שלפנינו לא הי' צריך למכתב דמתקר' פעשט ודאי דעדיף זה טפי טובא מפראסניץ ופרויסטיץ שבתשו' מהר"ם א"ש הנ"ל וכבר התרעם הגאון מהר"ם כ"ץ אביו של הש"ך ז"ל בתשו' להגאון מהו' העשל ז"ל בקונטרס שבסוף ס' גבורות אנשים על פוזנא דמתקרי' פוזנינא דלא צריכא וקאזמירא קאמיזרס ניחא לי' ע"ש ושם האריך וביאר בבריסק דהי' צריך למכתב דמתקרי' ברזשטשי' וכתב דמתקרי ברסטי' שכ' הגאון מהו' העשל שאינו שינוי שהכל יוצא מלשון א' כמו שכ' במרדכי פ' המגרש לענין בוריש ובוריש ע"ש מהו' מאיר כ' ועוד אעפ"י שתאמר שמשמעות הלשון הוה שינוי אין זה שינוי שזה המקום שם א' לו רק הענין מחמת חילוף הלשון שבני רוסי' מקצרים לשונם וקורין לברזשטשיא ברסטיא וכן הדין בכל המקומות שמתחלפי' מחמת שינוי לשון חלוקות אין קפידא שברסטי' הוא פי' על ברזישטשע וכו' ע"ש הרי קמן אע"ג שהשינוי הוא בין סמ"ך לשי"ן ברסטי' וברזישטשע מ"מ כיון שכן טבע לשון רוסי' כולי עלמא יודעי' דהיינו הך ואין כאן לעז ומכ"ש כאן דטבע לשון בני הגר קורי' לאות ע"ס באשכנז ע"ש בהגר א"כ פעסט היינו פעשט ולא הי' צריך למכתבי' כלל דומה למ"ש הריצב"א שבמרדכי על נהר קייר שכתבו יי"ר שכן הוא טבע לשונם שבמקום קו"ף כותבין יו"ד ועיין תשו' מהרמ"פ סי' י"א כ' שלא הבין כונת הריצב"א בזה ועיי' בס' גט פשוט סי' קכ"ח סק"ג ד"ה והמרדכי כ' וכו':

והנה פר"מ כ' ששינוי גדולה הוא בין שי"ן לסמ"ך דהכי מצינו בקרא באפרתים אמור נא שיבולת ואמר סבולת יפה כ' וכן מוכח ממהרי"א שכ' דכל שנקרא בשי"ן שמאל יש כותבו בסמ"ך דלא נטעה לקרוא בשין ימין ש"מ דאיכא קפידא בהכי אבל לנידון שלפנינו אין ראיתו מכרעת כלל דהתם בתיבה הנקראת בשי"ן שמאל לכל עולם אם נקראוהו בשי"ן ימין ה"ל שינוי ענין ממש אבל הגע עצמך הכותב גט בין אפרתי' וצריך למכתב שיבולת וכי יכתוב סבולת הלא יכתוב שבולת והאפרתים יקראוהו בשי"ן שמאל כדרכם ואנחנו נקראוה בשי"ן ימין כדרכנו ולזה נתכוון הגאון מהר"ם כ"ץ הנ"ל שלאנשי רוסי' וליסא הוה ברסטיש כמו ברזיטשטש ומכ"ש הכא לבני הגר הוה פעסט כמו פעשט וכעין שכ' הריצב"א במרדכי בפ' המגרש על בוריש ואנו קוראי' בוראיש דממקום הדירה ניכר

שהוא בארץ הגר ולשונם לדבר בלישנא קלילא אין להקפיד בכך ע"ש א"כ מכ"ש הכא לפי תי' שני של תוס' הנ"ל לא הי' צריך למכתב כלל דמתקריא פעשט:

אמנם לתי' קמא של תוס' משמע דאע"ג דודאי החניכה הוא שם היוצא מעיקור השם מ"מ אי לאו דניכר הוא לכל באי עירו צריך הוא למכתבנהו וא"כ ה"נ כיון שאין ההגריים מכירי' שם פעסט כלל אע"ג שאין בענינו שינוי וכוונתו א' צריך הוא למכתבי' לכתחלה ותמהתי על הגאון מהר"ם א"ש הנ"ל שכ' לתי' קמא של תוס' פשיטא שאינו צריך למכתב פראסניץ כיון שליהודים ניכר בשם פרויסטיץ ומה לנו בשם גוים ותימה א"כ גם שם פראטיאוע אין צורך להזכירו והאמת שדעת הרבה מגדולי אחרונים השיגו על הרמ"א שכ' בסי' קכ"ח סעי' ג' שצריך לכתוב דמתקרי' על שם הגוים ועיין בס' מכתב אלי' בשער השמות סי' יו"ד ובתשו' מהר"מ כ"ץ הנ"ל ומ"ש בס' גט פשוט סקל"א באריכות מ"מ העלה שם סקל"ב דאע"ג דבעל הלבוש בעצמו כ' שלא הי' צריך למכתב פוזינינו וכן הרמ"א בקראקא לא הי' צריך למכתב דמתקריא קאזמיר מ"מ עכשיו שכבר נהגו למכתב א"כ אם לא יכתוב יהי' שינוי השם שכבר רגילים לכתוב גם שמות שרגילים גוים לקרוא בהם ונכון הוא מסברתי' א"כ לפ"ז פשיטא לתי' קמא של תוס' צריכי' אנו למכתב פעסט דמתקרי' פעשט וכמ"ש מעלתו ואמת נכון הדבר:

אם לכתוב גם דמתקריא פעסטיום בלשון לטיין שבו משמשים השרים בערכאותיהם גם בזה יפה כתב מעלתו שאין לחוש לו כלל אך מה דמייתי שכ"כ מהרי"ק שרש ק"ו שאין לחוש ללשון לטין כיונה דעתו הרמה לדעת מכתב אלי' רס"י יו"ד הנ"ל שכוונת מהרי"ק הוא על זה האופן שאין אומה משמשת בלשון לטין אלא כל הגדולים והשרים בכל מקום משמשים בו הואיל והוא לשון קצר ומ"מ כיון שאינו לשון בפ"ע שההדיוטו' משמשי' בו אין לחוש בו בגט ע"ש וסברא נכונה הוא מסברת חוץ כיון שאפי' אותם המשמשי' בלשון לטיין מכירים ומדברים בלשון שההדיוטות משמשים א"כ אין כאן לעז כלל אפי' יהי' השרים יהודים ומכ"ש שאינו מיוחד אלא לנכרים והדין דין אמת אבל מהרי"ק ז"ל לא נתכוון לזה דא"כ מה צריך להבי' ראי' מר"ת שאין להזכיר שם גיות בכדמו"י ושוב כ' שאם כי יש לדחות דהתם שם של גוית מורה על כפירותו בתורת משה רבינו משא"כ שם העיר מ"מ כיון שעיקר טעם של שם העיר הוא משו' הכירא ואין אנו צריכי' אלא לפרסום בין ישראל ומה לנו לשם הגוים ע"ש וא"כ אי ס"ד כונתו בלשון לטיין שאינו נהגה באותו המדינה אלא בערכאותיהם א"כ לא הי' צריך להנ"ל ואם אולי כן הוא שלשון לטיין לא הי' נהגה שם אלא במקום שרים ואפ"ה הוצרך לאותן הסברות

א"כ לפי מה דקיי"ל כפסק רמ"א לכתוב גם שם הגוים ולא חיישינן לסברת מהרי"ק א"כ גם לטיין צריכי' לכתוב בגט:

אבל האמת יורה דרכו בנידון דמהרי"ק הי' לשון לטיין נהגה בשפת הארץ ההיא ולטיין דנקט לאו דוקא דמעשה הכי הוה וה"ה לכל הלשונות וכן מ"ש במהרי"א לשון אשכנז וגלחות לאו דוקא וה"נ במהרי"ק ואנן לא קיי"ל כמהרי"ק בהא כמ"ש לעיל שכבר הנהיגו לכתוב שם המפורסם בין האומות בגט אבל היכי שאין לשון לטין נהגה רק השרים במקומות מושבותיהם כסאות למשפט והם בעצמם מדברים בשפת הארץ ההיא פשוט שאין לחוש לאותו הלשון כלל כדהסביר מכתב אלי' מדנפשי' וכ"ע מודים בזה לע"ד:

ויעיי' בירושלמי פ"ק דמגילה שם נאמר דלשון ארמי בורגני א' בדה להם מתוך לשון יוני' ואני הגהתי דצריך להיות לשון רומית והוא לשון לטין שאינינו לשון קדום כמבואר בצמח דוד חלק שני שנת שמ"ה לאלף השלישי עכ"פ מבואר דלשון לטיין הוא לשון רומי ולא כמו שחשב מכתב אלי' ומ"מ מ"ש מהרי"ק והריצב"א הי' לו לברר ע"י לשון לטיין דוגמא בעלמא נקיט ורצונו לומר ע"י לשון ארצו של ריצב"א שהי' צרפת והגט בא מארץ הגר ונשתנה שם מקום הנתינה והדברים מבוארים לע"ד:

ודאתאן עלה דברי מהרי"ק צריכי' ביאור מעיקרא מאי קסבר דמייתי מר"ת א"כ אין להזכיר שום שם גיות בגט א"כ שם המושל לא נזכיר והיינו שאלה צדיקי גלילי שבמשנה שלהי מס' ידים:

ועוד א"כ לוקס ולוס (גיטין י"א ע"ב) איך יגרשו נשותיהם בח"ל דישראל נמי שמותיהם כשמות גוים אע"כ לא אמרו ר"ת אלא בשם המורה על כפרנות בתורת מרע"ה וא"כ מעיקרא מאי קסבר מהרי"ק. ונ"ל דמעיקרא נמי אמסקנא סמיך וס"ל למהרי"ק אי לאו דכללא הוא דאין לחוש לפרסום גוי משום הך סברא לא הוה פסיק ר"ת שלא להזכיר שם של כפירה מה בכך עכ"פ זה שמו אשר יקראו לו עתה ושמו הראשון נעקר ממנו בין האומות וצריך להזכירו בגט אע"כ ס"ל לר"ת בפשיטות דאין לחוש לפרסום האומות וס"ל דישראל אסור להזכירו בשם השני המורה על כפרנותו ושם המתפרסים בין ישראל הוא השם שמגרש בו ואין לומר א"כ לאיזה צורך כ' ר"ת כלל הך דאין להזכיר של גיות בכדמו"י היינו להפליג האיסור שאפי' לחומרא בעלמא לא יזכרנו כיון שאין צריך א"כ בודאי איסורא עביד להזכירו ואם מזכירו נראה שינוי השם כי יאמרו ישראל אחר הוא חניכותו ביהדות כך הי' דאל"ה לא הי' לו להזכיר בכדמו"י אבל לעולם מוכח מר"ת שאין לחוש לפרסום בין או"ה וא"כ שם עיר של הגריי' כגון פעשט אין צריך כלל אלא שצריכי' אנו לחוש עתה לדברי רמ"א כנ"ל בשם ספר גט פשוט אבל עכ"פ שם לטין אין להזכירו:

ראה זה מצאתי בסוף ס' שמות מייתי כמה ערי הגר אובין גראן וואצין ווארדיין דובריץ שנראה שהוא דאברצין ועוד כמה מקומות ובתוכם מתא פאשטא ונראה מהענין שנתכוון על פעסט ושמקדמת דנא זה שמה אשר נקרא ונכתוב בספר כריתות פאשטא וא"כ אעפ"י שנעקר זה השם לגמרי מ"מ דומה לסינים וצובא שבתשו' בית יוסף להלכות גטין סי' א' ולקוסטאנדינא אעפ"י שנעקר זה השם ונקרא סטאמבלא מ"מ בגטין כותבי' שם הראשון מ"מ כבר ביארו האחרונים דהיינו אם היהודים עדיין נשארי' שם מזמן הראשון והי' כותבין תמיד שטרות וגטין בשם הראשון לא נעקר זה השם עיי' במכתב אלי' ובס' גט פשוט סי' קכ"ח ס"ק כ"ו ד"ה וראיתי בתשו' מר"ן וכו' אבל הכא שמקרוב נתיישבה קהל פעסט ואז כבר נעקר זה השם פאשטא בודאי אין לחוש לו כמ"ש ב"י בתשובתו על טברי' שנתיישבה מקרוב ע"ש ואיידי דאיירי נפלאתי על הגאונים מהו' גבריאל ומהרמא"ש ח"א סי' י"ט וסי' כ' דמייתי מנחל אשכול ומסלע המחלקות ודומיהן להוכיח מזה אי שם השני עיקור או שם הראשון עיקור קורא אני על הגאונים אם לא אעלה את ירושלים וגו' הרי ירושלים הי' שמה שלם מלכי צדק מלך שלם ואברהם קרא לה שם חדש ויקרא שם המקום ההוא יראה ואח"כ נצטרפו ב' שמות והקדים השני וקראו ירושלם ירא שלם כמבואר במדרש וכן כתובה בקנות לט"ב תחלתה ציון ידידות ידידי וכו' על שם שני כהני' היינו מלכי צדק אברהם אבל באמת אין מזה ראי' לכאן כלל היכי שלצרפו שני השמות ונעשו שם א' והכא מיירי שהשמות נפרדים לגמרי ואין ענין לכאן מ"מ בהא סלקינן למכתב פעסט דמתקריא פעשט ותל"מ:

וע"ד שם הנהר הנה בסוף ס' שמות רמי אהדדי דבאובין כותבי' על נהר דונאו בוי"ו לבסוף ובבילוגראד כותבי דונאי ביו"ד לבסוף ושניהם נהר אחד והעלה לבסוף דזה תלוי בחילוף לשון אנשי המדינה ואיננו מתפייס בתי' זה מפני שכאן כותבי' דונאו דמתקרי דונאיי וידוע שאין אנשי ארצנו מצורפי' מאנשי אובין ומאנשי בילוגראדו שימצאו פה יש קורות דונאו ויש דונאי עכנלע"ד דלא אירע זה ע"י שינוי מקומות אלא ע"י שינוי זמני' כידוע שהלשון מתחלף בזמן זולת זמן וכבר כתבנו למעלה בשם תשו' ב"י דבמקום שהורגלו בגטין והורגלו לכתוב סינים וציבה אע"ג שבאורך הימים נשתנה שם העיר וה"ה הנהר מ"מ לא ישתנה כתיבת הגט מאשר הורגלו עד עתה והשתא נימא דבזמן מן הזמנים הי' נקרא דונאו ונשתנה ונקראת דונאיי ותחלת סידור הגט באובין הי' כשהי' נקרא דונאו והוקבע כן לעולם ובבילוגראדו הוחל לקרוא בשם דונאי והוקבע כן ופה בעירנו התחילו לסדר גטין בזמן שהי' רובם קורם דונאו ובמיעוטא דונאי כנ"ל ביישוב הדברים על נכון בעז"ה ומהתימה בסדר שמות של ב"ש העתיק המקומות מס' שמות

הנ"ל ובבודין ובילוגראדו נדפס שם נהר דונאי ביו"ד לבסוף בין באובן בין בבילוגראד אולי משגה הוא:

והן עכשיו לדעתי לא ימצא במדינה שום אדם שיקרא בשם דונאו או דונאי וא"כ כשמחחיל עתה לכתוב גט בפעסט הי' לו לכתוב שם המורגל היום בפי כל מ"מ נ"ל כיון דכל מה שאנו כותבי' שם נהר הוא רק משום לעז ב' שוירי וכיון דכבר מפורסים ע"י ס' ש"ע דדונאי אצל אובן נכתב בגט בשם דונאי ואובן ופעסט סמוכין ונראי' וממש הכל חד אצל אנשי העולם א"כ אם יכתוב בפעסט שם אחר לנהר יאמרו זה אינו אותה פעסט השתא מה במרחק רב מאובן לבילוגראד נתקשו בשינוי השם כנ"ל מכ"ש בסמוך כ"כ ולאו כולי עלמא דינא גמירי' ע"כ טוב יותר לכתוב בשם דונאי כמ"ש באובן ולא יקשה זה לשום אדם ולומר זה פעסט אחר הוא מטעם הנ"ל שהרי יראו בש"ע שבאובן כתבי' כן בגט וה"ה בפעסט דבת בוקתא היא ועיי' בנב"י ח"א סס"י פ"ו:

ומ"ש מעלתו שלא להזכיר מעינות חמי' הואיל וכבר נתבטלו ונתערבו בדונאי טרם הגיע לעיר יפה כ' ופשוט הוא אבל אי לא הי' מתערבי' הי' צל"ע אע"ג דאינם מגיעים לעיר ועיקורם בתוך עיר אובן מ"מ משמע לי קצת מש"ס פ"ק דמגילה דקאמר מחמתן לטברי' מיל ע"ש ב' ע"ב ופשוט דנקרא חמתן ע"ש חמי' וע"כ לא פליגי שם ו' ע"א אלא בחמת דכתיב בקרא אי חמי טברי' או חמי גבר אבל חמתן דש"ס בודאי על שם מעינות חמי' נקרא והנה המעינות חמי' המה רחוקים מהלך מיל מטברי' ואפ"ה נקרא חמי טברי' ואולי י"ל התם בחמת לא הי' עיר ובנין רק המרחצאות של טברי' ובטלה לגבי' משא"כ הכא שהמים חמי' המה בעיר אובן לא יקראו על שם פעסט כלל וצ"ע למעשה מ"מ הכא שכבר נתבטלו ונתערבו טרם הגיעו אל העיר אין ספק שלא יזכרו ולא יפקדו:

ומ"ש להזכיר מי בארות כיון שכל סיפוקי עיר לאכילה ושתי' הוא מהם וגם לכביסת כלי פשתן הגסים אך לא לכביסת כלים הדקים החשובים נ"ל דעיקור ספוק כביסה הוא לכלי פשתן הגסים השוים לכל נפש ולא לחשובים שאפשר לאדם לעמוד זולתם אפי' רוב אנשי העיר שרים ונכבדים מ"מ כיון דכביסה נפקא לן בנדרים פ' ע"א מקרא ולכל חיותם שהוא חיי נפש:

וע"ש בלשון ר"ן פ' ע"ב ד"ה ורמי וכו' ועוד אפי' אם תמצי לומר וכו' ע"ש משמע דרבנן נמי מודה א"כ תינח כביסת בגדים שא"א זולתם דבהני תלי' חיי נפש אבל הדקים החשובים ולבושי פוליטיקון אינה בכלל חיותם ומה שתמה מעלתו שבאובן אין כותבי' במי בארות אולי בשעת התחלת סדור הגט שם עדיין לא הורגלו במי בארות כי הפלומבן הוא המצאה מחודש בזמן קרוב לדורותינו א"נ הוה ס"ל כדעת ר"י מפריש שבהגה'

מרדכי דגטין סי' תס"ז וע"ש מ"מ הנלע"ד לכתוב פעסט דמתקר' פעשט מתא דיתבא על נהר דונאי (כמ"ש באובן) ועל מי בארות [ועיין לעיל סי' י"ג עוד מזה] וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות כ"ד א"נ לנצח. פ"ב נגהי ליום עש"ק י"ט שבט תקפ"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קיט

בריך רחמנא דיהיב לן מוריין באוריין תליתאי, שמוהו נוטר כרמים כרם ה' צבאות רישי דהני גינאי, שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר יומם ולילה לא ישקוט עסיק באורייתא ולא לאי, חכו ממתקים וכלו מחמדים איהו וגלתי' יאי, שינייך שנונים מלתעו' כפירים ארי' דבי עילאי, ה"ה ידיד ה' וידיד נפשי הגאון רב רחומאי, חכם הכולל, עוקר הרים וכולל, חד מן קאמיא כקמאי דקמאי, כבוד קדושת שמו מהו' אברהם אליעזר סג"ל איש ירושלים נ"י לנצח יהל אורו הרואה אומר ברקאי, צהלי ורוני יושבת בת טריעסטא לך קראי לך תנאי, עוד תשמח ותגל ירושלים נוה שאנן בראותה גאונו בקרבה, והוא פלא איש, ואיש יולד בה, והוא יכוננה עליון אתה אל ראי אמן:

בריש כל מראין אנא תם ולא אדע במה אכף ואקדם אלף תודות לאיש חמודות מנאי ומגלימא דעל כתפאי המה אנשי שם טוב בני קהלתו יחיו על כל הטוב אשר הוא הטיב והוא ייטיב בהטבת נר מצוה בשלוח אתרוגים מהודרים כפי הזמן ומטינא לי' למר מלי חפנאי טיבותא מאל הטוב יהי' שכרו כפול מגבהי מרומים ומי יחוש חוץ ממני על שלוח קן מגלתא גלי לדרעא ונפל נהורא נהור דבריו כשרגא בפי' דברי הירושלמי ועם האדון הסליחה הנה שלוחה דעתי בכוונת הירושלמי והיות כי נזקקתי להלכה ולמעשה ע"כ ארשת שפתי יערב לפניו בבואי דרך ארוכה ושם בארה והיא לוטה פה ועיניו הבדולחים לנוכח יביטו ואת אשר יבחר בו הקדוש ודלא שמיעא כלומר לא סבירא למר עלי יבואו הדברים ניתנו להשבון אי"ה:

ואשר בדק לן מ"ט השמיט הרמב"ם הך מתני' דכהן שגירש על תנאי ולא נתקיים התנאי אין בו משום ריח הגט לפוסלו מכהונה כמבואר בגיטין פ"א ע"א גם בעיני יפלא ולהוציא חלק א"א ואין בהמ"ד בלא חידוש אמנם באמת לכאורה במגרש על מנת או מעכשיו דקיי"ל מותרת להנשא מיד ואינה צריכה להמתין עד שנתקיים התנאי וגם אינו יכול להוסיף על התנאי ולא לבטלו א"כ הסברא נותנת דתיאסר לכהונה אפי' לא יתקיים התנאי לבסוף כיון דכל אותן הימים הי' מותרת לעלמא ואסורה לכהונה א"כ גם אח"כ כשנתבטל התנאי לא תחזור להתירה ואמנם דברי ב"ה אמורים בתנאי דאם תעשי כך וכך דאין כאן שום התחלת גירושין עד שעה שיתקיים התנאי ובהך הא דאמר ב"ה דאין

כאן אפי' ריח הגט אבל תנאי דע"מ ומעכשיו י"ל דמודה ב"ה דפסולה לכהונה הנה כי כן י"ל דמתני' דגיטין פ"א ואתי כר' יהודה דלית לי' זמנו של שטר מוכיח עליו אבל לר' יוסי דס"ל זמנו של שטר מוכיח עליו ואין גט בלא זמן א"כ לא מבעי' לבי דינא דשרו משחא דס"ל גם בגיטין כר' יוסי והם יאמרו ע"כ דלא אמר ב"ה דבר זה מעולם אלא אפי' להרמב"ם דס"ל כר' יוסי בממון ולא בגטין ומטעם שכ' והאריך בכ"מ רפ"ח מגירושי' מ"מ כיון דשטר כזה בממון דינו מעכשיו א"כ בגיטין ה"ל עכ"פ ריח הגט ופוסל לכהונה:

וראי' לסברא זו מדברי מרדכי ס"פ מי שנשאל על כהן שגרש ע"ת אי מותרת לו והשיב דמותרת כבמתני' ושוב מייתי ראי' מסוגי' פ"ק דיומא דכה"ג ביה"כ ומיוצאי למלחמת ב"ד וקשה כיון דמשנה מפורשת היא א"כ הראי' מיומא הוי כיהוד' ועוד לקרא אבל להנ"ל ניחא משום דאי ממתני' איכא למימר דוקא בתנאי דאם ואליבא דר' יהודה וכנ"ל אבל לר' יוסי ומכ"ש בתנאי דע"מ אימא לא משו"ה מייתי ראי' מגירושי' כה"ג ביה"כ דע"כ בתנאי דע"מ גירש באופן שתהא מגורשת למפרע משום ב' בתים ואפ"ה הותרה לו אותה שלא נתקיים תנאה וכן מיוצאי למלחמת ב"ד למאן דס"ל על תנאי גרשו עכ"ל שגרשו בתנאי מעכשיו דאי בתנאי דאם לא הותרה בת שבע לדהמע"ה וא"ש דברי המרדכי ומ"מ הרמב"ם לא סמך עצמו על הראיות הנ"ל דההיא דמלחמת ב"ד המרדכי גופי' לא סמיך עלה כמבואר שם ומפ"ק דיומא אין ראי' כולי האי מכה"ג ביה"כ כיון דלא אפשר בענין אחר לא החמירו חכמים ובירושלמי באמת לית לי' דמגרש לה כמ"ש תוס' יומא י"ב ע"ב ד"ה ולחדא וכו' והשתא ניחא בירושלמי דקדושין פ' האומר במתני' יש לי בנים דמבואר שם דכהן אינו יכול להחזיר כשגרש על תנאי ולטעמי' אזיל כנ"ל:

יהי' איך שיהי' לא ברירא לי' להרמב"ם לא לאיסור ולא להיתר משו"ה לא מייתי לי' כנלע"ד לפי חומר הענין:

ועל דברי תוס' בגיטין כ"ח ע"ב בסוף הדבור שכ' להוכיח דסמיכה לא מעכב אפי' מי שאינו ראוי לבילה מדכתי' וכי יטהר מזובו ולא מנגעו ולענין קרבן איירי פי' שיבי' קרבנו קודם שיטהר מנגעו ש"מ שאינו מעכב ותמה הגאון מהר"י ברעסלא ז"ל בתשו' זכרון יוסף חלק א"ע סי' י"ב הא זב מביא קיני' עופות דלא בעי סמיכה ועיי' שם תי' דחוק ולפי עוצם חומר הקושי' נ"ל דלשיטת תוס' דגטין וזבחי' דקרא לענין קרבן מיירי ודלא כרש"י דמגלה ותוס' פ"ק דמ"ק א"כ יש להוכיח כך איך הוה ס"ד דלא לטהר מזובו עד שיטהר תחלה מנגעו והכל מטהרת קרבן מיירי קרא א"כ לא יטהר מזובו לעולם דהא מנגעו לא יטהר לעולם עד דמייתי קרבן מצורע דבעי סמיכה וקרבן מצורע לא מצי לאתויי עד שיטהר מזובו דהרי אינו ראוי לבילה לסמוך וא"כ לעולם לא יטהר ואע"כ

נדע ממילא דיכול להטהר מזובו בלא טהרת נגעו וא"כ קרא למה לי אלא מדאצטריך קרא שמע מינה דסמיכה אינה מעכבת אפי' אינו ראוי לבילה וא"כ שפיר הוה ס"ד דבעי' טהרת נגע קודם לטהרת זיבה וא"ש זה הוא מה שנ"ל לפי חומר הק' והיינו להלכתא דקרבנות מצורע טעוני' סמיכה מן התורה דכן פסק רמב"ם ועיי' תוס' זבחים ל"ג ע"א ד"ה סמיכת וכו' ואחתום בכל חותמי ברכות ושלום תניין בכל אשר יפנה יצליח באותו ענין ותחזינה עיניו בנין הנקרא קנין כנפשו הקדושה והטהורה ונפש אוהב נאמן. פ"ב נגהי ליום ד' ט"ו שבט תקע"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תם ונשלם חלק שני על ש"ע אה"ע.

תשובה קכ

ידיד נפשי מעודי חביבי וצמידי ה"ה הרב המאה"ג מעוז ומגדול הותיק מלא עתיק כש"ת מהו' אברהם נ"י אב"ד דק"ק קאמאהרן יע"א:

נועם מכתבו הגיעני יום אתמול אחר בשרי צדק בסוגי' דאקנה ושותינהי האי שמעתא כגדי מסוקן ואחר עד עתה אודת האיש שנשתטית אשתו ורוצה להתירו מכבלי חבלי חר"ג לישא אשה על אשתו ע"י שימסור גט בידי שליח להולכה אלא שא"א לו להשליש סך שש מאות זהו' שהוא כתובת האשה ההיא עם התוספתא דילה הנה הגאון צמח צדק סי' ס"ד המציא למכור כתובה לבעלה בכח ב"ד יפה בטובת הנאה ושתזון מהפירו' כל ימי חיי' ואע"ג שסיים שרוצה שיסכימו עמו עוד גדולי הדור הא קמן שהסכים עמו הגאון בית שמואל סי' א' והביאו בסתם לפסק הלכה וחזי מאן גברי רבה ועוד חכמי דורו גם הסכימו שהרי סיים שא' רצה לפקפק דסגי' בסך כתובה בלי תוספ' ש"מ שרוצה להקל יותר ומסתמא אותו המפקפק לאו קטלי קני' באגמה הוי והכלל בדברים כאלו להקל שומעין. אך מה שיש לפקפק על התירו של צמח צדק הוא זה א' כי עכ"פ חובה היא לאשה מצד א' שאם תתרפא משטותה הרי נמכרה כתובתה בדבר מועט ואעפ"י שכ' ז"ל שיש בזה כמה ספיקות מ"מ אין חבין לאדם אלא בפניו אפי' על צד רחוקה ונפלאה אפי' הזכות הרבה יותר מן החוב אלא לזה י"ל כח ב"ד יפה שאני שמעמידין אפטרופוס לזכות ע"מ לחוב אבל מ"מ מ"ש דלא תוכל לשבע על כתובתה צ"ע דהרי אם נאמר שהשוטית צריכה שבועה הוא לאחד משני חששים א' שמא התפיסה צררי בהיותה בריאה עדיין וכדעת הסוברי' כן וזה לא שייך הכא שהרי הוא הבעל עומד לפנינו ומודה שלא התפיסה וזאת שנית שיתפיס צררי לקרובי' יורשי כתובתה והנה זה דבר בטל מתרי טעמי חדא א"כ עכ"פ ישבעו יורשי' ויגבו אם ימות הבעל קודם ועוד תינח אם יורשי כתובתה אינם

יורשי הבעל כגון שאין לו בנים ממנה אבל הכא שיש לו בנים ממנה והם בעצמם יורשי' ויורשי האב והם יודעי' שלא התפיס להם צררי וכשימות אביהם ישלמו הם לה הכתובה באופן שיהי' לה מה להתפרנס ועתה שהוא נושא אשה אחרת ויהי' לו בנים ג"כ לא תגבה השוטית כתובתה בלי שבועת בני' נגד בנים מאשתו ואם לא ירצו לשבע תפסיד כתובתה ואפי' מדיני דגרמי לא ישלמו לה כלום ולא דמי למוכר שט"ח ואין המוכר רוצה לשבע ועיי' בש"ע ח"מ סי' ס"ו וקל להבין עוד יש לפקפק אם כתקנתו נפל פיתא בבירא במה שהתקינו לשלש סך כתובה ותוספת דלעולם תשאר הכתובה אצל הבעל בדבר מועט וגם אותו הדבר מועט תשאר אצלו לזונה מהריווח וגם לא הבנתי התועלת שהרי בלא"ה חייב לזונה כל שלא יכולה לקבל הגט גם ידוע שבזה"ז א"א שתזון מהפירות של טובת הנאת ת"ר זהו ולא באתי לדחות דברי הגאון זצ"ל כי בהימנותי שלא עיינתי בשום ספר וכתבתי רק מאומד מפני רוב הטרדות כידוע למעלתו ואולי אם יצטרך לתקוע לדבר הלכה בענין זה נעיין ונמצא טעם לכל דברי הגאון זצ"ל אך בנדן דידן אין אנו צריכי' לכל זה ולהיות לו אח עשיר כמובן מתוך דברי מעלתו והאח ההוא יתן כתוב וחתום בב"ד שהוא ערב קבלן בעד סך הכתובה בכל הלכותיו כאלו קבל ממש מידו לידו סך הכתובה שאם תשתפה ותקבל גיטה צריך הוא לשלם לה סך כתובתה משלם ויכול להתנות שאם ימות הבעל בחיי האשה והיא תשאר בשטותה ואח"כ תמות היא לא יצטרך לשלם סך הכתובה להבנים ויהי' פטור לגמרי והיא תזון כל ימי' משל בעלה או מעזבונו ומ"מ באם לא מצי למיקם בסיפוק ב' אנשים יצטרך האח הערוב לזונה ויהי' כל נכסי' ערבאין לזה וזה יותר טוב מהנ"ל ולזה דעתי נוטה ויכול להשלי' מאה רבנים מג' מדינות על היתר זה ושכר שמים ממני לא יקופח ושכר אדם לא אקח הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב כאור בקר ליום ב' ער"ח כסליו תקס"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכא

תיתי שלמא רבא משמי' וחיים לדייני ישראל ה"ה הרבנים המופלגים המאה"ג מו"ה ליב נ"י אב"ד דק"ק גלאנדע וחד דעמי' הרב מו"ה ישעי' נ"י אב"ד דק"ק יאקא והרבני הדיין מצוין מו"ה יוסף נ"י דיין דק"ק סערעד יע"א:

תמול הגיעני יקרתם וה' יודע כי מאז ועד עתה לא יכולתי ליקח מועד להשיב לכבודם מרוב המון עוצם טרדות רבות אשר הקיפוני וגם עתה אבוא בתכלית הקיצור וההכרח לא יגונה אודת פנוי' שהרתה וזאת אומרת איש פלוני וכהן הוא והוא גם הוא מודה שבא עלי' פעמיי' בפורי' ובאייר ולפי חשבונו ילדה לשבעה למקוטעי' עפ"י חשבון מפורי' ולהלן והי' טוענת שכבר בא עלי' כמה פעמי' קודם פורים ולפי ראות עיני הדייני' ע"פ

דברי הכהן בעצמו ניכרי' דבריה אמת שכבר בא עלי' מקדמת דנא והוא אומר שאינינו בקי בפתח פתוח ולא הבחין בימי פורי' אי הי' פתחה פתוח או לא אבל אינו אומר בהחלט שנבעלה לאחר ועתה הספק אי מותרת לזה הכהן כי כפי הנראה מסתימת לשון השאלה הי' המעשה בעיר שרובה אינם נימולי' ואין לישראל שכונה בפ"ע:

ומ"ש מעלתה שהבית שהפנוי' מתגוררת בו אית בי' תרי רובא רוב בני הבית כשרים וגם הבאים לתוך הבית מבחוץ רובם כשרים תמוהים דבריהם כי לא שמעתי מעולם לדין בתר בני הבית כ"א בתר בני העיר אלא שהב"ש סס"י וי"ו חידש מדברי רשב"א בתה"א כל שיש לישראל שכונה בפ"ע כגון מגרש היהודים יודען גאס והי' סגורה בלילה או אין דרך הגוי מפסקתה כלל הוה כעיר בפ"ע ובאמת הרא"ה שבבד"ה צווח שם כי כרוכי' דאין לחלק עיר א' למבואו' ומ"מ הרשב"א במשמרת הבית החזיק בדינו דשכונת ישראל הוה כעיר בפ"ע והגאון בית מאיר שם סי' ו' הכריע דוקא כשאין רגלי בנות ישראל מצוים בינם ברחוב הערביי' אז מהני שכונת ישראל אבל כשרגלי בנות ישראל מצויות שם ליקח כל מקח מהם והם מכירי' זה בזו ברמיזותם חיישינן שמא על ידי רמיזותם וקריצותם עין נואף שמרה נשף ובא הנואף אלי' בלילה והי' פתחה לו ומקרא מלא דיבר הכתוב קול דודי דופק וגו' קמתי אני לפתוח וגו' ע"ש אבל עכ"פ לחלק השכונה בעצמה לבתים ולומר בבית זה איכא ב' רובא כשרים אע"ג שהשכונה מלאה פסולי' והי' רגילה עם השכנים כולם כל היום זה לא שמעתי האמנם כבר כתבתי בכמה תשובות בראיו' ברורות דעיקור חששא דחז"ל משום נתין וממזר נימולי' אבל לחשש אינם נימולי' לכ"ע לא חיישי' דהיא בודקת ומזנה כי חרפה הי' לנו ואם כן באתרא דלא שכיחי קרובי' ופסולי' רק חשש ערביי' הייתי מצרף סברתי לכמה קולות אבל חלילה לי לעשות מעשה ולבנות בנין עפ"י סברתי לבד כי מי אנכי לסמוך על עצמי:

והנה בהוא והיא מודי' דעת הרשב"א והרא"ש בתשו' כלל ל"ב דמהימן אפי' לכהונה ופסקו רמ"א סוף סי' ג' והוא פשטיו' דש"ס ערוך ביבמות בארוס וארוסתו וכן יש להבין מש"ס חגיגה י"ד ע"ב ורש"י ד"ה בתולה דאי לאו מחששא דכהן גדול מטעם כהונה לא הוה חיישי' והיינו מאמינים לו שמצא בתולי' ולה שלא נבעלה ונתעברה באמבטי אמנם הב"ש סי' ד' סק"מ מייתי מרמב"ם דלענין ייבום לא מהימני' וחשב הב"ח דס"ל לרמב"ם דש"ס דיבמות לא קאי אלא בתרומה דרבנן הוא דמהמניני' להו אפי' ברוב פסולי' אבל לענין ייבום דאוריי' לא והוא דוחק דמיירי התם אפי' בתרומה דאוריי' ומה שחילק נב"י דעל עצמה מהימני' לאכול תרומה ולא לאחרי' לענין ייבום גם זה תימה דתרומה נמי לאחרי' הי' שבני' ועבדי' אוכלי' בתרומה אבל לפע"ד רמב"ם ס"ל כתי' קמא שבתוס'

חגיגה י"ד ע"ב הנ"ל היכי דהי' עבדית איסורא נאמנת על עצמה דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש ומתוך שנאמנת על עצמה נאמנת נמי על אחרים אע"ג דתוס' מיירי בפלוגתא דר"ג ור"י דקיי"ל את לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרי' התם משום שאין הבועל לפנינו להודות ואמנם אם גם הוא מודה ידוע דה"ל כמו תרי רובא ומהימן אפי' ברוב פסולי' ודוקא היכי דעבדי איסורא לא נחשד למיעבד איסורא וממילא מהימן על אחרי' ומשום כן אוכל בתרומה היא ובני' ועבדי' וההי"נ אי היתה היא נישאת להבועל אח"כ ומת ולא תניח כ"א זה הבן הרי היא פטורה מחליצה וייבום דנאמנת על עצמה אבל רמב"ם מיירי להדי' שהפנוי' שילדה ממנו איננו אשתו וכשמת לא נשארה הפנוי' זקוקה רק אשתו נשארה זקוקה ונבוא להתירה ע"י עדותה של פנוי' זו והפנוי' לא עבדית איסורא כלל אלא מכשילה אחרים בזה לא האמינה הרמב"ם כלל והאמת שהדברי' אלו עדיין צ"ע קצת מש"ס קידושין ס"ג ע"ב אע"ג דקי"ל כרב אסי מ"מ מוכח דסברת אין אדם חוטא ולא לו סברא גדולה הי' היכי דלא עבדי איסורא בעצמה ותיקשי לכאורה אסברת תוס' חגיגה הנ"ל וי"ל דברי תוס' דגבי בתולה שעיברה שאני דחשדינן שאמרה כן דלא לפגום נפשה שנבעלה לאחר ע"כ לא שייך אין אדם חוטא ולא לו ומשו"ה עדיף טפי היכי דעבדי איסורא וכן בראוה מדברת דאמרה מפלוני וכהן הוא לא לפגום נפשה לא שייך אין אדם חוטא ולא לו מ"מ לפע"ד נ"ל נכון ביישוב דעת הרמב"ם כנ"ל באופן דלא פליג אהרשב"א והרא"ש והיכי דהוא והי' מודי' מותרת להכהן המודה ומ"מ לבי נוקף לסמוך על זה לחוד היכי דאיכא רוב פסולי': [ועיין לקמן סי' קכ"ג עוד מזה]:

שוב נודע לי שהפנוי' אשר השאלה סובבת עלי' הי' פה בעירי שלחתי אחרי' ושאלתי והיא אומרת שהי' דרה במבוי מיוחדת ליהודים אשר מיעוטא דמיעוטא גוים שם ולא עוברי' שם רק מעט מזעיר וגם אין רגלי בנות ישראל מצויות אצל סוחרי' א"נ כי כל החנויות שם כולם ישראלים וגם יען הי' משודכת להכהן ההוא והיתה ממש מיוחדת לו ורגיל עמה יום יום גם בלילה לא שכב לבו וכו' ע"כ איכא לכה"פ חד רובא ועדיף מחד רובא וליכא תו אלא איסור דרבנן וא"כ גם להבנת הב"ח ברמב"ם איתתא דא שרי' לכהן וכמ"ש ב"ש סס"י וי"ו ואע"ג דלרא"ה בבד"ה הנ"ל לא מיחשב מבוי שבתוך העיר לרוב בפ"ע מ"מ האיכא רא"ש ורשב"א דמתירי' אפי' ברוב פסולי' וכפשטיות הג"ה רמ"א ססי"ג ויצורף לזה גם דברינו שכתבתי לעיל לפע"ד ותשתרי לכהן בלי פקפוק הנלע"ד כתבתי בקיצור נמרץ וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות הכ"ד. פ"ב יום ה' ה' אלול תקפ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכב

שלום להרב המופלא מו"ה בער נ"י:

חזרתי על כל צדדי קולא ולא מצאתי להתיר לכתחלה להנשא לכהן אפי' הוא והיא מודים היכי דרוב פסולים לכהונה והוא מבואר בדברי ב"ש סי' ד' סעיף י"ח והא דסס"י ג' היינו להחזיק הולד לכהן לחומרא או במילי דרבנן אבל לענין להשיאה לכהן שהוא חשש זונה דאורייתא לא:

איברא במחצה על מחצה הא אפשר לדון ולומר דהוה ס"ס ספק אפקרה נפשה לאחרינא ואת"ל אפקרה נפשה שמא לכשר וליכא למימר שם אונס חד הוא דחד ספיקא מתיר יותר דנפקא מיני' אי לא אפקרה נפשה הוה הבן כהן גמור ואי אפקרה לא הוה כהן אלא לחומרא ומ"מ היא שרי' לכהונה והו"ל ס"ס וברור ובס' בית מאיר מצאתי בזה דברי' תמוהים קצת שלא עמד במ"ש:

ומכ"ש לפמ"ש במקום אחר דכי היכי דאפקרה נפשה וכו' לא אשכחן אלא לגבי ישראלי' ואפילו שהם פסולים לכהונה מ"מ כיון שישראלי' הם אשה מפקרה נפשה לגבייהו אדרבא הזנות רצה אחר הפסולים כמ"ש תוס' בשם ירושלמי אבל לומר מדאפקרה לגבי ישראל אפקרה נמי לגבי גוי זה לא שכיחא אפי' הפרוצות נשמרי' מהם ע"כ הייתי מסכים להתיר אפי' לכתחלה:

אבל ברוב גוים אין לנו ואפי' להסוברים בדעת הרמב"ם דבעיר הוה הכל כמחצה ע"מ משום קבוע היינו בדאזלי היא לגבי הנואף אבל הכא שהנואף הי' עמה בביתה ואנן כי היכי דאפקרה נפשה לגבי דידי' ה"ה לאחרינא א"כ אין לנו אלא שמא אפקרה נפשה להבאים אלי' לתוך ביתה כי לא מצינו דאפקרה נפשה לילך אחרי המנאפי' וכיון שבאו לביתה מרובא פרשי ורוב גוים נינהו:

אך בכל זאת אם דירתה הי' בשכונה בפ"ע וחצר נעול בלילה ואין רגל גוים מצוים שם הרבה יש להתיר אע"ג דבס' עצי ארזים ובית מאיר מפקפקי' על היתר דשכונות ישראל משום דלא דמי ליין נסך דהכא הרי רגלה מצוי בכל העיר ואפשר ביום הכירו עצמם ברמיזותם ועין נואף שמרה נשף ושלחה ידה מן החור ופתחה לו והדין עמם לכאורה מ"מ נ"ל כיון דעכ"פ א"א לחוש אם לא נאמר שהיא באה אצלם תחלה והדר ה"ל קבוע כמחצה ע"מ ואיכא ס"ס בצירוף סברא הנ"ל ויש להתיר ע"כ אם יבורר הדבר שהי' מעשה באופן זה אם יסכים עמי עוד רב מופלג א' הרני מסכי' להתיר אבל לא זולת זה הכ"ד. פ"ב יום ג' ב' א"ר תקעג"ל משהק"ס מפפ"ד:

תשובה קכג

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג החרוץ המאה"ג כבוד מהו' יחיאל מיכל נ"י אב"ד דק"ק ציפער יע"א:

במעלי יומא דעצרתא הגיעני מכתבו נפשו בשאלתו אודות זקוקה ליבם שהיבם נתפס בק"ק ט"וו מוכתב למלכו' קשה להשיג ממנו חליצה ואמנם בעלה הנעדר החזיק עצמו ביש לו זרע שנולדה לו מפנוי' א' ולדעת הרמב"ם אינו נאמן לענין חליצה לפוטרה ומעלתו האריך למעניתו אי משמעות הלכה כרמב"ם או כאינך פוסקים ועדיין לא עיינתי ובלי נדר אי"ה אעבור פרשתא דא ואיתנייי כי לדינא קשה לסמוך על הכרעתנו מהש"ס כהרי"ף או כהרמב"ם ולא נצרכה אלא לחדודי ולא יועיל לעיקור הדין:

והאמנם בעיקור חומרת הרמב"ם כ' הב"ח טעמו דאע"ג דקי"ל כר"ג אפי' ברוב פסולים מ"מ לא סמכינן על זה באמרי' ודוחק דצ"ל ביבמו' מיירי מתרומה דרבנן דוקא ואין זכר למו וגם לא בהרמב"ם הלכות תרומות ובנב"י כ' לעצמה מהימנת לאכול בתרומה ולא להתיר לאחרים בלא חליצה וזה תימה הלא מאכילה תרומה לעבדי' ולבני בניה עד סוף כל הדורות שישמשו ע"ג המזבח אפי' בשבת ומהימנת:

ומה שנלפע"ד ע"פ הסברא שמצאתי בתוס' חגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה וכו' שנאמנת כי היא לא תעביד איסורא ובעל כה"ג פי' מדהימנת על עצמה מהימנת נמי אכולי עלמא וסברא זו כ' בחי' רמב"ן ריש גטין גבי וספרה לה דמתוך שמהימנת על עצמה מהימנה אאחריני משא"כ בראנוה מעוברת דלא שיילינן רק על העובר והיא משיבה רק על העובר ולא עבדה רק מכשלת לאחריני בהא לא מהימני לר' יהושע זוהי כוונת התוס' שם וצ"ע לכאורה מה יענו תוס' ברישא ראוה מדברת דאין כאן עובר והיא נשאלת על עצמה ועבדי איסורא כשנישאית לכהן ואפ"ה לא מהימנית לר' יהושע ומ"ט תאומן בתולה שעיברה וצ"ל מראוה מדברת לק"מ התם דין הוא שעבדה נאמנותה משום שהיא פרוצה ומסתתרת עם אנשים אפילו נבעלה משא"כ בתולה שעיברה אפשר שנאנסה ואינה חשודה בעינינו לכן לק"מ מרישא משא"כ מראוה מעוברת ק' שפיר דג"כ לא ראינו אותה מזידה כי אולי נאנסה ואפ"ה אינה נאמנת הקשו התוס' שפיר ע"כ הוכרחו לתרץ דבתולה שאני מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת על אחרים משא"כ מעוברת שמעידה על עובר והנה ר"ג דפליג על ר' יהושע משום דאזיל בתר חזקה וס"ל חזקת האם מועיל להבת והכל חד ומאמין אפי' במעוברת דהוה כמו עצמה דהאם והולד הכל חד והנה בדיעבד דקי"ל כר"ג אפי' ברוב פסולים בוודאי מהימן לכל מילי אפי' לייבום והיינו אם הוא זינה עם פנוי' ואותה פנוי' בעצמה נישאית לו והוא והיא מודים שהולד ממנה היא

נאמנת על עצמה לפטור מחליצה דהרי עבדי' אסורא ובהא לא פליג הרמב"ם אך רמב"ם מיירי להדי' במי שזינה עם פנוי' דעלמא ואח"כ נשא אחרת ורוצה לפטר אותה האשה ע"פ עדותה של אותה הפנויה דהפנוי' לא עבדי' איסורא כלל והיא באתה להעיד על זו שתינשא בלא חליצה בהא מיירי רמב"ם ומכ"ש בענין נדון שלפנינו שבא עלי' בנדתה גרע מראוה מדברת ונבעלה לא יחלוק אדם מהראשונים על הרמב"ם דלא מהימנא וכל זה אנו צריכים כשהיתה אותה הפנוי' לפנינו ונבדקת ואומרת לא נבעלתי אלא לזה והולד ממנו אבל הכא גם הפנוי' אינה לפנינו ולא נבדקת אלא שהוא אמר שהולד ממנו ומאן לימא אולי אי היתה קמן היתה מודה באהבתה נפשה לגבי אחריני ע"כ איני רוצה להזדקק כלל עתה להתיר אשה זו עד שתסע לבית אסוריו של זה כי לדעתי בנקל נוכל להשתדל אצל שרי מלוכה שתחלוץ בבית האסורים ואם לא אז נתחכם אי"ה ואין להאריך וה' שנותיו יאריך הכ"ד א"נ. פ"ב יום ד' א"ח דשבועות תקפה"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכד

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה י"נ הרב החרוץ המופלג מו"ה שלמה נ"י אב"ד דק"ק העלישטאבא יע"א:

גי"ה הגיעני נידון נערה שנתעברה במקום שרוב ככל גוים ואמרה שנתעברה מבעל הבית שהיתה משרתת אצלו והוא מכחש ועתה בא נער כהן לישא אותה ואומר שרוצה לוותר על קדושת כהונתו אותו השוטה משתקין ואי לא מחינן לי' בסילא דלא מבע דמא ותמהתי על פר"מ לאיזה ענין כ' לי שטיותו ופחזותו של זה:

ופר"מ יצא בפלפול להקל ע"י ס"ס שמא מזה המכחש נתעברה ואת"ל מאחר שמא גם האחר כשר הוא ואי משום שם אונס חד הוא כבר דחו האחרונים וכ' שעיקור הטעם מפני שאינו יכול להתהפך והכא אין צריך להתהפך כיון שאין ראוי להתחיל שמא מאינו כשר שהרי הוא בחזקת כשרות וע"כ להתחיל שמא מזה ואת"ל מאחר שמא גם הוא כשר ושאר דברי מעלתו נדבר לקמן אי"ה:

אהובי ידידי אי איכא רוב כשרי' וגם הוא מודה רק ליכא תרי רובא דההיתר מפורש מש"ס ורק הרמב"ם מחמיר ובעי' תרי רובא דרכי ג"כ לצרף קולות עפ"י פלפול ולומר הכא מודה הרמב"ם והרי הנה לוטה פה העתק תשובה א' ממני אפס קצהו יראה וכולו לא יראה אך היכי דרוב פסולי' והבע"ד מכחיש בברי וברי דמפורש בש"ס ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרים ניתי אנן למעקר הלכות גדולות קבועות גם כי ע"י ס"ס שכבר הזהירו הקדמוני' מי שאינו בקי בדיני ס"ס אל יהי' לו עסק עמהם ואני אנה אני

בא ידעתי בעצמי שאינני בודאי בקי בס"ס ולסמוך על דברי האחרונים ולהאמין כל מה שכותבים בזה זה אינני מחוייב להמטיני שיבא מכשורי ומי שדעתו רחבה יורה וידין ומה לי ולו:

והנה במ"ש תוס' כתו' ט' כח ק' דפיתוי קטנה אונס הוא דשם אונס חד הוא מבואר כוונתם אפי' אין העניני' א' מ"מ כיון שאין הא' מתיר יותר מחברו הוה הכל חד אפי' שיהי' שני ענינים ודלא כמשמע מש"ך סי' ק"י אות י"א י"ב וזה מוכח מש"ס סנהדרי נ"ה ע"א דאונס דקטנה אינו דומה לאונס ממש ומ"מ לא מיחשב ס"ס להתוס' ולזה עוררני תלמידי הרב המאה"ג מו"ה פנחס ליב זצ"ל שהי' אב"ד דק"ק נייזאטץ ושם הארכתי ומ"מ דבריהם צע"ג מש"ס ערוך כריתות י"ג סוף ע"א גבי יונק ע"ש מה לי חצי שיעור או הפסק יותר מאכילת פרס ואפ"ה הוה ס"ס אמנם לא מפני קושי' נדחה דברי תוס' אין זה מדרך לימוד תלמידי חכמי אשכנז כי טובה ציפרנן של ראשונים מכריסן של אחרונים:

ולו יהיבנא לי לפר"מ דהטעם משום שאינו יכול להתהפך ויאמר נא הכא ע"כ צריכי' להתחיל אולי מבעה"ב הוא וכו' אני אומר ישתקע הדבר להתחיל כן דהרי התורה האמינתו לומר אינו בני ואנן ניקום ונאמר שהוא נאמן שאינו בנו לכל דבר תורה אינו יורשו ואינו מטמא לו ומותר להכותו ולקללו והיא תאומן שממנה נתעברה ודבר זה רמז הרא"ש ספ"ק דכתובות סי' כ"ט וא"כ מ"ש הפוסקים ומייתי ב"ש סי' ד' סקמ"ו דאע"ג דהוא מכחישה מ"מ אם נישאי' לא תצא ולא אלים נאמנות שהאמינתו תורה לעשותה ודאי זונה ואע"ג דהוה תרתי דסתרי ויעיי' בזה ביבמות מ"ד ע"א ד"ה ואין אתה וכו' ובתוס' יבמות כ"ה ע"ב ד"ה לימא וכו' וא"כ מסתיין לצרפו לס"ס כשיש ספק בלא"ה והוה מחצה על מחצה נצרף זה לספק השני ונתחיל אם לכשר נבעלה או לפסול אע"ג דהי' לה חזקת כשרות משנולדה מ"מ הא איתרע לפנינו שנתעברה במקום רובא דרובא גוים:

ומ"ש מעלתו שנולד הספק במקום הקביעות שהרי היא אמרה שנבעלה בחדר המטות של הבעה"ב תימה רבה על חכמתו וכי היא מסופקת למי נבעלה הלא יודעת למי והספק נולד לנו שלא במקום קביעות ואנו דנין אם להאמין לה שנבעלה בחדר מטתו של בעה"ב או נבעלה לאחד שפרוש מרובא ואזל מביתו ושגגה יצאה מלפניו:

ומ"ש מענין שכונה שכ' ב"ש סי' ו' סקל"א הנה בתשובתי שהעתקתי ולוטה פה יראה ברור הדברי' בעזה"י ועכ"פ אין זה ענין דין שכונה שבסי' קי"ט התם מיירי בקירוב בתים והכא לאו דוקא שכונה אלא ר"ל מיוחד יהי' בית א' סגור מבוא שם רגלי אחרים או אלף בתים אין לשון שכונה עיקור אלא לשון מיוחדת שכונה מיוחדת והדבר מובן ומ"ש

חלקת מחוקק סי' קי"ט דלא נתפרש שיעור שכונה היינו בכתובות כ"ח פליגי הפוסקים יש סוברי' שכונה פחות ממבוי ועל זה כ' תוס' לראי' שהרי סתם שכונה הוא ג' בתים בספ"ק דע"ז א"כ פשיטא דמבוי גדול ממנה ואמנם הרבה פוסקים חולקים אהתוס' וס"ל שכונה דהך שמעתתא גדולה ממבוי ועל שיטה זו כ' חלקת מחוקק דלא אתפרש שיעורא דשכונה דהך שמעתא יעיי' מעלתו וימצא כי כן הוא ותל"מ הכ"ד א"נ. יום ד' ו' אב תקצ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה

שלום וכ"ט לה"ה ידידי הרב המופלג המאה"ג החרוץ ושנון כבוד מה' יהוד' נ"י אב"ד דק"ק ס"פ יע"א:

אנוכי פה בקרית חוצות לעסוק ברפואות ונשתשעתי ביקרתו ראשית דברי תורתו דלפמ"ש שעה"מ פי"ח מאי' ביאה ד"ה ועוד כ' הרב הנז' דלר"א פנוי וכו' שם כ' דהא דהחליטו בתוס' ס"ט ע"א דלר"א פנוי הבא על לא פסלה מתרומה היינו לשיטה קמא דתוס' יבמו' מ"ד ע"ב סוף ד"ה ה"נ דתלי' באיש זר אבל לשיטה ב' שכ' תוס' שם להר"י ספ"ד אחין דמהקישא זונה לחללה נפקא לר"א נמי פסולה לתרומה וכ' פ"מ דבזה מיושבי' דברי תוס' גיטין ע"ג ע"ב דס"ל כהר"י פ' ד"א הנ"ל אלא שמכ"ת פקפק כיון דמשמעות קרא דוקא איש זר אבל מי שאינו זר לא איך אתי' היקישא זונה לחללה למיעבד משמעות קרא לגמרי אלו דבריו ונ' משום הא לא קשי' וכי אתי קרא לומר מי שאינו זר יאכל לא כתי' אלא כל מי שהוא זר לא יאכל ולעולם איכא נמי מי שאינו זר נמי לא יאכל מהיקישא דזונה לחללה:

אבל אי קשי' הא קשי' דהא תוס' נאדו משיטה קמייתא משום דקשי' להו א"כ כל הסוגי' כר' יהושע דוקא וע"כ כ' לר"י ס"פ ד' אחין ניחא הא אלא דקשי' לדידי' מאי פריך אימא חייבי כר' יודא תיפוק לי' דלא צריך קרא דהא הוה זונה הנה קושי' זו אינה ק' כל כך אג"כ הומ"ל איש זר למה לי' תיפוק לי' מהיקישא אלא עדיפא מיני' אמר בקיצור הא כתי' תהי' ועדיפא מיני' ה"ל להתוס' להקשות א"כ לר"א דכל שום ביאת הפקר זונה היא א"כ איש זר למה לי' וע"כ צרי' לומר משו"ה לא הקשו תוס' כן דאה"נ לר"א כל זונה אוכלת בתרומה וכולא סוגי' דש"ס דלא כר"א דוקא אם כל הסוגי' דלא כרבנן דר' יהושע זה לא ניחא להתוס' אבל כל הסוגי' דלא כר"א לא איכפת להתוס' כצ"ל וא"כ לפ"ז הא דהחליטו תוס' יבמות ס"ט ע"א דפנוי הבא על אינו פוסל הוא על דרך ממ"נ לשיטה קמא דתוס' הא לאו זר הוא ולשיטה בתרא דתוס' כל זונה נמי אכלי דלית היקישא ודברי תוס' דגיטין ע"ג ע"ב מתפשרי' כפשוטי' אלא שקיצרו והכוונה דמדלא מצינו ולא נשתמיט

מאן דאמר הך ברייתא דחוששין משום זנות ר"א היא ש"מ פשיטא להש"ס דלר"א אינו מיפסלה מתרומה ולא האריכו לפרש מ"ט פשיטא כן להש"ס וסמכו עצמן במה שכתבו במקום אחר משום דלא הוה איש זר או מטעם שני דע"כ ר"א לית לי' היקישא דא"כ איש זר למה לי' ופי' זה כ' אצלי בגליון ש"ס שלי:

עוד נתקשה מכ"ת אדברי הרא"ש נדרי' ס"ה ע"ב שער ראש משועבד לבע"ח משום דעומד לתלוש כתלוש דמי ותמה מעלתו הא אמרינן בגיטין ל"ט ע"א שער אשבוחי אשבח תמיה על חכמתו הכא בבע"ח לא סמיך דעתו דהלוה שרוצה להבריח נכסיו ממנו יגוז שעריו ויפסיד השבח כדי שלא יפסיד הקרן ע"י גביי' המלוה ודברי' אלו מבוארי' בש"ך ח"מ סי' צ"ה סק"ט ד"ה וכן מוכח דעת בעל המאור וכו' יע"ש ופשוט. יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ב' ח"י מנחם תקצ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכה

שלום להרב מהו' דוד כ"ץ נ"י:

בהיותי שבועה זו במחיצתי שבק"ק פ"ב למישאל שאילתא קדמיכון לא הי' מזגי שוה כאשר עיניו ראו ואמנם ועתה יצאתי חוצה לאחת מערי השדות לשאוב אויר טוב וריח השדה אשר ברכו ה' אמרתי לעיין קצת ולהשיב כראוי גם כי ספרי אינם אתי עמי מ"מ קמא קמא דמטא קמי דידי קושטא קאמינא וה' יעזרני שלא אכשול ח"ו ויעמדני על האמת:

נפשו בשאלתו על מקרה לא טהור בארץ תוגר בת ישראל הרתה לזנונים מישמעאל א' ומדאגה פן יקח הנואף את הילד לאמונתו ויאמר כי משלהם הוא המציא אבי הזונה אחד מן השוק שירצה ברצי כסף שיבואו לפני ב"ד ויתודה ויודה לומר צדקה ממני נתעברה ויקח אותו לו לאשה מיד ולאלתר ותילד הילד על ברכי האיש ההוא ויגדלהו כבנו ואז ירפו ידי הנואף והרי זה התינק מוצל מני שחת ומה' היתה כי לא בא הנואף כלל לתבוע הילד אך עומד לנגד איסור מעוברת חברו ע"כ שאל באחת אם יש למצוא היתר לאיסור הנ"ל או לא:

שוב הצצתי מתוך דברי האב כמדומה שהי' מפותית להישמעאל ברצונה ואיכא למיחש טובא שאם לא ישיא אותה לבעל ישראל שלא תוכל הבת לעמוד בנסיון ותחזור לדת הישמעאלי' ותהי' קשורה בו ככלבתא:

אומר אני אם מצד איסור מעוברת ומניקת חברו הדבר פשוט יותר מביעא בכותחא דאין כאן בית מיחש כלל ועדיף טפי מההיא דמהר"י מינץ שהתיר לישא מופקרת לזנות

בתוך ימי עיבור והנקה כדי שיהיה בעלה משמרתה והכי עדיף טפי ולא שייך הכא אין אומרי' לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך ותשא מעוברת שאסרו רבנן כדי שתזכה לולד דהכא לא אסרו רבנן מעולם אלא משום שלא תעכור החלב וימות הולד ברעב והכא באנו להציל מבאר שחת עדיף לי' טפי דגדול המחטיא יותר מההורגי' ע"כ אין כאן גזירת מעוברת ומניקה כלל עיי' בפנים במהר"י מינץ וק"ו הכא וזה פשוט:

מ"מ מהיות טוב לא תקרי רע אין הפסד אם האב הזה שהוא רוצה בתקנת בתו יפריש מיד איזה סך מסויים לשכר מינקת על משך כ"ד חדש משום לידת הולד ואז בעת לדתה תשכיר מינקת ומה טוב אם תשבע המינקת שלא תחזור בה וגם יעלה בערכאות שלהם וכל דאפשר טפי פורתא בהיתירא עדיף טפי:

אך כל זה לפי שאלתו מטעם מעוברת ומיניקת חברו איברא בגוף הדבר שיהי' אדם רשאי לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו ויגדלנו בחזקת בנו צריך לפנים האמנם בתשו' חו"י סי' צ"ב העיד השואל על רב חסיד א' שנשאל מאיש שנדמה לו ששפחה גויה החליפה בנה הגוי בבנו שמת בחיק אמו ואמר לו הרב מה לך בכך תמול אותו עכ"פ ומה הפסיד אם תכניס בן הערל תחת כנפי השכינה ולפע"ד במחילת כבודו לא טב הורה ואותו חסיד אין רוח חכמים נוחה הימנו ותחלה אני אומר שעכ"פ הי' לו לומר שאחר המילה יטבילהו לשם גרות כי אולי הוא בן השפחה ואינו גר עד שימול ויטבול כגר קטן שמלין אותו ע"ד ב"ד אבל עכשיו שלא נטבל הרי הוא ספק ישראל ס' גוי ואולי משום שטבילת גר צריך שלשה חייש הרב לפרסום וסכנה:

ויותר אני תמה על הגאון בעל חו"י שם בתשו' צ"ג שנשאל על אותו הבן שהכה אביו הנ"ל מכת בלתי סרה שאם אירע זה בימי סנהדרי' והביאוהו עדים לב"ד להמיתו על הכאות אביו אם יאומן האב לומר זה אינו בנו אלא בן השפחה והעלה הוא ז"ל דלא מהימן תו כיון שכבר גדלו בחזקת בן ע"ש ותימה כי לא זכר שחייב מיתה ממ"נ כמבואר בסנהדרי' נ"ח ע"ב ופסקו רמב"ם בהל' מלכים ואולי עיקור כוונתו משום שעכ"פ ב"נ דינו בסייף ומכה אביו בחנק אבל אינו משמע בלשונו ועוד ניזל להקל מסייף לחנק ע"ש ואולי ס"ל דנהי דחייב מיתה ב"נ המכה ישראל מ"מ אינו נידן בב"ד על ככה כמו שנידן בעברו על ז' מצות ממש והראוי שהרי מרע"ה ויפן כה וכה וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר ואח"כ ויהרוג את המצרי אבל לולי כן לא היה הורגו אע"ג שחייב מיתה דאילולי שחייב עכ"פ מיתה לא היה הורגו אע"ג שאין בן עתיד לצאת ממנו ובזה ניצל הגאון חו"י משגיאה הנ"ל:

וכל זה אינו אלא להתלמד במקום אחר ואינו נוגע להא דידן דקיי"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר וישראל גמור הוא ומה שנמצא נגד זה ברש"י פ' עשרה יוחסין יעויי' בס' שער המלך בהל' אי' ביאה שישבו על נכון ועיי' מזה בס' עצי ארזים מ"מ לד"ה הלכתא הכי דלא בעי טבילה ואי נמי בעי מ"מ ה"ז מעוות שיכול לתקן באמת ולהטביל הולד לשם גירות ע"ד ב"ד אם ירצה ע"כ לא אטפל בזה:

אמנם מה ששגה עוד הרב החסיד הנ"ל הוא חדא במה שיצא מכשול לענין ירושה שיירש עם בניו בנכסי אביו ועוד שאם ימות אחד מבני האב המוחזקי' באחיו ירש הוא בן השפחה הזה ויפקיע את יורשי דאורי' ומי יכניסנו לתגר הזה להכניס בן השפחה תחת כנפי השכינה ע"מ להפסיד נכסי ישראל ואולי משום שעכ"פ לא הי' ברור ממש שאינו בנו ממש רק שנדמה לו שהוא בן השפחה וכאשר הוכיח סופו על תחלתו אבל עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ע"כ ספק נפשות עדיף מספק ממון אע"ג דהמציל את עצמו בממון חברו חייב לשלם לו והכא ה"ל מציל זה בממון אחרי' מ"מ לא הוה אלא כמה ספיקות אם יארע כך או לא והא עדיפא לי':

וה"נ אני אומר בנדון שלפנינו אי משום חששא דירושה עכ"פ יעשה כל תצדקי דאפשר לי' למיעבד שעכ"פ לא יירש בנכסיו כגון שיעשה שטר צוואה ויפקיע את זה מנכסיו שלא יירש עם בניו או בהיפוך אם ירצה לתת לו חלקו במתנה גמורה מי לא מצי מיהב לי' ולא נשאר רק חששא שאם יארע שימות א' מבניו ויבוא זה בן הישמעאלים וירש נכסיו בחזקת אח ויפקיע קרובי האב שהם יורשי דאורי' לחשש רחוק כזה שיש בו כמה ספיקות לא ניחוש כדי להציל נפש ישראל ודאי מבאר שחת והכי עדיף מעובדא דחו"י דהכא ודאי ישראל הוא לכל ישראל מחויי' לפדותו ע"כ לא נחוש חששות רחוקות בענין הפסד ממון:

ואמנם זאת שני' הי' לו להרב החסיד ההוא להשגיח אולי יארע שימות האב בלי זרע קיימא וכמ"ש מהרי"ו סי' ע"ג ותצא אשתו בלא חליצה בחזקת שיש לה בן והרי אין לה ומידי ספקא לא נפקא ואיך ניעציהו לומר על שאינו בנו שהוא בנו ואולי לא הי' לו להאב ההוא שום אח ולא הי' מקום שיהי' לו עוד אח כגון שכבר מת אביו וכן אני אומר בכאן שיבקש לו ברצי כספו א' שאין לו אח ולא אב באופן שלא יארע מכשול לענין יבמה לשוק ועיי' היטב חששות אלו ביבמו' מ"ב ע"א:

והא דלא חשש מהרי"ו סי' ע"ג נמי להא שתלד האשה עוד בנים זכרים וימות א' מהם בלי זרע קיימא ותחלוץ לזה בן הנכרי ותפטר לעלמא והרי היא זקוקה לאח האחר בשלמא לייבם לא חיישי' דלא שכיחא בזה"ז במדינתינו שלא נהגו לייבם אבל להתיר יבמה

לשוק ע"י חליצה איכא למיחש ונ"ל דס"ל משום דלהך חששא איכא כמה מי יימר דתלד ב' זכרים ושימות א' בלי ז"ק ושתפול לפניו לחליצה ולכולי האי לא חייש ודוחק שוב מצאתי בס' עבודת הגרשוני סי' א' שנתקשה בזה ועיי' יבמות ל"א ע"א סברות כאלו יובנו למעיי' שם ואין צריך להאריך:

והשלישית מה שיש לפקפק על הוראות הרב ז"ל הוא זה חששא דקדושת כהונה כי רבה היא הנה מה שמבואר שם בתשו' שהי' האב הזה כהן והחזיק זה הבן בחזקת כהן ועלה ראשון ונשא את כפיו בזה נ"ל דמוטב שעשה דבר א' שלא כהוגן בשגם שלא ידע ר"י מה איסור יש בזה העולה לדוכן ממה שיעע"ז כל ימיו דאפילו אם הוא בן השפחה מ"מ ידוע שהישמעאלי' אינם מקיימים אפי' ז' מצות שלהם וקרא כתי' ראה ויתר גוים ע"כ טוב לו יותר לעבור עבירה א' לעלות לדוכן בחזקת כהן ויקרא שם ישראל עליו לאסוף חרפת ישמעאל ממנו ומכ"ש שאפשר שהוא באמת ישראל ולהקרבת קרבן לא חייש וכן לחלוקות תרומה בגורן דאזי יבוא אליה עמהם ויבוררו יחוסי כהונה ומנוצל הרב בזה משגיאה:

אמנם נהי דלפסידא דידי' לא חייש דנוח לו לעבור ספק עליי' דוכן מלעזע"ז כל ימיו מ"מ לפסידא דאחרינא איך לא חייש מר שיפדו בנים ע"י ולא יהי' פדוי' ויותר רע מזה לפי מה שלא ציוה להטבילו לשם גירות נמצא הרי הוא גוי ולכשישא אשה ויוליד בנים ובנותיו נישאי' לכהן והרי הם פגומי' לכהונה כדין נכרי ועבד הבא על בת ישראל שהבני' פגומי' כמבואר ביבמו' מ"ה ע"א ויבואר לקמן אי"ה ועוד הנישואי' גופי' המה באי' חתנות ותו אם ימות תינשא אלמנתו לכהן והרי היא זונה ע"י ביאת גוי וכהן הבא על הזונה עושה חלולי' הרבה:

ולדעת הגה' הרי"ף ספי"ד דשבת לא התיר ליחיד לחטוא לזכות את הרבים וכ' דלא דמי לר"א ששחרר עבדו משום מצוה דרבים גם הוא זכה עמהם אבל היחיד שיחטא בהחלט לזכות הרבים במה שהוא אינו זוכה בו הניחו בצ"ע שם ולא התירו כש"כ הכא להחטי' רבי' כהני' לזכות היחיד הזה ואולי ס"ל להרב ז"ל דעכ"פ האב הזה לא עביד ולא מידי רק במה שנותן מכשול לדורות הבאי' וכולי האי ואולי וזה גרע מלפני דלפני דס"ל לאביי בפ"ק דע"ז דלפני מקפידי' ואלפני דלפני לא מקפדינן וקצת ראשונים כ' שזה הטעם דאמרי' בפ' ג"ה סוגי' דמכריזי' שמא יתנוהו לו בפני ישראל אחר דשלא בפני ישראל ממש ה"ל לפני דלפני דלא מקפידינן ונהי דמ"מ לא שפיר דמי להיות גרמא להבי' חברו ישראל לידי אי' מ"מ בהא י"ל ניחא לי' לחבר למיעבד אי' זוטא ולא למיעבד ע"ה אי' רבא:

ומה שיש לפקפק על זה הוא מ"ש הב"ח בא"ח סס"י ש"ו דאם עם הארץ לא יעבור אלא באונס דרחמנא פטרי' לא ליעבד חבר אפי' אי' זוטא וראיתו נכונה מאוד מרפ"ק דכתובות דאפי' תקנתא דרבנן לא דחי' מפני אונס דתיבעל לטפסר תחלה ובזה נתיישב לו סתירת הש"ע שם סס"י ש"ו דמותר לצאת חוץ לתחום דאורי' להציל את בתו שלא תמיר דתה עם מ"ש רמ"א סי' שכ"ח סעי' יו"ד בהגה' וניחא לי' דהתם באונס מיירי כמבואר להדי' ונכון הוא ומג"א סס"י ש"ו השיג עליו ע"ש ומאוד תמהתי על הגאון ז"ל דדברי ב"ח נראי' מאוד נכונים דודאי אמת נכון הדבר שהעם הארץ פשע לא ליעבד חבר אי' זוטא עבורו אבל הה"נ באונס גמור שרוצים לאונסו לאכול נבלה וכדומה דרחמנא פטרי' ומותר גמור הוא נמי לא ליעבד אי' זוטא כמוכח מההיא דכתובות דתיבעל לטפסר ולא ליעקר תקנתא דרבנן אך הש"ע סי' ש"ו מיירי ברצון כעין אונס שאנו חוששי' דלא תוכל לעמוד בנסיון ותתפתה ויצרה אונסה וכה"ג מיירי תוס' דשבת ועירובי' להדי' דשפחה דעבדי בה אינשי איסורא הוה כעין אונסי' כיון שהיא היתה מחזרת אחריהם ופשוט דלא פטרי' בני אינשי מעונש כשאר רצון דעלמא מ"מ עלינו להצילם ועל כיוצא בזה אמר הב"ח דמחללי' שבת אך לא על אונס גמור וזה ברור וא"כ מכ"ש בקטן שרוצי' לקחתו בין העמי' דה"ל תינוק שנישבה בין העמים שכל ימיו אונס גמור הוא ורחמנא פטרי' אפשר דלא ליעבד חברו אי' זוטא אפי' לעבור אלפני דלפני ולא יגרום אי' רבא לאינשי טובא ועצה היעוצה הי' התם שלא לגדלו אצלו בחזקת בנו כהן כ"א למוסרו ביד א' מאורחי ופרחי המגדלו בחזקת שתוקי ואסופי וכדומה והיינו נמלטי' עכ"פ מקצת איסור הנ"ל:

ועתה נחזה נשית לבנו מה שנוגע מזה לדידן ליכא מכל הנ"ל אלא הדא חדא שמא תוליד בת הפגומה לכהונה ותינשא לכהן הנה שרש זה הדין בש"ס דיבמות מ"ה ע"א דכולהי אמוראי ס"ל דבנה פגום מק"ו דאלמנה לכה"ג שאין אי' שוה בכל ובנה פגום מכש"כ נכרי ועבד דבנה פגום אלא שהרי"ף כ' והואיל בעיקור פסק הלכה פסק הש"ס דהולד כשר ולא מסקי' בי' שבנה פגום מספקא לי' להרי"ף אולי למסקנא אין הבת פגומה והרמב"ם מכשיר להדי' אלא שהרא"ש אוסר להדי' וכ' דהש"ס סמך עצמו אדלעיל דאמר לכולהי אמוראי בנה פגום וכן פסק הטור וש"ע סי' ד' תו פליגי דלרש"י וריי"ף בנה פגום לאו דוקא דלגבי בן לא שייך פגם לכהונה דהרי לא שמש ע"ג מזבח שאינו כהן וגם לא הוזהרו הכשרות להנשא לו אלא בתה פגומה ורמב"ן ס"ל דבנים זכרים נמי פגומי' ויראה דודאי מודה רמב"ן דלא תפסל אשתו בביאתו דאין חללי' אלא מפסולי כהונה ובשלמא גוי ועבד פוסלי' אשה משום זונה משום שאין להם הוי' אבל זה בן הנכרי הבא על ב"י שיש

לו הוי' אינה עושה אותה לא זונה ולא חללה רק כוונת רמב"ן שגם הבן פגום לענין הבנות אשר יוליד גם הוא עד סוף כל הדורות תהינה פגומה לכהונה ואין להקשות להרמב"ן איך קאמרו אמוראי התם זיל איטמר או גלי או נסיב בת מינך איך יעצוהו להכשיל את הכהנים שישאו בנותיו די"ל דאה"נ דלבתר דנסיב איתתא שוב לא יסתיר הדבר שבנותיו פגומי' לכהונה שהאב נאמן על בניו מטעם יכיר ורק עתה בשעת נישואי' מותר לו לנהוג מנהג רמאות כי היכי דינסיב איתתא מקיי' פ"ו:

מה שצל"ע אפי' לרמב"ן ק"ו פריכא הוא דמה לאלמנה לכה"ג שגם בנה חלל משא"כ לנכרי ועבד הבא על ב"י שאפי' אם נלמוד לפסול בנותיו מ"מ הבנים לא יפסלו דאפי' לרמב"ן שגם הבנים פגומים היינו לפסול בנותיהם אבל הם אינם פסולי' אשה בביאה וא"כ ק"ו פריכא ופירכא כזו כ' תוס' ביבמות נ"ז ע"ב מה להצד השוה שקונה בפסולות משא"כ חופה שאחר שתלמוד שתקנה מ"מ לא תקנה בפסולו' לכן דין הוא שלא תיקנו כלל אפי' בכשרות ויראה דהיינו טעמא דרמב"ם דמכשיר לגמרי דס"ל דבס"ד דהש"ס לא הוה מיחשב פירכא כה"ג ולמסקנא מיחשב לי' פירכא משו"ה לא מסיים במסקנא שבנה פגום והרי"ף מספקא לי' מהם ועי' יש"ש שפסק נמי להקל דעכ"פ אם ניסת לא תצא אלא דלא נחית למ"ש ע"ש:

ובזה נ"ל ליישב מה שהקשה עצי ארזי' דהא זה הק"ו מהאלמנה לכה"ג שאין אי' שוה בכל איכא למיעבד ממש נמי ביבמה לשוק ומן הדין שיהי' בנה פגום לכהונה ובש"ע סי' ז' סעי' י"ד לא פסק כן וק' גדולה היא ולפע"ד ליישב עפ"י מ"ש הב"ח ליישב ק' תוס' דיבמות ע"ז ע"א שהקשו על הק"ו מאלמנה לכה"ג שבנה פגום נימא גר עמוני יוכיח שאי' שוה בכל ובניו כשרי' לכהונה ותי' הב"ח דהכא עבדי' ק"ו מה אלמנה שקידושי' תופסי' בה בנה פגום עבד ונכרי שאין קידושי' תופסי' אינו דין שיהי' בנה פגום דהשתא ליכא למימר גר עמוני יוכיח שקידושיו תופסי' אלו דברי הב"ח ז"ל ומה שהקשה ב"ש על זה מ"ט לא אמר הש"ס הך ק"ו יפה תי' בבאר היטב דהש"ס רצה למיעבד ק"ו לכ"ע גם לר"ע דיש ממזר מחייבי לאוי' ואין קידושי' תופסין באלמנה לכה"ג ע"כ עביד ק"ו מאי' שוה בכל אבל לדינא עכ"פ נעביד ק"ו מתפיסת קידושין וליכא יוכיח מגר עמוני והא"ש די"ל הא ביבמה לשוק קיי"ל כשמואל דספיקא הוא אי קידושי' תופסי' או לא נמצא אי נילף ק"ו מאלמנה לכה"ג מכח אי' שוה בכל נימא גר עמוני יוכיח ואי נילף מכח תפיסת קידושי' הוה רק ספק אי' דאי נמי דתפסי ק"ו ביבמה לשוק איכא ק"ו ואי לא תפסי ליכא ק"ו עיי' ב"י רס"י קנ"ט וכיון דבלא"ה איכא ספיקא אי לא נפריך מה לאלמנה שכן בנים הזכרי' פגומי' וכנ"ל וא"כ לענין יבמה לשוק ה"ל ס"ס ופסק בש"ע

להקל משא"כ לענין נכרי ועבד ליכא אלא חדא ספיקא פסק סתם להחמיר מספיקא וכן העלה ביש"ש דאם נישאי' עכ"פ לא תצא מה שצל"ע עוד בזה הוא מ"ש תוס' ספ"ק דיבמות שהקשו שם אמ"ד נכרי ועבד הבא על ב"י הולד ממזר הא מן התורה ביאת היתר הוא וב"ד של שם הוא דגזרו ותי' מ"מ כיון דלא תפסי בה קידושין הוה ממזר עוד תי' מכותי' לא הוה ממזר אלא מדרבנן והא דכייל עבד עם נכרי אע"ג דבעבד הוה ממזר מן התורה כמו דכייל בכ"מ חליצה בהדי' גרושה ומסיימו בה דהראשון נראה עיקור ע"ש הנה מה שנראה להם עיקור תי' הראשון היינו משום דלענין הולד ממזר עיקור גדול הוא מה שלא תפסו בה קידושי' אע"ג דלית בי' אי' הוה ממזר מ"מ קשי' אשמעתי' למ"ד הולד כשר איך נפגום הולד לכהונה מק"ו דאין אי' שוה בכל והכא אי' שוה בכל הא ליכא אי' מן התורה כלל דב"ד של שם גזרו ואפי' נימא ק"ו מתפיסת הקידושין מה אלמנה דתפסי בה קדושין מן התורה בנה פגום נכרי הבא על ב"י לא כ"ש מ"מ ניפרך מה לאלמנה שכן יש עבירה בביאתו משא"כ בנכרי וע"כ נימא דק"ו אסמכתא דרבנן בעלמא היא למאי דאסרו רבנן ביאת נכרי ועשאוהו אי' שוה בכל איכא ק"ו למיסר מדרבנן וא"כ לפמ"ש לעיל דבלאה"נ ק"ו מפוקפק הוא ומידי ספיקא לא נפקא א"כ ה"ל ספיקא דרבנן וקליש לי' אי' טובא ואיכא למימר נמי ודאי מאן דאי' לי' דעבד ושפחה אי' דאורי' משו' לא יהי' קדש א"כ איכא בעבד עכ"פ ק"ו דאורי' א"כ גזרו נכרי משום עבד ובנו נמי פגום אך הרמב"ם לטעמי' דס"ל דאין אי' דאורי' בביאת עבד א"כ מה"ת לחדש גזירה לעשות הולד פגום מדרבנן כיון דק"ו פריכא הוא כנ"ל וא"כ הס"ד דס"ל לכולי אמוראי הולד פגום ס"ל לוקי' על העבד משום ולא יהי' קדש וקדישה וא"כ בנכרי נמי מדרבנן פגום מיהת ולמסקנא לא קי"ל לרמב"ם הכי עי' היטב בבית שמואל סי' ט"ז סק"י ותבין:

אמנם ממשמעות ש"ס פ"ב דע"ז משמע דגזירות ב"ד של שם נמי מיקרי דאוריית' דהרי כתי' להדי' הוציאוהו ותישרף והש"ס קאמר עלה אלא מדאורי' וכו' ע"ש ובתחלת הרעיון ה"א דזה תלי' במ"ש תוס' פ"ק דמ"ק דאין מערבין שמחה בשמחה מפיק לי' בירושלמי ממלא שבוע זאת וש"ס דחיק ומפיק לי' מקרא דדברי קבלה וע"כ היינו טעמא משום דס"ל לש"ס דילן דאין למדי' מקודם מ"ת וירושלמי ס"ל למדי' וכבר ישבתי במקום אחר דלא תקשי ממ"ש תוס' פרק אלו מגלחי' דהירושלמי בעצמו לא יליף אבילו' ז' מויעש אבל לאביו ז' ימים דגבי יוסף משום דאין למדין מקודם מ"ת והי' נ"ל דודאי ממנהגא בעלמא לא נילף דדלמא יוסף מדעתי' דנפשי' עביד כדפריך הש"ס אבועז וקודם מ"ת לא לימא אל תבוז כי זקנה אמך אך הכא גבי ז' ימי משתה אי לאו שהי' תקנה קבוע ומנהג מקובל ביניהם מדינא וכפו זע"ז לקיי' את זה על נפשם לא הוה מצי לבן לדחות את יעקב

בטענה זו עד מלאת שבוע זאת והי' יעקב זריז ומקדי' למצוה אע"כ דין גמור הי' ביניהם וס"ל להירושלמי דבכה"ג ילפי' מקודם מ"ת ואולי כן ס"ל לש"ס דע"ז ומשו"ה קרי לי' דאורי' ומ"מ אנן לא קיי"ל הכי אלא כסתמא דתלמודא דמ"ק דלא יליף לי' מקודם מ"ת א"כ הך דב"ד של שם נמי דרבנן בעלמא הוא וקליש לי' אי' טובא (אלא דהרמב"ם מדוי לידי' משתלם דאיהו הא מייתי הך דמלא שבוע זאת ופסיק כירושלמי הנ"ל:)

ובנידון שלפנינו נראה לא מיבעי' אי איכא למיחש להוצאת הדת דהאם פשיטא דניחא לי' למיעבד אי' זוטא כי האי לעבור אלפני דלפני דחשש רחוק שמא תינשא בתי לכהונה באופן שהפגם לכהונה הוא רק אי' דרבנן להאוסרי' ורק מספיקא ואם נישאת לא תצא ולהרמב"ם שרי' אפי' לכתחלה וכי היכי דלא תבוא האם להמרת דת ר"ל אף ע"ג דאיכא למימר שהיא פשעה במה שנתפתה להישמעאל מעיקרא נראה דהאי פיתוי קרוב לאונס הוא כמו האי שפחה דעבדי בה אינשי איסור שכ' תוס' שהי' קרובי' לאונס משום שהשפחה הי' מחזרת אחריהם וה"נ סתם ישמעאל פרוץ בעריות ויצרא אלבשה ולא ניחס הפשיעה כ"א להאבות שהניחה הבת ביחוד עם הישמעאל ואש בנעורת ובזה אבות אכלו בוסר ע"כ אין ראוי להדיח אבן אחר הנופל ח"ו וראוי למיעבד אי' זוטא כי האי ולהצילה מאי' רבה אלא אפי' אם אין סכנה אלא לילד שיהי' רק אונס דרחמנא פטרי' מ"מ לא נ"ל להחמיר בלא ראי' שלא מצינו שהחמירו חז"ל באיסור קליש כיוצא בזה נגד אי' חמור טמוע בין הישמעאלים לדורי דורות:

והאחרון הכביד דאיכא למיחש שיאמרו אין קידושי' תופסי' באחותו מאביו שיסברו שזו אחותו של זה ואין קידושי' תופסי' בה ולא ידעי' דהאי לאו אביו הוא או אחות אביו וכדומה וחששות כאלו מצינו בש"ס טובא עיי' קידושי' מ"ה ע"א ואנהרינן לעיינין דלפע"ד ליכא למיחש להא וראייתי מהא דאמרי' ס"פ משוח מלחמה (סוטה מ"ג ע"ב) אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן משום ראב"י חורגתא הגדילה בין האחי' אסורי' לישא להאחיו' דמתחזי' כי אחתי' ולא היא קלא אית לי' למלתא ודברי ר' יוחנן אלו הן הנה דברי ירושלמי דמייתי תוס' ורא"ש ביבמות כ"א ע"א ומסיק ר' חנינא יסבון באתראי דלא חכימא להו ור"ח וה"ג פסקו כהירושלמי ואנן קיי"ל כהש"ס דילן כמבואר בש"ע סי' ט"ו סי"א וסכ"ג והנה מהא דאמרי' קלא אית לי' למלתא אין ראי' לנידן דידן משום דהתם אינהו גופי' מיפעי פעי ומפרסמא למילתא דבני אשה אחרת ואיש אחר הם משא"כ הכא אפשר דכ"ע מודי' דלא יסבון אלא באתרא דלא חכמון דלית לי' קלא דצריך הסתר והעלם מפני הסכנה ואיכא מראית העין אך הא קשי' לר"י משום ראב"י ולהירושלמי דחייש לה משום דלית לי' קלא מאי דאסרו משום מראי' העין ופירש"י שיאמרו הבריות אח

נשא אחותו ומדוע לא נאסור כלל לגדול החורגי' זע"ז שמא יאמרו אין קידושין תופסי' באחותו או בשארי קרובי' ויוצאי' בלא גט דהא לדידי' לית להו קלא וה"ל ממש כמו נידן דידן אע"כ צ"ל דלא מצינו דחשו חז"ל לחששא זו אלא היכי דהטעות בהקידושי' או בהגירושי' ולאו כולי עלמא דינא גמירא ויאמרו דהוה קידושי' מעלי' ואין קידושי' תופסין בה או באחותו וכדומה או בהיפוך שיאמרו דלא הוה קידושין ותופסי' קי' באחותו עיי' ב"ב פ' מי שמת בסוגי' דמוהרי הדר' אבל היכי שהספק בהאחוה אין כאן מקום לטעות דממ"נ אי גם הם יסברו שהם אחים גמורי' ויהי' הדבר נסתר מהם בעצמם א"כ לא יבואו לקדש זע"ז דכלל אמרי' אדם יודע שאין קידו' תופסין באחותו ואי יארע על צד הדוחק שיקדשו זא"ז אה"נ דאין כאן קידושי' כיון שסוברים מהם אחי' ואין קידו' תופסין בהם א"כ גמר ונתן לשם מתנה באמת או לשם פקדון ואי הם ידעו שאינם אחי' ויקדשו זא"ז והב"ד לא ידעו ויסברו שהם אחי' ולא יקבלו מהם אמתלא ויפרידום זה מזה בע"כ מ"מ כיון שבנפשם יודעי' שהי' קידושין גמורים יפטרו זה מזה בגט שלא להתיר א"א לעלמא דלא ברשיעי עסקי' וליכא חששא אלא שהמה וגם הב"ד ידעו שאינם אחי' ולא יפרידו זה מזה והעולם לא ידעו מזה שאינם אחי' וירונו לומר אח נשא אחותו והיינו שכתבתי לעיל דבכה"ג דליכא קלא כ"ע מודים דלא יסבון מ"מ ליכא למיחש דלמא יסבון ויעברו על אי' דרבנן דלא שכיחא דיסבון באתרא דידעי להו מפני חשש שעי"ז יתפרסם הדבר איך הי' מעיקרא ויבואו לידי סכנה ואם אולי על צד רחוק איכא למיחש לא מצינו דחשו להו חכמי' ואין לנו לבדות גזירות מלבנו ובפרט במקום סכנה כזה ועי' סברו' כאלו בחי' קידושי' מ"ה סוף ע"א:

ע"כ נלע"ד שאם ימצא האב מי שאין לו אח ולא אב הראוי להוליד עוד ורוצה לישא את גומר בת דבלים ולקרוא הולד על שמו והאב יתן סך מה לשכור מיניקת להבן הילוד וטוב שהמיניקת תשבע שלא תחזור בה מישך כ"ד חודש ויעלה כן בערכאות שלהם והנושא את האשה יראה להשתדל שלא יארע לו הפסד בנכסיו ע"י ירושתו של זה הילד אזי מותר לעשות כנ"ל ונכון לרמז בשם הבן הילוד גופא דעובדא לקרות את שמו מרי על שם רב מרי ברי דבת שמואל ואפשר שיוצדק שם זה גם לנקבה בשינוי קצת כגון מיריל המוזכר בב"ש בשמות נשים ויהי' סימי' והיכר ליודעי' עכ"פ וכל מה דמצינן למיעבד טפי פורתא בהיתר עדיף טפי הנלע"ד כתבתי בלי שום עיון בספרים כי אינם אתי עמי כאשר הזכרתי לעיל וחתמתי שמי. ראצישדארף יום ב' ט"ו מנחם תקע"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכו

שלום רב להרב המופלא מהו' עקיבא נ"י אבדק"ק לויא יע"א ואגפי':

מכתבו מיום י"א סיון העבר הגיעני היום והנני ממהר להשיב על המאורע שנשא אלמנה ע"י שדכנים ולא הודיעו לו שהוא עדיין תוך ימי הבחנה ובכמו שמנה ימים אחר החופה הסיחה האשה לפי תומה שמת בעלה הראשון יום כ"ה אדר העבר ומיד צווח מעלתו כי כרוכיא וגרשה מביתו והלך הוא מיד לבה"כ הקדושה להתודות ברבים על המכשלה אלו תוכן דבריו:

הנה בלי ספק כי טרם בוא מכתבו לידי כבר חלפו עברו צ' ימי ההבחנה שהתחילו כ"ו אדר העבר וא"כ פשוט דמכאן ואילך מותרת לו דאפי' אם הי' עובר במזיד ח"ו והתרשלו ב"ד ולא כפוהו להוציא ועבר עלי' צ' יום באיסור מותרת לו אח"כ כמבואר בגליון שבמרדכי ר"פ החולץ אות ב' ומייתי לי' רמ"א סי' י"ג סעי' יו"ד בהגה' ואפי' להראב"ד דס"ל דעכ"פ מפרישין אותם אח"כ כימים אשר פרצו באיסור מתחלה (ויש מקום עיין ביו"ד סי' ר"ח וש"ך סקי"ד ועט"ז שם) מ"מ הכא כל הני יומי לא הוו רק ח' יומי לפי דבריו וכבר חלפו גם הם ועברו ביום ד' תמוז דנא א"כ מכ"ש בנידון דידן שהרי עכ"פ פירש ממנה מיד והוא גם הוא אמר שוגג הי':

ואע"ג דבעלמא ברור לי שאין אדם נאמן על עצמו לומר שוגג הייתי וכמ"ש הרב"י בי"ד סי' קי"ט בשם תשו' רשב"א וז"ל כל טבח שיצאה טרפה מת"י אסור לאכול משחיטתו שהרי זה וכו' ולאו כל הימנו לומר שוגג הי' וע"ש ופסק דין שם בש"ע סי"ז ופשוט דה"ה לכל מילי דעלמא ולאו דוקא טבח אלא דבעלמא לא נפקא לן מידי מהאי פסקא דהרי פשוט דלענין עונשי' וקנסות א"א לענש ולקנוס עד שיהא ברור שהוא מזיד גמור ומזה לא מיירי רשב"א בתשובה הנ"ל רק לענין להאמין לטבח מכאן ואילך דלעולם אנו חושדי' אותו בפושע ומזיד ולא מהימן לן שוב עד שיעשה תשובה בלי רמי' כמו שהאריך הרשב"א שם ואין לדמות זה למאי דאמרי' ר"פ א"ל דאדם נאמן על עצמו לומר מזיד הייתי דאע"ג דבעלמא אין אדם משים עצמו רשע מ"מ מהימן על עצמו שלא להבי' חולין בעזרה התם מלהתא אחריתי היא דלמאי ניחוש לי' הלא חייבי חטאת ואשמות בלאה"נ אין ממשכני' אותם וכמ"ש תוס' שם י"ב ע"א ד"ה או דלמא וכו' וא"כ מה הי' לו לומר מזיד הייתי ורק להציל עצמו מחטא חולין בעזרה משו"ה מהימנינן לי' אבל שוגג הייתי להקל על עצמו כגוני דטבח הנ"ל לא מהימן וא"כ ה"ה הכא דלא מהימן לומר שוגג הייתי להקל על עצמו בודאי לענין נידוי אין שום נפקותא ממ"נ אי הוא תוך ג"ח ולא יפרוש עצמו מכאן ואילך הרי עומד במרדו ומנדין אותו עד שיפרוש ואי פירש עצמו א"כ על

מה יתודה על העבר אפי' להרמב"ם דס"ל שהנידוי אינו לכפרה אלא לעונש וכפרה על העבר ומשו"ה כ' הרב"ש דלהרמב"ם אפי' אם עברו ג' חדשי' מ"מ מנדין אותו על איסורא שעבר מ"מ היינו דוקא בשברור לנו שעשה במזיד אבל אין לנו יכולת להעניש על ספק שוגג ואם מפני שיתכפר לו להעובר בזה אדם נאמן על עצמו ומכיון שאמר שוגג הייתי ואיני צריך כפרה חייבי כפרה אין ממשכני' אותם ואין כאן נפקותא:

אלא בהאי גוני בשהוא עדיין בתוך ג"ח ורוצה לפרוש אבל לא לגרש דאי מהימן שהי' שוגג סגי בהפרשה בלא גירושי' ואי לא אז צריך לגרש דוקא בהא נ"ל דלא מהימן לומר שוגג הייתי להקל על עצמו אם לא ברור לנו שהי' שוגג וכן משמע לשון מהרי"ו בתשובה סי' ע"ג וז"ל אם איתא הכי כמ"ש שלא ידע שהיתה מעוברת וניכרין דבריו דברי אמת אזי נראה דאין להצריכה גט אלא מפרישי' אותה ממנו עכ"ל הרי ממש כמ"ש ולאפוקי מדברי ס' בעל באר היטב בענין זה ע"ש:

מ"מ בנידון דידן לא צריכי לכל זה שהרי אפי' הי' מזיד גמור כיון שעברו ג"ח ולא גרש הרי היא מותרת לו לכתחלה ואי מפני העונש והנידוי ממ"נ אנן לא מצינא לעונשי' לי' כיון שאין לנו ברור שהי' מזיד ובשגם הרי כ' מהרי"ו הביאו ש"ך בי"ד סקי"ט הנ"ל דבאדם ירא ה' ומוחזק בכשרות ומוכיח מתוך הענין שהי' שוגג מהימנינן לי' אפי' בטבח לאכול ע"י מכאן ואילך מכ"ש הכא שאין לנו עליו כלום ואם מעלתו חושש בנפשו לחטאת כי גם השוגג צריך כפרה מה עכ"פ מה טוב שיתענה איזה ימים אם אין בו בטול תורה שהרי אחז"ל בקידושי' פ"א ע"ב מי שנתכוון לאכול חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך כפרה וכן מי שנתכוון לשומן ואכל חלב צריך כפרה ע"ז ידוו כל הדווים יע"ש א"כ ה"ה כאן ולדעתי כבר נתכפר לו הרבה בדי בזיונו בהתודותו ברבים וה' הטוב יכפר בעדו:

ומ"מ נ"ל טרם שתחזור האשה אליו תבדוק עפ"י בקיאות וחכמוניות אם תראה שהיא מעוברת ה"ז בודאי מבעלה הראשון וצריכה לכל הפחות הפרשה וימי עיבור והנקה או אפשר אפי' גירושין ואם לאו תציעי לו בהיתר מטות שהציע לו באיסור ובשלמא כל נשי דעלמא שנישאי' ביום צ"א אינה צריכות בדיקה משום דאשה מרגשת בעצמה באותו הזמן אם היא מעוברת ולא נחשדת שתנשא לאיש בימי עיבורה ומילתא דעבידא נמי לאגלוי' לא משקרא אינשי אבל בנידון דידן תסתיר הריונה למעט קלונה ומכשולה וגם מהטעם דאמר הש"ס ביבמות מ"ב ע"א דפריך התם מדוע תקנו הבחנה כלל תמתין משהו ותינשא ובהגיע ג' חדשים תבדוק פירש"י בדדים כדרך נשים ומשני משום שלא תתגנה על בעלה ושוב מקשה ותבדוק בהלוכה פירש"י בשם תשו' הגאונים שתלך ע"ג עפר תיחוח ע"ש ומשני רמי בר חמא אשה מחפה על עצמה כדי שירש בנה בנכסי בעלה ע"ש

וא"כ ה"נ חיישי' שמחפה על עצמה מטעם הנ"ל ולא מהימני' בלא בדיקה ע"י חכמניות ולא שייך ה"נ מלתא דעבידא לגלוי' דהכא לא עבידא לגלוי' כולי האי כיון שכבר נישאי' ונבעלת לבעלה השני בקל תוכלי לתלות בו כמובן ע"כ נ"ל דצריכה בדיקה וכן מצאתי בר' ירוחם שהבי' הרב"י סי' י"ג וז"ל אם עברה ונישאי' תוך ג"ח בודקי' אותה בכל מיני בדיקות אם היא מעוברת ואף על גב דאמרי' אין בודקי' הנישואית שלא תתגנה על בעלה הכא שנישאית שלא ברשות תתגנה ותתגנה וכ"כ הרמ"ה פ' החולץ עכ"ל ונ"ל אפי' נישאית תוך ג' בשוגג שלכאורה אין לקונסה שתתגנה ותתגנה מ"מ בודקין דלאו מטעם קנס אתאינן עלה אלא מטעם מכשול הנ"ל ומ"ש ר' ירוחם נישאי' שלא ברשות שוגג נמי נישאי' שלא ברשות קרינן לה כמבואר ר"פ האשה רבה ועוד כבר כתבתי לעיל דלא מהימנינת לומר שוגג הייתי להקל על עצמה בכגון אלו ע"כ נ"ל ברור דצריכה בדיקה עכ"פ ואחר כך תחזור לביתה כמעיקרא:

ואגב אומר שעפ"י ש"ס הנ"ל מובן לשון תוס' מגלה י"ג ע"ב וטובלת ויושבת בחקו של מרדכי וא"ת הא לא הי' שם הבחנה ג"ח שאותו הרשע מצוי לה בכל יום ולכאורה מ"ש שהי' מצוי לה בכל יום הוא שלא לצורך דלכל הפחות ג"ח לא הי' פרוש ממנו שהרי פ"א לא נקראתי שלשי' יום והי' הדבר תמוה בעיני' אבל לפי הנ"ל ניחא דאפשר אי הי' פרוש ממנו יום או יומים אזי הי' אפשר שתזדקק למרדכי ואח"כ לאותו הרשע ובהגיע תור ג"ח תבדוק עצמה כק' הש"ס יבמות הנ"ל ואין לומר איך האמין מרדכי לה על הבדיקה של עצמה (דע"י נשים אחרות לא הי' יכול לבודקה משום פרסומי מלתא כמ"ש שם תו' ט"ו ע"א ד"ה כשם והוא נמי בעצמו אפשר לא רצה לבודקה שלא תתגנה ותתבזה בעיניו רק ע"י בדיקות ההילוך בעפר תחוח ובזה אין להאמין לה כתי' הש"ס) לזה י"ל כמ"ש תוס' כתוב' נ"א ע"ב ד"ה אסורה אין להקשות מאסתר דהוה שרי למרדכי דהוה צדקת גמורה עכ"ל וא"כ ה"נ לק"מ לכאורה ק' תוס' משו"ה כ' תוס' מצד הסברא הי' אותו הרשע מצוי אצלה בכל יום ולא הי' אפשר להמתין אפי' משהו כדי שתבדוק עצמה מיהו לזה י"ל אין זה הכרח כ"כ דיכולה הי' להבריח עצמה מחיק הרשע יום או יומים ויותר ע"י שתאמר דסתנא אנא כבש"ס ע"ז י"ח סוף ע"א וכיון דהי' לה הרווחה יום ויומים לא צריכה הבחנה טפי ומהני לה בדיקה וכן יש ליישב נמי תי' תוס' שהיתה משמשת במוך והקשה בטורי אבן והא אמרו במדרש שדריוש שבנה בית שני הי' בנה של אסתר מאחשורש ונדחק לומר שודאי נתיראת לשמש עם אחשורש במוך אלא עם מרדכי שמשה במוך ע"ש ולפע"ד דהדוחק ששמשה עם הצדיק במוך והלא לא התירו חז"ל אלא לשלש נשים לשמש במוך ולפי הנ"ל א"ש דודאי כל הימים לא הי' יכולה

לשמש במוך עם אחשורש שלא ירגיש אבל מ"מ איזה ימים בנתי' הי' יכולה להבריח עצמה ולשמש במוך עם אחשורש אז שמשה עם מרדכי ולסוף ג"ח בדקה עצמה להבחין כנ"ל ובזה אסיים בכל חותמי ברכות שה' יסיר מכשול מקרב עמו ורגלי חסידיו ישמור הכ"ד הכותב בנחיצה רבה. מאטערשדארף נגהי ליום ה' יו"ד תמוז תק"ס לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכז

שלומים אלף לשר האלף ה"ה י"נ הרב המופלא ומפורסם המאה"ג כש"ת מהו' משה ליב נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פיזונג:

נועם מכתבו הגיעני וראו עיני כי כל יקר ראו עיניו בש"ס ופוסקים אודת אשה אלמנה שהניחה בעלה מעוברת ובראותה כי א"א לה להתפרנס ממעשי ידי' וע"כ שתכלה קרנה אם לא תנשא לבעל ימי משך עיבור והנקה ויהי' הפסד רב לה ולבנים היתומים ע"כ נפשה בשאלתה להמציא לה היתר להנשא בתוך זמן הנ"ל כדי שיפקח הבעל על נכסי ורצונה להזמין לה מיניקת פנוי' שתיניק הילד אם יולד ומעולם לא תתן האם הדד לתוך פיו והמניקת תשבעי עד"ר וגם האם הנ"ל רוצית עוד להניח מממון שלה סך ד' מאות זהובי' להיתום הנ"ל אשר הוא עני באמת ולית לי' מירושת אבותיו כלום כפי הנראה והיא האם הנ"ל רוצית לוותר לו מסך כתובתה סך הנ"ל ומעלתו צלל במים אדירים לחפש אחר התירים ובקש ממנו לחוות גם דעתי הקלושה בענין זה:

והנה ההתירים בנויים על ג' יסודות א' שהוזמנה מיניקת פנוי' שאין עלי' רשות בעל וגם נשבעה עד"ר שלא לחזור בה עד עבור כ"ד חדש וכדיעה א' שהבי' הר"ן פ' אעפ"י. ב' מצד האם שהניחה מעוברת ולא חל עלי' לעולם חיוב ההנקה כי טרם תחיל ותלד כבר סלקוהו מכתובתה ואין לה להניק בנו מצד שיעבוד הבעל וגם לא נכללה בכלל גזרת מיניקת חברו כיון שלא התחילה להניק כלל בחייו. ג' שאם לא נתיר לה תשאר היא ובני' עניים ונקיים מנכסם משא"כ בשנתיר לה להנשא לא די שעפ"י הטבע לא תכלה קרנה עוד זאת שתתן משלה סך הנ"ל להיתום ואעפ"י שמעלתו לא פי' מאין יבוא סברא להתיר מ"מ הדבר מובן בפשוט ויבואר לקמן אי"ה:

ולהיות לפע"ד עכ"פ אין בשום א' מהם לבדו כדי להתיר ובצירוף שלשתן עדיין לבו מהסס בדבר ע"כ אבארם א' לאחת בברור גמור וה' בחסדו יעזור לי על דבר אמת ולא אכשל בדבר הלכה והנה ההיתר הראשון שתרצה להשכיר מיניקת ולחזק הדבר שלא תחזור בו ידוע מ"ש הרא"ש בפסקיו פ' אעפ"י ובתשובותיו דאפי' נדרה עד"ר לא מהני ולהיות כי ראיתי בתשובת האחרונים מזדנדין בדבריו כאלו סותרי' זא"ז ויש שרצה

לכפול כל הני פירושי' לפרש הש"ס היפך מדעת הרא"ש וגם מורי בהפלאה נדחק למצוא בש"ס סמך לחומרתו שאוסר אפי' נדרה עד"ר ולפע"ד דבריו ברורי' ומפורשי' בש"ס ומוכרחים ע"כ תחלה אפרש דבריו אעפ"י שהדבר פשוט לפע"ד:

והוא כי ס"ל לתוס' והרא"ש דע"כ א"א לומר דהא דאסרו אפי' נתנה בנה למניקה או גמלתו הוא משום דגזרי' שאשה אחרת לא תתן כלל למניקת ולא תגמלהו ותנשא דא"כ גזרה כזו יש לגזור גם בדברי ריש גלותא כשרואי' שנשאית תוך כ"ד חודש ילמדו מהם גם המניקת שלא נתנו בניהם למניקת דלענין זה אין הכירא לדבי ריש גלותא טפי מלאחריני אע"כ דלא גזרי' בכי האי גוני משום שניכר הוא בין אשה שעדיין מיניקת בנה לאשה שאינה מיניקת ונתנוהו להניק או גומלתו וע"כ הא דאסרי' בכל הני היינו טעמא משום דאיכא למיחש שתמהר לגומלו או תחזור בו היא והמיניקת ותקנה גדולה וקבוע היא זו כיון שחשו חז"ל לתקנת הולד והחששא קצת רחוקה דכולי האי ואולי דאפשר שתנשא ולא תתעבר מיד ואם תתעבר אולי ימסמס לי' הבעל בביצים וחלב או היורשים ומ"מ חשו לי חכמי' שלא תנשא ואם נתיר ע"י שתגמלהו או תתנהו למיניקת שתוכל לחזור בו אחר יום או יומים נמצא כל אשה תעשה כן כדי להנשא ונמצא הקלקול יותר על התיקון שתמהר לגומלו או תתננו למניקת שתחזירי בו אחר שכבר פסק חלב האם ואין לה מה להניק והי' טוב יותר אם הותרה להנשא כשהיא מיניקת אותו שההפסד אז רחוק יותר מעכשיו משו"ה ע"כ הוצרכו לגזור מיד בכלל הגזרה שלא תועיל גומלתו ונתינתו למינקת אם תוכלי לחזור בו עכ"פ וזה דבר שהדעת נותן וכיון שע"כ נאסרה בנתינת מיניקת שלא נשבעה עד"ר ממילא ע"כ לאסור נמי בנתינת למיניקת שנשבעה עד"ר דכיון דשתי הנשים אינן מניקות בניהם ושתיהן נתנו בניהם למיניקת מיחלפו אהדדי דאין היכר במה שזו נשבעה עד"ר ולא דמי לנתינת מיניקת דבי ר"ג שהי' איומן ויראתם מפורסם טובא ולזה מועיל שפיר ההיכר והפרסום מהני דבי ריש גלותא והדר אמר הרא"ש דעכ"פ באית לה הכירא כגון צימוק דדי' וכה"ג לא גזרי' דאי ס"ד דגם בכי הא גזרי' א"כ בדבי ר"ג נמי לגזור אע"ג דאי' להו הכירא ובזה נתבארו דברי התוס' והרא"ש בלי פקפוק ומסולק גם ק' המהרש"א למעיין:

ועתה אומר שגם זה דלא מועיל הודרו עד"ר מבואר בש"ס דהלא יפלא אחר שנקבע הלכה כר"מ בגזרותיו חזר וקבע הלכה בש"ס גמלתו אסור מת מותר ועיי' מג"ש וע' פני יהושע והשואל בנודע ביהודה כמובן מתוך התשובה ותו קשי' מה ענין כלל לרדופה בכאן התם גזרי' הני אטו הני והכא עיקור החששא שמא תמהר לגומלו וכ"כ פ"י וביותר למ"ש המרדכי פרק אעפ"י דהלכה כר"מ בגזרות' היכי דגזר הני אטו הני אבל לא

בחומרותיו והיינו כנ"ל שחושש לדבר להחמיר ואמנם ראי' המרדכי מעירובי' מ"ו צריכא הגה' וט"ס יש בדבריו מ"מ הדין אמת וא"כ מה מייתי מהך דרדופה לכאן אע"כ נ"ל פשוט דודאי הך בריתא דמקיל בגמלתו ונתנה למניקה נהי נמי דנימא דמקיל בגמלתו ולא גזר שמא תמהר לגמול אותו מ"מ בנתנה בנה למניקה אין שום ה"א שתתן בנה למניקה יום ויומים ותחזור בו וא"א להתיר ע"י מיניקת עד שתהי' עומדת בחריקאה ממש ר"ל שתהי' בטוחים בהנקתה כל כ"ד חודש כמו שהיינו בטוחי' בהאם ומה"ת שנפטור האם ע"י המיניקת אם לא נהי' בטוחי' בה וע"כ כל זה בכלל נתנה בנה למיניקת שר"ל מיניקת כמותה וכגון שנדרה עד"ר או כה"ג בטחון אחר כיוצא בזה והאי עובדא ממש בעי ר"פ ור"ה ברי' דר"י למיעבד ואמרה האי סבתא אפי' כה"ג נמי אמר לה ר"נ משום דגזרי' אשה אטו אשה דהיינו נתנה בנה למיניקת בשבועה אטו בלא שבועה ועל זה הקשה ר' פפי ואתון לא תיסברא דגזרי' אשה אטו אשה הא תני' היתה רדופה וכו' ואר"נ אמר שמואל הלכה כר"מ בגזרותי' במה שגזר הני אטו הני וה"נ וא"ש נמי מה דפסיק הש"ס הלכתא בתר הכי מת מותר גמלתו אסור שאין זה ענין לדר"מ כלל דהאי חששא הוא שמא תמהר לגומלו ולא גזירה וק"ל מ"מ הרי מבואר נגלה דינו של הרא"ש מהש"ס דלא מהני מה שנדרה עד"ר ומיושב נמי קו' מגיני שלמה על רש"י דגזרי' אשה אטו אשה דלא כהתו' ולהנ"ל א"ש ודא א' היא וק"ל:

ועדיין הי' מקום לומר דהא עכ"פ דבי ר"ג שרא ר"נ משום שהם מאוימין וניכרי' באימתן וההנ"נ בלי ספק הכותב ומעלה בערכאות ויד המלך והשרים מאוימין יותר מהם שהרי קי"ל הנהי דבי ר"ג לא מחזקינן בהו ולא מחזקו בן מפני אלמותא דדהו והפוסקים למדו מזה דה"ה שאין מחזקי' בשל ציבור דדמו באלמתי' לר"ג כמ"ש בסמ"ע סי' קמ"ט ס"ק מ"ט והחולקי' שם מודו עכ"פ דערכאות המלך מפורסם יותר באימה בלי ספק ונהי דבלי ספק דלא יועיל שתשכיר עצמה המיניקת בפני הערכי משום דעכ"פ אם תחזור בה צריכא האשה לקבול לפני השר ואשה בושה לבוא לבי דינא ותמית בנה כמבואר בהחולץ מ"ב ע"ב ולא דמי לדר"ג שהם בעצמם הי' מאוימי' ולא צריכה שתקבול במותב ב"ד אבל בעלמא לא שייך הא מ"מ אפשר לומר אם תשבעי ע"ד רבי' באופן שלא תחזור בה ורק לפרסם הדבר תעשה כן בקום הערכי בפני השר במושב שרים וסגנים וזה הוא פרסום גדול לכאורה כמבואר בב"י בא"ח סי' רמ"ה בסופו בשם רבו מהר"י בירב ופסקו בש"ע סי' רמ"ו ומג"א סקט"ו ע"ש וכיון שהם מפורסם בזרוע עוז וידם תקועה וגם מפרסמא מילתא וגם אין האשה צריכא שתבוא בדינא ודיינא שהרי באמת נשבעת

עד"ר וליכא למיחש אטו אחריני כיון שהי' במקום פרסום הניכר ויש לעשות עוד כמה פומבי בעשיה ובהכרזה בבה"כ וכה"ג:

אמנם לפי הנ"ל נראה דליתא דא"כ אמאי אסר להאי סבתא ולא עביד באופן הנ"ל בשלמא אי לא מיירי שנשבעה עד"ר לק"מ אמאי לא השביעה עד"ר ולהוכיח מזה שיטת הרא"ש די"ל דלמא לא רצתה לקבל עצמה חומר שבועת ונדרי' אבל לפי הנ"ל דמיירי באמת בנשבע ורק ר"נ גזר אטו לא נשבעת אמאי לא עביד כהנ"ל אע"כ כל זה לא יועיל ומהר"י בירב לענין שכירות לנכרי מלתא יתירתא עביד כמבואר שם אבל לעיקור הדין לא יועיל:

ועוד א"נ דמי הא לדר"ג מה נעשה שהרי"ף והרמב"ם השמיטו הא דר"נ והעיד הרא"ש בתשובה כלל נ"ג שרבו מהר"מ מר"ב ס"ל דלית הלכתא כר"נ בהך דר"ג ונהי דטעמא לא ידענא מ"מ מאן חשוב מאן ספון למדחי דברי הרי"ף ורמב"ם ומהר"מ מר"ב וראיתי בנב"י יהיב טעמא דר"נ ס"ל הבחנה דאורי' מקרא להיות לך לאלקי' ולזרעך אחריך משו"ה החמיר ר"מ בגזרותיו משא"כ הנקה דרבנן ואנן קי"ל כרבא דגזירה דרבנן היא שמא ישא אחותו ואפ"ה גזר ר"מ הה"נ דנגזור בהנקה אדבי ר"ג אלו דבריו ואינן נוחים לי דאפי' אי נאמר דקרא דלזרעך אחריך דרשא גמורה היא לר"נ עיי' רס"י י"ג מ"מ היינו שצריכי להבחין אם מעוברת היא אם לא אבל לא נצטרך שהיי' ג"ח בשביל זה כמבואר ביבמות מ"ב ע"א שנוכל לבדוק אותן אם היא מעוברת ותנשא אחר ב' וג' ימים אלא כיון שאין בודקי' הנשואות שלא תתגנה על בעליהן וע"י הילוך נמי לא אפשר למבדקנהי שמא תסתיר הריונה כדי שירש עם נכסי בעלה השני ע"כ תקנו חדשי הבחנה אבל אין זה מן התורה:

והיותר נראה לומר דמוכח כן מבריתא דרדופה עצמה דחשיב כי רוכלא כל הני ולא חשיב נמי חד מהנך ר"ג שילדה אחר מיתת בעלה דמשום הנקה לית בה כיון שהיא מדבי ר"ג ואסורה לישא משום הבחנה דאע"ג דכבר תני הפיצה אחר מיתת בעלה י"ל דזה לא הוה חדוש כ"כ משום דאפשר דלא הוכר עוברה בחיי בעלה כלל ולא נתפרסם העיבור וגם נפל לא מפורסם כולי האי משא"כ בן קיימא והו"ל למחשב האי רבותא דגם בזה חיישי' וכבר עמד פני יהושע על כיוצא בזה אלא שדבריו שם תמוהים ודוחק לומר דאה"נ דלא גזר ר"מ בכי האי גוני דלא לשתמיט אע"כ מוכח מזה דגם אדר"ג גזר ר"מ איסור מיניקת וכהפוסקי' הנ"ל מיהו הא לא קשי' עכ"פ ליחשב נמי מעוברת שצמקה דדיה או פסק חלבה בחיי בעלה גבי שארי הבני' כבר דאין בה עתה דין הנקה וצריכה שתמתין חדשי הבחנה לזה י"ל אה"נ דמוכח מזה דגם לר"מ צריכה שתמתין כ"ד חדש

אעפ"י שצמקה דדי' ומ"מ לא קי"ל בהא כר"מ דטעמי' דר"מ בהא משום דאיהו חייש למיעוטא דאיכא מיעוט נשים שאף עפ"י שצמקה דדי' חוזרת וחולבת ומכ"ש כשאינה מוחזקת עדיין בג"פ ועי' מזה בשב יעקב ואיהו חייש למיעוטא ומה"ט נמי לא חשיב ילדה אחר מיתת בעלה ומת בנה משום דאיכא עכ"פ מיעוט שטיא בעלמא דחשודה להמית תדע שהרי מר בר רב אשי חייש לי' באמת ונהי דלא קיי"ל כוותי' מ"מ ר"מ דחייש למיעוטא חש לי' ומשו"ה לא קחשיב לי' אבל דבי ר"ג לחשוב אע"כ ס"ל לר"מ דגם אינהי בכלל גזירת מיניקות נינהי והשתא י"ל ר"נ לא אסיק אדעתי' הא דמר בר רב אשי דאיכא עכ"פ מיעוט שטיות דחשודה להמית בנה והוה ס"ל אפי' מיעוטא לא הוה ואפ"ה לא חשיב לי' ר"מ וע"כ תני ושייר דשייר נמי דבי ר"ג אבל לבתר דמסיק הש"ס דאיכא מיעוט הממיתות בני א"כ האי לאו שיורא הוא ומדלא חשיב דבי ר"ג ש"מ גם אינהי בכלל גזירה ואסורות כך י"ל מ"מ יהי' כך או לא א"א לן למיעבדא עובדא להקל נגדם ואזדא לי' ההיתר הראשון לגמרי:

ההיתר השני הואיל והיא מעוברת אחר מיתת בעלה וכבר סלקוה מכתובתה ולא נשתעבדה כלל להניק הנה דין זה ביארו הריב"ש לאיסור בסי' תס"ג מטעם כיון שזאת נאסרה משום סתם מעוברת למניקה קיימא אפי' נתנה בנה למניקה אח"כ איכא למגזר אטו לא נתנה עכ"ל ודבריו צ"ע לכאורה תיפוק לי' שמא תחזור בה המניקת וגם מה הי' לומר משום דמעוברת למניקה קיימא תיפוק לי' אפי' בלא האי טעמא כגון להפוסקי' שפוסקי' הטעם משום דחסא עכ"פ הא אמת הוא שניחוש שמא תחזור המניקה ולא יהי' לה לפרנס התינוק וכבר עמדו בזה בשב יעקב וצריך לומר סברת הריב"ש כך הוא כיון דלא מצינו הך בהדי' בש"ס לאסור גם במעוברת י"ל ע"כ לא החמירו עלי' חז"ל כולי האי אלא בדנחית עלי' שם שיעבוד בעולם כגון מת והניחה מיניקת אע"ג דאחר שגבתה כתובתה תו לא מישתעבדא וכן נמי במגרש מניקת לר"ת כיון דעכ"פ הי' עלי' חיוב השיעבוד וגם עתה אסרוה לינשא כדי שעי"ז ממילא תרחם על בנה ותניקיהו כמ"ש רא"ש פ' החולץ אבל הניחה מעוברת דלא נחית עלי' שום שיעבוד ההנקה גם לא התחילה לשעבד עצמה להניק אותו מרצונה אפשר דלא החמירה כל כך לחוש גם לחזרה וכעין ס' זו יש ללמוד מדברי אמונת שמואל סי' ב' ג' ד' במי שהכניסה ב' שפחות די"ל גם ר"ת מודה לר"ש כיון דמשעת נישואי לא נחית עלי' שיעבוד ההנקה ע"ש אע"ג דלא דמי ממש לדידן דהתם לא נחית עלי' מעולם השיעבוד וגם התם נמי נחלקו עליהם גדולי הדור כמ"ש בח"צ דנחלק עליהם הגאון מה' העשיל וקיקיון דיונה והגאון מה' שעפטל ז"ל מ"מ י"ל משו"ה לא נחית לי' הריב"ש מטעם שתחזור בה אלא הואיל דעכ"פ

כבר גזרו גם על המעוברת משום דקיימא למניקה ש"מ גם עלי' עבר כוס הגזרה וגם נהי דלשמא תחזור לא ניחוש גבה מ"מ נגזור אטו לא נתנה בנה למניקה ואע"ג דלא גזרי' נתנה אטו לא נתנה בנה למניקה מ"מ הכי גזרי' אטו לא נתנה בנה מיד בשעת לידה אלא אחר שכבר הניקתו ושפיר מיחלפה אהדדי כך נ"ל פי' דבריו:

ולפ"ז להרמב"ם וסמ"ג דס"ל מעוברת משום דחסא נגעו בי' ולא משום דלמניקה קיימא אפשר גם ריב"ש מודה דשרי' בשכרה מיניקת מיד וכן יש לי להבי' קצת ראי' מהש"ס דהנה מה שפסקו טעמא דנדחה בש"ס צריך ישוב ולכאורה משמע קצת כן משמעתין מדלא מייתי ר' פפי מבריתא דפרק החולץ מעוברת ומניקת חברו וכו' וע"כ טעמא משום דלמניקת קיימא ואי ס"ד דנתנה בנה למניקת מועיל מ"ט אסרו מעוברת חברו ובזה לא פליגי ר"מ ורבנן כלל עמ"ש מהרמ"פ סי' למ"ד וז"ל ובלא"ה זר מאוד שיאסרו חכמים מעוברת משום הניקה של אח"כ מאחר שבידה לתקן שלא ירבץ עליו איסור הנקה עכ"ל וא"כ מזה מוכח דלא יועיל נתנה בנה למניקות לכ"ע ומ"ט לא פריך מני' ועוד קשה לפ"ז מוכח בין לר"מ בין לרבנן החולקי' עליו גבי אם כנס יוציא לכ"ע מיהת מעוברת אסור משום הנקה ומוכח דלכ"ע לא מועיל נתינת בנה להנקה וגם שבועה עד"ר ולא שום אופן דאל"ה לא הוה אסרי מעוברת כיון דבידה לתקן וכמ"ש מהרמ"פ הנ"ל וא"כ משמע דהני רבנן כולי ס"ל כר"מ בההיא דרדופה דהש"ס מדמה להדדי וא"כ צע"ג מה מייתי במי שהוציאוהו מ"ו ע"א דיחידאה פליג על ר' יוסי מהאי דרדופה אדרבא מהך בריתא מוכח דרבי' חולקי' ר"מ ומחלקותו וכן מתני' דרפ"ד דסוטה ר"מ למחלוקת' ס"ל מעוברת מפרישנן ע"ש ויש לדחוק דרבנן לא קאי אמעוברת דכן צריכי' לדחוק בפ' אף עפ"י דר' יהודה דס"ל י"ח חדש לא קאי אלא אנישואי' ולא אאירוסי' א"נ לדחוק דאין ראי' מה שרבים ס"ל כר"מ בהנקה דחמיר שיהי' סוברי' כוותי' בהבחנה דאפשר דקיל והש"ס דפ' אף עפ"י מייתי מק"ו אם הלכה כר"מ בגזרותיו בהבחנה כ"ש דהלכה בהנקה כן נ"ל מ"מ כל זה דוחק דלא משמע כלל דפליגי רבנן אמעוברת דבשלמא ר"י די"ח חודש סמיך עצמו שכבר פליג על לא תארש משא"כ הני רבנן ומשמע נמי דהש"ס מדמה הגזירות אהדדי אבל אי אמרי דסוגי' דאע"פ וסוגי' דמי שהוציאוהו כולהי ס"ל מעוברת אסורה משום דחסא א"ש אלא דהיא גופי' צ"ע כיון דסתמא דש"ס פ' החולץ פשיטא לי' דלא שייך דחסא משו' דחס על העובר וא"כ במאי פליגי הני סוגיות:

והנלע"ד לומר מכח הכרח ק' הנ"ל וגם מדקדוק לשון הש"ס פ' החולץ סתם מעוברת למניקה קיימא ולא אמר מפני שסופה להניק דהא רוב נשי' בני קיימא יולדת ומניקת אותם ומה לשון סתם מעוברות למניקו' קיימא ע"כ י"ל כך דודאי הא דפשיטא להש"ס

דמיחס חס על העובר ופירש"י שאין לחושדו בהורג נפש היינו היכי דלית לי' תועלת לבעל בדחיית העובר אבל אי יש לו שום תועלת בודאי חשדינן לי' שהרי מר בר רב אשי חשיד להאם שתחנוק בנה ונהי דלא קי"ל כוותי' בהאם מ"מ בשארי קרובי' קיי"ל כוותי' כדאי' להדי' בכתוב' ק"ב סוף ע"ב מעשה הי' ושחטוהו בע"פ ומכ"ש גבי הבעל שאינו קרובו ולא הוה הולד בן קיימא ממש רק עובר וגם אינו עושה מעשה רק דלא חס מלהיות גרמא לדחות העובר דבכה"ג ה"ל למיחש וע"כ לא קאמר הש"ס דחס עליו אלא משום דהוה ס"ל שאין הפסד להבעל בעובר הזה אבל התרצן מסיק דאינו כן אלא סתם מעוברת למניקה קיימא רצונו נהי דלא אסרו משו"ה דהרי אפשר שתשכור לו מיניקת מ"מ הבעל חושש משום סתם עוברה חסה על ברה ומניקתו בעצמה ויהי' טיפולה מרובה ואפשר נמי שיצטרך למסמוס ביצים וחלב אע"ג דאי בעי לא יהיב לה מ"מ חייש לזה ואפשר נמי שתצטרך לדינא ודיינא עם היורשי' ולא ניחא לי' שתתבזה אשתו בב"ד אשר ע"כ אפי' אם כבר הזמינו מיניקת לבנה מ"מ סתם מעוברת קיימא למניקה שתיניק בעצמה והבעל חושש להפסד שיגיע לו עי"ז ואינו חס על הולד ושייך דחסא וא"ש ועלו כל הסוגי' כהוגן ודברי רמב"ם וסמ"ג שרירן והרווחנו לפ"ז להתיר אלמנה מעוברת שילדה ולא נתנה דד בפי התינוק להתיר עפ"י הנ"ל מ"מ הואיל ואנו מדמי' לא נעשה מעשה נגד הריב"ש האוסר בהדי' ובשגם שכבר כ' הרמ"פ סי' למ"ד הנ"ל שאין סברתו נוטה כלל מאיזה טעם לא יגזרו גם על המעוברת וההמצאת שע"י פלפול שלהם דחוי וא"כ מי הוא אשר חיילים יגבר לומר סברתי טובה ממהרמ"פ הנ"ל ועוד בנדון דידן לא יועיל כל זה דודאי אשה שילדה אחר מיתת בעלה ונתנה בנה להניק ואח"כ כשאנו רואי' שהבן בריא אולם והצליח בהנקתו אם אח"כ תבוא לב"ד להתיר אזי י"ל כנ"ל אבל בעודה מעוברת ניעץ לה אנחנו שתרעיב בנה ותתנהו למיניקת ומי יודע מה יהי' בסופו ויהי' דברי חכמים בזה כעין חוכא וקלקול להתינוק ולא תיקון ואזדא לי' גם ההיתר השני לפע"ד:

והשלישי צריך ביאור קצת והוא שתתן ד' מאות זהו' משלה להולד לפרנסו הנה קיי"ל כל האומר אי אפשר בתקנת חכמים כגון זו שומעי' לו וה"נ יאמר נא התינוק א"א בתקנת חכמים וניחא לי במיניקת שתשכור האם ולא אחוש לחששות רחוקות וכולי האי ואולי האם לפרנס הבן בקטנות עד יגדל ויזכה בשלו ועוד אחרת אני אומר שבזמנינו אלו כמה פעמים שכיחי פריצות ומרעיבות בנה ואינה משגיחו' עליו עד שממילא ימות ותהי' מותרת להנשא ואעפ"י שחז"ל לא חשו לזה וה"ל בכלל לא חנקה בנה מ"מ נתקלקלו הדורות בעו"ה והרי זה כמ"ש רמ"א סי' י"ז דבזה"ז דשכיחי פריצות האשה שאמרה גרשתני אינה נאמנות משום דהשתא מעיזה ומעיזה וה"נ דכוותה וכ"כ יש"ש יבמות פ"ד

סי' למ"ד ליישב דעת הרמב"ם דמייתי טעמא דדחסא משום דהאידנא שכיחי פריצי דלא חסו על בן חביריהם עיין שם והנסיון יעיד שכבר ראינו כיוצא בזה:

אומר אני דכל זה לא יספיק א' א"נ יטעון הבן כן מ"מ הכא לאו משום תקנתא דידי' לבד תקנו חז"ל שיאמר א"א בתקנת חכמי' אלא משום בני העניי' דאתי לאחלופי במי שלא תעשה שום טובה לבנה והוא ימות ברעב בחנם על מגן ותו אי הי' הוא גדול וטוען כן הי' אפשר לקבל הטענה אך הב"ד יטענו בעבורו שהם אביהם של יתומים ואין להם לטעון מה שהוא חובתו בחולשת גופו ואפשר שיסתכן נמי למיתה אעפ"י שיהי' לו הרווחת ממון עי"ז וזה פשיט ואין צריך לראי' ומ"מ אביא ראי' מהא דב"ב כ"א ע"א ומכניסי' אותו כבר שית כבר שבע והדר א"ל רב לר"ש בר שילת כבר שית תקבל בציר מבר שית לא תקבל והקשו תוס' אהא דבציר לא תקבל מהא דתנן בן ה' שנים למקרא ע"ש וקשה אמאי לא תקשו כן אגופי' דש"ס ומכניסי' אותו כבר שית אע"כ צריך לומר דהתם קאי אב"ד שמכניסי' למי שאין לו אב ואין להם רשות להכניסו בפחות מבר שית דאע"ג דגמיר טפי מ"מ חליש טובא ואין זה ברשות ב"ד לעשות לטובת היתום אע"ג דמצליח בלמוד משא"כ מתני' דאבו' קאי אהאב שרוצה לעשות מ"ע שלו מן המובחר ולא בשליחות הבן הוא עושה אלא לקיים מ"ע שמוטל עליו ולמדתם את בניכם ע"כ לא אכפי' לי' במה שמחלישו רק שיהי' גמיר טובא ועוד שהאב קיים והוא רץ אחריו להבריאו כדמייתי תוס' מש"ס דכתוב' אבל ביד ב"ד אין רשות להכניסו לתורה על מנת להחלישו הרי קמן דמכ"ש דאין לנו רשות לסכנו ע"מ להרוויחו ממון ואי משום פרוצות אה"נ שהי' ראוי לעשות תקנה לזה אבל לא למיעקר תיקון חז"ל ולהקל דאפי' משום גזירה לא עקרינן תקנתא דדהו כמבואר ריש כתוב' והיש"ש הנ"ל חשש משום דחסא להחמיר ולא להקל ואם נרצה לתקן זה נראה להחמיר שאפי' מת בנה לא תינשא ומ"מ ראוי לב"ד שבעיר שיזהירו האשה שאם לא תתעסק עם הבן כראוי ואסרוהו להנשא ואין כל זה כדאי להקל:

והאמת אגיד שעכ"פ עפ"י שורת הדין אפשר שבהצטרף כל הסברות הנ"ל יחדיו נוכל להתיר דהיינו שתזמין מיניקת פנוי' שאין עלי' רשות בעל ושכבר מת בנה או עברו עליו כ"ד חדש שאל"כ נהי' אנחנו גרמא בניזקי' לילדה של המיניקת ע"כ בעי' שיהי' כבר מת או שעבר עליו זמן ההנקה עכ"פ ותשבעי המיניקת עד"ר שתיניק ולא תחזור בה כל כ"ד חדש וכן האם תשבעי ככה וזה לפי שנ"ל מלשון שאלתות דרב אחא פ' וירא שמא הדר' בה קאי על האם וצ"ל דס"ל ר"ג לא הדר' בהו אינהו משום דאי אמר מלכא עקר טורא לא הדרא בהו ע"כ ישבעו שניהם ויהי' זה במקום גבו' בערכי העיר וגם בהכרזה בבה"כ בפרסום רב ואז הואיל והיא מעוברת נסמוך על הסוברים שלא חל עלי' שם מיניקת כלל

ולפי מה שבארתי ונצרוף גם רווחא לתנוק במה שתיניחי סך מסויי' ושעת הדחק שעל ידי זה לא תכלה קרנה ולא תבוא לעניות המעביר האדם ע"ד ע"כ מי הרוצה לסמוך על כל הנ"ל בצירוף יחד אינו מפסיד בדרבנן:

אמנם אנא לא בעינא דמטינא אפי' שיבא מהאי כשורא לא מעיקור ההוראה כ"א מפני מה שהפליג הגאון פני יהושע בק"א לכתובת סי' ק"נ והעניש על זה מיתה ועוני ר"ל וזחלתי ואירא מחוות דעי בהאי דינא כלל רק הצעתי הדברי' כאשר הורוני משמים והרוצה לסמוך יסמוך על עצמו ויעיי' מ"ש תוס' סוטה כ"ו ע"א בשם ירושלמי והוא שם פ"ד ה"ג עבר ונשא עליו נאמר אל תשג גבול עולם ובשדה יתומי' אל תבוא נ"ל דמפרש עולם מלשון עולל ויונק וקורא האשה שדה יתומי' וע"ש בפני משה ומה כתי' בסיפי' כי גואלם חזק הוא יריב את ריבם אתך עיי' משלי כ"ג והא דלא מייתי ירושלמי קרא דמדרש לא תבשל גדי בחלב אמו כמ"ש הב"י סי' י"ג והובא בשיטה מקובצת נ"ל התם אינו מרומז אלא מיניקת חברו שלא תבשל גדי שלו היינו עובר של עצמו בעוד שאמו חולבת מולדה הראשון אבל מעוברת לא הוזכר אבל הכא הכל מקרי גבול עולם ושדה יתומי' ואגב אומר מה שנדחוק מורי בהפלאה על המדרש הנ"ל דאמר לא תבשל גדי בחלב אמו הוא מספר הימים עם יום שנולד ויום אירוסי' וקשה שזהו ב' פעמים שס"ה ואנן קיי"ל ימות הלבנה דהיינו ב"פ שנ"ד ולפע"ד אם נחשוב שנה א' פשוטה וא' מעוברת יהי' של"ז ימים הסר מהם ז' ימים שנותני' לה משתבעוה לינשא שלזה אין ההנקה גורמת נמצא שאינו אלא תש"ל ימי' ויום הלידה ויום הנישואי' הרי תבשל נחזור להנ"ל הבא לסמוך יסמוך ומ"מ אנא לא אהי' מן המנין ואם לדידי תצייתי האשה כיון שכל עיקרה משום הרווחת ממון וחשש עניות כדאים הם דברי חז"ל ותקנותיהם להעשיר ולרפאות ולהחכים ויברכנו אלקנו ויראנו נפלאות מתורתו ויראנו את נוהו ואת ביתו הכ"ד החותם בברכה. מ"ד יום ד' ר"ח אב תקס"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכח

שלמא נפישא לה"ה הרב המופלא כבוד מהו' אייזק נ"י אב"ד דק"ק עגרעסע יע"א:

ע"ד ראובן שמתה אשתו ורוצה לישא בת חורגתה מבעלה הראשון הנה תוס' יבמו' כ"א מייתי ירושלמי האוסר אשת חמיו מפני מראית העין וכן אוסר נישואי חורגים זא"ז ומסיק עלי' שם יסבון באתר דלא חכים להון פי' במקום שאין מכירי' אותם שהם חורגי' ישאו זא"ז וצריך לומר לפי הירושלמי דאביו ואמו של רב נמי נישאו זה לזה במקום שלא הי' מכירי' אותם והוא פשוט ובש"ס דסוטה מ"ג ע"ב אמר ר' יוחנן משום ראב"י חורגתא הגדילה בין האחין אסורה להנשא לאחין דמתחזי' כי אתתי' ומסיק הש"ס ולא

היא קלא אית לה למילתא ע"ש והנה ר' יוחנן הוא סתם ירושלמי הוא האוסר גם בש"ס דילן וסתמא דתלמודא פליג:

ואמנם ה"ג אוסר אשת חמיו כהירושלמי ומייתי תוס' ביבמות הנ"ל שכן עשה ר"ת מעשה לאיסור ואמנם רוב הפוסקי' חולקי' ומתירי' וכן פסק בש"ע סי' ט"ו להתיר אפי' באשת חמיו שמוזכר בירושלמי לאיסור להדי' אלא שמייתי דעת בה"ג ור"ת בשם יש מי שאוסר ואך בחורגי' פסק כפשוטו להתיר בלי שום חולק וכן נהיגי' אנחנו בני אשכנז לאיסור אשת חמיו וה"ה אשת חתנו ולהתיר חורגי' להדי' וכל זה פשוט ומבואר:

ונבוא לנדון שלפנינו אם נאמר שאנו אין חוששי' אלא למה שכ' להדי' בירושלמי לאיסור ולא הותר בש"ס דילן והבו דלא לוסיף עלה מזה אין נראה היתר לנדון דידן דהכל חד דאשת חמיו אסורה ממראית עין דחמותו דהיינו אשה ובתה והיינו נמי ממש חורגת אשתו משום אשה ובתה ובזה לא שייך הבו דלא לוסיף עלה כעין דאמרי' בשבועו' מ"ח ע"ב מה לי שלא פקדני אבא מה לי שלא פקדני אחא ועוד הרי קמן דהלכו' גדולת הוסיף לאסור אשת חתנו משום מראית עין דכלתו ואיך לא נוסיף אנחנו חורגת אשתו:

אך צריך לעיין לתת טעם הגון מ"ש להתיר ב' חורגי' ולאסור אשת חמיו דהרי בירושלמי בחדא מחתא מחתינהו ואע"ג דיש לחלק דאשת חמיו לא נזכר להיתר כ"א בלשון הבריתא יבמו' כ"א ע"א וא"כ י"ל דורות האחרוני' גזרו ואסרו כמ"ש תוס' משא"כ חורגי' שהוזכר להיתר מסתמא דתלמודא דסוטה דהוה בתר ר' יוחנן ומשו"ה שרי' מ"מ קשה כיון דיהיב טעמא לשריותא משום דקלא אית להו א"כ אותו הטעם יספיק ממילא לאשת חמיו ואשת חתנו ולכאורה הי' נראה לומר דחורגי' מתפרסי' ע"י חתימות ידיהם בשטרות ואגרות ונודע שאבותיהם אינם שוים שהוא חותם בן פלוני והיא חותמת בת פלונית ועי"ז אית לי' קלא למילתא שהם חורגי' ואינם אחים ממש ואע"ג דאכתי איכא למיחש שמא המה אחים מן האם מ"מ כיון שעכ"פ מתפרסם שאינם אחים ממש אדם חוקר ודורש עליהם ויבוקש הדבר וימצא שהם חורגי' ואית לי' קלא וכל זה בחורגי' אבל באשת חמיו ואשת חתנו לא שייך הנ"ל ולית לי' קלא א"כ אינו בכלל שריותא דש"ס ושפיר איכא למימר דבדורות האחרונים גזרו עליהן וא"כ ה"ה נמי חורגת אשתו לית לי' קלא שהרי אינה חותמות עצמה אחר אמה כ"א אחר אבי' וא"כ אין הדבר מתברר ואיכא משום מראי' העין:

איברא שזה נראה לי דוחק גדול שעל ידי חתימות ידיהם מתפרסם אבותיהם אטו כולי עלמא רבנן נינהו דפקיעי שמייהו בדיסקיא ואטו כ"ע חוסמי' בן פלוני ומכ"ש הני נשי דעל הרוב לא ידעו לחתום כלל ע"כ היותר נלע"ד דמשו"ה אית לי' קלא לחורגי' דודאי

ניכר לכל במעט עיון ההפרש בן אהבת אחים זה לזה לאהבת החורגי' והטבע לא ישתנה לעולם ובזה יודע איפה כי אינה אחוה ממש משא"כ אשת חמיו מתחזי שפיר אם אשתו משום שחייב אדם בכבוד אשת אביו מן התורה ואפי' לאחר מות האב מ"מ נכון לכבדה כמ"ש בש"ע י"ד סי' ר"מ סעי' כ"א מהא דכתובת ק"ג ע"א ומשו"ה מתחזי כאמה ממש ונראה אפי' אי אפסקי' גברא אחרינא שאשת חמיו נישאי' לאיש אחר מיתת חמיו ואעפ"י שפשוט הוא כי אז מסתלק חיוב הכיבוד לגמרי ואית לי' קלא שאינה אמה מ"מ לא פליג רבנן ואסורה לו וא"כ לפ"ז בנידון דידן לישא חורגת אשתו שזה א"א אלא אחר שנישאת אשת אבי' לו ואז כבר נסתלק חיוב הכיבוד לגמרי ואית לי' קלא טפי טובא מחורגי' הגדלי' ע"ז הותר הדבר לפע"ד לכולי עלמא. פ"ב יום א' ל"א למב"י תקע"ל.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכט

ה' ישפות שלום רב לה"ה הרב המופלא עושה פלא המאה"ג מעוז ומגדל כש"ת מהו' משה ליב נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פיזונג יע"א:

נועם מכתבו הגיעני שבוע העברה ולהיותי קצת טרוד בטרדת המבקשי' תפקידם ה' עליהם יחיו על כן הנחתיו עד סוף שבוע העברה ועיינתי בהאי דינא אשר שאל מעלתו כשואל מדעת תורה אם יש להתיר אשת אחי אם אביו דהיינו אי מותר ראובן לישא אשת לבן אחי רבקה אם אביו יעקב דשניי' כזו לא נמצא בש"ס דיבמות כ"א ע"ב ובפוסקים שם וטוש"ע א"ע סי' ט"ו ומעלתו האריך קצת בזה ודעתו להתיר:

תשובה. אם זו לא שמענו כיוצא בזו שמענו ממ"ש הרא"ש בתשובה כלל ל"ב סי' ב' שנשאל אשת אחי אם אמו מן האם אסורה או מותרת והשיב דנראה לו דשרי' דאאחי אם מן האם קמבעי לי' ולא אם אמו דשניו' דר"ח מיבעי' לן אי יש להם הפסק או לא וזו לאו משניו' דר"ח היא והרי אמימר אכשר אפי' באשת אחי אבי אביו כ"ש באשת אחי אם אמו ואפי' להר"י דפוסק דלא כאמימר היינו באחי אבי אבי' אבל באם אמו מודה עכ"ד והרב"י סי' ט"ו מייתי לי' וכ' ויש לתמו' מ"ט הוצרך למילף מדיוקא ולא כ' דהוא חדא מד' נשים שיש להם הפסק ועוד דהוא לא התיר אלא באם אמו מן האם והרי אפי' מן האב יש לה הפסק והניחום בתימה ולכאורה שדברי הרא"ש הנ"ל יתפרשו עפ"י דברי כתבי מהרא"י סי' קע"ב שכ' על הסמ"ג שנמצא ברוב נוסחאותיו לאסור באשת אחי אם אמו מן האם ושלא יהי' לה הפסק ולפע"ד דס"ל הא דד' נשים יש להם הפסק היינו אשת אחי האב מן האם ולא מן האב וכן בכי האי גוני מיירי אשת אחי אם מן האב ולא מן האם יש לה הפסק ומכ"ש אשת אחי אם מן האם לחוד ולא מן האב שיש לה הפסק אבל

בסמ"ג אפשר דמיירי באשת אחי אם אמו מאב ומאם ומ"ש מן האם ר"ל אף מן האם וכיון שהקורבה כפולה אין לה הפסק לעולם וכו' דאפי' אי הכי ס"ל לסמ"ג קשה על זה דהא אמימר דאכשר באשת אחי אבי אביו ע"כ אפי' בקורבה כפולה הכשיר דאלת"ה אלא דבאשת אחי אבי אביו מן האב ומן האם מודה לאיסור א"כ לקמן מ' ע"ב דדחיק הש"ס לאמימר אה"נ דגזרו שניות בחלוצה קשה אמאי לא נימא דלאמימר מיירי בריתא דר' חייא התם בקורבה כפולה ומשום אשת אבי אב דמיתנא אע"כ בכל ענין מכשר וה"ה וכ"ש באחי אם אמו ועוד איך אפשר שאמימר יכשיר באחות אם אמו ויאסר באשת אחי אם אמו ע"ש וא"כ פשוט דלזה נתכוון הרא"ש ז"ל דנהי דהשואל שאל מאחי אם אמו מ"מ בתשובתו רצה להבי' ראי' מבוארת דאפי' אם יהי' אחי' מן האב והאם נמי תשתרי משו"ה מייתי מאמימר וכן ראוי להשיב שואלו דבר ברור משום יגדיל תורה ויאדיר ולשון חכמים מחכים ונסתלקה תמיהת הרב"י בזה:

אלא שיש לי לתמוה אכתי ביותר מזה אם לזה נתכוון הרא"ש להוכיח מאמימר וסמך על המעיין לקמן מ' ע"ב ובכל זה הוצרך לדחוק דלהר"י דס"ל לית הלכתא כאמימר מ"מ בהא יודה הי' לו להבי' ראי' מבוארת יותר מלקמן מ' ע"ב במסקנת הש"ס שם דאיפשטא איבעיין דגזרו שניות בחלוצה מהך סברא דפשיטא לש"ס דאשת אחי אבי אמו בשניות לא גזרו וע"כ לא גזרו אפי' בקורבא כפולה מאב ואם דאלת"ה אכתי נימא משום מיתנא ובקורבא כפולה אע"כ פשיטא להש"ס דאפי' בקורבא כפולה נמי לא גזרו באחי אבי אמו א"כ מכ"ש באחי אם אם וראי' זו הי' לו להרא"ש להביא:

וליישב זה נ"ל לפמ"ש תוס' פ' כיצד דגזירת אשת אחי אם מן האם אח"כ גזרו וא"כ י"ל דאפי' לפי הנ"ל דיש להחמיר בקורבא כפולה מ"מ היינו אחר שגזרו על קורבא מן האם דה"ל מן האב גזירה קדמוניות ומן האם גזירת האחרוני' ובהצטרפם יחד רצוני שיהי' הקורבא מאב ומאם נרבה לאסור בלי הפסק משא"כ ביבמות מ' ע"ב דקאי לפרש בריתא דר' חייא שעדיין לא גזרו על אחי האם מן האם כלל א"כ לפי אותה הבריתא אם יצטרף נמי קורבת האם לא ירבה לאיסור כלל ומשו"ה פשיטא להו דאשת אחי אבי אמו לא גזרו אפי' אם יהי' הקורבא כפולה כיון דהאיסור משום אחי אמו ואז עדיין לא גזרו אבל אה"נ דאחר כך כשהוסיפו לאסור מן האם שפיר הומ"ל בהצטרפם יחד יש לגזור משו"ה מייתי לי' מאחי אבי אביו דאמימר דהרי אשת אחי אב דאורי' ואחי אם מגזירה קדמוני' ואפ"ה לא גזרו בצירוף שניהם שפיר יש לדין דאפילו למאן דלית לי' דאמימר מ"מ יודה באחי אם אמו משני צדדים שלא יוסיף לאסור בלי הפסק כך נ"ל נכון בכוונת הרא"ש ז"ל:

ונ"ל דיצא לנו סברא מזו לחלק בין קורבא כפולה לקורבא מצד א' והאמת כבר נמצא כזה לר' יואל במרדכי דמ"ק סי' תתפ"ז לענין אבלות דאחותו נשואה ובהגה' מיימוני רפ"ב מאבל ורמזה ב"י בי"ד סי' שע"ד והחולקי' לא פליגי אלא דאפי' באחותו מצד א' נמי חייב להתאבל אבל כ"ע מודה דיש סברא להחמיר בקורבא כפולה וראי' מירושלמי שהביאו שם דהוצרך לפרט דאפי' מצד א' נמי חייב להתאבל וראי' מש"ס דמכות ה' ע"ב גבי אחות אבי' ואחות אמו ע"ש:

מ"מ מתוך דבריהם אנו לומדים דאפי' באשת אחי אם אמו אי לאו דהי' להם ראיות להתיר הי' אוסרי' אותה ובסמ"ג איתא באמת לאסור והמרא"י דדחה נמי לסמ"ג כ' הטעם משו' דפסק הסמ"ג כאמימר להכשר אפי' באחי אבי אב משמע דאי לא הוה ס"ל כאמימר לא הי' מהתימה כל כך שאוסר באחי אם אמו והרא"ש בתשובה הנ"ל נמי שכ' אפי' למאן דמחמיר באחי אבי אב ראוי להקל באם אם עדיין י"ל באם אם דוקא אבל באחי אם אביו למאן דאוסר באחי אבי אביו מאן לימא לן להתיר באם אביו ואפי' להפוסקי' כבר קפרא דירושלמי דמקיל באם אבי אמו דאע"ג דאיסור אמו אין לה הפסק מ"מ דמפסיק אב אחד ביניהם כגון אם אבי אמו מקיל שיש לה הפסק וא"כ ה"נ יש להקל באיסור אשת אחי אביו כל שמפסיק אם ביניהם י"ל לו יהיבנא לי' הא דמיון היינו אי באנו לאסור אחי מאם אביו ולמעלה כגון לאסור אשת אחי אבי אם אביו אבל לאסור אשת אחי אם אביו בעצמו אינו דומה לדבר קפרא דהא בר קפרא נמי אוסר בה אלא ס"ל שיש לה הפסק אבל לאסור בה בעצמה י"ל דפשיטא לאסור:

והנה לכאורה הי' נ"ל להעלות ארוכה לדברי הסמ"ג הנ"ל לאסור באשת אחי אם אמו מהאב ואם ולא תקשי עלי' שום ק' מהנ"ל ויהי' לזה ראי' מהש"ס בתחלה אומר מ"ש תוס' דהא דכל שבנקבה ערוה בזכר גזרו עלי' משום שנייי' אח"כ גזרו והביאו לזה ב' הכרחי' א' מדלא אסרו כלה אלא משום כלה ואי איתא תיפוק לי משום דבנקבה ערוה וכו' וההכרח הב' משום דלא קאמר שייר אחי אם מן האם אומר אני אחר נשיקת עפר כפות רגלי רבותי בעלי התוס' ז"ל ששני ההכרחי' יש לדחות דמ"ש לא אסרו כלה אלא מפני כלה ולא אמר בקיצור כל שבנקבה ערוה היינו טעמא משום דכלל גדול הוא בענין זה מה שקורי' לו בי פלוני וזה נ"ל פי' דברי התוס' שנתקשו בו מהרש"ל ומהרש"א אהא דפריך הש"ס אי הכי אשת חמיו נמי לימא בתי אסורה לך והקשו תוס' אם אם חמיו נמי תימא הכי ותי' משום דשניות דר"ח איבעי' לן אי יש להו הפסק או לא ודבריהם תמוהים והנלע"ד כך דמהר"ן שפירא הקשה בגליון הרי"ף דפ"ב דיבמות איך אפשר שיהי' הפסק לשניות דר"ח מ"ש אם אם חמותו מאשת אבי אבי אביו דשניהם מחמת שאר דקידושין ונראה

דס"ל לתוס' לחלק דהתם הכל בשם אבא רבא קרי לי' משא"כ בחמותו וחמיו דכבר פסק התם משו"ה מספקא לי' להש"ס והשתא ממילא י"ל דלא הו"מ הש"ס להקשות אהבריתא דשניות אם אם חמיו נמי תימא י"ל למאי דלא ס"ל לבריתא כר"ח דלא גזרו שניות באלו כמ"ש מהרש"א א"כ נימא דאם אם חמיו תימא בתי אסורה לך מן התורה ובדידי לא גזרו די"ל דאין זה חדוש כיון שלא נקראת על שם אותו הבית משא"כ אשת חורגו דחורגו נקרא בנו בכל מקום כמ"ש מהרי"ל בתשובה סימן פ"א שפיר הוה מילתא דתמי' שלא גזרו בה משום בתה אבל באם אם חמיו אע"ג דבתה הוה ערוה דאורי' מ"מ אין מן התימה מה שלא גזרו עלי' כיון שלא נקראת על אותו הבית דבי חמא רבא אבל מאשת חמיו פריך שפיר דע"כ נקראת חותנתו שהרי בירושלמי שהביאו תוס' שם הי' ס"ד שתאסר עליו מן התורה משום ארור שוכב עם חותנתו אי לאו דאשכח לדוד שנשא רצפה בת איה וא"כ עכ"פ ה"ל לגזור עלה מדרבנן כיון דבתה ערוה דאורי' ומשו"ה פריך הש"ס מאשת חמיו ולא מאם אם חמיו ולזה התי' בעצמו כיוונו התוס' אלא שלא פסיקא כל כך שלא תהא אם אם חמיו נמי נקרא ע"ש חמותו רבתי ע"כ מייתו מדמספקא לי' אי גזרו בהו שניות ואי ס"ד נקראת ע"ש חמיו קשה ק' מהר"ן שפירא הנ"ל מ"ש מאם אבי אבי אבי' וא"ש פי' התוס' בלי פקפוק:

והשתא הדברים ק"ו אם באם אם חמיו שבתו אסורה מן התורה ויש בדור הזה ערוה דאורי' הוה ס"ד דלא גזרו עלי' שניות משו' דלא נקראת ע"ש אותו הבית כ"ש במי שאין בדורו ערוה דאורי' רק משום שאלו הי' נקבה הי' ערוה מכ"ש שלא נצרף לזה טעמא דקרו לי' אבא ואימא רבא וכה"ג פשיטא שאין לגזור וא"כ הא דמסיק רבא לאסור באחי אם מן האם משום שבנקבה הי' ערוה דאורי' היינו בצירוף דבי דודי נמי קרו לי' אלא משום דלית בי' צד אב כלל הוצרך לומר נמי כל שבנקבה ערוה אבל לעולם בלא טעמא דבי דודי קרו לי' לא גזרו עלי' אפילו למסקנא דגזרו על שניות דר"ח אפי' בלי הפסק מ"מ הני גריעי והא דאמר מ"ש הני מהא הני בתרי קידושי מקרב להו וכו' ולא אמר בקיצור הא בי דודי קרי לי' ז"א דאשת חמיו נמי חותנתו קרי לי' וכן בחורגו כדלעיל וא"ש:

והשתא לק"מ ק' תוס' מכלת בתו דלא הו"מ למימר משום דבנקבה ערוה דפשיטא להש"ס דכלת הבת לא מקרי תו כלתו דהבת נכנסת לבית אחר ולשבט אחר וכלתו לא מתקרי' על שמי' ונ"ל דבזה יובנו דברי הש"ס דקמייתי עלה דההוא כי כלתא דבי בר ציתנא ודבי ר"פ בר שמואל ודבי מרי בר איסק והוא תמוה וכי ממשיל משלים הוא ופירש"י תמו' יותר שכ' שהי' להם כלת הבן וכלת הבת וכי צריך לזה משל ובאמת בש"ג בשם ריא"ז יליף מזה דלא אסרו כלת הבת אלא במי שיש לו כלת הבן כי הני דמייתי

ואיכא למיגזר דמחלפי אהדדי אבל בעלמא וכל הפוסקי' לא הודו לו וגם עדיין לא הי' צריך לזה להמשיל משלים אבל האמת יורה דרכו דהש"ס רצה לומר דכלת הבן ראוי שלא תהי' לה הפסק מפני שלעולם נקראת כלת פלוני משא"כ כלת הבת ומייתי מאנשי' אלו שהי' מפורסם בדורותם זה בעשרו וזה בתורתו וזה ר"ל מרי בר איסק באלמותו והי' להם כלת בנים בנים וכולם נקראי' על שמם כלת ר"פ או דבר איסק והי' להם נמי כלת הבת ולא היתה נקראת על שמם דנתערבו במשפחה אחרת הרי קמן דכלת הבת לא נקראת ע"ש הבית:

וא"כ לק"מ ק' תוס' דשפיר קאמר לא אסרו כלת הבת אלא משום כלת הבן אבל משום כל שבנקבה ערוה לא הי' ראוי לאסור משום שלא נקראת על אותו הבית ולא דמי לאחי אם מן האם דקרי לי' דבי דודי ואין להשיב על דברי א"כ דכלת בן הבן נקראת על שם חמי' ה"נ נימא באם אם חמיו או אם חמותו ולעיל בסמוך כתבנו בפי' דברי התוס' דלא נקרא ע"ש אותו הבית ז"א קושי' דהכלה נקראת על שם חמי' טפי שהוא ראש המשפחה ולא החתן ע"ש אם אם חמיו וסברא כזו כ' בגליון הרי"ף שם יע"ש ממילא אזדא לי' ההכרח הראשון הנ"ל:

וההכרח השני משום דלא קאמר שייר אחי האם מן האם י"ל נמי דלק"מ דהרואה בירושלמי דפ"ב דיבמות יראה דס"ל דכל הני אחי אב מן האם ואחי אם מן האב וכן מן האם כולם לאו משום אחי אב גזרו אלא משום אחות אביו ואמו דאוריתא דכל שבנקבה ערוה דהיינו אחיו מן האם אלו הי' נקבה הי' ערוה דהיינו אחות אמו אפי' מן האם גזרו נמי על הזכר שהוא אחיו גזרו על אשתו נמצא לפ"ז לא נזכר בבריתא שום שני' על ערוה של אשת אחי אביו כלל:

והשתא י"ל דודאי הך ברייתא שייר טובא ומשו"ה כדחשיב שניות דערות אמו לא חשיב הני דבר קפרא אם אבי אמו ואם אבי אביו משום דלא חשיב כי רוכלא ונקיט עיקור הערוה שגזרו עלי' ושביק ומשו"ה לא מפרש איזה יש להם הפסק ואיזו שאין להם הפסק ומשוה"נ כדפשוט אחי אם מן האם לאיסורא לא הוקשה להש"ס דה"ל למיחשבינהי בבריתא משום דבריתא לא חשיב כל פרטי השניות אבל לשייר ערוה שלימה שגזרו עליה שניות והבריתא לא יזכיר אותה זה הוא שיור והנה הבריתא נקט ערות אם וערות אשת אב וערות כלתו וערות אחי האב לפי הס"ד אמנם למסקנא דכל שבזכר ערוה למדנו דהבריתא דגזרה על אשת אחי האב מן האם משום ערות אחות אביו היא ובכלל זה נמי אחי האם אפי' מן האם דבאחות אין חלוק בין חם לאב ואבל מערות אחי אב לא מיירי בריתא כלל ומשו"ה כדבעי הש"ס אי גזרו על אחי אבי אביו שפיר מוכיח מדשבקא

בריתא ערוה שלימה דהיינו אחי אביו ש"מ דלא שייך בה שני' כלל דאע"ג דשייר נמי אחי אם מן האם ושייר נמי לדבר קפרא מ"מ ערוה שלימה לא שייר אע"כ לא גזרו כלל על ערות אחי אבי' כמו שלא גזר על אחיו ואחותו ועל זה מייתי דשייר נמי ערוה שלימה דר' חייא ערות בן ובת ובן ובת אשתו וחמיו וחמותו וא"ש ומיושב נמי שיטת ריב"ם שבתוס' שהיא שיטת הרמב"ם דאחי אבי אביו ואחות אבי אביו חשיב בתרתי וקשה א"כ מה מקשה מאי שייר הא שייר תרתי עמ"ש מהרש"א והא"ש דאחות אבי אביו ואם אמו משום גזירת ערות אחותו היא והא מוזכר בבריתא ולא הוה שיורא אבל ערות אחי אבי אביו משום ערות אחי אביו הוא והאי ערוה לא מוזכר כלל בבריתא ואפ"ה פשוט שפיר נמי מדלא חשיב אחי אבי אביו ש"מ דלא גזרו עליו משו' דאתפלג דרתא ממילא דלא שייך נמי למגזר מאחות אבי אביו משום דאתפלג דרתא מ"מ אזדא לי' הכרח התוס' מכל וכל:

והמעיין בירושלמי יראה שכן הוא דהתם מייתי הא דכל שבאשה ערוה בזכר גזרו עלי' משום שני' ואמר מתני' פליגו על רב ומייתי הנך קו' שהקשה רבא בבבלי מאשת חמיו וחורגו ע"ש הרי דמקשה אהא מבריתא משמע להדי' דחכמי הבריתא כבר גזרו ודלא כהתוס' לכאורה:

ונראה הכרח שהכריח לרבותינו בעלי התוס' לסברתם דלא ככל הנ"ל ודלא כהירושלמי והוא מדאמר ר"ח דבר זה מגברא רבא רב אמי שמיעא לי לא אסרו כלה אלא משום כלה ואמרו לי כל דאי וכו' כאלו זה הוא דבר נפלא ושמועה נפלאה ולא אמר כן בשארי שניות לא אסרו אשת אחי אם אלא משום אחי אב וכה"ג אע"כ הכא הוה ס"ד דלתסר משום כל שבנקבה ערוה והוה נפקותא בזה לדינא שלא יהי' לה הפסק קמ"ל דלא אסרו אלא משום גזירת כלת הבן ויש לה הפסק כנ"ל והשתא א"א לומר דבזמן הבריתא כבר גזרו על זה דכל שבנקבה ערוה וקמ"ל דבכלת הבת לא שייכי הך גזירה משום דלא מיקרי ע"ש אותו הבית וכמ"ש לעיל דא"כ באשת אחי אב מן האם וכל הנהי דקרו להו בי דודי ובנקבותיהן איכא משום ערוה יהי' בנשי זכריהם איסור בלי הפסק והרי רב אמר ד' נשים יש להם הפסק ומכללם אשת אחי אב מן האם ואי נמי נימא דאחי אב מן האם יש לה הפסק משום דלא הוה ערוה כפולה משני צדדים משא"כ כלת הבת אי הוה קרי לה בי כלה היתה ראוי' שלא תהי' לה הפסק משום שהוא ערוה משני צדדים דאלו הי' בעל כלת בתו נקבה ה"ל ערוה משום בת בתו של עצמו אפי' הי' מאנוסתו ועוד ערוה משום בת בת אשתו אפי' אינה בתו של עצמו משו"ה הוצרך לומר דלא אסרה אלא משום כלת הבן גם זה א"א דא"כ אשת אחי האם מן האב והאם לא יהי' לו הפסק לעולם ומכ"ש אחי

אשת אביו מן האב והאם ואמימר אה"נ דלא אכשר אלא בחד צד אבל משני צדדים מודה לאיסור א"כ תקשי ק' כתבי מהרי"א מלקמן מ' ע"ב דמ"ט פשיטא לי' דלאמימר גזרו שניות בחלוצה דלמא מוקי לי' באשת אחי אבי אב משני צדדים אע"כ דהא ליתא וא"כ הדרא קו' לדוכתא על הרעש שהרעיש ר"ח דלא אסרו כלה אלא משום כלה אע"כ מזה מוכח בשיטת ר' משה מקוצי בעל הסמ"ג תלמיד ר"י בעל התוס' אשר הלך בעקבותיו דמאז לא גזרו כלל על כל שבנקבה ערוה וכו' אמנם אח"כ כשגזרו על זה אם נצרף לזה גם שיהי' ערוה משני צדדים גזרו לאסור בלי הפסק כלל והשתא הוה ס"ד דנהי דכלת הבת מגזירה קדמוניות היתה ואז עדיין לא גזרו כל שבנקבה ערוה והי' לה הפסק מ"מ כשחדשו אח"כ לאסור כל שבנקבה יהי' גם כלת הבת בכלל ותאסור בלי הפסק אם היא כלת בת בנו מאשתו קמ"ל ר"ח משמי' דרב אמי דלא אסרו כלה אלא משום כלה והטעם משום כל שכבר גדרו גדר בב"ד שלפניהם לא הוסיפו עליהם איסור כלל אך באותם שעדיין לא גזרו איסור שניות כלל כגון אחי אמו מן האם שהוא משום אחות אמו ובאו ב"ד של אחריהם וגזרו הוא ובנקבה כה"ג ערות אחות אמו הוא גזרו על אשת הזכר אז אם יצרוף לזה הכפל שיהי' מן האב והאם לא יהי' לה הפסק וה"ה ומכ"ש אחות אם אמו ואחות אבי אביו אם יהי' משני צדדים אה"נ דלא יהי' לה הפסק והש"ס לא קמבעי לי' אלא מצד א' אם נגזור עלי' או לא ואמנם הספק באחי אבי אביו שהוא משום איסור אחי אביו שעל אותה ערוה כבר הי' גזירה קדמוני' ולא משום כל שבנקבה ערוה בהא קאמיבעי' לן אפי' אם יהי' קורבא כפולה ואמימר דאכשר בהני הא כדאיתא והא כדאיתא כל שהוא משום ערות אחותו אבותיו לא אכשר אלא בחד צד וכל שהוא משום אחי אביו אכשר אפי' משני צדדים והשתא לק"מ מלקמן מ' ע"ב לא ק' מהרא"י מאחי אבי אביו ולא ק' דילי מאחי אבי אמו דכל גזירה קדמוניות היתה ולא חדשו בה לאסור אבל לעולם י"ל דצדקו דברי הסמ"ג דאסרו אחי אם אמו מאביו ואמו בלי הפסק משום ערות אחות אביו ואמו:

והנה בירושלמי אמר אברהם אסור בנשי ישראל ושרה אסורה באנשי ישראל וקשה דרבותא ה"ל לומר יעקב אסור בנשי ישראל ונשותיו באנשי ישראל דאסורי' משום אשת אבי אבותיו אע"פי שאינה אמו ודוחק לומר דרב דירושלמי פליג אבריתא דנשי אבותיו אין להם הפסק וברמב"ם ממשיל באמת ביעקב וכן בש"ע וי"ל דס"ל להירושלמי שניות דר"ח יש להם הפסק אם לא שיהי' משני צדדי' בנו מאשתו ממש ולא מאנוסתו ואלו פלגשי יעקב הי' להם דין מפותה להפוסקי' פלגשים בלא קידושין וכמה מפרשי' התנצלו

על ראובן בזה ששכב עם בלהה ולפ"ז אזדא לי' ראיות הרמב"ן שהביא הרא"ש פ"ב דיבמות מזה הירושלמי הקצרתי וק"ל:

ואם צדקו דברינו א"כ אזדא ליה ראי' שלנו לנדון דידן לאסור באחי אם אביו הואיל והגזירה משום אחי אביו אבל אשינויי' לא ניקום ונסמוך והפלפול יאה ליישב דברי הסמ"ג אפי' ע"ד רחוק קצת אבל להמציא היתר עי"ז חס לנו והתה"ד סי' רי"ד אוסר באשת אבי אם אביו ממש בלי ראי' כלל רק שאין ללמוד היתר מדברי זעירי דשם מתחיל באם ולא שכיח גבי' משא"כ הכא שמתחיל בקורבת אב אע"ג דמפסיק באם יש לאסור א"כ ה"נ דכוותי' ומעלתו כבר הביא זו הראי' וחזר וכ' שהיש"ש פ"ב דיבמות סי' וי"ו כ' שהתה"ד מודה להתיר בכלת בת בנו אלא שהב"ש סי' ט"ו סקי"ז חולק ואוסר גם בהא וס"ל למעלתו דהא תלי' בהנ"ל אם יש לדמות גם הא דילן להא דתה"ד או לא הנה ראשון תחלה אומר שדברי המהרש"ל תמוהים בעיני מאוד אע"פ שהביא ראי' ברורה לדבריו דאי ס"ד לאסור בכלת בת הבן תיקשי ק' תוס' השתא כלת בת הבן אסירי מכ"ש בת בת הבן ואין לומר כתי' תוס' משום שאינה בת יורשת נחלה א"כ ה"נ כלת בת הבן שהרי הבת מפסקת אלו דבריו ז"ל יע"ש:

ובתחלה אביא ראי' קצת דלא כוותי' אלא כהב"ש לאסור בכלת בת הבן והוא דש"ס ביבמות מייתי ברייתא והא תני' כלתו ערוה כלת בנו שני' וכן אתה אומר בבנו וכן בנו עד סוף כל הדורות ע"ש וק' טובא הך סיפא מאי קאמרי אי אכלה קאי וכן אתה מוצא בכלת בנו הא עלה קאי ומינה מסיים ואי אבת בנו האי ערוה דאורייתא היא ויש לדחוק דהכי קאמר כמו שאתה מוצא בכלתו שהיא ערוה וכלת בנו שני' עד עולם ה"נ בת בנו ערוה ובת בן בנו שני' עד עולם ובאמת כן הגירסא להדי' בכריתות י"ד ע"ב מ"מ הרואה יראה דוחק לשון הברית' כיון דתלי' שניות דבן בכלתו א"כ ברישא ה"ל לסיים ולומר כלת בנו שני' עד סוף כל הדורות וכן אתה מוצא בבת בנו אבל השתא דלא מסיים עד סוף כל הדורות עד לבסוף הברייתא משמע להדי' דהני תרי בבי אהדדי שייכי והכי קאמר כלתו ערוה כלת בנו שני' וכן אתה מוצא בכלת בת בנו וכלת בן בנו עד סוף כל הדורות:

והשתא מ"ש תוס' דשאני כלת בנו שהוא ראוי ליורשו ר"ל שהערוה הראשונה שעליה גזרו דהיינו משום כלתו שהיא אשת בנו הוא ראוי ליורשו ושכיח גבי' משו"ה אסרו כל הבא אחריו אפי' בהפסק בת ביניהם משא"כ בבת בת הבת שהערוה הראשונה שעליה גזרו אינה ראיה ליורשו ורחוקה מביתו וכן בת הבן אע"פי שהבן ראוי ליורשו מ"מ הבן אינה ערוה אלא בת בנו והיא אינה ראוי ליורשו והן הנה דברי התה"ד וסברתו לאסור באשת אבי אם אביו משום דתחלת ערוה דהאי דרא היא אשת אביו שהיא ערוה ושכיח

גבי' ממילא אזלי' לכל האי דרא אפי' בהפסק א' ביניהם והה"נ לנדון דידן באשת אחי אם אביו שתחלת איסורא דהאי דרא הוא אשת אחי אביו דשכיח גבי' דאביו ויורשו ג"כ אין הפסד במה שעולה עד האם וראיתי בישׁ"ש בסוף הסי' שכ' דאע"ג דנאסר אחי אבי אביו מ"מ אין לאסור באשת אחי אבי אמו משום שאין למטה דידה ערוה דאוריתא ואח"כ מייתי תשו' הרא"ש הנ"ל יע"ש משמע להדי' הא באחי אם אביו שיש למטה ערוה דאורייתא יש לאסור אע"ג דהוא גופי' מתיר בכלת בת הבן וע"כ דיש לחלק אלא דיש לתמוה עליו מה שכ' כאלו הוא ממציא היתר אשת אחי אבי אמו והוא ש"ס ערוך ביבמות מ' ע"ב הנ"ל וצ"ע עליו:

מכל הנ"ל מבואר שאין לנו להתיר מה שלא נמצא בפירוש להתיר והרי ה"ה כ' בפ"א מאישות שאין ללמוד זו מזו כלל ע"ש ולדבריו הרי הן כהלכות מועד וכותים ויש להקשות דה"ל למחשבנהי במ"ק י"ב סוף ע"א וכן בב"ב ק"ל ע"ב ה"ל למימר ובלבד שלא ידמה בעריות וער"פ אין דורשין מ"מ לבדות התירי' מלבנו לא נ"ל כלל:

ויש מי שמתעקש דאדרבא מהש"ס משמע שאין להוסיף איסורי' מלבנו מדאמר ביבמות שם אי הוה פשיט להתירא מי הוה סמיך עלה לאו מר דרבנא חתים עלה לאיסורא נמי לא תסמוך ויפלא הדבר אה"נ להתירא אין לסמוך אדיסקיא ומ"מ לאיסורא ניחוש אע"כ אין להוסיף איסור מה שאינו מפורש בהדיא וזה הבל דאה"נ דיש לחוש מספיקא אבל האיבעיא לא נפשוט מזה ועוד התוס' הוכיחו מזה דלא הי' הסברא נוטה לאסור אלא כאמימר להכשיר אחי אבי אביו אבל מ"מ נראה לי לפרש דברי הש"ס בטוב בעז"הי להסר מעלינו כל פקפוקי':

והוא לפי מה שהקשו האחרוני' למאי דפסקו כבר קפרא דירושלמי לאסור באבי אם אביו ויש לה הפסק וכן באם אבי אביו א"כ הא ה"ל שש עשר תמני' דבריתא ושית דר"ח ותרי דבר קפרא אע"כ לית הלכתא כבר קפרא וי"ל דהא בלא"ה הני שית דר"ח נמי טובי היו בת בת בתו ובת בן בתו וכן בת בת בנו ובת בן בנו וכן קחשיב לי' הרמב"ם וה"ל טובי ורש"י לא חשיב בדר"ח רק בת בן בתו ולא בת בת בתו משום דס"ל דההיא פשיטא שאין לה הפסק כיון שלא הפסק בן ביניהם משא"כ בחמיו וחמותו קחשיב להנהו בלי הפסק עיי' וק"ל מ"מ הני דר"ח טובי הוה ואיך לא חשיב מר ברי' דרבנא רק שיתסר אע"כ הני דיש בהם הפסק לא קחשיב ולא הוה הני דר"ח רק שש בת בת בנו ובת בת בתו וכן באשתו וחמיו וחמותו ולא המפסיקי' וההה"נ הני דבר קפרא דלא קחשיב שמפסיק האב בין האמהות וכה"ג וא"כ לא ה"ל שיתסר בלתי הני דאמימר ועל זה יפה דחה רב אשי ולטעמיך אי הוה כתיב להתירא מי קא סמיך עלייהו ר"ל וכי תבוא לפשוט מזה

להתיר ההספקות ודלא כבר קפרא ע"כ תאמר דלא בר סמכא הוא א"כ דע"כ משבשתא הוא לא תסמוך עלה אפי' לאיסורא וא"ש:

אח"ז מצאתי מ"ש במהדורי בתרא אהא דאני מותרת לך ובתי אסורה לך מייתי גליון וז"ל ובאשת אחי אם אביו נמי לא גזרו לקמן אע"ג באשת אחי אביו ערוה וכו' עכ"ל הגליון אלו דברי המהדורי בתרא ודבריו צ"ע היכי מבואר כן לקמן בפשיטות בלי ראי' להתיר באשת אחי אם אביו למאן דאוסר באשת אחי אבי אביו ועוד א"נ הוה פשיטא לי' כן משום ראי' א"כ אמאי לא העתיק המה"ב גם תי' הגליון על הקו' הלז אע"כ פשוט דט"ס הוא בגליון וצ"ל אשת אחי אבי אביו ור"ל למאן דמתיר בשמעתן אע"ג דלמטה ערוה ומשו"ה לא העתיק על זה שום תי' משום דהטעם מבואר בש"ס דאתפליג דרא וא"כ יש כאן ראי' דס"ל להגליון דלמאן דאוסר באחי אבי אביו אע"ג דאתפלג דרא הה"נ דאוסר באחי אם אביו משום דלמטה ערוה מדלא מקשו מני' באמת ותי' לנו שום חלוק אע"כ אה"נ דאסור ואין ראי' ממ"ש בחידושי רמב"ן עמ"ש בה"ג לחדש שינוי' לעריות דאין לנו לחדש מה שלא נמצא ההוא מילתא אחריתי היא דהרי לא מצינו כלל שגזרו שניות על ערוה דאחיו ואחותו ואין לנו לחדש עליהם וכן אחות אשתו אבל אשת אחיו שגזרו עליה משום שני' א"כ אפשר דהכל בכלל ותנא לאו כי רוכלא הוא דליחשיב:

ועוד נ"ל להביא ראי' מהש"ס לאסור בנדון דידן להדי' דביבמות מ' ע"ב ד"ה ש"מ גזרו שניות בחליצה כ' ומיהו ר"ח דתני מנינא קשה דלא תני בן אחותו ובן אחיו מן האם ע"ש שתי' בדוחק גדול ונראה מסדר דבריה' דאי הוה קאי אמיתנא לא הוה ק' להו מידי משום דהברי' מיירי הכל בתואר החולץ שאסורה באחיו של החולץ ובבנו שלו אע"ג דהכל משום מיתנא מ"מ הכל מיירי בתואר החלוץ וא"כ לא נקט הני דמייתי תוס' משום דהני שייכי נמי במן האם ולא פסיקא להוא דאפשר שיהי' אחותו ואחיו של החלוץ מאמא ולא יהי' קורבא עם מיתנא כלל משא"כ הני ד' דתני' לא שייכי' אלא במן האב וע"כ יש להם שייכות עם מיתנא שהוא ע"כ אחיו של חלוץ מן האב משו"ה לא הוה קו' להתוס' אלא לבתר דמוקי לי' בחולץ דה"ל למתני נמי הכי ואע"ג דתני בבריתא אבי אמו עמ"ש רש"י ד"ה וקתני אחיו מן האם וכו' ע"ש סוף הדבור מ"מ ההוא משום אשגרת לישנא דאבי אביו נקט לי' אבל אין קושיא אם לא יוסיף התנא בן אחותו ובן אחיו מן האם כיון דלא פסיקא לי' כנ"ל וק"ל:

והשתא אי ס"ד דמאן דפסק דלא כאמימר ופוסל באחי אבי אביו מכשר באחי אם אביו קשה הלא כל חילי' לפסוק דלא כאמימר הוא מסוגי' דיבמות מ' ע"ב הנ"ל מדלא רצה לפשוט מאמימר דגזרו שניות בחלוצה דלמא משום ה"ט גופי' דלא הוה נראה להש"ס

למפשט דגזרו שניות בחלוצה דקשי' לחשב נמי בן אחותו ובן אחיו מן האם וצריכי' לדחוק בתי' תוס' ואשינויי' דחיקא לא סמכינן ועדיף טפי למפסק דלא כאמימר ובריתא נקט הכל משום מיתנא ולק"מ ק' תוס' וכל זה להס"ד אבל למסקנא דמוכח בלאה"נ דגזרו שניות בחלוצה וע"כ שבקי' לבריתא דדחיק ומוקי נפשה כתי' תוס' א"כ ממילא תו הלכתא כאמימר ואדרבה משמע מהמקשן דפריך סתמא כפשיטות מאמימר ש"מ דקי"ל כוותי' וא"כ קשה מ"ט פסקו הם דלא כאמימר אע"כ הם ס"ל לאסור נמי באשת אחי אם אביו וא"כ להס"ד דמיירי במיתני נמי קשה לחשב נמי שאסורה החלוצה בבן בנו של אחות החלוץ מאביו משום שהיא אשת המת דה"ל אחי אם אביו של זה הבן הבן וע"כ גם להס"ד אתאינן לשינויי דחיקא של התוס' ואפ"הלא רצה למיפשט מאמימר ש"מ לית הלכתא כוותי' ומוכח מהש"ס דלהנך פוסקי' אסור אפי' באחי אם אביו ומי יקל ראש כנגדם:

ואפשר דאפי' אם נישאת נמי תצא שהרי אפי' באשת חמיו דלא אסר אלא מפני מראית העין בירושלמי מבואר בנימוקי יוסף שר"ת הצריך לגרשה ובצמח צדק סי' מ' האריך מאוד בזה שמחוייב להוציא ולבסוף צידד בנישאית ע"פי הוראת חכם ומסיים כיון שהוא רק משום מראית העין אע"ג דגם התם רבים חולקים עוד ראיתי בישש דס"ל מ"ש ר"ת שמא אח"כ גזרו על אשת חמיו רצונו לומר אחר הש"ס מתקנת הגאונים חששו להירושלמי ואפ"ה ס"ל להישש להוציא ע"ש א"כ ק"ו בנדון דידן דלפע"ד להפוסקי' דלא כאמימר אסור מדינא דהש"ס דאפי' אם נישאית תצא ועיי' ב"ש סקט"ז:

מיהו מה שהביאו למהרש"ל לומר דאח"כ ר"ל הגאונים גזרו לא נראה כן משארי הפוסקי' ומפרשים אלא מ"ש אח"כ גזרו ר"ל דנהי דבריתא אמרה מותר באשת חמיו מ"מ האמוראי' שבירושלמי גזרו עלי' וש"ס דילן מודה לו אלא דשמעתין מיירי מאיסור שני' אבל לא מאיסור מראית העין בעלמא ופשיטא דאפי' אי גם במראית העין כופין להוציא מ"מ יש כמה נפקותא לדינא בין איסור שני' ובין איסור מראית העין לענין הני מילי דמנו פ' יש מותרות (יבמות פ"ה ע"ב) ואדרב' נ"ל ראי' שגם בש"ס דילן חשו לזה מהא דאמר הש"ס אי הכי אשת חמיו נמי תימא לי' בתי אסורה לך וקשה מאי אי הכי הא בלא"ה נמי קשה אשת חמיו נמי תימה לי' וכמה פעמים הקשו תוס' כן ובפ' חזקת (בבא בתרא מ"ה ע"ב) המציא הרי"ף ור"ת שיטה חדשה מפני ק' זו ע"ש וא"כ ה"נ מאי אי הכי דקאמר אע"כ צ"ל כך בל"ז הייתי אומר הא דאשת חורגו אומרת בתי אסורה לך לאו אבתה מזה הבעל שהוא בן אשתו של זה דה"ל בת בן אשתו שהוא ערוה דאוריית' דמהא לא מיירי כלל שאין זה תימה כל כך אבל מיירי מבתה מבעל אחר וכן צריך לפרש

פ"ק דמס' ד"א דקתני אשת חמיו אסורה ובתה מותרת ר"ל מבעל אחר וה"נ מיירי מבתה מבעל אחר שהיא חורגת חורגו ואסרוהו מפני מראית העין שהחורג נראה כבנו ובתו חורגת נראית כבת בנו שמשו"ה אסורה לאחי' הגדלי' עמה וגזרו עליה מפני מראית העין ואפ"ה לא גזרו על אשת חורגו משום גזירת מראית עין שהיא כלתו וזה הוא תימה והטעם לזה באמת משום דעיקור הגזירה שייך בחורגי' הגדלי' זע"ז שלא ישאו זא"ז משום שהם גדלים זע"ז וממילא אסרוהו נמי על הזקן משום בת בנו דכולי' חדא גזירה היא משא"כ באשת החורג שלא גזרו כלל ומ"מ תימה הוא ולק"מ מאשת חמיו דאה"נ דגזרו עלי' משום מראית העין ומה דתני בברית' ומותר באשת חמיו הומ"ל ולמדחק מותר משום שני' קאמר אבל השתא שהתימה הוא משום שהבת ערו' דאורי' ה"ל למגזר עלי' משום שני' א"כ אשת חמיו נמי תימא הכי שהרי עכ"פ משום שני' לא גזרו דא"נ דמשום מראית העין גזרו מ"מ נפקא מיני' טובא בין גזירה דשני' לגזירה דמראי' העין ומכ"ש דברייתא תני ומותר באשת חמיו משמע מותר לגמרי אפי' מראית העין ליכא ומשני הש"ס משום דלא פסיקא מ"מ מוכח שסברת הירושלמי היא ג"כ סברת ש"ס דילן דמשו"ה קאמר אי הכי וא"כ איכא למימר שפיר אח"כ גזרו:

ועוד נ"ל דש"ס דילן הי' ראוי יותר לגזור על אשת חמיו מהירושלמי דיש"ש מייתי ק' אהא דירושלמי דא"א לומר אשת חמיו אסור מן התורה שהרי דהע"ה נשא את רצפה בת איה הקשה הא מבואר בסנהדרין פ' כה"ג י"ט ע"ב דלרבנן דהלכתא כוותי' לא נשא דוד כלל אלמנת שאול דמלך אינו נושא אלמנתו של מלך ומה שנאמר נשי אדוניך בחקיך קשי' הראוי לך מאדוניך ולפע"ד לא ק"מ דמשו"ה דקדק הירושלמי דוד נשא רצפה והיכי רמיזא שדוקא רצפה נשא הלא בקרא סתם כתיב נשי אדוניך ומאן לימא לן שהוא רצפה אע"כ הירושלמי בא לתרץ קו' זו דלא כש"ס דילן וס"ל פלגש בלא קידושין ומלך נושא מפותת מלך ורצפה פלגש שאול הוה וכן מצאתי להדי' בירושלמי דפ' כה"ג אלא שחסר שם תיבה א' וכך צ"ל שם ר"י אומר נושא מלך אלמנת מלך שכן מצינו בדור וכו' ואת נשי אדוניך בחקיך ורבנן ההוא רצפה ר"ל שהי' רק פלגש ולק"מ קו' הישש"ש הנ"ל ומיהו גמ' דלן או דאזלא למ"ד פלגש בקידושין או דס"ל שאינו נושא אפי' פלגשו של מלך מ"מ אהירושלמי לק"מ וידוע הכלל שהשרישו תוס' מה שנמצא בפי' להתיר לא נראו לחכמים לאסרו נמצא להירושלמי נמצא בפירוש בקרא להתיר אשת חמיו משא"כ לש"ס דילן דלא מיירי קרא ברצפה ראוי יותר לאסור וא"כ דברי המהרש"ל שכ' הגאונים אסרוהו לא נראה מ"מ מוכח מזה כמה החמיר להוציאה מבעלה כ"ש בנדון דידן מ"מ זה להלכה אני אומר ולמעשה לא נשאלתי על זה אבל לכתחלה פשיטא שאין מניחין לישא את אשת

אחי אם אביו הנלע"ד כתבתי. מ"ד כאור בקר ליום א' וי"ו שבט תקס"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קל

שלמא רבא לכהנא רבא ה"ה המאה"ג המופלא ומופלג כמה' טובי' כ"ק נ"י אב"ד ור"מ דק"ק גיסונג יע"א:

יום ג' שבוע דנא הגיעני נועם מכתבו והיום פניתי להשיב בקיצור לפי מסת הפנאי והנה ע"ד עיקר שאלתו כפי הנראה אי צריך דוקא ב"ד של ג' להתיר עגונה ולא נעלם ממנו דברי הש"ע סי' י"ז סעי' ל"ט ויש שם ג' שיטות בדברי האחרונים כי דעת הח"מ נוטה דאפי' לחקירת העדים לא בעי ג' דייני' וכמעט משמע מדבריו שלא תצטרך לבוא כלל לפני חכם כי אינו אלא כעד המעיד שנשחטה בהמה זו וניקור ירך וכדומה שאם ההיתר פשוט כ"ע יסמכו בלי שאלת חכם כלל וכן נוטה דעת הט"ז ואמנם דעת הב"ש שצריך ג' דוקא וראיתו משלהי יבמות ומשמע דאפי' אחר שכבר נחקרו העדים מ"מ צריך שיצא היתר מפי ג' דוקא והרב המגיה שבס' ט"ז הכריע דלחקירת עדים צריך ג' ולהתיר לא בעי כלום:

אמנם גדול המורים ה"ה הש"ך בי"ד סי' קכ"ז סס"ק י"ד פשיטא לי' שאם נשאת ע"פי ע"א שלא ע"פי הוראת ב"ד תצא ומהתימה על הגאונים הנ"ל שנעלמו מהם דבריו והנה צ"ל דלא תקשי לך על הש"ך ממ"ש בא"ע סי' י"ז סעיף ל"ד גבי העיד ע"א שנטבע במים שאל"ס שכ' המחבר שאם נשאת לא תצא וכ' הרמ"א דוקא ע"פי שגגת חכם אבל בעבריינות תצא וקשה הא בלא מים שאל"ס נמי תצא בע"א שלא ע"פי ב"ד ויש לדחוק אבל הרואה בפנים בהגה"ה מרדכי שלהי יבמות וכן הוא בתשו' מיי' השייכי' לאישות סי' י"א ובתשו' מהר"ם מר"ב סי' תרי"ב יראה דקשה כנ"ל:

ע"כ נראה לבאר עיקור הדין מאין נובע ומה שחנני הי"ת כידו הטובה ומשם בארה בעזה"י הנה בתשו' המיוחסת סי' קי"ט כ' וז"ל וטעמא דמלתא משום דכל הנשאת ע"פי ע"א אינה יכולה להנשא אלא ברשות ב"ד וכל שלא עמדה בפני ב"ד אין בדברי העד כלום והכי אמרי' בריש אשה רבה מדקתני סיפא נשאת שלא ברשות ב"ד מותרת לחזור לו מאי שלא ברשות ב"ד אלא בעדים כלומר בעדים אינה צריכה ליטול רשות מב"ד מכלל דרישא ברשות ב"ד ובע"א אלמא בע"א אינה נשאת לעולם אלא ברשות ב"ד עכ"ל לענייננו ועיי' ב"י:

והנה אין כוונתו בזה חקירת עדים בב"ד דודאי גבי ב' עדים נמי צריכי' קבלה בפני ב"ד של ג' דהרי מן התורה בעי' לכל עדות נשים ב' עדים דבר דבר מממון והתם כתי'

ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' דוקא אפי' אם נאמר דמדרבנן הקילו כמו שהקילו בע"א מ"מ הא מיירי מהנשאת שלא ברשות ב"ד אלא בעדים וע"כ היינו שנחקרו בב"ד דהשתא נישאת ברשות התורה ולא צריכה היתר מב"ד וא"כ ע"כ שלא ברשות ב"ד דקאמר היינו בלא היתר של ב"ד וע"ז קאמר דע"א צריך עוד היתר מב"ד אחר שכבר נחקר בב"ד:

וזה לשון תוספת הרא"ש על יבמות ר"פ האשה רבה בד"ה אלמא ע"א נאמן וכו' אבל כשיש שנים כיון שנתקבל העדות בב"ד ונחקר בב"ד הדבר ידוע שהיא מותרת ואינה צריכה הוראת ב"ד וכו' עכ"ל הרי כמו שכתבתי אלא שעדיין יש לפקפק כמ"ש בחלקת מחוקק דרשות ב"ד לאו מותב תלתא קאמר אלא חכמי ישראל שהתירו אשה ע"פי ע"א שלא מן הדין של תורה זה נקרא רשות ב"ד ואני אומר כבודו במקומו מונח תינח למסקנא אבל להס"ד דהש"ס ר"פ האשה דע"א נאמן מן התורה אלא מ"מ צריך רשות ב"ד ויעיי' בלשון תוס' ותוספי הרא"ש שם וא"כ גם במסקנת הדין כן וק"ו הוא השתא כשמהימן מ"הת בעי' דוקא שיצא ההיתר ע"פי ב"ד כ"ש כשחכמים האמינו דיש לומר הם אמרו והם הצריכו ב"ד וטעמא נראה משום דלא דייקא שפיר כשאינה צריכה לברר העדות בפני ב"ד וכעין שאמרו ריש גיטין גבי ע"א דבפ"נ כיון שצריך לומר בפני ג' מעיקרא מידק דייק וה"נ דכוותי' אע"ג שעיקר סמיכה הוא משום חומר שהחמרתי בסופה מ"מ בעי' נמי דתאמר בפני ב"ד דבהכי דייקא טפי ואי לא לא מהני ובהכי מתישבה קושי' הח"מ הנ"ל שהקשה הלא עד מפי עד כשר והעד הראשון לא אמר בפני ב"ד ולמה צריך השני ב"ד וכי יפה כח הבן מכח האב והא"ש דעכ"פ בעינן שיצא גמר הענין בפני ב"ד דעי"כ דייקא טפי ומהימן עדות הראשון ג"כ על ידי זה:

וכעין זה מצאתי בתשו' הר"ן סי' מ"ז וז"ל מי אסרי' כיון שבעדות אשה אינו צריך שיעיד העד בב"ד הרי עדותו חוץ לב"ד כאלו העיד בב"ד וכי היכי דבעדות שנתקבל בב"ד אמרי' אינו חוזר ומגיד ה"נ בעדות זו וכו' או דלמא אפ"ה כל שלא העיד בב"ד חוזר ומגיד בב"ד אע"פי שמכחיש דבריו הראשונים לפי שאין אדם מדקדק בדבריו במה שאמר חוץ לב"ד ומסתברא דהכי קושטא דמלתא שאפי' בעדות אשה אע"פי שהגיד חוץ לב"ד חוזר ומכחיש דבריו הראשונים בב"ד לפי שאין עדים מעידין עד שעת גמר עדותן בב"ד עכ"ל ודבריו נראים תמוהים א"כ איך נסמוך על עדות שחוץ לב"ד אע"כ הכי קאמר שנסמוך על עדותו שהשומע סומך עליו והולך ומעיד לפני ב"ד עד מפי עד ואז נתחזק עדותו ג"כ דדייקי עי"ז:

ויש לי להביא ראי' לדברים האלו מש"ס ר"פ שבועת העדות דאמר ר"פ הכל מודים בעד מיתה דפטור דאמר לדידה ולא אמר לב"ד והכל מודים דחייב דלא אמר לדידה ולא אמר לב"ד וי"לד ב"ד מאן דכר שמי' ועוד מלתא דפשיטא היא כיון שאמר לדידה הרי היינו מקום הגדה דילי' והיינו ב"ד שלו ותוכל היא להנשא ע"פי ולמה צריך לחזור פעם אחרת לב"ד ולהגיד מה שכבר הגיד ואם אולי היא תסופק בהדין תשאל לחכם מורה הוראה כשואל על איסור והיתר הגע עצמך אם העידו בדיני ממונות להני ב"ד והב"ד מסופקי' ושולחים לב"ד הגדול היאומן שיצטרכו העדים לילך להעיד לפני ב"ד הגדול אחרי שכבר העידו ה"נ דכוותי' ומאי קמ"ל ודוחק לומר דהיינו דקאמר ומייתי עלה האשה שאמרה מת בעלי תנשא זה אינו במשמע כוונת הש"ס כמובן אבל העיקר דבעי' דוקא ב"ד לגמר נאמנות העדות אלא דלזה סגי אם תאמר היא כן לב"ד אבל כל זמן שלא נאמר כן לפני ב"ד לא נגמרה עדותו של זה המגיד וה"א דלא הגיד במקום הראוי להגיד קמ"ל (ויעוי' ב"ק ק"ה ע"ב גבי הכיר בה ולא במוצאה וכו' דמצינו שבועת עדות שלא בב"ד רק להעיד לו שיכול לחפש באותה שכונה ע"ש) עוד יל"ד באידך בבא דחייב דלא אמר לדידה ולא לב"ד ומה צורך ולא לב"ד תיפוק לי' כיון שלא אמר לה וע"כ היינו שנשבע שאינו יודע עדות א"כ אפי' יאמר אח"כ בב"ד תו לא מהני דאינו חוזר ומגיד אע"כ מזה מוכח כהר"ן הנ"ל דאע"ג דאילו היה אומר לדידה הי' מועיל מ"מ לא נקרא מקום הגדה ויכול לחזור ולהגיד בב"ד והיינו מטעם הנ"ל:

ועיי' בתשו' מהרי"ו סי' ט' כמ"ש שעד מפי עד נאמן אע"פי שעד הראשון לא העיד בב"ד אלא סיפור דברים בעלמא ומייתי ראי' מהש"ס משמע נמי שעכ"פ גמר ההיתר צריך שיהי' בב"ד ע"ש:

ואין דומה לסידר הגט דפשיטא לי' להב"ש ס"סי קכ"ג דלא בעי בב"ד וכמו שתמה הרב"י על התה"ד שפוסל בלילה משום דדין פסול בלילה ומעלתו נתעורר בזה ולפע"ד אין הנדון דומה דהתם בגט אין אנו מתירים שום דבר רק שעושה מעשה המתיר כמו מיתת הבעל שהמיתה היא מעשה המתיר וכי יאמר אדם שהמת שלא בפני ב"ד לא תותר אשתו וה"נ הנותן גט שלא בב"ד אשתו מותרת ע"י זה הגט אך אם צריך עדותו להתיר האשה ולומר שנתגרשה או אפי' רק שליח המביא גט ורוצה להעיד על הדבר זה צריך ב"ד ולא נחלק בזה אדם וה"נ עדי מיתה ובתה"ד שהחמיר י"ל היינו טעמא משום שעתה אנו קורעים הגט מיד וכמ"ש הוא עצמו המנהג הזה ומשום כן אנו נוהגים להגבות עדות ולחקור אם ראוי שהבעל ציוה ושהסופר כ' לשמה ואם הוא ח"י ממש כדי שלא יערער שוב אדם מעולם והמפורסם מזה שכל שנתגרשה בב"ד נעשה כסדר הזה

ולא תצטרך תו לגיטא בידה וא"כ ע"כ צריך ב"ד לקבלת עדות היתר ערוה אבל סידור הגט פשיטא דלא בעי מידי:

אמנם אי צריך שלשה דוקא או סגי אפי' באחד לא אתברר לי היטב דמלשון הנימוק"י סוף יבמות משמע דבעי' שלשה דוקא דהרי נדחק מ"ט לא בעי אפי' מומחים נמי ותי' משום דשליחותי' עבד משמע אבל שלשה ודאי בעי' דהרי אפשר בהכי ומעלתו עמד שם על דברי הש"ס אי ס"ד דדמי לד"נ ליבעי נמי ב"ד של כ"ג ומייתי נמי מש"ס דסנהדרין דבתר השתא אזלי' ולא בתר מה שנמשך ממנו והנה זה צריך ביאור רחב וקונטרס בפ"ע הארכתי בתשובה אחרת ומסתיין ממ"ש רמ"א בד"מ סי' ק"ל בשם מהרי"ל דבעל מום לא יתיר אשת איש ובסדר חליצה של ד"מ כתב שיהי' כולך יפה ומום אין בהם כמו בסנהדרין ממש ושם נאמר ועלתה יבמתו השערה לעיני הזקנים וא"כ נהי דסגי בשלשה כדיליף מקרא דזקנים מ"מ משמע זקנים מאותן היושבים בשער שהם הסנהדרי' דמום אין בהם וגלי קרא דלא בעי כ"ג אלא ג' אין להאריך בזה ולחלוק על הראשונים בקו' כאלו:

ואיברא שלהי יבמות י"ל דמיירי הנימק"י מקבלת עדות אבל להתיר סגי בחכם א' ונמי מקרי ב"ד לענין זה וסגי דבהכי דייקא שפיר דהרי בשליח הגט סגי שיאמר בפני שנים בפ"נ ודייקא בהכי ומריש ה"א להביא ראי' מהאי עובדא שלהי יבמות האי גברא אמר מאן איכא בי חסא טבע חסא ואר"נ האלקים אכלא כוורי לחסא מדבי ר"נ אינסבי' אשתו דחסא ולא אמרו להו ולא מידי ומוכיח הש"ס מזה דבמים שאל"ס אי עברה ואינסבא אין מוציאין ויל"ד טובא חדא על ר"נ איך יצאה תקלה כזאת מתחת ידו ואמר דברים כאלו ולא הי' נזהר וחכמים נזהרים בדבריהם והרי אין מניחים לספוד ולהתאבל עד שהותרה האשה משום חשש מכשול תו יל"ד לאיזה צורך מייתי הש"ס כלל הך דר"נ דאמר אכלי כוורי' לחסא לא הל"ל אלא האי גברא אמר טבע חסא ואנסבא אתתי' ולא א"ל ולא כלום ולהוכיח מזה ודאי עברה ואנסבא במשא"לס אין מוציאי' מבעלה אע"כ דלכתחלה בעי' ב"ד של שלשה ומשו"ה לא חש ר"נ בדבריו כלל כי ידע שלא יסמוך אדם על דבריו כיון שהוא יחיד אע"פי שהוא יחיד מומחה ומ"מ אע"ג דעברה האשה ונישאת שלא ע"פי שלשה לא הוציאוהו מבעלה ומ"מ טעמא דהוה חד עכ"פ אבל אי אפי' גם א' לא הי' בהוראה והי' נישאת ע"פי העד הי' מוציאי' מבעלה דהוראת חכם בעי' עכ"פ אח"כ עיינתי במ"ש בהגה"ה מרדכי שם וראיתי שהרגיש במ"ש ולפי דבריו אין ראיתי מכרעת ומ"מ מ"ש נ"ל אמת להלכה ומשו"ה לא חשיב לי' במתני' ריש סנהדרין דבעי' היתר עגונה ג' דוקא משום דאינו מעכב:

ועוד נ"ל לומר דגם הר"ן בתשובה דמייתי ב"י וכן הוא בהר"ן סי' מ"ז דאי עברה ונשאת שלא בב"ד ואח"כ בא ע"א המכחיש אין דברי המכחיש כלום דכיון דכבר נשאת אין דבריו של א' במקום שנים לא יחלוק על הנ"ל דבעי' דוקא היתר חכם ואי עברה לנשאת תצא וכמ"ש והחליט הש"ך בי"ד סי' קכ"ז הנ"ל אמנם כל זה אי הלך לו העד ואינו בפנינו ורק מפיה אנו חיין תצא אע"פי שאם באתה קודם שנשאת הי' מהימנא עכשיו לא תאומן אך אם העד עדיין כאן ומעיד עתה לפני הב"ד ואגלאי מלתא למפרע שעד אמת העיד למה נוציאה מבעלה ועל זה כ' הר"ן דאז אפי' אם בא ע"א להכחיש העד הראשון העומד עתה לפנינו לא מקרי בת אחת ונימא דעדות מוכחשת היא זה לא אמרי' כיון שכבר נשאת ולא היה רק גילוי מלתא ונמצא אין כאן מחלוקת מכל דברי חכמים קיימים:

ובזה מיושב דברי רמ"א סעי' ל"ד דאע"ג דבנשאי' ע"פי ע"א שלא ע"פי חכם בלא"ה תצא מ"מ הוצרך להודיענו שאם נישאת ע"פי ע"א במים שאל"ס שלא עפ"י חכם שתצא דנפקא מיני' אפי' הי' אותו העד שהעיד במשאל"ס לפנינו ויעיד עכשיו לפני החכם דאי לאו משום מים שאל"ס לא תצא אבל עכשיו תצא כנלע"ד לקיים כל דברי החכמים:

היוצא מזה דהעדים צריך שיקובלו בב"ד עכ"פ ואמנם פסק ההיתר צריך לכתחל' שישבו ג' במותב חדא ויאמרו לה להאשה פלונית מותרת את להנשא ובדיעבד אם נשאת ע"פי הוראת חכם א' מופלא בהוראה לא תצא ואם נשאת ע"פי עצמה אזי אם עדיין אפשר לקבל העד בב"ד לא תצא אפי' א' מכחישו ואם לאו תצא כהסכמת הש"ך כל זה נ"ל להלכה ולא למעשה דהיינו אם אירע שהותרה ע"פי חכם א' וטרם שנשאת בא עד המכחיש לפי הנ"ל ה"ל יצא בהיתר ותו אין המכחיש נאמן ולמעשה צריך עדיין מיתון ועיון:

ועתה אבוא אל השניות בהיתרא דהאשה יטל שהיתה אשת כ' חָרא בן כ' וואלף שהמעשה כך אחר שהרגישו בני עירו בחסרונו הלכו לסביבות אותו הגליל ובאו לביתכומר ובראותו אותם הוא אמר להם שאחיהם נהרג ע"י משרתו שהמשרת הביא לביתו סחורה מלאה דם והרגיש בו והובילו למשפט לומפא"ך ובדרך הליכתו הודה לו והראה מקום שהטמין היהודי תחת השלג והלכו האנשים והגידו בעיר ומיד יצאו אל המקום אשר רמז עליו ומצאוהו טמון בשלג והכירו מיד ולא הי' שום חבולה בו רק בראשו וטרם הביאוהו אל העיר אמרה האשה סימנים בגופו דהיינו שומא באמצע באקבארט בימין ובוהק תחת קדקדו ובבואו אל העיר הכירוהו כולם כי לא נשתנה כלל בצורתו וגם הסימני' נמצאו בו כאשר אמרה האשה וגם הי' לבוש בכל מלבושיו אחד מהם לא נעדר וגם הארבע כנפות עם הציצית והי' זה כמו ד' שבועות אחר הריגתו לפי מאמר

הכומר והנה כנראה מדבריו דשריותא דהאי אתתא פשיטא לי' ושכבר שאל גם כן להרב המא"הג דק"ק רעכניץ מהו' סענדר נ"י והסכים בשריותא:

ולפע"ד נמי דההיתר פשוט ואין צורך להאריך כלל רק לבאר טעמא דידי דהאמת כמו שכתב מעלתו דכמה פוסקים סומכים על ר"ת דבלא נמצא חבולה בפניו מעידים אפי' אחר כמה ימים והכא הי' שלם בפניו ואמנם לדעת החולקים הא איכא הראב"ן והביאו בתשו' מ"ב ס"סי ק"ד דשלג וכפור וקרח עדיף ממים ומעידים עליו אפי' אי הי' טמון כמה ימים והשתא ממ"נ אי נאמין להרוצח שהוא הרג אותו היהודי וכמו שאמר הכומר א"כ הרי נהרג ואי לא נאמין לו כלל א"כ הרי הוא בחזקת חי ונאמר השתא מת ומוקמי' אותו שהוא עדיין בתוך ג' ימים למיתתו אפי' בלא שלג או לכל הפחות שלא פשר השלג מעליו בשום פעם מיום שנטמן בו באופן שאפי' הי' ימים בינתים שהי' קצת חם וכדומה וגם לא ניחוש שמא נהרג במקום אחר שלא הי' שם שלג ושהה שם עד שטמנו בשלג דכאן נמצא וכאן הי' ועוד דאמרי' השתא נהרג:

נוסף לזה דלכמה גדולים מצרפי' סי' בינוני' עם בגדים והכא כיון שהי' בו סימנים שאמרה האשה אפי' אי לא נחשוב אלא לסי' בינוני מ"מ עם צירוף הבגדים ה"ל כסי' מובהק ומכ"ש דהכא דאפשר דהוה צמצום המקום כמו סי' מובהק דהיינו באמצע באקבארט בימין ובוהק תחת הקדקד דה"ל כמו נקב בצד אות פלוני דסמכי' עליו מה"ת ומכ"ש בצירוף בגדים כנ"ל:

ועוד בה שלישי' דכמה פוסקי' ס"ל דכל בגדיו מראשו ועד קדקדו לא חיישי' לשאלה ומכ"ש ד' כנפות דאטו פשט את בגדיו והניח עצמו שלוח ערטילאי וגם הלך לו בלא ציצית אלא שגדולי אחרונים תפשו ואמרו מ"מ ניחוש לחליפין שהחליף עם אחר או לגזילה ששללוהו והציגוהו ערום והשוללים מכרו לאחר ואותו אחר נהרג והנה בנדון דידן היינו צריכים לומר שהשוללים מכרו הבגדים לאחר אשר אירע שאחר שנהרג ושהה נתהפכו צורתו ממש לצורתו של הראשון בעל המלבושים ההמה וגם הי' לו אותן הסי' ממש בגופו וזה הוה כמו נפילה דחד ולנפילה דחד לא חיישי' וכל מ"ש לא הארכתי להביא ראיות כי לפע"ד אין צורך והדברים מבוארים ע"כ אחרי שכבר יצאה בהיתר הנני מן המסכימים ומצרף עמו עוד שני אנשים שיהי' ב"ד של שלשה וישמע עוד הפעם דברי העדים בב"ד ויתיר האשה ולימטינא שיבוא מהאי כשורא דאע"ג דעל כל אחד מהנ"ל אין נראה לסמוך מ"מ בצירופים יחד יש די היתר לע"ד:

ונאמר עד"ז הא לר"ת סמכי' אט"ע כשאינו חבול בפניו אפי' אחר כמה ימים וכ' הרב"ש דחזי לאצטרופי עכ"פ במי שאין אנו יודעים אם הוא תוך ג' או אחר ג' לסמוך אהרוב

המקילים ומוקמי' אחזקת חי' דהשתא מת וה"ל בתוך ג"י ואפי' להחולקים מ"מ הא איכא הראב"ן והסכים המ"ב ולא נמצא חולק עליהם דשלג וכפור ה"ל כמים ועדיף מיני' ואפשר דאפי' היכא דאיכא מכה לא מרזי שלג וכפור ומכ"ש הכא דליכא מכה בפניו כלל רק בראשו ואפי' להסוברים דשום מכה בגוף מרזי ומחליף הכרת הפנים ונימא נמי דשלג מרזי כמו מים מ"מ הא איכא סימנים מצוצמם אע"ג דשומא לא הוי סי' מובהק מ"מ הצמצום הוי סי' לכמה פוסקים ומכ"ש דבוהק תחת הקדקד אפשר דהוי סי' מובהק ולהחולקי' נמי דס"ל דצמצום לא מהני או אפשר דזה לא הוה צמצום ממש מ"מ הא למהר"ל מפראג סי' אמצעים בגופו עם סי' מובהק בכליו או ט"ע בכליו מהני ממ"נ אי סי' דאורי' מותרת מכח סי' ואי לאו דאורי' לא חיישי' לשאלה ואפי' להב"ש דפליג ונקט חומרי דתרתי לישנ' דסי' לאו דאורי' וגם חיישי' לשאלה מ"מ היינו לשאלה קצת מכליו דחששא דשכיחא הוא והוזכרה בש"ס אך לכל כליו לא שייך שאלה שהוצג ערום וליכא רק חשש שוללים דלא שכיחא ולא הוזכר בהדי' בש"ס אפשר דמודה הב"ש דנוכל לסמוך עם צירוף סי' שאינם מובהקים ועוד אפשר שהם מובהקים מכח הצמצום כנ"ל ומצרף לזה דהוה כמו נפילה דיחיד דנימא דהוחלפו כליו של זה עם זה שנהרג ונשתנה פניו וצורתו לצורתו של כ' ארא הנאבד ולזה לא חיישי' ומצורף לזה שהי' מונח בשלג שאפשר שלא נשתנה כלל ואפשר שהוא עדיין תוך ג"י להריגתו וגם אינו חבול בפניו ע"כ נראה דראוי לסמוך אהמתירים האשה יטל אשת כ' ארא ב"ר וואלף בק"ק גיסונג:

וכל זה אם כבר יצאה בהיתר ואני כהדין גרמיזא הבא באחרונה ולעשות סניף בעלמא כמשמע מתוך כתבו אמנם לסמוך על דידי אע"ג שכפי הנראה לי ההיתר פשוט ע"ד הנ"ל מ"מ הכל כתבתי מסברת חוץ מבלי עיון בשום ספר ע"כ אין ראוי לסמוך עלי לחוד בענין זה או יעוררני עוד הפעם ואקח מועד מועדים אי"ה לשנות פרק זה ולברר כל הדברים כשמלה כיד ה' הטובה ואז יאוחר הדבר עד אחר חג הפסח אי"ה כי כעת רבו הטרדות אבל כמדומה אינו צריך לזה ולהיותי מאד טרוד הקצרתי הפעם במקומות שהיה ראוי להאריך ואסיים בברכה. פ"ב יום ה' אדר"ח אדר תקס"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלא

העתק השאלה מהחכם הנ"ל:

מי כמוהו מורה, שר התורה, הנאזר בגבורה, ה"ה ידיד ה' המאה"ג הגאון המפורסם בתורה ובחסידות. וכל מעלות ומדות ידידות וחמודות, נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה משה נרו יאיר לעד:

ראיתי אחד קדוש מדבר בעל תשו' חות יאיר בסי' ע"א שמעולם לא נזדקק להיתר עגונה אפי' להיותו סניף לב"ד ומה יענה אנוש כמוני נבער מדעת וחלילה לי להכניס עצמי בדבר העגונה שאירע פה קהילתינו רק באתי כתלמיד השואל כענין לדעת מה יעשה בישראל עפ"י התורה אשר יורנו רבותי ה' עליהם יחיו והעולה על גביהם הוא ניהו מר הה"ג נרו אשר אליו אני נושא נפשי לרוות צמאוני ולהראני נפלאות מתורת משה אמת:

מעשה שהי' כך הי' זה קרוב לשנתי' ימים הלך מכאן איש אחד שמו ארי' ליב עם בן חורגו הנער אנשל עם סחורה לגליל הנקרא ווינד"ש סמוך לכאן וכל מהלכו בסחורה הי' תמיד באותו גליל וכפי דבורו לאשתו וב"ב הי' לו לחזור אחר ב' או ג' שבועות ולא חזר וכאשר שהה מלבוא איזה שבועות יצא קול המון שנהרגו שמה והקול הזה הי' עפ"י אומדנא של כל העולם כי לא נמצא שום סיבה אחרת לתלות בו העדר חזרתו ואותו הגליל מפורסם ומוחזק כי רובם גנבי' ורוצחים מאז מעולם וכבר הי' מעשה שרצו להרוג אה כ' ארי' ליב הנ"ל באמרם שהוא קנה גניבותם תמיד ופעם א' נפל קטטה ביניהם והי' בסכנה שרצו להורגו גם נכרי אחד משם אמר לשני יהודים מכאן שהוא יודע מי הם הרוצחים אלא שהם חייבי' לו חמשים זהו' ובאם יכנסו היהודי' בערבות לשלם לו חובו אז יגלה הדבר ובהמשך הענין קצת מת אותו נכרי וכ"כ הרבה נכרים אמרו דברים כאלה (אבל הי' שלא במסל"ת) גם איזה שבועות אח"ז מצאו באותו גליל ראש אחד לא ניכר צורתו כי נאכל בשרו ובא ליד כומר א' והוא מסרו ליהודים מכאן כי אמר בל"ס שהוא אחד מההרוגי' הנ"ל והכירו בטיכל שבצווארו שהי' של הנער הנ"ל גם מצאו שם מושלך ביער בגד אחד של כ' ארי' ליב הנ"ל גם שק של סחורה שלו והנה הלכו מנהיגי העיר אל הקומידאט לבקש שיחקרו על הדבר לגלות הרוצחים וגם להוציא הממון כי הי' ביד הנ"ל סחורה ומעות לערך ה' מאות זהו' וכן עשו בתוקף ותפסו הרבה מאותו הגליל אבל עמדו בנסיון ולא הודו ונפטרו והנה זה איזה שבועות שלח פקיד אחד מכפר סעמינג אגרת לכאן שיבוא איש א' חכם לשם כי תפס גנב א' והוא מקוה שעל ידו יתגלה כל דבר הרציחה הנ"ל והוא יגיד ליהודי שיבוא לשם כדת מה לעשות ואל איזה שר ילך והלך לשם הקצין ה' שמואל ב"ה אברהם מכאן:

וזה העדות שהעיד לפנינו ה' שמואל הנ"ל:

כד הווינא במותב תלתא בי דינא כחדא ואחרי האיום ככל משפטי העדות זה לשונו: איך וואר אצל הפקיד בסעמינג האט ער מיר ערצעהלט דאס שם תפוס איזט איין ערל גנב אונד וויא ער איהם עקסאמינירט האט אויף דערזעלביגע גניבה דאס ער דאריבר תפוס גיוואַרדן איזט האט ער מודה גוועזן אהני עינוי אויף אללע זיינע גניבות מכל ימיו,

זא האט איהם דר פקוד גפראגט אב ער ניכט איין ידיעה האט פון דיא צווייא גיסינגער יהודים דיא דרשלאגן זיין גווארדן, זא האט ער משיב גווען ער ווער איין מאהל אין ווירטסהויז גזעסין מיט נאך איין ערל (שמו נשכח מהעד) זא האט זיך דעריעניגר ערל גלאסט איין זיידל יין איינשענקן זוא זאג איך צו איהם ווארום לוזט דוא דיר נור איין זיידל איינשענקן זוא האט ער משיב גווען וואן איך זוא פיעל געלד העט וויא מיין שוואגר פון מאטיאש שאפצע קענטי איך מעהר טרינקן זא האב איך איהם גפראגט וואו האט דען דיין שוואגר זוא פיעל געלד גנומן האט ער משיב גווען פון דיא צווייא גיסינגער יהודי' דיא ער דערשלאגן האט אונד איהר געלד גנומן אונד איך האב ניקס מעהר בקומן זונדרן איין פאהר טיכליך דאס איך שווייגן זאלל גם האט ער דערצעהלט דאס זיא זיא מתחלה בייא דיא טהיר איין גגראבן הבן ווייל זיא אבר קיין רוא בייא דער נאכט גהאט הבן זוא הבן זיא זיא אויף גגראבן אונד אין גוזמענר מיהל וואסר הריין גווארפן. כ"ז ספר לי הפקיד אח"כ הלכתי בעצמי אל הגנב הנ"ל למקום תפיסתו אונד הב איהם גפראגט ווארום ער תפוס איזט האט ער מיר גזאגט זיין גניבה גם שאר גניבות זא זאג איך צו איהם דוא האסט גוויס איין ידיעה פון דיא צווייא גהרגנתי גיסינגער יהודים זא האט ער מיר אויך דרציהלט נעהמליך כדברים הנ"ל אח"ז תפס הפקיד לנכרים הנ"ל שאמר עליהם הגנב כנ"ל ועמדו בנסיון ולא הודו והכחישו כל דברי הגנב הנ"ל בפניו והפקיד לא יכול לגמור דינא דען ער איזט איהר גרונד הערר ניכט עד שבא המושל שלהם ג"כ לשם נפטרו עכ"ד:

והנה הי' קשה עלי מאוד לעת כזאת לעיין כלל וכלל במילתא רבתא דא מחמת שאינני בקו הבריאה כי ה' חפץ דכאי החלי בקדחת ל"ע לכן עכבתי איזה שבועות אך מפני שראיתי שהאשה לאה אשת הנ"ל רדופה להנשא ויש לחוש לקלקול חלילה אמרתי אפנה ואשנה פרק זה ויהי' מה אף שאין דעתי צלולה הלא מראש כזאת הודעתיו כי חס לי להרים ידי בנדון זה דרך הוראה רק להציע דברי לפני רבותי ועל ראשם הה"ג נרו הנה הוא יורה וידין בדבר זה כרוחב לבו בחריפות ובקיאות כיד ה' הטובה עלי וכמה יארכו עלי הימים עד עת בא דברו כדבש לפי ובאורו אלך אור וה' ירחיב גבולו ורב חילו יגדל כסאו וכסא תורתו כחפצו וכחפץ אה"נ המבקש תורה מפיו. גיסינג יום א' ב' דר"ח תמוז תקס"ז לפ"ק. הק' טובי' במו"ה לאזי כ"ץ זלה"ה הכ"מ חונה פה ק"ק הנ"ל יע"א:

תשובה.

לבוא אל תוכן הענין נאריך קצת בש"ס ופוסקי' ומזה נבוא אל ענין נדון דידן כיד ה' הטובה והוא יתי"ש יעזרני ע"ד כבוד שמו הגדול שלא נכשל בדבר הלכה:

גרסי' ביבמות קכ"א ע"ב ר"י בן בבא אומר בישראל אף על פי שהוא מתכוון ובנכרי אם הי' מתכוון אין עדותו עדות ואיפלגי בגמ' ר"י אמר שמואל וריש לקיש ס"ל לא שנו אלא שנתכוון להתיר אבל להעיד עדותו עדות ור' יוחנן פליג דאפי' להעיד נמי אין עדותו עדות וקאמר עלה אלא מתני' דקתני ובנכרי אם הי' מתכוין אין עדותו עדות היכי משכחת לי' במסל"ת כי ההיא דהוה קאמר ואזיל מאן איכא בי חיוואי מאן איכא בי חיואי שכיב חיואי ואנסבה ר"י לדביתהי וכו' וס"ל להר"ן בתשובה דאין עכו"ם מסל"ת מהימן אלא באומר דברי' לפניו או לאחריו מקושר עם מת פלוני דקאמר והוא מפרש מאן איכא בי חיואי בלשון קובל ומקונן מי נשאר עתה בבית חיואי שהרי שכיב חיואי אבל אם אומר סתם מת פלוני שנראה שמכוון להודיעונו כן לא מקרי מסל"ת ויש שלמדו כן גם מלשון הרמב"ם פי"ג מגירושי' אבל הריב"ש וסייעתו פליגי וס"ל דכל שאומר בלי כוונה להתיר ולהעיד ובלי שאלה אעפ"י שמכוון להודיעונו מיתתו של פלוני מהימן וכן מודה פירש"י מאן איכא בי חיואי מי מאנשי ביתו של בית חיואי שישמע דברי דשכיב חיואי עכ"ל ואפ"ה התירו אשתו:

והריב"ש ז"ל מייתי ראי' מהא דתנן שם קכ"ב ע"א מעשה בא' שעמד על ראש ההר ואמר איש פלוני מת והלכו ולא מצאו אדם שם והשיאו את אשתו ופריך הש"ס ודלמא צרה הואי פירש"י שבאה לקלקלה ומשני תנא דבי ר"י בשעת הסכנה כותבין ונותני' אעפ"י שאין מכירין והשתא אי ס"ד דלא מקרי מסל"ת אלא במקשר דברי' אחרי' א"כ לפריך נמי ודלמא גוי הוא אע"כ אפי' אי הוה גוי הוה מהימן בכי האי גוני ודלא כהר"ן והקשה הגאון מהו' העשיל ז"ל מה יענה הריב"ש בגטין ס"ו במי שהי' מושלך לבור ואמר מי שישמע קולו יכתוב ויתן גט לאשתו כותבי' ונותני' ופריך נמי דלמא צרה הוא ומשני כי הכא ואמאי לא פריך התם ודלמא נכרי הוא ולפע"ד לק"מ דהרי כ' נימוקי יוסף שלהי מס' יבמות דגוי מסל"ת דמהימן לאו מתורת עדות מהימן דאין עדות לגוי אלא משום דקמו רבנן במילתי' דקושטא קאמר והשתא בא הריב"ש ז"ל להוכיח דע"כ כי אמר כמכוון להודיעונו מיתתו של פלוני נמי אמרינן דקושטא קאמר והטעם משום דכל שאומר בלא שאלה ובלא מתכוון להעיד על איסור והיתר לא אמרי' דטרח להכשיל את ישראל במה דלא נהנה דאלת"ה ה"ל להקשות ודלמא נכרי הוא ונהי דמגיטין לא מוכח מידי דאינו מתכוון להכשיל את ישראל משום דהתם הוא מושלך לבור והולך למות אפשר בכי האי לא חשוד משו"ה פריך מצרה דאמרה תמות נפשי עם פלשתי' אבל ביבמות בעומד בראש ההר ומעיד על אחר שמת והלך לו לדרכו שפיר ניחוש שמא גוי הוא אע"כ אין גוי חשוד להכשיל כלל אפי' בכי האי וא"כ מצאנו מה שבקשנו שהרי

לא רצינו להאמין לגוי מתורת עדות אלא משום דקושטי' קאמר והרי הוכחנו דגם בכי האי גוני קאמר קושטא ונוראות נפלאתי על דברי בית שמואל סקל"ח ע"ש:

מיהו נ"ל דיש להליץ בעד הר"ן ולומר דס"ל להר"ן דכשם שאין הנכרי חשוד להכשיל אם אינו נהנה מהמכשול כדקי"ל בי"ד ה"ה וכ"ש שאין דרכו להטיב אם לא יצפה תשלום שכר וכה"ג והכא ע"כ באינו נהנה כלום בעדותו קיימי' דאל"ה חיישי' לשקר והשתא אם הגוי עומד לפנינו ואומר מת פלוני בלי שום קשר דברים לפניו ולאחריו באופן שמראין הדברים שבא רק להודיענו דבר זה א"כ מנ"ל שבא להודיענו לטובתינו דלמא בא להכשיל ולקלקל שהרי שני העניני' הם נגד חזקתו של גוי ומשו"ה לא מהימן וכל זה דוקא כשעומד לפנינו ואומר מת פלוני אבל בעומד בראש ההר לא הו"מ להקשות דלמא גוי הוא דמה"ת לומר שגוי יעשה כן שהרי אין דרכו לא להרע ולא להטיב מבלי שיהנה מזה ונסתלק תלונת הריב"ש באופן שלפע"ד ראי' זו אינה מכרעת להריב"ש כלל:

וכ' היש"ש פט"ז דיבמות סי' ט"ז דאע"ג דכ' הרב"י דחכמי סאלוניקי העלו בכנופי' הלכה כהריב"ש אלו בא מעשה לפניו והי' עמו כנופי' של חכמי' המסכימי' להתיר לא הי' מוחה בידם אבל הוא לא הי' מסכי' משו' דלשון הש"ס מורה כהר"ן דפריך אלא היכי משכחת לי' ומשני במסל"ת כי הא דמאן איכא בי חיואי ואי ס"ד בכל ענין מהימן א"כ מה קושיי' היכי משכחת לי' ומאי משני כי האי דחיואי הא איכא גוני טובא אע"כ פשיטא להש"ס דלא מקרי אין מתכוון להעיד אפי' באומר סתם מת פלוני ולא אשכח אלא כגוני דחיואי אלו דבריו ז"ל ומטיבותי' דמר קאמינא אדרבא הא צע"ג מנ"ל כך להמקשן הא חזינא דפ"ה זקנים כולם הוה ס"ל דקושטא קאמר אפי' במכוון להעיד והשתא נהי דלא קי"ל הכי מ"מ מהיכי פשיטא לי' דאפי' באומר סתם מת פלוני נמי לא מהימן ותו יל"ד לשון הש"ס אלא מתני' דקתני ובנכרי וכו' וכוונת המקשן הוא על הדיוק הא בלא מתכוון עדותו עדות היכי משכחת א"כ למה מייתי מתני' כלל והכי הל"ל אלא נכרי דמהימן היכי משכחת לי' אע"כ כהריב"ש וסוגיין הכי אזלי דמאן דמקיל דנתכוון להעיד מועיל היינו משו' לשון מתני' קשיתי' בנכרי אם מתכוון אין עדותו עדות ה"ל למימר לא מהימן דנידוק מני' אם אינו מתכוון מהימן אבל השתא נידוק הא לא מתכוון עדותו עדות ואי ס"ד מסל"ת ממש בעי' מאי שייך לשון עדות אע"כ מתכוון להעיד מועיל ועל זה פליג ר' יוחנן וס"ל דאינו מועיל ומשו"ה הדר ופריך ואלא לשון המשנה דאין עדותו עדות היכי משכחת לי' ומשני באותו מסל"ת שהוא כעין הני עובדא שאינו אומר שום דבר מקושר לפניו ולאחריו אלא בא כשואל מאן הוא מבני ביתו של חיואי כי באתי להודיעם שמת

חיואי והרי זה כמעיד ומהימן כיון שלא בא להעיד בב"ד וגם לא הזכיר אשה בדבריו מ"מ מבואר מפשטיות הסוגי' כהריב"ש לפע"ד ובהסכמת רוב הפוסקי' ככולם:

ובירושלמי פליגי דלר' יוחנן כל שמזכירי' לו אשה אפי' בלא שאלה לא מקרי תו מסל"ת ולר"ל בשאלה מיהת נפיק לי' מידי מסל"ת ושם סוף פרקי' מקשה אמתני' דפונדקית דאמרה איה חבירינו והי' ע"י שאלה ומשני ב' תי' א' עשאוהו כמסל"ת וזה התי' מרומז בתוס' שלהי מס' ורצונו לומר כתי' הש"ס דכיון דבכי' תחלה ה"ל כמו מסל"ת ועוד תי' אחר עשאוה כחיה שנאמנות לאלתר כלומר כחי' דפ' עשרה יוחסין שנאמנות על הולד לאלתר כל זמן שהוא תחת ידה ה"נ הואיל והוציאה להם כלי תשמישו מקלו ותרמילו וס"ת והם הניחוהו בידה בחליו והראת להם קברו וכל כי האי ה"ל רגלים לדבר (כאן חסר קצת):

והנלע"ד לפום ריהטא דש"ס דילן סוף פרקין דבין לר"ע ובין לרבנן דמסל"ת עדיף מעדות אשה שהרי לר"ע פונדקית מהימנית ולא כהנית ובהא פליגי רבנן סברי דעובדא דפונדקית לא הוה מסל"ת מעלי' אלא או מטעם שעשאוה כמסל"ת הואיל ובכי' תחלה אבל מ"מ מסל"ת מעלי' לא הוה וכי האי גוני גריעא מכהנת ולהך סברא לית להו לרבנן שום מעליותא במה שהוציאה להם מקלו ותרמילו וא"נ בהיפוך דהתחלה לבכות אינה מעלות ולא מורידות רק במה שהוציאה מקלו תאומן וכל אלו גריעה מכהנת ומשו"ה ילפי ק"ו כהנת מפונדקית ור"ע ס"ל לצרף תרווי' הואיל והתחילו לבכות וגם הוציאה מקלו ותרמילו ה"ל מסל"ת גמור ועדיף מכהנת ומשו"ה נאמנת אע"ג דכהנת אינה נאמנות ואמוראי דירושלמי אליבא דרבנן הוא דפליגי אבל ר"ע בודאי אית לי' צירוף שניהם ומיהו בש"ס דילן משמע דס"ל דלרבנן מטעם מסל"ת לחוד מהימנית משום שהתחילה לבכות:

ומזה יליף בתה"ד סי' רל"ט דגוי מסל"ת מפי גוי מסל"ת מהימן מק"ו דכהנת דהרי אשה מפי אשה מהימן וכן פסק הר"ן בתשובה זולת הריב"ש דחולק ודיע' זו מייתי לי' גם מהרי"ק שרש קכ"א אלא שמוסיף בה דברי' תמוהי' לא יכולתי להולמם ע"כ אעתיק תוכן דבריו שכ' וכי תימא אדרבא נילף מרבנן דלדדהו מסל"ת גריעא מכהנת ונימא בכהנת הא דמועיל עד מפי עד ולא במסל"ת דז"א דבהא לא פליגי דלכ"ע מסל"ת עדיף אלא לרבנן לא הות הפונדקי' מסל"ת ולר"ע הוות מסל"ת כמשמע מלשון רש"י ולכ"ע מסל"ת עדיף תו כ' וכ"ת שאני הך מסל"ת הואיל והוציאה גם מקלו ותרמילו זה א"א שהרי הרי"ף מוכיח מכאן דכל שהתחיל הגוי להסיח ל"ת מצינן לגלויי הדבר מני' שפיר כי הכא דבכי' והדר שאלוהו איה חבירינו ואי ס"ד דמקלו ותרמילו מועילין דלמא שאני הכא שהי' גם

מקלו ותרמילו אע"כ ס"ל להרי"ף דהנהו לא מעלי' ולא מורידי' דהרי חיישי' לשאלה וכה"ג וכן קברו אפשר דמשקרת ועוד ראי' ממרדכי דלבתר דמייתי דברי הרי"ף הנ"ל מקשה אמתני' ל"ל וקברתיו הא בכל מסל"ת לא בעי' וקברתי' לדעתו ותי' קבלה הי' בידם שכך הי' מעשה ומאי קושיין דלמא שאני הכא שהי' ע"י שאלה איה חבירינו ומשו"ה בעי' וקברתי' כי היכי דבעי' מקלו ותרמילו אע"כ פשיטא להמרדכי אי לאו דמהימנת במסל"ת לחוד לא הי' ר"ע מאמינה ע"י כל הני ומשו"ה הקדים המרדכי לאתויי' הרי"ף הנ"ל להוכיח מהרי"ף דהני לא מעלי' ולא מורידי' ע"כ תוכן דברי מהרי"ק ז"ל:

ומאוד דבריו תמוהים דבתחלה אמר דלמא לרבנן דגריעי מכהנת לא יאומן מסל"ת מפי מסל"ת ועל זה תי' דבמסל"ת מודו רבנן אלא דהם לא מיחשבי פונדקי' למסל"ת הנה ע"כ אין כוונתו דלא הי' מסל"ת כלל דא"כ אמאי תאומן כמ"ש תוס' אע"כ הכי קאמר לרבנן לא הוות פונדקי' מסל"ת מעלי' משום ששאלו אי' חבירינו ומשו"ה גריעי מכהנת ומסל"ת כי האי באמת אפשר דאין עד מפי עד מהימן אבל מדר"ע נשמע דע"י צירוף מקלו ותרמילו משווי לי' מסל"ת מעלי' וחזינן דבהא לכ"ע עדיפא מכהנת ש"מ דמסל"ת מעלי' מועיל מפי מסל"ת אחר נמצא לפ"ז כבר תבר לגזיזי' עכ"פ והודה במקצת דמסל"ת גרועה דהיינו שהתחיל הגוי וחזרנו ושאלנו (כאן חסר קצת):

וחזר והקשה וכ"ת שאני הכא שהוציאה מקלו ותרמילו הנה ע"כ צ"ל כוונתו כך דלמא לעולם אפי' מסל"ת גמור שהתחיל הגוי לגמרי נמי גרע מכהנת ור"ע דמודה בפונדקת משום דמקלו ותרמילו משווי לי' עדיף ממסל"ת דעלמא כך צ"ל כוונת קושייתו וא"כ איך מתרץ זה מדהוכיח הרי"ף מהכא דבכיא ש"מ היכי דמתחיל הגוי להסיח ל"ת יכולי' לשאול ולחקור לגלויי מלתא ומנ"ל להרי"ף דלמא שאני הכא שהוציאה מקלו אע"כ זה לא מעלה ומוריד כלל תימה רבתי וכי יכחיש דלר"ע בעי' דוקא צירוף מקלו והרי"ף הוכיח לרבנן דלא מצרפי מקלו כלל לפום ש"ס דילן דס"ל כהך מ"ד בירושלמי וכפשטא דמתני' שפיר הוכיח הרי"ף דכל שהתחיל הגוי אע"ג דשיילי' מני' אח"כ לגלויי מילתא לא נפיק מיהת מידי מסל"ת גרוע אבל לר"ע דמצרף מקלו אפשר דאפי' מסל"ת גמור נמי גרע מכהנת וצירוף מקלו הא דעביד לי' מעליותא כל כך וא"כ נפל פותא בבירא דהא במסל"ת גרוע דמועיל לרבנן אמרי אינהי גופי' דגרע מכהנת ומסל"ת מעלי' נמי לא אשכחן דלא גרע מכהנת אלא מדר"ע ואולי הוא ע"י צירוף קאמר כמו שאמר בוכ"ת דילי' ולא מוכח מידי ואפשר שזהו דעת הריב"ש דפליג אמסל"ת מפי מסל"ת ולא חייש לק"ו הנ"ל השתא כהנת מפי כהנת מהימני' מכ"ש מסל"ת מפי מסל"ת דאפשר דס"ל כהוכ"ת הנ"ל ודחיותו לית לי' מפני הטעם שכתבתי גם מ"ש אהמרדכי הוא שלא בדקדוק דלמא

כי היכא דצריך מקלו ותרמילו ה"נ צריך וקברתיו תמי' המרדכי קאי לרבנן דמתני' דלית להו מקלו ואית להו וקברתי' מיהו הך מילתא יציבא בהמשך דברי המרדכי דאלולי שהבי' הרי"ף הומ"ל דבמסל"ת גרוע כי האי בעי' וקברתיו לכן מייתי הרי"ף שאינו מחלק וק"ל אבל סוף דברי מהרי"ק תמוהי' ודבר זה דמסל"ת מפי מסל"ת הי בידינו ושדינא בי' נרגא:

איברא אנא חלם אנא מפשר בעזה"י דעכ"פ הדין דין אמת אב"א גמרא דלא מיבעי במסל"ת מעלי' דלית מאן דחש לוכ"ת דמהרי"ק הנ"ל למימר דמקלו עביד לי' טב ממסל"ת דעלמא דאין לנו אלא דברי הש"ס דאמר מסל"ת הוות ור"ל דהך מקלו משוויי לי' מסל"ת מעלי' ובהך סברא לחוד הוה עדיף מכהנת וא"כ מוכח דמסל"ת מפי מסל"ת מהימן מק"ו ואלא במסל"ת גרוע נמי הא רבנן ילפי כהנת בק"ו מפונדקית דהוה מסל"ת גרוע ואי ס"ד דבמסל"ת גרוע מפי מסל"ת לא מהימנית פונדקי' א"כ כהנת דאתי' מינה היכי תאומן דיו לבא מן הדין להיות כנדון אע"כ גם מסל"ת גרוע מהימן לרבנן במפי מסל"ת אחר וזה ברור:

ואב"א סברא דדוקא המכוון להעיד שנאמנותו הוא רק מגז"ה בלי טעם דלא כמשמע לשון הרמב"ם קצת ספ"ז מיסודי התורה על זה אמרה התורה על פיהם ולא עפ"י מתורגמן היינו עד מפי עד אבל כל שאנו מאמיני' לו במסל"ת שאין כאן תורת עדות רק שידענו דקושטא קאמר מה לי אם יאמר שראה כן בעצמו או מפי עד אחר וכיון דאפי' מסל"ת גרוע נמי קמו בי' רבנן דקושטא קאמר דין הוא שיאומן מפי מסל"ת אחר והדר מסברא ילפי רבנן דכהנת המכוונת להעיד לא גריעי בנאמנות דידה מפונדקי' המסל"ת גרוע ובדין הוא שנאמין לה ג"כ אשה מפי אשה והדברים ברורי' לפע"ד:

עוד כ' במהרי"ק שם דאעפ"י שחפשו אחר אדם וע"י המחפשי' בא הגוי ואמר מת פלוני מ"מ לא נפיק מידי מסל"ת וראי' מב"ק קי"ד ע"ב גבי נחיל של דבורי' שאמר כגון שהי' הבעלים מרדפי' אחריהם ואלו מסיחי' לפי תומן מכאן יצא נחיל זה הרי אעפ"י שהבעלי' מרדפי' אחר נחיל מ"מ לא נפקי מדין מסל"ת והנה ע"כ א"א לפרש כפשוטו דס"ל דהא קמ"ל הש"ס התם אעפ"י שהי' מרדפי' ומחפשי' מ"מ מהימני נשי' וקטני' לפי תומן דזהו אינו מדרך הש"ס דהמקשה הקשה מ"ט יאומנו נשים וקטני' ודי לו לתרץ דמתני' מיירי לפי תומם ומה הי' לו למתרץ להוסיף על המבוכה ולומר שמיירי במחפש אבל ע"כ הפי' כמ"ש רש"י שם דס"ל להמתרץ דגם מסל"ת לא יספיק אלא בשהי' גם הבעלי' מרדפי' ואלו באו והסיחו לתומן וה"ל נמי רגלים לדבר והך בעלים מרדפי' מעליותא

הוא ולא גריעותא ונ"ל דמ"מ מוכיח המהרי"ק דהחיפוש אינו מגרע דא"כ איך נאמין התם במסל"ת:

אבל הא קשי' לי מאי פריך הש"ס התם ארב אשי שאמר אין מסל"ת נאמן אלא בעדות אשה לבד והרי נחיל של דבורי' והרי בנחיל בעי' נמי רגלי' לדבר ואח"כ מצאתי שהרגישו בזה יש"ש סי' כ"ח והת"ח והיש"ש תי' דלא בעי' מרדפי' רק שנדע שלא נתייאשו הבעלים והת"ח כ' דלהכי בעי' מרדפי' דאל"ה הוה רגלים לדבר בהיפוך מדלא רדפו ש"מ שאינו שלהם ודבריהם צ"ע אה"נ דצריך מרדפי' מטעמי' הנ"ל מ"מ כיון שמרדפי' ה"ל נמי רגלי' לדבר ומאי הקשה המקשה אדרב אשי ולא מצאתי יישוב לק' זו אם לא שאומר בהיפוך ממהרי"ק הנ"ל דפשיטא לי' להש"ס דמסל"ת ע"י חפוש לא הוה מסל"ת מעלי' והכא נהי דבלא מרדפי' א"א מטעמי' הנ"ל מ"מ השתא דמוקי לי' במרדפי' מה שהרווחנו ע"י הרדיפה דה"ל רגלי' לדבר חזרנו והפסדנו ע"י החפוש שנעשה מסל"ת גרוע ודומה לפונדקי' לר"ע דס"ל דע"י צירוף רגלים לדבר דמקלו ותרמילו נעשה מסל"ת גמור הה"נ אי לאו הרגלי' לדבר לא הוה מסל"ת כלל כיון שחפשו אחריו אלא כיון שהיא גופי' עושה רגלים לדבר מועיל מסל"ת ואם כן הקשה הש"ס שפיר לר"א והרי נחיל של דבורי' ומוכח דבעלמא לא מועיל מסל"ת בכי האי גוני:

אמנם בתשו' מיימוני לס' משפטי' סי' ט' כ' וז"ל ושנסתפקת מאחר שהקרובי' הוציאו קול בכל העיירות שמסביב דדמי קצת לאי' חבירינו לא דמי דהתם שיילי' לי' בהדי' אבל הכא מקרי שפיר מסל"ת אע"ג שמחפשי' אותו דאל"כ היכי מהימנינן לשום גוי מסל"ת באשה שהלך בעלה למ"ה נימא דלמא משקר ולפי שיודע שהלך בעלה למ"ה וא"א לה להנשא עד שיעידו לה שמת אומר כן כדי לקלקלה ודאי לא פלוג רבנן וכו' והיא תשו' מהר"ם מר"ב והנה לכאורה אין הדמיון עולה יפה דודאי יש לחלק בין יצא הקול כבר שמת ומחפשים אחריו למי שהלך למ"ה ולא יצא עליו קול כלל וכמ"ש ב"ש סק"מ ודבריו מוכרחי' מהש"ס גבי קומנטריסי' מהקו' שהקשה בחלקת מחוקק סקכ"ח וק"ל וצ"ל דמהר"מ ז"ל הכי קאמר מאיזה טעם לא חשו חז"ל נמי להך חששא שיבוא לקלקלה במזיד בהלך למ"ה וע"כ משום שאינו נחשד בכך שיקלקלה שאין הגוי מתעורר לכך וא"כ אותו הטעם בעצמו שייך נמי לומר במחפשי' כל שלא שאלוהו לו בעצמו שהוזקק להשיב אז י"ל אשר פיהם דבר שוא אבל כל שלא נזקק לדבר והוא מעורר בעצמו להרע או להטיב (כאן חסר):

והנה בגוי שהגיד ע"י שאלה לגוי ס"ל להר"ן דלא הוה מסל"ת ובתה"ד סי' רל"ט ס"ל דוקא בישראל השואל לא מהני אבל בגוי מהני והיש"ש כ' על זה פט"ז דיבמו' סי' י"ט

וז"ל לא נהירא לי כלל מאחר שהגוי מן הסתם מוחזקי' לשקרני' אשר פיהם וגו' א"כ לא מחזקי' להו בחזקת כשרות כל היכי שמשיבי' דבר לשואליהן אם לא מעצמן וכן נמצא בתשו' הר"ן וכן עיקור ועיי' בתשו' הריב"ש עכ"ל והמשאת בנימין סי' ק"ה כ' על דברי תה"ד הנ"ל וז"ל ודי לנו בקולא זו שהקיל הרב בנכרי השואל היכא דליכא נפקותא בנכרי השואל מה שלא נמצא קולא זו בכל התלמוד ובכל פסקי הגאונים וכדאי הוא הרב לסמוך עליו בזה אבל הבו דלא לוסיף עלה להקל בנכרי השואל דאית לי' נפקותא בדבר דהא תלמודא סתמא קאמר דבעי' מסל"ת ולא חילקו בין ישראל השואל לנכרי השואל עכ"ל והרב ב"ש סקמ"ח משמע דאפי' אם נקל בכל אופן אבל עכ"פ בשופט השואל הו"ל כמתכוון להעיד ממש ובמהרי"ק הנ"ל נמי כשהתיר ע"י שאלת השופט יהיב טעמא משום שע"י הודאתו חייב את ראשו למלכות משמע דזולת זה לא אמנם בתה"ד משמע דאינו מחלק בכך וכן הבין ממנו הרב"י דמייתי עלה תשו' הר"ן דמיירי מחקירת השופט משמע דלתה"ד בכל גוני מהימן:

ואמרתי אני עם לבי לתור ולדרוש מאין הרגלים לתה"ד להמציא היתר שלא נמצא בש"ס וראיתי לפע"ד שהיתר זה מבואר בגטין י"ט ע"ב ר"פ כי הוה אתי לקמי' שטרא פרסאה מקרי להו לשני כותים זה שלא בפני זה במסל"ת ומגבי בי' ממשעבדי ויל"ד טובא הא במסל"ת בעלמא כך לי אחד כשנים והכא מ"ט הקפיד אתרי תו הא ע"י שאלה הוה שיקרא לו השטר הזה ואיך יתואר מסל"ת תו קשי' הא לא מהימן מסל"ת אלא בנחיל של דבורי' דהוא ממון דרבנן כמבואר ב"ק קי"ד ע"ב הנ"ל ואיך יאומן להוציא מחזקת ממון דאורי' ובשגם שאידך טוען ברי נגד השטר ואפי' בדרבנן היכי דאתחזק איסורא לא מהימנין במסל"ת כמבואר בש"ע י"ד סס"י קל"ז ואיך האמין להם הכא ולא ראיתי מי שנתעורר בזה ולפע"ד הדבר פשוט לפמ"ש הש"ך בי"ד סי' ס"ט ס"ק מ"ג שפתיו ברור מללו דגבי קפילא שאנו שואלי' אותו בעי' שלא ידע שאיסור והיתר תלוי' בזה ואז לא יזיק השאלה משא"כ היכי שיודע שאו"ה תלוי בזה בעי' שיאמר כן מעצמו ושני האופני' נקראי' מסל"ת עוד כ' סי' צ"ח ס"ק ב' דאפי' למ"ד טע"כ דאוריי' או בבב"ח לכ"ע מהני קפילא במסל"ת משום דמרתת הואיל ואיכא למיקם עלה דמילתא והנה בשטרי פרסאה אע"ג דהוה ממון דאורי' מ"מ הואיל ומרתת שיראה השטר לחברו ג"כ מהימן בלפ"ת ומ"מ הואיל וא"א בלי שאלה ונהי דלא דמי ליודע שאיסור והיתר תלוי' בזה שהרי אינו יודע על מה אנו מקפידי' ומה אנו רוצים שיקרא מן הכתב מ"מ מסל"ת ממש נמי לא הוה דעכ"פ יודע שיש לנו שום קפידא בזה ואפשר שיקלקל דבר א' בקריאתו ע"כ מקרינן גם להשני לפי תומו ומסתמא לא יזדמן במקרה שיכוונו שניהם למכשול א' ואע"ג דהוה

ע"י שאלה מ"מ כיון שאינו יודע על מה היתה ההקפדה מקרי מסל"ת והואיל דעבידי לאגלויי מועיל אפי' בדאורי':

והנה לפ"ז בעדות נשים דפשיטא להש"ס דע"י שאלה לא מקרי מסל"ת לאו משום חומר' דהרי הוכחנו אפי' בדאורי' נגד חזקת ממון מועיל היכי דעבידא לאגלויי וכל עדות אשה בנוי ע"ז שהוא עבידא לאגלויי ומתוך חומר וכו' אע"כ היינו טעמא משום דכל הגוים יודעי' שתלוי בזה דת יהדות והיתר אשתו (כאן חסר קצת) משום דכל שהי' ע"י שאלה לא הוי לפי תומו לא שהשאלה מפסיד ההסחה לפ"ת אלא הידיעה שיודע הגוי שדת ישראל תלוי בזה וא"כ כל שנשאל מגוי חברו ואפי' יהי' השואל השופט או שואלו לשום תועלת אחרת מהימן דהרי קפילא ע"כ יודע הוא שנשאל לשום תועלת והני פרסאי דרב פפא יודעי' הי' שנשאלי' לתועלת ענין ומ"מ לא חיישי' לשקורי אלא אם עושי' כן ויודעי' שהדת תלוי בזה אע"ג דבעלמא לא חשידי להכשילי היינו לעורר מעצמם להכשיל ישראל אבל כששואלי' אותו משיבי' שקרי' אבל בלא"ה לא כמוכח מהנ"ל ויש קצת פקפוק ממ"ש תה"ד עצמו בסי' ע"ט ואינו כדי:

ולפע"ד גם הר"ן בעצמו לא יפקפק על ראי' זו אלא לטעמי' אזל דס"ל בפי' הש"ס דלא הוה מסל"ת אלא בקשור דברים אבל לא זולת א"כ ה"ה נמי להחמיר אפי' בשאלת גוי והרי קמן דהחמירו בא"א מבשארי איסורי דבעי' דוקא קשור דברי' אבל למה דבררנו לעיל שהעיקור כהריב"ש והוכחנו כן מהש"ס דלא בעי' קשור דברי' א"כ ק"ו הוא השתא גוי שבא ואמר מאן איכא בי חיואי כי באתי להודיעו שמת חיואי שאנו רואי' כוונתו מבואר להודיע כן מ"מ לא חיישי' לשקורי מכ"ש ע"י שאלת גוי שאינו יודע שיגיע מזה שום דבר ליהודים לא כ"ש דליכא למיחש למידי:

אכתי פש גבן לברורי בגוי מפי גוי וחזר הראשון והכחיש השני האומר משמו הנה פ' המדיר (כתובות ע"ב ע"א) גבי פלוני חכם טיהר לי את הכתם אמר בירושלמי וכולם בעדים ובשם הרמב"ן כ' הר"ן דהחכם נאמן שכך קיבל מרבותיו והרא"ש שם הסכים עם הירושלמי דלא כרמב"ן וכ"כ להדי' בשלטי גבורים דיבמות פט"ו בסוף דף מ"ח ע"ב אות קטן ד' כ' בהירושלמי דעד הראשון לא מהימן ומייתי ראי' מפ' שבועת העדות ורצונו לומר שם ל"ב ע"ב הכל מודים בעד מיתה דאמר לדידה ולא לב"ד ואי ס"ד כהרמב"ן הא העד מהימן במה שחוזר וכופר מה שהעיד לה ולפע"ד מש"ה השמיט הרמב"ם הך דעד מיתה משום הך קושי' וס"ל הך דשבועות ס"ל כהירושלמי ואיהו סמך אסוגי' דפ' המדיר דפשטא משמע בלא עדי' אלא שהחכם בעצמו כופר וכהרמב"ן ומ"מ הרא"ש פ' שבועת העדות כ' סברת הרמב"ן שכך מסתבר והקשה מאותה סוגי' ותי' נהי דעד הכופר

מהימן מ"מ היא לא היתה צריכה לו כיון שכבר אמר לה מת בעליך ע"ש נמצא סתרו פסקי הרא"ש בענין זה דבפ' המדיר מסכים הולך עם הירושלמי ובשבועות כ' כקבלת הרמב"ן וקו' זו הקשה הרב ב"ש סי' קט"ו ס"ק ד' ותי' דוקא שלא להפסידה כתובתה כ' הרא"ש כהירושלמי שהוא ממון אבל לא לענין איסור וכ"כ הרב"י בי"ד סס"י קפ"ה והט"ז שם ולכאורה הדברים תמוהים הא בשבועות מוקי לי' הש"ס בתפיסא מטלטלא בכתובתה ובאנו להוציא מידה עפ"י עד הכופר ואפ"ה כ' הרא"ש דמסתבר כרמב"ן ואיך נוציא מידה והיא אומרת ברי לי שאמרת לי מת בעליך והנלע"ד להסביר הענין כך דהנה סתם ע"א דמהימן הרי הוא כשני' ועד המכחישו ה"ל כאחד במקום שנים משא"כ באומר מפי עד אחר והלה כופר לא אלים כחו כולי האי וה"ל ס"ל להרמב"ן דעד הכופר ה"ל כשנים נגד האומר משמו ומשו"ה מפסידת כתובתה על פי החכם ועל זה פליגי עליו דמה"ת להאמינו כשנים במקום שלא האמינתו תורה ודי לומר שהאשה שמהראוי שתהי' כבי תרי אבל השתא שהיא מוכחשת מפי אותו שאמרה משמו לא תהי' אלא כע"א המוכחש וב' עדים המכחישי' זא"ז סלק עדותו כמאן דליתי' (כאן חסר קצת) הכרי נשאר בטבלו והכתם שאינו עתה לפנינו יהי' כאלו מצאה כתם ונאבד קודם שנשאל לחכם עליו ולענין עוברת על דת תשאר בחזקת כשרותה ולא תפסיד כתובתה ומשום כן מוקי לי' בעדים ובעד מיתה מוקמי' לגברא אחזקת חי וממילא המטלטלין שתפסה בחזקת בעליהם הראשוני' קיימי' ומשו"ה כ' הרא"ש שם דמסתבר כרמב"ן ר"ל במ"ש שאין האומר משמו נאמן אבל במ"ש הרמב"ן שהכופר מהימן בהא לא ס"ל כוותי' וסמך עצמו על מ"ש פ' המדיר ואע"ג דהרא"ש מייתי ראיות הרמב"ן מפרק המדיר היינו שהרמב"ן מסתייעא מזה אבל הוא לא ס"ל כוותי' בהא וכמ"ש גם הב"ש וק"ל ולפ"ז הו"מ הרא"ש לשנויי דמיירי בהנך שאין להם חזקת חיים דפ' כל הגט דבכה"ג אוקי עד להדי עד ואוקי מטלטלי' בידה אלא האמת משני דאפי' בכל גוני הדין אמת:

וא"כ י"ל שכל הפוסקי' יודו לקבלת הרמב"ן בענין זה ואפי' הש"ג נמי נראה דקאי אהתם במים שאין להם סוף או גברא חרוכא שאין להם תו חזקת חיים ואהא קאי כמבואר למעיין שם בפנים ומייתי ראי' משבועת העדות מעכ"פ איכא שום גוני שלא יכול העד לכפור והיינו עכ"פ בליכא חזקת חיים אבל במי שיש לו חזקת חיים ממש לא יחלוק שום אדם אקבלת הרמב"ן ובמ"כ של הרב"ש דלא דק במ"ש בזה סי' י"ז סקכ"ג ע"ש:

ויש לעיין קצת בתשו' הרא"ש כלל י"ט סי' ד' במי שהחזיק כמה שנים בקרקע שקנה משמעון שהי' דר בה ואז א"ל שמעון שהוא קנאה מחמיו ועכשיו יצא עלי' ערעור שטוען שהיתה הקרקע של אבות אבותיו של המערער כ' הרא"ש אעפ"י שעכשיו כופר שמעון

שלא הי' של חמיו אין אנו נזקקין לו כיון שאלו לא הי' שמעון המוכר לפנינו הי' המחזיק נאמן בזה גם עתה ששמעון בפנינו וכופר לאו כל כמיני' להפסידו וע"ש וצ"ע קצת דנוקי עד להדי עד ונוקי קרקע בחזקת מרא קמא שהוא המערער ומגו דמינך זבנתי לא שייך הכא מטעם שכ' רמב"ן בחי' ב"ב כ"ט ע"א ביישוב קו' תוס' שם ד"ה הני וכו' וק"ל:

אך מסברא נ"ל דהיינו דוקא כשהי' זה מעיד בשם פלוני והיינו סוברים שאם נשאל לפלוני גם הוא יאמר כמו פלוני טיהר לי נהי דאין אנו צריכי' לשאלו שהאשה מהימנת מ"מ אם אירע שהחכם כופר בהא איתא למ"ש לעיל אבל אם מתחלה מיד לא עלה על דעתינו מעולם שהראשון יודה וידענו מיד שיכפור כגון שהעיד עד מיתה פלוני אמר לי שהוא הרג פלוני ואנחנו נדע מיד שלעולם לא יודה זה הראשון אם נשאר לו ואפי' שמת סתם נמי לא יאמר לנו כי ירא לנפשו כיון שהגיד לזה שהוא הי' עם הורגיו א"כ כיון שזה המגיד הי' מהימן ששמע מפלוני שהרגו וכבר הסכמנו בלבנו שזה לא יודה זה ואלו לא בא זה לפנינו מעולם היינו מתירי' האשה אע"ג שידענו שזה יכפור א"כ מה יפסיד אם יבוא ויכפור וגם בזה יש ליישב ש"ס דשבועות מיירי שהעד א"ל שהוא המית בעלה כבסוף פ"ב דיבמות דבכה"ג לא אכפת לנו בכפירתו כנ"ל ומכ"ש כשהעדי' גוי' וזה הסיח לפי תומו והכופר הסיח עפ"י שאלה דנראה פשוט דכ"ע מודים ואפי' הרמב"ן דאין הכופר מהימן ועיי' בש"ע סי' י"ז סעי' ל"ז בסופו ועיי' מרדכי סוף יבמות:

אחרי הדברים והאמת האלו נבוא לנדון דידן בעזה"י וה' יאיר עיני בתורתו והנה צריכי' אנו לעיי' בג' דברים א' בעדות העד הראשון מנגינות שותי שכר שאמר בשם גיסו של המרצח ב' בעדות הפקיד בכתב ובעל פיו ג' בכפירת העד הראשון:

והנה עדות הראשון שאמר שגיסו הרג ליהודים מגיסונג וקברום סמוך לפתח ביתו ונתן לו טיכליך אין לך עדות מבואר וגלוי יותר מזה שאמר לפי תומו וגם לגוי חברו וגם על עצמו וגיסו באופן שמחייב ראשו למלכות אם יודע הדבר ואמר נמי וקברתיו ובמה שאמר דיא צווייא גיסינגר יהודי' מקומם ומספרם ובידיעה דיא גיסונגער משמע הידועים שנשאו ונתנו בהם מוזרת בלבנה ולא נחסרו יהודי' מגיסונג חוץ משני אלו ולא ידענו עיר שיש בהן יהודי' סמוך לגלילות אלו שנקראת גיסינג (כאן חסר קצת) עצמו שקבל מזה מגיסו טיכליך ושיש לגיסו ממון הרבה עי"ז ושלא הי' לו מנוחה בביתו מפני קבורת היהודי' כל אלו הדברי' הם ראיות ברורות שעל אלו דברו ומפני כן לא הארכתי כלל בפרט זה כי נ"ל פשוט שאין לספק בזה כלל:

גם במה שחזר וכפר כבר כתבתי לפע"ד אעפ"י שהעיקור בזה שאין האומר משמו נאמן מ"מ הכא אי ננית שהאומר משמו הי' מהימן בתחלה לא יגרע עתה הימנותי' מפני

כפירתו של זה שהרי גם מאז דבר הגנב וספר לנו זה וידענו שזה הערל יכפור ולא יודה בפני השרים על עצמו לחייב ראשו למלכות:

אמנם בעדות הפקיד צריכי' לעיין קצת הנה מ"ש במכתב שיבואו יהודי' אצלו אולי יכול לעמוד על החקירה אודת הרצחנים של היהודי' הנה כ' הזה לית בי' ממשו' וכחירגא דיומא דלא שמי' כמובן אבל מ"מ יש בו ב' תועליות א' שמזה מובן מאוד שכל כוונת הפקיד על היהודים הידועים שהי' מחפשי' אחריהם זה שנתים ימים וזה פשוט וממילא כל דבריו הבאים אח"ז כולם סובבי' על דברי האגרת הזאת וב' שיחשבו עתה דברי הפקיד אל העד כמו מסל"ת דלכאורה בלא הכתב הוה ע"י שאלה חדא מסתמא כשבא היהודי אל הפקיד שאל לו דבר מה נעשה בענין הרוצחי' ומה שמעת מהם דהכי אורחא דמלתא כמ"ש בתשו' הר"ן שהבי' הרב"י ועוד אפי' שתק היהודי עד שהתחיל הוא לספר עמו מ"מ ביאת היהודי לביתו הוא בעצמו כשואל שהרי ידע הפקיד שע"כ בא בצל קורתו אבל האגרת הוא קצת התחלה כפונדקית דבכי' אעפ"י שאינו דומה ממש דהתם הבכי' הוא סי' התחלה לסיפור מיתת חביריהם משא"כ האגרת שלא כ' בו אלא שיחקור על הרוצחי' ואולי לא מצא ולא הי' רוצחי' מעולם מ"מ ה"נ לא הי' השאלה אלא מעין האגרת אם שמע מרוצחי' אבל המיתה הוא פשוט להגוים כיון שמצאו ראש א' ובו מפה של הנער א"כ כל עסקיהם רק לגלות הרוצחי' ולהציל ממונם של יהודי' לכן הוה לכל הפחות מסל"ת גרוע כבכיה דפונדקית ומ"מ מהני בזה מסל"ת מפי מסל"ת שהרי כבר כתבתי והוכחתי שאפי' במסל"ת גרוע כי האי נמי מהימן מסל"ת מפי מסל"ת עתה מצאתי מ"ש מהר"א אלפאנדרי במכתב מאלי' בק"ע ד' ע"א סי' ס"ג בשם תומת ישרים וז"ל אפי' תימא דכל שהזכירו ישראל לא מקרי מסל"ת היינו דוקא בשהזכירוהו בחזקת חי והשיב שהוא מת אבל אם הזכירוהו בחזקת מת ולא בא לחדש אלא אופן המיתה אינו מן השם דליפוק מחזקת מסל"ת:

וגם מה שחפשו היהודי' אחרי הנאבדי' כבר כתבתי לעיל שהעיקור כתשו' מיימוני בזה שכיון שלא שאלו להגוי עצמו אינו מפסיד ומכ"ש הכא כשהחפוש כבר חלף עבר זה שנתים ימים ואין זכר למו א"כ מה שנתעורר הפקיד לקרוא ליהודי' ה"ל מסל"ת שפיר ולא יחלוק אדם בזה:

אלא שאכתי יש לחוש שעשה הפקיד זה להתפארות שזה כבודו לחפש ולהוציא לאור דברים נסתרים אעפ"י שהוא לא יוציא לאור משפטם וכמ"ש תשו' הר"ן גבי התפארות דשליחות המובא באריכות ביתה יוסף ובאמת לפע"ד הוא חשש גדול מאד אבל נ"ל בכאן סניף גדול מה ששאל היהודי את הגנב וספר לו הדברי' כהווייתן כמ"ש לו הפקיד

משמו לא פוחת ולא הוסיף עם כל הסימני' ונהי דזה הי' ע"י שאלת ישראל מ"מ נוכל לצרף זה לדברי הפקיד להסיר מעליו תלונות ההתפארות שהרי ראייתי ברורה מדר"פ דפ' ב' דגיטין ששאל לשני פרסיי' זה שלא בפני זה וסמך עליהם להוציא ממון מחזקתו אעפ"י שהי' ע"י שאלה מ"מ כיון שלא שינו לשונם ש"מ דקושטא קאמרי ונהי דבעדות אשה לא סמכי' אשאלה מטעם שכתבתי לעיל שכל הגוים יודעין דהתירא תלי' (כאן חסר קצת) כבר הסיח לפ"ת ורק משום חשש ששיקר משום התפארות שפיר יש לברר ע"י שאלת ישראל אל הגנב ובשגם כבר כתבתי דהכא בעובדא דידן לא הי' עולה על דעתם התירא דאתתא כלל כי הריגתם הי' פשוט בעיניהם ולא חשב ששואלי' לו רק על הרוצחי' מי ומי הם:

ואם נבוא לחוש שמא מפני ההתפארות שם הפקיד דברי' בפי הגנב שאם ישאלוהו יאמר ככה ולא דמי לדרב פפא שהי' זה שלא בפני זה ולא ידע א' מחברו לא נ"ל לחוש לחששות רחוקות כאלו בעיגונא דאתתא שהרי יתר בז וקלון יהי' לו אצל הגנב ממה שיתכבד אצל היהודי' שהרי כיון שהכל שקר א"כ לא יתברר על ידו שום דבר והיכן התפארת של זה ורב בזיון יהי' לו במה שגילה בהתתי' אל הגנב שעשה עמו קנוני' להטעות היהודים ע"כ הוא חשש רחוק ולא שכיחא אם לא שיש לחוש שעשה כן לתועלת ממון מהיהודי' שישלמו תיכף אפי' אם לא יוציא שום דבר לאורה וזה צריך חקירה רבה גם על האשה שלא עשתה כן על ידי פיזור:

אבל היותר קשה הוא שדברי הגנב אל הפקיד הי' ע"י שאלה אשר ממש כל הפוסקי' זוחלי' ורועדי' להכניס ראשיהם בזה ומכ"ש שהי' ע"י שאלת השופט דלא נמצא בשום א' בפירוש להתיר ומה שנמצא לקוטים מתשו' אחרונים בספר קונטרס עגונות מי יסמוך על זה וכבר כתבתי לעיל דעתי שיש לסמוך על תה"ד אפי' בשאלת השופט מטעמי' וראיות שכתבתי לעיל והכא השתא נוסף לזה כיון שהגנב הזה נתפס בצרת עצמו מה לו ולצרה הזאת להגיד על חבירו להביאו אל הבור וכעין שכתבתי לעיל בדעת הריב"ש במי שהי' מושלך לבור כיון שהולך למות אין דרכו להכשיל לישראל מכ"ש להמית חברו ובשגם שיש רגלים לדבר באריכת סיפוריו מקום קברו ושחזרו והוציאום מקברם מחמת אימה ודברים היתירי' כאלו דומה קצת למקלו ותרמילו וקברו מפני כל האמור הי' נ"ל להלכה לסמוך להתיר:

אמנם להיות כי הך דמסל"ת ע"י שאלת נכרי את חברו הוא קשה מאוד בעיני הפוסקים וכל סמיכת הקולות הוא מפני שני דברים א' שלא תתעגנה בנות ישראל ב' שעל הרוב אין כאן חזקת אשת איש ממש והכא תרוויהו ליתנהי:

הראשון תקנת עגונות כיון שכ' מעלתו שבן חורגו הי' עמו מסתימת הלשון משמע שהי' בן אשתו של עכשיו והנה כבר הי' לה בעל ומת או נתגרשה ולא מיבעי' אם הראשון מת וזה נהרג שעפ"י כל הפוסקי' היא קטלנית דקי"ל מזלא גרם ואפי' נפיל מדקלא ומת נמי לא תנשא ומ"ש בש"ע בשם רמב"ן דיש מתירי' בנהרג הוא מכשול שלא כ"כ הרמב"ן ח"ו אלא שכ' שסמכו איזה אנשים על זה והוא צווח עליהם כי כרוכיא נמצא גם בנהרג ה"ל קטלנית אלא אפי' הראשון גרשה והשני נהרג יש סברא לומר דגירושין ומיתה מצטרפי' דרש"י ספ"ב דיבמות ס"ל נתגרשה ב"פ הוחזקה להתגרש ולא תנשא והריב"ש כ' שגדולי המורי' סוברי' כן ותוס' שם פליגי ע"ז ולכאורה צ"ע מה לנו אם נתחזקה בגירושין תתגרש ותתגרש והלא רב מכריז מאן הוה ליומא (כאן חסר קצת) גם צריכי' לדחוק קצת בקרא דלא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה ולרש"י תיפוק לי' שהוחזקה להתגרש אבל סברת רש"י נכונה דהרא"ש בתשו' כ' הביאו הרב"י סי' ט' דמזלא גרם שלא תתפרנס בריווח ע"כ ימותו בעליהן וצריך לו מזל רע דידה נצח אדידי' וחטפו טרם בא יומו וקשה על זה מדוע לא גרם מזלה שתתגרש ויחי' הבעל והיא לא תהי' לה פרנסה וצ"ל דזה תלי' בבחירתו שאם אין מטבעו להתקצף והיא מצאה חן בעיניו קשה שהמזל רע שלה יכריחנו נגד בחירתו ויותר קל לשדד מערכתו ולאספו בלא משפט וא"כ אשה שנתחזקה בגירושי' נאמר ג"כ מזלה גרם שלא תתפרנס אלא שאנשים האלו הי' יותר נקל לגרום להם קצף ושלא תמצא בעיניהם חן עד שתתגרש מאשר ישודד מערכת יומם וע"כ נפטרה מהם בגירושי' ומ"מ אנו רואי' שמזלה רע ע"כ לא תנשא לשלישי שמא ימות הוא שלא יהי' נקל לבחור בגירושי' ומיושב נמי מלא יכול בעלה הראשון דהתם במי שכבר גרשה פעם ראשונה ואנו רואים שהגירושי' קלים בעיניו ואם מזלה הרע יתגבר שלא יהי' לה פרנסה בריווח יחזור ויגרשנה ומותרת לו אי לאו קרא דלא יכול נמצא לפ"ז מכ"ש דגירושי' ומיתה מצטרפי' לאוסרה אעלמא משום סכנה והא לא הו"מ לשנויי התם ביבמות מגירושי' אגירושי' דמיירי בשלא נתגרשה ע"י מזל רע אלא שנתקדשה מעיקרא אדעתא דהכא כמו מאן הוה ליומי' דז"א דהך דחכם שאסר אשה בנדר בודאי לא מיירי בהכי והקידושי' שאח"ז ודאי שלא הי' ע"מ להתגרש אחר זמן דא"כ אכתי איכא חשדא וק"ל ואמנם בכתובת מ"ג ע"ב בודאי מצי מיירי בהכי ומשו"ה לא מקשה שם מגירושי' ומיהו בלא"ה אזלא שם למ"ד מעיין גורם כמ"ש תוס' שם ע"ש ולק"מ מגירושי' להך מ"ד:

ומשמע לי דכל הפוסקי' דס"ל במכת מדינה ליכא משום קטלנית כולם ס"ל כפירש"י דבגט אחר גט נמי איכא למיחש דאלת"ה תקשי להו אמאי לא משנו הש"ס בספ"ב

דיבמות במת במכת מדינה אע"כ צ"ל אה"נ הו"מ לשנויי' אלא דעכ"פ תקשי מגירושי' וכבר כתבנו דלפ"ז אפי' בגירושי' אחר מיתה נמי חיישי' ומ"מ משני הש"ס התם דלמא מיתה אגירושי' וגירושי' אמיתה ושנויי דחיקא הוא לאוקמא מתני' נמי כמ"ד תרי זמני הוה חזקה ולומר נהי דהסברות שוות מ"מ כיון דאין המאורעי' שוים מודה רבי דבעי' ג' זמנים וכמ"ש תוס' נדה ס"ג ע"ב ד"ה לימא וכו' ומ"מ הוה שינויי' ופירוקא לסכנתא דלא סמכי' עלי' ומתוך הדברים נלמוד דליתא למ"ש בנודע ביהודה דלהרא"ש דס"ל מזלא גרם ר"ל שמזלה רע שלא תתפרנס בטוב דלפ"ז אם הי' אשת חיל המתפרנסת משל עצמה ליכא משום קטלנית ותמהתי מה יענה בש"ס ספ"ד דיבמות (כאן חסר קצת) אלא ה"ה פרנסת עונתה וכבודה וטב לה למיתב טן דו וכו' ודשומשמי גברא וכו' [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' כ"ד] וגם אשריותא דמכת מדינא נראה דקשה לסמוך וראייתי מכתובות ס"ה ע"א דא"ל בת ר"ח לחומא אלמנת אביי קטלת ליך תלת ובעית למקטלא אחריני משמע שתלתה גם מיתת אביי בה והרי אביי ה"ל מכת משפחה דאתי מדבית עלי כמבואר בד"ה י"ח אע"ג דעסיק בתורה וג"ח מ"מ הא בעלי מכת מדינה נמי עסקי ברפואות ומתו והרבה אחרי' חיו וגם יש להבי' ראי' דאפי' בילדה דאיכא למיחש למכשול ותקלה לא יועיל זה לסכן נפשו מפני מכשול של זאת ולא נימא שומר מצוה לא ידע דבר רע דא"כ מאי האי דקאמרה בת ר"ח קטלת לך תלת הלא קלקלתה תקנתה הוא והיא יפה ביותר ויכשלו בה מצוה לישא אותה ולא ימותו אנשי' בעבור זה וכן מאי האי דאמרי' ביבמות ס"ד ע"ב דעביד אביי' עובדא בנפשי' ומאי עובדא עביד הלא בכה"ג שרי' אע"כ ליתא לכל הני שריותא ושומר נפשו ירחק מהם ומהמונם [עיי' ח"ס אה"ע ח"ר סי' כ"ג]:

ונהי דאפי' במיתה ומיתה לא עבדי' עובדא האידנא מכ"ש בנהרג ומכ"ש בגירושי' אבל עכ"פ לכנוס בפרצת דחוקות להתיר לה כבלי העגון ולעמוס על שכמנו היתר אסורי' שלא במקום מצוה מה"ת:

והדרך השני מחמת חזקת א"א הנה זולת העדי' האלו לא ידעתי במה יצאתה מחזקת א"א ממש כמו ביום חופתה ואי משום שדרך בעלה לשוב לביתו בג' שבועות ונתאחר עתה יותר משנתיים ימי' בזו לא יוגרע חזקתה ח"ו ומה לנו גדול מעובדא דגברא חרוכא יבמות קט"ו ע"א אחז"ל מחמת כיסופא עריק לעלמא ודברי רש"י פ"ב דכתובו' כ"ב ע"ב באומרת ברי לי אלו הי' קיים הי' בא כבר צווח הר"ן שם כי כרוכי' ומ"מ ל"ק כל כך אפי' רש"י די"ל בודאי החשש אמת מחמת כיסופא איכא אינשי טובא דעריקו לעלמא אלא שהיא תאמר אני יודע בו שהוא אינו מאותן האנשים וכיון שנישאי' לא' מעידי' שיודעי' שמת והיא גם היא אומרת ברי בכך אין לנו עמה דבר אבל לדידן בודאי ניחוש ומכ"ש

הכא איכא חששא טובא שהי' עמו בן אשתו והבן הזה נהרג ואפשר על ידי גרמא דילי' של האב בעל אמו הזה ע"כ מחמת כיסופא וחרפת וגדפת אשתו על בנה עריק לעלמא כי חשש שנתפסו הרצחני' והגידו שהוא הי' הגורם ושלא בא לעזרת בנו וכה"ג והנה זה לי קרוב לשנה בחורף העבר נשאלתי ממרחקי' אודת עגונה במשאל"ס ונמצא הוא וכליו והי' הרבה סברות להתיר ולסניף סמכתי גם על זה אלו הי' קיים הי' בא ואמרתי שבזה"ז דקביעי בי דואר ברוב גלילותינו אפי' הי' עריק מחמת כיסופא כיון שהי' שלום גדול ואהבה בינו לבינה א"א שלא ישלח אגרת ממקום שהוא אפי' בקצוי ארץ להודיע לאשתו היכן הוא ומה נעשה עמו וכה"ג ובאמת הותרה העגונה ההיא ע"י צירוף טעמי' רבים והסכימו עוד ב' גאונים מורי הוראה:

ואני הרהרתי בסברא זו יום או יומים אח"ז וחשבתי לאמת וראוי לסמוך אפי' לעצמה כי סברא גדולה היא זו וה' אנה לידו היה פה איש אחד נשוא בשמו מאיר פאקש פ"א הלך לדרכו השדה אל מקום תחונת צבא המלחמה ולא חזר ואשתהי קרוב למשלוש השנים והיינו משלחי' אגרותינו אל קצוי ארץ ה"ב וקאפין האנען לחקור אחריו ולא שמענו שמעו והי' שותא בפי הבריות אלו הי' קיים הי' בא והנה אחרי שנעשה שלום בין המלכיות והוא לא חזר כבר החלטתי הדבר ג"כ וכעת אשר כתבתי תשובה וחדשתי ס' זו דבי דואר דקביעי הייתי מהרהר באיש הזה ואמרתי עם לבי בלי ספק שכן הוא דאם הי' חי בסוף העולם או נשבה או נשבר הי' כותב אגרת לביתו וממש לא עברה שעה אחר ההרהור הזה וקלא נפל במתא כי פלוני הוא בוויען ולבסוף בא לכאן והבי' עמו ממון הרבה ואמר כי ראה שלא הצליח במו"מ וכשיחזור לביתו יכלה מעט הריווח שלו ע"כ הרחיק נדוד ולא הודיע לאשתו כדי שיכול לקבץ ממון רב כדי לפרנס את ביתו וכן עשה ואשתוממתי כשעה ואמרתי ברוך שבחר בהם ובמשנתיהם כי דברי חכמי' לא יתבטלו לעולם אמרתי אספרה כמו לחזק דברי חז"ל שא"צ חזוק ועמ"ש תוס' בחולין נ"ז ע"ב ד"ה איזל וכו' נחזור להנ"ל גלל כן איני רואה כאן שום סברא לסלקה מחזקת א"א דאורי':

ע"כ להתירה על סמיכת סברתי לחוד מה כחי כי אייחל אם כח בונים כחי כחכמי' וגאוני עולם ואפי' לצרף עמי אחרי' לא בעינא אלא אם כבר הותרה משני מורי הוראות מופלגי תורה אשר סמכו על סברת עצמם להתירה אלא שבקשו עוד סניף אזי אהי' סניף להם ואם אולי ירצה להראות דברי לשנים אחרים כנ"ל והם יעיינו ויסכימו שראוי לסמוך ולהתיר אזי יהי' הם העיקור ואני הסניף כהדין גרמיזא דאתא בבתריתא אבל לא בקדמיתא הנלע"ד כתבתי הכ"ד משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קלב

העתק השאלה:

לידיד נפשי מחמד לבי אדמ"ו הרב הגאון הגדול המפורסים מאור עינינו עטרת ראשינו פטיש החזק ע"הי נר ישראל כבוד מהו' משה נרו יאיר לנצח:

מרוב הטרדות לא אוכל להטעים האגרת כראוי לאוהבי שמו כי באתי לדפוק דלתי' ודלתי ב"המד להודיעני הדרך אשר נלך בה ע"ד המעשה אשר נעשה בתוך קהלתינו זה כשלוש שבועות דבר ערל א' והוא משרת במדינות איסטרייך לכ' מיכל בה"ג מקהלתינו שיביא לו אלף ועשרה זהו' ב"צ ובעבורם יתן לו אלף זהו' כסף הטמונים בעץ א' ביער והיינו שילך יחידי עמו והשיב לו כי אין לו מעות אלא שיבוא אחר עמו ואח"כ דבר כ' מיכל הנ"ל לה' מאיר הרש בר"ש מקהילתינו והלך ה' מאיר הרש ג"כ ודיבר עם הערל הנ"ל כדברים האלה אלא שגם לו לא הי' כ"כ מעות והלך לק"ק לק"ב ודבר עמו איש א' ושמו מרדכי אלא שלא גילה אזנו כי המעות של כסף טמון ביער אבל גילה הדבר לשניהם ולקרובים והתרו בהם לילך ליער ולא שמעו לעצתם והושיבו להם כי הם מכירים הערל והוא קטן ואין בו כח והוא משרת אצל הערל ושמו ביר באמער וביום א' פ' ויגש זה היום אשר הוגבל להם הערל הנ"ל הלכו שלשתן לשם לכפר הנקרא בראמבערג ודיבר כה' מאיר הרש לכמר מרדכי שיתן לו אותן אלף וחמשי' זהו' והם ילכו עבור המעות אל השכן קרוב הוא למאוד והבטיחו אותו שיחזרו אצלו כשיעור שעה או שתי' והנה כ' מרדכי הנ"ל נתן להם המעות והמתין עליה' יום הנ"ל כולו ויום ב' ויום ג' והתפלל שם אפילו בלא תפילין כי גם הבגד העליון שעליו הנקרא מאנטיל והמיצעל שלו נתן לכמר מיכל הנ"ל ושם הי' הסידור והתפילין שלו וירא כי אין איש ובא ביום ג' הנ"ל לתוך קהילתנו וסיפר המאורע לקרובים עד שהרעישו רעש גדול ושמעתי ושלחתי עמו ששה אנשים מקהלתינו לבקש אותם והמה הולכים ושבים ביום א' פ' זו בבכי וצעקה גדולה איך בעו"ה נהרגו שם נפשות מישראל ומה עשו האויבים בהם פצלו את מוחם ועוד פצעים רבים וגם חתכו ראשיהם מגופם ושאלתי אותם אם הכירו הפרצופים בטביעת עין ואמרו הן ושאלתי באיזה יום נמצאו והשיבו ביום ה' נמצאו הגוים וביום וי"ו עש"ק נמצא ראשיהם ואמרתי שלא יתאבלו עליהם כלל מאחר שנמצא לאחר ג' ימים כשהם חבולים בפניהם וודאי אין להתיר נשים בט"ע שלהם ושאלתי אותם אם הודו הרצחנים בלי עינוי והשיבו הן ואמרתי עכ"פ לגבות עדות מהם והנה במות' תלתא הווינא וכו' והעידו לפנינו ה' יוזל ליב והבח' זיסל בזה הלשון וויא מיר זענען גאנגין האבין מיר גוואהר גיווארדין דאס זיך דער משרת איין אוהר געקויפט האט אום 24 גולדען זענען מיר גאנגען אויף

דען בערג צו דען שררה איסט ער זעלבסט גאנגען אונד האט אללע משרתים אצל הערל ביר באמער געפאנגען ווייל מיר געזאגט האבען אלס עס איינער משם געטאן האט אונד אויך דען הויזווירט דער אדון געפראגט אב קיין יהודי בייא איהם געווען איזט האט דער הויזווירט תשובה געבען זאנטאג פאר 11 אוהר איזט ער לביתו קאמען איזט דער מיכל געשטעל געלעגען אויף דיא אפען באנק דארנאך צווישען 11 אונד 12 איזט קאמען דער הירשל אונד נאך מיטאגעסען זענען זיא פארט גאנגען האבען געפראגט ווא דער וועג געהט אויף נייאקערכן האט ער משיב געווען זיא זאלן געהן דער אוי נאך אונד דיא קנעכט זענען אויך פארט גאנגען דארנאך האט האדון געפראגט דען קליין קנעכט ווא ביסט דוא זאנטאג מיט דיא יודען הין גאנגען והשיב ביז צו אונזער קרויטאקער (האדון) ווא זייט עטץ נאך הין גאנגען (משרת) אויף דען בערג (האדון) ווא זיין דאן דיא יודען הין גאנגען (משרת) איך ווייס ניכט ואח"כ האט מאן דען גראסען ג"כ זא גפראגט האט ער זא משיב געווען ואח"כ האט ער איהם גפראגט ווא ער געלד אויף דיא אוהר גנומען (משרת) איך האב פערדינט אין דרעשן 30 גולדן (האדון) האסט דוא נאך געלד בייא דיר (משרת)ניין האט מאן איהם פיזיטירט אונד אין דיא שטיפל 9 גולדן געפונדען אונד וויא דאז ערשטע מאהל דער קליינער ערל ריין קאמן איזט אונד געזויזט געציטטרט האבן מיר גלייך געזאגט זיא זענען בעו"ה מת מאן האט זיא איין גשפערט מיר זענען פיזיטירן גאנגען צו דען ביר באמער דער הער האט איין ערל געזאגט זיא האבן לאסן פאן איהם זאנטאג צעהלען איזט עס געווזן 1045 גולדן ואח"כ האבן מיר אין דיא טרוען גפונדן 1012 גולדן האט עס דער אדון גשווינד גנומען דאס מיר ניכטס זעהן זאלן אויך האט מרדכי גפראגט וואס עס פיר איין מינץ געווזן האט ער גזאגט זא פיל 20 גילדן זא פיל 10 גולדן אונד ריכטיג אללעס צוגעטראפפן ואח"כ האבן מיר איין בייא גארטל גפונדן וועלכע משה אונד זיסל גלייך ערקענט האבן דאס זיא גהערט מאיר הרש דרנאך זענן מיר גאנגען זוכן אצל היער ווא זיא גזאגט האבן האבן מיר גפונדען מיכל ליגען אויף דען בויך אונד מאיר הרש דרנאך אויף דען רוקען אונד אללע אין איין בעכל אהנע ראשי' בעו"ה דרנאך האט האדון צו דען גראסן גזאגט עס איזט שאן אלעס דא דאס לאקנע נוצט ניכטס האט ער משיב געווזן אויף איין אנדרע הערשאפט בייא דיא בראמבערגר טומאה אין איין העל ער האט אויך ערצעהלט דער קליינע משרת האט פראן ממית געווען דען גערשטל דרווייל איזט דער הערשל דרפאן גאנגען איזט איהם נאך געלויפן אונד געפאנגען האט דער הערשל געפראגט ווא איזט מיין קאמעראט האט ער געזאגט דארט שטעהט ער נאך האט ער געבעטן וואס ווערדן מיין ווייב אונד קינד טהון אונד האט איהם דאס געלד

געבען וואללען האט ער געזאגט עס נוטצט ניכטס אונד איהם מיט געוואלט הין געפיהרט אונד שם ממית געווען (האדון) מיט וואס האט איהם ערשלאגן (משרת) מיט איין הירש שאלעט מעסער וועלכעס איך אין וואלט ניין געשמיסן האב דיא ראשי' האבן זיא בייא נאכט ערשט רונטער געשניטן אונד אין דיא העהל ניין געטהאן (האדון) ווא האט ער דען מאנטל הין געטהאן אונד דען זאק האבן זיא געזאגט אויף וועלכען ארט האבן מיר אללעס געפונדען אויך סידור אונד תפילין עכ"ל העדים הנ"ל ואעפ"כ אמרתי לבלתי התאבל עליו כלל עד שאשאל את פי אמ"ו הגאון נ"י שוב אמרתי כל מי שיודע בהם סימנים יעיד לפני והעיד לפני ר' ישעי' ר"ה דקהלתינו איך ל"ה מאיר הרש באצבע קטנה של ידו השמאלית נור 2 גלידער האט דהיינו דאס אברע גליד קאן ער ניכט צו מאכן זאנדערן עס איזט אין איינען געוואקסען ובני משפחת ה' מיכל ב"הג אמרו שיש לכ' מיכל מקום כמו מטבע (שבעצע טהאלער) והוא חלק ואין בו שיער כלל והוא על קדקדו וסביב יש שיער כמנהג הראש אלא שבא לו כן מחמת שחין ובבואם לקהלתינו ותיהום כל העיר נגדם מגדולים עד קטנים יהודים וערלים כולם הכירו אותו בט"ע ואמרו שזה הראש שייך לזה הגווי' והוא כ' מיכל וזה הראש לזה הגווי' והוא ה' מאיר הרש ורעשו כולם גם צחקו עלי מדוע לא ארצה להתיר להם להתאבל עליה' גם מצאו בהם הסי' הנ"ל ואמרתי אני בלבי הרי לפני סי' מנין נפשות ואמרו בטרם שיצאו שילכו למקום הנ"ל ושם נמצאו וגם הערלים אמרו ג"כ מקום הנ"ל אשר הוא סי' מובהק לדעת שלשה גאוני ארץ תשו' בן ל"ב ותשו' מהרא"ם ותשו' מ"ב ואף שכתב הב"ש בס"ק נ"ה בשם הרמב"ם וכן דעת הט"ז דמנין ומקום לא הוי סי' מודה הט"ז דבמקום ממש הוי ס"מ כמו נקב בצד אות פלוני והכא מקום ממש אמרו ונמצאו שם ולדעת הרמב"ם נמי דוקא בדלא אמר הכותי' שיצאו עמו משא"כ הכא ולא עוד אלא שרצחנים הזכירו שמם ושם עירם ואע"פ שהיתה ע"י שאלת השופט וגם חפשו היהודים וזה לא מקרי מסל"ת וגם השאלה היתה לפני ישראל מ"מ אפשר דהכא כיון שכבר היה להם גוויותם ולא הי' ספק אפילו בישראל שהן המה ה' מאיר הרש וכ' מיכל ז"ל א"כ מה שסיפרו אח"כ המעשה אפשר דהוי מסל"ת וצ"ע ומלשון המ"ג שפסוק ברוצח שהודה בלא עינוי משמע אע"ג דשואלו אלא שלא עינו אותו וה"ט דאל"כ למה יתחייב עצמו בחינם כמ"ש הב"ש אלא אפשר דהכא גרועי יותר כיון שראו בלא"ה יצאו חייב וגם הא דיהי' רוצח נאמן בלי עינוי ידעתי שהרש"ך ומהרי"ג פסקו לחומרא והרמ"א כתב בכל מקום דאיכא פלוגת' אזלי' לחומרא אלא שהב"ש כתב בפ' שלא כן דעת הרבה פוסקים ויש לי דברים בזה ולא אטריח אמ"ו נ"י יותר והנה העיקר הסי' המובהק שמצאו בגופו של ה' מאיר הרש והיא באצבע קטנה והסי' בכ'

מיכל דהיינו מקום חלק משער בראש לא ידעתי אם יהי' זה ס"מ ומצאנו לפסקי מהרא"ם ז"ל וז"ל מי שיש לו סביב ראשו כמין טבעת בלתי שער ולמעלה ולמטה יש שער כמנהג הראש זה הוא ס"מ להתיר אשתו שאינו נמצא אחד מן אלף שיהי' לו סי' זה וא"כ משמע דוקא בכה"ג כמין טבעת אלא כיון שמקומו ממש ידעו אפשר דדמי לנקב שבאות פלוני ועוד הי' נלפע"ד אע"ג דס"מ בכליו לא מהני מ"מ הכא כיון שכלי זה דהיינו המאנטל והמיצל בשאלה בא לידו מכ' מרדכי אפשר דמהני דלא חיישי' בזה לשאלה כיון שאין השואל רשאי להשאיל ועוד לו יהי' סי' בגופו הנ"ל סי' אמצעי הנה הב"ש צידד למימר דסי' אמצעי בגופו וסי' מובהק בכליו מהני ממ"נ ובפרט כי יש ראי' ואומדנא להיתר מ"מ מי אנוכי שפל ערך אשר אין בו לא דעת תורה ולא דעת נוטה להקל בזה ובפרט למ"ש הח"מ ס"ק ע"ה אלא לענין אבילות כיון שהרעישו עליו כולם אמרתי אע"פ שכתב הרמ"א ז"ל שאין מניחין להתאבל כ"ז שאין כאן עדות שראוי' להתרה הכא כיון שיש ראי' ואומדנא גדולים כמ"ש אלא שאין אני כדאי לסמוך על הוראתי לא אזלזל באבלות ובפרט ביום הראשון וכן משמע קצת מש"ס שבת קל"ה וכן משמע לענ"ד מלשון התוס' חולין די"ב ד"ה ל"ת וכו' שכתבו שם לכך לענין אבילות פטור שלא יבוא להקל בערוה ועוד דבלא"ה יש להקל משמע שאין כאן איסור אלא פטור ואמרתי בפני רבי' בקיבוץ כל בני הקהילה יצ"ו שלא אתיר להם להתאבל אלא לחות דעתם ובקול גדול אמרתי שהנשים עדיי' בחזקת אשת איש עד שאקבל תשובה מאדמ"ו הגאון מ"מד ואם לא יסכים עמי אמ"ו נ"י אזי אסיר בגדי אלמנותה ממנה ואצוה על בנו שלא יאמר עליהם קדיש ואם לא יראה לאמ"ו נראה להתיר אותם ימחול ג"כ עכ"פ להודיעני כדת מה לעשות בהעזבון שלהם ואקוה לכתוב לאמ"ו נ"י עוד מזה בשבוע הבעל כי באמת לא עיינתי כל הצורך מחמת רובי הטרדות דמתא בעניני משפטים ואודות הקבורה כי הי' דמי' בדמי' נגעו ולא נודע אם דם של זה או של זה ולא מצאתי בשום פוסק שאלה כזו וצויתי לעשות קבר אחד ושני ארונות והיינו שני דפנות מפסקת ותחת הדפנות האמצעי צויתי ליתן העפר וכל דבר שנבלעו בם דמם אלא ששמעתי שאמ"ו פסק בה' הילל ליב להניחו על מקום החברא ואני לא כן עשיתי אלא ביחוד מקום והיינו כי לפי מה שמ"כ הטעם משום דין ד' מיתות לא בטלו אפשר לחלק בין איש לאיש אלא לפי מה שראיתי בספר חסידי' סי' רכ"ג אין לחלק ועל כל אלה אבקש מאת אמ"ו נרו להודיעני עוד שבוע זו כדת מה לעשות ושכרו יהי' כפול מן השמים עבדו הנאמן בבריתו המתאבק בעפר רגלו גער באדאנצקי:

תשובה. מכתבו הנעים הגיענו כהיום סמוך למנחת הערב וכדי שלא להשהות המצוה פניתי מיד מכל עסקי להשיב כיד ה' הטובה עלי ואבוא מן המאוחר במה שכ' שציוה

לקבור ההרוגים במקום מיוחד שלא עם שארי קברים יפה עשה וכן נוהגים מטעם שכ' מעלתו דדין ד' מיתות לא בטלו ונוהגים עמהם כהרוגי ב"ד שיש להם קברות בפ"ע ומ"ש שה' הילל ליב ז"ל הי"ד נקבר בכאן במקום הח"ק וע"פי הוראתי שקר העידו לפניו חדא דהאי עובדא לא הי' בימי כלל שנית שנקבר ג"כ במקום מיוחד סמוך לחומה אמנם מ"ש מספר חסידי' סי' רכ"ג לא ידעתי מה רצה בזה וזה לשונו שם רשע א' הי' קבור בין ההרוגי' בא בחלום לאדם חשוב חי שיוציאוהו מביניה' שקשה להם ביותר עכ"ל ורצונו שא' מן ההרוגי' בא בחלום שיסלקו הרשע מביניהם שקשה להם ביותר וא"כ אדרבא משם מוכח דהי' נוהגים לקבור הרוגים בין שארי מתים דהרי אי לאו דהי' רשע ביניהם לא הי' מתרעם ומ"מ צ"ע מ"ש הרוגים דנקט הא בלאה"נ אין קוברי' רשע אצל צדיק ואולי מעשה שהי' הכי הי' או בהרוגי' איכא קפידא ביותר דאסף קרי להו חסידך עיי' סנהדרין מ"ז ע"א:

ועל השנית שעשה מעשה לקבור ב' הנהרגים בקבר אחד ואין הפסק ביניהם אלא דופני ארונותיהם של עץ וכ' שעשה זה משום שהי' דמם מעורב מובלע בעפר וע"כ ציוה לתתם בקבר אחד והעפר הנ"ל עמהם תמי' גדולה תמהתי עליו מה ראה על ככה הא מבואר במס' שמחות פי"ג דצריך להיות כותל עובי אמה בין מת למת והובא בטוש"ע סי' שס"ב אלא שהרמב"ן בתה"א כ' שהאידנא אין רגילין להקפיד על עובי המחיצה כ"כ משום דעפר קשה הוא ולא אתי לאינפולי וסמכי' אדר' שמעון דמתני' ס"פ המוכר פירות דאמר הכל לפי הסלע אבל בקבר א' ממש ישתקע הדבר ולא יאמר ואע"ג דב' קברות הי' לב"ד ומשמע דאפי' הנהרגי' עם הנחנקי' לא הי' קפידא לקוברם זע"ז מכ"ש הכי ששניהם נהרגים ז"א דהתם בבית קברות א' אבל בקבר א' חלילה ואע"ג שכ' הש"ך סי' שס"ב דהיכי דא"א אין צריך הרחקה ששה טפחים ומשמע מהש"ך דאפי' בקבר א' ממש נמי כמובן מהראי' דמייתי מרבנו האי שבטור סי' שס"ג והתם משמע דבאותו הקבר עצמו הי' מניחין העצמות מן הצד וכ' ר' האי דא"א בענין אחר שרי מ"מ הכא מאי א"א שייך הכא אי משום תערובת הדם שבעפר לא ידעתי מה הי' ההפסד אי הי' נקבר בפ"ע כלל בסמוך להם ואפי' ברחוק מהם לא ידעתי קפידא כל כך בזה ומשמע קצת דאפי' באברים שלמים אין קפידא כל כך מההיא דמ"ק ה' ע"ב מאי שדה בוכים שדה הסמוך לקברות ומשום ייאוש בעלים נגעו בי' ופירש"י שנאבדו אברים ממתים שהביאום ממקומות רחוקים ומתיאשי' זע"ז ע"ש ואי הי' קפידא כל כך להביאום ממש עמו בקברו בודאי שלא היו מתיאשים זע"ז שהרי היו צריכים הנושאים להביאו שלם אל קברו אע"כ שהאברים שנפלו ממנו נקברו במקומם והי' כל א' סומך על חברו שיקברהו

שם בין כך נשכחו האברים בשדה בוכים ועוד ראי' מפירש"י בפסוק שופטים י"א פסוק ל"ט יש לדחות ראי' זו דמחיים נפלו מ"מ לא ידעתי כלל מה הביאו לכך ולכל הפחות אחר שהניחו הקברנים עפר התערובות הנ"ל בין שני המתים הי' להם עכ"פ אח"כ לבנות מחיצה של עפר ע"ג אותה העפר המעורבת והיתה אותה המחיצה מפסקת בין הקברים וזאת ההוראה היתה ראוי' ונכון לו:

ודוחק לומר דהוה ס"ל שקרשי הארונים הם גופי' מפסיקים אבל א"א לומר כן דהרי גם בימי הש"ס הי' קוברים בארון כמ"ש והוכיח כ"מ פ"ד מאבל ואפ"ה הקפידו על הפסק דפשוט הוא דהעץ נרקב ומתערבין זע"ז ויש עיון קצת במ"ק כ"ה ע"א בעובדא דרב הונא דעיילוה למערתא דר' חיי' יע"ש ואין למדין מקבורת צדיקי' ובלאה"נ י"ל ואולי יש להמליץ ולומר דכל הני מילי לא נאמרו אלא במתי' על מטתם אבל לא בנהרגים כמ"ש תוס' בנזיר ס"ה ע"א ד"ה פרט להרוג דהל"מ היא שאין לו תפוסה ולא שכונת קברות וס"ל למעלתו דה"ה שקוברי' ב' זה אצל זה וא"א לומר ולחשוב דבר זה כלל ללמוד ענין מענין מהל"מ כללו של דבר חוששני לו מחטאת בדבר זה ואם הי' אפשר עדיין לעשות מחיצה מספקת בין הקברים מתחתית הקבר עד למעלה ובאופן שלא להניע המתים ח"ו ושלא לנוולם כלל הי' טוב אבל זולת זה לא ידעתי אם מותר דבתשו' שהביא הטור סי' שס"ג לא התיר לפנות אלא משום כפרה או משום א"י או קברת אבותיו או בקוברו ע"מ לפנותו והכא לא ידענא אי נדמהו למשום כפרה ומותר לפנותו או משום כבוד ואסור לפנותו והדבר מסופק ומי שדעתו רחבה יותר יפסוק הדין וכל זמן שלא נפסק שב וא"ת עדיף ומ"מ ראוי לבקש מהם מטו בעשרה ויש להביא ראי' לדברי ר' האי משאול המלך שנקבר ביבש גלעד שלא ע"מ לפנותו ואפ"ה פינהו דהע"ה לקברו בקבר קיש אביו כבשמואל ב' כ"א ומכ"ש דמשום כפרה דשרי לפנותו וה"ה לקוברו בא"י דוכפר אדמתו עמו כתי' ויראה דכל שלא נתכפר לשאול עון הגבעונים לא זכה להקבר בקבר אביו ויעיי' ביבמות ע"ח ע"ב אשר משפטו שם פעלו יע"ש:

והשלישית במה שהניח הנשים והבנים להתאבל ומתנצל שנתפתה לדברי אנשי העולם שהי' כמשחק בעיניהם תמהתי עליו גם בזה ששמע לקולם ולא לדברי רמ"א וכל ראיותיו דמייתי משבת קל"ה ומחולין אין להם מובן דפשיטא דמותר להתאבל מן הדין אלא כדי שלא יבוא אדם להתיר העגונה ע"פי עדות זו אסרוהו להתאבל ומי יבוא אחרי הריב"ש שהביא הרב"י והרמ"א את אשר כבר עשוהו ובאמת בכאן נמצא את אחד מהנהרגים ומחיתי בו מבלי להתאבל עד שנשמע מה נעשה בהיתר הנשים ואח"כ ביום שלאחריו בא לכאן כתב מכ' אלחנן ושם מבואר שמתאבלים בק"ד ואז אמרתי על אגרת כזאת

ראוי להתיר העגונה ומסתמא פשיט לי' להרב דשם שמותרות ע"כ הרשיתי להאח להתאבל שארית היום ההוא ואמרתי מ"מ הואיל והדבר תמו' בעיני איך אפשר שאחר ג' ימים להריגתם יהי' ההיתר כל כך פשוט ואע"פי שהרב מופלא מ"מ א"א בלי דבוק חבורו וקבוץ לומדי' ואיך אפשר שהתיר הנשים מיד בת יומן ע"כ אני מסופק אי לסמוך אדיסקיי' וצויתי שעכ"פ ביום השני יזוז האבל מתוך קהלתי כדי שלא יצא הקול שאני הרשיתי להתאבל:

ונבוא אל הרביעית בענין היתר נשי ההרוגים האלו אה' ידידי הענין חמור ואני היום סמכוני באשישות כי בעו"ה אני חולי אברים ופצוע חבורות וביום א' אי"ה דעתי לעסוק ברפואות למשוך על גופי איזה פיזיקיטאריע ע"פי הרופא המומחה ואז לא אוכל לכתוב ויאוחר דבר וע"כ אמרתי בחפזי המחשבה מעיינת והיד כותבת ובחיי כי לא עיינתי אפי' בספר בית שמואל רק מה שאצטרך לסיים הסעיפי' ע"כ לא יסמוך עלי כלל עד שיציע דברי לפני הרב המא"הג דק"ק פלוני' ואם ישרו הדברים גם בעיניו אזי יכול לסמוך עליהם ולא זולת זה ובין כך יסירו האבלים ומכ"ש הנשים צעיפי האבלות מעליהם והבנים לא יאמרו קדיש בב"הכ הקדושה כלל ואם ירצה מעלתו נ"י יקבוץ מנין בביתו וילמוד שום דבר ויאמרו שם קדיש דרבנן שזה רגילי' לומר אפי' מי שיש לו אב ואם וכל זה אני אומר הכא הואיל שכבר התחילו לומר קדיש קשה לי להפסיקם ואיכא ג"ח עם המתים אבל בעלמא כה"ג פשיטא שאפי' קדיש דרבנן לא יאמרו:

והנה אם נעיין בכל הסברות שהביא מעלתו בשריותא דהני נשי לכאורה נ"ל דכלם מאפס ותוהו נחשבו וכחרגא דיומא דלא שמי':

אם מפאת הגדת הרצחני' ע"י חקירת השופט והודו שהרגו האנשי' האלו הנה התה"ד סי' רל"ט הוא הראשון שהתיר בגוי האומר ע"י שאלת גוי חברו והרב"י מייתי מתשו' הר"ן שחולק והיש"ש פ"י דיבמות סי' י"ט כ' שלא נהירא לו כלל דכל שאומר ע"י שאלה מוחזק לשקרן דאשר פיהם דבר שוא כתיב ובמשאת בנימין כ' סי' כ"ה זה לשונו די לנו בקולא זו שהקיל הרב בנכרי השואל היכי דליכא נפקותא מה שלא נמצא קולא זו בכל התלמוד אבל הבו דלא לוסיף עלה בנכרי השואל ואית לי' נפקותא דהא תלמודא סתמא קאמר דבעי' מסל"ת ולא חלקו בין נכרי לישראל עכ"ל ועיי' ב"ש סי' י"ז סקמ"ח ומיהו במהרי"ק שרש קכ"א מקיל עכ"פ בגוי האומר ע"פי שאלת השופט וע"י הודאתו מחייב ראשו למלכות כגון אני הרגתיו:

והנה בתשובה אחרת [עיין בסי' הקודם ד"ה ואמרתי] הבאתי קצת ראי' לתה"ד להתיר בכל גוי השואל מהא דר"פ מקרי לשטרי פרסאה לשני נכרי' זה שלא בפני זה ומגבי

בהו ועיי' בש"ך י"ד סי' קס"ה סק"ז בשם בע"הת וקשה טובא חדא הא אין מסל"ת נאמן אלא בממון דרבנן כגון נחיל של דבורי' והכא ממון דאורי' הוא ועוד שהלה טוען ברי נגד השטר ועוד דהכא אפי' מסל"ת לא הוה שהרי הי' ע"י שאלה שיקראו השטר תו קשי' אי נימא דמחשב מסל"ת כה"ג ומהימן א"כ למה לו ב' גוים הא במסל"ת בעלמא כך לי א' כשנים אע"כ צ"ל כמ"ש ש"ך בי"ד סי' ס"ט סקמ"ג דכל שאין הנכרי יודע שאו"ה תלוי בזה מקרי מסל"ת ולא חיישי' לשקרי אלא היכי שיודע שאנו שואלי' אותו משום או"ה דנהי דלא חשיד להכשיל היכי דלא נהנה בחליפין היינו שיעורר מעצמו להכשיל ישראל אבל כשאנו שואלי' אותו ויודע שמשום או"ה שואלי' אותו חשוד לשקר אבל אם אינו יודע דאו"ה תלוי בזה אפי' ע"י שאלה דינו כמסל"ת ומהימן עכ"פ בדרבנן:

והנה הש"ך בי"ד סי' צ"ח העלה דאפי' למ"ד טע"כ דאורי' מ"מ סמכי' אקפילא משום דמרתת דעבידא לגלויי שנבוא לטעום אחריו ויתגלה בהתתי' יע"ש והשתא אתיין דברי ר"פ על נכון דבשטרי פרסאה אע"ג דהגוי יודע עכ"פ שתלוי דבר מה בענין השטר מ"מ לא דמי ממש כאלו יודע שאו"ה תלוי בו דגבי קפילא א"א להאמין אפי' אלף גוים שיודעים שאו"ה תלוי' בזה שכולם ישקרו ויאמרו שאין בו טעם חלב שהרי יודעין שבזה תלוי דת יהדות משא"כ בשטר אינו יודע על מה אנו מקפידין אלא שבקריאתו יקלקל דבר כסומא בארובה וא"כ כיון שאנו מקרין שנים זה שלא בפני זה ושניהם לדבר א' נתכוונו קשה לומר שנפל נבואה לפיהם לקלקל שניהם במקום א' משום כן ע"י שקראו שני' זה שלא בפני זה ה"ל כגוי האומר ולא ידע שאו"ה תלוי' בזה שאז אפי' ע"י שאלה מקרי מסל"ת ומהימן עכ"פ בדרבנן והנה היכי דמרתת מהימן אפי' בדאורייי ע"י קפילא וה"ה בשטרי פרסאה הנ"ל דמרתת טפי מקפילא שיש לו להתנצל טעיתי בטעם או להכחיש האומרי' שיש בו טעם חלב וכה"ג משא"כ בקריאת השטר דהוה עבידא לאיגלוי' טפי ומהימן אפי' בדאורי' ואתי דברי ר"פ על נכון:

והשתא צריכי' לעיין א"כ מ"ט החמירו בעדות אשה להצריך מסל"ת דוקא אפי' אינו מכוין להתיר כמבואר ביבמות קכ"א ע"ב דבעי' דוקא כגון מאן איכא בי חיואי שכיב חיואי ואמאי הלא התם הקילו אפי' בע"א וע"פי עצמה משום דהוה עבידא לאגלויי שיבוא ההרוג ברגליו ומשום חומר שהחמרת וכו' א"כ מ"ט לא נאמין לגוי שאינו יודע שאו"ה תלוי בו ואינו מתכוין להתיר אלא להשיב שואלו דבר ועכצ"ל משום דקמו רבנן עלה דמלתא ואין לך גוי שאינו יודע שאו"ה תלוי בזה וכל שישראל שואלו יבין שיש בו נפקותא לכמה דברי' לכן לא מהימן משא"כ בגוי השואל לגוי חברו ואין זה יודע ששואל כן עבור היתר אשה רק לשום תועלת אחר מהימן אפי' ע"י שאלה וכתה"ד ומכ"ש היכי

שע"י הודאתו מחייב ראשו למלכות דמהימן דהשתא אי מרתת שיתפס כגנב ע"י שאלת פי נכרי חברו אמרי' דלא משקר להכשיל ישראל היכי דמרע נפשיה מכ"ש היכי שימית עצמו פשיטא שלא יעשה כן וכסברת מהרי"ק הנ"ל והשתא בעל מ"ב נמי שכ' הבו דלא לוסיף אתה"ד היינו משום דהוה ס"ל דלית לי' ראי' מש"ס אבל למה שעשינו לו סמוכים יפים מהש"ס גם משאת בנימין מודה דאפי' ע"י שאלת תועלת מהימן ויש מקום תפיסה עלינו מדברי תה"ד סי' ע"ט וק"ל וי"ל בנקל:

ומ"ש הישׁ שגם הר"ן חולק על התה"ד היינו תשובת הר"ן שבב"י מ"מ הר"ן בלאה"נ החמיר טובא במסל"ת דעדות נשים טפי טובא דבעי' דוקא קשור דברי' כגון ווי לפרשא זריזא וכה"ג וה"ה שהחמיר נמי בהנ"ל ועיי' תוס' ספ"ק דב"מ ד"ה איסורו מיהו אנן לא קי"ל כהר"ן בהא ועיין בבכורות מ"ו ע"ב בסופו מכל הלין הי' נראה להלכה ולא למעשה לסמוך על מה שאמרו הגוים ע"י חקירת השופט שהם הרגו היהודים הנ"ל:

אבל בנדון שלפנינו לא יושיענו זה דהרי הרי"ף והרמב"ם והרשב"א בעו שיאמר וקברתיו דוקא וכ' הרב"י סי' י"ז בשם הר"י סגיש וז"ל דלא הצריך הרמב"ם שיאמר וקברתיו אלא שהגוי נמצא בעת מיתתו והריגתו דחיישי' דלמא אמר בדדמי וכו' וע"ש והנה לעיל מזה כ' הרב"י בשם תשו' הריב"ש וז"ל והוי יודע שיש מקומות שצריך שיאמר וקברתיו לדברי הכל אם אמר מת במלחמה או ענין שהוא כמלחמה וכו' יע"ש ומתוך הדברים אנו למדין שמ"ש הרב ב"ש ס"ק נ"ד דהריב"ש מוקי לי' להרמב"ם באינו מכירו אבל במכירו לא בעי וקברתיו אינו רוצה לומר דחולק על הר"י סגיש אלא אדרבא בהא דהר"י סגיש י"ל דכ"ע מודים דבעי' וקברתיו אלא הריב"ש מוקי לי' לדהרמב"ם בלא הי' כענין מלחמה בעולם אפ"ה אם אינו מכירו בעי וקברתיו וא"כ אפשר דכ"ע מודים להא וליכא מאן דפליג והדעת נותן כן והנה נדון ק"ו השתא מי שהי' רק בשעת מיתתו חיישי' שיאמר בדדמי כ"ש הרוצח בעצמו ובאתרי דקפדי אשפיכת דמים טובי כמו במדינתינו דהרוצח מרתת טובא ואינו מתאחר כלל רק שיראה לפי אומדנא שלא יחי' אחר נפלו ואינו ממתין עד שיעור יציאת הנפש פשיטא דאיכא למיחש טפי בדדמי שהרי מבואר ביבמות קס"ו ע"א דאי לאו דאשה כלי זיינה עלה ולא מירתתה מלסטי' לא היתה נאמנת לומר לסטי' נפלו עלינו הוא נהרג ונצלתי משום דיראה להמתין עד יציאת נפש ואמרה בדדמי וה"ה הכא שהרוצח ירא לנפשו להמתין עד יציאת הנפש ובעי' שיאמר וקברתיו או ענין הדומה לוקברתיו:

ואחר ההנחה הזאת נמצא אי לאו שהעידו הרוצחים שחתכו ראשיהם דהוה כמו וקברתיו אבל אל"ה הוה חיישי' שיאמרו בדדמי והכא גרע טפי דהרי עכ"פ בעי' שיאמרו

פלוני מת והכא לא אמרו כן להדי' דמה שהעידו על עצמם שהרגום היינו שפשוט להם כך על שחתכו ראשיהם אח"כ אבל אין כאן עדות ברור שכבר מתו ביום בהיותם תחת יד הרוצחים דאפשר מחמת ביעתותא ערקו הרוצחים ולא השגיחו על יציאת הנפש שהרי קמן שיתיראו לעכב ביום לחתוך הראשים ועשו כן בלילה וא"כ כשם שלא חתכו הראשים ה"נ אפשר שהניחום מתגולל בדם ומפרפר וכה"ג:

והנה אם היינו מוצאים שני האנשי' בדרך עם ראשיה' עליהם ולא הי' לנו בהם שום היכר רק עדות כנ"ל שאומרים בדדמי שהרגו שני אנשים ששמם כך וכך לא היינו יכול להתיר נשותיהם של אלו דאמרי' הני שאמרו הרוצחי' בדדמי עמדו אחרי נופלם ואזלי לעלמא והני שמצאנו מת עתה אחריני נינהו שבאו לכאן בזה המקום ונהרגו ג"כ כאן וראי' לדין זה מש"ס ערוך יבמות קט"ו ע"א גבי גברא חרוכא דאר"ח בר אבון אימא גברא אחריני אתא לאצולי' ואכלתי' נורא ואיהי עריק לעלמא מחמת כיסופי' ואין לומר התם כדאמר טעמי' דאתי לאצלוויי' משו"ה חיישי' אבל הכא לא ניחוש שנהרגו אחרים באותו מקום ז"א אדרבא איפוך אנא התם דאיתלי נורא ולא הי' בו שום איש אלא האי גברא מה"ת ניחוש שילך אדם לתוך האש אי לאו דאתי לאצולי אבל הכא היער פתוח לכל עובר אורח ואפי' רבא דפליג התם מודה הכא דה"ל למיחש דהני אזלי לעלמא והני אחריני נינהו והשתא כיון דבמה שעשו הרוצחים ביום לא הי' כדאי להתיר הנשים ממילא גם במה שאמרו שחתכו ראשי האנשים הנקובים בשמותם בלילה נמי לית בי' מששא דאמרי בדדמי שהם חשבו שאותן שני הרוגים שמצאו עתה בלילה ביער מסתמא המה אותם האנשים שהי' להם עסק עמהם ביום שלפניו ומשו"ה חתכו הראשים אבל אינו כן שאותן הלכו והם חתכו אנשים אחרי' נמצא דבדברי הרוצחים לית בי' מששא כלל:

ועתה נדון על מ"ש מעלתו לסמוך על ענין דהוה סימן אה' ידידי אם נלקט אמרים מקיצורי תשובו' ונסמוך עליהם נבוא להתיר האסור ולאסור המותר ח"ו אבל שרש זה יצא להם מהרמב"ם דס"ל דמפרש עובדא דש"ס יבמות קכ"ב ע"א מעשה בס' בני אדם וכו' וס"ל להרמב"ם דהגוים לא הזכירו שמם כלל מי הם ורק המנין הי' סי' מספיק ר"ל הרי ידענו שיצאו ס' אנשים מכאן לכרכום והם אמרו שס' אנשים מכאן שיצאו לכרכום מתו אמרי' הם הם אותם האנשים בעצמם כיון שהמנין מכוון והנה אין לסמוך על זה אלא באופן שאין מיתת ס' אנשי' מסופקי' לנו כלל רק שמותיהם אבל הכא שאנו מסופקים בעדות דאומר בדדמי והני לא מתו כלל מי נימא כל מקום שחסרו ב' אנשים יותרו נשותיהם ע"י שנים שנמצאו ואין אנו יודעים וידעתי שיש דעות באחרונים מזה אבל לפע"ד אין לסמוך על זה אפי' לעשותו סניף כי גם על זה דהרמב"ם רבים קמו עליו:

וכן מ"ש מהמקום שיהי' סי' אין ענין לכאן והוא לקוח מתשו' מיימוני לספר נשים סי' ט' יע"ש ויראה שאין הנדון דומה לראי' ומכ"ש שבש"ס הנ"ל גבי גברא חרוכא מבואר היכי דאיכא למיחש איהו אזיל לעלמא והני אחריני נינהו באותו המקום ממש חיישי' ויש לדחות קצת דהתם שאני שהי' המקום מעותד להמית שהרי הי' אש בבית משא"כ הכא אפי' אי נימא שבאו שנים אחרים לזה המקום מ"מ מי הביא רוצחי' גם לזה המקום ומובן שיש לדחות גם זאת הדחי' ולומר שהרוצחי' בעצמם הרגו בכאן ד' אנשים שנים אזלו לעלמא כי לא המיתום שפיר ושנים מונחים במקומם והכלל מי יתיר עגונה המוחזקת בחזקת א"א בסברת בדויות כרסיות אלא במה שאמרו שהשליכו ב' הראשים למערה ונמצאו שם הי' ראוי' לכאורה אלא שכבר כ' דחיישי' שאמרו בדדמי וראשים אחרים הם השליכו שמה:

וגם בטביעת עין שבפרצופותיהן פשיטא שאין לסמוך אחר ג' ימים מיום הרציחה וגם הי' חבולים בחבורות ופצעים ולית דין ולית דיין בכ"הג דיועיל ט"ע להתיר:

וסימני גופם הנה במה שנמצא במיכל ב"ה גרשון מקום חלק בראש כעין מטבע טהאליר אין זה אפי' סי' אמצעי אבל הוא גרוע מאוד שכן ימצא באלף אנשים ע"י שהי' להם נתקי הראש והוא שחין המנתק השער ואינו צומח לעולם והוא דבר ידוע ומה שהעיד הראש הקהל שהרר מאיר הרש יש לו באצבע קטנה שבשמאל רק ב' איברים דהיינו שנים מהם מחוברים כאחד ואינו יכול לנענע בהם וכן נמצא גם זה איננו מובהק שעכ"פ נמצא כזה בהרבה בני אדם ומכ"ש דעכ"פ לאחר מיתה שכיח דנקיט שגרונא להאברים וא"א לסותמם או לפותחם ובש"ס אמרי' סי' עשויי' להשתנות אחר מיתה מכ"ש סי' כזה דכ"ע מודה דעשוי' להשתנות אחר מיתה:

ומסי' כלי' הא חיישי' לשאלה ואפי' למ"ש מהרי"ט דבכל כליו לא שייך שאלה דלא העמיד עצמו ערטילאי מ"מ הכא שידעי' בודאי שהרוצחים הי' להם עסק עמהם והרי נטלו עכ"פ ממונם והמאנטיל עם התפילין ה"נ נאמר שנטלו כל מלבושיהם ומכרום לאחרים או השליכום ואחרים מצאו ונהרגו פה ואזדא לי' מ"ש מעלתו כיון שהי' המלבוש העליון והתפילין שאול להם מאיש אחר לא ניחוש לשאלה דאין השואל רשאי להשאיל הנה סברא זו כתובה היא על ספר צמח צדק אבל אינו ענין לכאן מטעם הנ"ל ועוד שהרי אותם כלים המושאלים לא נמצאו אצל ההרוגים אלא בבית הרוצחים וא"כ מאי ראי' לזה על הריגתם ואשתומא קאמר בזה אם באו לסטי' ונטלו כליו נתיר את אשתו:

מ"ש עוד לצרף סי' כליו עם סי' הגוף כדעת מהר"ל מפראג שהביא ב"ש סקס"ט דממ"נ אי סי' דאורי' סגי בסי' אמצעי בגוף ואי סי' לאו דאורי' א"כ לא אתאינן לחשש שאלה הנה אפי' לפ"ז לא יועיל לאשתו של מיכל כלל שסי' מקום חלק בראש אינו סי' אמצעי כלל ואפשר שיועיל לאשתו של מאיר הרש ז"ל שסי' באצבע קטנה שבשמאל אפשר דהוה עכ"פ סי' אמצעי ולמהר"ל מפראג יועיל ממ"נ אבל מה נעשה תחלה צריכי' אנו להסיר פקפוקו של ב"ש ששפתיו ברור מללו דאי סי' לאו דאורייתא משום דלא סמכי' אלא על סי' המובהק ביותר בגופו א"כ סי' מובהקי' בכליו אינם מובהקים בגוף דהרי עכ"פ איכא חשש שאלה בעולם וזה ברור לכל מבין עם יודע:

ובתשו' אחרת כתבתי ג"כ לדחות ממ"נ הנ"ל דהרי כמה אחרונים תפסו במושלם דאפי' למ"ד סי' ל"ד ולא יועיל באיסורא מ"מ באיסורא דרבנן מועיל דהם אמרו והם אמרו והנה לחד לישני דבכורות מ"ו ע"ב דמן התורה סגי בפרצוף פנים בלא חוטם ורבנן הוא דאחמור משום חומרא דא"א דבתחלת עדות החמירו טפי וזה הלשון פסקו האחרונים יעיין בתה"ד א"כ משנתינו שאמרה שלא יעיד אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"ג שיש סי' בגופו ובכיליו רצון המשנה לומר שאע"פ שיש לו ט"ע בפרצוף פנים לחוד אע"פי שיש עם זה סי' בגופו וכליו מ"מ לא יעיד וק' במאי הא בפרצוף פנים לחוד שרי' מן התורה ולא נשאר רק איסורא דרבנן ובדרבנן מועיל סי' דרבנן וע"כ להך לישני דבכורות אין לנו תי' אחר אלא גופו דאריך וגוץ כליו דחיישי' לשאלה נמצא לפ"ז אפי' למ"ד סי' ל"ד נמי אתאינן לאותן תי' שצריכי' למ"ד סי' דאורייתא ואע"ג דאכתי י"ל כליו בחיוור וסומק אה"נ מ"מ אזדא לי' ממ"נ של מהר"ל מפראג ז"ל:

וגם לסמוך על סברות כאלו שזה מקרי סי' מובהק ביותר הואיל וייחד מקום דומה לגט נקב יש בצד אות פלונית קשה לדמות מלתא למלתא ובלא"ה הא איכא בעל העיטור דס"ל שום סי' מובהק לא יועיל להתיר א"א ונ"ל ראי' לדבריו מיבמות קט"ו ריש ע"ב דקאמר וחזינהו לאלתר פי' משום חשש שינוי לאחר עלי' מן המים ואי איתא דשום סימן מובהק בעולם מועיל להתיר אשה לימא בסי' מובהק ביותר ואפי' לא חזנהו לאלתר דהא כ' כל הפוסקים בסי' מובהק ביותר כגון חסר ויתיר לא שייך שינוי אחר מיתה וא"כ קשה כנ"ל אע"כ דלא יועיל ודוקא בגט דאיכא נמי שמו ושמה אבל לא זולת ונהי דמ"מ לדינא לא נ"ל להחמיר כהעיטור מ"מ להקל ולדמות מלתא למלתא לנקב יש בצד אות פלוני היכי דלא ברור התירא לא שמיעא לי כלומר לא ס"ל:

אמנם מה שנלפע"ד בשריותא דאשתו של ר' מאיר הרש לפי שנמצא סברא בח"צ דאפי' אי סי' ל"ד וגם חיישינן לשאלה מ"מ בסי' כליו וגופו ביחד ה"ל כעין נפילה דחד דלא

חיישי' וה"נ ה"ל נפילה דחד למימר שזה שהי' סי' אמצעי פלוני בגופו השאיל כליו לאחר שהי' לו ג"כ ממש סי' כזה בגופו זה לא אמרי' יע"ש ועיין בתומי' סי' ס"ה סקי"ב מ"ש מכיס וארנקי דהוה חיישי' לשאלה אע"ג דהגט כ' בו שמו ושמה ע"ש מה שתי' והאמנם בלאה"נ יש לפקפק על דברי הח"ץ ע"פי שיטת רבינו חננאל שברשב"ם ב"ב קע"ב ע"ב ד"ה עיקור הלשון וכו' דמשמע דוקא התם לא חיישי' משום כיון דידעי' מנו הוא הי' לו לצעוק אבדתי שטרי משמע בעלמא לא מ"מ הכא איכא מילי' טובא למעליותא דהא הי' שנים ונצטרך לומר שהלסטים פשטו כל מלבושיהם ואח"כ ערקו לעלמא ואח"כ מכרו הלסטים המלבושי' האלו לשני אנשי' או שמצאום שני אנשי' ואירע שזה שהזדמן לידו כל מלבושיו של ר' מאיר הרש הי' בו ממש הסי' באצבעו כמו ר' מאיר הרש והאחר שלא הי' בידו שום סי' נזדמנו לידו מלבושיו של אידך שלא הי' בו שום סי' ואח"כ נהרגו גם שניהם באותו המקום ממש ואח"כ נאמר ג"כ שהראשי' שנמצאו בהמערה היו מאותן האנשי' האחרי' אלא שנשתנו הפרצוף ואירע שנשתנה פרצוף של זה האיש האחר לפרצוף של ר' מאיר הרש שהי' מלובש עתה במלבושים האלו נפילה דחד כעין זו גם ר"ח מודה דמועיל ועל אופן כזה לק"מ נמי מכיס וארנקי דהני גוני עדיפא טפי טובא משמו ושמה ובזה יש להתיר אשתו של ר' מאיר הרש שהי' עכ"פ סי' אמצעי קצת בגופו ועוד שהי' הסי' בגוף המלובש באותן הכלים שייך שפיר דברים הנ"ל:

אך אשת מיכל במה תשתרי שהרי הגוף המלובש בכליו לא הי' בו שום סי' ועוד הסי' הנמצא אינו סי' אמצעי דנאמר דמקרי נפילה דחד דאלפים אנשים יש להם נתקי הראש ומ"מ נ"ל דיגיד עליו ריעו הואיל שלפי הנ"ל ברור לנו שעכ"פ ר' מאיר הרש נהרג בהיער הזה וזה הוא ראשו א"כ דוחק לומר שמיכל ערק לעלמא מלבושיו קנה אחר ונהרג פה בצד ר' מאיר הרש וגם הראש הושלך לאותו המערה שהושלך שם ר' מאיר הרש ונשתנה צורת אותו הפרצוף לצורת פרצוף מיכל חברו של ר' מאיר הרש הנ"ל כל זה הוא דוחק ודומה להנ"ל לנפילה דחד שיודה בו ר"ח ז"ל לפע"ד:

ואם אולי עדיין יש לפקפק על הדמיונות נאמר עכ"פ ברור לן שע"פי הסברות הנ"ל ראוי לומר שאין כאן חזקת אשת איש והבא עליהן לא יהי' אפי' באשם תלוי דספק גדול הוה ולא מקרי תו אתחזק איסורא כלל ואיכא לפנינו ריעותא גדולה דאתרע חזקת א"א ועדיף הך ריעותא מריעותא דזרק לה ספק קרוב לו ספק קרוב לה דכ' תוס' בכתובות כ"ג ע"א ד"ה תרוויי' וכו' דמגרע לי' לחזקה קמיתא וכיון דעכ"פ אתרע חזקת א"א נבוא מצד אחר להתירה להנשא אפי' לכתחלה:

והוא דהתוס' כ' ביבמות ק"כ ד"ה אין מעידין וכו' דאם אנו מסופקים אם הוא תוך ג' או אחר ג' ימים תלינן להקל והרשב"א בחידושיו צווח כי כרוכי' דה"ל ספק איסור דאורייתא איך ניזול לקולא ועיי' בש"ך בנקודת הכסף סי' שצ"ז שכ' הטעם משום דמוקמי' להאשה בחזקת אשת איש דאל"ה אדרבא נוקמא לגברא בחזקת חי והשתא מת אלא הטעם משום דמוקמי' להאשה בחזקת א"א ע"ש ועיין בשמלה חדשה בחידושיו סוף מ"ק מבואר מזה דהיכי דליכא חזקת א"א כ"ע מודים דתלינן להקל שהוא תוך ג"י והשתא בנידון דידן ממ"נ אי נאמין שהרוצחים הרגו אותם האנשים וחתכו ראשיהם ממש הרי הותרו הנשים וע"כ נאמר וניחוש שמא הרוצחי' חתכו ראשי' של אנשי' אחרי' והני אזלי' לעלמא ולא מתו ביום א' עדיין ועתה ביום ה' מצאנו ב' ראשים שפרצוף פניהם דומות להר"ר מאיר הרש וכ' מיכל א"כ כיון שבלא"ה אין כאן חזקת א"א נתלו שהם נהרגו ביום ג' או ד' ועדיין הוא בתוך ג' להריגתם והותרו נשותיהם אלא דלכ"ז צריכות הנשים למנות ימי הבחנה מיום ה' פ' ויגש ולא מיום א' שהרי אנו תולין שלא נהרגו ביום א':

כל הנ"ל נלע"ד להלכה ולמעשה בתנאי שיסכים עמי ג"כ הרב המא"הג מה' זלמן אב"ד דק"ק ל"ב הסמוך להחלל ואז ישבו ב"ד של ג' בעירו דמעלתו ויתירו הנשים בב"ד של ג' כמבואר בש"ע סעי' ל"ט ואז תהי' אשת הר"ר מאיר הרש מק"ק ק"ד ואשתו של כ' מיכל ב"ה גרשון מק"ק הנ"ל מותרות להתנסבא לכל גבר דיתייצבין אחרי ימי ההבחנה המתחילי' מיום ה' פ' ויגש שנה זו תקסה"ל הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי.

שוב אח"ז בא ע"א והעיד שהסי' שבראשו הי' מקום חלוק באמצע הראש וסביבותיו שערות וסביב השערות חלק כענין טבעת מבחוץ בראש של כ' מיכל וא"כ הרי זה סי' מובהק שלא ימצא אפי' בא' מיני אלף ואשת מיכל שרי' לגמרי וה"ה לאשת ר' מאיר הרש שניתלית באשת כ' מיכל הנ"ל מדאתרמי להדדי כמו שהארכתי לעיל בביאור וע"כ התירן של הנשי' הנ"ל ברור ומתחילי' ימי ההבחנה מיום א' כי על זה בודאי יכולין לסמוך על אמירת הרוצחים ועל כל הני אומדנות להקל בהבחנה מיום א' פ' ויגש. מ"ד נגהי ליום עש"ק ויחי תקס"ה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלד

להחכם הנ"ל:

מכתבו הנעים הגיעני בזו הרגע ואני טרוד מאוד בתשובה אחרת נוגעת בענין עריות וצריך עיונא רבא ע"כ לא אאריך להיות כי הפלפול שוב אינו נוגע לדינא והדין דין אמת שהנשים האלו שריית להתנסבא לכל גבר וכבר שלחתי דברי לק"ק פאפא והשיגני

תשובה שאחר העיון הוא מהמסכימי' להתיר והלא גם מעלתו סובר להתיר בלא"ה וגם הסימן השני מובהק הוא בלי ספק ולפלפל בסברות איני נהנה אם לא שיש עליהם ראיות מהש"ס ופוסקי' אך ברם דא צריכא רבא מה שהניח בצ"ע על רמ"א שלא הגיה' בי"ד כלום שאין מתאבלי' על הגוסס ג' ימים נבהלתי מראות שהרי פשיטא דמתירי' אשתו ג"כ לדעת הרא"ש בשם רבו מהר"מ מר"ב סוף מס' מ"ק וכ"כ להדי' הב"ש בא"ע סי' י"ז סקי"ח ומ"ש שם בש"ע א"ע שאין מתירי' על דברי' שרובם למיתה היינו בלא הניחו ג' ימים גוסס אבל ג' ימים גוסס הוה רובא דרובא או כולו כמשמע לשון הרא"ש והמרדכי במ"ק סי' תתס"ד וכ"כ ב"ש עוד שם סוף ס"ק צ"ד וכעין מ"ש משנה למלך פ"ד מפסולי מוקדשי' הלכה י"ד ולפ"ז מ"ש טוש"ע א"ע סי' קמ"ט סעי' ס"ח שכשהניחו גוסס ונתן לה הגט הרי זה ספק מגורשת היינו נהי דברי לנו שסופו למות מ"מ דלמא עדיין חי הוא והוה גט מחיים וחולצת ולא מתיבמת משא"כ שכבר הוא לאחר ג' ימים ה"ל ודאי מת כבר באותו שעה ועוד שעכ"פ לא תנשא אשתו עד אחר הבחנה ולכל הפחות אחר האיבול וכל כך זמן רב לא יחי' בודאי כך הי' נ"ל עפ"י דרכו של הרב ב"ש דפשיט לי' להתיר אחר ג"י אמנם הי' נ"ל אפשר כי היכי דס"ל לרמב"ם מידי ספיקא לא נפקא גבי גט ממדינות הים הה"נ להשיא אשתו וק"ו נמי הוה ולא סבירא לי כמהר"ם לענין נישואי והא דפסק הרב המחבר בי"ד סי' של"ט כמהר"ם מר"ב היינו היכי שאשתו עמו במקום בעלה הגוסס והמעיד בא למקום אחר להעיד לשאר קרובי' דאז ליכא למיחש למידי שוב מצאתי שכן הקשה כה"ג בי"ד בשם מוהרח"ש דלא ס"ל כב"ש הנ"ל וכ' שקשה לו שהרב ב"י יסתור עצמו במ"ש בא"ע שאין מתאבלי' באופן שאין מתירי' אשתו ומצאתי שתירץ עליו בעזרת נשים שמשום כן דקדק הטי"ד והש"ע שם לכתוב קרובך ואחיך דמיירי במי שאין לו אשה וליכא למיחש למידי ותל"מ הכ"ד. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלה

נוסח גביות עדות מהעגונה אשת כ' קויפמאן הנטבע זה שנתים:

במותב תלתא בי' דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא ה יוסף ב"ה זאב סג"ל ואסהיד לקדמנא בת"ע ובתורת חרם באם לא יגיד ונ"ע בזה"ל: דונרשטאג בייא נאכט איזט צו מיר געקאממען דער בעל עגלה פאן ברעזאוויטץ אונד האט פערצעהלט וואס פיר איין שלים מזל איהם איזט צוגעקאממען, בייא נישנאוועס איזט ער בייא דער נאכט דורך דען וואסער געפאהרען, האט דאז וואסער דען וואגען געשטירצט אונד דיא אונטער רעדער זיין אן געריסען געווארדען פאן דיא פארדרע אונד ער איזט אויף דיא פערד געזעסן אונד אויף דען וואגען איזט געזעסען איין פריץ נכרי אונד איין יהודי וואס איזט צוריק פאן

מיקלאש האט מאן דען פריץ קוים מציל געווען ווייל ער האט זיך אן געהאלטן אן דיא פארדערע רעדער אונד דיא אונטערע רעדער מיט דען יהודה זיין פארט געשוועמט, אויך האט ער געזאגט וואו דער יהודה האט געוואהנט:

עדות ה' שמואל ליב מוועלקאוועס בתורת חרם ובאליונ"ע:

איך האב דער פאהר גאר ניקס געוואוסט אויך ניכטס געהערט דאז איין ב"י ווערע דערטרונקען געווארדען אין דיזען קאמידאט, אבר וויא איך בין פאהר בייא געריטטען בייא דלוהער וואסער האבע געזעהען וויא גוים איין מענש הערויס ציהן אויס דען וואסער, זא בין איך אהין געלויפען צו זעהן, זא באלד דאס איך איהם געזעהן האב אין ערשטען בליק, האבע אן געהאבען צו שרייען וועה געשריען דאז איזט קויפמאן, דען איך בין זעהר בעקאננט געווען אין דיא בעשאפפענהייט פאן זיין גוף אונד זיין פנים אונד אן זיינע פיס ער האט אזוא איין ברייטע קראטשעדיגען גאנג אן זיך געהאבט ווייל ער איזט בייא מיר י"ש ברעננער אייניגע צייטען געווען דארום בין זעהר בעקאנט אין זיין בעשאפפענהייט, נאך דעם דאס האבע מיססען העלפען ארויס ציגען אויף דיא יבשה אונד איהם צו רעכטן מאכען אונד אויס צו שטרעקען, דער נאך האבע נאך מעהר אונד בעססער דערקאננט דאס גאר קיין ספק ובירור גמור דאס דיזעס איזט קויפמאן דען איך גאנץ גוט אנגעזעהען אן פנים אונד אן בארט אונד זיין האר אונד אן זיין גוף וגם אן זיינע קליידר וויא ער האט פלעגען צו טראגען, איזט גאר קיין ספק שבעולם דאס דיזעס איין אנדערער מענש וועהר, וואן גלייך דיא נאזע איין ביסעל בלוטיג געווען, קען איך דאך ניכט אנדערס זאגען אונד קען דארויף שוועהרן בשבועה חמורה דש געוויס קיין אנדערער איזט געווען נאר נעביך דער קויפמאן. כל הנ"ל הוגבה בת"ע כדינו יום ב' ד"י טבת תקס"ט לפ"ק פה קובין:

שוב הגיד ה' מרדכי ב"ה יוסף יצחק מאונסדארף ועכשיו דר בכפר דלוהע שנמצא שם הנטבע והגיד בת"ע כנ"ל בזה"ל:

וויא כ' קויפמאן פאן מיקלאש איזט צוריק געפאהרן האבע איהן געופען אין מיין שטוב אריין ווייל איך מיט איהם בעקאנט געווען בין אונד האבע מיט איהן געדעד, האבע געזעהן זיינע קליידער וואס ער באותו הפעם אן געהאט, נעמליך איין גרין לייבעל אונד שווארצע קורצע ביינקליידער אונד ווייסע שטרומפף אונד דרויף שטיוועל דיא זיין בעשלאגען געווען מיט האבע פאטקאווס וויא דיא פויערן שטיוועל אויך האבע געזעהן זיין האנד זעקעל אונד זיין תפילין בייטלי וואס דארינען וואר צופריה איזט איין געשרייא קאממען דאס דער קויפמאן דערטרונקען ווער געווארדען, עטליכע טאג דרויף

זיין גוים צו מיר קאממען אונד זאגטען דאס דיא פלעטצער איין יהודה האבן געפונדען אין וואססער אונד ציהן איהם ארויס אזוא בין באלד צום וואססער געלאפפען עס האט געוויס קיין האלבע שטונד געדויערט האבע איהן שאן געפונדען ליגען אויף דער יבשה, זא באלד דאס איהן דערזעהען האב, האבע איהן גלייך דערקענט בט"ע דש דיזעס איזט קויפמאן אויך אן זיין פנים אונד בארט אונד קליידער דיא איך אויף איהם געזעהען האב דען טאג עה ער איזט דערטרונקען געווארדען, אין דיא אייגנע קליידער האבע איהן דער נאך געזעהען, וויא מאן איהם אויס דען וואססער ארויסגעצאגען האט אלזא האבע איהם געהאלפען אויפלעגן אויף דען וואגען לקובין צו פיהרען איך קאן אויף דיזען שווערען דאס עס קיין אנדערער געווען איזט נאר דער קויפמאן עכ"ל כ"ז הוגבה בת"ע כנ"ל יום הנ"ל פה הנ"ל. הק' אפרים בר"מ חונה גליל אראווע. נאום משה העלישויא. נאום הק' צבי הרש ב"ה לוי כ"ץ מצאנז:

שלום ושנה מבורכת להרב התורני המופלא מהו' צבי הרש נ"י:

מכתבו הגיעני אודת עגונה אשת כ' קויפמאן עם קבלת עדות והיותי מאוד טרוד ולא רציתי לעכב אותו ע"כ נקטה נפשי בקצרה ואומר עדות ה' יוסף ב"ה זאב שהעיד עפ"י נכרי מסל"ת אין בו ממש מכמה טעמים חדא שלא הזכיר הנכרי שם האיש ולא שם עירו ומקומו כלל ועוד שלא עמד עליו עד שיעור יציאת נפשו ולא עוד אלא שלא ראהו שנטבע כלל אלא ששטפו המים חצי העגלה וקויפמאן נתלה בהגלגלים ונשטף עמהם וא"כ ה"ל כספינה המטרפת בים שנותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים כמבואר ספ"ג דגטין במתני' וש"ס שם וקרוב אני לומר שהרואה שטיפה כזו ואח"כ רואהו מוצא מהמים ומכירו בט"ע מהימן עליו דלא חיישי' לבדדמי אלא במי שראה הטביעה שרובם למיתה ע"כ חיישי' שיאמר בדדמי אבל ראה שטיפה ולא טביעה אין רובם למיתה לא יאמר בדדמי ולא אחליט זה כי אין אנחנו דנים על ככה ולא כתבתי רק לחזק הדבר שאין בעדותו של המסל"ת ממש כלל ואפי' לעשותו סניף לעשרה סברות ישרות והאשה עדיין בחזקת אשת איש מן התורה כמו שהיתה ובדברי מעלתו נאמרו דברי' שא"א להולמן כלל אולי משגה הוא:

דברי העד השני ה' שמואל ליב שפתיו ברור מללו שמכירו בט"ע גמור וגם לא ידע מהטביעה מקוד' וראוהו לאלתר וגם מה שנתעסק בו אחר הוציאו מהמים ה"ל כמו וקברתיו והי' עדות מועלת לכאורה אלא שאמר שהחוטם הי' מלוכלך בדם ואם כוונתו שנפצעת בפצע וחבורה א"כ הרי כאן מכה ומיא מרזו מכה ואין לסמוך על ט"ע ומעלתו כ' בשם צמח צדק דאם גוף פדחת וחוטם קיים רק העור נקלף כי האי גווני לא מקרי

ניטל א' מהם עכ"ד בושני מדבריו אלו דמי ההוא מרבנן וכו' הצמח צדק מיירי ממילתא אחריתי מהא דאין מעידי' אלא על פרצוף עם החוטם ובהא קאמר אם חסר עוד משני אלו אין הפסד דעדיין ניכר פרצוף הפנים אבל הכל ביבשה משא"כ מיא דמרזו מכה אפי' מכה כל שהוא מה ענין זה לצמח צדק מה ענין שמטה אצל הר סיני:

האמת הנני נותן מקום לדבריו לומר דיש סוברים דבמכה קטנה כזו בראש החוטם לא אמרי' מרזו מכה דנלע"ד מטעם זה לא מייתי רמב"ם וסמ"ג ורי"ו הך דמרזו מכה ועוד כמה פוסקים דלא חלקו בכך היינו משום דס"ל דלא כפירש"י דע"י המכה משתנה פרצוף הפנים ותפח דזה ליתא אלא עיקרא דהך שינוי' דמרזו מכה נאמר על מגוייד וי"ל התם הכי פירושו דע"י מים מכביד הכאב וממהר למות כי היכי דעל ידי מכות אש יכול לחיות ומשו"ה אין מעידין על מגוייד ע"י סכין מלובנת הה"נ ההיפוך מזה במים שהמה היפוך מטבע האש וממהר למות לכן כשהעלו הרגל מן הארכובה ולמעלה מעידין עליו וכשהקשו הש"ס מהא דמרזו מכה אהא דמיא צמתי רצה לומר דסד"א כשהם צומתים הם מחברים השברים יחדיו ידובקו כטבע האש והוא ההיפוך ממרזו ומשני הש"ס היכי דליכא מכה צמתי והיכי דאיכא מכה מרזו את מקום המכה וממהר למות עי"ז וא"כ מכביד חליו כביבמות מ"ז ע"ב ע"ש אבל לא נשתנה פרצוף פנים וט"ע עי"ז נמצא להנך פוסקי' אי הי' שום מכה בפניו לא הי' מפסיד והי' יכולי' להעיד עליו וכן הוא דעת ר"י במרדכי יבמות סי' פ"ג לדעת ר"ת ע"ש ורק מפני שהוא בחוטם אפשר שישתנה ט"ע כיון שאין כאן פדחת וחוטם שלם ולזה נוכל לסמוך על דברי צמח צדק הנ"ל דבמכה כל שהוא שבחוטם אין שינוי בצורת הפנים אך מעלתו לא נתכוון לזה גם קשה לסמוך על הפוסקים הללו נגד רוב הפוסקים דס"ל מיא מרזו מכה ומפסידי' פרצוף הפנים ושכן פסק הש"ע:

גם מה שכ' דמכה שלאחר מיתה לא אמרי' מרזו תמוה מי יאמר שהי' אחר מיתה דאפי' אם נאמר במכה בעלמא תלינן דהשתא הא דניגף ומוקמי' גופא אחזקתי' מ"מ הכא שהמכה מלוכלכת בדם ע"כ אינו נעשית אחר מיתה ממש דאין דרך דם לצאת אחר מיתה כדמשמע משמעות הבריתא בחולין נ"א ע"א נמצא עלי' קורט דם בידוע שלפני שחיטה ואין מקום לנוס אלא לומר דעכ"פ תלינן שעם יציאת הנפש נחבל ולא הי' פנאי למים דמרזו מכה בחיותו כי מיד מת ולא דמי למחט שנמצא בעובי בית הכוסות הנ"ל דהתם אפי' נטרף בשעת שחיטה נמי טריפה כמבואר בתוס' דחולין ח' ע"א וא"כ מ"מ לא פלטינן למימר שכבר מכמה שעות יצא מחזקתו וניגף בחוטמו ומכיון שאנו מוציאים אותו מחזקתו וחוששי' שנעשה כבר מכמה שעות ניחוש נמי שניגף מזמן רב קודם יציאת

הנפש ומיא מרזו מכה וסברא זו כ' תוס' נדה ג' ע"א ד"ה ושרצים לענין כתם יבש למעיי' בדבריהם היטב והן הנה דברי רשב"א ור"ן דמייתי הרב"י בטור י"ד סי' פ"א ע"ש:

וממילא דליתא נמי לעדותו של ה' מרדכי מאונסדארף כיון שה' שמואל ליב העיד שהי' לו מכה ואזדא לי' ט"ע א"כ ממ"נ אי גם ה' מרדכי ראה המכה ההיא א"כ היינו הך ואי נימא כיון שלא הזכיר המכה בדבריו ה"ל כאלו העיד בפירוש שלא הי' בו מכה וה"ל ב' עדים המכחישים זא"ז ובטל אותו העדות שזה העיד שא"א להכירו בט"ע מפני שהי' בו מכה וזה העיד ההיפוך ומכ"ש שלפי סדור הגביו' עדות נראה שעדותו של ר' שמואל ליב נגבה קודם עדותו של ה' מרדכי וכבר נשמע בב"ד שיש לו מכה בפניו וא"א לעמוד עליו וא"כ עדות עד השני המכחישו כמאן דליתא הוא ואפי' אם נאמר שנדון דברי שניהם שלא יהי' מוכחשי' ונאמר שאותו שראה ה' מרדכי הי' איש אחר שלא הי' בו מכה והכירו בט"ע שהוא קויפמאן וראוי לסמוך עליו ואם שזה הוא דוחק גדול שבעת חצי שעה הוציאו שני אנשים האחד נדמה לקויפמאן ע"י מכה והאחד הי' באמת קויפמאן והראשון שראה שמואל ליב כבר נקבר טרם בוא ה' מרדכי כל זה הוא ממש מהנמנע כמובן ולו יהי' שנאמר כן א"כ עכ"פ אין לנו שום סמיכה אלא עדותו של ה' מרדכי והוא ידע מהטביעה ואיכא למיחש שיאמר בדדמי דאפי' להרא"ש וסייעתו דס"ל בשני עדים לא ניחוש לדדמי מ"מ הכא ליכא תרי דדל עדותו של ר' שמואל ליב מהכא מטעם הנ"ל:

ובודאי לפי המובן הפשוט דהרי"ף ר"פ האשה שלום חייש לדדמי אפי' בשני עדים והרא"ש פליג ואומר בשנים ליכא למיחש בדדמי משא"כ בע"א והרבה החזיקו בפי' זה ועי' פני יהושע בקידושי' ס"ג ע"ב גבי הא דנאמן ליתן גט ועיי' דבריו ריש גטין וא"כ לפ"ז יש מקום לומר דשני עדים נמי דלא אמרי בדדמי היינו בשנועדו יחד להעיד ובכיוצא בזה המה מדקדקי' הדק היטב אבל כשלא נועדו יחדיו נהי דסמכי' אעדות מיוחדת מ"מ כיון שכל א' בא בפ"ע בתורת ע"א אלא שאירע אח"כ שבא אחר עמו להצטרף ושום א' לא ידע מחברו לא ידעתי שום סברא לומר דלא ניחוש בדדמי היכי דשייך הך חששא ואי נתעקש לומר כיון שכל א' ידע שאפשר שיצטרף אחר עמו ויעשה מעשה על פיהם דקדק תחלה בעדותו יפה א"כ אפי' אי לא בא אחר להצטרף עמו נאמינהו אע"כ אם נניח שע"א אומר בדדמי ה"ה שנים המצורפים שלא נועדו יחדיו להעיד [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' ס"א] וא"כ בלא"ה ליכא הכא תרי דהרי כשראה ה' שמואל ליב לא ראה ה' מרדכי:

אלא שלפע"ד העיקור כפי' מלחמו' ה' והרב המגיד דאפי' בע"א לא שייך בדדמי כלל רק שהחשש הוא שמא משקר מפני שהתורה לא האמינתו ועיקור סמיכתינו שע"י דיוקא דהאשה נעשה כשני עדים והאשה אומרת בדדמי פי' רמב"ן שהיא לא תידוק יותר אלא

עד שתתברר לה באמת שבעלה נטבע במשאל"ס ואח"כ אומרת מסתמא האמת הוא שמת ולא תידוק יותר ותסמיך על הגדת העד שאמר שהכירו בט"ע וקברתיו ואולי שקר ענה והנטבע יצא במקום אחר זה הוא שיטת רמב"ן וס"ל לרי"ף ורמב"ם דשני מיני בדדמי איכא א' שמא נדמה שמת ולא מת וזה שייך בין במלחמה בין בנטבע ודלא כרמב"ן ואפי' בשני עדים חיישי' להא ומשו"ה בעי' וקברתי' ולא מספקא לש"ס בהא כלל אך איכא חשש שני דלמא ראה דקבר אדם אחר הוא ונדמה לו שזה הוא אותו דשדי בי גירא אי שראהו נטבע וחששא זו לא חיישי' אפי' בע"א רק כיון דחיישי' שמשקר וכל עצמו אינו נאמן אליו משום אשה דיקא ומינסבא והיא תידוק בדדמי ס"ל להרי"ף נהי דלענין הכרתו בט"ע וכדומה אפי' ע"א לא יאמר בדדמי מ"מ אפי' תרי צריכי' שיאמרו וקברתיו דאל"ה חיישי' שנדמה להם שמת כי רובם למיתה ויעידו על הרוב וגם על הדמיון והכא לא סמכו חז"ל על הרוב ומשו"ה פי' רי"ף האיבעי' באומר וקברתיו ועל זה פליג הרא"ש וס"ל תרי לא בעינן וקברתיו אבל לענין ההיכר בט"ע לא חיישי' לדדמי אפילו בע"א רק שישקר והאשה תידוק בדדמי וכיון שכן בנידון דידן שהם שנים אפילו אינם נועדים יחדיו מ"מ כיון שהתורה האמינה עדות מיוחדת וליכא משום משקר תו לא צריכי' לדיוקא דאתתא וליכא משום בדדמי אלא שכבר כתבתי שעדותו של רש"ל הוא כמאן דליתא אי נאמר שהי' לו מכה בפניו ולקמן אי"ה נדבר מזה:

ועד"ז נראה שיטת רש"י דפי' גבי אסקנהו קמן וחזנהו לאלתר ואמרו סימנים דפירש"י דט"ע לא מהני משום דמשתנה ע"י מים וזה פלא הרי מיא צמתי כק' תוס' ועוד קשה אמאי לא אמר ש"ס בפשיטות דהי' בהם סימנים מובהקי' ביותר בצמצום מקום באופן המועיל ולא בעי חזנהו לאלתר דמשכחת סי' דלא משתנו כלל כגון חסר ויתיר ותו לשיטת הרי"ף דחיישי' למשקר קשי' מאי מהני דהני נשי אמרו חזנהו לאלתר עם סי' דלמא הכל שקר וכיזוב והרב המגיד נדחק מאוד אבל נראה לומר בהקדי' דודאי אפי' סי' מובהקי' ביותר מ"מ אפשר להמצא כן בא' מאלף עכ"פ ונהי דלא ניחוש לי' במציאה ובהיתר עגונה מ"מ אפשר כן במציאות רחוק ומשו"ה אי אמרי סהדי פלניא דהאי סי' מובהק קטל נפשא והוא מכחיש לא קטלי לי' ונאמר אחר הי' בדמותו ואומר נמי הא דמיא צמתי מכה היינו נמי רובא דרובא אבל מכל מקום איכא מקצת דמקצת דמשתנה גם במים שהרי בתשו' הרשב"א מעיד על סברת הרי"ף דס"ל דוקא עד חמשה ימי' צמתי ולא בשהה יותר ובלאה"נ כרכרו כמה כרכורי' שהרי עינינו רואות שמים גורמי' נפוח באדם ואיך לא ישתנה ונהי דאין לנו אלא דברי חכמינו ז"ל דמיא צמתי מ"מ אינו רחוק להאמין שאפשר ע"י מציאת רחוק שישתנה ג"כ במים ואומר עוד במה שנתקשו

האחרונים כיון דכל עיקור סמיכת התר עגונה הוא על החזקה אשה דיקא ומינסב' הי' לנו להזהירה דתיזול ותידוק והרי אנו מתירי' אותה להדי' והיא מינסבא לאלתר בלא שום דיוק:

והנלע"ד דודאי עיקור ההיתר הוא על ע"א ולא על האשה כלל ואי משום שמשקר הכא דמילתי' עבידא לאגלוי' לא משקרי אינשי אך הבעל איבעי' מספקא לי' אי הוה עבידא לאגלויי ע"י שיבוא ההרוג ברגליו או דלמא משום שדרך אשה להיות דיקא ומינסבא משום חומר שהחמרת עלי' ועי"ז מתירא העד דעבידא לאגלויי' ע"י דיוקא דידה משו"ה לא משקר העד וא"כ אין לנו עמה אם תידוק או לא רק שהעד מתירא שמא תידוק ועי"ז הוא מעיד אמת ועיי' היטב בלשון רמב"ם סוף הלכות גירושין שכ' אל יקשה בעיניך שהתירו חכמי' הערוה החמורה בעדות אשה ועבד וכו' שלא הקפידה תורה על העדאת ב' עדי' וכו' אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בריו אלא מפי עדי' וכו' אבל דבר שאפשר לעמוד על בריו שלא מפי העד הזה ואין העד יכול לשמט וכו' מבואר דס"ל משום מלתא דעבידא לאגלוי' והראב"ד השיג וז"ל א"א א"נ איהו דייקא ומנסבא וכ' ה"ה שהרמב"ם בעצמו ס"ל האי טעמא בראש אותו הפרק גבי קטטה בינו לבינה ולפי הנ"ל א"ש הכל וק"ל דדיקא ומינסבא נמי משום עבידא לאגלויי' הוא כנ"ל:

והשתא איבעי' להו לבעלי הש"ס אי טעמא דלא משקר משום שמא יבוא הבעל ברגליו נמצא לא ניחוש לדדמי דע"א לא יאמר בדדמי או משום דהיא דוקא לכן מתירא לשקר והכא כיון שאמת הוא שראוה הטביעה ישקר לומר שראה ההעלאה מהמי' וקברתיו ולא מתירא מהאשה דדיקא דא"נ תידוק הלא יודע לה שנטבע באמת ושוב תפסוק מלידוק כי תאמר בדדמי שבודאי מת ולא מתירא לומר וקברתיו בשקר כי הא לא עבידא לאגלוי' ע"י דיקא דהאשה ובעי למפשט מרבי שהשיא נשותיהן עפ"י נשים והוה סד"א שראו ההטביעה ועל זה מסיק הש"ס דמעולם לא ראו הני נשי הטביעה ולא הי' מיורדי הים מעולם רק אמרו שראו דאסקו קמן והכירום בט"ע וסי' וליכא למיחש דלמא הכל שקר א"כ אם תידוק האשה יתברר לה שלא נטבעו מעולם דהרי הני נשי לא ראו ולא שמעו מעולם שנטבעו רק במה שראו שהעלום שפטו שנטבעו ואם זה שקר הרי הכל שקר ועבידא לאגלוי וס"ל לרש"י עפ"י הש"ס דבט"ע לחוד מצי לאשתמוטי לומר ע"י מים נשתנה צורתו וחשבנו שהוא בעליך אעפ"י דרובא דרובא מיא צמתי מ"מ מצו לאשתמוטי ולא הוה עבידא לאגלוי' וכן ע"י סי' לחוד אפי' מובהק ביותר מצו לאשתמוטי דהרי קמן שאם אמרו פלני' דהאי סי' מובהק קטיל נפשא מצי הרוצח לאשתמוטי למימר

לאו אנא הוא וה"נ דכוותי' ומשו"ה בעי' שיאמרו תרוי' ט"ע וסי' וכולי האי לא מצי לאשתמוטי כנ"ל פי' דהאי סוגי' עפ"י שיטה הנ"ל:

נמצא לפ"ז לא מהימן ע"א אפי' לא ידע מהטביעה קודם שראה אא"כ יש לו בו ט"ע וגם סימנים והכא לא נאמר שום סי' א' אשר יאמר עליו כי הוא זה דכל הני סי' גרועי' נינהי וכליו חיישי' לשאלה נמי ואפי' נימא בכל כליו לא חיישי' לשאלה מ"מ לית בי' סי' אלא חיורי וסומקי ומ"ש מעלתו שהי' בכנפי בגד ד' כנפות שלו תכריך ציציות שקנה במיקלאש וציצית לא מושלי אינשי תימה דלא חש לקמחי' כלל בודאי אי הי' להעד שום סי' או ט"ע בטלית קטן שלו הי מקום לומר טלית קטן לא מושלי אינשי אבל הכא שלא הי' לו שום ט"ע ולא סי' אפי' יהי' לו סי' בתכריך ציצית שקנה במיקלאש נימא שמכרם לזה הנטבע והוא גם הוא תחבם בתוך כנפי כסותו ואין לומר דזה גופי' הוה סי' שהי' תחובי' בתוך הכנף ז"א דהכי דרכן של רוב אנשים להחביא הציצית שמה עיי' גבי חפיסא ודלוסקמא ספ"ק דב"מ ובגיטין ע"כ לא ראיתי שום היתר בדברי מעלתו:

כל זה כתבתי לפי הבנת דבריו שהי' לו חבלה בחוטמו אבל אני לא כן עמדי כי במשמעות לשונו של רש"ל שאמר שהחוטם הי' מלוכלך קצת בדם אין במשמעות דבריו שהי' שום חבולה אלא שהי' מלוכלך מהדם שיצא ממנו וזה שכיח שיצא דם אפי' אחר מיתה בלא חבולה אלא מהדם הכנוס כדאמרי' במס' שבת פוקקי' עם יציאת הנפש ומשו"ה לא הזכיר מזה העד השני מפני שלא הי' שום פצע וחבורה רק לכלוך דם וזה אפשר שנתקום ואין לדיין אלא לפי משמעו' דברי העדי' ואין לנו להוסיף חקירות ודרישות לגרום חומרא ועיי' בח"מ ססקנ"ה והרי נצרף לזה דעת רמב"ם וסמ"ג ורי"ו דמיא לא מרזו מכה ועפ"י האופן שפירשתי לעיל דנהי דמרזו מ"מ לא משתנו שוב מצאתי כן במהרח"ש ומצורף לזה ג"כ דלכמה דעות דוקא כשראו הטביעה חיישי' לבדדמי משא"כ כשלא ראה אלא שמע וא"כ ה"ל הכא שני עדים מעידי' ועדיף טפי ונוסף לזה דעת ר"ת אפי' אי ליכא ט"ע בפרצוף מ"מ כיון דגופו שלם ואיכא ט"ע בכל הגוף מועיל ועוד כבר הארכתי במקום אחר לומר דנהי דחיוורי וסומקי לא הוה סי' ומ"מ אם יש לנו היכר בכל בגדיו כגון שאומר שבגד עליונו הי' חיור והתחתון סומק ובתי שוקי' ירוקים ומכנסים באופן כך וכך ומנעלים כך וכך נהי דכל א' בפ"ע לא הוה סי' מ"מ נימא דעכ"פ דזה הוה סי' במה שהי' מלובש בזה האופן ואי הי' כן בכל מלבושיו באופן דנימא דלכל מלבושיו לא חיישי' לשאלה ה"ל צירוף כל זה סימן אמצעי עכ"פ וכיון שהי' להם ג"כ ט"ע בפניו ה"ל כט"ע עם הסי' דמועיל והכא הוזכרו צבע כל מלבושיו בדברי ה' מרדכי ועוד בדברי ה' שמואל ליב משמע שהכיר כל המלבושי' בט"ע וא"כ להסוברי' דבכל כליו

לא חיישי' לשאלה וכלי' לא נשתנו במים ה"ל ט"ע דכלי' כמו סי' אמצעי דמועיל עם ט"ע בפניו ובשגם שלכמה פוסקים כשיאמרו קברתיו לא חיישי' בדדמי כיון שדקדקו היטב והכא ה"ל כאלו אמרו וקברתיו כיון שסייעו לאחר מיתתו להביאו על העגלה ולהוליכו לקברות ועי' עוד סי' נו"ן בהגה' רמ"א:

מכל הלין טעמי נלע"ד דחזי לאצטרופי בשריותא דהאי איתתא אשת קויפמאן ובלבד שיסכים עמי עוד א' מופלג בהוראה כי היכי דלמטי לדידי שיבא מכשורי וחתמתי שמי. פ"ב יום ה' ז' אלול תקע"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלו

אלף שלומים לתלמידי הותיק הרב המא"הג המופלג כבוד מה' איצק נ"י אב"ד ור"מ דק"ק סאנטוב יע"א:

יקרת מכתבך הגיעני על נכון ואמנם קשה עלי מאוד להכניס עצמי בהתירא דהאי איתתא כי כבר הלכו נמושות בדין זה כפי הנשמע ונחלקו בו חכמי הדור בשנים שעברו אשר רובם כבר הלכו לעולמם וחיים לנו ולכל ישראל שבקו ולא מצאו פתח להתירא ומה לנו לבוא אחריהם ומי מכניסני לתגר הזה וכי הדבר מוטל עלינו זה מוטל על הרב דקהלתה ובכל זאת לא אשיב פניך ריקם להשיב עכ"פ להתלמד במקום אחר כי אהבתי אותך דוחקת את הבשר:

הנה ראשית דבריך אם אשה אומרת אמר לי ע"א מת בעלי אם צריכי' לחקור אחר העד ולשאול את פיו ראיתי כי לא ביארו האחרונים כל צורכם והניחו מקום לפעוט כמוני להתגדר דהנה רמ"א סי' י"ז סעי' ח' פשיטא לי' דאין צריך לשאול העד אפי' אם הוא בעיר ויצא לו זה משלשה ראיות לפי מה שראיתי בגדולי האחרונים ואבארם א' לאחת ודחיות כל א' מהם:

א' מדברי מהרי"ו סי' ט' שכ' בסוף שאין צורך לשלוח לבראנדענבור"ג לשאול את ר' אהרן וראי' מכמה משניו' וסוגיות ורמב"ם דעד מפי עד נאמן ולא נאמר נשאלה את פיו ודוחק לומר דכל הני דוכתי' מיירי דליתנהו תו מייתי ראי' מספ"ק דמכות בכל מקום שיעמדו שנים ויאמרו נגמר דינו של פלוני בב"ד נהרג על פיהם ולא נימא נשלחה ונשאלה אע"כ אין צורך דבתר סהדי לא דייקינן ועוד מייתי מיצחק ריש גלותא מ"ט לא נשדר לאספמי' לידע אם זה הוא אותו יצחק ע"י סימנים אע"כ אין צורך לשאול:

הנה הראי' מיצחק ר"ג היא כמשל דהאי צייד אשכח רברבי שקיל אשכח זוטרי שקיל דהתם העידו ע"פי עצמם שמת בידם רק שאנו חוששי' שמא עוד א' אזיל מהכא להתם

וסמכי' על חזקה כאן נמצא כאן הי' י"ל סמכי' אחזקה אפי' היכי דמצי לברורי בטורח גדול לשדר לאספמי' ולעגן האשה כל הזמן ההוא וכיון דאיכא חזקה מעלי' סמכי' אבל להאמין לעד המעיד ע"פי עד אחר היכי דאיכא למשמע מבעלי' הראשוני' אין לנו:

והראי' מספ"ק דמכות דחה הגאון בית מאיר באומרו מה ענין ב' עדים לע"א ולפע"ד דברי מהרי"ו ברורים דה"ה נדחק למצוא מקום מאין להרמב"ם שצריך לבאר דבריו אם ראה שמת ממש אולי ראה דברים הקרובים למיתה ולפע"ד ראיתו ברורה דהא שלהי יבמות פליגי אי עדות נשים צריך דרישה וחקירה כדיני נפשות או אין צריך כדיני ממונות וקיי"ל דאין צריך כדיני ממונות וא"כ דיו כדיני ממונות דשם שואלין את העדים מנין אתם יודעי' שזה חייב לזה מנה עיי' סנהדרי' כ"ט ע"א ובלשון רמב"ם פי"ז מעדות הלכה ב' ומזה למד ג"כ ברפ"ו מטוען שבעל דבר יברר דבריו ויעויין לשונו בש"ע ח"מ ר"סי ע"ה וא"כ ה"ה בעדות נשים שואלי' איך אתה יודע שמת פלוני זה נראה לי פשוט ומעתה כיון שפשטות הש"ס משמע דעדות נשים לא בעו חקירה ורק מעדות ממון אנו למדין שעכ"פ יברר דבריו מהיכן יודע וא"כ דיו כשני עדים דנהי שהם צריכים לברר דבריהם אבל אינם צריכים לאמת דבריהם הכנים דבריהם או לא דאפי' בדיני נפשות אמרי' כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו נגמר דינו בב"ד פלוני לא שיילינן דלברר אמרי' אבל לאמת דבריהם לא אמרי' ומכ"ש עדות נשים דאפי' דרישה וחקירה לא בעי מכ"ש דאין שואלי' לעד הראשון כלל וראי' זו ברורה וזה נוטה למ"ש הרב ב"ש סקכ"ד דאם עד השני מברר דבריו היטב שאומר עד פלוני א"ל כך וכך דברים המראים בברור שמת אין אנו צריכים לשאול את הראשון אם האמת אתו או לא אלא מכל זה אין להוכיח אלא שאין לשלוח למדינה אחרת כעובדא דמהרי"ו לשלוח לבראנדנבור"ג וכמתני' נגמר דינו בב"ד פלוני שמסתמא הוא בעיר אחרת לפחות אבל באותה העיר שאין טורח וכילוי זמן לא שמענו מזה:

אמנם הראי' הראשונה דמייתי מהרי"ו משם לומד רמ"א שפיר דאפי' ישנו באותה העיר אינו צריך לשיילי' דהרי ראיתו מדלא לשתמיט תנא או רמב"ם בשום מקום לומר ששואלי' העד הראשון וכ' שדוחק לומר דכל הני מיירי בליתנהי וא"כ ה"נ דוחק דמיירי בליתנהי בעיר דה"ל לפרש וראי' זו יפה בחלקת מחוקק אלא שהלשון קצת מגומגם וגם המדפיס הוסיף בין שני חצאי לבנה וקלקל ואפשר שזה כוונתו דמדפריך שלהי יבמות ואומר קמצי חזו ואסיק שמי' גברי ומאי פריך להא אפילו למהרי"ו עכ"פ יודה שלברר דבריו צריך לשאול לעד הראשון וא"כ ע"כ צריך לשאול התינוקות אי קמצי שכיב או גברא שכיב ומאי פריך אע"כ פשוט להש"ס דמיירי שאין התינוקו' בעיר עכ"פ והיינו

משום דסתמא הכי הוא דאי הוו בעיר הי' כל עלמא יודעי' ושומעי' כן נמצינו למדים נהי דהמהרי"ו נראה לו לדוחק לומר דמיירי בליתנהי לעדים כלל בעולם אבל עכ"פ מיירי בליתנהי בעיר הזאת וא"כ ליתא להרמ"א ונכונים דברי חלקת מחוקק ולחנם השיג עליו בית שמואל ובזה אזדא לי' ראי' ראשונה של רמ"א:

ב' הגאון בית מאיר והגאון עצי ארזים לדבר א' נתכוונו להביא ראי' מדברי ר"פ ר"פ שבועת העדות דהכל מודים בעד מיתה דאמר לדידה ולא לב"ד דפטור דתנן האשה שאמרה מת בעלי תינשא וא"כ לא הי' צריכה להעד ואי ס"ד כי איתי' במתא שיילינן לי' א"כ הב"ד ישלחו אחריו והוא יכחיש האשה וקיי"ל דלא מהימן תו עד השני האומר מפי הראשון וחייב קרבן שבועה ועצי ארזים הוסיף ביאור דאי ס"ד לחלק בין באותו העיר לעיר אחרת א"כ אדמפליג ר"פ בין אמר לדידה ולא לב"ד ובין לא אמר לא לדידה ולא לב"ד ליפלוג בדידי' באמר לדידה ולא לב"ד בין היותו עמה בעיר להיותו בעיר אחרת אע"כ אין שואלי' אותו כלל אפי' היותו עמה בעיר:

ולא זכיתי להבין דברי הגאונים האלו כי לפי דבריהם צריכים לומר מה דאמרו בש"ס דתנן האשה שאמרה מת בעלי תינשא ופירש"י ור"ן שהי' יכולה לומר מת בעלי ולא היתה צריכה שוב לעדותו רוצה לומר שתאמר פלוני ופלוני אמר לי מת בעלי והב"ד לא היו שולחים אחריו לשואלו זה דוחק בלשון כמבואר לכל מעיין אלא משמע שתאמר סתם מת בעלי או לכל הפחות שתאמר שמעתי מפי ע"א המהימן לי שמת בעלי ומי הזקיקתה להזכיר שמו שעי"ז תצטרך להביאו לב"ד ועוד לדבריהם לא שלחו הב"ד אחריו אלא היא הביאתו לב"ד ומי הכניסה לזה השטות והאמת יורה דרכו כי נ"ל משו"ה לא הביא רמב"ם הך דר"פ דבאמר לדידה ולא לב"ד פטור משום דס"ל לרמב"ם לפמ"ש לעיל בשמו באומרת מת לפני צריכה לברר דבריה האיך מת וא"כ א"א לה לומר סתם מת בעלי שישאלו לה מנא ידעת ואם תאמר שמעתי מע"א יאמרו לה והיכן הוא וחלילה לשקר לומר הלך לו אלא תאמר פלוני הוא ומחויבי' לשלוח אחריו ולשואלו וזה יצא לנו ק"ו מדיני ממונות שהאומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אע"פי שלא הי' צריך לומר אלא סתם פרעתיך מ"מ כשיאמר בפני פלוני ופלוני צריך להביאום לב"ד ולברר דבריו כמבואר בשבועות מ"א ע"ב וב"ב ק"ע ועיי' תוס' שבועות שם ד"ה כל מלתא דלא רמי' וכו' והוה ס"ל לרמב"ם דר"פ דאמר פטור באמר לדידה ס"ל כמ"ד אין צריך לברר בדיני ממונות וה"ה בעדות אשה א"כ אי אמרה לב"ד שמעתי מפלוני לא אמרי' יבוא ויעיד ומכ"ש אי אמרה סתם שמעתי מע"א דלא שיילינן מנו ומנו ומכ"ש אי תאמר סתם ידעתי שמת בעלי שלא תצטרך לברר ולא ניחוש שמא תעיד בדברי' הקרובי' למיתה ויפה אמר

ר"פ דפטור אבל אנן קיי"ל כמ"ד צריך לברר בדיני ממונות וה"ה בעדות אשה וא"כ א"א לה שלא תביאהו לב"ד ומשו"ה חייב בכל אופן והלח"מ פ' יו"ד מה' שבועות הלכה י"א נתקשה בזה ולפע"ד נ"ל נכון מה שכתבתי ואם כן מוכח מזה דהרמב"ם ס"ל דצריכי' לשואלו כשהוא בעיר עכ"פ:

ועוד נ"ל לומר דודאי לטעם דע"א מהימן משום מילתא דעבידא לאגלוי' לא משקרי אינשי צדקו דברי ר"פ על כל פנים דכיון שהיא שמעה מפיו מת בעליך וחזקה דלא משקרי אינשי בהא מילתא והיתה יכולה להנשא על פיו אפי' שמעה אח"כ מפיו חוץ לב"ד שחוזר בו הרי היא מאמין לדבריו הראשוני' דמהימן מחזקה דמלתא דעבידא לאגלוי' ובדבריו האחרונים לית בהו הך חזקה ועוד כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ונהי כשיבא לב"ד ויכחיש את דבריה מהמנינן להעדש הראון כדעת הרמב"ן דמייתי הרא"ש פ' שבועת העדות שם היינו לב"ד מהימן הראשון טפי מהשני המעיד בשמו משא"כ האשה עצמה שיודעת באמת שאמר לה מת בעליך א"כ כשתשמע ממנו שוב חוץ לב"ד שחוזר בו לא הי' לה להביאו לב"ד כלל רק שתבוא לב"ד ותאמר מת בעלי עפ"י ע"א ואפי' שנאמר שצריכה לברר מי הוא העד מ"מ בכי האי גוני מותרת לומר אזל לי' לעלמא כי האמת כן דה"ל כמאן דליתי' והיא שהביאתו לב"ד אפסדא נפשה ומשו"ה פטרו ר"פ מקרבן שבועה ומיירי כשכבר שמעה ממנו חוץ לב"ד שחוזר בו:

אך להטעם אשה דייקא ומינסבה א"כ אין העד האומר מת בעליך מהימן אלא בצירוף דיוק שלה ופשיטא כששמעה ממנו בעצמו שהוא חוזר בו שצריכה לחוש טפי ולמידק ולבוא לב"ד לברר הדברים כשמלה כי על מי תשען להנשא וממילא ליתא לדר"פ וידוע דהרמב"ם חשש לשני הטעמי' כמ"ש ה"ה ספי"ג מגירושין הלכה כ"ט ע"ש וא"כ אפי' לר"פ י"ל כשהוא בעיר צריכי' למשיילי' וראיתי בספר שחבר הגאון מלעמבערג דברים הפוכים בזה והמעיין יבחר ובזה אזדא לי' ראי' שני' של רמ"א:

ג' עוד בהשלישי חידש לן הגאון בעצי ארזים מפ"ק דפסחים ד' ע"ב דקאמר נשים וקטנים נאמנים על בדיקת חמץ משום דחזקתו בדוק והקשה א"כ למה לי אמירה דהני כלל ותי' ר"י כגון שהוא בעיר והי' צריכים לשואלו ומועיל אמירה דהני שאין צריכי' לשאול פיו הרי מבואר דעד מפי עד אין צריכי' לשואלו לעד הראשון אפי' הוא בעיר וכ' שם מסתמא ה"ה אפי' לא ביטל דהוה איסורא דאורי' וא"כ ה"ה לעד מפי עד דעדות נשים ע"ש ותמוהים דבריו התם חזקתו בדוק ולא בעי אמירה דהני כלל רק משום חומרא בעלמא היו צריכי' למשאלי' היכי דאיתי' בעיר דאין סומכי' על החזקה היכי דאיכא לברורי וכמ"ש הר"ן שם א"כ לזה מועיל אמירה דהני להחזיק החזקה טפי פורתא שלא

נטריח לשואלו אבל ע"א שבא להוציא אשה מחזקת אשת איש ואת האיש מחזקת חיים מה"ת לא נברר היכי דאפשר לברורי בנקל ועוד יש לחלק באופן אחר דהכא שאומר עד השני כך שמעתי מעד הראשון ומשו"ה כשעד הראשון מכחיש ואומר להד"מ בטלה נאמנתו אפשר צריכי' לברורי והה"נ אי יאמרו שמענו מפיו שאמר בדקתי הבית הזה היינו צריכי' לשאול אותו אבל הם אומרים ראינו אותו בודק והולך אפי' אם יבוא ויאמר לא בדקתי ה"ל חד וחד ונהי דאמירה דנשים וקטנים בודאי לא יועילו נגדו מ"מ בכיוצא בזה לא אלים דבורו מדבורא דעד משו"ה אין צריכי' לברר ולא דמי לפלוני תיקן לי את הכרי משום דהתם צריכה לומר שעשאתו שליח לתקן והוא קבל השליחות וא"כ היא אמרה משמו אבל גבי אינם אומרים משמו אלא מעידין על המעשה שעשה ובזה אין לו נאמנות טפי מהעד משו"ה אין צריכי' לשואלו ואזדא לי' גם הראי' השלישי:

היוצא מזה לע"ד נהי אם אינו בעיר סמכינן אמהרי"ו כי גם החלקת מחוקק לא פליג עליו כמ"ש לעיל והיינו ע"פי דברת הרב בית שמואל כשהעד השני ברר דבריו ששמע מעד הראשון שמת ממש אז אין צריכי' לשאול את העד הראשון אבל כשהעד הראשון בעיר נ"ל שצריכי' לשואלו ולשמוע הדברים מפיו ממש זהו מה שנלע"ד בענין זה:

ובמה שכתב מעלתך דבגביות עדות נאמר שהרר יוסף אנהאט הוא דודו והיא גם היא אמרה שכן שמעה מפי עד המעיד על דוד מישקאטץ שמת באראד ויוסף אנהארט היא דודו וזאת אומרת שיוסף אנהארט הוא דוד שלה רק שהי' בעלה רגיל לקרותו דודו וכ' מעלתך שכן המנהג שם שהבעל רגיל לקרות לדוד אשתו דודו הלום ראיתי בהעתק הכתב שמצא מעלתך בתכריך שטרותיו של הרב מה' פנחס ז"ל שם נאמר שר' יוסף אנהארט הי' מארשאר פעטער של האשה רוצה לומר שהי' בעל דודתה של האשה והיא קראה לו דוד על שם אשתו א"כ צריכי' לידע שכן המנהג שהבעל קורא לבעל דודת אשתו דודו של עצמו מ"מ אין הדבר רחוק עי' סמ"ע סס"י מ"ב שקורי' לחמותו אמו והוא מתשובת מיימוני סוף ס' משפטים ומסיים שם מקרא לא יומתו אבות על בנים ורצונו דקיי"ל לא יומתו אבות בעדות בנים וכי היכי דלענין עדות בעל כאשתו ה"ה לקרוא שמו וא"כ לפ"ז אפי' תרי בעל כאשתו נמי אמרי' ועל הכלל כיון שהאשה בעצמה יודעת שכך נקרא והבינה מדברי העד שזה הי' בעלה הרי תוכל להעיד באמת ששמעה מע"א שמת בעלה אך מ"ש מעלתך שאפי' להרשב"א דחייש לב' שוירי ולא מהני אפי' שמו ושם אביו ושם עירו מ"מ הכא מהני שידעי' שהעד נתכוין לזאת העיר מישקאטץ שעמד בתוכה אהובי האמת שכן הוא אם היינו מסופקים בדברי העד אם נתכוון לכמר דוד מעיר מישקאטץ הזאת או לעיר אחרת ששמה מישקאטץ היינו אומרי' כיון שידעי' שעל זאת העיר נתכוון

סגי וכמ"ש גם ב"ש סקנ"ח אבל הכא אין לנו ספק בדברי העד שהרי העד לא הכיר אותו אלא על פי עצמו שאמר לו בנסעו עמו שהוא מעיר מישקאטץ וחשב העד מסתמא הוא מזאת העיר שבמדינתינו אך אנו חוששי' שהי' מעיר אחרת שנקראת מישקאטץ אך יפה כ' מעלתך כיון דאיכא כל הני סימנים כולי האי לא חיישי' דאתרמי ועדיף מנקב בצד אות פלוני:

אמנם בגוף נאמנות של האשה אחרי שכבר זינתה וגם עברה ונישאית טרם יצא התירא והוציאוהו בעל כרחה אם תאומן עתה לענ"ד אזדה נאמנתה דמה"ת תאומן אי משום דייקא ומינסבא הא קא חזינן דכבר נסבא בלא דייקא וא"כ אבדה נאמנתה דומה למ"ש הרמב"ם רפ"י מגירושין בקטטה שאמרה גרשתני ואשתכח שיקרא דתו לא מהימנא אפי' הביאה ע"א לדברי' דהרי חזינן דמשקרא ועוד דע"כ לא דייקא אלא משום חומר שהחמרת עלי' בסופה ועיקר החומר הוא מה שתצא מהראשון דאלו מהשני אינו חומר הלא מעיקור הדין הוא כך ואע"כ עיקור החומר הוא מה שיוצאת מן הראשון וכל הדרכים האלו בה והאי כיון שזינתה וגם נישאת לאחר א"כ אם יבוא בעלה אסורה עליו בלא"ה ולא תפסיד עתה בעדותה יותר ממה שכבר אפסדה נפשה ולמה תאומן ולא נעלמה ממני דברי הרא"ם סי' צ"א ובקונטרס עגונות הביאו בקוצר אבל מה אעשה ולא ירדתי לסוף דעתו בכל מ"ש אבל העיקור כי העיקור אצל הגאון ז"ל טעמא דמילתא דעבידא לאגלוי' כמ"ש בסי' כ' שהעתיק בכ"מ באריכות וא"כ לא הצריך כל כך דייקא ומנסבא אבל אנו אין לנו אלא דברי ה"ה דהרמב"ם חייש לשני הטעמים וא"כ אין להתיר:

והיותר קשה שבכל הני מילי שלא ראיתי בכל גביות העדות שום דבר שנתחדש עתה ומה שלא הי' לפנים בשנים קדמוניות ואפ"ה הוציאוהו חכמי הזמן מבעלה השני מסתמא קמו בהו רבנן במילתא דלאו שפיר דמי למסמך אהך סהדותא והעצה היותר טובה היעוצה שתסע אל מקום קבורת בעלה ואין ספק שימצאו שם אנשים המזכירים ממלתא דתמי' שהביאוהו פצוע בחבורות רשע ומת ונקבר שם וגם בעלי הח"ק יזכירו מ"ש בפנקס שלהם ויקובלו ב' עדים בפניה כדין תורה ממש בלי שנצטרך לסמוך אדייקא ומינסבא ואז קרוב הדבר שתשיג היתר גמור ומהיות טוב אל תיקרי רע וגם אם תותר אז ע"י היתר חדש לא יהי' לעז לרבנים קדמאי שהוציאוהו:

אודת דין ודברי ריבות שהזכיר מעלתך שלא רצו לכנוס בפושרין גם שכנגדך בא בקובלנא שמעלתך גורם עיכובא והמובן שכל א' מהצדדי' רוצה להכוות בחמין ולא בפושרי' ואינו רוצה לעבור על דעתו וכמדומה לי אצל מעלתך יש קצת אהבת הניצוח ג"כ לומר הא דידן נצח ורב חילי וכביר מצאה ידי אבל לא זו הדרך ואין בזה כח ב"ד

יפה ויתר מרעהו צדיק ולמה לא יזכור מעלתך כי האלמנה היא אשת ת"ח וכ"ע חייבים בכבודה ואילי כתוב לאמור שהיא הולכת בבלויי הסחובות באין מלבוש לפי כבוד בעלה הצדיק זצ"ל אע"פ שאם לדין אין רחמים ולא תהדר וגו' אבל הנוגעים בדבר עליהם מוטל לוותר הרבה ולא לאהוב הנצוח ח"ו והמלבושים של האלמנה הרבנית הסגורים בחותמך אם אין טענה על המלבושים עצמם רק שהם חבולים על תביעה אחרת קרוב הדבר ליגע בלאו דלא תחבול אע"ג שאפשר שלא הוצאת אותם מביתה רק סגורים בדרך עיקור ויש לדון בזה ולדינא צ"ע מ"מ לאו משנת חסידים היא ע"כ אקוה שכחכמתך יעשה מעלתך לרדוף השלום ולהשיגו:

ואם בכל זאת א"א והדין יקוב ההר מה אעשה אם רצון שני הצדדים לבחור אותי או מי שירצו לדון להם דין תורה או פשר קרוב לדין אזי הצדדים יטענו טענותיהם פנים בפנים ויכתבו לטענותיהם ויבואו על החתום בעצמם וישלחו אל הנבחר לדין ומה טוב שיהי' הממוצע ידידי הרב הגדול דק"ק גוו"ד ולפניו יציעו טענותיהם וכל גביות העדיות הצריך לזה ואז הדיין הנבחר יוציא לאור משפט צדק:

ולא כמו שעשה מעלתך בחדש אלול העבר ששלחת לי תכריך כתבים והראית ידך הגדולה במראה מקום הדינים לפי טענותך ומה אשיב ולא ראיתי דברי שכנגדך אולי אם ידע כל טענותיך ישיב לך כראוי וענין ע"כ זאת עצה היעוצה כנ"ל ויותר טוב אם יבצעו תמימים כראוי לשלימים ותבלה שנים וימים בטוב ובנעימים כאות נפשך היפה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב יום ה' ב' אדר ראשון קע"ג לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלז

אלף שלומים מגבהי מרומים לי"נ הרב המופלג המאה"ג מעוז ומגדול חרוץ ושנון כש"ת מהו' אברהם נ"י אב"ד דק"ק קמאהרן יע"א:

יום אתמול לקחתי מועד לעיין בדבריו הנעימי' ולהשיב היום על שאלתו שאלת חכם כמותו י"ב כיד ה' הטובה עלי בשגם ראיתי דבריו כי נעמו ושאלתו חצי תשובה הוא מסכים ואני מסכי' להתיר איתתא דא אשת ר' בנימין מסבלי עיגון קמא קמא דמטא לידי פלפלת כל שהוא אמרתי אעלה עם הספר וה' יעזרני שלא אכשול בדבר הלכה ח"ו וחפץ ה' בידינו יצליח. - ואעתיק לשונו דפר"מ בשאלתו: -

שאלה.

האשה העלובה והעזובה רכה בשנים בוכה על בעל נעוריה שנשאי' לו לפני ד' חדשים כ' בנימין מפה שנאבד ולא בא לביתו מחנו' שלו ולמחרתו יצא הקול שנטבע במים

יש נכרי א' שכינו מן החנו' שלו אמר שבא אצלו בלילה ערום רק בכתונו' ומכנסיי' התחתוני' ואמר לו שילך עמו לרחוץ בנהר דונאיי ובאמת כל בגדי' שהי' לבוש בו ביום מצאו בחנות סגור גם המעות הניח בתיבה ובחנות וזה קרוב לחמשים יום אחר שנאבד הלך הנעלה ר' שמעון נימא מפה אצל הנהר וראה שהספני' מצאו אדם במים ועד שהי' הספני' משתדלי' להוציא את הנמצא ושלח לרחוב היהודי' אחר יהודי' אחרים בחשבו פן יהי' הנמצא יהודי ור"ש הנ"ל הוא גבאי דח"ק והתאספו שם יחד יהודי' וערלי' קטנים וגדולים וכאשר הוציאו אותו מן המים לאלתר וכולם שהי' שם באותו מעמד הכירוהו בטביעת עין בצורתו וענו ואמרו כולם כאחד זהו בנימן הנאבד כי הי' כל גופו וצורתו קיים אך תואר ומראה פנים לא הי' כמקדם ונשתנה:

גם הכירוהו היטב בסימן שבגופו שהיתה חוטמו עמוקה הרבה גם עוד זאת תיכף ומיד כשנאבד באתה האשה אלי ואמרה שיש לו סימן בגופו שהי' לו שומא באצבע אגודל שקורין דוימע על חולי' העליונה שבאצבע באמציעתו על כף הבשר וכן העידו לפני ר"ש הנ"ל ועוד כמה מהקברני' שמנאו כן כאשר אמרה האשה בצמצום מקום:

גם מצאו שלבש באצבעו טבעת של כסף שהכירה אשתו שהי' לו למשכן מנכרית בעל מלחמה והנה הכתונת והמכנסיי' לא הי' עלי' כי נרקבו אך השפה העליונה של הכתונ' והמכנסיי' שקורן האל"ס בזעט"ץ הי' עדיין עלי' אמנם השטיפעל עם געלבע קאפפען אשר בו הי' לבוש באותו היום שנאבד ומצאוהו עדיין לבושו והכירו כולם שהי' של בנימין הנ"ל גם האומן הנכרי הכירם שהם שלו שעשאוהו לפני בנימין הנ"ל: ע"כ לשון השאלתו דפר"מ אות באות:

והנה היתר זאת העגונה יהי' בנוי' על ג' יסודו' על ט"ע ועל סימני גוף ועל סי' כלי' הנה סימני' כלים הוא לפע"ד יסוד רעוע מכל וכל לא מבעי' חגורות המכנסיי' ובי' הצואר של כתונ' שלא נראה בהם שום סימן ולא שום ט"ע וגם לדעתי א"א שיהי' בהם שום סי' או ט"ע שכבר נרקבו ובלו במים ולא נשאר בכל המלבוש כ"א הרצועה ההיא וגם הבתי שוקיי' של עור השטיפעל א"א שיהי' לאדם בהם סי' מובהק או ט"ע ואולי האומן שעשה אותם והנה הוא נכרי הפסול להעיד ואלא אפי' הטבעת של כסף אשר אפשר שיהי' בו סי' מובהק או ט"ע ולא ישתנה ע"י המים ומעלתו כ' שגם לשאלה ליכא למיחש כיון שהוא משכון מגוי ואין לו רשות להשאילו או להפקידו ביד אחר כמבואר בתשו' צמח צדק וגם הא טבעת לא מושלי אינשי:

הנה הטבעת לא מושלי אינשי אמרי בש"ס משום דמזייפו ופירש"י בב"מ כ"ז ע"ב שהי' לכל איש חותם ניכר בטבעתו וכשהי' שולח דבר סתום חותמו בטבעתו וכו' ולזה הטעם

אפי' הי' הכא טבעת שיש עלי' חותם מ"מ איכא למיחש לשאלה כי שאין זה חותמו וצורתו רק ממושכן מאיש אחר והוא לא יחתום אגרותו וחפציו בחותם הממושכן הזה ושפיר איכא למיחש לשאלה.

אמנם ביבמות ק"כ ע"ב פירש"י דמזייף להראו' לאשתו סימן בחותם וצורה ויטול ממנה כל אשר ישאל עכ"ל וזה שייך נמי בטבעת הממושכן כמובן וק"ל ולא ניחוש לשאלה ובפרט לפי טעם הנ"ל נמי שאינו רשאי למסור משכונו ביד אחר אבל אם נבוא לידי מדה זו הנה א"כ עביד איסורא במה שהי' משמש במשכונו של נכרי להתקשט בו לדעת מהרי"ל דמייתי מג"א רס"י תע"ב ומ"ש מג"א שם דפעם א' בשנה אינה מקפיד הגוי כבר השיג בחק יעקב דמהרי"ל לא השתמש בהם רק העמידם על השולחן לשמוח בראייתם ובחידושי אמרתי שגם זה לא עשה אלא בליל פסח זכר וישאילום וינצלו והאמנם לדינא כבר נהגו העם כדעת הט"ז וש"ך ופר"ח בי"ד סי' ק"כ וכן הסכים שם חק יעקב לדינא להתיר תשמיש משכונות של גוי ובכל זאת נ"ל הכא שאין שום סימן מהטבעת דלמא האי גברא ערק לעלמא ובשעת בריחתו החזי' המשכונו לגוי בעל חובו ונגשו לפרוע לו ופרע לו ומיד הגוי הי' הטבעת הזה במשכנתא או בפקדון ביד הישראל הזה השני הנמצא באופן שעל סימני הכלי' אין לבנות שום בנין:

ונבוא לדון על ט"ע שהכירו כולם כאחד מיד ולאלתר תמונת צורתו וגופו אלא שיש לדון בזה א' על אריכו' זמן שנשתהה במים ב' על שינוי תמונתו ומראה פנים קצת ג' איכא למיחש שיאמרו בדדמי:

ביבמות קכ"א מספקא לש"ס אי ריב"ב לקולא פליג ובעי למיפשט מהני עובדא דההוא גברא דטבע בכרמי וכו' וההיא גברא דטבע בדגלת וכו' יע"ש ודחי שאני מיא דצמתי ומזה פסק הרמב"ם דמי' אינם משתנים פרצוף פנים אלא לזמן מרובה ובירושלמי איתא עובדא מההיא דטבע בירדן והעלוהו אחר י"ז ימי' והתירו אשתו וכן פסקו כל הפוסקי' אך הרי"ף כ' ד' או ה' ימי' ושפט הרשב"א שדעת הרי"ף דוקא ד' או ה' ימים ולא יותר דאין לנו אלא המפורש בש"ס אלא שהקשו עלי' מהירושלמי הנ"ל והב"ח כ' מדכ' הרי"ף ד' או ה' ימים וק' השתא ה' ד' מיבעי' אע"כ הכי קאמר ד' וה' ואעפ"י טובא נמי וכדעת כל הפוסקים ועיי' מס' שבת ס' ע"ב תוס' ד"ה השתא וכו' ועיי' ט"ז א"ח סי' תרמ"ח ס"ק י"ד:

והנה יש לעיין מאי מייתי הש"ס מהני עובדא דריב"ב לקולא פליג לדעת תוס' ור"ת דבנמצא מת תלינן מן הסתם דהשתא מת והוא תוך ג' ימים ומתני' דאין מעידין אלא עד ג' ימי' מיירי שמונח לפנינו ג' ימים על פני השדה ואח"כ באו עדי' להכירו אבל כל שהוא ספק תולין להקל א"כ ה"נ מהאי שרינן לאתתא משום דמספיקא תלינן דהשתא טבע

זה הגוף והשתא העלינו אותו והנה הוא פלוני בעל האשה הזאת ועוד אפי' להרשב"א דס"ל ספיקא להחמיר וכל שלא נודע לנו בברור שהוא בתוך מים למיתת זה הגוף תולין להחמיר שכבר עברו ג' ימי' ואוסרי' מ"מ הא הכא ע"כ מיירי שהטביעה דהאי גברא ידוע לנו כמ"ש הרב ב"ש סי' י"ז סקפ"ז ומ"ש שם שראה העד הטביעה עי' רמב"ן ר"פ האשה שלום וצ"ל דהאי דטבע משמע שהטביעה ידוע לנו וכן משמע לשון ואסקוהו משמע אותו הידוע והנה כיון שטבע בפנינו במים שאין להם סוף כבר הותרה אשתו מן התורה ולא נשאר אלא ספיקא דרבנן ובזה יודה רשב"א דמספיקא תלינן שהוא בתוך ג' ימים תדע לך שכן הוא דאלת"ה א"כ תקשה למסקנא לסברת הרשב"א בהרי"ף דעד ה' ימי' דוקא א"כ כל משאל"ס ניחוש זה אזיל לעלמא וזה הנמצא אחר הוא שנטבע יותר מחמשה ימים ונשתנה צורתו לזה דאזיל לעלמא אע"כ כיון שראינו הטביע' במשאל"ס וליכא תו אלא אי' דרבנן מודה רשב"א דתלינן להקל וכן הדעת נוטה לכל מעיין בלשון הרשב"א בחידושי שלהי יבמות א"כ קשי' טובא איך בעי למיפשט דריב"ב לקולא פליג הא ריב"ב אמתני' קאי דמיירי שהמת מונח לפנינו איזה ימי' ואין ראי' מהני דטבעי בכרמי ודגלת ואולי מזה ראי' להרז"ה ר"פ האשה שלום דמוקי הני עובדא בדלא ידע שום אדם מהטביעה באופן דלא שייך בדדמי לא גבי העד ולא גבי האשה כד דייקת ודלא כהרמב"ן שם אבל למאי דקי"ל דלא כהרז"ה קשי' כנ"ל:

תו קשי' לי מ"ט לא מייתי ש"ס דילן הך עובדא דמייתי בירושלמי שטבע בירדן והעלוהו אחר י"ז ימים דהוה רבותא טפי מתלת יומי וחמשי יומי ועוד דלכאורה יש לפקפק ולומר דבטבע במים שאין להם סוף אפשר שיכול לחיות במים יום או יומים דע"כ לא פליגי ר' יוסי אר"מ אלא במים שיש להם סוף שאנו רואי' כל סביביו ולא ראינו שהוציא ראשו וס"ל לר"מ אפ"ה יכול לחיות תחת המים ב' וג' ימים ואהא פליג ר' יוסי דתחת המים לא יכול לחיות אבל במים שאל"ס שאינו יכול לראות כל סביביו וכשם שאנו חוששי' חששא רחוקה שיצא במקום רחוק ממנו דזה הוא חששא רחוקה דאלו הי' קיי' הי' בא ה"נ יותר נוכל לומר שהובילוהו המים רחוק ממראה עינינו ושם הוציא ראשו לפרקי' מן המים ואנחנו לא ראינו זה דעי"ז יכול הוא לחיות במים יום ויומים ואח"כ מת ועתה שנמצא אדם במים הדומה לזה שנפל לפני ה' ימים נתלה לומר שזה הוא ונתקיים בחיים ב' ימים ואח"כ מת נמצא שעתה הוא בתוך ג' ימי' למיתתו ותולין לקולא בזה ולעולם דלא כריב"ב אבל אי הוה מייתא מעובדא דהירושלמי ששהה י"ז יום בזה בודאי לא הוה שייך לומר שנתקי' בחיי' ט"ו ימים וא"כ ה"ל לאתוי' הך עובדא דירושלמי:

מיהו לזה י"ל דעובדא דירושלמי מיירי שנטבע בירדן והעלוהו באותו מקום שנטבע א"כ י"ל משו"ה תלינן להקל שנצרף לזה כאן נמצא וכאן הי' וסברת זהו שאבד זהו שנמצא עיי' פסחי' יו"ד ע"א גבי קבר שאבד הוא קבר שנמצא אבל הני עובדא מיירי שטבע בכרמי ונמצא במקום אחר אבי הדי' וכן גברא שנטבע בדגלת ונמצא בגשרא דשבסתנא ולא נמצא במקום שנאבד ואפ"ה אזלי' להקל מזה שפיר בעי למיפשט דריב"ב לקולא פליג כן אפשר לומר:

אבל אינך קושייתי לא נתיישבה ע"כ לפע"ד בטח דהני עובדי לא מיירי שמצאוהו ג' ימים וה' ימים אחר הטבילה בכרמי ודגלת אלא אסקוהו אבי הדי' בתר תלתא יומי שהי' מונח במים לפנינו אבי הדי' סמך לאותו מקום וכן אחר שהי' מונח סמוך לגשרא דשבסתנא ה' ימי' הוציאוהו משם והכירוהו ואפשר שבכיוון לא הוציאוהו מהמים עד שבאו אותן שהכירוהו ויכולי' להעיד עלי' ובזה יש ליישב קצת לשון הש"ס ואסקוהו אגשרא דשביסתנא ואינסבא רבא לדביתהו ע"י שושבינא בתר ה' יומי דמשמע דחמשה ימים אאסקוה קאי וזה א"א דא"כ שהה ביבשה ורש"י הרגיש בזה ולהנ"ל ניחא קצת דנהי דאאסקוהו לא קאי מ"מ אטביעה נמי לא קאי אלא שהי' מונח במים ה' יומי סמוך להאי גשרא הכירוהו השושבי' ואנסבא רבא לדביתהי והשתא מעובדא דירדן שבירושלמי לא הו"מ הש"ס לאתויי משום דהתם לא הוזכר מקום אחר אלא מקום הטביעה בירדן ומצאוהו אחר י"ז ימים מהטביעה ומזה לא מוכח דריב"ב לקולא פליג די"ל כמו שהקשיתי לעיל דממ"נ אם זה האיש שטבע נשאר במים ולא עלה הרי הוא כבר י"ז ומת הוא בלי ספק ואם עלה במקום א"כ נאמר שזה שנמצא נטבע לתוך ג' ימי' למציאותו ומעידין על ט"ע שזה הוא בעלה של פלוני' אבל בהני עובדא דש"ס דהי' מונחי' במים לפנינו ג' ימים או ה' ואפ"ה סמכו על ט"ע ש"מ שריב"ב לקולא פליג וק"ל:

ולפ"ז הרווחנו לומר דאפי' לפי הבנת הרשב"א בהרי"ף ד' או ה' ימים דוקא קאמר דאין לנו אלא במה שנמצא בהדי' בש"ס מ"מ הרי"ף לא אמרו אלא בנשתהה במים לפנינו אז לא סמכי' על הכרה טפי מחמשה ימים אבל אם נמצא במים לא מיבעי לר"ת דתלי' להקל לומר דהשתא הא דאטבע אלא אפי' להרשב"א דביבשה לא תלי' שהוא בתוך ג"י מ"מ במים תלינן להקל לא מיבעי' אם ראינו הטביעה אפי' לפני מאה יום עכשיו נמצא א' ונדמה להטובע דתלינן להקל כיון דאשתו כבר יצאה מחזקת א"א דאורי' תלינן שוב להקל שהוא בתוך ה' ימים ובהכי איירי עובדא דירושלמי להרי"ף שהתירה לאחר י"ז יום ומיושב ק' רשב"א וה"ה ונימוקי יוסף על הרשב"א מהירושלמי הנ"ל אלא אפי' לא ראינו נפל למים כלל כנדון דידן שהבעל נאבד ואשה בחזקת א"א דאורי' קיימת מ"מ י"ל

דקרוב לודאי צדקו דברי הב"ח בכוונת הרי"ף ד' וה' אפי' טובא נמי אלא שראיתי הגאון בעצי ארזים מפיק זקוקין דנורא מפומי' ממלל רברבין למימר דהרי"ף ס"ל דהאיבעי' לא אפשטא אי ריב"ב לקולא פליג וה"כ עובדי דכרמי ודגלת כריב"ב אזלא וא"כ מים לא מצמתי ורק דהמקום גורם וא"כ בודאי ה' ימים דוקא וא"כ נימא נמי לפי מה שהוא אדם שומן או כחוש או נימא אין הלכה כריב"ב ורק מיא צמתי ואז אין חלוק ואפי' לזמן מרובה ופסק הרי"ף לחומרא דבשארי מקומות אין חלוק ואין מעידי' אלא ג' ימי' דלא כריב"ב ובמי' נמי אין מעידי' אלא עד חמשה כמעשה שהי' אליבא דריב"ב ואם שהה יותר מתירי' מספק אולי הלכה כריב"ב והיינו נמי דקאמר ד' או ה' ימים ד' בשומן וה' בכחוש אלו דברי הגאון זצ"ל ודפח"ח נמצא לפ"ז אי מספקא לן אי הוא בתוך ה' ימים או אחר ה' ימים ה"ל ס"ס אולי הוא בתוך חמשה ימים ואת"ל לאחר ה' ימים אולי הלכה כרבנן דמיא צמתי אפי' לזמן מרובה וכבר ידוע שיטת הפוסקי' לצרף ספיקא דדינא לס"ס ומכ"ש דאיכא נמי ספיקא אולי הרי"ף גופי' נתכוון לומר ד' וה' אפי' טובא וכהב"ח ומכ"ש שהרמב"ם ורוב ככל הפוסקים הכי ס"ל א"כ י"ל אפי' בנדון דידן מהני ט"ע מה שהכירו שהוא ר' בנימין חמשי' יום אחר שנאבד ונעלם מן העין:

ונבוא אל החששא השני דאעפ"י שהכירו בט"ע בצורתו וגופו מ"מ תואר פנים נשתנה וזה לשון שלטי הגבורים שסביב הרי"ף ואם הי' במי' מעידן עלי' אפי' לאחר ה' ימים כל זמן שצורת פנים קיימת עכ"ל משמע שאם אינה קיימת לא כ"כ הב"ח הובא בח"מ ס"ק מ"ח ובב"ש ס"ק ע"ט כ"ז שלא נמצא שינוי בגופו ובצורתו אבל נלע"ד בזה שאלת חכם חצי תשובה כי מעלתו דקדק בדבריו כשכ' שהכירוהו כ' שהכירוהו בצורתו וכשכ' שהי' קצת שינוי לא כ' בצורתו אלא בתוארו כי תוארו היינו סומק וחיוור ועור פניו וצורתו היינו בנין פני' בגוף מי שחוטמו כך ופדחתו עגול ולחייו כך כך וצוייר מכולם צורה כך וכך וזה לא ישתנה אם לא ע"י דאתפח או יתחיל לרקוב וכדומה והיינו שינוי צורה אבל שינוי תואר אינו בכלל זה ויפה כ' פר"מ פשיטא שכל אדם מת נשתנה תוארו וכי המי' מחזירי' נשמות לפגרי' מתים וזה לשון ריב"ש סי' שע"ח והרי כיון שטבע ועמד במים עד שמת שם מחמת המים הרי באו מים במעיו לצבות בטן ואור פני' יפילון ומשתנית צורתו אע"ג דמיא מצמת צמיתי כשעלה מן הים ושהה ביבשה מעט חוזר לסורו ותגלה רעתו עכ"ל נראה מבואר דהמי' מפילין אור פני' רק שצמתי שלא תשתנה צורתו לצורה אחרת אבל בודאי א"א שיתנו לו המי' תואר פני' אשר הם בעצמם שללוהו ממנו וא"כ אין כאן ריעותא ולא עלה על דעתי ומ"מ לרווחא דמלתא אומר דאפי' נאמר שיהי' זה ריעותא היינו אם הוא אחר ג' ימי' שאז ביבשה כה"ג אפי' בלא שינוי צורה אין מעידין דחזקה

שנשתנה וא"כ במים נהי דמסתמא אמרי' דלא נשתנה מ"מ כי חזינן שום שינוי שוב אין מעידי' אבל בתוך ג' דאפי' ביבשה מעידי' אפי' נפלו אור פני' דהרי אין ספק שכל ההרוגי' יפילו אור פניהם ואפ"ה מעידי' עליהם תוך ג' וא"כ מכש"כ שבתוך ג' מעידי' אפי' נשתנה תואר פני' קצת וא"כ אם מצאוהו במים ולא ידעו אי תוך ג' או אח"כ לר"ת תלינן להקל ונהגו מורי הוראו' כר"ת כמו שהעיד מהרח"ש ונראה אפי' הרשב"א לא פליג אלא ביבשה אבל במים מודים ומטעם שאבאר ובודאי יש לעיין אסברת הרשב"א מ"ט לא נימא כל הדברים כשעת מציאת' וכן נמצא וכן הי' מעולם ולא נשתנה וצ"ל כיון דעשוי' להשתנו' אין כאן חזקה אבל במים שאין עשוי' להשתנו' אדרבא מים צמתי א"כ י"ל צורה זו כמו שנמצאת כן היתה מעולם ולא נשתנה לצורה אחרת ומסתמא הוא בתוך ג' ימים והאמת אינו אלא לרוחא דמלתא כי עיקור נ"ל דבשינוי' תואר פני' ליכא קפידא כלל:

ונבוא אל השלישי' למיחש דאמרה בדדמי הנה הכא לא ראו ולא ידעו משום טביעה וגם בשני עדי' לא שייך בדדמי וכמ"ש ב"ש סקפ"ז ונראה אפי' להרי"ף דחייש בשני עדי' לדדמי ובעי שיאמרו וקברתי' ער"פ האשה שלום מ"מ היינו נראה שני עדים או אפילו טובא שבאו להעיד אבל שכל רואיו יכירו כי זה הוא ואין א' מאלו שאינו מכיר כמו שבא בשאלה שכל היהודי' והערלי' שעמדו שם הכירוהו מיד בט"ע שזה הוא בנימין בזה לא שייך בדדמי וסברא זו משמע לי מהש"ס יבמות פ"ח ע"א ובתוס' ד"ה אתא גברא וכו' ובזה מיושב סתירת תוס' למ"ש בכתובות כ"ב ע"א ד"ה תרי וכו' וזה תימא איך יתברר הדבר מעולם וכו' שנראה דבריהם סותרי' ולהנ"ל ניחא דודאי מלתא דתלי' בהגדת עדי' אמרי' תרי כמאה אבל מלתא דתלי' בהיכר ט"ע שפיר אמרי אי אתא גברא וקאי וכ"ע מכירי' אותו לא נימא דטעו בדמיון אלא השני' שאמרו מת טעו בדמיון אבל מה שניכר לכל לא שייך טעות בדמיון ומכש"כ הכא דאיכא נמי סימני' אמצעי עכ"פ כאשר יבואר לקמן אי"ה ומבואר בב"ש סקפ"ז דבדאיכא סי' אמצעי בהדי ט"ע תו ליכא למיחש בדדמי ובחי' ביארתי טעם לזה דאע"ג דבסי' אמצעי לא סמכי' מה"ת אי סי' לאו דאורייתא ואט"ע ליכא למסמך דלמא טועה בדמיון א"כ ליכא מידי למסמך ואמאי מעידי' ואמרתי עפ"י מ"ש תוס' ר"פ האשה שלום דאי עד אחד במלחמ' מהימן משום דלא משקרי אינשא במלתא דעבידא לאגלויי א"כ גם בדדמי לא יאמר וידקדק בעדותו היטב שלא יתפס ע"ש בתוס' וי"ל להחולקי' וחיישי' לבדדמי אע"ג דלא משקרי אינשי מ"מ לא ידקדק ולכשיהי' עבידא לגלוי' יסבור להנצל שטעה בדמיון וכ"ז אי ליכא אלא ט"ע אבל כי מעיד נמי על סי' אפי' רק אמצעי אע"ג דלדינא לא סמכי' אסימני' אמצעי' מ"מ העד חייש שאם

יאמר שהכירו בט"ע איש שהי' לו סי' אמצעי' כאלו ואח"כ יבוא ברגלי' יותפס כשקרן כי העולם לא יאמינו שהזדמנו יחד מי שהי' לו סי' כאלו ונדמה לו בפרצוף פני' כזה נמצא עיקור ההיתר שלנו הוא על ט"ע ולא נצרכה הסי' אלא להאמנת העד שהי' לו ט"ע ולא ישקר לומר בדדמי בני דיוק היטב ויש לסברא זו פני' בדברי הלח"מ פי"ג מגירושי' ובזה ישבתי ק' ה"ה שם על שיטת הרי"ף אלא שאין רצוני להאריך מה שאינו נוגע לדינא וא"כ הכא כיון דאיכא נמי סי' אפי' לא יהי' אלא אמצעי' יצרפו לט"ע להאמין העדי' וליכא למיחש בדדמי:

והנה הסימני' המה חוטמו עמוקה הרבה ושומא בכף הבשר שבחולי' עליונה של אגודל הנה בכתבי מהרא"י סי' רכ"ד מבואר דעמוקה כעין חרום דמומי הכהני' הוה סי' מובהק ואמנם הכא בהעדאת העדים ואמירת סי' האשה לא הוזכר עמוקה הרבה ואמנם בשקלא וטרי' דפר"מ הזכיר שהי' עמוקה הרבה ואם הוא השמטה מדברי השאלה ונאמר דגם העדים הזכירו שהי' עמוקה הרבה הרי מה שבקשנו ואם אולי העדים לא הזכירו אלא חוטמו עמוקה סתם ופר"מ הכיר האיש בחיים שהי' חוטמו עמוקה הרבה כעין חרום דקרא א"כ איכא למיחש שאינו זה שהרי העדים לא הזכירו זה החידוש שהי' חרום וא"כ אדרבא מיגרע גרע איפשר ע"י שמצאו אדם א' שחוטמו עמוקה נדמה להם שהוא זה ולא נתנו לבם להבחין בין הרבה למעט אלא שראיתי בלשון האשה שאמרה סימני בעלה ג"כ לא הזכירה אלא זה הלשון חוטמו עמוקה ולא הזכירה עמוקה הרבה נמצא העדאת העדי' והאשה מכווני' יחד ומי יש לו היכר בבעלה טפי מהאשה וגם ראיתי שפר"מ אע"פ שכ' שהי' עמוקה הרבה מ"מ מסתפק אם הגיע לשיעור חרום דקרא ודקדקתי בלשון מהרי"א אחר שכ' דכעין חרום הוה סי' מובהק כ' על נידן דידי' וז"ל אך דקדקתי בדברי העד שהעיד שהיתה קצת עמוקה וזה מצוי בכמה ב"א עכ"ל א"כ משמע אלו העיד סתם עמוקה בלי תיבת קצת הי' מפורש דברי' שהי' כעין חרום ממש או אפשר לומר נהי דלסי' מובהק לא דיינינן לי' מ"מ לסי' גרוע נמי לא דחוטם עמוקה אינו שכיח בכמה ב"א וסי' אמצעי מיהא הוי וג' דינים יש אם מעיד שהי' חרום ה"ל סי' מובהק ואם מפורש קצת עמוק היה סי' גרוע דמהרי"א שם מיירי מסי' גרוע כמ"ש בשו"ת מ"ב סי' ס"ג ע"ש ואם אמר סתם ה"ל סי' אמצעי וא"כ הוה הכא עכ"פ סי' אמצעי וזה נ"ל בלי ספק:

הסי' השני שומא בצמצום מקום שהמציא מהרד"ך ז"ל וכ' הב"ש שמהרשד"ם חלק עליו וגם מ"ב סי' ס"ג ספר מהרשד"ם אינו אתי עמי ואבל המ"ב לא חלק עליו אלא בשומא לבד והדין עמו כיון דלמ"ד שומא אינו סי' מובהק הטעם הוא משום שמצוי בבן גילו מי שנולד במזל שלו יש לו ג"כ אותה השומא א"כ אותו בן גילו יהי' לו השומא באותה מקו'

ממש ומה יועיל לזה צמצום מקום להוציא מספק בן גילו אבל בשארי סי' אמצעי' מודה לו ובאריכות דברים כייל כללא כל שהסי' בעצמו טוב סגי בסיי' מקום מבלי שידע אם הוא בימין או בשמאל אך אם הסימן בעצמו אינו טוב צריך לסיים המקום והצד ונ"ל ראי' מש"ס גיטין כ"ז ע"ב ודוקא נקב בצד אות פלוני אבל נקב סתם לא מספקא לי' סימני' אי דאורי' או דרבנן משמע מזה דנקב סתם הוא סי' אמצעי עכ"פ דמהני למ"ד סי' דאורי' ומשו"ה למ"ד סי' דרבנן סגי בשסיים האות פלוני ולא צד פלוני שבאות פלוני ודי לנו לאסוקי דרגא דבסי' הפחו' מסי' אמצעי כגון צלקת בעי' עכ"פ ייחוד הצד ימין או שמאל ולדידי בלאה"נ צ"ע על דברי מהרד"ך שהמציא הך בצמצום מקום מש"ס הנ"ל ולא דמי בשלמא התם סי' נקב דיריעה אע"ג דשכיחי' קצת דמשום כן לא הוי סי' מובהק מ"מ כתיבת הסופר שעל הגויל הוא דבר מחודש ומקרה המזדמן א"כ קשה מאד לומר ששני סופרי' הכותבי' על שני גוילי' יזדמנו באות מיוחד ידוע לסומכו אצל הנקב שביריעה וא"כ הוה סי' מובהק שלא נמצא בא' מאלף אבל צלקת וכדומה אם הוא בעצמו אינינו סי' טוב מפני שהוא שכיר א"כ מה יועיל צמצום המקום הלא ככה אפשר למצוא בכמה ב"א וצל"ע יהי' איך שיהי' הכא בשומא לא בעינא לסמוך עליו כלל:

אך יען וביען בענין צירוף הסימני' לעשות משניהם סי' מובהק הלכו בו נמושות וערבי' עלי דברי בית מאיר שכ' בסוף ס"ק כ"ד וזה לשונו ומ"מ נלע"ד אחרי שכבר מוחלט דעת כל הפוסקי' שיש סי' מובהק ביותר שהם ודאי דברי תורה והשריש המ"ב הכלל שלא ימצא א' מאלף א"כ הדבר מסור לחכמי הדור הם ידונו אם שני הסימני' יחד נמי א"א להמציא באחד מאלף אך שא' מהן אפשר בדרך אמצעי להמציא יוכלו לעשו' מזה סי' מובהק ביותר וזה היתד שהכל תלוי בו לע"ד עכ"ל והנה אם הייתי אני מחכמי הדור הייתי אומר דנידן דידן לא ימציא מצורף בא' מאלף חוטם עמוקה ושומא בצמצום מקום וגם הייתי מצרף לזה אם יש ט"ע הטבעת כסף גם כי שדיתי נרגא שבשעת בריחתו לעלמא גבה חובו והחזיר המשכון להנכרי והנכרי השכינו או מוכרו לישראל אחר מ"מ ה"ל נפילה דחד כמ"ש חכם צבי ועדיפ' מיני' דהרי צריכי' לומר שהנכרי השכינו או מוכרו לישראל אחר שהי' לו ממש סי' הללו כזה והנה בסביב' עירכם לא נמצא כזה וגם לא נאבד יהודי אשר יאמר עלי' כי הוא זהו וצ"ל איש בא ממקום אחר לכאן וידוע כי אין דרך הנכרי' להשכין כליה' גם לא למוכרם אלא אל יהודי' שבעיר' או בסביב' גליל שלהם וכ"ש דמכירה לא שכיח דאין אדם עשוי' למכור כלי' אלא להשכין ואיך ישכין כלי' לאיש בא מארץ רחוקה ואם יארע כזה הוה גרוע מנפילה דחד ע"כ בצירוף הא לסמוך ולומר דהוה סי' מובהק ביותר אלא שאיניני מחכמי הדור ואין הדבר מסור

להדיוט כמוני אבל מ"מ בצירוף ט"ע הנ"ל נ"ל ברור בלי ספק דאשת בנימין מקאמרן שרי' להתנסבא לכל גבר דתיצבין ופר"מ יעיי' בכל הנ"ל ומה טוב אם יציע דברי אלו גם לפני ידידנו הרב המאה"ג דק"ק ס"ה ואז יתיר העגונה ע"י ישיבת ב"ד של שלשה כמ"ש הריב"ש והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב יום ב' ג' מרחשון תקע"ה לפ"ק.
משה"ק סופר ממפד"מ:

תשובה קלח

יעזור אל לעזריאל למלכם למואל כל יכול ואיתיאל ה"ה הנגיד והטפסר הרבני המופלג כבוד מ' עזריאל נ"י ביסטריץ:

יקרת מכתבו הנכתב ביום למ"ד למב"י העבר הגיעני יום אתמול פה במרחץ באדען בעסקי ברפואות וראיתי מתוכו זריזותי' דפר"מ במצות וכמה שוקד על תקנות בנות ישראל העלובות ויש בו מדעת קונו וכלכל דבריו במשפט צדק בדעת ותבונה כראוי לגברא דכוותי':

זאת אומרת עובדא הכי הוה ביום זעם ונשטף מים רבים בר"ח אלול תקע"ג לפ"ק העבר לעתותי ערב כשראו סכנה עצומה והמים שוטפים בזרם הצילו את הנשים וגם איזה אנשים עוברי אורח עמם ע"י ספינה קטנה שהעבירם עד סמוך להר א' ושם ניצלו כולם אמנם שארי אנשים נתפתו לדברי איש זקן וכסיל ונשארו שמה בהבית במקום סכנה והנה אותם הניצולים שעמדו על ההר הציצו והביטו כל הלילה מרחוק אל מקום בית האנשי' העומדי' במקום סכנה וראו שמה נר דולק עד שעה א' אחר חצות הלילה ומן אז והלאה הי' חשך במושבותם לא ראו אור עוד ובבקר נראה כי המים עברו שם במקום ולא ניכר מקומו איה ועד היום המה עודנה המים עוברים והדייגי' עוברי' והרפסדות נוסעים דרך משם באין זכר למו שהי' שם מושב בני אדם מעולם וכן ספרו למו כמה נפשות נימולים ואינם נימולי' שעמדו בלילה ההיא על המבצר הגבוה' וראו את הבית עם נר דולק עד אחר חצי הלילה וכנ"ל אשר מזה נוכל לשפוט בעין שכלנו כי הבית נמוג הלך ואשר בתוכו לא נמלטו שוב נמצא איש זקן מת וכל היהודים הכירוהו שזה הוא האיש הזקן כי הי' קצר הקומה וגבן אשר ע"י זה אין ס' כי אשתו הזקנה מותרת לעלמא בלי פקפוק לדעת פר"מ אך תשארנה עוד ב' נשים ילדות רכות (ועגונות בעו"ה) אשר לא נודע בעליהן איה שוב נמצא ביד כפרי א' שלשלת זהב וטבעת עגיל זהב ואשת א' הכירה בט"ע כי הנה תכשיטין שלה וגם צורף זהב איש יהודי נאמן וישר מכיר כי הוא עשאום לה והכפרי כשנשאל ע"י השופט מאין באו לו נתהפך בדבריו פעם אמר שהוציאום במכמורת מהמים ופעם אמר שמצאום על פני השדה וכששאלו לאשתו אמרה שהוא

אמר לה שנמצא יהודי מת ופשט בגדיו ומצא אלו בתוכם ושוב חזר הכפר ואמר לא יהודי מת אלא גוי מת מצא והי' כלי' אלו באמתחתו אלו תוכן דברי מעלתו במתק לשונו כצפיחת בדבש וגבה עדות במותב תלתא וכהלכה ובקש ממני לחוות דעתי בשריותא דהני נשי:

אומר אני שריותא דזקנה אע"ג דפשיטא למעלתו לדידי עדיין מספקא לי טובא מפני שפר"מ לרוב פשיטותו קיצר במקום שהי' להאריך ולפרש במה הכירוהו היהודים שזה הוא האיש הזקן בעל אשה הזקינה אם בסי' שבגופו צריך לברר איזה סימנים וכמה הי' דמה שהזכירו קצר הקומה היינו ארוך וגוץ וכן גבן הוא סי' גרוע ואין לסמוך עליהם והוא משנה שלימה וגמ' ערוכה יבמות ק"כ ע"ב והג"ה ש"ע סי' י"ז סעי' כ"ד:

ואם בטביעת עין הכירו א"כ הי' לו להזכיר כשראוהו מיד כשעלה מן המים ואז מועיל אפילו אחר ג' ימים אחר הטביעה אך אם ראוהו שעה א' אחר שעלה מן היבשה אין עדות ט"ע מועיל אפי' תוך ג' ימים לאבידה כמבואר בש"ע סעי' כ"ו ואם יבואו דבריו עוד אלינו בתו' ביאור נבאר תשובתינו בעזה"י:

אך התירן של הילדות רכות וענוגות הרחק מאוד מאדם חי מדבר בהשכל בעוד תבונתו שלימה ורוח נכון בקרבו והיות כי פר"מ כ' כי כדברו עם מלומדי נוצרי' ושרי' נכבדים בגלילות ההמה שפכו בוז על בעלי התלמוד שהתאכזרו כ"כ לאסור נשי' כאלו בכבלי העיגון ואיו מצאו כן בתורתו של מרע"ה והנה מוחזקני בפר"מ כי הוא בקי בחדרי בינה ויבן זאת לאשורו ויודע מה להשיב ושתיקתו לא היתה יפה לחכם בפעם הזאת וקראתי עליו המקרא הזה שרים עצרו במילין וכף ישימו לפיהם:

ואמרתי פן יהי' השרים והחכמים ההמה חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים בהלעיגם והלעיזם על דברי התלמוד ח"ו כדרכם אברר הדברים שגם כל רואיהם יכירו כי אין כאן שום מקום להתירו לכאורה ונבוא מהמאוחר אל המוקדם במה שהכירה האשה והצורף טבעתה ושרשרות זהב ענק שבצווארי הנשי' ואשת הכפרי אמרה שבעלה אמר שמצא יהודי מת ומשם לקח הכלים האלו הנה אם הי' נמצא יהודי לפנינו ולא היינו מכירי' אותו מי הוא רק ע"י שהי' הכלים הללו בשקו ואמתחתו היינו באים לחומרת חז"ל דחיישי' לשאלה ואם אולי במקום אחר הוא חומרא רק וחששא מ"מ בנידון דידן הוא חשש קרוב מאוד דניחוש לאבידה בשעת הסכנה ורעש השליכו בהחפזם והורידו כל עדים מעליהם ואיש אחר מצאו ואח"כ נטבע האיש ההוא ובעל האשה נמלט וזה פשוט וקרוב במציאות זאת אי היינו מוצאים אי שמת לפנינו וכלי' אלו באמתחתו וכן אי היתה אשת הכפר אומרת שבעלה מצא פלוני ופלוני בשמו ושם עירו וכדומה אז היינו

באי' לחששת ג' דברים א' אי מקרי מסל"ת כיון שהוא ע"י שאלה ב' אי עד מפי עד נאמן בגוי הואיל והיא אומרת בשם בעלה ג' אפי' אי בעלמא נאמן מ"מ הכא העד הראשון מכחישה לאמור לא יהודי אלא גוי וכ"ז אי הי' אומרת שמצא יהודי פלוני אך עכשיו שאומרת יהודי א' אשר הי' נמצאי' אצלו כלים אלו על דברי' כאלו יותר א"א לעלמא ואפי' חכמיהם לא הי' מתירי' א' מנשותיהם לעלמא ואם על אומדנא כזה נתיר א"כ גם אם נמצאו כלים כאלו ע"פ המים שטין נתיר האשה לעלמא ונאמר כי הבעל נטבע ואלו הכלים ממנו וידעתי כי אפי' לענין ממונא יחושו שרי העמי' שלא להוציאו ע"ד אומדנות כאלו ומכ"ש בעניני אישות שמחמירי' טפי וא"כ עדות הטבעת והשרשרות הבל ואין בו מועיל:

ונבוא אל הראשונה במה שעומדי' על המבצר וגם העומדי' על ההר ראו הבית ונר דולק בתוכו עד אחר חצי הלילה ואח"כ חשך אורו בעריפיו וגם היום אין בית ולא שום היכר רק מים שוטפי' ומעלתו הוסיף כי ביום הזעם לא הי' פליטה אפי' א' מיני אלף לא נמלט ואיך נאמר שנמלטו אלו אומר אני אם הי' רואים אנשים אלו נפלו לתוך המים ושהו עליהם כדי יציאת הנפש אז היינו באי' לחומרת חז"ל במים שאל"ס אולי גלי אשפלוהו והוציאוהו במקום אחר וככה אירע ביום ההוא ממש בילדה אחת יתומת דיין זקן אחד בק"ק מ"ד ששטפוהו מים כבירי' ההמה בתוך העיר לעיני כל רואים ומסרו נפשם להצילה ואפס ההצלה ונתיאשו ממנה והמים הובילו אותה הרחק מאוד מהעיר לכפר הסמוך וגל א' השליכה לחוץ לפני רגלי כפר א' והוא הביאה אל העיר אחר הזעם והנה היא חי' וקיי' לפנינו והן המה אותו השטף עצמו שאנו דנים עליו ובכל זאת קיי"ל מים שאל"ס רובם למיתה ומותרת מן התורה ואינו אלא גזירה דרבנן דחיישי' למיעוט בחומרת א"א שלא יהי' קיל יותר מממון שאין הולכי' בו אחר הרוב וע"ז הי' יכול מעלתו לומר שאני הכי דחזינן שאפי' א' מיני אלף לא נמלט כ"ז אי ראינו אותם נופלי' למים ואע"ג דבכל זאת לא ימלט מספק ומיעוט דמיעוטא דנמלט כמו שכתבתי לעיל עובדא דהאי ריבה וכן עובדא הוה בפישאן שירדו לספינה קטנה כמה נפשות ונהפכה הספינה ולא נמלט מהם כ"א איש א' מק"ק וועריבוי רוכב על ספינה הפוכה עד שלבסוף נתלה באילן א' שפגע בו ושם ניצל ועיניו ראו איך כל האחרים נפלו למים וצללו במים אדירי' אך לא ראה מיתתם כי חלפו עברו מלפניו והוא הי' המעיד לפני על איש א' מק"ק העלישטאבע שהי' עמו בספינה והואיל ולא ראוהו נטבע רק שחה לפניו ע"כ לא הועיל עדותו להוריד יורשיו לנכסיו עדיין כיון שלא ראה שום טביעה ויעיי' ש"ע ח"מ סוף סי' רפ"ד וסי' רפ"ה סעי' ד' ה':

והכא השתא בנידון דידן שלא ראו שום נפילה למים אדרבא ראו הנר דולק עד אחר חצי הלילה ונהי דאמת דא' מאלף לא ניצלו מאותם שנפלו למים ביום חרון אף ההוא אך לעומת זה נאמר א' מאלף לא נטבעו מאותן שעמדו על עמדם כי כולם הצילו עצמם וכשם שאנשי' האלו שעמדו על ההר ניצלו בספינה קטנה כן האנשי' אחר שכבר נכנסו לסכנה ושיהו עצמם על הצלת ממונם מ"מ אחר שעה או שתים נזדמנה להם ספינה או קורה ונסר ואם כולם לא ניצולו אפשר ניצל מהם א' או ב' ומי יכול להתיר בכה"ג ולדעתי גריעא מספינה שנאבדה בים דס"פ כל הגט ולא נשאר לנו שום מקום להתלות אלא לומר אלו הי' קיימי' הי' באי' וחז"ל חשו לומר אולי הוזק באיברו וכיוצא בו ומחמת כיסופא ערק לעלמא ועיי' ביבמות קט"ו ע"א:

והנה בדידי הוה עובדא בהיותי יושב על כסא הוראה בק"ק מאטערסדארף הי' שם איש אחד ושמו מאיר פאקש ועתה הוא דר בעיר וויען הוא ואשת נעוריו אשר אהבו זה לזו מאוד והתפרנסו בפועל כפיו של האיש מיד לפה כדרך הבינונים שמה ויהי היום האיש הלך לדרכו עם מעט סחורה יין שרוף אל מקום צבא המלחמה מחנה הקיר"ה שהי' עומדים אז סמוך לגראן ופתאום נשמע קול כי שודד חיל הקיסר נסו וברחו ומגפה גדולה היתה בעיר ההוא וכן הוה והאיש הזה לא חזר אל ביתו ושהו והוחילו עד בוש כמו שנתיים שנים ובאו לפני אנשי הק"ק אשר נכמרו רחמים על העלובה הילדה וכתבנו לקהלות רחוקי' לה"ב קאפענהאגען פ"פ לונדן ואין קול ואין עונה עד שכולם שפטו במוחלט כי מת במלחמה בלי ספק כי אלו הי' קיים הי' בא כי אהבת עולם אהב את אשתו עד עברו עוד כמו שנתיים ימים אח"ז קרוב לארבעה שנים מיום פרידתו מביתו אני בעצמי מהרהר לאמור לולי שאין לנו כח לדון באומדנא ולחדש היתר הייתי אומר דבזמנינו לא שייך לומר דלמא מחמת כיסופא ערק לעלמא דאפי' ערק לעלמא הלא איכא בי דואר דקביע בכל דוכתא ויכול לכתוב ולהודיע ככה אירע לי וכה אני נמצא וכדומה ומה זו שתיקה:

עוד ההרהור הזה ברעיוני ואנשי' באו מוויען לומר שראו מאיר פאקש בוויען וזה מדבר וזה בא והנה הוא בעדענבורג ומיד כתבתי לשם למהר ביאתו לפני והנה בא האיש לביתו ואתא לקמן ההוא אמר כי בראותו צרתו צרה כי נשללה ממנו כל סחורתו וכל אשר לו והציגוהו ערום חשב בנפשו אם יודיע כזאת לאשתו האהובה תגזור אומר שע"כ יבוא בערום וחוסר כל ויסתפקו במועט בפת חרבה ושלוה ע"כ התחכם לאחוז פלך השתיקה והרחיק נדוד אל ארץ פלוני' הרחק מאוד ממדינתינו ונשכר שמה לפונדק א' עד שהשתכר והרויח איזה מאות זהו' ועתה חזר לביתו זו אשתו והראה לי כתבים

מוכיחים וב"ב שלו ומשרי העיר אשר התגורר שם עד שראינו שנאמנים דבריו אז אמרתי ברוך שבחר בהם ובדבריהם של חז"ל וכל המהרהר אחריהם כאלו מהרהר אחר השכינה הארכתי בזה להוציא לב המערערי' והנוקפי' שהזכיר פר"מ:

ותבנא לדינא דין אמת ומשפט וצדק כי הני תרי נשי שאנחנו דנים עליהם משמי' ירוחמו ורחמנא ליצלון מכל ביש ולא ישמע עוד בכי וזעקה בבתינו ולא שוד ושבר בגבולינו ושבו בנים לגבולם ועינינו רואות כנפשו היפה א"נ דש"ת הבע"ח. באדען יום ד' כ' סיון תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלט

גדול מרבן שמואל יחי' משמו אל עליון לשם ולתפארת בישראל ה"ה י"נ הרב גאון ישראל בנן של קדושים חכם חרשים נבון לחשים מופלא באנשים אילי תרשישים נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' שמואל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אמשטרדם והמדינה יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו ובינו ביני נתברר לנו עוד ע"י אחי' ובית אביו של הנעדר בכמה דברים שהיו מסופקים אלינו ונגמרה המצוה ע"י מכתב קדשו ונחלצה מיבמה והותרה לעלמא יהי' שכרו כפול והנה פר"מ ביקש שאחזיר לו מכתב קדשו והי' ראוי שאהי' עט ממהר לעשות רצונו אך לבוא ביאה רקנית לא בעינא ואני עמוס במשא דבר ה' בדברים הנצרכים למעשה אמרתי להניח עיון דברי קדשו עד עתה שילהי קייטא דדרכי לדור בא' מערי החצרים לשאוב אויר טוב אז בין ערוגות הבשם אשתעשע בנעימות ידידי והיום אני מתחיל לסדר דברי תשובתו על סדר דבריו בעז"ה וה' עמנו:

מאין לי פה ספרים כל צרכי לעיין כראוי או לציין דפים וסימנים הנה ריש אמרי יאה כ' פר"מ גאון נ"י ע"י מכתבי שכתבתי לו שר' אברהם כ' לאשתו שדעתו ליסע לאמשטרדאם ע"ז נזכר גם הוא הדברים שהי' בינו לבינו וכו' אלא שנכנס למשקל ומטרי' בהאי דכתובות כ' ע"א דע"ה צורבא מרבנן שהזכירו הבע"ד אי מהני או לא ולא זכיתי להבין מה ענין זה לכאן הא התם בזוכר מתוך השטר ואיננו זוכר מעצמו כלל פסולא דידי' הוא מטעם מפיהם ולא מפי כתבם כפירש"י ותו' וה"ה אם נזכר ע"י אחר ואינינו נזכר מעצמו כלל פסולא דידי' משום עד מפי עד והכא בעדות אשה דעד מפי עד כשר למאי ניחוש ואפי' למ"ש תוס' דאפי' אי מפי כתבם כשר היינו כשיאמר כך כ' בכתב אבל כשיאמר סתם כאלו מעיד מפי עצמו לא מ"מ הכא גבי עדות אשה כשר עד מפי עד אפי' כשיעיד סתם פלוני מת ואינו צריך לומר פלוני אמר לי ויעיי' מ"ש רא"ש ור"ן ר"פ שבועות העדות גבי הכל מודים בעד מיתה יע"ש ומ"ש פר"מ מדעתי' דנפשי' דרמב"ם מודה לרש"י יפה כיון כי כן פשיטא לי' להרב ב"י ז"ל ובלא"הנ הא כ' הרב ב"י דאם העד בפנינו ואומר

דרמי נפשי' ומידכר מהימן אפי' איננו דעלמא דכי היכי דמהימן על גוף העדות מהימן נמי אהא ולדבריו צ"ל הא דמייתי ש"ס מדרב כהנא היינו מס"ד דרב כהנא דא"ל לרב אשי ולא דכיר מר וקשה מה עלה על דעתו להזכירו הא איהו בע"ד הוא אע"כ צורבא מרבנן שאני ומ"מ כיון דאומר רב אשי לא דכיר ואח"כ אזיל שוב לאסהודי אזדא לי מעליותא דצורבא מרבנן כיון שכבר אמר לא ידענו וע"כ הוה ר"כ מחסם ושוב כי אמר לי' אנא הא דרמאי נפשאי ודכירנא הוה מהימן אע"ג דכבר אזדא לי' דין ת"ח דהרי משו"ה הוה ר"כ מחסם ואילולא הי' בפנינו לא היינו עושין מעשה ע"פי עדותו מ"מ השתא שהוא בפנינו ואמר רמאי נפשאי מהימן אפי' אינש דעלמא ומבואר מזה דינו של ב"י ולא צריכנא לדברי הב"ח ומה שהאריך בו פר"מ אלא שצ"ע קצת א"כ מנ"ל מעיקרא דצורבא מרבנן עדיף דלמא מעיקרא נמי כד הוה ר"כ מדכר לי' אדעת' דהכי עביד שיהי' רב אשי אמר אנא נפשאי רמאי נפשי ומידכר דבכי האי גוני אפי' אינש דעלמא מהימן וי"ל:

מ"מ פר"מ הדרת גאונו מילתא יתירתא עביד בפלפולו לרוחא דמילתא או אפשר דהוה כי האי גוני קצת כי חוזר ומגיד כיון דבתחלה לא אמר ושוב אח"כ אמר ואפשר משו"ה הוה מחסם ר"כ וכבר ישב על מדוכה זו בשלטי גבורים בשם ס' החכמה שבמרדכי ורמזה בקצור בהגה"א ובאמת באומר איני יודע העדות הוכיח הר"ן בשבועות העדות במתני' השביע עליהן ה' פעמים וכו' דאין בזה משום חוזר ומגיד דאינו יודע לאו הגדה הוא והא דאינו יכול לחזור ולהודו' משום שכבר נשבע ואינו יכול להשים עצמו רשע שנשבע לשוא אבל בעלמא איני יודע בלא שבועה יכול לחזור ולהודות יע"ש ודבריו צלע"ג דהוא עצמו כ' בכל הנשבעים אמתני' דחשוד שהקשה רשב"א איך נעשה אדם חשוד ע"י שבועת העדות לימא שכחתי העדות בשלמא קרבן מייתי דיודע בעצמו שלא שכח ונשבע לשקר אבל חשוד אינו נעשה ע"פי עצמו ותי' דמיירי שהי' העדות בקרוב שא"א לשכוח יע"ש והנה כי כן אם שכיח דאיני יודע יכול לחזור ולהודות לולי שנשבע ומשים עצמו רשע בחזרתו ע"כ מיירי שהי' בקרוב כל כך דא"א למתלי בשכחה דאי לאו הכי נהי שבאמת לא שכח ונשבע על שקר מ"מ אי חוזר ומודה היינו מקבלין ממנו הודאתו והיינו תולין בשכחה וא"כ לפ"ז אם הי' העדות רחוק יכול להתחייב כמה קרבנות אפי' בב"ד בנשבע וחזר ונשבע מפני שהי' יכול לחזור ולהודות וא"כ תיקשי קו' הש"ס דלמא שבועה גופי' בב"ד דוקא ואי משום דלא משכחת לי' לחייב על כל אחת ואחת כתי' הש"ס ז"א דמשכחת בשהי' שבועה זמן רחוק מהעדות אלא ע"כ דלא כהר"ן ואיני יודע גופי' הוה הגדה ואינו חוזר ומגיד והאי דר' אשי משום שהי' חוץ לב"ד כמ"ש מרדכי בשמעתין ואמנם הא לן דאפי' איני יודע לא הוה אלא פר"מ כבודו לא הזכיר מזה כלום

ועכשיו הוסיף על דבריו איננו בגדר זה כלל וכל השקלא וטריא הלא הוא רק משום יגדיל תורה ויאדיר והנה בעיקור הדין שחששתי על שכתב וחתימת ידי פר"מ הואיל שאינו מקוים ועל זה האריך לא ידעתי מה הי' לו כי נזעק עיניו יביטו בחלקת מחוקק בתשובה שנדפסה בספר חלקת מחוקק שהגאון מהר"ם העלה להטות דעת רוב הפוסקים שצריך קיום מדינא ובעל חלקת מחוקק השיב שגם לו נ"ל כן אבל היכי דאיכא חשש עיגון אין לחוש לה' נשים המקלקלים וכ' הב"ש שלזה נתכונו תוס' בהמשך דבריהם שסמכו הך ירושלמי דמשיאי' ע"פי שטר עם הך דחיישי' לצרה לומר כי היכי דהתם דוקא במקום סכנה אין חוששין לשד ה"נ במקום עיגון אין חוששין לזיופא וקלקול אבל הכא דאפשר להשיג קיום פשיט' דחוששין ע"ש וכתורה עשיתי והנה מה שנתקשה מהר"מ בתשובה הנ"ל מ"ט מייתי רי"ף כלל הך ירושלמי אי ס"ד דעתו לסמוך להקל אש"ס פ' מי שאחזו נ"ל ליישב ע"פי מה שהקשה ב"ש ב' קו' איך נלמוד קולא מש"ס פ' מי שאחזו התם כותב לפנינו וידעי' מי כתבו משא"כ מצא כ' בשטר שאינו מקוים ועוד התם כ' בתורת עדות ומצא כ' בשטר מיירי בכותב לזכרון דברים בעלמא יע"ש ולפענ"ד התלונה על הירושלמי גופי' דתלי' פלוגתא דאמוראי דמצא כ' בשטר בפלוגתא דמתניתא ולכאורה מה ענין זה לזה דלמא מאן דאוסר במצא כ' בשטר היינו בכ' לזכרון דברים או אין אנו יודעי' מי כתבו ומתניתא דמשמע מינה כי היכי דעד מפי עד נאמן ה"נ ע"פי כתבם היינו ביודעי' מי כותבו ובכותב לשם עדות אע"כ מוכח מזה דהירושלמי לא ס"ל שום סברא אם נתיר מפי כתבם שיהי' שוב שום חלוק בין מתכוין להעיד או לא דאין אדם משטה בכיוצא באלו וגם פשוט הי' להירושלמי דשום אדם לא יחוש לזיופא וא"א לפסול מצא כ' בשטר אלא משום דה"ל מפי כתבם ושפיר פליגי אמוראי בפלוגתא דמתני' כך צ"ל בכונות הירושלמי והנה ממילא מיושב קו' מהר"ם הנ"ל דלעולם דעת הרי"ף להקל וסמך עצמו אמ"ש בפ' מי שאחזו ומיהו אי לא הוי מייתי הירושלמי משלהי יבמות ה"א כקו' ב"ש דבפ' מי שאחזו ידעי' מי כתבו וכתבו נמי לשם עדות משא"כ מצא כ' בשטר משו"ה מייתי מהירושלמי להורות נתן דאין לחלק ביניהם דמאן דמתיר מפי כתבם מתיר נמי מצא כ' בשטר וא"כ כיון דבפ' מי שאחזו מבואר דמפי כתבם כשר הה"נ מצא כ' בשטר ומ"מ נראה לפי דעת הגאונים מהר"ם וחלקת מחוקק וב"ש הנ"ל דבהא נמי סמיך הרי"ף אמ"ש הך סוגי' דמי שהי' מושלך לבור דמבואר דוקא בשעת הסכנה אין חוששי' לצרה הה"נ הא דמכשיר מצא כ' בשטר היינו דאיכא חשש עיגון אבל היכי דאיכא לברורי בעי' לקיומא שטרא ואפשר להשוו' הירושלמי נמי לש"ס דילן ולומר היפך מהנ"ל דודאי פשיטא להירושלמי דלא יתיר שום אמוראי בלא קיום כדפריך סתמא דתלמודן גבי מי שהי' מושלך לבור

וניחוש וכו' אך פלוגתא מיירי במקום סכנה ואפ"ה אוסר אידך וע"כ טעמי' משום דמפי כתבם לא מיחשיב עדות לדידי' ועל זה שפיר קאמר מתניתא מסייעא להדין וכו' ונ"ל מ"ש הטור דדעת הרא"ש להחמיר אע"ג דמייתי נמי ש"ס דפ' מי שאחזו הוא מפני ק' בית שמואל שהקשה הא בש"ס קאמר כשם שבודקי' לגטין כך בודקי' לעדות נשים ובגטין גופי' לא מכשיר אלא בהרכנה דעביד מעשה בגופי' אבל לא בכתיבה כמבואר סי' ק"כ וסי' קכ"א א"כ בעדות מיתה נמי לא הוה לן להכשיר אלא במעשה בגופי' ולא בכתיבה ע"ש והנה ק' זו לא קשי' כ"כ דבש"ס להחמיר קאמר וכשם שבודקי' וכו' פי' הא פשיטא דלעדות לא בעי דבר פה ממש אלא כשם שלגטין החמור בודקין תחלה ע"י הן ולאו ה"נ בעדיות דקילא צריכי' לבדוק את מי שנשתתק ומוקי לי' ש"ס בעדות נשים דאלו בשארי עדיות בעי' מפיהם ממש דוקא ולא הרכנה אפי' ומכ"ש כתיבה ולא שייך בדיקה ותו אפי' הי' אשה חתומה ומקוים נמי ונאמר שמא אשה זו איננה מה' נשים ואת"ל היא צרתה שמא לא קלקלה גם זה איננו ס"ס דליכא אלא שמא שקר שמא אמת וגרע משם אונס חד הוא ולו יהיבנא לי' כל דבריו איננו רפוי' לקושי' שלי כי הרמב"ן לא מטעם זה אתי עלה לומר דהכי עדיף משארי שטרות דליכא הכא למיחש למידי אלא דקאמר איכא למיחש כמו בשארי שטרות רק אוקמוהו אדאורייתא וזה אין לו מובן כמו שהקשיתי אבל הל"ל מרגניתא דרמב"ן בהדרגה סליק דמ"ט לא בעי' קיום מן התורה משום דסמכי' ארובא דזה המביא השטר או מי שכתבו מרובא דעלמא דלא חציפי לזיופא פריש ועי"ז מוציאי' ממון מן התורה עי"ז הרובא וא"כ מיני' ה"נ מצא שטר פלוני מת תלינן ברובא דעלמא שאינם מחמשה נשים ומ"מ עדיין לא ניחא דהא מסוגי' דמי שהי' מושלך לבור מוכח דשלא בשעת הסכנה חיישי' למיעוטא דחמש נשים וכמו דמחמרי' בעדות מים שאין להם סוף כמ"ש תוס' ספ"ק דב"מ ד"ה היכי יליף מר איסורא מממונא יע"ש [עיין ח"ס חא"הע ח"ר סי' מ"ט]. פיזינג הסמוך לק"ק פ"ב יום א' טוב מנחם תקע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמ

ביום עש"ק י"ג למב"י תקע"ט לפ"ק מצאו הספנים סמוך לעירנו א' נטבע במים והוציאוהו ורצו לקוברו בשדה וכשראוהו לבוש טלית קטן מהרו והגידו ליהודים ויש שראוהו אז לאלתר ואומרי' שהכירוהו בט"ע ממש שהוא עוזיאל בר"א טריבטש שנאבד זה שבועיים ולא נודע מקומו איה ושוב אחר שעה נשתנה ונתפח ומ"מ הרבה אומרי' שמכירי' אותו בט"ע בבנין גופו ואיבריו וממש כל רואיו הכירו כל מלבושיו לא לבד סרבל העליון גם מלבושים הקצרים התחתונים בתי הנפש ומכנסיים התחתונים שתחת

אלו העליונים כי הי' משונים משאר מלבושים כי מחמת חליו הי' של צמר גפן פערני"ל וגם הי' מלובש ב' כתונת שהי' בו רושם שמו ושם אשתו ואותה הנומרי של מספר הכתונת שיש לו בביתו כנהוג אצל עשירים וגם הי' למכיריו היכר ט"ע בטלית קטן שלו ושוב הגידה אשתו סימני גופו כולו כאדרת שער משונה משארי בני אדם וצלקת מצומצם סמוך לעין למעלה מגבות עין (לא ידעתי ימיני או שמאלי אבל היא צמצמה וכוונה) וכתם אדום מצומצם במקום ידוע ברגל א' סמוך ממש לקרסוליו וצויתי להראות להאשה הסימנים אם יש לה ט"ע שהם הם אותם הסימנים והכירה היטב הכל:

הנה לע"ד פשוט דאתתא דא אשת עוזיאל הנ"ל שרי לעלמא חדא מטעם דצלקת בצמצום מקום סי' מובהק הוא כמבואר בט"ז ומביאו ב"ש סי' י"ז ס"ק ע"ד ומצורף לזה גם הכתם במקום מצומצם דכל צמצום מקום הוה כנקב בצד אות פלוני ולכל הפחות בצירוף שניהם קשה שיצורפו שניהם מצומצם במקום אחד באיש א' עיין ב"ש ס"ק ע"ג ולצירוף כ"ש יצורף גם ריבוי השערות אע"ג דשערו' וציפרנים גדלים גם לאחר מיתה היינו מקום שהי' שם שערות כבר מחיי' גדילי' ביותר אחר מיתה אבל להצמיח שערות במקום שלא הי' שם זה א"א ולא שכיחי שיהי' אדם מרובה ומשונה בשערות כאדרת שער כמו שספרו לי מזה האיש ואעפ"י שלא הייתי סומך על זה אפילו לסימן אמצעי כיון שלא מצאתי כן בשום קדמון מ"מ מסייעי לאצטרופי לסימני כיון ששלשתן נמצאו באדם א' הוה סי' מובהק ביותר שאפי' א' מאלף לא יהי' כן וא"כ יש להתיר אפי' אשתהי ובהני סימני' ליכא חשש שנשתנו כי אינם עשויות להשתנו' וכ"ע מודים בו עיי' ב"ש ס"ק פ"ג:

ב' ע"י ט"ע דכל בגדיו כבר הסכימו כל גדולי האחרונים דבט"ע בכל בגדיו לא שייך שאלה דאין אדם פושט עצמו ערטלאי ומשאיל לאחריני ומה שמפקפקי' עכ"פ איכא למיחש לגזילה כבר הארכתי בתשו' אחרת דאם נמצא רושמי שמו בכתונת ליכא תו משום גזילה דמסתמא הגזלן מוחק שם בעליו ממנו וליכא למיחש אלא לשאלה וכל בגדיו אין אדם משאיל וגם כ' אחרונים דטלית קטן אין אדם משאיל דאין אדם מניח מצות עצמו ומשאיל לאחריני עיי' קונטרס עגונות סי' שפ"ב בשם מהרי"ט ויצורף לזה דעת הגאוני' דמצרפי' ט"ע דבגדיו עם סי' גופו אפי' סי' אמצעי ואע"ג דהרבה חולקים מ"מ חזי לאצטרופי ובשגם דהרבה פוסקי' דלא חיישי' כלל לשאלה עיי' ש"ך ח"מ סס"י ס"ה ובית מאיר מעיד שכמה גדולי הוראה סומכי' על זה וא"כ בצירוף כל הנ"ל עכ"פ נוכל לסמוך:

ג' שהכירו כל גופו בט"ע ולדעת ר"ת אפי' אשתהי ואפי' נשתנה פרצופו מ"מ יוכר ע"י ט"ע בגופו ודעת הב"י לצרף דעתו להתירי' אחרי' כמ"ש ב"ש סקפ"ו וביותר ביאור

בקונטרס עגונות סי' קע"ה ואני בעניי הכינותי איזה תשובות לעשות סמוכות גדולות לדעת ר"ת [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' נ"ו] ובשגם יש שראוה מתחילה והכירו ואפשר לא הי' ב' שעות אחר יציאתו מהמים ולהרמב"ם לא נשתנה עד אחר ב' שעות עיי' ב"י בשם הר"ן מכל הנ"ל נ"ל פשוט דאתתא דא שרי' להתנסבא ולכל היותר אם נחמיר עלי' עד תשלום י"ב חודש כמ"ש בק"ע סי' רכ"ג וכמו שהארכתי אשתקד בתשובתי לפאקש אבל מ"מ נ"ל דאין למחות להאבלים להתאבל מיד אף טרם שהותרה בב"ד של שלשה דהיא חומרא יתירה ועיי' ב"ש ס"ק קכ"ד וכל חומרתו להתירה לעלמא אבל שלא להתחיל למנות האבלות הוא רק חששא בעלמא שמא עי"ז יתירוהו ועב"ש סקי"ח וצ"ע והכא מאי חששא איכא יתירוהו ויתירוהו הרי מותרת היא לע"ד ולענין הוראת איסור והיתר יחיד סגי היות כן ואין הזמן מסכים סמוך להכנסת כלה לקבל עדים בב"ד והאבלים בקשו ממני להתיר להם להתאבל כדי להרויח יום עש"ק ושבת והאב רוצה לומר קדיש על בנו הנ"ל ע"כ התרתי להם כתבתי היום כל טעמי' שלי וביום א' הבע"ל אי"ה אושיב ב"ד על ככה ונקבל עדות בב"ד ואציע הדברים אי שפר בעיני חבריא ה' ישמרם. פה ק"ק פ"ב יום הנ"ל. - וביום א' דר"ח אייר נתקבלו העדים בב"ד ונזרקה מפי חבורה להתיר. - משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמא

ה' ישפות שלומו לידידי הרב המאה"ג המופלג מלא עתיק השנון המפולפל כש"ת מהו' אבוש נ"י כתמר יפרח יציץ ציץ ויוצא פרח יהל כשמש וירח אור תורתו זורח בק"ק סיקס יע"א:

יקרת מכתבו מיום א' דסליחות העבר הגיעני זה שבועות שתים שאין הרבה הן אומר והן דברי' מעולפת ספירים בפלפלת כל שהוא בין שורתיים מצהירי' אודות אשה עגונה א' בוכה על בעל נעורי' ופר"מ אוחז כצדיק דרכו לחתור אחר קולות והתירים ובקש ממני לעיין בשריותא דהאי איתתא להתירה מכבלי עיגון ולהיות מתיר אסורי' והיותי אז עצור בחצרות בית ה' בדבוק חבירי' בתחלת הזמן בלמוד הל"ות ואחר עד עתה וגם פה יהי' דברי מעטי' וזעירים וה' המאיר עיני המיחלי' לחסדו הוא יאיר עיני בתורתו לשום מחשך לפני לאור ומעקשים למישרים אמן:

הנה בהביטי אל גביות העדות לא מצאתי שום סימן והיכר או ט"ע בהגוף כלל כי טרפוהו זאיבי ערב ולא מצא ממנו אלא העצמות והראש שאין בהם שום היכר כלל וכלל רק המוצאים הכירו הבעקי"ש והמאנטעל אשר עליו הי' מונחי' קצת עצמות והבגדי' ההמה הי' קרועי' ע"י טריפת החיה ושארי עצמות וגם הראש המופשט מכל עור ובשר

מפוזרים על פני השדה א' הנה וא' הנה בין העשבי' ואיזה כלים שהי' להם בהם היכר או סימנים מהם ב' חלפי' סכיני שחיטה שלו שהי' מוכרחי' בתיק שהי' רגיל לכרוך החלפי' בהם ועוד ע"ג שק קטן גשטרייפט שנתנו לו אשתו להבי' לה בשר וכיס קטן עם מעות נחשת הניכר שהוא הכיס קטן שלו ופלעשיל נחשת מלא יי"ש וטבעת מעסונג בראשו וכנף א' מטלית קטן שלו עם ציצית כל אלו הי' מפוזרי' בין עשב השדה סמוך למקום העצמות ובעקעש ומאנטל הנ"ל:

הנה לא הוזכר לפני בפירוש במאי הכירו כל הכלים כי צריך חקירת חכם מפה עדי' לאזן החכם המבין ויודע כי אם הכירוהו בט"ע א"ל הכא קצת דאמרי בדדמי וכו' ועם בט"ע כיון שידעו שנאבד השוחט והי' אומר שרוצה לילך בזה הדרך ועתה מצאו חלפי' וכלי שחיטה בזה הדרך נקל לכח הדמיוני להטעות העין וסברא זו כ' תוס' בגטין כ"ז ע"ב וב"מ י"ח ע"ב ד"ה מעולם לא חתמנו יע"ש ובשגם דלכמה פוסקים לא יועיל ט"ע בכלי' אלא בגוף האדם ומכ"ש בכלי' אלו שהי' למדרסי' לחיית הארץ ואפשר גם נטבעו ונצבעו במימי שלג קשה להכירם בט"ע וטוב יותר ההיכר ע"י סימני' אמנם יהי' סי' מובהקים ביותר ולא כמ"ש שהכירו הפלעשיל של נחשת בסי' ושוב נתבאר שהסימן הי' שגופו של נחושת וטבעת מעסונג קבוע בו ופשוט שזה אפי' סי' אמצעי לא הוה שרובם ככולם כן הוא ואינו אלא כמו חיורי וסומקי שאפי' צירף וסניף לאחרי' לא מתעבד ע"כ צריך חכם ובקי לדרוש הדבר שיהי' ההיכר בכלי' הכירא מעליותא שראוי לסמוך עליהם ועוד אי' בי' תיוהא דאין הכלים על גבי הגוף רק סמוכי' לו ויבואר לפנינו אי"ה:

והנה נניח עתה שהי' ההיכר ראוי והגון (מלבד הפלעשיל דכמאן דלי' דמי) הנה האחרונים כלו אחזו שער למיחש לשאלה ואע"ג דכ' תוס' ביבמות ק"כ ע"ב סוף ד"ה כלי' וכו' דלמסקנא לא חיישי' לשאלה וכן בריש דבור המתחיל אב"א כלי' בחיורי וסומקי דלא חיישינן לשאלה היינו הכל ללישנא דסי' דאורי' ולא חייש לאיתרמי להך לישנא מסקי' כלים בחיורי וסומקי ולא ניחוש נמי לשאלה אבל להלכת' דחיישי' דסי' לאו דאורי' משום חשש דלמא אתרמי א"כ פשוט דבכלי' אפי' אי' בה סי' מובהק ביותר חיישי' לשאלה והרי"ף דהשמיט חששא דשאלה משו' דפסק סי' דרבנן וכן הרמב"ם כן הסכימו האחרונים אלא דמעלתו אתא ואייתי מתניתא בידו דברי מהרי"ט בחלק א"ע סי' ל"ז דבכל כלי' לא חיישי' לשאלה אמנם שכן כ' שם מסברא בלי ראי' אלא שבאר שם טעמו שמהיכי תיתי שישאיל כל כליו מכף רגלו ועד קדקדו לאחר והוא ישאיר שלוח ערטלאה ולחליפות כל בגדי' לא ניחוש דהוא מעשה שטות א"ד שם רוצה לומר שדרך להחליף מלבוש א' או ב' שיחפוץ ויחמוד של חבירו אבל שיארע שיהי' כל מלבושיו

כתנתו ומנעלו וכל אשר לו חשוקי' לחברו ושל חברו לו זהו מעשה שטות וא"כ תינח כל מלבושיו אבל הכא הא לא נמצאו ממלבושי' רק בעקונט"ש ומאנטעל שהם ב' מלבושי' עליונים שדרכם להשאיל ולהחליף כידוע ומובן ואין ענינו של מהרי"ט לכאן כלל:

בשגם דברי מהרי"ט ק' לסמוך עליהם מבלעדו צרופי קולו' ואומדנות רבו' כי גם שם בעובדא דילי' הי' לו סמוכות רבות להתיר מבלבד זה ופשטא דמתני' אפי' יש סימני' בגופו ובכלי' משמע אפי' בכל כליו ובזה הבנתי מ"ש בעסקי מהרא"י סי' קס"א דמצא בסדר ר' אלי' וז"ל וישאלו אם יש סי' בבגדי' או בכתונת שמצא וכמה כתונת נשא עמו א' או ב' וכו' וכ' עלי' מהרא"י שבודאי לא הי' כוונתו לסמוך על סי' כלי' נגד הש"ס אלא לצרף לאומדנות אחרי' ושכן שמע ממורו מה' נתן שמצא בס' מתיתי' דמצרפי' סי' כליו לשאר אומדנו' (דברי ר' נתן הללו ימצאום בתשו' מהרי"ו סי' ק"ן יע"ש) אלא שמהרי"א הקשה ע"ז דא"כ מאי פריך ש"ס ממצאו בכיס וארנקי דלמא גט שאני דאיכא אומדנו' שם האיש והאשה וידעי' שזה אבד גט לכן לא חיישי' לשאלה אע"כ פשיטא להש"ס אי איכא למיחש לא מצרפי' שום אומדנו' יע"ש בביאור:

ולפע"ד ליישב דודאי מודה ר' אלי' וס' מתיתי' דליכא לצרף מכח הראי' שהבי' מהרי"א אלא ס' מתיתי' מיירי מסי' בכל כליו ונראה דגם ר' אלי' מיירי בהא ומ"ש סי' בבגדי' או בכתונת יש להבין ע"פ הקדמה א' מ"ש רמב"ן בשיטה מקובצת דב"מ דלהכי לא הזכיר הש"ס חשש מכירה משום דאוקי ממונא בחזקת מרא קמי' ולא חיישי' אלא לשאלה פי' דאז כ"ה דאיתא ברשות מרא קמי' איתי' עיין ס' זו בתוס' חולין נ"א ע"א סוף ד"ה המוציא וכו' נמצא לפ"ז אזדא לי' נמי חששא דחליפי' ורק חשש שאלה וס"ל לר' אלי' דכל בגדי' העליוני' לא משאיל אינש לאחריני וישאר הוא לבוש רק בכתונת בלי שום מלבוש ומכנסיים נמצא אם יש סימן בכל בגדי' בלי כתונת סגי עם צירוף אומדנו' וכן נמי אם אין סי' בבגדי' ורק בכתנת לחוד נמי לא מושיל אינש כתנתו וילביש מלבושי' על בשרו מבלי כתונת תחתי' ואע"ג דבכתונת שייך חליפי' ואינו מעשה שטות מ"מ ס"ל לר' אלי' לחליפי' לא חיישי' כלל מטעמי' דרמב"ם דמוקמי' בחזקת מרא קמא ובזה יובן מה שסיים שיחקרו כמה כתונת נשא עמו ב' או ג' וק' הי' לו לומר כמה כתונת מצאו אצלו ב' או ג' ומה לשון נשא עמו וגם מה ענין לחקירה זו אבל לפי הנ"ל ניחא דר"ל שיחקרו אצל בני ביתו כמה כתונת נשא עמו בהפרדו מביתו כי אם נשא עמו איזה כתונת שפי' איכא למיחש לשאלה באחד מהם והוא לבוש א' וכיון שזכינו לדין שר' אלי' וס' מתיתי' נמי מודי' דבסתם כלי' לא מצרפי' אומדנות רק בכל כלי' מצרפי' אומדנות א"כ ק' הש"ס כפתור ופרח ולק"מ ק' מהרי"א אדרבא למהרי"א תיקשה מנ"ל להקשות

בפשיטות מכיס וארנקי ניחוש לשאלה ומאי קושי' דלמא בגט דאיכא אומדנא באמת לא חיישי' לשאלה ומנ"ל להקשות אמנם לשיטת רבנו אלי' וס' מתיתי' ניחא דס"ל לש"ס דכלים דמתני' היינו אפי' כל כלי' וס"ל דכל כלי' דאין רגיל להשאיל ואפ"ה לא סמכי' בדליכא אומדנות לצרף א"כ בכיס וארנקי דליכא כל כלי' לא יועיל אפי' צירוף אומדנות ושפיר פריך ועל זה משני הש"ס כיס וארנקי לא מושלי אינשי ומהני בצירף אומדנא דגט דאיכא שמו ושמה אבד גט נמצא למסקנא זו היכ' דאיכא כל כליו או כתונת אליבא דרבינו אלי' מצרפי' לאומדנו' אחרו' ושרינן לעלמא ובזה יתקיימו דברי מהרי"ט הנ"ל [עיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' מ"ח ד"ה והנה]:

אלא עדיין לבי מהסס דהרי משנתינו אמרה אין מעידי' אלא על פרצוף פנים עם החוטם אעפ"י שיש בו סי' בגופו ובכליו ומשמע בפרצוף פנים לחוד בלי חוטם אין מעידי' אעפ"י שיש סי' בכלי' ולדידן היינו כל כליו נמצא דלא מצרפי' כל כליו עם היכר פרצוף פניו אף ע"ג דלחד לישנא בבכורו' מ"ו ע"ב הוה פרצוף פנים הכירא מעלי' מה"ת ורק מחומרא דרבנן בעי' תרווי' ואפ"ה לא מצרפי' עם סי' כל כליו וצ"ע:

והנה מצאתי ראיתי דברי הגאון מהו' נפתלי כ"ץ זצ"ל שבס' חוט השני סי' צ"ח שכ' לפי דאמרי' ביבמות קט"ו ע"א ההוא גברא דבשלהי הילולא איתלי נורא בי גננא וכו' וס"ל לר"ח בר אבין אימר אינש אחרינא אתי לאצילי וכו' ואיהי אתילד בי מומא ומחמת כיסופא ערק לעלמא א"כ ה"נ ניחוש לגברי אחרינא ונימא שוללי' באו עלי' והפשיטו כל בגדי' ומחמת כיסופא ערק לעלמא והלבישם לעצמם או לאחר ואותו נהרג והא דלא אמר הש"ס הך חששא משום דש"ס דיבמות אזיל לרבא ואיהו פליג התם אר"ח בר אבין ולא חייש להך אבל אנן ניחוש נמי להא וזה שייך אפי' בכל בגדי' ודפח"ח והנה למ"ש לעיל בשם הרמב"ן דלא חיישי' למכירה משום דאוקמי ממונא בחזקת מרא קמא יש לעיין אם בגזילה שביד הגזלן נשארה חזקת מרא קמא כמו בשאלה או לא דהרי שניהם אינם יכולים להקדישו עוד נ"ל דבשלמא בגברא חרוכא אין אנו מחדשי' שום מעשה מחודש דהרי נורא הוה בפנינו בבי גננא ורק אנו מחדשי' חשש שמא גם גברא אחריני הוה התם ואפשר הה"נ במי שנמצא הרוג שע"כ הי' פה שודדי' וגזלני' א"כ איכא למיחש נמי לדברי חוט השני אעפ"י שהיא קצת רחוק יותר מנורא דבי גננא כמובן וק"ל ואפשר בהכי נמי מיירי מתני' דלא סמכי' אסי' כל כליו דמיירי בנמצא הרוג והי' פה גזלני' א"כ איכא נמי למיחוש הוא ערק לעלמא והאי גברא אחרינא הוא וכנ"ל אבל בנידן שלפנינו דחיה רעה אכלת' אי הי' סימן בכל כליו באופן דלא שייך שאלה שפיר הי' מצרפי' עם אומדנו' אחרו' להתיר ולא ניחוש לגוזלי' כיון שלא הי' חשש זה לפנינו לא נחדש אותו

החשש דגזילה ולא דמי לעובדא דגברא חרוכא דהי' נורא בפנינו ולא חייש ר"ח בר אבין אלא לגברי אחרינא וגם בהא פליג רבא והבו דלא להוסף מה שלא אחז"ל ושפיר הי' אפשר לסמוך ע"ז אך כ"ז להתלמד במקום אחר אבל בנידן שלפנינו כבר כתבתי דליכא כל כליו ורק בעקונטש ומאנטעל ומה זו סמיכה:

כנף ובו ציצית מטלית קטן שלו גם בזה כ' מעלתו לסמוך אדברי מהרי"ט בתשו' הנ"ל דבגד עם ציצית לא מושלי אינשי דלא שביק אינש מצות ציצית דילי' ויהיב לאחרינא וראייתו מקידושי' ס"ד ע"ב המקדש בתו סתם אין הבוגרת בכלל ומפרש בש"ס אע"ג דהבוגרת שויתי' שליח לאבי' לקבל קידושי' אפ"ה לא שביק אינש מצוה דילי' דרמי' עלה ועבד מצוה דלא רמי' עלה ומעלתו מוסיף נופך דהל"ל חזקה שליח עושה שליחתו דחזקה אלימתא היא ואפ"ה אתי הך חזקה דלא שביק מצוה דרמי' עלה וכו' ודחי לי' וה"ה ומכ"ש הכא בבגד ציצית דלא ניחוש לשאלה א"ד מעלתו וראי' זו אינימי מכיר ומאי אלימתא חזקת שליח אדרבא חזקה גרועה היא יעיי' בתוס' גטין ס"ד ע"ב ד"ה הני מילי וכו' ויעיי' במ"ל פ"ד מהל' בכורות ולא דמי להא דתשו' מהר"מ שבמרדכי דקידושי' ובתשו' מיי' להלכו' אישות סי' ג' במי ששלח שליח לקדש אשה וטעה השליח ואמר הרי את מקודשת לי דפסק דמיהמן השליח שטעה מכמה טעמי' שביאר שם והוסיף וז"ל ועוד כיון דחזקה שע"ש סברא הוא דמהימן לומר טעיתי עכ"ל כוונתו מבואר נהי דכשאינו אומר לפנינו שעשה שליחתו נוקמא אחזק' זו מן התורה מ"מ כשהוא בפנינו ואמר שעשה שליחתו מהימנינן לי' שטעה וא"כ בהאב שקידש בתו סתם ואין אנו יודעי' אם בוגרת בכלל או לא ואין כאן חזקה מן התורה שעשה שליחותו וכיון דליכא חזקה מנגדתו מועיל הך סברא דלא שביק מצוה דילי' וכו' ואכתי מנ"ל להתיר אשת איש לעלמא ע"י סברא זו ויעיי' בש"ך י"ד סי' קכ"ז סק"ב מייתי שיטת ראב"ד ורשב"א דפועל גרע מעד דעלמא וע"ש טעמי' משום דחזקה שלא יעוות שליחתו מ"מ אינו ענין לכאן:

וכ"ז כתבתי לפום סברתו דחזקה שע"ש שייך בהאב המקדש אבל באמת יש לדחו' דהתם לא מיירי שעשה אותו שליח לקבל קידושי' מזה הבעל דוקא א"כ א"נ נימא דקידושי' אלו קבל עבור בתו הנערה שהיא מצוה דרמי' עליה לא עבר בזה שליחות דבתו הבוגרת דעדיין יעשה שליחות' למחר וליומא אוחרא משא"כ בההיא דתשו' מהר"מ הנ"ל שלחו ראובן לקדש אשה פלונית ואי בכוונה הי' אומר לי וקדשה לעצמו הרי עבר שליחותו לגמרי וזה הוא נגד חזקת שליח ע"ש וז"ב:

והנה במתני' שלהי יבמות אמרי' לכשתהא הפונדקי' נאמנות הוציאוה להם מקלו ותרמילו וס"ת שהי' בידו ואיכא שם נוסחא ברש"י מס"א שהרי הפונדקי' הוציאו להם

ועל הסימנים סמכו עכ"ל הנה מימי לא הבנתי יפה מה ענין סמיכת הסי' התם וכי במה ידעו שמת חביריהם ע"י היכר סי' כלי' אם לא מצאו גם אותו מ"מ לפי דברי רש"י אלו הבנתי דקדוק חמור בתנא דאמר לא תהא כהנת כפונדקי' וקשה הא מסיק הש"ס דבגריעותא דפונדקי' מפני שהי' גוי' א"כ הל"ל לא תהא כהנת כנכרית אבל לפי נוסח הנ"ל דאסימנים סמכו י"ל הך תנא נמי ידע דיש לדחו' דסמכו אהני סימנים אלא דס"ל סי' לאו דאורי' משום שמא איתרמי סי' כסי' גבי גברא אחרינא דכוותי' וא"כ ע"כ אעדות הפונדקת סמכו אלא גם זה יש לדחות עפ"י דברי החכם צבי במי שהלך לתוך היער ונמצא שם הרוג בסי' כליו לא חיישי' דאתרמי דצריכי' למימר דגם זה הלך ביער ממש והי' לו כליו כזה (הוא כ' כן לחשש שאלה) לזה לא חיישי' היכי דלא שכיחי שיירות וא"כ ה"נ כיון שהניחו חביריהם בבית זה והי' לו כלי' אלו אם נאמר שגם אחר איתרמי לו כלי' בסי' כאלו ואתרמי ממש בבית זה ואיהו מת זה הוה כנפילי דיחיד ולא חיישי' ומשו"ה האמינו לסי' ולעולם אין אשה נאמנת ע"כ הקדי' תנא לומר דפונדקי' הוה ושכיחי שם שיירות הנאכסנאי' בביתה ושפיר איכא למיחש לאיתרמי ואפ"ה האמינו לה ש"מ אשה מהימנת ואמרו לו דס"ל סי' דאורי' או סי' מובהקי' או ט"ע הי' בהכלי' ועיקור סמיכה על הסי' הוה. זה נלע"ד עפ"י אותה נוסחא שברש"י שם מ"מ קשי' ניחוש לשאלה ודוחק לומר דתרמילו הוה ככיס דלא מושלי אינשי דמנחשי' בי' דזה בכיס העשוי למעות כארנקי ולא בכלי הרועי' מקלו ותרמילו וא"כ קשי' ויש מזה קצת ראי' לשיטת מהרי"ט דמצוה לא מושלי אינשי וא"כ לא יהיב ס"ת דילי' לחברי' ואפשר דע"י צירוף סברא סמכו אאומדנא דראו אותה בוכה וכעי' מסל"ת כמבואר שם ועכ"פ יש קצת סמך דבגד ציצית יש לצרף לשארי אומדנות:

אך מ"מ שדית בי' נרגא דנהי דס"ת ודאי לא מושלי אינשי מצוה דידי' ויהיב לאחריני מ"מ ציצית נימא דנפסלו ע"י פסיקת החוט אז הי' אסור ללובשו כי נפסלו ציציותיו והשאיל' לאחר דלדידי' הו"ל טלית שאולה ופטורה מן הציצית מיהו בהא דמהרי"ט לק"מ כיון שמצאו כשר לפנינו ולא נפסקו מה"ת לומר שהי' מופסקי' בשעת שאלה וזה לא נימא דכל הדברי' כשעת מציאתן ומה"ת להחזיק ריעותא בנידן דמהרי"ט אבל בנידן דידן שלא נמצא אלא כנף א' עם ציצית והרי הוא פסול לפנינו א"כ ניחוש כנ"ל ואפי' ידעי' כשיצא מביתו שהיו הציצית כשרי' ושלמי' לא נימא אוקמי אחזקת' והשתא הא דנפסלו לפני שעה זה לא נימא דציצית עשוי' ליפסוק כ"ש כמ"ש מג"א סי' ח' ססקי"א יע"ש: פלעש"ל של נחשת כבר כתבתי לעיל דכמאן דלית' דמי:

ב' חלפים של שחיטה נכרכים במטלית העשוי' להם לתיק אם יש בהם היכר טוב כ' מעלתו דלא שייך שאלה כיון דע"כ לא השאיל אלא להשוחט הצריך חלפי' וצ"ל ג"כ שאותו השואל הלך בחצות הלילה ע"ג מים הנקרשי' דלא שכיחא אז אינשי דאזלא התם ה"ל נשאלה דיחיד במקום דלא שכיחא שיירו' וכעין דברי חכם צבי בנידן שלו במי שנמצא הרוג ביער שרמזתי לעיל ודברי מעלתו בזה תמוהים חדא מי הגיד לו שהשואל הלך לשם בחצות או שהלך כלל ע"ג קרישת שפיכות הנהר הרי אנו אומרי' דהשוחט אזל לעלמא בחורף העבר ועצמות והכלי' נמצאו סוף ימי הקיץ א"כ נאמר שהשאיל חלפי' לאחר במקום שהוא שם בסוף העולם והשואל אתי' להכא ביום ולא בלילה ובקיץ ולא בחורף וטרפוהו חיות במקום הזה בזמן דשכיח' שרייתא תו מ"ש דשוח' הוא שאלה דיחיד הוא דבר תימה דשוחטי' טובא איכא בעלמא ולא דמי לדחכם צבי דהוה צלקת במצחו דהוה עכ"פ סי' אמצעי דלא שכיח כ"ה נהי דאינו מובהק מ"מ ע"י היכר הכלי ה"ל שאלה דיחיד משא"כ אומנת דשחיטה הוה כמו אריך וגוץ דליכא לצרופי לסי' כלים ותו מי הגיד שהשאיל לשוחט דלמא שלח כלים אלו ע"י שליח לביתו או להשואל ואין השליח שוחט וכולי עלמא חזי' לשליח:

מה דמייתי מעלתו מדברי מהרש"ך ח"ב ואיהו נסמוך על תשו' הרא"ש חלילה לנו לתלות בוקי סריקי בהני גברי רברבי ותשו' הרא"ש שרמז עלי' היא בטור אבן עזר סוף סי' קי"ח והתם מילתא אחריתא היא וע"ד משל אי אתי' סהדי והי' אומר אותו השוחט שיצא מביתו שבכפר לוק לשחוט במקום פלוני ראיתי שנהרג במקום פלוני א"כ הרי עדות גמור שנהרג אלא דאיכא למיחש כיון דלא הזכיר שמו וסימני' רק אותו שיצא מכאן והלך לשחוט למקום זה א"כ ניחוש שמא עוד אחד שוחט יצא מכאן להאי אתרא ואותו הוה נהרג בדרך והאי דילן אזל לעלמא וע"ז סבבו בתשו' הנ"ל כיון שלא נודע לנו מי שיצא בדרך הזה היום כ"א זה שנאבד לא חיישי' לאחר וזה הוא ממעשה דאבא יודן איש ציידן ומה שהביא מעלתו מהריב"ל שם מיירי משלשה אנשים וסמך הגאון ע"ד המעיד במנין אנשי' דהוה סי' ויצא לו מעובדא דששים אנשים שהלכו לכרכום ביתר והרמב"ן פליג וס"ל דמנין לא הוה סי' ואהא כ' להקל נגד הרמב"ם וכ"ז אינו ענין לכאן:

כיס קטן עם מעות נחושת קשה לי לסמוך אסברת לא מושלי אינש כיס קטן כזה עשוי' לפרוטי דלא מנחשי אינשי בהני אלא בכיסי' גדולים וקשה עלינו לסמוך על דברים כאלו:

ומה שנ"ל ללמוד התירא קצת הוא כך דברור ופשוט דכל החומרות שאנו חוששי' בזה הנידן שלפנינו עיקרו ושרשו פתוח עלי עובדא דגברא חרוכא דקיי"ל להחמיר כר' חב"א וניחוש דשמא מחמת כיסופא ערק לעלמא והאי אחריני הוא וא"כ כל שאינו דומה

בדומה ממש י"ל הבו דלא להוסיף עלה ואפושי פלוגתא בין רחב"א ובין רבא לא מפשינן והנה כיון שאנו מכירי' כנף ציצית שלו ע"כ בשהפקיד או השאיל או שלח כלים הללו לא שלחם ע"י גוי דאין מוסרין לו בגד עם ציצית עיי' ש"ע א"ח סי' כ' וא"כ הי' זה ישראל וישראל אינו הולך בלא כובע על ראשו ומסתמא אין דרכו לילך אל הדרך בלא מנעלים וגם אין דרכו של ישראל לילך ערום בלי מכנסי' וכתונת ויהי' מכוסה רק במאנטע"ל ובעקוטש השאול לו והנה לא נמצא בין הכלים הנמצאים בתוך העצמות הללו לא כובע ולא מנעלים ולא שום חתיכת בגד כ"א הנזכרים בגביות עדות וכולם הי' בהם היכר שהיו של השוחט הזה הנאבד וא"כ נימא שזה השואל או השליח הנטרף במקום הזה נאבדו כל הכלים שהי' שלו ולא נשאר בהם עד א' וכל הכלים השאולי' לו מאת השוחט הנאבד נשתיירו במקומם בשלמא אי נימא דזה הנמצא הוא השוחט הנאבד ויש מכליו שנאבדו בשטף מים רבים שהי' במקום הזה או רוח סערה הפיצם ויש מהם נשארי' אין לשאול על מקרה שקרה בלי כוונה מ"ט נאבדו אלו ואיך נשארו אלו אבל אי הי' אדם אחר הוא דבר תימה איך קרה המקר' שלא נמצאו מכל כלים של עצמו מאומה ודוקא השאולים נשארו זהו מציאות רחוק מה שלא נמצא בעובדא דגברא חרוכא ובהא אפשר דמודה רחב"א מבאשר בלא"ה הך דחוששי' הניחו ש"ך בצ"ע בחשן משפט סי' ס"ה סקכ"ו וא"כ יש לסמוך אהנ"ל.

אמנם ז"ל הב"ש סי' י"ז סס"ק ס"ט וכ"ז מיירי כשנמצאו בבגדי' אשר לבש ארנקי או נמצא בידו טבעת אבל נמצא ארנקי סמוך לו לא מהני כי י"ל הארנקי מונח מאז ומקדם ואין לדמו' דינם אלו להא דאית' בפ' אלו מציאות אם נמצא פירות סמוך לכלי כמ"ש בח"מ סי' רס"ב ופשוט בעיני עכ"ל והנה מאי דפשיטא להגאון ז"ל מיבעי' לי טובא דהא איהו מיירי מכלי' דלא מושלי ואליבא דמ"ד דגם אנן סמכי' אהאי וא"כ נהפוך הוא דהכא עדיף מפירו' בכלים בשלמא התם כשאין הפירות בתוך הכלי עצמו לא נימא דהפירות פרשו מהכלי הקרוב דכל הפרוש מרובא פרוש דאדרבא מרובא דעלמא פריש דרובא עדיף מקורבא ועוד אפי' קורבא לא הוה דאטו הכלי מקיף הפירות מכל צד הלא כי היכי דהפירות קרובים להכלי מצד זה הם קרובים לאויר העולם מצד אחר שעבר שם אדם אחר ונאבדו ממנו כשם שעבר אדם מצד זה ואבד כלי ומשו"ה נמי לא קאמר הש"ס ומסייעא לי לר"ח ממתני' ובריתא קמיתא דאמר רוב וקרוב הולכי' אחר הרוב משום דאפי' ניזל בתר קורבא נמי הפירות של מוצאן מטעם הנ"ל כ"ז התם בפירות בכלי גבי מציאה ולמסקנא אפ"ה הם של בעל הכלי בארתי במקום אחר משא"כ בכיס וארנקי דודאי לא שייך לומר האדם פרוש מהם אלא נימא הכלים הללו פרשו מההרוג הסמוך

וקרוב להם וממילא ה"ז ההרוג ראובן ע"י היכר כלים מה תאמר אדרבא מרובא דעלמא פרשו הכלים זה א"א דהרי יש לנו בהם סי' מובהק או ט"ע שהי' של ראובן ומושלי לא מושיל להו וע"כ מראובן באו לכאן ואין להסתפק אלא אי ראובן הוא בסוף העולם או אם זה ההרוג הוא ראובן וניזל בתר קורבא דהרי קורבא דאורייתא היכי שאין הרוב מנגדו ודברי ב"ש צ"ע לכאורה ואולי י"ל דס"ל דמשום חומרא דא"א לא ניזל בתר קורבא להקל דהרי אפי' בתר רובא לא אזלי' במים שאל"ס מכ"ש בתר קורבא דגריע מרובא א"כ בנדון דידן דליכא כלי דלא מושלי כאשר בארנו לעיל פשיטא דלא יועיל כל הצירופי' להתיר דהרי היו העצמות מפוזרים על פני השדה וכן הכלים ואפי' אותן מקצת העצמות שהיו מונחים על גבי הבגדים לא היו מלובשים ותחובים בתוך הבגדים אלא מונחים עליהם ע"י גרירת החיה א"כ אזלי' בתר רובא והני מאני מרובא דעלמא נינהו:

וא"כ ק' להתיר עי"ז לפי דברי הב"ש או י"ל איפכא דהב"ש מיירי מגוף א' שלם וכלים סמוכים לו ובכי האי מיירי בש"ס כלי מונח וכרי פירות סמוכי' לו אבל כשנמצאו פירות וכלים מפוזרים ע"פ השדה אלו נוכח אלו ובפרט שרואים כמה כלים מפוזרים בין הפירות ויש סי' בהכלי' כולם שהם של אדם א' ממילא חייב להחזיר גם הפירות שאין הפירות סמוך לכלי אלא מצא פירות בתוך הכלי ובינם וזה נכלל בלשון הרמב"ם וש"ע סי' רס"ב ואם מראים הדברים שהם של אדם א' וא"ז מטעם קורבא אלא מטעם דהוה תוכו ממש וכמ"ש רמב"ן בחי' ב"ב פ' לא יחפור גבי ענבה בגוה לא הוה מצעי ועדיף מירק נמכר חוצה לה כ' נימוקי יוסף וז"ל אבל ענבי מצעי כ' רמב"ן דאפי' לר"ח דהולכי' אחר הרוב אפי' כי איכא קורבא דמוכח הכא אסרי' ענבי' דאמרי' כאן נמצא וכאן הי' כדאמרי' בברי' ספ"ק דקידושין כרם הנטוע ירק וכו' דה"ל כמקומו ממש וליכא למ"ד רובא עדיף עכ"ל ופשיט אין עיקור כוונת הרמב"ן מטעם חזקת כאן נמצא וכ"ה אלא אשגרת לישנא בעלמא נקט דודאי רובא עדיף מחזקת כנוכ"ה ומאי עולמא דחזקת כ"נ טפי מקורבא שהוא דאורי' אלא עיקור כוונתו דבמקומו ממש לא מטעם קורבא אתאינן עלה וה"נ כל שמצאנו כלים ופירות מפוזרים בארץ הנה והנה וכל הכלים מסומנים וידועים לאדם ידוע נאמר גם הפירות ממנו ונפתח לו שקו ואבד ממנו פירות וכלים שהיו בתוכו וליכא דברים מראי' יותר מזה כנלע"ד לדינא נכון לענין מציאה וא"כ ה"נ אפשר כיון דכל הבקעה מלאה עצמות וכלים מפוזרים הנה והנה והכלים כולם מסומנים וניכרים בט"ע שהם של פלוני ושוחט ולכל הפחות נאמר שהעצמות והכלים שייכים אהדדי ומבעל העצמות נפלו הכלים וממילא נאמר שזהו השוחט שהוא בעל הכלים ולשאלה לא ניחוש מטעם שכתבתי לעיל כנלע"ד סברא נכונה אך לא אשא לבדי אם

יסכים עמי בעל הוראה מפורסם מטעם הנ"ל או מטעם אחר ויהי' איך שיהי' דרינא בהדי' ולמטונא שיבא מכשורו' ובמה דפתחתי אסיים יתברך בברכת רחם ושדים כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת. אחר כותבי זאת איזה שבועות מצאתי שאלה כעין זה בס' שאגת ארי' וקול שחל סי' ה' וממש רוב דברי נכללי' בדבריו והסכים הט"ז להתיר. פ"ב נגהי ליום ה' ד' כסליו תקע"ה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמב

העתק מקבלת עדות:

אותיות אלה זכרון מוביל כתבא דנא אודות ה' אברהם בר"ש מאדיניטץ שהי' חתן הישיש ר' אלי' ד"וו מתושבי ק"ק ע"ח אשר בא אלי אחר חג הפסח הסמוך העבר וכו' ויהי היום ו' עש"ק יו"ד אב הסמוך העבר הלך ר' אברהם הנ"ל עם ב' אנשים מישוב הנ"ל לרחוץ בנהר ובהליכתם התפאר בפניהם כי הוא בקי ויודע לשוט במים כבר אמוראי וכאשר ירדו לתוך הנהר ור' אברהם הרחיק מהם כשלש או ארבע אמות והי' בקרקעית הנהר בור עמוק ונטבע שם ונעלם מעיניהם כסבורין המה כי זה מהלכות שטה שמסתירן עצמן תחת המים במקום זה ושטין ועולין במקום אחר וכאשר המתינו לערך חצי רביע שעה ומעט יותר וראו שאינו עולה מן המים זעקו בקול יללה שר' אברהם נטבע במים ובא הקול לתוך העיר ונסו לקולם מאות אנשים יהודים ול' ערלים ורצו מהם לבית הרחיים והביאו משם המשרתים ברחיים בספינה עם כלונסות וחבלים ובאו למקום שנטבע שם והוציאו אותו מן המים בלי שום חבלה בגופו ובפניו גם לא הי' שום שינוי בפניו והכירו אותו היטב בפרצוף פניו עם החוטם ולא נשתנה צורתו אפי' כצורת אדם מת כ"א כאדם הישן על מטתו עד שסבורין הי' שהו' עדיין חי ועשו כל התאמצות להשיב נפשו ורופא שר העיר הקיז לו על שתי זרועותיו ויצא דם לא בקילוח כ"א טיף טיף ולשוא עמלו בו כי כבר יצאה נפשו ובא לקבורה באותו יום ככל הדברים האלה הגידו לפנינו רוב מבני ישוב הנ"ל ומכללם האנשים אשר הלכו עמו לרחוץ בנהר באופן שאין שום שמץ ספק במיתת ר' אברהם הנ"ל והדבר ידוע וגלוי לעינים כשמש בחצי השמים לכל בני ישוב הנ"ל שזה ר' אברהם מאדניץ מתושבי ק"ק ע"ח אשר חתם ועלה לס"ת שם בשם ר' אברהם ב"ר שמעון מת ונקבר שם כתבנו וחתמנו הק' וכו' הק' וכו' הק' וכו':

תשובה

שלומים אלף לשר האלף י"נ הרב הגאון הגדול המפורסים כערוגת הבשה כקש"ת מהו' דוד דייטש נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ע"ח יע"א:

נועם מכתב קדשו הגיעני בזמנו על נכון ועם האדון הסליחה על איחור תשובתו אדוני יודע כי עמוס התלאות אנוכי מחבלי טרדין לא אוכל לבלוע רוקי ועתה עיינתי בדברי קדשו ואינני כדי ששלח אלי לא לגמרא דידי ולא לסברא דידי צריך אך לעשות רצונו חפצתי להסכים בשריותא דאתתא עלובתא אשת ה' אברהם בר"ש מאדיניץ ויפה כ' פר"מ כיון שהעידו עדים בב"ד ונתכוונו להעיד מתחלה לא חיישי' בדדמי לרוב הפוסקים החולקים על הרי"ף ר"פ האשה שלום אלא שמעלתו הוסיף דאפי' להרי"ף נמי הכא שהקיזו ויצא ממנו דם ש"מ שמת מקרוב וכבר מזמן רב לא נטבע אדם בזה המקום וליכא למיחש אלא לדלמא גלי אשפלוהו ממקום אחר והביאו זה המת לכאן וזה הנטבע לפנינו הובילוהו מרחוק לגור לזה יצורף סברת כאן נמצא וכאן הי' אלו דבריו ודפח"ח:

אלא שהאחרונים מזדנזין בדבר להתיר מטעם כאן נמצא וכאן הי' כמבואר בנב"י ובעצי ארזים והנה ר"פ האשה רבה אמר רב ל"ש אלא שניסת בע"א אבל ניסת בשני עדים לא תצא ומחכו עלה במערבא אתי גברא וקאי ואת אמרת לא תצא והקשו תוס' הא תרי כמאה ותי' דבדבר הידוע וניכר לכל לא הי' אומר רב לא תצא מבואר מדבריהם דדבר הנראה וניכר לכל עדיף מתרי סהדי והיות כי דבריהם צריכין ביאור כי הש"ך בח"מ סי' מ"ו ס"ק ס"ו תמה עליהם ממ"ש בכתו' כ"ב ע"א ד"ה תרי וכו' שהקשו על שיטת רש"י וזהו תימה איך יתברר הדבר לעולם כיון שאלו השנים אומרי' שהוא עבד אין כל העולם יכולין להכחישן וזה סתירה עצומה לדבריהם ביבמות ובנב"י קמא חא"ע סי' ס"ה דקדק לא הי' אומר לא תצא משמע דכולי האי לא הוי מיקל ומ"מ אין העדים מוכחשים ועל זה יהיב תרי טעמי דע"י שידוע וניכר לכל איכא עכ"פ קצת רעותא ודחי למעליותא דדייקא ומנסבא ונשארה בחזקת אשת איש והבא עלי' בחטאת קאי:

והנה הוא רחוק מכוונת תוס' וגה איזה גבול תתן לזה וכמה עדים צריכים שיבואו להכחיש אלו שנים שנאמר דריעא חזקת דייקא ומנסבא תו כ' ז"ל טעמא אחריני כיון שגם הב"ד בעצמם יודעים ומכירי' שזה הוא הבעל מחויבים הם להוציאה מבעלה כיון שהם יודעים בברי שברי שלו שקר וגם זה רחוק מכוונת תוס' ומאי פריך אתא גברא וקאי דלמא מיירי רב בשאין היושבין על מדין מכירין אותו:

והנלפע"ד בזה דודאי במתכוורים להעיד אזי אפי' כולי עלמא ומשה ואהרן ביניהם לא יכחשו ב' עדים אך דבר הניכר וידוע לכל בלי כוונת עדות כל רואיהם יכירו כי כן הוא גדול וקטן נשים וגוים כבר רמז סברא זו הש"ך שם בשם מהרי"ק דבכי האי גוני דלא נתכוונו להעיד אזלינן בתר רוב דעות ונהי דהתוס' דכתוב' לא ס"ל לחלק בכך דהרי כתבו כולי עלמא אינם יכולים להכחישם י"ל היינו להכחיש העדים בהכחשה גמורה

דאינהו אמרי שהוא עבד והני אמרו דלאו הכי אבל דבר התלוי בטביעת עין והיכירא דלא אתו להכחיש סהדי אלא אומרים טעיתם בט"ע ונהי דאלו אתו מאה סהדי המעידים בתורת עדות דזה הוא האי גברא לא יכולין להכחיש ב' שאומרי' איננו זה מ"מ כולי עלמא שאינם באים בתורת עדות ואומרי' בדרך היכר וט"ע אמרינן דהני תרי סהדי טעו בדמיונם ולזה נתכוונו תוס' דיבמות דבכי האי מלתא התלוי בהיכר וט"ע מודו למהרי"ק דכולי עלמא שלא באו להעיד עדיפי מתרי סהדי ולפ"ז כדמחכו עלה דרב הו"מ לשנוי' דאיירי האומרים מת לא בט"ע העידו אלא אומרין הלכנו עמו ומת תחת ידינו אלא עדיפי משני. וקרא דוקדשתו דפנו אה"נ הו"מ לאוקמי' בהכי שניכר לכ"ע אלא דפשיטא ולמה לי קרא כנלע"ד בכונת תוס':

והשתא לפ"ז י"ל ע"כ לא קאמר הרי"ף דחיישי' בדדמי בראו הטביעה אלא בתרי סהדי אבל בדבר הניכר וידוע לכולי עלמא בלי כוונת עדות כלל כל רואיו ויודעיו מתמול שלשום הכירוהו שזה הוא בהא הרי"ף מודה וק"ו השתא היכי דתרי סהדי שהעידו בב"ד אמרו בהיפוך מ"מ מהימנן כ"ע טפי מינייהו מכ"ש היכי דהמעידים בב"ד וכולי עלמא המשיחים לתומם כולם לדבר א' נתכוונו ק"ו בן בנו של ק"ו דלא ניחוש בדדמי ואע"ג די"ל תוס' לא כ"כ אלא דנחוש להחמיר דתצא ודדפנו אבל להקל לא מ"מ כיון דרמב"ן וסיעתו ס"ל בכל תרי סהדי שהעידו בב"ד ליכא למיחש א"כ י"ל דהרי"ף לא פליג פלוגתא רחוקה כל כך ואפושי פלוגתא לא מפשינן ובנידן דידן שכל רואיו הכירו שזה הוא ה' אברהם בר"ש מאדניץ וגם שנים מהם העידו בב"ד בתורת עדות ממש ליכא למיחש בדדמי ואתתא דא שרי' לכולי עלמא:

ולקמן ביבמות צ"ב ע"א במתני' את זו דרש ר"א ור"ט ולא מאיש שאינו אישה ושם צ"ד ע"א אמר ר' יהודה אמר רב ה"ל למידרש בי' מרגניתא ודרש בי' חספא וכ' בקרבן אהרן על הת"כ משום דבהוזמו עדים מלתא דפשיטא הוא קרי לי' חספא ולפי הנ"ל הו"מ למימר דמיירי כולי עלמא יודעי' ומכחישי' עדותן וקמ"ל קרא שאינה צריכה גט מהארוס כלל ואם גרשה מותרת לבעלה כהן ודוחק לומר דגם זה פשוט כל כך עד דקרי חספא בשלמא קרא דוקדשתו לא מיתוקם בהכי דפשיטא דדפנו להוציאה אבל הא לא פשיט כל כך דלא תצטרך גט מהארוס כלל הא צריכא רבא:

וע"ד חדוד י"ל הא דפריך הש"ס מוקדשתו אדרב דשמעתין דיבמות דוקא משום דגבי הדדי כתי' ואשה גרושה מאישה לא יקחו וקדשתו וא"כ בעלמא לק"מ דאיכא לאוקמי קרא בכנ"ל בכהן שנשא אשה ע"י ברי שלו ושוב ניכר לכ"ע נגד ברי שלו אלא לרב אי ס"ד מתוקם לי' הך קרא בהכי א"כ גם רישא ואשה גרושה מאישה יתרץ בהכי באשת

כהן שבאו עדים מת בעלה ונתארסה ושוב בא בעלה ע"י היכר וט"ע לכולי עלמא שלא נתכוונו להעיד וכנ"ל וגרשה הארוס וקמ"ל שמותרת לחזור להארוס ולא הוי חספא ומדלא מתוקם לרב בהכי ש"מ לא ניחא לי' לדחוקי לפרושי קרא בהאי גוני א"כ ע"כ וקדשתו דפנו מיירי בניסת לא' מעדיה ואומר ברי לי' וק' לרב ממ"נ:

ומ"מ בהאי סליקנא דלפע"ד סברא גדולה לסמוך ע"כ אם גם דעתו הרמה מסכמת הוא מסכים ואני מסכים בשריותא דהאי אתתא להתנסבא לכל גברי די תצביין ואומר שלום למר ולתורתו. פ"ב נגהי ליום ה' ט"ז טבת תקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמג

עובדא הוה פה ביום ג' כ' טבת תקע"ה לפ"ק מצאו הספנים איש יהודי א' מושלך בנהר דונאוי והוציאוהו והניחוהו בספינתם והביאוהו סמוך להעיר ובאו והודיעו ליהודים ואמרו הספנים שהי' זה כמו חצי שעה שהוציאוהו מן המים ומיד באו היהודים והציצו בו והכירוהו ד' אנשים שהעידו לפנינו בד"ץ שמיד בט"ע הכירו וידעו וענו ואמרו זה הוא ר' אהרן וועהרבויא סוחר יין שרף ואח"כ כשנודע הדבר למרבית מבני עמינו והי' כל מכירו לשעבר רובם ככלם אמרו זה הוא גם הכירו בט"ע את מלבושיו העליונים שראוהו לבוש בחייו גם מצאו בבית יד אונקלי שלו חותמו של כסף חקוק עליו אהרן בן מהורר יוסף מוועהרבויא:

אח"ז מצאו שנפצע אחורי ראשו ממול ערפו והבינו הרופאים כי נהרג האיש ע"י רוצח שפצעו והשליכו אל המים אח"כ ביום המחרת באו לתומם לכאן אנשים אחרים מק"ק וועהרבויא ואמרו שיש להם בו סי' פצע כמין צלקת דק בפניו בימינו מתחיל סמוך לחוטמו למטה ונמשך בשפוע עד קרוב לשפה ומתכסה שם בשער השפיים והלכו ובדקו ומצאו כן בהנ"ל שוב כמו שעה אח"ז באתה גם אשתו של ר' אהרן מוועהרבויא הנ"ל לכאן ואמרה בו סי' שיש לו שומא על החזה סמוך ללב מגדלת איזה שערות ומצאו ג"כ כי כן הוא ואח"כ נקבר ביום ההוא ואחרי קבורתו נזכרה האשה שיש לה בו עוד סי' אחר שאנבע א' עקום ולא הי' יכול להתפשט מעקמומיותו ושאלנו לאנשים הקברני' אם לא הרגישו בו שאצבעו עקום והשיבו להיותו נקרש בגליד וכפור לא הי' אפשר לזוז בו אבר ולפשוט את ידיו כלל ולראות באצבעות ידיו ע"כ לא ידעו מזה כלום כל הנ"ל הועד בפנינו בצירוף רבנים מומחים דייני קרתא המופלגי' כבוד מהו' מרדכי טאסק נ"י וכבוד מהו' דניאל פראסניטץ ונשאנו ונתננו בדבר ויצא בהיתר שאשה זו אשת ר' אהרן בן מהו' יוסף מוועהרבויא שהי' סוחר יין שרף אתתא דא שרי' להתנסבא לכל גבר דיתצביין ואמרתי טוב להעלות על ספר חוקה טעם ברור התירא דהאי אתתא:

הנה מבואר שלהי יבמות דמיא מצמת צמת וכיון דחזיוהו בשעתי' לא חיישי' שנשתנה וסמכי' על ט"ע ובדדמי לא שייך הכא לא מיבעי' לרוב ככל הפוסקים והרמב"ן בראשם דבתרי דמסהדי בב"ד לא שייך בדדמי דהתורה האמינתם ואנו מה אכפת לן כמ"ש לשון זה ר"פ האשה שלום אלא אפי' לדעת הרי"ף שם הובא גם בראי"ש דאפי' בתרי חיישי' לבד דמי מ"מ היינו היכי שידעו או שמעו הטביעה וכיון שידעו פלוני נטבע במים שוב כשמעלין אדם מן המים איכא למיחש שהדמיון כוזב להם אבל הכא איכא ארבעה עדים הראוים להעיד שלא ידעו ולא שמעו דבר כ"א שמצאו הספני' יהודי א' ומיד הכירוהו שהוא זה א"כ ליכא למיחש בדדמי:

והנה שיעור חזיוה בשעתי' דעת המחמירי' ביותר שהוא בתוך שעה א' להוצאתו מן המים כמבואר דעות אלו בהרב"י סי' י"ז והכא הרי לדברי הספני' לתומם בלי שום שאלה שלא הי' יותר מחצי שעה והדעת נותן כן שמיד שמצאוהו מהרו להודיע הדבר ליהודים כי חשבו להרוויח ממון בבשורתם זאת כאשר באמת תבעו שכרם וניתן להם ועכ"פ גוי מסל"ת נאמן בעדות אשה ואין לפקפק על זה ממ"ש הרמב"ם סוף הלכות גירושי' שאין לתמוה על שהתירו חז"ל ערוה החמורה על עדות נכרי ועבד ושפחה והאריך במתק לשונו משום שהוא מילתא שאינו צריך עדות דעבידא לגלוי' שיבוא ההרוג ברגליו וע"ש וא"כ תינח אם גוי אומר מת פלוני הוה עבידא לגלוי' שקרותו אבל אם זה היהודי נמצא אם לפני שעה או הוא לפני שתים זה אינו עבידא לאיגלוי' א"כ י"ל גוי מסל"ת לא מהימן וא"כ ה"ל ספק אי חזנהי בשעתי' או אחר שעה ודעת רוב הפוסקים דספיקא בזה להחמיר דכיון דזמנו מועט שעה א' וחיש קל עברה השעה אינו רגיל ומצוי שיראוהו בשעתי' וכן פסק רמ"א בש"ע סעי' כ"ו וא"כ איכא למיחש הכא לזה אני אומר ע"כ לא הוצרך הרמב"ם לאריכותו הנ"ל אלא באומר גוי מסל"ת פלוני מת שהאשה בחזקת אשת איש קיימא ומתירי' אותה ע"פי הגוי ושיחותו לפי תומו אבל היכי דחזינין ומכירי' אותו בטביעת עין וגם עינינו רואות שלא נתפח ולא נשתנה כלל א"כ אפי' אשתהי לפנינו ליכא חששא דאורייתא דאפי' הי' נתפח הי' חששא רחוקה למימר דגברא אחריני אשתני לצורתו של זה ומכ"ש היכי דחזיני' דלא נתפח נימא אנן דלמא אתפח ולאו אדעתי' כל אלו מחומרי אשת איש שנו כאן וסברות אלו כ' הרב"י בשם הראשונים גבי ספק אשתהי ג' ימים ביבשה ע"ש וא"כ כיון דליכא אלא חומרא דרבנן שוב אין תימה אם נאמן גוי מסל"ת לומר שהי' בשעתי' כדמהימן בכל איסורי דרבנן וסברא זו אע"פי שהיא נכונה בעצמה יראה להביא ראי' לזה מתשו' הר"ן סי' ע"א דמייתי הרב"י סי' י"ז גבי מימ"ן מאלק"י שגוי צופה המגדל אמר שראוהו מונח כבר ששה ימי' על שפת הים שם כ' כי ספק אשתהי

לחומרא ועוד שהצופה אמר שהוא יותר משש ימים והגוי האחר אינו מכחישו ואפי' הי' מכחישו ה"ל כאותה ששנינו אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת לא תנשא עכ"ל משמע להדי' דגוי המכחישו הי' מיחשב כגוי מסל"ת שאלו לא הי' כאן צופה המגדל הי' מהימן לפי תומו ועכשיו דאיכא צופה דפליג עלי' ה"ל כב' נשים מכחישים וכן משמע מלשון הרב"י דמייתי על זה והרד"ך בית ח' כ' גוי מסל"ת נאמן להקל ולא להחמיר עכ"ל משמע אהאי נידון קאי דמסל"ת נאמן דהוי' בשעתי' והיינו מטעם הנ"ל שכתבתי:

ומכל שכן בנידון דידן דלא צריכנא לכל הנ"ל דהרי כ' רמב"ן שלהי יבמות והובאו דבריו בב"ש סקע"ח דבימי הקור מעידי' עליו אפי' ביבשה אחר כמה ימים כי בודאי נקרש ונגלד ואינו מניחו לתפוח ועדיף טפי מצינת המים ע"ש משמע אפי' ביבשה ואפי' מסתמא אמרי' דנקרש מכ"ש שהוצא מהמים וגם ראינו שנקרש שהרי לא יכלו לפתוח ידיו ולעיין בעקמומית שבאצבעותיו כמבואר לעיל בעדות הקברנים א"כ פשיטא דליכא למיחש דאיתפח:

ואין לפקפק על הנ"ל מפני היותו חבול באחורי ראשו ממול ערפו ומיא מרזו מכה הנה לא מיבעי' להפוסקי' רובם דסברו דוקא מכה בפניו מיא גורמי' שינוי אבל לא בשארי דוכתי בגופו וכן דעת כל האחרונים והסכמתם ועיי' ב"ש סק"פ אלא שבט"ז סקל"ג המציא חומרא בנחבל באחורי הראש ע"י חץ או ביק"ס דנכנסים בעוצם כחם ועוז גבורתם מגיעי' עד סמוך לפניו וגורמי' כאב ושינוי גם בצורתו אבל בנחבל בחרב שהמכה עומד' במקומה אחורי הראש לא אמרה מעולם וא"כ ליכא למיחש בנידון שלפנינו אלא אפי' להחולקי' וחוששי' לדעת המרדכי שאפי' נחבל בשום מקום בגופו מיא מרזו וגורמי' שינוי מ"מ הכא שאני דע"כ לא אמרו אלא שנפל חיים למים וגרמו המים כאב למכתו ועי"ז נתפח ונשתנה צורתו וכן פירש"י להדי' ביבמות קכ"א ע"א היכא דאיכא מכה מקום המכה מרזו מכבידין הכאב ונופח עכ"ל וא"כ הכא שנרצח ואח"כ הושלך למים אין גורמי' לו כאב כי כבר נאבדו כל הרגשותיו וחושיו וכן מצאתי בק"ע סי' ר"ח וז"ל לא אמרי' מיא מרזו מכה אלא בהשליכוהו חי בתוך המים דמיא מכבידין כאב המכה אבל אם השליכוהו במים לאחר שמת לא שייך מרזו מכה דאחר שמת אין לו כאב כלל עכ"ל ודוחק לומר לחוש שמא כשהשליכו הרוצח לתוך המים אחר שנפצע מוחו עדיין הי' חי אדרבא כיון דמיא מרזו מכה וגורמי' נפוח ואנו רואים לעינינו דלא תפח כלל יותר ראוי לומר שהושלך למים אחר שכבר הי' מת כיון דיש בו מכת מות לפנינו ממה שנאמר שהי' חי והמים היו מרזים המכה ונתפח ואין התפוח ניכר לעינינו זה דרך רחוק שאינו ראוי לאומרו וסברא כזו כתב הרב"י בשם הריטב"א גבי ספק תוך

ג"י ע"ש ובלא"ה רוב הפוסקים הנ"ל ס"ל דוקא מכה שבפניו גורם שינוי והרמב"ם לא פסק כלל הך דמרזו מכה משום דס"ל הא דאמרי' ביבמות ק"כ ע"ב מיא מרזו מכה היינו מגדילי' הכאב אבל לא גורמי' נפוח ושינוי כלל ודפריך ש"ס קכ"א ע"א והאמרת מיא מרזו ר"ל א"כ איך אפשר דצמתי וגורמי' שני הפכים ומשני מקום המכה מרזו ומגדיל הכאב ושארי מקומות צמתי ולא שיהיה המכה גורם שום שינוי זה נראה דעת רמב"ם וא"כ אפי' להחולקי' עכ"פ ליכא להחמיר במכה באחורי הראש בספק אם הושלך מחיים או אחר מיתה בשגם שהדעת נותן שהושלך אחר מיתה כמ"ש לעיל:

וגם אין לחוש ולומר אולי הושלך לתוך המים אחר ששהה כבר ג' ימים ביבשה ואין מעידין אחר ג' ימים הנה לדעת הסוברי' בספק ג"י הולכי' להקל דהשתא הוא דמת ומוקמי' לי' בחזקת חי וכבר העידו גדולי האחרונים שכן נוהגי' בעלי הוראה עיין בק"ע סי' כ"ז וסי' למ"ד ועיי' בק"ע של מהרח"ש דף ס"ד וכן העלה להלכה בס' בית מאה ונראה דגם החולקי' מודו הכא כיון דהרוצח השליכו למים להסתיר הדבר א"כ מסתמא השליכו מיד ולא השהה אותו ומה"ת יעכבנו ג' ימים אצלו שירגשו בו ב"א אם כן בכי האי גוני דאיכא אומדנא דמוכח גם הרשב"א מודה ומצורף לזה כי שהזמן קור ומצאנו קרוש מגליד וכפור מה"ת לתלות שנהרג מזמן רב קודם שהי' קור וכפור ושהה אז ג' ימים ביבשה וכל דבר כשעת מציאותו דייניגן לי' וכיון שנקרש ליכא למיחש לשינוי אפי' ביבשה כמ"ש לעיל בשם רמב"ן שבב"ש סקע"ח:

ומהאי טעמא נמי אין לפקפק ממ"ש בתשו' ב"י הובא בק"ע סי' ר"ה דבש"ס לא הוזכר דמיא צמתי אלא היכי דיצאה נשמתו במים אבל אם יצאה נשמתו ביבשה והושלך לתוך המים לא נשמע בש"ס האמת דמהרשד"ם חולק ופסקו בב"ש סקע"ט והרב"י נמי אינו אלא כמסתפק בדבר כמובא בס' באר היטב בשמו ולא שבקינן פשיטתו של מהרשד"ם מפני ספיקתו של ב"י מ"מ הכא לא צריכים לכך דאי נמי נימא כסברא הנ"ל ונימא ביצאה נשמתו ביבשה אזי גם שהושלך אח"כ לתוך המים מיחשב כדין יבשה דאין מעידין עליו אחר ג' ימים וניחוש נמי לחומרת רשב"א להחמיר בספק ג' ימים מ"מ הכא בזמן הקור גם יבשה למים יחשב כנ"ל ואין כאן בית מיחוש:

ומצורף לזה סי' הצלקות בצמצום מקום משפע מחוטמו עד סמוך להשפיים דאפשר דמיקרי צמצום מקום דהוי סי' מובהק ועיי' באריכות בט"ז סקל"א וב"ש סקע"א וגם סי' השומא עם שערות על גבה וצמצמה מקום סמוך ללב אפשר דהוה סי' מובהק וכן מבואר בק"ע סי' ר"מ דלהרד"ך הוה זה סי' מובהק אלא שדברי ריבות חולק על גוף הדבר דצמצום מקום אבל באמת דברי רד"ך מוסכמים וראי' ברורה דילי' מהש"ס נקב

בצד אות פלוני ועיי' ק"ע סי' ל"ב וא"כ לכל הפחות צירוף שניהם הצלקת בצמצום וגם השומא יהי' סי' מובהק ומכ"ש דאיכא נמי ט"ע במלבוש והחותם ונהי דאיכא חשש שאלה ואפי' בחותם דלא משלי משום זיופא מ"מ נהירנא שראיתי שכ' א' מהאחרונים דוקא טבעת הנמצא באצבעו אבל חותם בבית יד אונקלי שלו ניחוש שהשאיל המלבוש ושכח בתוכו החותם מ"מ מסתיין עכ"פ שהחותם עכ"פ מיחשב סי' מובהק מצורף אל הט"ע שיש לנו בהמלבוש ונדע עכ"פ שאלו הי' שייכים לר' אהרן במה' יוסף וועדויא רק ניחוש שהשאיל אותם א"כ נצרף לזה ב' סימני' הנ"ל ונצטרך לומר שר' אהרן השאיל המלבוש שבתוכו חותמו לאדם אחר שהי' לו גם ב' סי' אלו בצמצום מקום הזה היינו צלקת ושומא ואותו האיש נהרג והושלך למים ונשתנה עתה צורתו של זה הנהרג עד שנדמה לנו טביעת עינו כט"ע של ר' אהרן וועדויו זה דבר שלא יעלה על לב והרי אפי' בגט סמכי' בכי האי ולא חיישי' בדאמרי עדי מעולם לא חתמנו אלא על גט א' של יב"ש ואמרי' מאי קמ"ל מהו דתימא ניחוש דלמא איתרמי שמא כשמא ועדים כעדים קמ"ל הרי דלא חיישי' לתלתא איתרמי א"כ מכש"כ הכא דלא ניחוש לכל כך איתרמי דלעולם מחמרי' בגט טפי מבמיתה משום דאפשר בגט אחר כמ"ש תוס' שם וגם הגאון בהג"ה ט"ז הסכים להתיר ע"י צירוף ב' סי' ע"ש סק"ל וכן הסכים בית מאיר סעי' כ"ד ומכ"ש הכא איכא צירופי' טובא ט"ע וסי' צלקת ושומא ומלבוש עם חותם ובשגם מהר"ל מפראג הורה להתיר בסי' מובהק במלבוש וסי' אמצעי בגוף והרי"ף והרמב"ם לא חשו לשאלה כלל והש"ך בח"מ סי' ס"ה סקכ"ו נסתפק בדבר ע"כ נ"ל להתיר הכא בלי ספק כלל ואחרי העיון היטב עם רבנים בד"ץ אני מסכים והם מסכימי' להתיר. פ"ב נגהי ליום עש"ק כ"ד טבת תקעה"ל. משהק"ס מפפ"דמ.

תשובה קמד

העתק השאלה:

ילמדינו רבינו ויורינו אורחת חיים על איש א' מעירי בשמו ר' יעקב בר יהודה הכהן הלך מביתו כמו שבועיים לפני פורים ולא שב ולאשר האיש ההוא לא הי' דרכו להתרחק זמן כזה מביתו רק הי' סובב והולך סביבות העיר וכאשר התמהמה יותר מי"ד ימים הי' הקרי' הומה לאמור מה נעשה באיש וילכו בנו ואחיו לבקשו בדרך אשר ידעו כי הלך שם וימצאו סמוך לכפר אחד חלל בבור עמוק ויאמרו כי מיד בהעלותו הכירוהו בטב"ע גמור כי הוא ר' יעקב כהן הנאבד כי לא חבול כלל בפניו כ"א בקדקדו וברקתו (שקורין שלעף) וגם בהעלותו לא הי' נתפח כלל וגופו קר עד שלא יכלו לגע בו ואף במלבושיו כולם ובפרט בארבע כנפות שלו ידעוהו כי הי' לבוש בהם מלבד הכובע נמצא סמוך לו

והנה קבלנו במותב תלתא את העדות המוסגר פה ועתה יורינו רבינו המורה לצדקה אם אשתו מותרת:

העתק גביית עדות:

במותב תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא הר"ר שמואל בן ר' יודא כ"ץ ז"ל והעיד בתורת עדות אליונ"ע וז"ל איך בין געגאנגען מאנטאג נאך פורים אויף פלאכניטץ דא האבען דיא פלאכניטצר גוים געזאגט דאס זיא האבען מיין ברודער ר' יעקב געזעהען פירצעהן טאג פאר יום הנ"ל פאן פלאכניץ אויף בלוימן שטיין געהען אונד עטליכע טאג דארויף האבען זיא געזעהן בלוט אין דען וועג ליגען אויף דען האבע איך דען וועג געזוכט, האבע איהן גפונדען אין איינע גאנץ טיפע גרוב ליגען. וויא מאן האט איהם הערויף גנומען האבע איך איהם געזעהען אונד ערקעננט אן פנים אונד שטירן אונד אן בארט אונד אן דיא צעהן בטב"ע ער איזט גאר ניכטס פערענדערט גיוועזט נור אלס וויא ער העטעט אויף זיין בעט געשטארבען ער איזט ניכטס אן גילאפן געוועזט אונד גאנץ קאלט גיוועזט דאס מאן האט איהם גאר ניכט אן רירען קעננען פאר קעלט אונד זיין יאנקר אונד האזען וואס ער האט אן גיהאט דערקעננט בטב"ע דאס עס זיין געהערט:

גם אני מנחם צבי במו"ה דוד יצ"ו רו"ב מעיד בתורת עדות באליונ"ע כאשר באתי אל מקום שכיבת הב"מ ויום אחר שהוציאו הב"מ מהבור שנמצא בתוכו אף שהי' אז כבר קצת נפוח מ"מ הכרתיו בט"ע גמור בפניו שהוא ר' יעקב ב"ר יודא כ"ץ מקהילותינו הנאבד ולא הי' אז נפוח הרבה אך מעט ולא הי' חבול בפניו כלל אך סמוך ממש אצל אוזן הימני' הי' לו פצע אחת אך בראשו למעלה הי' חבול והי' שם ג"כ הרבה מבני קהילתינו יצ"ו ואמרו שמכירין אותו בטביעת עין גמור שהוא ר' יעקב הנ"ל וגם אמרו שמכירין כל בגדיו שהמה של ר' יעקב הנ"ל ושאלתי האם ישנו א' שיכיר את הא"כ שלו בט"ע ואמר ר' ליפמן חתנו של ר' יעקב הנ"ל שהוא מכיר ג"כ בט"ע הא"כ שהוא של חמיו ר"י הנ"ל ואמרתי לו שיסתכל היטב עוד פעם בא"כ לידע בבירור שהוא של ר' יעקב הנ"ל וכן עשה ואמר שהוא מכירו בט"ע גמור שהוא של ר"י הנ"ל והבגדים והא"כ הי' לבושין על הב"מ הנמצא:

והנה אשתו של ר"י הנ"ל אמרה טרם נסענו מקהילתינו כי הי' לבעלה שומא על כתף אחד ואני והרבה מבני קהילתינו ראינו שומא גמורה על הכתף שמאלית גם אמרה האשה הנ"ל שהי' לבעלה צלקת על צוארו וחפשנו על זה והי' בעינינו קרוב לודאי שיש לו צלקת על הצואר לצד ימין אך כאשר משמשו בה נתפשטה כי הבשר הי' רך מאוד:

אלה הדברים העידו לפנינו העדים הנקובים בשמות למעלה ולמען האמת והצדק בעה"ח הק' מאיר א"ש. הק' מיכאל כ"ץ שטערן. הק' משה ליב מגעוויטץ:

תשובה.

שלום וכ"ט לה"ה ידידי ורב חביבי הרב המאה"ג המופלג המפורסם בקי בחדרי תורה דולה מים מבורות עמוקות כש"ת מהו' מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמוט יע"א:

יקרתו הגיעני נידון עגונה וכל יקר ראתה עינו בשריותא דהאי איתתא עלובתא אשת ר' יעקב בר יהודה הכהן והענין מבואר בג"ע ובלשון שאלת חכם חצי תשובה ויפה דן ויפה הורה להתירה מבלי עיגון והיותי עודנו טרוד מאוד בטרדת שמחת מצות נישואי בתי עמב"ג שהי' שבוע העברה יום ד' בהעלותך ע"כ יהי' דברי מועטים ולחכם כמותו הקיצור יספיק:

הנה עיקור שריותא בנוי על עדותו של מהו' מנחם צבי שאמר בזה"ל והי' שם הרבה מקהילתינו וכו' וגם אמרו שמכירי' כל בגדיו שהם של ר' יעקב הנ"ל ושאלתי אם ישנו א' שמכיר ג"כ בט"ע הארבע כנפות שלו ואמר ר' ליפמן חתנו של ר"י שהוא מכיר ג"כ בט"ע הא"כ של חמיו הנ"ל וכו' והבגדים והארבע כנפות הי' לבושים על הב"מ הנמצא עכ"ל לענייננו:

הנה בגדים של ציצית הוא מבגדים דלא מושלי אינשי מ"מ הא סברת הרב"י דאי סי' לאו דאורייתא חיישי' לשאלה אפי' בבגדים דלא מושלי אינשי וסברא נכונה הוא זו דט"ע בבגדים אינינו אלא סימן על הגוף פי' יש לנו סי' בגופו של זה שהוא מלובש בבגדים אלו שיש לנו בהם ט"ע וכיון דסימני הגוף דמצוי' בב"ג לא מהני ה"ה כלים דמושלי מצוים במכיריו ויודעיו שעשוי' להשאיל ולהשכיר להם אך כלים דלא מושלי הוה כסי' אמצעי בגוף דעכ"פ אחד מאלף יש לו סי' כזה ולמ"ד סי' לאו דאוריתא משום דאע"ג דאינו מצוי בבן גילו מ"מ מצוי בא' מאלף ה"נ כלי מדלא מושלי אינשי מ"מ אחד מאלף שואל אותן כלים ואינו מקפיד על ניחוש או סיגוף החמור או מצות ציצית וכדומה והו"ל כסי' אמצעי ולמ"ד סי' ל"ד לא סמכי' עלה וצ"ל הא דסמכי' אחמור בעדי אוכף היינו שהעדים ראו שנאבד או ברח ממנו חמורו בזה האוכף הניכר להם בט"ע וחזר ומצא חמור מלובש באוכף זה מצרפי' סברת זהו שאבד זהו שנמצא עם ט"ע של האוכף בשגם דלא מושלי לי' אינשי וכן באבד גט שיודעי' שזה אבד גט וכמ"ש תוס' ורמז עליהם ב"ש ס"ק צ"ח אבל אדם שהלך לו בבגדיו חי ונמצא אדם מת בבגדים אלו לא שייך זהו שאבד זהו שנמצא כי אבדנו חי ומצאנו מת זה נ"ל סברת הרב"י עיי' ק"ע סי' רכ"א ע"כ אין להתיר על ד' כנפות לחוד עוד יש לפקפק קצת כיון שיצא קול ומפורסם שנהרג יעקב

הכהן וגם הכירוהו כולם בט"ע דגופו אלא שהי' נפוח קצת ביום השני ע"כ שוב אין להאמין ע"א על ט"ע בארבע כנפות דתו יש לפקפק ולומר ע"א אומר בדדמי בשלומא כשמעיד על הגוף בט"ע יועיל וקברתיו אבל הד' כנפות מה יועיל וקברתיו ואולי משו"ה דקדק העד מו"ה מנחם צבי ני' שיעיינו עוד הפעם היטב בד' כנפות שלו כדי שלא יאמר העד בדדמי:

אמנם מה שכל העומדים כולם הכירו כל בגדיו שעליו נ"ל שזה מועיל לפי הנחת רבותינו גדולי האחרונים כל בגדיו ל"ש שאלה וחליפי ושום דבר ואין אדם עושה מעשה שגעון כזה ואין זה נכנס בגדר מ"ש הרב"י בכלים דלא מושלי אינשי דאיכא א' מאלף דמושיל אבל הכא אין המניעה מטעם הכלים דלא מושלי אלא המעשה והענין הוא מעשה שיגעון ותמהון ואפי' א' מאלף לא יעשה כן ולא ימצא כן והוה ט"ע בכל כלי כסי' מובהק ביותר בגופו דמהני לכ"ע ומכ"ש כשאין הכלים דומים כי אפשר אפי' חיורי וסומקי כי ה"ג הוה סי' דוקא שיש לו סי' בצבע כלי א' לא הוה סי' אבל לומר פלוני הי' לבוש ראק לבן וועסט אדום ומכנסיים תכלת ושטיוועל כך וכך וצירף דברים אלו אפשר הוה סי' והארכתי בזה בחי' בש"ס ומכ"ש שהאשה אמרה שיש לו שומא בכתף אף שלא צמצמה מקום ומצאוהו שומא בכתף שמאלית מ"מ קשה שהשאיל כל כליו לבן גילו דוקא שהי' לו ג"כ שומא וגם צלקת בצווארו כל אלו הצרופי' הוא יותר מסי' מובהק ביותר דלכ"ע מהני והיות על ט"ע דכל בגדיו כמה עדים לא חיישינן לבדדמי וממש הי' ראוי להתיר על זה בלי צירוף דבר אחר:

מ"מ נחזי אנן דברת עד הראשון הר"ר שמואל בר"י כ"ץ שראוהו ביום הראשון והעלהו מן הבור והי' ממש ניכר כמו בחיותו וקר מאוד מקרירות הזמן והבור וניכר לו מאוד והנה ידוע פלוגתת חכמי צרפת וספרד דחכמי צרפת ס"ל ספק מת תוך ג' ימים תלי' השתא מת ומוקמי' לי' בחזקת חי וסמכי' אפרצוף פנים וחכמי ספרד ס"ל ספיקא להחמיר דמוקמי' איתתא בחזקת א"א ובעלה בחזקת חי דאע"ג דעכ"פ מת אחד בפנינו מ"מ אין מיתתן של זה מגרע חזקת חי של כל החיים ובפרט זה אשר הוא מת לפנינו נאמר מדהשתא מת כבר מת מזמן רב בשעה שראינו בעלה של זה חי לפנינו כבר מת זה נמצא איכא תרי חזקות חזקת אשת איש וחזקת חי של בעלה מתנגד לחזקה חי רעועה של מת זה לפנינו:

ומעלתו הפליא לעשות הגביל תושי' לאמור טעם החולקי' על התוס' משום דרובא דעלמא מתנגד לחזקת חי של זה וכעין שהקשה פני יהושע פ"ק דכתובות למ"ד ברי גרוע עדיף משמא טוב א"כ אפילו בדבר שאין בו סימן למה לא נחזור אבידה ע"י ברי גרוע שלו והמחזיק הרי טוען רק שמא אינו שלך ותי' כיון דרובא מתנגד לברי שלו דלמא

מרובא דעלמא נפל ואמרי' ר"פ האשה שנתארמלה רוב נשים בתולות נישאי' עדיף כברי טוב של הבעל שטוען בעולה נשאתיך וה"נ כן ומזה למד פר"מ לנידון שלפנינו דע"כ לא פליגי אהתוס' אלא במקום מעבר לרבים דאיתא למיתלי ברובא דעלמא אבל זה שנמצא ממש בין ההרים שאין מעבר אלא לסביבותיו ומכל הגליל והסביבות לא נאבד ישראל אלא זה יעקב כ"ץ י"ל כ"ע מודים להתוס' דתולין שהי' בתוך ג' ימים וזה הוא ודפח"ח. הנה מ"ש דיש לחלק בין מקום מעבר לרבים למקום שאין מעבר לרבים יכול להסתייע מירושלמי מייתי תשו' רשב"א ח"ג הובא בב"י י"ד סימן שע"ד נהרג בין טברי' לצפורי וכו' ודבריו צריכין ביאור [עיין לקמן סי' קמ"ז ד"ה והנה] אין כאן מקומו:

מ"מ מה שנתלה ונמשך אחרי דברי פני יהושע דברים הללו במקורן אין להם שחר כלל מה שייך רובא דעלמא לכאן בשלומא התם רובא דעלמא בתולה נישאית מתנגד לברי אלמנה נשאתיך אבל הכא אין הרוב מתנגד להברי דידענו דרק א' מרובא דעלמא אבד חפץ והברי לא בא להתנגד להרוב אלא לברר מי הוא אותו היחיד מרובא דעלמא שאבד חפץ זו כיון דלאותו מ"ד האמינה התורה לברי גרוע שישראל לא ישקר באמונתו ולא נחוש שיבוא עוד א' ויטעון ברי כי התורה החזיקה ישראל בכשרות א"כ הרי נתברר מי הוא מהרוב שאבד כלי זה והדר' ק' פ"י לדוכתה ואני עני אמרתי בחי' דס"ל להך מ"ד נהי דהתורה האמינתו לבעל ברי נגד בעל שמא טוב מ"מ אינינו ברי גמור שהאמת אתו אלא שבעל השמא אינו יכול לעמוד נגדו כיון שהוא טוען ברי אבל ברור גמור לא הוה ולפ"ז י"ל נהי אם תובע אדם את רעהו בברי והוא א"י להכחישו בברי צריך לתן לו תביעתו מ"מ אותה מצות עשה שחייבתו תורה להכריז על אבידה ולפרסם ברבים מצאתי דבר זה אינינו אלא משום דאפשר לברורי וסברא זו כתובה בש"ג סביב הרי"ף פ' לא יחפור ותינח אי איכא לברורי ע"י סי' שהמשיב יודע שמשיב אבידה כדין אך אי לא אמר סימני' או ליכא סימנים או הוה קיי"ל סימנים ל"ד ורק מטעם ברי גרוע שלו זה לא הוה דבר ברור והוה כמו ליכא לברורי ואינינו מחוייב להכריז כיון דליכא לברורי וממילא אפי' אי אירע שבלא הכרזה בא זה ותובע חפץ שלו ע"י ברי אינינו מחויב להחזיר שכבר נתיאש זה כיון שאין חיוב להכריז וסברא זו ימצא בתוס' פ' לא יחפור שם ואין כאן מקומן להאריך בזה מ"מ מינה לנידון שלפנינו ג"כ לא שייך רובא דעלמא דאין הנהרג אלא א' מרובא דעלמא ובעי ברור מי הוא וס"ל להתוס' שזה הברור דמוקמי' בחזקת חי והשתא מת וניכר לפנינו בט"ע והחולקי' ס"ל שאין חזקה זו כדאי וכנ"ל:

ואפשר הכא גם התוס' יודו להחולקים להחמיר עפ"י מ"ש בתשו' צ"צ והובא בקונטרס עגונו' אות תכ"ה וז"ל אפי' לדעת המקילן אם נמצא הרוג וא"י מתי נהרג היינו אם נמצא

הרוג וליכא הוכחה כלל שנהרג א' לפני ג"י אבל אם ידוע שהי' הריגה קודם ג"י ולא נשמע משום הריגה אח"כ ודאי לא תלינן להקל עכ"ל וא"כ הכא שאמרו הגוים שלפני עשרה ימים מצאו דם בשדה בדרך זה והלכו היהודים לחפש באותו הדרך ומצאו ההרוג בבור הרי קמן רגלים לדבר שזה הוא אותו ההרוג שראו הדם על הדרך והם אמרו שהי' זה לפני עשרה ימים אף שאין להאמין על עדותם כל כך מ"מ חזינן שנהרג פה אחד ורגלים לדבריהם ואולי לא יקילו תוס' בענין זה:

וגם מה שמצאוהו קר מאוד וי"ל הקור צרפו כמו מים סברא נכונה הוא אי ברי לן שהי' עת קר כ"כ מיום פרידתו ממנו עד יום מציאתו ולא הי' בניהם זמנים ממוזגים ואך עתה בשעת מציאה נתקרר ומי יכול להעיד על זה:

אך בואו ונסמוך על סברת ר"ת ויען כי דבריו שבתוס' מגומגמים ובס' הישר נדפסו בטעות ויגעתי ומצאתי תלי"ת להגיד דבריו והוצעתיו כבר בכמה תשובות לפני כמה גדולי עולם וישרו בעיניהם [עיי' ח"ס אה"ע ח"ר סי' נ"ד נ"ו באורך] ומה שנתחדש לי עכשיו כי אין בהמ"ד בלא חידוש דמדהפסיק במתני' בבבא דאין מעידי' עד שתצא נפשו בין הך דסימני גופו כליו ובין הך דאין מעידין אלא עד ג"י ובמתני' גופי' יש לדקדק כפל ענין עד שאצא נפשו ודי בזו ומה צריך לומר אפי' צלוב ומגויד וחי' אוכלת בו והנלע"ד מי שרואהו צלוב וחי' אוכלת בו והכירו היטב בט"ע שזה הוא והלך לו וא"י להעיד עליו שהרי לא יצאה נפשו ושוב אחר ימים נמצא שם מת ואינו מכירו עוד בהכרת פנים רק בגופו וכלים וע"ז רוצה לדין שהוא זה בעצמו אותו שראהו צלוב והכירו אפ"ה לא יעיד עליו דאמרי' האי צלוב קם אחרי נפלו וזה הוא אחר ולמ"ד כליו דחיישי' לשאלה צ"ל שזה קם והשאיל כליו לזה ונהרג פה והוא דבר חידוש ע"כ נמשכה כל המשנה בהמשך אחד:

ובמס' בכורות ר"פ יש בכור לחד שינוי' בש"ס מסיק יכיר לחוד סגי בפדחת והכרת פנים לחוד צריך פרצוף פנים עם חוטם ובתשו' הגאוני' בתראי סי' יו"ד נתקשה בעל תי"ט בזה ואין מובן לדבריו אלא כמו שאבאר בעזה"י לפמ"ש רש"י שם דהכרת פניהם ענתה בם שהקב"ה צר צורת הממזרים כהנואף לפרסם חטאם א"כ י"ל אע"ג דאין דעותיהן ופרצופותיהן שוות ועיקר היכר הצורה הוא באברים אלו פדחת וחוטם ולסתיים מ"מ אחד מהם אפשר שיזדמן גם בבן גילו ולא יתפרסם בזה שהוא בנו של הנואף אך בהצרוף שלשתן בודאי לא ית מה אלא הבן לאבי ע"כ ביום הלידה דלא באנו להבחין בין איש לאיש רק התורה תלי ביכיר באבר שאדם ניכר בו סגי בפדחת משא"כ שארי איברים

רגל כרגל יד כיד ואין כאן היכר אבל להעיד עליו ולא יתחלף בין איש לאיש בעי' היכר שלשתן דאיכא דדמי' לי' [ועיין ח"ס חאה"ע ח"ר סימן נ"ד ד"ה ובחידושי תורה]:

והלום ראיתי קדוש מדבר ה"ה הגאון קצה"ח בספרו הנפלא שב שמעתא בפי"ג י"ד ט"ו מחלק ז' מספרו ואלו דבריו שרצה להוכיח כר"ת דבאיכא כל הגוף הוה הכירא דהא מבואר פ' המפלת דרוב גופו הוה כילוד ולא לשתמיט שום פוסק לומר דלבכורה לא מהני רוב גופו ועוד מדפליגי ר"י ור"ל בפדחת ולא אמרו רוב גופו לא מהני בבכורה ש"מ דמהני וקשה הא בבכורה יכיר בעי' אע"כ ש"מ דרוב גופו הוה הכירא ומכ"ש כל גופו בלא ראש וזה ראי' ברורה לר"ת וא"כ ק' לכל הפוסקים:

עוד כ' שם במ"ש טח"מ סי' רע"ז בבכור מהני רוב פדחת וכ' סמ"ע דרובו הוה כילוד כלו והב"ח כ' לענין הכירא לא הוה רוב פדחת ככלו והגיה בטור פדחת ולא רוב פדחת והקשה הגאון הנ"ל א"כ מאי פריך לר' יוחנן ממשנתינו אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם נימא טעמא דר"י דפדחת פוטר לנחלה משום דפדחת הוה רוב הראש כדאי' פ' המפלת (נדה כ"ח ע"א) איזה רוב ראשו מיצא פדחתו אע"כ לענין הכירא לא מועיל רוב ראשו ומכ"ש רוב פדחתו ותו מזה קשה תוס' שם בבכורו' אש"ס דפ' י"נ יכיר למה לי ומאי קשי' הא איצטרך ללידת בכור והקשה הגאון לסמ"ע דלענין הכירא סגי ברובו א"כ בכור ולידה שוין אכתי יכיר ל"ל ומייתי בכ"מ פ"י מאבילות כ' דאפי' לענין לידה לא יועיל רוב פדחת ע"ש ועוד הקשה על התוס' דבב"ב קמ"ב ד"ה מ"ט יכיר בעי' ק' לר"י אמאי לא מפיק מוילדו לו והשתא אי נימא רוב פדחת הוה כילוד לכל מילי רק לגבי בכורה א"כ לא הקשו תוס' מידי דלזה בעי לאתויי מויכיר לענין אם יצא רק רוב דלענין פשוט למעט חלק בכורה מועיל רוב ולענין בכור ליטול פי שנים בעי' יכיר אלו דבריו:

ולפע"ד כל דבריו תמוהים במ"כ אטו לר"ת מי ניחא וכי ס"ד דלר"ת יש היכר בט"ע דגוף של תינוק הנולד היום ולא שזפתו עין רואה בשלומא צורת פניו הוא דבר שכל אדם ניכר בו אפי' ביום הולדו אבל בגופו שאינו אלא ע"י שזיפת עין יהי' בו כט"ע וכן בכל גולמים שבעולם ואיך יתקיים בזה יכיר ביום הולדו וכבר כתבתי לעיל שאין היכר אלא בהכרת פנים וט"ע דהגוף הוא סי' שהוא אותו אדם שהכרתיו בפרצופו וא"כ לר"ת נמי תיקשי איך יהי' בכור לנחלה ע"י יציאת רוב גופו הא בעי' יכיר וליכא אבל האמת יורה דרכו אם האמת כן שברוב גופו הוה בכור לנחלה כמו שמוכח מדלא אמר ר"י ור"ל רוב גופו פוטר בכ"מ חוץ מנחלה היינו טעמא משום דהאי יכיר אינו אלא גזה"כ לא שהקפיד שצריך שיכירנו באמת אפי' לא ראוהו אביו מעולם רק שיצא מה שראוי להכירו בו וכיון דרוב גופו יצא והמיעוט נגרר אחר הרוב וה"ל כיצא כלו גם המיעוט הנשאר שהוא הראש עם

כל הצורה אעפ"י שאיננו ניכר עדיין שהרי הצורה בפנים מ"מ לדינא מיעוט הגוף נמשך אחר הרוב הגוף והו"ל כאלו יצא כלו עם פרצופו ומקיים יכיר ואין מכאן ראי' לר"ת ולא קו' להחולקים עליו:

וממילא מוכח כהסמ"ע דכשיצא כדרכו ראשו תחלה ויצא רוב פדחתו אעפ"י שאיננו ניכר אלא בכל פדחתו מ"מ רובו ככלו וכאלו כבר יצא כל אותו דבר הצריך להיכר ומה שהקשה א"כ מאי פריך ממתני' דאין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם דלמא ר"י כל הפדחת קאמר שהוא ראש הראש כמבואר במתני' דנדה במ"כ אין כל הראשים שוים בנדה דתלי' בלידה וראש הוה כילוד מפני שחיות נשמתו במוח שבראש והיינו הגולגולת הקדירה שהמוח מונח בתוכו והפדחת הוא רובו של אותו הקדירה ועכ"פ הגולגולת אין מגיע למטה מעינים לפניו ולמטה מקשר תפילין מלאחריו וא"כ כל הפדחת הוה רוב אבל בבכור דתלי' בהכרת פנים אס"ד יכיר והכרת פנים חד הוא ובעי' פדחת וחוטם ולחיים ולסתות כמ"ש רמ"ה הובא ריש קונטרס עגונות וידוע שתואר מחוגת אורך פנים הוא כאורך ג' זרתות ג' פרקין מפאת שבולת הלסתות עד תחת החוטם ג' פרקים זרת והחוטם עד הפדחת כנ"ל והפדחת עד מקום הנחת תפילין וא"כ אין הפדחת רוב הראש לענין היכר אע"כ ר"י בפדחת לחוד סגי ליכיר ופריך שפיר מאין מעידין ומשני יכיר לחוד והכרת פנים לחוד וא"כ לענין בכור סגי לר"י ברוב הפדחת ולענין לידה בעי' כל הפדחת שהוא רוב הקדירה שבו המוח ושפיר הקשו תוס' מאי פריך הש"ס יכיר ל"ל הא איצטריך להקל בבכור ובשאר לידה דהתם בעי' כל הפדחת וכמ"ש כ"מ פ"י מאבילות הנ"ל ובאמת מיושב ק' תוס' פ' מי שמת דלהכי נקט יכיר ולא מוילדו לו דלענין פשוט בעי' כל הפדחת רוב הראש ולענין בכור סגי ברוב ההיכר שהוא רוב הפדחת ויש לפקפק קצת מדאמר ר"ל פדחת פוטר בכ"מ חוץ מנחלה ור"י אמר אף לנחלה משמע דיו כבכל מקום בעי' כל הפדחת ה"נ בנחלה לא סגי ברוב ואין זה דקדוק כל כך:

מ"מ נהי דאין ראי' לר"ת מ"מ כבר הסכימו כל הפוסקים דחזי לאיצטרופי וא"כ כ"ש הכא דאיכא תרתי ט"ע בכל הגוף וכל צורתו שלימה בלי חבולה ואע"ג ביום הראשון שלא הי' נפוח לא הי' מכירו בט"ע אלא ע"א ויש לחוש בדדמי י"ל הא אותו הזמן לא נתפרסם עדיין מיתתו ולא דמי לראוהו שנטבע במים א"כ בצירוף עדות עד הראשון בט"ע שבפניו וכל גופו ובהרבה עדים שביום השני שהכירו בט"ע כל בגדיו ומצאו גם השומא וסי' הצלקת מסכים אני להתירו של פר"מ וב"ד להתיר עגונה זו ויושיב ב"ד של ג' להתירה וה' יצילני משגיאות ויראני מתורתו נפלאו' הכ"ד אוה"נ דש"ת בעה"ח. פ"ב יום ה' כ"ד לירחי תליתאי תקפ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמה

העתק השאלה:

מעשה באיש א' ספרדי רך בשנים שנשא בת איש אשכנזי והי' שלום בינו לבינה ונסע מפה ק"ק בוקארעשט לק"ק פאקשאן עם סחורה היינו בורית טערקיש ושכר מפה עגלה מארקיטאשקיע ונאבד האיש הנ"ל עם העגלה ולא נודע עד עתה והנה אחר כמה חדשים הלכה אשת המרומם מה' מאיר גלעזר מפה שכנה וקרובה של העגונה הזאת לאדונית אחת עם שאל למכור ולא מצאה את האדונית בביתה והמתינה שם כמה שעות ושמעה שני עבדים מספרי' זא"ז מערל אחד שהרג יהודי אחד מק"ק פלאיעשט ומה הי' משפטיו וכששמעה האשה הזאת התאנחה ואמרה אל הערלית שהיתה יושבת אצלה גם לי הי' קרוב א' ונאבד בדרך ולא נשמע ממנו ושמע העבד המספר הנ"ל ואמר להאשה אני אספר לך הנה קודם פסח העבר נסעתי עם האדונית לפאקשאן ובאנו ליער א' הנקרא יער טרעסני' ופגענו בהקאפטאן של האפאטיכע (הוא הממונה מהמלך לחפש גנבים וגזלנים) והי' סמוך לשקיעת החמה ואמר לנו הקאפטאן מהרו לצאת מן היער בעוד יום כי זה שלשה ימים נמצא פה יהודי א' הרוג וקברנוהו במקום פלוני ושאלה האדוני' איזה תואר הי' להנהרג והשיב הי' איש גוץ רך בשנים ומראהו לעכטיגעל ונמצא אצלו עגלה מארקיטאנסקע וזוג סאקוויס עם כמה ח' בורית טערקיש גם א' בלעמיל של עורות שועלים אח"כ הלכה אשה הנ"ל להאדוני' עוד פ"א ושאלה גם אותה וקראה לשני עבדים שהי' אז עמה בדרך וספרו ג"כ כנ"ל אח"כ הגיע אגרת מר' שלמה טו"ב דק"ק פליעשט לאבי העגונה להודיע שר' יצחק מפלאיעשט הלך בדרך עם הארנוויט אחד וסיפר לו במסל"ת מעשה מיהודי א' הרוג שנמצא ביער הנ"ל וכפי הסימנים שאמר נראה שהוא הי' בעלה של העגונה אחר זמן בא ר' יצחק בעצמו לבוקארעשט וסיפר לאביה איך שהארנוויט א' סיפר לו במסל"ת שנמצא ביער הנ"ל ובזמן הנ"ל יהודי א' הרוג גוץ ורך בשנים וזקנו קטנה ומראהו לעחטיגעל והי' לבוש במכנסים אדומים שקורי' פוטאריס ואצלו הי' עגלה מארקיטאנסקע וזוג סקוויס של עור ובתוכם הי' כמה ח' בורית טערקיש וא' בלעמיל של עורות שועלים אח"כ נסע ר"מ גלעזיר הנ"ל לק"ק פאקשאן ושאל שם לספרדי א' שהי' הנאבד רגיל להתאכסן אצלו על אודותיו והשיב שבאותו זמן בא לשם עם בורית טערקיש למכור והי' מתאכסן באכסני' אחרת וכשמכר את הבורית בא אליו קודם נסיעתו לפטור בשלום ממנו והי' בידו א' בלעמיל של שועלי' ושאלתי אותו למה קנית זה בכאן הלא בבוקארעשט תוכל למכור בהמות והשיב היות שהבטחתי לאשתי

קודם נסיעתי להביא לה מתנה לכך קניתי אותן בכאן כן הגיד ר"מ הנ"ל בפנינו זה לשון השאלה:

תשובה

עיינתי בשריותא דהאי עלובתא ולכאורה קשה מאוד למצוא לה פתח תקוה כי אין גם א' מהעדים שהזכיר שמו ושם עירו ושהי' יודעו או מכירו מעולם רק בסימניו העידו עליו והנה גוץ ורך בשנים סי' שאינו מובהק הוה כדאמרי' בש"ס ארוך וגוץ ומה יועיל צירוף רך בשנים כולהי אריכי וגוצי המה רכי שנים בתחלתן ופניו מוצהבי' כבר כ' רא"ש בתשו' דמראה פניו שחור ואדום לאו סי' הוא ומכ"ש הכא שהוא ספק תוך ג' ימים או אח"כ ודלמא נשתנו פניו סי' מלבושיו אלו הי' לאדם ט"ע במלבושיו שאלו הם מלבושיו הי' רק חשש שאלה אבל הכא לא הכיר אדם מלבושיו ולא ראה אותם רק שהעד שראה מכנסים אדומים והיינו חיור וסומק דאמרי' בש"ס דלא הוי סי' וגם אינו אלא מלבוש א' לבד עגלה מארקיטאנסקיע איננו מבין בלשון הזה מהו מ"מ אלו הי' אדם מכיר בט"ע שזה הוא אותו העגלה ששכר בנסעו מק"ק שלו היינו יכולי' לומר שאין כאן חשש שאלה לאחר כיון שהוא עצמו שכרו מאחר וכמ"ש בתשו' הרב"י סי' ז' גבי עשרה ליטרי ע"ש ומכ"ש הכא דאיכא קפידא טפי למסור עגלה ששכר מזה לאחר ולא הי' חשש שאלה רק היינו חוששי' קצת הואיל ואין ההרוג נמצא על העגלה אלא בצידו מאן לימא לן דשייכי אהדדי דלמא עגלה דאחר הוא ועיי' בזה ב"ש סי' י"ז סקס"ט בסופו ע"ש:

ואמנם כאן אין אדם יודע ומכיר שזה הוא אותו העגלה וכדומה לי שכל המסעות מזה המקום למקום יושבי' על עגלה כזה במדינתכם כי איננו בקי בלשון מהו מארקיטאנסקיע גם על סחורה שלו זוג סאקוויס של עור ובתוכם כמה ח' בורית טערקיש ובלעמיל של שועל אפי' הי' לאדם בהם ט"ע שהם של זה הנאבד מ"מ הא סחורה עשוי' למכור והוא הי' הסוחר ומכ"ש שאין כאן ט"ע כלל ולא דמי נמי להא דמהר"י בן לב ח"ג סי' ח"י שהתיר עגונה ע"י שאמרו המוכר שוורי' נהרג וחפשו ולא הי' באותן גלילות מוכר שוורי' אלא א' שנאבד התם שאני שאמרו העדים המוכר שוורי' נהרג והתיר ע"י כינויי' בפעולת מוכר שוורי' וה"נ אלו הי' עדים המעידי' שסוחר בורית מבוקארעשט נהרג הי' אפשר להתיר ע"י חפוש אבל הכא לא ידעי' אלא שנמצא א' ועמו זוג סאקוויס עם שיורי בורית ומזה נדון שסוחר הבורית נהרג:

וכן נמי מ"ש בתשו' הרב"י סי' ז' על מה שהתיר במרדכי שלהי יבמות אשתו של א' שהרגו הגוי שהי' נושא עשרה ליטרי וכ' הרב"י וז"ל נראה שהדין דין אמת ולא מטעמי' אלא ממ"ש הרמב"ם שאם יצאו עשרה בני אדם כ"א ממקום למקום והן אסורי' בקולר

או נושאי' גמלים וכיוצא בדברי' אלו והסיח גל"ת ואמר שעשרה אנשים שהלכו ממקום פלוני למקום פלוני והם נושאי' כך וכך ומתו כולם וקברנום משיאי' את נשותיהם עכ"ל הרמב"ם ומשמע דה"ה לאומר כן איש שהי' נושא גמלי' כך וכך או שהי' אסור בקולר מת אלא דהרמב"ם ז"ל נקיט לישנא דגמ' וכו' ומעתה מה לי איש יהודי שהי' נושא כך גמלי' ומה לי אומרו איש יהודי שהי' מוליך עשרה ליטרא ששלחו יהודי' וכו' ע"ש והנה דברי הרב"י אלו אמורי' אפי' אי חיישי' לשאלה גם בפקדון מ"מ כ' דיש להתיר מטעם אחר מאחר דיהיב סימנא שהי' נושא כך וכך גמלים או כך וכך ליטראות כי לא באנו להתיר מכח הכירא דאלו הגמלי' או אלו הליטראות דנימא שמא השאילום לאחר אלא מכח הכירא דפעולתו ומעשיו שהתחברו אלו עשרה אנשים יחד או איש עם עשרה גמלים או עם עשרה ליטרי' בידו וא"כ לכאורה ה"נ אפשר שני סאקוויס של עור שבתוכם בורי' שיצא מביתו והספרדי שבפאקשאן ראה אותו והכירו וראה בידו ובלעמיל של שועל וא"כ אם הי' הגוי מעיד שראה יהודי חי נושא שני סאקוויס של עור עם בורי' ובלעמיל של שועל ואותו היהודי נהרג הוה ממש כההיא דב"י ועדיף מיני' שהם שני דברים מצורפים זוג סאקוויס ובלעמיל אבל יען לא ראה אדם שזה הנושא גמלי' או הליטרי' או הסאקוויס נהרג אלא מצא א' הרוג ונמצא אצלו כנ"ל קשה להתיר על זה. פ"ב כאור בקר ליום ב' ח' שבט תקפ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמו

העתקת גביהת עדות:

עדות זו הוגבה בבי דינא ח"מ אשר שאלנו העד בשמו ר' הרש פריליס בנדון עגונא אתתא מ' אסתר אשת הנטבע ר' מנשה בר"מ מע"ח מילידי עירנו וכעת הי' גר בישוב נעפשעף וז"ל של עדים אות באות בלי מחסור ותוספות אחר שאלה בתורת באליו"ע וכחומר כל העדות:

יום א' ד' מרחשון תקפ"ט לפ"ק נאכמיטטאג אום 1 אוהר איזט דער מנשה בן ר' מאנדל מע"ח פון היים וועג געגאנגן פון נעפשעף אונד האט זיך לאסן איבערפיהרן אויף איין קליין רעגדשיפל זא איזט ער ריין געשטירצט ווארדן אין דיא וואאג איך וואר ניכט בייא דעם מעשה וויא ער ריין געפאלן איזט אין וואסער נור בייא גלייכן אום 2 אדר האלב 3 אוהר בין איך בייא זיין ווייב אסתר געווען אונד האב זיא געפראגט אויף איהרן מאן מנשה זא האטע זיא מיר תשובה געגעבן ער איזט גאנגען אויף דובניץ וויא איך בין קאממן צו דיא וואאג זיא איזט איין קליין האלב פירטל שטונד פון זיין היים דארט איזט דיא איברפוהר זא האבע שאן געהערט אויף דען וועג דאס איין ערלת וואר אין דיא וואאג

געשטירצט ווארדן אבר פון מיין שוואגר מנשה האב ניקס געהערט אונד האב אויך קיין שום דעה געהאבט דאס ער ערטרונקן איזט נור פאן דיא גוי' וויא איך בין צו דיא איברפיהרער ערלים געקאמן צו דיא וואאג זא האבע איך זיא גפראגט פאן דען אונגליק פאן דיא ערלתן זא זאגטן זיא מיר דיא איבערפיהרער דיין שוואגר ליגט אויך שאן אויף דען בארטן אויף דען בערג זיא זינד איהם נאך גפאהרן מיט איין קליין רענדשיפל אונד גראסע שטאנגן אונד האבן איהן אן דען עק פאן קלייד רויס גצאגן אונד האט נאך אין דיא האנד געהאבט אין איין טיכל איינגעבונדן איינע לעהרע פלאשע אונד דיא פלאשע זאגט דאס ווייב דאס ער האט מיט זיך געגאמן אויף עסיק צו נעהמן אונד דאס טיכל איזט געצייכנט געווען מיט דען מנשה זיין נאהמן אונד זיין ווייבס נאהמן איין אל"ף אונד מ"ם אונד זא באלד אלס איך האב געהערט פאן דיא ערלים דאס ער אויף דיא יבשה ליגט זא בין איך צוריק אין ישוב נעפשעף נאך דיא חברה זיא זאלן איהן ריין נעהמן צו דיא קבורה זא האבן איהן דיא חברה ריין געבראכט אין ישוב אום האלב אוהר נאכמיטטאג זא האבן דיא גאנצע חברה גלייך געזאגט דאס איזט בעו"ה מנשה ב"ר מאנדל מע"ח זיא קענן איהן גאנץ גוט בט"ע עס איזט קיין אנדערער אונד איך האבע איהן אויך געזעהן אונד האב איהן גאנץ גוט בט"ע געקענט דאס ער מיין שוואגר מנשה איזט אונד אללע קליידר וואס ער האט גפפלעגט אן צו האבן בייא זיין לעבן האבן זיך געפונדן אויף איהם אפילו דאס העמד וואס ער געהאט אויף זיך וואר געצייכנט מיט זיין נאהמן אונד ווייבס נאהמן איין אל"ף אונד איין מ"ם ע"כ לשון עדות ר' הרש פריליס אות באות בלי שום חלוף ושנוי גם אשתו של הנטבע הגידה בפנינו בדח"מ בת"ע דאס זיא דיא נעמליכע קליידר וואס ער האט אן געהאבט וויא ער פארט געגאנגן איזט פון דער היים פון קליין ביז גראס דאס האט זיך אללעס געפונדן אויף איהם נאכדעם ער ערטרונקן וויא מאן איהם געבראכט האט צו דיא קבורה אפילו דאס העמד האט זיא ערקאנט דאס עס איזט געצייכנעט מיט מיין מאן נאהמן אונד מיין נאהמן איין אל"ף אונד איין מ"ם מיין צייכן ועוד זאת הי' אומרת אשת הנטבע מ' אסתר הנ"ל וויא ער איזט פארט פון דער היים האט ער זיך איין געבונדן אין איין טיכל איינע גאלדענע קעטטע האט זיך וואלן אויזלייען געלד אונד עטליכע גולדען אהנע דעם וואס ער האט געהאבט אין דיא ברוסטטאשע האט ער איין געבונדן געהאבט אין איין טיכל אונד האט זיך דאס טיכעל איינגעהענגט אין איין נעסטלאך אם פראק אונד וויא מאן איהן האט רויס געצאגן אויס דען וואסער פאן דער וואאג זא האט דאס לאך פאן דען קאפוטראק דהיינו פאן דען פראק אויסגעריסן ווארדן מאן האט ערקענט עס איזט איין נייער ריס דען וויא דיא גוי' איזט מיט איהם געפאלן

אין וואסער זא האט זיך דיא ערלת וואלן רעטן האט זיא זיך אן דען טיכל אן געהאלטן זא איזט עס אויסגעריסן געווארדן ע"כ לשון האשה עגונה אשת הנטבע מנשה בן ר' מאנדל מע"ח כ"ד שמעון מפיהם בלתי מגרעת בג"ע ובאליו"ע כ"ז נעשה פה ע"ח יום א' כ"א שבט תקפ"ט לפ"ק. הק' צבי הרש בן כה' יהודה ז"ל מ' פרילעס עד. בפנינו העיד הנ"ל כל הנ"ל ולראי' באנו עה"ח. הק' דוד דייטש החונה פה ע"ח. והק' ישעי' ליב פישהאף הק' ישראל בר"וו:

העתקת ג"ע אחרת וז"ל:

וכן אירע המעשה תיכף אחר נפילתו למים לא שהה שם שיעור אפי' כדי שימות ומיד הוציאוהו ואמרו הבריות שעדיין הרגישו בו קצת חיות וכשהביאוהו לביתו כי ביתו סמוך לנהר וואאג והשכיבוהו על מטתו שלחו אחר הרופא ועשה הרופא איזה נסיונות לראות אם עדיין יש בו קצת חיות וביום ב' בבוקר נקרוא נקראתי לבוא לשם אצל קבורתו לומר עלי' איזה פסוקי דהספדא שאלתי את כל בני החברא קדישא מכירים אתם זה האיש הנטבע ואמרו כל בני הישוב שזה האיש כצורתו וכהווייתו בלי שום שינוי שבעולם ולא בדדמי קאמרי' אע"פ שבהגהת רמ"א בסי' י"ז סעי' כ"ז בטור א"ה הביא בשם ת"ה בשם האשרי' כל מי שראה שנטבע ה"ה אם ידע שנטבע אינו רשאי להעיד בט"ע ובסש"מ כי בדדמי קאמרי זאת הג"ה נמשכת אדלעיל סעי' כ"ה באם שאם השליכוהו המים ליבשה לאחר כמה ימים והוא כשיראוהו מיד כשהעלוהו מן המים ע"ז קאי הגהת רמ"א שבסעי' כ"ז י"מ מי שראה הטביעה וכו' וגם אני בעצמי גליתי את פרצוף פנים של המת ובאמת הי' פניו נפוח מחמת שצוו הרופאים לאנשי חברה לנפוח בפי' של המנוח הנ"ל לראות אם יש עדיין קצת חיות בגופו ולא הכרתיו בהשקפה ראשונה בט"ע שלי אך כאשר הבנתי עה"פ בהבנה גמורה כשהי' מונח על דף הטהרה ואז נפל פניו מנפוח שלו והכרתיו אז בהכרת פני' ענתה בו ובעינו אחת של ימין שהי' בחיי' שינוי שקורין (שיקליק) גם במותו הי' אותו השינוי באותו עין וגם עוד סי' מובהק אשר נמצא אצלו (בברוסט טאשע) בבגד שלו המעות (באנקא צעטיל) צרור הכסף כאשר לקחם מביתו במנינם. היום יום א' ז' שבט פה באלאשאף תקפ"ט לפ"ק. בעה"ח הק' יששכר אבן פורת יוסף ז"ל חו"פ הנ"ל והגליל יע"א:

תשובה

שלום וכ"ט לידיד נפשי הרב הגאון הגדול המפורסים כערגת הבשם גן הדסים כש"ת מו"ה דוד נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ע"ח יע"א ודעימי' הרבנים המופלגי' בד"צ נ"י:

ציר בגוים שולח לצרוף דעתי בשריותא דאתתא אסתרל שהיתה אשת מנשה ב"ר מנדל ולא ראיתי השליח ולא אבה המתין וללון לינה א' וחמק עבר ע"כ הנני על המוקדם האפשרי ולא לדידי צריך הגאון מכ"ת נ"י וגם לפע"ד השאלה אינה צריכה לפנים אתתא דא שרי' לחלוץ ולהתנסבא אח"כ לכל גבר דתצביין בהסכמת פר"מ הגאון וב"ד נ"י ולא אאריך בסוגי' ש"ס ופוסקי' רק ע"פי ג"ע ההובא לפנינו:

הנה ע"פי עדות של ר' הרש פריליס שהגוי הספן בעל מעבורות אמר לו שגיסו נטבע ורדפו אחריו והוציאוהו והנה מונח על היבשה וטיכל עם פלאש קשורה בידו מלשון עד זה מבואר שהגוי המסל"ת הלז הכיר בהיהודי וידע שזה הי' גיסו של זה ואמר לו גיסך מנשה נטבע עם הערלת ומשמע נמי שראה אותו עתה בהוציאם מהמים והכירו וא"כ ממנ"פ אי ראה הטביעה דהיינו שראה כשישב לו אל הספינה לעבור כדרך הספנים שעומדי' אצל המעבורת וראה מנשה זה יושב לו בספינה קטנה והכירו שזה מנשה בן מאנדל וראוהו אז בחיי' מלובש באותן מלבושים שמצאוהו עתה בהוציאו מן המים והאשה וכל העם יודעים שאלו הם המלבושים שיצא בהם מביתו ולא השאילום עד שעה שישב בספינה שראוהו הגוי ובהם נטבע ובהם מצאוהו מלובש עתה בהוצאתו מהמים אין לך סי' מובהק יותר מזה וליכא למיחש לשאלה כמ"ש בתשו' מהר"מ פאדוי ועמ"ש ב"ש סקצ"ח דבהאי גונא שרי':

ואי לא ראה הטביעה וא"כ אפשר דמנשה השאיל מלבושי' בצאתו מביתו ואותו האחר עבר מעברה ונטבע ונשתנה צורתו לצורת מנשה הנה התוס' ר"פ האשה שלום העידו שנוהגי' להתיר נשים הנטבעים בע"א ע"י ט"ע וכ' שבטב"ע שכל גופו עם צורתו מהני בלא סמני' והרא"ש פליג וס"ל דאין לחלק אלא דמיירי דהע"א לא ראה ולא ידע הטביעה מקודם ואז לא יאמר בדדמי וא"כ הכא דאיכא כל גופו וצורתו שלימה וגם קיימים השתא דלא ראה ולא שמע ממי שראה הטביעה א"כ סמכינן אט"ע בלא צירוף סי' דאי שמע ממי שראה א"כ גם אאותו שראה יסוב מ"ש לעיל שראהו במלבושים ומצאו עתה באותן המלבושי' וכו' דאל"ה הי' מפרסם התמיה ההיא שנמצא במלבושי' אחרים שהי' לבוש בתחלה אע"כ כנ"ל:

ואפי' לקצת פוסקים דס"ל דאפי' בלא ראה הטביעה דסגי בט"ע בלי סימן היינו בחזו לאלתר אבל אי שהה בעי' סי' שאינו מובהק עכ"פ ועב"ש סקפ"ו מ"מ שרי' הכא מתרי טעמא חדא יש לצרף בזה ט"ע בכל מלבושים אחד מהם לא נעדר ודעת מהרי"ט דבכל מלבושים לא חיישי' לשאלה וחליפין ומכ"ש הכא שנמצא מעותי' בברוסט טאש שלו וצ"ל או ששכח מעותי' בשעת חליפין וזה לא שכיח דליבא דאינשי בכיסי' תליא או נאמר

שגם זה השני הניח ממש מעות כזה בברוסט טאש כמו זה וכל זה רחוק ואפי' להחולקי' אמהרי"ט וס"ל אפי' בכל מלבושי' חיישי' לחליפין וניחוש נמי לאיתרמי מעות בברוסט טאש מ"מ הכא שנמצא פלאש ריקן קשורה בטיכל שבידו והטיכל ניכר בט"ע ובציון שמותם של האיש והאשה דוחק לומר שבהחליפו מלבושיו עם זה נתן לו גם הפלאש הריקנית ובכלל כל מלבושיו הי' גם מלבוש של ציצית שאין דרכו להחליף א"כ מכל זה יצורף עכ"פ סי' שאינו מובהק לט"ע של עצמו ויועיל עכ"פ אפי' לא חזנהו לאלתר כיון שלא ידע הטביעה:

וכל זה אי שהה אבל קרוב לודאי לא שהה דהרי שיעור שהי' ביבשה הסכימו ע"פי הרמב"ם שהוא כשיעור שעה א' מי"ב שעות ביום והנה לפי עדות ר' הרש פריליס הנ"ל יצא מנשה מביתו בשעה 1 אוהר ומביתו למקום המעבורת הוא חצי רביעית שעה ושיעור ההעברה והטביעה ושרדפו הספנים והשיגוהו והוציאוהו והניחוהו על היבשה הי' לכ"הפ נמשך עד חצי 2 אוהר והנה ר' הרש פריליס יצא מביתו אום 2 או האלב 3 וכשהגיע למעבורת שהוא חצי רביעית שעה כבר סיפר לו הגוי במסל"ת שראה גיסו על היבשה א"כ הי' זה בין האלבר 2 להאלבר 3 ולא שהה שעה א' והוה לאלתר ואפי' בט"ע לחוד סגי:

ועוד לפי עדות המ"ץ מבאלשאף וז"ל תיכף אחר נפילתו במים מיד הוציאוהו ואמרו הבריות שעדיין הרגישו בו קצת חיות וכשהביאוהו לביתו והשכיבו על מטתו ועשה הרופא איזה נסיונות לראות אם עדיין יש בו קצת חיות עכ"ל נמצא לפי עדותו של זה לא מת במים כ"א הוציאוהו גוסס או קרוב לזה ומת אחר שהוציאוהו וא"כ י"ל דלא נשתנה עד אחר ג' ימים כמת ביבשה דדוקא כשמת במים אז משתנה תיכף אחר שעה א' ביבשה אבל מת ביבשה מה לי אם תחלת חוליו וחולשתו הי' ע"י מים או סבה אחרת כיון שיצאה נשמתו ביבשה לא ישתנה עד אחר ג':

ועוד הלא עכ"פ אחר ג' שעות נתעסקו עמו בני החברא כולם הכירוהו בט"ע ובשני עדים לא אמרי בדדמי אפי' אשתהי כי לא נתפח עדיין לרוב הפוסקי' ככולם מצורף כל הנ"ל נלע"ד אם דעת הגאון וב"ד מסכימי' ישבו ב"ד שלו ויתירו אשה זו לחלוץ ולהתנסבא לעלמא ולמטינא שיבוא מכשורי וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות הכ"ד א"נ כש"ת. פ"ב נגהי ליום ה' כ"ה שבט תקפ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמז

שלום וכל טוב ושנה טובה ומבורכת לה"ה הרב המא"הג הישיש המופלג כש"ת מהו' שלמה זלמן נ"י אב"ד דק"ק מאגדיבורג נ"י יע"א וחד דעימיה ה"ה הרב הדיין המצוין החרוץ המופלג מהו' יחיאל צבי נ"י סעמניטץ:

יקרתם הגיעני ולא הי' ראוי להשיב למדינה אחרת אשר שם הכרתי והפלתי ראשי דייני ק"ק בערלין אשר להם משפט הבכורה לכנס בעובי קורה מקרה עגונה אך מפני כבוד תורת פר"מ לא אשיב ריקם מכל וכל בשגם נ"ל שלא לעסוק כלל בהיתר עיגונא כי לפע"ד אשה זו בחזקת א"א קיימא והבא עלי' בחנק קאי ולא בא הכותב אלא להשתעשע קצת בהוראה הראשונה שהוציאהו מבית קברי של גוים והביאהו לקבר ישראל ולדידי צ"ע טובא:

הנה לפי מכתב יקרתם עובד' הוה איש א' יצא לרוכל בעירות ובכפרות כמנהגו לעולם ולא שב בזמנו אחר זמן מה נודע שבכפר א' מצאו כפריים איש אחד נקרש מת בקור הגדול ולא יכלו להפשיטו וקברהו במלבושיו בבית הקברות של נכרים ולאחר ששה שבועות מיום הקבורה השתדלו היהודים להוציא מבית הקברות של גוים ולא יוכלו לפתוח הארון מביאוש ריח וסכנת נפשות כפי דעת הרופאים ע"כ קברוהו כמו שהי' בתוך ארונו בקבר ישראל והניחו תכריכי' ע"ג ארונו כי שפטו בדעת שיהי' בודאי איש הנאבד:

שאלה כעין זה נשאלה לפני הרשב"א הובא בב"י הל' טומאת כהנים סי' שע"ד ע"ד חלל שנמצא ולא נודע אם גוי אם ישראל דבפ' היו בודקי' דסנהדרין שאלו לעדים הכרתם אותו אם גוי אם ישראל ונסתפקו השואלי' אם במקום שרוב ישראל ואין רגלי גוי מצוין שם אם ג"כ הוצרכו לבדוק אם ישראל אם גוי אולי אזלינן בתר רוב נראה דשאלתם הי' במקום רוב ישראל ואין רגל גוי' מצוי שם ונמצא חלל ולא נודע אם גוי אם ישראל אי מחויבין להשתדל בקבורתו וגם לקברו אצל צדיקים בקבר ישראל דאזלי' בתר רוב אותו מקום או לא וניחש אפי' למיעוט שלא לקבור רשע אצל צדיקי' והשיב הרשב"א בירושלמי איתא נהרג בין טברי' לצפורי חזקה ישראל הי' משמע דאזיל בתר רובא ואולי כן הוא כשם שהולכין בתר רובא באיסורי ה"ה בדיני נפשות אלא שי"ל בד"נ לא ניזל בתר רובא דוהצילו העדה כתיב ואי משום ירושלמי הרי לא הזכירו מזה בש"ס דילן כלום אלא דש"ס ספ"ק דכתובות ט' ישראלים וגוי אחד וזרק אבן פטור משום קבועה משמע אי פרש אזלי' בתר רובא גם בדיני נפשות ע"ש:

והנה דברי הרשב"א הללו לכאורה צע"ג וכי נעלם ממנו סוגי' דפ' בן סורר ומורה דמסיק דאזלינן בתר רובא בד"נ ולא אמרינן ושפטו העדה והצילו ע"ש וצ"ל לפי' מה שהארכתי בכמה מקומות דליתא קמן נהי בתחילה קאמרינן בפ"ק דחולין תינח רובא דאיתא קמן ר"ל דאתחזק רוב התירא קמן רובא דליתא קמן כגון קטן וקטנה דלא אתחזק רוב התירא קמן אלא כך מנהג העולם רובא דעלמא אינן סריסי' ואיילנות אבל לא אתחזק חוב התירא קמן דאפשר דכל קטן וקטנה דהאי דרא כולם סריסי' א"כ מנ"ל דאזלינן בתר האי רובא דמבואר מזה לפי הס"ד דרובא דליתא קמן גריע מרובא דאיתא קמן מ"מ היינו להס"ד דפריך מנ"ל אבל לפי המסקנא דהל"מ היא דאזלי' אפי' ברובא דליתא קמן שוב עדיף ליתא קמן מדאיתא קמן דאיתא קמן עכ"פ אית כאן לפנינו מיעוט הסותר להרוב ואפשר שיזדמן לפנינו מן המיעוט המוחזק לפנינו ומעורב בין הרוב אלא שגז"ה הוא דאזלי' בתר רובא וארוב כזה כ' שיטה מקובצת פ"ק דב"מ בשם תוס' הרא"ש בסוגי' דקפץ א' מן המנין לתוכו דהוה רק ספיקא אלא רחמנא התירו אבל רובא דליתא קמן אין כאן שום חזקת איסור דאפשר כל הקטנים בדור הזה כולם בני אולודי אין גם א' מהם סריס ואין כאן אפי' ספק וסברא זו בהר"ן פ"ק דביצה גבי ספנא מארעא ע"ש בד"ה ודוקא דאיכא זכר בהדה יע"ש:

וכיון שכן י"ל דברי רשב"א דבסנהדרין מיירי מרובא דליתא קמן שפיר מסקינן דלא אמרי' והצילו העדה דרובא כודאי דמי אבל בהא דנמצא בין טברי' לצפורא דעכ"פ מיעוט גוי' בדרך ואפשר ההרוג ממיעוט גוי' הוא ואי אפשר להרוג הרוצח ע"ז:

אלא ראייתו מספ"ק דכתובות מזורק אבן לגוי צעל"ג דפשטי' משמע בט' ישראלי' וגוי א' ביניהם וזרק אבן לגוי ונמצא שהרג ישראל מ"מ פטור משום דהוה התראת ספק אע"ג דהתרו בו אל תזרוק דהרי רוב ישראלי' מ"מ כיון דקביעי כמע"מ דמי ומינה דייקינן הא פרוש א' מהם והתרו בו אל תזרוק על הפרוש הזה כי מרוב ישראל פרוש ולא שמע וזרק והרגו ונמצא שהי' ישראל חייב דהתראה על הרוב הוה התראת ודאי כמ"ש תוס' ס"פ יוצא דופן אבל לעולם מיירי דההרוג הי' ישראל ורק ההתראה הי' על הרוב וכ"כ תוס' ספ"ק דכתובות שם אבל לא נמצא את מי הרג וכיון שהוחזק גוי א' ביניהם פשיטא שי"ל והצילו העדה דדלמא גוי הרג ואפי' אם רשב"א פי' הסוגיא דלא כנ"ל אלא אפי' לא נמצא ולא נתברר את מי הרג מ"מ הורגין אבל כיון דהרשב"א בעצמו מסופק בדין זה איך כ' סוגי' ספ"ק דכתובות מכרעא איך מכריע הא אפשר לפרש כנ"ל דאההתראה קאי וכשנמצא יהודי וצ"ע:

מ"מ מבואר מכל הנ"ל דבמקום דרוב גוי' מצוים ונמצא א' ולא נודע אם גוי או ישראל אין לטפל בו לקברו בקברי ישראל ומכ"ש כשכבר נקבר שאין להוציאו ולהביאו לקבר ישראל דמרובא פריש אלא שכאן יש קצת פתחון פה לומר כיון שידענו שנאבד ישראל א' ואילו הי' חי הי' בא ועתה נמצא בסביבות ההם יש לומר הישראל שנאבד הוא זה אברר קצת בעז"הי הנה רש"י פי' במס' כתובות באומרת ברי לי שאילו הי' קיי' הי' בא וצוח הר"ן וכי ס"ד שזה יהי' ברי שלה ומייתי לי' בקיצר בית שמואל סי' י"ז ס"ק קי"ב ואמנם במרדכי מייתי דברי רבנו אליעזר דס"ל מדלא אחז"ל נפל למים שאין להם סוף לא תנשאי לעולם משמע שאינו אסורה לעולם דעכ"פ אם יש זמן רב שלא בא יש להתיר כיון שידענו שנפל למים שאל"ס עכ"פ וע"ז סמך מביט סי' קפ"ז ונחלק עליו בתשו' ב"י בכח עצום ופא"פ דברו בענין זה כמבואר שם ושוב כ' הרב ב"י בטא"ע סי' י"ז דכל המזדקק לזה גס לבו בהוראה ועתיד ליתן את הדין ושומר נפשו ירחק ממנו ע"ש בדפוס וויען דף כ"ב ע"ב והמביט ע"פי קולא הנ"ל הוסיף בסי' קל"ה בשלשה שיצאו ממקום פלוני ואמרו שהולכין למקום פלוני ונאבדו זמן מה ושוב נמצאו ג' הרוגי' כאילו ממש א' הי' לו זקן אדום וכו' אלא שאין סימני' אלו כדאים:

עכ"פ כ' כיון שאילו הי' חיים הי' באים ונאבדו בדרך זה ולא שמענו מי שנאבד בדרך הלז א"כ עדיף טפי ממים שאל"ס ויש להתיר מדאוריתא ע"ש ואין להשתבש ולהקשות עליו הא במקום ששיירות מצוי' חיישי' לתרי יצחק התם לא נאבד יצחק ריש גלותא ולא הי' זמן שיבוא אל ביתו רק בשמו בעלמא באו להכירו א' ששמו יצחק ר"ג מקורטבא לאספמי' מת במקרה באספמי' וכיון שע"י זה השם אנו רוצים להתיר אשתו של זה א"כ היכא ששיירות מצוית חיישי' שמא זה יצחק אזיל לעלמא שהרי לא נאבד ולא חפשו אחריו וזה אחר הוא אבל הכא נאבדו ג' אנשים בזה הדרך ונמצאו שם י"ל זה שאבד זה שנמצא עי' פסחי' ט' ע"א:

אלא מ"מ דבריו צ"ע ואין דמיונו עולה יפה התם במים שאל"ס ראינו דבר שרובא למיתה שהרי נ"ל לפנינו במים משא"כ הכא לא נימא רובם שלא נודע מקומם איה מתו זה דבר שא"א לשמוע ויעיין ר"פ האשה שלום גבי גברי חרוכא וחלילה וחלילה להגיס לב בהוראה לעשות סניף מדברי מביט אילו [ועיין לעיל סי' קל"ח ד"ה והנה בדידי]:

מ"מ אפשר לענין קבורה י"ל כיון שנאבד אע"פי שאיננו זמן רב כל כך שנאבד א' על זה הדרך אפשר לענין קבורה נוכל לסמוך על זה דאיננו כחומר חזקת א"א ומ"מ אני לא הי' מורה כן דוקא כשידעינון שהנמצא הי' ישראל ואנחנו נדע שלא נאבד ישראל בגלילתינו אלא זה דבעו"ה אנחנו מתי מספר ואילו נאבד עוד א' הי' נודע לנו א"כ תולין

זה שאבד זה שנמצא אבל כיון שאפשר שמרוב גוי' עוברי דרכי' ומי יודע כמה גוים נאבדו בסמוך עשרה פרסאות וכדומה ואולי מאותן הגוי' הוא ומ"מ אחר שכבר הורה המורה לא מהרהר אחריו אבל חלילה להתיר אשה זו לעלמא ע"פי סברות וקושיות ופרוקים ופלפולא החדודי' לתלמידי' יאות ולא להורות נתן:

ואעתיק לו דבור א' מחי' שלהי מס' גיטין מה להלן בב' עדים אף כאן בב' עדים פי' דהוה סד"א ע"א נאמן באיסו' שזינתה קמ"ל בעי' ב' עדים כמו בממון ומ"מ דוקא לענין עדות הושוו עדות ערוה לעדות ממון אבל לענין שארי ענייני' כגון חזקו' לא הושוו ממון וערוה כמבואר בש"ס ופוסקי' בדוכתי טובא ועיי' ספ"ק דב"מ וכי יליף מר איסורא מממונא ע"ש ואע"ג דאין גז"ש למחצה מ"מ הכא כתיב כי מצא בה ופירש"י פ' תצא בפסוק כי ימצא איש גונב נפש מאחיו כל מקום שנאמר מציאה היינו בעדות והכא כתיב כי מצא בה ערות דבר היינו מצא בעדות הראוי והוה סד"א עדות אי' בחד סגי לכן כתי' דבר דהך עדות שנים דוקא אבל לדבר אחר לא הושוו ועיי' היטב חי' רשב"א קידושי' ס"ה ע"ב עכ"ל בחידושי שם העתקתי זה כי ראיתי מ"ש בקונטרס שלו ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום עש"ק יו"ד אלול הכשר חכמה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמח

שלום וכ"ט לי"נ הרב המופלא ומפורסם כערוגת הבשם תלמידי הותיק כש"ת מהו' מאיר א"ש נ"י אב"ד ור"מ דק"ק באיי יע"א:

האי שעתא קבלתי נועם מכתבו והיותי כי אנשי השוק סובבי' לנסוע לפעסט ע"כ מהרתי להשיב ע"י ג"ה ואודת תרי מילי דטביומי דשאל מעלתו אומר חדא הא דכ' תוס' ס"פ הי' נוטל דלמאי דקיי"ל התם דאין אמה עברי' נמכרת בב"ד א"כ למה לי דאמר רב טביומי בקידושי' ט"ו ע"א דלרבנן דלר"א העבד למעוטי אמה שאינה נרצעת וקשה תיפוק לי' דאין מוכר עצמו נרצע והקשה מעלתו הא מבואר לכל מעיי' בסוגי' דקידושי' שם דאי לאו העבד למעוטי אמה הוה מוקמי' אזנו למעוטי אזנה ולא הוה ידעי' למעוטי אזנו של מוכר עצמו הנה הקו' ראוי לו למעלתו ואין פנאי לחפש ולעיי' מה המפורשים אומרים בדבר זה והנלע"ד הא דפשיטא להש"ס למעוטי אזנה טפי מלמעוטי אזנו של מוכר עצמו אע"ג דקאי באיש ממעט איש דכוותי' ולא ה"ל לאוקמי ממעוטא אאשה נראה משום דה"נ נימא קאי במוכר בב"ד ממעט מוכר ב"ד ולא למעט מוכר עצמו וכיון ששני הדרשות שקולות נראה לאוקמי מעוטי אאשה טפי מלאוקמי אאיש דיותר ראוי לחלק בין איש לאשה מלחלק באיש גופי' והא"ש דברי תוס' דסוטה דלפי הך דסוטה

דאשה לעולם אינה נמכרת בב"ד וא"כ אפי דאירי במוכר ב"ד יותר ראוי למעט מוכר עצמו איש מלמעט אשה מוכרת עצמה דהא מוכר ב"ד ליכא באשה וכיון דנוקים אזנו למעוטי מוכר עצמו ממילא אימעיט אשה וא"כ העבד למה לי וא"ש. שוב נמצא ק' זו במשנה למלך פ"ג מה' עבדים הלכה י"ג ולא תי' כלום ומ"ש נ"ל נכון בעז"ה:

והא דתפלת רב טביומי יה"ר מלפניך השם המקדש שלש עשרה ר"ל י"ג תיקוני דיקנא הידועים הנרמזים בי"ג מדות ה' ה' אל רחום וחנון כידוע ולעולם לא נתכוון רב טביומי על י"ג עקרים שהמציא הרמב"ם שהוא הי' הממציא הראשון בזה ואשר לפנים לא ידענום ואסיים בברכה מרובה לו ולתורתו. פ"ב יום ד' ל"ד למב"י תקע"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קמט

שלום על ישראל ה"ה תלמידי הותיק מלא עתיק הרבני מהו' ישראל נ"י:

מתקו דבריך במ"ש במס' גיטין מ"ג ע"א דרצה להוכיח דחציו עבד וחציו ב"ח קידושיו קידושין מהא דתני' מי שהמית חציו עבד וחציו ב"ח משלם חצי כופר ליורשיו ואי ס"ד קידושיו אין קידושין יורשי' מנ"ל ודחי כשעשה אותו טריפה ומאי יורשיו נפשי' ורבא דחי זה דהא אין כופר משתלם אלא לאחר מיתה אלא ראוי ליורשיו ואין לו ומזה הוכיח פר"ח בתשו' מים חיים שזכר טריפה אינו מוליד דאלת"ה לוקמא רבא בשחררו רבו אחר שנטרף ונעשה כולו בן חורין וקידש והוליד אלא ע"כ אינו מוליד (ובשער המלך פ "א משחיטה לא ביאר יפה ע"ש) והוקשה למעלתך אכתי למהרש"ל דס"ל דעכ"פ מיעוטא דמיעוטא טריפה איכא דמולידי' א"כ אכתי תיקשי לוקמי' רבא כנ"ל ואיקרי והוליד אלו דבריך:

ולפע"ד משם ראי' בהיפוך דאי ס"ד שאינו במציאות כלל שיוליד לא הוי תני בברייתא חצי כופר ליורשיו כיון שאין לו בשום אופן וה"ל כשאר נכסי הגר וכשור שהמית הגר שהכופר לבעליו אבל הכא באמת איכא במציאות שיהיו לו יורשי' אלא שהוא מציאות רחוק מאוד דבשלמא אי טריפה זכר מוליד א"כ שכיח הוא שישא אשה כדי לקיים פ"ו טרם מותו אעפ"י שכבר החליטו האחרונים שאפי' אי טריפה מוליד מ"מ אינו מתאווה למשגל אלא ע"י הכרח מוליד מ"מ ה"נ רוצה הוא לקיים פ"ו דכופין רבו לשחררו כדי לקיים פ"ו כדין כל חצי עבד וחציו ב"ח והאשה נמי תשמע לי' למיהוי לה חוטרא לידי' ומרא לקברה ושפיר הו"מ למיתני יורשיו ממש ומדלא משני הכי ש"מ רובא דרובא אינו מוליד נמצא לפ"ז אי אירע שעשאו טריפה לא ישחררנו רבו דלמה ישחררנו לעבור על לעולם בהם תעבודו כיון שאינו יכול לקיים פ"ו ואינו מצווה כלל כי רובם אינם מולידי' וא"נ עבר רבו על מ"ע של לעולם בהם תעבודו ושיחררו מה לו לישא אשה הוא אינו

מתאווה ופ"ו לא יקיים ולא מיפקיד כלל וא"נ ירצה לישא אשה היא לא תשמע לו דלא דמי לדס"פ האשה שלום דנישאי' למנוול ומוכה שחין דשומשי גברא וכו' דהכא כיון שהוא טריפה והולך למות גברא לית לה וחוטרא לידה ומרא לקבורה נמי ליכא ואי אירע שנצטרפו כולם יחד שעבר הרב ושיחררו והוא חפץ לנסות עצמו לישא אשה ונתפתתה אשה לו ונישאי' לו שזה הוא ודאי מיעוטא דמיעוטא לא שכיחא אחר כל זה רובא דרובא לא יוליד מאשתו וא"כ יורשי' מנ"ל ומשו"ה הוכרח לומר ראוי ליורשיו ואין לו:

ומ"מ נקטה ברייתא לשון ליורשיו לרמז אי אירע שצירפו כל הנ"ל והוליד נותני' לבניו כי המה בניו לכל דבר ליורשו ואם בן הוא וכהן בנו זה עולה ומשמש ולא חיישי' שזינתה מאחר אע"ג דאמרי' ס"פ האשה שלום בכיוצא בזה כולן מזנות ותולות בבעליהן אע"ג דאורחא דמילתא הכי וראוי להרחיק מנישואי' כיוצא באלו מ"מ אוקי איתתא בחזקת צדקת וכשרות והרי הוא בנו לכל דבר וחייב על הכאתו וקללתו וממילא צריכא לשלם הכופר להיורש ולא שייך אין הולכין בממון אחר הרוב כיון שהוא בנו לכל דבר וכמו שביאר מורי זצ"ל בהפלאה ספ"ק דכתובות והנה אמרי נכון הדבר שמענה ואתה דע לך וה' ירוויח לך יהי שלום בחילך וירבה תלמידי' בגבולך תרום קרנך ומזלך כנפשך היפה ונפש א"נ דש"ת החותם באהבה רבה. פ"ב נגהי ליום ד' ז"ך טבת שנת תקע"ד לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנ

שלום וכ"ט וחתימה טובה לאלתר לחיים לה"ה תלמידי ידידי הרב המופלג ומפואר כש"ת מה' שמואל נ"י אבדק"ק סעמלין יע"א:

נפשו היפה בשאלתו נידן ספרדי א' שלח שליח לקדש לו אשה מבני קהלתו דמעלתו ויצא השליח ביום ט' סיון והגיע לשם ביום י"ג סיון קודם חצות וקידש האשה בשליחות המשלח ושוב בא השליח שהמשלח מת באותו היום קודם חצות ואין לברר השעה אם הי' מיתה קודם קידושי' או אחר כך וגם מעידי' בני עיר של הנעדר שכבר הי' דעתו משובשת משעה ג' דהיינו אום ניין אוהר באותו היום ואם קידושיו קידושי' תהי' זקוקה ליבם קטן ואיכא עיגון וכ' מעלתו שיש לספק שמא כבר מת קודם קידושי' ונוקמ' אשה בחזקת פנוי' וא"נ הי' חי איכא לספוקי אימא הלכה כפוסקי' דשליח גירושין ונשתטה הבעל קוד' כתיבה או נתינה בטל מן התורה ודלא כרמב"ם והוא מבואר בטוש"ע א"ע סי' קכ"א וה"נ הרי נשתבש דעתו עכ"פ קודם קידושי' ונתבטל השליחות ועוד יש לומר דאדעתא דהכי לא קידשה נפשה כדאי' בב"ק ק"י ע"ב והכא לא שייך טב למיתב טן דו

עם בעל הסמוך למיתה שעה א' אלו דברי מעלתו אומר אני שאלת חכם חצי תשובה מ"מ כל פרט ופרט מהנ"ל צריך עיונא רבה ע"כ אאריך קצת וה' יעזרני ועל האמת יעמידני:

(**א**) ההיתר שלא הי' בדעתו בשעת הקידושי' תחלה אומר זה אין ספק בעולם שאם שוטה קידש או גירש בשטיותו אין במעשיו כלום ולית דין ולית דיינא לחוש כלל וכלל ולאפוקי מ"ש בס' אור הישר דף נ"ט על שם הגאון נב"י דלפמ"ש תוס' גיטין כ"ג ע"ב דהא דבעי' קרא אומר אמרה למיפסל חליצת חרש משו' דאי לאו קרא הוה סגי בעע"ג ומלמדי' והא דלא מהני כה"ג חליצת שוטה משום דאין הוכחה מתוך מעשיו שעושה לשמה וא"כ לפ"ז בשוטה המגרש ומלמדי' אותו נהי דליכא הוכחה כיון שאינו כותב אלא נותן מ"מ גם הוכחה להיפוך לא הוה והוה ספק ולחומרא עכ"פ וכל זה להתוס' אבל בירושלמי רפ"א דתרומות היינו הירושלמי דמייתי תוס' חולין ריש דף י"ב ע"א פליגי תנאי ולר"י בן ברוקה מקדש ומגרש לכתחלה בעע"ג ומלמדו ולפ"ז אמוראי דגיטין כ"ד ע"א פליגי בהא ומהני אפי' לכתחלה ע"ש ודברי' אלו מצוה לפרסם טעותם וחלילה לעשותן אפי' סניף וכבר האריך בית מאיר סי' קכ"א בביטולם וכ' דא"כ איך תנן במתני' ר"פ חרש נשתטה הוא לא יוציא עולמית הא אפשר ע"י עע"ג:

ועוד מאי פריך ש"ס ביבמות ק"י ע"ב אי הוה שייך ע"י ב"ד עע"ג והדמיון ממ"ש תוס' בחליצה וכתיבת הגט אינו עולה לנתינת הגט דבשלמא חליצה מוטעת כשרה ואין צריך דעתו אלא לכוונת מצוה וזה יכולי' ע"י עע"ג וה"ה בכותב הגט אבל לקדש ולגרש דהוה כוונת קנין ומכירה מה יועיל עע"ג הרי שעומדי' אצלו בני אדם ומסיתים אותו למכור או לקנו' חפצם היאמר אדם שיש במעשיו כלום ושוב הביא ראיות מכל הפוסקים נגד זה ודברי הירושלמי מדלא מייתי לי' תוס' ש"מ שלא הי' להם הגירסא דאל"ה לא הוה שתקו פוסקי' מיני' אלו דבריו ז"ל ודברי אלקי' חיים הם ובס' תורת גיטין יפה כ' דהירושלמי מיירי לענין קידוש מי חטאת ולא קידושי אשה [עיין לעיל סי' ד' עוד מזה]:

ואומר אני לבאר דברי הירושלמי באופן שלא תיקשי מידי בעז"ה הנה ראשית דברי הירושלמי דמייתי תוס' חולין י"ב ע"א הנ"ל תחלה הקשה מ"ט לא נימא בחשו"ק שהפרישו תרומה מהכרי כשיעור וכראוי נימא הוכיח מעשה על מחשבה שנתכוונו כראוי ותי' ר' יוחנן כיון דכתי' ונחשב לא מהני מחשבה הניכר מתוך מעשה אבל היכ' דלא כתי' ונחשב אע"ג דבעי' מחשבה אמרי' גבי חשו"ק מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ופריך הא בגיטין מוקי ר"ה הא דחשו"ק כותבי' גט בעע"ג והקשה עליו ר' יוחנן וכי זה הוא לשמה וא"כ הרי ר' יוחנן בעצמו סובר שאפי' בגט דלא כתי' בי' ונחשב נמי לא מהני מחשבתו ניכר מתוך מעשיו הנה נ"ל קצת דמה שכותב הגט בשמו ושמה לא מיחשב

לי' מעשה שיוכיח על המחשבה כי אפשר כסומא בארובה כיון כן וגם מה שעע"ג לא מהני ללמדו לכוון לשמה נמי לא מהני אך יען איכא תרוויי' כותב בעצמו על פי העומדי' על גביו שמזהירי' כתוב כך וכך ויהי' עי"ז מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ואפ"ה הקשה עליו ר' יוחנן שזהו אינינו לשמה וא"כ סתר ר' יוחנן מה שאמר היכי דלא כתי' ונחשב אמרי' מחשבתו ניכרי' מתוך מעשיו ותירצו אמוראי' התם הוא הכותב וזה מגרש פי' אם הי' כותב גט לעצמו ומגרש בגט הלז אשתו אז הי' מחשבה הניכרי' מתוך מעשיו דאגלי למפרע שהכתיבה הי' לשם זה אבל הוא כותב ואחר מגרש אין כוונתו לשם זה המגרש ע"כ הירושלמי דמייתי תוס':

וזה לשון הירושלמי אחר הנ"ל אמר שם וז"ל ר' יעקב בר אחא ר"ח בשם ר' יוחנן חלוקי' על השונה הזה פי' דהך אמוראי בשם ר' יוחנן אמר דמתני' דתרומות דס"ל לא אמרינן מחשבתו ניכרית מתוך מעשיו במחלוקות וכן פי' ר' אלי' שם מהו כדין אתאי דר' יוחנן דתרומו' כר"י בנו של ריב"ב דקידושי' ודר' יוחנן בגיטין כרבנן דקידושי' דתני' חשו"ק שקידשו אין קידושיהן קידושין ר"י בנו של ריב"ב אומר בינו לבין עצמו אין קידושיהן קידושין בינו לבין אחרים קידושיו קידושין והאמת דמיירי מקידוש מי חטאת:

וה"פ דר"י בנו של ריב"ב ס"ל אם קידש בינו לבין עצמו פי' לפני עדי' אבל הוא לא הזמין לו עדים ולא זמטוטי חתן וכלה אלא קידש ועדי' ראו אין במעשיו כלום שאין כאן מחשבתו ניכרית מתוך מעשיו אבל בינו לבין אחרי' פי' שהוא רצה לקדש בפני אחרי' והזמין לו עדים ואנשי' הראוי' להיות שם וקידש אז מחשבתו ניכרית מתוך מעשיו וקידושיו קידושי' ורבנן ס"ל אפי' מחשבתו ניכר נמי לא מהני והשתא י"ל הא דאמר ר"י בתרומות דשאני תרומות דכתי' ונחשב משו"ה לא מהני מחשבתו ניכרית משום דבעי לאוקמי מתני' דתרומות אפי' כר"י בנו של ריב"ב דס"ל בקידושי' וה"ה בגטין מהני מחשבתו י"ל מודה ר"י בנו של ריב"ב בתרומה דכתי' ונחשב והא דאמר ר"י בגיטין אהא דבעי' לאוקמי מתני' בחשו"ק כותב בעע"ג והקשה ר' יוחנן והיינו וכ' לה לשמה בתמי' משמע דלא מחשבתו ניכרי' היינו אליבא דרבנן דר"י בנו של ריב"ב דאפי' בקידושין דלא כתיב ונחשב נמי לא מהני מחשבתו ניכרי' והלכתא כרבנן זה נ"ל פי' הירושלמי נמצא ללישנא קמא דהירושלמי לא משכחת אלא איהו כותב ונותן דאז אמרי' מחשבתו ניכרי' מתוך מעשיו אבל כותב לחוד או נותן לחוד אפי' עע"ג לא מהני וללישנא בתרא אליבא דרבנן דר"י בנו של ריב"ב אין שום אופן שיכול שוטה לגרש או לקדש וכן מוכח מסוגי' דש"ס דילן יבמות ק"י ע"ב והדברי' ברורי' וחלילה לעשות אפילו סניף מדברי ס' אור הישר הנ"ל וישתקע הדבר ולא יאמר:

אך כל זה בעושה בשעת שטיותו אך בממנה שליח בבריאותו ונשתטה לכאורה משמע ר"פ מי שאחזו דאפי' בקורדייקס דסמי' דידן מ"מ לא יתנהו אלא בשעה שנשתטה אח"כ אבל לא בשעת שטיותו ומכ"ש בשוטה דאין סמי' בידן משמע אפי' אחר שנשתפה לא יתנהו ובשעת שטותו אפי' לר"ל לא יתנהו ואם נתן הגט בטל וכן פסק הרא"ש ושלטי גבורי' וכ' פני יהושע דסברא הוא כן כיון שבשעת שטותו אין מעשיו כלום א"כ כל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי אך הרמב"ם עסק אפי' אין סמי' בידן אינו אלא פסול דרבנן גזירה שמא ימנה השליח בעת שטותו אבל מן התורה מועיל מעשה השליח בעת שטותו וכ' פר"ח סי' קכ"א הטעם כיון שכבר מינה אותו בבריאותו ונעשה כמותו שוב הוה דעת השליח כדעתו והרי דעת השליח דעה מיושבת ושזה איננו חוץ מהסברא דהרי חזינן דהמקשה שהקשה משחט בו רוב שנים משמע דלולי שמעתון לא הוה קשי' לי מסברא אשחט בו שנים איך יכתבו ויתנו הלא דעתו מטורפת אע"כ הוה פשיטא לי' מסברת חוץ כיון דבשעת רמיזה ומינוי שליחות הי' מיושב אע"ג אח"כ נשתבש מ"מ מועיל ולא הוה קשי' לי' למקשן מידי אלא אדר"י ור"ל ומסיק ש"ס דלא אישתבש כלל דדעתא צלותא אית לי' עד צאת נשמתו מ"מ מוכח מהס"ד דאין סברא זו נגד השכל לומר למסקנא כן דמשמינה השליר בבריאותו לא יתבטל שליחותו בשטותו רק מדרבנן הוא משום גזירה כנ"ל:

וכ' בהגה' משנה למלך פ"ב מגירושי' הל' ט"ו בס' גט פשוט סי' קכ"א כ' דאי ס"ד בשעת שטות בטל מן התורה א"כ גם אחר שנשתפה יהי' השליחות בטל מפני הפסק שטיותו בין מינוי השליחות לעשיית השליחות והמגי' הנ"ל הקשה מספ"ב דגיטין בשליח המביא גט אי הוה פקח מתחלתו וסופו אע"ג דנשתטה במציעותא לא נתבטל שליחותו ע"ש ולק"מ התם השליח מעשה קוף בעלמא קעביד ולמה יתבטל שליחותו ואלו אמר לי' הבעל הולך גט זה לאשתי והלך השליח והניחו על הקוף עד שהגיע למקום האשה ושוב נטלו מהקוף ונותנו לה וכי לא קיים בזה שליחות הבעל הא פשיטא דגירושי' גירושי' א"כ הכא מה שנשתטה בין מינוי השליחות לגמר הנתינה הוה כאילו מונח הגט על הקוף ולא נתבטל בזה שליחות הבעל כיון שבשעת גמר הנתינה הי' השליח שפוי משא"כ המשלח שנשתטה וכל מעשיו בטלי' אי נימא גם מינוי השליחות בטל אז אף עפ"י שנתמנה בעת חלמותו א"כ בטל לגמרי ובמה יחזור ויעשה שליח מאליו:

והנה במתני' גטין י"ג ע"א האומר תנו גט זה לאשתי ומת לא יתנו לאחר מיתה וכתבו תוס' קמ"ל דאף על גב דמינה המגרש בחייו השליח לא חשיב להיותו כמותו אחר מותו כאלו הוא עצמו קיים אלא חשיב גט אחר מיתה עכ"ל ומדלא קמ"ל רבותא טפי במינה

קוד' שנשתטה ונשתטה בטיל שליחות בשעת שטיותו עכ"פ אע"כ אה"נ דלא בטל מן התורה אלא מגזירה דרבנן והטעם לחלק בין מיתה לשטות הוא כך דמיתתו הפקיע הקידושי' לגמרי שבינו לבין אשתו אע"ג עדיין צריכי' לגט משום זיקת אחיו מ"מ כיון שהמיתה מפקעת הקידושי' שנעשו בעת חלימותו ה"נ מפקיע השליחות שמינה בענין אישות משא"כ שטיותו של שוטה אינו מפקיע אישותו שהרי הבא עלי' חייב מיתה ה"נ לא נפקע שליחותו שמינה בבריאותו שוב מצאתי כן בקצה"ח סי' קפ"ח ואני מוסיף דבמת נמצא מגרש איש שאינו אשה שכבר פגעו קידושי' הראשונים:

ולולי דמסתפינא ה"א דבהא טעה רב אשי בקטנותי' עיי' גיטין כ"ט ע"ב דהוה ס"ל כשם אם מת הבעל בטל השליח שמינה בעת חיותו ה"ה לשוטה שמונה בעת חלימותו וה"ה שליח ראשון שמינה שליח שני ומת בטלי' לי' מנויו ומר בר רב אשי כיוון האמת דוקא בעל עצמו שמיתתו מפקיע האישות אותו מפקיע נמי השליחות אבל לא שטיותו של שוטה וה"ה מיתתו של שליח ראשון דכל שנתמנה בחיותו הוה כמותו אפי' אחר מותו:

ועי' גיטין ס"ד ע"ב שיטת רש"י דכל שאינה יכולה לשמור גיטה אין האב יכול לקבל גט עבורה דהרי שוטה היא ונחלקו עליו כל הפוסקים ע"ש בתוס' וכל הראשונים ונראה דעת רש"י כמ"ש בתשו' הריב"ש סימן קל"א באב הפודה בנו הבכור שאין המצוה על האב רק רחמנא שוי' שליח עבור הקטן אע"ג דאין קטן יכול למנות שליח מ"מ רחמנא שוי' שליח ע"ש וס"ל לרש"י ה"נ רחמנא שוי' שליח עבור בתו הקטנה ומ"מ בשעת שטיותה לא מצי לקבל גט ומ"מ רוב פוסקי' חולקי' וס"ל כיון דהמינוי הי' בכשרות שהרי רחמנא שוי' שליח מועיל אפילו בשטיותה וה"נ דכוותי':

אשר ע"כ נראה דאין לדחות דעת הרמב"ם בגילא דחיטתא אמנם בירושלמי ודאי פליגי דר"פ מי שאחזו תלי' ג' פלוגתות אלו אי יכול לגרש בשעת קורדיקוסו ושטותו ואי הפריש קרבן ונשתטה אי נדחה ואינו חוזר ונראה (דבקדשים מה שנדחה שעה א' אינו חוזר ונראה) ומי שזרקו דם חטאתו בשטותו ע"ש ומשמע בודאי דג' דינים אלו שוים וכשם שקרבנות בשעת שטותו פסול דאורי' ה"ה גירושי' ע"י שליח פסול דאורי' ונראה משו"ה פשיטא לה להירושלמי במי שנתן גט לאשתו שתתגרש בו למחר ונשתטה בשעת חלות הגט שאינה מגורשת וכש"ס דילן לא נזכר מזה כלום וגם שום פוסק לא הבי' דין ונתעורר עליו בית מאיר ולהנ"ל ירושלמי לטעמי' דמשוי שוטה כמת וזה מבואר במשנה בנותן גט לאחר ל' יום ומת בתוך שלשים שאינה מגורשת אבל ש"ס דילן ס"ל לחלק בין שוטה למת ע"כ אם נשתטה בשעת חלות הגט הוה כמו שליח שגירש בשעת שטיותו דמגורשת מן התורה להרמב"ם ורק משום גזירה ואפשר בהא אפי' גזירה ליכא:

והנה אע"ג דבש"ס אמרי' בחולה דעתא צליתא אית בי' היינו כשלא ראינו שנתבלבלה דעתו אדרבא הרי רמז לכתוב גט לאשתו ותו לא חיישי' שמא פוחת והולך אלא מוקמי' אחזקתי' נהי כחישותא אית בי' אבל דעתו צלולה עד צאת נשמתו או עד שיעשה גוסס לרבנו יואל וסיעתו אך בנידון שלפנינו שמעידי' שמשעה ג' כבר נשתבש ונתבלבל א"כ ליכא לאוקמי' אחזקת דעת צלולה אבל מ"מ ג"כ א"א להחליט שהגיע לשיעור שוטה שאין מעשיו כלום אע"ג שנתבלבל קצת אולי לא הגיע לשיעור שוטה מקרע כסותו וכדומה ולבלבול כעין שכרותו של לוט ונהי חזקה לית לי' מ"מ ספיקא מיהת הוה וא"כ ה"ל ס"ס להחמיר שמא הלכ' כהרמב"ם דאפי' שוטה גמור שמינה שליח בחלימתו השליח יכול לקדש ולגרש בעת שטיותו ואת"ל הלכה כהחולקי' מ"מ דילמא לא הגיע לשיעור שיטה ואפי' להסוברי' ס"ס מטעם רוב ואיכא עכ"פ מיעוט להקל וסמוך מיעוטא לחזקת פנוי' וה"ל פלגא ופלגא ואכתי איכא ס' דאורי' להחמיר:

ונבוא אל השני' בעזה"י דתימא אדעתא דהכי לא קידשה נפשה ושרש הדבר ב"ק ק"י ע"ב קאמר יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קידשה נפשה ומשני אין אדעתא דהכי קידשה משום דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלתא ולכאורה משמע דאבעל קאי דטב לה למיתב עם הבעל על הספק ליפול לפני מוכה שחין וא"כ הכא לא שייך דטב לה להתקדש לחולי סמוך למיתתו ולא זכתה אפי' לראותו קודם מותו וסופה להתעגן ליבם קטן וא"כ בודאי אנן סהדי דאדעתא דהכי לא קידשה נפשה ואין כאן קידושי' ולא צריכה חליצה:

אמנם במרדכי פ' החולץ סי' כ"ח כ' מהר"מ מר"ב דנפלה לפני אח מומר תיפוק בלא חליצה משום דלא שייך טב למיתב ט"ד עם מומר ולא דמי למוכה שחין ע"ש משמע דפי' טב למיתב טן דו קאי אהיבם וכן מוכרח לפי מ"ש תוספ' שם אהא דפריך תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קידשה נפשה דזה קאי במת מן האירוסי' אבל אם כבר נישאי' לו פשיטא דנישאית על הספק ההוא אלא במת מן האירוסי' פריך וא"כ כי משני טב למיתב ע"כ לא קאי אהארוס דהרי לא יתבה עמו טן דו וע"כ אהיבם קאי ואפי' עם מוכה שחין ניחא לה למיתב וליכא אנן סהדי משא"כ במומר זו היא כוונת מהר"מ מר"ב ז"ל וא"כ הכא בנידון שלפנינו דעובדא הוא בספרדיי' שנוהגי' לייבם ולא כאשכנזי' דחולצי' דוקא וא"כ שפיר גם הכא אפשר לומר טב למיתב ט"ד עם היבם ומכ"ש אם אינינו קטן כל כך שאינה צריכה להמתין אלא כדרך לפעמי' להמתין בין שידוכי' לנשואי' שנים מועטי' וקשה לשער זה השיעור והזמן ע"כ לא נ"ל לסמוך על זה ג"כ:

ונבוא אל השלישית אי"ה דלמא כבר מת בשעת קידושי' במס' ב"ב קנ"ג ע"א אמר רבה הרי מת הרי קברו מוכיח עליו ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דלא כרבה וכ' הרא"ש רבה בעצמו הדר בי' ודברי ב"י בבד"ה בח"מ סי' רנ"א נפלאו ממני:

אמנם הרשב"ם ותוס' פסקו כרבה ומ"מ נ"ל דאינו ענין לכאן דהתם לא אמרי' מעיקרא נמי מת אלא אמרי' כיון דמעיקרא חולה והשתא מת אמרי' זה מת השתא ולא הבריא בנתים אבל לא אמרינן שכבר מת מעיקרא והא דקאמר דרבה כר"נ ולא אמרי' דר' יעקב נמי מודה הכא די"ל כיון דר' יעקב אפי' גבי רוב בריאי' מעדיף חזקת ממונו ואמר המע"ה י"ל דגם הא דרבה לית לי' ודרבה ודאי עדיפא מדר' יעקב ולא מיתוקם אלא כדר' נתן אבל נידון שלפנינו אינו ענין לא לר' נתן דהתם איכא רוב בריאי' ולא לדרבה דמעיקרא שכ"מ אמרי' אבל מעיקרא לא אמרי':

ואמנם בקידושין ע"ט בקידשה אבי' בדרך וכו' דאיפסקא הלכתא כרב דהיכי דליכא אפוקי ממונא אזלי' בתר השתא מדהשתא בגרה מעיקרא נמי בגרה אף ע"ג התם דרך להבי' סימני' ביומי' ה"נ בנידון שלפנינו כיון שהי' מסוכן ביומי' ומותמותת והולך אפשר הוה כיומי' דמשלם ששה חדשים דהתם אך הרמ"ה פסק התם דלמסקנא לא אמרה רב אלא במכחישתו וטוענת ברי אבל בלא מכחישתו לא והגאון בית מאיר סי' ל"ז הקשה עליו א"כ דלשמואל אפי' במכחישתו אמר ספיקא הוה תיקשי עליו הך בריתא דתני בהיפוך בשלמא אי אמרי' פליגי באינה מכחישתו לא תיקשי לרב מהך בריתא דאמרה באינה מכחשתו ספק מקודשת דרב תני ופליג אלא אי אמרת פליגי במכחשתו תיקשי בריתא אדשמואל ולפע"ד ס"ל בריתא אדשמואל לא קשי' די"ל ר' נתן היא דאזיל בתר רובא דעלמא בריאי' נינהי וכי היכי דאזיל בתר רובא ה"ה אזיל בתר ברי דילה שמכחשתו דברי כעין רובא כדאי' ר"פ האשה שנתארמלה ואנא דאמרי כר' יעקב דלא אזיל בתר רוב בריאי' ה"ה לא ניזל בתר ברי שלה ולא ס"ל שמואל לחלק בין אפוקי ממונא דר' יעקב לאיסור א"א וא"כ לרמ"ה הנ"ל לית לן שום סיוע מהתם בנידון שלפנינו ליכא ברי ולא רובא אלא חזקת חיים שלו ונאמר השתא אחר קידושין מת וליכא למימר הכא חזקת פנוי' דוקא התם בקידושי אבי' כ' תוס' דאיכא חזקת פנוי' משום שהי' ביומא דמשלם וא"כ המקדש עצמו קידשה על ספק שהרי ידע דהיום עשוי' להשתנות אבל היכי שלא עלה על דעת המקדש שום ספק ואח"כ נולד ספק כבר איתרע חזקת פנוי ע"י קידושין הללו וכן מוכח מרמב"ם פרק ג' מאישות דמייתי לי' הרב"י וכמ"ש ב"ש סי' ל"ז ס"ק ד':

ולולי דמסתפינא ה"א רב ושמואל תרוי' אליבא דר"נ פליגי ורב לטעמי' דס"ל הולכי' בממון אחר הרוב א"כ הא דאזיל ר"נ בתר רובא בבריא א"ש אך מה אם שכ"מ הוא וה"ל

למימר ניזל בתר רובא בבריאי' נינהו והשתא הוא דאיתרע ונעשה שכ"מ ובשעת השטר בריא הי' אע"כ אזלי' בתר השתא ושמואל לא אזיל בתר רובא בממון אלא ברוב מעלי' כמ"ש תוס' סנהדרין ג' ע"ב ד"ה דיני ממונות וכו' ע"ש משו"ה בבריא לפנינו אזיל בתר רוב בריאי' נגד חזקת ממון הואיל דחזקה דהשתא מסייעא ה"ל רובא מעלי' משא"כ בשכ"מ לפנינו דעכ"פ חזקה דהשתא לא מסייעא לרוב נהי לא אזלי' בתר חזקה דהשתא מ"מ ברובא בעלמא א"א להוציא ממון ע"כ לא נאמר השתא הוא דאיתרע ונעשה שכ"מ ועד עכשיו הי' בחזקת רוב בריאי' דאין הולכין בממון אחר הרוב:

אבל אינו צריך לזה כי בלא"ה מכל הנ"ל אין בידי להתיר אשה זו מכבלי זיקת יבום ואיני אומר לא איסור ולא היתר אולי ימצא גאון א' אשר דעתו רחבה וימצא לה היתר ואחתום בברכה א"נ. יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ה' ה' אלול תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנא

שלום רב לי"נ הרב הגאון המפורסים נ"י ע"ה מה' דוד דייטש נ"י אב"ד דק"ק ע"ח יע"א:

עוררני בנעימות ימין צדקו על אשר מצא כתוב בחי' כתיבת יד להגאון בעל קדושת ישראל וז"ל שהוקשה לו בש"ע י"ד סי' רס"ז ובש"ך ס"ק ע"ח דשפחה חצי ב"ח שהומתה יש לרבה חצי קנס ואין לה חצי כופר ויהבי טעמא מפני שאין לה יורשין והוא תמוה בעיני הרב הנ"ל דאמאי הא פסקינן בש"ע א"ע סס"י מ"ד דקידושי' תופסין בה וא"כ משכחת לה יורשין אלו דבריו ז"ל וגם בעיני מכ"ת הגאון נ"י יפליא והוא ציוה לי לעיין בהא מילתא ולהודיע לי עניות דעתי:

והנה לע"ד אין הדבר צריך לפנים כלל דהרי כ' תוס' ורא"ש בגיטין מ"ג ע"א הא דאמרי' התם בעבד חצי בן חורין אי אין קידושין לית לי' יורשי' לאו משום דלא משכחת יורשי' בלא קידושי' דז"א דבנו מפנוי' יורשו ובנו ממזר מחייבי כריתות אלא הכא בעבד אי לית לי' קידושי' א"כ חזינן דצד עבדות מעכב על צד חירות לענין קידושי' ואיננו חירות גמורה ה"ה לענין חייס שאין בנו מיוחס אחריו וא"כ בשפחה נמי נהי דקידושי' קידושי' מ"מ לכ"ע מודים שלא להתחייב עלי' מיתה כ"א אשם שפחה חרופה וליש פוסקי' אפי' גט אינה צריכה אלא לשלחה מעמו בדברי' וכמבואר בראשונים וגם בב"ש וחלקת מחוקק בע"א ס"סי מ"ד הנ"ל וא"כ כיון שצד שפחות מעכב על צד חירות לעכב הקידושי' הה"נ שאין לולדה חייס אחרי' ונהי דולדה כמותה אבל אינו מתייחס אחרי' ליורשה כלל וזה ברור לפע"ד:

ובלאה"נ תמה אני אי משכחת להאי זרע כלל כיון דאפי' אי נתקדשה אסור לבוא עלי' בהיתר דא דעבדי בה אינשי איסורא כופין את רבה ועושה אותה ב"ח וכיון שכופין תו

לית לי' חצי קנס נמצא בשפחה זו דיש לרבה חצי קנס לא משכחת חצי כופר הן אמת לחד שינויי בתוס' גטין מ"א ע"ב ד"ה כופין דוקא כשהי' משדלתן עבירה א"כ משכחת לי' יורש כשנאנסה שאז אין כופין רבה אבל אין תי' זה עיקור בפוסקי' שלא הוזכר חילוק זה אלא כל דנוהגי' בה מנהג הפקר מוסרי' אותה לשומר שיהי' בעלה משמרתה וכיון דעבד עברי ליכא בז"הז ע"כ כופין לשחררה ועיי' גטין ל"ח ע"ב ויראה אפי' שפחת קטן מעמידי' אפטרופס בכה"ג להסיר מכשול מרבי':

והנה בחי' רשב"א ריש מס' שבת כ' ביישוב ק' תוס' דבחצי עבד ליכא עשה דלעולם בהם תעבודו ושיח יצחק ריש חגיגה תמה עליו מש"ס דגטין ל"ח הנ"ל דמדמה ש"ס שפחה גמורה לחצי שפחה וחב"ח וכבר ידע פרמכ"ת מה שדרכי לתרץ על קו' זו ואשתקד אמרתי סברא מחודשת בענין זה די"ל דלא שייך לעולם בהם תעבודו אלא היכי דשייך והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה והיינו עבד הראוי לולדות שבניו ובני בניו יהיו עבד עולם לבניו אחריו ובוודאי שאין לחלק בזה בין עבדי' סריסי' ואיילוני' וכדומה כל שהוא ממין שראוי שיולידו לאדון משא"כ מי שחציו עבד דלא משכחת לי' ולדות לאדון ממילא לא שייך לרשת אחוזה ולא שייך נמי לעולם בהם תעבודו זה נ"ל וא"כ בחצי שפחה וחב"ח דמהרהיבנה המקדש ויכול למוסרה לעבד עברי ויהי' הולדות שלו שייך שפיר לעולם בהם תעבודו ושפיר מדמה ש"ס שפחה גמורה לחצי שפחה לעין זה:

והאמנם מה שכ' תוס' ב"ב בענין זה תמהתי עליהם שהקשו ליתי עשה דפ"ו ולדחי ל"ת דלא יהי' קדש ותי' כיון דאפשר ע"י כפי' לא אתי עשה ודחי ל"ת ולא זכיתי להבין דהרי לדבריהם גם הכפי' אינו נכון אלא משום דעשה דרבי' וכי האי גוני נמצא הכפי' גופי' מטעם דחי' אתאינן עלה והשתא אמאי לא נימא דהעבד עצמו יקיים עשה וידחה ל"ת מאשר נכוף האדון בשלמא אי הי' כפיי' האדון היתר גמור הוה א"ש דמיקרי אפשר לקיים שניהם אבל השתא דלהתוס' עובר האדון על עשה דלעולם בהם תעבודו מאי אפשר לקיים שניהם שייך הכא וצ"ע:

ועלה ברעיוני ע"פי מ"ש הר"ן דלעולם בהם תעבודו מטעם לא תחנם הוא וכשטעם השחרור הוא לקיים מ"ע אין האדון עושה משום חן וליכא משום לעולם בהם תעבודו ונהי דהתוס' לא ס"ל כן דהרי עכ"פ חונים חנם אבל מודו התוס' שאם משחרר עבדו ע"י שהעבד נותן דמי פדיונו ממש תו ליכא משום לעולם בהם תעבודו והכא שהעבד נותן שטר על חצי דמיו אלו הי' האדון מתרצה בכך וסומך לבו עליו לא הי' צריך שום כפי' וליכא שום איסור ונהי דהוצרך כפי' מפני שאין סומך עליו מ"מ תו לא אתי עשה דפ"ו

ודחי ל"ת דלא יהי' קדש כיון דע"י כפי' אפשר יתרצה האדון ותו לא יהי' איסור כלל דומה למ"ש פי' אלו נערות גבי ולו תהי' לאשה ודוחק:

ובסברא זו מיושב ירושלמי ס"פ נערה דהוכיח דמודה בקנס פטור מלצאת ידי שמים דאל"כ הי' ר"ג מוציא טבי עבדו לחרות לי"ש והקשה שער המלך פ"ה מעבדים ה' ז' שאני התם דאיכא עשה דלעולם בהם תעבודו ולהנ"ל ניחא כיון דלי"ש מחוייב לשלם לו היזק עינו ושנו אם מוציאו לחרות ה"ל כנותן דמי פדיונו ויוצא דליכא עשה לכולי עלמא:

וסברת הר"ן דאתאינן עלה דס"ל כיון שלשם מצוה עושה ה"ל כמוכרו לו א"כ ה"ה כל כי האי גוני שנותן מתנת חנם אם כוונתו לקיים מצוה לא עבר על לא תחנם צל"ע מש"ס ע"ז ס"ד ע"א דכל כוונתו למעוטי תפלה ואפ"ה איכא משום לא תחנם ואולי יש לומר דכל שהמצות שניהם שוין שייך שפיר לא תחנם מה תאמר כוונתך למעוטי תפלה מאי עדיף לך האי מלאו דלא תחנם ומאי חזית ולא אמרו הר"ן אלא במצות החמורות כגון פ"ו או מצוה דרבים אע"ג דבעלמא לא הוה דחי ומכ"ש דבעידנא דמיעקר לא מקיים הך מ"מ הכא ליכא איסור כלל כיון דמרוויח לקיים מצוה רבה במקום זוטא ה"ל כמוכר לו ותו ליכא איסור כלל ואין כאן דחייה ואם סברה זו נכונה מיושב נמי קו' מג"א סי' צ' ס"ק ל' על הר"ן והשתא ניחא דהש"ס פריך מצוה הבאה בעבירה דמאי אולמא דהאי מלעולם בהם תעבידו ולא שייך כמוכרו לו אם ב' מצות שווי' ומשני מצוה דרבי' שאני ומרויח האדון וליכא איסור כלל: ומה שצל"ע א"כ לא מצינו בתורה כלל שום שחרור באיסור דאפשר או חופשה לא ניתן לה מיירי בנותן לו מחירו דאפי' למ"ד בגיטין מ"א ע"ב דבפדיון ע"י שטר מיירי מ"מ אפשר שנותן לו כספו ע"י אחרים וליכא איסורא כלל וא"כ קשה המשחרר עבדו ועובר על לעולם בהם תעבודו מנ"ל דמהני נימא כל מה דאמר לא תעביד אי עביד לא מהני ולפמ"ש פני יושע סוף גטין דגבי מצות עשה ליתא להאי כללא דלא מהני א"ש אבל במקום אחר הארכתי דלא כוותי' ואפשר לא חמיר שחרור של עבד מאונס שגירש שלא כדין דגלי קרא מהני ונהי התם קאי עכ"פ בעמוד והחזר הכא לא שייך זה דכיון דהשחרור מהני קנה עצמו בן חורין ותו לא נעשה עבד וצ"ע עדיין:

וזה שנתים הקשני מו"ח הגאון נ"י אהא דגטין מ"א ע"ב דאמרי' כחו דהתירא עדיף הא כל עצמו עדיפותי' של כחא דהתירא משום דאי לאו דפשיטא לי' לא הי' מיקבל משא"כ המחמיר יחמיר אפי' מספק כדפירש"י ריש ביצה והכא נהפוך שהמחמיר מתירו בשפחה והמקיל אוסרו בשפחה ובבת חורין אלו דבריו ועיי' מהרש"ל ומהרש"א אדברי רשב"ם פ' ע"פ ק"ב ע"א ד"ה להודיע כחו דר"י:

ואני השבתי דלענין איסורא שני המ"ד שוים וכי היכא דאיכא קולא להתירו בשפחה או להתירו להנשא לעבד ה"נ איכא קולא לאידך מ"ד דהרי פליגי אקרא או חופשה לא ניתן לה דמיירי משפחה ולמ"ד דנעשי' חצי ב"ח תפסי בה קידושי' ואי אח"כ נשתחררה לגמרי ובא אחר וקידשה אתאינן להקל להראב"ד עיי' נמצא בין מר ובין מר עומד בשמועתו באיסורי' וא"כ יפה כחו של זה דמפקיע ממון של הרב המוחזק בשפחתו ולהוציאה ממנה שעובדת את עצמה יום א' ומכ"ש דהוה הפקעת ממון טפי בעבד למשנה אחרונה שכופי' אותו לשחררו:

מיהו להרמב"ם לא א"ש הנ"ל ונ"ל ליישב באופן אחר דהנה להרשב"א ריש מס' שבת משו"ה כופין לשחררו משום דבחציו עבד וחציו ב"ח ליכא עשה דלעולם בהם תעבודו ולהתוס' הוה אמרי' דאתי עשה דפ"ו ודחי ל"ת רק משום דאפשר בכפי' והנה י"ל לעולם מספיקא מחמרי' שישאר עבד וכיון דמספקא לן א"א לכופו לרבו לשחררו כיון דאפשר שהוא כלו עבד איכא עשה דלעולם בהם תעבודו וממילא כיון דא"א לשחררו נדחה לאו דלא יהי' קדש כדי לקיים עכ"פ שבת כל דהו לישא שפחה משא"כ לאידך מ"ד ה"ל כחו דהתירא דמתיר לשחררו ומסלק ממנו עשה דלעולם בהם תעבודו:

מיהו גם להך מ"ד איכא קולא דמתיר לשעבד בו עבודת עבד ואי לאו דברי לי' שמעתתי' לא הי' מתירו לרבו לעבוד בו ולעבור על לאו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בפרך ומאז אמרתי מה שמפרש רמב"ם בריש חגיגה דלמשנה ראשונה חייב בראי' ולמשנה אחרונה פטור מראי' ועיי' בלח"מ בה' ק"פ דלכאורה קשה מאי קמ"ל מתני' עובד את רבו יום א' פשיטא ככל עבד של ב' שותפין וגם מה לשון תקנתם את רבו מה תקנה תקנו לרבו ולעצמו אע"כ מדינא מיד שנשחרר חציו ופשטה חירות בכלו וא"א לעבוד בו עבודת עבד כלל ושורת הדין שיעבוד לרבו כל הימים עבודה קלה כעבד עברי אע"ג דטרם השחרור לא הי' עובד לזה הרב רק יום א' מ"מ השתא ששחרר שותפו של רבו ונאסר לרבו הלז לעבוד בו עבודת עבד ויפסיד ע"כ שורת הדין שיעבוד לו ב' ימים עבודה קלה והיות זה רע לשניהם תיקנו חז"ל שיעבוד רבו יום א' עבודת עבד ממש ויש כח ביד חכמים כי לתקנתם נתכוונו ויהי' משוחרר לגמרי ביום השני ועל זה צווחו ב"ש תקנתם את רבו וכו' וחזרו ותקנו כופי' את רבו וממילא אותו זמן שבין השחרור לכפות ב"ד ליכא תקנתא והרי כלו עובד כעבד עברי עכ"פ וס"ל לרמב"ם דמדין תורה שהי' עובד כל הימים וה"ה למשנה אחרונה קודם כפיי' אימעט מראיה מפני שיש לו אדון משא"כ למשנה ראשונה לא מבעי אי אירע יום ראשון של י"ט ביום של עצמו חייב שהרי אין לו אדון אלא אפי' אירע ביום של רבו מ"מ חייב ביום שני שהוא יומו דלא דמי לחיגר

וטמא ביום ראשון משום דהכא אינו מחוסר מעשה וממילא יהי' ראוי ביום שני וכך י"ל גבי קרבן פסח ובזה אתחזק טפי הגמגום דלעיל יעיי' פר"מ וכבר הארכתי יותר מדי וה' שנותיו יאריך כנפשו הקדוש' והטהור' ונפש א"נ דש"ת:

ושלום בגיני יאמר לשארו הרבני החרוץ מה' וואלף דייטש נ"י ראיתי דבריו ולא הבנתי מ"ש דירדן הוא שם זכר הלא לזה נתכוונתי [עיין לעיל סי' מ'] שאין להביא ראי' מאלו ששם פרטי שלהם ג"כ זכרים ואנו עוסקי' בשלנו בל"א דונאי שהיא לשון נקבה ומ"ש מעלתו מכנרת אני אומר אם התי"ו דכנרת מורה על נקבה קאי על הארץ ים של הארץ כנרת אלא שאני תמה דפ"ק דמגלה אמרי' שנקרא כנרת דמתיקא פירא כקלא דכינרא וכנור הוא לשון זכר ה"ל למימר ארץ הכינור ואין להאריך יותר בזה הכ"ד פ"ב כאור בקר ליום עש"ק ז' שבט תקע"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנב

שלום לך תלמידי הותיק הרבני המופלג מהו' שמואל נ"י:

אלו היית מעלה על לבך החצי מרוב טרדותי ושלא אוכל לי"ח דבר יום ביומו אזי לא היית מעתיר עלי דבריך בתרעומותיך. ועל דרך תורה אשיבך במה שהקשו תוס' ספ"ב דקידושין במתני' המקדש בערלה דליחשוב נמי פגול ונותר וטמא והקשה מהרש"א תיפוק לי' דה"ל קודש והוא בכלל מתני' דלעיל המקדש בחלקי ק"ק וכ' אולי פסיקא להתוס' בשום מקום דפגול ונותר וטמא לית בהו משום קודש ותמהת עליו ממשנה שלימה דכריתות יש אוכל אכילה א' וכו':

אומר אני אעפ"י שקדמך גברא רבה הגאון פני יהושע מ"מ נלפענ"ד דלק"מ דמהרש"א לא קאמר דלית בהו משום מעילה בקדשים אלא כלפי שהקשה שהוא בכלל המקדש בחלקו שאינה מקודשת משום דלאו דידי' הוא ומשולחן גבוה קזכה ועל זה כ' דאפשר שזה לא שייך אלא בחלק הראוי או לגבוה או לכהנים משולחן גבוה אבל פגול ונותר וטמא דלא חזי לא לגבוה ולא להדיוט אפשר דלא מיקרי תו כזוכה משולחן גבוה ונהי דמ"מ לאו דידי' הוא כמו שארי איסורי הנאה דערלה וכלאים מ"מ אינו בכלל מתני' דלעיל וקשה שפיר ליחשבי' בהאי מתני' כדחשיב ערלה וזה ברור בכוונתו והמעיין קצת בסוגי' דליתן בקר שני לשריפתו גבי נותר וקרא לכם ולא גבוה גבי נדו"נ שאין קריבין בי"ט יראה ויבין חלוק הנ"ל דלא ברירא כל כך סברת שולחן גבוה גבי נותר כמו בקרבנות ועיין בתוס' בשבת סוגי' שמן שריפה וק"ל ובקיצור הי' מקום לתרץ ק' מהרש"א דמשכחת לה נותר וטמא דעצים שכבר מעל אדם ונהנה מהם בשוגג דיצא לחולין ע"י מעילה ואיסור קדש אזיל לי' ומ"מ איסור ונותר וטומאה איכא דבעצים איכא

נותר וטומאה לרבנן דר"ש זבחים מ"ה ע"ב ועיין שבועות ז' ע"א ועצים יוצאים לחולין ע"י מעילה כמבואר מס' מעילה י"ט ע"ב לת"ק דר' נחמי' ע"ש ואין להאריך וק"ל דברי או"נ. פ"ב נגהי ליום ה' ר"ח שבט תקעה"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קנג

שלום וכ"ט למו"ח הגאון הגדול האמתי קדוש ישראל ופארו הדר הדור ונזרו נ"י ע"ה פ"ה מה' עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א ולביתו נאוה קודש ולכל אשר אתו שלום וברכה:

במאי דבדיק לן מוחה"ג נ"י בקידושין ס"ח ע"א בסופו במ"ש רש"י דטעמא דרע"ק כיון דגלי קרא ביבמה למידן מיני' שארי חייבי לאוין וצ"ע דע"כ הא דגלי קרא היינו לא תהי' אשת המת החוצה ויקשה לשמואל דיבמות צ"ב ע"ב מאי מספקא לי' וכן מאי משני ריש לקיש שם אמתני' אחר שיחלוץ דר"ע היא הא מ"מ מוכח דר"ע פירושו של לא תהי' לשון הויה ובהא לא פליגי רבנן עלי' אלא ר"ע יליף מיני' שארי חייבי לאווין ורבנן לא ילפי אבל בפירושא דקרא לא פליגי וא"כ מוכח דלכולי עלמא מיהת ביבמה לשוק לא תפסי קידושי' ועוד מה בקש רש"י כלל בזה הא טעמא דרע"ק מבואר בש"ס יבמות מ"ט ע"א מדסמיך לא יבוא ממזר ללא יגלה כנף אביו עכת"ד קדשו ולפע"ד אי ס"ד דר"ע יליף חייבי לאוין דלאו דשאר וגם חייבי עשה הכל מדרשא דיבמות מ"ט והיינו מייתורא דוי"ו ולא יגלה איך אמר בקידושין ס"ח הנ"ל שבקי' לקרא דדחוק ומוקי נפשי' בכהן אי דחוק את הקרא למיקם נפשי' בהכי די לן למימר דוי"ו מרבה חייבי לאוין דלאו דשאר וחייבי עשין תפסי קידושין מכי תהיין ונהי דדחוק ומוקי נפשי' בשני עממין (והוא אינו דחוק כל כך דהרי סמוך לפ' יפ"ת כפירש"י בשם ספרי שיפ"ת סופו לשנוא אותה וא"כ מיירי בשני עממין) אבל מנ"ל לדחוק לאוקמ' נמי בכהן מלבד דש"ס מעיד שהוא דחוק עוד מסמוכי' הנ"ל הוא מופרך דהרי כהן אסור ביפ"ת כמבוא' ברמב"ם פ"ח ממלכי' הל' ד' מסוגי' דפ"ק דקידושין וא"כ יותר ראוי' לומר דוי"ו דלא יגלה אינו מראה אלא חיוב לאוין אע"כ צ"ל דהא כל השקלא וטרי' דקידושי' ס"ח קאי לר"א ב"י אליבא דרב דלא תהי' הוי' משמע ולדידי' לר"ע יליף ח"ל דלאו דשאר מלא תהי' ואייתר וי"ו לחייבי עשה וע"כ שבקי' לקרא כי תהיין דדחוק ומוקי אנפשי' וכל זה לראב"י דס"ל בפשיטות כרב אך למאי דקיי"ל כשמואל דמספקא לי' ולהך צד דלא תהי' לא משמע הוי' ליתא לדראב"י ולכל הך שקלי' וטרי' וגם להך דרשא דכי תהיין וכו' א"כ ע"כ ר"ע מפיק חייבי לאוין וגם חייבי עשה הכל מוי"ו דולא יגלה ובהכי רהיטא שמעתא דיבמות מ"ט

וממילא מיושב נמי הא דיבמות צ"ב ע"ב כנלע"ד. פ"ב יום ה' ט"ז מרחשון ק"פ לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה

למאיר ובא קראתי קריאת חבה חיים ושלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג בתורה ויראת ה' כבוד מו"ה מאיר נ"י דיינא רבא דק"ק טריעסט יע"א:

יקרתו הגיעני וע"ד הקושי' שהקשה לו למדן א' כתובה היא על ס' משנה לחם על כריתות והאריך עוד בזה בחי' כריתות שבסוף ס' מקור חיים והקו' היא דבכריתות ג' ע"א אמרינן הא אמר אביי הבא על הזכור ועל הבהמה אף לר' ישמעאל אינו חייב אלא א' וכו' משמע לר' אבוה לא ניחא ומהתימה במקומו בסנהדרין נ"ד ע"ב מסיק בין לר' אבוה בין לאביי לר"י לא מיחייב אלא ג' וא"כ א"ש הכא אליבא דכ"ע זה הוא הקו' ומהתימה בס' באר שבע כ' דלר' אבוה לא תיקשי דמתרץ לי' כר"א משמי' דרב תנא תנא ל"ג חטאות וכו' אלא דקשיא לי' דה"ל לש"ס למימר להדיא התינח לאביי ואלא לר' אבוה מא"ל אלו דבריו ולא הרגיש בקו' הנ"ל דלר' אבוה נמי לק"מ ותרי תמיהי מידכר דכירא אגב ראיתי בס' באר שבע הנ"ל דבר תימה שכ' דלר' עקיבא דאינו חייב אלא א' היינו בגוף א' שאותו זכר שבא עלי' אותו הביא עלי' אבל אי הביא אחר ה"ל גופי' מחולקי' ומודה ר"ע דחייב ב' ודברי' תמוהי' א"כ מ"ט לא מוקי מתני' דכריתות בגופי' מחולקי' ואליבא דר"ע ויש לומר משום דלמסקנא מיירי נמי בבא על בהמתו והביא בהמה עלי' ואי בגופי' מחולקי' ה"ל ס' ופשו לי' אבל מ"מ תימא דלא ראה מ"ש תוס' סנהדרי' נ"ד ע"ב ד"ה הנרבע וכו':

נחזור לקושיתינו שאנו עוסקי' בה הנה בסנהדרי' שם פירש"י ד"ה בין לר"א בין לאביי וכו' בסוף הדיבור מדאפקי' רחמנא בלשון שוכב לא מיחייב אלא א' כיון שאינו חלוקי' בלאוין עכ"ל וצ"ל אע"ג דמפרש להדיא בקרא דאפקי' לנשכב בלשון שוכב מ"מ לא דמי למ"ש תוס' חולין ק"ב ע"ב ד"ה אכל אמה"ח וכו' דמפרשי בשר שנטרפה וכו' וע"ש הכא לא דמי להתם וק"ל:

מ"מ אומר היינו משום דקרא לא מייתר חדא לגופי' איצטריך לאזהרת נשכב אבל לא לחלוק חטאות ועוד אפי' לגופי' לא מייתר דהא איצטריך הקישא להוא ובהמתו בכ"ג כמ"ש תוס' ד"ה ואפקי' וכו' אלא אין היקש למחצה ילפי' מיני' נמי אזהרת נשכב אבל א"א למילף מיני' חילוק חטאת וא"כ לר' אבוה דאית אזהרת לבהמה מלא יהי' קדש אי נברר דלא איצטריך קרא דשוכב ונשכב להקישא דכ"ג ואייתר לגמרי ממילא אמרי' דהוי מיותר ומפורש כמו בשר טריפה ומחלק לחטאות ורמז קצת לזה מצאתי ג"כ בס' מ"ו בנין שלמה על סנהדרי':

והנה לעיל ט"ו ע"ב שור סיני בכמה וכו' דתני רמי בר יחזקאל אם בהמה אם איש וכו' ותוס' ד"ה מי גמרינן וכו' דהכא אית לן למילף טפי וכו' יע"ש צ"ל באמת מאי קאמבעי' לי' הא כל דיני סקילה אתי' מהתם ולמה לא נילף גם כ"ג בבהמה וצ"ל דלמא גלי קרא למילף דורות משעה אבל לא שעה מדורות משו"ה קא מבעי' לי' ולפ"ז בתר דפשט לי' מברייתא דרמי בר יחזקאל דבסיני גופי' כתיב הקישא בהמה לאיש ממילא תו ילפי' כל חייבי מיתה בהמה לדורות משעה דהרי דיני סקילה אתי' מהתם ומ"מ לא ק' ל"ל קרא והרגת את האשה ואת הבהמה וקרא השור יסקל וגם בעליו דקראי לא מייתרי והקישא ממילא אתי' לי' אבל הקישא דשוכב נשכבה בודאי לא איצטריך תו לכ"ג דמשור סיני אתי' וע"ש ט"ו ע"א תוס' ד"ה אם אינו ענין ומ"ש מהרש"א שם והשתא לפ"ז למסקנא דאייתר קרא שוכב ונשכב ולא איצטריך להקישא דכ"ג אלא לאזהרת נשכב וגם להא לא איצטריך לר' אבוה דנפקא מלא יהי' קדש א"כ אייתר לחילוק לאוין ולר"א הבא על בהמתו ומביאה עלי' חייב ב' ואם בא גם על הזכר ומביאו עלי' חייב ד' וקשה לכאורה אש"ס סנהדרי' נ"ד ע"ב דקאמר בין לר' אבוה בין לאביי מחייב ג' הא לר' אבוה מחייב ד' וי"ל דלא פסיקא לי' דלמא לר' ישמעאל ס"ל כר"ש סנהדרין ס' ע"א דאיצטריך הך הקישא לכישוף שב"נ מצווה על הכישוף וא"נ כבן עזאי שם ס"ז ע"ב שמכשף בסקילה וכיון דלא אייתר הקישא שוב אין לחלק לאוין מהאי קרא וש"ס קאמר לכל הפחות חייב ג' אבל אפשר דאפילו ד' חייב דלענין היקישא דמכשף אין קפידא אי כתיב שוכב או נשכב וליכא למימר מדאפקי' רחמנא בלשון שוכב ואמנם דהקשה המקשן בפשיטות אי הכי ניתני נמי הבא על הבהמה וכו' ע"כ הא דפריך הכי בפשיטות משום דסתם מתני' דלא כר"ש ודלא כבן עזאי ואייתר קרא דשוכב ונשכב וחייב ד' וע"כ לא הו"מ לאשנוי אלא לאביי אמנם לר' אבוה צ"ל כר"א משמי' דרב תנא לג' כריתות וכו' כנלע"ד נכון בעזה"י:

ועל השני' דברי רמב"ם רפ"ק מהל' תמורה שכ' דאע"ג דלאו שאין בו מעשה לוקין מפי השמועה למדו ותמה כ"מ שהוא נגד ש"ס רפ"ק דתמורה דלא תיתני מימר דבדיבורי' עביד מעשה וכ' מעכ"ת בפשיט הוא דרמב"ם קאי אסוף דבריו שם שכ' הממיר בקרבנות ציבור אינו קדוש ומ"מ לוקה הרי בדיבורו לא עביד מעשה ומ"מ לוקה וע"כ מפי השמועה והא דאר"י לא תיתני מימר היינו בסתם משמע כל מימר הוי לאו שאין בו מעשה הא לא תיתני שהרי סתם מימר בדיבורו עביד מעשה ובזה ניחא לי' נמי ישוב קו' תוס' תמורה ג' ע"א ד"ה והרי מימר דלאו שאין בו מעשה ולוקין הק' תוס' הרי בדיבורו עביד מעשה ולהנ"ל א"ש האיכא מימר בקרבנות ציבור דלא עביד מעשה ולוקה ושפיר

פריך הש"ס אלו דברי מעכ"ת ודפח"ח אלא שתמה איך נעלם דבר זה מתוס' וה"ה וכ"מ ותי"ט:

אהו" ידידי יעיין במשנה למלך פ"ג ממלוה ולוה הל' וי"ו ס"ל בדעת ה"ה וסייעתו דכללא הוא כל לאו שעיקרו ע"י מעשה אפי' אירע שעבר בלא מעשה מ"מ לוקה דלאו הזה הוא מהלוקין וא"כ אם נניח דמימר הוי מעשה ע"י דיבורו ועיקרו כך א"כ אי אפי' אירע שהמיר בשל ציבור שאין בו מעשה מ"מ לוקה ושפיר נתקשו הגאונים הנ"ל אך צדקו דברי מעלתו לשיטת החולקין דמייתי מ"ל דס"ל בהיפוך דלאו שעיקרו שלא ע"י מעשה אפי' אירע שנעשה ע"י מעשה לא לקי ולאותה שיטה י"ל הא אם עיקרו ע"י מעשה נהי דלוקין כשעושה המעשה מ"מ כשאינו עושה מעשה לא לקי ולזה צדקו דברי מעלתו אך תוס' שהקשו קו' הנ"ל וה"ה וכ"מ ותי"ט לא ס"ל הכי ותל"מ:

וע"ד מורה א מערי איטלי' שהורה להעמיד מים שלנו בחדר סגור וקיר א' מהחדר הוא כותל לתנור שאפו בו מצות וחיממוהו ב' ג' פעמים ביום ועמדו שם המים מערב עד בוקר ולפעמים עד הצהרים ולשין בו קמח למצות ואמר אותו המורה שניסה באצבעו שהמים קרים וגם החלונות שבאותו חדר נקפאי' ונקרשי' מהקור שבחוץ:

אומר אני אלו חש לקמחי' לא הי' מורה ללוש קמחי' באותן המים ונסיונות בהכנסת היד ומצטננת במים אינה ראי' ללישה כמבואר בש"ס ערוך ס"פ כל שעה שצריכה ב' כלי' א' שמקטפת בו וא' שמצננת ידים ופי' הר"ן שאותן המים שמצננת בהם ידי' לא תלוש בהם שהמים חמין ומחמיצין העיסה וכן פסק רמב"ם ובש"ע סי' תנ"ט סעי' ג' הרי שהיד מצננת והעיסה מתחמם ומתחמץ ועינינו רואות שכל המים הנשארי' מהבאר צנים הם מאוד לפעמים עד להקפיא ככפור ומ"מ אמרו חז"ל אשה לא תלוש אלא במים שלנו מפני שהמעיינות חמין לכל מר ומר כפירושו ומדוע לא ניסה זה בהכנסת יד אלא ע"כ אין המובחן הזה אבן בוחן כי חמימות המים באמצעיותם וגידי המים מתחממים ונכנס לתוך הקמח ואין זה נרגש בעליון המים ובחיצוניים ודבר ידוע הוא שחמימות חדר שתנור חם כותלו נכנס לתוכו הוא חם יותר הרבה ממרתף המוזכר בסי' תנ"ה ומה שקפאו החלונות הוא מטעם שמחמת הבל הבית מזיעים החלונות והקור נכנס מחוץ ומקריש ומקפיא הזיעה ההיא ומשום כן בחדר שאין מחמין בו לא במהרה יקפיאו החלונות כי אין שם הבל שיזיעו ואותו ההבל שנכנס לתוך המים העומדים שם מחמץ העיסה והנה אמרו הפשרת השלגי' לעולם רותחי' ועיין מג"א סי' תנ"ה סק"ה ועינינו רואות שהיד מתקרר בהם ע"כ חלילה לעמוד על דעתו והוראתו ויכוף דעתו לדעת מעלתו ותורתו ברוך יאמר

לעומתו ויזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו וביתו הכ"ד א"נ. פ"ב יום ה' כ"ג אדר ראשון תקפ"ט לפ"ק.
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנד

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג החרוץ והמפורסם מהו' משה פערלס נ"י אב"ד ור"מ דק"ק גויטיין יע"א:

נפשו היפה בשאלתו בעובדא דאתי' לקמי' וז"ל פה סביבותי באחד הכפרים הי' לאיש א' ג' חביות יין שרף ואחיו א' מבני הקהלה אשר הי' רגיל לבוא אצלו בכפר והי' שותה הרבה ורגיל להשתכר כדרכו והכפרי מאחר שמיחה בו כמה פעמים ולא שמע לקולו ושתה בפרהסי' ובצינעא הרבה אסרוהו עליו ואמר במעמיד רבים ע"ד רבים אני אוסר יין שרף הזה יהי' עליך כהקדש והוציאו מביתו לחרפה ולקלון אחר זה הוליך הכפרי היי"ש לברין בשוק העבר ובאשר לא יכול למוכרו החליף אותו על פירות יבשים וקרוב היתה שריפת אש בתוך הכפר עד שליהטום האש והעשן והם נפסדים מאוד ואין ראוים למכור כ"א בדוחק גדול ורוצה אותם עכשיו לתת במתנה לאחיו הנ"ל לסיועות נדן בתו ושאלני באשר הם חליפי יי"ש הנאסר עליו אם רשאי לתנם או לא עכ"ל שאלת חכם פר"מ נ"י:

ויען שאלת חכם כמותו חצי תשובה וירד לעומק הלכה דחליפיו וגדוליו ע"כ טרם נבוא לעיקור מצוי נידן שלפנינו אברר הלכה זו בעזה"י וממנו נבוא אל המבוקש וה' אתנו:

תנן התם במתני' דנדרים נ"ז ע"א קונם פירות אלו עלי אסור בחילופיהן וגדוליהן ולעיל מ"ז ע"א בעי רמי ב"ח האוסר פירות אלו לפלוני מהו בחילופיהן ולא אפשיטא ויש בכאן ד' שיטות הר"ן (ותוס') והרשב"א והרא"ש והרמב"ם:

א' מדברי הר"ן מבואר דלשון פירות אלו דוקא דמשו"ה אמדינן כוונת הנודר שיהי' כהקדש אבל אי לאו דאמר אלו או כיוצא בו א"א לפרש כוונת הנודר שיהי' כהקדש אמנם אי טעמא משום קנסא דהחליף איסורי הנאה לזה לא צריך אלו ומשו"ה החליט דאיבעיתו של רב"ח הוא רק בפירותיו על פלוני אבל מתני' דמיירי לאוסר על עצמו פשיט דאין לחלק בין החליפו הוא או החליפו אחרים דאזלינן בתר כוונתו ובזה אין ספק דאל"ה אלו למה לו ודברי הרב"י בסי' רי"ו בהבנת דברי הר"ן תמוהים וכן דבריו בכ"מ פ"ה דנדרים וכבר נתעורר בזה לח"מ שם:

ב' שיטות הרשב"א בחי' נדרים מ"ז דס"ל דלטעמא דקנסא נמי בעי' שיאמר אלו דאי אוסר על עצמו סתם פירות אינם בכלל שארי איסורי הנאה דקנסוה רבנן ולפ"ז האיבעי'

דרמי ב"ח הוא ספק משני הצדדי' אי טעמא משום כוונת הנודר וליכא שום קנס בשום איסורא הנאה או אי טעמא משום קנסא וליכא משום כוונת הנודר כלל ואפי' באוסר על עצמו פירות אלו לית בהו אלא משום קנסא למחליף עצמו ונראה שזה דעת תוס' שהרי בדף מ"ז בפי' תנן התם פירשו טעמא משום דהוה כהקדש ובהאי בעי' כתבו אהך חלוקא דחילופין כגדולין דעפ"ז הא דתנן פירות אלו אסור בחילופיהן מדרבנן דחילופי' כגדולי' ע"ש שמע מינה דס"ל כרשב"א דחלוקות האיבעי' היא משני צדדים ולא אפשיטא:

ג' שיטת הרא"ש בפירושו במתני' נ"ז ע"א כ' דאלו לא נאמר משום חלופיהן אלא משום גדוליהן ע"ש ולפי זה אין שום סברא שיהי' כוונת הנודר כהקדש ממש כיון דלא מיירי בפירות ידועים ודוקא בגדולי' כ' הטעם משום הקדש אבל לא בחלופי' יע"ש וכ' בפירושא דמתני' אם החליפן לכתחילה אסור המחלף בדמיהן מדרבנן אסרו דמי כל איסורא הנאה עכ"ל משמע דבשני צדדים חלוקות איבעי' של רמי בר חמא הוה הכל מדרבנן וקשה להלום פי' זה ובמאי נסתפק רמב"ח ובמאי קאפשיט לי' ממכרן וקידש בדמיהן:

והנה הרא"ש מיסתם סתי' לי' וכ' קרבן נתנאל פ' הנודר סי' ה' איבעי' לא איפשטא ולחומרא כן מוכח ממ"ש רבנו בקידושין סימן ל"א ודלא כב"י עכ"ל ובקידושין סי' ל"א כ' קרבן נתנאל אמ"ש הרא"ש שם גזרו רבנן שלא יהנה מחלופיהן לא מצינו גזרה זו אך בפ' השותפי' מ"ז איבעי' ולא איפשטא וס"ל לרבנו דאמרי' לחומרא עכ"ל ק"נ הנ"ל:

ואני אבין ואדין לכל מעיי' בהרא"ש שם בקידושין יבין הדבר לאישורו די"ל ב' אופנים במה שאסרו להמחליף י"ל גזירה גזרו שלא יבוא להנות מהאיסור עצמו ולזה י"ל שגזירת חכמים כך הוא שיהי' לעולם חלופיהן כגדולי' להמחליף ומדסתמו דבריהם כללא כיילא חלופי' כגדולי' הן בקונם הן בשארי איסורי הנאה הן בקונם על עצמו הן על פלוני ועוד יש בזה חומרא שאסור לגמרי שלא ליהנות כלל אפי' שאינו דבר מסויים כגון כלי ואפי' לקדש אשה אסור כי חילופי' כגדולי' אך אי הוא רק קנס בעלמא למחליף וכמ"ש רא"ש פ' הנודר דקנסי' לי' אפשר שלא עשו כגדולי' אלא משום קנס די למיקנסי' שלא ליקח דבר מסויים כגון כלי אבל דבר שאינו מסויים אפילו לקדש אשה שרי ולא קנסו אלא באיסורא הנאה דאורייי' אבל בקונמות לא קנסו אלא מ"מ כוונת הנודר הוא שיהי' בכל איס' הנאה בעלמא שקנסו חכמים למחליף וא"כ על פלוני לא יכול לאסור כיון שחכמים לא קנסוהו בעצם או דלמא חכמים גזרו סתם שיהי' כל חילופי' כגדולי' ואין חילוק בין לעצמו בין לפלוני ופשיט לי' ממכרן וקידש בדמיהן והוה סד"א דאפי' לכתחלה מותר לקדש דלא אסרו אלא דבר מסויים כגון כלי אבל לקדש אשה שפיר דמי וא"כ מוכח דלא

עשו חלופי' כגדולי' ורק משום כוונת הנודר אסור בקונמות לעצמו ולפלוני מותר ודחי ש"ס דלמא לכתחלה אסור לקדש ועשו חלופי' כגדולי' ופסק כן הרא"ש לחומרא וכ' ק"נ טעמא משום דהוה דשיל"מ ושוב לא פליג רבנן אפי' בשארי אי' הנאה ע"ש:

ד' שיטת הרמב"ם פ"ה מנדרים ולייישב קושיות הרבה הקשה לח"מ יע"ש. נקדי' כי מה דפשיטא לי' להרב"י דאי אזלי' בתר כוונתו שיהי' כהקדש אזי אסור בחלופיה' מן התורה מספקא לי טובא דאי הקדש בדק הבית דחלופיו אסור התם משום דההקדש יוצא לחולין ע"י פדיון ויצא ההקדש ונכנס החלופי' במקומם משא"כ קונמו' דאין להם פדיון עיי' נדרים ל"ה ע"א ורמב"ם פ"ד ממעילה הלכה ט' וע"כ מקדושת הגוף נילף לי' דקונמו' קדושת הגוף נינהו וקיי"ל המוכר עולתו ושלמיו אין הדמי' נאסרו אלא מקנסא בעלמא עיי' פסחים פ"ט ע"ב ומיהו י"ל התם שאני שאין העולה והשלמי' נמכרי' כלל לקונה ומשו"ה אין המעות חליפין כלל ומשו"ה מותרים ועיי' סברא זו בר"ן פ"ק דחולין סוגי' דמחליפין וכן הוא בירושלמי ומייתי לי' נמי רא"ש בקידושין סי' ל"א משא"כ קונמו' שנקנה להלוקח ואינו אסור בהנאה לו והוה המעות חליפיו אפשר אסור מן התורה והנה איתא בירושלמי ומייתי לי' משנה למלך פ"ה מאישות הלכה ז' ד"ה אלא נ"ל וכו' דמסברא דאורי' ראיי' לאסור חילופי להמחליף דוקא דמה לי הן מה לי דמיהן אלא שאין מכירה מועיל באיסור הנאה נמצא שאינו חליפי אסורי הנאה לכן אינו אסור אלא מדרבנן ואם עבר ומכרן וקידש בדמיהן מקודשת ע"ש נמצא לפ"ז בקונם שנעשה חליפיו שהרי אינו אסור הנאה להקונה אסורי' מן התורה להמחליף דמה לי הן ומה לי דמיהן:

ומ"מ נ"ל אי לאו דאית לן קרא דאו מכור לנכרי דמוכח מיני' דכל איסורי הנאה אסורי' נמי למכור ואז ה"א דמותרי' למכור להדי' א"כ פשיט דלא הוה אמרי' מה לי הן ומה לי דמיהן אבל השתא דלכתחלה אסורים למכור נהי אם עבר ומכרן אין החליפין אסורי' משום שאין אלו חליפי איסורי הנאה דאינן ניקני' להקונה אותם מ"מ בקונמו' שנקנו להקונה הוה המעות חליפיו ואסורים מן התורה דמה לי הן ומה לי דמיהן:

והיינו ספיקא של רמי ב"ח דודאי פשיטא לי' בכל איסורי הנאה דחליפיו מותר מן התורה אפי' להמחליף משום דאינו חליפי המקח אבל הכא בלשון המשנה אסור בחליפיו משמע בודאי מדינא אסור וקמבעי' לי' אי משום כוונת הנודר ודוקא לעצמו אבל לפלוני לא או דלמא חליפי' כגדולי' דמה לי הן ומה לי דמיהן ופשיט לי' ממכרן וקידש בדמיהן והוה סד"א לכתחלה מותר למוכרן ולקדש בדמיהן ואי בשארי איסורי' לכתחלה מותר למוכרן ש"מ לא אמרי' מה לי הן ומה לי דמיהן והו"מ למימר ולטעמיך או מכור לנכרי וכו' או מצינו דמי' לחמץ בפסח אלא לא חש להאריך והאמת משני

דלכתחל' אסור למוכרן ובדיעבד מותר בערלה מפני שאין אלו דמי ערלה אבל בקונם אפשר אסור מן התורה ופסק רמב"ם לחומרא בדאורי' אלא שאין לוקין מספיקא ומפני שאין הטעם אלא משום מה לי הן מה לי דמיהן א"כ לאו דוקא קונם שהוא כהקדש אלא אפי' נשבע שלא לאכול פירו' אלו ומשו"ה כייל רמב"ם שבוע' בהדי נדר בספ"ה דנדרים משא"כ שם הלכה י"ג בקונם עלי דהחליט הדבר לאיסור ולא מספיקא משום דעכ"פ מכונת הנודר אסור כהקדש ושם לא השכיר נשבע דזה שייך דוקא בקונם שהוא לשון הקדש ולא בנשבע וק"ל:

ולענין שאלה דשאילנא קדמיכון נראה פשיט להתיר מתלת טעמא חדא דכל עצמו לא אסור אלא משום שהוא שותה ומשתכר ואלו הי' ענין דישתה ולא ישתכר הי' מותר לו כמבואר ריש סי' רי"ח ובש"ך שם דבודאי אלו הי' חליפין אסור משום קנסא הי' אסור הכא אבל השתא דמשום קנסא אינו אסור אלא להמחליף ומה דחוששי' לאסור גם למי שלא החליף הוא משום מה לי הן מה לי דמיהן וא"כ לא עדיף דמיהם מהם עצמם וכיון דפירות יבישים אינם משכרי' מותר בהם ואלו הי' מחליף במידי דמשכר הי' מקום לומר מה לי הן מה לי דמיהם משא"כ פירות יבישים. היתר השני עכ"פ ע"י התרת הנדר בפתח וחרטה אע"ג דנדר עדי' אין לו התרה אבל לדבר מצוה יש לו התרה וצורך נישואי הבת לא גרע מצורך פרנסה עיי' סי' רכ"ח סעי' כ"א בהג"ה שני' בשם רשב"ץ ומיהו אי הי' אסור מטעם קנסא א"כ לא שייך להתיר הנדר אא"כ היין שרף עדיין בעולם דאכלו כלו אין נשאלי' עלי' היכי דלא מחוסר קרב ומלקות עיי' שבועות כ"ח ע"א והכא בשהחליפו אחר לא מחוסר מידי ולא שייך שאלה אך הא אסיקנא דטעמא דאיסור' משום מה לי הן מה לי דמיהן א"כ הדמי' בכלל י"ש הוא ומתשל עליו:

ועוד בה שלישי' הרי הוא לא אסר הייי"ש אלא על אחיו א"כ מותר לתת לנדן בתו דהא אפי' בניו ובנותיו הקטני' זן כמבואר בש"ס ובש"ע סי' רכ"א סעי' ב' ומכ"ש להשיא בתו בוגרות ע"ש סעי' ג' מכל הלן טעמא נ"ל פשוט להתיר בלי פקפוק וה' יורנו מתורתו נפלאו' הכ"ד החותם בכל חתמי ברכות. פ"ב כאור בקר ליום ה' ד' שבט תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר ממפד"מ:

תשובה קנה

ברכת השנים דשנים ורעננים לי"נ תלמידי ידידי השנון המופלג מה' נח גבריאל סג"ל יחי':

שמחתני באמרותיך ברוך ה' כי עשה לך בית נאמן יהי מכירך ברוך לאל עליון הוא חמיך המחזיקך על התורה והעבודה תמה ויזכה לראות בנויות ברמה בעיר ה' שמה אמן:

עוררתני על ביאור מ"ע של נקי יהי' לביתו שנה א' האמת אתך כי לא נמצאת מבואר בשום מקום זולת מ"ש בס' החנוך ומדי דברי בו אראה לבאר כיד ה' הטובה על הצריך לענין הזה כתי' לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכל דבר ופי' רמב"ן לא יעבר קאי על האיש דרישי' דקרא כי יקח איש אשה וכו' כמו לא יצא בצבא דקאי אהאיש ועליו דקרא קאי אצבא דלעיל והכי קאמר קרא לא יעבר האיש הזה שלקח האשה חדשה לא יעבור על הצבא לכל שום דבר שלא להספיק מים ומזון או למנות העם במספר אנשי הצבא:

והמזרחי הקשה על זה מש"ס פ"ח דסוטה דממעט מעליו עליו הוא דאינו עובר כל שום דבר אבל החוזרים מעורכי המלחמה עובר עליהם שארי דברים הספקת מים ותיקון דרכים ואי ס"ד כהרמב"ן דעליו אהצבא קאי א"כ קשה קאי בצבא וממעט אנשים רוצה לומר כיון דלרמב"ן עליו קאי אהצבא הי' לנו למעט הכי עליו דצבא הוא דלא יעבר האיש אבל עובר הוא לסחורה ושארי דברים שאינם ענייני צבא ואיך ממעט מזה אנשים החוזרים מעורכי מלחמה אע"כ נהפך הוא לא יעבר קאי אהצבא ועליו אהאיש והכי קאמר שלא יעבר הצבא עליו דהאיש הזה לכל שום דבר ובס' נחלת יעקב כ' דוודאי פשטי' דקרא משמע כהרמב"ן דלא יעבר אזהרה על האיש והש"ס דיליף למעט אנשים אחרים מעליו דרשא הפשוטה נקט והעיקור דמלא יעבור גופי' נמי ממעט האיש הזה לא יעבר על דבר הצבא כיון דלא יעבר קאי אהאיש נמי נוכל למעט אנשים אחרים אלו דבריו:

והנה לפ"ז עכ"פ נמעט נמי מעליו דקאי אהצבא נימא עליו דדברי צבא לא יעבור אבל לסחורה יעבר וכן נימא נמי להרא"ם דיעבר דקאי אהצבא שלא יעבר עליו דהאיש נימא דברי הצבא לא יעבור על האיש אבל מילי אחרניתא יעברו עליו ומותר לצאת לסחורה נמצא בין למר ובין למר ממעטינן אנשים החוזרים מעורכי מלחמה דעובר עליהם כל שארי דברי הצבא וממעטינן נמי כל שארי ענינים שאינם מהצבא כגון יציאה לסחורה שמותר אפי' לחתן בתוך שנתו:

וכן משמע מלשון רמב"ם פ"ז ממלכים וכן מבואר להדיא בסמ"ג עשין קכ"א ולאוין ר"ל דאינו אסור אלא בעניני מלחמה ושמירת העיר ובסמ"ק דלא מנה רק מצות הנוהגי' לא הביא כלל הך עשה דנקי יהי' ולא הלאוין דלא יצא ולא יעבר והיינו מפני שאינם נוהגים אלא בשעה שיש מלכות לישראל ונלחמים עם אויביהם ולא בזמן הזה כלל:

ראה לבד זה מצאתי בס' המצות להרמב"ם במ"ע רי"ד נקי יהי' לביתו משמע נמי דלא קאי אלא אמלחמה וכן בלאוין שי"א מבואר כדבריו דלא קאי אלא אמלחמה אך סיים בסוף דבריו וז"ל ודע כי החתן עצמו מוזהר לצאת מביתו לסחורה כל שנתו עכ"ל והנה

לעיל מיני' כ' הרמב"ם אע"ג דאיכא תרי לאוין לא יצא ולא יעבר לא מפני זה ימנה בשתי מצות והשיג הרמב"ן דנהי דהיוצא בצבא עובר בשני הלאוין מ"מ כיון שהמספיק מים וכדומה אינו עובר בלא יצא אלא בלא יעבור לחוד ה"ל למנותו ב' מצות ובעל מגלת אסתר כ' דבאמת ס"ל לרמב"ם דכל א' עובר בשני לאוין וכן הסכים במעין חכמה ולע"ד הוסיף עוד נופך ולומר דרמב"ן לטעמי' דמפרש לא יעבר אגברא ה"ל שפיר ב' לאוין מב' מינים משא"כ הרמב"ם כפי מ"ש לח"מ פ"ז ממלכים ס"ל כפי' הרא"ם דלא יעבר אצבא קאי ולא שייך לאו אדברי צבא רק שנמשך על לא יצא דלעיל לכן ה"ל מצוה א' יהי' איך שיהי' צ"ע תינח אי נימא דלא מיירי קרא אלא בדברי צבא שפיר י"ל דלעולם עובר על ב' הלאוין דאפי' המספיק מים יקרא יוצא בצבא כיון שעוסק בצרכי יוצא צבא אבל אי נימא דגם היוצא לסחורה עובר בלאו זה א"כ ע"כ א"א לחייבו משום לא יצא בצבא אלא משום לא יעבור ותיהדר קו' הרמב"ן לדוכתי' אע"כ נ"ל ברור דלא לאו ולא עשה אמרו הרמב"ם אלא מסברא כיון דהזהירה תורה שלא להכביד עולו בשום ענין מלחמה משום שיהי' נקי לביתו לשמוח עם אשתו א"כ ש"מ שמצוה לשמח עמה ושלא לצאת לסחורה:

וי"ל עוד דזה תליא בפלוגתא דר' יהודה ור"ש לפי המבואר בסנהדרין כ"א ע"א גבי לא ירבה לו נשים ע"ש וה"נ דכוותי' לר"ש דדריש טעמא דקרא א"כ הכא דמפרש טעמא ושמח אשתו ע"כ אתא להוסיף איסור סחורה כל דבר המונעו משמחת אשתו ולר' יהודה דלא דריש בעלמא טעמא דקרא א"כ אע"ג דמפרש טעמא לא נאסור מניעת שמחת אשתו אלא ע"י עול שמטילים אחרים עליו לצבא המלחמה אבל לא ביוצא לרצונו לסחורה והרמב"ם גבי בגד אלמנה פסק כר' יהודה ע"ש בנושאי כליו:

איברא בס' החנוך פ' תצא אשר עוררתני עליו בחכמתך מבואר להדיא בדבריו דמ"ע ולאו הזה נוהג בז"הז ביוצא לסחורה וגם הטעם שנתן משום שיקבע דעתו באשתו שנה תמימה ושוב לא יפנה לבו לאשה אחרת מבואר דנוהג גם ביוצא לסחורה אלא שצ"ע לפי טעמו מ"ט נוהג מצוה זו גם בנוטע כרם ובנה בית כמבואר בש"ס סוטה ורמב"ם הנ"ל דדוחק לומר שלא יחמוד בית וכרם אחר א"כ גם בלובש בגד חדש נימא הכי דכתיב ולא תחמוד כל אשר לרעך וראיתי בטעמי מצות של ר' מנחם הבבלי ז"ל טעם אחר הגון שבשנה ראשונה דעתו שקועה באהבת אשתו ולבו בל עמו לעשות לצבא ומפני כן הנושא אשה על אשתו ג"כ נקי יהי' לביתו פי' ויעשה בלא לב ויקלקל יותר מאשר יתקן וטעם זה שייך נמי בבית וכרם ולפ"ז מותר לעשות לסחורה של עצמו ואפשר החנוך מודה לטעם זה וס"ל בבית וכרם ליכא אלא טעמו של ר' מנחם ז"ל ובאמת מותר לצאת לסחורה ובאשה איכא נמי טעם נוסף שלא יהרהר באחרת משו"ה אסור אפי' לסחורה

ויותר הי' ראוי לומר הטעם מפני האשה שתקבע דעתו באישה ולא תהרהר באחר אבל לא ידעתי מי נתן לנו רשות לחדש דינים ע"י טעמי מצות נעו מעגלותי' לא תדע:

והנכון לפי מ"ש לעיל דמש"ס משמע עליו אאיש קאי ונחלת יעקב כ' דפשטי' משמע כרמב"ן דלא יעבר אגברא קאי וס"ל להחנוך דתרווייהו אגברא קאי והכי קאמר לא יעבר האיש עליו על עצמו ולכל דבר שהוא לא יטיל על עצמו שום דבר וכאלו כתי' כל דבר והרבה כיוצא בזה כמ"ש רמב"ן בתורה כמה פעמים וא"כ בלאו דלא יעבור מבואר שנאסר בכל דבר כן נ"ל לדחוק לדעת החנוך ומ"מ לדעתי הוא יחיד בדבר הזה זולת הרמב"ם במנין המצות שמשמע קצת לזהירות בעלמא ומ"מ בחבורו לא פסק כן:

ונ"ל אפי' להחינוך לא מבעי' דלת"ת מותר כדמצינו בש"ס פ' אע"פי דאזלו לבי רב ומשמע מיד אחר נישואין וגם החינוך גופי' כתב לדבר מצוה מותר וכן בדין דלא עדיף מיוצא צבא דלמלחמת מצוה אפי' חתן מחדרו יוצא וה"נ לת"ת אלא אפי' למזונת נמי דה"ל מצוה כמבואר בש"ס ר"פ אלו מגלחין ואפי' להרוחה דפליגי התם תנאי מ"מ בז"הז הכל הוה למזונות כדבש"ע א"ח סס"י רמ"ח ובט"ז שם סק"ה ועיי' היטב בירושלמי ר"פ מקום שנהגו ועוד נ"ל דוקא כשנשא ואח"כ אירע מלחמה לא יצא בצבא אבל משיצא בצבא ונשא אשה בזמן מלחמה אינו נפטר דאדעתא דהכי נישאת לו והה"נ לענין סחורה אם נישאת לספן או לגמל פשיטא שנישאת לו אדעתא שאחר הנישואין ישכים למלאכתו כדרכו ולא נצרכה אלא מי שנשא ואח"כ נזדמנה לו נסיעה ובכל זאת אמינא כנ"ל דליכא קפידא אלא לטייל אבל לסחורה לזמנינו הכל הוה דבר מצוה ולכל הפחות נטילת רשות מהני כמ"ש החנוך לחד דעה ואין להחמיר בזה כי העיקור לפע"ד כמ"ש לעיל בדעת רוב הפוסקים:

וראיתי להעתיק לך מה שהעליתי כבר בענין הזה בחידושי תורה שלי אשר זה לשוני במצות צבא מלחמה ראיתי להעלות מ"ש רמב"ם פ"ה מה' דיעות הלכה י"א בעלי דיעה נוטעים כרם לפרנסתם ואח"כ בית ואח"כ נושאים אשה שנאמ' מי האיש אשר נטע כרם מי האיש אשר בנה בית אשר ארש אשה אבל בקללות אומר בהיפוך אשה תארש בית תבנה כרם תטע כלומר שיהי' כל דבריו מהופכים והקשה בכ"מ וכן הראנ"ח בדרשות וכן בבאר שבע וצדה לדרך הא בקרא כתי' בית כרם ואשה והכי אמרי' פ' משוח מלחמה למדך תורה ד"א שיבנה בית וכרם ואח"כ ישא אשה וכן שלמה אמר בחכמתו הכן בחוץ מלאכתך זה בית ועתדה בשדה לך זה כרם ואח"כ ובנית ביתך זו אשה וכל הגאוני' הנ"ל בחדא מחתא תרצו בסגנון א' דמדאמר הש"ס ואח"כ ישא אשה ולא כן גבי כרם וכן שלמה בחכמתו אמר ואחר ובנית ביתך ולא אמר כן ואחר עתדה בשדה לך ש"מ דשלמה וגם

הש"ס לא מיירי אלא מנשיאת אשה שתהי' בסוף אבל מסדר בית וכרם לא מיירי והואיל וראה הרמב"ם מהסדר הנאמר בקללות אשה בית וכרם ש"מ שמהראוי שיהי' ההפך כרם בית אשה ואני אבוא כמוסיף על דבריהם לומר דמה שאמר השוטר בית ואח"כ כרם אין ראי' כלל דהוא מיירי מחילול הכרם בשנה הרביעי' נטע כרם ולא חללו ולזה בנין הבית קודם אבל לעולם אימא לך דנטיעת הכרם קודם לקנין הבית ואח"כ מחלל בשנה הרביעית ויש להביא ראי' להרמב"ם עוד מדכתי' נקי יהי' לביתו שנה אחת ושמח את אשתו ודרשי' שם פ' משוח מלחמה נקי יהי' זה כרם לביתו זה בית ושמח את כמשמעו הרי כסדר הרמב"ם כרם בית אשה אבל מ"מ צ"ע בקרא דשלמה שלא הזכיר כרם ולא חילול רק ועתדה בשדה לך מה ראה להקדים בית וגם הרמב"ם השמיט להך קרא ועוד דמייתי שנאמר מי האיש אשר נטע כרם וגו' כאלו כסדר הזה כ' בתורה וזה אינו וי"ל ג"כ מה שדקדק באר שבע מ"ט אמר הש"ס וכן אמר שלמה בחכמתו והלא משלי ברה"ק נאמר גם יש לי לדקדק משחז"ל מתחלת שמע ישראל כהן מדבר ומשמיע לעם והירא ורך הלבב שוטר מדבר ומשמיע לעם ומי אשר בנה בית כהן מדבר ושוטר משמיע מ"ט יש לחלק בין הפרקים האלו וליישב כל הנ"ל צריך אני להקדים ב' הקדמות א' כי לפע"ד י"ל ולחלק דבצדיק גמור העושה תורתו קבע ומלאכתו ארעי וביתו אשר בנה הוא בית אלפנא ועמודי דגרסי אותו יש לו להקדים דבר מה לפרנסתו וליטע כרמו תחלה שיהי' לו מוכן לפרנסתו כדי שילמוד ברווח ואח"כ יבנה בית מדרשו כי התכלית הוא המאוחר וכמ"ש ראנ"ח שם בטעם איחור הנישואין לכ"ע ואמנם ברוב האנשים הבית הוא מקום מוכן להתפרנס ולעשות שם צרכי העה"ז ע"כ קודם לפרנסתו כי משם תוצאות חיים של העה"ז ובמקום אחר כתבתי בזה מה שנתעורר ברש"י ישן סוף פ' פקודי במה שמצינו לעולם בין בצוואה ובין בעשיי' ובין במסעות וחניות השלחן קודם למנורה ואמאי הרי השולחן בצפון ומנורה בדרום ש"מ המנורה חשיבא יותר שימין חשוב משמאל וכתבתי דהיינו לרמז הנ"ל כי השלחן הוא רמז להכנת הפרנסה תקדים להלימוד הרמוז במנורה והארכתי שם:

עוד אקדים מ"ש רמב"ן דהכהן כי ה' הולך וגו' לומר לא יפקד מכם איש לא תיראו ואח"כ בא השוטר ואמר פן ימות במלחמה ומי האיש הירא וכ' וז"ל שלכהן ראוי לומר אל אוזן הצדיקים שיבטחו בה' ואם יהי' כן לא יפקד מהם איש ובאשר הוא הכהן משרת ה' ראוי לו לומר דברים כאלו אך השוטר מדבר בדרך הטבע ואל אוזן אנשים שאין בטחונם חזק ואחז"ל שתלתה התורה בבית כרם ואשה שלא לבייש את החוזר מחמת רך לבב שיכולים הרואים לתלות אולי בנה בית וכו':

והשתא מאמר שמע ישראל שהוא רק לצדיקי' ע"כ נאמר ע"י הכהנים משרתי ה' לבדם ומאמר מי הירא הוא רק להבלתי בוטחים בה' נאמר ע"י שוטרים לבדם אמנם מי האיש אשר בנה בית שהוא מאמר כולל שהרי אפי' הצדיקים גמורים הי' צריכי' לחזור ע"י בית כרם ואשה שלא לבייש החוזרים על ידי רך הלבב ע"כ נאמר ע"י שניהם הכהנים והשוטרים ובשני אופנים הכהנים הקדימו כרם לבית שכן דרכם של צדיקים גמורים ואמנם בקרא מיירי רק מהשוטרים שאמירתם לבינונים הקדים בית לכרם וע"כ אמר בש"ס למדך התורה דרך ארץ שהוא רק מהלכות דרך ארץ לא מעיקור היראה וכן אמר שלמה בחכמתו דייקא בבחינתו בחכמת הנהגת העולם אבל לא בהנהגת התורה האמיתיות ורמב"ם מיירי מצדיקים גמורים כאשר מסיים ומייתי ראי' מויהי דוד בכל דרכיו משכיל וה' עמו ע"ש בפנים. ומ"מ לא יתישב בטוב מאי דמייתי שנא' מי האיש אשר נטע כרם כאלו כתי' כן בקרא ובאמת בקרא כתי' דברי השוטרים ולא דברי הכהן ומי שדעתו רחבה יותר יראה ליישבו על אופן היותר נאות אלו דברי שם ושלום לך ולתורתך עם ברכת השנים חתימה טובה לאלתר לחיים ארוכים כנפשך היפה ונפש א"נ. פ"ב יום עש"ק ג' אלול תקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנו

את חג המצות יחוג בדיצות ה"ה י"נ תלמידי הרב המאה"ג החרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כבוד מהו' מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמוט יע"א:

דשאילנא קמי' בענין נדונית חתני' ומעלתו ירד וצלל במים אדירים וכל יקר ראתה עינו מ"מ אראה לבאר קצת בעזה"י במרדכי פ' נערה סי' קנ"ד דקדק על לשון הבריתא שם מ"ז ע"ב כתב לה פירות כסות וכלים וכו' הא קיי"ל כרב גידל דדברים הללו ניקנית באמירה יע"ש וצ"ל דלא ניחא לי' למרדכי מאי כותב אומר כדמשני ש"ס על קו' זו בעצמה לקמן ק"ב ע"ב וי"ל דס"ל למרדכי דהך בריתא תנא דבי ר' חייא היא דדקדק בין אמירה לכתיבה כמבואר ר"פ הכותב וא"כ ה"ל למיתני אומר ותי' דמיירי בנישואי' שניים (או באופני' אחרים דלא שייך לרב גידל ויעיי' בתוס' ק"ט ע"א) ובתשו' רמ"א דקדק מדלא משני המרדכי דלהכי נקט כותב משום דעביד מילתא יתירתא משו"ה לא אמרי' אומדנא ואה"נ תיקשי אהש"ס דילמא כ"ע אמרינן אומדנא ושאני הכי דעביד מילתא יתירתא למיכתב שטרא במקום דהוה סגי באמירה אלא ש"מ דשום מילתא יתירתא לא מהני לבטל אומדנא ומזה הוכיח דאפי' קנו מיני' בקנא"ס נמי לא מהני לבטל הך אומדנא וצריכי' אנו להוסיף על דבריו ז"ל דאכתי קשה ה"ל למרדכי לשנויי דנקט כותב לרבותי' דרבנן דאע"ג דעביד מילתא יתירתא מ"מ אמרינן אומדנא דרבותא מיהת הוה וצ"ל א"כ

ה"ל למנקט רבותי' טפי קנו מיני' ואפ"ה אמרינן אומדנא דלקושטא אין שום סברא לומר דמילתא יתירתא דכתיבה לא מהני לבטל אומדנא ומילתא יתירא דקנין מבטל אומדנא זה אין שום סברא לחלק ומ"מ רבותא טפי הוה ומדלא נקטי בריתא קנו מיני' ש"מ דלא נחית להך רבותא ומשו"ה הוצרך לדחוק דמיירי בנישואי' שניים:

והשואל בחו"י סי' קכ"ב פשיטא לי' דלא שייך בירושת נדונית שאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק שאינו בא עליו בתורת ירושה רק שהוא חוב ממש לו לעצמו (ובסי' צ"ז פסק חו"י בעצמו כן יע"ש) וכן הסכים בשבות יעקב ח"ב סי' קל"א והגאון בית מאיר סי' נ"ג כ' דמני' מוכח דהרי פירות כסות וכלים אפילו המה מסוימים ומיוחדים בעינא מ"מ ה"א חני' כתב לה ושטרא למטלטלי' לא עבדי אינשי ולא מיקני' מטלטלי' בשטרא וע"כ רצה לומר שכ' לו שטר שיעבוד על נכסיו על שהתחייב להעמיד לה אותן פירות כסות וכלים והדר ה"ל ראוי' אלא ע"כ לא שייך ראוי' בנדונית חתני' כלל שוב מצאתי כן להלכה בדברי מורי הגאון בקונטרס אחרון דספר המקנה סי' נ"ג ובחי' לכתובות מ"ז ע"ב ולפ"ז הו"מ המרדכי לשנויי דלהכי לא נקיט אומר משום דה"א דהפירות בעין ומיקני' באמירה מדרב גידל להכי נקט כותב דמיירי בנישואי' שניי' דלא מקני' באמירה ורק בשטרא ושטרא למטלטלי' לא עבדי' ונבין מזה דמיירי בשיעבוד על עצמו וקמ"ל דלא הוה ראוי' והבעל יורש ומזה הטעם עצמו לא נקיט קנין וא"כ הדר' קו' לדוכתא דלמא לרבותא דרבנן נקט כותב ולא הו"מ למינקט קנין אלא נ"ל אכתי ה"ל למינקט קנין בש"ק מעות כבת"כ דמייתי תוס' ומטבע לא נקנה בחליפי' ונדע שהשיעבוד הי' להתחייב על סך המעות ונשמע נמי דמילתא יתירא לא מהני אע"כ כתי' המרדכי:

ודלא כמ"ש בקונטרס הנקרא חוט המשולש שנדפס סוף ס' תשב"ץ בח"א ממנו סי' למ"ד שנתלה בלשון רש"י דף מ"ח ע"ב שכ' מטלטלי' שייחד אבי' לכתובתה עכ"ל ומזה שפט דגם רש"י ורמב"ם וסייעתי' לא אמרו אלא ביחוד לה מטלטלי' והיא קנאתה לעצמו בדרכי' הנקני' ובהכי מיירי בריתא דכ' לה פירות כסות וכו' ואי לא קנתה מעולם גם לרש"י ורמב"ם אינינו מוציא ממון מחמיו ואהא פליג ר"ת אלו דבריו שם ודבריו בטלים נגד כולהי רבוותי' וגם לדבריו קשה לרש"י מאי מייתי ש"ס מדראב"ע שלא יצאו המעות מתחת יד הנותן ואפ"ה לית להו לרבנן אומדנא האמת יש כאן בלשון המרדכי סי' הנ"ל דבריו תמוהים שהקשה על שיטות ר"ת ותי' דמיירי שכבר נתן תוספת הכתובה לידה והחזירה לו ודברים אלו אין להם שחר כמובן:

נחזור להנ"ל דדעת כל הגאונים הנ"ל שוים שאין בנדוני' חתני' משו' אין הבעל יורש בראוי וכן משמע מתשו' הב"ח סי' ב' שרמז עלי מעלתו דאין זכר למו מטעם ראוי' והא

דכ' לבסוף שאם לא הגיע המעות לידו לא יוציא מיד יורשים התם בהפסד ונפל פלוגתא אי הי' ההפסד בעישור נכסי או בשארי נכסים ועל זה כ' שאינו יכול להוציא אבל בלא"ה מבואר דבריו דאין כאן משום ראוי:

ומיהו בלשון בית שמואל סי' קי"ג ס"ק ט"ז משמע קצת דבעלמא אין הבעל יורש עישור נכסי דוקא הכא שבחיי אשתו סילקו האלמנה ממזונו' מפני חוב של עישור נכסי ה"ל כאלו כבר החזיקו הבת בעישור נכסי שלה וכגבוי דמי ויורש הבעל אבל בעלמא לא מיהו יותר נ"ל דלא הוה ראוי' ורק מטעם אומדנא דר"ת כ' כן דאלו לא הוה כגבוי בחיי האשה הוה אמרינן אומדנא כשם שהאב לא הי' נותן אלא ע"מ שתהנה בתו שעה א' ה"נ לא יהי' עישור נכסי אלא באופן זה ודלא כמשמע מב"ח סי' ב' הנ"ל דבשלמא אי כבר בא עישור נכסי ליד בעל ומתה בתוך שנה ראשונה יפה כ' ב"ח שם דלא שייך ותם לריק כוחכם כי בעלי הכח של זה כבר תמו אבל אם לא הגיע ליד הבת נימא אומדנא וגם האב לא הי' נותן אלא שתהנה בתו שעה א' ולעומת זה כ' ב"ש אם כבר עשו מעשה לסלק האלמנה ממזונות וה"ל כאלו כבר נתיאשו מזה הממון וכמ"ש לענין מסר המעות ליד שליש שכבר נתיאשו וה"נ ה"ל כאלו הגיע ליד הבת שעה א' ויורש הבעל:

הארכתי בזה להלתמד במקום אחר להלכה ולא למעשה אבל לנידון שלפנינו שכתבו שטר הוראה שקבלו מיד הבעל סך כך וכך אינו נכנס בגדר שאלה כלל ע"כ לא כ' דאפי' זקפו במלוה לא מהני דאע"ג דיכול לחייב עצמו מה שאינו חייב מ"מ הכא כל חיובו אינו אלא מפני הנדן ואומדנא דמוכח הוא שלא כ' כן אלא ע"מ שתהנה בתו אבל שטר הודאה שהלוה לו מזומני' מידו לידו ומכ"ש שמסתמא נכתב בנוסחת תנאי' אחרונים שכבר יצאו י"ח סלוק נדן עד פרוטה אחרונה ושוב כ' ח"כ שהלוה להאפטרופס סך כך וכך מזה לא מיירי שום גאון והיינו דכ' חלקות מחוקק סי' צ סק"ב ונוראות נפלאתי על הגאון פנים מאירו' ח"ב סס"י קמ"ד ויעיי' תשו' צ"צ ותשו' שב יעקב בענין שח"ז ובנידון שלפנינו לית דין ולית דיין שהח"כ שיש לו על האפטרופס מחוייבים לשלם טבון ותקילין והא דלא מוקמי' בריתא דת"כ בהודאה משום דהיינו כבר באו ליד הבעל שהרי הודה כן:

ולענין בגדים ותכשיטין שהיתה מתלבשת ומתקשטת בהן בהיותה תחת בעלה אלא שהמה מופקדי' עתה בבית יורשי' ולפע"ד ג"כ הדין פשוט דלא כפנים מאירות הנ"ל דהרי להמרדכי הי' פשוט דכתובתה בבית אביה שבדף מ"ח ע"ב מיירי שבאו לידה פ"א אף על גב שבשעת אירוסין באו לידה מ"מ קנתה היא ע"מ להקנות לבעלה בכניסת' לחופה והרי קנה אותם הבגדים והרי היתה נהני' מהם שעה א' ובעלה יורשה ונהי התוס'

לא ניחא להו לאוקמא בריתא בהכי ומוקי לי' כר"נ י"ל משום דלשון כתובתה בבית אביה משמע שהיא עדיין ברשות אביה ולא שתהי' מופקדים בבית אביה שזה נקרא בית בעלה ולא שבקינן פשיטותא של המרדכי מפני ספק פירושו בכוונות תוס' וקרוב הדבר להכריע דלא פליגי תוס' ומרדכי דאפושי פלוגתא לא מפשינן ומה גם באומדנא דכל היכי דאיכא ספק כי האי ניזל לקולא לתובע להוציא אפי' כמ"ש רא"ש ב"ב פ' מי שמת סי' כ"א ויעמ"ש פלפולא חריפתא שם סי' כ"ג ומכ"ש הכא דהמחבר בש"ע סתים כרש"י ורמב"ם בשגם פשטא דלזון בת אשתו לא משמע כר"ת באומדנא דילי' כמו שהקשה בית שמואל ומה שנ"ל תי' נכון ומקובל עפ"י מה שהקשה תוס' בכתובות מ"ז ע"ב א"כ הקונה פרה ונטרפה נימא אומדנא יע"ש והמעיין בשרשן של דברי' ימצא כי לעולם אם אירע מקרה בהקונה או המקנה אמרינן אומדנא אבל בדבר הניקני' לא אמרי' אומדנא כי אין אחר קנין כלום לכן בפרה הניקני' לא אמרי' אומדנא אבל לא אצטריכא זוזי להמקנה והוא הדין לא אצטריכא פרה להקונה נימא אומדנא והכא האשה היא הקונה את הבעל בבחינה א' והבעל קונה האשה בבחינה א' ע"כ כשאנו עוסקים בנדן שמדידה לדידי' היא הקונה אותו במחיר הנדן ואירע מקרה בה הקונה דלא צריכא לבעל כי מתה בטל התנאי וכן לענין תוס' כתובה הוא הקונה אותה במחיר תוספת ואירע מקרה בו הקונה אמרינן אומדנא השייכות שם אך לענין לזון בת אשתו הוא הקונה אותה במחיר ומזונות בתה והאשה ניקנית לו כקונה פרה ומיתת האשה או גירושיה כטריפת הפרה דאירע דבר בהנקנה ואין אחר קנין כלום וכשם שצריך לשלם דמי הפרה לאיש אשר קנאה ממנו ה"נ צריך לשלם מחיר אשתו לבתה לזונה חמש שנים וזה לפע"ד אמת נכון אך כל זה אנו צריכי' לר"ת אבל לרש"י ורמב"ם לק"מ קו' תוס' מפרה דודאי אחר גמר קנין אין כלום והכא ע"ז אנו דנין באומדנא אי האירוסין הם גמר קנין או הנישואין ורק לר"ת ק' קו' תוס' מפרה וא"כ פשטיות הסוגי' מורה כמחבר ז"ל:

אמנם מי יבוא אחרי הכרעת כל הגדולים והרמ"א ז"ל כר"ת גם נראה שתקנת שום שאנו נוהגים בכל גלילותינו מימות עולם היא בנוי' על מציא' שמצאו ר"ת כדברי תקנתו בת"כ בותם לריק כחכם ויעי' בס' הישר זה נבנה על שיטות ר"ת דאלו לשיטות רש"י נימא דת"כ מיירי בעדיין לא נתן ומתה בתו וצריך ליתן אחרי מותה למי שלא עמל בו בזה איכא משום ותם אבל היכי שכבר הוציא מידו ונתיאש ממנו אין ראי' שיהי' בזה משום ותם ועל זה נבנה תקנת שום עפ"י ר"ת וא"כ יש קצת ראי' דלא כנ"ל דא"כ אכתי דלמא מיירי כנידון שלפנינו שחזר והפקידם ביד האב דמחוייב להחזיר ועכ"פ איכא עגמת נפש ותם לריק ומנ"ל לתקן להוציא מהבעל בתוך שנה ראשונה אע"כ דגם זה בכלל

אומדנא דר"ת וכדעת פנים מאירות דמדינא דש"ס אינו מחזיר מ"מ אין זה הדקדק כדי להכריע נגד דעת המרדכי המפורשת:

ויש לעיין קצת בלשון ב"ש סי' ע"ז ססק"ח משמע דבאו לידה לא הוה כידו של בעל מיהו התם אמרדכי קאי דתפיסה מהני לה ורק בממון לא שייך שבח בית אביה לכן היכי שעדיין הוא בידה ולא הגיע ליד הבעל מעולם אין לך שבח בית אביה יותר מזה אבל במתה לא מצינו כן להדי' ומ"מ בהני מטלטלין טוב לפשר שישארו להזרע קימא של האשה משום עגמת נפש אבל יורשים לא יזכו בהם כלל. פ"ב יום א' י"א ניסן תקפ"ל.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנז

שלום וכ"ט לידידי תלמידי הרב המופלג כבוד מהו' יוסף נ"י אב"ד דק"ק לוג יע"א:

גי"ה הגיעני נפשו היפה בשאלתו נידן זוג איש ואשה ובן קטן ונלקח האיש לצבא המלחמה ונתעכבה האשה ג' שנים עד שנודע מקומו בארץ לועז אז מכרה מקומו בב"הכ בעד י"ב זה' ומהם פרעו ד' זה' שנתחייבה למלמד עם הבן וח' זה' קנתה סוס ועגלה ונסעה למקום בעלה והיתה שם עמו ד' שנים ועכשיו יצא לחירות וחזרו הזוג למקומם ומערער הבעל עם הלוקח שלקח מהאשה מקומו בב"הכ וטוען שאין במכירת האשה כלום:

הנה מה שמכרה ליקח סוס ועגלה ליסע למקום בעלה פשוט יותר מביעא בכותחא דשפיר עבדית השתא למזונות מוכרת שלא בב"ד וה"ה לכסות והי' ראוי' שתמכור גם לתכשיטי' אלא משום שאין לה בעלה לפני מי תתקשט כל זה מבואר בש"ס ורמב"ם ובש"ע א"ע סי' ע"ה סעי' ה' וח"מ וב"ש שם והשתא למזונות דלכמה פוסקים הוא לאו דאורי' וגם אינו צורך גופו של בעל אלא לשלם חובתו ושיעבודו לאשתו וגם קא כלי' קרנא שאוכלת ומכלה קרנא בכל זה מוכרת שלא בב"ד לקיים עונה האמורה בתורה ולקיים מ"ע של פ"ו ולהצילו מעבירות חמורות בין אנשי הצבא לא טוב היותו מלבדו ושלא להשהות אשת איש בחורה בין אנשי' רבים אשר לדעתי מחויבי' לכופה למכור וגם הא לא כלי' קרני' שהרי בבואה למקום בעלה הרי יש לו העגלה והסוס פשיטא בלי ספק שכדין מכרה ועוד נ"ל דעדיפא ממזונות דאלו הזן אשה הניח מעותיו על קרן הצבי כיון דאין גופו נהנה ה"ל כמבריח ארי בעלמא משא"כ מי שהי' ממציא להאשה להוליכה לבעלה הי' משתלם מהבעל כיורד לתוך שדה חברו העשוי' ליטע וזה יובן ממ"ש בית שמואל סי' ע' סקכ"ו והוא מהתוס' ומעתה כיון שברשות מכרה אם הותירה ושילמה להמלמד מהמותר שפיר עבדית ועוד אפשר אם לא שלמה לו לא הי' מניחה ליסע ממקומה לבעלה וא"כ הכל כדין בלי ספק:

אך אם היתה מוכרת רק לשכר שעתיד ללמוד עם הבן גם בזה נ"ל להלכה שבדין עבדית כאשר יבואר אי"ה באר היטב הנה בהג"ה מיי' פ"א מת"ת פשיטא לי' להרמב"ם מר"ב דכיון דחייב האב לשכור מלמד לבנו א"כ כופי' ויורדי' לנכסיו דמ"ש מבעל חוב משום דפריעת ב"ח מצוה ה"נ מצוה והלח"מ טרח למצוא מנ"ל שהיא מ"ע דאורי' להשכיר מלמד דלמא קרא והודעתם לבניך ולבני בניך להקדים בנים לבני בנים לחוד אתי ולעולם בחנם אבל בשכר מדאורי' מנ"ל ואי הוא מדרבנן מאי מייתי ראי' מפריעה דבע"ח שהוא דאורייתא ע"ש ולפע"ד ליישב בפשיטות דכי האי גוני איתא פ' איזהו נשך (בבא מציעא ע"ד ע"א) אם כסף תלוה את עמי עמי ונכרי עמי קודם ופריך ר"נ פשיטא ומשני לא צריכה אפי' נכרי ברבית וישראל בחנם מ"מ עמי בחנם קודם וה"נ ודאי עיקור קרא להקדים בניך לבני בניך כפשטי' אלא קשה פשיטא קרוב קרוב קודם בכל הצדקות וצ"ל לא צריכה אלא בניך בשכר ובן בניך בחנם אם א' רוצה ללמוד עם בן בנו בחנם אבל עם בנו לא ילמד אלא בשכר דוקא ואז לא ילמד עם בן בנו קדים בנו בשכר עם בן בנו בחנם וא"ש קרא וא"כ ממילא מוכח דמחויב להשכיר מלמד לבנו מן התורה והשתא תו שפיר יליף מהר"מ מפריעת ב"ח דנחתינן לנכסי':

אך ש"כ בנה"כ ר"סי רמ"ה הקשה הא בצדקה ומזונות בניו ובנותיו פסק הרמב"ם בפניו דוקא כופי' וכן הוא להדי' ש"ס פ' נערה דיצא לדעת למד"ה ב"ד זנין אשתו ולא בניו ובנותיו ולא ד"א מאי ניהו צדקה הרי דבניו ובנותיו וצדקה דהוי נמי מ"ע דאורי' ואין יורדי' לנכסיו שלא בפניו ולא דמי לבע"ח וא"כ ק' למהר"ם דלהשכיר מלמד יורדין שלא בפניו. הנה אי לאו דהוה קשי' ממזונות בניו ובנותיו מצדקה לענייי' אחרי' לא הוה ק' מידי דחיישי' שמא שם במקומו במדינת הים ג"כ נזדמנו לו היום עניים ונתן להם לפי האומד ומשו"ה אינם יכולי' להוציא ממנו שלא בפניו משא"כ להשכיר מלמד לבניו אך ממזונות בניו ובנותיו אע"ג דגם חיובא הא מטעם צדקה מ"מ לו יהי' שנתן היום לעניים אחרים במדינת הים מ"מ אינו דומה לבניו ובנותיו שבכאן ואפ"ה אין זנים שלא בפניו וקשי' לכאורה:

ונלע"ד הא לק"מ דהרי התוס' והר"ן הקשו איך כופי' על הצדקה וה"ה על מזונות בניו הלא הוה מ"ע שמתן שכרה בצידה ותי' הוה כמה לאוין לא תקפוץ ידך ולא ירע לבבך ע"ש וא"כ תינח כשהוא פה והעני בפניו ומרוע לבבו קופץ ידו עובר בלאוין הללו אך אי איננו פה עמנו היום אין נותן לו או אינו זן בניו אינו עובר על שום לאו אך כשנותני' מקיים מ"ע פתוח תפתח את ידך וכל מ"ע שמתן שכרה בצידה אין יורדי' לנכסיו וכל זה במ"ע של צדקה אבל במ"ע של שכירות מלמד שאין מתן שכרו בצדו כופי' וצדקו

דברי מהר"מ מר"ב ורמ"א דפסק כוותי' וא"כ יורדין לנכסיו להשכיר מלמד לעתיד אבל לפרוע מה שכבר למד הוא מטעם בע"ח מ"מ בכל אופן בנידון שלפנינו יפה עשו שמכרה מקומו בב"הכ ומכרה קיים כנלע"ד ואחתום בברכה. פ"ב כאור בקר ליום ה' ר"ח כסליו תק"צ לפ"ק
משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנח

שלום וכ"ט להרב המופלא מו"ה אברהם צבי כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק סענטפעטער יע"א:

ע"ד א' שחבל באמו עד שהדם שותת ממנה וממוני הקהל כפו אותו בדרך קנס עד שאמר רוצה אני לסלק עצמו מירושת אמו לכשתמות ונכתב בס' בלשון דייטש וחתם הוא עצמו ועתה מתה היום ונשאר כל חלק ירושתו לאחיו השני ובן זה מערער עתה בטוענו שאין הסילוק מירושת אבותיו מועיל כלום ורוצה לירד לנכסי אמו המגיעי' על חלקו ורצה מעלתו שאודיע דעתי הקלושה בענין זה:

תשובה אמת נכון הדבר שאין סילוק ולא שום קנין מועיל לסילוק עצמו מירושת מורישיו כמ"ש הר"ן ר"פ הכותב וכמ"ש ב"ש ס"סי צ"ב וכן הסכים בית מאיר שם לאפוקי ממה דמשמע בתשו' חו"י סי' נ' ודלא כנחלת שבעה שסידר שטר סילוק אחר נישואי' דליתי' ובארתי הכל במקומו בעזה"י:

אמנם הכא נ"ל הואיל דמטעם קנס אתי' עלה כופין אותו לקיים ומכ"ש שלא לעבור על נדרו שלא לירד לנכסי' ההמה והנה מבואר בתה"ד ופסקו בש"ע א"ע סי' צ"א וב"ש סקנ"ג וכן בש"ך יו"ד סי' רמ"ח סק"י דבעל חייב לשלם קנס עבור אשתו שנתחייבה לקהל משום דה"ל כקרבן שהבעל חייב להביא קרבן עבור אשתו ע"ש וכיון שזכינו לזה הדין אומר אני לא מבעי' לשיטת הרמב"ם שהוא דעת המחבר בש"ע ח"מ סי' רי"ב סעי' ז' דבאומר מה שיוציא אילן זה אתננה לעניים אע"ג דה"ל דבר שלא בא לעולם מ"מ כופין אותו לקיים נדרו וה"נ נדר גדול נדר לאלקי ישראל להביא קרבן אולי יתכפר לו במקצת וכופי' אותו לקיים נדרו אלא אפי' להחולקי' וכן נראה לרמ"א שם עיקור כיון שאמר בלשון אתננו לעניים א"כ נדר אין כאן וחיוב אין כאן מ"מ היינו התם שנדר לתת הדבר לעניים אבל הכא שהנדר והקבלה על עצמו שלא יקבל ממון זה להיות לכפרה על חטאו כמי שנדר שלא יאכל וישתה ביום פלוני או שלא יהנה ממעו' אלו או מדבר זה הכל חל על גופו וה"נ אסור לו לקבל אותן הנכסי' כי כן קבל עליו ועיי' ט"ז ומג"א ס"סי תקס"ב ולא שייך הכא לומר כיון שחבל באמו קים לי' בדרבא מני' ולא מתחייב ממון דז"א דכל דאתי לכפרה לית בי' משום קים לי' בדרבא מיני' כמ"ש תוס' פסחים כ"ט ע"א סוף ד"ה

מאן וכו' ובד"ה ר' נחוני וכו' ויעיי' קצות החשן ר"סי כ"ח ולענין חיוב לקיים נדרו לא שייך לומר נמי חייבי חטאת ואשמות אין ממשכנין וכו' עיי' תוס' ר"ה ו' ע"א ד"ה יקריב היכי דעבר על בל תאחר כופין אפי' חיי' חטאת ואשמו' ומכ"ש הכא דלא בעי לקיים נדרו כלל ועובר לאלתר על לא יחל וכ"כ תוס' יבמות כ"ז ע"ב ד"ה ר"מ מיחייב וכו' ומ"ש תוס' כריתות י"ב ע"א סוף ד"ה או דילמא ע"ש ישבתי במקום אחר מ"מ נ"ל אע"ג דאין להורידו לנכסי אמו כי היכי דתיהוי לי' כפרה אבל אם יש לו בנים יורדי' בניו לנכסי' מכח אמא דאבוה דלא עדיף קנס וכפרה דילן ממה שקצבה תורה בגזל הגר לשיטת תוס' ב"ק ק"ח ע"ב ד"ה לבניו ועיי' סמ"ע סי' שס"ז סקי"ב ואין להאריך יותר הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב יום ה' ט"ו תמוז תקפ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנט

שלום וכ"ט לידידי החרוץ השנון המופלג בנן של קדושים כבוד מהו' אברהם נ"י:

נועמו הגיעני על נכון יום ה' שבוע העברה וכבר ביום שלפניו עמד לפני התו' מהו' מרדכי בנו של הראב"ד דשם ושאל כזאת מלפני ולא אביתי להשיב בלי אגרת מיושבי על מדין כי אין נכון להשיב בדיני ממונות ליחיד השואל שלא אהי' כעורכי הדיינין ח"ו והנה הגיעני מכתבו מעולפת ספירים חכו ממתקים וכלו מחמדים ועיקור שאלה במה שהייתם מסופקים במותב תלתא באשה שמתה אחר מיתת בעלה והניחה זרע קיימא ואח"כ מת גם הילד בנה ובא העזבון ליד הרב ונמצא בתוכו שטר חצי זכר הנכתב עפ"י נוסחאתו של בעל נחלת שבעה הנכתב בתורת חוב על אבי האשה אשר עודנו קיים והוא עומד וצווח להחזיר לו השטר כי אומדנא דמוכח שלא נתן כן אלא שתהנה בתו או יוצאי חלצי' אבל לא להוריש ליורשי הזרע קיימא משפחת אביו:

והנה מעלתו צלל במים אדירים בחכמתו ורב תבונתו לומר אף על גב דנמצא כתוב בד"מ ופסק כן בהגה' ש"ע א"ע רס"י צ' דהאב יורש הזרע קיימא וצריך הזקן לשלם השטח"ז לחתנו והוציא כן ממ"ש מהרי"ו בפסקיו הקצרים שבסוף ספרו סי' ט"ז מהירושלמי דפ' מי שמת דשכיב מרע שהודה אינו יכול לחזור מהודאתו דאין אומדנא בהודאה מ"מ בא פר"מ לעקור הא דרמ"א מג' טענות חדא מפני קושייתו של הרב בית שמואל שם דהא קמן דפסקינן אומדנא בנדוני' חתני' אפילו זקפן עליו במלוה ותו מדכ' סמ"ע סי' ר"נ סק"ח טעם שלא אמרינן אומדנא בהודאות שכ"מ משום דא"כ ה"ל לומר לשון מתנה דדברי שכ"מ ככתובי' וכמסורי' דמי אע"כ משו"ה אמר בלשון הודא' דלא לימא אומדנא יע"ש וזה לא שייך הכא בשטח"ז שהוכרח לומר בלשון הודאה משום דבר שלא ב"ל כמובן וא"כ אין כאן הכרחו של סמ"ע הנ"ל ועוד בו שלישית עפ"י ב"ש סי' נ"ג ס"ק ט'

ליישב דלא אמרי' אומדנא במזונות לבת אשתו ומתה אשתו דאפ"ה ניזונית הבת דהטעם משום דזה שנתחייב לו קיים היינו הבת לא מתה וא"כ הא כל שמת אותו שנתחייב לו אמרי' אומדנא והכא הרי האשה וילדי' שנתחייב להם מתו ונימא אומדן דעת שלא ליתן ליורשי חלצי' אלו דבריו אלא שהמתיק כל פרט ופרט בפלפלת כל שהוא כראוי לו:

והנה על המדוכ' הראשונ' והשני' כבר ישבו כסאות למשפט דהגאון מהר"י מעליר רצה לדחות מהרי"ו ורמ"א הנ"ל מפני קו' ב"ש ומפני ק' שני' דהכא הי' הכרח לכתוב לשון הודא' ולא מתנה ונסתייע מתשו' חנוך בי' יהודה סי' קל"ג יע"ש וכבר מחו לי' מאה עוכלי בעוכלא בתשו' שב יעקב סי' כ"ו ג' איתני עולם ה"ה הגאון כנסת יחזקאל והגאון שבות יעקב והגאון שב יעקב והעלו להלכה ולמעשה שאין לזוז מפסק רמ"א אפי' לפי נוסח' בעל נחלת שבעה וכפי הנראה אין ס' זה מצוי בידו ע"כ אזכיר בקיצור סברת הגאונים הללו:

הגאון בעל כנסת יחזקאל כ' ביישוב ק' ב"ש דהרי חזינן בנדוני' חתני' דוקא כשמתה הבת אבל כשהמירה לא אמרי' אומדנא והיא מתשו' הרא"ש המובא בסי' קי"ח ובפסקי מהרי"א סי' רט"ז ועוד הרבה באריכות בתה"ד ויעיין שם בהג"ה רמ"א סי' הנ"ל והכל מטעם דלא אמרי' אומדנא אלא במידי דשכיח וסלוק האב אדעתי' הוה כאלו התנה כן אבל דבר שא"א לאסוקי אדעתי' ליכא למימר דהוה כאלו התנה וא"כ ה"נ למיתה דתרי האם ויוצאי חלצי' הוא לא שכיח ולא אמרי' אומדנא והגאון בעל שבות יעקב נדחק לחלק דבנדוני' חתנים שבשעת כתיבת התנאים מתחייב לסלק החתן בשעת חופה לכשיארע אח"כ שבשעת חופה זוקף עליו במלוה ושט"ח מ"מ הכל מרצון החתן שמרוויח לו זמן ע"כ אין ביד האב להתנות בפירוש שום תנאי שאם תמות הבת שלא ישלם החוב ע"כ הוצרך לכתוב השט"ח סתם ולעולם אומדן דעת שלא התחייב אלא שתהנה בתו משא"כ בשטח"ז הרי קמן נוסחא' תיקוני שטרות ישנים שהבי' בנ"ש ובבית שמואל וצמח צדק לכתוב ולהתנות בפירוש שאם בשעת הורדה לנחל' לא תהי' הבת ולא ז"ק שלא ירש החתן זה החוב ומדשינו זאת הנוסחא סברו וקבלו שלא לדין אומדנא:

והגאון שב יעקב העלה וז"ל לפענ"ד לא קשה כלל ודאי הא חשבינן לי' לאומדנא שלא כ' אלא ע"מ שתהנה בתו וע"כ צ"ל בתו עצמה אבל אם מתה בתה לא אף שהניחה ז"ק אפ"ה הוה אומדנא שלא הוי נתן לה וכן כ' מהר"י בתשו' סי' שכ"א בשם ר"ת וכן א"כ ראינו דאומדנא דמוכח הוא בדעת ב"א דאינו נותן נדוני' אלא ע"מ שתהנה בתו עצמה דוקא אבל אם מתה אפי' יש לה ז"ק לא מהני לפ"ז בשטח"ז לפי המנהג דכ' לה ולי"ח אף דמתה בתו אפ"ה דעתו ליתן לי"ח אף שלא תהנה בתו א"כ אפשר לומר שלא הקפיד נמי

אם יורש אח"כ אביהם זכות זרעו ועכ"פ יצא כבר מכלל אומדנא דמוכח דהוה בנדוני' חתנים ותו כ' שם ומ"ש כת"ר דבשטח"ז הוי נמי אומדנא דמוכח דאלת"ה אי מת נמי הבעל והניח אחריו דודו וכו' אין לנו לבדות אומדנא דמוכח מסברתנו נחזי אנן הלא האי נדון דמהרי"א הנ"ל דסיים בפירוש שתקנה בהם חגורה אעפ"כ כ' מהרי"א דלא הוי אומדנא דמוכח וכו' א"כ בשטח"ז הנהוג בזמנינו עשה נגד האומדנא ליתן להבעל אם יש לו ממנה בנים א"כ אזיל האומדנא מהאי גברא עכ"ל לענינינו:

והגאון בית מאיר בתשו' שבסוף הספר סי' ג' כתב ליישב קו' ב"ש על רמ"א הנ"ל וז"ל דהא מהרי"ו יליף דינו מדחזי' בשכ"מ שהאומד אלים טובא שאפילו בנתן כבר ליד המקבל אם עמד מפקי' מיני' ואפ"ה אם נתן בדרך הודאה כאלו אינו נותן לו מתנה מאומד לא אמדינן מכ"ש באומד זה שאנו דנין עלי' דאפי' לר"ת (בנדוני' חתני') אם כבר הוציא הנדוני' מת"י פ"א אמרי' אסוח אסח דעתי' מיני' כמובא בתה"ד סי' שכ"א מכ"ש שנאמר אם כ' בלשון הודאה כנוסח שח"ז דלא אזלינן שוב בתר אומדנא ומה דאזלי' בתר אומדנא בזקפן עליו במלוה מה ענין זה להודאה התם נותן עליו שט"ח על נדוני' שהתחייב ואם אומדינן דנדוני' אין כאן גם שט"ח אין כאן דהתם לא נעשה שום דבר בהודאה אלא אחר שבזמן חתונה לא סילק לו חובו שבתנאים במזומנים נתן לו ח"כ סתם ויש סוברים שבזה ה"ל כשילם לו הנדן ויש סוברים דלא הוה כפרעון אבל הכא שהוא מודה שקיבל מידה לידו סך כך וכך כמו שהודה איסור גיורא ב"ב קמ"ט ע"א שהמעות שהם ביד רבא הם של בנו ואנו מאמינים זה באמת מכח הודאת בע"ד מה אומדנא נימא בזה הלא הוא קבל מידה לידו הסך ומחויב לשלם לה או לכל הבא מכחה וחלוק זה ברור ונכון בלי פקפוק וב"ה שכוונתי בזה מדעתי לדעת הגדול הזה אשר רוב דבריו דברי אלקים חיים המה וכ"כ רומז בב"י סי' נו"ן שכתב על שם רבנו ירוחם וז"ל ונדוני' שנוהגי' לכתוב באלו הארצות שמחייב עצמו החותן כשמשדכים ומודה שקיבל כך וכך ומחייב עצמו חוב גמור נראה שניגבי' בכל ענין אפי' חזרו בהן הוא או היא שכבר הודה וחייב עצמו ושיעבד עכ"ל שוב מצאתי ראיתי שלכך נתכוון גם מ"ו הגאון בקו"א דהפלאה סי' צ' ומינה אין לזוע:

האמנם ראיתי בתשו' המיוחסת לרמב"ן סי' ס"ט רוצה להוכיח שגר שמת והניח נכסים ביד אחרים אין בע"ח גובה מהם כמו שאינו גובה ממטלטלי' דיתמי דאל"ה מה הי' לו לאיסור להודות על שקר ה"ל לחייב עצמו בשטר לאיסור נגד נכסיו אע"כ לא הי' גובה מרבא ולהנ"ל קשה מאי ראי' דלמא אי הי' מתחייב אמרי' אומדנא ואם עמד חוזר וכיון שאם עמד חוזר ה"ל כשאר מתנת שכ"מ דליתי' בגר ואפי' אם לא יחזור לא מהני כמבואר

סברא זו דתוס' ב"ב קמ"ט שם משו"ה הי' צריך להודות שאלו הנכסים הם ממש של בנו שאז לא אמרי' אומדנא וקנה קנין גמור ולא מטעם שכ"מ וע"כ מוכח מרמב"ן דס"ל אפי' במתחייב סתם ולא שקיבל הסך מידו מ"מ לא אמרי' אומדנא וא"כ קשה מ"ט נימא אומדנא בנידוני' חתנים שזקפן במלוה וי"ל ולחלק עוד כמובן יהי' איך שיהי' אם נדחה חדא מקמי חברת' ע"כפ לא נדחה הא דמהרי"ו שהוא ש"ס ארוך מאיסור גיורא ונדבר עוד מזה לקמן אי"ה:

ומה שרמז מעלתו עוד דמלשון צמח צדק משמע דכפי הנוסח שלנו והזכיר הבת והז"ק משמע בשעה שירדו לנכסים יהי' א' מהם קיימים כבר הרגיש גם בזה הגאון בית מאיר בסי' צ' וכ' וז"ל ואין לומר נמי בהיפוך למאי דכ' הצ"צ וכו' וא"כ לנוסח הנ"ש שלא נזכר תנאי זה כלל י"ל אפי' הניחה ז"ק ומת אחרים לא יירש הבעל דזה ליתא ובמח"כ בזה לא כיון במהרי"ו דא"כ לא הוצרך ללמוד דלא אזלי' בתר אומדנא משכ"מ שהודה דלדברי הצמח צדק מבואר בשטר להיפוך מהאומדנא אע"כ דלית למידק מידי מהשטר כי י"ל דלשון אם תלך בלי ז"ק קאי אעיקור חיילות הפרעון שאם יתגלה אז שהלכה מאז בלי ז"ק יהא החוב בטל לכן עיקור טעמו יליף משכ"מ וכו' לכן אף לנוסח הנ"ש פסק מהרי"ו במקומו עכ"ל לעינינו:

ומה שרמז עוד וכן הוא בחינוך ב"י שאין ותם לריק כח יותר מזה ואין זה דרכי נועם שיירש דודו או בן דודו וכבר הזכרתי לעיל שגם מהר"י מעלר כתב זה אהגאון שב יעקב לא קבל ממנו ולע"ד לא נאמר עגמת נפש ותם לריק אלא בחייו שיראה בעיניו יגיע כפו נתנו לעם אחר אבל חוב זה שאינו חל אלא בשעת מותו ומי יודע מה שיהי' אחריו בזה לא שייך כל כך ותם לריק וגם חילוק זה ראוי וכדאי לדחות ק' ב"ש ולא דמי למזונות כלתו שכתב תומים סימן ס' ססק"ט שיש בו משום עגמת נפש דהתם הוא חי וניזונית על שולחנו משא"כ הכא ועוד נ"ל דהכא שמת הבעל בחיי אשתו וז"ק שלו ואח"כ מתו הם מיגרע גרע דהנה בודאי בשעת כתיבת שטח"ז לא עלה על דעתו להתנות שאם ימותו גם שניהם האשה והז"ק מה יהי' כי לא עלה דעתו כך מידי דלא שכיח ואח"כ כשמתה בתו בחיי חתנו והניח ז"ק אע"ג שהי' לו להעלות על הדעת שימותו הז"ק בחיי חתנו ויירשנו ומ"מ מה ה"ל למיעבד כי חתנו לא יתן רשות לז"ק למסור השטר ליד אבי זקנו ולשנותו מאשר כ' בו משא"כ הכא שמת הבעל תחלה הלא בתה ברצונה הטוב היתה נותנת רשות לאבי' לשנות נוסחת השטח"ז ולהתנות שאם ימות הז"ק שלא יוגבה כלום ומ"ט לא עשה ככה אע"כ גמר והקנה שיהי' להז"ק וליורשיו ככל אשר לו ממש:

ונבוא אל השני' מ"ש מעלתו ממ"ש סמ"ע סי' ר"ן סק"ח דמשו"ה לא אזלי' בתר אומדנא בהודאות שכ"מ משום דה"ל למימר בלשון מתנה ומדלא אמר הכי שמע מינה שלא רצה לחזור בו כשיעמוד וסברא זו לא שייך הכא בשטח"ז משום שע"כ הי' צריך להודות משום כמה טעמים גם בזה קדמו בחנוך ב"י סי' קל"ג ומהר"י מעלר בשב יעקב הנ"ל והגאון שב יעקב צווח עלי' כי כרוכיא הא בשכ"מ נמי איכא כמה נפקותות בין הודאה למתנה ע"ש ועוד צע"ג הא עיקור הדין נובע מאיסור גיורא והתם ע"כ לא הי' אפשר בענין אחר כ"א בהודאה ואפ"ה לא אמרי' אומדנא וע"פי מ"ש לעיל בשם תשו' רמב"ן י"ל דהומ"ל חייב אני לו א"נ י"ל כמ"ש תוס' שם ד"ה ואי וכו' וכל זה דוחק והנה עיינתי בפרישה ששם ביאר הסמ"ע דברי עצמו ושם נאמר כך אפי' אם נכסים אלו ידועים בברור לכל שהי' שלו מעולם מ"מ הודאת בע"ד כמאה עדים דמי ואמרי' שעתה הוא נותן אותם לו במתנה וכיון להוציא דבריו בלשון הודאה כדי שלא יהי' להם דין נותן מתנה לענין חזרה עכ"ל הנה למדנו מדבריו שאפי' ידענו שלא הי' שלו מעולם מ"מ קונה אותם מעתה ע"י הוראת בע"ד אלא שמשמע שמזו רגע מתחיל הקנין ולא נאמר שהי' של המקלל מעיקרא אלא מהשתא משמע אותם לו וזה א"א כמוכח ממ"ש תוס' וכל הראשונים במעמד שלשתן מה צורך להלכתא בלא טעמא ליתקן שיקנו באודיתא והתם ע"כ שיודה שהמעות הזה שהלוה לו הי' שייך מאז לפלוני דעתה אינו יכול להקנות מה שאינו בעולם וא"כ מוכח שיכול להודות שהי' זה מעולם שלו אפי' אנו יודעים שלא הי' בידו כלום דאל"ה לא הוה מקשו מידי דאכתי אצטריך מעמ"ש למלוה שרוצה לקנות למי שידענו שלא הי' המעות שלו מעולם אע"כ אפ"ה יכול להקנות ע"י הודאה שהי' מעיקרא שלו אפי' כלנו יודעין שזה אינו וא"כ לא הי' צריך הפרישה לדבריו אבל האמת יורה דרכו כי כך כוונתו דשני קנינים איכא באודיתא אחד הודאה דלא הי' אפשר בענין אחר אלא שיודה שהי' מעולם של רב מרי והשנית הוא שיודה שמתחייב לו עתה המטלטלין ההם וקונה מקנין כמו חייב אני לך מנה בשטר והנה בשכ"מ שהודה סתם מטלטלי הם לפלוני וכיון שאנו יודעין שבאמת לא הי' לו מעולם נכסים בידו הלא מאומדנא נימא שכוונתם שמעכשיו יהי' שלו בקנין אודיתא ולא בהודאה של שקר שהי' שלו מעולם וכיון שנאמר כן מאומדנא שעכשיו הקנס לו בשעה שהי' שכ"מ ולא שהודה שהוא נתנם לידו מעיקרא אלא עכשיו בחליו מקנה לו א"כ הדר ה"ל ככל מתנת שכ"מ ואם עמד חוזר ולא דמי לדרב מרי דאיסור ע"כ הודה שרב מרי נתנם לו מעיקרא והרי הם שלו מעולם ובהודאה כזו לא שייך אומדנא וכסברת מהרי"ו הנ"ל אך בשכ"מ בעלמא שהודה סתם נימא שההודאה היא שמקנה לו מעכשיו והדר שייך בי' אומדנא שאם עמד חוזר ועל זה תי' אם הי' כוונתו לחזור בו הי'

אומר בלשון מתנה ומדאמר בלשון הודאה ש"מ שכוונתו ליפות כח המקבל בכל לשון של יפוי כח ובכללו שאם עמד לא יחזור ודברי סמ"ע נכונים ודינו של מהרי"ו אמת וצדק וא"כ הא נידן דשטח"ז דנכתב באמת בלשון הודאה שקיבל מידה לידו סך כך הרי לית דין ולית דין דלית בי' אומדנא בלי שום הוכחה:

ופר"מ שפיר חזי דברי הגה"ה חכם צבי לט"ז בחשן משפט סי' ס' דהעלה לחלק בין נדוני' חתנים למזון בת אשתו דהתם החיוב לבתו ואין הבעל זוכה עד שיגיע לירש אותה משו"ה אמרי' אומדנא משא"כ בבת אשתו שהחיוב חל מיד לזון הבת לא אמרי' בי' אומדנא ומזה שפט מעלתו דהא שטח"ז נמי החיוב לבתו וז"ק שלה והבעל לא יזכה עד שיירש מאשתו וא"כ נימא בי' אומדנא מטיבותא קאמינא הא נמי סיעתא לדידן דאלת"ה דברי חכם צבי אינם מובנים דהא קמן בשכ"מ דאפי' כבר הגיע המתנה ליד הזוכר ועמד השכ"מ צריך להחזירו מאומדנא בעלמא ואם בא חכם צבי לחלק בסברא קלושה שלו כיון דחל החיוב לזון הבת מיד לא נימא אומדנא וכי עדיף חיילות החיוב ממה שהוא כבר בידו וע"כ לומר שאין לדמות האומדנות אהדדי בשכ"מ האומדנא גדולה דלא שביק אינש נפשי' ערטלאי ויהיב לאחריני ומועיל זה אפי' הגיע לידו משא"כ אומדנא דנדוני' חתני' דע"מ שתהנה בתו או שיהנה הבעל מאשתו הוא אומדנא קלושה וכיון שהתחיל החיוב שוב לא פסק כצ"ל וא"כ הדברים ק"ו התם בשכ"מ דאלימא אומדנא אפ"ה כשהודה שקבל מעות אלו מידו של זה אע"פי שכלנו יודעין דליתי' לא אמרי' אומדנא כדמוכח מאיסור גיורי הכא בשטח"ז שהאומדנא קלוש והודה שקבל המעות מידה לידו לא כ"ש דלא נימא אומדנא וכבר כתבתי מזה לעיל:

ומה שתי' בית שמואל סי' נ"ג על ק' הנ"ל מ"ש מזונות בת אשתו דלא אמרי' אומדנא ובנדוני' חתנים אמרי' אומדנא נדחק דבת אשתו שהתחייב לה היא חי' ורצה מעלתו לומר הכא אינם חיים אותם שהוא חייב להם דהיינו הבת והז"ק אהובי הכל הולך אל מקום אחד התם המתחייב עצמו מרצונו נימא אם אותו שהתחייב לו מת לא הי' דעתו לתת לאחרים חילו אבל הכא שאמר שקיבל מידם סך כך וכך והדין הוא להאמינו בזה א"כ מה לי ולאומדנא ויעיי' מ"ש מורי בהפלאה סי' צ' סק"ב שמסברתו אפי' באומדנא דיותר מוכח נמי לא נבטל השטח"ז הנכתב ע"ד הודאה כמנהום:

והתוס' כתובות מ"ז ע"ב ד"ה שלא וכו' הקשו א"כ כל לוקח פרה ומתה יאמר ע"מ כן לא לקחה ותי' התם רצה ליכנס בספק משא"כ הכא בנידוני' חתני' ע"ש והיינו בספק שלא יכנס לחופה כלל אבל היכי שכנסה והספק שתמות אח"כ וגם הז"ק דלא שכיח כלל בודאי הי' נכנס לאותו ספק דלא שכיח כלל ובחי' בארתי לחלק דהכל תלוי בהקונה

ומקנה ולא בדבר הנקנה ע"ד משל מכר פרתו ולא אצטרך זוזי דאירע המקרה בהמוכר או שיארע בלוקח שיבורר שלא צריך תו לפרה כמו האי גברא דמזבין נכסי' ולא אצטריך זוזי כיון שהמקריים נתחדשו בהמוכר או בהלוקח אזלי' בתר אומדנא אבל אם המוכר והלוקח כאז כן עתה והמקר' נולד בדבר הנקנה דהיינו שמתה הפרה בזה לא אמרי' אומדנ' היות כן בפיסוק שבין האיש והאשה שניהם הקונים והנקנים ובפיסוק שפוסק האב להחתן שישא בתו בבחינה זו הוה אבי האשה הקונה את החתן לבתו במעות שפוסק לו משו"ה אם מתה הבת אירע מקרה בהקונה נתבטל הפיסוק מחמת אומדנא וכשהחתן פוסק לאשה לזון בתה הרי הוא הקונה והאשה ניקנית לו בפיסוק שפסק לה ובתוכו לזוך בתו וכשמתה האשה ה"ל כמתה הפרה שהוא הדבר הנקנה ובזה אין הפסד במקח במיתת דבר הנקנה ולק"מ ק' ב"ש ולחנם נתלבטו בו ז"ל וא"כ אינו ענין לשטח"ז שאין זה לא בקונה ולא במקנה אלא הודאת חוב בעלמא [עיין לעיל סי' קנ"ו] ותבנא לדינו של רמ"א ואין לפקפק כלל שהטח"ז ירשו יורשי הז"ק אך היות כי הרבה יכול הזקן להערים להפקיע השטח"ז בכמה הברחות והערמות ע"כ טוב להיורשים שיבצעו הריב עם הזקן בחייו ועל יושבי מדין לעשות כחכמתם ואחתום בכל חותמי ברכות א"נ דש"ת. פ"ב יום א' ד"י מנחם תקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קס

החיים והשלום להרב הותיק המופלא מה' איצק וכו' אב"ד דק"ק ש"ד יע"א:

אשר אותה נפשו היפה אודות גומר בת דבלים התובעת לא' שנדר לה באתננה שישא אותה וגם תובעת שכר הנקת הולד אשר תוליד והוא כופר הכל הנה מ"ש מעלתך מדברי רמב"ם בטור א"ע סי' קע"ז שאם הבת תובעת אותו אנסתני או פתיתני צריך לישבע היסת התם בקטנה שצריך לשלם לה בושת ופגם אבל גדולה שמחלה על הכל אין עליו שום תביעה מהתביעות האלה ואין זכר למו:

ואודות שכר הנקה אם הי' ברור גמור שהולד ממנו כופין אותו הב"ד לשלם לה שכר הנקה כי חייב במזונות בניו הקטנים מדין צדקה וכופי' על זה וממילא מוכח שאין האם מחויי' להניק בנה ותוכל להשליכו תחת אחד השיחי' כי החיוב עליו ולא עלי':

ואמנם אם הוא כופר שאינו בנו מי ישביעו כיון שאינו חיוב ממון אלא צדקה בעלמא ותו שלא תוכל לטעון עלי' בריא אתה ידעת שהוא בנך ודאי כי אפי' בא עלי' אפשר שאינו בנו ועוד מה לה עמו אם לא תרצה להניק תניחנו ותלך לה ואם הב"ד אבוהן דיתמי וישביעו אותו ע"פי ע"א דהיינו טענת חנם אין משביעי' ע"פי עד פסול כזאת האם יעיי' בח"מ ס"סי' ע"ה והב"ש ס"ס ע"ב קיצר בזה:

אמנם מה שטוענת שנדר לה באתננה לישא אותה נראה לכאורה שתוכל להשביעו ואם כי שווי' אנפשי' חתיכא דאיסור' במה שאמר אין הולד ממנו ואסור לישא מינקת חברו ז"א ימתין כ"ד חדש וישא אותה כאשר נדר לה באתננה ואו ישבע היסת שלא בא עלי' או שלא נדר לה ונ"ל א"נ נשבע שלא נעברה ממנו נמי סגי דאפי' בא עלי' ונדר לה לישא אותה מ"מ כיון שנתעברה מאחרים א"כ איהי אפסדה נפשה שגרמה שלא יכול לישא אותה מיד וצריך להמתין כ"ד חדש ומצי למימר אדעתא דהכא לא נדרנא אלא שלפ"ז אפשר שצריך לשלם לה בשת ופגם כמו קטנה דאדעתא דהכי לא מחלה אלא ע"מ שישאנה ויש לדחות וק"ל:

והנה הב"ח בח"מ סי' פ"ז שדא בי' נרגא בהך שבועה שעל אתנן כי כל נשים שלנו שהם פנויות נדות הן וקים לי' בדרבא מיני' וש"ך שם סקנ"ח תמה עליו דהא לא קיי"ל כר"נ בן הקנה שהי' עושה י"הכ כשבת ולפע"ד טעמי' דהב"ח משום דניתן להצילו בנפשו ובחידושי הארכתי ואין כאן מקום להאריך ואין לנו אלא דברי רמ"א שישבע ואם ע"י איום שבועה חוזר בו ומודה לדברי' כבר הורית מאז שמותרת לו ואין לך אמתלא גדולה מזו שמחמת כיסופא כפר ומאימת שבועת שוא חוזר ומודה ואין זה דומה לתשו' צ"צ סי' ק"ד והדבר מובן כיון שאין כאן אימת יסורים רק אימת שבועת שוא א"כ לא יודה על שקר ומותרת לו ובתשובה אחרת הארכתי בזה ואין כאן מקום לקבל אריך וה' ימיו יאריך הכ"ד החותם באהבה. פ"ב נגהי ליום ב' כ"ה טבת תקצ"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסא

שלום תיניין בכל מקנה וקנין לידידי הרב המא"הג המופלג החרוץ ושנון בנן של קדושים מופלא באנשים כש"ת מהו' אברהם נ"י אב"ד דק"ק ענטלינגה ואגפי' מדינת שווייטץ יע"א:

פניתי אני עם לבי השתא הכא לעיין ע"ד שאלתו השני' ראובן הי' לי שטר חצי זכר מחמיו הנכתב על שם אשתו וזרע קימא שלה והנה מתה האשה בחיי אביה וירש בנה קטן השטר ההוא שוב מת הבן טרם היותו בן שלשים יום וגם לא נבדק אם שעריו וציפרניו נגמרי' או לא ונתעצמו הצדדי' אחר מיתת הזקן כי הבעל חתן הזקן בא לירש השטר מבנו הילד המת להוציא חובו הכתוב בשטר מנכסי הזקן שמת כמבואר דין זה בש"ע א"ע סי' צ' ובב"ש שם סק"ד ויורשי הזקן טוענים כיון דמת הולד בתוך שלשים ללידתו וגם לא נבדק אי נגמרו שערו וציפרניו והוא ככל המון הולדות שהם ספק בן ט' ספק בן ח' אין להוציא ממון מהם דמ"ש בש"ע ח"מ סי' רע"ו סעי' ה' אבל אם מתה האם בחייו ואח"כ

מת הוא אפי' הי' קטן בן יומו הואיל וחי אחריה שעה א' יורשה ומנחיל הירושה ליורשיו ממשפחת אביו עכ"ל מ"מ כבר כ' שם באר הגולה שכוונת הרב"י דוקא בשנגמרו שערו וציפרניו כ"כ סמ"ע וסקס"ז ושהב"ח העלה דעכ"פ אין להוציא ממון מהמוחזקים בפיהק ומת וחולה הוה כפיהק דוקא אכלו ארי ממעטינן זה הוא כוונתו שם למעיי' וכמ"ש ר"ן בשם רבנו יונה הביאו ב"י בא"ע סי' קנ"ו ודלא כהרז"ה דס"ל הלה הוא כאכלו ארי וא"כ ה"נ אינו נבדק הבן שמת וה"ל ספק נפל ואין להוציא ממון ופר"מ האריך מאוד לקיים דברי ש"ע כפשוטן דכל תינוק בן יום א' נוחל ומנחיל מספק דאזלי' בתר רוב נשים בני קיימא יולדת ומוציאי' ממון ע"י האי רובא דעדיף טפי מכל רובא דעלמא כאשר הוציא מתוס' סנהדרין ג' ע"ב ד"ה דיני ממונות לא כ"ש ובזה האריך מאוד להביא ראי' וקושיות בענין הולכי' בממון אחר הרוב והלך לו בדרך מרחוק להוציא ממון מהיורשי' ושקיל מעלמא תנאי ובכולהי רבותא במקומו בענין ספק נפל וספק אשתהי לא עיין כי אלו הי' מעיי' בזה לא הי' נמצא אפי' דעת א' מכל הפוסקים שיוציא ממון על הרוב הזה כאשר אבאר אי"ה וכי ע"י קושיות ופלפולים נמציא דינים נגד אבותינו ורבותינו הקדושים נוחי נפש:

ואמרתי גם כי אין פלפולים אלו מגיעי' לעיקר דין זה כלל מ"מ אקדים קצת להשתעשע בדבריו כדי לעמוד על האמת ותורה היא וללמוד אנו צריכי' ומקבלי' שכר על הדרישה מ"ש מעלתו והוציא מלשון תוס' סנהדרין ג' ע"ב הנ"ל דרובא דבן קיימא יולדת הוא עדיף משארי רובא דעלמא במ"כ שלא בדקדק כ' כן אדרבא גרוע הוא מרובא דעלמא דהכא המיעוט נפלים מצוי' כמ"ש תוס' ביבמות ל"ו ע"ב ד"ה הא ובבכורות כ' ע"ב ד"ה חלב ונדה מ"ד ע"ב וע"ז מ' ע"ב וראש פ"ק דחולין ומה שלכאורה סתרו עצמם בענין מים שאין להם סוף בארתי במקום אחר מ"מ כל אפין שוין דרובא ולד מעליא יולדת רוב גרוע הוא וה"ה ומכ"ש רובא טעו בעיבורא דירחא דהחוש יעיד מיעוט המצוי דלא טעו אך דעת התוס' בסנהדרין דגם בממון הולכין אחר רוב אפי' רוב גרוע כמו רוב נשים ולד מעלי' יולדת ורק רובא דרדי' דהוה גרוע דגרוע טובא בהא הוא דיש חילוק בין אימרא לממון והגריעותא דידי' ביאר הב"ח בח"מ סי' רל"ב משום דא"ג דרוב פשתן נקנה לזריעה דאיכא אחד קונה עשרה מדות לזריעה מ"מ רוב בני אדם קונים לאכילה אלא כל א' קונה מדה אחד נמצא שהוא רוב מצד א' ומיעוט מצד א' וכן רובי שוורים ניקני' לרדי' דאדם א' קונה כמה שוורים למלאכה מ"מ רוב בני אדם קונים כל א' שור א' לאכילה אלו דברי ב"ח ז"ל ועוד כ' מפורשים טעם אחר כי אותן שקונים הרוב לרדי' הלא הם בעצמם קונים מיעוט למאכלם גם כן ומשום גריעותא דהאי רובא לא אזלי' בממון בתרי':

נמצא לפ"ז ג' מיני רובא איכא הגרוע שבכולן רובא לרדי' וכיוצא בזה דלא אזלי' בתרי' בממון כלל ב' רוב נשים ולד מעלי' יולדת וכדומה דעדיף מהך ובממון אזלי' בתרי' מק"ו דדיני נפשות ומ"מ מדרבנן חששו למיעוט המצוי אפי' באיסורא מכ"ש נגד חזקת ממון דאלימא חזקתי' ג' רוב אלים כגון מים שאל"ס דליכא מיעוט המצוי ואפי' מדרבנן לא חששו אפי' בחזקת אשת איש שעכ"פ אם נישאי' לא תצא ומ"מ משום חומר חזקת אשת איש לכתחלה לא תינשא וקרוב לומר דגם בממון החמירו מדרבנן ויעויי' בלשון תוס' ספ"ק דב"מ היכי פשיט מר אי' מממונא יע"ש ויעיי' מ"ש ה"ה פ"א מייבום הלכה ה' וז"ל ולא רצו חכמים לשנות דבר בדין הירושה מפני שכל דבר שבממון קולו של זה הוא חומרא של זה עכ"ל מ"מ נ"ל היינו במי שמת והניח נכסיו וממילא היורשי' נקראו מוחזקי' בכל מקום שהם אלא אנחנו דנים מי הם היורשי' המוחזקי' בזה שפיר י"ל קולו של זה חומרו של זה אע"ג דמ"מ שייך קצת חזקת נחלה באותו שבט עיי' ב"ב קנ"ח ע"ב מ"מ לא הוה אלים כמי שמוחזק בממון בידו ממש ואנו באי' להוציא מת"י דבהא עבדינן לעולם קולא לנתבע אפשר בהא עבדי רבנן תקנתא שלא להוציא ממון ולחוש למיעוט המצוי כמו באיסורא וכמו בנידון שלפנינו שאין נכסי האב הזקן חייבי' מטעם ירושה אלא מטעם חוב שחייב לבתו ויוצאי חלציה ותנאי הי' בדבר שאם לא יהי' לה בני קיימא לא יתחייב לשלם זה החוב וזה הוה מוציא ממון ממש נראה דחיישי' למיעוט המצוי בממון ק"ו ומאו"ה:

וכל זה לפי תוס' סנהדרין ג' ע"ב הנ"ל אמנם תוס' ב"ק כ"ז ע"ב כתבו תי' אחר לקושייתם דאמאי לא נילף ממון ק"ו מנפשות דאזלי' בתר רובא אפי' ליתא קמן ותי' דנהי דממון קיל מנפשות מ"מ המוחזק בממון אלים חזקתו ואין ללמוד ק"ו מנפשות אלא לענין רובא דבית דין דנגד רוב המחייבי' לא שייך חזקת ממון כי הם מוציאי' אותו מחזקתו וכיון דליכא חזקת ממון לענין חומר הענין בודאי איכא ק"ו ממון נפשות אבל רובא שלא ע"י ב"ד דאיכא חזקת ממון המתנגד לרוב ובהא ליכא ק"ו מנפשות ולא אזלי' בתר רובא ע"ש כי כך כוונת תירוצם למעיי' ועיי' היטב מ"ש תומי' בקת"כ סי' קכ"ג קכ"ד בזה והמעיי' יבחר:

ויעיי' פירש"י בחולין י"ב ע"א דפי' ב' לשונות לחד לישנא אתי' רובא מהלכה למשה מסיני ולחד לישנא מסברא מה לי האי רובא או האי רובא ונ"ל דהתוס' דסנהדרין ודב"ק הנ"ל לא נצרכא אלא להך לישנא דרובא מסברא אתי' וא"כ קשי' נילף ממון ק"ו מנפשות אבל לאידך לישנא דמהלכה אתי' לק"מ ק' תוס' דוקא רובא דסנהדרין דכתיב בהדי' בקרא אחרי רבים להטות ילפי' ממונא ק"ו מנפשות אבל שארי רובא דלא כתיבי בהדי'

בקרא אלא מהלכה אתי' כנפשות ואיסורא תו לא ילפי' ממון מיניהו דאין דנין ק"ו מהלכה ולפ"ז אפי' בלא סברא דאלים חזקת ממון נמי לא אזלי' בתר רובא בממון וזה נוטה לדברי רש"י דב"מ כ"ג ע"ב שכתבתי כבר למעלתו בזה:

ויש כאן מקום עיון בתשו' רשב"א ח"ג סי' שע"ה והובא בב"י י"ד סי' שע"ד ובלחם חמודות הל' טומאת כהנים שאלה בנמצא מת במקום שרוב ישראל מצוין אי הולכי' אחר הרוב והסנהדרי' שהיו בודקי' העדים מכירי' אתם אי ישראל הרג אם שואלין כן במקום שרוב ישראל דבירושלמי איתא להדי' נהרג בין טברי' לציפורי חזקה ישראל הי' והשיב רשב"א הא מסתפקא לי דאפשר איתא הא דירושלמי דבאיסורי הולכי' אחר הרוב ושמא אף בדיני' נעשה כן וכו' אלא שאני מסתפק הואיל ולא הוזכר כן בגמר' ועוד בד"נ כתיב והצילו העדה וכו' יע"ש והוא תמוה דהא ר"פ בן סורר ומורה מספקא לי' להש"ס בההיא גופי' אי לא אזלי' בתר רובא בד"נ משום דכתיב והצילו העדה ומסיק דאפי' ברובא דליתי' קמן אזלי' בתרי' וצ"ע ולפי חומר הקו' צריך אני לומר דס"ל לרשב"א ע"כ לא החליט הש"ס דאזלי' בתר רובא בד"נ אלא היכי דלא איקבע מיעוטא בפנינו כגון ברובא דליתי' קמן דגם המיעוט לא איקבע בפנינו דליתי' קמן משא"כ ברובא דאיתי' קמן בין טברי' לציפורי דעכ"פ איקבע פה מיעוט גוים ואפשר שנזדמן להרוצח א' מהמיעוט גוים שפיר אמרי' והצילו העדה ולא דמי לסנהדרי' דאע"ג דאיקבע מיעוט מזכים בפנינו ומ"מ הולכי' אחר הרוב המחייבי' התם אין אנו לוקחי' מהמיעוט אלא מבטלי' דבריהם מאן דליתנהי וסברא זו כ' בס' כריתות אבל היכי דאיכא למיחש שנזדמן לו מן המיעוט דאיקבע לפנינו כגון בין טבריא לציפורי דאפשר דנזדמן להרוצח ממיעוט גוים אפשר דשייך והצילו העדה ומשו"ה נסתפק לרשב"א ופשיט לי' מסוגי' דוארב לו ספ"ק דכתו' משמע דוקא משום דקבוע אבל אי פריש אזלי' גם בזה בתר רובא ע"ש ומה שיש להקשות על ראי' זו ביארתי במקום אחר אין כאן מקומו ולענין ממון ברובא היכי דאיקבע מיעוטא עיי' בח"מ סי' רצ"ב סוף סעי' יו"ד ובש"ך שם סקכ"ז כ"ח כ"ט ועדיין צ"ע:

ובשערי המלך בהלכת טומאת מת הקשה איך נותני ה' סלעי' לכהן ביום שלשים ניחוש דלמא טרפה הוא הבכור ואין הולכי' בממון אחר הרוב וטרפה פטור מפדיון עס"פ הקומץ ותו מקשי' העולם מנ"ל לרשב"ג להוכיח מופדיו מבן חדש תפדה דכל שלא שהה ספיקא הוה דלמא רובא בני קיומא הוו אפי' קודם ששהה רק בבכור אין הולכי' בממון אחר הרוב (ובאמת קו' אלו קשי' נמי לרב דאיהו נמי לא אמר הולכי' בממון אחר הרוב אלא היכי דאיכא תרתי למעליותא א' שהתובע טוען ברי שהוא מהרוב ב' שהנתבע אינו יכול לטעון ברי שהוא מהמיעוט אז מוציאי' ממון על ידי רוב אבל היכי דאין התובע טוען

ברי כ' תוס' בבכורות כ' ע"א ד"ה ור' יהושע וכו' דלא אזלי' בתר רובא וכן אם הנתבע טוען ברי אני מהמיעוט כ' תוס' ב"ב צ"ב ע"א סוף ד"ה ולחזי וכו' דלא אזלי' בתר רובא ע"ש וא"כ קו' הללו גם לרב) ולפע"ד דלא אמרי' אין הולכי' בממון אחר הרוב אלא היכי דתחלת דינינו על הממון כגון ספק רדי' וכדא וחביתא וכדומה אבל הכא כללא הוא רוב נשים בני קיומא יולדת ואנן אזלי' בתר האי רובא כבר קודם ששהה שלשים יום ואי הורגו אדם נהרג עלי' וכן לענין חשש טרפה החזקנוהו לאדם שלם שאינו טרפה לענין כל הענינים שוב אח"כ כשבאנו לדין על ממון של כהן לא שייך למימר לא אזלי' בתר רובא בממון וב"ה שזה לי יותר מעשרי' שנה כוונתי זה מסברא דנפשי' ואשתכח בסבא כוותי ה"ה גאון מ"ו בספר הפלא"ה ספ"ק דכתובות ובזה מיושב נמי מה שהקשו בשם הגאון מהר"ץ מהאלברשטאט ז"ל איך נוציא בת כהן מחנק לשריפה ניחוש דלמא הכהן לאו אבי' הוא וממיתה למיתה לא אזלי' בתר רובא וגם זה לק"מ דדוקא כשתחלת דינינו למיזל בתר רובא בנסקלין בנשרפי אבל הכא כבר החלטנו זאת שהיא בתו של זה הכהן ואלו היתה מכה או מקללו היינו הורגין אותה שוב עתה אין לזוז מזה:

ולכאורה הי' מקום ללמוד מתשלומי דמי וולדות ולא נימא דילמא נפלים הי' ש"מ מוציאי' ממון על הרוב נשים בני קימא יולדת וי"ל דהתם אינו משלם אלא לפי ערך מה שהי' שוים הולדות למכור על האי ספק שמא יהי' נפלים או בן קימא ושמין האשה כמה היא שוה לכל מר כדאית לי' בב"ק מ"ט ע"א יע"ש הארכתי קצת בזה ויצאתי חוץ מגדרי קצת משום דפר"מ האריך בדבריו בהאי ענינא אמרתי משום יגדיל תורה ויאדיר אגלה לו עניות דעתי בזה אבל באמת לא שייך הכא כולי האי רובא וכמ"ש הריב"ש בתשובה סי' תמ"ו בשאין לו שערות וציפרנו' תו לא שייך רובא דרוב נשים היולד' בני קימא נגמרו בשערו וציפרני' ע"ש ה"נ ל אם מת בתוך שלשים אזדא לי' רובא ג"כ וכיון שלא נבדקו שעריו אמרי' מסתמא לא נגמרו ולא הי' בן קימא דא' מאלף אשר ימות בנוער נפשו והאי דמת איננו מהרוב ודוקא בתוך שלשים יום מלין אותו בשבת בלא ממ"נ דמחתך בבשר דאזלי' בתר רוב ולדות ומסתמא יחי' שלשים יום ועיי' תשו' פנים מאירות ח"ב סי' ל"א דלא אצטריך ממ"נ אלא ספק בן ז' ספק בן ח' אבל כל סתם ולדות שהם ספק בן ח' ספק בן ט' אזלי' ביום המילה בתר רוב ומסתמא יחי' שלשים יום וכן נפקא מיני' אי אין האב בביתו ביום שלשים ואחד יפדה בנו הבכור במקום שהוא ולא חייש שמא מת תוך שלשים דמסתמא הוא מרוב ולדות ועיי' דגול מרבבה בי"ד סי' ש"ה ומ"ש שם דכל שלשים יום לית לי' חזקת חי עספ"ק דעירוכין מ"מ כשמת באמת בתוך שלשים ובשעריו וציפרניו לא נבדק לא שייך לומר ניזל בתר רובא וכן יש להוכיח ממתני' דנזיר

י"ג ע"א ע"ש דבין לרבנן בין לר"ש אפשר שתלד בן קימא ויצא מת מיתה טבעי' אלא רבנן הולכי' בספק נזירות להקל ור"ש אזיל להחמיר אבל בין למר ובין למר ספיקא הוה ומזה דן רבנו פרץ שלא תתיבם עכ"פ וכמ"ש בשמו הטא"ע סי' קנ"ו ורמ"א שם סוף סעי' ד' וקשה ממ"נ א"כ לא הוה ספק כלל דניזל בתר רובא דודאי הי' בן קימא אלא שמת ומאי מספקא להו אע"כ המיתה גופי' מגרע לי' לרובא דרוב נשים היולדו' בן קיימא איננו מת והאי כיון דמת אימר לאו בן קימא הוא:

והנה ה"ה פ"א מיבום העלה בדעת הרמב"ם דהלכה כרבי וכרשב"ג דיבמו' פ' ע"ב תלתא סי' הוה כלו לו חדשיו כגון שבעל ופירש עד ט' חדשים או אפי' נולד ודאי לשמנה חדשים וחי שלשים יום כרשב"ג דאמרי' אשתהי ובן ז' הוה ושהה עד חדש השמיני או אפי' לא חי שלשים יום רק נגמרו שעריו וציפרני' אמרי' נמי אשתהי וכרבי ופסק הרמב"ם בהלכות נחלות דכיון שחי שעה א' אחרי אמו נוחל ומנחיל ומסתמא מיירי דעכ"פ גמרו שערו וציפרניו דאל"ה מה"ת יהי' נוחל ומנחיל ולענין ירושה אקמוה אדאורייתא דלא החמירו חכמים בדיני ממונות דקולו של זה הוה חומרו של זה ולענין יבום בעי' או ידעי' שכלו לו חדשיו או המתנת שלשים יום אבל אסימני שערו וציפרניו לא רצו חז"ל לסמוך והחמירו דבאשת ישראל תחליץ מחומרא בעלמא וכן לענין רוצח ההורגו אע"ג דמן התורה הי' חייב מיתה דסי' דאורייתא הוא מ"מ כיון דהחמירו רבנן שלא לסמוך על הסי' לענין יבום ועשאוהו כספק לא יתכן להרוג עליו ולענין מילה לא שייך להחמיר דהא אפי' ספק מולין ממ"נ ולענין אבילות תוך שלשים אינו מתאבל אפי' יש לו סי' אא"כ ידעי' בי' שכלו לו חדשיו משום דהלכה כדברי המקיל באבל ולרבנן דרבי לא הוה ולד אלא בידעינן בי' שכלו לו חדשיו אלו דבריו בתוספת ביאור ועיי' בב"ש סי' קנ"ו סק"ג:

הנה מ"ש דהחמירו חז"ל בגמרו שערו וציפרניו שלא לסמוך אהאי סימנא ובשהה שלשי' יום לא החמירו נ"ל עפ"י מ"ש רש"י יבמות פ' ע"א ד"ה ובן ח' וכו' אע"פי שגמר שערו וציפרניו כשנולד וכו' עכ"ל משמע מלשון זה דבעי' דוקא שיהי' נגמרי' כבר בשעת לידה אבל אם נולד שערו לקוי אז אפי' יגדלו אח"כ ויוגמרו אינו סי' והה"נ אם נולד לח' ולא בדיקנא לי' בשעת לידה ואח"כ נגמרו אינו מועיל לומר שלמפרע כבר נגמרו זה לא אמרי' והוכרח רש"י לפרש כן לשיטתו דר' אבוה כרבי ס"ל ורבי דאמר סימני' מוכיחי' עליו מיירי בבן עשרי' שנה שערו וציפרניו שלא נגמרו וזה תימה איך אפשר שיהי' בן עשרים ולא נגמרו שערו וציפרניו אע"כ משעת לידה קאמר אבל אי לא נגמרו אז אפי' יחי' אח"כ יותר מעשרי' שנה אינו יוצא מכלל נפל וא"כ מוכח כנ"ל ומשו"ה החמירו בו חכמים כי הוא דבר שאינו נראה לעינים ובשעת לידה לא שכיחי אינשי שישגיחו על זה ועפ"י

חיה ויולדת הוא דידעי' ע"כ החמירו בו לענין יבום טפי משהה שלשים יום שהוא דבר הניכר לכל:

ובזה יש להבין דברי רמב"ם בהלכות מילה בספק בן ז' ס' בן ח' מלין אותו ממ"נ אי בן ז' הוא ושלם בדין הוא שידחה וכו' וטור י"ד סי' רע"ו הבין מזה שבבן ז' ודאי נמי בעי' נגמרו שערו וציפרניו והקשה עליו ע"ש ובב"י וכ"מ ר"ל שלם באיבריו ולא בשערו ויפה השיג עליו הב"ח דמדכ' הרמב"ם לפני זה גמרו שערו וציפרני' משמע סתם שלם אשערו וציפרני' קאי ולפע"ד ליישב בעזה"י דס"ל לרמב"ם דספק בן ז' ספק בן ח' ששערו וציפרני' לקוי בפנינו אין מלין אותו בשבת דודאי בן ח' הוא וכאבן הוא ואסור לטלטלו דהרי בלא"ה בספק בן ז' ס' בן ח' לא שייך כולי האי רוב בני קימא יולדת ונגמרה צורתו לז' אדרבא לעומת זה נימא רוב ולדות נגמרה צורתו לט' והאי אקדים ואתי' בח' ונפל הוא ועיי' יבמות ל"ז ע"א ועיי' מג"א סי' ש"ל סוף ס"ק ט"ו וצ"ע שם סקט"ז ע"ש והואיל ומצורף לזה גם שערו לקוי ונהי אם ידעי' בודאי שהוא בן ז' כגון שבעל ופירש לא משגיחי' בלקוי שערות מ"מ היכי דמספקינן וראינן שערו לקוי כבר כתבתי לעיל בשם הריב"ש דרוב בני קימא אין שערן לקוי וכיון דהוא ס' בן ז' וספק בן ח' וגם שערו לקוי ודאי בן ח' הוא והרי הוא כאבן ואסור לטלטלו אע"ג דאכתי אפשר לי' שיתברר ע"י שיהוי שלשים יום דעדיף מסימני' מ"מ ביום השמיני אנו תולי' שבודאי לא יחי' שלשי' יום' ואין מטלטלי' אותו בשבת אלא הך ספק בן ז' מיירי שנגמרו שערו וציפרניו לפנינו אך לא ידעי' אם נולד כך או גדלו אח"כ ואנו מסופקי' אי בן ז' הוא מסתמא נולד בשערו וציפרניו דרובא דרובא דבני קימא נולדת כך או אולי בן ח' הוא ונגמרו אח"כ וכ' רמב"ם דמלין אותו ממ"נ אי בן ז' הוא ושלם הי' בשעת לידה שפיר קא מהיל וכו' ואי בן ח' הוא ולא נגמרו בשעת לידה אלא אח"כ מחתך בבשר בעלמא הוא וא"ש:

ומ"ש עוד ה"ה דלענין ירושה אקמוהו דדאוריי' מ"מ דבריו דחוקים מאוד בלשון הרמב"ם כי היכא רמיזא גמירת סימנים בלשון רמב"ם ומסתימת לשונו משמע אפי' ודאי בן ח' וחי שעה א' נוחל ומנחיל גם כי ה"ה בהלכו' נחלות כ' שאינו יודע מנ"ל לרמב"ם הא דהרי בש"ס מוקי הך מתני' לענין אבילות בכלו לו חדשיו דוקא א"כ דלמא בבא דנוחל ומנחיל נמי ע"ש ובלח"מ דאע"ג דסברת ה"ה בדעת הרמב"ם נראה נכונה מ"מ מנ"ל לרמב"ם להמציא דין זה ואני לא זכיתי להבין על פי עיקור דינא דאורי' היכא רמיזא דירושה תלי' בבן קימא אדרבא תנן במתני' בכורו' מ"ו ע"א ומייתי לי' ריש בהמה המקשה איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן הבא אחר נפלים אעפ"י שיצא ראשו חי ובן ט' שהוציא ראשו מת ע"ש ובתשו' שארית יוסף סי' כ"ה כ' מדיוקא דוקא נפל שהוציא רק ראשו חי ומת

אח"כ אבל הוציא כל גופו חי וחי שעה א' הבא אחריו אינו בכור לנחלה והיינו משום דהוא עצמו הי' בכור לנחלה וכ' שם שאם אדיוקא דמתני' יש לפקפק ולומר ה"ה אפי' כלו חי נמי אינו בכור לנחלה ונקיט ראשו לרבותא דבכור לכהונה מ"מ מהרמב"ם עכ"פ מוכח דהאי דיוק אמת הוא דהרמב"ם בהלכו' נחלו' לא מיירי כלל מכהונה רק לענין נחלה ואפ"ה כ' האי לישנא ש"מ אי יצא כלו חי הבא אחריו אינו בכור לנחלה ופסק כן הלכה למעשה ועיי' סמ"ע סי' רע"ז סקי"ג וש"ך שם פליגי עליו ובתשובה אחרת עשיתי לו סמוכי' יפי' וכבר אירע במקומנו כך זה פעמים והשתדלנו עם האבות שהתפשרו בחייהם עם בנם זה הספק בכור ואפשר מדאיצטרך קרא ראשית אונו מי שלבו דוה עליו ש"מ לענין ירושה בעלמא היכי דלא גלי קרא הוה נפל כבן קימא ונ"ל דשפיר רמיזא במתני' דקשי' לי לאוקמתא דרב ששת נוחל בנכסי האם להנחיל לאחים מן האב א"כ נוחל למה לי הא עיקור חדושי' במה דמנחיל נכסי אמו לאחיו מאביו אבל נוחל מאי רבותא הא באותה שעה חי הוא ופשיטא דנוחל אע"כ מתני' בולד שלא כלו לו חדשיו ואין לו סי' נמי ומסתמא לא יחי' כמ"ש לעיל ואין מטלטלי' אותו בשבת וא"כ נחלה זו למה היא לו ואיננו נוחל אלא על מנת להנחיל לאחיו מן האב והיינו דקמ"ל נוחל ומנחיל שכל עצמו אינו נוחל אלא להנחיל ומ"מ נוחל ובזה יתישב נמי דקאמר אבל עובר לא מ"ט איהי מייתי ברישא וכ' תוס' דלאו כללא הוא דביושבת על המשבר והולד כבר נעקר לצאת אז האם מייתי ברישא ואז גם העובר הזה נוחל ומנחיל אלא מילתא דפסיקא נקיט ע"ש בתוס' ומזה מוכח נמי מה שהוכחתי לעיל ממתני' דנזיר דאי הוא בן קימא בודאי ומת בבטן אמו מיתה מקריית הוה שפיר בן קיימא מ"מ קשה איך סתמו חז"ל הדבר הזה הלא רוב נשים המסתכנות למות הוא ע"י סכנת לידה בשעת לידתן וא"כ איך ממעט עובר סתם דמשמע ביושבת על המשבר נמי ולהנ"ל ניחא דמתני' לא מיירי אלא בנפל דנוחל ע"מ להנחיל הא עובר כי האי גוני שלא כלו לו חדשיו עדיין אינו נוחל דאיהו מייתי ברישא ופרכסו אינו אלא כזנב הלטאה אבל יושבת על המשבר והגיע זמנו של ולד לצאת דמסתמא כלו לו חדשיו ואפשר שיחי' שנים הרבה כשקורעי' בטנה כספ"ק דעירובי' בזה לא שייך נוחל ומנחיל שהרי הוא נוחל לעצמו ומה שע"י מקרה מנחיל לאחיו מן האב זה הוא מילתא אחריתי ומידי דפשיטא ודברי רמב"ם נכונים לכאורה אבל לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה נגד פירושו של ה"ה ז"ל בשגם די"ל דלא נעלם דברינו מה"ה אלא דס"ל דרבא נאיד מאוקימתי' דרב ששת ואמר דלענין ממעט בחלק בכורה מיתני' ולדידי' יל"ד בהיפוך ליתני נוחל למה לי מנחיל אע"כ אה"נ ובהא פליגי דרבא לית לי' הא דשארית יוסף הנ"ל וא"כ בעי' בר קיימא דוקא והוה קשי' לי' אאוקמתא

דרב ששת נוחל למה לי ע"כ מוקי לי' בפשיטות הממעט חלק בבכורה ותרוויי' איתי' נוחל קאי אמיעוט חלק בכורה ומנחיל קאי אנכסי אם להנחיל לאחים מן האב ודוקא בן קיימא אבל נפל הנוחל ע"מ להנחיל לא והלכה כרבא ע"כ נדחק ה"ה בהרמב"ם ועוד דקשי' לשיטה זו מש"ס כתוב' ל"ט ע"א ובשיתא ירחא מי קילדה ע"ש אם לא נאמר דהרמב"ם לא אמרה אלא בן ח' ולא בן ששה חדשים וזה דוחק אבל לה"ה דמיירי בגמרו שעריו א"ש דלששה חדשים בודאי לא נגמרו שעריו:

והתוס' בנדה כ"ז ע"א ד"ה אלא למ"ד כ' וי"ל דרוב אמוראי' לית להו דרבה תוספאה (ולפמ"ש שם בחי' רשב"א יש לתרץ קו' תוס' באופן אחר) ולכאורה דבריהם צריכי' ביאור אטו תנאי שקלת מעלמא הא איכא רבי ורשב"ג דיבמות פ' ע"ב דס"ל אשתהי ונוקי ברייתא כהנך תנאי וצ"ל דס"ל להתוס' דלמאן דלית לי' כרבה תוספאה ס"ל דרבי לא סמיך אסימנים אלא בשנעשה בן עשרים שנה כר' אבוה וכפירש"י ביבמו' פ' ע"א שם וא"כ בעי' הוכחה גדולה ולא שכיחי כמ"ש תוס' שם ודרשב"ג ס"ל דלא פליג את"ק אלא בסתם ולדות שבעל ולא פירש והמה ספק בן ח' ספק בן ט' בהא בעי' שיחי' שלשים יום להוציאו מספק נפל והלכתא כוותי' אבל בודאי בן ח' לא אמרי' אשתהי ואין שום סי' מועיל נמצא להתוס' בכל הספיקו' בעי' שלשים יום ולודאו' אין שום סי' מועיל ואע"ג במ"ש דאין הלכה כרבה תוספאה רבו החולקים מ"מ בהא דאין סי' מועיל בלא שלשים עכ"פ איכא רוב הפוסקים דקיימא כוותי' וכבר כ' מהרי"ק שרש ק"ג דאפשר דאיתי' לרבה תוספאה אע"ג דליתי' לדרבי ודרשב"ג דבן ט' עביד דמשתהי עד י"ב חדש אבל היוצא בחדש שמיני דנימא בן ז' הי' ואשתהי זה לא אמרי' דהרי חזינן דהאי ולד לאו בר שיהוי הוא שהרי אפי' עד התשיעי לא המתין כדרבנן של רוב ולדות ואיך נאמר דאשתהי אע"כ בן ט' הי' ומיהר צועה להפתח ע"ש:

וראיתי במרדכי פראד"מ ומייתי לי' בש"ג שסביב הרי"ף פראד"מ שיטה מחודשת דמפרש איזהו בן ח' כל שלא כלו לא חדשיו רוצה לומר ולד שנולד בן ח' ודאי ממתיני' עד שיכלו לו חדשיו דהיינו שיהי' בן ט' ומן אז יהי' לו חזקת חי ולפ"ז לפעמים הוא יותר ולפעמים פחות משלשים יום וצריכי' לומר לדבריו הא דמשמע ביבמות דלרבנן לא אמרי' אשתהי ולרשב"ג אית לי' היינו משום דרבנן ס"ל ודאי בן ח' הוא ולא אשתהי אלא הטבע כך שאם אנו יכולין לעשות רפואות והכנות שנוכל לקיימו בעולם עד ט' חדשים אז יגמור יצירתו בעה"ז מה שחיסר לו במעי אמו אבל לרשב"ג דתלי' בשלשים יום לאו להשלים חסרונו קאי בעי דהא למ"ד יולדת לט' אינה יולדת למקוטעי' שזה שיטת שמואל כחסידים הראשונים נדה ל"ח ע"א רוב פעמים היולדת לח' חדשי' אם תמתין נמי שלשים

יום עדיין לא כלו לו ט' חדשים שלימים ואיך אמר שמואל בשבת קל"ה הלכה כרשב"ג ועוד למ"ד יולדת למקוטעי' נמי למה לי שלשים לפעמים סגי ביום א' אע"כ רשב"ג לסי' נקטי' דאי שהה שלשים סימנא הוא שזה בר ז' ואשתהי כן צ"ל להמרדכי אלא דסוגי' דנדה כ"ז ע"א צלע"ג לשיטת המרדכי הנ"ל דמאי פריך אהאי מעשה דנשתהי ולד אחר חברו ל"ג יום הא משכחת כנ"ל דהי' בן ח' ועבדי לי' חיותא אחר צאתו מרחם וצ"ל מ"מ כשנולד מיהו נפל הוה ולא שייך לקרותו ולד ומה דעבדי לי' חיותא פנים חדשות באו לכאן אבל עכ"פ בשעת יציאתו לעולם לאו ולד הוא ודוחק ולשיטה זו לא א"ש מ"ש לעיל נוחל על מנת להנחיל דבן ח' אינו נוחל לעצמו אלא להנחיל לאחרים ולהמרדכי הנ"ל שפיר יכול לתנחיל לצורך עצמו דהרי אפשר דעבדי לי' חיותא ואם אח"כ אירע שמת אחר שעה שוב ממילא יורשי' אחיו מאביו ממנו ולא הוה תחלת נחלה ע"מ להנחיל ואולי משו"ה נאיד רבא מתירוצו של רב ששת ומוקי לי' לענין מיעוט חלק בכורה:

ויש קצת ראי' לפי' המרדכי ממאי דאמרי' בן ח' הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה ופירש"י ביבמות פ' ע"ב סכנת האם והולד ונראה דהוכרח לכך דאי משום אם ה"ל למימר דהיכי דמשכחת ולד אחר בן קיימא שתניק ממנה לא תניק זה הולד שהוא אסור לטלטלו דהרי קיי"ל מה שאסור לטלטלו בשבת אין נותני' לפניהם מזונות אע"כ חשו נמי לסכנת הולד והשתא אי ס"ד א"א למיעבד לי' חיותא כלל מה לנו ולסכנה שלו אע"כ אפשר להחיותו וכמרדכי הנ"ל:

והנה בד"מ י"ד סי' רע"ו כ' דהא דמייתי רי"ף ספק בן ז' ס' בן ח' אין מחללי' לא לענין מילה קאמר דמוהלי' אותו ממ"נ אלא לפקח עליו הגל וכ"כ סמ"ג ע"ש ועי' תשו' פנים מאירות ח"ב סי' ל"א והנה מלבד שדבריו דחוקים לומר שהרי"ף סמוך עצמו שאנחנו נדע ממילא דה"ל מחתך בבשר בעלמא ובאמת צריכא רבא ואנחנו לא נדע והש"ס בעי לאוקמי כתנאי ועי' חי' רשב"א בשבת שם תו צל"ע הא חזינן עכ"פ מלשון רש"י הנ"ל דחשו חז"ל לסכנת בן ח' ומכ"ש לספק בן ז' לס' בן ח' וא"כ אי נניח דאי יסתכן אין מחללי' שבת על פ"נ שלו א"כ פשיטא שאין למולו להביא לסכנה ולא נחלל עליו שבת להחיותו וימות ואין לנו להמיתו בידים שהרי אמו שוחה עליו בבן ח' ודאי מפני סכנת עצמו כנ"ל מכ"ש ס' בן ז' ספק בן ח' ועל הש"ס נמי קשה דאפי' נימא דהואיל וספק הוא מחללי' עליו השבת בפקוח הגל ודלא כסמ"ג אפי' שערו לקוי מ"מ אין הולכי' בפ"נ אחר הרוב ואפי' היכי דלית לי' חזקת חיותא כבסוף פ"ק דעירוכי' א"כ פשיטא קשה אמאי נמהלי' בשבת מטעם ממ"נ דמחתך בשר בעלמא הוא תינח המילה אבל החלול השבת שאחר כך משום ספק פ"נ אין לנו להכניס עצמינו מתחילה לספק פ"נ לדחות

שבת מספק ולא גרע מאישתפך חמימות דאין מולין בשבת בעירובין ס"ח ע"א ע"ש וא"כ מאי דוחקי' דש"ס לאוקמי במכשירי מילה אליבא דר"א הא לפי האמור ממ"נ אין מולין את זה הספק בשבת וצ"ע במג"א סי' ש"ל סקט"ו ומ"מ קו' שלי ק' ממ"נ לכאורה מיהו הגוף דינא דרב אדא בר אהבה דמלין הספיקו' ממ"נ לק"מ דאיהו קאי אסתם כל ולדות שבעולם שהם ספק ח' ספק ט' ואין ריעותא בשערו' וציפרני' וע"ד שכתבתי לעיל בשעת לידה לא בדקוה ועכשיו שערותי' וציפרניו יפי' דבכי האי גוני רובא ולד מעליא הוא ומשום מיעוט המצוי חששו רק במילה לא חששו משום ממ"נ ולפקוח נפש לא חיישינן כיון דמן התורה ולד מעליא הוא משא"כ ספיקא דבן ז' וח' ולא גמרו שערו דמיירי בי' סמ"ג וד"מ בודאי קשה כנ"ל:

ונ"ל ע"ד שכ' ד"מ דלשון המשנה משמע דמיירי מחילול מילה בעצמה ולא מפ"נ הבא אח"כ ומשכחת לי' כגון שרוצה למוהלו בשבת סמוך מאוד ליציאת הככבים דמוצאי שבת דליכא משום פ"נ שאחר המילה דבין כך יהי' לילה ומ"מ אין מולין ביום השמיני שחל בשבת מטעם ממ"נ ושפיר פריך והוצרך לאוקמי במכשירי מילה ואליבא דר"א ולפ"ז אתי הך מתני' כר' יוסי דס"ל בין השמשות כהרף עין א"כ שפיר משכחת לי למול סמוך לחשיכה ממש באופן דליכא משו' פ"נ ורק משום מילה וה"א דמולין ממ"נ קמ"ל דאין מולין משום מכשירי' וכר"א ולפ"ז למאי דקיי"ל כר' יהודה סוף פ' במה מדליקין דמשך זמן בין השמשות הוא תרי תילתא או תלתא רבעי מיל וא"כ ע"כ ימול קודם בין השמשות ועדיין איכא למיחש לחילול שבת בין השמשות בפ"נ א"כ פשיטא שאין מולין ספק בן ז' בשום אופן ונהי דמתני' לא הוה בעי לאוקמי בהא משום דלשון וסדר המשנה משמע דאיירי מחלול המילה ולא מחלול פ"נ כמ"ש ד"מ מ"מ הדין דין אמת דספק בן ז' ספק בן ח' שלא גמרו שערו בודאי אין מולין בשבת ושארי סתם בנים כנ"ל נכון בעז"ה:

נחזור להא דנידון שלפנינו דעכ"פ אין להוציא ממון בשום אופן על זה הרוב וכמ"ש הב"ח ולכל הפחות המוחזק מצי למימר קים לי' כהני הרבה פוסקים ומכ"ש בנידון שלפנינו דבלא"ה הקשה ב"ש רס"י צ' דנימא אומדנא אדעתא דהכי לא שיעבד נפשי' שיתום לריק כחו ונהי דיש ליישב קושייתו כיון דבדרך הודאה קיהיב שחייב לבתו שהיא הלותו לו אין אחר הודאה כלום כמ"ש ח"מ שם ואפי' ידעי' דהודאה היא בשקר מ"מ הודאה היא כמ"ש תוס' ר"פ אעפ"י מ"מ הבו דלא לוסיף עלי' היכי דמת בתוך שלשים וכבר כתבתי דהיא גופי' ריעותא היא מה שמת תוך שלשים עי' חולין דהוה כפיהק ולא דמי למילה דעודנו חי ואמרינן מסתמא יחי' כמו רוב ולדות אבל היכי דמת לפנינו לא

ועוד מאן לימא לן דלא עבדי רבנן תקנתא למיחוש למיעוט המצוי שלא להוציא ממון מהמוחזק כמ"ש לעיל לפי דעת תוס' סנהדרין הנ"ל:

ועיי' פירש"י בשבת אתמר מת בתוך שלשי' פירש"י בן נולד אחר מיתת אביו שנראה כוונתו אלו הי' נולד בחיי אביו נמצא כשמת האב הי' חי והיינו מוחזקי' שודאי יחי' שלשים יום והי' האם בחזקת היתר לשוק ואע"ג דאח"כ מת הבן בתוך שלשי' בהא לא הוה ס"ד דצריכי חליצה אפי' אשת כהן דמדינא אוקמוה אחזקת היתר אך כשמת האב הניחה מעוברת והיא בחזקת איסור לשוק ונולד אחר מיתת האב אז אינה יוצאת מחזקתה עד שיתברר שהי' בן קימא כן נ"ל בדעת רש"י וא"כ ה"כ אפשר כשמת הזקן ועדיין הילד קיים כבר הוחזקה נחלה באותו השבט ועיי' מג"א סי' ש"ל סוף סק"י וכולי האי ואולי הי' אפשר לזכות קצת את יורשי הבן אך יען כי מת הבן תחלה כבר בחיי הזקן החזיק במעותיו חזקה מעליותא פשיטא שאין להוציא מיורשיו בשום אופן וה' יורני נפלאו' מתורתו הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב כאור בקר ליום ה' ח' שבט תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קסב

שלום וכ"ט לתלמידי הותיק הרב המופלא מה' דוד נ"י אב"ד דק"ק ק"ד יע"א:

מכתבו הנעים הגיעני עש"ק סמוך ממש להכנסת כלה והיות הדבר מאוד נחוץ לפי דבריו אשיב היום מיד ונקטה נפשי בקצרה על שאלותיו ואעבור עליהם א' לאחת:

א' אשה שהכניסה קרקע לבעלה ומת והוקרה הקרקע גם השביחה הבעל אם הפריזה לנדון סך כך וכך ואח"כ ניתנה לו הבית בשומא כך וכך אזי אם הוקר הוקר לו והיא נוטלת הבית בעין משום שבח בית אביה ותשלם המותר מכיסה ליורשי' או לבעלי חובות של הבעל אך אם הכניסה לו סתם בית כמו שהוא בלי שומא אזי חוזר לה בעינא כמות שהוא ולא מיבעי' שאם נתיקר נתיקר לה אלא אפי' אם השביח הבעל מכיסו וכספו ה"ל כמוציא הוצאות על נכסי אשתו ואכל פירות דרך כבוד מה שאכל אכל ומה שהוציא הוציא עיי' בש"ע א"ע סי' פ"ה סעי' ג' דיעה ראשונה שהיא עיקור ובסי' פ"ח בריש סי' ובסעי' ז':

ב' בעלי חובות מסלקי' את האלמנה ממזונותי' כמבואר בהג"ה רמ"א א"ע ר"סי ק"ב ובח"מ סמ"ע סי' צ"ז סקנ"ז ויעיי' ר"ן ר"פ מי שיהי' נשוי ובאמת במלוה ע"פ ובמטלטלי' הי' קצת נראה דאין דין קדימה לבעלי חובות אלא מ"מ נ"ל דתיקון הגאונים במטלטלי כמו קרקע לדינא דש"ס ועתה מצאתי אריכות נפלא בזה להגאון בית מאיר סי' ק"ב והעלה נמי דבע"ח קדמי והכי נהוג:

ג' חובות הקהל אין להם שום קדימה מדינא לשארי חובות אלא מצד המנהג והיכי דנהיג נהיג ואריך מ"מ היינו מה ששייך לציבור אבל קהל שיתנו זוזי דיתמי ליד א' אין לו דין קדימה אם לא היכי דנהיג בהדי' מיהו אם הבעלי חובות כולם בעל פה ופנקס הקהל הוא כשטר אזי דינם נמ"ש ש"כ ח"מ סי' ק"ד סק"כ יע"ש יותר אין להאריך בזה וה' שנותיו יאריך. פ"ב מש"ק כ"ו אדר שני תקע"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסג

שפעת גמלים ישאו שלום ורב ברכות לי"נ הרב הגאון המופלא נ"י ע"ה פ"ה כקשת מהו' סענדר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק רעכניץ יע"א:

הגיעני נועם מכתבו ובעי מיני מילתא דבעי טעמא בדברי הב"ש כי מעלתו ירד להציל את החלקת מחוקק מהשגתו ולפע"ד דברי החלקת מחוקק תמוהים מאוד ולהיות בלא"ה כי הסוגי' צריכה קצת לפנים באיזה דברים הראוים לתת לב עליהן ע"כ אציע הסוגי' ואפרשה בקיצור כיד ה' הטובה וממילא יבוררו הדברים כשמלה בעזה"י:

בס"פ יש נוחלי' בעי' הש"ס אשה שלותה ואכלה ואח"כ נישאת והכניסה לבעלה אשר לה אי בעל לוקח הוה ולא אתי מלוה ע"פ וגובה מיני' או יורש הוה וגובה מני' וטרח הש"ס טובא למפשט ומסיק עבדוהו רבנן פעם כיורש ופעם כלוקח ולעולם דטבא לי' עבדי' לי' לבר היכי דאיכא פסידי לאחריני חוץ מאשה שמכרה מנכסי מלוג בחיי בעלה דהבעל מוציא מיד הלקוחות כמו לוקח ראשון שמוציא מלוקח שני משום דאפסדי נפשי' ליקח מאשה דיתבי תחת בעלה כך היא הוצעת הש"ס:

ומ"מ עיקורא בעיי' בלותה ואכלה קודם שנישא' לא איפשטא בהדי' בש"ס וס"ל לר"ח הביאו רשב"ם דהמלוה מוציא מיד הבעל דהא איהו לא אפסיד נפשי' מידי דבשעת הלואה לא יתבא תחת בעל והרי"ף וסיעתו חולקי' וס"ל דמקרי נמי מפסיד נפשי' דאשה עשוי' להנשא ויראה לי דאזיל בזה לשיטתו כמה שחידש בתשובה שהבי' הנימוקי יוסף דבשעת נישואי' יכולי' המלוי' לעכב ולעקל מעותי' אע"פי שלא הגיע זמן פרעון כמו המבזבז נכסיו וא"כ י"ל גם הרי"ף מודה דמשום גוף ההלואה לא מקרי אינהי אפסדי' נפשי' דא"כ לא שבקת חי לשום אשה שלא יהא אדם נושא ונותן עמה אלא כיון דסתם אשה לאינסובי עומד ה"ל להמלוים לעמוד על המשמר בהגיע תור נישואי' לעקל המעות שלה כן נ"ל:

ואליבא דהרי"ף וסיעתו פליגי הרמב"ם ס"ל דמ"מ אם המעות בעין יחזירם להמלוה ולא זכה בהן הבעל וכ' ה"ה ס"פ כ"ו ממלוה ולוה שדייק כן מדאמרי' לותה ואכלה הא לא אכלה אלא שהם בעין לא ושכן דעת רב שרירא גאון ור' האי ז"ל אבל הוא ה"ה בעצמו

חלק עליהם לעיל מזה בהלכה ט' וכ' וז"ל ודבריהם צ"לע בלותה לפי שי"ל שכיון שמלוה להוצאה ניתנה תיכף שלותה זכה בהם הבעל לאכילת פירות אבל בפקדון וגזל וגנבה פשיט הוא דכל היכי דאיתנהי ברשותא דמריי איתנהי עכ"ל וזה הוא דעת הריטב"א שהביא נימוקי יוסף ס"פ י"נ ע"ש ופלוגתא זו היא כעין פלוגתת רש"י והפוסקי' גבי הילך דרש"י ס"ל גבי מלוה אם אותם המעות הם בעין ולא הוציאם בהוצאה עדיין ה"ל הילך כמו פקדון וז"ל בב"מ ד' ע"א והילך לא הוצאתים והן שלך בכל מקום שהן עכ"ל ויע"ש בהגה' אשרי המתחלת ולא הוה הילך וכו' אמנם הר"ן פליג פ' שבועת הדייני' וס"ל דמלוה להוצאה ניתנה מיד ואפי' היא בעין ה"ל כמו מעות אחרת אלא שהשיא רש"י לדעת אחרת וע"ש ומביאו הרב"י בח"מ סי' פ"ז מחסי"ד יע"ש:

ופשוט מאוד דע"כ לא פליגי אלא בהמעות בעצמם בעין ולא הוציאם עדיין דהא בעלמא נמי איכא למ"ד בקידושין מ"ז ע"ב דמלוה ברשות בעלי' לחזרה אבל כשהוציאם כבר לית דין ולית דיינא אפי' אם בעין הוא מה דאתי מחמתה דכיון דהוציאה קנאה לכ"ע ואע"ג דבעלמא אמרי' מה לי הן מה לי דמיהן בפ' איזהו נשך (בבא מציעא ס"ג ע"א) וגבי איצטלא גטין ע"ד ומתנה ע"מ להחזיר כמ"ש הרא"ש פ' לולב הגזול סי' ל' ע"ש ומ"מ הכא לענין קניית המלו' שאני ולא עוד אלא אפי' בהוציאה רק קצת מהמעות יש לעיין דאפשר שניקני' גם השאר לכ"ע כמ"ש תוס' בקידושין מ"ז ע"ב ד"ה אלא מלוה וכו' וע"ש מכל הלין נראה פשוט דלית דין ולית דיינא דבאתי מחמתי' דהמלוה לא יגבו מהבעל לכ"ע ועיי' בלשון ש"ע סי' ק"ח סעי' ד' שכ' מאותו עסק או חליפיו וכ"כ ב"ח סי' צ"ו סכ"ג וסי' ק"ח סעי' י"ב וסי' ר"פ סעי' א' בראיות וכן כתב טי"ד סי' קע"ז:

אמנם באשה שמכרת בנכסי מלוג שהבעל מוציא ולא יהיב דמי ללקוחות בהא כ' נימוקי יוסף ספי"נ דאם יש לדבר שבא מחמת אותן המעות בעין ומכ"ש המעות עצמן שהם חוזרי' ללקוחות והכא מלתא אחריתי דה"ל כאשה שגנבה או גזלה שמכרה מה שאינו שלה ומ"ו בהפלאה כ' דה"ל כהכיר בה שאינו שלו ולקחה דה"ל מעות פקדון וע"ש שהאריך א"כ בהא אפי' מה דאתי מחמת מחמתן אפי' עד אלף פעמים הכל יחזור לבעלים הראשונים ומעולם לא קנה יתהון בעל דהרי בפקדון כ"ע מודי' והשתא יבחן נא בעין שכלו הזך אם לא יפה השיג הרב"ש בסי' צ"א סק"י על החלקת מחוקק שם דמה ענין זה למלוה שניתנה להוצאה וכבר הוציאה אותן המעות:

והנה יש לדקדק קצת בהסוגי' דמשמע דהיכא דאפסדא אנפשי' עבדי' דטבא לי' ולא חיישי' לפסיד' דדהו יש להקשות ממ"ש תוס' כתובת פ"א ע"ב ד"ה ודלמא דטבא לי' שכ' וא"ת ונימא נמי שלא יהא מכר מה"ט דטבא לי' עבדי' לי' וי"ל דמשום טובתו לא

נפסיד ללקוחות עכ"ל והא התם אפסדא אנפשייהו ליקח ממנו נכסי אחיו וי"ל אינו בדין שירוויח הוא במה שהטעום אבל בספי"נ היא הטעתה ללקוחות לא יפסיד הבעל מה דטבא לי' משום לקוחות דאפסדא אנפשי' והוא פשוט:

והנה בב"מ צ"ו ע"ב בעי רמי בר חמא בעל בנכסי אשתו שואל הוה או שוכר הוה ואמר רבא מאי נפקא לי' מיני' שאילה בבעלים ושכירות בבעלים הוא ופטור ובעי לאוקמא דאגר מינה פרה והדר נסבה ושוב דחי לי' ומוקי לי' דאגר איהי פרה מעלמא ונסבה וכו' שוב מסיק לא שואל ולא שוכר אלא לוקח בכאן מקשים העולם ק' עצומה לפי פסק הש"ע בח"מ סי' רצ"א סעי' כ"ו דשואל בבעלים שמסר לשוכר חייב על רשות השני ויעיי' שם בסמ"ע ס"ק מ"ח והוא מדברי הרמב"ם א"כ מאי פריך רבא ארמי בר חמא הא נפקא מיני' טובא דאי בעל שואל בבעלי' הוא נהי דפטור ארשותא דידי' מ"מ אי מסרה לשוכר מחייב ארשות השני משום דגרעי' לשמירתו משא"כ אי בעל שוכר הוא והשכירה לאחר לא גרעי' לשמירתו ופטור גם ארשות השני ולדידי הי' נ"ל דאע"פי דלפי הס"ד לא הוה ידעי' דבעל לוקח ויורש הוא אלא נפקד בעלמא מ"מ הא ידעי' דעבדי' לי' דטבא לי' חוץ היכי דאיכא פסידא דאחריני והא"ש כל הסוגי' כהוגן דרבא אמר מה נפקא לי' מיני' הא גם שכירה בבעלי' פטור נמצא דלגבי דידי' לעולם פטור ולגבי אחריני טבא לי' להיות כשוכר כדי שאם ישכירנה לאחרים לא יהי' גרעון א"כ פשיטא שעשאוהו כשוכר דטבא לי' בשלמא אי נימא דוקא שואל בבעלי' פטור אבל שוכר בבעלי' חייב א"כ איכא למיבעי' אי טבא לי' להיות כשואל שיפטור על ההיזקות שיארעו אצלו או טבא לי' להיות כשוכר שלא ידון כתחלתו בפשיעה אם ישכירנה לאחרים אבל השתא דבתרווי' פטור בבעלים א"כ שוכר טבא לי' ופשיטא דהוא כשוכר ועל זה מסיק הש"ס דאגר מינה פרה והדר נסבה דבכ"הג אפשר דשואל טבא לי' דאם יארע היזק אצלו יהי' פטור מטעם שאילה בבעלים משא"כ כשהוא שוכר דלא אתא שכירו' ומפקיע מידי שכירות תו מסיק דהכי קמיבעי' באגר' איהי פרה מעלמא והדר נסבה דהשתא אי שוכר הוה ה"ל פסידא דאחריני ולא עבדי' לי' דטבא לי' ויהי' דינו כשואל או דילמא דאינהי אפסדי' אנפשי' דלא ה"ל להשכיר פרה לאשה דעומדת לאינסובי וכשטת הרי"ף ורמב"ם וסיעתו כנ"ל ובפלפול הארכתי ומה שנראה קרוב לפשוט כתבתי וה' יורני ויניחני במעגלי צדק ואמת הכ"ד א"נ דש"ת. מ"ד יום ג' כ"ב שבט תקס"ה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסד

שלום רבים כטל ורביבים לירא ד' מרבים בוער בלבו כאש להבים דבריו ערבים וחביבים ה"ה הרבני המופלא והמופלג בתורה וחכמה ידיו רב לו למשקל ולמטרי כש"ת מהו' חיים נ"י:

נתכבדתי במכתבו הרמה ובמאי דבדק לן מעלתו ותהה על קנקן ריקן לא חוורינא ולא צהירנאי ולא צלילא דעתאי כעת מרוב טרדות כידוע ומפורסם מ"מ נפשי שמתני לעבד נרצה ברצון ירא ה' וחושבי שמו לצאת הלבלר בקולמסו האמנם הזהרנו קדמונינו ז"ל מבלי להשיב בדיני ממונות לשום צד כ"א להדיין בעצמו ומכ"ש שכפי הנראה כבר נפסק הדין בהא מילתא ובכה"ג אפי' באיסור והיתר חכם שאסר אין וכו' מ"מ לא מנעתי עצמי מלהשיב מפני הכבוד כי חזיתי' ידיו רב לו לחפש בספרים ולידע בעצמו היכן הדין נוטה ולא לדידי צריך ובשגם כי לא ימצא לו זכותו בתשובתי זאת וכה"ג מותר לכ"ע כאשר השיב מהרש"ל להרמ"א ז"ל בתשו' סי' ט"ז שהשיב לו אף על פי שהי' נוגע לו משום שהיתה לחובתו וע"ז סמכתו ואבאר שאלתו בקיצור ואח"כ התשו' כאשר יורני משמים:

שאלה. ע"ד אשה שנתארמלה ולא הניח לה בעלה שום דבר כ"א ג' מקומות בבהכ"נ והיתה האשה שולטת ובהם כל ימי מיגר אלמנותה משכירות לאחרים ונוטלת השכירות לעצמה ויורש בעלה הוא אחריו לא כיהה בה מעולם ויהי כעשר שנים אחר מות בעלה מתה היא וחיי' לכ"י שבקה וציותה בעת מותה שהמקומו' הללו שהם שלה בכתובתה יומכר א' להעמיד מצבת אבן על קברה ולהדליק נר עבורה כנהוג ושני המקומות הנותרים יהי' לא' מאחי' המופלג בתורה ילמוד עבורה לזכות נשמתה וכן עשה האח והחזיק במקומות הנזכרי' ואין מכלים דבר ועתה בכמו חצי שנה אחרי זאת עברו אנשים מדנים והסיתו אחי בעלה הנ"ל לתבוע לדין את אחי אלמנה הנ"ל בהיות כי מתה בלא השבעת כתובה אין לו שום זכיי' להוריש או ליתן במתנת שכ"מ והוא יורש את אחיו בעלה של האשה הנ"ל והלה טוען הלא מבואר בכל הפוסקים דהיכי דיורשים מוחזקים אדם מוריש שבועה לבניו וה"נ היתה האלמנה מוחזקת במקומות הללו אע"ג שאין לאשה חזקה בנכסי בעלה היינו במתזנה מני' אבל היא לא היתה תזנית מני' אדרבא היתה מתפרנסת משלה מרוב ענייי' ודוחקה וכמ"ש הגה' רמ"א בח"מ סי' קמ"ט סעי' יו"ד וגם הביא ראיי' מתשו' רשב"א סי' תתקל"ט אותה ראיי' לא הבנתי לענינו והובאת בב"י ח"מ סי' ק"ח סק"ב יע"ש ואינו ענין לכאן כאשר יתבאר:

גרסי' ס"פ כל הנשבעין והיתומים לא יפרעו אלא בשבועה ומסקי' היתומי' מן היתומי' לא יפרעו אלא בשבועה רב ושמואל אמרי תרווי' לא שנו אלא שמת מלוה ואח"כ לוה

אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה שבועה ליורשי לוה ואין אדם מוריש שבועה לבניו ור"א פליג ואמר שבועה זו מה טיבה ומסקי' האי דיינא דעביד כר"א עבד וכ' הר"ן דאי תפסו יורשי מלוה בלא שבועה לא מפקי' מנייהו וכתבו הטעם משום דקיי"ל עביד אינש דינא לנפשי' וא"כ אי תפס ה"ל דיינא דעבד כר"א ומאי דעבד עבד ובתה"ד בסס"י ש"ל הקשה א"כ מאי מקשה הש"ס ממתני' פ' הכותב אבל יורשי' משביעי' אותה ואתי' יורשי' מקמי' דתפס ע"ש שהמתיק ק' זו וצ"ל דעיקור קושייתו אהרא"ש דמייתי שם בתה"ד שכ' בפ' הכותב עלה דההיא מתני' דיורשים משביעי' אותה ואת יורשי' דמיירי לצדדי' כשנוי' דהש"ס ועל זה הקשה דאלו אקו' הש"ס לק"מ דרו"ש בוודאי כללו כיילי ואנן הא דמחלקי' בין תפסו היורשים או האלמנה כמו דאיירי בתה"ד לכן נלפע"ד דעיקור קו' אהרא"ש שהבי' כן בכתובות אע"ג דלא קיי"ל בהא כרב ושמואל משו"ה הקשה האמנם חפשתי בהרא"ש שם ולא מצאתי ואולי נתכוון להרמב"ם שכ"כ ע"ש ותי' תה"ד שם דבימי חכמי הש"ס לא הוה שייך תפיסה דכתובה לא נגבה ממטלטלי' וקרקע לא שייך בהו תפיסה אם לא שמכרה האלמנה לאחר והחזיק בה ג' שנים וא"כ לא הי' צריכא שום שבועה לפע"ד משום הא לא אתי' דמשכחת שפיר תפיסה בימי חכמי הש"ס בשהקנה לה מטלטלי' אגב קרקע וגם האיכא דוכתי דהיתה כתובה נגבי' מטלטלי' בימי הש"ס כמבואר פ' מציאת האשה (כתובות ס"ז ע"א) דגובי' פורני מגמלי' דערבי יע"ש וגם כבר כתבתי שעיקור הקו' אהרא"ש ואיהו הוה בתר דתיקון רבנן לגבות ממטלטלי' והדר' ק' לדוכתי מ"ט לא מוקי לה בתפס מ"מ יהי' איך שיהי' אין זה ענין שלנו שם איירי בתפסה האלמנה ולא היורשים וזכותה משום דאמש"ל להחזיק מה שבידו ואנן אתאינו מטעם אחר בתפסו היורשים שהטעם דדיינא דעבד כר"א עביד וע"ז לק"מ ק' הנ"ל דמתני' לא מתוקמא בהכי דא"כ למי ישבע היורשים אמנם ברא"ש משמע קצת דפליג על זה מדדקדק וכ' ס"פ כל הנשבעי' ב"ד או אפטרופס מניחי' השטר ביד היתומים וכשיגדילו היתומים ויכולים לשבע שמא יזדמן להם דיין שישבעם ויגבה להם חובו עכ"ל ולמה לו למכתב דיין שישביעם הי' לו לכתוב סתם יזדמן דיין דעבד כר"א אע"כ דוקא דיין ממש שישביעם ולא שיתפסו ויהי' בעצמם הדיינים וא"ל משום דקאי אהש"ס דלא הוה שייך תפיסה כמ"ש תה"ד הנ"ל ז"א דהא כבר בררנו דגם בימי הש"ס הוה שייך תפיסה וא"כ אדרבא ה"ל להניח הדבר בסתם שיהי' המובן ממנו גם כשיעבוד דינא לנפשי' אע"כ דלית לי' סברת הר"ן הנ"ל ויש לדחות וצ"ע קצת עוד כ' הר"ן דאיכא מהראשונים פליגי כלל וס"ל דלית לדר"א וא"כ דיינא דעבד אפי' דעבד כר"א לא עבד מידי וק' עליהם מהש"ס דמסיק להדי' האי דיינא דעבד כר"א עביד ולפע"ד דגם לדדהו מהני תפיסה להיורשין

ולא מטעמו של הר"ן דעביד אינש דינא לנפשי' דהא לית להו דר"א אלא מטעם אחר שכ' בטח"מ סי' ק"ח ס"ד מייתי פלוגת' דיעה קמייתא והיא דעת העיטור שהבי' ש"כ שם ס"ק י"ד ס"ל דיורשין מן היורשין אין צריכי' שבועה כ"א בטוענ' פרע לך אבינו אבל אנן לא טענינן ליורש זה חובתו של זה והרמ"ה פליג וכ' הרב"י הטעם בשם מהרש"י משום דאחזוקי ממונא היכי דקאי עדיף ומוכח כן מהש"ס והש"ך לא הביא דעת הרמ"ה רק דעת העיטור ואני תמה מזה ולפע"ד יתיישב בזה היטב סתירת תשו' הרא"ש ופסק המחבר בש"ע סס"י פ"ד עם מ"ש בסי' ק"ח ס' י"ד שהאריך בע"ש וסמ"ע ועמ"ש בתשו' בית יעקב סי' נ"ב ועמ"ש הש"ך כי דברי כולם דחוקים ויותר נכון לחלק דס"ל להרא"ש דהש"ס מיירי בלא טעין ואנן טעינן לכן בפוגם שטרו לא טעינן בחובתו של זה והבו דלא לוסיף ובסס"י פ"ז מיירי בטען פרעתיך אמרינן אפילו בכה"ג אין אדם מוריש שבועה לבניו ואין להאריך בזה:

מ"מ נראה פשוט דאי תפסו היורשי' של המלוה בלא שבועה לא מפקינן לכ"ע גם להחולקי' ולית להו כר"א דהא כ' הרא"ש הטעם דפסקי' הכא כרב ושמואל משום טובת היתומים לכן כ' שם ואע"ג דלא מוספין ארב ושמואל כל שבא לגבות מיתומים היא גופא דרב ושמואל הוא עכ"ל ולדבריו צריכי' להביא גם כן כנ"ל מה לנו להקל על יתמי לוה ולהחמיר על יתמי מלוה וצ"ל גם כן כנ"ל דחזוקי ממון היכא דקאי עדיף א"כ אי תפסו יורשי מלוה אדרבא אחזוקי ממון בידייהו לכ"ע עדיף ומ"מ נפקא מיני' טובא בין טעמו של הר"ן דמהני תפיסה משום דעבד כר"א עבד ובין הך טעמא דלהר"ן מהני תפיסה אפילו בעדים נראה כמ"ש ב"ש בש"ע א"ע סימן צ"ו ולהחולקים דלא מהני תפיסה משום דעבד דינא לנפשי' אלא משום שהממון מוחזק בידו וידוע דתפיסה בעדים לא הוה תפיסה ולא מהני אלא בליכא עדים וראה מ"מ זכינו לדין דתפיסה מעליותא מהני לכ"ע ותו לק"מ ק' הר"ן מש"ס דקאמ' דיינא דעבד כר"א עביד דיש לפרש דלאו משום דהלכתא כר"א אלא משום דלא פסקינן כרב ושמואל רק גבי יתמי ומשום דהנהו יתמי מוחזקי' כנ"ל וא"כ אי עבד הדיין והתפיס לאלו לא מפקינן מנייהו ומיירי שהתפיס בלא עדים וראה ומוכח קצת כן מדאמר האי צורבא מרבנן מייתי איגרתו ממערבא דלית הלכתא כר"א משמע דהאמת כן דהש"ס לא יקבע דבר שקר אע"כ כנ"ל רק שהדיין התפיסם ולא הוה מצי מפיק מני' ומיירי במטלטלי' אגב קרקע או בהנהי אתרי דנגבי' ממטלטלי' כמש"ל דאל"ה לא הוה שייך תפיסה בימי חכמי הש"ס כמ"ש לעיל:

אמנם בלוקח ומקבל מתנה אפי' תפיסה לא מהני באיכא עדים וראה כן החליט בתשו' חות יאיר סי' קי"ט ק"ך קכ"א קכ"ה ע"ש היטב ודלא כב"ש בש"ע סי' צ"ו ס"ה ופשוט

דאפי' מתנת שכ"מ אע"ג דכירושה שווי' רבנן מ"מ לענין זה דינו כלוקח ומקבל מתנה דעלמא דזיל בתר טעמא טעמא מאי הורע כחו דמקבל מתנה בנדון זה משום שבא מכח האשה בחיי' ואז לא הי' לה שום זכיי' לתת ולמכור כיון שלא נשבעת כמ"ש טעם זה בתה"ד הנ"ל א"כ גם מקבל מתנת שכ"מ שבא מכח דברי שכ"מ שלא הי' לה מה ליתן לו זה ברור

אך אפי' להב"ש דמקבל מתנה עדיף מיורש ואפי' לא נשבע מתנתה מתנה אפי' איכא עדים וראה מטעם אחזקת אבל בקרקע דלא שייך אחזקת לית דין ולית דיין וכמ"ש מהר"מ שבמרדכי פ' חזקת הבתים בתשו' המתחלת סרח בת אשר דמה שהיתה האלמנה מוחזקת בחיי' לאו כלום הוא אע"ג דלא מתני מהיתומים דמ"ש רמ"א בהגה ש"ע בח"מ סי' קמ"ט ס"י היינו בשאין לה דין מזונות על היתומים כגון תבעה כתובתה בב"ד א"נ גרושה ובש"ס פ' חזקת מבואר זה וכן מגורשת ואינה מגורשת אעפ"י שיש לה מזונות מ"מ אינה רוצה לפרנסה בשופי יע"ש אבל כשיש לה עליהם דין מזונות אלא שלא הניח הבעל כדי לזונה פשיטא שאין לה חזקה במעט מה שהניח כי מדוע ימחו בה מלהתפיס אותה קרקע כדי חיותה בשגם שאינו מספיק לה וכ"ש הוא השתא כשנזונות מ"מ אין לה חזקה כי רוצי' בהרווחה דידה ושלא תתבזה כ"ש היכי שאפי' בדוחק אין לה שא"א להם למחות וכיון שא"א למחות אין לה חזקה ולא ליורשי' או מקבל מתנתה אם לא החזיקו ג' שנים אחרי המתנה והא פשיטא דלא מצי יורשי' למימר נתפיס הקרקע בלא שבועה עבור מה שהיתה נזונית משלנו וקיי"ל למזונות לא בעי' שבועה כהראב"ד פי"ח מה' אישות ה' י"ט וכן פסק בש"ע א"ע סי' צ"ג ס' י"ט גם ז"א מכמה טעמים א' דוקא כשנשבעת לבסוף בשעת גיבוי כתובתה אז אינה נשבעת תחילה אך כשלא תשבע על כתובתה לעולם כגון היא שמתה לא תגבה מזונות בלא שבועה ואין אמש"ל וגם זה מבוא' בתשו' חות יאיר הנ"ל עוד הא הניח מעותי' על קרן הצבי כמבואר בב"י ח"מ סי' קכ"ח מחו' ב' ג' ויעיי' בהגה' רמ"א סס"י רמ"ו בשגם אומדנא דמוכח הוא שנתן לצדקה תחשוב לו שלא ע"מ לקבל פרעון יען שכל זה פשוט ומבואר נצא לידון בדבר חדש והוא לפמ"ש הר"ן בסוגי' דנסכא דר' אבא בשבועו' דלרב ושמואל נמי אי הי באפשרו' שיגבה הלוה ובחיי' בלא שבועה בשום פנים בעולם אזי גם עתה נוטלי' היורשי' בלא שבועה ועפ"י סברא זו כ' בס"פ כל הנשבעי' בסוגי' דיתומים מן היתומים בשם הרמב"ן דיורשי המלוה טורפי' מלקוחות בלא שבועה דהמלוה הי' אפשר שיגבה חובו זה מהלוה עצמו פי' כשהי' ממתין עד שיקנה נכסים אחרים (וע"ש בש"ג בשם מהר"ם שדבריו צ"ע וק"ל) אז הי' גובה מני' בלא שבועה ה"ה היורשים טורפי' עתה מהלקוחות כן וכ"כ ב"י בח"מ

סי' ק"ח מחו' ז' בשם תשו' הרא"ש ע"ש היטב הא חזינן אפי' כשהי' אפשרות רחוק לגבות בלא שבועה שהרי הך שמא יתעשר ויקנה נכסים אפשרות רחוק הוא כמ"ש תוס' בבא בתרא מ"ה ע"א ד"ה מאי וכו' ופסקי הכי בטוש"ע ח"מ סי' ל"ז ועמ"ש ט"ז ח"מ סי' קס"ג ס"ג ד"ה והתיאשו מן החוב וכו' ע"ש אפ"ה כ' הר"ן ותשובות הרא"ש הנ"ל דכיון שהי' שום מציאות בעולם גובי' היורשי' בלא שבועה א"כ נחזי אנן אשה כי האי אי היתה רוצה קודם מותה למכור למזונותי' משני' שעברה היתה גובה מב' ושלש שנים שעבר כמבואר ר"פ אלמנה ניזונית ויעי' היטב פלוגת' הרא"ש והרמב"ם ופסקה בש"ע א"ע סי' צ"ג סי"ד וע"ש בב"ש וזה היתה גובה בלא שבועה כנ"ל וא"כ השתא נמי יגבו היורשי' כתובתה בלא שבועה עד כדי שווי' מזונו' של ב' וג' שנים והיינו דווקא כשיש נכסים מרובן כ"כ שהיתה יכולה לגבות מזונות ב' וג' שנים וישאר עוד לכתובתה אז היתה גובה מזונותי' בלא שתשבע בתחלה א"כ גם עתה יגבו היורשי' לבסוף בלא שבועה שיעור שווי' מזונותי' ב' וג' שנים בעבור כתובתה אך אי לא הי' נשאר אחר גביי' מזונות מידי אזי גם בחיי' לא היתה גובה בלא שבועה כיון שזהו סוף גבייתה ע"כ תשבע כמש"ל ובזה הי' נ"ל ליישב פסק הרמב"ם הנ"ל פי"ח מה' אישות שפסק דאלמנה נשבעת למזונות והקשה הראב"ד ממאי דאמרי' בכתובו' ק"ו הא דתשבע בסוף ולא בתחילה מוקי שמואל בששמעה בו שמת א"כ הרי קמן דגם באלמנה דלא תשבע בתחלה וה"ה כ' שהרמב"ם ס"ל דרב דמוקי התם באוקמתא אחריתי פליג אהך דינא ע"ש וקשה מנ"ל דפליג רב ושמואל אהך דינא ולפי הנ"ל א"ש דס"ל לרמב"ם כהר"ן והרא"ש והרמב"ן הנ"ל דגם לרב ושמואל אי הי' שום אופן שיטול המלוה בלא שבועה אזי גם היורשי' גובי' בלא שבועה והי' קשה לו מה מקשה הש"ס ממתני' דיורשי' משביעי' אותה ואת יורשי' ודחוק לצדדים קתני ולא משני דמיירי בשלא גבתה למזונותי' עדיין וגובי' היורשי' כפי מזונות ב' שנים הנ"ל אע"כ דס"ל לרב דאלמנה נשבעת בתחילה דלא כשמואל והכא קיימי לרב ושמואל אמנם הראב"ד אפשר דפליג בהא דכ' הרמב"ן דגם רב ושמואל יודו בזה אלא ס"ל הם כיילי לעולם אין אמש"ל ולא הו"מ הש"ס לשנויי' הכי אמנם נ"ל דמ"מ לדינא מודה הראב"ד דבכה"ג נוטלי' היורשי' בלא שבועה דנהי דאינהי כללא כיילי מ"מ לדידן הבו דלא לוסיף עלה הוא:

ואין להתעקש ולומר ולחלק בין ההיא דהר"ן והרא"ש הנ"ל לנדון דידן דהתם הו"מ למפטר נפשי' משבועה באותו חוב עצמו כשיגבה מן הלוה משא"כ הכא היתה גובה חוב אחר היינו מזונות בלא שבועה אבל הכתובה לא תגבה לעולם בלא שבועה אף אתה אמור לו דז"א דמזונו' נמי כתובה ומתנאי' היא והרי היא נשבעת בסוף שבועה א' על

שתיהן וק"ו איכא השתא התם בגובה מלוקח דלא הו"מ לגבות אותן נכסי' בעצמם בלא שבועה כלל כ"א נכסי' אחרי' שעתיד הלוה לקחם וגם אז אי הוה טעין השבע לי הי' צריך לשבע מ"מ גובה בלא שבועה וזה כ' הר"ן והרמב"ן לרב ושמואל דמחמרי בשבועות היורשים כ"ש ובן בנו של ק"ו באלמנה למזונות שכתבנו דהו"מ למזכי בהנהו נכסי' בעצמן בלא שבועה אפי' אי יטעון השבע לי אין שומעי' ליורשי' דקיי"ל תשבע בסוף וגם אנן קיי"ל הבו דלא לוסיף ובקל דחינן לרב ושמואל כמ"ש בתה"ד סס"י ש"ל לכ"ש דיגבו היורשי' בלא שבועה בשגם יצורף האומדנא דלא תפשו צררי שהי' עני ולא אמיד כאשר צירף בתה"ד שם ומזה הטעם נמי נ"ל דיכלו היורשי' לזכות בלא שבועה משום שהי' לה מסתמא נכסי צ"ב אעפ"י שנאבדו ואינם בעין הלא לרש"י ר"פ אעפ"י מבואר דאפילו נאבדו לא חיישינן לצררי יע"ש ד"ה ליתנהי בעינייהו ומשו' שכן הסכמת הרא"ש והרמב"ם שם דלא כהרי"ף ובהרמב"ם אין הכרע וכבר הזכיר בזה ב"ש רס"י צ"ו והבו דעות גדולי' דגם בזה"ז שכוללם הכל בסכום מעות מ"מ תגבה בלא שבועה והשתא נהי דבחיי' לא מגבי' לה בלא שבועה נגד דעת הרי"ף וגם הב"ש סובר דהשתא דכוללי' הכל בסכום מעות לא מגבי' בלא שבועה מ"מ השתא שמתה סמכי' אאידך פוסקי' ודחינן לרב ושמואל דבקל דחי' להו בצירף דלא הוה אמרו כנ"ל אמנם כל זה אי מיד אחר מיתת בעלה מתה היא או שלא באתה כלל אל בית היורשים עוד באופן שאין להם עליה שבועה אלא שלא התפיסה בעלה צררי א"כ אמרי' שפיר דלנכסי צ"ב לא מתפיס צררי אפי' כשאינם בעין שנאבדו אבל אם שלטה אחר מיתתו בכל מה שהניח הרי אפילו עני שבישראל ע"כ לא הי' גברא ערטלאי והניח קצת מטלטלי' בלויי הם חובת וכלי גולה וא"כ תשבע ע"כ גם על נכסי צ"ב שנאבדו לכ"ע בלי ספק ולא שייך הא ועיי' בתשו' שארית יוסף סי' ל"ד דהוה עובדא כנ"ל שהיתה חולה בשעת מיתת בעלה ומתה ג' ימים אחרי' ע"ש שלא עמד במ"ש:

היוצא מדברינו אלו לדינא אשה שמתה בלי השבעת כתובתה ותפסו היורשים בלי עדים וראה מה שתפסו תפסו לכ"ע אפי' מאן דלית לי' כר"א ואי איכא עדים וראה תליי' אי הלכה כר"א בדיעבד או לא אמנם אנן קיי"ל כר"א בדיעבד ומה שתפסו תפסו וכל זה ביורשי' אבל לוקחי' ומקבלי מתנות צ"ע לדינא כי לע"ד הדין עם החו"י דלא כב"ש דלא מהני תפיסת הלקוחות בעדים וראה ופשיט לי' דמתנת שכ"מ כמקבלי מתנה דעלמא לא כיורש וכל זה במטלטלי' אבל בקרקע לא יצוייר שום תפיסה אלא בשהחזיקו היורשי' או הלוקח ג' שנים אחרי האלמנה אבל חזקת האלמנה שיש לה עלי' דין מזונות על היורשי בעל לא מהני אפי' אינה ניזונית משלהם מפני שלא הניח הבעל כדי לזונה אפ"ה אין

לה חזקה דהיא הנותנת שלא מיחו בה שלא הי' להם לתת מזונות כ"א זאת ואם יש בקרקעות יותר ממזונות ב' וג' שנים יגבו היורשי' בלא שבועה שגם היא היתה גובה קודם מותה למזונות בלא שבועה ואולי יגבו היורשי' כדי מזונות ג' שנים דיש לסמוך בזה אהרא"ש ריש פ' אעפ"י דעניי' שאינה פרוצה לא אבדה עד ג' שנים וא"כ יגבו כדי ג' שנים פחות יום דבקל דחינן דרב ושמואל והבו דלא לוסיף עלה וגם נ"ל אפי' אי ליכא בנכסי' כ"א מעט קרקע יותר על מזונות ג' שני' פחות יום נמי סגי דבזה היתה גובה מזונותי' של ג' שנים בלא שבועה בתחלה שהרי תשבע בסוף כשתגבה מעט קרקע זו למזונותי' עוד או לכתובתה כקטנה דאביי ואלמנה שלא היתה בתוך הבית אחר מיתת בעלה כלל באופן שאין עלי' שום שבועה כ"א שלא התפיסה בעלה צררי בחיי ואח"כ מתה היא יש להקל על היורשי' להגבות להם בלא שבועה כדי נכסי צ"ב אפי' כשאינם בעין אפי' בזה"ז שכוללים הכל בסכום מעו' כי על יורשי' מקלינן טפי אבל אי נכנסה לבית בעלה באופן שצריכה לשבע ליורשי בעלה שלא תפסה לעצמה כלום א"כ לא מהני טענה זו כלל הנלע"ד כתבתי ומתוך הדברים הללו יברור מכ"ת דרך לעצמו והי' זה שלום וחיים לו ולכל הנלוים הכ"ד הכותב בחפזון רב. דרעזניץ יום ג' כ"ב לירחי תליתאי תקנ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסה

שלום לדייני ישראל הראש והראשון י"נ הרב המופלג המא"הג המפורסים כערוגת הבושם כבוד מהו' יעקב נ"י אב"ד דק"ק סעמניץ יע"א ולדסמכי' עלוהי ה"ה הרב המא"הג מהו' נטע נ"י אב"ד דק"ק סאבאטיש יע"א וב"ד הצדק ה' עליהם יחי':

יקרת מכתבם מיום כ"ג למב"י הגיעני תמול ולולי שנתאחר כ"כ וגם בעל הדרך ירט מאוד לנגדי לולי כן הייתי מניח מלהשיב כעת מפני טרדות הלכה ותוס' וגם כי שערי טרדות מבית ומבחוץ כאשר יעיד מוכ"ד ולהשיב ריקם א"א ע"כ צויתי להעתיק מה שכתוב אצלי להלכה משנים קדמונים בענין נשתטית עם כל המסתעף כאשר עיניהם לנוכח יביטו:

ואמנם אודות פרעון הכתובה הנה מדינא דמלכות' מבואר בפאטענט שאפי' אם נשא אשה בימי באנקא הישני' צריך לשלם במיטבא ווינער וועהרונג והיינו כשהיו טובים ועתה שירדו לשערים עכ"פ לא יפחות מסך כתובה דאורייתא במעות כסף ממש דהיינו ב' מאות צוואנציגר של כסף דשקל הוא ד' דינרים ודינר הוא צוואנציגר כידוע ע"פי חשבון של מטבעות הנקרא צוואנציג גולדן פוס דהיינו עשרים זהו' יש בהם מאר"ק פיין שהוא ט"ז לויט כסף מזוקק ולפ"ז הי' די לפדיון בכור בעשרים צוואנציגר וכן הנהגתי

כמה שנים עד שנתברר לי יפה איזה שנים שהמלכיות הוסיפו קצת נחושת בהמטבע עד שיהי' קרוב לחשבון פיר אונד צוואנציג גולדן פוס ע"כ לענין פדיון בכור אני מחמיר ליתן כ"ד צוואנציגר אבל בפרעון כתובה מקולי כתובה שנו כאן דסגי במטבע היוצאת עתה כנ"ל מאתים צוואנציגר אלא שנוהגים שמוסיף מן דילי' עוד כנ"ל וגם נדוניא דהנעלת לי' שמין בשומא כנ"ל ועולה כסך שש מאות צוואנציגר שהוא ב' מאות זהו' ועוד נוהגי' בגלילות אלו לגבות כב"ד של כהנים וכמשפחה מיוחסת שכופלין סך כתובה ע"כ גובין ד' מאות זהו' ואמנם עיקור כתובה דאורייי' אינו אלא ב' מאות צוואנציגר כסף ע"כ גביות כתובה הוא ד' מאות זהו' שיין ובירידתם יחזו שעכ"פ יהי' כלול בתוכם סך שיווי מאתים צוואנציגר ואם לאו צריך להוסיף עליהם כסך הנ"ל:

כל זה להתלמד במקום אחר אבל בנידון שלפנינו דלאו בת קבולי גיטא היא ואינה מתגרשת עתה רק להשליש לה סך כתובתה להתפרנס מפירותי' מ"מ לא כל כמיני' לסלקה במעות הללו העשוים להתחסר ומי יודע לעת שתשתפה מגיע לחצי שווי' או לרבעתי' וכי נוקמי' אפטרופס לחוב שלא ע"מ לזכית כי אולי לא יהי' שווי' אז כמו כתובה דאורייתא או אפשר שיתקן המלכות פרעון באופן אחר כי דברי' אלו עשוים להשתנות כל שעה בזמנים הללו כידוע ואלו הי' עתה זמן פרעון לא הי' לנו אלא מקומו ושעתו אבל כיון שאינו זמן פרעון וגיבוי כתובתה א"כ נ"ל שעכ"פ אחר שכבר ניתן לנו בטחון מוספק על מזונותי' ושמירתה כל ימי שטיותה עוד יעמוד בטחון מוספק על סך ד' מאות זהו' מעות היוצאים אז בשעת קבלת הגט ושלא יופחת לכל הפחות מסך כתובה דאורייתא הנ"ל וגם יכלול כן בשבועותיו שישבע על נתינת הגט יכלול שישתדל לפרוע אז כנ"ל זה הנלע"ד ובעה"ח. פ"ב עש"ק ל"ח למב"י תקע"ה לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסו

שלום שלום למרנא נר ישראל עמוד הגולה גולת הכותרת עטרת תפארת גאון עולם נופך ספיר ויהלום נ"י עה"ח פה כקש"ת מו"ה מרדכי בנעט נ"י אב"ד ור"מ דק"ק נ"ש והמדינה יע"א:

יקרת קדשו הגיעני וגם כי אין מדרכי להפוך במילי בשקלא וטריא אך הפעם לא ירדתי לעומק דעת קדושי' והדבר נוגע לדינא אמרתי אשנה פרק זה הנה ראשית דברי הי' כי תמהתי תמיהה קיימת על הגאונים שבתשו' חו"י סי' נ' ונ"א שהם הגאון עה"ג והגאון מו"ה זיסקינד שהי' אב"ד בק"ק ה"ב שנראה מלשונותם בכתבם שנעלמה מהם דברי תוס' במקומם ב"ב ובכתובות ר"פ הכותב וז"ל ר"פ הכותב ואע"ג דר' ינאי דמוקי לה

בכו' ועודה ארוסה ס"ל אדם מקנה מ"מ מייתי ראי' לדידן וכו' וכן ב"ב מ"ט ע"א כ' הא דאיצטריך לדר' כהנא לאו משום דר' ינאי אצטריך דאיהו ס"ל אדם מקנה וכו' והשתא אי ס"ד דהדיוק מדבי ר' ינאי דוקא ארוסה אבל לא קודם משום דבר שלב"ל וקאמר כמו שאמר הדרת גאונו ר' ינאי לחוד ודבי ר' יוחנן לחוד א"כ עכ"פ מוכח דבי ר' ינאי ס"ל אין אדם מקנה דבר שלא ב"ל ואצטריך שפיר דר' כהנא לדבי ר' כהנא ולמה נדחקו תוס' ולומר דהתוס' פליגי אהרשב"א והר"ן וס"ל דאין חילוק בין קודם אירוסין לאח"כ ולא דייקא הך דיוקא א"כ פשיטא דנעלמה מהגאוני' הך תוס' ולא הרגישו בו כלל אך האמת כמ"ש דהתוס' והרשב"א בתשו' והר"ן בריף ובתשו' כולם ס"ל דקודם אירוסין הוי כמו לא עבידי דאתו ואפי' למ"ד אדם מקנה לא מהני לא קנין ולא סלוק וכמ"ש תוס' בכתו' נ"ח ע"ב ד"ה לאחר וכו' ועוד מתרץ דכל הני דהכא איכא לאוקמי בעבידי דאתו כגון ששמע מרבו שישחררנו וכו' יע"ש וה"נ דכוותי' לא מהני אלא או אחר אירוסין לדדהו או לכה"פ אחר שכבר נתקשרו בשידוכין בחרם וקנס ואם לזו נתכווין והחו"י שם שאינו מחוור לחלק בין זמניהם לזמנינו יודיעני מה טעם אינו מחוור ואולי מה שהעיד הדרת מרנא הגאון נ"י דמדינתו נוהגין לקבל קניני הסלוק בכניסתם לתחת החופה הוא נמי מטעם זה שאז הוא יותר קרוב ועביד דאתי כמו שמע מרבו שישחררנו ושמע שחפצו להתגייר:

אבל מ"ש מרנא הגאון נ"י הטעם משום דילמא חופה קונה ונמצא לכשתמות האשה ותפול הירושה יהי' יורשי' מוחזקי' נגד הבעל וטוענים להם שמא חופה קונה ונמצא סילק עצמו בהיותה ארוסה אלו דברי קדשו והמה נגד לשון התוס' ב"ב מ"ט ע"ב וז"ל דשאני ירושה דנפלה קמי בעל דיורשי האשה כנכרים הם לגבי בעל באותה ירושה עכ"ל והוא דלא כדעתו הקדושה וא"כ לו יהיבנא לי' כרצונו מ"מ לא זכיתי להבין ענין חופה קונה שייך אי מקדשה ואומר הרי את מקודשת לי בחופה זו או אפי' בעסוקי' באותו ענין ונכנס לחופה בשתיקה ועכ"פ דעת שניהם לקנות בחופה זו אבל האומר את מקודשת לי בטבעת איך יעלה דעת אדם דאותה חופה קנתה לו אשתו ונפקיענו מירושתו ואי נאמר ע"כ קונה לו חופה א"כ הי' לנו לברך ברכת אירוסין קודם כניסה לחופה עובר לעשייתן דדלמא חופה קונה:

ואמנם מנהג ק"ק פפד"מ דהסכים עמהם חו"י סי' נ"ג נכון מאוד דמסלק עצמו בין ברכת אירוסין לברכת נשואי' דאפי' למ"ד תחלת חופה גומרת הנשואי' מ"מ בעי' שהי' דעתו שתגמור לו החופה אבל אם אינו רוצה שתגמור לו לא עדיפה חופה מביאה אחר כסף ובא עלי' בבית חמי' שלא לשם נשואין לא גמרה ביאה ליורשה ולטמא לה וכדומה וה"נ חופה והשתא אע"ג שכבר קדשה בטבעת ואלו הי' רוצה שתגמור לו חופה זו היתה תחלת

חופה גומר להרא"ש ואפי' בלא ברכה כי ברכות אינם מעכבות מ"מ השתא דמברכי' ורוצה שהי' עובר לעשייתן ומכ"ש זה שרוצה לסלק עצמו ואין הסלוק מועיל בין אירוסין לנשואי' אין דעתו שיגמור עד אחר הברכות ויפה הנהיגו חכמי פפד"מ:

ויש עיון קצת בלשון נימ"י פ"ק דב"מ במתני' דראה את המציאה ונפל וכו' וז"ל מדנפל גלי דעתי' וכו' בד"א לא ניחא לי' וזו כאן דתקנת חכמי' הוא וכו' יע"ש משמע בדאורי' כיוצא בו קונה ע"כ בלי רצונו י"ל היינו כיון שרוצה לקנות עתה כגון שנפל על המציאה והגביהה בפ"א לא אמרי' בנפילה ניחא לי' ולא בהגבהה כיון דרוצה לקנות עתה לאו כל כמיני' למידחי' קנין דאוריית' ולברור לו דרך לעצמו וזה נ"ל טעמא דשמואל דנכסי מצריים הרי הם כמדבר בב"ב קנ"ד ע"ב דצ"ע א"כ במקום שכותבי' את השטר נימא ג"כ בישראל חבירו כן ע"י כספא אסתלק דכסף קונה ולא קני אידך עד דמטי שטרא לידי' וליהוי הפקר ביני וביני והנלע"ד דבישראל שני הקנינים דאורייתא בין כסף בין שטר והרשות לברר לו איזה קנין שירצו כיון דבהאי אתרא כותבי' גם הישראלים ובחרו להם שטר ולא כסף ולא יסתלקו ע"י זוזי בע"כ כיון דלא בעי למיקני בכספא אלא בשטרא משא"כ מצרי שאינו קונה בשטר מן התורה כסף קונה מה"ת ושניהם רוצים לקנות קנין זה לאו כל כמיני' לומר קנין תורה שהוא כסף לא יקנס ושטר יקנה ע"כ איסתלק לי' בזוזי כנלע"ד:

וחי' רשב"א בגטין כ' ע"ב כ' דעת הראב"ד בעודר בנכסי חברו וקסבור שלו הוא כיון דדעת אחרת מקנה אפי' אין דעתו לקנות והתם אלו הי' יודע הי' רוצה לקנות בעידור זה וכה"ג מחלקי' תוס' בחצרו קונה לו שלא מדעתו ובשלהי ב"מ מבואר הבטה בהפקר קונה אפי' שלא מדעתו בשומרי ספיח אין דעתו לקנות כבר עמד בזה בשטה מקובצת שם ונדחק וצ"ע וכבר הארכתי במקום אחר במג"א סי' רמ"ו סק"י יע"ש מ"מ הדין אמת שלא תקנה ולא תגמור החופה כשאינו רוצה ולא יחלוק אדם בזה ועדיין אני מייחל לשמוע דעת קדושי' בזה ואחתום בברכה לראש צדיק א"נ. פ"ב יום ג' ט' שבט תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קסז

שלום לדייני ישראל הרבנים המאורו' הגדולי' המופלגי' בתורה ויראה יושבי על מדין בק"ק ווישניצא יע"א:

ה"ה הרבני הנגיד הישיש מהו' ישראל פעזינגר מקהלתם דרך הילוכו קרב לפני מכתב קודש ממעלת הרבנים בד"ק נ"י ה' עליהם יחיו ושם נאמר שהאשה מ' הינדא אשת מה' משה פיזינגר מורדת על בעלה ומעגן אותו והבעל נתרצה לכל אשר יורו המורים הן

לדור עמה בכפיפה א' הן לפוטרה בג"פ כדמו"י ואך הי' עומדת בסרבנותה ולפי מכתב הרבנים נ"י נמשך זמן הסירו יותר מיב"ח הרבה דהיינו זה שליח ב"ד של עכשיו התרה בה כמה פעמים מחורף העבר עד שהתראה אחרונה היתה ביום ב' דר"ח אלול שנת קפ"ה העבר מלבד מה שכבר התרה בה הב"ץ ע"י שליח ב"ד הראשון שכבר שבק חיים לכל חי ובכל ההתראות היא עומדת בסירובה מבלי לעמוד כלל אם בעלה לפני דייני ישראל הנה לכאורה כיון ששהתה בסרבנותה יותר הרבה מיב"ח פשוט הוא שיכולים להתיר לו לישא אשה על אשתו עפ"י ק' רבנים כנהוג וישליש לה גט בתחלה וכמ"ש מ"א סי' ע"ז וע"ש בט"ז סק"ב ומה שכ' בית שמואל סוף סק"כ מדברי ד"מ סי' קנ"ד אות ט' והוא תשו' מיי' השייכי' לאישות סי' ל"ד צל"ע דהתם מיירי שהיא רוצית לקבל גט והוא אינו רוצה לגרשה ע"כ חרם דר"ג כרוך בעקבו וכופי' אותו להוציא אבל כשהיא אינו רוצית לקבלה וכבר שהינו יב"ח ג"כ פשוט שאין לעגנו לעולם אלא או יגרש בע"כ או נתיר לו חר"ג ויען שיותר טוב להתיר ע"י מ"ר חדר"ג מלגרש בע"כ מכמה טעמי' ובשגם שהחרם דגירושין בע"כ חמור יותר ונתפשיט יותר ע"כ לגרש בע"כ אין דעתי נוטה כלל אך להתיר לישא אחרת פשוט בעיני וזולת זה נלע"ד אפי' החולקין על הראב"ן שבמרדכי פ' אעפ"י והוא תשו' רשב"א סי' תת"ס מודה הכא דאפי' בתוך יב"ח הי' ראוי' להתיר שהרי כ' הטעם ברשב"א דלא שייך יאכל הלא וחדי שאין חדותה שלימה שהרי גם היא מעגנת עצמה והנה לפי ששמעתי מפי מה' ישראל טעם מרידתה מפני שהוחזקה כבר ב' פעמי' שמשתגעת בלידה וחוששת שתילד ותלקה בשגעון עולם ע"כ מורדת היא מתשמיש ותשב עד בלתה היות לה אורח כנשים ואז תחזור לבעלה והוא והיא רכים בשנים וא"כ אין לה צער בעיגון שלה ושפיר שייך יאכל הלא וחדי והוא יצטער ויהי' מעוגן על ידה וכזה לא תיקן הגאון ז"ל כך ע"ד נוטה אך חלילה לעשו' שום מעשה עפ"י דברי אלא כאשר יצא מפי רבותינו הגאונים מרנא הגאון דק"ק נ"ש והגאון דק"ק לבוב נ"י אשר כבר הובאו הדברים לפניהם ואם להם נראה להתיר אהי' סניף לאריות כהדין גרמיזא דאתי בבתריתא והנני חותם בכל חותמי ברכות. פ"ב יום ד' כ"ד כסלו תקפ"ו לפ"ק.

תשובה קסח

שלום וכ"ט לידידי הרבני המופלג החריץ מלא עתיק כש"ת מו"ה איצק נ"י:

גי"ה הגיעני האותיות שאלני במי שמת והניח נכסיו לבניו אחריו ובנותיו וחתניו תובעי' שח"ז הנהוג שכ' בו שאינו נגבה מקרקעות וספרים והניח קרקע הלקוח מא"נ שחק המלכות שא"א בשום אופן למכור קרקע לצמיתות כ"א לזמן ליב שנה ואח"כ יחזור דמי

מכירה לבעליו ותיפוק ארעא ותחזור לבעלי' הראשוני' וכבר הגיע הזמן בחיי המוריש ועדיין לא פדאו נכרי ונפל ספק אם כקרקע יחשב ואין להבנו' חלק בהם והן חזיתי מעלתו חד חד נחית לפי רוחב בינתו אשרי הורתו ויולדתו והאריך בענין משכנתא באורך ורוחב ובקיאות נפלא על הראשוני' ועל האחרוני' לא הניח דבר והאמנם האידנא יומא דכלה דשאילנא לדדהו הא לן והא להא להשיב על שאלות הנוגעות למעשה דפסחא הבאי' ממרחק ונזקקי' למעשה ולשואל כענין תחלה אך אהבה דוחקת הבשר ואשיב בקיצור רק הנוגע לדינא בענין זה ואניח הפלפולי' העמוקי' אשר דרך מעלתו בהם:

הנה בס' נחלת שבעה בתיקוני שטר חח"ז סי' כ"א אות וי"ו כ' חוץ מספרי' וקרקעות בתיקון שטרו דק' כתב נוהגי' לכתוב כן דאין להעביר נחלה מברא בישא לברא טבא וקשי' א"כ גם במטלטלי' שייך כן ועוד דטעם זה לא שייך כלל רק אם אין מניח ירושה כלל משא"כ הכא לא הוה מעביר על הנחלה אפי' הי' להבת שוה להבן ואפי ספרי' וקרקעות וכן משמע בתשובת מהר"מ מינץ [סי' מ"ז] לכן נ"ל נתפשט המנהג מאחר שנמצא בתקנת רגמ"ה וכו' וגם גזרנו שהיבם אינו יכול לעגן היבמה וכו' והנכסי' שבאו לה מחמת בעלה קרקעו' וספרים נחלת אבותיו יסדרו ביניהם בלי תיסוב לבית אחר ואם הם מקנתו ולא אחוזתו יחלקו ביניהם וכו' וע"כ נתפשט המנהג נמי בשטר ח"ז לכתוב חוץ מספרים וקרקעות שהוא דבר מסויים ביותר ואיכא עגמת נפש טפי אם יאבדו מתוך משפחתו משא"כ מטלטלי' דניידי דלא קפדי אינשי אם תיסוב לבית אב אחר עכ"ל נחלת שבעה:

הנה מ"ש דטעם עבורי אחסנתא לא שייך רק אם אין מניח ירושה כלל פי' ע"פי מ"ש מהר"מ מינץ סי' מ"ז הנ"ל דתיקנו שחח"ז במקום כתיבת בנין דיכרי' בכתו' דף נ"ב ע"ב כדי שיקפוץ ויתן לבתו כבנו כי היכי דליקפצו עלי' אינשי וה"נ יהבי עתה שח"ז לחבבה על בעלה ולית בי' משום עיבורי אחסנתא והתם בכתובו' פריך הש"ס איך תיקנו רבנן בת חירות ומשני הא נמי דאורייתא דכתיב בנותיכם תנו לאנשי' שיכתוב לבנו דליקפצו עלי' אינשי ומבואר שם שאינה ניגבי' אלא ממקרקעי פי' שהאב נותן לבתו ממטלטלי' כסף ושוה כסף כבנו והבעל מחייב להחזיר' אותם הנכסים לבניה הזכרי' ואותו החוב נגבה מקרקע הבעל אבל האב אינו נותן לבתו אלא מטלטלי' דלא תיסוב נחלת קרקע שלו למטה אחר:

ונ"ל דקרא דירמי' רמז זה היטב דהרי ירמי' אמר להם בנו בתים ונטעו כרמים ככתוב בקרא שם ומייתי לי' ש"ס ר"פ חזקת מבואר מזה דבני גולה לא רצו לבנות בתים ולנטוע כרמים וכיון שלא הי' להם קרקע לא הי' האב קופץ ונותן לבתו כבנו כיון שלא הי' לה

שיעבוד קרקע ומכיון שלא נתן לבתו כבנו לא קפצו אינשי עלה ע"כ אמר עתה בנו בתים ונטעו כרמים ותנו בנותיכם לאנשים כנ"ל נמצא כל תקנה מבוארת בקרא נמצא אם נותן לבתו כלבנו שוה כשוה לא הוה איעבורי אחסנתא אמנם אי יהיב לה יותר הוה שפיר איעבורי אחסנתא כמבואר שם י"ג ע"א גבי אבא סוראה וטעמא משום דכשוה בשוה סגי לכשיקפוץ עלי' אינשי וטפי מהם הוה עיבורי אחסנתא והה"נ אחר שכבר נישאי' וקפצה עלי' כבר תו איכא משום עיבורי אחסנתא אפי' בשוה ומהתימה על תוס' שם לחד שינויי כבר נתקדשה אם כן תו ליכא משום דליקפוץ ואיכא איעבורי אחסנתא וגם תמהתי על המהרש"א שם שכ' במאי דאמר ש"ס האי נמי תקנתא דרבנן הוא משום דר"י משום רשב"י והקשה מהרש"א דאוריי' היא ותי' דקרא דתנו בנותיכם לאנשים אסמכתא בעלמא הוא ע"ש והוא תימה אי לאו דאוריי' הוא תיהדר קו' ש"ס לדוכתא דרחמנא אמר ברא לירות ברתא לא תירות וכו' אע"כ דרשא גמורה היא ואתי' רמא ואסמכה אקרא אבל לעולם דאורייתא הוא והא דקאמר ש"ס תקנתא דרבנן נ"ל אשיעורא קאי דשיעורו רבנן דבלבתו כבנו סגי שיקפוץ עלי' אינשי ובקרא אינו מפורש שיעורא מ"מ דברי מהרש"א צ"ע:

הדרן לדברי נחלת שבעה דבשטח"ז שניתקן ג"כ מטעם הנ"ל לית בי' משום עיבורי אחסנתא אלא בנותן לבת יותר מלבן אבל לא שוה בשוה והא דכותבי' חוץ מספרים וקרקעות משום הסבת נחלה דשמו נקרא ביותר על ספריו וקרקעו' ומייתי ראי' מתקנת רגמ"ה גבי יבמה והנה התם בשדה וספרי מקנה לא תיקן רגמ"ה רק בשדה אחוזה וספרי' שירש מאבותיו והכא בשחח"ז אין חילוק בין מקנה לאחוזה דהתם לא הניח בנים אחריו ואשתו ואחיו חולקי' נחלתו ליכא קפידא אלא שתיסוב נחלת אבותי' למטה אחר אבל נחלות מה שקנה בחייו אין כאן עגמת נפש שהרי מת ולא הניח בנים רק נחלת אבותיו היא עגמת נפש להיבם אם יראה הנכסים מאבותיו אצל אשת אחיו משא"כ בשח"ז שיש לו בנים איכא עגמת נפש גם בשדה וספרי מקנה אביהם אם יהי' במשפחה אחרת בני אחותם ע"כ אינו נוהג אפי' בשדה וספרי מקנה:

ולפ"ז לכאורה יש להפליא על הש"ך ח"מ סי' רפ"א סק"ז שכ' נהי דלמהרי"ו משכן ספרים שלא בשעת הלואה לא קני לי' לגמרי ומיחשב ממון ושח"ז גובה מהם מ"מ לפי מה שהעלה הוא ז"ל סי' ע"ב דקני לי' לגמרי א"כ ה"נ הוה שלו ולכאורה צ"ע דהרי עכ"פ אם יבוא הלוה ויביא מעותיו צריך להחזיר לו משכנתו בלי ספק ובקרקע שגבו ב"ד וטרפו בחובו מ"מ שומא הדרא מכ"ש בלא שמוהו בחובו אלא משכנו שלא בשעת הלואה עד שיביא מעותיו וישלם מ"מ לא מקרי הסבת נחלה שהרי אין שמו עליו דהיום

או מחר יביא הלה ויחליש מעותיו ויטול שלו שהרי בעיקור תקנת רגמ"ה הנ"ל אפי' ספרי מקנה לא הוה שלו ונהי שחלקנו בין יבם לשטר ח"ז דהכא כל שקנהו לחלוטי' ולצמיתות עלמין אפי' אם הוה שלו אבל היכי דלא קנהו לצמיתות ובעמוד והחזר קאי מהיכי תיתי נאמר דאי' בי' משום הסבת נחלה וצ"ע לכאורה:

וי"ל ולקיים דינו של הש"ך בנראה מתוך הענין שדעת הלוה לשקוע ולהניח המשכן לצמיתות ולחלוטי' דנהי דבמשכנו בשעת הלואה לא הי' מועיל כיון שלא מכרו בפירוש כמבואר סי' ע"ג ועיי' מג"א ס"סי תמ"א התם מחמץ אין ראי' דאיסורא לא ניחא לי' לישראל דליקני אע"ג דדעת הגוי לשקוע אבל מ"מ הדין אמת בלי ראי' מחמץ בכל המשכנות דדעתו לשקוע אינו מועיל מ"מ הכא דבשלא הלויות הרי מדינא להש"ך מיקרי שלו ממש ורק משום דלא נקרא על שם המשפחה ולא שייך הסיבה נחלה הכא שכבר נתיאשו מפדיון ונראה דעת הלוה לשקעו ביד המלוה לעולם שוב אי' בי' עגמת נפש ושייך בי' הסיבה כמו גבי שדה מקנה וספרי מקנה כנלע"ד להכריע:

והשתא בנידון שלפנינו דאפקעתא דמלכא הוא בכל מקנה וקנין שאין אדם יכול למכור שדה אחוזתו או שום קרקע ליותר מל"ב שנים כעין קרקע של א"י בזמן שהיובל נוהג אלא הא לן יוצאת בלי פדיון חנם אין כסף והא להו נשארת הקרקע ממושכנת על הקרן אבל אינה נחלטת לעולם וכל זמן ועידן יבוא הלה ויתן לו מעותיו יוציאהו מנחלתו פשוט אם אין נראה מדעתו של מוכר שדעתו שלא לפדותו לי' בי' משום הסיבת נחלה אבל אם נראה לפי הענין שדעתו לשקוע ומכ"ש שאפשר דמקרקיש לי' בזוזי ויתן לו שטר חדש על ל"ב שנה ואם יעברו אלו הל"ב שנים הדר מקרקיש לי' וכן לעולם ושום ישראל אחר אינו רשאי לעשות עם הגוי מקח אחר דה"ל מערופי' של זה אז בודאי אית בי' משום הסיבת נחלה ועדיף טפי ממשכנתא שלא בשעת הלואה ואפי' מהר"י מודה בזה אע"ג דלכאורה איכא הכא חדא לגריעותא דהרי אפי' אם דעתו של גוי זה לשקוע אפשר יבוא בנו אחריו או אפי' זרע זרעו ויוציאם מתוך ביתם כדינא דמלכותא ואפי' אם יקרקיש להו בזוזי לא יקבלו מ"מ כולי האי לא אמרי' דהרי קמן בספרים חיישינן להסיבת נחלה בענין זה אע"ג דבלא"ה עתידין לבלות ואין שמו עליהם לעולם מ"מ איכא בהו הסיבה וה"נ דכוותי' כיון דע"כ דעת הגוי הזה שלא לפדות ה"ל בכלל קרקע והכל לפי ראות עיני הדיין בענין זה:

והאמת אגיד דכל דין ספרים נ"ל דלא נתכוונו הראשוני' אלא בזמניהם דלא הי' הדפוס והי' שוכרי' כותבי ספרים ומעתיקי' ועשיר א' השאיל ספריו לכל בני הקהלה והוא דבר יקר וספר מסויים והי' נקרא שמו של בעליו עליו יותר משארי מטלטלי' והי' שייך

בי' עגמת נפש טפי מקרקע אפי'. אבל בספרי' הנדפסים בזמנינו מטבע א' יוצא לאלף ספרים כיוצא בו אדרבא כל המטלטלי' מסויימי' טפי מספרים אין שום טעם שלא תגבה מספרי' אבל מה נעשה ומנהג אבותינו ולא רפרף אדם מעולם בדבר זה וחלילה לנו לדון בדבר חדש מה שלא שיערו ראשונים הרמ"א וסיעתו אבל בקרקע הנ"ל לפע"ד נ"ל כמה שכתבתי. פ"ב נגהי ליום ב' כ"ז אדר תקפ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסט

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלג בתורה ויראת ה' כש"ת מוהר"ר אהרן נ"י מורה תורה לעדת ה' בק"ק טאטיס יע"א:

נשאול נשאלתי מאת מכ"ת בנידון ראובן שבק חל"ח וציוה להשיא ב' בנותיו ובניו כדרך שהשיא ב' בנותיו הנשואות בנדן ותכשיטי' ופרנסת נישואי' ואח"כ יחלקו הבן עם ד' בנות בשוה ויש כאן ב' ספיקות. א' כי לא השיא ב' בנותיו הנישואות בשוה כי נדן השני' עולה יותר מסך נדן הראשונה וא"כ אין אתנו יודע איך להשיא הבנים הנותרים. ב' כי חתניו לוקחי בנותיו שיש להם שטח"ז כנהוג מערערי' על הצאווה כי ע"ז יוגרע שטח"ז שלהם:

תשובה.

פרנסת הבנות הוא מדינא דש"ס אך פליגי להראב"ד אומדין דעת האב ונותני' אפי' יתר מעשור נכסי' ולדעת הרא"ש דוקא עישור נכסי' ולא יותר והכרעת הט"ז והאחרונים היכי דאיכא אומדן טוב כגון שכבר השיא בת א' בחייו אזלי' בתרי' אפי' ליותר מעישור נכסי אך אי לא השיא בחייו רק אנחנו כאומדנו מדעתינו לפי עשרו וותרנותו על אומדן גרוע כזה אין לסמוך לגבות יותר מעישור נכסי וכן משמע הסכמת בית שמואל סי' קי"ג ססקי"ב:

וכל זה בלא ציוה וגילה דעתו אמנם בנידון שלפנינו שציוה וגילה דעתו גם הרא"ש מודה בלי ספק שאפי' יותר משיעור עישור הוה מדינא ליתן להן אך יען כבר השיא ב' בנות ולא השוה אותם ובצוואתם סתם ולא פירש נ"ל מאומדנא לעשות פירש לפירושו שכוונתו ליתן להבנות הללו כדרך שהשיא הראשונות פי' לפי אומדן עשרו שאם יהי' בשעת מותו עשיר כמו שהי' כשהשיא הראשונה יותן כמו להראשונה ואם כשני' יותן כמו לשני' או אפי' לא נשתנה העשירו' אם נשתנה הדיעה מקמיצות לוותרנות או בהיפוך או אולי העשירות עתה באופן אחר שלא כזמן א' משני הזמנים יואמד ע"פי ערך והמבינים ישכילו ואע"פי שכ' הט"ז ע"פי אומדנא גרוע כזו אין לגבות יותר מעישור נכסי מ"מ הכא שכבר השיא בנותיו וגם ציוה בהדי' הוה הך אומדנא רק גילוי מילתא בעלמא ויגבו אפי'

יותר מעישור ניכסי ופשוט שכיון שכלו הבן עם הבנות א"כ דעתו הי' להשוות בסך נדן גם הבן עם אומדן הבנותיו הפנויות הנ"ל:

ועל השנית שחתניו מערערי' על שמגרע כח שטח"ז שלהם הנה במהרי"ל סי' צ"ב כ' מי שנתן שטר מתנה לירש בנכסיו אין נכון להפקיע ולתת לאחר והובא בש"ע אה"ע ס"סי ק"ח בהגה"ה מ"מ המעיין במהרי"ל יראה דאינו אלא לכתחילה אבל אי הוה עביד מהני מדכ' רק אין נכון ושוב אח"כ באותו הדיבור כ' ועוד הי' אומר אם הי' לאשתו שט"ח על נכסיו שלא הי' מועיל כי היורשי' יכולי' לטעון שדברי' טמונים ידע אצלה וכו' ע"ש משמע דוקא בסיפא בשט"ח לאשתו אין מועיל אבל ברישא אינו נכון ושארית ישראל לא יעשו עולה אבל אי עבר ועביד קנה אידך וכן משמע במרדכי פ' י"נ סי' תקצ"ט יע"ש וכ"כ בתשו' שארית יוסף סי' י"ב אך אי כתוב בשטח"ז שקיבל על עצמו בח"ח ובשד"א שלא להפקיע ושלא יתן שום שטר וכו' צ"ל בכי ה"ג אי עביד לא מהני וכן יש להוכיח ממ"ש בשארית יוסף סוף סי' ס"ב ומשמע אפי' בלא ערמה אין לו לתן מתנה ובנחלת שבעה סי' כ"א סק"ג מסופק קצת בזה ומ"מ מסיים מ"מ יראה לנפשו מעונש החרם וכו' יע"ש ומכ"ש מתנת שכ"מ שאינו חל אלא עם יציאת הנפש וכבר קדם זמן פריעת חוב שטח"ז:

ומכ"ש בשטח"ז שלנו שהחוב עיקור וכ' ב"ש סי' צ' סק"ד וז"ל אע"ג שיכול להתנות בין היורשים שלו מה שירצה מ"מ בענין שטח"ז אינו יכול להתנות שום דבר עכ"ל כוונתו דקיי"ל כריב"ב דניתן רשות להאב להנחיל למי שירצה מבניו ולהרבות לא' ולמעט לא' והוה סד"א דשטח"ז לא עדיף מיורש דאורייתא ממש שיכול האב לעשות מה שירצה קמ"ל הכא החוב עיקור אלא שפרעון החוב הוא חצי חלק זכר וע"כ אפי' ריבה לא' ומיעט לא' מזכרי' מ"מ משערי' בתחלה כמה מגיע לחצי זכר אלו לא ציוה האב ואותו החלק יותן להבת בפרעון חוב ואח"כ יעשו עם הנכסים כמו שציוה האב:

אמנם מ"מ מה שציוה האב וגילה אומדן דעתו לתת לבנותיו הפנויות שהוא מדינא הש"ס קודם לירושת הבן הוא ג"כ קודם לחח"ז כמ"ש סמ"ע סי' רפ"א סקי"ד ע"ש וה"ה פרנסת הבנות אבל נדן הבן שאינו מדינא אלא מכח הצוואה לאו כל כמיני' להפקיע שטח"ז ע"י מתנות שכ"מ כנ"ל:

והנה מבואר בתשו' חינוך ב"י סי' קי"ג קי"ד דכשנותנים לפנויות כדרך שנותן לנשואות אזי גם שטח"ז נותנים להם וטעם נכון הוא והשתא לפ"ז בנידון שלפנינו אם לא ירצו להתפשר יהי' הדין כך טרם כל אפרש לפי אומדנא לב' פנויות נדן ומתנות וצרכי חופה לפי הראוי ואח"כ ישוער אלו הי' יורדי' עתה לחלוקה הלא הי' מגיע גם לפנויות חצי זכר

מלבד הנ"ל ע"כ יחלוקו הנכסים לששה חלקים ויותן לב' הנשואות לכל א' חלק הששית היינו מלבד ספרים וקרקעו' שאין לשטח"ז חלק בהם:

ואחר שנטלו הנשואות ב' ששיות נחזור לצוואת האב שיטול הבן בראש נידוני' וצרכי חופה שלו כדרך שיטלו הבנות הפנויות ואח"כ הנשאר גם ספרים וקרקעות יוחלק לשלשה חלקים ויטול הבן וב' פנויות כא' שליש והנשואות מופקעות המה מכל וכל:

אך אם יתרצו לקיים צוואת האב ולבטל שט"חז שלהם אזי יטלו תחלת ג' בנים הפנוים נדן ופרנסת חופה שלהם ואח"כ יחלקו כל הנכסי' לחמשה חלקים בשוה ויטול כל א' חלק חמישית וטוב מזה ומזה לבצע הריב ולכנס בפושרים והאמת והשלום אהבו הכ"ד הבע"הח א"נ דש"ת. פ"ב מש"ק נגהי ליום טו"ב כסליו תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קע

שלום לך תלמידי הרבני הותיק החרוץ המופלג מה' משה נ"י:

יומא קא גרם רב טרדותי כמובן מ"מ לא נמנעתי להשיבך לאלתר ע"ד קושייתך בתוס' תמורה ד' ע"א שהקשו על פירש"י דמעתך מלשון דמוע ותערובות והקשו הא דמוע רק דרבנן ונתקשיתי הא אמרי' פ"ק דכתובות אלמנה דכתיבי באוריי' ע"ש דעתידי רבנן לתקן לה מנה ועוד קשה לך סתירת רש"י בחומש פ' משפטים שכ' שנעלם ממנו מה לשון דמוע ופה כ' פירושו לשון תערובות:

הקו' הראשונה י"ל בהבין בכתו' גופי' אי ס"ד דאלמנה דאוריית' הוא על שם מנה א"כ מנ"ל דכתובת אלמנה דרבנן דלמא הוא באמת דאוריי' ונצטווינו ע"י מרע"ה והרבה דרשות יותר רחוקים מזה אית לן בתורה והוא מצוה דאורייתא ולתרץ קו' י"ל חדא דבימי מרע"ה לא הי' מנה כי נתחדש אחר התורה והי' אומרי' שקלים וככרים אבל שם מנה לא נמצא וע"כ על שם העתיד נכתב וזאת שנית כי אין לנו לעשות דרש אמת על שם העצם דא"כ נאמר לחם הוא לשון מלחמה ואסור לאכול לחם עד שילחם מלחמה עליו וכדומה וה"נ אין לאשה שמת בעלה שום שם עצם כ"א אלמנה אין לעשות ממנו דרש דאורייתא אך רמז בעלמא כעין ר"מ דייק בשמא משו"ה אין כתובות אלמנה דאורי' ע"י דרש הנ"ל:

הנה כי כן בדמע לא שייך זה דכיון דעיקור שם העצם הוא תרומה והוא לשון הרגיל בתורה וכיון ששינה קרא לקרותו דימוע על שם שאוסר תערובתו יש לנו לומר שאיסור תערובת תרומה הוא מן התורה הרי זה ליתא וק' תוס' עצומה לכאורה בשגם יש עוד

לומר אי ס"ד כרש"י ה"ל לש"ס בכתובות שם להביא זה הפסוק וזה הי' ראי' יותר עצומה מכל הני קראי דמייתי קדמת אשור יע"ש:

ובסתירת רש"י הזדקקני לומר דברי אגדה הנה מה שהביא לחז"ל לדרוש שם העצם הזה אלמנ' ולכנס בדוחק על שם העתיד ועדיין לא תירצו לנו למה נקרא הזכר אלמן ועוד קשה הרי אלמנה נקראת אחר מיתת בעלה קודם שנישאת וגביית כתובתה שגובה אחר מיתת בעלה הראשון הוא מאתים ורק אם עתה תנשא תגבה מנה ונקראת עתה על שם שאם תרצה להנשא ותחזור ותתאלמן יהי' לה מנה וכל זה דוחק ואחר נישואי' השניים הי' ראוי לקרותה אלמנה ובאמת מכיון שנישאת שנית פסק ממנה זה השם והוא פלא איפוך אנא תו קשיא לי' הרי אומה ישראלי' הם בבחי' כלה לגבי הקב"ה ובגלות נאמר היתה כאלמנה כאשה שהלך בעלה למ"ה ודעתו לחזור אילי' איך א"כ נאמר כי לא אלמן ישראל מאלקיו ה"ל למימר כי לא אלמנה ואיך נקבה תסובב גבר:

והנלע"ד בזה כי ידוע מן הוא בל"הק הכנת מזון כפירש"י בפ' המן והאשה היא הכנת מזון לבעלה כמשאחז"ל חטה כוסס פשתן לובש והבעל הכנת מזון לאשתו כמובן ובהעדר א' מהם יקרא הנשאר אלמן אל-מן בלי הכנה ואם נאמר להוסיף ה"י הנקבה הי' ראוי לקרוא האיש שמתה אשתו אל מנה שהוא חסר הכנת הנקבה והאשה אל מן על זה נתעוררו חז"ל לומר שלהכי קרא שמה אלמנה ע"ש שעתידי' חכמי' לתקן לה מנה וכדי שלא להוציא מפי שם פורענות שמת בעלה קורי' לה שם חדש המרומז בו נשואי' השניים אבל לעולם עיקור השם אל מן על מיתת בעלה לכן לכשתנשא לאיש אחר אע"ג דאז כתובתה מנה לא יצדק לה זה השם עוד כי לא על כתובתה הוסד ואמר הכתוב כי לא אלמן ישראל מאלקיו כי לא חסרה הכנה מאתו על הגאולה והפדות כי לא קצרה ידו ח"ו וכל שעתא ושעתא זמני' אם בקולי תשמעו והיתה כאלמנה ולא אלמנה ממש ח"ו שהוא על שם מנה אחר נישואי' השני' שיהי' משמע ח"ו כשנשמע שני' מאלקינו נהי' כבעולה ח"ו אלא כאילה שרחמה צר ועדיין חביבות בעילה ראשונה קיים כאשה שהלך בעלה למ"ה ודעתו לחזור שע"ד קידושי' ראשוני' בועל:

ומעתה אומר אני שאין שום סברא לקרוא שם כזה על העתיד לחוד אלא על דבר הנ"ל והשתא לשון דמע ידע רש"י שהוא מלשון תערובות ודברי רבנן מרומזי' פה אך ע"כ יהי' לו שום שם עצם כמו אלמן הנ"ל ואח"כ נאמר עוד שרמז ג"כ על מלתא אחריתי אבל לא שיהי' עיקרו כן ועל זה כ' רש"י בחומש שאינו יודע על מה נקרא כן ולא רצה לפרש כפי' התוס' שהוא על שם שנוהג במשקה משא"כ ביכורי' שאין מביאין ביכורי' משקה דזה לא יתכן ע"פי המכילתא פ' משפטים דאיתא שם על פסוק זה ד' שמות נקראו בכורי' ראשית

ובכורי' ותרומת ידך ודמוע וא"א בשלמא דמוע לשון תערובות היינו דנוהג נמי בבכורי' כמבואר במשנה דבכורים דהם עולים בא' ומאה אבל לשון לח אינו בבכורים וראיתי לדודי בספר זה ינחמנו מגי' במכילתא מלאה במקום דמוע והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי א"נ לנצח החותם בכל חותמי ברכות. פ"ב נגהי ליום עש"ק הגדול תקע"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעא

תחל שנה וברכותי' לי"נ תלמידי הרב המופלג המאה"ג הותיק כבוד מהו' פנחס ליב נ"י אב"ד דק"ק נייזאטץ יע"א:

אודת הבעל שטען על אשתו שנשבעת ואינה מקיימת ותצא בלי כתובה אף היא תשיב אמריה ובירורה נגדו שהוא גם הוא מועל בנדרי' וא"כ הוא לא בעי בני כמ"ש ב"ש סי' קט"ו סק"ז ונסתפק מעלתך אולי אכתי יטעון הבעל להפסידה כתוב' עפ"י מ"ש תוס' ר"פ הדיינים דבעון נדרים קטנים הוא דמייתי אבל בעון שבועה מתי' אפי' הגדולי' א"כ תגדל עונה יותר משלו אלו דברי מעלתך ודברי חכמה הן:

אך לא בארת יפה דהיינו בנשבעה בה' כמו שרגילי' הכת החדשה לומר על כל דיבור ודיבור בייא גאט"ט זה הוא שבועה בשם שגדוליהם מתים בעונשם אבל שבועה אחריתי אפי' הזכיר השם כגון ארורה תהי' לה' אם תעשה כך או עשתה כך אין עונשה חמור מנדרים ועסמ"ע סי' פ"ז סקנ"ג וכן משמע מהראב"ד פי"א מהלכות שבועות דאותה שבועה שתקנו הגאונים עתה לשבע שהיא בארור אינה מגיע' לו ולא למשפחתו ולכל העולם ועפירש"י גטין ל"ה ע"א ד"ה חוץ לב"ד משביעי' אותה וכו':

ומיהו בלאה"נ אין מקום לשאלה זו דממ"נ בניו הגדולים שיש לו ממנה בשעת העמדה בדין מה תועלת יש בגירושין הלא אם תתגרש ותהי' במצולת הים ותשבע לשקר ימותו אותן הבנים בחטאה ואם מפני הבנים שעתיד להוליד מכאן ואילך הלא המה ימותו מיד בנוער בחטאו שנדר ואינו מקיים ולא יבואו לגדלות ע"כ אין מקום לשאלה זו גם מה שנסתפק מעלתך במאי דפליגי לישנא בבמה מדליקין אי למען ירבו קאי אלפניו דוקא א"נ אלפני פניו והוא אינו נזהר בדלפני פניו אי מצי למימר אספיקא דלישנא לא חששנא אבל היא עוברת אשבועו' דודאי בני' מתי' אין נ"ל טענה דעכ"פ האי גברא לא בעי בני דאי הוה בעי לא הוה מעייל נפשי' בספיקא ובהדי' אמרו חז"ל פירוקא לסכנתא בתמי' ועוד נהי דודאי הוא דחטא שבועה ראוי' להמית הבנים מ"מ אינו ודאי שימותו ויש רשע מאריך ברעתו ובניהם נכונים לפניהם ויש זכות תולה ומחשבותיו עמקו ומשפטיו

צדיקי' ית"ש ויתעלה זכרו לנצח וא"כ על ספיקא אנחנו דנים מעיקרא ע"כ אין בטענת הבעל ממש בזה לע"ד. פ"ב נגהי ליום ה' ט' אלול תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעב

להחכם הנ"ל:

מה שנתקשה מעלתך בסנהדרין נ"ה ע"ב דאמרי' קטנה הנבעלת לבהמה כיון דמזידה תקלה איכא ורחמנא הוא דחס עליה ולא על הבהמה וקשי' למעלתך הא ש"ס ערוך ביבמות ל"ג ע"ב וס"א ע"ב פיתוי קטנה אונס הוא וא"כ ק' תרתי חדא מאי תקלה איכא השתא בשוגג אמרי' דליכא תקלה מכ"ש אונס דקיל משוגג ותו מאי חס רחמנא דקאמר תיפוק לי' אונס רחמנא פטרי' קושיא זו ראוי לך:

איברא לפי הנראה מעלתך מפרש פיתוי קטנה אונס דלבה אנסה ע"י היתוליו ופתויו של זה ועוד נצטרך להוסיף דאפי' לא פיתה אותה אלא היא התחילה תחלה בעבירה וכגון שהביאה הבהמה עלי' מ"מ יצרה אנסה כי אין דעתה שלימה ומיושבת להתחזק ומיחשב אונס כמי שכפאו שד ונצטרך נמי לומר בת י"ח וי"ט שלא הביאה ב' שערות ולא סי' אילוני' מ"מ אין דעתה שלימה דהרי קמן שלא נחזק טבעה להוציא שערות הרגילי' בכל אדם ואפילו ראינו שהגיעה לפלגות ראובן גדולים חקרי לב דלענין מקח וממכר הי' מועיל כמבואר פ' מי שמת מ"מ אין בכחה לעמוד נגד יצרה והוה אנוסה וצריכי' לומר עוד מה שלא מצינו בשום עונש בעולם קטן אונס הוא רק קטן לאו בר עונשין הוא זולת הכא בעריות אמרי' אונס הוא היינו משום דאפשר לענין שארי עבירות אינו מוחלט שיהי' כאונס ואפשר שיכול לעמוד על דעתו התחזק והוה רצון רק לאו בר עונשי' משא"כ עריות דאיכא חמדה יתירה כך צריכי' לומר אך מלבד שכל זה הוא דוחק גדול גם כי אדרבא איפוך אנא דקטנה לענין עריות בודאי אין לה חמדה דהרי אפי' בגדולה קצת אמרי' בקידושין פ"א ע"ב ואין מוסרת עצמה לביאה ופירש"י מתוך קוטנה ועדיין לא לבשה יצר הלכך אין כאן משום דעתה קלה שלא תהא נוחה להתפתות עכ"ל וא"כ אמאי קרי להו פיתוי קטנה אונס בעריות טפי מבשארי עונשין:

אבל האמת יורה דרכו דפיתוי קטנה אונס אין הכוונה שענין הפיתוי הוא כענין האונס דודאי רוב פעמים יש לה דעת והיא מתפתית ומתרצית כמו גדולה דמרצונה עשתה ולענין עונש רחמנא חס ובאמת לכשתגדל צריכה קצת כפרה על חטאת נעורים כמבואר במהרי"א ופסק רמ"א בא"ח סי' שמ"ג ובח"מ סי' אך פיתוי קטנה ר"ל דין פיתוי ורצון של קטנה דין אונם יש לו שהרי רחמנא פטרה והה"נ לא תיאסר על בעלה מוהיא לא נתפשה דרחמנא עשה פיתוי שלה כמו אונס דגדולה לענין עונשי' וס"ל לש"ס ה"ה לענין לאוסרה

על בעלה וממילא תו לק"מ קושייתך השנייה מש"ס סנהדרי' הנ"ל דודאי רחמנא חס ועשה פיתוי ורצון שלה כדין אונס של גדולה ומ"מ תקלה איכא שהרי צריכא כפרה:

ולפ"ז מה שכ' תוס' בכתו' ט' ע"א ד"ה ואיבעי' אימא וכו' דשם אונס חד הוא היא קצת דוחק דהרי אין העניינים שוים ושזו נאנסה ממש וזו נתרצית אלא שיש לה דין אונס ומ"מ העלו תוס' דאין לעשות ס"ס כזה והנה רבי' חשבו דלרמב"ם דס"ל אשת ישראל קטנה שזינתה ברצון אסורה לבעלה נגד ש"ס דיבמות הנ"ל מהכא נפקא לי' דהוה קשי' לי' קו' תוס' וסברא דשם אונס חד הוא לית לי' וא"כ הוכיח דסתמא בתלמודא דכתובו' לית לי' פיתוי קטנה אונס ואלו דבריהם ולא נ"ל למידחי סוגי' פשוטא מפני קו' תוס' אבל לפע"ד פשוט דס"ל לרמב"ם דאע"ג דלענין עונש שמים חס רחמנא עלה מ"מ אם מיושבת בדעתה היא וחטאה ברצון נפשה נאסרה על בעלה דאין מעלה מעל בה' ומעלה מעל באישה תלי' בהדדי וכמ"ש מהרי"ק לענין אומרת מותר וכדאי' בב"ש סי' קע"ח סק"ד ועמ"ש עוד סס"י י"ז אך אמת הדבר דאיכא קטנה דלאו בת דעת היא כלל דהרי אפי' מופלא סמוך לאיש נדריו נבדקי' ואותה קטנה בודאי אנוסה גמורה היא והיא ראוי' להיות מותר לבעלה ואך מאן מפיס ואפי' אם נבדקנה לא נעמוד על הברור כי לאו כל עתים שוות בקטן וא"כ נאסרה מספק לבעלה ואפ"ה שפיר קאמר ביבמות ס"א ע"ב דישראל מותר בקטנה דממ"נ אם תעמוד על דעת עצמה לא ניחוש לפיתוי כמו דליכא למיחש לכל נשי דעלמא ואם תתפתה מחמת קטנות הרי אנוסה היא ומש"ס ל"ג ע"ב בלא"ה לק"מ דהתם לא נאמר לחלוטי' אלא ע"ד הברור בעלמא וצדקי דברי רמב"ם וא"כ לפ"ז גם לרמב"ם תיקשי ק' תוס' כתובות ט' ע"א הנ"ל דהוה ס"ס דלמא אנוסה ממש היא וספק שני דלמא נתפתתה מחמת קטנות ולא הי' בה דעת ויפה תי' שם אונס חד הוא ולרמב"ם יותר ראוי' לומר שם אונס חד מלשארי פוסקי' כמ"ש לעיל ותל"מ וצ"ע ממס' כריתות י"ג סוף ע"א:

משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קעג

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג החרוץ המופלג כש"ת מהו' אברהם יצחק נ"י אב"ד דק"ק פ"ש יע"א:

יקרתו הגיעני מ"ש שלא השיבותיו על מכתבו לא ידעתי משום מכתב ממעלתו שלא השבתיו ועתה נפשו היפה בשאלתו אודת גרושה שגמלה בנה ב' שבועות קודם גירושי' ועתה הבן כבן י"ז חדשים והיא נשתדכה אם מותרת להנשא ואבי' אמר לפי תומו שהוא הסיתה לגמול הבן קודם גירושי' כדי שתוכל להנשא בתוך כ"ד חדש אם להתירה או לא:

למעי' בפוסקי' יש כאן ג' דינים מת הבן גומלתו נותנו למינקת במת הבן אין חלוק בין מת קודם אלמנו' וגירושי' או אח"כ לעולם מותרת דאין לחוש שתערים ותמית בנה אך בגומלתה יש חילוק אם גומלתו קודם מיתה וגירושי' מותרת להנשא מיד כיון שאין הבן צריך למה תתעגן על מגן ולהערמה דקודם מיתה וגירושי' לא חיישי' למיעוטא דמיעוטא כמ"ש רמ"א בתשו' אך אחר מיתה וגירושי' לא תינשא דא"כ לא הועילו חכמים בתקנתן אדרבא חשבו חז"ל לתקן וקלקלו ח"ו דהנה רוב הבנים אינם צריכים כ"ד חדש ורק חז"ל חששו למיעוט בפ"נ דאין הולכי' אחר הרוב ואסרו בהחלט מניקת חברו עד כלות כ"ד חדש מפני המיעוט שצריך כ"ד חדש ואם נתיר גמלתו א"כ כל א' תגמול בנה אפי' כשהיא עצמו עדיין צריך נמצא באנו לתקן את המיעוט וקלקלנו הרוב ע"כ גמלתו אחר מיתה וגירושי' אסורה מדינא דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן:

אמנם השלישי נתנה בנה למניקת בחיי בעלה דעת הרא"ש בתשובה שאין להתיר כיון שהבן צריך הנקה חיישי' שמא תחזור בה המניקת וכשיש לה בעל לא תחזור להשכיר לו מינקת אחרת אך הסמ"ג בשם הגאון מתיר אם נתנו למינקת ג' חדשים קודם מיתה וגירושי' דאף ע"ג דהבן צריך מ"מ בג' חדשים כבר פסק חלבה לגמרי נמצא בשעת מיתה וגירושי' לא חל עלי' שם מניקת חברו אבל פחות מג' חדשים כיון שאפשר שתחזור לה חלבה א"כ עדיין שם מניקת עלי' וגם הבן צריך שהרי לא גמלתו אלא נתנו למניקת אסורה לינשא והרא"ש בתשו' שם פליג ע"ז ולא רצה להתיר אפי' בפסקה ג"ח אמנם בפ' אעפ"י כ' הרא"ש צמקה דדי' ופסק חלבה או נתנו למינקת בחיי בעלה מותרת וכ' מהרמ"פ סי' ל' מאי דחזר בפסקיו והקיל כהסמ"ג זה אינו מהתימה אבל קשה איך לא התנה דבעי' ג' חדשים דהא אפי' הסמ"ג לא הקיל בפחות מג' חדשים ע"כ ס"ל דה"פ בהרא"ש צמקה דדי' ופסק חלבה מחמת צימוק או נתנה בנה למניקת ופסק חלבה מחמת כן והוא מובן דבג"ח מיירי דאז פסק חלבה ואז מותרת וכהסמ"ג ולא זו אף זו קאמר לא מיבעי' פסק חלבה מחמת צימוק מן השמי' אלא אפי' פסק חלבה מחמתה שנתנו למיניקת מ"מ כיון שהי' בחיי בעלה לא חיישי' להערמה:

נמצינו למדי' מת בנה מותרת לעולם בין קודם בין אחר גירושין ומיתה גומלתו קודם גירושין ומיתה שרי' אפי' זמן מועט קוד' כיון שאין הבן צריך להנקה. נתנו למניקת שצריך להנקה בעי' ג"ח תחת בעלה באופן שלא יקרא עלי' שם מניקת בשעת מיתה וגירושין:

היות כן נוראת נפלאתי על רמ"א בתשובה סי' קכ"א שכ' וז"ל ע"ד הגרושה שגמלה בנה ג"ח קודם גירושין וכו' וכ"ש לפי הטעם שכ' הרא"ש בתשובה שטעם ג"ח משום שבתוך

ג"ח אפשר שיחזור החלב לאשה אבל כשפסק ג"ח כבר צמקו דדי' ולא ישוב החלב אף אם תרצה להניקו וא"כ כ"ש בגרושה שהרי צריכא להמתין ג"ח אחר הגט שלא תינשא משום הבחנה שא"א לה לחלוב ולמה נאסור אותה להנשא עכ"ל לענינינו ותמיהו' טובא קחזינא הכא חדא מה דמשמע גם בגמלתו בעי ג"ח ומאין הרגילי' והיכן מצא זה בשום פוסק כיון שהבן אינו צריך לא נאסרה. ב' מ"ש מכ"ש בגרושה שהרי צריכא להמתין אחר הגט ג"ח הבחנה צ"ע וכי אלמנה שגמלה בחיי בעלה אינה צריכא להמתין ג"ח הבחנה ומה בין מיתה לגירושי'. ג' מה יוסיף ומה יתן ג"ח אחר גירושין אם לא נחליט שכבר פסק חלבה בשעת גירושי' ולא נחית עלי' שם מניקת חברו מה יועיל צימוק שאח"כ כיון דנחית עלי' שם מניקת חברו נאסרה שעה א' ותו לא יועיל מה שהיא מצומקת שלא בידי שמים ולולי דמסתפינא הייתי מגיה הגה' מועט מ"ש מכ"ש בגרושה צ"ל מכ"ש בגומלתה וה"פ השתא בנתנו בנה למניקת דליכא אלא חדא למעליותא שאין עליה שם מניקת בשעת מיתה וגירושין אבל הבן צריך מ"מ מותרת מכ"ש בגומלתה דאיכא תרתי לטיבותא שהרי הבן אינו צריך וגם איכא עכ"פ צימוק שדים קודם נישואי' שצריכה להמתין ג"ח הבחנה ובאמת גומלתה אפילו זמן מועט קודם מיתה וגירושי' שפיר דמי:

יהי' כן כוונת רמ"א או לא מ"מ הדין דין אמת בגומלתה קודם גירושין מותרת ולא חיישי' להערמה קודם גירושי' דמיעוטא הוא אך אי ידעי' בודאי דנתכונה לכך וגמלתו קודם זמנו אסורה מדינא לא מטעם קנס שנאמר לחלק בין הסיתה אחר או לא דמדינא אסור אם נתכוונה כמ"ש לעיל דעיקור תקנת חכמים הי' לתקנת תינוקות דעלמא והרי נתקלקל זה ע"י תקנתינו אמנם הכא היא לא אמרה שנתכונה לכך רק האב אמר כן לאו כל כמיני' לאסור בתו ויפה כ' מעלתו כיון שבזמן נישואי' יהי' י"ח חדש וגם בגרושה יש להקל קצת אף עפ"י שחלילה לי ומעולם לא יצא ממני הוראה להקל בזה מ"מ הכא נ"ל להתיר:

אודת מנהג כשר בקהלתו מאז שהשוחטי' לוקחי' מטרפות כמו מכשרו' מנהג ותיקין והותקן עפ"י דתה"ק וחלילה חלילה לחזור מזה המנהג ואיסור גמור הוא להם לשנות המנהג הטוב הזה כאשר ציוה ה' אלקינו וה' עמנו. ואשר שאל נידן אשר נהגו להתיר לאבל בג"י הראשוני' ליסע על שוק וירייד ובש"ך י"ד סי' ש"פ סק"ו לא התיר אלא בצינעא ופר"מ בחכמת תורתו הסביר דסבירא לן הא דאמרי' בש"ס מ"ק כ"א ריש ע"ב עשה בצינעא היינו שלא יחשדוהו והכא מילי דשוקא כ"ע ידעי דדבר אבד הוא וליכא חשדא וכ' עוד הא דפליגי רשב"ג ורבנן ר"פ מי שהפך דת"ק אוסר דבר אבד אפי' בצינעא ורשב"ג מתיר בצינעא לא פליגי אלא בפלוגתא דעלמא דכל מה שאסרו משום מראי' העין לת"ק

אפי' בחדרי חדרים אסור ורשב"ג מתיר בח"ח אבל בנידון שלפנינו דליכא מראית עין גם ת"ק מודה אלו דפח"ח אי הי' טעם היתר צינעא משום דאז ליכא חשדא וכן משמע בתוס' מ"ק ח' ע"ב ד"ה ומנסרן וכו' אבל לפ"ז אפי' באי' דרבנן פליגי תנאי וא"א לומר כן כדמוכח בתוס' כתובו' ס' ע"א ד"ה ממעכן וכו' ותוס' חולין מ"א ע"א ד"ה בשוק וכו' וכבר ישב על מדוכא זו בתשו' חו"י סי' ק"נ יע"ש:

ומאי דקמן נחזי אנן גרסי פ"ק דמ"ק י"ב ע"ב רב יוסף ה"ל כשורי עיילינהי ביממא א"ל אביי והתני' ובלבד שיכניסם בצינעא בתוך ביתו א"ל צינעא דהני יממא הוא כיון דבלילה בעי גברי יתירה ובעי מדוכרא דנורא אושא מילתא פירש"י אפי' בלילה כיממא דמי ולא סגי לי' שלא להכניסן להכי מכניסן נמי ביום עכ"ל וכן פסק בש"ע א"ח סי' תקל"ח ס"ג הרי קמן היכי דא"א בצינעא מותר בפרהסי' וכיון דרמ"א בי"ד סי' ש"פ קאי להפוסקים דילפי' אבל מחג א"כ היכי דא"א בצינעא מותר בפרהסי' והטעם דהא דחילקו בין צינעא לפרהסי' אינו מטעם מראי' העין אלא כך תקנו חכמים מעיקרא וכ"כ חו"י בסיום דבריו וז"ל והא דמשנה ספ"ב דמ"ק הציידן וכו' ובא"ח ספ"י תקל"ג אינו ענין למראי' עין רק ס"ל מלאכת חש"מ מדרבנן והם אמרו והם אמרו וכה"ג גבי שכירות וקבלנות דבית ושדה בפ"ק דשבת ובטוש"ע סי' רמ"ג רמ"ד עכ"ל חו"י ועדיין לא הודיענו טעמו של חילוק בין צינעא לפרהסי':

אבל יש להסביר עפמ"ש רמב"ן בנימוקי חומש פ' אמור דכל אושי מילתא אפי' אינו מלאכה כלל אסור מן התורה משום שביתה ולמען ינוח והנושא משא על כתיפו בעיר המוקף חומה כל היום או פותח חנותו ויושב ושוכר פועלים ואינו עושה מל"ט מלאכות מ"מ עובר מן התורה על למען ינוח ושבות כי אין זה שביתה ומנוחה יע"ש וצ"ל הא דמקח וממכר אסור משום שמא יכתוב מדרבנן היינו באקראי ובצינעא אבל לפתוח חנו' וליקח ולמכר אסור מן התורה והנה בכל מלאכה האסורה מן התורה איכא בפרהסי' ב' איסורי' א' המלאכה גופה שני איסור דאושי מילתא ועובדא דחול ובחה"מ שהתירו גוף המלאכה בדבר האבוד מ"מ אי' דאשוי מילתא לא התירו שהרי אם יעשה בצינעא לא יאבד מלאכתו וממילא מובן שאם א"א לעשותו בצינעא כגון קורה דרב יוסף א"כ גם איסור זה מותר משו' דבר אבוד השתא עיקור מלאכה הותרה כ"ש אי' דאושי מילתא ושוב ילפי' אבל ממועד כדכתי' והפכתי חגיכם לאבל ולהני פוסקים לא מחמרי' טפי מבמועד וא"כ מותר ביום השוק בלי פקפוק ודברי תוס' דמ"ק ח' ע"ב ד"ה ומנסרן וכו' צריך לדחוק דמ"מ קשי' להו עכ"פ לגזור משום חשדא ג"כ שלא ידעו שמת למת ויחשדוהו וכיון דאסור בפרהסי' ליתסר בצינעא בחדרי חדרים ועל זה תי' דבדרבנן לא

גזרינן אבל לא דפליגי בהו רשב"ג ורבנן ויעיי' דברי מרדכי דמייתי הרב"י סי' תקל"ח כ"ד א"נ ח"ח חותם באהבה רבה. פ"ב יום ה' מ"ב למב"י תקצ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעד

מאיר עיני חכמים אבן הזוהר כעצם השמים לטוהר ה"ה הרב המאה"ג המופלג ומפורסם כקש"ת מהו' מאיר נ"י אבדק"ק יארמוטה:

נעימות ימינו הגיעני ע"ד א' שהי' במאסר כמה שנים ויצא קלא דלא פסיק על אשתו שילדה ממזר ונשכרה למינקת בשוקי בראי אבל עדי' לא נתקבלו בב"ד ועתה בצאת הבעל ממאסר גיזם לאמור אם יפרישוהו מאשתו ילכו ויטמעו במקום שאין יד ישראל משגת והוא לא ישיג אורחת חיים:

ופר"מ נפשו היפה בשאלתו אי רשאי ב"ד להעלים עין שלא לחקור אחר עדים כי נ"ל מש"ס סוטה כ"ה ע"א דבעי למפשט דעוברת על דת אי בעי בעל לקיימה מקיימה דאל"ה אין מקנין לה ב"ד דלמא לא ניחא לי' לבעל אע"כ אי בעי בעל לקיימה מקיימה והשתא אס"ד דא"צ הב"ד לחקור הא אי בעי בעל לקיימה לא יביא עדי סתירה לב"ד אלו דבריו ראי' זו אינימי מכיר דנהי דב"ד אינם מחויבי' לחקור אם ימצאו עדים מ"מ העדים עצמם מחויבי' להגיד לב"ד את אשר ראו יעיי' ר"פ שלוח הקן בעוף שהרג הנפש ועי' לשון רשב"ם פסחים קי"ג ע"ב ד"ה שם רע וכו' יע"ש אבל על הב"ד אין חיוב לחקור אחר עדים וקצת ראי' מדכתיב בעיר הנדחת כי תשמע בא' שעריך וגו' ודרשת וחקרת היטב והנה אמת נכון הדבר ומזה למדו חז"ל חקירות ודרישות דסהדי ולכאורה מנ"ל דהא פשטי' דקרא ששמעו קול הברה ונשים מוזרה בלבנה מצאו אנשי בליעל וגו' ועל זה ידרשו ויחקורו עד שימצאו עדים שיעידו אבל העדים עצמם לא בעו שבעה דרישות וחקירות אע"כ פשוט לחז"ל דכי תשמע היינו בעדים ודרשת וחקרת העדים אבל על קול בעלמא אין ב"ד נזקקין אע"ג דפשיטא דמצוה רבה עבדו לגדור גדרי פרצותיהן וכעין רב בקעה מצא וגדר בה גדר זה מילתא אחריתי ואינו מענין דין ב"ד והא דכתיב במולך ואם העלם יעלימו היינו אחר דאיכא עדים והם מתיראים מפני האיש ומשפחתו שכולם מכסים ע"ז נאמר העונש ההוא עי' רמב"ן על התורה שם אבל לחקור על עדים לאסור אשה על בעלה מנ"ל זה:

עוד נסתפק אם יבורר הדבר אם להסיר ידינו מפני שהבליעל מגזם להמיר הדת וכ' אפי' להט"ז בי"ד סימן של"ד דלמא לא קאמר אלא במה שכבר עבר עבירה שלא להענישו אבל בעבירה נמשכת והוא עובר לפנינו יום יום להיות עם סוטה דלמא פוגעין בו והביא ראי' מדילפי' פ' ואלו מגלחין מקראי דנחמי' דלייטינן ומלקינן ותלשינן שיער וק' פשיטא הא

ב"ד מנדין ומשמתין ומכין ועונשין אע"כ אתי למילף מנחמי שבזמנו הי' חשש שיתחברו לכותיים וסנבליט החרום ואפ"ה עביד נחמי' עובדא בנפשייהו ולא חשש וע"כ היינו מטעם הנ"ל שהיתה עבירה נמשכת אלו דברי מעלתו:

והנה מסברא אנן נראה לחלק כלל אי יהיבנא לט"ז שלא לנדות העבריין שכבר עבר ה"ה המומר לעבירה שסופו לשוב ולהתחרט לא נדחה אבן אחריו להפילו לבור אשר לא יכול לקום עוד ולהיות מומר לכל התורה ואשר באי' לא ישובון ואך הראי' מש"ס דמ"ק קשה להולמו אי צריך ראי' לזה מנ"ל לש"ס מנחמי' אטו משום שהי' שם כותיים וסנבליט והי' מרשעי ישראל מתחתנים עמהם כל ישראל חשידי חלילה הלא בכל דור איכ' ע' אומות בעולם ויש גם רשעי ישראל אשר נטמעו בהם ומ"מ לא נחשדו אם יעשו בהם משפט כתוב ימירו חלילה אך אדם קל שאנו רואי' שקרוב לפול לא נדחה אבן אחריו ונחמי' מרט והכה אנשים שלא הי' נחשדים אלא על מה שנחשדו ואלו הי' לו חשש המרתם אפשר לא הכום ומרטום ומנ"ל להש"ס להוכיח מהכא אע"כ קושייתו מעיקרא ליתא דהקשה מה צורך למילף מנחמי' הא פשיטא דמנדין ומשמתין ומכין מכו' מרדות שאני אומר כל זה מנ"ל לחכמים והיכי רמיזא באורי' שיש לב"ד לארר ולקלל ולהכות אפי' הכאה א' לולי הני קראי ומהכא ילפי' והלכה למשה מסיני הוה ואתא נחמי' ואסמכי' אקרא ומה שיש לעיין מנ"ל הא דאמרי' רבנן בא' שרכב סוס בשבת והביאו לב"ד וסקלוהו שהשעה צריכ' לכך מנ"ל להמית דמנחמי' ליכא למילף הא ונ"ל דמבן סורר ומורה נפקא לן דנידון על שם סופו וימות זכאי ואל ימות חייב והענין בזה אלו הי' רוכב סוס דקילא לי' הרכיבת סוס בשבת או אפי' כל שבותים דרבנן לא הי' סוקלים אך השעה הי' צריכא שהי' פרוצים ושבת גופי' קיל להו ועשו מלאכות דאורייתא בשבת וזה האיש תחלת קלקולו בעדים והתראה הי' ברכיבת סוס וכיון דשבת קיל להו סופו לחלל שבת בחיובי סקילה ויסקל חייב ויען כי הולך למות טוב וזכות גדול הוא לו שימות זכאי ויזכה רבי' הנוסרים על ידו ולא יזידו עוד וחיי שעה איכא בינייהו שהרי סופו למות חייב וזהו ילפי' רבנן מבן סורר ומורה ומ"מ לולי קראי דנחמי' לא הוה ילפי' נגידה ממיתה דלפעמים קשה נגידה ממיתה כדאית' פ' אלו נערו' ועוד דלא שייכי טעמי כנלע"ד בענין זה:

ומ"מ בעיקור הדין דשאילנא קדמיכון בהא דט"ז אם נמנע לייסרו העובדי' מחשש שיצא מן הדת זה לי קרוב לשלשים שנה כתבתי פסק על זה והעליתי לחלק בין היכא דאיכא למיחש לבניו הקטנים הנה הוא לוטה פה יעיין עליו בעינא פקיחא אולי ישר בעיניו [עיין ח"ס חלק יו"ד סי' שכ"ב]:

ומ"ש עוד רמכ"ת א' נשא עיניו באשת אחי אביו היא דודתו האמורה בתורה והולך הוא להשיג רשיון מהחסיד הקיר"ה לא יחת ולא יפחד כי לא ישיג ולא יחרוך רמי' צידו ויען כי הדבר צריך קצת לענין שלמעלה ג"כ אספרה כמו זה כמה שנים שעברו הי' בארץ איטלי' גבירה עשירה א' נישאית לא' שכופין להוציא לטובת האשה מחמת ממון ופטרה ואח"כ נשאה עיני' בכהן א' וכל חכמי איטלי' אסרו לישא גרושה והבלייעל ההוא בטש שרגא מגוי לגוי ומשרי המלוכה לשרי המלוכה ומלומדיהם עד שבא הדבר לשרי גדולי' היושבי' ראשונה במלכות קונסיסטאריום בווין ונשאו ונתנו כל המלומדים וצדקו בעיניהם טענת הכהן באומרו כי הדעת נותן אשה גרושה מאישה היא בזיון לכהן המקודש לה' פלוני הוציאה מביתו והוא ישאנה אבל אשה שהיא גרשה את בעלה אין זה בזיון לכהן ומה שנמצא בש"ס ופוסקי' נגד זה הוא המצאת וחומרת חכמים שאין ראוי לשמוע להם בזה והוחלט פסק שמותר לו לישאנה אך יען שצריך הקיר"ה לחתום בחתימת ידו הגדולה וכשבא הדבר לפניו אמר אין ראוי לחתוך הדין בלי שאלת חכם אחד מחכמי הדת ההוא שאינו מהרבנים אולי ימצא תי' על קושי' זו וימן ה' אז בווין א' מחכמי הזמן החדשים המתפלספי' וכבר מת תהי' מיתתו כפרה על כל עונותיו ברם זכור אותו לטוב בדבר הזה וזאת היתה תשובתו כשנעיין בפשטות בקרא לא נמצא בדתינו שום אופן שיופרדו הזיווג זה מזה אלא באם הבעל אינו חפץ בה ולא תמצא היא חן בעיניו אבל בהיפוך שהיא אינו חפיצה בו אפי' מוכה שחין לא מצינו בשום מקרא שיהי' יכולת להתירה לעלמא רק היא המצאה מחכמי ישראל ועתה ממנ"פ אם האשה והכהן הזה סומכי' על חכמי ישראל הם אמרו גם זו אסורה לכהן ואם נניח הפסוק כפשוטו א"כ אינה מגורשת ועודנה אדוקה בבעלה הראשון וישרו דבריו בעיני הקיר"ה והשרים ולא נישאת לכהן ולא נתחללו:

ובהוכחי עם החכם ההוא אמרתי לו פן יהי' חכם בעיניו ע"כ אומר לו כי זה האיש שאשתו בוחלת בו ומאוס בעיני' הרי הוא עובר על עשה של ואהבת לריעך כמוך לצערה בצערא דגופא אפי' יהי' פרוש ממנה מ"מ מעגנה ומצערא ומה דעלך סני לחברא לא תעביד ואם הוא מוכה שחין אפי' שניהם רוצים לדור זע"ז מ"מ עוברי' על מצות עשה ונשמרתם מאוד לנפשותיכם ויען כי קיי"ל מ"ע ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו ע"כ מכין אותו לקיים מ"ע הנ"ל עד שיתרצה לגרש ושוב יעיין במה שהסביר הרמב"ם ספ"ג מגירושין נמצא זה מגרש מרצונו ובדין והשתא אם מרצונו לא מצאה חן ועובר על ואהבת לריעך יכול לשלחה מביתו בגירושי' כ"ש אם מרצונו לקיים מ"ע הנ"ל שיכול לשלחה בגט פטורי' וצדקו דברי רז"ל ואין עול ח"ו אלו דברי עמו וכשר הדבר לפניו:

יצאתי מענין לענין והארכתי יאריך שנותיו וירום כסאו וכבודו ויתן עליו הודו כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב יום ב' ג' אד"ש תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:
ושארי דברי תורתו אשר אינם נצרכי' לפי שעה אקח מועד ברצות ה' לעיין בהם.

תשובה קעה

שלום רב יבוא ויקרב לאור הנערב ה"ה רב חביבי וי"נ המאה"ג החרוץ המפורסם כערוגת הבשם כש"ת מהו' זלמן ליב נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ס"ה ואגפי' יע"א:

נועם מכתבו הגיעני על נכון והנה לוטה פה מה שהשבתי לק"ק מ"ד בנידן פנוי' שנתעברה ואומרת מפלוני וכהן הוא והוא אמר אין מינאי ועתה הגיעוני דברי תורתו ודברי פח"ח ואני אחוז בחבלי טרדון ומ"מ אהבתו דוחקת בשרי להשיב עכ"פ על קצת דבריו:

וטרם אענה אומר כי מ"ש הב"ח והסכים ב"ש סי' ד' סעי' י"ח בסתירת הרמב"ם דלענין אכילת תרומה מהני הודאת שניהם ולענין ייבום לא מהני ותירץ הנ"ל לחלק בין ייבום דאורייתא לתרומה דרבנן הרואה יראה דלא נעלם זה מה"ה אלא דפשיטא לי' דהרמב"ם אתרומה דאורי' קאי מדפסק לחומרא כלישנא קמא דס"פ אלמנה לכה"ג והרי הרשב"א פסק באמת כל"ב ובכל מקום הלכה כל"ב אי לאו משום אי' דאורייתא החמיר א"כ ליתא לחלוקו של הב"ח וב"ש והיותר הי' נראה דס"ל לרמב"ם שאני ייבום כיון דאפשר בחליצה תחליץ ומה בכך ואי משום שתפסלה לכהונה ע"ז ולא ישפוך אדם מי בורו ואחרי' צריכי' לו הכא אין לחוש אם תפסול לכהונה ע"י חליצה וטעמא אפשר לומר משום חומרת עריות החמיר טפי כמו שמצינו שחשו חז"ל למיעוט נפלים והצריכו חליצה כמ"ש תוס' בחולין י"ב ע"א וא"כ לפ"ז הי' ראוי להתיר לכהן אבל מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ומי יודע אולי יש חילוק אחר בין יבום לתרומה ואותו חומרא יהי' שייך גם ביוחסין:

והנה מ"ש ב"ש דבתשוב' רי"ו מחמיר אפי' בדרבנן תמי' לי על הרב ב"ש במ"כ לא עיין יפה בגוף התשובה שכ' לישא מעוברת ומניקת ע"י הודאות שניהם יש לאסור להרמב"ם אע"ג דהוה רק אי' דרבנן מ"מ שמא יאמרו הבריות מדהתירו רבנן קמו להו רבנן במילתי' שפיר דברי' דהאי הוא ויתירו לשוק בלא חליצה א"ד מהרי"ו ז"ל מבואר מדבריו דבאיסו' דרבנן יש להקל רק מטעם הנ"ל והוא מש"ס יבמות ל"א ע"א וא"כ תינח במעוברת ומניקת דאי אמת הוא דקמו רבנן במילתא שפיר ע"כ נתברר לחכמים שהוא בנו של זה דאל"ה לא הי' מתירין לו מניקת חבירו ואתו להתיר יבמתו לשוק אבל היכי דלא שייך כגון תרומה דרבנן דאפי' קמו רבנן במילתא דבן זה כהן הוא ומותר בתרומה מ"מ אינו מבורר

דקמו רבנן שזהו אביו דלמא כהן אחר ולא יתירו יבמתו לשוק וכל כיוצא בזה ומ"מ דברי מהרי"ו תמוהים אם נחוש לזה מ"ט התירו עובדא דארוס וארוסתו ס"פ אלמנה הנ"ל אפי' נימא ספק ממזר דרבנן כמ"ש ב"ש מ"מ כיון דכ"ע פסולים אצלה וא"א למיתלי אלא בארוס א"כ יאמרו קמו בה רבנן ואתו להתיר יבמתו ואולי י"ל דאכתי יאמרו שיתלה בגוי ועבד וכמ"ד הולד כשר אפי' בא על אשת איש ויצא לנו לפ"ז אי אירע האי עובדא דארוס וארוסתו בכהן וילדה אסורה אפי' בתרומה דרבנן דהשתא א"א למיתלי הולד אלא בו דגוי ועבד אין בנם אוכל בתרומה ובכהן אחר ה"ל ממזר והיא נתחללה וא"א למיתלי אלא בהארוס עצמו ויבוא להתיר יבמתו בשוק:

והנה מ"ש פר"מ להקל ולחלק דיבמה מיירי דאיכא חזקת אי' לשוק וכן תרומה מיירי בכה"ג שלא הי' לה חזקת תרומה משא"כ הכא נהפוך הוא אשה מזנה בודקת ומזנה בתשובתי יראה כי על מדוכה זו ישבתי גם אני אלא להיות כי הך חזקה דבודקת ומזנה נאמרה בש"ס ע"ד דלמא ולא ע"ד אמת וכמו שהרגיש בחלקת מחוקק משו"ה כתבתי אני דע"כ לא דחינן הך חזקה אלא משו' דזנות רצה אחר הפסולים כמ"ש תוס' בשם ירושלמי וזה בפסולי ישראל אבל היכי דרוב או כל ישראל שבאותו מקום כשרים ולא לחוש אלא שמא זינתה עם גוי וחלילה לא נחשדו בנות ישראל אפי' הפרוצות להבעל לערל כי חרפה היא לנו ואוקמא אחזקה בודקת ומזנה מישראל והרי רוב ישראל שבמדינתינו בזמנינו כשרים לכהונה ונתין וממזר לא שכיחא כלל ולדעתי סברא גדולה היא וראוי לסמוך עלה:

אמנם מ"מ אין לסמוך על סברא זו דחזקה כולי האי דודאי אי הוי איתא בש"ס לחוש ביבמה לשוק היינו יכולין לומר ולחלק ע"כ לא אמרו רבנן להחמיר אלא היכי דליכא חזקה אבל הכא איכא בודקת ומזנה אבל באמת אדרבה בש"ס איתא להקל ולהאמין היכי ששניהם מודים והרמב"ם מסברא דנפשי' אמר ואנו אין לנו אלא במה דאמר הש"ס אבל יבמה לשוק לא א"כ כל דלא דמי לגוני דש"ס לא נוכל להקל ומשו"ה בזונה לכהן נהי דלא דמי לחומרא דיבמה משום דאיכא חזקה מ"מ לקולא דש"ס נמי לא דמי דהתם דרבנן והכא דאורייתא ועל המיקל להביא ראי' ובפרט דיבמה דכ' רמב"ם סתמא קאמר אפי' בעל הפנוי' והולידה ואח"כ נשא אשה ומת שהרי מעיקרא לא הי' לה חזקת איסור יבמה ואפ"ה חולצת מספק וזה ברור דאפי' בעל והוליד ונשא ומת חולצת וה"ה זונה לכהן:

ומה שתפס פר"מ על דברי נב"י כרך שני שכ' דמשום הכי מתירה בתרומה שהוא לעצמה משא"כ יבמה שהוא היתר לאשה אחרת ותפס דס"פ אלמנה לכה"ג מיירי רבא מילדה

תאכל בתרומה יפה השיב וראוי לו ומהתימה וכי תרומה אינו לעלמא להאכיל עבדי' ושפחות והולד ועבדיו ושפחותיו ובניו ובני בניו עד סוף כל הדורות:

ומ"ש על מ"ש הגאון הנ"ל דאין אדם משים עצמו רשע וכ' שגם ממני שמע כן האמת שכן אמרתי אבל לא היתה כוונתי כ"א ע"ד השאלה והעברה ועודנו מחזיק בתומתו דבזה"ז שכל הפנויות נדות א"כ מנ"ל להאמין לו להוציא עצמו מחזקת רוב ישראל הכשרי' לומר שהי' בועל נדה ובש"ס דמהימנינן היכי דאמר מנאי היינו אם אינה נדה ואין האיסור חמור כל כך אבל באיסו' חמור כזה רוב ישראל מוחזקי' שלא לעבור על עבירת כרת ונאמר מגוי נבעלה ואין זה ענין כלל לכל המוזכר בתוס' כריתו' י"ב ע"א ד"ה או דלמא וק"ל ומ"ש מעלתו דלמא מתכוון לקיים מצוה ולו תהי' לאשה לדעת תוס' יבמות כ"ד ע"ב ד"ה משום וכו' לא הבנתי דסברא זו מועיל שלא נכוף אותו להביא קרבן נאמין לו מזיד הייתי שלא רצה להביא חולין לעזרה ונאמר כוונתו לשמים אבל להתיר לכנוס ספק זונה אין להקל ולתלות שאמר כן ע"ד תשובה אדרבא נימא שמא עיניו נתן בה ומקרי משים עצמו רשע לומר שבעל נדה כדי להשביע יצרו לישא אותה וכמו שמצינו סוף נדרים באומרת טמאה אני לך דמשוי' נפשה רשיעא משום נתינת עיני' באחר ואין לומר איך ירצה לישא עתה זונה והוא כהן ויהי' כל ימיו עמה באיסור וחלוק זה כ' הרא"ש בפסקיו בשלהי נדרים י"ל שאני הכא שהוא סובר שהדין עמה דלכשר נבעלה ואינינה זונה ולחששה דרבנן לא חיישי':

ומ"ש עוד דבשוכן אתה עמה במחיצתה בתוך ביתה קורבא כי האי עדיפה מרוב תמהתי על חכמתו כי רבה היא אי ס"ד דהאי מקרי קורבא א"כ כי בעי למילף רובא מדלמא לאו אביו הוא ודחי דלמא בחבושי' ומשני אפ"ה אין אפטרופס לעריות ק' אכתי רובא מנ"ל דלמא משום קורבא כי האי דעדיפא טובא דחבושי' יחד בבית האסורי' וגם בחוץ לא ישכנו רגלי' וע"כ לומר דלא שייך קורבא היכי דגם רגל אחרים שכיחי התם וכדאמר אביי בדף בסוגי' דזימן שחורים ומכיון שאין אפטרופס לעריות חיישי' לאחרים שיפתחו בית האסורי' ויבואו עלי' אי לאו משום רובא וא"כ מכ"ש בבית דרגלי אינשי טובא שכיחי התם והיא גם היא פעם בחוץ פעם ברחובות ועוד מאן נימא לן שנבעלה לביתה דלמא נתוועדו הנואף והנואפת אל מקו' פלוני אלמוני והטיח בה תחת התאנה כדרכן ועלילותם של אלו וכיוצא בהם אשר מפני זה פקפקו האחרונים על הך דשכונת ישראל שרמזתי בתשובתי כאשר עיניו לנוכח יביטו ומ"מ למדנו מדברי רפ"מ דדבר חדש שמ"ש תוס' ס"פ אלמנה לכה"ג דדיימי מיני' היינו ראינו שנבעלה לאו דוקא שראינו כדרך המנאפי' שוכבי' זע"ז אלא אפי' רק עמה במטה אעפ"י דלענין עריות דעלמא לא חיישי'

לה אלא כשאר דבר מכוער בעלמא מ"מ הכא ה"ל קורבא ממש דעדיף מרובא באשר שארי אנשים לא שכיחי עמה בהאי אתרא ומ"מ במכה אביו ואמו לא בעי למימר שראו אותם במטה א' דדרכי' דרכי נועם כתי' ומילתא חדתא היא ויישר כחו ארי' זולת זה אין אתי רק לסיים בברכה מרובה לו ולתורתו כאות נפשו היפה ונפש א"נ לנצח. פ"ב יום ג' ט"ז אדר ראשון תקע"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:
ת"ו"ש"ל"ב"ע.

חושן משפט

תשובה א

ראשית דברי פיהו הוצק חן בשפתיו במ"ש בההיא דרמב"ם פ"ז דסנהדרין וכן הוא לשון טוש"ע ח"מ סי' כ"א וז"ל מי שקנו מידו שאם לא יבוא ביום פלוני וישבע יהי' חברו נאמן בטענתו ויטול כל מה שטען בלא שבועה או שאם לא יבוא ליום פלוני וישבע ויטול אבד את זכותו ואין לו כלום ויפטר חברו ועבר ולא בא נתקיימו התנאים ואבד את זכותו ואם הביא ראי' שהי' אונס באותו היום ה"ז פטור מקנין זה וישבע כשיתבענו חברו כמו שהי' מקודם וכן כל כיוצא בזה עכ"ל ועל זה כתב ה"ה שהסמ"ג הביא ראי' לדין זה מירושלמי דגרסי' התם המתנה אם לא אעשה כך ביום פלוני יהא כך ואירע לו אונס ר"י אמר אונסא כמאן דלא עביד ור"ל אמר אונסא כמאן דעבד והלכה כר"י לגבי ר"ל עכ"ל. ונתלבטו כל האחרונים בזה ה"ה הש"ך והב"ח שהרי אדרבא אי הלכה כר' יוחנן אפי' הי' אונס חייב בקנין זה ועוד הרי גמ' ערוכה הוא בנדרים דאונס רחמנא פטריה והרמב"ם בעצמו הביאה פי"א ממכירה ה' י"ג י"ד ע"ש ונתלו כולם בפי' דברי הר"ן בקידושין פ' האומר דף רל"ד ע"ב ותמה מעלתו נ"י הא נראה בעליל דר' יוחנן ור"ל פליגי אי עבדי תקנה בקידושין לשום צנועות ופרוצות וכמ"ש הר"ן בעצמו ס"פ כל הגט קנ"ט ע"א בשם בעל העיטור דנסתפק בזה ועוד האריך בזה ולהיות כי לבאר זה ומה שיש עוד לעיין בזה א"א לי כ"א בהעתקת לשון הירושלמי אות באות ע"כ אעתיקנו ז"ל פ' מי שאחזו הלכה וי"ו אמתני' דע"מ שתשמשי את אבא ותניקי אתבני איתא התם הך פלוגתא דר"י ור"ל באותו הלשון שהביא הר"ן שם אות באות ובתר כן אמר חד בר נש אקדים פריטי לאילפא ר"ל לספן ונגב נהרא אתא עובדא קמי' ר"נ בר יעקב הא אילפ"א אייתי נהרא אבא בר הונא בשם ר"א הוה מצלי דייגב נהרא בשביל דיסב פריטי ר"ל שתנגב הנהר ס"ל לר"נ בר יעקב שהדין עם הספן כיון שנאנס ואבא בר הונא לא ס"ל כן אלא כשהקדים מעות לספן והי' רוצה לחזור התפלל שיתנגב הנהר כדי שיחזור בו בדין אשכחת דמר ר' יוחנן ור'

בא לא סברי כרשב"ג ר"ל ור"נ בר יעקב סברין כרשב"ג ר"ל דאמר שם במתניתין כל עכבה שאינה הימנו ה"ז גט וה"נ עכבה שאינה ממנו שהרי נאנס הרי לפנינו דא"א לפרש הירושלמי דפליגו אי עשו תקנת צנועות ופרוצות בקידושין או לא וע"כ כפי' הר"ן הנ"ל ולפי הבנת הש"ך ר"ל דס"ל לר"י אונס רחמנא פטריה אמרינן אבל לא חייבה רחמנא לזאת האשה להיותה מקושרת עם זה שלא ברצונה כיון שלא נתקיים תנאה וכן נמי במתניתין דגיטין שהתנה ע"מ שתשמשי אבא ותניקי בני ותלה התנאי בדידה והיא היא שלא קיימה תנאה מחמת אונס לא נאמר שחייבו רחמנא להפסיד אשתו בעל כרחו ולא דמי לאומר אם לא אבוא ליום פלוני תהי' מגורשת ונאנס ולא בא דאי לאו משום תקנתא דצניעות ופריצות לא הי' מגורשת ואפי' אם הדבר חוב לה כגון שהיא רוצה להתגרש ממנו מ"מ כיון שגירושין אינו תלוי ברצונה ולא מקרי רחמנא חייבי' משא"כ בקידושין והה"נ בגירושין ותנאי ואונס שבדידה ל"א אונס רחמנא חייבי' וצ"ל נמי ההיא דאקדים פריטי לאלפא נמי דמיא להא דרחמנא חייבי' לבעל המעות ע"י אונסו של בעל הספן וצריכי' לחלק קצת בין ההי' דספן דירושלמי להההיא דש"ס גיטין ע"ג ע"א עובדא דר"פ ור"ה בריה דר' יהושע אגודא דנהר מלכא דמשמע שם אי לאו דקיבל עליו כל אונסא דמתליד לא הי' שום ה"א אפי' באונסא דשכיח ולא שכיח שיהי' ההפסד על הספן דלא כר"י דירושלמי וי"ל בפשיטות דלא דמי דההיא דירושלמי מיירי להפסיד השוכרים הני זוזי דידהו שהקדימו לספן. ואונס רחמנא חייבי' לשכנגדו לא אמרינן ובש"ס מיירי לחייב את הספן להשכיר חמרי' לאפקעי נהרא על זה שייך רחמנא פטריה להספן אלא יהי' הדבר כמקדם כאלו לא שכרוהו ויחזיר לו מעותיו ואין לזה ע"ז כלום והדברי' פשוטים מ"מ מבואר מזה שא"א לומר כלל דפליגו בתקנתא דצניעות ופריצות ומינה שכל מ"ש התומים בסי' כ"א בזה אין בו מועיל והוא שלא בעיון בלשון הירושלמי בפנים:

ומה שתמה עוד אספיקתו של ריש כוליאי שייך תקנת צניעות ופריצות בקידושין תפשוט מירושלמי דלא שייך דא"כ מה תועלת בפלוגתת ר"י ור"ל בקידושין הא לא קשיא דלא שייך תקנתא אלא נאנס לקיים התנאי אבל נאנס בביטול התנאי לא כמ"ש משנה למלך ר"פ י"א ממכירה וע"ש ומיהו בלא"ה נמי לא קשיא דע"כ לא שייך תקנתא אלא באונסא דשכיח ולא שכיח כמ"ש תוס' בגיטין שם בד"ה איתיביה ובכתובות ג' ע"א ד"ה איכא דאמרי ופלוגתתי' מצי מיירי בלא שכיח כלל ופליגי אי אונס רחמנא פטריה או חייביה ועוד י"ל לפי מ"ש בחי' לכתובות שם לפי מה דקיי"ל אי התנה כל אונסא דמתילד יפטרנו אז יש אונס גם בגיטין וק' לי מה מועיל תנאי לבטל תקנת צנועות ופרוצות והי' ניחא לי דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ובדאורייתא באונסא דשכיח טובא כגון

פסקיה מברא דשמואל דאמר לא שמי' מתי' בכה"ג מן התורה אין אונס (ודברי ר"ן בפ' האומר הנ"ל צע"ג בזה שכ' פסקי' מברא הוא מתקנתא דצנועות ופרוצות יע"ש והוא פלאי) ואתו רבנן ותקינו דגם בשכיחא ולא שכיחא אין אונס ומינה כי היכא דבשכיחא טובא מועיל תנאי דהא כל עיקר חיובא משום דה"ל להתנות ולא התנה א"כ ה"נ בשכיח ולא שכיח אמרו רבנן שיהי' דינו ממש כשכיח טובי וה"ל להתנות אבל אי התנה דבכה"ג מן התורה יש אונס בשכיחא הה"נ בשכיח ולא שכיח ושם הארכתי והנה לפ"ז י"ל דזה שייך בגיטין דבדידי' תליא מלתא לאתנויי וה"ל להתנות ולא התנה משא"כ בקידושין בדידה תליא מלתא לאתנויי וחלוק כזה מבואר פ' איזהו נשך (בבא מציעא ס"ו ע"א) אפשר לומר אפי' בשכיחא טובא כגון פסקי' מברא ולא אמרינן מדלא אתני איהו אפסיד אנפשי' דמצי למימר אדרבא איהי אפסדא נפשה דה"ל להתנות וממילא דלא שייך נמי תקנתא דצנועות ופרוצות כלל כיון דלא שייך לומר ה"ל להתנות וי"ל דפליגי אפי' בכל אונסי' וזה הוא בעצמו ספיקו של בעל העיטור בשם ריש כולי אי שייך תקנתא דצנועות ופרוצות בקידושין או לא היינו דמסתפק בסברא הנ"ל. ועיי' בפנים בעיטור במאמר שלישית דף כ"ג ע"ג וק"ל:

ואי קשיא בהיפוך מה נסתפקו הא קיי"ל כר' יוחנן כמ"ש הר"ן בעצמו נמצא בלאה"נ אין אונס בקידושין דרחמנא חייבי' לא אמרינן י"ל דע"כ לא שייך פלוגתי' אלא בתנאי שיש בי' טובתה כגון שלא תרצה להיות אגידא בי' מספיק' ע"כ התנה אם לא יבוא ליום פלוני ויכניסנה תהא פטורה ממנו ובזה שייך רחמנא חייבי' לא אמרינן שהרי זה חוב לה שזה נאנס ולא יבוא והיא תרצה להתארס לאחר ולא תוכל. אמנם תנאי שאינו על זה האופן אלא היא תרצה באירוסין על כל פנים והוא תולה בתנאי לטובת עצמו בזה לא שייכי' דברי הירושלמי לפי פי' הר"ן דרחמנא חייבי' לא אמרינן דאין זה חיוב לה שתהי' אגידא בי' שהי' תרצה בקידושין עכ"פ ועל תנאי כזה קאי ספיקא דבעל העיטור וגם זה הי' נ"ל פשיטא אלא שקשה על זה מש"ס דילן גבי ע"מ שירצה אבא ומת האב דפריך אי דלא אמר אבא הן אי מת אמאי מקודשת הא לא אמר הן ומאי פריך הא בכה"ג דלא איכפת לה בתנאי אמרי' אונס רחמנא פטרי' והרי היא מקודשת ובגליון הר"ן שם נדפס מזה ולא הבנתי כוונתו:

והנה כנפי האמור קרוב אני לומר דמירי בירושלמי מכל אונסא שבעולם דאי בלא שכיח דוקא לא הוה מפקיד ר"י לבנתיה דמידי לא שכיח הוא וגם סתמא דירושלמי לא הוה שאל על דעתיה דר"ל איך הוה צריך למיעבד ואי אתא יום פלוני ולא כנסתה לי לא יהי' עלייך כלום (כן הגי' בירושלמי פ' האומר) ופי' פני משה היא תתנה כן ומה

רצה הירושלמי בזה ולפי הנ"ל א"ש דמירי אפי' באונסא דשכיחא טובא והואיל והוא לטובה שלה ע"כ צריכה היא להתנות וציוה ר"י לבנותיו שהן יתנו כן עם הארוס לעולם דבדידה תליא מלתא וא"ש ויעיין במ"ש בט"ז י"ד סי' רל"ו ס"ק י"ג ובנה"כ שם. כל זה הארכתי וכתבתי לפי הבנת הר"ן בפי' הירושלמי וסלקנו מעליו כל ערער וטוען ולדעת הב"ח והש"ך שגם הסמ"ג הבין כן ולבבי לא כן ידמה דהרי בלאה"נ דברי הרמב"ם צ"ע מה שכפל דין זה בהלכות סנהדרין שכבר הביאו בהלכות מכירה וכן הקשה בתומי' סי' כ"א:

ולפי הנלע"ד דהרמב"ם חידש לן בכאן דין מחודש דהנה מירי בראובן שהי' חייב שבועה דאורייתא לשמעון ולפטר ועשו פשר ביניהם ששמעון יבוא ביום פלוני וישבע ויטול ואם לא יבוא לא די שלא יטול בשבועה אלא גם ראובן יפטר בלא שבועה ונאנס ולא בא ואי לאו דרחמנא פטריה אונס הי' אידך פטור בלא שבועה כלל אמנם השתא דאונס רחמנא פטריה יש להסתפק אם נאמר דה"ל כאלו בא ביומו ועדיין ישבע ויטול ויהי' כאלו נשבע ביום התנאי או נימא די לן שלא יפסיד משום דאונס רחמנא פטרי' אבל לא ירוויח שהרי עכ"פ לא קיים תנאו אלא יהי' כמות שהי' קודם תנאו שאם ירצה אידך לשבע ולהפטר הרשות בידו ודין זה אינו מתבאר מש"ס דנדרים כ"ז ולא מדברי הרמב"ם פי"א ממכירה וביארו הרמב"ם פה פ"ז מסנהדרין שהרי כ' וישבע כשיתבענו חברו כמו שהי' קודם וכן כל כיוצא בזה ובמ"ש וסיים וכן כל כיוצא בזה בא לכלול הך בבא דנשבע ונוטל וכמ"ש הש"ך סי' כ"א סק"ד וקאמר הרמב"ם שהי' כקודם התנאי ור"ל שישבע אידך ויפטר ולא שישבע הוא ויטול וזה חידוש לא נודע לנו מדבריו פי"א ממכירה אדרבא אמרו חז"ל מי שחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה הרי אמרי' דאונסא כאלו נעשה מעשה בפועל וקמ"ל הרמב"ם דזהו מחסדי הבורא ית"ש על עושי רצונו אבל לא מעיקור הדין ועל זה כ' הסמ"ג שזהו פלוגתת ר"י ור"ל בירושלמי ר"ל ס"ל אונסא כמאן דעביד דכיון דפטרי' רחמנא ה"ל כאלו נעשה המעשה בפועל ובא ביום הראוי והרי היא מקודשת וכן הספן כאלו העביר ספינתו ונוטל שכרו משלם וכן האשה שהי' לה לשמש אביו ולהניק בנו הרי היא כאלו שמשתו והניקתו וה"ז מגורשת וכרשב"ג ולר"י אונסא כמאן דלא עבד ר"ל נהי דרחמנא פטרי' מ"מ אינינו כמי שנעשה המעשה אלא כמאן דלא עביד לא יחייבנו האונס ולא יזכנו אלא כמו שהי' קודם התנאי ואינה מקודשת ולא מגורשת בע"מ שתשמשי ותניקי וכן הספן לא יפסיד משלו ולא יזכה במעותיו של הלה. וקיי"ל כר"י לגביה ר"ל ומשום כן פסק הרמב"ם כנ"ל ולזה נתכוון הסמ"ג בלי ספק ומקום הניחו לי להתגדר בעה"י. ובוודאי נראה להסמ"ג דבקידושין

לא שייך אבעיתו של ריש כלי כיון דאונסא כמאן דלא עביד דמי לא שייך ספיקו דהרי בקידושין לעולם אונסא כמאן דלא עביד דמי כמ"ש משנה למלך רפי"א ממכירה והנה הרשב"ם ב"ב קל"ז ע"א כ' דנותן שור לחבירו ע"מ להחזירו לזמן ומת בתוך הזמן פטור מלשלם כ"א מת בפשעה ופסקו בש"ע ח"מ סי' רמ"א ס"ח והסבירו הר"ן פ"ק דקידושין ר"ח ע"א מפני שלא הי' שומר אלא מקבל מתנה ואם לא החזירו לא הי' מתנה מעולם וע"ש והר"ן לשיטתו לא הי' צריך לזה כיון דמשמע מהנ"ל דס"ל דאונסא כמאן דעביד דמי וה"ל כאלו החזירו וה"ל שפיר מתנה למפרע ולענין ממונא רחמנא פטרי'. ובאמת אין לי לב להבין דברי הר"ן למאי דקיי"ל מה לי הן מה לי דמיהן כמ"ש הרא"ש פ' לולב הגזול (סוכה מ"א ע"ב) א"כ גם זה בכלל התנאי מעיקרא שיחזור לו השור או הדמים וכשהי' השור בעין הי' יכול להחזיר לו דמיו אם הי' רוצה השתא נמי שמת עדיין בידו לקיים תנאו ולקיים המתנה למפרע ע"י קיום התנאי בהחזרת דמים ובזה י"ל מה דפליגי הרא"ש ור' ישעי' שם בנאנס האתרוג לר' ישעי' פטור לשלם דס"ל דכיון דבאתרוג צריך להחזיר האתרוג בעין א"כ כיון שנאנס פטור או משום דאונסא כמאן דעביד דמי וה"ל כאלו החזירו ויצא בו י"ח נמי למפרע או אי אפי' אונסא כמאן דלא עביד דמי ולא יי"ח למפרע מ"מ פטור מלשלם מסברת הר"ן פ"ק דקידושין הנ"ל דלא הוה שואל וכן נוטה לשון ר' ישעי'. אמנם הרא"ש ס"ל דנהי דבאתרוג מחמרי' דלא סגי בהחזרת דמים מ"מ לא גרע משארי ע"מ להחזיר דאם אי אפשר בהחזרת עצמו צריך להחזיר הדמים וע"כ יחזיר דמיו וי"ח כאלו החזירו בעינא כנ"ל ומלשון ש"ע סי' תרנ"ח ס"ד משמע אפי' חזרות דמיו לא מהני כשנאנס ולא ידעתי מנ"ל הא ויש לי להאריך הרבה בזה ואין כאן מקומו:

ראה זה מצאתי דבר נאה ומתקבל במ"ש ליישב ק' תוס' ריש מס' ר"ה על פי' רש"י שם דאם לא ידעינן אי תמוז קודם לכסלו או לא הקשו תוס' הא לא כתבינן שטר ללוה אא"כ מלוה עמו אלא או בשטרי אקניתא או למ"ד עדיו בחתומיו זכין לו ולדדהו לא שייך מוקדם ועלה ברעיונו לתרץ דבר שכליי ואלו תוכן דבריו דלר"מ דס"ל לא בעי' רשע דחמס א"כ בקיצור משכחת נפקותא כגון אי יתברר לן שהעדים הקדימו הזמן ממש ונמצא השטר פסול כיון דהעדים רשעים דהרי לא בעי' רשע דחמס אלא שיש להם להתנצל טעינו בשנות המלך דמ"ש הש"ך בסי' מ"ג דטעות בשנות המלך הוא טעות שאינו מצוי היינו אחר שקבעו יום קבוע לכל מלך אבל אי הי' כל מלך ביום שנולד בו שפיר הוה טעות המצוי וע"י יום א' הוה טעות לכל השנה נמצא דהוא צורך גדול לקבוע יום שלא יתנצלו עדים פסולים ע"י טענות שקר ולא הוה צריך לכל מ"ש רש"י רק למאן דפליג אר"מ וס"ל רשע דחמס בעינן דהיינו ר' יוסי דלדידיה העדים כשרים אעפ"י שחתמו

אשטר מוקדם במזיד ולדידיה פירש"י מ"ש וא"כ ממילא לא קשיא מיד קו' תוס' דס"ל ע"כ לא אמרינן עדיו בחתומיו זכין לו אלא במה דכבר קנה אבל בנכסי' דאקני לפי מה דקימ"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ורק משום דאלים שיעבודא משתעבד אפי' מה שעתיד לקנות וא"נ משום נעילת דלת מ"מ י"ל דזה לא שייך עדיו בחתומיו דמה צורך יש לזה התיקון הלא יכול לכתוב שטר ללוה בפני המלוה וישעבד מה שעתיד לקנות גם אלים שיעבודיה לא שייך אלא בשעת מתן מעות אבל לאלומי כ"כ להקנות דבר שלב"ל בלא מתן מעות ע"י חתימת עדים הא מנ"ל וא"כ גם לאביי דס"ל עדיו בחתומיו זכין לו וכתבי' שטר ללוה אעפ"י שאין מלוה עמו והיינו בדלא כ' בו דאיקני אבל בשכתב בו דאיקני אין כותבי' וא"כ הכא חשו לכתחלה עכ"פ לאקרי וכ' דאקני בלא מלוה עמו דכ"ע לא דיני גמירי וכמ"ש פ"י ג"כ ומיושב ק' תוס' אלו תוכן דבריו ועוד האריך לייפות דבריו ולהיותם עריבים וחביבים העתקתי' בתחלת דברי וקראתי עליהם קריאה של חיבה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני:

ואבוא על דבריו ראשון ראשון וכו' מ"ש דלר' יוסי דבעי רשע דחמס לא מיפסלי עדים שהקדימו השטר סברא זו כ' ג"כ התומי' סי' מ"ג סק"ז שכ' ליישב דברי תוס' בב"ק למ"ד ע"ב סוף ד"ה וחכמים אומרים וכו' שכ' וכצ"ל בשט"ח המוקדמים וכו' ודקדק הנ"ל למה לא הקשו בפשיטות לר' יוחנן דאמר חכמים היא ומשום גזירה וכו' תיפוק לה דהעדים פסולים הם וניחא לי' משום דלחכמים לא בעי' רשע דחמס והני עדים לאו רשעים דחמס נינהו כמ"ש תוס' בפ' איזהו נשך אלו דבריו ולפע"ד כי דברים אלו א"א לשמען כ"ש להעלות על הספר כי מ"ש תוס' בפ' איזהו נשך (בבא מציעא ע"ב ע"א) בתחלת דבריהם מזה לא כ"כ אלא בשטר שיש בו רבית שלא העידו שקר שהרי הכל אמת ורק משום עבירה בעלמא וכיון דלא הרוויחו מידי לא הוו רשע דחמס משא"כ בשחתמו על שטר מוקדם אי לית להו התנצלות שטעו בשנות המלך או בשיפורא או שהי' אונסא מחמת נפשות וכה"ג א"כ הרי העידו שקר וכל החשוד על הדבר נפסל עכ"פ לאותו הדבר והם שנחשדו להעיד שקר נפסלו לענין עדות ומ"ש תוס' שם בסוף הדבור אבל קשה ההיא דשט"ח המוקדמים וכו' לכ"ע הקשו כן ואפי' למאן דלא בעי רשע דחמס וזה ברור יותר משמש בצהרים ומ"מ אפשר ליישב דקדוקו עפ"י דרכו ולומר דתי' תוס' בב"ק שם שהי' אנוסים מחמת נפשות הוא דוחק ומדי דלא שכיח כמ"ש תוס' בכתובות י"ח ע"ב וטעות דשנות המלך אינו מצוי לטעות בו וכל זה הדוחק למה הלא יכול לומר באנוסים מחמת ממון להקדים השטר דנהי דרשעים הוו מ"מ לא הוי רשע דחמס דלא הרוויחו מידי רק מבלי להפסיד ממונם העידו שקר ולא נחשדו להעיד שקר בחנם והשתא דנהי דהעידו

שקר על הזמן שזה הי' משום הפסד ממונם אבל בשביל כך לא יעידו שקר בגוף השטר והו"מ לתרץ בריווח באנוסים מחמת ממון אלא משום דלר"מ פסולים בכל גוני אפי' לא הוה רשע דחמס משו"ה הוצרכו לדחוק באונסא מחמת נפשות ונתקיימו בזה דברי התומי' ומ"מ לדינא אני חוכך בזה דאפשר דוקא רבית דגזירת הכתוב בעלמא הוא דהרי זה נותן לו מדעתו ומרצונו ואין כאן לא גזל ולא חמס רק אפקעתא דמלכא כמבואר ר"פ איזהו נשך וכיון שגם העדים אינם מרוויחים בזה מאומה לא מקרי תו רשע דחמס אבל עדים שהעידו שקר על הזמן וגורמי' להפסיד חביריהם ממון שלא כדין אעפ"י שהי' אנוסים מחמת ממון ולא נחשדו להעיד שקר מ"מ רשע דחמס ורע לבריות מקרי' שהרי הם חברי גנב ואעפ"י שאינם מרוויחים מידי מ"מ רשע דחמס הוו וכדמות ראי' מהא דכתובות י"ט ע"א קסבר ר"מ עדים שאמרו להו חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר כ' שם הרא"ה בשם יש אומרים דר"מ לטעמי' דס"ל בתוספתא על ג' עבירות יהרג ואל יעבור ר"מ מוסיף אף הגזל ע"ש הרי דס"ל חתימת שקר בכלל גזל הוא ואע"ג שהרא"ה דחה דבריהם נ"ל היינו טעמא דלא קיימא דבריהם במסקנא דהא ר"מ לא הביא שום קרא שיהי' גזל ביהרג ואל יעבור אע"כ מסברא אית ליה דהוה אביזריי' דרציחה דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו כמו בא במחתרת משא"כ עדות שקר דהוה לרציחה רק גורם דגורם וכולי האי ל"א וכעין חלוק זה כ' רמב"ן בדיני דגרמי הביאו הש"ך סי' שפ"ז סק"ג ומש"ה מסיק דבעדות שקר לא ס"ל לר"מ יהרג ואל יעבור משום דלגביה רציחה ה"ל גורם דגורם אבל פשיטא דלגביה גזל ה"ל חד גורם ומקרי רשע דחמס:

ואיידי דאיירי מסתפק אני לדינא באונס מחמת נפשות להעיד שקר על חבירו להרגו אי יהרג ואל יעבור או לא דלכאורה כיון דמעיד לא מקרי רק גורם לדבר דמשום כן קיי"ל דעדי שקר לא מחייבי לשלם רק למאן דדאין דיני דגרמי ופשוט הוא שאין הגורם כההורג בידים וכמ"ש רמב"ן פ' וישב וא"כ ל"ש מאי חזית דדמא דידך סומקי' הא חזית וחזית דאותו יהרגנו בידים והוא לא הי' רק גורם בעלמא ועדיין כמה רוח והצלה יעמוד לזה וכולי האי ואולי וא"כ נראה דיעבור ואל יהרג וממ"ש לעיל בסמוך לר"מ לא משמע קצת כן דהרי גזל יהרג וא"י משום שהוא גורם לרציחה והוא גרם רחוק הרבה יותר מעדות ואפשר דבעדות כ"ע ל"פ דיהרג וא"י וכן מוכח מקרא דנבות היזרעלי דקרי להעדים בני בליעל ולמדו מזה בסנהדרין דסהדי שקרי אאוגריי' זילא ביה ואי ס"ד בכה"ג יעברו ואל יהרגו אמאי קרי לי' בני בליעל הלא הי' מסוכן לנפול בחרב איזבל אע"כ בכה"ג יהרג וא"י והדבר צריך עדיין תלמוד מ"מ פשוט לי דעכ"פ בהקדימו זמן בכוונה פסולים לעדות לכ"ע:

ובלאה"נ נראה דוחק שיתקנו בשביל יום קבוע למלכים ואם משום אקרי וכתיב הי' קשה להתוס' לתקן בשביל זה ונהי דפ"י דחה זה דכ"ע לאו דינא גמירי מ"מ לתקן תקנה בשביל רשעים ועידי שקר דלא שכיחי כלל לא ס"ד ועוד מי מודיע שכתבו והקדימו זמן אם הם בעצמם ואין כ"י יוצא ממקום אחר ולהמנו במגו זה א"א מתרי ותלת טעמא חדא דלר"מ קיינוי' דלא מהני מגו לפסול השטר כמבואר בכתובו' י"ט ע"א ותו דאין כאן מגו שהם לא רצו אלא לפסול הזמן ואלו לא העידו על כ"י הרי הי' פסול לגמרי ואפי' מני' דידי' ותו דא"כ אי קבעו זמן ולא יאמנו לומר טעינו לא מהימנו כלל שהקדימו הזמן דלשוו נפשי' רשעים לא מועיל שום מגו כמבואר שם בסוגי' והשטר כשר לגמרי ואולי יאמר אה"נ שכשר לגמרי מ"מ אח"כ ישלמו העדים להלוה עפ"י עצמם ודינא דגרמי מ"מ א"א לומר כן מטעמי' שכתבתי וע"כ שעדי' אחרי' יעידו שהי' בחותו המעמד וראו שהקדימוהו ואיך לא התרו בהו לומר הלא היום כך וכך למלך פלוני ואם באמת יאמרו שהתרו בהו א"כ איך נאמר טעינו בשנות המלך והלא התרו בהו וא"א למצוא אלא במציאת רחוק ואיך יתקנו בשביל זה לקבוע יום לשנות המלך כ"ז רחוק ואתי מרחוק לפע"ד:

ואמנם מ"ש בהך דעדיו בחתומיו זכין לו לא שייך בשיעבוד דאקני סברא נכונה היא ואפי' שאם הי' נוגע לדינא לא הייתי מחליט ויש לפקפק עליו מסברא מ"מ עכשיו שלא בא אלא ליישב שיטת רש"י ולמימר דרש"י הכי ס"ל אין מזחיחין אותו ודבר ראוי והגון הוא וצ"ל הא דלא פשיט הש"ס בב"ב דאקני משתעבד ממתניתי' דר"ה דלא שייך לומר ר"מ היא דלא יחלוק שום אדם אהא כאשר אבאר לקמן אי"ה וא"כ יהא מוכח דאקני משתעבד צ"ל משום דלרב אסי דלא ס"ל עדיו בחתומיו זכין לו לא מוכח מידי ומשמע שם מפי' רשב"ם להדיא דעיקור שקלא וטרי' דש"ס קאי התם לרב אסי במ"ש התם גבי מאוחרים אמאי כשרים דאקני הוא יע"ש היטב נראה כוונתו דממאוחרין שאיחרוהו בכוונה לק"מ דאפשר דקול יוצא משעת כתיבה בניסן וכשיראו שזמנו מאוחר לקול שיצא יחקרוהו אחר הדבר או יאמרו אייתי ראי' ועיקר הקושי' מהך גוני שהלוה בניסן וכתב שטר בתשרי ואז אין לו קול עד תשרי ולאביי לא ק"מ דלא מיירי מהך גוני דומיא דמוקדמים דלא מיירי בכ' בניסן ולא לוה עד תשרי לאביי דכה"ג לאו מוקדם הוא הה"נ בסיפא לא מיירי מגוני דלוה בניסן וכ' בתשרי אלא מאידך גוני ומהא לק"מ אע"כ הסוגי' אזלא רק לרב אסי דמיירי רישא וסיפא בכל גוני כנ"ל מלשון רשב"ם למעיין שם. והנה ע"ד צחות י"ל בהיפוך דמשום כן דקדק הש"ס מאוחרים אמאי כשרים דאקני הוא וה"ל לומר ליחש לדאקני מה לשון דאקני הוא אע"כ דהש"ס רצה להקשות גם לאביי ולדידי' לק"מ כפשטו מטעם הנ"ל ע"כ הקשה מגוני אחריני והוא דאיכא למיחש שזה

ראובן שהלוה בניסן מנה לשמעון עתיד הוא ללות לעצמו מלוי באייר ואי הי' שטר שלו משמעון נכתב בזמנו בניסן והי' מגיע זמן הפרעון וטרף נכסי שמעון ולאביי דלמפרע הוא גובה ה"ל כאלו כבר קנאם מניסן והם לגבי לוי נכסי דקנאי כבר קודם שהלוה מלוי ולכשימכרם יבוא לוי ויטרוף מהם אבל עתה שאחר זמנו נעשה שטרו דאקני ללוי והיינו לשון דאקני הוא ר"ל זה השטר בעצמו הוא דאקני וקשה שפיר לאביי ג"כ והוא צחות:

נחזור לראשונות מה שמשמע מתוך דבריו דלא יחלוק שום תנא אמתניתין דר"ה וכן כתבתי לעיל הנה לפי הראשונים שפירשו למאי הילכתא ר"ל מאי נ"מ בהך דנקט מתני' ד"ה למלכים אבל אעיקור מה שקבעו זמן למלכים לא קשה דדאורייתא הוא וכמ"ש ג"כ פ"י א"כ אין הכרח שלא יחלוק אדם אמתני' דר"ה וכי היכי דמוקי מתני' דשט"ח המוקדמים כר"מ בב"ב הנ"ל ועוד שם קע"א ע"ב מוקמי' לי' בפלוגתא דכותבין שובר ה"נ מתני' דר"ה אמנם לרש"י דמפרש למאי הילכתא קבעו יום למלכים כלל א"כ פשיטא דלא יכפור שום תנא בעולם לאמור לא הוקבע יום למלכים מעולם ופ"י התלונן על שיטת רש"י ופירושו וגם בטורי אבן דהרי מקרא מלא הוא בשלמה ואקרא וודאי לא שייך טעמא משום שטרות וכ' הר"ן דטעמא דקרא משום דתחלת מלכות האומה הקדושה התחיל מניסן עת צאת ממצרים ע"כ ראוי' שמלך האומה ימנה מניסן ובטעם או"ה מתשרי שזה ג"כ נפקי מקרא גבי נחמיה בר חכליה דחק וכ' שמא יעמוד מלך בניסן ויסברו שהוא כישראל ע"כ קבעו להם יום תשרי ודוחק והו"ל מרגניתא דאנן בדידן ואינהו בדידהו דכל מעלתם במה שנבראו בעולם ע"כ מלכם מונה ליום בריאה מתשרי וישראל עיקר מלכותם במה שקרבם ה' לעבודתו ע"כ מונים ליציאת מצרים דומה למ"ש החבר להכוזר בטעם אמרו אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אשר בראתיך. והנה הרמב"ן בפי' התורה פ' החודש הזה לכם כ' דמ"ע למנות החודש מניסן ולומר החדש הראשון לגאולתינו והשני לגאולתינו וכן כולם וכשעלו מבבל ונתקיים בהם לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה אתכם מארץ מצרים ע"כ הנביאים שביניהם תקנו לקרות החדשים בשמות הפרסיים ניסן אייר סיון לתת זכר לגאולתם משם ע"ש והנה לפ"ז קשה נהי דמלכי בית ראשון מנו מניסן זכר לי"מ מ"מ מלכי בית שני הי' ראוי שימנו לזמן אחר עת שתפסו המלכות אז ונ"ל דזה בעצמו כוונת רש"י בפי' קו' הש"ס למאי הלכתא אמלכי בית שני וס"ל דוודאי לא הי' ראוי למנות ליום שתפסו חשמונאים מלכות לפי שלא הי' ברצון חכמים כמ"ש הרמב"ן על פסוק לא יסור שבט מיהודה וע"ש מ"מ הי' להם להניח כל א' ביום שנולד וממילא יובן כיון שמצינו במלכי בית ראשון מנו לי"מ כמבואר בקרא ומלכי בית שני ימנו מיום לידתם יהי' בזה זכר שכבר נתבטלה אותה הגאולה ע"י גלות וחזרו ונפדו

ממנו ומשני דע"כ הוצרכו לקבוע יום משום תקנתא דשטרות ומעתה לא יתכן לחדש יום מיומים בלי שום טעם ע"כ הניחו על דין תורה כן יש ליישב שיטת רש"י בזה:

ומה שהקשה הש"ס ג"כ לקמן גבי תשרי ר"ה למלכי או"ה למאי הילכתא קשה קצת לפרש כנ"ל דהא גבי או"ה לא בטל הטעם שהרי כתבנו שמונין מיום בריאת אדם ע"פ האדמה ונ"ל כך דוודאי הי' ראוי' לקבוע יום למלכי בית שני מתשרי כשעלה עזרא מן הגולה אלא לפי שזה היום הוקבע למלכי או"ה לא רצו לקובעו למלכי ישראל וע"ז פריך הש"ס למאי הילכתא דהי' להם לבטל קביעותי' דאו"ה ולמנות להם מיום שנולד בו ולמנות מלכי בית שני מתשרי וע"ז משני שגם הם צריכי' יום קבוע משום שטרות שהרי גם בזמן בית שני הי' ישראל נפוצים בארבע כנפות וכל קהל וקהל מנו למלכם ויושבי א"י מנו למלך ישראל ע"כ הוצרכו לשני הקביעות בפעם א' כל א' למלכו:

וזה נ"ל שמסיר תלונת תוס' מעל רש"י דאיך יהי' זה ששכחו יום העמדת המלך ואדרבה מפני כן לא פירש"י כהתוס' דס"ל דזה הוא נמנע כלל ששכחו הב"ד והסופר יום העמדת המלך ופי' שכתבו תוס' הוא מהנמנע דבשעת הלואה שהוא בזמנו ומקומו לא שייך טעות וספק כלל וכלל אך הכל הוא על זמן הטירפא שאפשר שיהי' זה אחר כמה שנים ואפשר אחר ששים ושבעים שנה וכה"ג וכבר עברו וחלפו כמה מלכיות אחר זה המלך שהשטר נכתב בזמנו ועדיין אם יהי' זה באותו המדינה שהמלך בתוכו מ"מ אי אפשר שלא יבורר זה ע"י מעשים בכל יום שיבואו לפני ב"ד מכתבים שונים אך אפשר שאיש ירושלמי לוה באספמיא והשטר נכתב בזמן מלך אספמיא או בהיפוך ולאחר כמה שנים יבוא זה לעירו של זה לטרוף ושם א"א לברר בשום אופן מה שהי' במדינה רחוקה מכמה שנים ואין זה דוחק שהרי לר' יהודה בפ' חזקת הבתים (בבא בתרא ל"ח ע"א) ס"ל לא אמרו ג' שנים לחזקה אלא כדי שיהא באספמיא וכו' יע"ש ומשום כן תקנו יום קבוע לכל מלך ומלך:

והנה שיטת רש"י בב"מ דמוקדמים לא נפסלו אלא מזמן ראשון אבל מב"ח מגבי גבי ובר"ה לא גלה רש"י דעתו בזה כמ"ש מהרש"א ונ"ל דס"ל לרש"י א"א שיחלוק שום תנא אתקנתא הנ"ל וע"כ טעמא משום מוקדמים וא"כ תפשוט מהכא דדאקני משתעבד דאין לומר ר"מ היא ולאידך מ"ד אה"נ גם מאוחרים פסולים א"כ מה נ"מ במלכים הא לעולם יהי' השטר פסול בין יהי' כסליו קודם לעולם השטר פסול (ואע"ג דאכתי איכא נפקא מינה שלא ידעו איזה בע"ח מוקדם לחבירו לגבות י"ל ס"ל לרש"י דמשום כן לא קבעו יום אי לאו משום פסול שטר לגמרי אבל משום זה לא דהוי"מ לתקן שכל שטר לא יחול שעבודו עד סוף שנתו כמו במקום שאין כותבין שעות וק"ל) וא"כ מה נפקא מינה וכן

למ"ד כותבין שובר דמאוחר נמי פסול מאי נ"מ בין מאוחר למוקדם אע"כ יש לדחות ולומר מוקדם אפשר פסול לגמרי משום קנס דמיד בשעת כתיבה עביד חמס וגזל למכור לקוחותיו לזה המלוה שלא כדין משא"כ מאוחר די לנו שלא יגבה דאקני ואפשר נמי לא משום משעבדי משום גזירה אבל מני' יגבה עכ"פ דהא לא עביד איסורא ולא נתכוון לאיסור אלא למחול כח שיעבודו על זמן מה ואפשר שלא יקנה נכסי' בין כך וימכרם וכן לענין שובר אפשר שלא יתפרע בין כך נמצא משעת כתיבה לא נתכוון לאיסורא כלל ודיו שלא יגבה ממשעבדי אבל מבני חרי מיגבי גבי ויש הפרש רב בין מוקדם למאוחר ולא הוה מצי למיפשט דאקני משתעבד וגם לא להקשות למ"ד כותבין שובר ומשום כן לא פירש"י הכא כבב"מ אמנם להלכתא דקיי"ל מאוחרים כשרים ממש פירש"י בב"מ דמוקדמים נמי לא ניפסלו אלא ממשעבדי וק"ל:

ובזה נ"ל ליישב נמי כל ק' תוס' ולומר דס"ל לרש"י נהי דליכא למיחש לאקרי וכ' מוקדמים ואפי' לרב אסי היכא דלא איתרע בנפילה מ"מ מאוחרים דלאו איסורא הוא כולי האי ולא מקרי נמי עדות שקר ולא משמע לאנשי איסורא כלל כ"א מחילת השיעבוד בהא וודאי איכא למיחש לאקרי ונתעצלו העדים מלכתוב ביומו ושכיחי טובא ואמנם אחר שכבר בא לפנינו והעדים זוכרים שלא הי' ההלואה ביום הכתיבה כיון דאתרע דהרי קיימי' למ"ד מאוחרים נמי פסולים מלגבות ממשעבדי מיהא וה"ל ריעותא גדולה ממילא חיישינן נמי דילמא איקרי והקדים ועיקר הדבר דלכתחלה בשעת התקנה לא חשו לאיקרי והקדים שזה לא יעשו רק חשו לאקרי ואיחר ואז שמא לכשיבוא בשעת הטירפא כיון דעכ"פ איכא ריעותא דאיחור יחשדוהו ג"כ במוקדם ויפסלוהו שלא כדין ולק"מ שום ק' מק' תוספת דלרב אסי אקרי וכ' בכה"ג חיישי' בוודאי וא"ש נמי דתולי' להחמיר ולפסול שטר משום דאיכא ריעותא בפנינו וכן י"ל מרש"י פ' א' דיני ממונות מה שהקשו עליו תוס' שם ד"ה חיישינן ועל חנם דחק וכו' י"ל לא על חנם שהרי רב פפא משני כאן בדין מרומה וי"ל שיש בו חשש ערמה דמרומה ממש ליכא למימר כמ"ש תוס' שם וא"כ קשה מ"ט להכשיר כשכתב בו בשמיטה הרי ניכר פחיתותו ממ"נ אי לוה באדר דשמוטה ואיחרו על ניסן מה לי אדר מה לי ניסן הא לא יזפי אינש בשמיטה ואי לוה לפני ר"ה ואיחרו מכ"ש דגריע' טעניתי' דמי פתי יעמיד שטרו על שנת השמיטה וכיון דאיכא ריעותא נהי משום ההוא ריעותא ליכא למיפסלי' לשטרי' מ"מ היינו דין מרומה דר"פ דבעי דרישה וחקירה ומאוחר פסול בו ואיך יכשיר באחרינהו וכתבינהו אע"כ נתלה שהעדים נתעצלו מלכתוב בזמנו קודם ר"ה ואחרוהו וכתבוהו בשנת השמיטה עצמה ואז אין שום ריעותא בשטר וא"ש וה"ה נמי להנ"ל ובשגם כי רב פפא בעצמו מיירי לקמן

גבי מלכי או"ה ומיושבים כל ק' תוס'. כל זה כתבתי בנחיצה רבה פה ק"ק מ"ד נגהי ליום עש"ק חנוכה תקס"ג לפ"ק וחתמתי שמי משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ב

עובדא אתא לקמן לדינא פנוי' נתעברה וקרובי' הכמינו ב' עדים והביאו לביתם נער א' שהי' אמרה שנתעברה ממנו ואמרו לו הרי אתה אבי הבן של המעוברת הלז זכי במקחך ותהי' לך לאשה וניתן לך בנדן ט"ו מאות זה"ו ושמעו העדים שהודה שהוא אבי הילד הילוד לכשיולד וא' מהעדים הציץ מן החרכים והכיר בפרצוף פניו והשני לא ראה אותו אך הכירו בטביעת קול שהוא הוא שוב תבעה הפנוי' אותו לדין לזון הולד אחר שהודה שהוא אבי הבן ובפני ב"ד כופר הכל שלא הודה ושלא בא עלי' שהדבר מפורסם באמת דדיימי מאחר הנה אמת כי להריב"ש ופסק כוותי' בש"ע א"ע סי' ד' וסס"י ע"א שאין להשביעו ע"ד כלל ואפרש הדבר דבודאי כל זמן שלא נולד הבן לית דין ולית דיינא מי יתבענו ומי יש לו עליו אפי' אי תפוס א' ממנו מוציאי' מידו כי מי יכול לתבוע על חוב דבר שלא ב"ל ולא נתחייב ואולי לא יתחייב ולא יהי' בן קיימא אלא אפי' כשכבר נולד מ"מ יאמר להנוגע לאו בע"ד דידי את ומי יתבענו ועל האם אין מוטל פרנסת הבן תשליכהו על הציבור ואך בס' בית מאיר סי' ד' מראה פנים כהתשב"ץ דהב"ד הוה תובעי' עבור הציבור שמוטל עליהם פרנסת הבן או בשביל הבן עצמו כאפטרופסי' שלו ותובעי' אותו עפ"י ברי של האם והיינו להפוסקי' דיכול להשביע עפ"י ברי של קרוב ע' בסי' ע"ה בח"מ וע"ז פליגי ריב"ש ותשב"ץ הריב"ש פסק מ"מ פטור דכי היכי דלגבי דהאי אפקרא נפשה ה"נ לגבי אחריני ולא איכפת בברי שלה וכ"פ וסתם בש"ע אך הקהלות נוהגי' נגד הש"ע כהתשב"ץ דצריך לשבע עכ"פ שאינו יודע שהולד ממנו בפרט כדדיימו מעלמא בודאי אין להוציא ממנו מזונות אחר שבועה זו וזה ברור ובלא"ה להר"ן אין חייב לזון בנים אם אין חייב לזון האם כמ"ש ד"מ רס"י ע"א ע"ש אך הכא אחר שכבר הודה בפני עדים שהולד ממנו בודאי אלו הי' יודע שיש כאן עדים והודה בפניהם הי' צריך לתת עתה אמתלא לחזור ולטעון אע"ג דחוץ לב"ד פטומי מילי וחוזר וטוען אפי' מחיוב לפטור מ"מ אחר שהודה בפני עדים הי' צריך לתת אמתלא כגון קויתי לישא אותה עם סך נדן ט"ו מאות זה"ו והי' אמתלא טובה אך הוא אינו נותן אמתלא רק כופר שלא הודה מעולם ואם הי' יודע שיש ב' עדים וכופר עתה בעדים הוחזק כפרן אך יען לא ידע שהכמינו לו עדים הו"מ למטען כשם שהשטית בי השטיתי בך יכול נמי למימר לא הי' דברים מעולם דמילי דכדי לא מדכרי אינשי כמבואר בש"ס פ' ז"ב וטש"ע ח"מ סי' פ"א ע"כ לכשיולד הבן ישבע שאינו יודע שהולד ממנו ופטור אפי' למנהג הקהלות ומכ"ש שההודאה הי'

קודם הגעת הזמן חיוב ולא הי' צריך להשיב כלל אפי' לב"ד אם ירצה לימא אם יבוא תובע שלי לעולם אשיבך וכל הדברים פטומי מילי והבל והשטאה ננהו ופשוט דין זה:

ברם דא צריך אי אירע כיוצא בזה במקום אחר והעד לא ראה אלא שמע קולו אך אינו סומא וראוי לראות אי נוציא ממון על היכר קול או ניחוש לבדדמי או לא וע' רמב"ם ספ"ט מה' עדות ובטוש"ע ח"מ סי' ל"ה סעי' י"ב והנה רמב"ן בתורה גבי הקול קול יעקב העיד בני אדם יכולים לעשות כן להשוות קולם להטעות שיסברו אדם אחר הוא וא"כ י"ל נהי דיכולים להעיד על היכר קול היינו לפי תומו שמע א' ומכירו בקול אבל היכא שהכמינו עדים והכניסו שם א' אפשר שהכניסו אחר ונתכוון להשוות קולו כקול הנתבע ואפי' בנדון שלפנינו דאידך ראוהו מבין החרכים מ"מ זה שלא ראה ואינו יכול להעיד בברור ואנו לא נוכל לצרפו עם דברי העד הזה דא"כ מפקי' ממונא אפומא דחד סהדא ועוד צל"ע אפי' בלי דברי רמב"ן הנ"ל ולפי תומו אם נוציא ממון עפ"י הכרת קול והרב הדיין המופלג מוהר"ר דניאל נ"י עוררני על לשון הרמב"ם סוף פ"ט מעדות וטוש"ע סי' ל"ה סעיף י"ב דסומא לא יעיד אפי' שמכירי' הקול וידעו האנשים הרי אלו פסולים מן התורה שנאמר והוא עד או ראה מי שהוא ראוי לראות עכ"ל רמב"ם משמע מי שאינו סומא וראוי לראות מעיד על הכרת הקול אלו דברי הרב הנ"ל ודקדוק נכון הוא לכאורה אלא שבפרישה כ' דהגירסא ברמב"ם וטור מכירי' הקול וידעו האנשים ואינינו ויו המחלקת אלא תרוויי' קאמר שמכירי' וגם יודעי' אע"ג שלכאורה לרבותא קאמר אפי' דאיכא תרוויי' מ"מ לא יעיד הסומא שאינו ראוי לראות מ"מ גם לא נוכל לידוק מיני' איפכא דמי שאינו סומא יעיד על קול בלבד בלי היכר אחר ע"י משמוש היד וכדומה כדמצינו ביצחק גשה נא ואמושך בני ותדע דהא יכול להעיד על ט"ע דקלא לא נפקו לרבותינו פג"ה ובגיטין כ"ג אלא איך בני אדם מותרי' בנשותיהם בלילה ואיך סומא מותר באשתו וא"כ דלמא התם איכא תרוויי' היכר קול ועוד ידיעת הגופי' ומנ"ל בחד לחוד והנה התם פג"ה מיירי מט"ע דמעידי' פלוני קטיל נפשא וע"ז מיירי ט"ע דקלא ואס"ד לענין עדות מהני ט"ע דקלא כמו ט"ע ממש א"כ ה"ה להורגו ותיקשי ש"ס סנהדרין ס"ז ע"א גבי מסית ולשון רש"י ד"ה הן רואי אותו לאור הנר שעמו דאי לא מצי חזי לי' לא מסהדי עליו לחיובי קטלא אע"ג דשמעי' קלא דמצי למימר לא הואי אנא עכ"ל אך ע"כ הך סומא מותר באשתו ע"י ט"ע דקלא לחוד לא. ותו קשי' לי בשבועות ל"ד ע"א לימא דריה"ג לית לי' דר' אחא וכו' ע"ש וקשה דלמא לעולם או ראה או ידע בד"נ מיירי וידיעה בלי ראי' משכחת בט"ע דקלא במי שאינו סומא וראוי לראותו אע"ג דכ' שם תוס' דהומ"ל ולטעמיך מעלתה נשיכה בגבו מ"מ אהתוס' גופי' קשי' מ"ט לא הקשו בפשיטות מט"ע

דקלא דפשוט טפי בש"ס וע"כ פשיטא לש"ס ותוס' דט"ע דקלא גרע מדר' אחא ודשמעון בן שטח ואין שום סברא למיקטל נפשי' עליו אפי' לר' אחא א"כ כיון דלא קיי"ל כר' אחא אפי' בדיני ממונות ממילא אין להוציא ממנו ע"י הכרת קול אא"כ איכא בי' עוד הוכחות דעדיפא אפי' מראי' וידיעה:

ודבר מתמיה ראיתי בכה"ג סי' ל"ה שכ' שי"ל דרמב"ם מפיק לי' מדאצטריך או ראה או ידע ולא סגי לי' לקרא למכתב או ידע לחוד אע"כ כל שאינו בראי' אינו בידיעה ודבריו תמוהים דאצטריך קרא לראי' בלא ידיעה כמבואר שם בשבועות ל"ד ע"א הנ"ל אבל לא הוה צריך ליתורא אלא משמעות קרא דריש לי' רמב"ם וכן רש"י פ' בא סימן ומסתמא נמצא כן בשום מקום והכ"מ לא ידע מקומו איה אבל יתורא ליכא:

נחזור להנ"ל אפי' בשני עדים המכירים בט"ע דקלא לא נ"ל להוציא ממון מכ"ש בע"א דאמר בדדמי כמבואר בסוגי' ר"פ האשה שלום ומכ"ש כשידע העד שעתידי' להביא כאן גברא פלוני אז מדמה בנפשו זהו קולו של זה ועי' שם ברז"ה ורמב"ן בפ' האשה שלום וכ' פ"י בקידושין ס"ג דכל ע"א לא מהימן משום דאומר אפי' שארי עדיות בדדמי כ"ש בדבר המאומד ומדומה כנלע"ד פשוט. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ג

שלום וכ"ט לגברא רבא ויקירא, מבאר כל חמירא, גלי לדרעי' ונפל נהורא, הרב המאוה"ג המופלג בתורה כש"ת מוהר"ר נתן נטע סג"ל לאנדע אב"ד דק"ק אושפצין יע"א:

מכתב קדשו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו שאלת חכם בנידון איש א' נכבד הי' לו מעות ההלואה אצל ישראל אחר וזה ג' שנים הלך הלוה לעולמו ועשה צוואה לפני עדים ישראלים בכתב דייטש כחק המדינה ונמסרה הצוואה ליד הערכאות דפה ונתנו עליו תוקף כחק המדינה ויום הנ"ל שכח הלוה להעלות בהצוואה ע"כ שלח לקרוא ב' עדים וציוה לפניהם יום א' קודם מותו גם לאשתו הגיד שתשלם החוב להמלוה הנ"ל והנה כעת המלוה ירע לנפשו בדבר חובו פן ישכח מלב העדים צוואת המת שציווה לפניהם ולגבות העדות עפ"י ב"ד קשה כי הב"ד חוששי' לדעה אחרונה שבסמ"ק שאפי' צוואת המת אין לב"ד לגבות עדים במקום שיש יתומים קטנים ומובן מעצמו שלתבוע המעות פשיטא שאין להמלוה לתבוע כל עוד שהיתומים קטנים שימשך עוד כמה וכמה שנים והוא בהול על ממונו שיפול לטמיון לגמרי ע"כ עלה על דעתו להעלות דברי העדים בכתב אצל ערכאות דפה לצרוף דברי צוואת המת לדברי צוואתו המונחת ת"י הערכאות ובפירוש כ' בתוך המבוקש שכתב לערכאות שאין רצונו לשפוט עם היתומים כ"א להעלות במכתב כנ"ל ושאל המלוה מאתי להורות לו בדבר מבוקשו ולאשר ידעתי היטב מהות המלוה

היותו צורבא מרבנן והולך בדרך תמים ואל יעלה בדעתו לשפוט בערכאות בשום אופן ובפרט שיוכרח לעשות ב"ד וב"ד לא יתנו לו רשות הוריתי לו שרשאי אך להעלות דבר המת בכתב ולא יותר ע"כ עתירתי מכבוד הו"ת להורות לי אם האמת כדברי האמורים עכ"ל השאלה אות באות:

הנה בכל אריכות הדברים אין בהם אלא ספק א' אי מותר להעלות דברים במכתבי ערכאות שאינם פועל יוצא לא לזכות ולא לחובה לא לדון בין אדם לחברו רק לקבל דברי העדים ולהעלותם בפראטיקאל שלהם שיהי' שמור ליום מועד למזכרת בעלמא או יש בזה משום מיקר שם פלילי' או לא:

גרסי' במס' גיטין מ"ד ע"א המוכר ביתו לנכרי דמי' אסורי' ונכרי שאנס ביתו של ישראל ואין יכול להוציא לא בד"י ולא בדא"ה מותר ליטול דמיו וכותב ומעלה בערכאות שלהם מפני שהוא כמציל מידם ופירש"י ומעליהו בערכאות לחותמם אעפ"י שחשיבות הוא להם עכ"ל משמע אפי' לחתום שטר בעלמא אסור לולי דהוה כמציל מידם:

אך התוס' שם הקשו דהא שטרות העולות בעש"נ מכשירינן ולא מפליגין בין לכתחילה לדיעבד ע"כ מפרש ר"ת דה"א דה"ל כמקיים המקח ע"ש והנה מלבד ק' תוס' מגמרא גם מסברא קשה להסביר סברת רש"י מנ"ל לאסור מקרא דואלה לא משמע אלא כשאויבינו פלילים בין איש לרעהו והגישו אל השופט ושפטו בין דין לדין אבל להעלות בערכאות ולקיים כל דבר ומה גם בין גוי לישראל מאין הרגילים למסור אם אינו כמציל מידם עוד זאת רש"י סותר עצמו במ"ש במס' ע"ז י"ג ע"א הולכים ליריד של ע"ז וכותב ומעלה בערכאות פירש"י אעפ"י שכבוד ותפארת היא להם ואיכא למימר אזיל ומודה לע"ז ע"ש משמע הא אי לאו יום יריד ע"ז ואיכא משום אזיל ומודה לא הוה אסור משום מיקר שם אלילים נמצא סתר רש"י א"ע:

עכנלע"ד מעולם לא עלה ע"ד רש"י שיהי' בהעלאות ערכאות משום פלילים אלא דוקא בענין קנין קרקע בא"י דכשם שאסור למכור בית לגוי בא"י משום שנותן להם חניה בקרקע ה"ה כשכבר הקרקע ביד האנס לא הי' ראוי' ליתן ממשלה לשר שופט ומושל על נחלתינו אשר נהפכו לזרים בעו"ה ועכ"פ הישראל לא יגרום להם שום ממשלה וגדולה ע"י נחלת ה' לולי שהוא כמציל מידם משא"כ בעלמא וכגון התם במס' ע"ז דקונה מטלטלי' בהמה ועבדים ואפי' בא"י לולי יריד של ע"ז הי' מותר להדי' להעלות בעש"נ אלא הואיל והוא יריד של ע"ז ואזיל ומודה לא הותר אלא משום מציל מידם וא"ש הכל בעזה"י:

ובגטין ח' ע"ב ובב"ק פ' ע"ב אמרי' הלוקח בית מגוי בא"י כותב עליו אונו אפי' בשבת משום אמירה לנכרי שבות התירו משום ישוב א"י ובש"ע א"ח סי' ש"ו כ' דמעלה בערכאות וכותב בגופן שלהן דהוי תרי דרבנן שבות דשבות אמירה לנכרי בכתיבה שאינה מאושרת וק' ערכאות דאורייתא התרת ושבות דרבנן לא נתיר עד שיהי' ב' שבותים אע"כ כנ"ל דאין בערכאות כה"ג שום איסור ואפי' לפירש"י היינו להחזיק הקרקע ביד האנס ע"י שליטת שרים ונכרים על גבול ישראל בעו"ה אבל לקנות בית ולהוציאו מיד גוי וליישוב ישראל בארץ אפי' יהי' זה ע"י שרים נכרים שפיר דמי. וזה מוכח מיני' ובי' בש"ס גטין מ"ד שם דאמר ואינו יכול להוציאו מידו לא בד"י ולא בדאו"ה מותר ליקח דמיו וכ' ומעלה בערכאות מפני שהוא כמציל מידם וק' הלא כבר אמר ואינו יכול להוציאו בדיני או"ה משמע אי יכול להוציא בפליליהם יוציאנו אעפ"י שמחשיב פליליהם להוציא לאור משפט מ"מ פשוט לי' שמותר א"כ מה צריך אח"ז להתיר ולכתוב ולהעלות בערכאות שלהן אע"כ ברישא מותר להוציא הבית מהגוי ולישב בו ישראל אבל בסיפא להחזיקו ביד גוי הוה אסור אי לאו דכמציל מידם והשתא אס"ד דאית בי' אי' דאורייתא משום מיקר שם האלילים מה לי רישא מה לי סיפא אדרבא ברישא איכא יקור טפי שמוציא עשקא מיד האנס אע"כ לית בזה שום יקור אלא משום שמשליט אויבינו על נחלתינו ע"כ ברישא שמוציא הבית מיד אנס פשוט להתיר אפי' ע"י שרים נכרים משא"כ בסיפא וכנ"ל:

ע"כ פשוט מאוד דכל כיוצא בזה מותר אפי' שלא ברשות ב"ד דאלו ברשות ב"ד אפי' לשפוט בפניהם משום דאז לא מיקרי הפלילים על שמם אלא שם ב"ד שנתנו לו רשות אלא ב"ד לא יתנו רשות אלא על אלם שאין ב"ד ישראל יכולי' לכופו כמבואר כל זה סי' כ"ו סעי' ב' וכ' שם רמ"א בשם ר' שרירא גאון ויש רשות לב"ד לילך לפני גוי להעיד שזה חייב לזה וכ' סמ"ע שם לשון ר' שרירא שצריך שהערכאות לא יקבלו שוחד דוקא וכ"כ בעל התרומות בשם ר' שרירא ועיין ש"כ והרבה תשו' האחרונים תמהו מה ענין זה לקבלת שוחד ולפע"ד לפי מה דקיי"ל אין ת"ח מחויב להעיד לפני ב"ד דזוטר מיני כדאיתא ר"פ שבועות הדיינים ובטש"ע סי' כ"ח סעי' ה' ועי' סס"י רס"ג אי ת"ח רשאי למחול על כבודו ולזלזל בעצמו במקום שאינו חייב והוה סד"א בב"ד של גוים בודאי אסור לת"ח להעיד דהוה בכלל משנאי אהבו מות קמ"ל ר' שרירא דאדרבא יקר ותפארת הוא לדייני ישראל שפסקו הדין עם פלוני אלא שאין כח בידם להציל עשק מיד עשקו הולכי' ומעידי' כן לפני עש"נ פלוני יצא מאתנו חייב כך וכך וע"ז התנה ר' שרירא תנאי באם אינם מקבלי' שוחד ויוציאו הדין כמו שפסקוהו דייני ישראל מש"כ אם מקבלי

שוחד שאפשר שאחר שביזו ת"ח את עצמם להעיד במקום שאינו לפי כבודו אתי חמרא ובטש לשרגא ויהפוך הקערה על פיה ולשוא צרף צורף אין להם רשות לוותר על כבוד תורתם מספק כנלע"ד:

היוצא מדברינו לפי עדין שלפנינו שלא עשאום פלילים כלל רק מפקיד דבריו אצלם ליום שיצטרך יוציא הדברים ויביאום לדייני ישראל איני רואה בזה שום נדנוד אפי' בלי רשות ב"ד מכ"ש שעלה ברשות ב"ד ולכשיגדלו היתומים ויבואו הדברים לפני בד"צ אם העדים יכולים לחזור ולהגיד ולשנות ממ"ש בראשונה כיון שאמרו שלא בב"ד או אם יעמדו בדבריהם אם יאמנו משום דעבידי לאחזוקי שקרייהו בזה אין אני אדון בדבר כי השופט אשר יהי' בימים ההם יוציא לאור משפט צדק אך מ"מ הועיל במה שאמרו וכתבו בעש"נ שקרוב לודאי לשיגדלו היתומים יאמינו ולא יערערו וישלמו מעצמם וכעין לשון רש"י בע"ז י"ג ע"ב הנ"ל מ"מ בהא סלקינא דפר"מ יפה הורה ויפה דן וכל דילדי' אמי' כותי' תילד ויתענג על רוב שלום כנפשו היפה ונפש א"נ:

סוגי' סנהדרין כ"ד ע"א ע"ד פשוט מיירי דמייתי ב' עדים כשרים לפסול עדיו של זה ועוד הוא ואחר מצטרף לפסול הדיינים ואע"ג דהוא כוגע בדבר מ"מ כיון שהעידו כבר נפסלו ובטיל לי' האי דינא וא"כ ה"ל הוא כמו אחר שאינו נוגע ומצטרף לפסול הדיינים וכן בהיפוך אחר שכבר נפסלו הדיינים ע"י עדים כשרים שוב הוא ואחר מצטרף לפסול העדים כשיש כת אחרת לכשאינו יכפוהו לב"ד אחר יהי' לו עדים אחרים ורבנן ס"ל לעולם ה"ל נוגע בעדות דניחא לי' בב"ד אחר ועדי' שעדיין לא נתקבלו העדים ואולי לא יכוונו עדותן וכמה עקולים ופשורי והסוגיא כפשוטו אלא מ"ש רש"י ר"ז לית לי מגו בעלמא זה הלשון ק' מה ענין מגו דאי בעי טעין למגו דהכא הלא לא מטעם מגו אי בעי טעין אתאינן עלה אלא מגו לשון מחמת הוא מחמת שפסל הדיינים יכול לפסול גם העדים ושוב ראיתי בס' בנין שלמה שכ' אין כוונת רש"י מגו בעלמא המגו שבש"ס אלא הכי קאמר משום מגו בעלמא וסברא גרוע לית לי' למפסל זה מגו זה ע"ש אבל זולת לשון רש"י הסוגי' כפשוטו לפע"ד: פ"ב יום ב' ג' שבט תקצ"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ד

הועתק אות באות גביות העדות בשעת שבועה בפ"ח:

לפנינו חתומי מטה באו ר' יחיאל מרדכי שטאמבערגער והנער אברהם שפיגל במקום קדוש פה פ"ח ואחזו ספר תורה בידם זה אחר זה ושבעו בשבועה חמורה שכל מה שנתנו כתב בחתימת ידיהם לר' חנינא דייטלבוים המגרש אסתר בת הרבני המופלג הנגיד מה' פנחס בשקר חתמו כי לא שמעו שום דבר או דיבור מהמגרש מהביטול הגט או השליח כי

לא שמעו מענין הביטול כלל וכלל חוץ ביום א' פ' אמור שלשה שבועות אחר הגט בא ה' חנינא הנ"ל הנה לפ"ח לפתותינו ליתן לידו כתב שקר שביטל בפניהם והרשיעו לחתום שקר וא"כ פ' אמור ביום ד' הגיע להם פקודה מהגביר הנגיד הראש דקאמידאט שאריש מה"ו מרדכי תאללענדר להעמידם באפעריאס על מעשה הכתב אשר נתנו ליד המגרש כנ"ל ובלכתנו על הדרך למדו לשונם להגיד ששמעו מהביטול אך לא ידעו אימת אם קודם מסירה או לאחר זמן מסירת הגט והלכו מקודם להרב דשעביש להתיעץ עמו וגלו לפניו שאינם יודעים מאומה מהביטול ואמר להם אם יחייבו אתכם שבועה אל תשבעו שקר ובזאת העצה הלכו משעביש לאפעריאס להנגיד מ' מרדכי האללענדר וכיון שלא פקד עליהם לשבוע אך שאל את פיהם עמדו בעצתם והגידו לפני הגביר ולפני הרב דפ"ח והרבני המופלג הנגיד מוה' משה פערע והנגיד הראש מוה' מענדל אלכסנדר ששמעו מביטול הגט אך איך ואימתי לא ידעו ומאחר שנשמע לב"ד שהוא חנינא הלך הנה והנה אחר כמה שבועו' מהגט לשכור עדי שקר על הביטול ועצו הב"ד להמציא הדבר על אמיתו להביא פקודה להשביעם. מריש לא אבו לשבוע כי אמרו עדים אינם צריכי' לשבוע בדתינו ואמרו הב"ד בנידן זה אתם צריכי' לשבוע ולא אבו שמוע עד שהלכו בעצמם להאדון הגדול וויציגשפאן ופקד עליהם עוד הפעם להשביעם. ואחר השבועה הודו ואמרו שכל דבריהם נידן הביטול שקר הן מה שכתבו וחתמו ונתנו לר' חנינא והן מה שאמרו לפני הגביר והשומעים הנ"ל הכל שקר כי לא שמעו מעולם מהמגרש שום דבר ביטול הגט עד יום א' פ' אמור הנ"ל:

עוד זאת אמר אברהם שפיגל בשבועה זו בהיות אחר שהעיד עליו הבחור המופלג ליפמאן לפני הגביר שהוא ראה כאשר הלך אברהם שפיגל לפ"ח קודם נתינת הגט לשליח ולפי דברי יחיאל מרדכי אמר המגרש ביטל הגט לפניהם כמו שתי שעות ומחצה אחר הנתינה לשליח ע"ז התנצל אברהם שפיגל להעמיד דבריו שאח"כ שב מפ"ח לצעבען ועתה הודה כי הדבר שקר כי לא שב מפ"ח וכאשר הלך לביתו כראותו הבחור הנ"ל עמד בביתו ולאמת דברים האלה העמיד לפנינו עד הבחר גומפל והעיד הבחר הנ"ל בתורת עדות כי לא זז ידו מתחת ידו פה פ"ח בעת ההוא אשר אמר באפעריאס כי דבר אתו חנינא בצעבען מענין הגט כי עסקו בענין אחד והי' עמו. כל זה שמענו וראינו וידענו אנחנו ב"ד ח"מ אשר נתועדנו לפה להמציא הדבר לאמיתו ולחקור העדים כדת ע"ז באנו על החתום כ"ד יתיבנא במותב תלתא פה פ"ח ל"ג למב"י תקצ"ג לפ"ק:

הק' יחיאל מיכל חונה פק"ק והגלילות. הק' משה כ"ץ. הק' יעקב בן המנוח מהו' יוזפא. אנחנו ח"מ עמדנו בעת ששבעו ושמענו כל הדברים מפיהם. נאום אביגדור בן כ"ה יהודא ליב כ"ץ. נאום אלי' ב"ה דוב בער. נאום הק' יוסף ברוך שו"ב. יעקב קאפל ש"ץ ושו"ב.

אברהם שפיגל העיד דס דער חנינא דייטלבוים איז צו איהם געקאממין אונד צו ר' יחיאל מרדכי און האט צו זיא געזאגט דאס דער גט וואס איך גיב דען שליח בין איך מבטל און דאס איז גיוועזין גלויב איך צווישען דרייא אדער פיער אוהר אונד אויף דער גאססען האט ער אונס גיפונדין אונד איך ווייס ניט אבר פאר דען נתינת הגט ליד השליח או אחר נתינה או קודם הכתיבה און דז גביות עדות וואס איך אונטערשריבען האב האב איך ניט גילייגט ווייל איך קיין לה"ק קאן:

יחיאל מרדכי העיד אחר חצות היום הלכתי בעיר צעבען על השוק עם אברהם שפיגל ובא חנינא ואמר לנו אני מבטל הגט שאני נותן ליד השליח ואולם לא ידעתי אם אמר בזה הלשון שנתנו כבר או שעתיד ליתן וגם לא ידעתי אם קודם נתינת הגט או אחר נתינת הגט אמר כדברים האלה וגם הייתי בשעת כתיבת הרשאה להשליח ובתוך כתיבת הרשאה הלכתי לחוץ ולערך שעה וחצי אמר ר' חנינא לנו הדברים מעסק הביטול וביום א' ט' אייר בא ר' חנינא במכתב לחתום לו ואולם לא קריתי מה שכתוב בו וחתמתי יחיאל מיכל חופ"ק פ"ח והגלילות. מרדכי האללענדר. משה גראס.

לפנינו ח"מ העיד הבחר המופלא ליפמאן בתורת עדות כי העמידו הרבני המופלג מהר"פ להשגיח על ה' חנינא לבל יבטל הגט או השליח ואמר העד כי ממסירת הגט ליד השליח לא זז ידו מתוך ידו עד אשר שיער בנפשו כי כבר נמסר הגט ואח"כ באתה אשה וקראתו לר' חנינא והלך עמה והבחר ליפמאן הביט אחריו כמה רגעים ואח"כ עזבו יום ד' י"ב אייר תקצ"ג לפ"ק. מרדכי האללענדר ראש הקהל. משה גראס. מענדל אלכסנדר.

אנחנו ח"מ שמענו העדות מפורש מפי ר' בער צעבען דס ר' חנינא דייטעלבוים איז צו איהם גיקאממין עטליכע טאג נאך דעם גט אונד שאהן נאך דער צייט וואס ער איזט גיוועזין בייא הרב אב"ד דשעביש אונד האט איהם ערצעהלט דאס הרב משעביש האט איהם גיזאגט דאס ער זאלל גין צו הרב דזבאראף אחר כל הדברים האט ר' חנינא הנ"ל לר' בער הנ"ל גיבעטין דאס ער זאל איהם העלפין אונד איהם איין עצה געבין צו דעם גט וואס ער גיגעבין האט לאסתר בת המופלג מהר"פ והשיב ר' בער דיא זאך איז גאנץ פרבייא מוצאי שבת פ' אחרי איזט ר' חנינא ווידר גיקומין צו ר' בער מצעבען און האט איהם עוד גיבעטין איהם צו דעם גיגעבענין גט בייהילפיג צו זיין והשיב לו וער האט אייך דען צו דען גט געגעהט איהר האבט גיקאנט מבטל זיין וועניגסטענס דען שליח והשיב ר' חנינא

ה"י האט מיר דען שכל פארט גינומין איך האב דאס גאנץ פרגעסין נור וועז איך קענטע מיר שאפען פאלשע עדות דאס איך האב מבטל גיווועזין העט איך עס גיטאהן, דאבייא איזט גישטאנדען הבח' הירש מרדכי בן ר' אבא האט ער גיזאגט ער זאל גין אויף פ"ח דארט ווירד ער ביקומין פאלשי עדות דהיינו ר' יחיאל מרדכי שטאמבערגער אונד ער וועט שון זיך צושאפפין איינן ע"כ העדות מפי ר' בער מצעבן אויך האבין מיר גיהערט פון ר' ניסן מצעבן אונד אויך פון ר' משה מצעבין דאס ר' חנינא המגרש איזט צו זיא גיקומין אחר נתינת הגט כמה ימים אונד האט זיא גיבעטין דאס זיא זאללין זיך חתמנין דאס ער האט מבטל גיווועזין דען גט האבין זיא תשובה גיגעבין דס קאנען מיר ניכט טוהן פאלש צו חתמנין כל זה שמענו מפי המגידים בתורת עדות באם לא יגיד פה פ"ח יום ג' ל"ג למב"י שנת תקצ"ג לפ"ק.

הק' יחיאל מיכל חו"פה פ"ח והגלילות בקאמידאט.

במעמד קהל: ליב פרענק, יעקב קליין.

במותב תלתא: משה גראס, נאום אלי' ענגל מפ"ח, הק' יעקב בן המנוח מהו' יוזפא.

שלום וכ"ט אל כבוד אמ"ו הרב הגאון האמיתי רבן שכב"ה ממעינות חכמתו ישקו כל צמאי לדבר ה' תפארת ישורון מופת דורנו קדוש וטהור הוד שמו מו"ה משה סופר נ"י ויהל כשמש ברקיע ולעד תופיע ה' יאריך ימיו וישנותיו בשלוה והשקט ובטח ובימיו יושע יהודה וישראל:

טרם אחלה לדבר אבקש סליחה מאת כבוד אמ"ו הגאון האמיתי נ"י כי הרהבתי בנפשי עוז להעמיסו משא מכתבי זה. הנה הרב הגאון אב"ד דק"ק זבאראו שלח אלי מכתביו הנשלחים ליד אמ"ו הגאון האמיתי נ"י לעיין בהם וגם המעשה גלוי' לפני ובקש ממני שאספר לפני כבוד אמ"ו הגאון האמיתי נ"י מראשית הדברים בששי בניסן היתה החתונה והיתה חופת נידה וביום א' אחד עשר בניסן בא אלי אבי המגרשת בלב מר נדאג ונאנח על מקרה מר אשר קרהו מאת ה' כי החתן נפל בתחלואי נכפה ר"ל והלכתי את אבי המגורשת לביתו וראיתי כלם בוכים ונבוכים. ודברתי את החתן ואמר כי בלילה נדדה שנה מעיניו ונפל בחלשת הלב וחקרתי ודרשתי על הדבר ולא ידע איש שרש הדבר כי נבעתו וגם לא הי' בבית זה כאשר אחזתו ר"ל החולי שתי עצות בנפשו ולא האמנתי שיעשו אנשים מעשה רשע ושטות גדול כזה ולא יבינו לאחריתם ואמרתי אם יתן החתן ת"כ שלא שלטה בו החולי מעולם יוכיח זאת שבועתו ונתרצו שניהם ע"ז ונתן ת"כ גם נתן מכתב ואבי המגרשת לא נח ולא שקט כי התבונן בתחבולות ומרמות שעשו לו מעת התקשרות התנאים עד החתונה כי התחכמו לבל יהי' אצלו ימים אחדים וחקר ודרש על

הדבר ונתגלה כי החולי רבצה בו עוד בעת אשר למד בק"ק אונסדארף ואז עזבה הבתולה הכלה את בית אביה והלכה לקרובי' ואח"כ באו אלי האנשים כדת מה לעשות ודברתי על לב החתן אחרי שנודע הדבר וגם הוא הודה אח"כ היא לא תרצה לדור עמו וכהנה וכהנה דברים המתקבלים על הלב ונכנסו דברי באזניו כמבואר בב"י בסי' קל"ד שראוי לכל בר ישראל להשתדל וכו' ופשרתים וקבלו קנין בפני חמשה אנשים ואח"כ אמר אבי המגרשת לשלוח אחרי אדון שטוהלריכטער שישמע הפשר ויצוהו לעמוד לפני ב"ד כי ירא לנפשו מפני חמת המצר לישראל פלוני אלמוני שלא ייעצו לברוח ולעגן ובאמת ראה את הנולד כי ממנו יצאה כל הרעה והאדון בא ואמר שלא בפני המגרש שאין בדיניהם לכופו ואמר לו אבי המגרשת שאינו חפץ אלא לצות שיעמוד לפני בד"י וספרתי לאדון את כל הדברים שנתפשרו ואמר לו האדון היתכן להביא אנוש בסבך מבלי הגד מומו. אז השבתי לאדון לא אדוני למה נדבר מדבר אשר כבר עבר הלא נתפשרו ואם יש עולה בדבר למשפחתו תשוב לא לאיש רך בשנים כמוהו. ודבר אתו האדון בסבר פנים יפות וישאלו על כל דבר אכן כן הוא ונשאר החתן ואמו פה עד מוצאי ש"ק ונראה כל דעתו ורצונו לגרש ונסעו במש"ק להרב דפ"ח ובמעשה הגט לא הייתי ואח"כ ביום השני לאחר נתינת הגט בא אלי המגרש ואמר כי קודם נתינת הגט בטלו כל הקנינים והכתבים וגם בטלו הפשר שעשיתי ונתן לו אבי המגרשת מכתב ע"ז והתחייבו עצמם לעמוד לד"ת בעסק ההוצאות וכעת נתחרטו הוא ואמו כי רק לערך תשעים ושמנה זהובי' עלה לפי הפשר ששלם המגרש חוץ מהוצאות הגט והפצירו בו עד למאוד שיקיים הפשר ודברתי על לב אבי המגרשת ושמע לדברי ועמדו בפשר ואח"כ הלכו ונתן המגרש אלף תודות על טוב שפעלתי ובקש המגרש מאבי המגרשת שימחל לו ת"כ ומחל לו ואחר ימים אחדים אמר אלי המגרש הרב משעבש כעס עלי מדוע גרשתיה ועכ"פ הי' לי לבטל השליח ויכולתי לעגנה אך גם מבלעדי הרב ידעתי שאוכל לבטל השליח אך דברי כבודו היו בלבי שאין טוב רק לגרש והשבתיו שלא יתנחם על עול שלא עשה ואח"כ בהיותי בעיר עפעריעס שמעתי כי הרב משעביש קרא הגביר האללענדר והלכתי שם והוכחתיו על פניו והצדיק לפני ואחרי שלשה שבועות בצאת המגרש מקאמידאט נשמע קול הברה שהרב משעביש ראה אצל המגרש כתב מביטול הגט והגב"ע כאשר כ' הגאון מזבאראוו אמנם לאחר שציוה הב"ד להשביע אותם ולא רצו הלכו לאדוני הקאמידאט והשתדלו בכל יכלתם להציל מהשבועה והלך גם אבי המגרשת אחריהם וה' הי' בעזרו ויצא מפקד עוז מהאדון הגדול וויצעשפאן ששמעו לדברי הרב דפ"ח וכאשר נשבעו הודו כי הכל שקר והודו מהשהודו וה' הטוב יתן לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו אשר בקשו עשות נקמה

בעוסקי בתורת ד' ובהולכי בדרכיו דברי תלמידו מתאבק בעפר רגליו והשותה בצמא את דבריו הנעימים. משה הרש גראס המכונה משה פערי:

לשון מחות' הגאון מו' יוסף אב"ד דק"ק זבאררוב וגליל שארעש נ"י:

עובדא בא לידי בראובן שהי' חולי נכפה ר"ל ונשתדך עם בת שמעון ולא גילה על מומו וגם בעת הנשואין לא ידעו כלום אבי האשה והאשה מן המום והיתה חופת נדה ואחר החופה קודם ליל טבילה אחזתו חולי הנ"ל וכאשר ראו אבי האשה והאשה ר"ל כי דבקה בו החולי הנ"ל אמרו לו מדוע ככה עשית לעכור אותנו ואמר להם כי לא שלטה בו החולי וזה הפעם ראשון ואולי מקרה הוא ואחר הטבילה אחזתו החולי פעם שנית וברוב הפצרת דברים הודה הבעל כי שלטה בו החולי מכבר מארבעה עשר שבועות לארבעה עשר שבועות אך הקדימה עתה לבוא אז אמר לו אבי האשה אחרי שהוא נשתקע בחולי הנ"ל קשה למצוא מזור ותרופה ובתו לא תרצה לדור עמו וזאת העצה לגרש אותה וגם הרבני המופלג השנון מ' משה פערא אשר הוא שכנו של אבי האשה דיבר על לב האיש למען יגרש אותה כי מדוע יעגן בת ישראל חנם והתפשרו על הגט וגם בעסקי ממון והגבילו זמן על הגט ואבי האשה ליראתו פן ילך הבעל לדרכו ויעגן את בתו שלח לאדון שטולריכטער למען יצוה עליו שלא ילך לדרכו עד אשר יוצא הדבר לדין ישראל וכאשר בא האדון הנ"ל שאל את הבעל מדוע ככה עשית לרמות את האשה להסתיר היום אשר שלט בו אז אמר לו הרבני מה' משה פערא מדוע ידבר אדוניו כזאת על איש רך בשנים לגלות קלונו ושאשם תלוי בקרוביו אבל אין להאשים הבעל על זה להיותו רך בשנים וגם כבר נתפשרו ביניהם והאדון הנ"ל כתב בספר דברי הבעל שכבר שלט בו החולי זמן רב קודם שנשתדך עפ"י הודאת הבעל וגם כתב בספר תוכן הפשר ואמר שבדיניהם אין לכופו על הגט רק שיעמדו לדין ישראל וכאשר יוחרץ מב"ד ישראל כה יקום ולא הפחיד את הבעל בשום דבר ואח"כ נסעו להרב דגליל והרב סידר הגט כדת ולא הי' שום גילוי דעת מאת הבעל אם הוא אנוס על הגט וקודם כתיבת הגט אמר אבי האשה שהוא מבטל הפשר שנעשה ביניהם והברירה ביד הבעל אם לקיים הפשר או לסמוך על ב"ד ישראל לחרוץ משפטם וכה יקום וקרובי הבעל אשר הם מתושבי קומידאט שלנו דברו על לבו מבלי לגרש אבל הבעל לא שמע לעצתם ואמר להם שרוצה לגרש ברצון טוב. ועפ"י דברים הנ"ל סידר הרב וב"ד הגט וביטל כל המודעות כנהוג וניתן הגט ליד האשה ע"י שליח להולכה וגם זאת לדעת שבעת אשר נתוודע להאשה שהבעל נלכד בחולי הנ"ל שמרה בתולי' ולא נתנה את בעלה לנגוע אלי' והגט נעשה בחה"מ פסח העבר מחמת שהי' חשש עיגון פן ילך הבעל לדרכו ויעגן את האשה וביום א' פ' אמור השיג המגרש

כתוב וחתום ושני עדים אשר שם האחד יחיאל מרדכי שטאמבערגער ושם השני אברהם שפיגל איך שהבעל ביטל את הגט טרם הגיעו ליד האשה וכאשר נתוודע הדבר להרב והקהל שלחו אחרי העדים ביום ד' פ' אמור ושאלו אותם להעיד לפניהם מה שראו וידעו והנה העד אברהם שפיגל אמר שביום ניתן הגט ג' או ד' שעות אחר חצות היום ביטל הבעל הגט שנתן להשליח בפניו ובפני יחיאל מרדכי ואינו יודע אם ביטל הגט קודם שבא ליד האשה או אחר שבא ליד האשה ויחיאל מרדכי אמר שבפניו ובפני אברהם שפיגל ביטל הבעל הגט בעת אשר הלך לחוץ בעת כתיבת הרשאה וזה הי' לערך שעה וחצי אחר שהלך לחוץ ואינו יודע אם בעת שביטל הבעל הגט הי' קודם שהגיע ליד האשה או אח"כ ומה שמוזכר בכתב שנתנו להמגרש אינם יודעים כי אברהם שפיגל אמר שאינו מבין בלשון הקודש כידוע לכל ויחיאל מרדכי אמר שלא הי' לו פנאי לקרות הכתב כי קראו אותו לילך אצל אדון אחד אבל זאת אמרו שניהם שחתמו על הכתב אעפ"י שלא קראוהו והעדים הנ"ל ידועים וניכרים לאנשים ריקים ופוחזים בפרט העד יחיאל מרדכי הוא איש רע מעללים והנה עד אחד העיד ששמר את פי המגרש מעת אשר ביטל כל המודעות לפני ב"ד עד אשר שיער בנפשו שבוודאי הגיע כבר הגט ליד האשה ועד העיד שקודם נתינת הגט ליד השליח הלך עם אברהם שפיגל למקום אחר ולא זזה ידו מתוך ידו כל היום ולא הי' אפשר לו לשמוע הביטול כלל וגם העידו ארבע עדים לפני בד"צ שהמגרש ביקש מאתם בערך ב' שבועות אחר נתינת הגט לחתום אצלו בשקר שביטל הגט ואחד מן ארבעה עדים הנ"ל אמר שיעץ אותו לילך אצל יחיאל מרדכי והוא ישתדל אליו עוד איש אחד לחתום שקר כי זה יחיאל מרדכי מוחזק לאיש רע מעללים וכאשר ראו הב"ד כי הדין מרומה לא חקרו ודרשו את העדים כמשפט דין מרומה רק אמרו להם שצריכין לשבע והעדים לא רצו לשבוע והלך אבי האשה לאדון וויצישפאן וכפה את העדים אברהם שפיגל ויחיאל מרדכי לשבע בבה"כ לפני הרב וב"ד וכאשר ראו העדים שהם מוכרחים לישבע אז הודו לפני הבד"צ והרב ולפני הרבה אנשים שהי' שם בבה"כ בעת השבועה ואמרו שהכל שקר וכזב הן מה שנתנו כתוב וחתום הן מה שהגידו ע"פ כי אינם יודעים מאומה מביטול הגט רק המגרש פיתה אותם להעיד שקר ונשבעו על זה לפני הרב ובד"צ ולפני הרבה אנשים שהי' בבה"כ שאינם יודעים שום רמז מביטול הגט והנה הרב מפעטשי חדש אשר סידר הגט כתב אלי שאף לדברי העדים שהעידו שהמגרש ביטל הגט ואחד אמר שהביטול הי' בין שעה שלישית לרביעית אחר חצות היום והשני אמר שהי' שעה ומחצה אחר צאתו לחוץ בעת כתיבת הרשאה ולפי מה שנתברר לו ולאנשים אשר הי' שם ניתן הגט קודם זמן הביטול לפי דברי העדים גם

כתב אלי הרב הנ"ל שבעת הזאת אשר עמדו לפניו בעסק הנ"ל אמר אבי האשה להמגרש או ליתן גט או להעריך טענותו לפני בד"צ וכאשר יצא מפי בד"צ כן יקום ואם לא ירצה לעמוד כעת לד"ת עכ"פ לא ירחק נדוד רק ישוב עם אבי האשה לביתו או לבית המופלג מ' משה פערא שכנו ונתיעץ המגרש עם קרוביו ונגמר ביניהם שיגרש רק שאבי האשה יבטל הפשר הנעשה ביניהם וכן עשה וביטל הפשר ונתן הגט ברצון טוב ולהיות כי המעשה זאת אירע בקאמידאט שלנו כתבו אלי לחוות דעתי משפט הגט עפ"י ד"ת:

שוב הגיעני מכתב מהרבני מה' יוסף דיין בק"ק מאדע גיסו של המגרש ההוא אמר שאמת שהי' לו חולי נופל והי' וסתו משנה לשנה אלא ביני לבני ניתן לו קמיעא מגאון דאוהעל וגם רפואה מרופא א' וחשבו שבודאי נתרפא ע"כ אמצו לבם להשתדך עם בת נגיד ואמנם ראו שנכזבו תוחלתם כי לא נתרפא אבל לא פעלו עולה במה שהשיאוהו בת הנגיד אלו דבריו:

תשובה ה תשובה.

הנה בדבר זה צריך לעיין בשלשה דברים א' במה שהוכחשו העדים מאחרים. ב' מה שחזרו והגידו בעצמם נגד דבריהם הראשונים שבע"פ. ג' מה שהגידו בחתימתם בשטר ומה' אבקש יורני אמת לאמתו ולא אכשל ח"ו בדבר הלכה:

א גבי' עדות מיום ג' ל"ג למב"י שאמר ר' בער צעבען מש"ק פ' אחרי איזט ר' חנינא ווידר קומן וחילה פניו ליתן לו עצה על ביטול הגט והי' שם עמו הבחר הרש מרדכי בן ר' אבא ואמר שילך על פ"ח שם ימצא יחיאל מרדכי שטאמבערגער והוא ימצא לו עוד ע"א להעיד שקר וגם נאמר באותו עדות שר' חנינא אמר שמצטער שהי"ת טמטם שכלו שלא בטלתי אז את השליח עוד העידו ר' ניסן מצעבין ור' משה מצעבין שר"ח המגרש באו להם אחר נתינת הגט כמה ימים וביקש מהם לחתום לו עדות שקר שביטל הגט והשיבו לו שא"א להם לחתום שקר הכל כמבואר בגביות עדות:

והנה לא נכנס עתה בפלפול זה דהוה מהדר אזיופא אלא נניח למוחלט אי איהו חשיד כ"ע לא חשידי ואמנם זה שייך במי דמהדר אזיופא לחתום שטר על פלוני בסך כך וכך ושוב הוציא שטר על פלוני באותו הסך ואותו הזמן ממש מ"מ אומרי' שזה השטר אמת נכון כי העדי' לא חשידי לשקרי אך הוא הי' מהדר לזיוף עוד שטר מאחר כיוצא בו שיהי' לו ב' שטרות ולא מצא ידו די עולתו והשטר הראשון כשר אבל הכא אי ס"ד כבר חתמו לו עדים כשרים בשעתו עדות אמת מה לו עוד להדר אזיופא ומה הי' לו להצטער על שלא השכיל לבטל בשעת מעשה והרי ביטלו וביטלו אלא שע"ז ליכא אלא ע"א שציער עצמו אבל עכ"פ אהא דהוה מהדר אזיופא איכא ג' עדים נמצא מתוך דבריהם למדנו שהעידו

שלא ביטל הגט אמנם ב' עדים יחיאל מרדכי ואברהם שפיגל מעידי' שביטלו בפניהם בזמנו נמצא ה"ל ב' כתי עדים המכחישי' זא"ז אלו אמרו ביטל ואלו אמרו לא ביטל:

ועוד הבחר ליפמאן העיד שלא זזה ידו מיד המגרש ממסירת הגט ליד השליח עד ששיער בנפשו שכבר נמסר הגט ליד האשה וגם אח"כ קראתו אמו לחוץ ומ"מ הוא ליפמאן הביט אחריו כמה מינוטין והבחר גומפל העיד שבאותו שעה שאמר אברהם שפיגל שביטל הגט לפניו בצעבין באותו שעה הי' עמו בפ"ח ולא זזה ידו מתוך ידו כל אותו זמן נמצא אם נצרף עדותו של גומפל שאברהם שפיגל עמו הי' בפ"ח עד עדותו של ליפמאן שהמגרש עמו הי' ה"ל ב' עדים לפסול עדותו של אברהם שפיגל ואפי' נימא לעומת זה יחיאל מרדכי ואברהם שפיגל מכחיש אותו ובענין זה לא הוה אברהם שפיגל כעד זומם שאינו נאמן על עצמו לומר לא הייתי עמך כיון שהוא רק נגד ע"א ואמרי' שפיר מאי חזית דסמכי' אהני סמוך אהני מ"מ תרי ותרי הוה:

ועדיפא הא מתרי ותרי דעלמא כיון דהעדים קמן ומודים לדברי המכחישי' כדמשמע מכתוב' כ' ע"א דאר"נ אלו הוה קמן הוה מודו ורשב"א בתוס' סוף ד"ה אלא אר"נ וז"ל הכא לא מוקמי' לי' אתזקה כדאמר לעיל אלו הוה קמן הוה מודו עכ"ל אלא שדבר זה צריך ביאור ויבואר לקמן אי"ה:

הרוחנו בזה אוקי תרי בהדי תרי ואוקמא איתתא בחזקת מגורשת וגדולה מזה בגטין י"ט ע"ב ה"ז גיטך ונטלתו וזרקתו לים וכו' וחזר ואמר שטר פסים הי' לאו כל כמיני לפוסלו ומסיק דבתר דקריוהו עיילי' הבעל לבי ידי' ואפקי' מהו דתימא אחלופי' חלפי' קמ"ל ע"ש והשתא התם לא ראינו כלל שמסר לה שום גט רק שאמר ה"ז גיטך מ"מ כיון שעסקו בענין גט וכ' גט ונתן לה ואמר ה"ז גיטך ואלו שתק היתה בעינינו בחזקת היתר שוב לאו כל כמיני' לאוסרה ק"ו בן בנו של ק"ו דהכא שלח לה גט ונמסר לידה ובא זה לבטל אותו מעשה ואיכא ספק ב' כתי עדים בבטולו פשיטא דאוקמא השליח אחזקתו שלא נתבטל והאשה בחזקת מגורשת והשתא התם אי החליף הבעל והטעתה לא עביד איסורא מ"מ לאו כל כמיני' לאוסרה כ"ש הכא דעביד המבטל איסורא דרבנן דרב מנגיד ולרמ"א משמתי' לי' וגם עבר על שבועתו וחרם ב"ד פשיטא דלאו כל כמיני' להוציאה מחזקת התירא:

והרב דשעבש כ' דהאשה עדיין בחזקת איסור מטעם הבחנה ומה לי אי' דרבנן ומה לי אי' דאורייתא עמל היא בעיני להשיב על זה והנה גמ' הלז דגיטן תברי' ודברי חי' רשב"א ר"פ המגרש ד"ה אלא בע"מ וכו' כ' וז"ל ואע"ג דהכא בלא תנאי אסורה לינשא עד ג"ח וא"נ אסורה ליבם עד שיעברו עלי' ג"ח וכדתנן היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם

עד שיעברו עלי' ג"ח וא"כ נמצא שאין תנאו מבטל כלום מכל מקום דבר תורה מותרת לינשא מיד וכו' ע"ש ויעיי' בחכם צבי סי' א' ד"ה תמיהא לי' טובא וכו' וז"ל ואין להקשות מזמן הבחנה דההיא ודאי דרבנן ואם יבוא אלי' אף מדרבנן שריא וכו' ע"ש ע"כ אין ממש בדברים אלו ופשוט דאשה זו מן התורה בחזקת היתר קיימא ואין כאן אלא אי' דרבנן דקיי"ל תרי ותרי ספיקא דרבנן כמבואר ביבמות ל"א ע"א במסקנא תרי ותרי ס' דרבנן ומשו"ה הקשו תוס' וכל הראשונים בפשיטות בכתו' כ"ב ע"ב הבא עלי' בחנק קאי ונדחקו לתרץ משום דמדאורייתא אוקמא אחזקה ורק מדרבנן מחמרי' וכ"כ תוס' שם כ"ו ע"ב ד"ה אנן וכו' וכן בפ' חזקת שם ועיי' תוס' גיטין ע"ח ע"ב ד"ה והא א"א לצמצם ודברי תוס' בעירובין ל"ו ע"א ד"ה הכא וכו' נפלאו ממני ולע"ד צריכי' הג"ה וכצ"ל אע"ג בכתוב' כ"ו אמרי' אוקי תרי בהדי תרי וכו' בדאורייי' שאני א"כ הכא שאני דהשתא ודאי טמאה היא והן הנה דברי תוס' כתו' כ"ו ע"ב הנ"ל בהא סלקינן דאין כאן אלא אי' דרבנן לבר מלשיטת הר"י בר ברוך בתו' כתו' כ"ו הנ"ל בסוף הדיבור ועפ"י בק"א לכתובות סי' ע"א וסי' פ"ו ולכאורה דבריו צע"ג א"כ מנ"ל לרבה ורב יוסף ביבמו' דהאי דקרוב לה אתי תחלה ודבר שטי' דכשהוא חלים זבין אותו תחלה דלמא בהיפוך וי"ל עפ"י גי' תוס' שם ביבמות ד"ה דילמא ואין להאריך כי הלכה רוחת כהר"י ורוב הפוסקים דאין לחלק בתרי ותרי ולעולם הוה רק ספיקא דרבנן וא"כ אין עסקינו כאן אלא באי' דרבנן:

ב מה שחזרו והגידו נגד דבריהם הראשונים וכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד הנה זה פשוט לכאורה כיון דהדין מרומה ובעי דרישה וחקירה ולא נחקרו העדים א"כ חוזרי' ומגידי' והא דדין מרומה בעי דוח"ק מבואר בב"י רס"י בשם המרדכי מש"ס פאד"מ אלא שהרב משעבו"ש כ' בזה דהכא לא שייך דין הזמה לעשות לנשותיהם כיוצא בהם לאסור נשותיהם אעלמא וכיון דלא שייך דין הזמה לא בעי דוח"ק וממילא נגמרה עדותם ואינם חוזרים ומגידים ומהתימה על דברים כאלו וכי דוח"ק במרומה משום יכול להערים הוא אלא לברר רמותם ובעי דוח"ק טפי ממה שדוח"ק עדים כשרים משום הזמה וכל זמן שלא יצאו ב"ד י"ח דוח"ק לפי רמיותי' לא נגמרה הגדתם וחוזרי' ומגידים וזה לא יסכל אדם בר דעת ועוד הרי רצו להפסיד האשה כתובתה ונדוניתה שכבר גבתה וצריכה להחזיר לו וצריכים העדים לשלם לה:

ואגב שותי' שדר לן חורפא לישב ק' תוס' קידושין שהקשו מ"ג ע"ב ד"ה והשתא וכו' ישבעו השלוחים ואח"כ יאמנו במגו וכ' בשם רב האי גאון מה' ברוך פרענקל זצ"ל כלל כיון שנשבעו קודם עדותן נמצא אי יומו אח"כ נפסלו למפרע משעה שנשבע וה"ל עדות שא"א יכול להזימו וכיון דהדין מרומה בעי דוח"ק גם בדיני ממונות הנה כללא דכייל

הגאון ז"ל אמת הוא אך ק' תוס' לא נתישבה אטו צריך שליח לשבע פרעתי למלוה אלא נשבע אין לך בידי ואין צריך לברר ערס"י ע"ה ושוב נפטר מהלוה ואח"כ מעיד שפרע למלוה ואם יקום ופורש שבועתו שהחזירו ללוה או שנאנסה מידו ולא נפסל כי לא פורש מה עשה ופשוט ונער יכתבם ולא ראיתי פה להאריך עוד בהא דדוח"ק בדין מרומה כי הכל דשו בה ולקמן אי"ה בחלק ג' שייך לעדות בכתב נדבר עוד מה ששייך לזה:

ברם הכא לא צריכי' לכל זה כיון שהעדים אמרו לא ידענו אם הי' הביטול קודם שהגיע הגט לידה או אח"כ אע"ג שכיונו השעה ואם נשאל לעדים אפשר שיבורר שהי' בשעה שהגט הי' עדיין ביד השליח מ"מ כיון שכל זמן דליכא עדים לפנינו מתי נתבטל האשה בחזקת היתר עומדת דוקא תרי ותרי הוא ספיקא דרבנן כיון דאיכא תרי דמפקה מחזקה אבל הכא אוקמה אחזקה ומותרת לעלמא מק"ו ההיא דשטר פסי' גטין כ' ע"ב שהבאתי לעיל ועוד הכא הוה ס"ס להתיר א' שמא צדקו העדים המכחישים ובטל עדותן של אלו לגמרי ואת"ל צדקו אלו מ"מ שמא הי' אחר שכבר ניתן הגט לידה ובכה"ג דהוה תרי עיניי' ממש הוה ס"ס גמור אפי' אין הראשון מתיר יותר מן השני כמבואר בש"ך כללי ס"ס אות י"א נמצא הכא אי לאו דנקבל עדי' אח"כ שיודעי' שהי' קודם מסירת הגט ליד האשה לא הגידו העדים כלום ולא נגמרה הגדתם וחוזרי' ומגידי ומש"כ הכא דקרוב לודאי לכשיוגבו עדים יבורר דהי' הביטול שלפי דבריהם אחר נתינת הגט שהרי כ' הרב המאה"ג מה' יוסף אב"ד דק"ק זאברוף דכ' לו הרב מק"ק פ"ח וז"ל שאף לדברי העדים שהעידו שהמגרש ביטל הגט וא' אמר שהביטול הי' בין שעה שלישי' לרביעי' אחר חצות היום והשני אמר שהי' אחר שעה ומחצה מעת יצאתם לחוץ בעת כתיבת הרשאה ולפי מה שנתברר לו להרב המסדר ולהאנשים שהי' עמו ניתן הגט קודם זמן ביטול הגט לפי דברי העדים עכ"ל והשתא נהי שאין לסמוך על זה כיון שלא העידו ב' עדים בב"ד על ככה מ"מ מסתיין שלא נגמרה הגדת העדים הללו וטרם שנגמר כבר חזרו והגידו מבודין היינו והודו לדברי כתי עדים המכחישי' אותם א"כ פשוט שאין לחוש לדבריהם:

אברא אי יש לחוש לעדותם בכתב ושם נאמר להדי' שהי' הביטול קודם נתינת הגט א"כ מ"ש עכשיו שאינם יודעים אי קודם אי אח"כ הוו חוזרי' ומגידי' ממש במכתבם ואין חוזר ומגיד מזה נדבר לקמן אי"ה ועכ"פ עדותן שבע"פ בטל ומבוטל וכמאן דליתי':

ג שנמצא כתוב בח"י העדים שביטל מ' נחמי' הגט קודם שנמסר ליד האשה ופשוט להרבני השואלי' דזה הוה שטר וכמי שנחקר' עדותן בב"ד והנה לו יהי' כדבריהם הא כבר כתבנו לעיל בדין מרומה בעי דוח"ק וכ' מהרי"ק דלכאורה מוכח מכתו' י"ט ע"ב בשטר אפי' בדין מרומה הוה כמי שנחקרו עדותן בב"ד דאין לך מרומה מאומרי' אנוסי'

היינו ואפ"ה קאמר דאין חוזרי' ומגידין אלא שהרא"ש בתשו' לא ה"כ ופשיטא דהרא"ש הי' בקי בש"ס טפי מינן אלו דברי מהרי"ק ז"ל ולפע"ד מוכח כהרא"ש מדאמרי' שם כ' ע"א אלו הוה קמן הוה מודי' וכ"כ רשב"א בתוס' שם סוף ד"ה אלא אר"נ וכו' ע"ז וק' אטו הודא' דדהו מידי משמא אית בי' כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וע"כ צ"ל ולחלק בוודאי אי אין כאן רמ"מ בשטר אלא מחמת העדות עצמ' שהם אומרי' אנוסי' זה אינו עושה הדין מרומה ואינם חוזרי' ומגידי' אבל בבריתא דע"י עדים אחרים נעשה דין מרומה אז לא הוה השטר כמי שנחקרה בב"ד ויכולי' עדי השטר לחזור ולהודות למכחישים ודברי הרא"ש שרירין בעזה"י:

שבתי וראיתי אחר העיון מהרשב"א אין ראי' דלא נתכוון לכך אלא כלפי שהקשו תוס' דהרי הא דאר"נ אוקי אכילה בהדי אכילה ואוקי ארעא בחזקת אבהתא היינו משום דס"ל אבהתא מילתא אחריתי היא אבל אי הוה חדא מילתא הוה מודה ר"נ לרבא דשני העדים בטלי' והנה כי כן ה"נ צ"ל הלואה מילתא אחריתי היא ואוקי כשרות בהדי פסלות ואוקי שטרא בדוכתי' כך כוונת ק' תוס' ועל זה תי' רשב"א הא העדים מעולם לא אמרו כשרים היינו אדרבא אלו הוה קמן אמרו מודו אלא שאין בהודאתם כלום מפני חזקה שחתמו על השטר בכשרות וכאלו כבר אמרו כשרי' היינו נמצא אמירתם כשרים היינו ופלוני לוה מפלוני חדא מילתא היא טפי מגניבה וטביחה ולכך בטל השטר ע"י הכחשה זהו ברור בכוונת הרשב"א מ"מ מפשטיות לשון ש"ס משמע כהרא"ש ומהרי"ק לא מלאו לבו לחלוק וא"כ הגדת השטר הזה אין בו ממש כמו הגדת העדים בע"פ:

כל זה הוצרכתי לפי ההנחה דכתב זה דין שטר יש לו אבל לא ידעתימאן יהיב לי' דין שטר הלא קיי"ל דלא מקרי שטר אלא הנכתב ברצון המתחייב כתי' קמא דהר"י בתוס' כתוב' כ' ע"ב וכן הסכים ש"ך סי' ל"ט סק"ט דאין שטר אלא הנעשה ברצון המתחייב אבל כתב זה שנעשה שלא ברצון וידיעת האשה המתחייבת בזה לעגנה אין לו דין שטר אלא עדות בכתב בעלמא ואין להתעקש ולומר במ"ש תוס' שם דהא דכותבי' מודעא תיקון חכמים הוא להציל האנוס מאנסו וה"נ רצה להציל עצמו מתביעת ממון שיש לו עדיין על אבי' מה' פנחס וכו' דמה שרוצה לחזור בו מנתינת הגט בוודאי אין לומר שתקנו לו חכמים שהרי מנגדי' או משמתינן לי' רק מחמת תביעות ממונו ז"א דלא תקנו אלא להצילו מאונס זה שכנגדו אבל מה לה לאשה במעשה אבי' וחיוב ממון שלו שיתירו לו חכמים לכתוב שטר שלא ברצון האשה המתחייבת כדי להציל ממונו מיד אבי' בודאי אין לזה דין שטר אלא עדות בכתב דקיי"ל להלכה ולמעשה דלא כר"ת ולו יהי' כדברי ר"ת שעדים שולחי' כ"י לב"ד ודנין עפ"י מפני שראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ולא

אמרי' הראוי לבילה עדיף מבלול ממש מסתיין שיהי' כבלול וה"נ מסתיין שיהי' עדות בכתב כאלו הגידו בפיהם כיון שראוי' להגיד בפיהם ואלו הגידו בפיהם כל זמן שלא נחקרו היכי שצריך חקו"ד חוזרי' ומגידי' מכ"ש בשולחי' כ"י בב"ד כיון שאין לו דין שטר שכשר מדאורי' דילפי' מגט עיי' רז"ה ומלחמות ה' ספ"ד אחי' שזהו כמי שנחקרו אבל שולח כ"י בב"ד אין כאן דין שטר והלואי יהי' כבע"פ דאין הלכה כר"ת ודברי הרב משעבוש בזה מעורבבי' ובלי עיון:

ועוד לו יהי' שיהי' שטר גמור הא קיי"ל עדי' שאינם יודעים לקרות אין להם לחתום אפי' קראו לפניהם ב' ותירגמו להם אך בדיעבד אם חתמו כך כשר כמ"ש ש"ך סי' מ"ה סק"ד ד"ה מיהו נראה וכו' אבל אם א' קראו לפניהם פסול וכ' הרא"ש בשם העטור ופסקו בש"ע סי' הנ"ל ס"ה אי איתנהי לסהדי קמן וידעי' דלא ידעו למקרי אי אמרי' אקרי' למאן דידעי למקרי סמכי' עלי' עכ"ל ומסיק בתומי' דמסתמא חזקה אין עדי' חותמי' אלא א"כ נעשה בכשרות ומסתמא אקרו קמיהו ואפשר שאינן נאמני' לומר לא עשינו כדינא כמו שאינן נאמני' לומר קטני' היינו אך אי לא מכוונו סהדותי' במה שאמרו בע"פ למ"ש בשטר הרי איכא ריעותא קמן ומהימנן לומר לא קראו בפניהם ע"ש והנה בנידן שלפנינו כ' במכתב מחו' הגאון מה' יוסף וכו' דאיכא חד דלא ידע לה"ק כלל ואמרו ב' העדים שחתמו ולא קראו לפניהם א"כ תלי' אי עדותן מכוונת למ"ש בשטר והנה אינו מכוון שהרי בשטר כ' שהי' הבטול קודם נתינת הגט והעדי' אמרו שאינם יודעים אימת הי' נמצא אין דברי העדים מכוונים למ"ש בשטר ובטל השטר לגמרי:

ועוד כיון דהוה מהדר אזיופא והשטר אינו מקויים אין מחיימי' אותו אלא עפ"י עצמו של עדים שאמרו הוא זה ולא מפ"י היונא ממקום אחר אלא דוקא עפ"י עצמם א"כ נאמני' לומר קטני' היינו במגו דאין זה כ"י ומהימני לומר לא קראו לפנינו ועוד שהרי עתה השטר אינינו לפנינו ולא ראינו עדיין בב"ד ולכשיבא לב"ד לקיים הרי כבר נפסלו העדים שהרי העידו וחזרו ונשבעו שהעידו שקר א"כ פסולים הם להעיד על ח"י עצמם וממילא אין ממש בשטר זה וכל זה אי הי' לו דין שטר אבל באמת אינינו שטר אלא עדות בכתב כנ"ל:

אמנם מ"ש הגאון מה' אלעזר אב"ד דק"ק סאנטוב דלפמ"ש המרדכי ספ"ג דשבועות דהנשבע שלא למכור ומכר אין במכירתו כלום וכו' יעיי' רמ"א י"ד סי' ר"ל ומג"א סי' של"ט וא"כ הכא שנשבע שלא לבטל ועבר וביטל אין בבטולו כלום דאי עביד לא מהני אלא שהגאון כ' דמרדכי ריו"ו ופסק רמ"א דמומר לא יגרש ע"י שליח הולכה ולא מהני מה שמשביעי' אותו שלא לבטל שמא יעבור על שבועתו א"כ ש"מ אי עביד מהני ודלא

כהמרדכי ל"צ לכך דפשיטא דקיי"ל דמהני כמבואר בש"ע ח"מ סי' ר"ח מטעם שכ' סמ"ע שם או מטעם שכ' מהרי"ט כמ"ש הש"ך שם:

ומ"ש לדחות המרדכי מדתקן ר"ג שיבטל בפני ב' ולא תיקן שישבע שלא לבטל הנה אעפ"י שכ"כ בנב"י תנינא בחא"ע סי' כ"ט תמהני על ק' זו אטו כל דמגרש בב"ד מגרש שישביעוהו ועוד אמאי ישבע והוא רוצה שיהי' החפץ בידו לבטל עד שיגיע לידה ואפי' במגרש בב"ד וכופי' אותו לשבע אם אינו רוצה וכייפי' לי' ה"ל שבועת אונסי' ונודרי לאונסי':

וכבר בארתי דברי המרדכי בתשו' אחרת דמתרי טעמי' אתא עלה תחלה כ' מדאמרי' כיון דאמרי רבנן דלא לזבין אי זבין לא הוה זביני' זביני מכ"ש כשהוא נשבע שלא למחול ושלא ליתן חפץ פלוני הרי איבד זכותו וכחו מחפץ זה ותו כ' האמרי' כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני דבדרבנן לא אמרי' הכי אלא מטעם הפקר ב"ד הוה ומכ"ש אי הוא עצמו הפקיר חפצו ואיבד זכות זה מעצמו שלא יהי' בו כח למכור וכן הבין מג"א סי' של"ט שוב אתי עלה מטעם אחר מטעם אי עביד לא מהני ובטעם האחרון הלז פליגי עליו רוב הפוסקים ולא קיי"ל כהמרדכי בהא אך טעם הראשון נראה נכון אלא שיש לעיין הרי לא איבד זכותו ולא הפקיר דהרי אי בעי מיתשל אשבועתי' וצ"ל דמיירי בחפץ ידוע וכשעבר ומכרו הרי לא נשאר דבר בעולם למיתשל עלה וס"ל בזה"ז דליכא מלקות וקרבן שוב אין נשאלין עלי' ודלא כדעת הרא"ש שם וכ"כ בתשו' שער אפרים דתוס' בסוגי' דנודרת פליגי אהרא"ש וס"ל בזה"ז אי אכלו כלו אין נשאלי' וא"כ הכא בנשבע על חפץ מיוחד דאי עבר ומכרו אין לו שאלה א"כ שפיר קאמר דסילק כחו אבל בנשבע שלא ימכור כלל דאז אפי' עבר ומכר קצת יש לו שאלה אז לא שייך טעם הראשון אלא טעם הב' דאי עביד לא מהני ובהא פליגי הפוסקים עליו אבל הטעם הראשון אפשר דמודו לו ובזה יתישב שפיר סתירת רמ"א בח"מ סי' ר"ח דפסק בנשבע שלא למכור אי עביד מהני והיינו שלא למכור שום דבר אבל בי"ד סי' ר"ל מיירי בנשבע שלא למכור חפץ יע"ש ומשו"ה ס"ל אי עביד לא מהני מטעם שכ' מג"א סי' של"ט כנ"ל:

נחזור לדידן דהכא לא שייך בנשבע שלא לבטל שהפקיר כחו מה שייך בזה שסילק כחו לא מצינו שיכול אדם לסלק כחו אלא מנכסיו אבל לא שלא ידבר דבר פלוני וליכא אלא טעם ב' של המרדכי ובהא לית הילכתא כוותי' וא"כ מטעם זה הי' הבטול מועיל אבל כבר כתבתי דלפע"ד ברור ונכון שאין כאן שום בית מיחוש ואיתתא דא אסתר בת מה' פנחס שיראקא מותרת להתנסבא לכל גבר דתיצביין מיהו אם בנקל רוצה הבעל לגרשה

שנית מהיות טוב אל תקרי רע וה' הטוב עמנו הכ"ד פק"ק פ"ב יום ה' כ"ו סיון תקצ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ה

שלום רב וכל טוב לשלומי אמוני ישראל אלופי' מסובלי' נגידי' ידידים על הפקודים עומדים אקרו"ט דק"ק מאדא יע"א ה' עליהם יחיו:

יקרת כבודם הגיעני ורצונם היא כבודם להיות תשובה בצידה על הנייר הזה ואען ואומר נידן הנ"ל חזרתי על כל הצדדי' ולא מצאתי שום טענה הגונה עפ"י דת"ק לפחו' מההתחייבות השטר שחייבו עצמו להספקת עשרים זהו' כל שבוע כל זמן היותו אצלם בקהלתם ויכולים להתחייב עצמם בזה וחיובם קיים וחל עליהם כמבואר בתשו' רשב"א דמייתי ש"כ סי' ס' סקי"א ומה שטענו שלא קבלו אלא על ג' שנים ובשטר שכ' הרב בכתב יד עצמו כ' שהתחייבו לעולם זה נעשה שלא בידיעתם וחתמו עצמם ולא קראו מה שבתוכו וצד שכנגדם מכחישים שידעו מה שנכתב בתוכו הנה דין זה בתשו' המיוחסת לרמב"ן סי' ע"ז שאינו נאמן שלא ידע לקרוא ואפי' אם יתברר שכן הוא האמת מ"מ כיון שחתם עצמו מה שכתב פלוני סמך עצמו עליו כדין שליש והובא קצת לשונו בסמ"ע וש"כ סי' מ"ה סעי' ג' ועוד בתשו' רשב"א ח"א סי' תרכ"ט בא' שטען שלא ידע מ"ש בכתובה ולא התחייב מרצונו באלו התנאי' והנה התם לא הוה חתימת ידי עצמו ולא שייך סברת תשו' רמב"ן הנ"ל ומשו"ה הוה ס"ל להר"מ שם דמהימן וחלק רשב"א דחזקה על העדים שאינם חותמים אא"כ יודעי' רצון המתחייב והובא לפסק הלכה בש"ע סי' ס"א סעי' י"ג בלי שום חולק ומ"מ יש חילוק דין בין האי דמיוחסת הנ"ל דכשהוא עצמו חתם אזי כל מ"ש בשטר אפי' עשאו שדהו מיצר לאחר הכל בכלל נאמני' לשליש משא"כ כשהוא אינו חתום רק עדים חתומים א"כ דוקא גוף הענין שהעדי' מעידי' עליו אבל עשאו מיצר לחברו אין הבע"ד מפסיד ע"י עדותם כ"כ באורים סי' ס"א שם ולמד כן מתשו' רשב"א סי' אלף רנ"ו והמעיין שם בפנים יראה דגם זה דוקא בכלה ביום חופתה שידוע וחזקה שלא קראה ולא קראו בפנים אבל בעלמא אפשר אפי' בכה"ג השטר בתוקף כל שטר. נמצא בנידון שלפנינו לא מיבעי' אותן שבאו עה"ח סברו וקבלו כל מה שהרב כותב קבלו עליהם אפי' לא קראו ועוד נאמני' האומרי' שידעו כי חזקה אין אדם חותם טרם קריאה וידיעה ועוד חזקה לא חציף הרב לזיופא באסיפת קהל ועדה לכתוב מה שלא נאמר במילתא דעבידי' לאיגלוי' ביומו וחזקה אלימתא הוא זה:

וגם אותן שלא באו עה"ח אז אין בערעורם כלום חדא כיון דרוב בעלי סכומות בעה"ח הרי בטלי' ברוב ובכל ענייני' כאלו הולכי' אחר רוב דעות ועוד ע"כ הסכימו בעיקור

ההוספה שהרי עד עתה עד כלות ג' שני' לא ערערו ש"מ כי ישר בעיניהם ההסכמה ההיא אלא שטוענ' שהי' רק על ג' שנים וא"כ הא דלא חתמו אז לא הי' אלא התרשלות בעלמא וכיון שאנו מאמיני' להאומרי' שהי' ההסכמה ליתן ההוספה לעולם א"כ גם הסכמתם הי' כך ע"כ כל ערעור בזה כחירגא דיומא דלא שמי':

כל מה שכתבתי עד הנה לא כתבתי אלא מעיקור דיני ממון אלו הי' מעשה בשמש אוחזן וכדומה אך אנו עוסקי' בהספקת מרבית תורה ועוסק בצרכי ציבור ז"ל הרמב"ם פ"ד משקלים הלכה ז' מגיהי ספרי' שבירושלים והדיינין וכו' נוטלים שכרם מתרומת הלשכה וכמה נוטלי' צ' מנה בכל שנה לא הספיקו להם אעפ"י שלא רצו מוסיפי' להם כדי צרכן הם ונשיהם ובניהם ובני ביתם עכ"ל:

הנה כל מה שכתב הוא ש"ס ערוך ריש פרק שני דייני גזירות אך מ"ש לנשיהם ובניהם ושארי בני ביתם אינו מבואר שם והכ"מ לא הראה מקום ולפע"ד ממקומו מוכרע דקשה הרי הני גוזרי גזירות נטלו שכרן מתחלה ולא סרבו כי כן הדין מוטל על הציבור לפרנס הפרנס הממונה על הציבור מחוייבי' לעשות לו מלאכתו משו"ה נטלו מעיקרי' וא"כ אח"כ כי לא הספיק הני ק' מנה מ"ט לא רצו מ"ש סופו מתחלתו אע"כ צ"ל אה"נ אי האי דלא הספיקו הי' מיוקר השער בודאי היו רוצים ומוכרחים ליקח אך לא נתיקר אלא בני ביתם ניתוספו מאשר היו בראשונה ולא רצו הני חסידי' להטיל טורח זה על הציבור וקמ"ל על כרחם הוסיפו כדי צרכם ולכל הנלווים עמהם וכתי' גדלוהו משל אחיו:

ומעתה אחיי איך יעלה על הדעת להוריד בקודש לפחות ולגרוע אבותינו הוסיפו על כרחם של דייני' ואנחנו ניקום לגרוע ח"ו ובזה"ז אפי' כל מאן דהו נותן שכר לעהר"ר עשרים זהו' לשבוע והוא מאוכלי שולחנו ללמד בניו ללועזי' בלע"ז ואיך ירע בעיני ציבור וקהל עדת ישראל ליתן עשרים זה' לשבוע למחזיק תורה לא תהי' תורה שלימה שלנו כשיחה בטלה שלהם ומה יאמר נותן התורה ית"ש לא עשאוני בני כתורמס הזה הלא ברך ה' את קהל עדתכם והושיב לראש על כסא כבוד גברא רבא ת"ח מופלג תמים דעים איש שלם ענותן ושפל ברך ומדוע יהיו עיני העדה צרה בתת חלב לה' ויעברו ח"ו על לא תאמץ לא תקפוץ לא ירע לבבך הלא יברך ה' את עמו בשלום וחלב חטימו ישבעכם ומברכת ידו יתברכו בניכם וצאצאיכם עם כל הנלווים עליכם שמעו ותחי נפשכם יהי' ה' עמכם הכ"ד החותם בברכת שלום ואהבה רבה: נגהי ליום ה' ז' טבת תקצ"ז לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ו

שלום וכ"ט לי"נ ורב חביבי הרב המאוה"ג החרוץ המופלג כש"ת מו"ה אלעזר נ"י אב"ד דק"ק ראב יע"א:

יקרתו הגיעני שלשום והיום כאור בקר עיינתי ברום מכתבו וזמן רב הצרכתי לעיין בלשון מעלתו ואריכתו עד שעמדתי על תוכן הענין וכדומה לי שכך הי' מעשה ראובן הי' לו שט"ח על שמעון בסך ב' אלפים ק"ע זה"ו כסף ונכתב בו לפרוע למלוה ולארדרע שלו היינו הבא מחמתו וזה כמו חמש שנים נתן הלוה שמעון להמלוה ראובן ח"כ אחר מסך אלף ג' מאות ושבעי' זה"ו כסף היינו סך ח' מאות כסף פחות מסך הראשון ואמר המלוה ראובן שהלוה אמר לו שיתן לו שט"ח שיש לו על לוי מסך שמנה מאות זה"ו מינטץ וישר בעיניו ושיבר השטר הראשון מסך ב' אלפים ק"ע כסף וקיבל ממנו ח"כ מסך הפחות והאמינו שיתן לו הח"כ על לוי מסך שמנה מאות הנ"ל ואופן נוסח הח"כ השני מסך הפחות הי' כנוסח אקצעפטירטער וועכסעל שהוראת נוסחתו הוא שהמלוה חותם עצמו ומבקש מהלוה שיחתום עצמו על התחייבות סך כך וכך וחותם הלוה ג"כ ומעתה תובע ראובן המלוה משמעון הלוה הח"כ שעל לוי מסך שמנה מאות כסף וע"ז השיב שמעון הנתבע שני הח"כ הא' מסך ב' אלפים ק"ע כסף והשני מסך אלף ש"ע זה"ו שניהם היו מונחים ביד לוי והוא לוי ביקש ממני לחתום הח"כ מסך קטן ולהחזיר לו ח"כ שלו משמנה מאות כסף ויחזיר לי הח"כ גדול שלי וכן עשיתי נמצא פרעתי אותן שמנה מאות כסף כי החזרתי' להלוה לוי שהי' בידו ב' הח"כ ומעשה זה כבר עבר ה' שנים ובנתיים מת לוי ואתה ידעת כל זה ושתקת כי בידיעתך החליף הח"כ הנ"ל ועתה אחר שמת לוי באת לעורר מדנים וראובן עומד בטענתו שלא מיד לוי קיבל הח"כ אלא מידו של עצמו והאמין לו שיתן הח"כ על לוי וזה תובע עכשיו שיתן לו הח"כ של שמנה מאות כסף:

מתביעתו של תובע מבואר שאמת נכון הדבר שהח"כ השני נכתב לשבור ולפחות סך שמנה מאות מה"כ הראשון ע"מ שיפרע אותו שמנה מאות ע"י הוצאת הח"כ משמנה מאות שעל לוי מת"י אלא שהתובע אומר שביד עצמו הי' הח"כ שניהם ולו יוחזר הח"כ שעל לוי והנתבע טוען שביד לוי הי' ב' ת"כ ושהי' לו להחזיר ללוי עצמו הח"כ שלו שעל סך ח' מאות וא"כ הדין פשוט שאם התובע עומד וח"כ בידו מסך אלף וש"ע ותובע סך זה ועוד ח' מאות וזה מודה בסך שבח"כ ועל ח' מאות טוען פרעתי ללוי שבא בחריקתך ישבע שבועה דאורייתא כמודה במקצת הטענה ואם אין כאן תביעה מסך שבשטר רק מח' מאות והוא כופר בכל ישבע היסת ויפטר וזה פשוט:

אך אי הי' טוען המלוה אעפ"י שבאו לידך מיד לוי מ"מ לא הקנית לו שטרי בכתיבה ומסירה ולא נכתבה עליו גירא הנהוג עפ"י דינא דמלכותא המועיל כמו כתיבת קני לך איהו וכל שעבודא ולא הי' לך לשלם לו ח' מאות זה"ו עבורי ומה לי ולו הנה לכאורה מראי' הדברים כן שלא הי' כו"מ בח"כ הראשון דאל"ה לא הי' מחליף ח"כ שכתוב עליו גירא בח"כ של אלף וש"ע בלי כו"מ דלכאורה על השני נא נכתב עליו גירא דאי נכתב עליו מאי בעי עתה ביד ראובן וכבר נמכר ללוי ועוד אי הי' הראשון בכו"מ ביד לוי וכשהחליף שמעון וכ' לו ח"כ מחדש על סך פחות הי' לו לכתבו על שם לוי ולא על שם ראובן אע"כ שלא הי' בידו בכו"מ בתורת קנין:

והאמנם בח"כ הראשון הי' כ' שחייב לשלם לראובן ולארדרע שלו נתעורר בזה מעלתו והנה בסי' נו"ן מייתי ש"ך דברי מבי"ט אלא שקיצר במובן ודברי מבי"ט התם כ' שנתחייב לפלוני ולכל שמוציאו דלהרשב"א אין צריך המוציאו כח והרשאה והרא"ש כ' מחמת המנהג צריך הרשאה ע"ז כ' המבי"ט דפלוגתתם אם הלוה טוען לאו בע"ד דידי את עז"כ הרא"ש לפי המנהג יכול לטעון כן אי לית לי' הרשאה אבל אי עבר הלוה ופרע לא מצי אידך למטעון לא הי' לך לפרוע לו בלי הרשאה דכיון דכתוב להדי' לכל המוציאו לאו כ"ע מנהגא גמירי ואין למלוה על הלוה כלום והא דכ' המבי"ט וכן העתיק שם שפרע מקצתו מעשה שהי' כך הי' וה"ה כלו ועוד אורחא דמילתא אי פרע כלו א"כ מסתמא כשנפרע זה המוציאו החזיר ללוה שטרו ומאין שטר למלוה לתובעו שנית אבל כשנפרע רק מחצתו נשאר השטר ביד המוציאו והחזירו למלוה וחוזר ותובעו בכלו ופסק מבי"ט שאין יכול לחזור ולתובעו והשתא אי לשון ארדרע דומה לכל המוציאו לא הי' יכול לתובעו שנית כנ"ל אבל אני מסופק בזה כי ארדרע משמע מי שנשתלח ממני וצויתי לו לגבות וא"כ יכול לטעון לא צויתיו ולא נתתי לו ארדרע ולא מצי הלוה למימר לאו כ"ע מנהגא גמירי דהרי הכא כ' בהדי' לארדרע נמצא אי הי' טוען כן הי' לכאורה קצת צ"ע:

אבל מ"מ נ"ל שהדין דין אמת שנפטר הלוה בשבועתו חדא דהרי עכ"פ התובע עצמו מודה שהח"כ השני לא נכתב על שום הלואה אחרת רק לשבור הח"כ הגדול נגד החזרת ח"כ של שמנה מאות כסף נמצא אי הי' מודה נמי שהי' ביד לוי הח"כ ושם נאמר שהוא מצוה להלוה לחתום והיינו ביד לוי על מנת שיחזיר לו לוי הח"כ הגדול וא"כ על כרחך בכלל זה שיתן לוי ג"כ הח"כ של שמנה מאות דאטו בשופטנא עסקי' שיחלף גדול בקטן בלי פיצוי שמנה מאות וכיון שבח"כ השני נכתב ח"י המלוה עצמו שהלוה יחתום והוא יוצא מת"י של לוי שיש בידו גם אח"כ הראשון שכתב בו ארדרע ואין לו ארדרע גדול מזה ולא הי' לו ללוה לעכב הפרעון ולא צריכי' לסברת לאו כ"ע מנהגא גמירי ולית דין

ולית דיין שיפה עשה הלוה שפרע ללוי אך התובע מכחיש ואומר שלא יצאו שטרות מידו של לוי אלא מת"י עצמו וא"כ הכל תלי' בזה וישבע הלה שכדבריו כן הוא ויפטר ומכ"ש הכא דאיהו לא עלה על לבו לטעון כן איך נהי' אנו כעורכי הדייני' לטעון עבורו מה שלא עלה על לבו ויעיי' רמב"ם פכ"ד מה' סנהדרין הל' יו"ד י"א ובש"ע סי' י"ז וש"כ ס"ק ט"ז מה שהניח בצ"ע ועיין בכפות תמרים סוכה ל"ד גבי אשוו זביני' והכא איכא עוד ריעותא שהשטר ישן ומיושן ה' שנים ולא הוציאו עד אחר מיתת לוי דבכה"ג כ' הרא"ש בתשו' ובש"ע סי' ס"א שאין לדיין להזדקק לו ולפי מ"ש בשאלה הי' כל החוב הראשון של ח"כ המרובה ע"י ערכאותיהם ויש לו להנתבע פטורים מהערכי שכבר יי"ח פרעון ועוד איך יאומן שאמנה הי' בינו ובינו בע"פ על שמנה מאות והמתין ה' שנים ולא תבעו השתא בתביעה בשטר נחמיץ הדין מכ"ש בזה ולא הי' להם להזדקק כלל שהאומדנא מוכח שהדין מרומה ועכשיו שנזדקק איך נסייע ידי עושקי כח לטעון עבורם וע"כ אין להאריך ויפה דן ויפה הורה הרב נ"י שהנתבע נשבע ונפטר ולא הארכתי בראיות ומראה מקומות כי הדברים פשוטים לכל מבין דבר לאישורו והנלע"ד כתבתי ואחתום בברכה.
פ"ב יום ה' ט' אדר ראשון תקצ"ב לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ז

עובדא הוה בראובן שהשיא בתו לבן שמעון והפריזו האבות נדן לבניהם כנהוג ונכתב ונחתם בתנאי' אחרונים בשעת נישואין ושם נאמר כל עניני העדר ושני חזרה כמנהג לכתוב והתחייב אבי הכלה לזון הזוג על שולחנו שנה א' הראשונה אחרי הנישואי' ואבי החתן התחייב לזונם ב' שנים אח"כ ותו לא נכתב בתנאי' אחרונים אמנם נעשה עוד כתב אחר ביניהם בכל אופן המועיל שהתחייב אבי הכלה לתת להם בשנה הרביעי בכל שבוע עשרים זה' ו"ו והמובן מתוך הכתב שהוא דמי מזונו' של שנה הרביעית כי הוא לא יזונם רק שנה א' הראשונה ואבי החתן יזונם ב' שנים ע"כ התחייב הוא לשלם עשרים זה' לכל שבוע ושבוע והנה ניזונו על שולחן אבי האשה שנה ראשונה וכחצי שנה על שולחן אבי הבעל ומתה האשה והניחה אחריה ב' בנות והנה אבי האיש זן והולך את בנו עד תשלום ימי חיוב מזונותיו אך הספק נולד כד מישלם יומיא אילן אם יתחייב אבי האשה לשלם להבעל לכל הפחות חלקו במזונות דהיינו עשרה זה' לשבוע או אפשר גם עשרה זה' הנותרי' דמי מזונות בתו שמתה ירשה בנותי' וצריך האב לשלם להבנות ובאם ימותו גם אלו יירש אביהם עמהם וכמבואר בש"ך ח"מ סי' ס' סקי"ז ע"ש או נימא אומדנא דמוכח הוא שלא כ' אלא על מנת שתהנה בתו והנה מתה טרם בוא זמן החיוב

ואנן קיי"ל שאין להוציא נגד אומדנא דפסק ר"ת כמבואר בש"ע א"ע סי' נ"ב וא"כ האב פטור מכלום:

הנה הט"ז בח"מ סי' ס' כ' דלענין מזונות הזוג לא אמרי' אומדנא כלל דה"ל כמו פסק לזון בת אשתו ר"פ הנושא והמגי' שבט"ז שהוא הגאון חכם צבי הסכים לדינא אלא דפליגא בטעמא ע"ש ובאמת הבית שמואל סי' נ"ב סק"י תי' הקושי' מבת אשתו באופן אחר דדוקא כשזה שהוא חייב לו הוא מת אז אמרי' אומדנא ולא כשהוא חי וא"כ אזדא לי' דינו של הט"ז וח"ץ הנ"ל אמנם דברי ב"ש אין בהם טעם ובט"ז שבא"ע שם סק"ד השיג המגיה על הב"ש ומחה לי' מאה עוכלי בעוכלי וא"כ דינו של ט"ז וח"ץ קיים:

איברא בתומי' סי' ס' סק"ט כ' לישב קו' מבת אשתו דהתם נמי אמרי' אומדנא אך אומדנא דמדידי' לדידה הוה כאומדנא דכתובה ותוספתי' שלא אמרי' על מנת שתהנה אלא ע"מ לכונסה וה"נ כיון שכנסה נתחייב בכל החיובי ולית' לט"ז אלא שלא מלאו לבו לחלוק להדי' כ"א לעשות פשר דבר וא"כ לדבריו עכ"פ הודה במקצת להט"ז דנהי במתה האשה אמרי' אומדנא ע"מ שתהנה בתו והרי מתה ופטור ממזונות חותנו עכ"פ במת הבעל אחר כניסה לחופה חייב אביו לזון כלתו דה"ל מדידי' לדידה דאמרי' אומדנא דכניסה ובאמת עובדא דט"ז מיירי בהכי שמת הבעל וחייב הט"ז לזון כלתו ולא יחלוק עליו התומי' בענין זה:

וכשאני לעצמי מה אני לכנוס באתרי' דהרים גדולים ורמים מ"מ תורה היא כיון דכל עיקור יסודם בנוי על הקושי' מבת אשתו וחזינא להב"ש דנחית לחלק בסברא קלישא בלי שום טעם דמה לי אם מת זה שנתחייב לו או אם הוא חי ומ"מ כיון שמצינו לחלק ביניהם ס"ל להב"ש לא ילפי' אומדנות מהדדי גם לי' ניתן רשות לומר דלא מצינו אומדנא אלא בהלוקח או בהמוכר לא בדבר הניקח וכבר עמדו בתוס' על זה בכתובות מ"ז ע"ב ד"ה שלא כ' לה שהקשו א"כ הלוקח פרה מחברו ונטרפה או מתה נימא אומדנא ותירצו מה שתירצו בטעם הדבר מ"מ יהי' טעם מה שיהי' אם נעיין בכל האומדנו' לא מצינו אלא בהמוכר כגון לא אצטריכו לי' זוזי דע"ד כן לא מכר או ע"מ למיסק לא"י ולא איתדר לי' דע"ד כן לא מכר וכיון שמקחו קיים הוה מהדרי' לי' וכן בהלוקח חפץ ואירע אונס בהלוקח כמ"ש תוס' אבל אירע אונס בהדבר הניקח כגון שנטרפה הפרה לא אמרי' אומדנא דכיון שמשך או קנה ברשותו נעשה מה שנעשה ואם אולי א"א להעמיס כן בלשון התוס' וסברתם מ"מ נ"ל האמת כן שלא ימצא אומדנא בהדבר הניקח:

ואחר הנחה זו אומר אני דודאי הפוסק תוספת כתובה לאשתו וה"ה האב הפוסק לבנו ה"ל הבעל הלוקח והאשה ניקני' לו ע"כ אם מת הבעל אמרי' אומדנא ע"מ לכונסה וכן

האשה הפוסקת או אבי' שפסק להחתן לענין זה הוא קונה את הבעל ונותן לו מחיר כך וכך ומתה האשה ה"ל מת הלוקח ואמרי' נמי אומדנא ע"מ שתהנה משא"כ הפוסק לזון בת אשתו דה"ל החתן הקונה ואשתו היא ניקני' לו ומחיר הקנין הוא מזונות הבת ה' שנים וא"כ אי מתה האשה הניקני' ה"ל כנטרפה הפרה דלא אמרי' אומדנא וצריך ליתן מחירה להמוכר ואילו אמר המוכר תן מנה לפלוני מחיר פרתי הי' צריך ליתן המחיר לפלוני וה"נ אמרה תתן את בתי במחירת קנין האשה ושוב מת קנינו היינו האשה מ"מ צריך ליתן מחירה דברשותו מתה וזה נלע"ד אמת ויציב ואינו ענין לכאן כלל וא"כ ליתא להט"ז וח"ץ כלל:

אחר כותבי זאת אורו עיני כי ראיתי א' קדוש מדבר מ"ו הגאון בהפלאה בק"א לספר המקנה בסי' נ"ג והעלה לחלק באופן אחר דהיכי שהאבות פוסקי' אמרי' אומדנא ע"מ שתהנה אבל כל שהבעל דבר פוסק בעד עצמו אפי' האשה הפוסקת על עצמו ליתן כך וכך אמרי' אומדנא ע"מ לכנוס לחופה וה"ה ומכ"ש הבעל שפסק על עצמו לזון בת אשתו לא אמרי' אומדנא שתהנה אלא אומדנא ע"מ שתכנוס לחופה ולדעתו הקדושה אי הי' אב פוסק לזון נכדו נמי הוה אמרי' אומדנא שתהנה וכו' ולא אומדנת כניסה לחופה וגם לדידי' ליתי' להט"ז וח"ץ הנ"ל:

והיום בפתחי ספרים ראיתי להגאון מלבו"ב בספרו ישועות יעקב סי' נ"ג סק"א דברים שאינם נ"ל בתחלה כ' לחלק דכל הסוגי' לא מיירי אלא בכותב לבתו מעצמו בלי פסיקת הצדדי' אבל כל שהי' כך הפסיקה ביניהם לא שייך אומדנא מטעם שכ' תוס' הנ"ל דאמרי' אולי לא הי' מתרצה על תנאי זה וא"כ ה"ל לפרש ומדלא פירש ע"כ נכנס לספק הזה וע"כ בפוסק לזון בת אשתו אמרי' שהי' לא היתה מתרצית בתנאי זה שאם תמות לא תזון בתה וה"ל לבעל להתנות ומדלא התנה סביר וקיבל לזונה אחר מיתה וגירושין אלו דבריו ואם כי הוא נגד סוגיין דעלמא והליכת כל הפוסקים דדנין אומדנא דע"מ שתהנה אפי' בפסיקה דלא שכיחא כלל שיתנו מעצמם מה שלא פסקו ביניהם בשעת תנאים כידוע וע"כ נ"ל הסברא נהפוך דאנן סהדי אלו הי' מודיע להאשה תנאי זה נמי היתה נכנסת בספק זה שאם תמות או תגרש שוב לא יזון את בתה בפירוש אמרו במתני' הפקחי' היו כותבי' כל זמן שאת עמי ואי הי' שהאשה לא תתרצה על הרוב בכתיבה זו א"כ איזה פקחות הוא זה אע"כ סתמא שתתרצה וכן בכל הפסיקו' החתן נכנס על זה הספק שאם תמות אשתו טרם שנתנו לו הנדן שלא יגבה אחר מותה וא"כ החתן ה"ל להתנות וכיון שלא התנה אמרי' אומדנא שלא כ' אלא על מנת שתהנה בתו:

שוב כ' חילוק אחר דהחילוק בין תוספ' כתובה דתלי' בכניסה לחופה ובין פסיקה לבתו דתלי' בשתהנה בתו הוא כך דתוספ' כתובה מתחלה לא כ' להנאותו שהרי אינו חל אלא אחר מיתה וא"כ ע"כ לא כ' אלא לחיבתה ושיכניס לחופה קנתה אבל האב הפוסק לבתו כיון שאמת הוא שבתו ניהני' מרווח ביתא אמרי' שע"מ שתהנה בתו עשה ואם לא תהנה לא יתן וא"כ לזון בת אשתו שאין להבעל שום הנאה א"כ משנכנסה לחופה קנתה עכ"ד והנה החילוק הראשון הוא אמת נכון ודפח"ח אך לפ"ז אפי' אם פסק לבנו נמי אמרי' שיהנה בנו וזה הי' כוונת ר"ת שכ' דהכא איכא אומדנא אחרינא ר"ל כנ"ל וכל הישר הולך יודה לזה אך מ"ש בלזון בת אשתו כיון דהבעל אין לו שום הנאה לא אמרינן אומדנא דתהנה אשתו דברי נביאות הוא זה מה בכך הלא י"ל אומדנא שלא תהי' אשתו עצבה על בתה בהיותה יושבת תחתיו ויש לו צער בצערה אבל שיפרנס בתה אחר גירושין והיא נישאי' לבעל אחר ועיניו רואו' והוא יפרנס בתה בבית אחר ושונאו זה היא אומדנא דמוכח לכאורה שלא עלה על דעתו מעולם ומ"מ לא אמרי' אומדנא ויפה צווחו קמאי בהא קושי'. עכ"פ בהא סלקינן דמסתייען דעכ"פ הגאונים הנ"ל ב"ש ומורי הגאון בהפלאה לא חשו להך ק' והגאון תומי' נמי עכ"פ צוה לפשר והגאון ישועו' יעקב נמי עכ"פ לא חש לה ויצורף לזה נמי סברת יתוש קטן כמוני באופן דלא נ"ל להוציא ממון מאבי האשה לא לחותנו ולא לנכדיו ואפי' ע"ד פשרה לא. שוב מצאתי מ"ש פנים מאירות ח"ב סי' קמ"ד ושבות יעקב ח"ב סי' קמ"ב והסכימו להלכה שלא להוציא ממון כלל וכלל:

והנה ראיתי בס' בני אהובה לגאון בעל התומים מ"ש בפכ"ב מה' אישות הלכה ב' דבזמנינו שרגילי' לכתוב בתנאים אחרונים שאם תעדר וקום בתקנת שו"ם א"כ הרי קיבל עליו כאותה תקנה והתנאי דבשנה שני' ירש החצי ומשלישי ואילך ירש הבעל הכל וא"כ בטלו כל האומדנות הנ"ל דאע"ג דאיכא למימר דהיינו אם כבר הוציא המעות מת"י אבל אם לא הוציא מת"י אינו נכנס בגדר תקנת הנ"ל מ"מ כן מוכח ממהרי"ק שרש ע"ג אלו דבריו ועיינתי בפנים במהרי"ק וראיתי דברי בני אהובה אינם מוכרחי' ואינם נראי' כלל לדינא ובפרט מ"ש עוד שם דממוהרי"ק מוכח דגם בהאב הפוסק לבנו שייך אומדנא שיהנה בנו ואינם מוכרחים שם כלל:

דעובדא דמהרי"ק הוה באב שפסק לבנו ומת הבן והיבם רצה לירש הנכסי' כתקנת שום וע"ז כ' מדברי השואל נראה שהממון עדיין נשאר בידך א"כ תטען קים לי דמצות חליצה קודמת ואין להיבם עד אחר שייבום ובפרט שנהגו כל האשכנזים שלא לייבם ואין ליבם כלום:

ואפי' תמצא לומר לאינך פוסקים דמצוה לייבם ונהי דלא נהגו לייבם מ"מ לענין ממונא הניחו על דין תורה מ"מ כיון שנהגו האשכנזי' להתנות שיוחזר כל המעות בשני חזרה וכל הנישא על דעת המנהג נישא ומכ"ש הכא דאיכא אומדנא שלא נתתי אלא שיהנה בנך ההוא והנה הכא לא מיירי מהרי"ק כלל מאומדנא דהש"ס דודאי אי היתה האשה רוצית לגבות כתובתה ותוספת מהנדן הי' האב צריך לשלם לה אע"ג שלא יהנה בנו אך מהמותר אחר גיבוי כתובה שרוצה האח היבם לירש על זה כ' אומדנא שיהנה בנו ההוא ולא בנו האחר היבם אבל היא בודאי תגבה מעט כתובה שרגילי' ליתן בשנה שני' ומזה לא מיירי כלל דאומדנא מדידי' לדידה הוה חיבת חופה והרי קנתה חיובה ע"י החופה:

ושוב כ' מהרי"ק אע"ג שזה היבם כ' בשטר חליצה שלו שאם ימות אחיו יהי' הברירה בידו או לחלק כל הנכסי' עם האשה או ליתן לה כתובה ותוספתא מלבד שני החזרה שבתקנת שום וא"כ נפרש שהברירה נמשך גם להלן שהברירה ביד היבם שלא להחזיר בשני החזרה מ"מ אתה לא חתמת שמך הא אם חתמת שמך בודאי הברירה בידו של יבם שלא להחזיר אפי' בשני חזרה ע"ש והתם לא מיירי כלל מאומדנא דש"ס דודאי ה"ל כאלו הוציא כבר האב המעות מת"י דמדידי' לדידה לא אמרי' ע"מ שיהנה ולא כ' מהרי"ק אלא שיכול לטעון קים לי כמ"ד מצות חליצה קודמת אבל לענין דינא דאומדנא ה"ל כאלו כבר נתן המעות והוחזר לידו בתורת פקדון ורק לרוחא דמלתא אמר לעיל כיון שבלא"ה הוא בתוך שני חזרה וגם אומדנא הוא שרצה שיהנה בנו ההוא ולא היבם ועל זה כ' דאי הי' האב בעצמו כ' שהברירה ביד היבם שלא להחזיר בתוך שני חזרה הי' זוכה היבם ולא הומ"ל שלא כ' האב כן אלא אם כבר הוציא המעות מת"י כיון שמעיקור הדין במדידי' לדידה אין חילוק בין הוציא מת"י או לא אבל במדידה לדידי' דקיי"ל כל שלא הוציאו מת"י לא זכה הבעל א"כ מפרשי' תנאי דתקנת שו"ם באם אירע שהוציאו מת"י וכבר זכו בהם הזוג אז ינהג כתקנת שו"ם אבל אם לא זכו בהמעות מעולם מה ענין תקנת שו"ם לכאן:

עכ"פ תבנא לדינא לפע"ד אין לעשות שום מעשה ולהוציא ממון מדידה לדידי' בשום אופן ומאבי האיש למזונו' האשה צ"ע עדיין כי לט"ז ותומי' חייב ולמ"ו בהפלאה ולב"ש ולי הקטן פטור גם מזו וכן נ"ל והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ק פ"ב יום ב' ח' אדר שני תקפ"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ח

העתקת אגרת מאמסטרדאם וז"ל:

בעזה"י א"ד יום א' ג' אלול תקפ"ג לפ"ק:

לזאת יסלח האדון רופמעכ"ת נר"ו כי ערבנו לבבנו לרמוס חצרות קדשו ולהטריח לצדיק כי"ב באמרינו אלה כי שמעו הטוב הולך למרחוק ונודע בשערים המצויינים להיות נדרש לכל שואל ולהשיב כהלכה ובעצם על ד"ת באנו לדעת המעשה אשר נעשה ובטחנו במקום גדולתו שם ענותנותו ואל ימנע מאתנו תשובתו הרמתה כדת של תורה:

ידוע ליהוי לרופמע"כ נ"י כי כאן הי' גביר ונדיב בעל תורה ובעל מע"ט נ"ע אשר הניח קרן קיימת לדברים טובים ואחד מהענינים הוא שמפירות הקרן ההוא ישתמשו האפטרופסי' שמינה לכך בסך מאתיים זהו' לשנה לסיפוק בחו' אחד הרוצה לשקוד על דלתי התורה למוד גמפ"ת לעוזרו בסך הנ"ל לשנה שיוכל להגיע למדרגה העולה למעלה ראש להיות מורה הוראה בישראל וכל זה כתב בצוואתו הכתובה בלשון מדינתינו ומעבר לדף זה כתוב ההעתק בל"א ועיני קדשו יראו מה שכתוב שם באשר לשלמות למודו להיות רב ומורה לא יש מצוא די עולה במדינתנו ויהי' לכך יתרון הכשר חוץ למדינתנו בכן יהי' לו אלה מאתים זהו' בשנה לצורך זה והננו מעתיקים מע"ל כל הכתוב בצוואה בענין זה אבל זה ת"ד הנצרך לענינינו והנה כאשר נפטר לב"ע הגביר הנדיב המקדיש הנ"ל נ"ע וחל"ש ונבוא אנחנו האפטרופסי' לקיים צוואתו ובחרנו לכך בחור בטוב יניק וחכים בן אחד הרבנים הגאב"ד ור"מ דמדינתינו נרם וצריכינן למודעי לבל יפלא עלינו מה פעלנו בזה הלא המקדיש גילה דעתו ופירש מגמתו שרוצה לגדל בחורי' שילמדו גמפ"ת ופוסקי' עד וכו' והלא גם זולת סיוע דבר טוב ההוא הרב הגאון ההוא נר"ו הי' מגדל בנו לת"ת ולהיות מורה הוראה בישראל בפרט שכבר למד עמו והוא יניק וחכים שפתינו אתנו שמנו על לב מה שכתב הגביר המקדיש נ"ע להשגיח בבחירת בחור על היותר ראוי ומוכשר לקבל טהרה והבחור הנ"ל לפי ערך שניו הוא הי' היותר חריף ומוכשר לקבל טהרה מכל בני גיליו במדינתינו שנית התבוננו כי זולת זה לא ישלחהו אביו הגאון נ"י מאתו ללמוד בישיבה כי גדלו געגועיו אליו והגם אביו הה"ג נ"י ידיו רב לו ורב גוברי' וחילי' לאורייתא תקיף עכ"ז נראה לנו תועלת גדול להבחור הנ"ל שיכתת רגליו לארץ אחרת ללמוד בישיבה בדבוק חברים מקשיבי' ובכן בחרנו בבחור ההוא לטובה והלך למדינת אשכנזי ללמוד בישיבה ושמחנו בקיום דברי המצוה ויהי אחרי היותו שם כשנה וחצי נתבקש בישיבה של מעלה הרב הגאון מארי דאתר' ההוא זצ"לה"ה ונתמעטה הישיבה שם ולא חפץ הבחו' ההוא לשאר שמה במיעוט חברים וישב לבית אביו הה"ג נר"ו ואמרנו לאביו הה"ג נר"ו שכפי הצוואה לא יכול לזכות עוד מן אז והלאה במאתיים זהו' הנ"ל אם אינינו לומד בישיבה חוץ למדינתינו ויתר ממה שכתוב בצוואה ההיא נתברר לנו בברור גמור שרצון המקדיש הי' דווקא שילמוד הבחור

חוץ למדינתינו כי בעת עשה צוואתו התיעץ עם אחד מאתנו אשר המקדיש מסר לו דבריו בכתב למען יגיהם ויכתבם בגופן שלהם על נכון ויכתוב לו (בשינוי ממה שמסר לו) שאם לא יהי' מצוא כשרון די עולה ללמודו במדינתינו אזי ילך ללמוד חוץ למדינה וכאשר ראה המקדיש הדברים האלה הגיהם וכתב בצדם בלה"ק (בכל אופנים חוץ למדינה) ובכן חזר המסדר והגי' דברים שסידר וכתב באשר לא יש וכן כ' המקדיש אח"כ בכתיבת ידו ממש בהעתיקו מדברי המסדר הנזכר הרי הדבר ברור שרצון המקדיש הי' דווקא שילמוד הבחור חוץ למדינה והרב הגאון נ"י טוען שכבר נתקיימה הצוואה במה שכבר למד בנו הבחור המשכיל שי' בישיבה למען דעת סדר למוד הישיבה והחדוד בהלכה אכן למלאות כרסו בפוסקי' שיגיע למדרגת מורה הוראה מה שרצה ופי' אחת ושתים המקדיש ההוא נ"ע לזה לא יוכל להגיע בישיבה באפס למוד קבוע בפוסקי' בישיבות וטוב מזה יוכל ללמוד זה אצלו הנודע במדינתינו לאחד מגדולי ההוראה וגם מעשה רב יראה אצלו בבוא שאלות לפני כסא תורתו ונוסף על זה יעשה לו שאלות להתלמד והוא הה"ג נ"י אמר שרוצה להתערב כי אחרי חמשה שנים שילמוד בנו הבחור שי' אצלו יוכל בנו הבחור שי' לעמוד בנסיון לפני הרבנים הגאונים דמדינתינו נרם בשני הש"ע א"ח וי"ד שידע להורות הל"מ ואנחנו האפטרופסי' עמדנו על עמדנו שלא נוכל לשנות ולעבור על דברי הצוואה כי כפי הכתוב שם צריך הבחור דוקא ללמוד חוץ למדינה:

אולם עוד ידוע ליהוי לרופמעכ"ת נ"י כאשר שלח הה"ג נ"י את בנו הבחור שי' לישיבה שלחה הח"ק מגדלי יתומים דפה יתום אחד מבחורים למקום הה"ג נ"י ההוא ללמוד אצלו ותורתו הצליחה בידו וכבר עלה הבחור היתום ההוא שי' במעלת הידיעה בגמפ"ת ופוסקים ומתמיד בלמודו היטב וזה גורם שהה"ג נ"י מתאמץ להחזיק בנו הבחור שי' אצלו באשר יש לו חבר טוב אתו עמו והה"ג נ"י מתערב שגם הבחור היתום ההוא יגיע למדרגה הנזכרת אחרי זמן חמשה שנים שיהי' בקי בש"ע או"ח וי"ד ובכן נזרקה מפי חבורת האפטרופסים אולי יש בזה מקום לזוז מדברי הצוואה אם נאמר שמאתים זהו' הנ"ל יהי' לצורך שני הבחורים הנזכרים מחצה לבן הה"ג נ"י ומחצה להבחור היתום שי' ושניהם ילמדו אצל הה"ג נ"י ההוא עד שיגיע למדרגה הנזכרת נמצא נתגדלו במאתים ההם שני בחורי חמד למורי הוראה בישראל ובהאי הנאה שישיג מגמתו על אחת אפים ניחא לי' למחול על בלתי קיום דבריו שילמוד חוץ למדינה אולם הם אמרו והם אמרו שלא נוכל לעשות דבר זה מדעתינו בלי שאלת חכם רב וגאון מובהק למען דעת כי לא ימצאנו ח"ו עון אשר חטא בדבר זה משום מצוה לקיים וכו' והנה לא רצינו לשאול פי אחד הגאונים אב"ד נרם שבמדינתינו כי הם ידעו על מי תסוב השאלה ואם יסכים יש

לחוש ללזות שפתים שיאמר השומע משוא פנים יש בדבר ואם יחלוק יש לחוש מפני דרכי השלום לזאת הסכמנו אנחנו האפטרופסי' לשלוח שאלתינו זאת על פני חוצה ולמי כל חמדת ישראל הלא לרופמעכ"ת הגאון נר"ו ובכן ערבנו לבבנו לגשת היכלו הקודש ואל כסא כבודו עינינו נשואות ובקשתנו שטוחה ילמדנו רבינו המעשה אשר נעשה ויכבדנו נא באמרת קדשו ובתשובתו כהלכה יפה שעה אחה קודם ומד' ישא ברכה ירום ונשא במעלות עליות יאיר פני תבל באור תורתו אורת גלויות ולישרים סודיו צפונות ונסתרות במראה אליו יתודעו ויראה אורות וליום הכסא יכתוב ויחתם לאלתר לחיי' טובים וברורים וכנשר יחדש נעורים ועיניו יראו בעמוד הכהן לאורים ונכון יהי' הר בית ד' בראש כל ההרים כירבב"י ב"ד אוהביו ומכבדיו המשתחוים מול הדרת כבוד תורתו וקדושתו המחלים פני קדשו מהר יכבדנו בכבוד תשובתו אפטרופסי' עזבון הנדיב הרבני המקדיש הנזכר באמרנו אלה הכו"ח בשם כולם אח"ד עבדי אדוני הצעיר לימים ולא ידע אתו מאומה המתאבק בעפר רגליו ונתרצה לעבודתו בלב ונפש תמה המשתחוה למרחוק מול כבוד תורתו וקדושת חסידותו וגודל ענותו המצפה ליום יגיע אליו אור תשובתו. הק' הירשל בלאא"מ הרב מו"ה אברהם משה לעהרן זצוק"ל.

העתק הצוואה הנ"ל מתורגם בל"א:

וז"ל: פערנער זאללען פאן ערוועהנטען צינזען יעהרליך.200 fl. פרוועגדעט ווערדן צור אונטערשטיצונג איינעס יינגלינגס ניכט אונטער 10 יאהרען אונד ניכט איבער 15 יאהרען אלט דער זיך דען טאלמודישען שטודיען ערגעבן וויל, אויף איהם דאמיט אין זיינער ערציעהונג בעהילפליך צו זיין, איהן צו דער פאלקאממענסטען קענטניס דעס תלמודס אונד דער ראבינישען לעהרען צו לייטען, ער זאלל אויך אונטערריכט אין דער לאנדעסשפראכע, שרייבען אונד רעכנענקונסט נעהמען, אבער הויפטזעכליך מיססן זיינע שטודיען דעם תלמוד אונד דען ראבבינישען קאממענטארען אים העכסטען גראדע געווידמעט זיין אום ענדליך אים שטאנדע צו זיין, מורה הוראה בישראל, דאס איזט, וואס זיינע תלמודישע קענטניס בעטריפט איינען יידישען אבער-ראבינער זיין צו קענען, אונד נאכדעם צור פערפאללקאממנונג זיינער ראבבינישן שטודיען היער אים ארטע אדער אנדערסווא אין דיזעם קעניגרייכע קיינע געניגזאמע געלעגענהייט איזט, אונד דאצו בעסערע געלעגענהייט הייט זיין זאלטע אויף דען יידישן זעמינאריען אדער האהען שולען אים אויסלאנדע, זא זאללען דיא פארגעשריעבענע יעהרליכע.200 fl. איהם דאצו דיענען אונד זאלל דער זעלבע שטודענט דיא פארגעשריעבענע יעהרליכע.200 fl.

פארטוועהרענד בלייבענד געניסען ביס ער דאס אלטער פאן 25 יאהרען עריייכט האבען ווירד:

אבער דיעזעסאללעס אונטער דעם געוויסטען בעדינג, דאסדרזעלבע יינגלינג אדער שטודענט זיך אלס איינען וואהרען גאטטעס-דיענסטיגען יודען רעליגיעס אונד אלדא אויך מאראליש בעטראגען, אונד דאס ער זיך מיט ערנסטעם פלייסע דעם תלמודישען שטודיאום ערגעבע אונד געהעריגע פארטשריטטע דארין מאכע:

בייא מאנגעל פאן דעם איינען אדער פאן דעם אנדרן געמעס דען איינזיכטען מיינער אדמיניסטראטארען אדער דערען סוקסעסארען (אימער אים אויג האלטען, וועו עס מעגליך איזט) געבע איך איהנען דיא פאלמאכט, אהנע דאס זיא נעטהיג האבען איהרע אורזאכען דאפיר אפפען אם טאגע צו לעגען, איהם, דעם יינגלינג, דאס פארגעשריעבענע יעהרליכע אונטערהאלט ענטזאגען אונד ענטציעהען צו קענען, אונד אן זיינער שטעללע איינען אנדרען אונד בעסערען סוביעקט אויף צו נעהמען:

בייא דער אויפנאהמע איינעס יינגלינגס וויא פארגעשריעבען, זאללען מיינע אדמיניסטראטארען אדער סוקסעסארען איממער אים אויג האלטען, וועו עס מעגליך איזט, איינען זאלכען יינגלינג אויס מיינער אנפרוואנדטען פאמיליע צו פינדען, דער אלסדאן דען פארצוג האבען זאלל פאר איינעם מיר ניכט אנפרוואנדטען, מיט פארבעהאלט דאס ער ניכט וועניגער מיט גוטעם ווילללען אונד אייפר בעזעעלט אונד מיט גייסטעס פרמעגען בעגאבטזייא צור עריייכונג מיינעס ענדצוועקס וועלכעס אייגענטליך אונד דייטליך איזט, טוגענדהאפטע יינגלינגע צו דער פאללקאממנען קענטניס דעס תלמודס אונד קאממענטארען צו ערציעהן אונד וויא געזאגט ווירד ער מורה הוראה בישראל זיין קעננין, וועו אלזא קיין זאלכער יינגלינג אונטער מיינער פאמיליע צו פינדען איזט, זא זאללען מיינע אדמיניסטראטארען אדער דערען סוקסעסארען לעדיגליך דארויף אכט געבען, דאס דער יינגלינג דען זיא דאצו ערוועהלען, מיינער פארגעשריעבענען בעשטיממונג אונד מיינעס ענדצוועקס ענטשפרעכע. עכ"ל העתק הצוואה הנ"ל. ומכאן ולהלן יועתק פה תשובת שאלה וז"ל:

תשובה ט

במיעל שתא תיתי שלמא רבא מן שמיא וברכתא במוסיף תלתא, בני ריכא ובר ריכא, וחיי אריכא, ומזוני רוויחא, לידיד נפש כל חי, ה"ה הרבני הנגיד המפורסם צדיק ונשגב כש"ת מו"ה הרש לעהרן נ"י:

יקרתו הגיעני תמול נפשו היפה איותה לדעת דעתי הקלושה בהא דשאילנא קדמיכון אודת גביר א' שבק חיים לכל חי וציוה קודם מותו ומינה אפטרופוסי' נאמנים והפריש סך מסויים להיות קרן קיימת ומהפירות יעשה דברים טובים לתיקון נשמתו תהא צרורה בצ"ה. ופונקט א' לבחור יניק וחכים אחד בחור וטוב הראוי לעמוד בהיכל מלכו של עולם ית"ש ללמוד וללמד לשמור ולעשות עד יצליח להוראה ואותו היניק לא יהי' פחות מבן עשר שנים ולא יותר מבן ט"ו שנים ולו יותן לסיועת לימוד תלמוד ופוסקים סיוע סך ב' מאות זהו' בכל שנה עד יגדל ויהי' בן כ"ה שנים ובתנאי כפול כמה פעמים שירחוק נדוד וילמוד בישיבה חוץ למדינה דווקא והטעם מפורש כי איננו רואה במדינה עצמה שום מקום מוכן מוצלח לישיבה והרבצת תורה ורשות ניתן להאפטרופסי' לבחור הבחו' ההוא ויען השגחתם יהי' עליו שיעסוק רק בתורת ה' וביראתו כל היום אלו דברי הצוואה כפי שהועתקה לפני והנה האפטרופסי' לא מצאו בן יותר מוכשר וחריף כ"א בן ותיק של רב א' מגאוני המדינה ההיא ושלחו חוץ למדינה לישיבת גאון א' והתחבר עמו עוד יתום עני א' שנשתלח גם הוא לשם מחברת ת"ת ושמשו החבירים בישיבה שנה ומחצה ובעו"ה נטל העטרה ונתמעטה כבוד התורה שם וחזרו ב' הבחורים לביתם ועתה אין הרב מרוצה להחזיר בנו לישיבה אחרת באומרו כבר התחכם על אותה הישיבה כפי מסת פלפול התלמידים והרב קיבל עליו ללמוד עם שני הבחורים בעצמו דרכי הפוסקים באופן שבמשך חמשה שנים יעמיד אותם על הנסיון בהוראת או"ח וי"ד וביקש שהאפטרופסי' יתנו סך ב' מאות זהו' הנ"ל לשני הבחורים ביחד בנו והיתום ולא יצאו עוד החוצה לשמש לפני רב אחר בישיבה חוץ למדינה ומעתה נפל ספק אם יש רשות לעשות כן כי לכאורה ירבה זכות הנודר ז"ל להגדיל תורה ולהאדיר טובים השנים מן האחד או אין להם רשות לשנות ממה שצוה והקפיד דווקא שילכו חוץ למדינה. ע"כ תורף השאלה:

תשובה. ואנכי לא ידעתי מה מצאתם בי למשש כליי וביתי ריקם בעו"ה אין לחם ואין שמלה מבוררת בהלכה גם לשלחו למרחקים כ"כ אך מה אעשה רצון יראי ד' אעשה ואענה מה ישים ד' בפי אותו אשמור לדבר ויהי' לרצון אמרי פי גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך. ריש דברים נבאר אי יפה עשה וקפיד' רבה איכא שצוה שיצאו דווקא ללמוד חוץ למדינה. ב' אי כבר יצא ידי חובתו בשנה ומחצה. ג' אי איכא תוספת זכות במה שמספיקי' שנים במעות המתוכן. ד' אי רשאים לשנות משום דהוה גזל בחור עני אחר אשר הי' זוכה לשלחו חוץ למדינה וללמוד שם. ה' אי איכא משום מצוה לקיים דברי המת:

א פשוט יותר מביעא בכותחא שיפה עשה ומנהג אבותינו ורבותינו הקדמונים ניהג שהרחיקו נדוד מביתם להרחיק עצמם מגעגועי אבותם ומדאגת אשה ובנים ואפי' רבינו הקדוש אשר כל ישראל השכימו לפתחו ושכיחי מתיבתא גבי' טפי כמבואר פ"ב דנדה דף י"ד ע"ב מ"מ פסיק לר"ש ברי' למיזל לבי רב תריסר שני כמבואר במס' כתו' ס"ב ע"ב ואפי' מא"י לחו"ל נדדו ללמוד תורה אע"ג שהי' שם בא"י ישיבות כמ"ש תוס' במס' שבת טי"ת ע"ב ד"ה הא לן וכו' ומה שהקשו שם מברכות אינהו אכלי ואנן מברכי' תי' יפה בקידושין למ"ד ע"א בסוף הדיבור וכוונת תירוצם מבואר שבני א"י שנתעכבו בבבל זמן זמנים ואכלו שם מפירות בבל הי' לו להודיע להם נוסח הברכה שמברכי' פה בבבל ולא נוסח שיברכו כשיחזרו לביתם משא"כ התרת חגורה במס' שבת שפיר אמר לבני א"י שלומדי' לפניו כי לא שינו מלבושיהם ונתעטפו ונתחגרו בחגורה של בני א"י וגם בבבל ע"כ אמר להם כאשר הם צריכי' עתה ומבואר מזה שלא נשארו שום תלמידי' בעירם כולם החליפו אלו אזלו להתם ואלו באו לכאן דאל"ה לא הי' לו להניח לומר הדין הראוי לבני מדינתו משום נכרי הבא מארץ רחוקה אלא ע"כ חליפות למו עיי' ברא"ש ר"פ אשה שנתארמלה סי' ה' מייתי ירושלמי דר' אבוה שלח ר"ח ברי' לטברי' אע"ג שר' אבוה גופי' הי' גדול ורב גובריי' ובספ"ק דמגלה אמרי' גדול ת"ת יותר מכבוד או"א שהרי י"ד שנים שהי' יעקב אבינו נטמן בבהמ"ד של שם ועבר לא נענש וצ"ע דלמא על אותן י"ד שנים ששמר באשה בבית לבן לא נענש דגדול פ"ו יותר מכיבוד או"א וכן כתי' ע"כ יעזוב אדם את או"א ודבק באשתו ועל י"ד שבבית עבר נענש דת"ת אינו חביב ככיבוד או"א וצ"ע לכאורה וי"ל דפ"ו הו"מ לקיים בביתו לולי שהוא גרם לעצמו הבריחה מפני עשו וראוי לקבל ע"ז קצת עונש משא"כ לשמש בבהמ"ד של שם ועבר א"א לקיים בביתו אעפ"י שלמד ושמש יצחק אביו כל ימיו מ"מ הא עדיף טפי א"כ כיון דא"א לקיים בענין אחר אפי' לא הי' בורח מפני עשו הי' ראוי לכך א"כ לא נענש על אלו י"ד שנים ועיי' מג"א סי' תמ"ד ס"ק י"ג דבריו קצת מגומגמי' הארכתי במקום אחר ועיי' בתוס' מס' אלילים י"ג ע"א ד"ה ללמוד תורה וכו' כתבו בשם שאלתות דרב אחאי דללמוד תורה ולישא אשה קיל ע"ש ובס' טורי אבן באבני מלואים שלהי מס' חגיגה ד"ה לא תוהו בראה לא ידע מקומו איה וגם נתקשה בסתירת דברי השאלתות שבתו' שלהי פ"ק דב"ק ע"ש והנה מקומו מוכשר לו בשאלתות פ' אמור יע"ש והסתירה לק"מ דנהי דעצם ת"ת עדיף מ"מ הכא דיכול ללמוד גם בביתו ולא יטמא בבית הפרס וכן לישא אשה באופן שלא יצטרך לטמאות ורק אותו החביבות שיש בלימוד לפני רב דווקא או לישא דווקא אשה זו באופן

זה דאעפ"י שהוא מצוה מ"מ קיל משארי מצות ע"ד דברי מג"א הנ"ל וכן הוא בתוס' בכורות כ"ט ע"א ע"ש ומהתימה על הגאון טורי אבן שנעלם כל זה ממנו:

ובגליון מג"א שלי סי' קנ"ג סק"ט כתבתי וז"ל צ"ע בתוס' גטין מ"א ע"ב שם וב"ב י"ג ע"א סוף ד"ה שנאמר וכו' וק"ל דמוכח דס"ל דמשום אשה דלא מיפקדי' אפ"ו רק לשבת יצרה דדברי קבלה לא מוכרי' ס"ת אבל איש דמיפקד נמי אפ"ו וה"ל תרתי פ"ו דאורייי' ושבת יצרה דקבלה עי"ז נעשה מצוה רבה ומוכרי' ס"ת ועיי' ב"ש סי' א' משמע דלא עדיף שבת דאשה ממצוה דלערב אל תנח דזכר שכבר קיימו פ"ו דתרוויי' דברי קבלה ננהו ומ"ש אלי' רבה מש"ס כתו' דלהשי' יתומה קודם משום בושתה מרובה י"ל להקדים דווקא ולא לדחות א"נ לענין מצות צדקה מוטל עלינו להסיר בושתה טרם שנסייע לזה לקיים מ"ע כי אם אין לו פטור ממ"ע משא"כ אדם שרוצה למכור ס"ת דבעי' מעלי' בקודש צריך שיקוים מצוה רבה דווקא ודע דכל זה אם אינו מוצא ללמוד או לישא כלל אבל זולת זה אע"ג דמצוה גדולה היא מ"מ פליג שאלתות פ' אמור וצ"ע לדינא עכ"ל על הגליון:

וצ"ע לכאורה בתוס' ביצה ה' ע"א הא לן והא להו שהקשו על ר' יוסי דעירובי' שהי' בא"י ומאי קושי' דלמא ר' יוסי קאמר כן לתלמידיו שהי' לפניו מבני בבל ועפ"י דברי תוס' קדושי' הנ"ל י"ל קצת אבל היותר נ"ל עפ"י דאיתא במס' גטין וי"ו ע"א עשינו עצמינו בבבל כא"י לגטין מכי אתא רב לבבל פירש"י וקבע ישיבה בסורא ושמואל בנהרדעא אבל מעיקרא לא אע"ג דמשגלה שנית והחרש והמסגר עמו לא פסקה תורה מהם עכ"ל א"כ י"ל כיון דלא הי' ישיבה בבבל בזמן המשנה לא נדדו הלכו בני א"י בבבל ללמוד אע"ג דעכ"פ בני בבל הלכו לא"י מ"מ כיון שעמדו לפני ר' יוסי בני א"י ג"כ לא הי' לו לומר דינו לפני בני בבל הבאים ממרחק ולמישבק בני אתרי' כמ"ש לעיל ויפה הקשו תוס' בביצה אבל במס' שבת וברכות ובשארי דוכתא הוה בתר דנקבעו ישיבות בבבל ע"י רב ושמואל אזי החליפו מקומותם כמו שהוכחנו לעיל:

אכתי פש לן גבן מה שעומד לנגדינו הא דר' אביתר בגטין וי"ו ע"ב דקרי עליהו דההולכי' ללמוד תורה למרחקי' ויתנו את הילד בזונה וע"ש תוס' ד"ה ויתנו וכו' ולמסקנא התם אמרי' ר' אביתר אסכים מארי' על ידו וא"כ תקשי כל הני שהבאתי לעיל ודבר תימה הוא לכאורה ומצוה ליישב ולמימר דאדרבא מהכא מוכח ככל דכתב ומפורש לעיל והיינו קפידתו דר' יוסף דאמר לאו בר סמכא הוא עפ"י מה שאבאר דהנה הכותב קרא לצחות ומליצה בעלמא ולא שיהי' כן כוונת הקרא מותר בלא שרטוט כמבואר בתוס' ורא"ש שם והנה י"ל מ"ש שהת"ח קיימו ויתנו הילד בזונה וכו' אין התלונה על הת"ח ח"ו כי יפה עשו וכדין עשו אך כל זה בכלל דברי הקרא דמתלינן על או"ה שנתנו הילד בזונה

בשעת חורבן בפועל ממש וגם עתה ע"י גרמא בניזקי כי מי גרם כל זה עניותן ודלותן של ישראל ופזורן לשוטט לבקש דבר ה' במדינות רחוקות מבבל לא"י הכל גרמה העדינה הלזה והכל נכלל בפסוק הזה ולא על ת"ח התלונה כ"א על פזורנם ואלו הי' יושבי' על אדמתם אע"ג שהי' נוסעי' ללמוד תורה לפני רבם לא הי' ניתן הילד וכו' כמובן נמצא לפ"ז הפסוק אינינו לצחות והלצה אלא עיקור פי' הקרא ולפ"ז הי' לו לשרטט ולכתוב ומדלא שרטט ש"מ ר' אביתר קרא תגר על ת"ח בעצמם וע"ד צחות ומליצה קרא עליהם המקרא שנאמר על הגוים שבשעת החורבן קרא הוא על הת"ח בעלי הישיבה ומש"ה לא שרטט וא"כ הוא לא יפה עשה ר' אביתר אדרבא כך היא דרכה של תורה ואין לסמוך על ר' אביתר ומסיק הש"ס ור' אביתר הוא גברא דמשמיא אסכימי' על ידו יותר ראוי לייחס אליו שטעה בהלכות שרטט ולא ידע הא דר' יצחק ממה שנייחס אליו שקרא תגר על בעלי הישיבה ולעולם תבנא לדיננו כי טוב וישר בעיני אלקים לכתת רגליו ללמוד תורה וקרא כתיב והם תכו לרגליך ישא מדברותיך:

היוצא מזה שיש לצאת ללמוד תורה אפי' כשהאב גאון ורב גוברי' וישיבה בביתו כיצחק אבינו ורבינו הקדוש ור' אבוה דירושלמי מ"מ יש לילך למקום ישיבה אחרת ומכ"ש כשאין ישיבה במדינה שיש לנוד ולנוע למקום דבוק חבירים ופלפול תלמידים ההגוני יראי ה' ושומרי תורה וכתורה עשה המצווה וסיעות מרחמוהי יבדלו החיים מן המתים אלה לחיי עולם:

ב ועל השני' אי סגי במה ששמש שנה מחצה וגרסי' בגטין ע"ה ע"ב ה"ז גיטך ע"מ שתשמשי את אבא ע"מ שתנקי את בני וכו' ופליגי בגמ' באוקמתא ר"ח ורבא ור' אשי ולפי מה שפי' שם בחי' רשב"א בין לר"ח ובין לר' אשי סתמא כמפרש יום א' דמי אלא ר"ח דחי ומוקי מתני' כחד תנא ור' אשי דחיק ומוקי מתני' יום א' משתי שנים לאפוקי אחר ב' שנים אבל רבא ס"ל סתמא כמפרש כל זמן שצריך ואסיק ר' אשי בקושי' וכ' הרי"ף דיש פוסקי' כר"א דהרי לא אסיק בתיובתא ויש פוסקי' כרבא דמתני' כוותי' דייקא וצ"ל דס"ל להנך גאונים דאע"ג דר"ח קאי כר"א בגוף הדין מ"מ כיון דרבא ור"א תרוויי' לא נראה להו פירוש מתני' דר"ח אידחי פירושו של ר"ח במתני' ושוב כיון דדיוקא דמתני' דייקא כרבא טפי פסקו כרבא דסתם לאו יום א' סגי והנה הרשב"א והר"ן מסתפקא להו בתנאי שבממון כיוצא בזה היכי לדייני' כגון שאמר ביתי נתון לך במתנה ע"מ שתזון את בני אי נימא גם בהא לרב אשי סגי ביום א' או דילמא ע"כ לא פליגי אלא בגט די"ל לצעורי בעלמא נתכוון והרי ציערה יום א' משא"כ בממון להרוחה נתכוון וכל זמן שצריך קאמר והניח בצ"ע אמנם בתשו' רשב"א דמייתי ב"י בא"ע סי' קי"ד פשיטא לי' דכל

זמן שצריך קאמר וז"ל שם כל שמקבל עליו לזון או שמזכה לאיש מזונות בנכסי' סתם כל זמן שצריך משמע וכמו שאסר על עצמו סתם שלא יאכל מן המינים שאסר בהם לעולם וכדאמרי' בפ' ארבע נדרים דנודרין להרגי' כיון דאמר יאסרו כל הפירות איתסרו כל פירי דעלמא ופרקי' דאמר היום אלמא סתם כלעולם דמי והרא"ש בתשו' כלל וי"ו סי' י"ח י"ט ע"ש פליג וס"ל בשנה א' פטור מנדרו דע"כ לא פליגי רבא ור' אשי אלא בגטין דלצעורה קמכוון וס"ל לרבא דבעי צער סגי טובי אבל הכא המוציא מחבירו עליו הראי' ע"ש נמצא יש לנו בזה ג' מחלוקת לרשב"א בתשובה צריך לזונו כל ימי עולם אם יצטרך ולרא"ש נפטר ביום א' ולרשב"א בחי' ור"ן שם הדבר ספק וכן משמע בד"מ שם סי' קי"ד וברמ"א ח"מ סי' ס' סעי' ג' ובסמ"ע סקט"ז ולפע"ד לא פליגי דהרשב"א בתשו' מיירי בנודר מזונות לעני וסתמו להחמיר לכן מייתי ראי' מנדרים והרא"ש בתשו' מיירי במתחייב לחברו שלא בדרך מצוה דאז אמרי' הממע"ה ויום א' סגי והי' דעתי להאריך בזה במ"ש ר"ן נדרים ז' ע"א אך ראיתי כי כבר קדמני התומים בסברא זו סי' ס' סק"ח אמרתי תו לא צריכא לדידי ולמטלעתי אך ממה שמסופק רשב"א ור"ן פ' מי שאחזו לא תי' כלום ולפע"ד גם זה פשוט בשלמא בשתי תשובות הנ"ל במי שמתחייב מעצמו ע"ד נדר לעני שספק נדרים להחמיר או שם שמתחייב לחברו שאז הממע"ה אך בחידושיו מיירי מי שנותן מתנה לחברו על מנת שיזון בנו דהמתחייב אינו מתחייב מעצמו ורצונו אלא שזה נותן לו ביתו ע"ת כך בהא לאו בדידי' תלי' מילתא אלא אומדן דעת הנותן קרקע זו בוודאי לא שייך לומר הדמי' מודיעי' שהרי לא בתורת מכר נתן לו ביתו אלא עשה לו חטיבה ויהיב לי' מתנה והוא יעשה עמו חטיבה לזון בנו בהא איכא לספוקי טובא ולדינא נראה דהוה ס"ס אי הלכה כרבא אפי' בגטין כל זמן שיצטרך קאמר ואי נמי הלכה כרב אשי מ"מ דלמא הכא בממון שאני ובשגם כיון שנתן לו הקרקע על תנאי א"כ קרקע בחזקת בעלי' הראשונים קיימי' וכל שלא מקיים תנאי לא יחזיק בקרקע ולא שייך לומר על חיוב מזונות הממע"ה אדרבא אתחזקה הקרקע י"ל הממע"ה עכ"פ נ"ל שאין כאן מחלוקות בין רא"ש לרשב"א ואין כאן סתירה ואלו ואלו דברי אלקים חיים:

ויעיי' ברמ"א ח"מ רסי' רי"ב ומה שפי' סמ"ע דרמ"א לאו דווקא ידור קאמר אלא בית לדור בו והש"ך כ' בבית לדור בו ידור בו לעולם כי כן דעת ר' נחשון גאון ז"ל וט"ז צווח כי כרוכי' אמאי מייתי רמ"א כלל הך דינא דממ"נ בידור בו קיי"ל כרבינו האי דלי' לי' כלום אפי' שעה א' ובבית לדור בו ידור בו לעולם והנה עיינתי בפנים בהעיטור במאמר שני קנין וז"ל אבל ר' נחשון פי' מפני שלא אמר ידור בו בין כך ובין כך ידור בו שעה א' משמע עכ"ל ועיי' לשון מרדכי סוף ב"ב סי' תרע"א ופשוט דט"ס הוא בעיטור מ"ש בין

כך ובין כך וצ"ל כ"ך וכ"ך פי' מפני שלא אמר ידור כך וכך זמן שנה או שנתיים ואמר סתם ידור שעה א' משמע והיינו כתשו' הרא"ש הנ"ל ולפמ"ש לעיל כיון דלא הוה נדר לעני גם הרשב"א מודה בו ולרב נחשון כשאמר יקנה ביתו לדור בו הוה לעולם וע"כ היינו מטעם שכ' הש"ך כיון שנתן לו גוף הבית שוב הוה שלו לעולם אמנם מ"מ זה הוא דעת ר' נחשון גאון אבל דעת רבינו האי ורוב הפוסקי' דקיימי' בשיטתי' ס"ל אפילו במקנה לו ביתו לדור בו נמי אינו אלא לשעה א' דלא כסברת ש"ך בדרב נחשון וא"כ ע"כ הא דאמר ר"נ ביתו לדור בו קנה ע"כ מיירי בקובע לו זמן להדי' או שאמר לו לעולם וכמ"ש הרמב"ם פ"י מזכי' ומתנה ה' ט"ו ש"מ שאמר ידור פלוני בבית זה וכו' אבל אם אמר תנו בית זה לפלוני כדי שידור בו עד זמן פלוני וכו' הרי שהתנה גבי בית לדור בו שיקבע זמן דאל"ה הוה שעה א' וכתשו' הרא"ש הנ"ל ומ"מ אע"ג שקבע זמן מ"מ בידור פלוני לא אמר כלום משום שאין בו ממש וזה דעת רבינו האי וכ"כ המחבר רסי' רי"ב וא"כ מ"ש עליו רמ"א דידור משמע שעה א' היינו כמ"ש הסמ"ע דבית לדור בו קאמר או משכחת לי' בשקבל עליו בקנין כמ"ש רמ"א אח"ז ואפ"ה אינו אלא שעה א' ויפה כ' סמ"ע ודלא כש"ך:

היוצא מזה לדינא בדבר שבממון הנודר לחברו סתם אם הוא עני חייב כל זמן שיצטרך ואם הוא בתורת התחייבות שלא בתורת נדר לעני הממע"ה וסגי בשעה א' לכ"ע ואם אמר בית לדור בו פלוגת' דר' האי ור' נחשון וקיי"ל כרבינו האי דסגי בשעה א' ואם אינינו מתחייב מעצמו ברצונו אלא שחברו נתן לו מתנה ע"מ שיזון בנו אע"ג שאינו מתנה לעני מ"מ איכא ספיקא והעלנו לעיל דהוה ס"ס ואוקמי' המתנה בחזקת בעלים הראשונים ולא יזכה בהקרקע אם לא יזון כל זמן שיצטרך הבן וכל זה להתלמד במקום אחר אבל לנידון שלפנינו לית דין ולית דיין דכל זמן שצריך קאמר חדא אפי' הי' הבחור מתחייב מעצמו להרחיק נדוד הרי נדר גדול נדר לאלקי ישראל וכל זמן שיצטרך קאמר מכ"ש שהוא לא התחייב מעצמו אלא שהמצווה התנה עליו ואפי' הי' כבר מוחזק במתנה והתנה עמו ע"מ כך וכך הי' ס"ס דדינא מכ"ש שהאפטרופסי' מוחזקי' ואין להוציא מידם אלא בראי' ועוד עד כאן לא נסתפקו הרשב"א והר"ן אלא בלזון את בנו דאפשר בהרוחה קטנה דסעודה א' סגי לי' אע"ג דהבן צריך יותר מ"מ הרוחה פורתא מיהת ה"ל אבל הכא וכי זה המקדיש ומצווה בא לגרש הבחורים ממדינותיהם על יום וימים מועטי' על מגן ע"כ כדי שיצליחו בתורה שעל זה סובב כל כוונת הצוואה כמובן א"כ בוודאי כל זמן שיצטרך קאמר:

ויש מקום עיון במקראי קודש דחנה שאמרה וישב שם עד עולם גם אמרה כל ימיו אשר הי' הוא שאול לה' ולכאורה לא היתה צריכה לכך דאפי' סתמא נמי כל ימי עולם קאמרה כנ"ל וי"ל דהא כל עצמו נדרה של חנה חידוש דהאיך יכלה להדיר בנה דאפי' בנזיר דהלכה הי' בנזיר מ"מ האב מדיר ולא האם כמבואר במס' נזיר כ"ט. מכ"ש לישב לפני ה' אפי' האב אינו יכול להדירו מכ"ש האם וצ"ל שאני חנה כיון שע"י תפלתה בא לעולם ומכ"ש אח"כ כשנתחייב מיתה לעלי על שהורה הלכה היא פדאתו ממות ע"כ יכולה היתה להדירו מ"מ חידוש הוא ואין לנו כיוצא בו (כי שמשון המלאך הדירו דמשו"ה לית' בשאלה) והוה אמינא אין לך בו אלא חידושו ודי לה שתהי' כאב המדיר בנו בנזיר שאם הגדיל והבי' ב' שערות מוחה בנזירות האב וה"נ ה"א עד שיביא ב' שערות ע"כ הוצרכה לפרש כל ימיו אשר הי' הוא שאול לה' ועוד נדבר מזה לקמן אי"ה והרי קמן דמלאך לא אמר לאמו של שמשון שיהי' נזיר כל ימי חייו אלא סתם נזיר אלקים יהי' הנער מן הבטן ומ"מ הי' כל ימי חייו אע"ג דבאדם המדיר הוה סתם נזירות ל' יום ומ"מ הכא הוה בסתמא כל ימי חייו ואין להאריך בזה מ"מ הכא אין ספק דכל זמן שיצטרך קאמר ודבר זה יבואר לקמן אי"ה:

ג והשתא אי צריך הבחור עוד לישיבה פשוט שאין ליתן לו מקרן הקיימת הנ"ל אע"ג שהם רוצים להחזיק בזה ב' בחורים ואי הי' בזה העלאה בקודש פשוט דבכלל צוואת המת הוא לעשות מצוה פלוני וממנה ולמעלה כל דעדיף מיני' הכל בכלל ולכאורה יש קצת ראי' משמואל הרמתי שהרי לא ישב שם במשכן עד עולם ותשובתו הרמתה כי שם ביתו אע"כ כיון שנתעלה והי' עובד ה' בשפטו את ישראל ובהרבצת תורה עם בני הנביאים בביתו הי' יותר משבתו במשכן בעבודת הלוים כל זה הי' בכלל נדרה וישב שם עד עולם כל שממנו ולמעלה מיהו זה יש לדחות דכיון שאמרה וישב שם ונחרבה שילה פטור מנדרה כמי שאמר קונם בית זה שאני נכנס ונפל הבית ומה שאמרה עוד כל ימיו אשר הי' הוא שאול לה' אין משמעותיו שישב במשכן אלא יעבוד עוד עבודת ה' בביתו הרמתה ואין משם ראי' אבל מ"מ האמת כמ"ש שיש בכלל מאתים מנה עיי' מהרי"ק שורש ה' אך הכא לא נ"ל שום תוספת זכות בזה שהרי מלשון השאלה משמע דמעיקרא הי' לבם של האפטרופסי' מהסס איך יתנו צדקת פזרונו לבנו של הרב אשר בלאה"נ ילמוד אביו הגאון נ"י עמו ויקיים ולמדתם את בניכם ויותר מצוה לגדל בני עניים בדעת תורה שלא הי' לומדים בלא"ה ומוציא יקר מזולל ורק ראו כי הבן מוצלח ואין האב רוצה לשלחו חוץ למדינה והם הבינו כי צורך הוא לשלחו לישיבה והאב לא נתרצה בלתי אם יתנו לו סך מסויים הנ"ל והשתא הכא כיון שחזר ובא לו אי נימא דבמה ששימש בישיבה

שנה ומחצה אין די מחסורו א"כ במה שלומד עתה אצל אביו הגאון נ"י לזה לא צריך סיוע הנ"ל דבלאה"נ ילמוד עמו ושוב שלחו היתום חוץ למדינה לשמש כל צרכו ויזכה הוא בהני זוזי אבל עכשיו שכפי הנראה גם היתום הזה לא יצא עוד לחוץ למדינה לעולם א"כ גם הוא אין לו רשות ליהנות מהני זוזי כלל ואין כאן שום תוספת זכות להמקדיש:

ד אמנם יען דבעינא למיפק בזכותא דרבנן נאמר תחלה דעכ"פ אין כאן בשינוי זה גזל מתנת עניים בחורי' אחרי' שהי' זוכי' בו במקומו של זה דזה ליתא מתרי טעמא חדא שלא הקדיש אלא פירות של מעות וה"ל כפירות דקל ודירת בית וכמ"ש מהר"מ אלשיך בתשו' סי' ז' דאפי' הקדיש מעות לפירות גרע מביתו לדור בו משום דמעות הקרן אזלי לעלמא ולא קיימא בעינא בשעת ביאת הפירות בעולם ואין שום קנין חל עליו אפי' הי' מקנה לאדם ידוע לכן המשנה פירות אלו אינו גוזל את הזוכה כי לא הי' בו זכי' מעולם:

ושוב כיון שלא בירור בחור ידוע אלא בדעת האפטרופסי' ה"ל ברירה ואין ברירה בדאורייי ובהוצאת ממון שהוא כעין דאורייי ודבר זה ביאר יפה בתשו' מהרי"ט סי' כ"ב גבי מי שנדר להשיא ה' יתומים יע"ש בביאור והתם הקשה לנפשי' מדהע"ה שזכה במה שאמר שאול אשר יכה את גלית יעשרנו המלך עושר גדול אע"ג דלא הי' מבורר ותי' אין בשליחות מדין ברירה דהרי לא נתחייב לו שכר טרחתו עד שיעשה שליחותו בהריגת גלית ואז חל החיוב ואז כבר נתברר מי הוא השליח וא"כ לפ"ז הכא אותו הבחור שכבר נתברר ויצא חוץ למדינה בשליחותו של זה נתחייב לו בברור וכל המעות מהפירות שהי' בעין זכה בהם אך מה שלא הי' בעין הדרי' לדברי מהר"מ אלשיך הנ"ל אבל שארי בחורים בעולם אין להם שום תביעה ואין בזה משום גזל כלל אם האפטרופסי' משנים קצת ממה שהי' ראוי לעשות:

ה ואך רק משום מצוה לקיים דברי המת אי הי' באופן דשייך בי' מצוה לקיים ד"ה כי לא פורש בלשון השאלה עיי' סי' רנ"ב ס"ב וננ‌יח שהי' בכל אופן המועיל שיהי' מצוה לקיים דבריו עיי' היטב בדברי תשו' מהרי"ט ס"ס ס"ג בזה ונחזי אנן בוודאי יפה הקפיד שילמוד בישיבה אפי' יכול ללמוד בביתו פוסקי' שלא ע"ד פלפול מ"מ לא אמרי' עדיפת בסיני שיהי' כשור סיני ואחז"ל בברכות דמ"ז ע"ב ועפירש"י שם איזהו עם הארץ אפי' קרא ושנה ולא שמש חכמים והיינו משום שלא ידע לפלפל ולתרוצי סוגי' וכל המורה הלכה ממשנתו הרי הוא מבלי עולם אך מ"מ יפה אמר הגאון אם הישיבה אין בה סמיכה ללמוד דרך הפוסקים מה תועלת בעוקר הרים כיקר כרים והכוונה בישיבה שלומדי' דרכי הוראה ופוסקי' ודברי' שמכניסו לקיים דברי אלקים חיים והנה כמה זמן בעי לעמוד חוץ בוודאי לא הי' דעת המצווה שיעמוד שם עד שיהי' בן כ"ה שנים וזה

הוא כמו ט"ו שנה מבן עשר ועד כ"ה אע"ג דחז"ל הי' בבה"מד י"ב שנה וכ"ד שנים מ"מ אומדנא דמוכח הוא שלא נתכוון לזה אלא עד שימלאו ידיו לפלפל בהלכה ע"ד האמת וללמד סדרי הש"ס וראשונים ושוב ימלא כריסו בש"ס ופוסקים אפי' בביתו וא"כ נהי דאחז"ל פ"ק דחולין כל תלמיד שאינו רואה סי' ברכה בלימודו בג' או בה' שנה שוב אינו רואה היינו לישנא שלילה שוב אינו רואה אבל פשיטא יש ויש שממהר לראות סי' ברכה בזמן מועט כמשאחז"ל בירושלמי פ"ב דברכות על ר' בון והובא במדרש קהלת בפסוק מתוקה שנת העובד שיש תלמיד יגע ומצא די מדתו במעט שני' וע"כ לפי ראות עיני האפטרופסי' אם זכה זה בשנה ומחצה שעכ"פ ראוי עתה ללימוד פוסקים נהי שבוודאי יותר טוב הי' אם הי' לומד הפוסקים בישיבה שיש בה סמיכה כמו שהבאתי לעיל מפ"ב דנדה דרבי דשכיחא רבנן גבי' מחדד' שמעתתא טפי והלימוד חוץ מביתו ג"כ עדיף גם שאינינו מעונג' מצטער קצת ואחז"ל אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף הי' שעמדה לי מ"מ כיון שכבר זכה שנתברר מהאפטרופסי' אין ליקח ממנו זכותו ויש לי ללמוד כן מצוואתו של הגביר ז"ל באשר התנה שאם יראו האפטרופסי' שהנבחר יטה מדרך הישר ימין או שמאל או שלא יתמיד בלימוד התלמוד יהי' רשות בידם לדחות ולברור אחר במקומו ולכאורה הוא משנה שאינה צריכה תיפוק לי' מעיקרא לא באנו אלא להגדיל תורה ויראה ומה"ת ליתן למי הנוטה מדרכי ה' ותורתו אע"כ מוכח מזה נהי דלכתחילה אין לבררו אבל אחר שכבר נתברר וזכה אין לדחותו מהר אם לא בנטותו מיראת ה' ותורתו דבחנם אין לומר דמילתא יתירתא אמרו מילי בכדי ואין שייך כאן מ"ש ש"ך בשם נ"י סי' ע"ה סק"ח וש"ך לא מצא מקומו והוא דפוס ז"ב קצ"א ע"ב אך הכא כיון שעכ"פ עוסק בתורת ה' יומם ולילה וגם כבר למד דרכי הישיבה ולפי ראות עיני בשר האפטרופסי' די לו בזה ובלא"ה כבר בררנו שלא הי' כוונת המצווה שישאר כל ימיו בישיבה אלא זמן מה די מחסורו אשר יחסר לו וא"כ כיון שעכ"פ אין ברור לנו שלא מצא די מדתו אין לדחותו וכפי מ"ש בשאלה שרוצה ליתן חלקו להיתום כדי שעכ"פ ילמד גם עתה בדבוק חבר הגון לפניו ומשלו יתן להיתום כי עפ"י הצוואה לא יזכה היתום כיון שלא שמש בישיבה אך בן הרב יתן להיתום משלו כדי שיהי' לו לצוות ומ"מ כל זה הוראת שעה ומכאן והלאה יוחק בספר האפטרופסי' שעוד לא יבחרו א' אא"כ יקבל על עצמו מיד להיות כך וכך שנים בשוקי אבראי ולא ילך וישוב לביתו ואין למידין מהוראה זו למקום אחר כן דעת הפעוט נוטה וה' יצילני משגיאות ויעשה עמנו לטובה אות ומתורתו יראינו נפלאות. הכ"ד א"נ לעבדי ה'. פ"ב נגהי ליום ג' דסליחות תקפ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה י

בצאת השנה, יתברך מאלקי קדם מעונה, ברב חסד וחנינה ה"ה הרב המאה"ג הגאון המופלא כבוד מה' צבי אביגדור נ"י אב"ד דק"ק מינקאטש יע"א:

דשאילנא קדמיכון ראובן מכר ביתו לשמעון ולוי גיסו של שמעון נתן ב' שטרות חילף כתבם על סך דמי מכירה מחיר הבית וראובן לקח הח"כ בפרעון תמור מעות מזומן ותנאי הי' בין ראובן המוכר ושמעון הלוקח שראובן מחוייב להשתדל רשיון מכירת הבית מהשררה יר"ה במשך ששה שבועות מיום המכירה ואם יאוחר יותר ממשך זמן ששה שבועות אזי המכר בטל ועל תנאי זה השליש הח"כ הנ"ל ליד שליש וכתוב בספר כל דברי תנאי הנ"ל בכל הלכות תנאי ובאופן שלא יהי' בו משום אסמכתא ונכתב בכל אופן המועיל ונמסר ליד השליש הנ"ל. ובאותן הימים כבר דר הלוקח בביתו אשר קנה וראובן השתדל לו שטר רשיון מכירת הבית מהשררה יר"ה ואמנם בסוף ששה שבועות שהי' התחייבות של ראובן ליתן כ' רשיון הנ"ל ליד שמעון הלוקח לא הי' שמעון בביתו כי הלך בדרך למרחוק ונתאחר הדבר בעל כרחו עד שבא שמעון לביתו ואז בא ראובן לקיים תנאו וגם שמעון נתרצה בקיום מקחו ואין דבר חוצץ ביניהם אך לוי עומד וצווח באומרו כיון שעברו ששה שבועות וראובן לא הוציא מתחת ידו כתב הנ"ל מהשררה נהי שנאנס שלא הי' שמעון בביתו מ"מ הי' לו לקיים תנאו לתתו לב"ד שבעיר וא"כ כיון שלא קיים תנאו הרי המקח בטל ורוצה להחזיר בו ממה שנתן ח"כ עבור שמעון בתורת פרעון ורוצה שיחזירו לו הח"כ שלו:

תשובה. הנה נ"ל פשוט אי הי' לוי מתנה עם שמעון בשעה שנתן ח"כ עבורו לראובן שאינו נותן ח"כ שלו עבורו אלא על תנאי שיוגמר הקנין בתוך משך ששה שבועות ועבר הזמן ולא נתקיים התנאי אפי' ע"י שום אונס בעולם הן מעכבת ראובן המוכר והן מעכבת שמעון הלוקח מ"מ כיון שלבסוף נאנס ולא נגמר זה המקח במשך זמן הנ"ל הרי בטל חיובו של לוי לשלם עבור שמעון כי אדעתא דהכי לא נכנס בחיוב שיהי' ח"כ שלו תלוי' ועומדת זמן יותר ממה שקצב ואי משום דנאנסו מה לו ולאונסו דדהו אונס רחמנא פטרי' אמרי' אבל אונס רחמנא חייבי' לא אמרי' כמבואר בח"מ סי' כ"ב וה"נ לא יתחייב ללוי משום אונסא דדהו דראובן ושמעון:

אך הכא בנדון דידן לא התנה לוי שום דבר עם שמעון רק נכנס בחיוב בעדו ונתן ח"כ שלו במקום מעות מזומן לראובן ושמעון הוא דהתנה עם ראובן הא למה זה דומה כאלו פרע שמעון לראובן את מחיר ביתו בשטרי המלכות הנקראים שיין הנהוגים עתה והתנה תנאים עם ראובן היש להמלכות שום עסק עמהם ופשוט שאם הי' רוצה שמעון למחול

התנאי או להרחיב זמן לראובן לא הי' לוי יכול למחות בשמעון ולומר אדעתא דהכי לא נתתי ח"כ שלי עבורך דהרי לא התנה ואע"ג ששמע תנאי שהי' בין ראובן ושמעון לא מצי למימר אדעתא דהכי נתתי הח"כ שלי דה"ל דברי' שבלב ואינם דברים ואפי' אם הי' התנאי בין לוי ושמעון רק שלוי לא הי' מתנה טובת עצמו ונתן ח"כ בסתם אלא שמעון אמר טובת לוי הריני להחזירם לך אם לא יוגמר המקח במשך ששה שבועות ס"ל לרוב הפוסקים ופסקו רמ"א רס"י ר"ז דאינו תנאי אלא פטומי מילי בעלמא דלוי ה"ל להתנות טובת עצמו ומכ"ש כשלא הי' הדברים בין לוי ושמעון כלל רק בין ראובן לשמעון שאפי' הי' גם לוי נושא ונותן עמהם בזה ודיבר דברים עם ראובן שאם לא יגמר הענין במשך ששה שבועות יתבטל המקח מ"מ היינו הכל כעין שליח שמעון וסרסורו לגבי ראובן לגמור קנין הבית לשמעון אבל אין זה נוגע כלל לח"כ שיתן לוי בעד שמעון וא"כ בהא החולקים מודים דלגבי לוי לא הוה אפי' דברים שבלב ואי הי' שמעון רוצה למחול לראובן או להרחיב לו זמן הי' רשות בידו. וה"ה ומכ"ש עכשיו שהלוקח גרם עיכובא ולא בא ועתה אינו רוצה לחזור ממקחו מה לו ללוי עם ראובן ולא בע"ד דידי' הוא:

בשגם נ"ל דראובן מיקרי מוחזק בח"כ שלו שהרי לוי נתן בתורת פרעון זוזי הח"כ ושמעון וראובן מסרום ליד השליש על תנאי שביניהם עשה יד השליש כיד שניהם ומיד שיתרצה שמעון במקחו או ע"י קיום התנאי או ע"י מחילה מיד זוכה עבור ראובן בהח"כ ונעשה ידו כיד ראובן לבדו כי אין להשליש עסק עם לוי כלל ולא נעשה שליש ולא נפקד מלוי כלל וה"ל לוי כאלו רוצה להוציא מעותיו של ראובן מידו וזה מוחזק בביתו ודר בו וזה מוחזק בממונו ומה להם עם לוי ומאן דרמי לוי ביניהם לא חש לקמחי':

ולא עוד אלא אפי' לא מחל שמעון על התנאי והי' מערער על המקח לא הי' מתבטל דבתנאי שבין ראובן לשמעון נאמר אונס רחמנא פטרי' כיון שהמקח נגמר ואין שום עיכוב כלל ולא הוה אלא כקונס עצמו וזרוזי נפשי' שאם לא יגמור הדבר לזמן פלוני יתבטל המקח ועכשיו נאנס דאין לך אונס גדול מזה דהא קאים והלוקח נטמן א"כ רחמנא פטרי' ואפי' לדעת האגודה שלמד מהא דתיקן הלל שיהי' חולש מעותיו אל הלשכה והוקשה לאגודה מה צריך לתקוני הא אונס רחמנא פטרי' ותי' מפני שפשע להמתין עד יום האחרון וה"ל תחלתו בפשיעה מ"מ היינו התם דהי' לו להקדים יום או יומים קודם זמן יב"ח אבל אי הי' מקדים איזה ימים קודם לא אמר והכא משמע מלשון השאלה שהי' זה במרחקי' קודם סוף הזמן וזה לא פשע כלל:

ועוד דנראה עיקור דלא כהאגודה וכמו שהקשה עליו הט"ז בש"ע יורה דעה סי' רל"ב ס"ק י"ט וכן סתם בש"ע א"ח סי' ק"ח ומג"א שם סקי"א סתר דברי אגודה מטעם אחר

שכ' דאין ראי' מבתי ערי חומה דהתם לא מהני טענת אונס מידי דהוה מי שהלוהו על שדהו לפדותו בתוך ג' שנים וארעו אונס ולא פדאו שהוא חלוט לו רוצה לומר דאונס רחמנא חייבי' להמלוה לא אמרי' וה"נ אונס רחמנא חייבי' להלוקח לא אמרי' זו היא כוונת מג"א וא"כ בנידון דידן נימא אונס רחמנא פטרי' להמוכר ולא חייבי' לבטל מקחו: ומדברי המג"א הללו נלמד דלא ס"ל לחלק בממון בין שהעכבה ממנו בעל האונס בין שאין העכבה ממנו דאל"ה לא הוה מייתי ראי' מהלוהו על שדהו וכו' דהתם העכבה מבעל האונס משא"כ הכא שנטמן הלוקח ואין העכבה מהמוכר וה"ל למיפטרי' אי לא מטעם האגודה אע"כ לא ס"ל לחלק בכך אלא כללא הוא כל אונסא רחמנא פטרי' ולא חייבי':

וראיתי לפר"מ צלל במים אדירים כאביר שבאבירים בדברי תוס' גטין ע"ה ע"ב ד"ה כלל ארשב"ג וכו' וכוונת התוס' מבואר נגלה דנחתו לחלק בין אמר ע"מ שתיניקי והרי היא מוכנת להניק רק שאירע אונס בקבלת ההנקה שהמקבל מת או בשימוש שאין רוצה לקבל שימושה זה מיקרי אונס בקבלת ההנקה והתשמיש ורחמנא פטרי' כמו בכל אונס וכל זה בלשון שתשמשי או שתניקי שהכוונה שהיא תהי' מוכנת לשמש או להניק אבל ע"ד משל אי הי' אמר ע"מ שיקבל אבי התשמיש ממך או שיקבל בני ההנקה ממך אז בודאי לא הי' מתקיים התנאי אם אינם מקבלי' כיון שלא תלה התנאי בהאשה כ"א בהמקבלים והנה כי כן למ"ד נתינה בע"כ לא שמי' נתינה א"כ באומרו ע"מ שתתן לי רצונו ע"מ שאקבל ממך שהרי נתינה בע"כ לא מיקרי תתן ולשון נתינה בלשון התנאי ה"ל כאלו אמר ע"מ שאקבלנו ממך וכל שאינו מקבלו לא נתקיים התנאי ואפי' נטמן או הי' בפנינו ולא רצה לקבלו הרי לא קבלו ועיקור תנאו הי' תלוי בהמקבל ולא בהנותן זו הי' כוונת התוס' ומ"מ לדינא הכריע הרשב"א ורוב הפוסקים דלענין גטין נתינה בע"כ לא הוה נתינה ומפרשי' ע"מ שתתן לי ע"מ שאקבלנו ובדיני ממונות היה נתינה בע"כ נתינה וכמ"ש גם כן בחידושי' למס' גטין בסוגי' דנתינה בע"כ וזה טעמו בתשו' סי' תתקצ"ט דמייתי מעלתו:

ומדברי כולם נלמד דיש טענת אונס בממון ובכל דבר לבר מגטין דאין אונס בגטין משום צנועות ופרוצות ודלא כמשמעות תוס' נדרים כ"ז ע"ב ד"ה והא אונס רחמנא פטרי' וכו' שהקשו אי באונסא דשכיח ולא שכיח ה"ל להתנות כדמוכח בכתובות וצריך לומר כוונתם דלבתר דתקנו בגטין משום צנועות ופרוצות תקנו כן בכל תנאי בעולם שיהי' לו להתנות ומדלא התנה הפסיד ואין כן דעת כל הפוסקים כמבואר ג"כ בר"ן דנדרים שם למעיין. ויעיי' בט"ז י"ד סוף סי' רל"ו שכ' בדברי מהרי"ו במי שעבר זמן שקבע ולא

בא ולא נתברר לן שלא נאנס בטלו התנאים ומ"מ יתירו לו שבועתו וכ' הט"ז דמדינא צריך היתר כמבואר ריש כתובות זימנין דלא אניס ואמרה דאניס ע"ש אין הכוונה דנילף תנאים דעלמא מגטין וכדעת התוס' הנ"ל דזה ליתא אלא הכי קאמר ט"ז הרי חזינן דדרך פרוצות הוא להקל ראש למימר לא אניס היכי דאניס ונהי דבשארי תנאים דעלמא לא חשו חכמים לאפקועי כל שטרי דעלמא כמו שהפקיעו הקידושי' משום חשש פרוצות מ"מ נהי דחכמים לא חשו לפרוצים אנן מי לא נחוש לעצמינו שלא נהי' פרוצים לומר דלא אניס ואולי יבורר דאניס ע"כ צריך היתר לשבועתו מדינא וזה ברור ופשוט:

תבנא לדינא דעכ"פ אין ללוי שום טענה ומענה נגד ראובן ולא בע"ד דידי' הוא ואפי' לשמעון אין לו טענה נגד ראובן דאונס הי' כיון שלא בא שמעון לביתו ומה שאמרו מקצת שהי' לו להוציא הכתב מתחת ידו ליד ב"ד עכ"פ ליתא כמ"ש מעלתו להוכיח מדברי רשב"א שבב"י סי' ע"ג דנתינה לב"ד הוא ללא הועיל וכן מוכח לע"ד מדהוצרך הלל לתקוני לשכה תיפוק לי' שיתנהו לב"ד ואי תימא לא בעי אטרוחי בי דינא לכן תיקן לשכה מ"מ קשה קודה תקנה מה הועיל בהטמנתו הלא יבוא ויתן מעותיו לב"ד אע"כ נתינה לב"ד לא מהני כלל משו"ה הוצרך לתקן לשכה והיכי דתיקן תיקן היינו בבתי ערי חומה והיכי דלא תיקן כגון בנידון דידן לא תיקן והדין דין אמת בלי פקפוק לפע"ד הכ"ד הדש"ת הבע"ח. פ"ב נגהי ליום ד' ער"ח אלול תקע"ג לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה יא

שלום וברכה לאקרי"ט נגידים ומנהלי עם ה' מיניהו מלכי רבנן ומיניהו איפרכי עיני העדה כלם קדושים בקהלה מפוארה א"ש יע"א. ה' עליהם יחיו:

הגיעני יקרת מכתב קדשם מעולפת ספירים נכתב בשם אקרו"ט ולוטה בתוכו פס"ד בד"ץ דקהלתם נידן איש א' ירד מנכסי' והנושים באים לקחת ועפ"י דינא דמלכותא החליטו ביתו ונחלתו לחתנו בעל בתו שהוא הי' הנושה המוקדם איין טאבילאנד ונכמרו רחמיו על חמיו ורוצה להתחסד עמו שלא לקבל הבית בגוביינא ויניח לחמיו לדור בתוכו עד כי ישיג ידו וישלם לו והתעורר שכן א' בעל מיצר והשתדל לו במקום המשפט להוציא האיש בעל הבית מביתו בהיותו הוא בעל מיצרן ועל זה נכתב פס"ד מבד"ץ גזרו ואמרו אשר לא טוב עשה בעמיו ואין כאן דינא דבר מצרא כלל ושאקרו"ט מחוייבי' לעשות לו כל מיני כפיות ונגישות ולהרחיקו בכל מיני הרחקות עד שישמע לקול הורים ומורים עפ"י דתה"ק ובקשו פאר מעלתם ממני לחוות דעתי גם אני:

הנה ידוע דדינא דבר מצרא אינינו דין תורה מפורש אלא חז"ל הכניסוהו בכלל מקרא שכתוב ועשית הישר והטוב ומובן מזה שנצטוו חז"ל להדריך עם ה' על הישר והטוב

לפי ראות עיני חכמתם אפי' אינינו דין תורה מ"מ כופין לעשות לפנים משורת הדין ומזה אחז"ל במס' ב"מ ל"ה ע"א שומא הדרא לעולם דאע"ג דמן התורה כיון ששמו לי' ב"ד לבעל חוב הרי היא שלו לחלוטין ולצמיתת עלמין ובשגם לא החליטו לו כ"א בהכרזה ששים יום והרי הרבה עשו חכמים משום נעילת דלת בפני לוין וגם עבד לוה לאיש מלוה ובכל זה ראו חז"ל דיותר טוב וישר הוא שיהי' שומא הדרא אפי' אחר שהחזיק זה הלוקח בו כמה וכמה שנים יבואו בעלים הראשונים ויסלקוהו בזוזי ויוציאהו ממנו מפני שראו חז"ל כי בקושי גדול אדם מניח קרקע ביד אחר ומכ"ש בית דירתו ולבו של אדם דוה עליו והי' זה אכזריות גדול אם יחזיק הנושה הזה בקרקעו של זה אשר באה לידו שלא ברצון המוכר כ"א מחמת דוחקו והב"ד החליטו לו וזה הוא בכלל ועשית הישר והטוב:

שוב הכניסו בו חז"ל בב"מ ק"ח ע"א וע"ב דינא דבר מצרא דהיינו מי שמוכר קרקע שלו ברצון נפשו למאן דהוא יבוא בעל המצר ויסלק ללוקח אעפ"י דמעיקור דין תורה מי שקנה הוא שקנה מ"מ ראו חז"ל טוב וישר שכיון שעכ"פ אתה מוכר קרקע שלך ברצון עשה הטוב וישר למוכרה לבעל המצר כי נוח לו לאדם להיות שדותיו תכופי' וסמוכי' והנה מובן מזה שצריך שיהי' דינא דבר מצרא טוב וישר ואם אמנם יהי' רע ועקוב ההיפוך מטוב וישר פשיטא שכופי' לסלק יד המצרן והנה בנידן שלפנינו יש לו לבעל הקרקע ולחתנו עשר ידות בבית זה:

א אפי' הי' מוכר ברצון קרקע לחתנו ואח"כ הי' בא בעל המצר לסלקו מספקא לי טובא אי יכול לסלקו כי רוצה להחזיק בניו ובני בניו בנכסיו והש"ך סי' קע"ה סק"ל כ' אב שמכר לבנו אין בעל המצר יכול לסלקו דאדרבא זה הוא ישר וטוב שאני מחזיק באחוזת אבותי ולזה הדעת נוטה עכ"ל ומסברא היכי דליכא בן הרוצה לקנות ברתא נמי הוי כבן לענין זה דנוח לה בנחלת אביה ולענין גאולת קרובי' לא מצינו חילוק בין קרוב זכר או נקבה ומסתמא הוה לענין טוב וישר כך לי בת כמו בן ולא יהי' אלא ספיקא כל היכי דאיכא ספיקא יד הלוקח על העליונה כמבואר בכל הסימן:

ב אמרי' בש"ס ופסקו בש"ע שם סעי' ל"ז דאם חוזר ומוכר לבעלים הראשונים לא שייך להקדים המצרן לבעלים הראשונים וכ' סמ"ע הטעם ס"ק ס"ה דכיון שהיתה שלו מתחלה לא רצו חז"ל לאפקוע מידו דגם מה שישאר ביד בעלים הראשונים אית בי' קצת עשיית הישר והטוב עכ"ל ונ"ל מ"ש אית בי' קצת היינו משום שכבר הוחלט ביד הלוקח הזה אפשר זמן רב והבעלים בעצמו מכרוהו לו לרצונם ונתיאשו ממנו ועתה שרוצים לחזור ולקנות פנים חדשות באו לכאן וכנכרים נחשבו בתוכו משו"ה לא שייך בזה כ"כ ישר וטוב ומ"מ אחז"ל לבעלים הראשונים אין בו דינא דב"מ ק"ו בנידן שלפנינו שבעל כרחו

ולא ברצון נמסר לחתנו הנושה בו וגם לא הוחלט בידו זמן כי מיד יהיב דעתי' למהדרי' פשיטא דאין לך טוב וישר גדול מזה להחזיק האיש בנחלתו של עצמו ואפי' בבן כ' הש"ך דטוב וישר להחזיקו בנחלת אבות כ"ש בנחלת עצמו שהרי אפי' כבר הוחלט ביד הבע"ח עפ"י שומת ב"ד והחזיק בו כמה שנים מ"מ בעלי' הראשונים מוציאי' אותו ממנו דשומא הדרא לעולם משום שטוב וישר להחזיקו בנחלתו מכ"ש בנידון שלפנינו שהלוקח בעצמו ברצונו רוצה לעשות הטוב והישר להחזירו לבעלים הראשונים איך ימנעהו המצר הזה. ועוד שאפי' היתה כבר ביד המצר הזה יכולי' הבעלים הראשונים לסלקו מטעם שומא הדרא כמבואר ברמב"ם פי"ג משכנים ה' י"ב וכ' ה"ה פשיט הוא ופסקו בש"ע סי' קע"ה סעי' כ' וא"כ הפוכי מטרתי ל"ל יניחה לאלתר ביד הראשונים:

ג היכי דאיכא שום פסידא למוכר אמרי' טוב וישר להטיב למוכר כמ"ש רש"י ב"מ ק"ח ע"ב וז"ל מוכר כל נכסיו לא' לית בי' משום דינא דב"מ שלא תקנו חכמים ללוקח להסתלק לעשות הישר והטוב לבעל המצר לרעת המוכר עכ"ל. והכא אפי' לא יחזור חתנו לבעלים הראשונים אלא הוא ידור בו מ"מ טובה גדולה היא למוכר הראשון כמבואר במכתב אקרו"ט ובפס"ד שרוצה להחזיק החותן בביתו ודירתו כל ימי חייו משא"כ כשיקנהו בעל המצר שאינו רוצה להתחייב עצמו התחייבות הנ"ל ולפע"ד אם נמי יתרצה זה המצרן להשכינו אצלו מ"מ יאמר נא המוכר נח לי לדור אצל בתו ונכדו וקרוביו וגדולה מזה בסי' קע"ה סעי' נ"ח א"כ רעה היא אצל המוכר ואין כאן ישר וטוב:

ד ידוע הוא כל המוכר לשלם נושים נמכר הרבה בזול ממה שהי' נמכר ע"י עצמו וברצונו וכן פירש"י בכתובות ק' ע"ב ד"ה משום דקרו להו וכו' לפי שמחמת דוחק שהנושה לוחץ את היתומים או את הלוה לוקחי' הלקוחות בזול עכ"ל. ומכ"ש לפי דינא דמלכותא שמחליטין עפ"י אן שעטצונג בלי הכרזה שעל הרוב השומא הוא בחצי דמי שוי' ונהי שהטעם בזה מפני תיקון העולם שלא תנעול דלת בפני לוין מ"מ בנידון שלפנינו שהחתן רוצה להמתין בגבי' חובו עד זמן זמנים ואפשר שיפרע לו חמיו לאחדי' ותשאר הקרקע לבעלי חובו' אחרי' או לכל הפחות ימצא קונים ביוקר וישלם מהמותר לבעלי חובות אחרים ויהי' טוב דלא לקרי' לוה רשע ולא ישלם ומטיב לאחריני לבעלי חובות אחרים וא"כ איה טוב וישר של זה למסור הקרקע בחצי שווי' להמצר ולהפסיד המוכר ואינשי אחריני. ועוד אני אומר אחר שכבר התרצה חתנו של זה להרחיב זמן פרעון חובו אם אח"כ מרצונו הטוב רוצה הוא בטובת בתו ויניח הבית בעד מחיר אן שעטצונג לחתנו אין המצר יכול להוציא מידו ולסלקו דהו"ל זבן במאה ושוה מאתן ב"מ ק"ח ע"א ופירש"י

ואי לאו יהיב לי' מאי דלגבי דידי' הוא דאוזיל עכ"ל וה"נ דכוותי' ומכ"ש דהרי לחתנו ולבתו הוא דאוזיל:

ה אמרי' בגמרא ק"ח ע"ב משכנתא לית בי' דדב"מ ופסקו בש"ע סעיף נ"ז ומבואר אפי' אינו דר בו ואינו אוכל פירותיו רק שהלוה על קרקע זו נקרא משכנתא דשכוני גבי' וכן מבואר בלשון כסף משנה פי"ב משכנים סוף הלכה ח' וכיון דמשכנו בשעת הלואה לית בי' דדב"מ נראה כ"ש משכנו שלא בשעת הלואה דטפי מקרי שכונה גבי' במשכן שלא בשעת הלואה מבשעת הלואה וזה מבואר וזאת לדעת כי ב"ד הממשכן שלא בשעת הלואה אין זה חלטתא שמחליטי' אלא משכנתא בעלמא ושלא יעשה מטלטלי' אצל בניו עיי' ב"מ קט"ו ע"א ועיי' סמ"ע סי' צ"ז סקל"ב נמצא לפ"ז פשיט מי שמשכנו לו ב"ד קרקע שלא בשעת הלואה ועמד כך זמן זמנים ואח"כ באו להחליט לו הקרקע אין בעל המצרן יכול לסלקו בשעת החלוטה משום שכבר שכוני' גבי ונלמד בק"ו ממשכן שלא בשעת הלואה הנה כי כן מסברא נ"ל האיין טאבילאטציאהן הנהוג עתה עפ"י דינא דמלכותא שהראשון הוא המוקדם ואין הבעלים יכולים למסור או להשכן הקרקע כי הוא ממושכן על חוב של זה עדיף טפי משכוני' גבי' דהנ"ל ובהגיע שעת החלוטה אין בעל המצר יוכל לסלקו אז ועכ"פ יצורף להנ"ל לסלק המצר הזה:

ו כל אלו נאמרים במצרן בשדה של חברו שקפידא הרבה איכא לאדם שיהי' כל שדותיו קרובי' זה לזה והמוכר הדר בתוכו אין קפידא לו כ"כ אם יסולק משדהו ואפשר להמציא לו שדה באריסות כמבואר בעירוכין כ"ח ע"א וברש"י ד"ה בדסתוריין וכו' ומ"מ איכא כל מה דכ' ומפורש לעיל מכ"ש במצר דבית דירה קשה לאדם להתגלגל בבית אחרים וקשה טלטולא וערב לאדם בשלו כמ"ש תוס' מ"ק י"ג ע"א ד"ה אין מפני וכו' ע"ש ומנוה הרעה לנוה היפה בודק וצ"ע קצת בבית שמואל סי' ע"ה סקי"א ועסמ"ע סי' קס"ד סק"ח נמצא קשה מאוד מאוד להוציא זה מביתו ולבעל המצר אין טוב וישר כ"כ מטעם שכ' ר"ת דלא שייך בבית כלל דינא דב"מ מטעמי' שביאר היטב סמ"ע סי' קע"ה ס"ק צ"ח וצ"ט העלה לצרף שיטת ר"ת לדעו' אחרו' ונהי השך חולק מפני שהרא"ש העיד שלא נהגו כר"ת מ"מ אמת הוא בבתי' לא שייך כ"כ טוב וישר ונהי מ"מ נהגו לסלק הלוקח אבל לסלק בעלי' הראשונים מפני המצר הזה זה דבר שאין הדעת סובל:

אחר כל זה הדברים והאמת האלה נ"ל כל מי שיש לו דעת אנושי יבין וישכיל כי מי שאינו נותן מקום לאלו הנאמרים למעלה והרי אכזר כעורב להוציא איש מביתו ונחלתו הרי הוא ארור משיג גבול רעהו ומשיג גבול עולם יקבוהו לאום וישיגהו מחיתת רזון וזה לא יכחיש שום בר דעת ולהיות ישראל קדושים הם ובני תרבות אנשים צדיקים ואנשי

חסד ע"כ אין ספק אם יקראהו לפני המצרן הזה את חומר הענין ויודיעוהו עונשו של דבר ישמע ויסבול ויסור למשמע דין תורה ויתברך ממציב גבול אלמנה ויזכה לראות שכינה ויזכה לנחלה בלי מצרים בציון ברנה. פ"ב נגהי ליום ג' כ"ג שבט תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יב

שלום ישאו ההרים, וכבוד ה' קרן צדיק ירים, רם ונשא ונגבה מאוד לנזר תפארת והוד הגאון הגדול המפורסם, נשיא אלקים בארץ נכוחות נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מ"ה ישראל נ"י בעה"מ ס' תקלין חדתין פקיד נגיד אלוקים על כולל פרושים דק"ק צפת תוב"ב:

פקודתו שמרה רוחי ועיינתי בדבריו הקדושים בפסד"צ שיצא מאתו ובד"צ אודת ההפרשות וטענות שבין כולל רוס"י וכולל וואלין שבטברי' תוב"ב וגם כי אינימי כדאי שישלח לי ואיך יאירו דברי שניתן בעלוטה בארעא חשוכא להגיה באוירא דארץ ישראל המחכים ולדבר מול גדולי ישראל אך מה אעשה וכבר סרבתי זה כמה פעמים ועונות צדקו דמר נ"י גזר עלי לעיין בדבריו ולשפוט לפע"ד אם צדקו דבריו אם לא ע"כ פה בקרית חוצות בעסקי ברפואות עיינתי באריכות דברי קדשו והנה מיוסדים על ד' פנות. א' אם צריך להודיע מאיזה טעם דנם יען כי בהפצרה גדולה נזדקק לשפוט ביניהם וקבלוהו עליו בשטרי בירורים אם יכולים לתבוע להודיעם מאיזה טעם דנם ומכ"ש אם רשאי לקרוע פס"ד. ב' בענין הפרשות וחלוקת ממון שבין ב' הכוללי' כי כולל רוס"י תובע חלק שליש או לכה"פ רביע מהכנסות כדרך שנתנו חלק כנ"ל לכל ההוצאות וכולל וואלין מיאנו בזה. ג' בענין ההפרדה שרוצים להפרד ולא יהי' עוד לקהל א' בבה"כ א'. ד' אם יתפרדו ולא יתלבטו מה יהי' בבה"כ ובהמ"ד שיש להם בטברי':

הנה על הראשון אם צריך להודיע מאיזה טעם דן, עמל היא בעיני להאריך כי כבר העתיק הדרת גאונו כל דברי הראשונים והאחרונים בש"ס ובטש"ע ח"מ סי' י"ד ותשו' האחרונים והרב"י בס' אבקת רוכל ומה להאריך עוד אין דן דין למזור היכי דליכא בעיר ובמדינה ב"ד גדול אחר או אפי' יש ויש אך שהב"ד הקטן לא כפו אותם לדון לפניהם דוקא אלא הבע"ד הפצירו בב"ד להזדקק להם וגם אין כאן מקום בדברי הפס"ד המעורר לב לחשוד אותם לא יאמר שום אדם בהצטרף אלו יחד שיהי' מחייב להודיע מאיזה טעם דנוהו ואפי' בר בירב דחד יומא היודע לצפצף ולהגות בש"ע סי' י"ד יראה ויבין זה:

ולא באתי אלא להוסיף דבר שנתחדש אצלי בדבר זה בעזה"י הנה הרב"י בש"ע רס"י י"ד כ' שנים שנתעצמו בדין וכו' ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני שמא טעיתם כותבי' ונותנים לו וכו' ופי' שם סמ"ע דאין צריך לכתוב טעם וראי' וכו' ולקמן בסעיף

ד' כ' המחבר אם רואה הדיין שבעל דין חושדו שנוטה הדין כנגדו צריך להודיעו מאיזה טעם דנוהו אפי' לא שאל וכ' סמ"ע בשם נימוק"י וכן מביאו ב"י וד"מ דוקא שיש מקום לחושדו וכגון הני תרי כותאי דפ' איזה נשך דף ס"ד ע"ב דר"פ סתר את עצמו בפסקיו אבל במקום דליכא לחשוד והוא מלגלג מנדינן לי' ועל דברי המחבר הללו כ' רמ"א ומכ"ש אם אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני מיהו י"א דוקא אם דנו אותו ע"י כפי' אבל בלא"ה אין כותבי' וכן עיקור והוקשה להאחרונים האי כש"כ דכ' רמ"א שאינו ענין לדברי המחבר דמיירי בחושדו והאריכו בסמ"ע ובתומים ונדחקו מאוד וגם דברי סמ"ע שם ס"ק כ"ח מגומגמי' כמ"ש התומים שם והדרת גאונו כ' בפשיטות דהאי וכש"כ שכ' רמ"א מיירי בחושדו ג"כ וגם שואל שיכתוב לו מאיזה טעם ולפע"ד לא רצו הגאונים סמ"ע ותומים לפרש כן דאין זה בגדר כש"כ כי בכלל מאתיים מנה אם יש מקום לחשוד צריך לאפוקי נפשי' מחשדא בלי שאלת הבע"ד ובכלל מאתים מנהאם ישאל ממנו מחמת חשדא שיודיעהו טעמא ועוד הא כבר כ' המחבר וז"ל צריך להודיעו מאיזה טעם דנוהו חפי' לא שאל מובן מכ"ש שאל ומה הוסיף רמ"א דבר שפתים:

לפע"ד לקיים דברי הדר"ג ולבאר הענין הנה נימוק"י כ' דוקא אם יש מקום לחשוד אבל בלא"ה אינו אלא מלגלג ומנדין אותו פי' הענין כי אפי' שניהם חכמים ונבונים ויודעי' התורה וברורו להם דיינים לדון לפניהם בלא כפי' הנה כל א' מהצדדים גמיר וסביר בדעתו לפי עיונו בדין זה כי דבריו צודקי' דאל"ה לא הי' דן עם חברו כי לאו ברשיעי עסקי' אלא כ"א חושב בנפשו לפי דעתו ועיונו בדין זה הוא יצא בצדק ואמנם הדיין פוסק כא' מהם או לפעמים שלא כדעת א' מהם וא"כ לכאורה הרי כאן מקום חשד שהרי לפי עיונו בדין לא יצא משפט כזה ואפ"ה אם יהרהר אחר הדיין הרי הוא בר נידוי כי ידוע ידע אין אדם רואה חובה לעצמו ובחפשו הדין מצא כל זכיותי' ועיורו עיניו מראות חובות עצמו משא"כ הדיין הממוצע ושוה ומשוה בעיניו כל הצדדי' וכל אנפין שוי' זה הוא הרואה דבר לאמיתו כך מחויב לחשוב מי שיצא חייב בדין וזולת זה הוה מלגלג ובר נידוי הוא מעדת קרח אך בעובדא דכותאי דראה ר"פ שהוא עצמו נתן מקום לחשוד ע"י שדבריו ופסקיו סתרו אהדדי ע"כ מחויב לנקות עצמו משום והייתם נקיים מה' ומישראל:

ועדיין י"ל נהי שראוי ונכון שהדיין יפרש טעמו מעצמו להסיר עקשות פה מ"מ אין רשות לאידך לתבוע כן מהדיין והעזה הוא לומר שחושדו ואם יעיז פניו לא יודיעהו טעמו ולא ישיבהו כלל דוקא אם שם מחסום לפיו מחמת יראת הדיין וכבודו אז נכון הדבר לפרש הטעם מעצמו להוציא עצמו מהחשד אבל לא נגד המערערים והנוקפים כי קשר רשעים הם הכי הוה ס"ד והוה ס"ד מ"ש המחבר אפי' לא שאל היינו כלפי הנידון

בכפי' ואין מקום לחשוד בעי' דוקא שאל אבל הכא במקום לחשוד ובלא כפי' מודיעי' הטעם אפי' לא שאל ומינה דוקא לא שאל אבל שאל והחציף שחושד הדיין לא יודיעוהו הטעם ומצינו כה"ג אפי' מיל אינו חוזר ומינה מיל הוא דאינו חוזר אבל פחות ממיל חוזר וכן אפי' כטרפא דאסא דוקא כטרפא דאסא וה"א ה"ה נמי הכא כששאל משום חשד קנסי' ולא מודיעי' לי' קמ"ל רמ"א דבמקום שיש לחשוד אפי' שאל אע"ג דהרע לעשות מ"מ כתבי' לי' מאיזה טעם שהרי הך כותאי העיז פניו ואמר דבתר דידי' אתי מר ואפ"ה לא קנס ר"פ וא"ל טעמי':

שוב כ' רמ"א שהעיקור שלא כותבי' אלא אומרי' בע"פ לאפוקי נפשי' מחשדא אבל למה יכתוב להראות לאחרים שיראו שהי' נחשד מזה ולמה לו זה דכיון שדן אותו בלא כפי' לאו כל כמיני' לשאול עצות מאחרים ע"כ לא יכתוב ודי בהודעה אך כשדנו בכפי' והוא רוצה לילך לב"ד הגדול דבלא"ה צריך לכתוב הטענות וכיון דאיכא נמי מקום לחשוד כיון דבלא"ה כותבי' וזה חושדו ג"כ ויש מקום לחשוד יכתוב ג"כ טעמו וטוב הוא אולי עי"ז שיבין הבע"ד טעם ושעל חנם חושדו שוב לא ילך לפני ב"ד הגדול זהו מה שנ"ל בפי' הרמ"א:

היוצא מדברינו הגאון מו"ה ישראל ובד"צ שדנו בלי כפי' וגם אין מקום בפס"ד לחשוד אותו רק מה שראשי כוללי ואללין חשבו בנפשם שיוציא לאור צדקתם ולא ראו חובה לנפשם וטעו בדין מעיקרא ובד"צ ירדו לעומק ושפטו משפט צדק א"כ כל המלגלג ומכ"ש הקורע פס"ד עזתים המה ובני נידוי וה' הטוב יכפר בעדם כי משיחם וכעסם עשו יתחרטו וישובו ירחם ה' צבאות:

ב בענין תביעת רוסי' לוואלין הנה הרב הגאון נ"י האריך להביא ראיות דהולכי' אחר מנהג בני עיר וכיון שנהגו בחכירות זמן רב אין להם לבטלו הא דמנהג דין תורה הוא הוא מש"ס בב"ק קט"ז ע"ב ומירושלמי ב"מ ר"פ השוכר את הפועלים ע"ש וברמב"ם רפ"ט משכירות פ' כן וכ' פכ"ו ממכירה הל' ז' ח' וזה עיקור גדול בכל דבר מו"מ הולכי' אחר לשון ב"א באותו מקום ואחר המנהג ובס"פ כ"ז ממכירה כ' וז"ל ואל יליזו מנגד עיניך העיקור הגדול בדברי' האלו שהוא מנהג המדינה וכו' ובפ"ז ממכירה ה' וי"ו כ' ואם מנהג מדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור נקנה המקח והוא מש"ס ב"מ ע"ד ע"א ופסקו בש"ע ח"מ סי' ר"א וביארתי במק"א [הוא בח"ס חלק יו"ד סי' שי"ד] שלפע"ד הוא דאורייתא ממש ועדיף מקנינים שתקנו רבנן שלא ברצון הסוחרים ורק מטעם הפקר ב"ד הפקר נגעו בי' שיש פוסקי' ס"ל דהמקדש אשה בקנין כזה אינו אלא קידושי' דרבנן עי' ב"ש סי' כ"ח ס"ק ל"ה אבל סיטומתא ומנהג שנתרצו ונהגו כן מעצמם ורצונם הוא קנין

דאורייתא לפע"ד לענין חמץ ובכור וקידושי אשה לפע"ד ובחי' למס' ב"ב פ"ק ז' ע"ב וז"ל א"ל לפי ממון גובי' ואלעזר בני קבע בה מסמורת כתבתי מה רצה ר' יוחנן בזה נ"ל משום דר' יוחנן אמר זה בשיקול הדעת וסברתו ואיהו גופי' אמר ב"ב ק"ל ע"ב אי לא אמר הלכה למעשה לא יעשו מעשה ע"כ אמר אלעזר בני קבע בו מסמורת עשה אותו מנהג קבוע בין הסוחרים שיקבלו אותם מרצונם ושוב אין לפקפק כי הוא דאורייתא ממש ועי' בתשו' מיוחסת לרמב"ן סי' רכ"ה כ' להדי' דקנין ממנהג הוא דאורייתא ופוטר מבכורה ע"ש גלל כן פשוט דכל מנהג שהנהיגו בני עיר כך הוא דאורייתא ממש ויכולים להסיע על קיצתן העובר עליו ובשעה שהנהיגו הכוללים בחכירות אם הי' היחיד עובר ענש יענש בלי ספק:

אך פשוט מאוד אם רוב הציבור חוזרים וקובעים להם מנהג אחר בטל המנהג הראשון ההוא וא"כ כיון שנמנו כולל וואלין המרובים לבטל המנהג החכירות אין עליהם כלום בשביל זה וכולל רוסי' שקימוהו לעצמן הרי אצלם קיים המנהג ויחידיהם יסועו על קיצתן אבל אין להם טענה על הוואלין בשביל זה כיון שהם הרוב יכולים לחזור בהם והמיעוט שמקיימים המנהג ביניהם הם לעצמם כמו הני טבחי דעבדי בהדדי דלא ליעבד ביומי וכו' בפ"ק דב"ב דף ט' ע"א ולעומת זה פשוט ששוב אין לוואלין לנכות כלום לרוסי מה שהם מרוויחים בחכירות כיון שנפרדו זה מזה בשותפות זו ומה להם לוואלין בהרוחת בחכירות שקימו הם על נפשם ואלו לא רצו בו ע"כ ריוח החכירות אינו נכנס בצדי חשבון כלל היות כן אנו אין לנו אלא מה שהודו כולל וואלין בעצמם שכולל רוסי' נתנו הוצאות עפ"י הבתים שעלה שליש ההוצאה אך עתה הואיל וא' מגדולי רוסי קיבל עליו עול משא שתדלנות וסיבולם של שני הכוללים ע"כ בשכר זאת הניחו לכולל רוסי שלא ליתן עוד לצורך הוצאות אלא רביע ולא מטעם ריוח החכירות כי מה לוואלין בריוח חכירות רוסי' רק מפני שכר טרחתו של השתדלין מתעסק בצרכי ציבור הנ"ל ויתרו נגדם משליש עד רביע שהוא חלק שנים עשר נמצא כיון שכך עולה שכרו של ההתעסקות הנ"ל נמצא הוה כולל רוסי' כאלו עדיין נותנים שליש הוצאה ומדינא יגיע להם שליש הכנסה כמו שהאריך הדרת גאונו שזה דין פשוט בלי פקפוק והנה במתנות ונדבות שמביאים השלוחים מארצות הרחוקים אין ספק שדעת כן הנותנים לחלק לפי מספר נפשו' או"מר לגלגולת אך אין כוונת ליתן לתינוק בן אמו כמו שנותנים לגדול וכדומה אלא עפ"י ועפ"י דעת חבר עיר פקיד ונגיד צדיק הממונה על זה הן לענין עושר וצורך כי בוודאי לא יתנו מנדב ח"ל מעותיהם ליתן מהם לעשירים הגוזלים עניי א"י וגם עניי ח"ל כי אפי' אי עניי א"י קודמין אפי' לעניי עירו שבח"ל אבל לא עשירי א"י יקדמו לעניי חו"ל

וא"כ מספר נפשם הכוונה מספר הצריכים ולפי הצורך ובחי' תורה שלי אמרתי כי במן כתיב עומר לגלגלת וכתיב שלא יותירו ממנו ואחז"ל במס' עירובין פ"ג ע"ב מכאן אמרו האוכל כשיעור הזה ה"ז בריא ומבורך יתר על כן רעבתן פחות מיכן מקולקל במיעיו ע"ש ויש לחקור אם יהי' עומר לגלגולת לטפים והם אינם יכולים לאכול כשיעור הזה הרי נותר מהמן שהגדולים לא הי' יכולים לאכלו היותרת הלז כיון שכבר אכל כשיעור הרי יהי' רעבתן ואם לא ירד מן לאלו א"כ ע"כ אכלו משל אבותם ולא יהי' לאבות די סיפוקם עומר לגלגלת וצ"ע לכאורה הנלע"ד אמת נכון בעה"י כי העומר עשירית האיפה שהיא כלי המחזיק באורך ורוחב וגובה זע"ז אצבעות פחות ב' תשיעי' והוא החייב בחלה אמנם לענין שיעור חיוב חלה משערים באדם בינוני שרוחב אגדלו כאורך ב' שעורים אך שיעור שאחז"ל לאוכל שיהי' בריא ומבורך כל אדם משער באיפתו וזע"ז פחות ב' תשיעי' מאצבעותיו של עצמו כפי מה שהוא אדם הוא הוא שיעור אכילתו שיהא בריא ומבורך וככה ירד המן עומר לגלגלת כפי מה שהוא וירד לבן לוי שהיה גובהו עשר אמות עשירי' איפתו וירד לתינוק בן יומו שיעור איפתו באיבריו הקטנים שתוסף האם שיעור זה על מאכלות אמה ותוכל להניק התינוק ההוא וכן הי' בכל יום ויום לפי גדול הבנים ניתוספו גרגרי המן לפי שיעור איפתם וזה נלע"ד ברור ואמת:

וככה ישוער לפי ראית עיני השר לחלק הצדקה לפי הנפשות לחם לפי הטף לא כל נפש בשווה אלא לפי צרכי טפוליו ולפי חסרונו והן זה בדין חילוק הצדקה לפי דעת הנותנים אך לפי דין המקבלים שהוצרכו להוציא הוצאות עד שבאו לידי קבלת מעו' הנ"ל כבר כתבנו שהדעת נותן שלפי ההוצאה יחלק הריוח ואין לפקפק על זה וא"כ הטוב והישר עפ"י סברא ותרניות שהמעות המקובץ יחלק לכלל כל אחב"י עפ"י מס"ן כדעת הנותנים ויגיע על ירושלים לפי שהם כך וכך ולחברון כך וכך ולטברי' כך וכך ושוב מה שמגיע לטבריא יקחו כולל רוס"י שליש לפי הוצאתם שהי' עפ"י ממון או בתים שמתחילה העריכו ההוצאות ע"פ ממון או בתיהם כד"ת שהולכים ומחשבים עפ"י ממון א"כ ממילא הפירות שיצמחו מאותן הוצאות דהיינו שלוחים המביאים הנדבות יהי' ג"כ לרוסי' שליש ולוואלין ב' שלישי' ושוב מחוייבים הם הכוללים לחלק ביניהם עפ"י מספר נפשות אם רב ואם הרבה ה' יוסף עליהם:

ומסתמא כל כולל נוטל בראש מהמקובץ ההוצאה שהי' באותו זמן שהוא ישוב א"י שדעת המתנדבים בעם על מצוה זו ואחר ניכוי הוצאות יחלק לכל א' לפי מאכולת ביתו כנ"ל נמצא דא ודא נתקיימים בידינו שהוצאה עפ"י ערך דמים והכנסה והריוח לפי ערך

ההוצאה כדתה"ק והחלוקה לפי מספר נפשות כדעת המתנדבים והכל על מקומו יבוא בשלום ומה שעבר שלא עשו כהלכה מחוייבים כולל וואלין לשלם לאנשי כולל רוסי':

ג' ע"ד הפירוד אוי נא לנו כי בושנו ונכלמנו כי נאמר צדיקים יושבים בארץ הצדקת ופיזור הנאה להם אוי לנו שכך עלתה בימינו כינוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם אבל מה נעשה שחטאנו גרמו שא"א להכניסם ע"כ יתפרדו כמ"ש הדרת גאונו עפ"י תשו' רדב"ז ואין להאריך במה שלבו של אדם כשר דוה עליו ד' ישפות שלום לת"ח המרבים שלום ולכל אחב"י:

ד' מענין בה"כ ובה"מ ראיתי ועינתי בדברי הגאון נ"י והוא הולך לדרכו דרכים דרבנן ולא הניח דבר קטן ודבר גדול אלא שלא עמדתי על תוכן הענין שפיר כי בתחילה כ' הגאון וז"ל כשיחלוקו הב"כ לכולל אחד והב"מ לכולל שני לא יצטרכו ב"כ של נשים כי הב"כ של נשים הוא לשניהם יחד ודאי מקרי יש בו דין חלוקה עכ"ל משמע מזה אעפ"י שיתפרדו האנשים מ"מ הנשים יתפללו זע"ז בבה"כ של נשים אחד לשני הכוללים ושוב אחר זה כתב וז"ל יש לצדד דיכולין לזכות בגוד או אגוד וכו' וכשירצה לחלוק רצה לחלוק שיהי' בה"כ של נשים הסמוכה לבה"מ של מטה שיהיה שייך למי שיקח בהמ"ד של מטה א"כ ישאר בה"כ של מעלה בלי בה"כ של נשים ומקרי אין בו דין חלוקה עכ"ל ונראה הדברים כסותרים זא"ז וא"א לי לעמוד על דעתו הקדושה בענין זה:

ובגוף הדין לא הניח הגאון מקום כי הביא כל הדיעות וקיבץ כל הסברת ומ"מ לא אמנע מלהעלות מה שנתחדש לנו בעזה"י הנה דינא דגוד או אגוד בדבר שאין בו כדי לחלוק ויהי' שמן עליו כדי לזה וכדי לזה וצריכין לבאר מה גדר אין בו דין חלוקה לענינו ומהו פי' טענת גוד ואיזה תנאי יפול בו שיוכל או שלא יוכל ליתן כנ"ל:

בגדר אין בו ד"ח כ' רשד"ם דכל שצריך להוסיף שום דבר בבנין הוה אין בו דין חלוקה ומשו"ה בה"כ לכשיחלק יצטרך לבנות בהכ"נ לנשים או תיבה ומעמדות אחרי' א"כ שוב אין בו דין חלוקה והקשה בכה"ג למה לי כולי האי הא מבואר בש"ס נדרים ר"פ השותפין בפשיטות דבהכ"נ כחצר שאין בו ד"ח הוא וכ"כ הדר"ג משמו ואין לי פה בקרית חוצות אותו ספר לעיין בו ולפענ"ד אפי' ריח קו' אין כאן דודאי בהכ"נ יש בו ד"ח לשני ציבורים המשותפים בו כעובדא דרשד"ם וכנידן שלפנינו שאם ירצו ב' הקהלות להתחלק ויחלקו הבהכ"נ המספיק לשני הציבורים לולי שהי' הפסד ע"י בהכ"נ נשים או מעמדות כמ"ש רשד"ם אבל זולת זה יש בו ד"ח אמנם היינו כשיתחלקו הכוללים ויפרדו זמ"ז אבל יחידים אעפ"י שהם בשותפות עם הציבור וכל א' כשיושב ועומד בבהכ"נ על שלו הוא עומד אפי' אין לו מקום מיוחד קנוי כי אמצע בהכ"נ הוא בשותפא לכל באיהן

מ"מ א"א לחלוק עם חברו המודר ממנו לברר לו חלק זה ולחברו חלק ואג"כ אם יתחלקו הציבור ויחלקו הבהכ"נ אפשר יפרדו גם שניהם אלו זה מזה ויהי' זה מציבור זה וזה מציבור זה ולזה חלקו במזרח ולזה חלקו במערב מ"מ כל זמן שהציבור משתתפי' זע"ז ה"ל אלו יחידים בחלקיהם כשותפים בחצר שאין בו ד"ח ושפיר קאמר ש"ס דבהכ"נ כחצר שאין בו ד"ח דמי ולא הוה ממש אין בו ד"ח אלא דומה לו לגבי אלו היחידים המודרים זה עם זה:

אלא שיש לעיין קצת בזה לפמ"ש הר"ן במתניתן ר"פ השותפין דראב"י ורבנן לא פליגי בברירה דודאי קיי"ל אין ברירה אך ברירה דחצר שאין בו ד"ח אינינו כברירה דעלמא דאין כאן ס' שלא יהי' בו חלק זה לזה או לזה דודאי יהי' לעולם לשניהם אלא בברור הזמן באיזה זמן מן הזמנים שידרך בה על הקרקע ובאיזה זמן שידרוך זה וברירה מועטת כזו ס"ל לראב"י דלא שמה ברירה ע"ש מבואר דאי הי' באפשרות שתבוא שעה שיבורר למפרע שלא הי' מקום זה לזה אז אפי' קודם שיבורר המקום מ"מ כל שעה שידרוך זה ע"ג הקרקע ה"ל כהוברר ששעה זו עדיין שלו והוה כברירה דעלמא אלא דאיירי מאין בד"ח שלעולם לא יתחלק ואם ימכור א' מהם מקומו או ירשה ליורשיו הכל הוא כחו ובאי ברשותו וצדקו בזה דברי הר"ן אבל בהכ"נ לפי הנ"ל נהי לגבי הני אינשי לית בי' ד"ח מ"מ אפשר שיחלקו הציבור הבהכ"נ וממילא יתברר שלא יהי' לזה חלק בצד מזרח ולזה במערב כמ"ש לעיל וא"כ כיון שאפשר לברר בשום אופן בעולם א"כ ה"ל ס' ברירה זו ככל ס' ברירות שבעולם ויודה ראב"י דאין ברירה וא"כ איך אמרינן בש"ס בה"כ כאין בו ד"ח דמי וצ"ע לכאורה:

ובלאה"נ הא אפשר שיסע זה ממקום הלז וידור בעיר אחרת ושוב אין לו חלק בבהכ"נ ולא יכלו לתבוע חלקו מבהכ"נ ביציאתו מהעיר נמצא יתברר שעה שלא יהי' לו חלק כלל והוה זה ככל ברירות וצ"ע ונ"ל דבזה יתישב היטב פסק הרמב"ם דפסק בחצר שאין בו ד"ח כראב"י דמשנתינו ואפ"ה פסק דאסורים לכנוס לבהכ"נ ונדחקו לח"מ וט"ז ותוס' יו"ט ולהנ"ל י"ל דודאי במסקנא אין לנו לומר דפליגי רבנן וראב"י בברירה דעלמא א"כ לישתמיט ש"ס בשום מקום לומר דפלוגתא דהני תנאי היא וכמ"ש הר"ן אע"כ דוקא בהך ברירה פליגי וכסברת הר"ן הנ"ל ולהך מסקנא באמת הוה בהכ"נ יש בד"ח לציבור וממילא הוה לגבי הני יחידים כברירה גמורה וקיי"ל אין ברירה ואסורים לכנוס לבהכ"נ אך בהס"ד דרבה דפליגי ביש בו ד"ח ע"כ צכיכים לומר דפליגי בברירה בעלמא והא דכ"ע מודים באין בו ד"ח לא מטעמא דהר"ן הנ"ל אלא כמ"ש בפי' הרא"ש ע"ש ולאותו סברא שפיר פריך והא בהכ"נ לגבי יחידים כאין בד"ח דמי אבל למסקנא דפליגי באין

בד"ח אבל ביש בו ד"ח לכ"ע אין ברירה ממילא נאמר באין בו ד"ח פליגי כסברת הר"ן א"כ הוה בהכ"נ כיש בד"ח ואסורים לכנוס לבהכ"נ וא"ש הרמב"ם מ"מ בהא סלקינן דבהכ"נ לציבור יש בד"ח לולי שצריכים לבנות בהכ"נ לנשים ומעמדות ובימות:

ובלא"ה כ' בתה"ד כל שע"י החילוקה יפסיד חומשו הוה כמו אין בד"ח והש"ך כ' שמשמעות מהרש"ך בתשובה חלק על זה גם ספר זה אין עתה במחיצתי אבל נ"ל לפקפק על ראיות תה"ד דמייתי מסוגיא דרכיב ומנהיג דהתם אנו מסופקי' למי הוא ומספיקא אנו חולקים ובעלי האמתיים יפסידו חציו ולא די לנו זה אלא שגם מחציו נפסידנו ע"י חלוקה זה לא אמרי' אבל הכא שירשו מאביהם דבר העומד לחלק דינא הוא לחלקו נמצא מעיקרא לא ירשו אלא שיעור זה חצי השדה או הבית פחות חומש ואין אנו מפסידים אותו כלום כי כך זכו לו מן השמים לכן יש לפקפק על דין זה אמנם נ"ל ה"מ ביורשים אבל בשותפות דקיי"ל כשיטת רוב וכמעט כל הפוסקים דגם בהו אמרינן גוד או איגוד וחלוקה משום דאמרינן אמינא יכילנא לסבול ועכשיו אינינו יכול לסבול נמצא מעיקרא נשתתפו ע"ד שלא לחלוק ואם אירע אח"כ דבר שא"א שיסבלו זא"ז לא יפסיד חלקו של זה הפסד חומש מפני שזה אינו יכול לסבול נמצא הוה כדבר שאין בד"ח ומ"מ נ"ל כל זה כשא' רוצה לחלוק או לעשות גוד ולהכריח חבירו אז צריכים לטענה שלא יכול לסבול אבל כששניהם רוצים להפרד זה מזה אזי אפי' בלי סברא הנ"ל סבור הייתי לסבול יכולים לטעון חלוק או גוד ואיגוד ולא נחלק אדם בזה מעולם ולזה נתכוון הרשד"ם וכנה"ג סי' קע"א בהגה הטור סק"נ דמייתי הדר"ג ובדברי פר"מ משמע שלא הבין כן ולפענ"ד פשוט כמו שכתבתי:

והנה בגוד או איגוד פליגי בפי' המלה הזאת דעת הרמב"ם כהערוך גוד משוך או משוך אתה וקנה או אני אמשוך ואקנה ולא הוזכר כלל מקציצת דמים ויען ס"ל בפשיטות דאין מן הדין שב"ד יקצוץ דמים לפי שויו דלשון מעלים אותם בדמים לא משמע כן כמ"ש הרא"ש ע"כ פי' הרמב"ם וסייעתו משוך בכך וכך דמים שהתובע קוצץ דמים כרצונו וע"כ יקנה הנתבע בכך או יניחנו לתובע:

אמנם על זה ק' קו' התוס' שהקשה ריצב"א לר"י ב"ב י"ג ע"א ד"ה אית דינא וכו' אבל פירש"י מחוור שפי' גוד קוץ פי' שתובע אומר להנתבע קוץ לך דמים וקנהו או אני אקוץ דמים וא"כ לא יכול העשיר לתבוע ולסלק העני בעילוי דמים ולק"מ ק' ריצב"א ובזה יובנו דברי כ"מ רפ"א משכנים ובש"ע ח"מ סי' קע"א סעי' ו' פסק המחבר ורמ"א כרמב"ם שהתובע יכול לקוץ דמים ולא חיישינן שהעשיר יסלק העני ע"י עלוי דמים ומ"מ בסוף הסעיף פסק רמ"א כהרא"ה דעכ"פ בפחות משויו לא יכול לסלק את העני

שאין לו ליקח היוצא מכל זה לדינא לענינינו הבהכ"נ ובהמ"ד של טברי' שהכוללים שניהם רוצים להפרד זמ"ז וא"א בענין אחר א"כ יש בכל א' מהם ד"ח לוואלין ב' שלישי' ולרוסי' שליש א' והיינו אם אינם מפסידים בחלוקתם לא בבנין בהכ"נ נשים או בבניני המעמדו' והבימות אבל א"א לחלקם בעצמם בלי הפסד או שלא יגיע לכל כת כדי צרכם בחלק המגיע להם וא"כ אפי' לא יהי' שום הפסד בחלוקה כנ"ל מ"מ אם תשמשתן שוה שגם בהמ"ד אינו עשוי אלא להתפלל בתוכו ולא ללמוד ורק בשם יקרא בהמ"ד אבל אינו עשוי' אלא להתפלל בתוכו א"כ בלאה"נ חולקים בית נגד בית אם תשמשתן שוה ומעלי' זע"ז בדמים ואם לא ירצו מרצונם וטענו התובעים גוד הגדול או אני איגוד הכל או הגדול ומאי דביני וביני ישלם א' לחבירו והתובעים יקוץ הדמים או אפשר יכולים הנתבעים לומר קים לי כרש"י שהנתבע יקוץ דמים ולא התובע ושוב כשיחלקו בית כנגד בית באופן הנ"ל אין ליחידים שום טענה באשר שיש להם מקומות בבהכ"נ שלא נפל בחלק כולל שלו כי זה אין ענין לכאן כלל הא למה זה דומה למי שיש לו בית בטברי' ועוקר דירתו לציפורי מ"מ ביתו שבטברי' שלו הוא ימכרנו או ישכירנו או יכניס עצמו לכולל ההוא שקרקעו שם ומאחר שנתנו כח והרשאה למורשה שלהם לדון ולטעון עם אנשי כולל שכנגדם וקבלו עליהם שכפי היוצא מהדינים יעשו וישמעו שוב אין אותם יחידים יכולים לעכב החלוקה עבור הפסדם במקומותם וכל אלו דברים פשוטים וברורים וכפס"ד של ב"ד הגדול של הגאון מה' ישראל נ"י כה יהי' וכה יקום אלא שהעטרתיו בפלפלת כל שהוא וכל המערער על פס"ד של בד"ץ הנ"ל ענש יענש וכן המקיים דין תורה יזכה להמנות עם שופטים שישיבו כבראשונה אי בר הכי הוא ואל"ה יחזה בנועם ד' ויראה בטובת בחירי ד' הכ"ד אדם מועט לעולם. פה יערגין יום ה' ט"ז מנחם תקצ"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יג

במס' מכות ויו ע"א וטור וש"ע ח"מ סי' ל"ו:

לבאר שיטה זו הנה רש"י ס"ל דיני נפשות משום והצילו העדה ותוס' הקשו ב' ק' נילף ד"מ מד"נ בהקישא דמשפט יהי' לכם וע"ז כ' מהרש"א לישב דהקשא גופי' הוא להחמיר ולא להקל בד"מ כמו דמקלי' בדיני נפשות דהתם והצילו העדה כתיב תו הקשו תוס' הא בד"מ נמי כתיב עפ"י שנים או שלשה ונקיש שלשה לשנים:

ונ"ל די"ל דמ"ש רש"י והצילו העדה ר"ל דהא בקרא לא כתיב אלא להקיש שלשה לשנים וזה ההיקש צריכי' שאינן נעשי' זוממי' עד שנזומו כולן ולעשות דינו של שלישי כיוצא בו משום שנטפל לעוברי עבירה אבל גם להקל לבטל העדות ע"י שנמצא א' קרוב או

פסול שהוא גז"ה בלי טעם זה נימא בד"נ דכתיב והצילו העדה א"כ מכניסי' בהקשא דשלשה לשנים גם הקולא להציל נפשות אבל בקרא דדיני ממונות לא נקיש אלא לעשות דינו של שלישי הנטפל לע"ע כיוצא באלו אבל לא לבטל העדות ועוד אפשר אפי' נימא גם בזה אין היקש למחצה ומדאיתקש ג' לשנים גם בד"מ א"כ בין להקל ובין להחמיר מ"מ נאמר עיקר קרא בהגדה מיירי ולא בראיי' ומנ"ל להוסיף עליו גם צירוף דשעת ראיי' פוסל לעדות הכשרי' ומכ"ש לר' יוסי דבראיי' בעלמא בלא שום כוונה נפסל מה"ת לומר כן בהקישא דג' לשנים דגבי ממון אבל בהקישא דג' לשנים דגבי ד"נ הוא דאמרי' הכא משום והצילו העדה אבל בד"מ לא ולק"מ ק' תוס' ארש"י שהקשו גם בד"מ כתי' עפ"י ב' או ג' ואתקש ג' לב' ולק"מ:

אך ממ"נ ק' א"כ למה לי בד"מ הקשא ג' לשנים תיפוק לי' דאיתקשו ד"מ לנפשו' מקרא משפט א' יהי' לכם ולכל הפחות להחמיר אתקש כק' מהרש"א ואייתר הקישא דג' לשנים אפי' לפסול הכשרות ע"י צירוף קרוב או פסול ושפיר הקשו תוס' אלא אכתי י"ל נהי דהקשא ג' לשנים קאי אפי' להקל מ"מ היינו בעיקור הגדה ובהא מודה ר' יוסי ולא מיירי מתני' מזה כלל וכמ"ש נימוק"י וטור בשם רמ"ה והריטב"א כ"כ להדי' בשיטת רש"י אם נצטרפו בהגדה אפי' לא נצטרפו בראיי' מיפסל הכשרי' ע"י הפסולים אבל משנתינו מצירוף ראיי' בלא הגדה מיירי לשיטת רש"י ואהא איצטריך הקישא דג' לשנים בד"מ אשעת הגדה ומנ"ל להקל לבטל עדות אפי' ע"י ראיית המעשה משא"כ בד"נ כתיב והצילו העדה מוקמי' הקישא אפי' בראיי' בעלמא ומיושב ק' תוס':

ועי"ל עפ"י מ"ש רמב"ן פ' שופטים בשם רבינו סעדי' גאון דמפרש ע"ד פשוט עפ"י שנים עדים או שלשה דייני' המקבלים שני העדים וכ' רמב"ן טעה הגאון בדינו דבדיני נפשות אין שלשה מקבלי' עדות אלא ב"ד של י"ג ע"ש [עיין ח"ס חלק אה"ע סי' ק"י] וא"כ תינח בד"נ אבל קרא דד"מ יש לפרש כרבנו סעדי' ולא נשאר לן הקישא דמשפט א' יהי' לכם ולזה נאמר כק' המהרש"א דלא נילף מזה קולא של ד"נ דהתם ושפטו העדה והצילו העדה כתיב לפ"ז אפי' נצטרפו בהגדה נמי אינו מזיק בד"מ לר' יוסי זהו לשיטת רש"י:

אמנם תוס' העלו דבדיני ממונו' לא שייך היקש ג' לב' דהא עדות ע"א קיים לשבועה נמצינו למדין להתוס' ד"נ דאמר ר' יוסי לאו דוקא ד"נ אלא כל שאין ע"א נאמן בו כגון גטין וקדושין מיפסלי עדות הכשרי' ע"י הפסולי' ומשו"ה הוקשו לתוס' לר' יוסי ולשמואל דפסק כמתני' לא מצאנו ידינו בגיטין וקדושין דאפי' לא יתכונו הקרובים להעיד מ"מ פסולי' אבל לרש"י לק"מ דלרש"י ד"נ דוקא דכתיב בי' והצילו העדה אבל עדות גטין

וקדושין אע"ג דאתי מזה ד"נ מ"מ השתא לא אמרי' בי' והצילו העדה ובכלל ד"מ הם ולק"מ ק' תוס':

גם מ"ש תוס' בסנהדרין ט' ע"א בשם רשב"א ליישב ק' תוס' דהתם ארש"י ורשב"ם וכ' דאדרבא ר' יוסי עדיפא מדרבי דבעי גם בד"נ שהתרו בו דוקא וסמיך עצמו אמתני' דבסמוך שצריך שיהי' ב' עדיו מתרים בו ולא סגי בנתכון להעיד ע"ש והיינו לשיטת רש"י דר' יוסי מיירי דוקא מד"נ ממש י"ל סמיך עצמו אמ"ש דצריך שיתרו בו עדיו אבל להתוס' דה"ה גיטין וקידושין דלא שייך התראה ולא גילה ר' יוסי דעתו במה יצטרפו אע"כ אפי' בראיי' בעלמא ושפיר הקשו תוס' לשיטתם אפירש"י ורש"י לשיטתו לק"מ. אלא דלתי' רשב"א הלז דלרש"י בעי התראה בו ליתא למ"ש לעיל לרש"י דוהצילו העדה מוקמי אפי' בראי' בעלמא ובד"מ בעי' הגדה והא ליתא אלא אפי' בד"נ בעי התרה וצ"ל כתי' השני שכתבתי לעיל כרבנו סעדי' גאון:

ולענ"ד הא דמקשי' ג' לשנים לפ"ז מוכח דאע"ג דנפסלו הכשרים מ"מ נחשבי' כלם כע"א ואם יבוא ע"א מעלמא שלא נתכוון עם הפסולים ולא נצטרף עמהם יכלו לחזור ולהעיד עם עד ההוא דהרי מתוס' סנהדרין ל"א ע"א ומתוס' פ' חזקת מוכח דב"ש ס"ל כר' יוסי דאל"ה עדות המוכחשת פוסלים זא"ז ע"ש והנה מבואר בפ' כל הנשבעי' מ"ח ע"א ב' עדים שהכחשו זא"ז אם יבוא אחר מעלמא מצטרף זה עמו לעדות החדש ההוא בעצמו א"כ בג' ומאה אעפ"י שאותה ההגדה פסול מ"מ אם יבוא א' מעלמא מצטרפו אלו עמהם דמקיש ג' לשנים אבל בלאו צירוף עד א' לא נ"ל שיתכשרו להעיד בב"ד אחר אותו העדו' ועיי' ש"ך סי' ל"ו סקי"ב וההיא דתשו' הרא"ש שם מילתא אחרית' היא למעיי' שם דהתם ראו עדים כשרים בלי צירוף פסולי' מעשה המתנה ושוב חתמו בשטר וגם פסולי' עמהם ונפסל השטר ע"י צירופם ופסק הרא"ש כיון שיש כאן ב' ראיית כי חתימת השטר בפ"ע בלי ראיית המתנה הוה ג"כ כמו ראיי' והגדה דכמו שנחקרה עדותו בב"ד ולכן נפסל ע"י צירוף הפסולים ואמנם גוף מעשה המתנה בלי חתימת שטר כלל הוה ג"כ ראיית עדות בפ"ע בלי שום צירוף פסול והשתא נהי דראיית וחתימת השטר בטל מ"מ עדות ראיי' המתנה לא נתבטל:

ומ"ש עוד הרא"ש בתשובה שטר שע"א מהם נוגע בדבר נפסל גם האחר וכ"כ בעה"ת שער נ"ח והקשה משנה למלך פ"ה מעדות מתשו' הריב"ש סי' קצ"ה דנוגע הוה בע"ד ואינינו פוסל הכשרים דבמקיימי דבר הכתוב מדבר ע"ש נ"ל הרא"ש ס"ל דנוגע כשר לחובה ורק לזכות פסול משום נגיעה וא"כ אינינו קרוב אלא עד פסול אבל הריב"ש ס"ל נוגע פסול אפי' לחובה מטעם קרוב ולא הוה עד אלא בע"ד ופלוגתא קדמוני' היא

עש"ך רס"י ל"ו וא"כ להרא"ש ובע"הת הוה עד פסול דחיישי' דמשקר ופוסל חברו לחד תי' תוס' בסנהדרין ל"א וב"ב הנ"ל עיי' מיהו לדינא מסקנת תוס' סנהדרין וב"ב דעדות מוכחשת אינו פוסל אפי' תוך כ"ד ולהתוס' כמה חלוקים יש בדין זה בפסול ב' אחים אפי' העידו אחר כ"ד כיון שנצטרפו בראיי' אחת ואפי' באו אחר כמה ימים נפסלו העדים למפרע אך בפסול קורבת הלוה והמלוה נהי תוך כ"ד לא בעי מ"מ באו בב"א לב"ד בעי דהרי ק' א"כ יבואו הקרובים ויעידו כדי להציל קרובם מחיובו וצ"ל דשיילי' לכשרים אי לאסהודי אתי וק' הא אינו חוזר ומגיד וצ"ל כיון שבאו בב"א לב"ד נראי' הדברים לאסהודי אתי א"כ ע"כ בעי באו בב"א עכ"פ אעפ"י שלא העידו תוך כ"ד זהו ב' חילוקי דינים אמנם עדי' זוממים שבאמת לא ראו המעשה שהרי הוזמו בעי' דוקא תוך כ"ד ולחד תי' תוס' בסנהדרין הנ"ל ה"ה עדי הכחשה בעי' תוך כ"ד אבל תוך כ"ד פוסלי' הכשרים מטעם צירוף המכחישים דאע"ג דבעלמא לא בעי' תוך כ"ד הכא במכחשם הוה כמו עדים זוממים אמנם למסקנת תוס' מכחישים גריעי מעדים זוממים אפי' תוך כ"ד לא מיפסלי אידך דבשלמא עדים זוממים נהי דשקרי ננהי מ"מ אמרו מה שאמרו הכשרים אעפ"י ששקר הוא שלא ראו דבר מ"מ אמרו בשקרותם מה שאמרו הכשרים ומצטרפי' תוך כ"ד [עיין ח"ס חלק אה"ע סי' צ"ז] אבל מוכחשים שאומרי' מה שלא אמרו אלו כי אלו אמרו מנה ואלו אמרו מאתי' ולב"ש לא אמרי' בב' כיתי עדים בכלל מאתי' מנה א"כ כיון שהוא עדות אחרת לגמרי לא מיפסלי הכשרים עי"ז כלל וכלל:

ואמנם לשיטת רש"י דס"ל דד"נ דוקא אבל גטין וקדושין לא הוה בכלל ד"נ ולק"מ ק' תוס' מגטין וקדושין דלרבי לק"מ די"ל שלא יתכונו להעיד אך עיקור ק' תוס' לר' יוסי ולרש"י לק"מ אך י"ל שפיר דאפי' להרמ"ה דבהגדה נמי מיפסלי מ"מ בעי' תכ"ד דוקא והא דמקשה רבי מה יעשו ב' אחים וכו' היינו בראיי' בעלמא בלא הגדה אבל בהגדה בלא ראיי' בעי' לעולם תוך כ"ד והיינו דפירש"י דרבא דאמר והוא שהעידו כולם תוך כ"ד אכולהי שמעתא קאי רוצה לומר אפי' בנמצא קא"פ ובהגדה בלי ראיי' וכהרמ"ה ומה שהקשה ש"ך ממתני' לקמן שצריכי' שיהי' רואי' זא"ז כבר כ' בקצה"ח היינו בנפשות אבל בממון עדות מיוחדת כשר וה"ה דפוסל אפי' בלא רואין זא"ז רק בהגדה לחוד והנה אמת נכון הדבר ומה שרצה הש"ך לומר בכוונת רש"י דאזוממים קאי דהוי ס"ד כהרמב"ם קמ"ל כהראב"ד עי' ש"ך סי' ק"ו ד"ה ואין להביא ראי' וכו' ע"ש י"ל הרמב"ם נמי לא אמרה אלא למאי דקיי"ל למפרע הוא נפסל אבל לרב' דס"ל עד זומם מכאן ולהב' הוא נפסל נהי דהאי עדות בטל אבל איהו לא נפסל אלא משעת הזמה ולהבא וכל השטרות שחתם בין עדות להזמה כשרים א"כ איך ס"ד שאם אחר כמה ימים נפסל יפסלו גם

הכשרים למפרע זה לא עלה על דעת הרמב"ם וקצה"ח מסופק לשיטת תוס' בראו יחד בכשרות ושוב נפסלו ונצטרפו בהגדה יחד אי מפסלי הכשרים ופשיט דמפסלי אבל הכא שכבר נגמרה גם ההגדה איך יתכן שיפסול למפרע והרי קמן קצה"ח לא מיבעי' לי' אלא להתוס' אבל לרש"י אם היו כשרים בשעת הראיי' ונפסלו אח"כ ולא באו להגיד כלל לא מיבעי' שיפסלו למפרע משעת ראיי' מכש"כ הכ' שכבר נגמרה העדות לגמרי איך יעלה על הדעת למפסלינהו אע"כ רש"י כהרמ"ה וכנ"ל והא דהי' כשר בשעת ראיי' ונפסל דאינו פוסל הכשרים למפרע אם לא חזרו ונצטרפו בהגדה נ"ל פשוט מסבר' ואב"א גמר' פרק שבועות העדות ל"ג ע"א בתוס' היו קרובים בנשותיהם ומשמע בודאי בשעת ראיית המעשה נועדו יחד וידעו הני מהני ואפ"ה אח"כ כשנעשו קרובים בנשותיהם לא פסלו את הכשרים ואלא ע"כ לא מיפסלי למפרע ופשוט: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יד

העתק אות ב' מצוואה של המנוח ה' מאיר בר"ש ע"ה:

ב אקח מהוני אשר נתן לי אלקים לי לשמי לירושת עולם לתועלת נשמתי סך ארבע מאות זהו' זאגע.400 fl. מעות הנ"ל בלייבט תחת יד בני ר' משה אברהם מן מעות הנ"ל מוס בני ר' משה אברהם גענבן רווחים לכל שנה ושנה סך ששה ועשרים זהו' של מעות כסף דהיינו על כל זהו' שלשה כ' צל של כסף. רווחים הנ"ל וועדרן געטהיילט נעמליך לאב"ד דכאן ששה זה' של כסף מעות לכל שנה ושנה כדי שישגיח על רווחים הנ"ל ועל הלימוד שילמדו הלומדים בביתי ועשרים זה' של מעות כסף ינתן לשני לומדים שילמדו כל יום ויום שיעור בביתי ולהתפלל אחר הלמוד על נשמתי ועל אותן ששה ועשרים זה' של כסף מעות לכל שנה מוס בני ר' משה אברהם משעבד זיין הבית שלו כמבואר למטה באות זי"ן עד עולם אונד כתב השעבוד על הבית הנ"ל מוס בני ר' משה אברהם מוסר זיין ליד הרב אב"ד דכאן המקבל ששה זה' של כסף מעות הנזכר למעלה וועו גלייך הבית הנ"ל קומט חלילה מיד בני ר' משה אברהם ליד איש אחר הן לקרובים או לאחרים זא מוס ער על תנאי זה פרקויפן הבית שלו דהיינו הקונה הבית הנ"ל מוס יעהרליך געבן ששה ועשרים זה' של כסף מעות אונד זאלכעס מחלק זיין ללומדי תורה הנ"ל: זה לשון צוואת שכ"מ ואחר שכבר כמה שנים קיים הבן צוואת אביו טוען עתה שאין ריוח מסך ד' מאות שיין מגיע לכ"ו זהו' מינץ ובשגם לא קבל בתורת עיסקא ויש כאן חשש רבית ורוצה להפסיד הלומדים:

תשובה טו

אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו מן השמים לי"נ הרב הגאון המפורסים כש"ת מה' יחזקאל סג"ל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק טרענשין יע"א:

ואבוא היום אל העיון בדבר לשון הצוואה הנה לשון זה סתור מיני' ובי' דממ"ש בראשית לשונו משמע שהפריש מממונו סך ד' מאות זה' לסגל אותן והרווחים שיעלו מעסקא שלהם יהי' לת"ת ויכול אדם להיותו נודר כך כל מה שאשתכר אתן לצדקה וילפינן מיעקב כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך אלא שאם לא אמר לשון אתן רק יהי' לצדקה בהא פליג הרא"ש יעי הרמב"ם ספ"ו דהל' עירובין ובש"ע ח"מ ס' רי"ב ומכ"ש הכא שהפריש סך ממון לפירותיו שמחוייב לקיים נדרו והיורש שקיבל עליו כל זה הוטל הנדר על עצמו וכופין אותו לקיים כמ"ש סמ"ע שם ס"ק י"ט יע"ש ס"ק כ"א אלא דמיירי בסתם כל מה שישתכר והכא פריט עד סך ששה ועשרים זה' מינץ ולא יותר משמע אם מסגלים יותר אין צריך ליתן אבל עכ"פ קבל על עצמו בנדר שהרווחים שיעלו על ד' מאות קרן עד כ"ו מינץ מחוייב לחלק לת"ת בלי ספק אך לפ"ז אי אירע שיברר שלא הרויחו כל כך בלי פשיעתו פטור ליתן מכיסו המותר מסך שהרויחו עד תשלום כ"ו זהו' כל זה משמע תחילת הצוואה אך סופה פינה דרך אחר וכ' ועל אותן ששה ועשרים זהו' מוס בני רמ"א משעבד זמן הבית שלו וכו' וועו גלייך הבית הנ"ל קומט חלילה מיד בני רמ"א ליד איש אחר וכו' מוס ער ע"ת זה פרקויפען וכו' דהיינו הקונה מוס יעהרליך געבן כ"ו זה' מינץ אונד זאלכעס מחלק זיין ללומדי תורה עכ"ל ושם אין זכר למו מד' מאות זה' חדא דהול"ל שהבית יהי' משועבד על קרן ד' מאות זה' איך אפשר לשעבדו על הפירות המסופקי' שאם לא ירויח לא יתן ועוד אם ימכור הבית לאחר ה"ל למימר שצריך שיתן לאותו האחר ד' מאות זה' או יזלזל במקחו סך ד' מאות זה' ואותו האחר ירויח בהם כסך הנ"ל ומכל זה לא נזכר כלל אלא שהקונה הבית יקבל עליו ליתן כ"ו זה' ואמאי יצטרך לקבל עלי' ליתן בהחלט יותר ממה שהי' רמ"א מחוייב שאם לא יסגלו פירות כ"ו זה' לא יתן אלא מכל זה משמע מסוף דבריו שאעפ"י שהבית החליט לבנו רמ"א בלי שום תנאי כדמשמע מלשונו שכ' הבית שלו מ"מ קיבל עליו בנדר גמור ליתן מהבית סך כ"ו מינץ ואעפ"י שאפשר לפ"ז הכל בטל דע"כ לא אמרי' דכששמעו הבנים הצוואה ושתקו חל הנדר עליהם היינו כשצוה האב בשלו ומת דאע"ג דהשתא מת הנודר מ"מ כיון ששמעו הבנים ושתקו קבלו עליהם לירש ע"ד כך וכאלו הם נדרו אבל הכא דמשמע שהאב כבר החליט הבית להבן ושוב אמר לו שיתן מהבית שלו סך כך וכך ושתק הבן אין נדר האב

חל על הבן באומר לו תן משלך ושתק ויש לדון בזה מ"מ כך הוא משמעות סוף הפונקט ההיא וסותרת תחלתה:

וכיון שכן קיי"ל הכל הולך אחר התחתון דאמרינן שחזר בו ממ"ש למעלה כמבואר בטו' ש"ע ח"מ סי' מ"ב סעיף ה' אמנם מבואר התם דאם אפשר לפרש הענין לקיים שניהם ודלא למיתלי בחזרה מקיימים ולסמ"ע אפי' ע"י פי' דחוק ואתי מרחוק כי כן הבין בלשון ד"מ דכ' פירש דשתי לשונות מרוחקי' זה מזה רצונו מרוחקים בהבנת ענייהם זה מזה אמנם ש"ך שם סק"ט לא פי' כן אלא דוקא כשסובל הפי' בטוב אז מקיימים שניהם ואם לא תלינן בחזרה ונדחה ראשון ומקיימים התחתון מ"מ נ"ל בנידון שלפנינו גם הש"ך מודה דהרי אלו ניזל בתר בתרא אפשר דכל הפונקט בטל כמ"ש לעיל ולבטל השטר דחקינין ומפרשי' כדי לקיימו ע"ש סעיף ט' ועוד הכא קשה מאוד וממש א"א לומר שחזר בו לגמרי במה שתלה נדרו בד' מאות זה' רק הבית מחויב וזה א"א שהרי קמן שהאב נותן להבן סך הנ"ל ואי חזר בו למה נותן לו סך ד' מאות זה' אע"כ עלינו לפרש ולקיים שניהם:

ונאמר אחר שהחליט הבית להבן נתן מממונו ד' מאות זה' וקנה ממנו כח בבית שלו שיקבל הבן על עצמו ולשעבד הבית שיעבוד עולם ליתן בכל שנה כך וכך ללומדי תורה וקבל הבן המעות ומכר כח בבית הוא וגם קבל נדר על עצמו וכאשר החל לעשות כמה שנים ליתן ללומדי תורה מהבית סך כ"ו זה' מינץ לשנה וד' מאות זה' הי' לו להבן מחיר ששיעבד ביתו למס קצב כל שנה ומעתה אם ימכר הבית אינו צריך ליתן לאחר סך הנ"ל או לזלזל במקחו כי לעולם אינו יכול למכור מה שאין לו כי כבר מכר חלק מהבית לקרן קיימת ליתן כ"ו מינץ לשנה ואותו אינו יכול למכור כי אינו שלו וממילא צריך הקונה ליתנו ואין חילוק והפרש בין ירויח הבן עם אותן ד' מאות זה' או לא ירויח ובזה מקוימים דברי השטר התחתונים עכ"פ ואע"ג דיש קצת דוחק לכוון כן בלשון העליון דמשמע שסך כ"ו מינץ הוא רוחי' מד' מאות מ"מ יש לדחוק ולפרשו ולאומד הדעת נראה ג"כ כי כך הי' כוונתו ועיין בלשון תשו' רשב"א וריב"ש ורמז עליהן סמ"ע סי' מ"ב ס"ק כ"ח ע"ש והרי אפי' לא הי' כוונתו בעליון כך נאמר כשהגיע לתחתון חזר בו והי' כוונתו כנ"ל עכנלע"ד דהבן צריך נקיים נדרו ונדר אביו אשר החל ולשלם ללומדי תורה סך הנ"ל שנה בשנה בין ירויח בין לא וממילא מובן שאין כאן מקום לחשש רבית והיתר עיסקא כלל הנלע"ד כתבתי וחתמתי את שמי א"נ לנצח. יערגן יום ה' ט"ז מנחם תקצדיק לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה טז

רב שלומים וכ"ט לי"נ תלמידי הרבני המופלג החרוץ ושנון כש"ת מוהר"ר חיים נ"י:

גי"ה הגיעני לנכון ראשונה ושנית ועמו הסליחה שלא השבתי על דברות הראשונים הגם כי חביבים עלי יקרת דבריו אך רוב טרדות מניעוני מבוא באורך ככל הצורך גם עתה הנה באתי בקצירת אומר ע"ד מעשה שבא לפני מעלתו שנצטרף עם הרב המופלג מוהר"ר אלעזר נ"י ונזרקה מפי חבורה דברים נחמדים רובם מכונים להלכה והן עתה הקריבו לפני בקורי פרי עתם ולשאול מה דעתי בהלכה זו ואען ואומר בקיצור נמרץ ודי לחכימ' כמותם ברמיזה וקיצור: ע"ד משכנות שנשרפו בכיפת אבנים של הקצין הר"ר איצק נ"י הן משכנות בעלי חובותיו והן משכנות של ח"ק ג"ח שהוא ממונה גבאי של אותה חברא בצירוף חפיצי' של עצמו שהי' באותה כיפה בדליקה שנפלה בליל יה"כ שעבר ובעוד שהציל את שלו שהי' לו בבית מקורה בעצים בתוך כך נבקעה הכיפה של אבנים ונשרפו אותו חפצים שלו והמשכנות הנ"ל ונסתפקו אם מחויב ר"א הנ"ל לשלם או לא. והנה אנשי ח"ק כבר התפשרו עם בעלי המשכנות והפסידו אלו ואלו ע"ד פשר והספק אם יפסיד ר"א מכיסו וישלם להח"ק הפסידם או לבעלי המשכנות:

הנה אע"ג דפליגי בהמלוה על המשכון אם הוא ש"ח או ש"ש וגם דעת רשב"א בתשובה מובא בש"ע וסמ"ע וש"כ סי' ע"ב סעי' ה' דהממונה הגובה מס בשביל הקהל אין לו דין ש"ש מ"מ זה הממונה על הח"ק הוא ש"ש על נכסי ח"ק בלי ספק דבני ח"ק שותפי' זה לזה ונעשי' ש"ש זה לזה ושאילה בבעלים אין כאן כמובן לכן הגבאי הזה הוא א' מבני השותפות הוא שומר השתא הכא והם ישמרו שלו לאח"ז וכולן ש"ש זה לזה וה"ה ממוני הקהל ולא מיירי רשב"א אלא בגובה מס מלך שאין להם שותפות שנאמר שנעשו ש"ש זה לזה ויעיי' בלשון התשובה המובאה בסמ"ע ס"ק כ"ה לכן הכא גבאי ח"ק שישנו בידו מופקד חפצי הח"ק בלי ספק הוא כש"ש מטעם שותף ומכ"ש אי ג"כ נפיק עי"ז קלא דגברא מהימנא הוא אי לית בי' מ"ש רשב"א המובא בש"ך ס"ק ל"ב מכ"ש דהוה ש"ש בההיא הנאה. ופשיט מאוד דלא שייך הכא בשמירת הני שותפי' לשמור ולא לחלק והוא פשוט ואמנם נגד הבעלי משכנות תלי' בפלוגתא אי מלוה על המשכון ש"ש או ש"ח אמנם בכל זאת נ"ל לפטור את ר"א מלשלם הפסידם הנה עיניהם לנוכח הביטו מ"ש תשו' רמ"א סי' ק"ו באריכות וקיצר הש"ך דבריו סי' ש"ג סק"ז ונדפס בטעות וצ"ל אמרי' כיון שהי' יכול להציל החפץ לא הוי אונס וכו' מ"מ מה שהוסיף הש"ך דאפי' ש"ח חייב סיים צ"ע לדינא ומאי דמספק' לי' להש"ך פשיטא לי' לקצה"ח וכן הסכים הגאון מליסא ונלע"ד מסברי נכון דלא הוה פשיעה אלא גבי נטירותא יתירתא דש"ש אבל לא גבי ש"ח וממקומו הוא מוכרע לפע"ד שהרי יפה הביא ראיה השואל בתשוב' רמ"א מש"ס בב"מ צ"ג ע"ב דפריך וכי היכן מצינו ש"ש חייב באונסי' מבואר דהפסד ממונו מקרי אונס

ודחה רמ"א התם אין ההפסד אונס אלא הטריפה מהזאב וכבר כלתה שמירתו ותו אינו צריך לשכור משלו להציל אבל במקום שיכול להציל אף שיגיע לו הפסד גדול מי יימר דמקרי אונס עכ"ל ודפח"ח בשומר שכר דדבריו בנויים על דברי רשב"א שבנימוקי יוסף פ' הפועלים דמייתי לפני זה שכ' שם דלא מקרי אונס אלא בגופו של חפץ כדכתיב או נשבר או נשבה וא"כ בש"ח דלא גלי קרא שפיר י"ל כראיתו של השואל מלשון הש"ס דהפסד ממונו הוי אונס והרי קמן אפי' בש"ש לא בריר' לי' לרמ"א דהרי סיים מי יימר דמקרי אונס וא"כ במשכונות של בעלי חובותיו וגם בשל ח"ק נגד הממושכנים דאיכא למימר שדינו כש"ח מי יכול להוציא מידו אלא אפי' נגד הפסד הח"ק שהחלטתי שהוא כש"ש מ"מ נ"ל נהי דחייב באונסי' אבל לא בנטירותא יתירתא שכבר כ' ראשונים דכל ההפלגת נטירותא יתירתא שאמרו היינו היכי דמקבל איגרא להדי' דאמר לי' להכי יהיב איגרא וכו' אבל בכל אלו הנדונים כש"ש מאומד הדעת דבההיא הנאה דשביק כ"ע ואגר לי' לדידי' או נפיק עלי' קלא דמהימנא הוא וכדומה נהי דחייב באונסי' כש"ש מ"מ אותן הפלגות יתירות לית בהו דהרי לא יהיב לי' אגרא ולע"ד דין זה מרומז בלשון ש"ס צ"ג ע"א מאן תנא שוכר כנושא שכר וכו' הכוונה דלמ"ד שוכר כש"ח אין כאן ד' שומרים כלל אבל למ"ד כש"ש אע"ג דמסיק דיני הם ג' מ"מ כיון דמחולקי' קצת דש"ש דמקבל אגרא חייב באונסי' ע"ד הפלגה משא"כ שוכר דהוה רק ש"ש בההיא הנאה וכו' כדלעיל פ' ע"ב אינינו חייב באותן אונסי' וא"כ יש לפוטרו גם מתשלומי הפסד דח"ק. ונ"ל דזה הוא דעת הראב"ד דמייתי רא"ש פ"ז דמס' ב"מ סי' ח' שהקשה וכי יאחוז בזנבה וילך ותי' רמב"ן דלהכי יהיב לי' איגרא ע"ש היטב ואמנם הראב"ד ס"ל דבשוכר לא אמרי' הך סברא להכי יהיבי לך אגרא דוקא בש"ש ממש ולא בשוכר וכנ"ל והיא סברת מהרש"ך שבכנה"ג סי' ע"ב בהגה' ב"י אות כ' ובמ"ל רפ"י משכירות ובקצה"ח סי' ע"ב סק"ה ע"ש:

ועוד נ"ל דכ"ז היינו צריכים אי הי' מציל חפציו שבכיפת אבנים והניק חפצי הפקדון אבל כיון שלא הציל אלא חפציו שתחת תקרת עץ ואותן שבכיפת אבנים הי' סבור שהם שמורים מגנבים ונורא כמבואר זה במרדכי פ' המפקיד סי' ר"ה שכיפת אבנים בחזקת שימור משניהם א"כ יפה עשה שפנה להציל שלו שמונח במקום סכנה ולא עלה על דעתו שיבקע חומות הכיפה:

גם יפה אמר הרב מוהר"ר אלעזר שמעולם לא נשתעבד לחלל יה"כ בהוצאה מכיפה למקום האסור חצר שא"מ ומ"ש תלמידי מעלתו נ"י שהי' לומר כל המציל אינו מפסיד ליתא כי טוב לו להניח הכיפה סגורה ולא להשליט שם ידי זרים המורים התירא בשעת דליקה לגנוב ולשלול כמ"ש במרדכי ובתה"ד מעכו"ם שבימיו:

גם מ"ש דבמקום מצות הצלת משכון יש להתיר שבות דשבות תמוהים דבריו וכי הוטל עליו יותר מאלו הי' הבעלי ממון בעצמם פה לא הי' רשאים לצות בפי' להוציא לחצר שאינו מעורבת ואיך יתחייב שומר שלהם משום מצוה להציל ממון חברו אין זה אלא תימה ומ"מ יעיינו בזה בא"ח סימן של"ד מג"א סק"ג ואין להאריך יותר ואחתום בברכה א"נ דש"ת. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יז

שלום וכ"ט לידידי הרב הישיש המופלא מוה' שמואל נ"י אב"ד דק"ק שוראן יע"א:

ע"ד רב בקהל עדתו שמתה אשתו הראשונה ונשא אחרת מבני עירו ויש לו שם קרובי אשתו השני שפסול לדון להם מדין תורה אם יש להכשיר כיון שכבר נתקבל בכשרות שוב לא יפסול יען כי ראה כעין זה בתשו' שער אפרים והוא בחי"ד סי' ס"ז ע"ש:

דברי שער אפרים אינו ענין לכאן התם הי' תקנות הקהל שלא לקבל רב שיש לו שום קורבה בקהלה וטעמם ונימוקם מובן וקצת מפורש שם א' משום דכמה עניני ציבור וגביות מסים יעשו בצירוף הסכמת חבר עיר ואינו מן הדין שיהי' לו קרובי' בעיר הנוגעי' בענין זה אע"ג דממוני הקהל גופי' נוגעי' וגם יש להם קרובי' בעיר ומ"מ כך נהגו לדון על פיהם כמבואר בש"ע ועי' סס"י ר' מ"מ התם א"א אבל לקבל רב בתחלה הנוגע בכל עניני העיר מה לנו ולצרה הזאת אדרבא הואיל ואנשים הממונים נוגעים טוב שיהי' הרב א' מחוץ לעיר שאינו נוגע בדבר לשמור אותם מפרצת עולה זהו חדא, ב' שהוא פסול לדון לקרוביו וכל מי שיש עמהם דין ודברים יצטרך להביא לו דיינים מחוץ לעיר וגם כל קרובי' נפסלו מבוא במנויי הקהל או שלא יצטרפו הרב עמהם או ע"כ יקבלוהו עליהם לדון עם קרוביו ע"כ טוב שלא לקבלו בתחלה אם יהי' לו קרובי' בקהלה, ג' מפני תחלת הקבלה שכל מי שיש לו קרוב למדן יאמר אותו תקבלו לרב וירבו מחלוקו' ביניהם וגם לפעמים לא יהי' אותן הלומדי' ראוי' לכך ומפני זרוע עוז של הקרובי' יתקבל לרב ומפני כל זה תקנו שם בחרם שלא לקבל שום רב שיהי' לו שום קורבה בקהלה ואח"כ כשכבר קבלו עליהם רב א' וישב שם שוב התחתן בנו עם א' מגביר העיר ועל זה סובב תשובתו שאין להסיר הרב מהתמניותו יען עלה לא ירד ובאמת יש לפקפק על ראיותיו:

ובפרט מה דמייתי מכהן הדיוט שאירס אלמנה ונתמנה להיות כה"ג ראייתו תמוה דיש להוכיח משם בהיפוך מעשה מאמר ביבמתו ונתמנה להיות כה"ג דמיעט אשה ולא יבמה וע"ש ואי נימא אין ללמוד חומרא מכהנים שריבה בהן הכתוב מצות יתירות ה"נ אין ללמוד קולא מכהנים שאין איסורם שוה בכל אלא מהא ליכא למשמע מיני':

ומ"מ לא עלה על דעתו שיהי' הרב כשר לדון לקרוביו שפסול להם מדאורי' ולא עלה על דעתו מעולם אלא שלא להעביר הרב מהתמניותו וכשיבוא לפניו דין שהוא נוגע בדבר יסלק עצמו מן הדין וכמ"ש רמ"א סס"י ל"ג להדי' ומבואר שם ברמ"א סעיף ו' דאפי' בדיין קבוע דינא הכי ונ"ל אפי' כבר התחיל לדונו טרם שנעשה החיתון וטרם גמר דין נתחתן פסול לגמור אעפ"י שתחלת הדין הי' בכשרות ועיי' שם סעי' י"ג מבואר כשהי' יודע עדות עד שלא נעשה חותנו ונעשה חותנו שוב נפסל אעפ"י שהי' כשר לאותו עדות וה"ה כשכבר התחיל להעיד ונעשה חותנו באמצע עדותו לא אמרי' כיון שהתחיל עדותו בכשרותו נשאר בכשרות זה לא אמרי' דוקא חתם בשטר עד שלא נעשה חתנו ושוב נעשה חתנו כשר השטר משום שהעדים החתומים על השטר כמי שכבר נחקר עדותו בב"ד וכבר העיד כל מה שהי' לו להעיד בשעת חתימת השטר שלא הי' חתנו עדיין וזה מבואר בסמ"ע סי' מ"ו סקפ"ו ומשו"ה כ' שם סקפ"ז להרי"ף ביוצא מת"י העדי' דאז לא הוה כמי שכבר נחקר בב"ד פסול אעפ"י שחתם בכשרותו ע"ש וא"כ כ"ש בנידון שלפנינו דהרב פסול לדון לקרובי אשתו השני' ואין בזה ספק לע"ד הכ"ד פ"ב יום א' ה' שבט תקפ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יח

שוכ"ט לה"ה הרב המופלג החרוץ ושנון בעל פיפיות תל תלפיות כש"ת מה' משה נתן יוסף נ"י יהי כבוד תורתו מחול כי לא ידעתיו אכנהו:

יקרתו הגיעני ולא הי' ראוי' להשיב כי לפי הנראה אינינו דיין ומורה ואין להשיב בדיני ממונות לא' מהצדדים ומכ"ש אם שם יושבים כסאות למשפט אשר מהם תצא תורה והוראה אך לאשר עוררני בלוחו' שניו' וקרא קצת תגר על הטמנתי בגפ"ת ע"כ אשיב בקצרה דרך פלפול להלכה ולא למעשה:

ארי נעשה שואל בשנים שנתעצמו בדין וביררו להם ג' דינים בזא"ז ושנים מהם קרובי' וקבלום עליהם ואחר גמר דין חוזר בו המוחזק אם יכול לחזור או לא:

גרסינן בסנהדרין כ"ד ע"א נאמן עלי אבא ונאמן עלי אביך נאמנים עלי ג' רועי בקר ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א א"י לחזור בו וא"ר דימי ברי' דר"נ ברי' דר"י והא דקבלי עלי' בחד ומייתי לי' ש"ס בב"ב קכ"א ע"א ופירשב"ם הא דלא נקיט רועי צאן דגזלני' ופסולים לכל דין שבעולם אבל אבא ואביך כשרי' מיהא לדינן של אחרי' עכ"ל דברי' אלו צריכי' ביאור הנה מ"ש דרועי צאן פסולי' לכל דין שבעולם כ"כ לאפוקי אבא ואביך דכשרי' לשאר דינים של אחרים אבל מרועי בקר לא חילק כלום דגם הם פסולי' לכל דינים שבעולם וצ"ל כשרי' מיהת לעדו' דאין פסולין אלא משום דלא שכיחי בישוב משא"כ

גזלני' אפילו לעדות פסולי' ולא הוצרך רשב"ם לחלק אלא בין רועי צאן לאבא ואביך דתרווי' פסולי' גם לעדות הוצרך לחלק הני כשרי' לאחרים והני פסולים לעלמא וצריך לומר אע"ג דבסנהדרין כ"ה ע"ב אמר רבא דרועי בהמה גסה נמי פסולי' לעדות וקיי"ל הכי ס"ל לרשב"ם דהיינו דתנו רבנן הוסיפו עליהם הרועים דבימי משנה לא נפסלו אלא רועי צאן דמשו"ה לא מזכיר להו במתני' ובברייתא הוסיפו רועים סתם דהיינו רועי בקר ונ"ל הא דהוה בעי התם למימר ג' רועי בקר דמתני' משום פסול גזלנותא פסיל להו וקאמר ה"נ מסתברא ודחי לי' דלא משום גזלנותא אלא משום דלא שכיחי בישוב הומ"ל ולטעמך הא הוסיפו עליהן תני' ובימי משנה לא נפסלו ובכמה מקומות מצי צמימר ולטעמך ולא אמר ולמסקנא טעמא דמתני' משום דלא שכיחי בישוב וכשרי' לעדות ופסולי' לדין משא"כ רועי צאן גם בימי המשנה הי' פסולי' כנ"ל לרשב"ם:

אך הא קשי' טובא לרשב"ם דמשמע דס"ל הא דאמרי' ר"פ ז"ב אבל חד כבי תרי דלעלמא לא חזו אימא מודו לי' לר"מ וכו' ס"ל לרשב"ם דלמסקנא קיי"ל הכא דלא מהני קבלה חד כבי תרי נגד כל הפוסקים ולכאורה ממקומו מוכרע דליתי' דהא בב"ב שלח ר"א עבדי גנבת וכו' ומזה הוכיח רמב"ן דלא כרי"ף דה"ל תרתי לריעותא שמאמינו כבי תרי ועל עצמו שהוא קרוב לעצמו והחולקי' סוברי' שאני הכא דנשבע פי' וס' השבועה הוה רק כחדא לריעותא דאין לומר ע"י השבועה לא הוה ריעותא כלל ז"א דא"כ מאי מייתי מנאמן עלי אבא דהלכה כחכמים ובאתן לך התם איכא ריעותא ואפי' בסיפא דדור לי בחיי ראשך אע"ג דנשבע מ"מ שבועה הוה ריעא היא דהי' לו לישבע בחפץ ובה' ונשבע בחיי ראשו משא"כ הכא דמאמינו ע"י שבועה שלא הי' מתחייב בה וא"כ מאי מייתי אע"כ חדא ריעותא מיהת הוה לכ"ע אלא להרמב"ן השבועה אינה מבטלת שום ריעותא וה"ל תרתי לריעותא ולאינך השבועה מבטל' חדא ומקיימת חדא וא"כ לא מיבעי' להרמב"ן מוכח דאע"ג דלעלמא לא חזי כגון א' במקום שנים מ"מ א"י לחזור בו וס"ל האי דר"פ ז"ב לא נאמר אלא ע"ד צריכותא ולא לקושטא דמילתא אלא אפי' להרי"ף וסיעתו דס"ל גבי עבדי גנבת הוה חדא לריעותא ונשבע צריכא לדחוק דהשבועה מבטלת הריעות' דא' במקום שנים וריעותא חדא הנשארת היא במה שמאמין לבע"ד עצמו ואותו הריעותא חזי לעלמא אבל א' במקום שנים בלא שבועה גם לא יכול לחזור בו זהו דוחק גדול לחדש פלוגתא בין רמב"ן להפוסקים ולא לשתמיט לשום פוסק למימר הכי וזה הסברא עצמה דחוקה:

והנלע"ד דס"ל להרשב"ם דאבא ואביך מיירי בכל גוני לר"מ אפילו קיי"ל בחד ומצרף שנים עמו יכול לחזור כדאמר רב דימי ולרבנן אפי' קבלו בתרי כשר דתרתי לריעותא

נמי כשר אך ע"כ לא מכשרי תרתי לריעותא אלא כשהריעותא הנוספת חזו לעלמא כגון אבא ואביך א"כ שלשה רועי בקר דא"נ מיירי בזא"ז ומיחשב תרתי לריעותא ותרוויי' לא חזו לעלמא ומ"מ לא הוה פסול גמור כיון דלא גזלנים נינהו וכשרי' לעדות אבל רועי צאן דהוה תרתי לריעותא ותרוויי' לא חזו לעלמא בזה גם רבנן יכול לחזור בו כצ"ל לרשב"ם ועדיין צ"ע:

אמנם אעפ"י שנדחקתי בזה בדברי הרשב"ם מ"מ נ"ל דחילי' דפירשי' מהדא דהוסיפו רועי' אפי' בהמה גסה ויען במתני' תנן בהדי' רועי בקר לקולא א"כ ע"י היספת הבריתא נשתנה הדין לא לישתמיט לעשות מזכרת בש"ס מזה ואפי' בבריתא גופי' ה"ל להזכיר זה אע"כ גם למסקנא תרתי לריעותא כשר ורב דימי אדר"מ קאי:

ומה שמקשים על זה א"כ מאי פריך ר"פ ז"ב אדר"ל דתני עדו מאי קמ"ל תנינא וכו' ואמר רב דימי וכו' ולפירש"י מאי קושי' דלמא ר' דימי מהכא יליף מדקתני עדו וס"ל לר"מ דמצי הדר בי' נ"ל דהנה רש"י פי' דנאמן עלי אבא בדיינים מיירי דומי' דשלשה רועי בקר דהאי משנה ומיירי נמי דאבא ואביך אינם מומחי' אלא צריכי' צירוף ב' כשרי' עמהם כפירש"י דקבלי עלי' בחד דיינא ואע"ג דאיכא תרי אחרינא בהדי' אר"מ יכול לחזור בו ע"ש מבואר מלשון זה דרבותא דרב דימי אף ע"ג דאיכא תרי אחריני בהדי' שלא יניחוהו להטות משפט גבר דאינהי תרי לא חשידי אפ"ה יכול לחזור דפסול קורבא גז"ה הוא, יהי' איך שיהי' א"א לומר רב דימי למד זה מדתני עדו ז"א דלמא בעד ס"ל לר"מ אפי' בחדא לריעותא יכול לחזור משא"כ בדיין דלא פסול אלא בקבלו בתלת ומנ"ל לרב דימי אי לאו דקבלה בידו בשום מקום דר"מ אפי' בקבלו בחד פסול אפי' בדיין מכ"ש בעד וא"כ עדו למה לי וא"ש ולעולם לרבנן אפילו תרתי לריעותא כשר כדמוכח מרועי' בחד שהוסיפו:

ולכאורה אין הכרח שהתוס' יחלקו לגמרי על ראי' זו שהיא כמעט ראי' ברורה אלא י"ל ולחלק דוקא ריעותא דעוברי עבירה כגון רועים שאינינו פסול ממש וגרוע מפסול קורבא דהרי בידו לקבל דברי חבירו ולחזור בו כדין המפורש לקמן כ"ה ע"ב ויתכשר אפי' לאותו הדין עצמו ע"כ לא מיחשב תרתי לריעותא משא"כ תרתי לריעותא דקורבא וא' במקום שנים הא דס"ל להתוס' דרב דימי ארבנן קאי אנאמן עלי אבא והביאני לזה לשון רמב"ם פ"ז מסנהדרין הלכה ב' מי שקיבל עליו קרוב או פסול להיות דיין בין להיות עד אפי' קבל א' מן הפסולי' בעבירה כשני עדים כשרים להעיד עליו או כשלשה ב"ד מומחי' לדון לו וכו' ע"ש וק' בבבא שני' שביק קרוב שהתחיל בו והוסיף פסול בעבירה ובתחלת דבריו הזכיר פסול סתם אלא עכצ"ל דס"ל כהרי"ף רבי' דתרתי לריעותא יכול לחזור בו

ע"כ קרוב או פסול היינו אשה וקטן וכדומה דוקא שקיבל בע"א או דיין א' ואפי' קבל הפסול בעבירה כשלשה היינו רועי' וכדומה כיון דפסול בעבירה אינינו כפסול בגופו ויכול לחזור בו אינו מצטרף לתרתי לריעותא ואינו יכול לחזור ואפשר דגם הרי"ף ס"ל כן ולא מיירי רק מקרוב ופסול ממש דאם קבלו בשנים הוה תרתי לריעותא אבל פסול עבירה מודה כהרמב"ם ועכצ"ל כן להש"ך סי' כ"ב סק"ב דתרתי לריעותא מחד שמא הוה נמי תרתי לריעותא וא"כ שלשה רועי בקר לבתר דפסלום משום גזלנים ופסולי אפי' לעדות הוה תרתי לריעותא וא"כ איך מייתי לי' רי"ף אע"כ דפסולי עבירה לית לן משום תרתי לריעותא:

לפ"ז לרמב"ן דפליג אהרי"ף כל תרתי לריעותא אינו יכול לחזור בו ולרי"ף ורמב"ם ואפשר להתוס' תרתי לריעותא בפסולי עבירה מיהת אינו יכול לחזור בו ולרשב"ם כל תרתי לריעותא אשר כיוצא בו כשר במקום אחר אינו יכול לחזור אך רש"י משמע ס"ל כרמב"ן שאין לחלק כלל ולעולם אינו יכול לחזור בו:

ודעת הסמ"ע תרתי לריעותא משם א' לא מיקרי לריעות' ומ"ש התומי' ראי' לזה מק' תוס' ומהרש"א בסנהדרין דף ה' ד"ה דן לא נ"ל שום הוכחה דודאי אי נימא יחיד מומחה דן בכפי' ושלשה הדיוטו' הוה כיחיד מומחה או נימא שלשה דנים בכפי' ויחיד מומחה חשיב כשלשה נמצא יחיד הדיוט הוה ריעותא שאינו מומחה ואינינו שלשה ואי קיבלו בתרי או בתלת ה"ל תרתי לריעותא מחד שמא אבל להס"ד דתוס' דיחיד מומחה אינו דן בכפי' אלא בקבלו עליו וכן ג' הדיוטות וכמ"ש מהרש"א דממתני' אין ראי' א"כ לאותה סברא אין בין מומחה וג' הדיוטות להדיוט א' ולא כלום א' מאי ריעותא יש בקבל עליו יחיד הדיוט מה לי מומחה וג' או הדיוט כולם בעי קבלה ומאי ריעותא איכא ע"כ הוכיחו תוס' דבין יחיד מומחה ובין ג' דנים בכפי' ולא יחיד הדיוט וממילא כשקיבלו עליו ה"ל ריעותא וכשקבלו בשנים הוה תרתי לריעותא נמצא מתוס' לא מוכח מידי גם מה שהוכיח ממתני' ג' רועי בקר י"ל במשנתינו דעדיין לא נפסלו לעדות אפשר לא הוה תרתי לריעותא ומיירי בקבלום בבת א' מיהו מהרי"ף הוה ראי' דמייתו להו בתר דנפסלו וכבר כתבתי בזה לעיל דאין ראי' להסמ"ע דאפשר דהרי"ף סובר דבפסול בעבירה לא מיקרי תרתי לריעותא כלל אבל היכי דמקרי תרתי לריעותא אפשר אפי' משם א' נמי:

אך הראי' דמייתי תומי' מתשו' הרא"ש כלל נ"ו סי' א' הוא ברור ואמת כל רואיו יכיר דמיירי ביחיד הדיוט ובלי קנין ואפ"ה פסק הרא"ש דאחר גמ"ד אינו יכול לחזור בו אע"ג דהרא"ש מהסוברי' כהתוס' והרי"ף דבקרוב תרתי לריעותא יכול לחזור בו אע"כ משום דהוה שם א' לא הוה גוזמא ולא מיקרי תרתי לריעותא ולפע"ד עוד ראי' מהא דעבדי

גנבת רצונך השבע וטול דמייתי מיני' רמב"ן ראי' נגד הרי"ף דאפילו תרתי לריעותא אינו יכול לחזור בו שהרי כתרי כשרי' וכמ"ש לעיל אך מה יענה אהשבועה עצמה דהוה תרתי לריעותא כמ"ש רשב"ם שם ורמב"ן עצמו ושיטה מקובצת שם דאין נשבעי' על העבדים אפי' לפטור והכא אומר השבע וטול וה"ל תרתי לריעותא ומ"ט אינו יכול לחזור בו אע"כ משום דשם שבועה א' הוא ובשם א' לא הוה גוזמא: אך גם מהר"ן בחידושי' ר"פ ז"ב משמע כהסמ"ע אהא דמייתי וא"ר דימי כאן דקבלי עלי' בחד הקשה ר"ן וז"ל וא"ת והא שלשה ר"ב שהוא מאמין ג' פסולי' כשלשה כשרי' ולא עלה אותם אלא בחדא מעלה ואפ"ה יכול לחזור וא"כ מאי חדית לן רב דימי ואיכא למימר כיון שהיה מקבל שלשה פסולי' בזא"ז כשלשה מעלות דמי ומשו"ה איצטריך דרב דימי דאפי' בחדא יכול לחזור עכ"ל ושוב כ' בדיבור שאח"ז בצריכותא דאבא ואביך חזו לעלמא איכא לא פסולי כולי האי אלא משום דלא גמירי וכפסולא דחזו לעלמא דמי עכ"ל ורצונו דכשרי' לעדות רק לדין פסולא הוה כחזו לעלמא. וצריך לומר הא דכ' הר"ן מאי חדית רב דימי הא מג' רועי בקר מוכח אע"ג דכ' דמדלא מיפסלא פסול גמור לא הוה ריעותא י"ל היינו למסקנא דמסיק הך צריכותא ונחית לחלק בין ריעות' לריעותא אבל הר"ן הקשה טרם דמסיק ש"ס אדעתי' לחלק והוה ס"ל רועי בקר הוה ריעותא ממש וקשי' לי' הא הוה חדא לריעותא א"כ מוכח מזה דתרתי לריעותא משם אחד לא הוה אלא כחדא לריעותא אלא מתירוצו מוכח דכשהוברר בזא"ז ה"ל כתרי שמות ותירוצו מוכרח והא דלא חילקו הפוסקים בכך היינו משום דכל החילוק של שם א' וב' שמות לא הוזכר בהדי' בשום קדמון א"כ לכאורה להלכה מוכח דשם א' בבת א' לא מקרי תרתי לריעותא ובזא"ז גם הרא"ש והרמב"ן הנ"ל יודו דהוה תרתי לריעותא:

וכיון דבררנו דשלשה עמודי ההוראה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כולהו ס"ל כהתוס' דתרתי לריעותא דפסול קורבא יכול לחזור ובכל מקום הלכה כהתוס' אם לא במקום שהרי"ף חולק והכא הרי"ף ורמב"ם ורא"ש מסכימי' יעיי' כה"ג במג"א רס"י תמ"ז וברורנו דבזא"ז הוה שם א' כשני שמות א"כ פשוט דהמוחזק יכול לחזור בו כנלע"ד פשוט:

וראיתי בדברי פרמכ"ת דברים שיש להשיב עליהם מ"ש בענין סוגי' דשליש יש לתמוה הא לא קיבל עליו השליש כחד ולא כפלגא אלא אמרי' מדהמני' דהרי אי בעי קלתי' א"כ ה"ל כאלו קבלו עליו ויותר מזה וא"כ למאן דלא הוה ס"ל אי בעי קלתי' לא נתקבל כלל וכלל וא"כ מה ענינו לכאן:

גם יש לתמוה במ"ש פר"מ דה"ל למימר עדיו היינו שפסולי' משם א' וקמ"ל דתרתי לריעותא משם א' מכשרי רבנן ולא הבנתי איך שייך בשני עדים פסולי' משם א' היינו

שניהם קרובים קורבא א' ופסול א' וא"כ מאי אמרו רבנן במתני' אימתי בזמן שמביא עליהן ראי' שהם קרובים או פסולים אתמהה הלא מקרובים ופסולים מיירי והכי הל"ל אימתי בזמן שמביא עליהן ראי' שהם ב' שמות פסולין או קרוב וא' משחק בקוביא אבל השתא א"א לפרש כדס"ד למכ"ת ועוד דברי' לא רציתי להאריך:

ואשר שאל בענין ביח הכנסת אם שר גדול ומהולל רוצה להשכיר בהכ"נ מהודר ומיופה על עשרים שנה והנ"ל אינו מהודר כמותו ורק על שנה א' איזה מהם עדיף פשיטא לא יסתפק אדם בזה שמחוייב להדר אחר המהודר ומיופה משום זה אלי ואנוהו וגם שזמנו ארוך יותר אלא מעלתו כתב כי השר נתן קונטראקט עם תנאים בתוכו ולא הוזכר לי מה הם התנאים אולי אין רוב הציבור יכולי' לעמוד בהם ומכ"ש אם חלילה א' מן התנאים להכריח הציבור לקבל עליהם מורה שאינו מרוצה להם שאפי' יהי' כבצלאל בן אורי בן חור לא הכריח הקב"ה את ישראל לקבלו עליהם אלא מרצונם כמבואר פ' הרואה ובלא"ה רב המתמנה עפ"י השר עיי' מ"ש תומים סוף סי' ב' וק"ן רבנים עם ר"ת ורשב"ם החרימו על זה עיי' סוף ס' תשו' מהרמר"ב ועי' ב"י א"ח סימן נ"ג ד"ה כ' המרדכי ואם נתמנה הרי הוא כאשרה אצל המזבח ואין הבהכ"נ ההוא לא מקדש ולא מזבח אם אשרה עומד שם ואם המורה מורא שמים על ראשו ילך ויתמנה במקום שחפצם בו ולא להטיל עצמו על הציבור על כרחם ואתם קבלו עליכם המרוצה לשני הצדדים וה' עמכם וישפות שלום לכם ומה שטועי' נתלי' ברישׁ לקיש וטעו כי הוא לא נתמנה פרנס על הציבור שאלו נתמנה הי' אומרי' לו זכור מעשיך הראשונים וכאשר באמת אצל ר' יוחנן ב"מ פ"ד ליסטא בליסטיותי' ידע ומשם ראי' לנידון שלפנינו והנלע"ד כתבתי בקיצור נמרץ והקוצרים אומרי' יברכהו ה' הכ"ד א"נ. פ"ב כאור בקר ליום עש"ק בטוב כסליו תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יט

רב שלום וכ"ט לאלופים ויקירים שלומי אמוני ישראל התורניים קצינים ונגידים ראשים וטובי בק"ק... ועל גבם ובראשם הנגיד המופלג המפורסם... נ"י ה' עליהם יחי':

הגיעוני נעימות ידידותם ונפשם היפה בשאלתם להורות להם הדרך ילכו בה נידן רב א' אשר השתרר עליהם מבלי שאלת ורצון רוב בני הקהלה רק עפ"י פקידה ממקום גבוה על גבוה והלך וישב לו על כסא הרבנות בעל כרחם שלא ברצונם האותיות שאלוני מה משפט האיש הזה עפ"י דת תורתינו הקדושה האם מחויבים או רשאים לנהוג בו כבוד הרבנות ואם כדין עשה או לא:

תשובה הרב הזה ואם גבהו כארזים וחסין כאלוני' לא יפה עשה בעמי' לעלות על גפי מרומי קרת בחוזק יד ואיה חכמתו בתלמוד הלא כה אמרו במס' ברכות נ"ה ע"א אמר ר' יצחק אין מעמידין פרנס על הציבור אא"כ נמלכין בציבור שנאמר ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת אמר הקדוש ברוך הוא למשה הגון לפניך בצלאל אמר לו רבונו של עולם אם לפניך הגון לפני לא כל שכן אמר לו אף עפ"כ לך אמור להם לישראל הגון לפניכם בצלאל וכו' מעתה ישפוט אדם אם בצלאל שהי' מלא בחכמה ובתבונה ובדעת וצוה עלי' הקב"ה על ידי שלוחו הנאמן מרע"ה ולא רצה להכריחם להתמנות שלא בשאלת פיהם ורצונם ואיך יתמנה שום אדם בשום התמניות מבלי שאלת פי ורצון רוב הקהל:

אך בכל זה אעפ"י שאין להתמנות אלא עפ"י רצון הציבור מ"מ אם מינה אותו המלך והשר דינו דין דקיי"ל דינא דמלכותא דינא אך שהדיין מחוייב להודיע להשררה שאין רצונו לקבל על עצמו התמניות זה שלא ברצון הקהלה ואז אם השר כופהו ע"כ אז דינא דמלכותא דינא אך אם לא הודיעהו הדיין להשר כך ומכ"ש אם הוא השתדל לעצמו הממשלה הרי הוא אדם שאינו הגון ומצוה להודיע להשר שהדיין זה עושה שלא כהוגן ולא ישב על כסא ישראל ולא ידרוך בארמנותינו וברוך ה' כי תלי"ת רוב כל שרי ארצינו אנשי חסד המה וחסים על ישראל ורוצים בקיום הדת ולא להרסו ע"כ לכשיודיעוהו להשר ישמע ויאזין וירחם ויסיר זרוע רמה מעל קהלות ישראל:

וליתר שאת אביא ראי' לדברינו ממרדכי פ' החובל הביאו גם ב"י באה"ח סי' נ"ג וז"ל השיב רבינו מאיר על השליח ציבור שהי' רוב הציבור חפצים בו וקצת לא נתרצו ונעשה עפ"י השר שבקש הממאנים להתרצות והשיב לא טוב הדבר להמנות עפ"י השר וכו' וכבר נעשה מעשה בימי אבי העזרי שנתמנה חזן והלך א' ונתכווין לכבדו וגרם שההגמון שלח אחרי' ולקח המצנפת שעל ראשו ונתן עלי' ואמר לו הא לך החזנות וכו' ואמר אדוני אין דיני לקבל ממך עבודת בוראינו וכו' יע"ש ופסק כן בש"ע א"ח סי' נ"ג סעי' כ"ח והשתא ק"ו הדברי' השתא ומה שליח ציבור שאין לו שום שולטנות על העם לא לדון ולא להורות וגם הי' רוב הציבור חפצים בו רק גבי ש"ץ אפי' מיעוט יכולי' לעכב ועכ"פ השר לא בא בכפיי' על המיעוט לכוף אותם אלא הטה לבבם בדבריו אפ"ה אמר מהר"ם כי לא טוב עשה כ"ש רב הממונה פרנס על הציבור ולא נמלך בציבור כלל וגורם שכופין הציבור לקבלו שלא ברצונם פשיטא שלא טוב עשה:

ואם אולי יאמר האומר אדרבא רב שאני שבא לדון בין איש לחבירו וזה מחוקי המלכות להושיב דיין ואולי מותר לו לעשות השתדלות אפי' שלא ברצון הציבור אראהו טעות

דבר זה בתשו' הרשב"א סימן תרל"ב והועתק בתשו' הריב"ש סי' רע"א כי בדפוס וויען השמיטו המדפיסי' איזה שיטין מתשו' הרשב"א וז"ל בתשו' הריב"ש הנ"ל ובודאי מחוקי המלוכה הוא למלכי האומות למנות שופטים בארץ ואיברא שאין לאדם ליטול רשות מן המלך שלא ברצון הקהלות ומי שעושה כן הוא מצער את הציבור ועתיד ליתן את הדין עכ"ל מבואר מדבריו שאם אחר שבחרו הציבור בו וקבלוהו עליהם אז טוב מאד אם יסמוך השר את ידיו להסכי' עם הסכמת הציבור וזה טוב לו אבל לגרום לכוף הציבור שלא מרצונם עתיד ליתן את הדין וכיון שעתיד ליתן את הדין אצל דיין אמת שופט צדק ית"ש א"כ מובן מזה שאין לשמוע לו דהרי אמרו חז"ל במס' ב"ב נ"ח ע"ב כל דיינא דמפקינן ממונא מיני' בדינא לאו דיינא הוא ע"ש:

והשתא אם מפקי' מיני' ממונא הקל בדיני אדם לאו דיינא הוא לדון בממון אחר שאינו נוגע לאותו ממון שהוציאו ממנו מ"מ כיון שהוציאו ממנו שום ממון בדין שוב לא ידון לעולם מכ"ש זה שמשתרר שלא ברצון הציבור שעל זה הדין עצמו עתיד ליתן את הדין לפני הקב"ה על שציער את ישראל פשיטא דלאו דיינא הוא:

ואין ספק שגם הרשאתו מהשר הרשאה בטעות הוא כי אלו ידע כל זה לא הרשה אותו כי שר חפץ חסד הוא ובמשפט יעמיד ארץ ולא בכח וביד חזקה כמפורסם וא"כ אין לו להרב על מה להשען בזה כ"ז כתבתי עפ"י עיקור הדין אך כבר הי' מעשי' כיוצא באלו בדורות הראשונים וגזרו רבותינו על זה והוא בסוף תשו' מהר"מ מר"ב ואעתיק לשונו בקיצור. ועוד גזרנו וכו' שלא יהא אדם רשאי ליטול שררה על חברו לא ע"י מלך ולא ע"י שר ושופט וכו' לא בדברי הבאי ולא בדברי שמים וכו' אם לא שימנו אותו רוב הקהל מפני חשיבותו והעובר על דברינו יהא.. ויהי' כל ישראל מובדלי' ממנו חתומי' ואינם חתומים ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם וחביריהם גדולים וקטנים וכו' וספריו ספרי קוסמים והשומר תקנותינו ינוחו ברכות על ראשו ועל תקנה זו חתומה שמואל בר מאיר (הוא רשב"ם) יעקב בר מאיר (הוא ר"ת) אליעזר בר נתן (הוא ראב"ן) וק"נ רבנים עכ"ל יע"ש. ובס' אורים סוף סי' ג' העתיק ג"כ קצת מהנ"ל וסיים וחובה על רבני זמן לעשות גדר בזה לבל יהי' ח"ו פרוץ מרובה על העומד ואולי יזכני ה' ליישר חילי ולעשות בזה תיקון וצורך שעה להרים בזה דגל תורה ולנער רשעים מן הארץ אי"ה עכ"ל:

ואתם אחי אם אמת נכון הדבר שהרב ההוא לא נתקבל ברצונכם טרם שהשתדל לו פקידה מהשר מצוה עליכם לעמוד בפרץ ולהתחנן לפני האדון החסיד הגראף שלכם כי חסיד מפורסם הוא וטוב לישראל ישמע ויאזין לקולכם ולמסור הדבר לדייני ישראל ורצון הקהלה ואת אשר יבחר ה' בו עפ"י הרוב יסכים הגראף עמו ויתמכהו בימין עוזו

ותפארתו ויהי' לשם ולתהלה ולתפארת יאריך ימים על ממשלתו ויגדל כסא תפארתו והודו ובימיו ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ואמת משפט שלום שפטו בשעריכם ואיש על מקומו יבוא בשלום כחפץ א"נ:

אחר חיתום שטרות אמרתי אעלה בסנסני השלום יבצעו תמים ויכנסו בפושרי' והרב הזה אשר תורה חתולתו לא יעמוד על דעתו ואתם בני הקהלה עשו אתו ברכה למען לא יורידוהו מכבודו לגמרי ולמען לא יבצע מעשהו זר מעשהו ע"כ יהי' עכ"פ ראש ב"ד יורה וידון אך שם רב לא יקרא עד כי ימצא חן בעיני בני הקהלה ויקבלוהו באהבה ואז ה' ירים קרנו וכסא כבודו ובזה יהי' הפרצה גדורה ה' ישפות שלום ביניכם ואם דעת החסיד הגראף מסכים לית טב מזה ואשרי הדור השומעים לקול מוריהם לטוב גם ה' ייטיב עמהם הכ"ד הבעה"ח שנית:

ולדינא נ"ל דכל מ"ש ש"ס ופוסקים ותקנת ר"ת וסייעתו הכל הוא בימים קדמונים שהי' רק לענין לדון בכפי' ולהיות מושל העיר ואינו נוטל פרס מהקהל ולא הי' השר כופה רק פלוני ימשול וזהו מדינא דמלכות רק שאינו מדרך המוסר שהרב יקבל ממשלתו בלי רצון הציבור והמלכתם אך לכוף הציבור ליתן לו פרס והספקתו והכנסות אינינו מדינא דמלכותא כי אלו יכוף המלך לשכור לו דוקא פועל זה למלאכתו ולא פועל אחר זה אינינו מחק המלך וא"כ כל פרוטה שנוטל הרב מהכנסת הרבנות עפ"י כפיית השר גזל הוא בידו לפע"ד. ישיב ה' שופטנו כבראשונה ויועצינו כבתחלה ויבנה ירושלים על תילה אמן פ"ב יום ב' חמשה עשר בשבט תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה כ

זכות רבו ותורתו יגינו עלי' להטות לבבו לשמוע ולהאזין ויחוננהו ה' לרוממו ולגדלו ולברכו ה"ה הרבני... נ"י:

חשתי ולא התמהמהתי להשיב על רוב דברי' אשר ראשיתם להודות לי על שהסגתי ידי אחור מלמסור חרף ביד שכנגדו להאמיסו אך מה אעשה כבר נתהפכה קערה ושלחתי זמורה לידם כי שלחו לכאן ציר בגוים שולח ובתוך אריכות דבריהם שלחו ג"כ מכתב אשר הגיע לידם מק"ק טרענטשין איך האיש המחזיק בידו של מעלתו התפאר שם אצל הגאב"ד דשם ליזול ולמסור לגרש הדיינים מהעיר ולייסר שארי אנשים והגאב"ד התרה בו ומ"מ עודנו עומד בדבורו על זה בקש ממני לשלוח לידם אגרת שערכתי להם כדי להציל נפשם ואספתי אצלי ראשי עמי על גבם הרבני הנגיד מו"ה אברהם הרש לבוב וגם הקצין רה"ק וכולם הסכימו שאיני רשאי לעכב אפי' עיכוב בן יומו להציל נפשות נענה מתוא מכמור ואז הוציא הנגיד מו"ה אברהם הרש נ"י העתק מכתב מה שמסר

מעלתו ליד פקיד א' מפקידי עירו שם האריך לשון על הרב המופלג בתורה והצדיק המפורסם כבוד מו"ה זלמן פערלס שהי' אב"ד שם והלעיג על פסקי דינו לפני האדון הלז אשר כל השומע תצילנה אזני' מי שמע כזאת מי ראה כאלה אפי' מקלי דעת מכ"ש מי שרוצה להמנו' פרנס על הציבור ואמרו חז"ל בפ' חלק (סנהדרין צ"ג ע"ב) מפני מה נענש נחמי' על שספר בגנותן של ראשונים שנאמר ופחות הראשונים הכבידו על העם וא"כ לפני ישראל מכ"ש בפלילים ולהלעיג על פסקי דינו ויושרו ע"כ החליטו שיעשה הנ"ל אשר זמם וימסור הדיינים ושאר אנשי העיר ע"כ מצוה וחובה עלי להצילם באגרותי וגם לא הניחוני לכתוב הפשר שיהי' ראש ב"ד כלל ע"כ כתבתי פשר אחר שיתנו לו ממון ויפייסוהו ברצי כסף וישוב אל מקומו הראשון וע"ז אמרו חז"ל מעשיך ירחקוך ומעשיך יקרבוך:

ומ"ש אלי איך שכחתי מעשי' של הרב אב"ד דק"ק סאבאטיש מוהר"ר ישראל נ"י אותם זכרתי ואמרתי להם פא"פ זה המעשה של עכשיו הוא מטה זעמו של הקב"ה לפרוע מכם מה שעשיתם להרב מו"ה ישראל נ"י אתם מאסתם מי שלוח ההולכים לאט הנה הביא עליכם נחל שוטף בזעם אף - - אבל אני בתומי אלך אז עמדתי בכל כחי לימין האמת והצדק בכל האפשרי וגם אעמוד עתה לימין הצדק והיושר יהי' עם מי שיהי' לא אשא פנים לא לתורה ולא לעושר כי אם לאושר וצדק:

ואמנם מ"ש להצדיק עצמו על פי הדין לא אכניס עצמי בפלפול עם הבע"ד בעצמו שאינו רואה חובה לעצמו ולא יחפוש כי אם זכיותי' ואפי' שוחד יעור עיני חכמים שלא ימצא חובתו של הנותן מכ"ש שלא ימצא ולא יודה על חובותי' ומכ"ש שיש לו התנצלות רב ועצום שהעניות מעביר אדם על דעתו ועל דעת קונו ה' ירחמהו ויפרנסהו מידו הרחבה בהיתר ולא באיסור ובשגם התנצל שהוא מנוצח מאשתו וגם זה התנצלות לו אבל לא לזכותו בדין בעבור זה כי אין רחמים בדין וגזירת רשב"ם ור"ת וראב"ן לא העתקתי במכתבי החומר שנאמר שם בארור ונידוי ושמתא ושם מיתה רחמנא ליצלן ועוד אריכות דברי' כי יראתי להעתיקו מפני המלשינים והדיינים שהיו פה ראו זה ע"כ הם יראי' להלכד בעונש זה ואלו לא גזרו וגם הי' מותר מה"ד הי' ראוי לגזור כן והנה בעו"ה בדור פרוץ כזה אשר רבו בדרשנים המתפרצים בדרשו' של דופי ונושאים חן בעיני השרים והמלכים כידוע ויקבלו גם התרה מרב החובל הידוע וכיוצא בו ואנשינו פה זוחלי' ודואגים שלא יבואו אנשים שאינם הגונים ויעשו כן בק"ק ס"ה הסמוכה לכאן ושקמו מי ראש פתני' וישחיתו גלילותינו ח"ו ע"כ אין לחפש שום זכות בזה:

ומ"ש בסוף דברי' שהמתין עד היום ההוא ולא שחרו פניו להתפשר האמת שהם כתבו שאינם חפצי' בפשר הזה כי דרכו למלוך בחזקה ובגאוה וגודל לבב ואמר מה אני חושש לזה פרשימפלטר אורים ותומים וכן ראיתי מכתבו לק"ק יינק זה שנתיים ביד חזקה אמלוך עליכם כ"ד רבכם אין זה מדת צדיק וחכם וכי לא למד עצת זקני שלמה ועיין סוף מגלה סתירת זקנים בנין וכו' יע"ש א"כ היום תהי' עבד לעם הזה וכו' ולא בכח יגבר איש ותלמידי מרע"ה צריכים להיות ענווים ושפלי רוח ואז יגביהם ה' וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו וטוב הי' לו אם הוא הי' מתחיל עמהם ע"ד הפשר ההוא אולי יכנעו וישמעו ובודאי אם יודה וישוב ויקבל דברי אשר אומר לשם ה' אז אעמוד על ימינו בעז"ה בכל מאמצי כחי אך לא בחיל ולא בכח כי אין בו אך ברוח ה' צבאות אשר יחנני אולי ישמעו לקולי לשום שלום בארץ והנה לוטה פה מכתב אל רה"ק ודייניים וכל הקהלה אם הוא בעצמו ימסור מכתב הזה להם בזה יבינו כי שב מדעתו וישמעו לקולי כולי האי ואולי:

ומ"ש שמבקש ממני מחילה אם עשה דבר נגד רצוני בשום פעם לא ידעתי כוונתו אם כוונתו נגד כבודי חלילה וחלילה מימי לא פגע בכבודי ח"ו אדרבא מעולם נהג בי יותרת הכבד הן בבחרותו הן בהיותו מופלא בתורה הן בע"פ הן במכתב ולא עלה זה על הדעת:

ואמנם אם כוונתו שעשה נגד רצוני בהנהגתו במדות שאין רצוני נוחה מהם בודאי עשה ועשה ומקצת מהם כתבתי למעלה והם יעידו על השאר וכשם שקשה עונשן של מדות מעונשן של עריות כך גדול שכרן של מדות טובות משכרן של אריו"ת בתורה ומה הבריות אומרים פלוני שלמד תורה אשרי שזה ילד אשרי שזה גידל:

יתגדל בתורה ויראת שמים ויסיר ה' חרון אפו ויושיבהו בכסא כבוד מרום ובמקום שהי' ראשיתו מצער מאוד ישגא אחריתו ואת אשר יאהב ה' יוכיח ומריח מי תורה יפריח ולא יאמין לקול מסית ומדיח ואז על אויביו יתגבר ויצריח ותחזינה עינינו ביאת משיח הכ"ד המדבר לכבוד ה' ותורתו:

שלום וכל טוב ויברכו במקהלות עה ה' הנאספי' אל עמק הברכה ואקרו"ט דק"ק באנוויטץ ועל גבם ה"ה הנגיד המופלג המפורסם כ"ה יעקב נ"י הערצקיס. ושלום תניינן לאלופים רבנים תורניים מופלגים דייני קרתא יע"א:

הנה שמעתי לקולכם ושלחתי כמבוקשם ע"י ציר בגוים שולח ועתה הנה יצאתי יציאה דכוותי' בעונה זו יפה לצאת לדורן ולתפלה ולשום דמי מלחמה בשלום. היות כי קבלתי מכתב מהרב דובר שלום ומבקש צדק וענוה ומודה על האמת כי שגגה יצאה מלפני' ואחז"ל בנות ישראל יפות הן והעניות מנולתן ובאמת הרחבתי הדיבור ומלאתי פי

תוכחות על כל שגיאות דברי' אשר לא ישרו בעיני ואת כולם נשא וסבל באהבה ומילט העיר בחכמתו לתקן דרכי' ועלילותי' במדות הגונות תרומיות והנה אחרי הוסר כל חלאת הנ"ל הנה הוא נקי וטהור ות"ח וזקני העיר יהיו עמו בכל עצה ותושיה וממילא בשובו והתחרטו על העבר הרי כל האמור עם הס' תשו' מרממר"ב יהפכו לברכות ומאשפות ירום אביון ות"ח כסהו כלילה ועתה אתם אחיי שמעוני וישמע אליכם אלקי' אם גם עתה תעמדו על דעתיכם ולו יהי' שתצליחו ותעבירו הרב הזה מי יבוא אחרי' הלא יאכל חרב בדי' במחלוקות בקהלה כי אלו יאבו ואלו ימאנו ובלאה"נ אם הסר משוגתו של הרב וכפי הנראה לי ראוי שלא לביישו ולחוס על כבודו ועל כבוד תורתו וכבוד רבו הגאון נ"י ואם לא תשמעו ממש אין ראוי ששום רב אחר ימלא מקומו ובלבד שיהי' חרטתו שלמה וישכיל דרכו וכאשר אאמין באמת וכל דבר הנעשה לש"ש ה' עוזר ומושיע ולא תצא ממנה תקלה לפוקה ומכשול ויהי' בודאי לשלום וברכה ולשם ותפארת וכבוד לכם שלא עמדתם על דעתיכם ובאופן שתעשו אסיפה חדשה ותקבלוהו עליכם ברצון ואהבה ויהי' ה' עמכם ויהי' גם קידוש השם בכל גלילותינו ומיני' דהרב ומניכו תתקלס עילאה ואני הנה שולח מכתב זה ליד הרב עצמו פיתוחי חותם ומידו יהי' זאת לכם ומסירתו ליד מעלתכם הוא בעצמו סימנא טבא ומזלא טבא שחזר ונתחרט על כל מה שעבר ועוד יצילהו ה' משגיאות ויהי' עם הלומדים באגודה א' ומיד בבא כ' זה ליד מעלתכם יסירו כל איבה ונצחון וקנאה וישכון ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות יהי' כן ה' עמכם הכ"ד א"נ לנצח:

שלום וכ"ט לידיד נפשי הרב הגאון המפורסם ערוגת הבשם צדיק ונשגב החרוץ המופלג כקש"ת מוהר"ר יחזקאל סג"ל נ"י אב"ד דק"ק טרענטשין יע"א:

דברת קדשו מלהבת אש יראת ה' אשר בקרבו הגיעני ולא הי' צריך לזה וענותנותו הרבני והנה שלוחה לידו פה ב' אגריות יעכ"ה ויקראם וגם לרבות לתנם לקרות לפני הרבני המופלג מו"ה מרדכי ליב נ"י מפני החשד שאני מתהפך כחומר חותם ע"כ ידעו וישמעו התנצלותי וטעמי ונימוקי ויעיין היטב דבר נאה ומתקבל בסוף ס' מלאכת החשבון להגאון מו"ה זרח איידליטץ בפי' ירושלמי בשקלים בוהייתם נקיים מה' ומישראל. והנה על דברי תורה לא השבתי לבאנאוויטץ כלל:

הנה בש"ס דברכות נ"ה גופי' מוכח דיש כח ביד שופט הארץ למנות פרנס אלא שצריך שימלך בציבור מדאמר אין ממנין פרנס אא"כ נמלכי' ש"מ יש מי שממנה אותו אלא שלא יעשה שלא ברצון הציבור אע"פ שעשה שלא כדין עביד אך הפרנס עושה שלא כדין ועתיד ליתן את הדין כמ"ש רשב"א בתשובה ולא שייך הכא דינא דתלוה וזבין דהא עכ"פ

דינו דין בלא"ה אלא שנאמר מה שלא יכלו הציבור להעיז נגד רצון המלך הוי מרצונם זה ליתא כמו שהראיתי מהרמב"ם ספ"א מגזילה ומה"ה שם שזהו אונס גמור דהנה ריצוי אונס ופיוס הוי אונס לכ"ע אלא דפליגי רשב"ם ס"ל הוי אונס ואינו כ"כ דנימא אגב אונסא גמר ומקנה נמצא לא קנה וזה הוא דעת רשב"ם ב"ב מ"ט ע"ב ד"ה תימא נחת רוח וכו' אמנם רמב"ן בחי' שם פליג וס"ל דגם אונס כזה אי יהיב זוזי גמר ומקנה אגב אונסא וזה דעת רמב"ן ספ"א מגזילה דאונס ריצוי הוי כמו תלוה וזבין ואיסורא דעביד עביד וכמ"ש ה"ה שם ופלוגתת זו רמזה סמ"ע רס"י ר"ה יע"ש ובנידון שלפנינו לכ"ע דינו דין אפי' לא נימא אגב אונסא גמר נתרצו שהרי עפ"י השר הוקם ודינא דמלכותא דינא אך אפי' אי נימא אגב אונסא גמרי ומקני מ"מ כיון דתחלתו ע"י פיוס וריצוי השר הוקם ולא יכלו להשיב פני' איסורא עביד ועתיד ליתן את הדין כמ"ש רשב"א בתשו' וריב"ש סי' רע"א וניצוד הוא ברשת תקנת הגאונים שבסוף תשו' מהר"ם מר"ב. כהני בית שני דמייתי רמ"א בתשו' סי' קכ"ג והנה דין מינוי הכה"ג הוא עפ"י מלך ואחי' הכהנים כמ"ש תוס' יומא י"ב ע"ב סוף ד"ה כה"ג וכו' ובבית שני נמנו ממלך שלא כדין וע"כ הודו הכהנים ומ"מ הי' עבודתו כשרה התם י"ל כמו שתירץ ש"מ בב"ב ניחא להו דתיהוי להו כפרה ואם לא יתנו מרצונם ממש אינינו כה"ג ועבודתו ביה"כ פסול ע"כ גמרי ומתרצה אבל הכא אין לך אונס גדול מזה וכל פקידת הקיסר אינו אלא מלשון ווינטש ומי יסרב עוד כ' אולי גזירת ר"ת לא קבלו עליהם אלא גזירת רגמ"ה והנה בתקנות הנ"ל תקנו גם כן גזרת נדן יע"ש בתשו' מהר"מ והיא נתקבלה בכל גלילות אין קץ לדברי רוח ה' יתן רוחו הטהור עלינו וישביענו מרב טובו נא יעכ"ה לשלוח ב' האגריות ליד הרב ההוא לבאנאוויטץ ואחתום בברכה א"נ. פ"ב כאור בקר ליום ג' שנכפל בו כי טוב א' דר"ח אדר ראשון שמרבים בו שמחה לסדר ושכנתי בתוכם תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כא

תיתי שלמא רבא מן שמי' וחיים טובים לאחנא בני ישראל יתבי קהלות קדושים במדינת שווייטץ ק"ק ענגידיגען ענגלויא יע"א מי שישכון שמו בביתו הוא ישכן ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות עד נבוא לעיר רבתי בדיעות וה' עליהם יחי' ועל גבם גובה להם ויראה להם ראשית פרנסים ומנהיגים עם יתברכו במיטב תלתא בני חיי ומזוני רוויחא אמן:

נקרוא נקראתי לעזרת ה' בגבורים מאת ה"ה הרב המאה"ג החרוץ המופלג כבוד מו"ה אברהם נ"י אב"ד בקהלות כבודכם בנן של קדושים לאותו צדיק הגאון המפורסם כבוד מו"ה רפאל ז"ל שהי' אב"ד שלכם ומקום שיפול העץ שם יהי' פרי צדיק עץ חיים בנו

הממלא מקום אבותיו בחכמה ויראת חטא כאשר מכירו אני מדברי' ושעשועי' דאוריית' שהי' לי עמו בשנים שעברו ולפי מכתבו אלי כתוב הן קם ונתעודד עתה דיין מ"ץ א' בשם מו"ה וואלף בן ר"ל שראוס וקיבל בערכאות שלהם יען הוא בן מדינה הוא קודם להרב המאה"ג הנ"ל אשר החזיק כבר ברבנות בשני הקהלות אלו דברי הרב המאה"ג נ"י:

הנה ראוי הי' להמשיך ידי מלהיות מושך בעט סופר מאריך אם מפאת המרחק רב אשר בינינו והלא שמה במדינת יש ויש אלקים שופטים גאונים גדולים הסמוכים אל החלול ולהם ניתן ארש ונחנו מה ועוד ריב לא ידעתי איך אחקרהו ולא שמעתי מזה שכנגדו טענותיו ודבריו אך במקום שיש ח"ה אין חולקי' כבוד לרב ורבנים הסמוכים וכ"ע קרובם ומסתמא גם המה הגאונים עשו ויעשו את שלהם ויהי' מה אהי' גם אנכי סניף לעושי מצוה ואקבל שכר כעושי מצוה ואם מפאת ריב לא ידעתי הלא אין אנו חותכים דין ח"ו אלא מבקשים מזה שכנגדו שיעמוד לפני דייני ישראל המרוצים לשני צדדים ועל פיהם יהי' כל ריב ולא יהי' למשא עומס וטורח על שרי מדינה אשר חסו בצלם ולזה אין צריך לשמוע טענת שכנגדו החלוק עליו ע"כ עונה זו יפה לצאת יציאה דכוותי':

ואען ואומר אחינו ב"י דעו וראו כי הדיין מו"ה וואלף נ"י שתים רעות עשה, א' במה שרוצה להשתרר עפ"י ארכי שלא ברצון הצבור, ב' שרוצה לדחות הרב המאה"ג ממקום מקום חיותו ועל כל א' משתיהם ראוי שיפסול מלהיות דיין ומ"ץ עד שיחזור ויקבל תשובה על העבר ויתקן מעשיו לעתיד. א' להשתרר על פי הארכי הנה זה לשון תשו' מהר"מ מר"ב דפוס פראג דף קי"ג ע"ב ועוד גזרנו ונדינו והחרמנו בשמתא ובשם מיתה שלא יהא אדם ראוי ליטול שררה על חבירו לא ע"י מלך ולא ע"י שרים ושופט כדי לעשות ולקנוס ולכוף חבירו לא בדברי שמי' ולא בדברי הבאי כי עושים עצמם פרושים ואפי' צנועים אינם אם לא שימנו אותו רוב הקהל מפני חשיבותם והעובר על גזירותינו יהי' באלה ובנידוי ובשמתא ומוחרם בשם מיתה ושמה יהי' ויהי' כל ישראל מובדלים ממנו חתומים ואינם חתומים ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם גדולים וקטנים פתו פת כותי יינו יי"נ ספריו ספרי קוסמים והשומר תקנותינו ינוחו ברכות על ראשו עכ"ל וחתום על התקנה רשב"ם ור"ת וראב"ן וק"ן רבנים יע"ש בביאור ובתשובה אחת ביארתי דמשו"ה דייקו בתקנותם והתנו שיהי' ברצון רוב הקהל ומפני חשיבותם משום שפעמים מסכימים רוב הקהל על דייני בור ומי שמקיל להם מגיז להם ואומרים לעץ אבי אתה ע"כ בעי ג"כ מפני חשיבותם ולא תהי' אחרי רבים לרעות ולפעמים איכא אדם חשוב וגדול אלא שאין הציבור חפיצים בו גם זה לא יתכן דלא עדיף מבצלאל בן אורי בן חור שהקב"ה נמלך במרע"ה ומרע"ה נמלך בישראל אם הגון לפניהם בצלאל כמבואר במס'

ברכות נ"ה ע"א ע"כ היה תנאי בתקנה הנ"ל שיהי' צירוף שניהם רוב הציבור חפיצים בו גם שיהי' חשוב והגון וכל זה אפי' הי' משתדל ע"י מלך ישראל שהרי יהושע בן גמלא הי' צדיק גמור כמבואר במס' בבא בתרא כ"א ע"א ובתוס' שם ד"ה זכור וכו' ומ"מ הואיל וקיבל כהונתו ע"י ינאי המלך קורא עליו קשר רשעים במס' יבמות ס"א ע"א ועי' במס' יומא ט' ע"א מונה והולך צדיקי בית שני ששמשו בכהונה גדולה וקורא על אינך שנות רשעים תקצורנה ואינו מונה יהושע בן גמלא בין הצדיקים ההמה ראה כמה עבירה זו עושה ואם כן במגיש משפטו לפני המלך ישראל מכ"ש אם עובר ג"כ על ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם והנה כבר ישב על מדוכה זו הגאון בעל אורים ותומים סס"ג באורים ס"ק י"ג אשר ז"ל שם הדור אתם ראו ושמעו כמה רב מהעונש יש בזה שניטול שררה על הציבור ע"י שררה ובעו"ה פשתה נגע צרעת ממארת הזה בזמנינו וכמה כרכים נחרבו וכמה בתי מדרשות נדלדלו עי"כ וכמה הריסות בתורה ולומדיה גרם זה וחובה על רבני זמן לעשות גדר בזה לבל יהי' ח"ו פרוץ מרובה על העמד ואולי יזכה ה' לישר חיל לעשות תיקון בזה לצורך שעה להרים דגל תורה ולנער רשעים מן הארץ אי"ה עכ"ל הגאון אורים ז"ל והנה אין אנו מחרימים ומנדים אך הוא הפורץ מנודה מפי רבותינו רשב"ם ור"ת וראב"ן וק"ן רבנים ואנחנו תלמידיהם וא"כ פשיטא שאין ראוי להעביר על חרם גאונים הללו והעובר על דת תורה להשתרר על הציבור אסור לעמוד וליקח תורה מפיו והמעמידו כאלו מעמד אשרה אצל המזבח עד ישוב ויסור יד השרים והסגנים מענין הזה כלל ויניח הדבר כמות שהי' והציבור רשאים ולא הוא:

אלו הנאמרים אם היה עתה תחלת ברירת בחירת הרבנו' והי' זה בא לזכות מן ההפקר ולהשתדל אצל המלך והשרים כיהושע בן גמלא הנ"ל אך שני' קשה מן הראשונה שבא איש רב מופלג מנחלתו ומבית ממשלתו אשר זכה בה מאז פשוט שכל מנויי ישראל אין מורידים שום אדם מגדולתו אפי' סרח ועבר עבירה כדאית' בירושלמי ר"פ אלו מגלחין ומייתי לי' בהג"א פ' אלו מגלחין סמוך לסי' ס"ג באושא התקינו אב"ד שסרח אין מורידין מגדולתו ומכ"ש איש צדיק נקי כפים ובר לבב מי יורידוהו ארץ עש"ע א"ח סי' נ"ג וחלילה מי שלח יד במשיח ד' וניקה ובשגם דאית לי' זכות אבותיו אפי' לא הי' רב שם הלא ראב"ע נתמנה לנשיא במקום גדולים ממנו ר' עקיבא ור' יהושע משום דהוה לי' זכות אבות מכ"ש זה שכבר זכה אביו זצ"ל לישב על כסא רבנות שם מהראוי להשיב בנו אחריו בתחלת מינוי מכ"ש שכבר זכה וישב איך יבא איש אחר להורידו מגדולתו ח"ו ולא יכווה ביתו גחלת נחלת אבותיו הקדושי' אשר בארץ ולא אכניס עצמי עתה בפילפול זה אם הבן יורש כבוד אבותיו בגדולת התורה והרבנות דזה היינו צריכים

אם בתחלת המינוי הי' הרב רוצה לזכות מטעם ירושת אבותיו אבל אחר שכבר זכה וכתורה עשו אנשי הקהלה וקבלוהו עליהם ונוהג רבנות שלו במישור זה כמה שנים איך יבא זה וידחהו מגבולו אפי' יהי' רק מלמד או אומנת אחר וזה נכנס בגבול שלו נקרא רשע יורד לאומנת חבירו ולא נעלמה ממני דברי רמ"א בי"ד סי' רמ"ה וש"ך סקי"ד אך עין רואה בגוף דברי מהרי"א ומהרי"ו יראה ויבין כי אין אלו נאמרים אלא בימיהם ולא קבלו הרב כשוכר את הפועל אלא כל ת"ח הנהיג את בני עירו שהי' דר שם וממילא הי' מקבל שכר מגטין וקדושין ושבחא דאתי' ממילא א"כ אם גם אחר בא לדור שם וינהיג גם הוא רבנות מי ימחה בידו ועל זה כתבו על שכר זה אנו בושים כי בוודאי חרפה היא לת"ח לקבל שכר מענייני' האלו וכתיב ואותי ציוה ה' מה אני בחנם אף אתם בחנם וכל זה בימיהם אך עתה שמקבלים רב ולפעמים מקבלים אותו ממקום אחר ושוכרים אותו כפועל ומחוייבים הציבור ליתן לו פרנסתו אלא שהקלו מעליהם והטילו על יחידים בעלי חופה וקדושין והלואי יבטלו זה ויתנו להרב שכירתו מקופתם בריוח ולא יצטרך לכל זה אבל שכבר נהגו כך בכל התפוצה אין אנו בושים משכר ופרס זה כיון שנתמנה פרנס על הציבור המחוייבים לעשות לו פרנסתו וצרכי ביתו ואם אינו רוצה לקבל כדי סיפוקו כופי' אותו לקבל כמבואר ר"פ שני דייני גזירות א"כ אין אנו בושים משכר ופרס הלזה וא"כ זה שבא בגבולו ואפי' יחניף לציבור ויתרצו לו רשע מיקרי ככל היורד לאומנת חבירו ומכ"ש להשתדל בפלילי' ושלא ברצון הציבור הרי זה סירחא כפולה ומוכפלת:

ע"כ אקוה שהדיין מו"ה וואלף יאחז דרך צדיקים ולא יעמוד דעתו ויהי' מוצל מאותם העונת הרבים ההמה ומאותם חרמות ועונשים רבים שזכרתי ואם יש לו דין ודברים אשר לא אדע יבחר לו אלקים חדשים דייני ישראל רבנים מופלגים ומרוצים לשני צדדים וכאשר יורו המורים כה יהא וכה יקום וכה יקם ה' את דברו לברך אחריתו מראשיתו ותרב גדולתו במקום ענותנותו וה' ישפות שלום ושלות השקט באהליכם ולא ישמע בכי וזעקה בגבוליכם יהי כן ה' עמכם כנפשכם ונפש א"נ ליראה ה' ולומדי תורתו. פ"ב יום א' מ"ז למב"י תקפד"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה כב

שלום להרב מו"ה וואלף טריוויס נ"י העדני העצני' יושב בשבת תחכמוני יע"א:

אנכי פה בקרית חוצות לנוח קצת מטרדת הציבור והתלמידי' ה' עליהם יחיו הגיעוני דברי ריבות בשעריו והתנצלותיו ואמרתי לא יאוחר דבר עד שובי לביתי כ"א פה אשיב דבר דבור על אופניו בעז"ה גם כי אין ספריי אתי יהא רעוא דלתאכיל האי תור"ה לשלמא נדה ל"ג ע"ב. והנה מכותלי כתבו ניכר כי לא קרא כל דברי אגרותיי שביד הרב מו"ה

אברהם נ"י כי הרע קיבל ממנו והטוב לא קיבל ע"כ העתקתיו ושלחתיו לידו חתום בשמי ולא יקראהו בטעם העליון בשצף קצף כ"א בטעם התחתון כדברי חכמים בנחת ימצא בו טעם ופריו יהי' מתוק לחכו ועליהו לתרופה:

ואבוא על סדר דבריו מ"ש שמתחלה לא קבלו הקהל את הרב רק על משך ג' שנים איברא כן הוא ונוהגי' ברוב תפוצות ישראל ואלקים ניצב בעדת אֵל ומנהג אבותיהם בידיהם וטעמם ונימוקם עמם עפ"י מ"ש בש"ע ח"מ סי' של"ג סעי' ג' בהג"ה ובש"ך שם סקי"ז ע"ש ואע"ג דהתם דוקא בשהוא סמוך על שולחן בעה"ב ה"נ כל הקהלה משותפי' זע"ז והשותפי' שכרו להם פועל רב מרביץ תורה ומספיקי' לו דירה ומזונות ולכל הנלוים עליו וכמ"ש רמב"ם פ"ד מה' שקלים הלכה ז' הם ונשיהם ובניהם ובני ביתם עכ"ל ונושאי כליו לא הראו מקום לדין זה לע"ד ממקומו הוא מוכרע דאי ס"ד לו ולא לשארי ב"ב המרובי' א"כ תקשי בש"ס כתובות ק"ו ע"א דאמרו לא הספיקו אעפ"י שלא רצו וכו' וקשה איך אירע שלא הספיק להם שכר הראשון אי תימא דאייקר פרי א"כ מ"ט לא רצו הרי בתחלה נתמנו על מנת לקבל פרס צרכי גופם מתרומת הלשכה וכיון דאייקר פרי למה לא יקבלו הוספה לפי הזמן אע"כ לא אייקר פרי רק בני ביתם נתרבו ועבדיהם ומשמשיהם ולא רצו לקבל אותו התוספת ומ"מ כופי' אותם לקבל וכיון שכן הוא אין לך לסמוך ע"ש בעה"ב יותר מזה דאפי' נימא ע"ע הבעה"ב חייב במזונות אשתו ובניו ועיין רמב"ן פ' משפטים מ"מ ה"נ הא מחייבי' במזונות כל ב"ב וניזן בעירם ובדירה שלהם וה"ל כע"ע ממש משו"ה אסור להשכיר ביותר מג' שנים:

איברא הש"ך סיים שם דבס' באר שבע כ' דהתוס' ב"מ יו"ד ע"א חולקי' וע"ש ודברי תוס' הללו צ"ע לכאורה דבתשובה מיימוני' השייך לס' קנין סי' ל"א מייתי הך דפועל יכול לחזור באמצע היום אתי' לן מק"ו מע"ע דיוצא בגרעון כסף ק"ו לפועל שיוצא באמצע זמנו ע"ש ופי' תשוב' מיימ' זו היינו דש"ס אמר פועל יכול לחזור משום דכתיב כי לי בני ישראל עבדים וקשה מנ"ל דאי לא יכול לחזור מיקרי עבד וע"ז כ' דע"ע יוצא בגרעון כסף ואם הפועל לא יהי' יכול לחזור בו יהיה כעבד כנעני כצ"ל והרי קמן דע"ע אעפ"י שיוצא בגרעון כסף מ"מ עבד מיקרי ואסור למסור עצמו וא"כ במה יפה כח הפועל שיכול לחזור באמצע היום שלא יהי' נחשב עבד ודברי תוס' תמוהים לכאורה ונלע"ד לחלק דעכ"פ ע"ע א"א לצאת בשום אופן בלי גרעון כסף דקי"ל הרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול נמצא מחוסר ממון בפדיונו וה"ל גופו קנוי משא"כ פועל שאפי' אירע שכבר קיבל שכירתו מקודם ואפילו לא ירצה למחול לו מ"מ יצא ויזקוף עליו במלוה כמ"ש בש"ע ח"מ סי' של"ג סעי' ג' הנ"ל א"כ אין גופו קנוי זהו כוונת התוספו' והחילוק הזה בין

מחוסר ממון לאין מחוסר ממון מבואר בר"ן פסחים ומבואר מג"א סימן תמ"א סק"ג ע"ש מ"מ נהיג עלמא כסתימת רמ"א ואין מקבלים רב ביתר על ג' שנים:

אבל לא נשמע ולא נראה מעולם דאחרי ככלות זמן הנ"ל יורידוהו ח"ו מגדולתו והתמניותו ולא נכתב הזמן אלא לאפקועי איסורא הנ"ל אבל להעיז בקודש חלילה וחלילה וכשפוסקי' גדולה לאדם פוסקי' לו עד סוף כל הדורות ומעלי' בקודש ולא מורידין ובהא אפי' הט"ז מודה עיי' א"ח סי' רמ"ו סק"ה וסס"י תמ"ה ועיי' תוס' ב"מ ס"ג ע"א ד"ה בשמשך ועיי' בפנים בתשו' משאת בנימין ועיי' כ"מ ר"פ כ"ב מה' מכירה ומצאתי בס' שערי תשובה הנדפס בש"ע א"ח קטן שנדפס בדובנא ושם בסי' נ"ג סקל"א העתיק תשוב' הרמב"ם כתיבת יד וז"ל אין מורידין אדם מקדושתו מסנהדרי גדולה עד חזן הכנסת וכו' ואם נתקיים עליו בעדים אין להסירו אם קיבל עליו מה שנתחייב מן הדין עכ"ל ובאמת כן הוא בירושלמי ר"פ אלו מגלחין ומייתי לי' בהגהות אשרי שם קרוב לסי' ס"ג נמנו באושא וכו' והתם משמע דוקא באב"ד אבל לא בשארי מינויים:

וברמב"ם ס"פ י"ז מה' סנהדרין מבואר דראש ישיבה שהורידו מחמת עבירה שוב אין מחזירין אותו ובכ"מ כ' הטעם מפני בזיונו שלא ינהגו בו עוד כבוד ואמנם פני משה בפי' הירושלמי דסנהדרין ר"פ כה"ג כ' הטעם מפני סכנת הסנהדרין שהורידוהו והעניושוהו שאם יחזירוהו לגדלותו ימיתם ע"ש כי בלשון הירושלמי דמירי מנשיא שחטא דהיינו מלך צדקו דבריו של פני משה כי הנשיא בידו להמיתם אבל ברמב"ם איתא ראש ישיבה קשה הדבר לאומרו שימיתם וע"כ נראה כפי' הכ"מ ראה זה חידוש מצאתי שם בירושלמי דמייתי שם קרא דבני עלי אַל בני לא טובה השמועה מעבירים עם ה' ויש להבין כאלו הירושלמי מפרש מעבירים דקרא שעם ה' מעבירים הכהנים בני עלי מהתמניותם על חטאם ויע"ש בפני משה וא"כ הוא יש ליישב ש"ס בשבת פ' במה בהמה (שבת נ"ה ע"ב) ותו' שם ד"ה מעבירם כתיב שבכל הספרים שלפנינו כתיב מעבירים וגם קו' הש"י על גירסות הש"ס והי' נלע"ד דאולי הש"ס פירש הקרא כמ"ש שעם ה' העבירום או מחוייבים להעבירום ממינוי שלהם והמקשן גרס בקרא מעבירָם בקמץ וחסר יו"ד רוצה לומר עם ה' העבירו את שניהם מהתמניות אם כן ש"מ שניהם חטאו וקרי בי' העבירָם בקמץ ותי' לו מעבירים ביו"ד כתי' כנוסחאות שלפנינו בכל הספרים והכי קאמר עם ה' העבירו את מי מהם שראוי להעביר והיינו חפני ולא שניהם ומיושב הכל בעז"ה:

יהי' איך שיהי' להוריד מאומנתו וגדולתו לית דין ולית דיין ויעיי' תוס' יומא י"ג ע"א ד"ה הלכה כר' יוסי דאפי' עבר מחמת סבה ונתמנה אחר תחתיו מ"מ חוזר לשררתו אלא שגם בשני נוהגים כבוד משום מעלין בקודש ולא מורידין ומוכח אפי' עבר מחמת

מעשיו כר"ג שצערי' לר' יהושע אפ"ה חוזר לשררתו ויעיי' מה שהקשה שם מהרש"א וכן הקשה מג"א סי' קנ"ג סקי"ט ולפע"ד ליישב דלכאורה מ"ט דר"מ דלא חייש לאיבה וע"כ הוה ס"ל להתוס' דבהכי פליגי ר"מ ס"ל בכל התמניות אין הראשון חוזר כלל לעבודתו כיון שברשות הורידוהו בשעת מעשה ועלה השני שוב לא ירד ורק בכה"ג גזירת הכתוב הוא שהראשון ג"כ חוזר לעבודתו כדיליף בירושלמי דהוריות שמן משחת אלקיו עליו יהי' אני ה' ע"ש נמצא מסתיין דהדר לגדולתו משא"כ בשארי התמניות לר"מ ואמנם ר' יוסי דהלכתא כוותי' ס"ל בכל מינויים שבישראל הראשון חוזר לעבודתו ואין כאן דבר חידוש בכה"ג כי להראשון משפט הבכורה ונהי דמן הדין גם השני לא ירד מ"מ חיישינן משום איבה ושפיר איצטרך למיפסק הלכתא כרבי יוסי ומיושב קו' מג"א הנ"נ:

מ"מ עיניו יראו כי אין שום התנצלות לדחות הרב מו"ה אברהם מהתמניותו בשום אופן כי מה שטען אביו לפני פליליהם בן עיר קודם אדרבא רוב הקהלות מקפידים בענין קבלת הרב שלא יהי' מבני העיר ועיי' תשו' שער אפרים שאחר שקבלו רב מחוץ לעיר ונהג רבנות כמה שנים אח"כ התחתן עם בני העיר רצו לדחותו מרבנות שלו בשביל זה ואין אותה תשובה עתה במחיצתי כי אני חוץ לביתי ואיך ידחה הוא הרב המקובל כבר על שאינינו מבני העיר ואחז"ל אין נביא לעירו, ואם כי בשביל שמעלתו מטופל בבנים ואין לו די סיפוקו רוצה לירד לאומנת חבירו חלילה לו מעול וכי לא ידעו רבנן מאי השלך על ה' יהבך הלא הוא ה' ימציא לו פרנסתו בהיתר ולא באיסור והוא יכלכלהו ואפילו מי שיש לו צעקת לגימא על חברו ודומם שוכן סנה עושה לו דין ועיין פ"ק דגיטין ז' ע"א והוא אין לו צעקת לגימא על הרב נ"י ועוד שנראה שהייתם מפוייסי' או קרוב להתפייס זע"ז בענין הכנסת פרנסה ורק שביקשו שהרב לא ידרוש להם ב' שבתי דריגלי הלא נראה שאין כל מגמת פניהם אלא להוריד לארץ כבודו ומי הוא זה יעמוד לדרוש באתרי' דחברי' כיון שעפ"י דתה"ק הוא ממונה על זה ולא אחר ואפילו אם הרבנים שוים בכל דבר יש לו קדימה על מעלתו כמבואר במס' תענית כ"א ע"ב ורש"י ותוס' שם ד"ה יבוא מנה בן פרס וכו' אבל מה שאביו הגאון זצ"ל ישב על כסא הרבנות והבן ימלא מקומו אחריו בזה לא אטפל כי תלי' באשלי רברבי דמג"א סס"י נ"ג מייתי דברי רמ"ע ותשו' רשד"ם דאין לו קדימה ואמנם בתשובה א' נדפסת בסוף ס' שו"ת רמ"א דפוס אמשטרדם החליט שיש לו דין קדימה ובתשובה אחרת הארכתי בזה [עיין ח"ס חלק או"ח סי' י"ב י"ג]:

ברם נמצא בו במעלתו דבר טוב שדרש ברבים שאין חפץ ברבנות ברוך הוא וברוך טעמו יהי ה' עמו ויהי עליו נועמו וירום כסא כבודו במקום אחר שאינו מסיג גבול עולם אך

בכל זה לא יי"ח בזה שהרי כתוב שבכל זאת לא שב מרבית העם מנטות אחריו וגם אביו לא השיב ידו מבלע ולא החזיר דבר שלטון מושל הארץ ופקודתו אומר אני אפי' יסלק הרב מו"ה אברהם א"ע מהרבנות לגמרי וכל הציבור חפצים במעלתו אסור לו לקבל הרבנות כל זמן שיד נכרי באמצע וכמבואר בתשו' מהר"מ מר"ב שבמרדכי ס"פ החובל ומ"ש שם הממוני"ם צ"ל הממאני"ם לפי שנדפס בב"י בטא"ח סי' נ"ג יע"ש ומשם יראה שבכאן עליו לתקן כמו שפסק מהר"ם שם:

וע"ד אשר האשימני שכתבתי שצריך שישוב בתשובה על ככה וכ' אפי' לולי כל ההתנצלות מ"מ אומר מותר הוא ואינו צריך כפרה והראה בקיאותו בט"ז י"ד סי' צ"ט סק"ט והנמשך מזה הנה ב' תשובות בדבר א' וכי יש להאשימני אם לא חשדתיו באומר מותר הידוע אדע מי שרוצה להנהיג קהל ועם ישראל ה' ישמרם לא ידע כל הדברים האלו הכתובי' על ספר תורת אלקים מפורש ושום שכל אשר הבאתי מספרי קדמונים ולא מלבי אמרתי דבר ולא הוצאתי מסברא כי הכל מפורש שאסור להשתדל בעש"נ שום התמניות ומכש"כ למסור את חברו שאינו בן עיר ושלא לירד לאומנות חברו לקפח במה שכבר זכה וכל מס' הוריות מלא שאין הב"ד מביאי' פר בהוראה אם טעו בדבר שהצדוקים מודים בו משום דזיל קרי בי' רב הוא ואין זה טעות ואז בזמניהם לא הי' כתוב אלא ס"ת מרע"ה ולא ש"ס ופוסקים ועכשיו כל הכתוב על ספרי הפוסקים המפורסמי' נכנס בכלל זה ובמס' שבת קל"ח ע"ב כשאמר ש"ס עתידה תורה שתשתכח מישראל רצה לומר שלא ידעו ככר של תרומה אם הוא ראשון או שני פריך הא נמי מתני' היא ויע"ש פירש"י ד"ה בהדי' כתי' וכו' וא"כ ס"ל דגם מתני' דבימיהם הוה כמו תורה שבכתב שכתובה ומונחת וה"ה ספרי הפוסקים שבימינו ע"כ לא עלה על דעתי שירדו עם ה' לשערים כאלו בעו"ה והרי האמת כן הוא שמעלתו לא טעה ולא אמר מותר רק יש לו התנצלותיו ובאלה טעה אבל אומר מותר לא הי' וגם לא חשדתיו בזה ומוצל אני מאותו עון שכ' מעלתו ובפ"ק דגיטין ו' ע"ב א"ל אביי אטו כל דלא ידע הא דרב יצחק לאו גברא רבא הוא אין לפקפק עליו דאז הי' כל המימרות מפי השמועה ולא נכתבו על ספר כ"א משניות וגם שם אמרתי דרב יוסף דאמר ועוד הא איהו דשלח וכו' וכתב בלא שרטוט ע"ש נ"ל לפרש כך דהנה בהאי דר' אביתר יש לפרש ב' כוונות א' כפשוטו שהאשים הת"ח ההמה ולא מהאי קרא דהרי קרא אאו"ה קאי ולא מייתי קרא אלא לצחות לשון בעלמא לא למידרש מיני' האי דינא אלא מסברא קאמר וכי האי גוני כ' בתשובת מהרימ"ט ח"א אמי שקרא המקרא ואת בני יהודי' מכרתם לבני היונים ע"ש ואינינו עתה במחיצתי לציין הסימן וה"נ דכוותי' וא"כ הי' כוונתו אינו צריך שרטוט דכיון דלא כתבו לדרוש אלא לצחות לא בעי שרטוט כמ"ש

הפוסקים אך יש לומר בהיפוך למעליותא כתב שהת"ח קיימו בעצמן על כרחן מקרא זה כי מה להם לעשות ונתפזרנו בין האומות וע"כ יעזוב אדם אשתו ובניו מרחיק נדוד למצוא לו רב ומקום ישיבה והעון על ראש האומות יסובו הגורמים הראשוני' בפיזור הזה וכ' המקרא כפשוטו על האו"ה וא"כ הי' לו לשרטט והנה במה שאמר כיון דאיכא רבי' דסלקי ונחתי משכח שכיחי היינו תלמידי' בני הישיבה כדפירש"י לעיל ד"ה מכי אתא רב לבבל וכו' ע"ש ואמנם אם שלא כדין עושי' בני הישיבה בזה דנחתי וסלקי אלא שאין ביד חכמים למחות בידם ואי איישר חיילי דרבנן עתיקא יגזרו עליהם ולא יזניחו ביתם א"כ אין לבנות דין על זה שלא להצריך בפ"נ ובפ"נ דמהרה יתוקן דבר זה ולא יהי' עדים מצויים לקיימו נמצא קשה על ר' אביתר ממ"נ אי שפיר עבדו ת"ח ומשו"ה לא הוצרך בפ"נ וא"כ כ' המקרא לדרוש ממש על או"ה הגורמים הי' צריך לשרטט ומדלא שרטט ש"מ לצחות בעלמא כתבו ולא שפיר עבדו אך צריך בפ"נ ובפ"נ ולא רצה ר' יוסף לחשוד את ר' אביתר באומר מותר שלא ידע הא דר' יצחק ומ"מ דחי אביי דכיון דלא באו דברי ר' יצחק במשנה כ' על ספר אינו חיוב שידעהו ובזה נגמרה תשובתי הראשונה על אשר האשים אותי:

וזאת שנית מ"ש והחליט דאומר מותר לא צריך כפרה הוא דבר שאין לו שחר ויען כי דברי הלכה זו אינה מבוארת במקום אחד ולהמפלפלים בחריצות היא כעיסה בלוסה מערבבי' הדברים שאינם דומי' וחייבי' משום כלאים ע"כ אבאר הדברי' בעז"ה הנה אומר מותר אינו אונס ולא מזיד לכ"ע אך פליגי אביי ורבא פ"ק דמכות ז' ע"ב לחד מ"ד הוה קרוב לאונס ולחד מ"ד קרוב למזיד פי' תוס' שם ט' ע"א משום דה"ל ללמוד ולא למד מיחשב מזיד והגי' בין אביי לרבא מהופכת בתוס' פ' כלל גדול (שבת ס"ח ע"ב) ד"ה אבל תינוק וכו' כמ"ש מגיני שלמה שם שהי' להם גי' מהופכת מ"מ בין למר ובין למר אומר מותר חייב ומתכפר בכל חטאות שבעולם פי' בין שיהי' קרוב לאונס מ"מ לא הוה אונס דרחמנא פטרי' ובין שיהי' קרוב למזיד איננו מזיד ממש שלא יתכפר לו בחטאת אלא צריך כפרה ויש לו כפרה ורק בגלות דכתי' בשגגה טובא ממעטי' אומר מותר כמ"ש תוס' במקומות הנ"ל ויעיי' בסנהדרין ס"ב ע"א אך רש"י בשבת הנ"ל פי' דאומר מותר אונס הוא ופטור לגמרי והקשו עליו תוס' וכבר תי' האחרונים דלא הי' כוונתו אלא בתינוק שנשב' בין הנכרי' וגר שנתגייר בין הנכרים דהא בודאי אונס גמור הוא בלי ספק ומ"מ שם בשבת ע"ב ע"ב כ' רש"י ד"ה אלא באומר מותר כגון גר שנתגייר וכו' מבואר מדבריו דאפי' גר שנתגייר בין הנכרים חייב חטאת באומר מותר ולבי אומר לי מדשביק רש"י תינוק שנשבה ונקיט גר שנתגייר ס"ל דלענין ע"ז דוקא הוה גר שנתגייר דוקא שוגג ולא

אונס דעכ"פ במה בא להתגייר תחלה וע"כ נודע לו שיש עבודת ישראל זולת טעותו שהי' בו בגיותו ונתן לבו להתהפך לדת אמת וא"כ עכ"פ הי' לחקור וללמוד כל יתר דיני ע"ז ומדלא למד ה"ל שוגג או אפי' קרוב למזיד ועכ"פ לא מיקרי אונס משא"כ תינוק שנשבה או גר שנתגייר בין הנכרים ושגה בשארי עבירות שאינו ע"ז אפשר שלא ידע כלל וכלל הוה אונס כנלע"ד ליישב סתירת רש"י בזה:

ובכריתות במתני' קמייתא רש"י ד"ה ועל לא הודע שלהן וכו' בסוף הדיבור אבל אומר מותר לגמרי וכו' נמי כוונתו כגון תינוק שנשבה ולקמן ג' ע"ב פירש"י ד"ה אלא באומר מותר וכו' ושם בש"ס רב פפא אמר וכו' איכא ב' גירסאות דפליגי בהו באר שבע עם ברכת הזבח ע"ש ונהירנא בחידושי כריתות שבסוף ס' מקור חיים רצה ליישב פסק הרמב"ם דפ' כלל גדול ולע"ד לגירסת ברכת הזבח לא דק ויען כי אין ספרים אתי ואני כותב מפי ע"כ אקצר בזה והבקי ימצא הדברים על מתכונתן:

בהא סלקינן דעכ"פ מי שלא נשבה בין הגוים ואומר מותר לכ"ע בעי כפרה וסגי לי' בכפרה אדרבא לע"ד צריכי' לעורר ולהזהירו טפי כי לא יחם לבו בקרבו לשוב כעין שכ' רבינו יונה פ"ק דברכות לענין הספיקו' ועוד כעין שכ' תוס' ביבמות פ"ז ע"ב ד"ה ר"מ וכו' ואע"ג בכריתות י"ב ע"א ד"ה או דלמא וכו' בסוף הדיבור משמע קצת סתירה לזה אבל המעיין יראה דכל דבריהם א' הם דמה"ט אין ממשכני' חייבי חטאות דממ"נ אי בועט בכפרה ולא ניחא לי' בי' הלא לא יועיל לו החטאת ולמה נמשכנו ואם אינו בועט אין צורך למשכנו כי מעצמו יזרז נפשו משא"כ באומר לא חטאתי אבל אינינו בועט בכפרה אלא שסבו' שלא חטא שפיר צריכי' למשכנו נמצא דבריהם עולים בקנה א' ומה שיש לעיי' בדבריהם פ"ק דר"ה ו' ע"א ד"ה יקריב אותו וכו' אין כאן מקומו מ"מ יפה כתבתי דאומר מותר בעי לזרוזי' טפי להבי' כופר לנפשו:

אמנם אע"ג שצריך כפרה מ"מ כבר כתבתי דפליגי אבייי ורבא אם הוא קרוב למזיד או לאונס ופליגי גאונים בגירסת הש"ס ולא איתברר מי סבור קרוב למזיד או מי סבור קרוב לאונס ומזה נולד ספק לתוס' בכורו' כ"ג ריש ע"א אי אומר מותר לבטל אי' לכתחלה אי הוא בכלל מזיד ואסור אפי' בדיעבד או דילמא קרוב לאונס הוא ובכל שוגג הוא ולא קנסוהו חכמים דאע"ג דכפרה צריך לכ"ע וקנס דינו כקרבן כמ"ש תה"ד ופסקו ש"ך בי"ד סי' רמ"ח סק"י ועיי' בית שמואל סי' צ"א סקי"ג לא דמי להכא דהתם אחר שעבר על תקנת הקהלות אתי' הקנס לכפרה משא"כ הכא הספק בעיקור התקנה כיון שאשוגג לא קנסו כלל להך מ"ד א"כ מכש"כ אאומר מותר שהוא קרוב לאונס לאותו מ"ד או דילמא נהי אשוגג גמור לא קנסו מ"מ אשוגג קרוב למזיד קנסו וכמ"ד אומר מותר ואני איני כדי

להכריע מ"מ מסברא אומר אפי' אי קרוב למזיד הוא מ"מ למ"ד בשוגג לא קנסו המבטל אינו ראוי לקנוס את זה אעפ"י שהוא קרוב למזיד שהי' לו ללמוד ולא למד דהא עיקור איסור לבטל לכתחלה הוא מטעם שכ' תוס' פסחים למ"ד ע"א ד"ה לשהינהי וכו' דא"כ מה הועילו חכמים וכו' ולע"ד דלבטל יבש ביבש במינו ברוב אפי' באלף לכ"ע איסור דאורייתא הוא בלי ספק מהאי טעמי' גופי' דא"כ איך משכחת לכלב חשליכון ולגר אשר בשעריך תתננה ואכלה הלא כל א' יערבנו חד בתרי באופן שלא יכיר האיסור ואין זה כוונת התורה ולא פליגי תוס' והראב"ד אי איסור ביטול אי' דאורייתא הוא או מדרבנן אסור רק במבטלו לח בלח בס' שבטל האיסור וכלה ועבר מן העולם בזה איכא למ"ד דמן התורה מותר לעשות כן אבל לבטל ברוב ביבש שהאיסור נשאר בעין בעולם ואפשר לפגוע בגוף האיסור זה בודאי אסור מן התורה ובזה מיושב קו' העולם אהפוסקים דס"ל מותר לבטל איסור מן התורה מאי קאמר ש"ס אציפורי מצורע לא אמרה תורה שלח לתקלה הא אין תקלה דהרי מתבטל ברובא דעלמא וכמדומה לי דקו' זו בשער המלך ולק"מ דביבש ביבש כ"ע לא פליגי מ"מ עיקור הטעם הוא משום דא"כ כל א' יעשה כן ומה הועילה תורה או חכמים בתקנתן וזה לא שייך באומר מותר אפי' אם הוא קרוב למזיד שהי' לו ללמוד וא"כ לדינא צדקו דברי ט"ז י"ד סי' צ"ט סק"ט הנ"ל אך מ"ש והבי' ראי' בתחלת דבריו ממס' שבת מחיוב חטאת אין ראי' אלא שלא יהי' מזיד גמור שהרי חייב חטאת אבל לא מוכח שלא יהי' קרוב למזיד ושלא קנסוהו חכמים מ"מ הדין אמת והמג"א בסי' ק"ח החליט כן בפשיטות לענין שגגת תפלה ע"ש סק"י ועוד בסי' רמ"ח סקי"ח ועוד בסי' שי"ח סק"ג נראה מזה דנראה להו עיקור הגי' דאביי ס"ל קרוב למזיד ורבא קרוב לאונס ופסקו כרבא או גרסי' רבה במקום רבא אלא דא"כ אפשר אין הלכה כאביי במקום רבו רבה אעפ"י שהוא בתרא כמ"ש כ"מ בהלכות נדרים פ"ח יע"ש:

ובמנחות מ"ט ע"א גבי כהנים שפיגלו במקדש מוקי לי' אביי באומר מותר אפי' ס"ל לאביי בעלמא אומר מותר קרוב למזיד הוא מ"מ הכא בהיזק שאינו ניכר לא שייך לחייבו בין לטעמא שלא יהא כל א' וא' הולך ומזיק לחברו דהרי הי' סבור שאינו מזיקו ומותר לשתו' ובין למ"ד כדי שיודיעהו דהא הכא לא כיון לצעורי' לחבריה דאומר מותר לאכול אותו פיגול ואינו מצערו כלל ולא יודיעהו ע"כ פטרוהו בשוגג ואומר מותר ודברי רש"י דב"ק ה' ע"א ד"ה ומפגל ודברי רשב"ם שלהי פסחים יש ליישבם עפ"י סוגי' זו ואין להאריך ובירושלמי דגיטין במשנת כהנים שפגלו עולה בקנה א' עם סוגי' דמנחות הנ"ל והדברי' פשוטים ונער יכתבם דאין זה ענין לכפרה ותשובה דפשיטא דהמפגל האומר מותר שזה צריך תשובה על שעבר בשוגג בלאו דמפגל בקדשים ועיין זבחי' כ"ט ע"ב

ולענין תשלומי חברו דוקא איירי התם במנחות הארכתי בזה דעכ"פ אין עלי אשם במה שעוררתיו לשוב אל ה' גם אם הי' אומר מותר:

ומ"ש מעלתו דעביד דינא לנפשי' ע"י עש"ג לא ידעתי כוונתו ועיי' סמ"ע סי' כ"ו סק"א והאורים סי' ד' סק"ה מקיל באלים שאינו יכול להוציא שלו מת"י בדייני ישראל והכא הרי לא קבל מעלתו כלל לפני דייני ישראל למה לא עביד כדעביד הרב נ"י וקרא לעזרתו דייני ישראל ואם לא הי' ציית ולא היו יכולים גאונים סמוכי' לכופו אז הי' נותני' רשות עפ"י מ"ש סמ"ע סי' כ"ו סק"ה והנה שיטת רש"י בגיטין מ"ד ע"א דאפי' לחתום שטר של קנין בעש"ג אסור אם אינינו צורך מצוה או כמציל מידם ותוס' פליגי מ"מ יש לתמוה על יראתו וחכמתו איך קיל בעיניו דבר זה והלא גדודיו יאמרו לו למחר וליומא אוחרא רבי מטונך וילכו ויביאו דבריהם לפני פליליהם ויזניחו דיני ישראל ואז גם כי יזעק וישוע לא ישמעו לו כי יאמרו טול קיסם וכו':

ועל יתר הדברים שבאגרתו לא אענה על ריב ואפי' אם חלילה הי' כתבם לי איש שאינו כערכי לא יהי' לי עסק עם שטנה ועשק כי רחובות יקרא ה' וירחיב לנו ואתהלכה ברחבה ברחבות ים ש"ס ופוסקי' ואין לי פנאי לנצח ולפעול יש פנאי פעולת תורה ויראה ולהציל עשוק מיד עושקו ולעשות שלום כדכתיב בקש שלום במקומו ורדפהו במקום אחר כה אקוה שיזכני ה' ואם מעלתו חפץ בשלום ידום לה' ויתחולל לו ואז יעלהו ה' במות בעל אחז"ל יומא ח' סוף ע"א בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך יתנו לך אין אדם נוגע במה שמוכן לחברו ואין מלכות נוגעת בחברתה כמלוא נימא ע"כ יבצעו תמימים ויכניסו בפושרים אם הרב ידרוש שבת שובה והגדול ידרוש הוא בשחה"מ כדעבדי ר"ג וראב"ע ואבות העולם לא עמדו על דעתם וכן בענינים שבממון הלא נקל למצוא פשר במה שניתן למחילה ומשניכם יתקלס עילאה ותהיו נטורי קרתא ומדינתא קברניטא דספינתא:

והי' אם שמוע ישמע מאוד ישגא אחריתו ושלום לו ולתורתו כנפש אוהב עבדי ה' ושומרי תורתו. פה יערגן יום ג' אדר"ח אלול תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כג

שלום וכ"ט לי"נ הרב החרוץ המופלג בעל פיפיות עומד לתלפיות לו מלתעות כפירים ושיני אריות כש"ת מו"ה יחזקאל סג"ל אב"ד ור"מ דק"ק או"ד יע"א:

ע"ד ב' ב"א שנתעצמו בדין בערכאות של ערביי' והזמין א' מהם את אדם חשוב להעיד לו ובדיניהם צריך העד לשבע ואם מסרב להפטר מהשבוע' איכא ח"ה בין השרים כידוע ומסתפק אם צריך להוציא כל ממונו על זה שלא יביא לידי כך או נסבול אונסי' ויסורי' הנה פר"מ לא העמיק לפרש שאלתו ולא יכולתי להשיב על אשר לא אדע:

והנה בב"ק קי"ג ע"ב אכריז רבא דסלקי' לעילא ודנחתין לתתא וכו' ובעי' בגמ' אדם חשוב דמהימן להו כבי תרי וכו' וכ' בשיטה מקובצת בשם הראב"ד ז"ל תיקו דממונא לקולא ואזיל ומסהיד (יעיי' בחי' אנשי שם בהגה' במרדכי פ"ט דב"ק אות ב') ועוד דספיקא מצד שידונו בע"א כסתם ב"א ויעיד עכ"פ וב"ס אם צריך לשבע על כך ואין בזה טענת אונס שבוע' לסמוך על דברים שבלב עכ"ל פ"י דפסק לקולא מתרי ותלת טעמי' א' דהוה ספק לקולא לפע"ד הנתבע כמ"ש אנשי שם הנ"ל. ב' דהא אין ברור לו שיאמינוהו כבי תרי דלמא לא יאמינו לו יותר מע"א דעלמא וה"ל לענין ממון חברו ספק וחלול ה' ודאי ואין ספק ממון מוציא מידי ודאי ח"ה. וג' שלפעמים צריך לישבע שאינו יודע וה"ל עובר עבירה בידים לשבע על שקר ולא יסמוך בזה על דברים שבלב כעין נודרי' לחרמי' ובזה הבנתי מ"ש שם בשם רשב"א ואדם חשוב בבי דואר בעי' ולא איפשטא וק' מ"ש בי דואר מדיינא דמגיזתא לענין בעי' זו אע"כ היכי דודאי מוציאי' ממון עפ"י חד אפשר אין להקל אך בבי דואר דאין מוציאי' רק אפשר שיהי' זה חשוב בעיניהם כבי תרי על זה הספק אמרי' אין ספק מוציא מידי ודאי כנ"ל:

ובזה י"ל מ"ש שם בשם הרמ"ה בפריטא אדם חשוב וכו' ועלתה בחיקו הלכך לכתחלה אסור לאסהודי ואי אסהיד לא משמתינן לי' י"ל דמיירי היכי דודאי מהימן להו כבי תרי ולא הוה אלא חד ספיקא דתיקו ולא עבדינן בי' עובדא ולכתחלה לא יעיד ואי עבר לא משמתינן לי' אבל היכי דאיכא נמי ספיקא אי מהימן להו כבי תרי ואפשר ה"ל ס"ס אי נפשיט האיבעי' לקולא ואת"ל לחומרא אולי לא יפסקו דין עפ"י כבי תרי מודה הרמ"ה דס"ס נדחה במקום ודאי ח"ה ואפושי פלוגתא בין רמ"ה לראב"ד לא עבדי' ועוד ע"כ לא אמרה רמ"ה אלא שלא במקום שבועה אבל שצריך שישבע שאינו יודע לא אמרה שהרי כ' שם בתחלת הסוגי' בע"א דעלמא בדיינא דמגיסתא דהיכי דמסרי' אותו לשבועה שאינו יודע אי אזיל אסהיד לא משמתי' לי' דאין אומרי' לאדם חטא בשביל שיזכה חברך ע"ש ומכ"ש באדם חשוב:

והנה בהרא"ש הגי' לפנינו גבי אדם חשוב ואזיל ומסהיד והיש"ש הגיה ולא אזיל ומסהיד וכבר כתבתי שתלוי' בפלוגתא הנ"ל והטור השמיט הך דאדם חשוב ודברי הרב"י בזה כשגגה שיצא מה' כמבואר לכל מבין ויודע ולכאורה נ"ל דהטור הי' לו הגי' כהרא"ש ואזיל ומסהידי ומדכבר כ' הרא"ש והטור מסברא דנפשי' שאם יחדו הגוי להעיד ה"ל ח"ה אם לא יעיד א"כ תו לא הוה צריך הטור להבי' הך דאדם חשוב דטפי איכא ח"ה באדם חשוב בלא יחדו מהדיוט ויחדו ומוכח דלא כמהרש"ל, ואמנם בגמ' שלפנינו גרסי' בתחלת הסוגי' ישראל וכו' ולא תבעו וכן הוא ברא"ש ופי' התומי' סי' כ"ח סקי"א דלא

תבעוהו היינו לא יחדו להעיד הא יחדו להעיד שרי ומפורש דינו של הרא"ש בש"ס ע"ש וא"כ הא קמן אע"ג דכבר התנה הש"ס דביחדו מותר להעיד ואפ"ה איבעי' לי' באדם חשוב ש"מ דלא אתי' מהדדי ודלא כמ"ש לעיל מ"מ לפע"ד נ"ל מה שכתבתי נכון ופירושו של תומי' אינו מקובל ולפע"ד ט"ס הוא בש"ס ורא"ש וצ"ל וקא תבע לי' דאי לא בקש ממנו שיעיד לו אפי' תרי נמי ה"ל מתעבר על ריב לא לו וכ"כ הב"ח ופשוט, לכן התנה הש"ס שהגוי תובע לישראל שיעיד לו, לכן ע"א לשתמיט מיני' ותרי לא משמתינן, ותו איבעי' לי' באדם חשוב, ומדלא איפשטא והי' נראה להרא"ש להקל למד מזה דה"ה ביחדו לסתם אדם נמי ומדמייתי הטור הך דיחדו תו לא הוה צריך לאתויי הך דאדם חשוב:

והנה לכאורה יש לעיין כיון דב' עדים יכולי' להעיד להרא"ש אפילו לכתחלה ולהתוס' לא משמתי' וקשה מ"ש ע"א משני עדים כיון שהע"א אומר יודע אני בעצמי כי אמת העדתי ולא הפסדתי כלום נהי שהב"ד אינם מאמיני' לע"א עכ"פ יודע אני שלא הפסדתי לו כלום רק מניעת הריוח מהפקעת הלואה ולא משמתי' על זה ע"כ נלע"ד דמשו"ה כ' בהגה' מרדכי דמשמתי' ולא משלם כלל רק משמתי' על שהחציף נגד התראת ב"ד שהורו שלא יעיד, והענין בזה מבואר דאם הבע"ד מודה שחייב לגוי רק שאומר שרוצה להפקיע הלואתו אין כאן שמתא כמו בשני עדים ואם ע"א רוצה להעיד שקר על חברו פשיטא שצריך לשלם נמי ובהכי מיירי רמב"ם פ"ו מת"ת ושעי"ד סי' של"ד אך הכא מיירי שהנתבע אומר שאינו חייב להגוי וע"א אומר יודע אני שאתה חייב באמת והנה הב"ד ששומעי' דבריהם לא מהימן ע"א נגד זה הנתבע המוחזק בממונו וכופר את הע"א ע"כ הוה גבי דידן כאלו אין הישראל חייב להגוי וזה רוצה להעיד בו שקר (ואין כאן מקום לחייב את הנתבע שבועה בדינינו נגד הגוי שאינו תובעו לפנינו רק אינו עוסקים בדיני איסור והיתר אם מותר להעיד עליו או לא) ע"כ אנו מחלטי' שאינו חייב לגוי ומתרין בשכנגדו שלא יעידו עליו ואם לא ישמע משמתי' לי' על שהחציף נגד הב"ד אבל לא נוכל להוציא ממונו ממנו כי נגד ממון שהוא מוחזק הוא נאמן שהאמת אתו כן נלע"ד ברור בעז"ה ומישבי' בזה כמה פקפוקי אחרונים ז"ל:

ומעתה אומר אני ע"כ לא איבעי' לן אלא באדם החשוב וספון אצל השרים ולהם הי' מהימן כבי תרי אבל לא לדידן אבל אם מפורסם לצדיק דמהימן לב"ד דישראל כבי תרי נהי אי הוה אתו לקמן לדינא לא מפקי' ממונא אפומי' דחד סהדא מ"מ הוה מרענא שטרא אפומי' דלא גרע מבת ר"ח כתו' פ"ה ע"א ויעיי' בסמ"ע ש"ך סי' ט"ו סקט"ו איך נוהגי' בזה"ז מ"מ כשהב"ד שומעים שהצדיק הזה מכחש איש ההמוני הזה ויודעי'

בודאי שהאמת אתו עמו והדר' קו' לדוכתי' מה לי א' מה לי שנים הרי אין מפסידו אלא מניע ממנו ריוח הפקעת הלואתו (ויעי' באר הגולה בח"מ סי' שמ"ח אות קטן ה') וא"כ כשיצורף גם לזה ח"ה בין העמי' כיון דאדם חשוב הוא ולפע"ד לא יחלוק אדם מעולם שילך ויעיד ואם הצורך לשבע באמת ישבע ויאמר האמת ואם אולי אח"כ יפסקו עליו יותר מהראוי זה פשוט שצריך העד לשלם מביתו לכשנגדו דה"ל מציל עצמו בממון חברו שמותר אלא שצריך לשלם לו הפסדו אך אם ח"ו איכא למיחש לתוא מכמר ע"י העדות בודאי מוטל על כל הציבור לפדות השבוי הנרדף הזה ומכ"ש שיותר מחוייבי' להכניס עצמם בריש תיגרא שלא יבוא לידי כך ויעיי' בזה תשו' רמ"א סי' פ"ח ויותר אין להאריך מפני הכנסת כלה וה' יעלהו ויברכהו ויצילהו ויסיר ממנו כל תוגה. פ"ב יום עש"ק כ"ה תמוז תקפ"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כד

שלום וכ"ט לך תלמידי הותיק החרוץ המופלא מו"ה ליפמן נ"י חתן הרב המאה"ג המפורסם מו"ה יוסף נ"י אב"ד דק"ק גוו"ד יע"א:

את קולך שמעתי מתוך קן קולמסך והי' לנחת וקראתי לשבת עונג כי תלי"ת נתיקרת בעיני חמיך הרב הצדיק נ"י יהי מכירך ברוך ושמח עם אשת נעורתך היא תורת ה' אשר ארשת לך מעודך עד היום הזה ראה חיים עם האשה אשר אהבת יאהבך ה' ירום קרנך ויגדל כבודך יבריאך ויחלמך אורך ימים ושנות חיים ושלום ישביעך ויראך בישועתו אמן:

אשר כתבת על דברת הרמב"ם פ"ד מע"ז דקטני עיר הנדחת ונשיהם נהרגים א"כ ה"ל שא"א יכול להזימן דא"א לקיים בהו דין הזמה דלו ולא לו ולזרעו כדאיתא ריש מס' מכות וכתבת שהקשה כן למדן א' ומעלתך כ' כיון שדברי רמב"ם נלקחי' מתוספתא שלהי סנהדרי' וכר"א שם א"כ על ר"א תסוב הקושי' הא הוה עדות שא"א יל"ה אלו דבריך, ובאמת על ר"א לק"מ די"ל דס"ל כסומכס ב"ק ע"ה ע"ב ומשמע שם מרש"י ד"ה היכי דאמרי לא ידעי' וכו' דאי מסתפי משום עונש שוב ה"ל יכול להזימו לסומכס וא"כ אע"ג דלא נוכל להמית בניהם רק עצמם מקרי לסומכס יכול להזימם ולק"מ לר"א. אך לרמב"ם תיקשי דהלכה רווחת דלא כסומכס ואיך פסק הוא להרוג טף ונשים והנה במ"ש תוס' ריש מכות נתיישב גם זה ופשוט הוא והיות כי כתבת שהרמב"ם בזה בלאה"נ השיגוהו רודפיו ואמת הוא שגם בשארי דינם שבפרק זה נלאו כל חכמי לב והפר"ח לא עשה מאומה במח"כ וגם הגאון סדר למשנה ז"ל צרור הכתב לקח בידו והלך בדרך למרחוק בחריפות ובקיאות אך לא הרוה צמאון בזה ע"כ אענה מה שחנן אלקי' את עבדו בזה

הנה הרמב"ם כ' אחר שנתברר לב"ד הגדול שרובם עע"ז והודחו שולחי' להם ב' ת"ח להשיבם בתשובה ואם לא ישמעו צרים על העיר עד רדתה ומרבי' לה בתי דיני' ויקבלו ב' עדים והתראה על כל א' מהם אם לא יהי' הרוב נידוני' בסקילה וממונם פלט ואם יהי' רובם או כולם הורגים אותם ואת טפם ונשותיהם בסייף וממונם אבד. והנה ראה הראב"ד שכ' שמקבלי' עדים שעע"ז אחר התראה פי' קודם שנשלחו הת"ח כבר עע"ז עפ"י העדאת העדים הללו שהתרו בהם ולא שמעו וא"כ לאיזה תועלת יהי' שלוח ב' ת"ח הלא עכ"פ יבואו עידיהם ויעידו על העבר ויהרגו וזה ברור כוונת הראב"ד בהשגתו:

אמנם להציל הרמב"ם מהשגה זו נלע"ד דס"ל לרמב"ם נהי דכבר נתחייבו סקילה כיחידי' ע"י ע"ז בעדים והתראה מ"מ אותה ההתראה לאו היתה על נשים וטף ולהיות זה דבר חמור מאוד להרוג גם נשיהם וטפם ה"ל סקילה דבר קל לגבם דנוח להם לסקול בעצמם מליהרג בסייף עם נשיהם וטפם ולא יתכן זה בלי התראה ע"כ טרם שנדון אותם כעיר הנדחת צריכי' להתרו' בהם ע"י ב' ת"ח אם ישמעו ויאזינו אע"ג שמ"מ נסקלי' על העבר נשותיהם ובניהם פלט וה"ה ממונם והם בסקילה ואז כשישובו המה מוסרי' עצמם לב"ד לקיים בהם מ"ע של סקילה דהוי להו כפרה ולא צריכי' להבי' העיר במצור כי לא יעמדו עצמם נגד הסנהדרי' אך אם יתנו כתף סוררת יעלו עליהם למלחמה ואז מקבלי' ב' עדים על כל א' לחייבו סקילה כעע"ז ואז אח"כ כשיצורף רוב העוברי' יהפך דינם מסקילה לסייף ולהריגת טף ונשים ולק"מ קו' הראב"ד הנ"ל:

ובזה יובן פי' התוספתא סוף סנהדרי' דר"ע טען הא כתי' ונתן לך רחמים ורחמך וע"כ לרחם על הקטנים ור"א אמר גם הגדולים אינם נהרגי' בלי התראה אלא ונתן לך רחמים שיתן אהבת ב"ד בלב קרוביהם של הנידונין ותימה טענו לו בחטין והודה לו בשעורין מה זו תשובה שהגדולי' אינם נהרגי' בלי התראה אבל להנ"ל ניחא בהא פליגי ר"ע ס"ל שאין שולחי' ב' ת"ח להתרות בהם שנית והשתא נהי שהי' התראה לכל א' ככל עע"ז מ"מ ה"ל מותרה לדבר קל ואינינו מותרה לדבר חמור להריגת טף והשתא אע"ג שמצינו עונש טף באנשי יבש גלעד מ"מ לא יתכן להרוג עם רב בלי התראה ואולי האבו' היו חוזרי' בהם כשמעם הריגת הבנים או' שהי' מחזירים האבות למוטב שהי' בוכים ומתחננים לפניהם והרי כתי' ונתן לך רחמי' ולא להתאכזר על נפשות הללו וע"ז השיב ר"א אה"נ שצריכי' התראת ב' ת"ח ואז יהרגו הטף ונשים ולא זולת ואין כאן שוב ק' מונתן לך רחמים:

ומיושב ק' תוס' סנהדרי' מ"א ע"א שהקשו מנ"ל דעיר הנדחת בעי התראה דכיון דחמיר דממונם אבד לא בעי נמי התראה ולק"מ להנ"ל דודאי אותה ההתראה של ב' עדים והתראה לכל לאו היינו התראת עיר הנדחת דהוה התראת ע"ז לסקול בעליו ומהא לא

מיירי ש"ס לעיל מ' ע"ב וזה לא נקרא עיר הנדחת אלא עע"ז אלא שסופו להסתעף ממנו עיר הנדחת כשיצורפו רובם שעברו בעדים והתראה והש"ס מ' ע"ב דקאמר עיר הנדחת בעי התראה היינו התראת ב' ת"ח שעי"ז נעשה עיר הנדחת ועל זה יהי' קו' תוס' מנ"ל דבעי התראה כלל דלמא משום דחמירי לא בעי התראה וז"א נהי דעוברי' חמירי אבל הנשי' והטף אפי' נימא שגם המה גרמא בניזקין כמ"ש פר"ח מ"מ קילי בעונש מכל שארי עבירות ואיך יהרגו אפי' לטפל בעלמא בלי התראה לבעלי' הראשוני' העוברי' אולי ישובו וינצלו הם וכק' ר"ע לר"א באמת ועל זה החליט ש"ס דעיר הנדחת בעי התראה וזה ראי' ברורה לרמב"ם דהלכה כר"א דהא עכ"פ מפורש בתוס' דהתראת עיר הנדחת תלי' בפלוגתא דר"א ור"ע וכיון דפשיטא להש"ס סנהדרי' מ' ע"ב דעיר הנדחת בעי התראה ש"מ דהלכה כר"א דטף נענשי' ולפ"ז נ"ל הא דאמרי' בדף קי"א סוף ע"א לאחר שצריך עדים והתראה לכל א' וא' היינו לומר אף ע"ג שהתרו בהם ב' ת"ח בכלל לא מהני זה אי לאו דאיכא נמי ב' עדים המעידים לחייבו סקילה ושוב אי עברו גם אהתראת ב' ת"ח נדוני' כעיר הנדחת אבל בהתראת ת"ח לחוד לא סגי׳:

ובזה אתי כל דברי רמב"ם שפיר׳:

אך הא קשי' לכאורה במה שפסק הרמב"ם כריש לקיש דסנהדרי' קי"ב דמרבה להם בתי דינים ודלא כר' יוחנן והיינו טעמא משום ק' הש"ס אי אתה מוציא עיר הנדחת לשעריך אלא לב"ד הגדול דלר"ל יוצדק תי' הש"ס דגמרי דיניהו בב"ד הגדול משא"כ לר' יוחנן דדוחק הוא לומר שאותו האחד או המיעוט האחרונים שנידונים בסיף שעליהם יוצדק אבל אי אתה מוציא עיר לשעריך שהרי אין כאן אלא יחיד או איזה יחידים אע"כ כר"ל זהו מה שנראה לכאורה בדעת הרמב"ם בזה לפי מה שיש להבין ממגדול עוז שסמך עליו אכ"מ בזה אמנם לרמב"ם לשיטתו קשה כיון דגם הטף והנשים נהרגי' א"כ נהי שהמחצה כבר הומתו בסקילה מ"מ אח"כ כשישלי' האחרון להרוב ונעשו עיר הנדחת שוב הורגי' הטף והנשים של אלו הנסקלי' ושייך שפיר גם לר' יוחנן אי אתה מוציא עיר הנדחת לשעריך אלא לב"ד הגדול שהרי עדיין רוב העיר קיים הנשים והטף וא"כ מה ראה רמב"ם לפסוק דלא כר' יוחנן וצ"ע לכאורה והנלע"ד בדוחק דס"ל לרמב"ם דלר"א הטף נהרגי' ה"ל עדות שא"א יכול להזימן שהרי אין טף של עדות נהרגי' אע"ג דאפי' לפי תי' קמא דתוס' ריש מכות י"ל דוקא מלקות במקום מיתה לא הוה כאשר זמם משום דכתי' נפש תחת נפש אבל הכא דעכ"פ נהרגי' ונותני' נפש תחת נפש אע"ג דלא מקיים לגמרי בזרעם הוה שפיר נפש תחת נפש מ"מ הכא י"ל דהמיתה בעצמה הוה כמו מיתה חמורה טפי במה שהורגי' גם טפם ועמ"ש תוס' סנהדרי' נ' ע"א ד"ה קסברי' וכו' דע"י

אבידת ממון נעשה סייף חמור כסקילה ק"ו בן בנו של ק"ו שע"י הריגת הטף נעשה סייף חמור טפי הרבה מסקילה ולא שהחומרה טפילא בעלמא אלא שנטילת הנפש בעצמו חמורה טפי כשעוקרי' אותו מן השרש להכות אם על הבנים ואותו ואת בנו ביום א' וכיון שא"א לקיים זה ממש אצל העדים לא ה"ל נפש תחת נפש וה"ל עדות שאאי"ל. ומיהו לריש לקיש לא קשה מידי כיון שעיקור עדות כל כת וכת לא בא אלא לסוקלו ולא לאבד בניו ולזה הוה יכול להזימו ואם שוב רובם נתחייבו סקילה ונשתנו דינם מסקילה לסייף אבידת ממונם וטפם אבל לר' יוחנן קשה דהרי אותן שנתחייבו סקילה כבר נסקלו ואותו האחד הבא להשלים עליו מעידים מתחלה להורגו בסייף ולאבד טפיו וה"ל עדות שאאי"ל ודוחק לומר דעכ"פ אם יארע אחר שכבר נסקלו הראשונים יוזמו עדים הראשונים איגלאי מילתא למפרע דאין כאן עיר הנדחת ואותו האחד שבא להשלים ידון בסקילה ובניו נמלטים וה"ל עדות שאתה יכול להזימו ז"א דאז יטענו אנחנו להשלימו ולחייבו סייף באנו ולא סקילה וא"כ קשה על ר' יוחנן כנ"ל וצ"ל ר' יוחנן באמת כר"ע ס"ל דקטני עיר הנדחת וה"ה נשיהם פטורים והוה שפיר עדות שאי"ל ולפ"ז ממילא מוכח שאין הלכה כר' יוחנן בהא חדא מדהלכה כר"א לגבי ר"ע בהא מש"ס דלעיל מ' ע"ב כנ"ל ממילא אין הלכה כר' יוחנן דאתי' כר"ע ועוד דקשה קו' הש"ס אי אתה מוציא עיר לשעריך דליכא למימר דקאי אאותן מיעוטן אחרונים דלא יצדק עליהם לומר עיר והטף והנשים הלא בלא"ה פטורים וא"כ אין הלכה כר' יוחנן וצדקו כל פסקי הרמב"ם בעז"ה. פ"ב יום ה' ח"י שבט תקפ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כה

שלום להרב המסובל כבוד מו"ה יוזפא נ"י:

ראיתי קושייתו ברש"י דפ' השוכר את הפועלים באגדה דר"א בר"ש דאמר ההוא גברא הוא ובנו באו על נערה המאורסה ביה"כ ופירש"י דמיתתו בסקילה וכל הנסקלין ניתלין והוקשה למעלתו דהא דלא כהלכתא דקיי"ל בפ' נגמר הדין (סנהדרין מ"ה ע"ב) דאין נתלה אלא המגדף והעע"ז ע"ש והדין עמו בזה דגם בחומש פירש"י כן פ' תצא והקשה עליו רמב"ן כן ועיי' מה שהאריך בראי"ם בזה:

אמנם לקושייתו נ"ל בהרווחא עפ"י מה דאמרי' במנחות ס"פ ישמעאל ראבר"ש בשיט' ר"ע רבו של אביו אמרו ע"ש נמצינו למדין דמסתמא דמילתי' ראבר"ש נגרר אחרי דברי אביו ר"ש שנגרר אחרי רבו ר"ע ומבואר בשבועות כ"ו ע"א דר"ע ששימש נחום איש גם זו דדריש כל התורה בריבוי ומיעוט וריבוי איהו נמי דריש ומה שקשה מזה הלכתא אהלכתא בכמה מקומו' ומבואר שם בתוס' ד' ע"ב ד"ה ר"ע והאריך בפר"ח לי"ד סי' פ"ד

ולפי הנחה הנ"ל גם ראבר"ש דריש בריבוי ומיעוט וריבוי ומאן דדריש בריבוי ומיעוט ורבוי ס"ל באמת כל הנסקלין ניתלין כמבואר בסנהדרין מ"ה ע"ב הנ"ל וא"כ יפה פירש"י לדראבר"ש דהסוגי' קיימי כוותי':

איברא דברי רש"י בלא"ה צריכי' ביאור הא כל הנסקלין ניתלין היינו אחר שהומתו בסקילה ניתלין על העץ אבל להמיתם בתלי' לא שמענו ולזה י"ל דלא באנו אלא להפיס דעתו של ראבר"ש שלא יצא מכשול מת"י וכיון דמיתת תלי' הוא חנק וקיל מסקילה דאפילו לר"ש דסקילה קיל משריפה וחנק חמור מהרג מ"מ חנק קיל מסקילה נמצא במה שגרם לזה שנתלה ע"י המלכות לא גרם לו רע שהרי הי' חייב אפי' סקילה ובכלל מאתים מנה ורק התלי' הוא שגרם לו יתר על דינו לכן פירש"י דהא כל הנסקלי' ניתלין ואלו הי' נסקל בב"ד נמי הי' נתלה נמצא לא יצא תקלה מתחת ידו של ראבר"ש:

אלא דאכתי קשה הא בב"ד כתי' לא תלין נבלתו על העץ והכא הי' תלוי ועומד ע"י המלכות וגרם לו ראבר"ש טפי מעונשו הראוי ואולי י"ל דלכאורה הא דאמרי' בסנהדרין כ"א ע"א ר"ש דדריש טעמי' דקרא לא יסור את לבבו למה לי אלא אפי' א' ומסירה לבבו ע"ש וה"נ הא דכתי' כי קללת אלקי' תלוי לר"ש ל"להא בלא"ה נדריש טעמי' דקרא לכל מר כדאית לי' או משום שידברו הבריות בברכת אלקים ובעבודה שעבד פלוני לע"ז וכמו שהאריך רמב"ן או למ"ד כל הנסקלי' נמי נדע מסברא כמ"ש משל דשני אחים תאומים דפירש"י אע"כ לר"ש נהי דמרבוי ומיעט דריש כרבי' ר"ע דכל הנסקלין נתלין מ"מ כי קללת אלקים תלוי מפרש אברכת אלקי' ועע"ז לומר דכולן נתלין אבל לאו דלא תלין ליכא אלא במקלל ועע"ז שגורם לבריות לדבר מחלול ה' אבל כל הנסקלין מלינין על העץ ואפי' אי על מת דעלמא עובר על לא תלין מ"מ בעוברי עבירה לא חס רחמנא אלא במגדף ועע"ז משום ח"ה כי קללת אלקים תלוי וראבר"ש כאבוה ס"ל וא"ש ועדיין צ"ע:

מ"ש מעלתו מש"ס חולין קל"ד ע"א לק"מ דפשוט דמתנה ותרומה חד דינא אית להו למ"ד קדשה לשעתה ולע"ל שניהם דאורי' בזה"ז ולמ"ד לא קדשה שניהם דרבנן וכמ"ש רמב"ם פ"א ממתנת עניים. פ"ב יום ב' ד' טבת תקע"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כו

הרמב"ם פי"ד מסנהדרין הלכה ח' פסק דכל חייבי מיתות אם אינן יכולין להמיתו במיתה הכתובה בו ממיתי' בכל מיתה שיכולי' להמיתו אבל דוקא בלא נקטעה יד העדים לבר מרוצח דאפי' נקטעה יד העדים נמי ממיתי' אותו ע"י כל אדם וכ' ה"ה דס"ל להרמב"ם דילפי' כל חייבי מיתות מרוצח לענין שממיתי' בכל דבר ולא הוה ב' כתובי' אלא לענין להמית ביד כל אדם ואהא קאי סוגי' דסנהדרי' מ"ה ע"ב ע"ש ובלח"מ והקשה

להרב הנגיד כבוד מו"ה געץ אופנהיימער נ"י שהוא נגד ש"ס ערוך סנהדרי' ע"ב ע"ב גבי בא במחתרת דכתי' והוכה ומת בכל מיתה שיכול להמיתו ואמרי' התם דאי לאו דכתיב ריבוי והוכה ומת לא הוה אתי' מרוצח שממיתי' אותו בכל מיתה משום דהוה רוצח וגואל הדם ב' כתובי' ע"ש א"כ מוכח להדי' דהשני כתובי' קאי נמי להמיתו בכל דבר כי היכי דקאי אלהמיתו בכל אדם ע"ש וק' גדולה היא לכאורה. ושוב מצאתי בתשו' חו"י סי' קס"ז דף קנ"ז ע"ב כ' בין שני חצאי עגולים וז"ל ומ"מ צ"ע ברמב"ם פי"ד מסנהדרי' ובש"ס סנהדרין פרק ו' מ"ח דף מ"ה וע"ב ע"ב עכ"ל בחו"י הנ"ל ובלי ספק שיתכוון לקו' הנ"ל ועמ"ש הרב תי"ט סוף מס' סנהדרי' ד"ה שכל הזוממין וכו':

העתק שכתבתי על קושי' הנ"ל:

מופלא שבאנשים חכם חרשים בנן של קדושים נגיד הישישים הטפסר הרבני החרוץ המופלא כש"ת מו"ה געץ נ"י אופנהיימער:

יום אתמול כ"י הגיעני נועם מכתבו עם מה שעלוט בתוכו על נכון ובו בפרק הייתי מבשר בקהל רב המון תלמידים ולומדים קושייתו דפר"מ אמרתי בשמי' בבי' מדרשא האמנם כמדומה לי שכבר רמז עלי' הגאון בתשו' חו"י סי' קס"ז דף קנ"ז ע"ב שכ' שם בין שני חצאי עגולה וז"ל וצ"ע ברמב"ם פי"ד מסנהדרין מש"ס סנהדרין פו"ח דף מ"ה וע"ב ע"ב עכ"ל:

ולא אמנע מלהציע לפניו מה שנלע"ד לפי חומר הקו' ע"ד האמת ולא ע"ד הפלפול הנהוג והוא כי לפי המונח ע"כ נאמר שיש לו לרמב"ם שום ריבוי המורה על כל מחוייבי מיתות ב"ד שיהי' נדוני' בכל דבר וכאשר יבואר לקמן אי"ה ולפ"ז כדהוה מקשה למה לי ומת בכל דבר ניליף מרוצח הה"נ דהו"מ להקשות סתם נילף מכל מחוייבי מיתה שממיתי' אותם בכל דבר להרמב"ם אלא משום דהו"מ למימר אה"נ אלא דה"מ דן מינה ומינה מה התם לא יומת אלא עפ"י עדיו ה"נ לא יומת אלא עפ"י בעליו ואע"ג דכתיב והוכה בכל היינו לענין מיתה הכתובה בו אבל להמיתו בכל דבר דזה לא כתיב גבי דמחתרת אלא אתי משארי מומתי והתם דוקא בעי' קרא כדכתי' וכי האי גוני מצינו דן מינה בשבועות ל"א ע"ב ומשו"ה מייתי הש"ס ממות יומת דרוצח דנהרג בכל אדם ובכל דבר ושפיר הו"מ למילף מחתרת מני' שיהרג בכל אדם ובכל דבר וע"ז משני שני כתובי' מרוצח וגואל הדם ר"ל דשני כתובי' שאין כל אדם ממיתי' בכל דבר אלא ברוצח ומשו"ה איצטריך ומת שיה' הבא במחתרת ג"כ נהרג ע"י כל אדם ובכל דבר וכהרמב"ם ולק"מ:

ולהיות כי אני אוהב לחקור כל דבר אחר שרשו עיינתי בגוף דברי הכ"מ ולא נהירי' כלל במח"כ כי לפי דבריו בעיר הנדחת נמי יהי' נידוני' בכל אדם דבב"מ ל"א ע"ב איתא נמי

גבי הכה תכה בהאי לשנא ממש שאתה יכול להמיתם וכו' וע"ש ועוד מה לי ריבוי דמות ימות דרוצח דניליף מני' בכל דבר ובכל אדם ומ"ש הכה תכה דעיר הנידחת דלא ניליף מני' אלא כל דבר ולא כל אדם וכן מות יומת דמיהם בם דנסקלי' המבואר בסנהדרין נ"ג ע"א ולא לשתמיט שיהי' נדוני' בכל אדם:

ע"כ נלפע"ד דהרי תוספתא מבוארת היא פי"ב מסנהדרין מובערת הרע מקרבך שזה כולל לכל המומתי' בב"ד שימותו בכל דבר והיא מובא' בתוס' ריש מכות ד"ה כל הזוממי' עפ"י גי' מהרש"א שם וס"ל להרמב"ם דודאי הכה תכה דעיר הנדחת לא מייתרא משום דעיר הנדחת משאר חייבי מיתות לא אתי' שכן חס רחמנא עלי' והוציאם מסקילה לסייף דשארי עע"ז בסקילה והיינו בסייף וכן שארי חייבי מיתות לא אתי' מעיר הנדחת משום שממונם אבד וסברות אלו מבוארי' ר"פ ד' מיתות וס"פ חלק ואמנם מות יומת דרוצח ומות יומתו דנסקלי' מיותר והנה הך בריתא דמות ימות המכה רוצח הוא היא בריתא דספרי פרש' מסעי וי"ל דס"ל להך ברייתא מותרה לדבר חמור לא הוה מותרה לדבר קל ואיצטריך ובערת הרע וכו' להמיתו במיתה הקלה יותר ממיתה הכתובה בו ואכתי לא הוה ידעי' מיתה החמורה לכן גלי נמי מות יומתו גבי נסקלי' להורות אפי' במיתה החמורה נמי ואמנם אכתי ה"א דוקא מיתה החמורה שהיא מד' מיתות ב"ד דהרי סתם ספרי ר"ש דס"ל שריפה חמורה מסקילה ואיכא בנסקלי' מיתה החמורה שהיא מד' מיתות ב"ד ואכתי לא ידעי' להמיתו בחמורה שהיא חוץ לד' מיתות ב"ד משו"ה כ' רחמנא מות יומת גבי רוצח לרבות אפי' בכל מיני מיתות שבעולם וזו היא סברת תוס' ריש מס' מכות וא"ש בריתא דספרי הנ"ל אמנם לדינא הא קיי"ל מותרה לדבר חמור הוה מותרה לדבר קל ומבואר מתוס' סנהדרי' מ"ה ע"ב דאי הוה מותרה לדבר קל לא צריך קרא להמיתו במיתה קלה ומשמע אפי' במיתה קלה מחנק שהיא חוץ לד' מיתות ב"ד כמבואר בכתובות ל"ג ע"א דמותרה למיתה הוה מותרה אפי' למלקות וא"כ לא צריכי' קרא להמיתו במיתה הקלה מחנק וע"כ ובערת הרע אתי להמיתו במיתה החמורה ממנו וא"כ מות יומת דנסקלי' לרבות במיתה החמורה שהיא חוץ לד' מיתות ב"ד דהרי קיי"ל סקילה חמורה ואין בתוך ד' מיתות ב"ד שום מיתה למעלה מסקילה וע"כ אלמעלה ממיתת ב"ד קאי וא"כ לדידן אייתר מות יומת דרוצח וע"כ אם אינו ענין להמיתו בכל דבר תנהו ענין להמיתו בכל אדם והיינו דמייתי בסנהדרי' מ"ה ע"ב הך קרא אנקטעה יד העדים אע"ג דהש"ס מייתי לשון הבריתא בספרי דמפיק מני' להמיתו בכל דבר אין בכך כלום כן דרך הש"ס לאתויי' ברייתא כצורתה והיא לר"מ לשיטתו ומ"מ לדידן לא צריכא קרא אמיתת כל דבר אלא להמיתו בכל אדם ומשני הש"ס דה"ל הך קרא עם קרא

דגואל הדם ב' כתובי' וא"ש וראיתי בקרבן העדה בירושלמי ריש מכות דמייתי ספרי דמייתי ב' כתובי' בגואל הדם גופי' א' מונתנו אותו ביד גואל הדם ונתנו אותו לרבות כל אדם ואידך הך קרא דהש"ס וע"ש ולפי הנ"ל ניחא דלשיטת הספרי איצטריך מות יומת לגופי' להמיתו בכל דבר שחוץ לד' מיתות משום הכי המציא ב' כתובי' אחרים שלא ילמדו מרוצח להרוג בכל אדם וש"ס דילן סגי לי' בשני כתובי' מות יומת עם חד קרא דגואל הדם כנ"ל ואידך קרא לא דריש הש"ס להך דרשא כנ"ל ע"ד נכון בדעת הרמב"ם קרוב לפשט ואשים קנצי למילין ואסיים בכל חותמי ברכות באהבה רבה. מ"ד יום א' א' דר"ח אלול תקס"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כז

כשחר פרוס על ההרים קרנו ומזלו ירים ה"ה האברך המופלא ומופלג חרוץ ושנון כש"ת מו"ה אהרן פולדא נ"י:

יקרת מכתבו הגיעני על נכון היום הזה ומהתימה על איחור הדואר מהתם להכא ואשר דבר טוב אודת שארו הנה לא שמעתי עד כה ועתה עיניו לנוכח יביטו באגרת אשר לוטה פה ואחרי קוראו יחתמנה וימסרנה ליד - באופן שלא יהי' ניכר שנקרא האגרות ממעלתו והלואי ישמעו לקולי ויעשו דברי פירות:

ומאי דבדק לן במ"ש תוס' כתובות ל"ב סוף ד"ה דאין לוקה ומשלם וכו' דלר"ע לית לי' לוקה ומשלם וקשי' לי' מתוס' ב"ק צ"א ריש ע"ב שכ' לר"ע דאמר התם אחרים שקצצו נטיעותיו חייבי' דאע"ג דחייב מלקו' משום ואותו לא תכרות אפ"ה חייבי' לשלם דאתי' כר"מ דלוקה ומשלם א"נ בלא אתרו בי' והנה סוגי' דכתובות אתי' לרבה אליבא דריש לקיש דאית לי' חייבי מלקות שוגגי' פטורי' ואזדא לי' תי' דלא אתרו בי' וליכא לשינויי אלא דס"ל לר"ע דלוקה ומשלם וכ"כ שם בשיטה מקובצת בשם רשב"א בהדי' דלר"ל צ"ל דס"ל לוקה ומשלם וא"כ איך כ' התוס' בכתובו' דלר"ע לית לי' לוקה ומשלם וכ' מעלתו דדוחק בעיניו לומר דסיפא והקוצץ נטיעותיו לאו ר"ע היא אע"ג דמשמע כן מלשון תוס' ורשב"א דר"מ היא מ"מ זה דוחק בעיניו אלו דבריו דפח"ח:

ואומר אני מעולם לא נתכוונו תוס' ורשב"א דהקוצץ נטיעותיו לא אמרו ר"ע אלא כלפי שאמרו שם בב"ק תנאי היא אליבא דר"ע דר"ע דברייתא ס"ל מותר לחבול בעצמו ור"ע דמתני' אוסר נמצא לתנא דברייתא לא אמר ר"ע דבר זה מעולם וה"נ י"ל סתם מתני' ר"מ היא והוא תני לי' בשם ר"ע דחובל בעצמו חייב ואיהו תני נמי בשמי' דקוצץ נטיעותיו של חברו חייב משום דלוקה ומשלם ולאינך תנאי לא אמרו ר"ע מעולם ובזה נתישבה קצת קו' דמעלתו:

והנראה דרש"י נשמר מקו' תוס' וכ' במתני' דקוצץ נטיעותיו אינו רשאי משום בל תשחית ולא כ' משום אותו לא תכרות דמייתי ש"ס במכות וכבר הרגיש בזה בתי"ט והנלע"ד דלא תשחית כולל כמה דברי' וענינים ואין לוקה על לאו זה דה"ל כלאו שבכללות אבל לאו דממנו תאכל ואותו לא תכרות מיוחד לעושה פירות לחוד ועל זה לוקין ומשו"ה בש"ס דמכות דפריך לחשוב נמי מלקות בקוצץ אילנות טובות ומייתי אזהרתי' מאותו לא תכרות ולא מרישא דקרא דלא תשחית דההוא כולל כל מיני השחתה אפי' אילנות שאינם טובות ואפי' מקרע על המת יותר מדאי וכדומה ואין לוקין על זה ועיי' רמב"ם פ"ו ממלכי' ודלא כמשנה למלך שם ואמנם במשנתינו לא תנן הקוצץ אילנות טובות אלא נטיעותיו ואפי' לא טעיני קבא רק כיון שעשה דרך כעס והשחתה עובר מיהו על בל תשחית ומלקות ליכא וממונא איכא ולק"מ קו' תוס דב"ק וא"כ תוס' דכתובו' סבר כרש"י דב"ק על תוס' ורשב"א דב"ק לא תקשי קו' תוס' דכתובות לימא ש"ס מתני ר"ע היא כבר כ' מעלתו דאפשר מסברא ידעי' דבקנס מיקטל ומשלם ויעיין ט"ז י"ד סי' קט"ז וכבר עמד עליהם שילת יעב"ץ חלק א' סי' ע"ו יע"ש:

איברא תמי' מילתא קצת מי הביא לרש"י ורשב"א לדחוק בכל זה יעי' ב"מ צ"א אתנן אסרה תורה ואפי' בא על אמו ופרש"י וראב"ד ובש"מ בשם רשב"א ג"כ דחיוב גמור איכא עליו אלא הואיל ולא ניתן רשות לדונו בשני דיני' אמרינן לו חייב אתה לשלם וכשרוצה לי"ש צריך לשלם ורש"י וראב"ד ס"ל נמי אי תפס לא מפקי' מיני' וא"כ הא ר"ע לא בא אלא להמשיל משלים להאיש הזה וא"ל האמת אעפ"י שקוצץ נטיעות עצמו פטור מ"מ הקוצץ נטיעות חברו חייב וכן האמת שהוא חייב ולא מיבעי' לרש"י וראב"ד דאי תפס אידך לא מפקי' מיני' ושייך שפיר לשון חייב אפי' לרשב"ם שם שלא כתב אלא שחייב לי"ש ולא הוזכר הך דמהני תפיסה מ"מ שייך שפיר לשון חייב ולא דמי למ"ש תוס' ב"ק צ"ד ע"ב גבי הא אביהם חייב להחזיר והחילוק קי"ל וא"כ בלאה"נ לק"מ לתוס' כתובות:

ובהאי ענינא מה שנגע לנידון דידן אדכרתן מילתא במה שפסק ריב"ש סימן ש"ע מי שתובעתו אשה שהתנה לה דבר באתננה צריך לישבע היסת והב"ח השיב דקים לי' בדרבה מיני' והש"ך סי' פ"ז סעיף קטן נ"ח הקשה הא לא קי"ל כר"נ בן הקנה ונדה ליכא אלא כרת והאמנם דברי ב"ח תמוהים באמת אבל מ"מ לדין יש תשובה דלכאורה צ"ע למאי דקי"ל מקח הנעשה באיסור אינו קונה עיי' סמ"ע וש"ך סי' ר"ח משום דכל מה דא"ר לא תעביד ואי עביד לא מהני א"כ אתנן במאי יקנה הא אינו נקנה אלא ע"י בעילת איסור מיהו הא לא קשי' דהרי בלא"ה פריך הש"ס דתמורה מדוכתי' טובא ומשני שאני הכא דגלי קרא וה"נ דכוותי' דגלי קרא דיקנה אתנן. והשתא לפ"ז יש לדון ולומר כיון

דכל חיובו של אתנן חידוש הוא דיקנה במה דאמר רחמנא לא תעביד אין לך בו אלא חידושו דהרי קרא איירי אפי' בבא על אמו והתם ליכא חיובא אלא לי"ש או אם תפס משום דקים לי' בדרבה מיני' וא"כ לא נשמע מקרא חיובא אלא לי"ש ואיתפס לא להוציא בדיינין וה"ה לכל אתנן אפי' דליכא קים לי' בר"מ לא מתחיי' אלא לי"ש או תפס ולא להוציא בדיינין דלא מהני במאי דא"ר לא תעביד אלא מה דגלי קרא ולא יותר וא"כ צ"ע לדינא בכיוצא בזה אע"ג דהב"ח לא נתכוון לזה:

והנה התם בסי' ר"ח כ' רמ"א וכן אם נשבע או נדר וכו' וסותר עצמו למ"ש בי"ד סי' ר"ל יע"ש בסמ"ע הי' נלע"ד לפמ"ש רא"ש בתשובה ומייתי לי' ש"ך שם בי"ד דלא אמר רבא לא מהני אלא במצות שא"א לבטל משא"כ שבועה ונדר שאפשר לבטל פי' שיכול להתיר שבועתו בהא מהני דהרי עדיין אפשר שימצא פתח לנדרו ויתיר ויתקיים המקח למפרע א"כ המקח קיים הוא אפי' בשלא מצא פתח עדיין כנ"ל כוונתו (ויעיי' תוס' תמורה ו' ע"א ד"ה והשתא וכו') ובתשובה שער אפרים העלה דהתוס' דגיטין בסוגי' דנודרת במה שכ' על ככר ותאכל לאלתר בפנינו שמע מיני' דס"ל דבזמן הזה דליכא מלקות ולא קרבן אם אכל הככר כולו אין נשאלי' עלי' ועיין שבועות כ"ח ע"א ורא"ש שם וא"כ לפ"ז י"ל בי"ד סי' ר"ל מיירי להדי' שנשבע שלא למכור חפץ פלוני א"כ אי עבר ומכרו שוב אין נשאלי' לו עלי' ואין לבטל האיסור משו"ה המקח בטל משא"כ בח"מ סי' ר"ח מיירי להדי' שנשבע סתם שלא ימכור שום דבר ואפי' עבר ומכר עדיין נשארי' דברי' הרבה שהשבועה חלה עליהם ויש היתר לאיסורו משו"ה המקח קיים מיהו לפ"ז בסי' רל"ח סעי' כ' לרמ"א אינו נפטר משבועתו והא דלא הגיה רמ"א משום דמה הפסד אם ישאל על שבועתו:

וכבר הארכתי וה' שנותיו יאריך הכ"ד הטרוד מאוד וכותב בחפזי שלא להשהות המצוה. פ"ב נגהי ליום ה' ח"י א"ר תקע"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כח

הקשני למדן א' ג' קושיו' בסוגי' ר"פ בן סורר ומורה ואסדרם א' לא' ותשובתי על שלשתן:

(**א**) אמרי' התם ופליגא דרבה דאמר רבה קטן אינו מוליד וכו' קטן אי אתה צריך לחזור עליו בידוע שאין לו גואלין והוקשה לו הא ברייתא ערוכה היא הובאה בב"ק ק"ט ע"ב בעינה ובצורתה ואיך יחלוק ר"ח על ברייתא מפורשת:

תשובה אי משום הא לא ארי' דמצינא למימר ר"ח ס"ל כר' יהושע קידושין כ"א ע"א דיליף התם מקרא וכי יש לך אדם שאין לו גואלי' אלא זה שיש לו ואינו רוצה ולר' יהושע מוקי קרא דהתם בישראל ולא בגר וא"כ בודאי ה"נ וא"א לומר איש למעט קטן שאין

לו גואלי' דודאי ישראל קטן יש לו גואלים וע"כ מוקי האי איש לדרשא אחריני ויעיי' בילקוט פ' נשא ולק"מ ארב חסדא מההיא בריתא אמנם לא ניחא לי' בהא דאכתי ה"ל לסתמא דתלמודא להזכיר שדברי רבה הם בריתא ולמימר תני' נמי הכי ולמימר כתנאי דר"ח כר' יהושע ורבה כר"א דמס' קידושין הנ"ל אע"כ ר' יהושע ור"א לא מיירי אלא בההוא קרא דפרש' במדבר אבל בההוא דפ' נשא כ"ע לא פליגי דמיירי בגזל הגר והדרא ק' לדוכת' ונ"ל דהאי סיומא בידו"ע שאי"ן ל"ו גואלי"ם לאו מגוף לשון ברייתא הוא ולא גרסי' בבריתא אלא סתם קטן אי אתה צריך לחזור עליו ותל"מ ור"ח מפרש לי' משום דקטן לית לי' ממונא ואין בו גזל מן התורה כמ"ש תוס' בסנהדרי' וב"ק שם מיהו רבה ס"ל דיש לו בשדעת אחרת מקנה כסברת תוס' וא"כ ע"כ טעמא דקרא משום שאינו מוליד וסתמא דתלמודא סובר כרבה ומוסיף בלשון הבריתא תיבת אלו בידו"ע שאי"ן ל"ו גואל"י כאלו הוא מגוף הבריתא וכה"ג טובי בש"ס וכ"כ תוס' בנדה ל"ד ע"ב ד"ה כי קא מבעי' לי' וכו':

(**ב**) מ"ש תוס' התם לחד שינוי' הא דאין נשבעין על טענת קטן היינו במודה במקצת והכא בגזל הגר מיירי בשבועת ע"א דנשבעי' אפי' לקטן והקשה מעלתו א"כ במס' שבועות מ"ב ע"א דחיק הש"ס לשנויי מתני' נשבעי' לקטן בבא בטענת אביו אמאי לא משני בטענת ע"א ע"כ ת"ד:

תשובה כבר כתובה על ספר התומי' סי' צ"ו סק"ב וכ' דא"כ לא הוה נשבעי' לקטן אלא נשבעי' לעד ע"ש ודוחק והנלע"ד בזה דבלאה"נ קשה איך אפשר לומר שיתחיי' עפ"י ע"א מה שאינו חייב במודה מקצת א"כ תקשי ק' תוס' שבועות מ' ע"א ד"ה אבל וכו' ותי' לא שייך כאן ונ"ל דס"ל לתוס' סנהדרי' כתי' ב' דתוס' כתובות פ"ח ע"א דמסקו כל שיש במינו חיוב שבועה במודה מקצת מחיי' בע"א אף עפ"י שאותה שבועה בעצמה ליתא במודה במקצת וה"נ עכ"פ יש במינו דקטן שבועה במודה מקצת דהיינו בבא בטענת אביו משו"ה מחיי' נמי בע"א אפי' לא בא בטענת אביו והשתא ממילא לק"מ אהש"ס דשבועות דעכ"פ הוה צ"ל בבא בטענת אביו דאלת"ה גם בע"א לא חיי':

(**ג**) הקשה למסקנת הש"ס דסנהדרי' שם ר"פ בן סורר ומורה כר' כרוספדאי דכל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא ג' חדשי' בלבד א"כ מ"ש תוס' בחולין י"א ע"ב ד"ה ודלמא וכו' וכיון דלא באו להורגו אלא אחר יב"ח וכו' הוא שלא לצורך דבקיצור נוכל לומר נילף מעדים זוממי' דבן סורר ומורה דודאי א"א לומר שלא יהרג עד אחר יב"ח הא כל ימיו אינו אלא ג' חדשים בלבד:

תשובה גרסי' בהנחנקי' פ"ח ע"ב בן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול מוחלין ופירש"י כל זמן שלא הביאוהו לב"ד ובמשנה למלך סוף הלכות ממרים תמה עליו שהוא נגד הירושלמי דפ' בן סורר ומורה הלכה ו' שם מבואר דכל זמן שלא נגמר דינו יכולי' למחול אף אחר שהעידוהו בב"ד ע"ש ונ"ל דהי' קשה לרש"י לפי מה דקי"ל דבעי' עדות שאתה יכול להזימו א"כ הכא הא לא החליטוהו למיתה בעדותם דאכתי קודם גמר דין אחר עדותם עדיין הברירה ביד אביו ואמו למחול ואיך יהרגו העדים ואם נאמר שגם להם יעשה כן כאשר יזמו למסרן ברשות אב ואם של הבן ואם ירצו למחול להם להעדים הרשות בידם ז"א דהם בעדותם מסרו הבן ביד אביו ואמו וסתם אבא מרחם על ברא ואנחנו נמסרם ביד זרים ומשו"ה ס"ל לרש"י למאי דקי"ל דבעי' עדות שיכול להזימו עכצ"ל דלא כהירושלמי אלא משהביאוהו לב"ד שוב אינם יכולים למחול. ואמנם הרמב"ם דפסק כהירושלמי ס"ל כיון דלא מצינו לקיים בהו דין הזמה בשום אופן ממילא לא בעי' יכול להזימן כהנך דברישׁ מס' מכות ועיי' תשו' נודע ביהודה ח"ב סי' ע"ד והשתא ממילא לק"מ ק' אהתוס' דחולין הנ"ל דאזלי בשיטת תוס' ריש מכות לתי' ב' דשם וכרמב"ם הנ"ל הקצרתי וסמכתי על המעיין המבין מדעתו הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד יום א' ט"ו אלול תקס"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כט

שלום וי"ר למחותני הרבני מו"ה מאיר נ"י:

נועם מכתבו אלי כתי' ראיתי וע"ד קושייתו בש"ס כריתות כ"ד ע"א מודי' חכמים לר"מ באשם תלוי שהוזמו עדיו שתצא ותרעה עדרו וס"ל למעלתו דקאי לר"מ דר"פ אמרו לו שעדים מחייבי' אותם קרבן משא"כ לרבנן דלהתם לא משכחת האי דינא אלא בשותק ומודה לדבריהם ואז אפי' ע"א נמי ומפני זה הוקשה לו על הרמב"ם דמייתי הך דינא בהוזמו עדיו ואנן קי"ל כרבנן דר"פ אמרו לו אלו תוכן דבריו הנה אין זה תפיסה כ"כ על הרמב"ם דמייתי לשון התלמוד כדרכו ומיירי בשותק וה"ה בע"א נמי אלא שלא רצה לשנות מלשון הש"ס. אבל יותר נ"ל דלכ"ע משכחת הך דינא באשם תלוי לפי שנלע"ד דמי שאכל חתיכה שהי' ס' חלב וס' שומן אין חילוק בין ידע שהי' בו ספק ואכלו ובין טעה וסבר שהוא ודאי שומן לעולם מייתי אשם תלוי אעפ"י שהזיד לאכול ספיקא דאורי' ולכשנודע לו שהי' ודאי חלב מייתי חטאת דלעולם שוגג הי' שסמך עצמו על דעתו והשתא לפ"ז כשאמרו לו שנים אכלת ספק חלב והוא אומר לא אכלתי לא מצי לתרץ דבורי' לא אכלתי שוגג אלא מזיד דהאי אינו בכח דברי העדים בשלמא כשאמרו אכלת שוגג והוא משיב לא אכלתי כמו שאתם אומרי' שהעדים הזכירו בדבריהם שוגג

אבל הכא שאומרי' אכלת ספק חלב אפי' לו יהי' שאכלו מזיד באיסור ספק מ"מ מביאו אשם תלוי וא"כ א"א לפטור אלא שיאמר לא אכלתי אלא ודאי חלב והי' מזיד זה אינו בכח דבריהם נמצא הכא לכ"ע חייב אשם תלוי עפ"י דברי העדים ולק"מ אהרמב"ם ומה שהקשה עוד אעתיק לו מ"ש בחידושי ספ"ק דכתובות והחיים והשלום עמו. פ"ב יום ד' יו"ד א"ר תק"ע לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ל

לק"ק פ"ק להרב הגדול אב"ד דשם מו"ה דוד דייטש:

ראיתי דברי פה קדשו גלי' לזרעא ונפל נהורא בש"ס דכתובות ל"ב ע"א רמי מתני' אהדדי דתנן אלו נערות שיש להם קנס וכו' ותנן ואלו הן הלוקין וכו' ואין אדם לוקה ומשלם ודחיק עולא כאן בנערה כאן בבוגרת ומקשה הש"ס מדדחיק לשנויי' הכי ש"מ ס"ל ממונא משלם מלקי לא לקי מנ"ל האי אי במה הצד מחובל ועדים זוממין אי איכא למיפרך ממ"נ אי ממון חמיר ממכות נפריך מה להצד השוה שיש בהן צד חמור ואי ממון קיל ממכות נפריך מה להצד שוה שיש בהן צד קל כך היא הצעת הש"ס וע"ז הקשה רמכ"ת ג' קושיו':

(**א**) עמ"ש הרא"ש בתוספותיו שם דצד קל דעדים זוממי' היינו שהותרו מכללו בעדות החדש דקי"ל בר"ה כ' ע"א מאיימין על העדים והם מעידי' שקר והקשה מכ"ת דלפ"ז מאי פריך הש"ס אעולא דלמא עולא מוקי מתני' כאחרי' דס"ל התם אין מעברין חודש לצורך ואין מאמין כלל כמבואר התם וא"כ לא הותר מכללו ויליף מבני' עכת"ד. ואנא גברא קא חזינא ועל התיובתא תמהינא הא ע"כ אין דעתו לומר שיסבור עולא הלכתא כאחרי' ומשכי' נפשי' אבתרי' לאוקמי מתני' כוותי' דזה ודאי ליתא דגמרא ערוכה התם בר"ה כ' ע"א כי אתא עולא אמר עברוה לאלול אמר עולא ידעין חבראי בבלאי מאי טיבו' עבדינן בהדי' ע"ש ומבואר להדי' שם דמשום ירקי ומתי' מעברי' לצורך ודלא כאחרי' וא"כ שפיר פריך כיון דעולא לית לי' כאחרי' מי דחקי' לאוקמי מתני' לבר מהלכתא כאחרי' וכאן בנערה כאן בבוגרת נימא מתני' כהלכתא ומלקא לקי וממונא לא משלם ואי מביני' דחובל ועדים זוממי' האיכא למפרך והוא פשוט מאוד:

(**ב**) לפמ"ש ר"ת בתוספת שכן יש בהן צד הקל פי' שאין בהן כרת וליכא למילף מני' אלא לאו גרידא א"כ לקמן ל"ה ע"ב א"ל רב פפא לאביי לרבה וכו' אי כר' יצחק קשי' ממזרת והקשה מכ"ת דלמא רבה ס"ל ממונא קיל ממכות ויליף מביני' דחובל ועדים זוממין דממונא משלם מלקא לא לקי וא"ל מה להצד שוה שכן יש בהן צד קל פי' שאין בהן כרת הא אנן קיימי' בממזרת שאין בה כרת. על ק' זו אני אומר הקשה אדם קשה כברזל

והיא עצומה לפע"ד אמנם לפי חומר הקושי' אני אומר להסביר בה סברא בצירוף יישוב ק' פני יהושע שהקשה לפי הסברא דממון חמור א"כ לאיזה צורך נילף מביני' תיפוק לי' דנידון בחמור גם הסוגי' צ"ע איך ס"ד בממון יהי' חמור ממלקות אטו בשופטני עסקינן דממונם חביב עליהם מגופם ופשיטא דממון קיל טפי עור בעד עור וגו':

אבל הנ"ל בזה דודאי ממון קיל ממלקות לענין להיות נידון בחמורה אי לאו דאיכא ילפותא מביני' אך הדבר ידוע היכי דבעי' למילף מלתא ממילתא אחריתא אפי' חמור מקל אי איכא בהאי קל שום חומרא בעולם בשום צד אעפ"י שהוא קל בכל צדדיו מ"מ לפירכא יחשב וזה מבואר והכא נמי נהי דלגבי דידי' נוח לו ליתן ממון ולא ללקות בלי ספק מ"מ אכתי מספקא להש"ס במאי דפליגי רב הונא ור' יהודה בב"ק קי"ט ע"א ממון מסור ר"ה ור' יהודה ח"א מותר לאבדו ביד וח"א אסור לאבדו ביד מ"ד מותר לאבדו ביד לא יהי' ממונו חמיר מגופו מ"ד אסור לאבדו דלמא ה"ל זרעא מעלי' וכתי' יכין רשע וצדיק ילבש. והיינו דמספקא לי' הש"ס דלמא ממון חמור משום דמפסדינן לבני ומסור יוכיח או דלמא כאידך מ"ד שם ומיושב ק' פני יהושע והנה פסקו הפוסקים דאסור לאבד ביד והרי"ף מוכיח לי' מסתמא דתלמודא ב"ק ס"ב ע"א דמבעי' לן אי עשו תקנת נגזל במסור ולא אפשיטא ומכ"ש שלא הותר ממונא א"כ ס"ל לסתמא דתלמודא להלכתא דממון חמיר מטעם הנ"ל דלמא נפקא מני' בנין דמעלי משו"ה לא בעי לשנוי' הכי ל"ה ע"ב:

(ג) הקשה על דברי מורי הגאון בספר הפלאה שכ' בשמעתין דחובל ומבעיר בשבת לא הותרו מכללן דמקדש שאני שמצותו בכך ותמה רמכ"ת נ"י שהוא נגד הש"ס דיומא פ"א ע"א דקאמר התם מלאכה הותרה מכללה פירש"י אצל גבוה עכ"ד מעלתו נ"י ואשתומם על המראה כי תיוה' קאחזינא ואנא חביבי' עלי מילי דרב מורי הגאון נ"י והאמת שהוא בספרו מסתייעא מש"ס מנחות כ"ה ע"א אמנם האי מסייע אין בו ממש כי בקל יש לדחות מה דקאמר הש"ס התם דציץ מרצה על עון ממאי שהותרה מכללה בציבור ועל זה פריך אימא עון שמאל שהותרה מכללה ביה"כ ומשני אמר לי' אביי אמר קרא עון עון שהי' בו ודחיתיו לאפוקי יה"כ שהכשירו בשמאל והנה אין הכונה ששמאל לא מקרי כלל הותר מכללו אלא שמסברא מוקמי' לי' אטמא שהותר מכללה בציבור טפי משמאל אבל מ"מ מקרי ג"כ הותר מכללה וכן מורה אריכות לשון של אביי והוא פשוט ועכצ"ל כוונת מ"ו דאה"נ דמלאכה הותרה מכללה מ"מ אינו ממש כמו חובל ועדים זוממין דאינהי הותרו מכללן לגמרי משא"כ חובל ומבעיר בשבת נהי שהותר מכללה בציבור מ"מ כיון שמצותן בכך לא הוה דומה ממש להיתר מכללה דחובל ועדים זוממי' ופירכא מיהת

הוה ומזה שפיר מסתייעא מש"ס מנחות הנ"ל דמוכח דיש לחלק בין ב' הותר מכללה הנ"ל וא"כ ממילא לא קשה נמי ק' מכ"ת נ"י דביומא פריך שפיר דעינוי לא הותר מכללה כלל משא"כ מלאכה הותרה מיהו היכי דמצותו בכך אבל צריך יישוב שם ה' ע"ב:

עוד הי' נ"ל ענין הכשרו בכך פי' שא"א שתתקיים זולת זה כמו עבודת יה"כ בשמאל וכמו הך דרפרם כריתות י"ד ע"א אבל מצוה שאפשר שתתקיים בל"ז לא מקרי הכשרו בכך והנה חובל ומבעיר בבהמ"ק היינו שחיטה והקטרה א"א ביומא אחרא ומצותו בכך בלי ספק ואעפ"י דאיכא נמי דאיברים ופדרים דבין הערבי' דאפשר להניחן עד הלילה ומ"מ דוחו שבת כמבואר מנחות ס"פ ר' ישמעאל וכן כל הנסכים הא מביא זבחו היום ומנחתם ונסכיהם אפי' בלילה ואפ"ה פשוט שכל המנחות ונסכים דחו שבת ולא עוד אלא אפי' של אמש כשמשלה בהן האור דוחו שבת כמבואר ביומא מ"ו ע"א מ"מ איכא למימר הואיל וכבר ניתן שבת לדחות בלא"ה בהקטרה במה שמצותו בכך וא"א לדחות ליומא אחרא הותר נמי הקטרתן של אלו וסברא זו איתא שם ביומא מ"ו ובמנחות ספר"י הנ"ל ובכל זאת מקרי מצותן בכך ולא הותר מכללן כמ"ש בס' הפלאה הנ"ל אך כל זה בחובל ומבעיר והיינו שחיטה והקטרה דעלי' קאי מ"ו הגאון הנ"ל אך אי מצינו מלאכה אחרת במקדש דדחי שבת אעפ"י שאין מצותו בכך שפיר איכא למימר מלאכה הותר מכללה והא לפי מאי דקיי"ל קצירת עומר דוחה שבת אעפ"י שנקצר שלא כמצותו כשר כמ"ש הרמב"ם והאריך הש"ך בי"ד סי' רס"ב א"כ הרי אין מצותן בכך ואפ"ה דוחה שבת ה"ל הותר מכללה שפיר וצ"ע עדיין ס' זו ומרוב הטרדות הקצרתי והקוצרים אומרים יברכהו ה' בברכה מרובה חתמתי בכל חותמי ברכות פה מ"ד נגהי ליום ה' תרומה תקנ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לא

ע"ד הק' אתוס' ר"פ שבועת העדות דס"ל מלך צריך להעיד על דבר איסור דק' א"כ צריך להעיד אסוטה שזינתה להפסיד כתובתה וה"ל ראוי להעיד ולהתחייב קרבן שבועה כבר מלתי אמורה שאין כאן ריח ק' דעכ"פ אין התובע יכול להשביע למלך להעיד לו כיון שאין חיוב העדות משום ממונו של זה רק משום איסור סוטה א"כ אין זה בכחו להשביע למלך ואם לא ירצה לעשות המצוה להעיד על דבר יהי' החטא כרוך בעקב המלך אבל אינו ענין לענין קרבן שבועת עדות שאינו בא אלא על המשביעו מפני ממונו:

והנה עתה באת אתה והוספת לומר תי' אחר אחוז בעקב תי' שלי הנ"ל ואמרת כך דע"י עדותו של מלך לא תפסיד הכתובה לעולם משום דה"ל עדות שא"י להזימן שלעולם יאמר לא באתי אלא לאוסרה על בעלה כבסנהדרין מ"א ע"א וצריך אני לפרש דבריך דרצונך

בשלמא משביע עידי סוטה דלקמן בפרקין א"ש דמחויי' העד לומר לב"ד בהדי' שבא להפסידה כתובתה כדי שיהי' ראוי להזימו ותפסיד היא הכתובה על ידו שאם יאמר סתם נטמאת האשה עדיין לא יצא ידי שבועתו שהשביעו להעיד להפסיד לה כתובתה שעיקור השבועה הי' משום ממון וא"ש משא"כ מלך שאין יכול להשביע על ממונו א"כ תסגי לי' במה שיאמר נטמאת ותאסר לבעלה ולא יאמר כלום שבא להפסידה כתובתה וממילא לא תפסיד משום שאינו יכול להזימו שיאמר לאוסרה על בעלה באתי כן צריך אני לפרש דבריך כדי שיעלו כהוגן:

והנה למ"ד דרבנן בטלו עדות שיכול להזימו בדיני ממונות נתבטלו דבריך עיי' בסמ"ע וש"ך סס"י ל"ג ועדיין נ"ל באשת כהן דבאונס נמי אסירא לבעלה א"כ אם זנתה במזיד ויעיד כן לא יכול לומר לאסרה על בעלה באתי דא"כ הי' די לו לומר זנתה באונס וכה"ג כ' תוספ' בסנהדרין שם:

וכה"ג י"ל ק' השני' שהקשית אזוממי זוממי יאמרו לפסלו לעדות באנו דא"כ מה לו להזימן די שיאמרו הוזמו בב"ד פלוני ופלוני ופלוני עדיו אע"כ רצו להפסידם זה הממון ואין בכל זה מקום להאריך הכ"ד משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לב

שלום וכ"ט להרבני המופלג החרוץ ושנון כש"ת מו"ה נתן אלי' נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק אורשע יע"א:

בהתגוררי פה יערגן סמוך לעירי לנוח קצת מרוב טרדותי עיינתי קצת בדבריו האחרוני' מיום ג' ה' אב ושם נאמר ע"ד הרמב"ם פ"כ דעדות ה"ב דפסק עדים זוממין לוקי' אע"ג שכבר נלקה זה על ידם וכבר האריך בתי"ט ספ"ק דמכות ורצה מעלתו לומר חילי' דהרמב"ם ממכות ד' ע"ב ורבנן הא לא תענה מאי עביד לי' ודחיק הש"ס ומ"ט לא קאמר דאיצטריך ללקות העדים שהוזמו אחר שכבר נלקה זה אע"כ שבלא"ה לוקי' מכאשר זמם וכהרמב"ם אלו דברי מעלתו:

ותמהתי איך נתפייס בזה דאכתי נימא דאיצטריך ללקות עדי מיתה שהוזמו אחר שכבר נהרג מיהו י"ל סברת הרמב"ן בעידי מיתה אין לוקין דמסתמא כדין נהרג דאלקי' נצב בעדת אל ומיהו אכתי יש לפקפק גם בעדי מלקות איך יהי' לוקי' הראשוני' דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני דקודם שנעשה מעשה גזירת הכתוב הוא לעשות כאשר זמם והימני' רחמנא לבתראי אבל אחר שכבר עבר כאשר זמם איך נלקה מלא תענה מאן לימא לן דהני עברי על לא תענה דילמא אינך עברי ויש לדחוק גם בזה ולקיים דברי מעלתו אך הא אי אפשר ללקות על לא תענה דהא ה"ל לאו שאין בו מעשה ורק מאם

בין הכות הרשע כדלעיל ב' ע"ב והיינו קודם שנעשה מעשה דהתם כתי' אבל אח"כ איך אפשר ללקות ע"כ אין מקום לדברי מעלתו:

והנה סברת הרמב"ן מוכרחת דהא כל עצמו דהרגו אין נהרגין הוא מטעם אין עונשין מן הדין כמבואר במכות ה' ע"ב ותיקשי לר"ש דס"ל אפי' במיתה עונשי' מן הדין כמבואר בסנהדרי' ע"ד ע"א וכי ס"ל הרגו נהרגין ולא לשתמיט אע"כ ר"ש לטעמי' דדריש טעמי' דקרא וזיל בתר טעמי' דרמב"ן אלקים נצב בעדת אל וממילא הרגו אין נהרגי' אמנם אנן דלא דרשי' טעמי' דקרא ע"כ אתאינן עלה מטעם אין עונשין מן הדין ומ"מ נ"ל גם אנן לדידן צריכי' לסברת רמב"ן דאי לאו הך סברא דרמב"ן לא הוה שייך אין עונשין מן הדין דכיון דגלי קרא דע"י גמר דין חייבי' מיתה יש בכלל מאתים מנה שיתחייבו אם כבר נהרג וכעין שכ' הרמב"ם וכ"מ פ"ק דטומאת מת הלכה ב' וה"נ דכוותי' אך כיון דאיכא סברת רמב"ן נהי דפירכא לא הוה על הק"ו דכיון דליכא מעלה אלא טעם ואין דורשין טעמי' דקרא מ"מ מילתא דפשיטא לא הוה וצריכי' לק"ו ושוב אין עונשין מן הדין עיין קידושין ך' ע"ב אר"ש מה טעם לפי שמצינו וכו' ע"ש:

והנלע"ד ביישוב דברי רמב"ם עפ"י מ"ש ה"ה רפ"ב ממאכלות אסורות יע"ש ופשוט דלאו דוקא לאו הבא מכלל אלא כל שום מין לאו שאין לוקי' וע"י הק"ו לוקי' וכ"כ להדי' בכללי' שבס' בני חיי' וא"כ בעדים זוממי' דאיכא לא תענה וגם עשה דמדבר שקר תרחק כמבואר ר"פ שבועות העדות הי' ראוי' לעונש מן הדין אלא דהך עשה ולאו לא יועילו להרוג רק ללקות מן הדין כיון דאיכא לאו מפורש אבל אין להרוג על לאו ומיושבי' דברי הרמב"ם על נכון בלי פקפוק בעזה"י ואין פנאי להאריך יותר הכ"ד א"נ הכותב בנחיצה. יערגן יום ו' עש"ק כ"ב מנחם תקפ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לג

שלום לך תלמידי האברך הרבני החרוץ המופלג כמו"ה זעליג נ"י.

על דברת הרמב"ם פ"ב מעדות אבל אם לקו זה שהעידו עליו לוקין ונדחק בכ"מ והרב בתי"ט במכות משנה ט' פ"א לא נתפייס בדבריו ואתה אמרת דלא מדין הזמה לוקין אלא מטעם לא תענה עיי' כל דבריך בפני יהושע למכות חלק רביעי. ואנא אמינא אע"ג דסייעך גברא רבה לא נהירא לי כלל במ"כ חדא כיון דלא תענה הוה לאו שאין בו מעשה ועיקור המלקות נפקא מוהי' אם בין הכות הרשע כמבואר במכות ב' ע"א וכמו שהעלו תוס' שם ד' ע"ב ד"ה ורבנן האי לא תענה וכו' וכ"כ פני יהושע בעצמו שם דלא תענה סמכו אהאי קרא וכן צריך לומר ברמב"ם עצמו בהלכות סנהדרין כשמנה מספר הלאוין שלוקין עליהם מנה סי' ק"ל עד זומם שאין בו תשלומין ולא מנה המעיד שקר

משום לא תענה אע"כ הכל בכלל זומם משום דעיקור סמיכת המלקות משום והי' אם בין הכות הרשע וכיון שכן התם כתי' והצדיקו את הצדיק ודרשי' במכות ב' ע"ב הו"ל דאתו עדים והצדיקו הצדיק דמעיקרא ושוינהו להכי רשעים והשתא אי ס"ד שכבר נלקה במה הצדיקהו ומכותיו בין כתפיו אע"כ קרא מיירי שעדיין לא נלקה וכיון דקרא לא מיירי ממי שנלקה תו אין עונשין מן הדין והיינו נמי טעמא במתני' ה' ע"ב דלא פלפלו עם הצדוקי' רק על הרגו אין נהרגי' ולא על מלקות משום דבמלקות גם הצדוקי' מודים דכתיב והצדיקו הצדיק אבל במיתה דכתיב נפש תחת נפש לא הוה משמע להו דרשא דעדיין אחיו קיים והיינו נמי דבממון משלשין אעפ"י שכבר עשו כמוכח ממתני' דב"ב דמייתי תי"ט וכמ"ש תוס' ב"ק ג' ע"ב משום דה"ל מיתה ומלקות ב' כתובי' הכא כתי' כאשר זמם ולא כאשר עשו והכא כתי' והצדיקו את הצדיק ואין מלמדין ממנו לממון ואין מזור בזה לקו' הכ"מ ותי"ט הנ"ל:

ותו בלא הך והצדיקו הצדיק הנ"ל ע"כ לפי דברי פ"י הנ"ל עכ"פ הך דלא תענה לא בעי התראה כמו עד זומם עצמו דוודאי לא יעלה על דעת אדם לומר דמ"ש הרמב"ם אבל אם לקו זה לוקין היינו כשהתרו בהם משום לא תענה אין שום אדם יסבול זה בלשון הרמב"ם וגם פ"י עצמו כ' שם דלא בעי התראה והנה הך דעדים זוממי' לא בעו התראה מסיק בכתובו' ל"ג ע"א משום דאינהו בעי למיקטל בלא התראה וכתי' כאשר זמם והשתא כיון שנניח דגם הלוקה משום לא תענה דהיינו והי' אם בין הכות נמי לא בעי התראה ע"כ היינו משום דהוה כאלו כתי' כאשר זמם באותה פרשה דוהי' אם בין וכן בדין דהרי קאמר אם יבואו עדים וירשיעו את אלו והי' אם יבין השופט להכות הרשע ומהיכי יתבונן כן היינו עפ"י פרשת כאשר זמם ומשו"ה לא בעי התראה מטעם הנ"ל אינהו בעו להלקות בלא התראה ואינהו בעו התראה והא כתי' כאשר זמם א"כ הה"נ נידוק גבי מלקות כאשר זמם ולא כאשר עשה כאלו כתי' בגופי' ודברי רמב"ם צ"ע:

גם מ"ש פ"י לתרץ דס"ל לרמב"ם היכי דהוה גילוי מילתא בעלמ' עונשין מן הדין ואם הרגו דאין נהרגין היינו כדתנן במתני' דלעשות לאחיו והרי אחיו קיים וזה שייך דוקא בהריגה ולא במלקות אלו דבריו ותמוהי' בעיני אטו לאחיו משמע חי הלא מת נמי יקרא אחיו ועוד האי לאחיו איצטריך לאחיו ולא לאחותו ותו דהרמב"ם לא מייתי רק אשר זמם לעשות ושביק עיקור דרשא דלאחיו ופני יהושע הרגיש וכתב שסמך על דרשא דלאחיו ותימה הוא זה כיון שעיקור סמיכתו על הא איך שבקי' אבל האמת יורה דרכו דמתני' לא חידשה לן שום דרשה אחרת כ"א מדכתיב זמם לעשות משמע שעדיין אחיו קיים

והמה זוממים וחושבים לעשות לו רעה שאלו אינו קיים לא שייך לעשות וה"ה כשכבר נלקה נמי לא שייך לעשות שכל זה ברור:

והנלע"ד בכוונת הרמב"ם עפ"י מ"ש ה"ה פ"ב ממאכלות אסורות בדעת הרמב"ם דהיכא דאיכא לאו הבא מכלל עשה ואיכא נמי ק"ו עונשין על אותו הדין ופשוט דכל מיני לאוין דאין לוקין אי איכא ק"ו עונשין וא"כ הכא איכא לא תענה אלא דהוה לאו שאין בו מעשה ועוד דאיכא לאו הבא מכלל עשה דמדבר שקר תרחק כמבואר ר"פ העדות וא"כ עונשין מן הדין דהשתא ומה כאשר זמם לוקין מכ"ש אם עשו אשר זממו וכקושית אבוה דבריבי וזה שייך במלקות אבל במיתה אין ממיתין מן הדין ע"י לאו הבא מכלל עשה וזה פשוט ומבואר והי' זה שלום לך ולתורתך כנפשך היפה ונפש א"נ דש"ת. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה לד

לעמיתי הרב הגאון מו"ה אברהם בינגא סג"ל מפפד"מ אב"ד ור"מ דק"ק ה"פ ומדינת ווירצבורג:

רואה אני דברי פר"מ קצרים מאוד או קיצור בדברי מעלתו או קיצור בהשגת שכלי להבינם או יצורפו שניהם ויחדיו יהי' תמים גם כי יש כאן ספק שלישי כי אולי אני המקצר בתחלה ולא פרשתי דברי וסמכתי כי לבו פתוח כאולם אולם הוא לא עיין בכוונתי ככל הצורך כי לא ספוני' דברי בעיניו גלל כן אמרתי לחזור ולפרש קושייתי ופירוש דברי הר"ן לפי קט שכלי:

הנה הר"ן בשבועות דף ש"א רצונו לומר דאיני יודע לא מקרי הגדה דאורחא דסהדי לאשתמוטי ולא שייך בזה חוזר ומגיד ולדבריו צ"ל דחוזר ומגיד היינו כשהגיד בתחלה חובתו וחוזר להגיד זכותו או בהיפוך כאשר באמת כל הפוסקי' מלאי' מזה האופן אבל איני יודע לא מקרי הגדה וע"ז העלה הא דאמרי' שם במתני' דאינו יכול לחזור ולהודות היינו טעמא משום דנשבע לשקר לפני ב"ד הרי נפסל לעדות ולשבועה וצ"ל דבשלא בפני ב"ד לא מבעי' בנשבע מפי אחרי' פשיטא דלא נפסל דלאו מידי עביד אלא אפי' במפי עצמו נמי אי ליכא שני עדים אחרים שאינם נוגעי' בענין זה לא מפסיל לעדות ויכול לחזור ולהודות משא"כ בב"ד וכמדומה שכן הבין בתומים סי' כ"ח סק"ט:

ובחי' הבאתי קצת ראי' לפי' הר"ן דמשום שבועת שוא נגעו בי' דאלת"ה לא הוה פריך הש"ס מידי בשבועו' ל"ב ע"א אי בב"ד מי משכחת לי' ואמאי לא משכחת לי' קודם דרישה וחקירה דהש"ס אקרא קאי קודם דבטלו דרישה וחקירה בדיני ממונות ויכול לחזור ולהגיד וכמ"ש ב"י סי' כ"ט ואפי' אם נאמר דגבי איני יודע לא שייך דרישה וחקירה וקרא אם לא יגיד משמע שאינו רוצה להגיד ואומר איני יודע זהו דוחק דמ"מ מיירי קרא

נמי באומר בהיפוך דהרי באמת להר"ן לא משכחת הך דינא דחוזר ומגיד אלא במהפך וחוזר מזכאי לחיוב וכדומה והך דחוזר ומגיד נמי מלא יגיד נפקא כמ"ש סמ"ע סי' כ"ט סק"ד וע"כ דלא יגיד משמע בכל גוני בין אם לא יגיד כלל ובין אם לא יגיד כראוי אלא בהיפוך וא"כ מה פסקא דלאחת לחייבו על כל א' וא' קאי אאיני יודע דלמא קאי אאומר בהיפוך וקודם דרישה שאז יכול הוא לחזור בו דודאי אפי' לא נימא כהר"ן מ"מ האמת כן הוא דבאם לא יגיד נכלל נמי שלא יגיד אלא ההיפוך וא"כ קשה כנ"ל אע"כ צ"ל דמה בכך מ"מ היכי משכחת לחייבו על כל א' וא' הא אפי' בלא דרישה וחקירה נמי מיפסל מיהת לעדות משום דמשוו נפשי' רשיעא וכיון דהש"ס מייתי על זה הא דר"ש דמתני' דאינו יכול לחזור ולהודות בודאי משמע דר"ש גופי' נמי מההיא טעמא דמשוו נפשי' רשיעא קאמר דאינו יכול לחזור ולהודות:

וקצת ראי' לזה דר"ש גופי' נמי משום דמשוו נפשי' רשיעא קאמר דהא ר"ש אית לי' בעלמא דבר הגורם לממון כממון דמי ולפירש"י בב"ק ק"ה ע"ב גבי הכיר בה ולא במוצאה מבואר דיש שבועת עדות בלא ב"ד כלל פי' דס"ל אטו ב"ד כתי' בקרא מקום שראוי להגיד בעי' וכיון דבגוני דהתם דלא רצה אלא לגלות מקום אבידתו ויגרום לו ממון הוה האי דוכתא מקום הראוי להגיד ועד כאן לא אמרי' דחוץ לב"ד לאו ראוי להגיד הוא אלא עדות הצריך ב"ד אבל עדות כי האי דלא בעי ב"ד כל מקום וכל זמן הוה ראוי להגיד כנ"ל. האמנם בשיטה מקובצת שם מפרש פי' אחר בש"ס יע"ש מ"מ לפירש"י כן הוא כמ"ש ובחידושי עשיתי סמוכי' יפים לשיטת רש"י בעז"ה. והנה כי כן הא משנתינו ר"ש קאמר לה והדר' ק' דלמא שבועה נמי בב"ד דוקא והא דמשכחת לחייב על כל א' וא' היינו בגוני הנ"ל בהכיר באבידה דלשם חוזר ומגיד אפי' אלף פעמים בלי ספק דאין כאן דיני עדות כלל ודוחק לומר לר"ש אה"נ לר"ש שבועה בב"ד בעי' ורישא דמתני' לאו ר"ש זה מבואר הדוחק לכל מעיין אע"כ עיקור טעמי' משום שכבר נשבע לשקר ובשלמא בעדות גמור שהתובע יודע שהדבר אמת ורוצה שעדים הללו יעידו לו שפיר אמינא דאעפ"י שנשבעו לשקר חוץ לב"ד ונפסלו מ"מ כיון שאין כאן מי יעיד על פסולא דדהו הי' יכול לחזור ולהעיד וחייב על כל א' וא' משא"כ בהכיר בה דב"ק ק"ה ע"ב הנ"ל דהוא רוצה לתבוע עפ"י אותו העד שהגיד לו שראה אבידתו בזויות פלוני ועפ"י דבריו יבקש ויחפש שם אצל השכנים וכיון שנשבע על שקר תו לא מהימן לי' כלל לתבוע השכנים על פיו ואפי' נשבע מפי אחרים נמי רשע הוא בזה שהרי גבי הכיר הוה כמו בב"ד דמחייב נמי במושבע מפי אחרים וא"כ הא קמן דר"ש מטעם שבועה אתא עלה וכהר"ן אלא מ"מ ראי' גמורה לא הוה דכבר בארתי במקום אחר דר"ש אע"ג דס"ל בעלמא דבר הגורם

לממון כמ"ד מ"מ גבי עדות לית לי' הא דר"א בר"ש וס"ל דגבי עדות דבר הגורם לממון לאו כממון דמי וראי' מדדחיק רש"י בהורי' דשם במתני' ח' ע"ב פוטר ר"ע את הנשיא משמיעת קול ושם במתני' מ"ט ע"א מחייבו ר"ש ורש"י דחיק שם ויעיי' בכ"מ בהלכות שגגות מ"ש בזה וקשה הא ר"ע גופי' לא פטרו אלא משום דמלך לא מעיד והיינו טעמא משום דבעי למיקם קמי דיינא ולאו אורח ארעא כמ"ש רש"י בשבועות ל"א ע"א ד"ה כ"ש מלך יע"ש והשתא למאן דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי הא שפיר משכחת לי' בהכיר בה היכן אבידתו שלזה לא צריך ב"ד ואפי' מלך יחייב בה וא"כ דלמא ר"ש דמחייב נשיא בשמיעת קול לטעמי' אזיל דס"ל דבר הגורם לממון כמ"ד בשלמא הא לא קשי' דלכ"ע משכחת שמיעת קול במלך בעדות אשה שמת בעלה דמצי למימר לדידה או לעד אחר ולא בעי ב"ד לזה וכדאמר ר"פ בשבועות ל"ב ע"ב לזה י"ל דנהי אי אמר לדידה סגי תו בהכי מ"מ לא מחייב אלא אם לא יאמר במקום שראוי להגיד היינו בב"ד וכיון שאפי' יאמר לה עדיין לא נגמרה בזה אותה ההגדה דעדיין צריכה ב"ד לא מקרי מקום הראוי להגדה לחייב את המלך בעבור זה אבל בנדון דידן הכיר בה שעיקור ההגדה נגמרה בזה בודאי קשה מאי דחיק רש"י ורמב"ם בזה אע"כ ר"ש לית לי' דבר הגורם לממון גבי שבועת עדות ובביאור דבר זה הארכתי מאד אין כאן מקומו להאריך ובארתי שם דברי בעה"ת והרמב"ן בדיני דגרמי שלו הביאו הש"ך סי' שפ"ו סק"ג יע"ש והעיקור דנ"ל דכל שבועת העדות עיקרה אינה אלא גרמא בעלמא שאינו רוצה להעיד להציל עושק ואין כאן מקומו להאריך:

וע"ד צחות אמרתי לפני התלמידים הא דבפ' שבועת העדות (שבועות ל"ג ע"א) גבי משביע עדי קנס קאמר ורבנן כמאן ס"ל אי ס"ל דבר הגורם לממון כמ"ד וכו' וקשה מה עלה על דעת הש"ס דרבנן דר"א בר"ש יסברו בהא כר"א בר"ש וי"ל דבלא"ה צ"ל איבעי' של הש"ס אי תבעו נמי בקרנא א"כ תיפוק לי' משום קרנא ואי לא תבעו אלא בקנס הא קיי"ל כרב המנונא דב"ק ע"ה ע"א דלא מפטר אא"כ מחייב עצמו במידי ויע"ש בתוס' ודברי משנה למלך בזה מעורבבי' קצת ובאמת אמרתי כמה אופנים דמשכחת לי' שפיר ואין כאן מקום להאריך בזה אבל ע"ד צחות אמרתי דאפשר דהשקלא וטרי' קאי בעידי פתוי וכר"ש ס"פ שבועת הפקדון דקנס הוא תובע ומ"מ אי מודה מפטר משום דמחייב עצמו בקרן ומשו"ה פריך הש"ס הא ר"ש ס"ל בעלמא דבר הגורם לממון כמ"ד ומסיק דמ"מ בשבועת העדות לא ס"ל הכי והוא ע"ד צחות לא ע"ד אמת:

בהא סלקינן דס"ל לר"ן באמרו אין אנו יודעי' עדות יכלו לחזור ולהגיד רק משום שנשבעו שווי' נפשי' רשעי' ועל זה הקשתי לפמ"ש הר"ן פ' כל הנשבעי' שט"ו ע"א דלא מצו

משוו נפשי' רשעי' לפסול עצמם מעדות אלא בשא"א לומר שכחו כגון שנעשה המעשה סמוך מיד ופשוט דה"ה נמי אם מיד אחר שנשבעו דאינם יודעים מיד ולאלתר חזרו לומר יודעים אנו א"א לומר כמעט רגע חזרו לזכור מה ששכחו אבל מ"מ זולת זה לא נעשו פסולי' לעדות וא"כ איך קאמר הש"ס ל"ב ע"א לאחת היכי משכחת לי' ואמאי לא הא משכחת בשנעשה המעשה זה זמן רב ואמרו א"י והמתינו זמן מה שאפשר שיזכרו אחר ששכחו וכה"ג לא משוו מנפשי' רשעי':

והנה כל מ"ש פר"מ בזה נעלם ממני הבנתו וכמדומה לי כבר קבל תשובתו במה שכתבתי גם לא יכולתי להלום מ"ש דגזה"כ הוא שאם אמרו שכחנו שלא יועיל לומר חזרנו ונזכרנו תמהני אי איכא דיינא דדאין כי האי דינא ומה יענה בהא דרב אשי דאמר לא דכירנא וכד מדכר לי' רב כהנא דכיר בכתוב' כ' ע"ב אם לא ידחק לומר דחוץ לב"ד הוה קאי ולא משמע כן מש"ס מדקאמר לבסוף אדכר רב אשי אסהיד לי' ולא קאמר אזל אסהיד לי' משמע בב"ד הוה קאי מעיקרא גם לא משמע משום פוסק שיהי' בזה משום חוזר ומגיד ויעיי' גם מ"ש בתומים סי' כ"ח ס"ק י"ז בסופו דעד ששכח יכול הבע"ד להזכירו ע"י ב"ד משמע שטען העד בב"ד ששכח ובאים עתה להזכירו ואפ"ה חוזר ומגיד וגם מעשים בכל יום דעדים באים לפנינו ואומרים שכחנו וחוזרים ונזכרים ואנו מקבלים עדותם והכי חזינא לרבני קשישי ואין מפקפק בדבר ואולי ס"ל לפר"מ למאי דקיי"ל דאיני יודע מקרי הגדה ואינו חוזר ומגיד לומר יודע אני משו"ה שכחתי לא הוה הגדה ויכול לומר נזכרתי אבל להר"ן דאיני יודע לא הוה הגדה נהפוך הוא דשכחתי הוה הגדה משום דאל"כ אם לא יגיד במאי אוקמת לי' דדחיקא לי' למר חביבי לאוקמי' באומר בהיפוך מזכות לחובה אלא בלא יגיד ממש או שכחתי או לא ידעתי כל זה אני אומר לפי דבריו אבל לא נחתתי בכך ולא נהירן לי שביליו בזה עד יבואו עוד דבריו ויורנו וישמח לבנו בבאור יותר:

האמנם כי גוף הקו' על הר"ן י"ל קצת וכך עלה ברעיוני מעיקרא דהכא לא שייך כלל לא משוו נפשי' רשעי' כיון דבהודאתו מחייב נפשי' בקרבן והכהנים מקבלים ממנו הקרבן ואף על גב דליתא בקרבן אא"כ אומר יודע אני ששבועה זו אסורה ואיני יודע אם חייבין עלי' קרבן אם לאו כמבואר לעיל ל"א ע"ב ואפ"ה מהימן אנפשי' בזה שהזיד והכהנים מקבלי' ממנו הקרבן וע"כ משום דאל"ה לא הוה מייתי חולין לעזרה כעין מ"ש תוס' ר"פ אמרו לו ובדוכתי טובי וכ"כ חכם צבי סי' ק"נ להדי' דכהנים מקבלי' ממנו הקרבן ומאמיני' לו לבעל שבועת העדות וא"כ מתוך שמהימן על זה מהימן נמי לפסול עצמו והא דמקשו רשב"א בפ' כל הנשבעי' איך משוו נפשי' רשעי' ולא מתרץ כנ"ל היינו

משום דרשב"א קאי אמתני' ולאחר חורבן דליכא קרבן לכן הקשה איך יופסל ע"י שבועת עדות אבל בסוגיין דקאי אקרא שפיר קאמר הר"ן למלתי' ואם דברי אלו נכונים א"כ צדקו דברי ר' מנחם הארוך דהיכי דנשבעו בב"ד שלא בפני בע"ד יכולי' לחזור ולהודות ובתשו' עבודת הגרשוני וכן בתומי' סי' כ"ח הנ"ל הקשה ע"ז כיון שנשבע לשקר בפני ב"ד מפסלי לעדות ולפי הנ"ל ניחא דאפי' בזמן דאיכא קרבן מ"מ פשוט הוא דאהך שבועה לא מייתי קרבן דהוה במקום שאינו ראוי להגיד כיון שאין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ודלא כעה"ג וא"כ כיון דלא מחייב קרבן ממילא לא מפסלו בשבועתי' משום דלא משוו נפשי' רשעי' כנ"ל. והא דכתבתי למר והקשתי לו משום דבעי' לשמוע אולי יש לו תי' יותר מרווח בענין זה וכה"ג מצינו לחז"ל בשבת מ"ג ע"א תוס' ד"ה כופה וכו' אמנם בדוכתי טובי לא נחתי תוס' לכך ובכללי סוגי' שלי הארכתי ויעי' בתוס' ע"ז מ"ב ע"א ד"ה ה"נ וכו':

ואבא אל השני' שהקשיתי דברי הר"ן דס"פהדיינין גם פה שותא דמר לא ידענא ע"כ אחזור ואפרש שיחתי הנה הר"ן בשבועות דף שי"ד ע"ב כ' דהרמב"ן הקשה איך יתחייב הלוה שבועה דאורי' הא לא הודה לי' מידי בבריא דלמא מעכב המלוה משכונו וע"ז העלה הר"ן דלו נמי יהי כן מ"מ מחייב לשלומי לי' דלא קיי"ל כשמואל דאבד קתא אבד אלפא זוזי נשמע מזה דלשמואל דבאבד קתא אבד כולא הה"נ בישנו בידו ואינו רוצה להחזירו לו אבד כולו ואה"נ דלא מחייב שבועה דאורי' בכה"ג אלא שכ' מ"מ משנתינו לשמואל לא קשי' דאיהו מוקי לי' בפריש הכוונה בזה דפריש לשמואל ה"ל כמו לדידן בלא פריש עכ"פ אלו תוכן דברי הר"ן ולפ"ז לא הבנתי מ"ש שם דף שט"ו ע"א דלשמואל נמי אפי' בלא פריש לא מצי למימר קבלתי' דאלת"ה האיך יתחיי' שבועה דאורי' דלמא עודנו בידו ולימא לי' קבלתי' וקשה לי ע"ז דלמא לעולם מצי למימר קבלתי' ומשנתינו שאני דמיירי בפריש דהא אי נמי נימא דלא מצי למימר קבלתי' הא עכ"פ אי ישנו בידו ולא רצה להחזירו ס"ל להר"ן דלשמואל אין צריך לשלם לו מאומה ואפ"ה כי פריש שאם יאבד לא יפסיד אלא כנגדו ס"ל לר"ן שעי"ז הפרישה ניצול מקנסא הנ"ל ואי לא ירצה להחזירו לא אבד אלפא זוזי א"כ מכ"ש שהפרשה יצילו מהך דינא דקבלתי' ומנ"ל להר"ן להוכיח ממשנתינו כלום ומ"ש מהר"ם מטיקטין בגליון הר"ן אות ג' לא הבנתי ועתה בא מר חביבי נ"י לפרש דברי הר"ן ודברי מהר"ם והאריך בזה טובא ואני לא זכיתי להבין לא דברי מהר"ם ולא דברי פר"מ לא ידעתי למה:

ולהיות כי דברי הר"ן שם בלא"ה צ"ע טובא ואנכי כבר הואלתי לדבר ע"כ אעתיק לו מ"ש בחי' למס' ב"מ על דברי הר"ן הלז וז"ל שם דף ל"ד ע"ב:

שמא עיניו נתן בה לכאורה משמע דא"נ ליתא לדר"ה חיישי' להכי ולא חדית לן ר"ה אלא דמשביעי' אותו על כך דסד"א מגו דחשיד אלא תחמוד חשיד נמי אשבועתא והכא לא שייך ספק מלוה ושנה דהרי דמי קיהיב והוה ס"ד דא"א לנו להשביעו על ככה קמ"ל ר"ה כתי' הש"ס לעיל ה' ע"ב לא תחמוד לאנשי בלא דמי משמע להו כן נ"ל מסברא ובזה הבנתי דברי ר"ן בשם רמב"ן שם קשה א"כ ליתא לדר"ה נמי קשה ה"ל כמו חמשין לית לך וחמשין לא ידענא דלמא המשכון ברשותו הוא ולכאורה דבריו תמוהים הא אי ליתא לדר"ה לא חיישי' כלל לשמא עיניו נתן בה ואיך ניחוש לשמא ברשותו הוא אבל לפי מה שפרשתי א"ש דא"נ ליתא לדר"ה היינו שאין משביעי' על ככה ולא צריכא לשקלא וטרי' דש"ס מ"מ אנו חושדין שהוא ברשותו וכנ"ל וק"ל אלא דלפ"ז אין מובן לתי' רמב"ן דכ' כיון דמשכון מלתא אחריתי הוא והוא נשבע על ככה ה"ל שפיר מודה מקצת וקשה הא השתא קיימי' אי ליתא לדר"ה ולא משביעי' על ככה ומ"מ הוא נחשד שיהי' ברשותו וא"כ מה תי'. ע"כ הדרנא בי וס"ל לרמב"ן אי ליתא לדר"ה אינו נחשד כלל לדידן ומ"מ שפיר הקשה דלגבי התובע היינו הלוה ה"ל חמשין לא ידענא דנהי אנן לא חשדינן לי' בנתינת עין ולא משביעי' על ככה מ"מ לגבי התובע נחשד הוא מידי דהוה אכופר בכל דהתורה לא רמי שבועה עלה דמהימן בחזקה אין אדם מעיז לכפור הכל ומ"מ התובע טוען נגדו ואומר יודע אני בעצמי שאתה מעיז וה"נ דכוותי' ומשו"ה הקשה רמב"ן דלא הוה מודה מקצת וע"ז תי' רמב"ן בתורת ממ"נ אי ליתא לדר"ה לא מצי לעכב הפרעון משום חששא דנתינת עין נהי כשידעי' בודאי שמעכבו אינו צריך לשלם לו מ"מ השתא משום חששא דידי' א"א לעכב הפרעון כל זה אי ליתא לדר"ה ואי איתא לדר"ה שהוא חששא מעליא שמא ישנו בידו מ"מ כל זה החשש הוא עד שנשבע אמנם מכיון שנשבע אע"ג דאפשר שהתובע גם אחר השבועה לא יאמין מ"מ ה"ל לר"ה אחר השבועה כמו אי ליתא לדר"ה קודם השבועה ולא מצי לעכב הפרעון בשביל כך. והר"ן שהקשה על רמב"ן הא א"נ ליתא לדר"ה נמי תקשי נ"ל דס"ל כפי' הראשון שפירשתי כל זה הארכתי ונדחקתי מאוד ליישב דבריהם במקצת מיהת אבל אין דעתי נוחה מזה עד יבוא מורה. גם מ"ש עוד הר"ן דברי ושמא לא ברי עדיף צ"ע דהא למסקנא ולהלכתא לק"מ דמוקמינן לי' במאמינו ורק אך עיקור הקו' הוא על השקלא וטרי' דשמעתין והיא קאי לר"ה דס"ל ברי עדיף כמבואר. גם קשה מה מועיל ברי ושמא גבי שומרי' א"כ בטלת כל שבועת השומרי' אם לא נחלק בין ברי גרוע ושמא טוב כמ"ש תוס'. סוף דבר דברי הר"ן צריכי' אצלי תלמוד עכ"ל בחי' למס' ב"מ בענין זה וכבר הארכתי ויצאתי מענין לענין והריני

עומד ומצפה תשובתו באריכות ובביאור ועוד נרווה דודים אי"ה כראוי ונכון לנו ואתן קינצי למילין ואסיים בברכה דברי א"נ לנצח:

אחר שסדרתי תשובה זו להשיבו הגיעני מכתבו השני' ושם שינה קצת במ"ש דלא מצי למיהדר משכחנו וכ' שלעולם יאמרו שכחנו שכבר פרע והדבר מובן שלא הועיל כלום וגם בגוף הדין נ"ל אי אמרו מתחלה פלוני חייב לפלוני וחזרו לומר שכחנו שכבר פרעו בודאי כה"ג לא מהימני דה"ל חוזר ומגיד שכבר העידו שחייב אבל אי אמרו בתחלה פלוני הלוה לפלוני בודאי מצי לומר אח"כ שכחנו שכבר פרע לו אותה ההלואה כיון שבזה אינם סותרים דבריהם הראשונים ולא אאריך עוד בזה כיון שלא העלה ארוכה להר"ן בזה יהי' איך שיהי':

ושם נאמר על ק' שלישי' שלי שהקשתי על חי' הר"ן ר"פ האשה שהיא עושה צרכי' דפריך הש"ס דלמא בתר דתמו מיא כ' הר"ן דהיינו לר"מ דחייש למיעוטא ולא לר' יוסי והקשתי הא ר' יוסי נמי חייש למיעוט ביבמות ס"ז ריש ע"ב:

והנה לא נעלמו ממני דברי תוס' שם שכ' שיש לחלק מיהא גם דבריהם צל"ע דרובא דרדי' רוב גרועה הוא כמ"ש תוס' סנהדרין ג' ע"ב ד"ה דיני ממונות וכו' וביאר דבריהם בב"ח ח"מ סי' רל"ב סכ"א גם כי דבריו צלע"ג מדוכתי טובי בארתי' בחידושי מ"מ מובן מזה כי מ"ש תוס' יש לחלק אין ידוע לי החלוק ודברי התוס' וגם דברי הר"ן קשים:

וע"ז השיב פר"מ דבנדה שיש לה חזקת טהרה שאני והביא ראי' מרשב"א וזהו ראי' שאולה והי' יכול להביא בקיאו הרבה ממס' נדה דאשה בחזקת טהרה עומדת ויע"ש י"ז ע"ב בתוס' ד"ה ואין שורפי' וכו' וי"ח ע"א ד"ה אחר הרוב וכו' ובלא בקיאות נמי ממקומו הוא מוכרע דמאי ס"ס דקאמר ר' יוסי במתני' דהאשה שהיא עושה צרכי' הא אינו יכול להתהפך וגם שם אונס חד הוא ועכצ"ל כי שיש לה חזקת טהרה לא מקפדינן כ"כ בהס"ס וזה גילה לן הפלתי (המכונה תפארת ישראל) רס"י ק"ץ וע"ש והנה הי' צריך פוי"מ להראות לי מקום היכן מצינו שר"מ חייש אפי' למיעוטא כה"ג נגד החזקה כי גבי קטן וקטנה וגבינת בית אונייקא ור"פ כל הצלמי' שם ליכא חזקה מתנגדת והי' לו להראות מקום ס"פ כיסוי הדם גבי שחיטת חש"ו דסתם בהמה בחזקת שאינו זבוחה עומדת ואפ"ה חייש למיעוטא ומ"ש לעיי' בבכורת כ' לא ידעתי כוונתו ויעי' היטב ר"פ בנות כותים תוס' ד"ה ר"מ היא וכו' בסוף הדבור:

והנה החזקה ההיא היא גרועה טובא משום דאשה עלולה לראות כמבואר ריש מס' נדה וכמ"ש תוס' י"ח ע"ב ד"ה למעוטי וכן מוכח ממ"ש תוס' י"ח ע"א ד"ה ותו ליכא דלר"ש מוקמי' האיש אחזקתו אע"ג דגם האשה יש לה חזקת טהרה ונמצא דעיקור שריפת

תרומה הוא על הרוב אע"כ הך חזקה דטהרה דאשה ריעא טובא ואיך יאמר נא שהוא עדיף מחזקת היתר תרומה לעבדי צאן ברזל גם כל מה שהסביר מבהמה דנשחטה לא הבנתי מה זו סמיכה מה זו שחיטה וכמדומה לי שהבי' חובתו לנפשי' דהתם אזלי' בתר חזקה אפי' יצאה מחזקתה מחיים כן משמע מדבריו אבל גם שם אין הדין כן ואלו הייתי רוצה להאריך בזה הוצרכתי למלאות עוד כמה דפים ע"כ אמרתי הואיל ואינו אלא קושי' ופירוקא אניח זה. מ"ד יום א' ט"ז מנחם תקסא"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה לה

שלום וישע רב לאור נערב עורך מלחמה בכלי קרב בחריפות שונות מול תלמיד וצורב גוער בים ויחרב לאגור החכמות ולהקיאן לבו ערב ה"ה י"נ הרב הגאון המפורסם החריף ובקי ובצדקתו ימלט אי נקי נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מוהר"ר אברהם סג"ל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ה"פ והמדינה יע"א:

וכל שיח טרם יצמח אקריב שבחי תודה למר נ"י ואחזיק לי' מלי חפני טיבותא וכה"ג לפ"ו מדינה נ"י אשר ככה הטריח ועשה את שלו בדבר הידועה והנני בהשכם ושלוח סך המגיע מוסגר פה ובלי ספק כאשר השיגה ידכם לעשות עוד בענין הזה אל נא תמנעו מעשות כדרך הצדיקים הזריזים וכל מחסורכם בענין הזה עלי לשלם:

ועל פלפולא דאוריתא אשיב רק מעט מזעיר ובקיצור נמרץ ורק מה שנוגע לדינא או מה שנוגע לדידי לא זולת מטעם אשר אבאר בסוף אי"ה ואשאלה נא ממר ידידי נ"י מה דפשיטא לי אם אומרים העדים שכחנו העדות וחזרו ואמרו נזכרנו היפסלו משום חוזר ומגיד ולדידי פשוט דלית בזה משום חוזר ומגיד וגדולה מזה כתב בתשובת הרא"ש הביאו סמ"ע סי' כ"ט סק"ח אם אמרו אין אנו יודעין לך עתה עדות אין בו משום חוזר ומגיד ואנו אומרי' שכחו ונזכרו אח"כ וכן יראה המעיין בפנים בתשו' הרא"ש ויש לפקפק הרבה על התומים בזה וכ"כ רמ"א בהגה' שם דאפי' בגזרו בחרם ושתקו או אמרו אין אנו יודעין וחזרו לתת אמתלא לדבריהם מועיל וא"כ בלי ספק הה"נ אם אמרו סתם אין אנו יודעין ונשבעו על ככה ולהר"ן אנו מתרצין דבריהם ששכחו הרי יכלו לחזור ולומר יודעין אנו ואעפ"י שהם אומרים לא שכחנו מתחלה אלא הזדנו מ"מ משום שאין אדם משים עצמו רשע לא נאמין להם וקאמר אשתלינן ויכלו לחזור ולהעיד כן הי' נ"ל לדינא ומדבריו לא נראה כן ע"כ יודיעני דעתו הרמה בזה:

גם מה שכתבתי הואיל ומהימני להבי' קרבן מהימני נמי לפסול עצמם לעדות לא כתבתי כן אלא אם ירצו להבי' קרבן והואיל ורוצים להבי' חולין לעזרה ודבר זה למדתי מתוס' ר"פ אמרו לו וכן ציינתי:

ומ"ש מתוס' ע"ז מ"ב ע"א ד"ה ה"נ כדרבא היינו משום דהתם משני אביי בשפחסה וכל הקושי' שהקשה הש"ס קשה נמי לאביי ולא משני אלא ה"נ כדרבא וצ"ל ה"ה ה"נ כדאביי אעפ"י שתי' אביי הוא דוחק מאוד במרקוליס ועכו"ם ששיפה כאשר יראה המעיין ואפ"ה הקשו תוס' וא"כ לא ס"ל מ"ש תוס' בשבת מ"ג ע"א ד"ה כופה וכו' וזה פשוט ומובן וכן בתו' פ' כל התדיר (זבחים צ"א ע"א) ואיידי דאיירי אעורר לבבו הטהור במ"ש מהרש"א שם במס' ע"ז בתוס' ד"ה עכו"ם ששיפה וכו' דבריו אינם מובנים לי דודאי ישראל שבטל ע"ז של נכרי אפי' שיפה לצרכי מומר אמר הגוי כיון דעיקרה קיים לא אכפת לה לע"ז כדפירש"י גבי פחסה וכ"כ תוס' להדי' בהאי שמעתין ד"ה שיפויין והוא פשוט לענ"ד:

ומ"ש מר חביבי נ"י שהראי' מפ' כיסוי הדם הוא ראי' לסתור לא כן אבי אלא ראי' לבנות דברי מר נ"י ואנא הכי קאמינא לפי סברתו דר' יוסי לא חייש למיעוטא אלא היכי דליכא חזקה ומשו"ה לא פריך הש"ס ר"פ האשה דלמא בתר דתמו מיא אלא לר"מ אלו דבריו א"כ ע"כ אנו צריכי' לומר דלר"מ חיישי' למיעוטא אפי' נגד החזקה ומנ"ל להש"ס הא דלמא ר"מ נמי כר' יוסי ס"ל ואמרתי להראות מקום לקיים דבריו מס"פ כיסוי הדם דחייש ר"מ למיעוט דחש"ו נגד חזקת שאינו זבוח ויכילנא לסתור דבריו מתוס' ר"פ בנות כותים דכ' להדי' דאפי' לר"מ לא חייש למיעוטא היכי שחזקה מנגדתו וא"כ מה פריך הש"ס לר"מ דלמא בתר דתמו מיא הא איכא חזקת טהרה נגדה ואע"כ צ"ל דחזקת טהרה גרועה היא ולא מחשב חזקה ודוקא חזקת הגוף במי שנולדה היום ולא ראתה מעולם וגם רובא דתנוקו' אינם רואים ביום הלידה וכדומה בקטנותן ולא התם בהאשה שעשאה צרכי' וא"כ נסתרי' דבריו אלא שלא באתי לסתור דהרי מאן לימא לן דהר"ן ס"ל כתוס' בהא ומשום ק' תוס' שערי תירוצים לא ננעלו לכן באתי להושיעו מפ' כיסוי הדם ולא ידעתי מה עלה על דעתו הרמה במ"ש בזה ומי יתן ויגיע לידו הטהורה אותה תשובה שכתבתי אשתקד למרנא מר כהן צדק הכ"מ ושם יראה כי עמדתי על אותה הסברא והפכתי בה והפכתי בה:

ונא יראה להודיעני אם יש אתו תי' הגון על ג' קושי' הנכללים בכתבים הקודם דהיינו מרס"י כ"ט קודם דרישה וחקירה יכולין לחזור ומרש"י דהורי' ח' ע"ב ורמב"ם בשגגות והא דכ' הר"ן ברי ושמא ור"ה הא ס"ל בריא עדיף:

ודשאילנא קדמוי (יעיי' בתוס' חולין י"ג ע"א ד"ה בעא מני' והא דב"ב קס"ה ע"ב שהשיב כך דעת תלמידכם נוטה התם ע"ד מוסר אמר כן ולא שהי' תלמידיהם) בספיקא טריפות בפלוגתא דרבוותא וחי' יב"ח אי מהני זה לברר דלעולם הלכה כאידך ובהמה זו תעיד על כולם או לא עכ"ד:

אני איני כדאי ששלח לי אבל כך דעתי הקלושה נוטה דממקומו הוא מוכרע דהא דספק בפלוגתא דרבוותא נפקא לן מדברי מהרש"ל ביש"ש פא"ט סי' פ' והיינו ממ"ש שם וז"ל גם החכמים שבאו להבי' ראי' מהנהי עובדא שחי' יותר מיב"ח לא באו אלא להוציא מכלל טריפות דבר שנפל עליו מחלוקות א"כ שפיר בא להבי' ראי' שאין נמנה מכלל טריפות דהיינו ר"י ב"נ ששאל ריב"ל בקדירת קנה סבר שאין הלכה כרשב"ג מהאי עובדא שראינו וכו' יע"ש משם מוכח דבפלוגתא דרבוותא מהני שיהוי יב"ח ומשם מוכח נמי דמהני לכל בהמות שבעולם ועל הכלל כולו יצא. וכן יש להוכיח נמי ממ"ש רשב"א בתשובה הביאו מהרש"ל שם כשבא להקשות אהאומרים מיעוטם חיים כ' וז" אמרו דרך כלל טריפה אינה חי' וא"כ זו שראינו שחיתה מעידה שאין זו טריפות ולא על עצמה היא מעידה אלא מטהרת עצמה ומטהרת חברותי' וכו' יע"ש ונהי דהוא הרשב"א בעצמו לא ס"ל כן והיינו בודאי טריפה מ"מ מוכח עכ"פ בספק שאנו סומכי' על יב"ח היא מעידה על חברותי' והנה להרשב"א דס"ל דאנו מכחישים המעיד שחיתה יותר מיב"ח ע"כ צ"ל גבי פלוגתא דרבוותא כיון דדעת הך פוסק מסייעי' לי' לא נכחשנו ונאמין לו א"כ מהימן לעולם וכן נמי למהרש"ל דס"ל מיעוטא איכא מיהת דחיי' וצ"ל בפלוגתא דרבוותא כיון דרובא מסייעא להך דיעה עבדינן כוותי' בהך וה"ה בכל אינך ודוחק לומר דרובא דהך בהמה אינו מועיל לאינך כמו דאמרי' פ' המדיר (כתובות ע"ו ע"א) רישא מנה לאבא בידך ופירש"י דלא מהני חזקה שלה לאב והאחרונים למדו מזה דלא מהני מגו מגברא לגברא מ"מ לא נ"ל הכי גבי רוב דהכא וקצת יראה גבי הני עובדא דהעלה ר' צדוק מטבעין ליבנה ר"פ המפלת ששאלו לרופאים ומשמע בשיטת הפוסקי' במפלת כמין שערות לא בעי תו שאלה לרופאים ואלו העידו על הכלל כלו ויש לי עיונא טובא בענין הזה ואין כאן מקומו. ומדי דברי אעוררהו דברי פלתי סי' כ"ט מ"ש ליישב דברי רש"י בחומש והעלה דלר' ישמעאל רובן אינן חיין רק מיעוטן חיין וצ"ע א"כ מה קאמר ש"ס ר"פ א"ט אדרשב"א דאמר יכולה היא לכוות ולחיות הא תנא דבריי' טריפה חי' ס"ל יע"ש ומאי קושי' הא עכ"פ רובן אינן חיי' ואיהו אמר יכולה היא לכוות ולחיי' משמע ברוב פעמים. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה לו

שלום לידידי הרב המופלא מו"ה פייש נ"י רב"ד דק"ק פעלפיץ:

נועם מכתבו הגיעני על נכון ובתוכו ד' שאלות והנני פורטם א' לאחת:

(**א**) בענין תחלתו וסופו בכשרות יש בזה ג' דינים א' פסול קורבה בזה לית דין ודיינא דבעי' תחלתו וסופו בכשרות כמבואר בש"ס ב"ב קכ"ח ע"א יע"ש ובתומים סס"י ל"ד

הקשה הא חתנו ה"ל רק קורבא מחמת אישות ובידו לגרש אשתו ואמאי חשיב תחלתו בפסלות טפי מפסול ממון ולע"ד דמיונו אינו עולה יפה דקשה גירושי' לא מיבעי' בזיווג ראשון דאיסורא איכא לגרש בלא דבר ואפי' בזיווג שני נמי קשים גירושי' ואפי' באשתו האסורה עליו שהרי התירו לייחד ולא התירו לגרש אף על פי שהי' עשרה פילגשים אסורים על דוד המלך ע"ה ועי' פר"ח ריש הלכות גטין:

דין השני פסול מחמת נגיעת ממון רבו המקילי' דלא בעי' תחלתו וסופו בכשרות ויש בזה ג' טעמי' א' משום שבידו לסלק עצמו כל שעה ורגע ועוד טעם שני דאינינו פסול לכל אדם ולא דמי לקרובי' ועוד בה שלישי' דקרובי' שאני שהי' עד פסול מתחלתו ותו לא מתכשר מה שא"כ נגיעה מחמת ממין הי' מתחלתו בעל דבר ולא עד ובשעה שמסלק עצמו הא דנעשה עד וה"ל תחלתו בכשרות ויעיי' זה ב"ב מ"ג ע"א בתוס' ד"ה וליסלקו וכו' ובחי' רמב"ן שם ויעיי' מ"ש הרא"ש ספ"ק דמכות גבי אלעי' וטובי' בשם הראב"ד ומ"מ יש חולקי' אהך וס"ל דגם לענין פסול ממון בעי' תחלתו וסופו בכשרות ועל זה העלה הש"ך סי' ל"ז ס"ק ל"ב דמצי המחזיק למימר קים לי ועי' במס' עבודה זרה ג' ע"א תוס' ד"ה נוגעים בעדותן הן וכו' ועי"ל שהם קיימים על מה שקבלו אם ישראל מקיימי' עכ"ל וקשה הא עכ"פ אחר שכבר קבלו התורה ושמים וארץ עומדי' על הקבלה א"כ יכולי' להעיד על הקיום וע"כ צריך לומר משום דלא הוה תחלתו בכשרות אע"ג דהוה פסול נגיעה ומתחלה הי' בעלי דברים ועתה נעשו עדים מ"מ פסולי' ש"מ דלא כסברא הנ"ל ובדרוש הארכתי:

דין השלישי פסול מחמת עבירה זה לא נזכר בש"ס אך הש"ך פשיטא לי' בלי ספק בסי' ל"ד סקל"ג דכל הפסולי' מחמת עבירה וחזרו בתשובה מתכשרי ולית בה משום תחלתו וסופו בכשרות ולא הבי' ראי' לדבר זה ומסדור דבריו נראה שלא אמרו אלא בפסול עבירה שאינו חמס וחמוד ממון אבל בפסול חמס לא אמרו ותרי טעמי איכא בדבר חדא דהכא בידו כל שעה לשוב בתשובה ואפי' בהרהור תשובה סגי משא"כ בפסול דחמס צריך שיחזור הגזילה וה"ל מחוסר מעשה לא אמרי' הואיל ובידו עיי' ס' כזו בר"ן הביאו מג"א סי' תמ"א סק"ג ותמ"ח סק"ה ומזה הטעם נמי א"ש מה שהעלה הש"ך סס"י ל"ה דבגוי שנתגייר לא אמרי' הואיל וכל שעה הי' בידו להתגייר משום דהתם הי' מחוסר מעשה טובא ומי יימר דמזדקקא לי' תלתא כמבואר בקידושין ס"ב ע"ב וכו' ע"ש:

א"נ י"ל טעם אחר לחלק דפסול מחמת חמס כתי' אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס הרי הכתוב קראו עד אלא שנקרא עד חמס א"כ ה"ל תחלתו בפסלות משא"כ פסול בשאר עבירות נפקא לן אל תשת רשע עד א"כ הכתוב אומר שלא יעשה אותו עד כלל

וא"כ כשיחזור בתשובה הוא דנעשה עד וה"ל תחלתו בכשרות דומה זה למ"ש לעיל בשם הראב"ד בענין פסול מחמת נגיעה דה"ל בעל דבר ולא עד ובסברא זו והנ"ל מיושבי' כל קושיי' התומי' סוף סי' ל"ד על הש"ך ע"ש. פ"ב יום ח' מ"ג למב"י תקע"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לז

החיים והשלום וברכת שמים ממעל למו"ח הגאון הגדול מופת הדור נזר ישראל הדרו וקדושו נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א ולכל נות ביתו ולכל אשר אתו ברכת שלום וכ"ט סלה:

יקרתו הי' לנו לעינים זה שמונה ימים ושמחנו בכל הטוב בהקשבת שלומו ושלום ביתו הצאצאים וצאצאי צאצאיו ה' עליהם יחי'. ואשר בדק לן מר מו"ח הגנ"י בשני עדים קרובים בנשותיהם ונתרחקו אי שייך בהו תחלתו וסופו בכשרות משום דכל א' הוה חזי בפ"ע בשעת ראי' העדות ומשמע דגם בעדי קידושין מספקא לי' כמבואר מדבריו ותמה על התוס' והגהת אשר"י דפ' שבועו' העדות דפשיטא להו דפסולי' בלי שום ראי'. ברוך שכוונתי בעיקור סברא לדעתו הקדושה אלא שאינינו שוה עמו ע"כ אמרתי להציע דברי מחידושי למס' שבועות שכתבתי בשנת תקס"א לפ"ק. כגון שהי' קרובים בנשותיהם ונשותיהם גוססין פירש"י שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם ולא ניחא לי' לפרש כפי' רמב"ם פיו"ד מה' שבועות שהי' לא' מבעלי דברים משום דקשי' לי' ק' תוס' הא בעי' תחלתו וסופו בכשרות לכן פי' שהיו העדים קרובים זה לזה וס"ל דבעדות ממון לא מפסלי משום תחלתו וסופו בכשרות בקורבי' דעדים שהרי בשעת ראי' הי' כל א' ראוי להעיד בפ"ע לשבועה או להצטרף עם עד אחר שיעיד על מנה אחר או אפי' על אותו מנה ע"י הודאה והתוס' נראה דמפרשי כפי' הרמב"ם אמנם מדברי הגה' אשר"י דכת' בסוף מתרי גיסי ע"ש משמע דארכבי' אתרי רכשי וס"ל דאפי' בקורבת עדים נמי הוה מיפסל אי אין תחלתו בכשרות וצ"ע מנ"ל הא ועי' עירובין י"ח ע"א ומיהו משכחת לי' באשה התובעת שאר כסות והוא מכחיש הקידושין והיא משביע עידי קידושין דבהא בוודאי אי הי' בשעת ראי' קרובי' בנשותיהם פסולים דע"א בקידושין לאו כלום הוא וכן בגירושין וכל כי האי גוני אלו דברי שם:

היום השבתי לשואל א' בדיני אונאה ונתקשיתי בדברי רמ"א סי' רכ"ז סעי' ט' דעל המתאנה להבי' ראי' ודבריו לקוחים מדברי ר' אביגדור שבמרדכי ס"פ המדיר כמבואר בד"מ ואיהוס"ל כל שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראי' אפי' יהי' הלוקח המאנה לעולם עליו להביא ראי' מיהו דינו של רמ"א י"ל עפ"י תי' קמא שבתוס' חולין נ"א ע"א

ולא ס"ל כר' אביגדור דכלה בבית אבי' לקידושין קיימא למסקנא אמנם גוף דברי ר' אביגדור צל"ע אי ס"ד דבכי האי גונא נימא כל שנולד הספק ברשותו וכו' א"כ בטלת המוציא מחברו וכו' שבש"ס ולא שמענו סברא זו אלא בשהספק בגוף הדברים שאנו דנים עליהם כגון מומי כלה או בהמה אבל כל שהספק מעלמא כגון שער שבשוק בזה אמרינן המוציא מחברו עליו הראי' גם מה דפשיטא לי' דלענין שער שבשוק לא אזלינן בתר השתא משום שעשוין להשתנות יש לעיין קצת בדרב חסדא דאבנא כוחלא קידושין י"ב ע"א נא יודיעני דעתו הרמה בכל זה, אחר החקירה פ"ב נגהי ליום ה' ט"ז טבת תקעה"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לח

שלום וכ"ט להני תרי צנתרות הזהב רבנים מופלגים ה"ה הרב הותיק כבוד מו"ה שמעלקי נ"י אב"ד דק"ק באגעדע יע"א ואחרון חביב תלמידי הרב הותיק מו"ה ליב פאפר נ"י אבדק"ק טשוס יע"א:

נועם מכתבם הגיעני יום ש"ק העבור ולא הי' לי פנאי לעיין בו עד עתה והיות באה שאלתם מאוד סתומה וגם נמצא כעין סתירה בדבריהם ולא יכולתי לעמוד על העיקור ממש ומוכרח אני לכתוב כמסתיר פנים וגם לקצר בפלפולי' וראיות כאשר בקש ממני תלמידי הרב מהר"ל רק להודיע קלישות דעתי לדינא:

והענין הי' כי איש א' בשמו ר"מ מסעמרי מת בק"ק קאט וחיים לנו ולכל ישראל שבק והעידו עדים שציוה לתת מעזבונו אלף זהו' לקרן קיימת ללמוד בני עניים תורה מהרווחי' ובאם לא ימצאו בני עניים יותן לעניי קרוביו אלא שהעדים מחולקי' י"א שהקרן קיימת ינתן לקאט וי"א לסעמרי והנה הרב מהר"ל כ' שתחלת העדות הי' ע"י ב' עדים יחידים שהכחישו זא"ז ולא פי' במה הכחישו וסתמא כפירושו בהנ"ל שזה אמר לקאט וזה אמר לסעמרי שוב כ' שנצטרף עוד א' עם עד המעיד על קאט א"כ לפי דבריו יש כאן שנים המעידי' על קאט ויתבטלו דברי עד הסעמרי לגמרי כי אין דבריו של א' במקום שנים ומיד אח"ז כת' נמצא כאן ב' כיתי עדים המכחישי' זא"ז משמע מזה שיצטרף גם א' עם עד הסעמרי וכן מבואר יותר בדברי הרב מהר"ש נ"י וגם הוא פירש קצת לשון עדותם אפס מקצתם ראיתי וכולו לא ראיתי ולא יכון לדבר כן כ"א הי' לכם להעתיק דברי העדים אות באות כדי שנוכל לדון עליהם:

ומ"מ להשיבכם ריקם א"א הנה לכאורה נראה פקפוקו של הרב מהר"ל נ"י נכון שהרי תנינן תמן פ' חזקת (בבא בתרא מ"ג ע"א) האומר תנו מנה לעניי עירי אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאי' ראי' מאנשי אותה העיר ופסקו כל הפוסקים ואפי' קיץ להו

וכלישנא בתרא שם ואף ע"ג דכ' הרב"י סס"י ל"ז בשם תשו' הרא"ש ותשו' רשב"א שעידי הקהל מעידי' על התקנות והקדשות והן נוגעי' בעדותן שכן נהגו ע"ש כמה תשובות בענין זה מ"מ נ"ל דהיינו דוקא לעירם וקהלתם כגון פלוני הקדיש כלי זו לבה"כ ואין כאן עדים אלא מאנשי העיר עצמה בזה נאמנים להוציא מיד המקדיש או מיורשיו ולא נאמר שהם פסולי' להעיד כיון שהוא המקדיש והם העדי' כולם מבני הקהלה הם וגם ההקדש הוא לתוך אותה הקהלה א"כ כיון דתקנת הקהלות הוא בכך והם נשתתפו מעיקרא דדינא אדעתא דהכי להאמין זא"ז אעפ"י שנוגעי' כמו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך ואדעתא דהכי נשתתפו מיהו כל זה לעירם אבל להעיד נגד עיר אחרת פשיטא שהם פסולי עדות לענין זה שאנשי קאט פסולי' נגד אנשי סעמרי להעיד לטובת עירם וכן בהיפוך ע"כ הי' נראה לכאו' שנוגעי' בעדות בענין זה:

וכיון שנוגעי' במקצת העדות בטלה כל העדות כדעת המרדכי פז"ב דאם אמר לדידי אוזיף בריבי' צ"ל ולא שקיל מידי דאל"ה ה"ל נוגע במה שרצה להוציא ריבי' שלו וממילא לא מהימן לפוסלו ולא פלגינן דיבורא לענין זה ולא דמי למ"ש הריטב"א הביאו סמ"ע סי' ל"ז סקכ"ג דאחיו של גזבר שהעיד על ההקדש פלגי' דיבורא ומהימן על ההקדש ולא על אחיו דהתם לאו משום נגיעה וחשדא דמשקר פסול אלא משום קורבא ומש"ה לא יעיד לאהרן ובכל פסול קורבא פלגינן דיבורא משא"כ בנידן דידן ודמרדכי דמשום נגיעה פסול ומשום חשדא דמשקר בזה לא פלגינן דיבורא דהכל שקר ואע"ג דהריב"ש פליג אהמרדכי ומביאו ש"ך סי' ל"ד ומה שדחה ש"ך מאריס מעיד הוא תמו' דמה נפליג דיבורא שייך האריס מעיד שהקרקע הוא לפלוני בעה"ב שלו וה"ל כאלו העיד שהקרקע היא של עצמו מ"מ יבוא לחלוק אחרי המרדכי והכרעת הש"ך והסברא נכונה ובשגם להוציא מיד המוחזק וא"כ הכא כיון שהם נוגעי' בעדות בטלה עדות כולה ואין כאן להקדש כלום עיין סמ"ע רס"י ל"ז:

אך כל זה אי איכא בהני אתרי קופת ת"ת ללמד בני יהודה אפי' אי קיץ להו מ"מ ה"ל נוגעי' בעדותן כנ"ל אבל אי ליכא התם קופת ת"ת כלל ולא הורגלו בזה מעולם וכן כ' לי הרב מהר"ש א"כ היינו דברי מהר"י מיגאש דמייתי נימוק"י פ' חזקת וגם הובא בשיטה מקובצת שם מ"ג ע"א והובא ביתה יוסף סס"י ל"ז וז"ל אבל היכידלא קבילי עלי' למיזן ולפרנסו להו ולא כייפי אצדקה כלל וכו' ומאן דיהיב מידי בדרך צדקה יהיב להו ואי לא בעי לא יתן כלל לא כייפי להו הני ודאי לא נוגעי' בעדותם הם ומקבלי' סהדותי' עכ"ל נמצא ה"נ עדותם כשרה:

ונחזי אנן מה דקמן במה שסתרי אהדדי וכבר כתבתי שאינני יודע לשונם בעדותם אך כפי המדומה ב' הכתות העידו על קרן קימת אלא שהוכחשו באיזה מקום ציוה ליתן היינו דר"נ ב"ב ל"א ע"ב באבהתא מי אתכחש ובכתובו' תרווי' באשת איש קמסהדי וה"נ תרווי' בקרן קימת קמסהדי וצריכי' להפריש אלף זהו' מנכסיו לקרן קימת ולענין לאיזה מקום ינתן נ"ל דינתן לסעמרי מכמה טעמי' חדא כי אוקי תרי בהדי תרי לעני המקום ואוקי ממונא בחזקת סעמרי דקיי"ל האומר תנו מנה לעניים ונתנו לעניי עירו כמ"ש הג' אשר"י פ' חזקת בשם תוספתא ומייתי לי' רמב"ם ספ"ו ממתנת עניים ובש"ע י"ד סי' רנ"ח סעי' ה' ואומדן דעתי נמי איכא דלא שביק אינש עניי עירו ויהיב לעיר אחרת עיין סי' רנ"א בש"ך סק"ח:

ועוד כפי הנראה ממכתבו של הרב ר"ש נ"י לא הי' ב' כתי העדים במעמד א' אצל השכ"מ אלא בזה אחר זה ואנשי סעמרי היו אחרונים א"כ אין כאן הכחשה כלל דאמת הוא שבתחלה יהיב לקאט ושוב חזר בו ויהיב לסעמרי דלעולם יש לנו לדונם שלא יהי' כמכחישים זא"ז ושכ"מ מצי הדר בי' ודבריו האחרונים קיימים עומדי' אפי' כ' בשטר ודלא כמו שחשב הרב מהר"ש בזה ועיי' ב"מ י"ט ע"ב:

וכיון שזכינו לדין שלא תהי' עדות מוכחשת א"כ אפי' יהי' נמצא שם באותן המקומות קופת ת"ת באופן שאנשי קאט פסולי' לעדות משום נגיעה בעדות מ"מ אנשי סעמרי לא מיפסלא להעיד על ר' משה הואיל שהוא מבני עירם ואדעתא דהכי נשתתפו שיהיו נאמני' נגדו מה שאינו נוגע לקהלה אחרת כמ"ש לעיל בשם תשו' רא"ש ורשב"א:

ואך עדיין יש לפקפק ולומר לפי אותה ההנחה שהעדות מוכחשת נהי שהנחנו בגוף הקרן קיימת לא הוכחשו מ"מ יש לדון הא אין מקבלי' בפני קטנים דכשלא בפניו דמי ורק בענין צוואה אנו סומכי' על דעת התוס' דפ' שום היתומי' כ"ב ע"ב ד"ה אמר רב אשי ונימוק"י ר"פ הגוזל בתרא דבדבר ברור כמו צוואה שאמר תנו מנה מקבלי' לפני קטן ופסקו רמ"א סי' ק"י ס"ט מ"מ הא באומר תנו מנה גופי' אמר התם בש"ס בתחלה דמעמידי' אפטרופס לטעון על העדים אולי ימצא זכות להכחישם ונהי דמסקי' התם דבנמצאת שאינה שלו לא מעמידי' אפטרופס דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקי' וה"ה בצוואה והכי נהוג מ"מ היינו בסתם סהדי אבל הכא דמוכחשי' הם וע"כ כת א' משקרי אפשר דצריכי' להעמיד אפטרופס אע"ג שהעיקור נ"ל שאין כאן עדות מוכחשת כלל אלא דמיהדר קא הדר בי' מ"מ מהיות טוב אל תקרי רע למנות אפטרופס ולמסור כל העדות לידו ויעיי' בה אולי יכול לטעון דבר לטובת היתומי' ואי לא טעין אזי תבנא לדינא שמוציאי' אלף זהובים מהעזבון של ר' משה סעמרי לקרן קיימת:

והיות כי ראיתי מתוך מכתבו של הרב ר"ש דבהא כ"ע מודה שהשכ"מ מינה לאפטרופסי' הני תרי גברי הקצינים ר' אברהם ור' אבריל מקאט ע"כ יותן סך אלף הנ"ל לאפטרופסים הנ"ל והרווחים יתנו לת"ת ללמוד בני עניים שבק"ק סעמרי ואם לא ימצא שם בני עניים ינתנו הרווחי' לעניי קרובי ר"מ סעמרי ז"ל הנ"ל ובאם אולי לא ירצו האפטרופסי' לקבל לתוך ידם סך הנ"ל או אם ירצו לקבל עתה ולאחר זמן יחזרו בהם או לאחר מאה שנים יונח סך הנ"ל ליד בד"ץ בצירוף קהל סעמרי והם ימנו אפטרופסי' אחרים ההגוני' בעיניהם אבל אין שום רשות ביד קצינים הנ"ל למנות אפטרופוס אחר במקומם כמבואר בש"ע י"ד סס"י רנ"ז ומכ"ש שאין להם ולא לשום אדם או קהלה בעולם רשות לשנות המעות ח"ו כמו ששמעתי אומרי' שרוצי' ליקח לבנין חומת בית עלמין או ליקח יין לצורך הקהלה חלילה לא תהי' כזאת בישראל כל הנ"ל נלע"ד דברים פשוטי' וברורי' בעז"ה וחתמתי שמי. פ"ב נגהי ליום עש"ק ג' שבט תקע"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לט

העתק השאלה:

אל מקור החכמה ותבונה וכו' הגאון הגדול וכו' נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה משה סופר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב יע"א:

באתי במגילת ספר לבקר בהיכלו בדבר הכרחי אודות איש א' מטובי עיר בסביבותינו אשר הי' חייב לחברו ששה מאות זהובים על ח"כ ופרע חמש מאות זהובים ועל הנשאר הי' ללוה תביעה ולא הי' יכול לברר ונתחייב בב"ד אך המלוה הרחיב לו זמן על משך שנה דהיינו בכל רביע שנה כ"ה זהובים ועתה יש ביד הלוה שני קוויטונג הראשון נכתב בדינו על כ"ה זהובים ובקוויטונג השני כ' קוויטונג על חמשים ועשרים זהו' זגי.70 fl. אויף צווייטען טערמין והמחק ניכר שהי' כתב רק חמשה ועשרים והמלוה העמיד מורשה שהוא תקיף בין השרים והכריחו למסור גוף הקוויטונג ביד מורשה ושלחו לאדון צענזור מווין והוא נתן עדותו שמזוייף מתוכו ואח"ז השתדל אצל וו"ג המורשה שציוה במכתב לדונו בדין ישראל דהיינו הרב מק"ק ראב ומפילפעץ ומטעט ומי מצדדי' אשר ימאן בפסק ב"ד הרשות בידו לשפוט אצל שרי קומידאט והמה יראו את אשר יצא מב"ד וממילא נשמע שלא היינו בזבלא כי אם על פי פקידת וו"ג:

ועמדו לפנינו הבע"ד והמלוה בטענתו רוצה מאתנו לפסלו לעדות ולשבועה וגם תובע הוצאת שהוציא עד שבא הקוויטונג לידו והוצאת מווין ואשר השתדל לדונו בדין ישראל והוצאת הב"ד וגם טוען על הלוה שהעיד עליו וגם על חבירו בערכאות להפסידם מחמת

גודל שנאה בינו ובין המורשה וגם על אותו איש ובקש ממנו לקנסו והלוה השיב שאמת הדבר שלא הי' כ' בקוויטונג רק חמשה ועשרים זהובים אך זמן הפרעון הי' ביומי דשוקא והמלוה כ' הקוויטונג בביתו והביאו לשוק במקום שהי' עומד בסחורתו שהוא רחוק מביתו וכשבא אצלו עשו השוואה ביניהם שיתן לו כל החוב ויוותר לו חמשה זהו' וכן עשה ויען שביתו הי' רחוק משם הבטיחו המלוה שיקרע הח"כ ולבטחון עשה המלוה המחק והלוה השיבו שלא נתן לו אך כ"ה זהובים. טעט יום ה' ט"ו שבט תקפ"ו לפ"ק:

שלום לידידי מחו' הרב המופלא ומופלג מו"ה מאיר נ"י אב"ד דק"ק טעט יע"א:

יען לא נתבררו דבריו היטב במכתבו ע"כ אברר מה שבא סתום הנה בתחלה כ' שהי' ניכר שהי' בו מחק וגרר ולא פירש ע"י מי הי' ההיכר הזה כי לא נזכר שם שנגשו לפני ב"ד והם הכירו באומדנא דמוכח לעיני הדיינים שהסכום נמחק ונגרר בו ומשמע שהמורשא באלמו' הביאו לפני פלילי' ובאלמותו הכריחו למסור לו שוברו ולברר ע"י אדון א' בווין שיעיד שלפי אומדנא נמחק ועי"ז הוציא הוצאות המורשא הזה כן משמעות לשון מכתבו וא"כ הי' איך יעמדו למנין ג' דייני ישראל לשלם להאלם הזה הוצאותיו שהוציא ועשו פשר על סך ק"נ זהובים זה הוא דבר שאי אפשר לשמוע ועל כרחך כוונתו שע"י ב"ד שעמדו לפניהם הי' ניכר זיופו ובעל השובר הי' סרבן נגד הב"ד והם נתנו רשות להמורשא להביאו בפלילי' והכל עשה ברשות ב"ד ובדין הוא שישלם לו יציאותיו לכשיצא חייב בדין כמבואר. כל זה באר היטב בשולחן ערוך חושן משפט סוף סימן י"ד ובש"ך שם סעיף קטן ט"ו אבל על כל פנים הי' צריך לברר בעדים ברורים כל פרוטה שהוציא וגם בשומת בית דין שישומו אם אפשר להוציא הוצאת הרבה כאלו הלא כל השומע תצלינה אזניו איך על סך חמשים זהובים הוציא מאה זהובים שהרי התפשרו בסך ק"נ זהו' ובאמת דעת התומים שאם א"א לו להעמיד עדים על כל פרוטה וגם א"א לשומו נשאר דינו שישבע שבועה חמורה כמה הוציא ויטול וגם מכל זה לא נזכר בפסק דין כלל רק עשו פשרה בטעות לפי ענ"ד והוציאו ממון מהלוה העני הזה כי בלאו כל האמור נ"ל אף על גב דהשובר פסול ככל שטר שיש בו מחק וגרר מ"מ נשארה טענתו בעל פה השבע לי שלא פרעתיך ולא דמי לסי' ס"ג דמהדר אזיופא הוחזק כפרן על אותו שטר חדא התם אית לן סהדי דמהדר אזיופא אבל הכא מי אית לן סהדי דזייף הלא אמתלא יפה היא שהמלוה בעצמו עשה כן ביומא דשוקא ונהי מ"מ השובר הוה חספא בעלמא ככל שטר שיש בו מחקי' וגרורי' אבל עכ"פ תביעתו בעל פה נשארה לומר השבע לי ותו התם בסי' ס"ג גופי' נהי דהוחזק כפרן לגבות באותו השטר אבל עכ"פ פשיטא שיכול לומר תביעה בע"פ יש לי עליך וישבע הנתבע היסת ויפטר וכמשמע ממ"ש סמ"ע ססק"ג וה"נ לא הי'

צריך לשלם דמי שטרו טרם שישבע וממילא אפשר לומר דלא יצא הסרבן חייב לגמרי וכיון שלא יצא חייב אינו צריך לשלם הוצאות לשכנגדו אפי' אם יברר בעדים ויש לעי' בזה דאפשר כיון שעכ"פ השובר פסול מקרי יצא חייב לענין תשלומי ההוצאת ובשגם בלא"ה פקפק התומים סס"י י"ד על זה ע"ש:

מ"ש שהמורשא תובע שיפסלו את בעל השובר לעדות ולשבועה ולהתמניות מפני שזייף השובר גם לשון זה מגומגמת כי מה ענין תביעה יש כאן המורשא כיון שהצליח במשלחתו והוציא ממונו ואוכל וחדי יפטור וילך לו ומה לו לפסולו של זה ואפי' הנרצח יכול להעיד על הרוצח והמוכה על המכה כי לא מחשיב נוגע בדבר כי מה לו ולעונשו של זה כמבואר בש"ע ח"מ סס"י ל"ג ובסמ"ע שם סקכ"ה ואי ס"ד הנרצח והמוכה הוא התובע מהעונש פשיטא שאין בעל דין עד והאמת לחד שינוי' בתוס' ספ"ק דמכות משמע דהנרצח הוא בעל דין אבל תי' זה נדחה ולא הביאו הפוסקים אדרבא קיי"ל יכול להעיד וא"כ ה"נ אפילו נימא דהפסלנותא לשבועה ולעדות הוא עונש וקנס מ"מ אין לו למורשא לתבוע זה כי הב"ד יענישו העבריינים ובשגם שאין כאן עונש וקנס אלא דלא מהימן לן שוב ודינא הוא ולא קנסא ע"כ דברי אלו אין להם שחר:

והנה בגוף הדין כ' מעלתו א' מהדינים הבי' ראי' שנפסל אף על גב דמתנצל שהוא לא זייף כ"א המלוה עצמו כמבואר בטענותיהם מ"מ כיון דכאן נמצא שובר שיש בו מחק וגרר קנסי' לי' וראי' מקידושין נ"ו ע"ב היכי דאיכא איסורא קנסי' עכ"ד. אשתומם אם יצאו דברים אלו מפי יושב על מדין התם מיירי דעבדי איסורא תרווייהו בלי ספק שזה נטל מעות מעשר שני ליקח בו בהמה טמאה והמוכר מכרוהו לו והי' ראוי' לקנוס גם שניהם אלא חז"ל לא קנסו התירא אטו איסורא רק כשיעור האיסור ולא יותר ועי' ב"מ ע"ב ע"א וע"כ לא קנסו אלא כשיעור מעות מע"ש והי' ראוי' לקנוס הלוקח שהוא הגנב ולא המוכר שהוא חורא ומ"מ קנסו המוכר משום דאיסורא גבי' הוא ר"ל מעות מע"ש אצלו מונחי' וכל זה התם דתרווייהו עבדי איסורי משא"כ בנידון שלפנינו אנו דנין אי איתעביד איסורא כלל כי הוא טוען שהמלוה בעצמו עשה זה האיך יעלה על הדעת לפוסלו על שהשהה אצלו שובר שיש בו מחק שעשה בו המלוה:

ובר מן דין אפי' איהו מחקו וזייפו י"ל משום שיודע בעצמו שכל המאה זהו' שחייבוהו הב"ד לשלם המה לדעתו שלא מן הדין ועל כרחו עשה טערמין לשלם וע"כ עמד וזייף השובר הזה וכי האי דגחין ולחיש בב"ב פ' חזקת ולא נפסל בזה כי אדם עושה כל טצדקי להציל ממונו של עצמו כשיודע שהדין עמו ואינו יכול לדון עם שהתקיף ממנו ואחז"ל ולא עוד אלא שזוכה בדין. וכל זה אנו צריכי' אחר ההנחה של שוא שהמזייף שטר

נפסל לעדות ולשבועה אבל איני יודע מנא להו הא מלתא איפכא שמעינן בפ' אלו נערות (כתובות ל"ו ע"ב) פירש"י ד"ה אימר זיופי זייף הוא עצמו למד לכוון כתב הדומה לכ"י עדים החתומים בו עכ"ל נמצא מיירי התם שהוא בעצמו זייף ושיטת ר"ת ור"ח שם דהאי שטרא רייעא הוא פי' שלא יגבה בו אלא בשבועה תחלה נמצא מבואר אע"ג שהוא בעצמו זייף לא נפסל לשבועה אפי' אותו ממון ונהי אנן לא קיי"ל כוותי' אלא כהרמב"ן שבס' התרומות שאפי' בשבועה אינו גובה אותו ממון אבל עכ"פ בהא לא פליגי דלא נפסל לא לעדות ולא משבועות השותפין וישבע ויפטר ומכ"ש שראוי' להתמניות שלו וממונא דאזדא מיני' ליזמר וליזל וה' ימלא חסרונו ונא אני מבקש ממעלתו להעתיק בודאי דברי אלו ולשלחם ליד כל דיין מהדיינים ואקוה שיעשה כמצותי הכ"ד. פ"ב יום ב' י"ט שבט תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מ

שלום וכ"ט לידידי ורב חביבי ח"ח ה"ה הרב המאה"ג המופלג בתורה ויראת ה' החרוץ ושנון כש"ת מו"ה איצק נ"י אבדק"ק פ"ש יע"א:

יקרתו הגיעני נידן שטר צוואה שציוה הרבה דברים טובים לטובת נשמתו והכל במתנת ברי מהיום ולאחר מיתה ובקנין אך חתומים עליו עדים פסולים א' מחמת קורבה וא' מחמת נגיעה אך לשון השטר כהיום דלמטה בא לפנינו עח"מ ה"ה פלוני וכו' ואמר לנו הוו עלי עדים כשרים ונאמנים וקנו ממני בקנא"ס בכל אופן המועיל וכו' ואח"כ פורט והולך הדברים הטובים לנשמתו ובסוף השטר סיים וכ' ויהי' תוקף השטר זה ככל השטרות דעלמא הנעשים כתחז"ל וכל המערער על שטר זה יהי' דבריו בטלים ומבוטלי' הן בד"י הן בדאו"ה עכ"ל ואח"כ חתם הבע"ד בחתימת יד עצמו והעדים הפסולי' אחריו ועלה על דעת פרמכ"ת להכשיר השטר כיון שהוא עצמו חתם וקיבל על עצמו עדים הפסולים ככשרים ואפשר זה לא הוה תרתי לריעותא ובשגם שיש קנין ולכמה פוסקים קנין מהני בלא עדי' והרי הוא מודה שקיבל קנין להכשיר הפסולי' אלו דבריו דברי חכמה ושכל:

ומ"מ לפע"ד אין מקום לקיים השטר מתרי טעמא חדא דהעדים הפסולים חתומים אחר חתימת יד בעל שטר המצווה וא"כ מאן לימא לן שעל אלו הפסולים נתכוון אדרבא הרי התחיל מעדים כשרים ונאמנים ולא מפסולים ובעלי דברים שאינו בגדר עד כלל והי' דעתו שיחתמו אחריו עדים כשרים ובאו אלו וחתמו עצמם ה"ל כערב היוצא אחר חיתום שטרות שאין החתימה מוסב עליו כלל וה"נ דכוותי' נמצא זה לא נתכוון להקנות אלא עדים ואין כאן שטר בעדים כי על הפסולי' לא נתכוון:

ומעלתו כ' שבספר נחלת שבעה נדחק בטעם שבמדינת נוהגין שהחתן עצמו בא על החתום בשטר כתובה וכ' פר"מ שנ"ל הטעם שמא אחר זמן ימצא פסול בעדים ונמצא שהה בלא כתובה ע"כ חתם החתן כלומ' שקיבל עליו פסולים אלו דבריו ולהנ"ל ליתא כיון שהחתן חותם עצמו קודם העדים שאז אפי' כבר נודע פסולתו של עדים לא מהני מכ"ש שבשעת לא נודע פסולתן ולא נתכוון לעדים פסולים כלל ע"כ הוצרך בעל נחלת שבעה לדחוק בטעמו יהי' איך שיהי' אם הבע"ד בעה"ח קודם להעדים כנידון שלפנינו וכמ"ש בהשאלה אין להכשיר השטר:

וזאת שנית אי הוה נמי חתימת עדים קדמי לחתימת עצמו ואז אי הוה קאי בחיים ורוצה לחזור בו היינו אומרי' כבר קבלת עליך עדים פסולים ככשרים ואולי אפי' בלא קנין והוה נמי תרתי לריעותא מ"מ עדים החתומים בשטר כמי שנחקרה בב"ד דמי וקיי"ל אחר גמר דין או אחר קבלת העדות אינו יכול לחזור בו וכל זה היינו צריכי' אי הי' הבע"ד חוזר בו והכא הא לא ערער ולא פקפק מעולם ואינו רוצה לחזור בו ועדיין בהימנותי' קיימי' הפסולי' אצל הבע"ד. אך נכסי' נפלו קמי יורשי' ומקבלי מתנת ברי הנ"ל באו להוציאו מהיורשי' ע"י השטר החתום בפסולי עדות הנ"ל המעידי' שכבר קנו מקבלי מתנה מחיי הנותן והיורשי' אינם מאמיני' לעדים פסולי' מה יועיל שהנותן קבלום על עצמו ככשרי' אבל על היורשי' לא קבלום והוא עדיף ממ"ש ר"ן בשם רמב"ן פ' הניזקין (גיטין נ' ע"א) שטר שכ' בו שבח ובש"ע ח"מ סי' ק"ח סעי' י"ח עכנלע"ד שאין להוציא מיורשי דאו' עפ"י שטר זה הנלפע"ד כתבתי וחתמתי בברכה א"נ פ"ב כאור בוקר ליום ג' דחנוכה תקצ"ז לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה מא

העתק מכתב הרב הגאון הגדול אב"ד ור"מ דק"ק נ"ש והמדינה יע"א וז"ל:

פני משה כפני חמה להאיר על הארץ ולדרים בחכמה פותח שערים בדעתו ימלאו חדרים סיני ועוקר הרים מזריח אור לישרים עלה יעלה עיר גברים עדת חבלו שמו מפארים נ"י ע"ה הרב הגאון המפורסם כקש"ת מו"ה משה נר"י אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב יע"א:

כתבו הרמה מן ר"ח אדר הגיעני וראוי' הי' להיות זקוק ונרצה למלאו' רצון כבודו בדבר ההסכמה ובפרט מי לא יחוש להיות זריז ונשכר לדבר מצוה כזו להוציא לאור אמרות טהורות נאמרו ונשנו מגדולי קדמונים אך הלא משנה יתירה להעיד על אור בהיר בשחקים כי מתוק האור ולא נצרכה אלא לגזור בחרם על המדפיסים שלא יעשו במתכונתו עוד ובנ"ז כבר העליתי הדבר ברעיוני בפלס המשפט ואחזירן למכתשת

הכליות יועצות והסכמת ואף כבר כתבתי אשתקד כזאת להרב דק"ק דיהרנפורט דלע"ד אין לגזור על זאת מכמה טעמים א' מאחר שכעת הזכות ואחריות הדפוס הוא מחקי המלך וזכיותיו בכמה דברים וא"כ מי יגזור לעכב על זכות המלך וחקו ב' לא מצינו כיוצא בזה שזכה הראשון בדין לעכב על אחר הבא אחריו ובפרט כי לא חדש הוא ואין זה חלקו רק עמלו שמטריח מעט ונוטל שכרו מאת מכרו ובמה שאינו מן הדין אין לשום רב ומורה לגזור במדינתו מה שנוגע למדינה אחרת כמ"ש הריב"ש בתשו', ג' מאחר דהאידנא ישנם גם גוים מדפיסים שא"צ לשמוע לגזירותינו א"כ זה חסר וזה לא נהנה אנו מפסידין למדפיסי ישראל במקום שאין הראשון מרוויח כלום שהרי הגוי יכול להדפיסו וכיוצא בזה בתשו' רש"ל גבי אוראנדא בטעמי' נימוקי' לכן כבר סלקתי ידי מזה וימחול לי כת"ר אשר לא מלאתי מבוקשו בזה ומי יתן והי' נפשי בשאלתי למלאות מבוקשו ממקום אחר כי יבוא דברו אלינו וכבדנום דברי אהובו נאמנו הדורש שלומו ושלום תורתו. אחר שובי נחמתי מפני הכבוד ואומר אף שאין לגזור בחרם ולא נחש ביעקב אכתוב בדרך מוסר וחק ד"א ויקבל פה ההסכמה הנ"ל נאום הדש"ת הק' מרדכי בנעט:

אורך ימים ושנות חיים ושלום ואת חג המצות יחוג בדיצות ה"ה מרנא ורבנא נר ישראל ותפארתם הודם ונזרם ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה מרדכי בנעט נ"י אב"ד ור"מ דק"ק נ"ש והמדינה יע"א:

דברת קדשו עם ההסכמה על הדפסת ס' אוריין תליתאי הגיעני וזכו' הגאונים יעמדו להדרת גאונו ותמהתי מאוד בראותי שמרצונו יתבטל מנהג נטילת ההסכמה חלילה לו מחדול ליתן הסכמה אפי' על הדפסת ספר ישן נושן ודבר שנצטער בו אותו צדיק כי מיום שזלזלו בנטילת הסכמה רבו ספרי מירוס בישראל ומדפיסי ספרי' חדשים וקורא להם בשם ראשונים אבל ברוך ה' כי עדיין יש ויש יראי ה' שאינם לוקחי' ספר חדש אם לא יראו הסכמה מרב בדוק ביראת ה' וכבר כתבתי זה בהסכמתי לס' ה"ג אלא שהצענזור השמיט שם איזה שורות וכתבתי שנית בהסכמתי לש"ע קטן הנדפס בדובנא ואשרי הדור שהגדולי' שומעי' לקטנים ויקובלו דברי על לבו הטהור:

וזאת שנית מ"ש הדרת גאונו לפקפק על הטלת חרם האמנם אני פי מלך שמור הקיר"ה שאוסר להטיל חרם ע"כ אינני אלא כמזכיר משיג גבול רעהו הגם שאילולי לטותא דרבנן מטעם השגת גבול ומערופי' הי' מקום לדון ומשום כן נהגו קדמונינו להטיל גודא בכל הדפסה והדפסה ולא סגי להו בדין מערופי' כיון שאינו ענין מטעם שכ' הדרת גאונו אבל ראו קדמונינו בכל תפוצת ישראל מיום החל הדפוס לגזור בגזירת עירין על כל המשיג גבול למען לא יהי' שלוחי מצוה ניזוקי' ולא דמי לאוראנדא ומערופי' ועני מהפך

בעלמא כי אם לא ירויח במקו' זה ירויח במקום אחר אבל הכא א"א להדפיס בלי שיוציא הוצאות הרבה ויבוא מי שיבוא אחריו ויפסדנו קרנו ועמלו ומטעם זה אסר רמ"א ספרי רמב"ם של המדפיס השני כמ"ש בתשובתו סי' יו"ד בעיקור הראשון ויעי' בס' מראות הצובאות דפוס פראג איך עמדו המדפיסי' למשפט לפני הגאון תי"ט וב"ד ובספרי ח"מ דפוס הו"ב לפני פני יהושיע ובס' זכרון יוסף חלק ח"מ סי' ב' ואלו לא נהגו הי' ראוי' להנהיג שלא מן הדין לעזר תגרי ספרי' כמו שפטרום חז"ל מתפלה והתענו עליהם אנשי כה"ג כי חשו שיתבטלו ואם לא נגזר בפני פועלי און לא יקרב עוד איש אל המלאכה ויתבטלו מ"ס מישראל ואם יש מדפיסי' א"נ אשר לא ישמעו לקול מלחשי' נגזר על הקונים כמעשה שהי' בזכרון יוסף אלו גזרו מיד על הקונים הי' מועיל יע"ש דף פ"ה ע"ב ומה שרמז מתשו' הריב"ש לא ידעתי על איזה תשו' רמז כי מסי' רס"ב אין ראיי' אבל האמת כן הוא בוודאי שאין רב יכול לגזור על מדינה אחרת שיש שם חבר עיר אך הכא הגזירה היא קדמוני' מכל הגאונים על כל באי עולם אפי' במצולת הים כמו חרם השידוכי' וחרם חזקת היישוב וכדומה שאינם מן הדין אלא מחרמי הקדמוני' על כל ישראל בכל מקום שהם אלא הכא צריך להתחדש אצל כל מדפיס ספר כי לאו כל אנפין שווין כמובן ומ"ש הדרת מרנא נ"י דמפסיד חק המלכות לא הבנתי מה זה ענין לחק המלכות אם ידפיסו המדפיסי' ס' זה או אחר רק שישלמו לו מס שלו שנה שנה והאמת אגיד כי זה ירחים הגיעני מכתב ממו"ח הגאון נ"י וסיפר לי כי רב א' סמוך לגלילותיו מאן דהוא הוציא דף בדפוס ושם נאמר משם עצמו שהדבר ידוע שאין חרם מועיל והותר הרצועה ע"י חכמי ישראל וכעס מו"ח הגאון נ"י וקבל על הנ"ל איך נשא פניו לכתוב כן ואינו יודע היכן ידוע אלו דבריו אלי ולא ידעתי מני ומנו הרב ההוא וכעת אני מבין שיהי' הרב דק"ק דיהרנפורט שהתלבש עצמו בטליתו של מרנא הגאון נ"י נא ישיבני ברור הדברים בכל האמור ואחתום בברכה א"נ. פ"ב כאור הבוקר ליום עש"ק כ"ד אדר תקפג"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה מב

גרסי' בערכין ל"א ע"ב בראשונה הי' נטמן כל יום יב"ח כדי שיהא חלוט לו התקין הלל שיהא חולט מעותיו ללשכה ושובר הדלת ונכנס ובגמ' מוכיח רבא מזה דבעלמא נתינה בע"כ לא שמי' נתינה מדאצטריך הלל לתקוני הכי וכן הוא בש"ס דגטין ע"ה ע"א ובחי' אגודה פ' מי שאחזו מוכיח מזה מי שנשבע לחברו לפרוע לו ליום פלוני ונתעצל בתחלת היום ולא פרעו כי אמר יש לי פנאי ובסוף היום שכח דלא מועיל לו אונס שכחה לפטורי' מידי שבועתו דאלת"ה ה"נ אנוס הוא שלא מצא את הקונה ביומו אע"כ משום דה"ל

לאקדומי' נפשי' בתוך יב"ח משו"ה אע"ג דבסוף הזמן אנוס הוא ה"ל כפשע ע"ש והט"ז בי"ד סי' רל"ב סקי"ט הקשה דלמא תקנת הלל הי' כי היכי דלא לטרוח למוכר שיבי' ראי' ועדים שלא הי' הלוקח בעיר באותו היום ותו עיקור התקנה הי' משום נתינה בע"כ ע"ש ולפע"ד בלאה"נ קשה על מ"ש האגודה שהוא פושע במה שלא הקדים עצמו בתוך יב"ח דלכאורה צ"ע דלמא לא ה"ל זוזי בתוך יב"ח שהרי מפני כך מכרו מעיקרא ולא נמצאו לו זוזי עד יום האחרון וי"ל שעיקור הוכחתו ממ"ש תוס' שם בגטין וכן בערכין לדברי רבא שנתינה בע"כ לא שמי' נתינה א"כ לאיזה צורך הי' מטמינ' עצמם כלל קודם תקנה הא אם לא יהי' רוצים לקבל לא יהי' נתינתו שבע"כ כלום ותי' שמא לא יהי' יכול להעיז פניו לפני המוכר מבלי לקבלו או שמא יעשוהו ב"ד עד שיאמר רוצה אני וכ"כ חי' רשב"א בגטין שם וקשה דמ"מ טוב הי' לו שלא להטמין ויעמיד על עצמו שלא להתרצות לא להמוכר ולא להב"ד ממה שיטמין עצמו שאז בודאי יעמיד המוכר עדים שהי' מחפש אחריו בכל העיר ולא מצאו ויהי' נידון כאונס וישבור הדלת ויכנס ואפי' לפי מה שבארתי בתשובה א' בדברי הרמב"ם שפסק בש"ע ח"מ סי' כ"א דאונסא כמאן דעבד דמי דעכ"פ צריך לשלם אח"כ וא"כ ה"נ נהי דיהי' אנוס בהזמן מ"מ יצטרך לפדותו אח"כ והלוקח יהי' מסרב מלקבל ז"א דאכתי מעשהו הב"ד עד שיאמר רוצה אני ואכתי לא הועיל כלום בהטמנתו אע"כ צ"ל דאי הי' לו שום הרווחה שהי' יכול לפדותו בתוך יב"ח והתעצל עד היום האחרון אז לא הי' מועיל לו שום טענת אונס משום דתחלתו הי' בפשיעה והא"ש דהי' נטמנים וירוויחו הרבה עי"ז דאם נמי יעמיד לו עדים שהי' מחפשו בכל העיר ולא מצאו והי' אונס בכל היום ההוא לא יועיל לו עד שיבי' עדים ג"כ שלא הי' לו שום הרווחה בתוך כל היב"ח לפדות את ביתו ורחוק הוא שימצא כן ומוכח דינו של האגודה ומסולקו' ק' הט"ז הנ"ל:

אמנם במג"א סי' ק"ח סקי"א דחה דברי האגודה וז"ל דהתם לא מהני אונס מידי דהוה אהלוהו על שדהו והתנה לפדותו תוך ג"ש וארעו אונס ולא פדאו שהוא חלוט לו כמ"ש הרב"י בח"מ סי' ר"ז עכ"ל ולפע"ד אינו ראי' דהתם אונס דמעלמא וה"נ אם אירעו אונס שחלה המוכר או כה"ג הרי הוא חלוט ומשמים הקנה הבית להלוקח אבל אונסא שאנסו הלוקח שזה הלך והטמין עצמו לא שמענו וכן בהלוהו על שדהו נמי אני אומר כן שאם המציא זה א"ע ומעותיו בידו וזה הטמין עצמו הרי קיים זה תנאו ואין צריך לזה שום תקנה מתקנת הלל וראיתי במביט ח"ב סי' קצ"ב באשה שהתנה בעלה ה"ז גטיך ע"מ שלא אראה פניך ולא אפייסיך בתוך ל' יום ובא האיש בתוך שלשים וחפש אחרי' בכל העיר והיא ברחה לה עד אחר זמן שלשים יום וכ' וז"ל ולא דמי ליב"ח דערי חומה וכו'

דמשמע דהטמנה מהני אי לאו תקנה דהלל דהתם כתי' ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה ואם נטמן הקונה הרי לא גאלה המוכר שלא נתן דמי' ונחלטה להקונה אבל הכא אע"ג שנחבאת ונטמנה האשה ולא ראה אותו משו"ה לא גרע תנאו שהרי השלים לעשות כל מה שהתנה עכ"ל ודבריו מאוד תמוהי' ואין לי מוח להבינם כלל התם נמי שלא אראך ואפייסיך אמר והרי לא ראה פני' ולא פייסה ואי משום דאונס ה"נ הא אנס והל"ל כדברי האגודה דהתם נתעצל בתוך יב"ח והלוקח לא הטמין עצמו אלא בסוף הזמן מה שא"כ באשה שברחה מיד בתחלת הזמן דה"ל הבעל אונס גמור ומ"מ צ"ע מי עדיף מהא דאיפיי' ולא אתפייס' בגטין למ"ד ע"א דלמאי דקי"ל אין אונס בגטין ה"ז מגורשת וה"נ מ"ש וצ"ע:

איברא ספ"ב דב"ק אמרי' נתכוון לזרוק ב' אמות וזרק ד' והזיק פטור מד' דברים והקשה הרמ"ה מ"ש דגבי אשו חייב משום חציו ותי' התם הי' פושע בתחלתו שהרוח מצוי' הוא משא"כ בנתכוון ואמיד כחו לשתי' ובלי כוונה נפל ברחוק יותר. ומשו"ה אם הניח אבן בחקו ושכחו ועמד ונפל ממנו והזיק פטור וכ' בנמוקי יוסף מזה יש ללמוד מי שנשבע לפרוע בזמן פלוני ושכח בסוף הזמן פטור וכן מי שלא התפלל מנחה מפני שהי' לו זמן ואח"כ בסוף הזמן שכח נידון כאונס ומשלים ערבית שתים ולא ה"ל מזיד ומסיים מיהו בתפלה החמירו חכמינו ז"ל לא ישב לפני הספר שמא ישכח וכיון שזה אינו רשאי לומר אני אעשה ולא אעבור כשעשה הרי הוא כפושע עכ"ל ברי"ף דף י"ט ע"א והנה לפי הוכחת האגודה הנ"ל צריכי' אנו לומר דדברי הנימוקי יוסף האחרוני' הם אמת ר"ל דודאי שכחה אונס הוא כדברי הרמ"ה גבי אבן ששכח ע"ג חיקו אבל כל היכי שיש מצוה בזריזות כגון תפלה א"כ כשמתעצל וסומך עצמו על הזמן האחרון שלא ברשות הוא עושה זאת וממילא אם נאנס בשכחה אח"כ ה"ל פושע ובשבועה נמי פשיטא שיש מצוה בזריזות קיום שבועתו ומשו"ה כל שהתעצל בתחלתו ושכח בסופו ה"ל פושע. וכ"כ הישו"ש בהדי' פ"ב דביצה סי' ו' ע"ש כי דבריו מתקו לחיך ומג"א סי' תקכ"ז קיהה בהם בסק"ו ע"ש ומסיק שכחה של עצלות שאני ולפע"ד ברור כמ"ש לכן כל מ"ש מג"א בזה בסי' ק"ח סקי"א ובט"ז י"ד סי' רל"ב סקי"ט נגד האגודה לא נ"ל ומה שרמז מג"א לעיי' בש"ע רס"י תקל"ח ר"ל דשם פסקי' מי שהפך זיתיו ונאנס או נתעצל בהם מותר לגמור מלאכתו במועד ואין משם ראי' כלל התם העצלה הי' משום שטעה באומדנא שלא יפסידו ויהי' להם כח לעמוד עד אחר המועד וה"ל כמי שאמד עצמו לזרוק ב' וזרק ד' וה"נ משו"ה נתעצל שטעה באומדנא אבל אה"נ אי הוה ברי לי' שלא יעמדו עד אחר המועד ונתעצל לומר עדיין יש לי זמן לגמרם קודם מועד ואח"כ שכחם אפשר דהוה כמו מתכוון

מלאכתו במועד אם לא נאמר שאין מצוה בזריזתו כלל ואפי' לכתחלה יכול להמתין עד סוף הזמן ועי' בראב"ד שמבי' נימוקי יוסף הובא ביתה יוסף רס"י תקל"ז והביאו מג"א שם רס"י תקל"ח דמחמיר בשכחה ועצלות וי"ל דמיירי ששכח מחמת עצלות ולא טעה באומד אלא אמר עדיין יש לי פנאי קודם י"ט ובסוף שכח משו"ה מחמיר כך נ"ל להלכה:

היוצא מזה כל שמצוה בהקדימתו להזרז ולעשותו ואדם מתעצל לומר עדיין יש זמן ולבסוף שכח או אפי' נאנס הרי הוא כמזיד מפני שתחלתו בפשיעה הי' ובתפלה כה"ג אין לו תשלומי' אם לא בתורת נדבה בעלמא ובשבועה כה"ג עבר על שבועתו מקרי משא"כ כשלא הי' עליו שום מצוה וחוב בתחלתו להקדים עצמו כגון המניח אבן בחקו ודעתו עליו לשמרו שאין עליו בזה שום איסור שלא לעשות כן ואח"כ שכח ונפל ממנו פטור כשאר אונס הנלע"ד כחבתי פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ג' כ' א"ר תקס"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מג

שלום וכ"ט לי"נ ח"ח הרב המאה"ג המופלג החרוץ המפורסם גן הדסים כש"ת מו"ה יצחק נ"י אב"ד דק"ק פ"ש יע"א:

יקרתו הגיעני אשר התפלא על דברי פי' המשנה להרמב"ם סוף פרק שבועת העדות דמפרש שאמר להם הנתבע רוצה לומר שהנתבע משביע עדים לפטור אותו מטענת התובע (כגון להכחיש עידי התובע או לפוטרו משבועתו או להעיד על חזקת ג' שנים שאכל פירות קרקע וכדומה) ולא משמע כן בש"ס במשנה ובריתא אלא שהנתבע משביעם לטובת התובע וכפירש"י - גם בעיני יפלא:

ובמעט עיון נראה פירושוקצת מוכרח הנה לעיל ל"ג ע"ב במתני' איש פלוני כהן וכו' ושקיל וטרי ש"ס ומסקו תוס' בד"ה בבא בהרשאה וז"ל דוקא בכה"ג פטור בכל ענין דלא משכחת חיובא אבל מנה לפלוני ביד פלוני זמנין דמשכחת חיובא בבא בהרשאה עכ"ל וא"כ במשנה שילח ביד עבדו או שא"ל הנתבע נמי צריכי' לומר מלתא פסיקא נקיט בהני דלא שייך הרשאה מן התובע לנתבע למכתב דון ואפיק לנפשך וכן אין מרשי' כמ"ש זה תי"ט ואמנם להפוסקים יש קנין לעבד בלא רבו וכותבי' הרשאה לעבד וצ"ל ביד עבדו אינינו מילתא דפסיקתא אלא מיירי בלא הרשאה ורבותא נקיט לא מיבעי' שלוחו בלא הרשאה דאינו יכול להשביע העדי' אלא עבדו בלא הרשאה נמי לא אע"ג דעבדו כגופו וכ"כ בתוס' חדשי' על גליון משניו' ונקיט עבדו מכש"כ שלוחו א"כ קשה נתבע דא"א בהרשאה למה לי אע"כ נתבע בתביעת עצמו קאמר שתובע העדים שיסייעוהו ויפטרוהו מטענת התובע שלו ואימעט מדכתי' לוא יגיד והיינו כי עיקר פרשה ילפי' משבועת

הפקדון שתובע ממונו להוציא מחברו ובעי' אפי' יחוד כלי עס"פ נערה ובכי הא נמי מיירי פרק שבועת עדות מתובע מה שיש לו ביד חברו ואתא מיעוטא אם לו להתובע לא יגיד אבל אם לנתבע לא יגיד להחזיק ממונו מזה לא מיירי פ' שבועת העדות כנלע"ד. פ"ב יום עש"ק ב' תמוז תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מד

העתק מהשאלה טענות ראובן:

(א) הנה זה חמשים שנה אשר אני קבעתי דירתי פה עיר טאקאי והייתי מפרנס א"ע ע"י סרסרות היינות שכל הסוחרים אשר באו ממרחקים או מקרובים הן יהודים או ערלים כולם היו באים אצלי ואני הלכתי עמהם למרתופים כנהוג וזה הי' פרנסתי מימים כבירים אך ברבות השנים קם שמעון מעיר אחרת אשר הוא יושב באם הדרך ולקח הסוחרים לו לעצמו בפיתוים וקפח פרנסתי והרע לי למאוד וכראותי כי אין מזור לי הוכרחתי לעשות שותפות עמו כמו עשר שנים גם לא זאת היתה באמנה אתו ותקטן זאת בעיניו עד אשר הושיב את בנו לכאן עיר טאקיי וכאשר באו הסוחרים לכאן הוא לקח אותם לעצמו בפיתוי דברי' ודברי' רצוים וגם הסוחרים אשר הורגלו לבוא אצלי מאז ומקדם ואני לא יכולתי ללחום נגדו מטעם הידוע ששרי המדינה שלנו הי' גם זאת בפקודתם שלא יהיו יהודים סרסורים בשום אופן שבעולם ובלא"ה לא רציתי זלותא דבי דינא על כי מעולם דרכי להיות שקט ושאנן:

(ב) אבל כעת בעת הבציר בא פקודה משרי המדינה דקומידאט זעמפלין שבכל עיר ועיר אשר יהיו נמצאי' שם יינות למכור יהי' מותר ע"י סרסורים ישראלים רק באופן שיהיו נבררי' ע"י דעפאטאציאן מכל עיר ועיר וגם על פי שבועה חמורה בנק"ח שלא יהי' רמאות בשום אופן וגם הקומידאט שלנו נתנו קצבה כמה ישלמו להסרסורין מכל חביות ולא יעבור וגם זאת הי' פקודתם שיהי' להסרסורים פראטאקאל לכתוב בתוכם כמה חביות נמכרו ובכל שבוע ושבוע יחשבו הסרסורים בינם לבין עצמם כמה הי' השכירות שלהם ויחלקו שוה בשוה חלק בחלק הגם הסוחר יהי' אצל א' והוא ירצה לומר אני אלך בעצמי אל המרתוף ואני אטיל לעצמי כל השכירות לאו בדבריו כלום וכך היא הבעפעהל שהכל חד כי שרי המדינה שלנו אינם מצווים להסוחר אצל מי ילך ויתאכסן אצלו רק כולם יהיו בחבורה א' ויחלקו שוה בשוה ולא יעבור כתי' בעונש חמור ומילתא דעבידא לאגלוי' לא משקרי אינשי:

(ג) והנה אנחנו ג' אנשים נבררו פה עיר טאקיי ע"פ דעפאטאציאן וקבלנו עלינו הפקודה בשבועה בנק"ח לאשר ולקיים כל מה שכתוב בפקודת הקומידאט הנ"ל והנה מעת

הבציר הנ"ל עד היום לא נתנו לי חלקי המגיע לי משני שותפים שלי דהיינו שמעון ולוי אשר מגיע לחלקי לערך סך 150 fl. אשר זכיתי מדינא דמלכותא דינא כמבואר בש"ס ובפוסקים והם אומרים שאיזה ב"ד טועה אמר להם שהוא כנגד דין תורתינו הקדושה באומרם שהם עוסקים בעצמה בעסק הזה ואמרתי להם מה אוכל לעשות אם אתם עומדים על הפרק וחוטפים את חלקי אשר אני זכיתי מתורת דדמ"ד. וגם בכל עיר ועיר אשר הגיע שמה הפקודה מהקומידאט יר"ה עד הנה המה מתנהגי' ככל הפונקטין אשר נכתב ונחתם ע"פ שרי המדינה דקומידאט שלנו:

ואין פוצה פה לשום אדם לומר אני זכיתי לעצמי מאחר שהסוחר נתאכסן אצלי ואני מטפל עמו ע"כ אני אטול הכל כי אין בדבריו כלום וענוש יענש איש כזה בעונש חמור כנזכר בפקודת הקומידאט הנ"ל:

הגם שנמצא באיזה מקום אחד או שנים אשר אינם חולקים בשוה הוא רק מחמת שהסרסורים בעצמם באותו מקום התפשרו בעצמם ברצונם ומחלו זה לזה ברצונם הטוב שכל אחד ואחד יהי' בפני עצמו הן חסר או יתיר אבל מי שאינו רוצה למחול ויחזיק את עצמו על פי פקודת הקומידאט עדיין הוא בתקפו כבראשונה ומילתא דעבידי לאגלוי לא משקרי בי' אינשי:

עד כאן טענות ראובן:

העתק טענות שמעון משיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון:

על טענת א' התשובה הוא כי בימיו הי' כאן גם סרסורים אחרים הרבה מאוד ולא שמענו משום אדם לומר אני החזקתי בה מקדם אבל כל איש מי שהיתה ביתו פתוח להתאכסן אצלו התאכסנו ובאו אצלו ופוק וחזו כמה בטלני איכא בשוקא המשתכרים בכל יום בסרסרו':

על טענה הב' התשובה הוא כי אמת מתמול שלשום היו פקודתם בל ימצאו סרסור א' בעיר אבל זאת כבר שכחנו כי עברו כמה ימים ושנים אשר הותר אמנם עתה אודות שהסרסורי' דק"ק אוהעל מסרו זא"ז וחשבו איככה יוכלו לראות באבדן חברו הציעו דברי התנאים לפני הקומידאט והשתדלו הם שיבררו בכל עיר ועיר חמשה אנשים ולהשביעם ויחלקו דמי הסרסור ביניהם שוה בשוה והקומידאט לא ידעו מה לעשות עמהם - ויעבירו קול במחנה שיבררו אנשים ואיככה יעֲשה לאיש אשר בני העיר חפצים בו אבל גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה לא קבלו עליהם רובי העיירות הסמוכות לכאן כי לא בררו כלל וגם בעיירו' אשר בררו רק שנים ולא כאשר היו פקודת הקומידאט שיבררו

חמשה אנשים וגם זאת הי' על תנאי שלא יחלוקו כ"א כל איש לפי מזלו יהי' משכורתו באשר ישתכר בפ"ע:

על הטענה הג' התשובה הוא שלא נשבענו בנקיטת חפץ כלל רק לפנים וד"ל ובעת ברירותינו לא נבררנו רק אני ולוי אבל ראובן לא נברר בעת ההוא ולאחר כמה ימים בא והשתדל גם הוא להיות א' מהמנוים ולא יכלו להעיז פניהם נגדו ועשאו אותו אבל אם היינו יודעי' כי גם הוא יהי' עמנו וירצה לחלוק עמנו בודאי לא עשינו זאת כי כבר מימים הקדמונים לא רצו הסוחרים להתאכסן אצלו:

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג בתורה כש"ת מו"ה נתן נ"י אב"ד דק"ק טאקאי יע"א:

גי"ה הגיעני נידון הסרסרי' הטוענים זה מול זה ודבריהם בא אלי בכתיבת ידי עצמם והנה טענת ראובן הראשונה הצועק על העבר אין כי אין כאן דין מערופיא ורשות לכל מי הרוצה לזכות מההפקר ההוא ולהמשיך אנשים אליו בכיוצא בזה ואין אדם יכול למחות אך לעומת זה ירבו מחלוקות ותתמעט המחי' והקלקלה מעותדת וראוי לתקן שלא יעשה אדם כדגי הים שכל א' בולע חברו ואם א"א ע"י ב"ד של ישראל יסתיעו מתקנת המדינה עפ"י מלכות כאשר עשו אנשי ק"ק אוהעל לפי טענת שמעון ויאושר כחם בזה:

והנה בהא דדינא דמלכותא דינא כ' רשב"ם בב"ב נ"ד ע"ב הטעם דהמדינה עצמה ניחא להו וז"ל כל מסים וארנוני' ומנהגי של משפטי מלכים שרגילי' להנהיג במלכותם דינא הוא שכל בני המלכות מקבלי' עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו והילכך דין גמור ואין למחזיק בממון חברו עפ"י חק המלכות הנהוג בעיר משום גזל עכ"ל. ולפ"ז אין לחלק בין מלך או"ה למלך ישראל שאפי' מלך ישראל שאין הארץ שלו כ"א לשבטי' נתחלקה מ"מ כל נימוסיו וחקיו מקבלי' עליהם ברצונם ומחילה גמורה הוא ומ"מ כל זה כשאינו מתנגד למ"ש תורה בהדי' אבל כשמתנגד למ"ש תורה בהדי' אזי אפי' למלך או"ה אין שומעי' ק"ו למלך ישראל וזה מבואר מלשון רשב"ם שם ד"ה ומלכא אמר וכו' שכ' ואיך יקנה זה המחזיק הואיל ואין לו שטר מן הנכרי וכו' עכ"ל משמע דגוי וודאי אסתלק בזוזי כדכתי' בספר אוריתא דמשה דגוי מסתלק מהקרקע בכסף אע"ג דמלכא אמר דאין מסתלק בכסף אין זה כלום והרי העכו"ם מסתלק ממילא אך אידך לא יקנה מההפקר כי מלכא אמר דלא יקנה אלא בשטרא וזה אינו נגד הכתוב בתורה שאפי' ישראל היכי דלא סמכא דעתי' למיקני בכספא לא קנה אלא בשטרא הנה מבואר דנגד דין תורה אפי' מלך או"ה אינו יכול ומה שאינו מפורש בתורה אפי' מלך ישראל יכול להנהיג ולא מיבעי' מנהגי ונימוסי מדינה שבין אדם לחברו כגון קנין קרקע בשטר דהתם מיירי בהכי אלא

אפי' הטלת מסי' וארנוני' ומכסי' נמי אמרי' שבני מדינה מרצונם מוחלי' על ככה ואפילו מלך ישראל דינו דין וכ"כ להדי' רמב"ם פ"ה מהל' גזילה:

אך הר"ן בנדרים כ"ח ע"א כ' וז"ל וכ' תוס' דוקא במלך או"ה אומר דדינא דמלכותא דינא מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ אבל במלכי ישראל לא לפי שא"י כל ישראל שותפים בה וכו' עכ"ל ע"ש. ומ"מ נ"ל דלא פליג אלא במסים ומכס שמטיל על כרחם ס"ל לא שייך לומר בני מדינה ניחא להו אלא משום שהוא אדון הארץ וא"כ יש לחלק בין מלכי ישראל למלכי או"ה אבל במנהגי ונימוסי' כמו ב"ב נ"ד ע"ב מודה ר"ן דהטעם משום דניחא להו ואין לחלק בין מלכי ישראל לאו"ה ויבואר לקמן אי"ה:

עוד פליגי להר"ן מותר להבריח ולהפקיע כחו ולרמב"ם אסור ובתשו' מהרש"כ הקשה אהר"ן מש"ס ב"ק קי"ג ע"א דדחיק לאוקמי בשעומד מאיליו או אין לו קצבה ולא מוקי בישראל הממונה עפ"י המלך דסוגר להבריח ולק"מ לפע"ד דלא התירו בכלאים ובגודרי' אלא להציל את שלו שלא להפסיד את שלו אבל מכס של מלך דמדינא חייב ליתן אלא שאם בא בעקיפי' הוה כמרויח בריוח מבחוץ ולא כמציל את שלו שהרי בדין חייב למלך אלא שמרויח בתחבולתו ריוח מבחוץ ולזה לא התירו כלאים ולא לגדור והכסף משנה תמה על הרמב"ם מ"ט לא יהי' מותר להפקיע וכ' משנה למלך שם כיון דדינא דמלכותא דינא ומלכא אמר שלא להבריח א"כ אסור לבוא בעקיפי' כי זה בכלל דינא דמלכותא אלו דבריו ז"ל וצ"ע אם יאמר המלך שלא לבוא על שום ישמעאל בעקיפי' וכי נאמר בזה דינא דמלכותא דינא הלא מדין תורה מותר לבוא בעקיפי' וא"כ ה"ה אם יגזור על שלו שלא יבואו על המלך בעקיפי' נמי אין זה בכלל דד"ד אבל יתכן יותר לפמ"ש לעיל דרמב"ם דס"ל אפי' במלכי ישראל הדין כן ע"כ ס"ל כהרמב"ם דאפי' במסי' וארנוני' נמי הטעם משום ברצונם קבלו ומחלו ולזה יש קצת מקום לומר שזה בכלל קבלתם ומחילת' שלא להבריח ועדיין צ"ע:

והנה הא דפשיטא לשמואל דינא דמלכותא דינא נ"ל שרשו בנוי אהא דשמואל שבועות ל"ה ע"ב ומאתים לנוטרים את פריו ע"ש דלאו דוקא קטלא אלא לרבותא נקיט אפי' אי צריך למקטל כגון למלחמותיו כמ"ש תוס' שם כיון דצורך נטירת הכרם הוא היינו תיקון המדינה שפיר דמי כש"כ ממונם אפי' בשעת שלום לצורך הנהגה שפיר דמי והא דחד משיתא דהיינו חומש מלבד מאתים מאלף בנוי על חק יוסף החמישית לפרעה וארבע הידות ליושבי הארץ כנלע"ד דליכא מידי דלא רמיזא באוריתא:

נעייל להא דידן דלא מיבעי' דהתיקון שתיקנו שרי הקומידאט שאינינו נגד דין תורה אלא כתורה עשו ואלו באו לפנינו היינו גם כן מתקנים כן הא דלא יתרבו הסרסורים יותר ממה שראוי לפי העיר והמסחר כדי שיכולים להתפרנס ולא יפסקו חיותא זה לזה וכן הוא בכל מדינות מלכותו שיש מספר ומפקד לכל מיני אומני' כמה יהי' בעיר מאותו אומנו' ולא יפסידו זע"ז ומכ"ש בסרסרי' שתקנה הוא בכל העיירו' גדולות שהם מושבעי' מהמלכות ושזולתם אסורי' לסרסר ושיש להם מספר ידוע. ומצינו כיוצא בזה בפ"ק דב"ב בהני טבחי ובש"ע ח"מ סס"י רל"א וה"ה כל תקנות שתיקנו ביניהם דלא למיפסק חיותא וכתב לי' במהרי"ק ומייתי לי' ג"כ מהרשד"ם סי' ת"ז אע"ג דמן הדין כל השייך בכרגא דהאי מלכות אין כח ביד בני העיר לאסור עליהם מו"מ באותה העיר מ"מ אם ראו בני העיר דפסקו חיותא טובא מותר להם להשתדל אצל השר לאסור עליהם גם שהוא שלא מן הדין ע"ש וה"ה ומכ"ש הכא:

והנה בהני טבחי דב"ב ונחתומין דבתוספתא דמייתי ה"ה פי"ד מהל' מכירה הל' יו"ד התם לא מצינו כיוצא בו בתורה שיהי' זה עובד ביומו ואידך שובת על כרחו וימות ברעב ואפ"ה כיון דעבדי בהדדי מסיען על קיצתן בהסכמת חבר עיר וה"ה דינא דמלכותא דעדיף לענין זה מכ"ש ק"ו שתיקנו שיהי' כל האומני' שותפי' זע"ז ושכל מה שירויחו יפול לאמצע שהוא כיוצא בו בתורתינו הקדושה דכתי' בפ' צו לכהן המקריב לו יהי' דפשטי' דקרא משמע דכל הקרבנות שיש בהם יגיעה ועבודה רבה יהי' לכהן המקריב ואינך לא יטלו חלק בזה ואך מנחה חריבה שאין בה עבודה ויגיעה יהי' לכל בני אהרן איש כאחיו. ואך אין הדין כמשמעו' הקרא אלא קבלה עפ"י חז"ל כל כהן שראוי' להקריב לאפוקי כהן טמא אלא כל שראוי להקריב באותו משמר יתחלקו להם בשוה כל קרבנות היום אעפ"י שזה יגע וזה נח במרגוע וכ' הרמב"ן בחומש שזהו משום תקנת ושלם בהמ"ק והכהנים ע"ש ודהע"ה תיקן כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו ועפירש"י פ' לך לך בפסוק וענר אשכל וממרא הם יקחו חלקם שכבר הי' כן בימי אאע"ה אלא נ"ל דא"א ע"ה שאני שכל יוצאי מלחמה הי' עבדיו מקנת כספו והי' הכל של אברהם עצמו והתנדב משלו נתן לענר אשכל וממרא חלקם כמו שיצאו למלחמה אבל אי הי' יוצאי מלחמה גברי אחרינו ולא עבדיו לא הי' כח באברהם ליטול חלקם ויגיע כפם ליתן ליושבי על הכלים אך כיון שהי' הכל שלו וויתר משלו ליושבי כלים ואמנם דהע"ה הי' מלך ודינו דין מה שהוא תיקן מדינה וצורך מלחמה למד מויתור של אאע"ה ועשאו חק קבוע ומכ"ש שכבר תיקן הקב"ה כן בבהמ"ק ומכ"ש בנידון שלפנינו שגם הם עצמם קבלו את ראובן ביניהם על תנאי זה שכל פעולתם יפול אל השותפות ולחד דיעה

ברמ"א סי' קע"ז סעי' ג' ומש"כ סק"ו ומכש"כ דאיכא נמי המלכו' דכ"ע מודים דקנין אינם צריכים:

ומה שטוען שמעון שלא נשבע אל השרים בנקיטת חפץ אלא כדרכן של יהודים לא הבנתי כוונת טענה זו הלא פשוט שאין חילוק בחומר שבועה בין נקיט חפצא לנשבע בשם ובכל אלות הברית הנאמרי' בלע"ז מפי השרי' ונוסחא שלהם אשר תסמר שערו' השומע ואיך לא ירא הנשבע לעבור ח"ו ואם כוונתו כדר"ך היהודי"ם ר"ל שמטעים את השרים ואינם נשבעי' חלילה לומר כן על היהודים שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא בפיהם וגו' ואם בכל זאת יטענו שלא נשבעו והנה ראובן יאמר שהוא נשבע כציווי המלכות נמצא הוא הסרסור האמת על פי המלך וא"כ איך ידחו את ראובן הואיל והוא זכר יפסיד. כללא דמילתא פשוט בעיני יותר מביעא בכותחא ששמעון ולוי מחויבי' ליתן לראובן חלקו במה שכבר הרויחו ומה שירויחו עוד כל זמן שלא ימצא בו פסול עפ"י קהל ודיינים והאורך שלא לצורך הכ"ד. פ"ב יום ה' כ"ד לירחא תליתאי תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מה

דש"ת ממני להתורני מהו' עקיבא בער נ"י:

מה שהקשית לשאול בשבועות מ' ע"א וע"ב לימא מסייעא לי' למאן דס"ל דבחטין והודה בשעורים פטור לגמרי משא"כ בחטין ושעורים והודה לו בא' מהם אינו פטור אלא משבועה ולא מייתי הש"ס שום סייעתי' ק' זו הקשה בספר תורת חיים ותי' דהכא בהלכות שבועות עסיק ובא והא לאשמעי' חטין ושעורין לפטור משבועה דהוה לענין שבועה רבותא טפי ע"ש:

והנה לפמ"ש הרא"ש בב"ק דדוקא בטענו חטין והודה בשעורים מאותו הזמן אבל מזמן אחר אין כאן מחילה ובחי' כתבתי שכן נראה לפי סברת תי' א' של תוס' ד"ה והודה לו קשה למה לי כי הוא זה כיון שמחל לו השעורי' לא הודה כלל ומה"ת ישבע ודוחק לומר דקרא מגלי לן שמחל לו כי זה הוא סברא אע"כ מיירי בשמעתין מזמן אחר. אמנם התוס' ע"כ לא ס"ל הא דא"כ לא הוה מקשים מעיקרא מידי דר"ג מחייב דמי שעורים דלמא היינו בזמן אחר. וכן מה שהקשו ד"ה ור"ג מחייב נמי לק"מ דהי' צ"ל יש בלהל"ק דאל"ה הי' מחילה ואז מודה דפטור משבועה בלא קרא ופשוט. וממילא דלק"מ ק' ת"ח הנ"ל כיון דבשמעתין מיירי מזמן אחר דלכ"ע אינו פטור מדמי שעורי' ובזה הרווחנו מה שצ"ע לכאורה דה"ל לאתויי סייעתא ממציעותא דמתני' ליטרא זהב וכו' ואהא לא שייך תי' הש"ס דהא לא הוזכר ר"ג במשנתינו אהך בבא ולפי הנ"ל א"ש דהו"מ למימר כק'

ת"ח הנ"ל אבל מהך בבא דפליג ר"ג ק' כק' תוס' הנ"ל וצ"ל דמיירי מתבעו מזמן אחר והוה שפיר סייעתא וק"ל:

מ"ש מהא דמה לי הוא מה לי אבוה דבבנו מעיז והיכי דשניהם מפו אפשר דכ"ע מודה הנה עיקור הטעם הוא משום דלא ידע בשיקרא וכיון שטוען ברי הרי ידע בשיקרא ואי משום דמי שעשה לו הטובה אינו בחיים א"כ במת א' מהם איזה שיהי' סגי וק"ל ומה שצ"ע לזה בסוגי' דעירוב פרשיות אין להאריך כאן והכלל צריך אתה לעיין היטב בדברי הרי"ף והר"ן בשבועות ותמצא כל מבוקשך בענין הזה:

ועל דברי תורה דשאילנא קדמיכון בתוס' ר"פ שבועת העדות שכ' אשה אינה רגילה לבוא לב"ד משא"כ להעיד ע"כ תבוא והקשה מעלתו לשיטת ר"ת בדוכתא טובא דבראוי להגדה אפי' עפ"י כתבם א"כ ק' בעדות נמי דלמא אשה לא שאין דרכה לעמוד לפני הדיינים כ"א תשלח ע"פ כתבה ק' זו הלכו בה נמושות ולפע"ד לק"מ דהאי קרא ועמדו שני האנשים בעדים הניזומין מיירי וע"כ עמדו בעצמם ויעידו בפניהם כמבואר בכתו' כ' ע"א אין מזימין העדים אלא בפניהם. ועוד יותר נ"ל דהא דמכשר ר"ת מפי כתב בראוי להגדה היינו רוצה לומר דאז ליכא תו עיכובא משום מיעוטא מפיהם אבל עכ"פ מטעם אחר מיפסל מפי כתבם דמן התורה א' ד"נ וא' דיני ממונות בדרישה וחקירה ופשוט דלא שייך דרישה וחקירה בעדות עפ"י כתבם דברי בעלי דין לא ישמעו סנהדרין מפי מתורגמן או מפי כתב מכ"ש עדים שמתוכם ילמדו לשקר ומ"מ נ"מ בדר"ת דלאחר שבטלו חכמים דרישה וחקירה בדיני ממונות יכולי' לקבל עדות בכתב דמפי כתבם ליכא וא"כ תו לק"מ על התורה דודאי הי' האשה צריכה לבוא לב"ד בעצמה להעיד ובזה מיושב ג"כ ק' החו"י דכהן הגדול ישלח כתבו לב"ד ועיי"ש והא"ש ויש בזה עוד אריכות דברים:

בר"פ בן סורר בעי הש"ס למילף דאזלי' בתר רובא בד"נ מדמתני על קטנה שהשיאה אביה וניחוש דלמא איילונית הוה והקשתי דלמאי שכ' תוס' ביבמות פ' ע"א ד"ה נעשה סריס למפרע דלא שייך התראת ספק היכי דאגלאי מלתא דהכי הוה א"כ הכא נמי באיילונית לא שייך כאן התראת ספק דסופו לגלויי דלא הוה איילונית וא"כ כיון דההתראה מעליותא היא א"כ אפשר לומר דהא דמחייב על ביאתה היינו דחובשין אותו עד שתגדל ונראה אם אינה איילונית ועמ"ש תוס' חולין י"א ע"ב ד"ה ודלמא וכו':

ונראה לי דלמאי דס"ד דלא אזלי' בתר רובא א"כ בודאי ה"ל התראת ספק בכה"ג דע"כ לא אמר התם התוס' הכי אלא למאי דאזלי' בתר רובא וכיון שנעשה בן י"ג ולא אייתי ב' שערות רובא סריסי הוה תו לא ה"ל התראת ספק אלא גילוי מלתא בעלמא אבל אי לאו הות אזלי' בתר רובא שפיר הוה התראת ספק דהרי חזקה דהשתא שאינינו סריס

ועמ"ש תוס' גטין ל"ג ע"א ד"ה ואפקעי נהי וכו' אלא כל בנינו של תוס' הוא משום דאזלי' בתר רוב וה"ל גילוי מלתא בעלמא שיהי' סריס והא דלא משני בקיצור שאני הכא דרובא שלא הביא' ב' שערות ה"ל סריס נ"ל משום דא"כ הכה את זה וחזר והכה את זה נמי הוה כעין רובא בן ט' ילדה מש"ה כ' האי רובא עתיד להתברר משא"כ רובא דבן ט' לא עתיד להתברר ולעולם הכל תלי' באזלי' בתר רובא ולק"מ וק"ל:

תשובה מו

בכתובות צ"ב ע"ב ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריו ואתא בע"ח דראובן וקטרף לי' מני' דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי לי' ולא מצי למימר לאו בע"ד דידי את וכו' הקשו תוס' מאי נפקא לי' מני' אי אשתעי דינא עם ראובן או שמעון וי"ל עפ"י דאי' בשבועות מ"ז ע"ב ב' כתי עדים המכחישות זא"ז וכו' מלוה ולוה וב' שטרות יד בעל השטר על התחתונה ועיי' בש"ע סי' ל"א ס"ב ברמ"א וי"א דטוב לו שישרוף הקטן שלא ישביעהו הלוה שיש לו ב' שטרות שאלו העדים חתומים עליו ע"ש. ולפע"ד בבא לטרוף מהלוקח ע"י הקטן לא מצי הלוקח למימר לי' שום דבר דמה לי ולך הלא כשאטרוף ממך שדה זו יותר אין לי עליך א"כ מה אכפת לך אם יש לי עוד שטר או לא ומעתה אי לא הו"מ ראובן המוכר לאשתועי' דינא בהדי' אזי הי' גובה הקטן מהלוקח ואח"כ הי' הקטן כאלו נשרף והי' בא על המוכר עם הגדול לכשיהי' לו זוזי אח"כ ולא יכול להשביעו שיש לו עוד שטר אחר כי אין לו אבל השתא דמצי לאשתועי' ראובן דינא בהדי' אזי ידו על התחתונה:

בע"ז ט"ז ע"א אר"ח בר"ח וא"ל אר"ח בר רבא אמר רב חי' גסה וכו' ואני אומר אף למכירה וכו' תנן אין מוכרין להם דובי' ואריו' וכו' טעמא דאית בהו נזק לרבים הא לית בי' שרי שמעתי ק' בשם הרב המאה"ג מו"ה וואלף נ"י אב"ד דק"ק פאפא בעה"מ שמלת בנימין מאי פריך דאא"נ דבלאה"נ אסור משום שאלה שכירות ונסיוני ומ"מ על ידי ספסר הי' שרי כדלעיל ט"ו ע"א וקמ"ל מתני' בחי' שאינה בת תרבות אסורה בכל גוני משום נזק. ואמרתי ליישב עפ"י מ"ש תוס' לעיל ט"ו ע"א ד"ה ושמעי' וכו' שהקשו לימא משום שביתת בהמתו וכ' הר"ן דא"ל אה"נ אלא ניחא לי' למינקט מחמר שהוא איסור שבגופו א"כ אמאי שרא ע"י ספסירא דלא ידעא לקלא מאי בכך הא עכ"פ איכא משום שביתת בהמתו ותי' משם הרשב"א דלא שייך בניסיוני שביתת בהמתו דהניסיון הוא בחצר שאין בו איסור הוצאה אבל משום מחמר איכא ע"ש והנה י"ז ע"ב אמרי' חי' גסה מיהת מאי מלאכה עבדה ומסיק דטחני רחיי' בערודא ע"ש א"כ נסיוני דחי' גסה אנינה במשא שעלי' כי אם בטחינת רחיים וכדומה ויש בה אי' מלאכה דאורי' ואיכא משום שביתת בהמתו וכק' רשב"א הנ"ל וא"ש. ומיהו למ"ש תוס' אק' הנ"ל דמשום שביתת בהמתו לחוד לא

הוה אסרי' אי לאו טעמא דמחמר לפי הנ"ל צריך לומר כיון שכבר אסרו בבהמה משום מחמר ממילא נאסר נמי בחי' משו' שביתת בהמתו וכנ"ל אבל למסקנת הר"ן שם דלא כרשב"א דלא שייך בנסיוני כלל שביתת בהמה משום שהיא כבר מכורה לנכרי וליכא אלא משום מחמר א"כ ק' כנ"ל ולא שייך תי' הנ"ל וצ"ע. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה מז

שלום להרב הותיק המופלג מו"ה דוד כ"ץ אב"ד דק"ק רעטא נ"י:

ע"ד ראובן ושמעון שותפי' וראובן לוה מעות ממצרי א' להשותפי' וטעה המצרי ורצה שמעון שיחלק עמו ראובן חלקו בריוח ההטעאה:

בש"ך ח"מ סי' ס"ב באחי' הנושאי' ונותנים בתוך הבית וטען אחד מצאתי מציאה כ' ש"ך ס"ק י"ב דמבואר מכאן שהמציאה הוא שלו ודלא כרמ"א סי' קע"ו סעי' י"ב דאפי' גניבה הוא שייך לשותפי' ותומים כ' לחלק דודאי בסתם הכל לשותפים דהשותף מגבי' מציאה לחברו השותף וקנאו חבירו בהגבהתו והכא מיירי שהאחד טוען מציאה מצאתי ובהגבה' אמרתי שלעצמי אני מגביה ואין להם חלק בו ובקצות החושן דחה זה כיון שהמשותפן משועבדים זה לזה לכל מה שיפעלו בפועל כפם א"כ אי מדינא גם המציא' והגניבה בשותפא לא מצי למימר לעצמו אני מגביה ולפע"ד דברי תומים נכונים כיון דבגניבה איכא שינוי' בשותפי' דהרי משו"ה מצי חברו לומר לתקוני שדרתיך ואינו צריך לקבל הפסד אם לא שכבר קיבל חלקו מהגניבה ויתרצה במעשיו אבל בסתמא יכול לומר לתקוני שדרתיך א"כ לא שייך לאמר מעיקרא נשתעבדו זה לזה ונהי אם גנב סתמא ולא אמר לעצמי זכיתי אם שוב נתרצה חבירו לחלק עמו ולקבל עליו אחריות צריך לחלוק עמו להרמ"א אבל עכ"פ אם בשעת מעשה אומר לעצמי אני זוכה לא קני' חברו ע"כ וכיון שכן הדין בגניבה ה"ה במציאה איכא חשש סכנה כמבואר בברכות ס"פ הרואה גבי מברכי' על הטובה מעין הרעה ע"ש וכל בהטעאה שייך קצת סכנה וא"כ צדקו דברי תומי' בסתירת הש"ע:

אך הש"ך סי' קע"ו סקי"ב שדי בי' נרגא בלא"ה דבהג"ה מרדכי פח"ה מבואר דבעל העיטור חולק ומפרש הירושלמי דבלשון תימה קאמר וכי אחים שותפים א' ללסטנות יחלקו עמו בתמי' ולולי שאיניני כדאי הייתי אומר הא דפשיטא להירושלמי ומתמי' איך יחלוק עמו היינו באח עם אחיו דבירושלמי פ' מי שמת מיירי מאחים בתפוסת הבית שלא נשתתפו מרצונם אלא שעד ג' דורות נשארו בתפוסו' כמו שהי' בחיי אביהם וממילא הכל בשותפי' וא"כ דיו שיהי' כאלו אביהם קיים ומציאת בניו הגדולים אינם שלו מן הדין אלא מתקנות חכמים הואיל ויתרה עשה וזן אותו יתר על חיובו ומש"ה

בתו הנזונית מן האחים מציאתה שלה כיון שמחוייבי' לזונה וכמ"ש וביאר בסמ"ע סי' ר"ע סק"ב והוא ש"ס ערוך פ' נערה וה"ה אחיו' הניזונים מתפוסת הבית אין המציאה לאמצע משא"כ שותפי' שנשתתפו לרצונם נשתעבדו זה לזה אפי' למציאה ולגניבה וא"כ י"ל ע"כ לא פליגי' ר"ח והעיטר בפי' הירושלמי אלא באחיו' אבל בשותפים שלא נזכר בירושלמי גם העיטר מודה לר"ח וצדקו דברי רמ"א ומ"מ מפני שאנו מדמי' לא נעשה מעשה להוציא הממון נגד הש"ך מ"מ אי תפס לא מפקינא מני' הנלע"ד כתבתי. פ"ב יום ג' ט"ו תמוז קפג"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מח

ע"ד מעות קרן קיימת ללומדי תורה שהניח אביך ז"ל ומעלתך מסרם לשליח להלוותם בריבי' לנכרים וקבעת לו שכר טרחתו פראצענט א' והשליח פשע ולא הלוום רק שלח בהם יד ונשא ונתן בהם בעצמו. הנה דין פשוט בישו"ש פ' החובל דמבטל כיסו של חברו פטור ורמז הש"ך זה ג' פעמים בח"מ סי' ס"א סק"י וסוף סי' פ"א וסימן רצ"ב סעיף קטן ט"ו אך אם ירצה מרצונו ליתן הרשות לקבל כמבואר גם בי"ד סי' קע"ז ובש"ך שם סקמ"א מ"ב אך לא נראה לי שיהי' רשות לגזבר למנות עוד שליח זה דהרי הגזבר פושע בשל עניים דהשליח הזה נחשד שעובר על דעת משלחו ומה שהוא נותן אח"כ מרצונו הוא נותן ואם לא ירצה אין להוציא ממנו בדיינים נמצא פרנסת העניים בחסדו של זה תלוי' ולא כן הי' דעת המצוה ז"ל. וכן יש לתמוה על כנה"ג הנדפס בגליון ש"ע בהל' צדקה אם כי דבריו מכוונים להלכה ולמעשה בלי ספק להלות מעות צדקה כאלו ברבי' דרבנן עכ"פ ובפרט היכי דלא מבוררי' לאיזי וקייצי עניים יתחלק ולא קיץ להו סך מסויים אבל מ"מ מה דמשמע דבעובדא דידי' הי' מלוה ע"ד קנס המבואר בש"ע סי' קע"ז סי"ד לע"ד אין רשות לגזבר לעשות כן שהרי אם ירצה פלוני לשלם בזמנו לא יתחייב שום קנס ומפסדי עניים ואולי התם כן הי' דעת המצוה ולא ידעתי מי סני למיעבד היתר מהר"מ ז"ל שהוא דרך סלולה בלי פקפוק ובלי אחריות וכבר נדפס בלה"ק שבגליון ש"ע הלכות ריבית נוסח שטר ההוא באריכו' ואנו נוהגי' להלות כל זוזי דיתמי שבידינו עד"ז אך לא נכתב שטר הזה אלא אנו מסבירי' הדבר הדק היטב בביאור להלוה ואח"כ כותב ח"כ סתם ואחר החתום אנו מוסיפי' על הגליון תיבות אלו עפ"י היתר מהר"מ כמדובר ביניינו בסך כך וכך וחותם שנית כדי שלא יוגרע כח ח"כ בדינא דמלכותא אם היינו כותבי' התנאים בתוך גוף הח"כ ובנידון כזה מכיון שנטל המעות בידו והעלים מנגד עינינו נוכל לתלות שכבר הרויח במעות כסך הנ"ל וחייב הריוח אם לא שיברר ע"י אותן העדים שלא הרויח וכל זמן שלא חייב בריוח ההוא והחכם עיניו בראשו ויומא קאגרים דטרידנא

טובא ע"כ אקצר ואומר שלום ורב טוב ושובע שמחו' כחפץ מעלתך א"נ דש"ת. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מט

עובדא הוה בחד גברא עתיר נכסי' שכיב מרע שציוה לפני מותו באריכות וגם הניח קרן קימת לצורך עניים ואח"ז בא לפניו גיסו והזכירו עוד באיזה מקרוביו העניים וכ' גיסו על דף נייר א' עוד איזה פונקטן ופונקט השלישי ענינה כך שיותן לאחיו ר' פלוני בכל שבוע ד' זהו' מהקרן קימת שלו ואם יראה שלא יספיק לו בסך ההוא יוסיפו על הנ"ל ויתנו לו עוד ב' זהו' בכל שבוע והשכ"מ לא בא עה"ח כ"א אשתו ובנו הגדול ואח"כ נתקיים ע"י ב' עדים ותוכן הקיום בפנינו הודו החתומים הנ"ל שזה חתימת ידם ושנתרצו לכל הנ"ל וששמענו כן מפי הר"ר פלוני השכ"מ בעצמו ואשרוהו כדחזי והנה שכ"מ הנ"ל חיים לנו ולכל ישראל שביק, וכתב זה הי' מונח ביד גיסו של השכ"מ אשר עוררהו לתקן את כל הנ"ל והאח לא ידע מאומה ואח"ז כמשלש השנים נודע להאח שיש לו זכות ותביעה בא בקובלנא לפני בד"ץ ותבע את החתומים האשה וילדי' לשלם לו מה שמגיע לו מיום מיתת אחיו עד היום והאשה ובנה הגדול משיבי' שהכתב הזה בטל מעיקרא כי העדים לא שמעו מפי המצווה ז"ל שום דבר קטן רק שמעידי' ששמעו מפיהם שהם שמעו כך מבעלה ואביו והם הי' אז בעת צרה לא ידעו לא יבינו ע"כ אין ממש בכתב ההוא:

הנה לכאורה טענה זו בטלה היא כיון שחתמו בח"י והעידו גם על עצמם שהם שמעו מפי השכ"מ בעצמו אין בטענתם כלום וזה גרע ממי שטען שלא הבין קריאת הכתובה כמ"ש בתשו' הרשב"א ופסקו בש"ע בסי' ס"א סי"ג ועיי' סי' מ"ה ס"ג וזה פשוט:

אלא שמט"א נ"ל שפטורי' לא מיבעי' מאותן ד' זהו' לשבוע שפירש ואמר שינתן מהקרן קימת שלו והנה בצוואה הראשונה כבר ציוה וחילק הקרן קימת למקום ששייך וזכו בו העניים ההמה כי כלו אינו אלא ב' מאות זהו' לשנה ולא נוכל לזכות את האח אלא מטעם חזרה שחזר השכ"מ מהראשונה ונתנו עתה להאח וזה הי' אי הי' עדים מעידים או חי' השכ"מ בעצמו אך עתה שאין כאן עד אלא האשה ובנה וגיסו שהוא דוד הבן א"כ אין עדים כשרים כי עדים החתומים אינם מעידי' אלא ששמעו מפי האשה ובנה שהם שמעו כן מבעלה ואביו אבל העדים לא שמעו ולא ידעו ולא כל כמינהו להפסיד הראשונים שזכו בשלהם בצוואה שנכתבה כדינא ועיי' ש"ך ח"מ סי' ר"נ סק"ד:

אמנם במ"ש בכ' ההוא האחרון שאם לא יספיק לו סך ד' זהו' יוסיפו לו ומשמע נוסף על הקרן קימת דאין לומר מהקרן קימת שהרי כל עצמו אינו אלא ב' מאות זהו' לשנה ואיך יוסיפו ממנו על סך הנ"ל וע"כ משלהם קאמר וא"כ יש לו תביעה ב' זהו' לשבוע משלשה

שנים שעברו העולה לסך שש מאות זהו' והנה היות שיש כאן ד' אחים והבאי' על החתום היא האם ואח הגדול ולאו כל כמיניהו לחייב שארי האחים ליתן משלהם כלום ואין כאן אלא על חלקו של האח הבע"ח שיתחייב ליתן מאה ר"ט והנה אין במשמעות השטר שיותן לו מהעזבון כך וכך בכל שבוע וצריך למכתב ולפרש מאין יבואו ולאו כל כמינהו להעמיס על בניו ובלא"ה הי' כמה פקפוקים בלשון השטר ההוא ע"כ ראינו לבצע הדין לטובת האח העני בהיות לעת עתה נתגדלו גם שאר האחים כולם ע"כ מרצון כולם אמרנו העבר אין ויתחייבו עצמם כולם מרצונם ליתן לו מכאן ואילך ד' זהו' בכל שבוע ולעומת זה יהי' תביעתו מן העבר כאפס ותוהו נחשבו ויען ראיתי איזה מפקפקי' ע"כ העליתי על כתב יושר דברי האמת משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נ

שלום וי"ר לתלמידי האברך הותיק החרוץ המופלא ומפורסם כש"ת מו"ה מאיר נ"י:

עש"ק סמוך להכנסת כלה קבלתי נועם אמרותיו הנעימי' ואשיב עליהם כיד ה' הטובה:

בענין פרוזבל שחשקה נפשו היפה לכתוב פרוזבל ולמסור דבריו בפני וכ' להיות השנה הזאת שנת תקס"ד שנה ששית לשמיטה להרמ"א ז"ל שפסק כהנך גאונים וחשש לשיטת העיטור והרא"ש דאין כותבי' פרוזבל משנכנס שנת ז' אנא עובדא ידענא שמ"ו החסיד זצ"ל מסר דבריו לפני וחד דעימי בסוף שנת תקמ"ד הנכנס לתקמ"ה דהיינו סוף שמיטה ודענא שלא עשה פרוזבל בסוף תקמ"ג כי לא זזה ידי מתוך ידו ממש לידע כל דרכיו מוצאיו ומובאיו וטעמא רבה איכא דלא יהי' אלא פלוגת' שוה בשוה הי' לו לומר כל המקיל בארץ הלכה כמותו בחו"ל ומכ"ש הכא דכל הפוסקי' חולקי' חוץ מהעיטור והרא"ש (והטור נמשך אחריו כדרכו) ודי לן שכ' הרמב"ן בתשו' המיוחסת דנוסחא מוטעת נזדמנה להעיטור בתוס' ושכן הביאו הר"ש בשביעית כהרמב"ן ואע"פ שכ' עוד שהוא מלתא בלא טעמא והרא"ש הא יהיב טעמא דהכי קאמר קרא לא יגוש את רעהו מיד שקרא שמטה לה' בכניסתו אמנם מקץ שבעה שנים דהיינו בסופו תעשה שמטה אחרת והיינו וזה דבר השמטה שיאמר משמט אני אלו דבריו מ"מ הוא נדחק למצוא רמז בקרא לקיים דברי התוספתא שלפניו וכיון שהנוסחא מוטעת אין לנו להמציא דרשות בקרא שלא הוזכרו בש"ס:

ובקצות החשן סי' ס"ז סק"א הקשה למ"ש הרא"ש בתשובה שלא מיחה במנהגי המדינות שלא נהגו בפרוזבל וגובי' חובותיהם אחר שביעית משום דה"ל כאלו התנו כך מעיקרא והקשה הנ"ל תינח אחר שביעית אבל בשנת ז' גופי' דאם ישלם יכול לקבל אבל אסורא איכא לתובעו וה"ל מילתא דאיסורא ולא ממונא ולא מהני תנאי והרי הם

נהגו גם לתבוע ולנגוש אפי' בשנת הז' גופי' ע"ש שהניח בצ"ע. ולפע"ד סברת הרא"ש כי היכי דשמיטה דסוף השנה היא ברגע צאת היום ער"ה דשמינית ה"נ שמיטת הכניסה שבתחלת השנה תלי' ברגע יציאת הככבים דר"ה של ז' וכן משמע קרא כי קרא שמטה לה' ה"ל בשעה שקרא שמיטה שהוא זמן מקרא קדש של כניסת היום אבל רגע אח"כ כבר עבר לי' זמני' והמלוה חברו אח"כ יכול לנוגשו בשביעית שלא יצאו עליו ככבים של כניסת השנה ומשו"ה לא מצינו מפורש בש"ס המלוה את חברו בשביעית עצמו מה דינו כמו שמצינו פלוגתא במוכר שדהו בשנת היובל עצמו אע"כ כנ"ל וא"כ ה"ה המלוה חברו ומתנה עמו שלא יהי' זמן פרעון עד רגע אחר צאת הככבי' של ר"ה דכה"ג בשעת כניסת היום לא קם לי' בלא יגוש ממילא לא שמטתוהו הכניסה ויכול לתובעו אפי' בשביעית וא"כ י"ל כן הי' תנאי מנהג המדינה שכל חוב שלא נפרע בער"ה קודם חצות לא יהי' זמנו לפרוע עוד עד אחר ר"ה וממילא לא שמטתו כניסת השנה ולק"מ ק' הקצות החשן הנ"ל:

שוב מצאתי דכ' הב"ח סי' ס"ז סעי' ל"ב אמ"ש הרב"י דהרמב"ם פליג אהרא"ש וס"ל ז' אינה משמטת אלא בסופה כ' הוא ז"ל דאין כאן מחלוקות דהרמב"ם מיירי במלוה בשביעית גופי' יכול לנגשו כל השנה ובהא מודה הרא"ש אבל זולת זה מודה הרמב"ם להרא"ש והרי כמ"ש דזולת זה לא ידעתי טעם לחלק כלל:

ומ"מ מ"ש דגם הרמב"ם יסבור כהרא"ש לכאורה הי' קצת ראי' דעי"ז יתיישב מ"ש הרמב"ם פ"ט משביעית כמתני' דהשוחט פרה וחלקה בר"ה והשיג הראב"ד דירושלמי מוקי לה כר' יהודה אבל לדידן דהקפת החנות אינה משמטת ה"נ אינו משמט ולפי הנ"ל י"ל לפמ"ש הרא"ש בתשו' הובא' ב"י דהקפת החנות אימעוט מקרא דמשה ידו ולא הקפה א"כ להרא"ש דסכינא חריפא מפסקא להני קראי לא קאי מיעוטא דמשה ידו אלא אוזה דבר השמטה שמוט דהיינו ההשמטה דמקץ שנת השמטה שהיא השמטת דברים מזה ממעטי' הקפות החנות אבל לעולם ינהוג בו אידך דינא דבהכנסת השמיטה לא יתבענו בב"ד אפי' בהקפת החנות וא"כ לק"מ ק' הירושלמי די"ל השוחט הפרה דמשמט היינו השמטת ב"ד ואע"ג דהש"ס מוקי לי' בהשמטת דברי' בשבת קמ"ח ע"ב הייינו לר' יוסף ואהא קאי ק' הירושלמי באמת אבל למאי דקי"ל כרבה לק"מ ק' הש"ס ולא אתאינן לתי' הש"ס דמוקי לי' בהשמטת דברי' וממילא מוקמי לי' בהשמטת ב"ד ולק"מ ק' הירושלמי וא"ש פסק הרמב"ם וא"כ הרי גם הרמב"ם ס"ל כהעיטור והרא"ש:

אבל הרואה יראה באמת כי דברי הב"ח דחוקי' מאוד בכוונת הרמב"ם בשגם שלפ"ז השמיט הרמב"ם עיקור הדין דשביעית משמטת על שני אופנים בתחלתו ובסופו ולא

הזכיר זה כלל ודברי' אלו אין לאומרם ומכ"ש לכותבם ומשום ק' הראב"ד הנ"ל לא נעקש את הישרה ושערי תי' לא ננעלו בשגם נ"ל עוד תי' אחר כך דהרמב"ם בפי' המשנה כ' טעם דהשמטת החנות אינו משמט משום שדרכו להשתלם מיד ואינו משהה אלא כדי לקבץ על יד ולא מקרי הלואה ותשומת יד וטעם זה כתב ג"כ בעיר שושן ושלא כדין השיג עליו בסמ"ע ולפי זה לק"מ ק' הירושלמי דתינח הקפת החנות משא"כ המחלק פרה בי"ט של ר"ה ע"כ דעתו להקיף שהרי י"ט הוא וא"א לתובעו וצריך לומר הירושלמי ס"ל טעם הקפת החנות כמ"ש הרב"י דאדרבא דעתו להשתלם אחר שנה ושנתיים וה"ל כמלוה לעשר שנים אבל זה תימה דא"כ בשכר שכיר נימא הכי וכ"כ הרב"י להדי' וזה נגד ש"ס דילן בסוגי' דקציצה דסתם שכיר אינו משהה שכרו נמצא לפי ש"ס דילן א"א לפרש כהרב"י ודבריו צ"ע ודברי הרמב"ם נכונים:

ואם אולי י"ל דהירושלמי לא פליג אשכיר דאינו משהה שכרו רק אחנוני פליג וס"ל דמשהה שכרו ושניהם אינם משמטי' הא כדאיתא והא כדאיתא מ"מ י"ל פסק בחבורו דהרי פסק פי"ג ממלוה ולוה דשאלה ניתנה לתבוע ביומי' וכ' ה"ה שכן מוכח מסוגי' דשבת דאמר השאליני ולא הלויני ע"ש ודבריו צריכי' ביאור דנהי דמוכח דאין סתם זמנה שלשים יום אבל עכ"פ דנימא דניתנה ליתבע ביומא נגד החזקה דלא עביד איניש דיזיף ופרע ביומא זה לא שמענו וצריך לומר דמוכח כן מדשקיל וטרי הש"ס אליבא דרב יוסף משמע לרבה ניחא וק' לרבה מי ניחא הא כל שאינו בלא יגוש אינו בכי קרא שמיטה וביומא דלא ניתן לתבע לא הוה בלא יגוש לא הוה נמי בכי קרא שמיטה דנהי דהש"ס לא חש לי' לק' הירושלמי שהבי' הרא"ש בשביעית שהקשה דהא י"ט הוא ולא ניתן לתבע לא חש הש"ס להך ק' משום די"ל ההוא בר תביעה הוא ואיסורא הוא דרביעא עלי' ועיי' בח"מ סי' ע"ג סעי' ז' אבל הא קשי' עכ"פ דהא לא נתנה להתבע ביומי' אע"כ דשאלה בעלמא ניתנה להתבע ביומי' וא"כ ממילא לק"מ ק' הירושלמי מהקפת החנות דכל השנה דזמנה לימי רבי' וה"ל כמלוה חברו לעשר שנים משא"כ במחלק פרה בר"ה ואומר השאלני זמנה לאלתר והירושלמי אפשר דס"ל זמן שאלה נמי לזמן מרובה דלא כש"ס דילן ולא חש לי' הרמב"ם יהי' איך שיהי' מיושב פסק הרמב"ם ואין לנו כדברי הב"ח:

ולקושטא דמלתא כל ג' התי' אמתיי' שא"א לחוש לק' הירושלמי אלא אם נאמר דשאלה ג"כ זמנה כמו הלואה ונימא נמי דהקפת החנות זמנה לכמה שנים ונימא נמי דכל בעל משה ידו דמני' ממעטי' הקפת החנות קאי אכולי' מלתא דשמטה דלא מפסקי' קרא כהרא"ש לומר פלגא משמט בתחלתו ופלגא בסופו דליתא ואז קשה ק' הירושלמי לא

זולת זה וא"כ הראב"ד דחש לי' לק' הירושלמי ודוחה מתני' דהשוחט הפרה מהלכתא ש"מ דלית נמי כהעיטור והרא"ש אלא שביעית אינה משמטת כלל אלא בסופו ובתחלתו כלל כלל לא וכותבי' פרוזבל בתוך שנה השביעית והכי הלכתא:

ומה שרמז נמי לשיטת רש"י שנה הזאת היא שמטה האמת כן אבל ליכא מאן דחש לי' והאמנם מן השמים האירו עיני תיל"ת זה איזה שנים בלמדי מס' ע"ז וסלקתי מעליו כל תלונות התוס' ומצוה להעתיק הדברים הנה שלא למנוע בר כי הדברי' ישרי' וז"ל שם בחידושיי דף ט' ע"ב וטפי חדשתא עפירש"י וק' תוס' ממס' עירוכין עצומות ע"כ נלע"ד דהוקשה לרש"י לפי מה דמשני התם ר' יהודה היא צ"ל ע"כ כפירשב"ם דהבית עמד שנת תכ"א וזהו מהנמנע מפני ק' תוספ' על פירשב"ם לכן הוה ס"ל דקיי"ל לשמיטות מתשרי מנינן ולבהמ"ק מנו מניסן ובתשרי נכנס מוצאי שביעית ומ"מ עדיין לא נתחדש שנה לבהמ"ק והי' עדיין שנת ת"ך עד ניסן שאז נכנס לשנת תכ"א אך הואיל ואינו רק ג' או ד' חדשים מניסן עד חרבן בהמ"ק בתמוז ואב לכן חשיב שנת תכ"א לחורבנו וא"ש אך כל זה אי חשבי' לבהמ"ק מניסן אבל אי גם לבהמ"ק מנינן מתשרי וכדמשמע מרמב"ן על התורה בפ' החדש הזה לכם דלבית שני הי' מונים מנינם מתשרי וא"כ ע"כ ס"ל דבתשרי האחרון הי' נכנס לשנת ת"ך דליכא למימר לשנת תכ"א דא"כ כשחרב באב שלאחריו כבר יצא רוב השנה בבנינו ומ"ט חשיב לי' בחורבנו בק' תוס' אע"כ בשנת ת"ך נכנס וא"כ גם לר' יהודה א"א שיהי' שנת ת"ך מוצאי שביעי' ועכצ"ל כמו שתי' הש"ס שם בעירוכין שש שנים שלא עלה עזרא לא מנו שמיטי' ומשמע לרש"י דשמעתי' ע"כ פליג אסוגי' דעירוכין מדאמר וטפי חדשתא ופירש"י הואיל ועבר רובו בט"ב חשיב לי' בבנינו א"כ ע"כ בתשרי נתחדש השנה ועבר רובו בט"ב ומתשרי מנינן גם לבהמ"ק כהרמב"ן וקשה נמי לר' יהודה ק' הש"ס דעירוכין וק"ל וי"ל עוד אי קדושה ראשונה קדשה לע"ל לא בטל זמן מנין הראשון נמי למנות מניסן אמנם למאי דמסיק התם רב אשי עזרא עלה וקידש ס"ל לא קדשה לע"ל א"כ התחילו מנינם לתשרי ואתאינן למ"ש רש"י בשמעתין וק"ל ע"כ לשוני שם בחידושיי וכעת מצאתי מ"ש בזה בתומי' והמעיין יבין מהבין דברי' לדברינו ויבחר בטוב:

ואגב אעתיק לו ק' א' מחידושיי ר"פ חזקת מי שיתרצה רופא אומן יקרא ושכר הרבה יטול והוא דאמרי' שם שהרי נביא עומד בעשר ומזהיר על י"א וכ' רמב"ן דס"ל לרש"י דהך עשר דקרא היינו תחלת שנת עשר ואחד עשר היינו סוף שנת י"א שנהרג גדלי' בתשרי וה"ל ב' שנים שלימות ועל זה אני תמה וצלע"ג הא למלכי ישראל מניסן מנינן והשתא ממ"נ אי נימא שנת עשר דקרא היינו בתחלת שנה בשנות עולם שהוא תשרי

ואותו תשרי בשנת עשר לצדקיה שבניסן שלפניו נכנס לשנת עשר ובתשרי שאחר אותו ניסן נאמר לו שדות בכסף יקנו א"כ בניסן שאח"ז נתחדש לו שנת י"א ונחרב הבית בט' באב בו ונהרג גדלי' בתשרי שאחריו ולא הי' בין הכל אלא שנה א'. בשלמא הא לא קשי' איך מונה הכא י"ח לנ"נ ובחורבן כתי' י"ט לנ"נ והלא לא הי' תשרי ביניהם ולאו"ה מוני' מתשרי זה יש ליישבו עפ"י ש"ס דמגלה י"א ע"ב אבל הנ"ל קשה ואי נימא דתחלת שנת עשירי רצונו תחלת שנת מלכי ישראל שהוא מניסן ובניסן שנה שלאח"ז יכנס לשנת י"א ובתשרי שאח"ז נהרג גדלי' ואכתי ליכא אלא י"ח חדש ואי נמי נימא דקרא מונה לשנות או"ה הואיל והזכיר נ"נ בקרא ומתחיל מתשרי שבו נכנס נ"נ לשנת י"ח עד תשרי שבו נהרג גדלי' שהי' תחלת שנת כ' לנ"נ וא"כ ע"כ בניסן שלפני אותו תשרי כבר נכנס צדקי' לשנת יו"ד ובניסן שלאחריו לשנת י"א ובתשרי שלאח"ז נכנס נ"נ לשנת י"ט ובניסן שאח"ז כבר נכנס צדקי' לשנת י"ב ונחרב הבית בט"ב שנת י"ט לנ"נ י"ב לצדקי' ואלו בקרא כתי' שנת י"א לצדקי' וצריך אני לעשות לי רב בדבר זה ע"כ לשוני שם:

נחזור למה שאנו בו דמעיקור הדין אין לחוש כלל ומ"מ אם נפשו אותה ויעש אין מזחיחין אותו ומהיות טוב א"ת רע ואין כאן משום יוהרא דחש לי' מהרש"ל והביאו מג"א סי' ס"ג סק"ב דהא פרוזבל המוקדם כשר וכל שעתי' ושעתי' זמני' הוא וזכור לטוב:

ומ"ש עוד דמשמע לי' מרשב"א דפ' השולח שכ' דקטינה דארעא יכול לגבות ולחזור ולגבות אם לא יאמר אידך דמי קטינא וכ' מעלתו שי' דזה לא שייך אלא ביתמי ולא מיני' ועי' בכתו' צ"א ע"ב ומשמע מזה דכל חוב שאינו ראוי' לגבות מיתומי' אין כותבי' עליו פרוזבל ודלא כרמ"א שסמך אהר"ן לכתוב אמלוה ע"פ אלו דבריו והם תמוהים וטעה בפשט הרשב"א דיתמי מאן דכר שמי' ופשוט דהכא מני דידי' כיתמי דמי כי היכי דביתמי אותה הקרקע שהניח אביהם בשעת מיתה היא המשועבדת ואם יקנו היתומים אותה הקרקע בעצמו בדמי קטינא תו ה"ל יתומי' שקנו קרקע שאין בע"ח גובה מהם אעפ"י שקנו אותה ממעות שהניח להם אביהם עי' תוס' כתובות פ"ו ע"א ד"ה פריעת בע"ח וב"ב קנ"ז ע"א ד"ה מצוה וכו' ע"ש:

וה"נ הקרקע שהיתה בשעת צאת הככבים דר"ה של שמינית היא הצילתו מלשמוט נגד שווי' אבל אם יקנו הבעלים בדמי קטינא אינו יכול לחזור ולגבות אותה הקרקע שקנאום הבעלים בדמי' ששמטום השמטה ואפקעתא דמלכא ית"ש היא וזה ברור ועיין תוס' ב"ק ל"ז ע"א:

מיהו לא צריכא לכל זה דח"כ שבזמנינו כבר פשטה הוראת כל ב"ד דנפרעי' מיתמי ואין טוענין פרעתי ועי' הטעם בתומי' סי' ס"ט סק"ה ועי' סי' מ"ח ועוד אותן הנהוגי'

עתה שכ' למעלה בתחלת הדף ח"כ מסך כך וכך ואח"כ מניחו חלק וחותם למטה א"כ הרי יכול לכתוב בו הזמן אימתי שירצה ולכתוב בו נאמנות וכל מה שלבו חפץ דמשום כן מניחי' חלק כדי לייפות כח המלוה וא"כ יכול לכתוב הזמן באופן שיהי' תוך זמנו ושיהי' פטור משבועה וקודם שיביא לב"ד עיי' סי' מ"ה סעי' י"ד:

ומ"ש כיון שאין לו קרקע ולא לבע"ח שלו כ"א לא' מהם שחייב לו מאה זהו' ולאידך שחייב ת' אין לו קרקע רק בית מושכר ומעלתו תמה על הרב"י איך יכתוב פרוזבל על הקרקע המושכרת הלא אם יוציאנו מקרקע שלו יצטרך הוא לשלם השכירות ועוד א"כ לא אמעיט אלא מי ששוכב אקיקלא דמתא ואין לו בית דירה לא בשאלה ולא בשכירות אלו דבריו. ריש מילין אומר דלפע"ד בזה"ז אין להחמיר כלל בלא"ה דעכ"פ לפי הטעם שאין כותבי' אלא על הקרקע משום דלא שכיח שילוה למי שאין לו קרקע והנה בזה"ז תקנו הגאונים לגבות ממטלטלי דיתמי משום דעיקור הונו של אדם הוא עתה במטלטלין יותר ממקרקע וכן אנו רואי' באמת דא' מאלף שיבוא לידי גביי' קרקע א"כ שכיחא ושכיחא הוא ונהי דאין לנו להוסיף על תקנת הלל כיון דבלא"ה עולבנא דדיינא הוא אבל עכ"פ אין צריך להחמיר כ"כ:

ושכירות קרקע שכותבי' עליו פרוזבל משום שאם יוציא המלוה עתה מביתו ויקבל עליו המלוה לפרוע השכירות לבסוף יצטרך הלוה השוכר לפייסו בזוזי עכ"פ כי אין לו מקום ללון ואם ישכיר הלוה ממנו הקרקע יצטרך לשלם לו תחלה ואם יאמר לו אז דמי שכירות אזי חוזר ומוציאו עד עולם כמו בקטיני דארעא הנ"ל. ומ"ש א"כ היכי משכחת מי שאינו ראוי לפרוזבל משכחת לי' בסומך על שולחן אחר ויכול לסלקו כל שעה כי לא שאלו ולא השכירו לזמן אך נתן לו רשות לדור בו כל זמן שירצה הבעל בית וכל שעתי' זמני' הוא א"כ הדר בחצר חברו שלא מדעתו דאין צריך להעלות שכר משעבר ומ"מ בכל שעה יכולי' הבעלים להוציאו:

ואי ירצה יכול להקנות לבעל הת' זכות שיש לו בקרקעו של בעל המאה ולפע"ד מסתמא המעות ניתן ליד הלוה בעיסקא וחצי הפקדון אינו משמט ורק חצי המלוה שהוא ב' מאות ואם יקנה לו קרקע שוה מאה הרי לרוב הפוסקים אפי' אם יש אונאה ובטול מקח היינו מפלגא ואילך ועמ"ש תוס' בב"ב ריש פרק המוכר בית ד"ה ש"מ וכו' אבל לא עד פלגא ומאה הוא פלגא דמאתים וק"ל:

ומ"ש עוד דלמאי דקיי"ל מכאן ולהבא הוא גובה איך יכול להקנות זכותו שיש לו בקרקעו של בעל חוב זה לבע"ח אחר לכתוב לו פרוזבל הא קי"ל אי אקדיש וזבין מלוה לאו כלום הוא כמ"ש תוס' כל זה בב"ב ע"ז ריש ע"א נ"ל אע"ג דבעלמא קיי"ל הכי מ"מ

בפרוזבל עשאו הקרקע כגבוי ועומד דמשו"ה מועיל הפרוזבל נמצא שקרקעו של זה גבוי הוא לו וחוזר והקנהו לזה בשטר הפרוזבל בעצמו ושוב היא כגבוי לו גם בשביל זה והכלל מקולי פרוזבל שנו כאן. וכן ראיתי במביט שקנין הקרקע וכתיבת פרוזבל הוא כאחד ואין להאריך יותר כי כתבתי רוב כ' זה באישון ליל ח' אב אחר דרשתי היום ברבים בהספידא דהגאון בעל תורת יקותיאל זצ"ל ושוותינהי כגדי מסוקן ע"כ תנוח דעתו היפה בזה עתה ופ"א אי"ה לכשאפנה אעיי' בכתבו הקדום ושלום לו ולידידי מר חמיו הגאון נ"י. מ"ד יום א' ז' אב תקס"ד לפ"ק משהק"ס מפפד"מ:

תשובה נא

שלום וכ"ט למחו' הרב המופלג המאה"ג המפורסם כבוד מו"ה מאיר נ"י אב"ד דק"ק טעט יע"א:

גי"ה הגיעני אתמול ושם נאמר אודת ראובן שכ' לבתו שח"ז בשעת נישואי' מסך אלף זהו' כנוסח נ"ש הנהוג בינינו ושוב אחר כמה שנים כשהשיא בת אחרת והוסיף לה סך נדן הרבה רצה להפיס דעתה של הראשונה וחזר וכ' לה שח"ז אחר מסך ב' אלפים זהו' כנוסח הנ"ל ממש ועכשיו חיים לנו ולכל ישראל שביק ובאתה בתו הנ"ל לתבוע מן היורשי' ג' אלפים בכח ב' השטרות כי טענה כשכתב שטר השני לא הי' דעתו לבטל את הראשון כי מפני שהיתה נדוני' שלה מועטת ע"כ נתן לה ב' השטרות ביחד והיורשי' טוענ' שני ביטל את הראשון כבש"ע ח"מ סי' ר"מ והוא מש"ס ערוך כתובות מ"ד ע"א ובקש ממני לחוות דעתי העני' כמות שהיא:

ועי' מעלתו שם בכתו' מ"ד ע"א ברי"ף ורא"ש דכל השקלא וטרי' הוא במכר ומתנה וכתובה אבל הלואה אפי' נעשו בסכום א' ורצונו לומר אפי' ביום ושעה א' גובה שניהם דנאמר ב' הלואות הי' וחלקם לשתי שטרות וראי' ברורה מב"ב קע"ב ע"א ויעיי' דין זה בטוש"ע ח"מ סי' נ"ג ומשם צ"ע לכאורה על סוגי' דכתובות הנ"ל דא"כ גם ברחובה אמאי אמרי' כיון דלא כת' וצביאת ואוסיפות וכו' נימא להכי חלקו בשני שטרות ולא הזכיר הראשון בהשני שיהי' לו כח ב' שטרות לענין גבי' כתובתה שאם יצאו עליו שטרות הרבה ולא יהי' בנכסיו נגד כולם תגבה היא בשני שטרותי' ב' חלקי' מה שלא הי' כן אלו הי' נכתב בשטר א' ע"ש בש"ך סי' י"ג סק"ב וצ"ע לכאורה מ"מ אמת נכון הדבר דהחליטו רי"ף ורא"ש דבהלואה גובה ב' שטרות וכן פסק להדי' בתרומות סי' ס"ו סוף ח"א והגידולי תרומות שם הקשה אלשון רש"י ס"פ הכותב (כתובות פ"ט ע"ב) ד"ה בזה אחר זה זמנו של זה קודם לזה ושניהם על הלואה א' או על מכר א' עכ"ל הרי דלרש"י

גם בהלואה דינא הכי אלא שלפ"ז צ"ע ש"ס דב"ב קע"ב הנ"ל ע"כ החליט ז"ל דרש"י לא דק שם כיון שאינינו עיקור הסוגי' לעולם כהרי"ף ס"ל:

ולפע"ד ליישב שיטת רש"י דס"ל כהרי"ף ועדיפא מיני' דגי"ת הקשה עוד שם על שיטה זו אי ס"ד בהלואה תלינן בתרי הלואות א"כ בכתובה נמי נימא ב' כתובות היו ותגבה תרווי' ולא דמי למכר ומתנה שהשדה מסויים ששני השטרות נכתבים על זה דוקא ותי' לפי מ"ש הרא"ש דאורחא דמילתא הכותב ב' כתוב' מזכיר הראשונה בשני' ואוסיפת וכו' וכיון שלא הזכיר ה"ל כתובה כמכר משא"כ הלואה אין דרך להזכיר הלואה ראשונה בהשני' ע"ש ותי' זה הי' נראה לרש"י דוחק ע"כ הוה ס"ל לרש"י ז"ל דודאי המקשן שהקשה משתי כתובו' אדר"נ ולא אסיק אדעתי' לחלק הסברא הפשוטה כיון דאיכא בי' תוספות לתוספת כ' השני' והסברא היא פשוטה מאוד ואיך אפשר שיטעה בה המקשן ואם לא נאמר דהמקשן לא אסיק אדעתי' כלל דטעמי' דשני שטרות משום אודי' או מחילה אלא הוה ס"ל חוקה היא אין לעשות שני שיעבודי' על אדם א' וא"כ אין לחלק בין הוסיף ללא הוסיף וה"ה דאין לחלק בין מלוה ומכר או כתובה ומכר ומשו"ה פריך מכתובה אמכר ופירש"י בהמקשן דה"ה הלואה דלפי סברת המקשן אין לחלק אמנם לבתר דמסיק דאי אוסיף אמרי' משום תוספת כתבי' הה"נ בשני הלואו' אפי' שוים בסכום וה"ה בשתי כתו' נמצא למסקנא ס"ל לרש"י כהרי"ף דבהלואה גובה תרווי' ועדיפא מיני' דאפי' ב' כתובו' גובה תרוויי' אי לא הוסיף מיהו בכתובה לא קיי"ל כרש"י אך בהלואה ליכא מאן דפליג:

ולכאורה קשי' לפ"ז לא הוה הש"ס צריך למימר ה"נ בדאוסיף לה אלא ב' כתוב' גובה לעולם ועוד תרווי' תגבה אלא נ"ל אי לאו דאוסיף בשני' והי' ב' הכתוב' שוים הי' ראוי' שתגבה שניהן אך בהוסיף בשני' ה"ל למימר וצביאת ואוסיף וכמו שפירש"י להדי' אלא שכתבתי לעיל דלרש"י לא נ"ל ס' זו רצונו שמשום שלא הזכיר ואוסיפת יהי' כתובה כמכר זה לא נ"ל לרש"י אלא בששניהם שוים כתובה כמלוה וכשהוסיף אמרי' אי בעי' בהאי גבי' וכו':

ובדף מ"ד ע"א דמסיק והלכתא א' זה וא' זה מן הנשואי' ולא מן האירוסין לא קשי' לדידן שכבר כ' תוס' ד"ה והלכתא דהיכי דליכא שטרא הא דשייך אוחולי משא"כ היכי דנקיט שטרא ועיי' בש"ך ח"מ סי' רמ"א סק"ד דמייתי פלוגתת דאמוראי' דירושלמי בהך סברא ועי' סמ"ע סימן י"ב ס"ק כ"א דהחליט דנקיט שטרא בידי' לא שייך מחילה ולכאורה אמוראי דשמעתין נמי בהא פליגי ולמ"ד דלא שייך מחילה בנקיט שטרא ס"ל טעמא משום אודי' אודי וכן פסק הרמב"ם פ"ה מזכי' ותמהו עליו ולפע"ד ק' לי' קו' תוס' ד"ה והלכתא וע"כ צ"ל דבאירוסי' אמרי' אחולי אחלי' משום דליכא שטרא משא"כ במן

הנשואי' דנקיט שטרא לא אמרי' אחולי וע"כ הטעם משום אודויי וע"כ במן האירוסין דאפשר לתלות במחילה שהיא סברא טובא ופשוטה תלינן שנמחל לגמרי אפי' הוסיף בשני' משא"כ במן הנישואי' דנקיט שטרא ולא שייך מחילה ואודויי היא סברא רחוקה מאוד לאורועי סהדי ואע"ג דרמב"ם פ"ה מזכי' לא מייתי הך דאורועי סהדי ותמה עליו כבר כתבתי במקום אחר דכיון דאיכא ריעותא גדולה לפנינו דאיכא ב' שטרות חיישינן לנפילה מהמוכר והלוקח מוצאו אלא הש"ס לא בעי למימר הכי משום דאיכא מ"ד לנפילה דיחיד לא חיישינן ומפקיעי' ממון עי' תוס' יבמות קי"ו ע"א וה"נ נפילה דיחיד הוא שזה המוכר אבדו והלוקח הזה מוצאו ע"כ הוצרך לומר אורועי סהדי ורמב"ם חייש לנפילה דיחיד שלא להוציא ממון א"כ לא צריכי' לאורועי סהדי ומיושב הרמב"ם מ"מ יהי' איך שיהי' בדנקיט שטרא דלא שייך מחילה צריך לטעמא דאודויי והיא סברא רחוקה בין דמרעי' סהדי בין דנחיש לנפילה דיחיד ע"כ בדבר קל נדחה ע"כ כשאוסיף בשני' גובה שניהם מן הנישואי' וא"ש:

בהא סלקינן דע"כ בשטרי הודאות לכ"ע גובה שניהם והנה שטח"ז עיקרו הלואה כדפסק רמ"א בח"מ סי' רפ"א וע"ש סמ"ע סק"ד ובית שמואל סי' צ' סק"ה מעתה בנידון שלפנינו גובה שניהם ומ"מ הואיל והוא קצת נגד האומדנא טוב לבצע הריב ומי חכם ויודע פשר דבר והריני חותם בכל חותמי ברכות א"נ. פ"ב כאור בוקר ליום ד' ז"ך סיון תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נב

אודת מי ששלח שליח ונאנס בדרך בגופו עמ"ש סמ"ע סס"י קפ"ח ועיי' מ"ש הרב"י שם דלכאורה פליגי בזה תשובה מיוחסת לרמב"ן סי' כ' עם מרדכי ר"פ הפועלים והגהות שניות דב"מ סימן תס"א (ובב"י נדפס טעות) דרמב"ן הנ"ל ס"ל דאין לחייב המשלח במאומה ומכ"ש בשכיר דשכיר הוא בא בשכרו וע"ד כן נכנס למלאכה דכתיב ואליו הוא נושא את נפשו אפי' נתלה באילן ע"ש אמנם בהגה' סימן תס"א הנ"ל כ' בנתפס בדרך בלא סבת שמעון אם בשכר פטור לפדותו ואם בחנם ה"ל המשלח שואל על גופו של שליח וחייב באונסיו דהשתא שואל חייב באונסי ממונא אם השאיל אונסי גופו לא כ"ש ולע"ד אין כאן מחלוקות דהגה' מיירי שנתפס שלא בסבת שמעון משו"ה חייב כשואל מק"ו הנ"ל ורמב"ן מיירי שנתפס בסיבות השליחות וה"ל כמתה מחמת מלאכה דלאו לאוקמי בכולי' שיילי' וס"ל כדעת הרמ"ה שבמחבר סי' ש"מ סעי' ג' והיינו דכתיב ואליו הוא נושא את נפשו אבל כל אונס שלא מחמת וסבת שמעון חייב לפדותו גם להרמב"ן ואין כאן מחלוקות ודלא כבש"ע סי' קע"ו דמייתי סמ"ע הנ"ל דפליגי:

וראיתי בתשובה נקרא שתי לחם סוף סי' ו' מייתי תשובה מהגאון חכם צבי ז"ל שכ' לו שנתקשה אהקו' הנ"ל מממוני' נימא דיו לבא מן הדין וכו' מה התם בעליו עמו לא ישלם ה"נ הא הוא עצמו הוא בעליו והוא עם עצמו בשליחותו ויפטר הזה ונ"ל דלא שייך לומר דיו כיון שאינו ממש כמו בממון דהוה תרי גופות הבעלי' וההפק אבל הכא הכל חד גופא לא מצינו כיוצא בזה אע"ג דאין שום סברא לחלק ביניהם מ"מ כיון שהגוף הדין דשאילה בבעלי' הוא גזירת הכתוב בלי שום טעם הי' עמו בשעת שכירות ולא בשעת מלאכה פטור ומ"ט לזה וא"כ י"ל אין לך בו אלא חדושו והרי קמן דרמב"ן בתשובה הנ"ל לא פטרו מטעם זה אע"כ כנ"ל:

ולפ"ז מי שמושכר אצל בעה"ב ויש לו להשוכר בת קטנה והבעה"ב שלחה בחנם ואירע לה הפסד בגופה אפי' שלא בסבת בעה"ב מ"מ פטור כיון שהבת נקנה להאב מן התורה למכרה לאמה וה"ל זה המשלח שואל מהאב ששאל לו בתו לשליחותו והאב שהוא בעליו של בת עמו בשכירות אצל בעה"ב ע"כ נפטר מאונסי הבת ובתר עניא אזיל עניותא:

ונבוא לדברי המרדכי ריש פ' הפועלים בשם מהר"מ מר"ב התמוהים מאד דהאב שהלך בנו בשליחותו ונתפס אי לית לי' לבן חייב אב לפדותו משום שואל וה"ל לקדם ברועי' ומקלות וחייב אך אי אית לי' לבן לפדות עצמו אינו בהחליט שיתחייב האב לפדותו אבל אי לית לי' להבן פשוט שחייב האב לפדותו ולאו כל כמיני' להטילו על הציבור ומייתי לי' מהרי"ק סוף שרש קנ"ה והרב"י סס"י קפ"ח הנ"ל לא עמדו על דעתו דאי מתורת צדקה אי מדינא אתי עלי' דמה לי אי אית לי' או לית לי' ואין רחמים בדין ומהיכי תיתי להטילו על הצדקה אם האב חייב באונסיו והאב אית לי' ונ"ל עפ"י הסמ"ע הנ"ל סס"י קפ"ח דלענין הפסד ממונו בודאי אינו חייב באונסיו וס"ל כדעת הרא"ש פ"ק דב"ב דכל העלילות ותפיסות שאו"ה תופסי' ומעללי' על שונאינו הכל נגבה לפי ממון כי אין דעתם אלא על הממון ומייתי לי' רמ"א בהגה' שלישי' שבסי' קס"ג ס"ב ועי' הכרעתו ובסמ"ע שם סקי"ח וא"כ אי אית לי' להבן הנתפס כדי לפדות עצמו ה"ל רק היזק ממונו ופטור השואל אך אי לית לי' אע"ג דהציבור יפדוהו לאו כל כמיני' להשליך עצמו על הציבור דהיא גופי' דציבור מחוייבי' לפדות שבויים קודם לכל המצות משום דלית לי' לפדות עצמו אי לאו יפדוהו הצבור ה"ל הפסד גופו ושבי קשה מכולם נמצא כיון דלית לי' לבן ה"ל הפסד גופו וחייב האב מדין שואל וכל דברי חכמי' קיימי' הנלע"ד כתבתי. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נג

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג החרוץ בעל פיפיות כש"ת מו"ה ישראל נ"י אב"ד דגליל בארשע:

גי"ה הגיעני לנכון ונפשו היפה בשאלתו וז"ל ראובן נתעסק בהקפת סחורה לשמעון ובראותו כי התחיל להתמוטט לקח הסחורה מאתו ולא רצה להחזירו לו עד אשר תחתום גם אשתו על השטר וכן עשה שמעון הלך לביתו והביא שטר מחותם בשמו ושם אשתו ויד ה' נגעה בשמעון ותצא אש ותאכל הונו וגם הסחורה אשר לקח מראובן נשרף ולא ארכו הימים ושמעון הלך לעולמו והניח ביתו ריקן והאלמנה ובני' הקטני' חיו חיי צער יותר משנה אחרי מות בעלה וגם היא שבקת חיי לנו ולכ"י ונשארו בני' יתומים קטני' והקהל מכרו כל מה שמצאו בביתו כלים ובגדי' ועלה סך הפדיון קרוב לד' מאות זהו' ומסרו המעות ליד ראובן לטובת היתומים לעיסקא וכה הי' כמעט שנה תמימה ממות האלמנה ועתה בא ראובן הנ"ל ושאל פי לפסוק לו דין תורה אי רשאי הוא להחזיק מעות היתומים הנ"ל אשר נמסר לו מהקהל עבור החוב ח"כ משמעון ואשתו אשר בידו ועפ"י תורה יעשה שלא לגזול את היתומי' ח"ו רק עפ"י ד"ת ע"כ לשון השאלה:

ומעלתו האריך מאוד בפלפולו ומתוך אריכת דברי' הזכיר עוד שהח"כ הי' קארטאביאנקא דהיינו שנכ' רק סכום החוב והניח ריוח ובשולי בעה"ח הוא ואשתו וגם הי' בעל והדר אשתו ולא אשה והדר בעלה וגם ח"י האשה אינה מקויימת וקרוב לודאי שאפשר שלא ימצאו עדי קיום ומעלתו האריך לעמוד לימין אביונים היתומים האומללי' האלו והאריך בבקיאות וחריצות וטעמתי מעט דבש מנועם אמרותי' ובפרט מה שפקפק על הט"ז סי' ס"ט כי דברי מעלתו נכו' בזה ודברי ט"ז צ"ע לכאורה ולולי שמעלתו אץ עלי למהר מעשה התשו' מטעם שכ' הי' ראוי לשעשע ולפלפל בד"ת ובפלפולו אך היות הזמן יקר ולשעה קלה לא אוכל להאריך ע"כ אומר בקיצור ובפשיטות נהי בדברי ש"ע צדק מעלתו מ"מ בנידון שלפנינו האמינו בע"ח ומסר לו קארטאביאנקא א"כ הרי יכול המלוה למלאותו ולכתוב בו שהזוג שניהם ביחד הלוו והאשה גם היא קבלה אחריות והזוג האמינו אותו עלי' ועל יורשיהם אחרי' וכיון דהו"מ למיכתב הכי א"כ לפמ"ש ש"ך סס"י ס"ט והתומי' שם ששטרות כאלו גובי' בהם וכן הוא מדינא דמלכותא א"כ הרי הוא כאלו נכתב כן להדיא וגובה בו מן היורשי' ומה שהסבי' מעלתו לא עלה על דעת הלוה שימות דבר תימה הוא הלא כל תוקף נאמנות הוא שאם יהי' שכבר פרע לו ושכח השטר בידו ויבוא לתבוע נאמן הוא לומר לא נפרעתי והנה סוף אדם למות ואיך לא

חייש שישאר ח"כ אצל המלוה אחר הפרעון זמן מאה שנים עד שימות הלוה ויכול להעיז ביורשים ויחזור ויתבע ויהי' כתוב בו נאמנות נגד יורשי' אע"כ שהאמינו על הכל:

ומ"ש מעלתו קרוב לודאי דליכא למיחש לפרעון כי הי' מתדלדלי' ענייי' ואביוני' רק למחילה חייש כי מרוב ענייי' ודלותם מחל המלוה החוב אלו דברי' הנה פשיטא למעלתו דמחילה מהני אפי' נקיט שטרא בידי' ולא החזירו ועיין תומים סי' י"ב סק"ח ועיין תוס' כתובות מ"ד ע"א ד"ה והלכתא וכו' וק"ל ודוחק לומר מרוב ענייי' מחל בפירוש ובקנין לבטל הח"כ או נתן שובר זה דוחק ואי איכא למיחש י"ל שנתייאש מן החוב וכבר כ' ט"ז סי' קס"ג דאין אדם מתייאש מן החוב מחמת עוני של הלוה אבל מה שי"ל יען השטר אינו מקוים מח"י האשה ואפשר דטענין מזויף אפי' ביתמי כי האי גוונא דלא חשדינן שהמלוה זייף דלא חציף אינש למיעבד הכי אך הבעל זייף ח"י אשתו כדי להטעות המלוה שיאמין בו וזה אינינו העזה כ"כ נגד אשתו ולא נגד המלוה ואורחי' בהכי ויש לי אריכות בזה במקום אחר מ"מ מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה:

אך מה שיש להפך בזכות היתומים כיון שקיבל המלוה הני זוזי בעיסקא ולשלם מהם ליתומי' ריוח כנהוג ועמד כן שנה תמימה א"כ שמע מיני' דריעא שטרא או פרוע או מחילה בלב אשר מעשי' מוכיחי' עלי' ומהני אפי' בלב כמ"ש קצה"ח רס"י י"ב ודומה למ"ש רא"ש בתשובה כלל ע' סעי' ב' וסעי' ג' יע"ש היטיב בהגה' רמ"א בש"ע סי' פ"ה סוף סעי' ג' וסי' קמ"ב בהגה' סעי' א' וסי' קמ"ז ובסמ"ע סק"ו ודברי ט"ז סימן קמ"ב בשכירות לעולם שטען דממכר הוא תמוה מה בכך דעביד אינש דינר' בדבר מועט כמ"ש רשב"ם ב"ב למ"ד ע"ב ד"ה אמינא למיזבן דינא וכו' יע"ש ואולי אפי' בדמי שווי' נמי אבל לשלם לעולם בכל שנה ושנה ויעלה דמי הקרקע עד אין חקר זה לא עביד אינש והוא פשוט מ"מ בנידון שלפנינו אם אין לו אמתלא ראוי אבד זכותו לפע"ד קצרתי מאוד כמדבר על לב פתוח ואוזן שומעת מלא חכמה ותבונה ודעת הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות. פ"ב יום ה' ד' דחנוכה תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נד

אודות מה שכתב ליישב ק' הד"מ אהרא"ש בב"מ י"ט ע"א מצא שחרור בשוק כ' הרא"ש דאמרי' לי' אייתי ראי' מתי מטא שחרור לידך וזה נאמר שם בש"ס למאן דלית עדיו בחתמיו זכי' והא הרא"ש פסק עדיו בחתמיו זכי' לו ועלה ברעיונו לתרץ דלמאי דקיי"ל התופס לבע"ח במקום שחב לאחרי' לא קנה ה"נ לא שייך עדיו בחתמיו זכי' דהא חב לאחריני דשחרור מפקיע מידי שיעבוד וניחוש דלמא חייב לאחרי' ועכצ"ל דהש"ס הכא הא אזל לאביי דס"ל בעלמא למפרע הוא גובה וכ' תוס' בגיטין מ' ע"ב דלדידי' לא מפקיע

מידי שיעבוד משו"ה קאמר הניחא למ"ד עדיו בחתומי' זכי' לו אבל למאי דקי"ל שחרור מפקיע מידי שיעבוד א"כ לכ"ע אתאינן לתי' הש"ס דאמרי' לי' אייתי ראי' ומיושב פסק הרא"ש אלו דבריו:

וצ"ל הא דלא אמר בקצור הא איכא השתא חששא דמכר נכסי' מניסן ועד תשרי והרי מחיי' לאחריני ואי תופס לבע"ח בכה"ג לא קנה לא תלי' זה בפלוגתא דלמפרע ומכאן ולהבא וצ"ל דמה שהמוצא מציאה מחזיר לעבד לא שייך בזה חב לאחריני שהרי אין כאן אחריני לפנינו האומרי' שהוא מחייב להם בחזירתם דוקא כעין הא דגטין י"א ע"ב שהאדון רוצה לחזור בו מקרי חב לאחריני אבל הכא הרי אין כאן שום בע"ח לפנינו אלא דהי' לנו למיחש שמא ע"י החזרה יופקע כח המוכרי' שלא כדין וע"ז קא משנינן אי נמי אירע כזה שקנה נכסי' מניסן ועד תשרי מ"מ כדין נעשה שהרי עדיו בחתומי' זכי' ואלו הי' אותם אנשי' בפנינו וצועקי' להמוצא מציאה אל תתנהו לעבד אפשר הי' זה בגדר חב לאחרי' ועוד דאפי' עומדי' לפנינו נמי לא יועיל דהרי ע"כ יחזיר האבידה או להאדון או להעבד והאדון יתנהו לעבדו ויהי' משוחרר למפרע כדין ומשום כן לא הוקשה לו אלא ממה שזוכי' לו העדי' בחתימתם ואז עדיין לא זבין הני נכסי' ולא הי' חב לאחריני ולא משכחת חב אלא ממה שכבר עשאוהו אפותקי לא' והשחרור מפקיעו וע"ז יפה כ' דאתאינן לפלוגתת אביי ורבא:

אמנם לבבי לא כן ידמה דע"כ ל"א התופס לבע"ח במקום שחב לאחרי' לא קנה היינו שיכולים לתפוס מיד זה והוא בעצמו נמי יכול לחזור בו וכעובדא דיימר בר חשו בפ' הכותב אמנם אם כבר מסרו ליד מי שהתפיס עבורו פשיטא דלית דין ולית דיין שקנה והרי הוא עתה מתפיס בעבור עצמו והוא פשוט ונער יכתבנו והא נמי הני סהדי דאמרי' בחתומים זכו לו ר"ל ה"ל כאלו נתנו מידם ליד המלוה כי בח"י על השטר ה"ל כאלו מסרוהו כבר ביד המלוה ממש אלא דמתלי תלי וקאי על תנאי כך וכך הא למה זה דומה למי שנותן לבע"ח אלף זהו' על תנאי אם יהי' כך וכך ביום פלוני יהי' אלו מותפסי' בחובך ומ"מ לכשיתקיים התנאי הרי ממילא המעות מותפסי' לו מעכשיו וה"נ חתימתם על השטר הוה כמסירת השטר לידו ממש אלא בתנאי שלא יחול עד שיגיע הגויל שבו כתובי' השיעבודי' לידו אבל מ"מ כבר יצא מיד העדים המתפיסי' שהרי אפי' אם ירצו לחזור קודם השחרור או ההלואה או אפי' אם מתו בנתיים מ"מ השטר כשר וישר כי כבר נעשה מעשה וכנחקרו בבית דין מרגע החתימה אפילו שיהי' ביד הלוה והאדון עדיין וה"ל ג"כ כאלו הוא כבר בידו של עבד וזה ברור לפע"ד:

ותדע לך שכן הוא דאלת"ה א"כ נפל פותא בבירא דבכל שטרות דנפיל ואתרע ניחוש דלמא יש עוד שטר נכתב ביומו ויהי' ב' שטרות ביום א' דיחלוקו למר או שודא למר וניחוש שמא הי' זה האחרון ולא זכו עדיו בחתומי' משום דמחייבי לבעל שטר הראשון וממילא כיון שלא זכו לו ממילא איכא נמי למיחש משום כ' ללות ולא לוה עד תשרי דהא לא זכו לו בחתומי' אע"כ דזה ליתא כיון שכבר יצא מיד המתפיס לא אכפת לן בחב לאחריני:

אברא מאי דפשיטא לי' דלא שייך חב לאחריני אלא מה שהוא חוב עכשיו בשעת תפיסה אבל מה שהוא מתחייב אח"ז בין תפיסה למסירה לידו לא שכבר זכו בתחלה בעבורו דבר זה מספק' לי טובא ואופן הספק נולד לי ממ"ש פני יהושע בגטין ט' ע"ב אהא דכ' רש"י והרי"ף שם דכל זמן שלא הגיע שחרור ליד העבד אינו משוחרר כ' פ"י משום דאם ישתחרר מיד אפשר שיארעו לו כמה מכשולי' בביאת שפחה ואכילת תרומה והוא לא ידע ואשם יע"ש משמע מזה דאע"ג דעתה בשעת זכי' הוא זכות גמור מ"מ כיון שיתגלגל מזה חוב בין שעת הזכי' לשעת הגעה לידו מקרי אין חבין אלא בפניו ואם כי יש לפקפק קצת ע"ז נ"ל ראי' ברורה מש"ס דכתוב' י"א ע"א גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד משום דלקטן דלא טעם טעמא דאיסורא זכות חשיב לי וזכי' לו שלא בפניו דקטן כשלא בפניו דמי ומ"מ מסקינן התם הגדילו יכולי' למחות דלפעמי' בגאולתן ניחא להו טפי בהפקירא והזכות נעשה להם חוב אע"ג דבתחלה כבר זכינו להם מ"מ אחר שנעשה להם חוב קודם שהגיע הזכות לידם ר"ל קודם שנהגו יהדות בגדלותן יכולי' לחזור בהם אלא שהתוס' כ' שם דכל זה הזכי' הוא רק דרבנן אלא שבחידושי שם שדיתא בי' נרגא ואין כאן מקום להאריך ועיי' פ"ד מזכי' הל' ב' בה"ה שם וא"כ יש לי ספק בזה אם בחוב לאחריני נמי נימא אע"ג דבשעה שתפס וזכה עבור זה הי' זכי' גמורה לו ולא שום חיוב לאחריני מ"מ אם אח"כ נולד מזה חיוב לאחריני יכלו לומר כי היכי אם הי' נולד חיוב להבע"ד עצמו אף ע"ג דאנן סהדי בשעת מעשה עדיין הי' ניחא לי' מ"מ לא יקבל ממך ולא קנאו עדיין א"כ ה"ל עתה תופס במקום שחב לאחריני ואם זהו אמת נכון א"כ ממילא אי לא נאמר כנ"ל שתהי' חתימת העדי' כמסירה לידו א"כ אי זבין נכסי בין ניסן לתשרי ונעשה חוב לאחריני בין חתימה למסירה לידו בטלה זכיית העדים דה"ל חב לאחריני וזה לא תלי' בלמפרע ומכאן ולהבא וק' על הש"ס איך אמר הניחא:

מיהו בר מן דין נמי צע"ג לדברי פ"י הנ"ל הא כ' תו' בב"מ כ' ע"א ד"ה שובר בזמנו טורף דעדיו בחתמיו מועיל נמי לענין איסור נמצא אפשר שיהי' לו זכי' החתומי' למכשול מזכרת עון ואפ"ה אמר הש"ס הניחא לאביי דאמר עדיו בחתומי' זכי' לו וצ"ע לכאורה

ועוד נראה אפי' החולקי' התם וס"ל דמיד שהגיע ליד הזוכה משתחרר העבד היינו התם דזכות גדול הוא לו במה שיצא לחרות מיד אבל הכא יודו כ"ע דקלקולו רב מתקונו דהגט ביד האדון והוא עדיין עבד כפוף תחתיו עד שיתננו לידו ואז ישתחרר למפרע למכשול מזכרת עון וקשה כנ"ל:

וי"ל לפמ"ש לעיל דסברת פ"י יצא לו מש"ס כתובו' י"א הגדילו יכולי' למחות דמשמע אע"ג בשעת מעשה הי' זכי' מ"מ כיון שנעשה חוב אח"כ בטלה זכי' למפרע והא התם פליג אביי וס"ל אינם יכולים למחות ושפיר קאמר הש"ס הניחא לאביי ומיושב פסק הרא"ש והטור דאינהו פסקו כר"י דכתו' התם ע"ש מיהו אכתי צריך להבין דהא הרי"ף שם פסק כאביי דאינם יכולים למחות ואפ"ה פ"ק דגטין ט' ע"ב פסק כרש"י הנ"ל דהעבד אינו משתחרר עד שיגיע שחרור לידו ומטעם שכ' פ"י הנ"ל וע"כ צ"ל הכא בעבד שאני דגם בתחלה בשעת זכי' אנן סהדי' דחוב הוא לו ולא הי' זכות כלל א"כ תהדר ק' לדוכתא מאי קאמר הניחא מ"מ י"ל דע"ד הברור אמר הש"ס כן הניחא לאביי מצינו למימר דלק"מ ונימא דלא מקרי חוב בשביל זה אלא לאידך מ"ד קשה ולמסקנא אמרי' לכ"ע אייתו ראי' ומ"מ יצאו הרא"ש והטור נקי בדינם ובחי' כ' הרבה ישובי' וכאן אין מקום להאריך יותר ותתענג בזה נפשו בדשן. הכ"ד משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נה

תחל שנה וברכותי' ברכות שמים ממעל לראש צדיק ונשגב לה"ה הרב הגאון המפורסם המופלג החרוץ ושנון כש"ת מו"ה מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמוט יע"א:

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו נידן א' שמת ונשאר חייב לנושי' ונמצא בעזבונו סחורה שידוע שלקחה בהקפה אם אותו החנוני בעל הסחורה מוקדם לשארי בע"ח באותה סחורה או לא וב"ש סי' צ' ס"ק ל"ח מייתי בזה פלוגתת ב"ח בח"מ סימן ע"ו עם תשו' צ"צ סימן קי"ז דלהב"ח הוא מוקדם מדינא ולהצ"צ אין לו מוקדם מדינא אלא מתקנות ד' ארצות ונפקא מיני' להב"ח אפי' מה דאתי מיני' נמי יש לו קדימה ולהצ"צ באותן מדינות דוקא הסחורה בעין ולא מאי דאתו דהבו דלא להוסיף עלה ופר"מ העמיק הרחיב כדרכו בקודש ואחז"ל שאלת חכם חצי תשובה:

ואען ואומר עיקר דין זה נובע ממ"ש הגאונים דמייתי טח"מ סס"י ע"ו דאשה שחייב' גובי' ממנה אם הוא בעין או דאתי מחמתי' וכ' ה"ה דנפקא להו מלשון ש"ס ספי"נ לותה ואכלה ועמדה ונשאת משמע דוקא אכלה אבל בעינא וה"ה דאתי מחמתי' גובה ממנה ולמד הב"ח מזה ה"ה לכל בע"ח שאם סחורתו ידועה גובה ממנה קודם לשאר בע"ח וכששאלו צ"צ א"כ מה צורך לתקנות ד' ארצות השיב לו באמת לא צריך להו ולתקנותיהו

ואמנם הצ"צ צווח כי כרוכי' שהוא נגד ש"ס ב"מ ק"ד דמשמע דוקא בעיסקא דינא דלהכי קרי לי' עיסקא ולא בשארי הקפות שזקפן עליו במלוה דלהוצאה ניתנו וכן משמע בש"ך סי' צ"ט סק"ז וסק"ח אלא מ"ש ש"ך שם אפי' בעיסקא דוקא על פלגא פקדון חלקו עליו האחרונים וס"ל אפי' פלגא מלוה נמי כיון דשמי' עיסקא עי' תומים וקצה"ח אבל בהקפה שזקפן במלוה משמע כצ"צ ואפי' באשה שכ' הגאוני' דמוכח מלשון ש"ס דוקא לותה ואכלה אבל בעינא גובה ממנה צווח ה"ה הא מלוה להוצאה ניתנו משועבדת לבעל ובעל גידולי תרומה שער ל"ו ח"א סי' ד' כ' דרמב"ם נמי לא החליט כהגאונים אלא בלותה קודם שנישאת דאמרי' לאו אדעתי' דהכי הלוה לה שתנשא לבעל ויפסיד את שלו אבל הלוה לנשואה איהו אפסיד אנפשי' וטעם זה אינו מספיק לפענ"ד:

והנלע"ד דיש לחלק בין בע"ח לבעל האשה דשעבוד בע"ח שהלוו גם הם וכל נכסיו משועבדים דאורייתא או דרבנן מ"מ ממונן שלהם מעורב בנכסיו א"כ כיון דמלוה להוצאה ניתנו א"כ כמוהו כמותם חוץ בעיסקא כמסקנא ב"מ ק"ד אבל הבעל אין ממונו ביד האשה אלא חכמים תיקנו לו שיעבוד נכסי' משלה תיקנו ולא משל אחרים מה שהוא עדיין בעין ומכ"ש בלותה קודם נישואי' דאי הי' נזכר המלוה הי' מעכב עלי' הנישואי' שלא תבזבז מעותיו כמ"ש נימוקי יוסף ונהי דהיא עמדה ונישא' משמע עמדה באופן שלא הי' לו למחות כמו עמדו וקדש הן הן הדברי' משמע עמדה מיד ה"נ עמדה ונישאת בזמן קצרה א"כ נהי אי אינו בעין ולא מאי דאתי' מחמתי' הפסיד דהבעל לוקח הוה היכי דאיהו אפסיד נפשי' מ"מ מה שהוא בעין לא הקנו חכמי' לבעל ומשו"ה דוקא אכלה אבל לא אכלה לא אבל בע"ח לא נקדימנו:

והי' נ"ל דהגאוני' בעלי תקנות דארבע ארצות נמי לא תיקנו אלא בלוה חי ופושט רגליו וקרוב לודאי שהסחורה שלקח בהקפה ועודנו בעין דלקחה ע"ד לברוח ולהיות לוה רשע בכי הא תקנו נגד הדין אבל במת והניח אחריו שאין כאן ערמה ועולה לא תיקנו אע"ג די"ל בהיפוך דמדינא מטלטלי דיתמי לא משתעבדי רק משום דהוה בזה"ז כגמלי דערבי נ"ל בסחורה בעין של איש אחר לא דמי כ"כ לגמלי דערבי מ"מ נ"ל האמת כמ"ש דלא תיקנו אלא לנעול דלת בפני עושי עול:

שוב עיינתי בגוף התקנה ונדפסה בסוף ס' מסגרת השלחן ושם סימן כ"ז ממש כמבואר להדי' שלא תיקנו אלא בבורח יע"ש ועוד שם בסי' כ"ח וז"ל כל תקנת הבורחים אשר תקנו קדמונים לטובת המלוה ועברו דין תורה וכ' וכיוצא בהן לא עשינו תקנה אלא לטובת ב"ח הדרים במדינותינו ובמקום שנתפשטה תקנותינו אמנם כנגד האנשים הדרים במקומות אחרים העמדנו על דין תורה ע"ש:

ולא שמעתי שנתפשטה התקנה במדינותינו ובס' אורים ותומים לא הזכירה כלל והוא הי' מגדולי גאוני מדינותינו ואפי' מדינא דמלכותא איננו ע"כ מדינא לא נ"ל שיהי' לו קדימה אם לא ע"ד בוצע ברצון הבע"ח האחרים ואחתום בברכות השנים אורך ימים ושנות חיים ואור נוגה ומאירת עינים כנפשו היקרה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב יום ה' כ"א אלול תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

שאלני תלמידי הרבני המופלא כבוד מה' מאיר א"ש נ"י בשבועות ל"ז ע"ב מבואר דר"א אמורא ס"ל כר"א תנא דנשבעי' על הקרקעות ולפמ"ש תוס' ב"מ ד' ע"ב לא תלי' זה בריבוי ומיעוטא או כלל ופרט אחא אפי' ר"ע דדריש בעלמא ריבוי ומיעוטא מ"מ יש לו שום מיעוט למעט קרקע ור"א תנא דס"ל נשבעי' על הקרקע לגרמי' הא דס"ל הכא וא"כ קשה בש"ס נדה ח' ע"א אר"א הלכה כר"א בארבע ותו לא ומוכיח שם מר' פדת ברי' דלאו דוקא בסדר טהרות אלא בכולי' תלמודא ליכא הלכה כר"א אלא בהני ד' דחשיב התם וקשה האיכא נמי הך והיא ק' עצומה לכאורה:

תשובה לפע"ד ליישב חדא הא דפשיטא להש"ס דשבועות דר"א כר"א ור' יוחנן כרבנן היינו לפי התסתיים דקאמר הש"ס התם דר' יוחנן ס"ל אין נשבעי' על קרקעו' והיינו אליבא דר"ה ברי' דר"י התם אך לר"פ התם אין כאן תסתיים דס"ל לר"א כר"א וא"כ ר' פדת שס"ל דאבי' ר"א בכולי' תלמודא אמר דאין הלכה כר"א אלא בארבע ס"ל כרב פפא ולא ס"ל לר"א כר"א דקרקע ור"ה ברי' דר' יהושע אה"נ דס"ל לא אמר ר"א הלכה כר"א בארבע אלא בסדר טהרות ולא בכולי' תלמודא:

ועוד י"ל לפמ"ש תוס' ס"פ יוצא דופן דהא דאין הלכה כר"א אלא בד' היינו במשנה אבל בבריתא טובי איכא והך דקרקע אינה נגזלת בריתא היא בב"ק קט"ז ע"ש ולק"מ ק' הנ"ל אלא לתי' א' דתוס' ס"פ יוצא דופן דלית להו הך כללא אלא בין במשנה ובין בבריתא אין הלכה אלא בד' וי"ל דהך שינוי' דהתוס' ס"ל כיש גורסי' בב"מ ד' ע"ב ר' יעקב ולא ר"ע דלר"ע נשבעי' על קרקע נמצא דקם ר"ע כוותי' דר"א וכל מאן דדריש ריבוי ומיעוטי קם כוותי' ויפה אמר הלכה כר"א בארבע במאי דליכא דקאי כוותי' כמבואר בשמעתא דנדה התם וק"ל:

תשובה נו

הרמב"ם פ"ה מגניבה פסק דגניבה וגזילה הניקני' ע"י יאוש ושינוי רשות צריכי' להחזיר הדמי' להבעלים ומובא בטוש"ע ח"מ סי' שנ"ג ע"ש וסי' שכ"ו סעי' ג' ותמהו מנ"ל זה דלא מצינו כן אלא בייאוש ושינוי מעשה ועי' ביאור ק' זו באריכות בפני יהושע ר"פ הגוזל ומאכיל ועי' מ"ש בכפות תמרי' בסוגי' דאונכרי ולפע"ד להוציא כן אי בעית אימא

סברא אי בעית אימא גמרא והוא עפ"י מ"ש ה"ה ספ"א מגזילה אמ"ש הרמב"ם שם דאע"ג דתלוה וזבין זביני זבינא מ"מ עובר על לא תחמוד והקשה ה"ה א"כ איך קנה הא אמר רחמנא לא תעביד וקי"ל כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ותי' כיון דגילה רחמנא ביאוש ושינוי מעשה דאע"ג דאמר לא תעביד מ"מ מהני כדמפיק מקרא פ"ק דתמורה מדכתי' אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר א"כ ה"ה בלאו דלא תחמוד נמי לא עדיף משינוי מעשה דאי עבר ועביד מהני ע"ש בפנים בביאור וידוע דאין בין מזיד לשוגג או אונס כל שאמר רחמנא לא תעביד אי עבר ועביד לא מהני אדרבא ס"ל לתוס' בפ"ק דתמורה דבשוגג מודה אביי דלא מהני ע"ש ומבואר בלשון הראב"ד שהבי' הרב"י סי' שנ"ג דס"ל משו"ה צריך להחזיר הדמים אע"פ שקנאו בשינוי רשות משום דבאיסורי' אתי לידי' ר"ל כיון דיאוש כדי לא קנה א"כ עדיין ה"ל ברשותי' דמרא קמא והלוקח הזה כאלו לוקחו מרשות בעלי' הראשונים ע"ש וא"כ לפי סברא זו דבאיסורא אתי לידי' קשה נמי ק' ה"ה הנ"ל איך יועיל שינוי רשות כלל לקנות אפי' גוף החפץ הא אמר רחמנא לא תעביד ולא מהני אפי' בשוגג וע"כ צריכי' לומר כתי' ה"ה הנ"ל משום דגלי רחמנא בשינוי מעשה דמהני אע"ג דא"ר לא תעביד ה"ה שינוי רשות וא"כ דיו כשינוי מעשה שיקנה גוף החפץ אבל לעכב לעצמו גם הדמי' זה לא שמענו בשינוי מעשה וא"כ הדרן לכללן כיון דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני:

וממילא יש להוציא כן מש"ס דפ"ק דתמורה דמסיק דליכא בין אביי ורבא אלא שינוי קונה ונלאו המפרשים ליישב דהא לכ"ע שינוי מעשה קונה מאשר גזל וכן הקשה שם רש"י ולהנ"ל א"ש דשינוי רשות קונה איכא ביניי' דלאביי דאע"ג דאמר רחמנא לא תעביד אפ"ה מהני א"כ שינוי רשות קונה לגמרי וא"צ להחזיר הדמי' דלא דמי לשינוי מעשה כמ"ש פני יהושע משא"כ לרבא דס"ל לא מהני וא"כ מן הדין לא קני שינוי רשות כלל אלא משום דגלי רחמנא אשר גזל בשינוי מעשה וא"כ דיו בשינוי מעשה דלא קני אלא גוף החפץ לא הדמי':

ומיושב נמי ק' פ"י שהקשה עוד שם מהגוזל ומאכיל את בניו והניח לפניהם אין צריכי' לשלם וס"ל לרמי בר חמא הטעם משום דרשות יורש כרשות לוקח דמי וקשה הא לוקח גופי' צריך לשלם ולפי הנ"ל א"ש דתינח לוקח דעבר אמימרא דרחמנא במה שלקחו מרשות הראשון לרשותו משא"כ היורש דע"י מיתת אבא זכי' לי' רחמנא ולא עבר אמאי דאמר רחמנא ל"ת בהא כ"ע מודה דקנה לגמרי:

והי' אפשר ליישב בזה ק' הש"ך סי' שנ"ג מש"ס ב"ב מ"ד ע"א דמכר לו פרה וטלית מעיד לו עלי' משום דקנאו ביאוש ושינוי רשות ולהרמב"ם קשה הא אכתי נוגע בעדות הוא

שהבעלי' צריכי להחזיר לו הדמי' ולפי הנ"ל הי' אפשר לומר דרב ששת בעל אוקמתא דהתם ס"ל כאביי דכל מה דא"ר ל"ת אי עביד מהני ולדידי' אין לו דמים מהבעלי' ואנן קיי"ל כרבא דלא מהני וצריכי להחזיר לו הדמים אלא שאין זה מספיק דה"ל להש"ס התם למימר התינח למ"ד מהני ולמ"ד לא מהני מאי איכא למימר כדאמרי' נמי התם הניחא למ"ד רשות יורש לאו כרשות לוקח ע"ש:

והנה מה שנתקשו האחרונים הא בלא"ה איכא תקנת השוק שלא להפסיד הלוקח ואיך נימא שיחזיר הדמים ויפסיד ומפני כן חילק בש"ע בין גנב מפורסם לאינו מפורסם ועי' סמ"ע שמחלק עוד בין נמכר בדמי שווי' או בפחות ולפע"ד לחלק עוד עפ"י שכ' תוס' בב"ב מ"ד ע"א הנ"ל דכשקבל הגזלן אחריות אזי אין הפסד ללוקח שיחזיר על הגזלן המוכר שלו ע"ש א"כ י"ל בכי האי גוני לא שייך תקנת השוק כיון שיש לו להלוקח על מי לחזור ובהכי מיירי הרמב"ם משא"כ בקנה בלא אחריות שצריך להחזיר מתקנת השוק בודאי לא יאמר הרמב"ם שצריך להחזיר לו הדמי' ויפסיד מכיסו ובזה הרווחנו ק' הראשונים אשיטה זו מהני אונכרי דמזבנו אסא דאי ס"ד דעדיין צריך להחזיר הדמי' א"כ לא ה"ל לכם ועי' היטב בכפות תמרים שם ולפי הנ"ל ניחא כיון דפשוט שאין אחריותו על הגוי המוכר לאונכרי א"כ אית כאן תקנת השוק ולא צריך להחזיר לו דמיו והוה שפיר לכם:

ובזה מיושב שפיר ק' הש"ך מסוגי' דפרה וטלית דהא רשב"ם פי' דהתם מיירי שלא באחריו' ולא שייך חזרת דמים כנ"ל ואין להקשות א"כ אדמפלגת בבריתא בין קרקע לפרה וטלית ליפלג בפרה וטלית גופי' בין אחריות לשלא באחריות וכה"ג הקשה הש"ך שם גם כן ע"ש וי"ל דהבריתא רצה לאשמועי' אגב אורחי' דין דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי מדלא מוקי לי' ביורש וזה נשמע דוקא אי מיירי בלא אחריות ומפליג בין קרקע לפרה וטלית דזה הו"מ לאשמועי' גם כן ביורש ומדלא נקט יורש ש"מ רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי אבל אי הוה מחלק בפרה וטלית גופי' דבאחריות לא יעיד משום שהלוקח מחזיר לו הדמי' דין זה לא שייך ביורש דלעולם פטור מלשלם משום דלא עבר אמאי דאמר רחמנא לא תעביד ולא הוה ידעי' דרשות יורש לאו כרשות לוקח וק"ל ולא הו"מ הש"ס להקשות אלא למ"ד כרשות לוקח דמי מא"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נז

שלמא רבא וחייא תיתי מן שמיא לידידי הרב המאה"ג מעוז ומגדול המופלא עושה פלא כש"ת מו"ה צבי אביגדור נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש ואגפי' יע"א:

שדר לן חורפי' בדיני ממונות וז"ל ראובן הלוה מאה זהובים לשמעון על משכון וקבע לו זמן פרעון בכל רביע שנה כ"ה זהובים ואחר שיצא י"ח ג' זמנים ולא נשאר לו חייב כ"א כ"ה זהו נאבד המשכון מיד המלוה. והנה סך כ"ה זהו שחייב הלוה עדיין פשוט הוא דפטור מלשלם עד שיחזור משכנו אך הסך חמשה ושבעי' זהובים שקבל כבר בפרעון בזה פליגי מעלת כ"ת עם דייני קרתא דעת הדיינים דמה שהמלוה כבר מוחזק נשאר בידו וכפשיטיות דעת רמ"א סי' ע"ב סעיף מ"ג והוא דברי הטור סס"י הנ"ל מ"ש על תשו' הרא"ש ועיי' שם וכסתימת הסמ"ע ובשגם שהש"ך שדא בי' נרגא מ"מ לא כ' דבריו בדרך הכרח והלכה פסוקה ומשו"ה לא העתיק דבריו כלל בספר תומים ושגם בס' קצות החשן פליג להדי' ודוחה דברי הש"ך ע"כ ס"ל לרבני' יושבי על מדין שאין להוציא ממון מהמלוה המוחזק:

אמנם דעת פאר"מ להחזיק בדברי הש"ך ולא מטעמי' ועיקור יסודו בנוי ליישב דברי הלבוש עיר שושן שכ' טעם לחלק מה שהוא נגד שווי' החוב מיחשב כשומר שכר הוא מטעם דזה הוא עיקור המצוה ולא בהיתרון והסמ"ע צווח עליו כי כרוכי' בסקט"ו שאין זה הטעם אמת כמבואר בש"ס. וכ' מעלתו דע"כ לא פליג רבה אר' יוסף וס"ל שומר אבדה שומר חנם אלא משום דזמן שטיחה וניעור הוא זמן מועט ולא שכיח שיבוא עני באותו הרגע ולא מיחשב שומר שכר בשביל זה. אמנם אי הי' צריך לזה זמן רב ומכ"ש כל היום פשיטא שגם רבה מודה שיפטור עי"ז מליתב ריפתא לעני' דהעוסק במצוה פטור ממנוה וממילא ה"נ שומר שכר והשתא חידש פר"מ למסקנא דלרבה פליגי ר"א ור"ע בדשמואל ולשיטת ר"י דקי"ל כשמואל במה שהוא נגד החוב ה"ל כפרוש וה"ל שומר שכר נמצא מחוייב הוא לשומרו כל היום כמבואר ס"פ הפועלי' עד כדי הייתי ביום אכלני חורב ואפי' רבה דפליג מודה עכ"פ דלא ליעול בעידנא דלא עיילא אינשי וכמבואר בשיטה מקובצת שם וכמבואר בטוש"ע ח"מ סי' ש"ג א"כ הדר ה"ל שומר מצוה ופטור מלתת פרוטה לעני דלא דמי לשומר אבידה שאינו צריך אלא לשוטחה ולנערה ונמצא כיון דבמשכון גם לרבה ה"ל שומר מצוה ומקבל שכר פרוטה דר' יוסף הי' מהראוי שגם על היתרון משיעור חובו יהי' שומר שכר כמו לרב יוסף ועל זה הוצרך הלבוש לומר דעיקור שכר שימור הוא על נגד חובו ולא על היתרון וא"כ לפ"ז כיון דהוה ש"ש ממש פשיטא שצריך לשלם אפי' מה שקיבל כבר כדין כל שומר שכר אלו תוכן דבריו:

וצריך אני להוסיף על דבריו ולבארם ולומר בשלמא לרב יוסף דהוה ש"ש משום זמן מועט דשטיחה וניעור וזה שייך על היתרון שהרי הבגד כלו צריך שטיחה וניעור ואין הבעלי' יכולי' לקחתו ולשטחו כיון שהוא ממושכן אצלו א"כ מצות שטיחה שוה

בהיתרון כמו בגוף המשכון משא"כ לרבה שאינו נעשה ש"ש אלא מפני שמירתו המעולה ואיננו מחוייב באותה השמירה כ"א על מה שכנגד החוב אבל על היתרון לא הוה כפרוש ואינו מחוייב לשומרו רק כשומר חנם בשטיחה וניעור ולא כש"ש ואפי' אם שומרו ככה אינו עושה מצוה בשמירה יתירה זו לכן לא מועיל לו פרוטה דעני' לעשותו ש"ש בשביל זה כן צריכי' לפרש אבל תמהתי על מעלת כבודו איך רוצה להוציא ממון מיד המוחזק בס' זו וכיוצא בה:

ראשון תחלה אשאלהו ויודיעני אם יאמר שכל שומר שכר יהי' פטור מלתת פרוטה לעני אם יבוא משום שהוא טרוד בשמירת חפצי המשכיר ויהי' כל הרועי' פטורי' מהמצות וכל השותפי' שהם לעולם שומרי שכר היעלה כן על הדעת אבל האמת הפשוט דלא אמרי' כן אלא בשומר אבידה שעושה בחנם לשם מצוה וכן במלוה הלואת חנם לשם מצוה ומכניס עצמו בטורח שטיחה וניעור לשם מצוה משא"כ שומר שכר בשכרו ושותף השומר לטובת השותפו' אינו עושה מצוה וזה פשוט וגם נפשו היפה יודעת מאוד כי כן הוא. - מעתה לרבה שמשום זמן מועט דשטיחה וניעור אינו נעשה ש"ש וגם משום זמן מועט דהלואה נמי לא רק משום שפירש וקבל על עצמו שאם לא ישמרנו יפסיד חובו מעתה הרי שומר את שלו שלא יפסיד ואינו עושה שום מצוה ופשוט שבשעת שמירה חייב בכל מצות האמורות בתורה ואפשר שגם הבעלים אינם חפצים ולא צריכי' לשמירה זו המעולה ולא הי' מוסרי' החפץ הזה מעולם לשום שומר שכר רק הואיל והוצרכו למעות והלוה זה על המשכון הזה קבל על עצמו שיפסיד חובו באבידת המשכון והוא שומרו לצורכו ואינו דומה לשטיחה וניעור שא"א לטלית בלעדו והוא לצורך ולטובת הבעלים וזה פשוט ומבואר:

ועוד נ"ל דהכא דהוה כפירוש איננו דומה לשאר שומר שכר דהנה עד"מ אם ירצה שומר שכר שלא לשמרו שמירה מעולה ויאמר מה לי בכך אם יאבד אשלמנו לא יי"ח דאין הבעלים רוצים אלא בשלהם והיינו דאמר יעקב אאע"ה הייתי ביום אכלני חורב וק' למה לי בכך כיון שאמר טרפה לא הבאתי לך מידי תבקשנה גנובתי יום וגנובתי לילה וכיון שבין כך הי' משלם מה לנו ולשמירתו הלא לטובת עצמו הי' שומרם אע"כ שאינו יי"ח בפרעון עד שישמרם שמירה מעולה כש"ש דרוצה אדם בקב שלו וזה פשוט. אמנם בשומר משכון לרבה נ"ל שאין הדין כן שלא קבל עליו שמירת שומר שכר וגם הבעלים לא בקשו ממנו דבר זה ולא נתנו לו שכר על זה לרבה רק ה"ל כאלו פירוש שאם יאבד יפסיד והשתא אם לא ירצה לשומרו רק כשומר חנם ואם יאבד יפסיד חובו אין להבעלי' עליו שום תרעומות ומה שהוא שומרו שמירה מעולה לטובתו עושה:

היות כן אין נראה לי כלל לחייב המלוה לשלם מה שכבר קבל והי' מהראוי להאריך יותר ולטייל עמו ארוכות כנהוג אך היותי טרוד מאוד תינח דעתו הרמה בזה עד פ"א אי"ה ואסיים בחותמי ברכות א"נ הדש"ת. פ"ב יום ו' עש"ק כ"א מרחשון תקסט"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה נח

שלום וכל טוב כגן רטוב לא יחסר קורטוב לך תלמידי הותיק המופלא מו"ה..

אמרתי להשיבך ע"ד שאלתך בענין שינוי המטבע במדינותינו בענין פרעון החיבו' תמהתי על שאלתך כי דבר מוסכם הוא דינא דמלכותא דינא בענין זה כמ"ש בש"ע ח"מ סס"י ע"ד ואע"ג דכ' שם רמ"א ויש חולקי' והמה הראש והריב"ש כנרשם שם וכן הוא בד"מ מ"מ כבר הרגיש הש"ך שדבריו תמוהים אדרבא שם מבואר להדי' ההיפך והאמנם כי התומים ירד קצת להציל ולא הציל כאשר כל מעיין בצדק ישפוט וכאשר אבאר אי"ה והיות כי יש לי פקפוקי דברי' על דברי הש"ך והתומים שם בשני ס"ק האחרונים שבסס"י הנ"ל ושלא למנוע בר אכתוב לך את כל דברי בזה וממילא רווחא שמעתתא בעזה"י:

(**א**) מ"ש יש"ש דאם ע"י דחיית לך ושוב של הלוה נתעכב הפרעון עד שנפסלה המטבע אזי ההפסד על הלוה ומייתי לי' מהמרדכי ותשו' מיי' וכן הוא בתשו' מהר"מ ד"פ כמ"ש הש"ך. והש"ך וכן בתומים השיבו עליו דשם לא מוכח מידי אדרבא מבואר ההיפוך ובהיות כי לא זכיתי להבין כוונת פירושם בתשו' מהר"מ הנ"ל ע"כ אני מוכרח להאריך כי ענין התשו' ההיא הוא איש אחד הפריז לתת לאשתו כ' זהובים אם תקבל גט עד חנוכה ונפסלה המטבע ביום א' דחנוכה והורה אם נתן לה בערב חנוכה מחויי' לקבל גטה ממנו דקיי"ל הנודר עד הפסח הוא עד שיגיע ומייתי לי' ג"כ בב"י סס"י ע"ד ולכאורה צ"ע פשיטא דאם נתן לה בערב חנוכה קודם שנפסלה המטבע שצריכה לקיים תנאי שלה וכי חולדה נביאה היא שתפסל המטבע למחר וליומא אוחרא גם קשה מה רצה בזה דעד חנוכה הוא עד שיגיע דעד כאן לא פליגי בנדרים וקידושי' אלא אם נאמר עד שיגיע או עד שיעבור אבל שיהי' ערב חנוכה נקרא עד החנוכה זה לא יעלה על הדעת ומה צירך לראי':

אמנם האמת יורה דרכו כי מעשה שהי' כך הי' שע"ד משל התנה עם האשה בפרוס הפסח שיתן לה כ' זהובים אם תקבל גט עד החנוכה הסמוך ובתוך הזמן הזה ציוה המלך שהמטבע תופסל מיום א' דחנוכה ואילך ואמנם עד אותו היום תצא בהוצאה והנה שאלו למהר"ם שאלה הנ"ל אחר חנוכה ולא ביארו השואלים דבריהם אם פרע להאשה קודם חנוכה או אח"כ ע"כ השיב אם פרע לה בערב חנוכה אף עפ"י שכבר הי' באותו היום

כעין חספא בעלמא מ"מ צריכא לקיים תנאי שלה דהיום היא מטבע היוצאת ולא גרע מאית לי' אורחא למישן ואמנם אם איחר הפרעון עד יום א' דחנוכה אינה צריכא לקיים תנאה שאותו היום כבר נפסלה המטבע לגמרי אלא לכאורה ה"ל להמהר"ם לפרש דבריו דבאית לה אורחא למישן וליכא קפידא דמלכיות צריכא לקיים תנאה אפי' אח"כ אלא מפני שהוא דחה אותה בלך ושוב אחר הזמן שקבע לה והוא גרם לה שבין כך לא תוכל להוציא המטבע כאן ע"כ לא תקבל ממנו המטבע להוציאה במישן וכל זה הוא אי קיי"ל עד החנוכה עד שיגיע אבל אי הי' הפי' עד שיעבור חנוכה אם כן ביום א' דחנוכה עדיין לא העביר המועד א"כ היתה צריכא לקבל המטבע הפסולה הואיל ואית לה אורחא למישן וזה ברור בכוונת מהר"מ ז"ל וכדברי היש"ש ז"ל דלא כהש"ך והתומים:

ומה שהקשה התומים דדחיית לך ושוב לא הוי' אלא גרמא בעלמא האמת דהיש"ש מדויל ידי' משתלם דס"ל בעלמא מבטל כיסו של חברו ליכא אלא גרמא אך דעת הגה' מיי' דמחייב לשלם וכבר הארכתי ובארתי כן בתשו' אחרת שהדין כן:

ומה שהקשה בתומים מי גרע דחיית לך ושוב מגזלן שאומר לו הרי שלך לפניך תמהתי על גדול כמותו איך נעלמה ממנו ש"ס ערוך דב"ק צ"ז ע"א התוקף ספינתו של חברו וכו' שם יראה המעיי' לחלק בין גזלן דמשלם בשעת הגזלה ובין לוה דנחית אדעתא דהלואה ועיי' ב"מ ס"ד ריש ע"א בתוס' שם ותו' דב"ק דמדמה מלוה לגזל היינו מתחלת ההלואה עד זמן דחיי' לך ושוב אבל מכאן ואילך גרע מלוה כמובן מהנ"ל:

(**ב**) וזאת שנית בענין אם תיקן המלכות איך לפרוע החובו' דאמרינן דינא דמלכותא דינא כל מעיין בצדק יראה שכן דעת כל הראשוני' והאחרונים הלא בספרתם דלענין מטבע לפחות ה"ל דינא דמלכותא דינא ובתומים הקשה אהש"ס דב"ק דמבואר אי לא בחשי אע"ג דמלכיו' מקפידות מ"מ ה"ל להוציאו במישון ואי ס"ד דינא דמלכותא דינא א"כ הרי מן הדין צריך לשמוע לדברי המלך ואיך נאמר לו לך עבור על דברי המלך ומה שתי' הוא שאין זה נוגע לענין מטבע וממון ומה לו להמלך במה שחוץ למדינתו וע"כ אין צריך לשמוע לו ע"ש תי' זה אינו עולה כהוגן מכמה טעמים חדא דבהדי' כ' בשיטה מקובצת דטעם ההקפדה הוא משום שמטבע שני' פחותה במשקלה מן הראשונה ורוצה המלך להתיך הראשונה ולעשות ממנה שני' פחותה ולהרוויח ומשום כן גוזר שלא יובילוהו חוץ אלא אליו יובל כל מטבע ואין לך נוגע למלך יותר מזה. ותו ממ"נ אי נימא דמיירי באופן שאין קפידא כלל אם כן פשיטא שמצוה לשמוע למלך ולא למרות פיו ואין זה נוגע כלל לענין דינא דמלכותא כיון שאינו נגד דין תורה ולא במה שבין אדם לחברו בפרוטרוט א"כ פשיטא שמחויב לנהוג מורא מלכות ולשמוע בקולו לכל אשר יצונו

אע"ג דממילא נמשך עי"ז הפסד מה בשום אופן בעולם באופן שתי' של תומים לא נהירא והקו' עצומה לא מצאתי לה פתר לפי שעה אלא לומר מזה ראי' ברורה להרמב"ם ועפ"י מ"ש לח"מ ג"כ במה דהשמיט הך דמלכיו' מקפידות לא בהלכו' מעשר שני ולא בהלכ' לוה ומלוה והטעם דס"ל לרמב"ם אה"נ הו"מ ש"ס להקשות כנ"ל אלא עדיפא מני' פריך מבריתא שני' דמעשר שני ולמסקנא דמסיק דכל המטבעות יוצאת בירושלים וכאן ביד או"ה תקיפה וכו' תו ממילא לק"מ מעיקרא ונימא כל שהמלכי' מקפידות אפי' לא בחשי הוה בכלל לית לי' אורחא למישן דמה יועיל דהבעלי' אית להו אורחא להתם מ"מ המעות לית לי' אורחא דהא אסור מדינא לעבור על דברי המלך והא דיד או"ה תקיפה והא דיד ישראל תקיפה וצדקו דברי רמב"ם:

והנה מהתימה על מאור עינינו רמ"א דמייתי ראי' מרא"ש וריב"ש והם כתבו בהיפוך ובפרט לרואה בהריב"ש שהוא ממש כעין נדון מדינותינו עתה והורה להדי' דינא דמלכותא דינא בכל אלו שנוגע למלך ע"ש ואיך מייתי רמ"א מני' ההיפוך ועיי' בד"מ דקאי אדינא של המרדכי דהמלכות גזר מי שיפרע עתה יפרע רביע והפורע אחר שנה יפרע הכל ופסקו ר"ת ורשב"ם דינא דמלכותא דינא ועל זה כ' רמ"א דרא"ש וריב"ש פליגי והנראה דעובדא הכי היה דהמלך פסל מטבע הטובה מזמן חנוכה ואילך ומביא פחותה תחתי' שאינה שוה אלא שיעור רביע מהישנה כעובדא דהריב"ש בסי' קצ"ז והנה מי שהגיע זמן פרעון חובו אחר הגעת זמן פיסול מטבע הישנה אע"ג דמדין תורה הי' ראוי' שיפרע לו מטבע הישנה הכבידה שהלוה לו מ"מ המלך תיקן שהמלוה צריך לקבל החדשה הפחותה ממש כמו הישנה ובזה לית דין ולית דיינא דדינא דמלכותא דינא כי זה נוגע לו בעצם כי אי לא הא לא קיימא הא לא תתחזק מטבע החדשה ולא תתקבל על הבריות ומזה לא מיירי המרדכי אך עוד ציוה המלך שגם עכשיו בעוד הישנה מסגי בעלמא ואין החדשה נמצאת עדיין בעולם מ"מ מי שהגיע זמנו של שטר לפרוע צריך לקבל הרביע מן הישנה בעד פרעון חובו והנה הוא הלוה לו מאה זהו' טבין ותקילין בשלמא אם יקבל פרעונו אחר שנה ישלם לו מאה זהו' אעפ"י שהם פחותי' מ"מ מאה זוזי מיקרי ואמנם מי שפורע עתה לא ישלם כ"א כ"ה מהכבדי' וזה נראה גזלנותא דמלכותא ואינו נוגע לו כלל כיון דהמטבע החדשה איננה בעולם וכבידה הלוה לו והיא מסגי בעלמא א"כ איננו דינא אלא גזלנותא ואפ"ה פסקו ר"ת ורשב"ם דבה ישלמו חובותיהם ועל זה כ' רמ"א דנראה מרא"ש וריב"ש דפליגו ולית להו דינא דמלכותא אלא במה שנוגע לו ובכלל זה גם פרעון חובות אבל לא באופן הנ"ל ולזה נתכוון גם בהגה' ש"ע דיש חולקי' ולית להו בכל מיני פרעון דד"ד אלא במה שנוגע לו כנ"ל:

וזה לך לשון ריב"ש הנוגע לענינינו ואין זה חמסנותא דמלכותא לפי שענין המטבע הוא מחקי המלוכה שהמלך יש לו חק בנימוסי המלכות לעשות המטבע כרצונו ולשום לו ערך קצוב וגורע ומוסיף כרצונו ואם לפעמים לפי צורך השעה כמו שהי' בידו לשאול מסים כדי ליתן לאכסני' שלו ושכר לחילו ועושה בדרך זה שגורע מטבע יתר מאוד מי יאמר לו מה תעשה אחר שהרשות בידו ודרך המלך בזה אין לו שיעור וכו' ע"ש הרי זה בא ללמד ונמצא למד דהיכי דמתחזי' שאין לו בו צורך לאכסני' וחילו ה"ל חמסנותא ולא דינא:

ומתשו' הרא"ש דמייתי ראי' נראה הדבר מבואר יותר דזה לשונו וענינו בכלל ק"ג ועל המטבע ששאלת שכ' בשטר קורנאדי"ש אם יפרע לו קורנאדי"ש או מטבע היוצא וכו' ועל זה האריך כיון שלא ציוה המלך שום דבר בענין פרעון החובות א"כ הדרן לדיננא דין תורה שיפרע לו מטבע הכתובה בשטר שהיא קורנאדי"ש ובסוף דבריו סיים וז"ל ועוד בזאת הארץ כשהמלך עושה מטבע אינו פוסל את הראשון אלא פוחת ממנה וכלן יוצאי' לפי ערכן קורדני"ש ושולדני"ש כלן יוצאי' בארץ הזאת ואם הלוה לו קורדני"ש למה לא יפרע לו קורדני"ש כיון שלא נפסלו עכ"ל מה שכ' ועוד בזאת הארץ וכו' ע"כ כוונתו ועוד אפי' הי' המלך גוזר שלא לפרוע כמו שכ' בשטר מ"מ לא נשמע לו וקאמר טעמא משום דהקורדני"ש לא נפסלו דתרווי' מסגו בעלמא המטבע הטובה והפחותה ודקדק וכ' וכל"ן יוצאי"ם לפ"י ערכ"ן רוצה לומר לפי ערך דהישנה הטובה יוצאת בשווה ארבעה פעמי' כמו שהי' מקדמת דנא וקורדנא"ש שהי' יוצא בזהב יוצא עתה בארבעה זהו' אבל אין דעת המלך להתיכה ולהעבירה מן העולם כלל ולכן אפי' אם גזר שהמלוה יקבל קורדנא"ש בארבעה זהו' אין שומעי' כי מה שלוהו ישלם לו כיון דעדיין מסגי בעלמא ואין תועלת למלך בזה כן נראה פי' דברי הרא"ש והרי מה שבקשנו דלא כרשב"ם ור"ת ומזה הביא רמ"א ראי' והש"ך בי"ד ובח"מ והתומים לא עמדו בזה והניחו מקום להתגדר [ועיין לקמן סימן ס"ב וסי' ס"ג]:

והדינים היוצאי' מבוארים מאליהם ואין מפישי' לחכם שכמותך ואתה דע לך הכ"ד א"נ דש"ת החותם באהבה רבה. פ"ב יום ה' כ"ו תמוז תקע"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נט

לידידי הרבני המופלא כש"ת מו"ה יצחק הרש ר"ה נ"י:

הנה מבואר שא"א לעמוד בדברים כאלו על ד"ת והולכי' אפי' אחר מנהג גרוע בעניני מסים אמנם אחר חפשי בספרי תקנת הקהלה והמדינה לא מצאתי מזה מאומה והוא פלאי ע"כ אומר הנראה עפ"י מיצוי הדין אין לשומא אלא מקומה ושעתה ובכל עניני

סחורות כאלו כפי יוקרא וזולא דהשתא והולכי' אחר זבינא מיצעא שראוי למכור לכל אודות תכשיטי' כסף וזהב ומלבושי' כ' בש"ע שנותני' מהם אך לא כמו משארי סחורות אמנם מנהג פשוט בכל הקהלות שמשערי' בכמה ראוי לשמש בחול ושבת וי"ט כך וכך לויט כסף לכך וכך אלף ומהשאר יתן ואותה הסחורה יושם כפי שווי' כסף שבור לא כפי שווי' הכלים ובעצמותם ויש לזה שורש בתרומת הדשן אם לא שהם ממולאים בתרשיש שוהם וישפה ושוים הרבה הגם שבמנה' שניכר בתרומת הדשן אינו ממש כמ"ש מ"מ הולכי' אחר מנהג המדינות עתה אודות החובות לא ישומו אלא הקרן לא הריבית שעלו עלי' כמבואר בש"מ אמנם למצוא קולא בחובות עצמם קשה מאוד ואותן שלבו אומר שנתייאשו לגמרי יקבל עליו ליתן לקהל מחצה שליש ורביע אם ישיגם ידו ועי"ז יפטר עתה מנתינת מסים ושארי חובות איזה נקרא בטוח ממש או בהפך קשה למצוא הגדר בענין זה והנראה כי אותן שנושא ונותן בהן נותן סחורה בהקפה או מלוה מעות וחוזר ונפרע הרי הם בטוח ממש כמאן דמונח בקופסא ואותן שכבר עברו שנתיים ימים ולא השיגה ידו להציל מידם ראיתי מנהג עשירי עם לחשוב חובות כמו אלו רק כמו שני שלישי' מעות א"כ לענין השומא יש להקל לחשבן רק חצי דספק אתאי וספק לא אתאי ואינו מגיע לו עתה שום ריווח מזה המעות רק כיון שעשה עין יתן עכ"פ החצי והחוב שברור שצריך להוציא עליהם הוצאות ינוכה ההוצאות שיוציא עליהם אעפ"י שעדיין לא הוציא וישוער באומד יפה כמה ראוי להוציא וינוכה לו אעפ"י שכתבנו לעיל שאין לשומא אלא מקומה ושעתה ובכאן אני כותב שום מה שלא הוציא עדיין ינוכה שאני התם שהסחורה בעינה ויכול למוכרה עתה בשער של עכשיו ולהפוך בזוזי משא"כ בחוב שאינו בידו פשיטא שראוי לנכות לו כל זה נראה לפע"ד ראוי לפי הענין והזמן אם לא נודע מנהג מתנגד כי אז הולכים אחרי' כתבתי להשומע ישמע והחדול יחדל כי כבר נתקיים בנו מאחז"ל על פסוק עמו בעצו ישאל ומקלו יגיד לו מי שמקל לו מגיד לו וה' ישים חלקינו משמים אורחותם בעה"ז ורואים בישועתו:

תשובה ס

פה דרעזניץ נתעוררו דברי ריבות שהקהל תבעו ליחיד שהי' ראש הקהל כמה שנים ובאותן השנים הלוה לצורך הקהל ובידיעתם סך ששת אלפים זהו' מהם פרע סך שלשת אלפים זהו' למלוה שלהם וי"ג מאות נתחלק לבני הקהלה בתורת הלואה והשאר הוציא הוצאות לפי חשבונו ונגשו למשפט לפנינו וראיתי לרשום פה בקיצור מאיזה טעם נידונו וריבותם מבואר מתוך הפס"ד אחת לא':

מה שטענו הקהל שלפי החשבון שהי' נמצא מונח בפנקס הקהל כתוב מכתב יד סופר הקהל נשאר ראובן חיי' סך הרבה והלה טוען מה לי ולאותו החשבון ולא נכתב אלא להתלמד הלא אין שמי חתום עליו כלל נראה ברור שהדין עמו וגרע משובר שיוצא מתחת יד המלוה שאינו אלא כמשחק ועמ"ש הש"ך סי' ק"ו ס"ק י"ג בכתב הנמצא אצל השליש כ' וז"ל ומ"מ נראה היינו דוקא כשידוע שבא מן השליש כגון שהי' צרור וחתום בחותמו של השליש או סגור בתיבתו או שיש בו איזה סי' אחר שמדעת השליש הונח שם וכו' דאל"כ יש לחוש שמא אחר הניחו שם וכל שטר שהוא ביד השליש שמת יבקש הלוה ליורשי השליש שיניחו שם כתב שהוא פרוע וכו' עכ"ל לענינינו וא"כ ה"ה לנדון דידן כיון שאין כאן שום הוכחה שעפ"י צוואתו הונח חשבון הלז אין לנו כח לחייבו כלל ומכ"ש שסופר הקהל בעצמו אומר שעשה חשבון זה מדעתו בלי צוואת אדם בעולם ולא עוד אלא שאפי' נודע לנו שעפ"י צוואתו הונח שם אותו החשבון יכול לומר שכחתי דדוקא היכי דנשבע על דבר לא מצי תו לומר שכחתי כמבואר בש"ע סי' פ"א סכ"ח משא"כ בלא שבועה כמבואר בב"י סי' ע"ה ועיין בש"ך רס"י פ"ה וכל זה פשוט לפע"ד:

אמנם מה שטען היחיד שכבר פטרוהו המנהיגי' שהי' עמו בראשות ולפניהם נתן חשבון צדק ונתנו לו פטורי' בכל תוקף ועוז כאשר ראינם בעינינו אין בטענתו ממש כי לפי תקנת הקהלה אין להם כח להוציא סך מרובה כ"כ בלי ידיעת כ"ה בעלי סכומות וה"ה שלא יתנו פטורי' על חשבון בלי ידיעת כ"ה בעלי סכומות ואעפ"י שכ' בתשו' צ"צ סי' ל"ז על קהל שנתנו פטורים לא על מסים שהתפשרו עמו וכ' שאין זה בכלל תקנתם שלא יוציאו יותר מה בלי ידיעת עשרה בעלי סכומות ע"ש היטב ותראה שאינו ענין לכאן ומשם ראי' לדברינו דהתם דוקא דלא הי' בריא להוציא מס מיד אותו ת"ח ועביד אינש דזבין דינא ולא הפסידו לקהל בפטורי' שלהם אדרבא הרוויחו ע"ש היטב משא"כ אם יהי' להם כח לפטור ראש הקהל על הוצאותיו שיוציא יותר מן התקנה הנ"ל א"כ נפלה התקנה בבירא שהוא ירבה בהוצאות והם יתנו לו פטורי' אע"כ אין לו רשות להוציא הוצאות יותר מן התקנה בלי רשות בעלי סכומות אמנם זה פשוט שבסוף השנה אינו צריך להראות חשבון כ"א לפני מנהיגם שלו והם יתנו לו פטורי' פי' שיראו בחשבונו את כל שהוציא א' לא' אם הוציאו כדין ובסכום מכתיבת ידם ואז יכתבו לו פטורי' שיעידו עליו שהי' כל הוצאתיו עפ"י התקנה ואין צריך להראות חשבונו לפני כ"ה אנשים כי כך נהגו ואין לנו אחר המנהג כלום אך כל זה אם הוצאתיו הי' עפ"י התקנה רק שהם המנהיגים רוצים לפטרו זה לא מהני כלום שהרי גם להם אין כח להוציא כ"כ ואיך יפטרו אותו ועוד נ"ל דכל זה בהוצאת הקהל אך בעסק הלוואה שהוא דבר שלא נתמנו

על זה מתחנה מאן לימא לן שיהי' מועיל הפטורי' שלהם כלל וכלל אפי' רק בתורת עדותן שהוציא כתיקון הקהלה ע"כ אין ממש בפטורים ההמה כלל:

והנה מפני זה הי' מוכרח להראות לנו חשבונו מחדש והוציא יותר מי"ג מאות זהו' והם טענו שלא הרשוהו להוציא יותר משלש מאות זהו' והוא כחש לאמור שהרשוהו הנה פשוט אי לא הי' כדבריו אפי' לא התנו עמו בפירש שלא ירבה הוצאות כ"כ מ"מ לא הי' צריכי' לשלם לו יותר מן הרגיל להוציא כמבואר בש"ע ח"מ סי' קפ"ב בהגה' ס"ג מי שציוה לא' שיתעסק באיזה דבר והוא הוציא עליו הוצאות יותר מן הרגילות להוציא בעסק זה אין צריך להחזיר לו דלא אסיק אדעתי' שיוציא כ"כ אבל לא הוציא יותר מן הרגילות חייב לשלם לו עכ"ל ע"ש ופשוט דאפי' תפס יותר מהראוי' מפקינן מני' וא"כ בנדון דידן צריך להחזיר אך באשר שטען שעל רוב ההוצאות ההמה הרשוהו וציוו אותו בכך ישבע שכדבריו כן הוא ויפטר:

ומה שנמצא בחשבונו שהוציא חי' זהו' למזונות המנהיגי' הדרים בכפרי' והי' מתגוררי' בקהלה כמה ימי' בזמן חלוקות הלוואה אין להביא ראי' לזה ממ"ש בתשו' רשב"א והובא בש"ע סי' קע"ו סמ"ה א' מהשותפי' שלקח מהסחורה בעצת שותפי' להוליכה למקום אחר למכור וכשבאו לחשבון רוצה ליטול מהשותפות הוצאות מזונותיו אין שומעין לו אא"כ יש מנהג בעיר א"כ ה"נ אין שומעין להם ולשלם להם מזונותיהם אין ראי' משם כלל דהתם איירי כשיש לו דרך לשם בלא"ה וצריך להוציא למזונותיו כמ"ש הסמ"ע משא"כ הכא ועי' עוד שם בסמ"ע לחלק אך כיון שלא הרשוהו כ"ה בעלי סכומות להוציא הוצאה זו וגם אומדנא דמוכח הוא שמתחלה לא נתמנו לתת להם מזונות אם יצטרך להתגורר בקהלה איזה ימים דהרי הי' יכולי' למנות עליהם אנשים הדרי' בקהלה וא"כ כגון דא בודאי הי' צריך להודיע שלא רצו אנשי טובי העיר לפקח אם לא יפרנסו אותם ואולי לא הי' רוצים בזה בעלי סכומות ואולי הי' ממני' אנשים אחרים על עסקי ההלוואה שלא הי' צריכי' לפרנסם אבל אין לחייבו משום דהניח מעותיו על קרן הצבי דכיון דתפס תפס כמבואר בש"ע א"ע ס"ע ס"ח בהגה' שני' וע"ש בחלקת מחוקק וב"ש ופשוט:

אמנם מה שטען על איזה זהו' שלקח הוא והקהל שלו שכר טרחה בחלוקות הלוואה אין להוציא מידם דומה למ"ש בש"ע ח"מ סי' רס"ד ס"ד בסוף ההגה' וכן כל אדם שעשה עם חברו פעולה או טובה לא יכול לומר חנם עשית עמדי הואיל ולא צוויתיך אלא צריך ליתן לו שכרו:

ומה שהוציא ל"ד זהובים לאיזה אנשים שרצו לעורר ריב עם הקהלה בחשבונו' ישנים נראה שצריך לשלם כיון שעשה בלי ידיעת בעלי סכומות אעפ"י שהיא לטובת הקהלה

לפי דבריו מכמה טעמים חדא שלא הועיל כלום שהרי אותן אנשים לא נתנו פטורי' להקהלה מחשבונו' ההמה וגם אם עדיין יתנו פטורי' לא יועילו כלום שעדיין לא נפטרו כ"א משנים ושלשה אנשים ועוד דאיכא כאן מי יימר טובא מי יימר שילכו לדין עם הרבים ומי יימר שיזכו בדין וכולי האי ואולי ומי יימר שיבררו להם בחשבונם שום דבר רע עי' בתשו' צ"צ הנ"ל ותבין דברי אלו. ומה שטען שעל ההוצאות שהוציא הוצרך ללות ולתת רווחים על זה נראה פשוט דאם האמת כדבריו צריכי' לשלם לו הרווחים ואע"ג דהווה כרבי' דהרי הגוי המלוה הלוה לו על אחריותו והוא הלוה להקהל מ"מ הא כ' רמ"א בהגה' ש"ע י"ד סי' קס"ט סי"ז בשם תשו' רשב"א דמנהיגי הקהל רשאים לעשות אעפ"י דמשמעות הט"ז משמע דדוקא כשהגוי יודע שההלואה היא לצורך הקהל וסופו לחזור על הקהל מ"מ אין סברתו מוכרחת ואין להוציא ממון בסברא זו אך מ"מ ישבע על זה אע"ג דלכאורה אין להשביעו על כל כיוצא בזה דלמא ממנע ולא עביד וכן משמע ממ"ש הש"ך בח"מ סי' ע"ב ס"ק ל"ב גבי נאמני הקהל ועיי' בתשו' עבודת הגרשוני שאלה י"ט שם מבואר דאם יש עליו ערעורים בלא"ה יכולים להשביעו וה"נ לא גרע מערעורם מה שהוציא בלי שאלת בעלי סכומות וכן משמע דעת השואל בעבודת הגרשוני סוף השאלה ע"ש אעפ"י שלא השיב על זה כלום ע"ש היטב:

ומה שנמצא בחשבונו ששלם רווחים לבעל הלוואה ישנה ונמצא שטעה בחשבון על סך נ"ז זהו' ואמר שא' המיוחד שבעם ידע מזה הטעו' וברצון שניהם הניחו להגוי שיטעום בסכום הנ"ל והגביר הנ"ל מכחש שלא ידע מזה כלום נראה פשוט שחייב לשלם מה ששילם יותר מהראוי דפשע ומזיק בידים מקרי וגרע משותף שנתן באשראי ואפילו לפמ"ש רמ"א בהגה' סי' קע"ו ס"ח דשותף העושה מנדבת לבו לא הוה רק שומר חנם והש"ך העלה דאפי' שומר חנם לא הוה ופטור אפי' מפשיעה מ"מ ממזיק בידים לא פטרו ועוד דהכא לא מקרי עושה מנדבת לבו כיון שלקח לעצמו איזה זהו' לתשלומי' כמוזכר לעיל אך לפי ערך המגיע על אותו הגביר לפי טענתו ידע הגביר מזה הטעות וציוהו ליתן לערל הרי מחל על חלקו ע"כ ישבע שכן הוא ויפטר מחלקו המגיע מסך נ"ז זהובי' הנ"ל והשאר ישלם לקופת הלוואה:

הנה אירע מעשה ששלחו בידו מעות לשלם לבעל ההלוואה ישנה וגביר א' המיוחד בעם נצרך למעות והשתדל זה אצל בעל הלוואה שימתין לו עוד איזה שבועות ובין כך הלוה המעות לגביר הנ"ל והגביר נתן י"ב אדומים ששה מהם ניתנו לבעל הלוואה וששה הנותרים חלקו המנהיגים ביניהם וטוען הגביר שאותן ששה אדומים לא נתן לחלק למנהיגים כ"א לתועלת הקהלה נתן והם אומרי' שניתן להם שכר טרחה ובשכר שערבו

אצל הערל בעל הלוואה על סך הנ"ל על איזה שבועות נראה פשוט שישומו ג' בקיאים כמה ראוי ליתן שכר טרחה על השתדלו' כזו ועל אותו סך פטורי' המנהיג' בלא שבועה כי לו יהי' כדבריו שנתן לתועלת הקהלה ואפי' התנו עמהם בפירש מ"מ כיון דמדינא העושה טובה עם חבירו צריך לשלם כמבואר סי' רס"ד שכתבתי לעיל א"כ יכולי' לומר כן הוא שנתת לנו המעות ליתן לקופת הקהל ואנחנו החזקנו לעצמינו כמבואר בש"ע ח"מ סי' פ"ג ס"ב בהגה' ע"ש היטב שהוא ממש נדון דידן אמנם אם ישומו השמאים שאינו ראוי שכר טרחה כ"א ע"ד משל ה' אדומים והם קבלו ששה ישבעו על המותרת שנתנו להם בפירש שכר טרחתם ויפטרו:

מה שתבעו אותו שהי' חייב להלוואה ישנה סך ק"ד זהו' ובפנקס הלואה חדשה לא נמצא שהעתיק אותו השטר שהי' חתום בכתב ידיו בפנקס הלוואה ישנה וכל השטרות דלשם הועתקו בפנקס הלוואה חדשה חוץ משטר שלו והוא השיב שיש בידו קוויטונג מכמה שנים כשהי' גובה המס ואותן ההמה שמגיע לו מהקהלה הרבה יותר מזה וכן נמצא כתוב חשבון ישן בפנקס הקהל חתום מהקהל שהי' בימים ההם שמגיע לו ג"כ פ"ז זהו' א"כ כבר נפרע חובו ועוד מגיע לו מהקהל הרבה יותר מזה ותובע אותם עתה שישלמו לו המגיעו והקהל השיבו על זה ב' תשובות א' ענין תביעת הקהל למעות הלוואה ואם מגיע לו מקופת הקהל יתבע מהם וזה שהי' הוא חייב לקופת הלוואה ישלם ובכלל זה ג"כ מדוע לא תבע חובו מאז ומקדם כדרך כל גובה המס לתבוע חובו אחרי ככלות שנתו והטענה השנית הרי שטר חוב שחתם הוא שחייב להלוואה מאוחר הוא לכל הכתיבות יד וחשבונות הקהל שלו ואיך חתם עצמו בשטר שחייב אם מגיע לו מהקהל. הנה טענותיהם אין בהם ממש דמה שטענו מה ענין חובות הקהל לקופת הלוואה אה"נ מ"מ מוציאי' מדר"נ הם חייבי' לו והוא חייב לקופת הלוואה ע"כ ישלמו הם לקופת הלוואה עבורו והוא נפטר ומזה הטעם בעצמו נסתלקה הטענה שניות ששט"ח שלו מאוחר שכיון שאין זה ברור להההמון שיכול להוציא בזה מדר"נ ע"כ נתן שט"ח ולא הוציא זה בזה אבל עתה שארכו הימים ולא שילמו לו חובו והוא נתמנה לראש הקהל דטבא לי' עביד לי' וכ"כ רמ"א בהגה' סי' פ"ה ס"ג דאם יש בשטר חשש אסמכתא וכדומה לא מצי למימר אלו הייתי חייב לך איך אתה לוה ממני ע"ש אבל אין נ"ל לסמוך אמ"ש הש"ך שם דלעולם זה גובה וזה גובה א' דדוקא התם שלוה ממנו עתה משא"כ הכא גרע טובא שלא לוה אז רק נתן שט"ח בלא הלוואה ולא הי' לו ליתן שט"ח כי בשעת נתינת שט"ח לא הי' זמן ההלוואה כי עברה יותר מכמה שנים ולא שייך כלל סברת הרז"ה. וגם בלא"ה אין נ"ל לסמוך על הש"ך שם כי נעלמו ממנו דברי הרמ"ה ושיטתו הובא בשיטה מקובצת

על כתובות ק"י ע"א כי לא נתפרסם אותו הספר בימיו וגם מבעל התומים נעלמו ע"כ כ' מ"ש ואין לזוז מדברי המחבר ש"ע ורמ"א ז"ל ומה שטענו שהשטרות ישנים כמה שנים ולא תבע אז ידוע מ"ש הרא"ש בתשובה ומובא בש"ע סי' ס"א ס"ט שאין לפסול שום שטר בטענה זו והנה מ"מ כ' הרמ"ה והוא ג"כ מתשו' הרא"ש הנ"ל שיש לפשפש ולחקור הרבה בזה הנה הפתקאות הנ"ל לא נמצא בהם דופי ודינם ככתב יד כמבואר בש"ע סי' ס"ט סס"א הפתקאו' שהשותפי' מוציאי' זע"ז וכו'. אמנם החשבון שכ' על פנקס הקהל והקהל חתומים עליו נכתוב בסופו שחתמוהו הקהל אחר כמה שנים כי לא הי' להם פנאי לחתום ביומו והנה אז כבר עברו מההתמניות שלהם ואין להם נאמנות וכח לחייב הקהל בשט"ח שחותמים על שם הקהל והוא פשוט וכמו שמצינו בשליש כל זמן ששלשותו בידו נאמן ואח"כ לא מהימן תו ועוד ראי' מגבאי צדקה בש"ע י"ד סי' רנ"ז ס"ו בעודו גבאי נאמן אך לא לאחר שסלקוהו עוד חזינא בי' תיוה' שהי' חתימתן מרוחק הרבה משיטה אחרונה ולא כ' הכל שריר וקים וגם בסוף העמוד ככלות החשבון כ' מעתה מגיע להגובה סך פ"ז זהו' ובעמוד ב' כ' שהקהל עיינו בחשבון הנ"ל אחר זמן מה ומצאו שהכל אמת נעשה ביום פלוני פה ק"ק ואח"כ כ' בשיטה אחרונה נשמט מלעיל שעדיין מגיע להגובה סך שלו המבואר לעיל וחתמו שמם רחוק מזה א"כ נראה שהוא כעין זיוף ע"כ נ"ל שישבע שבועה חמורה עליו ויפטר מחובו ק"ד זהו' שחייב למעות הלוואה אך לא ישלמו לו המותרות המגיע לו מהקהל לפי חשבונו כי לא יכול להוציא בשטר כזה בשגם שהוא שטר ישן ועוד שארי טענות שאין בהם חדוש דבר להעלותם הקצרתי ולזכרון העליתי על הכתב מה שנ"ל עם שני בוררים יושבי על מדין:

תשובה סא

פה דרעזניץ במקולין וטבחי ישראל הי' נער א' קצב בשר קרוב לשלש השנים ואין מכלים דבר לבר מאשתקד ערער בעל בית א' לומר כי לא נאה לנער להחזיק באומנות הלז להפסיד מחיי' הבעלי בתים ואח"כ חזר בו הבעל בית הלז ועתה אירע שהנער ניסע מכאן לקהלה סמוכה לחוג את חג השבועות עם קרובי' ונתעכב עוד מטעם ידוע ובין כך כשראה הערל הממונה על מכס הבשר כי בושש לבוא פתח חנותו של הנער בחזקה והושיב א' מבעלי בתים בתוכו והוא מטובי העיר למען לא יתנזק מכס המלך ובשוב הנער אל ביתו לא רצה האיש ההוא להניח אומנות הקצבו' וגם אומרים שהשתדל אצל הערל הנ"ל שיחזיק בידו כי באמת א"א שיקצבו שניהם בשר במקום הזה כי יפסידו זה על זה ויתנזקו מכס המלך קיר"ה:

והנה הנער טוען כי כבר הוחזק באומנות זה והוא יורד עתה לחייו וגם מראה כתב מגובה מס הקהלה שמשלם עשרים זהו' לשנה להקהל עבור חכירות המקולים וכבר שילם על חצי שנה הבאה והחכירות התחילה מר"ח אדר עד ר"ח אדר והקדים לשלם עד ר"ח אלול הבע"ל וא"א לדחותו ממה שכבר החכיר:

והבעל בית טוען כי אין מקום לנער שיקצוב במקום שיש בעל בית ומה שהחזיק אינו כלום כי באמת אשתקד מיחו איזה אנשים בידו וגם הוא לא הי' נצרך לזה עד עתה שנמעטו נכסיו לולי כן כבר הי' מוחה בו מאז:

ומה שטוען שהקהל החכירו לו הכל כיזוב כי גם הוא מטובי העיר ואינו יודע מזה כלום ומה ששילם לגובה הקהל הוא רק מה שדרך להעמיס מס על הנערים הנושאים ונותני' בשלהם ולא בשביל חכירות הנ"ל גם אין ביד הקהל להחכיר כזאת האומנות ומ"ש אומנות הקצבות מהחייטי' וסוחרי המשי והפשתן ותגרי חרך וכדומה ואין בידם להעמיס מס על שום בעל בית הנושא בעול והנה ארכו טענותיהם ואני לא כתבתי רק העיקור הנוגע לענינינו ובהיות כי לא נפסק הדין ביניהם כי בחרו להם פליליהם במקום אחר ונתחלקו לצדדי' מ"מ אמרתי לעי' בדין הזה מבלי להוציא חלק כאשר יורני ה' משמי' ובו אבטח לא אכשול בדבר הלכה:

לכאורה הי' נראה שראוי' להעניש ולקנוס בעל בית הנ"ל שירד לאומנו' הנער ודחאו עפ"י דגרסי' בפ' לא יחפור (בבא בתרא כ"א ע"ב) אמר רב הונא ברי' דר' יהושיע פשיטא לי בר מתא אבר מתא אחריני מצי מעכב ואי שייך בכרגא דהכא לא מצי מעכב בר מבואה אבר מבואה נפשי' לא מצי מעכב בעי מיני' ר"ה ברי' דר' יהושע אבר מבואה אחרי' מאי תיקו ופסק הרי"ף דכיון דלא אפשיטא לא מצי מעכב וכן פסק הרמב"ם פ"ו מה' שכינים הל' ח' ועיי' בטור סי' קנ"ו וכבר הלכו בו נמושות בראשוני' ואחרוני' כל החפץ ימלא ידו ואין צורך להעתיקם אך את זה ראיתי בתשו' חו"י סי' מ"ב שהאריך בפרט זה והאריך לסתור דברי מהרש"ל בתשו' סי' ל"ו וראיותיו נכונים ודברי ישרים ע"ש. אמנם כ' שם וז"ל והנה ממוצא דבר הנ"ל יצא לנו וכו' יורד לתוך אומנות חבירו קיי"ל דמותר לכתחילה אם לא בבר מתא אחריתי ואף דהוי מילתא דתוהי בי' אנשי טובא בודאי הכי הוא והכי נהוג בכל תפוצות ישראל ויש לנו עוד ראי' חזקה מהא דאיתא פ' אלו הן הלוקין בא דוד והעמידן על אחד עשר וכו' ומפרש שם כולי במילי דחסידות אשר אין בהם נדנוד עבירה ובתוך הבאים לא עשה לרעהו רעה שלא ירד לאומנות חבירו מכלל דשרי רק לצנועי' והפרושים יפרשו מזה עכ"ל. ונוראות נפלאתי על הגאון הנ"ל כי לפע"ד מוכח בהיפוך ממאי דאמרינן בפ' איזהו נשך (בבא מציעא ע"א ע"א) הקורא

לחברו רשע יורד עמו לחייו ופירש"י שמותר לו לירד לאומנותו ובס' שיטה מקובצת יהי' טעמא בשם ר' יהונתן שהוא גרם לו שלא ירחמו עליו בני עירו שהרי פרסמו לרשע ע"כ ירד לאומנותו גם הוא ע"ש מבואר להדי' דבלא"ה איסורא איכא וגם על זה קהי קהיי' טובא איך התירו להתנקם ועוד ממקומו נמי מוכרע דהתם במכות שלהי מס' קאמר תרי"ג נאמרו בסיני בא דוד והעמידן על י"א ופירש"י שתחלה הי' צדיקי' כ"כ והי' יכולי' לקבל עליהם עול מצות הרבה אבל דורות האחרוני' לא הי' צדיקי' כ"כ ואם באו לשמור כולם אין לך אדם שזוכה ובא דוד והעמידן על י"א שיזכו אם יקיימו עכ"ל א"כ מבואר שאלו הי"א הם החמורי' שבתרי"ג אשר א"א בלעדן לכן החליף התרי"ג בהם והלואי וישמעו וא"כ פשוט כשם שבהתרי"ג אם יעבור בזדון על א' מהנה רשע ועבריין מתקריי' ה"ה ומכ"ש בעברו על א' מהנה הי"א והנה בתוכם לא ירד לאומנותו של חבירו ש"מ דאיסורא איכא ורשע נמי הוה. ומה דקאמר התם הולך תמים זה אברהם ופועל צדק זה אבא חלקי' לאו למימרא דאי לאו עביד כאברהם ואבא חלקי' לאו מעליותא הוא אלא שאברהם הי' ההולך בתמי' בתכלית התמימות וכן אבא חלקי' הי' פועל צדק בתכלית הצדק האפשרי וקורא על שמם כמו שקורא במס' שקלים להממונים שבבהמ"ק על שם הצדיקים שבהם ה"נ כן הוא ולעולם מי שהולך בתם אע"פ שאינו כ"כ כאברהם אבינו מ"מ איננו עבריין אך מי שהלך בהיפוך מתמימות והוא המתעקש רשע הוא בלי ספק וכן לענין פועל צדק וכן כולם א"כ ה"ה לא עשה לרעהו רעה דמנה בהדיי' ומפרש לה שלא ירד לתוך אומנתו של חבירו הא אם ירד רשע נמי הוה ולא עוד אלא שמשמע שהוא חמור משארי דקחשיב התם מדקרי להו לצדיקי' בשמם שמע מינה דאית בהו מדרגות ודרך צדיקים ובינוני' משא"כ באומנות חבירו ע"כ נאסרו כל המדרגות לכן לא משכח בהו צדיק דהוה נזהר בי' טפי דכל הישר הולך ע"כ יהי' שמור מזה החטא ואם לא נשמר דמו בראשו ועבריין מתקריי':

אלא נראה שהגאון בחו"י ה"ל למימר בי' מרגניתא והניח לי מקום להתגדר דודאי בר מתא אבר מתא דידי' אפי' לכתחילה מותר ואין זה נקרא כלל יורד לתוך אומנתו של חבירו אלא על דרך העברה והשאלה אבל באמת ליתא שהרי כ' הפוסקים טעמא דבר מתא אינו מעכב משום שזה עושה בתוך שלו וזה עושה בתוך שלו וא"כ לא מקרי יורד לתוך אומנות חבירו ועל זה לא כיוונו חז"ל אך בכעין נדון דידן שע"י שיורד לאומנתו מדחהו לגמרי שא"א לשניהם שיקצבו ונמצא מדחה משלו לגמרי זהו יורד לאומנות חבירו ממש ועל זה אמרו שהוא מכל מה שהעמיד דוד כל התורה עליהם והוא מהחמורות. ומזה איירי נמי רש"י בב"מ ומצאתי לי רבי בכנה"ג לח"מ סי' קנ"ו בטור אות

י"ב וז"ל ודוקא בכגון זה שיכול לומר אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בשלי אבל ברוצה לכנס לתוך גבולו ולדחותו ממחיצתו שהחזיק בה כמה שנים פשיטא דלאו כל כמיני' עכ"ל ופשיטא דנדון דידן גרע מדחיי' ממחיצתו שיכול לשכור לו חנות במקום אחר משא"כ בנדון דידן שלפנינו שנדחה לגמרי מלקצב בעיר הזאת ופשוט נמי דשהחזיק בה כמה שנים לאו דוקא כיון דבר מתא הוא ונכנס לאומנותו להיות מן הדין והיושר כיון שהחזיק בה יום א' מי יכול לדחותו ובכי האי גוני איירי ש"ס הנ"ל אבל לא נהירא לומר דבש"ס הנ"ל מיירי מבר מתא אחריתי דמעכב לכ"ע ז"א חדא דכבר כתבתי בשם ר' יהונתן שכ' שזה שקורהו רשע גרם לו שלא ירחמו עליו בני עירו משמע שההפסד מגיע לו מבני עירו ולא מבני עיר אחרת וגם הוא לא יפסידוהו אלא בזה האופן (כי כזה עושי' לרשע ועוד נ"ל אם הוא מבני עירו ירד לאומנתו לא זולת וע"כ כנ"ל שידחהו ממחיצתו לגמרי כי כזה עושי' לרשע ועוד נ"ל דבר מתא אחריתי אינם בכלל י"א שהעמיד דוד הדת עליהם דכיון דמעכב עליהם ומוציאו מן העיר בדייני' א"כ האי בר מתא אחריתי שעשה בעיר כזאת אין לו עון אשר חטא כי אם יהי' שלא לרצון ימחהו ויעכבהו ואם ישתקו הלא ימחלו לו דומה קצת לזה אחז"ל במס' גיטין פ' הניזקין (גיטין נ"ח ע"ב) אין דין אנפרי' בבבל כיון דאיכא בי דוואר במתא ולא אזיל קבל אימא אחולי אחיל משא"כ בר מתא דידי' שמדחהו לגמרי ממחיצתו שאינו יכול להוציא בדייני' ומ"מ רשע הוא כמו בעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה דקיי"ל דמכריזי' עליו בבה"כ שהוא רשע ומ"מ אינו יוצא בדייני' ה"נ דכוותי' וזהו דקשיב בהדי הנך י"א ואע"ג דקחשיב נמי כספו לא נתן בנשך ורבי דאורייתא יוצאה בדייני' דאע"ג דקאמר אפי' רבית זהו תוספת מחז"ל דרבית גוי דרבנן בעלמא הוא שלא יטמע ביניהם אבל קרא לא איירי בהכי וא"כ הדרי' ק' לדוכתה י"ל התם ההלוואה היא האיסור אפי' מחזירו אח"כ כמבואר פ' איזהו נשך ס"ג סוף ע"א דרבי' ע"מ להחזיר נמי אסור ועוד דרבי' על הרוב א"א להוציאו בדייני' דאינו כותבו להדי' בשטר ולכן הוי שפיר מהנהי י"א משא"כ בר מתא אחריתי שאין בו איסור להעמיד חנות אם יסבלו בני העיר ואם לא יסבלו ימחו אבל בר מתא דידי' שמדחהו לגמרי א"א לעכב עליו ומ"מ רשע ועבריי' מקרי ומכריזי' עליו בבה"כ ויש להקהל להענישו נמי בכל מ"ע שכופי' אותו בשוטי' ואל יתעקש המתעקש לומר דהשתא בא חבקוק והעמידן על א' וצדיק באמונתו יחי' א"כ תו בטלה לי' י"א דדוד חלילה לומר כן לעבור ח"ו על קוצו של יו"ד מן התרי"ג מצות ואין להאריך בזה שהוא פשוט ומבואר:

אך מה שטוען שהוא נער והוא בעל אשה ובני' נ"ל טענה נכונה כאשר יתבאר דאמרי' התם בב"ב הנ"ל אי שייך בכרגא דהכא לא מצי מעכב אפי' בר מתא אחריתי וכ"כ כל

הפוסקי' אלא דפליגי אי מצי אמר בר מתא אחריתי אהי' מעתה שייך בכרגא דהכא או לא ועיי' תשו' הרא"ש שהביא בטח"מ סי' קנ"ו ועיי' היטב בתשו' רמ"א סי' ע"ג וז"ל לענינינו בקיצור ולא יכולי' למימר דמהשתא יהי' בכרגא דמתא דאין שומעין להם בזו וכו' ואע"ג דהמרדכי כ' שם דאם רוצה לישא בעול עם הקהל לא מצי מעכבו עליו וכו' ועוד דגם המרדכי לא קאמר אלא אם רוצה לישא בעול עם הקהל דהיינו כל צרכי הקהל אבל בלא"ה לא ע"כ לשונו לענינינו הנה כי כן נ"ל דתרתי בעי' דר פה וקבע דירתו וגם שייך בכל כרגא דהכא אבל דר פה לחוד לא מהני דודאי נתינת כרגא עדיף טפי מדר פה בלא נתינת כרגא ונהי דאין למחות ביד העניים משום דאינהי שייכא בכרגא ונתוני' תחת משא מלך ושרים אם יעשירו אלא עתה אין להם ליתן משא"כ מי שלא שייך כלל בכרגא כגון נדון דידן דידוע מחק המלך דמטיל הכרגא רק על בעל אשה ובני ה' זהו' לשנה וכן שארי מסים שנותני' להשר ולהמלך סיועת המלחמה וכדומה וכן מעמיסי' עליהם מעות צדקה ופרנסת הרב ומשועבדי' וכדומה ולא על הנערי' כ"א נוטלי' מידם מעט כפי שיעור עסקם כפי ראות עיני גובה הקהל ונראה שדנים אותם כבני עיר שברחו ליישוב מחמת סכנה שכ' המרדכי שאין למחות בידם עסקם כדי חיותם וכפי שירוויחו ישא בעול ופסקו הרמ"א בש"ע סי' קנ"ו א"כ ה"נ הני נערים כיון שהמלך לא קבלם לכרגא שלו אעפ"י שנולדו פה בעיר מ"מ לענין מו"מ דין מתא אחרות להם דלא שייכי בכרגא דהכא מק"ו מתקנת חזקת הישוב שהבי' הרא"ש והמרדכי ועי"ש בתשו' רמ"א הנ"ל ופקידת המלכות עדיפא מתקנת חזקת הישוב דדינא דמלכותא דינא בעניני מסים דע"כ לא כ' הרא"ש שאין למחות בבאי' להתישב אלא משום שהראשוני' לא קנו הישוב מהשר זולת היכי שגזרו על חזקת הישוב כמ"ש שם ברמ"א מכל מקום יודה היכי שהראשוני' קנו הישוב מהשר שאין לאחר חזקה בו וה"נ המלך גזר דהני שייכי בכרגא והני לא ולאסור להם מו"מ לגמרי כבני מתא אחריתי זה א"א כלל דמאין יבוא עזרתם מי שיש לו אב יחי' מי שאין לו אב ימות ע"כ דנום כבורח מפני סכנה כן יהי' כל א' בעירו ישא ויתן כדי חיותו ויפרע קצת מס לא יותר דאל"ה הי' עול גדול להעמיס על בעל אשה ובניו ומגדלם לת"ת ולהקל על אלו אע"כ כנ"ל וכן הדבר מפורסם בפי ההמון שאם יזדמנו יחד נערים ובעלי בתים אצל מו"מ לוקחי' הבע"ב הרבה ריווח יותר מהנערי' והוא מטעם הנ"ל ומ"מ לא ראיתי מי שמוחה בידם לסחור ולסבב על פתחי הקוני' ולהפסיד על בעלי בתים אולי הוא משום דבלא"ה איכא סוחרי טובא גוים וגם בני ישראל ממתא אחריתי ואין בידינו לכופם לכן אין למחות בידם ג"כ דומה לזה קיי"ל בפ' לא יחפור דנקוטא לי' שוקא לת"ח ופסקו בש"ע י"ד סי' רמ"ג ס"ג ובח"מ קנ"ו בהגה' ס"ו מביא בשם הרמב"ן

ז"ל דהיכי דאיכא גוי דמזבני נמי האי סחורה לא נקיטנא להו דלמה נפסיד לישראל בחנם ה"נ דכוותי' אך בנדון דידן במקולין שאין מי יכול לעסוק בזה כ"א אחד מאנשי קהלתינו בודאי לא נכון לעשות כזה שהנער יקצוב בשר אם יש בעל בית הרוצה בזה והוא יחזור אחר פרנסתו באופן אחר ואעפ"י שכבר החזיק בזה לא מהני לי' מידי א' שלא החזיק בזה ג' שנים אלא ב' שנים ומחצה ועוד אי הי' מחזיק בזה לא הי' בשופי כי מחובו אשתקד כאשר ידעתי ועוד הא פשוט דאין מחזיקי' בשל רבים משום דה"ל קדירא דבי שותפי כאשר החליט בח"מ סס"י קמ"ט אבל אין לדמותו למ"ש הרמ"א בהגה' סי' ק"מ סי"ד דהכא לא על חזקת החנות אנו דנין אלא על האומנות וההפסד שהפסיד לבעלי בתים אבל מטעמי' הנ"ל לית לי' חזקה:

אמנם עדיין צריכי' אנו לעיין מטעם שחכר מהקהל כאשר כתוב בידו מגובה המס ששילם לו עשרה זהו על חצי שנה. אע"פ שאין בידו שטר שכירות מהקהל מ"מ הא דברי קהל אין צריכי' קנין מ"מ נראה פשוט דאין בזה ממש לא מבעי' במה שכבר החכירו לו שאין בו ממש שאפי' אם לא יערער בזה שום אדם וכולם יסכימו להשית מס על קוצבי הבשר מ"מ יכולי' הקהל והנער לחזור בו שהרי לא היתה מדעת כולם וכ' הרמ"א בהגה' ש"ע סי' י"ח ס"א קהל שברר וד' או ה' בוררים אין הולכי' אחר הרוב שאין רוב אלא בב"ד והוא מתשו' הרשב"א שהביא בב"י סס"י י"ג וכ' על דין זה שפשוט הוא שאין הולכי' אחר הרוב אלא בב"ד והסמ"ע פי' שהכוונה כדאי' במס' ע"ז ע"ב ע"א אמר כדשיימי בי תלתא וכו' ע"ש בש"ס ובש"ע סי' ר"ו ס"ב ולפע"ד אין הנדון דומה לראי' דהתם המוכר התחייב עצמו ותלה תנאו בשלשה וכל תנאי שבממון קיים אם כוונתו כך או כך אבל פשיטא אי פסקו ב"ד שדבר זה ישומו תלתא אזלי' בתר רובא בכל התורה ומה לי בוררים מקהל או שארי דיינים והב"ח סס"י י"ח מסיים בדברי רשב"א הנ"ל וז"ל ואין רוב אלא בב"ד כלומר היכי שישבו לדון בתורת ב"ד לדין גמור עכ"ל. גם זה לא הבנתי ואיך הי' זה פשוט כ"כ לרשב"א והנלע"ד כיון דהש"ס בחולין טרח להמציא הא דאזלי' בתר רובא ומייתי מסנהדרין דאזלי' עכ"פ בתר רובא דאי' קמן ע"ש א"כ משמע מסברה חצונה לא הוה אזלי' בתר רובא כלל וא"כ בלשון ותנאי בני אדם מה שאינו מדין תורה בעי' כולו ולא רובא לכן בוררי' שבררו הקהל מרצונם להתפשר עם היחידים ממנהגי קהלה הוא ולא מן הדין שהרי כולם נוגעי' בדבר הם ופסולים לפסוק אלא שנבררו מצד המנהג א"כ אזלי' בתר לשון ב"א ובעי' כולם שוה ולפ"ז צריכי' ליישב מ"ש בהגה' מיימוני' פי"א מה' תפלה ה' אות ב' ע"ש גבי קהל שהי' להם קטטות במינוי הש"ץ והדומה ופסק מהר"ם שיושיבו כל פורע המס וילכו אחר הרוב ומזה כ' הרמ"א בהגה' ש"ע ח"מ רס"י קס"ג כל

צרכי ציבור שאינן יכולין להשוות עצמן יש להושיב כל בעלי בתים הפורעים מס ויקבלו עליהם שכל א' יאמר דעתו לש"ש וילכו אחר הרוב יכול לכוף אותם עכ"ל צריך לומר שאני התם דע"כ מתחלה כשנשתתפו בקהלה לכך נתכוונו שאם יארע כזה ילכו אחר הרוב דאל"כ איזה תקנה יהי' להם שהרי תחלת מחלוקתם הי' בענין זה שמיאנו איזה אנשים במינוי הש"ץ ע"ש וע"כ יעמדו למנין וילכו אחר הרוב אבל כל זמן שאין כאן כל הקהלה אין רשות להבוררי' לדון עפ"י רוב דעותם וא"כ לכאורה גם הקהל הממוני' בעיר לא יעשו דבר אלא מדעת כולם לא עפ"י רובם אך הואיל וכבר נהגו דבאסיפת הקהל אזלי' בתר רובא ובמנהג הולכי' אחר הרוב אפי' הוא גרוע בעניני כאלו מ"מ היינו דוקא בהתאסף יחד ונועצו יחדיו אזיל בתר רובא מגו כולם וכמבואר בש"ע שם והאריך ג"כ בפרט זה בכה"ג וע"ש אות כ"ג סי' י"ג מאוד ע"ש אבל הכא שזה הבעל בית הקצב הוא ג"כ מאנשי הקהל וגם אחוזת מרעהו וכולם לא ידעו מזה כלום והבעל דין עם כל עוזריו מודים שלא הי' החכירות בפניהם א"כ לא הי' יכולת בידם להחכיר ועתה אם לא יתרצו לזה כל בני הקהלה מ"מ יכולי' שניהם לחזור כי חכר אז ממי שלא הי' בידו להחכיר וגדולה מזה כתב בא"ע סי' צ"ו ס"ה באלמנה שלא נשבעת ומכרה ואח"כ נשבעת שמכרה בטל כיון שלא הי' אז בידה למכור ואפי' מאן דפליג התם דהשבועה דרבנן בעלמא היא יודה הכא וזה פשוט לפע"ד:

אך אפי' אי יתרצה כל בני הקהלה להחכיר מכאן ואילך לא יכולו שזה צועק מה לכם לשית מס על מו"מ שלי וזה מבואר מאוד בראשוני' אספם בתשו' רמ"א סי' ע"ג הנ"ל קחנו משם וזה לשון בעל כנה"ג סי' י"ג אות מ"ג לא מהני רוב הבא מתוך כלו אלא בדבר שיד כולם שוה בו אבל אם יסכימו כולם על א' מהם לגרוע כחו נעשה כלם נוגעי' בדבר עכ"ל וצ"ע קצת ממ"ש שם אות ל"ט ע"ש א"כ בהא נחתינן וסלקינן שאין בכחם לשום מס על האומנות ההוא כלל וכלל:

והנה אם גובה הקהל מודה להנתבע שלא קבל ממנו המס בחכירות אלא בשביל מס כמו שמקבלי' משארי נערי הנושאי' ונותני' א"כ ע"כ ישלם גם להבא עד כלות שנותו אעפ"י שעתה ירד מנכסיו שגרשוהו מאומנתו ואנן סהדי אלו הי' כן בתחלת השנה לא הי' מעמיסי' עליו כ"כ מ"מ בענין מסי' אזלי' בתר תחלת השנה לענין עני והעשיר או עשיר והעני והוא מתשו' הרשב"א פסקו הרמ"א סי' קס"ג וע"ש בט"ז אך אי לא יודה בזה אלא יאמר שקבלו ממנו בחכירות א"כ א"א לו להוציא ממנו מלהבא כיון שהוא יודע בעצמו שאינו חייב אך מה שכבר הקדים לשלם על חצי שנה א"א שיחזרהו לו שהרי

האנשים האלו טוענ' שלא חכרו מעולם רק בשביל מס נתן וא"א להחזירו לו עד שיבי' ראי' שהרי הקהל מוחזקי' לעולם בעניני מסים:

והנה מה ששילם כבר עשרה זהו' לחצי שנה יש בהם איזה זהו' שצריך כל קצב לשלם לשררה וא"כ לכאורה אותן זהו' יחזיר לו הנתבע שהרי אלו לא הקדים הוא לשלם עבורו הי' הוא צריך לשלם לשררה אמנם נראה דזה תלי' בפלוגת' דעובדא דגידל בר רעילאי בהניזקין נ"ה ע"ב ע"ש האי עובדא עם פירש"י והרשב"א פי' שלכן הפסיד מעותיו משום שפרע חובו של חבירו והניח מעותיו על קרן הצבי ע"ש ויש לעיי' בזה לענינינו והנה נראה פשוט העוזרי' להנער בפליליהם יש להם דין מסור מק"ו מ"ש הרא"ש הובא בסמ"ע סי' קצ"ד ס"ק י"ג י"ד ע"ש היטב כל זה נלע"ד נכון וברור להלכה ולא למעשה וחתמתי שמי. פה דרעזניץ יום ג' ו' תמוז תקנ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סב

נשאול נשאלתי מאחד מבחירי תלמידי באשר שבילדותו הלוה מעות עצ"ה עיסקא כפי אשר הורהו א' המורי' בו ועתה אחר עיונו בש"ס ופוסקי' לא נראה בעיניו ההיתר ההוא ורוצה להחזיר הרבית והנה ידוע דעתה במדינותינו הוזלו הבאנקא נאטא טובא מאשר הי' אז והמלכות תיקן שהפורע חוב צריך לשלם באנקא טובא כפי ערך שהי' בימי היוקר ויעלה זה לסך עצום וקשה עליו להחזיר כל כך ולפום רהיטא השבתי לו בפשטות דאינו צריך לשלם אלא כמספר הבאנקא אשר לקח ממנו אף עפ"י שהוזלו עתה שהרי הדבר פשוט שעפ"י דין תורה משלם לו מטבע שהלוהו אפי' נפסלה לגמרי כל דאי' לי' אורחא למישן ב"ק צ"ז ע"ב וטוש"ע ח"מ ס' ע"ד מכ"ש היכי דמסגי הכא אלא שהוזל ורק משום דקי"ל דינא דמלכותא דינא בעי' ומלכא אמר שיפרע לו טובא כפי ערך שהי' אז וא"כ נאמר ממ"נ אי בתר דין תורה אזלת אינו צריך לשלם מטבע שהלוהו אם מעט ואם הרבה ואי בתר דינא דמלכותא אזלת אינו צריך להחזיר הרבי' דבדיניהם אין מוצאי' כך הי' נראה לפום רהיטא:

אלא שיש לפקפק על זה ולומר דכיון דמן התורה דינא דמלכותא דינא לענין פרעון חובות א"כ נמצא מן התורה אינו יוצא ידי השבה מעלי' עד שיחזיר כמו שתיקן המלכות לפרוע וס' זו יש להוכיח ממאי דהקשה הש"ס בב"ק צ"ז ע"ב ממעשר שני אהא דר"נ דאית לי' אורחא למישן ע"ש ומאי קושיי' דלמא דר"נ טעמי' משום דמסתמא תיקן המלכות שלא יפרע אדם חובו מהמטבע הנפסלת ומ"מ אי אית לי' אורחא למישן ה"ל זה נהנה וזה לא חסר אבל אי לית לי' אורחא למישן לא יקבלם כאן נגד דינא דמלכותא משא"כ לענין פדיון אפי' יהי' קפידא דמלכות שלא לישא וליתן ולקנות פירות במטבע הפסולה מ"מ

ממ"נ אי בתר דין תורה אזלת הרי פירותיו פדוים ואי בתר דינא דמלכותא אין פירותיו צריכי' פדיון אע"כ כנ"ל דכיון שיש כח למלכות לגזור על צ"ה א"כ מן התורה אין עליו שם מטבע ואין מעשר שני נפדה עליו וה"נ דכוותי' וליתא למ"ש:

ומ"מ לדינא נ"ל מ"ש אמת שאינו צריך להחזיר אלא מטבע שלקח ממנו ברבי' דהא דינא דמלכותא דינא אינו אלא במה שנוגע לחק מלכותו כעין מטבע ואלו לא תיקן דבר בפרעון חובות הוה אזלי' בתר דין תורה אך כיון שתיקן אמרי' מסתמא גם זה נוגע לחק מלכותו ואי לאו הא תיקונא בפרעון לא קיימא הא דמטבע שלו ומשו"ה אזלי' בתרי' וכל זה בפרעון חוב ממש אבל בהחזרת רבי' שיש לנו להקל על בעלי תשובה ומידי דלא שכיח ולא אסיק המלכות אדעתי' בהא לא תיקן ותבנא לדינינא שישלם כמה שקיבל אותה המטבע ממש אם מעט ואם הרבה הנלע"ד כתבתי. פ"ב מש"ק ד"י מנחם תקע"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סג

שלמא רבא לתלמידי ידידי וחביבי התורני החרוץ מו"ה ישעי' נ"י:

נועם מכתבך מיום טוב מנחם הגיעני שלשום על ידי ר' בנימן נ"י ע"ד שאלתך שנית אודת פרעון החובות עפ"י פקידה החדשה ושינוי מטבע באנקא צעטעל מהקיר"ה הנה בפקידה נומרי י"ז נאמר כל ח"כ שהגיע זמן פרעון שלו קודם יום הפקידה אינו משלם אלא ב"צ הישנים ולהיות כי הי' נ"ל בפשיטות שגם זה נוגע לחק המלך וא"א לפרש ע"כ הוריתי הלכה למעשה ביתמי שהי' להם ח"כ על א' בלי שום זמן כ"א בכל עת שיתביענו יהי' זמן פרעון אלל"ע צייי"ט בגעה"ר והיתומים נגשו את הלוה כמה פעמים קודם הפקידה והוריתי דה"ל כהגיע זמן קודם הפקידה ולא נשתלמו אלא מהישנים הפחותים ושוב אירע כן ביתומה שהי' כאן והי' לה מעות בק"ק נ"ש ושלח לי הגאון אב"ד דשם ג"כ סכום המעות ההוא מהישנים הפחותים אמנם שבוע זו קבלתי מכתב מהגאון הנ"ל שלדעתי דין הנ"ל הוא ספיקא דדינא ואין להוציא מהמוחזק לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה והדברים עתיקים:

אודות שטרי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון גם בזה אינני שוה עם הגאון הנ"ל וכך דעתי הקלושה נוטה ע"ד משל מי שנתן לחברו ב' אלפי' זהו' קודם כמה שנים על שטר עיסקא ביום צאת הפקידה נתחייב לשלם לו במקום אלף מלוה סך חמשת אלפים ובמקום אלף פקדון יראה הסחורה שהי' בידו אז שהי' שוה באותו הזמן אלף זהו' כגון שסחורתו היא כסף ובעת תחלת שותפתם הי' לוקח ח' מאות לוט בעד אלף זהו' אמנם באורך זמנים הללו נתיקר הכסף ועמדו ביום ההוא מאה לוט באלף כסף א"כ אין לו

להמלוה אלא מאה לוטה כסף אצל הלוה המקבל העיסקא וטעמו פשוט כי עד יום הפקידה הי' הב"צ חשובי' ככל מטבע בעולם ותלינן היוקר בהסחורה נמצא כל מה שנתיקר הסחורה באותן הימים הוה בכלל ריווח וכיון שהלוה המקבל העיסקא קנה הריווח של המלוה בכל שנה בעד כך וכך פראצענט"ן א"כ היוקר של הכסף ריווח שלו היא והיו יכול לסלקו באותו היום רגע קודם הפקידה בסך מאה לוטה שהי' שוים אלף זהו' נמצא יש לו בידו ה' אלפי' זהו' באנק"א צעט"ל ומאה לוטה כסף:

והנה בהגיע הפקידה הוזל הכסף שהי' שוה אלף זהו' ואיננו אלא ב' מאות זהו' ואף אם עי"ז עולה שער הכסף קצת היינו שהוזלו ב"צ הישנים ולעול' לא יגיע לסך הראשון שיהי' שוה אלף זהו' נמצא הנותן עיסקא נלקה שהפקיד בידו אלף זהו' ואינו מחזיר לו אלא מאה לוטה כסף השוים איזה מאות זהו' ופסידא דילי' הוא שהפקדון שלו הוזל ולא מצי למימר תסחיר בו ונרוויח עד שימלא הפסדו ואם כבר סחר והרוויח לא מצי למימר שהריוח מילא חסרון הקרן כדאמר להדי' בש"ס ב"מ ק"ה ע"א דהתם טעמא בצידו מדלא הודיע שהפסיד ש"מ ניחא לי' דלא לקרי מפסיד עיסקא אבל הכא מה הי' לו לצורך להודיע בדבר מפורסם ואיך יקראנו מפסיד עיסקא דאינשי וכי הוא הפסד או גרם לכך כלל ע"כ אין לו בקרנו אלא מאה לוטה כסף כפי שווים אז:

ואם הי' ביד הלוה עד עכשיו לא ישלם לו ריווח כ"א ממאה לוטה כסף פראצענט"ן כפולי' ממה ששילם לו מקדמת דנא ומה' אלפי' הלואה לא ישלם כלום והדבר מובן דמחלק הלואה אסור לקבל רבית וחלק פקדון איננו אלא שיווי מאה לוטה כסף ברגע אחר הפקידה ואז כיון שמשלם לו פראצענט"ן עבור המאה לוטה א"ככל מה שיתיקר מן אז עד עתה הכסף יהי' ללוה וטעם שישלם פראצענטן כפולים היינו משום שמתחלה הלוה לו ב' אלפים בעיסקא ועשו זע"ז לשלם יו"ד למאה דהיינו ב' מאות זהו' לשנה והדבר ידוע שאסור לקבל רבי' מחלק מלוה וע"כ הי' ב' מאות זהו' בעד אלף פקדון והי' עשרים פראצענט"ן אלא שבלשון ב"א אומרי' יו"ד פראצענט"ן שכוללי' גם חלק המלוה עם חלק הפקדון אבל לעולם הכל בשביל חלק הפקדון ועתה שאין כאן פקדון אלא שיווי מאה לוטה כסף ביום הפקידה ישלם על מאה לוטה רוחי' כ' פראצענט"ן ועל ה' אלפים מלוה לא ישלם כלום ואם פקחים הם ישלם הלוה להמלוה כל הסך שלו ה' אלפים מלוה ואיזה מאות זהו' בעד מאה לוטה כסף ואח"כ יחזרו ויתנום לו בתורת עיסקא ויהי' כל סכום המעות בתורת עיסקא פלגא על פלגא כמקדמת דנא:

אמנם הנותנים עפ"י היתר ותיקון מהר"מ ז"ל ששעה א' כלו פקדון ואח"כ כל השנה מלוה וכל הריווח נותן לו בעד שעה א' מסחר הראשון שבא לידו והרוויח א"כ בטלו כל הדינים הנ"ל וכן נוהגי' פה על פי כאשר ידעת אתה:

אודות מ"ש המטבע הישנה דמסגי עלמא אין לך בזה אלא דד"מ בלי ספק וצורך גדול הוא למלך כמובן ואין להאריך ולפרש והי' זה לך שלום וברכת השנים. פ"ב יום ג' י"ד אלול תקע"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סד

שלום רב לכבוד מרנא הגה"ג וכו' כבוד מו"ה מרדכי נ"י אב"ד ור"מ דק"ק נ"ש ומדינת מעהרין יע"א:

אחרי ד"ש באתי אודת הפקידה מבאנק"א צעט"ל מהקיר"ה שנפסלו משנה חדשה ואילך ועד אותו זמן עדיין מסגו בעלמא אלא שנפחתו משוויים הי' נלע"ד פשוט עפ"י דתה"ק כל הפורע חובו עד שנה חדשה ישלם לו מבאנק"א צעט"ל הישנים ויהי' פסידא דמלוה כיון דעדיין מסגו בעלמא לא גרע מאית לי' אורחא למישן ומשנה חדשה ואילך ישלם לו חדשים כמות שהם ויפסיד הלוה על א' חמשה כידוע כיון שנפסלו הישני' לגמרי אמנם דינא דמלכותא לא כן הוא אלא גם מי שפורע קודם זמן צריך לשלם עפ"י הקור"ס שהי' זמן ההלואה ויפסיד הלוה הפחת ההוא ואין חילוק בין עתה לאחר זמן שנה חדשה שלהם ומי שהגיע זמן פרעון שלו קודם יום הפקידה אעפ"י שלא פרע עדיין מ"מ צריך לקבל הישנים הפחותים והיות כי בענינים אלו דינא דמלכותא דינא נראה כי כן ראוי' להורות וכן עשיתי הלכה למעשה פה ועכשיו שמעתי ונאמר לי בלחישה כי הגאון נ"י אין דעתו כן ע"כ יחוה לי דעתו בברור עם טעמו ונימוקו על כל פרט ופרט. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סה

יציץ ופרח מטה עוז שבט מושל ביראת אלקים ודברו להקים גוזר ומקים ה"ה כבוד הרב המאה"ג הגאון ומפורסם מו"ה משה נ"י אב"ד דק"ק פ"ב וכאל"ש יא"ש:

ע"ד מטבע שנפסל ופשיטא דאין חילוק בין נפסל כולו לנפסל מקצתו ונפחת מערכו ותדע דהרי אף בנפסל כלו עדיין יש לו שיווי רב מפני הנסכא שלו ומכ"ש בזמן הש"ס שלא הי' שיווי הצורה של המטבע יותר מהנסכא רק בערך חמישית כמ"ש הרא"ש ב"ק דף צ"ח א"כ גם בנפסל כלו ה"ל רק נפחת מערכו ועוד דהא הש"ס מדמי לה לתרומה ונטמאת דיש לה שיווי מכ"מ להסיק תחת תבשילו ועוד דהא התוס' כתבו שמשו"ה לר"ה א"ל הרי שלך לפניך משום דה"ל כהוזל וא"כ גם בנפסל כולו ה"ל רק כהוזל

וממילא הה"ד בנפחת מערכו גם הפוסקים לא חלקו בנפסלו בין נפסל כולו למקצתו וא"כ כ"ש באלו הב"צ שאין להם שיווי מצד עצמם רק מה שציין המלכות עליהם על כל א' וא' מה שהוא ועכשיו גזר המלכות שבמקום שמציין חמשה זהובים רק א' אין לך נפחת ונפסל גדול מזה וממילא תלי' הדין באשלי רברבי במאי דפליגי במטבע שנפסל להרמב"ם והראב"ד ורוב המורים שהביא הבעה"ת חלק ח' אות א' שער מ"ו בין בהלוה מעות או פרקמטי' לעולם הדין שוה לרב דנותן לו מטבע היוצא באותו שעה ומינה לשמואל בלית לה אורחא למישן ומכ"ש בב"צ האלו שאין יוצא בשום מקום רק במדינות הקיר"ה וגם שם נפסלו מערכן עד חמישיתן דעל הלוה לשלם מטבע היוצא באותו שעה ר"ל בנ"צ המצויין עליו חמשה יהא שיווי דידיה זהב ולרש"י ותוס' והרא"ש דלרב יש חילוק בין פרקמטי' להלוה מעות ומינה לשמואל בל"ל אורחא דמחזיר לו מטבע שהלוה מכ"מ היינו רק בלא התנה אבל בהתנה לשלם לו מעות מחויב ליתן לו מעות ממטבע היוצא וידוע דבכל נוסחי החלופי' כתבם שנוהגין עפ"י תקון המלכות כתוב בו שמחייב עצמו לשלם במעות מזומנים וה"ל התנה דאע"ג דבתוס' משמע לכאורה דדוקא בהתנה לשלם מטבע אבל בהתנה לשלם מעות ולא הזכיר מטבע אין מפורש בתוס' מכ"מ הטור והב"ח והדרישה וכן בהגה' רמ"א בסי' ע"ד מבואר דל"ד התנה לשלם מטבע דההה"ד התנה לשלם מעות הדין כן ונ' דה"ט דטור נקט בשיטת רש"י המובא במרדכי שחזר בו ופי' הלוהו על המטבע דה"ל הלוהו מעות והתנה עמו לשלם במעות מזומנים ונקט ה"ל כוותי' כיון דבל"ה רוב המורים ס"ל טפי דאפי' בלא התנה נותן לו המטבע היוצא והיינו שכ' המרדכי שחזר בו רש"י דנ"מ בחזר' זו דלרש"י קודם חזר' לא מהני הלוה מעות כ"א כשהתנה להדי' על המטבע ובתר חזרה מהני ג"כ התנה על מעות דאלו למש"כ תוס' שלפנינו אין פלוגתא בין רש"י ותוס' בהלוהו מעות רק בהלוהו פרקמטי' יש חילוק בין רש"י לתו' ובהיפוך דלתוס' גם בפרקמטי' אם קצוב דמם ה"ל כהלוהו מעות ולרש"י לא ושם במרדכי בחזרה דרש"י לא הוזכר כלום מדין פרקמטי' אע"כ דהנ"מ במה שחזר רש"י הוא לענין הלוהו מעות דא"צ תנאי על המטבע אלא דגם התנאי לשלם מעות מהני וביש"ש ב"ק משמע עוד דרש"י בתר חזרה ושיט' התוס' שלפנינו א' הוא ע"ש. ולדבריו צ"ל דגם התוס' ס"ל שהלוהו מעות לשלם מעות וא"צ להתנות לשלם מטבע ממילא ח"כ שלנו כולם ה"ל התנה וא"כ אף בלא כ' הח"כ במילואו ה"ל דבר שנהגו כולם לכתוב שככתוב דמי כמבואר בסי' מ"ב ושם בש"ך שאין לומר ולחלק דנפסל שאני מב"צ שלנו דנפסל בש"ס ה"ל מילתא דשכיח' כיון שלא הי' שיווי הצורה נגד הנסכא רק דבר מועט וע"כ מהני התנה אבל נפסל דבנ"צ הוא דבר שלא עלתה על לב כלל ומילת' דל"ש לא

אסיק אדעתי' להתנות עליו ואינו בכל תנאי כמבואר בסי' כ"ה דז"א דהרי גם בהוסיפו על המטבע החדשה אם לא הוסיפו חומש ולא אוזל פירי כמבואר בפוסקים ושם בגדולי תרומה עליו הא הוכיח דגם נפסל המטבע ל"ש מהא דמהני תנאי ולא לריבר"ש כמו סאה בסאה ע"ש:

איברא שדבריו בזה תמוהי' דודאי דקשי' לי לגדולי תרומה שם דאמאי שרי בהתנה דליתסר משום רבית כמו סאה בסאה בהתנה בהוזל ליתן דמי' וכן קשה לי עוד שם בסוף החלק על רבינו יואל שבהגה' אשרי שמתיר ליקח המטבע החדשה אם לא הוסיפו במשקל כלל אע"ג דזיל פירי וק"ל דלהוי כסאה בסאה וע"כ תי' דכאן לא שכיח ע"ש וכ"ז לק"מ דלא אסר גבי סאה בסאה רק באם מתנה שאם הוזל יתן דמיהן ובהיוקר יתן החיטי' אבל באם לעולם יתן דמיהן אין כאן איסור וכן כאן בין שיופסל המטבע או לא לעולם יתן לו המטבע בשעת הפרעון ואין בזה משום ריבית כו' שלא הוסיפו חומש או באוזל פירי בתוספות מועט אבל בלא הוסיף כלום במשקל אע"ג דאוזיל פירי מחמת מטבע החדשה אין בזה ריבית ולא דמי לסאה בסאה דהתיר הזול והיוקר תלי' בחיטין אבל במטבע אין היוקר והזול תלי' במטבע כמ"ש הרא"ש בתשו' שהביא הטור סס"י ע"ד ומשו"ה ג"כ בריש פ' איזהו נשך לא נקט הש"ס רק אוזפי' ק' פריטי מעיקר' שוי' דוקא וכו' ולא נקט הש"ס אוזפי' דוקא מעיקרא שוה מאה פריטי ועכשיו ק"כ וכו' משום דזהו משרי שרי משום דאין היוקר והזול תולה במטבע של כסף אלא בפריטי נחושת דה"ל פירי לגבי המאה כסף ואף למש"כ שם בהגה' אשרי לאסור בנתיקרה המטבע הישנה ואסור ליקח המטבע הישנה ולא ס"ל כהרא"ש בתשו' הנ"ל מכ"מ בלוקח מטבע חדשה דאוזלי פירי מחמתם עדיף טפי דאין נותן לו את הדבר שהלוהו עצמו כהך דריש פ' הזהב (בבא מציעא דף מ"ו) הרי שהיו פועלין תובעי' וכו' ע"ש בתוס' ד"ה נעשה וכו' ודוק. ומכ"מ מדברי ג"ת הנ"ל אנו למדיי שסתם נפסל ג"כ לא שכיח ואפ"ה מהני התנה ובלאו ראי' ידוע ופשוט שנפסל עכ"פ לא מקרי שכיח לגמרי וה"ל שכיח ולא שכיח והרי בתנאי ממון לא שכיח כלל ול"ש קצת שווין בדינין כמ"ש הש"ך בח"מ סי' נ"ה ואפ"ה מהני תנאי הה"ד בל"ש כלל:

ובענין אם בכבר הגיע זמן הפרעון קודם הפקידה מה דינו לד"ת הקדושה נחלקו בו כי המהרש"ל ביש"ש ב"ק ס"ל דכיון דהי' לו לשלם בזמן שעדיין לא נפסלו וע"י עיכוב דהלוה המתין עד שנפסל בכה"ג אף בלא התנה כלל ג"כ צריך לשלם לו מטבע היוצא בשעת הפרעון וסברתו משום דאם הי' משלם בזמנו הי' המלוה מחלף במטבע טובה דלא נפסלה וכ"מ בתשו' מהר"מ אלשוך סי' ע"ט שהביא הש"ך שם בס"ק כ"ז אבל הש"ך

הבין מדברי מהר"ם אלשוך הנ"ל בהיפוך דאדרבה בהגיע הזמן קודם א"צ לשלם לו אח"כ רק אותה המטבע שהי' נותן אז בזמנו שהיא עכשיו מטבע הנפסל וצ"ל דהש"ך לא קפליג רק בלא התנה דבזה ס"ל הש"ך דסוף סוף אלו פרע לו בזמנו היה נותן לו אותו מטבע וס"ל מעיקר' כהלוהו מעות דס"ל לרש"י בלא התנה צריך לקבל מטבע שהלוהו משום דגם אצל המלוה הי' נפסלים ולא אמרי' דאף המלוה הי' מחליפי' הה"ד והוא הטעם ג"כ בהגיע הזמן קודם שנפסל אבל בהתנה לשלם מעות דגם לרש"י מחויב מכח התנאי מ"ל הגיע הזמן קודם הפסול או אח"כ סוף סוף התנאי לא יצא ידי פרעון כ"א במטבע היוצא ותנאי שלו לא הי' מזמן שהגיע חיוב הפרעון אלא על זמן הפרעון ממש ואע"ג דגם בנדן דהמהרש"ל הי' חיוב מפורש בתנאי לא דמי דהתם לא הלוה כלום רק נתחייב מעצמו ע"כ מפרשי' חיובו אזמן שהגיע חיוב פרעון אבל בהלוה מעות ומתנה לשלם בזמנו מעות מזומנים ודאי כוונתו אשעת פרעון ממש דאלו בעבר הזמן לא יצטרך לו לשלם במעות מזומנים ע"כ דתנאי דידיה על הפרעון ממש יהי' בזמנו או עבר זמנו כיון דבהתנה נכלל בתנאי' לשלם מטבע היוצא אין חילוק כן נלע"ד נכון ובכה"ג מיירי בתשו' מהר"ם אלשוך ע"ש ולא קפליג הש"ך על הדין רק על הבנתו בדברי מהר"ם ע"ש ויובן:

מיהו בנ"ד מצד דינו דמלכותא גזר אומר שבהגיע זמן פרעון קודם א"צ לשלם רק מטבע שהלוהו אך דין זה אינו מכלל דינו דמלכות' שהן לתועלת המלך דלכ"ע אמרי' בי' דד"מ דמה תועלת יש בזה למלך בחקיו בזה לשלם המטבע הנפסל בהגיע הזמן קודם בשלמא במה שגזר שצריך לשלם מטבע היוצא יש בזה תועלת להחזיק המטבע חדשה דבלא"ה מייקר הבנ"צ החדשים בחמישיתן כיון שהישנים יש להם שיווי לפרוע בהם החובות גם המוכסים והמסים הכל נפרעים בכך חמשה פעמים אבל במה שדן שבאם עבר הזמן ישלם רק מטבע שנפסל אין בזה תועלת למלכות וה"ל רק בשאר דין דד"מ של התוס' לא אמרי' בכי הא דד"מ דינא ולהרמב"ן בכל גווני אמרי' דד"מ דינא וא"כ ה"ל ספיקא דדינא בכה"ג וזכה המוחזק ונ' דבכה"ג מיירי הב"ח סס"י ע"ד דר' דהמנהג דכ' המרדכי בעניני הפרעון עפ"י המלך דלא כוותי' קיי"ל וי"ל ג"כ באותו חלק שיש שם בדין ההוא שאין בו תועלת למלך אבל במה שיש בו תועלת למלך ליכא מאן דפליג:

כ"ש במה שהגיע הזמן כבר מצד הדין בהתנה נותן המטבע היוצא אלא שיש בו ספיקא דדינ' מכח דדינא דמלכותא אבל בלא הגיע הזמן פשוט דכיון דחס' שלנו כולם יש בהם התנה לשלם במזומנים צריך הלוה לשלם מטבע היוצא וכ"ז בלוה ממש אבל בעיסקא שטר שלנו הנהוגין ע"פ היתר עיסקא דלכל הפחות אי אפשר בלי מחצית פקדון ועל הפקדון אין אחריות להיוקר' וזולא על המקבל א"כ יחזיר לו המקבל המחצית הסחורה

כפי קרן שלו כפי מה שהי' שוה הסחורה בעד קרנו ביום שיצא הפקיד' דמה שנתייקר' הסחורה מאז ועד עתה כ"ז כבר קנוי' לו להמקבל בעד דמי הרווחים הקצובים שנותן לו שהוא עבור הריוח העולה על מחצית הפקדון דרך משל אם בעת שיצאה הפקדון הי' שוה החתיכה של בגד מאה זהו' בנ"צ אע"ג ששוה עכשיו כפלים דהא צריך להחזיר לו קרן מאה זהו' ב"צ חדשים ואם יתן לו רק הסחורה השוה עכשיו מאה בנ"צ כפי השיווי של עכשיו לא יהי' אפי' הקרן אבל יותר מחתיכה א' א"צ ליתן לו דהא הפקדון ברשות הנותן המלוה הוא ולדידי' הופסד והוזל אבל א"צ לשום החתיכות בגד כפי מה שהוא שוה בתחלת הלואה שאז הי' ב' חתיכות בעד מאה זהו' משום דאותו יוקר שנתייקר אז כל החתיכה של המקבל הוא כיון שקצוב דמי הרווחים בעדו וממילא ג"כ א"א לומר כיון דמשלם במטבע החדשה כפי הפקידה לא יוחשבו הרווחים רק חמשה פרצענט כחוק הקיר"ה דמה שנתחייב יותר רק אדעתי' באם לא יוסיף לו הקרן ובמטבע החדשה דז"א דממילא הריווח של הנותן דפקדון דידי' אייקר אלא שהקנה הנותן להמקבל בדמים הקצובים בדמי הרווחים א"כ או יתן המקבל הסחורה כפי מה שהי' שוה בתחלת הלואה דהיינו המחצית הפקדון ואתייקר ברשות הנותן ואז הרווחים שנתן לו מהקרן או יתן לו כל הרווחים כפי מה שקצוב אפי' פרצענטי מרובה דהיינו תחלת הלואה עד שעת הפקידה ואז יתן לו הסחורה כפי מה שהי' שוה בשעתי' שהי' יוצא הפקידה ומן הפקידה והלאה אין לו לשלם שום רווחים עוד כיון שמחזיר לו הקרן כפי השיווי אז ובזה די לו להלוה שברשותו דהנותן הוזל כנ"ל והוא דין ברור לפי ענ"ד ושלום למר ולתורתו ולכס ישיבתו הרמה כנפשו ונפש הדש"ת. נ"ש יום ד' ח' אלול תקע"א לפ"ק. הק' מרדכי בנעט.

תשובה סו

העתק השאלה:

ילמדנו רבינו רוח אפינו את משפט ראובן אשר קנה עץ משר אחד בשבע מאות זהו' אך לא נתן כי אם שני מאות זהו' וישם מועד לתת את המותר וגם יום מוגבל לקחת את העצים מן היער ויחיי' את עצמו כי אם יעבור המועד הן מן פרעון החמש מאות והן מפנות העצים מן היער אבד זכותו ולא יבוא עוד ויכתבו כל זה בספר (קאנטראקט) ובהגיע תור הפרעון לא הי' לאל יד ראובו לצאת י"ח ויבוא הלך לאיש עשיר ויחל אותו שיתן הוא בעדו ה' מאות זהו' לשר ויואל האיש ויתן הוא בעצמו המעות להשר וראובן מסר לו השטר לערבון ויקבע לו זמן פרעון ושאם יעבור המועד יהי' למלוה כל השטר כי אמר טוב תת את השני מאות לך מתתם להשר ויגיע הזמן ולא פרע וישם לו זמן שני וגם אותו העביר גם העביר את היום אשר הגביל לפנות העץ מהיער נוסף על זה קם

היער לאחוזה לשר אחר אשר לא יתן לזרים אשר לא קנו ממנו דבר בוא בגבולו עד כי נואשו המלוה והלוה מכספם ועציהם והנה ראובן שבק חיים לרבינו ולכל ישראל ואחרי פטירתו ביקש השר מן המלוה הנ"ל הלואה סך מסויים ויאמר אליו המלוה אדוני הנה בא לאוצרך שבע מאות זהו' חנם ממני כי לא לקחנו העצים ועתה הואל וקנה אתה את העצים כי לעומתך לא יעיז בעל היער את פניו ותוכל להובילם כרצונך ויאות לו השר כי הוצרך למעות ויקנה את העצים בהפסד מועט נמצא שיבוא המעות לידי גיבוי והנה המלוה ישר לב לא יבקש רק מעותיו ואת המותר יחזור להיתומי' ואולם יש על היתומים בעלי חוב וכתובת אשה ועתה יורנו אמ"ו נ"י אם משפטם לגבות מן המעות הללו ויורנו רבינו נ"י להציע את ספיקותי לכאורה הדין תלוי אם מגיע המעות הנ"ל ליתומים בדין מן השר או המלוה או לאו שאם על פי דין אינו מגיע עליהם ורק מן שמים רוחמו לכאורה אין תביע' לב"ח ולכתובה עליהם אפי' להסוברים דב"ח גובה מן הריווח היינו בירושת אבי אביהם או שכר פעולה אבל זה כמו שקיבלו יתומים מתנה נותן להם לאהבת אביהם דמשמע ודאי שאין ב"ח גובה מהם וכבר כתוב כי"ב במל"מ פ' א' מה' מלוה ולוה:

תשובה

שלומים אלף לשר האלף י"נ הרב המאה"ג תלמידי צמידי ורב חביבי המופלג ומפורסם כגן הדסים ערוגת הבשם כש"ת מוהר"ר מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמוט יע"א:

ראיתיו צולל במים אדירים מקדר בהרים לוחם מלחמות ה' בגבורים בשיני אריות ומלתעות כפירים ובמפתח בבא פתח ארבעה שערים, א' במה קנה ראובן מן השר המוכר הראשון, ב' אם קנה שמעון מראובן ע"י מסירות הקאנטראקט לידו ואי לא הוה אסמכתא, ג' אם נחלטו העצים להשר הראשון ע"י שהעבירו היהודים מועד מועדיו שקבע להם, ד' מחמת אלמותו של השר השני שנתייאשו עי"ז מהעצים ועל כולם פתח בתשובה כשאלת חכם חצי תשובה או רובה:

והנה מלתי כבר אמורה בקיצור נמרץ שלפע"ד הדבר פשוט מאוד כדבריו האחרונים שכבר נתיאשו מהחוב הראשון ופנים חדשות באו לכאן ואין לכתובת אשתו ובעלי חובותיו כלום בהני זוזי ומשמיא זכי להו אך לרב אהבתי אותו וחפצי לעשות רצונו אטייל קצת על אודות שלשה הראשונות א' לאחת כיד ה' הטובה עלי וה' יעזרני ויצלני משגיאה ומכשול ויעמידני על האמת:

(**א**) במה קנה ראובן מהשר המוכר הראשון נ"ל פשוט לפי משמעות הקאנטראקט ב' מאות זהו' שנתן לא הי' בתורת ערבון ודרא"ן גאב אלא בתורת קנין ופרעון והשאר זקף עליו במלוה וקבע לו זמן לפרוע ועוד זמן אחר זמן הראשון להוליך עציו מיערו

אחר זמן מה שכבר פרע יתר המעות נמצא אחר שכבר פרע יתר מעותיו שוב לא היו העצים בתורת משכון ובטחון אצל השר שהרי כבר פרעו וע"כ מעיקרא השאיל לו מקום ביערו להניח שם עציו עד זמן ועידן וקרוב לודאי שהיער משומר לדעת השר המוכר עיי' רס"י ר"י וש"ך סוף סק"א שם וששכירות המקום הי' כלול בדמי המכר שהבליע לו בחשבון נמצא הי' כסף ושכירו' המקום וכמו שכ' טי"ד סי' ש"ך וז"ל המחוור שבכולן שיקבל פרוטה מהגוי ומקנה לו המקום שהבהמה עומד שם והמקום יקנה לו האזן והוא מהרא"ש וכן פסק שם בש"ע וז"ל תוס' ע"ז ע"א ע"א סוף ד"ה רב אשי ואם יש לו רשות מקנה לו ישראל חדר בביתו והנכרי ינעול ויפתח וכו' ואח"כ ימשוך הנכרי הבהמה לאותו חדר עכ"ל מה שהצריכו תוס' שימשוך הבהמה לאותו חדר ולא סגי למקנה באגב דהא לא בעי' ציבורים משמע קצת דאין קנין אגב בנכרי אמנם כבר הוכיח בקצות החשן סס"י קכ"ג דגם בגוי מועיל קנין אגב ואני מצאתי כן להדי' בלשון מלחמות ה' בפ"ב בפסחים סוגי' ההרהינו אצלו יע"ש וצ"ל דהתוס' לא רצו להטריח על הישראל שיאמר אגב גם מ"ש תוספ' שהנכרי ינעול ויפתח לא הי' צריכי' דקונה קרקע בפרוטה כמ"ש הטור אלא שלא רצו להטריח במתן מעות יותר ובנידון שלפנינו נקנה הקרקע בכסף וגם בשטר הקאנטראקט והשתא מה אם הגוי קונה מישראל ע"י חצר אע"ג דאין שליחות לגוי מכ"ש שיקנה הישראל מטלטלי' ע"י חצרו מהגוי נמצא העצים קנויים להישראל מדינא ע"י חצרו שהוא מקום ביער המושכר לו לישראל מהשר עד זמן ועידן ונ"ל דהא עדיף מאלו הקנה לו קרקע קנין גמור דאלו קנה הקרקע קנין גמור אם נתן המעות קודם לגוי קודם שקבל השטר מסתלק הגוי ע"י קבלת המעות ושוב אינו מועיל כתיבת השטר ולא קנה הישראל כלל וכל הקודם זכה וכמ"ש בטוש"ע סי' קצ"ד סעי' ג' ונ"ל הכא בנידון שלפנינו גם המטלטלי' היינו העץ נעשה הפקר וכל הקודם זכה דהרי סמ"ע שם סקט"ז יהיב טעמא דלהכי במטלטלי' לא מסתלק הגוי בכסף ולא נעשו הפקר משום דדרך הוא שיקחם מיד לביתו וזה לא שייך הכא אדרבא כל קנינו הי' עד"ז שישארו העצים שם ביער עד זמן המוגבל ואם הקרקע שהעצים עליו מופקרת גם העצים מופקרים וכל הקודם זכה אבל השתא שקנה הקרקע רק בתורת שאלה ושכירות לזמן והשר הראשון לא סילק ידו ורשותו ממנה אין אדם יכול לזכות בהקרקע ההוא ונקנה לישראל בכסף ושטר כדינא וממילא עדיפא הני מטלטלי' אפי' משארי מטלטלי' דאמרי' הואיל ודרך לקחם לביתו סמכא דעתי' מכ"ש הכא שכבר הם בביתו של ישראל שהרי מקומו מושכר לו פשיטא דקנאום הישראל להעצים והשר זכה במעותיו מדינא בלי שום פקפוק:

ואחר שהחלטנו דהעצים נקנו להישראל בקנין גמור ממילא אחר שכבר כלה זמן שקבע לו השר כלתו לי' ימי שכירות קרקעו וחזרה הקרקע להשר והשתא אפי' לא הי' תנאי האסמכתא ביניהם כלל והי' העצים שייכי' ליהודים הקונה מ"מ לא נעשה עליהם השר לא שומר שכר ולא שומר חנם ומכיון שבא אנס השר השני ונטלום שוב אין לישראל על השר הראשון ולא כלום דאפי' להסוברים בההיא דנכסי הגוי הרי הן כהפקר שאחריות על הגוי המוכר כמבואר בהרא"ש פ' חזקת הבתים סי' ס"ה היינו מטעמא דמחויב להעמיד מקחו בידו והכא הרי כבר העמידו בידו ועד כמה לינטרי' וליזל:

איברא יש לעיין דהש"ך סי' ר"ב סק"ג כ' דלפי דעתו לא אמרי' חצרו וקנינו באי' כאחד דוקא חצרו שמכבר הוא דקונה לו ולא חצרו של עכשיו ושכן עיקור יע"ש והנה מה דאמרי' בגטין ר"פ הזורק גט לחצרה מתגרשת דגיטה וחצרה בעי' כאחד לא תיקשי להש"ך דהתם הוא חצרה שמעולם אלא שידו של בעל מעכבתה שלא תקני להו מאמרי' סילוק ידו של בעל וקנינה באי' כאחד אבל לא שתקנה היא ב' קנינים כאחד וכן יש לומר גבי עבד כנעני בשטר ע"י עצמו מהאי טעמא דלא בעי' רק סילוק כח האדון ממנו ושוב קונה שחרורו אבל למיקני חצר ומתנה כא' לא אמרי' ומיהו מהא דאמרי' התם ר"פ הזורק גבי תיזול איהו ותיחוד ותפתח ואיכסף רבא ולבסוף מסיק גיטה וחצירה באי' כאחד הא לכאורה קשי' להש"ך וי"ל משם ראי' דהרי פירש"י שם דמטעם אגב קנתה הגט והר"ן תמה על רש"י מ"ט לא פי' מטעם חצרה ולהנ"ל ניחא דמטעם חצרה שיהי' החצר שלוחה לקנות לה הגט לא אמרי' ב' קנינים באי' כאחד אבל אם תקנה מטלטלי' אגב חצר הוה רק סלוק יד הבעל ממנה ותקנה החצר ומטלטלי' בבת א' ע"ד אגב ואפשר שזה טעותו של רב עיליש ודרבא בהס"ד דודאי אינהו נמי מעיקרא הוה ידעי' דמתני' דהזורק מטעם גיטה וידה באי' כאחד הוא וכן עבד כנעני בשטר ע"י עצמו אבל הכא שתקנה חצר וגט בפ"א וסלוק יד הבעל בבת א' אעפ"י שהוא מטעם אגב בזה טעו וס"ל דבאגב נמי הוה כשני קנינים בפ"א ולמסקנא אסיק רבא לחלק ביניהם וכנ"ל וא"ש באופן דלא תיקשי מהא אהש"ך:

אך לעיל רס"י ר' כ' רמ"א דבחצר משתמרת לדעת המוכר סגי והיינו כשינויי דר"פ פ"ק דב"מ דעת אחרת מקנה שאני והקשה ש"ך מש"ס קידושין דפשיט לש"ס דר"ג מטעם אגב אתי' עלה ודלא כר"פ ועוד מ"ט הקנה ר"ג באגב ולא מטעם חצר וע"ז כ' ש"ך שיש לדחוק וליישב וכוונתו היא לכאורה כמ"ש כאן סי' ר"ב דחצרו וקנינו באי' כא' לא אמרי' משו"ה פשוט להש"ס דבתורת אגב הקנה להם ור"פ פ"ק דב"מ אעלמא קאי לדינא דדעת אחרת מקנה לא בעי' משתמר לדעת הקונה וסגי בשימור לדעת המקנה ובס"ד דב"מ המ"ל

ולטעמיך הא חצרו וקנינו באי' כאחד לא אמרינן וכמה פעמים מצי למימר ולטעמיך כן נלפע"ד כוונת הש"ך בהא:

וא"כ לפ"ז בנידון שלפנינו ממ"נ לא קנה הישראל דאי נימא משו"ה פשיטא להש"ס דקידושין דעובדא דר"ג הי' בקאג"ק משום דלית הלכתא כרב פפא ובעי' משתמרת לדעת הקונה והכא היער בודאי איננו משתמר לדעת הישראל הקונה ואי נימא הלכה כר"פ ומש"ה פשיטא להש"ס דר"ג אג"ק הקנה משום דחצרו וקנינו באי' כאחד לא אמרינן א"כ ה"נ הרי באו כאחד ולא קני הישראל:

והנה מלבד שלפע"ד הוכחתי מרש"י דגטין הנ"ל כדעת הש"ך עוד נ"ל כן דעת תוס' דמס' ע"ז ע"א ע"א סוף ד"ה רב אשי הנ"ל שכתבו שיקנה רשות לגוי והגוי ימשוך אח"כ הבהמה לאותו החדר וקשה מ"ט לא אמרו בפשיטות שיקנה לו המקום או שיעמיד הפרה לרשותו תחלה ואח"כ יקנה רשותו לגוי אע"כ חצרו וקנינו באי' כאחד לא אמרי' אך לעומת זה חזינא להרא"ש והטור דכ' להדי' קנין המחוור שיקנה לגוי החדר שהפרה עומדת שם ודלא כהש"ך והנה הרא"ש בעצמו הוא מהסוברים כמ"ש ומבואר לעיל ריש סי' ק"כ וע"כ צ"ל תי' אחר אש"ס דקידושין דהנה מסברא נ"ל פשוט דראובן שקנה מטלטלי' משמעון ע"י חצר המשתמרת לדעת שמעון המקנה ולא לדעת ראובן נהי דראובן קנאום מ"מ אינו יכולי' להקנותם ללוי ע"י אותו החצר שהרי הנותן הראשון שהחצר משתמר לדעתו כבר אסתליק לי' מהקרקע ומהמטלטלין לגמרי וזה הנותן השני שהמטלטלי' שייכי' לו והשכר החצר הלא אינו משתמר לא לדעתו ולא לדעת הקונה ומה לנו בשמירתו של הנותן הראשון שהוא עתה כאינש דעלמא וא"כ לפ"ז צע"ג אדר"פ דמשני דעת אחרת מקנה אותו שאני אם נאמר כוונתו דסגי לן במשתמר לדעת ר"ג המקנה תינח ר"ג לר' יהושע אך אח"כ השכיר ר"י המקום לראב"ע לקנות תרומות מעשר כמבואר במשנה ט' פ"ה דמעשר שני וקשה החצר אינו משתמר לא לדעת ר"י ולא לדעת ראב"ע וצ"ע:

והנלע"ד בזה דהא לא מצינו כן בהדי' בשום מקום דלר' פפא בעי' עכ"פ משתמר' לדעת המקנה אדרבא מרהיטא לישנא דר"פ משמע דדעת אחרת לא בעי' משתמרת כלל וכלל אך הרב"י שם כ"כ שכן משמע לו מלשון הרא"ש פ"ק דב"מ שכ' אהא דמחלק ש"ס בין גט דחוב הוא לה ואין חבי' אלא בפניו ובין מתנה דזכות הוא לו נעשה חצר שלוחו על זה כ' דוקא משתמרת דאין דרך לעשות שליח שאין החפץ משומר בידו ומיהו משומר לדעת הנותן סגי דהמקבל מחשב שמירת הנותן כשמירת עצמו ע"ש:

הנה כי כן אומר אני בודאי להס"ד דהוי ס"ל אפי' בגט נמי הואיל ודעת אחרת מקנה יועיל חצר שאינה משתמרת דמשו"ה הקשה מעולא אדר"פ לפי אותה הס"ד בודאי לא הוה מסיק דמטעם שליחות הוא דפשיטא שלא יעשה חצרה שלוחה בעל כרחה שלא לטובתה אע"כ הוה ס"ל שאיננו מטעם שליחות והוה ס"ל דעת אחרת מועיל לעולם א"כ לאותה ה"א אפי' משתמר לדעת המקנה נמי לא צריך וע"כ עלה תי' ר"פ כהוגן אפי' אתרומות מעשר דהקנה ר"י לראב"ע אך לבתר דפריך מגט ומשני רב אשי לחלק ממילא מסקי' דמטעם שליחות הוא והמציא הרא"ש דהדר בעי' חצר המשתמרת דאל"ה לא הוה כשליח אלא דסגי בשמירת הנותן דהמקבל מחשיב שמירת הנותן כשמירת עצמו ומינה היכי דליכא לא זה ולא זה לא קני והשתא נהי דדינו של ר"פ אמת מדשקיל וטרי רב אשי כמ"ש רא"ש מ"מ אוקמתא דמתני' דמע"ש נהי דרישא בקנין ר"ג לר"י ור"ע נימא דהי' מטעם חצר בלא אגב דדעת אחרת מקנה סגי בשמירת הנותן מ"מ סיפא קנין ר"י לראב"ע ע"כ הי' מטעם אגב ומוכח באמת גם דין דשנויי קמא דאגב מועיל במתנת כהונה ומש"ה פשיטא לש"ס פ"ק דקידושין דמטלטלי' אג"ק הנה מסיפא דר"י לראב"ע ומיושב היטב קו' הש"ך ושפיר י"ל דדעת אחרת מקנה בחצר המשתמר לדעת המקנה עכ"פ וכמו שהעלה ש"ך ג"כ בסוף דבריו שאין בו כח לחלוק על העיטור וברצלוני והרא"ש והראב"ן והגה' מרדכי והגה' מיימוני' וחצירו ומתנתו באי' כאחד נמי אמרי' כדעת הסמ"ע סי' ר"ב שהרי כן פסק רא"ש וטור וש"ע בי"ד סימן ש"כ הנ"ל וא"כ קנה הישראל לעצים והשר קנה מעותיו ובשגם בלא"ה הא לכמה פוסקים כסף בנכרי קונה ולהחולקים נמי דדוקא משיכה מ"מ הא איכא סמ"ע רס"י קצ"ד וט"ז י"ד סי' קל"ב סק"ח דעכ"פ ישראל מגוי קונה במשיכה ודלא כש"ך שם רס"י קצ"ד והארכתי במקום אחר וא"כ תבנא לדיננא דישראל הראשון קנה עציו והשר קנה מעותיו ואין אחריות העץ עליו ומה שהחזיר עתה להיתומים פנים חדשות בא לכאן ואין לכתוב' אשה ובע"ח בהם כלום:

(**ב**) ונבוא אל השני' אי קנה יהודי השני את העצים מהראשון לכאור' אפי' הי' מכירה מוחלטת שלא ע"ד אסמכתא נמי לא הי' קונה הנה בשטרא דמסר לו הקונטראקט בודאי אין קונה המטלטלין ע"י שכירות קרקע דהרי בענין כתיבה ומסירה למכתב ע"ג קני לך הוא ושיעבודו ואפי' לא נכתב אם שום אדם בתוך השטר אלא כל המוציאו יקח העצים מ"מ כיון שהוא לא נתן מעות בתחלה והשטר נכתב על קנינו של הראשון שוב לא מועיל על השני ואף על גב דכ' הרא"ש בפ' הספינה דכל שנכתב השטר בשמו קונה בלא כתיבה ומסירה התם נעשה גם תחלת הקנין על שמו אבל היכי דלא נעשה הקנין על שמו אפי' נכתב שמו ממש בתוכו בעי כתיבה ומסירה וגדולה מזו מבואר להדי' בהרא"ש בפי'

נדרים דף כ"ז דהמשליש שטרו ואמר אם לא אתן ליום פלוני החזר לו שטרי כ' כיון שכבר נמחל שיעבודו בעי כתיב' ומסירה אע"ג דנכתב על שמו של זה מ"מ כיון דלא על זאת ההלואה נכתבת בעי' כתיבה ומסירה וסברא זו לחלק בין אם גם ההלואה הי' על שמו מבואר בתשוב' הרא"ש דמייתי ב"י רס"י ס"ו ע"ש וא"כ אפילו נכתב הקונטראקט סתם מי שיביאנו נהי דהמוכר העצים אינו יכול לדחותו מ"מ איהו לא קני מהיהודי ע"י שטר זה בלא כתיבה ומסירה ויש לעיין בהא דמשתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך:

מיהו אין אנו צריכין לזה אפי' יכול לקנות בשטר כזה או עכ"פ בכסף השכיר לו קרקע המושכר לו מהשר להעצים עמה מ"מ הא כבר העלינו לעיל דחצר שאינו משתמרת לדעת הנותן השני אעפ"י שנשתמר ע"ד הנותן הראשון מ"מ לא קנה המקבל השני ועכ"פ למימר תרתי קולא שיהי' חצרו וקנינו באי' כא' וע"י חצר שאינו משתמר לדעת הנותן השני בודאי לא קנה:

מיהו כל זה אנו צריכי' אי הי' מכירה מוחלטת אבל השתא שלא נתן היהודי הראשון להשני את הקונטראקט לחלוטין רק בתורת משכון אלא שהתנה עמו שאם לא ישלם לו ליום פלוני יהי' הקונטראקט מוחלט לו לא קנה לכאורה דה"ל אסמכתא כמ"ש בש"ע ח"מ סי' ע"ג סי"ז דלא קנה ומעלתו נתעורר במה דסתרי פסקי ש"ע דבסי' כ"ז סתם כדעת הרמב"ם דבערבוני מחל לך לית בי' משום אסמכתא ולדעת ה"ה בהלכות חמץ ומצה ה"ה במשכון שהרהינו אצלו להרמב"ם הוה נמי כמו תחת ידו ולית בי' אסמכתא בישראל מישראל דקנה משכון וא"כ פסקי המחבר סתרי אהדדי וכ' מעלתו שכבר נתעורר בזה בתומים ומעלתו הוסיף להקשות גם מסס"י נ"ה דשם פסק הפורע מקצת חובו והשליש שטרו וכו' צריך ב"ד חשוב והתפסת זכיותיו ושוב כ' דוקא שאמר לו שיהי' המעות מתנה וכו' ולהרמב"ם במעות מתנה ליכא משום אסמכתא וק' גדולה היא וראוי למי שאמרה עוד דקדק מעלתו לאיזה צורך כ' ה"ה בהלכות חמץ ומצה דישראל מגוי קונה משכון ומשו"ה בגוי מישראל דלא קנה הוא אסמכתא וקשה מ"ש כיון שהרהין אצלו והמשכון ת"י והרי אפי' בקרקע אם המלוה אוכל פירות ליכא משום אסמכתא להרמב"ם ואם כן במשכון מטלטלין מה בין גוי לישראל אלו דברי מעלתו והנה הראב"ד בפי"א מהל' מכירה כ' גבי ערבוני מחול לך ואין הכל מודי' לו בזה וכו' אבל אם יאמר לו המוכר המעות שנתנו לי לא יצא מתחת ידי ואתה אם תרצה קח את מקחך או תניח אותו לעולם הדין עמו ובענין זה יכול להיות מ"ש עכ"ל ודבריו סתומי' ובלח"מ לא עמד על כוונתו והנלע"ד סברת הרמב"ם דאסמכתא לא קונה אמרי' אבל מחילה איננו קנין אבל הוא סילק עצמו וכחו משכנגדו שלא יכול לטוענו ולתובעו והרי אינו מקנה לו שום דבר ולכן

בממון שנתן לעירבון דהמקבל את העירבון יכול להוציא בעסקיו ואין לזה עליו אלא תביעת מלוה בעלמא ובמחילה בעלמא נמחל ואינו צריך להקנות בקנין חדש לזה אין אסמכתא מפסיד אבל אם הי' חפץ שלו ביד חברו ונתנו לו בתורת אסמכתא אף עפ"י שהוא ת"י מודה רמב"ם דאסמכת' לא קני כיון שצריך מתנה גמורה להקנותו כמבואר בש"ע ברמ"א סי' רמ"א ס"ב דבמעות הלואה שייך לשון מחילה ובחפץ צריך לומר לשון מתנה וכן לענין כתיבת אורכתא זה נראה דעת הרמב"ם והראב"ד השיג על זה וס"ל דאע"ג דממון נתן לו בתורת עירבון מ"מ אית בי' משום אסמכתא אבל עכ"פ הא מודינא דעכ"פ הוא אינו יכול לתובעו להחזיר לו מעותיו אלא יהי' מונח ביד המוכר לעולם המוכר לא קנה המעות שיהי' שלו אע"ג דהלוקח העביר המועד וגם אינו צריך להחזירם ללוקח אלא יהי' מונחים בידו עד שיתרצה הלוקח ליקח מקחו לאפוקי מהרמב"ם דס"ל שהמוכר קנאם לגמרי ואין הלוקח יכול ליקח מקחו אחר שהעביר המועד שקבעו ביניהם על זה פליג הראב"ד דאין המעות מוחלט ביד המוכר אלא יהי' מונח נמצא תרווייהו ס"ל דאסמכתא לא קני קנין מחודש אלא מהני לסלק כח התובע רק להרמב"ם הוה מחילה גמורה ולהראב"ד אפי' מחילה לא הוי רק שיהי' מונח אבל בחפץ מופקד דצריך להקנותו מחדש ולומר לו יהי' לך במתנה לזה אסמכתא לא קני' כן נלע"ד פי' הראב"ד שהבין כן בהרמב"ם:

וחידש לן ה"ה בהלכות חמץ ומצה דגם במשכון שהוא חפץ מ"מ כיון דבע"ח קונה משכון ה"ל כמו מלוה דלהוצאה ניתנו וכן במשכון קרקע דהמלוה אוכל קאמר בש"ס דהוה כעין זביני כל אלו אסמכתא קני משא"כ משכונו של ישראל ביד גוי דאינו קונהו ה"ל כחפץ המופקד ואסמכתא לא קני ונ"ל דלענין משכון הרמב"ם לטעמי' דס"ל אפי' בשעת הלואה נמי קונה משכון משא"כ להתוס' וסיעתי' דבשעת הלואה אינו קונה משכון אפי' יסבור כהרמב"ם דבמעות הלואה לא שייך אסמכתא מ"מ במלוה על המשכון שייך אסמכתא ופלוגתא זו מבואר בב"י ח"מ רס"י ע"ב יע"ש וא"כ נהי דהרב"י סתם כהרמב"ם לענין עירבון מחול לך בסי' ר"ז אפ"ה בסי' ע"ג לענין משכון לא פסק כוותי' וגם הא דסס"י נ"ה נמי י"ל דהא לא איירי התם מדיני אסמכתא אלא מדיני נמחל שיעבודו שאם נתן לו המעות בתורת פרעון נמחל שיעבוד השטר ומשכחת לי' שנתן לו מעות ברורי' ועדיין בעין דאז לא מהני מחילה כ"א לשון מתנה כמ"ש סמ"ע סי' ע"ג ס"ק מ"ט ושייך בהו אסמכתא כמו בחפץ אבל אה"נ אי נתן מעות להוציאם מיד דלא שייך אסמכתא וסמך עצמו אמ"ש בזה ר"ז כנלע"ד ביישוב פסקי ש"ע מ"מ אנו אין לנו

אלא כמו שסתם הרב"י בסי' ע"ג דיש אסמכתא במשכון ובנידון שלפנינו לא קנה היהודי השני דה"ל אסמכתא ולא קני':

ומעלתו שדר לן חורפא בהא דב"מ צ"ד ע"א מתנה ש"ח להיות כשואל דפריך במאי בדברי' ומשני ר' יוחנן בההיא הנאה וכו' והקשה הר"ן הא ר' יוחנן ס"ל ר"פ הנושא חייב אני לך מנה בשטר מתחייב ותי' ש"ך סי' ש"א דהכא כיון דהוה כעין אסמכתא קשי' לי' שפיר במאי משתעבד והוקשה למעלתו הא ר' יוחנן ס"ל אין הלכה כר' יהודה בהא דפרע מקצת חובו פ' ג"פ ותי' מעלתו דר' יוחנן לטעמי' דס"ל בב"מ קי"ז ע"ב דטעמ' דר' יהודה בהא לאו משום דאסמכתא לא קני' אלא משום דאסור ליהנות משל חברו ומיירי דיהיב להני זוזי בתורת מתנה דשוב לא שייך אסמכתא וכהרמב"ם ומשו"ה הוה ס"ל לר' יוחנן טעמי' דר' יהודה משום דאסור להנות ממון חברו ובהא אין הלכה כר' יהודה אבל מ"מ למאי דמסיק הש"ס התם דפליגי באסמכתא ומיירי שנתן המעות בתורת פרעון וחוזר ומוסר השטר ע"י מסירה כמ"ש כ"מ רפי"א ממכירה בזה מודי ר"י דהלכה כר' יהודה דאסמכתא לא קני' ומיושבי' דברי ש"ך אלו דברי מעלתו מה מתקו מדבש אמרי נועם שפתים ישק מד"כ. איברא מה דקשי' לי' מעיקרא אהנ"ל דהרמב"ם מוקי למתניתן דהפורע מקצת חובו במוסר השטר בעידי מסירה והא ר' יהודה מיירי התם וצריכין לומר דס"ל עידי מסירה לחוד עושי' השיעבוד בלי עידי חתימה ותיקשי לרב אשי גטין דף כ"א דס"ל לר' יהודה בעי' עדי חתימה ומסירה דוקא וא"כ לא יועילו עידי מסירה לעשות שיעבוד חדש והדר ה"ל נמחל שיעבודו וצלע"ג לכאורה ודברי מעלתו הנ"ל אינם מעלים ארוכה לקו' זו וליישב קו' זו נלע"ד ע"פ מ"ש פי' הרא"ש בנדרי' כ"ז ע"ב וז"ל ר' יוסי אומר יתן דס"ל אסמכתא קני' ויגבה כל חובו מבני חרי אבל ממשעבדי לא שכבר נמחל שיעבודא חצי החוב (שלא נפרע) ושטר שלוה ופרעו אינו חוזר ולוה בו שכבר נמחל שיעבודו ואפי' חצי החוב שנפרע אינו גובה בשטר זה ממשעבדי דחיישי' שמא יגבה בו חצי האחר שנפרע כדאמר בשט"ח מוקדם דאפי' מזמן שני לא גבה דלמא אתי למיגבי מזמן ראשון ומבני חרי גבי בי' דקני' לי' במסירה עכ"ל לענינינו. יש להבין דלגבות כולן מבני חרי סגי במסירה בינו לבין עצמו בלי עידי' והכ"מ פרק י"א ממכירה הנ"ל שהצריך עדי מסירה היינו לגבות ממשעבדי והדין עמו דאטו בשופטני עסקי' דהמלוה יפסיד על תנאי זו כל שטרי דהלה ימכור נכסיו ולא מצי תו למיגבי מיניהו ע"כ כ' דס"ל ע"מ כרתי וגבי ממשעבדי פלגא מזמן שני ופלגא מזמן ובכי הא לא גזרינן כולי האי כן צ"ל וא"כ תינח לר' יוחנן דס"ל הכי בפ' איזהו נשך (בבא מציעא ע"ב ע"א) הך גזירה שמא מזמן ראשון מיהו רב אשי בפ"ק דגטין ד' ע"א דמוקי לר' יהודה בעי עידי חתימה אליבא דריש

לקיש מוקי הכי כמ"ש תוס' שם ג' ע"ב ד"ה דתנן וכו' ור"ל לא גזר שמא יגבה כמבואר בב"מ ע"ב ע"א הנ"ל וא"כ לא למימסר השטר בעידי מסירה דבמסירה לחוד נמי לא יפסיד המלוה למיגבי פלגא ממשעבדי ופלגא מבני חרי ולק"מ וא"ש לפע"ד:

ומ"ש מעלתו דליקני מטעם סיטומתא כמ"ש תוס' ב"מ ס"ו ע"א ד"ה ומניומא וכו' דקנס שעושי' בשידוכי' מהני כיון שנוהגי' העולם ה"ל כסיטומתא וה"נ דכוותי' בודאי כן הוא דבאסמכתא מהני מנהג העולם וקו' הוא מדבר שלא ב"ל שכ' הרא"ש בתיוב' כלל י"ג סי' כ' דמייתי לי' מעלתו דאם מנהג העולם להקנות בשטרי חכירות דברים שלא באו לעולם מהני מטעם סיטומתא ומ"ש במרדכי פ' ר"א דמילה בשם רבינו יחיאל במי שנדר לתת בנו למול מהני מטעם סיטומתא שכן נהגו אבל אם עדיין לא נולד הנער לא מהני דאין סיטומתא מועיל לדבר שלבל"ע היינו מפני שלא נהגו לדור למוהל טרם שבא הנער לעולם וזה ששינה מהמנהג לדור למוהל טרם בואו לעולם לא מהני סיטומתא אבל הרא"ש בתשובה מיירי שנהגו לחכור דברים שלא ב"ל משו"ה מהני וה"ה וכ"ש באסמכתא וקו' כזה כ' מהר"מ במרדכי פ' שור שנגח דו"ה סס"י מ"ד יע"ש דכל טעמא דלא קני משום דלא סמכא דעתי' ומכיון שנהגו שפיר סמכא דעתי' וקני אך כל זה אי הוה מנהג כהאי אסמכתא דנידון שלפנינו אך אני לא שמעתי מנהג זה מעולם אדרבא בכל כיוצא בזה מדיינים עליו בדינא ודיינא הא לן בדיננו והא להו בפליליהם וא"כ לא קני היהודי השני:

(ג) ונבוא אל השלישית אם קנה השר העצים עפ"י תנאי שהתנו שאם לא יקח העצים מן היער בתוך משך זמן פלוני יהיו העצים מוחלטי' להשר יפה כ' מעלתו דתלי' בפלוגתת רמב"ם וראב"ד בהלכות חמץ ומצה דלראב"ד דאין דין אסמכתא לגוי ה"נ קנאום השר ומייתי לי' מג"א סי' תמ"א סק"ב והנה טעם פלוגתת' בזה לא איתברר ואולי י"ל עפ"י מ"ש ד"מ סי' ר"ז אות ז' דיעה במרדכי דאסמכתא דלא קני' דרבנן בעלמא הי' דמדאורייתא קני' כמו ערב ובמרדכי דב"מ סי' ש"ע פליג דערב בההוא הנאה דמהימן לי' גמר ומקני' ובאמת לכאורה פשטא דש"ס ב"ב קע"ג ע"ב הכי ריהטא ותקשי אהמרדכי דפ' שור שנגח דו"ה סימן מ"ה והגה' ר"פ זה בורר סס"י תשכ"א דכ' דמדאורייתא קני מטעם ערב ואמנם אחר קצת עיון יש להוציא כן מהש"ס שם מדא"ל רב אשי לאמימר והא מעשי' בכל יום דאסמכתא לא קני' וערב משתעבד ולא אמר בקיצור והא ערב משתעבד מקרא מלא דיבר הכתוב בני אם ערבת לרעיך ותקשי לר' יוסי ומדלא א"ל הכי ש"מ דפשוט בעיני איתמר ורב אשי דודאי מן התורה ערב משתעבד ואסמכתא קני' וכיון דעבדי' לי' דינא ממילא גמר ומקני' וכמ"ש מג"א סי' תמ"ח סק"ד סוף ד"ה וכל דבר וכו' לענין אסמכתא דגוי הכי

הוה נמי גבי ישראל מן התורה אלא שראו חז"ל דעכ"פ שלא ברצונו הוא מקנה רק ע"כ גמר ומקני מפני חוזק יד הב"ד דעבדי' לי' דינא ע"כ ס"ל לר' יהודה דהפקיעו חכמים קנין אסמכתא שלא יקנה אדם מחברו כ"א מרצון חברו דומה קצת למ"ש ר' יוחנן ב"מ קי"ז ע"ב דר' ס"ל אסור להנות מחברו (כ"א מרצון) והנה ס"ל לאמימר דה"ה ערב הוה נמי בכלל תיקון רבנן דלא לישתעבד ודחה רב אשי ממעשים בכל יום וע"כ גבי ערב הניחו חז"ל על דין הורה דירדו לסוף דעתו שמרצונו משלם לו והשתא ס"ל להראב"ד אין דין אסמכתא לגוי דנהי דגבי ישראל תיקנו מה להם לחכמים עם גוים ע"כ גבי גוי הניחו על דין תורה ויפה כ' מג"א סי' תמ"ח הנ"ל דממילא גמר ומקני כיון דהגוי מוציא ממנו בדינא משא"כ ישראל לא רצו חכמים שיהנה מחברו שלא ברצונו ומיושב נמי פקפוק של מעלתו נ"י. ואמנם רמב"ם אפי' נימא דס"ל נמי אסמכתא דלא קני מדרבנן בעלמא היא מ"מ היינו ובגוי לא תקנו היינו ישראל מגוי קונה באסמכתא אבל גוי מישראל לא קני דהשתא מישראל הפקיעו מכ"ש מגוי כמ"ש ט"ז בי"ד סי' קל"ב ס"ק ח' לענין קנין כסף ומייתי ראי' ממעמד שלשתן והכי ס"ל להרמב"ם גבי משכון דישראל מגוי קונה משכון אע"ג דלא שייך בי' צדקה מ"מ מק"ו דישראל מישראל וה"נ דכוותי' זה נ"ל טעם פלוגתתם ומ"מ דעת רוב הפוסקים דיש אסמכתא לגוי כמ"ש מג"א סי' תמ"א הנ"ל:

ומעלתו מייתי ראי' לשיטת הראב"ד מלשון ש"ס דגטין מ"ג ע"ב דמפרש ר' ששת נימוסו זמן וע"כ רצונו דבנימוסיהם קנה העבד ע"י העברת זמן משא"כ בנימוסינו אלו דברי מעלתו ולפע"ד אין ראי' משם דלפע"ד נימוס משמע חוקי' ונימוסי' שחקקו להם לעצמם שלא עפ"י דין תורה ומשו"ה פ"ב דבכור' לא הו"מ ש"ס למימר בדיניהם ממש וכדעת מ"ב דמייתי מג"א רס"י תמ"ח משום דא"כ ה"ל בנימוסיהם קנה ולא בדיניהם אע"כ בדיניהם שחקקה תורה קאמר ולא אזלינן בתר דיניהם וכמו שהוכיח עוד מג"א מתוס' ע"ז ע"א ע"א ד"ה אמר אמימר יע"ש אבל בגטין דקאמר נימוסו ולא אמר דינו משמע דלא מן הדין קנה המשכון שהוא העבד שלא בנימוס שלהם ואע"ג דבעלמא לא אזלינן בתר נימוסי חוקיהם מ"מ הכא לקנוס זה המוכר עבדו קנסי' לי' על שמסרו ביד גבר אלם שאינו יכול להוציאו ממנו בנימוסי שלו ויד אומו' העולם תקיפה על עצמם ופשוט הוא לע"ד ע"כ נ"ל פשוט דהשר הראשון לא קנה העצים מטעם דהוה אסמכתא ולענין נימוסיהם שחקקו לעצמם יעי' היטב בשו"ת רמ"א רס"י יו"ד:

(ד) אבל נ"ל מ"מ אין לכתוב' אשה ובע"ח לגבות מהני עצים מטעם יאוש אחר שכבר נתיאשו לגמרי מהני עצים ע"י האונס האלם השני ובשגם שעכ"פ בדיניהם ונימוסיהם לא הי' להם להיתומים שוב שום טענה ומענה על אותן העצים אין לך ראי' גדולה מזה שאין

כתוב' ובע"ח גובה מטלטלין דיתמי כאלו ולא מיבעי' להרמ"א ח"מ סי' קס"ג ובסמ"ע שם ס"ק כ"ד דבמלוה כה"ג שייך יאוש פשוט דהכא ה"ל זוכה מההפקר אלא אפי' להט"ז ומה שהעלה שם המגיה שהוא הגאון חכם צבי דלא כמהרי"ק שם מ"מ הרואה יבין דבר לאישורו דאמת נכון שהבעלי נתיאשו ומ"מ המלוה לא קנה לפטור מלשלם דאפי' גזלן חייב לשלם שהרי על זה גופי' חייב על שגרם לבעלים שנתיאשו משלהם ואחר כך כששולח ע"י אחר גזלתו להחזיר לבעלים לא מצי השליח להחזיק לעצמו ולמימר הבעלים כבר נתיאשו ז"א שהגזלן לא הפקיר רק לצאת ידי גזלתו לשלם לבעלים הפסדם אבל עכ"פ ראוי הוה נגד כתובות אשה ובע"ח שהרי כבר נתיאשו הבעלים ואפי' אם נאמר שאפי' אם לא ירצה הגזלן להחזיר והבעלים כבר נתיאשו ומ"מ יכולי' להוציא ממנו בדיינים לכשתשבר זרוע רשע וא"כ מ"מ בע"ח וכתובה גובה מהם היינו התם היכי דבאלמו' אתי ומעותדי' בעלי זרוע ליפול אבל הכא דבדינא דפליליהם אין להם להוציא לא מהראשון ולא מהשני אע"ג דלא אזלי' בתר דיניהם מטעם יאוש נעשה ראוי ואין להם לגבות מהם והחלוק קל להבין ואין להאריך יותר נלע"ד פשוט הוא. פ"ב יום ב' ט"ו באב תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סז

שלום וכ"ט לידידי ורב חביבי תלמידי המופלג בתורה ומופלא ביראה קדומה כמו"ה וואלף נ"י:

תחילת דינו על דברי תורה הנוגע לדינו מי שהאמין לחברו נאמנות סתם ואתו סהדי דפרעו בתוך הזמן דעת מעלתו כיון שהחליט הסמ"ע סי' ע"א סק"ד דנאמנות סתם הוי כבי תרי וכי אתי תרי סהדי אוקי תרי בהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מארי' וס"ל למעלתו דהני מילי כי פרעי' בתר זימני' אבל בתוך זמנו חזקה אין אדם פורע תוך זמנו וכי אוקי תרי להדי תרי מוציאין ממון בחזקה אין אדם פורע תוך זמנו דמוציאין ממון בחזקה זו ומכח זה הוליד חדשות והק' על הש"ך שם סקל"ז:

ואיננו מודה לו בעיקר הדין מתרי טעמא חדא דהכא אין שייך לומר סליק סהדי ואוקי חזקה להדי חזקה דאין החזקו' שוות הנה חזקת ממון הוה חזקה כעין כאן נמצא כאן הי' הממון ואין יכולת להוציא מידו והוא כעין חזקה דילפינן מבית מנוגע דמוקמי' כל דבר בחזקת שהוא (ובמקום אחר בארתי שחזקת ממון גרוע מזו) ואמנם חזקה אין אדם פורע הוא מענין חזקת המנהג דהוי אנן סהדי שאין המנהג שיפרע האדם אלא בזמנו ועל חזקה זו אמרינן סוקלין על החזקות ואשה שבנה מורכב על כתיפה ובא עלי' וסקלוה

מפני חזקת מנהג אנן סהדי כל שנוהג מנהג זה הוא בנה והיא אמו ויען כי חזקה זו הוי כסהדי ע"כ עדיפי מחזקת ממון ומוציאין ממון:

אך לעומת זה אם גם נתן לו נאמנות איננו אלא כמוסיף סהדי ומה לי תרי או מאה וכשיבואו ב' עדים מתנגדים ומעידים שראהו פורע תוך זמנו הו"ל סהדי וסהדי היינו החזקה שהיא אנן סהדי עם הנאמנות הכל עולה נגד תרי המסהידי' בהיפוך ותשאר חזקת ממון על מקומו ותוקפו:

ותו יש להשיב בעיקר הכלל שסבר מעלתו בשני כיתי עדים נשארה החזקה קמייתא ותוקפה וזה ליתא לענין זה מועילי עדים המעידי' לפנינו לגרוע החזקה עכ"פ כמבואר בעירובין ל"ה ע"ב ופירש"י ד"ה אחת אומרת וכו' ואפשר למסקנא קיי"ל כר"מ בהא ואין להאריך בזה כי בתי' הראשון די. פ"ב עש"ק בא תקפ"ד לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה סח

מה שהקשה אפירש"י דב"מ ס"ה ע"ב ד"ה שלא באחריות וכו' וכגון דפריש לי' הכי בהדי' בשטרא דאי בסתמא הא מוקמינא כשמואל דאמר אחריות ט"ס הוא עכ"ל והוקשה לו הא מבואר לעיל דלית לי' לשמואל אחריות ט"ס כ"א בהלואה לא במו"מ:

תשובה הא מבואר לעיל ט"ו ע"ב אמר רבא הלכתא וכו' אחריות ט"ס בין בהלואה בין במו"מ אע"ג דכ' רש"י הא מוקמינא כשמואל כוונתו אעיקרא מלתא דשמואל י"ד ע"א דמפרש טעמי' דרבנן משום אחריות ט"ס ודלא כר"א שם אבל במה דס"ל דלא אמרי' ט"ס אלא בהלואה בודאי לא קיי"ל כותי' שוב מצאתי קו' זו במהר"ם שיף:

ובזה ישבתי ק' תו' ב"מ י"ג ע"ב ד"ה הני תרתי נינהי חדא היא ע"ש דברי תוס' ומ"ש מהרש"א דהנה יעויין בל"מ מ"ש בשם הראשוני' טעם למ"ד שטר שאין בו א"נ אינו גובה כלל ולמה יגרע מהוציא עליו כ"י שהוא חייב לו וכ' הטעם דמן התורה אין זה עדות דמפיהם ולא מפי כתבם רק מ"מ בשטר מעלי' גובה דכתי' וכתוב בספר וחתום אך ההיא דלאו שטר מעלי' הוא לא מהני העדאת עדים בשטר וגרע מכ"י ע"ש כי כן יפורשו דבריו לכל מעיין והנה בודאי דלא הוזכר אחריות בקרא רק מסברא שטר דקרא באחריות אייריי דלא שדי איניש זוזי בכדי. הנה כי כן ה"ה שטר מכר שלא באחריות לאו שטרא הוא כלל דהרי קי"ל כרבא ט"ו ע"ב דאחריות ט"ס נמי במו"מ אדרבא עיקור קרא וכתוב בספר במו"מ כתי' נמצא דאינו גובה בו כלל אפי' במו"מ והה"נ לטעמא שכ' תו' ד"ה דברי הכל דמחל לו נמי מהאי טעמא הוא כיון דחזינן דשדי זוזי בכדי ע"כ מחל לו הכל וה"ה במו"מ למאי דקיי"ל כרבא והא"ל דלר"א אינו אלא תיובתא א' דכיון דאמר ר"א שטר שאין בו א"נ אינו גובה כלל א"כ ממילא לא שייך קניני' דעל מי יעשה קניני'

על הקוני' ממנו באחריו' לא יעשה קניני' כמפורש ברש"י י"ג ע"א ד"ה לפרעון ולקניני' וכו' וע"ש רק על הקונים שלא באחריות והלא לפי הנ"ל מקחם בלא"ה בטל לגמרי ויכול לחזור בו וגרע מכ"י וא"כ נדחוק דאיכא למיחש למוכר שדהו בעדים בעל פה ממש לזה לא חיישינן כיון דלא שכיח שימכור שדהו בלא שטר וכה"ג כ' תוס' לקמן כ' ע"א ד"ה ש"מ סוף הדבור יע"ש נמצא לר"א לא ה"ל רק תיובתא א' משום דס"ל אין בו אחריות פסול לגמרי מה"ט אין בו קניני' משא"כ שמואל הא ס"ל במו"מ אחריו' ט"ס א"כ אף ע"ג דאין בו אחריות פסול היינו בהלואה אבל לא במו"מ א"כ אכתי שייך קניני' ואפ"ה לא חיישׁ לקניני' ה"ל תרתי ומיושב ק' תוס' וא"ש:

ולהוציאו חלק א"א עכנ"ל מ"ט לרבא דאמר הלכתא אחריות ט"ס אפי' במו"מ דלא כשמואל וי"ל דהרי כ' תו' י"ג ע"ב דלמ"ד אחריות לאו ט"ס היינו משום שמחל לו השיעבוד וה"ה לשמואל גבי מו"מ אמרינן כיון דעכ"פ נהנה מקרקעו' יום א' מחל לו אחריותו ונראה מסברא דשמואל ס"ל דשומא לא הדרא וא"כ א"נ יקבל עליו המוכר אחריות מ"מ לא יחזיר לו כ"א מעותיו והוא מוחל מעותיו נגד מה שנהנה יום א' מהקרקע אמנם למאי דקיי"ל כאמימר לקמן ל"ה ע"א דשומא הדרא לעולם א"כ אי יהי' אחריותו על המוכר יוחזר לו גם הקרקע וכל כי האי לא מחיל וגם שמואל הי' מודה בענין זה אלא דלא ס"ל כאמימר בהא דשומא הדרא ולכן פסק רבא הלכתא דאפי' במו"מ אחריות ט"ס כנ"ל והשתא א"ש דהרי לקמן ס"ה ע"ב ההוא עובדא קאי לאמימר דאמר התם פטומי מילי בעלמא הוא ולדידי הא ס"ל שומא הדרא לעולם וגם שמואל מודה דלמאן דס"ל הכי אחריות ט"ס במו"מ וא"ש לשון רש"י. ומ"ש מעלתו לדחות תי' של מהר"ם שיף ממ"ש רש"י ב"מ ט"ו ע"א ועיי' בש"ס ב"ב מ"ד ע"ב וברשב"ם שם ד"ה ונמצאת שאינה שלו וכו' ושם וק"ל ואין לי להאריך כעת יותר כמ"ש בתחלת דברי אליו ואחתום בחותמי ברכות.

פה מ"ד יום ד' ח' א"ר תקנ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סט

העתק השאלה ממו"ח הגאון נר ישראל מו"ה עקיבא איגר נ"י אב"ד דק"ק פוזנא יע"א:

זה מקרוב בעסק משפט בא לידי מקום ספק באלמנה שתבעה כתובת' ועד אחד העיד שבעלה בימי חליו סמיך למותו אמר שמוחל לה שבועת כתובתה אם זה אינו בכלל דינא דעד מסייע כיון דאינו מעיד שלא גבתה כתובתה אלא שמעיד על המחילה בזה בטענתה מחל לי א"ל בשבוע' לא היתה נאמנות דהא לא מהימן לטעון טענות מחילה א"ל בשבוע' אלא דנאמנת לשבע שמחל לה השבועה במגו דנשבעת סתם שלא נפרעה והדרן לדינא דהרמ"א סי' פ"ז סעי' ז' בהגה' בשם מרדכי דעל טענה שמאמיני' רק מכח

מגו אין עד מסייע פוטר ובפרט אם היא לא ידעה מזה וע"א מעיד שפטרה שלא בפני' דאין כאן מגו די"ל דכמו באין ע"א נאמן על מחילת ממון ה"נ א"נ על מחילת שבועה או דמ"מ כיון דאין מגיע לה רק שבועה שלא נפרעה כל מה שמעיד הוי כ"ב לפטרה משבועה ידידכם אביכם דש"ת בשלום:

שלום וכ"ט ויראה בנחמה בעיר ה' כמה כבוד מו"ח הגאון הגדול אור ישראל וקדושו הפארת הדור וראשו ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א ולכל מרבית בית מקדשו שלום וכ"ט:

ע"ד דבדיק לן מו"ח הגאון נ"י אי ע"א המעיד שמחל הבעל לאשה השבעת כתוב' אי פוטר או לא וכמ"ש רמ"א סי' פ"ז סעיף ו' או דלמא כיון דאין מגיע לה רק שבועה דלא נפרעה כל מה שמעיד הוי כ"ב לפטרה משבועה עכ"ל מתוך דברי רבנו נלמד דלית מאן דחש למעשה רב דחכמי ווילנא דמייתי ש"ך דלא כהרמ"א אלא ע"א פוטר לעולם ומו"ח הגאון פשיטא לי' כהרמ"א ומספקא לי' בכתובה אמנם טעמא לא ידעני מ"ט דחי מעשה רב בגילא דחיטתא:

ובגוף הדבר תמה לי ספיקו של מו"ח הגאון נ"י אי באנו לחוש לדרמ"א א"כ פשיטא דגם בכתובה נאמן שהרי רק דברי הרמ"א המה לקוחי' מהמרדכי דפ' חזקת סי' תקכ"ז והתם בכתובה הוי עובדא א' הי' מוחזק בנכסים מירושת אמו ואחיו מאביו טענו שאמו לא נשבעת על כתובה והוא טוען שהאמינוהו על השבועה וע"א מסייע לו ויש לו שני חזקה ומהימן במגו דמן האחים זבין ופסק דצריך לשבע כשם שהי' צריך לשבע היסת אי הוה טוען מינך זבניתי' הרי דעיקור דינו של מרדכי אהשבעת כתוב' איתמר ועוד נ"ל דבנידון שלפנינו כ"ע מודה להמרדכי דע"כ לא פליגו אלא היכי דאיכא למימר מגו דאי משקר הות טעין מינך זבנתה וגם הע"א הי' משקר כמותו להעיד דזבנה מיני' אבל בנידון שעיקור שבועה הוא שלא נפרעת ועל זה אין העד יכול להעיד ליכא מגו ולכ"ע צריכה לישבע והוא פשוט לכאורה כל זה כתבתי לפי הנחת מו"ח הגאון נ"י דמחילת שבועת כתובה הוה כשאר טענות מחילה דהוה טענה גרוע ובעי' מגו בהא לפע"ד לכ"ע אין ע"א פוטר אך היא גופא מספקא לי' דלפע"ד יש לחלק בשלמא טענת מחילת שט"ח הוא טענה גרוע דאין אדם מוחל חובו ושטר לפרעון עומד וצריך מגו אבל למחול שבועה דאשה אם הבעל יודע בעצמה דלא אתפסי' צררי ושהיא מהימנת ואינו חושדה הרי אינו יי"ח שמים שלא להאמינה ולהביאה לידי שבועת שוא אם כן מחילה גופי' טענה מעליותא היא בלא מגו ואי איכא ע"א מסייע' פוטר שבתי וראיתי דיש לחלק בין הפרקים דאי פטרה משבועה בפני עדים אלא שהלכו למד"ה ואין לה עתה אלא ע"א בפנינו י"ל כנ"ל

מחילה גופי' טענה מעליותא היא אך אי טענה שפטרה בינו לבין עצמה ויש לה ע"א שהבעל סיפר והודה לפניו שפטר אשתו משבועה א"כ ע"כ א"א לומר שפטרה מטעם דמהימנת לי' ולא בעי להשביע על מגו דהא אכתי צריכה לישבע על המחילה ומה הועיל במחילה בינו לבין עצמו אלא ע"כ דלא מהימני' לי' באמת ולפוטרה משבועה קאמר דהרי עדיין תשבע שמחל לה אלא ודאי לא רצה שלא תצטרך לשבע שלא תפסה אלא שאפילו תפסה מחל לה וזהו טענה גרועה שימחול לה תפיסתה ובעי' מגו והדין דבהא אפי' החולקי' על המרדכי מודי' דלא מהני ע"א לפוטרה משבועה כנבע"נ ואני אצפה תשוב' מו"ח הגנ"י להיכן דעתו הגדולה נוטה למעשה. פ"ב יום א' צום הרביעי יהפך לששון ולשמחה תקפ"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ע

שלום ושמח' חיים לידידי ה"ה הרב המופלג המאה"ג כבוד מוהר"ר אברהם שיק נ"י אב"ד דק"ק ראב יע"א:

נעימתו הגיעני סוף שבועה העברה ומרוב טרדותי הנחתיו עד עתה ומסתמא כבר ראו עיניו מה שהשבתי כבר לאקרו"ט יצ"ו ועתה אשיב לפר"מ על פי הדין מה שנראה לפי ע"ד בעזה"י וה' יורני דרך אמת:

בטח"מ סי' ר"ז יש דבר שאין צריך אפי' להתנות אלא כיון שאומר שלדעת כן מוכר ה"ל כאלו התנה כההוא דזבין נכסים אדעתי' למיסק לא"י ולא אמר כלום בשעת מכירה ולא עלה ואסיקנא שהמקח קיים משום דהוה דברים שבלב שלא אמר כלום בשעת המכר אבל אי אמר כן בשעת המכר שלדעת כן הוא מוכר ולא עלה לא נתקיים המכר אעפ"י שלא התנה בפירוש עכ"ל עוד שם ואם פרש בשעת המכר ע"ד לדור במקום פלוני והלך לשם וצר לו המקום מלדור שם המקח קיים כיון שעלה והט"ז שם סעיף ג' תמה על זה הא פירוש להדי' לדור שם ותי' דמיירי באומר לילך לדור דמשמע לילך הוה העיקור ולא לדור (ובט"ז יש ט"ס) ובש"ך שם סק"ד תמה ג"כ והעלה דלא כהטור וגם בדרישה תמה ולפע"ד דהי' קשי' להטור נהי דדברים שבלב אינם דברים אפי' אמר כל היום שמפני עלייתו לא"י ימכור היום נכסיו מ"מ אם לא אמר כן בשעת המכר הריני מוכר לך מפני שאני צריך לעלות לא"י הוה דברים שבלב כמבואר אמנם הרי קיי"ל דיש נמי דברים שאפי' אמירה לא בעי' דהוה גלוי דעת גמור ממילא וא"כ כיון שכבר אמר בשעת מכירה שמוכר מפני שרוצה לעלות לא"י הוה דירה כדברים שאינם צריכי' אמירה דכי ס"ד מפני שרוצה לעלות ולחזור ולירד קא מוכר נכסיו בודאי לדור שם קמכוון וה"ל כאלו אמר להדי' לדור שם ונהי דבש"ס לא הזכיר אלא ההוא גברא דזבין נכסיו למיסק לא"י ולא

הזכיר רבותא אפי' אמר להדי' לדור היינו משום דמעשה שהי' הכי הוה אבל לעולם המובן ממנו הוא לדור שם ומ"מ פליגי לישני בש"ס משום דמיירי שלא מצא דירה אלא בדוחק גדול ופליגי לישני אי דירה כזו היה בכלל דירה או לא אבל לעולם ה"ה אפי' הוה מפרש להדי' לדור שם נמי הוה דינא הכי וקמ"ל הטור רבותא טפי אפי' אמר להדי' לדור שם וקרוב לפי זה נ"ל כוונת הדרישה:

ומעתה אומר אני אפי' רוב הפוסקים דלא ס"ל כהטור אלא אם אמר להדי' לדור מקחו בטל כדלא אשכח דירה בריוח נמי ס"ל דסתם למיסק לא"י היינו לדור שם ואי לא הוה מיתדר לי' כלל פשיטא דמקחו בטל אלא פליגי באשכח על ידי דחק אך במפרש להדי' לדור מדאמר מילתא יתירתא דהרי סתם למיסק נמי לדור משמע ע"כ מילתא יתירתא לטפוי' אתי' לדור בריוח דוקא אבל דכ"ע אי לא פי' לדור הוה כפירש משום דסתמא הוה כפירושו לענין זה:

ובסי' ר"ל בטור מייתי פלוגתת ר' יונה ור' חננאל ז"ל במאן דזבין חמרא למיזל לזלשפוט ובין כך הוזיל יין דס"ל לר' יונה המקח קיים דלא אמרי' אומדנא בלוקח ורבנו חננאל ס"ל דבין בלוקח ובין במוכר אמרי אומדנא והקשו עליו תיפוק לי' הא ס"ל דבקרקע הא דאמרי' אומדנא ולא במטלטלי' כמ"ש בסי' ר"ז ותירצו האחרונים ז"ל דהכי קאמר ר"ח אין חילוק בין מוכר קרקע ללוקח מטלטלי' דמוכר קרקע אמרינן אומדנא דאין אדם מוכר קרקעותיו שמתפרנס מהם אם לא עפ"י דוחק וה"נ אין אדם קונה מטלטלי' כגון יין הרבה אם לא להרויח בו ע"כ אמרו בהו אומדנא אבל מוכר מטלטלי' ולוקח קרקע לא אמרי' בי' אומדנא לכולי עלמא ובזה ניחא לי נמי מ"ש תוס' בכתו' מ"ז ע"ב ד"ה שלא כ' אלא ע"מ לכונסה וכו' שהקשו מלוקח פרה ונטרפה אח"כ דנימא אומדנא ומאי קושיי' הא במטלטלי' לא אמרינן אומדנא והשתא ניחא דבלוקח אמרי' אומדנא דוקא במטלטלי' ולא בקרקע דניחא לי' לאיניש למיקני קרקע אפי' כל דהוא אבל מטלטלי' לא יקנה אלא בריוח ואמרי' אומדנא:

ובחי' ביארתי לפע"ד ביישוב קו' תוס' הנ"ל דלפע"ד לא נמצא אומדנא אלא במוכר או בלוקח ולא במקח עצמו כגון אי הוה מזבין קרקעותיו ע"מ למיזבן פרה ולא מצא ליקח הי' חוזר המקח וכן הלוקח דבר ולא איצטרכי לי' חוזר המקח אבל לא אירע דבר לא להלוקח ולא להמוכר אלא בדבר הנקח כגון שנטרפה או מתה הפרה בזה לא אמרי' אומדנא דאחר שנגמר הקנין הרי פרה שלו נטרפה ומה לו למוכר עוד בזה ויעיי' בטור סי' ר"ל הנ"ל שבתחלה מיירי מי שקבל יין להוליך לזלשפוט והוזל או החמיץ והוא ש"ס דב"ב ושוב בפלוגתת ר' יונה ור' חננאל דמיירי בקונה יין לא כ' אלא הוזל ולא

הזכיר החמיץ גבי קונה והיינו מטעם הנ"ל דהחמיץ ה"ל כנטרפה הפרה דההפסד אירע בדבר הניקח ולא אמרי' בי' אומדנא משא"כ הוזל דהמניעה הוא מטעם הלוקח אבל היין כדקאי קאי ושם ביארתי הדבר היטב. ומיושב קו' תוס' מאשה שנעשה בעלה בעל מום דהוה לי' דבר הניקח כי האשה קנתה בעלה לשיעבודיו ולא תוכל לחזור בו ומיושב נמי קו' הט"ז וכל האחרונים מהמקבל עליו לזון בת אשתו ומתה דצריך לזונה משום דלענין זה הוה האשה נקני' לבעל והמתנה הוא לזון בתה משו"ה אע"ג דמתה האשה שהוא דבר הנקנה מ"מ צריך לזונה עיי' ט"ז ח"מ סי' ס"א ס"ג וט"ז א"ע סי' נ"ב וב"ש שם סק"י ואין כאן מקומו:

ומצינו אומדנא אפי' בלוקח קרקע היינו אחריות ט"ס דהוא רק מאומדנא דלא שדי אינשי זוזי בכדי ואע"ג דשמואל פליג בב"מ י"ד ע"א וס"ל זבין איניש ארעא ליומי' מ"מ לא קי"ל כוותי' וקי"ל אחריו' ט"ס אפי' בקרקע מיהו היינו באחריות דאתי' מחמת המוכר כגון שחייב לאחריני או נמצא שאינו שלו אבל זו אתו גזלני ארעא וגזלוהו מיני' אין לו על המוכר כלום אפי' במטלטלי' וכ"ש במקרקעי כיון דלא מחמת המוכר אתו עלי' אין כאן אחריות ט"ס והוא דבר אשר דברתי כי אין אומדנא במום הנולד בדבר הניקח אחר גמר הקנין כי מזלי' גרם וברשותי' נפסד ולא עוד אלא אפי' יצאו עסיקי' מחמת המוכר שטענו על קרקע הנקנית ללוקח זה טענות שהמוכר גזלה מהם או חייב לכם והמערערי' גברי אלמי ולא מצי למיקם עמם בדיני ודייני אין כאן אומדנא ולא שייך אחריות ט"ס עד שיזכו בדין ישראל מחמת המוכר כמבואר בכתובו' צ"ג ע"א וב"ק וב"מ אחוי טרפך ואשלם לך אבל כל זמן שלא זכו המערערי' בב"ד של ישראל ה"ל כגזלני' ואין אחריות על המוכר:

אחר שבררנו כל הנ"ל לא ידענא מאין הרגילי' שיזכו היחידים עם הקהל לטעון מקח טעות במה שנתנו סך מה לקנות חזקת הקהלה מהקהל להיות כאחד מבני הקהלה בטענה שבני ח"ק חדשו חק וגזירה חדשה להעריך על כל המבקש מקום שם קבר וטענו תיחידי' אדעתא דהכא לא נכנסו לתוך הקהלה לפע"ד אין ממש בטענה זו מכמה טעמים:

חדא דלוקח קרקע לא אמרינן בי' אומדנא ואין לך לוקח קרקע גדול מזה שלוקח קרקע עולם חזקת הקהלה חשובה להיות לו חלק בבה"כ הקדושה ומקוה וכל נכסי הקהל ובפרט ליחידי' הללו שלא מצאו מקום חזקה במקום אחר כי מחיתם ופרנסתם בעיר הזאת והי' יושבים בה כגרים ותושבים וחשיבי טובא חזקת הלזה פשוט דקרקע חשובה היא זו לו ולבניו אחריו ולא אמרי' בי' שום אומדנא:

ותו הא לא הזכיר מידי בשעת קנין חזקת הקהלה שנתן עיניו במיתה ובודאי ליכא למימר הכא כמ"ש לעיל דכל האומר למיסק לא"י ה"ל כע"מ לדור וה"נ כל הקונה חזקת הקהלה הוא ע"מ להקבר בלי שיעריכוהו ויטילו עליו כחפצם ז"א אומדנא כלל דהרי קמן בכמה קהלות חשובות יש מנהג הזה ואין אדם נמנע בשביל זה לקנות חזקת הקהלה אע"ג דהיכי נהוג נהוג בדין והני עבדי שלא כדין כאשר אבאר מ"מ אין זה מאחריות ט"ס שיהי' על הקהל לפצותו מההפסד שבא עליו שלא מחמת הקהל ואין לו על הקהל כלום והרי מכרו לו חזקת הקהלה שיהי' ממש כאחד מבני הקהלה וא"כ ממ"נ אם כל א' מבני הקהלה ניתן תחת עול אנשי הח"ק שיכולי' לשנותם ולהעלות בדמי' בכל זמן ועידן בחפצם ורצונם ואע"ג דבאותו זמן שקנה חזקת הקהלה הי' קרקע הקברות בזול מ"מ הרי הוא כאחד מבני הקהלה הניתן תחת עול הח"ק לשנותו לכל מה שירצו ואם אין ביכולת הח"ק לעשות ככה ורק באלמות עבדי הכי א"כ ה"ל עסיקי' שלא מחמת המוכר ואין לו הקהל כלום בודאי אי הוה אתו ערעורים על נכסי הקהלה מחמת חובו' הקהלה שלא הי' נודע להיחידים מצו למטעון אחריות ט"ס אכן הכא לא שייך הא כנ"ל:

ועוד בהשלישי' דנלע"ד ע"כ לא שייך אומדנא בחמרא דזלשפוט בהוזל והוקר אלא טרם שהתחיל הלוקח לעסוק אפי' אם כמה שנים עמד כך ולא הוליכו לזלשפוט ולא התחיל למכור ממנו והוזל אז ברשות המוכר הוזל וחוזר המקח כמ"ש רשב"א בתשו' שהבי' ב"י אבל אם אחר שכבר החזיק ביינו ועשה בו כאדם העושה בסחורתו ומכר ממנו ביוקר כחפצו ושוב הוזל במדה אחרונה אין מן הסברא שיחזור בו מן המקח וה"נ כיון שכבר זמן רב נתחזק זה בחזקת הקהלה כאחד מבני הקהלה לכל זכותי' ואי ח"ו הוה איתרע מילתא בשונאינו הי' גם לענין זה כמוהו כמוהם ואחר שכבר הוחזק עמהם זמן רב הוקר שער קרקע אדמת הקדש לא נ"ל כלל שיכול לחזור בו משום אופן ואין לו על הקהל כלום:

והנה מ"ש מכ"ת דאין פתיחת הקבר בלא דמים מנהג ישראל תורה היא וקדמונינו הנהיגו כן שלא יהי' צדיק קבור בקבר שאינו שלו כדאי' פי"נ קי"ב ע"א וזאת לפנים בישראל עפ"י דתה"ק מת בעיר כל בני עיר אסורים במלאכה כי הוטל קברתו על כל בני מאתי' וזה איזה מאות מהשנים אכשיר דרי ותקנו חברת ג"ח בכל עיר ישראל ועי"ז הוסר עול סבל זה מכל הציבור והוטל על בני ח"ק לבד וכעין דאיתא במסכ' מ"ק כ"ז ע"ב ובטוש"ע סי' שמ"ג ס"א ושס"א ס"ב אלא חבורתא דהתם הוא קצת בענין אחר ולהם מחלו הציבור וויתרו נגדם המצוה הזאת שלא ישיג אדם גבולם אם לא יתן להם כמנהגם איי"ן קוי"ף געל"ד וכמ"ש מג"א סי' קנ"ג סקמ"א ובכל מקום יש להם אחוזת קברות לבני

העיר והנחלה היא לכל בני עיר בשוה וגם זה נמסר לבני הח"ק שיהי' כל ההכנסות הבאי' מהקוני' אחוזת קרקע לבלתי הקבר בקבר שאינו שלו שיהי' אותן ההכנסות לבני הח"ק וגלל כן הגרים ותושבים שהי יכולי' לדור במקומות וקהלות אחרות ודרים פה ואינם מנושאי בעול ואין להם חלק ונחלה באחוזת קבר שבזאת הקהלה יכולים להעמיס עליהם ולייקר שער הקרקע כמו שירצו דלאו כל כמיניהו להטיל קבורתם על זאת הקהלה דוקא ואין אונאה לקרקעות ואחוזת קבר הוא דבר שדרך לתת עליו הרבה ודומה קצת למ"ש רמ"א בח"מ סי' רס"ד ס"ז בהגה' ומ"מ אין נכון להטיל המת בבזיון עד שישאו ויתנו במחיר הקרקע ועיי' כתוב' פ"ז ע"א ותוס' ד"ה ולקבורה וכו' ע"ש ועי' בש"ע ח"מ סי' רי"א ס"ב וכל זה בגרים ותושבים וחוצי' שאינם נושאי' בעול ואין להם חלק ושותפו' בקרקע ההיא אך בני העיר שהקרקע היא לכל בני העיר בשוה וגם אם לא ימצאו אחיזת קבר בעיר ההיא אנה יקברוהו ונהי שבכל מקים נהגו שהקהלה מסרו הקרקע ההיא להח"ק שיהי' ההכנסה שלהם מ"מ אם יעלו יותר מהשער הראוי' והקצוב מימי קדם או שיקצבו להם לפי המקום והזמן גזלני ארעא נינהו ואם לא ישמעו ויאזינו ויהי' כמוכס העומד מאלי' וא"א לכופם מפני אלמותם ע"כ אין כאן חברא לקבורת מתים והוטל הקבורה על כל בני העיר ואסורים במלאכה עד שימצאו מקום שם קבור ומותר ומצוה להמציא מקום קבורות במקום אחר ולחבר חברא אחרת ואין רשות באלו למחות בעושי מצוה אך יש קהלו' דמעיקרא הכי קבלו עליהם כל הקהל למסור עצמם תחת בני הח"ק והקהלה נתנו במתנה קרקע הקברות להח"ק ונתנו להם רשות להעריך כל אדם כמה יתן אפי' ממון הרבה כראות עיניהם כדי להרבות הכנסת ג"ח וכיון דמעיקרא רצו הקהלה וקבלו עליהם ועל בניהם כך בנדר להיות מתנה זו נתונה לצורכי מצות ג"ח א"כ הם וכל הנלוים עליהם חייתי דקטרי סברי וקבלו ומי יבוא אחריהם אחרי אשר כבר עשו וקלקלו הקדמונים כי עי"ז כמה פעמים המת מוטל בבזיון אבל הם רשאים שהתנו בני קהלה כך ביניהם בראשונה אבל בעיר שלא הי' מנהג הגרוע הלז ורק הי' קצבה קבוע כראוי ונכון עפ"י דתה"ק אין רשות לבני הח"ק להטיל מס חדש על נושאי עול עם הציבור ולא יפה עשו בתקנה חדשה הלזה בלי רצון כל הקהלה:

אבל בכל זה אין להקהל לפצות להיחיד הזה דוקא מהיזק הזה שאירע בקרקע קברות הגע עצמך אם נטלוהו מסיקי' היכול לטעון טענת מקח טעות וכבר כתבתי לעיל כי כל הפסד שיארע בדבר הנקנה ואין המקח חוזר כמו נטרפה הפרה או נטלוהו גזלנים וכדומה ועובדא דהכא לא דמי ליוקרא וזילא דיין דזלשפט והוא מובן מאליו ע"כ נ"ל דאין שום זכות ויפוי כח להיחידים נגד אקרו"ט בזה כלל ואיך מצד עצם הענין יש לדבר

על לב הח"ק להשיב אחור גזירתם ויקדשו שמם כן הוא גומלי חסד ועושי צדקה ולא ליזלו בתר איפכא ח"ו ויהי' ספיר גזרתם כזוהר הרקיע יזהירו בזהירתם וה' עליהם יחיו הכ"ד החותם בברכה א"נ. פ"ב יום ג' מ"ב למב"י תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עא

שלום ושמחת י"ט מתן תורתינו לי"נ הרב המופלג החרוץ המאה"ג כבוד מהו' געץ נ"י אב"ד דק"ק גערמענד יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו אך היות דבריו בנוי' על פלפולא בס' שערי בינה ואותו לא נמצא פה עמנו היום ועל אשר עוררני שוב בלוחות שניות להודיע דעתי האמנם שבועת הודאה על המסי' היא שבועת השותפי' כעין דאורייי' כמ"ש מהרא"י בכתבי' סי' ל"ו ומביאו ב"י בח"מ סי' פ"ז אך אפי' בשבועה דאורי' גופי' דעת רש"י וראב"ד פי"א משבועו' שאין להשביע בזה"ז בשם רק שבועות האלה בארור וא"כ האומר הריני נשבע בשם מילתא יתירתא ללא צורך עביד וכדאי הני גאונים למסמך עליהו וכמ"ש המחבר בש"ע סי' פ"ז סעיף י"ט אמנם יקבל בארור דעת הסמ"ע דהיינו בשם יכהו ה' אם לא יגיד האמת או יש לו אצלי כלום וכן פשוט בעיני האורים וקצות החושן וכמ"ש טי"ד רס"י ל"ז ובסוגי' דפ' השולח דבטלו שבועה משום איתתא דאמרה יהנה סם המות מיירי דאמרה כן בשם ומשו"ה בטלו כל מיני שבועה בין לשבע בשם ב"ה ובין לשבע בעצמו בהזכרת השם ורק נדרה ליתומים ובזה"ז נקטו פלגא בטלו שבועה בשם ה' וקימו שבועת האלה בהזכרת ה' כן צ"ל לדעתם ז"ל איברא לדידי צל"ע דלשון הראב"ד פי"א דשבועו' שמעתי שתקנו הגאוני' שאין משביעי' עכשיו לא בשם ולא בכינוי כדי שלא יהא העולם חרב וכו' ואי ס"ד משביעי' שבועות האלה בשם מה הועילו הגאונים דאין לומר דאשבועות האלה לא מיענשי רבים הא ר"פ שבועת הדייני' יליף לי' מדכתיב ע"כ אלה אבלה הארץ ע"ש אע"כ ארור בלי הזכרת שם כלל קאמרי הגאונים ונ"ל משום כך פירש"י בעשרה לא כמ"ש סמ"ע שם ס"ק נ"ג אלא משום כיון דלא מזכירי' שם שמים בהדי' ליהוי עכ"פ בעשרה דכל בו עשרה שכינתו שרי' והוה קצת כאלו הזכיר השם ודומה לדומה מ"ש רבי' שנשבעו במעמד א' אעפ"י שלא הזכירו עד"ר הוה כנשבע עד"ר ויעיי' בי"ד סי' רכ"ח בט"ז סקמ"א ה"נ כיון שנשבעו במקום שהשם ית' שם בעשרה הוה כאלו הזכירו שמו על השבועה:

ולומר ע"ד המקום ויעיי' מ"ש סמ"ע סימן פ"ז סעיף קטן ס"ב ויעיין תוס' שבועות כ"ט ע"ב ד"ה משום וכו' וסוף ד"ה כי היכי וכו' יעיין שם ובגלילותינו נהגו לומר על דרך שכנגדו המשביעו ואמרו שעל פי מסור ישראל הי' שומא שאמר לפעמי' דעת ב"ד ישראל

מסכימים להערי' להשביע בערמה נגד פליליהם ע"כ תקנו השרים שישבע ישראל דוקא ע"ד שכנגדו המשביע ע"ד אמו ז"ל יאמין לי שאינני זוכר בברור אבל זה ידוע שאני נזהר מאוד בכל מעשי' ארמלתא שצריכא שתכיר תחלה מאין באו לה הנכסים ואיך נסתלקה מבעלה וע"י מי ואם נשבעת או התפשרו עמה וקימה הפשרה וכדומה מסתמא גם אז נעשה בדין וביושר. פ"ב יום ה' ער"ח סיון תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עב

שלום לתלמידי הותיק התורני מו"ה בערל סג"ל נ"י:

אגרותיך ע"י הבח' לא הגיעני כי נאבד ממנו דלוסקמא עם כל הכתבי' שבתוכו אך האגרת מוויען הגיעני ושם נאמר אודת ק' הט"ז בח"מ סס"י פ"ח שהקשה אהא דפי"נ קכ"ח ע"ב דנשבע וגובה מחצה מבני חורין אבל משעבדי לא דאמרי אנן אעדי' סמכי' והקשה ז"ל הא אין נשבעי' על כפירת שיעבוד קרקעות דע כי כל מה שחדשת בזה הוא טעות ושגיאה דהא דאמרי' ממשעבדי לא היינו מה שכבר קנו בשעת עמידתו לדין ובאי' הבע"ח לטרוף מהם שקנו קרקע המשועבד להם על זה יטענו אותו שיעבוד כבר נפרע עפ"י עדים אמנם מכאן ולהבא אותו מחצה שמודה ומתחייב עכשיו על פיו הוא חיוב גמור ומשתעבד מן התורה מחדש עפ"י הודאת פיו אפי' אם אינו חייב כמבואר ר"פ הנושא ועש"ע ח"מ סי' מ' וא"כ העתידי' לקנות ממנו מכאן ואילך מהם יגבו בלי ספק המחצה שהודה והמה לא יטענו אנן אעדים סמכי' ולא קאי הש"ס אלא אאינך שכבר קנו וכל זה פשוט ובחפזון כתבת:

ואמנם בעיקור ק' ט"ז כמה תירוצי' נאמרו ממנו בו ומה שהוא מקובל ומתובל הוא לפמ"ש תוס' בכתוב' ר"פ אע"פ וב"ב מ"ד ע"ב ד"ה דלא ה"ל ארעא מעולם שכתבו דמקנינן לי' מטלטלי אגב קרקע אע"ג דלא ה"ל ארעא מעולם משום דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי ע"ש ועמ"ש הרא"ש פ' הזהב סי' ג' שסיים וסמכי' אהודאתו שהוא מודה לחובתו ואין בודקי' אחריו עכ"ל נמצא לפ"ז משכחת לי' ה"נ בשיודעי' אנו בו דלית לי' קרקע ושיעבד מטלטלי' אגב קרקע עפ"י הודאת פיו ובעלמא כל דיני קרקע אית להו להני מטלטלי' ועיי' ש"ע סי' ס"א ואי הי' לי' באמת קרקע והי' משעבד מטלטליו ואח"כ אשתדיף קרקע ולא נשאר לו בשעת הטריפה אלא מטלטלי' הי' פטור מן השבועה ע"י אותן המטלטלי' שבאגב שיש להם כל דין קרקע מ"מ עכשיו דבאמת לית לי' קרקע נהי דאי לאו דסמכי' אעדים הי' טורפי' המטלטלי' ממשעבדי משום דלחובתו מאמיני' במה שהודה שיש לו קרקע ומשו"ה צריכי' לטעון ולומר אנן אעדים סמכי' מ"מ כשבא לפטור עצמו מן השבועה ע"י אותם המטלטלי' אג"ק אמרו לו הא לית לך קרקע דלחובתו מהימן

בהודאתו ולא לזכותו ואע"ג דכ' הרא"ש הנ"ל בימי התלמוד לא הי' רגילין בכך היינו דבפ' חזקת משני ש"ס שפיר דלא ה"ל ארעא מעולם ולא ניחוש שמא מטלטלי אג"ק הקנה לו עפ"י הודאתו דכיון שלא הי' רגילי' בכך לא ניחוש לזה אבל ההוא דפי"נ מצי איירי בכה"ג וההיא דפ' הזהב נמי י"ל דהמשנה לא רצתה ליעצו בדבר שקר ובלאה"נ הקשו תוס' שם בפ' הזהב (בבא מציעא מ"ו ע"א) ד"ה ונקני נהי וכו' דלקני' לי' באודיתא ע"ש והנה כל זה לשיטתם בסנהדרי' ו' ע"ב סוף הדבור המתחיל צריכה קנין שכ' שם סתם גורן מצויי' שם ב"א דזולת זה לק"מ דלהודות בכה"ג בעי' עדים או לכל הפחות ע"א ועי' היטב בש"ך ח"מ סי' פ"א סקכ"ב ד"ה ומ"ש הרמב"ן ז"ל ע"ש הוטב וק"ל ואסיים בברכה אעוררך לעשות בטובה במ"ש לך על בי דואר אודת הקשור הידוע. מ"ד עש"ק בהר תקס"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפדד"מ:

תשובה עג

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המאור הגדול מעוז ומגדול כש"ת מו"ה ישראל נ"י אב"ד דק"ק פעסט יע"א:

יקרתו הגיעני עש"ק אחר חצות בשעה שאין הלבלר יוצא בקולמסו ואחר עד עתה נהנתי שאור תורתו אשר נגהי ממעלת כ"ת ע"ד איום שבועה היתירה הנזכרת בתוס' ב"מ י"ד ע"א ד"ה אי פקח וכו' ובסמ"ע סי' פ"ז סקס"ה והיות שבקש ממני לחוות דעתי גם אני ואני אהבתי לעמוד על שרש הדבר ממקום מחצבו וע"כ הוכרחתי להאריך קצת ובעין שכלו יביט ויבין דבר לאשורו ואת אשר יבחר בו יקרוב אליו:

ברבה פ' ויקרא פרשה נ"ו סי' ג' אמר ר' אייבו מפני מה משביעי' האדם בס"ת ומביאים לפניו נודות נפוחים לומר אתמול הי' הנוד הזה מלא גידים ועצמו' ועכשיו ריק מכולן כך המשביע לחברו לשקר סוף שיצא ריקם מכל ממונו ר' אסי אמר על שקר ר' יונה אמר אף על אמת. וביפה תואר נדחק לומר דהרמז המשביע כ"ש על הנשבע וצל"ע אטו הנשבע לשקר סגי לי' באיבוד ממונו והלא מכלה שארו ובשר זרועיו יאכל בדי עורו כמבואר בש"ס ר"פ הדיינים ויעיי' תו' שם ד"ה ואין בשר וכו' ותו יש לדקדק דהמדרש פתח בתרתי ומסיים בחדא מפני מה משביעי' האדם בס"ת ונודות נפוחים ומתרץ נודות נפוחים ולא ס"ת ועוד מה זו שאלה מפני מה מביאים ס"ת הלא זו היא עיקור נקוטי חפצא וילפי' מאע"ה ויעקב אע"ה שהשביע בשים נא ידך תחת יריכי כמ"ש המדרש הזה בעצמו פ' חיי שרה בפסוק ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו ועיי' מ"ש תוס' ר"פ הדיינין וכו' ד"ה האי דיינא וכו' ע"כ נרא' לע"ד הפירוש במדרש בהיפוכו ממה שהבין יפ"ת וה"פ למה מביאי' ס"ת וגם נודות נפוחים לא סגי לן בשבוע' האמורה בתורה למינקט חפצא ולמה

לנו להוסיף ומי נתן לנו רשות להוסיף בשלמא נקיטו' חפץ דמצינו באבות הקדושים אע"ג דבסוטה החמורה לא הצריכה תורה נקיטת חפצא י"ל התם אין לך חפצא גדול מזה ממה שעומדת במקדש ד' ומסובב בחפצים קדושים וכוס מלא מסך מחיקת מגלה קדושה אבל שבועה דעלמא בעי נקיטת חפצא כמו שמצינו באאע"ה. אע"ג דלענין חומר הענין אין שום חילק הנשבע בהי"ת בלא חפץ יש עליו כל עונש השבועה כנשבע בחפץ כדמוכח משבועת הפקדון ועדות ביטוי כמו שהרגישו תוס' שם ד"ה לאינקוטי חפצא וכו' מ"מ בה' המשביעי' אדם להפיס בעל דינו מאיימי' עלי' בנקיטת חפץ בידו כמו שהחמירו אבות העולם על אליעזר ועל יוסף הצדיק וא"ש אבל מכיון שמביאין ס"ת די לנו בכך ולמה לנו נודות נפוחים זה הוא קושי' המדרש ומשני דודאי הנשבע די לו בס"ת וסגי בהאי איום דתסמר שערות בני ישראל בהשבעם בס"ת אך לאיים על המשביע מביאים נודות נפוחים ולא סגי בעונש ממון שיצא ריקם מנכסיו כנגד זה ושוב פליגי בזה אי דוקא משביעו על שקר או אפילו משביעו על אמת דה"ל לפשר עצמו עמו ולא להביא לידי שבועות שוא ולפע"ד לפי ש"ס דילן דוקא המשביע על אמת סגי לי' בעונש ממון אבל המשביע על טענת שקר נענש בגופו דדרשינן ובאה אל בית הנגב זה הגונב דעת הבריות ומשביע על מגן ובאה אל ביתו וכלתו אותו עצמו משמע יהי' איך שיהי' כך נ"ל פי' המדרש:

אחר כותבי זאת בדקתי ובינותי בספר ישן נושן כתיבת יד על מדרש רבה מספר ויקרא ואילך לא נודע לי ממי מהגאונים וכ' שם וז"ל מפני מה משביעי' בס"ת פי' כיון דעיקור שבועה היא בס"ת למה מביאים נודות הא אין השבועה בנודות אלא בס"ת וכו' כך המשביע לחבירו סוף שיצא ריקם אפשר דהנשבע לשקר קים לי' בדרבה מיני' ונענש בגופו או לע"ה שהוא רשע גמור כדכתי' ונשא עונו עליו על גופו המשביע לשקר אינו נענש רק בממונו וכו' עכ"ל וב"ה שכוונתי לדעתו בעיקור הדין לדעת הגאון ז"ל ובפי' המדרש מה שכתבתי נכון בעז"ה. וכיון שזכינו לדין אתי שפיר מה שהשמיט הרמב"ם הך דנודות נפוחות שהוא ממדרש רבה ופליגי בי' אמוראי ועי' כ"מ פי"א מה' שבועות ה' י"ג עיי' לפי מ"ש רמב"ם פ"א מה' טוען ה' י"א הורו רבותי כ' ה"ה (הייגו הגאונים) שכל מי שנתחייב שבועה וכו' יש להחרי' סתם קודם שישבע על מי שיטעין עליו דבר שאינו חייב כדי להשביעו בחנם וכו' ותקנה טובה הי' לבעלי דיני כדי שישמעו מטענות שקר ולא יגרמו להוציא ש"ש לבטלה ולא ישיאו שמע שוא עכ"ל ופסקו הטש"ע סי' פ"ז סכ"ב בקיצור נמצא כיון שהתקינו הגאונים להחרי' התובע בחרם סתם תו לא בעי נודות נפוחי' דמעיקרא לא אלא לאיי' התובע מכיון שהחרימו ותו לא בעי איום כשם

שאין הנתבע הנשבע בעי איום של נודות וסגי לי' בחומר שבועות ובס"ת שבידו כנלע"ד. אמנם בר"ן פ' הדיינים ומייתי בב"י סי' פ"ז וסמ"ע שם סי' קס"ה מייתי בשם תשובות הגאונים אם יבקש התובע לכבות נרות ולתקוע בשופרות ולהעמיד שם מטה של מתי' שומעין לו ומפרש הטעם בפ' להזכירו יום המיתה וכו' הדין ע"י תקיעות שופרות על דעת ביום ההוא יתקע בשופר גדול וכיבוי הנרות ע"ד כיבוי אורו בעו"ה וע"ש. ובודאי צ"ע דבר זה לא נזכר בתורה ובש"ס ובמדרש שיאיים התובע על הנתבע באימי' הללו ולפום רהיטא הי' נ"ל כלפי שביטלו הגאונים שבועה בשם ד' וגם לא משביעינן באָלה מפורשת כבסוטה שנא' שם ירכך נופלת ובטנך צבה ויתן ד' לאלה בקרב עמה וכדומה ומכל אלו הדברים לא השאירו הגאונים אלא לומר ארור סתם כמ"ש בש"ע סעי' י"ט וראי' הגאונים לעשות עכ"פ פועל דמיזן לאותו האָלות והציגו מטה ותקעו בשופרות לרמז על הנ"ל כאלו פירשו האָלות בפירוש וכיוצא בזה כתבתי בתשובה אחרת דמ"ש סמ"ע שם קס"ג דעשרה לאו דוקא ועוד כ' דבעינן לארורו בשם או בכינוי דלא נ"ל דשבועת האָלה בשם ג"כ ענשו חמור על כל העולם נשבע בשמו הגדול דהרי בקרא כתי' על אָלה אבלה הארץ כמבואר ר"פ שבועת הדיינין ואמנם תיקנו לקבץ עשרה שיהי' במקום הזכרות השם כיון דכל בי עשרה שכינתא שרי' ה"ל רמז לשם גבוהית ושם בארתי דכוותי' וה"נ כלי הדייני' הנ"ל שופרות ומטה של מתים יהי' במקום הזכרות האָלות בהדי':

ואם האמת כן הוא בזמנינו שתיקנו המלכיות במקום המשפט נוסח' השבוע ככל האלות הברית אשר השומע תצילנה אזנו אין לנו להוסיף כלים הנ"ל דלא עדיפי משבועו' סוטה החמורה דסגי לה באלות המפורשות מבלי שום כלי אמנם ראיתי בערוך ערך הסת ורמז עליו בהגה' מיי' פי"א משבועו' דברי' מבהילי' מה שנהגו הגאונים בדברים כיוצא באלו ובפרישות אלות האמורות בס"ת יחולו עליו ועל רמ"ח אבריו ואותה נוסחא בעצמה כ' באגרת רמב"ם קטן דפוס א"ד דף נ"ד ע"א ובתשו' רמב"ם ס' פאר הדור סי' קמ"ה וצ"ע לכאורה כיון דכל האלות מפורשת מ"ט להוסיף אימים הללו עד שמצאתי בלשון ראב"ד פי"א מה' שבועות משמע מדבריו דבמקום בזמן התלמוד הי' מאיימנו על הנשבע שנפרעין ממנו ומכל בני משפחתו ומכל העולם תיקנו הגאונים שלא ילכדו אנשי דורו והוא בעונו יומת וכל ישראל יקום ולעומת זה איימו עליו אימים אחרים וא"כ ליתא למה שכתבתי לחלק בין זמן הגאונים לזמנינו:

אבל נראה דהר"ן דלא מייתי נוסחא דהערוך הי' לפניו גירסא אחרת בספרי הגאונים ובלא ה"נ מ"ש הר"ן דאין לאיים על ת"ח פליג על הערוך דשם מבואר להדי' אדרבה ת"ח אין משביעין בס"ת אלא חולץ תפיליו ונוטלם בידו ומביאים לפניו מטה של מתים וכו'

הרי דאפי' לת"ח מאיימין ואפי' נימא דת"ח שכ' הר"ן היינו שתפילין בראשו כל היום כמ"ש תומים סי' פ"ז ס"ק מ"ג מ"מ הא בערוך נמי מיירי בכי האי גונא שחולץ תפיליו משמע שכשעמד בדין הי' תפיליו עליו ועתה חולצם לישבע בהם ואפ"ה מביאים מטה של מתים א"כ מבואר דלא היה להר"ן אותה נוסחא שבערוך והרב"י לא מייתי אלא דברי הר"ן ש"מ ס"ל הלכתא כוותי' דהלכה כבתראי ואין מאיימין אלא כשאין מפרשים הָאֵלה להדי' ולמי שאין ת"ח אבל עכשיו שמפרשים אלות גדולות ונוראות אין להוסיף איום אפי' למי שאינו ת"ח:

ואיידי דאיירי אימא מילתא לעמא דעלמא משביעים בס"ת ולת"ח המניח תפילין כל היום חולץ תפיליו ונשבע בהם דאמרינן שלהי מכות כמה טפשאי שארי אינשי דקיימי קמא ס"ת ולא קמא גברא רבה נמצינו למדין דשארי אינשי חמירי להו ס"ת:

ובאמת גברא רבה עדיף מיני' עיי' רא"ש פ' אלו מגלחין סי' קי"א ואמנם עסק מצוה בשעתה חביב ומאוים יותר מגברא רבא כדאמרי' בחולין דף נ"ד ע"ב מפניהם עומדים מפני ת"ח אין עומדים משום חביבה מצוה בשעתה (אלא דדחי התם משום מכשילין לע"ל) נמצא שארי אינשי מאיימין עליהם בנקיטת ס"ת וגברא רבה דחשיב מס"ת מאיימין אותו במצות תפילין בשעתה דהוא עוסק במצותו דמניחם כל היום צריך להסירם ולשבע בהם:

נחזור לדידן ראיתי בכנסת הגדולה להח"מ בהגה' ב"י סי' פ"ז ס"ק כ"ט וז"ל אם נהגו שלא לעשות חומרות אלו ורוצה המשביע לעשותם אין שומעין לו תשו' הגאונים סי' רע"ד עכ"ל וס' תשובות הגאוני' קדמאי אינו נמצא פה אתנו והנה מעידני שזה לי קרוב שלשים שנה שאני יושב על כסא הוראה וכל ימי גדלתי בין חכמים גדולים גאוני ארץ בקהלות המפוארות ומעולם לא שמעתי ולא ראיתי איומים כאלו וכיוצא בהם ובכעין זה הוה לא ראינו ראי' וא"כ לפי עדות הכה"ג בשם תשובות הגאונים אין לשמוע להתובע להוסיף איומים כאלו אפי' להערוך ומכ"ש לפי מה שנהגו לפרט האלות גדולות דלהר"ן אין לאיים:

ונ"ל דכדין נתבטלו האימים בימי תשובות הגאונים הנ"ל דלבתר דשוב תקינו גאוני' להחרים על המשביע וצריך לענות אמן ואם לא ירצה לענות אמן אין זה צריך לשבע כמ"ש ט"ז פ"ז סעי' כ"ב ד"ה מענה המשביע וכו' א"כ פשוט דגם הנשבע יכול לומר כשם שאתה רוצה שיכבו נרות ויתקעו שופרות ואלבש תכריכי מתים כך אתה תלביש תכריכי מתים כשתענה אמן על החרם ויתקעו שופרות ויכבו נרו' ויבקעו נודין ואם לא תעשה כן איננו נשבע ולע"ד בלי ספק שומעין לו בכך ועי"ז ממילא שוב לא ביקש התובע

מהנתבע על ככה כדי שלא ישים לו כגמולו ועי"ז נתבטל המנהג מיושב השגת הראב"ד פי"א משבועות הלכה י"ג דרמב"ם לא מייתי איומי הגאונים וכ' הכ"מ דלמא לא שמיע לי הך תקנתא הנה הראיתי בעין מאגרת הרמב"ם ותשובותיו שהי' לפניו נוסח הערוך ואפ"ה השמיט מחיבורו והיינו משום דאיהו מייתי פ"א מה' טוען הלכה י"א הורו רבותי שמחרימין על התובע א"כ דל בדל ולא נהגו לאיים תו בהנך איומים ומכיון שנתבטל המנהג אפי' אם ירצה התובע לקבל על עצמו ג"כ משום תמות נפשי עם פלשתים אין שומעין כמ"ש כנה"ג בשם תשובות הגאונים הנ"ל:

ע"כ נ"ל שאין לשמוע לקול התובע באייום משום האלה ומכ"ש מה שאמר להשכיב הנתבע על המטה ולפרוס אצטלא דמיתנא זה לא נמצא בשום מקום והוא דבר שא"א שישבע בשכיבה שהרי שבועה מעומד ובפרט כשהס"ת בחוץ מארון הקודש ואפילו אם הארון הקודש רק פתוח אסור לישב בבה"כ מכ"ש להשכב ומכ"ש אם מנקיטים לו ס"ת בידו והוא יהי' שוכב על המטה מי עדיף מר"ה במס' מועד קטן דף כ"ה ע"א ע"כ ישתקע הדבר ולא ניתן להאמר הנלע"ד כתבתי וה יורינו מתורתו נפלאות ויקיים שבועות הניבאות ויעש עמנו לטובה אות. פ"ב נגהי ליום ב' ה' שבט תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עד

שלום להדיין המופלא כבוד מו"ה משה נ"י:

למלאות שאלתו לברר דין המלוה על המטבע ונפסלה או הוקרה והוזלה גרסי' בב"ק צ"ז המלוה על המטבע ונפסלה פליגי רב ושמואל וקיי"ל כשמואל דאי אית לי' להמלוה אורחא למקום שהמטבע הישנה יוצאת עדיין צריך לקבל המטבע הישנה אף עפ"י שפסולה כאן ומנה דאי נפסלה הישנה לגמרי או דלית לי' אורחא למיזל להאי אתרא אזי צריך לשלם לו מטבע החדשה ומסקי' שם דאי הוספו על המטבע החדשה יותר מחומש אסור לו למלוה לקבלה בשוי' משום חשש רבית והרי"ף ס"ל ה"ה אם נפחתה חומש צריך הלוה להוסיף אבל בפחות מזה לא חיישי' וכ' הראשונים הטעם משום דאם הי' רוצה להחזיר המטבע ולהתיכו הי' נחסר ממנו חומשא ויש אומרים משום דבלא"ה אין משקל המטבע ישר ושוה דע"י משמוש הידים המה נשופים ע"כ אנן מקפידים על יתירא ופחתא כי האי ומזה נ"ל דבמטבע של נייר באנקא נאטא הנהוג בזמנינו אפי' פחת ותוס' כל שהוא הוה פחת ותוספת אפי' לא הוה יוקרא וזולא בתרעה דפירי רק שהם גופי' נפחתי' בשער כידוע במנהג הנהוג עתה מ"מ כיון דליכא למימר כנ"ל דליכא היתוך ולא שפשוף הידים הפוחת ממשקל ע"כ אם יארע שיפסלו לגמרי משלם אח"כ מטבע של

כסף תחתיהם ויהי' הפחת או תוספות אפי' כ"ש הוה פחת ותוס' הן לטובת הלוה הן לטובת המלוה וק"ל:

ואמנם כל זה בשנפסלה המטבע אבל כשיוצאת עדיין אלא שהוקרה או הוזלה בזה כל אפן שוין שנותן לו מטבע שבשעת הלואה כמבואר להדי' בתשו' הרא"ש ריש כלל ק"ג ומייתי לי' טח"מ סס"י ע"ד וע"ש בפנים בתשו' הרא"ש דהכל תלוי בשעת הלואה הן לטובת הלוה הן לטובת המלוה ולא מיבעי' בלוה ומלוה די"ל כיון שנתן לו מעות א"כ מעותיו פחתו והותירו דאע"ג דלהוצאה ניתנו והני אחריני ניהי מ"מ כיון שמעות יהיב לי' אע"ג דנשתנו מ"מ מעותי' נוטל וכסברא זו אמר ר"נ בכתו' צ"ד ע"ב וה"ה נמי אי יהיב לי' פרגמטי' בהקפה נמי י"ל מעותיו פחתו והותירו כיון שהי' ראוי לעשות מהן מעות אז דמה לי הן מה לי דמיהן כדר' ינאי ר"פ איזהו נשך אלא אפי' המחייב עצמו והפריש לתת לו סך מעות לזמן פלוני ופחתו או הותירו כיון שלא נפסלו לגמרי נותן לו מטבע שבשעת הפרזה ופסיקא שכ"כ הרמב"ם פי"ו מאישות הלכה ו' לענין כתובה שאם הי' בה מטבע ידוע בין בעיקור בין בתוס' ה"ה כדין המלוה את חבירו על המטבע והביאו ג"כ בש"ע ח"מ סס"י צ"ד ומבואר מלשון הרמב"ם שזה הוא מעיקור דין ולא מקולי כתובה וממילא ה"ה בכל כיוצא בזה שהפריש לתת לחברו שכר עבודה או מתנה או נדן וכה"ג ובתשו' מהר"ם אלשיך סי' ע"ט נתלה בלשון רמב"ם פ"ד ממלוה ולוה הלכה י"א שכ' המלוה את חברו על המטבע וכן הכותב לאשתו בכתובה מטבע ופי' המשקל והוסיפו על משקלו אם הוזלו הפירות מחמת התוספ' וכו' וס"ל למהר"ם אלשיך דמה שדקדק ופי' משקלו היינו משום כתובה דבהלואה בלאה"נ י"ל זוזי יהיב וזוזי שקל אבל במתחיי' ליתן אי לאו דפי' משקלו להדי' הי' נותן לו מטבע דשעת פרעון בין הוקר ובין הוזל בלי שום תוס' או פחת ע"ש ומ"מ גם הוא לא אמרו אלא בשנפסלה המטבע הראשונה לגמרי ונתקן מטבע אחרת אבל כל שהמטבע הראשונה יוצאת רק שהוקר והוזל מחמת הסכמת המדינה וחריפא נ"ל פשוט שאין לחלק ולעולם משלם המטבע דשעת הפרדה ומכ"ש כי גוף הדין לא נ"ל כן משארי פוסקים אפי' בנפסלה לגמרי מטבע ראשונה מ"מ דין המתחייב שוה לדין המלוה וכן מבואר בתשו' מהר"מ מר"ב סי' תת"ר והובאה במרדכי פ' הגוזל עצים סי' קי"ג וז"ל על אודת ראובן שנדר לתת לאשתו ב' זקוקי' עד חנוכה מכסף הניתן אז ע"מ לקבל גט ממנו ועתה אומר ובתשו' מהר"מ הנוסחא ועתה אתה ר"ל שהשואל טוען ואומר כי ביום א' דחנוכה נפסלה המטבע (בתשוב' מהר"ם כ' וציוו העירונים שלא לשאת ולתת אלא בכסף ווירבר"ש והשיב נראה שיתן מכסף ראשון אם הוא נותן ערב חנוכה דכיון דאמר עד חנוכה הוה זמנו עד שיגיע כדפי' בנדרי' פ' קונם

ומייתי לי' בקידושין פ' האומר דעד הפסח אסור עד שיגיע ועד שיהא פסח אסור עד שיצא ומסיים שם בנדרי') זה הכלל כל שזמנו קבוע וכו' ושלום מאיר בר ברוך עכ"ל תשו' הנ"ל:

הארכתי בהעתקת התשובה כי ממנו למד ביש"ש פ"ט דב"ק רס"י י"ג דאם קבע זמן לפרעון והעביר הזמן ובין כך נפחת המטבע אזי הוא הפסדו של לוה ולא מצי ליתן לו כמטבע של שעת הלואה והש"ך סס"י ע"ד כ' דמשם מוכח להיפוך שנותן לה כמעות שהי' ראוי ליתן לה ערב חנוכה וכן הסכים בתומים והוסף להקשות דלא גרע מגרמא בעלמא ע"ש סקי"ג ולפע"ד פי' דברי מהר"מ הנ"ל כך הי' דהתם יצא הדת מהמלך והשרים שמיום א' דחנוכה ואילך תפסל המטבע ההיא והי' זה ידוע כבר מקודם לכן שמיום ההוא והלאה תופסל המטבע כידוע המנהג בענין זה וכן משמע להדי' במהר"ם אלשיך הנ"ל שכך הי' מעשה. והנה אעפ"י שמדינא דמלכותא היתה המטבע יוצאת בשווי' ממש עד יום א' דחנוכה מ"מ ממילא ביום ערב חנוכה ולפניו ולפני פניו כבר הוזלה המטבע ולא היתה חריפא להוציאה עובר לסוחר דפסלתה בני מדינה וזה דבר שיעיד הרוש ועתה פסק מהר"מ דמ"מ לא תוכל האשה לטעון אדעתא דהכי לא נתרצית ליקח ב' זקוקים גרועים ופחותים ז"א אם ישלם לה בזמנו בערב חנוכה מ"מ צריכה לקבל ונסתחפה שדה שלה אע"ג שכבר הופחתה משווי' ומינה אם ישלם לה ביום א' דחנוכה צריך ליתן לה שווי' ב' זקוקי' ממטבע חדשה היוצאת ממש והנה טעם הדבר אין לומר משום שנפסלה המטבע הראשונה ולא הי' יוצאת עוד בשום מקום ואפשר משו"ה דקדק במהר"ם סי' תת"ר הנ"ל שהשרים ציוו שלא לשאת ולתת כ"א בכסף ווירבר"ש וה"ל כהקפדת השרים דמודה שמואל שצריך ליתן ממטבע היוצא ז"א מדלא הזכיר כן נמי בתשו מהר"ם שבמרדכי ועוד מה הי' לו להאריך דעד החנוכה הוא עד שיגיע מה לי בכך כיון דנפסלה המטבע לגמרי נפסלה אע"כ מוכח שמטעם זה לא איירי דאפשר שהי' אפשר להוציא' במקומות אחרי' דאי' לה אורחא להתם אך הטעם הוא כיון שקבע להזמן עד החנוכה ופירושו עד שיגיע וכיון שהגיע חנוכה והעביר עלי' הדרך אזי כל פסידא דמתילד פסידא דהעובר הוא וזה ברור בדעת המהר"ם וכהיש"ש דלא כהש"ך:

ולא מבעי' בעובדא דמהר"ם דהתנה תנאי שתקבל גטה ע"ת כך וכך דכיון שלא קיים תנאו אין לה לקבל גיטה ואין לדמו' הא דמהר"ם לשארי מלוה ולוה ולגרמא בעלמא דהרי עכ"פ לא קיים תנאו ובכי הא לא ק' כלל קו' התומים מגרמא בנזקי' וה"ה לפרוזת נדן וכדומה כשעבר זמן והוזל המטבע דפשיטא שצריך לקבל עלי' כל פסידא דמתילד מחמתי' אלא אפי' במלוה ולוה ממש שהעביר זמן פרעון והוזל המטבע נמי יש לדין

ולומר דנהי דהמהרש"ל מדויל ידים ישתלם במה דפסק שם סי' ל' דמבטל כיסו של חברו אפי' הי' לו ריווח ברור פטור לשלם אפי' משעת תביעה והגעת זמן ואילך מ"מ המרדכי לטעמי' אזלדס"ל בב"ק סי' קכ"ה דה"ל זה נהנה וזה חסר ובתשובה א' הכרעתי כהמרדכי וכמ"ש הרא"ש שם בב"ק פ"ב סי' ו' דה"ל זה נהנה מחסרונו של זה והארכתי שם לחלק בין הך לגזלן שאינו משלם אלא כשעת הגזילה אלא מ"מ העליתי שם דבמלוה איכא למיחש משום רבית משא"כ בפקדון יע"ש בברור ועיי' סס"י פ"א בסמ"ע וש"ך וא"כ בנדון דידן שאירע הפסד ע"י עיכוב נ"ל פשוט שצריך להלוה לשלם כפי המטבע החדשה כך נראה בעיני להלכה ולא למעשה אבל במי שמתחיי' עצמו נ"ל אפי' למעשה שכל ההפסד שיגיע מדחיית הזמן ואילך הוא הפסדו של המעכב מפני שלא קיים תנאו והנלפע"ד כתבתי בחפזי. מ"ד יום ג' ח' תמוז תקס"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עה

אלקים יענה שלומו מגבהי מרומו ה"ה האברך החרוץ ושנון כש"ת מו"ה משה מרדכי נ"י:

כבר הודעתיו ע"י אביו הרבני נ"י שהגיעני נועם מכתבו אלא שאז הייתי נחוץ עלי דרכי ולא יכולתי לעיין בו ומן אז מילתא מני אזדא וכהיום אינה כתבו לידי ועמדתי מרעיד על האומר ועל השכחה והנני נזדרזתי להשיבו בחפזון רב כפי הסכמת הזמן:

הקשה לשאול דברי הש"ך שבסי' צ"ב סקי"ג שרצה להוכיח מדברי רש"י בכתובות פ"ה ע"א גבי ההיא אתתא דאתחייב' שבועה וחשדו' ואפכה רבא אשכנגדה ופירש"י עובדא הוה שתבעה אדם ממון ואתחייבה ומדנחשדה הפכה אשכנגדה ומדלא פירש"י שנתחיי' לשבע על כתובתה ש"מ דס"ל לרש"י כדעת הסוברים דמי שיש בידו שטר מקויים והוא חשוד נוטל בלא שבועה אלו דברי הש"ך. והקשה מעלתו הא בכתובה דרבנן כ"ע מודים דאם היא חשודה תפסיד כמ"ש הש"ך בעצמו לעיל סי' פ"ב סקי"ט ועוד האריך מעלתו לברר דבריו בכל חלקי הסותר והראה פנים לצדדים וצידי צדדי' משם נראה כי רב גוברי':

והנה שערי תירוצים לא ננעלו לומר דהכי קאמר הש"ך אי אמרת בשלמא דבשטר מקוי' נפטר החשוד בלא שבועה איכא למימר דבהא פליגי רש"י והטור דלרש"י אפי' בכתובה דרבנן נמי כעין דאורית' תיקון ומשו"ה הוכרח לומר דמיירי בשתובעה א' ממון והטור לא ס"ל הכי אלא ס"ל דבכתובה דרבנן הם אמרו והם אמרו וכמו שהסביר הש"ך סי' פ"ב הנ"ל אלא אי אמרת דאפי' בכל שטר מקויי' החשוד מפסיד א"כ מכ"ש גבי כתובה דרבנן ומ"ט דרש"י זאת הדחי' היא קרובה לאמת בזה אלא מסתמא גם לפניו לא נעלם זה רק נפשו אותה בפלפולא חריפתא ומצאתי עזר לדברי אלו במהרי"ק שרש ל"ג ע"ש היטב:

ואומר דבלאה"נ נ"ל מאי מייתי הש"ך ראי' מהך דכתובות פ"ה הא התם אמרי' דאמר ר"פ השתא דאמר מר קים לי בגווה מלתא היא אבא מר ברי דקים לי בגווי' קרענא שטרא אפומי' ופריך קרענא ס"ד אלא מרענא ולשיטת רש"י לא מגבי' בי' ולא קרעינן לי' ע"ש והשתא מנ"ל להש"ך דלמא לעולם אפי' בשטר מקויי' נמי החשוד מפסיד מיהא היינו דוקא בחשוד ממש עפ"י ב' עדים משא"כ הכא דלא הי' חשוד רק עפ"י בת רב חסדא ומשום קים לי בגווה דלמא זה אינו מועיל לכ"ע נגד שטר מקויי' לכן פירש"י אתביעת ממון קאי והפכה אשכנגדו ומנ"ל דגם בחשוד ממש עפ"י ב' עדים שיטול בשטר שבידו וע"כ נראה לפע"ד דהוצעת דברי הש"ך הם כך דהרי ע"כ בלא"ה נמי קשה ארש"י מה רצה כלל במ"ש שום פי' אהא ומה לנו בזה יהי' השבועה ממה שיהי' אע"כ רש"י גופי' רצה להשמר שלא נאמר שהי' שטר בידה ויהי' זה סתירה למאי דאמר הש"ס קרענא ס"ד ומשו"ה פי' דהי' א' תובעו ועל זה שפיר הי' קשה להש"ך אי ס"ד דביש שטר מקויי' בידו והוא חשוד עפ"י שני עדים יפסיד א"כ ה"ל לפרושי דבכתובה איירי ומקולי כתובה שנו דאפי' ע"י סהדי דקים לי בגווי' יפסיד דמעיקרא לא תקנו רבנן כתובה בכה"ג וזה הי' יותר ראוי לומר ממה שפי' שתבעה א' והוציא ממון עפ"י עדותה של בת ר"ח ומדלא פי' רש"י הכי ש"מ בשטר מקויי' אפי' בחשוד עפ"י ב' עדים לא יפסיד ונהי דבכתובה בהאי גוני תפסיד החשודה משום שהיא דרבנן מ"מ היכי דליכא תרי סהדי נמי לא מקלינן כולי האי דתרי קולי בחדא דוכתא לא מקלינן בכתובה ועלו דברי הש"ך כהוגן:

וכעין דמות ראי' לדברי הנ"ל מהא דאמר ר"פ בשבועו' ל"ב ע"ב הכל מודים בעד מיתה דלא אמר לדידה ולא לב"ד מחייב קרבן שבועה ע"ש וקשה לימא מאן לימא דמשתבעת כדמקשה הש"ס לעיל אהכל מודי' בע"א שכנגדו חשוד אע"ג דהו"מ לשנויי דמיירי בכ' לה נקי נדר נקי שבועה מ"מ ה"ל להש"ס למפריך ולשנויי הכי כדפריך לעיל ומשני בששניהם חשודים ואפי' למאי דמסקי' דמיירי בדתפיסא מטלטלי ואפי' למ"ד בדרבנן לא נחתינן לנכסי פי' מי שיש לו לשבע שבועה דרבנן ואינו רוצה לא נחתינן לנכסי וא"כ ה"נ כיון שהי' תפוס המטלטלי' אם נמי לא תרצה לשבע לא נחתינן לנכסי מ"מ נ"ל דהכא שפיר נחתינן לנכסי לכ"ע דע"כ לא אמרי' דלא נחתינן לנכסי' אלא בשמחוי' לשבע רק מדרבנן והוא מוחזק בממונו מן התורה לא אלמוהו רבנן כ"כ לתקנתא דדהו ליחות לנכסיו משא"כ הכא שהותרה עפ"י ע"א שהוא מועיל רק מדרבנן א"כ אתאינן עלה ממ"נ אי בתר דרבנן אזלה או השבע והפטר או החזר המטלטלי' ואי בתר דאוריתא אזלת הרי מן התורה לא מהימן עד אחד בעדות אשה נמצא דאפי' למסקנא הו"מ להקשות מאן יימר דמשתבעת ומ"ט לא פריך לי' הש"ס ועכצ"ל דסמיך אדלעיל דמקשי הכי ומוקי לי'

בחשודי' וה"נ מיירי באשה חשודה דבכה"ג לא צריכא שבועה כך נ"ל ולא הוה צריך לפרש זה דסמיך אלעיל:

ואף על גב דכ' הר"ן בשבועות שם שהרשב"א הקשה אהסוברי' דגם בדנסכא דר' אבא שכנגדו צריך שבועה והקשה הרשב"א עליהם אם כן ה"ל להש"ס להקשות נמי אע"א דר' אבא לימא לי' מאן יימר דמשתבע ולא ניחא לי' לרשב"א למימר דאה"נ והש"ס סמיך אלעיל דפריך הכי ומוקי לי' בחשוד וה"נ מיירי אביי אי אירע כעין עובדא דר' אבא בשהא התובע חשוד ולא צריך לפרש זה ומה הקשה הרשב"א לזה י"ל כמ"ש בחידושי למס' שבועות דס"ל להרשב"א כשיטת וליכא למימר שכ' תוס' בב"ב ל"ד ע"א שהטעם הוא משום דלית לי' מגו דירא לשקר פן יפסלוהו לעדות ולשבועה ובחי' למס' שבועות עשיתי לזה סמוכי' יפים וא"כ ע"כ לא מתוקם בתובע חשוד דא"כ לא הוה מתירא שיצטרף עם העד לפסלו לנתבע הא התובע חשוד הוא וא"כ לא מתוקם בהכי ושפיר הקשה הרשב"א אבל לעולם גבי עד מיתה דרב פפא שפיר נאמר דלא צריך להקשות מאן יימר דמשתבעת דפשיט לי' דמתוקם בחשודה:

אלא דקשה הא בכתובה קיימי' ובאשה חשודה מפסדת כתובתה ואפי' בתפיסא מטלטלין כבר כתבתי לעיל דהכא נחתינן לנכסי' ואע"כ יש מכאן כדמות ראי' למ"ש ומיירי הכא בחשודה עפ"י ע"א דקים לי' בנווה דבכה"ג אפי' בכתובה לא תפסיד דתרי קולי בחדא דוכתא לא מקלינן וכנ"ל:

ואין להשיב ולומר דלר"פ בלאה"נ לא קשה מאן יימר דמשתבעת לפי מ"ש תוס' ל"א ע"א לרב פפא כיון שרק ראוי להעיד מן התורה אף על גב דרבנן פסלוהו מ"מ מחייב קרבן שבועה וה"נ א"נ לא תשבע האשה מ"מ הא מן התורה מחייב לשלם השטר בלא שבועה ומחייב על כ"פ קרבן שבועה על ממון דאורי' שהפסידו וק' זו הקשה התומים אק' הש"ס מאן לימא דמשתבע דלמא אביי כרב פפא ס"ל ע"ש סי' צ"ב ס"ק י' והוא הוכיח מזה דמשאיל"מ בחשוד הוא רק מדרבנן יע"ש אבל הכא קשה על דברי ונ"ל הא ע"י העדאת ע"א מיתה פשיטא שאינו אלא מדרבנן ושפיר לימא לה מאן יימר דמשתבעת דאי בתר דאורי' אזלת לא תגבה כלל שום דבר מכתובתך אי בתר דרבנן אזלת צריכת שבועה ומאן יימר דמשתבעת ובכה"ג דחיתי נמי ק' התומים הנ"ל על ק' הש"ס על אביי מאן יימר דמשתבעת ואמרתי אה"נ הומ"ל דאביי ס"ל כרב פפא הנ"ל ל"א ע"א אלא דא"כ הוה צ"ל דאביי מיירי דוקא בשכנגדו חשוד מן התורה דאי בחשוד דרבנן כגון משחק בקובי' אכתי קשה לימא לי' מאן יימר דמשתבעת דאי בתר דאורי' אזלת דלא צריכת שבועה א"כ בדאורי' אין שכנגדך חשוד ואי בתר דרבנן אזלת את צריך שבועה ומאן

יימר דמשתבעת וזה נראה להש"ס דוחק דסתם חשוד סמיך אמתניתין דשבועות הדייני' שגם חשוד דרבנן בכלל ואי לא הי' לו לפרש לכן משני בשניהם חשודים ובזה מיושב ק' רשב"א הנ"ל אהסוברים דגם בנסכא צריך שכנגדו לשבע והקשה א"כ גם בנסכא ה"ל להש"ס להקשות מאן יימר והא"ש דשם איכא למימר כק' התומים ולא שייך ממ"נ שלי דהא החוטף אינו יכול לשבע מן התורה:

אמנם כבר כתבתי במקום אחר דלולי דמסתפינא הייתי אומר דמעולם לא עלה על דעת ר"פ סברא רחוקה כזו דהכשר מן התורה אף ע"ג דרבנן פסלוהו יתחייב קרבן שבועה דזה הוא דבר רחוק מן השכל דמה יועיל עדותו כיון שרבנן פסלוהו וה"ל כפירת דברים בעלמא אלא דר"פ אמר משחק בקובי' מדאורי' מחזי חזי ומשכחת לי' שפיר עכ"פ בשום גוני שיתחיי' קרבן שבועה והוא ביש ע"א כשר המחייב את הנתבע שבועה דאורי' ויש לו ג"כ ב' עדים משחקי בקובי' ואי אתו ואסהדי נהי דרבנן פסלום להחמיר דלא נוציא ממון אפומי' לחוד מ"מ לא אמרו הדבר להקל שנקבל שבועה מהנתבע הזה נגד ע"א כשר היכי דמסהדי תרי כשרי' מן התורה שהוא נשבע על שקר ונמצא שא"י לשבע ומשלם בכה"ג משכחת משחק בקובי' מחייב בקרבן שבועה אבל לא זולת נמצא בלא"ה ליתא לק' תומים הנ"ל:

והנה איידי דאיירי אומר מה שהקשה עוד בתומי' שם סי' צ"ב להסוברי' בטוען לחשוד בספק עפ"י עד וכדומה שכנגדו נוטל בלא שבועה א"כ מאי פריך מאן יימר דמשתבעת דלמא מיירי בטוענו ספק עפ"י עד ולכאו' הי' נ"ל דבלאה"נ צריך להבין מ"ט לא אמר אביי הכל מודים בעד מיתה כדאמר רב פפא והי' נראה לפמ"ש ר"ן בשם רשב"א שם דמדר"פ מוכח דיכול להשביע העד בספק אם יודע לו עדות שיעיד לו דהרי הך אתתא לא ידעה שמת בעלה והיתה משביע העד וא"כ י"ל אביי לא ברירא לי' הך מילתא משו"ה לא אמר הכל מודים בעד מיתה וא"כ ממילא פריך שפיר על אביי מאן יימר דמשתבעת דליכא למימר דמיירי בתובעו ספק עפ"י עד דא"כ ע"כ ס"ל לאביי נמי דיכול להשביע עד על הספק ומ"ט לא אמר הכל מודים בעד מיתה:

אך לפי הנ"ל י"ל בקיצור משו"ה לא אמר אביי כרב פפא משום דהי' קשה לו מאן יימר דמשתבעת ולא הוה ס"ל למימר באשה החשודה עפ"י ע"א דקים לי' בגווי' וכמ"ש לעיל דס"ל קים לי' בגווי' לאו מילתא היא ור"פ לטעמי' דס"ל בכתוב' פ"ה הנ"ל קים לי' בגווי' מלתא היא אלא דהא לאו מילתא היא דהא מצי לאוקמי בנקי נדר ונקי שבועה אלא מחוורתא כדשניין מעיקרא ודי במ"ש למבין מדעתו כי לכבודו הארכתי ביותר מהראוי' קצת ואסיים ואומר שלום לו ולתורתו:

תשובה עו

עוד על הנ"ל:

הגיעני נועם מכתבו עם קצת השגות על דברי והאמת כי להיות הדבר אינו נוגע בדבר הלכה למעשה רק ק' ופירוקא בעלמא וגם כי כבר גליתי דעתי דעיקור הק' על הש"ך איננה קשה כ"כ ולא נכנסתי בה רק לפלפולא בעלמא ובכל כי האי אין מדרכי להאריך כ"כ בפלפולי' כאלו מ"מ שלא יאמר ח"ו כי דבריו אינם ספונים וחשובים אשיבהו במהירות וחפזון רב:

ואבוא מן המאוחר אל הקודם במ"ש לחלק בין עד מיתה לתובעו עפ"י אותו עד עצמו דה"ל יודע בבריא שיודע לו עדות אני לא כן עמדי לא מבעי' כשהעד עצמו אמר לו חוץ לב"ד יודע אני לך עדות וחזר והשביעו אפשר דה"ל רק פיטומא מילי בעלמא מ"ש תחלה שהרי עתה חוזר והכחיש וכל מה שאדם אומר חוץ לב"ד אין בו ממש אלא אפי' אמר לו איש אחר פלוני זה יודע לך עדות ועדיין עומד בדבורו נמי ה"ל ספק לא מבעי' כשזה האחר אומר מפי אותו העד דלא עדיף מני' דידי' אלא אפי' אמר אני הייתי באותו מעמד וזה מכחישו נמי ה"ל טענת ספק ובלאה"נ קשה לאשכוחי טענת ודאי אם לא הי' הבע"ד בעצמו באותו המעמד וייחד לו עדיו ויעיין עוד במ"ש ר"ן ריש פרק כל הנשבעים:

ומ"ש דלפמ"ש תוס' כתובות י"ח ע"ב וב"מ ה' ע"ב לא מפסיל חשוד מן התורה אגב שיטפי' כ"כ הם לא כ' אלא בגזלן אבל החשוד על השבועה פשוט הוא דפסול לשבועה מן התורה לכן הוצרכתי למה שכתבתי:

כל מ"ש בהא דאין אדם פורע בתוך זמנו שכח דכל פלפולינו הוא לאביי דס"ל אדם פורע בתוך זמנו ואע"ג דבגוף מנה ומאתים אפשר דיש לפקפק קצת ע"ז מ"מ כבר הארכתי אני במקום אחר דלכל הפחות חיישי' לצררי לאביי ורבא ומכ"ש בנכסי צ"ב:

גם מ"ש דהטור דס"ל כתובה דרבנן ע"כ לא ס"ל ממ"נ שלי הנה לפי מה שהעתיק מעלתו דברי תשובתי שבניתי הממ"נ על העדאת ע"א אינו ענין לכאן דודאי השתא דתיקון רבנן כתובה לא מצי למימר אי בתר דאורי' אזלת לית לך כתובה דהשתא דתיקון תיקון ולא כתבתי הממ"נ אלא אע"א וכפלתי זה כמה פעמים בתשובתי והכל רק אע"א והחלוק מבואר אלא שראיתי בגוף תשובת הנשאר בידי שם כתבתי גם הממ"נ על כתובה וחזרתי ומחקתיו וכתבתי ע"א במקומו וע"ש בד"ה ואין להשיב וכו' ואולי טעה המעתיק וכ' גם המחק:

ומ"ש שהש"ס קאמר מרענא שטרא אפי' בשטר מקויי' דסתמא קאמרי' האמת אתו בהא בלי ספק דש"ס מיירי בשטר מקויים דבשטר שאינו מקויים בלאה"נ מהימן למ"ד מודה

בשטר שכ' צ"ל אבל מ"מ אינו ענין לדידן התם בש"ס מיירי שאומר ע"א שפרעו אז מרענא אפומי' ואנן שקלינן וטרינן באומר ע"א שהוא חשוד דגם כשהי' חשוד ממש קשה לפסול שטר מקויים מכ"ש כשאין כאן ברור גמור שהוא חשוד רק עפ"י ע"א דקים לי' בגווי' גם מ"ש מנ"ל לר"פ דלמא דוקא בכתובה אמרה רבא משום קולי כתובה הקיצור שבדברי גרם שהקשה כן כי הלא גם נפשו יודעת מאוד כי אפי' אי נניח דהחשוד עפ"י ב' עדים מפסיד אפי' ביש שטר מקויים בידו מ"מ אינו ברור כ"כ שפרוע הוא כי אף עפ"י שהוא חשוד אפשר שלא נפרע משא"כ ביש כאן עידי פרעון שאז נדע בברור שזה השטר פרוע הוא וזה ברור ופשוט וה"נ בע"א דקים לי' בגוי' א"נ נימא דמקולי כתובה הא דמהימן ולא במקום אחר מ"מ כיון דחזינן דמהימן לשויי' אתתא חשודא ועי"ז תפסיד הכתובה אעפ"י שאין ברור לנו שנפרעת א"כ נהי דע"א בכה"ג בשאר שטרות לא מהני היינו במעיד אחשודא משא"כ במעיד אפרעון ממש מעיילי' חד דרגא והי' לן להאמין לארועי שטרא לכל הפחות ושפיר הקשה ר' פפא וא"כ אכתי יפקפק על זאת הסברא היינו אי הייתי אומרה לאמתיתי מ"מ הלא לא אמינא אלא ליישב סברת המקשה דלא לשויי' טועה כ"כ ורבא עדיפא מני' משני האמת וה' יודע כי לא קריתי כתבו רק כהולך ע"ג גחלים כי מאוד טרידנא בכמה ענייני ציבור ולא רציתי לעכבו מפני הכבוד. הכ"ד פה ק"ק מ"ד כאור בקר עש"ק ב' דר"ח תמוז דהאי שתא תקס"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עז

שלום וכל טוב לא יחסר קורטוב לי"נ תלמידי כבני הותיק התורני החרוץ מו"ה צבי הרש נ"י:

לעת מנחת ערב קבלתי נעימות בימינו בהתעוררו על דברת רמ"א בח"מ סס"י צ"ו בשם תשו' בנימין זאב דאין מוסרין שבועה וחרם לאשה מעוברת וממתינים לה עד שתלד ומעלתו כת' דלהתוספ' בסוטה כ"ו ע"א ממתיני' להשקות הסוטה עד שתלד ולרש"י אין ממתיני' וכתב מעלתו דהכא אפי' רש"י מודה דממתיני' דהתם הבעל משביעה והולדו' של בעל הם ואם ירצה להפסידם מי מוחה בידו משא"כ הכא לאו כל כמיני' דהתובע להפסיד ולדות של זה הבעל כמדומה שלזה נתכוון מעלתו כי קיצר מאוד בלשונו וכוונתו בזה לדחות דברי התומים סי' הנ"ל שכ' אדברי בנימין זאב אין להם שרש ועיקור ובשגם כל דיני שבועה מסוטה גמרי' (גלגול שבועה) והתם אין ממתיני' ועל זה כ' מעלתו מ"ש והנה סברתו מכוונת לדברי המשנה למלך פ"ב מסוטה הלכה ה' אך אם לו יהיבנא לי' כל זה היינו אם התביעה בנכסי האשה ואינו נוגע להבעל א"כ יאמר הבעל להתובע מה לי ולך לסכן הולדות שלי אך אם האשה נושאת ונותנת בתוך הבית והתביעה הוא

על הבעל אלא שהוא אינו יכול לטעון ברי ולשבע והאשה צריכה לשבע א"כ יאמר נא התובע להבעל מה לי ולולדות שלך או שלם לי או תברר ע"י שבועה שלך או של אשתך ורוב שבועות שבזמנינו לנשים הוא בנכסי הבעל א"כ בטלו דברי מעלתו:

אך בכל זה אחר בקשת המחילה מהגאון תומים אומר אני רבותא למידחי' לרבינו רמ"א בגילא דחיטתא ח"ו ואע"פ שאין ראי' ברורה לדברי בנימין זאב מ"מ זכר לדבר איכא וראיתו לסתור מסוטה אין לה התחלה כלל. הלא כ' מהרי"ט בהלכות ר"ה ומייתי לי' ד"מ ורמ"א בא"ח סס"י תר"ב דאין ליתן חרם ולא להשביע בתשרי עד אחר יה"כ מפני שהעולם תלוין בדין ומשמע לי מדברי הגאון פרי מגדים שם דאם רצה הבעל דבר לשבע אין מונע ממנו השבועה משמע שטעם המניעה הוא לטובת הנתבע ואין כח בתובע להעמיד הנתבע בסכנת הדין וכ"ש במעוברת דנתונה בדין טפי כמבואר באגדה פ' במה מדליקין ואף על גב שאין דברי פרי מגדים מוכרחים די"ל התם הטעם משום שכל העולם נתונים בדין ובעון שבועת שוא נתפס כל העולם כלו כמבואר ר"פ הדיינין ולאו כל כמיני דהתובע להבי' העולם בסכנה משא"כ הכא דמפני סכנת הנתבעת ויאמר נא התובע אם תשבע לשקר הלעטהו לרשע וימות. ז"א דאפי' בשבועת אמת לא ימלט מסכנה כמבואר פ' השולח (גיטין ל"ה ע"א) ובתוס' שם ד"ה לא הי' ימים וכו' ואנו חוששין שהיא צדקת ותשבע באמת ומ"מ תסתכן בלידה ח"ו:

ויעיי' מג"א סס"י תכ"ט מ"כ לתת חרם לצורך גדול מותר בניסן אף אם נמנעים בתשרי משום שתלויין בדין עכ"ל ובגליון מג"א של אמ"ו זצ"ל כ' על זה צ"ע ור"ל כי מה ענין תשרי וניסן לכאן דהא אפי' בתשרי גופי' אין נמנעי' אלא עד אחר יה"כ ועוד למה הצריך שיהי' לצורך גדול דוקא ולפע"ד זה הכותב לא מיירי ממנהגו של מהרי"ל שלא להחרים עד אחר יה"כ כי זה הי' מנהג קבוע כדמשמע למעיין בפנים במהרי"ל ולא הי' הכותב תולה בספק אם נמנעי' בתשרי שהרי הכל נמנעי' אך יש נוהגים שלא ליתן שבועה וחרם כל חודש תשרי וכן נוהגים פה והוה סד"א דהטעם משום י"ט שרוב חודש תשרי הוא כמו י"ט ובאשכנז אין אומרי' בו תחנה מי"כ עד סוף החודש וכעין שאין נותני' חרם בשבת וי"ט וכ' בס' החינוך פ' ויקהל שישבתו גם החוטאים מיגונם וצ"ע במג"א סי' של"ט וע"ש סי' ש"ו ס"ק כ"ד וא"כ ה"א הטעם בתשרי משום שכל החודש נחשב כי"ט וא"כ מכ"ש ניסן שהוא י"ט טפי קמ"ל שהטעם בתשרי משום שכל החודש תלוים בדין קצת אפי' אחר סוכות ועיי' במגיד משרים בהגה' רש"י דירמי' מ"מ נחזור להנ"ל דזכר לדבר יש למנהגו של רמ"א שלא להשביע מעוברת:

אמנם כל זה מפני סכנתא דידה שלא תסתכן בלידה על ידי מכשול שבועות אמת כי ההיא דפ' השולח הנ"ל אבל משום סכנת הולד אם תשבע לשקר לא הייתי אומר להמתין עד שתלד דאדרבא אחר כך הסכנה עצומה יותר דבעון נדרי' בנים מתים דמשו"ה הנודרת ואינה מקיימת תצא שלא בכתובה כמבואר פ' המדיר (כתובות ע"ב ע"א) והנה בסוטה הוא ממש ההיפוך מהנ"ל דאין אנו חוששין להפסד גופה כלל דממ"נ אם נטמאה ותשבע על שקר הלעטהו ותמות כי זה אנחנו מבקשי' וצבתה בטנה וגו'. ואם לא נטמאה ותשבע באמת ליכא למיחש שתסתכן בלידה שהרי כתי' ונקתה ונזרעה זרע אם יולדת בצער יולדת בריווח ומהתימה כי הסוטה אע"ג שלא נטמאה מ"מ חטאה חטא גדול שהרי עכ"פ נסתרה ונתיחדה וגם אחרי הקנאה מבעלה לא שמעה ולא הטתה אוזן ובכל זאת אם רק לא נטמאה ונקתה מנזרעה זרע כי כבר קבלה כל עונשה בבזיונה ברבים ועמ"ש ערוך בערך הסת ומובא בט"ז לח"מ סי' צ"ו בשבוש ואחר כל הבזיון הזה לא נשאר מאומה כ"א נטמאה אבל אם לא נטמאה מעותדת לשכר שתלד בריווח ומ"מ אין לנו לחוש לגופה כלל וגם לא לבני' מעונש שבועה כי הבנים מתים בעון נדרים ושבועות לכפר עון אבותיהם אבל הסוטה שמעותדת למיתה אם נשבעה לשקר א"כ לא יקרה עון לבני' ואין כאן אלא משום המים הממיתי' העוברים שבמעי' ועל זה פליגי רש"י ס"ל אין ממתיני' לה דכי היכי דאי הי' עדים שזינתה ונתחייבה מיתה בב"ד לא הי' ממתיני' לה עד שתלד מרבוי' דגם שניהם ספ"ק דעירוכי' הה"נ ע"י מי סוטה ותוס' פליגי נמי בהא מ"מ אין זה ענין לנידן דילן ובתומים הפריז על המדה במ"כ ומי שבא להוציא מרמ"א ומנהגיו עליו הראי':

הארכתי בדבר שאין בו להאריך רק לעשות רצונו חפצתי וחפץ ה' בידו יצליח הכ"ד א"נ חותם באהבה רבה. פ"ב יום ב' א' דר"ח חנוכה חקע"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עח

שלום וכל טוב לא יחסר קורטוב לידידי הרב המאה"ג המופלג מו"ה חיים היילפרון נ"י אב"ד דק"ק באקארעשט יע"א:

יקרתו הגעני והיות הזמן גרמא שלא לקבל אריך והי' ראוי לדחות התשובה עד אחר צומא רבא כדי שאוכל לצאת בכותבת הגסה אך שיהוי מצוה לא משהינן ואשיב בקצירת אומר ע"ד הנגיד ר' דוד שהי' ממונה פרנס על הציבור עפ"י המלך והוציא הוצאות לצרכי הציבור וכשבאו לידו נדבה והכנסת מיחידים הי' מוציא' כרצונם והעם ידעו זה וקבלוהו עליהם ע"ד כך ועתה אחר זמן רב שכבר ירד מההתמניו' שלו בא ותבע שעדיין מגיע לו מהקהלה סך רב מחמת ההוצאות שהוציא עליהם ופסק פר"מ מאחר שאין לו עדים

שתבע כן בשעה שירד מההתמניות שלו א"כ אחר שכבר עברו זמן רב ולא הזכיר מזה כלום לא מיבעי' דבלא שבועה לא יטול אלא אפי' בשבועה נמי לא יטול וכתב מעלתו ששוב הביא הנ"ל פסק מג' רבני ספרדי' שפסקו לו שיטול בשבועה ומעלתו לא ראה גוף הפסק רק שמע כן ממנו לדעתי גיזום הוא שלא נחשדו רבנים שישמעו דברי בע"ד א' מבלי שישמעו דברי שכנגדו או דברי הדיין ששמע טענות שניהם ואם אולי האמת שעשו שלא כדין ח"ו מ"מ מי יוכל להרהר על פסק שלהם כי מי יודע איך הראה פנים לטענות שלו לחזק אודותיו:

אמנם לפי השאלה שכ' פר"מ שהוא היושב על מדין מר כי אתרי' הדבר ברור כי יפה דן ויפה הורה מטעם שאבאר דאף על גב דהמוציא הוצאות על נכסי חברו ברשות חברו ישבע כמה הוציא וכמה ראוי להוציא על כיוצא בזה ויטול כמו בעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו אפי' תובע אחר כמה שנים מ"מ היינו כשעכ"פ נודע לנו שיש לו תביעה או הוציא הוצאה ומסתמא לא אמרי' מדשתיק מחיל אבל היכי שבשעת מעשה לא הזכיר כלום ואחר כמה שנים אומר שיש לו תביעה מה שלא נודעה עדיין לשום אדם פשוט הוא שאינו נאמן דא"כ לא שבקת חי' כל מי שהי' עוסק ומוציא הוצאות על נכסי חברו פ"א שוב לעולם יתבענו ויוציא ממנו בשבועתו ומה"ט פשיטא לי' בי"ד סי' רנ"ז בט"ז סק"ד מ"ש שם אע"ג דהתם בלא שבועה והכא בשבועה פשוט שאין סברא לחלק וע"כ אם הנגיד ר"ד טוען על אנשים ידועי' שיודעי' שהגיד ככה בשעת מעשה ישביעם היסת על חלקם המגיע לפרעון ההוא ואם ישבעו שלא ידעו מזה כלום פטורי' גם הם ואמנם אם יעידו כדבריו אם שני עדים כשרים הם הם יתנו חלקם ומחייבים כל הקהל בעדותם אך אם לא ידע הנגיד אנשים ידועי' שיודעי' מזה יכול להחרים בבה"כ על עדות וכשלא ימצא עדות נפטרו הקהל מטענותיו ואין צורך להאריך אם לא ידע טעמם של רבנים ספרדי' ויצטרך לפלפל לסתור דבריהם אם אלי יגיעו הדברים ניתנו להשבון בעזה"י ומרוב טרדותי אקצר באמרי' וה' קרנו ירום הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות. פ"ב יום ג' ו' תשרי תקע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה עט

הלום ראיתי דיני יורד לאומנו' חברו אשר גאוני עולם צללו במים אדירים הרבים ההמה וירדו לאמת השחי ובנו בית זבול על ד' יסודות אשר יסד הגאון מהרש"ל בתשובה וביש"ש בקידושין ר"פ האומר וגם כי הגאון שארית יוסף בתשובה נחלק על מחלקותיו מ"מ שם של ארבע אינו נמחק שם שם לו חק אמרתי אחזה בסנסיניו והחונן לאדם דעת יחוננו דעה בינה והשכל ולא ארשל ח"ו בדבר הלכה והמעיין יעיין בסוגי' הש"ס

ופוסקים ראשונים ואחרונים ב"ב כ"א ע"ב וקידושין ר"פ האומר סימניהם מונח הפקר ומציאה מהפך טירחא פסוק לחיותא:

מנח השם הראשון הפקר ומציאה פי' עני המהפך בהפקר ומציאה ובא אחד ונוטלה פליגי רש"י ור"ת לרש"י הוה בכלל רשע ולר"ת מותר לכתחלה ועיקור ראיתו של ר"ת מהא דפיאה דמייתי פ"ק דבב"מ נפל לו עליה מעבירי' אותו המינה ולא נימא דהוה מהפך בפיאה אלא ע"כ במציאה מותר לכתחלה ורמב"ן דוחה זה דהתורה הפקירה פיאה לעניי ישראל והכל מהפכים בה ובירושלמי איתא להדי' דקונסי' אותו משום שרוצה להפסיד עניי ישראל במה שזכתה להם תורה ולפע"ד ס"ל לר"ת להך שינויי' פ"ק דב"מ יו"ד ע"א ע"ב בנפלה ניחא לי' דליקני וכ' נמצא כל מי שקדם בד' אמות כבר קנה הפיאה וכבר נסתלקו עניי ישראל ונהי שהוא גלי אדעתי' דלא ניחא לי' למקני' בד' אמות והלך ונפל לו עלי' מ"מ מ"ט למקנסי' הואיל ושביק רווחא לעניים משעה שנתקרב לפיאה עד שעת נפילה אתמהא והירושלמי דקאמר קנסי' לי' דר"פ בש"ס דילן דבארעי' דחברי' לא תקינו לי ד"א א"כ פעל און במה שנפל או כיסה הפיאה בטליתו ולא הניחה מגולה ויבאו עניים וילקטו כדכתיב תעזוב אותם ע"כ קנסינן לי' אבל עכ"פ להך שינויי' דש"ס דתקינו לי' ד"א גם בשדה חברו ורק הוא גילה דעתו דלא ניחא לי' בהא ונפל לו אין מקום לקונסו וגם העניים האחרי' לא מיקרו מהפכי בפיאה כיון שנתקרב זה סמוך לד"א של הפיאה כבר נסתלקו עניי ישראל שהרי אלו לא גילה דעתו בסוף דלא ניחא לי' למיקני בד"א כבר הוה קני' לי מעיקרא והשתא נהי דנפל ולא קני לא בד"א ולא בנפילה מ"מ מהפך בחררה הוה ואמאי מעבירי' אע"כ בדבר הפקר לא דנין דין מהפך בחררה ונהי דלמסקנא לשנויי דר"פ ולהירושלמי לא מוכח מ"מ כיון לשנויי קמא דש"ס מוכח כן בהא לא פליגי ומיושב גם פי' הרמב"ם במשנה דמפרש משום קנס בירושלמי ותמה עליו יש"ש ולק"מ דלר"פ איתי' לדירושלמי:

תו מייתי ראי' ר"ת ממתני' דב"מ ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה וכ' הר"ן דר"ת ס"ל אי מקרי רשע לא זכה מי שהחזיק בה דמוציאי בדיינים ומהרש"ל הקשה איך יעלה זה על דעת ר"ת הא מבואר ההיפוך בעובדא דרב גידל ר"פ האומר ובשארית יוסף נדחק בזה ולפע"ד ס"ל דר"ת הכי מייתי ראי' דאשכחן רב יוסף ס"ל בכתוב' פ"א ע"ב כיון דאמר רבנן דלא ליזבין אי זיבון לא הוה זביני' ובט"ז א"ח סס"י תקכ"ד ובח"מ סי' ר"ח עירב זה עם הא דכל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ובמ"כ לא דק דהתם עביד איסורא והכא איירי בדיני ממונות מטעם הפקר ב"ד אי עבדי חקנתם מעיקרא שאם מכר קיים או גם להפסיד מקרי בדיעבד ועי' סמ"ע

סי' רל"ד סק"ד וש"ך יו"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ד ובהא מיירי ר' יוסף ולית הלכתא כוותי' ועיי' זבחים ע"ג ע"ב השתא דאמר רבנן לא נקריב וכו' ונהי דלא קי"ל בהא כר' יוסף דאף ע"ג דגוף הדין קיי"ל כוותי' ביבם שזבן בנכסי אחיו כדפסיק ריש לקיש שם פ"ב ע"א בין חילק ואח"כ יבם ובין יבם ואח"כ חילק לא הוה זביני' זבינא ופסק כן הרי"ף ורמב"ם מש"ע מ"מ לא מטעמי' וכללא דכייל רב יוסף דכל היכי דאמרו רבנן לא ליזבין וכו' דהרי דחו אמוראי שם ממתני' אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה קיים וכבר כ' שם הר"ן בהלכת הרי"ף מ"ט דהא לא הוה זביני ותימה על ההוא דמייתי הך דר' יוסף דלא קיי"ל כהאי כללא ושם בארתי מ"מ האיכא ר' יוסף וכמה אמוראי דהוה ס"ל האי כללא כל היכי דאמרו רבנן לא ליזבנן אי עבר וזבין לא הוה זביני' זבינא א"כ לרב יוסף בודאי היכי דעני מהפך בחררה ובא אחר ונטלו מוציאי' מידו דהרי אמרו רבנן דלא ליזבין ואי ס"ד דגם בזוכה מן ההפקר הוה רשע א"כ לא הועילה לו זכיותו וקשי' לר"י נמי ממתני' דבא אחר והחזיק בה זכה והאי קושי' היא יותר מוכרחת מהך קושי' דאלו ואלו מודי' דהתם איכא למימר מעיקרא כך תקינו רבנן שיהי' מכרה קיים כמ"ש שיטה מקובצת שם בכתוב' ע"ש וזה לא שייך הכא ובפרט למ"ש לקמן אי"ה בשם מהרי"ט דעני מהפך מקרא דדברי קבלה אתי' ולא מתקינן רבנן בעלמא ואי ס"ד דגם בהפקר שייך כן א"כ לא הוה זביני' זבינא ותקשי מתני' דב"מ אלא ע"כ בהפקר לא שייך איסורא דעני מהפך בחררה וכיון דלרב יוסף מוכח כן לא מצינו מי שחולק עליו כנלע"ד ליישב דעת ר"ת וסייעתו בראי' זו:

ועיין ב"מ יו"ד ע"א מתני' דאמר תחלה כ' ש"מ בשם מורו הרדב"ז ז"ל דהא קמ"ל דלא נימא לא מהימן לא שווי' נפשי' רשע דזה היפך בחררה והגביה הוא לצורך עצמו ק"ל דבמידי דהפקירא לא הוה רשע והנה סוגי' זו לא תקשי לרש"י ורמב"ן וסיעתם דס"ל בהפקירא נמי הוה רשע דס"ל רדב"ז רווחא דמילתא נקיט כפי שיטת ר"ת אבל לרש"י ורמב"ן נמי ניחא דהכא אפי' עני מהפך לא הוה דרכב וראה מציאה מרחוק מה היפוך שהיפוך ואפי' נשא ונתן ולא גמר פיסוק דמים כ' המרדכי בשם הר"מ דלא מקרי היפוך מכ"ש הא והרדב"ז לרווחא דמילתא נקיט הכי ולק"מ אאינך פוסקים דלא כר"ת וסייעתו:

ולכאורה מדברי הרדב"ז הללו משמע קצת דס"ל דהשני לא זכה כלל דאי ס"ד זכה ורק רשע הוי' מאי קאמר דסד"א לא מהימן שזכה בו בתחלה דקמשמע נפשי' רשע אלא מאי בודאי לא זכה בתחלה לנפשי' אלא השונא מכזב ואומר מה שאינו א"כ פשיטא דתרתי עביד דרוצה לזכות במה שהפך בו עני וגם מכזב ועוד עתה הוא גזלן גמור שעושק את רעהו והוא דאורייתא שהרי כבר זכה לו וחוזר ועושקו ואם כי יש לדחוק ולומר הכי

קאמר נוקמי' אחזקת הגוף וצדקת ונימא השתא הא דאיתרע ובשעת הגבה' הי' צדיק מ"מ זה דוחק וטפי ה"ל לתרץ כנ"ל דק"ל זה לא מקרי היפך בחררה דהוה כלא גמר הפסוק דדוחק לומר דפליג רדב"ז אהא דמרדכי בשם מהר"ם הנ"ל אבל אי ס"ל לרדב"ז דבדיעבד נמי אין זכיתו זכי' א"ש שוב ק' מאי קמ"ל מהא דהוה סד"א דהוה עני מהפך בחררה ובא אחר ונוטלה דלא זכה השני קמ"ל דאין בהפקר מטעם הפוך בחררה וזכה השני וא"כ משמע רדב"ז ס"ל כהר"ן אליבא דר"ת מיהו לשון ש"מ אינו סובל כלל ודברים צ"ע כנ"ל ומחורתא כמו שישבתי אני דהכא לא הוה מהפך בחררה דה"ל כלא פסק דמים ויש מכאן ראי' לשיטת המרדכי הנ"ל ואפי' יהי' כוונת הרדב"ז כמ"ש מ"מ כבר כתבתי דלמ"ד אי אמר רבנן לא ליזבון לא הוה זביני זבינא בודאי מוציאי' מידו וי"ל דהך שינוי' אתי כרב יוסף ולמסקנא דמגבי' מציאה לחברו לא קנה חברו לא אתאינן לכל כמ"ש ש"מ שם:

והרשב"ם בב"ב נ"ד ע"ב דכ' דהשני הזוכה רשע הוה משמע דס"ל כפירש"י אפי' מההפקר ה"ל רשע וכן דעת תשו' שארית יוסף והא דכ' רשב"ם דכיון דיהיב לוקח ראשון זוזי עכ"ל ר"ל משום כך נקרא מהפך דעביד מידי וה"ל כפיסוק דמים ולעולם גבי שני הפקר מקרי ואפ"ה הוה רשע ש"מ כרש"י ס"ל אך מהרש"ל ס"ל דרשב"ם כר"ת ס"ל ודוקא התם דהראשון יהיב זוזי ובאמת כ"כ מהרי"ק שרש קי"ח דרשב"ם מודה היכי דלא יהיב זוזי הראשון והשני זוכה מן ההפקר דלית בי' משום מהפך בחררה ולפ"ז ג' מחלוקות לרש"י אפי' תרווי' לא יהב זוזי לא הראשון ולא השני אית בי' משום מהפך בחררה ולרשב"ם דוקא היכי דהראשון יהיב זוזי אע"ג דהשני זוכה מהפקירא ולר"ת דוקא היכי דהשני אינו זוכה מההפקר ושכיחא לי במקום אחר ומיהו מהרי"ק לא פירש להדי' מאי מעליותא דזוזי דראשון וקצת משמע משום דהוה טרח בי טפי כענין פיסוק דמי' דהמרדכי אבל מהרש"ל פירש משום הפסדו של ראשון בשלמא מציאה ליכא פסידא לראשון וכיון שהשני לא ימצא כן במקום אחר מותר כן לכתחלה אבל היכי דהראשון מפסיד מעותיו עי"ז מה"ת להתיר לזה להפסיד לזה מעותיו משום שלא ימצא כן במקום אחר ועיין תשו' מ"ב סי' כ"ז סברות אחרות:

ולכאורה בפשיטות הנ"ל למימר לאו משום פסיד' דראשון אלא משו' שהראשון המציא ההפקר הזה ואי לולא הקדים מעותיו לגוי לא נסתלק מעולם מקרקע ולא הי' הפקר ואינו בדין מי שחופר קרקע וממציא מציאה בעולם שיבוזו אחרים יגיעו וכן קשה ב"ב בא"ג גבי עני הניקף בראש הזית דקורא לי' מהרש"ל בשם טירחא ונדחק מאוד באיזה אופן יהי' הטירחא ולא אמר בקיצור כי העני הוריד הזיתים לארץ וזה בא ואוכל יגיע כפו

של זה ומיהו התם עכ"פ הוה זיתים בעולם אלא טירחא בעלמא נהנה ממנו והכא עדיף טפי שזה המציא ההפקר בעול' ואפי' לא הי' מוציא מעותיו ע"י רק שהשתדל ע"י שום המצאה שהגוי יפקיר הקרקע אינו ראוי להתיר לכתחלה שיהנה זה מה שהמציא זה והוא ילך בפח נפש ואם כן אמאי נדחקו הגאונים בטעמו של השב"ע וגם מה ראה רבינו תם לחלק על זה להסוברים דר"ת פליג ארשב"ם עי' ים של שלמה ושארית יוסף ומ"ב ומצאתי סברות הנ"ל במהרי"ט קידושין על ת"ק ורי"ף ע"ש:

ובאמת סברא זו כבר הזכירו תוס' ר"פ האומר בשם ר"מ אביו של ר"ת דמרחיקי' מצודות הדג מה"ד פי' שהצייד הניח דגים ממותים במים למאכל שארי דגים ועי"ז מתקבצים דגים בתוך מהלך פרסה לאכול אותן דגים מתים ונוח לו לצוד אותן דגים המקובצי' ואסור לשארי ציידי' לפרוס שם מצודה בתוך אותו פרסה כי הוא המציא שם קבוץ הדגים ואחר שהוא המציא ההפקר ההוא אין להם רשות לשוללו ממנו ומה שסיים הר"מ הנ"ל ויכול לומר לו תעשה כן במקום אחר עכ"ל רוצה בזה דלא תקשי כיון דמי' הפקירא נינהו א"כ כל הצידי' מהפכים בחררה זו ואיך יהי' לו רשות לקבץ דגים בכדי ריצת פרסה ויפסיד לדיגי' אחרי' המהפכי' כעין שהקשה רמב"ן אר"ת בעניים דפיאה ועל זה כ' הם יתנו ג"כ דגי' מתים במקום אחר ויקנו גם הם מקום פרסה ההיא ומאז דמייתי על זה ממלמד למדתי מלשון הרי"ט בחי' שם דהמלמד שטרח עצמו עם התלמיד זמן מה עשאו מוכשר שיהי' נוח ללמוד עמו בזמנים הבאים ועתה איך יבוא זה ויהנה במה שטרח הוא ע"ש משא"כ בעה"ב מותר לשכור מלמד אחר שזה הבעה"ב לא המציא לזה השני שום דבר שיהי' נוח לו ע"י שהי' מושכר אצלו זמן הראשון נמצא ההיא דמלמד דומה ממש להההיא דדג מת כנלפע"ד כוונת הר"מ אביו של ר"ת ז"ל מ"מ גם הוא לא אמרו אלא במי שאומנתו בכך אבל בענין אחר לא אמרו וצריך טעם למה:

ונ"ל משום דלא קי"ל כר' יהוד' אליבא דר' יוחנן ב"מ קי"ז ע"ב ומותר להנות בממון חברו אפי' לכתחלה אפי' היכי שחברו המציא לו אותו הדבר כגון צמר לצבע שזה המציא לו הצמר והביאו לביתו ואע"ג דהתם אינו מבואר שמותר לכתחלה מ"מ הא דר בביתו מותר אפילו לכתחלה אע"ג דהתם לא טרח מ"מ כיון דבחדא מחתא מחתינהו להני תלת התם משמע דחד דינא אית להו דבכולהי מותר לכתחלה ליהנות בטרחתו של חברו היכי דלית לי' פסידא כגון שחרוריתא דכותלא אבל הפסד טורח ויגיעה לא אפי' המציא לו מציאה משו"ה הוצרך רש"ל לומר משום הפסד ממונו וגבי עני המנקף משום סכנה ואפשר שיצורף לזה גם סברא הנ"ל דנהנה ע"י המצאתו של זה אבל בהאי סברא לחוד לית דין ולית דיין כנלע"ד ולפ"ז בעני המנקף בראש הזית דליכא הפסד ממון אע"ג דנהנה

מיגיע כפו של חברו אי לאו דהוה סכנת נפשות דעולה באילן כמ"ש מהרש"ל לא הוה בי' איסורא:

ולא זכיתי להבין מ"ש מהרש"ל בפי' דברי מרדכי ביש שאין דנין דין מערופי' דנכסי ארמיים הרי הם כהפקר ורצונו דמותר לכתחלה לכנס למערופי' חברו לשיטת ר"ת דבדבר הפקר לא שייך עני מהפך והכא נכסיהם הרי הם כמדבר והקשה לי"ש מה ענינו לכאן התם הוה הפקר משום דאסתלק לי' נכרי ע"י דיהיב לי' ישראל זוזי והכא במערופיא מה ענין זה לכאן ותי' י"ש דה"פ דהא מ"ט הרי הם כמדבר משום דגברי אלמי נינהו ואין הישראל סומך דעת עליו עד שיקבל שטר ממנו וא"כ הוא בקרקע שקנה ממנו מכ"ש במערופי' דאין לסמוך על קרבותם ותקיפותם ואין לישראל שום בטחון על המערופי' ולא ה"ל כדאתי' לידי' כבר וכל שעתא ושעתא נ"ל כזוכה מן ההפקר אלו דבריו וצל"ע תינח גבי ישראל ראשון ה"ל כאלו עדיין לא אתי לידי' ואכל מ"מ גבי ישראל שני שבא להשיג גבולו איננו כהפקר שהרי צריך להוציא מעותיו על זה אצל הנכרי וכולי האי ואולי אשר פיהם דבר שוא וא"כ מה לו להשתדל אצל נכרי זה להפסיד מציאותו של זה ה"ל להשתדל אצל אחר וצ"ע ומלשון ר"ת שבתשו' מהר"מ ד"פ סוף סי' תנט"ו מבואר להדי' דלא כיש"ש ושר"ת פליג על רשב"ם ע"ש:

מהפך השם השני, מהרש"ל קורא לו מהפך בחררה וכבר מבואר שאין דינו אלא לקרותו רשע ולא דין עליו ואם חברו נוטל החררה לעצמו נקרא רשע ק"ו אם מבטל מקחו של חברו וחוטא ולא לו ולפי ראות עיני הב"ד יראו להחמיר כמ"ש רמב"ם לפי שיש כח ביד בית דין להחמיר לפי הנראה בעיניהם יותר מדינא דגמ' עכ"ל יש"ש וכ' מהרי"ט בקידושין מנ"ל לחכמים לקרות רשע ולא רק עבריין ככל העובר על דברי חכמים אבל להכריז עליו רשע לא מצינו והעלה ז"ל מדאמרי' ס"פ הנשרפי' ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חברו וכתי' בתרי' צדקת הצדיק עליו תהי' ורשעת הרשע עליו תהי' ש"מ רשע מקרי אע"ג דהתם ביורד לאומנות דפסיק לחררותי' דחמיר טפי מ"מ התם באומנות של הפקר ומהפך בחררה של שכירו' שוים הם כדמוכח מדברי תוספ' ותרווי' רשע מקרי עכ"ד ודפח"ח וכוונתו דהתו' כי שם הקשו אר"ת דיליף ממתני' דפיאה ודב"מ דבדבר הפקר אפי' רשע לא מקרי א"כ איך מרחיקי' מצודת הדג מן הדג ולהס"ד לאו משום דיהיב סייארי ועוד למסקנא נמי שינויי בעלמא הוא דליכא סייעתא לר"ה דה"א דהתם משו' דיהיב סייאר קמ"ל ר"ה אפי' לא יהיב סייארי נמי ונהי דלא קי"ל כר"ה מ"מ תקשי הא לר"ת אפי' רשע לא הוה ומאי ס"ד דר"ה ודש"ס דמייתי סייעתא ותי' תוס' שאני התם דאומנתו בכך וס"ל לר"ה דאפי' בדינא מעכב והוה בעי לאתויי סייעתא

מדגי' והוה ס"ל משום דאומנתו בכך ולא הוי"ל ולטעמיך הא מידי דהפקירא נינהי די"ל אומנתו בכך שאני ומשני שאני דגי' דיהבי סייארי ולעולם שאר אומנתו בכך לא הוה דינא דמעכב עליה' ואין סייעתא מדגי' קמ"ל ר"ה דאפ"ה מעכב וא"כ למסקנא נהי דלא קיי"ל כר"ה דמעכב עליו היכי דלא יהיב סייארי מ"מ לא גרע מאומנתו בכך דהפקירא ממהפך בחררה דשכירות וכן מבואר להדי' בלשון תשו' מהר"ם דפוס פראג סי' תתט"ו וז"ל אבל מצאתי על אותה מערופי' של ישראל אין לישראל חברו לפייסו ולשחדו כדי להפקיעו מישראל דכתי' על שאול ועל בית הדמי' אשר המית את הגבעוני' מתוך שהרג הכהנים שהי' מספיקי' להם מזון כאלו הרגו וירד לחיי חברו ואמרי' עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו נקרא רשע ואמרי' פ' לא יחפור בר מבואה וכו' אבל הכא אפילו רבנן מודו דא"ל פסקינן לחיות' מאלו הראיות נראה דאסור עכ"ל ובאמת מייתי התם ר"ת פליג וס"ל נכסי גוי הן הפקר ודומה למציאה ופיאה ולפיכך מערופי' מותר ועי' שם מבואר דבמערופי' של ישראל כעין גבעוני' מודה ר"ת ודברי מהר"ם תמוהי' לכאורה דאפי' נימא ס"ל הלכה כר"ה מ"מ מתחיל מעני מהפך ומסיים מיורד לאומנו' דר"ה אע"כ הכי מייתי נהי דלית הלכתא כר"ה מ"מ סתמא דתלמודא קרי לי פסיק לחיותא ה"ל כעני מהפך בחררה ונהי לדינא אבר מבואה דידי' אפי' לכתחלה מותר היינו לקבוע באותה מבוי ומי שילך אצל זה ילך לקנו' ומי שילך אצלך וקונה כפרש"י ויבואר טעמא לקמן אי"ה אבל לילך לבית הגוי מקום חיותא דידי' רשע מיהא הוה למדנו מדברי מהר"ם הללו דנהי דלית הלכתא כר"ה מ"מ יש ללמוד משם דעל כ"פ רשע מקרי וכן נראה בערוך ערך חי' ואע"ג דעכ"פ משמע דוקא משום דהיה ס"ל מערופי' הוה כשכירות אבל לר"ה דהוה כהפקר אפי' רשע לא מקרי וזה דלא כמהרי"ט הנ"ל י"ל דמערופי' לא מקרי אומנתו בכך כל כך כמו ציידי' וכדומה אבל לעולם מי שאומנתו בכך ויורד לחיותו במקום הפקר ומי שאין אומנתו ויורד לחיותו במכירה ושכירות שוים הם ורשע מקרי מדברי קבלה כמהרי"ט הנ"ל וע"פ רש"י סוטה מ"ה ע"ב ד"ה שקרחת וכו' ע"ש אעפ"י שמנוערי' מן המצות הי' מ"מ ש"מ כי חק בישראל שלא לקפח מערופי' של חברו ואלישע דעביד לרפאות ירחו ממשכלת עביד אבל בעלמא מותר להתקלס בו ולקרות בשם גנאי ועיי' פירש"י גטין ז' ע"א ד"ה צעקת לגימא ע"ש נראה דבכה"ג הוא שאינו יכול להוציא ממנו בדיני' ויכול הי' לביזתו ושותק משו"ה הקב"ה עושה לו דין דמשום דמבואר בדברי קבלה הנ"ל דהיורד לאומנתו כנ"ל נקרא רק רשע ה"ה הקורא לחברו רשע מותר לירד לאומנתו על זה האופן מדה כנגד מדה ולזה נתכוון ערוך ערך ח"י דמייתי מהרש"א ח"א ב"מ ע"א ע"א ד"ה יורד עמו וכ' ע"ש פירש"י מתוך הדברים למדנו ג' מיני יורד לאומנו' וא' בר

מתא אבר מתא אחריני דלא שייך בכרגא דמוציא בדיינים כמבואר להדי' בתשו' מ"ב סי' ז"ך ויורד לאומנות דדמי ליהבי סייארי דאפי' בר מתא דידי' מוציא בדיינים, ב' יורד לאומנו' כעין מערופי' של ישראל דהוה רק רשע ואפשר בשל נכרי נמי והיינו הך דסוף פרק הנשרפי' מבר מבואה דידי' דמותר אפי' לכתחלה ומ"מ ממדת חסידות יש למנוע והיינו שלהי מכות בא דוד והעמידן על י"א לא עשה לרעהו רעה שלא ירד לאומנות חברו ומהתימה על הגאון חות יאיר סי' מ"ב שלא עמד בכל מקצת מה שכתבתי בבבא זו ונתקשה הרבה הן בפי' התוס' דקידושין הן בהך דשלהי מכות ולק"מ:

טירחא השם השלישי, קורא לו הישׁ"ש טירחא והיינו עני המקיף בראש הזית וע"כ צריך לחלק בין טירחא לטירחא וכבר כתבתי לעיל שלא רצו לומר משום שזה נהנה מטרחותו של עני שהוא בפועל כפיו הוריד לארץ וכמ"ש במהרי"ט באמת משום דקיי"ל מותר ליהנות משל חברו היכי דלא חסר זוזי רק חסרון טירחא ע"כ המציא מהרש"ל דבעי' טירחא כעין סכנה ונדחק גם במהרי"ק שרש קל"ב ועיין משאת בנימין סי' ז"ך קצת באופן אחר וקשה להכריע בזה ולתת שיעור וגבול והכל לפי ראות עיני הדיין מפני דרכי שלום כי קיי"ל אין יורדי' לנכסיו שאיננו גזל גמור:

מ"מ נקיט האי כללא היכי דליכא לאשכוחי במקום אחר כי האי גוני כגון הפקר ומציאה אע"ג דהראשון טרח בה קצת והמציא המציא' ההיא לא עשו בה חכמים תקנה להראשון והניחו על עיקור הדין ומותר להשני לירד וליטול אם אין אומנו' ועיקור חיות הראשון בכך ואם יכול השני למצוא כן במקום אחר אע"ג שגם הראשון יכול למצוא כן במקום אחר מכיון שהיפך בה הראשון אפי' בטירחא כל דהוא רק שכבר נגמר לו הפיסוק הוה השני רשע כיון שאפשר להשני להמציא לו כן במקום אחר חסו על הראשון טפי כי הוא קדם וזכה והוה השני רשע מדברי קבלה וה"ה כשאומנו' הראשון בכך והוה לדידי כאלו לא מצי לאשכוחי במקום אחר כמ"ש לעיל בשם מהרי"ט ותשו' מהר"ם וזה פוסק לחיותי קצת אפי' הוה להשני הפקר שלא יכול למצוא במקום אחר נקרא נמי רשע דלעולם כח הראשון עדיף מהשני וכשטרח האשון טירחא מרובה כעין עני הניקף אזי אפי' בהפקר והשני לא יכול למצוא כן במקום אחר חמיר טפי והוה גזל מפני דרכי שלום וירד לאומנו' שהוא גזל דאורייתא ויבואר לקמן בסמוך אי"ה:

פסיק השם הרביעי, יורד לאומנתו לכאורה נראה כל הנוגע בענין זה אסור מדאורי' וגזל גמור הוא מן התורה וכ"כ מ"ב סימן ז"ך שבסוף דין ה"ג כ' רק שמם גזלני' מדרבנן אבל מ"מ אינו יוצא בדיינים שוב בדין הרביעי שהוא יורד לאומנות החליט שהוא גזל גמור ויוצא בדיני' א"כ הוא גזל מדאורי' דכל בדרבנן אינו יוצא בדיינים דדוחק לומר דאמרי'

לי' זיל שלים ולא כייפי לי' ולא נחתינן לנכסי' זה לא משמע בכל התשובה ההיא וכן מבואר בתשו' רמ"א סי' יו"ד ע"ש ביסוד הראשון ומדחייב בן נח עלה ש"מ דינא דאוריתא הוא כמו שהקדי' רמ"א ז"ל בפתיחת התשובה ההיא וכן משמע מרוקח דמייתי יש"ש דמיירי נמי ביורד לאומנו' כמ"ש שם. ואמנם בדברי הרב"י סי' קנ"ו מבואר שהוא דרבנן בעלמא שהקשה אמאי דאמרי' ב"ב כ"ב ע"א רבא שרא להו וכו' דלא כהלכתא וז"ל מ"מ קשה מאן פליג לי' לרבא לעשות לפנים משורת הדין להפסי' לאנשי העיר שלא מדעתם ואפשר כיון שדיני' הללו דמצו מעכבי מדרבנן בעלמא הוא מפני תיקון העולם בצורבא מרבנן רצו לעשות לפנים מן השורה עכ"ל ע"ש ולפע"ד הוא בכלל הא דכתי' ובין אחיו ובין גרו ומפרש בספרי מלשון גר ודר עמו כמ"ש הרא"ם פ' דברי' אע"ג דבסנהדרי' ז' ע"ב דריש מיני' בין בית לעלי' ובין תנור לכירים מ"מ הכל בכלל אטו בית ועלי' כתי' גרונתי' שיהי' גרום זע"ז ודיקו שא"ז וכן פירמב"ן גבי שם שם לו חק ומשפט ושכן פי' וישם לו חק ומשפט בשכם דגבי יהושע שהוא מנהגי ישוב המדינה שמסרן הכתוב לחכמי ישראל ואין ספק דדינא דבר מבואה נשתנה בגולה מאשר הי' כשישראל שרויין על אדמתן וארמון על משפטו ישב מ"מ ניתן רשות לחכמי הש"ס לדון בין איש וגרו והם אמרו וחקקו ונעשה דין תורה וגזל דאורייתא והם אמרו שת"ח יכול לקבוע רוכלתו באתרא דלאו דילי' כי ראו שאין בזה הפסד הישוב ועוד כל ישראל מחוייבי' להחזיקו על התורה ומזה הטעם נ"ל מ"ש הרמב"ם פ"ד מאבות אחר שהפריז על מדותיו שלא ליהנות מן הבריות חזר והתיר ג' דברים מה שהוא כעין מתנת כהונה א' להטיל מלאי והנה הוא כתוב הדור בדברי קבלה בצל החכמה בצל הכסף כמבואר פ' מקום שנהגו ושרשו פתוח על תורה שמח זבולן וגד ולפטרם ממסי' הוא מבואר רפ"ק דבב"ב מקרא מנדו בלו והלך לא שדי למרמי עלי' ורמב"ם מייתי לי' עוד מהתורה שהכהנים פטורי' ממחצית השקל לדעתו שם אך השלישית דנקיטי להו שוקא וסחורתם קודמת אף ע"ג שהוא בב"ב כ"ב ע"א מ"מ מי נתן לחכמים מתנת כהונה ההיא ורמב"ם כ' שכן דרך סוחרי' נכבדי' מוחלי' זה לזה למכור סחורתו תחלה מ"מ מי נתן להם כח להסיע על קצתו בזה אם לא כי כל ענינים אלו מסרום הכתוב לחכמי' והם ראו גם ישוב המדינה בזה להחזיק הדת ושלא להתבטל מתורה וירבו חכמים בישראל והדר ה"ל דין תורה נמצא יפה חייב הרמ"א להוא ארמאה שמחייב בדיני מן התורה ומשו"ה חייב גם בהנ"ל ויפה כ' הרב"י כיון דמילי דרבנן נינהי הם אמרו דת"ח יכול לקבוע רוכלתו באתרא דלאו דילי' ויפה פסק מ"ב דיוצא בדיינים כן נראה לפענ"ד:

ואיפסקא הלכה מאן דלא שייך בכרגא דהכא מעכבין עליו והטעם דהשייכי' בכרגא דמלכא שכרו מהמלך המקום וכל הזכיו' שאפשר שיזדמנו ע"י מקומו וארצו והמה מוחזקי' בזה אין רשות למו שאינו משלם שכירות למלכות ולא שכרו המקום והזכיות נקפח פרנסתם של אלו ולא גרע ממי ששכר בית מחברו שכל הזכי' שלו ואין לאחר רשות בו וע"כ לא פליג הש"ך סי' ר"ס סקי"ד ט"ו אלא שהוא של משכיר אבל אדם אחר בודאי אין לו רשות לזכות בדבר ועיין סי' רס"ח סמ"ע סק"ט ומזה נשתרבבו דיני הקדישין שאין לאורחי' הבאים ממקום אחר זכי' בהם מן הדין משום שבה"כ שייך לבני העיר וכל הזכי' שיפלו בו שייך לבני העיר דוקא כמהרי"ל בתשובה סי' ל"ו ורמז עליו בד"מ י"ד סס"י שע"ו אלא מהרי"ל תלה זה בשיטת הראב"י ואנן לא קיי"ל כהראב"י עיי' ש"ע א"ח סי' קנ"ג ובמג"א סקי"ז וצ"ע ואין כאן מקומן ואמנם מאן דשייך בכרגא ובר מבואה אבר מבואה שכינו לא מצי מעכב דשניהם שכרו זכות המבוי ואם כי זה קדם ועשה חנות לא יכול בזה לעכב על חבירו וליטול ממנו זכי' שלו אך אבר מבואה אחרינא מספקינן לא איפשטא וקולא לנתבע ולא מצי מעכב כ"כ כל הפוסקים ולכאורה קשי' משעלי כ' ע"ב כיבד וריבץ לאוצר מה ולא איפשטא ופסקי קולא לתובע וכן ראיתי שהקשה בנתיבת המשפט נ"ל לעולם קולא למוחזק והכא כל בני כרגא מוחזקי' בזכיו' העיר כולה לקבוע חנות בכל איזה מבוי שירצו אם לא ימחו משום רבו דרך ושוב כשקבע זה חנות במבואו ונסתפק אם אוסר על חבירי בני מבואה אחריני נשארו הם בחזקתם אך בבונה אוצר וזה בונה רפת בקר מפסיד בידי' אוצרו של זה ע"כ אם אפי' רק כיבד וריבץ וכל שום הכנה שעשה לאוצר וזה הבא אחריו רוצה להפסידו טרחתו שהכין לאוצר הראשון הוה כמוחזק ומעכב עליו ואה"נ אי עבר ובנה רפת בקר שוב אין זה כופהו לסתרו כמבואר להדי' בש"ע סימן קנ"ה בסמ"ע סקי"ב י"ג ויש לעיין מהרי"ט סי' קל"ג ודבריו צ"ע לכאורה ממתני' ב"ב כ"ה ע"ב ספק זה קדם ובש"ס כ"ד ע"ב מ"ש מבור דאמרת לא יקוץ וכו' ויש לחלק וק"ל:

ואולי י"ל לפמ"ש רמב"ם פ"ו משכנים הלכה ח' כופי' בני מבוי וכו' הי' שם א' מבני מבוי אומן וכו' והיינו כסברת דוחק לחלק שכ' תוס' ב"ב כ"א ע"ב ד"ה וגרדי וכו' ואך זה בעל החנות הראשון המציא מציאה זו דאי לאו הוא פתח תחלה ופייס לבני מבוי שהניחו לו שוב לא הו"מ בר מבואה אחריני לקבוע כאן בשום אופן וא"כ אין בדין שיפסיק לי' חיותי אע"ג דשייך בכרגא דידי' ובזה נסתפק ר"ה ברי' דר"י ואין להאריך:

ויש כאן ב' תנאים בר מבואה דנפשי' דלא מצי מעכב היינו אי לא יהיב סייארי' אבל אי יהיב סייארי' מצי מעכב והרי"ף והרמב"ם לא הביאו זה הדין אולי ס"ל דדחי' בעלמא

הוא דמהא לא תסייען לר"ה אבל לקושטא אין לחלק בכך וא"ת הך בריתא כרשב"ג ואנן קיי"ל כרבנן וכר"ה ברי' דר"י כנ"ל לפי דעתם מ"מ כל הפוסקים חולקי' בכך והתנאי השני הא דאבר מתא אחריני מעכב היינו כל אומנו' חוץ ממלמדי תינוקות ויבואר לפנינו בסייעתא דשמי':

התנאי הראשון דיהבי סייארי יש בזה ג' שיטות רש"י פי' נותני' עין בהבטם להיות נוהגי' לרוץ למקום שרואו' שם מזונות הלכך כיון שהכיר דהחורו ונתן שם מזונות בטוח הוא שילכדנו דה"ל כמאן דמטא לידי' ונמצא חברו מזיקו אבל הכא מי שבא אצלי יבא ומי שבא אצלך יבוא כוונתו מבואר דלא מיירי שפירש זה מצודה לצוד דגים אלא דג ידוע גדול שיתן זה עיניו בו ללוכדו ע"י שנתן מזונו לתוך החור שרגיל הדגים לבוא שם ואז ילכדנו ע"י המצאה או חכה וכשהם פורשי' מצודה לוכדי' הדג ההוא שהי' הוא בטוח שיבוא לידו וכיון שהי' מובטח שיבוא לו והרי זה לוכדו אסור וה"ה אם כבר היו הקונים בחנותו וגמר הפסוק ולא חסר כלום באופן שהי' בטוח שיקחו ממנו ובא זה ומוליכם לחוץ ה"ל גזל אבל לקבוע לו חנות בצידו אפי' לא יבוא עי"ז שום אדם לחנותו של זה הלא לא הי' בטוח שיבוא שום אדם אצלו אין כאן גזל אע"ג דאי לא הי' קובע חנותו בצידו עכ"פ הי' בחק האפשרי שיבואו אצלו ועכשיו ממש נמנע מ"מ אין בו גזל כיון שלא הי' בטוח אלא דסוף לשונו של רש"י קשה קצת דמסיים אבל הכא מי שבא אצלי יבוא ומי שבא אצלך יבוא משמע אינני מזיקך בידי' אלא כפשטי' ליזל ומי שירצה יבוא משמע אי בטוח שלא יבוא שום א' הי' אסור וזה אינו דבר והיפוכו מתחלת דברי רש"י והכי ה"ל אבל הכא לא הי' בטוח שיבואו אצלו לטחן או לקנות וצ"ל דס"ל לרש"י כיון שהוא הי' יחיד בהמבוי א"א שלא יבואו אצלו עכ"פ איזה טוחני' ועכשיו אי הי' מפסיק חיותי' לגמרי שלא יבוא עוד שום אדם אסור משום דהיינו כמו דג שנוטל ממנו מה שהי' בטוח שהרי הי' בטוח שעכ"פ א' או שנים יטחנו אצלו ע"כ צ"ל דה"נ עכ"פ איזה יבוא אצל זה ואיזה אצל זה רק שפוחת לו מכדי פרנסתו לו הי' בטוח בלאו הכי נמי שיבואו כולם אצלו ע"כ אינו מעכב ודוחק מנ"ל לרש"י זה:

ובמתני' ס"פ הניזקין מצודות דגים יש בהם גזל משום דרכי השלום וקאמר ש"ס באוזלי ואוהרי כ"ע ל"פ דהוה גזל גמור דכלי שיש להם תוך נינהו וקנו לי כליו כי פליגי בלחי וקוקרי והקשו תוס' אי אפי' דג שכבר נצוד בחכה שלו אין בו גזל אלא משום דרכי השלום איך קאמר בשמעתין מרחיקי' מצודה מן הדג דיהיב סייארי ובטוח שילכדנו ולא יהא שכבר לכדו והועלה בחכה אפ"ה אין בו אלא משום דרכי שלום ותי' תוס' התם

בשהעלה בחכה במקרה והזדמן והכא בציד שאומנתו בכך יש בו גזל גמור אפי' לא נצוד רק שבטוח שילכדנו:

שיטה ב' לרמב"ם בחידושי' מרחיקי מצודת הדג מן הדג רוצה לומר ממצודתו של זה שגם הראשון פירש מצודה וכיון שפירש מצודה מרחיקי' הם המצודי' שלהם וקאמר משום דיהבי סייארי' שכמה פעמים שהדגים כבר במצודה שלו וכבר הי' בטוחי' לו ושוב כשיראו מרחוק מצודי' של אלו ובתוכם מזונות יקבצו ממצודה שלו לתוך שלהם ונמצאו גזל אותו להדי' ולרמב"ן קשה איפכא הא באוזלי ואוהרי הוה גזל ממש דכליו קונים לו ובשמעתין משמע דהגזל הוא רק מטעם יורד לאומנתו ואלו לא פסקי' לחיותי בכך לית לן בה ונ"ל נהי מי שנוטל בידיו מתוך אוזלי ואוהרי של זה ה"ל גוזל ממש דכליו קנו לו מ"מ אי אירע שקפצו הדגים מתוך המצודה וחזרו למים הרי הם הפקר ומותרים לכ"ע כמציל מנהר ומזוטו של ים וה"נ מכיון שרואי' הדגים מאכל במצודה אחרת וקופצים לתוך המים ושטי' למצודה האחרת הוו אלו זוכים מן ההפקר רק שגורמי' בניזקו של זה שיקפצו הדגים ממצודה שלו ומשו"ה אי לאו דאומנתו בכך הוה שרי וגריע אפי' מלחי וקוקרי שנוטלו בידים מחכה של זה והכא גרמא בעלמא היא:

ולשיטה זו דוחק קצת לשון מרחיקי' מצודה מן הדג דהל"ל מרחיקי' מצודה ממצודה כיון דהעיקור הוא במה שניצודו במצודתו של ראשון וכי האי גוני דקדק ביש"ש וי"ל דג מת קאמר שמניח במצודה כפי' ר"מ אביו של ר"ת בתוס' קידושין והנה לכאורה י"ל הא דפליגי במרדכי יש דנין דין מערופי' ויש שאין דנין דמערופי' הוה קצת בטוח כעין יהיב סייארי דפירש"י ולא הוה בטוח כפירושו של רמב"ן שכבר בא לידו וניצוד והשתא פליגי בפירש"י ורמב"ן והיינו דמייתי רמ"א סי' קנ"ו ד' מחלוקות יש דנין מערופי' היינו כפירש"י ויש אין דנין היינו פי' רמב"ן וכבר כתבתי דעכ"פ מהפך בחררה הוה נמצא איכא עוד ב' דיעו' דמייתי מ"מ יש מתירי' אפי' לכתחלה כר"ת דהוה הפקר ויש אוסרי' על כ"פ כרש"י וסייעתו דבהפקר נמי שייך הפוך בחררה והנה רמב"ן כתב יש פוסקי' כר"ה והוא כ' דלא מחוור דסוגי' דשמעתא משמע ר"ה ברי' דר"י פליג אר"ה ורבנן דרשב"ג פליגי אדר"ה ונ"ל היש פוסקים כר"ה טעמי' כנ"ל דמפרשי' יהבי סייארי כרמב"ן ודחוק הוא בלשון הבריתא דה"ל למימר מרחיקי' ממצודה אע"כ דחי' בעלמא הוא מהא לא תסייען דה"א דמיירי ביהבי סייארי אבל למסקנא אינו כן ואשנויי דחיקא לא סמכינן ופסקו כר"ה:

שיטה ג' שיטת הריאן מיגאש הובא בשיטה מקובצת למס' ב"ב דיהבי סייארי שהדגים שולחי' שלוחים ובורחי' ממקום המצודו' והענין שזה הצייד נתן עיניו בדג גדול שמחיתו

ממנו כדגים של רבב"ח ורוצה ללכדו ואינהו דייגים פורשי' מצודו' ללכוד דגים קטנים כדרכם והוא מעכב על ידם עד כדי ריצת הדג מהלך פרסה דטרם שיוצא הדג הגדול ממקום מנוחתו אל מקום חורו של זה שהניח מזונו' שולח שלוחי' דגים קטנים לראות אם יש עקולי ופשורי על הדרך וכשרואי' מצודה פרושה מודיעים לו ותו לא יבוא לידי צייד הזה שהטריח עליו ללוכדו והיינו דאיכא בין מצודו' לרחיים דהכא פסקי לחיותי לגמרי שהרי לא יבוא לידו זה הדג כלל והכא ברחיים פחתי' לחיותי' ולא פסקי' דהרי גם אצלו אפשר שיבואו לטחון אבל הכא פסקי' לחיות מההוא דג לגמרי והחילוק העיקר הוא בין פסקי' לפחתי לחיותי' ע"ש וצריך קצת לדחוק בלשון ר"ה נמי אמר דקפסקות לחיותי' וצ"ל דר"ה קאמר שזה טוען כן ושומעי' לו ומעכבי' על אידך וש"ס מסיק דאינו כן דלא הוא אלא פחיתות חיות ולא פסיקא ולשיטה זו אפי' הי' בטוח שיבוא לידו כרש"י או כרמב"ן מ"מ לא עדיף מלחי וקוקר ואע"ג שאומנתו בכך כיון דלא פסיק לחיותי' לגמרי ואמנם אי פסקי' לגמרי מההיא מילתא אפשר אפי' לא הי' בטוח כל כך מעכב על ידו ועוד יש חידוש דין לשיטה זו דלרש"י ורמב"ן האחרון נהנה ממה שהי' בטוח לראשון ולשיטה זו אפי' אין השני נהנה בדג זה שטרח בו הראשון רק שמעכבו שלא יבואו לידו אפ"ה אסור ובאמת בלשון הריאן מיגאש שלפנינו קשה להבין פירושו איך יברחו ממצודו' הרבה ולא ממצודה א' וכפי מ"ש ניחא ומ"מ לדינא אין נפקותא:

והרב"י מייתי דברי אביאסף שבמרדכי ומבוי הסתום מג' צדדי' רק בצד א' נכנסו לו וראובן דר בסופו הסתום ובא שמעון לדור נגד שאין הגוי יכול לילך אא"כ ילך תחלה לפני פתח שמעון נראה דיכול לעכב עליו כדר"ה וכ"כ בהגה' מיי' פ"ו משכנים ועל זה נבנה יסוד הראשון שבתשו' רמ"א סי' י' וצ"ע אי פסק כר"ה מה צורך לאורך הזה ואי ס"ל הלכה כר"ה ברי' דר"י אך בהא מודה ק' מנ"ל הא ועוד א"כ איך כ' הגה' מיי' דפסק כר"ה בר"י ונלע"ד דודאי הך דר"ה קשה מ"ש רחיים דנקיט דוקא וע"כ הי' נראה לאביאסף דר"ה לא אמרה אלא בכי האי גוני שמעכב הראשון על השני שאין אדם עובר להשני קודם שיגיע לפתחו של ראשון כגון במבוי סתום וזה שייך ברחיים שמשמיע קול וכל עובר עליו יודע ושומע ביום ובלילה שיש כאן רחיים ומי פתי ילך אל השני כיון שהראשון קודם לו נמצא פוסק לחיותי' לגמרי וכעין אביאסף מיירי בחנות פתוחה וחנוני יושב ופירות לפניו וכל עובר במבוי פוגע בראשון תחלה ופוסק לחיות' לגמרי אבל שארי אומנו' כגון חייט וברסקי לא שייך דין זה בשום אופן אפי' דר בראש המבוי וזה בסופו מ"מ אין הכרח שילך אל הראשון ולא אל השני כי מנא ידעי כ"ע שיש כאן חייט או ברסקי וליכא אלא פחתי ולא פסקי' לחיותא ומזה לא מיירי ר"ה ומסייעא לי'

הש"ס ממצודה דמפרש כהריאן מיגאש דנתן עיניו בדג גדול וע"י מצודה שבאמצע הדרך פסיקי לחיותי לגמרי שלא יבוא הדג אל גבולו כלל ודחי ש"ס דלמא שאני דגים דיתיב סייארי כפירש"י או רמב"ן שהי' בטוח בו וגם פסיק לחיותי' אכן אפי' פסיק חיותי' לגמרי ולא הי' בטוח בו לא ואין כאן סיוע לר"ה ומ"מ דיחוי בעלמא הוא מהא לא תסייען אבל הלכתא כר"ה היכי דפסיק לחיותי' לגמרי מעכב אבר מבואי' אפי' אינו בטוח ור"ה בר"י לא פליג אדר"ה כלל אלא מיירי משארי אומניו' וחניות של אומניו' שאינם דומי' לרחיים ודג או במבוי מפולש שאינו אלא פוחת חיותי' ולא פוסק לגמרי ובזה יש לחלק בין שייך בכרגא דהכא ללא שייך. ובזה א"ש דאמר ר' יוסף מודה ר"ה בתינוקות של בית רבן וקשה בתרתי מ"ט נקט ר"ה דלית הלכתא כוותי' וכל הפוסקים הביאו ונדחקו דנפקא מני' לדידן לבר מתא אחריתי והוא דוחק ותו מ"ט נקט תינוקות שב"ר ולא נקיט שארי עושה מצוה לרוב הפוסקים דקיי"ל כוותי' דכל עושי מצוה אינם מעכבי' זע"ז ולהנ"ל ניחא דתינוקות של בית רבן משמיעי קול מקרון כדמשמע במתני' דכייל פי' קול הפטיש וקול תינוקו' של בית רבן לאוקמתא דרבא אע"ג דמתני' מיירי נמי מטעם נכנסי' ויוצאי' מ"מ אמת כן הוא שמפורסם בית מדרש של תינוקות ופוסק לחיותו של זה שאחריו ובכי הא מיירי ר"ה והלכתא כוותי' דליכא מאן דפליג אבל שארי עושה מצוה לא שייכי כלל בדר"ה:

אלא לפ"ז יש לעיין מאי פריך ש"ס מברייתא דחנות ומרחץ אדר"ה דלמא התם בפוחתי חיותא ולא בפוסק חיותא מיהו ברייתא י"ל מדיהיב טעמא אתה עשה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי משמע דאין לחלק ע"כ פריך שפיר אבל מאי מסיק כתנאי דר"ה כרשב"ג הא כרבנן נמי אתי דאפי' נימא מלמד תינוקות דברייתא היינו תשב"ר כשיטת ר"ש בר אברהם בתוס' מ"מ הא מצי איירי במבוי מפולש שאינו פוסק לחיותא כיון שנכנסי' לה משני צדדי' ומכ"ש אי מיירי במלמד תינוקות של נכרים דודאי לא בשופטני עסקי דמלמדי' דתם ותפלתם אצל ישראל אלא במלמדת אומנות כתיבה ותשבורת כמ"ש רמב"ם ולפנים כזאת בישראל לא למדו בני ישראל בילדותם שום אומנו' כ"א תורה כר' נהוראי שלהי קידושי' ועיי' כתו' מ"ט ע"א ע"כ נקוט תינוקו' נכרים ולעולם באומנות מיירי ולא אוושא מילתא כולי האי בקולם ולא דמי לרחיים ועי' פי' משנה רמב"ם גטין ס"פ האומר ועוד לענין תשב"ר אי אינו דר ממש בצידו ויש בתים אחרי' באותה מבוי בין זה לזה הרי יכול ללמוד עם בני מבוי שלו ולא פסיק לחיות' לגמרי אלא פחת לחיות' ואפי' כרבנן נמי אתי' והוה תינוקות דומי' דבורסקי ואינך ואמאי מוקי לר"ה כתנאי וי"ל אה"נ אלא בריתא אמאן תרמי' דקתני בי' טעמא שזה עושה בתוך שלו אבל למסקנא אה"נ

ר"ה כרשב"ג ומחלקתו אתי' והלכתא כוותי' וזו היא שיטה מחוורת שסמך עלי' רמ"א בתשובה הנ"ל ולהאי שיטה כל בפסק חיותי' מההיא מידי לגמרי ואומנתו בכך אפי' לא הי' בטוח שיבוא לידו לא כבטחון דרש"י ולא כרמב"ן ורק שנגמר הפיסוק וכדומה אסור מן הדין והוה גזלן גמור כמ"ש רוקח דמייתי יש"ש הוה זהיר ולא תשיג גבול רעך ולא תקח מחייתו וכו' ואין לך גזלן כמותו ואם לא ישמע לקול מורהו יש להבדילו ולנדותו עד שיתן עוותיהו ולשיטה הנ"ל אפי' אינו נהנה מדג של חברו כלום מ"מ חייב:

התנאי השני דאפי' בר מתא אבר מתא אחריני דלא שייך בכרגא דמעכב היינו כשאינו תשב"ר דהיינו מקרי דרדקי אבל מקרי דרדקי לא מצי מעכב ובספרי' שלנו הגירסא דאמר מר עזרא תיקן וכו' ותוס' מחקו אך בתר הכי גרס' וניחוש דלמא אתי לאיתרשל ומשני קנאת סופרים תרבה חכמה וברמב"ן משמע דלא גרס הך ק' אלא סתם מודה ר"ה במקרי דרדקי משום קנאת סופרי' וכו':

ונראה ודאי למאן דס"ל דוקא מקרי דרדקי א"כ שפיר גרסי' טעמא משום קנאת סופרים אבל למאי דקי"ל ה"ה לכל אומני מצות אין מעכב א"כ מ"ש דנקט הכא טעמא משום קנאת סופרי' טפי מבשארי אומני מצות אע"כ גרסי' וניחוש דלמא אתי לאיתרשולי פי' אם לא יהי' פרנסתו בריווח יתרשל מללמוד יפה וכדומה ומשני אדרבא הא עדיף קנאת סופרים תרבה חכמה וברוכלי' וכי הני לא שייך אתי לאיתרשולי דודאי לא יעזוב חנותו בשבילו שגם אחרים יבואו בעיר אבל מלמדי' יתרפו ממלאכתם אי לאו דראו חכמינו ז"ל הא עדיפא דקנאת סופרים תרבה חכמה:

מזה נ"ל בכל מלאכת שמים דאיכא למיחש לאיתרשולי ולא שייך קנאת סופרים תרבה חכמה אין להתיר להזיק חברו אדרבא יש להחמיר ולאסור טפי למגדר מלתא ומכ"ש היכי דעי"ז מזלזל הפרגמטי' והסוחרי' מפסידים מקחם דע"כ לא אמרי' זכור לטוב אלא היכי דמוכר בזול וירויחו הקונים ולא מפסיד המוכרים מהקרן אבל לקפח פרנסתם לא דהרי מתריעי' על פרגמטי' בב"ב צ"א ע"א אפי' על יין ושמן מכ"ש על מלאכת שמים דאתי' לאתרשולי ובמ"כ מתי"ט פ"ה ממע"ש משנה ב' דהרי כ' שרבו הפירות ואין קונה ע"ש ואיך תלה זה בפלוגתא דר' יהודה הלא בכי האי גוני מתריעי' על הפרגמטי' ואיך יניח לזלזל המקח. והנה הנהיגו רבותינו הקדושים אשר מפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים לגוזר חרמא ושמתו' על מדפיסי' ספרים שלא ישיגו גבול מדפיסי' הראשונים על זמן מה ובדקתי בספרים ומצאתי הסכמה קרוב למאתים שנים ונרא' שהתחיל זה אחר שהדפיס מהר"ם פאדוה ספרי רמב"ם שלו והשיג נכרי אחד גבולו וגזר רמ"א גזירתו כמבואר בתשוב' מכאן ואילך החלו לגדור בפני פורצי פרץ ורגולי לכתוב בהסכמה שלא

יהי' שלוחי מצוה ניזוקין ואין הכונה שלוחי מצוה כבא"ח סי' תל"ב כמו שהשיב לי גאון א' התם אין ניזוקין הבטחה היא מהקב"ה שלא יזוק ומ"מ אפי' אמר בשביל שיחי' בני ה"ז צדיק גמור אלא שצריך שיהי' בשעת מצוה אבל אח"כ לא ואמרתי בחידושי שזה מבואר בקרא ופנית בבקר והלכת לאהליך ודרשי' שתמצא אהליך אך בתנאי ופנית בבקר מיד ולא יעכב יותר מהמשכת זמן עלייתו לרגל ולינה ומיד יפנה ואז הובטח שימצא אהלו בשלום אבל מה שמעכב יותר אח"כ אין כאן הבטחה שימצא אהלו בשלום אא"כ מתעכב למצוה אחרת להקריב עוד קרבנו או כמ"ש תוס' ב"ב כ"א ע"א ד"ה כי מציון וכו' ואז מתחיל בטחון שלא יזוק מאותה מצוה אבל בטחון הראשון אינו נמשך אלא על בקר וכ"ז התם אבל הכא לשון מושאל בעלמא הוא דעל כ"פ מדפיסי ספרים ותגריהם ותגרי תגריהם שלוחי מצוה הם אעפ"י שכל כוונתם להנאת עצמם ואחז"ל ר"פ מקום שנהגו שעל העוסקי' המה שלא לשם שמים התפללו אנשי כה"ג שלא יתעשרו שאם יתעשרו לא יתעסקו ש"מ שצריכי' להם אע"פ שעוסקי' שלא לשמה וכל הרוכלים עוסקי' שלא לשמה אפי' ר' אלכסנדרי בציפורי עוסק הרוכלות הוא להשתכר פרנסתו ולא להמציא בשמי' לבנות ישראל ומ"מ צריכי' לחוש להם והכא בנידון הנ"ל ידוע שהמדפיס א"א אם לא ידפיס ספרים למאות ולאלפים ואנחנו עם ה' מעטי' במדינה זו וא"א שימכרו במדינה זו וספרי ש"ס ופוסקי' ומפרשיהם לא יצרכו אלא לשוקדי תורה ומועטי' הם בעו"ה וכיון שא"א להדפיס כ"א סך עצום ורב ע"כ כולי עלמא כחדא מתא יחשב וכולהי שייכי בכרגא דמרא עלמא ית"ש ואם ידפיס עוד אחר ספר זה במשך זמן קצר אפי' מאה פרסאות מפה לא ימכור זה ספריו נמצא הפסיד את שלו ומי פתי יקרב אל הדפוס בודאי בספרי' קטני' סידורי' ומחזורים השוים לכל נפש כל מדפיס סגי לזה בבני מדינותינו ראיתי במחזורי קטנים שנדפסו באמשטרדם שנת תצ"ח שהסכימו הגאוני' שלא לגזור חרם וכ' על הגאון מהר"א ברודא כשגגה יצאה שנתן הסכמה וחרם על מחזור קטן ואפי' בש"ע קטנים לא נהגו לאסור אם לא שיש בו דבר מחודש כמ"ש בהקדמה והסכמת ש"ע קטן של הגאון בית אפרים אבל שארי ספרי תלמוד בודאי אתי לאתרשולי ומי ידפיס ויהי' קרוב להפסד ורחוק מן השכר ולא יהי' ספרי' מצוי לעוסקי תורה ע"כ ראוי' הי' לגדור גדר ואפי' לא יהי' מן הדין ואף עפ"י שלא נמנו עליה חכמי ישראל בצירוף ובמנין א' מ"מ המנהג שנהגו הכל מכמה מאות שנים ומצאתי בסוף ס' מקח וממכר לרבנו האי שנדפס שנת שס"ב נתנו הסכמה וחרם על עשר שנים ובאו עה"ח כמה גאונים ובתוכם הגאון מו"ה יהודה סראואל המופלג הידוע והגאון מו"ה יוסף פאמיגא בעה"מ ס' פורת יוסף הנדפס אצל שיטה מקובצת על ביצה וע"ש בהסכמת הג' שאגת ארי' שהי' זה המחבר

שנת ש"ן ונתן הסכמה הנ"ל שנת שס"ב ובש"ך בלי סמ"ע נדפס שנת ימ"י המשי"ח לפ"ק הסכי' ונתן חרם הג' מה' שעפטיל ז"ל ומה' העשיל ז"ל בשנת ת"ב והג' עבודת הגרשוני ובעל ב"ש ז"ל ע"ש ואין פוצה פה ומצפצף הוה כהסכימו כלם ומדפיסי' כלם ניחא להו בהאי תקנתא וכבר כ' רמ"א בתשו' סי' נ"ב בהאי ענינא דמשיג גבול דמופלג בתורה יכול לגזור נידוי בכך אפי' אינו תלמידיו ונ"ל מש"ה גזרו על המדפיסי' משום דרובם אינם ת"ח ומחוייבי' ע"כ לכנוס בעול מופלגי תורה גוזרי גזירו' אבל על הקונים לא גזרו דרוב קוני ספרים ת"ח הם ואולי לא יהי' נכנעים לגאונים ההמה אע"ג דלא שכיחי גדולי' כ"כ דעדיפי מגאוני המסכימים מ"מ אחזו בסנסני ענוה וגזרו על המדפיסי' ובפרט דאינהו גופיהו ניחא להו ויש לתמוה על הרמ"א בתשובתו אחר שהאריך שמדינא גוזר חרמו ופורש מכמרתו מ"מ לא גזר אלא על בני מדינתו ולכאורה היינו טעמא משום שרוב יסודותיו בנוי על המדפיס ולא על הקונים רק מ"ש ביסוד השלישי אבל שארי היסודו' הכל על המדפיס ע"כ לא עצר חיל לגזור על הקונים ת"ח שהם חוץ למדינתו ודברי ריב"ש סי' רע"א נמי הם כשגוזר על ת"ח שחוץ לגבולו ואינם תלמידיו כעובדא דהתם וא"כ שיש עכ"פ מנהיג ת"ח במדינה אחרת החולק עליו על זה אבל הכא כ"ע וכל גאוני ארץ ניחא להו להטיל גודא על משיגי גבול:

ואפי' נימא חלילה שטעו או הטעו העולם בחרם שנתנו ע"ד אשוו וזביני ואי לא דרושנא לכו וכו' ועי' סמ"ע סי' י' מ"מ שנהגו כך וכבר הי' כל מדפיס בטוח שלא יבוא אחר וישיג גבולו נמצא היו בטוח במערופי' שלו יותר מצודת דג לפירש"י ופסיק חיות טפי הרבה ממצודה ורחיים לאביאסף דהתם מניעת הריוח והכא מפסיד את שלו שהוציא עליו כמה אלפי' דלא סגי בלא"ה בדפוס ולא מקרי לגבי השני הפקר דהרי יכול להרויח בספר אחר אם זה הדפיס ש"ס ידפיס הוא רמב"ם למה ידפיס ש"ס כמותו והלא הראשון אינו יכול לעסוק בדבר אחר שכבר הוציא הוצאותיו על ש"ס והוא יכול לדפוס רמב"ם וכדומה העל זה לא יגזרו נח"ש ברוך שבחר בהם ובדבריהם וכביר מצאו אנשי חיל ידיהם:

וגם החרם בכתב ס"ל להגאונים דהוה שבועה וחרם וכבר הארכתי בזה במקום אחר וסמ"ע סי' ע"ב וש"ך בי"ד סי' רל"ב סקי"ב כבר הלכו בו נמושו' בתשו' חו"י סי' קצ"ד האריך ובאמת כשכותב שבועתו בפועל בזה הלשון הריני נשבע כך הוה שבועה גמורה ק"ו מדיבור דמעשה עדיף מדבור ואם כי הארכתי בזה בתכלית האריכות במקום אחר פלפלתי בדברי שב יעקב ח"ז ד"ה סי' מ"ט ככל הצורך כעת נ"ל עוד ראי' ממ"ש חי' ריטב"א ספ"ק דמכות בפשיטות דאפי' לרש"י דס"ל מפיהם ולא מפי כתבם שלא ישלחו עדותם לב"ד היינו כששולחי' אבל אם המה עומדי' לפני ב"ד ומניחי' כתבם ואמרי' מ"ש

כאן אנו מעידי' זה הוה מפיהם ע"ש יצריך לומר דמודה לסברת ר"ת דאלם גמור לא מהני גם זה כיון שאינו יכול לומר בפי' מ"ש כאן אני מעיד דאלת"ה תקשי לי' סוגי' דגטין ע"א ע"א וק"ל מ"מ כך כ' הריטב"א והסברא נוטה כך דהרי קיי"ל בסנהדרי' ופסקי' בש"ע אף אני כמוהו כשר אפי' בדיני נפשות מן התורה ובמגדף הורגי' על זה אע"פ שלא העיד כלום אלא אמר אף אני כמוהו ומ"ש זה מ"ש כאן אני מעיד לפניכם ולפי זה צ"ע גדול מ"ט הצריכו שיעיד העד הראשון ויברך השם ויחייבו לקרוע הלא טוב שיכתוב את ברכת השם ולא יוציאנו מפיו ולענין עדות סגי אפילו בד"נ כשיאמר זה מעיד בפניכם אע"כ אין שום חילק אדרבא גריע טפי מעשה מדיבור וכמ"ש חו"י כנ"ל דעת הגאונים כותבי חרמי ההמה ואין לזלזל ומ"ש בתשו' רשב"א שבב"י א"ע סי' צ"ו היינו באינה יכולה לכתוב אלא להרכין אבל אם יכולה לכתוב לית טב מיני' ויש לעי' קצת בתשו' רמ"א שהטיל גודא על הקונים משום וכי תמכרו ממכר לעמיתך ומשום דנקיטא שוקא לת"ח וקשה אם עי"ז נוכל להטיל גודא על הקונים א"כ אמאי כ' טור ח"מ סי' קנ"ו בשם רמ"ה אי איכא נכרים דמזבני וליכא רווחא לת"ח מותר לכל אדם למכור הלא אסור לקנו' מהם קודם שמכר עמיתך וכי היכי דאסור למכור קודם שמכר ת"ח סחורתו ה"נ אסור לקנות כ"א מעמיתך וצ"ל דרמ"א דקדק דהא לית לי' רווחא לצורבא מרבנן ומיירי שעיקור המשא ומתן והריוח הוא מקונים ארמאי ולא מקונים ישראל שהם מועטי דמועטי והת"ח שפתח חנותו אדעתא דקוני גוים פתח וכיון דאיכא נמי מוכרי' גוים אין לו רווחא לת"ח ומפסיד ישראל על מגן וע"כ הכי הוא דאל"ה הא דרמ"א היא משנה שאינה צריכא ופשיטא יותר מביעא והת"ח בעצמו לא יבקש זה לנקוט שוקא לארמיי' ולהפסיד אחיו אע"כ כנ"ל דודאי הקוני' ישראל בלא"ה לאו רשיעי נינהי או הב"ד יכוף אותם לקיים או קנה מיד עמיתך נמצא עכ"פ מרויח במאי דנקיטנא לי' שוקא דקונים ישראלי' יקנו ממנו ולא משארי ישראלי' והוה סד"א דנקיטנא לי' שוקא לת"ח קמ"ל כיון דעיקור הריוח הוא מקוני ארמאי' ואדעתא דדהו הביא סחורתו משום רווחא פורתא דקוני ישראל לא נפסיד הפסד רב לסוחרי ישראל והשתא זה שייך דוקא בשארי סחורה אבל ספרי קודש שהיא סחורה שאינה נמכרת אלא לישראל דוקא יפה כ' רמ"א בתשובה לאסור על הקוני' מהאי טעמא דאו קנה מיד עמיתך ומטעמ' דת"ח. נמצינו למידן במדפיסי ספרים אפי' יהי' מדפיס מן העמים שאינו צריך לשמוע לחכמי ישראל ועוד אפילו גזר המלכות שלא להבי' ספרים מחוץ למדינה לתוך מדינתו וא"א להבי' ספרי' ההם למדינה ועוד אפי' ניתן רשות להמדפיס הזה מהמדפיס הראשון להדפיס ספריו לא הותר כלו עיי' מרדכי פ' חזקת הבתים בענין חזקת היישוב דמייתי בהגהת

רמ"א סס"י קנ"ו והכא אומדן דעת דלא הותר אלא לזה במדינתו כי סמך שהישראלי' חוץ למדינתו לאו רשיעא נינהי לעבור על או קנה מיד עמיתך ואי לא צייתו רובץ עליהם דברי רמ"א בתשובה הנ"ל ואך פשיטא שאין רשות לשום מדפיס ישראל לקבוע בדפוס במשך זמן החרם הראשון ועיין תשו' זכרון יוסף:

וא"כ בשארי מדפיסי' כ"ש במי שהוציא דבר חדש ובתנאי שלא יהי חי' תורה ופסקי הלכות שאסור ליטול שכר וליהנות ממנו בעה"ז אבל מגיהי ספרים ופוסקי טעמי' דמותר ליטול עליהם שכר וכגון החכם השלם מו"ה וואלף היידנהיימר שי' שנודע לי מהגאון מחנה לוי ז"ל כילה כמה זמנים בהגהת הפיוטים ולתרגמם בלשון אשכנז ואלמלא הוא הפיוטים כבר נשתקעו ולא נאמרו בדורות הללו כידוע והוא טרח וקיבץ כמה ספרי' למאות הנצרכי' לזה העסק והוציא ממון רב והשכין ספריו ועדיין נשאר חייב כל זה כ' לי הגאון הנ"ל ז"ל וגאונינו רבותינו חסידי אשכנז זצ"ל קבעו שכרו למינקט לי' שוקא על כ"ה שנין שלא ישיג אחר גבולו אלא שלא הי' ביכולתו להדפיס בפ"א מה שיספק לכל ישראל על כ"ה שנין ע"כ מדפיס וחוזר ומדפיס והכל הוא ליטול שכרו כאילא ביבנה וכמגיה' ספרי' בירושלים וכת"ח שמלמדי' הלכ' שחיטה וקמיצה שיטלו שכרם מתרומת הלשכה וכחנני' בן חזקי' בן גודי שהעלה לו ג' מאות גרבי שמן פ"ק דשבת ע"ש ומשמע משל ציבור העלו לו דאל"כ ה"ל למימר והעלה לו אע"כ משל ציבור ואלו הם נטלו בשעת מעשה ומעות מזומן והוא נוטל עכשיו לפרוע חובותיו ממה שעבר ואינו נוטל מעות מתוכן אלא נקיטות שוקא בעלמא ושארי המדפיסים ידפיסו מחזורים אחרים או ספרים אחרי' ולמה יהנו במה שהמציא הוא וה"ל כציד דגים אליבא דר"מ אביו של ר"ת בתו' פ' האומר שהוא הציד גרם קיבוץ הדגים ע"כ ירחיקו שארי הציידים רחוק פרסה כנ"ל וה"נ דכוותי' בשגם שהוא מלאכת שמים ואתי לאיתרשולי דמי פתי יעסוק באופן זה ויפסיד זמנו וממונו ויבואו אחרי' וישיגו גבולו ע"כ יפה עשו הגאונים לגדור בעד המדפיסי' ולא יצאו ולא יהי' שלוחי מצוה ניזוקי' מחדשים לבקרים לרומם בית אלקינו ולהעמיד חרבותיו ויפוצו חוצה מעינותיו כנלע"ד ללמד זכות על אבות העולם ולא יוסג גבול עולם יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם הכ"ד אדם מועט לעולם. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צ

רב שלומים לי"נ הרב המופלג המפורסם כבוד מו"ה שלום נ"י פ"ש:

נשאלתי מאת כבוד הדרתו מנא הא מילתא דרגיל על לשונינו דאפי' שבועת אמת עבירה היא ועי"ז נמנעים מלשבוע אפי' שבועת אמת ומתפשרי' בכל מה דאפשר רק שלא לשבע

אפי' באמת גם כי אחז"ל אלף עיירות הי' לינאי המלך וכולם נחרבו על עון שבועת אמת מ"מ היא גופו היכי רמזא אלו דברי פר"מ עיין ספר חסידים סי' תי"ח תי"ט:

הנה נאמנים עלינו דברי חז"ל ומ"מ ליכא מילתא דלא רמוז בקרא ואין להביא מש"ס תמורה ג' ע"ב דהוה סד"א דהנשבע באמת עפ"י ב"ד שבועת הפקדון אע"ג דהי' מחויב מן התורה להפיס בעל דינו כדכתיב ולקח בעליו מ"מ הוה סד"א דלוקה ונהי דמסיקנו מקרא דובשמו תשבע דאינו לוקה אבל עכ"פ איסורא איכא א"ך נ"ל דאין זה ראי' דיש לדחות דלמסקנא אפי' איסורא ליכא אבל נ"ל דמפורש בקרא דדברי קבלה קהלת ט' דכתב הכל כאשר לכל מקרה א' לצדיק ולרשע לטוב לטהור ולטמא לזובח ולאשר איננו זובח כטוב כחוטא כנשבע כאשר השבועה ירא. והאמנם במקרא הזה באו כפולים ענינים הרבה במלות שונות מ"מ מה שמסיים נשבע ואשר שבועה ירא קשה מאוד להולמו חדא אם הכוונה אשר נשבע לשקר אין לך חוטא גדול מזה כדאיתא סוף יומא ובמס' שבועות לשבועת שוא הוא מן החמורות ונאמר בו לא ינקה וכל העולם כלו נזדעזע עליו וכבר הזכיר חוטא ומה לו להזכיר נשבע ותו אשר שבועה ירא מה לשון יר"א ההיפך מנשבע הוא אשר אינו נשבע וכמו שאמר זובח ואיננו זובח ה"נ הו"ל למימר הנשבע ואשר איננו נשבע והיותר קשה דעיקור חסר מן הקרא דהול"ל אשר נשבע לשקר ואיך סתר ואמר הנשבע סתם אע"כ קרא מיירי מהרגיל להשבע באמת ואיננו בגדר חוטא ואשר שבועה ירא פורש עצמו מלשבע כלל אפי' באמת שלא יבוא ח"ו לידי שבועת שקר וכמ"ש חז"ל אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות וכמ"ש והאריך הר"א א"ע בפסוק לא תשא שם אלקים לשוא על הרגילים לשבע אפי' באמת סופם לשבע בשקר ועוד אפי' שבועת אמת עכ"פ אית בי' משום נושא שמו ית"ש לבטלה ואם אפשר לו לפשר בכל מה דאפשר כדי שלא לישא שמו ית' על שפתיו יש לו לעשות כן וזה בכלל דברי ש"ס תמורה ג' ע"ב הנ"ל וע"כ אמר שבועה ירא שירא לשבע באמת מטעם יראת כבוד ה' ומטעם שלא ירגל לשבוע ויבוא ח"ו למעול בשבועה ומכ"ש בענין ממון שאיכא למיחש טפי כמ"ש תוס' שבועות כ"ו ע"א ד"ה את לבך וכו' כנלע"ד ע"ד פשוטו וברש"י עפ"י מדרש שפי' פי' אחר ומ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו כנ"ל:

ומעתה נחזור לענייננו דודאי כן הוא דע"כ לא גילה לן קרא בשמו תשבע אלא דלא ליללקי דהוה סד"א דלילקי אבל עכ"פ אסורא עביד ומה"ט נ"ל אמרו חכמינו ז"ל שבועות ר"פ הדיינים ל"ט ובאה אל בית הגנב זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חברו וטוענו ומשביעו וקשה וכי משום טירחא בעלמא שהטריח את חברו לשבע באמת יתחייב בעונש הגדול המר הזה דבר שאין אש ומים מכלה אותו אע"כ שבועת אמת הוא רע ומר

ואשרי הנזהר ונשמר יאמר שם נגדם הבדלו נא מעל אהלי האנשים האלה וקשה איך מחליטי' לרשעים בשלמא אנשבע לשקר הוה רשעים שניהם זה הנשבע לשקר וכן אידך המשביעו מטעם שכ' רש"י שם ל"ט ע"ב דקדק למסור ממונו ביד נאמן וא"נ כמ"ש סמ"ע סי' פ"ז ס"ק ס"א שכשרואה שזה רצה לשבע על שקר הי' לו לפשר עמו שלא יתחלל שם ה' בשבועות שקר אבל אי נשבע באמת נהי דהמשביעו הוא רשע שמשביע את חברו בחנם מ"מ הוא מה חטא שנשבע באמת ואיך מחליטים לומר רשעים ואין לומר שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן כפי' רש"י דהא השתא אהנתבע קיימי' והוא הלוה ומה הו"ל למיעבד ואיש עני הוא וזוזי אנסי' שזה הלוה לו ולא אחר ועתה תובע בכפל וע"כ מודה במקצת מה שהוא אמת ונשבע על השאר שבועת אמת אע"כ מ"מ הי' לו להשוות ולהפסיד משלו ולא לשבע באמת ובזה יתיישב מ"ט יהיב סמ"ע טעם אחר שלא כפי' רש"י והא"ש דרש"י פי' על פסוק שבועת ה' חלה על שניהם רוצה לומר אם ישבע לשקר יהי' על שניהם וסגר בפי' רש"י ובטעמו ואם נשבע באמת אפשר שאינו חל אפי' על א' מהם אך הסמ"ע יהיב טעמא על מה שמחליטי' את שניהם לרשעי' וע"כ מטעמא דסמ"ע דאפי' נשבע באמת מ"מ גם הנשבע רשע שהי' לו לפשר וכן משמע בפ' שבועת העדות מי יימר דמשתבעת ע"ש משמע שרגיל להפסיד ממונו ולא לשבע באמת עפ"ז כ' הר"ן ר"פ כל הנשבעין אק' הש"ס דליתיב לי' בלא שבועה משום דהשכיר הוה העני יעזוב שכרו ביד בעה"ב ולא ירצה לשבע אפי' באמת כי כן דרכן של בני ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טצדקי שלא לשבע אפי' באמת ולפע"ד זו השיב בזה ומנהג ישראל תורה ואין להרהר ואחתום בברכה הכ"ד א"נ. ויעיי' דבר זה מבואר בס' חובת הלבבות פ"ו משער האהבה ע"ש וברבה פ' ויקרא אמרי' ברייתא בין חייב בין זכאי למומי לא תיעול פי' לשבועה לא תכנס אפי' זכאי ע"ש. פ"ב יום ג' ל"ג בעומר תקפג"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צא

שלום וכ"ט למחותני הרב המופלג החרוץ ושנון בנוי לתלפיות חריף פיפיות כש"ת מו"ה זלמן אולמאן נ"י:

גי"ה הגיעני וממתק דברו הטעמני ולהב אהבתו הרהבני בדברי תורתו אשר העירני ע"ד ק' א' בש"ס סנהדרי' ע"ב ע"א דקאמר רב הבא במחתרת ונטל כלים פטור בדמי' קונהו פי' דקים לי' בדרבה מיני' ופריך ש"ס מדתנן שיבר כלים פטור טעמא דשיבר הא נטל ולא שיבר חייב להחזיר ונשאר בקושי' והקשה למעלתו דלמא בריתא אתי כר"ש דמעות קונות ולא משיכה משו"ה לא קני גניבה במשיכה וממילא לא מהני לי' קים לי' בדרבה

מיני' לפוטרו ורב אית לי' משיכה קונה מן התורה נמצא קנה הגניבה במשיכה וממילא מהני לי' קים לי' בדרבה מני' לפוטרו להחזיר ודבריו בנוים על דברי ש"ס מס' ע"ז ע"א ע"ב בסופו ותוס' שם ועוד האריך:

אהו' י"נ ידעתי כי לבו כלב האריי' ומחזקני בו שדבריו מחודדי' ומשונני' ומ"מ לא אמנע מלהציע סוגיות הש"ס ופירושם אולי מתוכם אבוא אל תכונת הבנת קושיתו הנה הש"ס במס' ע"ז ע"א ע"ב הנ"ל עפ"י מ"ש התוס' שם הכי הוצעתה של שמועה דהש"ס פשיטא לי' דכל גניבה פרוטה מישראל או פחות מש"פ מבן נח המקפיד על ככה אוקמי' רחמנא ברשותי' דגנב על כרחי' להתחייב בכל החיובי' כאונסי' ובתשלומי כפל או מיתה לב"נ ואין זה תלי' כלל בקנין משיכה כי מי שמע או ראה שיקנה אדם בלי רצון המקנה אם לא במציא' והפקר אבל היכי דאיכא בעלי' ואינם רוצים להקנות מה יועיל משיכה או שום קנין ואך הגניבה רחמנא אקמי' ברשותי' של גנב לבישותי' הואיל וחסרי' ממונא דחברי' אבל לא לטיבותי' שיהי' הגוף קנוי לו ליכא למ"ד וזה הי' פשיט להש"ס כמ"ש תוס' שם ד"ה ואי ס"ד אך כל זה היכי דחסרי' ממונא לחברי' אך בגוי הגונב פחות מש"פ מישראל שאיננו מקפיד על פחות מש"פ דלא עביד ולא מידי וא"כ במאי יתחייב וע"כ הואיל ונתרבה ממוני' באיסור ותינח אי משיכה קונה אפי' במקח וממכר דאיכא בעלים ואפ"ה קונה אידך במשיכה בלי דמים ה"נ י"ל דנתרבה ממונו ע"י משיכה כיון שעל כ"פ הבעלי' אינם מעכבי' בקנייתו שהרי אינם מקפידי' על פחות מש"פ וחייב על שנתרבה ממונו באיסור באופן שהגונב פרוטה איננו קונה קנין גמור וע"י משיכה שלא ברצון הבעלים המקפידי' ומ"מ יתחייב עונשו על שחיסר הבעלים ובפחות מש"פ שלא חיסר הבעלי' יתחייב עונשו על שהרבה ממונו באיסור ואי ס"ד משיכה במכר אינו קונה אע"ג דבמציאה דליכא בעלי' המעכבי' קונה במשיכה במקח וממכר לא קנה בלי דמי' ה"נ בגניבה לא יקנה נהי בפחות מש"פ אין הבעלים מעכבים מ"מ לא דמי למציאה כיון דבאיסורא אתי לידי' נמצא לא נתרבה ממונו וגם זה לא חסר ועל מה יתחייב מיתה אלא ש"מ משיכה בנכרי קונה:

אמנם מנ"ל להש"ס דמיירי ר' יוחנן מנכרי שגנב מישראל פחות מש"פ דמוחל ולא חסרי' מידי וחיוב מיתה על ריבוי ממונו ע"י קנין משיכה מנ"ל הא דלמא ר' יוחנן מיירי בגונב מגוי חברו המקפיד על פחות מש"פ ובאמת לא קנאו במשיכתו כיון שהבעלי' מעכבי' בקנינו וחיובו מיתה על חיסרו ממון חברו גוי המפקיד דבר זה פירשו תוספ' בעירובין ע"ב ע"א מדאמר ר' יוחנן ולא ניתן להשבון ואי ס"ד בגונב מגוי מ"ט לא ניתן להשבון דאין לומר משום דקים לי' בדרבה מיני' דפשיטא להתוס' דלא שייך זה בגוי

ואע"כ בישראל מיירי ולא ניתן להשבון משום דלא קפיד ומחיל לו עליו ובאמת במס' ע"ז לא פי' רש"י דבר נגד זה ודברי תוס' מוכרחי' אך בעירובי' ע"ב ע"א שם וביבמות מ"ז ע"ב ובסנהדרי' נ"ז ע"א ד"ה צערא בשעתו וכו' פירש בהדי' דמשו"ה לא ניתן להשבון אפי' גוי מגוי פחות מש"פ משום דקים לי' בדרבה מיני' והאריך לפרש בישראל כתי' והשיב את הגזילה רחמנא ניתן להשבון ומשלם ואינו לוקה אבל גוי נהרג ואינו בהשבון ודבריו צ"ע מסוגי' דע"ז דא"כ מנ"ל בגונב פחות מש"פ מישראל מיירו דלא מחסרי' מידי ומתחייב על קנין משיכתו דלמא משיכה לא קני' ובגונב מבן נח דמקפיד ומתחייב משום חיסור ממון חברי' ומשיכה לא קני:

ומה שנלע"ד בישוב ק' תוס' הלזו על רש"י דבודאי במס' ע"ז מודה רש"י להתוס' שהרי שם לא פירש"י מכל זה כלום רק בשלשה מקומו' הנ"ל והוא דהא דפשיטא להתוס' דלא שייך בב"נ קלב"מ היינו משום כדי רשעתו משום רשעה א' מחייבו ולא משום ב' רשעיות בישראל כתי' וחידוש דין הוא ומנ"ל לב"נ. והנה בסנהדרי' נ"ו ע"ב קאמר ש"ס מנ"ה מילי ז' מצות ב"נ וא"ר יוחנן דאמר קרא ויצו ה' אלקים וכו' ר' יצחק תני איפכא וע"ש ובתשו' רמ"א סי' י' העלה דהנפקותא בין ר' יוחנן לבריתא דר' יצחק דלר' יוחנן אין ב"נ מחוייב בדינים שחקק הקב"ה בתורה רק כל מלך יחקוק לו חוקי' ונמוסי' כרצונו ובהם יתנהגו אבל אין להם שום חלק בדיני התורה משא"כ לרבי יצחק מחוייבי' בכל דיני תורה שומרי' וניזקי ולדון לישראל ולב"נ כל א' כמשפטו ודינו שחקקה להם תורה ואם עובר נהרג והעלה שם להלכה ולמעשה כר' יצחק דלא כר' יוחנן ע"ש היטב והשתא במס' ע"ז מוכיח ש"ס שפיר מבעל מימרא זו שהוא ר' יוחנן דס"ל שאינם מחוייבי' בדיני תורה ואין לב"נ שום אחיזה במ"ש בתורה כדי רשעתו ומחייב בשתי רשעיות ולא שייך בי' קים לי' ב"מ וא"כ הא דלא ניתן להשבון ע"כ בישראל מיירי וא"כ מוכח משיכה קונה מדר' יוחנן וע"ש תוס' ד"ה ואי ס"ד משיכה בנכרי קונה אמאי יחזיר ע"ש היטב:

וכל זה במס' ע"ז דהש"ס מכריח מדברי ר' יוחנן עצמו אך בשלשה מקומות הנ"ל פירש"י אליבא דהלכתא דנהי דבעל המימרא הוא ר' יוחנן מ"מ דבריו הלכה פסוקה הם דב"נ נהרג פחות מש"פ ולא ניתן להשבון ואנן קי"ל כר' יצחק דסנהדרין נ"ו ע"ב הנ"ל עפ"י תשו' רמ"א הנ"ל דהנכרי מחוייב לדון בכל דיני תורה ממ"ש וכדי רשעתו גם לב"נ יסוב כמו לישראל ונהי דמ"ע דוהשיב לא שייך לב"נ דההוא לאו בדיני' נאמר אלא בקרבן אשם הפקדון ולא לב"ד אזהר רחמנא ואין לב"נ חלק בהם אבל כדי רשעתו שייך גם גבי ב"נ ושייך גבי קים לי' בדרבה מיני' ואיתי' להך דינא בב"נ שגנב פחות מש"פ מב"נ חברו וא"ש נמי מאי דלמסקנ' במס' ע"ז מוכיח מהאי מימרא בא חברו ונטלה וכו' דמשיכה

בנכרי קונה ורש"י ס"ל להלכתא נכרי כל קנינו בכסף ועי' בע"ז ע"א ע"א תוס' ד"ה רב אשי וכו' והשתא נהי דבעל המימרא הוא ר' יוחנן ולדידי' מוכח מזה דמשיכה קונה מ"מ הדין אמת גם לדידן ולא מטעמי' אלא מיירי מגוזל מב"נ ומשום דמחסר ממון חברי' ופטור מתשלומי' משום קים לי' ב"מ ומיושב שיטת רש"י לפע"ד וממילא כיון דהא דקים לי' ב"מ דב"נ תלי בפלוגתא לק"מ ק' תוס' דעירובין מהא דנטלו מוכסי' חמורו וא"ש נמי דר' יוחנן פליג אבריתא דתני ר' יצחק בסנהדרין נ"ו הנ"ל משום דההוא דנטלו מוכסי' חמורו מסייעא לי' לר' יוחנן דמוקי לי' נמי במוכסי' גוים וק"ל:

נחזור למאי דקמן דעכ"פ הגונב חברו ומחסרו דבר אין כאן מקום לקנין משיכה כלל ומאן דכר שמי' ורק הואיל וחיסר חברי' ממון אוקמי' רחמנא ברשות בע"כ לחיוב אונסי' ובסנהדרי' ע"ב ע"א פליגי רב ורבא אי יצרף לזה חיוב מיתה כגון במחתרת או גונב כיס בשבת ס"ל לרב אע"ג דאי לא הוה חיוב מיתה הי' מחויב להחזיר הגניבה בעינא דלא קנאו אלא לבישותי' מ"מ כיון דרחמנא אוקמי ברשותי' אי הב"ד מוציאו מידו ה"ל כב' רשעיות ולא דקנאה כי במה קנאה השתא טפי אלא לישנא בעלמא קאמר בדמי קנינהי שאין הב"ד יכולי' להוצי' מידו אבל פשיט דחייב להחזיר לצאת י"ש כמ"ש תוס' שם אלא הב"ד אינם רשאי' להוציא מידו משום ב' רשעיו' ואפשר ממילא מקרי קנין דכל ממון שאין ב"ד יכולי' להוציא מידו שלו הוא ויכול להקדישו כמבואר בסוגי' דתקפו כהן ואמנם רבא פליג וס"ל דלא אוקמי' רחמנא ברשותי' כלל וכל היכי דאיתי' ברשותי' דמרי' איתי' וה"ל רק כשואל עליו וההוצאה מיד הגנב איננו בגדר ב' רשעיות ומחויב להחזיר מדינא ודברים אלו פשוטי' ומבוארי' ולא ידעתי מקום לקושיתו גם מ"ש כלדא"ר לא תעביד אי עביד לא מהני ואיך נימא בדמי קנינהי אין לו מובן לפי הנ"ל ודי בזה לחכם גדול כמותו הכ"ד א"נ מחו' דש"ת. פ"ב עש"ק ל"ו למב"י תקפ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה

שלום לידידי הרבני המופלג מו"ה שלמה סג"ל נ"י:

להודיעו מאיזה טעם דנוהו הנה פר"מ תבע לכשכנגדו שנתן לו ח"כ שאם ישתדל לו מאת אבי המשודכת שטר זכר שלם בשעת כתיבת תנאים יהי' שכרו אלף זהו' שיין וכן עשה מעלתו ופעל השתדלותו ונכתב בתנאים ראשונים התחייבות שטר זכר שלם המגיע לששה עשר אלף זהו' שיין והנה תבע שכר פעולתו מכשכנגדו ודחאו בקש עד אחר חתנותו אחר הנישואים ועתה תבע ממנו בב"ד אלף זהו' שיין הנ"ל ושכנגדו

כפר שמעולם לא הפריז לו סך הנ"ל אך אמת הוא שהשתדל לו כאשר נכתב בתנאים הראשונים אמנם בשעת נישואי' חזר בו חמיו ולא נתן לו אלא שטח"ז כנה"ג:

הנה אם לא הפריז לו כלום פשיטא ישום עפ"י ב"ד כמה שכר יגיע להשתדל הנ"ל אמנם אם הפריז לו שכרו כנ"ל אפי' בלא ח"כ חייב לו שכרו משלם כמבואר סס"י רס"ד דהכא הוה דרך ליתן הרבה עבור שתדלנות כזה וש"ך מייתי בלא"ה בשם יש"ש דלעולם צריך לשלם הכל ובש"ך נדפס טעות יש"ש פ"ק דבב"ק צ"ל פ' י' דבב"ק ויע"ש סי' ל"ח וסי' ל"ט ונמצא צריך לשבע אפי' ש"ד שהרי עכ"פ מגיע לו ממנו דבר מה איברא כל זה אם נתן לו בסוף שטר זכר שלם אך הוא טוען שלבסוף לא נתן לו חמיו כלום הנה אם באלמות לא נתן לו אין אנו יכולים להוציא ממון על הפיוס של תנאים ראשונים עי' היטב סס"י קפ"ה בסמ"ע וש"ך וישי"ש שם וחכם מבין מדעתו שאין לדמותו ממש לשידוכי' אך אם הי' קנינים ביניהם או שחמיו פייס אותו בדבר אחר חלף שטר זכר שלם א"כ פשוט שצריך לשלם לו כפי הנ"ל:

והיות כי לא הראה לנו תנאים אחרונים הנכתבי' ונחתמי' מנאמני הקהלה כנהוג כי עשו דבריהם בלט וסתר והראה תנאים אחרונים החתומים ע"י עדים אחרים וגם לא רצה להראות הסך והענין רק שכ' בו שטח"ז ולא שטר שלם אשר מזה יש כעין רגלים לדבר להשביע על ככה שלא יש לו באמת שטר זכר שלם ושנעשה הכל באלמות ולא בפיוס ורצון ממנו ואז פטור מכלום ואם לא ירצה לשבע שבועה זו על כ"פ ישבע שבועה ראשונה ורק שבועת היסת ולא ש"ד שלא הפריז כלום ואז ישומו ב"ד מה מגיע שכר על ככה אם לא הפריז אבל שבועה דאו' א"א להשביע כיון שטוען שלא קיבל מחמיו כלום אלא שאין רוצה לשבע על ככה ואין כח בידינו להשביע ש"ד ע"י גרימת שבועה אחרונה שהיא רק מכח רגלים לדבר כי אינו תביעת ברי זהו הנלע"ד בהסכמת בד"צ פק"ק פ"ב יע"א. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צב

העתק השאלה:

טרם אכלה מכתבי אשאל מכבודו ענין א' שאירע כאן שנפטר איש א' והניח בית בירושה לשלשה בניו שנים קבלו שטח העליון של הבית וא' מהם שטח התחתון ומבקש א' מהעליונים למכור יי"ש על הצנצנת לאחדים והתחתון רוצה לעכב מפני שיוצאים ונכנסים דרך חצרו המשותף לשלשתם והנה עם שכפי המבואר בש"ע סי' קנ"ו יכול לעכב עליו כמו בפותח חנותו לחצר השותפין שיכולין לעכב עליו אע"ג דטעמא דא"י לישן מקול הנכנסים ל"ש אם מוכר ביום ופוסק מלמכור בשעה שבני אדם הולכין לישן

דבזמן חכמי הש"ס הי' דרכם למכור גם בלילה בחנויות כדמשמע רפ"ג דב"ב דרק בחנות דמחוזי עבידן ביממא ולא בלילי' ולדעת הרמב"ם עיקר הקפידא שא"י לישן מ"מ רוב הפוסקי' צוחו עליו דשינה ל"ד אלא מפני שמרבים עליו את הדרך כמ"ש בדרישה שם סס"ק ג' הגם דמלשון הרשב"א שבב"י שם שכ' א"י לעמוד ולישן מפני רגל הרבים משמע דבקפידא דא"י לישן תליא מלתא ולא בא אלא לאפוקי שאין הקפידא מפני הקול של הנכנסים כדעת הרמב"ם שלמד בק"ו דקול פטיש מונע יותר מלישן עד שמזה הוציא דלכתחלה אינו יכול להעמיד ריחים אלא דבהחזיק הוי חזקתו חזקה ובחנות גם חזקה לא מהני כיון שמונעים השינה ע"י הליכתן בחצר וכן מצאתי בש"מ לב"ב שם ד"ה עלה בידינו שכ' כי עיקר הטעם וכו' אינו מפני ריבוי הדרך אלא שיכול לומר א"י לישן מפני קול הנכנסים ויוצאים מ"מ מדעת הרמב"ן והנ"י משמע דל"ד שינה אלא מפני שמרבים עליו הדרך והרשב"א ג"כ ל"ד נקט ואפי' אם הוי ס' יכול התחתון למחות כיון דלהרמב"ם ודאי יכול למחות ולהחולקים עליו דאין הטעם משו' שינה אפי' חזקה אין מועלת דרך כלל שלפי הדין נראה בפשטות שיכולין למחות בידו ואעפ"כ לא פסקתי הדין לחלוטין מפני שהוא תמהון בעיני העולם שיוכל א' לעכב על חבירו בעשיי' פרנסה למכור משקים בביתו ואם זה יזכה בטענתו למחות ביד העליון יהיו רבים שימחו לבעל שטח העליון שלא למכור אף יין מפני שהבאים לקנות עוברים דרך החצר המשותף להם כי בענין זה מכירת יי"ש ויין ממש שוה וכדומה לזה אם ירצה א' למכור בדמים קאפע וצוקר לאחדים שרבים יוצאים ונכנסים דרך החצר לקנות ממנו ימחו ג"כ בידו ואפשר שנשתנה הדבר שלא נהגו למחות ע"י אורך הגלות בעו"ה שנתמעטו הדיורים לבני עמינו ואם ימחה א' בחברו בענינים כאלה יצטרך לבריות ח"ו אם אין לו במה להתפרנס וכד"א במקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג ואעפ"כ קשה לומר נגד דין המבואר לומר בבירור שנשתנה הדין ולא ראינו אין ראי' בכל מילי דאפשר לא קפדי שאר שכנים ומאן דקפיד קפיד ולזה גמרתי בעדי לכתוב הענין למחו' הגנ"י לחוות דעתו הרמה בזה כי הוא דבר הנוגע לרבים ולמעמד הקהל שדרכן להשכיר מכירת שמן וייי"ש וכן מכירת שכר וכדומה הנני מצפה על תשובתו הרמתה במוקדם בבשורת כל טוב אסיים בזה מחו' ידידו ואוה"נ:

תשובה

רב ברכות ושובע שמחות לאוגר חכמה בטוחות ה"ה מחותני הרב הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה בונם נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מ"ד יע"א:

שלשם הגיעני יקרת מכתבו הקשבתי ולואי כן אשמע לעולם משלום תורתו ושלומו ושלום ביתו כן ירבה ויפרוץ לרוב והיום נזדקקתי תחלה לדבר הלכה למעשה גם כי אני

איני כדי ששלח אלי מ"מ מצותו עוברת עלי ולעשות רצונו חפצתי וחפץ ה' בידינו יצליח לכוון ההלכה אל האמת. והנה בודאי יפה כ' שלפי ההלכה נראה למחו' ביד העליון ולדעתי אליבא דכל הדעות דמ"ש פר"מ דרמב"ם דהטעם משום שאינו יכול לישן זה היה בימיהם שהי' עושים בחנות גם בלילה כמשמע ר"פ חזקת בחנותא דמחוזא הא דלימא עבידא ללילי' לא עבידא הא במקומות אחרי' ללילי' נמי עבידא משא"כ בזמנינו הוי' כולא כחנותא דמחוזא וליכא משום ביטול שינה אלו דבריו:

לא נ"ל דהא דאמרינן חנותא דמחוזא וכו' היינו שהי' דרים בבתים ועושים מלאכה או מוכרי' בחנותם ביום בשעת מו"מ ואלו במקומו' אחרים הסוחרים והאומני' דרים שם בלילה וה"ל חזקה רצופה דג' שנים אבל לעולם ליכא דוכתי דעבדי עבידתא בלילה כדכתי' והי' לנו הלילה למשמר והיום למלאכה ואמרינן פ' נערה מ"ז ע"א דמסר לה בלילה ובאמת בסברתו הי' נרפא לי ק' על הרמב"ם רפ"ב מת"ת מכניסים את התינוק להתלמד וכו' ומלמדן כל היום כולו ומקצת מן הלילה כדי לחנכן ללמוד ביום ובלילה וכו' וכן פסק בש"ע י"ד סי' רמ"ו סעי' י"א ולא נודע לנו מאין לו זה והנה לפי הנ"ל מבואר כן דאל"ה מ"ט הוצרך לומר בב"ב מתקנת יהושע בן גמלא ואילך תיפוק לי' כיון דהתינוקת אינם לומדים אלא ביום תו ליכא ביטול שינה אע"כ מחויב גם ללמדם בלילה אלא דלפ"ז צ"ל דגם תינוקות של גוים דרכם ללמדם עמהם בלילה דאל"ה מ"ט דברייתא דאוסר וכל זה דחיק ואתי מרחיק אבל פשוט דשינה הוא לאו דוקא בלילה אפי' ביום אין לו מנוח מחמת בלבול הקול ואיכא ינוקא דגני ביממא ואיכא נמי קלא דפועלים המשכימים למלאכתם ונכנסים לחנות וכדומה ע"כ נ"ל דאין זו סמיכה:

ומ"ש מחו' הגנ"י אפשר שנשתנה הדבר ע"י אורך הגלות וכו' אם אין לו במה להתפרנס עכ"ל נוכל להוסיף תבלין כיון דכ' הפוסקי' לאו דוקא תשב"ר אלא כל דבר מצוה וא"נ הא קיי"ל בזה"ז למזונות דבר מצוה הוא כמ"ש רמ"א בא"ח סס"י רמ"ח ויעיין ר"פ אלו מגלחין פלוגתת ר' יהודא ורבנן אמר רבא לשוט ד"ה אסור כו' עיין ירושלמי ר"פ מקום שנהגו ומ"מ לא נ"ל דע"כ לא קאמרי אלא בבטול מצוה דאם לא ילמדם יתבטלו או שארי מצות המוטלים על הכל אבל הכא נהי דפרנסת בניו ובני ביתו מצוה מוטלת עליו היא אבל אינה מוטלת על שכינו שיפסיד ע"י קלא דלא פסק בחצרו ולא עליו מוטל פרנסתו של זה ועיין מ"ש לקמן אי"ה בשם רלב"ח:

וא"כ קשה לתקוע עצמו לדבר הלכה למיעקר הלכות קבועות בש"ס ופוסקים בלי חולק אלא דחזינ' לדעתי' שעי"ז יעוררו דיני דינים בין הרבה בני אדם אשר לא נתעוררו עד עתה ולא מיחו וע"י שישמעו אלו נוצחים בדינם יבואו מפה ומפה למחות בשכיניהם

מוכרי יין דשכיחי טובא וממש לא שבקת חי'. מיהו מ"ש מחותני הגנ"י למיחש ג"כ למוכרי תבלין ותגרי חרך ונראה דלא שכיחי כלל שיהי' בחצר השותפים כי רובם ככולם יש להם חנות פתוח לרה"ר שאין דריסת הרגל בחצר השותפין והעיקור במוכרי יין כידוע ע"כ אמרתי לעיין קצת:

והנה במתני' ב"ב כ' ע"ב תנן חנות שבחצר יכול למחות ולומר איני יכול לישן מקול הנכנסים והיוצאים אבל עושה כלי' יוצא ומוכר בשוק ואינו יכול למחות בידו ולומר איני יכול לישן מקול הפטיש ולא מקול הרחיים ולא מקול תינוקת:

ומדלא התחיל לא יעשה אדם חנות בחצר מזה הוכיחו רוב הפוסקים דאפי' חזקה לא מהני דה"ל כקוטרא ובה"כ דלא כהג"א והרע"ב שם ואמנם בסיפא דאינו יכול למחות מקול התינוקת כ"ע מודי' דאפי' לכתחלה נמי יכול לעשות לו בית הספר כמ"ש לח"מ דכיון דמטעם תקנה הוא מה לי החזיק מה לי לא החזיק ואמנם במציעתא דקול פטיש ורחיים הרמב"ם וסמ"ג ס"ל דוקא בהחזיק אבל בלא החזיק יכולים למחו' דלא גרע מקול הנכנסים והיוצאים אלא התם אפי' חזקה לא מהני והכא מהני חזקה מיהת ובזה ניחא לי ק' תוס' ד"ה א' מבני מבוי וכו' ולהרמב"ם לק"מ דוודאי לרבא דמתיר תינוקת מטעם תקנה אין לחלק בין הוחזק ללא הוחזק משא"כ אביי דמוקי לי' סיפא בחצר אחרת ולדידי' תינוקת דסיפא דוקא בשהחזיק אבל בשלא החזיק בני חצר אחרת מוחין שלא לעשות א"כ לק"מ מברייתא דמבוי דהתם תני' שבקש לעשות מוחין בידו ונכון הוא:

והנה הרלב"ח סי' צ"ו כ' שעדיין קשה מ"ש קול הנכנסים דרישא מקול פטיש דמציעתא דלזה מהני חזקה וזה יהי' כקוטרא כיון דתרווייהו משום אינו יכול לישן הוא וגם סכינא חריפא מפסקי' למתני' דרישא ומציעתא בשהחזיק וסיפא דתינוקת לכתחלה והנה ראיתי בירושלמי שכ' אף משקיבל עליו יכול לחזור בו דיכול מימר לי' אינון אזלין ואתיין להכא בעיין לך ולא משכחין לך ומרבין עלינו הדרך והובא גם בראשונים פירוש שלא ימצאוך בביתך ומרבה עלינו הדרך שוב כ' אסיפא או מקול התינוק' אילן דמלפי' טליין אבל אילן דעבדין מסוגין אילן לאילן יכולין חברהון למימר להון אינין אזלין ואתיין בעיין לך ולא משתכחין יתך ואת מרבה עלינו הדרך עכ"ל פי' פני משה דעבידין מסוגין שלומדין שארי חכמות ולא תורה ע"ש. והנה יל"ד מ"ט יערערו דוקא שלא ימצאו אותו מה לי אם ימצאוהו או לא עכנ"ל דהירושלמי כדעת הרמב"ם דברישא אפילו קבלה וחזקה לא מהני ומציעתא מהני מיהת חזקה וכן בתינוקת ולית לי' תקנת יהושע בן גמלא כלל וס"ל בקול כפטיש ורחיים הוא דבר שאפשר לשער ושיערו בעצמם כמה תכבד העבודה ומחלו לו ושוב לא יכלו לחזור וכן אילן דמלפין טלי' שהם תינוקת של

ב"ר משערין כמה תינוקת יכנסו בכל יום ועד היכן היזק רגלם או קולם מגיע ומוחלים משא"כ קול הנכנסים בחנות נהי שנוכל לשער כמה יכולים לכנס ליקח סחורה היינו אי משכחין לך בביתך ואמנם מי יכול לשער כמה פעמים שצריך א' לכנס וליצא על מקח א' שלא ימצאוך בביתך וה"ה בתינוקת הלומדים שארי חכמות ואומנו' אולי לא ימצאוך בשעה המוכן להם וילכו ויבואו על מגן וזה לא שייך במלמד תשב"ר שאינו רשאי לזוז ממקומו כרב שמואל בר שילת וחביריו נמצא להירושלמי אתי הכל על נכון אלא בש"ס דילן משמע מטעם תקנה ומצוה וא"כ סיפא דתינוקת ע"כ אפי' לכתחילה בלא החזיק וסכינא חריפא מפסקי' מתני' והוא דוחק גדול:

והאמנם רמב"ן ורוב הפוסקים ס"ל דברישא אפי' חזקה לא מהני משום ריבוי הדרך ומציעתא דליכא אלא משום קלא בעלמא אפי' לכתחלה מותר ובאמת הדבר צריך מיתוק ותבלין כמ"ש רלב"ח ז"ל מה"ת לא ימחה משום קול ולכאורה גריעי טובא מריבוי דרך וכ' הוא ז"ל דלדעתי הטעם מפורש במתני' מה בין רישא למציעתא דתנן אבל עושה הוא כלים ומוכר בשוק מבואר דכל שא"א לו לעשות בשוק כי ע"כ הפטיש והרחיים יעשה בביתו אינם יכולים למחות אפי' בקול גדול המטריד אותם כי לא מצי שכיני למיפסקא חיותי' משא"כ המכירה יכול לעשות בשוק ע"כ לא יסבלו אפי' הפסד קטן אלו דבריו שם ונראה לי דגם כל הפוסקים יכול להיות דמודים לזה הסברא הנכונה ומפורשת במתני' ומ"מ הי' מוכרחים לחלק בין קול לדריסת רגל וריבוי הדרך משו' דאלת"ה יקשה עכ"פ במכה בפטיש שמוכרחים לסבול על כרחם א"כ מדוע לא יסבלו גם המכירה בחצירם כיון שכבר נדו שנתם ולא מצאו ידיהם למחות משו"ה הוצרכו לומר דעכ"פ דריסת רגל הנכנסים והיוצאי' קשה להם ולעולם דברי רלב"ח נכונים:

ועפ"י דרכינו נתישב לי לשון המתני' חנות שבחצר ולא אמר חנוני שבחצר משום דה"א דוקא חנוני שאין לו בנין חנות קבוע באותו חצר א"כ יכול הוא להיות רוכל המחזיר בעיירות משא"כ המכה בפטיש אם נמחה אומנתו לשוא צרף צורף ולחנם למד אומנתו משו"ה אין יכול למחות וה"א א"כ מי שיש לו בנין קבוע חנות בחצר שאם נאמר לו שימכור בשוק ויסגור חנותו א"כ לשוא עמלו בוני החנות ואינם יכולים למחות קמ"ל אע"ג שיש לו חנות בחצר מ"מ כיון דיכול לסוגרו ולמכור בשוק כל שלא פסקו לי' חיותי' יכולי' למכור. ואמנם לפ"ז צריכין לדחוק קצת בתשב"ר ותקנת יהושע ב"ג שהי' יכול ללמדם בבית הכנסת שבעיר כמ"ש הנימוקי יוסף ואפ"ה אינם יכולים למחות משום יגדיל תורה דאל"ה תיפוק לי' שאינו יכול ללמדם בשוק ועדיין צריכין לדחוק ולומר

תינוקת נכרים יכולים ללמוד ג"כ בבית המיוחד לכל בני עיר הן יהודים הן א"י לכולם יש בית ללמוד חכמתם דאלת"ה קשה מ"ט לאסור תינוק' של נכרים או לימוד שארי חכמות: **ואעתיק** מחידושי למס' ב"ב אשר זה לשוני ומתקנת יהושע ב"ג כ' בני' שאע"פ שהי' יכול ללמדם בבתי כנסיו' ובב"מ המיוחדין לכך אפ"ה לא מטרחי' לי' אלא נסייע בהעמדת תקנה כדי שיהיו המלמדים מצוי' עכ"ל לפע"ד להכי נקט תקנה ואילך שאז תיקון להושיב בכל עיר משום יגדיל תורה הה"נ באותה העיר טוב שיהי' בכל חצר ומבוי אעפ"י שיש להם בה"כ ובה"מ מיוחד משא"כ קודם תקנתו שהי' מטריח ליסע מעיר לעיר עד ירושלים א"כ מכש"כ שיטריח באותו העיר לילך לבה"כ דוקא. וראיתי למו"ז הג' במהרשש"ך ז"ל שכ' דלהכי נקט מתקנה ואילך דאלו קוד' תקנה הי' מכניסי' כבן י"ו וה"ל למימר מקול הנערים מאי מקול התינוק' ולדבריו יל"ד אכתי בירושלים משכחת לי' מלמדי תינוקת ממש ואכתי משכחת קודם תקנה ובירושלים וי"ל דאמרי' ר"פ בני העיר ירושלים לא נחלקה לשבטים לפיכך אין משכירין בו בתים וא"כ פשוט שאין יכולים למחות וצ"ל נמי לדבריו הא דלא נקט באמת במתני' נערים ואפי' קודם נתקנה התקנה משום דנערים גדולים באמת יכולי' להטריח לבה"כ או בהמ"ד ואין נראה כן מדברי הריטב"א דמייתי ב"י רס"י קנ"ו דה"ה לעשות מדרש להרביץ תורה ולדרוש ברבים ע"ש ע"כ מחוורתא מ"ש אני לעיל עכ"ל בחידושי:

והנה לדברי הרלב"ח הנ"ל נ"ל לדון לזכות שאין למחות במוכרי יין וי"ש בביתם בעלייתם דהדבר ידוע דלא מצי למוכרו בשוק דעיקור הוא מה שבאים אנשים לשבת שם לשתות לפכוחי פחדא בבית משתה היין כדאשכחן כה"ג פ' איזהו נשך (בבא מציעא ס"ו ע"ב) ולא שכיחי השתא אינשי סובאי יין בחוצות ורחובות דמרקדי בי כובי וא"כ א"א אלא בביתו ובעלייתו וכיון דא"א למכור בשוק הדר ה"ל האי חנות כמכה בפטיש דלדעת רוב הפוסקים אפי' לכתחלה בלא החזיק אינו יכולים למחות לבר מהרמב"ם וסמ"ג וסברתם דחוקה בש"ס כמ"ש לעיל וכמ"ש לפי שיטתם טעמא לאו משום דריסת הרגל אלא משום בטול שינה ולדעת פר"מ זה לא שייך אם לא ימכור בלילה אעפ"י שאין דעתי מסכמת לזה מ"מ מסתיין דרוב הפוסקים לא ס"ל הכי:

והנה בתשו' מהר"מ אלשוך סי' מ"ו טענו משום ריבוי הדרך במבוי ושהעוברים יגנבו מזה שבחלונותיהם והגאון ז"ל פסק בפשטות דריבוי דרך שמענו ריבוי גנבים לא שמענו דאחזוקי העוברים בלסטיותא לא מחזקינן ע"כ כל היכי דליכא משום ריבוי דרך ליכא נמי משום גנבי ע"ש ונלע"ד להבי' ראי' מדמשמע בש"ס ופוסקים דליכא בתינוקת של נכרים בסופר ארמאי אלא משום דריסת רגלי רבים ותיפוק לי' משום אמותיהם ואביהם

של תינוקת המביאים לבית הספר כמבואר סוף קידושין וסתם ארמאי גנבי נינהו כמבואר פ' חזקת (בבא בתרא מ"ז ע"א) ובדוכתי' טובא אע"כ בעברו דרך שם לא חיישינן להא וכהמהר"ם אלשיך הנ"ל דדוחק לומר דמיירי נמי במקבל עליו כל אונסא דמתילד ומ"מ נ"ל אפשר היינו בסתם ארמאי הולכים לדרכם אבל בקובעים על היין או משקה יין שרף דבני אדם כאלו שאינם מתיישבים ביינם איכא חששא טובא אפשר בהא מודה מהר"ם אלשיך להשואל הנ"ל. ומיהו במוכרי יין שבמדינתנו הוה מיעוט שאינו מצוי שישתה ארמאי בבית ישראל אבל יין שרף רוב ומצוי הוא קרוב לוודאי שיכול למחות ואין בידי דבר ברור ומ"מ מסתייען דאם לא יבצעו תמימים ולא יכנסו בפושרין ותגבר יד המוחים בהעליון לא יתעורר עי"ז למחות גם במוכרי יין דנימא להו דאיכא לאפלוגי בינייהו זה מה שנלע"ד בענין זה ודעתו רחבה יכריע ויודיעני מאי הוה עלה. פ"ב יום ד' כ"ח שבט תקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה צג

כתב רמ"א בהגה' ש"ע ח"מ סי' קע"ו סעי' ח' אהא דכ' הרב המחבר דהשותפין ש"ש הם בזמן שכל א' עוסק בזמן ידוע כ' רמ"א דוקא בשהתנו כן מתחלת השותפות אבל אם א' אינו מחוייב להתעסק רק עושה מנדבת לבו לא הוה אלא ש"ח והוא מדברי שלטי גבורים שבמרדכי פ' חזקת ע"ש דף רמ"ו ע"א והש"ך הרבה להקשות משיטת הרא"ש וסיעתי' ר"פ שור שנגח ד' וה' דפסק הרמ"א כוותי' לקמן סימן ת"א בסופו מבואר להדי' דאפי' ש"ח נמי לא הוה וסתר רמ"א עצמו ועוד כ' דאפי' רש"י והרי"ף ורמב"ם ורמב"ן וסיעתו דס"ל התם דש"ש הוה הניזק שתופסו היינו משום שתופסו בע"כ של חברו אבל בעלמא מודו דש"ח נמי לא הוה:

ולבאר דבר זה במקצת אכתוב דברי הרז"ה בשם ר' אפרים שכ' שם אהרי"ף דאי ס"ד דהוה אפשר למוקמי' גם רישי' דמתני' שור שנגח כר"ע הוה לי' לש"ס למימר הכי דדחקי' ומוקמי' מתני' בתרי טעמי וכחד תנא ומכ"ש הכא אע"כ דלר"ע דשותפי' נינהי לא מחייב הניזק שתפסו והוסיף הרז"ה אע"ג דקיי"ל שותפי' ש"ש הם היינו באומר שמור לי אבל בלא אמירה לא מתחייב וכ' עליו הרמב"ן אמר הכותב וכי ש"ח נמי לא הוה וכי גרע תפיסתו מאומר כנוס שורך לחצירי דהוה עכ"פ ש"ח וא"כ אכתי תקשי לוקמא רישא כר"ע ותופסו ניזק ופשע אע"כ לא בעי לאוקמי' לר"מ כר"ע דא"כ במאי פליגי ר"מ ור"ש וא"נ כפירש"י א"כ מאי רבותי' פשיטא דחייב אלו דבריו ז"ל:

ודברי רמב"ן צריכי' ביאור קצת דמאי קשי' לי' דלמא בש"ח ובפשע לא מצי לאוקמא משום דא"כ בסיפא שלא תפסו ניזק והי' ביד המזיק ופשע נמי נימא שכל ההיזק על

המזיק לבד שהרי ש"ח הוא וחייב בפשיעה בשלמא אי אמרי' דש"ש הוא ונימא דע"י התפיסה הוא דנעשה ש"ש א"כ בניזק שתפסו הא דהוה ש"ש אבל בשהי' ביד המזיק דהיינו בסיפא בדר"ש לא הוה אלא ש"ח ומיירי מתני' בלא פשע והוה א"ש מצד זה אלא שהר' אפרים ורז"ה לא ס"ל הא דיהי' ש"ש בשביל התפיסה דא"כ ה"ל לאוקמי' גם רישא כר"ע אבל ש"ח מודים הם דהוה כמו כנוס שורך וכן' רמב"ן אלא דמ"מ לא מתוקמא מתני' בפשע משום סיפא כשהשור ביד המזיק ומה הקשה רמב"ן וי"ל דהרמב"ן הכי קאמר דהא הם ז"ל אמרו דדחקי' ומוקמי' מתני' אפי' בתרי טעמי ואליבא דחד תנא א"כ ה"נ ה"ל למדחק ולמוקמי' רישא בפשע וסיפא בלא פשע וכר"ע אף ע"ג דתרי טעמי נינהי וכמתני' דחבי' דס"פ המפקיד אע"כ דליתא לדבריהם מהטעם שכ' ז"ל:

וכן צריכי' לפרש בדברי רז"ה כמ"ש אע"ג דשותפי' ש"ש הם ותי' התם באומר שמור לי אבל לא בסתם אין כוונתו לומ' דה"נ יהי' ש"ש מטעם שמירה ששומר זה חלקו של זה כדי שישמע גם הוא חלקו למחר דזה א"א בלא"ה דא"כ בסיפא בהזיק בהיותו ביד המזיק נמי יתחייב המזיק לבד אלא הענין דלא על דעתו שיהי' ס"ד דהרי"ף שיהי' ש"ש משום שהוא שומר היום כדי שישמור חברו למחר דזה ליתא דאפי' אם נימא כן בשותפי' דעלמא וכדעה ראשונה שבמרדכי פ' חזקת רמ"ו ע"א הנ"ל מ"מ במזיק וניזוק אין שום ה"א לומר כן דמעולם לא יעלה על דעת א' מהם לעשות לטובת חברו כדי שיעשה גם הוא עמו בטובה אבל הם סוברים שיהי' ש"ש משום שתפסו ובהנאת התפיסה יהי' ש"ש והחולקי' ס"ל דאין השותף נעשה ש"ש משום שכל עיקור כוונתו לטובת עצמו וכ"כ בשיטה מקובצת להדי' וכדמשמע נמי מלשון רשב"ם ותוס' דפ' חזקת (בבא בתרא מ"ג ע"ב) סברא זו ועל זה הקשה הרז"ה על דברי עצמו הא אמרי' להדי' שותפי' ש"ש הם אע"ג דהתם בשותפי' דעלמא ומשום הנאת שמירה וזה לא שייך הכא מ"מ מוכח דשותפי' נמי נעשי' שומרי' ע"י שום הנאה וא"כ תהי' נמי הנאת התפיסה בניזוק דהכא בהנאת השמירה דשותפי' דעלמא ועל זה תי' הרז"ה ז"ל דוקא באמר ומפרש בהדי' הא דנעשי' שותפים ש"ש זה לזה אבל בסתם לא יהי' ש"ש ע"י שום הנאה:

וכן תפרש דברי הנימוקי יוסף ר"פ ד' וה' במ"ש וכתבו הרי"ף ורש"י ורמב"ן ז"ל דבהא אפי' ר"ש מודה דהיכי דתפסו ניזק לגבות ממנו נעשה עליו ש"ש לנזקיו ואע"ג דשותפי' נינהי לר"ע הא תנן השותפי' נעשי' ש"ש זה לזה עכ"ל אין הכוונה שמפני דתנן שנעשו ש"ש זה לזה נעשו נמי כאן ש"ש דא"כ מזיק נמי נעשה ש"ש לניזק וקשי' סיפא אע"כ רצונו שנעשו ש"ש ע"י התפסת הניזק ומייתי ראי' דשותפי' נעשו ש"ש ע"י הנאה וה"נ נעשה ש"ש ע"י הנאת התפסה ופי' הזה ברור לפע"ד:

נחזור לדברי רמב"ן הנ"ל שהקשה דעכ"פ יהי' ש"ח כמו הכנס שורך לחציר ודבריו נראי' תמוהי' דהא הך דכנוס שורך הוא מתני' דב"ק מ"ז ע"ב פלוגתא דת"ק ורבי ופסקו הפוסקי' כרבי דלא נעשה ש"ח בכי האי גוני ומה הקשה רמב"ן מיהו לזה נ"ל דה"ק לדברי ר' אפרים עכ"פ לוקמא כחד תנא כר"ע אליבא דרבנן דכנוס שורך נעשה ש"ח ובפשע ואין לומר אכתי הא לרבנן נמי היינו נטירותא דנפשי' אבל דעלמא איבעי' היא שם ולא אפשטא ומשו"ה לא בעי הש"ס לאוקמי מתני' הכא נ"ל ס"ל לרמב"ן דלצאת ולהזיק היינו נטירותא דנפשי' כמ"ש תוס' שם ד"ה או דלמא וז"ל ועי"ל נטירותא דעלמא כגון בבהמות של אחרי' וכו' אבל אם יצא השור לחוץ מחצירו שלבעה"ב וכו' דהא פשיטא דמקבל נטירותא אפי' מעלמא כיון שיצא חוץ לחצר עכ"ל:

א"נ נ"ל בזה דהא קחזינין דהש"ס מדקדק בר"פ ד' וה' וקאמר נעשה כש"ש לנזקיו ומדוע דקדק לומר לנזקיו דוקא וכן דקדקו כל הפוסקי' אבל הענין הוא כדלקמן מ"ה ע"ב אמר ר"א מסר שורו לש"ח הזיק חייב הוזק פטור וכו' ומסיק אמר רבא לעולם שקיבל עליו שמירת נזקיו והב"ע כגון שהכיר בו שהוא נגחן וסתמא דמלתא דלא אזיל איהי ומזיק אחריני קבל עלי' דאתי אחרי' ומסקי לי' לדידי' לא אסיק אדעתי ע"ש ומשו"ה קאמר הש"ס דנעשה כש"ש לנזקיו כיון שידע בו שהוא נגחן והשתא ס"ל לרמב"ן דבכי האי גוני כשאמר כנוס שורך לחצירי בודאי ע"ד לשומרו מניזק' דלא יזיק לאחריני קאמר דהוא לא צריך שמירה ובכי הא לא קמיבעי' לן בש"ס כלל ולא עוד אפשר דאפי' רבי יודה בכה"ג:

ותדע דגם הש"ך ע"כ מפרש כן דברי רמב"ן דאל"כ איך רצה להשוות כל הפוסקי' דס"ל בשותפי' אפי' ש"ח לא הוה הא הרמב"ן מדמה לי' לכנוס שורך ונהי דשארי שותפי' לא תפסוהו כמו שתפסו מ"מ הניזק מכלל כנוס שורך לא נפיק וז"ל ש"ח מיהת אע"כ ס"ל להש"ך כפי' רמב"ן כנ"ל דרמב"ן נמי לא אמרו אלא לרבנן דרבי דס"ל כנוס שורך ש"ח הוה ובשור שהכיר בו שהוא נגחן וכנ"ל אבל למאי דקיי"ל כרבי ולרבנן נמי נטירותא דעלמא לא קבל עלי' א"כ בסתם שותפי' שאין השור נגחן לכ"ע אפי' ש"ח נמי לא הוה כך נ"ל פי' דברי הש"ך:

אמנם לדינא נלפע"ד עיקור כהרמ"א דש"ח הוה דמה שהקשה הש"ך דרמ"א סתר עצמו למ"ש לקמן סס"י ת"א דניזק התופס לא הוה אפי' ש"ח היינו לפי מה שראה הש"ך רק דברי הרא"ש ר"פ ד' וה' דמדמי ניזקי' ושותפי' דעלמא אהדדי שלפעמים זה שומרו ולפעמים זה שומרו ולעולם אחריותו על שניהם והוה ס"ל דדברי התוספת ושארי פוסקי' הסתומים כולם נלמוד מן המפרש מדברי הרא"ש הנ"ל ולא עוד אלא כדי להשוות

המחלוקו' כ' שבשארי שותפי' אפי' הרי"ף ורמב"ם ורש"י ורמב"ן יודו אבל נעלמו ממנו דברי הרא"ה שבס' שיטה מקובצת שכ' שהוא ג"כ עומד בשיטת ר' אפרים ותוס' ורא"ש וסיעתם וכ' דלא דמי לשותפי' דעלמא דנעשי' אפי' ש"ש זה לזה היינו משום דברצונם נשתתפו וברצונם יחלוקו וכיון שנשארו בשותפו' ע"כ הם נהנים זה מזה ונעשי' שומרי' זה לזה משא"כ הכא דבע"כ נשתתפו מתחלה ועד סוף לא נעשו שומרי' זה לזה ולפ"ז לא סתרו דברי רמ"א כלל דפסק ממש כהרא"ה וס"ל דכן דעת כל הפוסקי' דע"כ לא פליגי אהרי"ף ורמב"ם אלא בניזקי' שבע"כ נשתתפו אבל שותפי' דעלמא לכ"ע נעשי' שומרי' זה לזה:

ומה שבחר הרמ"א לפסוק דנעשו ש"ח ולא ש"ש משום שכן מפורש על כ"פ בשלטי גבורים דפ' חזקת הנ"ל ובדברי המרדכי מבי' ג' דעות בתחלה כ' די"מ דנעשו ש"ש שמסתמא גם חברו ישמור למחר והר"מ מר"ב חלק דלא הוה אלא ש"ח וכ' דשוב כשלמד ב"ק לפני מהר"י מווינא הי' מוכיח מס"פ המניח דאפי' ש"ח לא הוה מדאמר התם דוקא כי איכא תרוויי' הוא דגובה הניזק אבל כי ליכא תרוויי' לא ואי ס"ד דשותפי' הוה ש"ח א"כ מאי פסקא דכי ליכא תרוי' לא גבה ניזק הא על כ"פ משכחת לי' כשאבדו מזיק בפשיעתו דמחייב לשלם אע"כ אפי' ש"ח נמי לא הוה וסיים שרבותיו לא חשו לקושייתו ונראה מדבריו דאי הוה ס"ד דשותפי' בסתם יהי' ש"ש לא הו"מ להוכיח מידי מס"פ המניח דשאני שותפי' שע"י ניזק שאינם עושים לטובת חביריהם לשמור היום כדי שישמור גם הוא למחר אבל אשר הניח דש"ש ודאי לא הוה אפי' בשותפי' דעלמא חזר להוכיח דש"ח נמי לא הוה דאלת"ה משכחת לי' דגובה אפי' כי ליתא לתרוי':

והנה די לנו במה שהעיד על עצמו שרבותיו לא הודו לו ודן לפניהם וכה"ג לכ"ע אין הלכה כתלמיד במקום הרב דע"כ לא אמרינן הלכה כבתראי אלא כשלא דן בפני רבו אבל כששמע רבו דבריו ולא נתקבלו קיי"ל אין לתלמיד במקום הרב ודברי ט"ז בסי' זה תמוהים בענין זה וגם ראיתו תמוה דלמא לעולם חייב בפשע ודאמרי' כי ליתניהו לתרוי' מפסיד ניזק היינו כי ליתא לא הן ולא דמיהן וכגון שנאבד באונס דפטור המזיק גם מדמיו הגע עצמך שבא א' מן השוק וחטפו ושחטו ואכלו והנה הוא לפנינו בב"ד וחייבוהו לשלם ושילם הגם על זה נאמר ליתנהי לתרוי' בתמי' הלא דמיו פה לפנינו וה"נ מה לי דמי השור שמחמת המזיק מה לי דמי השור מחמת גזלן אחר וגם בשו"ת מהרי"ט פקפק על ראי' זו מטעם אחר אבל המעיי' יראה כי פקפוקו אינו ערעור כך אבל הנ"ל קשה וע"כ פסק רמ"א דש"ח מיהת הוו:

ויש לי להבי' ראי' מלשון הש"ס דש"ח הוה והא בפ' חזקת (בבא בתרא מ"ג ע"ב) הנ"ל דפריך אהא דנעשי' ש"ש זה לזה ואמאי שמירה בבעלים הוא ולשון זה קשה דהכי ה"ל למימר למאי נפקא מני' דהוה ש"ש דהא על כ"פ פטור מלשלם משום שמירה בבעלים אבל השתא דקאמר ואמאי משמע דעל תכונת השמירה מקשה אמאי יהי' ש"ש ולא ש"ח וזה אינה בכוונת הש"ס אבל הנ"ל בזה כך דהוה ס"ל להש"ס דהם ש"ש משום דאמדינן דעתי' דכל א' שרוצה שישמור הוא חלף שכר שמירת חברו וכן בהיפוך כדי שיעשו עי"ז ש"ש זה לזה ויהי' שמירה מעולה והוא כדעת הדעה ראשונה שבמרדכי הנ"ל ועל זה פריך ואמאי נאמר כן אומדן דעתם אדרבא עי"ז נעשה כל א' משועבד לחברו בשמירתו ונעשה שמירה בבעלים כיון שכל א' משועבד לחברו ונמצא פטור אפי' מפשיעה ואדרבא אומדן דעת הוא בהיפוך שכל א' שומר בחנם מבלי שיהי' א' משועבד לשמירת חברו ויהי' עכ"פ ש"ח ולא שייך בזה שמירה בבעלים כיון שאין שום א' משועבד לשמור על כרחו אלא בחנם ונמצא משומרי' חפצי השותפי' מפשיעה עכ"פ וא"ש לשון אמאי דקאי אעיקור תכונת השמירה ומשני אה"נ אי לא אמר כלום הדין כן דאע"ג דא' שומר כל השותפות היום בסתם וחבירו למחר מ"מ כיון שלא נסתלק שום א' מהם בהדי' משמירת היום אי הוה אמדינן דעתם שרוצים שיהי' כל אחד משועבד לחברו ה"ל שמירה בבעלים וכמ"ש תוס' שם ד"ה מהא דריש השואל בעלים באמירה וכו' אע"כ כי האי גוני אכתי ש"ח הוה כי היכי דלחייב בפשיעה עכ"פ והכא באמר להדי' שמור לי היום וסלק את חברו מהיום ואת עצמו מלמחר ולא הוה פשיעה בבעלים וכמ"ש תוס' הנ"ל וכה"ג הוה שפיר ש"ש ועכ"פ מוכרח מזה כהרמ"א וסיעתו דש"ח הוה בסתם:

וממ"ש א"ש נמי הא דהשמיט הרמב"ם הא דשותפי' ש"ש הם היינו טעמא דסמיך עצמו אמ"ש פ"ט מניזקי ממון כהרי"ף דמזיק וניזק ש"ש הם מכ"ש שארי שותפי' דלא כהש"ך שהיפך הענין ומה שנוגע מזה לדינא הוצעתי לפני הגאון המפורסם מהר"מ אב"ד דק"ק נ"ש והמדינה והסכים לדינא כהרמ"א הנ"ל אלא שהאריך בפלפולים ליישב איזה ק' מהנ"ל על אופן אחר מ"מ לדינא אין לזוז מפסק רמ"א וכבר הארכתי בתשובה אחרת לדחות גם כל שארית דברי הש"ך משארי פוסקים שהבי' ועשיתי מעשה ככה (עיין לקמן סי' צ"ז) ואפי' קים לי לא מצי למטען נגד הכרעת רמ"א כיון שסלקנו מעליו תלונות הש"ך הכ"ד פה ק"ק מ"ד יום ד' כ"ד מנחם תקס"ב לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה צד

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג המאה"ג החרוץ ושנון ומפואר כש"ת מו"ה בער נ"י אבדק"ק אייבשיץ יע"א:

גי"ה הגיעני בזמנו אך הוכרחתי להשיבן מוקדמם להלכה ולמעשה תחלה והנה נפשו היפה בשאלתו במעשה שבא לפניו אחד סחר בשטרו' שקורין לאסין ונתן א' ביד נכרי א' למוכרו לו והנכרי אמר שיניחנו אצלו אפשר יקנהו ממנו לבסוף נמלך הגוי שלא לקנותו ושלחו לחזרה ע"י נער ישראל א' ממכיריו של המוכר שבכל יום עסקו עמו והנער הוליך השטר לכיפה של המוכר ולא מצאו שם אלא רעהו שהוא שותפו במו"מ של צמר ונתנו לו ליתנו לחברו לכשיבוא ובין כך נשכח הדבר ממנו והבעיר השטר באש לצורך שתיית טוט"י כי שכח ולא ידע שהוא שטר ושהוא פקדון ופלפל מעלתו בחכמה האיך לדייני' דינא להאי דינא ובקש ממני לחות דעתי הקלושה וה' יורני ויתמוך ידי:

הנה השורף שט"ח חייב מדיני דגרמי יהי' דאורי' או דרבנן ושומר שטרות קי"ל לפי הסכמת הש"ך דחייב בפשיעה ועכ"פ דהוה כמזיק בידים והנה דין נפקד ששולח פקדונו ע"י שליח להמפקיד מבואר דינו בש"ע ח"מ סי' רצ"ג סעי' ד' וסי' קכ"ה סעי' ב':

והנה בנידון שלפנינו הנפקד הראשון הוא הנכרי שניתן לו בתורת מקח וממכר תלי' בפלוגתא סי' ר' ססע"י י"א שהוא כש"ש וי"א שהוא כש"ח והנער ששלח השטר בידו הוא בודאי ש"ח מעתה תלי' הנפקד הראשון דינו כש"ש ומסרו לש"ח אע"ג דכל יומא מפקיד גבי' מ"מ פושע הוא דגרועי' גרעי' לשמירתו מש"ש לש"ח אע"ג דלענין תשלומי' אין נפקותא בשטרות דבין ש"ש ובין ש"ח אינם חייבי' אלא בפשיעה מ"מ מקרי גריעותא בשמירה דשמירת ש"ש אפי' בלי תשלומי' הוה שמירה מעלי' משמירת ש"ח וזה מבואר בש"ע סי' רצ"א סעי' כ"ו גבי שמירה בבעלים כיוצא והסבירו ה"ה פ"א משכירות ע"ש נמצא לפ"ז הנפקד הראשון חייב אך אם הנפקד הראשון ש"ח הרי לא גרעי' לשמירתו ויען כל יומא מפקדי' גבי דהנער ההוא נפטר השומר הראשון ובודאי שאין להוציא מיד המוחזק:

הנער תלי' בלשון שאמר להמקבל ממנו אם נותנו לו בתורת ש"ח הרי הנער פטור לגמרי שהרי לא גרעי' לשמירתו ששניהם ש"ח ורגיל להפקיד אצל זה ואצל זה והשותף השורף הפושע חייב מדינא דגרמי ואי לא נעשה ש"ח כגון דא"ל כנוס באחריותך דאי א"ל הנח לפני סתם ה"ל ש"ח חייב במה שהזיק בעצמו עיי' הגה' סס"י שצ"ח וכן הסכמת ש"ך אך אם א"ל ברשותך הרי באחריות הנער אמנם הנער חוזר ותובע להמזיק ואם אמר שאינו יודע שהי' שוה פרוטה הרי נשבע ונפטר ואם ידע ששוה פרוטה עכ"פ אי לאו שהוא שטר שאין נשבעי' דאורי' ה"ל מחייב שבועה ואיל"מ אך השתא יש להחמיר עליו קצת בשבועה וחרם ותל"מ:

מ"ש פר"מ דגוי אנס לרמב"ם בה' חמץ הוה דאורייתא לא הבנתי כוונתו בזה דהתם בחמץ אשתני דינא מבכל התורה דאחריות לא מיחשב כשלו משום דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי ואלו בחמץ מדכתי' לא ימצא סגי אפי' במצוי לך היינו חיוב אחריות בעלמא הוה נמי כשלו וסבר הרמב"ם לאו דוקא קבל אחריות אלא אם האלם כופהו לשלם מקרי נמי מצוי לך דהוה דבר הגורם לממון לפוטרו מאנס ואלם ולא ידעתי מה ענין זה לכאן ודברי מג"א סי' תקפ"ו סק"ה מייתי ראי' מחמץ לשופר של ע"ז צ"ע הארכתי במקום אחר:

שוב הקשה פר"מ למ"ד ס"ל דינא דגרמי קנסא ומן התורה פטור לגמרי א"כ לר"מ דכ' תוס' ב"מ ד' ע"ב דלא איצטריך ריבוי ומיעוט וריבוי לענין שומרים ושבועה לשטרות וק' הא בלא"ה פטור מדיני דגרמי מן התורה וכ' שכבר נתעורר בזה פ"י ב"מ נ"ח ע"ב ואני עיינתי שם ולא מצאתי שום התעוררות על זה דהוא ז"ל כ' להלכתא דכלל ופרט וכלל אתי לפטור עבדים וקרקעות הקדשו' ושטרות אינם שוים דעבדים וקרקעו' לא ממעטי' אלא מדיני שומרי' ושבועה אבל מזיק ופושע חייב משא"כ הקדש אפי' מזיק פטור ושטרו' נמי דדינא דגרמי פטור מן התורה ואימעטו הנך לגמרי אבל לא נתעורר על קושיתו כלל דנהי דמזיק שטר פטור מן התורה מכל מקו' כשהוא בעין חייב להחזירו וכשחברו תובעו הפקדתי בידך ב' שטרות וכפר א' ומודה אחד הי' חייב שבועה דאורי' לולי ריבוי מיעוט וריבוי דממעטו משבועה וכן אם שלח יד ונעשה גזלן וקנאו להתחייב עליו שוב כשנשרף לא הוה שורף שטרו של חברו אלא שטרו של עצמו נשרף והוא כבר קנאו בשליחת יד לולי שתורה מיעטתו מדין שומרי' ולא קנאו בשליחות וא"כ שפיר צריך קרא ופשוט ויתענג על רב שלום כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב יום ג' ט"ז שבט תקצ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צה

שלום וכ"ט לאהובי י"נ הרב המאה"ג המופלג ח"ח חרוץ ושנון כש"ת מו"ה יצחק נ"י אב"ד דק"ק פ"ש יע"א:

יקרתו הגיעני נידון מי שמכר לצורך פרנסתו מקומותיו בבה"כ הקדושה א' בעז"א וא' בעז"נ בא המצרן וסלק לו הלוקח והוא רק מצרן למקום שבעז"א מ"ש פר"מ מטענת קים לי לפע"ד אין כאן מקום לטענה זו כי קים לי הוא מטעם אין הולכין בממון אחר הרוב והמוחזק טוען קים לי כהמיעוטא אבל הכא כי הלוקח מוחזק למטען קים לי הלא קיי"ל שליחותי' דבר מצרן עביד ואי אית כאן דינא דבר מצרא הרי קרקע בחזקתו דמצרן עומדת ואי לית בי' דדב"מ עומדת בחזקת הלוקח וע"ז אנו דנין א"כ מה שייך כאן קים לי:

גם מ"ש דמכר למזונו אינו נראה כלל התם למזונו ממש דומי' דמזון האשה והבנים וכמ"ש סמ"ע דלא נימא יחזור על הפתחי' עד שישאל להמצרן אבל בנידון שלפנינו לישא וליתן ולהרויח די פרנסתו גם אי נימא ימתין מלמכור עד שישאל את המצרן אין בכך כלום ואם לא תאמר כן נפל מצרן בבירא דהאידנא כ"ע מוכרים לישא וליתן בהני זוזי:

ומה שכ' מהריב"ש שבהגה' סמ"ע סי' קע"ה ס"ק צ"ט אין עזר להלוקח דז"ל הריב"ש כי יש כותלי יותר מעובי טפח מפסיק וגבוה לצד בן המצרי יותר מג' זרתות ע"ש והיינו יותר מט' טפחי' גובה ועובי טפח יע"ש ויראה כי אין זה ענין לכאן ולא מיבעי אם המצרן ירצה להסיר הדף המפסיק בין מקום למקום ולהרחיב ישיבתו דשפיר דמי דלצורך תיקון מותר כמו מוחק שם לצורך תיקון ועט"ז א"ח סי' קנ"א בסק"ג אלא אפי' אינו רוצה להסיר הדף אלא רוצה שיהי' לו ב' מקומו' סמוכי' זל"ז כדי שיש בו בני משפחתו סמוכי' לו נמי שפיר דמי כיון דנהיגים דבני משפחה עומדים סמוכי' זה לזה בבהכ"נ כמ"ש רמ"א סי' קע"ה סעיף י"ג:

אך מטעם שכ' פר"מ שזה קנה ב' מקומו' והוא אינו מצרן רק למקום שבעז"א וכדעת סמ"ע סעי' י"ג וט"ז סעי' ל"ו מיהו נ"ל מסברא אם מנהג מקומו כמו בקהלתינו שכל מקום בעז"א יש לו כנגדו מקום בעז"נ ושייכי' זל"ז ונמכרי' ונקני' זע"ז א"כ ב' המקומות ה"ל כשדה א' גדול והמצרן סמוך לו מצד א' דמ"מ זוכה בכלו ע"כ ה"נ אם המצרן רוצה ליקח ב' המקומות הוא דוחה את הלוקח אבל אם אין ב' המקומות שייכי' זל"ז אזי אפי' ממקום בעז"א נמי אינו יכול לדחותו ולא שבקי' דברי סמ"ע וט"ז הנ"ל מפני מ"ש ש"ך בימי חורפו בסקי"ב ורוצה להגיה אחרות במקום אחרת דליתא:

ועדיין פש לן גבן מה דנתעורר פר"מ בענין נתיצת דבר מבהכ"נ לחלק בין מחובר לתלוש האמת כן הוא במג"א סי' קנ"ב סק"ו בשם מהרמ"פ ולכאורה צ"ע ממסכת מכות כ"ב ע"א דקאמר אעצי הקדש לא תעשון לה' אלקיכם אבל המעיי' בפני' במהר"פ יראה מחובר דילי' ר"ל להפריד מחוברי' זע"ז עובר אבל תלוש ר"ל להוציא מנורה או שטענדר מבהכ"נ אין בזה משום לא תעשון כן ואחר כמה שנים שכתבתי זה על גליון ש"ע שלי מצאתי בתשובת מהר"מ בר ברוך סימן קמ"ה שאוסר לקטום עץ משום שטענדר אלא שאומר ג"כ להוציא שטענדר או ספסל מבהכ"נ אלא התם מיירי להוציאם לחול ממש ומהרמ"פ מיירי להוציאם לבהכ"נ אחר ע"ש והנלע"ד כתבתי ושלום לו ולתורתו ולכל אשר אתו הכ"ד א"נ ח"ח. פ"ב נגהי ליום ד' כ"ג לירחא תלתאי תקצ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צו

העתק מהשאלה:

אשר ה"ה כה' נחום וה"ה כה' יעקב נסעו מפה ולקחו עגלה בשותפו' והוליכו כל אחד את צמרו על שוק פעסט ויהי בהיותם בדרך נזדמן לה"ה כה' נחום אצל אדון א' לקנות לו עוד צמר וקנה לבדו בלא חברו כה' יעקב וכאשר בא ה"ה כה' יעקב ושמע מזה שקנה צמר אמר לו שרצונו שיהי' הצמר הזה בשותפות ועל זה השיב לו ה"ה כה' נחום שכנים דבריו שכן הוא הדרך שאם ב' אנשים נוסעים ביחד כל מה שיבוא אפי' ליד אחד מהם צריך שיהי' בשותפות ונתרצו זה לזה וכאשר באו לשוק פעסט אז אמרו שטוב הי' ליקח ולהוליך לביתם עורות ואמר ה"ה כה' נחום לר' יעקב הנ"ל ליקח אותן העורות וכל מה שיקח יהי' בשותפות כמו בצמרו שלו שהוא קנה וכן עשה ה"ה כה' יעקב וקנה ואחר כך כשקנה אמר לו שאם יתן לו עשרה זהובים מעות כסף בעד טירחה שלו אז יהי' בשותפות וה"ה כה' נחום לא נתן לו שום תשובה על זה וכשבא לביתם ספרו את כל הדברים הנ"ל לפני איש א' ירא שמים ולא כפר מידי מכל אשר דברנו רק כעת כשבא לפני ב"ד כפר ה"ה כה' יעקב שאמר לו קודם שקנה אותן העורות שיבוא עמו ויקנה בשותפות ואם לאו אינו רוצה שיהי' בשותפות ע"כ תוכן הדבר:

תשובה

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג כבוד מו"ה משה נ"י:

לא ידעתי אכנהו אך מכותלי כתבו ניכר דבר אוריין תליתאי הוא כי הראה ידו בדיני ספיקות וחזקות ע"כ יהי' כבודו מחול אם מעטתי בתואריו הראוי' לו:

ונידן שאלתו אין ספק שהדין עם ר' יעקב בעל העורות או שאין לר' נחום כלל שום תביעה בהריוח או לכל הפחות מחויב ליתן לר' יעקב שכר פעולתו והוא תבע שכרו עשרה זהו' מינץ וזו יושם על פי בקיאים ואין כאן מקום לספק ולתפיסה ולחזקה ע"כ לא קראתי כלל פלפולי' של מעלתו מה שאינו נוגע לדינא דידן:

וכדי לבאר הענין בעז"ה הרמב"ם פ"ד משלוחי' ושותפי' ס"ל דאין שום שותפו' נגמר בלא קנין הראוי' לאותו דבר ואי לאו הכי אעפ"י שנתרצו זה לזה יכולי' לחזור אפי' כבר קנה כל א' והריוח יאמר לעצמי הרוחתי ומה שאמרנו פטומי מילי נינהו ועל זה לא יחלוק אדם בעולם אלא תשו' מהר"מ ס"ל נהי דבדברי' בעלמא לא יועיל וצריך קנין מ"מ דבריהם הם הם קנינם דבהאי הנאה דנתרצו אהדדי וצייתו זל"ז מקני אהדדי וראי' מס"פ בית כור אחים שחלקו בגורל אמנם רמב"ם ס"ל התם כבר הם שותפים זע"ז שהרי אחי' הם ונפלו להם נכסי' בשותפות מש"ה מהני הך דצייתו אהדדי אבל להתחיל תחלת השותפו' בלי

קנין לא' ס"ד ולפ"ז מוכח דרמב"ם מודה אם הם כבר שותפי' תו לא צריכי' קנין במה שהמה מתני' ביניהם וזה דעת מהרי"ק בשרש כ' עוד מייתי מרדכי בשם מהר"ם ראי' מב"ק קי"ו דחמרין שעשו ביניהם והכל קיים כאשר התנו וע"כ מטעם צייתו ולרמב"ם ס"ל בזה כמ"ש בתשו' רשב"א רבים שאני וס"ל שיירא של חמרים הוה כמו רבים ציבור ואומני' דיפה כח רבים אבל ב' שותפי' יחידים שעשו זע"ז לא אמרי' בהאי הנאה דצייתי גמר ומקני ובעי' קנין גמור גם זה כ' מהרי"ק שרש קפ"א ורוב הפוסקים כמהר"ם אבל לכ"ע במילי בעלמא לא הוה שותפו' ומש"ה אם א' אומר לחברו קנה לנו זה בשותפות או אפי' הוא אמר אקנה זה בשותפות יכול לחזור בו לכ"ע אפי' כבר קנה והרויח כיון דלא עבדי שותפות שגם הוא יקנה וירויח ויתן לו חלק לא שייך צייתי אהדדי ומתנה בעלמא אמר ליתן לו ויכול לחזור בו והן הנה דברי רמ"א ח"מ סי' קע"ו סוף סעי' ג' וז"ל וכל זה בשנים שנשתתפו וכו' ע"ש:

תו פליגי רמב"ם ס"ל אפי' כשקנו מידם לקיים השותפו' היינו בדבר שבא לעולם אבל דשלב"ל לא יועיל שום וע"כ אומני' ופועלי' שאומרי' כל שכר מלאכה שתבוא לידינו יהי' בשותפו' אינו כלום דהוה דבר שלב"ל ולהר"מ לא מיבעי' בקנין גמור אלא אפי' בקנין קל שלו היינו דצייתו אהדדי נמי יכולי' להתחייב בדבר שלב"ל והטעם בזה משום דהוה כמשכירי' זה לזה להיות פועל ושכיר שלו זה לזה וזה לזה וידים איתנהו בעולם וזה הטעם גילה לנו גם הראב"ד שם פ"ד משלוחי' ושותפי' ומייתי ראי' מיקדשו ידי לעושיהם. והכ"מ כ' שהרמב"ם ס"ל שאין בלשון הזה שכירות גופא זה לזה ע"כ לא מהני לדבר שלא ב"ל והא דיקדשו ידי לעושיהם מטעם נדר הוא וכ' הלח"מ שהרש"ך תמה תרי תמיהת אהכ"מ א' למה לי לומר יקדשו ידי מטעם נדר הוא תיפוק לי' דהרמב"ם הי' מודה אם הי' הלשון סובל שמשכירי' גופם זל"ז והכא אמר להדי' יקדשו ידי מודה רמב"ם ותו תימה דפסק בהדי' בהל' עירוכי' שאם אמר יקדשו פירות שיוציאו אילן אינו נדר והוה מקדיש דשלב"ל ואין צריך לקיים נדרו לכשיבואו בעולם אבל אם אמר לכשיבואו בעולם אקדישם אז צריך לקיים נדרו נמצא יקדשו ידי אי לאו דהוה בעולם לא מחייב מטעם נדר:

ואני אומר שהכ"מ קיצר כי ב' טענו' יש להרמב"ם א' שאין במשמעות לשון הזה שמשכירי' גופם זל"ז וא"כ הוה דבר שלב"ל, ב' הא גם פועל צריך לעשות שום קנין כגון משיכת כלי אומנו' או מקבל שכר קצת ואל"ה לא מיקנו ולהרמב"ם דבההיא הנאה דצייתי לא הוה קנין א"כ במה נעשה פועל שלו ולפע"ד היינו שהוסיף טור רס"י קע"ו על לשון הרמב"ם שאם התחילו השותפו' לעשות אז נתקיים הקנין ורמב"ם לא הזכיר מזה

מאומה והיינו הרי שותפי' כשהם כבר שותפי' נעשי' שומרי שכר זה לזה ושמור לי היום ואשמור לך למחר ומכ"ש כששניהם עושים תמיד וה"ל פועלי' נשכרי' זל"ז ממש אלא ס"ל לרמב"ם דהיינו כשכבר הם שותפי' אבל במה נעשו שותפי' ושכירי' זל"ז מעיקרא ע"כ צריך קנין והנה בפועל קיי"ל משהתחיל במלאכת בעה"ב שוב אין צריך קנין זהו קנינו וחזקה שלו שהתחיל במלאכה וא"כ הכא בשותפי' כשהתחילו וכל א' מהם פעל ועשה מודה רמב"ם שנעשו שכירי יום זה לזה אבל זולת זה לא:

ואמנם מראי' הראב"ד משמע הכא אפי' בלא שום משיכה וקנין של שני נשתעבד זה לזה שהרי יקדשו ידי לעושיהם נהי דהלשון מבואר שהקנה ידיו שהם דבר שבעולם מ"מ במה יתקיים הקנין הלא לא התחיל במלאכה ולא משך הגזבר כלי אומנו' אע"כ בנקל נשתעבד זה הי' השגת הראב"ד ועל זה כ' הכ"מ התם משום נדר אינו רוצה לומר דהוה נדר לכשיבוא לעולם מעשי ידיו אז יתקדשו ז"א אלא הידים מוקדשי' מיד שהרי איתנהו בעולם אלא ר"ל התם נדר לגבוה הוה כמסירה להדיוט והרי משך גבוה כאלו משיכה בהדיוט ונקנו ידיו לעושיהם אבל בהדיוט במה יקנה זה גופו של זה אם לא שהתחילו במלאכה כמ"ש הטור או בקנין שאמרו להדי' לשון המוכיח שמשכירי' גופם זל"ז מ"מ גם בזה רוב הפוסקים מחולקי' על הרמב"ם:

אמנם כל זה בשותפי' שהשתתפו זע"ז אך מה שהוא ממנהג הסוחרי' אין לשנות אפי' הוא שלא כדין בתורה ומנהגם תורה היא וכמו דאמרי' בב"ק קי"ו ע"ב ואל ישנו ממנהג החמרי' והספנים ועיין בטוש"ע ח"מ סס"י רע"ב והתם מיירי לענין גביית ממון ביניהם וה"ה לכל מילי כמבואר מלשון מרדכי ובמהרי"ק ע"ש וא"כ מודה רמב"ם שא"צ קנין ואדרבא לרמב"ם הא עדיף מפני שהוא רבי' ויפה כח רבים כמ"ש לעיל בשם תשו' רשב"א:

ונראה כל זה בששני השותפי' עוסקי' בעסק השותפו' או החמרי' והספני' הנ"ל אבל כשזה עוסק במסחרתו לא יתחייב זה ליתן לו מהריוח שלו בענין שנהגו להשתתף בו אא"כ יתן לו שכר עמלו והפסדו במה שהפסיד בשעה שזה הרויח במסחר שלו אינו מן הדין שזה השני יתן לו מהריוח ויאכל הלה וחדי וזה דומה למ"ש תשו' הרא"ש דמייתי טור סי' קע"ו וז"ל ועוד דלקתה מדה"ד שהם יעשו לעצמם והוא יטריח ויתן להם וימות ברעב אפי' הי' מלאכת העיבוד בכלל השיתוף לכל הפחות יקח מהעיבוד לעצמו כפי מה שהי' יכול להרויח ואם יש מותר יהי' בשיתוף עכ"ל ועמ"ש רמ"א בהגה' סי' קע"ז סעי' א' וי"א אפי' באומנות המלך הוא נוטל תחלה טורח מלאכתו כפועל בכל יום וה"נ דכוותי' יודו כ"ע:

ומעתה נחזי מאי דקמן חקרתי אצל הסוחרי' ואומרי' כי כן מנהגם שנוסעי' זע"ז על השוק כל מה שירויח כל אחד הדרך הוא לאמצע אע"פ שלא הי' שותפי' מעולם ולא התנו ביניהם כלל רק ששוכרי' עגלה יחד ליסע זע"ז נהגו ביניהם וכן משמע מלשון השאלה שמנהג זה הי' ידועה גם לר' יעקב ור' נחום א"כ מסחר הצמר שקנה ר' נחום בכפר דרך נסיעתם פשוט שיש לר' יעקב חלק בריוח צמרו של ר' נחום כי אין לשנו' ממנהג החמרי' והספנים ואין בזה פלוגתא כלל וכלל ואין יכול לתבוע שכר בטלה וטירחה כי בדרך נסיעתם אין להם שום מסחר ולא נתבטל משום דבר אלא כך הוא אם ירויח זה יקח זה חלקו וכן להיפוך:

אך כל זה כל זמן הנסיעה עד שיגיע למקום חפץ אך בהגיעם לשם אחר שחקרתי אצל סוחרים שמעתי שאין שום דיעה סובל זה כיון שנסעו זע"ז יהי' גם כל ריוח שיזדמן להם לאמצע הואיל ואינם שותפים בגוף מסחרתם ואפי' אם שכרו העגלה ביחד להליכה ולחזרה מ"מ בין הליכה לחזרה בשעת היותם במקום השוק כל א' עוסק בשלו ואין לזה עסק עם זה כך נודע לי אחר החקירה וכן הדעת נותן נמצא אם גם שם במחוז שלכם כן הוא וכאשר נראה גם מטענת הבע"ד עצמם א"כ אין לר' נחום על ר' יעקב אלא מפני שאמר לו שיקנה עורות בשותפות ואפי' נתרצה ר' יעקב להדי' מ"מ אין מחייב ליתן לו שום פרוטה כיון דלא נשתעבדו לזה ולא אמר גם אתה תקנה ותחלוק אז אמרי' בהאי הנאה דצייתי אהדדי וכו' והואיל וקונה מקנה אבל עכשיו שר' יעקב התרצה ליתן לר' נחום חלק בעורות במאי נשתעבד הלא ר"נ לא התרצה לר"י כי מה שהי' בשעת נסיעתם איננו אלא ממנהג הסוחרי' וכבר עבר ועתה פנים חדשות באו לכאן:

ואמנם לו יהי' שיתברר שם שמנהג שגם בפעסט במקום וזמן השוק הם שותפים מה שירויחו מן הצד היינו כל א' עוסק במסחרתו ומה שיזדמן מן הצד יהי' באמצע מ"מ אינו מן הדין שר' נחום יעסוק בסחורתו בשוקו ור' יעקב יתן לו ריוח בעורות שלו אם לא יתן לו שכר בטלת שוקו כמ"ש הרא"ש גבי רצעני הנ"ל ע"כ ישום בשומת בקיאי' כמה ריוח יושת לו לבדו לפי ביטול שוקו והשאר יהי' בשותפו' כל זה נ"ל פשוט ומבואר מאוד ולא יועיל לזה שום תפיסה וחזקה כי אין כאן ספק הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פה ק"ק יערגן סמוך לק"ק פ"ב יום ד' כ' מנחם תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צז

עובדא הוה בראובן שמעון ולוי שלקחו מרגליות בשותפות וידוע אצל סוחרי המרגליות שמי שיש לו מרגליות בכיסו מרבים להביא לו עוד אחרים למכור אשר ע"כ מיהר ראובן ולקח מרגליות של שותפות הנ"ל אל תוך כיסו שאם ימכרם יהי' הריוח לאמצע

השותפות ואם יזדמן לו לקנות מרגליות אחרים על ידם יהי' לו לבדו לעצמו וכן הי' שקנה עי"ז מרגליות אחרים שוב זמן מה אחר זה רצה שמעון שיתן לו המרגליו' ואמר שרוצה למוכרם ונתנו ראובן לידו אמנם לא מכרם שמעון ועיכבם כל ימי השוק ואח"כ בעבור ימי השוק נסעו ג' המשותפי' לביתם באמצע הדרך צעק שמעון הוי ואבוי כי אבד המרגליות של שותפים וגם שלו שנתנם יחד לתוך כיסו התפור תחת הבגד קטן שסמוך לגוף ועתה הראה האיך נתקו קשרי התפירה ונפרד הכיס מהבגד לאורכו ולרחבו קרע גדול מאוד ונפלו משם המרגליות שלו ושל המשותפים ונאבדו ועתה טענו ראובן ולוי מאן לימא לן שככה הוא שמא הכל שקר ולעצמך אתה מעכבם שנית לו יהי' כדבריך עכ"פ אי אפשר בשום אופן שיותרו ממילא קשרי התפירה ע"י כובד משא ג' לויט מרגליות של השותפי' ויהי' א' משני דברים או שכבר הי' נקרע קצת מקודם והוסיף קרע אחת לאחת עד שנפלו ממנו המרגליות וא"כ פשעת במה שלא שמרת כראוי לתת המרגליות לצרור נקוב אע"ג שגם אותן שהי' שלו נתן לשם בשלו הוא רשאי ולא בשל השותפות או מאפשר שלא הי' בו שום קרע מקודם אך ע"י הרבה דברים שנתן לתוך הכיס מצורף עם המרגליות ועי"ז נקרע א"כ פשיטא שפשע במה שהוסיף תת לתוך הכיס יותר מהראוי ועכ"פ אי אפשר מבלי שום פשיעה ויהי' כל ההיזק עליו והאריכו בטענותם זה מול זה:

הנה פשוט יותר מביעא בכותחא דמה שטענו תחלה שאינם מאמינים לו שעכ"פ צריך לישבע שבועה חמורה שאינם ברשותם דבלא דין השומרים הרי לא גרע משותף דעלמא דכל זמן שלא חלקו יכולי' הם להשביעו מספיקא וזה פשוט:

אבל מה שטענו עוד לחייבו נמי בפרעון משום שפשע בשמירה יש לעיין קצת דבש"ס דב"ב מ"ג ע"ב אמר שמואל השותפין נעשו ש"ש זה לזה ופריך הש"ס הו"ל שמירה בבעלים ופטור פירשב"ם כיון שכל א' משמר קצת מהשותפות בביתו ומשני אר"פ דאמר שמור לי היום ואשמור לך למחר וכ' בהגה' ש"ע סי' קע"ו סעי' ח' דוקא שהתנה כך בפירוש אבל אם אחד אינו מחויב להתעסק רק עוסק בנדבות לבו אינו חייב בשמירת השותפות ולא הוה רק שומר חנם הגהת אלפסי פ' חזקת הבתים עכ"ל משמע מרמ"א דשמירה בבעלים לא מיחשב לפוטרו לגמרי ומיהו ש"ש נמי לא הוי לחייבו לגמרי אלא כש"ח דיינינן לי' ולפע"ד יש להוציא כן מלשון רשב"ם שפי' ה"ל שמירה בבעלים שכל א' משמר קצת מן השותפות הא אם אחד משמר כל השותפות לא הוה שמירה בבעלי' שהרי אין חברו מושאל בשמירתם וע"ז משני הש"ס בא"ל שמור לי היום ואשמור לך למחר משמע מדיוקא אי לא א"ל כן להדי' שיהי' האי מסלק ממנו היום לא וכן משמע

ממ"ש שם תוס' ד"ה דא"ל וכו' במ"ש אבל הכא לא משתעבד עד למחר עכ"ל משמע דלשון א"ל שמור לי היום דוקא הוא שא"ל כן בפירוש אבל לא אמר לי' לא וא"כ מ"ט דייק הרשב"ם כשכל אחד משמר חלק אחד בביתו אע"כ משמע לחלק כך דכשכל א' משמר חלק א' בביתו אז הוי שמירה בבעלים משא"כ כשכל א' משמר זמן אחד אז ל"ה שמירה בבעלים אלא שאם לא התנו כן בהדי' בשכר שאשמור למחר תשמור היום אלא שזה שומר סתם כל השותפות ה"ל שומר חנם וא"כ מקשה ממ"נ אשמואל במאי מיירי ומשני מיירי בא"ל בהדי' שמור לי היום ואשמור למחר דבכה"ג ש"ש הוה ולא שמירה בבעלים וכן מוכח נמי מלשון רשב"ם שכ' וז"ל כגון שהתנו ביניהם שמור לי היום כל שדה חלקי וחלקך ואשמור לך למחר דכיון דלא שמרו ביחד כלל אלא בזא"ז ליכא שמירה בבעלים הלכך נעשו ש"ש זל"ז להתחייב באונסין ולאשמועינן אתא דהיינו שמירה בשכר כשמשמר כל השדה וחלק חברו בכלל כדי שישמור לו חברו למחר ג"כ מזה משמע דאם אינו עושה כדי שישמור לו חברו למחר ג"כ אלא שומר בסתם כל השותפות לא הוה ש"ש דסד"א ש"ח הוא דבלאו חלק חברו הי' צריך לשמור את שלו ושמירה א' היא בין הכל ולא ליהוי ש"ש קי"ל עכ"ל מזה מוכח דהיכי דלא הוי ש"ש הוי על כ"פ ש"ח וכרמ"א ז"ל:

שוב עיינתי בהגהות אלפסי והוא בשלטי הגבורים שבגליון המרדכי דב"ב דף רמ"ו ע"א אות קטן ב' וז"ל השותפין נעשים ש"ש זה לזה משמע דר"ל מן השותפות עצמו דאי מפקדונות אחרים פשיטא דאותם שאינו שומר השותפות שלא יהי' לחבירו שומר דהא שמירה בבעלים הי' ואותו ששמר השותפות פשיטא שיכול להיות ש"ש בדברים אחרים אם נתן לו שכר וכשאחד שומר כל השותפות וחבירו נותן לו שכר פשיטא נמי אלא שכל אחד שומר חצי הפקדון ונעשה ש"ש שבשביל שזה שומר לו החצי גם זה שומר לו החצי ולא אמרי' כל אחד שומר חלקו כיון שלא חלקו עיין שם בתוס' שיטה עכ"ל:

פי' כוונתו דקאי אקושיית הש"ס דמקשה אדשמואל שמירה בבעלים הוא דפשיטא דלא מיירי שמואל בשיתוף השומר השותף שהפקיד חפציו שאינם שייכים להשותפות חברו שותף האחר דפשיטא שאינו נעשה שומר לו דה"ל שאילה בבעלים שהרי המפקיד הוא שומר של הנפקד בחפצי השותפות ובהיפך נמי א"א דמיירי שמואל שזה אינו בידו מחפצי השותפו' שהפקיד כליו בשכר ביד חבירו ששומר השותפו' א"כ פשיטא שנעשה שומר ש"ש ומאי קמ"ל שמואל וגם א"ל דמיירי מחפצי השותפות המסורי' ביד אחד מהשותפי' בשכר הא נמי פשיטא אע"כ לא מיירי שמואל אלא בשניהם שומרי' השותפות ואין להם שכר אחר זולת זה שזה שומר חלקו עמו וזה חלקו וקמ"ל דלא נימא

אין זה שכר שכל אחד בשלו הוא עוסק קמ"ל דהרי עדיין לא חלקו ויש לכל א' חלק בשל חברו בהכי מיירי שמואל וע"ז מקשה הש"ס הא ה"ל שמור לי ואשמור לך דהוי שמירה בבעלים ועל זה תי' הש"ס דשמואל מיירי באומר שמור לי היום ואשמור לך למחר:

תו כ' שם בשלטי הגבורים וז"ל ונ"ל דוקא א"ל שמור לי היום ואשמור לך למחר הוה ש"ש כדפי' רשב"ם הטעם אבל הי' שומר השותפות מנדבות לבו ולא התנה לחבירו שישמור למחר דנראה דאז אינו שומר שוכר דאדרבה הוא עשה לו טובות חנם תוס' שיטה עכ"ל ונראה שכ' כן לאפוקי מהמרדכי באותו עמוד שכ' בשם מהר"ם מר"ב שיש מפרשים דכה"ג הוי ש"ש שהרי מסתמא יתרצה חברו לשמרו מחר ג"כ אע"פ שלא התנו כן בפירוש ואיהו פליג וס"ל דלא הוי רק ש"ח וחזר וכ' בלמדי ב"ק לפני ר"י דקדקתי מס"פ המניח דאפי' שומר חנם לא הוי דאמרי' ב' שורי' של אחד שהזיקו כי איתנהו לתרווייהו חייב לשלם אבל כי ליתנהי לאחד מהם אומר המזיק אייתי לי תורך ואשלם לך לר"ע דשותפי' נינהו והשתא אי ס"ד דכל כה"ג ש"ח איך פסיק ותני כי ליתנהי לתרווייהו פטור המזיק הא משכחת לה בליתנהי בפשיעת המזיק וכיון שהוא שותפו ה"ל שומר חנם וחייב בפשיעה וצריך לשלם אע"ג דליתנהי אע"כ אפי' ש"ח לא הוי דה"ל שמירה בבעלים לעולם וסיים שם שמתוס' ר"פ ארבעה וה' משמע כן ורבותיו לא הודו לו ולא תירצו כלום מקושייתו ע"כ במרדכי והרב"י הביאו בקיצור:

ובט"ז סי' זה כ' דה"ל דש"ש הוי דהי' לפניו גירסא מוטעת כמו שנדפס לפנינו דברי הי"מ בשם מהר"ם ודברי מהר"ם נדפסה בשם תלמידו המרדכי ז"ל ומשו"ה כ' הט"ז אין הל' כתלמיד במקום הרב אבל הגי' אמיתיות היא כמ"ש וכמו שגי' הש"כ ז"ל ובזה בא השלטי גיבורים להכריע כהס"ד של מהר"ם דש"ש לא הוי כדמשמע בש"ס דוקא דאמר לי' שמור לי היום וכו' אבל בלא אמר לא הוי ש"ש אבל ש"ח מיהא הוי שהרי במה שרצה מהר"ם לדייק מס"פ המניח דאפי' ש"ח לא הוי כ' בעצמו שלא הודו לו רבותיו ואין הלכה כתלמיד במקום הרב והם לא חשו לתרץ קושייתו מס"פ המניח די"ל דלק"מ דהא דקאמר דאיתנהי לתרווייהו לאו דוקא שיהי' שניהם בעין אלא או הן או דמיהן דמה לי הם מה לי דמיהם ואם נאבד בפשיעת המזיק הרי פשוט להש"ס שהמזיק חייב בפשיעה כש"ח לכל הפחות והרי דמי השור כאן וה"ל איתנהי לתרווייהו ולא משכחת דליתא לחד אלא שנאבד שלא בפשיעה דאז פטור המזיק וה"ל ליתא לחד וממילא פטור נמי מתשלומי אידך והוא פשוט תדע לך דאל"ה תקשי מהך אוקימתא למ"ד פשיעה בבעלים חייב עיי' ב"מ צ"ה ע"א אע"כ כמ"ש ועיין גם בתשו' מהרי"ט ח"א סי' קכ"ג מ"ש על הך ש"ס פ' המניח:

ושם בתשובת מהרי"ט מנה את הרב המחבר מכלל הפוסקים דש"ש הוה ולא משמע כן מלשון רמ"א מדלא כתב וי"א דוקא שהתנה כן ע"כ נראה דיש לדקדק בלשון הש"ע במ"ש בד"א בזמן שכל א' מתעסק בזמן ידוע ונגנב לו בזמן שנתעסק בו וכו' ולא כ' בקיצור בד"א בזמן שהי' הא' לבד מתעסק ונגנב לו אע"כ מיירי בהתנה כן שכל א' יתעסק ביומו אבל אם לא הי' תנאי זה ביניהם לא גילה הש"ע דעתו ובא רמ"א ז"ל והגי' והכריע כנ"ל דש"ש לא הוי וש"ח מיהת הוה ולא מקרי שמירה בבעלים:

ועתה נחזי אנן נשית לבנו לנדון דידן לא מיבעי' אי נדינהו כפושע כטענת התובעי' שחייב לשלם אלא אפי' אם נאמר דפושע לא הוה מ"מ כיון שהעלינו דשמירה בבעלים לא הוי נהי דכשאין לו שום שכר לא הוי אלא ש"ח דלא קי"ל כי"מ שבמרדכי דיהי' ש"ש הואיל ומסתמא גם חברו ישמור למחר לא קי"ל הכי דבשביל זה לא יעשה ש"ש אבל אי אית לי' הנאה בשמירתו בלא"ה אז בודאי נעשה ש"ש והכא במה שעי"ז עושה לו עין אצל מוכרי מרגליות שמרבי' למכור לו כמו שהודה הוא עצמו א"כ ה"ל ש"ש ולא גרע ממפקיד מעות אצל חנוני ולא גרע מסרסור ואעפ"י שזה פשוט מ"מ אעתיק לך לשון מהרי"ק שרש קנ"ה סעיף ג' וז"ל ואמרי' נמי בהמפקיד בההיא הנאה דמתרמי לי' זבינא דאית רווחא כו' הוה עלה ש"ש ואין מחלק במקום שהתגרי' מצוי' שם ובין מקום שאין תגרים מצויים שם ולא שכיחא זביני דאית בי' רוחא וכן לא מחלק בין איש מסכן לאיש עשיר שיש לו מעות הרבה מבלעדי מעות הפקדון ולא שכיחי דנזדמן לו סחורה גדולה כ"כ שלא יספיקו לו מעותיו אפ"ה מחייב בכל ענין כיון שהוא באפשר שיבוא לידי ריווח ה"ל ש"ש ה"נ ש"ש עכ"ל מהרי"ק עוד הביא שם ראי' מפרוטה דרב יוסף ע"ש ועיין בש"ע סי' קפ"ו:

נמצא כיון דהכא הוי ש"ש וחייב בגניבה ואבידה ופסק המחבר לקמן סי' ש"ג ס"ב אפי' גניבת אונס כ"ש הכא דעכ"פ קרוב לפשיעה הוא דמחייב לשלם כי כשורי לצלמי כל דמי שווים של מרגליות לא כפי הקרן שקנו בזול אלא כפי השיווי הראוי לכל הפחות כן הי' נלע"ד לפסוק עפ"י הכרעת הרמ"א ז"ל אלא שהרבש"ך שם שפך סוללה על הרמ"א וכתב בפשיטת דין זה ליתא והאריך ומפלגי' לעילא רצה להכריח דאפי' ש"ח לא הוה ר"ל מענין השמירה בעצמו שאינו אפי' בגדר ש"ח ומפלגא ולתתאי אתא עלי' ממקום אחר דגם בכה"ג נמי הוי שמירה בבעלים דפטור ולפע"ד במ"כ הרמה דבריו ליתא בפעם הזאת ע"כ אציע תוכן דבריו אחת לאחת ותשובתי עליהם וראיות ברורות יתנו עידיהם ויצדיקו הצדיק הרמ"א ז"ל:

תחלת דברי הש"ך ז"ל מחבל נביאים ה"ה התוס' ר"פ ד' וה' והרא"ש שם והרז"ה ורמ"ה ור' יהונתן ונימוקי יוסף ס"ל התם דניזק שתפס שור המזיק וחזר והזיק דלר"ע דס"ל שותפי' נינהו מ"מ אחריות ההיזק גם על המזיק אעפ"י שהניזק תפסו וכ' הרא"ש בטעם הדבר דזה דומה לשני שותפי' שיש להם חפץ בשותפי' שלפעמים שזה שומרו ולפעמים זה שומרו ולעולם אחריותו על שניהם והרז"ה כ' וז"ל אי קשי' לך הא קי"ל השותפי' נעשי' ש"ש לזה וא"כ אין מחייב אלא הניזק שתפשו תשובתך הא אוקימנא להההיא כגון דא"ל שמור לי היום טעמא דא"ל הכי הא בסתמא נטירותא אתרווייהו בהדדי רמי' עכ"ל הרז"ה ז"ל:

ופשוט הוא דהתם אפי' שומר חנם לא נעשה דאי נעשה ש"ח אכתי ליחייב הניזק דהא ד' שומרים יכנסו תחת הבעלים לתשלומין וכן הקשה מלחמות ה' אהרז"ה אע"כ ס"ל דאפי' ש"ח לא הוי וטעם הענין חפשתי ומצאתי באסיפת זקנים לב"ק שם לשונות הראשונים מחולקים בענין ואעתיקם פה לתועלת המעיין. תלמידי ר"פ כ' דוקא לר' ישמעאל נעשה ש"ש אפי' מחלק בעלים משום דאי כחש תורא עד שאין חצי שיעור שוה חצי נזקו ישתלם מחצי האחר שהוא חלק בעלים אבל לר"ע דשותפי' נינהו וכי כחש נמי כחש לניזק שלא יכול לגבות כלל מחלק בעלים והלכך כי תפסו נמי לשמרו שלא יכחיש אינו משתכר בכך כלום בחלק בעלים דהא אינו יכול לגבות כלל מחלק בעלים כדפרשתי הלכך לא חייב כלל בחלק בעלים גם כשתפסו עכ"ל והר"ש כ' ואומר ר"י דאדרבא לר"ע אפי' תפס אין לו עלי' אלא שמירת חלקו דיכול לומר לא תפסתי אלא לשמור חלקי עכ"ל ובשם ר' יהונתן כ' וז"ל והיינו טעמא דלא מהני תפיסה אליבא דר"ע כגון דס"ל דתורא דשותפא אין יכול המזיק למוכרו אעפ"י שלא תפסו הניזק א"כ מה נהנה מתפיסתם ולמה יעשה עליו ש"ש עכ"ל ורא"ה כ' וז"ל אבל לר"ע כיון דשותף גמור הוא שאם הקדישו מוקדש מעכשיו ואם מכרו מכור תפיסא דעביד לאו מלתא יתירתא הוא ואינו נעשה עליו ש"ש הלכך דברי כל הראשוני' ז"ל בענין ומ"מ דברי הר"ש ז"ל נוחין יותר לתת טעם שלא יהי' אפי' ש"ח דלא תפסו לשמירת חלק חבירו אלא לשמירת חלקו לבד ולקמן סס"י ת"א פסק כן הרמ"א דבתפסו ניזק גם אחריותו על המזיק א"כ ש"מ ס"ל דאפי' ש"ח לא הוה ומדדימה הרא"ש זה לשותפי' דעלמא שפעמי' זה שומרו ופעמים זה שומרו ואחריותו על שניהם ש"מ דפשיטא לי' דבעלמא נמי דינא הכי וא"כ דברי הרמ"א שבכאן ובסס"י ת"א סותרים זא"ז:

ומה אעשה והש"ך לא ראה אלא דברי הרא"ש והרז"ה הנ"ל ודברי אסיפת זקנים לב"ק לא נתפשט באותן הימים שכ"כ שם הרא"ה ז"ל וכ"ת לר"ע כיון דקי"ל שותפי' נינהו ר"ל

הא קמ"ל שותפי' נעשים ש"ש זה לזה ונ"ל דלא אמרינן הכי אלא בשותפי' שנשתתפו לדעת או אפי' בשלא לדעת ויכולין לחלק ועומדים בשותפין אבל בע"כ ואין יכולי' לחלק בכמו אלו ודאי אין נעשים שותפים כלל זה לזה ואין רוצין כלל להנהות זא"ז עכ"ל הרי קמן דס"ל להרא"ה ז"ל דבשותפי' דעלמא אע"ג דשייכי נמי כל הני סברות שלא שמר אלא בשביל חלקו וגם אינו נשכר בתפיסתו מ"מ כיון שרוצה בהשותפי' רוצה הוא להנהות את חבירו ולשמור גם חלק חברו משא"כ בניזק שאינו רוצה בטובתם של מזיק כלל ואפשר שכל הפוסקים שהבאתי כלם יודו לטעמו של הרא"ה ז"ל ועוד שהי' שיטת הרי"ף ר"פ שור שנגח ד' וה' והרמב"ם פ"ט מהלכות נזקי ממון הל' י"ב ורש"י שם בד"ה שביק מתני' ושיטת רמב"ן במלחמות ה' שם דגם בניזקי' הוה ש"ש זה לזה וחייב גם המזיק ופסק כן המחבר בש"ע כסתם סס"י ת"א ונהי דהרמ"א חשש שם לכל הני פוסקים דלעיל ופסק בניזקי' דלא הוה ש"ש ואפי' ש"ח לא הוי ומ"מ בשארי שותפים דמחלק הרא"ה ביניהם ואפשר דכל הפוסקים זולת הרא"ש והרז"ה מודה להרא"ה בזה ובשגם שהרשב"ם שהבאתי לעיל ושלטי הגיבורים בשם תוס' שיטה פסקו להדי' דש"ח מיהא הוה בשאר שומרי' וכן העיד מהר"ם מר"ב בשם רבותיו שלא הודו לו וכי לא יפה עשה הרמ"א שפסק שעכ"פ ש"ח הוה בכי האי גוני:

וראיתי שהש"ך כ' די"ל דבשארי שותפי' אפשר שגם הרי"ף וסייעתו מודה דאפי' ש"ח לא הוו ודוקא בניזק שתפס בע"כ הא דהוה ש"ש גרם לו זה לפי סברתו שכל הפוסקים מסכימים להרא"ש א"כ אפושי בפלוגתא לא מפשינן ורצה להמציא שגם הרי"ף וסייעתו יסכימו בשארי שותפי' אבל סברתו ליתא אדרבא כל הפוסקים פה א' דאין התפיסה גורמת שיהי' שומר שכר מפני כן דמה משתכר ע"י חלקו של מזיק וכיון שזכינו דהרא"ה והרבה פוסקים ס"ל דשארי שותפי' הוו ש"ש ולכל הפחו' ש"ח א"כ מה"ת להמציא סברא חדשה ברי"ף ורמב"ם ורש"י ורמב"ן לומר דנזקין שומר שכר הוו ושאר שותפי' אפי' ש"ח לא הוו וגם הרא"ש בתשובה כלל פ"ט סס"י ד' כ' להדי' אשותף שהחזיר שטרות לגוי ה"ל דפשיעה גמורה הוא להחזיר לגוי השטר שרובו פרוע והשותפי' ש"ש הם וחייבי' לשלם כל א' לחבירו אף בגניבה ואבידה כ"ש בפשיעה עכ"ל ומהר"י מטראני סי' קס"ג הקשה ע"ז ממ"ש הרא"ש שם סוף הכלל בשותף אחד שהי' שומר כל השותפות בתיבתו ומפתחו בידו פ"א נתנוה לתוך כיסו עד שיבוא לביתו ונאבד ופסק שישבע שלא פשע והקשה מהרי"ט הא ס"ל דש"ש הם ומה יועיל שבועה שלא פשע ולפע"ד לק"מ דהתם בסוף הכלל המעיין שם בפנים יראה שהי' כן כל ימיהם לעולם שזה הא' שמר הכל בתיבתו ולא הי' לו שום תקוה שגם חברו ישמור למחר ואולי התנו כן בפירוש לכן

ה"ל ש"ח ובסס"ד הנ"ל מיירי פעם שמר זה ופעם זה לכן ה"ל שומר זל"ז מ"מ מוכח להרא"ש בעצמו הי' סובר כן דלא כמ"ש בפסקי' ר"פ ד' וה' ונהי דנימא דהך דפסקי' דבתרא הם מ"מ לא שבק רמ"א כל הנך פוסקים והרא"ש בתשובה מכללם ויעביד כרא"ש בפסקים לחוד:

ומה שכ' עוד הש"ך דבהגה' אלפסי לא משמע מידי וגם הוא יחיד נגד כל הנך פוסקים הכל הוא מפני שנעלם מהש"ך דברי הרא"ה הנ"ל ובאמת כל הפוסקים ממש מסכימי' לזה ודברי הרשב"ם נוטים כן כמ"ש לעיל ודי בזה:

עוד כ' הש"ך ורוצה לדון דהוה כעין שמירה בבעלים גם בכה"ג ומייתי דהר"ם אלשקר כ' דמהר"ם מר"ב ס"ל דה"ל שמירה בבעלים ושרוב המחברי' חולקי' עליו וכ' הש"ך שלא ידע מאן נינהו רוב המפרשי' הנה דברי מהר"מ מר"ב היינו מראייתו שס"פ המניח וכבר העיד לעצמו שרבותיו לא הודו לו וכ' לעיל לדחות הראי' דס"פ המניח והט"ז כ' עליו אין הלכ' כתלמיד במקום הרב ולפמ"ש לעיל מובן שרוב המפרשים דלעיל לא חשבו לי' שמירה בבעלים דא"כ בקיצור הוה פטרי לי' להניזק משום שמירה בבעלים כמו שרוצה מהר"ם מר"ב לפטור המזיק דס"פ המניח מטעם זה ודברי תשובת מהר"ם אלשקר לא ראיתי אבל תשובת מהרי"ט הנ"ל הביאו וסיים שם שזה הוא כפלוגתא דתרי תנאי ואמוראי וסוגין דעלמא כהנך דעבדי לי' ש"ש ולדבריו הטועה בזה ה"ל טועה בשקול הדעת ואנו אין לנו אלא דברי רמ"א לעשותו ש"ח אבל לפוטרו מכלום א"א לפע"ד:

ומ"ש הש"ך מלשון הש"ס דא"ל שמור לי היום משמע דוקא דאמר כן הנה אהכרעת רמ"א לא תיקשי דבלא אמר לא הוה ש"ש אבל שמירה בבעלים נמי לא הוה אבל מ"מ אין כאן ק' ג"כ אהסוברים דהוה נמי ש"ש דהש"ס לא נחית אהך דיוקא ושגירת לישנא דש"ס דב"מ פ"א ע"א דמשני ר"פ בעצמו הך שינוויי' אשומרים דעלמא והתם בודאי אמר דוקא אבל בסתם לא ויותר הי' לו להקשות לשיטה זו לפמ"ש תוס' פ' חזקת (בבא בתרא מ"ג ע"ב) הא בעלים באמירה משתעבד ואכתי ה"ל שמירה בבעלי' ותי' כיון שאמר לו בהדי' שמור לי היום סלקו לגמרי משמירת היום אבל אי זה בעצמו החזיק לשמור מעצמו אי נימא דליהוי ש"ש משום שמסתמא יתרצה גם חברו לשמור כנגדו הא הכא לא סלקו בהדי' משמירת היום וכל רגע ורגע משועבד הוא לשמור כמוהו וק' קו' התוס' הא ה"ל שמירה בבעלים ומ"מ י"ל ג"ז בקל וק"ל:

ומה שכ' עוד בשם העיטור משמע דוקא אמר אבל סתם לא הנה אפשר דס"ל כרמ"א בסתם הוה ש"ח אבל המעיין בעיטור יראה דלא נחית לכך והוא בעיטור דפוס ווארשא דף כ"ב ע"ד וז"ל בפ' חזקת אמר שמואל השותפי' נעשי' ש"ש זה לזה ודוקא שאמר לי'

שמור לי היום וכו' כדאוקמא התם הא לא"ה מסתמא שמירה בבעלים היא ופטור אפי' בפשיעה דקי"ל כמ"ד פשיעה בבעלים פטור עכ"ל לא נתכוון לדייק דוקא אמירה דא"כ לא הי"ל הא לא"ה מסתמא אלא הא סתמא אבל כוונתו דוקא שזה שומר היום וזה למחר אבל בלא"ה מסתמא רצונו לומ' כשאר שותפי' ששניהם שומרי' בב"א לא וכדברי רשב"ם שבש"ס והעיטור לא איירי מזה כלל ולא עלה על דעתו אלא להעתיק דין הש"ס:

ומה שכ' שהרי"ו והטור פסקו כהרא"ש בפסקיו אין זה חידוש שכך דרכם ז"ל לגרור אחר הרא"ש ז"ל:

ומה שכ' שהרמ"א פי' דברי המחבר בהתנה עיימ"ש לעיל מ"ש מהרי"ט בדעת המחבר ומה שנ"ל שפי' הרמ"א דברי המחבר:

ומ"ש מהסמ"ג ע"ש פ"ב שכ' שהשותפי' כש"ש ודין ש"ש יתבאר בהלכו' ושם עשין פ"ט כ' אמר שמור לי ואשמור לך שמירה בבעלים

א"ל היום ולמחר ש"ש משמע שותפי' נמי דוקא א"ל היום ולמחר אבל זולת זה לא:

תמהתי על הש"ך ז"ל אדדייק מדאמר לי' דסיפא אדרבה לידק מרישא דוקא אמר לי' שמור לי ואשמור לך אבל אם בסתם הלך לשמור כליו של פלוני והלך פלוני ושמר גם את שלו לא הוה שמירה בבעלים בלי ספק דהרי באינש דעלמא מיירי וא"כ כי האי גוני הוה נמי דין השותפי' שציין עליהם בעשין פ"ב וכדי דלא תיקשי דיוקא דרישא וסיפא אהדדי נאמר דגם הסמ"ג קאי בשיטת הרמ"א הנ"ל דבנחית לשמירה מעצמו לא הוה שמירה בבעלים כמו ברישא ולא כש"ש כמו בסיפא אלא ש"ח וכן בשותפין:

ומ"ש מהגאונים דס"ל שותף שמכר באשראי חייב וכ' דה"ל כמזיק בידים הנה ה"ה פכ"א מאישות לית לי' הך סברא בדעת הרמב"ם ואפ"ה פסק הרמב"ם פ"ה משלוחים ושותפי' הלכה ב' דשותף המוכר בהקפה חייב לשלם וכבר הרגיש שם במשנה למלך ולא העלה ארוכה אע"כ פשוט דהרמב"ם לטעמי' דפסק פ"ט מנזקי ממון הנ"ל כהרי"ף דאפי' ניזק נעשה ש"ש מכ"ש שותף דעלמא ודלא כהש"ך דדוקא ניזק מפני שתפס בע"כ של מזיק:

ומ"ש מתשו' הרמב"ם והגי' כרצונו תמהתי מאוד הי לך לשון תשובתו נדפס באגרת הרמב"ם דפוס אמשטרדם דף נ"ג ע"א ז"ל תשוב' שאלה על ענין ראובן שהפקיד מעות אצל שמעון ושמעון אצל ראובן אחר זמן פשע אחד מהם אין דנין בהם דין שמור לי ואשמור לך ואין זה פשיעה בבעלים עד שיאמר לו בשעה שהפקיד אצלו שמור לי היום ואני אשמור לך למחר שנמצא כמו ששאלו לשמור לו בשעה שהפקיד אצלו וכמו ששאל את הפרה ובעלים עמה בשעה א' משה בר מיימון ז"ל עכ"ל ופשוט דתיבת

היום ומחר ט"ס הוא וכצ"ל עד שיאמר לו בשעה שהפקיד אצלו שמור לי ואשמור לך והענין להרמב"ם בזה דוקא כשאמר לו ע"ד תנאי שמור לי ואשמור שהרי זה השכירו לזה שישמור לו כליו וגופו משועבד לשמירתם וא"א לו להחזירו באמצע זמנו כיון שבא בשכרו שגם זה שומר כליו נמצא גופו משועבד לו ה"ל שמירה בבעלים ופטור אבל אם בא ראובן סתם והפקיד כליו לשמעון בחנם וחזר אח"כ שמעון והפקיד כליו לראובן בחנם ואלו רצה ראובן להחזיר כלי שמעון באמצע היום מי ימחה בידו וכן בהיפך נמצא שאין גופו של זה משועבד לזה כלל ולא הוה שמירה בבעלים עד שיאמר לו בהדי' שמור לי ואשמור לך והא דקי"ל דגם בש"ח שייך פטור שמירה בבעלים היינו אם היו הבעלים מושאלים או מושכרים לו וחזר והפקיד אצלו בחנם אבל כשזה שומר לזה בחנם וכן בהיפך לא הוה שמירה בבעלים עד שיאמר להדי' שמור לי ואשמור לך ודברי תשוב' הרמב"ם מבואר:

ומ"ש מתשו' מיימוני בא"ל היום ומחר המעיין בפנים באריכת השאלה שם יראה דלאו הכי הוא וכן מ"ש מתשובת הר"ש דוראן הוא בתשב"ץ ח"א סי' קנ"ב דף ע"ה ע"ד כ' שם וז"ל ועוד אחר שהחזיר נערו הכל לידו והי' ממונם מעורב עם ממון הפקדון והי' שותפין הוא ושמעון באותם ממון וכו' ואפי' אם פשע בהם נפטר שהרי שמירה בבעלים הוא שהרי הוא הפקיד ג"כ ביד שמעון ושמירה בבעלים אפי' מפשיעה פטור עכ"ל ומשמע אי לאו שהי' ג"כ ביד שמעון באותו שעה לא נפטר לוי מטעם שמירה בבעלים ש"מ דסתם שותפי' לא הוה שמירה בבעלים וזה ראי' ברורה לפע"ד לא ידעתי מה ידחה הש"ך בזו:

ודי לנו בזה לקיים עכ"פ דברי הרמ"א ז"ל שעכ"פ ש"ח הוא ולא הוה שמירה בבעלים וממילא בנדון דידן אפי' ש"ש נמי הוה וחייב בגניבה ואבידה ועוד שלפע"ד פשע בשמירתם כטענת הטוענים עליו כי כשורי לצלמא ולפע"ד אפי' קים לי כהש"ך לא מצי למטעון כי נדחו כל דברי הש"ך בראיו' ברורות כראי' מצוקות ובלי ספק אלו הוה ראה הש"ך דברי הרא"ה ז"ל לא הוה נחית לכל מה שכ' והי' מודה לדברינו אלו ואע"ג דאיכא עכ"פ מהר"ם מר"ב דס"ל הכי וכמשמעות הרא"ש והרז"ה ומ"מ אחר שכבר הכריע הרמ"א בש"ע דלא כוותי' לא נזיז מדבריו ועכ"פ הטרחתי לבצוע ולפשר ביניהם והעיקר כמ"ש הנראה לפי עניית דעתי: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צח

ישאו הרים שלום לנופך ספיר ויהלום ה"ה הרב הגאון המפורסם כערוגת הבשם נ"י ע"ה כקש"ת מו"ה בונם נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מ"ד יע"א:

הקדמתי להתנצל במכתבי שבוע העברה במה שיש בו די וכעת מצאתי שעה פנוי' קצת אמרתי לעיין במעט עיון בנועם מכתב קדשו להשיב מפני הכבוד אבל בקצור נמרץ ובהיות שגם איננו נוגע לדינא רק דשדר לן חורפא ואבוא על סדר דברי מכתו"ר:

ראשון תחלה נאמר הקשה אדם קשה כברזל על דברת תוס' ורא"ש ב"ב מ' ריש ע"א דאפי' ברור לנו שלא הגיע המחאה לאזני המחזיק מעולם מ"מ כיון דאיכא עידי מחאה אין לו חזקה וכן פסק בש"ע סי' קמ"ו סעי' ג' וקשה אמאי הא לא שמע במחאה ועכ"פ הי' לו להחזיק הפירות שכבר אכל וכדאמרי' שם ל"ג ע"ב לא חציף איניש למיכל פירי דלאו דילי' ופריך התם הש"ס א"ה ארעא נמי ופי' תוספ' דע"י טענת ארעא יחזוק בפירות שכבר אכיל ומשני דא"ל אחוי שטרך ע"ש והכא אחר ג' שנים לא שייך אחוי שטרך דלא מזדהר בי' טפי כיון שלא שמע המחאה וא"כ אמאי תועיל החזקה אלו דברי מעלתו:

ולדבריו טפי ה"ל להקשות על דברת הש"ך וסדרו שם סימן קמ"ו בסעי' ג' אחר שכבר כ' דאפי' אמרו עדי' לא הגדנו לשום אדם וכו' א"כ תו לא הוה צ"ל מ"ש אח"כ ואפי' כשאמר אל תאמרו לו וכו' וה"ל זו וא"צ זו ועוד דמסיים בטעמא שהם יאמרו לאחרי' וכו' ומילתא דלא רמי' וכו' ולמה לי הך טעמא הרי אפי' לא הוציאו דבר מפיהם כלל לא הוה חזקה אבל האמת יורה דרכו דבכל הני מילי כל שטענותיהם שוות דהמערער על העליונה וכדלעיל למ"ד ע"א לא יהי' אלא שטרא וכו' ומש"ה בתוך ג' שנים אע"ג דלא חציף איניש למיכל פירי דלאו דילי' וגם אי נמי הוה המערער דבי בר אלישיב דקפדי אמאן דעבר אמצרא דדהו נמצא שיש כאן ריעותא גדולה להמערער דשתיק עד השתא והמחזיק החציף למיכל פירי מ"מ כיון דאית ריעותא להמחזיק נמי במה דאבד שטרו בתוך ג' שנים ה"ל ב' טענותיהם ריעות והדין עם המערער ומזה נדון נמי ה"ה כששניהם שוות לטובה כגון שהמערער מיחה והמחזיק לא שמע המחאה וכבר עברו ג' שנים נמצא שאין ריעות' בשתיקת המערער שהרי באמת מיחה ואין ריעותא למחזיק באבידת שטרו שהרי לא שמע המחאה וכבר עברו ג' שנים מ"מ כיון שטענותיהם שוות הדרן לכללן שהדין עם המערער ולא משכחת חזקה אלא בשלא מיחה המערער והמחזיק אבד שטרו אחר ג' שני' שאז טענת המחזיק טובה ודמערער ריעא ואז הדין עם המחזיק:

והשתא באו דברי ש"ע בסדור נכון דתחלה כ' היכי דטענותיהם שוות לטובה שהמערער מיחה והמחזיק לא שמע אין לו חזקה ושוב כ' גדולה מזה היכי דמחאת המחזיק ריעא שאמר הוא או העדים שלא יפרסמו הדבר וה"ל מחאה גרועה ובאמת פליג ר"ז וס"ל דטענת המחזיק מעלי' קמ"ל הלכה כר"ע בהא ומטעמם שביאר בש"ע עפ"י הש"ס והשתא הא דאמר הש"ס ל"ג ע"ב ד"ה א"ה אפי' ארעא נמי ומשני משום דא"ל אחוי

שטרך היינו נמי כנ"ל דהמקשן הוה ס"ל דטענת המחזיק טובה מכח חזקה לא חציף ומשני לענין זה גם טענת המערער טובה אחוי שטרך ר"ל המערער הרי מיחה בזמנו בתוך ג' שנים וזה אין לו שטר וה"ה אחר ג"ש כל שזה מיחה ולא ריעא טענתי' וזה נ"ל פשוט האריכו' בזה ללא צורך:

וזאת שנית על דברת תוס' ב"מ ק"י ע"א שהקשו ליהמני' למערער במגו דאי בעי אמר לפירות הורדתיך ותירצו דהוה מגו לחצי טענה כי רוצה המערער להוציא הפירות שכבר אכל המחזיק והקשה מכת"ר הא גם אם יטעון לפירות הורדתיך יוציא ממנו הפירות שכבר אכל כיוו שהלה טוען לקחתי א"כ מודה שלא הורידו לפירות וה"ל כאומר לא לויתי דה"ל כאומר לא פרעתי. מטיבותי' קאמינא לא דמי להדדי מכמה טעמים חדא התם המלוה תובע מהלוה הלויתיך ולא פרעתני אלא עדים אומרי' לוה ופרע א"כ יאמר המלוה אני ידעתי שאתה חייב לי שהרי תבעתיך בכך ואנא אדבריך אני סומך שהוא יותר ממאה עדי' שלא פרעתני והרי עדים שהלויתיך אבל ע"ד משל אי אמר המלוה הלויתיך ופרעתני והלוה אומר לא הלויתני מעולם ואם המלוה הי' תפוס משל לוה כלום היכול המלוה להחזיק בו לומר אתה הודיתי לי שלא פרעתני ואני יודע בודאי שהלותיך ואחזיק בשלך זה לא יאמר אדם מעולם שהרי נאמר לו איך תחזיק בשלו הלא כשם שהוא מודה לך שלא פרע לך מעולם כן אתה מודה לו שלא נשאר לך חייב וה"נ דכוותי' הרי התובע בעצמו מודה לו שהפירות אכל כדין מה לי ולהודאתו של זה שאמר שלא ירד לפירות ואיך נחייבו במה שאידך אינו תובעו וגדולה מזה בסי' ע"ה סעי' י"א:

ועוד מטעם אחר לא דמי דהתם אמר לא פרעתי כלל אבל הכא הוא טוען הקרקע באלף זוז והפירות בכלל והלה טוען לא קנית אלא הפירות בעד מאה זוז נמצא בכלל תביעת המחזיק הוה מנה בכלל מאתים וכל זה פשוט ואיידי דאיירי בהא דלא לויתי אזכיר מה שאמרתי מאז בהא דכ' נימוקי יוסף בסוגי' דר"ח קמייתא מה לפיו שכן אינו בהכחשה שמזה ראי' נגד הרמב"ם דס"ל דמהימן לומר נזכרתי יע"ש ואני אמרתי לפרש פירכת הש"ס באופן אחר עפ"י מ"ש סמ"ע לפרש במ"ש רמ"א באומר לא לויתי הודאת בע"ד יותר ממאה עדים שמשו"ה דקדק לומר יותר ממאה עדים דאלו עדי' המכחישים זא"ז יכול להשביעו היסת והכא בהודאת עצמו אינו יכול להשביעו אחר הפרעון יע"ש ואומר אני דגם בדאורי' איכא נפקותא דבעדים המכחישי' יכול להשביעו ע"י גלגול לכשיזדמן לו משא"כ ע"י הודאת פיו אינו יכול לגלגל עליו עוד שבועה והיינו דקאמר הש"ס מה לפיו שאינו בהכחשה כנ"ל ולעולם מצי למימר נזכרתי ולק"מ ק' נ"י על הרמב"ם:

וממילא נ"ל להוכיח כהרמב"ם דק' לי' קו' תוס' בשמעתא דההוא רעיא דהקשו שכן הוחזק כפרן וניחא לי' לרמב"ם ביישוב ק' זו כמ"ש שיטה מקובצת דהוחזק כפרן ליכא אלא פירכא כל דהוא ולא פירכי' אלא אחדא מתרתי וכיון דמהימן לומר נזכרתי א"כ פירכא דמה לפיו שכן אינו בהכחשה ליכא אלא לרבא דאמר האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי אבל לאביי דלית לי' הך סברא אין כאן פירכא דהכחשה וממילא לא אתאינן לע"א יוכיח וליכא חדא מתרתי ולא אתאינן למיפרך כל דהוא שהוחזק כפרן וסוגי' דרעיא אפשר דאתי' כאביי שהוזכר שם:

יעיי' ט"ז סס"י פ"ח הקשה ק' עצומה וכ' תי' שנגלה לו בחלומו ולפע"ד ליישב דמשכחת לי' שהמשועבדים אינם קרקע אלא מטלטלי' אגב קרקע ומשכחת לי' במי שאין אנו יודעי' לו שום קרקע ורק לענין לשעבד מטלטלי' מהימן משום הודאת בע"ד כמאה עדים כמ"ש תוס' בסוג' דפרה וטלי' ור"פ אע"פ ומ"מ לא מהני אלא לחוב עצמו לטרוף ממטלטלי' אבל לא לזכות עצמו לפוטרו משבועה ולק"מ ק' ט"ז:

עוד בה שלישי' הקשה כת"ר על הריב"ם בנסכא דר"א דמשום הכי לא מהני מגו נגד ע"א משום שאינו יכול לשבע אותו שבועה שחייבתו תורה ורמב"ן הסביר דכל זמן שלא נשבע בהיפוך והעד ה"ל כשנים וה"ל מגו במקום עדים ונתקשה מעלתו הא גם בשני עדים מועיל דידי חטפתי במגו דנאנסו וכדומה:

אומר אני אי דייקינן הכי לא תנינן צריכי' אנו לכוף אזנינו לשמוע ולקבל דברי הראשונים ז"ל שהם אמרו כך היא המדה כל מקו' שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים ולא מהימן אלא באותה המגו דמהימן בשנים דהיינו דידי חטפתי במגו דהחזרתי ונאנסו אבל במגו דלא חטפתי כי היכי דאותה מגו לא יועיל בשני עדים שהרי א"א לומר לא חטפתי ה"נ בע"א אע"ג דהכא שפיר הו"מ למימר לא חטפתי מ"מ כל זמן שלא טען כן ה"ל כאלו ב' אומרי' כן וכן הוא סברת תוס' דכתו' י"ט ע"א במודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו דכל זמן שאינו טוען מזוייף ה"ל כמקויים ובאותה מגו דהוה מהימן בשטר מקויי' באותה מגו מהימן עתה אבל לא במגו דמזויף ושם באותה סוגי' לא הבנתי ק' תוס' שהקשו אהא דאמר גנובי גנבי למה לך שהקשו דלמא משום דאפכי לי' וצ"ע דסוגי' איתא בכמה דוכתי' בש"ס ס"פ בני העיר ובפ' הקומץ ובב"מ והתם אמרו באותה הלשון עצמו שאמרו התנאים הלכה פותח ורואה וגולל ומברך הלכה מוחק וכותב וה"נ אי הוה אמר הלכה אינם נאמני' לפוסלו הוה מאותו הענין אבל הוא שינה לשון התנאים ואמר מודה בשטר שכ' וכו' זה הוא כעין גניבה ובלי ספק שלזה נתכוון רש"י יע"ש ודברי תו'

תמוהים גם תירוצם תמוה שכ' דפליגי רשב"ג והא הך פלוגתא נמי מפכי' לי' בב"ב ק"ע ע"א יע"ש וצ"ע:

רביעי בקדש על דברת הש"ך סי' צ"ח ס"ג שכ' דלמא אבימי לא הי' פקח והוקשה למעלתו עכ"פ מגו להד"ם ליכא שהם חששו שמא יהי' פקח יפה דבר בסברא אבל הש"ך הקשה לדברי עצמו שכ' ליישב סתירת רמב"ן והי' רוצה לומר מ"ש רמב"ן בבע"ת שער י"ט בע"א צריך לפרוע היינו שצריך לפרוע עכ"פ ואחר הפרעון יחזור ויתבענו באותו העד והנה הרמב"ן לא מיירי שם בשליח הנעשה עד כמבואר שם ובטור אלא בע"א דעלמא וא"כ ע"כ ס"ל להרמב"ן דמיחשיב מגו אע"ג דאפשר שיהי' פקח א"כ ע"ז הקשה שפיר א"כ מנ"ל להקשות דלמא אבימי לא הוה פקח ופשוט:

ובגוף הדבר שהאריך מעלתו באמת לפמ"ש הש"ך נכונים דבריו אבל האמת כמ"ש הגאון קצות החשן דלפמ"ש רמ"א דבשני עדים מעידי' על פרעון סתם נהי דלא מצי למטען סטראי אבל אי תפוס לא מפקינן שמע מינה אי בעל השטר מוחזק הוה סטראי טענה מעלי' בלי שום מגו א"כ ממילא אזדא לי' פקחות הש"ך ז"ל דמכיין שיפרע תו לא מצי למיתבע יתהון אחרי שהם מוחזקי' יטענו סטראי בלי שום מגו ודפח"ח ולהיותי מאוד טרוד אקצר ואומר שלום א"נ. פ"ב יום ב' ב' אלול תקע"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צט

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג עושה פלא השנון כש"ת מו"ה יצחק יעקב אויערבאך אב"ד דק"ק שעיונג יע"א:

הגיעני נועם מכתבו ונפשו היפה בשאלתו אודת ראובן שקנה עשרים וששה חביות יי"ש משמעון כל מדה ומדה בעד כ"ב פגים טובי' וסילק לו תיכף כל דמי המכירה עד פרוטה אחרונה גם הלוקח הנ"ל מדד בעצמו כל היי"ש הנ"ל מחביות לחביות אחרים של מוכר גם חתם החביות בחתימתו ורשם כל החביות על שמו כנהוג בין התגרי' במקומנו אך לא משך בהם ואחר איזה ימים נפלה דליק' בבית המוכר בחדר שהי' הי"ש שם והי' הרוח חזק כל כך עד מאוד אשר לא נשמע כמוהו בשני' רבות ונשרף הבית עם כל היי"ש הנ"ל ולא הי' ביכולת המוכר הנ"ל להציל כלל אפי' ממטלטלי' וחפצו אפי' על ש"פ א' חדא שהשריפה הנ"ל יצאה מחדר שהיי"ש בתוכו והם לא דרו באותו חדר וע"כ לא נודע להם עד שעלה הלהב מחלונות ואז לא הי' באפשרי ליליך אל תוך החדר הנ"ל גם מטעם כי חק המדינה כאן בעו"ה באם יצאה מבית ישראל ח"ו אחת דתו לזורקו לתוך האש וע"כ תיכף כשנתודע להבעה"ב הוכרח לברוח מחמת נפשות ועתה ראובן הלוקח טען תן לי מקחי

או החזר לי מעותי ושמעון המוכר משיבו שגם דמי מקחו נשרף עד פ"א ולא נשתמש בהם כלל לצרכיו עכ"ל השאלה אות באות ומעלתו צלל במים אדירים והראה פנים לצידי צדדים ובקש ממני לחות דעתי הקלושה בניחוץ גדול כי בעלי הדברים מתעצמים ולא נתנו מקום לנוח:

תשובה בקצרה טרם כל צריך חקירת חכם ביציאת ההבערה אי מהימן לי' או יש לו עדי' או נשבע שלא פשע בעיקור הדליקה וענין פשיעת הדליקה יעוין במקומו בש"ס ובש"ע סי' תי"ח וא"א לפרט כל הפרטים בזה כי מעלתו לא הזכיר מספק זה כלל ובאמת אי פשע בעיקור הדליקה לא יצילנו כל האונסי' שאירעו אח"כ דהוה תחלתו בפשיעה וסופו באונס דקיי"ל דחייב היכי דהאונס בא מחמת הפשיעה והכא נמי לא באו השוללים כ"א מחמת פשיעתו ויעיי' סמ"ע סי' רצ"א סק"כ ובש"ך שם ומה שרמז מעלתו שהי' הרוח הולך וסוער אולי הי' דעתו לרמז בזה דע"י רוח שאינו מצוי' מיחשב כאונס זה לא נ"ל אלא בעברה גדר אבל בביתו ממש מה יועיל זה ויעי' בש"ס ב"מ מ"ז ע"ב דפריך סוף סוף מאן דשדר דליקה בעי שלומי ומשני דנפלה דליקה באונס ע"כ צריך לברר שהיתה הדליקה באונס ושוב אין נ"ל כלל ובמה שנסתפק מעלתו אולי נגנב המעות ע"י השוללים שנכנסו להבית בשעת דליקה ודעתו דאי הוה כשומר שכר חייב בגניבה ואבידה לא נהירא כלל דאין לך לסטים מזוין גדול מזה כיון דחק ניתן להשליך בעה"ב באש והאש דולקת לפניו היינו כלי זיין דהלסטים והרי באו הלסטים מזוייני' ופטור על אבידת המעות והי"ש בין שהי' ע"י אש או לסטים רק הכל תלוי אי הי' האש באונס ממנו ושמסר גחלתו ואשו לשומרי' וכדומה וחכם כמותו עיניו בראשו:

אמנם אי נאנס בכל אלו נשאר לברר אי הוה מקח טעות או לא ואי נעשה על המעות כשואל שחייב אפילו באונסי' נ"ל בכל אלו הספיקות אין להוציא ממון מהמוכר דיש לו על מה לסמוך כאשר אבאר אי"ה הנה פשוט במה שרשם וחתם החביות הוה קנין גמור ממנהג והכי קיי"ל אלא שהסמ"ע סי' קצ"ח ס"ק ז' וסי' ר"א סק"ד כ' דברים שמשמע מהם שאם נתן כל המעות אין קנין בסטומטא או בחליפין משום גזירה שמא יאמרו נשרפה חיטך בעלי' ובשני המקומות סיים לעיי' בדרישה ועיינתי שם ובנה בנינו במה דפליג אמ"ש רמ"א סי' קצ"ח סק"ה דתנאי מועיל לקנות בכסף לחוד ועל זה פליג הסמ"ע בדרישה שם וכ' ככל דברת הש"ך סי' קצ"ח סק"י ונראה דמ"ש סמ"ע שם סקי"א וסיים ועיי' ד"מ והגהותיו כאן עכ"ל ר"ל שבד"מ או' א' שם כתב לחלוק על הך דינא וס"ל דאין מועיל תנאי והגה' ד"מ הוא ספר שחיבר סמ"ע עצמו ואינו נמצא בינינו וא"כ רמז לנו הסמ"ע דלית לי' מ"ש רמ"א דחשש לדברי הרב"י וס"ל כהש"ך דאין תנאי מועיל לבטל

תקחז"ל ועפי"ז הם דבריו הנ"ל דקנין חליפין או סטומטא אינו מועיל כדיהיב כולי זוזי משום חשש נשרפו חיטך בעלי':

ועדיין אני אומר אין הנדון דומה דהרי עיקור תחז"ל כיון דמדין תורה מעות קונות והי' הלוקח מתפחד שיחזור בו המוכר ולא הי' בטוח במקחו ע"כ שילם כל מעותיו כדי שיהי' בטוח במקחו עי"ז הי' נפסד באמור לו נשרפו חיטך ע"כ תיקנו חז"ל שעיקור בטחון המקח יהי' במשיכה ואפי' לא יתן לו מעותיו להציל הלוקח מהפסדו ומפני כן קונה בהגבהה אפי' ברשות מוכר בלי שום משיכה לרשותו של לוקח כמבואר בב"ב פ"ה ע"ב ובש"ע סי' קצ"ח ס"ט ובדוכתי טובא ובוודאי אין חלוק בין דיהיב זוזי או לא ולא נזכר חלוק זה בשום מקום והטעם בזה כיון דחכמי' תיקנו לו דבהגבהה קנה ובטוח במקחו בלי זוזי וכבר ניצל מחשש שמא יאמר לו נשרפו וכו' אם הלוקח נותן זוזי למוכר איהו דאפסיד נפשי' ומה להם לחכמי' בזה ואין זה דומה למתנה שיקנה במעות משום כיון שכבר הפקיעו חכמי' אותו קנין יהי' מאיזה טעם שיהי' שוב ה"ל כמי שמתנה לקנות במה שאין בו קנין כלל אבל אם קונה בדבר שיש בו קנין כגון בהגבה' אעפ"י דיהיב כולי זוזי ואיהו רוצה לזוק בנכסיו מה איכפת לן וכיון שכן ה"ה בסטומטא שקונה עפ"י המנהג שהוא כקנין מן הדין כמ"ש רשב"א על זה דמנהג עוקר הלכה אם הי' רוצה שלא לתת מעותיו נמי הי' בטוח בקנינו שלא יחזור בו המוכר והאי דיהיב זוזי מדעתי' הוא דיהיב אין אני רואה עקירת תקנת חז"ל ושוב עיינתי בדרישה וראיתי שעיקור דבריו בנויים אהא דהרא"ש במקום שנהגו לקנות ע"י דיהיב פרוטה וכמוזכר גם זה בש"ע סי' ר"א הנ"ל ועל זה יפה כ' דוקא בדלא יהיב רק פרוטה אבל אי יהיב כולי זוזי ורוצה לקנות בהם הוה כמתנה על מה שתקנו חז"ל אבל אסטומטא נ"ל דהוה כקונה בהגבה' ויהיב כל זוזי דקנה אלא שבסמ"ע נראה דאפי' בסטומטא אמרו נמצא לפי הנ"ל עכ"פ להרב"י ורמ"א דפסק כוותי' דיכול להתנות נגד תחז"ל פשוט דקנה אע"ג דיהיב כולי זוזי ולהש"ך נמי דפליג י"ל היינו בהתנה לקנות במעות אבל בקונה בסטומטי מודה הש"ך ואפושי פלוגתא לא מפשינן ומשמעו' הסמ"ע צ"ע:

שבתי וראיתי דזה תלי' בשני תי' תוס' בעירובי' ס"פ חלון דלר"י ע"כ צ"ל כנ"ל דחכמי' תקנו שיקנה במשיכה ולא יצטרך ליתן מעות ואי עבר לוקח ויהיב זוזי טרם שמשך איהו דאפסיד אנפשי' ומה לנו ולו דעביד מידי דלא שכיח ומיהו להריב"ן לא אמרי' הכי יע"ש והסמ"ע הבי' ב' תי' תוס' הנ"ל סי' קצ"ח סק"ז וחשש לדברי ריב"ן ואם כן להוציא מהמוחזק קשה למיעבד נגד ר"י שבתוס':

ובר מן דין נ"ל דהכא כבר קנה במדידה להסוברים דסתם מדידה קונה אפי' אינו עושה רק למדוד ולידע המדה כמבואר בטור סי' ר' ובש"ע שם ברמ"א סוף סעי' ז' והמחבר הביא דעת הראב"ד החולק בשם יש מי שאומר משמע דהעיקור כדיעה הראשונה ואע"ג שכ' מעלתו שהי' בכליו של המוכר מ"מ היינו אי הי' המדידה רק בתורת משיכה אבל הכא במדידת יי"ש והוצאתו מחביות לחביו' א"א בלי הגבה' טפח לכל הפחות והגבה' קונה בכל מקום אפי' בכליו של מוכר נמצא כבר קנה בהגבה' שהוא הקנין המחוור ולזה בודאי אינו מפסיד מה שנתן כל מעותיו אלא שלכאורה יש להשיב ולומר דהכא כיון ששוב חתם ועשה רושם על החביות גלי דעתי' דברושמא ניחא לי' דליקני ובהגבה' לא ניחא לי' דליקני' וכדאמרי' פ"ק דב"מ כיון דנפל לו עלי' גלי דעתי' דבנפילה ניחא ני' דלקני בד' אמות לא ניחא לי' דליקני ונמצא לא קנה הכא בהגבה' רק בסטומטא והדר תלי' בפלוגתת הסמ"ע שכתבנו לעיל י"ל דזה ליתא לפמ"ש נימוק"י שם דוקא בקנין דרבנן כגון ד' אמו' מצי למימר לא ניחא לי דלקני דכל האומר א"א בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו אבל בקנין דאורי' קונה ע"כ ולאו כל כמיני' דלימא הכי ואם כן הכא בהגבה' דהוה קנין דאורי' קונה בודאי אך לשיטת רש"י ר"פ הכותב משמע אפי' בדאורי' יכול אדם לומר א"א בהאי תקנתא יהי' איך שיהי' א"א להוציא מיד המוחזק:

תו חזי' לאצטרופי דעת הרז"ה וסיעתו בפ' הזהב דס"ל הא דאחז"ל כדי שלא יאמרו לו נשרפו חיטך ר"ל כי הלוקח יחזור בו בראותו דליקה ממשמשת ובאה אבל אם לא חזר בו הלוקח בפני עדים הרי המקח קיים במעות כדין תורה והאונס על הלוקח וכן נראה דעת רש"י שם מ"ז ע"ב ד"ה כך תיקנו וכו' יאמר חוזרני בי וכו' יע"ש ואמנם בגטין ריש נ"ב ע"ב מבואר דס"ל להרי"ף דקיימא ברשות מוכר לאונסי' ויש ליישב וכן בקידושי' כ"ח ע"ב ד"ה שמא מבואר דס"ל כהרי"ף והארכתי במקום אחר וכאן אין צורך להאריך דוודאי להלכה עיקור כהרי"ף מ"מ הכא דבלא"ה איכא כמה סברות למעליותא איכא לצרופי גם שיטה הנ"ל:

ודע עוד דלחד שיטה בתוס' אפי' אי לא נגמר המקח מ"מ פטור משו' דלא הוה אהני זוזי אלא כש"ש והוכיחו כן מדנתנו לספר לא מעל והרא"ש לא הכריע ונ' שאין צורך להכריע כיון דבלא"ה כ' רמב"ם כ"ע כשולחני כיון שרוב עסקנו בריבי' וסחורות ומייתי לי' הרב"י סס"י קצ"ח ולפי ענין השאלה הי' המעות הללו מעות טוב זוזי דכספא או דהבא וידוע כי אינם עשוים במדינתינו לסחור בהם בעינא ולהלותם לגוים בריבי' כי עולי' ויורדי' ביוקרא וזולא ומי שיש לו מהן אוצר אותם עד יום מועד כידוע וא"כ יש לדון גם בזה

ונהי דלרוב פוסקים ורובם ככולם ס"ל דבדמי המקח ה"ל כשואל בלאו הך דר"ת מ"מ חזי ג"כ לאצטרופי להנ"ל דהיינו אם יבורר או ישבע שלא שלח בהם יד להוציאם:

מכל הלין נראה דאין להוציא מהמוחזק אם הי' אונס בעיקור הדליקה ולדעתי טוב להודיע כן להצדדי' ויתרצו להכנס בפושרי' על כ"פ. פ"ב יום ג' כ"ו אדר תקע"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ק

שלום וכ"ט לזית רענן יפה פרי תואר זית שופכני במעשיו ומקומו ושעתי' קיימי' לי' זיו כבר בתי' ה"ה הרב החרוץ השנון כש"ת מו"ה שאול הכהן דחזי' לכהנא רבא ויקירא נ"י יושב בשבת תחכמוני ק"ק סטאניסלא יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו ובקראי בו דלתות שנים הנחתיו מן הצד דלא נהיגי גבן להשיב לא לפלפולא בעלמא כ"א למעשה ובתנאי שלא יהי' ח"ו למורת רוח ליושב על מדין באותו מקום ושלא יהי' בדיני ממונות כ"א בריצוי ב' הצדדים ושום א' מהתנאי ליתנהי בהאי שלפנינו וקצת כמדומה שלא הי' ולא נברא אלא משל הי' ע"כ לא השבתי ועתה עוררני בלוחות שניות ומתוך כותלי מכתבו ניכר כי גברא רבא הוא ושפתותיו שושנים נוטפת מור וראוי להשיבו להחשיבו ע"כ יצא הסופר בקולמסו בקול סופר אבל לא מאריך כי דרכי לקצר לנבונים:

גרסי' בב"ק קי"ו ע"ב ת"ר שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עלי' גייס וטורפה וכו' כן הגירסא בכל הספרים ולעיל גרסינן ועמד עלי' גייס לטורפה מחשבי' לפי ממון וכ' במרדכי סי' קע"ה ובהגה' מיי' פ"ג דגזילה אות ט' דבירושלמי ל"ג לטורפה ומשמע שכבר טרפה ע"ש ונדחק בישו"ש פ"י דב"ק סי' מ"ב דמיירי שהי' יכולי' להציל ע"י הדחק ולא רצו לכנס במלחמה אעפ"י שהי' לכל א' מחייב לסייע לחברו א"כ קבלו עליהם לחלק הנותר לפי ממונם ע"ש ודוחק ולפע"ד הי' לו לפרש כברמ"א סי' רצ"ב ע"ש בש"ך סקצ"ד ע"ש אמנם בגליון מרדכי חידושי אנשי שם פי' דס"ל להירושלמי כשעומדי' לטורפה ולא התחילו עדיין ונתפשרו מחשבי' לפי נפשו' אך כשכבר התחילו לטרוף ונתברר שבאו רק לממון אז מחשבי' ההוצאה לפי ממון ע"ש וגם זה דוחק וסיים שבברייתא שני' בדק בכל הספרי' וגרסי' וטורפה ע"ש נראה הכוונה דבנידן דידן בעי' דוקא שכבר טרפו ושוב אח"כ הציל מידם אחר הטריפה אז הוה זוכה מן ההפקר אבל מה שלא נטרוף ולא הגיעה לידם עדיין אינו מיואש ולא הציל לעצמו אמנם בטור וכן בקיצור פסקי הרא"ש שחיבר הטור גרס בברייתא שני' לטורפה משמע ס"ל אפי' לא הגיע עדיין ליד הגזלן ועומד א' והחזירם לאחור נמי הציל לעצמו וכיהונתן ארי' סוף יבמות אבל אם הציל ע"י בריחה

גם הטור מודה שלא הציל לעצמו דמזה החלק שהבריח לא נתייאשו להנותרים ומ"מ נ"ל נהי שלא הציל לעצמו מההפקר מ"מ אם הוא שותף חולק שלא מדעתם גם בברח והציל דלזה לא צריך יאוש אלא פחד סכנה וזמן בהול כנלע"ד ולא פי' הפוסקים כל צרכם בענין זה:

וכ' מהרש"ל שם סי' הנ"ל דגייס שהם מרובי' אינו דומה ללסטים דלא הוה יאוש ע"ש ובעל נתיבות המשפט רס"י קפ"א נעלם ממנו דברי' הללו אבל לפע"ד אין צריך לכך אלא החילוק בין גייס במדבר למקום יישוב דמדבר לית דין ולית דיין וממקום רחוקה באו ושם ישובו הוה יאוש משא"כ סתם גייס אפי' רבים לא הוה אלא גזלנים והכל לפי מה שהוא ענין:

ומסיק רמי בר חמי בשותפות עסקי' פירש"י בין יכול בין אין יכול להציל אמר פליג ומעכב חלקו מה שהציל לא אמר לא פליג ושפיר עביד דמסר נפשי' אעיסקא דתרווייהו הואיל והי' שותף עמו אורחי' למיטרחא אכולי' עיסקא עכ"ל בוודאי אין הדעת סובל לומר דס"ל לרש"י אפי' באינו יכולי' להציל אומר אני מציל לעצמי אין לו אלא חלקו:

אתמהה וכי מפני שהוא אז שותף וחלק עתה גרע מאינש אחרינא בשלמא בדלא אמר והוא עדיין שותף וידו כיד כולם וטרח עבור כולם שפיר הכל לאמצע אבל אחר שחלק ויש לו רשות לחלוק מ"ט יגרע כוחו ממי שלא הי' שותף מעולם אע"כ באינו יכולי' להציל הכל שלו מההפקר אלא רש"י לא פי' אלא מה שחידש המתרץ במאי שתמה המקשן איכולי' להציל מ"ט יהי' שלו כלל וע"ז פירש"י כיון דאמר חָלק מהם וא"כ חלקו שלו והשאר לאמצע אבל במה שהכל שלו באינו יכולי' להציל זה אינו חידוש ולא פירש"י מזה כלום וכן באידך צד בלא אמר לעצמי אני מציל הי' צריך לפרש החידוש שחידש התרצן שאפי' אונס יכולי' להציל מ"מ לא זכה מההפקר כיון שראוי שיציל בשביל כל השותפי' ממילא הוה כיכולי' להציל ולא מיאשי כ"ז שלא חָלק בהדי' נמצא כוונתו כהרא"ש והטור וה"ה בדעת הרמב"ם וכל הפוסקי' ויעיין בשיטה מקובצת וכ"כ ב"ח בדעת רש"י אלא שמהרש"ל סי' מ"ד כ' שמרש"י מוכרח כן כהרא"ש ולא ידעתי ההכרח אבל הדין דין אמת בלי שום חולק כלל:

וכ' מהרש"ל דמהסוגי' דבעי' אמירה דוקא דבמחשבה להציל לעצמו לא מהני דהרי להך לישני דפועל יכול לחזור בו ע"כ באמירה שחוזר בו וכן להך לישנא דיכולי' להציל ע"י הדחק פי' רש"י מדשמעו בעלים ושתקו ש"מ אסח אדעתי' והיינו בששמעו שאמר אבל לא שמעו לא א"כ גם בהך לישנא דשותף חולק נמי מירי באמר דוקא וק' אראבי"ה דמייתי הרב"י דסגי בנתכווין ומ"ש בקצה"ח דלזכות מההפקר סגי במחשבה ע"ש יפה

תפשו בנתיבות המשפט דהא ע"ז אנו דנין אי לא אמר הוה יכולי' להציל וליכא יאוש ומה מועיל כוונה אך ה"בח כ' דראבי"ה מיירי באין שותפין פה כ"א הוא לבדו ולמי יאמר ע"כ סגי במחשבה אם יתאמתו דבריו דאפי' אין שארי הבעלים באותו מעמד נמי הוה יאוש מדעת כביתו שנפל דמהני יאוש שלא מדעת ובשיטה מקובצת מייתי בשם המאירי דיש חולקי' ע"ז ולא ידעתי טעם לחלוק על זה:

וכ' ראב"י שצריך לישבע על ככה שאמר או שכיון לכך ופי' הב"ח משו' דשותף משביע על ספק ונכון הוא אלא שמהרש"ל כ' איך יאומן בשבועה להוציא מחזקת השותפי' דכל מה שבידו בחזקת השותפי' היא ודרכו של שותף להטריח עצמו ולא לחלוק א"כ איך יאומן בשבועה ותי' כיון שכבר נפל ליד גייס וקרוב לייאוש אעפ"י שעוסק מ"מ כולי האי ואולי תו לא הוה כמוציא מידם ע"ש ובזה א"ש דלעיל בסי' קע"ו בש"ך ס"ק מ"ה מבואר ברשב"א דאי לית מיגו לא מהימן בשבועה ובזה נתקשה בנתיבות המשפט ולק"מ התם במלוה ליכא יאוש רק שחלק השותפו' והציל שלו אבל חלקו של אידך אינו מיאוש ואי סופו של אלם לשלם צריך ליתנו לחברו וזה מבואר לעיל קס"ג ובסמ"ע שם ס"ק כ"ד יעי' בפנים במהרי"ק כמה כרכורו' כרכר והסביר דשאני שר זה משארי חובות משום שהרע מאוד ומ"מ השיג עליו ט"ז וכן הסכים שם חכם צבי בהגה' דאין יאוש בחוב וא"כ משו"ה בעי מיגו אבל הכא אחר שנפל ביד גייס וקרוב לייאוש אעפ"י שזה עומד להציל תו לא הוה חזקת ממון של שותפי' ומהימן בשבועה והדין דין אמת. מיהו בנידן שלפנינו שלא נפל ביד הגייס אלא שברח וכבר כתבתי שזה אינו מועיל לקנות מן ההפקר אלא לומר חלקתי לעצמי ולזה לא מהימן בשבועה:

ועתה בנידן שלפנינו אי אית לן סהדי ששמעו שאמר שמציל לשותפות שלו אע"פ שלא הזכיר עצמו מ"מ כיון שהוא שותף עם הארבעה ויש לו רשות לטובת השותפו' לחלקם מן השלשה משותפי' נמצא חלק בין ב' הכתות והציל לשותפיו ויטלו הד' מה שמגיע עליהם וחלקו בתוכם והנשאר אם יש מותר לג' השותפי' לאמצע אך אי ליכא סהדי ובשבועה לא מהימן נגד חזקת הממון המשותף לכולם אזי הכל באמצע:

וכל זה כיון שברח בחבילתו אך אי הי' מציל מיד הלסטים ממש הי' נאמן בשבועה שיהי' הכל לשותפי' הד' אע"ג דלא אמר שיזכה לנפשי' וליכא למימר מגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' דאפי' להש"ך סי' כ"ה סק"ב דמחזיק בעד הרב"י מ"מ היינו כגון התם דהוה לי' זכי' באותה ממון מצד חוב וזכה לנפשי' זכה נמי לחברי' באותה זכי' עצמו אבל הכא מה שנוטל לעצמו הוא חלקו שיש לו בשותפו' והוא רוצה לזכות לחברי' מן ההפקר ולא לעצמו לא נימא מיגו דזכי לנפשי' בחלקו בשותפו' יזכה נמי לאחריני מההפקר

הלא חלקו בשותפו' לאו מטעם זכי' אתי עלה אלא מטעם חלוקה ובחלק ההפקר לא זכי לנפשי' לא מצי למיזכי נמי לחברי' אפי' להש"ך:

אך כל זה נ"ל בשליח ואפי' בא בשכרו לא זכה לחברו דלא כרש"י אבל שומר שבידו מעות שהוא שומר עליו וכיד בעלים דמי ומכ"ש שותף במעות שבידו שהוא שומר עליו וידו כיד השותפי' כולם אם באותו ממון עצמו יארע לו שום זכי' כהאי עובדא דממון השותפין מיואש ובידו לזכו' בו מההפקר שפיר זוכה לחבריו כי ידו כידם ממש אלא יש לדון כיון שכל זמן שלא אמר לעצמי וכו' לא חלק ואז לא אייאש עד שחלק וג' השותפי' אז נתיאשו א"כ בטיל לי' שמירתו י"ל אעפ"י ששותפו' בטיל שמירתו לא בטיל עד שיחזיר לבעליו ואף ע"פ שהי' ביד האנס ואז נפטר משמירתו באונס מ"מ כיון שחזר והוציאו מידו הוא איבעי' דלא איפשטי' בב"ק ק"ח ע"ב אי כלי' לי' שמירה ע"ש וא"כ מספק לא מפקינן מהשותפי' מה שזכו בעבורם:

מ"ש פר"מ לדון בדבר חדש שאינו יכול לזכות לאחרי' מה שאינו יכול לזכות אלא בשבועה תמוה הוא דאין אדם מוריש שבועה היינו מפני שאין בן הלוה יכול לישבע אותה שבועה עצמה אבל אי הי' יכול לישבע שלא נפרע אבא הי' נשבעי' ונוטלין והכא הוא ישבע שבועתו ולא אמרינן מאן יימר דמשתבעת אלא על אחר כגון עדים אומרים איך תחייבנו קרבן שבועה מאן יימר דמשתבעת אפי' הוא צווח פרוע וישבע מ"מ הם יאמרו לו מאן יימר דלמא שבועה אתה ירא אבל האדם על עצמו נאמן לזכות כי יודע אני שאשבע וכן מ"ש מעלתו שהם אינם יכולים לישבע מה לו ולהם הוא ישבע והם יזכו אנו אין לנו חדשות אלא מה שגבלו ראשונים ובזה יתענגו על רב טוב ושלום ושובע שמחות על מי מנוחות כנפשו היפה. פ"ב יום ה' כ' שבט תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קא

שלום רב לתלמידי הותיק הרבני המופלא החרוץ כבוד מה' וואלף נ"י:

היום הזה קבלתי נועם מכתבו ושם נאמרו חזות קשה מה שקשה לו אפירש"י בקידושין נ"א דפריך ש"ס ארבא דאמר קידושין שאין מסורי' לביאה לא הוה קידושי' ממתני' המקדש אשה ובתה ומשני ולטעמיך מסיפא מעשה בחמש נשים ואמרו חכמים אין האחיות מקודשת הא נכריות מקודשת קני את וחמור הוא ופירש"י ונתן מתנות לנולד ולעובר וכו' והוקשה למעלתו מי הכריח רש"י לפרש כן דהרי בעובר איכא פלוגתא ולתוס' בנדה מ"ד ע"ב ד"ה מ"ט משמע דס"ל לרבא מזכה לעובר קנה ומ"ט לא פי' קני את וחמור לנולדי' ולילודי' שלא היתה אמם עדיין מעוברת כלל וכה"ג פירשב"ם בב"ב קמ"ג ע"א ד"ה קני כחמור וכו':

תו הקשה מעלתו על פירשב"ם שם אהא דהקשה רב אוי' למ"ד קני את וחמור לא קנה מהך דאין האחיות מקודשת פירשב"ם דהוה קידושין מסורי' לביאה מי הכריחו למיפק נפשי' לבר מהלכתא ולא פי' משום דכל שאינו בזא"ז גם בב"א ליתא אלו תוכן דבריו והנה הקושיות עצומות ולא ראיתי לאחד מן האחרונים שנתעורר וגם אני בחידושיי לא הרגשתי באחד מכל אלו:

ולפום חומר הקו' נ"ל ליישב בעזה"י חדא מגו אידך והוא עפ"י דברי המרדכי פ' מי שמת דף רמ"ט עמוד ד' סס"י תר"ג וריש סימן תר"ה מחלק דלא שייך קני את וחמור אלא היכי דלא הוה בר קנין כלל אבל היכי דהוה בר קנין בשום מקום לא מקרי חמור כל כך יע"ש וכן הסביר הסמ"ע סי' ר"ג סקי"ט והנה נחזי אנן גבי מזכה למי שאינו בעולם יש ב' אופנים אי אינו בעולם כלל אין בו שום קנין אך בעובר איכא קצת קנין לחד מ"ד לכשתלד או לכל הפחות בירושה דממילא לאביי דב"ב קמ"ב ע"א וכן באחיות נמי איכא ב' אופנים אי אמרינן קידושין שאין מסורי' לביאה לא הוו קידושין אין כאן שום אופן שיחולו קידושי' על א' מהאחיות כשקידש בזה האופן אמנם אי אמרי' משום כל שאינו בזא"ז גם בב"א אינו א"כ נהי דעכשיו אין בהם קידושין מ"מ משכחת בהו קידושי' כשהי' אומר א' מכם תתקדש לי הי' מקודשת:

והשתא נבוא אל המכוון בעזה"י דרבא דאמר בקידושין ולטעמיך כלומר לדידך אביי נמי תקשי מסיפא דלמ"ד קני את וחמור לא קנה אמאי נכריות מקודשת ולכאורה מאי קושיין דלמא חמור היינו בשאין כאן קנין כלל כגון לילודי' משו"ה לא חל נמי באידך משא"כ כאן לאביי דאי הי' אומר אחת מכם פי' האחיות מקודש שייך בהו קידושי' עכ"פ והשתא נמי נהי דלא אמר א' מכם ומשו"ה אין האחיות מקודשת מ"מ אינן מעכבות את הנכריות מלהתקדש כמו מטבע לרבנו שמחה שבמרדכי הנ"ל ולא הוה ק' מידי ק' רבא משו"ה פירש"י דפשיטא לי' לרבא דלמ"ד את וחמור לא קני היינו אפי' בכי האי גוני שאחד מהם עובר דאית לי' ג"כ קצת קנין בירושה דממילא לאביי דב"ב הנ"ל ואפ"ה לא קנו שניהם ושפיר אמר רבא לאביי ולטעמיך (ובלאה"נ אפשר דרבא גופי' מודה לאביי דמזכה לעובר לא קנה אלא בירושה דממילא והא דאמר רבא התם רפויי מרפי' בידייהו דחיי' בעלמא הוא מהכא לא תידוק כמ"ש רשב"ם שם ע"ב ומ"ש תוס' בנדה הנ"ל דרבא דמפיק מוילדו לו ס"ל מזכה לעובר קני לא נחתו לדקדק בלשני' וכוונתם בירושה ס"ל דקני ומשו"ה אצטריך וילדו לו אבל במזכה ממש אין הכרח והוא מובן וק"ל):

ובזה מיושב נמי דברי רשב"ם בהיפוך מהנ"ל דלהרשב"ם הי' קשה מנ"ל לר' אוי' להקשות בכח אמ"ד את וחמור לא קני מהא דנכריות מקודשת דלמא ע"כ לא קאמר דלא

קנו שניהם אלא בחמור ממש ר"ל בעתידי' להולד שאין כאן שום קנין כלל אבל בעובר שיש בו קנין בירושה עכ"פ או בלכשתלד נהי נמי דהשתא לא מיירי בלכשתלד ולא בירושה ומשו"ה העובר לא קנה מ"מ בכה"ג הי' אידך קנה ומשה"נ באחיות דיש להם קידושין עכ"פ באומר א' מכם משו"ה נכרי' מתקדשת וכמ"ש לעיל ומאי פריך ר' אוי' ועוד אפי' אי נימא נמי דאת וחמור מיירי בעובר מ"מ מנ"ל לר' אוי' להקשות כ"כ דלמא ר' המנונא דאמר לא קנה כלום ס"ל המזכה לעובר אפי' לכשתלד לא קנה ואפי' בירושה דממילא נמי לא קני ולא שייך בי' קנין כלל לכן פירשב"ם דאה"נ הו"מ לשנוי הכי אלא שרצה ליישב גם למ"ד קידושין שא"מ לביאה לא הוו קידושין ולדידי' גם באחיות לא שייך בהו שום קידושין בעולם ואפ"ה נכריות מקודשת ומשום הכי משני לי' באומר א' מכלכם וזה כפתור ופרח לפע"ד וקרוב להמרכז:

ואל ישיבני הא עכ"פ לכ"ע עובר בר קנין הוא גבי בנו שדעתו קרובה אצל בנו י"ל כבר פי' הש"ך רס"י ר"י דאין כאן קנין לעובר ולא זכי' לו כלל אלא שרצונו לומר הואיל ודעתו קרובה אמדינן שרצונו שאחר יקנה ע"מ להקנות לבנו לכשיולד ואין זה קנין להעובר אלא שאחר יקנה בתנאי שיקנהו להעובר ומ"ש מעלתו אק' הש"ס ממתני' דלמא מתני' מיירי באומר קנה ע"מ להקנות אין זה בכח לשון המשנה וק"ל:

וזה לי כמה שנים עשיתי סמוכי' לדברי ר' שמחה הנ"ל לחלק בין היכי דאיכא שום קנין או ליכא שום קנין והוא ממה דפריך הש"ס יכיר ל"ל לנכסי' שנפלו לו לאחר מכאן ולר"מ דאדם מקנה דבר שלא ב"ל לנכסי' שנפלו לו כשהוא גוסס וקשה לשיטת רמב"ן בנימוקי ב"ב דהאב שהכיר את בנו לא מצי הדר בי' דיכיר מטעם עדות נגע בי' שהתורה האמינו כעד ואינו חוזר ומגיד וא"כ קשה הא גם ר"מ מודה בפירות דקל עד שלא בא לעולם יכול לחזור בו וא"כ נפקא מני' טובא במאי דכתי' יכיר דאי הוה יהיב לי' במתנה הוה מצי הדר בי' קודם שבאו הנכסי' לעולם והשתא לא מצי הדר בי' וצ"ל דק' הש"ס היא כך הא לא מיירי מגברא שליח ערטלאי ועכ"פ יש לו גם עתה מעט נכסי' וי"ל כי קאמר ר"מ דיכול לחזור בו היינו כי לא מקנה לי' אלא דבר שלא ב"ל שאין לו לקנין לחול עכשיו כלל עד שיבוא לעולם ומשו"ה יכול לחזור בו משא"כ כשמקנה לו דבר שבא לעולם נמי אזי נאמר מגו דחייל אדבר שבא לעולם לחול מיד שלא יחזור בו חייל נמי אדבר שב"ל ולא יחזיר בו כלל ופריך שפיר אר"מ יכיר ל"ל:

אלא דלפ"ז לרבנן מי ניחא נימא מגו דחייל אהני שבאו לעולם חייל נמי אהני שלא באו עדיין לעולם אע"כ צ"ל ולחלק כרבנו שמחה הנ"ל בשלמא לר"מ דדבר שלא ב"ל בר קנין הוא עכ"פ לענין שאם יבוא לעולם יקנהו נהי נמי דהי' יכול לחזור בו מ"מ אמרי' בי'

מגו דחייל אדבר שבא לעולם חייל נמי אהא שלא יחזור בו ופריך אר"מ שפיר יכיר ל"ל אבל לרבנן דדבר שלא ב"ל לא הוה בר קנין כלל לא אמרי' בי' מגו ומשו"ה לרבנן שפיר איצטריך יכיר ומוכח כרבנו שמחה הנ"ל וה' ישמחהו בשמחת עמו ובניו יעלהו במתי עב בבנין היכלו וארמוניו הכ"ד א"נ לנצח החותם פה ק"ק מ"ד יום ד' י"א תמוז תקס"ד לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קב

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג המפואר מו"ה געץ נ"י אב"ד דק"ק ביסטריץ יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו היפה בשאלתו נידן מי שמכר חפציו של כסף שהי' לו כדי ליקח בדמיו יורה לבשל בו יי"ש והדבר הי' ידוע ומפורס' שבשביל כי מוכר וכן אמר להדי' בשעת מכירה ושוב טרם משך הלוקח החפצים ואמנם זה כבר קיבל כל מעותיו מת אחיו של מוכר ונפלו לו בירושה יורה כנ"ל ואין צריך לו עוד ע"כ רוצה לחזור ושלא ליתן החפצים להלוקח כ"א להחזיר לו מעותיו:

והנה הנוגע לעיקור הדין כפי משמעו' השאלה לא הי' קנין חליפין ולא אגב קרקע אלא כסף בלא משיכה א"כ בלא שום אומדנא כלל יכול לחזור בו המוכר כמבואר רס"י קצ"ח ולענין קבלת מי שפרע או מחוסר אמונה נראה ודאי שינוי שנשתנה הענין שנפל לו יורה בירושה הוה כתרי תרעא שברמ"א סוף סי' ר"ד ועוד כיון דהמחבר סי' ר"ז לא הזכיר חילוק בין קרקע למטלטלי' רק הרמ"א הגיה א"כ המוחזק יכול לומר קים לי כהמחבר ולא נוכל להוציא ממנו:

ואומדנא דאתאן לידן נבאר כל דבריו בעזה"י כדי להעמיד על האמת הטור סי' ר"ז מייתי ההיא דזבין אדעתא למיסק לא"י שהוא פ' האיש מקדש ועלה מייתי דסברת רש"י דוקא אמדינן אין אדם מוכר קרקע אם לא למיסק לאתרא אחרינא אבל במטלטלי' אפי' אמר כן מ"מ איננו אומדנא דאינשי טובא מוכרים מטלטליהם אפי' אם לא יסעו מהעיר אי' הענין כי אם הי' מתנה בלשון תנאי אפי' למ"ד לא בעי כפילות עכ"פ צ"ל בלשון אם אם איסק לא"י יהיו החפצים או הקרקע מכורים אך הכא לא אמר לשון א"ם אלא משו"ם דבעינא למיסק לא"י מזבנינא ומשו"ם לאו לשון תנאי הוא ולא אתאינן עלה מאומדנא דחז"ל שאומדי' דעתו דאל"ה לא הי' מוכר והוה כאלו התנה ולזה סבר רש"י אין לנו אלא קרקע אבל מטלטלי' דליכא אומדנא ולא אמר אלא משו"ם ולא א"ם גם לא כפל לתנאי ע"כ המקח קיים ועיין החילוק בין לשון א"ם ללשון משו"ם בתשו' מהריב"ל ח"ג סי' צ"א והנה אפי' יבוא אלי' וגם הוא עצמו מודה שנתכוון לתנאי מ"מ כיון דליכא אומדנא דמוכח ה"ל דברים שבלב ואינם דברים ועל זה נבנה כל דין מכירת חמץ שלנו דאפי'

הגוי אינו מכוון לקנות דברים שבלב אינו דברי' ואומדנא שאינה מפורשת בש"ס אין לנו ויעי' רמב"ם פכ"ד מסנהדרי' הל' ב':

והנה אח"ז מייתי טור האי עובדא דפ' אלמנה ניזונית וכ' עליו בשם ר"ח דבמטלטלי' לא אמרי' אומדנא וכ' הב"ח דס"ל להטור דלרש"י דוקא מזבין למיסק לא"י שיחלוק בין מקרקע למטלטלי' ור"ח פליג אהא וס"ל בלא איצטריכא לי' זוזי יש חילוק בין קרקע למטלטלי ובהג"א פרק אלמנה ניזונית מייתי בשם ר"ת דמספקא לי' וכ' דרישה אפשר חדא מניהו וחדא ר"ח למר מספקא לי' ולמר פשיטא לי':

וצריך להבין האי מספקא אין הכוונה שמספקי' בדעת המוכר דא"כ אין ספק שאין המכר בטל דדברי' שבלב אינם דברים דלא שייך אומדנא אלא מה שעמדו חז"ל על סוף דעתו שבודאי כן הוא א"כ תו לא הוה דברים שבלב אלא כמו שפירש להדי' והתנה בתנאי כפול אבל אם יש קצת ספק בדעתו אלא יתברר ע"י אלי' הנביא שכך הי' כוונתו מ"מ כיון שלא ניכר מחשבתו מתוך מעשיו היכר גמור וברור ה"ל דברי' שבלב ואינן דברים וא"כ מ"ש הג"א לר"ת או לר"ח מספקא לי' ר"ל מספקא לן בדעת חכמי ש"ס שאמרו אומדנא אי הי' שעמדו על דעת המוכר מטלטלי' ג"כ ומתבטל המקח או לא עמדו על דעתו אלא בקרקע אבל אפי' הי' ספק בדעת כל אדם ואדם לפי מה שהוא מ"מ המקח קיים באמת לא מספק ומוציאי' מיד המוחזק דדברים שבלב אינם דברים אך אנו מסופקי' בדעת חז"ל ע"כ ס"ל במטלטלי' אין מוציאי' מיד המוחזק:

ומשו"ה בב"ב קמ"ז ע"ב אמרי' ר"ש בן מנסי' אזיל בתר אומדנא פי' דס"ל אומדנא דמוכח ודאי גמור הוא כאלו פי' והתנה שאם בנו קיים לא יהי' מתנה אבל אי ס"ד ר"ש בן מנסי' מספקא בדעת הנותן נמצא שאין מבורר במעשיו שעל מנת שמת בנו הוא נותן א"כ אפי' לו יהי' שיבוא אלי' ויאמר לנו כך הי' כוונתו מ"מ אפי' בנו קיים מתנתו קיימת דהרי סתם נתן ודברי' שבלב אינן דברי' אע"כ אית לי' אומדנא לר"ש בן מנסי' וה"ל כפירש להדי' ולא דברים שבלב:

נחזור להנ"ל הקשה הדרישה לקמן סי' ר"ל מייתי טור פלוגתת רבנו יונה ור"ח גבי לוקח יין והוזל דס"ל לר"ח דאפי' בלוקח אמרי' אומדנא ותי' במוכר אמדינן בקרקע ולא במטלטלי' ובלוקח אמרינן אומדנא נמי במטלטלי' ע"ש ועיי' תוס' כתובות מ"ז ע"ב ד"ה שלא כתב לה וכו':

והנה שם בפא"נ ס"ו ע"ב גבי עדי עדיות אין מפורש הטעם בש"ס ורוב הפוסקים ס"ל אמדינן דעת המקבל אחריות שלא הפקיר עדיותו אלא מפני שהי' לו עדי עדיות אבל זולת זה הי' מניח על דין תורה אך הריטב"א לא ניחא לי' לחדש אומדנא שלא נזכר בש"ס

בהדי' ואין לנו לומר עמדנו על סוף דעתו של אדם ע"כ כ' דמיירי שנעשה מעדי עדיות זיבורי' והשתא לא פליגי באומדנא אלא במשמעות לשונו אי הי' משמעות על עדיות שבשעת פיסוק או בשעת גבי' ומ"מ סוגי' דעלמא דלא כוותי'. פ"ב יום א' ט' מרחשון תקצ"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קג

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים יעלו על ראש צדיק ונשגב י"נ הרב הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מו"ה אליעזר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מיקלאש יע"א והשכונה:

יקרתו הגיעני ואשר כ' הדרת גאונו שנוגע לדינא אקדים להשיב מ"ש ש"ך ח"מ רס"י ר"ד על דברת ש"ג ריש בב"מ והג"א שם וכ' הש"ך דהג"א מיירי בשקנה בקנין גמור ולא בדיבורא בעלמא כמ"ש ש"ג וע"ז כ' פר"מ דדוחק לפרש כן דברי הג"א אלא דס"ל כשיטת הרז"ה פ' הזהב דלא עקרו חז"ל קנין כסף לגמרי אלא שיכול לחזור בו כל זמן שהמקח בעולם אבל אם נאנס קודם שחזר בו הרי הוא על אחריות הלוקח ובהג"א מיירי בקנין כסף בלי משיכה וס"ל כהרז"ה הנ"ל דכיון דאין המוכר חוזר במקחו שוב אינו נאמן להעיד כיון שצריך שבועה לא ידעתי מה הועיל פר"מ בזה אפשר כל זה בכוונת הש"ך דעכ"פ לית' לדברי הש"ג שכ' להדי' דבדברי' בעלמא מיירי והא ליתא אלא מיירי בקנין ואי ס"ל מעות אינן קונות כלל מיירי בקנין משיכה ואיס"ל כהרז"ה ומיירי בקנין מעות אבל עכ"פ בדברי' בעלמא לא מיירי:

אבל באמת א"א בשום אופן לומר שהג"א בשם פר"י ומהרי"ח סברו כהרז"ה שהעיד על עצמו שם פ' הזהב שאין שום א' מהגאונים ס"ל כוותי' וכן הוא האמת ומכש"כ בעלי התוס' דפליגי בהדי' בכמה דוכתי' וס"ל כהרי"ף וכהלכתא ואיך נייחס לפר"י כהרז"ה ומ"ש הדרת גאונו דשיטת רש"י כהרז"ה ומייתי מרש"י פ' הזהב (בבא מציעא מ"ז ע"ב) בסופו ד"ה כך תקנו וכו' ועוד שם ס"ג ע"א ד"ה יש לו וכו' אלו דברי גאונו הנה מרש"י ס"ג אין שום משמעות וכוונתו ככוונת תוס' שם ס"ב ע"ב ד"ה אעפ"י וכו' אך מ"ז ע"ב ד"ה כך תקנו שם מבואר להדי' כהרז"ה אך לכאורה סותר למ"ש רש"י בגיטין נ"ב ע"ב ד"ה נשרפו וכו' מבואר בדבריו למעיין דבהדיוט דעלמא אפי' לא הדר בי' מקמי דליקה ונשרף פטור הלוקח ואחריות על המוכר ודלא כהרז"ה:

ומיהו הא ל"ק כ"כ דנוכל לומר לפמ"ש רש"י בההיא הנאה דקיימי ברשותי' לחזרה עכ"ל מבואר מדבריו דס"ל לרש"י דמשו"ה חייב המוכר באחריות משום דהוה ש"ש בההיא הנאה דקיימי ברשותי' לחזרה האמת גירסת הרי"ף בפ' הזהב סוף שלומי בעי פי' הש"ס הקשה שהמוכר יהי' צריך לשלם אם לא יציל ומשני שמא תפול דליקה

באונס ולא יכול להציל משמע לפי גי' זו דלא כרש"י דאפי' אי לא הוה ברשותי' לחזרה נמי הוה חייב לשלם דהרי הש"ס הקשה למה לן לאוקמי ברשותי' לחזרה משום דליקה הא בלא"ה יהי' צריך לשלם אמנם הגי' שלפנינו אינו כן אלא סוף סוף מאן דשדי דליקה בעי שלומי ואמזיק המבעיר הבערה קאי ולא אמוכר וס"ל לרש"י אלמלא דהוה קיימי ברשותי' לחזרה לא יהי' אחריותו עליו וא"כ לכאורה יש לפקפק ולומר כיון דהחוזר יש עליו לקבל מי שפרע לימא המוכר ידענא בנפשאי אפי' יהבי לי כל חללי דעלמא לא קבילנא מי שפרע ואין כאן טובת הנאה במה שאוכל לחזור בו ולמה אהי' כש"ש לשלם כשנשרפו חיטי' וצ"ל התם בגיטין מיירי באפטרופסי' שלוחי דיתמא דליכא מי שפרע במקח שע"י שליח משו"ה כ' רש"י שאחריות הדליקה על המוכר משא"כ בב"מ פי' בקנין דעלמא דאיכא מי שפרע על החוזר בו לא מצינן לאחיובי למוכר באחריות משום הנאת החזרה ע"כ פי' כהרז"ה שיחזור בו בראותו דליקה ממשמשת כן אפשר ליישב בדוחק ב' סתירות ב' דיבורי רש"י אלו ולעולם כהרז"ה ס"ל לרש"י וכדעת פר"מ.

איברא גם בקידושין כ"ח ע"ב ברש"י ד"ה שמא יאמרו לו וכו' מבואר דלא כהרז"ה דהפסד הדליקה על המוכר וכפשטיות כוונתו בגיטין וכדעת כל הפוסקי' ודלא כהרז"ה וסמי חדא דבב"מ מקמי תרתי דקידושין ודגיטין ולקמן בדברינו יבואר אי"ה ישוב לסתירות אלו יען כי נימוק"י העמיד שרש"י ס"ל כהרי"ף יע"ש פ' הזהב:

לכאורה פשטיות סוגיות הש"ס כהרז"ה ריהטא דהא חיילי' דהרי"ף ממתני' ס"פ או"ב בשאר ימות השנה אם מת להמוכר והרז"ה דחי התם זיקא בעלמא שקיל מיני' וה"ל כאלו עדיין בעולם והרמב"ן במלחמות כ' דרוח בעלמא אסף בחפניו וכי נזקי' הם דבעי היזק ניכר הכא מה לי ניכר מה לי לא ניכר ולפע"ד ע"כ בהא פליגו הני אמוראי שם מר מתרץ לי' בשזוכה ע"י אחר ומר מתרץ לי' דאוקמוה אדאוריית' וק' וכי לא יודו בהך דאוקמוה אדאוריית' הא במתני' ס"פ החלון בעירובין ליכ' לאוקימתא אחריתי אלא דבדבר מצוה אוקמוה אדאוריית' ומ"ט נאדי הכא מהך שינוי' ומוקי לי בשזיכה ע"י אחר ודוחק לחלק בין מצוה דעירובין ובין מצוה דס"פ או"ב עי' רמ"א בהגה' ח"מ סי' קצ"ט ס"ג וא"כ במאי פליגי וע"כ בהאי גופי' פליגי דהני אמוראי ס"ל כהרז"ה דאם לא חזר בו ונאנס שוב אינו יכול לחזור בו והכא במת הו"ל כנשרף ואפי' בשאר ימות השנה נמי אינו יכול לחזור בו ע"כ מוקי לי' בשזיכה ע"י אחר ואמנם ר"א ס"ל דמיתה הוה כזיקא בעלמא שקיל מיני' והוה כאלו עדיין בעולם ודכ"ע כהרז"ה ודלא כהרי"ף. ולהרי"ף וסייעתו צ"ל דס"ל דאדרבא הני בהא גופי' פליגו לר"ה אמר רב ולרב שמואל בר יצחק ס"ל כהרז"ה דלאחר האונס אינו יכול לחזור בו משו"ה מוקי לי' בשמשך או בשזיכה ע"י אחר אך

ר"א אר"י דמוקי לי' במעות קונות לאו משום דמיתה זיקא בעלמא הוא וכמו שהקשה רמב"ן שאין זו סברא אלא דלית להו ס' הרז"ה כלל אלא לגמרי עקרו חכמי' קנין מעות ואפי' לא חזר בו נמי אחריות על המוכר וע"כ מוקי למתני' דשמעתין דס"פ או"ב כמתני' דס"פ חלון:

ואם כדברי כן הוא י"ל הא דאמר רבא ב"מ מ"ח ע"א מתני' מסייעא לר"ל מדקתני בלן אבל ספר לא וא"כ תיקשי על ר' יוחנן וכמו שנדחקו שם תוס' מ"ח ע"ב וי"ל דלכאורה הא דפשיטא לרבא דאע"ג דעקרו רבנן קנין מעות מ"מ מועיל מן התורה לא ברירא כ"כ דאיכא למימר לגמרי עקרוה ואפי' מעילה ליכא ודברי תוס' פסחים כ"ט ע"א ד"ה אין פודין וכו' ואין לתמוה וכו' ע"ש ובע"ז ס"ג ע"א בתוס' ד"ה והא מיחסרא משיכה ע"ש מיהו ק' התוס' דע"ז י"ל עפ"ז דברי תוס' ב"מ ד"ה מאי וכו' ועי"ל וכו' ע"ש ויעיי' סוכה ל' ע"ב ד"ה שינויי וכו' פסקא דמילתא נלע"ד בודאי אי הפקיעו רבנן קנין מעות לגמרי וכשיטת הרי"ף א"כ גם ממעילה הפקיעו ולק"מ ממשנת בלן אך רבא מייתי ראי' לר"ל מרב דאמר אבל ספר לא ורב ס"ל ס"פ או"ב כשיטת הרז"ה דאפי' אי הפקיעו חכמים קנין כסף לא לגמרי הפקיעו אלא שיכול לחזור בו אבל גוף הקנין קיים א"כ מי יפקיע חיוב המעילה וכתי' תוס' דע"ז ושפיר מייתי רבא מתניתא מסייעא לר"ל ומ"מ לר' יוחנן לק"מ:

ולפ"ז רוחא שמעתא גם ליישב סתירת פירושי רש"י דלעולם רש"י ס"ל ככל המון הפוסקים דלא כהרז"ה וכפירושו בקידושין וגטין ואמנם מודה רש"י דלרבא דאמר מתנית' מסייעא לר"ל ע"כ כשיטת הרז"ה ריהטא ומשו"ה התם בב"מ בהס"ד פירש"י כשיטת הרז"ה דעל זה יסובו דברי רבא מתניתא מסייעא לר"ל. - היוצא מהאמור דלע"ד אין שום סברא דהג"א יסבור כהרז"ה ועכ"פ דברי ש"ג צע"ג למעיין דבריו בפנים. פ"ב יום ב' ח' מרחשון תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קד

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג הגאון המופלג החרוץ ושנון המפורס' גן הדסים גל אגוזים כש"ת מוהר"ר...

יקרתו הגיעני וארי נעשה שואל מדעת תורה בעובדא דאתי' לקמי' חד גברא שכר כפרים מהשר ובתוכם כפר א' שדר והוחזק בו יהודי אחר ודחאו מביתו וחזקתו ועמדו לפני בד"צ ויצא פס"ד וי"ל שיחוש לנפשו מלהלכד במצודה וע"כ עליו החיוב שיחזור להשכיר אלו הכפרים באותן סך דמים שהחזיק מהשר וגם שיהי' לו כל יפוי כח כאשר הי' לו מקדם עכ"ל והנה זה לא שמע לקול מלחשי' חובר חברי' ולא רצה להשכיר אלא בסך עצום יותר ובתנאי שלא ימכור י"ש להדרים תחת כפרים שהשכיר הוא שלא

להפסידו ואחר שראה זה יהודי צרתו צרה וא"א לו לזוז ממקום חיותו התרצה גם לזה אך בתחילה מסר מודעא כדין מסירת מודעא וידעו באונסי' ושוב עשה עמו קאנטראקט כרצון של זה הגבר אלים בביטול כל המודעות ועתה בהגיע זמן לפרוע שכירו' של חצי שנה גילה לו שמסר מודעא ונתעצמו בדין ויש מהדיינים ס"ל כיון שביטל מודעא כדרך שמבטלי' בגיטי נשים אין במודעות שלו כלום וצריך לשלם ככל שקיבל עליו ופר"מ אין כן דעתו ופר"מ נחית לעומקא דדינא בדיני מודעא זבין וזבין ויהיב גלי' לדרעי' ונפיל נהורא בהאי ענינא ובקש ממני לחות דעתו בענין זה:

וכשאני לעצמי לא נחיתנא לדיני מודעא כלל ראשון תחלה נאמר בפס"ד הראשון כי לפע"ד יפה דקדקו בלשונם שיחוש לנפשו מלהלכד במצודה וכו' משמע שלא פסקו אלא דיני איסור והיתר שיחוש לנפשו מחומרת חר"ג ועשה זאת והנצל ותשכרינו ליהודי הראשון במחירו אבל לא פסקו שלא הועיל קנינו מהשר ושלא יועיל זכותו כנכסי מדבר וממילא ישאר לישראל ראשון זה אינו במשמעות פס"ד שלהם כי פשוט שר"ג לא הפקיר נכסי' ולא ביטל קנין אלא החרים שלא לעשות מעתה העובר לא אתאינן עליו אלא מטעם כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני והנה הסכמת הב"ח והש"ך ח"מ סי' ר"ח דבנשבע שלא למכור הוה ספיקא דדינא וכ' ט"ז שם הטעם דקיל שבועה משאר א"ר לא תעביד משום דבגוף המעשה ליכא אי' רק ממקום אחר נצמח האיסור נמצא הוה ספיקא דממונא ולא יכולי' להוציאו מיד המוחזק ונהי דמזהירי' לי' שיחוש מס' איסור חרם דאוריית' אבל לענין ס' ממונא הקרקע בחזקתו כאשר קנאו ושכרו מהשר:

ועוד בלשון רמ"א סס"י רל"ז משמע לכאורה דלא ברירא כולי האי שיש חרגמ"ה שלא לשכור דירתו של חברו מגוי דכתבו בלשון יש מי שאומר ונהי ס' איסורא לחומרא מ"מ ס' ממונא לקולא אלא לזו י"ל דכיון מס' אסור לשכור דס' דאורי' לחומרא שוב ה"ל כל מה דא"ר לא תעביד ולא מהני אפי' להרמב"ם דס' דאורי' רק מדרבנן לחומרא מ"מ הא גם מאי דאמרו רבנן לא תזבין לא הוה זביני' כדאמ' ר' יוסף בפ' הכותב:

ועוד הא הרמב"ם ס"ל בס' המצות שרש א' דכל מצות דרבנן הם מדאורי' בעשה דשאל אביך ול"ת דלא תסור והקשה הרמב"ן א"כ מ"ט ס' דרבנן לקולא ותי' תשב"ץ ומהרי"ט ומגלת אסתר שרצו חכמים לוותר בתקנתם והתנו כך מעיקרא שיהי' ספיקא להקל ובזה הבנתי מ"ש בפ' במה מדליקין דמברכי' על יו"ט שני דלא ליתי לזלזולי בי' וק' וכי משום כך נעבור על לא תשא אבל א"ש כיון דתקינו רבנן ה"ל דאו' אלא במקום שרצו לוותר וויתרו והכא משום דלא ליתי' לזלזולי לא וויתרו וממילא ה"ל דאורי' ממש וא"כ ס' חרם דהוה ס' דאורי' ורבנן אמרו שנחמיר בו הדר לי' וודאי דאורייתא וא"ר לא תעביד ולא

מהני. ועוד נ"ל שאין כאן ספק כי ראיתי בתקנת רגמ"ה שבסוף תשוב' מהר"מ מר"ב דפוס פראג כ' וז"ל תקנה שלא לשכור בית גוי שדר בו ישראל עד מלאות לו שנה אחר שיצא ישראל מהבית עכ"ל לענינינו וא"כ מ"ש רמ"א יש מי שאומר צ"ע כי אין ספק וחולק על זה אך נ"ל דקאי אמה שהוסיף וה"ה במה שנהגו לשכור ההלואה מהגוי ובאמת דין זה מפוקפק ומהרמ"פ סי' מ"א כתבו מס' דנפשי' דמה לי הלואה וחנות ומה לי דירה ויש לחלק דלא בכל מקום מיתדר לי' ובעו"ה צדו צעדינו מלכת ברחובותינו וגם ערב אדם בשלו ומנוה לנוה בודק אבל להרויח במו"מ וחנות אפשר אין בו חרם ע"כ כ' יש מי שאומר והכא חזקת דירה הוא ג"כ א"כ פשיטא שהחרם כריך בעקביו ואי יש בחרם ושבועה דין אי עביד לא מהני א"כ לא הועיל קנינו מהשר כלל ונשארה ביד ישראל הראשון אלא דזהו גופי' הוה ספיקא דדינא כנ"ל:

ונחזי אנן בעזה"י הנה הט"ז בי"ד סי' רכ"ח סקמ"ד רמי תרי תשוב' הרא"ש כלל ז' סי' ד' עם מ"ש כלל ה' סי' ד' יע"ש ולא אאריך במ"ש על ספר ולפע"ד בהבין סברת הרא"ש שכ' שהשטרות שנעשו באיסור טרם שהתירו חרם הראשון כשרים מ"מ משום דלא שייך אי עביד לא מהני אלא במצות שא"א לבטלן אבל כאן שאפשר לבטלה מודה רבא דמהני הנה סברתו הוא כך כיון שהמקח נעשה כדין או השטר נכתב כדין ואנו באין לבטלו מטעם דא"ר לא תעביד אמרי' בטל מצותיך ותקיים המקח בשלמא מצות התורה שא"א לבטלה על כרחנו לבטל המעשה אבל מצוה שע"י עצמו באה לו ויכול לבטלה ע"י היתר ועקירת השבועה מעיקרא ואין כאן מילתא דא"ר לא תעביד והמעשה קיים עכ"פ אפי' לא יתיר לו שבועתו אח"כ ולכן בציבור שגזרו חרם ובידם לעקור מעיקרא ע"י שאלה לחכם כמ"ש שם הש"ך ס"ק צ"ו אלא שהש"ך כ' דמיירי שלבסוף התיר החכם ועקרו למפרע וזה אינו במשמעות בל' הרא"ש שכ' ועוד חכם עוקר נדר מעקרו וכשיתירו החכם וכו' ע"ש בש"ך משמע להדי' בתחלה מיירי שלא התירו החכם אלא כמ"ש כיון שבידם לבטלו מאי חזית דלא מהני מעשה צאי ובטל מצותיך וכיון שהציבור בעצמ' ציוו לכתוב השטרות שלא עפ"י סופר והם בעצמם בידם לבטל חרמם א"כ המעשה קיים כל זה בהך דכתיבת שטרות אמנם באינך תשו' הרא"ש שלא לטרוף מבע"ח מקומות בה"כ ושוב עברו הם וגבאו מהם בע"כ טרם שבטלו התקנה הראשונה נהי שבידם לבטל מכאן ולהבא ואפי' איזה יחידים אינם מסכימים ע"כ נגררו אחר הרוב אבל מ"מ אותן הגביאות שנעשו באיסור בע"כ של בעלים א"א לבטלם להתיר ע"י חכם וחרטה למפרע שהרי אותן היחידים לח יחרטו ולא ישאלו על נדרם ולא יועקר למפרע והוה אין בידם לבטלם ובכלל כל דא"ר לא תעביד אי עביד לא מהני ומיושב סתירת הרא"ש:

ולפ"ז נלע"ד דאין כאן מחלוקת כלל וגם הגה' מרדכי דשבועות סימן שפ"ד שכ' ר"י בר פרץ מי שנשבע או קיבל בחרם שלא ימכור או יתן דבר וכו' דא"ר לא תעביד לא מהני נמי ס"ל כהרא"ש הנ"ל אלא מיירי בנשבע על חפץ פלוני ועבר ומכרו אותו החפץ ששבועה כבר עבר לי' ולא נשאר דבר לשאול עליו וס"ל הא דאמר אמימר ספ"ג דשבועות אפי' אכלו כלו נשאלי' עליו דמחוסר מלקות וקרבן וכ' שם הרא"ש אפי' בזה"ז דליכא מלקות וקרבן מ"מ איכא איסורא דמלקות וקרבן וכ"פ בש"ע י"ד סי' של"ח סעי' כ' מ"מ כ' בתשו' שער אפרים דהתוס' בגטין סוגי' דנודרת חולקי' מדהקשו יתנו לה ככר ותאכל לאלתר בפנינו ש"מ ס"ל בזה"ז לא מהני שאלה אם אכלו כלו א"כ י"ל גם הר"י בר פרץ שבמרדכי הנ"ל ס"ל הכי וא"כ מדמכר אותו החפץ כבר בטל שבועתו וא"א למתשיל עליו וא"א לבטלו משו"ה בטל המקח אבל מודה הוא שאם נשבע סתם שלא ימכר שום דבר ועבר ומכר דבר א' ונשארו דברים הרבה למשאל עליהן א"כ בידו לבטל וליעקר השבועה מעיקרא קיים המקח אפי' לא ישאל ואין כאן מחלוקת בינו לבין הרא"ש בענין זה:

ונקל ליישב סתירת רמ"א שבח"מ סי' ר"ח מיירי בנשבע שלא למכור סתם שום דבר א"כ אעפ"י שעבר ומכר יש בידו לבטלו על ידי שאלה משו"ה המקח קיים משא"כ בי"ד סי' רל"ו מיירי רמ"א להדי' בנשבע על חפץ פלוני וזו אין בידו לבטלו המקח בטל אע"ג שיש לפקפק ע"ז דא"כ ס"ל להרמ"א כתוס' גטין הנ"ל דאכלו כלו אין נשאלי' עלי' בזה"ז ובסי' תרצ"ח סעי' כ' שתק רמ"א ולא הגיה אבל אין זה פקפוק כ"כ כי מה הי' לו להגיה ע"ז ומאי חורבא נפיק מזה אם משאל על נדרו לחוש לדברי הרא"ש אולי יועיל לו לתקן עותתו ומ"מ העיקר כנ"ל וכל דברי חכמים קיימי' בלי מחלוקת ומכ"ש דא"ש טפי בצירוף דברי תשו' מהרי"ט סי' ס"ט דרמז עליו ש"ך ח"מ סי' ר"ח:

ומעתה בנידון שלפנינו לפי משמעות התקנה מחרגמ"ה שהעתקתי לעיל לא משמע שיש בידו לבטל ולתקן דכיון שעבר ושכר מהגוי עבר וא"כ המעשה בטל אך מדפשישא להו לבד"צ שאם יחזור וישכירנו לאותו ישראל עצמו באותן המעות ששכרו ניצל מהחרם אע"ג שכבר עבר א"כ בידו לבטלו א"כ המקח קיים אפי' לא יתקן עותתו כיון שבידו לתקן ואולי אם משכירו לישראל אחר א"כ הוה כשובר כנפי' דמבטל קיום העשה בידים ה"ל הך שכירות לשני בכלל א"ר לא תעביד ולא מהני שכירות להשני או אולי י"ל ממון דאיתי' בהשבה ופיוס לא שייך שיבור כנפים ולעולם יכול לתקן לפייס הישראל הנדחה מדירתו כולי האי ואולי אך השתא שהשכירו לישראל ראשון כיון דאפי' לא הי' משכיר כלום והי' מחזיק לעצמו אין אדם יכול להוציא מידו שהרי בדין קנה מהשר רק דעביד איסורא ולא רצה לתקן עותתו וחרם כריך על עקבו אבל שכרתו שכירות מעלי' היא א"כ

השתא דטב מיני' עביד והשכירו לישראל קמא שלא להוציאו מביתו רק שאינו בא לתקן עותתו ומשכירו ביותר לא שייך לומר א"ר לא תעביד דלא א"ר לא תקח יותר אלא לא תשכור מגוי ועבר אתמול ושכר והיום אינו עובר כלום אלא שאינו מנתיק לאו דידי' ואלו הי' לנו כח הי' מכין אותו עד שתצא נפשו לאמור קיים מצוה שעליך:

ומשום כן לא יזדקק שום ב"ד להוציא מיד השוכר יתר על שכירתו כדי שלא לסייע ידי עוברי עבירה אבל העבריין יטעון אם לא יתן לי המותר אינני מניחו כלל בבית כי הבית שלי הוא ואדעתא דמותר שכרתיו אעפ"י שהוא באיסור ואי לא לא דומה למאי דאמרי' סר"ח בפסק על הפירות באיסור שהמקח קיים אם ירצה הלוקח ליקח כשער היוקר אבל אם יאמר אדעתא דהכי לא לקחתי יבטל המקח ה"נ דכוותי' ואין כאן ענין מסירת מודעא א"כ כל החפץ בכלי של פלוני יקחנו בדמים מרובים וימסור מודעא אתמהה, ה"נ המשכיר הזה הי' יכול להעלותו כנכסי דבי מר מרין רק ה' יתן בלבו לשוב אל ה' וירחמהו ויתהפך חר"ם לרח"ם הכ"ד א"נ. פ"ב נגהי ליום ה' ז' טבת תקצ"א לפ"ק.

תשובה קה

שוכ"ט לה"ה הרב המה"ג המופלג שלשלת היחוס זית רענן יפה פר"ת חרוץ ושנון כש"ת מה' שמעלקי נ"י אב"ד דק"ק עגרעזע יע"א:

יקרתו הגיעני נידון ישראל קנה פרה מעכו"ם ושילם כל דמי שוי' ושתשאר בבית העכו"ם עד שתצטרך לה ישראל הקונה ולימים לא אבה המוכר שתעמוד עוד בביתו ופייס ישראל נכרי אחד ולקח הפרה לביתו ושם ילדה בכור זכר ושניהם לא ידעו שהיתה מעוברת ואמר המוכר לולי פני יהודי הקונה אני נושא כי אהבתיו לולי כן חזרתי מהמקח כי שנינו לא ידענו שהיא מעוברת ואדעתא דהכא לא מכרתי וישראל הקונה פשיטא שאיננו רוצה בולד לטפל בבכור תם שטיפולו ומכשולי' מרובי' ונפשו היפה בשאלתו אם יש תקנה לזה או לא:

הנה בשאלה לא נתבאר אי משך הישראל הקונה רק הגוי השני משכה לביתו בשליחות ישראל ותלי' אי יש שליחות לנכרי להחמיר או אי נימא שהנכרי השני השאיל ביתו לישראל להעמדת הפרה וחצרו של ישראל קונה לו אך כיון שעכ"פ כבר סילק הישראל כל דמי המכירה ולשיטת תוס' ורוב הפוסקים כסף בנכרי קונה ע"כ לא אעיין בזה כלל ונבוא מטעם המכירה בעצמותה אי העגל מכור או לא:

גרסי' בב"ב ע"ח ע"ב המוכר את החמור מכר את הסיח מכר את הפרה לא מכר את בנה ופריך היכי דמי אי דא"ל היא ובנה אפי' בר"ה נמי וכו' אר"פ דא"ל חמור מניקה וכו' אלא חמור מאי קא"ל אלא ש"מ היא ובנה קא"ל ואמאי קרי לי' סיח שמהלך אחר סיחה

נאה לאפוקי גדול שצריך מרדע כפירשב"ם ע"ש ונדחק בתורת חיים דמהך לשון ש"ס משמע דהך ואמאי קרי לי' סיח שייך לדר"פ ולפע"ד ליישב עפ"י מאי דמשמע בתי"ט דהמקשן לא חקר על טעם שם העצם סיח כשם שאין לחקור על טעם שם עגל אך קשי' לי' אמתני' מ"ט קרי לי' סיח ולא קאמר מכר חמור מכר בנה כי היכי דלא אמר בפרה לא מכר העגל ומשני אגב אורחא קמ"ל דקטן נקרא סיח שהולך אחר שיחה כן נלפע"ד מלשון תי"ט אעפ"י שלא ביאר כך והנה לכאורה י"ל להכי נקט תנא שמו העצם ולא קאמר סתם מכר בנה דקמ"ל שאין צריך ליתן לו בנו דוקא אלא אפי' סיח דעלמא להניקו ודוקא סיח ולא מין אחר וקמ"ל כמ"ד דכל שהוא ממינו מרחמא ותלי' בספיקא במס' בכורות כ"ד ע"א ושם ע"ב יע"ש וקמ"ל מתני' דמצי למיפטר עצמו בשום סיח דלאו דידה נמי מרחמא ובלבד שיהי' סיח שהוא מין חמור ולא מין אחר הכי הוה ס"ד אבל השתא דקאמר ר"פ דמיירי שלא הזכירו במקום שום רמז מולד רק מדאמר מניקה ש"מ דולדה נמי קאמר משא"כ בפרה דלחלבא בעי לה וק' אכתי בחמור נמי דלמא יש לו להלוקח סיח בעדרו ולהניק אותו סיח בעי לי' וכדאיתא בתוספתא דשפחה מניקה לא מכר הולד דבעי לה להניק בנים אחרי' א"כ ה"נ בחמורה ומנ"ל דמכר סיח כלל אע"כ אפי' אי נימא דמרחמא דלאו דילה ולענין איסור והיתר חיישינן לי' בבכורות כ"ד מ"מ לענין ממון לא נימא כן דלא שכיח כלל דמרחמא דלאו דילה א"כ הדר' ק' אהתנא אמאי קרי לי' סיח ולא אמר מכר חמורה מכר בנה וצ"ל מילתא אגב אורחא קמ"ל דוקא סיח קטן מכור כל זמן שהולך אחר סיחה אבל אם כבר צריך מרדע אינו מכור אפי אמר חמורה מניקה אני מוכר לך:

והרי"ף בתר דמייתי הך מייתי תוספתא המוכר שפחה לחברו מכר כלי' שעלי' וכו' שפחה מעוברת אני מוכר לך פרה מעוברת אני מוכר לך מכר הולד וכו' וכ"כ רמב"ם אלא שסיים בסיפא הך דחמור מניקה דמתני' הנ"ל וכ' הרא"ש וז"ל תמי' לי דמשמע הא לא קאמר שפחה מעוברת אלא סתם לא מכר לו את הולד ולא מסתבר כלל עכ"ל וטור ח"מ סי' ר"כ שינה לשון הרא"ש דבאומר שפחה זו פי' דעומדת שפחה מעוברת לפניהם ואומר סתם שפחה זו ולא הזכיר עובר מ"מ העובר נמכר בכלל הפרה וכ' הדרישה ומעדני מלך וכן ט"ז סי' ריי"ב דלפ"ז אין כאן מחלוקות ואין הרא"ש יכול לחלוק על התוספתא אלא תוספתא ורי"ף ורמב"ם מיירי באין פרה עומדת לפניהם ואומר סתם פרה מעוברת אני מוכר לך צריך להעמיד לו שום פרה מעוברת בעולם בהכי מיירי תוספתא ואם פרה עומדת לפניהם והיא מעוברת די באומר פרה זו אז הולד מכור כהרא"ש וכ"כ הב"ח ע"ש:

ואני זה א"א בשום האופן לפרש התוספתא באומר סתם פרה מעוברת בעלמא אני מוכר וממציא לי' שום פרה מכל מקום שהוא דהרי בחדא בבא מתני' עם המוכר שפחה לחברו מכר כלים שעלי' אפי' הם מאה מנה ואי ס"ד שפחה אמר לו להמציא לו שפחה מכל מקום שהוא בודאי אין שום ה"א אלא שלא יותן לו שפחה ערומה אבל להמציא לו שפחה עם כלים במאה מנה לא יעלה על הדעת ואפילו יזדמן לו להמוכר שפחה עם כלים יכול להפשיטה וליתן לו שפחה מלובשת כל שהוא והוא פשוט יותר מביעא מכותחא אלא תוספתא מיירי שפחה ידועה עומדת לפניהם ומוכרה לו אפי' היא מלובשת בכלים מאה מנה מ"מ קנאה כמות שהיא ובהכי מיירי סיפא שפחה מעוברת ופרה מעובר' שעומדי' לפניו בעובר ובהא מיירי תוספתא בלי ספק:

אך אם באנו להשלים הרא"ש עם התוספתא צ"ל דהכי מפרש לי' דהא דנקיט שפחה ופרה מעוברת לא שזה הוא לשון המוכר שאומר מעוברת אלא לשון התוספתא שהוא אומר שפחה זו ופרה זו וקאמר התוספתא והרי היא מעוברת לפנינו בזו מכר עוברה והוה ממש כמו רישא מכר שפחה מכר כלי' שעלי' דמיירי שפחה מלובשת מאה מנה עומדת לפניהם ומוכר שפחה זו ואינו מזכיר כלים ה"נ מיירי שפחה ופרה מעוברת לפניהם ואומר שפחה ופרה זו ואינו מזכיר עובר זה הוא פי' התוספתא לדעת הרא"ש גם שהוא קצת דוחק בלשון התוספתא מ"מ כן הוא לע"ד:

אלא לפ"ז מוכח ע"כ שאין כן דעת הרמב"ם שהרי הרמב"ם מייתי בסיפא הך דחמור מניקה מכר לו סיח ואי ס"ד דמיירי בחמורה מניקה עומדת לפניו ואומר סתם חמור זה אני מוכר לך מהיכי תיתי לומר שמכר הסיח הרי לא הזכיר מניקה ואע"כ הזכיר לו מניקה ומדהזכיר לו מניקה מכר לו סיח וה"ה רישא בשפחה ופרה עומדי' לפניו ואפ"ה צריך להזכיר מעוברת ואל"ה אינו מכור ודלא כהרא"ש:

והט"ז בח"מ סי' רי"ב כ' שדברי רא"ש מוכרחי' ממתנית' ב"מ ק' ע"א המחליף פרה בחמור וכו' יע"ש יפה כ' קצה"ח שם דבשיטה מקובצת שם מבואר בהיפוך שכ' הרמ"ך דודאי אי מכר לו פרה זו סתם אין העובר בכלל אלא מיירי שמכר לו להדי' פרה זו מעוברת ועכשיו ילדה וטוען המוכר אני לא מכרתי לך פרה וולדה אלא פרה מעוברת וסכנת הלידה עליך ועכשיו שכבר ילדה זו קודם משיכה ברשותי הרי פרה וולדה שלי ואני אעמוד לך פרה מעוברת אחרת ותסבול אחריות סכנת הלידה והלוקח טוען ברשותי ילדה והרי סבלתי אחריות סכנת הלידה אבל אי הוה מוכר לו פרה זו סתם פשיטא שאין העובר בכלל הרי קמן דהרמ"ך סובר כן בהדי' וכן דעת רי"ף ורמב"ם לפע"ד:

אלא שקצה"ח כ' אח"כ דמסוגי' דתמורה כ"ח יש להוכיח דבכלל פרה סתם עובר בכלל דאלת"ה א"כ לעולם שיירי משוייר ומ"ט אמר ר' יוסי אם נמלך וולדה שלמי' ה"ל וולדה חולין ודוחק בעיניו לומר שאני קדושת הגוף ממקח וממכר אלו דבריו ז"ל ומה שנ"ל דוחק לחלק בין קדושת הגוף לשארי דברים זה הדוחק הוא מרווח ואמת וכבר כת' כן פני יהושיע במסכת קידושין ס"ג ומ"ו בהפלא"ה בכתובות דף י"א ע"א ד"ה אמנם אחר העיון וכו' וכן הוכחתי אני מכבר בראיות ברורות בסוגי' דשיחלא קמא ואין להאריך כאן מסתעיי' דהרמ"ך כ"כ להדי' והרמב"ם ע"כ סובר כן ומסתמא כן דעת הרי"ף ודלא כהרא"ש:

וכל זה אנו צריכי' להתלמד במקום אחר היכי דכניהם יודעי' שהפרה מעוברת אבל היכי ששניהם לא נתכונו אלא לפרה סריקא ונמצאת טעונה פשיטא שאין ולדה בכלל ומודה הרא"ש שהמוכר יכול לטעון אדעתי' דהכי לא מכרתי ואין ראי' מהא דב"מ ע"ט ע"ב ומלשון תוס' שם סוף ד"ה השתא וכו' ע"ש התם לענין שכירות וכובד משא קאמר דאלת"ה הא התם אפי' באשה סתם מייתי לי' אשה מעוברת וגם מניקה וולדה עמה וזה אינו עולה על הדעת כלל במוכר פרה זו מינקת שיהי' וולדה מכור ומכ"ש באומר פרה סתם אני מוכר שאפי' מעוברת אין עוברה מכור והתם אפי' באשה סתם צריך להרכיב אשה ועוברה וולדה אע"כ אין ללמוד משם לכאן ואפושי פלוגתא לא מפשינן ומודה הרא"ש שיש כאן מקח טעות וממילא צ"ל נמי אליבא דהרא"ש הא דתמורה כ"ח דהיא שלמים גם וולדה שלמי' משום דאלים קדושת הגוף דהרי התם אפי' לא ידע שהיא מעוברת כשהקדישה מ"מ וולדה שלמי' אע"כ כהנ"ל:

והשתא לפ"ז לכאורה אם מיד בשעת הלידה הי' המוכר חוזר בו לומר אני לא מכרתי אלא פרה סריקא ולא ולדה הי' מחזירה להמוכר ולא דמי להא דאמר רבא במס' ע"ז ע"ב כיון דיהיב זוזי מיחזי כדמי ע"ז ביד ישראל והסבירו רש"י במס' ע"ז נ"ג ע"א ד"ה אם משנתן וכו' י"ל התם ישראל הדר בי' מחמרי' עליהו דלא להדר בי' משום דמיחזי דמחליף אסורי הנאה אבל הכא הגוי חוזר בו ולוקח לו ממכרו לחזרה ולא ציית לנו א"כ אין כאן קדושת הבכור לא דאורייתא ולא דרבנן לכאורה:

אלא בנידן שלפנינו שהנכרי אומר שלולי פני ישראל אוהבו הוא נושא הי' חוזר במקחו משמע דאיגלאי מילתא למפרע שגם מעיקרא איננו מקח טעות וברשות ישראל נולד מ"מ לזה י"ל כיון דלא הוה מבורר בשעת לידה שהוא בכור פטר רחם לא אמרי' הוברר למפרע דבעי' צאנך דומי' דבנך דמבורר מיד בשעת מעשה והכי איתא בבכורות נ"ו ע"א ועיי' בתוס' גטין כ"ו ע"א ד"ה ואי אשמועינן וכו' וכעין זה בהגה' מרדכי פ' הזרוע ובש"ך

י"ד סי' ס"א סקט"ו ומבואר בפר"ח בשם ספרי דכתיב מאת זובחי הזבח שיהי' מבורר בשעת זביחה וכל בשעת זביחה לא ברירא לי' אע"ג דנתברר אח"כ שהי' כשרה בשעת זביחה מ"מ בעי' מבורר בשעת זביחה כיון דכתיב קרא והתם עדיף מברירה בעלמא דהרי איננו אלא גילוי מילתא בעלמא שכבר הי' מבורר כן בשעת זביחה ואפי' מאן דלית לי' ברירה בעלמא בכי האי גוונא אית לי' כמו וכבר בא חכם בעירובין ל"ו ע"ב ובפירש"י שם ד"ה אר"י וכבר בא חכם יע"ש ואפ"ה כיון דגלי קרא שצריך שיהי' מבורר בשעת זביחה לא מחייב כש"כ הכא דבעינן צאנך מבורר דומי' דבנך והאי לא הוה דומי' דבנך ע"כ נראה לי להקל:

אך לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ע"כ נתיר לו לומר לגוי שיאמר לגוי אחר לחסר ממנו אבר דהטלת מום בבכור בזה"ז יש אומרים שאינו אלא מדרבנן כדמשמע בע"ז י"ג ע"ב דבזה"ז גרע ממטיל מום בבעל מום וכן איתא בתוס' בכורות ל"ג ע"ב ד"ה בעל מום וכו' ומנחו' נ"ו ע"ב ד"ה אלא ובראי"ש במס' ב"מ פ' הפועלים סוף סי' ו' ע"ש אלא שלכאורה היינו למ"ד אין מקריבין בזמן שאין בית אבל למאי דקיי"ל מקריבין אעפ"י שאין בית ליתא להנ"ל ועמג"א סוף הל' ט"ב ומה שצל"ע ברמב"ם בס' המצות סוף מצוה צ' כ' וז"ל ובביאור אמרו המעלה בחוץ בזה"ז חייב וכן הלכה כי ראוי הוא ליקרב והשרש האמיתי אצלינו מקריבי' אעפ"י שאין בית עכ"ל ושוב כ' במצוה צ"ז וכל מי שמטיל מום בקדשים לוקה ובתנאי שיהי' זה בזמן שבהמ"ק קיים דחזי לקרבן עכ"ל ונראי' כסותרים זא"ז מ"מ בתשו' אחרת הארכתי חלילה להתיר הטלת מום אפי' ע"י גוי אפי' בספק בכור והבאתי ראיות ברורות אך הכא קרוב לודאי שאין כאן דין בכור כלל רק משום חומרא נ"ל ע"י נכרי דה"ל שבות דשבות כיון דהטלת מום גופי' דרבנן היא ואמירה לנכרי ה"ל אמירה בדרבנן והגאון חו"י סס"י מ"ו רצה להתיר בשבת אמירה דאמירה אך שם בסי' מ"ט אסר לו הגאון מהר"ג בפשיטות מטעם עכ"פ ה"ל מדבר דבר של חול וזה שייך בשבת אבל לענין הטלת מום בבכור שפיר קיל אמירה דאמירה אלא שם סיים דאיכא נמי משום יש שליחות לנכרי להחמיר ע"ש וצ"ל דיש שליח לד"ע היכא דאין השליח בר חיובא אמנם כבר הארכתי בחי' למס' שבת ק"נ ע"א דמבואר ברוב הראשונים בפרק איזהו נשך דלא אמרו יש שליחות לנכרי להחמיר אלא ברבי' לא זולת ע"כ נלע"ד כנ"ל וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות:

נידון בישול י"ש בעיקור הדין הרי הוא כמו כל המכירה ומותר אך אינו אלא מניעת הריוח ולא הפסד מכיסו טוב שלא להתיר בפרהסי' כל כך שלא יפרוצו ואני סתמתי דברי בזה מפני שידעתי שהרב חמיו ז"ל הרעיש העולם על ההוא מרבנן דרב גוברי' ע"כ

אמרתי הס שלא להזכירו לפני מכ"ת נ"י. פ"ב יום א' בטוב אדר"ש תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קו

שפעת גמלים ישאו שלום וכו' לי"נ מחו' הרב הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מוהר"ר בונם נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מ"ד יע"א ולנוות ביתו ובפרט לבנו הקטן הילוד שמואל יחי' יזכה לגדלו לתורה ולחופה ולמע"ט אמן:

מרוב טרדותי בימים שעברו לא יכולתי ליי"ח לפר"מ מחו' הגנ"י ואתו הסליחה ממו"ח הגאון נ"י קבלתי מכתב והנה הוא לוטה פה:

אורות קושיי' מו"ח הגנ"י בגטין ח' ע"ב הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין הא מטלטלין בכלל נכסים וכן מבואר בב"ב ק"נ ע"א ועיין ב"ב ס"ב ע"א תוס' ד"ה ואינו וביותר ברא"ש דגטין למעיין וקשה א"כ איך נקנית אפי' קרקע הא מטלטלי אינם נקנים בשטר ונימא מתוך דלא קני מטלטלי לא קני נמי קרקע למ"ד המקנה מטלטלים ומטבע בחליפין מתוך שלא קנה מטבע לא קנה כלל אפי' הנכסים כמבואר בסי' ר"ג סעי' י':

והנה יפה כ' על זה מחו' הגנ"י דהמטלטלים נקני' באגב קרקע ויותר הי' לו לומר דמיירי שצבורים ומונחים על הקרקע ומשתמרים על דעת העבד וניקנים לכ"ע מטעם חצר ויעיין סברות אלו בר"ן פ"ק דקידושין אשר הי' נגד עיניו. והנה מו"ח הי' יכול להקשות ק' זו בדוכתי טובא כגון הכותב כל נכסיו לבניו הוא ואשתו ניזונים מהם בכתובות מ"ט ע"ב ומבואר שם דמיירי במטלטלין וכן הכותב כל נכסיו לאשתו ודוכתי טובא אלא דהתם מצינו למימר לאו דוקא כותב שיהי' נקנים כולם בשטר א' אלא שעשה קנין הראוי לכל א' וא' קרקע כדאית להו ומטלטלי כראוי להם ומעות כראוי להם ואח"כ נכתבו כולם בשטר א' מה שא"כ הכא בגטין ע"כ מיירי שהנכסים כולם ניקנים בשטר הזה וזה השטר בעצמו יהי' שטר חירות להעבד אבל אי אין הקנין ע"י השטר איננו נעשה שחרור להעבד וא"כ גם תי' הנ"ל ליתא:

והנה דברי הסמ"ע סי' ר"ט במ"ש לחלק בין דבר שלא בא לעולם למטבע בחליפין דדבר שלא בא לעולם אינו בר קנין כלל משא"כ מטבע הוא הלכתא בלא טעם וסברא כלל מה בין זה לזה והנה דבריו לקוחין מגליון המרדכי בפ' מי שמת סי' תר"ה ודבריו צריכין ביאור כי שם כ' רבנו שמחה דקנה מחצה דאלת"ה בפ"ק דקידושין מה צורך לקנו' מטלטלין אג"ק תיפוק לי' דקנה הכל ושוב כ' דאינו דומה לקני את וחמור דהתם לא הוי בר קנין כלל ומפרש הגליון דכוונתו לאפוקי ממאן דס"ל לא קני כלום קמ"ל דהתם אינו בר קנין יע"ש ואני אומר דרבנו שמחה בא למלאות דבריו הראשונים במה

שהוכיח מש"ס דקידושין דלא קנה הכל וא"כ יקשה ק' זו אמ"ד בש"ס קני את וחמור קנה הכל ומכש"כ קרקע ומטלטלין דקנה הכל לאותו מ"ד ותקשי לאותו מ"ד דהיינו רב ששת תיקשי לי מתני' דנכסים שאין להם אחריות וכו' למה לי אגב וע"ז תי' התם חמור אינו בר קנין כלל ואדם יודע שאין קנין לחמור וגמר ומקני הכל לאדם משא"כ קרקע ומטלטלין אין אדם יודע שאין המטלטלין ניקני' בקניני' קרקע כיון שהם בעלי קנין בעולם לא שייך לומר אדם יודע משום הכי אפי' רב ששת מודה דקנה רק מחצה ואולי ממילא י"ל נמי לרב המנונא דסבירא לי' כיון שאדם יודע שאין קנין לחמור השטה בו' ואמר קני את וחמור רוצה לומר כחמור אבל בקרקע ומטלטלין ס"ל קנה מחצה עכ"פ וה"ה במטבע ומטלטלין זה הוא כוונת רבנו שמחה [ועי' לעיל סי' ק"א]:

ואמנם מ"ש הסמ"ע כן ביישוב רמ"א דחייש לדיעה דפליג ארבנו שמחה וס"ל לחלק בין מטבע לדבר שלא בא באותה הסברא עצמה ליתא דא"כ עשית אותו רבנו שמחה והדבר מובן וצ"ע מ"מ בגוף הדבר אפשר לפי הלשון דש"ס דב"ב שטרא למטלטלי לא עבדי אינשי מדתלי' באינשי וכן פירשב"ם שם משום שאי אפשר לפרש ולצייר סימני' ומצרי' משמע שאדם יודע שאין מטלטלין ניקני' בשטר קנה הכל לכ"ע ומתני' דקידושין נקטה שטר אגב גרירא דאינך ואין לי פנאי לעיין כלל ולא באתי אלא לשלוח לידו הרמה מכתב מו"ח הגאון נ"י ויעכ"ה לשלוח לק"ק א"ש ג"כ ואסיים בכל חותמי ברכות דברי הטרוד מאוד לא יאומן כי יסופר. פ"ב יום ה' ט"ז טבת תקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קז

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה י"נ המאה"ג המופלג כש"ת מו"ה אלי' נ"י אב"ד דק"ק ריי"ץ יע"א:

גי"ה הגיעני ע"ד שכ"מ שציוה והניח יתומים קטנים ואת אשתו מינה גברת הבית על נכסי' ולאחר ככלות שנתיים ימים מחוייבות ליתן לבניו כך וכך לכל א' והניח לקרן קיימת לת"ת תתן ג"כ אז ב' מאות זהו' והיתרון יהי' הכל שלה ויען יש ביניהם בן א' אשר לא יצלח לכל מלאכה ורוצים אקרו"ט לשנות הקרן קיימת לטובת הבן ההוא והנה לפי הנראה כעת אין בעזבונו כמסת לשלם נושי' ולסלק כתובתה וליורשיו וקרן קיימת וכפי הנראה הי' דעתו שבאורך זמן ב' שנים תרויח האשה ע"י אוראנדע שלו ואז תוכל לייי"ח כל הנ"ל אבל כעת לא נמצא בעזבונו כל כך ואותה נפשו היפה לדעת אם יכולים לשנות צוואת של קרן קיימת שלו הנ"ל או לא:

הנה דעת כל הפוסקי' באומר אפי' על דבר שלב"ל לכשיבוא לעולם אתנו לצדקה אעפ"י שאין הנדר חל על דבר שלא ב"ל שיזכו בו עצמם ממילא כשיבוא לעולם מ"מ על גופו

חל הנדר לכשיבוא לעולם מחויב ליתן הדבר ההוא לצדקה ורמב"ם ספ"ו דעירוכי' מייתי ראי' מעשר אעשרנו לך אלא שהרמב"ם הוסיף דאפי' לא אמר אתנו אלא יהא לצדקה מה ששתכר נמי מחויב לתנו אפי' לא אמרו בלשון אעשרנו לך ובס' קצה"ח סי' רי"ב מייתי ראי' לשיטת רמב"ם ממתני' דמס' פיאה האומר ה"ז לפלוני עני נהי שאותו העני לא זכה מכח לקיטתו והוא בעצמו נמי לא זכה וגם לא אמר אתנו אלא ה"ז לעני מ"מ לכשיחזיק בה לעצמו מחויב לתנו לשום עני משום נדרו ולא יחזיק לעצמו וזה ראי' לרמב"ם ושוב נדחק ליישב גם להרא"ש:

ולפע"ד אין דבריו בזה נכונים כלל לא מבעי' לרוב ראשונים שבשיטה מקובצת דמתני' דפיאה מיירי מבעה"ב הלוקט בשדה שלו וע"ז אר"א הואיל ואי בעי מפקיר לנכסי ולא הוה שוב בעה"ב זכה נמי לחברי' ודלא כפירש"י א"כ פשיטא דא"ש דיתנו לרבנן לעני הנמצא ראשון דוקא אבל לא יחזיקנו לעצמו דאכתי לא הפקיר נכסי' והוה בעה"ב וקיי"ל להזהיר העני על שלו וע"כ יתן לעני אחר הנמצא ראשון:

אלא אפי' לפירש"י דלא מיירי בבעל השדה אלא אחר ליקט בשביל זה העני ואר"נ לימא מר מעני לעני מחלוקת ומ"מ לק"מ וכי אר"נ דלימא מעני לעני לחוד מחלוקת אלא מתני' בין בעני בין בעשיר ואפי' בעשיר ס"ל לר"א תרי מיגו ואפי' בעני לית להו לרבנן אפי' חד מגו וכיון דמיירי בין בעשיר בין עני תנן יתנו לעני הנמצא ראשון ואם אולי המלקט עני ורצה לזכות לעצמו הרי הוא העני הנמצא ראשון ולית טב מיני' ואם הוא עשיר יתנו לאחר הנמצא ראשון ואין כאן שום ראי' לרמב"ם מהכא:

ואנו אין לנו אלא דברי סמ"ע סי' רי"ב סקי"ט דרמב"ם לא אמרו אלא במה שבידו ומתרצינן דבורי' שמקדיש גוף לפירותיו ובית לשכר דירתו ושוב בסי' קכ"א כ' דעכ"פ לא נאמרו הדברים אלא בדברי' הבאי' ממילא אבל דבר שאינו בידו לא וביאור הדברים לפע"ד אשר תתן לי עשר אעשרנו לך הוה כמו דבר שבידו שאין אדם בעולם שלא יתן לו ה' להחיות נפשו ולהשתכר בשום דבר ואפי' ע"י מתנת ב"ו מ"מ מה שיתן לו ה' אעשרנו אבל האומר לכשאקנה שדה זו או אשתכר בסחורה זו הוא דבר שאינו בידו כלל בזה יש הפרש וחילוק אם אמר אתנו הרי נדר חל על גופו לתתו לכשיבוא לידו אבל אם אמר יהי' לצדקה לאו כל כמיני' זה נ"ל בהכרעת הסמ"ע סקכ"ב ומסולק מעליו הגהת ש"ך ס"ק י"א ע"ש:

ועתה לענינינו אחר שלא הניח אחריו כדי לסלק כל האמור בצוואתו אחר פרעון חובותיו הקודמי' נמצא הי' כל כוונתו על מה שתשתכר אורענדי המחזקת לו מן השר על משך ב' שנים עוד ואפילו אמר אתנו אין כאן אלא נדר על גופו וכיון שמת בטל לי'

נדרו דאפי' לרמב"ם שחל על נכסי' בלשון יהי' לצדקה היינו במה שבידו אבל שתשתכר זאת האורענדי אינו ביד שום אדם אך האלמנה שקיבלה עלי' שיהא זה בפרעון כתובתה ונמצא אבדה כתובתה ואין לה אלא הנשאר אחר פרעון החובות והמתנות והקרן קיימת כמבואר סי' צ"ב סעיף ח' ט' והיא קבלה עלי' הנדר הזה שאם תשתכר במשך ב' שנים מהאורענדע צריכה לשלם הקרן קיימת וכל זוזי דיתמי ועלי' הנדר חל כמ"ש כ"מ וכסמ"ע סי' רי"ב סקי"ט וכיון דרק על האשה מוטל מטעם נדרה לקרן קיימת פשוט ומבואר שאין אדם יכול לכוף האשה להחליף את אשר נדרה לת"ת בהספקת חורגה בן בעלה דאפי' אם יעלה על הדעת דאמדי' דעת השכ"מ שיהי' בנו קודם מ"מ הא לית לי' מגרמי' ולא כלום רק מפני נדרה של האשה ואין אומדן דעת בשלה כמובן:

ואך אמנם לפע"ד אם ישארו נכסי' אחר פרעון חובותיו באופן שנוכל לומר שהנדר חל על אותן נכסי' שיהי' לצדקה ושהפירות מהם יהי' לת"ת ולא הקנה לאנשים ידועי' רק מינה אקרו"ט או שארי אפטרופסי' על הקרן שיסגלוהו בכל עת וזמן לעניים לומדי תורה שיהי' באותו זמן ורואי' עתה שמצוה לשנות הפירות כל ימי חיי הבן השוטה אשר יהי' לבז ואחר מות הבן יפלו הרווחי' לת"ת הרשות בידם כמ"ש בתשו' מהרי"ט סי' ס"ג ובתשו' מהר"ם אלשיך כ' דפירות ריווח ממון גרע מאילן לפירותיו ע"ש ולא אאריך במ"ש על ספריהם והארכתי כבר במקום אחר [עיין לקמן סי' קי"ב]:

ומ"ש אם הבע"ח נפרעי' מחובותיו ברור ופשוט הוא דהשתא הוה כגמלא דערבי' כמ"ש בתשו' הרא"ש כלל ל"ו סי' ג' ומייתי לי' ב"י בא"ע סי' ק' ובתשו' אחרת הארכתי בזה וסלקתי מ"ש ב"ש רס"י ק' אדברי הרא"ש וטח"מ סי' תי"ט ע"ש ואין כאן מקומו גם מ"ש תוס' כתובות ס"ז ע"א ויעו"ש בק"א למורי הפלאה רס"י ק':

ומ"ש פר"מ אדברי ב"ש סי' קמ"ג שם כתבתי על הגליון פי' דכיון דא"א לקיים הגט אלא ע"י זכירת ביטול הגט א"כ אין זה כריתו' משא"כ באביו דלא צריך להזכיר ביטולו של גט ומ"מ גוף דין זה צע"ג עי' תשו' מהרי"ט סי' מ"ט נ' נ"א עכ"ל על הגליון ולהיותי מוטרד מאוד אקצר ואומר יברכהו ה' ויעלה לציון ברנה כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב יום א' ה' אב תק"צ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קח

מחיי חיים יתן שלום וחיים טובים ארוכים ומתוקני' לי"נ ה"ה הרבני המופלג ומפורסם כבוד מו"ה מרדכי ליב נ"י בחבורת סגל דק"ק טרענטשין יע"א:

אודת מי שציוה לתת מעזבונו ת' זהו' לבנו לסגל בהם עצה"ע ויתן מהפירות סך כ' זהו' מינץ לב לומדי תורה בכל שנה שילמדו בביתו שיעורן תמידין בכל יום והלך הבן ושכר

ג' לומדי תורה ורוצה ליתן לשלשתן סך הנ"ל שציוה הנעדר לתת לשנים אי שפיר דמי למיעבד הכי או אי מקרי שינוי בדעת הנותן ז"ל:

אי לא השליש מעות ידועים ליד שליש רק ציוה להפריש מנכסיו סך הנ"ל א"כ משום מצוה לקיים דברי המת ליכא כמבואר בש"ע ח"מ סי' רנ"ב סעי' ב' ורק מחמת צוואות שכ"מ וכבר ביאר בתשו' מהר"מ אלשי"ך סי' ז' דמעות קרן לפירות הוה דבר שלא ב"ל וגרע מדקל לפירותיו דהתם הדקל קיים לעולם להוציא פירות משא"כ במעות שהקרן גופי' להוצאה ניתן וכיון שכן וקיי"ל דאם אמר פירות דקל זה לעניים או שכירות בית זה לעניים אין היורשים חייבי' ליתן מטעם נדרו כמ"ש רמ"א סימן רי"ב סעיף ז' ובסמ"ע שם סימן קכ"א ואם כן אפילו הי' מצוה לתת לעניים ידועים לא היה חל מכ"ש שלא אמר לעניים ידועים אלא להשכיר ב' לומדים את אשר ירצה דבכי האי גוני לא זכו בהם במה שכת' מהרי"ק שרש ה' והאריך וביאר במהרי"ט סימן כ"ד וסי' ס"ג והעלו להלכה דהיורש מצי לשנות כרצונו וחפצו ובמקום אחר הארכתי והעליתי דעכ"פ ישונה לדבר מצוה שתועיל לנשמת הנעדר אבל העניים לא זכו במידי והבן יכול לשנות וא"כ אע"פ שדעת האב לתת רק לשנים שיגיע לכל א' מנה א' אפ"ה יכול הבן לשנות ולחלק דס"ל מצוה לחלק עדיף וכמ"ש מג"א סי' תרצ"ה סקי"ב:

היות כן אי אמר לכל א' סתמא שיבוא לביתו ללמוד לתיקון נשמת אביו וכאשר ציוה ולא אמר שהשכירות יהי' כאשר ציוה א"כ ישלם לשלשתן כ' זהובי' מינץ וישלשו ביניהם אך אם אמר לכל א' בהדיא שילמוד בעד השכירות שקצב אביו בצוואתו והרי אביו קצב עשרה זהו' לכל א' וא"כ ע"כ צריך לשלם לכל א' שכר עשרה זהו' עד היום הזה וכיון שעכ"פ הכל היה לטובת נשמת הנעדר ז"ל והוא ז"ל נהנה בעלמא דקשוט עיי' ב"ק ע"ו ע"א ברש"י ד"ה והרי חזרה קרן לבעלים דהרי לשם בעלים נשחטה ע"ש וה"נ דכוותי' וא"כ ה"ל כשוכר הפועל והראהו בשל חברו דמשלם לו שכרו משלם וחוזר ונוטל מבעלים מה שהנהו כמבואר ב"מ ע"ו ע"א וה"נ המותר הזה ישלם הבן מכיסו עד היום וחוזר ונוטל מפירות דשנים הבאות לאחדים באופן דעכ"פ ילמדו מכאן ואילך בכל יום עבור נשמתו וימעט שכירות קצת עד שישולם מה שהוציא מותרת בשנה הזה לנשמת אביו ז"ל והדברים פשוטים ואין להאריך בהם יותר והנלע"ד כתבתי. פ"ב נגהי ליום ג' ו' תשרי תקפ"א לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קט

שלום לי"נ תלמידי הרבני החרוץ המופלג מו"ה הרש נ"י קוניץ:

תהלת דינו על דברי תורה מ"ש בסוגי' דב"ב ל"ז ע"ב דאמר ר"ז כתנאי הכונה הפשוטה דרבא בא לשבש שמועתו דנהרדעי דלא איתמר מילתי' לענין חזקה אלא לענין קניית קרקע ואע"ג דק' רבא יש לה תי' כמ"ש רשב"ם מ"מ ניחא לי' רבא טפי לשבושי ולאוקמי שמועתי' בקנין קרקע מלענין חזקה וע"ז אר"ז כתנאי דפליגי בהו ואתי' דרבא כר"ש דלית הילכת' כוותי' משו"ה ניחא לנהרדעי לאוקמי בשמועתי' בחזקה ולדחוק כמ"ש רשב"ם לחלק בין אספסתא לדהכא ולא לאוקמי שמועתי' בר מהילכתא:

ונראה דר"ז הוה ס"ל כס"ד דלקמן ס"פ המוכר פירות דפליגי אי למיעקר קיימא ונהרדעי כרבנן דלא קיימי למיעקר אמנם רבא לא חש להא דר"ז דס"ל כמסקנא לקמן דלכ"ע למיעקר קיימא ואינן ראוי' להתקיים אלא ר"ש ס"ל דהנוטע הזה על מנת למיעקר עביד מה דלא עבדי שאר אינשי ובטלה דעתו ואין זה בכלל סתם כרם דאוריתא ודינו ככרם יחידה ורבנן ס"ל נהי דלמיעקר קיימא וגם הנוטע ע"מ כן נטעו אך לא בטלה דעתו בזה דמימר קאמר דשפר שפר וכו' כמבואר שם ונמצא שפיר חל עליו שם כרם ונמצא רבא ככ"ע וממילא הדרן דהלכה כחכמים וכפסק הרמב"ם בפי' המשנה פ"ה דכלאים משנה ב' ובחבורו רפ"ג דחזר בו ופסק כר"ש באמת צ"ע וצריכי' ע"כ לדחוקי של תי"ט ז"ל ודלא כמ"ש מעלתו. פ"ב יום ה' כ"ו תמוז תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קי

שלום וכ"ט לי"נ הרב המופלג המפואר החרוץ והשנון זית שופכני וביישני במעשיו מקומו ושעתו כש"ת מו"ה אברהם נ"י אב"ד דק"ק לאקינבאך יע"א:

יקרתו הגיעני בזמנו ואחר עד עתה מפני שלא הגיע זמנו לומר שורה שעתים לכבוד פר"מ מפני שאלת הקודמים והנה היום עיינתי בדבריו הנעימים ושאלת חכם ע"ד אשה שציותה לפני מותה וז"ל תיכף ומיד דהיינו בתוך שלשים יום אחר פרידתה מעה"ז יתנו יורשי' אחריה שלש מאות זהו' ו"ו ליד אלופי' קהל וכו' והמעות הנ"ל יהי' שלהם לעולמי עד על ששה פראצענט עצה"ע והרווחים עולים לשנה שמונה עשר זהו' ומאותן הרווחים ילמדו ביום היא"צ שלה שני לומדי תורה פ' משניות ויאמרו קדיש ונר של שעוה וכו' ומה שישאר ילבשו בני ת"ת איש כפי צרכו לפי ראות הגבאים דת"ת עכ"ל והאשה הלכה לעולמה וחיים לנו ולכ"י שבקת והיורשי' אינם רוצי' לקיים דברי הצוואה כי כמעט לא נשאר בעזבונה יתר מסך הנ"ל:

תשובה אעפ"י שפשוט שאין ממש בצוואה מ"מ א"א לבה"מ בלא חידוש ואעבור פרשתא דא ואתניא פשוט מבואר דדבר שלא ב"ל כגון פירות דקל לא קני בבריא וכל דליתי' בברי' ליתי' בשכ"מ וכ' מהר"מ אלשו"ך בתשו' סי' ז' דמכ"ש פירות סיגול מעות

דלא שייך לומר שהקנה מקום בדקל לפירותיו דהכא הקרן המעות אזלי לעלמא ואתי אחריני וא"א לפירות סיגול מעות אא"כ נסתלק הקרן ולא שייך שהקנה מקום בקרן לפירותיו וליתי בבריא ולא בשכ"מ. וכ' מהרי"ט בתשו' סי' כ"ב כשם שאינו יכול להקנו' פירות דקל לאדם מבורר הה"נ שאינו יכול להקנו' דבר מבורר לבני אדם שאינם מבוררים כגון שאומר סך זה לענייי' שיבואו הנה או שיבררו הקהל וכדומה כיון שאינם מבוררי' לא חל קנין עליהם בבריא וה"ה בשכ"מ:

אך כל זה מטעם מתנת בריא או שכ"מ לא קני אבל מטעם נדר אם אמר אתן פירות דקלי או הרווחת כספי לענייי' חל על גופו לקיים נדרו וזה למד הרמב"ם פרק ו' מעירוכי' מיעקב אבינו ע"ה שאמר כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ומצינו שנקרא נדר שהרי אמר הקדוש ב"ה קום עלה בית אל וגו' אשר נדרת לי שם נדר ש"מ שנקרא נדר ורצונו לומר כיון שנקרא נדר הרי הוא בכלל מאי דכתי' כי תדור נדר לה' אלקיך לא האחר לשלמו מוצא שפתיך וגו' אלא שיש לפקפק קצת על ראיות הרמב"ם דהתם נדר יעקב ג"כ והאבן אשר שמתי מצבה יהי' בית אלקים וזה הי' עיקר נדרו ועל אותו האיחור נענש בותצא דינה כמבואר ולא על איחר עשר אעשרנו ונדר האבן לא היה דבר שלא בא לעולם ואין ללמוד מכאן כשאומר על דבר שלא ב"ל אתן לעניים וצ"ל מ"מ כיון שכללם הפסוק ואמר אשר נדרת שם נדר ש"מ תרווי' נקראי' נדר גם עשר אעשרנו והריוח שיעשר ממנו לא בא לעולם ומחייב מטעם נדר והראב"ד מודה לו בזה גם הרא"ש והטור מודי'.

אך בפכ"ב ממכירה הוסיף רמב"ם שאפי' אמר כל מה שיוציא דקל זה יהי' לענייי' ולא אמר בלשון אתן לעניים רק יהי' לעניים מ"מ חל עליו נדרו לתתם לענייי' ועל זה השיג הראב"ד והטור כ' שגם הרא"ש פליג וכ' מהרי"ט בתשו' סי' ל"ט ד"ה איברא וכו' דנפקא לי' לרמב"ם ג"כ מיעקב דאמר יהי' בית אלקים ש"מ יהי' לשון נדר הוא ע"ש ור"ל אע"ג דאבן וקרקע א"י מוחזק הי' ליעקב ובא לעולם מ"מ ילפינן מיני' דיהיה לשון נדר הוא ומעשר תעשר ילפי' שיכול לקבל נדר על דבר שלב"ל א"כ ה"ה בלשון יהי' כיון שהוא לשון נדר ונכון הוא מאד:

אך כל זה כל זמן שהנודר חי חייב לקיים נדרו אבל אם מת הנודר כיון שהוא דבר שאין בו קנין ולא נתחייבו נכסי' וליכא אלא משו' נדר וכיון דמת נעשה חפשי ממצות ופקע לי' נדרי' אין היורשים חייבים לשלם ומאי דמשמע בעירוכי' כ' ע"א דמעריך ונודר ומת חייבי' יורשים לשלם נדחק במהרי"ט סי' ל"ט הנ"ל שאניהתם דלגבוה וכמסירה להדיוט דמי משא"כ נדר לעניים דלכמה פוסקים לא הוה כמסירה להדיוט והוא דוחק לפע"ד וכי נתקדשו נכסי' ידועי' מנכסיו ע"י שאמר ערכי עלי שנאמר ע"ז כמסירה להדיוט ועיי'

תשו' הר"ן סי' א' בזה אבל לפע"ד לק"מ מהתם דעל המקשן לק"מ דהו"מ למימר ולטעמך וכמ"ש לח"מ בה' עירוכי' דהומ"ל ולטעמיך דהא בעי' והעמיד והעריך כמ"ש רמב"ם פ"ב מעירוכי' ה"נ הומ"ל ולטעמיך כיון שמת במתים חפשי פקע לי' נדרו וכדמשני בשעמד בדין א"ש הכל דכיון שעמד בדין ונזדקקו ב"ד לזה שוב לאו מתורת נדר אתאינן אלא מתורת חוב ונתחייבו נכסיו מדינא ולא מטעם נדר הן בנדרי גבו' הן בנדר לענייי' הן נזדקקו למעריך הן לנעריך כיון שנזדקקו ב"ד נתחייבו נכסיו לכ"ע ולק"מ אבל כל שלא נזדקקו ב"ד ומת לא נתחייבו יורשי' לא מבעי' כשאמר אתן אחר מיתה שאין זמן הנדר חל אלא אחר מיתה וא"א שיחול וכמ"ש במרדכי פ' מי שמת סי' תרכ"ה יעיי"ש אלא אפילו אמר סתם אתן ומת מ"מ כיון שמת נעשה חפשי ופטורי' היורשי':

אלא שהרמב"ם כ' בפ' כ"ב ממכירה שכ"מ שאמר מה שיוציא דקל זה אתן לעניים ומת מחייבי' יורשי' ליתן וכ' המ"מ דוקא בשכ"מ אמרי' כן משום מצוה לקיים דברי המת ובמהרי"ט הנ"ל כ' אע"ג דלא השליש מעות לכך מ"מ כיון דבלא"ה חל על גופו לקיים נדרו אמרי' בי' מצוה לקיים דברי המת ובתשו' רמ"א סי' מ"ח בשאלה ג' לא עמד בזה ע"ש מ"מ נראה דוחק ומנ"ל לרמב"ם לחדש דין זה ונלפע"ד ליישב בע"ה דבעירוכי' ו' ע"ב במתני' פליגי ת"ק ור' יוסי בהזיק גוסס ומת אי חייבי יורשי' לשלם ומסיק בש"ס דפליגי במלוה הכתובה בתורה והקשו תוס' מ"ט לא פליגו נמי בהקדיש ותי' דהקדיש חל מיד פי' שהחפץ שהקדיש נמסר לגבוה מחיים ולא נפל קמי' יורשי' כלל שוב הקשו מ"ט לא פליגי בנודר ומעריך ושמא התם נמי חל מיד ע"ש ודבריהם מאוד תמוהים דע"כ לא מיירי בעמדו בדין דא"כ הזיח ועמד בדין נמי כשטר דמי וע"כ בלא עמד בדין א"כ אי ס"ד דחל מיד צא ופרנס ש"ס דעירוכי' כ' הנ"ל דתלי' בהדי' במלוה הכתובה בתורה וצע"ג לכאורה ועוד מה שייך לומר דחל וכי כל מעריך נאסרו חפציו משום שיש בהם חמשים כסף של דמי ערכו הלא אינם קדושי' עד אחר הפרשה אבל האמת יורה דרכו דכוונת תוס' דוקא בגוסס ויוצא ליהרג אמרינן דעתי' כיון שיודע שהטיל על עצמו חיוב מ"ע של נדר ואין בידו לקיימו כי משימות יהי' חפשי גמר ומשעבד נכסיו מיד וכאלו עמד בדין וכדרך שאמרו חכמים בכל דברי גוסס ככתובים וכמסורי' ככה הוא בנדר ומקדיש מן התורה ודוקא בגוסס ויוצא ליהרג אבל אדם בעלמא שנדר והעריך ואח"כ מת זה תלי' שפיר במע"פ גובה מן היורשי' ובהכי מיירי ש"ס כ' ע"א וא"ש ודינו של הרמב"ם מבואר:

אך כל זה בדבר שהוא בעולם אבל בדבר שלא בא לעולם ולא שייך שמשעבד נכסיו מיד הלא לא בא לעולם וצ"ל כמ"ש סמ"ע סימן רי"ב סקי"ט דה"ל כמקנה אילן לפירותיו

ובית לדירתו ובזה א"ש בסעי' ט' שם קרקע זו לכשאקננו וכו' דהתם לא שייך קרקע מיד דהרי אין לו קרקע עתה ואין צורך למה שחילק סמ"ע שם סקכ"ג ובש"ך שם סקי"ב ע"ש ולפ"ז במעות לפירותיו אין נדר שכ"מ מחייב ליורשי' כנ"ל:

והשתא בנידון שלפנינו שהאנשים העניי' מקבלי צדקה אינם מבוררי' מי יקנו וגם סיגול פירות מהמעות לא בא לעולם א"כ לא קני לא בברי ולא בשכ"מ רק מטעם נדר והכא לא אמרה אתן אלא תנו ולא הוה נדר ואפי' אמרה אתן הרי אמרה שתתן אחר העדרה ואין נדר חל אחר העדרה ומיתה ואפי' הי' אמרה אתן סתם מ"מ כיון שהרויח אינן בעולם ובמעות לא שייך לומר ששיעבדה הקרן לפירות כמ"ש לעיל בשם מהר"מ אלשיך א"כ אין בצוואה זו כלל:

עיינתי בדברי פר"מ וכו' ראוי לאומרו ונכון הוא. מ"ש בדברי הר"ן ארבנו האי בארתי יפה בתשוב' הנדפסת בשמו בענין השקאלא אין משגיחי' על צוויחתה פיתא היא דא וכך גזר הקיר"ה ומפרש בפי' בפאטענט על נדוני' וכתובה שהכתובה הקבועה כגון בישראל מאתיים ולכל שר ושר יש למשפחתם כתוב' ידועה לאלמנותיהם וכולן שוות אותן צריך לשלם במעות טובי' והשאר עפ"י שקאלא וכן אנו מורי' תמיד ומ"מ אם אפשר לבצע הריב ולא להעמיד עצ דין תורה מה טוב והטוב והמטיב יטיב עמו וירום קרנו וכסא כבודו כנפשו ונפש א"נ. פ"ב יום ה' י"א שבט תקצ"ג לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיא

שלום וכ"ט לתלמידי הותיק הרב המופלג כבוד מו"ה מרדכי ליב נ"י אב"ד דק"ק יהאני יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו בשאלתו א' שמתו בניו ושוב כשהי' לו בן ומכרו לחברא קדישא בעד ה' זהו' והי' תנאי שאם יגיע וכו' נישואי הבן יחזור האב להח"ק עשרה זהו' ויקנה בנו מהם עוד נדר ליתן בכל שבוע ב' פגים לח"ק עד וכו' נישואי בנו והנה עברו כ"ז שנים ולא נתן פרוטה א' ושבק חיים והבן רוצה לישא אשה והח"ק מוחי' בידו עד שישלם כל הנ"ל והאב לא הניח אחריו נכסי' אלא כדי כתובת אשתו והבנים לא ירשו כלום:

תשובה אלו הניח אחריו נכסים הי' תלוי בפלוגתת הרמב"ם ס"ל שחייבי' לשלם נדר אביהם והמרדכי פסק דאינו חייב והארכתי בזה במקום אחר ויעיין תשו' מהרי"ט ח"א סי' ל"ט ד"ה איברא וכו' ועי' ש"ע ח"מ סי' רי"ב אך בשלא הניח אחריות נכסים לית דין ולית דיינא שיתחייבו הבנים לשלם נדר אביהם ע"כ החוב של שני פגים בכל שבוע אין מקום לתביעת הח"ק:

גם מעות המכירה הנ"ל פשוט שאין אב יכול למכור בנו ולא להקדישו רק הבת למעשי ידי' וליעוד עד שתביא סימנים אבל גופא לא ואפי' בכור שציוה הקב"ה לפדותו מצוה בעלמא הוא ואם אינו פודהו איננו לכהן ולא קדוש לשום דבר ומה שהנהיגו בתשו' לומר הכהן להאב מה בעית טפי וכו' חבוב מצוה בעלמא הוא ומשו"ה כ' רמ"א סי' ש"ה דאמר יאמר האב בחמשה סלעים בעי' טפי ומניח הבכור לכהן לא מהני מידי ופשוט הוא ומה שנוהגים למכור הבנים אינו מכירת גופם או הקדש אלא חוששי' שמא נגזר על האב הזה שימותו בניו ע"כ מוכרו לאחר לומר שהוא יהי' אביו מעתה והילד יהי' בנו של זה ולא יקרא עוד שמו עליו ומצינו סרח בת אשר ולא היתה אלא בת אשתו ונקראת על שמו ה"נ והי' תנאי ביניהם שביום הנישואי' יחזיר האב ויקנהו להיות נקרא בנו שזוכה האב להשיא בנו ומעתה אם אינו חוזר וקונה או שאיננו פה עמנו היום לחזור ולקנות והח"ק יחזיקו בו כבנים מ"מ בשביל זה לא יכלו לעכב הנישואי' שהרי האב עצמו אינו יכול למחות בנו נישואי אשתו כמבואר בש"ע י"ד בהגה' ס"ס ר"מ ע"ש וא"כ עבירה היא ביד הח"ק אם מעכבי' הנישואי' שעה א' וחלילה לחטוא אך מ"מ הואיל והיתה לו להבן תשועת ה' עי"ז טוב לו לקבל עליו ליתן לח"ק דבר מה אחת לאחת אחר חתנותו כפי יכולתו ויברכהו ה' הכ"ד א"נ. פ"ב נגהי ליום עש"ק ז' שבט תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיב

ע"ד צוואות הגביר.. אשר בפונקט פינף נכתב וז"ל איך פערלאס אלז איין עוויג בלייבען זאללענדעס לעגאט אן מיינען זעמטליכען פערוואנדטען אונד פערוואנדטינען איין קאפיטאל פאן.. וועלכע וכו' דיא אינטרעססען נאך לייטונג אונד אנארדנונג מיינעס ברודערס פלוני אדער דעסטען פאלמעכטיגען פערטהיילט ווערדן זאלל עכ"ל הפונקט הנ"ל:

והנה זה שבועים נשאלתי עד היכן גדר הקורבה ואם קרובי אלמנות הנעדר נמי בכלל קרוביו ואז השבתי לשואל כמשיב על שאלת איסור והיתר כי לא נודע לי שיש בזה ערעור וטוען בין הצדדים ותוכן תשובתי כי אמנם יש מקום שקרובי אשתו נמי בכלל והוא שלפעמים השכ"מ לא ציוה דבר אך בטח לבו על האפטרופסים שיעשה הטוב והישר בנכסיו לטובת היתומים וכבודי' ויש רשות להאפטרופס לפי גודל כבוד עשרם וכבוד הבנים הגבירים הידועים האלו להפריש ממונם סך לקרן קימת לפרנס בני המשפחה ועי' ש"ך י"ד סי' רמ"ח סק"ט וזה מבואר פ"ק דב"ב דרבא פסק צדקה אנכסי דבי בר מריין לאחשובינהי וכן הוא בש"ע ח"מ סי' ר"צ סעי' ט"ו ועיי' מהרי"ט סי' קכ"ז וגדולה

מזה עובדא דעמרם צבעא דגטין נ"ב ע"ב ובש"ע ח"מ סי' ר"צ סעיף ד' דלצורך חשיבות היתומים מותר לו ללבוש בגדים חשובים מזוזי דיתמי כי היכי דלשתמעון מילי' ובאופן זה ביתומים חשובים ומפורסמים כאלו בודאי רשאי הי' האפטרופס להפריש סך מסויים לקרן קיימת אפי' אם לא ציוה הנעדר ובשגם שהיתומים בעצמם כבר הגיעו לכלל גדלות עפ"י דתה"ק דהיינו בני י"ג ויום א' ונתרצו לזה וא"כ נדרם קיים בהפרשת הקרן קימת ואם כך הי' מעשה אין ספק שגם משפחת בני אמם בכלל דהרי איתא בספרי פ' ראה מאחד אחיך זה אחיך מאביך מאחד לרבות אחיך מאמך ומייתי לי' סמ"ק ומרדכי ריש ב"ב והרב"י בי"ד סי' רנ"א ומכאן פסק שם בש"ע סעי' ג' דאחיו מאביו קודמים לאחיו מאם דאחיו מאמו אתיין רק מייתור' אבל מ"מ חייב לפרנס שניהם אלא שמקדימי' לקרובי אב וא"כ ה"נ יותן לקרובי האב קצת יותר אבל אם לא יתננו לקרובי האם כלל עבירה היא בידם ואיכא נמי פסידא ליתמי דבודאי ניחא להו בהרוחה למשפחת אמם דאי לא יזונו מהקרן קיימת יצטרכו לפרנסם משלהם כי בזיון גדול יהי' לנגידים מפורסמים כאלו אם קרובי אמם יצטרכו לאחרים ועי' כיוצא בזה בתשו' מהר"י מינץ בתחלתו וכל זה אי הי' האפטרופס או היתומים מפרישי' מנכסיהם אחרי מיתת אביהם והוא לא ציוה:

אך באשר הוא עצמו ציוה בפיו לאמור שהוא מניח לקרוביו אין ספק אצלי שאין קרובי אשתו בכלל ולא יתחלקו הרוחים אלא לקרוביו ממש וגדר קרוביו המה הפסולי' לעדות ואם הסך עצום ומסויים ויש אומדנא שלא לכך נתכוון ליתן סך רב כזה למעט קרובי' פסולי עדות דאורייתא ויש לחלק מזה גם לקרובי' עד דור רביעי שבסדר גטין מחמיר לפסול עדות רביעי ברביעי אלו דברי שם בלי שום ראי' וברור כי לא השבתי אלא לתלמיד השואל:

אך עתה נשאלתי שנית והודיעוני כי כבר נתעצמו בריבה זה הגבירה אלמנות המנוח עם האפטרופוס הגביר נ"י זה כמשלש שנים ויש לה טענות ודברים שראוי' לשומען ושעי"ז התפשר הגביר האפטרופוס לתת מנה יפה בכל שנה לבני משפחת הגבירה תי' ואך עתה חוזר הגביר כי את אלקים הוא ירא אולי שלא כדין עשה במה שהתפשר והי' מוותר מהרווחים המגיעים לבני משפחת אביו לתת אותם לבני משפחת אם הילדים והנה נ"ל פשוט דיפה עשה האפטרופוס במה שהתפשר על העבר ומכש"כ שאין לחזור בו על העתיד לבוא ואלו לא נאמר ראוי' הי' לאומרו אמנם ראשון תחלה אחזק במסמורים נטועים הפסק הראשון שלכאורה אין קרובי הגבירה בכלל ואח"כ אברר בעז"ה שיש לכוף להתפשר עפ"י טענות הגבירה תי':

ותחלה אומר כי אין ספק שלשון הצוואה הוא לשון מספיק אף ע"ג שאין כתו' אני נותן דכבר פסק בתשו' הרא"ש כלל פ"ג סי' ב' דאע"ג דבברי לא מהני לשון אני מניח לפלוני מ"מ בשכ"מ הוא לשון טוב שכן לשון ב"א ששכ"מ ההולך למות אני מניח והוה לשון המועיל ופסקו בש"ע סי' רנ"ג סעי' ב' בסתם ולא הגיה עליו רמ"א וע"ש סמ"ע סק"ה אלא שהש"ך שם רמז לעיי' במהרי"ק שרש צ"ד ובאמת מהרי"ק מייתי שם ראשונים חולקים על הרא"ש ומ"מ הש"ך בעצמו פסק דלא כמהרי"ק לקמן סי' רפ"א סק"ח אלא שט"ס נפל שם במ"ש מניח הוא לשון ירושה הוא ט"ס וצ"ל הוא לשון מתנת שכ"מ וכמוכח מתשו' דברי ריבות דמייתי ש"ך והתם איתא דרצה לזכות את אמו ע"י לשון מניח אי לאו משום דלא הי' ממון בעינא ע"ש והלא אמו אינו ראוי לירש ואפ"ה הי' מועיל לשון מניח אע"כ שהוא לשון מתנת שכ"מ והש"ך לא מייתי לעיין בתשו' מהרי"ק לפסוק כמותו אלא אם יצטרך לעשותו סניף לסברו' אחרות אבל לא לפסול צוואה בשביל זה ובתשו' רד"ך בית שלשי' נחלק עליו וכן בתשו' מהרי"ט סי' כ"ב שטר צוואה שכ' אמר לנו שמניח ק"ק זהו' וכו' ע"ש באותו תשובה טרח מאוד לבטל הצוואה מטעמי' אחרים ולא עלה על דעתו לאמור מני"ח לשון גרוע הוא והי' לפניו ספר מהרי"ק כידוע בכל תשובותיו ואפ"ה לא חש לי':

ועוד לכאורה צל"ע דעת הגאונים שבמרדכי דמייתי מהרי"ק מ"ט לא יועיל בשכ"מ לשון מניח ואי משום דליתי' בבריא הלא בבריא נמי כל שהורגלו התגרים לקנות בהכי קונה ואפי' שאיננו מקנינים המוזכרים בש"ס והוא ש"ס ערוך ב"מ ע"ד ע"א האי סטומתא קנה ומבואר היטב בש"ע סי' ר"א ועיי' מהרי"ט סי' קכ"ה וה"ה בכל הלשונו' המורגלים בין הסוחרים וא"כ כיון בשכ"מ לשון הרגיל הוא אני מניח אעפ"י שלא הוזכר בש"ס מ"ט לא יקנה ומאי שייך לומר דליתי' בבריא הלא גם בריא קונה בלשון המורגל בין הסוחרים:

ואם נאמר דבזמן אלו הגאונים לא הורגלו שכ"מ להקנות בלשון זה מ"מ מאי הרעיש מהרי"ק את העולם על הרא"ש בזה מדברי אלו הגאונים שבזמן הרא"ש הגות הי' בלשון לומר אני מניח וצ"ל דבימי הרא"ש נמי לא הי' מורגל כ"כ למנהג קבוע שהרי משו' כך שאל השואל מהרא"ש אם מועיל לשון אני מניח כצ"ל מ"מ נלע"ד בזמננו אחר שקבע הרב"י בש"ע דלשון מניח הוא לשון המועיל בשכ"מ ונתפשטה הוראות הש"ע בכל תפוצה תו לא גרע מקנין או לשון שהסכימו עליו במדינה דמועיל ובזה"ז גם הגאונים ומהרי"ק יודו באופן דלשון אני מניח קרן כך וכך לקרוביו וקרובותי' הוא לשון קנין המועיל:

והנה המעיי' בלשון צוואה הנ"ל יראה שלא הזכיר קרוביו העניים כ"א שהניח הקאפיטאל לקרוביו סתם ושאחיו האפטרופוס יחלק הרווחים ביניהם והנה נהי דפשוט יותר מביעא בכותחא דהחלוקה תהי' דוקא לעניים דאומדנא דמוכח הוא שרצה להצדיק נפשו בשעת מיתה וצדק לפניו יהלך ועיי' ב"י בי"ד סי' רנ"א ד"ה וכ' עוד המרדכי וכו' ועי' רש"י בפ' הכותב גבי נכסי לטובי'. אמנם מ"מ הקרן הקנה לבני משפחה בין עניים בין עשירים אלא שהתנה שיהי' הקרן קיים שיחלוק האפטרופוס הפירות לעניים אבל לעולם סילק עצמו ויורשיו מהקרן והקנה אותו להמשפחה מיד ואם תאמר מה תועלת להעשירים בהקרן כיון שלא יהנו מפירות איברא יש להם תועלת שהרי קיי"ל ב"ב מ"ג ע"א האומר תנה מנה לעניי עירי אין דנין ואין מביאי' ראי' מאנשי אותה העיר דה"ל נוגעי' בדבר דניחא להו בהרוחה דעניים דדהו כי היכי דלא יוטלו עליהם אפי' קיץ להו ע"ש וכן פסקי' בש"ע ח"מ סי' ל"ז סעי' כ' ומבואר בכתובו' צ"ב ע"ב דמשום דלא להוי תרעומות מקרי ראובן בעל דבר אעפ"י שמשום תרעומות לא הוה נוגע בעדות כמו שכ' תוס' שם ד"ה דינא הוא וכו' מוכח מזה דהני בני העיר דמקרי נוגעי' בעדות משום הרוחה מכ"ש דמקרי בעלי דברים משום הרוחה דעניי דעליהו רמיא וא"כ בבני עיר כ"ש בבני משפחה דיותר חיוב על המשפחה לפרנס קרוביהם ממה שמוטל על בני העיר לפרנס עניי עירם ועוד התם אמר תנו מנה ויתחלק מיד ואין להעשירים ממנו אלא ההרוחה משא"כ הכא שהפירות יתחלקו לעולם והעניות הוא גלגל החוזר ואם הוא אינו בא בנו בא ואיהו גופו אינו בטוח מהריש והר"ן דנדרים ס"ד ע"ב מייתי ירושלמי והעניות לאו נולד הוא אמרי' זעירא העניות מצוי הוא נמצא קנין הקרן לכל המשפחה המצויי' עתה לפנינו הוא ותנאי הי' שיקיימו הקרן כדי שיחלק האפטרופוס הרווחי' לענייהם:

והרווחנו בזה ב' פקפוקים חדא ממ"ש בתשו' מהר"ם אלשיך סי' ז' דהמקנה מעות קרן לפירותיו גרע מדקל לפירותיו דהדקל קיים אבל קרן המעות אין הקרן בעצמו קיים כי הני זוזי אזלי בעיסקא ואתו אחריני תחתיהם וכן לעולם נמצא הקרן גופו אין לו קיום הנה זה יצדק אם אינו מקנה אלא הפירות אלא שמיחדי' הקרן לפירות כעובדא דילי' אבל הכא עדיף הרבה אפי' מדקל לפירות ובית לדור בו דאלו התם אם יבש הדקל הרי העצים לבעה"ב ואם נפל הבית עצים ואבני לבעה"ב אבל הכא הקנה הקרן בעצמו לבני משפחה האלו אלא שהתנה עמהם בתנאי שיתנו הפירות לענייהם ולא שייך הכא הני זוזי אזלי לעלמא שהרי קנו הני זוזי בעצמם והו"ל כאלו מקנה דקל בקנין גמור אלא שמתנה תנאי שלא יקוץ אותו כל זמן שאפשר שישא פירות ואם יבש האילן העצים למקבל מתנה והנה אם אפשר בשום אפשרו' שלא יעלה עוד פירות וריוח על הקרן הרי יתחלק הקרן

בין בני המשפחה ואין להנותן ויורשיו בהם כלום ע"כ ליתא כאן שום ערעור מטעם האלשיך הנ"ל:

ועוד הרוחנו לסלוקי נפשי ממ"ש מהרי"ק בשרש ה' ומהרי"ט סי' ס"ג דהעניים אינם מבוררים למי יתן ומי יצטרך ובני ישיבה ועניים אזלי לעלמא ואתו אחרינא תחותייהי זה לא שייך הכא מתרי טעמא חדא דהקרן נקנה לבני משפחה אלו העומדים היום בפנינו והנותן מפירותיהם לאחר הוה ממש כמתנת כהונה ולוי' דאע"ג דהוה ממון שאין לו תובעי' שיכול ליתן למי שירצה מ"מ אם נותנו לאחר שאינו כהן ולוי ה"ל גוזל השבט ה"נ גוזל המשפחה ממה שזיכה להם השכ"מ ועוד התם עניים בני ישיבה אזלי לעלמא ואפי' עניים הדרים בעיר אינם קבועים וכמ"ש הרא"ש לענין גטין דמשו"ה אין כותבי' שם עיר דירת הבעל והאשה בגט מפני שבעו"ה אין לנו קביעו' ואם יסעו העניים האלו מכאן שוב אינם עניים של עירנו אבל בני משפחה קבועי' אפי' במצולת הים המה ממשפחתנו מה תאמר שמא יעשירו העניים האלו עושר אינו מצוי שיעשיר העני וכ"כ תוס' ב"ב מ"ה ע"א ד"ה מאי נפקא מיני' וכו' וביארו יפה בט"ז ח"מ סי' קס"ג ד"ה ונתייאשו וכו' ע"ש ואחז"ל בגטין ל' ע"ב למיתה עביד תקנתא לעשירות לא עשו תקנתא מ"ט מיתה שכיחא עשירות לא שכיחא והשתא מוכח מש"ס דנדרים ס"ד ע"ב דמיתה מקרי נולד ובר"ן שם הבאתיו לעיל דעניו' לא מקרי נולד דהעניות מצוי טפי ממיתה ומיתה טפי מעשירות ואם כן איך נימא דלא קנו העניים משום שמא יעשירו ולא יהי' להם זכות בפירות אלו ועוד נ"ל כל הסברות שאמרו הגאונים הנ"ל אע"ג דמשמע שמטעמי' אלו בטל כל הצוואה מ"מ לא עבדי בהו עובדא למשתי בי' שכרי אלא לשנות מצדקה לצדקה אחרת דעניים האלו לא זכה אבל נשמת המת זכה להתהלך צדקתו לפניו וע"כ שינו לצדקה כיוצא בה או אפי' לדעדיפא אבל לא לגרוע כחו של מת וצדקתו ובמה יזכה והכא אי ישונה מקרובי' לעני' שאינם בגדר קרובי' הרי מגרע כח שכר הנותן ומצוותיו זה לא שמענו בהא סליקנא דשטר הצוואה הוא חזק שריר וקים לכן צריכי' אנו לעיי' מהו לשון קרוביו ועד היכן מגיע:

הנה הנימוקי יוסף כ' פ' מי שמת בסוגי' דקרו אינשי לבר ברא וז"ל וכן האומר לקרובי או לקרובותי יש בכלל כל הקרובי' שהם פסולים לו לעדות ודבר פשוט הוא וכן הוא בתשו' רבותינו עכ"ל הריטב"א ז"ל ומייתי לי' הרב"י סי' רמ"ג והנה מתוך דבריו למדנו שעכ"פ בלשון בני אדם מקרי קרובי' עד פסולי עדות שהוא שני בשני וכמבואר בש"ע ח"מ ריש סי' ל"ז וקבלתם תורה היא בלי ספק ואינהו הוה בקיאי טפי בלי ספק וכ"כ בתה"ד סי' רצ"א ומייתי' ראי' על זה ע"ש:

ועיין במדרש רבה ס"פ ויצא ויאמר אל אחיו לקטו אבנים וכי כמה אחי' ה"ל ליעקב אלא הם בניו וכן פירש"י בחומש והאריך הרא"ם ויפ"ת והגאון נחלת יעקב הניח בקושי' מנ"ל לדחוק דלמא אחיו קרוביו של יעקב שבאו עם לבן שהרי קרובי לבן הי' נמי קרובי יעקב ובאמת קו' זו כבר רמיזה ברמב"ן ולפי הנ"ל י"ל דהרי ב' מיני קרובי' הי' ליעקב בעיר נחור אם מפאת אבי אביו אברהם שהי' אחיו של נחור אבי אביו של לבן ואם מפאת אמו רבקה אחות לבן וס"ל לחז"ל כיון דאחים מן האם לא נפקא לן בספרי פ' ראה אלא מייתורא מאחד אחיך ש"מ אחיך לחוד לא מקרי קרובי' מן האם וכן לענין פסולי עדות אתי' קרובי אם מדרשא ועיי' אריכות הש"ך בח"מ רס"י ל"ג א"כ לא יתפרש סתם אחי' כ"א על קרובי אב נמצא קרוביו מצד רבקה אמו לא מקרי קרובי' ואחים סתם וקרובי' מאביו כבר הי' דור שלישי ואיפליג דרי דהרי שלישי כשר לעדות אפי' ראשון בשלישי להרי"ף והרמב"ם ע"ש סי' ל"ג ובסמ"ע סק"ה ע"ש ויש כאן סעד לרבותיו של ריטב"א הנ"ל דגדר קורבה עד פסולי עדות ומשו"ה הוצרך לומר אחיו הם בניו:

וראיתי בריב"ף בכתו' ס"פ נערה קריבי' דר' יוחנן ה"ל איתת אבוה דהוה מפסדו מזוני אתו לקמי' דר' יוחנן א"ל זילו אמרו לאבוכון וכו' גרס הריב"ף אמר לחביבי ע"ש ס"ל שהי' אביהם של קריבי' דודו של ר' יוחנן והיינו משום דמבואר שם בתוס' דהיינו אותם קריבי' דלעיל נ"ב שאמר ר' יוחנן מבשרך אל תתעלם וס"ל דלא קרי מבשרך אלא לפסולי עדות והיינו בני דודו ועיי' יבמות ריש דף ס"ג וברש"י שם יליף מבשרך אל תתעלם שישא בת אחותו ולפי הנ"ל כל פסולי עדות נמי איקרי בשרך וצ"ל בת אחותו לאו דוקא ומטעם שכ' תוס' שם ד"ה והנושא וכו' וכן משמע בכתובו' כ"ג ע"א פוק איטפל בקרובותיך ולא היתה בת אחותו של רב שמן בר אבא:

ומ"מ נ"ל דהנודר לתת לקרוביו חייב לתת גם לקרובי האם מן הנדר מדאורי' דאחר שכבר ריבה קרא לקרובי האם בין לצדקה בין לעדות שוב נעשה הרגל דבר בלשון בני אדם סתם לכלול קרובי האם עם קרובי האב וכי האי גוני כתבתי במקום אחר לענין סתם אדר דנהי מעיקור הדין סתמא הוא אדר הראשון שהרי אי לאו דהוה כתיב אגרת הפורים השנית הוי קרינן מגילה באדר ראשון מ"מ השתא שתיקנו כל עניני פורים בשני שוב נקרא בלשון ב"א סתם אדר אדר שני והמעיי' בסוגי' נדרים ס"ג ע"א ובתוס' שם בפוסקים יראה כי סברתי נכונה וכן העליתי בהא דר"פ כל הבשר דנ"ל דבשר עוף לא הוה מקרי בשר סתם עד שגזרו עליו חכמים לאוכלו בחלב אז הוה בלשון נדרים בכלל בשר וקרוב לזה מצאתי בלח"מ פ"ט דנדרים הלכה ו' ע"ש וה"נ בקרובי האם דכוותי':

ומ"מ נ"ל אם הסך עצום ורב כ"כ דאומדן הדעת נותן שלא נתכוון הנותן ליתן סך רב כזה לשני' או שלשה קרובי' שני בשני יש רשות ביד האפטרופוס ליתן גם לרחוקים קצת יותר ולמדתי כן מדברי מרדכי מס' ב"ק סי' ר"ג לענין עניי עירו וה"ה לענין קרוביו ומ"מ גבול שמתי שיותן עד רביעי ברביעי משום שמצינו חומרת האחרונים בסדר גטין של ר"מ ר' יוזפש אות ו' ע"ש ובתקנו' כמה קהלות לענין מעריכי' ושמאים עושים הרחקות יתירות ומרחיקי' ככל הכתוב בסדר גטין הנ"ל ע"כ יש לעשותו סניף להנ"ל כנלע"ד:

ומכל הנ"ל נ"ל ברור דבלשון קרובי' איננו קרובי אשתו אחר מיתתו עכ"פ שהרי כשרים לעדות כמבואר בש"ע סי' ל"ג סעי' י"ג ובמתני' סנהדרי כ"ז ע"ב קרוב ונתרחק ועוד שם כ"ט ע"א קרובי' ונתרחקו הוו:

ועיין ס"פ בכל מערבי' אר"א בר' צדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין וכ' שם התורת חיים אני הייתי לא יתישב אלא לפמ"ש תוס' שר"א בר צדוק לא הי' מבני סנאב אלא חתנם הי' וא"כ י"ל מתה אשתו אז כשספר זה בבהמ"ד ואמר הייתי אבל עתה איננו מהם כיון שמתה אשתו ע"ש כי כך כוונתו אין ללמוד מכאן שעכ"פ בחיי אשתו הוה בכלל סתם קרובו שהרי לא השלים בתעני' משום י"ט שלה די"ל כיון שהי"ט מטעם שהיא היתה מביאה קרבן עצים באותו יום ויום הקרבן הוא י"ט כמ"ש תוס' בשם ירושלמי ר"פ מקום שנהגו ובחגיגה י"ז ע"ב ד"ה אלא בביאור יותר ע"ש וקיי"ל אשה שחייבת קרבן מחוייב הבעל להבי' עבורה והוא מש"ם ב"מ ק' ע"א ועש"ך י"ד סי' רמ"ח ס"ק י' א"כ מחוייב הוא בשמחת הקרבן וס"פ השולח ילפי' בעל מייתי בכורי אשתו מדכתיב ולביתך והתם כתיב ושמחת ש"מ הבעל מחוייב בשמחה כשהוא מבי' בכורי או קרבן אשתו ואין כאן הכרח שתהי' בכלל קרוביו בחייו אבל עכ"פ מוכרח שלאחר מיתה בודאי בטלה קורבה ועיי' י"ד סי' שע"ד בש"ך סק"ו:

והשתא אפי' נימא בחייו מקרי קרוביו שהרי פסולי' לעדות ואפי' גוסס נמי עדיין פסול עדות כמבואר בשבועות העדות ל"ג ע"א ובתוס' שם ד"ה קרובי' וה"נ הרי בשעה שאמר קרובי היו קרובי אשתו בכלל מ"מ כיון שמת בטלה לי' וראי' ממאי דקיי"ל ופסקי' בש"ע י"ד סי' רי"ו סעי' ד' קונם ביתך שאני נכנס ומת מותר שוב לכנס לאותו בית דכיון דמת תו לא מקרי ביתו וה"נ דכוותי' וק"ו הוא שהרי הכא עדיין לא התחיל הנדר מחייבו עד אחר שנתבטלה הקורבה. ואין להקשות ממגלת רות דכתי' בועז מודעתנו ונהי שהי' קרוב לנעמי כמשחז"ל ס"פ הספינה שהי' נעמי ובועז ב' בני אחים מ"מ לרות לא הי' קרוב רק מכח כליון בעלה שהי' אלימלך דודו של בועז כמבואר שם וש"מ אפי' אחר מיתתו של בעלה כליון עדיין היתה מדעתו של בועז הנה לו יהי' שיהי' מוכח כן בלשון הקרא

מ"מ הריטבא העיד בשם רבותיו דבלשון נדרים וב"א אינו כן ועיי' תשו' הרא"ש דמייתי ב"י סי' רמ"ז ומבואר ג"כ בנימוקי יוסף שם הנ"ל דאע"ג דבלשון תורה בני בנים הרי הם כבנים מ"מ בלשון נדרים אינו כן ע"ש וה"נ דכוותי' אבל בלא"ה אין ראי' מרות שהיתה זקוקה ליבומו של בועז כמ"ש רמב"ן פ' וישב ועיי' פ' הערל (יבמות ע"ו ע"א) כ' שם מהרש"א ח"א שאפי' היתה רות אסורה משום איסור עמוני' מ"מ הי' היבום מותר לגואל ולבועז משום דאתי מצות עשה דיבמה יבוא עלי' ודחי ל"ת דעמוני' ע"ש והואיל והיתה זקוקה לו הי' נקרא מודעתנו אבל זולת זה לא, ומשוה"נ כתיב ולנעמי מודע לאישה ושמו בועז וקשה הרי גם לנעמי עצמו הי' מודע אע"כ שעיקר הפרש' לא בא אלא ליחסו אחר אלימלך שתהי' עי"ז רות זקוקה לו וזה ע"י קורבת אלימלך ולא קורבת נעמי דלענין יבום אחים מאב בעי':

וכעין דמיון ראי' מפרשה זו דיבום הנוהג בקרובים נמי אינו אלא בשני ולא יותר דפסקא קורבא, מדאמר בועז לגואל כי אין זולתך לגאול ואני אחריך ופירשו אין לגאול אלא אתה ואני. וקשה והלא לענין גאולת השדה של מחלון וכליון אין הפסק לגואל עד יעקב אבינו כמשחז"ל ב"ק ק"ט ע"א וברש"י שם אע"כ הכא עיקר כוונתו של בועז הי' על יבום רות ובזה ליכא אחר בועז כלום כי הוא וכליון הי' ב' בני אחים כמבואר ס"פ הספינה ומכאן ואילך פסקא קורבא. ויעיין בב"ר בפסוק אם תשקור לי ולניני ולנכדי ע"כ רחמי האב על הבן ר"ל ולא דור רביעי ועי' נימוקי יוסף פ' מי שמת אמתניתין דהאחין השותפי' קמ"ד ע"ב מייתי לי' וט"ס בדבריו מ"ש אפי' עד ג' דורות וצ"ל ג' דורות וכן הוא בירושלמי ובחי' רמב"ן שם וכל זה לחזק קבלת רבותיו של ריטב"א ז"ל הנ"ל מסקינן מהאי פלפלא דגדר הקורבה הוא פסולי עדות ותו לא וקרובי אשה אחר מיתת בעלה וה"ה בהיפוך אינם בכלל זה והנה אמת נכון הדבר אשר כתבתי מאז:

איברא עכשיו נודע לי שנתעצמו זע"ז האפטרופוס הגביר והצנועה האלמנה הגבירה תי' וכבר התפשרו זה כמשלש השנים ועתה נפל לי' מלתא בדעתי' אולי ח"ו פעל עולה ע"כ אודיע כי יש בטענות האלמנה ממשות באופן שראוי ומחוייב להתפשר כדי להשקיט הנכסים מקטטות ומריבות:

ואפרש שיחתי זאת אומרת כי בלשון אשכנז פערוואנדטען משמע נמי קרובי אשתו אפי' אחר מיתת הבעל והנה מצינו ביפ"ת שכ' בפ' ויצא על ויקרא לאחיו איתא שם אלו בניו שהוא קורא בלה"ק אחיו כתב יפ"ת בלה"ק לשון אחוה על הדמיון כמו חוברות אשה על אחותה משא"כ בשארי לשונות ע"ש ונ"ל משום דלפני זה אמר יעקב ללבן שים כה נגד אחי ואחיך ופירשו בו אהובי ואהוביך וא"כ מ"ט נדחק המדרש פה לומר ויאמר

אל אחיו היינו בניו וכבר עמד בזה בראב"ם ויפ"ת ע"כ נ"ל בלשון ארמי וסורסי יאמר לאהובי' אחי' אף ע"ג שאינם בדמיון והשווי' וכמ"ש יעקב לרועי' אחי מאין אתם משא"כ בלה"ק לא יאמר אלא ההשוי' ודומה בדומה ממש ע"כ באומרו ללבן נגד אחי ואחיך בלשון ארמי סיפר עמו אלא שהוא מתורגם ללה"ק ע"כ קרו לאוהבי' אחי' אבל הכא הוא לשון הקדש ויאמר אל אחיו ע"כ לא יאמר אלא על בניו שנדמו לו בחסידות כמבואר שם במדרש ע"ש, הרי דהי' משתמשי' בב' הלשונות בלה"ק פירושו אחיו קרובו או הדומה לכל ענייניו ממש וכשהי' משתעי בלשון ארמי הי' כותב אוהביו, והנה מבואר דבנדרים וקנינים הולכי' אחר לשון המורגל באותו מקום ומס' נדרים מלא מזה מ"מ אעתיק לשון הטור יו"ד רס"י ריו"ו כל הנדרים הולכים אחר לשון אם הוא לשון תורה כפי מה שיצא ממשמעות ואם לשון ב"א כפי מה שידברו אנשי המקום ההוא בזמן ההוא ואחר כוונת הנודרים עכ"ל ואח"כ בסי' ריז כל הסי' מלא מזה ועש"ך רס"י ריז בשם רבינו ירוחם וא"כ נהי אי הי' אומר בלה"ק קרובי לא הי' קרובי אשתו בכלל מ"מ פערוואנדטע בל"א אומרי' בעלי לשון שהוא בכלל ואי משום כונת הנודר האשה אומרת אומדנא דמוכח הוא אחר שהניח סך עצום כזה מ"ט לא יעשה ג"כ לטובת בניו לתת ממנו לקרוביהם מצד אמם אע"כ הי' כונתו כך, ומצינו בש"ס כתובות צ"ז ע"ב כי היכי דאיתתי' לא ניחא לי' שתתבזה ה"נ יורשים לא ניחא להו שתתבזה ע"ש, ובאמת באלו אנשים חשובים הקרובים לשרי מלוכה וכל עסקיהם עמהם רוב עסקיה' ועניניהם כמותם וביניהם בודאי כך הוא ודומה זה למאי דאמרי' במתני' נדרים י"ח ע"ב ריא סתם תרומה ביהוד' אסור ובגליל מותר שאין אנשי גליל מכירים בתרומות הלשכה וסתם חרמי' ביהודה מותרים ובגליל אסורים שאין אנשי גליל מכירי' את חרמי הכהנים ע"ש והכי קיי"ל - וה"נ ממש דכוותי' וק"ל - ועיי' מ"ש טוי"ד סי' ר"ד סק"ב גבי שבת "וואכען" אלא בכל זאת אינני מחליט הדין כן משום דאיכא נמי אומדנא בהיפוך דאם נחליט גם קרובים שנתרחקו נקרא פערוואנדטע א"כ קרוב עני אם ימות תקח אלמנותו מן הקרן קימת וכן בהיפוך יאכל הלה וחדי ואיננו לא קרוב ולא גואל ובודאי לא הי' כן דעת הנותן, נמצא הו"ל תרי אומדנות דסתרי אהדדי וספק אומדנא עיי' מ"ש רא"ש ב"ב פ' מי שמת סי' כ"א וסי' כ"ג וא"כ מקטטה ומריבה לא נפיק ואפשר שיבוא הדבר לדון לפני שרי המלכות אשר במשפטיהם ישפטהו ויפסיקו הדין לחלוטין, וכמדומה לי את כל אלה ראתה עין הגביר האפטרופוס לפני שלש שנים ונכנס בפושרים לטובת המשפחה כי כן ראוי לו דאם ל"ה לא הוי מבזבז בנכסי העניי' אע"כ כנ"ל אלא עכשיו מסופק אי שפיר עביד הנני מן המודיעי' כי יפה עשה וכהלכה וז"ל כתבי מהרא"י סימן קס"ב על דברי ביצוע ופשרה

שהטלתם בין יורשי ענזיל מטריענט כו' יישר כחכם ויפה עשיתם אף אם הפרזתם במקצת מצד זה לצד זה בשביל השקט הריב, והכי משמע פ"ב דב"ק (כ"א ע"א) דשרי לב"ד לוותר בממון היתומים חוץ מן הדין כדי להשקיטם מריבות וקטטות מהא דאר"נ שם וכו' זילו פייסו ליתמי וכו' ע"ש ופסקו בש"ע ח"מ סי' י"ב סעי' ג' ואני רואה הדברים ק"ו השתא בנכסי יתומים יכולים לוותר אעפ"י שלמחר ויומא אוחרא יגדלו היתומים ויטענו בעד עצמם, ואין הפסד כ"כ בהמתנה מ"מ יוותרם בנכסיהם להשקיטם מכ"ש בנכסי בני משפחה אלו קידרא דבי שותפי ואם יעמדו המעוררים והנוקפים בדור אחרון מי יטעון עבורם הלא עתה הגביר הזה אביהם של בני משפחה ומי כמוהו ומי יודע מה יהי' לימים הבאים א"כ פשיטא שהוויתור והפשר טוב מאוד:

ואע"ג דבכתבי מהרא"י וש"ע הנ"ל לא נזכר אלא ב"ד נ"ל ה"ה אפטרופוס יכול לוותר לטובתם, וכן מצאתי להדיא בתשו' רשב"א אלף ט"ו שהתיר לאפטרופוס למכור קרקע מנכסי יתומים להתפשר עם בע"ח בדבר מועט כדי שירוויחו היתומים וכ' שהוא כמו רבית אוכלת בהם ע"ש ונ"ל דע"כ דהוא עדיף טפי מרבית אוכלת בהם דאלת"ה תיקשי בעירוכין ר"פ שום היתומים לוקמי מתני' ברוצה הבע"ח ישראל להתפשר בפחות ומה צורך לאוקמא בגוי וקבל לדון בדיני ישראל אע"כ בפישור לא בעי הכרזה כלל ומוכרי' מיד בלא הכרזה כמו לכרגא ומזוני במס' כתובות פ"ז ע"א ומתני' דבעי הכרזה ע"כ לא מיירי בביצוע ולמדין נמי מהרשב"א דמדמי הא לרבית אוכלת אע"ג דהתם בעירוכין מיירי שהב"ד מוכר ורשב"א מיירי מאפטרופוס ש"מ אין סברא לחלק וכל מה שב"ד יכול לוותר ה"ה האפטרופוס אע"ג דאינו דומה ממש לרשב"א שם וז"ל ולע"ד מיירי בוויתור ממש מ"מ יש ללמוד כנ"ל:

שוב מצאתי כן ברלב"ח סי' צ"ה ורמז עליו ש"ך ח"מ סי' ר"צ סקי"ג ומסיים שם וז"ל ולע"ד באפטרופסי' אלו שהם בקיאי' בעניני הנגיד בכל מה דאפשר ולכשיגדל היתום לא תתחדש לו שום ידיעה בזכותו כלל יותר ממה שידוע עתה א"כ הרי היא תועלת גדול ליתומי' וכו' יע"ש והוא ממש כנידון שלנו ולעיל מזה התנצל וכ' אין לכוף האפטרופסי' להתפשר אם לא ירצה כי אין לנו פחד ממלשינות וערכאו' כי התובע הוא וכו' ע"כ כל משכיל יבין כי יפה עשה האפטרופוס לשעבר, ולהבא יחזיקו במסמורי' בל ימט בל יסע יתידותי' וראוי' הפשר שנגיע לסך קרוב לחלק ששית מהרווחים פחות או יותר כי אלו זכו משפחו' הגבירה בדין תורה הי' נותני' ב' שלישים למשפחתו ושליש למשפחתה כי קרובי אב קודם כדלעיל, נמצא הקטט על שליש ואם נבצע הריב על הששית ממש שהוא חצי השליש לא ניחא לנא למקריי' דיינא דחצתא עיי' רשב"ם ב"ב קל"ג ע"ב:

והנה אינני אומר כפוסק הלכה ודין כיון שלא נקראתי עתה משני הצדדי' ובפסקי מרא"י סי' קס"ג לא רצה להסכים עם הפסק על שלא נקרא מיורשי ר' מנחם ע"ש, ולולי שסמכתי על ירושלמי פרק מי שמת הלכה ד' דפריך על ר' יוחנן האמר ריב"ל אסור לגלות ליחיד דינו ומשני ידע הוה ר' יוחנן דהיא איתתא כשרה ופי' פני משה ולא תעשה דבר נגד רצון בעלה בזה ע"ש והנ' ידענא בה בהצנועה כי אשה יראת ה' היא ולא תעבור על דברי ולא יהיה דברי אלו אלא כיועץ להצדדים ולהודיע להגביר כי בהתפשרו כנ"ל לא ישא חטא, וכל כי הני מילי אני אשא ואסבל ואמלט בעזה"י הנלע"ד כתבתי ובעה"ח. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיג

בצאת השנה יתברך מאלקי מעונה ה"ה התלמיד הותיק חדת מלא עתיק הרבני המופלא החרוץ כבוד מו"ה מאיר נ"י:

קבלתי נועם מכתבו ושם כתוב לאמור נוסח מסירת שטרותיו לפנינו ב"ד דפה הק"ק, והנה אעפ"י דבעי' עכ"פ הגדול בדור ההוא לדעת רוב הפוסקים מ"מ נ"ל דהיינו טעמיה משום דלא אלימי לאפקועי ממונא אלא ב"ד דרב אמי ור"א וזה הי' בזמניהם שהי' נזהרי' בשמיטת כספים והדיין הפקיע ממונו של לוה שלא מרצונו ולזה צריכי בד"ח אבל השתא שאין העולם נזהרי' ויודעי' מזה כלל ולא עלה על דעת הלוה כלל שיהי' השביעית משמטתו ואפי' אי נאמר לו הדין מ"מ ה"ל ממש אומדנא דמוכח כאלו התנה ע"מ שלא תשמטני בשביעית - והצנועים העושים פרוזבל לא לאפקועי ממונא אתו אלא לאפקועי איסורא דאפי' המתנה כן עביד איסורא עכ"פ ועובר עמ"ש בתורה פן יהי' דבר עם לבבך בליעל דאל"ה לא הי' צריך הלל לתקן פרוזבל מפני שהי' נמנעים להלוות הא אפשר להו להתנות כן בשעת הלואה אע"כ דהיא גופי' ה"ל דבר בליעל ויעי' בס' בכור שור בחי' שבסוף הספר במס' מכות וא"כ אין כאן אלא אפקועי איסורי' ואיו אנו מפקיעי' ממון שלא מרצון המתחייב וזה נוכל גם אנחנו לעשות ע"כ קבלתי דבריו ורצון יראי השם אעשה:

והנה מדכ' הפוסקים מהא דרבנן דבי ר"א מסרי מילייהו אהדדי דת"ח היודעי' ששביעית בזה"ז דרבנן סגי במסירת דברים לב"ד ואין צריכי' הב"ד שיכתבו הפרוזבל כמ"ש הרמב"ם משמע מזה שמעיקר הדין לא הו' די בהודעה לב"ד שמוסר להם חובותיו אלא דוקא כתיבת נוסח הפרוזבל וכרתי ר"ל השטר ההוא עושה ההפקעה אלא שבזה"ז מקילין לת"ח דסגי באמירתם לב"ד מבלי שיכתבו הנוסח בשטר וא"כ האמירה היא מפקיע איסור שמיטה וא"כ אפשר דבעי' דוקא אמירה לפני ב"ד ואותה האמירה היא

פועלת ההפקעה כמו בחליצה שאם יכתוב לא חפצתי לקחתה לא מהני וכמ"ש תוס' גטין ע"א ע"א ד"ה והא וכו' ועוד אפי' היכי דמהני היינו אם יעמוד לפני הב"ד ויכתוב דבריו ויועיל כאלו אמרם, אבל מעלתו שי' כ' כן בביתו ואז בשעת כתיבה שלא בפני ב"ד לא הועיל ועכשיו בבוא הכתב לב"ד פשיטא שלא יועיל אלא שבא להודיע לנו רצונו וחפצו לעשות פרוזבל ע"כ א"א מבלי שנכתוב אנחנו פרוזבל ויהי' הפרוזבל ההוא מפקיע איסור שביעית ואין לנו לכותבו אלא מזמן שנכתב כתבו בעירו כי פרוזבל המאוחר פסול:

וזה נוסחאו במותב תלתא כחדא הוינא ואתא קדמנא מכתב הנודע לנו ב"ד ח"מ וניכר לנו היטב שהוא כתיבת וח"י החתום מטה וזה הי' נוסח הכתב ההוא מוסרני לכם פופ"ופ הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה הק' פלוני, ומדאתברר לנא שכן הוא אשרנוהו וקיימנוהו כדחזי ויהי' לפרוזבל זה כל תוקף ועוז עד יום ב' כ"ד מנחם יום כתיבת כ' הנ"ל בעה"ח פה ק"ק פלוני שנת תקס"ה שהוא שמטה - הק' פ' ופ' ופ':

וע"ד מה שהקשה בדברי התוס' דחולין ס"ו ע"א סוף הדבור דאפי' מאן דדרש כללי ופרטי נמי מרבה קרקע לגזל ושבועה וכה"ג אי ס"ל כללא בתרא דוקא והוקשה לו הא אמרי במערבא דס"ל במים במים שני פעמים הטל פרט ביניהם וכו' אינהי ס"ל כללא בתרא דוקא כמבוא' בלשון רש"י שם ס"ז ע"א ד"ה ואימא וכו' והסוגי' מוכחת כן וא"כ לדדהו לא ממעטי' קרקע וקשה ממס' שבועות ד' ע"ב דרבנן דרבי ס"ל אין פודין בקרקעות ומסיק הש"ס דס"ל כדאמרי במערבא וא"כ ס"ל כללא בתרא דוקא ואפ"ה ממעט קרקעות אלו תוכן דברי קושייתו ושאלת חכם היא זו:

ולכאורה נראה לי ליישב הטעם שכ' תוס' דלא ממעטי' קרקע מכו"פ וכלל אי כללא בתרא דוקא היינו דהך צד שאינו מטלטל הוא צד גרוע אבל שטר שאין גופו ממון הוא צד חשוב וראוי למעטו, ס' זו יתכן לענין שבועה וכפל וגזל וכל כי האי גוני דבשלמא שטר הואיל ואינו אלא לראי' בעלמא ואם יודה לו הלוה אינו צורך לשטר ומכ"ש אי שיעבודא לאו דאורי' דמן התורה אינו גובה ממשעבדי כלל ואין תועלת בשטר כלל ושפיר דמי למעטו מכל הנהי משא"כ קרקע מה בכך שאינו מטלטל וכי בשביל זה לא ישבע הכופר או יפטור מכפל הגנב או לא יהי' עובר אלאו דלא תגזל הגוזלו כמשמע מתוס' ר"פ איזהו נשך ד"ה אם אינו ענין וקי"ל ואפי' למה שמשמע מרש"י בנימוקי חומש פ' שופטים על פסוק לא תסיג גבול רעך דיש לאו בקרקע רק שאין בו דין גזל מ"מ הוא ג"כ נגד הסברא דנהי דשינוי רשות אין בו מ"מ יאוש ושיקוע שם בעלים שייך בו עמ"ש תוס' ר"פ לולב הגזול בסוגי' דאונכרי וא"כ ה"ל שפיר צד גרוע למעט מה שאינו מטלטל. אך גבי פדיון

בכור כיון דרצה הקב"ה לפדות הבן בממונו היותר טוב וחשוב וקרקע לא הוה ממון חשוב לענין פרעון בע"ח כמבואר בב"ק ט' ע"א ובתו' שם ד"ה ר' הונא וכו' וברא"ש שם בביאור, ומאי אולמי' משטר למ"ד שיעבודא דאורי' ויכול הכהן לגבות בו קרקעות המשועבדי' ואפ"ה לא הוה ממון לפדות בו א"כ אין זה צד גרוע כך נ"ל מן הסברא ליישב ק' הנ"ל ולקמן אי"ה נכתוב עוד יישוב אחר:

וע"ד ק' השני' במה שפסק הרא"ש בחולין פא"ט שם סי' ס"ו כתנא דבי ר' ישמעאל דמכור ראשו ארוך ומבואר שם בסוגי' דס"ל כללא קמא דוקא ושם סי' ס"ז פסק כדאמרי במערבא להתיר תולעי' בחריצי' שאינם נובעי' ואיהו ס"ל כללא בתרא דוקא כמבואר למעיין בשני הסוגי' היטב:

ליישב ק' זו נ"ל אעפ"י שכן משמע מלשון רש"י פא"ט ס"ז ע"א ד"ה במים במים סוף הדבור מ"מ נ"ל דאין זה מוכרח למסקנת הש"ס שם ס"ו ע"א דאפשר לומר אפי' מאן דס"ל כללא בתרא דוקא היינו בכלל ופרט דעלמא די"ל העיקור הוא פרט וכלל ונעשה הכלל מוסף על הפרט לרבות כל מילי לולי שבא הכלל הראשון שלפני הפרט לעשותו כופו"כ דבעי' עכ"פ דומה בחד צד אבל הכא בחגבי' דלא דמי כללא בתרא לכללא קמא משום דכללא קמא כייל טובא וכללא בתרא פורט למיניהו אותו המין דוקא ומשו"ה ס"ל לתנא דבי רב באמת שאינו אלא כלל ופרט דכללא בתרא ג"כ פרט הוא וא"כ לדידן נמי נהי דדיינינן להך למיניהו ככלל דיו לבטל הפרט קמא שלא נאמר שיהי' רק כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט אבל איך יתכן שנאמר שהוא דוקא ונעשה מוסיף על הפרט אלא שכלל קמא מגרע מני' והלא הכלל קמא מוסיף יותר ממנו ואיך נאמר שבא לגרוע אע"כ בכי האי גוני כללא קמא דוקא הוא והא דבתרא אינו אלא לעשותו כופו"כ שלא יהי' ניידון ככלל ופרט סברא זו נ"ל ברורה לפע"ד:

א"נ נ"ל דלמסקנת תוס' והרא"ש שם ס"ז דלתנא דבי רב מותרים התולעי' שבחריצים הנובעים א"כ י"ל אפי' אי ס"ל כתנא דבי ר"י בחגבי' דבעלמא כללא קמא דוקא מ"מ אצטריך את זה תאכלו דנהי דבורו' שיחי' ומערות הי' ממועטים מכלל ופרט וכלל מ"מ חריצין שאינם נובעי' לא הי' ממועטי' אפי' אי כללא קמא דוקא, תדע דהרי לרש"י אפי' ממיעוטא דאת זה תאכלו לא אימעטו להתירא א"כ עכ"פ נימא דלמ"ד כללא קמא דוקא לא הוה ידעי' התירא דחריצי' שאינם נובעים לולי מיעוטא דאת זה תאכלו ויבואר יותר לקמן בסמוך אי"ה:

וק' הראשונה שהקשה לרבנן דרבי מנ"ל למעוטי קרקע נמי מיושב דאפשר דאע"ג דס"ל כדאמרי במערבא מ"מ ס"ל כללא קמא דוקא ואת זה תאכלו למעוטי חריצי' שאינם נובעים וכנ"ל:

והנה הפר"ח רס"י פ"ד האריך למעניתו ביישוב פסק הרמב"ם והעיקור הוא ק' תוספ' בשבועות כ"ה ע"א ד"ה רב דאמר כר"ע הקשה הר"ר עזרא הנביא וכו' ומה שקשה על רב קשה נמי אהרמב"ם (והפלתי שכח מה שפסק הרמב"ם גבי והומת ותלית, גם מ"ש מאדם מקנה דבר שלא ב"ל הוא שבוש לענין זה דעכ"פ עד שלא בא לעולם יכול לחזור בו ולא קנה עד שבא לעולם ובין כך אין בנו פדוי וק"ל) והנלע"ד דודאי מ"ד כללא בתרא דוקא וסגי במאי דדמי לי' בחד צד סגי לי' באיתא בלאו והן אע"ג שאינו בלהבא שאין זה צד חשוב כ"כ ורק ר' ישמעאל ס"ל כללא קמא דוקא משו"ה ממעט נמי לשעבר והש"ס הומ"ל ר"ע ס"ל כללא בתרא דוקא אלא שהאמת אמר שהרי שיש נחום איש ג"ז דידוע לנו שדרש ריבוי ומיעט וא"כ לק"מ ק' תוס' על רב וגם פסק הרמב"ם מיושב:

ולא נשאר עלינו ליישב רק הסוגי' דשבועות ה' ע"א דאמר לרבי קשי' שבועות דלמא רבי נמי ס"ל כללא בתרא דוקא, לזה נ"ל לומר דס"ל להש"ס דרבי ורבנן בהא פליגי דרבנן ס"ל בעלמא כללא בתרא דוקא וא"כ י"ל לעולם שני כללים סמוכי' נמי נדון בכלל ופרט והא דסמכינהי רחמנא משום דרצה הקב"ה דהכא יהי' כללא קמא דוקא משו"ה כ' ב' הכללים קודם לפרט ואמנם רבי ס"ל בכל התורה נמי כללא קמא דוקא וא"כ דסמכינהי רחמנא לתרתי כללי קודם לפרט לאו משום דיהי' כללא קמא דוקא דבלאה"נ קיי"ל כללא קמא דוקא ומשו"ה דריש לי' בריבוי ומיעוטא וא"כ מוכח דרבי ס"ל כללא קמא דוקא ומשו"ה קשי' לי' שבועות:

ולפי האמור צריך אני לבאר דבמים במים תלי' בפלוגתא דאמוראי דפא"ט ס"ז ע"א הנ"ל דלמאן דס"ל אין לו מפורש והוא העיקור ושם נאמרו תרי במים בתר הפרט א"כ צ"ל בעלמא ס"ל למערבא כללא קמא דוקא והכא נכתבו אחר הפרט להיות כללא בתרא דוקא ואצטריך את זה תאכלו למעוטי בורות שו"מ ותנא דבר"י ס"ל בעלמא נמי כללא בתרא דוקא וע"כ במים לריבוי ומיעוט אתא מנ"ל הא תנא דבר"י ס"ל לעיל גבי חגבים כללא קמא דוקא, ז"א דהא כתבתי לעיל דחגבי' שאני דלא דמי כללא בתרא לכללא קמא משו"ה לכ"ע כללא קמא דוקא אבל בעלמא לעולם ס"ל כללא בתרא דוקא:

ולמ"ד יש לו מפורש והוא העיקור ושם הוה ב"פ במים קודם לפרט א"כ אתי' תנא דבי ר"י כפשוטו דס"ל בעלמא כללא קמא דוקא והכא שהקדים שני הכללים קודם הפרט ע"כ לדונו בריבוי ומיעט, ודאמרי במערבא סברי בעלמא כללא בתרא דוקא והכא להכי

אקדמינהי להיות כללא קמא דוקא ואה"נ דמהך כופו"כ מימעט ממילא בורות שיחין ומערות כיון דהכא כללא קמא דוקא והא דאצטריך את זה תאכלו למעוטי ג"כ חריצין שאינם נובעים להתירא, כך י"ל ואלא דפסק הרמב"ם גבי חריצין אינו מיושב עדיין:

ובחי' למס' חולין כתבתי יישוב על זה וגם אפסק הרי"ף במשנה דחגבי' וכאן אין מקום להאריך יותר רק מה שנוגע ליישוב ב' ק' הנ"ל ואסיים בברכת השנים החותם באהבה רבה. מ"ד יום ה' י"ב אלול תקס"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיד

שלום וכ"ט להרבני החרוץ המופלג המפורסם כש"ת מו"ה אלעזר שטראסער נ"י ה' עליו יחי' על התורה ועל העבודה תמה:

לולי אהבתי אותו לא היה ראוי' להשיב בדבר הנוגע לדינא למדינה אחרת דלא צריכי' לדידי ולא למטלעתי ואדמגרמי גרמי וכו' אך בקיצור נמרץ אחבב דבריו עכ"פ אשר ירד לעומק מצולות ים העיון ברוחב בינתו וראשון תחלה אומר האומר עם הספר בש"ע ח"מ סי' רי"ב סעי' ז' פסק הלכה העולה מדברי הגאונים כך הוא האומר אתן מנכסי כך וכך לעניים ומת, נדר גדול נדר לאלקי ישראל ונשתעבדו נכסיו ומחוייבים היורשים לשלם ולא נחלק בזה אדם ואך האומר תנו מנה ולא שקבל על עצמו וגופו שהוא יתן אלא אמר תנו ומת אין בכחו להטיל חיוב נדר על יורשיו וגופו לא נתחייב וממילא לא נשתעבדו נכסיו ויש הבינו דלרמב"ם אפי' באומר תנו מתחייבים היורשים לקיים נדרו ועל זה פליג הטור בשם הרא"ש אהרמב"ם אבל באמת אין כאן מחלוקות עיי' כ"מ וב"י וסמ"ע שם. ואך באומר מה שיוציא דקל זה אתן לעניים ס"ל לרמב"ם כיון שאמר אתן מתחייב לקיים נדרו מטעם נדר ומחוייבי' היורשים ליתן ועל זה פליג המרדכי דנהי אי הי' קיים והפירות הי' באים לעולם הי' מחייב לקיים נדרו מ"מ בדבר שלא בא לעולם אין הנדר חל עד שכבר באו לעולם ואז כבר מת ואין בל יחל על היורשים והסמ"ע כ' בדעת הרמב"ם דגם בדבר שלא ב"ל אמדינן דעתי' כאלו אמר הריני משעבד הדקל לפירותיו וחל השיעבוד דבל יחל בחייו ומחוייבים היורשים לשלם היות כן לא ידעתי כל מ"ש מעלתו בזה ממעריך ונערך ונודר ונידר וכלל גדול בדין זה בדבר שהוא בעולם יש חילוק בין אומר אתן לאומר תנו ובדבר שלא ב"ל ואמר אתן פליגי רמב"ם ומרדכי ופסק רמ"א כהמרדכי דפטורי' היורשים. וזה לשוני על גליון סמ"ע סס"י רנ"ב סק"ח המעיין שם בב"י יראה דמיירי בנשבע לתת לבתו העשירה אבל לעני חיישי' כמ"ש סי' רי"ב ובסמ"ע סקכ"א ומקצה"ח כאן לא משמע כן עכ"ל על הגליון שם [ועיין בסי' שאחר זה]:

ובדבר מי שנטה למות וילדה אשתו ב' זכרים ומחמת צער וטרוד לא נודע מי יצא ראשון ומת האב בתוך שלשים שדינו מבואר בש"ע י"ד סי' ש"ה סעי' כ"ו משום דכבר אשתעבדו נכסי בחייו אלא בנידון שלפניו לא הניח האב כ"א כדי כתובה ומה שחייב עוד לבע"ח א' ואותו הבע"ח מחל חובו ומספקא למעלתו דלמא לא נשתעבדו נכסי שהרי הי' חייב לאחריני, ומה שמחל הבע"ח ליורשי' מחל ונכסי יורשי' נינהי ואינהו פטירי משום זיל הכי קמדחי לי':

הנה בנידון שלפנינו שמת האב בתוך שלשים בלא"ה לא מצי הכהן להוציא מעות נגד דעת רוב הפוסקים דלא כהרמב"ם כמ"ש ש"ך סי' ש"ה סק"ל וטוב ליתן לכהן במתנה ע"מ להחזיר ובלי ברכה, אך אי אירע כך במת בתוך שלשים, נראה פשוט מאוד דלמאי דקיי"ל מכאן ולהבא הוא גובה אין לבע"ח אלא מגבי' ואילך וכל שלא בא לגבות חובו אם לוה מאלף נשתעבדו לכולם בשוה ואפי' לוה בשטרות שיש להם דין קדימה ואיחור היינו מגבי' ואילך אבל קודם גבי' כולם שווים ונפקא מיני' אי לוה משנים ושוב מחל המוקדם חובו לא הוו הנך נכסים דאקני לגבי המאוחר אלא הוה דקנאי וטורף אותם מלקוחותיו וגם בנידון שלפנינו במטלטלי' שאין בהם דין קדימה ואיחור אפי' לא מחל הבע"ח וקדם הכהן וגבה מה שגבה גבה מכ"ש אם מחל לגמרי ולא יבוא לידי גבי' לעולם דנשתעבדו נכסי' והדברים פשוטים:

וראיתי בפלפולו שהעלה דכל טריפת נכסים הוא משום שזה הקונה הזיק שיעבודו שלו ומחייב לשלם משום מזיק ומשום דיני דגרמי ומשו"ה מצי לסלוקי' בזוזי אחריני משום דלאו הני נכסי' חייב לו וחוב הראשון כבר הלך לו ע"י מכירת הנכסים אך השתא מתחייב חוב חדש ע"י היזק שהזיק שיעבודו ובזה האריך בחריפות ודבריו תמוהים א"כ אם מת לא יקנסו בנו אחריו ואי אשתדיף הני נכסי' מ"מ צריך לשלם מביתו משעה שהזיק שיעבודו ולא שייך הכא קרקע אינה נגזלת למימר הרי שלך לפניך שהרי זוזי בעלמא אית לי' גבי' וגם בעלי חובות של הלוקח הקודמי' לקנין זה קודמי' לגבות קרקע זו קודם לזה המלוה של המוכר שהרי הלואתם קודם להזיקו של זה, ואת הכל ישא רוח, וכל דקדוקיו אינם כדאים להמציא דבר חדש שלא שיערום רבותינו ז"ל והעיקור מכאן ולהבא הוא גובה ובזה יתורצו רוב או כל קושיותיו ודי בזה לא באתי אלא לפטור ברכת תורתו באהבה רבה כל הימים הכ"ד א"נ. פ"ב יום ה' תמוז תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קטו

שלום לי"נ תלמידי הרב הותיק המופלג המאה"ג מו"ה ליפמאן נ"י אב"ד דק"ק יעמרונג יע"א:

גי"ה הגיעני אתמול יום ש"ק והיות תשובתי אז לרוב פשיטתה במהירו' ובלי עיון בספר ע"כ אמרתי לרוות צמאונך יותר והיום בפתחי ספרים אומר כי המבואר בש"ע ח"מ סי' רי"ב סעי' ז' היכי דאמר אתן לפלוני עני מנכסי כך וכך לית דין ולית דיינא דנדר גדול וממילא אשתעבדא נכסי' כמבואר בעירוכין כ' ע"א ומחייבי יורשי' ואפי' נימא דהנדר הזה לא הוה כמלוה הכתובה בתורה ולא הוה אלא כמלוה ע"פ ויעיי' בזה מ"ש תוס' בכורות מ"ח ע"א ד"ה מלוה וכו' יע"ש מ"מ מה בכך הא האידנא מע"פ גובה ממטלטלי דיתמי וכמ"ש הראב"ד בהשגות ספ"ק דעירוכין ע"ש נמצא באומר אתן ומת נתחייבו נכסים והיורשים חייבי' לשלם וכ"ע מודים בזה, וצ"ע בסמ"ע וש"ך סס"י רנ"ב ועיי' תשו' ר"ן סי' א'. שוב ראיתי דתשו' ריטב"א שבב"י שם מיירי מנשבע או נדר לעשיר ולא נדר לה' לצדקה ולא אשתעבד נכסיו לזה כלל וקצה"ח לא הבין כן ועיי' סמ"ע סי' רי"ב סקכ"א, ובאומר תנו מנכסי ומת ס"ל לכל הפוסקים דלא הוה נדר על גופו כלל וממילא לא נתחייבו יורשים אלא שהטור שם הבין בדעת הרמב"ם ספכ"ב ממכירה דפליג על זה וכן פסק להדי' בתשו' מהר"מ אלשיך סי' קכ"א כהרמב"ם לפי הבנת הטור הנ"ל אמנם כבר הסכימו כל האחרונים דלא פליג הרמב"ם אהך דינא כלל דבאומר תנו אין כאן נדר אם לא מטעם דברי שכ"מ אם הי' חולה או אם השליש מעות לכך ביד שליש צריך לקיים מטעם מצוה לקיים דברי המת אבל בריא שציוה תנו ולא השליש מעות לכך ולא עשה קנין או הודאה והתחייבות מטעם נדר ליכא וגם בזה לא פליגי:

כי פליגי באומר אתן פירות דקל או דירת בית לפלוני דלכ"ע לכשיבואו לעולם ויבואו לידו חל עליו הנדר ליתנם לעניים, אך כשמת קודם שבאו לעולם בהא פליגי להמרדכי דפסק רמ"א לעיקור אין כאן נדר שהרי אז כשיבואו לעולם כבר מת נעשה חפשי מנדרו ולרמב"ם מחוייבי' היורשים לקיים נדרו וכ' הסמ"ע ביישוב טעמו של רמב"ם דאמרי' דנתן מקום בהאילן לצמיחת הפירות והקנה לו אילן לפירותיו (וה"ה ספכ"ב ממכירה כ' בזה טעם אחר ע"ש) ומ"מ לא קיי"ל כהרמב"ם בהא דלית הלכתא כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה עיין גטין ל"ט ע"א תוס' ד"ה הא מני וכו' ועי' רמב"ם פ"ו מעירוכי' הלכה כ' ותן לחכם ויחכם עוד ועיי' סמ"ע סי' רי"ב סק"ה ו':

ומ"מ באומר תנו מנה לעניים לא נימא להרמב"ם דמתרצינן דיבורי' הריני מפריש מנה מנכסי לעניים ויהי' נדר מופרש זה לא אמרי' והחלוק יובן עפמ"ש תוס' כתוב' ע' ע"ב

ד"ה אלא לא תימא וכו' ע"ש ואע"ג דקיי"ל כשמואל בקידושין מ"ו ע"ב דאדם יודע וכו' ומעות מתנה אע"ג דאמר להדיא שנותן לקידושין ואנו אומרי' מתנה הוא משום שאדם יודע ועתוס' ב"מ ט"ו ע"ב ד"ה ונתן וכו' מ"מ היינו התם דאיכא למיתלי בכיסופא אבל הכא במה ניתלי להפך דבריו ע"כ באומר תנו אפילו להרמב"ם לא מתחייב וממילא אפי' שיעבד נכסיו על החוב הזה, חוב אין כאן שיעבוד אין כאן:

ואמנם אם אח"כ בשעת חליו חזר ונתעורר על הנ"ל ואמר בלשון אחר שיופרש מקרנו סך כך וכך להרויח בהיתר עיסקא לעניים, כ' קצה"ח סס"י רנ"ב דמסתמא על דעת דבריו הראשונים נתן והיינו נדר ולא מתנת שכ"מ ואין כאן לעניים כלום וראיתו ממ"ש תוס' ב"ב קע"ה ע"ב ולע"ד לחלק הכא אדם יודע שאין נדר אחר מיתה, ובא עכשיו לתקן דבריו הראשונים ויהיב בתורת מתנת שכ"מ וזה דומה לכתובת ע"א ע"א אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום וגמר ובעל לשם קידושין וה"נ דכוותי' ולא דמי למקדש אחותו דלעיל דאי לאו דהוה תלינן במחמת כיסופא לא הוה אמרי' יהיב לשם מתנה היינו לשנות ולהפך דבריו אבל הכא לומר שבא עתה לתקן קלקולא שבדבריו הראשונים בודאי י"ל כך:

ובלאה"נ העלה קצה"ח סי' רי"ב אפי' נדר מנה לפלוני עני יכול לחזור לשנותו לעני אחר כמו למצוה אחרת שבתו' עירוכין ו' ע"ב ד"ה עד שלא וכו' והעלה דמ"ש הגה' מיי' פ"א מזכי' נגד זה היינו משום דס"ל בצדקה לעניים אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואנן לא קיי"ל הכי ועיין ב"י בי"ד סי' רנ"ח א"כ יכול לשנות וה"ה הכא אפי' הי' דבריו הראשונים נדר מ"מ יכול לשנותו לענין אחר שיזכו בו בני הקהלה לכל הרבנים אשר יבואו אחריו של זה ליהנות מהפירות ודבריו האחרונים קיימי' ומה שיש לדון גם על דבריו האחרונים צוויתי להעתיק ב' תשו' מ"ש בזה תעיי' בהם אולי תנוח דעתך הרמה ומ"מ אינני אומר לחק קבועה כל מי שיחלוק עלי לזכות הת"ח תבוא עליו ברכה ואם ישאלוני אשיב כבר הורה זקן ואחתום בברכה. פ"ב יום א' ח' תמוז תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קטז

השר הטיל נתינה חדשה על הציבור והמבוררים רצו להוציא המעות על היחידים הכריזו כמה פעמים כל היחידים יבואו אל אסיפת המבוררים לפקח באיזה אופן יוציאו המעות המתוכן ובכל זאת לא באו אלא כמו שלשים בעלי בתים והם הסכימו לברור להם ט' בעלי בתים היינו ג' עשירים ג' בינונים ג' תחתונים והם יצורפו עם המבוררי' לפקח איך ומה לעשות והנה הט' אנשים עם המבוררי' הנ"ל הסכימו להטיל מס על מו"מ א' ידוע מטעם הידוע להם שישולם מזה המו"מ סך כך וכך וכולם הסכימו בכך וגם הדבר נודע לכל בני הקהלה ולא מיחו רק א' מט' האנשים הנ"ל והוא מהעשירים באשר

לו נוגע הדבר ג"כ לכן לא הסכים לזה ומדיין עם בני הקהלה ועוד א' כיוצא בו והוא ממבוררי הקהל והם מדייני' ורוצים שיורו להם עפ"י דתה"ק אם יכולין להטיל עליהם שלא מרצונם כנ"ל:

הנה לכאורה נראה דלאו כל כמיני' דרוב להפסיד היחידים ולהטיל על מו"מ שלהם מס ידוע דהכי כ' המרדכי פ"ק דב"ב בשם ר"ת דהא דיכלו בני העיר להתנות על המדות והשערים ויכלו להסיע על קיצתן היינו אי נעשה מתחלה בהסכמת כולם כא' אבל לאו כל כמיניהו דהרוב להפסיד מעות היחידים ואפי' למ"ש שם דר' אבי העזרי פליג וס"ל דיכולים להטיל על היחידים כרצונם וכ' דגוזרי' גזירה על הציבור אם הרוב יכולים לעמוד אעפ"י שאין היחידים יכולים לעמוד מ"מ אי דייקת בי' שפיר יראה דדבריו צ"ע, דז"ל שם אם הוברר טובי העיר מתחלה להנהיג קהלם בכל דבר אפי' יחיד שבררו מה שעשה עשה בתקנת הקהל ויפתח בדורו כשמואל בדורו אע"ג דבפ' בני העיר אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר וכו' ואמתני' קאי דאוקמנא בשל כפרים אבל בכרכים לא מהני ז' טובי העיר אלא כולן ה"מ בסתם אבל אם בררו אפי' בכרכים מהני ואפי' ביחיד דגרסי' בירושלמי פ' בני העיר מה אנן קיימין אם שקבלו עליהם אפי' יחיד אי בשלא קבלו עליהם אפי' כמה לא משם אנו למדין היכי דבררו אפי' יחיד מהני וכי היכי דמהני ברירה בכפרים ה"נ מהני בכרכים וכיון שכח בידם להפקיע בה"כ מקדושתו וכו' למשתי בי' שכרי וכו' ה"ה בכל מעשי קהל מעשיהן קיים ופי' במעמד אנשי העיר שעושין בפרהסי' ואיי מוחה שאם צריכי' לומר הן א"כ לא עשו טובי העיר אלא כולם ואפי' בכרכי' נמי עכ"ל לענינינו עתה ועוד האריך מאוד ע"ש היטב עיי' מג"א סי' קכ"ג סקי"ב במ"ש בפי' דברי המרדכי ישן י"ל גם דברי' אלו:

ודברים אלו צע"ג לכאורה חדא מאי קא קשי' לי' מפ' בני העיר דבכרכים לא מהני הא מפורש התם טעמא משום דמעלמא אתו ונתנו מתחלה בבנינו א"נ משום שנכנסי' לתוכו להתפלל מעלמא אין כח ביד בני העיר להפקיע כח כולי עלמא וא"כ אין זה ענין לשארי תקנת הקהלות דוקא לענין מכירת בה"כ לא זולת זה. עוד קשה לבסוף מה ניחא לי' דהתם מיירי בסתמא אבל בבררו מהני אפי' בכרכי' וקשה מה מועיל בברירת הני אנשי הכרך וכולי עלמא מי בררום והסכימו עליהם, תו קשי' אי ס"ד דיש לחלק בכרך בין בררום בפירוש לסתמא א"כ כי פריך התם ר"פ בני העיר מבה"כ של טרסיים שהי' בירושלים ומכרוהו נימא התם בררום בפירוש דזה מהני אפי' בכרך גם סיום דבריו ואפי' בכרכים נמי אין לו שחר כלל. ע"כ נ"ל פירוש דברי אבי"ה כך דהוא מפרש מה דאמר רבא ל"ש אלא שלא מכרו ז' טובי העיר' במעמד אנשי העיר פי' דמשנתינו בני העיר

שמכרו רחובה של עיר היינו ז' טובי העיר מכרו בלא מעמד אנשי העיר וקרו לז"ט בני העיר ודלא כרשב"א ור"ן שם דמשנתינו בבני עיר בלא ז"ט אלא ראבי"ה מפרש בז"ט וא"כ אי ס"ד דז"ט מהני כשמואל בדורו מ"ט לא מהני מכירה דדהו בכרכי' נמי מה בכך דאתו מעלמא ואלו הי' כ"ע דרים בעיר הזאת הלא הי' גם טובי' האלו ראשים עליהם והה"נ השתא בענין שותפות זאת הבה"כ הוה אלו ז"ט אכ"ע כשמואל בדורו ומדוע לא מהני מכירה דדהו, ומ"ש בכרכים לא מהני ז"ט אלא כולן פי' וזה הוא מהנמנע שיהי' כולם ועל זה משני ה"מ בסתם אבל אם בררו אפי' בכרכים מהני פי' שאין שום חלוק בין כפרים לכרכים ולכן בכרכים דכ"ע אית להו חלק בבה"כ וא"נ בררו אנשי העיר ונתנו רשות לז"ט העיר לעשות ככל אות נפשם מ"מ כ"ע לא נתנו להם רשות לכן לא מהני מכירה דדהו אבל בשאר מילי אין חלוק בין כפרים לכרכים דדוקא בבה"כ דכ"ע אית להו שותפות בגוה משא"כ בשאר מילי יהי' העיר גדולה כאנטוכי מ"מ ז"ט שהמחום עליהם וברורם בפירוש ונתנו להם רשות לעשות דבר זה מהני והיינו דמסיים אפי' בכרכים נמי עכ"ל אדלעיל קאי דזה שאמרנו בכרכים נמי מהני זהו מה שנלע"ד בפי' דברי הראב"י שבמרדכי הנ"ל:

נמצינו למדין דהראב"י לא יפה כחם אלא משום דלא עדיפי מבה"כ שיכולים למכור וא"כ דיו כבה"כ שצריכי' שיבררום לכך והכא לא נבררו אנשי הקהל על ככה מעיקרא דהרי קמן שהכריזו לאסוף כל בני הקהלה לדבר זה והנה לא באו אלא כמו שלשים בע"ב לא יותר ורובא דרובא כפלי כפליים נשארו בחוץ ואותן שלשים בררו ט' אנשים ונתנו להם רשות לעשות מ"מ הלא אלו ט' לא הסכימו כולם רק ח' והתשיעי הלא הוא מערער ובכל כיוצא בזה לא מהני רוב ובעי' דוקא כל כמ"ש רשב"א בתשובה והביאו הרב"י בח"מ סס"י י"ג והוא מהש"ס דע"ז ע"ב ע"א כדשיימי בארבעה עד דאמרי בארבעה ע"ש והכא לא הסכימו כל התשעה מכל הלין הי' נראה לכאורה דהדין עם היחיד:

אמנם לדינא נ"ל דהדין עם הקהל דמה שלא באו להאסיפה רק כמו שלשים בע"ב מ"מ נראה פשוט כיון שהכריזו בפהרסי' ביום שהי' כל הקהלה בעיר שיבואו לפקח על עסק פלוני ופלוני מי שלא בא ה"ל כמוסר כחו והרשאתו לאותן שבאו לאסיפת הקהל וראי' ברורה מדאמרי' בפ' מי שהי' נשוי צ"ד ע"א א' מן האחין והשותפין דאזל לדינא בהדי חד לא מצי למימר לאו בעל דברים דידי את ומסיק שם דכי איתא במהא אביעי' לי' למיתי' פי' וצריך לקבל הדין ע"כ מדלא בא סבר וסבל וכן פסקו כל הפוסקים וכ' בהגה' מיימוני פ"ג מה' שלוחי' ושותפין אות ד' דה"ה למי שערער על חבירו בחזקת היישוב ע"ש פי' מדשמעו בני העיר ולא באו אבדו זכותם וכל מה דמעני מן דינא להתובע עלי' דידהו הדר

והה"נ הכא וכל דכוותי' ומכ"ש בנדון דידן שלא ערערו מעולם על מה שבררו שלשים בעלי בתים הנ"ל את ט' אנשים אדרבא הי' ניחא להו לכל בני הקהלה ואפי' לזה היחיד המערער עתה הי' ניחא לו בהך ברירה נמצא דהנך תשעה אנשים הובררו בהדי' מכל בני הקהלה לפקח על עסק הנ"ל וכל דבריהם בענין זה ה"ל כז' טובי העיר במעמד כל אנשי העיר שהרי מעמד כל אנשי העיר היינו ששמעו ולא מיחו בם והרי ה"נ לא מיחו בם כ"א המערערים הנ"ל אבל כל בני העיר או רובם מרוצים לזה, ולא נשאר רק פקפוק מצד דלא הוה כולם רק רובם גם בזה נ"ל שאינו פקפוק כלל שהרי כל עיקור טעם הש"ס ההם משום דנחית לדעות ודקדק לומר ארבעה ע"כ נחית אדעות וכן פירש"י שם כיון דנחית לדעות להרבות דיעות יותר מכדי ב"ד וכו' ולא אזלי' בתר רובא עד דאמרין כלהי. וא"כ כי בררו ב"ד אזלי' בתר רובא וה"נ ה"ל שהרי משו"ה בררו ט' אנשים שיהי' ג' עשירי' וג' בינונים וג' תחתונים כדי שיהי' ב"ד לכל א' מהכתות שלא יוזק א' מהכתות האלו ולכל א' יהי' לו ב"ד שלם של ג' וממילא דאזלי' בתר רובא שהרי כל עצמינו לא אמרנו שלא ליזול בתר רובא אלא מדדקדק אחר מספר יותר ממה שהקפידה תורה בדיני ממונות וברר ארבעה ש"מ דנחית לדעות אבל אי אפשר לנו לתרץ דברי' מפני טעם כך וכך ברר יותר הדרי' לסיני אחרי רבים להטות, האמת כי שיטת הרמב"ם ונגרר אחריו ש"ע סי' ר"ו צ"ע דאי נמי לא ברר יותר משלשה ורק לא אמר ב"ד של שלשה לא אזלי' בתר רובא וצריך עיון מ"ט הלא כתיב אחרי רבים להטות והש"ס רצה ללמוד רוב בכל התורה מסנהדרין ואי איתא לימא התם גז"ה הוא דהרי ג' בעלמא לא אזלי' בתר רובא ובחי' למס' נדה ע"ב גבי כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק הארכתי קצת להבי' ראי' לשיטת הב"ח דלא כהש"ך בהלכות הוראת איסור והיתר והעליתי דגבי דיעות לא שייך רוב כ"כ דלפעמים דעתו של א' וסברתו בזה שקולה יותר מסברת המרובים וגבי ב"ד גז"ה הוא אבל זולת זה קשה לסמוך אהרוב מ"מ הכא גם הרמב"ם מודה דודאי לא שייך לומר שדעתו של זה היחיד שקול כמו כל השמנה הנשארי' מפני שהוא בעצמו הנוגע בדבר ואינו אלא כמסרב אבל לא כחולק בסברא וכל דברי טענותיו כמאן דליתא ובתשובה אחרת כתבתי באופן אחר. ובלאה"נ כבר נהגי בכל גלילות הללו למיזל בתר רובא בכל ענינים כאלו ואם נמתין עד שיסכימו כלם לא יגמר שום ענין ויהי' השחתת הכלל, ומה"ט נ"ל דגם לר"ת דס"ל דאינם יכולים להסיע על קיצתם אלא כשהסכימו כולם מתחלה מ"מ היינו מדינא אבל מודה הוא ממנהגא דהרוב כופי' היחיד לעשות כמו שהם אומרים והן הנה דברי הרמ"א שכ' בש"ע ח"מ הי' ב' וז"ל וכן נוהגין בכל מקום שטובי העיר בעירן כב"ד הגדול וכו' אעפ"י שיש חולקין וכו' מ"מ הולכין אחר מנהג העיר וכו' רצונו לומר כן

לדעת ר"ת נמי מודה שהולכי' אחר מנהג העיר כן נלע"ד להלכה ולמעשה שהדין עם הקהל, ואע"ג דבארתי בתשו' אחרת כתשו' רמ"א סי' ע"ג דלהטיל מס על מו"מ ידוע לאו כל כמיני' להזיק ליחיד ע"ש מ"מ הכח שיש להם טעם הגון שזה המו"מ שלם לנתינה חדשה, ועוד כי תחלת ישיבת ט' אנשי' אדעתא דהכי הוברו להטיל על איזה מו"מ מס וכן עשו גם על בשר ויין ועופות וכדומה וגם המערער הסכים רק במה שנוגע לו הוא מערער ע"כ לאו כל כמיני' ודוק כי החלוק מבואר:

אך מ"מ כיון דמבואר שם במס' ב"ב דאינם יכולים להסיע על קיצתם אא"כ בהסכמת חבר עיר אע"ג דהמרדכי שם מייתי בזה פלוגתא דר' יואל פסק דוקא לענין קנס צריך חבר עיר ובעל השערים ס"ל דבלי חבר עיר לא יכלו לתקן שום דבר ע"ש ודברי רבינו המחבר ס"ס רל"א אין להם הכרע בענין זה ועוד דמייתי סמ"ע שם בשם ר"מ אלשקר דדוקא בני אומניות צריכים חבר עיר ולא כל בני העיר אע"ג דהש"ך פליג התם מ"מ בקל יש לדחות ק' הש"ך ע"ש. מ"מ הכא דבלא"ה לא הסכימו כולם ולר"ת לא מהני ורק משום מנהגא אתאינן עלה וא"כ אדרבא מכח מנהגא חזינין דרוב התקנות חתומים גם ממרא דאתרא וא"כ הכא בנדון נהי שא"א לחבר עיר לבטל הסכמת כולם משום שהדין עמהם כמ"ש לעיל מכל מקום לא רציתי לכנס בהסכמתם עד שנתרצו הקהל לכנס קצת בפשר עם היחידים הנ"ל משום ועשית הישר והטוב והוצעתי הדברים באנפי חבראי והסכימו ועפ"י הנ"ל נעשה מעשה ביום ר"ח אב פה ק"ק מ"ד תקס"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיז

שלום וכ"ט לאהובי ה"ה תלמידי הרב המופלג בתורה ויראת ה' צמודים חכו ממתקים וכלו מחמדים כבוד מו"ה ישראל דוד נ"י אבדק"ק פיזונג יע"א:

נפשו היפה בשאלתו נידון קהלתו שמאז נהגו להשכיר הבריוועלגעלד דהיינו לשלם מכל ליטרא בשר ומזה הי' סיוע למסים ועולי' ושוב זה כמו חמש שנים הסכימו שלא להטיל מס על אוכלי בשר אלא להעריך כל א' הערכתו וכדין וכהלכה, ועתה נתחלקו לצדדין יותר מחצי מנין ובהם רוב בנין רוצים להסיר מעל שכמם משא ההערכה ולהטיל על הבשר וחצי האחר ממאנים מטעם שעי"ז יפסידו להפחותי ערך והם רוב אוכלי בשר וירוויחו העשירי', ועוד כי עי"ז יאסרו באיסור להביא בשר ממקומות אחרים ולקנות דוקא במקומם ע"י פתקא שיקבל מתחלה מהממונה על הפתקאות וזולת זה לא יותן לו בשר במקולי' וכמה פעמי' לא ימצא בשר במקולי' כמשקל הפתקא וצריך לילך לממונה ליקח פתקא אחר וכדומה טירחא מרובה שקשה לעמוד בה אלו דברי ערעור החצי שהם המיעוט מחצי האחר אך יש שם עוד כמה וכמה דרים שאינם בכלל הקהלה ונקראי'

חוצים אעפ"י שנושאי' בעול ופורעי' מסים אבל אין חזקת עירוני' בהקהלה והם כולם ממאנים ולא ירצו לקבל גזירת איסור שחוטי חוץ ולא משא הפתקאות ואם יצטרפו גם אלו למפקד מספר הנ"ל יהי' המערערי' הרוב ובקש ממני לחות דעתי הקצרה בכל הנ"ל:

במרדכי פ"ק דב"ב פסק מהר"מ מר"ב דאין הציבור יכולין לכוף המיעוט במידי דאית פסידא להאי אא"כ כולם מסכימים ומשו"ה כשרצו בעלי כיסי' לתקן להטיל מס על הקרקעות לא עלתה בידם דכן פסק ר"ת ורוב הגאוני' דע"כ לא אמרי' דיכולי' להסיע על קיצתן אלא במה שכבר הסכימו כולם ושוב נמצא מי שעובר אז יכולי' להסיע לעבור על דין תורה מפני קיצתן אבל בתחלת התקנה אפי' מיעוט מעכבי' וכן פסק רמב"ם וריב"ש סי' שצ"ט ומהרי"ק שרש א' ושרש ק"ף יע"ש. והכא פשיטא דדינא הוא להעריך אותו חלק מס שעפ"י ממון יעריכו עפ"י עשרו ומשאו ומתנו של ב"א לא על המאכלים ומשקים אעפ"י שמאז הי' נוהגי' כן אז הי' בהסכמת כולם והי' יכולי' להסיע לעבור על דין תורה אבל עכשיו שחזרו לדין תורה שוב א' יכול לעכב והוא פשוט חוץ מדעת ראב"י שהוא יחידאה בענין זה ועיי' שו"ת רמ"א סי' ע"ג וסי' ע"ד:

ואם אולי יסכימו כל בני הקהלה ורק החוצים יערערו הנה אעפ"י דקי"ל מדין תורה כל הדר בעיר יב"ח דינו כבני העיר ומכ"ש שהרי גם הם פורעי' מסים מ"מ כיון שנחלקו מבני קהלה והם עם בפ"ע ולא יהי' בני הקהלה אלא אומנות ושותפות כהני טבחי דמס' ב"ב ו' ע"א א"כ הני שותפי' עבדי בהדדי לייקר שער בשר שלהם בכך וכך, והנה כ' רמב"ן שם בב"ב וגם בנימוקי שם דע"י קיצתן דהני טבחי נתייקר השער לאותן שחוץ לאומנתם ומשו"ה כיון דלא הסכים עמהם חבר עיר אין יכולי' להסיע על קיצתן הא אם לא הי' שם חבר עיר או שהסכים עמהם יכולי' להסכים ביניהם מה שעי"ז מפסידי' בני העיר וה"נ נהי שאין בני הקהלה יכולי' להטיל איסור שלהם על החוצים שלא ליקח בשר ממקומות אחרים דכיון שאמנם עמהם באגודה ובאסיפה אין איסור שלהם חל עליהם אלא על השותפי' מ"מ עכ"פ בני הקהלה שהם שותפי' בענין זה יאמרו למכור להם בשר בלא פתקא אם יקחו כאן אעפ"י שעי"ז יתייקר השער עליהם אין בכך כלום, ולפ"ז המס שפורעי' החוצים לבני הקהלה יהי' לפי ערך עליהם לפי עשרם שהרי מותרים להבי' להם בשר מן החוץ ואם יקנו בשר ממקולי' דקהלה ויקחו פתקאו', העשירים יכולי' לנכות מעות שנתנו בעד הפתקאות ממסים שלהם והעניים יפסידו:

והנה לפמ"ש סמ"ע סס"י רל"א בשם הר"מ אלשקר וכן הוא בתשו' הריב"ש סי' שצ"ט ומייתי לי' כ"מ דוקא בני אומני' צריכי' הסכמת חבר עיר אבל בני קהלה לא צריכי' ומה שהשיג ש"ך כבר הרגיש הריב"ש עצמו ותירץ יפה ע"ש מ"מ בנידון שלפנינו צריך הקהל

הסכמת חבר עיר כיון דהחוצים אינם מסכימי' ומן התורה הם כבני עיר לכל דבר אלא שאנו דנים בני הקהלה כשותפים ואומנים בפ"ע א"כ צריכי' הסכמת חבר עיר:

והנה פשיטא לי אם יסכימו כל בני הקהלה לאסור בשר חוץ אם יעבור אדם ח"ו הרי הבשר חתיכא דאיסורא וגם כלים אסורים כנודר מן חתיכה בשר אסור בו וברוטבו וטעמו וגם הא פשיטא לי שאם יבוא לשם כלי בן יומו ממקום אחר הכלי מותר לבני עיר כיון שנתבשל בו בשר היתר במקום המותר ולפ"ז אם החוצים מביאי' להם בשר מן החוץ מ"מ כלים מותר לבני הקהלה:

כל זה אנו צריכי' אם יסכימו בני הקהלה וגם חבר עיר אבל זולת זה א"א לכוף את המיעוט כמ"ש לעיל ולפע"ד הדין דין פשוט ומבואר ואחתום בברכת שלום ושלות השקט. פ"ב יום ד' ג' אדר תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קיח

שלום וכ"ט לה"ה הרב הגאון המאה"ג המופלג המפורסם כבוד מו"ה שמואל נ"י דיין בק"ק פראג יע"א:

יקרתו הגיעני עם פס"ד מאת כ"ת על מעשה שאירע בגלילותיו שהי' ב' דיינים ממונים מושכרי' מאדון אומן עושה ומבשל צוקר לי"ט ש"פ והי' נותני' ההכשר וכ' ראי' ומזה הי' פרנסת הדיינים וכיוצא בזה כי עניים הם, והשתדל רב א' אצל האדון ההוא לדחות דיין א' מהנ"ל ולהושיב אותו במקומו וכשלא רצה הגוי ההוא נצטרף הדיין השני עם הרב לדבר על לב האדון עד שפיתוהו ויכלו לו לדחות העני מחררת צוקר שלו והרב עשיר והדיין עני אין לו פרנסה אלא מזה וכיוצא בזה ועל זה כ' מר פס"ד מה יהי' דינים של אלו ושלח אלי לעיין בדבריו אם ישרו בעיני ואהי' כשר המסכים על דבריו:

אהו' ידידי לולי מפורסם צדקתו ותומת ישרו לא הייתי מאמין בכל הדברים ואמרתי לנסות בחידות בא, כי מי יאמין שתלמידי חכמים רב ודיין יצטרפו לעשות עול ופועל און ואמרי' בסנהדרין פ"א ע"א אשת רעהו לא טימא שלא ירד לאומנת חברו ובשלהי מכות לא עשה לרעהו שלא ירד לאומנת חברו ובתשו' מהרש"ל סי' ל"ה ול"ו מייתי תשו' רוקח ז"ל הוי זהיר ולא תשיג גבול רעך ולא תקח מחיתו ואם קנה סחורה או מטבע מן השלטון ויבוא אחר ויוסיף כדי ליקח מחברו זה לא ניתן למחול ונקרא רשע ואין גזלן כמותו, ואם לא ישמע לקול הורהו יש להבדילו ולנדותו עד שיתקן עותותו עכ"ל ובתשו' הנ"ל וכן בישש"ש פ"ג דקידושין כ' וז"ל השם השני מהפך בחררה וכבר מבואר שאין דינו אלא לקרותו רשע ולא לדון עליו ואם בא חברו ונטל החררה לעצמו נקרא רשע ק"ו אם מבטל מקחו של חברו וחוטא ולא לו עכ"ל. ואם כי יש לעיין אי עובדא

הנ"ל דומה למהפך בחררה או לאומנת חברו מ"מ לו יהי' שהוא פחות מזה הלא כ' תוס' ב"ב כ"א ע"ב סוף ד"ה מרחיקי' דעכ"פ אדם חשוב עביד לפנים משורת הדין אפי' היכא דלא שייך מהפך בחררה, ואם רב דגליל שהוא עתיר נכסי' לא בעי למיהוי אדם חשוב והדיין המסייעו וחוטא ולא לו אפי' אדם פחות לא הוה אם ח"ו כן הוא כבר נתקיימו דברי חז"ל שרו חכימי' למיהוי כספרא וכו' וכעמא דארעא ועוד פחות מהם, גלל כן קשה עלי להאמין גוף הענין ואם אולי אמת הוא אפשר לקחה אזנו שמץ מנהו וכ' ע"ז פס"ד אבל לא עמדו לפניו לדין לשמוע מה בפי הנתבעים שהרי לא הזכיר כלל שום טענה ומענה מהם, וצורבא מרבנן כי אתי לדינא צריכנא להפוכי בזכותי' ע"כ לא אכניס עצמי להחליט בזה שום דבר להימין או להשמאיל, וראיתי דבריו טובים ונכוחי' וראוי' למי שאומרן מה שאומר בפשטי ההלכה - ואני חברתי קונטרס גדול על דינים אלו כמו י"ד שנה [עיין לעיל סי' ע"ט] ומ"מ להוציא חלק א"א אכתוב קצת מה שנ"ל חידוש קצת בסוגי' ופוסקים, אחר העיון בתשו' מהרש"ל הנ"ל והגאון שארית יוסף דחה כל דבריו וכן בתשו' חו"י סי' מ"ב ואחר העיון בדבריהם יובנו דברי אלה כי לקצר אני צריך:

הנה שיטת רש"י דגם בזוכה מההפקר שייך עני מהפך בחררה וכן דעת רשב"ם ודלא כתשו' מהרש"ל כמ"ש בשארית יוסף דמ"ש הרשב"ם דהראשון יהיב זוזי ר"ל דאל"ה לא הוה הראשון אפי' מהפך כי מאי הפך חררה זו אלא שע"י נתינת מעותיו גרם שהופקרו נכסי הגוי גם מ"ש מהרי"ק סוף שרש ל"ב מריב"א ליתא הריב"א כ' להפוסקים דהמחזיק צריך ליתן דמי הקרקע להראשון א"כ גם ר"ת מודה דהוה רשע דמעתה שוב אינו זוכה מההפקר אלא קונה ובקנין הוה רשע לכ"ע אלא רשב"ם ס"ל דמחזיק נוטל בחנם ואפ"ה הוה רשע א"כ ס"ל כרש"י וכן דעת רמב"ם שבהלכות אישות מדמה נוהג רמאות בקידושי אשה למהפך בחררה ואשה כהפקר דמי כמ"ש מהרש"ל בתשובה דלא ימצא כמותה במקום אחר וגם הרמב"ן בחי' פסק כן ומביאו ר"ן ומשמע דס"ל הכי ומ"ש ר"ן דר"ת ס"ל הכי ט"ס הוא וצ"ל רמב"ם:

אמנם ר"ת ורוב הבאי' אחריו ובתראי נינהו פליגי וס"ל דוקא במכר אמרי' הכי ולא בזוכה מההפקר וכ' מהר"מ מר"ב דוקא בשנגמר הפיסוק ובא חברו ומוסיף אבל קודם פיסוק לא מיקרי מהפך, ונ"ל דזה מרומז היטב דבשליח שקידש לעצמו אומר מנהג רמאות והכא אמר רשע אלא התם לא נגמר שום פיסוק אפילו רמאי לא הוה אלא השליח אבל אדם דעלמא אפי' רמאי לא הוה. ואמנם מהפך היינו נגמר הפיסוק אפי' אינש דעלמא רשע הוה, ונראה מילתא דמהר"מ מר"ב לא שייך אלא למ"ד בהפקר לא שייך הך דינא אבל אפי' אי מהפך בהפקר שייך הך דינא לא שייך לחלק בין נגמר הפיסוק או

לא אלא כל שמהפך אחר אחר ובא אחר ודוחהו נקרא רשע והא דגבי שליח קורא רמאי והכא רשע הכל חד ושינוי לשון בעלמא וכן מוכח מלשון רמב"ם פ"ט מאישות הל' י"ז דקורא לשליח רשע והתם לא התחיל ולא נגמר פיסוק ואפ"ה הוה רשע והיינו כמ"ש לעיל דרמב"ם כרש"י ס"ל וכיון שאפי' זוכה מההפקר הוה רשע שוב אין לחלק בין נגמר הפיסוק ללא התחיל כלל אלא שהיפך בדבר לזכות בו שוב לא יקדמנו אחר:

והנה בהא דמרחיקי' המצודה מן הדג לשון יחיד איכא ב' פירושי' רש"י מפרש דג גדול ידוע כמו דג של פ' הספינה שנותן הצייד עיניו בחורו לצודו משם ודג כזה איננו מצוי במקום אחר כל כך מהרה והוה כזוכה מההפקר אלא לרש"י אין חילוק בין הפקר למו"מ, ור"מ שבתוס' פ"ג דקידושי' מפרש דג יחידי מת שהניח זה במצודה שלו שעי"ז יבואו דגים קטנים הרבה לכאן לצודן ומרחיקי' המצודה מדג הלז שלא יצודו הם דגים הקטנים הבאים לשם:

ושאני דגים דיהבי סייארי יש איזה פירושי' כבר נתן הצייד עיניו וכבטוח שיבואו לידו וה"ל כאלו גוזלו ור"מ הנ"ל שבתוס' פ"ג דקידושי' פי' דטרח פי' אין חילוק בין טורח לטורח מרובה או מועט אלא שההפקר הלז בא ע"י פעולתו שהוא הניח דג מת כדי שיתקבצו הדגי' ולא יתכן שהדגים המקובצים ע"י תחבולה שלו יבואו אחרים ויקחום, וכן עני המנקף בראש זית הוא השליך הזית למטה לארץ אעפ"י שלא לקחום בידו לקנות מ"מ אלמלא הוא לא עלה לראש הזית והפילם לארץ לא יכלו עניים אחרים ללקטם ואינו בדין שיבוזו זרים חילו, וזה כבר רמז במהרי"ט בקידושין בחי' רי"ף ות"ק שם ושם נאמר גם המלמד טרח עם התלמיד להביאו למדרגה שיהי' נקל ללמוד עמו ועתה יבוא מלמד אחר במקומו אשר טפח ורבה וכו' וזה לא שייך בפאה כמובן. ורמב"ן פי' וכ"כ בערך סר בשם ר"ג יהבי סיאירהו דמיירי שיש לו מצודה שיש לה תוך ובה כבר ניצודי' דגי' ועומדי' וקנאום בכלי שיש לו תוך שלו, וכשיפרשו אחרים מצודתם בסמוך לו יביטו הדגים הללו המאכל שבמצודת שלהם ויקפצו ממצודה שלו לשלהם והוה גזל ממש וצ"ל מ"מ אינו דומה ממש לאוזלי ואוהרי גיטין ס' ע"ב דהוה גזל דאורי' הגזלן לוקח מכליו של זה והוה גזלן גמור אבל אינם לוקחי' בידיהם אלא גורמי' שיקפצו לתוך המים ואז הם הפקר וחוזרי' וניצודי' להם בתוך מצודתם נמצא הם זוכי' מההפקר כמציל מזוטא של ים אלא שגורמי' הפסד במה שכבר קנה קנין גמור במצודתו שיש לו תוך ויש עוד פי' להריאן מיגאש והוא פלאי ואין בו נפקותא לדינא ע"כ לא אזכרהו:

והנה התוס' הקשו בב"ב ובקידושי' לר"ת ממצודת דגים דהוה מילי הפקר והרי הי' לנגד עיניהם ש"ס ערוך שאני דגים דיהבי סיארי' כן תי' הר"ן ומרדכי ונעלם זה מהתוס' אבל

אמת יורה דרכו וכ"כ חו"י בקיצור דפשיטא להו משום יהבי סיארי' לחוד אין להעלות ב' מדרגות בשלמא אי בעלמא כה"ג רשע הוה א"כ בדגי' מעכבי' בב"ד אבל אי אפי' לכתחלה מותר ולא הוה רשע מה מועיל יהבי סיארי, ותי' תוס' דלא הוה כזוכה מההפקר דככה יכלו לפרוש במקום אחר בים וס"ל לתוס' השתא דלא מיירי בדג גדול כחית הים אלא ס"ל כפי' ר"מ שבפ' האומר דג מת שבמצודה ומתקבצים שם דגים קטנים וזה שכיח במקום אחר והוה רשע והכא דיהיב סיארי פי' שטרח ג"כ מעכבי' בב"ד והו"מ להקשות נהי דטרח מ"מ לא עדיף מנוקף ויהי' רק גזל מדרכי שלום בעלמא אלא דאין כאן מקומו והתם בגיטין כ' תוס' זה והעלו כיון שג"כ יורד לאומנת חברו פי' מהפך בחררה הוה דבר שאינו קבוע אלא אקראי בעלמא אבל הכא פוסק חיותו הקבוע משו"ה אפי' ב"ד מזדקקי' לזה אבל לא הוה ניחא להו לתרץ על עיקור הקושי' דיורד לאומנתו משום בהך שינוי' ס"ל כיון דלא קיי"ל כר"ה א"כ לא איכפת לן כולי האי ביורד באומנתו וכ"כ מהרש"ל וחו"י אבל הכא איכא תלתא דיכולי' לפרוש במקום אחר ומקרי רשע ועוד שטרח להמציא הדגים קטנים לכאן ועי"ז יהי' כנוקף ואיכא משום דרכי שלום וגם הוה דבר קביעות כאומנות ע"כ יוצא בדייני':

נמצא תי' קמא דתוס' ב"ב הוא תי' ב' דפ' האומר בשם ר' מאיר, אמנם תי' ב' דתוס' ב"ב הוא תי' קמא דפ' האומר לעולם מיירי בדג גדול שאינו נמצא בשום מקום ומ"מ יהבי' סאריהו בצירוף לאומנות חברו מעלה ב' מדרגות שיוציאו בדייני' אפי' - ומ"מ יורד לאומנות לחוד לא קיי"ל כר"ה ואין מעכב ומ"מ משמע ממהרי"ט דרשע מיהא הוה דלא כחו"י וס"ל דיורד לאומנות חברו בדבר הפקר דמעלמא אלא דפסק לחיותי' שוה עם מהפך בחררה במו"מ באקראי ע"ש:

והרב"י בשם אבי אסף אע"ג דלא קיי"ל כר"ה היינו במבוי מפולש שיכולי' הקוני' לבא מצד אחר עכ"פ אבל במבוי סתום מג' צדדים ובא חברו ומעמיד רחיי' בראש המבוי כופי' ע"ש ונראה כן משמע מפירש"י גבי יהבי סיארי מסיים אבל הכא מי שבא אצלך יקנה וכו' משמע היכי שאינם באי' כלל ופוסק חיותי' לגמרי כופי' דר"ה מחשב גם זה לפסוק חיותי' ולית הלכתא דלא הוה פיסוק חיותי' אלא חולשת חיותי' דהרי אפשר שיבואו גם אליו לטחון אבל היכי דבאמת פוסק חיותי' לגמרי מדבר זה מטחינת רחיים ופשוט אפי' יש לו לזה עוד אומנת אחר או אפי' הוא עשיר גדול אנו דנין על חיותא הלז דרחיים הוא נפסק לגמרי מכל וכל הואיל והמבוי סתום וזה יושב בראש המבוי ברחיי' או תינוקו' המשמיעי' קול אשר כל העובר ישמע קול וילך לזה ולא להאחרון נמצא פוסק חיותו לגמרי בזה כופי', ונראה בהא מיירי ס"פ הנשרפי' אשת רעהו לא טימא שלא ירד

לאומנות חברו שההיפך הרשע שטימא אשת רעהו אשר חי' לא יחי', הוא בכי האי גוני שטימא אשת רעהו ואוסרה על בעלה לגמרי היינו פוסק חיותו לגמרי ובדברים אלו י"ל פלוגתת מערופי' שבהג' סי' קנ"ו ונידון שלפנינו שלפי הנראה פסקי' להאי חיותא לגמרי שא"א לומר השכר עצמך במקום אחר כי לא נמצא כזה במקומו והוא א' ואין שני ונפק חיותי' מהאי מלתא לגמרי ואפי' יהי' כהפקר מ"מ לענין פוסק חיותא כי האי אין חילוק בין הפקר למו"מ - ולא רציתי להאריך ולהרחיב הדיבור יותר כיון שאיני חפץ שילמדו מדברי לדינא בין הצדדים מטעם שכתבתי למעלה ואחתום בברכה כנפשו היקרה ונפש א"נ. פ"ב יום ד' ער"ח כסליו תקצ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"דמ:

תשובה קיט

העתק השאלה:

ישאו הרים שלום וגבעות בינה וחיים עד בלי דיים לכבוד הרב הגאון הגדול המפורסם לשבח ולתהלה מופת הדור והדרו חמדת הזמן כ"ש מהו' משה נרו יהי' כאור שבעתים אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב:

שאלה אחת קטנה אנכי שואל מאת כבודו הרמה והנשאה וגדולה היא אלי כי יפלא ממני דבר למשפט וקיימנו מה שאמרה תורה ועלית אל המקום אשר ממנו תצא תורה לכל ישראל אשר אומר כי הוא זה, איש אחד נכבד מאנשי עירנו השיא את בתו לאיש והתחייב עצמו ליתן להזוג דירה בביתו בחנם שתי שנים רצופים דהיינו חדר אחד וכאשר עברו שתי השנים דר חתנו בביתו עוד כמו עשר שנים וחמיו לא תבע ממנו מאומה שכר דירה ואח"כ נשא בנו אשה והוצרך חתנו לעקור דירתו מחדר הזה ודר בביתו במקום אחר והתחיל לשלם שכר דירה וחמי' כתב בפנקסו מיום ההוא והלאה שכר הדירה וזה כמו שנתיים מתה בתו וחתנו נשא אשה אחרת והי' דר בביתו בשכר כאמור וזה ימים נפל קטטה בינו לבין חמי' בסיבת אשתו עד שהכריחו לעקור דירתו מביתו והנה עתה תבע האיש את חתנו לדין ותבע ממנו שכר דירה מה שדר יותר משתי שנים שהתחייב. והנה דין הזה אם לא תבע חוב או טובה שעשה עד אחר כמה שנים מבואר הוא וכפל ומשולש בח"מ סי' צ"ח ורמ"ו ושאר מקומות וכן בי"ד ובאה"ע וכמעט כולם הסכימו שיכול לתבוע ולא אמרינן שמחל לו אבל בזה נפלה המחלוקת כי כת אחת אומרים היות שלא תבע מחתנו עד אחר שנתעורר קטטה בניהם מבואר בסי' רמ"ו שאין יכול לתבעו גם לפי שכתוב בפנקסו מאז התחיל לשלם ולא כתב שקבל זה על ישינים שעברו הוכחה גדולה שמחל לו וכן טען באמת חתנו שאינו חייב לו כלום לפי שלא תבעו ולא שום טענה אחרת רק לפעמים טען כי אפשר שבתו שהי' נושאת ונותנת וכל אשר לו נתן

בידה אולי נתנה היא לאבי' בלי ידיעתו זולת זה לא טען שום דבר אף ששתי הטענות סותרות זא"ז וחמיו טען כי מעולם לא מחל לו רק בעת נשואי בתו הי' הוא איש אמוד ולחתנו אין כל לכך לא תבעו כמה שנים עד אשר ירחיב ה' את גבולו ואמנם אח"כ כאשר בא בימים וירד מנכסי' בקש כמה פעמים מבתו בראותו שחתנו יש לאל ידו והוא עני ובא בימים ודחאה אותו מיום ליום ומה שכתוב בפנקס לפי שהוצרך לעקור דירתו ושוה יותר מדירה ראשונה גם אח"כ הי' לו ב' חדרים ובית המבשלות לבד לכך כ' אבל לא עלה על דעתו למחול לו ולזה אומרים כת השני שצריך לשלם לחמי' כי משמעות הרז"א בסי' רמ"ו הוא רק כאשר יש הוכחה מקודם ואח"כ נפל קטטה לא יוכל עוד לתבוע כדפי' בסמ"ע שמתחילה מחל ואח"כ חוזר מחמת הקטטה אבל כאן אין שום הוכחה כי מה שלא תבעו אינו הוכחה שמחל ולא עוד אף שלא תבע חתנו כיון שלפי דברי' ביקש מבתו ולא גרע ממה שכתבו התוס' והרא"ש בפ' הנושא שהזכרה הוי כתביעה ועל כתיבת הפנקס נתן אמתלא טובה וכיון שכן אף שחתנו נתן לו בשביל שנים האחרונים הרשות בידו ליקחם על חוב הקודם כמבואר בח"מ סי' צ"ח והנה הסכימו להציע הדברים לפני מעלת כבודו וכן שני הצדדים קבלו כאשר יצא מפי מעלתו הרמה לא יסורו ממנו. ונא אל יאשימני מעלתו על שהראיתי מקומות הדין ומה אדע אשר מעלתו לא ידע וכל רז לא אנס לי' אבל כן צוותי ואחת שאלתי מאת כבודו הרמה למהר תשובתו שלא יבא הדבר חלילה לידי ערכאות אם יתמהמה וידעתי כי עמו עוז ותושיה ועינינו טח מראות את אשר נגלה לכבודו הרמה. דברי אלה הדורש שלומו ושלום תורתו כל הימים בלב ונפש.

הק' יוסף קיטנא:

תשובה

שלום וכ"ט לה"ה ידידי הרב המאה"ג הישיש המופלג בתורה המפורס' כ"ש מו"ה יוסף נ"י אב"ד דק"ק טאטיס יע"א:

יקרתו הגיעני יום ש"ק העבור אודות דברי ריבות בין חותן לחתנו אחר שמתה בתו ונפל קטטות ביניהם והחותן תובע שכר דירה שהי' דר עם בתו בביתו יתר על שנים שקצב לו דירה בחנם ודברי טענותיהם מבוארים בשאלה וגם דברי סברות ב' כתות חכמי העיר החולקים בדין זה:

הרב"י סי' שס"ג מייתי תשו' תשב"ץ ופסק רמ"א שם בהגה' ש"ע סעי' י' האומר לחבירו דור בחצירי אין צריך ליתן לו שכר וצ"ל לפ"ז דמה דפסקינן בי"ד סי' קס"ו והוא מהירושלמי דמייתי ר"ן בפ' ב' דייני גזירות ובנדרים דצריך להעלות שכר התם כיון שחייב לו לא אמרינן דבחנם השכינו בחצרו ע"מ ליתן לו אבק ריבי' אלא ע"מ לנכות

לו שכירות מקרנו אבל בעלמא בחנם יהיב לי', אלא שהב"ח הקשה מתה"ד סי' שי"ז ופסקו רמ"א ס"ס רמ"ו ועיין סי' רס"ד ס"ד בהגה' לכן העלה הב"ח בספרו וכן בשו"ת הב"ח וכן הסכים עמו הש"ך וקצות החשן ונתיבו' המשפט דהוה ספיקא ואין להוציא מעות מהדר בו. והנה בתוספ' חולין קל"א ע"א ד"ה משתרשי וכו' ע"ש כ' דבאוכל מתנות כהונה פטור דלא משתרשי לי' זה ומ"ל הייתי מתענה והק' מהרי"ט בתשובה בחא"ע סי' כ"א א"כ באכול עמי נמי אמאי חייב לשלם נימא הייתי מתענה. ותי' עכ"פ מזיקו הוי כמו שבור כדי וכיון שנהנה מהזיקו צריך לשלם משא"כ מזיק מתנות כהונה פטור ע"ש. ולפ"ז נ"ל לפמ"ש הרא"ש פרק כיצד הרגל ופסקו רמ"א סי' שס"ג דבחצר חבירו אם לא הי' דר בו אלא שגזלה פטור מלשלם השכירות ע"ש, ע"ש ברא"ש דהוי גרמא בעלמא א"כ י"ל סתירת רמ"א ולחלק באכול עמו חייב משום הזיקו שעכ"פ הפסיד מאכלו מה שאכל ממנו משא"כ בדירה שהרי אפי' הפסיד וסגר דירתו נמי פטור ואין חיוב רק מטעם הנאתו שדר בו ועל זה יכול לומר לא משתרשי לי שהייתי מתענה כלומר הייתי דר בשוקי בראי כך י"ל הכרעת הרמ"א ואפשר הכא אפי' הרמ"א דמייתי טור דפליג אהרא"ש וס"ל דבהוציאו מחצירו אפי' לא דר הוא בו חייב משום מזיק דהך דירה לא קיימי לאגרא לאחרינא אלא האי גברא השכין בתוכה בני ביתו וחותני' לוקחי בנותי' דוקא כיון שאין שם בית מבשלת מיוחד וכל זמן שלא השיא אשה לבנו השכין חתנו באותה דירה ושוב כשהשיא בנו הוצרך זה לעקור סיכי' ומשכי' ואע"פ שמ"מ השכינו בביתו בחדרים אחרי' תבע ממנו תשלומין ולא מקודם משמע מאומדנא דדירה הראשונה מיוחדת לבני ביתו דוקא ולא לשתף עם אחרים במבשלת ואילו לא השיא בנו עדיין הי' זה נשאר בתוכה ועכ"פ לא השכירה לאחרים ונראה קצת דלא עביד לאגרא ואפי' הרא"ש יודה בנידון שלפנינו:

ולכאורה יש לפקפק על דברי מהרי"ט תינח שכ' תוס' שיכול להתענו' גבי אוכל מתנות כהונה שאלו הי' מתענה יום א' או סעודה א' שאכל מתנות כהונה מאי איכפת לי' אבל המפרנס חתנו כמה שנים וכי ס"ד שהי' מתענה כל אותן הימים והמהרי"ט קאי אתה"ד סי' שי"ז דקאי אמזונות חתנו וא"כ צ"ע כנ"ל. וי"ל וס"ל עכ"פ בכל פעם שזן אותו אותו שעה הי' יכול להתענות ולא משתרשי לי' והוי מתנה ושוב כשאכל זה שוב הוי גם האחר מתנה ומחילה וכן בכל זמן ועידן וסברא זו למדתי מדברי רשב"א בחי' נדרים ל"ח ע"א במתני' וז"ל מסתברא דלר"א מותר היא לזונה בכל עת ואעפ"י שאלו הוא לא זנה וגם הבעלי' לא הי' מתה וא"כ מהנה שהרי הצילה ממיתה מ"מ כל שעה ושעה היא מותר לזונה דכיון דבשעה ראשונה היא בהיתר גם בשני' מותר וכן בכל שעה ושעה ע"ש הרי

כמו שכתבתי ונראה אפי' להר"ן דמפרש שם פי' אחרים ובמזונות יתרים מיירי מ"מ הכא לענין ממון מודה דוקא התם עכ"פ סוף סוף מתהני באיסורי דנדר הכא הימנו משא"כ הכא כיון שניתן במתנה שוב לא יחזור בו:

ומ"מ אעפ"י שישבנו דברי המהרי"ט מ"מ יש לדון אי איכא למילף דור בחצרי ממזונו' דהתם יכול להתענות יום ולא משתרשי משא"כ אפשר אפי' שעה א' לא יכול ללון ברחוב וחילוק כזה מוכרח ממ"ש רש"י בנימוקי חומש והוא מספרי פ' מטות בפסוק בנו ערים לטפכם וגדירות לצאנכם שמרע"ה האשים בני גד ובני ראובן על שהקדימו הבהמה לאדם ועשו הטפל עיקור ע"ש. ולכאורה הוא נגד הש"ס ס"פ הניזקין שצריך להקדים מאכל בהמה למאכל אדם וע"כ לחלק אדם יכול להתענות טפי מבהמה אבל לא לדור ע"פ השדה, וכעין תי' זה כ' מג"א סי' קס"ז סקי"ח והוא מס' חסידים סי' קל"א ע"ש וראי' לס' חסידים מדכתיב והשקית את העדה והדר את בעירם וא"כ אין ראי' נמי מאכילה לדירה, מ"מ כיון שרמ"א הכריע כן מי יבוא אחרי הכרעת הרמ"א להוציא ממון, ועוד לא יהא אלא פלוגתת תשב"ץ ותה"ד והכריע הב"ח וש"ך הממע"ה ובש"ך משמע שנראים לו יותר דברי תשב"ץ דאתה"ד קשה הא שבור כדי נמי לא חייב אלא כשבא לידו בתורת שמירה ע"ש ויש לדחוק שאני הכא שנהנה ג"כ בהזיקו של זה גרע טפי מ"מ נראה שאין להוציא ממון כלל:

ועוד נ"ל מתרי ותלת אומדנא מוכיחים שבתורת מתנה השכינו בביתו א' מדלא כ' בפנקסו שכירות אלא מיום שדר בדירה שני' ולא בדירה ראשונה וכששאלו על זה השיב וז"ל מה שכתבתי בפנקסי הוא לפי שהוצרך למקום דירתו יותר מדירתו הראשונה גם אח"כ הי' לו ב' חדרים ובית מבשלת לבד לכך כתב אבל לא על דעת למחול לו עכ"ל מבואר מדברי' עכ"פ שכל מה שקיבל שכר דירה וכל מה שכתב בפנקסו הי' על שכר דירה האחרונה ולא על הראשונה אלא שטוען שמ"מ לא מפני זה מחל לו החוב הראשון, והנה אומדנא דמוכח הוא אלו הי' דעתו שחייב לו שכר על הדירה הראשונה הי' מקבל וכותב על הראשונה והשאיר בחוב על האחרונה שהוא חוב בטוח וברור יותר שכך דרכו של בני אדם שמקבלין פרעון על חוב שאינו ברור כ"כ והחוב הברור ישאר כמ"ש בש"ע ח"מ סי' פ"ג וסס"י צ"ח ש"מ שחוב הראשון לא עלה על דעתו כלל:

ועוד אומדנא גדולה כיון שהחותן ירד מנכסי' והעני וחותנו עלה ונעשה גברא אמיד וגם כי מתה בתו ועוד כי נשא אשה אחרת ואורחא דמלתא בשעת נשואין וקבלת נדן תובעים חובותם וזה לא תבעו ולא עשה מזכרת כלל ש"מ שלא הי' בעיני' כחוב כלל רק עתה מחמת קטטו' ומריבות תסיתוהו לתבוע:

ואף ע"פ שהתובע טוען שבאמת תבע בתה בחי' כמה פעמים ודחאתו לך ושוב ומחר אתן בודאי אי הי' עדים שתבעה ועי"ז נאמר שנעשה החוב ברור משם ואילך, ומה שהשיב על זה חתנו אולי פרעה אשתי כי היתה נושאת ונותנת בתוך הבית. ולכאורה ה"ל איני יודע אם פרעתיך וחייב לשלם אך כיון דליכא עדים על זה ה"ל איני יודע אם נתחייבתי לך דלמא תחלה בתורת מחילה ומתנה דרתי בתוכו ולא נתחייבתי מעולם ולא תבעת בתך מעולם ואת"ל תבעת אותה דלמא פרעתיך וה"ל ס"ס ועדיף מא"י אם נתחייבתי לך דעלמא ופטור, וכל זה אנו צריכים לשכר דירה המגיע מאותו זמן שתובע את הבת לפי דברי' אבל מה שמגיע עד זמן התביעה ההיא בלא"ה פטור כמ"ש לעיל הסכמת ב"ח וש"ך ע"פ רמ"א סי' שס"ג סעי' י' הנ"ל:

ע"כ אין אני רואה שום מקום להוציא מיד המוחזק הנתבע אך עכ"פ נימא לי' יען אינו זוכה אלא מטעם ס"ס הנ"ל או מפלוגתת תשב"ץ ותה"ד א"כ טוב וישר לבצוע הריב יבצעו תמימים ויפול חבלו בנעימים הכ"ד הבעה"ח. פ"ב כאור הבקר ליום ב' ה' מרחשון תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכ

נשאלתי ע"ד צוואת שכ"מ שעשה שטר צוואה בהיותו שכ"מ בשנת תקע"ו ואז הי' עתיר נכסין והוסיף לאשתו על כתובתה תוספת מרובה על העיקור יותר מכפליים וציוה לתת לבנו הקטן שלא נשא אשה עדיין סך מרובה יתר על חלק ירושתו עם אחיו וציוה לשלם שטח"ז לבנותי' ולשלם כל חובותיו ועוד כמה ענינים שמגיע לסך עצום טרם יגיעו בניו הזכרים לירושה דאורייתא ובכלל צוואתו הניח לקרן קיימת סך י"ג מאות זהובים וזה לשון הפונקט ההיא נומרי 3 גם אני מודה בפניכם וכו' - שוב עמד מחליו וחי כמה שנים וירד מנכסיו ומת בשנה זו וכשהזדקקו היורשים לפקח על נכסי העזבון לא מצאו ממש די שילום החובות נימולי' ואינם נימולי' והאלמנה דיה להפקיעה די כתובתה וקצת מתנות המגיעים לה עפ"י דתה"ק וביתו העומד בקהלתו אם ימכר עכשיו לא יעלה לדמי פרעון החובות אך דעת היורשים והאלמנה להניח הכל בתפוסת הבית ולישא וליתן בנכסים כמקדמת דנא כדי שלא יתפרסם הדבר שהניח ביתו ריקם ועי"ז לא ינגשו הנושים ולא יצטרכו למכור אחוזתם לפי שעה חדא ואולי באורך הימים ירויחו במו"מ גם יעלו סכום הנחלה והיתה הרוחה. ושאלו היורשים אם מחוייבים להפריש סכום ג' מאות זהו' לקרן קימת הנ"ל הגם שמזומנים אין כאן מ"מ אולי מחוייבים עכ"פ לשעבד הבית על חוב זה ולכשיעשרו או ימכרו הבית ביוקר ישלמו ובין כך יתנו הרווחים מידי שנה בשנה

ללומדי' כדעת המצוה או נימא שלא ציוה אלא כשהי' מופלג בעושר אבל עכשיו שלא הניח כלום בטלי' לי' צוואתו והתחייבותו:

הנה לכאורה אין לבטל צוואה זו מטעם שכ' האלשו"ך בתשו' סי' ז' דריוח מעות גרע מפירות דקל ולא מהני אפי' במניח קרן לפירותיו וכיון דליתי' בבריא ליתי' בשכ"מ ע"ש שפתיו ברור מיללו מ"מ הוא ז"ל לא מיירי אלא במקנה מעות לפירות אבל במשעבד גופו למעות לפירותיו אפשר דמהני כמ"ש המחבר סי' ס' סעי' ו' בכל דבר שלב"ל. והכא נכתב בלשון הודאה שהתחייב עצמו בכל אופן המועיל וכמ"ש רמ"א סוף הסעיף שם וא"כ קנינו קיים וחייב כמו שחייב לכל בעלי חובות ויחולק עזבונו בין בעלי חובות ובכללם גם הקרן קיימת לעניים:

אך נ"ל מטעם אחר אין כאן חיוב כיון שלא התחייב לאדם ידוע אלא לחלק ביום יארצייט לאיזה ג' עניים שירצו היורשים או באותו הזמן ודבר זה מבואר בתשו' מהרי"ט סי' כ"ב ועוד ביתר ביאור סימן ס"ג ועפ"י דברי מהרי"ק שרש ה' יע"ש וע"כ לא מהני חיוב גופו ועצמו אלא להסיר פקפוק דבר שלב"ל מהדבר הנקנה שלא יהי' כמתחייב מעות שאינם בעולם אלא מחייב ומשעבד עצמו שהרי הוא בעולם אבל אינו מועיל להסיר פקפוק ברירה מהקונים או מקנה למי שלא ב"ל כי מה יועיל לזה שיעבוד גופו כי אין המקנה מתחייב אלא אם יש כאן קונה אבל אם אין כאן קונה פשיטא דלא מהני ובסוגי' דמעמד שלשתן פריך הקנה לנולדי' וכו' ומפני דוחק ק' זו הניחו הדבר כהלכתא בלא טעמא וגם הר"ן שם האריך שם מטעם אין ברירה לכל דאתי מחמתך ואי ס"ד דשיעבוד גופו מהני נימא נעשה כמשעבד גופו לכל דאתי' מחמתי' אע"כ דלא מהני:

וא"ל נהי דעניים מבוררי' אין כאן לזכות בהפירות מ"מ הלא הקהל מבורר הוא ששיעבד עצמו ליתן בידם סך ג' מאות בתורת עסקא על כל פראצענטא אם ירצו לקבל ובזה לא שייך ברירה אע"ג דאם לא ירצו הקהל לקבל יותן לקהל אחר מבואר בגטין כ"ה ע"ב בעל מנת שירצה אבא שייך ברירה מ"מ לא דמי התם תלה קדושיו ברצון אבא ותלי' בברירה אבל הכא הקנה לקהל ותלה ברצון עצמם הרי הקנה להם וזיכה להם זכות זה בעצמם שהוא מחוייב ליתן להם עכ"פ סך הנ"ל ואין החיוב תלוי ברצונם והאומר על מנת שאתן לך מאתיים זוז נמי תלוי בדעת המקבל אם ירצה לקבל ומ"מ הוא מחוייב ליתן לו ועי' בחי' רשב"א גטין ע"ה ע"א וא"כ לכאורה עכ"פ נתחייב ליתן ג' מאות זה' לקהל על ששה פראצענטע בתורת עסקא, מיהו זה ליתא דעכ"פ אפי' לו יהי' שיתנו סך הנ"ל לקהל והם יתנו בכל שנה הרווחי' להיורשי' אין היורשים מחוייבים ליתן הפירות לעניים מטעם שכתבנו לעיל כי לא זכו העניים בהפירות ונמצא אין כאן שום מתנה אלא

להקהל שיהי' בידם הקרן הנ"ל בתורת עסקא ודבר ברור הוא דמעולם לא כיון להקנו' לקהל ולא הודה שנתחייב בכל אופן המועיל הי' הכל לטובת העניים אדרבא חזינן שהי' ספק אצלו אם ירצו קהל לקבל על אחריותם סך זה וע"כ התחייב עצמו להשתדל עכ"פ אצל שום קהל בעולם שיקבלו סך זה לטובת העניים ועל זה סבב חיובו וקנין שלו וכיון שלא זכו העניים מטעם הנ"ל מאין יזכו קהל אפי' יאמרו עתה טובה הי' לנו לקבל הקרן בתורת עסקא מ"מ מקבלי הקנין לא זכו עבורם וזה פשוט:

ומעתה כיון מטעם ההתחייבות לא נשתעבדו הנכסים ה"ה מטעם שכ"מ דכל דליתי' בבריא ליתי' בשכ"מ ודבר שלב"ל ליתא בבריא ומכ"ש פירות של מעות ומכ"ש היכי שלא נתבררו המקבלי' ומטעם מצוה לקיים דברי המת נמי ליתא מטעם המבואר בתשו' מהרי"ט סס"י ס"ג הנ"ל ומכ"ש בממון שאין לו תובעי' כי הכא שא"א להוציא מהיורשי':

ויצורף לזה עוד לכאורה יש לפקפק על עיקור לשון חיוב שבצוואה דכתוב שם גם אני מודה וכו' שהתחייבתי א"ע בחיוב גמור בכל אופן המועיל יותר עפ"י תחז"ל מעכשיו וכו', לשון התחייבתי הוא לשון עבר א"כ מודה שכבר התחייב מאז לא עתה ושוב כתב מעכשיו א"כ משמעותו שהתחייב מאז שיחול עתה ביום כתיבה וא"כ אין כאן קנין דהדרא סודרא למרי' וכמבואר סוף השטר שהי' הכל בקנין סודר וכיון שלא קנה בשעת הקנין לא יקנה אח"כ עיי' נדרים נ"ו ע"ב ועמ"ש ר"ן נדרים כ"ז ע"ב ד"ה והוא דקני מיני' וכו', בשלמא אי לא הוה כתב מעכשיו בהאי שטרא שפיר הוה קונה כיון שהודה שהתחייב מאז עפ"י אופן המועיל עפ"י תחז"ל נימא שהקנה אז בשעת השיעבוד וא"נ הוה כתיב בלשון הוה ולא בלשון עבר אלא אני מודה שאני מתחייב עתה או שאני חייב לפלוני ומכ"ש אי הוה מודה שיש לפלוני בידי כך וכך לא הי' שום פקפוק אבל שכתב לשון עבר ומעכשיו יש לפקפק כנ"ל, ואמנם י"ל ולפרש דמעכשיו דכתוב לא על עכשיו דשעת הודאה קאי אלא מעכשיו דשעת החיוב והוא מודה שהתחייב מאז במעכשיו של אותו הזמן מ"מ כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי יד בעלי שטר דהיינו העניים על התחתונה אע"ג היכי דבטל שטרא לגמרי לא אמרי' יד בעל השטר על התחתונה מ"מ היכי דאיכא למיתלי בטעות כי הכא העלה ש"ך דכ"ע מודים דידו על התחתונה עיי' סי' מ"ב סק"כ וכבר האריך מהרי"ט בכמה תשו' דגם בעניים שייך ידם על התחתונה כמבואר בחולין קל"ד ע"א ועיי' מ"ש הר"ן בנדרים ז' ע"א ד"ה ולענין הלכה וכו' והארכתי במקום אחר ועכ"פ חזי לאיצטרופי לכל מה דכתב ומפורש לעיל שלא להוציא מהיורשים:

אמנם נהי מטעם קנין ומטעם מתנת שכ"מ וקיום דברי המת לא משתעבדי נכסי מ"מ מטעם נדר נתחייב להפריש סך הנ"ל וכיון שחל עליו הנדר ממילא אשתעבדי נכסי' לתשלומי נדרו ויעויין בעירוכי' ו' ע"ב ובתוס' ד"ה כי פליגי וכו' ובנודר ומעריך שמא יחול מיד וכו' כתבתי שם על הגליון עי' לקמן כ' ע"א דגירסא שלפנינו ש"מ מלוה ע"פ גובה וכו' וצ"ל דלא הי' כן גי' תוס' וכמו שהעיד תי"ט לקמן פ"ה משנה ב' סוף ד"ה יתנו יורשים בגירסת הרמב"ם, א"נ י"ל דתוס' דשמעתין אזלא למסקנא דלקמן כ' ע"א דערכי עלי לא מחסרא ולא כלום וסבירא להו דלאותה מסקנא חל מיד והתם בהס"ד דלא אסיק אדעתי' הך סברא דלא מחסרא כלום וסבירא משו"ה פריך ש"מ מע"פ גובה מן היורשי' ולמסקנא לא צריך לזה ויותר נ"ל דבתוס' דשמעתין הנוסחא האמתיות שמ"א יחו"ל מי"ד אב"ל אינ"ו גוב"ה וכו' רצונם שלענין זה חל מיד שיהי' מצוה עכ"פ על היתומים לפרוע אבל אין ב"ד נזקקי' להוציא מידם אבל אין מצוה על היתומים לפרוע נזקי אביהם אם לא דמע"פ גובים מן היורשים וק"ל ודע הכא במשנתינו בגוסס איירי איכא נמי משום דברי שכ"מ כמסורי' דמי משא"כ לקמן ליכא אלא משום אמירה לגבוה לחוד עכ"ל שם על הגליון ישמע חכם ויוסיף לקח, נמצא אע"ג דהם לא זכו מטעם הנ"ל מ"מ איהו חייב לקיים נדרו מטעם בפיך זו צדקה ולא יצא ידי נדרו עד שישלם:

הן אמת שזה תלי' באשלי רברבי עיי' רמב"ם והשגת הראב"ד פכ"ב ממכירה הלכה ל"ג ועי' ראיתו של הרמב"ם מיעקב אבינו ע"ה פ"ו מעירוכי' הלכה ג' ולח"מ שם ואין כאן מקומו ועיי' מהרי"ט סי' ס"ג שדבריו צ"ע בזה (ועיי' ש"ע י"ד סי' רנ"ח סעי' ח') מ"מ לו יהיבנא דאיכא הכא נדר מ"מ אינינו מתחיל על הנכסי' מעכשיו שהרי לא אמר אלא שיתחייב מעכשיו וזמן הפרעון יהי' שעה א' קודם מותו נמצא מה שיתחייב לשעבד נכסיו מעכשיו זה כבר קיים שהרי עשה קנין אלא שאין הקנין מועיל ומה שעבר כבר עבר ואין כאן נדר אלא שעה א' קודם מותו דאפי' אי נימא האומר הריני נזיר קודם שאפטר מן העולם אסור ביין מיד משום שמא ימות מ"מ פשוט הוא שאם אמר הריני נזיר שלשים יום קודם מיתה אינו יי"ח במה שנוהג נזירות עתה כיון שיש יותר משלשים יום למותו ונהי מספק אסור לשתות יין מיד מ"מ כיון שנתברר אח"כ שלא הי' אלו הימים שלשים יום קודם מותו לא יי"ח נדרו ועמ"ש ר"ן נדרים ג' ע"ב ד"ה בל תאחר וכו' וה"נ בנידון שלפנינו נ"ל אם הי' רוצה להתיר נדרו קודם אותה השעה שלפני מותו לא הי' ההיתר מועיל מפני שלא חל הנדר עדיין דממ"נ אם נאמר שהפרעון הוא שחל אותה שעה אבל החוב כבר הוא מיום הצוואה זהו בטל מטעם קנין אין כאן פרעון אין כאן ואם נאמר שעכ"פ כוונתו לטובת נשמתו שאז יחול הנדר הנה באותה שעה לא הי' לו מה להקדיש שהרי כבר ירד

מנכסיו ואין כאן לשלם נושיו ותוספת שהוסיף לאשתו ולבנו ביום הצוואה ולשלם החוב שבשטר ח"ז לבנותיו נמצא אז לא הי' בידו לידור מנכסיו כלל:

אך מ"מ נ"ל נכון עכ"פ ישתעבדו הבית על סך מועט כגון חמשים זה' לשנה שיהי' הרווחים ג' זה' לשנה שעכ"פ ילמדו ג' לומדי' ביום יא"צ נמצא נדר הלימוד מתקיים ורק דבר שבממון לעניים אין להוציא ממון מהיורשים ולפי הנראה אפי' אי הי' מחלקי' העזבון לפי החובות ותוספ' כתובה וחוב שבשטר ח"ז ומתנות לבנו הפנוי לא הי' מגיע על העניים יותר מסך זה אשר ע"כ נלע"ד מ"ש נכון בעז"ה. פ"ב יום עש"ק טו"ב אדר תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכא

שלום רב לתלמידי הותיק המופלא ירא ד' מרבים כש"ת מוהר"ר שמואל נ"י:

התרעמך עלי על איחור תשובתי לך דע בני כי אינני כימים קדמוני' וגם עתה אינני קל מראשי בעו"ה ולהיותך שאלתך נוגע לדינא ומו"כד אץ לדרכו, על כרחני להשיבך וה' יעזרני ויתמכני ועל האמת יעמדני כי א"א לי לעיון בשום ספר מטעמים הנ"ל:

ואתה דע לך כי הזהרונו קדמונינו ז"ל בלתי להשיב בדיני ממונות לשום צד מהצדדים אם לא יגיעו אליו דברי שני הכתות, ומרצונם או מרצון יושבי על מדין השואלי' הלכה למעשה והכא השתא תרווי' לתנהי דהרי לא נשאלתי משני הצדדים גם לא נודע לי טענת שכנגדו כ"א באומדנא וקלא בעלמא שרצונם לטעון כך וכך ומה אשיב ולא ידענא הלה מה טוען ע"כ הי' ראוי' שלא להשיבך כלל אמנם להיותך מהימן לי כבי תרי וכתבת שהדבר נפל לתוא מכמר ע"י רשעים וכתבת אמתלא מוספקת ובשגם שאין הדבר נוגע לדידך אלא לאחד מאוהבך ע"כ אשיבך בקצור נמרץ מבלי הרבות בראיות ובכל חלקי הסותר וגם הנני פוקדך שלא תאמר ממני שום פסק הלכה לאוהבך הבע"ד כ"א ע"ד שהזכרת לי בכתבך וז"ל:

ראשון תחלה שכ"מ שציוה לעדים שטר צוואת שכ"מ שלו והם לא חתמוהו עד אחר מיתתו הרי השטר פסול כי אולי לא כיון להקנותו אלא בשטר שיש בו עדים ואין קנין לאחר מיתה, ודבר זה מתבאר למעיין קצת בסוגי' פ' יש נוחלין (בבא בתרא קל"ה ע"ב) ובטוש"ע ח"מ סי' ר"נ ונ"ל אם עברו וחתמוהו לאחר מיתה ונתנוהו ליד הזוכה ולא הזכירו בחתימתן איחור הזמן אם נתברר לנו כן הם רשעים שהרי חתמו שזה זוכה במ"ש בזה ואין זכי' אחר מיתה אבל מטעם מוקדם לא מיפסיל ר"ל שאפי' חתמוהו בחייו ליומא אחרא לא מפסיל מטעם מוקדם דאדרבא הא מגרע כחו כמבואר למעיין בקל בסוגי' דב"מ י"ט ע"ב ופשוט הוא, אמנם מטעם הנ"ל איתא ומכ"ש הכא שאחד מהחתומים

הוא מדיינא קרתא שאין לו התנצלות לומר שלא ידע הדין עיי' תוס' פ' איזהו נשך (בבא מציעא ע"ב ע"א) ובנימוקי יוסף ומ"ש הר"ן ריש מס' ר"ה ועש"ך ריש סי' מ"ב וק"ל:

וכיון שכ' להדי' בשטר הצוואה זכרון עדות שהיתה בפנינו עדים ח"מ וכו' והנני מצווה בפניכם כמודה בפני בד"ח וכו' ובקש מאתנו לשמוע ולקבל צוואתו ולכתוב ולחתום כמבואר בשטר זה וכו' הרי שתלה הדבר בהני סהדי אע"ג שגם הוא בעצמו בא עה"ח מ"מ עיקור תלוי בחתימת העדים כיון שהוא ציוה להם כן ואין שטר אחר מיתה ולא הי' להם לחתום ומשחתמו משוו נפשי' רשעים, לכן אם אין בעל השטר מודה שנחתם אחר מעשה לא מהימני הני סהדי אפי' אין כ"י יוצא ממקום אחר לשווי' נפשי' רשעים וא"נ לא הוו לשוו נפשי' רשעים בזה מ"מ הא כ"י יוצא ממקום אחר ולא מהימני לטעון כל דבר המבטל השטר ויעוי' זה בטוש"ע סי' מ"ו מסעי' ל"ז ואילך אך אם הבע"ד מודה הרי האי שטרא כחספא בעלמא:

ומה שטוענים שהעדים לא חתמו אלא על קיום ח"י השכ"מ ליתא שהרי חזרו וכ' בדבריהם וקודם חתימה קרא בעצמו כל הצוואה מראשית ועד אחרית הרי מעידי' על כל הצוואה ומה שטוענים שלא הי' שפוי בדעתו הרי עדים בפנינו ומעידים שהי' שפוי וכ"כ בשטר אע"ג דלא צריך כמבואר בש"ע סי' ר"נ ס"ו בהגה':

ומ"ש שלא חתמו עלי' נאמני הקהלה אם יש בזה תיקון בעיר בפירוש כ' בפנקס התקנות אפשר שיש מקום לדבריהם כמבואר רס"י ס"א אבל לא אאמין שימצא כזה ובפרט בצוואת שכ"מ שהקלו עליו שלא תטרוף דעתו עליו שלא תטרוף לו השעה ודבר זה יהי' ידוע לדייני קרתא בלי ספק:

ומ"ש שלא יצא מת"י הנה הי' ביד האלמנה והשתא אי נמי נדמהו לדייתקי קשורה על יריכו מ"מ הכא שהעדים מעידים שהוא מסר השטר להם והם הפקידוהו ביד האלמנה והיינו אם יש עכ"פ ע"א מהם שחתם ביומו או אם נאמר דלא משוו נפשי' רשעים דלא גמרי הדין ואז כשרים להעיד על הנ"ל ולא זולת:

ודע דאם יופסל השטר דייתקי הלז אז הו"ל כאלו מת ולא ציוה כלל כי שטר הראשון נתבטל מכל וכל מ"ש בתוכו עי"ז השני דדייתקי מבטל דייתקי וזה השני פסול ע"י הנ"ל וה"ל כאלו לא ציוה כלל ומ"מ יש לדון ולומר דוקא מה שצריך קנין בעלמא רק דברי שכ"מ ככתובי' וכמסורי' דמי בהא אמרי' לא כיון להקנותו אלא בשטר שחתומי' בו עדים אבל לענין פיטור השבועה אפשר שלעולם דבריו קיימי' כיון שאמר להדיי' שהוא מאמין לאשתו ובנו והדבר צריך עיון קצת:

כל זה כתבתי בחפזון רב ומבלי עיון בשום ספר כי בעל הדרך ירט בן יומו בא ובן יומו אזל וגם אינני במזג השוה ה' יחלימני ויחייני עם כל עמו ב"י הכ"ד החותם בברוך. מ"ד נגהי ליום ה' כ"ו טבת תקסג"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכב

אודת מעשה בריבה א' שהשכירה עצמה למשרתת אצל בעל בית א' והשכינה לו נזמים של זהב והלכה לה ולא חזרה אליו עוד, ולא נודע מקומה איה. ומשפחתה מי ומי הם וארכו לו הימים ואותו האיש רצה לצאת ידי שמים מה לעשות בנזמי' ההמה וכתבת עוד שיש מלעיזי' לומר שהמשרתת באתה בזמנה וחזרה בה והבעל בית לא רצה אז להחזיר לה הנזמי' הואיל וחזרה בדבורה ומשום כן הלכה לה הנערה ואומרי' שאותו האיש בוש בדבר שעיכב משכון העני' שלא כדין מפני שפועל יכול לחזור בו ומשום כן בא עתה לצאת י"ש וסוברי' האומרי' שעי"ז נידון כגזל וא"י מי גזלן וכה"ג כנראה מתוכן דבריך:

הנה לפע"ד אם האמת כן הוא שבאתה בזמנה וחזרה בו והלכה לה נ"ל שהנזמי' הם שלו מדינא דאחולי אחול גבי' אע"ג דבפקדון ומשכון בעלמא לא הוה מחילה מדלא תבע ושתק מ"מ הכא מדהות הכא ותבעו וסרב וקבוע דינא ודיינא במתא בד"י ובד"א ואזלת לה ולא קבלה עליו בפניהם אחולי אחלי' הא למה זה דומה לאנפרות דפרק הניזקין (גיטין נ"ח ע"ב) ובטוש"ע סי' רל"ו ועיי' מענין שתיקה כהודאה בתשו' מהרי"ט ח"א סוף סי' ק"ז ואין לומר דהכא אפי' אי מחלה הוה מחילה בטעות שהיא סברה שהבעל הבית דינא קאמר שהמשכון שלו מפני שחזרה בו ולפי צורת השאלה משמע שהיתה יכולה לחזור בו לפי הדין והמנהג (כי גופא דעובדא לא ידענא) מ"מ נ"ל דנהי נמי דמדינא היתה יכולה לחזור בו מ"מ משנת חסידים לא הוה למשוי נפשה הדרנא ושארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב והואיל וניחא לה למיקם בהימנותה רצתה לפייס הבעל בית ומחלה לו המשכון ולא תלינן בטעות וראי' ממ"ש תוס' ב"מ ס"ז ריש ע"א וב"ב מ"א ע"א ד"ה א"ל מחילה בטעות וכו' לפי' ר"ת ע"ש כי הוא ממש נדון דידן ומבואר שם אפי' הלה עומד וצווח לא משגחינן בי' ודין זה נ"ל ברור בעז"ה:

אמנם אם לא היתה כאן בזמנו כלל הנה אי איכא למיחש למיתה שכבר מתה הריבה ההיא הנה מהר"מ לובלין בתשו' סי' י"ב ורמז עליו הש"ך סי' רפ"ה סק"ז פליג עם שכנגדו באורח שמת אצל בעה"ב ולא נודעה לו שום יורש בעולם וס"ל למהרמ"ל שב"ד נזקקין להוציא מיד הבעה"ב ולהעמיד אפטרופוס והמעיין שם יראה שכל ראיותיו אינם מוכרחת וכבר מחו לי' מאה עוכלי בעוכלי במהריעב"ץ ח"א סי' קמ"ב וכן נ"ל בברור שאין צריך להוציא מידו כלל וגם קשה מאוד שיבואו יורשים שיכולין לברר שהם

היורשים של פלוני שמת כיון דלא הוה נודע לנו בחיותו וה"ל כממון שאין לו תובעים ועמ"ש תוס' כתובו' ס"ח ע"א ד"ה כאן וכו' ועמ"ש תוספ' ב"ב ל"ד ע"ב ד"ה רב הונא בסוף הדבור ונ"ל ע"כ בכי האי גוני משמים זכו לי' ודידי' היא ומאן מרמא לי' מידי' ואי ירצה לעשות ולנהוג מדת חסידות יעשה דבר לצורך נשמתה והוה ג"כ קצת השבה עיי' ב"ק דף ק"ט ע"א אע"ג שאינו דומה ממש להתם:

ואמנם למיתה לא חיישי' ואיכא למיחש שע"י אונס לא היתה יכולה לבוא למועד אשר יעדה ומן הדין אפי' שום נדנוד איסור וחסרון הימנותי' אין כאן ואיהי טעתה לומר שמדינא יעכב הנזמים ומשו"ה לא חזרה וה"ל מחילה בטעות וא"כ ע"כ צריך לעשות בתחלה כל טצדקי דאפשר להודיע לה טעותה דלא גרע מאבידה שצריך להכריז ובזמנינו אלו יצא הקול ע"י מגיד חדשות שקורין צייטונג ומעשים בכל יום שהמוצא אבידה או מי שנאבד ממנו דבר מפרסמו ע"י הנ"ל וה"נ מחוייב עכ"פ להדפיס הדבר בצייטונג ואחר שנתעכב הדבר זמן מה ולא נודע ממנה דבר אע"ג שמעיקור הדין הי' ראוי' שיהי' הנזמי' מונחי' בידו עד שיבוא אלי' מ"מ כיון שנזמי' של זהב שכיחי טובא טפי מתפילין דבי בר חבו וגם פחתא דדהו ע"י תשמיש מועט הוא נ"ל טוב יותר שישומן ויכתוב עכ"פ בפנקס הקהל שיש בידו נזמי' שכך וכך שווים וישתמש בהם ע"מ לתת מהם שכר תשמיש לכשתבוא הנערה לתבוע ואז יושם כמה הוה הפחת וישלם הפחת שנפחת וגם שכר תשמיש ומצוה נמי עביד כמבואר רס"י ע"ב אע"ג דלדינא דוקא במשכנו של עני מותר לשמש בו בשכר לפרוע חובו א' לאחת אבל הכא תאמר לא מדובשך ולא מעוקצך מ"מ הכא יש בלא"ה סברות להקל בכנ"ל ועי' סי' רס"ז מסעי' י"ט ואילך כנלע"ד קרוב לדין אמת מצד הסברא ותל"מ והי' זה שלום לך ולכל אשר אתך הכ"ד. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכג

קהל א' הוזקו בשטף מים רבים הרבה בעלי בתים מהם ובה"כ וס"ת נפסלו ויש אשר לא הגיעו עליהם המים ולא הוזקו כלל ומחוק ונימוס המדינה שכל תקלה והיזק ידוע ומבואר שנעשה לא' מהעיירות יותן להם מאת שרי מנהיגי המדינה עשריות היזקם והם יוציאו המעות ותבעו מהשרים יותר מכפלי כפלים אשר הוזחו עד אשר הי' קשה להאמין ולא אבו שמוע והשתדלו הקהל בענין זה כמה שנים עד שלבסוף הזה על כל בני מדינה והנה עשו גם המה בערמה אנשי קהלה הנ"ל התפשרו השרים להאמין להם קצת יותר מחצי הזיקם והמעשר מזה הוא אלף זהו' ופטרם עי"ז מחוב ישן שהתחייבו מנת המלך סך אלף זהובים ועתה צעקו היחידים שהוזקו איך אותם שלא הוזקו ולא הגיע עליהם

שטף מים רבים יפטרו ממס כמונו ואפשר יותר ממנו כי יש בהם עשירי עם שהי' צריכי' לשלם הרבה לחוב המלך יותר ממנו ואנחנו הניזקי' נפסיד:

תשובה נקטה נפשי בקצרה נראה אעפ"י שאין בני הקהלה משותפי' אלא בעניני מסים והדומה להם משא"כ אופן הנ"ל אין עסק לשותפות אלא הניזקי' לא זולת מ"מ הכא שאירע היזק בבה"כ וס"ת ורחוב היהודים פשוט שלענין זה הכל בשיתוף לא מיבעי' פורעי המס אלא אפי' מי שאינו פורע במס הקהלה כלל וגדולה מזה אחז"ל במס' מגלה ר"פ בני העיר אר"ש ב"נ אר"י לא שנו אלא בה"כ של כפרים אבל בה"כ של כרכים כיון דמעלמא אתי לי' לא מצי מזבני לי' דה"ל דרבים וכ' תוס' נראה לפרש הכי כיון דרוב בני אדם רגילי' ללכת שם להתפלל אעפ"י שאין נותני' כלום בבנינו מ"מ כיון דלדעת אותם רבים נעשה חמורה קדושתו עכ"ל וזה הפי' עיקור שהסכימו עליו הרמב"ם פי"א מה' תפלה הל' ט"ז וז"ל אבל בה"כ של כרכי' הואיל וע"ד כל אנשי העולם נעשה שיבואו ויתפלל בו כל הבא אל המדינה אין מוכרי' אותו לעולם עכ"ל, וכ' הכ"מ שדעתו כפי' התוס' הנ"ל וזהו ג"כ דעת הרא"ש במגלה שם ע"ש אעפ"י שמסיימי התוס' בדבריהם כיון שלדעת אותם רבים נעשה חמירא קדושתי' עכ"ל משמע דוקא לענין חומר קדושה משום שרבים מתפללי' בו אבל לא שיהי' נהם דין שותפי' ז"א דהמעיי' שם בסוגי' יראה דהטעם משום דהבונאים הפקירו לדעת רבים ורבים זכו בו והוה שלהם ממש דאלת"ה תקשי לך מה דקאמר התם רב אשי האי כנישתא דמתא מחסי' אע"ג דמעלמא אתו לי' כיון דאדעתא דידי קאתו אי בעינא מזבנינא לי' ואי ס"ד משום חומר קדושת רבים הוא מה מועיל זה שכולם באים לדעתו קדושתו להיכן אזלא אע"כ חומר הקדושה היא שהופקר לרבים ואי ימחלו הרבים חלקם מזבנינן לי' וכיון שכולם מסכימים לדעת רב אשי מזדבן וכן נראה מלשון הרא"ש להדי' וכ"כ בהדי' בט"ז א"ח סי' קי"ג ס"ק ו' וז"ל אפי' בנו אותו משלהם דבנאוה אדעתא דכ"ע וזכו בו כל העולם הרי להדי' כמ"ש וא"כ נהי דהשתא ליכא בי כנשתא דרבי' ממש שיזכה בו כל העולם לפמ"ש מג"א שם ס"ס קי"ז בשם מ"ב ונפל פיתא בבירא דלא שכיחא השתא הני תנאים שהתנה הרב בעל משאת בנימין ואין כאן מקום לפלפל בדבריו כי איננו מעניננו מ"מ פשיטא דלפי הנ"ל כל הדרים בקביעות בעיר הזאת אעפ"י שאינם מפורעי המס פשיטא שיש להם שותפות בבה"כ וס"ת וההפסד שנעשה בזה נעשה גם להם ועוד ראי' ברורה מש"ס דב"ב מ"ג ע"א בני עיר שנגנב ס"ת שלהם אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאי' ראי' מאנשי אותה העיר ופריך ואם איתא לסלקו בי תרי מינייהו ולדייני ומשני שאני ס"ת דלשמיעה עבידא וע"ש בכל הראשונים

ומבואר בטח"מ סי' ז' וסי' ל"ז ובש"ע שם דה"ה לבה"כ והדומה משמע אפי' פיטור ממס לא מהני ואפי' מי שאיננו מפורעי המס יש לו חלק ושותפות בכל הנ"ל וזה ברור לפע"ד: **והנה** כי כן ברור שבעיר הלזה כולם שותפי' בהיזק הנ"ל ומכ"ש לפי מנהג העיר שעיקר הכנסת הקהל איננו ממס הקצוב לפי ממון ונפשות כ"א מחכירת מיני מאכלים ומשקי' א"כ כל אפים שוים ולית דין צריך בשש:

וכיון שזכינו לדין פשוט שכל אותו הסכום העולה יותר מן עשיריות ההיזק שאירע להם באמת אלא שהטעו השרים כל אותו הסכום הוא לאמצע לא מיבעי' לדעת הגה"ה מרדכי פ' חזקת סי' תר"ס שכת' וז"ל ירושלמי דב"ב איתא ור"ח הביאו בפירושיו האחין שיצא א' מהם ללסטיות או לגנוב בלא דעת חבירו חולקי' מכאן יש לפסוק על שני אנשים שיצאו לשוק וראה א' מהם ארנקי מונח בבית הגוי וגנבו שיש לו לחלוק עם חבירו עכ"ל וכוונתו שני אנשים שיצאו לשוק לישא וליתן בשותפות דאל"ה האיך הוציא דין זה מהירושלמי דהוא מיירי מאחין שותפים בתפוסת הבית ושרשו בנוי על סוגי' דב"ב קמ"ד ע"ב אחין השותפי' שנפל א' מהן לאומנות ומה ענין לדר"ח לכאן ועוד אי בסתמא מיירי א"כ הוא נגד ש"ס דילן ריש ב"מ דקי"ל אפי' מהפקירא לא קנה בראי' בעלמא והמגביה קנה מכ"ש בלסטיות דהכא דלא מהפקירא זכה ודוחק לומר אדרבא דוקא לסטיות שכיון שהולכי' יחד ואם המצא תמצא הגניבה יהי' שניהם בסכנה לכן גם הריווח צריך לחלוק עמו זהו דוחק, חדא מ"מ דין זה לא נלמד מהירושלמי ועוד גם הסברא אינה נכונה דאטו בשיפולי גלימא נקט לי' שלא יזיז ממנה וה"ל לפרוש ממנו שלא יסתכן עמו אלא ע"כ הדברים ברורים דבשותפי' מיירי ומשו"ה גם הריווח הזה לאמצע וכן הוא בש"ע ח"מ סי' קע"ו ס"ב בהגה' וכן אם גנב או גזל השותף צריך לחלוק עם חבירו עכ"ל. שוב מצאתי הגה' מיימוני פ"ה מה' שותפות אות ד' וז"ל שני בני אדם שהי' שותפים ויצאו בעיר וראה א' מהם ארנקי וכו' ואמר לחבירו כי אין לו חלק בו כי לגנוב לא הי' שותפי' לפי הירושלמי שמביא ר"ח דאחין שיצא א' מהם ללסטיות או לגנוב בלא דעת חבירו דחולקי' מצאתי לשון רבינו שמשון עכ"ל הרי מבואר לפניך כמ"ש דמיירי בשותפי' וא"כ ה"נ הואיל שהי' שותפין כמו שנתבאר, והטעו את הגוים השכר לאמצע אלא אפי' לדעת בעל העיטור שהבי' במרדכי פ' חזקת הנ"ל דס"ל דלא כר"ח הנ"ל וס"ל דהירושלמי בלשון תימה קאמר כך אומרים אדם שמצא מציאה אחיו חולקי' עמו ואדם שיצא ללסטיות אחיו חולקים עמו בתמי' ולזה הסכים בית יוסף סימן קע"ו מחודש ל"ה וכ"ה דעת הט"ז וגם דעת הש"ך נוטה כן בס"ק כ"ז ובסי' ס"ב סקי"ב מ"מ הא כ"ע מודים דאם עשה כן מדעת המשותף ורצונו ושליחותו דהכל לאמצע וזה ברור,

ולולי דמסתפינא הייתי אומר דבהכי מיירי ר"ח והוא גם הוא מפרש הירושלמי בלשון תימה ומ"מ הוציא כן מדיוקא דדוקא בכעין עובדא דירושלמי שכשעשה א' מהם ספר מה שלא יכלו אחרים לעשות וע"ז תמה הירושלמי אטו שם מצאו מציאה או גנב א' מהם יהי' השבח לאמצע בתמי' והיינו גניבה ומציאה שאינו מכלל שותפות אבל כל שהוא מכלל השותפות שלהם השבח לאמצע וא"כ הה"נ בנדון דידן שהי' זה מעניני השותפות שלהם שרובם או כלם הטעו לשרים בסכום היזקו ומי שלא הי' בכלל זה מ"מ הרי ממוני הקהלה הטעו בסכום היזק בה"כ וס"ת שלהם בידיעת כולם ובזה כ"ע שותפים כהנ"ל א"כ פשיטא שהשכר לאמצע וגדולה מזה קי"ל בשו"ע ח"מ סי' קפ"ג ס"ז ע"ש בסמ"ע סק"ד ועתיס' כתובות צ"ח ע"ב ד"ה אמר ר"פ ובראשונים שם:

ואין נראה לומר נהי שהם שותפים מ"מ ישום הדבר לפי ממון היזקם באמת מי שהי' היזקו מרובה יקח הרבה מהריווח יותר ממי שהוזק מעט ומכ"ש ממי שלא הוזק כ"א מחמת שיתוף ס"ת ובה"כ גם זה לא נ"ל כלל דהרי גרסי' כתובות צ"ג ע"א אמר שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים השכר לאמצע וע"ש ופי' הרי"ף והרמב"ם דוקא בסחורה שאינו עשוי' לחלוק אך תוס' והרא"ש פליגי וס"ל לעולם השכר לאמצע ומייתי ירושלמי שכ' הדין יהיב מאה והדין יהיב חמשין ואת אמרת הכין חבריי' אמרין יכיל הוא למימר ע"י עשרה דנרין שלי סלקית פרגמטי' וכו' ומסיים הרא"ש וכן דעת רוב מפרשי' ז"ל שבכל מיני שיתוף סחורות אם נשתתפו בסתם נוטל המועט כמרובה בשכר ובהפסד והטעם כמפורש בירושלמי או בשום אומדנא דמוכח כדפרישית עכ"ל הרא"ש שם ודעת הט"ז וש"ך סי' קע"ו סק"י נוטה לזה וכן בארתי במקום אחר באריכות שאין לנו להוציא ממון בזה נגד הר"י והרא"ש מ"מ הכא בנ"ד לפע"ד לכ"ע השכר לאמצע שוה בשוה שהרי השתתפותם הי' ע"י שטף מים רבים וההיזק הוא הביאם בשיתוף הלזה ולא הי' אפשר להם לפרד א' מחבירו בענין וגם אח"כ בענין השתדלות אצל השרים ידוע כי כח הציבור יפה וחבורם נאה להם וההיזק שהי' לציבור בס"ת ובה"כ הי' עושה עין אצל השרים יותר ממה שהוזק כל יחיד בפ"ע ולולי שהי' הממוני' מכניסי' עצמם בעסק זה בהשתדלות רב לא הי' נגמר שום דבר והם שלוחי הציבור בשוה א"כ אומדן הדעת נותן שאינו מעלה לבעל ההיזק מרובה למי שלא הוזק כ"א חלקו בס"ת:

וגם אין נראה כלל לומר שכיון שניכה להם מחוב המס שלהם א"כ יהי' הריווח לפי סכום המס שלהם ויקח העשיר הרבה ויש לזה פנים ממ"ש מהרי"ק הביאו רמ"א בהגה' ש"ע ח"מ סי' קס"ג ס"ג בהגה' שני' וז"ל קהל שהלוו לשר ואמר להם לנכות להם בעניני מסים ואח"כ לא רצה ונתיאשו מן החוב ואח"כ קם בנו תחתיו וניכה להם הקהל הוו כזוכי'

מן ההפקר ואינן צריכי' לשלם חלק לאותן שהי' עשירים בזמן ההלואה וירדו מנכסיהם עט"ז והגה"ה הגאון ח"ץ ע"ז מ"מ לפי אותה תשובה הי' נראה שאותן שהם עשירים עתה נוטלי' יותר מהעני' דהשתא וא"כ אמור מעתה ק"ו השתא ומה התם דבא להם ע"י חוב שהלוו העשירים אז מ"מ כיון שכבר נתיאשו וזכו מן ההפקר והוטל הריווח אל המס מרוויח העשיר עתה אע"פ שהי' עני אז מכ"ש הכא שהריווח הזה מעלמא אתא ולא ע"י חוב שהלוו מתחלה ע"מ לנכות מהמס מכ"ש די"ל שיהי' הריווח לפי הסכום כן הי' נראה לפום ריהטא אבל כד מעיינת שפיר לא דמו להדדי כי עוכלא לדנא דהתם הי' השר מוחל להם מס הקצוב עליהם ובאומרו שמוחל להם אלף זהובים מהמס ממילא מרוויח העשיר לפי עשרו ומשמיא חסו עליו ונהי דכוונת השר הי' לפרוע חובו ובענין פרעון החוב אין ענין לעשירי' של עכשיו שהי' עני' בשעת הלואה מ"מ מה לנו ולמחשבות השר כיון שכבר נתיאשו מהחוב כהפקר דייניגן לי' וכמחילת מס דאתא מעלמא הוא וגם על זה הא צווחו כי כרוכי' הט"ז והח"ץ הנ"ל ומחו לי' מאה עוכלא בעוכלא משא"כ בנדון שלפנינו אין כאן שום מחילת החוב שהרי אותן אלף זהו' יוגבו מהמדינה ויבואו לידי השר לתנם ליהודים האומללים הניזקי' אלא שהוא טורף מהם ומעכבם בשביל חוב שחייבים לו במסים וכיון שהדין נותן שהמעות הנגבי' שייך לאמצע שוה בשוה כבר זכו בשוה וכי טורף השר מעותן של אלו בשביל חוב העשירים אנן מי שתקינן ע"כ המחוור בענין זה שהריווח שוה בשוה ואעפ"י שדעת השר הי' שאותן שהי' ניזקי' הם יפטרו ממס ע"י פרעון אלף זהו' מה לנו ולדעתו בזה וגדולה מזה עיין ברא"ש פ' הגוזל ומאכיל סי' כ"ה ע"ש ר' קלונימוס זקינו של ר' שמחה שהי' השר מוחל לו חלקו במס והי' נותנו לקהל הביאו ב"י בח"מ סימן קע"ה ועמ"ש סמ"ע סי' קס"ג סקל"ו וק"ל:

אך כל זה בריווח שמגיע יותר על עישור שלהם אך גוף עישור היזק שלהם נ"ל דיותן לבעלי ההיזק אעפ"י שיש קצת סברא לומר שהי' כלאחר יאוש ודומה להא דאי' בפ' הגוזל ומאכיל קט"ז ע"ב שיירא ההולכת במדבר ועמד עלי' גייס ועמד א' והציל דהציל לאמצע וע"ש מסקנת הפוסקים בשהי' מציל ע"י הדחק הרי הוא לאמצע וכ"פ בש"ע סי' קפ"א וע"ש ס"ב ובסמ"ע סק"א ויובנו דברינו אלו מ"מ לא נ"ל לדמו' להתם דמדרכם של שרי המדינה לסייע להניזקי' ולא שייך בהם יאוש ובשגם שהקהל בעצמם לא נחתו לכך לא רציתי לתקוע עצמי בדבר הלכה בענין זה:

היוצא ממ"ש שכל א' יברר הזקו כמה הי' ואם לא יאמינו לו צריך לשבע ולפטר אותו הסכום מפרעון המס שלו ואם הוא איש שאינו פורע נמצא שהוא נוטל אפ"ה ישבע ע"ז ויטול ודבר זה מתורת ר"ח למדנו שכ' כל האי ידע והאי לא ידע ישבע האי דידע ושקיל

ועיי' הגה' רמ"א סי' צ"א ס"ג וגם הקהל יקחו לקופת הקהל עישור הפסד ס"ת ובה"כ וכדומה וכל ההוצאו' שעלו ע"ז יקחו כולו ולא רק העשיריות והמותר אח"כ יחלקו שוה בשוה ויותן מזה גם למי שאינו מפורעי המס רק שהי' דר אז בקהלה נמצא שנפסד גם חלקו בס"ת אזי יותן גם לו חלק בריווח הנ"ל כשהוא תובע אבל מי שאינו תובע אינם מחויבי' ליתן לו כלום כיון שהי' בעיר ולא בא לתבוע אימר אחולי אחיל כל זה כתבתי הנלפע"ד. פה מ"ד יום ה' וארא תקנ"ט לפ"ק וחתמתי שמי. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכד

החיים והשלום לידידי הרב המופלג מה' חזקי' כ"ץ מורה צדק לקהל ה' גליל וועדבוי יע"א:

תחלת דינו על ד"ת שנתעורר מעלתו בסוגי' דב"ב קנ"ה ע"א אעתיק לו מ"ש אצלי בזה וממילא ימצא תשובה על דבריו וז"ל אין רשאי' לנוולו עיי' חו"י רמ"ז ע"ב שהגאון עה"ג חילק בין מת קטן דרשאין לפותחו ולהלבישו כראוי משום דלא שייך חרדת הדין משא"כ גדול, והג' מה' דוד אופנהיים הקשה עליו משמעתין דאין זכר למו מחרדת הדין הנה יפה השיג הגאון חכם צבי סי' נ' על כלל דבריהם דלא שייך חרדת הדין אלא במטלטל ממקום למקום ולא שייך ניוול אלא בפותח ורואה אבל מ"ש שבות יעקב ח"ב סי' ק"ג מש"ס סנהדרין מ"ה וכ' הוא ז"ל לחלק בין בזיון בחיו דגרע מחיי שעה משא"כ ניוול דלאחר מיתה עדיף לי' להמת מחרדת הדין כבר עמד גם בזה בחכם צבי סימן מ"ז ודחה סברא זו כלאחר יד:

אמנם בעיקור דבריהם לא הבנתי מה הרעישו העולם בקו' זו מ"ט לא הזכיר ר"ע חרדת הדין לק"מ לא מיבעי' למאן דס"ל דבני משפחה ורצו להוציא מהלקוחות באמרם שבריא להם דקטן הי' באותה שעה א"כ לולי דאמר הש"ס דבן כ' הוא סריס ודינו כגדול לולי כן לק"מ מחרדת דהם יאמרו ברי לנו שהוא קטן ולא יהי' לו חרדת הדין ומשו"ה בא ר"ע עליהם מטעם ניוול ואפי' לר' יוחנן ס"ל כמ"ד בן י"ח שנה הי' ונהי דהוה גדול למקח וממכר מ"מ לענין דין שלמעלה איננו בר עונשין ואפי' לדברי חכם צבי סי' מ"ט דביום שנעשה י"ג ויום אחד הוה בר כרתי וב"ד של מעלה מענישין היינו בעונשי עה"ז שימות בנוער וכדומה ומשו"ה חייב חטאת אבל אחר שנסתלק מהעה"ז עונש שלמעלה ממש ליתא כן נראה ממ"ש תורת חיים טעם על שיתין פולסא דנורא דלמטה שנעשה בר עונשין לי"ג שנה א"כ מכין אותו ג"פ י"ג שהוא ל"ט מלקות ולמעלה נעשה בר עונשין לעשרים שנה מכין אותו שיתין פולסא שהוא ג"פ עשרים והח"צ בעצמו חילק להיפוך אבל הנלע"ד כתבתי והוא הנכון לע"ד:

ומה שנתעורר מעלתו אמ"ש רשב"ם דבן י"ח נעשה גדול למכור אבל מי"ג נעשה בר עונשין ומאי בעי רשב"ם בזה ואי להודיע הדין א"כ בתחלת הסוגי' הי' לו לכותבו יפה הרגיש איברא נלע"ד דוודאי לדינא כתבו וכאשר אבאר אי"ה:

והנה הפשוט תוא דבתחלת הסוגי' הי' הדעת נותן דכל שהביא ב' שערות אחר י"ג שנה בוודאי מוכר בנכסי אביו דכיון שהוא גדול לכל עונשין ולגטין ולקידושין מאי אולמי' דנכסי אביו, והא דאמר קטן מאימתי מוכר היינו כשלא הביא ב' שערות גם לא סימני סריס דכי האי גוני הוה קטן לכל התורה כולה ומ"מ לענין מו"מ הוי גדול משהגיע לעונות הפעוטות ואמנם לענין למכור בנכסי אביו בעי י"ח למר וכ' שנה למר והכל בשלא הביא שערות והא דתני' בבריתא דאין רשאין לבודקו מיירי בשלא הי' אלא מבן י"ג עד י"ח שאז בבדיקה סגי' אי אית לי' שערות. אך מדהקשה מהך ברייתא אמ"ד בן כ' שנה ש"מ דלאו הכי הוא אלא אפי' הביא ב' שערות מ"מ צריך שיהי' בן י"ח למר ובן כ' למר והוה סד"א דה"ה לענין עונשין להנך מ"ד לא נעשה גדול עד י"ח קמ"ל רשב"ם וזה פשוט וברור:

ומ"מ אמינא דמאי שסיים רשב"ם והביא ב' שערות הוא שפת יתר דהוי סגי באומרו לענין עונשין לא בעי בן י"ח אלא בן י"ג, והנראה דרמז לן עוד הא דאיתא ביבמות פ' ע"א אתמר אכל חלב מבן י"ח וכו' נולדו בו סי' סריס וכו' ויעיי' בנב"י קמא בחלק א"ע סי' ו' דף ג' ע"ב בד"ה ואני אומר וכו' שם בארה דהרמב"ם פסק כשמואל דקטן הי' באותה שעה ונדחק שם מ"ט שבק רב באיסורא ולכאורה ראי' משמעתין דאתי' לי' שפיר למ"ד בן י"ח וקשה ניחוש אלו הי' חי הי' מביא סי' סריס והוה גדול למפרע ומכירתו מכירה והשתא מילקי לקי אהאי אי אכל חלב מכ"ש הכא איך יוציאו היורשים מיד הלקוחות ועוד הכא בשמעתין שכבר נעשה בן י"ח בלא הבאת שערות ואיכא נמי רובא המסייע ללוקח דרוב המתאחרים להביא שערות כל כך יולדו בו סי' סריס אע"כ הלכה בהא כשמואל דקטן הי' באותה שעה ואין לומר שאני הכא דהוי דינא והלכתא כשמואל בדינא ומנ"ל לרמב"ם למיפסק כשמואל גם באכל חלב שהיא איסורא ז"א דאי הוי הלכתא כרב באכל חלב שהוא עיקור פלוגתתם ממילא הוה הלכתא כוותי' גם במה שנוגע מזה לדינא ודבר זה ביאר הרא"ש ב"ק פ' שור שנגח ד"וה סי' ד' וא"ש, והיינו דמסיים רשב"ם שלענין עונשין גדול הוא כשנעשה בן י"ג והוא שהביא ב' שערות ולאפוקי אם לא הביא שערות אפילו נולדו בו סי' סריס לא נעשה גדול למפרע וק"ל:

מה שביקש מעלתו הנני לעמוד על ימינו בזה וכיוצא בזה אבל לדעתי האי מילתא הוא רחוק בתכלית הרחוק לפי מה ששמעתי מהם דעתם וה' ינהלהו על מי מנוחות וישכנו

במשכנות מבטחות כנפשו היפה ונפש אוהבו. פ"ב יום עש"ק ח"י טבת תקע"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכה

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המאה"ג הותיק מלא עתיק החרוץ ושנון כמו"ה מנחם כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק ר"ד יע"א:

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו נידון דברי ריבות שהי' בשעריו מאז והסכימו לשמוע לקול הנבררי' ומכ"ת בראשם ויצא מאתם לקחת מעזבון הקצין ר"י ע"ה סך ד' מאות ק"מ ועתה טוען חתנו פ"ו ר"ל שרייבר שישבע שלא הניח כ"א סך ד' אלפים ורוב בעלי סכומות רוצים לעשות לו הנחה ויש מיעוט מערערים ואומרי' שלא לזוז מפשר הנבררי' הנ"ל:

דברי' הללו א"א להעמידם על דין תורה ממש אך יבצעו תמימים ביצוע ופשר של שלום ואך זה למבקשי שלום אבל לבעלי מצה אין לגדור שום פרצה עכ"פ ראשית דברי' אעמוד דברי על עיקור מיצוי הדין ואח"כ נדבר מנידון שלפנינו בעזה"י:

הנה מנהיגי עשיית הערך והשומא נחלק לב' מנהגי' הספרדיי' הראשונים רובם בתשובותיהם נראה שהי' מנהגם שהשמאים שמו לפי אומדן דעתם כל איש ואיש לא עפ"י המנותא דידי' לא עפ"י שבועה אלא מה שעלו בדעתם כך הי' הסכמת הקהל ונגזר אומר ויקם, וסברתם הי' הרי המסים הוטלו עלינו מאומות העולם השמים לפי דעתם כבודם רכושם של מקהלות ישראל, אף עפ"י שטועים באומדן שלהם מ"מ כך מטילים עלינו וא"כ סוף דינא כתחלת דינא שהשמאים שהם כעין שלוחי המלך ישומו ג"כ על אופן זה ועל זה כ' הרא"ש בתשובה שאף עפ"י יתברר שטעו טעות גדול ופטרו אנשים מפני שאמדו אותם בחזקת עניים ונמצא שהם עשירים מ"מ פטורים הם ממס כי כך קבלו עליהם מתחלה לפי אומדן דעת האנשים האלו:

ואמנם רוב קהלות אשכנזים נוהגים עפ"י דין תורה שהציבור דין שותפים יש להם וכל א' יאמר עפ"י הימנותיה אם יכול ליתן את אשר שמוהו או ישבע שבועת השותפי' שמשביעי' אפי' על ספק והאריך להסביר הענין בתה"ד סי' שמ"ג, ובענין זה לא שייך תשו' הרא"ש הנ"ל וכ' רמ"א סי' קס"ב ס"ג שאפי' נהגו לערוך עפ"י השומא יכולים לחזור בו ולהשביע כי זה הוא עיקור הדין ששותפי' משביעי' זא"ז בכל זמן ועידן:

ומ"מ ממנהג הקהלות והסכמת האחרונים אם העריכו על ג' או ד' שנים והאמינו לו אז עפ"י שבועתו כה יהי' כל זמן ההוא אפי' העשיר או העני אח"כ הכל הולך אחר הזמן עשיית השומא ונמשך עד זמן עשיית שומא אחרת:

ואמנם יש קהלות ופפד"מ מכללם אשר אם יארע במשך הזמן לאדם הפסד ידוע אז משיא בניו מנכין לו מסכומו ואם מרויח ריוח גדול בא אל הממונים ומודיע להם להעלותו בערך סכום מס שלו ואם יתברר שלא בא ענוש יענש אך ברוב הקהלות אינו כן אלא הכל הולך אחר תחלת עשיי' ההערכה ואם בין עשיית ההערכה ובין התחלת עשיית הפנקס וגבייי הראשונה נשתנה ענין של א' יעיי' בתשובת מהרש"ל סי' מ"א:

אמנם אם אחר שהעריכו עפ"י אמונים כנהוג ואח"כ תמצא פתאום שהוא עשיר מופלג ונמצא הטעה השמאים וגזל רבים העלה בתשו' חו"י סי' נ"ז וסי' נ"ח לתלות במציאה ושפתאום נתעשר אך אם כבר מת אין להוציא מהיתומי' וטוענין ליורשי' אם הי' מסחרתו אבנים טובות ומרגליות או עסקו הי' עם שרי' גדולים שי"ל שהרויח בפ"א סך רב אבל לא זולת זה ויע"ש כי ב' תשובות הללו סותרי' קצת:

ומעתה נבוא לנידון שלפנינו בעזה"י מה שתקנו אקרו"ט מאז לגבות מכל עזבון על ד' שנים ונעשה בידיעת אנשי הקהלה כה יהי' וכה יקום ואין להרהר אח"ז, ומה שהעריכו ר' יונתן שרייבר על פי הימנותי' לסך ל"ג זהו' כ"מ לשנה ובשנה קודם מותה עשה צוואה שהודה בה שעשרו יותר מי"ב אלפים ו"ו הנה אחר שכבר מת טענינן ליורשי' שאותו שנה הרויח כן בפ"א וממילא אין להוציא מהם לשעבר אך מאותו שנה ואילך אלו הי' נשבע שבעת עשיית הסכום לא הי' עשיר כל כך וא"כ הכל הולך אחר עשיית הסכום אעפ"י שנתעשר אח"כ אך כיון שאיננו נשבע על ככה אלא שאין להוציא מן היורשי' משעבר אבל עכ"פ מה שלפנינו שהוא עשיר עתה אם לא יבררו היורשי' שהרויח עתה א"כ צריכי' לשלם עכ"פ מאותו השנה כפי ערך מי"ב אלפים זהו' ועפ"י פשר של הבוררים ישלמו מאותו השנה לפי שמנה אלפים ומשל אחר אותו השנה טוענ' היורשי' שלא מצאו בעזבונו אלא ד' אלפים זהו' ישבעו על ככה ולדעתי די בחרם סתם באסיפת רבים כל מי שמכחיש ומטעה קהל בעזבונו של ר' יונתן ושוב ישלמו רק ל"ג זהובים מינץ לשנה וטוב וישר לפשר עם היורשים שיתנו סך מה עבור החרם הנ"ל והאמת והשלום אהבו:

ואם אולי רוב פורעי המס יש להם טעם הגון לטובת הציבור לוותר החרם לגמרי נגד היורשי' הנ"ל אזי אין להשגיח על איזה יחידים הממאנים אך ידעו המוותרים כי המה מוותרי' מעות אלמנות ויתומים ע"כ אם אין להם טעם הגון לטובת הכלל לא יוותרו אבל בשום אופן אין להמיעוט להרהר על הסכמת הרוב. פ"ב נגהי ליום עש"ק א' דר"ח חשון תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכו

שלום לתלמידי התו' הקצין הר"ר הרש נ"י:

בזו השעה הגיעני יקרתו ונפשו בשאלתו להשיבו מהר בדבר שאלה שנשאלה א' שבק חיים לכל חי והניח סך מרובה לקרן קיימת וז"ל בצוואתו דיזעס געהערן אן מיינע ארמע פערוואנדטע וכו' ומינה את אחיו אפטרופוס על ק"ק הנ"ל ובקשו ממעלתו לשאול את פי לתת גבול עד היכן מגיע קורבה ועוד אם דווקא עניי קרוביו בכלל לשון זה או אפי' קרובי אשתו:

הנה שיעור הקורבה מבואר בב"י לחשן משפט סי' רמ"ז בשם נימוק"י שכ' בשם ריטב"א קרוביו וקרובותיו הם כל פסולי עדות ומ"מ כבר נשאלה שאלה כזו מלפני [עיין בסימן שאחר זה] שנת תקע"ה לפ"ק והי' סך עצום אשר אין הדעת נותן שיותן כל כך לב' או ג' קרובי' פסולי עדות ושם העליתי שיותן גם לרחוקים יותר והבאתי ראי' מהגה' מרדכי דב"ק סי' ר"ג לענין עניי עירו יע"ש ועיי' פירש"י ב"מ ע"א ע"א ובסדר הגט איתא דרביעי ברביעי נמי נקראו קרוביו קצת בלשון בני אדם וע"ש:

ולענין קרובי אשתו פשוט דאין אלו בכלל קרוביו ואם המת בעצמו ציוה בזה הלשון האמור למעלה אם מפיו יצאו הדברים פשוט דאין קרובי אשתו פערוואנדטע שלו:

וזה כמו שנתיים נשאלה שאלה כזו לפני אך באופן אחר כי שם לא יצאו הדברים מפי המת בחליו כ"א אמר שאפטרופסי' יעשו לטובתו ולטובת בניו וראו האפטרופסי' לכבוד היתומים להפריש מירושתם סך מה ולכתוב בלשון צוואה שיהי' לקרן קיימת ואז אמרתי נהי שהרשות ביד האפטרופסים לעשות כן מ"מ כיון שלטובת ולכבוד היתומי' נעשו והקרובים של אמם המה קרוביהם כמו קרובי אביהם ע"כ ינתן לקרובי' יתומים בין מצד אביהם בין מצד אמם אמנם בנידון השאלה שלפנינו לית כאן מקום ספק שאין לקרובי האם חלק בהנ"ל, מכתבו שבוע העברה קבלתי על נכון ואחתום בברכה. פ"ב עש"ק ויחי תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קכז

אבן הזוהר כעצם השמים לטוהר שלם שמו ושלימה משנתו אשרי הורו ויולדתו ה"ה י"נ הרב הגאון החרוץ המפורסם המופלג נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה שלום פיורדא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ל"ב יע"א:

יקרתו מעולפת ספירים בין שורתים מצהירים הגיעני והנאני ותמהני וכי לגמרא דידי או לסברא דידי צריך ששאל ממני דבר הלכה והיותי מחויב לשמור מצותיו הנני להשיב כמסכים על כל דבריו לדינא:

ע"ד איש א' עשיר מת וחיים לנו ולכל ישראל שביק שציוה לפני מותו בזה"ל חמשה מאות זהו' יחולק לעניים קרובי הדרים בק"ק פלוני ומסתפק פר"מ מה גדר קרובים כי

אם נימא פסולי עדות דאורייתא כמ"ש תה"ד לענין אבילות, לא נמצא באותה הק"ק כ"א ב' או ג' ואומדן דעת שלא נתן סך רב כזה לב' או ג' וגם הי' לו לפרש בהדי':

או נימא כמשמע מפירש"י ב"מ ע"א ע"א עניי קרובים ממשפחתו משמע כל שהוא ממשפחתו אפי' דור עשירי ויותר גם זה רחוק קצת מאומדן הדעת אבל יותר נראה בעיני דפר"מ לפמ"ש בסדר גטין דעד רביעי ברביעי נקראו קרובים בלשון בני אדם וה"נ בצדקה אזלינן בתר אומדן דעת ולשון ב"א כמ"ש בהגה' ש"ע י"ד סי' רנ"א סעי' ה' א"כ יחולק בין הקרובים עד רביעי ובכלל כן כ' פר"מ וכל יקר ראתה עינו הבדולח ואנן מה נענה אבתרי', הרב"י בח"מ סי' רמ"ז כת' בשם נימוקי שכ' בשם הריטבא קרובי וקרובותי הם כל פסולי עדות ע"ש ומ"מ מ"ש פר"מ דאומדן דעת שלא נתכוון לזה לתת לשנים לבד יפה כ' כי כן כתב בהגה' מרדכי דב"ק סימן ר"ג דבזה"ז אין נותנין לעניי עיר לבד כיון דמועטין הם אמדינן דעת הנותן שלא נתכוון על המועטים אלא על המרובים דעלמא והתם מדינא דגמרא עניי עירך קודמי' ואפ"ה אמרי' מסתמא דעתו על המרובים דמצוה לחלק וכמ"ש מג"א סי' תרצ"ה ס"ק י"ב וא"כ הה"נ הכא אע"ג דהוי תרי קרובים יותר מ"מ אמדינן דעתי' שעל המרובים נתכוון יותר. ומיהו מ"ש מרש"י ב"מ ע"א ע"א משפחתו אפי' עד עשרה דרי מרש"י אין ראי' דוודאי היכי דליכא קרוב אחר הכל נקרא משפחתו אפי' עד יעקב אבינו ע"ה ובהכי מיירי התם שקרוביו קודמי' לאחרים והיינו כל הקרוב לו אפי' עד יעקב אבינו יש בו חיוב קדימה יותר אבל היכי דאיכא קרובים ממש יש לומר אינך לא מיקרי קרובים כלל ובירושה כתיב לשארו הקרוב אליו ואמרי' בפ' יש נוחלין (בבא בתרא קט"ו ע"ב) נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן והתם פריך ולימא עד יעקב ותי' אבייי גמירי דלא כלה שיבטא ויש לעיין קצת בב"ק ק"ח ע"א בגזל הגר קאמר ש"ס וכי יש לך אדם שאין לו גואלים ופירש"י אם אין לו בן או בת או אח יש לו קרוב עד יעקב אבינו הקרוב קרוב יורש עכ"ל לא נזהר רש"י וכ' עד יעקב אבינו ואולי י"ל ולומר נהי דלא כלה שיבטא מ"מ משכחת לי' שהגזלן הזה הוא בעצמו ממשפחת הנגזל ומשבטו וכלה שבטא ולא נשאר כ"א זה הגזלן נמצא לענין גמירי דלא כלה שבטא הרי לא כלה שזה הגזלן ומ"מ לענין החזרת הגזילה למי יחזור והוה סד"א דבהכי מיירי קרא שיתנו לכהן לכן פירש"י מדליתא דאפי' בכי האי גוני נחלה ממשמשת עד יעקב בקבר וממנו ירשו שארי השבטים ויחזור הגזילה לכל השבטים בשוה ולא לכהן בלבד אע"כ קרא בגזל הגר מיירי כנלע"ד ליישב מ"מ מבואר דאפי' עד יעקב הכל נקרא הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה והיינו משום דליכא קרוב אחר אבל היכי דאיכא קרובים לעולם י"ל דהמרוחקים אינם בכלל קרובים כ"א הפסולי עדות:

לולי סברת ואומדנת פר"מ דהכא ליכא אלא תרי ומסתמא אין דעתו לחלק למועטים ולמישבק המרובים כנ"ל ע"כ דעתי מסכמת עם דעתו הרמה דאזלי' בתר לשון ב"א שהוא עיקור גדול בנדרים וצדקה וכמו שהאריך בתכלית האריכות בתשו' מהר"א מזרחי סי' נ"ג ולשון ב"א לקרות קרוב גם רביעי ברביעי כמ"ש בסדר הגט. ועוד שעניים של אלו העניים יש לתלות בעון אבות הראשונים עד רביעים כדכתי' פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלישים ועל רביעים וכן מצינו בעושר וגדולה בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל ויעיי' בזה בספר נודע ביהודה קמא בסוף הספר סי' ל"ח דבר נאה נמצא גם על זה העשיר הי' לפרוע שט"ח בעון אבותיו אלא שזכה ונתעשר עכ"פ מהראוי להטיב להעניים האלו שסבלו עבורו כמו שמצינו בדברי חז"ל ביעקב ועשו בפריעת שט"ח של שיעבוד מצרים:

ויש קצת ספק אצלי אם נמצאו במקומות וקהלות אחרות קרובים להעשיר הזה שמת שהמה קרובים שלישי בשלישי א"כ יש אומדנא בהיפוך דמסתמא לא נתכוון אלא לשני בשני ושלישי בשלישי שבאותה מקום שציוה לחלק מעותיו ונימא שהי' לו קפידא על אותה הקהלה הואיל והי' קהלתו של הנעדר וה"ל הנך עניים קרובים ובני עירו אבל לתת לרביעי ולמישביק קרובים שלישים שבמקום אחר לא עביד אינישׁ דשביק קרובים ויהיב לרחוקים אע"כ לא הי' דעתו אלא על שניים ושלישים ולא על רביעים כלל:

ומה שנסתפק פר"מ שיש מהקרובים שמפרנסים עצמם כל יום מיד לפה אבל אין להם קרן קצוב אם רשאים ליטול מהנ"ל דבר פשוט הוא שהם בכלל עניים שאפי' מגבאי צדקה הי' מותרים ליטול כמבואר היטב במתק לשון הטור י"ד סי' רנ"ג מכ"ש להתפרנס ממתנת קרוביו דקיל טפי דהרי לדעת הטור שם הבא ליהנות מקופה של צדקה צריך למכור כלי תשמישו כסף שלו משא"כ המתפרנס מקרוביו ובזה יש להבין דברי ט"ז שם ס"ק ב' שכ' עמ"ש הטור שצריך למכור שולחן כסף שלו והוא נגד הש"ס והעלה הט"ז לחלק דבימיהם הי' אוכלים על שולחן קטן מצי שפיר למימר לא מקבל עלי לאכול אלא על שולחן של כסף אבל בזמנינו שולחן גדול שכל בני בית אוכלין עליו אין נותנין לו צדקה עד שימכור זה השולחן ומייתי ראי' ממסדרי' לבע"ח שאינו מסדר אלא לו אבל לא לאשתו ולבניו. ומאוד תמוהים דבריו הא הך דמסדרי' לבע"ח פריך הש"ס ב"מ סוף דף קי"ג ע"ב לימא לי' מלוה ללוה לא עלי קארמית פי' פרע לי חובי וצא התפרנס מן הצדקה ותי' אביי איברא עליו קארמי שנאמר ולך תהי' צדקה יע"ש נמצא היא גופי' חדוש הוא דחדית רחמנא שיהי' מוטל על המלוה פרנסת הלוה ורחמנא לא חדית אלא

לו ולא לבני ביתו וכן פירש"י שם קי"ג ע"ב ד"ה לו הוא צריך ליתן מטה אבל לא לאשתו ובניו דהחייהו כתיב ולא הוטל על המלוה להחיות בני ביתו עכ"ל:

וכל זה התם בסדור בע"ח משא"כ הכא כיון דמחוייבים לפרנס אותו מן הצדקה ולא נתחייב למכור שולחנו מפני שהורגל בו ולא מקבל עליו שולחן של עץ הה"נ בני ביתו מורגלים בו כמוהו ומוטל עלינו לפרנסם לפי ההרגל ואיך נכפהו למכור שולחן של כסף השייך לאכילת בני ביתו וצ"ע לכאורה. ולהנ"ל י"ל דהרי מי שאינו מתפרנס מקרוביו והוטל על החופה צריך הוא למכור ולא מצי למימר לא מקבל עלי והשתא משכחת לי' שזה הקרוב המפרנס את זה איננו קרוב אלא לו אבל לבניו ובני ביתו כבר נתרחק וע"כ יטיל פרנסתם על הצדקה וצריך למכור חלקם בשולחן של כסף ועדיין צ"ע. יהי' איך שיהי' מבואר דפרנסה מקרוביו קיל משארי צדקה והתם מיירי להתפרנס תמיד מהם מכש"כ בנידון דידן שאינו אלא באקראי ופ"א פשיטא שהמה בכלל עניים אלא מ"מ נ"ל כיון שאמר קרוביו העניים כי היכי דבקרוביו הקרוב קרוב יש לו מעלה יתירה ממי שהוא רחוק ממנו ה"נ העניים מי שהוא עני יותר יש לו שום קדימה יותר ומחלקי הצדקה ההיא יתנו עיניהם לחלק לפום הקורבא ולפי רוב העניות גם את זה לעומת זה:

ובמאי דבדק לן מר בדברי ר"א ממיץ שבט"ז י"ד סי' רנ"ח סק"ד והוקשה לפר"מ לפי מה דקי"ל בח"מ סס"י רע"ו דטובת הנאה אינו ממון להורישו וכיון שר"א ממיץ ידע באמת שהדירה לצדקה א"כ אין מחזיק בהם אלא טובת הנאה ואין היורשין יורשים טובת הנאה א"כ אמאי יחזירם, אלו דבריו:

אומר אני למעיי' בהגה' מרדכי דב"ק סי' ר"ג ובמרדכי דב"ב סימן תצ"ג בשינוי קצת יראה דר"א ממיץ תפס מרשות היורשים בעדים ואמר שהאשה נדרה לעניים כ' דינרים והיורשים הכחישו ופסק ר"י בר שמואל דר"א לא הוי בעל דבר רק כעד א' המעיד נתנסך יינך או הוקדשו נכסיך והבעלים מכחישים אין בדבריו כלום וצריך להחמיר הנכסים לבעלים דלאו כל כמיני'. שוב כ' אפי' הי' לו לר"א מגו כגון שתפס בלא עדים והי' מהימן שנדרה כ' דינרים לצדקה במגו להד"ם ומעתה מחויבים היורשים להפריש מירושתם סך הנ"ל לצדקה דמגו כעדים דמי מ"מ אין הכרח שיהי' אותו הממון שהחזיק בו ר"א ממיץ אותו יהי' מוקדש דוקא דלמא ירצו הם להפריש ממן אחר ולא דמי לדח"מ סס"י רע"ו התם הופרש הממון וניתן ליד המחלקו שיהי' אותו הממון להקדש עניים ואין להיורשים בגוף הממון כלום רק טובת הנאה ואותו אינו נתפס בירושה אבל הכא שלא הופרש שום ממון רק כל הנכסים בחזקת יורשי' קיימי ועליהם הוטל עפ"י מגו של ר"א ממיץ להפריש כ' דינרין אבל לא אלו דוקא ולא כל כמיני' דר"א ממיץ להפרישם כיון שלא

הושלשו בידו ע"ד כך רק הוא התפיסם וצריך הוא להחזיר להם קרנם והם יקיימו נדר מורישם כרצונם. ושוב כ' שם שאין ר"א יכול לתופשם מטעם שהוא גדול עירו וידו יד עניים ואי תפשי להו עניים בוודאי אינם צריכים להחזיר אלו כ' דינרים וכבר יצא הנעדר ידי נדרו על זה כ' דבזה"ז אין דעת הנודר לתת לעניי עירם דוקא שהמה מועטים אלא לחלק גם לשארי עיירות נמצא לסך חלק המגיע לעניי עירו של ר"א ממיץ מהני תפיסתו ואין היורשים יורשים טובת הנאה אבל סך המגיע לשארי קהלות צריך להחזיר להם הקרן וממילא ט"ה של היורשים ע"כ יוחזר כל הסך להיורשים ור"א ממיץ יצרף עמהם בשעת חלוקה ויהי' טובת הנאה לשניהם לר"א ממיץ ולהיורשי' כנלע"ד פי' דברי המרדכי ומיושבים כמה דקדוקים וגמגומים ובפרט ק' פר"מ הגאון נ"י ובזה תנוח דעתו הרמה והנשאה בחכמתו הנפלאה הכ"ד א"נ דש"ת החותם בכל חותמי ברכות. פ"ב יום ג' כ"ג מנחם תקעה"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קכח

שלום וכ"ט לרב טב ה"ה הרב המופלג המאה"ג הותיק מלא עתיק שלשלת היוחסין כבוד מו"ה שמעלקי נ"י אבדק"ק עגריזע יע"א:

שלשום הגיעני נועם מכתבו והאותיות שאלני ע"ד דברי ריבות דיני ממונו' בעירו וביקש ממני לחוות דעתי הפעוטה ולברר דברי מעלתו בשאלתו כדי שידעו הצדדים שעל זאת השאלה באתה התשובה ע"כ הנני מעתיק לשונו אות באות:

איש א' מעירנו מת ושביק חיים לכל ישראל במקרה בעיר אגראם ולו אין יורש עצר שאר נין ונכד הגם כי יש לו אחים אמנם מבקשים צקיים דברי המת בשמחה וציוה בחליו מחמת מיתה בפני ג' ושנים מהם גבאי דח"ק וחילק נכסיו עפ"י לח"ק סך מסויים ולעני בן תורה מפה סך קצוב ולזכות נשמתו כי היכי דתיקום לי' עלמא איהא שמי' רבא דאגדתא אחר הלימוד ואת כל הנשאר ציוה לתת נדן לאחותו מאביו יתומה עני' ולהשיאה לאיש, והאנשים שמו במכתב את דברי הנשתוון וכתבו לכל א' אבי דואר לבשר חלקו אתיום ומיד לאחר מותו, ולא הספיקו לשלוח לכל א' את חלקו בכסף המתוכן עד אשר מכרו את עזבונו מטלטליו ושוה כסף שהי' לו עד כי נודע הדבר לאחד במחוזתינו ובתקוף חוסנא ציוה לתפוס כל העזבון בכח שט"ח בח"י המנוח ההוא ועי"ז קרוב לקץ נחמסה הצדקה מבעלי' עד בא דברי קדשו פס"ד אמת משפט ושלום לשערינו. שוב כ' מכ"ת בתוך דברי פלפוליו וז"ל גם הי' השטר לפי דברי המקבלי' כבר בחיי המנוח בדין ודברי' שהטיח דברי' על הקו' התו' ההוא שכובש שטרו הפרוע ואדרבא יש לו עליו תביעה יותר מאלף זהו' ושילח בקובלנא לרבו הרב פלוני עכ"ל לענינינו. עוד צריך לאודועי

מ"ש בלשון השאלה ובתוקף חוסנא ציוה לתפוס כל העזבון בכח שט"ח וכו' אין הכוונה תפיסה ממש לא ע"י שליח התופס לבע"ח במקום שחב למקבלי מתנת שכ"מ וגם לא תפיסה ע"י דייני פלילים אלא רצונו שציוה לעקל המעות ויהי' מונחי' בידי גבאי דח"ק הנ"ל ולא יחלקוהו למקבלי מתנת שכ"מ עד יצא כאור נוגה משפט צדק כי כן הבנתי ממ"ש מעלתו עוד וז"ל הכא שלא הי' רק ציוה לתופסו וכו' וכ"ש הכא כי היכי דתפסי אנשי אגראם לב"ח תפסו נמי למקבלי מתנה וכו' עכ"ל הרי מבואר שלא הי' שום תפיסה רק עיקול ועיכוב ביד אנשי אגראם שהופקדו המטלטלי' בידיהם:

תשובה דברים אלו אינם צריכי' לפנים כלל הנה כבר נהגו כל בתי דיני ישראל להגבות ע"י ח"כ מקויים הנהוגי' ביניהו ולא מצי למיטען פרעתי כמו שש"ח מקויים החתום בעדים שבימי התלמוד וביאר בתומים סי' ס"ט סק"ה שאין הטעם משום דינא דמלכותא אלא כיון דדינא דמלכותא שאינו יכול לטעון פרעתי, נמצא הי' יכול לגבות חובו בערכאות או לכל הפחות למסור הח"כ ביד א' מאומות העולם ויגבנו ע"י ערכאות עפ"י דינא דמלכותא שכל המוצאו גובה בו, נמצא אין אדם מניח שטר פרוע כזה ביד המלוה ועפ"י דין תורה אינו יכול לטעון פרעתי וכן מצא בתשו' לרמב"ן סי' כ"ב ועיינתי שם ברמב"ן סי' כ"ב וז"ל כ"ש היכי דאיכא הימנותא דמלכא דאינו יכול לטעון פרעתי דדינא דמלכותא דינא ויכול לטעון שטרך בידי מאי בעי דאנן סהדי דכיון דאיכא הימנותא דמלכא ואילו אפקי' בערכאות גבי' בי' ולא הו"מ למימר פרעתי אף אי הוה פרע לי' לא הוה שביק שטרי' בידי' עכ"ל והנה בתשובה הלז ארכבי' אתרי רכשי' וס"ל גם דינא דמלכותא דינא נמי שייך בכך ומ"מ אין צריכי' לזה ובלאה"נ לא שייך כולי האי בזמנינו אפשיטי דספרי זייר ומצי למימר שטרך בידי מאי בעי וכן נוהגי' כל ב"ד ישראל:

אמנם פשוט יותר מביעא בכותחא דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ולא עדיף משטר חתום בעדים ומכ"ש כשהיורשי' טוענים אמר לנו אבא ששטר זה פרוע הוא ואין חילוק בין אם הירושה ביד היורשים עצמם או מופקדים ביד אחרים ובמס' כתובו' פ"ז ע"א מי שמת וכו' רע"א ינתנו ליורשי' שכולן צריכי' שבועה ואין היורשים צריכי' שבועה מבואר מזה אעפ"י שמונח ביד אחרים צריכי' בעלי השטר שבועה ומשו"ה ס"ל לר"ע שמפסידי' לגמרי ואפי' בשבועה לא יקבלו והיינו משום דמטלטלי' דיתמי לבע"ח לא משתעבדי וכיון שצריך שבועה תחלה הו"ל בחזקת יתומים עד שישבע וכיון דהוה בחזקת יתומים שעה א' שוב לא יגבה ממטלטלי דיתמי וכ' הרי"ף בזה"ז דמגבי' ממטלטלי דיתמי ליתא להאי דינא וה"ל כקרקע וינתנו לבע"ח ע"ש והכי קיי"ל ועיי' ש"ך סי' ק"ו סק"ב מ"מ לא עדיף מקרקע ממש שצריך לישבע תחילה שבועת

המשנה ואח"כ יפרע חובו מן היורשי דאורייתא וה"ה ממקבלי מתנות שכ"מ דכיורשי' שווי' רבנן. ואחר שנשבע כדינו גובה חובו מהעזבון טרם שיטלו היורשי דאורי' ומכ"ש מקבלי מתנות שכ"מ דרבנן ויעיי' ש"ס ב"ב קל"ג ע"א דפריך מיגרע גרע וכו' ויעיי' ש"ך ח"מ סי' רנ"ג סקט"ו בוודאי אי הי' מתנת ברי' בקנין הן להדיוט הן להקדש הי' כח המקבלי מתנה כמו הבע"ח ואי אית בשטר א' מהם דין קדימה הוה אידך המוציא כטורף ממשעבדי ובמטלטלי דלית בי' דין קדימה הי' חולקי' לפי השטרות כמו שארי בעלי חובות ואך מתנת שכ"מ שלא באתה עדיין לידו רק מונח ביד זה שהופקד אצלו אזי בעל השטר גובה חובו אחר שבועתו והנשאר בעזבון אח"כ יחלקו בעלי מקבלי מתנה ע"ד המבואר בש"ע סי' רנ"ג סעי' ט' והדברים פשוטים וברורים:

תשובה קכט

שנית להחכם הנ"ל:

עוד שאל מעלתו ע"ד אשה א' אלמנה שמתה בלא בנים ולא נודע לה שום יורש קרוב או גואל מצד אבי' ושנתיים קודם מותה עשתה צוואה וחילקה נכסי' במתנת שכ"מ לאיש אחד מקרובי' מצד אֵם שהיתה ניזונית על שולחנו ולבניו הקטנים שוב נפל קטטה ביניהם וחזרה ממתנה ההיא וגם המקבל מתנה מחל לה ושילמה לו דמי מזונותיו כפי אשר הושת עליהם בפני ב"ד והשטר העשוי בערכאות בתורת צוואה הנ"ל נשאר ביד הקרוב הנ"ל ועתה מתה והניחה אחותה מאמה וקדמו בני אחי אמה ותפסו והחזיקו עצמם במטלטלי' שלה וטוענים כי אבי אביהם נתן לאלמנה הנ"ל נדוני' להכניסה לבעלה ע"כ הם קודמים בנכסים ובעל השטר הנ"ל טוען על הנכסים בכח שטר צוואה הנ"ל שנשאר בידו ואחותה מאמה טוענת מצד קורבה שהיא קרובה מכל שארי קרובים זה תוכן השאלה:

תשובה גם זו אינה צריכא עיונא רבא והנה אם זו שמתה בת גרים או שתוקי' היתה שדינה כמו בת גרים שאין ליורשי' מקרובי האם כלום דמ"ש תוס' פ' יש נוחלין (בבא בתרא קי"ד ע"ב) סוף ד"ה אף מטה האם וכו' לא כ' כן אלא לר"ש בן יהודה ולא קיי"ל כוותי' כדמוכח מתוס' ר"פ בן סורר ומורה ותוס' כתובות י"א ע"א יע"ש וכן החליט בתרומת הדשן סי' שנ"ב וקבעה רמ"א סי' רע"ו סעי' ד' ונסתלקה אחותה לגמרי משום טענת ירושה וקורבה. ולכאורה ממילא נסתלק גם בעל שטר מתנת שכ"מ אפי' לא ביטלה השטר ההוא ולא חזרה ממתנתה דתה"ד שם החליט שהוא ספיקא דדינא אי גר ושתוקי איתי' במתנת שכ"מ או לא ורמ"א בש"ע סי' רנ"ו סעי' א' כ' בתחילה דהעיקור שאינו יכול לתת במתנת שכ"מ ושוב אח"ז כ' במצוה לקיים דברי המת בגר ושתוקי

המוציא מחברו עליו הראיי' וס"ל לסמ"ע דאמתנת שכ"מ דלעיל נמי קאי דספיקא הוה ודעת הש"ך דרמ"א לא נסתפק אלא במצוה מחמת מיתה אבל במתנת שכ"מ בוודאי ליתי' והכא שתפסו אחרים לכולי עלמא אין להוציא מידם משום שטר מתנת שכ"מ ומי שתפס תפס ולא מפקי' מיני' וכל זה אי היתה שתוקי' או בת גר:

אך מלשון השאלה משמע שהיתה בת ישראל כשר ידוע אלא שמת ולא נודעו קרוביו בעולם ואין לך אדם בישראל שאין לו יורשי' וכיון שידוע בת מי היא אפשר על צד הרחוק שיבורר עפ"י עדים מי המה יורשיו ואיה משפחתו בסוף העולם וא"כ איתי' בדין מתנת שכ"מ ואלו לא בטלה הצוואה קודם לזה הי' זה גובה במתנת שכ"מ הוא ובניו אך כיון שחזרה בו בהשטר ההוא והב"ד יודעים והמה עדים נאמנים על זה מה מועיל האי חספא שבידו של זה ולא הוא ולא בניו זוכים והנכסים נשארים בחזקת יורשי דאורייי' בכל מקום שהם בסוף העולם ואפילו במחילת שט"ח איכא פלוגתא ומשמע מש"ך סי' י"ב סקי"ז דמהני בי' מחילה וצ"ע קצת בתוס' כתובו' מ"ד ע"א ד"ה והילכתא וכו' מ"מ מידי ספיקא לא נפקא וכל זה בשט"ח אבל בצוואת שכ"מ שעדיין לא נתחייב אלא בשעת מיתה כל שחוזר בו אפי' נקיט אידך שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא וכן מבואר ומוכח בש"ס ב"מ י"ט ע"ב נמצא אין לבעל השטר ולבניו כלום:

אך המחזיקים בנכסים הנה טענתם שאבי אביהם נתן לה נדן דברי הבל המה ורעות רוח ואין להאריך בזה ויעיי' בש"ך סי' רפ"ה סק"ז כ' לעיין בתשו' מהר"ם לובלין סי' י"ב והתם הוה עובדא באורח שהפקיד נכסיו ליד בעה"ב ומת ולא נודעו יורשיו ודעתו שם שב"ד מוציאין הנכסים ומעמידי' אפטרופסי' או אם המוחזק איש אמיד ובטוח יעמיד בטחון שיהי' הנכסי' בידו עד שיבואו יורשיו או עד שיבוא אלי' ועכ"פ יהי' הב"ד בטוחים בהקרן לעולם ולא בפירות כי אין מעמידין אפטרופס לדקוני רק כשומר את הדבר ולכשיבואו יורשיו יוחזר להם הקרן ודעתו ז"ל שהנכסים אלו המה כנכסי שבוי והגאון מהריעב"ץ ז"ל בתשובה ח"א סי' קמ"ב פליג וס"ל שאין ב"ד נזקקין כלל וראיתו מש"ע רס"י קמ"ו במי שהחזיק בשדה שאינה שלו אינה מוכרחת וגם הוא גופי' לא אמרה אלא היכי דבהתירא אתי' לידי' ולא בתופס אחר מיתה ע"כ ה"נ יעמידו בטחון מוספק לערב ויוכתב בפנקס הקהל שאם יתוודעו יורשיו יוציאו מידם ויתנו ליורשי' ואי לאו בר הכי הוא יעמידו קהל איש אמיד לאפטרופוס באופן הנ"ל ויעמיד בטחון מוספק ליתנו להיורשים לכשיבואו כל הדברים האלו פשוטים וברורים לפע"ד הכ"ד א"נ דש"ת: פ"ב כאור בקר ליום עש"ק ו' טבת תקפג"ל. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה קל

שלומים רבי' לה"ה הרב המאה"ג המופלא עושה פלא כבוד מו"ה אייזק נ"י אב"ד דק"ק עגרעזע:

עיינתי בכל טענותיו של הר"ר ישראל והכל הבל ואין בם מועיל כי מה שהאריך תחלה באמתלאות רחבות מה יושיעהו זה כיון שלבסוף נתרצה במעשה הר"ר משה עכ"פ צריך לשלם לו הוצאותיו ולא עוד אלא ששילם לו שכר טרחה ה' זהו' וגם אמר להדי' שרוצה לשלם לו מה שהוציא א"כ הרי הוא חייב לשלם מדין תורה טבין ותקילין וק"ו מעמד וגדר את הרביעי' שמגלגלי' עליו את הכל בפ"ק דב"ב ד' ע"ב ובפוסקי' שם וזה פשוט:

ומעתה כיון שנתחייב בברור לשלם לר' משה נחזי במה יצא ידי חובו לכאורה במה שטען שציוה לאיזה מהקהל להחזיר המעות להר"ר משה במעמדו של ר' משה וה"ל מעמד שלשתן דקיי"ל שלשתן לא מצי מיהדר בי' ויעי' בטוש"ע ח"מ סי' קכ"ו דינים אלו בביאור ואעפ"י שהר"ר משה כופר בזה ואין כאן שום עדים דהרי כל בני הקהלה נוגעי' בעדות הם וכיון דליכא עדים יכול לכפור במעמד שלשתן ויעיין מ"ש תוס' בב"מ כ' ע"א ד"ה ש"מ וכו' מ"מ בזה הי' ר' ישראל מהימן במגו דפרעתי כבר מידי לידך ממש מהימן נמי שאמר כן במעמד שלשתן ופטור הוא מתשלומי ר' משה לכאורה:

אמנם כד מעיינת שפיר גם זה ליתא דמעמד ג' לא מועיל אא"כ יש לו אצל הקהל ממון שמחויי' ליתן לו לר' ישראל והוא המחה המעות לר' משה בפניו אבל אי לית לי' אצל הקהל כלום לא מהני מעמד ג' כמבואר ויעיי' שם בש"ך סקי"ג:

ונשובה ונראה מאין הי' לו לר' ישראל מעות אצל הקהל דהרי הוא בעצמו כ' שבשעה שרצה להשתדל מהם חזקת הקהלה אמרו שא"א כ"א באסיפת כל בני הקהלה וכן מבואר עוד מדבריו שלאחר שנתקבל לתושב מתושבי העיר בקשו ממנו שיתן מדה יין לכל א' מהם ואמר הוא שסך זה עלה לעשרים זהובים והדבר מובן דהיינו מדה יין לכל א' מבני הקהלה דלמבוררי' לחוד א"א בשום אופן שיעלה לסך עשרים זהובים נמצא שהי' מעשה זה של קבלתו באיסוף כל בני הקהלה ומיד שנתקבל הרי הוא ככל א' מבני העיר ואין צריך לזה זמן רב או מעט כי דברי קהל אינם צריכי' קנין ומכ"ש שכבר שילם מעותיו ע"י שלוחו ר' משה:

ומובן שאם ירצו להוציאו ולהפרידו מהם או בהיפוך א"א בשום אופן כ"א באסיפת כל בני קהלה אבל המבוררי' אין להם שום יכולת על זה ומכ"ש הכא לא הי' כאן אפי' כל המבוררי' אלא לפי טענתו בקש מהם שישתדלו פאס מהפקיד יר"ה ולא מלאו רצונו מיד וכעסו זע"ז וא"ל אנו מוחלים לך וכי מי נתן רשות למחול. ולא עוד אלא אפי' הי'

כל בני הקהלה באותו מעמד ואמרו לו כן ע"ד כעס אנו מוחלים לך נמי לא הי' מועיל לדעת ר' ירוחם בש"ע סוף סי' של"ג ואפי' להתורת חיים ר"פ גט פשוט שהקשה ע"ז ממה דאמרי' התם הני קפדי ומגרשי נשייהו דמשמע מה שאדם עשה בכעסו מהני יע"ש מלבד כי בקל יש לדחות קושייתו כמובן מ"מ גם הוא לא אמר אלא בעושה מעשה בפני ב"ד ועדים כמוכח מלשונו למעיין שם אבל הכא לא הי' שם ב"ד ועדים כי כל הקהלה נוגעי' הם ולכ"ע פטומי מילי בעלמא נינהי. ומכ"ש שלא הי' באסיפת כל בני קהלה רק איזה מהמבוררי' שחרחר עמהם ריב והכעיסם לפי דברי עצמו א"כ פשוט מאוד שהרי הוא בחזקתו בקהלה כמו שהי' ולא מיבעי' שאינם מחויי' להחזיר לו מה שנתן אלא שצריך ליתן מה שנשאר חייב ולא עוד אלא כל מה שהוטל על הקהל מאז ועד עכשיו ומכאן ולהלאה עולים ומסים הכל מחויי' לשלם להם עד שישיג לעצמו פטורי' מכל בני הקהלה שנפרד מהם ברצונם ורשותם:

וכיון שכן מבואר שאפי' אם לו עתה יפטרהו ויתרצו נמי להחזיר לו מעותיו מ"מ כיון דבאותה שעה שהמחה לר' משה אצלם לא הי' לו אצלם כלום ולא קנה במעמד ג' והוא ישתעי דינא עמהם והוא ישלם לר' משה ובלאה"נ יעיי' בהסכמת רמ"א בסי' קכ"ו סעי' ט' ואפי' הש"ך דפליג שם בסקל"ח מ"מ הכא דאיכא נמי צירוף טעמי' הנ"ל גם הוא יודה והואל ומה שנוגע לענייננו נ"ל פשוט דר' ישראל מחויי' לשלם עפ"י דברי עצמו ע"כ לא ראיתי להאריך יותר ואם יתן כתף סוררת ימחינא לי' בסלוא דלא מבעי דמא דהכי דיינינן לי' ולכל אלמא דכוותי' והי' זה שלום על דייני ישראל הכ"ד הכותב פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ג' ער"ח אב תקס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלא

שלום רב יבוא ויקרב לעוסק בחוקי חורב ה"ה מחו' צדיק ורב ה"ה הגאון החרוץ המופלג נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה בונם נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מאטערסדארף יע"א:

יקרת מכתבו הנעים הגיעני אתמול יום ש"ק ויהי לי שעשועים ועונג להתענג בממתקי' דבש ונופת צוף דברי תורתו וזאת אומרת דקשי' ליה לפר"מ אהא דאמרי' בס"פ השולח דלמ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי לא מייתי ביכורים משדה מקנה החוזרת ביובל משום דלא מצי למימר האדמה אשר נתת לי וקשי' לי' למר מ"ש מאתרוג דבמתנה ע"מ להחזיר מיקרי לכם ולית ליה בי' אלא קנין הפירות שהרי צריך להחזירו ואפ"ה מיקרי לכם וה"נ מ"ט לא מיקרי האדמה אשר נתת לי. שוב כ' פר"מ כי שמע מפי מו"ח הגאון נ"י ליישב קושית הראשונים שהקשו במתנה ע"מ להחזיר אמאי מועיל הא אינו יכול להקדישו ולא הוי מתנה משום מעשה דבית חורון בנדרים מ"ח ע"א והיא קושית תוס'

ב"ב קל"ד ע"א וע"ז תי' מו"ח נ"י דמתנה ע"מ להחזיר ליכא שיור במתנה רק תולה בתנאי משא"כ כשנותן סתם רק שמשייר לעצמו שלא יהיה יכול להקדישו ה"ל שיור במתנה כמו דאיתא האי חילוק בגט ר"פ המגרש באומר ע"מ שלא תנשאי לפלוני הוי גט בלי שיור ובאמרו חוץ מפלוני אינו גט משום דהוי שיור בגט וה"נ דכותי' וכ' פר"מ דבזה מיושב נמי קושי' הנ"ל לחלק דע"מ שתחזיר לי ה"ל לכם משום דליכא שיור משא"כ שדה החוזרת ביובל אלא לתוס' דלא תירצו כנ"ל הדרא קו' פר"מ לדוכתי' וכ' עוד שכן מצא בריב"ש סי' ב' כדברי מו"ח הגאון נ"י אלו דבריו ודברי פח"ח. - אני עיינתי בריב"ש סי' ב' ולא מצאתי רמז או רמיזה מהנ"ל אך כתב כתי' שני של תוס' ב"ב קל"ד ע"א וכדעת רבו הר"ן בנדרים מ"ח ופ"ק דקידושין וגם עיקור סברת מו"ח נ"י לא שמיעא לי כלומר לא סבירא לי דמה בכך שיהיה שיור במתנה וכי היכן מצינו שלא יהי' שיור במכר או מתנה דוקא בגט בעי כריתות בלי שיור דא"כ איננה כרותה ממנו ור"א דפליג היינו מדכתיב ואשה גרושה מאישה אפי' לא נתגרשה אלא מאישה וכ"ז בגט אבל לענין מכר או מתנה וכי לא יכול אדם למכור או ליתן ולשייר לעצמו כח מה ומה שנתן נתן ומה ששייר שייר ולהביא ראיה ע"ז הוא בילוי זמן לדעתי ומ"מ ממקומו הוא מוכרע דפר"מ מדמה יובל לשיור במכירה והרי ממכרו קיים עד היובל. ויעיין משנה למלך פי"א משמיטה ויובל שהעלה דהמוכר שדהו כשיובל נוהג אסור לחפור בו שיחין ומערות דאיתא כן בירושלמי מְוֻשָּׁב לאחוזתו יע"ש ואין לך שיור גדול מזה האמנם דבריו צל"ע דמשיג בזה על רמב"ם וראב"ד דס"ל דמותר לחפור וכ' דאין להביא ראיה לדבריהם מהא דאמרי' שדה חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו ותיפוק לי' דאסור לחפור די"ל מזה אין ראיה דלמא ברשות בעלים עביד ע"ש:

ולדידי נ"ל ראיה ברורה להרמב"ם דאי ס"ד כהירושלמי דחפירת שיחי' אסורה מן התורה א"כ ברשות בעלים נמי אסור משום דה"ל מכירה לצמיתות שהרי א"א לשוב לאחוזתו כמות שהיה אע"כ לא בעינן ושב לאחוזתו, מ"מ מבואר להירושלמי דמשייר חפירות בורות שיחין ומערות ואפ"ה הוי מכירה למה שמכר וא"כ תירוצו של מו"ח הגנ"י לא נ"ל:

וגם מה שרצה פר"מ מחו' נ"י לתרץ בזה חקירה שלו מ"ש ע"מ להחזיר ממכירה לפירות וניחא לי' דה"ל כמו חוץ מפלוני בגט אומר אני ערביך ערבא צריך כי זה גופי' צריך סברא לקבל החילוק שביניהם למה זה נקרא שיור וזה לא, אבל האמת יורה דרכו כי ההפרש רב ביניהם כשאומר ע"מ שתחזירהו לו הרי מכרו או נתנו לו לחלוטים רק בתנאי ואם ירצה למחול תנאו אינו צריך שום קנין משיכה או חליפי' מחדש כי כבר קנאו מאז לגמרי להיות שלו והתנאי נמחל משא"כ קנין הפירות אם ירצה אח"כ למחול גם הגוף

צריך קנין מחדש כי לא קנאו עדיין מעולם ומכ"ש כקנין דיובל דאיסורא איכא למוכרו לצמיתות ומשו"ה לא מיקרי נתת לי וזה הוא הטעם והחילוק בגט כשאומר ע"מ שלא תנשאי לפלוני הרי הגט כורת ומותרת לכל עולם גם לפלוני מכח הגט רק מחמת התנאי ואם ירצה למחול על תנאו ולבטלו הרי היא מותרת אפי' לאותו פלוני כמ"ש ב"ש רס"י קמ"ג ויעיי"ש ס"ק ח' וס"ק ט' משא"כ באומר חוץ אם רוצה להתירה לאותו פלוני צריכה גט אחר ע"כ אינה מותרת לשום אדם שאינו כריתות וזה ברור:

נמצא קו' מעלתו מתורצת שפיר דע"מ שתחזיר הוי לכם וי"ח באתרוג משא"כ קנין פירות לא מיקרי אשר נתת לי אבל קושי' התוס' אינה מתורצת כיון דלא מצינו שיהיה שיור מפסיד במתנה נהי דלא מיקרי לכם משום דכח אחר מעורב בו מ"מ מה שקנה הרי הוא שלו ואפ"ה אמרו חכמים מתקנתא דידהו כל שאינו יכול להקדישו אינה מתנה והוי ס"ל לתוס' דהקפידא דוקא בהקדש או משום תקנתא או מהלכה והקשו מ"ש ממתנה ע"מ להחזיר ולבסוף מסיק הר"י דהקדש לאו דוקא אלא בהערמה תלי' מילתא אי ליכא הערמה אפי' משייר ההקדש שלא יהי' יכול להקדישו מ"מ הוי מתנה ואי איכא הערמה אפי' משייר שום דבר אחר אינה מתנה וזה דעת הר"ן בשני המקומות ודעת הריב"ש סי' ב' הנ"ל וברור לכל מבין:

ומיהו קו' דמר בלאה"נ לא קשי' כ"כ לא מיבעי' לדעת הרא"ש דהיכי שאמר ע"מ להחזיר יוצא בחזרת דמיו ויכול לעכב הגוף לעצמו א"כ שאני ושאני בין ע"מ להחזיר לקנין בשעה שהיובל נוהג אלא אפי' לדעת הפוסקים דס"ל חזרת דמים לא מהני מ"מ יש לחלק בין ביכורים לאתרוג דבאתרוג לכם כתיב והאי מיקרי שפיר לכם והה"נ בביכורים אי הוה כתיב האדמה אשר לי הוי מיקרי לי אך המקרא ביכורים מדבר לנוכח הקב"ה אשר נתת לי וא"כ בעי כעין שנותנה הקב"ה והוא יתברך נתן מתנה מוחלטת לצמיתות ולא קנין פירות בעלמא אי לאו דקנין פירות הוי כמו קנין הגוף אבל אי קנין הפירות אינה כקנין הגוף אינה בכלל נתת לי ומובן:

ודברי רא"ש ור' שמעיה דאתאי לידן אימא בי' מילתא ממ"ש אצלי בחידושי, הרא"ש בסוכה מ"א ע"ב ס"ל דנאנס האתרוג חייב באונסו דלא כר' שמעי' ז"ל ולכאור' צ"ע הא מבואר דמתנה ע"מ להחזיר מתנה גמורה היא ע"ת ואלו התנה ע"מ שתעשה לי דבר פלוני ונאנס ולא עשה קיי"ל דכמאן דעביד דמי וה"נ כשרצה להחזירו ונאנס מ"ט לא הוה לי' כנתקיים התנאי, האמת לפמ"ש משנה למלך פי"א ממכירה הל' ב' לחלק בין קיום התנאי באונס לביטול התנאי באונס י"ל זה אבל בחידושיי פ"ק דכתובות גבי אין אונס בגיטין דחיתי דבריו וא"כ קשה כנ"ל אמנם להרא"ש ז"ל דס"ל דחזרת מעות מהני

בעלמא רק באתרוג בעינן דבר הראוי לצאת בו י"ח א"כ ס"ל להרא"ש היינו להחמיר שלא יי"ח בהחזרת מעות אבל אם נאנס האתרוג אינו יי"ח למפרע אא"כ ישלם מעותיו כנ"ל כוונת הרא"ש וא"כ י"ל בהא פליגי דר' שמעי' ס"ל כיון דכי איתי' בעיני' לא מהני חזרת מעות באתרוג משום דעל מנת להחזיר עצמו קאמר א"כ ממילא כשנאנס א"צ להחזיר אפי' מעותיו, אמנם בש"ע א"ח סי' תרנ"ח סעיף ד' כתב אפי' החזיר לו דמיו ואפי' נאנס מידו משמע אפי' כשנאנס לא יי"ח כשמחזיר דמיו וקשה ממ"נ וק"ל וצ"ע לכאורה:

וכן נראה כדברי מבואר ממ"ש בש"ע ח"מ סי' רמ"א סעי' ח' גבי שור שמת בתוך הזמן משמע להדי' דאונס ה"ל כנתקיים התנאי ומיירי שהתנה להחזיר שור דוקא ולא דמיו וא"כ קשה הכא גבי אתרוג מ"ש ויש לדחוק משום דטרח להתנות והרי קיי"ל סתמא כאילו התנה ע"מ להחזיר אע"כ תנאי לטפויי אתא דאפי' נאנס לא יי"ח ועדיין צ"ע. אמנם אם אמר ע"מ שתחזירהו ולא אמר לי אמרי' יתירא לגריעותי' אתא כמ"ש מג"א ס"ק ד' שתועיל חזירתו אפי' לאחר זמן מצותו ואז ממילא מועיל החזרת ממון אבל כשאמר שתחזירהו לי ע"כ לטפויי אתא וכנ"ל. יעיי' עוד מ"ש מג"א שם ס"ק י' דאדעתי' דהכי קנוהו דיש ברירה יראה דרצונו דנהי דבדאורי' אין ברירה מ"מ כיון שמתחילה קנאו לצאת י"ח ולא לאכילה מתחילה הי' דעתם שיהי' שעה א' לפלוני ושעה א' לפלוני וה"ל כחצר השותפין שאין בו דין חלוקה דקי"ל יש ברירה לברר איזה שעה היא לתשמישו של פלוני וכמו שביאר יפה הר"ן במתק לשונו בנדרים בר"פ השותפים ומפני זה לא הבנתי תמיהת כפות תמרים על ר' אביגדור כהן שבתשובת הרא"ש יע"ש דודאי בשותפו' בהאי גוונא מיירי שם ולק"מ, ויש לעיין בב"ב קל"ז ע"ב דנדחקו שם רשב"ם ותוס' לקיים הגירסא אבל רמון ופריש לא ולפע"ד נקל לקיים הגירסא דמיירי שכל האחים כבר יי"ח לבר מן א' מהם שלא יצא י"ח ע"כ אם יש כאן לכל אחד אתרוג אפי' פסול כיון שלאכילה שוה כמו הכשר אזי יוצא בו י"ח זה שלא יצא י"ח עדיין דאין כאן דין ברירה כלל דודאי זה חלקו משעה ראשונה דכופי' על מדת סדום משא"כ אי מגיע לכל אחד פריש או רמון אע"פ שהם כבר יצאו י"ח אתרוג והפריש והרמון שוה באומד ממון כמו האתרוג מ"מ חלקו של כל אחד מעורב בהאתרוג ואין ברירה כמו חלקו לגדיים נגד טלאים בפ' מעשר בהמה ובתמורה ל"א ובתוס' שם ויעי' פ"ק דב"ב י"ב ע"ב בסופו וכבר הארכתי יותר מדאי ואחתום בכל חותמי ברכות דברי מחו' דורש שלום תורתו כל הימים. פ"ב נגהי ליום ב' ך' כסלו תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלב

שלום וכ"ט לזית רענן יפה פרי תואר משובח מהולל ומפואר החרוץ ושנון כמו"ה צבי הרש נ"י גינצר:

נעימות נעימו הגיעני וגם כי אין עת להשיב לכל מקשה ומפרק למשקיל ומטרי כ"א לשואל להלכה והוא יושב על מדין וצריך לכך מ"מ יצאתי הפעם כי ראיתי איל מנגח בתורה ודברי' נעמו וראוי' לותיק ע"כ ראוי ליישר חילו לאורייתא:

ואשנה דברי' ליישב קו' תוס' אפירש"י ספ"ב דחולין בסוגי' דרבוצה דפירש"י לא מיבעי הגביהו דקנאו בהגבהה ודאי יכול לאסור שאינו שלו אלא אפי' רבוצה מ"מ ע"י מעשה אסרו והקשה תוס' הא גנב לא קנה אלא להתחייב באחריות אונסי' ומשו"ה גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו ומשו"ה פריך ש"ס מיי"נ אע"ג דא"א לניסוך בלא הגבהה:

וע"ז תי' מעלתו דרב ס"ל בסנהדרי' ע"ב ע"א הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור בדמי קנהו ומבואר התם דס"ל מדגנב בעלמא דיש לו דמים חייב באונסי' ש"מ קנה גוף החפץ והסביר מעלתו דס"ל לרב דלא דמי לשואל דחייב באונסי' אע"ג דלא קנה הגוף משום דמרצונו שיעבד נפשי' לחייב באונסי' כמ"ש תוס' להדיא בכתובות נ"ו ע"א ד"ה הרי בס"ה משא"כ גנב דלא מרצונו שיעבד נפשי' לא הוי חייב באונסי' אי לאו דקני גוף החפץ ומשו"ה כשבא במחתרת אי הוי צריך להחזיר הוי לי' שתי רשעיות מיתה וממון שלו שכבר קנאו, ומצא און לו בב"ק ק"ו ע"א דאר"ה אמר רב מנה לי בידך והלה טוען להד"ם ונשבע ואח"כ באו עדים פטור שנא' ולקח בעליו ולא ישלם ומסיק האלקי' אמר רב אפי' בפקדון דאיתי' בעיני' מ"מ כיון שנשבע ונעשה גזלן עלי' ונתחייב באונסי' כדלעיל ב"ק ק"ב א"כ ממילא קנאו לגמרי לר"ה ורב וה"ל תשלומין וקרא כתי' ולא ישלם ויפה כיון בזה:

ושוב קשי' לי' א"כ כל גזלן אמאי ישיב הגזלה כלל הא קנאו וע"ז כ' וז"ל וי"ל דרב סובר בודאי רצון הבורא הוא שישיב הגנב גוף הגנבה ושנכוף אותו להחזירה אלא שכל זמן שלא החזירה הקנה לו התורה גוף הגנבה והיינו קנין הגוף לזמן עד שישיבהו לבעלי' כדי שיתחייב באונסי' עכ"ד. ושוב האריך בדברי אחרונים להוכיח דבקנין לזמן יכול להקדיש קדושת הגוף ותו לא פקע ועיקור ראיתו מב"ב קל"ז שור זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו לי הקדישו והחזירו ה"ז מוקדש ומוחזר, והביא מקצה"ח דה"ה לכל קנין לשעה דמה לי אחריך לעצמי או אחריך לפלוני וא"כ ה"נ לרב ולר"ה דכל גנב קנה קנין שעה עד שיחזירו לבעלי' א"כ יכול להקדישו קדה"ג וגם לאסור בע"ז ושפיר פירש"י

לר"ה לשיטתו לא מיבעי' הגביהו דקנאו ומ"מ אנן הא לא קיי"ל לא כרב דסנהדרי' ע"ב ולא כר"ה ב"ק ק"ו משו"ה גנב ולא נתיאשו הבעלי' אינם יכולי' להקדישו ומשו"ה פריך מיי"נ אע"ג דא"א לניסוך בלא הגבהה דלא קיי"ל דקנייי' בהגבהה:

והנה דבריו דברי חכמה ומ"ש חבירי' השיגוהו מלשון תוס' סנהדרי' ע"ב ד"ה אפי' וכו' ודברי חי' ר"ן שם עיינתי היטיב שם ואין שם שום משמעות לסתור דברי' אך יש לי לפקפק לסתור ע"מ לבנות אי"ה הנה מ"ש שהתורה רצתה להקנות לגנב עד שעת חזרה כדי שתחייב באונסי' הוא דבר שאין בו טעם זקנים ולו יהיבנא לי' סברתו נמצא זה שבא במחתרת ונטל חפץ וקנאו לגמרי בלי טעם קים לי' בדרבא מיני' אלא מטעם גנב שכל גנב קונה ולא בא חיוב חזרתו עד שעת שבאנו לכופו להחזיר או שיחזיר מאלי' כגנבי דינרי דרבא ואז כשחל חיוב חזרה כבר אזדא לי' חיוב מיתה ולית כאן קים לי' בדרבא מיני':

ועוד כל סברתו דרחמנא אוקמי' ברשותי' לרעתו שיתחייב באונסי' וקשה תינח גנב בעלמא שלא בא במחתרת אבל כשבא במחתרת אי נימא דקנה החפץ יפטור משום קלבד"מ ויפטור אפי' הכלי' בעין א"כ טוב שלא יקנה גוף החפץ ויחייב להחזירו בעין עכ"פ דבאונסי' בלא"ה פטור להנ"ל וקשיא אדרב:

גם מ"ש דקנין לשעה יכול להקדישו ותו לא פקע הקדישו הנה מתוס' במס' גטין מ' ע"ב דמייתי מעלתו בעצמו מוכח להיפך דכ' רבא לטעמי' דס"ל מכאן ולהבא הוא גובה דמשמע דלאביי דלמפרע גובה לא יכול לוה להקדישו קדה"ג והדבר ידוע שהלוה יש לו קנין גוף בקרקע שלו עד זמן שלא ימצא המלוה ממה לגבות וטרפנו ממנו ועד אז חורש וזורע ובונה וסותר וחופר שיחין ומערות ובשדה מקנה בזמן שיובל נוהג פליגי בירושלמי אי מצי לחפור בו ועי' מ"ש סוף הל' שמיטין ויובלות וא"כ ש"מ קנין לשעה לא מצי להקדישו וראיתו מב"ב קל"ז ממתנה ע"מ להחזיר אני אומר כל האומר מתנה ע"מ להחזיר הוי קנין שעה טועה וראי' שהרי בשעה שיובל נוהג אינו מביא ביכורים משום דלא מיקרי לי' האדמה אשר נתת לי, ואתרוג במתנה ע"מ להחזיר מיקרי לכם, ומתנת בית חורן שאינו יכול להקדיש אינו מתנה וכשנותן מתנה ע"מ שלא יקדישנה הוי מתנה כמ"ש בירושלמי דמייתי ר"ן נדרים מ"ח ע"א וההפרש הוא דמתנה בתנאי הוי מתנה גמורה לצמיתת עלמין וקנין עדי עד רק שצריך לקיים תנאו וכשם שאם אמר לו ע"מ שתעשה דבר פלוני ושוב מוחל לו אותו המעשה והוה כאלו נתקיים התנאי אינו צריך קנין חדש לקנות אותו החפץ שכבר קנאו לחלוטין במשיכה הראשונה רק שתלאו בתנאי וכיון שמחל לו התנאי הרי הוא שלו ה"נ באמר לו אתרוג זה לך במתנה ע"מ

שתחזירהו לי המשיכה הראשונה היא קנין עולם רק צריך לקיים תנאי החזרה ואם שוב ימחול לו תנאו אינו צריך קנין חדש כי כבר קנאו ומשו"ה אפי' לא מחל לו יכיל להקדישו וא"כ התנה ע"מ שלא תקדישנו מ"מ מה שאינו יכול להקדישו הוא מפני קיום תנאו לא מחסרון בגוף המתנה שאם ירצה למחול לו תנאו ויתן לו רשות להקדישו אינו צריך קנין חדש א"כ ה"ל מתנה גמורה משא"כ אחריך לפלוני וכדומה שאין מחילה מועיל בלא קנין חדש שלא קנאו מתחילה אלא עד אחריך ומכ"ש שדה מקנה שא"א בשום תחבולה בעולם למוכרו לצמיתות א"כ לא מיקרי האדמה אשר נתת לי ולאביי דאמר למפרע הוא גובה ואמרנו לעיל שהלוה יש לו בו קנין שעה ואפ"ה אינו יכול להקדישו קדה"ג דהיינו אם אח"כ יגיע שעת טריפה ויטרפנו מלוה ואיגלי מילתא למפרע שהי' למלוה משעת הלואה וביני לביני לא הי' לו ללוה אלא קנין שעה אם אז אחר הטריפה רוצה להחזירו ללוה צריך קנין חדש אע"ג דמתחלה הי' יכול למחול חובו ולא יטרוף כלל ז"א ענין לכאן דאז מעולם לא הי' שייך למלוה דאין לו בו אלא אם יטרפנו יתגלה למפרע שהי' שלו משעה ראשונה ולא הי' ללוה כ"א קנין שעה ואיגלי מילתא שלא הי' לו כח להקדישו קדה"ג ואז באמת אין המלוה יכול להחזירו ללוה בלי קנין חדש משו"ה אינו יכול להקדישו לאביי והדברי' מבוארי' אצלינו באריכות במקום אחר בעז"ה [עי' בסי' הקודם]:

ונחזי מאי דקמן דעכ"פ הדין עם מעלתו דמבואר בסנהדרי' ע"ב וב"ק ק"ו דס"ל לרב ור"ה דכל גנב קנה גוף החפץ לולי כן לא הי' חייב באונסי' ושחייב באונסי' מבואר בתורה כפירש"י מדנשבע שומר אם לא שלח ידו ש"מ אי שלח ידו נעשה עלי' גזלן וחייב באונסי' אך הסברא היא כן דס"ל כמו לדידן דקיי"ל שינוי קונה גוף החפץ אך לא הממון שיווי החפץ שצריך להחזיר לבעלים הכי הוי ס"ל לרב כל גנב בתחלת הגבהת גניבתו קנאו להחפץ ואינו חייב רק דמים אך גזירת הכתוב לנתק לאו דלא תגזול לא מינתיק אלא אי משיב כעין שגזל אם לא נשתנה אך אם נשתנה הקילה עלי' תורה דמינתיק לאוי' אפי' בדמים א"כ כ"ז שהוא כעין שגזל נהי שקנה גוף החפץ ולא מחייב אלא דמים מ"מ לאו לא מינתיק אלא בהשבת גוף החפץ וממילא כופין אותו לנתק לאוי' אבל לבעלי' אינו חייב אלא דמים ולא הגוף והשתא הבא במחתרת שאפי' דמים אינו חייב בשעת הגבהה משום דקלבד"מ ממילא תו לא יחזיר אפילו גוף החפץ דאין כאן מצות השבה כלל וכן הנשבע על הפקדון כיון דלא ישלם דמים ואין כאן מצות השבה לא ישיב גם גוף החפץ ולפ"ז נמצא גוף זה החפץ קנוי לו קנין עולם אלא שמקיים בו מצות והשיב ואם ירצה לשנותו גם זה אין בו א"כ יכול להקדישו ולאסרו ודברי מעלתו יכונו עפי"ז ותל"מ הכ"ד

החותם בכל חותמי ברכות יתעלה ויתגדל בתורה כחפצו וחפץ א"נ. פ"ב נגהי ליום ה' ב' אדראשון קפב"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלג

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הרב המאה"ג המופלג השנון כש"ת מו"ה יוזפא נ"י אב"ד דק"ק ר"ד יע"א:

נפשו היפה אותה לדעת דעתינו העני' בעובדא דאתא לקמי' בא' שהודה מתוך תשובה שהוא ופלוני גנב מפלוני שק צמר מחמת דוחק ועכשיו שהעשיר רוצה לשלם חצי' וכששאלו לחברו הודה גם הוא אלא שאין לו ממה לשלם ועכשיו תובע הבע"ד דמי כל השק צמר מזה שיש לו ורום מעלתו הראה פנים לכל צד ואין לי פנאי להאריך:

אומר קצורן של דברים אם א' מהם הוציא השק מרשות בעלים או הגביהו אעפ"י שנשתתפו בתחלה לילך ולגנוב וגם חלקו בסוף מ"מ כיון שאין שליח לד"ע אין כאן גנב אלא זה שקנאו בהגבהה או בהוצאה מרשות בעלים ואם שניהם כא' הגביהו או הוציאו מרשות בעלים שניהם קנאו בשותפות כשנים אוחזין בטלית כמבואר וכל הראשונים ב"מ ח' ע"א דלא כפירש"י שם ועה"ה פ"ב מגניבה הל' י"ד כל זה ברגע הקנין ואם אז מיד חלקו באותו המעמד אזי אם בשותפו' גנבו אינן אחראי' וערבאי' זה לזה וכל א' ישלם חלקו אך אם א' הוציאו ונתנו החצי לחברו נמצא ה"ל כגזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ונטלו ממנו רצה מזה גובה רצה מזה גובה נמצא אם אותו שאין לו לשלם הוציא כל השק ונתן לאידך החצי אין לו לשלם אלא החצי שקיבל מהגנב אך אם זה שיש לו הוציא וחלק עם אידך גובה כולו משל זה שיש לו ועיין בטח"מ ודרכי משה סי' שמ"ט:

וכל מה שאמרנו שצריך הגנב לשלם היינו אם נשארה הגנבה בידו ונהנה ממנה או מחליפי הגנבה דמה לי הן או מה לי דמיהן אבל אם נאבדה הצמר אפי' בפשיעה או אפשר אפי' הזיקה בידים אין להוציא מהגנב אם אינו בא לצאת י"ש אלא רוצה בעיקור הדין מצי למימר קים לי כהרמב"ם פ"ט מגניבה מהל' י"ג ואילך יע"ש ועי' בטח"מ סי' תכ"ה ויעיין רס"י שס"ו:

אך אם שהה הגניבה ביד א' מהם לבדו זמן מה וא"כ הי' לו להשיב אבידה לבעלי' נמצא על חלקו אינו חייב אלא כגנב ופטור מפשיעה מפני דקים לי' בדרבא מיני' ואמנם על חלק חברו חייב כשומר אבידה נמצא חמור חלק חברו מחלקו של עצמו:

ואם יש הכחשה בין הגנבים בכל מה דכ' ומפרש לעיל א"כ החצי ישלם זה שיש לו לשלם והנגנב יתן חרם סתם על זה משום אידך החצי אם לא נתחייב בו גם הוא אבל חברו אינו עלי' כע"א אף ע"ג דאינם נפסלין עפ"י עצמן וגם לא איכפת לי' הואיל ועכ"פ מחוייב

לשלם או להנגנב או לחברו הגנב שישלם עתה עבורו חלקו מ"מ הוי נוגע בעדות אפי' לא קאמר בעלמא השני נוח לי וכו' הכא דנוח לו להיות חייב לזה שגנב עמו בשותפות שזה לא יפקיע שמו ויתבייש להשיא לעצמו שם רע שגנבו בשותפות משא"כ אם יתחייב להנגנב הוא יבזהו ויקרא לו שם גנב וגרע מלוה רשע ולא ישלם:

והנה מ"ש תוס' ב"ב מ"ה ע"א ד"ה מאי נפקא מיני' דמשום שמא יתעשר לא מיפסיל לעדות ורבי' שגו בפי' כוונתם וכבר הארכתי בחידושי בזה והענין כשהקשה שם מאי נפקא מיני' נהי דאין אדם מייאש משום חוב ע"י שהלוה דל שבדלים שהרי עכ"פ מוטל עלי' מצות פריעת בע"ח וכשירויח פרוטה יפרענו למלוה עד תשלום חובו ומ"מ פריך שפיר כיון דעכ"פ אין לו נכסי' ידועים ואם לא ירצה לקיים מצות פריעת בע"ח יכול להבריח כל הרווחתו שירוויח ולא ישלם ולמה לו להעיד שקר ועל זה כ' תוס' דמשום שיתעשר כ"כ ויהי' לו נכסי' בפומבי שיכול לגבות מהם וא"א להבריחם לעושר כ"כ לא חייש דלא שכיח רק באותו ענין שהוא עתה ומאי נפקא לי' מיני' שהרי אם אינו רוצה לקיים מצוה יבריח ולמה לו להעיד שקר ומשני ש"ס דלא ניחא לי' בהברחה משו' דלא ליקרי לוה רשע ולא ישלם ומ"מ גם ע"ז הקשה הריא"ן מיג"ש מה לו בין חטא דעדות שקר או חטא דלוה רשע ותי' ב' תירוצים ועיקר כמו שהסכים בחי' רמב"ן דעדות שקר אינו יודע בו אלא היודע מחשבות מה שא"כ לוה רשע דלא ניחא לי' להתבזות בין ב"א שיקראו עלי' לוה רשע והט"ז סי' קס"ג לא הבין כן והאמת כמו שכתבתי ומ"מ מבואר מה שרצינו לבאר ותל"מ ואחתום בברכה כנפשו ונפש א"נ דש"ת. פ"ב כאור ליום ג' ז' אדר ראשון תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלד

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המאה"ג המופלג ומפורסם כש"ת מו"ה מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמוט:

יקרתו הגיעני ואני פה במרחץ רחוק מקהלתי ואין כאן לא ספר לעי' כ"א ש"ס וש"ע יש אתי ומ"מ אטייל עם כבודו ואשתעשע עם חכמתו אשר שאל ע"ד מומר המגרש או החולץ אי סגי לי' בקנין משיכה מנעל של חליצה או קלף הגט או דינו כגוי ונחמיר עליו במכירת בכור דבעי' תרוי' כסף ומשיכה או המחוור שבכולן כמבואר שם בטוש"ע י"ד:

שאלת חכם שכי"ב צריכא עיונא לכאורה אמנם בגטין כ' ע"א אר"ח יכולני למיפסל כולהי גטין ואמר אילימא אי משו' דכתיב וכתב והכא איהי כתבה דלמא אקנויי אקני לי' רבנן וכו' ופשוט דלאו דוקא אפשיטא דספרא קאי אלא גם אהקלף וכל צרכי הגט שהיא משלמת וקונה אותו אלא הש"ס נקיט וכתב משום דונתן לא פסיקא לי' דלפעמי'

אינו שוה פרוטה כדמסיק שם עוד אבל עכ"פ חכמים הפקירו מעות כסף שלה להקנות הפקר לבעל וכאלו הוא יהיב ושוב מושך ומגבי' גם הקלף וה"ל קנין כסף ומשיכה ומה שאח"כ חוזר ומקנה מותר הקלף להסופר לכתוב עליו גטין אחרים והסופר אינו קונה ממנו אלא בהגבה' ולא בכסף ואי מומר כגוי צריך הישראל לקנות ממנו בכסף למ"ד גוי בכסף לק"מ דוקא במכירה בעי כסף אבל במתנה גם גוי במשיכה כמ"ש תוס' במס' ע"ז ע"א ע"א ד"ה פרדשנא עי"ש:

ובש"מ פ"ד דב"מ כ' בשם רמב"ן דגוי קונה מציאה מטעם חצרו ולכאורה דבריו צ"ע אם אין משיכה קונה לו מה יועיל חצרו הלא לא עדיף מידו של עצמו שאינו קונה במשיכה ובמקום אחר ביארתי דוודאי אי גם לא נתנה תורה דין קנין לכל א' לישראל בחדא ולגוי בחדא מ"מ לא הי' העולם הפקר ואיש את רעהו חיים בלעו אלא הי' הדין כשזה נוטל הדבר קנוי ומביאו לביתו כעושה בשלו שוב הוה שלו אלא בדבר שהוא משל חברו צריך לשלם לו תחלה כל דמי שויו ועדיין לא קנאו עד שמביאהו גם לביתו ורשותו והולך לו ובמתנה והפקר לא צריך אלא להביאו לחצרו וביתו וניתנה תורה ונתחדשה הלכה דבנתינת כסף בלי משיכה אפי' הניחה ברשותו של זה קנאו או במשיכה ד"א או הגבה' ושוב מניחה ברשות הלה כבר קנה ובזה לישראל בחדא ולגוי בחדא וס"ל לרמב"ם בזה דגוי אינו קונה במשיכה כלל אפי' במציאה מ"מ חצרו קונה לא מתורת חצר ושליחות שזרקו לתוכו דזה אינו קונה אלא שלקחו לביתו ועשאו כשלו שזה קונה נמצא לפ"ז מה שמקנה המומר להסופר הקלף לכתוב בו גטין אחרים והסופר לוקחו לביתו כשלו קונה קנין גמור אפי' מגוי ואין כאן פקפוק וכן במנעל של חליצה במקום שהרב נוטל ממנו פרס עיקור ההיתר הוא במה שמקנה לו המנעל כמ"ש רמ"א ואפי' היא משלמת צ"ל אקנויי לי' רבנן כבגט והדר ה"ל כסף והגבה' ומה שחוזר ומקנהו להרב אח"כ א"ש נמי כנ"ל:

ברם דא צריך בי דינא דלא נסבי שכר בטלה מחליצה כלל כי כן נכון שלא לסמוך על דוחקו של רמ"א הנ"ל שלוקחי' עבור המנעל וא"כ אותן שאינם נוטלים פרס ואין כאן כסף רק משיכה יש לעיי' אי סגי למומר במשיכה או דלמא בעי כסף דוקא דלמא קיי"ל גוי בכסף ודינו של מומר כגוי א"נ אפי' דינו כישראל מ"מ דלמא הלכה ישראל קונה בכסף דבר תורה רק משום שמא יאמר לו נשרפו חיטך בעלי' ואפשר במומר לא גזרו לטובת המומר הקונה מישראל, מיהו זה הספק האחרון נ"ל פשוט נהי תחלת תקנה הי' משום שמא יאמר לו נשרפה חטיך בעלי' מ"מ השתא דתקנו אית בי' טובת שניהם לענין יוקרא וזולא ולא פלוג בין מומר לישראל כשר ואך רק אי גוי בכסף מן התורה יש

לספק אולי מומר כגוי וקונה בכסף דוקא והנה לפום ריהטא הי' נ"ל ראי' מתוס' עירובי' ס"פ חלון שכתבו רוב קנינים שבתורה הם ע"י כסף ומייתי מדכתי' אוכל בכסף תשברני ודבריהם צע"ג הא האי קרא מיירי מישראל הקונה מן הגוי ע"י כסף וא"כ ממילא נהפוך הוא דישראל מישראל במשיכה ע"כ נראה לכאורה דראיות תוס' מקרא קמא בפרשת דברים אוכל תשברו מאתם בכסף וההוא בעשו כתי' ועשו ישראל מומר הוא כדאמרי' בגמ' גבי ירושה לעשו נתתי וס"ל לתוס' ישראל מומר דינו כישראל לענין קנין ומדקני מני' בכסף ש"מ כסף קונה כן נ"ל:

אבל לא נ"ל הך סברא דאפי' נימא עשו גופי' ישראל מומר הוי מ"מ היינו עשו עצמו דבי' משתעי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר שבחייו ירש אותו כדכתי' בקרא פ' וישלח אבל בניו הנולדים מנשים בנות שעיר החורי פשיטא דגוים גמורים דהרי אפי' ישראל גמור הבא על הגוי ולדה כמותה ואך דברי תוס' הנ"ל צ"ע:

ואולי י"ל עיקור קנין בכסף אך בנכרים חשש הקב"ה לשמא יאמר נשרפה חיטך בעלי' ע"כ קונה במשיכה דוקא משא"כ ישראל אנשי אמונה הניחה התורה על עיקור הדין עד שנתקלקלו הדורו' ותקנו חכמים משיכה כמו שתקנו היסת משנתקלקלו הדורות. ואם אמת כן יש לישב דברי התוס' הנ"ל ולומר שמרע"ה שלח לאדום ולסיחון אוכל בכסף תשברני ולא אירא ממך שתאמר בעלי' נשרפה חיטך כי אין אנו יראים מכם רק אנו רוצים בשלום:

ונחזי מאי דקמן נלע"ד פשוט דמומר ישראל גמור הוא וכמ"ש ש"ג ספ"ב דגטין במתני' דהכל כשרי' להביא הגט וכמו שהוכיח בס' אבן העוזר בש"ע א"ח סי' קפ"ט דמומר עושה שליח ונעשה שליח כישראל גמור אך מ"ש שם עוד דמומר נקרא בן ברית נגד תוס' דסנהדרי' וש"ס פ"ב דע"ז לא צייתני' לי דבמ"כ נתחלף לו ברית בברית דבסנהדרין אברית דתורה קאי כיון שהמיר והוציא עצמו מכריתות ברית והרי הוא משרש פרה ראש ולענה אשר לבבו פונה ולא יאבה ה' סלוח לו והרי הוא ממורידי' ולא מעלי' שוב לא יתחייב ההורגו אך בכל זה לא גזרו לענין מילה מנכרי שאינו בברית תורה מעיקרא ואפ"ה הי' ראוי' למול לולא קרא ואתה את בריתי תשמור והתם אברית מילה קאי ולא אברית תורה ואעפ"י שפורק ממנו עול כל התורה מ"מ ע"כ הוא מהול ובריתו בבשרו חתום ומי יסירנו ע"כ מומר מל ולא הו"מ למימר מומר א"ב:

ומיהו רמ"א בי"ד סי' רס"ד ס"א פסק מומר לכל התורה פסול למול ומשמע אפילו הוא עצמו מהול צ"ע להנ"ל וכמו שהרגיש גם א"ע הנ"ל:

ועל צד דוחק י"ל דס"ל לרמ"א עפ"י דאי' בב"ר דמייתי הגה' מיי' וב"י מייתי לי' בא"ח סס"י תקכ"ו דהקב"ה מסיר הערלה מהנפלים ומשים אותם על פושעי ישראל ולא מהשקר לי' אאע"ה משו"ה ההיא מומר לערלות אעפ"י שבריתו בבשרו מ"מ כערל דמי והש"ס לא רצה לומר האי איכא בנייהו מדברי אגדה וניחא לי' למימר אשה איכא בנייהו אבל לדינא איננו בעל ברית מילה מטעם הנ"ל כך נ"ל מ"מ כל זה אינו ענין לנידון שלפנינו שלכאורה לשאר מילי ישראל גמור הוא. ולענין שליחות יש קצת ראי' דמומר לא מימעט מאתם גם אתם דלכאורה משו"ה רמז דין זה גבי לוים ולא בתרומת ישראל משום דלמ"ד איתי' בתרומה דנפשי' א"כ מאי פסקא מה אתם ישראל הא גוי נמי מפריש ע"כ כתבו בלוים דלא שייך כ"א ישראל ואי ס"ד מומר מימעט מאתם א"כ אכתי לא הועיל דהא מומר שייך בלוים ג"כ אע"כ מומר נעשה שליח:

איברא בנידון שאלתינו יש לעיין דכי תמכרו ממכר לעמיתך כר"מ ועמיתך דרשי' עם שאתך בתורה ומצות ומשמע וודאי דאין מומר בכלל זה ולענין אונאה דרשי' בפ' הזהב עם שאתך בתורה ובמצות לא תונה כ' בש"מ בשם רבינו יהונתן תורה או מצות קאמר דאפי' אינו חכם בתורה רק איתא במצות אסור להונותו משמע הא ליתא בזה ובזה מותר ואינו בכלל עמיתו וצ"ל אע"ג דממון מסור אסור לאבד בידים דלמא נפקא מיני' בנין דמעלי היינו לאבד ולגזול אבל רבית והונאה אינו בכלל זה וא"כ י"ל ה"נ אך מ"מ י"ל היינו לענין דינא שצריך להקדים עמיתך לקנות ממנו ולא מנכרי כפירש"י בחומש כשיש דבר ליקח או לימכר תקנה מיד עמיתך ולא מנכרי לענין זה יש לחלק דגם במומר הדין כן אבל דיני קנינים אין לחלק לפע"ד ועמיתך קאי רק אהך דרשא דקדימה ועי' תשו' רמ"א סי' י' ואיננו אתי עמי כעת אבל במקום שאין טעם וסברא רק גז"ה לא נ"ל לחלק בינו לישראל לענין קנינים הנלע"ד כתבתי בנחיצה או"נ. פה מרחץ ביסטשאן יום ג' ג' תמוז תקצ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלה

החיים והשלום לי"נ הרב המאה"ג מעוז ומגדל צנא מלא ספרי כש"ת מו"ה יעקב סג"ל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק סעמניץ יע"א:

נפשו היפה איותה לדעת דעתי הקלושה בענין ראובן שנשא אשה אלמנה ומתה בשנה ראשונה שמהראוי שהנכסים יחזרו ליורשי' לפי הכתו' בתנאים אחרונים ועשתה שטר צוואה וחלקה נכסי' מקצת מהם ללומדי תורה שילמדו עבור נשמתה ומקצת מהם נתנה מתנת חנם לקרובי' ויודעי' והשאר הכל לבעלה ראובן הנז' ובתוך הנכסי' ח"כ א' על שר א' מסך ת' זהו' והשר ההוא עיכב מהפרעון סך ק"פ זהו' ולא רצה לשלם באומרו שיותר

ראוי ליתן הסך ההוא ליורשי בעלה הראשון וכן עשה כאשר זמם והשתא טוען ראובן הנ"ל שההפסד מסך ק"פ זהו הנ"ל יהי' על כל הנכסי' בשוה וכל א' ממקבלי המתנה יפסידו לפי חשבונם ומאי חזית שיפסיד הוא הכל:

הנה כפי הנרא' ענין חלוק נכסי' של האשה הנ"ל מתפרד והי' לארבעה ראשים א' הוא שכר פעולת לומדי תורה והבאים בשכרם כפועל ואם אולי הפריז בשכרם סך רב יותר מהראוי מ"מ הכל לשכר פעולה יחשב כי הוא דבר שדרכו לשלם הרבה שכירות עבורו וכמ"ש בח"מ סי' רס"ד דאיכא פעולות שדרכו לשלם הרבה בלי קצבה:

שני' חלק מקבלי מתנת חנם ומתנתם קצובה כך וכך לפלוני כך וכך לפלוני. ושלישית הבעל ומתנתו מתחלק לשני חלקים והוא בידוע לי שהיא לא הכניסה לו כל אשר לה בשעת נישואי' רק הוא עשה שטר סילוק להסתלק מכל אשר לה זולת מה שהכניסה לו ואותו הסך נמי התנו בשטר תנאים אחרונים להחזיר ליורשי' אם תמות בשנה ראשונה נמצא יש כאן ב' מיני נכסי' אחד מה שהכניסה לו ועתה נתנה לו לבעלה:

והרביעית מה שלא הכניסה לו ועשה שטר סלק וניתן לו עתה מתנות שכ"מ וסכומו אינו ידוע לנו כי כתבה סתם והשאר הכל לבעלה:

והנה לומדי תורה אשר שכרם אתם ופעולתם לפניהם לפע"ד לית דין צריך בושש דלא יפסידו כלום כי קא מבעי' לן בהאחרי' מקבלי מתנת חנם וטרם אחלה לדבר נראה לברר קצת פלוגתת הראשונים בההיא דגניבא דאמר הבו ד' מאה זוזי מחמרא דנהר פניא בגיטין ס"ו ע"א ד"ה כאן ד' שיטות. התוס' והרא"ש ס"ל דבאומר חמרא שוה ד' מאות זוז אזי ההפסד שוה בשוה לפי החשבון אפי' בחבי' בין החביות כגון שאמר שניתנו לו חבי' מחביותיו והריצב"א ס"ל שכל ההפסד על מקבלי מתנה לחוד אפי' אומר לו סתם שוה ד' מאות זוז ורמב"ן ס"ל כריצב"א והרשב"א מחלק אי אמר חביות בין חביותיו מראהו חומץ כמו בבית או בשור במנחות ק"ח ע"ב:

וטעם פלוגתתם הוא כך דהרמב"ן ס"ל אין להיורש דין שותף אלא דין בעה"ב המוכר או הנותן את שלו ואומר בית בביתו שמראהו נפל אבל מודה הרמב"ן שבשותפי' הדין כהריצב"א והרא"ש לכל מר כדאית לי' והריצב"א והרא"ש נ"ל דס"ל דכל המחלק נכסיו על פיו אזי גם היורשי' יש להם דין מקבלי מתנה וכן דעת רש"י ס"פ נערה לחד פי' ע"ש ומשו"ה מדמה להו לשותפי' אלא שהריצב"א מדמה לי' לשותפי' שנתנו כל א' טלה ומת א' מהם שהמוחזק אומר לאידך אייתי לי ראי' דשלי מת והרא"ש ס"ל דהכא כיון שלא נתברר חלקם מעולם ה"ל כשותפי' שקנו סחורה ונפסדה שההפסד לפי חשבון:

נמצא הרמב"ן ס"ל לדינא כהריצב"א ולא מטעמי' אלא משום דהיורש שהוא כרעי' דאבו' ה"ל כמוכר בית בביתי שידו על העליונה ואמנם הרשב"א הוא דיעה רביעי' ס"ל כהרמב"ן שהיורש הוא המוחזק ואי הי' אומר חביות מחביותי לפלוני והחמיץ א' מהם אזי הדין כהרמב"ן אך בדבר מעורב שאמר שוה ת' מיינו ההפסד לפי החשבון והלכה כמכריע הרשב"א שכן פסקו רוב הפוסקים הר"ן וה"ה ובש"ע סי' רנ"ג סי"ג ובב"ח וש"ך שם סקי"ז לא בררו דבריהם יפה:

ואמנם באומר ת' זוז מחמרא בהא לית דינא דליפות כחו אמר כן כמבואר בש"ס שם אך באומר ת' זוז מנכסי דעת הרשב"א בתשובה שהבי' הרב"י שם מחודש ג' דלא הוה יפוי כח נמצא באנו למחלוקת הנ"ל וכ"ש כשלא הזכיר מנכסי אלא אמר סתם תנו ת' זוז לפלוני וכן דעת הר"ן ספ"ק דגטין גבי מנה קבור יע"ש ואמנם דעת הריטב"א בתשובה דמייתי ב"י שם לפני זה דמנכסי הוה נמי יפוי כח כמו מחמרא וכל ההפסד על היורש וכן דעת המיוחסת סי' ס"ב והרב"י מביאו בקיצר סי' הנ"ל בסופו מחודש א' וצ"ע דלא תקשי תשו' רשב"א אהדדי:

ואחרי דברים והאמת האלה נחזי מאי דקמן הנה פשוט דנידן דידן להא דמי' ליין והחמיץ או אבוד דאין לדמותו ליצא עליה שטר חוב שהרי באמת היא לא הי' חייב כלום רק באלמות וחוזק יד נפסד השטר ההוא ואין יכול לדון עם שהתקיף והשתא איתרע והוה ממש כהחמיץ היין והשתא לא מיבעי' אי לא הוזכר בצוואה פלוני יטלו מנכסי פשוט דאין כאן יפוי כח דיהי' ההפסד שוה בשוה אלא אפי' אמרה יטול מנכסי מ"מ הא רוב הפוסקים והש"ע פסק כהר"ן ספ"ק דגטין ורשב"א דבנכסי אין כאן יפוי כח והכל בשוה וצריכי' לסבול ההיזק כפי המגיע על חלקם של מקבלי מתנת חנם אמנם גם הבעל ישא ויסבול עמהם ולא מצי למימר קם לי כהרמב"ן דמראהו נפול ואין על היורש שום הפסד לא מיבעי' בהסכום שעשה לאשתו שטר סלוק ולא הכניסת' לו כלל שבזה פשוט לי שהוא כמו זר נחשב וככל מקבלי מתנה והרמב"ן לא אמרה אלא ביורש דה"ל כמוכר בית בביתו ושור בין שוויו אבל השותפי' במתנה וא' מהם מוחזק ונתמנה לאפטרופוס לחלק לכל א' את חלקו אין כחו יפה מהאחרים, אלא אפי' במה שהכניסה שבזה נ"ל פשוט שהדין חוזר לסיני בעל יורש אשתו שהרי תקנה של ר"ת בשני חזרה אינו אלא באב המכניס בתו משום ותם לריק כחכם ונהגו ג"כ באחי' או אחרי' המכניסי' יתומה משום האי טעמא אבל אינה מעיקור התקנה, ומכ"ש אלמנה שהכניסה א"ע ואין עגמת נפש לשום אדם בזה והיא עצמה גלתה דעתה קודם מותה שאין לה עגמת נפש אדרבא יש לה ניחא שישארו הנכסי' לפני הבעל כדינא א"כ הדרן לקמיתא ותבנא לדינא הבעל

יורש את אשתו וכיון דקיי"ל בבעל דטבא לי' עבדא לי' והכא לשיטת רמב"ן ה"ל טבא למהוי כיורש שאינו נושא בהפסידם כלום מ"מ כיון דרוב וכמעט כל הפוסקים פליגי אהרמב"ן בהא לא מצי למימר קים לי' וההפסד שוה בשוה דהיינו כל מקבלי מתנת חנם עם הבעל בשוה אבל לא לומדי תורה כנ"ל:

אך כיון שאין חלקו של בעל מבורר לא מפיו אנו חיים ע"כ ישבע שבועות שותפי' ואפטרופוס כמה הפסד מגיע לחלקו של כל אחד ויפטור מלשלם כפי הסך ההוא ולהיות הדברים פשוטים גם הזמן יקר מאוד לא ראיתי להאריך בפלפולי כנהוג ובזה תתענג בדשן נפשו היפה הכ"ד הבעה"ח. פ"ב יום ב' כ"ה טבת תקע"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קלו

בב"ב קנ"ו פליגי ר"מ ור"י אליבא דר"א ור"י דלר"מ ס"ל לר"א זכין לגדול משום דיש לו דין שליחות אבל לא לקטן ור"י ס"ל לגדול זכין ק"ו לקטן משום שאינו יכול לזכות בעצמו דאין לו יד עשו חכמים שאינו זוכה כזוכה ור' יהודה ס"ל לר"א זוכין לקטן משום שאין לו יד לזכות לעצמו ע"כ עשו שאינו זוכה כזוכה אבל לא לגדול שהרי יכול לזכות בעצמו ור' יהושע ס"ל לקטן זוכין ק"ו לגדול שיש לו שליחות וידוע דהלכה כר' יהושע ובין לר"מ ובין לר' יהודה אליבא דר' יהושע זכין בין לגדול ובין לקטן. ונשאלתי מתלמידי הרב מו"ה פנחס ליב נ"י לפרש לו דברי ההגה' אשרי שם שכ' וזה לשונו וקונין בין לקטן בין לגדול וכן מעשים בכל יום וכמה סוגי' אומרת כן אבל זאת הסוגי' משמע דליכא למ"ד דזכין בין לקטן בין לגדול ותימא כמאן קיי"ל השתא מהרי"ח עכ"ל:

והשבתי לו לפרש עפ"י דברי תוס' דגטין ס"ה ע"א ד"ה צרור וכו' שהקשו הא קטן שהגיע לצרור וזורקו אגוז ונטלו יש לו זכי' לנפשי' א"כ האיך אמר ר"א בב"ב קנ"ו שזוכי' לו ותירצו דמיירי באמת בפחות מצרור וזורקו ע"ש הנה לפ"ז קטן שהגיע לכלל צרור וזורקו יש לו גריעות' דקטן ודגדול שהרי אינו יכול לעשות שליח ככל קטן דעלמא וגם יכול לזכות בעצמו כגדול וא"כ אפי' ר' יהושע יודה דאין זוכין בעבורו ולזה נתכוון בעל ההגה' ומ"ש דליכא למ"ד שזכין בין לגדול ובין לקטן ר"ל מי שיש לו ריעותא דגדול ודקטן כנלע"ד:

אודת שטר כיס היוצא על היתומים אי טענינן עבורם אבינו לא הרויח ולא ישלמו לבעל השטר אלא הקרן ולא הריווח נ"ל שאין כאן מקום ספק דטענינן להו כן מבלי להוציא מיתמי דהרי אפי' נאנסו הוה טענינן להו להפסיד קרנו של אידך אי לאו משום דאונס לא שכיח כלל אבל מניעת הריווח הוא מיעוט המצוי ואמרי אינשי זבין וזבין תגר איקרי ועוד נ"ל דגם פסידא דקרנא מיעוט המצוי הוא בסחורות דשכיחי בהו פסידות טובא ומכ"ש

הנושא ונותן באשראי והקפה אלא כיון שהמקבל העיסקא הוא שומר שכר ולא מוקמי אלא באונס הדומה לליסטי' מזויין וזה לא שכיח כלל אבל לעולם שכיחי פסידא דקרנא נמי והשתא נהי דמחייב לשלם הקרן ומפסיד נמי שכירתו מ"מ אינו מחוייב לשלם ריוח מה שהי' עולה אי לא אתאינן עלה מטעם מבטל כיסו דאיכא פוסקי' המחייבי' ורבו הפוטרי' והמחייבי' נמי לא אתו עלה אלא מדיני דגרמי ודינא דגרמי קיי"ל שהוא קנס ולא קנסו בנו אחריו ופטורי' היתומים היוצא מזה דלפע"ד אין שום סברא שישלמו היתומים הריווח הנ"ל: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלז

החיים והשלום למאיר עיני חכמים ה"ה ידידי הרב המופלא ומפורסם מו"ה מאיר נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ק קאנישא:

מכתבו הנעים הגיעני שואל כענין כשאלת חכם חצי תשובה ולהיותי מאד טרוד וגם אינני במזג הראוי ע"כ יספיק הקיצור למעלתו בפעם הזאת ולא אצא כפעם בפעם לקראת מאריך בראיות ופלפולא דאורי' והנה אם בחכמתו ותבונתו יכול הוא לבצוע הריב ולהביא לעמק השוה טוב מאד ומי כהחכם יודע פשר דבר כמוהו:

אמנם לדין יש תשובה כי בלי ספק שכל הצוואות הנמצאי' באמתחתו וגם לרבות הנמצא כ' בפנקסו ה"ל כדייתיקי קשורה על ירכו והכל הבל ואין בם מועיל והי' לו להוציאם מתחת ידו ולמוסרם בחייו לאחד מהנצבים עליו ודבר זה פשוט ומבואר במשנה וגמ' וכל הפוסקים ואחר אחרון בש"ע ח"מ סי' ר"ן סעי' כ"ה בלי שום חולק ולא דמי למ"ש בסי' ק"י ס"ז דע"פ כתיבת ידו מוציאי' מהיתומים התם ר"ל עפ"י כ"י של מת שישנו ביד פלוני שהוציא שהמת חייב לו ועודנו בתוך זמנו דנין עפ"י כשהוא מקוים וגם אינו דומה למ"ש בסי' צ"א ס"ה שדנין עפ"י פנקסו כשיש רגלים לדבר היינו כמ"ש בתשו' הרא"ש וקצרו הש"ך שם וכן תשו' מבי"ט ומהרי"ט ומהר"מ אלשיך דמייתי הש"ך שם כולם מיירו בכי האי גווני שכ' על פנקסו של הנעדר שהוא חייב לפלוני כך וכך מעסקא פלוני ועל זה דנו הגאונים שאם יש רגלים לדבר שכל הכתוב בפנקסו אמת הרי זה הודאה גמורה וגובי' מן היתומים עפ"י אותו הפנקס אבל מצוואה לא מייתי דלא עדיף פנקסו משטר צוואה גמורה כשלא הוציאה מת"י והרי היא קשורה על יריכו שבודאי כתבו הוא מ"מ לא קנו מקבלי המתנות ומה רגלים לדבר שייך הלא גם אנחנו מודים שכך הי' רצונו ומ"מ לא קנו הם ומכ"ש הכא שחזר קודם מותו ואמר בפני עדים דברים המבטלים כל הצוואות ההמה וידוע כי דייתיקי מבטלת דייתיקי ואחר אחרון אני בא כמבואר בב"מ י"ט ע"ב ופשוט דאין חילוק בין על פה לבשטר דדברי שכ"מ האחרוני' קיימי':

ועתה ניחזי אנן נשית לבנו לדברי ההודאה שכ' מעלתו מ"ש בצוואה שבפנקסו לאשתי היקרה קומ"ט מה שהכניסה אלף זהובים, ומעלתו כ' שידוע שלא הכניסה לו כלום כי נשאת לו בימי ענייה ומרודה (ודבר זה יכול להתברר עפ"י שטר תנאי אחרונים) ומסתפק מעלתו אם חייב בסך הנ"ל מטעם הודאה או נימא שלא הודה אלא כ' כן משום שמא יעלה הדבר בערכי ולא ירצו בפליליהם ליתן להאשה כפי שמצוה מחמת מיתה ע"כ אמר כן לפנים שכך הכניסה לו אבל לא בדרך הודאה אלו דברי מעלתו ויפה אמר כי האמדנא מוכחת כן כי כל כיוצא באלו היה לו להזכיר בתנאים אחרונים כנהוג ובשגם כפי מכתב מעלתו לא הי' אמיד זוז שתכנס לו אלף זהו' וא"כ אומדנא דמוכח הוא שלא נתכוון להקנות לה בתורת אודיתא כלל אלא בתורת צוואת שכ"מ ורק מאימת פליליהם כ' כן וכיון שנתבטלה הצוואה מטעם הנ"ל בטלה האודיתא והנה בודאי לא נדון על האומדנא הנ"ל אך היות כי ברור הוא אלו הי' אומר לשון הלז בעל פה אשתי היקרה קומ"ט אלף זהו' ה"ל כשכ"מ שאמר מנה לפלוני בידי דאמרי' שלא להשביע אמר כן כמבואר שלהי ב"ב ובטוש"ע סי' נ"ה סעי' ב' ואפי' בנקיט הלה שטר בידו אלא דהכא שהוא כתיבת ידו נפלין ברברתא דהרמ"א סי' פ"א סעי' י"ז וכן הסמ"ע והב"ח ותשו' מהר"מ אלשיך ודברי ריבות ס"ל דלא הוי הודאה דאמרי' שלא להשביע כמו בעל פה ורק הש"ך יחיד הוא ופליג ובפרט בכתוב בפנקסו דלא שייך שלא להשביע דמי יראה מה שכ' בגנזי סתריו והנה קשה להוציא ממון עפ"י דעת יחיד הש"ך ז"ל וגם יש לפקפק תינח בשהבע"ד חי וטוען שלא להשביע את עצמי כתבתי כן י"ל סברת הש"ך מי יביט בפנקס שלך אך הכא בצוואה הכתוב י"ל שכתב כן שלא להשביע בניו כי יבוא עזבונו בידי אחרים והם יבדקו ג"כ בהפנקס שלו וכ' שלא להשביע את בניו ומצורף לכל זה אומדנא הנ"ל א"כ קשה להוציא ממון מהיתומים המוחזקים בנחלה ע"כ הי' טוב יותר לבצוע הריב בענין זה:

ומעתה אחר שלפע"ד אין ממש בצוואות הנמצאות בכתב נחזה נשית לבנו אל דברי העדים כי ליב אמר שאמר אשתי פרומט תטול בשוה עם היתומים ופנחס העיד שאמר אשתי תטול בשוה עם בני ולא' לא יהי' יותר מלחבירו ור' אברהם במו"ה ראובן ליב סג"ל שמע ממנו כשאמר הכל שוה בשוה והנה לדברי ב' עדים הראשונים הנ"ל לא ציוה כלל בעסקי בניו שום דבר רק על אשתו ציוה שתטול כא' מבניו אלא שלזה אמר בלשון בניו ולזה בלשון יתומיו ובין כך ובין כך לא הזכיר כלל מה יעשו בניו וא"כ ברור הוא שהניח הכל על דין תורה הבנים ירשו והבנות יטלו לפי אומדן דעת האב להשיאן כשיגיעו לפרקן ולא נחשוד אותו כעבורי אחסנתא מברא לברתא וכמבואר להדי' בש"ס ופוסקים באומר

תטול אשתי כאחד מן הבנים שלא מצינו בזה שום ספק לומר שיהי' עי"ז הבנות בכלל אלא כוונתו שאשתו תיטול כאחד מבניו הזכרי' הראוי' לירש בנחלתו וגם אין להסתפק דלמא כאחד מבנותיו קאמר דהבנות אינם נוטלי' בנחלה כלל מן התורה רק שהם בעלי חוב דאחי כמבואר ס"פ המדיר ורק בדברי העד ר' אברהם ששמע ממנו סתם הכל בשוה הי' אפשר לדון שנתכוון גם על בנותיו אך מה לנו בדברי עד א' להוציא ממון על פיו מהזכרים שהם יורשי דאוריי'. נמצא לפי עדות שניהם ירשו הזכרים והאשה תטול עמהם בשוה והנה מן הדין תטול כתובתה בראש ואח"כ תחלוק עם הזכרים, אמנם פנחס הוסיף שאמר לפניו ולא יהא לאחד יותר מלחבירו והנה אין להסתפק שאמר כן על הזכרים שלא יהי' להם יותר מלבנות ויהיו א"כ דברי פנחס ודברי ר' אברהם מצורפים כשני עדים על הבנות שיטלו כמו הזכרים דזה ליתא שכבר כתבנו שבדברי ליב ופנחס לא הזכיר בניו כלל רק אשתו ועל זה סיים שאשתו ובניו לא יהי' לאחד מהם יותר מלחבירו וכבר כתבנו שבניו היינו זכרים הראוי' ליטול בנכסיו, אך מה שיש להסתפק דבהוספת פנחס משמע שתטול עם בניו בשוה ולא תיטול כתובתה בראש רק רצונו שיהי' לשניהם היינו לאשתו ולבניו שוה בשוה ולא יותר ועתה אפי' אם יהי' רק עד א' על זה כבר הפסידה כתובתה כיון שהיא באה להוציא מהזכרים עפ"י העדים ואין לה אלא ע"א המעיד לה שתטול בשוה אחר שלקחה כתובתה דהיינו ליב א"כ לא תוציא כ"א כדברי פנחס, ועוד שלזה נצרף גם דברי ר' אברהם שאמר הכל שוה בשוה ונהי דלענין הבנות לא מהני דברי ר' אברהם כיון שהוא ע"א מ"מ מצטרפין דבריו לדברי פנחס להפסיד האשה ולאוקמי זוזי בחזקת יורשי' דאוריי' ויעיין היטב בש"ע ח"מ סי' ל' סעי' ג' ומכ"ש הכא דליכא הכחשה כלל שהרי לא היו שלשתן במעמד א' וזה שמע ממנו כך וזה כך שהרי שכ"מ יכול לחזור כל שעה וא"כ כל שאין לנו ב' עדים ברורים להוציא מחזקת יורשי דאורי' לא מפקינן ונמצא לפ"ז אין לה אלא בשוה עם הזכרים ולא כתובתה מיהו י"ל היינו כתובה אבל מה שהכניסה לו דהיינו אלף זהו' שהודה אם נאמין להודאה הנ"ל אינו בכלל זה ויעיי' בא"ע סימן ק"ו אך לענין האלף זהו' כבר כתבתי שקשה להוציא מטעם אחר ויראה לבצע ולפשר:

והנה בענין הבנות אם נאמר דמ"ש בצוואה שבפנקסו הוה גילוי דעת א"כ צריכי' ליתן לכל אחד ט"ו מאות ולכל בן כך וכך ואחר כך יחלקו הבנים והבנות את הנותר בשוה ש"מ שרצונו שתהי' לכל בת עכ"פ דבר מה יותר מאלף ר"ט שהרי אחר שתיטול סך ההוא עוד תחלוק בשוה עם הזכרים והנה על דבר מועט הנותר לא הי' אומר שיחלקו בשוה ולפי אומדנא הי' לכל הפחות ד' מאות זהובים שיגיע לכל א' מאה זהו' שהוא דבר

מסוים ואעפ"י שאין זה דבר מבורר בראי' ברורה מ"מ הוי כעין פשר הקרוב לדין הואיל ואזלי' בתר אומדנא בענין פרנסת הבנות ע"כ יטלו הבנות כל א' ט"ז מאות זהו' ואח"כ יראה לפשר עם האשה בסך מועט אודות מ"ש בפנקסו שהכניסה לו ואח"כ תחלוק האשה עם ב' זכרים בשוה וכתובתה דאורי' תפסיד מטעם המבואר לעיל הנלע"ד כתבתי וחתמתי בחותמי ברכות ושמחת י"ט. פ"ב יום ד' מ"ג למב"י תקס"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלח

העתק השאלה:

ירשינו אדונינו לדבר ולשאול ע"ד מעשה שהי' כך הי' הרב מו"ה ליב דרעזניטץ ז"ל אב"ד דק"ק ברין הניח אחריו ארבעה בנים שם האחד ר' געציל והשני ר' יחזקאל והנער ישעי' הרש שי' וה' מענקע ז"ל ואלמנה אשתו הרבנית ובפטירת אביהם הרב ז"ל עשה בעיר ברין צוואת ש"מ אשר יתנו לכ' יחזקאל נ' זהו' ולר' געציל נ' זהו' ולשני הנערים ה' מאות זהו' והמותר יהי' שייך לאלמנה כ"ז צוה בע"פ היום ראש השנה והאלמנה הביאה לכאן כתוב בשטר שיש בו ע"א הוא השמש דק"ק ברין כל אלה הדברים וטענו הבנים וערערו על הצוואה יען כי היתה בע"א ועוד טענות אחרות והתפשרו אח"כ עמה וכ' יחזקאל התפשר בזה האופן אשר הוא מרוצה לכל אך אחר אריכות ימיה יש לו חלק כחלק כשאר האחין ולא יגרע חלקו אח"כ מת אחיהם הב' מענקע אשר הי' חלקו ה' מאות והי' עדיין ביד האלמנה ועשה ג"כ צוואת ש"מ מה שיעשו בחלקו ובאו האחין לשאול ממנה חלקם מאחיהם המת וגם קצת מן האחין עדיין לא נתנו פטורי' מעזבון אביהם והתרצו עמה על הכל ונתנו פטורי' וכן כ' יחזקאל חתם על אלו הפטורי' ובאותן הפטורי' כתב מחלק אביהם וחלק אחיהם כאשר יראה אדונינו מתוכם בהעתקה שלפנינו ואח"כ מתה האם זה קרוב וחל"ש ולכל ישראל עשאה צוואת ש"מ ליתן לכ' יחזקאל חמשים זהו' ולשני ילדיו ב' מאות והמותר חלקה במתנות ש"מ והמותר על אלו המתנות צוותה שיחלקו שני הבנים ר' געצל ואחיו הנער, ועתה באו לפנינו ב"ד ח"מ הבנים לחלק על פי צוואת אמם וליתן רק לכ' יחזקאל חמשים זהו' וכ' יחזקאל טען נגדם מתנאי שהתנה עם אמו שיקח חלק כחלק יודיענו אדונינו הדין עם מי. וזה לשון הפטורים מן כ' יחזקאל מחלק אביו כהיום דלמטה בא לפנינו כ' יחזקאל ובקש מא"מ חלק ירושתו מאביו ז"ל והאלמנה הראה לפנינו כתב צוואת אביו שאין מגיע לחלקו מותר מחמשים זהו' וכ' יחזקאל טען נגדה לערער על הצוואה אמנם דעתו של אדם קרוב אצל אמו ולא רצה למרוד ח"ו נגד כבודה והשוה עם אמו לפנינו ב"ד ח"מ שמרוצה בזה שנותן לו אמו סך נ' זהו' ובזה פטור

ומסולק מחלק ירושת אביו ז"ל שאין רשאי אח"ז לתבוע שום שוה פרוטה מן אמו וב"כ על חלק ירושת אביו ז"ל כי פטר ומחל לאמו מחלק ירושת אביו שאין לו ולב"כ ולי"ח של כ' יחזקאל שום טו"ת בין בד"י בין בדא"ה על חלק ירושת אביו ז"ל, רק לאחר אריכות ימים של אמו ז"ל אזי כ' יחזקאל יש לו חלק מירושת העזבון של אמו כשאר בנים חלק כחלק אבל כ"ז שאמו קיימת אינו רשאי לתבוע לה כלום אם לא מרצון אמו הנ"ל אבל לא בעל כרחה כי אין לו לכ' יחזקאל עוד חלק ונחלה בבית אביו ומטלטלי' וכלי הבית כי מן הכל פטר ומסלק כ"ז נעשה כתיקון חז"ל וכו' דלא כאסמכת' ובקגא"ס בכא"ה יום ונחתם בח"י כ' יחזקאל אבל לא בחתימת האם וגם הי' ביד האם ונמצאו בעזבון שלה וגם בד"צ חתמו הפטורי' הנ"ל וכתובי' בכ"י א"ד המנוח הכ"מ ז"ל ולא ידענו דבר אלא לשון השטר כי אבד זכרם ולא נדע אם הי' בתנאי שצריכה ליתן לו חלק כחלק או יען כי הנשאר הוא מעזבון אביו ביד אמו פן יבוא הבע"ד לחלוק אחר מיתה אשר בהסתלק כ' יחזקאל מחלק אביו נסתלק גם מחלק הממון של אמו אשר בא מכח אביו ולכן כ' זאת אך כ' יחזקאל טען בחזקה כי הי' תנאי ביניהם והא ראי' כי שאר האחין נתנו ג"כ פטורי' אח"כ בזמן אחרת ולא כתב תנאי זה בתוכם:

וזאת העתקה של הפטורי' מן האחי' מעזבון הבח' מענקע אשר נכתבו אחר הפטורי' מכ' יחזקאל וז"ל בהיות התרצה האלמנה פ' ליתן לבנה פ' סך פ' ובזה פטור ומסולק מעזבון אביו המנוח ז"ל ומעזבון אחיו הבח' ז"ל: &3.% כ' יחזקאל נתן כבר פטורי' על חלק ירושתו מאביו ז"ל ומעזבון אחיו ז"ל מגיע לו סך מ' זהו' ובזה פטור ומסולק מחלק ירושתו גם מאחיו ז"ל וסך הנ"ל מחויבת האלמנה לשלם לבנה כה' יחזקאל עד פרוטה אחרונה:

המקומות בבה"כ בע"א יהי' שייכים לג' אחין חלק כחלק:

את כ"ז נעשה בקגא"ס בכא"ה ממילא על אמם מוטלת להשתתק היתומים הנ"ל כנ"ל עפ"י פשרה בטוב ובנ"י האחי' ר"פ ואחיו כ' יחזקאל מסלקי' עצמם בסילוק גמור הם וי"א וב"כ מירושת אביהם הרב המנוח ז"ל וכו' ע"כ דבר הצריך לענינינו:

וז"ל הצוואה של אמם הרבנית ז"ל כהיום דלמטה שלחה אחרינו הרבנית מ' פלונית ומצאנוה מוטלת על ערש דוי ועדיין מילולה בפי' ויודעת לדבר ולישא וליתן כשאר ב"א וכך אמרה לנו הנה שלחתי אחריכם לעשות צוואה בפניכם ומצוה מחמת מיתה ובקשה מאתנו לשמוע ולקבל צוואתה לכתוב ולחתום כמבואר להבא וכן צוותה בפנינו כצוואת שכ"מ ואמרה לנו הוו עלי ע"נ בדברי שיהי' כך וכך אחר מיתתי שאם יגיע זמני ח"ו לפטור מן העולם - נעהמליך:

&1.% ראשון אני מצווה בפניכם וכו'. &2.% הכלים של כסף הנמצאים אצל מו"ה יחזקאל כ"ץ מסקאליטץ ימכרו ודמי המכירה מה שיעלו יהי' שייכים לבני הנער ישעי' הירש תמורת ירושתו מאביו ז"ל (כי אביו הניח לו ה' מאות זהו' ועדיין הי' ביד האלמנה) וליתר שאת ועוז אני אתן לו במתנה גמורה שלשלת של זהב ליתן לו כלה שענק ואהרהענג של זהב אני נותן לנכדי פ'. &3.% לבני יחזקאל אני נותן שני מאות וחמשים זהו' דהיינו לבני יחזקאל אתן רק חמשים זהו' ושני מאות יהי' שייכים לנכדי ילדי כ' יחזקאל. &4.% יותן עוד וכו' לפלוני. &5.% יותן עוד וכו'. &6.% אני מצווה עוד בפניכם וכו' את כ"ז כתבנו וחתמנו כהויתן דלא למיהוי כמילתא דטמירתא רק גלוי ומפורסמת לכ"ע, יום.. וחתמה האלמנה בעצמה ואח"כ שני העדים:

ואלו הטענות והפקפוקי' אשר ישנו על הצוואה ראשון שכ' בצוואה שצוותה לכתוב ולחתום וקיי"ל ש"מ שאמר כתבו ותנו אין כותבין וחותמין שמא לא גמר להקנותן אלא בשטר ולדעת רש"י אפי' תנו וכתבו והכי קיי"ל:

ב' שכ' אני אתן שלשלת של זהב ושכ"מ צ"ל תנו ולא אתן וגם כ' שם אני נותן גם זה אינו מן המובחר:

ג' היא הטענה של כ' יחזקאל מתנאי הנ"ל.

ד' אם נקבל טענות כ' יחזקאל אולי תתבטל כל הצוואה כמו גבי בכור בסי' רפ"א:

תשובה ע"ז:

שלום לדייני ישראל ה"ה הרבנים המופלגים כבוד מו"ה מאיר נ"י וכבוד מו"ה שמשון וכבוד מו"ה דוד נ"י דיינים מצויינים דק"ק סעמניטץ יע"א:

יקרתם הגיעני עם העתק הצוואה והפיטורים והספיקות הנופלים בהם ואת אשר מעלתם העמיקו סוד בש"ס ופוסקים בענין זה ובקשו ממני לחוות דעתי בערעורי היורש על הצוואה יהי' ה' עמנו ויורינו דרך האמת:

ראיתי נוסח צוואת האלמנה ז"ל והיא נוסחא ישנה שמצא בעל נחלת שבעה מקדמונינו ושפך עלי' סוללה כיון שכ' ואמר לנו כתבו וחתמו ולא כתב שום יפוי כח האמנם באמת כ' יפוי כח באותה הנוסחא דהרי כתב ב"י בשם תשו' הריב"ש ששאלוהו העדים אם קיים כל מה שאמר והשיב שרצונו לקיים ודן הריב"ש שזה הוא יפוי כח והנה בנוסחא הישנה הנ"ל כ' בסוף באופן שיהי' צוואה זו המבוארת בשטר הזה מאושרת ומקויימת שלא יהי' עליו שום פקפוק וערעור ודין ודברי' בעולם היש יפוי כח גדול מזה וכ"כ רמ"א סי"ז וכן אם אמר אחר הקנין שתתקיים הצוואה הוה כיפוי כח ע"ש ועמ"ש לעיל מזה בשם תשו' מהר"מ פאדווא נמצא נוסחא שבנחלת שבעה מיופה ומאושרת אך הני ספרי

דצוואה הנ"ל השמיטו הך יפוי וכתבו רק תחלת הנוסחא ואמרה לנו כתבו וחתמו בלי יפוי כח:

ומ"מ נ"ל במ"כ של בעל נ"ש דחה לקמאי בגילא דחטתא וטובה ציפרנן של ראשונים דלפע"ד ע"כ לא הצריכו יפוי כח אלא באומר כתבו ותנו לפלוני או תנו וכתבו לפלוני אבל אמר שמעו דברי וכתבו וחתמו ולא הזכירו שיכתבו לפלוני כוונתו שיכתבו לעצמם לזכרון דברים ואין כאן קנין ושטר כלל באשר שבלא"ה אין לכתב זה דין שטר קנין ורק סיפור דברי צוואה עי' סי' ס"א ס"ב:

וזה הוא כוונת הטור סי' ר"ן שכ' בסעי' ל' אם כ' לשון מתנה שדי נתונה לך ומסרה לידו צריך יפוי כח אבל בלשון שאז אינו עומד אלא לראי' אז אם הגיע ליד המקבל מחיים קנה והוא מדברי הרא"ש משמע עכ"פ אפי' בלשון צוואה צריך עכ"פ שיגיע לידו ואי לא לא קנה ולקמן בסעי' ל"ה כ' וז"ל ודוקא שאמר כתבו ותנו אבל שכ"מ שמסדר ענינו וגומר צוואתו ומצווה לכתבו ודאי אינו מצוה לכתבו אלא לזכרון בעלמא וגמר להקנות לו מיד וא"צ יפוי כח עכ"ל ודבריו נראי' כסותרי' זא"ז דלעיל קאמר דאפי' אם נכתב בלשון צוואה צריך עכ"פ שתבוא לידו בחיי השכ"מ ובסעי' ל"ה לא הצריך כלום וכד מעינת שפיר לק"מ בסעי' ל' מיירי שאמר כתבו ותנו ליד המקבל נהי דלא הוה שטר קנין שקונין בו ולא הי' כוונתו להקנות בשטר זה שהרי איננו שטר קנין מ"מ קפידא ותנאי הוה שיתנום ליד המקבל וטרם הגיע לידו לא זכה משו"ה כשמת טרם שהגיע השטר לידו לא יזכה שוב אחר מיתה משא"כ בסעי' ל"ה מיירי שאמר לעדים שיכתבו הדברים שסידר לעצמו בינו לבינו או שכבר הזכירם לפניהם יכתבו אותם ולא אמר יכתבו לו אלא יכתבו זה לא הוה אלא כדי שיזכרו העדים ולא ישכחו דבר זה ולא בעי יפוי כח ולא הגעת יד המקבל וזה ברור לפע"ד ובעל נ"ש לא דק וצוואה שלפנינו היא כמובן לכל מבין ויודע ואין בה שום פקפוק שהיא קיימת בלי ספק ויש להביא ראי' לזה מרשב"ם דף קל"ה דכ' שאין לחלק בין תנו וכתבו ובין כתבו ותנו מדאמרי' בסמוך אף כתבו וחתמו ע"ש וצ"ל שלא הי' בגרסתו אף כתבו וחתמו והבו לי' כמו בני' שלפנינו דוהבו לי' הוה תנו לו אע"כ לא הי' גורס כן מ"מ ק' מנ"ל שהי' כ' בשטר ההוא תנו אף כתבו דלמא תנו משמע תנו מנה וכתבו לזכרון כר' יונה והכא לא אמר תנו תחלה אלא שמעו צוואתי ואף כתבו אע"ג דבכה"ג לא הוה צריך יפוי כח כלל ואע"כ הי' אומר תנו תחלה ואפ"ה צריך אף כתבו ושפיר הוכיח רשב"ם, וע"ד שכ' בה שלשלת אתן לפלוני טעות דמוכח מתוך השטר וקלקול סופרים הוא כמבואר מלשונה שהיא אומרת אחר מיתתה אתן חפץ זה לפלוני וזה לפלוני ואיך תאמר אז אחר מיתתה אתן וכבר העלה בתומים סי' מ"ט ס"ק ה':

ועתה נבוא לדון על הפטורים של ר' יחזקאל הנה אחר שהנחתם הנחה ברורה שאין ממש בצוואת האב בע"א ובאמת כן הוא והמכתב ההוא ונוסחתו לא תואר ולא הדר לו ואין לו שום דין שטר ואפי' כע"א בשטר לא נחשב וא"כ גם לא נפטרה האשה מהשבעת כתובתה ואין לה עד המסייע מפי כתבם וכל הנכסים בחזקת בנים קיימים ולא יועיל לשון מחילה וסילוק ופטור כמובן ועי' ש"ע סי' רמ"א ובסמ"ע סק"ו ואע"ג דהיא מוחזקת בכל העזבון לא מיפטרת בזה משבועה ואעתיק לשוני על גליון בית שמואל סי' צ"ו סק"ד בחלוקה ב' אם האשה תפסה וכו' כתבתי וז"ל היינו תפיסה ממש אבל מה שהאלמנה נשארה בבית ונשאה ונותנת בבית כמקדם לא מקרי תפיסה כ"כ להדי' בתשו' מהר"מ שבמרדכי פ' ח"ה סי' תקכ"ז ומייתי לי' ג"כ בט"ז כאן ובזה מתיישבת סתירת תשו' מהר"מ שבמרדכי וכ"כ ש"ג שבגליון מרדכי פ' ח"ה דפוס זו"ב דף קכ"ו ע"ב ע"ש. ואין לזוז מזה כי הוא ברור ונכון בעזה"י, אחרי כתבי זאת זמן מה מצאתי לי רב גדול הג' בית מאיר כ"כ ואמרתי שישו בני מעי וברוך ה' שזכני לכוון האמת עכ"ל בגליון שם וצ"ל כוונת הפטורים שימחלו לה לשמש בעזבון אביהם עד פטירתה מהעולם כשואל או שוכר לזמן ואח"כ יחזרו לירושתם:

נמצא כל העזבון בזכות הבנים מירושת אביהם ואין בצוואתה שום ממשות אך הבנים שאינם מערערים ורוצים בקיום צוואתה יטענו א"א בתקנת חכמים ואנו מוחלים השבועה (ויעיי' שו"ת שארית יוסף דמייתי ב"ש סוף סק"ד שם) אך המערער לא ימחול נמצא כנגד המוחלים השבועה יפרשו כדי כתובה המגיע לחלקם של אלו ויגבו מזה מה שזכו ע"י צוואת אמם וחלק א' מהכתובה מה שמגיע על המערער שאינו מוחל שבועתה יצורף עם שארי נכסים בכלל ירושת אביהם ויחלקו בשוה והתכשיטים שראוי' לה ליטול בלי שבועה ג"כ שלה שיקוים בהם שטר צוואתם כנלע"ד ומ"מ יבצעו תמימים אם אפשר:

מ"ש הרב"י על הטור רס"י ר"ן שכ' מתנות שכ"מ קונה למפרע תי' הב"ח שאין הכונה שקונה למפרע אלא כנמסר בידו למפרע שיחול הקנין עם גמר מיתה שכ' הרימג"ש במתני' ב"ב קל"ו ע"א וצריך פי' לפירושו דהנה כשם שאין קנין אחר מיתה כך עם גמר מיתה אין קנין מטעם שכ' תוס' קידושין ע"ח ע"ב ד"ה לא צריכה וכו' שאין לו כח אז אבל אם כבר נמסרו בידו מאז שפיר יקנה ודברי שכ"מ כמסורי' למפרע ומהני הקנין בגמר מיתה ומעלתו האריך בזה ללא צורך:

מ"ש אודת כיוון מלאכתו במועד במג"א סי' תקל"ט סק"ב בשם מהרי"ק משמע אפי' לכוון מלאכתו מותר בכי ה"ג וע"ש סעי' ה' בש"ע סעי' ד' ה' יע"ש ואחתום בברכה כנפשכם ונפש א"נ. פ"ב יום ד' י"ב אד"ש תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קלט

שלום לידידי ורב חביבי הרבני הנגיד המופלג כש"ת מו"ה יוסף זלמן נ"י:

יקרתו הגיעני וע"ד מי שציוה להחזיר הח"כ לקרוביו וריעיו בחנם בפס דמים ומוחל להם כל חובותם ונמצא א' שהוא גיסו של בן בנו של אח הנפטר וטען זה שגם הוא בכלל קרוב ועוד הוא בכלל ריעו והאפטרופסים טוענ' אין קרוב אלא שאר בשר ואין ריע אלא אהובו אלו דברי מעלתו:

הנה גדר קרוב כ' בתה"ד סי' רצ"א שלא מצינו בש"ס לשון קורבא אלא פסולי עדות והנימוק"י פ' מי שמת בסוגי' דקרו לאינשא לבר ברא ברי' וז"ל וכן האומר לקרובי יש בכלל כל הקרובים שהם פסולי עדות ודבר פשוט הוא וכן הוא בתשו' רבותינו ז"ל עכ"ל הריטב"א ז"ל ומייתי לי' הרב"י סי' רמ"ג ובמקום אחר כתבתי במדרש רבה פ' ויצא ויאמר אל אחיו לקטו אבנים וכי כמה אחים הוי לי' ליעקב אלא הם בניו וכן פי' רש"י ז"ל והאריכו הרא"מ ויפ"ת ונחלת יעקב מ"ל לדחוק דילמא אחיו קרוביו של יעקב שבא עם לבן שהרי קרובי לבן היו וזה קרובי יעקב ולפי הנ"ל א"ש דהרי ב' מיני קרוביו הי' ליעקב בעיר חרן א' מפאת אבי אביו אברהם וא' מפאת אמו רבקה וס"ל לחז"ל כיון דאחים מן האם לא נפקא לן בספרי פ' ראה אלא מייתורא מא' מאחיך ע"ש ש"מ סתם אחים לאו קרובי האם וכן לענין פסולי עדות אתיא פסול קרובי אם רק מדרשא ועיי' אריכות ש"כ ח"מ רס"י ל"ג א"כ לא יתפרש סתם אחים כ"א על קרובי אב וכיון שלא הי' ליעקב מצד אביו קורבה כ"א מכח אבי אביו אברהם והרי שלישי כשר לעדות ולרי"ף ורמב"ם אפי' ראשון בשלישי עיין סי' ל"ג ובסמ"ע סק"ה משו"ה לא מצינו לפרש גבי יעקב אחיו כ"א על בניו ומיושב קו' המפרשים הנ"ל ויש סעד לקבלת הגאונים דאין קורבה אלא פסולי עדות, וראיתי ברי"ף כ' ס"פ נערה קריבי דר' יוחנן הוי לי' איתתא אבוה דהוי מפסדי מזוני אתו לקמי' דר"י א"ל זילו אל אבוכון וכו' גרס הרי"ף זילו אמרו לחביבי משמע שהי' אביהם דודו של ר' יוחנן והיינו משום דמבואר שם בתוס' דהאי קריבי היינו אותם קרובים דלעיל נ"ב שאמר ר' יוחנן מבשרך אל תתעלם וס"ל להרי"ף דלא מקרי מבשרך אלא לפסולי עדות והיינו בני דודו ומצינו בנעמי קרוב אלינו האיש גואלינו הוא עיי' ס"פ הספינה שהיתה נעמי ובועז ב' בני אחים והי' פסול עדות לה ולאחימלך ע"ש מכל

הלין פשוט יותר מביעא בכותחא דמצד קורבא אין בטענתו ממש ואיננו לא קרוב ולא ריח קרוב:

ובטענה שני' מצד ריעיו והאפטרופסים טוענים שאין רעים אלא אוהבו משמע שזה לא הי' בגדר אוהבו הנה אחוזת מרעהו תרגום אונקלס סיעת מרחמוהי וידוע מרחמוהי היינו אוהביו וריע המלך תרגום יונתן שושביני' ומייתי לי' רשב"ם פ' מי שמת (בבא בתרא קמ"ד ע"ב) ע"כ כל שאינו ריע ואוהבו ממש כריע כאח לא מיקרי ריע והדין עם האפטרופסי' ולא מצינא להפוך בזכותי' במי שאין לו זכיות בדבר זה:

אודות דברי תי"ט ריש ב"ק אעתיק לו לשוני בחי' למס' ב"ק אשר זה לשוני שם דף ו' ע"א לאתוי' לחכה נירו בתי"ט הקשה לר' יהודה דמחייב טמון לאתוי' מאי ותי' לר"י אתי' לאתוי' כלים כמ"ש תוס' ד"ה אש לפטור בו וכו' הנה מ"ש לר' יהודה לחייב כלים הוא תמוה דהא לר"י בבור נמי חייב כלום ונ"ל ט"ס הוא וצ"ל לחייב אדם דאע"ג דבאש נמי פטור אדם היינו משום קים לי' בדרבא מני' כדפירש"י לקמן י' ע"א אבל מעיקור הדין חייב אדם ונפקא מני' אי תפס או לצאת י"ש דחייב וא"כ בנשרף עבד כנעני של חברו שעדיין לא מל ולא טבל לשם עבדות דלא שייך קים לי' בדרבא מני' וצריך לשלם ההפסד לחברו משא"כ בבור דפטור בו האדם:

אלא בלאה"נ דברי תי"ט תמוהים דשביק תי' הש"ס לחכה נירו וכן הקשה בס' משנת חכמים והנלע"ד דלר"י דמחייב אנזקי כלים בבור ואפי' כלים ישנים שאין דרכם להתקלקל בהבלא כמ"ש תוס' א"כ הרי בור מועד לאכול שאין ראוי' לה ולפמ"ש הרא"ש דנותני' להצד השוה כל דיני בור ממילא הוה ידעי' לחכה נירו באש מנזקי כלים ישנים בבור וקשה אהש"ס דמשני לאתוי' לחכה נירו וצ"ל דהש"ס משני כן למאי דקיי"ל כשמואל דבור לחבטה והוה הכל ראוי לבור אפי' כלים ישנים ואין הבור מועד לאכול שאינו ראוי' לה ואצטריך לאתוי' לחכה נירו והתי"ט רצה לתרץ אליבא דכ"ע אפי' לרב משו"ה תי' לאתוי' אדם עכ"ל בחידושיי ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום עש"ק כ"ח אד"ש תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמ

החיים והשלום יחד אגודים רוכבים צמודים על ראש רב חביבי המאה"ג המפורסם כערוגת הבשם המופלא בין אנשים אילי תרשישים כקש"ת מו"ה אבוש נ"י אב"ד דק"ק קערעסטור יע"א:

נועם מכתב קדשו הגיעני על נכון ונפשו היפה בשאלתו ע"ד ראובן שמסר ח"כ לשלוחו להוציא החוב מיד הלוה והתרה בשליח באם לא יגבה החוב שלא ימסור הח"כ ליד

שמעון שותפו כ"א לו לידו ממש ועיוות השליח ועבר על דברי משלחו ומסרו ליד המשותף שמעון והמשותף גבה כל החוב מהלוה ואינו רוצה ליתן החצי לראובן באומרו כי יש לו עליו סך כך וכך. ונחלקו בדין זה חכמי הגליל יש מהם אומרי' שהשליח מחוייב לשלם לראובן הפסדו וא"כ ממילא תו לא מצי שמעון לעכב המעות להפסיד להשליח כמבואר סי' נ"ח והוא מדברי המרדכי ומעלתו וסיעת מרחמוהי ס"ל כיון שהעיוות הי' בשטרא ה"ל כשליש שהחזיר השטר להמלוה שפוטרו הרשב"א בתשובה ופסקו רמ"א בסימן נ"ה דלא הוה אלא גרמא בעלמא ומדפטר השליח ממילא מועיל תפיסתו של שמעון שישבע היסת ויפטר:

לפע"ד הדין עם שכנגדו החולקי' עליו הנה בתשו' משאת בנימין סי' פ"ה רמי דברי רשב"א הנ"ל עם דברי תשו' הרא"ש אהדדי כלל ל"ט סי' ב' בסופר א' שהחזיר שטר מכירה שהי' לו לתתו ליד שמעון בעצמו שהוא הלוקח ומסרוהו לאביו של שמעון ובין כך מת האב ונאבד השטר ולא הגיע ליד שמעון וכ' הרא"ש דעל הסופר לפצות שמעון מכל הפסד שמגיע לשמעון עי"ז דאפי' להפוטרים להשומר מפשיעה דשטרות מ"מ הכא ה"ל מזיק בידים ע"ש בפנים, והוקשה לבעל מ"ב הנ"ל השתא הסופר הלז שלא החזיר ליד אחר אלא להאב שדעתו קרובה אצל בנו חייבו לשלם מכ"ש בנידון דרשב"א שהחזירו למלוה פשיטא שיחייב, ותי' מ"ב דרשב"א מיירי שהחזיר למלוה אינו אלא גרמא בעלמא דלא ברי הזיקא כולי האי דבשעת מעשה שהחזירו למלוה עדיין לא הפסיד הלוה כלום דמחוסר גובייגא הוא עד שיתבענו המלוה לדין ויוציא ממנו הממון משא"כ בנידון דהרא"ש שמסר השטר לאביו של שמעון ההיזק בא לשמעון מיד בשעת מעשה דהא מיד ותיכף כשמסר השטר לאביו איבד שמעון החצר שקנה מראובן משום דאין יכול להראות זכיותיו ובלי ספק שגם רשב"א מודה שחייב לשלם בזה ומזה שפט מ"ב הנ"ל בשליש שהחזיר שטר ללוה דמחייב לכ"ע ומייתי לי' הש"ך סי' נ"ה וא"כ אנו אין לנו לפטור השליש אלא בשהחזיר למלוה דוקא דלא הפסיד ללוה עדיין כלום דמחוסר גובייגא וכולי האי ואולי, אבל כל שהפסיד שטר העומד לראיתו של זה ה"ל גרמי שההפסד בא מיד שלא יכול להראות ראיתו וק"ו ממי שהחזיר שטר מכירת הבית לאביו של הלוקח שדעתו קרובה אליו ולא ה"ל לאסוקי דעתו שימות האב בענין רע ויאבד השטר אפ"ה מקרי מפסיד בידים משום שמיד ולאלתר שנתנו לידו של האב הרי אין הזכות והראי' ביד הבן ומחייב לשלם מכ"ש בנידון דידן שהשטר שהי' לראיי' ביד ראובן מסרו לשמעון אחר שכבר התרה בו שלא ימסרנו לידו דדמי עליו כארי' ארבא וחזי מה עלתה בי' פשיטא ופשיטא דמחייב השליח לשלם:

כל זה הארכתי לפי דברי מ"ב הנ"ל והש"ך מבי' דבריו אבל אחר נשיקת כפות רגלי הגאון זצ"ל מלבד שדבריו מאוד דחוקים כמובן עוד צל"ע גדול דלדבריו לדברי הרשב"א שליש שהחזיר שטר למלוה אינו אלא גרמא ופטור וא"כ צ"ע מש"ס דכתו' פ"ה ע"א בעובדי דאבימי דמסיק דמחייב שליח משום לתקוני שדרתי דה"ל למישקל שטרא תחלה וצ"ע הא אי הוה שקיל שטרא תחלה ואח"כ החזירו להמלוים הי' פטור לרשב"א הנ"ל והשתא שלא שקיל שטרא כלל יתחייב זה דבר תימה לכאורה. אע"כ האמת יורה דרכו דלא נאמרו דיני גרמי וגרמא אלא באיניש דעלמא המזיק חברו אבל מי שבא הדבר לידו בתורת שמירה או שליחות חייב אפי' על צד רחוקה ונפלאה וכל פשיעת השומרים ועיוות שליחות כד מעיינת בהו איננו אלא גרמא בעלמא ואפ"ה חייב וא"כ יפה פסק הרא"ש לחייב השליש שהחזיר שטר מכירת שמעון לאביו דאע"ג דאין דין שומרים בשטרות על זה יפה כ' הרא"ש דהיינו אי הי' השטר נאבד בפשיעה אבל השתא שהאביד השטר בידים אע"ג שמ"מ לענין הפסד הממון שבתוך השטר איננו אלא גרמא מ"מ כיון שבא החפץ בתורת שמירה לידו מחייב לשמור שמירה מעליותא ואין לנו אלא מה שפטרתו תורה מפשיעת השטר אבל מלהפסיד השטר לא פטרתו תורה אע"פי שאותו ההפסד איננו אלא גרמא לענין הראי' שבתוכו מ"מ החפץ שנמסר לידו בתורת ושליחות אותו הפסיד בידים וזה ברור לע"ד ולפי זה מה שנדחקו תוס' בשבועות ל"ז ע"ב ד"ה מיעט שטרות וכו' לא הוצרכו לזה אלא משום כלל ופרט דגזל אבל לגבי שומרים לא הוצרכו לזה וק"ל:

ואמנם נידון דתשו' רשב"א שהשליש החזיר השטר למלוה לפי מה שהעתיקו רמ"א בש"ע סי' נ"ה קאי אעובדא דריש הסימן שהוא מתני' דב"ב שהלוה והמלוה שניהם ציוו להשליש שאם לא יפרענו לזמן פלוני יחזרנו להמלוה ופסקי' שם שלא ישמע השליש לקולם ולא יחזרנו למלוה משום דאסמכתא לא קני' ועל זה כ' אם עבר השליש והחזירו לו למלוה פטור מפני שהוא רק גרמא והנה אמת ונכון הדבר שהרי לא אתאינן עלה מטעם שומר או שליח שהרי לא עבר על דעת משלחו כלל שהרי הם ציוהו בכך ונהי דמ"מ לא הי' לו להחזירו מ"מ אינו אלא כמזיק דעלמא דפטור בגרמא ואמנם בתשו' רשב"א סי' אלף נ"ב לא הזכיר בלשון השאלה שציוהו הלוה להחזירו למלוה ומ"מ נראה לי דדחיק ומוקי נפשי' דמיירי באופן הנ"ל וסתמא כפירושו:

וא"כ לפ"ז בנידון שלפנינו שהשליח עיוות ועבר על דעת משלחו במה שהזהירו פשיטא ופשיטא דמחוייב לשלם הזיקו וכיון דחייב השליח ממילא לא מצי תו שמעון לתפוס של ראובן להפסיד לשליח וישבע ראובן היסת על תביעתו של שמעון וכדעת החולקי'

על מעלתו והדין דין אמת לענ"ד הכ"ד הכותב בחפזון רב וחותם בכל חותמי ברכות.
פ"ב יום ג' י"ט לירחי תליתאי תק"ע לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמא

שלום וכ"ט לה"ה ידידי הרב המאה"ג החרוץ המופלג ומופלא בתורה מלא עתיק כש"ת מו"ה שמרי' נ' אב"ד דק"ק הורימלוב יע"א:

גי"ה הגיעני ראשית דבר נעמוד על דברי ראשונים לפרש דברי הגאון רבנו האי בספרו משפטי שבועות שער ה' שבנשבעי' ונוטלין דף ט"ז אעתיק לשונו אות באות וז"ל ואמרו אין העדים נעשי' זוממי' עד שיזומם את עצמו וכו' ולא תושלם ההזמה אלא בפני הני זוממין שיודו או ישתקו ואם אינו בפניהם או שלא שתקו אלא הכחשה ובטלה העדות עכ"ל לענינו. ובאמת הוא דבר חדש שלא הוזכר בפוסקים ונראה דהוא ז"ל פי' כן לשון המשנה מכות ה' ע"א עד שיוזמו את עצמן משמע כפירושו שלא יכחשו או שיעידו והרי מזימין את עצמן, וראיתי בתוס' במכות דף ה' ע"א דגרסי שיזימו עצמן ולא גרסי את עצמן ולזה יש לפרש כפירש"י ותוס' שיזימו עצמותו של עדות שיאמרו עמנו הייתם אבל לפי הגירסא את עצמן אין במשמע דקאי אהמזימי' אלא אהניזומי' שהם עצמם יזימו עצמם והיינו שיודו להמזימי', ולדבריו מיושב קו' תוספת דלהימני לבתראי במגו דפסלאי לקמאי בגזלנו' ונדחקו בב"ב ל"א ע"ב מגו דבי תרי לא אמרי' ונדחקו בזה בכתוב' י"ח ע"ב ד"ה אין נאמנים וכו' ולהגאון ניחא דהם עצמם מודי'. והא דאמרי' עדים זוממי' חדוש הוא היינו כיון דמאי חזית דסמכת אהני וכו' וע"כ במגו אעפ"כ צריך הודאתם או שתיקתם כהודאה ולא סגי במגו ואין אדם נהרג ולא משלם קנס עפ"י עצמו והיינו חידושי' ודאמר רבא במכות ה' ע"א קמ"ל דלא חיישי' לנהורא ברי ולגמלא פרחא אפשר שאחר שהודו אה"נ עמכם היינו חזרו ואמרו אבל נהורינו ברי' או בגמלא פרחא אתאינא וקמ"ל כיון שהודו שהי' עמהם במקום ההוא שוב לא מאמיני' לטענה דלא שכיחא אע"ג דאית להו מגו שלא הי' שותקי' והשתא קיימי' מגו בי תרי אמרי' מ"מ לא אמרי' מגו דלא שכיחא אמנם לחד שינוי בתוס' יבמות קט"ז ע"א ד"ה הכא חיישי' משמע אי טענו הכי מהימני:

ובמשנתינו דאמר ר' יהודה איסטטית היא זו לא יפרש כפירש"י סרה וסטי היא דז"א דהרי כל אותם כולם הודו להמזימי' ואין כאן סרה וסטי' אלא כפי' הרי"ף ורמב"ם בפי' המשנה והרז"ה צובע סטיס היא זו כל הנוגע בה יצבע ה"נ כל הנוגע בהם יוזם ויהרג ופי' כיון דכל עצמו אינו ראוי להאמין לבתראי ולהרגו עפ"י הודאת עצמן אלא גז"ה היא וחדוש אין לך בו אלא חדושו כת הראשונה אבל אלו האחרים לא וכי כיון שנגעו בעדותן

של אלו יהרגו עפ"י הודאת עצמן שלא מן הדין הואיל ונגעו בהם כנוגע בצבע סטיס ולפ"ז יתיישב ק' הש"ס הא בלבד קאמר וכו' אלא די"ל לרבא דס"ל עד זומם לא נפסל אלא מכאן ולהבא דאין לך בו אלא חדושו ה"נ אפי' כת הראשונה לא הי' להיות חייבת:

ועיי' ב"מ ג' ע"ב מה לפיו שכן אינו בהכחשה והזמה תאמר לעדים שישנם בהכחשה והזמה והוכיח נימוקי יוסף דהכחשה והזמה דפיו היינו שחוזר והודה לדברי העד ואפ"ה אינו בהכחשה וא"כ מסתמא דומי' דהכי עדים ישנם בהכחשה והזמה בכי האי גוונא איירי משמע סתם הזמה הוא בהודאת עצמם וכרבנו האי הנ"ל. אמנם פשיטא דלשון ילפותא דמייתי ש"ס מכות ה' ע"א דעד שיוסר גופה של עדות לא משמע כדבריו:

ועוד צ"ע מסנהדרין כ"ח ע"א נמצא עד זומם נהרג בעדות אחיו וע"ש בירושלמי דמייתי שם הרי"ף וגם הר"ן ספ"ב דכתובות ואי ס"ד אינה נהרג אלא בהודאת עצמו הרי אין קרוב יותר מעצמו ואפ"ה נהרג כ"ש שיהי' נהרג ע"י אחיו ומאי קושיין ועוד א"כ כל עדיות אינו יכול להזימן דאם ירצו לא יודו ולא ישתקו ולא מקיים בהו דין הזמה וזה צ"ע ועיי' תוס' כתו' כ"א ע"ב ד"ה הנח וכו':

ועיי' כתובת ל"ג ע"א מי איכא מידי דבעי מיקטיל בלא התראה ואינהו בעי התראה והא בעי כאשר זמם ע"ש ואי ס"ד פי' עד שיזומו את עצמן שיודו א"כ מי איכא מידי דבעי מיקטל בלא הודאת עצמו ואינהו בעי הודאה הא בעי כאשר זמם גם זה צ"ע. והשיב לי תלמיד א' דיש לומר לפי מה שכתבתי דמש"ה לא בעי הודאת עצמו דאל"ה הוה אמרי' מאי חזית דסמכית אבתראי סמיך אקמאי נמצא אי לאו הודאת עצמם אינם זוממין כלל ואמרי' דבאמת העידו ולא שייך לומר הם רצו להרוג בלא הודאה הלא רצו להרוג כלל שלא כדין. פ"ב נגהי ליום עש"ק כ"א שבט תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמב

שלום וכ"ט לכבוד הרב המאה"ג החריף ושנון המפורסם המופלג כש"ת מו"ה.. אב"ד בק"ק פלוני יע"א:

יקרתו הגיענו נידון בעל שנתן בית לאשתו והעלה בערכאות על שמה וכשמתה עשתה צוואה בערכאות וסילקה בעלה מירושתו וחילק נכסים ליורשי' הנה מבואר בתשו' רשב"א דמייתי הרב"י בח"מ סס"י כ"ו ורמז עליו רמ"א סס"י שס' ט דחלילה לומר בכי האי גוונא דינא דמלכותא דינא נגד דת תה"ק א"כ בטלת כל דיני תורה וע"ז כ' מעלתו דהכי אשתני למעליותא בתלתא מילי חדא כיון דהבעל עצמו כ' לה הבית על שמה בערכאות א"כ אדדהו סמיך בכל דיניהם כמ"ש ש"ך סי' ע"ג סקל"ט דלהפוסקים בסי' ס"ו ס"א דאפילו שטר מתנה העושים בערכאות קונים היינו משום דכיון שעשה השטר

בערכאות רצה לסמוך עליה', ושנית כיון שיורשי האשה כבר מוחזקי' דהרי בעל הערכי כתב הנכסים בפנקסו על שם יורשי האשה ה"ל אינהו מוחזקי' וכיון דמוחזקי' אמרי' דד"ד. ג' דהרי משו"ה באתרי דאמר מלכא שטר ליקני אין קוני' בכסף אלא בשטר וכ' פוסקי' הטעם כיון שזהו מחק המלך ליטול קצבה מכל שטר ושטר ה"ל המלך שייך בו ולא קני אלא בשטר וה"נ כיון דחק המדינה מי שמת בלא בנים נוטל המלך כחלק א' מן היורשי' א"כ יש למלך יד בענין זה ודד"ד דאין בעל יורש אשתו אלא נוטל חלק כשאר יורשי' והכא שהיא עשתה צוואה להפקיע הבעל מכל וכל קיים צוואתה בדינא דמלכותא אלו דבריו:

כמדומה לי שמעלתו בעצמו הוא הבע"ד ולא חזא חובה לעצמו ואזיל בתר איפכא במ"כ בדברים שאין ממש הנה פשוט במה שנתן הבעל מתנה לאשתו לא סילק עצמו מירושתה כ"א שאם ימות תקח היא הנכסים הללו אבל לכשתמות היא אפי' כ' לה דין ודברים אין לי בנכסיך לא נסתלק מירושתה אא"כ כ' בחייך ובמותך ובהא פליגי תנאי אי מהני סילוק מירושתה דהוה מתנה עמ"ש בתורה נמצא אפי' שהעלה הבית בערכאות על שמה לא נסתלק מירושתה דלא עדיף מבית של עצמה שאם מתה יורשה ומ"ש כיון שכ' השטר בערכאות סמיך עלי' לא כ' הש"ך כן אלא לענין שיהי' תוקף לשטר ומגבי' בי' דבהכי מיירי התם סי' ס"ח וש"ס פ"ק דגיטין והפוסקים שם אבל להפך דברי א"ח לדון בשטר ההוא בדיני פלילי' רחמנא ליצלן:

והנה בתשו' הריב"ש סי' שנ"ב כ' במיורקא לא' מיורשי' ואחריך לאשתי וקיי"ל בראוי ליורשי' אפי' לשון מתנה הוי לשון ירושה ואין לו הפסק ואין לאחריך כלום אך זה מעשה הי' במיורקא באונסי' שעשו ע"פ ערכאות בגיות וכ' ריב"ש שנעשה בגיות ועוד בלאה"נ ביהדותם שם במיורקי כל מנהגיהם עפ"י ערכאותיהם א"כ יש לה הפסק שייך לאחריך ויען כי כ' ריב"ש אפי' כי לא נשתמדו נמי הי' הדין ע"כ פ' רמ"א בסי' רמ"ח ואמנם בתשב"ץ ח"א סי' ס"א חלק עלי' בחוזק היד שאפי' אונסי' ישראלי' נינהו ואעפ"י שנעשה השטר בערכאות אין לזה אלא דין תורה ומ"ש שקהל מיורקא בלאה"נ כל מנהגיהם עפ"י ערכי חזי מה עלתה בהו ע"ש ור"ל שסוף נשתמדו כל הקהל כמבואר שם ח"ג סי' רכ"ז ע"ש:

והנה בקצה"ח העיד שמהרי"ט בחלק ח"מ סי' ו' פוסק כתשב"ץ ואין לי אותו חלק ומ"מ פשוט אלו ראה רמ"א דברי תשב"ץ לא חלק עלי' כי דבריו נראי' ויותר נ"ל דריב"ש נמי לא אמרו אלא בעובדא דילי' דהרי משמעות לשון מתנה איננו ירושה אלא בלשון התורה במי שראוי ליורשו הוי מתנה ג"כ ירושה אבל אי הוי ברי לנו שאין כוונת השכ"מ ללשון

התורה הרי גם דין תורה הוא שמתנה הוא ולא ירושה ויש לה הפסק וכיון שבכוונה ובלשון תלי' מילתא ואלו האנשים לא הכירו לשון תורה כי כל התנהגותיהם בערכאות הי' אם כן גם דין תורה הוא שמתנה הוא ולא ירושה אבל חלילה לעלות על הדעת לעקור חקי ומשפטי התורה אפי' כחוט השערה וקרוב לזה כוונת הסמ"ע סי' שמ"ט סק"ב יע"ש:

וטענתו הב' כיון שיורשי האשה מוחזקי' לא ידענו אנה מצא לחלק בין מיחזקי' לאינו מוחזקי' ובפי' כ' תשב"ץ הנ"ל להוציא מיד אחריך וליתנו ליורשי' וכי מטעם ספיקא אתאינן עלה דיועיל חזקה ותפיסה ומה שנתלה בקורי עכביש בלשון תשו' בנימן זאב ידוע דרכו של בעל תשובה ההיא דמייתי עצות מרחוק ודברים יתרים שהם לפעמים אך למחסור אבל חלילה לא נתכוון לחלק בין מוחזק לאינו מוחזק ותו לו יהבינא לי' טעותי' מי החזיק להיורשי' בקרקע הלא הקרקע בחזקת יורש דאוריית' הוא הבעל יהי' מן התורה או מדרבנן מ"מ עתה הוא יורש דאו' וקרקע בחזקתו ואלו אתו יורשי האשה והי' מחזיקי' בקרקע חזקה ממש הי' נקראי' גזלני ארעתא ואטו עכשיו הואיל שהערכי הזה כ' קרקע על שמם יפה כחם מחזקת עצמם ראוי לנדותם עד שיסירו כח הערכי מקרקע של הבעל הלז:

גם טענתו השלישי הבל הוא דיש יד המלך בירושה מה ענין יד המלך לכאן מה שהמלך נוטל חלק כא' מהיורשי' זהו מחקי ונימוסי מדינתו ויקח חלקו והוא שלו ועל השאר אנו דנין וזיכה רחמנא לבעל בשלמא התם יש חק להמלך קצוב מכתיבת השטרות וגם כבוד מלכותו שיקראו השטרות על שמו ע"כ אין קרקע ניקנית אלא בשטר ואי הי' קונים בקנין אחר יתבטל חק המלך וכבודו אבל הכא לעולם יקח המלך חלקו ומאי איכפת לי' אי היתר לבעל או לשאר יורשי' ע"כ לא ראיתי שום ממש בטענות הללו והבעל יועמד בחי בחלקו ופר"מ יתענג על רב שלום דברי הטרוד וכותב בנחיצה רבה. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמג

שלום וכ"ט ושמחת י"ט לה"ה הרב המאה"ג החרוץ המופלג שלשלת היחוס כש"ת מו"ה יצחק נ"י סג"ל הורוויטץ:

יקרתו הגיעני וראיתיו הנה היא מגלה עפה לוחות כתובים משני עבריהם מעולפת ספירים ממש לא הניח מקום להתגדר כי לא הניח דבר גדול ודבר קטן השייך לאותו ענין וענותו הרבני לחות דעתי גם אני, וה' יורני דבר אמת וענות צדק למען לא אכשל בדבר הלכה ח"ו:

שאלה א' ציוה וחילק נכסיו ונתן כל ספריו לשנים מבניו והניח אחריו ס"ת שוה כמה מאות אדומים ונסתפקו היורשים אם ס"ת בכלל ספריו או לא:

והנה שאלה זו נפתחה בגדולים ונשאלה לפני הגאון נב"י תנינא חח"מ סי' מ"ג דעת השואל לפשוט מב"ב קנ"א ע"א דעלתה בתיקו אי ס"ת בכלל נכסי' ודחה נב"י בכלל נכסי' ליתי' אבל בכלל ספרי' איתא אדרבה עיקור לשון ספר הוא מה שנכתב על עור אבל ספרינו שעל הנייר נקראי' ספר מלשון מושאל מס"ת אלו דבריו שם. הנה מ"ש ספר הוא עור דבריו תמוהים ספר הוא ספירת דברים וכל גולם שנכתב עליו ספירת דברים נקרא החומר על שם צורתו ספר רק כתבי הקודש היכי שכתוב בספר או הספר רומז על הספר הידוע בהלכה למשה מסיני לכתוב על עור בהמה טהורה דוקא וכל בספר או הספר אהא סמיך וע"כ גבי כריתות דלא כתי' בספר אלא ספר סתם כשר אפילו אעלה של זית וחתימת עדים אשטרות ואפי' אגיטין דנפיק מקרא וכתוב בספר וחתום אע"ג דכתי' בספר מ"מ כיון דשטר לאו מילי דמצוה הוא לא סמיך אהלכה למשה מסיני להיות דוקא חותמים אעור בהמה טהורה אע"ג דכתי' בספר מ"מ כשר כל גולם וחומר המקבל צורת ספירת דברים והדברים מבוררים לכל מבין ודברי הגאון נב"י בכאן אינם מכריעים:

אמנם נחזי אנן מאשר הבי' אלינו השואל מש"ס ב"ב קנ"א אי ס"ת איקרי נכסי ולא מפורש שם בש"ס במאי איסתפקו כמ"ש מהרש"ל בחכמת שלמה דהגי' שלפנינו איננו מש"ס אמנם בתוס' שם ביארו הטעם משום שאסור למוכרו איננו בכלל נכסיו וצ"ל אע"ג דוודאי תפיליו א"א למוכרם מ"מ כיון שהם מלבוש הוי בכלל נכסי משא"כ ס"ת שאינו בכלל מלבוש רק מצוה שאינו רשאי לשאת ולתת בו אפשר אינו בכלל נכסי ונראה אפי' להמרדכי והר"ר מנוח דס"ל דס"ת של יחיד נמכר כמ"ש ב"י בי"ד סס"י ע"ד משמם מ"מ העלה שם דעכ"פ אינו רואה סימן ברכה לעולם וא"כ תו הוי ספק אי הוי בכלל נכסי וכ"כ אלי' רבה בא"ח סי' קנ"ג בישוב קו' מג"א שם סקכ"ב. ונ"ל בזה מיושב גם תמיהת רש"י בחולין קל"א ע"א אמתני' דסוף בכורות דפי' רש"י דמותר ליקח מבכורי' ס"ת והקשה רש"י פשיטא וכי גרע מבהמה טמאה וצ"ל דרש"י ס"ל כמרדכי הנ"ל ס"ת של יחיד נמכר דאלת"ה מאי קושי' בשלמא בהמה טמאה אעפ"י שאינו אוכל הוי דבר המביא לידי אכילה ע"י מלאכה ומו"מ משא"כ ס"ת אע"כ ס"ל לרש"י ס"ת של יחיד נמכר ומשו"ה ק' לי' ואפ"ה י"ל כיון שאינו רואה סימן ברכה ה"א דאין לוקחי' ס"ת מבכורי' קמ"ל:

אמנם נימוקי יוסף ושאר ראשונים משמע הטעם משום עוצם חשיבות ס"ת מזהב ואבני בדולח שכולם בכלל נכסי אבל דבר חשוב כזה אפשר איננו בכלל סתם נכסי אם לא פירש להדי' וכן מצינו במלך ארם ששלח למלך ישראל שיפקיר לו כל אוצרותיו ונתרצה

אך כששלח לו ופירש גם מחמד עיניו שהוא ס"ת לא נתרצה מבואר שאין ס"ת סתמא בכלל אוצרותיו ובית נכותו ע"כ מספקא לש"ס:

ונ"ל שזה דעת רשב"א בתשובה דמייתי ב"י סס"י רמ"ח מחודש ד' דמי שאמר מטלטלי איכא לספוקי אי ס"ת בכלל כמו שמסופק ש"ס בנכסיו ולכאורה אינו דומה בשלמא נכסי לא מיקרי כיון שאינו נושא ונותן בהם אבל מטלטל כל שאינו מחובר ומתטלטל ממקום למקום מקרי מטלטל אע"כ ס"ל לרשב"א מחמת חשיבתו איננו בכלל סתם דבריו עד שיפרש ודברי רשד"ם סי' ר"ג לא הבנתי:

ונ"ל דנפקא מיני' בין ב' הטעמים אי בע"ח גובה חובתו מס"ת והנה טח"מ סי' צ"ז מייתי בשם ר"י אלברצלוני דגובה מס"ת ודברי ר"י אלברצלוני המה בס' בעל התרומות שער א' ח"א סי' ח' ושם נאמר אם הוא ת"ח מניחי' לו ספריו פי' דלא גרע ממחרשתו אך אם אינו ת"ח פליגי י"א כשם דקאי בתיקו לענין נותן מתנה אם הוא בכלל נכסי ה"ה אין בע"ח גובה והוא סבור דגבי' בע"ח דמעיקרא אדעתא דהכי אוזפי' ומייתי ראי' ממתני' דסוף בכורות דבע"ח גובה מס"ת אע"ג שיש שם פירושים אחרים במתניתן מ"מ זה הפירוש נראה לו דקאי אגביית בע"ח שגובה מס"ת ע"ש:

ונ"ל דתלי' בהנ"ל דלמאי דס"ל משום חשיבות אינו בכלל נכסיו מ"מ מה ענין זה לבעל חוב ומאי איכפת לי' לבע"ח בזה אדרבה כל שהוא חשוב יותר נוח לו לגבות חובו מעידי עידיות אך להטעם משום שהוא חפץ שאינו עשוי למכור ולכל הפחות אינו רואה בו סי' ברכה י"ל אין דעת המלוה על זה להלוות על דבר שאם יגבנו לא יהי' יכול למוכרו כרצונו שאינו רשאי למוכרו ועדיין אני אומר מני' כ"ע לא פליגי ממארי רשותך פארי אפרע אך נפקא מני' בששיעבד לו מטלטלי אגב קרקע לטרוף ס"ת מלקוחות דכל חפץ שלא הי' דעת המלוה עלי' נהי דמני' גובה ממשעבדי לא טרוף עיי' ש"ך רס"י קי"ג ולפ"ז לק"מ ממתני' דבכורו' אפי' אי מפרשי דבע"ח גובה מס"ת היינו מני' אבל לא לטרוף ממשעבדי:

ובזה נתיישב לי דברי מרדכי דב"ב סי' תרכ"ג שדבריו תמוהים לכאורה שכ' בשם ס' החכמה אשה א' תפסה ספרים בכתובתה ובעלה כ' כל נכסיו לבניו מאשתו הראשונה וכ' ספק הוא אם ספרי' בכלל נכסי' או אין ספרים בכלל נכסים שוב מצא פלוגתת ס' הדינים עם רבינו ברוך אי בע"ח גובה מספרים ומייתי ראי' מפ' השולח דגבתה אשה מס' תהלים ומשלי ור"ש דוחה התם ברצונו גבתה ע"ש. וצע"ג דמשמע דס' החכמה ס"ל כהך שיטה דמשוה גביות חוב לנותן נכסי' וא"כ ממנ"פ לא תגבה האשה אי ספרים בכלל נכסי' הרי כבר זכו הבנים ואי אינם בכלל נכסי' אם כן גם היא לא תגבה כתובתה מהם ולפי הנ"ל א"ש דמני' בוודאי גובית כתובתה רק ממשעבדי אלא שצריכי' לדחוק

ולומר דס' הדינים דמייתי ראי' מפ' השולח ס"ל דגבתה תהלים וס' משלי בלואים הי' ע"י טריפה דומי' דשלחו להם שיגבו לה המותר והיינו מנכסי' אשר ביד אחרי' שם ה"ה ברישא ור' שמואל דדחי שברצונו הי' ולא דומי' דסיפא ה"ה הומ"ל מני' הי' ואפי' שלא ברצונו כך צ"ל ואל"ה אין פתר לדברי המרדכי הנ"ל:

והנה פר"מ רצה להבי' ראי' דס"ת בכלל ספרים בלשון בני אדם ממעשי' בכל יום שאין מגבי' שחח"ז מספר תורה אעפ"י שבשטר לא כ' אלא חוץ מספרים וקרקעות ש"מ ספר תורה בכלל ספרים הוא ואני אומר על הראשונים אנו מצטערי' מ"ט לא תגבה מספרים וכתבו אחרונים הטעם שנקרא שם משפחה טפי על ספרים מבשאר מטלטלי' ואית בי' עגמת נפש והסבת נחלה ועיי' בנחלת שבעה בשחח"ז סי' ו' והנה תינח בימי הראשונים שלא היתה דפוס ואין ספרים מצויים והעשירים שכרו סופרים שהעתיקו ש"ס ותוס' ומפרשי' על קלף ונמצא אחד בעיר ושנים במשפחה וא' השאילו לכל בני העיר והנחילום לבניו ובני בניו והי' שמו עלי' יותר מקרקעות אבל בזה"ז שמדפיסים אלף ספרים וכולם עולים במטבע א' ומצויים טפי מתפילין בי בר חבו מה שם שייך עלי' טפי בספרי' מבשארי מטלטלין איפוך אנא אלא מה נעשה שכבר נהגו לכתוב כך חוץ מספרים אבל עכ"פ ס"ת שוודאי שמו של בעליו עלי' ולא ישתקע ממנו כמה שנים כידוע בוודאי הוא עיקור תנאי שבשטר ח"ז שלא תגבה ואין משם שום ראי' לכאן:

ואיידי דאיירי אפרש הירושלמי דמייתי פר"מ בנדרים פ' השותפי' אמתני' איזהו דברים של אותה העיר התיבה והספרים הנה בוודאי ס"ת בכלל והוא העיקור של אותה העיר דלשמיעה קאי ודומי' דתיבה דקאי בצידה לספר תורה אלא מתני' כוללת גם שארי ספרים עם ס"ת וקאמר עלה בירושלמי חד בר נש קידש בס"ת ר' שובתי ור"ח מעלין עובדא קמי דר' יוסי ואמר אינה מקודשת אמר חזקי' אנא קרית אגרתא וכתי' בגוה ולא עוד אמר ר' מנא קושיתי' קמי דר"ח מאי ולא עוד בס"ת של יחיד קידש אמר לן אינה מקודשת אתא מימר לך אפי' בס"ת של רבים קידשה אינה מקודשת והיינו ולא עוד ע"ש בפני משה. ולפי ע"ד דהכי פירושה דהאי גברא בס"ת שבבה"כ שיש לכל הציבור חלק בו ויגיע על חלקו שוה פרוטה והנה יש ב' מיני ס"ת א' של ציבור ממש שקנו בדמיהם ואותו נמכר ע"י ז' ט"ה במא"ה ומשתי בי' שיכרא בממון ויגיע עלי' פרוטה, והשני ס"ת שמסר יחיד לציבור וגם אותו שייך לציבור ואין היחיד יכול לחזור בו כמבואר במהרי"ק והובא בש"ע א"ח סי' קנ"ג ובמג"א ס"ק מ"ג ע"ש ומ"מ אין הציבור יכולי' למוכרו אפי' ע"י זט"ה במא"ה כל זמן שלא נשתקע שמו ממנו כמבואר פ"ק דעירוכין ובטוש"ע י"ד סי' רנ"ט סעי' ג' והשתא קאמר לא מיבעי' אם קידשה בס"ת של יחיד שניתן לרבים שאינה

מקודשת שהרי אינו נמכר שלא נשתקע שם בעליו אלא אפי' אם קידשה בס"ת של ציבור ממש שנמכר ע"י זט"ה במא"ה מ"מ כיון שאין בידו למוכרו ולתבוע חלקו אינה מקודשת זה נלע"ד בפי' הירושלמי כי זהו שיטתו פ' בני העיר הל' ב' והיא שיטת הרי"ף ורמב"ם דלא כתוס' פ"ק דעירוכין ואין כאן מקומו:

עוד הביא פר"מ ראי' מלשון רמב"ם וטוש"ע ח"מ סי' רכ"ז שיש אונאה אפי' לספרים וכ' סמ"ע לאפוקי מדר' יהודה דס"ל ס"ת אין לו אונאה דאין קץ לדמי' קמ"ל והנה נקטו הפוסקים סתם ספרים ועיקור כוונתם על ס"ת אלו דברי פר"מ, ולכאורה ראי' גדולה היא וראוי לגברא רבא דכוותי' אלא דצל"ע מ"ט נקיט ר' יהודה ס"ת משמע דוקא ס"ת הו"ל למימר ספרים דכולל נביאים וכתובים ואת"ל ר' יהודה מודה בנביאים וכתובים א"כ תקשי אהפוסקים איך שינו לשונו של ר' יהודה ולא פרטו ס"ת ומכ"ש שארי ספרים אבל האמת יורה דרכו הא דאמרי' ס"ת אין קץ לדמי' היינו מפני חשיבתו שכולל כל המצות ודינים וסודות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ועוד אפשר מפני שההוגה ורגיל בספרו קשה לו ללמוד בספר אחר ע"כ שוה למוכר הרבה משא"כ ספרי נביאים וכתובים כמו שפירש"י במגלה כ"א ע"ב ד"ה ובנבי אפי' שנים קוראי' ע"ש, ותינח בזמן המשנה שהי' לומדי' מס"ת ועדיין לא נכתבה תורה שבע"פ משא"כ בזמן הפוסקים שכתבו ספרים ולא נהיגי להגות בס"ת א"כ הרבותא הוא בספרים טפי מבס"ת וא"ש:

בהא סלקינא דלהפוסקי' דטעמא דאיבעיא משום חשיבות ס"ת א"כ ה"נ הוי ספיקא וכיון דהיורשי' מוחזקי' אין להוציא מחזקתם אע"ג דהכא ס"ס ספק כמאן דמפרש טעמא משום דאסור למכור וזה לא שייך הכא ואפי' את"ל כמאן דאמר טעמא משום חשיבות הא הוי ספק תיקו בש"ס מ"מ לא מוציאי' ממון בס"ס ועוד הא כ' הב"ח בח"מ סי' צ"ז נראה דהיינו דוקא לדורות הראשונים שהי' לומדי' מס"ת יע"ש מכ"ש ס"ת כי האי דחשיב ושוה כמה מאות אדומים ומכ"ש אם הבנים האלו ת"ח הם טפי מאחריני הרי קמן כוונת הנותן שהם יעסקו בתורה בהספרים העשוים ללמוד מתוכם משא"כ ס"ת מאי אולמי דהני מהני ע"כ צריך ראי' ברורה להוציא מחזקת היורשי' לפע"ד ואחתום בברכה מרובה כנפש היקרה ונפש א"נ. פ"ב כאור בקר ליום ד' י"א ניסן קצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמד

שלום לתלמידי הרב האברך המופלג החרוץ כבוד מו"ה ברוך נ"י:

רובי מכתביו הגיעוני ולהיותי בחולשת רעיונים לא יכולתי להשיב לשואלים זמן רב ועתה אמרתי להשיב עכ"פ ע"ד השאלה שהטרחוני כמה פעמים זא"ז להיות ששמע מרב

א' שהעיד על שם הגאון מוהר"ר ירמי' זצ"ל שדן דין אמת ששטר חצי זכר צריך להשתלם בכסף מעות דוקא ולא בבאנקע נאטע הנהוגי' בינינו משום שכ' בשטר ההוא בנוסח נחלת שבעה עובר לסוחר ולשון זה משמעותו כסף העובר לסוחרי כל מדינה ומדינה כמ"ש בתרגום על פסוק עובר לסוחר ארבע מאה סילעין דמתקבלין סחורה בכל מדינתא והני באנקא נאטע לא מסגי אלא במדינת הקיר"ה אלו דבריו והדבר נקבע כ"כ ברעיוני מעלתו לאמת משפט וצדק עד שממש אין ספק אצלו ובקש הסכמתי על פסק זה:

טרם אענה אעתיק נוסח שח"ז הנהוג בינינו איך שיש בידי ממון בתי מ' פלונית סך כך וכך שהלוית אותם לי מידה לידי ממש וכו' וכשיגיע זמן ההוא אין אני שואל ומבקש זמן אחר רק שמחויב אני וב"כ אז לשלם כל הסך הנ"ל כו' במעות מזומנים דוקא במטבע טובה העוברת לסוחר ובלי שום סחורה שבעולם ואף כשיהי' לי שום סחורה אפי' טובה מאוד מחויב אני לטפל בה ולמוכרה אפי' בפחות מחצי שווי' כדי לשלם החוב הנ"ל במזומנים דוקא עכ"ל לענינינו:

והנה אי לאו דהוה כתי' בשטרא עובר לסוחר לא הי' שום ספק אצל מעלתו ואצל שום מורה דמשתלם בבאנקע נאטע ככל פרעון החובות עפ"י דינא דמלכותא ורק משום שנאמר עובר לסוחר והנה גוף ההודאה שהודה הנותן שבתו הלוית לו סך כך וכך לא נאמר שהי' מטבע טובה עובר לסוחר נמצא שלא הודה אלא על ההלואה של סך אלף זהו' באנקא נאטע ומעתה אם נאמר שהתחייב לשלם במקום אלף באנקא אלף זהו' מטבע כסף יהי' ריבית קצוצה וגם איננו במשמעות השטר אלא שישלם לו אותו הסך במטבע טובה, וא"א לפרש אלא שישלם לו אלף זהו' באנקא נאטע במטבע כסף דהיינו עפ"י הקארס הנהוג ויתן לו ג' מאות זהו' כסף מעות העולה לאלף זהו' באנקא נמצא לא הועיל השואל כלום ועוד שהוא היפך הכוונה כי כל כוונת השטר שלא יצטרך להטריח בטיפול מכירת סחורה להמציא לו מעות והרי אדרבא ע"י נתינת מעות כסף צריך לטפל להמציא לו באנקא נאטע הנצרכים לכל דבר גם ידוע רובא דרובא המנהג שבשיעור תוספת כתובה שהבעל מוסיף באותו השיעור ניתן שח"ז והתוספת כתובה הוא שליש מלבר על הנדן וכן השטח"ז ומה שמוסיף שליש על הנדן מבואר בש"ס מפני ששיערו חז"ל שכן ראוי להעלות המעות בריווח עד שליש וא"כ מי שנתן לנדן בתו אלף באנקא וכי נאמר שיעלו ט"ו מאות כסף מעות זה אין שום ה"א ולא יהי' תוס' כ"א ט"ו מאות באנקא וככה יהי' שח"ז:

והנה אם נאמר עובר לסוחר בשטר יהי' כפירושו בתרגום דמתקבל סחורה בכל מדינתא א"כ יתן לו קנטרין דמבואר במדרש שאברהם אע"ה יהיב לעפרון ד' מאות קנטרין דיש

מדינה ששקליהם קנטרין והיעלה על הדעת מי שכותב במדינת פרייזן מאה דוקאטין עובר לסוחר שצריך ליתן לו קייזרלכע דוקאטען הכבדים ומי יודע בסוף העולם אם יש מדינה שהדוקאטען כבדים יותר צריך לתת לו המקובל בכל מדינה שבעולם זה לא יעלה על הדעת אלא נותן מטבע היוצאת במדינת מלכותו אצל כל סוחר בלי טורח חילוף ועל זה יהי' כוונת עובר לסוחר הנכתב בשטר וידוע אי נותן לו כסף מעות הוא עובר לסוחר בשארי מדינות ולא במדינותינו כלל כי במדינתינו הבאנקא הם טיבעא והכסף מעות פירי והיאומן שיהי' כוונת השטר על מדינות אחרות לחוד ולא על מדינות השטר ובתורה עובר לסוחר הי' רבותא אפי' בשארי מדינות ומכ"ש באותה מדינה ומשו"ה שקלו קנטרין אבל שיהי' הכוונה על מדינו' אחרות לחוד זה דבר שאין הדעת סובל ולכל הפחות יד בעל השטר על התחתונה כיון שא"א לפרש ב' הכוונות שיהי' עובר לסוחר הכא והתם אלא או הכא או התם א"כ בפחות ובקרוב ובמה שהדבר נותן עפ"י אומדנא כנ"ל וכדינא דמלכותא בפרעון כל החובות כמבואר בסי' ע"ג ועוד אפי' הי' משמעות עובר לסוחר להחמיר על הנותן היינו אם הסופר נמלך בו וכותבו מדעת הנותן אבל באמת אינו אלא נוסח מימי קדם שלא הי' שום הפסד להנותן במשמעות זה והסופרים כותבין ג"כ עכשיו מדעתם בלי שאלת פה הנותן א"כ פשיטא שלא יתחייב בסך רב כזה ודינים אלו מבוארים במקומם אין צורך לציין למעלתו וכ' נ"י פ' ג"פ בשם ריטב"א דלא מיקרי מטבע מסגו אלא דמסגו במאכל ומשתה לא דמסגו בשולחני' והביאו ב"י סס"י מ"ב עי"ש:

ואמנם עדותו על הגאון מו"ה ירמי' זצ"ל נאמנו מאוד כי הגאון זצ"ל בימיו דבר שהי' התחלת ענין שינוי מטבע ורוב מו"מ הי' עדיין בכסף מעות והבאנקא הי' מסגו ג"כ עם פערלוסט קצת, וכל גביית כתובה ושטח"ז שבאו לפני הגאון ז"ל הי' משנים שעברו כבר ואז לא ניתן לנדן כ"א מטבע כסף ממש ואח"כ בשעת הגבי' אע"ג שכבר מסגו באנקא ג"כ כיון שהי' קצת הפסד פערלוסט בפריעת באנקא ואומדן דעת הי' שיהי' הפרעון כמו שהי' בשעת ההתחייבות דהיינו מטבע של כסף ומ"מ אי לאו דהוה כתוב בשטרא עובר לסוחר הי' משתלם בבאנקא עפ"י פקידת המלכות דדינו דין אבל עכשיו שהתנה עובר לסוחר ואז מטבע כסף עובר לסוחר והבאנקא מסגו בהפסד ויפה פסק הגאון ז"ל אבל בזמנינו זה נשתנה הענין והדין, הארכתי בזה ואין בו דבר חידוש יען ראיתי מעלתו תפש במוחלט ולא זע ממנו באורך הימים שצריך לשלם הסך משלם במטבע כסף מה שאין הדעת סובל כלל:

מ"ש מעלתו דלרבנן נמי יכיר למה לי הא יכול ליתן לו בשבועה שכופין לקיימו אפי' בדבר שלא ב"ל מימי לא שמעתי מגו כזה שיהי' נאמן שזה בכור בלא שבועה במגו דאי בעי יהיב לי' בשבועה, ועוד דלמא לא בעי למישבע והוא שבועה ירא ורבה המכשלה כעובדא דההיא דנשבעה שיהנה סם המות בא' מבני' בפ' השולח ואין זה צריך לפנים:

ומ"ש א' עשה מקח עם חברו שיתן לו כך דגן לשרוף ממנו כך וכך יי"ש אם יכול לחזור אח"כ דהוה דבר שלא ב"ל ולא פירש דבריו יפה אם עשה עמו שישרוף יי"ש מחטין אלו אינו מקנה דבר שלא ב"ל אלא כשוכר הפועל לדרוך ענביו לעשות מהם יין והחוזר דינו ככל בעל הבית עם הפועל שדיני חזרתן בדבר שאינו אבוד או בדבר שאבוד מבוארי במקומן ואינו צריך עיון ושאלה ואם מכר זה התבואה מכירה גמורה על מנת לשלם לו יי"ש מחירם א"כ אין קפידא שיהי' היי"ש דוקא מתבואה זו וממונא הוא דחייב לי' ואם התנה שישלם לו חובו דוקא בייש האיכא טובא בעלמא ואין כאן דבר שלב"ל:

וכל זה באופן שנראה משאלתו שהמוכר נותן ללוקח התבואה והוא יתן להמוכר יי"ש אך אם הי' התנאי שיהי' היי"ש ללוקח אם מכר לו תבואתו שיעשה ממנה הלוקח כך וכך מדות יי"ש לעצמו ואח"כ יקח לו המוכר פסולת שיור התבואה מעצמו ה"ל כמוכר דקל לפירותיו ולכ"ע קנה הלוקח ואם המוכר עושה יי"ש ומקיים התבואה לעצמו רק מכר ללוקח היי"ש שיצא מבשול תבואה זו זה הוי כעין מוכר פירות דקל מ"מ לא נ"ל דמיון כיון דגמרו בידי אדם לא הוי דשלב"ל וכמוכר יין ענביו בשעת הבציר ועדיף משחת לראב"י בקידושי' ויש בזה אריכות אך לא נשאלתי על זה והזמן יקר ע"כ לא אאריך:

דברי מעלתו ב"ק פ"י גבי האלפס והקדרה דבר נאה הוא ויש לי בזה יישוב אחר בחידושיי, אל יבהל בהדפסת ספרים ישנים גם חדשים ואל יבלבל דעתו עוד בדברים כאלו כי לא אשיב עליהם כלל בל"נ:

ועל השלישית לו אשיבנו במי שנוען על הלואה על הנעשית בהיתר עיסקא פרעתי בתוך זמנו אי מהימן דרב א' רוצה לומר דמהימן משום דעביד דפרע בגו זמני' כדי לפטור מפריעת הרווחי' לכאורה נראה דהכא אפי' אביי ורבא מודי' דלא מהימן לא מיבעי' אפלגא פקדון דלא מהימן שהחזירו תוך זמנו כיון שהלה כופר או אינו בפנינו ואינו יכול לכופו לקבל פקדונו בתוך זמנו והרי הוא ככל השותפי' שאינו יכול לכופו לחלוק ת"ז ובשגם שמשלם לו שכר עמלו והרי הוא שכור ממנו על זמן נהי דפועל יכול לחזור בתוך זמנו היינו אם חוזר בפנינו אבל לומר שכבר חזר בו ושוי' נפשי' הדרנא לא מהימן ועיי' בח"מ סי' קע"ו בש"ך סק"ח וממילא כיון דברנו דלענין פלגא פקדון לא מצי הדר בי' וצריך לשלם לו כל הריווח שעלה על חצי פקדונו או כפי הקצובי' ביניהם א"כ ממילא

לא מהימן לומר שהחזיר לו פלגא מלוה אפי' לאביי ורבא דמי פתי יסור הנה לחזור לו פלגא מלוה שלא לקחו מתחלה אלא משום פלגא ריווח שנותן לו על פקדונו אלא משום הפקעו' איסור ריבית מקבל שכר עמלו דבר מועט אבל אנן סהדי שזה כל פריו פלגא הלואה ואיך יפרענו וגם ישלם לו רווחא ומכ"ש למאי דקיי"ל דלא אמרי' סברת כי היכי דלא לטרדון א"כ מה"ת ישלם כ"ז לעיקור הדין ומ"מ אם לפי ראות עיני הדיין שהנותן עסקא קבע הזמן לטובת המקבל ואלו החזירו לו בתוך זמנו הי' שמח בפרעון אפשר לדין לאומד הדעת דמהימן הלוה אך צריך לזה דיין הגון ירא שמים ואומדנא דמוכח וידוע:

ומ"מ משכחת לי' דינא של הרב הנזכר לדעת הר"א מטולא שבב"י סס"י ק"ס דבשכירות לא שייך ריבית ומייתי לי' ממתני' דמכות מעידי' אנו באיש פלוני וכו' מכאן ועד עשרה שנים משמע אפי' בשכירו' שקבע זמנו לפרעונו ליכא משום ריבית ואפשר הסברא משום דעיקור ריבית מפורש בקרא משום וחי אחיך עמך שילוה אדם לחבירו בחנם כדי להחיות נפש משא"כ בשכירות של שכיר שהוא להחיות נפשו של שכיר כל מה שמוסיף להשכיר שכר על המתנתו איכא טפי חיות נפש ומותר ובחי' אמרתי דלמ"ד ריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים ודרש וחי אחיך לדרשא אחריתי לשנים שהיו מהלכים בדרך ובידם קיתון של מים ולא אריבית א"כ תו ליכא לחלק בין שכיר לאחר ובזה מיושבי' רוב הק' שהק' על שיטה זו עיי' וק"ל מ"מ לפי שיטה זו משכחת בכה"ג דאדם פורע תוך זמנו להפטיר משכר המתנות מעותי' והיותי עמוס עדיין מטרדות השו"ת שגמרנו היום בעז"ה אסיים בברכה ואומר שלום לו ולתורתו ולכל אשר אתו. פ"ב יום ה' כ"ג מרחשון תקע"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמה

רב שלומים לך תלמידי הותיק הרבני המופלג מו"ה ישראל נ"י:

אודות הצוואה של ר' זעליג ז"ל שחילק נכסיו לחמשה חלקים והשוה הבכור והפשוטים ובתו ואשתו וקרן קיימת הכל שוה בשוה ונסתפקו אם הצוואה קיימת או לא מפני שהתנה עמ"ש בתורה וכבר ראית בש"ס וטוש"ע ח"מ סי' רפ"א כל הנגזר מפי חז"ל על זה והנה עיינתי בלשון הצוואה וסידורה ולדעתי הצוואה קיימת בלי שום פקפוק וערעור כלל:

הנה בפונקט שני בחלוקת הבית כ' פערלאסטע איך דאז בית הנ"ל אין חמשה חלקים נעמליך חלק א' וכו' ר"ל אני מניח ביתי לחמשה חלקים חלק א' לפלוני וכו' יפה כתבת כי לשון מניח הוא לשון ירושה כפי שראית בש"ך סי' רפ"א סק"ח בשם דברי ריבות אבל לא עיינת במה שציוה הש"ך לעיין סי' רנ"ג סעיף ב' דמניח הוא לשון מתנה ויפול

לשון ירושה והוא מתשו' הרא"ש שבטור שם וראיתו מוכרחת דמניח בשכ"מ הוא כמו יטול בברי דהנחה הוא היפוך מנטילה כדתנן אפי' אלו נוטלין ואלו מניחין ה"ז תמיד גבי לחה"פ וא"כ כבר נתקיימה הצוואה בלי שום פקפוק, ובגליון ש"ע שלי כתבתי בסי' רפ"א בש"ך סק"ח וז"ל צע"ג בתשו' דברי ריבות דשם מבואר דחשש למהרי"ק שאין לשון מניח משמעות של כלום דלולי כן היתה אמו זוכה מכח לשון מניח ואי ס"ד דס"ל שהוא לשון ירושה איך תזכה האם נמצא מוכח דליכא אלא ב' דיעות או דעת מהרי"ק דלית לי' משמעות של כלום ולא קיי"ל הכי ואידך דעת הרא"ש שהוא לשון מתנה והכי קיי"ל בש"ע סי' רנ"ג אבל לשון ירושה לית מאן דס"ל:

אך אפי' לפי דברי מעלתך שיהי' מניח לשון ירושה ויפה כתבת דמ"ש חלק א' וכו' האי חלק א' אינו לשון מתנה אלא שם דבר של חלק בעלמא ונמשך אחר לשון מניח שהתחיל בו מ"מ נ"ל כיון דבפונקט ששי כשחילק ממון ומטלטלין כ' ולזוגתי מ' רוזה יותן סך וכו' והשאר יחולק לשלשה חלקים חלק א' לבני וכו'. הנה נ"ל פשוט דהכל נמשך אל לשון יותן שהתחיל גבי אשתו שאמר יותן לזוגתי כך וכך וכו' והשאר יחולק לשלשה חלקים חלק א' לבני כאלו אמר חלק א' יותן לבני פלוני וחלק א' יותן לבני פלוני וכו' דלעולם אמרי' דדיבור הראשון מושך עצמו ואחרים עמו עד סוף כל הדבורים וכה"ג כ' מהרי"ק שרש צ"ז וז"ל והנה בצוואה זו אין כ' בה רק לשון הנחה וז"ל ועוד צותה להניח נו"ן דוקאטן לר' מנחם וכו' ואחר לשון זה נמשכו כל המתנות וכו' ע"ש הרי דהי' דן על תיבת הנחה שבתחלה להמשיכו על כל הצוואה וה"ה הכא. ובלאה"נ אפי' אי תיבת יותן דלגבי אשה לא יומשך אשארי מקבלי מתנה מ"מ הרי כ' והשאר יחולק לשלשה חלקים ויחולק הוה שפיר לשון מתנה כאלו אמר יותנו כמ"ש בתשו' הרא"ש כלל פ"ג סי' ה' ופסקו בש"ע סי' רפ"א סעיף ח' והרא"ש מייתי ראי' מפ' המוכר את הבית ומהתימה שכן מוכרע ממקומו במתני' פי"נ קכ"ו המחלק נכסיו על פיו ריבה לא' ומיעט לא' והשוה להן הבכור דבריו קיימין ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום הרי שהמחלק שלא אמר משום ירושה רוצה לומר במתנה וכן מבואר בלשון רשב"ם שם וזה ברור בלי פקפוק:

וכיון שזה ברור שמתנת המעות הי' בלשון מתנה המועיל והם בעצמם אותם האנשים שהניח להם הבית בפונקט ב' הנ"ל ה"ל ב' שדות לאדם א' שהרי לכל א' מהם יש לו חלק בבית וחלק במטלטלין אלא שחלקו בבית ניתן לו בלשון ירושה לדעת דברי ריבות וחלקו במטלטלין ניתן לו במתנה ושני שדות לאדם א' כל שיש בא' מהם לשון מתנה אפי' שלא הי' בתוך כד"ד מועיל אפי' לאותו שהוא בלשון ירושה ודברי הצוואה קיימת בכל מכל כל:

והאמנם יש לפקפק קצת במ"ש הנימוק"י דוקא אם אמר בוי"ו העיטוף ותנתן אבל אם אמר תנתן בלא וי"ו אפי' באדם א' ושדה א' לא מהני לשון המתנה ללשון הירושה אלא אמרי' או תפוס לשון ראשון או לשון אחרון עכ"ל ורמ"א בהגה' הזכיר דעה זו בקיצור ע"ש ובנידון שלפנינו לא הומשכו הפונקטין בוי"ו העיטוף או בשאר לשון ולא עוד אלא שפונקט ה' מפסקת בין משפטי הבית למשפטי המטלטלין ומדבר במילי אוחרן במלבושי האשה וכלי ביתה ימי מגר אלמנותה וא"כ אפשר דלא מהני לשון מתנה דמטלטלין ללשון ירושה דבית אך היות כי דעת הנימוק"י בשם הרשב"א מייתי רמ"א רק בלשון י"א, ואנן הא כבר כתבנו לעיל דלדעת הרא"ש והטור וש"ע וסמ"ע וש"ך סי' רנ"ג וכן דעת ריב"ש כמ"ש ב"י שם דמניח לשון מתנה הוא וא"כ די במתנת הבית בפ"ע בלי צירוף המטלטלי' ולא באנו אלא לצאת ידי דעת דברי ריבות דס"ל מניח הוא לשון ירושה א"כ לא נחוש לזה לדעת הי"א הנ"ל כן נראה לע"ד בחפזי כתבתי דברי א"נ. פ"ב נגהי ליום ד' כ"ה תמוז תקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמו

את חג המצות תחוג בדיצות ה"ה תלמידי הותיק האהוב מו"ה שמואל נ"י דיין בק"ק ווערבוי יע"א:

בריך מייתיך לשלם על מקומך הראשון ועתה תדע כי לא לאדם דרכו כי מה' מצעדי גבר כוננו וע"ד שאלתך לא הי' ראוי להשיבך כי בהשיבך על כסא משפטמי בראש הרב אב"ד מרא דאתרי' והוא יורה בדרך יבחר ומ"מ לאהבתי אותך לא אשיבך ריקם אך בקיצור נמרץ, ואומר כיון דנוסח שח"ז הוא שהבת הלות לאבי' סך אלף זהובים ביום פלוני בשנה פלוני אלא תנאי הי' דבריהם שלא יחול זה החוב אלא שעה א' קודם מותו א"כ אפי' אם נפרש שזמן החוב לא יחול ויהי' כאלו ההלואה הי' שעה א' קודם מותו ולא לבד זמן הפרעון אלא גם זמן ההלואה וכאלו הלותה לו שעה קודם מותו ונפקא מיני' שלא תטרוף ממשעבדי שהרי כולם מוקדמי' לה, מ"מ לענין השקאלע פשוט יותר מביעא בכותח' שחייבים היורשים בכל תשלומי השקאלע טבין ותקילין שהרי עכ"פ הודה ששעה קודם מותו הלותה לו סך אלף זהו' מאותם זהו' שהי' יוצאים בשנת וביום חתנותו שהוא יום כתיבת השטר ע"ד משל אם הי' שווים הבאנקע צעטיל כל זהוב חצי ר"ט כסף מעות והרי הוא העיד על עצמו שקבל מידה לידו אלף חצי ר"ט כסף מעות ואותו החוב יתחיל ביום מיתתו מה לי אם הי' שווים שיווי אחר ביום מיתתו או לא יהי' יותר או פחות מה לנו ולזה אותו המעות שקבל ממנה אותו צריך לשלם לה ואחר הודאת פיו הן הן

הדברים כן דעתי נוטה והנוטה שמים יפרוס עליך סוכת שלומיך הכ"ד. פ"ב יום ב' י"ב ניסן תקעב"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמז

שלום וכ"ט לידיד נפשי ורב חביבי הרב המאה"ג המופלג כמו"ה פישל נ"י אב"ד דק"ק שארעווער יע"א ושלום תניין לבנו הרב המופלג החרוץ כבוד מו"ה יוסף משה נ"י ועל שניהם הוא אומר ה' עליהם יחיו:

האותיות שאלוני ע"ד מעשה שהי' שמת עני א' בשנים קדמוניות והניח אלמנה ובן ובת והעמידו אנשי חמד ב' גבאים לקבץ על יד בכל שבוע ושבוע לפרנסת בית עניי' הללו והנה מתה גם האם והסכימו המתנדבים שעכ"פ עד תום השנה ההיא יקבצו הגבאים כמקדם ואת סך המקובץ בסוף השנה יהי' הגבאים אפטרופסים ויסגלו המעות לטובת היתומים עד שיוגדלו ותהי' הבת ראוי' להנשא והבן יעשה בשלו ככל אדם וכשגדל הבן נתנו לו חלקו ונשא ונתן בהם ואח"כ שכיב וחיי לכ"י שביק ונשאר הכל לצורך נדונית הבת ועלה עד סך שש מאות זהו' ושוב עכשיו מתה גם הבת וטוענ' המתנדבי' לחלק המעות ביניהם כי המעות חוזרי' ודעת הרב נ"י נוטה לעשות בו צרכי רבים שיהנה כל הציבור זהו תורף לשונו אעפ"י שאין זה לשונו ויש לתמוה מדוע לא נזכר טענת יורשי הבת וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים ואולי לא נודעו משפחתם והם בריחוק מקום וא"א להשיגם ע"כ אמר הרב נ"י לעשות צרכי ציבור כי כן פסק בתשו' הרא"ש דמייתי טוח"מ סי' רפ"ג יע"ש היטב:

הרב"י בח"מ סי' רנ"ג מחודש סי' ל' הביא תשו' רשב"א סי' תתקצ"ג מי שנתן לעניים לנדוניתה ומתה יורשיה יורשי' אותה ומייתי ממעשי' בכל יום שנותני' לעניי' למזונות ומותר להם לשנות ליקח חלוק וטלית דהכי קיי"ל דכיון שקיבל העני הרי הוא שלו ומותר לשנות מדעת בעה"ב ומשו"ה כשמתו עניים ונשאר ממון אחריהם שקבצו למזונו' אין אומר השב למתנדבי' הה"נ לנותן לנדן כיון שקיבלו הרי היא שלה וכ"כ הריטב"א וכן פסק בש"ע שם סעי' ט"ו שחייבי' לתת לה מיד ויוקרא וזולא דידה ואם מתה זכו היורשי'. אך הרמ"א כ' יש חולקי' היינו מפני שהקשה בד"מ שזה סותר לדינו של הגה' מיי' פ"ח מגזילה ומייתי לי' ש"ך שם בלשונו והוא מהר"י מקורבל ויצא לו מש"ס ב"ק ק"י במתני' הגוזל את הגר ונשבע ומת הגר נותן הכסף לכהנים ואם מת זה הגזלן בדרך נסיעתו לירושלים חוזר מעות ליורשיו שהרי כבר נתכפר במיתתו אבל אם כבר נתן לכהנים ומת קודם הקריבו האשם המעות לכהנים ואמר אביי ש"מ כסף מכפר מחצה דאלת"ה כיון שלא נתקיימו מחשבתו להתכפר ליהדר ליורשיו וע"ז כ' הגה' מיי' שמזה

הוכיח מהר"י מקורבל מי שקבץ מעות להשיא בתו ושוב לא רצה להשיאה או שמתה חוזר המעות לנותנים שהרי לא נתקיימה מחשבתם ע"כ כ' רמ"א יש חולקי' דשני דינים סותרים זא"ז וכן פסק בהגה' ש"ע בי"ד סי' רנ"ג סעי' י' ע"ש ועמ"ש ב"ש סי' נ"ג סק"ה שנתקשה בזה ג"כ:

ובמרדכי פ' אעפ"י סי' קע"ז מייתי מעשה א' שנדר להשיא יתומה ומתה ופסק ר"ח כהן שפטור דלא כ' לה אלא ע"מ לכנסה וראב"י פליג וכ' דהוה נדר לעני ומותר המת ליורשיו ע"ש וקשה על כל הגאונים הללו מש"ס ערוך דב"ק ק"י הנ"ל אי לאו דכסף מכפר מחצה הי' הכהנים צריכי' להחזיר ליורשי הנותן והיא ראי' שאין עלי' תשובה:

וכשאני לעצמי אומר לפע"ד אין כאן מחלוקת כלל ולא ק' מש"ס דב"ק ק"י הנ"ל ועניינים שונים הם דודאי סברת רשב"א נכונה ואמתית מיד שנתן פרוטה לעני למזונות הרי קיים מצותו אפי' העני משנה מדעת הבעה"ב איהו דידי' עביד וכמצותו וה"ל ככסף מכפר מחצה והה"נ אחר שכבר שנתנו להנדן לבת כבר נתקיים ואם היא משנה מדעת הבעה"ב אין לנו בזה כלום הוא הנותן כבר קיים מצותו וממילא אם מתה יורשי' יורשי' אותה וכ"ע מודי' לרשב"א וריטב"א בזה אך הגה' מיי' מיירי שלא ניתן להבת העניי' אלא אבי' קבץ בעבורה וניתן לו ליתנו לה בשעת נישואי' וכיון שמתה או שלא רצה להשיאה יחזור להנותני' ועיין ח"מ סימן קכ"ה סעיף ח' אבל אי הי' כבר ביד הבת שנתקיים מצותו ה"ל כאלו כיפר מחצה בוודאי מודה הר"י מקורבל להרשב"א וריטב"א הנ"ל:

וההיא דמרדכי פ' אעפ"י פלוגתת ר"ח כהן וראב"י הוא בנודר ליתן ועדיין לא הוציא מת"י וכבר מתה ע"כ ס"ל לר"ח כהן מש"ס פשוט שלא כ' לו אלא ע"מ לכנסה אך ראב"י ס"ל דמתנה לעני אמירה לגבוה כמסירה להדיוט וה"ל כאלו כבר הגיע לידה ועדיף מניתן ליד האב המקבץ בעדה:

היוצא מזה לדינא לפע"ד משהגיע ליד המקבל בין למזונות בין לנדן זכה המקבל יורשיו אחריו וכשלא הוציא הנודר מתחת ידו פלוגתת ר"ח כהן וראב"י דראב"י מחשב לי' כאלו הגיע לידו ונעשה מצותו ור"ח ס"ל לא ס"ל אלא ע"מ לכונסה ואין כאן נדר וכשניתן ליד שליח כגון אב המקבץ אזי לכ"ע חוזר להנותני':

ומינה בנידון שלפנינו באותו חלק שכבר ניתן ליד הבן ונשא ונתן בהם ומת אותו חלק בודאי אין שום תביעה להנותני' ושייך ליורשי הבת או לצרכי רבים אך החלק של הבת שנשאר ביד האפטרופסי' הי' קצת ספק אם דומה לאב המקבץ שבהגה' מיי' ונלע"ד דלא דמי דאפטרופסים הממונים עפ"י המתנדבי' עצמם לטובת יתומים קטנים יד יתומים הם וכבר נעשה מצותם ואינו דומה לשליח בעלמא דאם לא אמר לי' זכי חוזר ליורשי הנותן

אבל הכא זכו האפטרופסים בוודאי עבור יתומי' ושייך ליורשיהם ואם אין כאן יורשי' ידועי' יעשו מהם צרכי ציבור כמ"ש הרא"ש שבטור סי' רפ"ג והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב כאור בקר ליום ג' דשבט תקצ"ה לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קמח

שלום וכ"ט לה"ה הרבני המופלג הותיק חדות מלא עתיק כמו"ה יוסף נ"י אב"ד דק"ק לוג יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו בשאלתו נ"י ראובן הניח חיים לכל חי והניח אשתו וב' בנים זכרים הטוען א' שהוא בכור נוטל פי שנים והאם אומרת כדבריו והאח השני טוען אייתי לי ראי' דבכור אתה והביא ב' עדים מעידים שהוא פטר רחם לזאת האם וב' עדים שזו היתה אשתו ראשונה של אביו ולא הי' נשוי אשה קודם לה נמצא מבין ב' כתי עדי' הללו הוה בכור לנחלה ומסתפק מעלתו אם יכול הפשוט לטעון קים לי כשיטת הרי"ף דמייתי תוס' ב"ק ע' ע"ב דלאותה שיטה ה"ל כל א' מהעדיות הנ"ל חצי דבר:

תשובה אם הבן הפשוט חושד אביו שמא הי' לו בן מפנוי' טרם שהוליד הפטר רחם הלז אין תועלות בעדיות הללו לכאורה אלא מ"מ נדבר מזה לקמן אי"ה הנה בסמ"ע סי' ל' ס"ק ל"ט לא מייתי אלא שיטת תוס' וא"כ הוה הכא דבר שלם ולטעמי' אזיל דכ' סי' כ"ה ס"ק י"ט לעולם הלכה כרב אלפס אם לא במקום שהתוס' חולקי' ומייתי לי' מג"א סי' תמ"ז סק"ד ע"ש:

איברא הדבר צ"ע דבש"ע א"ע סי' קמ"ב סעי' י"ב דפסק שם כהרמ"ה ובהטור שם והן הנה דברי רי"ף ורמב"ם הנ"ל דמקרי חצי דבר ודלא כהתוס' וכן מבואר שם בט"ז סקי"א דהד"מ ס"ל כהרי"ף אף ע"ג דהט"ז וב"ש תמהו על ק' ד"מ הנ"ל כיון דלתוס' לק"מ מ"מ מבואר דש"ע ורמ"א פוסקי' בזה כהרי"ף והרמב"ם ורמ"ה וטור וכן דעת רמב"ן בחי' לגיטין ס"ד ומביאו גם רשב"א וא"כ לא מבעי' דהפשוט יכול לטעון קים לי כהרי"ף והפוסקים הנ"ל אלא אף אם הי' הבכור מוחזק לא הו"מ למיטען קים לי כהתוס' נגד הכרעת הש"ע וד"מ עיי' בתומים בקונטרס תקפו כהן סי' קכ"ד ועיי' שם עוד אות קטן פ"ב פ"ג פ"ד ומ"ש באורים סי' כ"ה ס"ק כ"ב וא"כ לכאורה אין זכות לבכור בזה:

אמנם נ"ל דיש להמציא לו זכות ממ"ש תוס' ב"ק ע' ע"ב דאמרי' עידי ביאה צריכי לעידי קידושי' וכ' תוס' דמיירי שלא הוחזקה א"א כוונתם דאי הי' דרים איש ואשתו פה כמה זמנים ע"ד אישות אפי' אין קידושי' מ"מ סוקלי' על החזקות עיי' ש"ע א"ע סי' י"ט ס"ב ולא הוה צריכי לעידי קידושי' ולא הוה עידי ביאה חצי דבר אע"ג אכתי צריכי עידי לחזקה וחזקה גופי' כעידי' המעידים על הקידושין והדר ה"ל חצי דבר זה לא אמרי'

אלא כיון שהוחזק ה"ל כדבר ברור ולא עדות כנ"ל כוונת תוס' וא"כ לפ"ז הכא אע"פ שקיבל ב' עדים שהעידו שהוא פטר רחם מ"מ נ"ל דלהא לא הוה צריכי' לעדות דודאי הוחזק הוא בכך במה שנהג להתענות בע"פ ולא שכיחי המתעני' משום איסטניס או גדול הבית וכל המתעני' בע"פ בכור פטר רחם הוא ואילו הי' אוכל פ"א בע"פ הי' קורין אותו עבריין אעפ"י שאין עדים שהוא פטר מ"מ יענש עפ"י חזקתו וא"כ כיון שהוחזק לפטר רחם תו הוי עדים שמעידים שזו היתה אשתו הראשונה ה"ל דבר שלם ונ"ל בכלל זה נמי דכיון שהוחזק לנו האב בכשרות ולא נודע מעולם שנחשד על פנוי' א"כ הרי זה מוחזק בפטר רחם לאמו והוחזק שלא נולד בן מפנוי' קודם לו ורק שמא נולד בן מאשה אחרת קודם לאשה זו ועל זה מהני תרי סהדי שידעו שלא נשא אשה מעולם כי זאת היתה אשתו הראשונה:

אלא שיש לפקפק על עדי' הללו מנא ידעו שלא נשא אשה מעולם במקום אחר וילדה לו בן ועי' יבמות קכ"ב ע"א פריך ש"ס ודילמא צרה היא פירש"י דלמא נשא אשה במקום אחר ע"ש ופירושו מוכרח דאין לומר דפריך מצרה הידועה לנו א"כ מ"ש דחשש לצרה ולא לאחת מחמש נשים אע"כ דהו"מ לשנויי' דמיירי דלית לי' חמותו וכו' אך מצרה פריך שפיר דילמא נשא במקום אנן לא ידעי' וא"כ ה"נ ניחוש כן והנה לעיל קי"ט ע"א היא צרתה אבל לצרה אחריתי לא חיישי' ע"ש לשון רש"י ולכאורה נראה כסותרת זא"ז נ"ל התם צריכי' למיחש ב' חששות שמא נשא צרה אחרת ועוד שמא נתעברה ב' חששות לא חיישי' משא"כ קכ"ב ע"א פריך שפיר שמא צרה היא דחדא חששא חיישי' וא"כ ה"נ תרי חששות הוו שמא נשא אשה במדינה קודם לזה ושמא ילדה לו ולד חיישי' לאשה במקום רחוק:

וא"כ מוכרח מסוגי' קי"ט ע"א דלא חיישי' מיהו יש לומר אין כאן סיועא דהתם אוקמא אחזקת היתר ליבם משו"ה לא חיישי' לתרי חששו' אבל בנידון שלפנינו דאוקי' ממונא בחזקת יורשי' חיישי' אפי' ב' חששות ואין כאן סיועא מש"ס קי"ט אך גם אין סתירה מקכ"ב ע"א דהתם חיישי' לצרה משום חזקת א"א בחדא חששא אבל הכא איכא ב' חששות אפשר אפי' במקום חזקת ממון לא חיישי' להו:

עוד יש לי מקום עיון אהיסוד שיסדתי על דברי תוס' דס"ל אי הוה מוחזק בא"א תו הוה עידי ביאה דבר שלם דראיתי בשיטה מקובצת שם אחר שהביא ר' פרץ בדברי תוס' הנ"ל שוב הקשה הא לא התרו בו ועידי ביאה לא ידעו שנתקדשה ותי' דמיירי דעידי קידושי' מעידים שהבועל הי' עמהם בשעת קידושי' וידע שנתקדשה ע"ש ולכאורה מהמשך לשונו משמע דאה"מ מיירי שהוחזקה בא"א לק"מ מהתראה דהרי עפ"י חזקה ידע אך

כיון דע"כ מיירי בלא הוחזקה רק ב' עדים מעידים כן ע"כ הוכרח לומר שמעידי' שהי' עמהם בשעת קידושי' ולפ"ז צל"ע אמאי לא הוי חצי דבר אע"ג דעידי קידושין לא צריכי לעידי ביאה שהועילה לאוסרה אכ"ע מ"מ הלא גם בצירוף קידושין וביאה עדין אינו חייב משום דליכא התראה וצריכי לעדות אחרת מה שמעידי' אותן העדי' שהי' הבועל עמהם ואותו העדות אינו מועיל כלום אלא לצרפו עם עידי ביאה ותרוויי' צריכי אהדדי והדר ה"ל חצי דבר וצ"ע לכאורה מיהו י"ל דלק"מ עכ"פ מיד שמעידי' על הקידושין אפי' לא הי' הבועל עמהם בשעת הקידושי' מ"מ כבר הועילו עידי ביאה להרוג אשה שבודאי יודעת מקידושין או אפילו נאנסה לאוסרה אכהונה וכיון דעידי ביאה הועילו שוב מצרפי' העדים שאמרו שגם הבועל הי' עמהם בשעת קידושין להורגו כנלע"ד:

סיומא דמילתא כיון דעכ"פ לשיטת תוס' לא מקרי זה חצי דבר וכן סתם סמ"ע וט"ז וב"ש ואפי' לרי"ף עכ"פ י"ל כיון דאתחזק בפטר רחם ה"ל דבר שלם אלא שפקפקתי קצת בעדותן של האומרים שלא נשא אשה שלא מצאתי לא סיוע ולא סתירה א"כ טוב לבצוע הריב וה' ישפות שלום על דייני ישראל הנלע"ד כתבתי א"נ. פ"ב יום ב' י"א טבת תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קמט

שלום וכ"ט לי"נ וחביבי תלמידי הרב הגאון המפורסם החרוץ צדיק ונשגב כש"ת מו"ה מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמוטה יע"א:

ע"ד שאלת חכם שכי"ב בנידון יתומים ובהם בכור לנחלה שבאו לחלוק בנכסי אבי' ועליהם לסלק אלמנה ופרנסת בנות אי רשאי' אפטרופסי היתומים לסלק הכל מהמוחזק ויפסיד הבכור מחלק בכורתו או יטעון הבכור אשר ישלמו הכל מהראוי וירויח בכור בחלק בכורתו מהמוחזק או ישלמו לפי ערך ממון המוחזק והראוי וספיקתו אי לסמוך עמ"ש בנב"י קמא ותנינא דלא כתשו' פני יושיע:

לפע"ד נראה דלא כתשו' פ"י אלא כדברי נב"י תנינא דמשלמי' לפי ערך הנכסים מהראוי וממוחזק ולא מטעמי' כאשר אבאר אי"ה, גרסי' ב"ב קכ"ד ע"א אין בכור נוטל פ"ש בשבח ששבחו נכסיו אחר מיתת אביהן דרבנן ס"ל לתת לו כתיב כמתנה שהתורה הטילה על אחיו לתת לו מתנה מנכסי אביהם ועד דאתי לידי' ברשותי' אשבח ורבי ס"ל פי שנים מקיש חלק בכורה לחלק פשיטות דברגע מיתת האב ברשותי' דבכור קיימא וברשותי' אשבח:

ואמרי' לרבי ירשו שט"ח נוטל פ"ש פי' בודאי אם רצה לחלוק השטרו' מיד לפי ערך שווין בודאי נוטל בניירות פ"ש שהרי זה מוחזק ושוב כשהגיע זמן פרעון פורעי' לו

השטרות שהגיעו לחלקו לכ"ע וכמ"ש תוס' דף קכ"ג ע"ב ד"ה היתה וכו' ע"ש אך מיירי שלא חלקו השטרות ופורעו בע"ח אחר מיתת האב טרם שבאו לכלל חלוקה ורבי לטעמי' דס"ל מיד במיתת האב זכה בחלקו וחלקו אשבח ומיושב קו' תוס' קכ"ד ע"ב ד"ה אין נוטל ויבואר לפנינו אי"ה.

תו אמרי' יצא עליהן שט"ח בכור נותן פ"ש הא לרבנן איצטריך טפי דסד"א כיון דהנכסי' רק ערבאי' וכיון שמת הלוה פוקע עיקור שיעבודי' רק מ"ע אקרקפתא דגברי מונח לפרוע חובת אביהם מירושתם והאי בכור אין עליו מ"ע טפי מלשאר אחי ומ"ע נמי עליהו דאחי רמי למיהב לי' מתנה פ"ש וה"א לא מונח אקרקפתי' דבכורה טפי מלאחי קמ"ל דמ"מ נכסי' נמי משתעבדי ואין להם לתת מתנה אלא ממה שירשו והחוב שהם חייבי' לאחריני מעיקרא לא ירשו אבל לרבי אין זה חידוש כ"כ שצריך לתת פ"ש לפרעון מירושתו ב' חלקים:

שוב אמרי' ואם אמר איני נותן ואיני נוטל רשאי הא לרבנן לא איצטריך אלא לרבי דהוה סד"א כי היכי דיורש לא מצי למימר איני נוטל ואיני נותן אע"כ צריך לטפל בנכסי' לשלם לבע"ח כמ"ש הריא"ן מיגאש וגם כשיש יתומים קטנים לא מצי למדחי לבע"ח עד כי יגדלו יתמי כי ע"כ רמי רחמנא מצוה עליהם לשלם חובות אביו בנכסי ירושתו וירושה ממילא הוה והוה סד"א לרבי כיון דמקיש בכורה לחלק פשוטות ה"א כי היכי דלא מצי למימר הכי בפשיטות ה"נ בחלק בכורה קמ"ל להכי מהני קרא דלתת לו שיהי' קצת כמתנה לענין זה שיכול להשמט טרם בואו לידו ולהפסיד הבע"ח לדחותו עד יגדלו קטנים ויטלו בחלק זה:

אלא שזה ק' מאוד מאי סברא היא זו כיון שזוכה בחלקו מיד במיתת אביו כירושה ממש מה"ת נאמר שיכול לסלק להורע לבע"ח ע"כ פי' י"מ דמייתי רשב"ם דאשטרי חובות קאי דאע"ג דס"ל לרבי דשבח שט"ח לבכור מ"מ שבחא דאתי עלה עדיין לא בא לעולם ויכול לסלקו עצמו טרם שיגבו המלוה ונהי דלא מצי מסלק עצמו משארי שבח דאתי ממילא לרבי משום שאר שבח דאתי ממילא הוה טפי כעין מוחזק ובא לעולם יותר ממלוה כדאמרי' לקמן קכ"ד ע"ב השתא מלוה דאיתי' ברשותי' וכו' ודחקינן ומוקמי' קרא דלתת לו במסתבר רחוק והיינו מלוה דהוה שבח שטרות מזה יכול לסלקו לדחות לבע"ח עד שיגדלו הקטנים ולא משאר שבח דאתי ממילא ומכ"ש מנכסים בעינא:

וס"ל להני י"מ דשיעבודו של בע"ח נמי אמלוה שיש ביד אחרים כמ"ש תוס' בבכורות נ"ב ולקמן ריש דף קכ"ו נמצא מעיקור הדין שיעבוד הנכסי' משולשין לפי ערך כך וכך על נכסי בעין וכך וכך על ההלואות וכדומה ונהי דלאו שפיר דמי למדחי למלוה

לפרוע ממלוה שביד אחרים היכי דאיכ' נכסים לפנינו מ"מ הכא מצי למימר הכי איני נוטל וממילא לית כאן נכסים וידחה הבע"ח לפי ערך המגיע לחלקו משטרות עד יגדלו קטנים ואמנם הרשב"א פליג דס"ל דהיכי דאיכא שום פסידא להמלוה לא מצו למדחי לשיעבודי' דר"נ ואין שיעבודם על המלוה ואי משום נייר השטרות שהוא בעינא אפי' יהי' שוים כדי חובו מ"מ הוה מטלטלי' דיתמי ולא משתעבד ע"כ פליג עליהו ופלוגתתם תלי' בפלוגתת הפוסקים ואריכת דברי ש"ך ח"מ סי' פ"ו למעיין ואין להאריך לחכם ומבין מדעתו:

יצא לנו מזה ב' דינים, א' לדעת רשב"ם נהי בכור אינו נוטל במלוה מ"מ אי חלקו השטרות בעינייהו נוטל פי שנים ושוב אי נגבו החובות הוה שלו דנכסי' אשבח דהשטרות הוה מוחזק ונוטל בהם פי שנים, ב' דחיוב ושיעבוד המלוים על הנכסים לפי ערך הממון וכאשר יבואר לקמן אי"ה:

ותחלה אבאר הפרט הראשון דנראה תוס' חולקי' לקמן קכ"ד ע"ב ד"ה אין וכו' דא"כ אמאי אמרו רבנן אין בכור נוטל פ"ש דכיון שיחלקו השטרות וכו' ע"ש משמע דפשיטא להו דלא כנ"ל אפי' חלקו שטרות נמי אינו נוטל פ"ש אח"כ וצ"ע מ"ט ומ"ש ממ"ש תוס' לעיל קכ"ג ע"ב ד"ה היתה וכו':

וצ"ל דס"ל להתוס' כיון דמכירת שט"ח לאו דאוריית' דגופו של הלוה אינו נמכר כמ"ש נימוק"י לעיל ר"פ הספינה והר"ן פ' הכותב נהי דהיורשי' יורשי לי שיעבודו גופו של לוה דמשו"ה יורש מוחל אבל הלוקח אותו אינו קונה אותו וא"כ חלק בכורה דמתנה קרי' רחמנא אינו קונה בזה החלק גופו של לוה וכי פרע הלוה אותו הפרעון מעלמא אתי ולא אשבח ארעי' ואפשר אה"נ אי לא ירצה הלוה לשלם בלי החזרת שטרות יכול הבכור לעכב ניירות פי שנים שלו ואינו יכולי' לכופו להוציא המוחזק בידו וצ"ע בזה אבל עכ"פ אם הלוה פורע אין לו לבכור כלום מדקרי' רחמנא מתנה:

וא"כ לפ"ז לפי מה שאכתב שלפע"ד למסקנא גם לרבנן לא קרי' רחמנא מתנה אלא לענין איני נותן ואינו נוטל אבל לעולם כירושה הוה א"כ למסקנא הלכה כרשב"ם הנ"ל:

והנה קכ"ד ע"א דריש מלתת לו ולקמן בשאר ספרי דבי רב דריש מכל אשר ימצא לו והרגיש מהרש"א ואמנם הרמב"ם פ' דנוטל פי שנים בולד פרה וכ' ה"ה דהוה שבחא דממילא ולא אשתני כדיקלא ואלים לר"פ ע"ש וס"ל ש"מ להס"ד דשבחא דממילא נמי פליגי ומשו"ה ברייתא דולד פרה רבי היא ע"כ מפיק מלתת לו ופירשב"ם דהוה דבר שלא ב"ל אבל למסקנא דמפקי' מימצא לו לכ"ע לא נפיק מלתת לו דירושה הוה רק מה שאינו מוחזק אינו יורש ודיקלא ואלים כיון דאתי ממילא ולא אשתני הו"ל כמוחזק

וה"ה ולד פרה ול"ק נמי קו' התומים סי' קט"ו דהא עובר הוה שלא ב"ל לכ"ע והא"ש כיון דלאו מלתת לו אתי והגע עצמך וכי דקלא ואלים לא הוה דבר שלא ב"ל ולא מקני במכר ומתנה ומ"מ נוטל פ"ש ובסי' קט"ו פ' רמ"א בע"ח נוטל רק חצי השבח מדיקלא ואלים והקשה ש"ך הא מדנוטל בכור ש"מ מקרי ב"ל וא"כ יטול כל השבח ולהנ"ל מוכח משמעתין בהיפוך מדס"ד בשמעתין דולד פרה רבי היא אבל רבנן אינו נוטל פ"ש וה"ה דקלא ואלים ש"מ הוה דבר שלא ב"ל ולס"ד נפקא מלתת לו ואינו נוטל פ"ש בדבר שלא ב"ל אבל ר"פ ס"ל דנפיק מימצא לו ואפי' שלא ב"ל דאתי ממילא ובלא שינוי נוטל פ"ש ולעולם לבע"ח לא משתעבד ואינו נוטל אלא חצי שבח:

נמצא לפי הנ"ל למסקנא לא נפקא להו לרבנן מלתת לו וא"כ אי חלקו נייר השטרות ונוטל פ"ש במוחזק הניירות הללו ושמוהו לפי שוויין אז דבשופטני לא עסקי' שיחלקום לצור עפ"י צלוחית אלא עפ"י שווי' נקנה הגוף לפי ערך להבכור מן התורה פי שנים לו ולא מצי האחים למחול חלקו והוא גובה בהם פ"ש:

הדין השני שהשעבוד על כל הנכסים בשוה וע"כ לא פליג רשב"ם אהי"מ אלא דס"ל אין שיעבודם חל על המלוה ומטעם הנ"ל אבל אי שיעבודו חל על המלוה אזי מחשבי' לפי ערך וא"כ בזמנינו זה אחר תקנת הגאונים דגובי' ממטלטלי דיתמי א"כ שעבודו חל על ההלואות ג"כ ממנ"פ אי לא גבו עדיין ה"ל נייר השטרות מטלטלי' ומשתעבדי לבע"ח ואי גבו אפי' מעות הא מטלטלי' דיתמי משתעבדי אך ב"ש רס"י ק' רמי דקלא דברי הרא"ש פ"ק דבב"ק וטח"מ סי' ת"ת ע"ש מ"ש בכמה דוכתי דהוה רק תקנה בעלמא ולא דינא וכל יקר ראתה עיני רפ"מ ומ"ש פר"מ לתרץ דכי היכי דלא תקנו לנזיקי' דלא שכיחי ה"נ לא תיקנו תקנת השוק אין הנדון דומה לראי' לניזק לא עבדו תקנתא דליגבא דלא שכיח שיהי' נזוק ולא חשו לו אבל ללוקח עבדו תקנתא כוללת שלא יטרפנו לא בע"ח ולא ניזק א"כ לא שבקת חי ויחוש כל אדם לקנות כלי שמא יטרפנו ניזק אפי' דלא שכיח מ"מ הלוקח חושש אפי' חשש רחוק ואיכ' תקנת השוק אבל לעשו' תקנה לניזק שיארע אחד לשבעי' שנה לא חששו:

אבל בעיקור הקו' נ"ל אמתתן של דברים דכיון שמטלטלי דילן דמי' לקמחוני' וגמלי דערבי' דסמכי' עליהו כמו קרקע והקשה ר"ת בתוס' מס' כתובות ס"ז ע"א ד"ה גמלים וכו' בטלה תקנת השוק ופירש מורי בהפלא"ה שם דרצונו לומר בהיפוך דע"כ לא תטרוף מפני תקנת השוק א"כ שוב יכול להבריחם ע"י מכירה ואין סמיכת דעת עליהם ונלע"ד היינו לש"ס דהוה רק אשלי וגמלי ודוקא הני דהוה בשעת הלואה אבל אי מכרם וקנו מטלטלי' אחרים ומכ"ש זוזי בעין לא יקחם בע"ח ואותן גמלי' בעצמם נמי הנמכרים לא

יטרוף מפני תקנות השוק א"כ אין כאן סמיכה אבל למאי דבזמנינו הללו כל מטלטלי' וארנקי דמחוזי הכל שוה אצלינו אפי' הלואת דכל מחיתינו מזה ואפי' מכר אותן שהי' בשעת הלואה ואח"כ בשעת פרעון מוצא אחרי' הבאים מחמתם מה לי הן ומה לי דמיהן א"כ שוב הוה סמיכה מעליותא מדינא בלי פקפוק כלל אך היא גופא דלגבו מדבר שלא ב"ל הואיל ואתו מחמתי' ועוד בנתחדשו מטלטלי' דלא אתו מחמתן נמי תיקנו גאונים זהו קצת תקנה שלא מן הדין אבל עיקרא דמלתא דינא הוא עפ"י תקנתם וכמובן ג"כ מתשו' הריב"ש סי' שצ"ג ונ"ל דרבינו אפרים פ"ק דבב"ק נמי לא יחלוק אי אשכח ניזק אותן מטלטלי' עצמם שהי' בשעת ההיזק שנוטלן אלא מדכ' רי"ף מתקנת הגאונים משמע אפי' אחרים או דאתו מחמתן וס"ל בניזקי' לא תקנו הגאונים ורא"ש ס"ל כיון דעיקרו דאורייתא שוב לא פליגי גאונים בתקנתייהו ונראה דגם בעה"ת שער ס"ו לא יחלוק ע"ז אע"ג דכ' אם יש כאן קרקע מצו יתמי לסלוקי לבע"ח בקרקע גם בזה"ז כיון דהוא עיקור שיעבודי' בודאי כיון דכל עצמו אין שעבודי על מטלטלי' אלא משום שסמיכת דעת על כל הנכסי' בשוה ואם ימצא דבר שיכול לסמוך דעתו עליו מה"ת יכול הוא לכוף לפרעו מטלטלי' דוקא אבל לעולם אמת נכון הדבר ששעבודו על כל הנכסים בשוה לפי ערך הנכסי' חל כך וכך על קרקע פלונית וכך וכך על מטלטל פלוני וכך וכך על ההלואות אם לא הפסיד לקבל אותה הלואה נהי מ"מ יכולי' לפרעו מאיזה מין שירצה אבל שעבודו חל בשוה:

וכיון דזכינו לדין ומ"ע דאוריית' על היורשי' לתת פ"ש להבכור בכל המוחזק ונהי מצוה עליהם לפרוע חוב אביהם היינו מן הנכסים המשועבדי' לבע"ח שוה לפי ערך מי הוא זה אשר חיילים יגבר להפקיע מ"ע דאוריית' לשלם החובות מהמוחזק להפסיד חלקו של בכור לכן בין פרעון בע"ח בין כתובת אשה בין פרנסת הבנות אע"ג דהוי בע"ח דאחי היינו מנכסי אביהם את הכל יפרעו לפי ערך החוב מראוי וממוחזק בשוה כנלע"ד ברור ונכון בלי פקפוק בעזה"י ואם הבכור גדול ויכול לבצוע הריב שימחול דבר מה לטובת היתומי' הקטנים מה טוב והטוב ומטיב ייטיב לנו ויורנו מאורחותיו ונלכה בדרכיו ונהי ממבורכיו הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב יום ה' כ"ו לירחא תליתאי קצב"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קנ

שלום וכ"ט למו"ח הגאון הגדול האמיתי נזר ישראל וקדושו נשיא אלקים הנאמן ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א:

שבוע זו הגיעני מכתב קדשו מעולפת ספירים והארש האירה מכבודו והדרת גאונו ואשר בדק מרנא מו"ח הגאון נ"י במי שמנחיל נכסיו על פיו וריבה לאחד אם יכול

להנחיל גם מלוה שאינו ניתנה במתנת ברי' כגון מלוה ע"פ של עכו"ם שאינה ניתנה במעמד שלשתן וכיוצא או נימא כיון דאין בה קנין גם להנחיל אינו יכול כי היכי דהוכיח בתשו' בני אהרן בשם הרי"ט דאינו יכול להנחיל דבר שלא ב"ל מש"ס ב"ב קכ"ז ע"ב דאלת"ה גם בנכסים שנפלו לו אחר מכאן יש לו מגו דמנחיל לאותו הבן פי שנים או תפשוט דבברי' לא אמר ריב"ב ולמה לא איפשטא הך איבעי' אלא ש"מ לא יכול להנחיל דבר שלא ב"ל וסבר מו"ח הגאון נ"י דטעמא משום דליתא בברי' משו"ה לא יכול נמי להנחיל וא"כ הה"נ שלא יכול להנחיל מלוה ושוב הוכיח כן מו"ח הגאון נ"י שכן ג"כ דעת התוס' ב"ב קמ"א ע"ב ד"ה נכסי וכו' דמנ"ל להקשות דלמא הלואתו לפלוני היינו טעמא דאיתי' בשכ"מ משום שיכול להנחילו אבל לעובר דלא יכול להנחיל אע"ג דאיתי' בירושה דממילא ליתא בשכ"מ ומנ"ל לתוס' להקשות אע"כ פשיטא להו דמלוה אינו יכול להנחיל לבניו הואיל וליתי' בברי' ואפ"ה איתי' במתנת שכ"מ משום דיורש דממילא יורשה ע"כ הקשו תוס' א"כ בשכ"מ המזכה לעובר נמי נימא הואיל ויורשה בירושה דממילא אלו דברי קדשו ותמה על הגאון בעל עה"ג סי' י"א בסוף התשובה דכ' בפשיטות דיכול להנחיל מלוה ע"פ של עכו"ם אע"ג דליתי' בברי' כלל ולא מייתי שום ראי' על זה אלא מסברא בעלמא:

שוב הראני הרבני המופלג מו"ה מרדכי שלאנק נ"י שכבר ישב על מדוכ' זו הנתיבות המשפט בסימן רפ"א סק"ג ושם הבי' ג"כ ראי' דאין האב יכול להנחיל דבר שלא ב"ל מב"ב קל"ג ע"א ד"ה דחיק למצוא נפקא מיני' אי נוטלו משום מתנת שכ"מ אי משום ירושה ולא אמר איכא ביני' דבר שלא ב"ל דבמתנת שכ"מ לא קנה והאב יכול להנחילם אע"כ אינו יכול להנחיל ובמחילת כבודו הגאון לפום רהיטא לא עיי' דהסוגי' קאי לפרש דברי רב הונא ורב הונא הא ס"ל בעלמא אדם מקנה דבר שלב"ל וגם במתנת שכ"מ יכול ליתן ולא הו"מ למימר הך איכא ביני':

ואני תמה מאוד על מהרי"ט ונתיבות המשפט הלא ממקומו הדבר מוכרע קמ"ח ע"א דאר"פ הואיל ויורש יורשה ופי' תוס' דדבר שלא ב"ל אין מציאות גבי יורש דבן היורש פירות דקל משום שקונה בגוף הדקל פי' לדבריהם שהרי א"א שיהי' להמוריש פירות דקל מבלי שיהי' לו בגוף הדקל שאפי' מכר דקל לאחר ושיירי פירות לעצמו אמרי' שהשאיר לעצמו מקום פירותיו כמבואר בב"ב קמ"ח ע"א וא"כ מוריש לבניו מקום הפירות ואין במציאות שיורש דבר שלא ב"ל ע"כ ליתי' במתנת שכ"מ כן פי' כוונת תוס' שם (דאפי' נימא שיכול להקנות לאדם דבר שלא ב"ל עם דבר שבא לעולם ודלא כסמ"ע סי' ר"ג סע"ק י"ט מ"מ הכא לר"נ קיימי' דס"ל קני את וחמור קנה מחצה א"כ לא קנה דבר

שלא ב"ל ולא משכחת לי' שום אופן שיהי' מוריש לבניו דבר שלא ב"ל) ואי ס"ד שיכול להנחיל לבנו פירות דקל מבלי מקום בדקל א"כ שוב משכחת לי' יורש יורשה אפי' בירושה דממילא כגון ראובן חילק נכסיו עפ"י ונתן דקל לבנו שמעון ופירותיו לבנו לוי ומת לוי וירש קהת בנו פירות דקל וא"כ תיהוי נמי בשכ"מ אע"כ מוכח מזה בפשיטות כי היכי דאין יכול להנחיל לדבר שלא ב"ל היינו עובר ה"נ לא יכול להנחיל דבר שלא ב"ל וזה ברור בלי פקפוק בעזה"י ושוב ראיתי דהיינו פלוגתת ר' האי ור' נחשון גאון שבהגה' מיי' ספ"י מזכי' ומתנה אות ו' דבירושה דממילא לא שייך דבר שלא ב"ל אלא כנ"ל:

אמנם ללמוד מזה דכל דליתי' בברי' ליתי' בהנחלת בניו ושלא יכול להנחיל מלוה לבניו זה הוא פשוט גם להנתיבות המשפט הנ"ל ומייתי לי' עוד ראי' מאימי' דר"ע חסידא בב"ב קנ"א ע"א דאמר ר"נ לאחי' דברי שכ"מ ככתובי' וכמסורי' דמי ולא אמר האם רשאי להנחיל לכל מי שתרצה אע"כ לא הוה מצית להנחיל מלוגא דשטרות אלו דברי הגאון:

והיות כי להגאון עה"ג הי' פשוט לו בהיפוך ע"כ ניתן רשות לבר נפחי למיעל כי גם לפע"ד הי' נראה פשוט מאוד הנחלת האב הוא ירושה ממש ומה לו ענין למתנה וקנין ומהיכי תיתי ומנ"ל לחז"ל הא מילתא הלא בקרא כתי' והי' ביום הנחילו שניתן רשות להנחיל ומנ"ל לחלק (וראיתי בנתיבות המשפט שגם קצות החושן ס"ל כן ואין אתי חלק ב' מזה הספר) וראי' הנתיבות המשפט ממלוגא דשטרא אינה מכרעת כלל דלרוחא דמילתא אמר כן לבעל דין החלוק אחוה דרב עמרם דיותר פשוט להם דדברי שכ"מ ככתובי' ומסורי' דהלכה רוחת בישראל בגיטין י"ג ע"א וספ"ק שם ואע"ג דפליגי ר"א ור' יהושע במתני' ב"ב קנ"ו ע"ב מ"מ פשוט דהלכה כר' יהושע נגד ר"א שמותי' משא"כ רבנן וריב"ב הי' צריך לומר וארי' אמר שמואל הלכה כריב"ב דאל"ה פשוט דהלכה כרבנן רבים נגד יחיד וכיון דלא נפקא מיני' בהאי עובדא דמלוגא אי משום שכ"מ אי משום הנחלה ע"כ אמר להו בפשיטות דברי שכ"מ וכו' ועוד נ"ל לפמ"ש הרשב"א ומייתי לי' ה"ה ריש פ"י דזכי' ומתנה דהאי עובדא מיירי דאמרה האשה ליקני אינהי וכל שיעבודי' אלא שלא מסרה לו וא"כ מדאמרה מלתא יתירתא י"ל גלי דעתה דלא ניחא לה בתורת הנחלה דבתורת הנחלה וירושה י"ל גם לרשב"א לא בעי' למימר הכי ואע"ג דאפשר מ"מ נוטלה בתורת ירושה וכדלעיל קל"ב ע"א הוא סבר יש לה הפסק וכו' ה"נ דכוותי' מ"מ ניחא לי' לר"נ להבי' בפשיטות מדברי שכ"מ וכו' ואין ראי' זו מכרעת כלל:

ומ"ש מו"ח הגאון נ"י ראי' מתוס' קמ"א ע"ב ד"ה נכסי וכו' כנ"ל לפי ע"ד יש להשיב דלא נ"ל להתוס' דיהי' דינא דמתנת שכ"מ תלוי' בפלוגתא בדריב"ב ורבנן דלריב"ב דיכול להנחיל יכול נמי ליתן לאחרי' במתנת שכ"מ ולרבנן דאינו יכול להנחיל לית להו מתנות

שכ"מ או נימא דאית להו וכירושה דממילא ולדדהו עובר קונה במתנת שכ"מ ולריב"ב דאית לי' שיכול להנחיל לא עשו מתנת שכ"מ אלא כהנחלת האב ולא יכול ליתן עובר זה לא נ"ל להתוס' אלא כיון דלרבנן יכול להקנו' מלוה ה"ה לריב"ב וא"כ ה"ל להשוות ג"כ לענין קנין עובר ומשו"ה קשי' להתו':

ומה דלא יכול להקנות ולהנחיל לבניו לא לדבר שלא ב"ל ולא דבר שלא ב"ל התם לאו מטעם הואיל וליתי' בברי' הוא דמה ענין הנחלה לקנין ברי אך משום דליתי' בירושה דממילא דדבר שאין בו ממש ושלא בא לעולם לא שייך בירושה דממילא כמ"ש לעיל משו"ה אינו יכול להנחילו נמי אע"ג דאי הוה יכול להנחילו ממילא הוה משכחת לי' נמי בירושה דממילא מ"מ זה הוה מערכה על הדרוש דעל זה אנחנו דני' והוא מובן ושלא יכול להנחיל לעובר היינו נמי אי לא ס"ל כר' יוסי דעובר אינו יורש ירושה ממילא אלא לאחר שיבוא לעולם אבל השתא במעי אמו אינו יורש ירושה דממילא ה"נ אינו יכול להנחיל וכן כ' להדי' בחי' רמב"ן אשר מלשונו מבואר מאוד כאשר כתבתי דאי הוה ירושה דממילא בעובר הי' נמי יכול להנחילו דהנחלה וירושה דממילא תלי' אהדדי אע"ג דליתי בברי'. מיהו בהא מסתפקנא לדינא אי יכול לזכות לעובר בראוי ליורשו אפי' לר' יוסי (אי לא מטעם דעתו קרובה אצל בנו) משום דבהנחילו כתיב גבי יכיר והתם בכור שנולד לאחר מיתת אב אין נוטל פי שנים דיכיר כתיב והא ליתא דיכיר ובהני בנים איירי בהנחילו ולא באחרים ויש לי הכרח לזה מב"ב ק"ל ע"א א"ל אביי הא מלא יבכר נפקא וכו' ומאי קושיין התם ה"א דוקא לנולדים דאיתנהו בהיכירא אבל לעובר לא קמ"ל בהנחילו אפי' לעובר אע"כ פשוט דהשתא דכתי' נמי בהנחילו לא יכול להנחיל לעובר דבעי' דומי' דיכיר ועדיין צ"ע.

עוד יש מקום עיון בזה עפ"י מ"ש רמב"ן על התורה דבכור שמת בחיי אביו לית בי' משום לא יבכר דדוקא על פני בן השנואה כתי' וכל מקום דכתיב על פני בחיי' משמע וא"כ מאי פריך אביי בהנחילו למה לי דהא הוה סד"א דאינו יכול להנחיל מה שירצה אלא לבנו כשהוא חי בן בין הבנים אבל לבני בנו שמת בין בניו לא קמ"ל בהנחילו ודוחק לומר דאה"נ השתא דכתיב בהנחילו נמי אינו יכול להנחיל אלא לבן בין הבנים אבל אי מת לא יכול להנחיל להעביר נחלה משארי בניו לבני בניו שמת, זה לא נראה מסוגי' הש"ס תו יש להקשות לשיטת רמב"ן בתורה ובהשגתו על ס' המצות לרמב"ם בסוף הספר מנה מצוה י"ב ל"ת המעביר חלק בכורה ואע"פי שלא הועיל בדבורו ולא נשמע לו מ"מ בדבורו זה עובר בל"ת וע"ש באריכות לשונו וא"כ לפ"ז לא מקשי אביי מידי דאי לאו בהנחילו ה"א אפילו בפשוט בין הפשוטים נמי לא יועילו דבריו אך בבכור עובר

בלאו ואולי י"ל דק' ראשונה הי' תירוץ לק' שני' דנהי דאינו עובר בלאו אא"כ הבכור קיים מ"מ סיפי' דקרא כי את הבכור בן השנואה יכיר קאי אפי' על בני בנו הבכור וא"כ מהאי דיוקא נדע דיכול להנחיל מה שירצה לפשוט בין הפשוטות אפי' אינו בחייו וא"כ ביום הנחילו למה לי ושפיר הקשה אביי ועדיין צריך תלמוד:

ולפ"ז אפשר לומר דאינו יכול להנחיל נמי כל שאין הבכור נוטל בו פי שנים ממילא אינו נוטל במלוה אלא שיש לומר דמיון דקרא קאי אהנוחלים והיינו הנחילו את בניו ומזה ימעט כל הבנים שאינם דמיון בן הבכור דקראי אבל ענין הנחלה לא איתקיש דכל ירושה דממילא יכול נמי להנחיל:

ולכאורה נ"ל ראי' דלא מצי להנחיל מלוה לבן בין הבנים ממאי דפי' הרי"ף גבי האי דאיסור גיורא קמ"ט ע"א כל דאיתי' בירושה איתא במתנה דגבי בן לא תקנו מתנת שכ"מ כלל כיון שיכול להוריש כל מה שירצה לא תיקנו בו מתנת שכ"מ כלל ויעויי' בחי' רמב"ן שם וקשה מהאי דמלוגא דשטרא דר' עמרם חסידא שזיכה לו ר"נ מטעם מתנת שכ"מ ולהרי"ף הרי לא תיקנו מתנת שכ"מ לבנו הראוי ליורשו אע"כ דוקא במה שיכול להנחילו לא תיקנו תקנות שכ"מ דהרי לא תטרף דעתו שיוכל לתת לו בתורת נחלה אבל מלוגא דשטרות דלא הו"מ להנחילו תיקנו מתנת שכ"מ אפי' גבי בנו בין הבנים אבל לא נ"ל לבנו' בנין על זה שהרי הרא"ש והפוסקים מחולקים על הרי"ף וס"ל באמת תיקנו מתנת שכ"מ גם בבן ודוקא בגר לא תיקנו ועוד להרי"ף נמי צ"ע דא"כ נימא דגר יכול ליתן לבנו מלוה דתיקנו בי' מתנת שכ"מ וזה לא שמענו אע"כ ליתא להנ"ל. ולא תיקנו כלל מתנת שכ"מ לבן להרי"ף ור"נ דאמר לאחו' דר"ע חסידא דברי שכ"מ וכו' לישנא קיטא נקיט כיון דלא נפקא מיני' מידי וא"כ יש להוכיח בהיפוך דע"כ גם מלוה יכול להנחיל דאלת"ה כיון דרוב פעמים רוב עושרו של אדם הוא מלוה ביד אחרים כמ"ש תשו' מהרי"ט ח"א סי' ל"ט דף כ"א ע"ז וא"כ ה"ל לתקן תיקון שכ"מ משום נתינת הלואה שלא תטרף דעתו אע"כ אה"נ שיכול להנחיל מלוה:

ומה שכ' מו"ח הגאון נ"י דלשון תוס' קמ"א ע"ב ד"ה נכסי שגבו ממנו שצריך תיקון דכוונתם אהא דארכבי' אתרי רכשי לולי דבריו הייתי אומר כוונתם כפשוטא דהרי באמת שכ"מ וקנין ברי שוים הם אלא שזה צריך קנין ושכ"מ דבריו המה הקנין וכמ"ש רשב"ם כוונה זו גבי ידור פלוני וכו' כל דליתי' בברי ליתא בשכ"מ יע"ש לשונו וא"כ אי ס"ד מלוה ניקני' לברי' בקנין מיהת א"כ מאי קושיין מהלואתו לפלוני הרי שוים הם מה שזה קונה בקנין זה מקנה בדבורו משא"כ דבר בא לעולם וא"ש. פ"ב נגהי ליום ה' ט' טבת תקפא"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קנא

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג המופלג בתורה ומפורסם לשבח כמו"ה אברהם יצחק נ"י אב"ד דק"ק פ"ש יע"א:

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו ע"ד עתיר נכסי א' שאין לו בנים ורוצה שטר צוואת בריא לעשות מרוב עשרו קרן קיימת לדברים טובים והמיעוט הנשאר ליורשיו אי שרי לת"ח להזדקק לזה כמבואר בש"ע ח"מ סי' רפ"ב דיש למנוע מזה:

הנה דין זה מקורו מש"ס ב"ב קל"ג ע"ב שם מבואר במתני' דהכותב נכסיו לאחרים ומניח בניו אין רוח חכמים נוחה הימנו ומבואר באותה סוגי' א' הכותב לאחרים הדיוטים וא' המקדש לשמום כמבואר שם בסוגי' לכל מעיין קצת ומוכח בכתובות נ"ג בעובדא דר"פ בי אבא סוראה דלאו דוקא כל נכסיו אלא אפי' מקצת נכסיו אין להפקיע מבניו דנהי דבעובדא יהיב הכל ולא השאיר לעצמו כלום מ"מ מבואר שם שגם בתחלה לא הוה בעי למיעל תמן אעפ"י שלא הי' חושש אלא שיוסיף קצת מנכסיו ויפסיד הבן ע"ש ושם נראה אע"ג בש"ס איתא והניח את בניו לאו דוקא בניו אלא יורשיו וכ"כ רמב"ם יורשיו דזיל בתר טעמא דלמא נפיק מיני' בנין דמעלי וזה שייך בכל יורשיו וסמ"ע כ' בלשון שלא נהג בו כשורה פי' שהי' מעלי בשאר מילי רק במורישו לא הי' נוהג כשורה והשתא אס"ד דבנו ממש הוא ולא נהג באביו כשורה למרד בו א"כ מה טובה נשאר לו ממש אין שום עבירה בתורה דמשמע לאינשי איסורא ככיבוד אב ואם, ואם באביו לא נהג כשורה איך כתב בשאר מילי הוי מעלי אע"כ האי מורישו קאי לאו אביו הוא והאיש זה הוא קרובו ולא נהג בו כשורה ובדרך ארץ וכדומה א"כ מבואר מכל זה שאפי' להקדש רק קצת נכסיו אפי' לא הניח אחריו יוצאי חלציו מ"מ לא יזדקק שום ת"ח לזה לכאורה:

ואמנם ראיתי בתשב"ץ ח"ג סס"י קמ"ז כ' וז"ל ומ"ש בשטר שכל א' מניח ליורשותיו רביע זהוב לא הי' צריך לזה ואם מפני שאמרו אין רוח חכמים נוחה הימנו מפני הנחה ממעטת כזה לא תהא רוח חכמים נ"ה וכו' ותופס שטרות לראשונים ז"ל יש שיור ד' זוזי וכ' גאון ז"ל דמשום כדי שתהא רוח חכמים נ"ה כמ"ש בס' עיטור סופרים במתנת שכ"מ וזה הלשון ממש מתוקן עכ"ל. מבואר מזה היכי שהניח להם עכ"פ חלק הראוי דעת חכמים נוחה הימנו דלא כמו שהוכחתי לעיל ודעת הגאונים רחבה מדעתינו מ"מ מאי דמייתי מהעיטור לע"ד אין ראי' ויש להוכיח בהיפוך דז"ל בתר דמייתי ש"ם דילן מייתי הירושלמי דמייתי הרי"ף בב"ב דר' אבא בר ממל אמר ע"ז נאמר ותהי עונותם על עצמותם ומייתי שם האי עובדא האי גברא הפקיד אצל ר"א בר ממל וציוה לכשיתנהגו בניו כשורה יתן להם חצי וחצי הנשאר יעכב לעצמו ולא הי' נוהגי' כשורה ואפ"ה נתן

להם החצי ושוב באו לערער על החצי הנשאר ביד ר"א בר ממל ואמר להם אי לא שתיקות אוציא מידכם גם מה שנתתי לכם שהרי אי אתם נוהגי' כשורה והעיטור כ' אח"כ וז"ל ומסתברן דוקא בניו ודוקא לא שייר להם כלום אבל שייר להם ונתן לעניים ולעשירים מממונו הרשות בידו עכ"ל. ונ"ל דאהירושלמי דוקא קאי דאמר ותהי עוונותם על עצמותם שהוא חטא גדול ובמתני' משמע רק אין רוח חכמים נוחה הימנו ע"כ כ' דחטא גדול הוא בבניו דוקא ולא הניח להם כלום דוקא אבל הניח להם כלום אפי' בניו או שאר יורשים אפי' לא הניח כלום ליכא משום ותהי עוונותם על עצמותם אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו ובזה א"ש דר"א בר ממל עבר על צוואתו ונתן להם חצי אע"פ שלא נהגו כשורה ואי משום עבירה א"כ מ"ט עיכב החצי לעצמו אע"כ כנ"ל לעכב כל הפקדון מסייע ידי עוברי עבירה עוונותם על עצמותם אבל לעכב החצי לעצמו אינו אלא שאין רוח חכמים נ"ה וכן שום חסיד לא יזדקק לצוואה זו אבל המחזיק יחזיק לעצמו שהרי אמרו דבריו קיימי' ועי' פני משה נדחק בדר"א בר ממל ולפמ"ש א"ש בעזה"י וא"ש נמי בש"ס ב"ב קל"ג ע"ב עובדא דיונתן בן עוזיאל דהוה ממש כהך דירושלמי דנתן להם שליש ועיכב לעצמו שליש הכל מטעם הנ"ל אבל לעולם איכא למימר בכל אופן הוה כעבורי אחסנתא ולא יזדקק לזה אדם חשוב ודלא כתשב"ץ [עי' לקמן סי' קנ"ג]:

אך מעשים בכל יום מי שאין לו בנים מצווה לעשות מנכסי' קרן קיימת ודברים טובים נראה משום דאמרי' ר"פ יש נוחלין והעברתם מי שאין לו בן הקב"ה ממלא עליו עברה ואין עברה אלא גיהנם וא"כ רצה להציל עצמו מגיהנם מצדקה זו והוא קודם לעצמו מיורשיו והראי' שהבאתי לעיל דהאי טעמא דלמא נפיק מיני' בנין דמעלי שייך בכל היורשי' י"ל אה"נ אי הי' טעמו מפני שאינו נוהג כשורה אבל אי טעמו משום דלית לי' ברא דמזכי אבא ורוצה להציל מעברת ה' מותר אע"פ דאינהי בעצמם מעלי ומכ"ש משום דנפקי בנין דמעלי כך נראה ליישב המנהג וכל מקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג ואולי כל הנאמרים אינו אלא בשכ"מ שאין המתנה חל אלא בשעת מיתה ואז הנכסי' נופלי' לפני יורשים והוא בא להפקיע אבל מתנת בריא גוף מהיום ופרי לאחר מיתה לית לן בה דבחיים יכול כל אדם לעשות בשלו מה שירצה וסברא נכונה ליישב המנהג אבל כתובות נ"ג תיובתי' מ"מ אם מניח ליורשיו עכ"פ מנה יפה יכול פר"מ להזדקק לזה וה' עמו הכ"ד א"נ הכותב בחפזי דש"ת. פ"ב נגהי ליום ב' י"א תמוז תקב"ץ לפ"ק. - משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנב

שלום וכ"ט לתלמידי צמידי ורב חביבי האברך החרוץ המופלג כבוד מו"ה משולם נ"י:

טעמתי בקצה מטה ארשת שפתי דעת לנבון וחכם כמוך ברישׁ כל מראין בסוגי' פ"ק דגטין ח' ע"ב סוגי' פלגינן דיבורא הרבה נפלאת על הסוגי' וירדת לעומקה בשכלך הצח ודע כי אחד מגאוני הדור התפלא על זה כמוך ובקש ממני לחות דעתי ואני אמרתי שאין זה מענין פלגינין דיבורא שבש"ס אלא לישנא קיטא בעלמא הוא והכוונה דלכאורה מחזי כחוכא וטלולא ממ"נ אי השטר מזויף ומשו"ה אינו מוציא הנכסים מיד רבו גם השחרור מזויף ואי לא ניחוש לזיוף ונוקמא אדאורי' והוה שחרור ומותר בבת חורין א"כ הנכסי' שלו והרב שקידש אשה בנכסיו קידשה בגזל ואיך נאחז החבל בשני ראשי' ואפ"ה פלגינין ולחצי הדבר נקיים השטר ולא לאידך ולא ניחוש לחוכא וטלולא והא ממש כהאי דשכ"מ שחוזר בנכסי' ואין חזרתו מועיל לענין שחרור והוה ג"כ כתרתי דסתרי ופלוגתא דר"מ ור"ש לשיטת רי"ף ורש"י דלא קנה נכסי' ועצמו קנה פשיטא דהוה כחוכא וטלולא דהרי לא שחרר כלל רק אמר כל נכסיי וממילא העבד בכלל וכיון דאמר חוץ מכור עפר ועי"ז נתבטל כל השטר לשיטתם ואיך יצא העבד לחירות עי"ז. ומכ"ש לשיטת התוס' דכ' כל נכסיו חוץ מעיר פלונית ולית לי' אלא אותה העיר זולת העבד וכ' תוס' וחוץ סותרי' זא"ז ואפ"ה מקיימי' שניהם והוה כחוכא וטלולא זהו עיקור כוונת הש"ס בהא ואי דייקינן יותר בענינים כיוצא באלו לא תנינן ועיי' יבמות מ"ז ע"א תוס' ד"ה ואין וכן לעיל כ"ה ע"ב ד"ה לימא וכו' וצ"ע כתוב' י"ג ע"ב לדברי המכשר בה פוסל בבתה ועמ"ש הפוסקי' בפי' חצי חתיכה וחציה נשאר במקום הקביעות:

אמנם מ"ש מעלתך מענין חיישי' לזיוף לא יכולתי להבין אולי יש חסרון וט"ס בדבריך אבל הענין בזה מן התורה השטר כשר ואיננו מזויף וקנה העבד כל נכסיו והם שלו באמת ויצא לחירות מן הדין ושוב מה שחשו חז"ל לזיוף והפקיעו הנכסי' להעבד לא שלא קנאום אלא שהפקירוהו מהפקר ב"ד הא למה זה דומה למי שכ' שטר כשר מקויים כל נכסיו לעבדו אלא שהוא גבר אלים וא"א לו לעבד להוציא הנכסי' מידו מ"מ הרי באמת קנה הנכסי' ואת עצמו והרי הוא עבד משוחרר רק שהבע"ד אלים וא"א להוציא הנכסי' וה"נ מה לי אנוס ע"י אלים או אנוס ע"י תקנת חכמים מן התורה משוחרר הוא ואין לומר עכ"פ השתא דתקינו רבנן קיום א"כ מעיקרא כשנתן לו הרב השטר חספא בעלמא יהיב לי' ולא יצא לחירות בשטר זה א"א דעכ"פ אפשר לקיימו ע"י עדים בשום פעם וא"כ לא היתל בו הרב במסירת השטר וכיון שמן התורה כשר יצא עבד לחירות ודי מה שהחמירו שצ"ל בפ"נ ובפ"נ ומ"מ ה"ל תרתי דסתרי כנ"ל וכעין חוכא וטלולא:

מה שהאריך מעלתך בשיטת רי"ף ורש"י גם זה לא הבנתי הנה מה שלא פירשו רש"י ורי"ף כהתוספתא דמייתי תוס' דאמר כל נכסיו חוץ מעיר פלונית ולית לי' נכסי' חוץ

מאותה העיר לכאורה נראה דהמשחרר עבדו מלבושיו לרבו דהרי אפי' באשה שיצאה מבעלה שמין מה שעליה מכ"ש עבד וזה שכל נכסי' כ' לעבדו הרי כל מלבושיו של העבד נמצא אע"ג דלית לי' אלא זאת העיר והעבד ושייר העיר לעצמו מ"מ שייך לשון כל אהעבד ומה שעלי' והיינו טעמי' דר"ש ואפשר ר"מ דפליג היינו משום דס"ל דלא שייך לשון כל בבציר מתלת מילי עיי' דברי ר"ת שבתוס' מס' כתוב' ה' ע"א ד"ה שהכל וכו' ע"ש ע"כ ס"ל דלא לתוספתא זו נתכוון תלמודין אלא למ"ש דאמר חוץ מבית כור שהדין יד בע"ב על העליונה ויכול לברור לו איזה שירצה ועד שיברור לו אחד מהם אין לבעל השטר שום כח בשום בית כור מכל הקרקע אפי' הן מאה אפי' בהזבוריות דדלמא ניחא לי' לבע"ב בזיבור' והשתא אי לא נחלק השטר א"כ לא קנה עצמו במסירת השטר לידו עד שעה שיברור זה איזה בית כור שיברור לו לעצמו ובאמת לעולם הוא בן חורין מיד בקבלת השטר ואי קידש בת חורין מקודשת מיד וכל עצמו לא נשתחרר אלא מכח הנכסי' והם עדיין לא יקנו לו ועוד צ"ע קצת אי לא קנה מיד במסירת השטר דגיטו וידו באים כאחת ואי לא הי' קונה עצמו בן חורין מיד והי' נשאר עבד עד זמן ברירת הבית כור עפר ששייר קשה שישוחרר אחר כך ועיין ספ"ב לקמן ואפ"ה ס"ל לר"ש לעולם הוא בן חורין מיד והנכסי' אינו קונה עד שיברר לו איזה בית כור וזה הוה כעין סתירה זהו מה שנלע"ד בזה ואחתום בברכה מרובה ואורך ימים בתורה ועבודה תמה כנפשך היפה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב יום ג' ב' דחנוכה קפ"ב לפ"ק. משה"ק סופר לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קנג

שלום וברכת השנים להרב המופלא תלמידי הותיק מלא עתיק כבוד מו"ה וואלף חיות נ"י אב"ד דק"ק פאלאטא יע"א:

נגהי ליום ה' העבר בבואי ממרחץ באדעץ מצאתי נועם מכתבו בתוך המון אגרות רבות וראיתי כי האי גברא כל מגמתו להשוות ירושת הבנות עם הבנים ע"כ לא יהי' לי חלק עמו ולא אתקן לו לשון צוואה כמאמר חז"ל כתובות נ"ג ע"א א"ל שמואל לרב יהודא שיננא לא תהוי בעבורי אחסנתא מברא בישא לברא טבא כ"ש מברא לברתא ופסקו הרמב"ם וטוש"ע רסי' רפ"ב אלא שלא כ' האי כ"ש מברא לברתא דפשוט הוא ומ"מ נ"ל ליתן קצת טעם להשמטה. דהנה בלשון הרמב"ם וש"ע הוסיפו תיבה א' על לשון הש"ס וכתבו שאינו נוהג בו כשורה ופי' הסמ"ע שהוא צדיק בכל דרכיו אלא שאינו נוהג כבוד באביו כראוי ונ"ל דס"ל לרמב"ם דמצד רשעו בתורת ה' אין צריך לומר שלא להעביר ממנו נחלתו דלמא נפקא מיני' בנין דמעלי משום דכבר פסק רמב"ם פ"ח מחובל ה' י"א

דמסור גופו מותר לאבדו ולא ממונו משום דלמא נפקא מיני' בנין דמעלי כש"כ ברא בישא בעלמא דאין גופו מופקר כ"ש ממונו. והא דאמר שמואל לרב יהודה שיננא לא תהי' בעבורי אחסנתא אע"ג דהוה כ"ש ממסור י"ל דהרי בב"ק קי"ט ע"א פליגי בהא ר"ה ורב יהודה ואפשר ר"י הוא דס"ל ממון מסור מותר לאבדו ביד גופו מותר ממונו לא כ"ש משו"ה הוצרך שמואל להזהיר לר' יהודה לשיטתו דנהי דמסור ממונו מותר אבל ברא בישא בעלמא לא אבל אנן דקיי"ל ממון מסור אסור כ"ש ברא בישא ולא נצרכא אלא לבן המקציף אביו וה"א לנקום ממנו יעבור אחסנתא מיני' קמ"ל דלא:

והנה בש"ס דמיירי מברא בישא נהי דברתא טבתא נילף במכ"ש מברא טבא מ"מ צריכא למימר קצת משא"כ רמב"ם וש"ע מיירי מבן מביש לבן מכבד וידוע דהבת שאין סיפוק בידה משום שרשות אחרים עלי' אינה מצווה על כיבוד א"כ איננה נכנס בגדר כ"ש כי אינה צריכה למימר כלל כיון שהבן ירא ד' בכל דרכיו רק שאינו מכבד אביו כראוי והבת גם היא לא תוכל לכבדו כראוי והשתא ממנו לבן מכבד אין לעבור אחסנתא אין צ"ל להעביר ממנו לבת לכן השמיטו הש"ע:

יהי' איך שיהי' לא יהי' לי עסק בזה אך מה שראיתי לעורר מעלתו כי תורה היא, א' הנה ידוע שפרנסת צרכי נישואין מוטלין מדינא על הזכרים מירושתם וע"כ ראוי שיפורש בשטר הצוואה דהנהו ב' אלפי' זהו' שיותנו להפנוי' יהי' לפטור הבנים מלתת להם עישור נכסי דאל"ה יתנו ב' אלפים במתנה ועוד עישור נכסי מירושת הבנים לעת נישואין:

עוד במה שהשוה אח"כ כל הבנים והבנות גדולים וקטנים בנכסיו והנה הבנים נוטלים בתורת ירושה והבנות בתורת מתנה הנה כי כן הבנות הקטנות מלבד מתנתם שניתן להם כחלק הזכר עוד יתנו מנכסי הזכרים עד שתבגרון או תלקחון לגוברין ואם נמי יפורש שמתנתם יהי' חלוף מזונותם לא ידעתי אם יועיל כי אולי לא יספיקו לפי מסת מזונותם ולאו כל כמיני' דאב להפקיע זכותם בזה משא"כ פרנסת נישואין הנ"ל ומ"מ הכל לפי עיני הדיין אם הסך עצום והבנות קרובו' לגדלות אפשר דטבא להו עבדו להו:

עוד הבנות הנשואות מסתמא יש להם שטר חצי חלק זכר הנהוג א"כ יגבו מחלק הזכרי' חוב שלהם מלבד חלק מתנתם והי' צריך להתנות שלא יותן להנשואות חלקם אם לא ימחלו באשה והדר בעלה שחח"ז שלהם:

האשה בכתובתה ראוי טרם שתסולק תכתוב שטר הודאה שחייבת לבני' יוצאי חלצי' בנים ובנות יחד סך 3500 fl. ותנאי הי' ביניהם שאין זמן הפרעון חל כל ימי מיגר אלמנותה רק שעה א' קודם כניסה לחופה עם בעל אחר אז יהי' זמן פרעון החוב הנ"ל לבניה ובנותי' שוה בשוה וזה אין צריך לפנים:

מה שפקפק על קנין אגב ואין לו קרקע תמהתי הלא הי' נגד עיניו דברי תוס' ריש אעפ"י וב"ב סוגי' דפרה וטלית וכן נוהגי' לכתוב והקניתי לו ד' אמות בחצירי יעיי' בש"ע ח"מ סימן קי"ג ויעיין רסי' ס':

וגם בחליפין יכול להקנות כי איננו מקנה להם מטבע ידוע כ"א שיעבד עצמו ונכסיו ואפי' משום דבר שלב"ל ליכא דאינו מקנה להם חפץ ידוע אלא שיעבד נכסיו על סך ידוע ויכול אדם לשעבד דבשלב"ל וקי"ל דאקני משתעבד וגם נ"ל דבאנקא צעטיל ניקני' בחליפין כי אין גופן מטבע אלא שיעבוד נכסי הקיר"ה והם ניקנים בחליפין:

ואם נכתבה הצוואה בקנין כנ"ל לטובת מקבלי המתנה אזי יוציא השטר מידו ליד שליש הזוכה בו במקום מקבלי המתנה:

כפי הנראה רוצה למנות אשתו אפטרופסת שנה ראשונה אחר מותו ואחר כך יבואו הבנים לחלוקה אין ראוי להיות עמו בעצה לפוטרה אח"כ משבועת אפטרופסי' כיון שיש כאן בנים מאשתו ראשונה הרי אנו בעוכריהם ונותני' יד לאשה זו לגנוב ולגזול ולהעשיר בני' ע"כ החכם עיניו בראשו:

קושייתו שאינו נוגע לדינא הנחתי עתה עד עת מועד אי"ה, הקצין ר' יוסף עתה בפעסט בבואו אמסור לו המעות המתוכן והי' זה חיים ושלום וברכת השנים כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב נגהי ליום ב' ו' אלול תקע"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנד

שלום וכ"ט לאדמו"ח קדוש ישראל מופת הדור והדרו גאון יעקב ונזרו נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פיזנא נשיא אלדי' בתוכינו יזרח אורו לעולמים:

מכ"ק הגיעני ותהה על קנקני ריקם כלי חרס הנשבר להודיע דעתי העניי' בנפקד שיש בידו פקדון שט"ח ושוב המיר הנפקד ונטמע בין הישמעאלי' ומת בהמרותו והניח יורשי' ישראלים והלוה עני ומתמוטט והיורשי' אינם יודעים מהח"כ אם המפקיד יוצא י"ש אם לא יודיע להיורשי' מהח"כ כדי שלא ינגשו את הלוה העני וספיקתו במ"ש רמ"א בח"מ סרפ"ג ס"ב דבפקדון בעי' דווקא ששלח יד בחיי המומר אבל זולת זה צריך להחזיר ליורשי' ויש להסתפק אולי מלוה דלהוצאה ניתנה ל"ב שליחות יד ותביעה בחיי המומר דממילא פקע שיעבודו ואין הלוה מחוייב ליורשי' כלל אלו דברי קדשו דאדמו"ח הגאון נ"י ואם אינני כדי מ"מ עיינתי יען נוגע לדינא ואחוה דעתי הקלושה אדון לפניו בקרקע:

הב"י מייתי בשם תשו' אשכנזית היכי שאלמנה מוחזקת בממון ועדיין לא גבתה כתובה אעפ"י שהכל משועבד למזונותי' באנשי גליל מנ"ל דחשיב שליחות יד עכ"ל ונוראות נפלאתי על מרן רבן של ישראל שנמשך אחרי טעות דפוס שבתשו' מהרי"ל שהיא תשו'

האשכנזית שבב"י יע"ש בפנים סי' ך' וסוף דבריו ובנ"ד אפי' מת אביו קודם שנשתמד (פי' לא מיבעי' מת אחר שכבר נשתמד דמיד פקע ירושתו כמ"ש לפני זה אלא אפי' מת קודם שנשתמד וזכה בירושתו בכ"מ שהוא וטרם שגבה הירושה נשתמד) הואיל וכתבת שחמותו מוחזקת בממון משמע שעדיין לא גבתה כתובתה ויתבה בביתו ואכלה מזוני כאנשי גליל ופסק מהר"ם דהכל משועבד למזונותי' שאין לה קצבה וחשיב לה ראוי מטעם זה וא"כ הוא האי עובדא מנ"ל דחשיב שליחות יד לרש"י דלעיל כיון שתפסה למזונותי' עכ"ל ופשוט יותר מבעתא בכותחא דט"ס הוא ונשמט תיבת לא וצ"ל מנ"ל דלא חשיב ש"י לרש"י וכו' ומסיק דחשיב כמו שליחות יד ונ"ל דברי' ק"ו השתא התם דגוף הנכסים למומר ואין לה עליו אלא שיעבוד ואפי' לא יתן לה מזונות אלא שתגבה מנכסיו קיי"ל מכאן ולהבא גובה ואפשר שלא תבא לידי גבי' לעולם שתקבל כתובה ולא תזון עוד או שתמות וישארו נכסי' ליורשי' ואפ"ה מחשב לי' כש"י בפקדון מכ"ש מלוה דלהוצאה ניתנה ואין להמומר ע"ז כ"א שיעבוד בעלמא פשיטא דפקע שיעבודי' בהמרתו:

והנה לכאו' דברי תשו' רש"י שממנו מקור זה הדין צ"ע דמה ענין תפיסה מחיים לכאן ממ"נ אי אפקרוהו רבנן לנכסים א"כ ביד מי שהם בשעת המרת הדת זכה בהם אפי' לא אתכוין לשם תפיסה ככל דבר הפקר שהוא ביד מי שהוא זכה בו אי אכוין שיהי' שלו וא"צ לזה שום תביעה ושליחות יד כדמוכח מתו' ב"ק דס"ו ד"ה כיון וכו' ומ"ט צריך הכא ש"י ואין זה דומה למלוגא דשטרא פרק הכותב דהתם בעי תפיסה מחיים ופקדון כל היכי דאיתי' ברשותי' דמרי' איתי' אא"כ החזיק בו בתורת תפיסה אבל הכא כיון דרבנן הפקירו מעותיו בכל מקום שהוא מ"ט לא זכה בו הנפקד ממילא וחצירו וביתו זכה בו וצ"ע לכאו' ע"כ נלע"ד פשוט דאי הוה ברור לרש"י דממונו מותר וחכמי' אפקרוהו לא הוי צריך תביעה וש"י אך הא רש"י מסופק אי הלכה כמ"ד ממון מסור מותר או אסור לאבדו ביד ומספיקא ס"ל אי תקף לא מפקינן או דס"ל כהרמב"ם בכל הספיקות או ס"ל הכי בפלוגתא דלא איתמר הלכתא וכדעת הב"ח שבש"ך י"ד סי' ס"א ס"ק י"ג או דמיקרי זה בהיתירא אתי לידי' קודם שנולד הספק ומ"מ בעי' תפיסה ותקיפה דאל"ה לא שייך שיקנה מהפקר כיון שבזה גופא אנו מסופקים אי הוי הפקר או הי' בחזקת מרא קמא ע"כ בעי' תקיפה והיינו שתובעו פ"א וכפר בו או שלח יד בעודו בהמרותו בחיים ואז אפי' חזר אח"כ בתשובה או מת א"צ להחזיר לו ולפ"ז פשוט לע"ד דזה שייך דווקא בפקדון אבל במלוה שניתן להוצאה ואיננה ברשות' דמרא פשיטא דכל ספיקות אין מוציאין מידו להני שיטת הנ"ל ויעויין תוס' כתובות כ' ע"א ודברי הר"ן שם צל"ע בזה:

והנה הש"ך הקשה בשם חתנו ר' מאניש ז"ל דהא אנן קיי"ל ממון מסור לאבדו ביד ואיך פסק רמ"א הכא כתשו' רש"י ומשנלע"ד אמת נכון דלכאו' דברי רש"י תמוהים דע"כ לא פליגי אלא במסור שהוא ישראל ואעפ"י שדינו כמומר מ"מ בניו לא ילכו בדרכיו יכין רשע וצדיק ילבש אבל מומר שנטמע בין הנכרים ובניו אשר יוליד בגיותו יטומעו ביניהם ואין תקוה שיחזרו לדת האמת והוא גם הוא קרוב לודאי כי אחרי נפלו לא ישוב מפני סכנת נפשות מאימת מלכות ורחוק מאוד שישוב וא"כ אפי' אם יש לו כבר בנים ביהדותו אשר לא השתמדו עמו ואם לא ילד בנים בגויותו ירשו בניו הישראלי' מ"מ קרוב לודאי שישא גוית ויולדו לו בנים בגיותו ועפ"י מלכות הם ירשו הכל כידוע ובלאה"נ בודאי בדיניהם יעשו כל טצדקי להפקיע יורשים ישראלי' ומה"ת נוציא מה שבידינו וניתן לו משום דלמא נפקי מיני' בנין דמעלי ומה ענין זה למסור וצ"ל דבימי רש"י עדיין לא היו מלכיות מקפידין כל כך והי' נקל למומר לחזור לדת ישראל וכ"מ שהרי בימיהם קנו להם עבדים ושפחות מלו וטבלו אותם לשם עבדות והטור כ' בה' עבדים שגם בימיו עדיין הי' נוהג וא"כ נקל הוא שיתחרט וישוב בעצמו לדת אמתי ויעיי' בתה"ד שהאריך והביאו הב"י סימן רפ"ג ומש"ה ס"ל לרש"י דתלי' בפלוגתא דמסור אבל רמ"א לפי זמנו דיבר במומרי' שבזה"ז שהמרו לדת ישמעאל אין כאן מחלוקת ולכ"ע ממונו מותר לאבדו ביד ולק"מ קו' ר' מאניש ז"ל:

ואמנם למש"ל דרש"י נמי לא כ' דבעי' תבעי' מחיים אלא משום דהוי ס' פלוגתא ולפמ"ש דבזה"ז ליכא פלוגתא א"כ אפי' בפקדון זכה הנפקד לאלתר ואע"ג דרמ"א כ' גם במומרי זמנינו דבעי' ש"י היינו למה שהבין הרב"י בפשיטות דברי רש"י דהפקר לא נקנה אלא בששלח בו יד אבל למה שהוכחתי דהפקר נקנה לעולם להנפקד רק משום ס' פלוגתא בעי ש"י א"כ אפי' בפקדון א"צ להחזיר מכ"ש מלוה דלהוצאה ניתנה:

ועוד אפי' במומרים שבימיהם למש"ל דמש"ה בעי רש"י ש"י משום ס' פלוגתא ואי הי' אותו הממון מותר לאבדו לכ"ע הי' הפקר גמור וזכה בו הנפקד וא"כ כיון שכ' הטור סי' שפ"ח בשם העיטור וריי"ו סי' ק"ס ומייתי לה הש"ך שם ס"ק ב' דאפי' למ"ד אסור לאבדו מ"מ גרמא וגרמי שרי לכ"ע ומהרי"ו כ' משו"ה דקדק הש"ס אסור לאבדו ביד אבל בגרמי שרי ולפע"ד הטעם משום דהוי כעין גרמי דגרמי דמאן לימא לן דנפקא מיני' בנין דמעלי ושיגיעו לידו אותו ממון וא"כ בנדון שלפנינו שהנפקד הי' בידו שטר ואי הוי קלי לי' לא הוי אלא גרמי והי' מותר לאבדו לכ"ע וכ"כ להדי' יש"ש סי' ג' וממילא זכה הנפקד בהשטר ונהי שלא זכה בהמלוה ע"י זכיית השטר והנייר לצור ולצור הי' מחוייב לשלם למ"ד אסור לאבדו ביד מ"מ גוף השטר זכה בו שלא יחזירנו להמומר לנגוש בו הלוה

והי' צריך לתבעו בע"פ וכיון שכן הי' הדין בחיי המומר כבר זכה בו הנפקד בזכות הזה וממילא אין לו להחזירו ליורשי' שכבר נפקע ונמחל שיעבודו לפע"ד:

ובר מן דין מי יכול להוציא ממון מלוה נגד רבנו ברוך שבמרדכי ב"ק סי' קצ"ד שהוא י"א דמייתי רמ"א סי' שפ"ח סי"ג דעכ"פ מותר לעכב לעצמו וטעמי' מבואר שם וכוונתו דהא ק"ו מעלי' הוא השתא גופו ממונו לכ"ש ורק משום דכתי' וצדיק ילבש והא לא כ' בקרא איזה צדיק ילבש וה"ז המעכב הוא הצדיק הראשון ולמה יוציאנו מידו לתתו לצדיק אחר אפי' כבר ה"ל בנין דמעלי ובזה נדחו דברי הש"ך שם ס"ק ס"ג דהרי"ף וסייעתו חולקי' פי' משום דהרי"ף כ' דאסור לאבדו דסוגי' דש"ס פרק הכונס (בבא קמא ס"ב ע"א) הכי הוא דקאי בתיקו אי אתו תקנת נגזל במסור שנשבע ונוטל שמע מני' אסור לאבדו ביד (וסבירא לי' לרי"ף דדוחק לאוקמי בשכבר עשה המסור תשובה) ואס"ד דסבירא לי' כרבינו ברוך הא לעכב לעצמו לכ"ע שרי רק שלא לאבדו זהו כוונת הש"ך ולק"מ דדווקא שכבר הממון בידו וה"ה הצדיק הראשון ויעכבנו לעצמו אבל לעשית תקנת נגזל להוציא מהמסור בשאנו תולין שבניו יהי' צדיקים א"כ הם הקודמים להמוציא הזה והוא פשוט ואין ראיי' כלל דרי"ף וסייעתו חולקי' אר"ב. ולפ"ז גם מתשוב' רש"י אין ראי' די"ל אדרבה לא פשיטא לי' לרש"י דלא כרבינו ברוך דאסור לעכב לעצמו ומש"ה מספקא לרש"י אי מותר לעכב לעצמו וממילא יעכב הנפקד לעצמו או אסור לעכב לעצמו ואז מוכח מפ' הכונס דהלכה אסור לאבד וה"ה לעכב לעצמו אסור ואי לאו דמספקא לי' לרש"י בהא א"כ אמאי לא פשיט כהרי"ף ודוחק דהוה מוקי ההי' דהכונס בעשה תשובה יהי' איך שיהי' אין כאן מי שחולק על רבינו ברוך וסברתו נכונה ורמ"א קבע דעתו בש"ע א"כ מי יוציא מהלוה והנפקד נגד זה:

מכל הלין נלע"ד פשוט אי קמי דידי הוי אתי האי עובדא דאיסורא קאעביד הנפקד אם מוציא השטר ומוסרו לידי יורשי המומר ואם ירצה לי"ח מכל וכל יבליע להיורשים דמי נייר לצור ולצור כן דעת תלמידו נוטה אם ישרו הדברים בעיניו הבדולחי' נא להודיעני הסכמתו. פ"ב יום ה' ר"ח שבט תקפ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנה

שנית להגאון הנ"ל:

מה שתמה מו"ח בגיטין נ"ה ע"ב ואי אמרת יאוש כדי לא קני כרת מאי עבידתא וקשי' לי למר לפי דברי מלחמות ה' רפ"ג דסוכה שהוקשה לו מנ"ל להש"ס להוכיח מוהבאתם את הגזול דמצוה הבא בעבירה דלמא דגזלן לא קנאו ולית לי' בעלים ותי' דנהי דלא עלה לשם חובה מ"מ קרבן כשר מיהת הוה ומדכתי' לא ארצה מידכם משמע דפסול ש"מ

משום מצוה הבא בעבירה ותמה פ"מ א"כ דלמא לעולא לית לי' מה"ב ורק טעמא משום דלית לי' בעלים ומשו"ה בעולה כשר באמת אלא שלא עלה לבעלה לשם חובה ושפיר מחייב עליו בחוץ ועולא מיירי מחטאת דפסול בלא בעלים:

תמהתי על פה הקדוש הא עולא גופי' מפיק יאוש כדי דלא קני מהאי קרא גופי' וא"כ ממ"נ או דנימא דמוקי קרא נמי בחטאת דוקא או דמפרש לא ארצה מידכם שלא יעלו לבעלי' לשם חובה וא"כ הק"ל מנ"ל להש"ס דזכה להוכיח מזה הקרא בעצמו מה"ב אע"כ ברור הוא דלא ארצה מידכם משמע פסול לגמרי ואפי' אם עלה ירד ופרשה מיירי בקרבנות נדבה דמוכח ענין הפרשה ומקומו נמי מוכרע דמאי תיקון מזבח שייך אם יהי' בטל מהקרבת חטאות דלא שכיחי כלל ואחז"ל הוקר רגליך מבית רעיך בחטאת ואשמות והכי הל"ל משום תיקון השבים שהכהנים לא יקבלו מהם חטאות אבל המזבח לא יהי' בטל מקרבנות נדבה שהם מרובי' אע"כ עולא לאו דוקא חטאת קאמר אלא כל הקרבנו' ומשום מה"ב וחטאת נקט לישנא ומשנתינו נקטה חטאת לרבותא דאפי' חטאת מכפר דכיון דעשו משום תיקון מזבח בכל הקרבנות תו לא פלוג רבנן בין חטאת לעולה וזה ברור לפע"ד:

בש"ע ח"מ סי' קפ"א שיירה וכו' והוקשה לפר"מ הא יאוש כדי לא קני ושינוי רשות לא הוה אלא ברצון הגזול וא"כ במה יקנה המציל מהגייס גם בזה לא הבנתי דברי קדשו הך יאוש דהכא מטעם הפקר נגע בי' כמציל מהארי וכן מורה לשון רש"י דב"ק קט"ז ע"ב בשינוי' דרב אשי ויע"ש קט"ז ע"א תוס' ד"ה אדעתי' דארי וכו' ולא אוכל להאריך עוד כי לדבריו ה"ל להקשות דעדיפא מיני' להרמב"ם דשינוי רשות אינה קונה לגמרי א"כ אפי' יהי' שינוי רשות עכ"פ צריך הי' לשלם מעות לבעלים ולשון ש"ע היא לשון רמב"ם אע"כ כמ"ש ויעיי' סי' שס"ח:

תוס' בגיטין ה' ע"א ד"ה בי תרי וכו' שכ' ולמאי דחשיב להאי מלתא דלא שכיחי וכו' תמה מר הא לאותו מ"ד מיירי בגט יוצא מתחת יד א' מהם ולא אתיוהו בי תרי כלל גם בעיני יפלא מאז ורגיל אני לפרש דכוונתם אסיפא אחד אומר בפ"נ ושנים אומרים בפ"נ דר' יוחנן מוקי לי' לקמן בלישנא בתרא בגט יוצא מתחת ידי ע"ח ומשום דשנים שהביאו א"צ שיאמרו יע"ש י"ז ע"ב והתם ה"ל למתני ידענו וע"כ משום איידי וא"כ לא מוכיח רבה מידי דלעולם נימא ידענו מהני ולשון בפני משום איידי דקתני בפני בחד תני נמי בפנינו בשנים ויעיי' ג' ע"א תוס' ד"ה הכא וע"ז תירצו דנקט בפנינו משום קודם שלמדו:

ונראה לי בהך סוגי' דדחיק למירמי מדשמואל ור"ה ארבה דה"ל רומי' דגברא אגברא ולא קאמירמא לי' מדנפשי' דריש פ"ב ט"ז ע"ב רבב"ח חלש וכו' דרבה גופי' מיבעי' לי'

ופשוט לי' דשנים אין צריכי' יע"ש והוה ניחא לי דרבה אפשר דמכח דוחקא דתנן ב' אומרים בפני ולא נקט ידענו מזה הוכיח דטעמי' דמתני' משום חתימה לשמה ודחיק ומוקי נפשי' כר' יהודה דבעי כתיבה וחתימה לשמה אמנם איהו לנפשי' ס"ל כר"א דחתימה לא בעי לשמה ולית לי' הך דמזויף מתוכו ונמצא לדינא אה"נ דידענו מהני לרבה ואפשר משו"ה לא אמר ידענו א"ב, ומשו"ה שפיר בעי לי' רבה מרבב"ח שנים שהביאו אם צריכי' שיאמר תרווייהו בפ"נ ובפני נחתם ועיקור איבעי' משום נחתום ונכתוב אשגרת לישן בעלמא הוא ולק"מ ק' הש"ס אך משמואל מייתי שפיר דהרי כתב תוס' ג' ע"ב ד"ה דתנן דרב אשי דמוקי מתני' כר' יהודה לית לי' דשמואל ור' יוחנן דמוקי כתבו על המחובר כר"א וא"כ שמואל ע"כ ס"ל דמשנתינו כר"א ומודה במזויף מתוכו ואפ"ה בעי מיני' מר"ה שנים שהביאו וקבל ממנו דאין צריכי' וקשי' ארבה וצריך אני להפסיק באמצע הדיבור ולכשאדע אדרעס שלו אוכל לכתוב ביחיד ובאריכות וה' שנותיו יאריך הכ"ד א"נ חתנו כבנו. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנו

כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו התגעשו והתרעשו ביום הרג רב בנפול מגדלים בסביבותינו במלחמות הצרפתי' ונפלו חללים רבים כדומן על פני השדה ואנשי כפרים הסמוכים והקרובים להחלל פשטו לשלול שלל בשדה בוכים ויביאו למכור את כלי מלחמה איש אשר מצא ויהי' לאלפים ורבבות וכאן נמצא וכאן הי' שנשה משותפים ראובן ושמעון נצרפו עמהם ערל א' והם קנו הסחורה הנ"ל מיד המביאים אותם ע"מ למכור לאנשי חיל מלכו' הקיר"ה והיות כי אז פה השונאים והמשותפי' הנ"ל לא נזהרו ועשו פומבי לדבר אע"כ ביום שלוח ראובן את חברו המשותף לשוק פעסט להוליך שם הסחורה הנ"ל המה יצאו העיר לא הרחיקו ויודע הדבר לשרי הצבא ותפסו את ראובן ואת הערל הנמצאי' פה וגם את כל הנמצא בידיהם מסחורה הנ"ל ועוד שארי הון ורכוש רב והמה הגיעו עד שערי מות וביום א' דסוכות דהאי שתא תק"ע לפ"ק נגמר דינם למיתה בעיר וויען לולי ה' צבאות הגומל לחייבי' טובים פדה ממות נפש נענה ועלה ההוצאות לסך עצום ורב והנה מקצת מסחורה הנ"ל היו מונח בכיפה של לוי ובראותם כי הסכנה עצומה והדבר הי' מפורסם שהסחורה מונחת בכיפה שלו שיכל את ידיו ומסר בעצמו הסחורה להשר הצבא התוכח לעשות כאלו עושה מרצונו כדי להטעות עין השונא להציל נפשו מיני שחת:

והן עתה אחרי אשר נחה ושקטה הארץ ממלחמה וראובן הנ"ל יצא מבית האסורים שלו תבע לוי הנ"ל את ראובן לדין והראה לפנינו ח"כ מכ"י מסך חמשה מאות זהו'

ועוד תביעת בע"פ מסך ב' אלפים שמנה מאות ועשרים ושמנה זהו' שהלוה לו לאחדים ושמעון השיב הח"כ הוא אמת אך תביעת בע"פ לא הי' בתורת הלואה כ"א בתורת שותפו' כי היות משותף עמנו במו"מ הנ"ל ולכן הנחנו מסחורתינו לכיפה שלך ואתה ידעת כי הכל הלך לדראון ואיבוד א"כ לא די שאין לך לתבוע סך הנ"ל כ"א אתה שלם מביתך ההפסד המגיע על חלקיך ועוד שאתה הפסדת בידים ומסרת הסחורה לשר הצבא מי נתן לך רשות למסור את שלנו ביד השונא ולוי השיב לא הייתי מעולם שותף עמך והסחורה הי' מונח בכיפה שלי למשכון על החוב ובראותו צרת נפשו בסכנה עצומה מחמת אונס מסרתי לשר הצבא והנה המה מתעצמים בדין זע"ז ורשמתי הנלע"ד והסכימו לזה דיינא קרתא הרבני' המופלגים נ"י:

אחר מעט עיון נ"ל הדין פשוט אודות הסחורה שתחת יד לוי ומסרו ליד המעלילי' מחשש גם עליו יעבור כוס והנה היות הדבר הי' מפורסם מאוד ובלי ספק שהי' באים עליו והי' הוא וכל אשר יש לו בסכנה והסכנה הי' רק מחמת אותו סחורה והקדים הוא והציל עצמו במסור הסחורה ההיא לידם שלא תמשוך לו ממנה נזק הרי דינו מבואר בסי' רצ"ב סעי' ח' ועמ"ש רמ"א סי' שפ"ח סס"י ב' וא"כ בין שיהי' בתורת משכון או בתורת שותף שהוא כש"ש אין עליו שום חיוב לשלם מכיסו חלקו של זה שכנגדו ואמנם מחלקו של עצמו יבואר לקמן אי"ה:

אודות מה שנתפס ראובן והי' בסכנת נפש והוציא הוצאות מרובות בפדיון נפשו הנה בסי' קע"ו סעי' מ"ח שאין השותף חייב לפדות משותפו וכן מבואר למעיי' במיוחסת סי' כ' ובמהרי"ק שרש כ"ד אך התם מיירי שבא לו הפסד באקראי ואתי' מכח השותפות שעמדו עליו לסטים מכח הסחורה ההיא או מוסרים שהעלילו כעובדא דמהרי"ק שרש קנ"ה ענף ב' וג' אבל אם מעיקרא נשתתפו בדבר ששייך בו עלילה בדיניהם כעובדא דידן א"כ אדעתא דהכי נשתתפו והוה כמו שותפים בגניבה ברמ"א שם סעי' י"ב ויעיי' שם בסמ"ע סקמ"א והי' נלע"ד דל"מ דאם יש לו כ"כ מעות בשותפות דיפסיד חלקו כדי לפדות חברו הנתפס בגלל השותפות אלא אפי' מביתו ישלם לכ"ע לפמ"ש ש"ך סי' קע"ו ס"ק י"ב להסכים עם ס' הב"ח דבהפסד הבא מעסק מו"מ שלהם ישלם מביתו ומבואר בב"ח דלא מקרי הפסד שאינו ע"ד מו"מ כגון שריפה וגייס אבל הכא שמעיקרא נשתתפו על עסק כזה מביתו נמי ישלם וכן יש ללמוד מסמ"ע שנדחק סס"י קע"ה ולא תי' כפשוטו התם אינו צריך לשלם מביתו וכן משמע לשון לשלם אע"כ פשיטא לי' דאפי' מביתו ישלם לפצות חברו מכל עלילה המגיע לו עי"ז:

אמנם כן נלע"ד דכ"ז ללמוד בעלמא כיוצא בזה אבל בנ"ד נראה לעין דראובן פשע הרבה דהרי קמן דכמה אנשים נשאו ונתנו בזה ולא נסתכנו ואפי' אותם שנתפסו אח"כ נפטרו בהיות כי לא הי' הם המוליכי' הסחורה חוץ למדינה רק שנשאו ונתנו בתוך המדינה והי' אפשר שיבוא הקונה לכאן ויקח סחורתו ויוליכם חוץ ויהי' הוא בסכנה ולא המשותפי' המוכרים ועוד הי' יכול לעשות במחשך מעשהו ולא בפומבי לעין כל עד שצעקו וצווחו כי כרוכי' כל בני הק"ק וכיון שפשע בנפשו אינו מחוייב בהצלתו כמבואר במהרי"ק בשני המקומות הנ"ל והוא פשוט ואם לכה"פ צריך שבועה שלא פשע אבל עכ"פ לא ישלם לוי מביתו ע"י שבועו' של ראובן ומכ"ש שלפע"ד ברור לנו שפשע ואדרבה הי' הוא מחוייב לשלם ההפסד להמשותף ויבואר לקמן אי"ה:

וכיון שזכינו לדין נאמר עוד כיון שעכ"פ הי' אפשר לסחור בסחורה הנ"ל בלי שום סכנה אפילו את"ל שלא פשע ויתברר לנו שנאנס מ"מ שוב לא דמי לשותפי' בגניבה שמעיקרא נשתתפו בדבר שההפסד מוכן אבל הכא כיון שהי' אפשר להסתחר בלי שום סכנה א"כ יאמר אדעתא דהכא הי' שותפי' מעיקרא במה שאסור עפ"י מלכות ומה שנמשך סכנה מזה אפי' באונס גדול פטור המשותף משמירת גופו כמ"ש לעיל כמבואר בסעי' מ"ח על פי תשוב' מיוחסת סימן כ' ומהרי"ק בב' מקומות הנ"ל:

וממילא מובן דל"מ שפטור לוי לשלם מביתו חצי ההפסד הרב שהי' בגוף הסחורה שנטלוהו מציקין דאפי' לדעת רמב"ם דצריך לשלם מביתו מ"מ כיון שצריך לשבע שלא פשע לא יטול בשבועתו אלא אפי' אפשר שאדרבה ראובן צריך לשלם ללוי הפסידו במה שפשע הוא ושינה דאפי' אם נאמר שותפי' הוה שמירה בבעלים ופטורים אפילו מפשיעה ומכ"ש הכא שהי' מקצת סחורה ביד ראובן ומקצתה ביד לוי ופטור אפי' מפשיעה הכא ה"ל מזיק בידים וגרע מפשיעה דעלמא דוקא פשע בשמירה פטור אבל לא הזיק בידים כמבואר בדיני שותפי' דחייב אפי' הקיף סחורה לגוים וכה"ג:

אמנם כיון שלוי מסר הסחורה שת"י ליד האנסי' אעפ"י שעשה כדין ופטור לשלם לראובן חלקו של עצמו יפסיד דאע"ג דראובן פשע וחייב לשלם מביתו מ"מ היינו במה שהי' תחת יד עצמו אבל מה שהי' תח"י לוי לא הוה בזה אלא גרמא בניזקין ופטור ראובן ול"מ אי הי' לוי שותף ממש כטענת ראובן עלי' אלא אפי' אם האמת כטענת לוי שלא הי' אלא מלוה על המשכון הסחורה מ"מ כיון שהודה בב"ד שהלוה הסך ההוא על ט"ו פראצענטא ואחזוקי אינש ברשיעי לא מחזקי' ע"כ הי' כוונתו ע"צ היתר עיסקא ויהי' עכ"פ סך הלואתו פלגא מלוה ופלגא פקדון וא"כ חלק הפקדון שהי' לו בסחורה ההיא

ההפסד על עצמו של לוי ואין שייך כאן שום שבועה או ברור שהרי לוי ידע שנאבדה שהוא עצמו מסרה להאנסי' ושלא הי' בפשיעתו לראובן כ"א בגרמא בעלמא כנ"ל:

היוצא מזה לפע"ד בנדון שלפנינו כל תביעותיו של ראובן על לוי הן מחמת הפסד גופו שנשבה בין הגוים והן מחמת הפסד סחורה שכל אלו הטענו' המה מאפס ותוהו וכחירגא דיומא דלא שמא ואמנם תביעת לוי על ראובן כיון שלא הי' לו מעות בשותפי' כ"א כמו ב' אלפים שמנה מאות ועשרים ושמנה זהו' ונגד זה הי' ממושכן אצלו סחורה שוה ב' אלפים והוא מסרה לגוים יפסיד אלף זהו' החצי ממה ששוה הסחורה וסך אלף ושמנה מאות וכ"ח זהו' ישלם ראובן מביתו ומכ"ש אותן ה' מאות זהו' שנתחיי' שלא מחמת השותפו' ואמנם יש חילוק בין תשלומין הנ"ל כי כיון שהי' שותפי' עמם עוד שמעון וערל אחד ואדעתא דהכי נשתתף לוי עמם שיהי' כל הד' בשותפו' וכל השלשה דהיינו ראובן ושמעון והערל כולם הי' שווים בפשיעה א"כ אם ישבע שהי' לוי שותף עמהם כדבריהם אזי לא ישלם ללוי אלא שליש הפסדו משא"כ הח"כ מה' מאות ישלם ראובן לבד מביתו וזה פשוט:

וכ"ז לפי ראות עיני שהי' ראובן פושע בענין זה ואם אולי לא יראה כן בפשיטות א"כ ישבע ראובן שהי' לו שותף עמו ושלא פשע ויפטור עכ"פ מתשלומי סך אלף ח' מאות זהו' הנ"ל אך תשלומי הח"כ מסך ה' מאות זהו' זה תלי' אי נימא שההפסד הזה הוה מחמת מו"מ שלהם ולא כאלו באו עליהם גייס ולסטים מעלמא אלא מטבע המו"מ הוא כך א"כ הרי באופן זה הי' מחויב לוי לשלם אפי' מביתו לולי שראובן א"י ליטול בשבועתו וא"כ הכא במה שמוחזק בידו סך חמשה מאות זהו' אעפ"י שאיננו ממעות המשותפו' ונפטר הוא בשבועתו:

אמנם אם נניח שזהו כהפסד מעלמא שהרי משום כך הוא נשבע שלא פשע כי לא הי' מענין מו"מ שיבוא לידי סכנה זו ובאופן זה פטור לוי לשלם מביתו וא"כ צריך ראובן לשלם הח"כ עכ"פ כל זה נרא' לפע"ד אם יסכימו הרבנים דיינים המופלגים נ"י:

אחר כך טען ראובן שלוי ידע באופן הסכנה ומ"מ הי' מרוצה ונשתתף גם אדעתא דהכי ע"כ נשתנה הדין קצת כמובן מ"מ הדין דין אמת והכל מתוקן לתעודה ולתורה עפ"י פס"ד פה פ"ב יום ד' יו"ד אדר ראשון תק"ע לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנז

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלג מו"ה אהרן נ"י יושב בשבת תחכמוני בק"ט טאטיס יע"א:

על דבר שאלתו בצוואת ש"מ אשר עשה איש אחד זה כמה שנים והלך לעולמו ושבק חי' לכל ישראל ולכל רבנים וכתב בצוואה בסימן ה' בלשון זה איך שענקע אן החברא דביקור חולים פה פינף הונדערט גולדען לחלוטין לצמיתות עלמין ובסוף הצוואה כתב וזה לשונו אללעס וואס איך פערמאכט אונד פערשענקט האבע איזט ניכט אין בארען דא, זאנדערן אין שולדען אונד פערשידענע פראדוקטען, זאללטען זיא שטייגען אדער פאללען אין פרייז זא ווירד אללעס פראפארציאנירט איינען יעדען גלייך. והנה אשת העושר הנ"ל וגם בן אחד יורש גדול הי' בשעת מיתה והם נושאים ונותנים בתוך הבית ונתנו לחברא הנ"ל בכל שנה ושנה הרווחים מה' מאות זהו' ועתה הגדילו היתומים אשר היו קטנים באותו זמן וחשבו ועלו הרווחים לחמש מאות זהו' וטוען היתומים מעתה אין עלינו שום חוב כי חשבנו הרווחים לקרן מאחר כי אין דעת אבינו ז"ל שיהי' סך הנ"ל להיות קרן קיימת לנושא פירות בכל שנה ושנה כי הלשון לחלוטין ולצמיתות עלמין מורה שמיד יכולין החברא לעשות עם הקרן כפי צרכם ולא שיגדל המעות:

ומה שנתן אחינו הגדול לשם ריוח טעות הי' בידו לפי שסבר שזה הי' דעת של אבינו ומעתה טוען היתומים הנ"ל אחת משתים או שהקרן יתחלקו ליורשים או שהבן הגדול מאחר שעשה שלא כהוגן לפי דעתם הוא ישלם להם מהקרן כפי חלקם ועל נשאלתי מאת הנגיד הנ"ל מאחר שהוא כעת ממשפחתינו ודבריו נשמעים אצלם לכן רוצה לידע הנגיד הנ"ל דתי תורתינו הקדושה הדין עם מי ונפשי ידעת מאד את מך ערכי ובפרט בדיני ממון לכן באתי לשאול את פי אדמו"ר הרב הגאון נ"י:

פה בקרית חוצות אין לי ספרים אפי' לציין מ"מ בדין פשוט כזה אשיב מיד כפי הנראה דעת המצוה שיזכו מקבלי מתנותיו מיד ככל צוואת שכ"מ והרי הוסיף שאפילו יתייקרו הנכסים קודם פרעון למקבלי מתנות יזכו גם הם בהריוח לפי ערך נמצא זכו בני ח"ק מיד ברגע מיתתו בסך ה' מאות זהו' שלהם וידוע דרך ח"ק לסגל המעות ע"ד היתר או ריבית גוי עפ"י דינא דמלכותא ו' פראצענטא או לקנות פאפירען בעד ה' פראצענטא כידוע והוה ריוח שלהם מבורר והמבטל כיסם חייב לשלם עפ"י פסק ש"ע ח"מ סי' רצ"ב סעי' ז', אלא הש"ך שם סקט"ו נוטה לדעת המהרש"ל דאינו אלא גרמא בניזקין וכן נראה ממ"ש סימן ס"א סק"י ויעיי' ש"ע סס"י פ"א ובי"ד סי' קע"ו בש"ך ס"ק מ"א וא"כ אם עדיין לא הי' נותן להח"ק פרס שלהם שנה בשנה והם באו להוציא מידו קשה להוציא נגד הנ"ל אך כיון שלא רצה להיות גרמא בניזקין ובפרט בנזק צדקה לעניים ועשה את שלו ושילם להם הזיקם בכל שנה ושנה אין לנו לומר ששילם על הקרן ולשויי' גרמא בנזקי צדקת עניים ואפי' בניזקי אחר נמי לא, והיינו במה שהי' היזק מבורר ששה פראצענטא עפ"י

דינא דמלכותא שהי' יכולים להלות בהיתר ואמנם האח הלז צריך לברר להיתומים שגם הוא הי' עושה זה לטובת המו"מ שלו שנשא ונתן לטובת היתומים כדי שירוויחו נכסי היתומים בכך ואם אינם מאמינים לו ישבע על ככה ואם לא ישלם להם הפסדם ואו יש בידו פטור שבועה מהממנה אותו ומעלתו בפנים ואחתום בברכה א"נ. יערגן יום א' כ"ג מנחם תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנח

שלומים מרובים לידידי הרב המאה"ג החרוץ המפורסם רבי' דעמי' וכו' מו"ה ליב נ"י:

הזקיקני המוכ"ד כ' יודא ליב מפה לצאת בשורתיי' אלו בפרקי דכלה זמן הלכה ותוס' והוא חוץ לדרכינו להיות עקימת שפתי מעשה זוטא להעיד שמפורסם אצלי מפי מגידי אמת שבנו כ' דוד הוא יותר מבן עשרים שנין וגם יודע לישא וליתן בשלו מכמה שנים אך ההכרח לזה העדות לא ידענא כי כפי הנשמע בני כ' הנ"ל המה יורשי דאורייי' של המוריש ולו יהבינא שציוה בכך לאו כל כמיני' ואולי משום מצוה לקיים דברי המת והי' באופן שכ' הסמ"ע סס"י ר"ץ כי לולא כן אפטרופס לזקונא לא מתבי' וזה מבואר היטב בש"ס והרמב"ם ס"פ מה' נחלות ובש"ע ח"מ סי' ר"ץ וגדולה מזה כ' הראשונים בגיטין פ' הניזקין דאפילו לקטנים יהבינין להו ללמוד להם ארחת עולם ומו"מ, והנה המכ"ד כ' יודא ליב בקש ממני להמליץ בעדו שימסור לו מר נ"י גם החלק בנו האחר כ' נחום שיצא לדעת זה כמה שנים ולא נודע מה הי' לו ודינו מבואר בש"ע סי' רפ"ה שאינו מהראוי' להוריד קרוב לנכסי' כאלו מ"מ כיון שאפטרופסת של מר קיימת רק להלות על ח"כ ויש לו בית פה ברחובותינו והוא מקבל עליו לתת מזה ריווח ולשבח המעות כמו אחר הגם שלא נודע שום היתר ביתומים גדולים אפי' בריבית דרבנן כמבואר בי"ד סי' ק"ס וגם להלוותם ע"ד היתר לא ידעתי שלא בידיעתו לקבל עליו הפסד יתר מהראוי' מי הרשה לנו מ"מ נראה פשוט דהאפטרופוס יעשה כמו שעשה בשלו ע"ד היתר ויותן לאביו כמבואר בש"ע ח"מ רפ"ה הנ"ל דשלא בתורת אפטרופוס מהראוי ליתן להאב נכסי קטן וה"ה נכסי זה היוצא ולמר נ"י משפט הבחירה בזה כתבתי בחפזי כאשר רמזתי לעיל והי' זה שלום למר ולתורתו. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קנט

שלום לי"נ הרבני המופלא ירא ה' מרבים כש"ת מו"ה יוסף נ"י:

בזו רגע קבלתי מכתבו הרמה והנשאה ועתה זמן תפלת המנחה ע"כ א"א להאריך ולהשיב כראוי אך בקיצור אודות תשלומי מעות בה"כ שלכם כבר מלתי אמורה בהיותי שמה באסיפת רוב מנין ובנין בני הישוב כי כפי הנראה לדעתי ראוי שישולם שליש לפי

הגלגלת היינו פאמיליע שליש לפי ערך הממון אשר ברכו ה' שליש לפי ערך מקומות בבה"כ וזה הגון ונכון בעיני מאד דומה למה שאחז"ל בענין תשלומי מסים שישולם גם לפי קירוב הבתים וגם ידוע מ"ש הת"ה ז"ל שדברים כאלו א"א שיושת ממש עפ"י מיצוי הדין תורה וטוב מאד לעשות כעין פשר עפ"י השכל והיושר ויעיי' מהרמ"פ סי' מ"ב והנה בהיותי שמה נחצתי לדרכי ולא הי' באפשרי לגמור את אשר החילותי לעשות ואולי אך אם שלום ואמת תהי' ביניכם כולם יטו שכמם לקיים מוצא שפתי הנ"ל או קרוב לזה ואסיים בחותמי ברכות למר וכל הנלוים: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קס

אנשי ק"ק פלונית התאספו יחד בני הקהלה לקבל עליהם רב ומורה והי' מסכימי' על ד' רבנים ליתנום אל תוך הקלפי ומי שיעלה מהם ראשון יחזרו וישאלו לאנשי הק"ק אם ירבו המתרצים בו על הממאני' הרי הוא הרב ואם לאו יקחו שני מן הקלפי ויעשו עמו כמנהג הראשון וכן בשלישי ורביעי, והנה הרוב מאנו במי שעלה ראשון וכן בשני והשלישי זכה עפ"י רוב הדיעות. אחר איזה ימים הי' קול המון סוער כי הרבה מאנשי הק"ק קבלו שוחד ממון מקרובי הרב ההוא כדי למנותו עליהם אח"ז נמצא כ' מחותם מא' מאנשי הק"ק ששלח לאחיו הדר בעירו של הרב ויען כי הרגישו אנשי הקהל שימצאו בו דבר סתר מהנ"ל פתחוהו ומצאו כ' בו שזה מבקש מאחיו שבעיר הרב שקיבל עבורו חלקו המגיעו משוחד קבלת הרב ושגם יהי' זהיר לשלח חלק כל א' וא' כפי הנאמר להם דאל"ה לא יהי' רב שם כי אדעתא דהכי הסכימו עליהם מעיקרא ואז נועדו אנשי הקהל ובאו לפני בקובלנא לומר מעתה לא יחפוצו בהרב המקובל עליהם הנ"ל כי הי' הכל בפסלנו' ועי"ז מתגבר המחלוקת ויחלק העם לחצי - ועודני עומד לשום דמי מלחמה בשלום להתפשר מפני כבוד התורה ומפני השלום:

איברא בעיקור הדין נראה בודאי אם המצא ימצאו ב' עדים כשרים שאינם מבני הק"ק ולא מקרוביהם ולא מקרובי הרב שיעידו שמאנשי הק"ק קבלו שוחד על הנ"ל א"כ פשוט כביעי בכותחא דהקבלה ההיא שע"י אותו המינוי בטלה מעיקרא שהרי הי' צריכי' לומר דיעותם לשם שמים כמ"ש רמ"א בהגה' רס"י קס"ג בח"מ והם אמרו ע"י שוחד שהוא חד ומעוור עיניהם לא מיבעי' בקבלת הרב ההוא אלא נמי במה שמיאנו בראשונים הי' הכל שלא לש"ש ורק הי' בצעם בראש כולם ואפי' אם יהי' מקבלי השוחד מעטים וישארו לו רוב דעות שלא קבלו שוחד מ"מ הם יאמרו מפני שכבר מאנתם בראשוני' על כרחנו היינו מתרצים בזה השלישי וע"כ בטל כל המעשה ההוא ואפי' הנוטל שכר לדון דיניו בטלי' משום קנס דרבנן מכ"ש מי שלקח שוחד שבטל אפי' מן התורה וז"ל רמ"א סס"י

ל"ז טובי הקהל הממוני' לעסוק בצרכי רבי' הרי הם כדיינים ואסור להושיב ביניהם מי שפסול לדין משום רשעה:

והנה אם יש עדים שהרב בעצמו אמר ליתן להם שוחד פסול הוא להיות רב כלל עד שישוב בתשובה על זה ואפי' אם יהי' ראוי לכך כמבואר בש"ע ח"מ סי' ח' סס"א ומבואר מת"י יומא גבי יהושע בן גמלא דאפי' אם הוא גדול וצדיק אי איכא דעדיף מני' ה"ל רשע והב"ח הפריז דאפי' ליכא דעדיף מני' נמי נקרא רשע ואסור לעמוד לפניו ואולי נעלמו ממנו דברי תוס' ישנים דיומא הנ"ל:

אמנם אי ליכא עדים בהכי שהרב בעצמו ידע מנתינת שוחד אלא קרוביו ומיודעיו א"כ הרי הוא בחזקת תמותו עומד וכיון שהסכימו כלם בתחלה להניחו גם הוא בתוך הקלפי א"כ לא יוגרע זכותו בזה וימנה הקהל מחדש על שלש אלה ומי שירבו המתרצים על הממאני' הוא יעלה ויקום לראש:

אמנם אותם המקבלי' שוחד לא יבואו לתוך האסיפה כלל אפי' אחר שהחזירו השוחד ויקבלו עליהם באלה ושבועה שלא יקבלו תו שום שוחד עבור זה מ"מ לא יבואו אל המינוי הזה כלל ואפשר אפי' לעולם פסולי' להתמניות עד שישובו בתשובה אבל למינוי זה פסולי' לעולם דכיון שכבר נתקרב דעתם אצלו לא יחזרו בהם וה"ל נוגעי' בדבר לעולם ועיי' היטב בסי' ט' בכל פרטיו מבואר אפי' לא קבל הדורן מ"מ אינו ראוי להיות דיין מפני שנתקרב דעתו ולא מהני בזה סלוק ופשוט הוא. ואפשר אפי' אם הם הרוב לא מצי למימר נהי מקובלנא שוחדא מ"מ איך יקבלו המעוט לרב ומורה עלינו על כרחנו את מי שאין אנו חפצים בו י"ל דהא עכ"פ כבר הסכימו כלם על א' מד' אלו שהניחו אל הקלפי ואין כאן הפסד כל כך והעיקור שא"א בלא"ה והכי דיינינן להו ולכל אלמי דכוותי':

כל זה אי איכא כאן עדים כשרים על זה אבל זולת זה לא יפסיד הרב מינוייו על שום פנים ואפי' יודו המקבלים וגם קרוביו הנותני' מ"מ לאו כל כמיני' להפסידו בעדותן אלא שבזה צריכי' הם המקבלי' לחזור ולשלם להנותני' השוחד שקבלו שהרי הודו שקבלו שוחד אע"ג דאין אדם משים עצמו רשע מ"מ פלגינן דיבורי' שקבלו מהם מעות פקדון או הלואה וצריכי' להחזיר ואם יכפרו המקבלי' יכלו בני משפחתו הנותני' להטיל עליהם היסת בטענת ברי שלהם ובכל זאת לא יפסיד הרב ואפי' האגרת הנ"ל שמצאו חתום וכ' בו בסתר שקבלו שוחד לאו כל כמיני' להפסידו עבור זה מיהו אנשי הקהלה יכלו להטיל חרם סתם על מי שיודע בעצמו שנתמנה ע"י שוחד ונוהג שררה עליהם, כל זה נלע"ד פשוט מאוד ולא הוצרכתי להבי' ראיות על כל פרט כי פשוט הוא ומ"מ במה שפתחו חותם האגרת עברו על חרם התקנות שבסוף תשו' מהר"מ דפוס פראג והובא בקיצור

בבאר הגולה בי"ד סס"י של"ד ע"ש הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד נגהי ליום עש"ק פ' ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסא

שלום וכ"ט לגבור חיל באורייתא ה"ה תלמידי הרב המאה"ג המובהק המופלג מוהר"ר וואלף נ"י אב"ד דק"ק גיסינג יע"א:

יקרתו הגיעוני ותחלת דינו על ד ת נפשו בשאלתו ע"ד יחידים שחכרו מקהל מכסם אשר הושם על מקצבי בשר בהמה דקה ליתן מכל צאן כך וכך ויהי בנפול הצאן על ידי חולי פגירה מכר שר העיר את כל צאנו לאיכרים וליחידים באופן שאין שום קונה לבשר צאן כי שר העיר זלזל מאד במחיר בשר צאנו באופן שא"א בשום אופן להקצבים שיקצבו עוד בשר צאן זמן ועידן עד יעבור זעם ומי יודע אם השתא הכא יבוא יום מו"מ ההוא ובין כך החוכרים נפסדים ועתה רוצים להטיל הפסידם על הקהל כי אדעתא דהכא לא חכרו ונשאל הדבר ממעלתו ועיניו שפיר חזו דברי סמ"ע סי' שכ"א העומד לימין מהרמ"פ להציל אר"י מהשגת ד"מ וירד מעלתו לחלק בין הנידונים ובקש ממני לחוות דעתי גם אני וה' יוריני ויתמוך יד עני בהכניס ראשי בין הרי ישראל עדני העצני מאן מעיל בר נפחי ביני וביני:

והנה נידון מהרמ"פ הי' באנשים שהי' להם חנות חיריות ורשות מהמלכים להלות בריבית והחכירו חזקת אותו הרשות והחנות לאחרים ושוב אסר המלכות ההלואה בלי משכנות ונזדלזל הענין ועמדו כך זמן רב וראו כי נכזבה תוחלתם ורצו לחזור ולנכות הפסידם מהמחכיר ודייני חכמי העיר דימו זה למתני' דיבש המעיין ונקצץ האילן או אכלה חגב ונשדפה או שלא עלה כלל אם מכת מדינה היא פי' כ"ע שוים במכה זו אזי מנכה מחכירתו ופסידא דמחכיר שהרי אי לא הי' מחכירו לאחר נמי הי' אותו ההפסד אבל אם אינו מכת מדינה אלא מכה פרטי ויש שדות בעיר שלא אכלם חגב או שלא נתייבש נהרא רבא רק נהר קטן של אותו השדה נימא אי הי' אצל המחכיר לא אירע לו כשם שלא אירע להאחרים ומזל רע של החוכר גורם ואז מנכה מחכירתו וה"נ בנידון בעלי חנות יען כי הי' גזירת המלכים כולל על כל בני העיר א"כ מנכה מחכירתו ואמנם הגאון מהרמ"פ כ' דהתם לא מיירי אלא במה שעבר אבל להבא בחזרה קאי פי' דהרי קיי"ל השוכר החמור והבריקה וכו' או מת בדרך שעכ"פ עד שכר המגיע עד חצי הדרך ישלם ואידך תלי' התם אי יכול לעשות בו מעין מלאכתו וכמבואר בש"ע סי' ש"י והנה צריכי' לחלק בין הפרקי' מה בין חמור לשדה כי אין סברת מהרמ"פ נוטה לחלק בזה לחלק בין קרקע ובין מטלטלי' כנראה מדעת רמ"א ע"כ צ"ל דהתם מטעם חזרה אתאינן

עלה דכיון שנמצא מום במקח אפי' לא יהי' מכת מדינה הכוללת אלא פרטית מ"מ יחזור בו מכאן ואילך דהרי לא קנה החמור אלא שכרו וכל היכי דאית' ברשות בעלי' הראשונים הוא ויחזור בו ונראה מה יהי' מזלו של המשכיר ההוא אם יסור מעליו נגע המום ההוא וההה"נ בחוכר ויבש המעיין אי חכרו לכמה שנים פשיטא ששנה שני' לא יעמוד בחכירתו ויחזור בו אבל ש"ס מיירי מחוכר שנה א' ובאותו שנה אפי' בתחלתו יבש המעיין וזה הוא כמו לשעבר דידוע דכל משך זמן שנה א' שייכי אהדדי טורח העבודה ושכר הפירות וע"כ יש לחלק בין מכת מדינה למכת פרטית וא"א לחזור אחר תחלת השנה משא"כ בחמור דשכר כל יום ויום בפ"ע הוא ומשעה שנמצא בו מום יחזור בו בין שיהי' מכה פרטי או כללית וזה קולא להשוכר וממילא יש בו חומרא מצד אחר שאם שתק ולא חזר בו סביר וקיבל ולא מצי לחזור בו על העבר ומה שהשיג רמ"א ע"ז הא התם בחמור לא הוה מכת מדינה אין הבנה להשגה זו מה בכך עכ"פ מוכח שיש לחלק בין ההיא דחמור לדשדה וע"כ החילוק כנ"ל וכן נראה כוונת הסמ"ע:

ואין סברא לחלק בחילוק אחר דבשדה ההפסד בפירותיו של השוכר משא"כ בחמור ההפסד בגופו של משכיר וכן ראיתי בס' נתיבות המשפט ואין דבריו נראי' לחלק תינח אכלו חגב אבל יבש המעיין נקצץ האילן מאי איכא למימר והגאון נדחק דגם זה איננו שדה שלו ודבריו תמוהים. וכן מצאתי בתשו' ראנ"ח סי' ל"ח שכ' בעובדא דילי' שהשכירו חנות ושוב הטילו המלכות קצבה על הסחורות באופן שלא הי' מרויחי' וכ' שאין המום בהחנות שהרי החנות לפניהם ואם לא ימכרו סחורה יעשו בו מלאכה ולא דמי ליבש המעיין וז"ל משום שנהר ההוא צורך השדה וממנו הוא משקה וכשחוכר השדה הו"ל כחוכר שדה ומעיין אבל הכא הוה דבר הבא מבחוץ בעלמא ואיננו בדין הזה וכ' דלא דמי לדמהרמ"פ התם חכרו החיריות של הלואה ולא דבר אחר אבל הכא חנות שכרו ממנו מה לי אם יסחור או יעשה בו ד"א וסברא נכונה היא ובמהרש"ך ח"ב סי' קצ"ח לא עמד בזה מ"מ מבואר דמעיין ומכ"ש אילן היינו שדה ואפ"ה אינו בדין חמור וע"כ צריכי' לחילוק של מהרמ"פ:

אמנם בד"מ הקשה עליו מתשו' מהר"מ שבמרדכי במלמד ומתשו' מיי' סי' פ"ז והנה תשו' מיי' סי' כ"ז הנ"ל היא תשו' רשב"א בעל התוס' במי שהשכיר ביתו ונשרפה אי לא נשרפה כל העיר והוה מכת פרטית כ' דאפשר שצריך לשלם שכירות אפי' להבא ולא ביאר החילוק בין זה לחמור וכ' סמ"ע אפשר דלא שייך חזרה כיון שנשרף הבית ואין לו מה להחזיר אלא דקשה מחמור שמת בדרך הא ג"כ א"א להחזיר לו החמור ואפ"ה בחזרה קאי ולדידי הא לק"מ דמצינו להרז"ה פרק הזהב ס"ל גבי טענות נשרפו חיטך

בעלי' היינו כשרואה דליקה ממשמשת ובאה יחזור בו אבל לא אחר שכבר נשרפו והוה קא קשי' לי' מס"פ או"ב סוגי' דג' פרקי' בשנה משחיטי' הטבח מבואר דחוזר בו אחר מיתת הבהמה ותי' מיתה הוה כאלו הבהמה לפנינו דזיקא בעלמא שקיל מינה לפיכך בשאר ימות השנה מת למוכר ע"ש וה"נ ס"ל לרשב"א הנ"ל דבנשרף הבית לא שייך חזרה משא"כ מת החמור הוה כאלו לפנינו וזיקא בעלמא חסר מיני' זה נ"ל סברת הרשב"א הנ"ל ואמנם הלא רמב"ן במלחמות ה' פליג וכ' על סברא זו מה שראה בעל החיבור דרוחא שקיל מיני' רוחא בעלמא וכו' כלומר דברי רוח הם וא"כ להרמב"ן דאין חילוק בין שריפה למיתה ומצינו בש"ס בחמור שמת באמצע הדרך דמכאן ולהבא איננו משלם ה"ה לבית שנשרף וכן פסק מהר"מ מר"ב בתשוב' סי' מ"ז דמדמה שריפת הבית לחמור וגם רשב"א גופי' לא החליט אלא כ' בדרך אפשר ולא שבקינן פשיטותו של מהר"מ מר"ב ההולכת ע"ד הרמב"ן הנ"ל מפני ספיקותו של רשב"א הנ"ל ואין השגה על מהרמ"פ מזה:

ואמנם תשו' מהר"מ במרדכי ר"פ האומנין במלמד שגזר המושל שלא ילמוד ופסק הואיל והוא מכת מדינה חייב בעה"ב לשלם ודאי קשי' ומ"ש ש"ך שעמד בסוף הזמן אינו במשמע אלא באמצע הזמן ואפ"ה לא מצי בעה"ב לחזור בו ולפי דברי מהר"מ בנשרף הבית אפי' בדבר דלא שייך להחזיר לו את שלו מ"מ באמצע הזמן בחזרה קאי א"כ קשי' ובס' נתיבות המשפט כ' הגאון נ"י כיון דמלמד אינו נוטל אלא שכר השימור ועל השימור לא גזר המלכות ומשו"ה צריך בעה"ב לשלם אע"ג דעיקור כוונת בעה"ב על התורה מ"מ צריך לשלם כיון דעכ"פ משמר לו בני' ע"ש והסברא רחוקה מן הדעת וגם לא קיי"ל הכי אלא שכר פיסוק טעמים כר"י בנדרים ל"ז ע"א וכמ"ש ר"ן שם וכ"פ הרמב"ם ועוד כ' שם הר"ן ד"ה ולענין הלכה וכו' דנוטלי' שכר בטלה ע"ש:

ושכר שימור דאתי לידי אימא בי' מלתא לולי שפי' הרא"ש שם וז"ל שכר שימור נוטלי' על נערי' הקטני' הלומדי' מקרא לשומרם שלא ילכו בשוקי' וברחובות ויזוקו ויחנכו לדברים רעים עכ"ל הייתי אומר מה ענין שימור למלמד אך נהי שמחויב ללמוד בחנם היינו דרך למודו וכל מי שירצה יבוא וישמע ומחוייב אפי' להבינו ולהשיבו על שאלותיו ואפי' פיסוק טעמי' להך מ"ד הכל בחנם אך אם לא ירצה להטות אוזן לשמוע בלימודי' ויצא חוץ וידבר בדברי' בטלים ויעסוק בהבלי עולם אין חיוב על שום אדם להכריחו לשמוע כ"א האב מחויב לחנכו במצות ולא אחר כאשר צוני ה' אלקי נמי משה רצה לשמוע מפי הגבורה וכן ישראל מפה משה אבל לא להכריחם והיינו שכר שימור שמשלם להמלמד להכריח להנער ללמוד וא"כ כיון שגזר המלך שלא ילמוד ממילא אין כאן שימור אלא דהרא"ש פי' שלא יזיק רבי' ועדיין אני אומר הלא לזה סגי בנטירה בר

זוזי ושומר מאן דהוא אך המלמד הזה שהוא ת"ח אם ישכיר עצמו לשמור להתינוק שכרו מרובה לפ"כ אך הבעה"ב הוה סגי לי' בשומר מאן דהוא בטלן א' בר זוזי אך ניחא לי' לשלם הרבה לת"ח לשמור בנו כדי שאגב ישמע ממנו תורה דרך למודו בחנם וממילא אי גזר המלך שלא ילמוד א"כ הו"ל כמאן דהוא בעלמא וסגי לי' בר זוזא ואין לך מום במקח יותר מזה ומדוע לא יחזור בו בעה"ב מכאן ולהבא:

והנלע"ד דהמלמד ההוא ממש כשדה דמתחלת השנה הוה לשעבר כמש"ל דידוע דשכירות מלמד בכך וכך לשנה כי אין שיווי השכר והפעולה שוה כי בתחלתו עבודתו יותר קשה לחנך הנער עפ"י דרכי למודו ולעומת זה שבח למודו בסוף יותר טוב ושוה יותר בכל שבוע וחודש וטוב אחריתו מראשיתו וגם לא דמי לשאר פועל ואריס שאם יחזור בו באמצע קנינו יעמיד אחר במקומו משא"כ במלמד ידוע הוא דמזיק להנער ואחז"ל דאיפלוג לישני וממילא גם המלמד אינו מוצא מקום להשכיר עצמו כי כל בעה"ב יש לו מלמד לזמן ידוע לו וא"כ הו"ל כחכירת שדהו והו"ל כלשעבר ודברי מהרמ"פ נכונים לדינא לפע"ד וכהסמ"ע וגם הש"ך לא נחלק עליו:

ונחזי מאי דקמן בנידון שלפנינו בלי ספק דהוה מכת מדינה ואלו לא הי' מחכירי' ההכנסה ההוא והי' נשאר אצל הקהל גם כן הי' ההפסד הזה ואילולי דברי מהרמ"פ הי' ההפסד על הקהל אך לפי פסק מהרמ"פ אשר נ"ל אם יש זמן לחזור בו יחזרו בו מכאן ולהבא וישלמו לפי ערך הזמן שהי' בידם החכירות כחמור שמת באמצע הדרך שמשלם עד חצי הדרך ואם עבר זמן מה ולא חזרו בהם הרי סברו וקיבלו אותו הזמן וצריכי' לשלם ואע"ג דא"א לחזור גוף הדבר להמחכיר מ"מ שייך חזרה כמו בית שנשרף כמש"ל והנה בעובדא דמהרמ"פ הי' קצת ספק אם עכ"פ הי' אפשר ע"י טרחא לישא וליתן בהלואה וע"ז כ' כיון דהוה ספיקא דהמחזיק יחזיק בשלו אבל בנידון שלפנינו אין כאן מקום ספק שאפי' נאמר אלו הי' הקצבי' רוצים להטריח עצמם הי' יכולי' למכור בשר צאן באופן אחר מ"מ החוכרי' לא יכלו על ככה בשום אופן ואם לא רצו הקצבים הם נפסדים על כרחן ע"כ אין כאן מקום לפלפל מי הוא המוחזק כיון שאין כאן ספק:

ומ"מ כיון שכ' מעלתו מ"ש ונסתייעא מהא דגידל בר עילאי בגיטין נ"ח ע"ב ונתקשה במ"ש רשב"א ור"ן שם דהו"ל פורע חובו של חברו שלא מדעתו והניח מעותיו על קרן הצבי והקשה א' הא פורע חוב להגוי הוה ועוד הא יש של חברו בידו ודבריו אינן אלא תימה הלא הני בני באגי העמידו גבאי לגבות מנת המלך והמלך גבה שלו מהמוכר ההוא ואלו לא שלמו הני מ"מ המלך חוזר על גבאי דכללית בני באגי וגידל הוא שהפריד עצמו ושילם למלך ולא הי' לו לשלם אלא לגבאי ולא להפריד בין הדביקי' מ"מ אין

כאן גוי דוחק שמעולם לא הי' המלך נוגש להיחידי' ובפרט להקדים טסקא דג' שנים קודם מי נוגשו ע"כ וגם מ"ש כשיש לו בידו משל חברו היינו שיש לראובן ממון שמעון בידו ופורע ממעותיו ללוי יאמר שלך פרעתי לבע"ח אבל אם תחלה פורע וקיי"ל הניח על קרן הצבי פשיטא שאין יכול שוב לתפוס משל חברו והכא אחר שפרע מס עי"ז החזיק בקרקע שלהם ומי נתן לו רשות על ככה ועוד בהתפסת קרקע לא שייך כלל כל הנ"ל ודברים פשוטי' לע"ד הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב כאור בקר ליום ה' י"ח שבט פקח"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קסב

לשלומי אמוני ישראל אלופים קרו"ט נגידים תורניים מנהלי עם ה' בק"ק טשאבע יע"א:

יקרתם מיום ה' פ' תצא הגיעני היום ושם נאמר כי האדון וו"ג קבע זמן ד' שבועות והנה כבר חלף עבר המועד אשר יעד האדון הנ"ל ומ"מ חשתי ולא התמהמהתי להשיב כיד ה' הטובה עלי עפ"י ג"ע אשר נשלח לידי ועפ"י מכתב הרבנים בד"ץ אשר גבו העדות על הרב יהונתן הלוי ההוקם על בקהלתכם:

ואומר דרך כלל מה שקבלו עדות שלא בפני הבעה"ד יפה עשו וכדין תורה יען שלחו אחריו כמה פעמים וסירב לעמוד לפניהם וגם אח"כ כשהי' לו טו"ת עם הרבני מו"ה שמואל מבאדע ועמד עמו במשפט לפני ב"ד הנ"ל בדברים שבינו לבין הנ"ל בקשו ממנו שיעמוד פה וישמע גביות עדות על עצמו שיעידו בפניו ובכל זה סירב א"כ יש לו דין סרבן ואלם ואפי' אי הי' בי' דינא דזוטרי מיני' דלא בעי למיזל להו לאסהודי כמבואר ר"פ שבועת העדות אבל לדין אותו את עצמו פשיטא שצריך לילך לפני כל מי שיזמין אותו לדין לקבל עדות על רוע מעלליו והרי כה"ג ונשיא לוקין בב"ד של שלשה כדפסק רמב"ם ספי"ז מסנהדרי' והוא מירושלמי פ"ב דסנהדרין ודהוריות ופשוט דב"ד של ג' זוטר מנשיא ואפ"ה מקבלי' עליו עדות וגומרי' דינו ומלקי' אותו ועוד הכא לא בעי הב"ד לגמור דינו כלל אלא שליחותי' דהגאון דסאנטוב עבדי לקבל עדות וגאוני הדור ישפטו ביניהם ועוד הרי קמן שעמד בפני ב"ד הלז בעצמם במשפטו עם מו"ה שמואל וא"כ מדוע סירב לעמוד לפניהם בשעת קבלת עדות על מנהגיו ולא זו בלבד אלא אחר סירובו הטריח שרי הקומידאט מה שהי' יכול להציע דבריו לפני רבני גאוני המדינה כאשר באמת השרים יר"ה בחסידותם הכירו וידעו שאין זה שייך לפניהם אלא לפני דייני ישראל במשפטיהם ישפטוהו ולא הוה בי' דעתא בהאי צורבא מה שהשכילו שרי' יר"ה ויותר רע מזה שביקש שהעדים ישבעו שהוא באמת מנימוסי המדינה וחוק המלכות שעדים צריכי' שבועה ולא ידע זה שבדת תורתינו הקדושה נהפוך הוא עד הצריך שבועה

פסלו לעדות ודוקא בלא שבועה נאמן ואיך עלה על דעתינו להחזיק עצמו במינוי ושררת התורה ע"י חק ונימוס שהוא נגד התורה מכל זאת יובן שהוא בענין זה סרבן וע"כ כדין וכהלכה קבלו עדות שלא בפניו ועדותן שריר וקים, ומעתה נבוא לעיין בדברי העדים ונראה מה יהי' הפס"ד על זה:

הנה העדות יתחלק לשלשה ענינים, א' שהעידו שהוא קל בעצמו מה שאיננו נוגע לאחרים שאוכל בלי נט"י ובלי בהמ"ז לאחריו ושסיפר דברי' והבלים בין תפילין של יד לשל ראש ושהולך בלי נט"י שחרי' כמה שעות ואוכל בשר אחר גבינה קשה וכדומה זלזל באיסורים:

ב' מה שנוגע במכשול רבים בהוראות איסור והיתר שהיקל בטריפות ריאה וכולי' ובדיקת וושטין והתיר לאשה לטבול ביום ז' לליבונה שחרית כדי ליגע בבעלה ולא חשש שאמר אלי' על זה ברוך המקום שהרגו ועיי' תוס' בשבת י"ג ע"ב ושמתפאר בעצמו שהוא מיקל כך במרד ובמעל נמצא לפי עדותן מכשיל רבים ואסור לסמוך על הוראתו. ואחרון הכביד שאמר בפה מלא שאיננו מאמין בשכר ועונש אחר מיתה נמצא הרי הוא אפיקורוס ומין גמור ואסור כלל לקרוב אל פתח ביתו וכל באי' לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים ומכש"כ שאסור ליקח תורה מפיו ושאני דמינות דמשכא:

ג' דבר מכשול בהוראה וגילוי פנים מה שאיננו צריך לעדות כלל כי בפירסום ובגלוי פנים סידר ב' גיטין לב' נשים בעירו אחר שאסרו לו הגאון הגדול דק"ק סאנטוב נ"י והנה הגאון נב"י קמא סי' פ' אסר לגמרי ליתן גט במקום שלא שיערו אבותינו וא"א לקבל דבריו בזה אך עכ"פ צריך להתיעץ במכתיר אם אפשר לתקן כל המעוותים בשם העיר והנהרות ואפי' גדול הדור דרב גובריי לא נהג מעולם לסדר גט בעיר חדשה בלי הסכמת חביריו גדולי הדור עמו כדי שיתפרסם שכך הסכימו וינצל מלעז, בא וראה הגאון פנים מאירות כשרצה לסדר גט בפרויסטיץ שאל בהסכמה לשני גאונים ע"ש ח"א ומכש"כ הכא שהגאון דסאנטוב אסר לו מאיזה טעם שיהי' אפי' לו יהי' ששאל גאון אחר ויש בידו מכתב ממנו שהתיר הי' צריך להודיעו להגאון אחר שכבר אסרו הגאון מסאנטוב ואז הי' נושאי' ונותני' זא"ז בהלכה עד שיודה א' לדעת חבירו אבל זולת זה הרי חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר והכא לא אאמין ששאל כלל אלא ברמות רוחי' וקלות דעת הרים יד וסידר גיטין אשר מפני זה החליט הרב הגאון דיארמוט שהנשי' בחזקת אי' אשת איש עומדות וכך האמת כי מי יודע כמה מכשולי' הי' עוד שאינם ניכרי' לנו זה השלישי:

ואומר עניות דעתי על כל פרט ופרט על הראשונה שלא הכשיל רבי' רק שנוגע לו לעצמו ע"ז אמרי' אב"ד שסרח אין מנדי' אותו בפרהסי' אלא אומרי' לו בצינעא הכבד ושב בביתך ופסקו רמב"ם רפ"ז מת"ת ובש"ע י"ד סי' של"ד סמ"ב ולא הזכיר אי מורידין אותו מגדולתו אך בירושלמי ומייתי לי' בהג"א פ' אלו מגלחין בהרא"ש סי' ס"ג באושא התקינו שאין מורידין אותו מגדולתו וצ"ל שאינו דומה להא דירושלמי פ"ב דסנהדרין ורמב"ם ס"פ י"ז מסנהדרי' דכה"ג ונשיא שלקה יורדין מגדלותן התם שעבר לאו בעדים והתראה ונלקה בב"ד אבל אב"ד שסרח וחייב נידוי וכדומה מענשי' אותו בצינעא ואין מורידין אותו מגדולתו והכא בלאה"נ חייב נדוי על שביזה הגאון הזקן דק"ק סאנטוב על פי עדות הב"ד שאמר דער סאנטובר רב האט מיר רעשפעקט - וכדאי בזיון והשליח ב"ד נאמן על זה כבי תרי כמבואר במס' מ"ק ט"ז ע"א ומעתה אלו הי' רשות ממלכות לענוש ולנדות הי' ראוי להתנדות וטוב לו כי היכי דליהוי לי' כפרה אך כיון שלא ניתן רשות ע"כ החטא כרוך בעקבו והוא בר נידוי שאינו מנודה יחוש לעצמו וישוב אל ה' וירחמהו אחר בקשת המחילה מהגאון הנ"ל אבל מגדלותו לא ירד מעדות הנ"ל:

עדות שהכשיל רבים בהוראה במרד ומעל ושהוא אפיקורוס המכחיש בשכר ועונש על זה בוודאי אסור לשמוע מפיו תורה ואך ירד ירד ומורידין ולא מעלין ובתנאי שיהי' בזה שני עדים אנשים ולא נשים שהם מעיר אחרת אבל עדים מאותה העיר אינם נאמנים להורידו מהתמניותו של אותה העיר דכולם נוגעים בעדות הם, הנה לפמ"ש בתשו' מהרש"ל סי' ל"ג דשונא גמור כמו אלו פסולי' להעיד ומוכיח כן מק' תו' ישנים דמייתי בחכמת שלמה בסנהדרי' ט' ועוד יש להוכיח מדפסלו ה' נשים בעדות אשה וכ' רשב"א ספ"ב דגטין דאין להם שום נגיעה אפ"ה פסולי' משום שונא א"כ ה"נ מיהו בלא"ה שייך הכא נגיעה דרב השנוי ושונא לבני עירו לא יכול לדון להם ועוד יכול להפחית כבודם וממון כל א' בכמה ענינים ולא דמי לשארי משועבדים. ונהי שבני הקהלה כולם שמאמינים לדברי המעידי' הללו נאמנים על עצמם וממילא אסור להם לשאול ממנו שום הוראה ולעמוד במשפט לפניו, ולולי שכבר עבר יה"כ יום צום ששבתו כל הכלים משום תשמיש חם כ"ד שעות לולי כן הי' ראוי לאסור כל הכלים כי בני הקהלה כמו שבעה"ח במכתב שכתבו לי שווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא מ"מ להורידו מגדולתו אין עדי אותו העיר נאמני' ע"כ לפי זה העדות מחוייבי' בני העיר לקבל עליהם שום דיין מורה צדק להורות ולדין ולקבל תורה מפיו ומ"מ יהונתן הלוי נשאר על דגלו או על דלוגו ובלבד שיקבל עליו לשוב בתשובה על הנ"ל בעדות הראשון:

אמנם השלישי הכי נכבד מה שבגילוי פנים סידר ב' גיטין אחר שאסרו עליו לסדר שם גט ולזה לא צריך עדות כי המפורסמי' אין צריך ראי' מצורף לקלות ופחיזותי' הנ"ל בוודאי מורידי' אותו מגדולתו ואין הכוונה באותה הקהלה לבד אלא יטלו ממנו עטרות שם רב לגמרי ויוציאו מתחת ידו ההתרה להורות שעטרוהו בי' רבנים קודם שנודעו מעשיו ועלילותיו ולא יהי' עוד למכשול רבים עד יערה ה' רוח קדשו עליו שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו הכ"ד להלכה ולמעשה. פ"ב נגהי ליום ה' י"ג תשרי תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסג

שלומים רבים כטל וכרביבים ה"ה אלופים ידידים תרי צנתרות דזהב צמידים ורדידים הראש והראשון הרבני הישיש המופלא זקן זה שקנה חכמה ויראה קדומה כש"ת מו"ה יוסף נ"י והשני ה"ה האברך הרב החרוץ כש"ת מו"ה אלי' נ"י:

נועם שני מכתבכם הגיעני כל אחד בזמנו ולהיותי בימי חג העבר קלני מזרועי ולא יכול לצאת הלבלר בקולמסי דן גרמא שעשיתי ככה עיכובא ואחר עד עתה וגם עתה מלאכתי נעשה ע"י אחרים מפי יקרא כל הדברים והסופר כותב על הספר בדיו גלל כן צריך אני לקצר וריש מילין אומר:

עיינתי בנועם מכתבכם ואם כי אין שני נביאים מתנבאים בסיגנון א' לא ראי זה כראי זה מ"מ על צד השוה שבהן שורש פורה ראש אחד ובו ענפים הרבה והוא במי שנסמך בסמיכת חכמים להורות ולהתיר ושמן ראש עלה על ראשו אם יש לו כל דין רב אע"פ שלא נתקבל בשום עיר:

זה אני אומר דבר פשוט הוא אצלי דלענין לדון בין איש לחבירו ולהורו' באיסור והיתר לא תלי' כלל בקבלת שום קהלה כיון שנתנו רבנים מהודם עליו והוא ראוי לכך הרי הוא לכל דבריו כאחד הרבנים ודבר זה נלמד בפשיטות ממה שכ' בפיסקי מהרא"י סי' קכ"ו קכ"ז קכ"ח בתשובה דמהר"י ברונ"א דאפילו אם הי' שם בעיר חכם גדול ממנו וקיבלהו עליהם לרב יכול אחר ליישב ג"כ במקומו להורות ולדון ועיקר טעמו בזה משום יגדיל תורה ויאדיר וקנאת סופרי' תרבה חכמה ואפי' תלמיד חכם אכסניא שבא לעיר דאינו קובע דירתו שם דלא שייך יגדיל תורה ויאדיר דבכה"ג פסק מהרי"ק סוף שרש קס"ט דכל כהאי לא יורה באתרי' דחברי' מ"מ כתב שם לדון בדיני ממונות ולסדר קידושי' שפיר דמי דדלמא הוא מרוצה לבע"ד יותר מהרב הקבוע בעיר וסידור ברכות קידושי' ואירוסי' מדמה להם מהרי"ק לש"צ שאין נעשה שלוחו בע"כ (ובלבד בתנאי שלא יקפח האכסנאי פרנסות הרב בזה) ודברים אלה רמוזים בקיצור בד"מ בהגהת ש"ע י"ד סוף סי'

רמ"ה מכל זה מבואר דלא תלי' כלל בקבלת הקהלה עליהם אלא כל שהוא ראוי' לכך ממילא כבר קדשהו שמים ומכ"ש בת"ח שיושב במקום שאין שם רב:

איברא בענינים הנוגעים לכללת הציבור כגון הטלת מסים וארנוניות וס"ת ובהכ"נ ומרחץ וצדקו' והקדשות שלהם שמעיקר הדין כל דייני אותו העיר פסולי' לזה שכולם נוגעי' בדבר אלא שכבר נהגו כמבואר בש"ע ח"מ סוף סי' ז' ועיין שם סי' ל"ז סעי' כ"ב א"כ פשיטא אם יש רב בעיר שאינו נושא בעול ואין לו שייכות עם שום אחד מהם רק נוטל פרנסתו מקופת הקהל שוה בשוה פשיטא שהוא כשר לדברי' כאלה מדין תורה יותר מן ת"ח האחר הדר שם ומכ"ש כשזה הדר שם נהנה מאיזה בעלי כיסי' או נשכר להם למלמד פשיטא שיוכלו האחרים לומר אין מרוצה וממוצע לנו כ"א רב הקבוע בעיר וק"ו בן בנו של ק"ו אם אין רב קבוע בעיר ורגילי' ליקח לזה ולהציע דבריהם בענינים כאלה לפני רבנים אחרים ממקומות אחרים פשיטא שלא יכול שום אדם שבעולם להושיב הת"ח הדר עתה בעיר לדיין בענינים כאלה במקום רבנים כי הרבנים האלה כשרים הם מן הדין שאין להם שום נגיעה באותו עיר והת"ח הזה אפי' מן המנהג לא אתכשר שהרי באותו העיר לא נהגו לדון לפני דיין אותו העיר:

ברם מה שנוגע בענין סמיכות מורינ"ו וחב"ר היות שהוא דבר שאין לו שורש בש"ס רק מנהג בני אשכנזי' מימי מהרי"ל ומהרי"ו ואין לנו בו דבר מקובל ממש שראוי' לסמוך בו בהוראה אך נהירנא כי קבלתי ממורי הגאון זצ"ל שהוא חרם קדמוני' שלא לקרות בשם החב"ר מי שאינו מוסמך מהרב, וראה זה מצאתי בתשובת מהרי"ו סי' קכ"ח בענין הסמיכה שלא תהא בלתי רשות והתרת חכם תופס ישיבה עכ"ל אלא דשם מיירי בסמיכת מורינו ומשמע קצת דמשום התרת גטין וקידושין נגע בי' ושם בסי' קמ"ז במחלקת החבר ר' זימלן עם מו"ה זעליגמן הפליא לעשות ולכתוב על סמיכת החבר כאלו הוא דבר גדול יעויין שם ונלמוד סתום מן המפורש בתקנת מעהרין שנתקנה עפ"י גדולי ישראל מבואר שם שכל רב שאינו מחזיק יו"ד בחורי' בישיבה אין לו רשות לסמוך במורינו וחבר בלי רשות והרמנא מהגאון אב"ד דמדינה חוץ מתשע קהלות גדולות יעיין שם והם נמצאי' אצל הרבני מו"ה יצחק ח"ר"ש בק"ק דרעזניץ:

והנראה מזה שתקנות אלה בנויים ע"ד מהרי"ו הנ"ל שלא יסמוך כ"א תופס ישיבה והשוה סמיכת החבר להראוי' לה לסמיכות מורינו להראוי' לה:

אמנם נ"ל קלקלתינו תקנותינו כי בימיהם נהגו סילסול בעצמם ולא סמכו כ"א איש אשר למד ולימד ונהג בדברי חבירות כאשר ראה יראה סמיכת חבר של ר' זימלן הנ"ל והי' מחותמי תקנת מהרי"ל ומהרי"ו כמבואר שם בתשובה ואח"כ באו דורות של אחריהם

וסמכו פרנסי עם ועשיריהם מפני שהי' מטילים מלאי לכיסין של ת"ח ומחזיקי ידיהם ומגדלי' בניהם לת"ת והי' מכבדי' אותם בסמיכות החבר אעפ"י שלא הי' בעלי תורה וטעמם ונימוקם עמם כדברי חז"ל פ' מקום שנהגו המטיל מלאי בכיסו של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף וכהאי דשמעון אחי עזרי' - ולכל זה הי' צריך עכ"פ רב מופלא וצדיק הידוע להבחין בין גברא לגברא הנאמן בדברו לומר כל מן דין סמוכא לנו:

אבל עכשיו נתקלקלו הדורות ונעותו הדיני' אדם קונה החבר באגורת כסף אחת אפילו אינו לא במקרא ובמשנה ובדרך ארץ ואין חבורתם נאה לא להסומך ולא לנסמך ע"כ אין לדקדק אם הוא רב ותופס ישיבה או לא לא עשה אלא מעשה קוף בעלמא ולא סמך אלא קנה רצוץ אבל מ"מ יהי' הסומכים רב או ב"ד קבוע שבעיר כי מנהג ישראל תורה היא שלא יבואו ג' רועי בקר לסמוך את מי שירצו ולעשות חוכא וטלולא בקריאת שם רבי יעיין בקונטרס הסמיכת שבסוף ספר רלב"ח מה שהאריך והפליג מאוד בקריאת שם זה למי שאינו ראוי לו ויותר מזה אין לי להאריך בדברים כאלה שאין שורש ויסוד בתלמיד ודי בזו כעת הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד נגהי ליום עש"ק ך' כסלו תקס"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסד

שלום וכ"ט לתלמידי החביב והאהוב כמו"ה שלם נ"י:

בענין קבנת פרס הרבנים ולקבל עליך עול הציבור ולקבל פרס מידם זו קשה מן הראשונה ובשגם אני חשוד לאותו דבר בעו"ה ואפי' ת"ח שאומר דבר בשעת מעשה אין שומעי' לו מכ"ש איש כמוני שאין לשמוע ממני במה שאני נוגע שאני מקבל פרס מהקהלה בעו"ה אבל הלא כל חכמי ישראל הגדולי' לא רפרפו בדבר וכמ"ש באריכות בתשב"ץ ובב"י וכ"מ ורמ"א בי"ד סי' רמ"ו סק"א וכבר הי' עיניך שם:

ומ"מ להוציאך חלק א"א בלי שום עיון בספר דע כי מן התורה הניתנה לכל ישראל בשווה מחוייבי' לקיים והגית בו יומם ולילה ויהיו עושי' רק כדי חיותם יום יום ומוציאי' שארית היום בעבודת השם או בזמן מן הזמנים לצורך גופם כגון ביומי ניסן ותשרי ושארי הזמנים כולו קודש לה' וממילא אין לו לאדם לבקש מותרות וכל מה שיהי' פרוש ומסתפק במועט וירוויח זמן לתורה ועבודה קדוש יאמר לו ובתוך אותו הזמן המיוחד לתורה ועבודה אם יבוא אדם ללמוד ממנו דבר או לשפוט בין אדם לחבירו או להורות לו מחויב לעשות בחנם ואינו רשאי ליטול שום שכר ואע"פ שמפסיד לימודו של עצמו עי"ז כי בזה של חבירו קודם לשל עצמו אמנם בזה שעשה לחיותו ולאשתו ולבני' הקטנים

המוטלי' עליו לפרנסם שלו קודם לשל חבירו ואינו צריך להתבטל ממלאכתו אם לא יעמידו אחר במקומו או ישלמו לו פרנסת יומו וזה נקרא שכר בטלה דמוכח:

אמנם הציבור מחוייבי' להעמיד להם אחד שיהי' מוכן ופנוי בכל הזמני' לכל המבקש תורת ה' ימצא מוכן לכך בכל עת והציבור עושי' לזה פרנסתו בריווח וכבוד גדול כי אעפ"י כשהי' הוא עושה לעצמו הי' מצוה עליו לצמצם מ"מ הוא רשאי ולא הם ובודאי אם יש לאל ידו להתפרנס משלו בלי נטילת פרס מהציבור מחויב הוא לעשות גם זה בחנם אך לאו כל אדם זוכה לשתי שולחנות ואם אינם מספיקי' לו די צרכו בריווח אינו מהראוי שיסרב ויבקש הוספה בכל זמן ועידן ולהעמיס על הציבור העמוסי' בלא"ה ובכי האי אמרו במס' כתובות ר"פ שני דייני לא רצו מוסיפי' להם ופריך לא רצו אטו ברשיעי עסקינן ומשני אלא לא הספיקו אעפ"י שלא רצו לקבל מוסיפי' להם [עי' בסי' קס"ו]:

ונחמי' התפאר לחם הפחה לא אכלתי ושרים הראשונים הכבידו על העם ואעפ"י שאמרו חז"ל בפ' חלק שנענש ע"ז שדיבר על שרים הראשונים מ"מ חזינן מיהת מדת חסידות הוא שלא להכביד על העם ולהסתפק במיעט הספקה ומ"מ אומר לך בעו"ה לפי צוק העתי' עת לעשות לה' שהרי משו"ה התירו לכתוב תורה שבע"פ ומכ"ש בזה שאם נחמיר על לומדי תורה בכיוצא בזה יניחוהו בקרן זווית ח"ו וה' ירים קרן עמו וקרן תורתו הכ"ד אהובך כנפש הבעה"ח: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסה

שלום וכ"ט ומזלא טבא זימני טובא למו"ח קדוש ישראל ונזרו תפארת הדור והדרו גאון אמיתי נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא איגר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א:

במאי דבדיק לן מו"ח הגאון נ"י ב"ק י"ג ע"ב ובראש"ש שם לדעת הרמ"ה דשור שהזיק והקדישו והפקירו פטור מההיזק דבעי' בעלים מתחלה ועד סוף תיקשי לן שם ל"ג ע"ב קאמר הקדיש מזיק קדוש מדר' אבוה דהניזק נותן פרוטה להקדש שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון וקשה תיפוק לי' כיון שהקדיש פטור מתשלומי נזקו:

באמת קו' זו תסוב עוד יותר על הרמב"ם פ"ח מנזקי ממון סוף ה' ד' ואחר שהזיק הקדישו או הפקירו פטור עכ"ל ובהלכה ז' כ' הקדישו מזיק ה"ז מוקדש כדי שלא יאמרו וכו' וקשה כנ"ל ואין אחד מנושאי כלי' שהרגישו בסתירת ב' הלכות זא"ז ע"כ נלע"ד דלא אמרו הקדישו בעליו פטור מפני שאין לו בעלים אלא בהקדישו קדושת הגוף דאין לו בעלים אבל קדושת ממון הגזבר הוא בעלי' נהי דרעהו לא מיקרי בעליו של שור מיהו מיקרי ומה לי מוכרו להדיוט או להקדש והאמנם בחי' רשב"א ב"ק ל"ג ע"ב שם כ' דהך דר' אבוה בקדושת דמים דאי בקדושת הגוף תיפוק לי' בלא דר' אבוה הא הקדש מפקיעי

מידי שיעבוד וקשה אי ס"ל לרשב"א כהרא"ש הנ"ל א"כ תיפוק לי' בקדושת הגוף בלא"ה פטור משום דלית לי' בעלי' וכן יש להקשות בהיפוך למה לי טעמא דהקדישו פטור דאין לו בעלי' תיפוק לי' דהקדש מפקיעו מיהו הש"ס ב"ק י"ג ע"ב קאי אמיתת מועד וא"ש דצריכי' אמיתה אבל רמב"ם דמייתי לי' אשיעבוד ניזקי' קשי' וי"ל דנפקא מיני' אי הומם אח"כ ונעשה קדושת דמי' ונפדה חוזר שיעבודו וכמ"ש כ"מ לרמב"ם פי"ח ממלוה הלכה ז' ומשנה למלך שם משא"כ מטעם דאין לו בעלי' כיון שהיה שעה א' בלא בעלי' נפטר לעולם כמ"ש לח"מ פ"ח מנ"מ הלכה ד':

תו הקשה מו"ח הגאון נ"י למאי דאמרי' ב"ק י"ג ע"ב הנ"ל הפקירו פטור וכ' רא"ש דהכי קיי"ל לענין ניזקין עכ"פ א"כ מאי פריך ש"ס ב"ק צ' ע"ב וכי דייני ד"נ מאי הוה ליהדר ולדייני' ד"מ הא מכיון שנגמ' דינו למיתה ה"ל הפקר ואין לו בעלים כדאי' בכריתות כ"ד ע"א וממילא מיפטר מדיני ממונות לכאורה נ"ל בפשיטות הא דילפי' נזקי' ממיתה לר' יהודה כמ"ש הרא"ש היינו נזקי שור תם דמגופו משלם וגופו איפטר לי' כיון דלית לי' בעלים אבל במועד שהחיוב על הבעלי' שממון שלהם הזיק ומשתלם מעלי' ליכא למיפטרי' ממיתת שור המועד דנהי דגופי' דשור איפטר בעלים לא נפטרו כי ממונם הזיק ומיושב הקו' ובבאר הגולה סי' ש"ו אזיל בתר איפכא בזה במ"כ יע"ש. מיהו בלאה"נ מסתפקנא אי מיקרי אין בעלים דאע"ג דנגמר דינו למיתה ונתיאשו בעלי' מדמיו כמבואר בכריתות הנ"ל מ"מ בעליו מיקרי שאם קדם אחר והרגו חייב לשלם להו כמבואר בב"ק צ"א ע"ב וברמב"ם פ"ז מחובל הלכה י"ג אלא די"ל אי משום זה מיקרי בעלי' א"כ הקדיש לא משכח' לי' דקדושת הגוף הוה בעליו דמתכפר בי' בכל הקרבנות מקופי' עכ"פ ובקדושת דמי' הוה בעליו להוספת חומש עכ"פ ועי' ב"ק ע"ו ע"א ובתו':

תו בדיק לן מו"ח הגאון נ"י וז"ל בש"ע ח"מ סי' שס"ג ס"ג בהגה' ואם שכר הגזלן לאחר וכו" והרב"י חולק מסברא ולע"ד מצינו חולק על הרמ"ה הרשב"א בחי' ב"ק ל"ג דהקשה לר"ע אינו מכור לרדי' יהי' המזיק המוכר כמו גזלן הרי מפורש דס"ל לרשב"א דאפי' כשכרו גזלן הכי הוא וכהב"י עכ"ל ולא זכיתי להבין דהא ש"ס לא מיירי שמכרו לרדי' דהיינו שכירות בעלמא אלא מכרו סתם מכירה מוחלטת והלה קנה לחלוטי' ולא נחתו אדעתא דשכירות אלא שאינו מועיל אלא לרדי' שהרי סופו של ניזק לגבות השור ואין זה ענין לרמ"ה שהשכירות וסופו לחזור להגזלן בזה ס"ל להרמ"ה דשכירות לבעליו וקצת ראי' מדבעי' רבא מכרו לר' ישמעאל ולא בעי השכירו מאי משמע קצת דההיא אפי' לר"ע אינו מושכר ועכ"פ אין ראי' להרב"י מהרשב"א כלל דברי מהרש"א בשבת ט' כבר עמד

עליו בשו"ת יעב"ץ ח"א סי' קס"ד. פ"ב נגהי ליום ה' ב' דחנוכה תקפ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסו

ה' ישפות רב שלום לי"נ תלמידי הרב המופלג הותיק החרוץ המפורסם מו"ה פלוני נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פלוני יע"א:

נועם מכתבו הגיעני והנה אם לדין אהי' ח"ו כעורכי הדיינים להשיב לבעל דבר ולהורותו מה ידבר ויטעון אבל חלילה וחלילה ליושבי על מדין אשר יקראו לעזרת ה' בגבורים שיכנסו לדין הזה בדיני שקאלא ח"ו כשוכר את הפועל והלא ידעו ויבינו כי ת"ח הממונה פרנס על הציבור מחויבים לעשות לו פרנסתו לא הספיק מוסיפין לו אפי' אינו רוצה לקבל מוסיפין לו על כרחו ויעי' לשון סמ"ע סי' ט' ס"ק ח' ובש"ך י"ד סי' רמ"ו ס"ק כ' וכ"א ובטו"ז שם ס"ק ז' וז"ל רמב"ם פ"ד משקלים הלכה ז' מגיהי ספרים וכו' ואם לא הספיקו להן אף על פי שלא רצו מוסיפין להם כדי צרכן הם ובניהם ובני ביתם עכ"ל. נראה שיצא לו כן שגם לצורך כל בני ביתם מוסיפים על כרחם מדאמרי' ר"פ ב' דייני גזירות ק"ה ע"א לא רצו מוסיפין וקשה הא מעיקרא ע"כ פסקו להם סך כך וכך משום שהוא שעור הספקתם ופרנסתם והם קבלו עליהם לקבל כזה מן הציבור וא"כ מ"ש אח"כ כשנתייקר השער ולא הספיק זה הסך לצורכם מ"ט לא רצו לקבל יותר מ"ש השתא מדמעיקרא והלא לא בסך שיעור הממון נשתכרו ח"ו כפועל אלא בשיעור פרנסתם כדי שיהי' פנוים לעבודת ה' וא"כ כל הצריך לפרנסתם לפי הזמן הוא המגיע להם בדין ומדת חסידות אין כאן שלא ירצו לקבל ע"כ פי' הרמב"ם שלא הי' מצד יוקר השער שהוא מכת מדינה אלא מצד תוספת בני ביתם ואינהו גרמי עול הציבור ומשו"ה לא רצו לקבל הוספה ואפ"ה הוסיפו להם על כרחם:

וא"כ מכ"ש בזה"ז דאפי' שכר הראשון שנקצב בשעת קבלת הרב נפחת ע"י שינוי המטבע וגם השער נתייקר ומכ"ש כשנתוספו גם בני ביתו ה' ישמרם שכופין הציבור למלאות סיפוקו של הרב ואם כי בעו"ה אין בידינו להעמיד הדת על תילה ונלאו ממציאי יד ואנשי זרוע גברו עתקו מ"מ כשיבואו הדברים ליד ב"ד שופטי צדק יבואו על בעלי זרוע אלו בעקיפין לשבור מלתעות עול ולהצדיק הצדיק ויתלו טעמם במשפט השקאלא ובכל מה שיכלו להוציא מתחת ידם יעזרם ה' וכל קרני רשעים יגדע תרוממנה קרנות צדיק הכ"ד הטרוד מאוד החותם בכל חותמי ברכות. פ"ב ליום עש"ק ל"ח למב"י תקע"ה לפ"ק.

תשובה קסז

יראה בנחמה בעיר ה' שמה ה"ה הרב המופלג הותיק כש"ת מו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק אונגריש ברודא:

בבואי מהכפר שאני עוסק שם ברפואו' לעכב פה עד אחר שבת נחמו אי"ה מצאתי אתי לידי מכתבו ואין דעתי להשיב לדינא כלל כ"א כאשר יצא מפה גאב"ד דמדינה כה יהי' וכה יקום ואחריותו דמדינה אחרת לא קבלנא עלאי, מ"מ אשיב בד"ת דין זה מהמרדכי פ"ק דב"ב סי' תע"ט אחר שכתב היוצאי' מן העיר שכר החזנים על היוצאי' כמו על הנשארי' כ' דגובי' לפי ממון ויחלוץ עני בעניו והטעם משום שהעני יכול לילך לשבות בעיר אחרת ימים הנוראים משא"כ העשיר וכ' בגליון מהר"מ מטיקטין שם דקאי נמי אשכירות אנשי' למנין ע"ש וכ' ע"ז מהרמ"פ סי' מ"ב דיש ללמוד משכירו' ש"ץ לשכירות בהכ"נ דהכל חד לפי ממון מטעם הנ"ל אך כל זה דווקא אם אינם שוכרי' בהכ"נ או ש"ץ אלא לימים נוראי' אבל אם שוכרי' בהכ"נ או ש"ץ קבוע אזי בכל שנה ישלמו שכירות לפי נפשות, דוקא לאיזה ימים כגון ימי נוראים שייך לומר שהעני' ילכו לקהלה סמוכה להתפלל משא"כ בתמידות לא שייך ע"כ ישלמו חציו לפי ממון וחציו לפי נפשות וכל זה בשכירות אבל בבנין בהכ"נ אפשר שבאורך הזמן יעקרו ענייי' דירתם משא"כ עשירי'. ועוד ענייי' די להם בצריפי דאורבנא ע"כ ישלמו רק לפי ממון אלו דבריו, ובבנין בהכ"נ החליט רמ"א לחלוטי' כמהרמ"פ בח"מ סי' קס"ג ססעי' ג' אך לענין שכירות חזן (וה"ה שכירות בהכ"נ) כ' שם עפ"י ר' ירוחם לפי ממון אך כ' לעיי' בא"ח סי' נ"ג פי' ששם כ' שנהגו כמהרמ"פ דחציו לפי ממון וחציו לפ"נ וכ' שם בד"מ ומייתי מג"א שמשלמי הש"ץ לפי נפשו' ועוד נותני' לו מכל נישואי' והיינו לפי ממון נמצא הוה לפי ממון ולפ"נ ומאן דמחלק בלשון הפוסקים בין חזן לש"ץ אינו בקי בלשונם ז"ל והכא במרדכי כתב חזן והמהרמ"פ כ' על שמו ש"ץ ולא נזהר כי היינו הך:

ודברי מהרמ"פ צריכי' ישוב קצת הא עכ"פ הי' צריכי' לשלם כפי בנין צריפי דאורבני ועוד עכ"פ צריכי' להשכיר בהכ"נ ולמה ירויחו העניי' מפני שבוני' ולא שוכרי':

ויען כי א"א להעמיד דברים אלו על דין תורה כמ"ש תה"ד ע"כ אי קמא דידי הוה אתי הייתי מפשר על אופן זה עכ"פ כפי בנין הפחות שבבתי כנסיות הראוי' לכנסי' ענייי' אותו סך ישלמו חציו לפי נפשות וחציו לפי ממון ונפשות היינו כל בעל בית עם כל בני ביתו אנשי' ונשים וטף הסמוכי' עליו נפש א' יחשב וחציו לפי ממון היינו ממונו שלו שיש לו בבהכ"נ מקום הן בעז"נ הן בעזא"נ זהו לפי ממון כי הבנין מגין על המקימו. ושוב מה שעלה בנין יותר מבנין בה"כ עניה אותו ישולם רק לפי ממון עשיר לפי עשרו

ויחלוץ עני בעניו ואותם המתגוררי' שלא עפ"י דינא דמלכותא ולמיעקר ומיזל קאי יוטל עליהם שכירות לכל שנה כך וכך או יתנו סך מה לצורך הבנין במקום השכירו' ואותו הסך ינוכה מחשבון הוצאת בהכ"נ וירויחו הנותני' הנ"ל:

מ"ש מעלתו ונקדשתי הוא מ"ע דאורי' אמת הוא שאם יזדמן לאדם לקדש שמו ברבים בעשרה מקיים מ"ע זו אבל שיהי' חיוב עליו לקדש שמו בכל יום מן התורה לית דין ולית דיין וישראל קדושי' מקיימי' מ"ע זו ע"י קדיש וקדושה בעשרה והמתעצל בזה הוה כבועט ומתעצל אבל אינו עובר על שום ציווי ותפלה דאורית' פלוגתת רמב"ם ורמב"ן אי פעם א' בכל יום או דוקא בעת צרה אבל זמן קבוע מן התורה לית לה ומג"א ס"ל תפלה דרבנן כמ"ש סי' פ"ט ס"ק ט"ז ותמי' על מעלתו שכ' דהוה לי לש"ס למימר איכא בינייהו אי אשה בשעת נדתה מותרת להתפלל דבר שאינו אלא מנהג נשים שבזמני' ואין לו שורש ויסוד בשום מקום תמהתי עליו וה' ינחמנו בעירו והיכלו ב"ב אמן הכ"ד א"נ. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסח

שלום וכ"ט ואורך ימים ושנות חיים לי"נ הרב המאה"ג המופלג ומפורסם כערוגת הבשם גל של אגוזים גן הדסים כש"ת מו"ה בער נ"י אב"ד דק"ק אייבשיץ יע"א:

נתכבדתי ביקרתו ונפשו היפה בשאלתו לחוות דעתי הקלושה בענין ג' שותפים ששכרו עסיג פאבריק ושלשתן עוסקי' בקניית הצריכי' לזה אך בבית הפאבריק שמה יושבי' בעלי מנאכות וסופריהם אינם נימולים והאבות שולחי' שלשה בניהם למקום מלאכת החומץ להשגיח ולהוציא ולהכניס כל הצריך לעסק ההוא ויהי היום סמוך נסעו הבנים לבית אבותם לחוג את חג הסוכות ואחד מהם צרור הכסף בידו השייך לשותפות ויהי ביום חה"מ נתיעצו הבנים זע"ז שיהי' די אם רק א' מהם ילך וישוב לפאבריק על איזה ימים עד י"ט האחרון וכן הסכימו ומסר זה צרור כספו של שותפות הנ"ל לזה שנסע למקום החומץ ונתנו בחפיסה שלו עם מעותיו של עצמו ושמוהו בכיס התפור בבתי שוקים שלו ויהי בנסוע בדרך ברדתו מהעגלה אבד כל המעות שלו ושל השותפו' והנה זה כעין פשיעה שדרך לצרור מעותיו בכיס התפור בבגד שעל החזה בבתי נפש ולא בבתי שוקים שעשוי' לפול ממנו ברדתו מהעגלה ע"כ אין השותפי' רוצים לישא בעול ההפסד ההוא כ"א יהי' על אבי בן הנ"ל לבדו ופר"מ פלפל בחכמתו אם יש לפוטרו מטעם פשיעה בבעלים כמבואר בפ' חז"ה מ"ג ע"ב ובסי' קע"ו סעי' ח' או י"ל כיון דהבנים שלוחי' דאביהם הם ה"ל כמו אמר לשלוחו צא והשאל לי עם פרתי דר"פ דפליגי רי"ף ורמ"ה סי' שמ"ו סעי' ו' אי שלוחו כמותו או לא או אפשר בנים אפי' גדולי' הסמוכי'

על שולחן אביהם ה"ל ידם כיד אביהם ולכ"ע ה"ל שאלה בבעלים ופטור אפי' מפשיעה וא"כ הפסד לשותפות שוה בשוה אלו דבריו ודברי חכמה הם:

הנה בודאי אם א' מהאבות פשע בדבר ונאבד ממנו היינו צריכי' לפלפל אם נאמר מה שבניהם של ב' שותפים האחרים עמו במלאכה אם הבנים הוה כבעליו עמו ופטור זה או לא וחייב אך האבות לא פשעו רק השליח פשע היינו הבן וא"כ לא יהא שהאב שומר שכר ממש בלי בעליו עמו ומסר בעצמו הפקדון לבנו הגדול ופשע ונאבד פטור האב שכל המפקיד ע"ד אשתו ובניו מפקיד והבן מחויב לשלם והבן אינו שותף ואינו בעלים ולא שאולי' זה לזה כי כל א' שלוחו של אביו וכל הפושע מהם צריך לשלם והאב פטור אך אם אין לבן לשלם פליגי הרא"ש ס"ל דחייב האב לשלם דאל"כ כל א' יפקיד פקדנותיו לאשתו ובניו ויאכלו ויחדו והוא יפטור אמנם בנידון שלפנינו מודה הרא"ש דהאב פטור עד שיהי' לבן משל עצמו וישלם דהרי כ' ש"ך סי' רצ"א ס"ק ל"ז דאם ידוע שאינו משמר בעצמו פטור מכ"ש הכא שהאבו' עצמם מסרו לבניהם והבנים מסרו זה לזה המעות הנ"ל דלית דין ולית דיינא שהאב פטור לשלם פשיעתו של בן אם לית לי' לשלם. בודאי אי לא הי' הבן פושע והי' פטור מטעם ש"ח שפטור באבידה אז הי' האב שהוא ש"ש חייב ולזה נתכוון ש"ך שם ס"ק ל"ח ומבואר בשו"ת דברי ריבות שם אבל השתא שפשע והבן חייב פטור האב כן נ"ל פשוט:

ואם הי' נאבד מהאחד מהאבות ע"י פשיעה נ"ל בנידון שלפנינו נמי הי' פטור אפי' אי אמר לשלוחו השאל עם פרתי אין שלוחו כמותו הכא הלא הם בעצמם משועבדים זה לזה בעסק השותפות לקנות יין שרף לצורך מלאכת החומץ ולא מינו הבנים אלא בעסק א' בפאבריק אבל הם בעצמם ג"כ עוסקי' במקומם בעסק השותפות ה"ל שאילה בבעלים ופטור אפי' הי' עמו במלאכה אחרת כמבואר רס"י שמ"ו מכ"ש שהי' עמו באותו עסק עשיית חומץ בעצמו:

ועוד נ"ל דאפי' השליכו כל יהבם על בניהם מ"מ פטורים ואין זה בכלל אומר לשלוחו השאל לי עם פרתי דודאי מי שמשאיל עצמו עם פרתו ושוב שולח במקומו שליח ונתפייס בעה"ב בשלוחו של זה להיות במקומו בזה לא מבעי' בש"ס אי שלוחו כמותו דאפי' אם בעליו עמו ממעט שלוחו דדוקא בעליו ממש קאמר מ"מ הא השתעבד עצמו להשאל עם פרתו ושוב השתדל להמציא שליח במקומו וזה ההשתדלות להמציא שליח לא גרע מהשקיני מים אך אבעי' הש"ס כשלא נכנס כלל בשיעבוד להשואל אלא השאיל לו פרתו והשאיל אחר עם הפרה בזו האבעי' אי הוה כמותו והיינו השאיל לי עם פרתי

ולא לך במקומי עם פרתי והכא האבות נתפייסו זע"ז מה שעליהם לעשות יעשו בניהם במקומם אין זה בגדר השאיל לי עם פרתי וזה ברור בעזה"י:

אמנם אי הוה אמרו לבניהו השאלו לנו עם פרתינו הוה ספיקא דדינא ככל שליח ואינו יכול להוציא מיד המוחזק דמ"ש פר"מ דיד בן הסמוך על שולחן אביו כיד אביו וא"כ דומה למה דאמרי' יד עבד כיד רבו ליתי' דהרי"ף מוסיף יד עבד כיד רבו דעבדו כגופו דמי יע"ש פי' אלו משום ידו כיד רבו לענין קנין א"כ כל פועל כיד בעה"ב לענין קנין וכן כל בן וכדומה אע"כ דוקא עבד דגופו קנוי לרבו וכגופו דמי תדע לך דהא קיי"ל בכל התורה שלוחו כמותו רק הכא דכתיב בעליו עמו ובהפרה דכתיב אישה יקיימנו וכל מאי דממעטי' מאישה ממעטי' מבעליו וזה לא עלה על דעת מעולם דלענין יפר ע"י בנו או פועלו דידו לענין קנין כידו דמפני זה לא מקרי אישה ה"נ מפני זה לא מקרי בעליו אלא עבד דכגופו דמי והא דלא מצי מיפר היינו משום דעבד לית' בהפרה כלל וגריע ממאי דאמרי' דלית' במצות בין לפירש"י ובין לפי' הראב"ד ועיי' וק"ל אבל אס"ד ידו לענין קנין מהני לענין בעליו עמו ה"ל למימר ה"ה לענין הפרה וזה לא ס"ד מעולם ע"כ נ"ל פשוט שאין חילוק בין בנו ופועלו ובין שלוחו:

מ"מ לנידון שלפנינו אין נפקותא כי לע"ד חייבי' כל השותפי' הללו בהפסד ההוא ויעיי' פר"מ ויסכים דעתו עם הנ"ל אך טוב לבצוע הריב אם אפשר ואם לאו יגמור הדין כנ"ל וה' יגמור בעדינו לטוב ולחיים טובים וארוכי' כנפשו היקרה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב יום ה' בטו"ב כסליו תקב"ץ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קסט

שלום וכ"ט לתלמידי הרבני האברך המופלג החרוץ המפואר כמו"ה עזרא צורף נ"י:

גי"ה הגיעני ושמחתי שזכה לישב בשבת תחכמוני כן ירבה וכן יפרוץ יפוצו מעינותיו חוצה ללמוד וללמד לשמור ולעשות עשי' לשמה לשם גירוסין ישיבה שיש בה סמיכת דעת תורה לאמיתה לכוון ההלכה אל האמת אמן:

וע"ד שאלתו למעשה והוא כי נגנב חפץ מחמיו ומכרו הגנב והלוקח לא ידע כי גנוב הוא וחמיו נ"י הקדישו לעניים בהיותו ביד לוקח מגנב ושוב הוחזר לו חפץ הנ"ל אם הקדשו שהקדישו כשלא הי' ברשותו כ"א ברשות הלוקח אם חל ההקדש וזכו בו עניים או לא וספיקתו הוא עפ"י מ"ש הריטב"א קדושין נ"ו ע"א הלוקח בהמה טמאה ממעות מעשר שני וברח המוכר הלוקח יאכל כנגדן וקשי' לריטב"א איך יכול לחלל מה שאינו ברשותו ותי' כיון שהמוכר בהמה טמאה זו לא ע"ד גזל בא המעות לידו רק בשוגג יטעו ואלו הי' קמן הי' ציית דינא ומחזיר המעות למקומן כי האי ברח הוא לאו דוקא אלא

שאינו בפנינו א"כ רק בטעות מחזיק המעות הו"ל המעות הללו כפקדון בידו וכל היכי דאיתנהו ברשותי' דבעלים קיימו ומשו"ה יכולי' הבעלי' לחללם אלו דברי הריטב"א ז"ל:

והשתא בנידון שלפנינו אלו הוה הלוקח יודע שהמה גנובי' לא לקחום להחפצים הללו ולא ע"ד גזל באו לידו רק בטעותא ה"ל ברשות בעלים ויחל הקדש עניים על החפץ ההוא:

אלא שהגאון קצה"ח סי' שנ"ד דחה דברי ריטב"א מהלכתא מש"ס ערוך בב"ק ס"ט ע"א גבי כל הנלקט דמשמע אי אינו יכול להקדיש מה שאינו ברשותו הה"נ אין יכול לחלל שיבולת שלישי שלקטו עניים בטעות אעפ"י שאין דעתם לגאל אלו טעו בדין כמבואר בלשון רש"י שם ובש"ס שם ותו הקשה עליו מבב"ק ס"ח גנב ומכר וגנבו מבית לוקח דאינו משלם כפל דוגנב מבית איש ולא מבית גנב ואס"ד דמקח בטעות הוה כפקדון א"כ בבית הלוקח הו"ל כברשות בעלים הראשונים ומעלתו הוסיף ק' שלישי מדס"ל לרב בפ' הגוזל בתרא גנב ואח"כ מכר והוכר הגנב דהדין עם הראשון דשינוי רשות ואח"כ יאוש נמי קני ולריטב"א איך הוה שינוי רשות הא הלוקח אתי לידא בטעותא ומפני ק' אלו דחה הגאון קצה"ח דינו של הריטב"א ומעלתו נכנס בדרך חידוד וחריפות לקיים דברי הריטב"א אשריך שקיימת דברי חכמים ועתה ארי נעשה שואל מה נראה לי לע"ד לדינא בהקדש חפץ זה שהקדיש חמיו:

והנה קו' זו שהוקשה לריטב"א כבר הקשו תוספ' בב"ק ס"ח ע"ב ובקידושי' נ"ו ע"א ובב"ק תירצו ב' תירוצים דברייתא דקדושין אתי כצנועי דס"ל יכול להקדיש מה שאינו ברשותו א"נ מדינא אינו יכול להקדיש רק מטעם הפקר ב"ד הפקר ובקידושי' תי' ריצב"א אה"נ אין הלוקח מחלל מעותיו של מוכר רק יאכל כנגדן מטעם קנס והר"מ תי' שמטעם שליחות של מוכר דזכות הוא לו וזכי' שלא בפניו ע"ש ואין שום א' תי' כהריטב"א ומשמע דרבותינו בעלי תוס' חולקי' ומזה הטעם הי' ראוי לדחות דינו של הריטב"א במקום שהתוס' חולקי' אבל לא לדחות הריטב"א מפני ק' מש"ס ערוך חברותא מאן ספון מאן חשוב ואם מך הוא מערכך אך י"ל דתוס' לא יחלקו על ס' הריטב"א והא דלא תי' הכי משום דדחיקא להו למימר ברח לאו דוקא אלא משמע שברח מחמת סרבנות ע"כ נדחקו אבל לעולם דינו של הריטב"א אמת נכון:

אבל הריטב"א לא אמרו אלא התם דהרי במאי דאמרו התם יחזרו הדמי' למקומן פירש"י כופין המוכר הקשו תוס' מאי קנסא הוא הרי ברצונו לבטל המקח כדי שלא יצטרכו להעלות דמי' לירושלים ותי' תוס' שהי' יכולי' לעשות תקנה לקיים המקח והלוקח יחלל המעות שביד המוכר כיון שהוא לפנינו ולא עשו תקנה זו אלא בפי' לבטל המקח ויחזור ללוקח מעותיו והוא יחזור בהמתו או אפי' אם יסרב לבטל המקח היינו קנסא יע"ש

נמצא המוכר הזה אי הי' גם בפנינו או יבטל המקח עכ"פ יחזור ללוקח מעותיו ויתן לו מעות אחר עבור הבהמה והלוקח יעלה ויאכל נמצא בכל אופן המעות שביד המוכר ניחא לי' שיהי' של לוקח ולא של עצמו נמצא יכול לוקח לחללו והוה כברשותו משא"כ בש"ס בב"ק לא מבעי' במכר הגניבה אף על פי שאילו ידע הלוקח לא לקחו והשתא שלקח מאן יימר שברצונו יחזור וגם שכבר נתן מעותיו לגנב והשתא ישבע כמה הוציא ויטול או יביא עדים וכולי האי ואולי עכ"פ מחוסר נתינת מעות ללוקח ולא הוה כפקדון בידו ואפי' בעניים דלקטו יתר מן הדין אע"ג דלקטו בטעות מ"מ ע"ד שיהי' שלהם לקטו ומאן לימא לן דציית דינא להחזיר ועוד ממי יתבע והוא אינו יודע וגרע מקרי דפום נהרא ב"ב פ"ח ע"א דקייצו דמייהו וברצונו הביאום למכרם וקנאום רק הדמי' חייבי' לו ואינו יודע ממי יתבע הדמי' אבל קראי בעצמו קנאום הלקוחות ואינו ברשותו ובדלא קייצו דמי' יכול להקדיש מבואר כהריטב"א כמבואר בלשון רשב"ם ב"ב פ"ח ע"א ע"כ דברי הריטב"א נכונים במקומם אבל בנידון שלפנינו בלוקח מגנב אין יכול להקדיש הכ"ד א"נ. פ"ב יום ב' וי"ו כסליו תקצ"א לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קע

שלום וכ"ט לתלמידי הותיק הרבני החרוץ האברך המופלג כש"ת מו"ה הירש נ"י:

יקרתך הגיעני ושמחתני כי הביאך ה' והעלך במות בעל יהי מכירך ברוך חמיך הנגיד נ"י נותן לחמך ומימך צמרך ופשתך יהי כן ה' עמכם יען ראיתיך משדד עמקים עמוק עמוק בפלפול של אמת המכוון אל היושר אם כה תרביץ תורה יפוצו מעינותיך חוצה תתגדל ותתעלה ברצות ה':

והנה נפשך בשאלתך ע"ד ראובן נתן לשמעון מאה זהו' דראן גאב על מקח עשר ככר צמר בעד חמשים זהו' כל ככר וכן השער ושוב כשהגיע זמן הצמר ונתן לו עשר ככר בעד ה' מאות זהו' שילם לו ראובן כל הסך ה' מאות זהו' במזומנים ולא ניכה לו מאה זהו' דראן גאב כי אמר שמניחם על מקח פאטאשען שעתיד לבשל בקיץ הסמוך וכשהגיע זמן הפאטאשען מכרו לאחר ביוקר ועתה תובע ראובן משמעון הריוח שהרויח במכירת הסחורה כי שלו מכר והריוח שלו ועתה יש להסתפק אם קנה ראובן הסחורה ע"י אותן מאה זהו' או לא ואת"ל לא קנאו אם שמעון רוצה ליתן לו הריוח אי יש בו איסור ריבית או לא:

הנה לא ביארת יפה אי הניח מאה זהו' סתם על הפאטאש ולא קנה אלא בעד מאה זהו' או שפרט סכום ידוע כמה ככרות ויצא השער ואם העירבון קונה לו קנה נגד כולו זה אינו מבואר בהשאלה מ"מ נדון בסתם כפי מה שהוא ומעלתך כבר ירד לעומק הענין

בשגם יש לו שם אתו עמו חידושינו על אותה סוגי' דיין אין לו ע"כ לא אאריך בפלפול רק מה שנוגע לעיקור הדין:

הנה דעת רוב הפוסקים במלוה לא קנה אך דעת הרמב"ם ולה"ה פ"ז ממכירה גם הרי"ף סובר כן דמלוה קונה למי שפרע ולכאו' דס"ל מלוה הוה ככסף ממש וקונה מן התורה קנין גמור כמו כסף ואך מדרבנן אינו קונה שלא יאמר לו נשרפה וכו' וכדמשמע פשטא דבריית' דר' אושעי' בב"מ ס"ג הרי שהי' נושה וכו' ופירש"י שקנאו למי שפרע ביש לו ע"ש ולפ"ז באופן שקונים בכסף קנין גמור כגון בס"פ או"ב ובעירובין ס"פ חלון ככל האמור סי' קצ"ט וע"ש בהגה"ה ס"ג בכל אלו גם במלוה קונה קנין גמור:

ויתר עליהם מלוה שלפעמים קונה קנין גמור כשבא מחמת מכר והטעם כיון דדבר תורה קונה קנין גמור רק מדרבנן במידי דלא שכיחא לא גזרו בי' רבנן והיינו סוגי' דב"ב מ"ז ע"ב כל הנעשה דמים באחר:

אך מדברי ה"ה רפ"ה דמכירה לא משמע כן דכ' דמשו"ה קונה ק"ג בבא מחמת מכר אע"פ שאין כאן במה לקנות מ"מ רואי' כאלו החליף הפרה בשור ולא דמיהן שאינם בעין ומשו"ה קונה ק"ג ורק דה"ל למגזר שלא יאמרו נשרפו וכו' ע"כ אמרו בש"ס דלא שכיחא ולא גזרו בי' רבנן משמע דס"ל דאי לאו דהוה כמחליף ממטלטלי' זה בזה לא הי' המלוה קונה ק"ג דאיננו ככסף וצ"ל הא דקונה למי שפרע אפי' לא בא מחמת מכר כמבואר פ"י ממכירה אע"ג דלא קנה קנין גמור מדאורייתא כמו כסף מ"מ מקבל מי שפרע דקנין מלוה עדיף מדברי' וגריע מכסף ועיקור דינו שמוסרים אותו למי שפרע ולפ"ז הקונה במלוה ב"ד פרקים שמשחיטי' הטבח ס"פ או"ב וכי ה"ג וסוגי' דבב"מ ס"ג הרי שהי' נושה היינו למי שפרע וסוגי' דבב"מ מ"ז ע"ב היינו בחוב הבא מחמת מכר ולא הי' צריך ה"ה לומר דמחה סוגי' דקידושין מהלכתא וצל"ע:

והנה פני יהושע בב"מ ס"ב ע"ב דלמאי דמוקי מתני' לקח בהלואתו ק' עכ"פ היין יהי' בהיתר כיון שהוא חוב מחמת מכר החטין צ"ל דס"ל אע"ג דקנין החטין הי' בהלואתו וגם הי' מקח באיסור כשחטין אין לו מ"מ שוב כשהי' לו חטים ואינו חוזר ורוצה לקיים מקח שלקח זה בהלואתו ושוב החליף יין בחטין אע"ג דהוה מקח הנעשה באיסור קיי"ל סי' ר"ח מקחו קיים והשתא נהי שהחטי' שלקח בהלואתו הי' באיסור מ"מ החליפות יין בחטין קנין גמור הוא כחוב שנעשה ע"י מכר כך צ"ל לפי דעתו ז"ל ועדיין צ"ע לדינא:

ועכ"פ בנידון שלפנינו אין כאן קנין גמור בשום אופן דממנ"פ אם נאמר מסתמא מאה זהו' ראשונים שנתן דראן גאב על הצמר הם נחשבי' בעד הצמר ושוב כשנתן לו ה' מאות זהו' הארבע הראשוני' הם בעד הצמר לתשלום ה' מאות דמי צמר ומאה זהו' האחרונים

נשארו דראן גאב על הפאטאשען א"כ הרי קנה בכסף ממש ואינה קונה אלא למי שפרע ולא קנין גמור ואי נימא דמאה הראשונים נעתקו מדמי צמר ונעשה מלוה ונתנו לד"ג על הפאטאשען א"כ לרוב הפוסקי' לא קנה כלל במלוה ולרמב"ם קנה למי שפרע אבל לא לקנין גמור דאין זה חוב מחמת מכר והדבר פשוט מאוד:

ואמנם אי בעי שמעון למיקם בהימנותי' ולומר דפאטאשען דראובן מכר ובעי למיהב לי' ריוח שלו כגון כתנא דר' כהנא אית בי' משום אבק ריבית או לא נחזי אנן ותחלה נבאר שיטת התוס' ונימוק"י בסוגי' בעז"ה ע"ד הפשוט הנה תוס' הקשו אברייתי' קמייתא דאוסר אפי' ביש לו דלאו כאיסורו וכו' ואמאי הא מלוה קונה קנין גמור וה"ל כמשך וע"ז הקשה פ"י הא סתם מלוה אינו קונה כלל אפי' למי שפרע להתוס' רק בהקנאת מחילה ומאי מקשו תוס' בפשיטות ואי נמי קאי תוס' אאין לו דר' אושעי' דמתיר ביש לו וכיון דלתי' תוס' מלוה אינו קונה אפי' למי שפרע ע"כ מיירי באופן דמלוה קונה אפי' קנין גמור היינו הנאת מחילה לתוס' או מלוה מחמת חוב לשארי פוסקי' א"כ אפי' אין לו נמי ליקני אם כך היתה כוונת תוס' הוקשה לפ"י מאי פשיטא להו דכשם שקונה ביש כך יקנה באין לו ועל מה יחול הקנין באין לו נמצא דברי תוס' נשארו תמוהים ויבואר לקמן אי"ה:

וכל מה שכתבנו דביש לו מלוה קונה ק"ג ע"י מחילת מלוה או חוב ע"י מכירה לא כתבנו אלא לרווחא דמילתא כיון דהכי הלכתא דדבר תורה מעות קונה ומלוה באופן אוקמוהו אדאורייתא אבל לרבא ור' אושעי' מרא דשמעתא דס"ל לעיל מ"ח ע"א משיכה מפורשת ואין כסף קונה כלל קנין גמור וה"ה הנאת מחילת מלוה או חוב מחמת מכר מ"מ קונה לענין מי שפרע עכ"פ כמו כסף ממש לא מבעי' הנאת מחילת מלוה דמקדשי' בו אשה להתוס' וה"ל כסף גמור וקונה למי שפרע אלא אפי' חוב הבא מחמת מכר כיון דכ' ה"ה דלא דייקינן לי' כחוב אלא כאלו נעשה שור דמים לפרה והרי יהיב דמי א"כ קונה למי שפרע וכל שקונה למי שפרע סגי לפיסוק ריבית כפירש"י אלא שרש"י פ' בעלמא הלכתא כר"ל ע"כ פירש"י כן ולמאי דלא קיי"ל כר"ל ע"כ נהי דלרבא ור' אושעי' צריכי לפירש"י דאינו קונה אלא למי שפרע מ"מ לדינא קונה אפי' קנין גמור ובכל אופן הוקשה להתוס' א"כ אפי' אין לו נמי והוקשה לפני יהושיע כיון דאין לו מה יקנה וכפירש"י ביש לו קונה עכ"פ למי שפרע ומועיל לפיסוק ריבית ובאין לו לא יועיל:

והנימוק"י בשם רשב"א ורוקח ור' האי ס"ל דמאי דאמר רבה בבא לחוב בדמיהם ומאי דאמר רבא לקח בהלואתו שניהם אמת לדינא והענין הוא כך דודאי מי שבא באיסרו בידו ליקח חטין ושוב עשה מחטין יין זה פשוט לרבה ורבא אפי' אין לו יין מותר אעפ"י

שלא אמר בהנאת מחילת חטין וגם לית להו כרמב"ם דחוב מחמת מכר קונה ונמצא לא קנה היין כלל אפי' למי שפרע מ"מ אי בעי למיקם בהימנותי' לית בי' משום ריבית אע"ג דיין אין לו ולא שייך אעפ"י שאין לזה יש לזה כיון שלא נתן לו מעות מ"מ כך הקילו חז"ל בהיתר פיסוק אבק ריבית דרבנן דכיון דע"י פיסוק הראשון שהי' איסרו בידו ועי"ז נמשך השני של יין והשלישי של שמן הכל הולך אחר הראשון ומותר וזה הי' פשוט לרבה ורבא מסברת חוץ וא"כ משנתינו דמפלגי' בין יין אין לו ליש לו לא מיתוקם אלא בא' משני דרכי' או אוקימתא דרבא דמתני' כפשטא לקח חטים באיסרו שבידו ולא בהלואתו אך היין לא לקח במחיר חטי' אלא שזקף החטין במלוה ולקח באותה המלוה יין נמצא כבר נפסק קנין הראשון אשר הי' באיסרו הבא בידו וקנין זה של יין אין בו מחילת מלוה דהרי לא פטרו מהחטי' כמ"ש תוס' וגם אין כחוב מחמת מכר דלה"ה הטעם כמחליף חטים ביין והכא הרי זקפן במלוה נמצא קנין אין כאן והיתר פיסוק אין כאן שהרי אין לו יין ולא איסר בידו לקנות יין ואיסורו הראשון כבר הלך לו ע"י זקיפת חטין במלוה ע"כ אין לו יין אסור אבל יש לו מותר אע"ג דזקפן עליו במלוה ואין מלוה קונה מ"מ לענין היתר פיסוק נחתינן חד דרגא ושרי ביש לו אבל לא תרי דרגא ומשו"ה אסור באין לו ומודה רבה אי לא הי' איסרו בידו אלא הי' בא בהלואתו ולקח חטין כברייתא דר' אושעי' שהי' נושה וכו' אז אפי' לא זקף החטין במלוה אלא החליף חטין ביין ממש מ"מ הי' הדין כך בין בחטי' בין ביין אלא דלא ניחא לי' לאוקמא מתני' בלקח בהלואתו ע"כ מוקי בבא לחוב בדמיהן ומקח החטי' שרי' ומקח היין אסור כאין לו ודר' אושעי' שהי' נושה מיירי באינו בא לחוב בדמיהם ובין מקח החטי' ובין היין שניהם אסורים ולא פליגי מתני' אברייתא דר"א ושניהם אמת אלא דדחיקא לי' לאוקמי מתני' בבא בהלואתו ע"כ מוקי בבא לחוב בדמיהם ורבא נמי לא פליג אהנ"ל אלא דדחיק ומוקי מתני' לקח בהלואתו כי היכי דנפיק ר' אושעי' לאפי' דמתרץ מתני' כוותי' ממש כל זה הוא בכוונת נימוק"י והן הן דברי תוס' וק"ל:

ומ"מ נ"ל מה שהכריח רבא לפרש כן משום דוכן השער דמתני' הוא מילתא יתירתא גבי חטים וס"ל לרבא כמו שכ' ב"י בשם הרא"ש דכל שיש לו ממון הוה כיש לו חטים דהפוכי מטרתא למה לי הרי בממון יקנה חטים. ובחי' כתבתי דודאי להס"ד ס"ג ע"ב דבעי למיהב פריטי לספסירא ואיכ' טורח למזבן חטין י"ל דוקא חטי' יש לו אבל זוזי לא אבל למסקנא דר' אשי זוזי דאינשי עבדי להו ספסרותא א"כ מה לי הן מה לי דמיהן וכל שיש לו זוזי להמוכר ה"ל כיש לו חטי' וכן העלה ט"ז סי' קס"ג וכ"כ כה"ג בשם כמה גאונים וכ"כ פני יהושיע:

והא"ש דדיוקא דמתני' ויין וחטין אין לו הא יש לו מותר רוצה לומר יש לו מעות מותר אם כן השער זוזי עבדי' לי' ספסרותא אבל אי לא יצא השער לא מהני לי' זוזי וא"ש מתני' אך היינו אי מיירי לקח בהלואתו ולא יהיב לי' זוזי להדי' אבל אי יהיב לי' זוזי להדי' ליתי' להנ"ל מתרי טעמי חדא דא"כ ע"כ יש לו היינו חטי' ממש דהרי זוזי חזינן דאית לי' דהרי יהיב לי' ועוד אי לא מיירי לקח בהלואתו לא קאי איסורו דאין לו אלא איין או אחטים וגבי יין לא קתני וכן השער ע"כ נדחק רבא לאוקמי' בלקח בהלואתו ואפשר רבה לא ס"ל כהרא"ש הנ"ל ולא ס"ל כר' אשי דזוזי עבדי לי' ספסרותא אבל אנן קי"ל כרבא וכר' אשי א"כ יש לסמוך ביש לו זוזי אין כאן אבק ריבית:

ונבוא לנידון שלפנינו בעזה"י דאפי' אי נניח דפרעון ה' מאות זהו' הי' בעד הצמר וחוב של מאה זהו' הי' לדראן גאב של פאטאש ולרוב הפוסקי' לא קנה אפי' למי שפרע מ"מ אי בעי' למיקם בהימנותי' ורוצה ליתן הריוח של הפאטאש מה שמגיע נגד ה' מאות זהו' מותר ליקח ממנו ולסמוך אפוסקי' דיש לו ממון הוה כיש לו פאטאש וכיון שעכ"פ ה' מאות זהו' מזומנים הי' בידו בשעת פיסוק ומסתמא יצא השער של פאטאש אז דאל"ה לא הי' השואל מסופק אע"כ יצא השער וא"כ יש לסמוך אנימוק"י בשם רשב"א ורוקח ורבינו האי דבכה"ג נחתינן דרגא דביש לו מהני אפי' קנין ע"י חוב שלא בא ע"י מכר ולא מחילת מלוה וליכא אבק ריבית אבל יותר מחמש מאות זהו' תלי' בהימנותי' אי הי' לו אז זוזי' בריווח לקנות פאטאש ולהניחו או לא זהו מה שנלע"ד ואחתום מעין פתיחה ה' יחזק לבו הטהור לתורה ועבודה תמה ויזכה לראות בנויות ברמה הכ"ד א"נ. פ"ב יום ה' כ"א טבת תקצ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעא

שלום וכ"ט להרב הגאון מו"ה משה פערלס נ"י אב"ד דק"ק א"ש:

בשולי מכתב העתק מ"ש על הגליון ש"ך ח"מ סי' של"ג ססקי"ז על דברי תוס' ב"מ יו"ד ע"א וז"ל עיי' תשו' מיי' לספר קנין סי' ל"ב דפועל שיכול לחזור נפקא לן מגירעון כסף דעבד עברי וצריך לומר מ"מ גירעון כסף מחוסר ממון ולא מקרי בידו לפדותו עצמו משא"כ פועל וס' זו כ' הר"ן ומביאו מג"א סי' תמ"א סק"ג עכ"ל על הגליון וא"כ אם הקהל מתנים עם הרב באם יזוז מהם צריך לחזור להם ההוצאות גרע טפי ואסור אפי' להתוס' דהו"ל מחוסר ממון כנלע"ד:

תשובה קעב

שנית להגאון הנ"ל:

יקרתו הגיעני ע"י הציר וכתבתי להק"ק יע"א לטובתו וימים ידברו בעזה"י והנה מראש מקדמי אר"ש העתקתי למעלתו ככתוב אצלי על הגליון ש"ע ח"מ סי' של"ג והכתוב על הגליון הוא בקיצור נמרץ ובשגם העתקתיו ללב מבין ויודע כמותו וגם לא נתנוני הזמן להאריך ולבאר וע"כ בא מעלתו באריכות וכ' מ"ש עד שלבסוף העלה שאם שכר הפועל שקיבל ישאר עליו חוב נמי יכול לחזור בו והנה כיון האמת בזה כי כ"כ בש"ע סי' של"ג סעי' ג' [ועיי' לעיל בתשובה שלפני זה]:

הנה אני עני כתבתי תשו' מהר"מ מר"ב שבתשו' מיי' לספר קנין סי' ל"ב דהא דפועל יכול לחזור בו באמצע יום הוא מק"ו דע"ע דעבד איסורא דיוצא בגרעון כסף וכן הוא גם בהגה' מרדכי סוף ב"מ סי' תנ"ט בשם מהר"מ ושם איתא הק"ו דע"ע גופו קנוי ואפ"ה קיל מכ"ש שכיר ושם נאמר שאין פועל יכול להשכיר עצמו ביותר משלש שנים ובמרדכי עצמו דב"מ סי' שמ"ו בסופו כ' תשו' מהר"מ כל קולי ע"ע יש לשכיר מק"ו דע"ע עביד איסורא ושוב כ' דברי תוס' ב"מ יו"ד ע"א דמותר אדם להשכיר עצמו דוקא ע"ע שאינו יוצא קודם זמנו וכו' ופועל יכול לחזור בו אעפ"י שמשך כלי אומנתו דלא גרע מע"ע שמגרע דמי פדיונו ויוצא עכ"ל לענייננו [ועי' ח"ס חלק או"ח סי' ר"ו]:

והנה הוה קאי קשי' לי כיון דכל עצמו שפועל יכול לחזור בו אתי' מע"ע דמגרע דמי פדיונו ויוצא איך כ' בתחלה שמ"מ מותר להשכיר עצמו דלא דמי לעבד שאינו יוצא תוך זמנו משא"כ פועל הא פועל גופי' אינו יוצא תוך זמנו אלא להשוותו לע"ע שיוצא בגרעון כסף:

ולמעלתו הוה קשי' לי מ"ט שינה טעמו בש"ס כי לי ב"י עבדים וגם אהש"ס קשה מ"ט לא אמר מטעם ק"ו מע"ע דמגרע ויוצא ומתוך אורך דבריו נראה שהבין דש"ס דב"מ יו"ד דפועל יכול לחזור מקרא כי לי בני ישראל עבדי' איסורא קאמר וליתא אלא דינא קאמר והכי אזלא סוגי' הש"ס דפועל גופו קנוי לבעה"ב וידו כיד בעה"ב ואפ"ה יכול לחזור בו ולא הו"מ לאתויי ראי' מע"ע שיוצא בגרעון כסף דעיקור גרעון כסף בנמכר על כרחו ע"י ב"ד בגנבתו כתי' או באמה הנמכרת ע"י אביה בע"כ ואנן בפועל עסקי' דמשכיר עצמו כרצונו על זמן ידוע וחוזר בו והרי הוא מחוסר אמונה או עובר מי שפרע ואפשר שקנו מיני' יחזור בו מקנינו ועיי' ש"ך סי' של"ג סקי"ד וזה אין ללמוד ממי שלא מכר את עצמו ולא התרצה מעולם להיות אצל הבעה"ב הזה אך ש"ס קאמר שמדינא הוא נמנע שיהי' גופו קנוי כ"כ שלא יכול לחזור בו שאין הישראל ברשות כ"כ למכור עצמו ממכר עבד כנעני שהרי הוא כבר מכור להקב"ה ושטרו קודם ועל זה מייתי קרא כי לי ב"י עבדים ולא ימכרו ממכר עבד כנעני אך מנ"ל שהמוכר עצמו ואינו יכול לחזור בתוך זמנו שהוא

ממכר עבד כנעני והסביר לנו מהר"מ שהרי אפי' עבדים הנמכרים דעבדי איסורא דעכ"פ גנב ונמכר בגניבתו חס רחמנא עליו שיוצא בגרעון כסף א"כ מי שאינו יכול לצאת בתוך זמנו כבר יצא מגדר ע"ע ונכנס לגדר עבד כנעני דהרי כתיב כי לי ב"י עבדים ועיקור קרא זה קאי שלא יהי' עבד ישראל כעבד כנעני בפרשה ראשונה כי עבדי הם לא ימכרו ממכרת עבד ובפרשה שני' בנמכר לנכרי כי לי ב"י עבדים ע"ש בפנים. ובחי' תורה שלי אמרתי מ"ש חז"ל אזן ששמע כי לי ב"י עבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו תרצע נמי לא קאי על ע"ע הנמכר לאדון זה הישראל כי עיקור קרא במקומו נאמר בנמכר לנכרי ומשו"ה אינו נרצע בתחלת המכרו לו כי במה שנמכר לישראל חברו לא עבר בהחלט על כי לי ב"י עבדים אך אחר שהגיע זמן חירותו והוא אומר אהבתי את אשתי הכנעני' ואת בני הכנעני' לא אצא חפשי נמצא הוא נמכר לכנעני יש מקום לקפידא לחול שירצע:

ואעפ"י שהעלינו דעיקור קרא בנמכר לנכרי או שלא ישעבד ישראל באחיו שיעבוד עבד כנעני מ"מ אמת נכון הדבר כי אסור למכור עצמו בע"ע נמי אם לא עפ"י תנאי' שכ' רמב"ם דמייתי לי' ש"ך שם סקט"ז מטעם שכ' כ"מ ריש הלכות עבדים דכתיב וכי ימוך אחיך ונמכר ועוד קיי"ל אין ע"ע נוהג בזמן שאין היובל נוהג וא"כ תסוב הקושי' כיון דמסקי' פועל גופו קנוי ונקרא עבד ושע"כ אין לנהוג בו כעבד כנעני אבל ע"ע הוה ועוד אי לא הוה מיקרי ע"ע אלא בן חורי' הי' מותר לנהוג בו דין עבד כנעני כמ"ש מג"א ריש סי' קס"ט בשם ספרי ובמקום אחר כתבתי שצ"ע משו"ס ב"מ ע"ג ע"ב רב סעורם וכו' ואין כאן מקומו מ"מ מדאוסר לנהוג בפועל דין עבד כנעני ש"מ דע"ע מיהת מיקרי וקשה הרי אסור למכור עצמו בע"ע וגם סמכוהו בירושלמי אקרא כי לי ב"י עבדים ע"ש על המשנה כל החוזר בו ידו על התחתונה ע"ש ועל זה כ' הגה' מרדכי סי' תנ"ט הנ"ל וז"ל ונ"ל מה"ט יש ליזהר למלמד וכו' כמ"ש בש"ע והיות בקבע עמו ולסמוך על שולחנו בלי הפסק יותר מג' שנה דכל טפי מג' שנים מפיק לי' מתורת שכיר ועבד גמור לא הוה לכל הלכותיו מ"מ כיון דנפקא לי' מתורת שכיר עבר על כי לי ב"י עבדים וכו' עכ"ל מבואר שם דהרגיש דעבד עברי גמור לא הוה שהרי לא בעי שחרור ואינו מחוסר כסף ביציאתו כמו שנכתב לקמן אי"ה מ"מ ס"ל למהר"מ כל שיש בו קצת רושם עבדות דהיינו שמשכיר עצמו ביותר משלש שנים מיחזי כע"ע ואסור ואמנם התוס' ב"מ יו"ד נראה דפליגי דס"ל דמותר להשכיר עצמו יותר משלשה שנים כיון שיש היכרא סגי והיינו שיוצא בתוך זמנו בלי שטר:

ועל זה כתבתי אע"ג דאין די בהיכר זה להפרישו מע"ע דאיהו נמי יוצא בגרעון כסף ופועל מהכא נפקא ותירצתי דמ"מ ההפרש רב ביניהם דהרב שמחל על גרעונו אין גרעונו

מחול וה"ל מחוסר כסף משא"כ פועל אפי' קיבל דמי שכירתו מתחילה מ"מ יכול לחזור בו וישאר עליו חוב כמבואר בש"ע סעי' ג' הנ"ל והחילוק שבין מחוסר כסף לאין מחוסר כסף ימצא במג"א סי' תמ"א סק"ג בשם הר"ן וס"ל להתוס' דבהך סגי ויכול להשכיר עצמו על יותר מג' שנים ולחדש יצאתי לפ"ז אסור להתנות בתחלה שאם יחזור יצטרך לשלם כך וכך ולא יזקפן עליו במלוה דא"כ תו ליכא הפרש בינו לבין העבד ונהי דבפחות מג' שנים מותר עכ"פ דלהתוס' סגי בחד הכירא והרי איננו אלא שכיר מ"מ כשמשכיר על יותר מג' שנה וגם יהי' תנאי שישלם כך וכך ומבלי שיזקפו עליו במלוה תו ליכא שום הכירא ואסור אפי' להתוס' ואפשר דהתנאי אינו מועיל לדינא מ"מ משעת שכירות כבר עביד איסורא דוגמא למ"ש משעת כתיבא עביד לי' שימא ר"פ איזהו נשך:

ואין שום ספק אצלי שמ"ש בהגה' מרדכי הנ"ל ומייתי לי' ש"ך להיות בקבע עמו ולסמוך על שולחנו לא אתי' למעוטי חכם העיר שאינו סמוך על שולחנם דמה בכך הרי כל הקהלה משותפי' שכרו להם פועל ונתנו לו בית אחד מבתיהם ונותני' לו דמי מזונותיו כאומר לעבדיו צאו ואכלו ושתו וכדומה ואין הרב רשאי לצאת לדור חוץ להשותפות בעיר אחרת היש לך סמוך על שולחנו גדול מזה ואטו עבדי שלמה שהי' שרים נכבדים על שולחנו הי' אוכלי' ומ"מ הי' עבדי' וה"נ אסור ונתבארו דברי בעז"ה מ"מ אמרתי שיכלו להתנות עמו שהוא ברשות עצמו לחזור בו בכל זמן ובלבד שישאר כך ולא יחליף אותם בקהלה אחרת כי אז צריך להחזיר להם סך כך וכך ובזה אין פקפוק לדינא לע"ד הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב נגהי ליום עש"ק י"ג כסלו תקפ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעג

שוכ"ט לידידי ורב חביבי תלמידי הרב המאה"ג לממשלת יפרח כשושנה וחבצלת, הימן ודרדע וקהלת כש"ת מוהר"ר יעקב נייאשלאס נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ס"ה יע"א:

נפשו היקרה בשאלתו לחוות דעתי העני' בעובדא דאתי' לקמי' דמכ"ת בא' שעשה שטר וחילק כל נכסיו במתנת בריא בקנין כדינו ותוכן דבריו שאחר מותו יוקח מעזבונו כך וכך לצורך תיקון נשמתו וחמשית מעזבונו מן המטלטלי' יוחלק לקרוביו העניים שוב כ' וז"ל אך מעזבוני מקרקעות דהיינו הבית שאני דר בו והחנות והסוכה והחדר שקורי' קעמרל כל אלה הקדשתי לשמים לתועלת ונשמת אשתי מרת פרומט באופן זה שכל ימי חיי אשתי תחזיקה היא בין במטלטלי' בין בקרקעות ובמקומות בה"כ בעזרת אנשים כאדם העושה בשלו ואין לא' מיורשי וב"כ עלי' שום נדר ושבועה על כתובתה ועל אפטרופסת ואין עלי' שום טענה ותביעה כל ימי מיגר אלמנותה על כל הנ"ל והיא יכולה לעשות בהם כרצונה לאכול פירות נכסים הללו או לדירה בעצמה והשתמש בחנות או להשכיר

לאחרים ובלבד שלא תמכור מהקרן כלום ומה שיסגל השכירות יהי' שלה חוץ מעשרה זהו' בכל שנה לג' לומדים שילמדו בכל יא"צ וכן בהיפוך שתמות היא בחיי, אך באם שתתרצה להנשא לא"א אזי לא יותן לה רק כתובתה כפי דת ודין תה"ק ובד"ץ וכל הנשאר יהי' לתועלת נשמתי לבד ולאחר אי"ו של אשתי הנ"ל ימכרו המקומות בבהכ"נ הנ"ל וגם המטלטלים לצורך יורשי דאורייתא חוץ מחמשים זהו' אשר ינתנו ליורשי אשתי ה"ה פלוני ומלבושי' שלה יוחלקו לב' חלקים ח"א לפלוני ולפלוני' ח"א וכל השאר יוחלק בין יורשי דאוריי', אך ב"א הרב המופלג יקח חמשים זהו' יותר מלבד חלקו והחדר והבית והחנות יהי' ק"ק לעולמי עד או שיעשו מחדר בהמ"ד ומה שיסגלו החנות ושאר החדרים לצורך הספקתו או להשכיר הבית כלו ולהחזיק בשכרו לומדי תורה אשר ילמדו שיעור קבוע בכל יום לתועלת נשמתי ונשמת אשתי מ' פרומט הנ"ל ע"כ לענינינו וקנו בקנא"ס והעדים כדינו:

ואח"ז שבק חיים לכל חי ואשתו מ' פרומט עשתה שותפו' עם נערה א' ועשתה שטר שותפות בעדים וקנין וכל א' הניחו בשותפות סך מאה זהו' והוצאתם מהריוח ויחלקו שוה בשוה וגם שם נאמר שלאחר אי"ו דאשה יהי' כל כלי הבית ומטלטלי' להנערה לבד וכל כלי תכשיטי' ומלבושי' יחלקו לב' חלקים ח"א להאשה שציוה הבעל הנ"ל וחלק השני שינתה מצוואת הבעל ונתנה ג"כ להבתולה הנ"ל ונקנה בקנא"ס ועדי' וכך הי' שותפות בין שתיהן שוב מתה גם האשה וצותה לפני מותה והודית שאין לה בתוך השותפו' אלא ב' מאות זהו' ואותן יוחלקו לענייי' קרובי' כאשר ציותה ומלבושי' ותכשיטי' יוחלקו כנ"ל בשטר שותפו' וכלי הבית והכיפה שייך הכל לבתולה הנ"ל ככתוב בשטר שותפות והעד עדים מו"ה שמואל נ"י והר"ר אברהם:

שוב העידו הנ"ל בעצמם וז"ל זכרון עדות שהיתה בפנינו איך שבשעת עשיית הצוואה של אשת פלוני הנעשית לפנינו כדהוית קצירא ורמי' בערסא היתה מתאוננת על מיתתה אמרה בפה מלא כי זולת מהנזכר בהצוואה הנ"ל היא מסכמת ומתרצית לצוואת בעלה המנוח ז"ל גם אמרה לנו הטעם ואמתלא על שהיא ממאנת בהמתנה שנתנה בעלה לפלוני (היינו חצי מלבושי' שנתנה היא להנערה) ושגם המיעוט ששינתה ק' הי' לשנות כדברי' האלה אמרה לנו מ' פרומט אשת פלוני ז"ל ולראי' בעה"ח יום ה' י"ב כסליו תקצ"ב לפ"ק פה ס"ה וחתמו ב' עדים הנ"ל מו"ה שמואל והר"ר אברהם:

וכאשר ישב הרב המאה"ג נ"י כסאות למשפט בעסקי הק"ק הנ"ל עמד א' מהדיינים לערער על הק"ק ולבטלו בארבעה טענות א' בשטר מתנת בריא כ' בו שהרב מו"ה פלוני יקח חמשים זהו' וזהו קנין אתן יקח להבא משמע ובטל מתנתו של הרב ההוא וממילא

בטל הק"ק דה"ל קני את וחמור דבטל לגמרי משמע, שנית בגביות העדות דנתרצי' האשה יאמרו נא יורשי אשה נהי שנתרצית בצוואתו היינו אחר שתגבה כתובתה ותוספתא ונדוני' כבתשו' ריב"ש רמ"ד עיי' רמ"א א"ע סס"י ק"ו ובשגם לפי הערעור הראשון ששטר שלו לית' מטעם קני את וחמור ממילא דציוו שלה ליתא כמ"ש בתשו' רמ"א סי' ק' דלא קיבל קנין אלא על קנינו של זה וכיון שזה ליתא הא נמי ליתא ע"ש וה"נ דכוותי', ג' ערער מטעם שחתם על הג"ע שהעד המעיד הוא מו"ה שמואל והוא מחכמי העיר וא"כ א"י להעיד על הק"ק השייך לאותו העיר שיהנו ממנו לומדי תורה והרי הוא אחד מהם ופלפלו אי מהני סילוק עכשיו, ד' פקפק אחרי שהעדים בעצמם שחתמו צוואת האשה המה המעידים אח"כ על הריצוי שנתרצית בהקדישו של בעלה וכיון שלא הזכיר מזה בצוואתה ה"ל כחוזרים ומגידים והביא ראי' לזה מתשו' נב"י קמא חלק חה"מ סס"י כ"ה אלו דברי המערער לעשות רצונו חפצתי כי הוא חפץ הי"ת להביא הדברי' אל כור הבחינה ויהי' איך שיהי' דברי תורה הם ובדברי תורה כתי' ענה וגו':

א' קני את וחמור (עי' תשו' רמ"א סי' מ"ח ד"ה שאלה שלישי') הוא פלוגתא בש"ס ב"ב קמ"ג ע"א ופסקו כל הפוסקים כח"נ קנה מחצה כ"כ ב"י ח"מ סס"י ר"י וכ"פ ש"ע שם דקנה מחצה והיינו דהקונה אינו בר קנין ואמנם היכא דהנקנה אינו ב"ק דבר זה איתא בקידושין נ"ב ע"א וס"ל לרוב הפוסקים דג"כ קני מחצה אם קידש ב' נשים א' מותרת וא' אסורה בערוה מקודשת המותרת כקני את וחמור ומ"מ פליגי איזה פוסקים ובה"ג מכללם דאין א' מקודשת ויש פלוגתא בטעמא דמלתא וא' משום דאין לדמות קונה למקנה דהיכי שהדבר הנקנה אינו בר קנין דעת הקונה שלא יקנה אלא הכל או כלום ולטעם זה ה"ה המקנה לחבר דבר שבא לעולם עם דשלב"ל לא קנה הקונה כלום כיון שלא קנה דשלב"ל לא קנה דשב"ל וי"מ טעם בה"ג וסייעתו לא שיש לחלק בין אם חמור קונה או אם דבר הנקנה אינו ראוי אלא החילוק בלשון שאומר את וחמור תרי מילי נינהו בזה קנה מחצה אבל כלכם מקודשת לי בדיבור אחד לא קנה כלום וה"ה בממון כיוצא בזה אי הי' אומר כל הדברים קנוי' לך ויש בהם דבר שבא לעולם ודבר שלא ב"ל לא קנה משא"כ כשפורט בהדי' שניהם קנה מחצה ולפ"ז אפי' בקידושין כשמקדש נכריות וערוה בלשון כלכם לרוב הפוסקי' נכריות מקודשת ולה"ג וסייעתו אינה מקודשת ופ' בש"ע אה"ע סי' מ"א מקודשת מספק משום חומרא דערוה ומ"מ בסי' ר"ט בח"מ סס"י ד' ברמ"א פ' במקנה דשלב"ל עם דשב"ל קנה מחצה דה"ל ס"ס דהא רוב הפוסקים אפי' בקידושין ס"ל הכי ואפי' לה"ג דפליג בקידושין מ"מ י"ל טעמי' משום שאמר כלכם והכא

פרט כל א' בפ"ע ואע"ג דלמ"ד הטעם דה"ג משום דדבר הנקנה שאני דהקונה אינו רוצה לקנות אלא הכל ביחד מ"מ לא חייש רמ"א להך דיעה דהוה מיעוטא דמיעוטא:

ונידון שלפנינו הקונה והמקנה ראוי' רק דבר הנקנה יש בו דברי' שאינם ניקנין בקנין דהיינו אתן שהוא קנין דברים ודברים אינם נקנין בקנין הנה לרוב הפוסקים קנה מחצה ההקדש קנה ולבה"ג נמי להך טעמא דשאני קונה מהנקנה דהנקנה רוצה לקנות הכל או לא כלום זה שייך בקונה א' אבל אי מקנה לשני קונים לא' דשב"ל ולא' דשלב"ל מה יש לו לזה עם חבירו יקנה זה דשב"ל ולא יקנה זה מה שלב"ל וה"נ יקנה ההקדש אע"ג שלא יקנה הרב מו"ה פלוני נ"י ומי תלאן זה בזה ברם המפרשים טעמו של בה"ג משום שכללם הכל בדיבור א' הרי כלכם מקודשת לי וכה"ג בקני את וחמור לא קנה יש לעיי' הכא דאף עפ"י בשטר נכתבים בפירוד כל מתנה בפ"ע מ"מ לבסוף קיבל קנין על כל האמור למעלה וצירף הכל ביחד א"כ להך דיעה ה"ל כמו כלכם מקודשת לי בזה יש לעיין לכאורה כמבואר סי' רנ"ג ס"ט בח"מ וליתא מכמה טעמים חדא אפי' לו יהי' כנ"ל מ"מ רובא דרובא דפוסקים קנה הקדש רק לחד פי' אליבא דבה"ג וכה"ג לא מצי המוחזק לומר קים לי כמ"ש בב"ש סי' נ"ב סקי"ד ע"ש ועוד איכא ספיקא טובא דהרי כ"ז אי אתן לאו בר קנין הוא והוא פלוגתא דקמאי ודברי רמ"א בא"ע סי' מ"א ססי"ב מאוד תמוהים כבר תמה עלי' חמ"ח וכ"כ בנחלת שבעה ס"ח מסק"ב ואילך וכל מעיי' במהרי"ו בפנים יראה ויבין כוונתו דעובדא הי' א' כ' כתובה ואח"כ מת הבעל ורצתה האשה לזכות בתוס' כתובה מכח תנאים הראשונים שכ' שם שיתן לאשתו שטר תוס' כתובה בשעת החופה וקיבל קנין ע"ז ובשעת החופה לא נכתב שטר וע"ז כ' מהרי"ו קנין אתן פלוגתא היא י"א לא קנה ואפי' למ"ד קנה א"כ לא קנתה אלא שיתן לה שטר תוס' אלו נתן לה שטר ההוא היתה זוכה בתוס' מכח השטר אבל השתא שמת ולא כ' שטר אין לה תוס' אלו דברי' וא"כ א"י הכרעתו באמת בסס"י צ"ה מתשובותיו ש"מ משמע דהכריע דלא קנה וע' בית מאיר מ"מ ספיקא דדינא הוא ומסיק ב"ש דאין מוציאין ממון אבל מ"מ מהני קנין לכופו בשוטי' וכ"כ בנ"ש שם בשם מהרי"מ וא"כ הכא ה"ל כמה ספיקות אי קנין אתן קונה ואת"ל אינו קונה דלמא כרוב הפוסקי' דאת וחמור קנה מחצה ואת"ל כבה"ג דאין הנכרית מקודשת דלמא הטעם משום דדעת הקונה לקנות הכל וזה לא שייך כאן כנ"ל ועוד יש כאן ספק אחר לפמ"ש סמ"ע סי' ר"ג סקי"ט דדוקא דבר שלב"ל דדמי לחמור דלית לי' קנין כלל הוא דלא קנה אלא מחצה ולחד מ"ד לא קנה כלום אבל במטבע שיש לה קנין במשיכה נהי בחליפי' אינה ניקני' מ"מ כיון שיש לה שום קנין אמרי' מגו דחייל קנין אמטלטלי' חייל נמי אמטבע ע"ש וא"כ ה"נ י"ל הרי אתן

אינו כמו חמור שהרי עכ"פ מועיל הקנין לכוף לבעלים בשוטים לקיים קנינו וא"כ נימא מגו דחייל אהקדש חייל נמי אאתן:

ורגיל אני להביא ראי' לדין זה מש"ס ב"ב קכ"ז ע"ב דאיצטריך יכיר לנכסי' שנפלו לו אחר מכאן ולר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל יכיר למה לי ויש לעיי' לפמ"ש בחי' רמב"ן לקמן גבי אמר בני וחזר ואמר עבדי דיכיר הוה כמו עדות וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אינו בני והכי קיי"ל וא"כ מ"פ לר"מ יכיר למה לי הא בנכסים שנפלו לו אח"כ נהי שיכול להקנותם להבן מ"מ עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו ועכשיו שאמר בתורת היכרא לא מצי הדר בי' ואיצטריך יכיר וצ"ל דס"ל לש"ס נהי בעלמא סבר ר"מ עד שלב"ל יכול לחזור בו מ"מ הכא דכייל נכסיו שבאו לעולם עם אותן שיבואו אחר מכאן דמסתמא לא בגברי שלוח וערטלאי איירי א"כ מגו דחייל אהני שלא יכול לחזור חייל נמי אהני שלא יכול לחזור בו ומשו"ה פריך בפשיטות יכיר למה לי אלא לפ"ז איך ניחא לרבנן דר"מ דס"ל אין אדם מקנה הא נמי נימא מגו דחייל אהני נכסי' חייל נמי אהני אע"כ צ"ל כנ"ל לרבנן דדשלב"ל דומה לחמור שאינו ב"ק כלל לא אמרי' מגו אבל לר"מ דמהני בי' קנין בדשלב"ל אלא שיכול לחזור בו אמרי' מגו שיחול הקנין לגמרי [עיין לעיל סימן ק"א] וא"כ ה"נ כיון שהקנין חל עכ"פ לכופו בשוטים נימא ע"י מיגו דיחול לגמרי ואע"ג דרמ"א שם סי' ר"ג מייתי ג' דעות בזה בשם המרדכי מ"מ הכא יצורף להוסיף ספיקא דלא מצי למימר קים לי:

ועוד נ"ל הכא בהקדש לא שייך קים לי והוא דהא קיי"ל בחולין קל"ד ס' מתנת עניים וס' מתנות כהונה צדק משלך ותן לו ועי' ר"ן נדרים ז' ע"א וצ"ע בכמה ספיקות במתנת כהונה בש"ס כגון בס' מתנו' בתייש הבא על הצבי' ובבכורות מ"ט ע"א ע"ש וכן הקשני הרב המופלג מו"ה בצלאל ר"ב זצ"ל מפראג אסוגי' דיבמות כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה ומצאתי כעין ק' זו בקונטרס הספיק' שבסוף ס' קצה"ח ח"א כלל א' אות ט' אפלוגתא דר"ט ור"ע מניח רועה ביניהן ומסתלק ע"ש על כל הנ"ל ק' נימא צדק משלך ותן לו ובמרדכי ס"פ הזרוע הקשה בחורי נמלים נימא מרובא פריש ותי' צדק משלך ותן לו והוא תימה הא בש"ס מסיק דלא אמרי' צדק משלך ותן לו בפרה דלאו בחזקת חיובא קיימא מכ"ש הכא דרובא מסייע מכ"ש דלא נימא צדק משלך ע"כ הי' נלע"ד דלא אמרי' צדק משלך לוותר משלו כלל וכלל אך מה שבעלמא יד בעל הממון על העליונה מטעם חזקת ממון דעדיף וא"כ הי' מן הראוי' אע"ג דקמה בחזקת חיובא קיימא מסייע לעניים מ"מ חזקת ממון דעדיף הי' מסייע לבעה"ב הכא גבי עניים לא נימא הכי אלא צדק משלך פי' סלק ידך כאלו אין לך חזקת ממון ויהי' ספק ממש וקמה דבחזקת חיובא הרי הוא

לעניים מכח חזקתו הואיל ואין חזקת ממון מנגדתן וס"ל למרדכי ה"ה רוב כה"ג כיון דרוב הוא ממון של בעה"ב מרובה מממון של עניים ומכח זה ירצה לזכות בו ע"ז אמר רחמנא צדק משלך ויהי' ספק שקול וממילא יזכו עניים מכח קמה בחזקת חיובא קיימא וכנ"ל אבל כל דוכתי הנ"ל נהי אין לבעה"ב דין חזקת ממון מ"מ אין לעניים וכהנים שום חזקה וה"ל ס' שקול ומי שישנו בידו מאן מרמי לי' מיני' לא מטעם חזקת ממון אלא שאין ב"ד נזקקין לספק זה [עיין ח"ס חלק יו"ד סי' ש"ט]:

וצ"ל באבעי' דשכ"מ שהקדיש נכסיו לא נימא צדק משלך משום שאין כאן חזקה מסייע לאידך והיורשי' מוחזקי' כי הם יורשי דאוריי' ומתנת שכ"מ הוא רק דרבנן נמצא ה"ל כאלו היורש תפוס בידו ומאן מירמי לי' מיני' לא מטעם חזקת ממון וכנ"ל וא"כ בנ"ד שהוא מתנת ברי ואנו מסופקי' מי הוא המוחזק אי היורשי' או מקבלי מתנה שהוא ההקדש אמרי' צדק משלך שאין כאן מעליותא דחזק' ממון ואין כאן תפוס בהנכסי' ממילא ה"ל להקדש מכח צדק משלך כיון שהוא ספיקא או כמה ס"ס כנ"ל ולא מצי למימר קים לי, ועוד הלא היורשי' של בעל רוצים בקיומו של ק"ק ולא יאמרו קים לי כדעה החולקת רק שיורשי' אומרי' כיון דהשטר איתרע לא יועיל ריצוי שלה וכיון שהשטר לא איתרע כלל והבע"ד אינם טוענים קים לי א"כ מאן ספון מאן חשוב לבטל הק"ק:

וכ"ז היינו צריכין לפי דברי המערער שעלה במחשבתו שזה שאמר קדשתי נכסי צריך קנין וכן נניח שלשון יקח יחלוקו וכדומה קנין אתן הוא אבל אין הדבר כן כי כבר נתעורר י"כ הרב נ"י הא קיי"ל זמנו של שטר מוכיח עליו והוה מעכשיו וכבר נתעוררו בזה האחרונים ועוד יותר הא כל קנין מעכשיו הוא דאל"ה הדרי' סודרי' למארי' כדאי' בנדרי' ותי' כיון שאמר לשון גרוע אתן הרי אמר להדי' שסופו ליתן ולא שיתנו מיד עד שעה אחר המיתה ע"כ באתן אם לא אמר להדי' מעכשיו לא מהני זמנו של שטר ולא קנין ועיי' בנ"ש שם מבוארי' הדברים יותר והוא פשוט וא"כ אם הוא אמר אתן משמע שלא נתן כבר אבל אם הוא אמר יקח או יחלוקו הלא אינו מדבר על עצמו אלא על המקבלי' ופשיטא שהוא נותן מהיום ולאחר זמן לכשיגיע אותו הזמן כדמורה זמנו של שטר והקנין אך הם לא יקחו ולא יחלקו עד שיגיע לידם גופא ופרי ומכ"ש הקדשתי שהוא הודאה שכבר הקדיש כמ"ש הרב נ"י כמו נתתי ולא ידעתי מה צריך ראי' מנתיבות המשפט סי' ר"נ סק"ד, ונדר עלי' יחול מהיום ולאחר מיתה והנכסים מוקדשים ועומדי' ובתשו' מהר"מ אלשיך העלה בסוף דאפי' מקדיש קרן ממון שמפירותיו יתפרנסו עניי' והפירות אינם בעולם והכסף הרי לא הקדיש מ"מ ה"ל כדקל לפירותיו וכ"ש הכא בקרקע ולפמ"ש מהרי"ט

בתשובה דבכה"ג לא קנו שום עניים ולא דמי למפריש צדקה לחלק הרי קיימי עניי' ואנן יד עניים אך המפריש לפירותיו לחלקם לעניים והני עניי' אזלי לעלמא ויבואו אחרים תחתיהם ואולי ילמדו בבהמ"ד בחורי' תלמידים הנדי' ונעי' זימנין הכא וזימנין הכא וכן לענין הספקתם וכדומה אין שום זכי' לעניים ורק שהוקדש לגבוה לכן אם ירצו לשנותו לדבר גדול ממנו אין כאן גזל עניי' שלא זכו בו מעולם ואין כוונתינו הקדש גבוה ממש שמועלים בו אלא ר"ל שהוקדש לעשות בו חפצי שמים וא"כ ל"מ שאינו צריך קנין אלא שאין קנין שייך לגבוה דלא מצינו חליפין בגבוה א"כ נוכל לשדות נרגא במתנות של שארי קרובי' ושל הרב פלוני אע"ג דלא הוה קנין אתן מ"מ כיון דהקדש לאו ב"ק הוא נהי דהוקדש מ"מ לאו מטעם קנין וה"ל קני את והקדש כקני את וחמור. ועוד יותר יש לפקפק דהא בקנין זה הקנה מלבושי אשתו שאינם שלו לחלקם ואם לא נאמר שכוונתו הי' אם תמות היא בחייו שהרי גם זה הוזכר בשטר ההוא ויהי' איך שיהי' ה"ל מה שאירש מאבא וה"ל דשלב"ל ומצא הקונה דבר שאינו שלו או רק דשלב"ל עם דשב"ל ותלי' בקני את וחמור אלא שכבר כתבתי הא פסקי' להדי' בש"ע דשב"ל עם דשלב"ל קנה דשב"ל וא"כ ההקדש הרי הוקדש ומלבושי האשה הרי באמת חזרה האשה ושינתה בהם כרצונה ושארי הקנינים נשארי' על עמדם עפ"י פסק ש"ע ולטעון קים לי כבר כתבתי היכי דרוב חלוקי' לא שייך קים לי וגם שהכל צדקה לעניים וקרובים ולת"ח והוה צדק משלך ותן לו ועוד הרי היורשים אינם טוענים קים לי וכי יש לדיין רשות לעורר ולומר ק"ל לא תהי' כזאת בישראל ובדברים אלו נתבטלה טענת וערעור קני את וחמור:

ב' ע"ד עדים שהעידו שהאשה נתרצית וערער המערער שאם שטר הראשון בטל גם ריצוי שלה לא מהני כבתשו' רמ"א סי' כ' הנה כבר החזקנו שטרו של בעל וזולת זה אפי' לו יהי' כדברי' ל"ד כי עוכלא לדנא דהתם בתשו' הי' הפסול מצד דברי' עצמם שאינם ראוי' לקיימם והוא לא קבל קנין אלא על מה שראוי' לקיים והקנין הי' ליתר שאת לומר שעושה בלב שלם ונפש חפצה כמ"ש מהרא"י בפסקי' סי' צ"ט וראייתו מקח נא את בנך ופירש"י לשון בקשה אעפ"י שהי' מצוה גמורה על אאע"ה מ"מ רצה הקב"ה שיעשנו בנפש חפצה ובלי תלונה וה"נ דכוותי' אבל הכא שאינם שוו' פסול בהדברי' עצמם שכולם ראוי' להתקיים רק שהקנין אינו מועיל והוה כאלו אמר הדבר כך הוא מצווה בלא קנין ונהי שדברי' בלי קנין כשהי' בריא אין קונים מ"מ היא כשאמרה כשהיתה שכ"מ שמסכמת על כל מה שציוה לעשות ורע עלי' מה שהיתה צריכה לשנות בבגדים ותכשיטין א"כ הרי קנה ההקדש וכל מקבלי מתנות מטעם מתנת שכ"מ של האשה:

וממילא נמי נדחו דברי המערער במ"ש דלא נתרצית אלא ביתר מכתובתה אבל לא מה שמגיע לכתובתה כמ"ש הריב"ש סי' רמ"ד דאם קבלה קנין לקיים צוואת בעלה מ"מ לא שעבדה נכסי עצמה ויען ראיתי בדברי הרב נ"י מזדנדז בדברי רמ"א וב"ש בזה ע"כ אפרש בודאי דעת הריב"ש שהאשה לא שיעבדה נכסי עצמה והקנין הי' רק על נכסי בעלה וליפוי כח בעלמא כמ"ש לעיל בתשו' רמ"א סי' כ' א"כ תגבה היא תחלה כתובתה ואח"כ תתן למקבלי מתנות וכן העתק ד"מ בח"מ סי' רנ"ה כוונת הריב"ש שהיא תגבה תחלה אך לפי מה שנמשך רמ"א אחר פסקי מהרא"י שמשמע שמתשו' הראב"ן שבמרדכי פרק אלמנה ניזונית פליג ע"ז מה שאינו אמת לפע"ד שהמעיי' שם יראה שאינו ענין לכאן וכבר נתעורר בזה בחמ"ח סי' ק"ו סק"ה וכ"כ בית מאיר דלא כב"ש שם וגם מ"ש דתשו' מהר"מ פ' ז"ב פליג אהריב"ש גם ז"א למעיי' שם מ"מ לפי הבנת רמ"א דפליגי בזו הוא כמכריע ביניהם דהיכא דאין הנכסי' תח"י ואפי' לא קבלה קנין רק אמרה הן צריכי' לקיים כל דברי המת אפי' מנכסי' אבל אם ישנם תח"י יש לתלות הקנין שרוצית ליתן הנכסים למקבלי מתנות עד שעה שתבוא לגבות כתובתה ותשבע כי אולי לא תשבע ואולי תתפשר ותגבה בפחות עבור השבועה ועוד כיון שהנכסים ביד מקבלי מתנות והיא באה לטרוף יכולי' לסלקה בזוזי ואפי' אינם מסלקים בזוזי מ"מ שומא הדרה עד לעולם וע"ז מהני קנין שלה אבל לא תפסיד כתובתה בשביל הקנין אם לא ששיעבדה בפי' גם נכסי' ליתן למקבלי מתנות או שהי' במטלטלי' שאין טורפין מהלקוחות א"כ לאיזה ענין קבלה קנין ע"כ ליתנם לחלוטים זהו כוונת הב"ש במ"ש או מטלטלי':

מ"מ בנ"ד בשעת מיתתה היא אמרה שדעתה לקיים כל דברי בעלה וצר לה על מה ששינתה הרי קמן שאפי' במלבושי' עצמה צר לה ששינתה מכ"ש שהי' כוונת ריצוי שלה על נכסי כתובתה ועוד דלא שייך לומר שנתרצית מטעם של רמ"א בתשובה שיהי' בלב שלם ונפש חפיצה דזה שייך אם בקש הבעל ממנה שתעשה כן אבל הכא מי בקש זאת מידה ותו לא שייך טעמא של רמ"א בהגה' הואיל והנכסי' תח"י תתן להם תחלה ושוב תגבה הלא כ"ז חיותה אין אדם יכול לתבוע ממנה מאומה ולאח"כ מאי איכפת לה ליתן להם תחילה ואח"כ יטרפו היורשים הפוכי מטרתי למה לי הלא אין כאן שבועה שהרי פטרה משבועה והאמין לה דאל"ה בלא"ה אין ליורשיה כלום כמובן הגם שאני מסופק מאוד בזה אם יש במשמעו' פיטור משבועה אע"פ שהיא תפוסה בנכסי' כבר כתבתי בגליון ב"ש שלי סי' צ"ו סק"ז שאין תפיסה במה שהיא דרה בבית ומשמש בחפיצי' ושכ"כ בבית מאיר אא"כ תפסה ממש לכתובה וכבר העתקתי גליון זה להרב מו"ה שלמה נ"י בתשובה אחרת וא"כ יש לספק אם יורשי' יורשי' כתובתה מ"מ כבר כתב הרב

נ"י שכבר הוא נתעורר ע"ז ושוב הסכמתם שהיא פטורה משבועה ויורשי' הי' יורשי' כתובתה לולי ריצוי שלה בצוואת בעלה ז"ל א"כ הבו דלא לוסיף עלה ואסתגר בזה אך מ"ש הרב נ"י דגם מלשון תוס' כתובה שכ' שאינו נאמן לומר פרעתי ע"כ פיטור משבועה הוא דאל"כ האיך יאומן פרעתי על שטר אחר שנשבעה במ"כ הא בגירושין גובאת בלא שבועה אם לא יטעון השבע לי דלא פרעתיך ככל שטרות ומשכחת לי' ששיהוי תביעת כתובה אחר גירושין זמן מה ויכול לומר פרעתיך אח"ז והשבע לי וע"ז כ' כ"ז ששטר זה בידה אינו נאמן פרעתי אבל לעולם אין כאן פיטור שבועה בלשון תוס' כתובה ורק מ"ש בשטר שלו וכיון שהסכמתם שהיא פטורה גם הנני איני מפקפק:

וכל דברי צוואתה קיימת הן מה שחלקה ב' מאות זהובים של עצמה והן חילוק מלבושי' וכלי בית ודירה ששייך להבתולה היינו שכבר שייך מאז כמבואר בשטר שותפות שביניהם שכבר אז הקנתה לה במתנת בריא מההוא יומא ולאחר מיתה כמ"ש לעיל דזמנו של שטר וקנין מוכיח ע"ז ועכשיו חזרה והודית על כך ומ"ש שהנערה תהי' גברת הבית י"ל דעתה גברת על הבית והחנות להיות בידה בתורת שכירות להקדימה לאחר והדעת נותן כיון שהבעל אמר שיהי' הקרובי' או ת"ח קודם והנה הנערה הזאת מקרובי' היא ונשתדכה לבח' המעותד להיות ת"ח ברצות ה' ראוי' לשמוע דברי' אפי' משודא דדיינא מכ"ש שמצוה לקיים דברי המת אעפ"י שאינה שלה מכ"ש שנאמר שהנכסי' שלה וברצונה הדבר תלוי שהיא נתרצית להקדישם פשיטא שמצוה לקיים דבריה להקדים שכירות להזוג הלז:

ג' שוב פקפק מטעם שהעד החתום מו"ה שמואל הוא בעצמו ת"ח מלומדי העיר ונוגע בדבר שיהנה מהספקת לומדי תורה שגם הוא בכלל אם יצטרך ואפי' סלוק לא יועיל דכיון דאין תחלתו וסופו בכשרות ובאמת הוא קצת רחוק דמאן יימר שיבררו אותו האפטרופסים וגם אינו עני עכשיו ולחשש שמא יעני ויבחרו אותו האפטרופסים חששא רחוקה היא ויש לנו אריכות דברים בדברי מהרי"ק שבט"ז ח"מ סי' קמ"ג ודברי המגיה שם אבל הנגיעה הוא כפשוטו שהוא מבני העיר ונהנה בפרנסת עניים חכמים ואמנם לענין סלוק מבה"כ יען כל אדם יש לו שותפות בבה"כ ולחד דיעה בתוס' מ"ש בשטרות ד' אמות בחצרי היינו חלקו בבה"כ ואין הצבור יכולים לאסרו ואין אדם יכול לאסור חלקו עליו וע"כ כל הריווח שנפל בבה"כ דהיינו הקדשים והחיובים של עליית התורה שייך רק לבני העיר שהם שותפים בזה ואם יקבל קנין שמקנה חלקו להקהל ושיכולים להוציאו ולאסרו עליו ואין לו שוב שום טענה על קדיש וחיוב עליית לתורה ע"כ אם יש בה"כ אחר שיכול להתפלל שם הרי יכולים להוציאו מבה"כ הלז אעפ"י שאינן עושים

כן מ"מ שוב אינו נוגע בדבר מיהו הכא לא צריכנא לזה דהרי כ' הרב"י סס"י ל"ז בשם תשו' הרא"ש ותשו' רשב"א נהי מעיקור הדין אין מביאים ראי' מאותו העיר אבל כבר תקנו הקהלות לקבל עדים מבני העיר על ההקדשות וכ' רשב"א אם לא כן מי יעיד על ב' ס"ת שהקדיש פלוני לבה"כ שלנו ועוד עדים מעיר אחרת נוגעים ונהני' מקדשות שלנו וריב"ש סס"י קצ"ה כ' שדין זה לא נאמר אלא בעיר שתיקנו שלא לקבל עדות מבני העיר אבל מסתם א"א בלי זה וע"כ ה"ל קבלו עליהו קרובים ועפי"ז כ' בש"ע שם סכ"ב עכשיו נהגו לקבל עדות מהקהל וכו' ר"ל מבני העיר והשתא הכא מי התובע בני הקהלה רוצים בקיומו של ק"ק והם המביאי העדות וקבלו עלי' כל ישראל להכשיר הנוגעים הללו ואין מקום לפקפוק זה כלל:

ד' על הערעור שהרבני מו"ה שמואל וחברו חתומים אצוואה ושם לא הזכירו כלום מריצוי האשה ועתה מעידי' על הריצוי הו"ל חוזר ומגיד והבל הביא גם הוא מתשוב' נב"י קמא חח"מ סס"י כ"ה וכו' התם העידו בשטר שחייב ליתן כחלק זכר שלם ובע"פ אמרו שזה הי' חוב גמור מסך כך וכך ושוב אמר שיפטר חובו בחלק זכר שלם אם הי' בהיפוך שכתוב בשטר שהי' חייב לבתו כך וכך ואמרו בע"פ שהי' תנאי שאם יתן לה חלק זכר שלם יפטור מן החוב הי' תלי' בפלוגתא דתנאי הי' דברינו כיון שהעיקור כ' בשטר ותנאי מילתא אחריתי הוא אך הם אמרו שהתנאי לבד כ' בשטר והעיקור לא כתבו שהוא החוב לכ"ע הוה חוזר ומגיד אבל הכא אפי' הי' שטר בריא ועושה שטר לפני העדי' ליתן מקצת נכסי' ושוב ביומו עושה שטר אחר בפני אותן עדים לחלק יתר נכסי' לאדם אחר הנאמר שזהו חוזרי' ומגידי' ומכ"ש הכא בצוואת שכ"מ אפי' הי' כותב בפי' בשטר הראשון שאינו רוצה להקדיש נכסי' ושוב ביומו חוזרת אפי' בפני אותן העדים הלא דייתקי מבטלת דייתקי ואחרון קיים ומאי חוזר ומגיד שייך:

ע"כ בהא סליקנא דברי כל השטרות הן שטר בריא של הבעל הן שטר שכ"מ של האשה הן הגדת עדים מרצון האשה הכל שריר וקיים ואין לאדם לערער כל הרוצה שיהי' קרנו קיים לעה"ב יחזיק ויקיים הספקת התורה וצרכי אביוני עם ה' ומכלליהן וכו':

ע"ד קושיתו יאמין לי כי כבר כתובה אצלי על גליון ש"ע שלי והתי' הוא כמ"ש למעלתו דהנודר לבד"ה או עירוכי' וקב"ה יהיב לי' זמני' עד ג' רגלים ובין אז הוה כמסירה בי גזא דרחמנא והדר הלוה לו להוציאה כי הקב"ה הרשה בכך עד ג' רגלים ומ"מ לא גרע הקדש מהדיוט דנשתעבד גופו של לוה למלוה ונכסי' ערבים בעדו ה"נ ה"ל נכסי' ערבים בעדו ומשתעבדי נכסי' אבל אין בהם מעילה כי אין כאן פרוטה בכיס זה ואחתום בברכה ואני

כותב בנחיצה רבה ומהירות ובחולשת כח ע"כ יהי' כבודו מחול לא"פ הכ"ד א"נ. פ"ב יום ה' טו"ב שבט תקב"ץ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעה

שלום וכל טוב להני תרי גברי ה"ה הרב המופלא מו"ה מרדכי ליב נ"י מ"ץ ביישוב יאהאנע ולה"ה תלמידי הרבני המופלג מו"ה שמואל נ"י:

נידון ישראל שכר אוראנדע מהשר וציוה השר והטיל על כל יושבי תחתיו שלא לקנות משקים כ"א מהשוכר שלו כי ע"ד כן שכר אוראנדע מהשר ויש יהודי ששכר ג"כ אוראנדע משר אחר והכפריים באים אליו וקונים ממנו בחשאי ומפסיד ליהודי ששכר אוראנדע הנ"ל אלא שהשני לא הסית הכפריים אלא ממילא באים אליו אי עביד איסורא או לא:

הנה אי מחלק להו להקונים קליות ואגוזים או מוזיל להו להמשיך הכפריים הקונים אצלו אין ספק דאיסורא עביד ובהא לא פליגי ר' יהודה ורבנן במתניתין ב"מ ס' ע"א ע"ש אמנם אי ליכא כל אלה נראה לכאורה מטעם מערופי' של חברו ליכא כיון שלא השכים לפתחם אלא המה משכימים לפתחו לקנות ממנו אינם מחויבים לדחותם דלא מיקרי נכנס למערופי' של חברו כמ"ש סמ"ע סס"י שפ"ז סק"י אע"ג דהתם בעובדא ליכא הפסד קרן לישראל הראשון כ"א מניעת ריוח והכא שזה קנה האוראנדע מהשר ופורע מס על זה נמצא מפסיד לו קרנו מ"מ אין זה בכלל מערופי' של חברו דהרי הגאונים ברמ"א סי' קנ"ו דלא דנים דין מערופי' יצא להם מהא דרב יהודא אמר שמואל נכסי א"נ הרי הם כהפקר ב"ב נ"ד ע"ב והתם איירי בדיהיב זוזי ומפסיד אפ"ה כל הקודם זכה ולא נקרא רשע עיי"ש היטב והשתא אפי' החולקים ודנים דין מערופי' מ"מ היכי דלא שייך מערופי' כגון שהקוני' משכים לפתחו הדרן לכללן שהרי הם כהפקר וכל הקודם זכה כן נראה לכאורה מטעם מערופי' ליכא:

אבל מטעם אחר נראה למחות ביד היהודי דהרי דינא דמלכותא דינא והשר גזר על הדרים תחת ממשלתו ובכלל מס שלו הוא זה שלא יהי' רשאים לקנות שום משקה כ"א מזה ששכר האורענדע ממנו והעובר על זה גונב את השוכר שעומד עפ"י ובמקום השר ועיי' היטב בר"ן נדרים כ"ח ע"א ובא"נ מישראל אפשר דנהרג אפי' על הפקעת הלואתו של חברו ומכ"ש של ישראל וא"כ זה המוכר להא"נ ה"ל כמושיט אמה"ח לבני נח היכי דלא קיימי בתרי עברי נהרא ויש למחות בידם ככל חולק עם גנב והשומע יתברך ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום ג' בטו"ב טבת תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעו

שוכ"ט לידידי הרב המופלג והמופלא כמו"ה שלמה נ"י אב"ד דק"ק העלישטאבע יע"א:

גי"ה קבלתי ע"ד השוחט מיכאל ראב שוחט בכפר א' פגע באיש א' נכבד כה' מיכאל פשקיז מקהלתו דמעלתו והתל בו שילדה אשתו של השוחט בן זכר ושמכבדו במצות מילת בנו באשר ידע המהתל ההוא כי הנכבד ר' מיכאל מהדר מאוד על מצוה זו וביום א' העבר נסע ר' מיכאל מהלך ארבעה שעות מקהלתו לכפר ההוא והנה שיקר בו ונקבה ילדה והי' לשחוק בעיני כל ונפשו בשאלתו וכן הגאון אבדק"ק ס"ה שואל אם יש להעביר השוחט מאומנתו על מעשה הנ"ל או מה לעשות לו:

הנה יש בכאן דיני ממונות ודיני אונאה ואחרון ראשון כי אינה חברו בדברים עכ"פ ואחז"ל בגדר לאו דלא תונו בב"מ נ"ח ע"ב אם הי' חמרים מבקשים תבואה ממנו ואמר להם לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה ויודע בו שלא מכר לעולם ופסקו בש"ע סי' רכ"ח ס"ד ובכיוון אחז"ל אמר לחמרים שבאו בלא"ה לעיר לקנות תבואה ולא גרם להם שום הפסד אלא שמבקשים להודיעם מי המוכר והוא מהתל בהם בדברים עובר על לאו דלא תונו ועי"ז שפטו בריש פסחים על ההוא ארמאי דסליק לאכול פסחים וכו' דמאי דקמן דידע ריב"ב אינו מהתל דא"כ עובר על לאו דלא תונו וה"נ אלו הי' הר"ר מיכאל דר בכפר והי' השוחט מהתל בו עד שבא לבה"כ כמוהל ונמצא שאין כאן בן למול הי' עובר על לאו הזה וחז"ל החמירו בזה עד שהשוו לעע"ז שם ל"ט ע"א ג' אין הפרגוד נועלים:

בדיני ממונות השוכר הפועל לעשות לו מלאכה ונמצא שאין לו מזה לא דברו חז"ל ממהתל פושע ומאנה דברשעי לא עסקי' אלא שלא ביקר שדהו סי' של"ג סוף סעי' א' ואמנם בפועל מצוה כגון מלמד ללמוד עם בנו מבואר בסס"י של"ד דנותן לו שכרו משלם דיותר נח וכו' וה"נ יותר נוח לו למול ולקבל שכר שמים של פסיעות הולך ב' פרסאות מצוה מלישב בטל וא"כ צריך לשלם לו שכרו משלם ושכר מילה הוא עשרה זהו' ושכר פסיעות אין בידי לשער ופליגי פוסקים בסי' שפ"ב אי שכרו קצוב או לפי ראות עיני הדיינים ונ"ל דהך שיעורא הוא ההפרש שבין שכר עושה בפועל ובין חשב לעשות ונאנס ולא עשה וק"ל וצ"ע קצת בעובדא דרבי וצדוקי ס"פ כיסו הדם:

אך בזה"ז אין גובי' כמבואר שם אך חוזר הדבר למ"ש סי' א' סעי' ה' ועוד שם סעי' ו' ויען אין לנו רשות ממלכות לנדות ואמנם מדינא הנידוי לגרשו מבה"כ ושלא למול את בנו ומכל הנראה לב"ד כמבואר בי"ד סי' של"ד סעי' ו' ברמ"א וש"ך סקי"ט ומכ"ש דאיכא עלי' רשעת לאו דלא תונו פשיטא שיכולים להעבירו מאומנתו עד שיפייס את שכנגדו בכל מה שראוי' לפי הנ"ל ולקבל תשובתו על חוצפתו ולאו של אונאה ועד אז אני מסכים

להעבירו אם קבלו ב"ד טענת הצדדי' ואמתלאותם וימצא את השוחט חייב כנ"ל כל זה כתבתי בחפזי הכ"ד א"נ. פ"ב יום ב' ער"ח ניסן תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעז

את חג המצות יחוג בדיצות י"נ תלמידי הרב הגאון המפורסם המופלג פ"ה ע"ה כש"ת מו"ה מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמוטה יע"א:

בלי ספק הגיע לידו הרמה מכתבי משבוע העברה ושם אמרתי להשיב על דברי תורתו החביבי' עלי והנה יצאתי בחיפזון להשיב בקיצור וביום אפיית מצה וגמרתי ביום ע"פ שזמנו בהול מאוד לכן קצרתי מאד לחכם ומבין מדעתו הרמה יזכה לראות ציון ברמה:

א' הנה מ"ש מפ' השולח (גיטין מ"ו ע"ב) ההוא גברא דזבן נפשי' ללודאי דאמרי' פודי' הבנים אחר מיתת אביהם כ"ש הכא דאיכא קטלא משמע דטפי חיישי' לקטלא דידי' מהצלת בניו שלא יטמעו בין הנכרים והכא בנידון שלפנינו על חייו לא נחוש שהוא מורד ומכין אותו עד שתצא נפשו כ"ש על טימועת בניו:

אהובי י"נ כמה תשובות בדבר חדא היא הנותנת התם מיירי שאינו עובר שום עבירה אפי' לתיאבון כי אח"כ אמרו לי' שאוכל נבלות לתיאבון ואז רצה לפדותו לפנים משורת הדין לא מדינא כמ"ש בסמ"ג והביאו מהרמ"ל בתשו' סי' ט"ו אבל מעיקר הדין לא מיירי אלא מי שאינו מומר אפי' לתיאבון אדרבא אפי' בניו משומרי' עמו מכל חטא עד שימות דמשו"ה פודין אז הבנים מפני שאין מי שישמרם ולא פשע זה אלא שמכר עצמו לנכרי' פעמים ושלוש והטיל עצמו על הציבור לפדותו ומן התורה מחויבי' לפדותו כדכתיב אחרי נמכר גאולה תהי' לו ולא לידח אבן אחר הנופל רק יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה שלא לפדותו הואיל והטיל עצמו על הציבור ובמקום פ"נ דידי' לא גזרו כיון שאיננו מומר אשר הוא רשע למות ועדיף מהצלת בניו שלא יטמעו כי פקוח נפש עדיף משא"כ נידון שלפנינו אם נניח אשר הוא רשע למות בדין כמ"ש מעלתו דהרי מכין אותו עד שתצא נפשו א"כ אין כאן ק"ו אם לא ניחוש לקטלא דידי' ק"ו לטימוע בניו נפשות אביונים נקיים אתמהה:

ב' מה ענין מכין אותו עד שתצא נפשו לקטלא וכל ההורגו בעדים והתראה נהרג עליו אעפ"י שהוא מומר לתיאבון לעבירה א' כיון שאיננו ממורידי' ולא מעלי' כמבואר בתוס' סנהדרי' ע"ב ע"ב ויעויין מג"א רס"י קפ"ט אך אנו מכין אותו הכאה אחר הכאה ואפי' עד שתצא נפשו אולי בין כך ישמע ויבין ויאזין וימות זכאי או יחי' אחר נופלו אבל להמיתו בפ"א אין לנו וא"כ אפשר אפי' האי גברא פודין כשנמסר לקטלא אפי' שנה ושילש לפנים מש"ה מיהת כמומר לתיאבון ולמה נידח אבן אחר הבנים:

ג' אפי' אם נגמר דינו למיתת ב"ד מאן לימא לן שאין מצוה להצילו מיד עכו"ם הבאים להורגו שלא כדין להביאו אח"כ לב"ד לקיימא בי' מ"ע של ובערת הרע אבל לא לשבקי' בידי נכרים ויעויי' סנהדרי' ריש מ"ח ע"ב ואם אנחנו נמיתיהו לא יוסיף לחטוא עוד משא"כ הכא יוסיף על חטא ופשע:

ד' אפי' אם בכה"ג אין חוששי' לפדות בניו אבל לדחות אותם בידים מי התיר וכל עצמינו אין אנו נכנסי' להתיר לנדות מומר לעבירה או אעפ"י שעי"ז יצא מכלל אלא משום לייסר אחרי' והלעיטהו לרשע זה וימות ויבואו אחרי' ויקחו מוסר אבל לא תמותתה נפשות נקיי' בשביל מוסר אחרים:

ומ"ש מעכ"ת בהא דכל מ"ע שמתן שכרה בצידה אין ב"ד שלמטה מוזהרי' עלי' אבאר ברצות הי"ת בירושלמי ס"פ המוכר את הספינה דמייתי לי' הגה"מ סוף ה' גניבה רמי קראי כתיב איפת צדק יהי' לך דממנים אגרדמי' על המדות הא מתן שכרה בצידה ופי' פני משה דב' פעמים כתיב יהי' לך חדא בפ' קדושי' וחדא ס"פ כי תצא וחד מיני' דרשי' יהי' לך ממון הרבה ואידך דרשי' ב"ד ממנים אגרדמי' וא"כ סתרו אהדדי כיון דשכרו יהי' לך ממון הרבה איך ב"ד כופין על ככה ומשני כיני מתני' אין ב"ד שלמטה נענשי' עליו פי' אם ירצו כופי' אך אין נענשי' אם מעלימי' עין:

ולדברי פ"מ הלז תקשי אפירש"י כתובות פ"ו ע"א דפריעת בע"ח מצוה מדכתיב הין צדק הן שלך יהי' הן ולאו שלך לאו וא"כ הא בכלל מתן שכרה בצידה יהי' לך ממון הרבה ולא לשתמט תנא ופוסק מעולם לומר דפריעת בע"ח אין ב"ד שלמטה מוזהרי' או נענשי' עליו וא"כ מה בין פריעת בע"ח בחייו ובין מטלטלי' דיתמי כמובן בסוגי' אבל הגאון הזה העלים עין ממקרא מלא בתורה ס"פ כי תצא דכתיב למען יאריכון ימיך והיינו מתן שכרה שבצידה וכן הוא בספרי שם וז"ל למען יאריכון ימיך זה א' ממצות שבתורה שמתן שכרה בצידה והרי דברים ק"ו ומה גרוגרת שאין א' ממאה באי' באיסר האטילקי נאמר בה אריכות ימים שארי מצות שיש בה חסרון כיס עאכ"ו עכ"ל אבל דרשא דיהי' לך ממון הרבה דרש חכמים הוא ואינו מתן שכרה בצידה ולפ"ז בפ' קדושי' דשם נאמר הך דהין צדק יהי' לכם הן שלך יהי' הן שם לא כתיב למען יאריכון ימיך ואין מתן שכרה בצידה. ואין רחוק לומר מה שפירש"י בחולין קל"ב דהא דב"ד כופי' ומכין עד שתצא נפשו היינו באין בו חסרון כיס אבל יש בו כחסרון כיס אין מכין היינו מספרי הנ"ל דכל שיש בו חסרון כיס הוה מתן שכרו בצידו אריכות ימים מק"ו הנ"ל ושוב אין ב"ד שלמטה נזהרי' עלי':

והקשה פני משה הא איכא לאו לא תעשה עול ולא יהי' בביתך ונ"ל דלק"מ דצדק משקולו' ולאו דלא תעשו עול תרי מילי נינהו דהטומן משקלותיו במלח לרמות או מוכר בקטנה וקונה בגדולה רשע הוא וגוזל רבים אבל עשה דצדק משקלותיו הוא מ"ע בפ"ע במי שאינו מכוון לרמאות וגם העולם אינם מקפידי' על גרומיו כ"ד תומן ועוכלא וגרוגרת א' מי"ג בפרוטה ויעיי' לשון רמב"ם ר"פ בתרא ד"ה גניבה ומכ"ש המוחק במקום שגודשי' ומוכר בזול שאינו מפסיד מידי וכן בהיפוך הכל בעשה דצדק משקולת וע"ז כתיב למען יברכך ואהא ממני' אגרדמי' מריבוי דיהי' לך ושפיר הוכיח הירושלמי דמוזהרי' אבל אין נענשי' והנה אמת נכון הדבר לפע"ד בעזה"י:

ובמיוחסת סי' פ"ח יליף מהאי ירושלמי דבהשבת עבוט נמי אם ירצו ב"ד לכוף הרשות בידם אבל אין נענשי' דמתן שכרה בצידה ומשמע דלית לי' מ"ש תוס' ב"ב ח' ע"ב דבצדקה דאיכ' נמי לאו דלא תקפוץ ידך כופי' דהא הכא נמי איכא לאו לא תשכב בעבוטו אבל בס' קצה"ח סי' צ"ז סק"ט הקשה אהרמ"א בהל' צדקה סי' רמ"ח סתם בצדקה כופי' משום דאית בי' לאו כמ"ש ש"ך שם סק"ג ובח"מ סי' צ"ז הנ"ל פ' כמיוחסת דאם לא ירצו לא יכופו ובחי' ריטב"א פ' נערה כ' בצדקה כופי' משום מחסורם של עניים ונ"ל דאכתי צריכי' להא נמי דאיכא לאו דאל"ה אלא מ"ע בעלמא לא הי' כופי' אפי' איכא מחסורם כדמשמע קצת מירושלמי דאגרדמי' הנ"ל דאע"ג דאיכא פסידא לאינך אפ"ה רמי קרא אהדדי אע"כ כיון דליכא לאו אין כופי' אפי' במקום פסידא לאידך אבל הכא בצדקה איכא נמי לאו חיישי' לפסידא דעניים והנה י"ל דזה הלוה שהגיע זמן חובו לפרע חייב במ"ע של הן שלך יהי' הן ולפרע ולמכור אפי' כסותו אעפ"י שאין לו במה ישכב אך זה לא רצה וב"ד יורדי' לנכסיו ואי לאו דאמר רחמנא מצות חזרת עבוט הי' ראוי שב"ד יכופו לשלם לחלוטי' לקיים מ"ע פריעת בע"ח אך רחמנא חס השב תשיב ולא תשכב מ"מ כיון שמתן שכרה בצידה ורק משום מחסורו של זה כיון שהוא גופי' לא קיים מ"ע לא מזדקקי' לי':

והיותר נראה דהריטב"א לא אמר אלא אצדקה לעניים דאם לא יכוף אז בעלי כיסי' לא יפרנסו העניים וימותו ברעב אבל השבת עבוט אע"ג דעני הוא ובמה ישכב מ"מ לאו עלי' דידי' רמי' לפרנסו אלא מוטל על הציבור כדאמרי' במס' ב"מ ורק מצוה זו רמי' רחמנא עלי' דידי' כשאר מ"ע שמתן שכרה בצידה ואין כופי', ודעת הסמ"ע רס"י ק"ז דתוס' ורא"ש חולקי' על המיוחסת הנ"ל וס"ל דש"ס דילן דחולין דאמר שבקוה אין ב"ד שלמטה מוזהרי' ופליג אהירושלמי הנ"ל וס"ל דאין מוזהרי' ואין רשאי' לכוף כלל וצ"ל מה יענו ברומי' קראי דהירושלמי דהא ממני' אגרדמי' על המדות אע"ג דכתיב למען

יאריכון ימיך ונ"ל דבש"ס דילן ס"פ המוכר הספינה מייתי מינוי אגרדמי' מיהי' לך דס"פ תצא וא"כ הכי קאמר קרא יהי' לך אגרדמי' למען יאריכון ימיך נמצא לא קאמר מתן שכר אלא ע"ז גופי' שימנו ב"ד אגרדמי' על ככה ולק"מ קו' ירושלמי אך הירושלמי נ"ל פסק מינוי אגרדמי' מקרא יהי' לכם דפ' קדושי' יהי' לכם לשון רבים קאי אציבור שימנו אגרדמי' ויהי' לך דפ' כי תצא דריש יהי' לך ממון הרבה משו"ה קשי' לי' וא"ש:

אך הש"ך העלה דליכא מאן דפליג אהמיוחסת הנ"ל ולכ"ע אם ב"ד רצו לכוף הרשות בידם אך קצה"ח רס"י ק"ז מייתי דרמב"ם ס"ל אין רשות לכוף מדכ' דטוב לפרש בכל שטר לגבות מטלטלי' דיתמי ולא לסמוך אהתקנת גאונים דתקנו לגבות ממטלטלי' דדלמא לא הי' דעת הלוה בחיי' כן ונמצא טורף מיתומי' שלא כדין וכ"כ הטור בשם רמב"ם ואס"ד אי ב"ד רצו לכוף על כיבוד יכולי' לכוף א"כ מאי קלקול יש הא לעולם מחייבי יתמי מטעם כיבוד אע"כ אין רשאי' לכוף אלו דבריו ז"ל:

והנה רש"י ממ"ש גבי קטינא דארעא נ"ל דס"ל לרש"י דלפי מאי דקיי"ל כיבוד משל אב ולא משל בן א"כ במטלטלי' דיתמי לא שייך מצות כיבוד כלל אך מחוייבי' מטעם קלון אביהם ובהא כופי' דליכא מתן שכרו בצידו וכמ"ש רמב"ם סוף פ"ו מה' ממרים ע"ש ואמנם אי הוה קלון ממש דעובר איסורי' אב דאורייתא הי' כופי' אע"ג דבחסרון כיס אין כופין לרש"י מ"מ הכא כיון שירשו מטלטלי' נהי דמ"מ לא מקרי כיבוד משל אב דכיון דמת נכסי ברשות יורשי' קיימא מ"מ חסרון כיס לא מיקרא וחייבי' מדרבנן להצילו מקלון ומ"מ בדרבנן אין כופי' ע"ז כנ"ל בדעת רש"י ז"ל:

וע' רי"ף פ"ק דקדושין שכ' הך ירושלמי דאי לית לי' לאב ואית לי' לבן כופי' מטעם צדקה ומייתי רי"ף עלה כי הא דרבא אכפי' לרבה בר נתן על הצדקה וצ"ע בירושלמי משמע מטעם כיבוד אב נגעי בי' ולא מתורת צדקה ונ"ל כך דודאי מי שרוצה ליתן צדקה לעניים כפי יכלתו אעפ"י שאינו רוצה לקיים דרשא דענייך קרוביך קודמים תו ליכא לאו דלא תקפוץ ואין כופי' לכ"ע והכא אפי' בבן שרוצה ליתן צדקה כפי יכולתו רק לא לאביו וכייפי' מטעם קלון דאביו שבזיון הוא לו דיהיב לאחריני ולא לאביו ואקלון כופי' וחסרון כיס ליכא דהרי עכ"פ יהבי' לעניים אחרים ואין לו בזה חסרון כיס ומעתה כיון שכופי' על הצדקה כופי' לתת לו והשתא י"ל גם רמב"ם ס"ל מ"ע שמתן שכרה בצדה משום קלון אם ירצו כופי' אך במטלטלי' דיתמי ליכא משום כיבוד דהוי משל בן וגם משום קלון ליכא כיון דאיכא חסרון כיס ודלא כרש"י הנ"ל ע"כ כ' טוב לפרש בשטר שמשעבד מטלטלי' אפי' נפלו קמי יתמי וליכא מאן דפליג אתשובת מיוחסת הנ"ל וכהש"ך ומיושב קו' קצה"ח הנ"ל:

ג' ומ"ש פר"מ אי כפיית ב"ד בעי' דוקא מומחי' כדמשמע בגיטין פ"ח דהדיוטות לאו בני עישוי נינהו לפע"ד ב' מיני מצות שכופים עליהם הם, א' חוקים, ב' משפטים, וקיום חוקים ומצות כל ישראל ערבים זה בזה ונכנס מי שאינו מוחה ויש בידו למחות בכלל אשר לא יקים את דברי תורה הזאת כפי' רמב"ן פ' תבוא עפ"י ספרי ומ"ש אשר נא יקים זה ב"ד שלמטה לאו דוקא ב"ד אלא כל אדם מישראל קטן וגדול שם הוא אם יש בידו לעשות וכתי' ואם העלם יעלימו עם הארץ בתתו מזרעו למולך משמע שהי' על ע"ה שלא יעלימו וע"ה איננו ב"ד כדמוכח בפ' חטאות דע"ה בעשותה היינו הדיוט וב"ד היינו עיני העדה וא"כ על כל ע"ה הטיל הכתוב שלא יעלימו ומדכתב אח"כ והכרתי אותו למעט כל עולם ש"מ שהי' להם ג"כ בכרת כמותו אלא שמיעט הכתוב והיקל עונשם מכרת חוץ מעונש שבועות שוא דחמיר טפי ויש עיון בדברי קצת מש"ס פ' שבועות הדיינין מ"מ אמת נכון שאין בין ב"ד ובין כל שום איש מישראל שיכול למחות ולפגוע בעוברי עבירה ולא כלום ואפילו תלמיד לפני רבו לא מיקרי אפקרותא לפגוע בהם ולהכות באגרוף רשע עד שתצא נפשו כנחמי' בן חכלי' ואכם ואמרטם ואמר יד אשלח בכם וב"ד שהזכירו בכל מקום לישנא בעלמא הוא ואורחא דמלתא שיש כח בידם כמו קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו וכמו במילה ב"ד מצווי' למולו ורמב"ם ס"ל בס' המצות אפי' דרבנן מה"ת נינהו מלא תסור ע"כ פסק אפי' באיסור דרבנן ככה כמ"ש פ"ו מהל' חמץ ומצה באוכל מצה בע"פ ועי' תי"ט נזיר פ"ז משנה ג' ודברי חי' ר"ן חולין קל"ב תמוהים שכ' שיעור ההכאה ל"ט כמלקות דאורי' והוא תימא נחזור להנ"ל דדבר זה מוטל על כל ישראל וב"ד שליחותיהו דכל ישראל עבדי שנתמנו שלוחא דישראל ועי"ז נפטרו כל אחד ואחד מלהשגיח כי העמידו גברי רברבי בחריקוהו והיינו רישך בקרירא ורישא דרישיך בחמימי ומ"מ קרירי איכא וכל זה בחלק חוקים ומצות אך משפטים הוא הכולל ב' דברים א' לעשות משפט כתוב שקצבה תורה למחלל שבת כך ולהורג נפש כך ולעובר לאו כך וכל דבר שקצבה תורה עונשו אחר שכבר עבר אין דמו מסור כ"א ביד ב"ד מומחי' כעובדא דשמעון בן שטח שאמר אין דמך מסור בידי אפי' להביאו לב"ד לקיים בי' ובערת הרע כיון דליכא ב' עדים וחלק השני להוציא ממון מיד המוחזק בו אפי' גזילות וכדומה ובכלל זה להוציא אשה מיד בעלה המוחזק בקנין כספו כל הכפיות נקרא משפטים וכתיב אשר תשים לפניהם ולא לפני הדיוטות דאלהים כתיב בפרשה וצריכים מומחי' ולולי דעבדי' שליחותיהו דקמאי במידי דשכיחי לא הוי דנין גזילו' בזה"ז אבל לפגוע בעוברי עבירה לא נכלל בכלל זה:

ולפע"ד אחר שכבר פסקו דיינים דין שישלם פלוני מפלוני והוטל עליו מ"ע לשמוע אל השופט ולא אבה ונעשה סרבן אז נעשה עבריין על חק ומצוה שמיעה אל השופט והוטל על כל ישראל ומה שב"ד מנדין ע"ז הוא בשליחות כל ישראל ובזה מיושב ק' מהרש"א על תוס' מס' מ"ק י"ד ע"ב ד"ה מהן וכו' ע"ש והא"ש דמ"ע דרגל אין יחיד מוציא רבי' י"ח משא"כ הכא ב"ד מוציא י"ח כל ישראל ועפי' מג"א סי' תמ"ו ע"ש ר"ת וק"ל:

ד' ומ"ש מעלתו כיון שמחוייב למחות בעוברי עבירה ממילא אפי' יצא הוא ובניו לת"ר לא אמרי' לב"ד חטאו בשביל שיזכה חבירו שפשע בעצמו דבריו תמוהי' הב"ד מצווי' לשמור ולעשות משמרת וגדרי' וסייגי' וכשם שמצווים למחות בעוברי עבירה ה"נ מצווים לגדור שלא יכשלו ויבואו למכשול ומעתה יש מקום לומר אם ימחו בזה הבועל ערוה יביאוהו למכשול עובר על כל התורה והלא כשם שמחוייבים להפרישו מעבירה כן מחוייבים לגדור בעדו שלא יכשל יותר והי' הסברא נותן שב וא"ת עדיף ואין כאן עון אשר חטא ב"ד כלל והא דלא קי"ל הכי בש"ע י"ד סי' של"ד ס"ג משום דאיכא מכשול לרבים ובהוסרם יוסרו רבים וישמעו ויהי' גדר לרבים אך כתבתי בתשו' למעלתו היכי דאיכא למיחש לבנים קטנים שיוציאם לת"ר אזי איכא סברא בהיפוך אין אומרי' לקטני' חטא מיד בשביל שיזכו אחרים ולא יכשלו אחרים לעתיד אע"פ שהקטני' עתה לאו בני מצוה נינהו מ"מ חלילה לנו לגרום לנפשות קדושות אשר ממי יהודה יצאו ודבר פלא שלהי יומא למאי דקי"ל תינוק הנמצא בעיר שרובה נכרים הרי הוא נכרי להאכילו נבלות ומכ"ש שיחלל הוא שבתות ואינו צריך לשמור שבתות הרבה ואפ"ה לפקוח הגל מחללי' עליו השבת אפי' לכשגדל ואינו שומר דת ישראל ואלו ישראל גמור כיוצא בו המחלל שבת בפרהסי' אין מחללין עליו שבת וזה מחללי' עלי' והטעם כי זה עביד כדינא דאזלי' בתר רובא ומותר לו לחלל שבת ואפ"ה אי קמי' שמי' גלי' שהוא מילדי ישראל הרי הוא ישראל גמור ואינו נענש על שום עבירה ועדיף אפי' מאונס דהרי כדין עשה דאזיל בתר רובא וכיון דישראל כשר הוא מחללי' עליו שבת מספק ולא אזלי' בתר רובא ואיך נדחה אנן נפשות אביונים נקיים אשר לא תמאוסנה ע"כ צל"ע לדינא ושב וא"ת עדיף לפע"ד - ומאוד תמהתי על מעכ"ת איך עלה על דעתו להשוות לגייר גרים לקטני' בני ישראל אותן קשים כספחת והמה יעלו ויהיו כפורחת אל מי תדמיוני ונשוה יאמרו קדושי עליוני' בני ישראל סוגה בשושנים:

ומ"ש להסוברים דאפי' בביטול ל"ת בשב וא"ת צריך לבזבז כל הונו ולא יעבור אך לרמב"ם דפסק בפדיון שבוי' המעלי' עין עובר על לא תעמוד על דם רעיך ועל לא תרדה בפרך לעיניך וקשה א"כ אמאי אמרי' פ' השולח אין פודין יתר מכדי דמיהם משום דוחקא

דציבורא הא עברי על לא תעמוד ע"ד רעיך ועל לא תרדה בו בפרך לעיניך, הנה יפה כ' רמב"ם דעובר על כל אלו ול"ד לע"ע הנמכר לנכרי דמיירי קרא כשיד ישראל תקיפה על או"ה ולא ירדנו בפרך א"א רואהו רודה בפרך גם לא ימתינו ולא יעבירנו על דתו לאונסו אע"ג דמיירי בנמכר לשמש לע"ז לעקר מ"מ ל"ד לשבוי דמכין וחובשין נגידא קשה ממיתה ומעבירי' אותו על דתו ורודי' בו בפרך בלי ספק אך מ"מ כ"ל לישב קו' פר"מ דלא אמרה הר"ן אלא ביחיד שצריך לבזבז כל ממונו ולהטיל עצמו על הציבור להתפרנס מן הצדקה ולא יעבור על ל"ת אבל ציבור הנדחק ובפרט בזמן שאו"ה תקיפים על שונאי ישראל הוי דוחקא דציבורא בכלל פ"נ כמ"ש הרא"ש פ"ק דב"ב וכמ"ש בש"ע י"ד סי' רנ"א בסופו כנלע"ד ע"כ חשו לדוחקא וה' ירויח וישמחנו בשמחת עולם הכ"ד א"נ. פ"ב יום א' י"א ניסן תק"ץ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעח

בדין המבטל כיסו של חברו המוזכר בהגה' ש"ע ח"מ סי' רצ"ב ס"ז והוזכר עוד ברמז סס"י שפ"ו ובש"ע סס"י פ"א ובסמ"ע שם ובש"ך סי' ס"א סק"י ובי"ד סי' קע"ז סקמ"א ולא ראיתי באחרונים דבר ברור שיהי' ראוי לסמוך עליו והוא מעשים בכל יום באופנים שונים ע"כ אמרתי לרשים לי לעצמי שרש ומוצא הדין ואת אשר יורוני מן השמים ובה' אבטח יעזרני על דבר כבוד שמו הגדול למען לא אכשל בדבר הלכה:

מוצא הדין הוא בירושלמי פ' איזהו נשך הלכה ג' מייתי תוספתא תני הנותן מעות לחברו ליקח לו פירות למחצית ואמר לא לקחתי אין לו עליו אלא תרעומות ואם ידוע שלקח הרי זה מוציא ממנו ע"כ וכו' וע"ז אמר הירושלמי אמר ר' יצחק הדא אמרה המבטל כיס חברו אין לו עליו אלא תרעומות, המבטל שדה חברו חיי' לשפות לו המבטל ספינת חברו וחנות חברו מהו ולא אפשיטא בעיין וכ"כ נמי בפרק המקבל הלכה ב'. וכ' הנימוקי יוסף פ' המקבל קכ"ז ע"א הטעם משום דבקבלנות דשדה עשויי' ורגילין למכתב אם אוביר ולא אעבד אשלם במטבא משו"ה אע"ג דלא כ' מסתמא ע"ד המנהג קבל עליו וצריך לשלם הגרמא ומשום הכי אבעי' לי' בירושלמי ספינה וחנות מהו אי אמרי' הואיל ורגילין כך בקבלנות דשדה ה"ה בקבלנות של כל מלאכה או דלמא ולא אפשטא ועמ"ש בהג"א פ' המקבל ע"ש סי' ג':

ובש"ס ב"מ ע"ג ע"ב אמר רב חמי האי מאן דיהיב זוזי לחברי' למזבן לי' חמרא ופשע ולא זבן לי' משלם לי' כדאזל אפרוותא דזלשפט כ' הרא"ש ומיירי שהתנה עמו שאם לא יקנה שימציא לו יין משלו דאל"ה הא קיי"ל המבטל כיסו של חברו אין לו עליו אלא תרעומות ותי' זה כ' בשיטה מקובצת בשם ר"י בעל התוספת וצריך לומר אע"ג דלא קי"ל

כרב חמי בהא מ"מ היינו משום דאסמכתא הוא אבל מה עלה על דעת רב חמי תיפוק לי' דגרמא בעלמא הוא ועל זה תי' דקבל עלי' וכל הפטור משום גרמא אם קבל עליו לשלם חייב וכיון דצריך קבלה פליג רב אשי דהכא לא מועיל קבלה משום דאסמכתא הוא ופשוט וק"ל:

ובשיטה מקובצת שם בשם הריטב"א תי' בשם מורו וז"ל דהכא אף עפ"י שלא קבל עליו תשלומין כלל כיון שנתן לו מעותיו ליקח לו סחורתו ואלמלא הוא לוקח ע"י עצמו או ע"י אחרים אלא שזה הבטיחו שיקח לו וסמך עליו ונתן לו מעותיו ע"ד כן הרי הוא חייב לשלם לו מה שהפסיד בהבטחתו דבההיא הנאה דסמיך עלי' ונותן לו ממונו משתעבד מדין ערב וזה ענין שכירת פועלים דפרק דלקמן שחייב לשלם לבעה"ב מה שמפסיד כשחזרו בהן או שבעה"ב מחייב לשלם להם מה דכיון שסמכו זה ע"ז נתחייבו זה לזה במה שיפסיד על פיו וזה דין גדול הריטב"א ז"ל עכ"ל. וצריך לפרש דהכי קאמר כי היכי דבפועל החוזר בדבר אבוד שוכר עליהן או מטען כדי שכרן או מה שיש תחת ידו משלהם ובמה נתחייבו לו וע"כ משום שסמך עליהם וה"נ הכא בכך נתחייבו זה לזה אלא דהכי חמיר טפי וצריך לשלם לו משלם מכיסו כחמרא דזלשפט משום דביטל כיסו ולא בא אליו לחזור בו ואלו הי' בא לחזור בו והחזיר לו מעותיו בזמנו הי' הבעה"ב משתדל להמציא לעצמו שליח אחר או מו"מ אחר ואז הי' דינו של זה כפועל אבל עכשיו שעיכב המעות אצלו גרע כנ"ל פירושו ועל זה דחה הש"ס דלא קי"ל כרב חמי כיון שאין ההיזק ברור כל כך דלא הי' בידו לקנות יין דמאן יימר דמזבני לי' ומינה כל היכי שהפסדו ברור צריך לשלם לו כחמרא דזלשפט לדעת הריטב"א ורבו ז"ל וצ"ל דס"ל להריטב"א דהך דירושלמי דמבטל כיסו דקאי אברית' דנותן מעות לחברו על פירות היינו טעמי' דפוטר משום שאין ההפסד ברור שהי' בידו לעשות משו"ה ה"ל גרמא והש"ס הו"מ להקשות ארב חמי מבריתא הנ"ל ואולי לא הוה ידעי לה ונראה דלדינא לא יחלוק אדם אהריטב"א דהא ראיתו נכונה מפועל אלא דלא ניחא להו למימר דטעי רב חמי בהא ולא ידע בריתא מפורשת דבמה שאין ההפסד ברור פטור משו"ה תי' דהכא קבל עליו וס"ל לרב חמי דאסמכתא כי האי קני' והש"ס פליג גם בהא ולא מועיל אלא בשדה (ואפי' בלא פירש משום דדרכו להתנות ובחנות וספינה בתנאי מיהת) אבל בקניי' פירות לא אבל היכי שההפסד ברור לכ"ע שחייב ונפקא מני' מי שנתן מעות ליקח לו סחורה והלה יושב לו ואינו עוסק כלום והוא תובעו במעותיו ומברר שיכול להרוויח ריווח ברור ומ"מ זה מעכבו הרי זה צריך לשלם לו כל הפסדו שע"י עיכובו ועיי' היטב במרדכי דב"ק סי' קט"ו וצ"ע קצת שם:

וזה לשון הרא"ש פ' כיצד הרגל סי' ו' בתר דמייתי שיטת תוס' דבגברא דלא עביד למיגר פטור אפי' בחצר דקיימא לאגרא שהרי אפי' הוציא חברו מביתו ונעל הדלת בפניו לא הוה אלא גרמא מוסיף הרא"ש ומדמה לי' לאוביר ולא אעבד ולמבטל כיסו ע"ש והדר כ' שנ"ל סברת הרי"ף לחייב בחצר דעביד למיגר כיון דעכ"פ חסרי' וכ' וז"ל ולא דמי לנועל ביתו של חברו ולא דר בו ולמוביר שדהו של חברו שלא בא לידו כלום מחסרונו של חברו אבל זה אעפ"י שלא נהנה שהי' מוצא דירה אחרת מ"מ השתא מיהא קאכל מה שחברו נפסד עכ"ל וכ"כ לעיל מזה שעל החסרון אינו חייב דלא הוה אלא גרמא בעלמא ואי איכא לחיובי מה"ט איכא לחיובי שאכל חסרונו של זה, וא"כ לפ"ז נראה דק"ו בן בנו של ק"ו במפקיד מעות אצל חברו ומשתמש בו בהיתר ומרוויח ואח"כ בא זה ותובע פקדונו ומברר שיכול להרוויח בו וזה מעכבו בידו דנהי דאינו צריך לשלם כל הזיקו של זה דאפי' שלא ברשות ליכא אלא גרמא מכ"ש הכא דברשות עביד וכן ממה שכבר הרוויח בו עד עכשיו אינו צריך לשלם לו כלום כמבואר להדי' במרדכי דב"ק סי' קכ"ה דה"ל זה נהנה וזה לא חסר אבל מ"מ מה שמרוויח מכאן ואילך מזמן תביעתו עד זמן שיכפהו ב"ד להחזיר הפקדון עד אותו הזמן צריך לשלם לו פלגא דה"ל זה נהנה וזה חסר וגם התוס' דפליגי בגברא דלא עביד למיגר מודו הכא דה"ל זה נהנה וזה חסר:

אשר ע"כ נוראת נפלאתי אהני כללי דכייל מהרש"ל ז"ל בב"ק פ"ט סי' ל' וז"ל בסופו אלא נראה בעיני שבין פקדון בין מלוה לא שייך בטול כיס אפי' אם הרוויח וכן איתא במסקנא במרדכי ואפילו תבעו זה לדין ואמר תן לי פקדוני כי יש לי ריוח ברור ומברר דבריו בפני שני עדים וזה מעכבו פטור משום גרמא ואפי' אם הוציאו לעצמו והרויח פטור משום גזלנותא אם לא בגזלן עתיקא כדפי' והא לך כלל הדיני' ואל תשגיח בס' המרדכי שתמצא דעות חלוקות זה אומר בכה וזה אומר בכה והם מפוזרים אלא כ' לך הברור והעיקור עכ"ל ולא ידעתי למה נתכוון דבוודאי אם עסק ברשות בפקדון בלי ספק שהדין כמו שכתבתי שצריך לשלם לו חלק בריווח מכאן ולהלן ובעל המעות יקבל גם הפסד עליו עד זמן ב"ד דה"ל זה נהנה וזה חסר:

ובשולח יד שלא ברשות כ' ר' האי דצריך לשלם הריוח לבעלי' והקשה רשב"ם הא כל הגזלנים משלמי' כשעת הגזילה ותי' במרדכי הנ"ל דר' האי רוצה לומר הריוח העולה משעת תביעה ואילך ותמה מהרש"ל אכתי גזלן הוא ורצונו הא אלו גזל כלי מחברו אע"ג שהעמידו בדין ונתחייב לשלם לו כלי ומעכבו עוד מ"מ אינו משלמו אלא כשעת הגזלה ומשום כן כ' מהרש"ל דדעת ר' האי לקנסו אם הוא סרבן וכגזלן עתיק דר"נ ב"ק צ"ו ע"ב ומפני זה התנה תנאי' דבעי' דוקא הומחה עפ"י טובי העיר ושיהי' נמי גדול הדור וכמו

שהאריך בדין גזלן עתיק שם סי' ז' ולפע"ד הדין עם המרדכי דר' האי מדינא חייבו במכאן ואילך דלא דמי לגזלן שהי' דעתו לגזלו ממש שאז כבר יצא הכלי מרשות בעל הבית לגמרי וקם לי' ברשות גזלן אפי' לא נתייאשו דמשו"ה אינם יכולי' להקדישו ומשום כן אינו משלמו אלא כשעת הגזלה והשבח לגזלן אפי' שמשעת העמדה בדין ואילך משא"כ הכא לא נתכוון זה לגזול המעות כלל וכל היכי דאיתא ברשותי' דמרי' איתא אע"ג דגם כאן אין הבעלים יכולי' להקדישו לאו משום גזלה הוא אלא משום שניתן להוצאה ואפי' מלוה גמורה אין המלוה יכול להקדישה למ"ד מכאן ולהבא הוא גובה והכא זה ששלח בו יד לא בא אלא לגזול ריווח שיעלה הממון אבל לא הקרן לעולם אלא שנידון בגזלן וקם לי' ברשותי' לאונסי' ומשום כן מיד שתבעו להחזיר לו פקדונו כל הריווח שיעלה מכאן ולהלן על שלו הוא עולה וצריך למפלג לי' בריווח שלא יהא כחו יפה ממשתמש ברשות וזה ברור לפע"ד אמנם במה שעלה כבר עד שעת התביעה אי הוא גזלן עתיק ורגיל בכך ראוי להדיין המומחה עפ"י טובי העיר לקנסו גם כן בפלגא דשבחא כדר"נ:

ומבואר מדברי הראשונים וכן מדברי מהרש"ל שם דכל היכי דאינו אומר בברור ששלח יד להרוויח לעצמו מסתמא תלינן שעשה מעיקרא כדי לחלוק עם בעה"ב דאחזוקי אינשי ברשיעי וגזלנותא לא מחזקי' לשלוח יד במקום שאסור וא"כ ממילא צריך לשלם הריווח שכבר עלה עליו ג"כ ונראה דיכול להחרים על זה. ומכ"ש בנותן מעותיו לשליח או לשותף לקנות ושינה וקנה דברי' אחרי' וטוען שקנה לעצמו דה"ל גזלן ועיי' מרדכי ס"פ אלו מציאות דמ"מ מסתמא אמרי' שעשה לטובת המשלח ושותפו ליתן לו ריווח אם לא יקבל בחרם שעשה ע"מ להרוויח לעצמו ונעשה גזלן עליו ובכל זה אם הוא גזלן עתיק ראוי לקנסו כנ"ל וכל זה בהנ"ל אבל לוה שעיכב המלוה וביטל כיסו אסור לשלם לו משו' ריבית כל זה מבואר ג"כ במרדכי ומהרש"ל שם:

דינים היוצאים מהנ"ל וצריך אני לעיין בתשב"ץ ח"ב סי' רכ"ט בדין שותפי' כה"ג ע"ש:

א' אין בהלואה דין בטול כיס ואסור להזדקק לזה משום רבית:

ב' המפקיד מעות אצל חברו באופן שהי' לו רשות להשתמש אין צריך לתת לו חלק מהריווח:

ג' אם שלח יד בפקדון שלא ברשות אם אינו מקבל בחרם שנתכוון לשלוח יד באיסור אמרינן מסתמא הי' כוונתו לטובת המפקיד וצריך לשלם לו חצי ריווח ויותר נראה להשביעו הסת דרגלי' לדבר הוא ואם מקבל בחרם ואינו גזלן עתיק פטור אבל אי רגיל וסרבן הוא בכיוצא בזה אזי הממונה עפ"י ז' טובי הקהלה והוא אב"ד מופלג יקנסו על חצי הריווח לבעל המעות:

ד' כל זה קודם שתבעו אבל מתביעה ואילך ומברר שיש לו עיסקא להרוויח והוא מעכבו אז ה"ל זה נהנה וזה חסר וצריך לשלם לו פלגא עכ"פ והוא יקבל פלגא בהפסד אבל מ"מ הב"ד יעשו לו דין למהר להוציא פקדונו מידו של זה ואין חלוק בין ברשות לשלא ברשות אלא בשלא ברשות ההפסד על הגזלן ככל המשנה דהריווח לאמצע וההפסד לעצמו:

ה' הנותן מעות לשלוחו ליקח לו פירות או סחורה וישב והלך לו ולא קנה כלום וביטל כיסו אם אין הזיקו של זה ברור אין לו בו כלום אבל אם הזיקו של זה ברור והשליח הי' יכול על זה בודאי ופשע ולא עשה מבואר מהריטב"א הנ"ל שחייב לשלם ולפע"ד כל הפוסקי' מודים לו מ"מ הואיל ולא מצאתי כן להדי' וכן במרדכי דב"ק סי' קט"ו לא משמע קצת כן על כן כשיבוא לידי אראה לפשר ולבצע עכ"פ:

ו' ואם קנה השליח אלא ששינה באופן שנקרא גזלן הרי דינו מבואר לעיל סעי' ג' גבי שולח יד בפקדון:

ז' כל זה אם לא בא השליח בעה"ב לחזור בו משליחתו אבל אם בא לחזור משליחתו הרי דינו ככל מילי כפועל החוזר באמצע היום ותלי' אי הוא דבר אבד או לא ואם מוצא פועלי' ושלוחים אחרים וכה"ג כל זה נלפע"ד ברור להלכה ולמעשה כתבתי פה ק"ק מ"ד עש"ק ט"ו טבת תקס"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קעט

שוכ"ט לי"נ הרב הגאון המופלג ומפורסם כש"ת מו"ה שלמה שלימה משנתו קב ונקי מ"מ ומ"ץ ר"י דק"ק בראד יע"א:

לא לנחת הי' לי יקרת מכתבו המבשרת צרת רבים כי בערה אש ה' בקצינים שבמחנה קדשו ה' ירפא שבר עמו ויבנה חרבות ומיום שחרב בהמ"ק נגזר על בתיהם של צדיקים ועתיד הקב"ה לנחמם כדכתי' כי נחם ה' ציון ניחם כל חרבותי' בב"א:

נפשו היפה בשאלתו נידן שנים שהי' להם בית בשותפו' והי' בו עליו' ותחתיות ועשו ביניהם חלוקה שבכל ב' שנים יהי' לא' דירת התחתונים ולהשני דירת העליונים ואח"כ תחזור חלילה פעם בפעם ואירע שקודם שהגיע הזמן שיחלפו זע"ז שנשרף העלי' ונתקלקל ואין ראוי' לדור נשאלתי ההפסד על מי אם ע"ז שהי' עולה העליות לגורלו או ההפסד לשניהם ויחלקו בדירת התחתונים עכ"ל שאלתו דמר נ"י:

לפע"ד הדין זה א"צ לפנים בב"ב י"ג ע"א בכור ופשוט שיש להם עבד ובהמה טמאה בשותפות עובד לזה יום א' ולזה ב' ימים ומזה למד הריא"ן מיגא"ש דכל דבר שאינם יכולים או אינם לחלוק ולא לדון בדין גוד או איגוד חולקים בזמן ופסקו רמב"ם וטוש"ע וכל הפוסקי' וחלוקת הזמן הוה חלוקה גמורה וקנין ממש למ"ד י"ב אמרי' הוברר הדבר

למפרע שזה חלקו ולמ"ד א"ב ה"ל כאלו לקח קנין פירות על זמן זה אף הגוף נשאר בשותפות אבל הפירות נחלקו בזמן שעשו ביניהם וז"ל הר"ן ר"פ השותפי' מ"ה סע"ב ובודאי יכול אדם להקנות חדש א' לראובן וחודש א' לשמעון ובזמן כל א' וא' קנוי לו לגמרי דהיינו נכסי לך ואחריך לפלוני וכו' יע"ש:

והנה מבואר בגיטין מ"ב ע"א ח"ע וחב"ח נגחו שור יום של רבו לרבו יים של עצמו לעצמו אך המית שור דקא כלי' קרנא משלם חצי כופר ליורשי' וחצי קנס לרבו ויע"ש נמצא בנידון שלפנינו בהפסד גוף הבית שנשרף דקרנא כלי' יהבינן על שניהם אבל הפסד הפירות היינו דירת ג' שנים הוה יום של זה ההפסד לו ויום של זה ההפסד לו ולאחר תשלום ב' שנים אם לא נבנה העלי' עכ"פ יוציא התחתון מדירתו וידור בעל העלי' של עכשיו בתחתי' הבית ב' שנים עד שיבנו שניהם העלי' ויחזרו לקדמותו זהו פשוט מאד ואין כאן מקו' לפלפולו של סמ"ע סי' שנ"א ולא אמרי' אומדנא במכר או ב' שהחליפו ב' חפצים זב"ז ונולד סבה בחפצו של א' מהם אע"ג הכא הוה רק ק"פ מ"מ לענין זה הוה מכר הפירות כמוכר בתי חצרי' בזמן שהיובל נוהג דפשוט אפי' נשרף הבית מ"מ א"צ להעמיד לו בית אחר וזה פשוט ולרוב פשיטות הדברים אין מקום להאריך וה' שנותיו ושנות כל ב"ב יאריך וינוב בטוב ובנעימים כנפשו הטהורה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב ביום א' ארבעים למב"י קצה"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפ

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג המופלא מו"ה שמעון נ"י אב"ד דק"ק ווראדאשא יע"א:

גי"ה הגיעני ונפשו היפה בשאלתו ע"ד א' שמכר סתם יינם בחזקת כשר והלוקח לקח ממנו בהקפה וחזר ומכר בחנות שלו ליחידים הרבה על יד על יד ג"כ בהקפה ואחר שנתברר בעדים והודאת פיו שהכשיל רבים במזיד אמנם הלוקח ממנו שמכר לאחדים הוא הכשיל בשוגג ונסתפק מעלתו איך ומה יהיו תשלומי הלוקח למוכר הראשון ותשלומי היחידי' ללוקח שהוא המוכר שלהם:

במס' בכורות ל"ז ע"א ובגמ' שם מבואר דהמכשיל באי' דאוריית' מה שאכלו אכלו ויחזור הדמים ומה שהשליכו לכלבים ישלמו לו דמי טרפה בזול ומה שנשאר בעין יחזירו לו והרמב"ם המציא מדנפשי' באיסור דרבנן מה שאכלו אכלו ואין המוכר מחזיר הדמי' וכ' ה"ה שלא מצא מקום לדינו של הרמב"ם אלא קצת רמז דמותר לעשות סחורה באיסור דרבנן:

וסמ"ע סי' רל"ד יהיב טעמא באי' דאורי' לא ישלמו מה שאכלו אפילו דמי טרפה משום דרע בעיניהם אכילתם והלואי לא אכלו משא"כ באי' דרבנן וש"ך בי"ד סי' קי"ט סקכ"ז

לא נראה בעיניו ס' זו אלא הטעם דרבנן לא אסרו אי' של דבריהם להפסיד ממון על ידם ושלזה כיון ה"ה הנ"ל כשם שלא אסרו לעשות סחורה באי' של דבריהם שלא להפסיד ממון ה"נ הכא אלו דברי ש"ך וכתב שבזה יתיישב מה שקשה מ"ט לא יחזיר היתר על דמי טרפה אע"כ לא אסרו חכמים איסור של דבריהם להפסיד ממון על ידם:

ולכאורה הי' להביא ראי' ברורה להש"ך שהרי הרמב"ם ס"ל כל אי' דרבנן המה ממש איסורי' מן התורה מסני בלאו דלא תסור ואין שום הפרש וכל הקולות שמקלינן בדרבנן בספיקא ושלא ללקות הכל הוא שכך התנו חז"ל בתקנתם וכך תקנו בקולות הללו ואלו לא התנו הי' לוקי' וגם ספיקא דרבנן כמו ספיקא דאורי' והדבר מבואר בלח"מ ריש הל' ממרים ובשו"ת התשב"ץ בספרו זוהר הרקיע בס' המצות לרמב"ם בשרש ב' יע"ש ובמגלת אסתר וא"כ אין בין אי' דאורי' לאוכל אי' דרבנן הכל משוקץ ומתועב וע"כ כתי' ש"ך שחכמים התנו בתקנתם שלא יפסיד אדם ממון על ידיהם אבל לענין תיעוב האכילה אין חילוק ומוכח כהש"ך לכאורה:

אבל באמת דברי ש"ך דחוקי' בהבנת דברי ה"ה כי מה ענין זה שלא רצו להפסיד ע"כ התירו לעשות סחורה באי' דרבנן והלא כמה ממונות מופסדי' ע"י אי' וחששו דרבנן וכמה בהמות נאכלי' לכלבי' ועוד ומה יפסידו למוכר אי' דרבנן אם לא ירויח לקבל דמי כשרה וראיתי עוד בס' הגאון בס' בית מאיר בש"ע א"ע סי' קי"ו בנושא חייבי לאווין ולא הכיר בה שיש לה תוספת כתובה שכ' שם הר"ן וז"ל שלא הי' הדבר מוטל עלי' לגלות דסברה אפשר שיערב עליו המקח עכ"ל וצע"ג מ"ש במכשיל באכילת טריפה ותי' הגאון וז"ל דבטרפה א"א להקונה לחקור אלא אצל המוכר לכן יש לקנוס המוכר משא"כ בחייבי לאוין דמסתמא מפורסם והי' יכול לחקור תוכל לומר אמרתי מסתמא כיון דלא חקר ערב עליו המקח אע"פ שהוא באי' עכ"ל הרי ע"כ כטעמו של סמ"ע דעיקור הטעם דהאכילה קץ עליו מה שא"כ בביאת חייבי לאוין אלו היתה קצה עליו הי' לו לחקור ש"מ טעמא דסמ"ע אמת:

ולענין קושיתי הא לרמב"ם כל אי' דרבנן אסורי' מה"ת חוץ ממה שהתנו חכמים בתחלת תקנתם לזה י"ל היינו דכ' ה"ה ראי' להרמב"ם מהיתר סחורה באיסורי' מדבריהם דהנה טעם אי' סחורה דלמא אתי למיכל מניהו עי' ט"ז סי' קי"ז סק"א ובאיסור דבריהם לא חשו להכי צ"ל חז"ל התנו בתחלת תקנתם שאם יארע ויאכל בשוגג בלא ידע לא יהי' כאוכל אי' בשגגה ע"כ לא גזרו לעשות סחורה דא"נ אתי למיכל לא עביד איסורא כל כך וממילא אם מכר טרפה דרבנן בחזקת כשרה לא הוה משוקץ אצל האוכל בלא יודעי' וכיון דלא הוה אכילת שיקוץ ותיעוב ממילא צריך לשלם עכ"פ דמי טרפה ומה שקיבל

כבר דמי כשרה אינו צריך להחזיר היתרון דעכ"פ משתרשי לי' להאוכל שהשביע רעבונו כאלו אכל כשרות ועמ"ש תוס' חולין קל"א ע"א וק"ל ונ"ל מכל הנ"ל הוציא רמב"ם דינו דהי' קשה לו מ"ש מוכר טרפות דאמרי' במס' בכורות מה שאכל אכל ואינו משלם לו ומ"ש חייבי לאוין דיש להם תוס' אע"כ מוכח דלא קנסו אא"כ שזה קץ במאכלו וע"כ בחייבי לאוין מדלא חקר ש"מ ערב עליו המקח ומשו"ה צריך ליתן תוס' כתובה א"כ ממילא באיסור דרבנן דמוכח מדמותר לעשות סחורה ולא גזרי' דלמא אתי למיכל ש"מ לא עשאוהו חז"ל כשקץ במה שעבר ואכל א"כ ממילא צריך לשלם עכ"פ דמי טרפות וכשכבר קיבל דמי כשרות אין מוציאין ממנו כנלע"ד להצדיק דברי סמ"ע ודלא כהש"ך:

ולנידון שלפנינו נ"ל נהי אם עבר ואכלו בשוגג ואונס לא הוה כשקץ שכך התנו חז"ל בתקנתם כנ"ל אבל מ"מ כל זמן שלא שתו היין מקח טעות הוה דאלו ידעו חלילה ושקץ להם לשתות סתם יינם ועיי' היטב בלשון נימוקי' ר"פ המוכר פירות:

וכיון דלא קנה הלוקח הראשון דהוה מקח טעות א"כ הלוקחי' השניים מבי גזא דמוכר הראשון לקחו וכדרך דאמרי' גזל ולא נתיאשו הבעלי' ובא אחר ואכלו רצה מזה גובה רצה מזה גובה עי' ב"ק קי"א ע"ב וגם השניים לא קנאו עד שהגיע לבית הבליעה דלא מצי לאהדורי ושם נתחייבו להמוכר הראשון דמי סתם יינם בזול והמוכר תובע ללוקח שלו שיחזיר לו יינו או דמי יי"נ בזול והוא תובע מלוקחי' שלו דמי יי"נ בזול וזה נ"ל פשוט ואחתום בברכה. פ"ב נגהי ליום ה' כ"ח טבת קצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפא

שלום רב לתלמידי הבח' המשכיל המופלא הר"ר הרש שי':

כבר הודעתיו שהגיעני נועם מכתבו ועתה אשיבהו מה שתמה על הבנת המג"א סי' תר"ו דהקורא לחברו ממזר לוקה על שחשדו שעבר על לא יבוא ממזר בקהל ה' ותמה מעלתו א"כ המבייש רווק מאי איכא למימר ועוד איך אפשר שיקרא לו ממזר ולא יפגע בכבוד אבותיו ג"כ ומה לי ממזר או ממזר בן ממזר ומפני כן חשב מעלתו שמ"ש תוס' בקידושי' כ"ח ע"א שלוקה מפני שחשד לחברו שעבר בלאו רצונם חברו אבי המתבייש שעבר לכל הפחות בלאו שבא על הערוה ואפי' חייבי כריתות נמי קאי עכ"פ בלאו אלו תוכן דבריו:

הנה כמדומה לי שכן הבין דבריהם מהר"י מטראני בקידושין שם שהקשה הא אפשר שנשאת עפ"י ב"ד ששמעה בבעלה שמת ועוד אמר לו אכלת חלב ה"נ דלקי והעלה הוא דלקי מלאו דלא תלך רכיל הרי מבואר דפי' ז"ל בכוונת התוס' כמו שפי' מעלתו ולפ"ז צריכי' לומר בשהמתבייש נשוי לוקה שמונים שהרי חשד אבותיו בבא על הערוה ואת זה

שבא בקהל ישראל וזה דוחק. וגם ראיתי ביש"ש פ"ח דב"ק סי' מ"ד בשם ליקיטים וז"ל י"מ עבד הוא רוצה להביאו לכלל ארור כנען לפיכך יהא בנידוי, ממזר הוא רוצה להביאו לידי מלקו' דלא יבוא ממזר בקהל ה' לפיכך יהא במלקות עכ"ל ואינהו הוו בקיאי בתוס' טפי ולדדהו שומעין וכוונתו מבואר שאפי' הוא רווק עכ"פ רוצה הוא להביא עליו מלקות מ' לכשישא אשה אבל על אבותיו כבר כ' מהרש"ל שם מלתא בטעמא בסי' מ"ו דיכול לומר לאו אדעתי רק להקניטך וכ' שם לחלק בין ההיא להההוא דפ"ק דסנהדרי' ט' ע"ב תו' ד"ה עידי האב וכו' משום דלא הי' להם מריבה עם א' מהם לומר עליך הי' כוונתינו ביותר. עוד כ' טעם אחר דאאבותיו יכול לדחות אאמך נתכוונתי ואם יבוא משום אמו יאמר על אביך וזיל הכא קא מדחי באופן שאין כאן פגם על שום משפחה ידועה משא"כ באומר בן ממזר, ומ"ש הר"י מטראני א"כ אכלת חלב נמי האמת כ"כ מהרש"ל שם סי' מ"ד וז"ל לאו דוקא ממזר דינו במלקות אלא כל הוצאת ש"ר שהוא בלאו עכ"ל. ולולי דבריו ז"ל הייתי אומר באומר לו אכלת חלב אפשר שכבר עשה תשובה וכן אבותיו של ממזר אפשר שהי' באונס או עשה תשובה משא"כ מה שהוציא עליו על עצמו שם ממזר הוא פגם מתדבק וחושדו שעתיד לעבור על לאו דלא יבוא בכל שעה לכשישא אשה:

והנה המלקות נוהגי' לפדותו בממון וכ' במהרי"ו סך מ' זהו' וכ"כ רמ"א בח"מ סס"י ב' ובנימוקי מו"ה מנחם מירזבורג כ' בדיני בשת שלו בסוף הספר דין מאן דמתקנס מנה בב"ד סופג מ' מאתים סופג שמנים על כל מנה ומנה ארבעים וכבר עמד בזה בד"מ סי' ב' וע"ש בסמ"ע ולפע"ד שאין כאן מחלוקו' רק אקדים כי מנה הוא מאה דינרים שהוא מאה צוואנציג"ר שהוא שיעור כתובת אלמנה כמבואר בנחלת שבעה ובסוף ספר תשוב' חוט השני ובתחלת חו"י והארכתי בחשבון הזה במקום אחר שעולה הסך הנ"ל לג' זהו' כ' צל והוא קרוב לארבעים זהו' של מהרי"ו אלא דמהרי"ו מיירי במי שעיקור חיובו מלקות ארבעים כמו בעובדא דידי' דר' זימלין עם מו"ה זעליגמן ואם רצה לפדות המלקות בממון משום דממון קיל לי' אז מחמרי' עליו שיתן דוקא מ' זהו' ומו"ה מנחם מירזבורג מיירי מי שעיקור חיובו ממון וממונו חביב עליו מגופו ורוצה ללקות יותר מלשלם ממון אז מחמרי' עליו שאם רק חייב מנה שהוא ל"ג זהו' כ' צ"ל מ"מ ילקה ארבעים וכל זה שלא יהיה חוטא נשכר ועיי' בכתו' ל"ב ע"א מסתפק הש"ס אי ממונא לקולא או לחומרא ויע"ש בתו' ד"ה ואי ממונא קולא הוא וכו' ע"ש:

וביש"ש פ"ח דב"ק סי' מ"ט כ' שמצא בשם הגדולים לפדות המלקות בה' זהו' רייני"ס ומנהג הלכה אפי' בע"כ של המתבייש עכ"ל ולא ידעתי אם ט"ס הוא וצ"ל במ' זהו' או לא כי אותו ספר שלפני הוגה בגליון מהגאון מהר"י פיק זצ"ל ועל זה לא הגי' כלום ואולי

ס"ל למהרש"ל ז"ל דמ' זהו' נגד מ' מלקות כל מקום ומקום לפי מטבע שלו ובפולין סגי במ' זהו' פולניש והזהובי' שבזמנו שהי' מהישנים הי' החצי מזה' של עכשיו והי' כל א' א' משמיני' שבזהוב רייני"ש ונמצא ה' זהו' רייני"ש הם מ' פולניש, אח"ז מצאתי מהרש"ל בתשובה סי' ק"א כתב שמנה זהו' ושחבריו חלוקי' וסוברי' מ' זהו' מפני שמצאו כ' שמנים זהו' וחשבו שהוא על ב"פ מלקיות ולא היא כי צ"ל שמנה ולא שמני' ע"ש א"כ ט"ס הוא בישי"ש וצ"ל ח' במקום ה' ואולי הוא מ' ג' פ"צ:

שבתי וראיתי כי דברי מהר"מ מירזבורג מתפרשי' כפשוטי' ועולי' כהוגן עם שיעורו של מהרי"ו ז"ל כי כל שיעוריהם הי' אז במטבע של רייך שקורין קונפענסיאנס מינץ שכל דינר שקורין צוואנציג"ר יש בו כ"ד צל וה' דינרי' מהם עולים ב' זהו' שקורין פיער אונד צוואנציג גולדען פוס והיודע קצת בטיב חשבון המטבעות ידע זה נמצא כי מנה הוא ממש מ' זהובים:

והקורא לחברו ממזר בן ממזר חייב ב' פעמים מלקות א' משום כבוד אבותיו וא' מפני כבוד עצמו וראיתי במהרש"ל סי' מ"ט קורא תגר על שרגילי' לחלק הקנס לבני ישיבה וכדומה והוא ז"ל גוזר על כל הרואה ספרו שיאמר להמתבייש שהממון שלו הוא לעשות מה שירצה ע"ש ואמנם במהרי"ו סס"י קמ"ז פסק שיתן מ' זהו' לצדקה וכ' שם שר' זעליגמן המתבייש יברור מה לעשות בהם ונ"ל שאין כאן מחלוקות דודאי בפוגע בכבוד עצמו של המתבייש הרי הממון של המתבייש אפי' למשתי בי' שיכרא שפיר דמי כמהרש"ל אמנם בכבוד אבותיו לא יאכל הלה וחדי בבזיון אבותיו אלא כי היכי דלהוי כפרה להמבייש יחלק הממון לצדקה בעבור נשמת שוכני עפר ז"ל ומ"מ טובת הנאה להבן שהוא גואל הדם שלהם ומזה מיירי להדי' במהרי"ו למעיין שם:

עוד מבואר דהפוגע בכבוד שוכני עפר צריך גם תעניות עם המלקות או הפדיון כמבואר במרדכי פ' החובל סי' ק"ה ק"ו מהא דהושחרו שיניו מפני התענית ועיי' גם בשלטי גבורים פ' הזהב דף צ"ד ע"ב וצ"ה ע"א וצל"ע קצת מהמדרש דמייתי שם שאמר הקב"ה למרע"ה שקרא לבני אבות תרבות אנשים חטאים ע"ש וקשה לי הא לפי המהרש"ל הנ"ל דמצי למדחי לאמך נתכוונתי ואם יתבע ביקרי' דאמי' יאמר לאביך נתכוונתי א"כ מכ"ש הכא דהא מרע"ה יכול להתנצל ולומר לאבותיהם של אלו נתכוונתי שהם דור הראשון של מדבר שמתו שבאמת פשטות כוונתו עליהם הי' כמבואר בקרא להדי' ואפ"ה נענש מפני שעכ"פ הי' משמע שעל כל אבותיהם אפילו האבות הראשונים נמי נתכוון מכ"ש הכא וצ"ע:

אחרי כל האמור תבנא לדיננא ה"ה הר"ר איצק שקרא להר"ר משה ממזר בן ממזר לפי דברי מעלתו הי' זה אחרי שהחם לבבו והר"ר משה התחיל במריבה ולפי דברי מו"ה ליזר נ"י הר"ר משה לא טוב עשה בעמיו שהתחיל לחרחר ריב ומדון בין ר' איצק ור' זוסיל ואמר שעשה זה ע"ד שחוק והיתול כמתלהלה היורה זיקים חיצים ומות ויאמר הלא משחק אני וחרחור ריב אפי' ע"ד שחוק לאו מלתא זוטרתי היא ואין שלום יוצא מתוך מריבה ולפע"ד אי הי' קורא לו רשע בן רשע הי' הדין עם ר' איצק דקורין לרשיע בר צדיקא רשיע בר רשיעא אבל מ"מ ממזר בן ממזר שהוא פגם משפחה אין לו רשות לקרותו כמבואר במהרש"ל סס"י מ"ו הנ"ל ומ"מ אין דינו חמור כל כך, ואעתיק לו לשון הרא"ש ז"ל כלל ק"א סס"י א' וז"ל הבנתי אחרי דברי מהר"מ ז"ל שמתחלה כשכ' לקרובי אלכסנדרי הכהן דינא דגמ' הקורא לחברו ממזר לא ידע כן הבריא שהתחיל לחרף תחלה ואלו ידע לא נשתדל בדבר וכו' נמצא מתוך דבריו מוכיח שאין פשעו כמו שאם קראוהו ממזר ואותו לא חרפו תחלה ואזדא לה תקנת חז"ל שקנסוהו ללקות וכו' אך ישומו ב"ד לעג הוריו שקראו ממזר וגם הפגם של לעז שהוציא עליו תחלה וגם ישקלו סרחון המתחיל, עודף על המשיב למי שימצא יותר יתקן וגם אם יבררו שיש תקנות קבועות בעיר על דברי חירופי' יש לו לילך אחר התקנה ולא אחר דינא דגמ' ושלום אשר בהר"י ז"ל עכ"ל ורמזו ברמ"א סי' ת"כ סעי' מ"א ע"ש. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפב

שלום וכ"ט לי"נ הרבני המופלא ומופלג בתורה ויראת ה' כש"ת מו"ה מרדכי ליב נ"י:

ע"ד איש רע מעללים אשר הכה באגרוף רשע בן תורה עד שפוך דם ולהיות בעו"ה ידי יודעי תורה נזדלזלו וחכמת סופרים תסרח ויראי חטא נמאסו רב עוזרי זרוע רשע ואין דורש ואין מבקש והנה הוא אבל על א"וא בתוך יב"ח ומתפלל בציבור בכל יום ומסופק מעלתו אם לענות אחריו אמן יה"ר וקדושה כי כ' רמ"א בח"מ סי' ת"ך שאיש כזה מוחרם הוא ממילא ואין לצרף לעשרה:

אהו' ידידי הנה אמת נכון הדבר אם הדברים כהוייתן האיש הזה מוחרם בחרם הקדמונים עד שיקבל עליו לעמוד לפני עדת ה' למשפט על כל הנעשה אך אין ברכותיו ותפילותיו כתפלת הכותיים שאין עונים אחריהם אמן מפני שמברכי' להר גריזים שהרי ברכותיו ותפלותיו כולם לה' אלא מחמת עונש וקנס נידוהו והחרימוהו חכמינו ז"ל הקדמונים ולא יצורף לדבר שבקדושה ואם יתפלל בחזקה לא יענה הציבור אמן אחריו והכל כדי לרדות ולכוף כאגמון ראשו עד ישוב אך בעו"ה בנידון שלפנינו אשר אין איש שם על לב לענשו ולהפרישו וכל הציבור על ימינו ולשחוק יהי' בעיניו אם יודע שחין

היחידים הללו עונים אמן אחר ברכותיו נמצא הם יפסידו עניית יהש"ר וקדושה והוא יעמוד במרדו ויוסיף חטא על פשע מה בצע בזה יבוא בעל הכרם ויכלה קוצים מכרמו ואין בידינו להעמיד הדת על תלו ואם באנו לדון כמוחרמי' כל המחוייבי' נידוי עפ"י תקנת רבותינו ז"ל בכיוצא באלו בזה"ז לא נוכל להתעסק עם רוב בנין אנשי הדור הרע הזה ויעי' גדולה מזה בסנהדרי' ס' ע"א וברש"י שם ד"ה בזמן הזה וכו' ובד"ה נתמלא וכו' ומבואר התם אי הוה ישראל פקירי ולא הי' יד ב"ד מושלת עליהם נמי הוה דינא הכי וה"נ דכוותי' ומכ"ש בעיר פרוצה אין חומת התורה סובבה מכמה שנים שעזבו הצאן בלי רועה ודבר א' לדור וספינה בלי קברנטה מטורפת בים השגעון אין יד אדם תקיפה שם להרים קרן התורה וע"כ לשום יד למו פי ויעי' פי' המשנה להרמב"ם מס' ע"ז משנה עיר שיש בה ע"ז והוא דף י"א ע"ב וכו' וה"נ דכוותי' נתקיים בעו"ה קללת ישעי' ע"ה וה' יהפך הקללה לברכה בב"א. ולא אפנה על שארי דברי ריבות עמך כמריבת הכהן נבהלתי מראות איך יסכימו קהל ישראל לדחות גבוה מעל גבוה שומר התורה ומורה הוראה בעיר מפני גבוה שבסכים ולא תהי' כהנת כפונדקית והנה מקום עליות לתורה הי' במקום שעלה הגבוה שבסכום הלזה ואז לא הי' הכהן נדחה ממקומו ולא הי' בזה שום בזיון להרב כיון שכבר נהגו שאפי' כהן מאן דהוא קורא תחלה וכל בזיונו של הרב הוא על שזה הגבוה שבסכום דחאו ממקומו שוב אין על הכהן כלום והוא לא ניהג קלנא באורייתא כלל ואם אולי הי' תקנה בקהלה מכבר ומאז שאם יש ג' חיובי' יצא הכהן על כרחו ולא אבה שמוע אז יש לדון אם זה נוגע לדברי מהרי"ק או לא אבל השתא הכא אין זה ענין להמרי"ק ואם אולי הרב בענוותנותו מחל כבודו לגבוה שבסכום א"כ פשיטא שאין לו על הכהן כלום כי כבוד תורתו יכול למחול ולא כבוד כהונתו של זה - ואהרן מה הוא כי תלינו עליו:

ושלא תהי' ביאה ריקנית אזכיר גרגיר א' דברי אגדה שאמרתי זה שבועי' שתיים פ' תולדות בנבואות מלאכי אחרי שהרבה להוכיח שמקריב את הפסח והגזול הקריבהו נא לפחתך שוב סיים בשבחו של אהרן הכהן ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא ולא אאריך בדקדוקי' אך אמרתי הואיל והפסוק המשיל הקרבנו' לקרבן פחה ושר מושל הנה נחזי אנן המקריב לפחה בהמה בחיי' שלימה בודאי אינו ראוי להקריב בעלת מום וכדי בזיון אך אם הוא שוחט הבהמה בביתו ומנתחה לנתחים ומקריב הנתחי' לפני הפחה שוב אין היכר אם הי' מבעלת מום או מתמימה רק שיהי' הבשר שומן ומהודר, ונבוא אל המכוון לדינא קי"ל הני כהני שלוחא דרחמנא נינהו נמצא המקריב קרבן מוסר הבהמה שלימה להקב"ה ונותנו לשלוחו ולטבחו שהוא הכהן ויערכנו לפני רבו

ית"ש ונמצא הקרבן הוא הבהמה בשלימותה ואם מקריב בעלת מום נאמר הקריבהו נא לפחתך אך ישראל הוה ס"ל כהני שלוחי דידן וחושב שהכהן הוא הטבח שלו ויפשיט וינתח וירחוץ הקרב וכרעים הכל בשליחותו של בעל הבית ושוב מקריב להק"ב הנתחים המופשטי' והנרחצים ואין היכר בין בעלת מום לתם ואין כאן משום הקריבהו נא לפחתך אך לעומת זה יש כאן בזיון התורה כי היתכן אותו שבט חסידיו שבחר בהם הקב"ה לבקש תורה מפיהם ויורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל הם יהיו עבד לעם הזה להפשט וניתוח בהמתם וכדי בזיון וע"כ הכהני שלוחי דרחמנא וא"כ הדר נימא הקריבהו נא לפחתך והיינו דסיים קרא ותורה יבקשו מפיהו וא"כ ממילא מוכח כי מלאך ה' צבאות הוא מלאך פי' שליח ה' צבאו' ולא מלאך ושליח דידן וא"כ הקריבהו נא לפחתך וק"ל הכ"ד א"נ. פ"ב כאור בקר יום ה' טו"ב כסליו תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סיפר מפפד"מ:

תשובה קפג

שלום וכ"ט לידידי ורב חביבי הרב הגאון המופלג המאה"ג המפורסם כערוגת הבשם כש"ת מו"ה משה פערלס נ"י אב"ד ור"מ דק"ק א"ש יע"א:

יקרתו הגיעני נידון ראובן שחל"ח והניח בן זכר א' וב' בנות א' נשואה ובאה בשח"ז כנהוג וא' פנוי' ומגיע לה פרנסת נדן ולפי אומד שהשיא הראשונה מגיע לה יותר מעישור נכסי ולפי דברי ח"מ וב"ש סי' קי"ג שהוא עפ"י דברי מהרי"ק שורש ע"ח דאין מנכין משח"ז אלא לפי ערך עישור נכסי והיתר על זה מוטל על האח ורצה פאר רום מכ"ת לומר דעכ"פ לא יותן לה אלא לפי שיעור הנכסי' של עכשיו אחר שלקחה הבת חצי חלק זכר דממנ"פ אי הלכה דמוסיפי' על עישור נכסי א"כ תגבה גם מחלק ח"ז שנטלה הנשואה ואי אין מוסיפין א"כ פשיטא שאין עליו ליתן אלא כפי שיעור עישור נכסי ועוד כ' שיאמר להנשואה קים לי כהך דיעה דמוסיפי' ונגרע כח הנשואה אלו דבריו ודברי חכמה הם כראוי לגברא רבא דכוותי':

אמנם מ"ש שיטעון להנשואה קים לי כפוסקי' דמוסיפי' כיון שהוא מוחזק בנכסי' מחמת ירושתו לא נהירא למיטען קים לי להחזיק לזכות לאחר כי בא להחזיק נכסי' להוסיף לאחותו הפנוי' ולא להחזיק לעצמו וא"כ אדרבא בעלת השטר מוחזקת בשט"ח שלה אשר הוא מחוייב לשלם חצי חלק המגיע לחלק ירושתו והוא יכול לפטור עצמו מהפנוי' בעישור נכסי בטוענו קים לי דהלכה דאין להוסיף וככה תטעון אחותה הנשואה באמת אלא שמהרי"ק כ' שמ"מ כיון דבע"ח דאחי הוא ולא דאחותה הנשואה ע"כ עליו מוטל לעשות הישר והטוב ולא יטעון קים לי נגד הפנוי' ויוסיף לה אבל לגרוע מחוב שטח"ז א"א הלא תאמר לו טעון קים לי כהפוסקים שאין מוסיפי' ואי משום ועשית הישר והטוב

קדש השם בשלך ולא בשלי וא"כ בשום אופן לא מצי לגרוע כח שטח"ז בטענת קים לי ויעי' אורים סי' ס' סקי"א:

ומכ"ש בנידן שלפנינו שכבר נישאי' א' וגולה אומדנא דילי' נהי דמלשון הרא"ש בסוף דבריו משמע אפי' בניסת פליגי הגאונים מ"מ מסתימת רוב הפוסקים משמע בניסת מודי' כ"ע דנותני' אפילו יתר מעישור נכסי כמ"ש דרישה בשם מהרש"ל וכאשר תלה לי' כיפי' בט"ז א"ע סי' קי"ג יע"ש ולפע"ד להוסיף קצת ראי' דהרי הגאון השני כ' דר' יהודה סתם אמר אם נישאת הראשונה ואינו מחלק בין פחות ליתר מעשור נכסי וק' מאי מייתי ראיי' מר' יהודא וכי הגאון הראשון לא ידע זה אלא ס"ל סתמא כפרושו סמך עצמו אדאמרי' לעיל דלא ליעבר אחסנתא טפי מעשור נכסי וא"כ מאי מייתי מר' יהודא טפי ה"ל לאתויי משמואל שאמר שמין בשל אב ואמורא צריך לפרש דבריו ש"מ בין לפחות בין להוסיף קאמר אע"כ הכי כוונת הגאון לומר הלא ר' יהודא מיירי בניסת ואמר סתם שגם הגאון הראשון מודה בו שאין לחלק בין להוסיף ובין לגרוע על עשור נכסי דאין לומר ר' יהודא סמך עצמו אעיקור דינא דלא ליהוי עיבורי אחסנתא טפי מעישור ז"א הרי חזינן שהאיש הזה לא חשש לכך בבתו הראשונה והעביר אחסנתא טפי מעישור אע"ג די"ל נהי שעשה שלא כהוגן פעם א' לא נעשה אנחנו שלא כהוגן ואולי אלו הי' חי הי' חוזר בו מ"מ לא ה"ל לר' יהודא לשתוק מלהודיענו זה דסברא זו איננו פשוטה כל כך ומדסתם ר' יהודה ע"כ גם הגאון הראשון מודה דבניסת מוסיפין וא"כ קאמר הגאון השני גם שמואל דקאי אדר' יהודא והוציא ממנו דאפי' בלא ניסת נמי אמרינן בשל אב ע"כ בכי האי גווני דמיירי ר' יהודא קאי שמואל ואפי' להוסיף ואמנם על זה פליג הגאון הראשון וס"ל דשמואל לא איירי להוסיף אבל בניסת לא פליגי:

ובכנה"ג הקשה דברי הראב"ד דמייתי הטור ואפי' לא הניח האב אלא כשיעור מה שנתן לראשונה נותני' הסך לשנייי' והבן אין לו כלום והמרי"ק מייתי בשם הראב"ד דמשערי' לפי שיעור הנכסי' ע"ש ואי מחלקי' בין כבר השיא הראשונה ובין אומדנא בעלמא לק"מ ודברי ב"ש סקי"ג דחוקי' ולפ"ז מ"ש רמ"א פלוגתת הרא"ש והגאונים היינו בלא השיא ושוב כ' אפי' אין כאן אלא מה שנתן לראשונה היינו בשכבר השיא ונתן לראשונה פסק סתם כהראב"ד בלי פלוגתא ומ"ש אח"כ וראוי לאומד כפי הממון שהוא סברת מהרי"ק ע"כ חוזר אפלוגת' דלעיל ובשלא השיא ויעי' בס' בית מאיר וע"כ נלע"ד דבנידן שלפנינו שכבר השיא א' שאין לפחות מהשני' אפי' להוסיף על עישור וקרוב לודאי שגם שטח"ז יתן להוספה כיון שהשיא אך בזה יש לעשות פשר דבר בין אח והנשואה אבל הפנוויי' לא תפסיד בשום אופן לפע"ד דלפי אומדן הממון שהי' לו בשעה שהשיא הראשונה ולפי

ערך שהניח עתה אפי' להוסיף ואין זה משום ועשית הישר והטוב אלא קרוב לעיקור הדין כל זה אם דעתו הרחבה מסכמת:

מ"ש כיון שנתן לראשונה שח"ז ינתן גם לשני' לא נהגו כן והטעם נ"ל כיון שכל עצמו לא נהגו האחרונים זה אלא משום איבה שלא יאמר הבעל לאשתו שהוא אינו חשוב אצל אבי' כבניו שהרי אינה עתידה לירש ע"כ תקנו להרבות אהבה ביניהם ויעיי' בס' נחלת שבעה סי' כ"א סעי' ד' אות ב' ועיינתי בפנים בשאלות ותשובות מהר"מ מינץ סוף סימן מ"ו והיא מגומגמת קצת אי אפשר לעמוד על אופי' יעיין שם מכל מקום לפי טעם הנ"ל לא שייך אלא בנישאית בחיי האב אבל הנושא יתומה לא שייך טעם הנ"ל ואי משום שנותן עיניו החתן בריבוי הנדן ע"י השטר ההוא ז"א דידוע דשטר ח"ז של אלף זהו' אינו שוה בשעת נישואי' אפי' מאה זהו' דספיקות טובא איכא טפי וטפי מכתובה שמוכרי' בטובת הנאה מפני ספק כ"ש זה ומעתה אם קבלה הראשונה עתה בשעת שיורדי' לנחלה סך אלף זהו' מ"מ בשעת חתנותה לא ניתן לה מאבי' אלא שטח"ז שהוא שוה בעיני החתן רק מאה זהו' ולא קפוץ עלי' אלא לפי חשבון שיווי השטר ואם נותני' עתה להפנוי' אלף זהו' מזומני' הרי עתה הרויחה הרבה בענין קפיצת בחורים שישאו אותה וזה איננו באומד האב ואם נאמר נשער כמה הי' שוה השח"ז בשעת נישואי הראשונה וניתן לה כל כך מי ישער זה ואין לנו רשות לדון בדמיונות מה שלא נזכר בגמ' בעישור נכסי ואי משום שינוי בין הבנות כי למה תרויח הראשונה במה שקדמה ונישואי' ולמה לא תטול זו כנגדה אין זה עול כי כך מצינו בש"ס ב"ב קל"ט ע"א ופסקו בטש"ע סי' רפ"ו ס"ג יע"ש ואין כאן משפט מעוקל כנלע"ד טעם המנהג הנראה לענ"ד כתבתי וה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות הכ"ד א"נ. פ"ב כאור בוקר ליום ו' עש"ק כ"ח שבט תקצד"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קפד

שלום וכ"ט לידידי ה"ה הרב המאה"ג החרוץ ושנון המופלג כש"ת מו"ה משה אלי' אב"ד דק"ק קערעסטור יע"א:

גי"ה הגיעני ע"ד תקלה שיצאה מת"י אשה שהניקה בנה בן ט"ו ימים ולקחתהו על ידי' להניק כדרך כל הנשי' הלוקחת ילדיהן חובקת בזרועותי' ויהי בחצי הלילה ותיקץ משנתה ותבט אל הילד והנה מת עכ"ל שאלתו והנה מ"ש להקל בתשובתה הואיל והוא בתוך שלשים והוא ספק נפל לע"ד זה אינו כלום דבאכלו ארי כ"ע לא פליגי דחי הוא והכי קיי"ל ספראד"מ ויעי' שם פלוגתת רז"ה ורמב"ן ובר"ן שם ולא מיבעי' אי ידעי' בודאי שאמו חנקתו ה"ל כאכלו ארי אלא אפי' אי ספק דלמא פיהק ומת או חנקתו אמו

מ"מ תלינן דע"י חניקה מת דרוב ולד מעלי' ילדן ועי' תוס' חולין י"ב ע"א אבל מטעם אחר נראה לי להקל דבתשו' מהרי"ל סי' מ"ה שם נאמר סתם אשה שמצאה אצלה ולד מת וכו' י"ל היינו שהשכיבה הולד על צידה והי' לה להניחו בעריסה שלו ולמה לה להשכיבו אצלה ואדם מועד לעולם דה"ל לעיונא אבל אשה זו לקחתו בין זרועותי' להניקו ונאנסה באונס שינה ותחילת לקיחתו הי' לטובתו לצורכו להניק ועדיין דדי' בין שיניו ונאנסה בשינה ה"ל אונס ולא שוגג והלא חז"ל פטרו מגלות הרופא שהמית החולה ומכ"ש הכא מ"מ תעשה קצת תיקונים אבל לא להחמיר בתענית ובפרט אחר הלידה וה' הטוב יכופר בכל יא"צ של התינוק בכל שנה תעשה שום דבר טוב לתיקון נשמתו וסר עונה וחטאתה תכופר וה' ירפא שבר עמו וישמח נפש עגומה בשמחת בנים ובני בנים הכ"ד. פ"ב יום ה' כ"ה שבט תקצג"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפה

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המופלא ומופלג בתורה ויראת ה' כמו"ה יוסף נ"י אב"ד דק"ק לוג יע"א:

גי"ה הגיעני נידון ישראלים סוחרי בהמות המוכרים העגלים לנכרים ואחר שסרסם הנכרי ע"י פעלי' אותם המסרסים חוזרים ולוקחי' וזהו דרך הערמה אי שפיר דמי או לא והעלה מעלתו לדינא שאין למחו' ע"י אמירה לנכרי והוא אומר לנכרי אחר ומכ"ש דאיכא מכירה יפה כיון ומ"מ א"א לבהמ"ד בלא חידוש אבאר דין זה על בריו בעז"ה. במס' ב"מ צ' ע"ב מבואר דסירוס ע"י נכרי אסור ממ"נ אי הלכה כר' חידקא כן פסק סמ"ג דב"נ מצוה על הסירוס א"כ הוה לפני עיור דאורייתא ובראותי נפלאתי על תשו' פני יהושע חי"ד סי' י"ד שכ' דאחר מתן תורה שהתיר להם ז' מצות שוב ליכא לפני עיור דאוריי' במכשול ב"נ ותימא הא מסקי' בע"ז שהתיר להם שלא יקבלו שכר כמצווה ועושה אבל מיענשו עליהו נמצא המכשילי' נותן מכשול לפני עיור ונהי ממונם התיר לענין אם הזיק שור ישראל לשל ב"נ אבל להכשילם בעבודת ה' מי התיר אדרבא מצוה להורותם כמ"ש רמב"ם פ"י ממלכים עכנלע"ד וודאי איסור דאורי' הוא למאן דפסק כר' חידקא דב"נ מצוה על הסירוס ואי אין הלכה כר' חידקא א"כ אי' דאוריי' ליכא בסירוס אבל איפשטא איבעי' דבכל אי' לאוין אסור אמירה לנכרי מדרבנן מיהת:

ובתה"ד סי' רצ"ט כ' דלמאן דחייש לר' חידקא אסור למכור לנכרי' דידעי' שמסרסו מיהו אם הוא עצמו אינו מסרס אלא ע"י שלוחו הוה לפני דלפני לא מקפידין דגוי הראשון אינו עובר במה שגוי שלוחו מסרס דאפשר שגם בגוי אין שליח ל"ע דהא בעלמא אין שליחות לגוי ובית שמואל סס"י ה' במ"כ שגה בכוונתו וכבר נתעורר בזה באבני מילואים אלא

שלא יי"ח ביאור וביאורו דס"ל לתה"ד גוי לגוי נעשה שליח אלא מספקא לי' כיון דאין שליח לד"ע מגז"ה הוא לא מסברא א"כ בישראל גזר הכתוב ולא בגוי דאפי' לדבר עבירה נעשה שליח או דילמא כיון דעיקר שליחות איננו בגוי רק גוי לגוי נעשה שליח א"כ נילף ק"ו השתא ישראל דעיקור בדדהו כתיב מיעט רחמנא דבר עבירה משליחות מכ"ש בב"נ זהו ספיקו משליחות של תה"ד:

והנה בח"מ סס"י שפ"ח פסק עפ"י תשב"ץ דישראל שגילה מטמונים של ישראל חברו לפני מסור מפורסם שידוע שימסרנו לגוי חייב דלא שייך אין שליח לדבר עבירה שידע שחברו עובר בודאי וש"ך השיג דאין הלכה כתשב"ץ דלעולם אין שליח לד"ע סתמא יהי' באיזה אופן שיהי' וכ' שם הקצ"ח משום דשליח לד"ע גז"ה ולא מטעם דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעי' ע"ש והנה לע"ד דברי רמ"א שם אמתיים להלכה לא מטעמי' של תשב"ץ אלא הוא גופי' מסור שהרי מסר חבירו ביד אנס מה לי אנס ישראל מה לי אנס גוי ודואג האדומי שמסר דוד לשאול הי' לו דין מסור והראשונים כתבו שהשבטים דנו ליוסף דין מסור שהלשינם ליעקב אלא שמלשין לגוי חייב אפי' לא מסר אלא ממונו דממילא ה"ל נפשות כתוא מכמר משא"כ מלשין לישראל צריך להיות מוסר גופו לאנס והכא שמסר לישראל המוסר לגוי ומפילו לתוא מכמר הראשון עצמו מסור הוא אפי' יעשה המעשה ע"י גרמא דגרמא ושליח שליח ורוב מוסרי' לשלטון אין השלטון בעצמו עושה מעשה אלא עי"ז מסתעף וע"י שלוחיו מ"מ ה"ל מסור וה"ה הכא ודברי רמ"א נכונים מ"מ נלע"ד גבי סירוס דגוי נהי אין שליח לד"ע לא שייך מגז"ה מ"מ מסברא הוה שייך מטעם דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין אין שליח לד"ע אפי' בגוי אך כיון שידעי' שבודאי יעשה ולא ישמע לדבריו אפינו נודיע לו הדין לא יקבל ולא יאמין א"כ הדרה דברי התשב"ץ הנ"ל דאין שליח לד"ע לולי גז"ה ובזה נסתפק תה"ד הנ"ל:

אמנם כבר החליט בפשיטות בתשו' פני יהושע הנ"ל דאין צריך לחוש לדעת יחידאה דרוב פוסקים וממש כולם פסקו דלא כר' חידקא דאין בן נח מצווה על הסירוס ויצורף לזה עכ"פ ספיקו של תה"ד אולי אין שליח לד"ע ועוד כמה פוסקים דגוי לגוי לא נעשה שליח כלל כמ"ש מג"א רס"י תמ"ח ודלא כש"ך ח"מ סי' רמ"ג סק"ה וא"כ מטעם זה יש להתיר:

אך האיבעי' איפשטי' לחומרא דגזרו אמירה לנכרי בכל איסור לאוין שבתורה והנה הגאון חו"י שאל מהגאון עבודת הגרשוני אי שרי אמירה לנכרי שיאמר לנכרי שיעשה בשבת וצ"ל דשאלה הי' באופן שגוי האחרון אינו יודע שעושה ע"ד ישראל דאם עושה בשבת ע"ד ישראל אסור ליהנות ממנו אפילו בלא אמירה והנה הגאון עה"ג פשיט לי'

לאיסור מסוגי' פשוטה שבת ק"נ לא יאמר לחברו לשכור לו פועלי' והיינו חבירו נכרי' ותשו' זו נדפסת בתשו' חו"י סי' מ"ט והגאון חו"י שם בתשו' סי' נ"ג השיב דלשכור פועלי' וכיוצא בו פשיטא לי' דאסור רק לעשות לו מלאכה דאורי' קיל לענין זה ומספקא לי' ולא איפשטא ויען דבריו קשים להבינם למי שלא ראה דברי רמב"ן פ' אמור שדעתו כך מ"ע של תורה תשבות היינו שלא יהי' כיום החול לשכור פועלי' ולפתוח ולמכור ולהעמיס משא על החמורי' שכולם אין בהם מלאכה ממלאכת המשכן שיש בהם סקילה אם המשא אינו מרשות לרשות וכל מעשה החול אסור מן התורה כמ"ע דתשבות והיינו שבות דאורייי' וחכמי' הוסיפו מדבריהם שבותים דרבנן אבל עיקר שבות הוא דאורי' נמצא מה שהי' במשכן חשיבא אותו נקרא מלאכה וחייב סקילה אפי' דבר שאין בו יגיעה ועמל אפי' תענוג יש בו להדליק נר ולהחם לו חמין וחייב עליהם סקילה והיגיעות והעמל שאין בהם מלאכה ממלאכת המשכן הם בעשה דשבות וכן מבואר דעת רש"י בשבת קי"ד ע"ב ד"ה אלא לא לקניבת ירק וכו' ע"ש וכן נ"ל להוכיח ממ"ש תוס' בשבת ק"נ ע"ב ד"ה במחובר וכו' דביבשו לגמרי הן ועוקציהן מותר לתלוש בשבת ולפ"ז ק' ש"ס חגיגה י"ז ע"ב איזה חג שאתה קורא וקוצר וכו' וק' אמאי לא הא משכחת בשדה שיבש לגמרי הן ושרשיהן וקאמר לא תכלה פאת שדך ומיירי שאינו מיפה הקרקע כגון שמניח שרשי השבלי' בקרקע כדרך הקוצרים אע"כ נהי תולש פרי אינו חייב משום קוצר משום שיבש היא ועוקצה אבל לקצור כל שדהו ולהניח פאה שם זה אסור מטעם תשבות כעובדא דחול:

והשתא הא דכתי' ממצוא חפציך הנביא לא חידש דבר אלא דאורייי' היא כל עמל ויגיעה כעין עובדא דחול ועלי' קאמר ודבר דבר שאותן הדיבורים ג"כ אסורים מה"ת שלא ישב כל היום לחשוב חשבנותיו ולדבר מעניני שכירות פועליו גם זה כ' רמב"ן שם שאסור מה"ת והשתא קאמר הגאון חו"י שמאומר לחברו גוי לשכור לו פועליו שאסור משום שהיא גופי' אי' דאורי' אפי' אמירה דאמירה ע"י מאה כי מיבעי' לי' לומר להדליק הנר שדיבור זה איננו אסור מה"ת אלא מדרבנן אי שרי ע"י אמירה לאמירה או לא גזרי בכי האי גווני ולא איפשטא ונ"ל בדרבנן והפ"מ להקל:

אך עומד לעיני מה שהקשה הגאון פני יהושע בתשו' הנ"ל תיפוק לי' משום שליחות לנכרי להחמיר למ"ד אי אינו בר חיובא יש שליח לד"ע ויפה כ' בית מאיר דלענין שבת לק"מ קו' זו דלא שייך שליחות במאי דתלי' בגוף איברי אדם כשם שא"א לומר שיניח ראובן תפילין על ראשו עבור שמעון ה"נ התורה אמרה למען ינוח וישבות איברי ישראל לא שייך באיברי גוי שלוחו כמותו ואמת נכון הדבר אך בשארי לאוין ק' כנ"ל ואני אומר

דבר זה אינו תלוי בפלוגתא הנ"ל כלל דאפי' אין שליח לד"ע ואין שליחות לנכרי אפי' להחמיר היינו שיהי' שלוחו כמותו אבל פשיטא שאסור לעשות שליח לעבור על מצות ה' ול"ד למ"ש בי"ד סימן ק"ס תשו' רש"י דהמלוה ע"י שליח אין כאן אי' ריבית משום דאין שליח לד"ע וליכא אפי' איסור התם א"ש כיון שאין שליח לד"ע ולא נעשה כמותו א"כ לא בא הריבית מיד הלוה ליד המלוה וממילא אין כאן אפי' נדנוד איסור וכל זה בריבי' אבל בעלמא ק' כנ"ל [עח"ס חא"ח סי' פ"ד]:

ובאמת ברור היינו טעמא דפירש"י ב"מ צ' חסום פרתי ודוש דשה שלך ופי' הראשונים בשיטה מקובצת דמוכרח כן מדלא אמר ש"ס חסום פרתך ודוש שלי אע"כ בדישה של גוי ומיירי שהישראל מרויח ע"י זה שכר הבהמה שגוי מרבה לו שכירות כ"כ נימוקי מ"מ ק' אהש"ס גופי' מ"ט לא נקיט האיבעי' בפרת גוי ודשה של ישראל אע"כ משום דזה אסור משום שלוחו ורק בדישה של גוי ושכר פירות ישראל ונותן לו רשות לחסום להרבות שכרו בזה אין הגוי נעשה שלוחו בהא קאמיבעי' לי' ופשיט מסירוס דהתם מדעתם עשו לטובת ישראל אבל שלוחם לא נעשו ואם זה אסור ה"ה פרתי בדישה שלך ולק"מ קו' מהרש"א וא"כ בסירוס אפי' אמירה דאמירה הי' אסור אך ע"י שמוכרים להם וחוזרים וקונים מהם אין למחות בידם במקום הפ"מ:

ועתה אבוא על סדר דבריו בפלפולא מ"ש דילמא לא נמעט מדישו דישת גוי כדרך שנמעט דישת הקדש דהרי מרעתו ממעטי' בכל מקום הקדש והגוי, אה"נ אי הוי כתי' דיש לרעך אבל דישו אשור קאי דישו שהשור דיש ואתי' וי"ו דדישו לרמז דיש הראוי לו לשור לאפוקי אי' הנאה ואיך ימעט גוי מזה ומעלתו לא עיי' מ"ש תוס' בזה ד"ה והדשות וכו' וקו' תוס' ארש"י י"ל עפ"י מ"ש תוס' בכורות ט' ע"ב ד"ה ותנן דכוונתם דאע"ג דממון בעלי' הוא ואי הוי כתי' לכם הוי מקרי לכם מ"מ ערסותיכם לא מיקרי אלא כדרך עיסה של אדם שמותר לו באכילה וכן שללה משמע כרוב שלל וכן דישו משמע כרוב דיש שמותר לאדם ולזה נתכוון רש"י ופי' ג"כ כתוס' דישו הראוי לו ומ"מ צריך לזה כרוב דיש וכתוס' בכורות ואין להאריך ומ"מ קושייתו תו לק"מ:

ומ"ש תיפוק לי' דגזל גוי אסור כי היכי דאמרי' גבי פועל ושוב תי' מקשי' נחסם לחוסם אולי חסר בדבריו שורה א' כי א"א להבין קושי' שלו ותירוצו קרא כתי' פועל אוכל ואסור ליתן בכליו וממעט קרא גוי דמותר ליתן אפי' לכליו הא דמותר לאכול פשיטא ק"ו בשל ישראל אוכל בשל גוי מיבעי' אלא הא דאסרה ליתן אל כליו מזה ממעט גוי ואהא שקלי' וטרינן אי גזל גוי מותר פשיטא דמותר ליתן אל כליו וא"כ הכא בבהמה שמותרת לדוש אצל גוי בלא חסימה ותאכל מתבואתו פשיטא אפי' גזל גוי אסור מ"מ

השתא בשל ישראל אכלה בשל גוי מיבעי' ולא אתי ש"ס אלא לומר דאסור אפי' לחסום פרתו של ישראל בדישת גוי והאי מנא למילף מפועל ונחסם וחוסם מה ענין להכא, ע"כ חסרי' איזה תיבות בדבריו יבאר דבריו ואעיי' עליהם, מ"ש ברש"י דפי' דישה שלך כבר כתבתי פירושו לעיל:

מ"ש רש"י בע"ז נ"א דפי' סריס מחמת חולי משום דנח זקן הוה ואפשר נמי סריס מחמת חולשא אבל מחוסרי איברי זרע לא הוה ומסתמא אתך כמותו אע"פ דלא דרשי' עתה אתך בדומה לך מ"מ כל מה דאפשר כפשוטו מפרשי' וכמדומה לי שכבר ראיתי במפורש א' ואינני זוכר עתה ואין פנאי לבקר בספרים בשביל דיוק הלז: מ"ש מראב"ד פ"א מכלאים אם כי הרא"ש מייתי מראב"ד תמים דעים וזהו הראב"ד בהשגות ותרי ראב"ד היה מ"מ נ"ל פשוט דט"ס הוא בהשגה דפ"א מכלאים וצ"ל דאיבעי' איפשטא לחומרא כמ"ש ר"ן פ' תולי' דמייתי כ"מ שם והיינו לשיטת רמב"ם הקשה דס"ל דלא כר' חידקא א"כ איפשטא איבעי' לחומרא ומשו"ה לא הקשה מל"מ סוף הל' שכירות אלא מסמ"ג ולא מראב"ד בהשגות כי ט"ס בלי ספק ומה שתי' שעה"מ וכן בעצי ארזים דסמ"ג לטעמי' דס"ל לא יֵעָשה לאסור מלאכות גוי דבריהם מאוד תמוהים הא האי מכילתא בפ' בא גבי י"ט של פסח ואהאי קרא קאי ושם הביא רש"י והאריך רמב"ן נמצא עיקר קרא באיסור לאו כתי' איך קאמר ש"ס שבת דאיסור סקילה הא קרא בלאו כתיב ומה שנלע"ד בישוב סמ"ג דהנה החוסם פרה עובר משום צער בעלי חיים דאוריי' אע"ג מה שאנו עושי' לצרכינו ליכא משום צער בע"ח כמ"ש ד"מ שם בא"ע סס"י ה' לענין מרוטת הנוצות וכ"כ רמב"ן בפרק שילוח הקן מ"מ השתא דאסר רחמנא לחסום מגזירת הכתוב העובר וחוסם עובר גם על איסור צער בעלי חיים והשתא הה"נ אם אסרו חז"ל אמירה לנכרי אע"ג דמדרבנן בעלמא אסור מ"מ ממילא אי עבר אדרבנן עובר על צעב"ח דאורי' והשתא הוה איבעי' בס' דאורי' אי אית בי' משום צעב"ח או לא וגם בזה א"ש דקבעי' בפרתי ולא בפרתך דבשל גוי אין אי' צעב"ח מוטל על ישראל שאין מזונתה עליו והשתא דלא איפשטא ס"ל לסמ"ג אזלי' להחמיר:

מ"ש משס"ז זבחים ק"ט ע"א אמר רבה ולאורינהו שרי אדרבה משם מוכח אי' אמירה דפשיטא לאורינהו שרי השתא דבר עבירה שרי מכ"ש לאורינהו דרכי מצוה שהם עובדי' בו ה' לריח ניחוח לפניו פשיטא דשרי ומצוה איכא אע"כ בעלמא גזר רבנן וקמ"ל הכא במקום מצוה לא גזר ולא דמי לשבת אע"ג גוי ששבת חייב מיתה מ"מ אסור לומר בשל לך התם לא צריך ליחד לו מלאכה אלא ילמדנו לעשות שום מלאכה היום לפטור מחיוב מיתה אבל סדר הקרבה צריך לעמוד אצלו ולהורות לו דינים ובהא לא גזרו רבנן:

מה שמצא בס' נתיב עולם דאע"ג דאיבעי' לא אפשטא מ"מ לכתחילה אין לעשות כן משמע בדיעבד אי עביד לא קושי' לי' נכון הוא:

מה שנסתפק אי אשה מותר לסרס אחרי' אין ספק שאסורה ואעתיק לו לשוני בחי' מס' שבת קי"א. מ"ש שיעור קטן בב"נ כבר הארכתי בתשו' אחרת כל שאין דעתו שלימה משא"כ בישראל הל"מ ובעי' ב' שערות אחר י"ג שנים:

העתק מחי' למס' שבת דף קי"א:

הנה בפרישה מייתי אסור לסרס אחר סירוס מדכתי' לא תעשו לשון רבים לחייב שניהם עי' כיוצא בזה ס"פ אותו ואת בנו גבי לא תשחטו ושלהי מכות גבי לא תקיפו ובקידושי' גבי איש אמו ואביו תיראו ואמנם טו"ז הקשה הא בש"ס מייתי לי' מנתוק וכרות וראיתי בת"כ פ' אמור דרוש אחר לא תעשו להביא מסרס בעל מום פי' דה"א הואיל בעניני דקדשי' כתיבי דוקא תם ולא בעל מום קמ"ל וצ"ע דהא אפילו כלב מרבי' לאיסור והנה אי' שם פלוגתת ת"ק ור' יהודא דר"י פוטר נקיבה מסירוס משום דכתי' משחתם בה"ם למעוטי נקבה וכבר כתבתי בתשובותי במקום אחר [עי' ח"ס אה"ע ח"ר סי' כ'] דרוצה לומר בהם אאיברים הנזכרים במעוך ונתוק וכרות שהם בגיד וביצים בהם שייך סירוס ולא באיברי נקיבה כגון נטילת האם וכדומה ות"ק פליג ופסק רמב"ם כר' יהודא ובזה ישבתי קו' עצי ארזים דליחשב מתני' דקידושי' כ"ט ע"א גם חוץ מסירוס כמו דחשיב לא תקיפו ובל תטמא למתים והא"ש דאשה לא אימעט אלא איברים אחרים שאינם גיד ובצים וממילא לא שייכי באשה ומ"מ נ"ל לר"י איצטריך לא תעשו לשון רבים לחייב גם אשה המסרסת את הזכר דה"א כל דלית בסירוס של עצמו ליתא בסירוס חבירו וכדפליגו לענין אשה המקפת אחרים אי חייבת הואיל וליתא בהקפה דנפשה וכדאמרי' שם בקידושי' גבי פדיון בכור משו"ה איצטריך לא תעשו לחייב א' זכרים וא' נקבות המסרסות זכרים אחרים ועל שניהם הוא אומר לא תעשו כדדרשי' גבי תיראו על שניהם אומר תיראו וא"כ לית לן דרשא לחייב מסרס אחר מסרס משו"ה איצטריך למילף מנתוק וכרות ומדסתמא דתלמודא מייתי הך ש"מ הלכה כר"י דפוטר איברי נקבה ומשו"ה פסק רמב"ם כן הכ"ד. פ"ב עש"ק ג' כסליו תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפו

שלום לי"נ הרב הגאון המופלא ומפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה סענדר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק רעכניץ יע"א:

אחר שמצאתי עצמי כעת קצת מופנה ראיתי לעיין בעיון כל דהוא בדבריו הנחמדים במ"ש ופסק בשטח"ז שלא נכתב בתורת חוב אלא שתטול כחצי חלק א' מבניו הזכרים

והורה מעלתו שאם לא תברר שהי' אלו הנכסי' בשעת הקנין לא תטול דה"ל דבר שלא בא לעולם והנה דבריו ברורי' כשמלה ממ"ש להדי' בש"ע א"ע סימן ק"ח ובחו"מ סי' ר"פ:

איברא לפי הנהוג שכותבי' שלא תגבה כ"א חצי מטלטלין לא מקרקעי וא"כ לפי מ"ש סמ"ע סי' ס' סק"כ דבמטלטלי' אמרינן כאן נמצא כאן הי' כמבואר בתשו' רשב"א שבסס"י ר"נ א"כ נפל פיתא בבירא דבשטח"ז דלא שייך אלא במטלטלי לא צריכה שתברר אלא אדרבא על היורשי' להבי' ראי' אבל אחר המחילה מכבוד הסמ"ע ז"ל כל דבריו שם לא נ"ל דמ"ש לחלק בין קרקע למטלטלי' משום שהקרקע לא תזוז ממקומה קשה מה בכך הא העיקור אנו דנים על הרשות לומר ברשותו של זה נמצא וברשותו של זה הי' ולא תלי' במקום כלל כ"א ברשות כמבואר במקור הדין פ' המדיר (כתובות ע"ה ע"ב) וברא"ש שם בפלוגתתו עם רמ"ה ולא מיבעי' להרא"ש שם דס"ל בוגרת אפי' בבית אביה לא מקרי רשות אבי' כיון שרשות בוגרת לעצמה הרי להדי' דהכל תלי' ברשיות ולא במקומות אלא אפי' לרמ"ה דפליג היינו בשלא נכנסה עדיין לרשות הבעל דאעפ"י שבגרה מ"מ כיון שלא יצאה מבית אבי' אמרי' כאן נמצאו כאן הי' אבל אי נכנסה לרשות בעלה לנשואי' אעפ"י שלא זזה מבית אבי' אמרי' כאן ברשות בעלה נמצא וכאן הי' ולא קודם הרי קמן דהכל תלוי ברשיות ולא במקומות:

תו ק' לי' טובא בעיקור דינו הא לא קיי"ל כרבא דכאן נמצא וכאן הי' אלא כרב אשי כמ"ש הרא"ש הנ"ל ומבואר בנימוקי יוסף ביבמות פ' האשה שלם בריי"ף דף מ"ט ע"א דבאיסורי קיי"ל כאן נמצא ולא נגד חזקת ממון חוץ היכי דאיכא בלא"ה רגלים לדבר כגון שטרי דנאני בר חבו וכעין זה כ' שם במלחמות ה' והנה לשיטת רש"י ותוס' דפ' המדיר מיירי רבא מברי ושמא ואפ"ה לא קיי"ל כוותי' שיועיל סברת כאן נמצא עם ברי שלה ועם חזקת הגוף להוציא ממון מן הבעל מכ"ש הכא בגוני דסמ"ע איך יועיל במטלטלי' סברת כאן נמצא עם ברי שלו:

האמנם הר"ן פ' המדיר מפרש דברי רבא שם בשמא ושמא ופסק הלכתא כוותי' ופשיטא דקשה דלסמ"ע בעי' דוקא ברי נגד שמא עם כאן נמצא ולא בשניהם טוענ' ברי ולהר"ן מועיל אפי' בשמא ושמא וה"ה לברי וברי וזה י"ל קצת דהתם חזקת גופה נמי מסייעא והרוצה לעמוד על עיקרן וקיצורן של דברי' יעיין במ"ש בית שמואל סי' קי"ז סקט"ו ט"ז יע"ש:

והנלע"ד דלא דמי חזקת לוקח ויורשי' כחזקת המוכר והמוריש בעצמו כמוכח מפלוגתת ב"ש וב"ה גבי נפל הבית עליו ועל מורישיו והי' עליו כתובת אשה ובע"ח בפ' מי שמת (בבא בתרא קנ"ז ע"א) ונהי דמ"מ הלכה כב"ה דנכסי' בחזקת יורשי' קיימו ויעיי' הדק

היטב במ"ש תוס' כתובת צ"ו ע"ב ד"ה נכסי בחזקת אלמנה וכו' מ"מ מבואר דלא דמי כל כך חזקתי' לחזקת הבע"ד עצמו לכן אע"ג דבסי' ס' פסק כהרי"ף היכי שהבע"ד עצמו בפנינו אפי' יהי' ברי ושמא וכאן נמצא מ"מ לא אלים להוציא ממון מיד המוחזק משא"כ תשו' רשב"א שבסס"י ר"נ דהדין בין המקבל מתנה לבין היורשים דלא אלים חזקתי' נגדו לכן אם יש לו חזקת כאן נמצא בין שיהי' ברי ושמא או לא ובין שיהי' קרקע או מטלטלי' לעולם אמרי' כאן נמצא דלא גרע משטרי דנאני בר חבו דנימוקי יוסף לעיל:

מיהו נ"ל דבע"ח עם לוקח המחולקי' בנכסי' אם הם דאקנה או דקנה כיון דללוקח יש לו חלק בודאי במה שקנה שהרי אפי' אם קנה שיעבודו של זה הבע"ח מ"מ הקנין הי' טוב עד עכשיו דמכאן ולהבא הוא גובה ועוד דהרי מצי לסלוקי בזוזי נמצא דהלוקח ודאי ובע"ח ספק אפשר דשייך כאן לומר אין ספק מוציא מידי ודאי וה"ל הלוקח נגד הבע"ח כמוחזק גמור דלא אתי סברת כאן נמצא ומוציא ממון מחזקתו וכן נמי אפי' במקבל מתנה עם יורשי' היכי דלא נתן כל מטלטלי' למקבל מתנה אלא חציין או שלשתן וכה"ג באופן דיש להיורשי' בודאי חלק ולמקבל מתנה ספק אם יש בנכסי' אלו כלום שמא נקנו אח"כ ואין ספק מוציא מידי ודאי ותלי' זה בפלוגתת רש"י ורשב"ם עם תוס' יבמות ל"ח ע"א ד"ה הוי יבם ודאי וב"ב קנ"ח סוף ע"א ד"ה נפל וכו' ובזה יש לתרץ פלוגתת בעה"ת עם רמב"ן שבש"ע סי' קי"ב ס"ב ג' ע"ש ואם נראה קצת דוחק לפרש לשון ש"ע שבסעי' ג' בנותן מקצת נכסיו מ"מ נ"ל דמיירי דעכ"פ יש כאן נכסי' שקנה אח"כ שהם ודאי ליורשים ובשארי נכסי' מחולקי' וכן משמע הלשון ולא נודעו הנכסי' שהי' לו באותה שעה וכו' ולא כ' ולא נודע אם הי' אותן הנכסי' באותה השעה אלא משמע דברי לנו שיש כאן נכסי' שקנה אח"כ אלא שלא נודע בברור איזה הם אם כולם או מקצתם וא"כ ה"ל ספק ודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי ומיהו צ"ע קצת בנימוקי יוסף דיבמות שם גבי ספק ויבם דמשמע דלא אמרי' אין ספק מוציא מידי ודאי אלא בודאי הבא מכח ירושה והנראה שבא ליישב בזה ק' תוס' אשיטת רש"י מזה אומר כולה שלי ע"ש ולדבריו לא א"ש מה שכתבתי מלוקח דהוה ודאי נגד בע"ח דהא לוקח לא אתי מכח ירושה מ"מ י"ל ולחלק בנקל באופן אחר והנלע"ד כתבתי בזה:

ולפ"ז תבנא לדיננא דיפה דן יפה הורה פר"מ דבעלת השטח"ז דלא באה אלא מספק והזכרים ודאי אין ספק מוציא מידי ודאי ועלי' ראי' אפי' במטלטלי' ואפי' בברי' ושמא ומכ"ש בשמא ושמא:

ועדיין פש גבן לברורי לפי מה שנוהגין כשהאב נותן שטח"ז נותן החתן נגד זה שטר תוספת כתובה וכ' רמ"א בח"מ סי' ר"ט דשניהם שמקנים זה לזה מועיל אפי' לדבר שלא

ב"ל והוא מתשוב' רבנו משלם בר קלונימוס שבהג' מרדכי דב"ב סי' תרס"ג וע"ש טעמו וראיתו בההיא הנאה דמהימני אהדדי והסמ"ע ס"ק ל' כ' הטעם בההיא הנאה דקונה גמר ומקנה ופשוט למעיין בפנים בהגה' מרדכי הנ"ל דלאו דוקא ששניהם מקנים זה לזה דברים שלא באו לעולם אלא אפי' ומכ"ש היכי שאחד מקנה לו דבר שבא לעולם ואידך מקנהו דבר שלא ב"ל דאמרי' בההיא הנאה דמהימני אהדדי או בההיא הנאה דקונה מקנה והא נמי פשיטא דלאו דוקא שיהי' המקנה בעצמו הקונה אלא אפי' בכה"ג שהאב מקנה לבתו דבר שלב"ל דהיינו שטח"ז על מנת שיקנה לה בעלה חוב תוספת כתובה אמרי' נמי בההיא הנאה וכו' דה"ל כתן מנה לפלוני ואקדש אני לו ועיי' בקידושין ז' ע"א וה"נ דכוותי' וא"כ ה"נ תגבה אפי' מדברי' שלב"ל אבל נ"ל דרבנו קלונימוס נמי לא אמר אלא בששניהם קונים ומקנים בקנין א' ושטר א' אבל הכא שכל שטר והתחייבות נכתב בפ"ע ובשטח"ז לא הוזכר מתוס' כתובה כלום וכן בשטר תוספת כתובה לא הוזכר משח"ז כלום אע"ג דהמנהג הוא דתני' זה בזה מ"מ כיון שהם שני קנינים לא אמרי' הואיל והרי בלא"ה פליגי גדולי' וטובים ארבנו משלם הנ"ל בסי' קע"ו ס"ג גבי שותפים והוא שיטת הרמב"ם וא"כ הבו דלא לוסיף עלה דלית לה עד שתברר הנכסי' שמי' באותה שעה:

ואמנם אותן הנכסי' שהי' בשעת קנין נוטלת עכ"פ חלקה לא מיבעי' למאי דקי"ל קני את וחמור קנה מחצה וכן פסק רמ"א סי' ר"ט וע"ש בסמ"ע סקי"ח אלא אפי' למאן דפסק דלא קנה כלום בסי' ר"ג סעי' י' ובסמ"ע שם סקי"ט מ"מ הכא הא לא הזכיר בהדי' שתטול במה שקנה ושיקנה אלא סתם שתטול כבניו הזכרים ואנו מפרשי' כוונתו רק על שקנה ולא נתכוון כלל על שיקנה דלעולם אנו מפרשי' לשון השטר באופן שלא יתבטל השטר לגמרי:

ונהירנא כד הוינא טלי' אמינא מילתא מעליותא להוכיח כהך דיעה דמפרש שם הסמ"ע לחלק במטבע שיש לה קנין בשום מקו' אמרי' מגו דחייל אמטלטלי' חייל נמי אמעות משא"כ בדבר שלא ב"ל שאין לו קנין בשום אופן לא אמרי' מגו דחייל אדבר שבא לעולם חייל נמי אדבר שלא ב"ל והוא בש"ס קידושי' ע"ט ע"ב דפריך לר"מ דאדם מקנה דבר שלב"ל יכיר למה לי ודחיק בנכסי' שנפלו לו כשהוא גוסס ומאי קושיין הא עכ"פ בעי' יכיר לפמ"ש רמב"ן בחי' ב"ב קכ"ז דמשהכיר האב שזה בכורו תו לא מצי הדר בי' דכיון שהגיד וכו' ע"ש א"כ הא ר"מ ס"ל דעד שלא בא לעולם יכול לחזור בו כמבואר בפ' איזהו נשך (בבא מציעא ס"ו ע"ב) ונמצא אי לא כתי' יכיר הו"מ למיהדר בי' והשתא דכתי' יכיר לא מצי למיהדר בי' ומאי פריך הש"ס ועכצ"ל כיון דעכ"פ יש לו גם עתה נכסי' והו"מ

למקני לי' נכסי' של עכשיו עם העתידים לבוא לו ומגו דחייל אהני דלא מצי למיהדר חייל נמי אאינך דלא מצי למיהדר בי' ומשו"ה פריך יכיר ל"ל אלא דלפ"ז לא משני מידי שנפלו לו כשהוא גוסס אכתי לקני לי' הנך של עכשיו עם אותם וכן קשה נמי לרבנן מי ניחא לקני אותם שלא באו לעולם עם אותן שיבואו אע"כ צ"ל דלרבנן דלא מהני שום קנין לאותן שלא באו לעולם וכן בנפל לו כשהוא גוסס אפי' לר"מ לא מועיל מגו משא"כ בנכסי' שיבואו לעולם קודם שהוא גוסס דלר"מ אית בהו שום קנין אלא דהו"מ למהדר בי' ה"ל כמו מטבע ואמרי' מגו ופריך הש"ס שפיר והוא ראי' ברורה לרמ"א מה שנלע"ד כתבתי בתכלית הקצור וה' יברכהו ממקור הברכות הכ"ד א"נ החותם פה ק"ק מ"ד יום ד' כ"ג אדר תקס"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפז

שאלה הנה באתי לשאול פי אדמו"ר בנדן עסק משפט ממון ואחלה נא יורינו מורינו ראובן ושמעון שני תושבי דגלי היו יחד בעיר וויען ובבית מקום לינתם קנה כל אחד מהרוכלים הבאים בתוך הבית כל אחד סחורתו ושאל ראובן משמעון להחליף לו שטר (באנקנאט) מסך מאה כסף וליתן לו עבורו שטרות קטנים וכן עשה שמעון ונתן לו יו"ד שטרות של עשר עשר אולם השטר של מאה כסף לא לקח מאתו מיד בשעת החליפה ובשעת מעשה שניהם היו טרודים אך אחר איזה שעות כמעט בחצי הלילה התעורר שמעון ואמר לראובן הלא לא נתת לי השטר של מאה כסף וראובן השיב מיד נתתיו לך ועמדו שניהם וחשבו צרור כספיהם את אשר הביאו ואת אשר הוציאו וימצא הדבר כי לשמעון חסר המאה זהובי' ולראובן לא נעדף והנה שניהם מאמינים זה לזה שאין אחד רוצה לגזול להשני אך השטר אשר הניח ראובן אז על השולחן נגנב מהרוכלים ערלים אשר היו שמה והנה שמעון טוען אתה לא נתת לי השטר בידי ואנכי לא שאלתיו מיד כי אמרתי כי היא באמתחותך ואשאל אחר כן מאתך וראובן טוען מיד מסרתיו לך אך לא ידע אם נתן בידו ממש אבל זה ידע כי אמר לו מיד הנה פה השטר של מאה כסף והוה לך לנטלו ולך נאבד ועכ"פ אלו היית שואל אותו מאתי מיד בעוד הערלים בזה חפשתי אחריו ולא הי' נאבד ועתה פשעת כי אמרתי כבר לקחת ואתה הגורם לאבידה ושמעון אשר כי שקר ענה בו מלבד שלא מסרו לידו גם לא אמר כלל הנה פה השטר ועכ"פ הוא לא שמע ולא ראה מעולם השטר ומה לי להשגיח על מעותיך ומה שלא בקשתיו יען כי אמרתי טרוד אתה כעת ועוד יש זמן לתבעו ואחר כך שכחתי ומה שנאבד לך נאבד כן תוכן משפט ודין ודברים:

והנה אחלה נא אל יחר לאדמ"ו כי הטרחתיו בזה יען כי אחד מבעלי דינים הוא קרובי ופסול אנכי לדון ביניהם אמנם למען לא יבוא הדבר ח"ו לערכאת קניתי משניהם ברצונם לקיים פסק דין מורינו גאון ישראל יחי' ואנכי אביא טענותיהם מול פני אדוני ובתנאי שלא לחות דעתי בתוך המכתב לישא וליתן שלא אהי' נראה כעורכי דיינים רק אכתוב טענותיהם בלי שום פלפול וסברה כתורת משה יעשו לכן עתה באתי וכתם השואל אשאל הדין עם מי והנני עלי ברך ימחול נא אמ"ו להשיבני על הדואר המוקדם שלא לענות הדין למען לא יבוא הדברים ח"ו לערכאות והיה בזה שלום על ישראל:

עוד אשאל את פי מורי הגאון יורינו מורינו את השטרות באנקנאטען אשר הוא כעת רוב מעות המדינה יש להם דין כסף או דין שטר חוב לענין פדיון ושבועה יען כי זוכר אני מבית מדרש רבותי הקדושים אשר בארץ החיים המה אשר לא הניחו לפדות בכור בשטרות האלה ומעולם לא ראיתי למנוע שבועה דאורייתא אם הי' המשפט בתביעת שטרות האלה ואנכי בעיני לא אדע לחלק אם לא נקרא גופן ממון לענין בכור גם לענין שבועה ממועט מכלל ופרט ויען כי תורה היא וללמוד אני צריך יורינו נא מורינו מקור ההילוך זה ואכתבם על לוח לבי:

תשובה

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג החרוץ המופלג המפורסם זית רענן יפה פרי תואר קרא כש"ת מו"ה ישראל נ"י אב"ד דק"ק דארדע יע"א:

יקרתו הגיעני ויען הדברים פשוטים ורק פר"מ לא רצה לדון לקרוביו ונתלה בי ע"כ אחוה דעתי בקיצור ואין צורך להאריך הנה הנתבע מסתפק אם מסר ליד חברו את הבאנקא של מאה זהובים לידו ממש או הניחו על השולחן ואמר לו הנה שלך לפניך קחהו אך לא פורש בהטענה אם מסר לו קודם שקיבל באנקא הקטנים או אחר כך ולהיות כי מטבע או שטרות אינם ניקני' בחליפי' אפי' שוה בשוה א"כ במה שקיבל הנתבע מהתובע הקטנים לא קנה התובע הבאנקא הגדול בן מאה זהובי' אא"כ מסרוהו לידו ממש ומשכו אבל אם רק הניחו לפניו על השולחן לא קנאו וגם לא נעשה שומר עליו דאפי' להסוברים דשומר שטרות חייב בפשיעה ועוד כ' בשילת יעב"ץ ח"א סס"י פ"ה דלאטרי"א לאאז עדיפי משטרות בענין כיון דחריפי טובא עובר לסוחר יע"ש ומכ"ש באנקנאטען הללו מ"מ הכא לא נעשה שומר עליו כלל דלא אמר הנח לפני ועוד הסכמת ש"ך סימן רצ"א ס"ק י"ג דשומרי' בעי משיכה ובלא"ה לא מחייבי וא"כ אם לא מסרו לידו ממש ההפסד על הנתבע אך הרי הנתבע הזה מסופק ואמר שמסרו לידו ומן התובע נאבד:

והשתא תלי' אי ברי לו שמסר או הניח על השולחן טרם שנתן לו זה הקטנים א"כ ה"ל אינו יודע אם נתחייבתי לך שהרי כבר קודם שנתן לו הקטנים כבר הי' הגדול בידו ונשבע היסת שאינו יודע ופטור אך אם הי' זה אחר שכבר קיבל הקטנים וכבר נתחייב לו ה"ל אינו יודע אם פרעתיך וחייב לשלם ואין זה ענין לדר' יהודה פרק כל הנשבעין אין דרך שולחני ליתן איסור וכו' דשולחנו שאני אבל דרך תגרים חבירי' שאינם מקפידי' ועוד לא קיי"ל כר' יהודה ועיי' סי' צ"א ואם גם זה אינו יודע אם קודם קבלת הקטנים כבר מסר הגדול לידו הי' נלע"ד דחייב דעכ"פ חובו של זה ברור והפרעון ספק ואין מפרשי' לחכם שכי"ב:

ונידן הבאנקי הנה פשוט דסתם תובעי' בב"ד תובעי' שוה ולא דוקא א"כ משביעי' בפשיטות אבל כבר הארכתי בתשו' זה כ"ד שנים ונלאתי לכפול הדברים אך עיקור החקירה בזה מה בין שטרות למטבע הלא פשוט דשטר שנחקק על טבלא של זהב וכמו שרגילי' על טס נחשת מ"מ דין שטר יש לו אעפ"י שגופו שוה הרבה מ"מ לענין הראי' שבו אין לו אלא דין שטר וגם זה פשוט דכל מטבע דמסגי בעלמא על פי מלך ושרים אפי' השווי שבו פחות הרבה ממה שהוטבע מהמלך ורוב מעות נחשת כך הוא וכל מעות התוגר אינו שוה אפי' הרביעי מ"מ דין מטבע יש לו ומה בין זה לזה וצריך מה שגזר המלך וקיי"ל בענין המטבעו' דינא דמלכותא דינא מן התורה והוא גזר אומר שתצא המטבע בכך והממאן ליקח חייב ראשו למלך ה"ז גופו ממון אפי' אינו שוה החצי וא"כ מטבע כסף וזהב ומטבע נייר שוה ואין בין זה לזה כלום ובפרק מקום שנהגו (פסחים נ"ד ע"ב) על המטבע שיצא ע"ש א"כ משמי' אסכימו ואם דין זה אמת א"כ גם פודין בו הקדשות דאלת"ה בקידושי' ה' ע"א מה לכסף שכן בו הקדשות משא"כ שטר לימא שטרא דמלכות יוכיח שמקדשי' בו אשה ואין פודין בו הקדשו' אע"כ פודין בו והוה שפיר וצרת הכסף שיש עליו צורה ומ"מ בכור אין פודין בו דהרי אפי' פודי' במטבע דקדקו הפוסקים שיהי' מטבע ה' לויט כסף וקווינט וטעמא נ"ל דפדיון הקדש הוא מהגזבר והוא מקבל השיווי והוא בכלל דינא דמלכותא ומתחלל ההקדש על מה שיכול לקנות בזה הבאנקי משא"כ פדיון בכור הוא להקב"ה בעצמו והקב"ה נותנו במתנה לכהן ואין דינא דמלכותא דארעא לגבי גבוה כלום ומיהו צ"ע קצת בהא דרב כהנא לדידי שווי' ויש לחלק ושם הארכתי. ז"ז אין אתי וה' עמו דברי א"נ. פ"ב עש"ק כ"ב סיון תקצ"ח לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפח

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון המאה"ג מעוז ומגדול החרוץ בעל פיפיו' תל תלפיות כבוד מו"ה צבי הירש נ"י אב"ד דק"ק טעמעשוואר יע"א:

יקרתו הגיעני ונפשו היפה בשאלתו נידן אנשי קהלתו ה' ישמרם שהי' מקדם ב' קהלות אשכנזים וספרדים ולהם ב' בתי כנסיו' וכל קהל כמנהגו נהג ועתה לסבות שונות נגרשו רובם אל חוץ לעיר הרחק מאוד מן העיר המוקפת חומה ואותן מועטי' שבתוך העיר אין קהל א' מהם מספיק להמציא מנין בכל זמן ועידן בבהכ"נ שלו וגם אין לאל יד המעט ההוא להספיק משועבדי' ושארי דברי' הנצרכי' לכל בהכ"נ ע"כ א"א אא"כ יתחברו והי' לקהל א' וצריכי' עצה והוראה איך יתנהגו בשינוי מנהגם שביניהם אי מותר לשנות ואיך ישנו ומי טפל לו:

אהו' י"נ פשוט אותו הבהכ"נ אשר יסכימו שיהי' קבוע ואינך יעקרו ממקומם ויבואו לתוכו להתפלל ה"ל הקבוע כעיר קבוע ואינך כלקוטאי ובטלי' לגבי הקבועי' אפי' הם רבים ומכ"ש כי לפע"ד פשוט שיסכימו שהמרובים ישארו במקומם ובה"כ של המיעוט יתבטל וא"כ יהי' תרתי לטיבותא שיהי' אלו הרוב והקבועי' ואין צריך ראי' כי כבר נאמרו הדברי' בפר"ח א"ח מנהגי איסור אות י"ט כ' כ"א:

ונ"ל לא מיבעי' במנהגי התפלות וכדומיהם שהזהיר הירושלמי שלא ישנו מנהג אבותיהם ומייתי לי' מג"א סי' ס"ח וע"פ סתרי תורה בשם האר"י ז"ל דיש י"ב שערי' וכל מנהג יש לו דרך כניסה לבוא עיר האלקים דרך שער שלו מ"מ נ"ל דתחלת קביעת המנהג והשערי' במקו' גבוה שעל גבוה ככה נתקן לכל העתידי' ללות עליהם דאלת"ה הרי שלהי מס' תעניות אמרי' שקבעו י"ט על שהותרו שבטים לבוא זה בזה ולהנ"ל קונה מיבעי' לי' אם זה הנלוה ישאר במנהגו הוה לא תתגודדו בב"ד א' ואם יתהפך למנהגם א"כ איננו נכנס לשער שלו ואיך יכנס ראובן בשער שמעון ולא יבוא העירה שלו אע"כ מכיון שנעקר ממקומו ונלוה אל הקבועי' הרי הוא כמותם ומעיקרא הכי אתקין שער מלמעלה והרי קמן אפי' בכללית אומה הקדושה אשר נאמר ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר ע"פ האדמה ואפ"ה כל הבא להתגייר ונלוה עלינו נכנס עמנו בשער א' ומהתימא שעושי' פסח ולא פסח עליו הקב"ה במצרים ומברך על המגלה ולא נגזר עליו להשמיד אלא כל הנלוים נעשה כעם א' מעיקרא ואם כן מאו"ה לישראל מכ"ש משבט לשבט ועובדי' הנביא גר אדומי ור"ע ממשפחת גרים:

ולא מיבעי' במנהגי' שאין בו חשש איסור אלא אפי' כל שיש בו קצת נדנוד איסור כגון בימי ניסן אחר חג הפסח שהאשכנזים אין מתענים בו ולא נופלים משא"כ הספרדים וכן בא"ח וההיפוך בימי תשלומי' של עצרת וקיי"ל שימים הללו ה"ל כימים האסורים מדבריהם והמתענה בהם עוברים על אי' דבריהם כל מר כי אתרי' ועמג"א סי' תכ"ט סק"ו מ"מ נ"ל מכיון שנתחברו יחד הותרו אותן הימים וראי' מס"פ בכל מערבי' דאר"א

בר צדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין וכו' והתענונו ולא השלמנו הואיל וי"ט שלנו הי' והנה ר"א בר צדוק כהן הי' ונשא אשה מבני סנאב בן בנימין וכ"כ ת"ח שם מדקדוק לשון אני הייתי שרצה לומר שהי' מאז אבל השתא כשסיפר זה כבר מתה אשתו ונתרחק ומ"מ בשעה שהי' ביניהם לא התענה בט"ב שנדחה ש"מ אפי' מילתא דאיסורא רשאי' הנטפלים לשנות ואם חבר עיר א' מושל על שניהם אולי י"ל הכל נגררי' אחריו:

אך אותן החומרות שנוהגי' בהוראת או"ה כגון בבדיקות וחלב וכדומה מסתפק אני וקרוב אני לומר כל א' יחזיק במעוזו ולא ישנה אע"ג בעלמא כל שעוקר דירתו מעירו לעיר אחרת ואין דעתו לחזור הרי זה נוהג בקולות אותה הקהלה וקיי"ל נמי ב' קהלות בעיר א' כב' עיירות דמי לענין זה מ"מ הכא אני מסתפק מפני שאין כל מגמתם אלא להתיחד בהכ"נ ולכשימצאו ריוח והצלה יחזרו כל א' למקומו דהרי קמן שהם מצויינים במלבושיהם ש"מ כי דעתם לחזור האשכנזי לדומה לו והספרדי לדומה לו אפשר לענין איסור דאורי' ושאינו נוגע לענין מנהגי בהכ"נ הוה כדעתו לחזור ולא ינהג קולא במה שהחמיר עד עכשיו וצריך אני לעשות לי רב לדבר זה הנלע"ד כתבתי בזה. פ"ב כאור בקר ליום ב' ט' למב"י תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קפט

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון מחו' החרוץ המופלג המפורסם כקש"ת מוהר"ר קאפל נ"י זית רענן יפה פרי תואר אב"ד ור"מ דק"ק וועראבאף יע"א:

ברך לקחתי על חיתון הנעשה יפות וברך אשיב וכן למר ולביתו ששון ושמחה ישיגו וכל טוב לא יבצר וכה"ג מבני הבח' החתן שי' ויתגדל בתורה אמן:

ואשר בדק לן אודת תפילין אשר אות וי"ו נתקלקל הדיו ונפרד מעובי האות ומ"מ נשאר כדי הכשר וי"ו ונפשו היפה בשאלתו אי שרי להוסיף דיו חדש לעבות האות כמו שהי' או איכא למיחש שמא שוב אחר זמן יתקלקל גם השריטה דקה הנשארת עתה מהכתב הישן ויבואו להכשיר ע"י כתב החדש עובי הדיו שמוסיפים עתה ואז יהי' שלא כסדרן שוב כ' בחריצתו להבי' ראי' להתיר ממ"ש רדב"ז הביאו מג"א סי' ל"ב ס"ק ל"ג וז"ל מצא וי"ו או יו"ד יתירה יגרור אותה ויעבה קצת אות שלפניו וכו' אם כן שמע מיני' דלא חיישינן להנ"ל אלו דבריו ודפח"ח:

הנה הא דפשיטא לן אחר שכבר נצטרף הדיו עם האות בהכשר ושוב כשנתקלקל השריטה הישנה חוזר לפסולא לא הביא לזה שום ראי' וצריכא רבא אמנם דין כזה מבואר במס' שבת קי"ב ע"ב ובעירובין כ"ד ע"א גבי סנדל שנפסקה א' מאזניו ומבואר שם בתוס' בתקלה כשקבע האובן ותיקן הסנדל נצטרף ונעשה כלי א' וטמא מדרס ומ"מ כששוב

נפסק השני ותיקנו אמרי' פנים חדשות בא לכאן ונטהר למפרע וילפי' שם בעירובין מטומאה וטהרה לענין איסורא גבי הוקף לדירה יע"ש וברמב"ם ספ"ז מה' כלים א"כ ה"נ דכוותי' דאע"ג דכל זמן שצורת האות קיים וכשר כל מה שמוסיף דיו לעבות האות הרי הוא מצורף ומתקדש בקדושתו ממש מ"מ אח"כ כשנתקלקל הדיו הישנה ויהי' ההכשר כל האות ע"י הדיו החדשה מופסל בתפילין משום שלא כסדרן:

ומ"ש אם יש לחוש לכתחלה שלא לעבות משום חשש הנ"ל לכאורה כן מצינו כמה פעמים בש"ס וגדולה מזה לר"א דס"ל עדי מסירה כרתי ויש עדי מסירה לפנינו רק חתום בעדי פסולים מודה ר"א במזויף מתוכו דפסול משום דלמא אתי' למסמך עליה' כמ"ש תוס' גיטין ג' ע"א ופסול אפי' בדיעבד ומכ"ש דהכא עכ"פ לכתחילה יש לחוש ומה דמייתי ראי' מרדב"ז הנ"ל לפע"ד אינו ענין לכאן מתרי טעמי חדא מה"ת לחוש שתתקלקל הדיו הישנה אדרבא החדשה שנכתבה עתה על הגרד דרכה להפריד אבל אותה שנכתבה מעיקרא אין חוששי' לה משא"כ הכא שאות זה כבר התחיל להתקלקל סופו להפריד לגמרי ותו התם אין לפסול ס"ת כשר מפני יתר אות א' שאפשר לתקנו משא"כ הכא הרי הוא כשר לפנינו בלי שום תוספת דיו רק משום זה אלי ואנוהו נייפהו בתוספת דיו וכיון דאיכא למיחש דנפיק מיני' חורבא אין ראי' משם להתיר ע"כ שב ואל תעשה עדיף:

ולכאורה הי' אפשר לומר אפי' בס"ת דכשר שלא כסדרן מ"מ אי נפרדה הדיו הישנה וקאי אהחדשה אפשר הו"ל כמו תעשה ולא מן העשוי דעשי' ראשונה הוה כמו הטיל למוטלת דלא הוה עשיה אפי' מסיר ציצית הראשונים אח"כ למ"ד יעיי' בטש"ע סי' יו"ד ס"ו ויעי' ב"י אפי' למכשירים התם יש לפסול הכא כמובן אלא כבר כתבתי לעיל בשם התוס' בשעת תיקון אוזן נצטרף ונעשה כסנדל ממש וה"נ בשעת תיקון האות ליפותו ע"י הדיו החדשה נתקדשה והועיל במעשיו א"כ לא דמי להטיל למוטלת דלא פעל כלום והוה לי' כמו נעשה מאליו משא"כ ע"כ בס"ת דלא בעי כסדרן יש להכשיר אבל עכ"פ בתפילין יש לחוש לכתחילה הנלענ"ד כתבתי וחתמתי בחותמי ברכות באהבה רבה א"נ. פ"ב יום ד' ער"ח אדר שני תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצ

מוכתר בכתר תורה ונכנס בעובי הקורה גלי' לדרעי' ונפל נהורא ה"ה מחו' הרב החרוץ הנגיד והטפסר בישראל כבוד מוהר"ר גענץ אופנהיימר נ"י עם כל היושבים ראשונה במלאכת סגל חבורה דקהל ישראל בקרית מלך רב וויען הבירה ה' עליהם יחיו:

יקרת מכתב קדשו הגיעני היום לעתותי ערב ושם נאמר ארי נעשה שואל כענין היות היהודים עתידים ליום מועד שמחתינו בבוא אדונינו החסיד קיר"ה לגבולנו לשלום להכין הכנה דרבה בבית הכנסת הקדושה שלהם שמה בשירי הלל ותודות לה' על כל הטוב ולהתפלל על העתיד לחיי מלכא ובנוהי ומיופי הידור מלאכת השיר הוא שיבואו האנשים על הנשים לענות במחולות ושירים בקול מיטב נגן ונפשם היפה בשאלתם אם נכון לעשות כן עפ"י דת תורתינו הקדושה לשמוע קול אשה בבה"כ אשר שם מקובצים אנשים והקול הולך מעזרת נשים לעזרת אנשים היתכן לעשות כן או לא:

אומר אני בתשובת זאת השאלה אם אמנם מחוייבי' אנחנו עדת ישראל לאחוז במצוה רבה הגדולה הזאת מצות כבוד המלך ביתר שאת ויתר עוז על כל העמים אשר היא מצות כללות שכליות ונימוסיות לנהוג כבוד במלך אשר במשפט יעמיד ארץ נוסף עלינו מצוה שמעיות בתורתינו הקדושה כי הקב"ה צווה את משה רע"ה על פרעה מלך מצרים לנהוג בו כבוד ואם הוא הרשיע לעשות עמנו רעה ואלי' הנביא רץ לפני אחאב אשר הי' עובר על כל התורה ואפ"ה חייב לנהוג בו כבוד גדול כי היא מצוה שמעיות לא רק שכליות והעובר על זה הוא אצלינו כמי שלא הניח תפילין ואם זה במלכי' רשעים עריצים מה נעשה יקר גדולה לקיסר חסיד אשר אנחנו והרבה רבבות בישראל חיים בצלו והוא להם למגן ומחסה ומסתור נותן להם יד ושם להחזיק מעוז תורתם ודתם אלו פינו מלא שירה כים ולשונינו רנה כהמון גליו לא יספוק לנו להלל ולשבחו על רבוא טובותיו עמנו ומי זה האיש אשר יקל בעיניו מצוה הגדולה הזאת ומחק החיוב להוסיף אומץ בכל מיני הידור ויופי האפשרי לפי השג ידינו להרבות כבודו כי רב ושבחו כי עצום:

אמנם לעומת זה אומר אני כי זה הוא כבודו ורב גדול לבלתי יראה ולא ימצא בעת ההיא שום דבר המתנגד לדתינו כי זה מורה הוראה אמתיות רב חסדו וטובו של החסיד הקיר"ה על בית ישראל ובמקום גדולתו שם ענוותנותו להביט אל עניים ונכאי רוח לתת לנו מחי' בקרב הארץ ולהחזיק דתינו ותורתינו כראוי' אך אם נעשה בזה היום דבר המתנגד לתורתינו ח"ו אין זה מכבודו רק חילול כבודו ח"ו כאלו רוצה הוא בהרוס דתינו ולרפות ידינו ממלאכת שמים וזה הוא היפך הכוונה בשבחינו והודות לו על כל הטוב:

והיות כן יען נראה בעליל כי השמעת קול הנשים בין האנשים תועבה היא וכערוה יחשב אצלינו ע"כ לא יתכן לעשות כן ביום שוב האדון אשר אנחנו מבקשי' אל היכלו כלו אומר כבוד ואיסור דבר זה מבואר בש"ס סוטה מ"ח ע"א אמר ר' יוסף זמרי גברי ועני נשי פרצותא זמרי נשי ועני גברא כאש בנעורת ופירש"י לפי שהעונה מטה אזנו לשמוע את המזמור לענות אחריו ונמצא האנשים נותנים לבם לקול הנשים וקול באשה

ערוה כדכתי' השמיעני את קולך ומבעיר את יצרו כאש בנעורת אבל זמרי גברי ועני נשי קצת פריצות יש דקול באשה ערוה אבל אינו מבעיר יצרו כ"כ שאין המזמרי' מטים אזנם לקול העוני' עכ"ל רש"י וקאמר תו התם בש"ס למאי נ"מ לבטולי הא מקמי הא פי' רש"י אם אין שומעי' לנו לבטל את שניהם נקדי' לבטל את זה שהוא כאש בנעורת עכ"ל מבואר מזה דראוי לבטל גם שניהם אך אם אין כח בידינו לבטל שניהם מפני פריצי הדור נבחר הרע במיעוטו לבטל זמרי נשי ועני גברי ולהניח להם זמרי גברי ועני נשי אבל באמת לא יעשה כזאת בישראל ולא כזאת ומוכח נמי דאפי' לשום דבר מצוה לא הותר לערב הקולות דנשי וגברי דאלו כן לא הי' רש"י תולה הדבר בפריצי הדור שאינם שומעי' לדברי חכמים יותר נכון הי' לו לפרש לבטולי הא בשמחת מצות כגון מצות כבוד המלך וכדומה אי סגי בזמרי גברי נבטל זמרי נשי אע"כ פשיטא שכל המצות נדחות מפני חטא הרהור עבירה וכבר הנחנו למוחלט שכל שום העברת דת כל שהוא לא יראה ולא ימצא בעת ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה לכבוד הקיר"ה כי לא לכבוד יהי' לו ח"ו:

ואלו הי' שמחתינו במשתה ושמחה וי"ט הי' ראוי למנוע דבר המתנגד לדתינו עפ"י מה שכתבנו לעיל ועוד מטעם שכ' בית שמואל בשם הב"ח סי' ס"ב ס"ק ל"א וז"ל כ' הב"ח כשאנשים ונשים בחדר אחד אין אומרים שמחה במעונו דאין שמחה כשיצר הרע שולט עכ"ל ואם זה בזמטוטי חתן וכלה ק"ו בן בנו של ק"ו בבהכ"נ הקדושה שעיקור שמחתינו שם להודות ולהלל לה' מקירות לב על חסדו וטובו שהחיינו לביאת אדונינו לשלום לביתו וממשלתו והרמת קרנו וכבודו ולהתפלל על העתיד והנה אנו מוזהרי' לשמוע קול זמר אשה אפי' פנוי' שאינה נדה וערוה בשעה שאנו קורי' ק"ש ובשעת תפלה כמבואר בש"ע א"ח סימן ע"ה סעי' ג' ובמג"א שם סק"ו והיינו ע"כ בשמיעת קול פנוי' טהורה דאי בא"א או פנוי' נדה ק' מאי ארי' בשעת ק"ש ותפלה תיפוק לי' לעולם אסור משום קול באשה ערוה וכן מבואר בש"ע אה"ע סי' כ"א ובב"ש סק"ז והטעם לזה כי אנו מאמינים שכל תפלה או שבח והודאה שמתערב במחשבה ההיא שום הרהור אפי' באשתו לא תעלה במעלות לפני הי"ת ולא תקובל לפניו ומפני זה אנו מפרישי' הנשי' מן האנשים בבה"כ בפ"ע שלא יבאו לידי הרהור בשעת תפלה ותהי' תפלה נדחית רחמנא לצלן ויצא לנו זה משמחת בית השואבה דאמרי' מס' סוכה שהי' מתקנין שיהי' נשים מלמעלה ואנשים מלמטה שלא יבואו לידי קלות ראש ואמרי' התם נ"ב ע"א דיצא להם כן מקרא (זכריה י"ב:י"ב) וספדה הארץ משפחות לבד משפחות בית דוד לבד נשותיהם לבד אמרו והלא דברי' ק"ו ומה לעיל שעוסקי' בהספד ואין יצה"ר שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד עכשיו שעסוקי' בשמחה ויצה"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה יע"ש

ומזה ראי' להנ"ל דאפי' היכא דליכא משום אי' ערוה כגון אשתו של עצמו מ"מ במקום תפלה והודאה או הספד כל מה דבעי לבא לרחמנא לא יתעורר שום ענין הרהור אפי' באשתו אמרו שהרי כתי' משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד ומ"ט לא יספדו כל איש עם אשתו יחדיו אע"כ דגם זה אסור דגורם הרהור ובטול הכוונה וכיון דבררנו דקול באשה ערוה א"כ הקול המתהלך מעזרת נשים לעזרת אנשי' מעורר הרהור ובטול הכוונה בתפלה והודאה ואנחנו מאמינים לפי דתינו שזאת התפלה וזה השבח לא יקובל לפני שומע תפלה וכיון שכן ראוי ומחיוב עלינו לשום עינא פקיחא לבלתי היות שם ערוב ביום תת שבח ותהלה לי"ת ע"י ביאת הקיר"ה לשלום ובעת שפיכת שיח ותפלה לאל חי לחיי' מלכא ובנוהיי בכדי שתהי' תפלתינו ראוי להתקבל לפני ממליך מלכים ומושיב מלכים לכסא ית"ש ותהא ארכא לשלותי' ירום הודו וקרנו דאדונינו הקיר"ה ועיני עבדיו רואות ושמחות:

זהו הנלע"ד בזה לבטל קול זמירות הנשים בבה"כ שלהן בשעה שהאנשי' בבה"כ שלהם ושלום לכם בכל גבולכם כאות נפשם היפה ונפש נענה מטופל ביסורי' מצפה לרחמי שמי' הרופא חנם ית"ש הכ"ד א"נ. באדען נגהי ליום ה' כ"א סיון תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצא

רב שלומים לי"נ הרב החרוץ המופלג המאה"ג כבוד מו"ה צבי הירש נ"י אב"ד דק"ק טעמעשוואר יע"א:

יקרתו הגיעני היום צום החמישי ויומא קא גרים להדאיב נפש ולהכאיב לב ולהדביק שבר אל שבר שריפת בית אלקינו ופר"מ בהתלהבתו התפעל מאוד על אח"ר על חלומותיו ועל דבריו ולא עוד אלא הבי' לנו איש מצרי מאלגזיי"ר ריעו של בן זיט"ו שהוציא כזבים ממצרים ואחז"ל פ' הבונה שוטה הוא ואין מביאי' ראי' מן השוטים ואפרוקי הזה או אפקירי' הזה אומר יען עומדים לפני מלכים ושרים פרוע ראש ראוי לעמוד כן בבתי כנסיות ומדרשות ומ"ש מיחפי רגל שכ' הרב"י במדינות שמנהג לעמוד לפני מלכי ארץ גם לגבוה יתכן א"כ ה"נ ומה לי פרוע ראש או פרוע רגל ובמדרש אחז"ל לא הטרחתי עליכם לקרות פרועי ראש ש"מ דמשרי שרי ומדות חסדות נמי איכא אלא שלא הטריח עלינו בכך אלו דברי להג הרבה:

ואען בדברי תורה כתי' ענה הנה הקב"ה הקפיד על העומד על מקום קדוש של נעלך מעל רגליך והוא דוקא במקום השראת שכינה ממש ובבהמ"ק שאסור להיות דבר חוצץ בינו לבין הקרקע אמנם בשארי עבודה אפי' בברכת כהנים אין צריך לעמוד יחף אלא

מתקנת ריב"ז היא שנשיאת כפים אסור במנעלים משום גזירה כמבואר במס' ר"ה פי"ט של ר"ה אבל שארי עבודות לא הטריח הקב"ה לחלוץ מנעלים וכן עוד בעבודת בהמ"ק הקפיד וחייב מיתה שלא לעבוד פרועי ראש כמבואר סוף פ' הנשרפי' ואע"ג דבספ"ב דתענית מבואר מגז"ש דנזיר דהיינו גידול שער מ"מ גילוי ראש נמי בכלל כמ"ש רא"מ פ' נשא בפסוק ופרע ראש האשה ופירש"י סוטה ח' ע"א ועוד דעכ"פ הוה מחוסר בגדים דחסר מצנפת ועתי"ט רפ"ב דיומא ובעבודת לב שבגבולי' ליכא קפידא לא בהליכת יחף דוקא ולא שלא להתפלל בפרועי ראש אע"ג דבימיהם הי' גילוי ראש כחוצפה וקלות ראש ומזה נהגו לכנות גילוי ראש בשם קלות ראש כמבואר במס' כלה דקרי לי' עז פנים וממזר בן הנדה והמכסה ראשו הי' להם כמתפלל בכובד ראש כדאמרי' לי' אימי' לר"נ כסי רישך כי היכי דליהוי אימתא דשמי' מ"מ לא הטריח עלינו הקב"ה לא בכיסוי ראש ולא בפריע רגל זולת בהמ"ק. ונמצא אז בימיהם חצוני' בדעות או אומה קראים שחשבו שקפידא יש להתפלל יחף דוקא כמו עבודת המקדש והוא נגד קבלת חז"ל ע"כ אמרו במתני' דמס' מגילה האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל אפי' יחף לא יעבור חיישי' שנזרקה בו מינות הנ"ל:

אמנם כן מתפשט מזה אצל כל מלכי' ושרים לכבדם בשליפת סנדל וכן עד היום הזה בארצות המזרח עד שבא האפיפיור הידוע והשכיל ואמר הלא טוב יותר להראות הכניעה בראשו מלהראות בשליפת סנדל ברגל והנהיג ותיקן שכל ההכנעה בשעת עבודתם יהי' בהכנעות הראש בהסיר המצנפת במקום שליפת הסנדל והדברי' ראוי' למי שאומרי' עפ"י שכל אנושי וגם נתקבלו דבריו בכל ארץ אירופא אך אנחנו בשם אלקינו נזכיר כי הוא אמר ויהי הוא צוה ההיפוך וחייב מיתה על עבודת פרועי הראש בלי מצנפת והצריך לעבוד עבודה יחף דוקא ומי יבוא אחר המלך ית"ש את כבר עשהו ומ"מ בגבולי' אין לנו לא הזהרה ולא חיוב מכ"ז כנ"ל:

והנה בסנהדרי' נ"ב ע"ב קיי"ל כרבנן דכל דכתי' באורית' לא מיניהו גמרי' לית בי' משום בחוקותיהם וכ' תוס' שם דהיינו מה דלית בי' חק ע"ז אלא חק בעלמא אבל חק ע"ז אפי' כתיב' באורי' לא עבדי' ומעתה נבוא לנידון שלפנינו שליפת הסנדל דכתי' באורית' של נעלך לכן במקום שדרך לילך לפני מלכים מותר להתפלל ג"כ ולית בי' משום חוקה משו' דלאו מיני' הוא גמרי' דכתיבא באורי' אם לא שמקפיד להתפלל דוקא יחף לפני התיבה חיישי' שמא מינות נזרקה בו כנ"ל אבל ז"ז שרי' ולית בי' משום חוקה אבל גילוי ראש לא מהתורה גמרי' אדרבה התורה הקפידה על ככה בעבודת בהמ"ק עכ"פ בלי מצנפת ובעלמא נמי איננו דרך כיבוד דמייתי ראש אלא דרך קלות ראש רק נגמר מיניהו זה

אסור לנו והן הנה דברי ט"ז הוא עצמו ואותו מדרש שאמר לא הטריח עלינו לקרות ק"ש בגילוי ראש בזמנו כבר התחילו להמיר רגל בראש ואמר המדרש לפי הנהוג ביניהם כמו שם שצריכי' לקרוא באימה בפרוע ראש הנהוג ביניהם והקב"ה לא הטריח גם בשליפת סנדל ומכ"ש בהסרת כובע שמנוע הוא אצלינו אלא שהמדרש לא דקדק בכך כיון דלא בא אלא לומר שהקב"ה לא הקפיד עלינו להורות דרך הכנעה במה שנוהג בנו ומלכי או"ה מקפידי' בהכנעה שנוהג בארצו כגון הסרת הכובע וכדומה:

וראיתי זה המצרי מתפאר בירושלמי שמצא שר' יוחנן לא הניח תפילין וכו' ותמה על שלא הביאו הפוסקים ממנו ראי' לחיוב תפילין בחה"מ תמה אקרא זה בא ממרחק לרדות אותנו בתוך בתינו ולא ידע מאי דקאמרי רבנן ומותב תיובתא לרבנן הלא זה הוא ויכוחו של הגאון בתשו' מנחם עזרי' עם מהרש"ל והוא פי' הירושלמי באופן הנאות לדעתו ושר' יוחנן הניח תפילין כל ימי הקיץ עד הקור הגדול אז פסק והתחיל בערב פסח אע"ג שאין עדיין האויר חם כ"כ ומהנחה ההיא חזיק רישי' עד עצרתא ע"ש:

שוב כ' לי מעלתו על דברת סיחון שהולך אחר סיחה נאה כסיח במדבר ומה שמו ארא"ד שמו אשר כסות ולשון שינה כמ"ש ש"ס ותוס' בר"ה ג' ע"א וכ' בלשון לאומים ואותו לא קראיתי ומעלתו כ' לי ממנו ב' דברי' ועיקרן א' שהתורה מוגבלת לפי הזמן והמקום ויש ביד חכמי הזמן לשנות זמן ועידן וכן מצות התורה ומייתי ב' ראיות אחד מהספרי פ' זקן ממרא ומייתי לי' רש"י בחומש אפי' אומרי' על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין ע"ש והרי קמן שהסנהדרי' מהפכי' מה שהי' עד עתה ימין יהפך לשמאל. הנה דברי הספרי הללו צריכי' ביאור מה שייך ימין ושמאל לכאן הלא מיירי קרא מדברי ריבות בשערינו וכל א' חושב שסברתו אמתיית וימינו ימין עוז ושל חברו שמאל וע"ז נאמר וקמת ועלית ועל כרחך סנהדרי' גדולה יאמרו כאחד מהם ויאמרו על סברת השני שהי' סבור שהיא ימין שהיא שמאל וע"ז אנחנו דנים איזה מהם ימין אמת ומה שייך לומר אפי' אומר לך על ימין ואם יטעון הטוען היינו ראי' שלו שפירושו שיאמרו על מה שהי' ימין עד עכשיו יהי' מכאן ואילך שמאל שנשתנה הזמן והמקום וע"כ יאמר שמעיקרא כך התנה ונתן התורה ית"ש שיהי' כח ביד חכמי הזמן לומר בזמן מן הזמנים יהי' חלב הכליות אסור ולכשישתנה הענין יהי' מותר ובהך גופי' הי' דבר ריבות בשערינו אם לשנות או לא וב"ד הגדול יאמרו כאחד מהן א"כ הדר' קו' לדוכתא מה ימין שהוא שמאל איכא הכי הרי זה הוא הימין מעיקרי' שכך ניתנה תורה ומי שאמר שלא לאכול חלב כליות באלף שנים שעברו ההוא יאמר עתה לאוכלו ע"פ ב"ד:

ועוד דמסיים שם אפי' יאמר לך על ימין שהוא שמאל וכו' ומכ"ש שאומר לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל דבר זה אין לו שחר מאי כ"ש הוא זה הרי הממרא יטעון ימינו ימין צדק וימינם שקר ומי יברר שיהי' זה כ"ש וצע"ג לכאורה אבל הפי' הברור הוא כך דהנה זקן ממרא וחבריו המה גדולי עולם המחלוקי' עם ב"ד ואע"ג שהמה גדולי ישראל היושבי' לפני ה' בביתו אין מזה הכרח שיהי' סברתם אמת ואפשר הבנת הזקן בקרא יותר אמיתי ולא המקום מכבד וכו' ואפי' יהי' הם רוב טבא חדא פלפלא חריפתא ממלא צני קרי ועוד אפשר יהי' הזקן וכת דילי' אלפי' ורבבות והסנהדרי' בכלל אינם אלא ע"א אלא הקב"ה גזר ואמר שעל פי הבנתם בקרא יוחתך הדין וההלכה יען כי השורש לא בשמים היא ואין משגיחי' בבת קול ואם יבוא נביא ויאמר כך נאמרה הלכה זו בשמים אין משגיחי' ועוד שחייב מיתה כנבי' שקר שאין הקב"ה אומר כן לנביא ואפי' ליב"נ לא אמר ההלכות ששכח עד שהחזירן עתניאל בן קנז בפלפולו והנה מי יודע שכיון עתניאל בן קנז האמת בפלפולו ודיעות אנשי' משתני' בהבנת הקרא הנכתב ובסברו' ק"ו וכדומה אלא שהקב"ה נתן התורה עפ"י הבנתם כדי שלא ירבה מחלוקות בישראל דא"כ אין לדבר סוף וע"כ ויתר הקב"ה שאם ח"ו יארע מקרה מקרה לא טהור שקמי שמי' גלי' שחלב שעל הדקין חייב כרת והסנהדרי' שבאותו הדור לפי קוצר שכלם אינם מבינים האמת ואחר שעיינו היטב לשם שמים ודנו זה נגד זה נכשלו הרוב ואמרו על האסור מותר ויתר הקב"ה וכל ישראל ישמעו ויראו ויאכלו אותו החלב ואין להם עון אשר חטאו בזה כיון שב"ד הגדול טעו בזה הקב"ה ויתר בזה ולא עוד אלא הזקן ממרא בעצמו אם מחמיר על עצמו ואינו אוכל מטעם שחושש לדבריו הראשונים אעפ"י שקמי שמי' גלי' שהדין עמו וכן כ' להדי' רמב"ם ריש פ"ד מממרים שאפי' הם מקילי' והוא מחמיר חייב מיתה ואולי אעפ"י שחייב מיתה אין ממיתן על החומרא דהוה שב ואל תעשה מ"מ חייב מיתה וזהו תיקון גדול שלא ירבה מחלוקות בישראל נמצא אין להזקן הזה לדאוג כלל איך אוכל החלב הזה ואיך אעשה מלאכה זו בשבת אל תדאג כי אפי' לו יהי' שאומרי' לך על ימין דגלי קמי' שמי' שהוא שמאל לפי טעות הבנתם הרי הוא ימין כי הקב"ה ויתר ושוב אומר סברא אחרת מאחר שהנחנו כנ"ל ממילא יש לנו להאמין שבודאי אומרי' על ימין ימין באמת ולא טעו אלא כיוונו כוונת נותן התורה ית"ש כיון שהקב"ה נתן התורה על דעתם והבנתם של אלו ושני הכתות כוונתם לשם שמים לכוון האמת וכשיטעו אלו הרי כל ישראל מוטעי' באונס חזקה על הקב"ה שרגלי חסידיו ישמור ולא תצא כזאת מלפניו להטעות כל ישראל כשהם חפצים לעשות רצונו והיינו דמסיים מכ"ש שאומרי' על ימין ימין פי' שהרי אפי' כשבאמת טעו מ"מ כיונו

האמת לדעתם והקב"ה מסכים לטעותם ומכ"ש שיש לנו להבין שלא טעו ומיהו בטעם זה האחרון לא סגי לומר חזקה על היושבי' לפני ה' שלא יטעו כי הקב"ה לא יניחום לטעות ז"א כיון דלפי טבע האנושי יכולים לטעות ורק מצד קדשת המקום נבוא על הזקן ממרא דהוא בכלל לא בשמים אפי' בת קול ואפי' נביא לא יכול להכריע ע"כ עיקור הסמיכה הוא על סברא ראשונה שאפי' טעו ח"ו ויתר הקב"ה טעותם וממילא לא נחשד את הקב"ה ית"ש שהניחום בטעותם להכשיל כל ישראל זה פי' הברור בספרי והמעיין בנימוקי רמב"ן על החומש יבין לאישורו כי לזה נתכוון גם הוא אבל לומר ח"ו שיהי' להם רשות לשנות דבר קטן אלו דברי צדוקים ומיאוני' הראשונים:

וכבר אמרתי באותו גר שבא לפני ב"ש ואמר גיירני ע"מ שילמוד רק תורה שבכתב ודחאו ב"ש כתבתי שם שאותו הארמאי הי' מאותם שאמרו שהתורה ניתן לזמן וניתן רשות לנביא לשנות וכדאי' פ' כל כתבי איתיהב אוריתא אחריתי וכשאנו אומרי' וכתי' אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה יביאו ראי' להכחשנו מכמה מצות שנתחדשו בספרי נביאי' ואין זכר למו בתורת מרע"ה וכדפריך ש"ס עד דאתא יחזקאל מאן אמרה כל ערל לב וכל ערל בשר וכו' ומשני ש"ס הלכה למשה מסיני הי' ואתא יחזקאל ואסמכי' אקרא פי' כשעמד הנביא ואמר זה הדין אלו לא הי' אז מפורסם זה הדין ומקובל אצל כל חכמי ישראל מהל"מ ואתא הוא וחידש הדין הי' נהרג דאין לו לחדש אלא לפי הוראת שעה כדאי' ס"פ הנחנקי' וע"כ כשאמר יחזקאל דבר זה לא הי' חדוש כי הי' מפורסם מתורה שבע"פ הלכה למשה מסיני. ואמנם מי שאינו רוצה לקבל תורה שבע"פ ואין לך אלא מה שנכתב ומצינו שהנביאי' הוסיפו וה"ה שיש להם לגרוע ולהחליף הדת כפי רצונם א"כ אפי' תורה שבכתב אין לנו שבכל דור יעמוד אחד ויאמר אתיהיב אוריתא אחריתי אלו דברי שם מ"מ נחזור להנ"ל שזה המרחיב לשונו לדבר תוהה על ה' ועל תורתו במקום שחשב לא עמד ולא ישב:

הראי' ב' שהעתיק לי מעלתו מדבריו הנ"ל מארבעים שנה שהי' במדבר עם מרע"ה ולא מלו הבל הבי' גם הוא וכי זה לבדו עשה בן עמרם מרע"ה הלא גם בנו של עצמו לא מל ויפגשהו ה' ויבקש המיתו ואחז"ל ח"ו לא נתרשל מרע"ה על המילה אלא שלא הי' אפשר למולו ולצאת בדרך כי סכנת נפש היא בלי ספק למול וליצא בדרך אלא שלבסוף הי' סמוך לעיר ונתעסק במלון תחלה והי' יכול למולו לא נתלה לו שעה א' והנה בזכות שני דמים יצאו ממצרים דם פסח ודם מילה והיינו באותה לילה מלו כמבואר ר"פ ד' מחוסרי כפרה וכמ"ש רמב"ם בשעת יציאתם מלו ובמדרש הי' נפשם קוהה לאכול פסח ואמר להם מרע"ה כל ערל לא יאכל בו ומלו ואכלו ועפ"י דרך הטבע א"א למול ולצאת

וא"כ עשיית פסח המורה על הנסיעה ויציאה ממצרים הלילה ומילת ערלת בשרם סתרי אהדדי:

ואמנם הם בטחו בה' ועשו פסח ומלו עצמם ויצאו ונצולו וכדי הי' האמונה הלז של דם פסח ודם מילה שיגאלו אך הוראת שעה היתה ומאת ה' זאת הוא ציוה שימולו ויסעו וישלח דברו וירפאם אבל מרע"ה לא הי' רשאי לסכן בנו להוליכו בדרך אחר המילה ואולי מה שהקפיד הקב"ה על שנתעסק במלון משום שלא יראו ישראל ביאת משה למצרים עם בן ערל ויאמרו כי אין מצות ה' כדי להציל ושוב ירך לבבם למול עצמם בליל יציאתם ולא יבחנו לחלק כי אין למרע"ה להסמיך בנו על הנס כיון שהי"ת לא אמר לו בהדי' מל וצא:

עכ"פ אמת נכון הדבר שהיציאה אחר המילה סכנת נפשות היא בלי ספק מעתה פשוט הוא שלא הי' אפשר למול בשום אופן כל ימי היותם במדבר שהרי לא הי' יודעי' שום זמן מסוים מתי יסעו מתי יחנו ויש אשר ישכון הענן לילה ויום ויסעו ויש אשר יבואו בערב ויסעו בבוקר ועיי' רמב"ן פ' בהעלותך וא"כ איך הי' אפשר לשום אדם להכניס בנו לספק סכנה אם יעלה הענן ויסעו אם ישאר פה עד חיותו של בנו יהי' במדבר נחש שרף ועקרב יחידי ואם יסע עמהם יהי' הבן בסכנה ראה כשמל יהושע אותם כתיב וישבו תחתם עד חיותם עד שאני תמה על הלוים שנמצא במדרש שהם מלו עצמם במדבר מי נתן להם רשות על זה וגם מה צורך הש"ס לטעמא דרוח צפוני' ת"ל מטעם הנ"ל והלא מרע"ה בעצמו אמר אמול ואצא סכנה היא לולד וכתי' וישבו תחתם עד חיותם ועיי' ר"פ הערל דקאמר דלא נשב להו רוח צפוני' ולחד לישנא משום דנזופי' הי' וצ"ע אי לגמרי לא נשב בעלמא כל אותן ל"ט שנים והי' חידוש משתנה בטבע העולם והי' זה נרגש בכל פצעים וחבורות שבעולם זהו תימה או נאמר להם לא נשיב ולכ"ע נשיב זהו יותר תימה והנלע"ד בזה היות כי החמה הזורחת כאור נוגה ע"י רוח צפונית יש בה כח מרפא בכנפי' כמבואר ע"כ ביום יציאתן ממצרים והי' נימלים אז פצועי חבורות המילה הוסיף הקב"ה כח רפואיי יותר בהשמש צדקה ההיא לרפאות מחלותם ולא יזיק להם טורח הדרך ונס הזה נוסד קצת על טבע החמה שלעולם מרפא היא בטבעה והוסיף הקב"ה כח רפואיי הנ"ל כדרך רוב הניסים שנוסדו קצת על התחלת הטבע והי' אותו הכח הניסיי בשמש צדקה הנ"ל כל ימי היותם במדבר ואך בהיותם מוקפי' ענני הכבוד ולא הי' אפשר לחמה לכנס בין דבקי העננ' מ"מ כל מי שהי' לו בן למול נעשה נס שני שלו לצרכו לבד נכנס החמה ע"י רוח צפוני קצת בין בתרי העננים לרפאות מכתו ואל תתמה שבשביל יחיד א' זרחה חמה על אהל א' שכן אחז"ל בגשמים בשביל איש צדיק א' ועשב א' יורד גשמים

על ההוא משרה בלבדה כדיליף בש"ס מדכתי' לאיש עשב בשדה וה"נ דכוותי' ואמנם משנעשו נזופי' לא הי' כדאי' לנס השני רק הלוים להם זרחה שמש צדקה הנ"ל ולא לשארי השבטים והלוים כדין מלו וישראל שלא מלו כדין עשו עכ"פ מה יש לו לשוטה זה ראי' מהאי עובדא [ועי' מזה בח"ס חלק או"ח סי' ר"ח]:

ושוב שמעתי דמייתי ראי' שר"א דס"ל כורתין עצים לעשות פחמים לעשות כלי ברזל ועוד במקומו של ר"א הי' עושי' כן ולא מיחו בו חכמים ובמקומו של ריה"ג הי' מבשלי' בשר עוף בחלב לא ידעתי מה רצה בזה לומר איש כל הישר בעיניו יעשה ואין תוכחה חלילה וחלילה ראה והביטה תודוס איש רומי שהי' שר וגדול של עיר רומי והנהיג בני רומי לאכול גדי מקולס בלילי פסחים והוא איסור קל מדברי סופרים שנראה כמקדש קדשים בחוץ ושלחו לי' אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נדוי והשתא נמי שלא נדוהו עכ"פ מיחו בידו ומי לנו גדול מחנני' בן אחי רבי יהושע שלהי ברכות שהעיד על עצמו שלא הניח כמותו בא"י וכשיעבור שנים בח"ל שלחו לי' ולכל השומעים אליו שאין להם חלק באלקי ישראל:

ור"א דמכשירי מילה איהו ס"ל מכשירי מצוה דוחי' שבת ואיצטריך לי' קרא מיותר על כל מצוה בפ"ע ובציצית ומזוזה דלא ה"ל קרא מיותר אין מכשיריהם דוחי' שבת ולא כמו שסבור זה הכותב הכוזב דקיל לי' שבת לר"א וריה"ג לא הוה ס"ל למגזר בשר עוף אטו בשר בהמה בחלב ואלו הי' חכמי ישראל שבזמנם ראוי לחלוק עליהם ולהכריע דלא כוותי' בודאי הי' מוחים בידם בכל עוז והי' כופי' אותם לעשות כהרוב וכהלכה ולא שיבנה כל א' במה לעצמו בעירו וגבולו והרי קמן בתנורו של עכנאי שעמדו למנין נגדו וכשלא שמע ולא הטה אזנו ברכוהו. ובירושלמי פ' אין מעמידין דשמואל אמר רב אי לא יאכל משחא קרי עליו זקן ממרא אך בהך דמכשירי' דר"א ובשר עוף בחלב דריה"ג לא עמדו למנין בחייהם והי' הדבר שקול ולא הי' כח ביד אינך חכמים לכוף אותם לעשות כמותם ועל זה אחז"ל אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרהו ואם לאו אל תאמרהו אפי' לאפרושי מאיסורא כיון שאין ברור לי לאסור אבל מ"מ בדור אחר ר"א ושאחר ריה"ג איפסקא הילכתא דלא כוותי' ע"כ כל המחלל שבת במכשירי מילה חייב חטאת אם לא נפטירנו מטעם טועה בדבר מצוה וכן האוכל בשר עוף בחלב חייב מה שחייב כל עובר על דברי חכמים עי' ר"ן פ' מקום שנהגו ומג"א רס"י תצ"ח וזה המפקפק על דברי חכמים דינו כאלעזר בן חנוך שפקפק על נט"י ואין להאריך יותר וה' יתן בלב כל הפוקרים לשוב אל ה' וירחמהו ירחם ה' על עמו ותחת הנענוץ יעלה ברוש ותחת

הסרפד הדס והי' לה' לשם לאות עולם הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב נגהי ליום ב' י"א מנחם תקפ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצב

שלום וכ"ט וששון ושמחה ישיגו לאדמו"ח הגאון האמיתי מופת הדור נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א:

דברי קדשו הגיעוני ע"ד אישים פועלי און השחיתו התעיבו על דברי חז"ל ונוקבים שם ה' ית"ש באותיותיו ולא יתנו מקום לדחז"ל סוף פרק אלו עוברין לא כשאני נקרא אני נכתב לפי ענ"ד מסברא אי אפשר שיהגה השם באותיותיו בכל מקום שנכתב ידו"ד דהרי ידוע ומבואר שזה השם איננו תואר אלא עצם כמו שכת' במורה חלק א' פרק ס"א וסוף פס"ג אעפ"י שמפרשי' אותו על שם שמהוה כל הויות כולן וגם הם לועזי"ן אותו דער עוויגע"ר ר"ל עצם הנצחי' הי' הוה ויהי' לעד בכל זאת איננו תואר אלא עצם כמו שם ראובן אעפ"י שטעם השם הוא כי ראה ה' בעניי וכן הרבה שמות מ"מ אעפ"י שזה טעם קריאתו בתחילה אבל עכשיו שנקרא כך הוא עצם שלו וידוע נמי כי שם העצם לא יסמוך לדבר ע"ד משל אם ראובן הוא שר הצבא א"א לומר ראובן הצבא כי אין יחוס לראובן עם הצבא אבל יאמר ראובן שר הצבא והנה מצינו ידו"ד צבאות ופשטי' דקרא כמ"ד צבאות נמחק דהכוונה שהוא ית"ש אדון הצבאות כולם ואי אמרת בשלמא דאע"ג דכתיב ידו"ד מ"מ נקרא אדני שהוא תואר א"כ נסמך צבאות לאדני כאלו נאמר ידו"ד הוא אדון הצבאות אבל אי נימא כל דכתיב הוי' נקרא ונהגה כן א"כ אין פירוש ושיעור לתיבות אלו כמובן ובתהלים ס"ט כתיב אדני הוי' צבאות הסמיך צבאות להעצם והקדים שם התואר כאלו אמר שר ראובן הצבא והוא דבר שאין לו שחר אבל כשאנו קוראים אותו ההוי' בניקוד אלקים א"ש וכיון שעכ"פ מוכיח דהשמות הנכתבים ידו"ד לפעמים נהגי' אדני או אלקים א"כ הי מינייהו מפקת וקבלת רבותינו תכריע שהחלק יעיד על הכל דלעולם אין ההוי' נהגה בגבולין ועוד אין לנו שום ניקוד מקובל בקריאת הוי' ית"ש כי מה שמצאנוהו פעמים בניקוד אדני ופעמי' בניקוד אלקים הוא לפי המקובל מחז"ל שאינו נהגה באותיותיו אבל הנקודות השייכים לאותיותי' אין אתנו יודע ואפי' במקדש לא הי' יודעי' לקרותו בנקודותי' כ"א המקובלים איש מפי איש כמו שכ' במורה ח"א פס"ב ולזה נתכוון רש"י סוף פרק אלו עוברים גבי סבר רבא למידרשה בפרקא דאע"ג דבעלמא פירש"י ההוגה שם המפורש הוא שם בן מ"ב באותיותי' אין לו חלק לעה"ב ונ"ל דהביאו לזה מה דאמרי' בחלק ק"א ע"ב ההוגה השם באותיותי' בגבולין ובלשון עגה פירש"י בלשון לע"ז אפי' במקדש ואי אמרת בשלמא שם של מ"ב קאמר היינו דשייך

איסורי' בלע"ז אפי' במקדש אבל אי נימא דאבדון חלק לעה"ב הוא על מפרש השם באותיותי' כאשר הוא נכתב מה לשון לע"ז שייך בזה משו"ה הוכיח רש"י לפרש דשם מ"ב קאמר מ"מ ס"פ אלו עוברי' א"א לפרש לא כשאני נכתב אלא היינו ד' אותיות ידו"ד ואהא קאמר רבא סבר למידרשי' בפרק' ומאי דרוש שייך בזה וע"כ להודיע נקודותי' וטעמי' ומסיק לעולם כתי' וא"כ כיון שנקודותי' נעלמו ממנו איזה דמות יערכו לו להגותו באותיותי' וקרוב אצלי שבקראו בנקודותי' גם הה"א האחרונה נרגשת במבטא או במפיק או בנקודה אלא שבפי' רשב"ם פ' שמות בכתבו א"ת ב"ש כשהוא ית"ש מדבר בעדו אומר על עצמו אהי' וכשאנו מדברי' עלי' אומרים ידו"ד כמדבר על אחר נסתר משמע דאין הה"א האחרונה נהגה כמו הי' דאהי' יעיי' תוס' יו"ט מ"ב פ"ו יומא ויש בזה מקום עיון פ"ק דברכות ז' ע"ב לא הי' אדם שקראו אדון עד שבא אברהם אע"ה וקראו אדון א"כ כל הראשונים הגו באותיותי' ואי נימא שהם כינו אותו בשם אלקים א"כ הי' לנו לקרות כל השמות שמבראשית עד אברהם בשם אלקים ולא בשם אדני וקושי' זו כלולה בקו' תוס' שם:

ועוד צל"ע ממ"ש תוס' בחולין ס"ו ע"ב ד"ה כל בשם ב"ר פי"ז ושם בפנים מבואר דשם א"ד אדה"ר קראו בו ושוב מצאתי שעל מדוכה זו ישב מהר"ש יפה ביפ"ת שם באריכות ולא העלה כלום ולפע"ד דמאדה"ר ואילך הי' א"ד כינוי של הוי' ית"ש ובו הי' נהגה אבל לא הי' אדם שקראו אדני בלי כוונת הוי' וההפרש רב ביניהם כי שני מיני אדנות יש א' במה שהוא היוה כל ההויות כולן אשר יצר וברא ממילא הוא אדון לכל אפי' עזב הארץ ומסר עולמו לשומרים אמצעים ואיננו משגיח כלל עליהם מ"מ הוא אלהא דאלהא אמנם אינו כן כי אחר ששבת וינפש מבריאות העולם עודנו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ומשגיח בעין פרטי על כל ובפרט עי"ן ה' על יראיו ובבחינה זו הוא אדון הכל מבלי שברא כל אלא עושה מעשה שר ומלאך והיינו עיקור שכינה בתחתונים שנקרא בבחי' זו המלאך הגואל כמ"ש רמב"ן ודורות הראשונים קראו א"ד בציורף הוי' שהוא כמו אנכי ה' אלקיך אשר בראתיך אבל אאע"ה שהוא הודיע השגחתו פרטית בעולם וקראו אל עולם ע"כ קראו אדון בלי צירוף הוי' כמו אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אשר בראתיך ואולי לזה נתכוון רשב"א דמייתי יפ"ת שם ולא עמד על כוונתו ובזה יש ליישב דברי הרמב"ם דכ' בפ"ב מע"ז הל"ז דדינו המגדף שיברך שם המיוחד וקחשיב א"ד במיוחד וכן ביאר להדי' במורה ח"א פס"א הנ"ל ובסוטה ל"ח ע"א מבואר שנקרא רק כינוי ויפה כתב מו"ח הגאון נ"י משם ראי' לרמב"ם דעכ"פ א"ד נמי מיוחד הוא דאלת"ה האיך תסיק אדעתין לברך ישראל בשם ההוא וכתי' כה תברכו והוא עפ"י

מ"ש תוס' שם ד"ה או אינו וכו' וכ"כ מורי ז"ל בספרו בנין שלמה בסנהדרין שם ולפע"ד דרמב"ם מפרש לשון הש"ס סנהדרין ס' ע"א דשם בן ד' נמי שם הוא ר"ל שם א"ד ומהו דתימא שם רבה היינו ידו"ד ומ"מ דקרי לי' בסוטה כינוי לפי הנ"ל י"ל אם נכתב הוי' ונקרא א"ד ופירושו כנ"ל אז הוא רק כינוי של הוי' וע"כ בברכת כהנים דכתי' הוי' בקרא אי מכונים הכהנים בא"ד הו"ל כינוי של הוי' אבל זה המברך השם ואומר א"ד הוה שם מיוחד בפ"ע שזה הוא השם שקראו אאע"ה. מ"ש מו"ח הגאון נ"י מר"פ שבועת הדיינים כבר עמד בזה בחי' ר"ן ס"פ שבועת העדות ומפני זה נאיד מפירש"י וס"ל דאמר רחמנא השבע איננו שבועת ה' תהי' בין שניהם אלא שבועת סוטה וצ"ל לדברי' דשבועת ה' אין פירושו שבועה בשם אלא שבועה אשר ציוה ה' כמו תורת ה' ולפ"ז י"ל גם פירש"י דרבנן דלא קבלו גז"ש מפרשי' קרא כנ"ל ור"ח בר אידי הוא דמפרש קרא שבועה בה' מפני שנתקבל גז"ש, ומה שעמד מו"ח הגאון נ"י על דברי תוס' פ"ק דסוכה גם אני תמהתי בזה מאד וחשבתי מפני שבעל המימרא נזהר ואמר יו"ד ה"י למעלה ולא השלים השם ש"מ דס"ל דאפי' להגות השם במילואי' נמי איכא איסורא א"כ יפה הקשה תוס' לסברתו גם חצי השם אסור להגות במילואיו ובאמת העולם נזהרים ואומרים יו"ד ק"י וי"ו ק"י:

והנה בתי"ט פ"ד דסוכה גבי אנו לי"ה כ' פירושו דשם הוי' ית"ש ונראה לו ו"ה לשון שמחה כמו בין וי לוה נמלט ריב"ז והכונה שעתיד לשמוח בעולמו כי י"ה שבראש השם מורה על העתיד כאלו נאמר יהי' שמח וכ' ששמע מגדול א' הוי"ו של ו"ה היא במקום יו"ד וכאלו כתי' י"ה שפירושו אימה די"ה מתורגם דחילו ויהי' הפירוש שעתיד להיות ירוא שכל העולם יראים מכבודו ית"ש ודברים אלו צל"ע דתינח בעה"ז שאנו מצפים על העתיד אבל לע"ל שכבר ישמח ה' במעשיו וכבר יהי' כל העולם יראים ממנו לא יקרא עוד בזה השם המורה על העתיד ואיפכא אחז"ל ס"פ אלו עוברי' דלא כעה"ז עה"ב דלעה"ב נקרא כשהוא נכתב ואיפוך אנא לפי הנ"ל ויותר נלע"ד שיהי' פי' השם חצי הראשונה י"ה מלשון אימה וחציו שני ו"ה מלשון שמחה שיעבדוהו בשמחה ובאימה כפירש"י בפ' בחוקותי גבי ואולך אתכם קוממיות שיטייל עמהם בג"ע ואפ"ה תהא אימתו מוטלת עליהם כמשל אריס ומלך ע"ש ואין כאן הוראת עתיד כלל אלא כך היא הוראות שמו ית"ש שמחה ואימה כמו גילו ברעדה וזה לא זכינו עדיין בעה"ז שאפי' צדיקים העובדים באימה היינו חציו הראשון י"ה מ"מ לשמחה שלימה ודביקות האמת לא זכו שהוא המקווה לע"ל במהרה בימינו האמור בפ' בחוקותי כמ"ש רמב"ן שפ' זו עתידה ע"כ לע"ל יהי' השם שלם ויקרא ככתיבתו וא"ש ויעיי' תשו' מהר"ם לובלין סי' פ"ג בענין קריאת שם אדנ"י:

והנה איסור זה דהגה השם באותיותי' הותר מכללו במקום זולת מקום ובזמן זולת זמן במקום היינו בבהמ"ק כמ"ש חז"ל בסוטה מקרא בכל מקום אשר אזכיר את שמי סרס המקרא ומהתימה תמה על רש"י בנימוקי חומש דלקח לו דרך אחר ופירש בכל מקום אשר אתן רשות להזכיר שמי שמה אבוא אליך והיינו בהמ"ק והוא נגד הש"ס ועוד דתלי תני' בדלא תני' דהיכא מצינו בשום מקום שיהי' מותר להזכיר שמו בבהמ"ק עד דתלה בו אבוא אליך וברכתיך ולפמ"ש לחם שמים ביומא דהשם המפורש יוצא מפה כה"ג מעצמו ושכינה מדברת מתוך גרונו כ"כ האר"י א"ש בכל מקום אשר אזכיר את שמי ע"ש ולפע"ד מאי דכתי' בנחמי' ט' ויברך עזרא את ה' אלקים הגדול ויענו כל העם אמן אמן במועל ידיהם ויקדו וישתחוו לה' אפים ארצה וקשה מה היום מיומים וכי עדיין לא שמעו שם ה' גם מאי שנא דקאמר ה' אלקים הגדול ע"כ שהזכיר השם ככתבו במעמד הנבחר הזה ברחוב שער המים שבעזרה והיינו הגדול כמ"ש לעיל בפי' ש"ס סנהדרין שם רבה ואז נפלו על פניהם כביוה"כ, ומה שאמרתי שהותר בזמן זולת זמן בס"פ אלו עוברי' אמרי' ביום ההוא יהי' ה' אחד לא כעה"ז עה"ב וכו' משמע שלעתיד יהי' מותר וערמב"ם במ"נ הנ"ל מ"ש בזה אבל צל"ע אלה הדברי' שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה והיכא רמיזא היתר זה באורייתא דמשה הנה בכאן ימצאו מקום לרדות ולטעון כי כבר נתקיים והי' ה' למלך על כל הארץ כי גדול שמו בכל הגוים וא"כ ממילא יהי' ה' אחד ושמו אחד נקרא ככתיבתו ולו יהיבנא להו טעותא מ"מ אין הפסוק מצוה שאם יהי' מלך על כל הארץ אז יהי' החיוב להזכירו ככתיבתו כי א"א שיחייב אותנו בכך ואין אתנו יודע אופן קריאתו כמ"ש לעיל כי נעלמו ממנו נקודתו ואם נשנה בקריאתו נהי חוטאים בנפשותינו אבל לפי דרכם יהי' הבטחה שבזמן שיהי' למלך על כל הארץ אז עוד נזכה שיודיע לנו ע"י נביאיו שיגלו במהרה אופן קריאת שמו הגדול וכדכתי' הנה אנכי שולח לכם וכל זמן שלא הודיע לנו ית"ש אופן קריאתו א"א שיתקיים זה הפסוק:

מה שרוצים להתפלל בלע"ז גם כי תפלה נאמרה בכל לשון מ"מ הרי אנשי כה"ג תקנו בלשון הקודש ובזמניהם לא הבינו המון לה"ק כמבואר בעזרא שהי' הלוי' מביני' לעם ומתרגמי' להם כי הי' מדברי' אשדודית ואפ"ה לא תקנו בלשון ההוא אלא בלשון הקדש ומדוע ניקם אנחנו לשנות מנהג אבותינו הקדמונים מלבד כל הכוונו' והצרופים הידועים עוד אינו מכבוד מלכות שמים עפ"י מ"ש רמב"ן ר"פ כי תשא שלכן נקרא לה"ק שהוא הלשון שהקב"ה משתמש בו עם נביאי' ותורותי' ומצותי' וא"כ ההדיוט מדבר עם המלך בלשונו של מלך ולא בלשונו של ההדיוט כמ"ש אחשורש ומדבר כלשון עמו ואם אנשים וקטנים אינם מבינים יטריחו להבינם וללמדם לה"ק שאפי' לשונות הגוים לומדם ואיך

לא ינהוג כבוד זה לה' אלקינו, מה שמדלגין ברכת בנין ירושלים ובהמ"ק הלא אפי' למ"ד אין משיח לישראל היינו קהיית עמים אבל בהמ"ק וירושלים ע"כ תחזור למקומה דאם נדחק ונפרש כל הנבואות על בית שני אבל פרש' אחרונה שביחזקאל בענין התרומה וי"ב שערי ירושלים בודאי עדיין לא נתקיימה ועתידה להתקיי' ואיך לא נתפלל על זה עכ"פ:

לנגן בבה"כ בכינור ועוגב לפע"ד הוא מנוע מפ' על נהרות בבל כי בודאי לשורר בפני הכשדים חשובים לבד הי' די באומרם איך נשיר שיר ה' לפני בני נכר מאי על אדמת נכר אע"כ הי' רוצים שישוררו לה' בהודות והלל על ישיבתם בבבל בהשקט אחר החרבן כדכתיב בנו בתים ונטעו כרמים ובמדרש איכה סוף פתיחה כ"ד כשירד וכו' וגלתו של צדקיה בידו הי' גלותו של יכני' יוצאים לקראתו ומקלסין בחדא ידא וכו' יע"ש שנראה שהי' צריכי' להראות לפני המלך יאוש מלחזור לירושלים וכאלו מודים לה' שזכו לחסות בצלו ומ"מ לא רצו לזמר בתפלתם כדרך שעשו בבהמ"ק כאלו שכחו ירושלים ונתיאשו ממנה וזהו שאמר שם ישבנו בהשקט ואפ"ה גם בכינו בזכרינו את ציון כי אפי' אם הותר לשמחת חתן וכלה לשמח לב עגומי הגלות אבל במקדש מעט אין נכון להראות שמחה לפני' כעין שמחת ציון כי אין שמחה ואין שחוק לפני' ית"ש עד יושב בשמים ישחק כמבואר פ"ק דע"ז:

מ"ש מו"ח הגאון נ"י דחולין שנ"ב הוה בכלל לא תאכל כל תועבה לא הבנתי כיון דהשוחט בשבת הותר ה"ה חולין שנ"ב עפ"י גירסת רש"י בחולי' קט"ו ומ"ש תוס' דשוחט או"ב ניכר טפי התיאוב צריך לומר כיון דחיסר זמן הוא בבהמה עצמה משא"כ שוחט בשבת אין החיסור זמן בבהמה אלא בשבת ומשו"ה מותר וה"ה חולין בעזרה שהחיסור הוא במקום מה לי מקום מה לי זמן:

מ"ש דלא פליגי תנאי בקשר עליון איברא כ"כ תוס' סנהדרי' פ"ט ע"א ושמעתי מפה החסיד מחבר מחצית השקל זצ"ל דרש"י לטעמי' דס"ל פליגי תנאי בסדין בציצית אי דרשי' סמוכי' א"כ ממילא פליגי בקשר עליון מיהו נ"ל דלא פליגי אלא אי אתי' מקרא או אי הוי הל"מ אבל לכ"ע דאורייתא הוי יעיין לשון רש"י ומה שהגי' מורי בבנין שלמה ז"ל:

מ"ש בדברי תוס' יבמות ח' ע"ב לולי הבנת מו"ח הגאון נ"י הייתי אומר דלא אתפיסת קדושי' דיבם ביבמתו קאי דלא שייך בהו לשון תפיסת קדושי' אלא אעלמא קאי כל דשייך בה קידושי' בעלמא קרינן בי' ולקחה לענין חליצה עכ"פ אבל לעולם לא קנאה:

מ"ש מו"ח הגאון נ"י יבמות י"ב ע"ב צ"ע, כעת נ"ל בגיטין יו"ד ע"ב דינא דמלכותא דינא למאי דס"ל לרש"י לקמן מ"ד יו"א ובתוס' ד"ה וכותב וכו' דמייקר שם אלילים א"כ אפי' הוי דינא דמלכותא מ"מ הו"ל מקח הנעשה באיסור ולמ"ד אי עביד לא מהני אין המקח

נקנה דהכא גוף ועיקור המקח נעשה באיסור ע"י הארכי ומיושבים הפוסקים דלא מייתי שינוי' קמא אע"ג דבעלמא קיימ"ל דינא דמלכותא דינא הכ"ד א"נ דש"ת. פ"ב יום ג' ב' אדר תניין תקע"ח לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קצג

אל הר המור גבעת הלבונה רב חסדי' ורב חנינא חכמתו בחוץ תרונה ועשר ידות לו בבינה, יתברך בברכת השנים הטובות מאלקי קדם מעונה, תחז בציון עיני' רועים שבעה ונסיכים שמונה ה"ה ידיד עליון מגדול מעוז וחביון גאון ישראל רכבו ופרשיו זה דור דורשיו נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מוהר"ר אפרים זלמן מרגליות טובה נ"י ה' ישמרהו ויחייהו, אורך ימים ושנות חיים ושלום ישביעהו, לאלתר בספרן של צדיקים לחיים בירושלים יכתבהו ויחתמהו אמן:

ימים רבים של צער הי' לי על שלילות מכתב קדשו ביודעי ומכירי גודל הענוה ידעתי כי לא דבר רק הוא איחור פעמי מרכבו' כבודו והנה תמול נהנתי מזיו אורו כי יהל ה' יאיר נרו ויגיה חשכו ויהי' עיני' הבדולחי' מאירות כשמש וירח וקווי ה' יחליפו כח ובני מעינו ילכו שחוח ותפלתינו תקובל כריח הניחוח אמן:

בק"ק האמבורג הדפיסו קבוץ אגריות מגאוני הזמן וקראוהו ספר דברי הברית ותלי"ת פעל ישועות בקרב הארץ וכו' מ"ש הדרת גאונו בפי' וסדרו נסכים אמנם כן הוא בספר תניא אבל הגאון מהריעב"ץ בסידור שלו מייתי ב' הפירושים ולא הכריע ובאמת דבריו שם תמוהים שפי' בפי' השני סידור הקנים שהם קשות הנסך ותימא שהרי אין סידור ולא נטילתן דוחה שבת וגם פר"מ הגאון נ"י כ' סידור בזיכי' קשה לי לפרש לשון מסך על ב' בזיכין ואין בהם כדי לסוכך על השולחן אבל בס' תניא פי' על מערכת הלחם שתרגם סידור יע"ש והוא בודאי על השולחן. דברי הערוך ערך גרע דמייתי הגאון נ"י טוב הי' לו לפרש כי לע"ד הוא מחוסר ביאור ובגליון ש"ס ב"ב קי"א ע"ב שלי כתבתי עיין מ"ש רשב"ם שם ולאו דוקא מגרע ומוסף דא"כ רבא נמי סכינא חריפא עיי' ערך גרע בשם ר"ח ודברי' אינם מובנים ומ"מ נ"ל מפני קו' זו דסכינא חריפא פליג הכא ר' ישמעאל ולית לי' מוסיפים וגורעים אבל בעלמא מודה דאלת"ה תקשה לדידי' במנחות ל"ה ע"א תוס' ד"ה לטטפת ואש"נ יומא מ"ח דם מהפר וקבלנו דלא פליג ר' ישמעאל דהתם ליכא תיבה שלימה דמפסקא קרא ולזה נתכוונו תוס' שם בלי שום הגה' מהרש"א ובזה יובנו דברי קרבן אהרן בת"כ פ' ויקרא גבי ולקח מדם הפר וע"ש ובספר שיח יצחק על יומא לא עמד על כוונתו ואש"נ הך דחמישיתיו ב"מ נ"ד ע"ב דתיתי ככ"ע ויעיי' בכורו' מ"ד ע"ב גבי מרוח אשך דפליגי ר"י ור"ע אר"ח ב"א וי"ל וק"ל ויעי' ב"מ כ"ח ע"א מפיק רבא

סימני' דאורייי' מעד דרוש אחיך אותו והתוס' כ"ז ע"ב מפירש"י ד"ה דרשהו משמע דהך דרשא היא ע"י גורעי' ומוסיפי' וגם סכינא חריפא יע"ש ואפשר דלאביי דפליגי תנאי בסי' דאורייי' בהא פליגי אי גורעי' ומוסיפי' בכה"ג אמנם הרא"ם בפסוק זה השיא כוונת רש"י לענין אחר וצ"ע בכל זה עכ"ל שם על הגליון:

מ"ש והאריך מירושלמי פ"ק דמגלה דבורגני א' בדא להם ארמית מתוך לשון יוונית לע"ד פשוט מאוד דט"ס וצ"ל רומית והוא לשון לטיין שהמציא להם לאטינוס כמבואר בספר יוחסין דפוס אמסטרדם ק"ב ע"ב ד"ה הזמן השלישי וכו' ובצמח דוד ח"ב שנת שמ"ה לאלף השלישי והירושלמי שם הזכיר לפני זה לשון סורסי ולשון רומי ולשון עברי ואשורי יע"ש ובחי' תורה אמרתי בהא דאלדד ומידד מתנבאים במחנה משה מת יהושע מכניס שנבואה זו שייך להאי ענינא דבס' מאור עינים מונה והולך ע"ב אומות נגד דברי חז"ל ואמינא אנא כי אומות שהחריבו בית אלקינו בגוים לא יתחשבו דכתי' בגוי נבל אכעיסם וקרא כתי' במחריבי בית ראשון כשדים עם לא הי' ונכרת מהם כתב ולשון כמבואר פ"ק דמגילה וכן מחריבי בית שני כתי' קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאוד שאין להם כ' ולשון כמבואר פ"ק דע"ז ואין להם אלא אותו לשון שבדה להם הבורגני, וידוע יצב גבולו' עמים למספר בני ישראל ע' נפש וכנגדן ע' סנהדרין כמ"ש רמב"ן בחומש והנה בפ' אספה עשה מרע"ה ע"ב פתקין ב' מהם חלק וכשהתנבאו גם אלו השנים אלדד ומידד הי' זה רמז לב' אומות נוספת מחריבי הבית וידוע אלו נכנס מרע"ה לא"י לא עע"ז ולא נחרב בהמ"ק ע"כ הי' זו ענין נבואתם עכ"ל בחי' תורה שלי:

גם מה דפשיטא לי' למר ניהו רבה דהמתפלל בלשון בדוי הנ"ל או בשום לשון שנשתבש מלשונות האומות לא יי"ח תפלה ולא ידענא מאי אולמייהו דשבעים לשונות לענין תפלה בכל לשון שהוא שומע ומבין יוצא ובתנאי שמדברים כן בחצרות המלכים באותה המדינה דאלת"ה לא ירצה משום הקריבהו נא לפחתיך וכעין שאמרו בענין מלבושי' ועטופים בשעת תפלה יעיי' בש"ע סי' צ"א סעי' ה' אבל אם הלשון צח ונקי לפי ההסכמה באותו זמן ובאותו המקום ואיננו לשון עלגים לא ידעתי מהיכי פשיטא לי' למר למיפסל טפי משארי לשונות:

אמנם כל שארי דברי קדשו נכונים למבין שאין לנו להתפלל כ"א בלה"ק דוקא וכמ"ש והאריכו כל הגאונים בספר דברי הברית והאנשים המתנגדים כשם שרוצים להשכיח זכרון ירושלים כן רוצים להשכיח לה"ק מישראל פן יגאלו בזכות שלא שינו לשונם ויעיי' מ"ש בתמים דעים סי' קפ"ד שכבר עמד על כוונה זו ואמרתי להיות מתון בשלוח מכתב קדשו לק"ק האמבורג עד עת בא דברי קדשו שנית אולי ייטיב בעיני קדשו דבר

א' מהדברים שנכתבו לעיל ויצוה לתקן והנני למצותו יצו ה' ברכתו בביתו ויחלימהו ויחייהו למר ולתורתו כנפשו הקדושה והטהורה ונפש א"נ. פ"ב יום ג' דסליחות תקע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצד

החיים והשלום יחדיו יהי' חמים יחולו על ראש צדיק ונשגב הרב המאה"ג מו"ה משה נ"י אב"ד דק"ק סערעט בוואלעחייא יע"א:

מכתבו הנעים הגיעני בזמנו ונאבד ממנו וחזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי' והנה בזו רגע בחפשי אחר כתב אחר וה' אינה לידי מכתבו ושמחתי מאוד ואמרתי מצוה שבאת לידי לא אחמצנו עוד וע"כ אבוא בקצרה להשיב כיד ה' הטובה מבלי אריכו' כדרכי כדי שלא יאוחר דבר עוד:

ע"ד רופא יהודי הקבוע לרפאות בשכר ונוסע על העגלה ביום ש"ק לפקח על נפשות חולי יהודים ועובדי ככבים אם צריך למחות בידו כמו דאחז"ל ביולדות דלא שייך בזה איבה דנימא להו אנן דמנטרי שבתא מחללי' עלי' שבתא אתון דלא מנטרי שבתא לא מחללי' עליכו שבתא:

הנה בנסיעה על העגלה יש כאן ג' איסורים א' שביתות בהמה ומחמר ב' תשמיש בבעלי חיים דאיכא משום שמא יחתוך זמורה, ג' משו' תחומין דאע"ג דהעגלה גבו' עשרה כיון דניחא תשמישתי' אית בי' תחומין למעלה מיו"ד כמ"ש מג"א סי' רס"ו סק"ז בביאור:

והנה איסור שביתות בהמה ליכא אלא בבהמת עצמו ולא בבהמת של גוי דליכא רק משום מחמר כמ"ש ר"ן ר"פ מי שהחשיך ורמזו במג"א שם סעי' קטן ה' ועיי' בתוס' שבת שם ס"ק ט' והנה אם הבעל עגלה הוא גוי והוא המחמר והישראל אינו משמיע קולו כלל ליכא אלא איסור אמירה לנכרי ובשגם דהכא ליכא אפי' אמירה לנכרי לעשות מלאכות ישראל אלא לעשות מלאכות גוי חברו שהרי הנסיעה היא לצורך חברו הנכרי והוא מחמר אחר בהמתו לעשות צורכי חברו וזה מותר כמבואר במכילתא פ' בא על פסוק כל מלאכה לא יעשה וביארו הרמב"ן על התורה בפסוק הנ"ל ולדעת הרמב"ם איכא עוד איסור דרבנן שמא יחמר הישראל כיון שדרכו לחמר לפעמים ומ"מ ליכא אלא אי' דרבנן ואפשר דהרמב"ם נמי לא אמרו אלא בבהמה שהיא מכיר את קולו ולא בבהמת נכרי שאיננה מכיר את קולו של ישראל וכמבואר חלוק זה בש"ס דע"ז ט"ו ע"א ובתוס' שם ד"ה איסור וכו" וגם בהמות שלנו אינן מכירות בקולינו וליכא למיחש לנסיוני וכו' ע"ש. ומובא בש"ך י"ד סי' קנ"א סקי"ב והנה לדעת הר"ן שאין מחמר אלא כשמוליך הבהמה מרה"י לרה"ר או ד' אמות בר"ה וכדומה ויעיי' דבריו בביאור במס'

ע"ז דף של"ג ע"ב דפוס זולצבאך א"כ בזה"ז דליכא רה"ר דאורייתא א"כ לא שייך כאן שום אי' דאורי' במחמר ומכ"ש כשיהי' נזהר לעלות על העגלה כשהיא מהלכת כבר שזה אפשר וכשתעמוד להטיל גללים ירד ולא יעלה עד שתתחיל בהילוכ' א"כ אפי' בר"ה גמור ובמחמר בעצמו ליכא אלא אי' דרבנן כמבואר ר"פ מי שהחשיך א"כ בצירוף כל אלו שאינו אלא אמירה לנכרי לעשות מלאכת חבירו וגם אין כאן רה"ר דאורי' וגם לא מכירה קולו של ישראל ועולה על העגלה כשהיא מהלכת אין כאן אלא איסור דרבנן:

זאת שנית איסור משתמש בבעלי חיים שמא יחתוך זמורה ברור הוא דהך גזרה דרבנן בעלמא הוא ומי ליכא רשב"ם דמתיר לגמרי בעגלה באומרו שאין דרך שיחתוך הישראל זמורה להוליך הסוסים כ"א הגוי המוליך ועיי' תוס' עירובי' מ"ג ע"א ד"ה הלכה וכו' ולדעת מהרי"ק שרש מ"ו דגם התוס' לא פליגי אלא כשישראל מנהיג הסוסים ולא הגוי ומייתי ראי' מלשון התרומה שזה לשונו אסור ללכת בקרון בשבת משום דמשתמש בבהמה המנהיגה ותנן אין רוכבין שמא יחתוך זמורה ואפילו ינהיגו גויים עצמם הקרון אם הוליכו חוץ לתחום אסור עכ"ל ומבואר דבמנהיג גוי ליכא משו' שמא יחתוך אלא דצ"ע א"כ מיירי פלוגתת תוס' עם רשב"ם בישראל המנהיג ומה עלה על דעת רשב"ם דמתיר בשלמא מה שהקשה תוס' עלי' ממה שהתיר לילך לספינה בשבת דהא איכא משום שמא יעשה חבי' של שייטין כמוכח בחולין קל"ט ע"ב י"ל דס"ל לרשב"ם לחלק התם האי צורבא מרבנן לא עבר אלא משפת הנהר אל שפת השני' לשמור פירותיו ואורחא דמלתא לשוט ויעשה חבי' של שייטין אבל ההולך למסעי' ממקום למקום לא שייך שישוט בנהר כמה פרסאו' למחוז חפצו וליכא למגזר אלא משום תחומין ומשו"ה התיר רשב"ם אבל להתיר בקרון כשישראל מוליך הסוסים אין לך חשש חתוך זמורה גדול מזה וע"כ רחוק הוא שיתיר רשב"ם אלא בגוי מוליך הסוסים וגם בהא פליגי תוס' ואוסרי' ודלא כמהרי"ק ודברי בעל התרומה י"ל בדוחק וק"ל מ"מ איסורא דאורייי' פשוט דליכא ואפי' באיסורא דרבנן איכא עמוד גדול הרשב"ם לסמוך עלי' ולמהרי"ק גם תוס' מודים כשהגוי מוליך וא"כ עכ"פ ליכא אלא אי' קל דרבנן ועוד נ"ל טעם דהתוס' אוסרים אינו אלא כשהגוי מחתך זמורה עושה לצורך ישראל וא"כ בנדון דידן שעושה לצורך חבירו הגוי קליש טובא:

והשלישית משום תחומין ולפעמים יוליכנו חוץ לג' פרסאות שהוא דאורייי' לכמה פוסקים ודעת מג"א שגם בעגלה שייך תחומין כיון דניחא תשמישתי' הגם שבתוס' שבת מהדורא בתרא שדי בי' נרגא רס"ו סק"י דמה שאמר מג"א דה"ל הש"ס למימר נפקא מיני' בהאיבעי' תחומין למעלה מיו"ד ביושב בקרון וכ' הוא ז"ל דאטו ברשיעי עסקינן שיושב

על הקרון בשבת ומשתמש בבעלי חיים אלו דבריו ז"ל הנה לפי הנחה הנ"ל ליכא משום שמא יחתוך זמורה בקרון וליכא אלא משום תחומין ואי אין תחומין למעלה מיו"ד מותר אפי' לכתחילה ע"י גוי וה"ל למימר נפקא מיני' בכי האי גוונא ומוכח שפיר כמג"א ויש לדחו' דהיינו ספינה דקאמר בש"ס דמה לי קרון או ספינה ועוד בקרון שייך עכ"פ מחמר אי איכא רה"ר דאורי' ולא מוכח מידי מ"מ נ"ל מבואר מלשון התוספ' דעירובי' הנ"ל דבין לרשב"ם ובין להתוספ' ליכא איסור דאוריי' דתחומין כשהגוי מוציאו חוץ לתחום אלא משום גזירה שמא ירד מהקרון וילך ברגלי' וזה גזרה מחודשת והוא איסור דרבנן קל כי גם הוא שאין לו אלא ד' אמות הוא אי' דרבנן בעלמא דמן התורה כיון שיצא יצא ומכ"ש דאינהו לא פליגי אלא ביוצא לרצונו ע"י קרון אבל מי שהוציאו נכרים בעל כרחו לית דין ולית דיינא והכא כמו שהוציאוהו בעל כרחו דמי ואין צורך להאריך שאין כאן אי' דאוריי' כלל:

ואחר שזכינו לדין נחזי מה דקמן הנה מבואר בש"ע י"ד סי' קנ"ד סעי' ב' דאולדי בשבת בשכר אסור דליכא איבה ומבואר בתוס' דע"ז כ"ו ע"א ד"ה סבר וכו' דליכא אלא איסור דרבנן בעלמא ומ"מ כיון דלענין חלול שבת ליכא איבה אסור וא"כ ה"נ ועוד נ"ל דהוה מלאכה שאינו צריכא לגופי' דלא גרע ממנכש בארעי' דחברי' ובתוס' פ' הבונה (שבת ק"ג ע"א) ד"ה לא צריכא וכו' ופשיטא דלא ניחא לי' הכא וגם כבר נעקר הולד ביושבת על המשבר ואפ"ה אסור וזה לשון הרמב"ם פ"ב מה' שבת הלכה י"ב אין מילדין את הגוי בשבת אפי' בשכר ואין חוששין לאיבה ואעפ"י שאין שם חלול ע"ש הרי שפתיו ברור מיללו דאפי' אין שם חלול כלל מ"מ אין חוששין לאיבה ואסור מכ"ש הכא דמידי כמה איסור' דרבנן לא נפקא:

אמנם כנ"ל דכל הדברי' לא נאמרו היכא דליכא אלא איבה בעלמא יכול להתנצל ולומר כנ"ל אבל היכא דאיכא למיחש לסכנתא שאנחנו דרים ביניהם ויוסיפו שנאה ותחרות ויאמרו כי דמו של עובד ככבים קל בעינינו ולא יקבלו תי' דמנטר' שבתא ועוד ברוב המקומות הרופאי' הם גוים ויותר בעיניהם דמן של ישראל ואולי בש"ס נמי לא אמרו אלא בימיהם שלא הי' שכיחי תערובות ישראל וגוי' וכמו שכ' תוס' חלוק זה בע"ז ט"ו ע"א ד"ה אימור וכו' לחלק בין ימיהם לימינו וכן כ' הרא"ש שם פ"ק דע"ז סי' א' לענין לשאת ולתת עמהם דנשתנה הענין עתה ובהגה' מיימוני פ"ו משבת פסקו בש"ע סי' שכ"ה סעי' ב' דבגוי אלם מותר או משום דרכי השלום ועיי' בט"ז שם סק"א וגדולה מזה התירו בכיבוי דליקה אפי' יוצאת מבית גוי שאין סכנה לישראל מחמת יציאת האש מ"מ אם לא יסייע לכבות יבוא לידי סכנה וע"ש בד"מ ובתה"ד בפנים אע"ג דלכאורה גם שם

יכול להתנצל ולומר אתון דלא מנטרי שבתא לא מחללי שבת על הדליקה שבבתיכם מ"מ כיון דליכא אלא אי' דרבנן ולא סמכינן אפירוקא לסכנתא כי נשתנו העתים ובאמת יש לתמו' קצת על שלא הגיה ברמ"א בש"ע י"ד סי' קנ"ד הנ"ל ביולדות דהיכא דאיכא למיחש לסכנתא שרי:

ועוד נ"ל להוציא מהרמב"ם כן דהרי הבאתי לשונו לעיל שכ' דאסור אע"ג דליכא חלול ומשמע אפי' אי' דרבנן ליכא אפ"ה אסור וכן משמע מדמסיי' אבל גם תושב מותר מפני שמצווים להחיותם ובלבד ליכא חילול שבת משמע בגוי בכה"ג אסור וק' מנ"ל הא מ"ט אית בי' לאסור ע"כ נ"ל דס"ל להרמב"ם דודאי משום איסור דרבנן דחלול שבת לא הוה אסר אבייי ואע"ג דהרמב"ם ס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה אסור מה"ת מ"מ כיון דביושבת על המשבר ליכא מלאכה דאו' כמ"ש תו' לא ס"ד למיסר משום התנצלות גרוע כזה ולא הוה פליג אבייי על ר' יוסף ורק משו' שמוליד בן לע"ז שהוא איסור חמור טובא ולא הותר אלא בח"ל שאין לו התנצלות אבל שבת שיכול להטעות ולומר לו שיש כאן חילול שהגוי אינו בקי בדינים א"כ הדר אסור משום מילד בן לע"ז וא"כ אסור אפי' ליכא שום חילול שבת נמצא שאין כאן איסור מבורר אלא משום מילד בן לע"ז דחמיר טובא והשתא איכא למימר דוקא להוליד אבל לרפאו' אותם דלא חמיר כולי האי כמ"ש התוס' בגיטין ע' ע"א ד"ה רב שימי וכו' ליכא להחמי' באי' דרבנן היכי דשייך דרכי שלום וכן נראה מדלא הזכיר ר' יוסף אלא אולדי בשכר ולא הזכיר נמי לרפאות בשכר בשבת אע"כ רבותא אמר אפי' להוליד שרי בשכר ואהא פליג אבייי אבל לרפאות י"ל דשרי והא"ש דלא הגיה רמ"א בי"ד על אי' הולדה בשבת דמשום דחמיר טפי מאיסור כיבוי דליקה בשבת ואפשר דאפי' בזה"ז אסור אבל ליסע בעגלה ע"י גוי לעסוק ברפואות גוי חברו אפשר דשרי בזמן הזה דאיכא משום דרכי שלום וכעין סכנת הכלל:

על כן נ"ל דאם יש שום חולי בתוך י"ב מיל לא יסע להחולי שחוץ לי"ב מיל ומכ"ש אם יש חולי סמוך וקרוב טפי מאלפים אמה לא יסע אפי' חוץ לאלפים אמה וק"ו בן בנו של ק"ו אם יש שני חולי' בתוך העיר שלא יזוז ממקומו כלל כי יתנצל לומר לא אוכל לזוז מכאן מפני סכנת זה החולי או פלוני הקדים לזמן איתי לצורכו ולא אוכל לגרוע אמונתי דבהתנצלות כי האי ליכא שום סכנה והן דברים המתקבלים על הלב ושכיחא טובא אצל רופאים המתאחרים לבא משום חולי אחר שקדם לזה ואם א"א להתנצל בשום אופן ויסע על העגלה וסוסי' של נכרי' ויאמר לו שנוסע לצורך נכרי אחר ואותו נכרי ישלם לו שכרו ויעלה על העגלה בשעה שהתחילו הסוסים להלוך וכשינוחו להטיל גללים ירד מיד ולא יעלה עד אחר נסיעתם:

ומיהו צ"ע קצת דמשום עצמו ליכא למיחש משום עקירתם והנחתם כיון שהחי נושא את עצמו ואלו משום חפצי' אם העגלה רחב ד' ה"ל רה"י ואסור להוציא ממנו לכרמלית וע"כ יניח כל חפצי' אל תוך העגלה ע"י גוי תחלה וגם יורידם ממנו ע"י גוי והוא לא ישא מידי וא"כ אין צורך לירד ולעלות כנ"ל אך עיי' במג"א סי' רס"ו באיזה אופן העגלה נידון כרה"י:

ונ"ל דעכ"פ אסור לחזור למקומו אחר שעסק ברפואו' של אותו הגוי דלא דמי להההולכי' להציל מן הגייס דחוזרים למקומם דהתירו סופם משום תחלתם שמא לא ילכו ויהי' סכנה לישראלים אבל הכא אף ע"ג דאם לא ילך לעסוק ברפואות אפשר שהי' סכנה מ"מ אין להתיר לחזור משום תחלתם דהכא שגם הוא בסכנה אדרבא עיקור הסכנה הוא על עצמו ליכא למיחש שאם לא יתירו לו לחזור לא ילך פעם אחרת ז"א דהוא יחוש לעצמו משא"כ בהולכי' להציל מן הגייס וכו' שהולכי' להצלת אחרים בהא איכא למיחש וק"ל:

והנה שכרו נ"ל שיתנהו לצדקה כיון שהוא שכר שבת לא יהנו ממנו נהי דאין לומר שירפאו בחנם ולא יקבל שכר כלל ז"א דהא רב יוסף אולידי בשכר בשבת שרי שהרי קמן דשרי ליקח שכרו ומצוה איכא משום לא תחנם אבל עכ"פ אינו ראוי' ליהנות ממנו ומחלקים לעניים דבלאה"נ ראוי' לקבל עלי' דבר מה שיהי' לו כפרה עיי' ש"ע א"ח סס"י של"ד ולכל הפחות למחות בכח איכא סכנתא להמוחה ואין בידינו להעמיד הדת על תילה בדורות הללו בעו"ה:

וכל דברינו נאמרים לענין גוים עובדי ככבים אבל לא האומות אשר אנחנו חוסים בצילם כאשר יבין מעלתו והחכם עיניו בראשו א"נ. פ"ב כאור בקר יזרח שמש עש"ק כ"א כסליו קע"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קצה

נדרשתי לאשר שאלוני אלופי יהודא נגידי אצילי בני ישראל דק"ק וועדיין שאלות אלו, א' להודיע עונש המחלל שבת, ב' אם הפותח חנותו בשבת ומוכר ולוקח אם הוא בכלל מחללי שבת או אם יש לחלק בין פותח חנות כלו או רק מקצתו, ג' המשתתף עם הנכרי מה דינו בשבת, ד' אם נמצא בקהלתינו ק"ק פ"ב אנשים המקילים כיוצא בזה:

תשובה

א' עונש המחלל שבת אין בידינו לדון דיני נפשות כ"א לכופו על יד השרי' לקיים דת ישראל ואם לא ישמעו וא"א לכופו הרי הוא מובדל מקהל ישראל ונידן כיוצא מן הדת ואיננו לא ישראל ולא נוצרי ולא תוגר וע"כ אסור לשום ישראל לאכול בביתו ושחיטתו

אסורה לנו כמבואר לנו ש"ע יו"ד סי' ב' סעי' ה' ואין מקבלין ממנו עדות ואין מוסרי' לו שבועה כללא דמלתא כאלו נמחה שמו מישראל עד שישוב אל ה' וירחמהו:

ב' אי נושא ונותן בחנותו בכלל מחלל שבת וי"ט הוא הרי הוא ככל מחללי שבת באיסורי' הכתובי' בקרא כמ"ש הרמב"ן פ' אמור בפסוק שבתון זכרון תרועה ע"ש וז"ל הרמב"ן שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה ביום טוב אפי' מדברי' שאינן מלאכה לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות ולמלא החביות יין ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום ואם היתה עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה יהיו עומסים על החמורים ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו בי"ט ויהי' השוק מלא לכל מקח וממכר ויהי' החנות פתוח והחנוני מקיף והשולחנים על שולחנים והזהובים לפניהם ויהי הפועלי' משכימי' למלאכתן ומשכירים עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהן והותרו הימים הטובים האלו ואפי' השבת עצמה שבכל זה אין בהם משום מלאכה לכך אמרה תורה שבתון שיהי' יום שביתה ומנוחה לא יום טורח מלאכה וכן מורה לשון רמב"ם פרק כ"א מהלכו' שבת ע"ש:

והוא מקרא מפורש בנחמי' קפיטל י"ג [ועמ"ש חי' רשב"א פ"ק דיבמו' בשם מורי רבינו יונה דלאו דמחמר לית בי' עשה דשבות אלא במלאכה דאית בי' חיוב מיתה ע"ש אין זה סתירה לדרמב"ן דרמב"ן מיירי ממלאכת של טורח ואותן אין בהם אלא עשה ואמנם אותן שהי' במקדש ואינן של טורח וחייבים עליהם סקילה אותן ישנם גם כן בכלל עשה דשבות ומהנך ממעט רבינו יונה מחמר אבל אם יש בו טורח ומניעת מנוחה פשיטא כדברי רמב"ן] בימים ההם ראיתי ביהודה וגו והצירים ישבו בה מביאים דג וכל מכר ומוכרים לבני יהודה וירושלים ואריבה את חורי יהודה ואימרה להם מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת הלא כה עשו אבותיכם ויבא אלקינו עלינו את כל הרעה הזאת ואתם מוסיפים חרון על ישראל לחלל את השבת ויהי כאשר צללו שערי ירושלים לפני השבת ואומרה ויסגרו הדלתות וגו' וילינו הרוכלים ומוכרי כל ממכר מחוץ לירושלים פעם ושתים ואעידה בם ואומרה אליהם מדוע אתם לנים נגד החומה אם תשנו יד אשלח בכם מן העת ההוא לא באו בשבת ואומרה ללוים אשר יהי' מטהרים ובאים ושומרים השערים לקדש את יום השבת גם זאת זכרה לי אלקי וחוסה עלי כרוב חסדיך ע"כ דברי נחמי' הרי קמן דיושב בחנות ומוכר ולוקח הוא מחלל שבת במה שכ' בפירוש האמנם נמצא בדברי חכמי התלמוד מקח וממכר בשבת אסור מדרבנן ועיי' תי"ט משנה ו"ו פ"ג דביצה והיינו באקראי ליקח דבר מחבירו דבר מאכל או שום דבר בארעי ואקראי זה אינו בכלל דברי נחמי' הנ"ל ואסרוהו התלמודים אבל הקובע

מו"מ ופותח חנותו בשבת ושוכר ומשכיר הרי הוא מחלל שבת בפרהסי' ומכ"ש אם כותב בפנקסו ומוחק כדרך הסוחרי' בחנותם חייב בכל מיני כתב ורושם ובכל לשון וז"ל רמב"ם פי"א משבת הל' יו"ד והכותב בכל כתב ובכל לשון חייב אפי' משני סמניות עכ"ל וכן הוסכם במג"א סי' ש"מ סק"ט וכן כשמחתך הסחורה כמדתה חייב משום מחתך וז"ל רמב"ם פי"א משבת הל' ז' המחתך מן העור וכו' והוא שיתכוון למדת ארכו ומדת רחבו וכו' וכן כל חתיכה שיחתוך חרש עץ מן העצים או חרש מתכות מן המתכות חייב משום מחתך עכ"ל ובזמן שהי' לנו שופטים ומלכות הי' סוקלים על אלו וכיוצא בהם ובענין איסורי מלאכה אין חילוק בין שבת לי"ט אלא בי"ט עונשו קיל אבל מה שאסור בזה אסור בזה כדתנן במתני' במגילה ז' ע"ב אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד וכל מה שאסור מן התורה בי"ט ראשון אסור בח"ל ביום השני מדרבנן וכן הוא בש"ע א"ח סי' תצ"ו חוץ ממה שמבואר שם:

היוצא לנו מכל הנ"ל שאסור לשום מי אשר בשם ישראל יכונה לפתוח חנותו או לסחור במרכולתו ומסחרתו או לטעון ולפרוק מעגלה שלו בשבת וי"ט ואם לא שמע וא"א לכופו ע"י שרי המדינה הרי הוא מופרש ומובדל מעדת ישראל ואין לו דת כלל ופסול לעדות ולשבועה ולכל דבר ושחיטתו אסורה וכל מאכליו ומשקיו בחזקת איסור כי אבד נאמנות שלו ואין חילוק בין פותח חנותו מקצתו או כלו או חלונותיו וכדומה:

ג' אם יש לו שותף גוי אם כל ימי החול הישראל והגוי עוסקי' יחד בחנות וניכר ונודע לכל כי הגוי שותף עמו אזי ביום השבת ישב הגוי לבדו ושום א' מבני ביתו של ישראל לא יראה ולא ימצא בחנות וכל ריוח ושכר של שבת יהי' להגוי לבדו ואין לישראל עמו:

אך אם כל השבוע אין זכר להגוי עם הישראל רק ביום השבת ישב הגוי שם הרי הערמה ניכר שהגוי הוא הפועל ושוכר שלו וזה אסור ועיי' דינים אלו בש"ע א"ח סי' רמ"ה:

ד' אם נמצא בקהלתינו פ"ב מי שמקיל ראש בכיוצא בזה תמהתי על שאלה זו איך יעלה על הדעת בקהל עדת ישראל ימצאו מחללי שבת בפרהסי' חלילה וחלילה לא תהי' כזאת בישראל ולא זו בלבד שמנהיגי ישראל עומדי' בפרץ תלי"ת הלא שרי הקומידאט ושרי העיר אין מניחים לעבור על דת ועובדא הי' זה שבועות שתים מנערי' המנוערי' פתח חנותו ביום אבלו ושלח האדון פישגאל והסגירה והתרה בו בהתראת עונש אם יפתח עד שימצא לו היתר ממורי הוראה וזה באבל הקל ק"ו בשבת החמור והאומר והחושב כן יסכר פה דוברי שקר הדובר על צדק עתק וה' יתן בלב בניו ועבדיו לשמור מצותיו חוקיו ומשפטיו וטוב לנו כל הימים הכ"ד פק"ק פ"ב יע"א:

ודע מה שהפקיעו הפורצים לומר בשם רמב"ן דליכא אי' דאורי' בכתב גלחות טעו במה שנדפס בב"י א"ח סוף סימן תקמ"ה בשם ספר תורת אדם להתיר בחה"מ כתיבה משיטא יטעו בתרתי חדא שאיננו בס' תורת אדם לרמב"ן אלא בס' תולדות אדם וחוה סי' נ"ד ופליג עליו הרב"י וד"מ שם אות ג' ועוד לא התיר אלא כתב משיטא שלנו כיון דבעי' כתיבה תמה אבל כתב גלחות כתב גמור הוא וכן רמז מג"א שם סי' תקמ"ה סק"ג ובנב"י תניין סי' כ"ט כ' כדאי רמ"א לסמוך עליו במ"ש בא"ח סי' ש"ו סי"א אע"ג דמג"א ובש"ס קכ"ו פליג עליו מ"מ יפה כ' הגאון דאיהו עסיק באי' דרבנן לכתוב ע"י גוי דלרמ"א הוה שבות דשבות ולשאר פוסקים שבות א' וכ' דבהפסד מרובה כמו עובדא דהתם יש לסמוך בדרבנן ארמ"א דבין כך ובין כך דרבנן היא אבל לכתוב ישראל בעצמו חלילה וחלילה דוודאי הלכה פסוקה דלא כהגה' הנ"ל וחייב חטאת. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצו

כללית יופי משוש ארץ אטלי' קהל ה' ואציליה בק"ק טריעסטא המעוטרה בעטרת תפארת פז יראת ה' עושר ונכסי' וכבוד תרבי' משכי' ואילתי' כולם מברכי' ברכת ה' המבורך, ועל גבי ראשי' הממוני' המה הגבורי' אשר מעולם אנשי שם גבורי כח עושי דברו לשמוע לקול הקורא בצדק להחזיק בדק, יהי ה' עמכם ירום קרנם וכסא כבודם ויגביהם ויושיבם לנצח - ומי בראש החכם הכולל המפואר ומהולל ברוב התשבחות מנהל עם ה' על מי מנוחות, יעל אל ארץ נכוחות כבוד מורנו אלחנן נ"י:

אליכם אישים מופלאים באנשים אקרא קריאה של חבה יתירה הנודעת דעת תורה ועבודה עבודה הזאת בחודש הזה הידועה היא חודש ניסן ישנו בזכירה וישנו בשמירה ושמרתם את המצות ולבער כל חמירא וכפי הנשמע עיני רוב גלילות איטלי' עלי העיר טריעסטא יע"א להוציא משם לחם שמים מצות לי"ט של פסח באשר ידוע ומפורסם מימות עולם כי שמה קוננת והזהירי' כזוהר הרקיע מזהירים וגם שמעתי כי גדול מאוד פזורנם בישראל המגיע לאלפים אשר עשירי הק"ק מזילי' זהב מכיסם וכספם לצורך מצוה הנ"ל ולפרנס עניי ישראל יהי כן ה' עמכם. אמנם לעומת זה שמוע שמעתי לא כן ולא נכון ידברו ויתנהגו בשמירתן לישתן עריכתן ואפייתן כי בעו"ה נמסרו דברי' העומדי' ברומו של עולם ביד נערי ישראל המנוערי' מכל חכמה ומדע ומכל דת ודין והנה חמץ חיובו כרת והנזהר ממשהו נמלט מכל חטא ועון כל השנה כולה מ"ע של אכילת מצה משומרת בליל פסח היא יחידה נשארת לנו מכל מצות אכילה שבכל התורה אין לנו פסח ולא קדשי' לא תרומה ולא מעשר שני רק מצוה א' משנה לשנה ואם גם היא לא תועילה בידינו בשלימות ולא עוד אלא כי תחת יופי שיהי' האכילה של כל ז' ספק

אי' כרת ולא עוד אלא שיכשיל בזה רבים ח"ו וגם נוציא על זה אלפים הייטב בעיני ה' חלילה חלילה:

הנה אנחנו מקפידי' שלא יהי' ולא ישהה מתחלת נתינת מים לקמח עד שתוציא המצה מהתנור אלא ב' או ג' מינוטין אע"ג דשיעור חימוץ הוא י"ח מינוטי' מ"מ במדינתינו זריזי' במצוה זו אפי' הפחותי' ובכל זה חלילה ללוש עיסה כשיעור חלה כמבואר בש"ס וש"ע קפידא לפסחא כי אם העיסה יותר גדול משיעור חלה אין ידים שולטת להצילן מחימוץ וגם שלא יהא שום חמימה בחדר ששם עורכי' המצות עד שיניחנו על הפאל"ה שסמוך לנתינה לתנור ממש אפי' כרגע כמימרי'. ואמנם שמעתי מפי הרב הצדיק מו"ה בנימין פאלנר נ"י וגם ראיתי במכתבו סדר אפיית מצתכם ילושו עיסה גדולה מאד מאד ונערי' קטני' בתורה ובחכמה יעסקו בו והוא בספל אפי' חצי שעה אלא שלפעמים הנער מטפח עליו ביד מקום עסק ועסק זה עושק נפשות הוא ועוד כמה מצות מסודרי' זו אצל זו לתנור הניסק ושוהים שם בחום גדול טרם ינתנו אל תוך התנור ואין ספק שכל א' מהנ"ל גורם חימוץ הן גודל העיסה הן השיהוי זמן רב כנ"ל הן החימום אצל התנור והמהדרים במצות האופים מצות ע"פ לוקחי' עיסה קטנה מהעיסה כשיעור הנצרך לו וחולק ממנו מצות להעורכי' ומסייעים והנותר בידו חוזר ונותן לבעלי העיסה הגדולה המה הנערי' השומרי' תמיה נשגבה בעיני איך היתה הוראה הרעה הזאת בקהל עם ה' שומרי תורה ויראי שמים. גם שמעתי אופי' מצה עשירה מי פירות עם תערובות מים רחמנא ליצלן ואופי' אותה במחבת ואילפס אשר הסיקו מבחוץ אלו לא שמעתיו מפי נאמן רוח לא האמנתיו:

כמדומה לי המכשלה הזאת תחת ידם כי משנים קדמוניו' הי' הנערי' בקיאי' בהלכה כמו שאחז"ל בדורו של חזקי' מלך יהודה בדקו מדן ועד באר שבע ומצאו אפי' קטני' שבישראל בקיאים בהלכות טומאה וטהרה כך הי' אז בימי קדם הנערי' בחורי' לומדי תורה ויראת ה' ואז סמכו גם הדייני' וחכם הכולל עליהם:

ומן אז והלאה בעו"ה לא אכשור דרי ונשכחה תורה מהדיוטי' הללו וגם יראת ה' אין בלבם ע"כ התחזקו והתאמצו אתם אצילי ישראל ועשו כמו שאנחנו עושים פה היום בכל בית אפיית מצות עומד יומם ולילה משגיח א' בן תורה המשגיח על העושי' להשמר מכל מכשול ועל כל זה תלמידי חכמים שבעירנו סובבים בכל יום פעמים פתאום בכל בתי אפיית מצות לראות מה ומי העושי' והאופי' וכל דבר קשה אליהם יובילו והמה יורו יורו:

ונא אהו' אחיי אל נא תרעו ותרעימו עלי לאמור מי זה בא לרדות אותנו בתוך עירנו הלא אתנו חכם הכולל ולומד תורה אל תאמרו כן ידעתי כי החכם נקי מכל אלה כמ"ש לעיל וגם אם בא לחדש דבר אשר לא שערום קדמונים יאמרו ראה זה דבר חדש הוא ואין נביא לעירו ואני לבי בוער בקרבי אם אחשה ח"ו כי בטוח אני בענות צדק של הרב החכם ובתומת יראת מנהלי עם ונגידהם כי יקבלו וישמעו ואזכה בזכות הרבים ובזכות זה נזכה לאכול מצות בתוך אחינו בעיר הקודש ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים ונעלה עולות מרווחים ונשכון משכנות מבטחים הכ"ד החותם בברכה א"נ. פ"ב נגהי ליום עש"ק יו"ד שבט לסדר לחם מן שמים - כלי"ת יופ"י לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קצז

לאלופי יהודה לתורה ולתעודה היושבים ראשונה במלאכת סגל חבורה נגידים תורנים אלופי קרו"ט דק"ק צעהלים יע"א ובראשם האלוף הגביר מו"ה זלמן דוקס נ"י, ושלום לדייני ישראל ובראשם הרב המופלג כבוד מו"ה נתן נ"י:

יקרתם ע"י ציר מיוחד הגיעני נידון הש"ץ שו"ב מו"ה שמחה ראובן כ"ץ נ"י וגם הוא בעצמו עמד לפני והנה אחרי העיון הדק במכתב רום מעלתם ואחרי שמוע דברי הש"ץ הנ"ל אען ואומר על המאורע שלפנינו עכשיו שהביאו לפני הדיין תרנגולת שלא נשחט רוב סי' כהכשר והש"ץ אמר שלא תרנגולת שלימה הביא אלא סימני' היינו קנה ושט מתרנגולת שלא נשחט הרוב ועל זה השיב השוחט שאיננו מעשי ידיו שהביאו לו סימנים אחרים אשר לא הי' תחת ידו מעולם ובמכתב מעלתם כתוב כי אח"כ שינה טענתו ואמר כי אז היתה אשתו בסכנת נפשות מחמת חולי כבד והי' לבו בל עמו ושכח אז לומר להמשרתת שטרפה התרנגולת והש"צ אומר שחלילה לא חזר מדבריו הראשונים שהוא לא שחט התרנגולת ההיא אלא כך אמר וכי אלו לו יהי' שחלילה אירע כך והעם יודעי' שהייתי אז טרוד ומבולבל לא הי' פלא אם הייתי שוכח לומר להמשרתת שנשחטה התרנגולת טרפה - אלו דברי הש"ץ:

שמעוני אחי אם כאן שני עדים כשרים המעידים שלא זזה ידם מהתרנגולת משעת שחיטה עד שעה שבדקו ומצאו שהסימני' אינם נשחטים בהכשר אזי אין להוציא מחזקת כשרותו ונאמן לומר הוא לא שחט התרנגולת ומכ"ש שלא הביאו העדים תרנגולת אלא סימנים עקורי' מי יודע מאין הובאו ולא יופסל אדם מחזקתו כ"א בעדים כשרי' המעידים בפניו בב"ד ובדברים ברורים והוא פשוט:

אך אם הי' באופן הנ"ל שהדבר ברור שמתחת ידו יצא המכשלה ונבוא לזכותו בהתנצלות השני שהי' מבולבל מרוב צערו מסכנת אשתו הנה מבואר בתשו' הרא"ש

דאין לשוחט התנצלות לומר שוגג או אונס הייתי ומעבירי' אותו אך מהרי"ו כ' דאם הוא אדם מוחזק בכשרות אין להחמיר עליו כמבואר כל זה בש"ע י"ד סי' קי"ט ובש"ך ס"ק ל"ג והנה הש"ץ הזה לפי עדות שבידו מכתבים שונים מהרבה רבנים המעידי' על תומת ישרו עד ימי קיץ העבר שהתחילו לרוץ אחריו והגביות עדו' שלחו מעלתם לידי ונדון עליהם א' לאחת:

האחרונה שכתוב שהחזן עצמו הודה שהתיר לחתוך חמאה בסכין טרפה והש"ץ אמר שהמשורר שלו מצא סכין בשוק ותורה לו כנ"ל הנה בסכין הנמצא יעויי' בש"ך בשו"ת חו"י סי' רכ"ח ויהי' איך שיהי' קלות דעת וחסרון יראת שמים קחזינא מה לו להכניס עצמו במקום שאין ידו מגעת אבל מ"מ אין זה כדאי ולא חזי לאיצטרופי כלל כמובן:

עד א' מעיד עליו שלא אכל בסוכה כ"א ב' פעמים כי הוא שכנו והרגיש בו אם אכל בסוכה ועוד מעיד עליו שמרגיש בשכונתו שמבעירים אש ביום השבת להחם תבשילי' אפי' אין שם חולה והש"ץ מכחיש כל זה ואין להאמין לעד אחד ובפרט דאכילת סוכה לא ראינו אינו ראי' והרגש שמבעירי' אש בשבת איננו עדות גמורה רק מאומד ומדומה:

גם מה שאמר ע"א שאמר הלואי יקנסני שלא אלביש ד' כנפות דברי לצנות והתול בעלמא הם:

אך צירוף ב' עדים א' שאמר והלעיג על נעמי שהיא עוקבת אחר הנואף להמציא רות לבועז וע"א מעיד שאמר ומה בכך שפלוני כותב בשבת אלו דברי מינות ואפיקורס ויצורפו ב' העדים ששניהם מעידים על דבר א' כי רוח אחרת אתו עמו ולא לבד דאתרע חזקת כשרותו עי"ז אלא גם יש לדון דהוכיח תחלתו על סופו דהיינו דברים הללו מוכיחי' על שחיטתו של עכשיו שבמרד ובמעל עשה ושאינו מאמין בדברי דת ישראל וכמעט שחיטתו כשחיטת מין שאיננו בר זביחה כלל:

אך כיון שאין כאן עדים שזו היא התרנגולת ששחט וא"כ אין כאן ריעותא בסופו כלל ותחלתו נמי התנצל לומר שלא היתה כוונתו באופן שהבינו העדים ממנו ויען כבר ישב על מדוכא זו הגאון מוהר"ר אברהם אולמאן נ"י וקיבל העדים בפניו ויצא הש"ץ בדימוס וידענא בהאי גברא רבא שהוראתו בקדושה גלל כן אין להרהר כלל והש"ץ הזה בתמותו עומד לכל דבר שבקדושה הן להיותו ש"ץ הן שו"ב עם עע"ג כמנהג קהלתם מקדמת דנא:

אך להיות רע ומר בעו"ה הפרצה הגדולה ההסתפקות בילדי נכרים וקריאת ספרי חצונים המולידי' קלות דעת ודין גרמא לדברי סכלות שדיבר הנזכרים למעלה ע"כ הטלתי עליו בחרם ושבועה דאוריתא בפועל ממש שלא לקרות בספרי חצונים כי שלוחא דרחמנא ושליח דידן עם קדוש לה' אלקינו הוא יעסוק בעתות הפנאי בספרי קודש תורת

מרע"ה ותלמוד רבינא ורב אשי ואם המצא שעבר על הנ"ל הרי שחיטתו נבלה וקולו בקודש לא ישמע עוד והוא כארי' ביער וכחמור נוער ואם ישמע ויאזין יהי' מקורו ברוך וה' ישפות שלומכם וישמע ה' קולו ברחמים ויעתר לתפלתו:

ובהדי שותא אשר נקראתי ממעכ"ת ונעתרתי לכם ופקודתכם שמרה רוחי אדבר וירוח לי ונא אל תשליכו דברי אחרי גיו ח"ו איכה היתה כאלמנה קרי' נאמנה בלי רב יושב על כסא ה' התקבצו והאספו אל עמק הברכה לחדש המלאכה מלאכת ה' לקבל עליכם רב תופס ישיבה צדיק ונשגב המקים דברי התורה וגודר פרץ יהי' מחכמי קהלתכם או מזולת רק שיקרא בשם רב מורה דרכי ה' לעם ה' ושלא יהי' ח"ו מכותבי פלסתר ומקוראי' בספרי חצונים ומהלועזים בלעז כי אסור לקבל תורה מפיהו וכמעמיד אשרה בהיכל ה' אך יהי' בקרבו קדוש והרמב"ם בסוף הל' קה"ח כ' וז"ל הרי בארנו חשבונו' כל הדרכים שצריכים להם בידיעת הראי' ובחקירת העדים כדי שיהי' הכל ידוע למבינים ולא יחסרו דרך מדרכי התורה ולא ישוטטו לבקש אחריה בספרי' אחרים דרשו מעל ספר ה' וקראו א' מהנה לא נעדרה עכ"ל התנצל הרמב"ם כי יען סוד העיבור שנמסר לסנהדרי' נעלם ממנו לגמרי כי הוא א' מג' שבועות שנשבענו שלא לגלות סוד העיבור כמבואר שלהי מס' כתובות עד יבוא מהרה צדק במהרה בימינו ולקח הרמב"ם מספרי יונים וכ' בהלכ' קה"ח אעפ"י שאינו אותו הנמסר לנו והתנצל שעשה זה כדי שלא יבואו עם ה' אלה לשוטט לבקש חכמה בספרי זולתינו כ"א כל עסקיה' יהי' בספרי תורת ה' וק"ו בן בנו של ק"ו שלא ימנו עליהם כ"א איש נאמן עוסק בתורה ומחזיק ישיבה ללמוד וללמד לשמור ולעשות כאשר עשו אבותיכם והם גדלו והצליחו וגם עשו פרי קודש הילולים עוד תזכו לראות צאצאי צאצאיכם על התורה והעבודה עד תחז בציון עינינו הכ"ד אוהב הנאמן לעבדי ה' החותם בברכה. פ"ב נגהי ליום ד' זאת חנוכה הקצ"ט לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצח

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג כמו"ה יודא אסאד נ"י אב"ד דק"ק רעטע יע"א:

נפשו היפה בשאלתו ע"ד דברי ריבות בין הזוג שאחר שהי' ביניהם קטטות יצאה האשה מבית בעלה ושם שכבה אצל נערה אחת מצורעת ודבק גם בהאשה החולי ההוא והוא החולי שקורי' צרפת' י"ל ועסקה ברפואות ונתרפאית ועכשיו טוען הבעל שא"א לו לדור עמה כי חושש שיחזור הצרעת לקדמותו וידבק גם בו וגם שאינו יכול לגרשה בעל כרחה בשגם אין לו לשלם כתובתה כי הוא עני מ"מ רוצה למנוע ממנה שאר כסות ועונה הדין

עם מי ועיניו הבדולחים שפיר חזו בכל מקומות הראוי' לעיין בזה מ"מ אשיב כיד ה' הטובה עלי:

הנה בש"ע אה"ע סי' ע"ז סוף ס"א כ' רמ"א בשם רמב"ם פי"ד דאישו' דאם הבעל רוצה למנוע ממנה שאר כסות ועונה או יתן גיטה וכתובתה הרשות בידו ובמהרי"ק ריש שורש ק"ז כ' שאין מהרמב"ם ראי' שכ"כ במקומו וזמנו דלא נתפשטה חרגמ"ה שלא לגרש בע"כ אבל בזה"ז מנ"ל וכן הקשה חלקת מחוקק שם סק"ג ויפה תי' ב"ש שם סק"ו דיפה הוציא רמ"א דינו מהרמב"ם דהרי הרמב"ם ס"ל פ"י מגירושין דזיווג הראשון אין לגרשה בלא ערות דבר ובפי"ד מאישות סתם הרמב"ם דאסור למנוע שאר כסות ועונה ואם שנא ישלח בגט פטורי' משמע אפי' בזיווג הראשון דאסור לגרש בע"כ בלא ערות דבר מ"מ אם מונע ממנה שכו"ע אין לנו עליו אלא לומר אם שנא שלח וממילא אם לא תרצה לקבל גט ממנו ימנע ממנה שכו"ע עד שתתרצה לקבל:

וכן מבואר להדי' בשלטי גבורים בשם ריא"ז פי"ז אעפ"י בסוגי' דמורדת ואיהו מיירי אחר תקנת רגמ"ה מבואר כנ"ל עי' בתשו' מהרא"מ סי' ל' הוכיח כן מריש כתובות דאמרי' הגיע זמן ולא וכו' כיון דשקדו חכמי' והוא אנוס בתקנת חכמים אינה ניזונית והה"נ הכא הוא אנוס מלגרש בתקנת חרגמ"ה א"כ עכ"פ פטור ממזונות וכ' שם שאין סברא לחלק בין קודם נישואי' ואנוס מלישא דפטור ממזונות ובין אחר נישואי' ואנוס מלגרש בתקנת חרגמ"ה לעולם אנוס רחמנא פטרי' ובתשו' מהר"א ששון הקשה הא חזינן ריש כתובות אם חלתה היא דקודם נישואי' פטור מלהעלות לה מזונות וחלתה אחר נישואי' פשיטא שמחויב במזונותי' ולפע"ד לק"מ התם בחלתה אחר הנישואי' שצריך לזונה ולפרנסה מפני שאינה רוצה לגרשה וכבר הוטל עליו חיובי בעל לאשתו משא"כ קודם נישואי' עדיין לא הוטל עליו י"ל משו"ה אונס רחמנא פטרי' מלהכניס עצמו בחיוב מזונות וה"נ חלתה אחר הנישואי' ורוצה ליתן גט וכתובתה ואנוס בתקנתא דחרגמ"ה פטור ממזונות אע"ג דחייב ברפואת' (וכמ"ש חז"ל שלא יאמר הרי גיטך וכתובתיך מונחי' על השולחן ורפאי עצמך) מ"מ ממזונות פטור ואין כאן קו' על ההרא"מ וגם ב"ח פסק כן מהר"א ששון כ' שיכול הבעל לומר ק"ל והיינו כרמב"ם ורא"מ וש"ג ורמ"א וב"ח:

אמנם בתשו' הרא"ש כלל מ"ב משמע דלא מצי למימר כן מדשקיל וטרי הרא"ש בעובדא דידי' שהי' לו עלי' טענה מחמת מום וכמה כרכורי' כרכרו שם הגאונים להתיר למנוע שכו"ע והכל הואיל ויש לו עלי' טענה משמע בלי שום טענה לא מיהו י"ל התם מיירי להדי' שלא הי' לבעל לסלק כתובתה והתם יש להחמיר אם לא ביש לו עלי' טענה אבל

בלא"ה לא דא"כ יהי' קלה בעיניו להוציאה בלי כתובה ע"י מניעת שכו"ע אבל אם מניח לה כתובה על השולחן אפשר לומר דמודה הרא"ש:

אך במהרי"ק שרש ק"ז משמע להדי' דלא התיר התם אלא בטענת ולא זולת שהרי כ' שם אע"ג דס"ל רגמ"ה סתם גזר ולא פלוג וא"כ מה הועיל בתקנתו כל פרוץ שרוצה לגרש אשתו בע"כ ימנע ממנה שכו"ע דס"ל דעכ"פ הועיל ברוב אנשים שאין להם טענה א"כ משמע להדי' אפי' נותן לה גיטה וכתובה מ"מ לא מצי למנוע ממנה שכו"ע משום א"כ מה הועילו רגמ"ה בתקנתו אמנם הגאון בית מאיר תי' זה דעכ"פ הועיל דכל זמן דאגידי בי' לא יהבי לי' אחריני ונכון הוא:

ומ"מ לדינא נ"ל שאם לא גזר רגמ"ה על ככה ראוי לגזור עתה כי הדור פרוץ בעו"ה וכל אדם יעשה כן ואי לא יהבי לי' אחריני ילך שובב בדרך לבו כמו בדורות הללו בעו"ה ונהי שאין בידינו לגזור גזירות חדשות מ"מ הלא מהרי"ק אסר וח"מ הסכים על ידו א"כ לא יהי' ידינו ללמוד להקל ולטעון קים לי:

ואמנם כל זה באם אין לו עלי' טענה אך בנידון שלפנינו שהיתה מצורעת והוא טוען שחושש שיחזיר הנגע למקומו ויתדבק בו הנה כ' ח"מ סי' קי"ז סקי"ב בדרך אפשר אם הי' לה צרעת אפילו נתרפאות יכול לבטל שידוכי שמא יחזור בה וב"ש הקשה מש"ס פרק המדיר דמחלק בין חכם לרופא שהחכם עיקר הנדר מעיקרא מה שא"כ הרופא ולא אמר בקיצור שמא יחזור החולי למקומו ונדחק בתירוצו ונ"ל דלק"מ דהש"ס מיירי בהתנה ע"מ שאין בה מומין ועי"ז בא לבטל הקידושין ואם הי' אומר הטעם שמא יחזור למקומו ה"א אפי' לא הי' בה בשעת תנאי רק בילדותה וכבר נתרפא' בשעת הקידושי' מ"מ לא נתקיימה התנאי משום שמא יחזיר המום למקומו וז"א דעכ"פ נתקיים התנאי שלא הי' בה מים בשעת הקידושין אבל לעולם יכול לבטל השידוכי' או לגרש בע"כ ע"י מניעת שכו"ע ע"י טענה הנ"ל מ"מ הרי הח"מ בעצמו לא אמרו אלא בדרך אפשר ולא החליט הדבר:

והנה שיעור כתובה שאנו נוהגי' בגלילותינו ד' מאות זהובים כמבואר בלשון שטרי תוס' כתוב' שם נאמר מלבד ד' מאות זהו' שנכתבת בכתובה שקורי' תחת החופה להוסיף לה עוד סך כך וכך ואותן ד' מאות זהו' נגבי' בשיין הנהוגי' במדינתינו כי כן ציוה הקיר"ה בפקידה שלו ודינא דמלכותא דינא בענין שינוי המטבעות ופרעון חובו כמבואר סס"י ע"ג בש"ע ח"מ אמנם עיקור כתובה דאורייתא ממש הוא סך מאתים צוואנציגר של כסף ועוד יוסיף איזה זהו' כי בקרוב נשתנו קצת וע"כ אם יניח הבעל כפי סך כתובה דאורייתא עכ"פ וכבר כתבתי שאז אפי' הרא"ש מודה ויצאנו מחשש שלא תהא קלה

בעיניו להוציאה ובשגם שיש לו טענה מחמת הצרעת אז בצירוף דעת הסוברי' שכל בעל יכול למנוע שכו"ע עד שתקבל גט ממילא אין יכולי' לכופו יותר הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קצט

מעשה אשה א' ענייי' עגונה שעפ"י השתדלות בד"ץ דק"ק פ"ב שעמדו על ימינה עד שנודע בעלה בעברו דרך ק"ק טריעסט בארץ לועז ושם מסר גט פטורי' לשליח להולכה עפ"י דתה"ק ואח"ז כשנודע זה לבד"ץ דק"ק פ"ב נתנו כ' חתום בח"י הבד"ץ הנ"ל להאשה הנ"ל אל הרב וב"ד דק"ק טריעסט להעיד שזאת היא האשה והיא תלך הלוך ונסוע לשם לקבל גיטה מיד שליח בעלה. ויהי בנסעה לדרכה בבואה לק"ק רעכניץ הסמוכה לכאן נכמרו עלי' רחמי הרב המאה"ג מוהר"ר סענדר מייזלש אב"ד דשם ויועץ להאשה הנ"ל לחזור לכאן לפני ובידה מגלה מהרב ידידי הנ"ל ובמגלת ספר כתוב אלי לאמור היות כי אורחא רחיקא יותר מששים פרסאות ואין שום ישראל דרים במדינות שבינינו לשם וגם כי הלשון עם זר לשון איטלי' שהאשה אינה בקיאה בו והאשה ענייי' וממש ערומה איך אפשר לה לעבור הדרך ההוא הלא זה ממש מהמנוע ע"כ נפשו בשאלתו אם אסכים לכתוב לשם טריעסט ששליח הבעל ימנה שם שליח א' שבכאן עמנו וישלח הגט עם כ' השליחות על הבי דואר לכאן ליד השליח שבכאן וממנו יותן ליד האשה וכ' שכן ראה מעשה בק"ק אמשטרדם כמה פעמים שנוהגי' כן עפמ"ש חלקת מחוקק סל"ה סקי"ח וס"ל דכל כי האי גוני כדיעבד דמי ע"כ אם דעתי מסכמת לא נופל אנחנו מהם ולמצוה רבה ועצומה יחשב כי מה תעשה אשה ובתה ענייי' וחולנית וכה"ג והאשה ילדה ואיכא למיחש גם לכמה חששות ובסוף כ' הרב הנ"ל דנפל לי' מלתא בדעתי' אולי זה דוקא בבעל עצמו הוא שלח ע"י בי דואר ולא שליח הבעל כמו בנדון דידן ושהוא סומך בזה על הכרעתי עכ"ד הרב הנ"ל:

וזאת תשובתי בעז"ה (**ועיין תשו' זקן אהרן סי' ל"ד**):

החיים והשלום לי"נ הרב הגאון המפורסם נדיבות יעץ את מי נועץ ויביניהו אורחת משפט ודעת תבונות ה"ה נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה סענדר נ"י מייזלש אב"ד ור"מ דק"ק רעכניץ יע"א:

היום הזה עמדה לפנינו האשה עצובת רוח הלזו ומי כמוהו צדיק ונשגב שוקד על תקנת ב"י העלובו' יהי שכרו אתו ופעולתו לפניו ודעת שפתיו ברור מיללו בואו ונסמוך על דברי החלקת מחוקק סי' ל"ה ס"ק י"ח יע"ש אלא שמסתפק הואיל ואין הבעל לפנינו כ"א ע"י שלוחו אולי לא יתכן למיעבד הכי עכ"ד, והנה בגוף דין שליח עושה שליח בלא

אונס כבר כ' ד"מ סי' קמ"א אות כ"ה דלפי נוסח הרשאה שלנו מותר אפי' בלא אונס מכ"ש הכא דאיכא נמי אונסא דאורחא דשליח בלא צידה לכאן א"נ דאתתא להתם:

אע"כ אנכי מן התמיהים הלא ממקומו הוא מוכרע כי שרש הדין הוא מדברי הרא"ש והר"ן ספ"ב דגטין דכ' בה"ג אוסר למכרך גיטא ולמיהבי' לנכרי לאמטויי לישראל בציווי הבעל והרא"ש פליג וכ' שכן נוהגי' באשכנז וצרפת עפ"י ר"ת לשלוח ע"י גוי ולמנות שליח ע"י כתב הבעל ושם נאמר בהגה' אשר"י שגם בשליח ב"ד הדין כן שישלחו ע"י גוי לשליח השני והשליח השליח יאמר שליח ב"ד אני והנה במרדכי פ"ב דגטין סי' שמ"ח מייתי בשם ראב"י כהרא"ש ובפ"ג סי' שס"א מייתי הא דבה"ג דאוסר לשלוח ע"י גוי וכ' עליו ואומר אני שבמקום שב"ד שלהם ירצו לעשות שליח שלהם על הגט שבא לידם ע"י שליח שהעיד בפניהם ב"נ וב"נ יכולים ב"ד לשלחם על ידי גוי כה"ג ליד שליח כשר והוא יתננו לה ויאמר שליח ב"ד אני עכ"ל ובד"מ סי' קמ"א מביאו בקיצור הרי שלפנינו שבהגה"א מתיר להדי' גם בב"ד כן אעפ"י שאין הבעל לפנינו ובמרדכי משמע דאדרבא הא עדיף ואפי' ה"ג מודה כה"ג דאלים כח ב"ד מבעל:

אמנם קצת יש לתמו' מאי אלמותי' דב"ד מבעל עצמו ומצאתי שאהבה נפשי למהר"א אלפאנדרי במכתב אלי' בשער שליחות סי' י"ב שכ' דס"ל להמרדכי דעיקור טעמו של בה"ג לאסור ע"י נכרי הוא משום דהוה מינוי שליח שלא בפניו וס"ל דבפניו בעי' דוקא ויעוי' בשיטת הרי"ף שהבי' הרא"ש בגטין למ"ד ע"א דשליח שמנוהו ב"ד לא בעי בפניו וס"ל דוקא ב"ד אבל בעל בעי בפניו והנה כן משמע מהרא"ש גופי' דיש לחלק בהכי דהרי בפ' האומר סימן כ' כתב הרא"ש דשליח לקבלה לא בעי' בפניו דזכי' לאדם שלא בפניו ונהי דחוב הוא לאשה שתתגרש מ"מ בגילוי דעתא כל דהוא דניחא לה סגי לכן הי' בעי' בפניו ושוב חזר להתלמד דגם שליח להולכה לא בעי' בפניו ע"י משמע דמהא דסוף למ"ד הנ"ל לא מוכר אלא שליח של ב"ד דאלים ב"ד לשוויי' אף שלא בפניו אבל בעל לא אלא שהוא ז"ל חזר ולמד דאף בעל ממנה שליח להולכה משליח קבלה וא"כ י"ל דאינהו סברי לחלק בכך וע"ש במכתב אלי' מייתי פוסקי' דס"ל הכי ומשו"ה ס"ל להמרדכי דשליח ב"ד אפי' ה"ג מודה דמתמנה ע"י כתב שביד גוי אלו תוכן דבריו עם קצת נופך:

עוד כ' דלמ"ש ה"ה פ"ז מגירושי' וגם הרשב"א והר"ן בשם בה"ג דבעל עושה שליח שלא בפניו ויליף לי' משליח אשה כדעת הרא"ש הנ"ל והם הביאו עוד דעת בה"ג בפ"ג מה' גירושי' דפוסל ע"י גוי וכן ברשב"א ור"ן ספ"ב דגטין וע"כ לא ס"ל דטעמא דבה"ג משום שלא בפניו דהא ס"ל בעל עושה שליח שלא בפניו וגם לא תמה על בה"ג כמו שתמה

הרא"ש משמע שטעמו של בה"ג הי' פשוט ומבואר אצלם וכ' שנ"ל שהם תפסו במוחלט טעמו של בה"ג משום דכיון דנכרי ע"כ מעשה קוף בעלמא עביד ה"ל כטלי מע"ג קרקע דלא מהני וה"נ לקיחת הגט מיד הנכרי ה"ל כנטלו מגבו של קוף ובזה ניחא לי' מ"ש רמ"א בסי' קמ"א סי"ד דפסק המחבר דלא בעי' ששמע השליח מפי הבעל הגי' רמ"א עיין לקמן סל"ה ובסל"ה שם מבואר הדין דשולח ע"י גוי ושם כ' רמ"א יש חולקין דאין למנות שליח הולכה בכתב דכוונת רמ"א כך הוא דבמינוי שליח שלא בפניו דעתו כרוב הפוסקי' להכשיר וכן במינוי ע"י גוי אי ליכא טעמא אלא משום דה"ל כטלי גטך מע"ג קרקע נמי הוה מכשר והוה סומך אהחולקי' אך בהצרף ב' הטעמי' הנ"ל דה"ל שלא בפניו וכטלי גיטך מע"ג קרקע לזה חייש רמ"א להחמיר לשלוח ע"י גוי ודפח"ח:

ובזה הבנתי דברי רמ"א סי' ל"ה ס"ו שכ' דעת ריי"ו דשולח כ' ע"י גוי לשליח שיקדש לו אשה דינו כמו בגטין וי"א דלגבי קידושין לכ"ע הוה מקודשת מדאו' ונרשם שם ב"י וזה הביאו להרב בעל חלקת מחוקק שכ' מ"ש, דגם דברי הרב"י קשים קצת להולמן וע"ש אבל לפי הנ"ל א"ש דס"ל לרמ"א דריי"ו אזל בשיטת רבו הרא"ש דהבין בדעת בה"ג משום עושה שליח שליח שלא בפניו וס"ל ה"ה בקדושי' נמי שייך הך פלוגתא ממש אמנם הרמ"א הגי' על זה די"א היינו הסוברי' טעמו של בה"ג בגטין משום טלי מע"ג קרקע וזה לא שייך בקידושין דכי בעי' שיבוא כסף זה ממש ליד שליח לכן כ' דקידושי' מקודשת מדאורי' משא"כ בגט להנך פוסקים אינה מגורשת כלל ומינה לפי הנ"ל דבקידושי' דעת רמ"א להקל כיון דליכא אלא משום חד טעמא דשלא בפניו משא"כ בגירושי' דעתו להחמיר משום דאיכא תרווי':

אשר ע"כ אני אומר על עדותו דבק"ק אמשטרדם נוהגי' כן לשלוח ע"י ב"ד חזי מאן גברא רבא קמסהיד עלי' אמנם מ"מ היכי דנהיג נהיג ואריך ומנהגיהם עפ"י ר"ת אבל לנהוג כן לכתחלה במדינות אלו שהעיד רמ"א ז"ל שלא ראה נוהגי' כן והחלקת מחוקק וב"ש כ' לפי הבנתם שאינו אלא חששא בעלמא אבל לפי הנ"ל מאן חכים למשרי כי האי גוני:

אך כל זה בבעל השולח ע"י גוי לשלוחו המתמנה שלא בפניו דאיכא משום שלא בפניו ומשום טלי גטך מע"ג קרקע משא"כ בשליח ב"ד דרוב או כל המון הפוסקי' יודו דלגי' הרי"ף בגטין ל' הרי מבואר להדי' בש"ס דמועיל שליח ב"ד שלא בפניו ולגי' רש"י נמי דמפרש עפ"י גרסתו דמיירי ממנה שליח שני שלא בפני הראשון מ"מ י"ל דס"ל כהרא"ש וכרוב הפוסקי' דאפי' הבעל יכול למנות שלא בפניו דילפי' לי' משליח קבלה של אשה

וכמ"ש הרא"ש פ' התקבל הנ"ל נמצא בזה כ"ע מודים דמתמנה שלא בפניו וליכא אלא משום טלי מע"ג קרקע ומשום חדא חששא הא לא חייש רמ"א ז"ל כנ"ל:

אך הואיל ואנו מדמין לא נעשה מעשה כי אולי הך חששא דטלי גיטך חמיר טפי וראוי גם לבדו לחוש ולהחמיר ובאמת מהתימה על הרא"ש ז"ל וסייעתו איך דחה לדבה"ג בהאי דגוי מעשה קוף בעלמא עביד ולא שת לבו דה"ל כטלי גיטך מע"ג הקוף עד שהאיר הי"ת עיני במשנת גיטין י"ג ע"א תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי וכו' כ' תוס' וכל הראשונים שם דלהגורסי' זה קמ"ל אע"ג שהגט בעין וראוי לתנו בשעה שעושהו שליח מ"מ כיון שלא נטלו בחייו לא יתננו לאחר מיתה יע"ש משמע הא אלו נטלו בחייו וזכה עבורו ה"ז יתננו אחר מיתה אע"ג שלא נתנו מיד ליד אלא נטלו מע"ג קרקע אפ"ה מועיל והדבר מתמי' וכי עדיף שליח מאשה או עבד עצמו דבעי' נתמנה ליד ממש מדכתי' ונתן כפירש"י בגיטין ע"ח ע"א וה"ה מטעם זה גבי שחרור נמי דהא כתיב או חופשה לא ניתן לה והא דאמרי' בגטין ט' ע"א בשלשה דברים שוו גטי נשים לשחרורי עבדים וכו' ולא חשיב נמי הא לענין טלי גיטך מע"ג קרקע היינו משום דאיתי' נמי בשטר קידושין באומר לה טלי לך מע"ג קרקע דלא מהני ובכסף קידושין עיי' ב"ש סי' כ"ז סק"ג וא"כ מש"ה לא קחשיב לה כתי' הש"ס שם מלתא דאיתי' בקידושין לא קחשיב ועוד אפשר דאפי' בשאר שטרות שהם לקנין נמי איתא ר"ל בכותב על הנייר ועל החרס שדי מסירה לך גם זה תלי' במסירה מידו לידו ולא מהני טלי מע"ג קרקע ולעולם גבי שחרור איתא נמי להא מלתא וא"כ ק' כנ"ל. ואחר החפוש מצאתי מ"ש במכתב אלי' בשליחו' ססי"א שהקשה כנ"ל וכ' או דאעפ"י דהאשה גופה גרעה משלוחה דשלוחה מועיל בנוטלו מע"ג קרקע או דשאני שחרור מגט ומסתייעא מדלא אמרי' בד' דברי' שוה גיטי נשים ע"ש ודבריו תמוהי' כמ"ש, א' הא בעבד נמי כתי' נתינה, ב' הא דלא חשיב ד' דברי' משום דמידי דאיתי' בקידושי' לא קחשיב, ג' אדרבא מדלא אמרי' מנינא למעוטי טלי מעל גבי קרקע ש"מ דשוים הם לענין זה והדר' ק' לדוכתה ועי' ט"ז הל' עבדים:

ע"כ נ"ל פשוט ומבואר מהך מתני' דשליח להולכה הוה אפי' בנוטלו מע"ג קרקע בשלמא שליח לקבלה לא עדיף מכח דאתי מני' דהיינו האשה דבעי' ונתן הבעל בידה משא"כ שליח להולכה בגילוי דעת בעלמא דניחא לבעל בהא ואזל איהו ועביד מאליו סגי ומכ"ש בשכתב ומונח ומצוה לטלו ולהביאו לאשתו וזה פשוט אצלי מאוד ולכן ה"נ אם אמור יאמר האדון תן גט זה לעבדי הרי עושהו שליח בעלמא לטלו מע"ג קרקע ולא יהי' אלא שליח להולכה ושוב כשנוטלו בשליחות האדון והי' ידו כיד משלחו חוזר הוא וזוכה בו בשביל העבד ונעשה שליח לקבלה להעבד ומשו"ה מועיל הכא טלי מעג"ק:

ואע"ג דספ"ב דגיטין פריך סתמא דתלמודא והא לא חזרה שליחות אצל הבעל והכא נמי הא לא חזרה שליחות אצל האדון נ"ל בין לפירש רש"י בין לפי' התוספ' לק"מ הכא דלפירש רש"י שפירוש שזה לא נשתלחה אלא לעצמה ולא תחזור אצל הבעל יע"ש והכא לא שייך הא דלעולם הוא שליח או דבעל או דעבד ולא נעשה בע"ד לעולם ועוד מה שכת' בפי' התוס' שייך גם לפירש רש"י. ומ"ש תוס' שנעשה שליח לאחרי' וזה שייך אפי' בשליח קבלה של אשה אבל בעבד לא דוקא באשה דחוב הוא לה והשליח לקבלה מתמנה ממנה ולא מהבעל ה"ל שליח אחרי' משא"כ בעבד דזכות הוא לו והאדון בעצמו מצוה תן דהיינו זכי בשביל עבדי וה"ל גם בזה שלוחו של האדון לא שייך הא דחזרה שליחות ועלתה משנתינו כהוגן ונ"ל דאפי' דהחולקי' בגי' זו ולא גרסי זה במשנתינו לאו משום הך ק"ו חולקי' אלא מטעמי' אחרים אבל בגוף הדין יודו דגבי שליח להולכה לא שייך הך חששא דטלי מעג"ק ונמצא המפרשי' טעמי' של בה"ג דאוסר לשלוח ע"י גוי משום דה"ל כטלי מעג"ק תמוהים הם דהא גבי שליח הולכה קיימי' והעיקור כדעת הסוברי' משום שלא בפניו הוא וכיון שבררנו דבשליח ב"ד לא שייך הא א"כ תבנא לדיננא דבשליח ב"ד יכול לשלוח כתב ע"י גוי וכנ"ל מצאנו תלי"ת אשר בקשנו:

אברא עדיין עומד לנגד עיני כיון דע"כ צריכי' הם למנות שליח בעדי' ולשלוח העדות לכאן שבפני פלוני ופלוני נתמנה פלוני שבכאן לשליח ב"ד דק"ק טריעסט דמינוי שליח שלא בפניו צריך עדים לכ"ע כמ"ש בטוש"ע סי' קמ"א סי"ד דנלפע"ד אף ע"ג דלהרמב"ם אין שליח להולכה צריך עדים הטעם הוא משום דנפיק גיטא מתותי ידי' ועמ"ש בזה הר"ן רפ"ג דקידושין אבל היכי שממנים אותו שלא בפניו משליח אחר והגט ביד גוי הממוצע א"כ על מי נסמוך שיצא הגט מיד שליח הבעל ושנתמנה זה שליח וכי על מ"ש ע"ג הכתב אדרעס לפלוני ופלוני נסמוך שזה הוא שנתמנה שליח בטריעסט מפני ששלחו לו הגט או מאן לימא לן שהמשלח הנחתם בהאגרות הוא שליח הבעל הרי עתה כבר נפיק גיטא מתותי ידי' בשעה שהגט מובא לפנינו וע"כ בעדים שבכתב הרשאה יתברר זה וא"כ ה"ל מפי כתבם וקיי"ל מפיהם ולא מפי כתבם:

ועתה נחזי אנן נשית לבנו לשרש הדין יש בזה ג' דעות, א' לר"ת כל שהעדים חיים וראוי' להגדה אין בזה משום מפיהם ולא מפי כתבם ולדידי' אין אנו צריכי' שום דבר:

אמנם דעת שארי פוסקי' דלא ס"ל כר"ת דפסקי' כוותי' בש"ע ח"מ סי' כ"ח סי"א אא"כ הוא שטר גמור שאז מועיל אפי' מן התורה והנה איזה גדר ניתן שיקרא שטר גמור יש בזה ג' שיטות בתוס' כתובו' כ' ע"ב לחד שינויי' כל שחתומי' עליו תרי סהדי דוקא ולחד שינויי שיהי' נכתב בלשון עדות ולא בלשון זכרון דברים בעלמא ותרווי' איתנהי

הכא למעליותא אך לחד שינויי' והוא נראה עיקור שיהי' נכתב מרצון המתחייב והכא לית כאן רצון הבעל המתחיי' ג"כ ע"י הגירושין שהרי מפקיע שיעבודו מני'. והנה בחי' אמרתי יכולני למפסל כל גטי דעלמא דה"ל מפי כתבם דהא לא נכתב ברצון האשה המתחייבת על ידו בלי ספק והי' מתגרשת בעל כרחה מן התורה והי' ניחא לי דאע"ג דבשעת גירושי' לא ניחא לה ולא נכתב ברצונה מ"מ מתחלה בשעת קידושין אדעתא דהכי קדשה נפשה שאם ירצה יגרשנה בעל כרחה כי מסתמא נתקדשה אדעת תורה כדת משה וישראל שהיא משתעבדת תחתיו ע"מ שיגרשנה בע"כ ומשום הכי הי' ניחא לי נמי דכל פסקי ב"ד אנו מקיימי' על פי כתבם של ב"ד שאינם נחשבי' אלא עדים בעלמא מכיון שנסתלקו בעלי הדין כמבואר פ' עשרה יוחסין (קידושין ע"ד ע"א) ואפ"ה אנו פוסקי' עפ"י כתב פס"ד של ב"ד אחר אעפ"י שלא נכתב מרצון המתחייב מ"מ כיון שמתחלה כשבאו לדין אדעתא דהכי ירדו שיכתבו פס"ד על המתחייב וקבלו כן עליהם ואפי' בתחלת מו"מ שלהם כך נתרצו ואפי' בגזלות וחבלות איכא למימר הכי מעיקרא קבלו דייני התורה עליהם והוא מכלל קבלתינו בהר סיני וה"ל כרצון המתחייב ואז אמרתי דבזה"ז המגרש בע"כ ועובר על חדרגמ"ה הגט בטל מן התורה להך שיטה דהרי נכתב שלא ברצון המתחייב דהשתא לא השתעבדה לכך בתחלת הנישואי' שהרי נישאי' בדרגמ"ה והארכתי וכאן אין להאריך בזה [עיין ח"ס אה"ע ח"א סימן ק"ג וח"ב סי' מ"ה]:

מ"מ זכינו לדין דה"נ מסתמא הבעל כשמינה השליח והוריק כחו לו ואפי' לעשות כמה שלוחי' א"כ בכלל זה גם אם יצטרך לשלוח ע"י שליח אחר ולמנותו שלא בפניו שיצטרך לכתוב הרשאה הכל הוא ברצונו משעה ראשונה וה"ל רצון המתחיי' וא"ש:

אמנם מה נענה לשיטת הרמב"ם שהאריך הש"ך סי' כ"ח הנ"ל דס"ל כל עדות שבשטר דרבנן בעלמא היא מפני תיקון העולם ואם כי האריך הש"ך לסתור דבריו מ"מ משום ק' לא נדחה דעת הרמב"ם במקום כרת ובשגם כבר תי' התומים דס"ל להרמב"ם דודאי כל כרות גיטא כגון גט אשה ושחרור ושטר קנין שאין העדים שבו באים ולהעיד ולראי' רק מגז"ה הוא שזה גורם גמר הכרות והקנין ובזה דוקא מפי כתבם ובהכי מיירי נמי וכתוב בספר וחתום והעד עדים מה שא"כ מה שאנו רוצים לראי' ויהי' העדים כמעידי' לפנינו על דבר פלוני זה א"א מפי כתבם ורק מדרבנן בעלמא הוא ובזה נתישבו כל ק' הש"ך לכאורה א"כ הכא איך אפשר לשלוח גט בכה"ג ומעתה י"ל באתרי דנהיגי כר"ת לשלוח ע"י הגוי היינו ע"י הבעל עצמו ששולח וא"כ ממ"נ למאי ניחוש לשיטת הרמב"ם דבעי עדות מפיהם ממש הא איהו ס"ל דמינוי שליחות לא בעי עדים רק להודיע אמתות הדבר וכמ"ש הטוש"ע סי' קמ"א סי"א בשם הרמב"ם ועיין בפנים, ואע"ג שממנה אותו

שלא בפניו מ"מ כתב הבעל להשליח שמינה אותו סגי כשיתקיים בחותמיו מה תאמר מפיהם ולא מפי כתבם זה שייך בעדים אבל לא בבעל דבר מה שא"כ בשליח העושה שליח דמשמע דגם הרמב"ם מודה דבעי' עדים ובעי' מפיהם ממש א"כ איך נעשה מעשה נגד הרמב"ם בזה מאן ספון מאן רקוע:

אברא כד מעייניין שפיר א"א לעמוד על דעת דברי התומים בזה וכבר עוררתי עליו בחידושי איך אפשר למימר הכי דמן התורה עדות הכתובי' בשטר לאו עדות מעלי' היא רק בגט וכדומה שהעדים אינם באי' להעיד רק גז"ה שיהי' שנים חתומים תמה על עצמך אטו עדות בגט כתי' דבר הוא דכתי' וילפי' מממון מה להלן עפ"י ולא עפ"י כתבם ה"נ הכי הוא ואי ס"ד דדבר דהתם בשטר לא איך יוכשרו עידי חתימה בגט אשה וכמדומה לי שאין ע"ז תשובה ובלאה"נ שמעתתי' מרפסן אגרא דרכי' דרכי נועם כתי' ואשה שנתגרשה בגט חתום ויוצאת מפתח הבית לא נאמין לה כדי שתנשא לאחר שהרי העדים שעל הגט לא יאומנו לראי' וגם קשה מאוד שיתפוס לו הרמב"ם שיטה חדשה שלא מצינו כן לא' מרבותיו הרי"ף והריא"ן מיגאש והיותר נכון בזה מ"ש הלח"מ וגם התומים באופן השני דלא אמרה הרמב"ם אלא אם מתו העדים ואינם ראוי' להגדה אבל כל זמן שהם חיים מודה הרמב"ם דשטר דאורי' הוא ובאמת הוא הדרך היותר נכון ומכוון בלשון רמב"ם למעיין בפנים אמנם עדיין לא הותרו כל הקו' הנ"ל דאכתי אם מתו עידי' מה תעשה האשה והנלפע"ד כי הנכון יותר בזה שנאמר כי הרמב"ם אזיל לי' בשיטת הרי"ף רבי' שכ' פ"ג דיבמות דף יו"ד ע"ב עפ"י פירושו של הרמב"ן במלחמות ה' שם ובס' הזכות דס"ל להרי"ף ז"ל דכל זמן שיכולי' העדים לכבוש השטר תחת ידם או לבטלו לא מקרי נחקרה עדותן בב"ד עדיין וה"ל מפי כתבם ע"ש בביאור היטב וס"ל להרמב"ם בודאי מה"ת דלא חיישי' לזיופא דלא הוה חציף איניש בכך כמ"ש תוס' ריש גטין והי' כל השטרות בחזקת כשרות א"כ מיד בשעה שחתמו ה"ל כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואז הי' ראוי' להגדה והשטר והגט וכל כה"ג כשר מן התורה אמנם מדפרצי מחקקי' חקקי און ומכתבי עמל והצריכו חז"ל קיום וכל זמן שלא נתקיים השטר א"א לעשות בו מאומה ואם נחי' מפי עדים עצמם שיאמרו כ"י ה"ז הרי יכולים לבטל כל השטר ולומר קטנים אנוסי' פסולי עדות היינו במגו דאין זה כ"י או שיאמרו באמת אין זה כ"י נמצא לא נחקרה עדותם עד שנתקיים בב"ד ונמצא אם נשתהו מלקיימו עד שמתו העדים אז מהראוי שלא נקבל עדותן דה"ל מפיהם ולא מפי כתבם דבשעה שיהי' כמו שנחקרו בב"ד כבר מתו ומ"מ מדרבנן שטר מעלי' הוא והרצון דמן התורה לעולם שטר מעלי' הוא דהרי לא חיישי' לזיופי' והשתא נמי דחיישי רבנן לזיופא והי' מן הראוי שלא נקבל

קיומם אחר מיתתם מ"מ הם אמרו והם אמרו שיהי' מ"מ השטר כשר וגם הגט ובזה הכל מתוקן ומתובל בעז"ה למעיין ברמב"ם ובחי' הארכתי ובארתי יותר בעז"ה מ"מ די בזו לקיים דברי הרמב"ם ונדון דידן שפיר דמי אליבא דכ"ע:

ואם כי ודאי איכא למיחש לקפידא דבעל משו' אחריות הדרך של הגט כי אינו דומה הנשלח ע"י שליח מיוחד שכל עיני השגחתו עליו להנשלח על הב"ד באגב ומיעוטא דשכיח הוא שנאבדי' אגרות על הדרך ובפרט בהאי גברא דכפי הנשמע הי' כבר נשוי אשה אחרת ונשא זאת על הראשונה ועבר על חדר"ג ועשוהו בדין ישראל ליתן גט בטריעסט להשני' העלובה הזאת וא"כ מסתמא ניחא לי' בשמירת הגט ושלא יאבד דא"כ כל ימיו בחרם דרגמ"ה קאי שהרי קיים הראשונה ואם לא יגיע גט ליד זאת האשה והוא הלך לו ושב לו בדרום לא נודע מקומו איה ולא ידע ואשם ואיכא למימר דקפיד טפי מ"מ איכא למימר נמי לאידך גיסא דהאי גברא לא קפיד כל כך דלמהר הגירושי' עדיף לי' וזכות הוא לו מבלי לעכב בתירוצי' ודחיות וידוע שיותר רחוק הוא אבידה על הב"ד אם יוקח רעציפי"ס מוספק על זה ויותר יתארך הטרחת הנסיעה ויאוחר דבר הרבה וכולי האי ואולי:

וברם צריך דלמא כל זה דוקא אם העדים שבמקום הב"ד מכירי' את השליח המתמנה במקום אחר שאעפ"י שהוא שלא בפניו מ"מ מכירי' הם אותו בטביעת עין ונמצא עדותם דבר שלם הוא אך הכא השתא הני דבטריעסט לא יכירו כ"א אנו מזכירי' להם את פלוני בן פלוני מעיר פלוני' אנו ממנים שליח הגט וכיון שאינם מכירי' אלא בשמו לא עדיף מאית להו סימנא בגווי' דלא הוה עדות גמור כבש"ס חולין צ"ו ע"א עד שאנו מכירי' אותו בטביעת עין והשתא אם יבואו הני סהדי לומר פלוני בן פלוני מעיר פלוני' נתמנה להיות שליח הגט אין די עד שיבואו שנים אחרים ויכירום בט"ע שזה הוא הנקרא כן נמצא אין עדותם נגמר וה"ל חצי דבר ויעיי' טוש"ע ח"מ סס"י ל' ויעי' היטב בתוס' גטין ס"ג ע"ב ד"ה אפי' וכו':

והנה בזה יש בכאן ג' שיטות, א' שיטת רש"י בב"ק ע' אשר הבינו הראשונים מלשונו ז"ל דוקא א' בגבה וא' בכריסה מקרי חצי דבר משום שאדרבא הרי הוא מעיד על קטנותו כי א' בגבה קטנה היא מה שא"כ על שנה א' משני חזקה נהי דאינו מועיל נקיט מיהת פלגא חזקה בידך וא"כ מכ"ש הכא דיועיל דודאי עדותן טובה היא דפלני דהאי סימנא נתמנה שליח:

ב' שיטת רשב"ם ורוב הפוסקים בבבא בתרא פרק חזקת דסביר' לי' א' בגבה לא ראו כל מה שהי' יכולי' לראות דה"ל להפכה ולראות גם בכריסה מה שא"כ אכילת שנה א'

ראה כל מה שהי' יכול לראו' באותה השנה שהי' באותה המדינה ולא נשאר שם בשנה שני' א"כ מכ"ש ה"נ שלא הי' יכולי' לראות באותה המדינה כ"א המינוי שממנים אותו ולא יותר:

אמנם שיטה ג' שיטת הרי"ף וסייעתי' בפ' חזקת והתוס' שם דבא' בגבה אין תועלת כלום בעדות זה מה שא"כ בשני חזקה יש תועלת בעדותם עכ"פ שאם לא יצורף לג' שני חזקה צריך לשלם מה שאכל פירות אותו השנה א"כ הכא אין שום תועלת בעדותן אם אינם מכירי' אותו בט"ע ולא הי' שם מי שיכירנו בט"ע ממש ואיך נעשה מעשה נגד הרי"ף והתוס' ועמ"ש מג"א סי' תמ"ז סק"ד ויעיי' מ"ש תוס' בחולין צ"ו ע"א שם ד"ה פלני' וכו' ויעמ"ש פני יהושע בקונטרס אחרון לכתובות סי' ע"ג שדוחה דברי תוס' אלו וכ' דודאי סימנא הוה כמו רובא ושפיר שרינן לאשת איש בסימנים בלא ט"ע כלל ורק בפלני' קטל נפשי' הא דמחמרי' ע"ש בביאור ולפי דבריו שפיר הוה דבר שלם דשמו ושם עירו כמו סי' דמי ואידך גילוי מלתא בעלמא הוא שכל רואיו יכירו שהוא הוא זה שמו וע"ש פני יהושע בגטין בסוגי' דשני שוירי וע"כ נ"ל דהרי"ף וסייעתי' ס"ל כפני יהושע וגם תוס' ב"ב אפשר דס"ל הכי אף ע"ג דהתוס' בחולי' לא ס"ל כן מ"מ הא בלא"ה תוס' בב"ק לא ס"ל כתוס' ב"ב ע"ש ב"ק ע' ע"ב:

והנה בכל זאת רואה אני עצמי איני כדי לסבול עלי אחריות גדול כזה והנה בלאה"נ כ' הריב"ש דטוב לעשות שליח לקבלה מלשלוח ע"י גוי נגד בה"ג וסיעתי' והנה בש"ס גטין ס"ג ע"ב פלוגתא דרב ור"ח אי יכולה לעשות שליח לקבל מיד שליח בעלה והרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור רס"י קמ"א ור' האי ור"ח וריא"ז פסקו להקל וכן הסכי' ב"י אמנם בש"ע מביא ב' דעות לחוש גם לדעת בה"ג והר"ן דמספקא להו אי כרב לחומרא וחולצת בגט כי האי גוני והנה כ' ב"ש סק"ד מ"ש רשב"א בחי' גטין דלהך לשני שם דמשום חצירה הבאה לאחר מכאן ליכא אלא איסור דרבנן בעלמא ופשיטא דאזלי' בספיקו להקל ואמנם ללישנא משום בזיון וקפידא דבעל הוה ספק דאורייתא:

מ"מ נ"ל דהא הכא כבר כתבתי יש לסמוך בקל דאין כאן קפידא של בעל על שום דבר משום דניחא לי' להפקיעו מאיסורי' דחדר"ג דרכיב על צווארי' ולא גרע מהמרת דת באשה דמזכין לה גט משום דזכות הוא לה לפטרה מעונש איסור אשת איש ומה התם דעומדת ברשעה וניחא לה באיסורא מכ"ש האי גברא דאעפ"י שחטא ישראל הוא מכ"ש דנימא דלא קפיד אמידי בשגם בלא"ה רוב הפוסקים פסקו כר"ח ע"כ ליתר שאת תמנה האשה א' מאנשי טריעסט הנקובי' בשמם לשליח קבלה שיקבלנו מיד שליח הולכה דשם כמו שעושין בגט מומר באופן שמיד שקבל מיד אותו השליח הרי היא

מגורשת ומ"מ אחר שכבר קבלו יחזרנו להשליח הולכה ויחזור וישלחנו על הבי דואר לכאן ליד שליח הולכה שמנוהו הם בכאן ובתחלת מינוי שליח הקבלה תתנה האשה בתנאי כפול כדינו בהן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה שבאם לא תהי' מגורשת ממש בקבלת השליח ההוא אזי יהי' מינויו לריק ולא יהי' שלוחה כלל וכן יתנה שליח הבעל בטריעסט טרם מוסרו להשליח קבלה שבמסירה זה איננו מבטל שליחותו אלא בתנאי שאם תהי' מגורשת גמורה בקבלתו של זה עפ"י דעת הרבנים ואם לאו יהי' הוא שליח הולכה כמו שהי' והטעם לתנאים האלו דאל"כ איכא למיחש דלמא איכא כאן משום בזיון דבעל ולא תהי' מגורשת בקבלתו ומ"מ כבר נתבטל שליח ההולכה כמ"ש חז"ל שליח שעשה שליחותו חוזר ועושה שליחותו בש"ס ס"ג ע"ב ובש"ע סימן קכ"ב ויש בזה לדבר הרבה אבל הנחוץ השיאני:

ונ"ל להחמיר עוד שתעשה עוד שליח לקבלה גם בכאן בפנינו וגם הוא יתמנה ויקבלו בתנאי כנ"ל ויחזור ויתננו להשליח הולכה והוא יתננו להאשה פה בפנינו, דבשליח לקבלה שבפנינו לחוד אני חושש משום טלי מע"ג קרקע דלא עדיף מהאשה עצמה אמנם בשליח קבלה דלשם אנו נשמרים מזה ובשליח קבלה דלשם עדיין נפלין ברברבתא דחצי דבר שהעדים שבכאן אינם מכירי' השליח דלשם אמנם בשליח קבלה שבכאן אנו ניצולי' מזה שהעדים שבכאן מכירי' השליח שבכאן ובתרווי' לא סגי דעכ"פ ה"ל עושה שליח לקבל מיד שליח בעלה אבל בשליח להולכה שבכאן אנו ניצולי' מזה וגם מהך דטלי מע"ג דבהולכה לא שייך טלי מעג"ק כמ"ש לעיל ובהולכה לחוד לא סגי דאיכא משום חצי דבר וגם למיחש קצת להסוברים כבה"ג מטעם טלי אפי' בהולכה אמנם בצירוף אנו נמלטי' ממ"נ:

גם צריכי' אנו לכתוב תחלה לטריעסט ולשלוח להם חתימות ידינו שבכאן על ב' מגלות חתומי' וכן ישלחו הם אלינו בתחלה כדי שמהם נוכל לקיים חתימתן ומ"ש ב' מגלות הוא עפ"י שיטת הסוברים דלעולם בעי' ב' שטרות לקיים מהם ח"י משום דמשטר א' א"א להכיר הדמיון היטב כמבואר למעיין היטב בסוגי' דכתוב' כ' ע"א בראשונים שם ומ"ש המרדכי פ"ב דכתובות סי' קמ"ו בשם ר"ת ולפ"ז הא דאמרי' שם כ"א ע"א בש"ס לכתוב ידא אחספא רצונו ב' חספות דבחד לא סגי לר"ת לכן ה"נ תרי בעי':

עוד נ"ל שטרם כל ישלחו לכאן נוסח הגט וההרשאה דשם על נייר כדי שנעיי' בהם כי לדעתי יהי' כמה שינויי' ממה שאנו כותבי' בו ואם תלך האשה לשם לא אכפת לן ולא דייקינן ואם ישלח הגט לכאן נדע טעמם ונמוקם בתחלה וכל כי האי גוני נדון ואח"כ נתקע עצמנו לדבר הלכה:

עוד צריך לחקור שם אם אולי הניח שם הבעל מעות המספיק לשכור השליח דשם שיוליך הגט לכאן ואם כן ליכא אונסא ובדליכא אונסא אין שליח הראשון עושה שליח כמבואר בסוגי' סוף פ"ב דגטין דוקא חלה ובטוש"ע סי' קמ"א. והנה כבר הי' לי ענין עם החכם דטריעסט אשתקד אודת היתר הדג שקורין טונינ"א ואם ירצה אכתוב אני לשם אודת כל הנזכר אחר שהסכימה דעתו לכל מ"ש ובאופן שאכתוב לקמן אי"ה אמנם בתנאי שגמר הדבר יהי' על ידו ובעירו דפר"מ המתחיל במצוה אומרי' לו גמור:

והנה מעידני עלי היודע ועד ית"ש כי מוטרדני בחבלי' חבלי' של טרדן הא לן במילי דשמי' מלאכת התרביצא והא להו מילי דציבורא בכמה עסקי' בדיני ממונות ובעי מינאי מלתא דבעי טעמא והנשים העלובו' האלו עומדת עלי פיעותא היא דא לאמר כלה מעשיך וידעתי כי כל פרט ופרט מזה יסבול לכתוב כמה דפין והעבודה לא פתחתי אפי' ספר א' לעיין בו כפי מסת העיון רק לחפש לרשום הסי' והדפין ואני כותב על הספר בדיו וגם המעתיק כתבים שלי טרוד בעבודתי' עבודה תמה ע"כ נא אל יסמוך עלי בזה בשום דבר וישים עיונו על כל פרט ופרט ומה טוב אם יסכים עם כל זה עוד בעל הוראה א' כגון י"נ הרב הגאון מו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק ס"ה כי מה כחי לקבל אחריות דנפשי ומכ"ש אחריות דאחריני, ע"כ טוב אם יהי' חוט המשולש מסכים בהוראה זו ולדעתי ראוי לכתוב לק"ק אמשטרדם ולעורר אותם על הני ספיקות שכתבתי בהוראה זו ודבר מה יראנו ונדע על מה אדני הוראתם הוטבעו ופה אסיים בברכה מרובה לו ולתורתו הכ"ד החותם פה ק"ק מאטערסדארף יום ב' י"ד תמוז דהאי שתא תקס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ר

שלום וכ"ט לתלמידי הרב הגדול מעוז ומגדול כמו"ה מאיר נ"י אב"ד דק"ק יארמוטה יע"א:

אודות שליח הגט שחזר ואמר שלא רצתה לקבל הגט עד שיוסף לה הבעל תוספת מרובה על סך כתובתה ונתרצה הבעל גם לזה אי איכא למיחש דאדעתא דהכי לא ציוה לכתוב הגט ולא מינה השליח הנה שאלה זו בנוי' למאי דקי"ל כדעת הסוברים דאי מבטל גיטא בהדי' הרי הוא בטל דדבור ודבור הוא וכמ"ש תוס' לחד שינוי' ר"פ השולח (גיטין ל"ב ע"ב) ד"ה התם וכן פסק בסתם בש"ע סי' קמ"א סעי' ס"ו ועב"ש סימן קל"ד סק"ה ויש לפשוט האיבעי' מהא דכתבו בסידור הגט סי' רי"ח ורי"ט דקודם הנתינה ישאל הרב אחר הכתובה ויזהירם שלא יהי' קשורי' זה בזה ואם יש איזה חלוקי' ביניהם יתקשרו אוהבים או קרובים וקשה מה יועיל זה הקישור עתה כיון דעכ"פ אדעתא דהכי לא נכתוב אע"כ

ס"ל להפוסקים כיון דא"נ יאמר הכי ליכא אלא לעז בעלמא שהרי לא התנה כן בפירוש וליכא אפי' גילוי דעתא וק"ו ממוציא משום שם רע ואיילונית דליכא קלקולא אלא לעז כמ"ש תוס' גטין מ"ו ע"א ד"ה אי אמר לה הכי וכו' ושם ע"ב ד"ה אומר לה וכו' וגם דברי תוס' יבמות ס"ה ע"א יתפרשו כן למעיין שם וא"כ יש לחלק בשלמא התם דמערער על הנתינה אלו הי' יודע שסופו ליתן לה כתובה לא הי' נותן לה אבל הכא שמצוה ליתן לה אלו הי' יודע בעצמו שלא על דעת כן ציוה לכתוב הגט לא הוה יהיב לה ולא חשיד לקלקלה משום פשיטא דספרא ויש להביא ראי' דאפי' לא ציוה לתנו לה רק שלא מיחה בהדי' לא תתן לה נמי ליכא לעז מהא דהשולח ל"ד ע"א ברוך הטוב והמטיב ולא בטיל גיטא וכן פסק בש"ע סי' קמ"א סעי' ס"ב בכמה אופני' גילוי דעת ויכול השליח לתנו לה מבלי שום ציווי חדש מהבעל והקשה ניחש ללעז כמו דחיישי' בגילוי דעת דאילוני' ומוציא ש"ר וע"כ צ"ל א' משני דברים או משום דהכא עדיין לא ניתן לה והבעל לא ציוה לשליח אל תתן לה לא חיישי' אפי' ללעז או דנימא לחלק בין גילוי דעת דאילוני' וש"ר או אלו הייתי יודע שסופי ליתן לך כתובתיך משום דהתם עכ"פ אמר בהדי' משו' ש"ר אני מוציאך וידוע הוא שאין לה כתובה בכי האי גוני וה"ל כאלו א"ל כן בהדי' משא"כ בברוך הטוב והמטיב א"כ מכ"ש בנדון דידן דאפי' גילוי דעת ליכא ואין כאן בית מיחש:

אודות גט שנכתב בדיו שכממשמשי' באצבע עלי' מתטשטשי וכשמעבירי' היד עליו נמחק לגמרי מלשון השאלה משמע שטבע הדיו כך הוא ואינה מתיבש לעולם הנה הנותן גט לאשה בעוד הדיו לחה נ"ל מדכ' בעל התרומה סי' קל"א והגה' מיי' פ"ד אות ז' דיש להמתין עד שיתיבש שלא יהי' כתב שיכול להזדייף וכ"כ רמ"א בש"ע סס"י קכ"ד משמע דוקא משום יכול להזדייף מיפסיל ולא משום כ' שאינו מתקיים ונפקא מיני אי עדי מסירה בפנינו וכמ"ש ח"מ וב"ש שם ונראה ראייתם ברורה מש"ס י"ט ע"ב גבי מי מילין דאם נתנו לה בעוד האותיות ניכרין טרם שנבלע בתוך הנייר כשר והתם אפי' אי נימא דמיירי שכבר נתיבשו וכדמשמע מהתוס' שם שכ' דמיירי אחר שקראוהו נתנו בבית יד שלו א"כ ע"כ כבר נתיבש הכתב דאל"ה הי' נמחק מ"מ כיון שטבע מי מלין לבלוע אח"כ לתוך הנייר ואי נותנו אז בשעה שנבלעה האותיות לא הוה גיטא ש"מ דאז לא מקרי כתיבה וא"כ כי נתנו נמי בשעה שהי' ניכרי' אמאי כשר הרי אינו מתקיי' שסופו להתבטל מאליו ע"י בלוע אע"כ צריך לומר כיון שעכ"פ עתה ניכר הטיב וגם לכשיבליע כי היכי דבלע הדר פליט ע"י מי נארא כשר הוא א"כ ק"ו הדברים השתא התם שבטול הכתב אתי ממילא וקיומי' הוא ע"י מעשה מי נארא אפ"ה כשר ומקרי של קיימא הכא בדיו לחה שסופה להתיבש מאליו ואינו נמחק עתה אלא ע"י מעשה שיעביר ידו עליו

פשיטא דכשר אם יש עידי מסירה לפנינו וכדעת התרומה והגה' מיי' ולפ"ז מ"ש המרדכי פ"ב דגטין סי' ש"מ דיש ליזהר ליתן גט בדיו לחה משום כ' של קיימא ומשמע אפי' עידי מסירה לפנינו לא כ' כן אלא לזהירות בעלמא וכמ"ש ג"כ בח"מ סס"י קכ"ד הנ"ל ודלא כמ"ש הוא בעצמו סס"י קכ"ה סק"ב ובב"ש סס"י קכ"ד הנ"ל ומ"מ להלכה אני אומר ולמעשה עדיין צריך עיון וכל זה בדיו לחה שסופה להתיבש:

אבל בנדון דידן שאינו מתיבש לעולם אין ראי' ממי מלין כלל להכשיר אך נ"ל להפוסקים דלא כשמואל דגטין י"ט ע"א הנ"ל ומכשירי' בשחור שהוא פחם והרי עיננו רואות שכשמעבירי' יד עליו נמחוק טפי מדיו הנ"ל ועכצ"ל כיון שאינו נמחק מאליו מקרי של קיימא א"כ ה"נ כשר אמנם להפוסקים כשמואל ולא מכשירי' אלא במים פחמי' וכן פסק בהגה' סי' קכ"ה סעי' ב' א"כ אין ראי' משם להכשיר הכא ואכתי תלי' בפלוגתא דלהטור דמפרש דבר שאינו של קימא שאינו ניכר וכמ"ש הב"ח רס"י קכ"ה רמזו בב"ש שם וחציני שאין נשאר ממנו רושם א"כ י"ל בפחם פסול משום שאין נשאר ממנו רושם אות כלל אבל בדיו כנ"ל ואין ספק שישאר רושם הכתיבה אלא שיכול למחוק ולזייף ולעשותם ממנו אותיות אחרו' וכדומה אבל לעשות הנייר כאלו לא נכתוב עליו מעולם כמו בפחם ונתר ומשקי' ומי פירות זה א"א בשום אופן לדעתי א"כ יש להכשיר הכא אך להרמב"ם שכ' דבר שאין רשומו עומד ומשמע כסתמת לשון המשנה וכן דקדק בש"ע כלשון הרמב"ם א"כ י"ל ה"נ פסול וליכא למימר כק' ח"מ ס"ק כ"ד א"כ במתני' לפלוג ולתני בדידי' בין דיו ולמה מחלק בין דיו למשקה י"ל דהיינו משקה דכל שאין סופו להתיבש אינו נכנס בגדר הדיו וכן נראה לכאורה להלכה דגם כזה פסול מספיקא דדינא הנלע"ד כתבתי וחתמתי בכל חותמי ברכות וראה בנים לבניך שלום על ישראל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רא

שלום רב לי"נ הרב המופלג ומפורסם המאה"ג נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה משה סג"ל נ"י אב"ד ור"מ דק"ק צעהלים:

במאי דבדיק לן פר"מ במאי דכ' בשלטי גבורים פ' ב"ש (זבחים מ"ד ע"א) אות קטן א' דהבא על יבמתו בלא עדים לא קנאה דבעי' דומי' דקידושין וגירושין והוקשה למעלתו מס' סוטה כ"ד ע"ב דפריך ל"ל קרא למעוטי ארוסה דלא שתי' תיפוק לי' דקדמה ביאת בועל לבעל ומשני בבא עלי' בבית אבי' והדר פריך דומי' דהכי שומרת יבם דמתני' בבא עלי' יבם בבית חמי' האי שומרת יבם קרית לי' אשתו מעלי' היא דהאמר רב קנה לכל ומשני כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברי' האמורי' בפרשה והקשה מעלתו מ"ט לא

מתוקמא כרב בבא עלי' שלא בעדים דאשתו מעלי' לא הות ומ"מ קדמה שכיבת הבעל לבועל:

ודבריו תמוהים דמשמע היכי שבא עלי' כה"ג מקרי שכיבת בעל ולפי דבריו הא דאמרי' בבא עלי' ארוס בבית אבי' הוא לאו דוקא דה"ה בבא עלי' קודם אירוסי' ואח"כ ארסה וקנא לה ונסתרה ה"ז ראוי' לשתות אי ארוסה שותת משום דקדמה שכיבת הבעל בהיותו פנוי עדיין וזה ליתא דלא מקרי קדמה שכיבת בעל אלא אי הי' אשה בשעת אותה שכיבה כגון ארוס דמקרי איש או יבם שקנאה באותה ביאה לכל הפחו' לכל האמור בפרשה דזה מקרי שכיבת בעל אבל שכיבת פנוי עם הפנוי' לאו שכיבת בעל מקרי והה"נ אי בעלה יבם בלא עדים דלא הוה אלא זנות בעלמא ויבם הא לא מקרי' איש כמו ארוס וא"כ לא מקרי' שכיבת בעל ולק"מ קושייתו:

והגם שהוא פשוט בעיני מ"מ אראה להבי' לו ראי' דאלת"ה בלאה"נ תקשי לי' לשיטת תוס' וסייעתם קידושין י"ט ע"א ד"ה ומדאוריי' וכו' דס"ל יבם בן ט' נהי דביאתו ביאה לכל דבר מ"מ אם בא על יבמתו לא קנאה מן התורה כלל א"כ מה פריך הש"ס בסוטה הנ"ל לוקמא בבא עלי' יבם בהיותו בן ט' דשכיבה מקרי ואשתו לא הוה אע"כ נהי דשכיבה מקרי מ"מ שכיבת בעל לא מקרי והוא ברור לפע"ד:

אמנם לו יהיבנא לי' כסברתו מ"מ לק"מ דהא עכ"פ אם בא עלי' בלא עדים באופן שלא ניקני' לו באותה ביאה ה"ל פוגע באשת אח שלא במקום מצוה וכרת מיחייב ויעיי' מ"ש הרב ב"ש סי' קס"ו סק"ה וא"כ ל"ל קרא דשומרת יבם אינה שותת תיפוק לי' דאין האיש מנוקה מעון דכה"ג הקשה ראב"ד אהרמב"ם פ"ב מה' סוטה הל' ח' שכ' שם הרמב"ם דהבא על ארוסתו בבית חמי' מקרי אינו מנוקה מעון והקשה ראב"ד ז"ל א"כ ל"ל קרא דארוסה אינה שותת ת"ל דלא משכחת קדמה שכיבת בעל אלא בבית חמי' והרי אינו מנוקה מעון וקושייתו ז"ל מיהת לק"מ דהרמב"ם מדרבנן קאמר והש"ס נסיב לי' קרא מדאורי' וכ"כ משנה למלך שם אלא שהשיא דעת הראב"ד לד"א יע"ש מדבריו ז"ל למדנו שכל שיש נדנוד עבירה בביאה אפי' בשוגג או באונס או אפי' עשה עלי' תשובה מ"מ אין המים בידקי' דאל"ה לא הוה מקשה מידי דלמא מיירי שבא עלי' בבית חמיו באונס שהי' מקושה והדביקוה נכרי' על ארוסתו וכה"ג או עשה תשובה אע"כ לעולם לא הוה מנוקה וכן העלה משנה למלך שם מראיות אחרות מ"מ הדרן להנ"ל אי ס"ד דבא עלי' בלא עדי יחוד ולא קנאה קים לי' באיסור אשת אח ואפי' באונס איננו מנוקה מעון ואין המים בודקי' וא"כ ל"ל קרא אע"כ מיירי בעדי' ושפיר הקשה הש"ס האמר רב קנה לכל

מיהו בתוס' יבמות נ"א ע"ב משמע דאונס מיהת מנוקה מעון הוא אלא דמ"מ לא מקרי בלעדי אישך כיון שלא נתכוון לכך ע"ש ד"ה דהא אמר רב ע"ש:

והנה בש"ע א"ע סי' קס"ו ס"ב ואם בא עלי' בלא מאמר קנה וא"צ לחזור ולקדש ומכין אותו מכות מרדות והגי' עליו רמ"א ודוקא שבא עלי' בפני עדים עכ"ל נראה דרצה בזה דאי בא עלי' בלא עדים מרדות מאן דכר שמי' כרת חיובי' מחייב כמ"ש לעיל ולא דמי לביאת מעוברת שכ' תוס' יבמות ל"ה ע"ב דלא מחיי' קרבן דהתם עכ"פ קנאה שלא תצא בחליצה וכמ"ש רשב"א שם בחי' האי טעמא מה שא"כ הכא ומ"ש ב"ש דס"ל לרמ"א דהואיל ועשה מאמר בעדים תו לא בעי' עדים בשעת ביאה במ"כ נעלם ממנו דברי תוס' קידושין י"ב ע"ב ד"ה משום פריצותא וכו' וק"ל וא"ל להסוברי' דבן ט' קונה מן התורה לוקמא בבן ט' בלא עדי' וה"ל מנוקה מעון דלאו בר עונשין הוא ז"א כמ"ש מג"א סימן שמ"ג דיש לו עונש קצת:

ובעיקור דינו של ריא"ז הנ"ל דפשיטא לי' דהמיבם בלא עדים לא קנה צל"ע דהא בקידושין גופי' פריך הש"ס בקידושין ס"ה ע"ב דאמאי לא מהני הודאת הבעל והאשה שנתקדשה כמאה עדים ומשני משום דחייב לאחריני פירש"י לאסרה בקרוביו וכן בהיפוך וא"כ שומרת דבלאה"נ אכ"ע אסירי ולא מחייב לאחריני מידי בבעילתו א"כ אם הוא והיא מודים למה לי עדים תינח אי איכא אחים אחרים הרי מחייב לאחריני אבל אי ליכא אלא הוא למה לי עדים דבלאה"נ נאסר בקרובת זקוקתו עטוש"ע סס"י קנ"ט:

וכן יש להסתפק למאי דקיי"ל בגטין פ"ד ע"א דהמגרש ע"מ שתשא לפלוני מגורשת ולא תנשא אלא לאותו פלוני (אלא חכמים אסרוה לכתחלה) אם קדשה אותו פלוני ואין לה שום קרובה כדאי' בנזיר י"ב ע"א והמגרש הראשון מעיד על הקידושין בכה"ג תיהני ע"א דהא לא חב לאחריני דהא בלאה"נ אסורה לכ"ע אלא להמגרש שהי' יכול להחזירה אי לא קדשה זה או דלמא כיון דעכ"פ אם ימות המגרש מחייב לאחריני והרי המגרש עצמו מעיד על הקידושין והא דפריך מחבילה אה"נ הו"מ לתרץ כנ"ל ועדיפא מני' משני וק"ל:

ויעי' בכתוב' כ"ג ע"א ע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה תרווי' בפנוי' קמסהדי הקשו תוס' אפי' בלא ע"א האומר לא נתקדשה לא תצא ותו הקשו השתא נמי תנשא לכתחלה דאוקמה בחזקת פנוי' וגם הר"ן כ' דלרמב"ן דס"ל דכשם דהמקדש בע"א אין חוששין לקדושי' הה"נ בע"א מעיד שנתקדשה בפני ב' אין חוששי' לו גרסי' הכא ר"פ דס"ל המקדש בע"א חוששי' לקדושין יע"ש ובמ"ש מהרש"א ולפי הנ"ל י"ל דשפיר משכחת באשה שנתגרשה ע"מ שתנשא לפלוני והעיד המגרש שנתקדשה לאותו פלוני וע"א אומר לא נתקדשה (והיא אינה מכחשת ולא מודי' וכמ"ש הראב"ד פ"ט מאישות

הלכה ל"א ע"ש) דהשתא אי לא ע"א המכחיש להמגרש הי' מהימן דנתקדשה לפלוני ונ"מ אי אח"כ מת זה המגרש ואזדא לי' זיקתו והוית שרי' אכ"ע מ"מ נאסרה מחמת קידושי פלוני הזה ואם נישאי' לאחר תצא אבל השתא דאיכא ע"א המכחיש וע"א בהכחשה לאו כלום הוא לא תצא ומ"מ לכתחלה לא תנשא ולא שייך לאוקמא אחזקת פנוי' דהא לא ה"ל חזקת פנוי' דהא אסורה אכ"ע מחמת זיקת הראשון והרי זו נעשית מוחזקת מאיסור לאיסור ולק"מ קו' תוס' ור"ן ויש לדחות דמ"נ אם מודית הרי בלאה"נ אסורה ואם אינה יודעת הרי הע"א מחייב לאחריני להאשה והדר בעי' שנים:

ואם שי"ל שדוחק לפרש כן בלשון הש"ס ולא רציתי לבנות בתים באויר (יעיי' ברא"ה שמפרש בש"ס מציאת יותר רחוק מהנ"ל) מ"מ לדינא צריך אני להתלמד אם יארע כזה וצריך בדיקה קצת שם בקידושין ס"ד ע"ב ולשון חי' רשב"א שם ומ"ש פני יהושע שם בענין זה ופה תהא שביתת קולמסי לעת כזאת הכ"ד הדש"ת החותם באהבה פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ג' ח' תמוז תקס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רב

שלום וכ"ט לי"נ תלמידי הרב המופלג החרוץ ושנון בנן של קדושים מופלא באנשים כש"ת מו"ה בער נ"י יושב בשבת תחכמוני יורה יורה ידין ידין בק"ק מיקלאש יע"א:

יקרתו הגיעני והנני לרצון כאשר עיניו יביטו במכתבי הלוטה פה, וע"ד קו' שאגת ארי' סי' ס' אהראב"ן דלדידי' לא גלי קרא דבנזיר א"ח ע"א א"כ במכות יש חורש תלם א' וכו' דמסקי' האי תנא לית לי' כולל איך חייל טומאת נזיר אטומאת כהן אע"כ שאני נזיר דגלי קרא דאחע"א מיין ושכר יזיר אפי' יין מצוה כגון שנשבע ולהראב"ן דלא מפרש כן קשי' ודוחק בעיניו דמיירי במופלא סמוך לאיש שהזיר עצמו והביא ב' שערות אח"כ דאיסור נזיר וכהונה אתי' בב"א זה נראה דוחק בעיניו אלו דברי שאגת ארי' ז"ל שם:

אני בעניי הכינותי תי' לקו' זו לפע"ד דאע"ג דלהאי תנא לית לי' כולל מ"מ טומאת נזירות חייל על כהונה דמלבד שהוא כולל שארי אי' וגם כולל מת מצוה עוד הוא חמור וכעין מוסיף שסותר כל ימים הראשונים יפלו ומייתי קרבן משא"כ טומאת כהנים ובהכי ניחא נמי למאן דלא מפרש כהראב"ן אלא מיין ושכר יזיר אתי' לאורויי דאחע"א בנזיר יל"ד מ"ש דגלי הך חומרא ביין ושכר דוקא ולא בתגלחת וטומאה ולהנ"ל ניחא דלא מבעי' תגלחת דהוה חמיר דסותר שלשים יום משא"כ נשבע וכן טומאה סותר כל הימים הראשונים ומביא קרבן פשיטא דחל על שבועה אלא אפי' יין ושכר דאינו אלא כולל בעלמא מ"מ אחע"א בנזיר והה"נ נימא להראב"ן דלא גלי קרא דיין ושכר וכו' מ"מ י"ל מסבר' חוץ טומאה ותגלחת חל מטעם הנ"ל ולק"מ קו' ש"א הנ"ל:

אך מה שתי' מעלתו עפ"י מ"ש בחי' הרמב"ן ביבמות ר"פ יש מותרות דלאו דלפני עיור אינו אלא בלאו השוה בכל אבל בלאו שאינו שוה בכל אין מוזהרי' אלפני עיור א"כ לפמ"ש מהרש"א ביבמות ה' ע"א דנזיר הוה לאו השוה בכל נמצא אחרים מוזהרים עליו משא"כ בכהנים נמצא הוה טומאת נזיר מוסף על טומאת כהנים דמטעם כהונה אין אחרים מוזהרי' עליו שלא להכשילו משא"כ טומאת נזיר אחרים מוזהרים עליו ומגו דחייל על אחרים חל עליו אלו דברי מעלתו:

ואין דבריו מובנים איך אפשר לומר אחרים מוזהרי' עליו שלא לטמא אותו אם עליו לא חל איסור טומאה הלא אינם מכשילים אותו שהוא אינו מוזהר עליו על טומאת נזיר כיון שהוא כהן ואפי' מאן דפליג אנקודה נפלאה מודה הכא הנה כ"ז כתבתי לפי הבנתו ברמב"ן דבשאינו שוה בכל אין אדם מוזהר שלא להכשיל את חברו והסבר' תמוה מאוד ועוד הא קרא לא נאמר אלא מי שהוא עיור בשום דבר לא יתן מכשול לפניו בעצה רעה ובכלל זה היועצו לעבור עבירה וא"כ וכי היועץ לכהן לטמא למתים ומכשילו בדבר לא גרע מעצה רעה במילי דעלמא ואין מקום בראש לסבול זה אבל המעיין ברמב"ן וביותר ביאור בריטב"א דיבמות דהכי קאמר דהרי כל לאוין שבתורה ובכללם לפני עיור לא הי' נוהג בנשים כיון שמצינו קולא במ"ע שהזי"ג לולי הקישא אשה לאיש לכל עונשין וס"ל לרמב"ן וריטב"א השתא נמי דאתקש מ"מ בלפני עיור לא מפקדה איתתא אלא באותה מצוה שגם היא מפקדא אבל מצוה שאינה אלא באנשים לא הטילה התורה עליה שום עונש על זה אבל אנשים ישראלים פשיטא שמחויבי' לקדש כהנים בע"כ וקדשתו דפנו אפילו קטניהם ומכ"ש שלא יתן מכשול לפניהם וערש"י פ' אמור פי' להדי' דאב"ד של ישראל קאי שיכריחו לכהנים ע"כ להתקדש בכל קדושתם וידקדק בלשון הרמב"ן ויראה כי כן הוא ואחתום בברכה א"נ דש"ת חותם בברכה. פ"ב יום א' יו"ד תמוז דהאי שתא תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רג

שלמא רבא תיתי מן שמיא וחיים טובים מתוקני' להרב הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה ירמי' נ"י אב"ד ור"מ דק"ק סאנטוב יע"א, ולבנו חורגו הרב המאה"ג המפורסם כקש"ת מו"ה אברהם אבוש אב"ד ור"מ דק"ק קערעסטור יע"א:

אשר אותה נפשם היפה ובקשו ממני להצטרף עם רבני גליל זעמפלין להסיר מעל שכם הרב האברך מו"ה אבוש הנ"ל את סבל אשתו או לגרשה בע"כ או להתירו ע"י מאה רבנים לישא אשה על אשתו כמבואר בפסק הרבנים הנ"ל והמה בכתובי' שות שתי יסודתם בהררי קדש על ג' שרשים:

א' עפ"י גביית עדות שתובעת תשמיש בפני רבים וה"ל עוברת על דת ואפי' בלא התראה נמי מצוה לגרשה ובמקו' מצוה לא תיקן רגמ"ה:

ב' עפ"י הרב בעצמו שראה דברים מכוערים שמצוה לגרשה והעתיקו הרבנים הנ"ל לשון תשו' מבי"ט שהוא נאמן על זה לשווי' עלי' דידי' חובה ומצוה לגרשה ולדחות תקנת רגמ"ה עי"ז:

ג' שנתברר עפ"י עדים שמאוסה עליו הן במומא דגופה והן במדותי' שהיא מקשטא לי' פומי' כל היום מנואץ ועפי"ז החליטו היתר הנ"ל:

ואני איני כדי ששלחתם אלי ואמנם השתא דאתינא לגו לא אהי' כעיור הנמשך אחרי הפקחי' לכל אשר יחפוצו יטוהו מבלי שאשים עיוני על מוצא ושרש הדין ע"כ אענה חלקי וה' אתנו שלא אבוש ולא אכלם:

הנה מה דפשיטא להו דלבעלה לא בעי התראה אעפ"י שנמשכו בזה אחרי תשובת האחרונים מ"מ הדבר צ"ע, הר"ן פ' המדיר דף צ"ח ע"א מייתי דהראב"ד ס"ל העוברת על דת איבעי' ולא אפשטא אי מותר לקיימה ומספיקא לא כייפי' לי' ומ"מ מצוה לגרשה ומייתי לי' הרא"ש שם בלי שום חולק אח"ז כ' הר"ן בשם רשב"א דעוברת על דת מסתברא דאיפשטא איבעי דמותר לקיימה וכ' ה"ה פכ"ד מאישות הלכה ט"ז דס"ל לרשב"א דבסוטה כ"ה ע"א דבעי' הש"ס בעל שמחל על קנויו מהו באת"ל דמותר לקיימה קא בעי לי' וכל את"ל הלכתא היא ומשמע לכאורה קצת מלשון הר"ן דהראב"ד ורשב"א פליגי דלראב"ד לא אפשיטא איבעיי' ומספיקא אזלי' לקולא ולרשב"א אפשיטא לקולא ולכאורה אין שום נפקא מני' אלא להראב"ד נהי דלא כייפי' מספיקא מ"מ מצוה לגרשה ולרשב"א אפי' מצוה ליכא וכ"כ חלקת מחוקק סי' קט"ו סקי"ח אמנם בב"ש שם סקי"ט פליג וס"ל לכ"ע מצוה לגרשה ע"ש וכן משמע קצת מלשון רשב"א שהעתיק במהרי"ק סוף שרש ק"א ענף ד' שכ' וז"ל והדעת נוטה שלא גזר אלא לגדור בפני הפריצים וכו' אבל לא ע"ד שתתפשט תקנתו אפי' באותן שאמרו חכמי' שיוציא שלא בכתובה וכו' יע"ש משמע קצת דהיינו יוצאת שלא בכתובה דעוברת על דת וכדומה וס"ל דאהני לא תיקן רגמ"ה וע"כ משום דמצוה לגרשה. וכ' ב"ש שם דגם תוס' ס"ל כרשב"א וכוונתו על תוס' סוטה כ"ה ע"א ד"ה שמע מינה וכו' תראה למעיין שם:

והנה ראיתי למ"ו בהפלא"ה שהקשה בכתוב' ט' ע"א סוגי' דפ"פ אמרי' דנאמן לאוסרה ומוקי לי' באשת כהן או בנתקדשה בפחות מבת ג' שנים ויום א' דליכא ס"ס והקשה לר"ת דס"ל התם ג' ע"ב ד"ה ולדרוש להו וכו' דע"י בעילת גוי אינה נאסרת א"כ אכתי ה"ל ס"ס שמא באונס ואת"ל ברצון שמא ע"י גוי עכ"ד והי' נ"ל ליישב משום דעכ"פ

עוברת על דת מיהת הוי' בנבעלת ברצון לגוי ונהי דמ"מ התירה ר"ת היינו משום דס"ל דלא אפשטא איבעי' דמספיקא לא מפקי' ומ"מ היינו כשידעי' דנבעלה לגוי אבל הכא דאיכא ספק לישראל ומשום ס"ס אתאינן עלה והשתא דספק השני שמא ברצון לגוי לא הותר אלא מספיקא דלמא עוברת על דת מותר לקיימה לא מקרי ס"ס להתיר וכה"ג כ' תוס' שם ט' ע"ב ד"ה אי למיתב לה וי"ל דלא חשיב ס"ס כה"ג וכו' וע"ש אע"ג דיש לחלק ולומר דהתוס' לא כ"כ אלא לגבי ממון דלא אזלינן בעלמא בתר רובא להוציא מחזקת ממון ותוס' נמי לא כתבו דמהני ס"ס גבי ממון אלא התם דאיכא ברי ושמא ומגו וחזקה כמבואר שם י"ב ע"א ור' יהושע דפליג אר"ג ור"א ועדיף לי' חזקת ממון מכל הני אהא כ' תוס' דבאיכא ס"ס מודה עכ"פ לר"ג ור"א ועפ"י מ"ש פני יהושע שם ויעויי' בתומים בתקפו כהן אות ק"כ וע"ז תירצו דלא הוה ס"ס גמור משום דאיכא צד לומר אימר קודם שנתארסה נאנסה והיינו משום דבא להוציא מחזקת ממון בעי' ס"ס אלים משא"כ הכא אפשר דלא בעי' ס"ס אלים כולי האי באופן שאין ראי' כל כך מתוס' הנ"ל מ"מ בלאה"נ סברא נכונה היא ליישב ק' מורי הגאון הנ"ל דהוה ס"ס לחומרא:

אלא דצל"ע מה עלה על דעת ראב"ד והרא"ש הנ"ל למימר דאיבעי' לא איפשטא הא מבואר התם במסקנא דאפי' בקינא לה יכול למחול על קינויו מכ"ש בעוברת על דת וגם מה צריך ה"ה להביא עצות מרחוק דאת"ל הלכתא היא ה"ל כמסקנא דאיפשטא איבעיין בהדי' אע"כ נ"ל פשוט דהראב"ד מיירי בעברה אחר התראה והרשב"א מיירי בעברה בלא התראה ולא פליגי וא"ש הכל בעז"ה בתחלה איבעי' לי' באת"ל מותר לקיימה והיינו כשעברה על דת קודם התראה אכתי מיבעי' לי' אי יכול למחול על קינוי' ואהא מסיק אחר שעברה על הקינוי ונסתרה אינו יכול למחול ובזה אכתי לא נפשוט לו עברה ע"ד אחר התראה שאסור לקיימה דקינוי וסתירה גרע טפי ועמ"ש פרישה אות א' והה"נ דליכא למיפשט דיכול לקיימה בעברה אחר ההתראה מהא דיכול למחול הקינוי קודם סתירה ז"א דהתם עדיין לא עברה על הקינוי ואם תעבור אחר המחילה ליכא פריצות ואפקרותא כ"כ כיון דמחל לה בעלה הקינוי וכסברא שכ' תה"ד סי' רמ"ב א"נ הא קמן דלא קפיד הבעל ובקפידא תלי' כמבואר בש"ס סוטה הנ"ל נמצא לפ"ז בעברה קודם התראה איפשטא דמותר לקיימה דהרי באת"ל מותר לקיימה קו' בעי לי' אי יכול למחול על קינוי ומהא מיירי הרשב"א דמייתי ה"ה והר"ן ובעברה אחר ההתראה לא אפשטא דהא כי קמבעי' לי' אי יכול למחול על קינוי אפי' אחר סתירה יש בכלל זאת האיבעי' גם עוברת על דת אחר ההתראה ולזה נתכוון תוס' בסוטה שם לומר בכלל האיבעי' הא עוברת ע"ד אחר ההתראה וכדאיפשטי איבעיי' מסתירה לאיסור אכתי לא

אפשוט מעוברת אחר ההתראה ולזה נתכוון הראב"ד והרא"ש דמיירי להדי' בתר התראה כמבואר למעיין דקאי אהפסד כתובה וזה ברור לע"ד ואין כאן מחלוקות וז"ל הב"ח ומ"מ ואם רצה לקיים וכו' פי' היכי דאיכא עדים והתראה מיבעי' וכו' ולא אפשטי' יע"ש וק"ל:

והנה הא דכ' האחרונים דלענין שיהי' מצווה לגרשה לא בעי התראה מרי' דכולי' הוא תה"ד סי' רמ"ב ומהר"מ פאדווא סי' י"ג ונחזי אנן מאין הוציאו כן דהא הראב"ד שהזכיר דמצוה מיהת הוה מיירי בעברה אחר התראה והרשב"א דמיירי בלא התראה לא הזכיר שמצוה לגרשה ומהר"ם בר ברוך שבתשובת מיימוני סי' ט"ז כ' בסוף התשובה ראי' שרגמ"ה לא תיקן בעוברת על דת מהרמב"ם דכ' שאין לה כתובה שלא תיקנו אלא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והאי תהא קלה ש"מ שמצוה לגרשה ולא תיקן רגמה"ג בהאי גוני ע"ש הנה שם הי' מעשה בעברה על חרם אחר ההתראה כמבואר למעיין שם בתשובה באריכות וגם הראי' מהרמב"ם דמייתי מיירי אחר התראה דהרי הרמב"ם מיירי מכתובה וברור דלא מפסדת בלא התראה וע"כ גם ראי' מהר"ם בר ברוך מהכא מיירי:

וגם מ"ש מרדכי בכתוב' פ' המדיר ראי' אחרת מהא דסוף גטין שנקרא רשע כשרואה אשתו יוצאת בשוק וראשה פרועה ואינו מגרשה אין ראי' דס"ל אפי' בלא התראה דלעולם איכא למימר כל שלא עברה ההתראה עדיין לא חציפה מילתא כולי האי אלא דמ"מ רשע הוא דה"ל להתרות בה כדי שתבוא לידי גירושין אם תעבור וכן יתפרש כוונת תוס' גטין שם ד"ה עם בני אדם וכו' ומלשון רשב"א שכתבתי לעיל נמי משמע דליכא מצוה אלא בהתראה מדכ ביוצאת בלא כתובה לא תיקן רגמ"ה משמע דכל שנוטלת כתובה ודאי תיקן והיינו בעברה בלא התראה וכן יש להבי' ראי' מהטור שכ' סי' קט"ו דכשהוא טוען שעברה אחר התראה והיא מכחשת תשבע שכדברי' כן ולא הפסידה כתובתה ואפ"ה מצוה לגרשה משמע הכא דהרי ידע בעצמו שהתרה בה ועברה ומה לו לשבועתה אדרבא הרי נפשו יודעת מאוד שגם נשבעת לשקר וכי יכול החי להכחיש את החי שם כ' אפ"ה מצוה לגרשה וה"ל להטור לאשמועי' הך רבותא אפי' באינו טוען שהתרה בה אע"כ אז אפי' מצוה ליכא והתימה גדולה על מהר"ם פאדווא סי' י"ג הנ"ל שרוצה להוכיח דהטור ס"ל דבלא התראה נמי מצוה לגרשה שהרי כשנשבעת אפ"ה מצוה לגרשה ותימה רבה הא מיירי שהוא טוען ברי שהתרה בה ועברה ונהי דלדידן מהימנת היא בשבועה שלא להפסידה כתובתה מ"מ הוא יודע שלשקר נשבעת וכמ"ש והגע עצמך דמי לא עסקינן שנשבעת שלא עברה ומודית בהתראה ואמאי כ' הטור שמצוה לגרשה כיון שלא עברה כלל אע"כ צ"ל משום שהוא יודע שעברה והמעיין במעיל צדקה סי' ס"א יראה שס"ל ג"כ כמ"ש:

ואך בתה"ד סי' רמ"ב כ' וז"ל וא"כ הואיל וחשיב עוברת על דת מצוה לגרשה ואם אינו מוציאה נקרא רשע ופשיטא דבכה"ג לא תיקן הגאון כדאי' בהגה' מיימו' ובמרדכי פ' המדיר בשם מהר"ם אלא דלענין להפסי' כתובתה בעי התראה וכו' אמנם הי' נראה קצת דאתא כה"ג דרגילה להתייחד בין הגוים וכו' דעבדית כמה מיני חוצפא יתירה לא בעי התראה להפסידה כתובתה וכו' דטעמא דהתראה משום פריצותא וחוצפא היא וכו' ואימא כל היכי דאיכא פריצותא יתירתא נשארת הסבר' דלא בעי התראה בכה"ג ומפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה עכ"ל ומדכ' אלא להפסידה כתוב' בעי התראה משמע דלמצוה לגרשה לא בעי התראה ועדיין אני אומר דהרי התה"ד נתלה במרדכי בשם מהר"ם ומשם לא מוכח מידי דלא בעי התראה כמ"ש לעיל וע"כ רק מסברא אומר כן וא"כ י"ל דלא מיירי אלא בגוני דהתם דאיכא פריצותא יתירה שהרי רצה להפסיד כתובתה אלא לענין ממון לא רצה לעשות מעשה אבל שיהי' מצוה לגרשה ס"ל דהך ה"ל כמו התראה:

ועוד יותר נ"ל לומר לפמ"ש מהרמ"פ סוף סי' י"ג הנ"ל כי לא נזכר התראה בש"ס ופוסקים אלא להפסידה כתובתה וסברא נכונה היא כי מה לי בהתראה אם לבו נוקפו עליו שזנתה והיא אסורה לו ממילא אם באמת זנתה אף אם לא תעבור עוד עכ"ל והנה סברא זו שייכית בעוברת על דת בפריצות דאיכא למימר זנתה והיא אסורה לו ממילא ומכ"ש בההיא דתה"ד הנ"ל אמנם בעברה על חרם ושבועה וכדומה דאפשר בחזרה לא שייכי סברא הנ"ל וכיון דאין על זה שום ראי' שתהי' מצוה לגרשה בלא התראה מנ"ל להמציא זה. ובזה ניחא נמי מה שמהר"ם בר ברוך בתשו' מיימוני נדחק להביא ראי' מלשון הרמב"ם דמצוה לגרשה ולא הביא משלהי גטין כמ"ש המרדכי בשמו משום דבגטין מיירי שיוצאת בשוק וכו' ואיכא למיחש שמא כבר זינתה ונאסרה עליו משא"כ בעברה חרם מנ"ל והתם מיירי בעברה חרם מש"ה מייתי להרמב"ם דמיירי בכל עוברת ע"ד ומהם נודרת ואינה מקיימת ואפ"ה מצוה לגרשה, וכבר כתבתי שמדברי רמב"ם אין ראי' אלא בעברה אחר התראה שהראתה חוצפא יתירה אבל בלא התראה י"ל נמתין לה עד שנתרה בה אולי תשוב ממעשי' הרעים וראי' גדולה לדברי ממ"ש מהרי"ק שרש ק"ז וז"ל וכן מהר"ם שכ' גבי עוברת על שבועתה שמותר לגרשה איכא למימר נמי דלרבותא נקט דאפי' היכי דאיכא למימר שמא תחזור בה ולא תשבע עוד לשקר אפ"ה מותר כיון שכבר הוחזקה בכך ולומדת לשונה דבר שקר אבל הכא שא"א למצוא תיקון הדבר נ"ל פשיטא דלא תיקן הגאון בזה כלל הרי סברא זו מבוארת וא"כ נ"ל לדינא דבעוברת ע"ד בפריצות דין הוא שיהי' מצוה לגרשה אפי' בלא התראה אם רגילה בכך מסברת מהרמ"פ

שמא כבר זינתה ונאסרה עליו ובעוברת על דת חרם ושבועה וכדומה שלא תאסר עליו ליכא מצוה אלא אחר ההתראה:

ועוד ראי' ברורה מהר"ן בעצמו דבלא התראה אפי' מצוה ליכא מדכ' סוף נדרים דעובדא דהאי נואף היינו לבעל נפש דאל"ה ק' הא אין אוסרי' על הייחוד וקשה אכתי מה הועיל נהי דאי איתא דבא עלי' ניחא לי' דלימות מ"מ עכ"פ היא עברה על דת במה שנתייחדה עם נואף וייחוד א"א דאורי' הוא ומכ"ש עם נואף דהיינו פריץ ועמ"ש תוס' שם ובכתובו' י"ג ע"א ד"ה מעשה וכו' אע"כ משום דלא התרה בה אפי' בעל נפש לא יחוש אי ליכא לתא דזנות שמא כבר נאסרה עליו והכא כיון דאם איתא דבא עליה ניחא לי' דלימות נמצא ליכא לתא דזנות ורק משום עברה ע"ד אפי' בעל נפש לא יחיש:

ועתה בנ"ד שלא העידו על שום דבר רק שתבעה התשמיש ברבים אני מסתפק אם דינו כמחמת פריצות ולא בעי' התראה או דילמא שהרי הטור כתב וכן התובעת מבעלה התשמיש בקול רם עד ששכנתי' שומעו' אותה או שמריבה עמו עד שנשמע קולה כתובעת על עסקי תשמיש וכתב הרב"י דהטור הרכיב פירש רש"י והרי"ף משום דס"ל לענין דינא בכל חד מהני גוני הוה עוברת על דת ומר א"ח ומר א"ח ול"פ עכ"ל והשתא אא"ב דתביעת התשמיש בקול לא הוה פריצותא כולי האי אלא קלון ובזיון א"ש דתרווי' נשמע אבל אי אמרי' דפריצותא הוא קשה הלא הא דמריבת עמו ליכא אלא בזיונא וקלון בעלמא כפי' רש"י ומנ"ל הטור דלמא הפירוש רק כרמב"ם ורי"ף ומשום פריצותא אע"כ לכ"ע לא הוה פריצותא כולי האי ושקולים הם ויבואו שניהם ואע"ג דבש"ע השמיט המחבר הך דמריבה עמו מ"מ סברא גדולה נמי היא דהא כל עצמו לא אמרי' דלדחי חרגמ"ה אלא משום שפרוצה היא שמא כבר זנתה ואסורה עליו עולמי' והדבר ידוע באשה הצנועה בשארי דברים ורק עם בעלה איננה כשאר בנות ישראל ותובעת התשמיש ברבים נהי דחוצפא ופריצותא הוה ואיכא למיחש נמי שעתידה לזנות עם אחרים וכך דרכו של היצה"ר, מ"מ לא יאמר אדם דניחוש שכבר זנתה ודי לנו להתיר חר"ג אחר ההתראה אבל לא קודם לזה כלל וצ"ע קצת במ"ל רפ"ב דהל' סוטה:

לכן להתיר גירושי' בע"כ על טענה הראשונה לא נ"ל כלל דההוא חמיר טובא כמ"ש תשובת הר"ן סי' ל"ח הובאה בס' נודע ביהודה חלק א"ע סס"י ע"ז וז"ל וכ"ת יתן לה גט שהרי אשה מתגרשת בע"כ וכו' שאנו מוחזקי' שיש חרם הקהלות בדבר או תקנת רגז"ל ודבר זה פשט איסורו בכל ישראל שלא ראינו ולא שמענו אשה מתגרשת בע"כ ואין אומרי' לו לאדם לפרוץ גדרן של ראשונים ז"ל לקיים שבועתו שהרי אפי' איסור דרבנן דוחה של תורה בשב ואל תעשה עכ"ל ומדייק שם בנב"י דהאי חרם שלא לגרש

בע"כ דאוריתא הוא וחמיר טובא מלישא ב' נשים דהאי פשיט איסורו והאי לא פשיט וע"ש והנה דיוקו בתשובת הר"ן היא אמת בלי ספק אך מ"ש שפשט איסורו בכל ישראל או ברובו קשה ממ"ש מהרי"ק ריש שרש ק"ז דמדלא הזכיר הרמב"ם בשום מקום תקנת הגאון בזה שלא פשט איסורו בארצו ומסתמא לא נודע להרמב"ם כלל מאותה התקנה מכל גלילותיו. מ"מ בלאה"נ טעמא רבא איתא להחמיר בה טפי שהרי בהגה' מרדכי דכתוב' דף ק"מ סוף העמוד כ' שלא תיקן הגאון אלא משום קטטה ולא משום דררא דאורי' כלל ועפי"ז כ' האחרונים בא"ע סי' א' דיש להקל קצת בחרם ההוא ואלו בטעם שלא לגרש בע"כ כ' רשב"א בתשובה הנ"ל לגדור בפני הפריצים ולא משום קטטה בעלמא:

ואע"ג דבתקנת שבסוף תשוב' מהר"מ מר"ב ד"פ מבואר דהך דשלא לגרש בע"כ קיל טפי שכ"כ שם בתקנה המתחלת צץ המטה וכו' שם נאמר ולא יהא אדם רשאי לזרוק גט לאשתו אם לא ברשות ג' קהלות ואם יעשה יהא הבעל והסופר והעדים בנידוי כאשר תיקן מאור הגולה ואח"כ בתקנה המתחלת חרם תקנת הקהלות ששם רגמ"ה דאין לישא ב' נשים אין להתירה רק במאה אנשים מג' ארצות ומג' קהלות וגם אותם לא יסכימו עד שיראו טעם מבורר להתיר עכ"ל וכ"כ שם לפני זה בתקנת ר"ת שחזר וחדש תקנת רגמ"ה יע"ש וא"כ הרי מבואר דלהתיר גט ע"כ סגי ברצוי ג' קהלות וגם לא התנה שיהי' טעם מבורר משא"כ לישא ב' נשים דחמיר ובעי מאה רבנים וטעם מבורר לזה נ"ל אה"נ דתחלת התקנה החמירו בלישא ב' נשים טפי דמשום שאינה אלא משום קטטה בעלמא בעי חזוק טפי משל תורה והא קמן דהאי שלא לגרש בע"כ נתפשטו וקבלו עליהם משא"כ הך דב' נשים ומשו"ה עשה לה רגמ"ה אזנים הרבה ומ"מ עתה חמיר לנו טפי לעקור הך דגירושי' בע"כ שהוא דאורי' כנ"ל ולא נ"ל כלל להמציא שום קולא בזה"ז שהוא אחר אלף החמישי כמ"ש בד"מ סי' א' וכן הוא במהרי"ק שם בשם רשב"א הנה הרשב"א לא כ"כ לחלוטין רק ששמע כן ע"ש וכבר פקפק על זה בתשובת מהרש"ל סי' י"ד ע"ש ובסי' ס"ה ובישו"ש פ' הבע"י סימן מ"א ואני תמה שהרי ר"ת וכמה בעלי תוס' חזרו וחדשו כל הגזירות האמורי' שם בסוף ספר מהר"מ מר"ב כמבואר למעיין שם ולא הזכירו שום זמן שם:

ואמנם להתיר לישא אחרת ע"י מאה רבנים זה תלי' לכאורה במ"ש מהרמ"פ סי' י"ג הנ"ל דהסוברים אפי' במקום מצוה תיקן ס"ל דמאה רבנים לא יתירו אלא בטעם מבורר היינו מצוה ומזה הוכיחו אפי' במקום מצוה תיקן הגאון א"כ ה"נ בעי' מצוה עכ"פ וכבר כתבתי שאין נ"ל שיהי' זה מצוה בעברה בלא התראה ורק אך לאינך דס"ל במקום מצוה

לא תיקן ומאה רבנים יתירו בטעם מבורר היינו לעקור התקנה לצורך שעה מ"מ נ"ל אפי' טעם מבורר ליכא דמה לנו למהר ולעקור התקנה ע"י מאה אנשים הא יכול להתרות בה וממ"נ אם לא תעבור עוד טבא הוא וטבא להוי ואם תעבור אח"כ הרי ה"ל מצוה לגרשה ובמקום מצוה לא תיקן ולא נצטרך לעקור התקנה ואיני רואה כאן טעם מבורר:

ובר מן כל דין משמע לי מתוך לשון הפסק שהוגבה העדות שלא בפני האשה כי האשה איננה במקום הרב שהרי כתבו שתשלח לכאן כל הכתבים השייכים לגביית כתובתה נמצא שגבו העדות שלא בפני' ולית בהו מששא לפענ"ד כמבואר בש"ע א"ע סי' י"א ובחו"מ סימן כ"ח ולהאריך בזה בדברי ראשוני' אין כאן מקומו ואיך נתיר לו חר"ג עפ"י עדים שהוגבו שלא כדין אם לא נאמר שנאמין להבעל עצמו וזה אינו מפלפולנו עתה ויבואר לקמן באות ב' אי"ה מ"מ במ"ש הרבנים בסי' א' לא נ"ל לסמוך ולהתיר כלל:

ב' העתיקו לשון תשו' מבי"ט ח"ב סי' קכ"ו שכ' דלרמב"ם הבעל בעצמו שראה אשתו זנתה נאסרה עליו אפי' בלא עדים וה"ה בעברה ע"ד שמצוה קא עביד והיכי דאיכא מצוה ליכא חדר"ג והא דכ' ר' יוסף בהגה' מיימו' דחיישי' שמא נתן עיניו באחרת היינו כשהוא בעצמו לא ראה רק ששמע מפי אחרים וכו' ועל זה כ' הרבנים שיש לסמוך במה שטוען שהוא בעצמו ראה ממנה כמה דברים מגונים ומכוערים שלא ניתנו לכתוב וכ' עוד שכ"כ כנה"ג דבראיית הבעל נהי דלא כייפי' מ"מ יועצים לו להוציאה ע"כ תוכן דבריהם. ספרים אלו אינם כעת במחיצתי ואם קבלה היא נקבל אבל להיות דברי המבי"ט נפלאו ממני א"א להולמם כלל מ"ש לרמב"ם בעל בעצמו שראה וכו' בודאי אמת הוא ואף עפ"י שמתוס' כתובות ט' ע"א ד"ה ומי אר"א לא משמע קצת כן י"ל היינו דלהכי לא הו"מ להקשות משום דאיכא למדחי גזירת הכתוב הוא דלא נאסרה אלא בעדים אבל למסקנא הרי אפי' בפתח פתוח נאסרה והתם ליכא עדים לא על הזנות וגם על האומדנא היינו על הפתח דמי יודע זה כ"א הבעל ואפ"ה נאסרה יש לדחות כיון דפתחה פתוח יש לחוש שמא זנתה בפני עדים ומ"מ המעיין בסוגי' יראה דזה ליתא דא"כ הדר ה"ל ס"ס וק"ל.

ובחי' הארכתי בש"ס דקידושי' ס"ה ע"ב אי מה התם הודאת בע"ד כמאה עדים דמי התם לא חב לאחריני יע"ש והקו' מפורסמת עכ"פ יחושו לנפשם ולא תנשא היא לשום אדם וכן הוא לקרובתי' וכן הקשה בריטב"א ועלה ברעיוני לומר דכיון שהי' שלא בפני עדים הוא והיא יודעים דלא תתסר אעלמא נהי דהיא תחוש לנפשה מ"מ כ"ע אינם מוזהרים עלי' ונמצא קידושי' לא אהני מידי ולא הוה קידושי' וזה מבואר בגטין ר"פ המגרש בש"ס פ"ב ע"ב קידושי דשמעון לא אהני ע"ש נמצא דלא מתסרא כלל אפי' לעצמה לא תחוש. שוב מצאתי קרוב לזה בפני יהושע אלא שלא הביא הבקיאות מגטין הנ"ל רק כתב

מסברא דנפשי' דקידושי' הוא לשון הקדש וצ"ע ממ"ש תוס' קידושין ז' ע"א ד"ה ונפשטו וכו' דכשאינו אומר לשון הקודש מאי א"ל אבל לפמ"ש מגטין א"ש. אמנם שבתי וראיתי דליתא דעכ"פ המקדש בע"א או בפני פסולי עדות ונשים וקטנים דעכ"פ מהני קידושים לאסור אהרואים שהי' בשעת קידושין ואפ"ה קיי"ל דלא הוה קידושין כלל והדר' ק' לדוכתא נהי דאנן לא נאמין להם מ"מ הם יחושו לנפשם כמו בממון וכ"ת משום דלא הוה אסורא אכ"ע כהקדש כמ"ש פ"י תינח כשאמר בלשון קידושין אמר הרי את מאורסת מא"ל עכצ"ל כמ"ש רשב"א שם בקידושין וז"ל ויש לומר דממון אי לאו דכתי' כי הוא זה דמני' גמרי' הודאת בע"ד הוא דלעולם לא מוקמא מילתא אלא בסהדי משום דכתי' ע"פ ב' עדים וגו' וכו' אלא דאתא כי הוא זה וגלי לן דיקום דבר בממון שיש בו חובה לאחריני מתוקמי והלכך עריות דכתי' בהו דבר ע"כ לצד ממון שיש בו חובה ולא לממון שאין בו חובה ומשום דאית בהו כעין חוב לאחריני אקשינהי לצד ממון שיש בו חוב וכו' ע"ש באריכות ורצונו לומר דאפי' במה שאינו נוגע לאחריני לא מועיל הקידושין דגזירת הכתוב הוא כך ולפ"ז בודאי צ"ע גדול איך תאסר על בעלה בראיתו הא לא ה"ל בפני עדים אע"ג דלא חב לאחריני הא לגבי נפשי' נמי לא מועיל וצ"ע ובחידושי הארכתי מ"מ הדין דין אמת שנאסרת בראיית עצמו:

אך סוף דברי המבי"ט הנ"ל אינם מובנים כלל מ"ש דאם אמר שראה בעצמו מהמנינן לי' וכששמע מפי אחרי' לא וצ"ל דלא הבי' האחרי' בפנינו דא"כ לא יהא אלא קלא בעלמא נמי מהימנת האשה לומר טמאה אני לך כשהקול מסייעא לה כמ"ש הראשונים ז"ל ומכ"ש הכא דיאומן הוא כשהקול מסייעא לי' אלא מיירי שאמר ששמע מאחרים והאמין להם מ"מ הדבר תמוה מדוע נאמין לו כשאומר ראיתיך מזנה ולא ניחוש שמא נתן עיניו באחרת מה סברא יש לזה אולי משום חזקה שאינו מעיז במה שידעת בשיקרי ומ"מ לא נ"ל ומכ"ש דהכא אמר כן שלא בפני' דלא יאומן ועוד בזה"ז לא סמכי' אחזקת העזה ואפשר ת"ח שאני והי' להם להרבנים ההמה להעתיק טעם דבריו אבל עתה לא נסמוך עליהם:

ונחזי אנן מה תהי' בתשובת ר' יוסף שבהגה' מיימוני הנ"ל פ"י מאישות סי' יו"ד הורה ר' יוסף האומר אשתו שזנתה דאינה אסורה עליו לפי משנה אחרונה דאינה נאמנת שמא עיני' נתנה באחר ה"נ שמא עיניו נתן באחרת אחר תקנת רגמ"ה שאינו יכול לגרשה ע"כ ועוד נראה דיש לנדות האוסר אשתו ומגרשה בע"כ דסוף סוף מבטל תקנת הגאוני' מנימוקי הר"י מקורבי"ל ז"ל וכן השיב הר"ר שמעון מיינב"ל בתשו' עכ"ל ותשובה ר"ש מיינב"ל הובאה במרדכי בקידושין דף רמ"ו ע"ב סי' תק"ל באריכות וז"ל מעשה באחד

שאסר אשתו עליו ואמר שזנתה מאחר ונשאל למורי הר"ר שמעון אם נאמן אם לאו והשיב כמדומה לי ששמעתי מרבותי האומרת טמאה אני לך תבי' ראי' לדברי' ואינה אסורה עליו וא"כ כופין אותה ומשמשתו וכו' ולפי הסברא הואיל ונגזרה גזירה שלא לגרש אשתו כ"א ברצונה חיישי' שמא עיניו נתן באחרת ומותר בה וכופין אותו אף עפ"י שיש לתמוה קצת למה אינה נאמנת לאסור עצמה וכו' וכמדומה לי שיש לי ראי' גדולה מכאן ואפי' למי שלבו נוקפו ולומר שלא להאכיל לאדם דבר האסור לו עכ"ל הר"ר שמעון ע"ש. עוד אעתיק לשון רשב"א בתשובה המיוחסת סס"י קל"ג ז"ל גם מה שחזר וטען שהוא עצמו ראה שזנתה אין נאמן בכך מכמה טעמים חדא דכל שיטעון ויאמר מחזיקי' אותו כמשקר כמו שאמרנו כיון שהרגיל קטטה ועוד שהרי הודה בב"ד מתחלה שלא ראה ולא ידע אלא שמאמין זה כשנים ועוד מצד מה שאמרת דכל שנתן עיניו לגרשה אנו חוששין לו וחזר זה להיות כמשנה אחרונה דהאומרת טמאה אני לך דכיון שאינו יכול לגרש אלא מדעתה וכל דאגיד בי' לא יהבי' לי' אחריתי לפיכך חוששי' כמו שחוששי' בטמאה אני לך וכ"ש בזה דודאי נתן עיניו באחרת ומחזר לגרשה וקרוב הדבר דאפי' בעונה שהוא משועבד לה הוא מותר דב"ד מתני' לעקור דבר מן התורה משום מגדר מלתא וכמו שאמר בטמאה אני לך כך יש להתיר בטמאה היא לי במקום שא"א לגרש אלא בטענה וע"פ ב"ד ומ"מ אפי' ראה לומר שהיא אסורה לו שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא הוא יחוש לעצמו ואם תרצה היא למחול על העונה ושלא יוציא בגט יתן לה שאר וכסות עכ"ל מדבריו מבואר דליתא להא דמבי"ט דאפי' בראה שזנתה נמי לא מהימן ושרי לי' וגדולה מזה כ' תוס' סוף נדרים אי היא אומרת טמאה אני לך והוא אומר שמאמינה שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא משמתי' לי' על שגרם לעבור על חרגמ"ה יע"ש ואיך יעלה על הדעת כשהוא אומר שראה שזינתה והיא מכחשתו יאומן אין אלו אלא דברי תימה, וגם בסמ"ק סי' קפ"ד כ' וז"ל ערות דבר כגון עובר ע"ד וכו' ומתקנת ר"ג ואילך אינה יוצאת על אלו אא"כ יש עדים בדבר:

והנה במשנה דג' נשים סוף נדרים הקשו תוס' ורשב"א ור"ן וכי מאכילי' לאדם דבר האסור לו ותירצו יש כח ביד חכמים והקשה הר"ן תינח בשב ואל תעשה הא הכא הוה קום ועשה ותי' אפקועינהי רבנן לקידושי' מני' וחזר והקשה ניחוש שמא נבעלה לפסול לה ולא מהני הפקעת קידושי' ותי' דלאו כל כמינה להפקיע שיעבודה ע"ש ס"ל להר"ן דלא שייך שוי' נפשי' חתיכה דאיסורא היכי דאיכא הפקעת השיעבוד וכן דעת תוס' רי"ד בקידושין ס' ע"ש וברי"ן ולכאורה מה שהקשה הר"ן דה"ל קום ועשה אין הקושי' מאכילת תרומה למ"ד מותרת בתרומה דהא תרומה בזה"ז דרבנן וכ"כ רשב"א בחידושיו

שם ועיקור אהבעילה וקשה מה קושיין הא לגבי בעל לא מהימנת ושרי' לי' ורק איהי עבדה נפשה חתיכה דאיסורא ואשה קרקע עולם היא וה"ל שב ואל תעשה ונ"ל דס"ל דהואיל ואין הבעל יכול להכחישה וגם בידה לזנות ברצון דהרבה מנאפים תמצא אם תרצה מהימנא לי' כע"א דנאמן באיסורי' בכה"ג שאינו מכחיש ובידו לעשות ואסורה לו וה"ל קום ועשה כן צ"ל בדעת הר"ן והשתא אי ס"ל להפוסקים דלעיל טעמא משום יש כח ביד חכמים עכצ"ל דלא ס"ל כהר"ן וס"ל דהכא שב ואל תעשה משום דאשה קרקע עולם היא קשה איך מייתו ממתני' לנ"ד דגבי בעל הוא קום ועשה וא"נ ס"ל דאפקועי רבנן לקידושי' קשה קצת לומר כן בתקנת רגמ"ה ועמ"ש ב"י ורמ"א בש"ע א"ע סי' כ"ח סכ"א ועי' יש"ש פרק ג' דקידושי' סי' כ"ב ועוד א"כ הרואה שזנתה אשתו ע"י ראי' זו יהי' כל בעילותיו דלמפרע זנות ומכאן ולהבא נמי עכ"פ יצטרך לקדש בפני עדי' וזה לא שמענו וגם לא נרמז בדבריהם כלל וצריך לומר דס"ל תי' בתרא של הר"ן כיון דמשועבדת לו לאו כל כמינה לשוי' נפשה חתיכה דאיסורא וה"ה נמי גבי דידי' בזה"ז אחר שתיקן רגמ"ה שלא לגרש בע"כ נמצא בשעת חופה נשתעבד לה להיות בעלה לעולם מבלי שיגרשנה בע"כ וכשרוצה להפקיע עצמו מזה השיעבוד צריך ראי' ברורה ומשום כן מחויי' לשמש עמה עכ"פ עונה האמורה בתורה ולא מיענש על זה כיון דאניס בתקנתא דרבנן כמ"ש תוס' שבת ד' ע"א ד"ה קודם וכו' ויש לחלק וק"ל:

ולפ"ז נ"ל דהחולקי' על הר"ש במרדכי הנ"ל ולבם נוקף לומר איך מאכילי' לאדם דבר האסור לו היינו משום דס"ל דלא דמי לאומרת טמאה אני לך דהתם איכא תלתא למעליותא, א' יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה דאשה קרקע עולם היא משא"כ באומר טמאה היא לי דה"ל קום ועשה, ב' התם שייך אפקועי' רבנן לקידושי' מני' דחכמי המשנה הי' יכולת בידם משא"כ תקנת רגמ"ה ועוד דלקתה מדה"ד שיהי' כל בעילותיו זנות בשלמא באומרת טמאה אני לך אם ירצה שלא יהי' בעילותיו זנות יגרשנה ודי לו שהברירה בידו משא"כ הכא הלא קא צווח ארצה לגרש ולא יהי' בעילותי זנות ג' התם שייך שיעבוד כתי' הר"ן משא"כ הכא לא ס"ל דשייך שיעבוד מהבעל לאשה כיון דמן התורה יכול לגרשה או אפשר לא ס"ל כתי' הר"ן וסברת תוספת רי"ד הנ"ל ועמ"ש והאריך שער המלך פ"ט מאישות בפרט זה, כל זה נ"ל בטעם החולקים וא"כ תינח באומר שראה שזנתה ממש באופן שלפי דבריו אסורה עליו מן התורה אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה אבל לפי הנראה מלשון טענת הבעל הרב נ"י לא ראה כ"א דברים מכוערים ואי נמי יהי' כעין אותן האמורי' סוף פ"ב דיבמות ויהי' נמי הלכה דבאלו מוציאין מהבעל מ"מ נ"ל דלדברי הכל אין כאן איסור דאורי' כלל דמן

התורה לא נאסרת כ"א בבעילה ממש וגדולה מזו כ' בשם ה"ג דלא מתסרא עד שיראו כמכחול בשפופרת ועי' מ"ש הרא"ש שם ספ"ב דיבמות וכל הראשוני' שם ויעמ"ש תוס' כתובות ס"ג ע"ב:

והנה בתוספ' כתובות ט' ע"א כתבו בד"ה מפני וכו' כה"ג וז"ל מ"מ לא ראו כמכחול בשפופרת וזה תימה שיסברו תוס' כהלכות גדולות והי' נ"ל לומר דמה שהקשה הרא"ש אהלכות גדולות מגמ' דמכות דהורגין על דרך המנאפים י"ל משום דאע"ג דלא ראו רק כדרך המנאפי' מ"מ חזקה אין אדם מעמיד על עצמו ומסתמא הכניס כמכחול בשפופרת ואטו תוקפו של בועז אית לי' וכיון דחזקה הוא שבעל הרי הורגין על החזקות מה תאמר אדרבא אוקמה אחזקת כשרות ז"א כיון שראו כדרך המנאפי' כבר אזדא לי' חזקת כשרות וא"נ היא אשת איש ליכא למימר אוקמה אחזקת היתר לבעלה דז"א דכיון דקבל התראה לא עדיף מסתירה שאחר הקינוי דנאסרה על בעלה מספק סוטה וה"נ עכ"פ אזדא לה חזקת היתר והדרן לכללן סוקלין על החזקות וחזקה שאינו מעמיד על עצמו והכניס כמכחול אעפ"י שהעדים לא ראו כל זה במחייבי מיתה דמתרין בו והתרה עצמו למיתה ה"ל כסתירה לאחר הקינוי מה שא"כ בזה"ז דליכא התראה למיתה ה"ל כסתירה בלא קינוי דאין אוסרי' על הייחוד ואפי' רואה פיו על פיה כידוע ולא באנו לאוסרה אלא משום שראה כדרך המנאפי' וחזקה אין אדם מעמיד עצמו א"כ אדרבא נימא חזקת היתר לבעלה ושרי' ולק"מ אה"ג קו' הנ"ל וצ"ל דק' הראשונים אהלכות גדולת דאיסורא דרבנן מיהת הוה כמבואר מההיא דיבמות ל"ד ע"א והא"ש תוס' בכתובת שהקשו אמעשה שהי' ובימי דוד אפשר עדיין לא גזרו רבנן לכן דקדקותי' והקשו מדין תורה דבעי' כמכחול בשפופרת וא"ש:

א"כ בהא סלקינן דליכא אלא איסורא דרבנן וא"כ מה"ת נאמין לו נגד תקנת רגמ"ה דהא יש כח לעקור איסורא דרבנן אפי' בקום ועשה ע"כ אינני רואה שום טעם להאמין לו להבעל וגם לומר כיון דעכ"פ איכא עדים שתבעה התשמיש בקול בפני רבים נהי דה"ל קבלת עדות שלא בפני בע"ד מ"מ רגלים מיהת הוה דפרוצה היא ונאמין עתה לבעל שראה ממנה דברי' מכוערי' וכמ"ש בתה"ד באיכא רגלים לדבר נאמנת לומר טמאה אני לך דכבר כתבתי לעיל דלא נ"ל זה לפריצות כל כך אפי' לעשותו סניף להאמין לו עי"ז מעתה אזדא לי' גם ההיתר השני מפסקן של רבנים הנ"ל:

אח"ז מצאתי בישש"ש פ"ב דיבמות סי' י"ח שהאריך ודעתו מסכמת עם החולקי' על הר"ש מיינב"ל וכ' דבשלמא היא קרקע עולם היא מה שא"כ הוא איך נאכילהו דבר האסור לו קרובי' דבריו למ"ש, ובמסקנא העלה דבזנתה ממש או אפי' רק שמע אותה

עם הנואף מנשימי' כדרך המנאפי' אזי הוה כזינתה ממש ואין מאכילי' דבר האסור משא"כ בשארי דברים מכוערים מבואר מתוך אריכות דבריו שאין לו לגרשה ובכל זאת התנה להטיל עליו שבועה או חרם שכדבריו כן הוא והנה במ"ש בשמע מנשימי' ישבע שלא כדעת תשוב' מיימו' מה' אשות סי' ח' לפי מה שהעלינו דבאיסור דרבנן אמרי' יש לעקור איסורם צ"ל דס"ל למהרש"ל דהאי הוה כמו רגלים לדבר כמו פ"פ מצאתי ואסורה מדאורי' ואינני כדי לחלוק ואם כך הי' המעשה שרמז הרב בטענותיו שראה דברים מכוערים כאלו שמנשימי' אזי אין לזוז מפסק מהרש"ל אבל זולת זה אין לנו:

ג' טוען מאוסה היא וחקרוה בעדים והעידו שכדבריו כן הוא שריח פיה רע וצועקת בלילה והיא גם היא בעלת קטט ומריבה עד שא"א לסבול וממיתת בני' בחלב שלה הארסיי' ונסתייעו הרבנים מדברי הח"מ סי' ע"ז סק"ג שכ' דבמאיסה מחמת מום לא תיקן רגמ"ה והביאו חובה לנפשם כי לא ראו בפנים במהרי"ק ושגו בלשון ח"מ כי המהרי"ק כ' שם במי שטען מאיס עלי במום מפורסם וגלוי לכל כ' וז"ל ומ"מ לע"ד נ"ל נהי שחייב בכתובתה בלי ספק ושלא יכול להוציאה בע"כ מכח תקנת הגאון דפשיטא דאין להקל בה בלא ראי' מ"מ אנו אין בידינו לכופו להיות עמה דאפשר לומר דבכי האי גוני לא תיקן הגאון כיון שהוא בא מחמת טענה ונמאסת בעיניו מחמת המום ומה יעשה זה שאין יכול להתרצות בה ולהתפייס במומה ואם יהי' לו בנים ממנה הרי הם בני שנואה וגרושת הלב ונהי דודאי אין להקל נגד תקנת ר"ג כדי שנתיר לגרש בע"כ מ"מ אנו אין בידינו ג"כ לכופו להיות עמה מאחר דאפשר לומר בכה"ג לא תיקן עכ"ל לענינינו. ועוד שם להלן מבואר דהי' בדעת השואל לכופו עכ"פ לשמש עמה משום בטול פ"ו כ' מהרי"ק על זה ומ"ש לכופו משום בטול פ"ו אי הוה פשיטא לן דבכה"ג תיקן הגאון שלא לגרש בע"כ אפשר יתכנו דבריך דא"א לומר שתהי' תקנתו קלקלה ובטול מצוה חלילה אמנם כבר כתבתי נהי דאין בידינו להקל מספק ולהתיר לו לגרש בע"כ דספק איסורא לחומרא ומכ"ש איסור כי האי דחמיר מ"מ לא פשיטא לן מילתא כמש"ל ואיך נכוף אותו להוליד בני שנואה ואפשר לומר דשרי לגרש בע"כ או לישא אחרת דבמקום מצוה לא גזר כמ"ש מרדכי פ' מצות חליצה אע"ג שיש קצת לחלוק עכ"ל והחלוק הוא מבואר דשם במרדכי הוא דף ס' סי' ק"כ והובא יותר באריכות בתשו' מיימוני סי' כ"ה ושם היתה היא פרוצה בעריות באופן שע"י רשעה ופשיעותה נאסרה עליו אז ס"ל להר"מ בר ברוך במקום מצוה לא גזר מה שא"כ במומין וחלוק זה העלה בשב יעקב חלק א"ע סי' מ"ב מסברא דנפשי' והאמת שכן מצאתי להדי' בתשו' מהר"מ מר"ב דפוס פראו סי' תתרכ"א וז"ל ואם ח"ו עוד תברברי בדברינו אלה אז תדעי שהתרנו לו לגרשך בעל כרחך כי הגאון שתיקן שלא

לגרש אשה בע"כ במקום דאיכא עיגונא לא תיקן בפשיעת האשה כי איש מצווה על פ"ו וכו' וע"ש וחתמו על זה כמה גאונים ובהסכמת כל חכמי איסטרייך הרי שס"ל אפי' במקום מצות פ"ו מ"מ דוקא בעי' פשיעת האשה לא זולת. ומהרי"ק עצמו כ"כ אחר זה וז"ל לא ידעתי מה עלה על דעתך דאף אם נאמר גם זו בכלל התקנה ולא חלק הגאון בין אשה לאשה כל שלא פשעה להעביר על דת מהוצאת בלא כתובה שכך מדת חכמים להשוות מדותיהם בכל האפשר וכו' יע"ש מבואר חלוק הנ"ל, נמצא לפ"ז אי לא באנו רק משום טענת מאוס דלא פשעה דהיינו ריח הפה קשה להתיר לגרש בע"כ לפי דברי מהרי"ק הללו ולפי משמעות תשו' מהר"מ הנ"ל ומ"מ מצאתי להדי' בתשו' הרא"ש כלל מ"ב סי' א' שהתיר לגרש בע"כ משום מום שא"א לסבול שהיתה בעלת נכפה והסכימו שם כמה גאוני מגנצא ושפירא וע"ש מ"מ נפלין ברברתא אי מתירי' להתיר משום מצוה דלשיטת החולקי' לא נתיר לו לגרש בע"כ ואי נמי ע"י ק' רבנים לישא אחרת להסוברי' דע"י ק' רבנים נמי אין מתירין אלא לדבר מצוה א"כ צריכי' עכ"פ קבלת עדות ממש והא נתקבל שלא בפני' כנ"ל וקשה לי להכניס בדבר אם לא יהי' ההיתר בריווח פן אכווה ח"ו בגחלתן של חכמים:

ואשית לטענת בעלת קטטה כי נ"ל לזה סני בעדים אפי' שלא בפני' ואין צריך לזה עדות גמורה דה"ל כמו אשתמודעינהי פרק החולץ (יבמות ל"ט ע"ב) דמסקי' והלכתא גלוי מלתא בעלמא הוא ואפי' קרוב ואפי' אשה ומשמע דכל דיני עדות לא בעי' לא בפני בע"ד דגילוי מלתא בעלמא ואע"ג דלפמ"ש הרי"ף שם הטעם משום דלא מסהדי לא אממונא ולא אאיסורא וזה לא שייך הכא מ"מ נראה בענין זה כ"ע מודים דלא תהי' שמיעה גדולה מראי' כיון שמפורסם כולי האי לכל באי שער עירה שא"א לדור עמה ממש הוה כראי' ולא הוה אלא גילוי מלתא בעלמא והנה ביבמות ס"ג ע"ב אמר רבא אשה רעה מצוה לגרשה שנא' גרש לץ ויצא מדון ומפורש שם לעיל מני' היכי דמי אשה רעה מקשטא לי' תכא ומהדר לי' גבה ופסק כן הרמב"ם פ"י מה' גירושי' ובש"ע סי' קי"ט ויש לעיין קצת הא רב קרי אדביתהי מוצא אני מר ממות את האשה וכן רב חייא וכן רב יהודה יעויי' שם ואיך עברו על אותה המצוה לגרשה ואם נימא שהם לא הגיעו עדיין לאותו השיעור אע"ג דהוה מר ממות א"כ נפל פיתא בבירא ומי כהחכם לשער דבר זה ונ"ל עכ"פ הני נשי הוה צדקניו' במילי אוחרן כדאמרי' התם דיי שמגדלת בנינו ומצילות אותנו מן החטא וא"כ טוב לגבר כי יסבול קצת מאשתו לפי שעה נגד מה שהנאתה מרובה במעשים הטובים ורבא מיירי מאשה רעה במדותי' וגם בשארי דברי' לא נמצא בה דבר טוב אעפ"י שאין מצוה לגרשה משום אותן הדברים מ"מ איכא מצוה שהיא רעה בדעותי' כנ"ל:

ונחזור לראשונות דמה שהעיד הרב שראה ממנה הרבה דברי' מכוערי' והעלינו שאין להאמין לבע"ד לדחות חרגמ"ה שמא עיניו נתן באחר עדיין פש לן גבן סברת הרא"ש סוף נדרים דכ' לחלק בין גרשתני לאומרת טמאה אני לך דבשלמא טמאה אני לך תאמר שתתגרש משא"כ גרשתני זה לא תאמר שתשאר כל ימי' באיסור אשת איש ונראה דהגאוני' הנ"ל דס"ל דלגבי בעל נמי חיישי' שמא עיניו נתן לא ס"ל כהרא"ש דא"כ איך ניחוש שיעבור על חרגמ"ה ויהי' מוחרם כל ימיו דמבואר בפוסקים דהעובר על חרגמ"ה הוא מוחרם באמת ולא רק כעובר חרם כמבואר מלשון תשו' מהר"מ מר"ב שהעתקתי לעיל וכן מורה לשון נודע ביהודה סס"י ע"ז למעיי' שם, אע"כ דלא ס"ל כן או אפשר חומרא דאשת איש שאני מ"מ אני אומר הני מילי באינש דעלמא אבל האי מרבנן דבי' עסקינן כפי הנשמע הוא רב מופלג נתגדל בין החכמים מעודו לאו בר מקבל לטותא דרבנן הוא והרי חז"ל הקילו בשבועת ת"ח דאפי' לכתחלה בתפילין כמבואר ר"פ שבועת הדיינין ועיי' פלוגתת הש"ך והאורים בזה בסי' פ"ז מ"מ לענין זה האי מרבנן לכ"ע דין ת"ח יש לו להפוכי בזכותי' שלא ירצה לעבור כל ימיו חרם הגאון ז"ל ועיין עוד שם מ"א ע"א ואי צורבא מרבנן הוא וכו' ובש"ך סי' פ"ב סקי"ז ובכל כי האי גוני אמרי' דחייב להפוכי בזכותא דצורבא ובתומים החליט דגם בזה"ז איתא להאי דינא ע"ש רס"י ט"ו ובחי' למס' שבת אמרתי שם קי"ט ע"א דאמרי' שם כמה תיתי לי ולא פירש"י כלום אך על הא תיתי לי דכי אתא צורבא מרבנן פירש"י ישולם שכרי דהמהרש"א באגדות פי' תיתי לי יבוא לי ר"ל מצוה זו יבוא לי כל יום ויום דשכר מצוה מצוה וא"כ בהא דרבא לא שייך שבקש שיבוא כל יום לפניו ת"ח לדין אדרבא ראוי לחשוך מדינם כדאמר רב אשי פסילנא לי' לדינא ע"כ פירש רש"י ישולם שכרי ורק אך יל"ד דא"כ ה"ל לפרש כן גם באחריני ונ"ל דס"ל לרש"י דודאי החיוב על כל ישראל להפך בזכות הת"ח וע"כ מה שהי' רבא מתפאר יותר בזה היינו ע"ד רחוקה ונפלאה שממש א"א לסבול מ"מ הי' הוא מהפך בזכותי' ומפרש דבריו לטובה בכל האפשרי ואמרי' בסנהדרי' צ"ה ע"א מפני מה נענש נחמי' שלא נקרא ספרו על שמו אר"י בר אבא משום שהחזיק טובה לעצמו ואמר זכרה לי אלקי לטובה ור' יוסף אמר מפני שסיפר בגנותן של ראשונים שנא' והפחות הראשוני' אשר הי' לפני הכבידו על העם ע"ש ונראה דבהא פליגי דכל הני אמוראי ס"ל אין להפך בזכות ת"ח מה שא"א לתרץ ואין לנו להכניס עצמינו בתירוצים רחוקי' משום כן לא הי' הם מתפארים דמהפכי בזכותא דת"ח וא"כ לדדהו ע"כ לא נענש נחמי' אלא משום שהחזיק טובה לנפשו דמה שספר בגנותן של ראשוני' אין בזה עון אשר חטא כיון דלא הי' אפשר להפך בזכותי' וא"כ לפ"ז א"א לפרש תיתי לי ישולם שכרי דהיינו ממש

כמו זכרה לי אלקי לטובה אשר על זה נענש נחמי' ע"כ סתמו כמ"ש מהרש"א יבוא עלי אותו המצוה עוד הפעם משא"כ רבא דהפך בזכותא דת"ח שפיר י"ל ישולם שכרי ועונשו של נחמי' הי' על שלא היפך בזכותן של ראשוני':

בהא סלקינן דת"ח נראה עכ"פ קרוב להאמין ואם כי לא נעשה בזה מעשה מ"מ יצורף גם לזה שיש עדים עכ"פ שלא בפני' שביזה הבעל ותבעה התשמיש בפני רבים וגם לענין שארי מומי' וכל אלו אומדנית קרובות הם להתאמת ועכ"פ נאמין שלא נמצאו בה טובות הרבה המכפרים על עון מריבה וקטטה ומצוה לגרשה ולכל הפחות יראה לעין שזה הוא טעם הגון וברור להצטרף עם מאה רבנן ולחוס על כבוד התורה ובטול בית המדרש להתיר להרב מו"ה אבוש הנ"ל לישא אשה על אשתו דהיינו אחר שיבקש ממנה לקבל גט מרצונה ואם לא תרצה ימסור הגט ליד שליח הולכה וישליש הכתיבה וכל השייך לזה ישליש וכל הנוגע לממון יקוב הדין ביניהם שם ואח"כ ישא אשה הישרה בעיניו עפ"י היתר מאה רבנים משלש ארצות משלש קהלות ואנא זעירא דמן חברי' מן המתירים:

כל זה כתבתי וסמכתי על המנותי' דרבנים יושבי על מדין מסתמא לא גמרו הדין מבלי שישמעו טענות האשה או בעפ"י או במכתב לאמור או שכבר נפסק פסק ביניהם בב"ד אחר באופן שרשות בידם לפסוק הדין הזה ואם א' משלש אלה לא נעשה לא אאמין שיזדקק שום רב או מורה לזה כמ"ש ח"צ סי' קכ"ד בנדון זה ממש ע"ש. הבעה"ח פה ק"ק מ"ד יום ה' ט"ו תמוז תקס"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רד

יהי ה' אלקיו עמו ויעל הגבה למעלה ה"ה י"נ הרב הגאון המאה"ג מעוז ומגדול נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה דוד דייטש נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ס"ה יע"א:

במאי דבדיק לן מר בהא דפריך הש"ס זבחים ז' ע"ב אימא היכא דשחיט שלא לשמה לפסלו שהקשו תוס' מהיכי תיתי לפסלו הא לא שינה הכתוב לעכב וכ' פר"מ שלפי מה שכ' הרמב"ם בפי"ח מפהמ"ק דכל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים עובר על ל"ת אלא שאינו לוקה משום שאין בו מעשה שאם יש בכלל הזה מחשבת שלא לשמה לק"מ קושי' תוס' לפמ"ש הריטב"א בחי' יומא נ"ג הביאו שער המלך בה' ק"פ פ"א דכל היכי דאזהר רחמנא בל"ת לא בעי שינה לעכב א"כ לא בעי הכא שינה לעכב ומיושב קושי' תוס' אלו דברי פי חכם פרמנ"י:

ולפע"ד אם דברי הריטב"א כפשוטן ממקומו הוא מוכרע דמחשבת שלא לשמה לא מקרי מחשבה שאינה נכונה דא"כ בזבחים ז' ע"ב וח' ע"א דאיצטריך קרא לעכב שלא לשמה בפסח וחטאת והא למה לי קרא תיפוק לי' שהוא באזהרה וכל שהוא באזהרה

לא בעי לעכב אלא ש"מ דשלא לשמה לא מתקרי מחשבה שאינה נכונה מטעם שיתבאר אלא דיש לדחות זה ולומר דבתר דכתי' מוצא שפתיך לומר דלא מעכב בשארי זבחים הוא דאיצטרך עיכובא בפסח וחטאת ולעולם שלא לשמה מתקרי מחשבה שאינה נכונה:

אמנם לא ידעתי מקום הספק שהרי הרמב"ם כ' בצידו מפי השמועה למדו שלא יפסיד קדשים במחשבה שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים וא"כ היינו במפסיד ופוסל אבל במחשב שלא לשמה שאינו פוסל אינו מפסיד ואינו כמטיל מום אלא מפסיד הבעלים שלא עלו לשם חובה ויפה הקשו תוס' נהי דאי מפסלו הוה מפסיד ואיכא באזהרה מ"מ מנ"ל להש"ס להקשות כיון דלא שינה לעכב והנה דברי הרמב"ם שהתנה שיהיה דוקא מפסיד היינו משום דהלאו נפיק מלא יחשב קרי ביי' לא יחשב והאי קרא בפגול כתי' שפוסל הקדשים ומנ"ל מחשבה שאינו פוסלת ולמ"ד בספרי דמפיק לי' מלא תזבח לה' אלקיך שור ושה אשר יהי' בו מום כל דבר רע כל דבור רע כפירש"י בחומש פ' שופטים מבואר דלא מקרי דבור רע אלא מחשבה הפוסלת דוקא דזה הוה כמו מום דסמיך לי' בקרא וכמ"ש רש"י להדי' בזבחים ל"ו ע"א ד"ה דבר רע יע"ש שא"א לפרש שם ק' הש"ס בענין אחר וא"כ נפשוט האיבעי' דמר דעכ"פ בשלא לשמה בהני זבחים דלא מפסל בהו לא שייך מחשבה שאינה נכונה ואינו באזהרה:

מיהו במיחשב חטאת שלא לשמו או פסח דמיפסל בכך יראה ודאי דקאי בהאי אזהרה וה"ל כמטיל מום אבל צל"ע בלשון הספרי והרמב"ן הביאו במצות ל"ת שהוסיף הוא על הרמב"ם בסי' ד' שכפל ושינה ושילש שהלאו על השוחט חוץ למקומו וזמנו ומייתי ריבוי גם על רובע ונרבע וריבוי אחר על אתנן ומחיר וכלאים וטרפה ויוצא דופן וחכמים אומרים אף השוחט חטאת בדרום ע"ש ומדפרט כל הני ולא הזכיר שלא לשמה ומדאכפל רבנן להוסיף שוחט חטאת בדרום משמע אבל שלא לשמה אע"ג דמפסל בכך ליכא אזהרה ואולי הוי לי' ג' וד' כתובים הני אין שלא לשמה לא ולמאן דמפיק לי' מלא יחשב אפשר למילף מיני' שלא לשמה כיון דקרא מיירי בפגול דחוץ למקומו נמי שאין בו כרת א"כ ה"ה שלא לשמה דחטאת ופסח ואיהו לא דרש הך דכל דבר רע ולית לי' ב' כתובים מיהו ברמב"ן על התורה משמע דתרווייהו צריכי חד לכהן העובד ואידך לבעלים המפגלים ע"ש ועדיין צ"ע:

ואם אמת הוא דליכא אזהרה במחשב שלא לשמה בפסח וחטאת י"ל לשון רש"י ב"ק ה' ע"א שמפרש מפגל ששוחט חטאת לשם שלמים ולא מפרש כפשוטו כמ"ש פ"י שם י"ל משום דא"כ לא הוה פסיקא לי' לר' חייא למתני מפגל משום דלמ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין אין לוקי' על המחשב בקדשי' כמבואר להדי' בזבחים כ"ט ע"ב ואי

אתרי' בי' אינו לוקה ומשלם וא"כ לק"מ אר' חייא לתני מפגל משום דלא פסיקא ע"כ פירש"י דעכ"פ קשה עליו לתני הך מפגל דחטאת לשם שלמים דהקרבן פסול והבעלים חייבים באחריותו והוא לא מחייב מלקות במחשבה זו:

ומיהו בגטין נ"ג ע"א פירש"י פגול חוץ לזמנו כפשטיות הענין ועוד נ"ל דאימא בי' מלתא חדתא עפ"י מ"ש רש"י עוד שם בסמוך הכהנים מזידין חייבי' שידעו שפסולי' בכך ומה בעי רש"י בזה וי"ל משום דמשמע מרש"י ב"ק הנ"ל דאי שחט שלמים שלא לשמה אע"ג דלא עלו לבעלים מ"מ לא מחייב לשלם כיון דעכ"פ הקריב דורן ויעיי' מ"ל פ"ז מחובל וא"כ כהן השוחט שלמים לשם חטאת ואח"כ מפגל בו פטור מלשלם כיון דכבר הפסיד לבעלים במחשבתו שלא לשמה שלא עלה לשם חובותם תו לא הפסיד אותם בפגולו כלום ומה שהפסיד לגבוה בלא"ה פטור משום רעהו ולא של הקדש כמ"ש פ"י שם וא"כ לפ"ז א"א לפרש מזידין חייבים שהיו יודע שהוא של בעלים אלו הא שוגג שהי' סבור שהוא שלו פטור תיפוק לי' אם הי' סובר שהוא שלו ושחטו בשינוי בעלים בלא"ה פטור מטעם הנ"ל אע"כ מיירי שידע שהוא של אלו הבעלים ושחטו לשמם בפגול אלא שהזיד ושגג בפסול:

בזה הי' ניחא לרש"י מ"ט לא עריב ותני המטמא והמדמע והמנסך והמפגל והיינו מטעם הנ"ל כי התם במתני' מיירי מזיד ושוגג בבעלים שהי' סבור שהוא שלו אבל לא שגג בחטא דהרי לחד מ"ד מיירי במומר משא"כ מתני' דכהנים שפגלו מיירי מזיד בהפסול ע"כ טרח רש"י לפרש מזידים שידעו שפסול בכך הנה כי כן הוצרך רש"י לומר ג"כ דמיירי בפגול חוץ לזמנו דאל"ה אלא בשלא לשמה דפסח וחטאת א"כ מ"ד במחשבת שינוי בעלים מפסל הקרבן ומחייב לשלם ומצי שפיר לפרש מזידין ושוגגים בבעלים ולא בהחטא וא"כ אמאי לא עריב ותני בהדי אינך אע"כ מתני' איירי בפגול הנוהג בכל הקדשים ולא בפסח וחטאת לבד וק"ל:

ובסוף פסחים משום חשדי כהונה פירש"י פגול שלמים לשם חטאת שהכהן עשה כן להרויח שיהי' כולו שלו ר"ל שהכהן טועה בדין וסובר שיעקר ממנו שם שלמים ויעשה חטאת וירויח בזה י"ל דס"ל לרש"י אי ס"ד דעל פגול ממש גזרו טומאה משום חשדי כהונה תו לא הי' צריכי' לחייב המפגל במזיד שלא יהי' כל או"א הולך ומפגל קדשים של חבירו הא סגי לי' בהך תקנתא אע"כ על אותו הפגול לא תקנו כלום רק על קדשים שנשארו בהיתרם וכשרותם אלא שמפסיד הבעלים שלא עלו להם לשם חובה והקדשים נאכלים גזרו עליהם שאעפ"י שהם נאכלים מ"מ יטמאו ידיהם ויברחו הכהנים מכיוצא בזה כנלע"ד:

ודברי הריטב"א דאתאינן עלה שכתב כן לישב הש"ס דיומא נ"ג ע"א והקשה בשער המלך מסוגי' רפ"ה דמנחות גבי לא תאפה חמץ דמשמע דאע"ג דאיכא לאו מ"מ בעי קרא לעיכובא בתחלת העיון הי' נראה דטעמו של ריטבא כסברת פר"ח בס' מים חיים משום דכל דאמר רחמנא לא תעביד וכו' וסוגי' דמנחות כאביי וביומא כ' כן לרבא לשיטתו אבל יותר נראה דסברת הריטב"א דוקא התם ביומא שכבר כתי' חוקה כמו שהקשו שם תוס' אלא דס"ל דחוקה לא קאי אמעלה עשן שהוא רק מכשיר בעלמא וסברא זו כ' בשיח יצחק ע"כ כ' כיון דאיכא אזהרה בלא"ה מוקמי' חוקה אהא נמי וכמ"ש תוס' ביומא לעיל ל"ט ע"ב ד"ה דתנא וכו' אבל בעלמא מודה ריטב"א ולק"מ מרפ"ה דמנחות וגם דברי פר"מ נדחים [ועיין ח"ס חלק או"ח סי' קכ"ד] ואסיים בברכה. פ"ב כאור בקר יזרח שמש צדקה יום ה' ר"ח כסליו תק"ע לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רה

שלום וכ"ט לה"ה האברך הרבני המופלג הבקי וחרוץ ושנון גברא רבא דחזי לכהנא רבא כש"ת מו"ה זכרי' ישעי' כ"ץ נ"י:

יקרתו מעולפת ספירים הגיעני ונתעורר על דברי הגאון בס' לחם שמים ספ"ד דפאה שהקשה למה לי קרא דס' לקט לקט תיפוק לי' ספק גזל גזל כיון שהעניים בודאי יש להם ביד בעה"ב ולא ידעינן כמה וא"כ ה"ל ספק גזל ובודאי צריך לתנו לעניים ותי' הגאון דנ"מ אי משום לקט פטור ממעשר ואי ס' חייב במעשר הקשה מעלתו מה יענה לשיטת הסוברי' דלקוח קודם מרוח פטור מן המעשר א"כ אפי' אי נותן להם משום ס' גזל נמי הוה ס' לקט ס' לקוח וממנ"פ פטור ועוד ספק מעשר פטור כמו דמאי דפטור לעשר משום ממע"ה ודוחק לומר משום תרומה קאמר אלו דברי מעלתו:

הנה בעמדו על דברי הגאון הנ"ל שביק רברבי ושקיל זוטרא כי קושיתו על תי' הגאון ז"ל דמ"ש דומי' דדמאי י"ל עכ"פ מחויב להפריש אלא שאינו צריך ליתן ללוי משום ממע"ה אבל טבל הוא עכ"פ עד שיפריש ועי' פירש"י יומא ט' ע"א ד"ה הממע"ה וק' הראשונה על הר"ש דס"ל לקוח קודם מרוח נמי פטור י"ל מ"מ נ"מ אי בעה"ב מפייס לעניים בפריטי ומחזיק התבואה שבחורי נמלים לעצמו דהוה ספק לקט שלקח מעניים או ס' תבואת עצמו וחייב אבל השתא דאיכא קרא ס' לקט לקט ה"ל ודאי לקט אפי' לקחו בעה"ב מעניים פטור ממעשר ועוד משכחת כי ליכא עניים עי' חולין קל"ד ע"ב ע"ש ועוד עכ"פ עבירה ביד בעה"ב כי עביד טצדקי למיפטר ממעשר וראוי לעשר טרם שימכור אף עפ"י שהי' פטור מדינא כיון שמרח ע"מ למכור:

אך תחלת דברי הגאון תמוהים מאוד במה שהניח ס' גזל גזל מימי לא שמעתי זה אפי' בממון שיש לו תובעים ואומר התובע א"י אם נתחייבתי לו יותר ממנה א' והנתבע ג"כ אמר א"י אם נתחייבתי לך יותר מי שמע כזאת לחייבו מס' ליתן יותר ממנה א' ומכ"ש הכא בממון שאין לו תובעים שהעניים והבעה"ב אומרי' אין אנו יודעי' אם יש לעניים יותר ממה שיש בעליונו של חורי הנמלים מי יכול לחייבו יותר לולי ס' לקט לקט מקרא צדק משלך ותן לו ודברי הגאון תמוהים ולא שייך הכא מודה במקצת משאיל"מ דהא אין תובע בברי ועמ"ש תוס' ב"מ ל"ז ע"א ד"ה גזל וכו':

ובאמת אי צדקו דברי הרב יכול לכוון בכוונת רש"י חולין קל"ד ע"א ד"ה אל תקניטני דהא דקתני שם לקט לקט יחידאה היא ע"ש שהוא לכאורה כעין שפת יתר ברש"י אלא משום דק' לי' מאי פריך בשלומא בס' נתגייר דמתני' הממע"ה אבל הכא שודאי יש לעניים אצלו ה"ל ס' גזל לפי הנחת הגאון הנ"ל דהיכי דיש בודאי אצלו צריך לשלם גם הספק וא"כ לא רמי מידי מתני' אהדדי ע"כ ס"ל לרש"י דהדין ודאי דין אמת אך הק' מלשון המתני' שס' לקט לקט ולא משום ס' גזל וע"ז משני הך לשון ס' לקט יחידאה אבל לרבנן נמי הדין אמת אך לא משום ס' לקט אלא משום ס גזל כן הי' אפשר לומר אלו הי' מוח בראש לסבול דינו והנחתו של בעל לח"ש הנ"ל ויעיי' יבמות ל"ח ע"א תוס' ד"ה הוי יבם וכו' וק"ל:

ואודיעהו כי הקשה לי הרב המאה"ג מו"ה בצלאל ר"ב ז"ל מפראג מיבמות צ"ט כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה וכו' ואין מוציאי' שלהם מידיהם וכו' ואמאי נימא צדק משלך ותן לו והשבתי לו דמצוה זו מוטל על מי שודאי חייב במתנות ההמה ויש בהם שום ספק ציוה הקב"ה צדק משלך והכא הס' בחיובו של עצמו אם חייב זה במתנו' וה"ה במצות צדק משלך ותן לו או לא ומס' לא נחייבנו [ועיי' ח"ס י"ד סי' ש"ט ולעיל סי' קע"ד]:

ותו הוקשה למעלתו ירושלמי רפ"ה דפאה דגדיש שלא לוקט תחתיו כל הנוגע בארץ לעניים דלא אתי' כב"ה דס"ל הפקר לעניים אינו הפקר א"כ הכא חייב במעשר והקשה מעלתו הא עכ"פ יד לוי ועני שוה בו ופטור מקרא אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש ללוי חלק ונחלה עמך והשתא נהי ההפקר לעניים אינו הפקר ויכול בעה"ב לחזור בו אבל עכ"פ הכא דלא מצי מיהדר בי' דחכמים הטילו עליו שיהי' כל הנוגע בארץ לעניים והרי יד הכל שוין בו ופטור ליתן ללוי זהו תורף קושייתו לק"מ דקרא דאין לו חלק ונחלה עמך לא קאי אלא אם יש לו חלק ונחלה עפ"י ה' כמו דנחלת א"י הי' עפ"י ה' וללוי אין בו חלק ונחלה ונוטל מעשר ודייקי' הא כל שיש לו חלק ונחלה עפ"י ה' היינו בשביעית ובלקט

שכחה ופיאה אין לו מעשר אבל כשיש לו חלק ונחלה ע"י אדם המפקיר שלו לא ממעט מהאי קרא אך לב"ש מפאה ולב"ה מדומי' דשמטה וכל שאינו דומה לשמטה לב"ה אפי' יש לו ללוי חלק ונחלה כגון גדיש שלא לוקט תחתיו הי' לו להתחייב במעשר לב"ה לולי דמסיק הפקר ב"ד הפקר וה"ל כחלק ונחלה מאת הי"ת וכל זה פשוט מאוד ולשון הר"ש רפ"ט דשביעית מגומגם קצת דמתחיל מובא הלוי ומסיים דיליף משביעית אלא הוא הדבר אשר דברנו דאפי' יש לו חלק ונחלה לא אימעט לולא ילפותא משביעית כנ"ל:

מ"ש בפי' המשנה דמס' שביעית נכון ופשוט:

מ"ש בתוס' ברכות נ"ב ע"ב כבר כ' כן הגאון יד דוד זצ"ל אבל חלילה לזה הגאון לא הרבה לדבר גבוהי' ולהוציא עתק מפיו ח"ו על מגיהי הש"ס נוחי נפש לומר עליהם ידים מסואבות ח"ו רחמנא ליצלן, ויש מהם גאוני' כגון מגיהי ש"ס פפדמיי"ן הגאון מו"ה שמואל ר' חיים ישעי' עם מוז"ה מוהרשש"ך ז"ל שהי' ידיהם מוזהבות ולא מסואבות ועי' מרדכי שלהי מס' יומא על מ"ש מרע"ה תרבות אנשים חטאים וה' הטוב יכפר בעדו:

והנה שם בתוס' הקשו לחשב נמי תיכף לנט"י סעודה ותי' הלא שני' במשנה לא קחשיב ומקשה הא תיכף לסמיכה שחיטה נמי נישנית בזבחי' ונהירנא כד הוינא טלי' כבר תמני סרי אמר לי ידידי ורעי שהוא עתה הרב הגאון מו"ה אברהם אב"ד דמדינות ווירצבורג דקוש' תוספ' י"ל בלא"ה ולומר הואיל ולפעמים לא בעי תיכף לנט"י סעודה כגון נוטל ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום א"כ לא קחשיב להו בהדי אינך ולפ"ז יש להגיה בתוס' ובמקום שכתבו שני' במשנה צ"ל שרי' במתנה לא קחשיב אלו דבריו אז ודפח"ח:

במעלות שכ' הרמב"ם בהקדמה לזרעי' רב רבי רבן שמו ציין מעלתו תוספתא סוף עדיות גם בס' ערכי הכנוים בערך רב כ' דסדור בפי כל גדול מרב רבי וגדול מרבי רבן ומרבן שמו ובתוס' סוף עדיות מי שיש לו תלמידי' קורי' רבי נשתכחו קורי' רבן נשתכחו אלו ואלו קוראי' בשמו ע"ש ולפע"ד תוספתא מילתא אחריתי היא ולא מיירי ממעלות אלא דינא קאמר התלמידי' לא יקראו רבם בשמו כלל אלא סתם רבי אפי' בינם לבין עצמם וכשנשתכחו התלמידים ונמצאו תלמידי תלמידי קורי' אותו רבן או רבינו בסתם ומזה כ' רמב"ן על הרי"ף רבינו הגדול והריטב"א על הרמב"ן רבינו הגדול שהי' רבו של הרא"ה שהי' רבו של הריטב"א נשתכחו אלו ואלו ובא דור שלישי לא יקראו עוד רבן סתם אלא שמו עם כינויו רב פלוני או רבי פלוני או רבן פלוני ואמנם הרמב"ם מנה סדר המעלות הכינוי' בצירוף שמו ואינו ענין לתוספתא וזה נ"ל ברור בעזה"י:

פ"ב דכלאים במשנה ז' מייתי ר"ש ירושלמי דר' שמעון ס"ל מתוך שאינו אוסר של חברו אינו אוסר של עצמו כ' מעלתו צ"ע מחולין סוגי' דרבוצה דאית לי' שותפות בגוי'

כבר יישב זה הרא"ה בבד"ה בית א' סוף שער א' דכלאים שאני דלא נאסר אלא בניחא לי' וס"ל להאי תנא ניחא לכולהי בעלים בעי' פי' כיון דלא ניחא לחברו לא מתסר כלל אפי' דידי':

בר"ש ספ"ט דשביעית דר"א מתלמידי שמאי ציין תוס' נדה ז' ע"ב והם מוקדמי' פראד"מ ק"ל ע"ב ד"ה דר"א וכו' והטעם משום דר"א לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם א"כ כל דבריו דברי ב"ש הם שהי' תלמידי שמאי רבותיו כן מצאתי ושכחתי מקומו, ושארי ציוניו והגהותיו יפה אף נעים מי יתן ויוחק למשמרת לצאצאי צאצאיו ולהיות כעת בעו"ה אינני ממשפחת בריאי' ע"כ לא אוכל לטייל עוד בשעשועי' ויברכהו תמים דעים כנפשו היפה ונפש א"נ. פ"ב נגהי ליום ב' יו"ד שבט תקצ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רו

תשובה רו העתק השאלה:

למקור החכמה והבינה, עומד לנס מי מנה, ממנו יתד ממנו פנה, ה"ה אדמ"ו גאון ישראל וקדושו, נזר אלהיו על ראשו, הגאון המפורסם בכל הגולה רבן של ישראל כבוד קדושת ש"מ מו"ה משה נ"י ה' אלהיו עמו, ובימיו יסיר חרפת עמו:

אודה את ה' כי הביאני אל בית המלך והטה אלי חסדו כן יגזור חסדו על יראיו ויאריך ימי מלכותו להעמיד הדת על תלה ולהחזיר עטרה כאשר מלפנים היתה בישראל והנה אדמ"ו נ"י בגודל ענותו הרשני לבא לפניו וזאת תרהיבני בנפשי עוז לבוא עתה בשאלה אחת קטנה בעיני אדוני וזאת תוארה צלי הי' עומד לפנים מן האש בתנור והי' השומן זב ממנו ורחוק מן הצלי הי' עומד בתנור קדירה חולבת ושפיכ' השומן לא הגיע אל מקום הקדירה רק רחוק קצת הגיע השומן והי' בדעתי להתיר גם הקדירה משו' דהוה כשני קדירות נוגעין ואף לסברת הש"ך בסי' צ"ז דסבר דאם זב הוה ספק א' שמא מפעפע אבל בכה"ג מודה להט"ז שהבלועה בין חרסי התנור והוה כשני קדירות ולמדן אחד מתווכח עמי דלהש"ך אסר הקדירה דהא השיג על הט"ז בנק"ה ולדעתי זה אינו דהוא השיג רק על נידון הט"ז דהעמידו הקדירה על מקום הפשטיד"א ממש דשם הוה השומן בעין משא"כ אם זב ורחוק מהשפיכה הי' הקדירה והבליעה עומדת רק בחרסי התנור אם מפעפע גם הש"ך מודה דהוא כשני קדירות והא דאסר הפת אף דאינו זב תחתיו משום דהוה רק ספק א' וכלי אוסרת מאכל אף בלא רוטב מה שא"כ בכלי כמ"ש בעצמו בסי' ק"ה ס"ק כ"ב וראיתי להגאון בפלתי שהשיג על הש"ך מסי' קכ"ז שכתב בישל במקצת כלי מותר לשתמש בצד השני בלא הגעלה ש"מ דאינו מפעפע ובהשגה זאת איכא נפקותא רבתא

בדינא דאף בשאר איסורים יש להתיר (דבהשגה ב' מתיר בב"ח משום נטבנ"ט) ואני לא הבנתי דבריו דהא הש"ך הסכים לקמן בסימן קכ"ב לבעל או"ה דע"י האש מוליך בליעתו בכולו וצריך ס' נגד כל השפוד ובנדן דהכא אם מעט רחוק מן האש זב מן הצלי הוה ע"י אש ושפיר מבליע ומפליט בכולו ורק ע"י חמין אמרינן דחם מקצתו חם כולו אבל אינו מבליע בכולו ומ"מ דברי הש"ך צ"ע לכאורה בשלמא מ"ש דספק מפעפע בכל הכלי ובהצטרפו לספק זב הוה ס"ס דאף דהוה חסרון ידיעה מ"מ הוה שפיר ס"ס כמ"ש הט"ז בסי' צ"ח דהוה ספיקא לכל הדור אם הי' הספק בזמן הש"ס אבל זה קשה דסי' ק"ד ס"ק ד' כתב הש"ך דס' אם משביח אם פוגם הוה ספיקא דש"ס ולא הוה ס"ס ואם מפעפע בכולו ג"כ הוה ספיקא דש"ס בזבחים הביאו הש"ך בסימן צ"ב ומדוע נקטה כאן לס"ס ולע"ד צ"ע ואם מצאתי חן בעיני אדמ"ו ישיבני דבר כי כן דבר המלך להשיב לכל מבקשי ה' זו הלכה וביד אדוני פלס ומאוזני צדק להכריע בין ההרים הגדולים ובענוותו יודיעני עם מי האמת אם כהש"ך או כבעל הפלתי ואם יש לסמוך עליו בנידן זה דוקא בשעת הפסד גדול והי' זה שלום ד"א הצעיר מתלמידי תלמידיו המשתחוה מול ארון הקודש. נאדאש עש"ק פ' צו תקפ"ד לפ"ק. הק' יאקב בן כ"ה אהרן מפאפא:

תשובה

שלום וכ"ט לידידי תלמידי הרב המופלא מו"ה יאקב נ"י אבדק"ק נאדוש יע"א:

הוראתו שמעל"ד טב הורה ואפי' על הוראתו של ט"ז נמי יש לסמוך עליו כי בנה"כ לא דחה ההוראה אלא שכ' צ"ע ולא שבקינן פשיטתו של הט"ז מפני ספיקו של ש"ך ולק"מ כמ"ש ט"ז עצמו בס"ק שאח"ז דליכא שומן בעין במקום הפלאדע"ן אלא בלוע בעלמא הוא ויעי' מג"א סי' קע"ג בתחלתו, מ"ש ש"ך דספק אם נתפשט בליעה בכל הכלי רצונו לומר דאפי' אי אמרינן בלוע במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי היינו משום דלא ידעי' עד היכן מתפשט דלהאי צד דלא בעי מריקה ושטיפה בכל כלי פשיטא לי' דאינו מתפשט כלל חוץ למקומו אבל לאידך צד דבעי' מו"ש בכל הכלי היינו משום דס"ל דיוצא הבליעה ממקומו ומתפשט גם למקום אחר אבל אינו ברור שמתפשט בכל הכלי אפי' גדול כחביות גדול וכתנור המחזיק י"ב עשרונים וכדומה אלא שאין אנו יודעים עד היכן מגיע ומשו"ה מספיקא בעי' מו"ש בכל הכלי וכן משמע לשון הסמ"ק שבש"ך סי' צ"ב סקי"ח שכ' שמא מפעפע בדופן הקדירה עד סמוך לרוטב כל כך וכו' יע"ש ויבין והשתא שפיר הוה ס"ס דש"ך ולק"מ ק' מעלתו דהוה ספיקא דאיבעי' בש"ס וליתא דהכא הוה ספק שמא לא נתפשט עד מקום הלחם וא"ש, מ"ש אהפלתי י"ל ש"ך סי' קכ"א לא קאמר אלא אם האור מהלך תחתיו ממש אבל תנור גרוף ורק הקרקע והחרסית מלובנים

מהאש אינו מפעפע יותר מבישול ואפשר גרוע מני' ומכ"ש בתנורים שלנו העשויים מלבנים ואינם קרקע שוה וכל לבינה בפ"ע ככלי בפ"ע וה"ל קצת כמדופן לדופן יש לצרף לקולות אחרות וגם אם הי' אפר מפסיק בין השומן להקדירה החולבת נעשה פגם כשהי' היתר טרם נעשה איסור ה"ל כסרוח מעיקרא יש לצרף ג"כ ואין לי פנאי להאריך:

ואשר שאל אודת ישראל שהלוה לישראלי' ברבית קצוצה באיסור גמור ונגנבו המשכנות אם חייב לשלם לבעלי המשכנות היתרון ששוי' המשכנות יותר מדמי הלואתם:

גם כי הדברים פשוטי' מאד מ"מ לא אמנע לבאר ביאור היטב בעזה"י הסמ"ע סי' ע"ב וש"ך שם סקכ"א פשיטא להו דישראל הממשכן משכנות של גוי אצל ישראל חברו בריבית דהוה עלי' ש"ש מתרי טעמי א' דבהנאה גדולה כזו הוה ש"ש לכ"ע, ועוד פי' אפי' לא הי' הריבית דבר חשוב כ"כ שראוי לומר עליו דהוה ש"ש עלי' טפי מפרוטה דר' יוסף מ"מ חייב הכא שהרי הגוי תובע להשליח וצריך לשלם בדיניהם והשליח תובע להמלוה והנה המלוה שהלוה בריבית קצוצה לישראל ע"כ משום דתלה בנכרי וא"כ הוה כאלו הלוה וקבל המשכון מהנכרי וא"כ בדיניהם דיינין לי' שצריך לשלם היתרון חוץ אם גם בדיניהם אין צריך לשלם היתרון א"כ השליח פטור מהגוי בדיניהם אז גם המלוה פטור מהשליח ואינו יכול השליח לעשות סחורה בפרתו של גוי זהו כוונת הסמ"ע והש"ך:

ופשוט יותר מביעא בכותחא דה"ה ישראל רשע המלוה בריבית קצוצה דהנאה גדולה כזו משוי לי' ש"ש לא מיבעי' בזה"ז בעו"ה שאינו יכול להוציאו בדייני' ועוד שאין עולה על דעת הלווי' כלל לתובעו אלא אפי' הי' ידינו יפות לכופו להוציא בלעו מפיו מ"מ מה שהמעות הריבית בידו ונושא ונותן בהם עד שיוציאו ויכופו בדיינים משוי לי' ש"ש ועי' ש"ך סי' רצ"ב סק"ח י"ח י"ט ופשוט והא דנקטי סמ"ע וש"ך בנכרי משום דברשיעי לא איירי אבל ה"ה ישראל רשע:

דינו של תשו' רש"י במלוה ע"י שליח היינו ששולח המלוה מעות הלואה ע"י שליח אבל אם מלוה מידו ליד הלוה רק הריבית נשלח ע"י שליח לא הועיל כלום הכל תלוי בשליחות המלוה ומ"ש רש"י אין שליח לד"ע היינו משום דקיי"ל משעת כתיבה עביד לי' שומא פי' מיד בשעת הלואה עוברי' אפי' אינם נותני' ריבית לבסוף כי לא תשימון כתי' ומשעת הלואה מחייב ואין שליח לד"ע ע"כ מותר לדעתי ובזה ישבתי מה שהקשני תלמיד א' לרש"י למה לי' לש"ס ר"פ איזהו נשך למימר יציאת מצרים בריבית כתי' משום תולה מעותיו בנכרי ולא אמר תולה מעותיו בישראל חברו והשבתי כיון דאין דינו של רש"י אלא למאי דקי"ל משעת כתיבה עביד לי' שומא והוא פלוגתא דתנאי ב"מ ס"ב

ע"א ובתו' ד"ה לא מאי וכו' ע"כ בעי ש"ס למימר לכ"ע ע"כ אמר תולה מעותיו בנכרי ואחתום בברכה. פ"ב עש"ק ער"ח שבט תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה רז

(**היא סובב הולך על שו"ת הנדפס' לעיל סי' קס"ב**):

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג המופלג שלשלת היחוס בנן של קדושים אילי תרשישים מופלא באנשים כש"ת מוהר"ר אלעזר סג"ל נ"י רב ומורה בוויען הבירה:

מכתב עוזו הי' נגד עיני ויאושר חילי' - ואספרה למו הי' פה בצל קורתי ר' יהונתן משווארין הידוע ושאל שלשה דברי בורות ואהי כמחריש כי גדרתי שלא להשיב עוד לשום אדם בענין הנ"ל לא להימין ולא להשמאיל, הוא שאל ע"ד שכ' לי זה שנתיים שהעדים שהעידו עליו לא נשבעו והשבתי לו עדים אינם צריכים שבועה בדין ישראל אדרבא עדים הצריכים שבועה פסולים ועתה טען כי אי' בש"ע שהב"ד משביעי' עדים, ולדעתי כוונתו אמ"ש בש"ע ח"מ סי' כ"ח וכתב סמ"ע שם סקט"ז כגון שרואי' שהעם מקילין בעדות שקר ואינם מקילין בשבועת שקר עכ"ל, והבל יפצה פיהו שלזה היינו אם הב"ד מסופקים בהעדים אבל הב"ד אינם מסופקי' לא יכול הנטען לומר אינם נאמנים עלי עד שישבעו ועיי' סי' צ"ב ובסמ"ע סקי"ט וזה בדיני ממונות ומכ"ש במי שמעידי' עליו שחלל שבת וכדומה ויתחייב בב"ד עפ"י עדים יטעון זה אל תסקלוני עד שישבעו העדים חוכא היא זו:

תו במה שכתבתי יען העדים כולם מבני הקהלה השונאי' אותו ע"כ לא אחתוך הדין על פיהם (והיינו לפמ"ש בתשו' מהרש"ל דשונאים גמורים פסולים אפי' להעיד) ומ"מ אותם בני עיר שיודעי' ומאמינים להעדים אסורים לקבל תורה מפיו וצריכי' ליתן לו שכרו ופרס משלם ויעמדו להם איש אחר להורות כי הוראתו אסרו עליהם וע"ז אמר דלא אמרי' שוי' נפשי' חתיכא דאיסורא אלא בעדים הנאמנים ולא בפסולי' והבל יפצה פיו ואינו יודע מה ענין זה כי כל היכי דאמרי' שוי' נפשי' חתיכא דאיסורא היינו כשחוזר בו אח"כ ורוצה להתיר מה שאסר לעצמו כגון קדשתיך ואסר עצמו אקרובתי' ורוצה לחזור לא קדשתי' ויקדש א' מקרובי' או פ"פ מצאתי וחוזר עתה אמרי' כאן דכבר שוי' אנפשי' חתיכא דאי' שוב אינו נאמן ובקידושי' דאמר שמואל להאי סמי' אי מהימן לך דלא גזלנא הוא היינו משום דהסמיא רצה להיות עם אשתו ורק מכח נאמנתו של העד נאסר ע"כ אם העד גזלנא לא שוי' חתיכא דאיסורא ומותר בה אבל אם הוא אינו חוזר בו ועומד בנאמנתו אפי' אל גזלן או גוי הרי הוא אסור עליו עיי' שעי"ד סי' ט"ז ובש"ך סקכ"ד והכא בני הקהלה צווחי' וטוענים עליו, די שאינני מאמין להם לפוסלו לעלמא משום ששונאי'

לו ואה"נ אם ירצו לחזור בהם היינו אותם שלא ראו ולא ידעו בעצמם שמאמינים להעדי' יכולים לחזור אך אותם העדי' בעצמם תלי' בפי' דברי מהרי"ק דמייתי ש"ך י"ד סי' ב' סקי"א ואין כאן מקומו:

ג' טען על שדנתי אותו כמסרב לבוא לב"ד ע"כ קבלו עדות שלא בפניו ע"ז טען דלא כייף להו לעמוד לפניהם וא' מאותן הדיינים פ"א נתפס בקרימינאל. הנה בזה אין לו עזר כי הלא אח"כ עמד בב"ד רבני' של ג' קהלות גדולות שנבררו מגבירי פעסט וברצון עמד לפניהם וקבלו עדות בפניו והי' קצת שינוי מהעדות הראשון יש מהם למעליותא ויש מהם לגריעותא באופן שעפ"י עדות השני' יהי' הדין כמו שכתבתי לעיל בעדות הראשון ואין כאן תרעומות אלא עלי לא לעזרתו כלל:

ואמנם מ"ש שאחד מן הדיינים הראשונים נתפס בקרימינאל ופסול לדון זה לא ידעתי מי הם הדיינים שלא ממני הוברר כ"א מהגאון דסנטוב ז"ל ומה שנתפס בקרימינאל אפשר כמו שנתפס מהר"מ ר"ב במגדל אינשבארג או ר"ע בבית האסורי' אך אם נתפס ע"ד שנפסל בדין ישראל עפ"י עדי' כשרים שהעידו עליו בפניו פשיטא שפסול לדון ויתקיים הפס"ד עפ"י קבלת עדות השני':

ומ"ש דלא כייף להו, חדא הרי כתבתי בפס"ד שלי שעמד בפניהם לדון בדיני ממונות עם א' ואחר גמר אותו הדין בקשו ממנו שיעמוד עוד לגבות עדות בפניו וברח מב"ד א"כ הרי עמד לפניהם בדיני ממונות שהדין אמת שאינו צריך לעמוד בפני ב"ד דזוטר מני' ואפ"ה עמד לפניהם מכ"ש להעיד שעובר עבירות ופסול להורות דצריך לעמוד לפני כל ג' שהם ב"ד אך דינו יקרבו לפני גדולי' ויפסקו עפ"י גביות עדות וגדול שבישראל המחלל שבת ועע"ז ורוצים להעיד מי יכפהו לעמוד לפני ב"ד הגדול אם לא ב"ד שבעירו אפי' קטני' קבלו עדותו שכך הוא ואח"כ יודיעו כן לב"ד הגדול ממנו ויעמוד לפניהם לדין ועכ"פ אין אנו צריכים לזה:

ועל ארבעה לו אשיבנו שאמר סיעת מרחמוהי העומדי' לימינו אומרי' שאינני נחשד בעיניהם שנעלם ממני כל זאת אלא שעשיתי למיגדר מילתא לפע"ד שקר ענה במענה זה כי הנה ב"ד שהמיתו מי שרכב סוס בשבת ולקו מי שהטיח תחת התאנה כ"ע יודעי' שאין זה מיתה ולא מלקות ולא יתלונן ע"ז כ"א או רשע האומר שאין ראוי לגדור פרצת הדור ורוצה להיות בכלל אשר לא יקים את דברי התורה כמ"ש רמב"ן בשם ספרי פ' תבוא, או שאינו מאמין דצריך לגדור שמא אין כאן פרצה כלל וא"כ טרם שיתלונן ויהרהר אחר ת"ח ויש מהם שכבר חלקם בחיי העה"ב ואלו מספרים אחרי מטתם צריכים תחלה לשאול ולחקור אי נאוה הוא אולי גם הם יבינו וישכילו שצריך הוא לגדור הפרצה או

אופן שלישי שיאמרו מי שמך לאיש לגדור פרצה הנח לנו כי אנחנו גדולי ארץ ועל טענה זו כתי' אל תען ע"כ לא אאמין לו זה כלל. וביום עש"ק נסע לא ידעתי אנה פנה כי לא הרביתי דברים עמו ולא באתי אלא להודיע למעלתו וכופל אני לאמור שאינני משיב לשום אדם בזה ענין עוד יהי' מה שיהי' וה' עמנו ואחתום בברכה א"נ דש"ת. פ"ב יום א' כ"ו אדר שני תקצ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

ליקוטי שו"ת

תשובה א

שאלה בקהילתינו דכאן היו, ויש בנמצא שני בתי כנסיות א' של אשכנזים וא' של ספרדים, ומקדם הי' מחלוקה גדולה בין קהל דספרדים, וברבות הימים כשעשו שלום ביניהם עמדו קהל דספרדים, והטילו חרם ביניהם שלא ילך שום אחד מהם לבה"כ של אשכנזים, וזה גוף של החרם אשר מצאתי בתוך פנקס הקהל שלנו כהעתק הרצוף פה אות באות בלי חסר ויתיר וזה העתקה:

הן היום הקריבו משפטן לפנינו קהל אשכנזים וקהל דספרדים הטילו חרם ביניהם שלא ילך אחד מבה"כ מהם לבה"כ של אשכנזים וסברו יחידים ועברו על החרם, לכן באו עדת קדש דספרדים לפנינו בטענה והאריכו למעניתם לכן יצא פס"ד מאתנו עפ"י דת תוה"ק שהחרם חל עליהם עד שישובו לבה"כ של ספרדים וכל א' מק"ק אשכנזים לא יתן לו שום מצוה ולא שום תשמיש קדושה כדין בר נידוי, ובאם יעמיד איש תקיף ויקרא אותו להעלות לתורה או יכבד לו שום מצוה אזי יחול החרם עליו וכל ישראל נקיים, נגד זה התחייבו א"ע קהל דספרדים להחזיק פלעטין, וליתן חצי הוצאה לצורכי אורחים והדרשנים, לכל ינתן מחצה מבה"כ של אשכנזים וחצי מבה"כ דספרדים, ואם יעברו קהל הנ"ל על תנאם אזי גם קהל השני' רשאים לבטל תנאם כל הנ"ל נעשה בפח"מ בביטול מודע' ולראיה באנו עה"ח היום יום ב' לחדש אדר שנתקנ"ג לפ"ק. פה ק"ב הק' משה סג"ל חופ"ק ק"ב הק' וכו' הק' וכו':

שלום רב להרב המופלא דיין מצוין בהלכה כש"ת מהו' משה דאמאן ני' דיינא רבא דק"ק קארלסבארג יע"א.

מכתבו הגיעני אודת קהל ספרדים שבעירו שהחרימו ביניהם בשנת תקנ"ג ששום א' מהם לא יתפלל בבה"כ של קהל אשכנזים שבקהלתם, וגם אנשי קהל אשכנזים קבלו עליהם שלא יקראו לתורה לשום א' מהספרדים שיכנס לבה"כ של אשכנזים להתפלל, ובתנאי שהספרדים ישאו החצי בעול עם אשכנזים בהכנסת אורחים וצדקות לדרשנים

וכדומה, והנה השתא הכא נפרצה ק"ק ספרדים במלואה בעו"ה ונשארו מעט מהרבה עד ממש אין להם מנין בבה"כ שלהם והמעט שנשארו לא למדו בבית הספר דרך תפלת ספרדים ונוח להם יותר להתפלל בבה"כ האשכנזים ובקשו לדעת היתר לחרם שקבלו עליהם ועל בניהם. -

מתוך דברי מעלתו נראה שרצה להמציא להם קולות ב' שהן ד' א' שלא יכלו לקיים תנאם לישא חצי בעול נתינת צדקות הנ"ל, ב' שהבנים לא ידעו להתפלל כדרך הספרדים שהאבות לא החזיקו להם מלמד ספרדי, ג' שא"א להאבות לעשות הסכמה לחוב את בניהם אחריהם, ד' לו יהי' שחל על בניהם מ"מ יתירו התרם להם ע"י ג' הדיוטי' של אשכנזים הולכי' אחר הרוב, אלו הם דברי מעלתו וכוונתו, אע"פי שאין זה לשונו. -

אשיב על ראשון ראשון בעזה"י מ"ש שלא יכלו לקיים תנאי נתינת הצדקות, אני לא ראיתי שום תנאי בחרמם של ספרדים כפי ההעתק ששלח לי מעלתו, כי הם הסכימו סתם אך קהל אשכנזי' קבלו על עצמם להחזיק ידי הסכמות הספרדים ושאם יבוא א' מהספרדים לבה"כ אשכנזים שלא יקראו אותו לס"ת וזה הי' בתנאי אם ישלמו חצי משא הצדקות, אבל אם לא ישלמו פטורי' האשכנזים מהחרם הנ"ל, והוי ס"ל למתקני התקנות אז דמנודה לעירו אינו מנודה לעיר אחרת, אלא א"כ כבר הכריזו עליו נידוי וחרם בעירו, אבל בעובר רק על גזירת חרמי קהלתו ולא הכריזו עדיין עליו שיהי' מוחרם, אין בני קהלה אחרת צריכי' לחוש לזה יעיי' בש"ע י"ד סי' של"ד סעי' כ' וסעי' כ"ב. וא"כ זה הספרדי העובר על הסכמת קהלתו, ונכנס לתוך בה"כ אשכנזי אע"פי שעבר על חרם מ"מ לא הי' מוחרם, ותו יכולי' להעלותו לתורה ע"כ הוסיפו האשכנזים להסכים ביניהם שיהי' נידון כמוחרם שלא לכבדו בשום תשמיש קדושה וזה קבלו עליהם בתנאי שישלימו הספרדים חצי הוצאה הצדקות ובלעטין לאורחים ואם יעברו התנאי אזי האשכנזים יכולין לקרותו לתורה, אבל הספרדי עצמו נידון עכ"פ כעוברי חרמי ציבור, שהרי לא הי' שום תנאי בחרם והסכמה שלהם, ואם יכריזו עליו הספרדי' שהוא מנודה ממילא הוא מנודה לאשכנזי' דמנודה לעירו ה"ל מנודה לעיר אחרת, אלא כל זמן שלא הכריזו עליו נהי שהוא עבריין ועובר חרם כיון שאינו מוחרם יכולי' האשכנזים להעלותו לתורה כיון שלא קיימו הספרדים תנאי שלהם, ומ"מ נ"ל נהי שהאשכנזי אינו עובר על הסכמת קהלתו במה שקורא אותו לתורה מ"מ מסייעי' ידי עוברי עבירה הוי שהרי הספרדי הזה עובר על חרמי קהלתו עכ"פ, וקריאתו בתורה נמי מצוה הבא' בעבירה היא, ור"א שחרר עבדו להשלימו לעשרה ופריך שם מצוה הבאה בעבירה היא, ומשני מצוה דרבי' שאני והיינו התם דלא הי' שם עשרה וע"י השחרר זיכה רבים דבלעדי

השחרור נתבטל קדושת השם בעשרה, אבל הכא מאי מצוה דרבי' איכא וה"ל מצוה הבאה בעבירה, ואולי י"ל דכאן אין המצוה נעשית ע"י העברה ולא עבירה ע"י המצוה שא"נ לא יקראנו מ"מ כבר עבר על חרם בהתפללו בבה"כ של אשכנזים מיד והעברה כבר נעשית, והמצוה של קריאת התורה אינה תלוי' בזה, וזה תלי' בשיטת הראשונים בסוגי' דלולב הגזול. -

ובלאה"נ נ"ל דמה שעברו על התנאי ולא החזיקו בלעטין ולא נתנו צדקות הי' רק מתמת אונס כי מטו ידם והקהלה נדלדלו והלכה, א"כ אונס רחמנא פטרי' וזה הוא בודאי אונסא דלא שכיחא שיהי' ציבור מתים ומיעני ר"ל, ולא ה"ל לאתנויי' דלא אסיקו אדעתי' אונס כי האי יעיין בש"כ י"ד סי' רל"ב סק"כ וסקכ"ג וק"ל, ויעיי' בח"מ סי' כ"א, ובש"ך שם סק"ג במ"ש דאונסא רחמנא פטרי' אמריני' אבל לא רחמנא חייבי' יע"ש יש לשדות נרגא בהנ"ל והארכתי בזה בתשובה אחרת (עיין ח"ס תחלק ח"מ סי' א') מ"מ הכא לא צריכנא לזה, דאנן סהדי ואומדנא דמוכח הוא דמעולם לא עלה על דעת המתקנים שיתנו הספרדי' החצי אלא כשהם בשוה עם האשכנזי', או קרוב לזה, אבל אם יתמעטו איך אפשר שיבקשו מהם חצי עול הצדקות והמה מתי מעט, ולא דמי להא דפ"ק דב"ב ח' ע"א האי דמי כלילא דשדו אטברי' וכו' ערקו פלגא שדיו' אפלגא ערקו כולהו שדיו' אההוא כובס א"כ ה"נ אע"ג דלא נשארו אלא מתי מספר נשדי העול על הנותרים האלו, זה בורכא התם אמר רבי ת"ח פטורים לגמרי וה"ל כעיר שאין בה אלא כובס א' וע"כ ישלם הוא כל המוטל על העיר, וה"נ אלו לא הי' דרים בעיר אלא הספרדי' הללו ונתמעטו פשיטא שכל האורחים הבאי' אל העיר אקרקפתא דהני גברי מונח לתת להם כפי יכולתם, אבל השתא שגם האשכנזי' דרי' בה ומ"ע של צדקה מוטל על כל ישראל בשוה ואפי' יד כל קהלה מהם לבד משגת לפרנס כל העניים הבאי' מ"מ אינם מחויבים ליתן אלא לפי ערך המגיע, ומה"ת להטיל דוקא על הספרדים המועטים חצי ההוצאה, אע"כ אז בשעת התקנה הי' ב' קהלות קרובי' להיות שוה בשוה ומן הדין שמהכנסת כל בית הכנסת יותן המחצה, אבל גם דעתם הי' שאם יתמעטו שיתנו לפי ערך וא"כ מכל זה איני רואה שום פיטור לקהל אשכנזי' מתרמם שלא יהי' רשאי' לקרות לתורה להספרדי הנכנס לבה"כ של אשכנזים בלא רשות, ומכ"ש שהספרדי בעצמו חרמו כרוך על עקבו:

ועל השני שלא למדום אבותם דרך תפלת ספרדים הנה פשוט אם יתבטלו עי"ז מתפלת ציבור וקדיש וקדושה פשוט שאין כאן חרם והסכמה, דהרי משחרר עבדו שהוא עובר על מ"ע דאורייי' מ"מ שחררו ר"א משום מצוה דרבים והתם נמי כבר צוחו בי קמאי דבעידנא דמיעקר עשה דשחרר לא מקיי' עשה דתפלה ואפ"ה שחררו למצוה דרבי' ועמג"א סי'

צ' כ"ש הכא דבעידנא דמיעקרה ההסכמה בתפלה אז מקיי' עשה דרבי', א"כ פשוט דמותרי' לכנוס לבה"כ של אשכנזים להתפלל בעשרה עד ימצא מקום לה' שיזדמן להם מנין שיכולי' להתפלל ע"ד ספרדי' שאז יחזרו למקומם כי מטעם הנ"ל הוא דחויה ולא הותרה ר"ל עשה דרבים דוחה החרם ולא הותר החרם, ע"כ כל דליכא תו עשה דרבים חוזר החרם לאיתנו, ואין זה ענין לנדר שהותר מקצתו הותר כלו כמובן למעיי' בסוגי' דנדרים כ"ה ע"ב ושם ובש"ע רס"י רכ"ט וסי' רל"ב סעי' ז' ח'. -

הנה כל זה כתבתי לפמ"ש מעלתו שאינם יכולי' להתפלל ספרדית, אבל אין מקום בראש לסבול זה מאי קאמר, אם בנוסח שינוי התפלה שבין הספרדי' לאשכנזי' מאי אינו יכול שייך כאן כיון שלמדו לקרות לשון עברי בדפוס הסידורי' כך להם נוסח זה כמו זה, ופשוט שאינם רשאים לשנות נוסח' שלהם בשום אופן כמ"ש מג"א רס"י ס"ח וגם כשיתפללו בבה"כ אשכנזים באקראי צריכים להתפלל כנוסח ספרדי שלהם, בודאי יחיד או אפי' צבור ספרדי' שדעתם לקבוע דירתם או כנסת שלהם אצל קהל אשכנזי או בהיפוך ואין דעתם לחזור לעולם למקומם ומנהגם הראשון ה"ל כמי שאין דעתו לחזור שאפי' כקולי מקום שהלך לשם יכול לנהוג, ועוד הכא אלו הי' קובעי' עצמם בבה"כ אשכנזי' לא הי' רשאי' להתפלל בנוסח שלהם משו' לא תתגודדו דכיון שנעשה קהלה א' בבה"כ א' ה"ל ב"ד א' בעיר א' דאיכא משום לא תתגודדו דאפי' במנהג בעלמא שייך לא תתגודדו כמ"ש מג"א סי' תצ"ג וראייתו מהרי"ף דלא מייתי שינויי דש"ס, אמרת לי מנהגא, היא ראי' נכונה, האמנם מה דמייתי מתוס' פסחים י"ד אינו ראי' ודחי לי' בתשו' מעיל צדקה סי' מ"ט דהתם משום דמלאכה הוי פרהסי' ואיכא משום מחלוקו', ובגליון ש"ע שלי כתבתי דטעמא דירושלמי התם מדינא, היכי דכל ישראל מקובצים גז"ה הוא דאין לשנות בשום דבר דכתיב כל הקהל כאחד חברי' כדילפינן שילהי חגיגה כ"ו ע"א ואין מזה ראי' לדידן אבל מהרי"ף והרא"ש הוי ראי' גמורה דאפי' במנהגא שייך לא תתגודדו, אך כל זה בקביעות אבל באיקראי לא - ובנידון שלפנינו אלו הי' יכולים לעקור מנהגם לגמרי ולהיות לעם א' עם האשכנזי' הוי כאין דעתו לחזור אך זה א"א מחמת החרם, וא"כ אסורים לשנות נוסחא שלהם, ומ"מ הואיל ואינו אלא באיקראי עד שיזדמן להם מנין מותרים דבאיקראי לא שייך ל"ת כמ"ש ג"כ פרי מגדי' שם אבל אם יהי' להם מנין בבה"כ שלהם לא ידעתי המציאות לומר שלא יכלו להתפלל ספרדית. ואם אולי מחמת נקודות וטעמים שהספרדי' מדקדקים בהם יותר מהאשכנזי' אין בזה קפידא כל כך להתיר חרם בשביל זה כמובן. -

ונבוא אל השלישית אם האבות יכולי' לעשות הסכמה בחרם על בניהם אחריהם, כבר כ' רמב"ן במשפטי החרם, ומייתי לי' הריב"ש בתשו' סי' שצ"ט אשר זה לשונו כל בני העיר בכלל תקנתם ואפי' הנולדים לאחר מכן שהרי הציבור יכולים לעשות תקנה עליהם ועל זרעם אחריהם כמו שמצינו בפלגש בגבעה שלפי שנשבעו איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה נאסרו הדור ההוא, והי' אסורים כל הדורות עד שהוצרכו לדרוש ממנו ולא מבנינו כמפורש פ' יש נוחלין הא אם אמרו ממנו ומבנינו, או שאמרו סתם הי' החרם על הדורו' הבאי' וכ' רמב"ן במשפטי החרם שלו שכן הדין בכל קבלת הרבי' שחלו עליהם ועל זרעם, כדאשכחן בקבלת התורה וכן במגילה ובצומות, ולא עוד אלא אפי' בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנהגו כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה, אף הבנים חייבי' באותו הגדר כדאמרינ' פרק מקום שנהגו גבי בני בישן כו' עוד האריך הריב"ש שם ופשוט כיון שנראה לדורות הראשונים שיהי' תקנה זו זכות אפי' ישתלשל ממנה קצת חוב אח"כ לקטנים ולדורות הבאים אע"ג דאי מהטעם זכי' ושליחות הוי אתאינן עלה לא היו יכולים הראשוני' לעשות שלוחם של קטנים על כרחם אם נשתלשל מהם קצת חוב כדמסיק תוס' כתובת דף י"א ע"א סוף ד"ה יע"ש, ברם הכא מטעם אפוטרופס אתאינן עלה שכל קהל וב"ד בעירם הוה מן התורה כאפוטרופסם על הקטנים והבאי' אחריהם כדילפי' רפ"ב דקידושי' מדכתי' נשיא א' למטה ורשאי' לחוב קצת ע"מ לזכות כמבואר שם, וכ"כ בזה בנה"כ סי' ש"ה. והשיג על התוס' הנ"ל ברם השגתו נ"ל ליישב דתינח ב"ד של ישראל על קטני ישראל אבל בכתיב' י"א ע"א מיירי ב"ד של ישראל יקבלו קטני אומות העולם נכרים לגרים מי שם אותם אפטרופסם על עם אחר, ואפי' נשיא של מטה ראובן אינו יכול על קטני בני שמעון כדכתי' נשיא א' למטה ומכ"ש שאינם אפטרופסם על קטני אומה אחרת אם לא מטעם זכי' ושליחו' ויפה כ' תוס' ודלא כנה"כ אבל בנידון שלפנינו פשיטא שהסכמת הקדמונים חל על זרעם בלי ספק. -

והרביעי שיתירו להם בחרטה ע"י שלשה כהיתר חרמו' ושבוע' דבר זה במחלוקות שנייי' בפר"ח א"ח במנהגי איסור שלו אות שמיני סברת רשד"ם דאין להתיר להבנים קבלת אבותיהם ע"י שום פתח וחרטה דוקא להאבות עצמם שייך חרטה, אבל ההסכמה שחל על הבנים בעל כרחם, לא שייך להתיר על ידי חרטה ובתשובה אחרת (עי' ח"ס חלק א"ח סי' קכב) הארכתי ועשיתי סיג לדבריו ודחיתי מעליו דברי פר"ח מהירושלמי בפ' מ"ש ואין כאן מקום להאריך כי לכאורה אם כל הקהל מסכימים לבטל ההסכמה ולהתיר החרם ניתר ע"י הבנים בלא חרטה כמ"ש רא"ש בתשו' כלל ה' סי' ד' ופסק כן בש"ע י"ד

סי' רכ"ח סעי' ל"א ויעיי' סל"ה - ורובא ככולה, אלא שאני מסתפק בענין שלפנינו דוקא אי איכא כאן קהל אפי' אינינו גדול כקהל הראשון בעלי התקנה שמא שפיר אנן סהדי כי כל התקנות וחרמי הקהלה מעיקרא הכי נתקנו שברצון רוב הקהל יתבטל התקנה והחרם, ואין להשגיח אם המבטלים הם כמו המתקנים בחכמה ומנין. אבל הכא שאין כאן קהל כלל כי בעו"ה נתמעטו עד שלא נשארו עשרה נושאי עול מס כפי משמעות מכתבו דמעלתו א"כ אין כאן קהל שיתירו לעצמם אמנם אם לא נשארו עשרה בני חורין גדולי' א"כ אין כאן קהל בבה"כ דאין קהל פחות מעשרה כמ"ש רש"י ותוס' בכתוב' ז' ע"ב ד"ה במקהלות א"כ י"ל כיון דכתי' בלשון התקנה לפי העתקת מעלתו קהל ספרדים ואם אין כאן עשרה בבה"כ אין כאן קהל ואיננו יוצא מקהל ספרדי' לקהל אשכנזי' כי קהל אין כאן כי לענין קדושת בה"כ כל בי עשרה מיקרי קהל דוגמא לדבר פ' י"נ קכ"א מאי דרוש ממנו ולא מבנינו, ה"נ מבה"כ של קהל ספרדים ולא מבה"כ של יחידי ספרדים וכן לשון בית הכנסת היינו של רבים אבל של יחידים לית בי' קדושה כמבואר במגילה דף כ"ז ע"ב יעיי"ש, ואם יש כאן עשרה ספרדים גדולי' בני חורין הבאים למנין חל עליהם חרם הקדמונים שלא יפרד א' מהם לבה"כ של אשכנזי, וכיון שאין כאן עשרה בעלי בתים נושאים בעול לא מיקרי קהל לענין ביטול ההסכמה ואינם יכולים לבטל ההסכמה, אכן אם יש כאן עשרה בעלי בתי' יכולי' לבטל ההסכמה עפ"י רובם ולהעשות עם א' עם קהל אשכנזים לגמרי כמי שאין דעתו לחזור ואם אין כאן אפי' עשרה למנין בבה"כ התקנה ממילא בטלה מעיקרא. וטוב שלעולם יתפללו בבה"כ שלהם ע"ד ומנהג אשכנזי והי' לעם א' אך אם נמצאו ביניהם עשרה גדולים בני חורין הבאים להצטרף למנין, ועשרה בעלי סכום נושאי' בעול אין כאן א"כ ע"כ חרם הקדמוני' כרוך בעקבותם ובודאי כל פעם שלא ימצא מנין בבה"כ לקדיש וקדושה יכולים לילך באיקראי לבה"כ אשכנזי' שלא יתבטל מצוה דרבי' וטוב שהאשכנזים יגמלו חסד עם מקדש מעט שלא יתבטל התמיד וילכו לבה"כ שלהם, ואי לא יעשה כן יכולי' הספרדי' להתפלל בבה"כ של אשכנזי' עד שיבואו לביתם מנין שלהם ויחזרו לבה"כ שלהם כיון שיש ביניהם עכ"פ עשרה גדולים לא נתבטל החרם אע"ג שאינם בביתם כנלע"ד. - וה' יגדר פרצת עמו ברחמיו ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם הכ"ד הבעה"ח פ"ב נגהי ליום ה' י"ג א"ר תקעח"ל משה"ק סופר מפפ"ד.

תשובה ב

שלום לי"נ תלמידי צמידי וחביבי הרב המופ' החרוץ ושנון כמהו' ברוך נ"י.

ע"ד הכובעים הקליעי', העשוים כשבכה, נקבי' נקבים והשערות יוצאי' מבין הנקבי' אי שפיר דמי להתפלל בהם, או איכא למיחש לגילוי ראש, גם בזה כיון יפה כבוד מעלתו דליכא למיחש למידי, והמורה הציץ בין החרכים ולא ראה בפנים בתה"ד מקור הדין סי' יו"ד דמייתי ראי' להתיר הזכרת השם בכובעים הקלועי' מקש ומייתי מפ' המדיר דכיסוי ראש דאשה שיש לה סמך מה"ת ואפ"ה סגי בקלתה וכ' שם שהוא חלול בכמה מקומו' שאינו קלוע יפה וכ"ש כובעי' שלקש שהן קלועי' יפה יע"ש א"כ הרי להדי' להתיר דומי' דקלתה שהוא חלול ואינו קלועה יפה:

ומ"מ הי' עדיין אפשר לפקפק ולומר התם בנקבים שאין הפרוץ מרובה על העומד וה"ל כולו עומד אבל הני דידן דשכיחא השתא פרוץ מרובה על העומד ולבוד לא אמרינן אלא במידי דמחיצת כסברת רש"י ותו' בפ"ק דשבת בסוגי' דכוורת וה"ל כולו פרוץ אבל לא נ"ל להמציא חומרא כ"כ בהני מילי, והנה ת"ה דהנ"ל מייתי ראי' מקלתא דאשה, ומשמע דשבכה דדהו נקוב טובא כמשמע ממתני' דכלי' פכ"ד משנה ט"ז דבשבכה של זקנה אינה טמאה מדרס ופי' רמב"ם ומייתי לי' בתו' י"ט דאינה ראוי למושב לגודל נקבי', ובמס' שבת ר"פ במה אשה ולא בסנביטי בזמן שאינן תפורי' פירש"י עם השבכה אבל תפורי' ליכא למיחש לאתווי שאינה נוטלת השבכה מראשה בר"ה שתגלה כל שערה עכ"ל, משמע בשבכה עצמה תלך לר"ה אע"ג שהיא נקובה נקבים גדולים וה"ה ומכ"ש לענין הזכרת השם.

והנה עיקור כיסוי הראש הוא להורות כניעה וכתיב בישעי' ז' פסוק ג' אל מסילת שדה כובס ופירש"י רבותינו דרשו נכנע אחז מפני ישעי' ושם על ראשו אוכלי דקצרי וכפה עליו כלי מנוקב של כובסי' שמזלפי' בומים על הבגדים עכ"ל משמע בשימת על הראש כלי כזה שפיר דמי לאחווי' כניעה, ומיהו בסנהדרי ק"ד פירש"י קצת בענין אחר ודבריו שם תמוהים קצת, ועל ראי' אחרונה הלז יש לפקפק קצת מ"מ נלע"ד עיקור להתיר להזכיר השם ולהתפלל בכובע העשויה כשבכה על הראש:

תשובה ג

ואשר כתב מעלתו בדברי תוס' במס' שבת צ"ז ע"ב ד"ה למימרא וכו' ואור"י דא"כ לא הי' ר' יהודה משמיענו שום חידוש והוקשה למעלתו דלמא קמ"ל דרבי מחייב אעקירה ואהנחה אע"ג דלית בי' ד' על ד', ולעולם בנודע וחזר ונודע, וע"כ צ"ל דדברי התוס' קאי אמסקנת שמואל דמוקי לי' ברה"י מקורה וכמאן דמלי' דמי ולית בי' שום חידוש. - ואם כן מיושב קו' תוס' לעיל ד' ע"ב ד"ה זרק וכו' מה שכתב ובסמוך וכו' דלפי הנ"ל בלא דשמואל לא מוכח מידי, אלו דבריו ודפח"ח שפתים ישק כי אמר דבר שכלי'.

ומ"מ נ"ל להשיב ולומר דע"כ הא דאמר ר' יהודה מחייב הי' ר' שתים היינו מהוכחה שהוכיח דאי ס"ד חדא מחייב מכלל דרבנן פטרי לגמרי כו' כדמסיים הש"ס לקמן כדמתני לר' יהודה אפלוגתא דר' יהודה ורבנן, אלא הש"ס לא מסיק למילתי' עד לבסוף, וכיון שכן אפי' אי לא מוקי לי' במקורה נמי א"א לומר דמיירי בנודע וחזר ונודע וקמ"ל דמחייב שתים אעקירה ואהנחה, דמנ"ל לר' יהודה הא דלמא ר' מחייב א' אהנחה דבהנחה לא בעי דע"ד ורבנן פטרי לגמרי דאפילו בהנחה בעי דע"ד, אע"כ פשיטא לי' אעלמא דלא בעי ד' על ד' כלל, או למסקנא מטעם רה"י מקורה, וא"כ שפיר כתבו תוס' בסמוך דפריך וכו' הו"מ למימר כו' ואין לי פנאי כלל להאריך וה' שנותיו יאריך הכ"ד הדש"ת:

פ"ב יום א' כ' אדר"ש תקע"ג משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה ד

יראה בנחמה, בעיר ה' שמה ה"ה ידידי ורב חביבי הנגיד הרבני המופלג המפורסם כערוגת הבושם כש"ת מהו' שלמה נ"י.

יקרתו הגיעני בו הודיעני כי נתקבלו דברי על לבו הטהור, ואלף תודות על זה, שוב הודיעני אודת דבר שלא כהוגן שהעמידו צורת אדם בולטת על מצבת קבר ישראל, ופר"מ ואתיו הרב נ"י צווחו כי כרוכי' אע"ג דברבים ליכא חשדא מ"מ מכוער הדבר כמ"ש הש"ך יו"ד סי' קמ"א ס"ק כ"ז בשם רבינו ירוחם וכל יקר ראתה עינו בכה"ג ותש"ו רדב"ז ח"א סי' ק"ז, ודעת פר"מ שמצבת קבורת מתים דומה לבה"כ הואיל ורגילים להתפלל שם בעד החיים כנהוג, יפה כיון והדין עמו, ועכ"פ יש לאסור להתפלל על קבר זה דנראה כמשתחוה לו, וכמ"ש ר' אליקים שבמרדכי והג"א פ' כל הצלמים על הצורות שמציירים בחלונות בה"כ שנראה כמשתחוה מכ"ש כשמשתחוה על אבן זה ששם הצורה ההיא, א"כ לכל הפחות ראוי לפרסם ולאסור להתפלל על קברי' הללו ויהיה זה גנאי ובזיון להקבור שם ובלאה"נ הרי מחמרינן בשבת ויו"ט מה שהיה מותר מדינא מ"מ לצורך המת מחמרינן דגנאי היא לו שנתחלל שבת ע"י עיי' מג"א סי' שי"א ס"ק י"ג מכ"ש הכא כיעור וגנאי להמת הוא. ולכבוד וזכות לנשמת המת יחשב אם ישמעו ויאזינו להסר משם הכיעור ההיא. -

ומלבד זה הנה עיניהם הביטו בטוב בתשובת רדב"ז ח"א סי' ק"ז מה שהאריך מאוד בצורת ארי' וגזר שמתא על ככה, ומכ"ש צורת אדם דחמירא טפי ובתוך הדברים כ' וז"ל ותו איכא לאוכוחי דאפי' המתירים שארי הצורות אריה בכלל בנ"ד מודו דאסור לעשות בבית או בשדה דאיכא משום לא תלכו בחוקות הגוים, לפי שחק הוא לעע"ז בכל

מקומות מושבותם ודירתם שמציירים אותו דבר שעובדים, בבית תפלתם ובבית ועדם על פתחיהם ועל הנס שלהם כו' א"כ כל ישראל שמצייר צורה כזו על פתח ביתו או על (הארמ"ש) שלו או בכל מקום שיהיה בממשלה ההיא (פי' באותו מלכות שעע"ז ההיא) עובר משום בחוקותיהם לא תלכו שהוא מראה עצמו שהוא תחת ממשלת שר שלהם ומה' יסור לבו ואינו בכלל יעקוב חבל נחלתו עכ"ל הרדב"ז, ומעתה מאחר שאסור כן בבית ובשדה כש"כ להעמידו על מצבת אבן שעל קבר שידוע שמחק האמורי' בזמנינו להעמיד צורת נעבדיהם על ראש קברם פשיטא, ע"כ מכאן והלאה יש למנוע בכל כח ועוז, והעבר אם אפשר להסירו לגמרי בלי מחלוקת ה"ז טוב ואם לאו לכה"פ יפתסו צורתו בדבר הניכר להדי', ויעיי' סי' קמ"ו סעי' ז', ואי לא ישמעו גם לזה אשר לא אקוה ידוע ליהוי שאסור להתפלל על קברים הללו כל זמן שהצורה קיימת שם והגם שהדברים האלו פשוטים לא מנעתי לעשות רצונו ורצון אחיו הרב המאוה"ג נ"י ואחתום בברכה א"נ דש"ת. פ"ב יום ד' ה' אב תקצב"ל משה"ק סופר מפפד"מ. -

תשובה ה

שלום וכל טוב לתלמידי הרב המופלג כבוד מהו' ישראל דוד נ"י אשר דגלו פרוסה כסא על כסא הוראה בק"ק פיזונג יע"א.

הגיעני דברו פה בקרית חוצות והלכתי לנוח ולא להביא עלי אחריות דאחרים גם אין לי ספרים ככל הצורך, הנה ראיתי במכתבו העתק פסק אודת מצבת אבן על קבר שהיה כתוב בו שם קודש וציוה הרב שלא להעמידו על הקבר מפני שכתוב במסכת סופרים פ"ה שם שכתוב על האבן ישמט ויגנז ועוד האריך וכ' שלא שמעו לקולו ונשבר האבן כשרצו להעמידו ואפ"ה חזרו וקבעוהו בחשוקים של ברזל בל ימוט, אומר אני ברוך המקום שלא שיהה לעלבונו של ת"ת שמרדו ברבם ולא שמעו לקולו ולא היה שם ת"ח שנחלקו עליו ואיהו מרא דאתרי' ע"כ שקיל הקב"ה למטרפסי' דהני אינשי ונשבר האבן, אבל לדינא אלו הוינא התם הייתי שואל להרב המורה מה יענה במצבת קודש איש האלהים הרי"ף זצ"ל שנדפס סוף ס' נזיקין ושם כתוב ג' שמות קדושים אלקים שדי אל, ושם שדי בודאי א"א לכתוב בשום שינוי ודוחק לומר שהיה נכתב בכתב מאשיטא דמשמע אפי' בכה"ג אסור כדמשמע מש"ך ססי' רע"ו ועוד אם כדברי הרב הנ"ל מה הצריך הרמב"ם להאריך באסור ריקום פסוקים בטלית והעט"ז התיר על פרוכת וכלי קודש כמ"ש ש"ך סס"י רפ"ג תיפוק ליה דאסור בהנאה מיד ולאלתר כמ"ש הוא ז"ל דהאבן נאסר מיד בהנאה בתלוש ושוב אסור להעמידו ודוחק לומר דרמב"ם

מיירי מפסוקים בלי שם קודש דגם זה אסור וכדמשמע ממג"א ססי' תרל"ח מ"מ משמע דפרוכת וכלי קודש אפי' פסוקים עם שמות הקדושים מותר.

גם מה שמשמע מדברי הרב הנזכר דאיכא איסור הנאה בכתבי קודש לא ידעתי איזה איסור הנאה יש בכתבי קודש כלל ורק משום בזיון ולאו אורח ארעא לאשתמושי הדיוט בהו וממילא נאסר בכל הנאת אדם אם לא לצורך כבוד שמים וכללא דמלתא שם הקודש הנכתב בכל מקום שהוא תופס מקומו ואהא כתב במס' סופרים נכתב על האבן ישמע ויגנז ומיירי שאין כאן חיבור דברים אלא כ' שם או קודש לה' ואפי' בשם הנכתב בפיסול בס"ת שנהגו עתה הסופרים לקודרו ולגונזו כמ"ש בס' בני יונה מ"מ מדקדקין לקדור עמו איזה תיבות לפניו ולאחריו כדי שיהיה לו שום משמעות חיבור אעפ"י שגונזין אותו כי אפי' במקום גניזתו גנאי הוא לשם הקודש אם גנזה בפ"ע בלי שום משמעות חיבור דברים וכי האי גונא בודאי יקדור ויגנז אבל המסדר דברים שיר ושבת להקב"ה או אפילו לשבח צדיק ביראת ה' וכדומה וכעין מצבת הרי"ף ז"ל אינו אלא ככותב פרשה בתורה, ומה לי על עצים או על האבנים או על הגוויל ומרע"ה כתב כל התורה על האבנים אלא זה אסור בכלי תשמיש כיון דאסור לאשתמושי בי' הדיוט כלל ואפי' טלית שאינו כלי תשמיש חשש הרמב"ם מליכנס בו לבה"כ או אחר שבלה יזרק, אבל לכתוב טבלא בשיר ושבח יהיה אבן או גויל מעשים בכל יום ואין כאן מיחוש ומכ"ש מצבת קבר דבדילי מיני' ולא יכניסו למקום הטינופת אין לנו לאסור כלל וכלל:

ופ"א נשאלתי מסופר אחד אם צריך לקדש בית אל ואז עדיין לא נדפס הספר בני יונה ואמרתי מסברא דאינו קודש דהרי חז"ל עשו יו"ט מגלת תענית ביום דאתבטלא אדכרתא מן שטרי' שהיה רגילין לכתוב שנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון ונמצא דהפורע שטרו משליכו לאשפה ע"כ בטלוהו, וק' אכתי מה יעשו בשטרות הנכתבים בעיר בית אל שצריך לכתוב שם העיר ומכ"ש גיטי נשים אע"כ איננו קודש מ"מ מוכח דבמ"ש כהן לאל עליון לא נאסר השטר בהנאה רק שחששו שאח"כ ישליכו לאשפה, אבל זולת זה אין חשש והיינו משום שהוא חיבור דברים ונכתב על דרך כבוד ד' והדברים ברורים לפע"ד:

ולענין השם שנכתב חציו על המטלית נהגו הסופרים לקדור איזה תיבות עמו ולדבק מטלית גדול שיוכתבו התיבות והשם עליו, ואין להאריך וה' שנותיו יאריך, או"נ.

יערגן יום ג' כ"ה מנחם קצ"ב לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה ו

שמחת החג בחג לאהובי הרב המופלא הישיש כש"ת מהו' משה ליב נ"י אב"ד דק"ק פיזונג יע"א.

את אשר אותה נפשו היפה לדעת אודות טס כסף של כלי קודש שבולטת בו צורת משה ואהרן וכ' מעלתו אע"ג דברבים ליכא חשדא מ"מ מכוער הדבר כמ"ש ש"ך בי"ד סי' קמ"א, וכתב עוד שצריך לפחות כל החוטם כלו כמ"ש בס' בית לחם יהודה סי' הנ"ל ולא סגי בפחיתות מעט מהחוטם אלו דברי מעלתו:

מ"ש מעלתי דברבים ליכא חשדא. לע"ד הדין עמו בזה הגם דהרי"ף והרמב"ם שניהם ס"ל דאין לחלק בין רבים ליחיד משו"ה השמיטו הך תי' דרבים שאני וכן פסק המחבר בש"ע סי' קמ"א מ"מ נראה בש"ס עיקר כדעת הרא"ש דמייתי דיש מקילין ברבי' דלרי"ף ורמב"ם צ"ל בהא דמייתי בר"ה כ"ה ובע"ז מ"ב, דההוא אנדרטא דהוה בבי כנישתא דשף ויתיב ועיילי בי' רב ולוי ושמואל ואבו' דשמואל וצ"ל דלמסקנא הי' של פרקים וזה דוחק גדול דאינדרטי של מלך שהיה לכבודו יהא עשוי של פרקים, אע"כ לא נאיד הש"ס מהך שינוי כלל דברבים ליכא חשדא ורק מהך דר"ג דרבי' שכיח גבים כרבים דמי' מהך נאיד אבל ברבי' ממש ליכא חשדא:

ולכאורה היה נראה ראיה להרי"ף והרמב"ם מש"ס סוטה נ"ג ע"ב גבי אנו ליה וליה עינינו דמקשה משמע שמע, מאי פריך הא התם ברבי' הוה וליכא חשדא דשתי רשיו' אע"פ ס"ל לסתמא תלמודא דברבי' נמי איכא חשדא, ויש לדחוק ולומר לשיטת הרא"ש דאה"נ הו"מ לשנוי הכי אלא משום אינך לשנא דר"ה וע"ז דלית להו לחלק בין רבים ליחיד מש"ה משני שינוי' אחרינא דה"ק עינינו ליה מיחלות, וס"ל לרא"ש כיון דעכ"פ איפלגי לישנא אי איכא חשדא ברבים או לא אזלינן לקולא בדרבנן וא"כ עכ"פ יודה הרא"ש דללישנא דשל פרקים הוה אמרינן ליה ה"ל כשתי רשיות ומשתקים אותו וזה שיטת הרי"ף א"כ אתי' דברינו לעיל שפיר, אבל לפירש"י דבמילא מילא לא הוה שתי רשיות רק. דמחזי כשוטה ומשתגע ומהא מיירי ש"ס דסוכה ולא משתי רשיות א"כ אינינו ענין לכאן כלל, מ"מ יהיה איך שיהי' נ"ל שיש לסמוך בדרבנן אשיטת הרא"ש ולמימר ברבים ליכא חשדא וכן משמע ממ"ש מג"א סי' רמ"ד סק"ח ע"ש, ומה שק' לי מתודוס איש רומי שהנהיג בני רומי שהיה רבים ואפ"ה חשש לחשדא דקדשים בחוץ הארכתי במקום אחר (עיין ח"ס חלק או"ח סי' ס') ואין כאן מקומו לקבל אריך:

ומ"ש מעלתו דעכ"פ מכוער הדבר כמ"ש הש"ך בשם רי"ו נראה היינו שלא יעשה כן צורה לכתחלה אבל אם כבר נעשית הצורה אין צריכים לשנות בה דבר להך מ"ד דברבים ליכא חשדא דאל"כ תקשה מכנישתא דשף ויתיב דהוה בה אנדרטי ועיילי בה רב ולוי כנ"ל ולא חיישי לכיעור אע"כ דלכתחלה קאמר מכוער לעשות כן והתם כיון שכבר נעשית עיילי בה רב ולוי ושמואל ואבו' וא"כ בדיעבד אין כאן בית מיחוש:

מ"מ כל זה כתבתי להתלמד במקום אחר אבל הכא השתא לא שייך הך התירא דרבים דהיינו דוקא כעין אנדרטי דקיימי בבי כנישתא תמיד אבל הך טס דס"ת שאינו בבה"כ אלא לקיצין ביום מועד וכל השנה הוא בבית בעליו פשיטא דשייך חשדא, וע"כ צורך הוא לפחות צורתו לאפוקי נפשיה מחשדא דע"ז:

ואמנם שיעור פחיתות הצורה ג"ז נראה פשוט דסגי בקוטע ראש אזנו או ראש חוטמו וכדתנן במשנה פרק ר' ישמעאל כיצד מבטלה קוטע ראש אזנה או ראש חוטמה, ומה שפירש"י בר"ה כ"ה סמי עיני' דדין השחת צורתו נראה דהיה קשה לרש"י מ"ט ציוה לסמות עינו דוקא ולא ראש חוטמו כמוזכר במתניתן ועוד וכי עין רואה יש לה לצורה שיוצדק עליו סמיות עינו, ואפשר עוד דס"ל כהר"ן דעל הטבעות היה מצורה שברקיע שבמדור התחתון ולא שייך בהו עין כלל, ע"כ היה נראה לרש"י דהאי עינו אינו עין רואה, אלא צורתו כמו עינו כעין הבדולח שפרושו צורתו ותוארו כתאר הבדולח ה"נ דכוותי' והך סמי עיני' כמו סמי בריתא מקמי מתניתן שפרושו מחוק הבריתא ה"נ סמי עינו מחוק צורתו והשחתה, ולא ביאר במה ישחתנה כי דבר מבואר במתני' דסגי בראש חוטמו כך היה נ"ל בפשיטו' וכן ראיתי מעשה מרבותי זצ"ל. וכן נהגתי בכמה צורות שעל כלי' שיש לי בתוך ביתי:

אך עתה הנה באתי במגלת ספר שכ' מעלתו בשם ס' בית לחם יהודה שם נאמר שצריך לפתות כל החוטם כולו אותו הספר לא היה נמצא אתי ולא ראיתי מעולם, ואחרי הטורח נמצא בכאן והשאלתי ועיינתי בו, ההוא אמר מס' דנפשי' דוקא בצורה קטנה סגי בסמיא עינא דדין אבל בצורה גדולה בעינן השחתות כל החוטם כדי שיהיה ניכר לעין כל, אלו דברי הבל"י ז"ל, והנה ממתני' הנ"ל דתנן ראש חוטמו לא הוה תיובת' די"ל אה"נ לבטולי ע"ז סגי בכל שהוא ומ"מ להוציא מידי חשדא בעינן שיהיה ניכר לעין כל דאל"ה יחשדוהו אלא מה שחילק בין צורה קטנה לגדולה, הוא דבר שאין הדעת סובלות דיותר ניכר חוטם קטועה בצורה גדולה מבצורה קטנה ומה שהביאו לזה הוא מדאמר סמי עיני' דדין משמע דסגי בסימות עין, לא עיין בפירש"י הנ"ל דהיינו השחתת הצורה כולה, וא"כ י"ל בין צורה גדולה ובין צורה קטנה לעולם בעינן השחתת כל הצורה כולה:

איברא לדינא כיון שלא נזכר ס' זו בשום פוסק ראשון או אחרון רק הוא המציא כן בלי שום ראיה כלל נ"ל להקל ובשגם כי צורת אלו ידועים הם שאינם נעבדים כי אעפ"י שעובדים לצורת אדם מ"מ בצורות כאלו שמלובשים במלבושים המראים שהוא משה ואהרן ידוע הוא שאינם עשוים לע"ז ועוד הרי כ' הרמב"ן ור"ן ומביאו ב"י דאכלים מבוזים ליכא תשדא והטעם כיון שאין דרכן לעבוד לצורות שבאותו הכלי, וה"נ האי טס המקודש

לס"ת ה"ל לגבי ע"ז ככלי מבוזה שאין דרך לעבוד צורה שבטס הלז, ולא דמי לאנדרטי שבבי כנישתא דהתם דרך לעובדי ע"ז להעמיד צורה בבית תפלתם ולהשתחוות להו ואיכא חשדא, משא"כ צורה שע"ג כלי והחלוק מבואר, ואע"ג שמשום שאנו מדמים לא נעשה מעשה לקולא ולמיעבד טצדקי לעבור על דברי חז"ל להמציא סברת הכרס להקל ופוק חזי כמה כרכורי' כרכרו בתוס' יומא נ"ז ע"א על הצורות שבמחזורים ועיי' בשלטי גבורים דע"ז וא"כ אין להקל כלל ועכ"פ יקטע ראש חוטמו אבל הבו דלא להוסיף להחמיר לפחות כל החוטם ולפוחסו וחוששני לו עוד מחטאת נותץ אבן מבה"כנ דאסור נמו נותץ אבן ממזבח ובהמ"ק משום לא תעשון כן לה' אלקיך ואע"ג דכ' מג"א סס"י קנ"ב בשם תשוב' מהר"ם פאדווע דוקא במחובר שייך הא ולא בתלוש זה א"א לפרש כפשוטו כדמוכח בש"ס מכות כ"ב ע"א בשבשלו בעצי הקדש דלוקה משום לא תעשון כן לה' אלקיכם מבואר להדיא דאפי' בתלוש שייך הא:

אבל המעיין בפנים במהרמ"פ יראה ויבין כוונתו ז"ל דהתם מיירי מי שרוצה להסיר הספסלים והכלים מבה"כ דלא עבר משום לא תעשון כן משום דאינו נותץ אבן מהמחובר רק נוטל ממנו הכלים התלושים לא דמי לנותץ אבן ממזבח אבל אה"נ אי הי' שובר הספסלים התלושים הי' עובר על לא תעשון כן אלא התם אינו מבטל שום דבר ממתכונתו רק שמסיר הכלים התלושים מבהכ"נ וע"ז יפה כ' מ"ש ומג"א קיצר במקום שהיה לו להאריך. (ועיין ח"ס חלק או"ת סי' ל"ב.)

ואפי' אם הטס איננו מקודש לשמים רק שהוא של בעליו ומשאילו לנוי לס"ת מ"מ אין למהר להפחית הצורה ולהשחית מאיש מראהו לא תואר ולא הדר משום הקריבהו נא לפחתך בפחס"ך כשיפחסו בפניו וצורתו ע"כ שב וא"ת עדיף, ודי לקטוע ראש חוטמו המפורש במתניתן הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי פ"ב ערב סוכות תקעא"ל משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ז

מחיי' חיים יתן שלום וחיים ושנה טובה ומבורכת לידידי הרב המופלא מה' ישראל נ"י יושב בשבת תתכמוני בק"ק פ"ק יע"א:

נפשו היפה בשאלתו ע"ד אשה שבכרה והולידה בכור נגהי ליום י"ד אלול ויהי' יום ל"א ביום א' דסוכות שהוא יום ה' ומפני שאין פודין בי"ט יאוחר דבר עד יום א' חה"מ סוכות ושיהוי מצוה ג' ימים לא ניחא ליה למעלתו, ע"כ רוצה שאחוה דעתי לסמוך על הב"ח והש"ך י"ד סי' ש"ה לפדות עי"ט הואיל והוא אחר כ"ט י"ב תשצ"ג ומעלתו הוסיף

דלרוחא דמלתא יתן לכהן המעות סמוך לליל י"ט ויתנה עם הכהן שלא יהי' פדוי עד יום ל"א ממש דסמוך ללילה כל כך לא שייך יתאכלו המעות אלו דבריו:

הנה דברי הב"ח והש"ך, מהלכות מקופחות הן מראיות ברורות דמייתי מג"א סי' של"ט סק"ח, ובפרט הראי' מפ"ק דמגילה ה' ע"א ימים אתה מונה לחדשים ואי אתה מונה שעות לחדשים היא ראי' שאין עלי' תשובה. וכן הסכים בתשו' חכם צבי סי' קי"ד ופירש כן שם דברי מהר"א ממיץ. וכן הסכים בספר סדרי טהרה בסי' קפ"ט ססקי"ב דמייתי לי' בסוף דבריו ומשמע שהסכי' כן וכן כ' בתשו' פרח מט"א ח"ב סי' פ"א הגם שדבריו שם אינם מחוורים כלל מ"מ לדינא הדין אמת שאין מונין שעות לחדשים ואין זמן פדיון עד יום ל"א (עיין ת"ס חלק או"ח סימן פ"א):

ומעתה כיון שכן ממילא אין לפדותו ביום למ"ד בתנאי כנ"ל מטעם שכ' הב"ח בעצמו שאין לעשות כן מפני הברכה שא"א לברך לא בעי"ט דלא שייך וצונו שלא נצטוה עדיין ולא בי"ט כיון דלא מידי עביד אז וכמ"ש תה"ד כל זה. ומ"ש מהרש"ל בתשו' סי' ז' דאין חשש לברך קודם זמנו כמו בנר חנוכה בע"ש קודם לילה דאומר וציוונו אע"ג דלא הגיע זמנו כבר הרגיש בזה תה"ד בעצמו סי' רס"ט וכ' דהתם א"א בענין אחר משא"כ הכא ולפע"ד לא הי' צריך לדחוק בזה כלל דבשלמא נר חנוכה א"א לשמנה ימים בלי שבת וא"כ חשמונאי' שתקנו הדלקת חנוכה מעיקרא הכי תיקנו להיות זמן הדלקתו קודם לילה ושייך וציונו שהרי המתקנים כך ציוו מעיקרא - משא"כ בפדיון הבן לא נתקן מעולם לפדות קודם זמנו ויש לדקדק דהו"ל למחשבי' במתני' פ"ק דמגלה באלו אמרו מאחרין ולא מקדימין משום דלא מטא זמן חיובי' וליחשב נמי פדיון הבן בשבת, וי"ל תני ושייר דהרי שייר נמי מה דאתמר עלה בירושלמי שם סעודת ר"ח וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימי' ועמ"ש מג"א סי' תי"ט וק"ל. מעתה נ"ל להלכה ולמעשה לאחר הפדיון עד יום א' ב' דחה"מ סוכות הבע"ל ותל"מ פ"ב יום א' דסליחות תקעא"ל משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה ח

חשתי ולא התמהמתי להשיב מפני כבוד השם הקדוש ית"ש העומד בביזיון ע"י אפקורס ישראל שאחר שכתב הסופר פסוק זה השער לה' צדיקים י"ב על מנת לדובקו בפתח בהכ"נ וכתב השם בכתבו דבקו הרשע בפתח בה"כ באופן שאי אפשר להסיר הקלף וגם לא לגוד ונקלוף כלל, היש מקום להתיר למחוק השם הקדוש הזה אלו דברי מעלתו:

אין ספק אצלי שאם היה אפשר ע"י שום תחבולה להסיר הקלף או לקלוף השם מעל הקלף לא היה נזקק לשאול שאלה זו, וע"כ גם א"א להציל השם מביזיון לא ע"י

סתירת בנין בה"כ ולא ע"י סגירת וסתירת הדלת שלא יכנסו בו עוד ואולי הוא בבית ה"א משרי הישמעלים ואין יד ישראל שולטת שם כ"א למחוק ע"י שום תחבולה שלא ירגיש הישמעאלי:

הנה הר"י אסכנדרי שבב"י י"ד סי' רע"ו מייתי ראי' להתיר מחיקת השם לצורך תיקון מאבני מזבח ששקצו אנשי יון והרב"י לא מצא מקומו ועי' בהגה"ה חדשים שנלאו למצוא והנה היא ברייתי' הובא במס' ע"ז נ"ב ע"ב אלא שדחה ראי' זו דשאני מזבח שמקומו מכוון וא"א במקום אחר ע"כ הוצרך לנתוץ אותו משא"כ שם שאפשר בגניזת יריעה. ולע"ד בלא"ה אין ראי' משם למסקנא דבאו בה פריצים וחללוהו ע"ש וכבר הארכתי בזה במקום אחר [ועוד דלמא חשמונאים ע"י אמירה לנכרי נתצו המזבח או ע"י הגרמא ולא בידים ממש והגרמא שרי מן התורה עכ"פ כמבואר בשבת ק"כ ע"א] ולפע"ד להביא ראי' מיריעות שבמשכן דאמרי' במס' שבת ע"ה ע"א יריעה שנפל בה דרנא קורעי' בה ותופרי' בה ועי' שם פירש"י ותוס' ופשוט דבקריעו' יריעה עובר על לאו דלא תעשו כן לה' אלקיכם כמו במחיקת השם וכמבואר במס' מכות כ"ב ע"א שבשלו בעצי הקדש יע"ש ש"ע א"ח סי' קי"ב ובמג"א שם סק"ו במח"כ קיצר בהבנה כי המעיין במהרמ"פ יראה כוונתו דבהסרת הספסלים ושטענד"ר מבהכ"נ אין בו משום סתירה עד שיסתר דבר מחבירו אבל פשוט שהסותר הספסל בעצמו עובר משום לא תעשון כן כמבואר מש"ס מכות הנ"ל ועין רואה בפני' בתשוב' יראה כי כן מוכח שם. הדרן להנ"ל דהקורע יריעות ובמשכן עובר משום לא תעשון ואפ"ה פשיט להש"ס דלצורך תיקון שרי אע"ג דאפשר בגניזה וה"ה לצורך תיקון מותר למחוק דהרי הכל מלאו א' דלא תעשון כן נפיק. ומדילפי' הקורע ע"מ לתפור לחייב בשבת מתופרי יריעות ש"מ שלא ע"י הגרמה בעלמא אלא קריע' להדיא קרעו וגם פשוט דתופרי יריעות לא עשו ע"י אמירה לנכרי וא"כ מוכח מזה שפיר היתר מחיקת השם לצורך תיקון:

והנה בשבת קי"ו ע"א אר"ט שהוא שורף אותם ואת האזכרות והעלו תוס' שם דלא מיירי שכ' האפיקור' אלא שנמצא בידם שסתמא כ' ישראל ואפ"ה הי' שורפים וטעמו שלא ישאר להם שום שם ושארית כמו שכתב הרמב"ם פ"ו מיסודי התורה ונהי רבנן פליגי על ר"ט מ"מ לא יחלוקו על ק"ו ומה שם שנכתב בקדושה ימחו על המים לעשו' שלו' בין איש ואשתו מכ"ש למחוק השם כדי שלא ישאר שם ושארי' להמטילי איבה וכו' אלא רבנן ס"ל כיון שנשרף גוף הספר ונגנז השם שוב לא נשאר להם שם אבל אם לא היה אפשר זולת זה מודה רבנן לר"ט דהרי קו"ח דאורייתא הוא ואפישי פלוגתא לא מפשי' ועוד התם אין כאן בזיון לשם עצמו שהרי נכתב במקומו בסתנ"כ כמו שכתב רש"י שם

ורק לאבד לשונאי ה' שם ושארית אבל הכא השם עצמו עומד בבזיון כבודו למחקו שם ועל כיוצא בזה אחז"ל עת לעשות לה' הפרו תורתיך מצינו בטולה של תורה היא קיומה ועי' גבי נחש נחשת שכיתת חזקי' מלך יהודה ומ"מ נ"ל אם אפשר דלא יגע בי יד ישראל טוב לומ' לנכרי קטן לעשות ועי' שבת קל"ט ע"א בסופו ובלשון רש"י שם משמע קצת דאי יש שליחות לנכרי להחמיר אז אפי' בגוי קטן יש שליחות דשיעורא דקטן וגדול לישראל נאמר אבל בב"נ אין חילוק וסברא זו כ' משנה למלך לענין חיוב עונשים ב"נ והכא משמע כן מרש"י דאל"ה הל"ל משום דאין שליחות לקטן עדיף למיעבד ע"י קטן אע"כ כנ"ל:

ומ"ש פ"מ מ"ט לא מייתי ב"י בי"ד סי' קל"ט הך דישראל שזקף לבינה הלא הוא ס"ל יש שליחות לנכרי להחמיר דבריו תמוהי' מה ענין שליחו' לנכרי לכאן דמאי דאמרינן שליחותי' עבדי' לא שליח ממש שיהי' כמותו דא"כ אין שליח לד"ע שהרי גם הגוי מצווה ומוזהר על ע"ז וה"ל שליח בר חיובא וגם אי בעי עביד ולכ"ע אין שליח לד"ע אע"כ אשגירת לישנא בעלמא הוא דלא נימא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"כ אמר כיון דניחא ליה לישראל בהאי ע"ז אין הגוי עושה כנגד רצונו במה שאוסר הלבינה וכן באשירה דא"י והוא פשיט אבל מאי דקשי' לי' יו"ט לא מייתי לי' הרב"י אולי יש לומר קצת דלמאי דפסק הרב"י סי' קמ"ה ס"ח דגוי אוסר שאינו שלו על ידי מעשה א"כ אזדא ליה ראיות הש"ס מתחלתה של א"י דהתם משו' דלמא עביד בי' הגוי מעשה שגדעו ופסלו ומשו"ה נאסר ולא משום שליחות. והרמב"ם דפסק ההיא דזקף לבינה בפ"ח מע"ז הלכה ג' לטעמי' אזל שפסק שם אין אדם אוסר אפי' ע"י מעשה ע"ש הלכה א' ובהשגה. ואולי יש לדחות עוד להרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא היכי דלא אקבע איסורא מן התורה לקולא א"כ אי ס"ד דלא נאסרה בלא מעשה א"כ כל אילן ספק הוא אי נעשה בו מעשה ושרי' מן התורה בשלומא למאי דמסיק משום שליחות ומסקי' בע"ז נ"ג ע"ב מאן מוכח לק"מ הא הוא ספיקא. ז"א כיון דכל האילנו' שהי' בשעת עגל נאסרו בודאי בלי שום ספק כמבוא' במתני' ע"ז מ"ה ע"א כל מקום שאתה מוצא שם א"כ בודאי איקבע שם אסורא וספקו לחומרא ועי' בע"ז ס"ו סוף ע"א שם הגי' אר"י אמר שמואל עי' יבמות קי"ג ע"א שמואל ס"ל כותי' בחדא עי"ש ובדף נ"ג ע"ב הגי' אר"י אמר רב יעוי' בכריתות י"ז ע"ב וק"ל [ועי' מזה עוד בח"ס יו"ד סי' רל"ה]:

מה שהוקשה לו אדברי מהרש"א במס' ר"ה ל"ג ע"א כבר עמד בזה בס' ברכי יוסף ומייתי לי' נמי בס' יד דוד ואפש' ס"ל למהרש"א מדמרבי' לרבות ת"ח ולא מצינו איסור להוציא שם ת"ח לבטלה ש"מ דלמסקנא לא קיי"ל הכי אלא אי הוה אזהרת עשה שמי'

אזהרה הוה מוקמי' לי' לאזהרה כדי לענוש כל מוציא ש"ש לבטלה מקרא דאם לא תשמור אבל השתא דלא שמי' אזהרה לא אצטרך קרא דודאי מאם לא תשמור ליראה מבוא' גם איסורא דמוציא שש"ל רק שאין מענשי' אלא אמקלל דאית ביה אזהרת לאו ואהוצאת ש"ש דלית ביה אזהרה לא מענשי' אבל איסורא איכא מהאי קרא דליראה ה' אלקיכם ומשו"ה מותר להוציא שם ת"ח לבטלה כנ"ל ליישב קצת סברת מהרש"א מההוא דתמורה ד' ודסנהדרי' נ"ו מיהו התוס' ס"ל אה"נ אסור להזכיר רבו בשמו כמבוא' בי"ד סי' רמ"ב סעי' ו' אף על גב דת"ח שאינו רבו מובהק מותר כנלע"ד לקיים דברי חכמים:

ומ"מ מה דשאילתן קמאי נ"ל להלכה ולמעשה כנ"ל לצוות לגוי קטן למחוק ואם א"א ע"י קטן יעשה ע"י גדול ואם א"א יעשה ע"י ישראל גדול ולא ע"י קטן שלא אתי למסרך להקל במקום אחר כמו בפ"נ בשבת דאינו נעשה ע"י קטני' מטעם זה ועוד הכא כיון דמעשה המחיקה אסור רק ע"י הכוונה לשם שמים היתר וקטן אין בו כונה ודעת נמצא מספיק לי' איסור בידי' וה' יתן לב טהור לעובדו. פרעשבורג כ"ד מרחשון תקפ"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ט

שלומים רבים כטל ורביבים לי"נ הרב המאה"ג מעוז ומגדל המופלא ומופלג בתורה המפורסם כערוגת הבשם כש"ת מהו"ר יוסף נ' אב"ד דק"ק גוו"ד ואגפי' יע"א:

נועם מכתבו האיר אל עבר פני יום אתמול העבור וגם כי טרידנא טובא מ"מ אהבה דוחקת הבשר להשיבו מיד ולאלתר ע"ד שאלת יחידי סגולה נדיבי עם אלקי אברהם נדבו סך ששה אלפי' זהב ומסרם לצבור יפה יפה לבנות מהם חומת אבנים לבית עלמין ואמנם אח"ז לא ניתן להם רשיון מההגמון לבנות כ"א גדר עץ ועי"ז נשתייר חצי מסך הנ"ל שלא עלה על הבנין והיחידים המתנדבים בעם הנ"ל רוצים שיוחזר להם המותר ולחלק ביניהם אי שפיר דמי למיעבד להם או לא:

תשובה אם זה לא שמענו כיוצא בו שמענו לכאורה במרדכי ר"פ בני העיר והובא גם בש"ע א"ח סי' קנ"ג סי"ד ראובן נדר קרקע לבנות עליו בהכ"נ והעכו"ם לא הרשוהו ורצו הקהל לבנות עליו בה"מ וראובן טען אדעתי' דהכי לא נדר ופסק דלא כל כמיני' למיהדר בי' דנדר גדול נדר לאלקי ישראל ולא התנה בתנאי כפול שאם לא יותן רשות לבנות בהכ"נ שיצא לחולין וכ' שם המרדכי אם אין ראובן מבני העיר א"כ יכולים לשנותם אפי' לדבר הרשות עפ"י רצון כל אנשי העיר ואין ראובן יכול לעכב ואם הוא מבני העיר א"כ יכול לעכב כאחד משאר בני העיר מ"מ תשאר הקרקע כ"כ אולי עוד יתרצה השר

או אולי יתרצה ראובן לדעת הקהל אלו דברי המרדכי בשם מהר"ם ויעוי' שם בפנים כי האחרוני' קצרו. וא"כ לכאורה ה"ה נמי בנידן דידן נהי שהמתנדבים הם מבני העיר והם לא יתנו דעתן לשנות המעו' מאשר התנדבו מ"מ ישאר כ"כ ביד הגזבר אולי עוד ישיגו רשיון פ"א משר העיר לבנות גדר אבנים ואולי עוד יחזרו מדעתם לדעת הקהל לעשות בהמעות כרצונם או אולי יסיעו עצמם מהעיר ויהי' רשות ביד הקהל לשנו' עפ"י דעת יתר אנשי הקהל הכל כמבואר בדברי ר"ם מר"ב הנ"ל:

אמנם כד מעיינת שפיר הדבר צריך לפני' דדברי מהר"ם נראין תמוהין אמאי לא נימא נדר טעות היה ולא שמיה נדר והקדש ומאי תנאי כפול שייך בזה והלא משנה ערוכה בנדרים כ"ה ע"ב קונם אשתו נהני ליה וכו' ראה אותם אוכלי' תאנים וכו' ופסקו בש"ע י"ד סי' רל"ב סעי' ז' ועש"כ ס"ק ט"ז לחלק בין הא דראה אותם אוכלי' תאני' דמטעה בעיקור הנדר ובין קונם אשתו דליכא טעות בעיקור הנדר ע"כ צריך לפרש שהכתה בני ומ"מ תנאי כפל מאן דכר שמיה ועי' תשו' רשב"א ופסקו בש"ע סי' רכ"ח סמ"ג מי שנשבע לתת בתו וכו' והתרה אינו צריך כמבואר שם וא"כ מ"ש הכא בשלמא הא דאמר שמא עדיין ישיגו רשיון מהשר אם כן עדיין לא בטל הסבה שבעבורה נדר ולא דמי לכל הנך שהבאתי אבל משמעות המרדכי דבלא"ה אינו יכול לחזור והקהל יכולים להשנותה מיד לבהמ"ד או אפי' לדבר הרשות באופן שבטלה כוונתו לגמרי א"כ צ"ע:

ונלע"ד בכוונת מהר"מ דהרי קיי"ל דבה"כ מותר לעשות בהמ"ד דהוי מעלי' בקודש ובמעמד אנשי העיר יכולים לשנותם אפי' לדבר הרשות אפי' למשתי בי' שכרי וא"כ הגע עצמך אי הי' בונים בה"כ על הקרקע ההוא ושוב רצו הקהל לשנותו לבה"מ או אפי' לדבר רשות ברשות ז"ט העיר במעמדם רשאי' ע"כ גם מתחלת נדרו אדעתיה דהכי נדר ובאומרו קרקע זו לבה"כ ר"ל בית הכנס' וכל אביזוריי' עפ"י ד"ת. ע"כ כל שלא כפל דבריו לומר ואם לאו לא אקדיש הקרקע אין כאן נדר בטעות וצדקו דברי מהר"ם הנ"ל דהרי גם מעיקרא אדעתא דהכי אקדשו על דעת רצון הקהל וכנ"ל:

וא"כ לפי"ז בנידון שלפנינו שלדעת חומת ביה"ק שנבני' לשמירת המתי' אסורה היא בהנאה וא"א לשנותה לשום דבר דע"כ לא פליגי ר' ישעי' והרא"ש אלא במצבה שאינו לצורך קבורה אלא לציון בעלמא כמבואר בטו' וב"י בי"ד סי' שס"ד אבל בחומה שהיא לשמירת הקברים נראה פשוט דהוה משמשי מת דהרי מע"ז ילפינן מדכתיב וישלך עפרה אל קבר בני העם בסנהדרין מ"ח ובע"ז בית שהוא משמשי ע"ז אסור בהנאה כמבואר בטוש"ע י"ד סי' קמ"ה ולא דמי לב"הכ ושארי תשמישי קדושה שיוצאי' לחולין ע"י אנשי העיר אפי' למשתי בי' שיכרי דהנהו יש להם פדיון משא"כ ע"ז אין לה פדיון

וה"ה למת ועוד דאתי' שם שם מעגלה ערופה בפ' אין מעמידי' ועגלה ערופה אין לה פדיון דכפר' כתי' בי' כקדשי' וקדשים דאתי' לכפרה קדושי' קדושת הגוף ואין להם פדיון וה"ה למשמשי המת וחומה הנעשי' לשמיר' דלא מהני ז' טובי עיר במעמד אנשי עיר לשנותה בשום אופן בעולם וכן יש ללמוד דעת הב"ח סי' שס"ח הביאו ש"כ שם סק"ד:

וכיון שכן אם כן מה שנדרו מעות לצורך בנין החומה לא היה בכח לשונם כ"א לבנין חומה לא זולתו כיון שא"א לשנות לשום דבר אחר וממילא אם יתבטל אותו הבנין הרי ה"ל נדר בטעות מעיקרא ממילא והמעות יוצא לחולין:

אך כל זה אי היה באופן שא"א לעולם לבנות עוד שם חומה כלל אך כבר כתב מהר"ם בתשו' דאכתי הדבר תלויה שמא יתן ה' בלב השר באורך הימים להרשות לבנות חומת אבנים או כיוצא בזה ולפ"ז נהי דבהא נשתנה דין זה מדין בהכ"נ דהתם יכולין הציבור לשנותו ולכל הפחות לעלות בקודש משא"כ הכא משום דאדעתא דהכי לא נדרו אבל גם הם לא יקחו המעות לעצמם ולצרכם כי אם יהי' מונחים כך לאורך ימים עד יצטרכו לבנין חומה. והנה לכאורה ברצות המתנדבים לשנות המעות ולהעלות בקודש שרי' דאע"ג שכתבתי שהחומה שכבר בנוי' על תלה אין רשאי לשנותה היינו משו' דמשמשי מת אין להם פדיון אבל הכא מעות הזמנה בעלמא הוא ויכולים לשנותה כי אין בו אלא משום נדרים וכיון שמרצונם להעלות בקודש יעלהו. אלא דנ"ל דזה ליתא דלא שייך הכא להעלות בקדש כיון דע"י הנדר קנו מיתנא לאו כל כמיניהו להפקיע זכות המתים הא למה זה דומה למי שנודר מנה לעני פלוני שאינו יכול להעלו' בקודש להפקיע זכות העני דוקא מבה"כ לבה"מ וכדומה דתרווי' בי גזי דרחמנא הוא ויכול לשנות מקדושה קלה לחמורה ממנה משא"כ הכא שהנדר היה לטובת המתים אין לשנות לקדושה חמורה:

וכיון שהעלינו שהקרן קיימת לצורך שמירת המתים ממילא גם השכר והריווח שיעלה מהמעו' ג"כ יהיה לצורך זה ולפי הנראה באורך הימים יעלה שכר הרבה ויתרבה עד בלי תכלית גלל כן אמרתי לקולי ישמעו ואם לפני פר"מ הדבר הגון איעצם ויהיה אלקים עמו ועמהם מפירות הקרן סך ג' אלפים שנשתיירו יספיקו למדן צורבא מרבנן אחד אשר תורתו אומנתו דוקא ולא לחלקו לחלקים קטנים כדרכן במדינה זו שלא יהיה בו כדי נתינה אך יתנו כל הפירות לאיש אחד מופלא בתורה דוקא ויהיה למודו לתועלת נשמת כל הקברים בבה"ק וגם יאמר בכל ער"ח הזכרת לנשמתם בכלל ואעפ"י שאין לי ראיה לדבר זכר מיהו איכא דגרסי' פ"ק דב"ב ז' ע"ב ר' יהודה נשיאה רמי ארבנן פירש"י בנין החומות העיר ומסיק שם דלאו שפיר עביד דרבנן לא בעי נטירותא דכתיב אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות אלו ת"ח הרי שהתורה נקרא חומה והוי שפיר שמירה להמתים

וניחא להו בהכי וגם להחיים יהיה לשם ולתהלה ולתפארת שיתגדל ת"ח א' בקהלתם מהספקתם והפירות הללו הם קרן קיימת לעוה"ב והם קרני הוד כקרן פרה דרבי גלדי' כפירוש בעל תוס' חדשים ריש מס' פיאה ואמנם בתנאי יתנו שזהו רק כל זמן שלא יצטרכו חומה ולא יותן להם רשות לבנות חומות בנין כי הקרן לעולם קיימת לחומת בנין והפירו' יאכלו ענוים וישבעו יחי לבבכם לעד הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי בכל חותמי ברכו'. פרעשבורג יום ה' ט"ז מרחשון תקעה"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה י

שלום ושמחת י"ט לי"נ תלמידי הותיק מלא עתיק כבוד מ"ה פלק ני' יושב בשבת תחכמוני באדיטץ:

אשר שאל אם מותר לעשות מארון הקדש ישן ארון למת מצוה כמו מטפחת שבלו שעושין אותו תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן כמבוא' במס' מגלה כ"ה ע"ב ופסקו הרמב"ם וש"ע וא"כ לכאורה מכ"ש ארון הקודש שקדושתו קלה ממטפחת כמבואר במתני' ר"פ בני העיר מכרו מטפחת לא יקחו תיבה שהוא ארון הקודש דה"ל הורדה מקדושה אלו דבריו ושאלת חכם הוא:

ומ"מ נלע"ד דלא שפיר דמי למעבד ואין לנו אלא דברי חז"ל והזכירוהו הפוסקי' להדיא דהיינו מטפחת שבלו ולא תיבותא דארפט וטעמא רבא נ"ל לחלק ביניהם דהרי צריך להבין מ"ט התירו לעשות ממטפחת תכריכי' למת מצוה נהי שזו היא גניזתן מ"מ תשמיש קדושה איך ישתמשו בו חול וצ"ל דהאי נמי תשמישי קדושה דאדם ישראל הוי כס"ת כדאמרי' מגלה כ"ט ע"א כנתינתה כך נטילתה ובמס' מ"ק כ"ה ע"א הא למה זו דומה לס"ת שנשרף ואע"ג דבחיי אדם אינו רשאי לשמש בתשמישי ס"ת משום שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקי' כל זמן שהם חיים ואל תאמין בעצמך תנן משא"כ אחר שכיפרה עליו מיתתו עמך כולם צדיקי' ונוסף עליו דהאי גופיה מצוה הוא דהא במת מצוה עסקיני' שאין לו תכריכין כדי צרכו משו"ה התירו רבנן כן צ"ל. וא"כ תינח לעשות מהן תכריכין שהוא תשמיש המת עצמו כמו שהיה מקודם תשמיש לס"ת עצמו משא"כ לעשות ארון למת שהוא רק תשמיש דתשמיש שהרי אין מת נקבר ערום ומעיקרא היה הארון הקודש תשמיש לס"ת עצמו כמ"ש תוס' במגלה כ"ו ע"ב ד"ה מריש וכו' וטעמא נ"ל משום דכמה פעמים המטפחת קצרים ועצם הס"ת נוגע בארון הקודש ולפעמים כשמפשיטים הס"ת מונח עליו בלי מטפחת כלל ותו נ"ל שאין צורך המת להארון כצורך הס"ת לארון הקודש ועי' טוש"ע י"ד רס"י שס"ב עכנ"ל לאסור. פרעשבורג יום ה' ח"י אדר תניין תקע"ח. משה"ק סיפר מפפד"מ:

תשובה יא

שלום רב לי"נ הרב המאה"ג המפורסם תלמידי האהוב כנפשי השנון המופלא מ"ה מאיר נ' אב"ד ור"מ דק"ק יארמוט יע"א:

תמול הגיעני נעימתו ואשר התעורר על מ"ש הראב"ד פי"א ממעשר הלכה י"ג המוליך חטין וכו' הוליכן לטוחן עכו"ם ה"ה דמאי שמא החליפן בחיטין של ע"ה והשיג הראב"ד דא"כ ה"ל ס"ס אלא שמא החליפן בשלו ופירות עכו"ם חייבין מדרבנן ופי' הכ"מ ס"ס שמא לא החליפן ואת"ל החליפן שמא אותו עם הארץ מעשר ומפני זה הקשה הכ"מ עליו דכשם שלא הלכו בדמאי אחר הרוב דרוב ע"ה מעשרים ה"נ לא הלכו אחר הס"ס. ומעלתו תמה אם כך הי' כוונת הראב"ד א"כ היה לו להשיג שם בהלכה י"א הנותן לחמותו או לשכנתו חושש משום מעשר ואמאי נימא שמא לא נתקלקל ולא החליפה ואם ת"ל נתקלקל והחליפה שמא נתעשר אשר ע"כ שפט מעלתו דמעולם לא נתכוון הראב"ד לספק שמא החליף בשל עם הארץ שמעשר אלא שמא החליף בשל חבר וזה לא שייך בחמותו שמחליפה בשלה בוודאי וספק דשמא עישר לאו ספק הוא אלו דבריו:

ואני אומר ס"ס דשמא החליף בשל חבר לאו ס"ס הוא דליכא אלא חדא ספיקא שמא פירות של חבר הם או לא כי מה לי אם הם שלו או משל חבר אחר וגרע משם אונס חד הוא אבל ספק לא החליף וספק נתעשרו הוי שפיר שני ענינים עכ"פ דפירות של ע"ה אפי' אם קמי שמיא גלי' שנתעשרו מ"מ אסורים מדרבנן כל שלא נתברר לו שנתעשרו אלא אם באמת לא נתעשרו אע"ג דבעלמא כיוצא בזה כל הסומך עצמו על הרוב בהמות כשרו' אפי' אם נזדמן לו ממיעוט טריפו' לא ימצא עון אשר חטא מ"מ הכא החמירו ועשאוהו טבל כשל תורה כמ"ש תוס' ביבמות ריש דף קי"ד ומשו"ה צריך ס"ס להוציא מאיסור טבל דאורי' ובכל זאת אם קמי שמי' גליא שאיננו טבל אך הוא לא ידע מ"מ איסור דרבנן אכל ולזה הוי סגי בספק א' דרבנן לקולא. והיינו ס"ס דהראב"ד דלענין איסור טבל דאורי' הוה ס"ס דשמא עישר ולענין איסור דרבנן לא בעי ס"ס וכיון שא"א לפרש ס"ס של הראב"ד אלא כנ"ל א"כ יפה השיג הכ"מ וגם ק' פר"מ כראי מוצק דה"ל להשיג כן גבי נותן לחמותו:

ומה שנלע"ד דק' הכ"מ יש לדחות ולומר אה"נ כי היכי דהחמירו ברוב ה"נ החמירו בס"ס מיהו היינו בספק השקול אבל הכא הוה ס"ס וגם רובא דהא הספק שמא עישר הוי רובא דרוב ע"ה מעשרי' והיכי דאיכא תרתי לא החמירו רבנן והשתא לק"מ מנותן לחמותו ע"פ מה שבארתי במקום אחר דלדעת הסוברים דאפי' אין המיעוט איסור ברור מ"מ שייך קבוע ופלוגתא זו בט"ז א"ח סי' תר"ה ובי"ד סי' קי"ד וא"כ להסוברים הנ"ל

כשאוכל בבית עם הארץ ה"ל נוטל ממקו' קבוע ואיכא ספיקא מן התורה ולא אמרו רוב ע"ה מעשרים אלא בלוקח מן השוק ומשו"ה בחמותו שנוטל ממנה בביתה ופירש לפניו ממקום קביעתו ה"ל ספק ממש ולא מהני ס"ס כמ"ש כ"מ דהיכי דלא הלכו אחר הרוב לא הלכו נמי אחר ס"ס אבל בטוחן גוי דא"נ יחליפנו בשל ע"ה הא נמצא ביד גוי ה"ל פירש שלא בפנינו ומרוב ע"ה מעשרים פרוש ואיכא ס"ס ורובא שפיר הק' הראב"ד. והנה אעתיק פה מ"ש בחידושי בהא ובתחלה אעתיק לו מ"ש בגליון שעי"ד סי' קי"ט סעי' ג' וזה לשוני צ"ע דשביק רבנן ופסק כר' יהודה וגם רמב"ם בהלכות מעשר פסק כרבנן עתי"ט משנה ו' פ"ג דדמאי וי"ל דס"ל לרשב"א דלא יחלקו רבנן על מציאות דרוצה בתקנת בתה אלא ס"ל כיון דאפשר לה לעשר ולתקן לא תאכיל את בתה טבל ומשו"ה פסק כן רמב"ם בהלכו' מעשר אבל רשב"א מיירי משארי איסורים שאין להם תקנה מודים כ"ע שרוצית בתקנת בתה וחשודה מחלפת ובאמת תירץ זה צ"ע קצת מדתנן במתניתין מודה ר"י בשביעית שאינה חשודה להאכיל בתה שביעית ומשמע דוקא שביעית דבאתרא דר"י חמירא ליה כבגיטין נ"ד ע"א אבל בשארי איסורים כעין מע"ג דאין להם תקנה פליגי ר"י ורבנן. מיהו מצינו בש"ס מודה אע"ג דלא פליגי כמ"ש תורת חיים במס' ע"ז מ"ח ע"ב אמנם איהו מסתייעא התם מס"פ או"ב ולא משמע כן בתוס' שם עי' ע"ז מ"ג ע"א ד"ה הלכה וכו' ומ"מ מ"ש תי"ט הנ"ל ממשנה דבכורות צ"ע דאין ענין לכאן דהתם לא מיירי מחשוד להחליף עכ"ל על הגליון: (ופה צויתי להעתיק גרגיר א' מחידושי בענין רוב ע"ה מעשרים הם ישמע חכם ויוסיף לקח וזה לשוני שם מס' שבת כ"ג ע"א):

הדמאי מערבין בו. וכו' הנה בביצה שלהי המביא מוכיח סתמא דתלמודא ממתני' דרוב עמי הארץ מעשרין הם והכי אית להו לאביי ורבא תרווייהו בפ"ב דכתובות כ"ד ע"א בפשיטות ואמנם בגיטין ס"פ הניזקין דתנן דאשת חבר טוחנות עם אשת ע"ה ואמר אביי דרוב ע"ה מעשרין הם ורבא מתרץ שינויי אחריני ומשמע שם מפירש"י דס"ל ספק שקול הוא לזה י"ל דפליגי אביי ורבא בפלוגתת האחרונים אי שייך קבוע כמחצה על מחצה היכי דליכא איסור ברור לפנינו ורבא ס"ל נהי הקונה מע"ה אומרים מרובא פריש מ"מ אשת חבר הנכנסת לטחון עם אשת ע"ה בביתה ה"ל קבוע וכמע"מ דמי ומשו"ה משני שינויי אחריני ואביי ס"ל נהי דמיעוט עמי הארץ בעולם אינם מעשרי' מ"מ אין כאן מיעוט ברור לפנינו דנימא קבוע וה"ל ככל רוב ע"ה דמעשרי' הם עי"ד סי' קי"ד סוף סעי' י' ברמ"א ועי' ט"ז בא"ח סי' תר"ה ס"ק ד' ועמג"א סי' ל"ב ס"ק ס"ו וא"ש ולק"מ ועי' יבמו' קי"ד ע"א תוס' ד"ה אמר ר"י. ומלעיל פ"ק דשבת י"ג ע"א לא יאכל זב פרוש עם זב ע"ה

שמא ירגילנו אצלו ואמר אביי שמא יאכילנו דברים שאינם מתוקנים ורבא פליג דרוב ע"ה מעשרי' ע"ש לא קשי' אהני שהבאתי די"ל דודאי אביי נמי לא חייש שמא יאכילנו טבל דאורייתא דהרי רובם מעשרי' אך כיון שתקנו לעשר דמאי והרי תבואתו של ע"ה טבל מדרבנן גזרו בכלל גזירתם שלא ירגיל החבר לאכול עם ע"ה אפי' אם יפרוש תחלה מ"מ לא יהיה רגיל בכך שמא יבוא לאכול בלא תיקון דמאי ונמצא אוכל איסור דרבנן וכולם חדא גזירה היא דאי לא הא לא קיימא הא ונראה דרבא ס"ל כיון דבלא"ה חבר אינו אוכל עם ע"ה משום מכשול טומאת ע"ה ולא היה צריכים לכלול בגזירתם שלא יהי' רגיל דבלא"ה אינו רגיל וליכא אלא משום ימי טומאתו של חבר כשהוא זב וזה לא שכיח וה"ל גזירה לגזירה ואביי לטעמי' דמחמיר בגזירה לגזירה לעיל בשבת י"א ע"ב וא"ש:

והא דשמעתין דאית ליה לרבא רוב ע"ה מעשרים הם ולאביי לית לי' אי לאו הא דגיטין לעיל הייתי יכול לומר דאביי ס"ל דבאזל לגבי דע"ה ה"ל קבוע ואפ"ה מפרישים משום דסתמא קתני משו"ה הוצרך לומ' אספיקא לא מברכי' ורבא ס"ל דזה לא מיקרי קבוע וסגי בתירוצא רוב ע"ה מעשרים אפי אזל לגבי' דע"ה והוה א"ש אלא דזה הוא היפך ממה שתירצתי לעיל בהא דגיטין עי' וק"ל:

והנלע"ד בזה בשים לב דהס"ד דלא ידע מהסברא דאתי לזלזולי ביה מ"ש ספק י"ט דמברכי' ושמיני ספק שביעי יתובי יתבי ברוכי לא מברכי' אע"כ דאתי לזלזולי בי"ט וי"ל כך דודאי היכי דאתחזק איסורי דאז ספיקי דאורייתא מן התורה לחומרא דאז מחויב לעשות המצות מן התורה מספק ומ"מ לא יברך וציונו דהיכן ציונו דאי גלי קמי שמיא שהעשי' היא שלא לצורך נמצא עובר על לא תשא בברכה לבטלה ומשו"ה ספק סוכה דאתחזיק בסוכה ששה ימי' צריך לישב עוד בסוכה מספיקא אינו מברך אך ספק י"ט ספק חול דלא אתחזק ומן התורה ספיקא לקולא ורבנן הוא דאצרכי' נמצא שזה הוא מצוה מחודשת מדרבנן ואפי' אי קמי שמי' גלי' שהוא חול גמור מ"מ מדרבנן הוא י"ט מברך שפיר וציונו ולק"מ מ"ש סוכה מ"ש י"ט:

אך עיקור הקושי' מדמאי פשיטא להש"ס דרוב עם הארץ מעשרי' הם ורבנן הוא דאצריך ואם כן אי ס"ד דמצוה מחודשת מדרבנן שייך וציונו ה"ל לברך וע"ז משני. אביי על ספק דדבריהם אין מברכי' אין כוונתו על דבר שעושים רק מספק אין מברכי' דאם כן ה"ל למימר בקיצור אספיקא אין מברכי' וזה לשון הרמב"ם פ"ג דחנוכה הלכה ה' אבל דבר שהוא מדרבנן ועיקור עשייתו לא מפני הספק כגון מעשר דמאי עכ"ל והכוונ' מבוארת דאע"ג דהפרשת דמאי היא מצוה מחודשת מדרבנן דמן התורה אזלי' בתר רובא מ"מ חכמים אמרו דנחוש למעוטא מאיזה טעם שיהיה ועשאוהו כספק ממש תו אין לברך

שהרי לא חדשו כאן דין מחודש אלא שאמרו שנחוש להאי ספיקא ועל כיוצא בזה לא תקנו ברכה נמצא לפ"ז חזר בו אביי מסברת המקשה לגמרי דאיהו הוה ס"ל דספק המותר מן התורה וחכמים חשו ליה מברכי' וציונו והשתא אסיק דאפי' רוב המותר מן התורה וחכמים חשו לי' ועבדו כספיקא נמי אין מברכי' ע"כ חזרו והקשו מי"ט שני מ"ט מברכי' הא ליתי' אלא מספיקא ומשני משום דאתי לזלזולי בי'. אלו דברי שם: [ועי' ח"ס או"ח סי' ט"ו]. פ"ב יום ד' זאת חנוכה תקעו"ל. הק' משה סופר מפפד"מ:

תשובה יב

(**כאן חסר השאלה ויובן מתוך התשובה**):

גרסינן סוף פרק מומין אלו הנושא נשים בעבירה פסול עד שידור הנאה ותני עלה נודר ועובד יורד ומגרש וכ' הב"י סי' קכ"ח דעת הרשב"א דאסור לעלות לדוכן ולקרות ראשון עד שידור הנאה וצ"ל דברייתא נקיט עובד לרבותא דאפי' לעבודה סגי בנודר ומגרש אחר כך אבל לעולם אפי' לדוכן פסול עד שידור הנאה. ונלענ"ד להביא קצת ראי' מדמייתי בגיטין הך ותני עלה ובתר הכי פריך וליחוש דלמא אזיל לגבי חכם ושרי לי' והרגישו תוס' מ"ט לא פריך אמתני' גופה בלא ברייתא דנודר ועובד ונראה ליישב לפענ"ד דהתוס' שם הקשו ליתב לה ככר ותיכל לאלתר לפנינו וה"ה דק' כן גבי כהן ותי' תוס' דאינה חושש' על איסור שאינו אלא לשעה וכן יש לתרץ גבי כהן שאינו חושש אלא אם אסורה עליו בהנאה לעולם. אמנם בשו"ת שער אפרים כ' דלפמ"ש הרא"ש פ"ג דשבועות דגם בזמן הזה דליכא מלקות וקרבן מ"מ אכלו כולו נשאל עליו דעכ"פ חיוב קרבן ומלקות איכא אם כן לא מקשו תוס' מידי אלא ע"כ אתוס' לא סבירא לי' כהרא"ש אלא סבירא לי' בזמן הזה דליכא קרבן ומלקות אכלו כלו אין נשאלין עליו עי"ש ולפי זה יש לומר משו"ה לא פסיקא לש"ס להקשות דלמא אזיל לגבי חכם דדלמא נותני' לו ככר ויאכלו לאלתר בפנינו ודלמא לאיסור שעה נמי חושש ולא ק"מ משו"ה מייתי ברייתא נודר ועובד אם כן מיירי בזמן עבודה ואיכא קרבן ומלקות ואז אפי' אכלו כלו נשאלי' אם כן קשה דלמא אזיל לגבי חכם ומיושב היטב קו' תוס' דלא הו"מ להקשות בלא תני עלה וא"ש אם כן לפי זה מוכח עכ"פ דאפי' בזמן דליכא עבודה נמי פסול עד שידור הנא' ולענין מאי פסול ע"כ לדוכן וק"ל:

והנה מלשון משנתינו הנושא נשים ולא קתני כהן שנשא נשים פסולו' משמע דוקא שנושא לכתחילה במזיד ולא שנשא בדיעבד וכדמוכיח ש"ס פ' קמא דביצה השוחט לכתחילה ה"נ הנושא לכתחיל' ועוד מדתנן נשים בעבירה ולא נקיט סתם נשים פסולים אע"כ במזיד קאמר דסתם משנה ר"מ משמע לר"מ דשוגג לא מיקרי עבירה כדפירש"י

בחולין ט"ו ע"א ע"ש גבי מבשל בשבת ואם כן משמע דוקא במזיד קנסי' ולא בשוגג עיי' מנחות ק"ט ע"ב:

והנה מריש ה"א דפשיטא יותר מביעא בכותחא דכל עצמו דנושא נשי' בעבירה דפסול לעבודה אינינו אלא קנס מדרבנן דהיכי רמיזא בתורה למיפסלי' וראיתי מי שנסתבך בדברי מג"א סי' קכ"ח סקנ"ד מ"ש על הב"ח ע"ש ע"כ אפרש לו דברי מג"א דהנה הב"ח רצה לומר דמי שמתו אחיו מחמת מילה פסול לדוכן כי היכי דערל פסול לעבוד' מגזירת הכתוב אעפ"י שהוא אנוס שמתו אחיו מחמת מילה מ"מ פסול לעבודה אם כן ילפי' דוכן מעבודה ודחה מג"א דש"ס ערוך הוא דלא ילפי' ברכה משירות אף על גב דכהן שהמיר ילפי' פוסקי' פסול לדוכן מפסול עבודה התם לאו משום דילפי' ברכה משירות אלא פסול דשירות גופי' אינינו מגזירת הכתוב אלא מקנסא דכהנים בני דיעה נינהו קנסינהו נביאים ומדקנסא הוא מה לי שירותי' ומה לי ברכה אבל ערל שמתו אחיו דליכא למיקנסי' א"כ לשירות דגזירת הכתוב הוא פסול ולא ילפי' ברכה משירו' ומסיים מג"א דה"ה נושא נשים בעבירה פי' דפסול עבודה דילי' אינו מן התורה אלא מקנסא אם כן אין חילוק בין ברכה לשירות לעולם קנסינן לי' בשלמא אי הוה לן קרא בשירות דהנושא נשים בעבירה פסול לא הוה ילפי' ברכה מיני' אבל כיון דרבנן קנסוהו אין לחלק בין ברכה לשירות:

והשתא לפי זה דקנסא הוא אם כן יש לומר מתני' דסתמא ר"מ ואיהו לא קניס שוגג אטו מזיד באיסור דאוריי' משו"ה תנן הנושא נשים בעבירה לאפוקי שוגג אבל אנן קיימא לן כר' יהוד' במקום דבדאורייתא קניס שוגג אטו מזיד עיין גיטין נ"ג ע"ב ה"נ נקנוס שוגג אטו מזיד ודלא כמשמעות מתני' דבכורות:

שבתי וראיתי דזה גרם לו למג"א יען לא ראה בפנים תשו' הרא"ם דמייתי הוא סקנ"ט ומקשה עליו וכמו שכ' אלי' רבה ומייתי לי' במחצית השקל ולברר ההלכה אכתוב תוכן דברי הרא"ם בתשובה סי' נ"ט עובדא הי' בכהן שנשא חלוצה בשגגה בלא יודעי' וכשנודע לו ונתירא לגרשה מפני אימת אחי האשה שימסרוהו למלכות ויסתכן ורצה לנדור הנאה ממנה מעכשיו אך בסתר וידור עמה בכפיפה א' עד שימצא מקום לברוח חוץ לעיר ומשם ישלח לה גט וכתובה. והשיב הגאון ז"ל דאף על פי דשוגג הי' מ"מ בדאוריית' פסול לכל קדושת כהונה מדכתי' וקדשהו ודרשי' ר"פ האשה רבה וקדשתו דופנו דב"ד יקדשהו על כרחו ופרש"י בחומש שאם נשא נשים האסורי' לו יכפנו ב"ד להוציא ש"מ מלשון זה כל זמן שלא כפוהו אינו מקודש וממיל' מובן שאין בזה הפרש בין שירות או ברכה או כל דבר קדושת כהונה וכתב הא דאמרי' לא יחלל זרעו זרעו מתחלל אבל הוא אינו מתחלל פי' שאינו מתחלל כחלולו של זרעו שאין להם תקנה אבל

הוא יש לו תקנה משיקבל עליו לגרש אבל כל זמן שלא קיבל עליו לגרש הרי הוא פסול מדאורייי והא דקיי"ל אם עבר ועבד קודם שידור הנאה לא חילל עבודה היינו משום דהרי אפי' חלל גמור אם עבד לא חילל כדדרשי' פ"ג דקידושין מקרא ברך ה' חילו אבל לכתחילה לא יעבוד עד שידור וזה אפי' אחר שנדר לא יועיל כיון שע"כ דר עמה בכפיפה א' ואין אפטרופוס לעריו' וחיישי' שיתקפנו יצרו ויבוא עלי' ואף על גב דעכשיו אונס הוא מ"מ בעריות אמרי' יהרג ואל יעבור אפי' באיסור דרבנן וא"כ אף על גב דחלוצה דרבנן היא מ"מ אסור כעין דאורייתא אלו דבריו ז"ל:

ולמדנו מזה שמעולם לא נמנו חז"ל לקונסו אלא מן התורה אסור ודוקא במזיד אבל בשוגג שלא חילל קדושתו הא אמרינן במנחות ק"ט ע"ב הנ"ל שוגג היינו שב ולולי דחיישי' הכא שיבוא עלי' עתה במזיד לא הוה חיישׁ כלל ומה שנשתבש א' ור"ל דקידושין אין איסו' כדאמרי' פ' י' יוחסי' דאינו לוקה עד דקידש ובעיל ליתא נהי דלא לקי מ"מ עבירת לאו הוא כדמוכח פ"ק דב"מ דאין שליח לד"ע בקידש אשה גרושה. וכן מוכח בפ' משוח מלחמה דאלמנה לכה"ג חוזר משום עבירה שבידו ובקידושי' דלר"ע אין קידושין תופסי' בגרושה לכהן ש"מ הקידושי' הם בלאו אלא דלא לקי עד דבעיל ואם כן אם קידש במזיד כל שעה בעמוד והוצא קאי אלא בעובדא דהרא"ם לא קידש במזיד ואי לאו דחיישי' שיבוא עלי' אפי' נדר לא הי' צריך והא דאמרי' אלמנה לכה"ג שנפלה ליבם הי' עשה דוחה ל"ת והקשה הא עכ"פ מיד אחר גמר ביאה קאי בהוציא וא"א לצמצם ועובר בלאו אותו השעה לא עיי' ביומא ר"פ בא לו דכל כי האי גוני אמרי' לא ניתנה תורה למלאכי השרת אלא שיש שם בתוס' ישנים פי' אחר יע"ש:

מ"מ נחזור לנידון שלפנינו שאמר ששגג אף על פי שיש חושדי' אותו שעשה עצמו כלא ידע וערומי קא מערי' ופשיטא דערמה חמיר ממזיד כמבואר רפ"ב דביצה גבי עירוב תבשילין מ"מ הכא מה שנוגע לו לעצמו עכ"פ אם ידור הנאה וגם ישלש גט ועשה כל מה דאפשר. שוב נימא לו אם באמת ידעת בעצמך שבמזיד עשית א"כ אתה עושה איסו' בעלייתך לדוכן כיון שלא תוכל לגרש ואתה נאמן על עצמך ומה שמוטל על ב"ד לכופו היינו כשיודעי' בודאי אבל כיון שאינם יודעי' הנסתרות לה' אלקינו הוא יחוש לעצמו ואין עלינו חיוב כפי'. אך להעלותו ראשון במקום שיש כהנים בבה"כ תלוי לפי ראות עיני הב"ד אם קרוב הדבר שהערים או לא ומסתמא אוקי גברא אחזקת כשרות אם אין אומדנות גדולים מוכיחות ועכ"פ ידור הנאה וישלש גט כנלענ"ד ושלום על דייני ישראל הכ"ד א"נ משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יג

העתק השאלה:

אל הנשר הגדול וכו' אחרי דרך מבוא השלום וכו' ועתה באתי על של תורה באתי שרב א' סמוך לקהלתינו הורה שמות' לומר לקטני' במקו' שאין עירוב להכניס ולהוציא כל דבר הצריך לשבת וסמך אמ"ש המרדכי והובא בט"ז סי' שמ"ו סק"י ואני השבתי לו שהוא נגד הש"ע סי' שמ"ג שפסק בשם הרמב"ם להאכילו בידים אפי' באיסו' דרבנן אסור וכן אסו' להרגילו בחילול שבת וי"ט א"כ אין לסמוך על המרדכי בזה ונתפשט הוראת הרב הנ"ל למקומי ובנתיים נתקלקלו העירובין שגנבו אותם ולא רצו לקנות אחרים שע"ז צריכי' להוציא הרבה הוצאת כ"פ בשנה באשר שיוכלו להוציא ולהביא ע"י קטנים כנ"ל ולא הי' בידי למחות שיש להם על מה שיסמוכו ועל דור פרוץ כזה נאמר עמו בעצו ישאל וכו' ונתרבה המכשלה שגדולי' בעצמם הוציאו והביאו ואוי לעיניהם שכך רואו' לחלל שבת בפרהסיא בעו"ה וזה כמו ב' חדשים אזרתי כגבור חלצי לבשר צדק בקהל רב כ"פ בדברים קשים כגידין עד שעלתה בידי ת"ל לעשות עירובין כתקון וימחול אמ"ו הגאון המפורסם נ"י להודיעני אם יש לסמוך על ט"ז בשם המרדכי:

שלום לידידי המופלא ומופלג כבוד מו"ה פייש נ"י אבדק"ק פילפעץ יע"א:

ע"ד הט"ז בא"ח סוף סי' שמ"ו סוף סק"ו שכ' דמהמרדכי יש ללמוד דכל מה שמותר ע"י נכרי בשבת מותר ע"י קטן אהובי אם נקח דברי הט"ז כפשוטן נחוס הרבה על ממון ישראל ולא נצטרך עוד שפחות עכו"ם בבתינו ביום השבת כי כל אדם יצווה לבנותיו בנות ט' וי' שניה להחם לו בשבת תנור בית החורף וכדומ' ולשוא עמלו אבותינו ואבות אבותינו מעולם וכילו ממון הרבה וגם נצטערו צער הרבה עי"ז כידוע ומדוע לא עשו כל זה ע"י קטניהם ונימא כי היכי דשבות דשבות דמותר ע"י נכרי מותר נמי ע"י קטן הה"נ להחם דמותר ע"י גוי משום הכל חולים אצל צינה יהי' נמי מותר ע"י קטן כיון ששוים הם דכל מה שמותר על ידי עכו"ם מותר על ידי קטן ואולי יאמר הטועה היכי דאפשר בנכרי שאני וט"ז מיירי היכי דא"א ע"י נכרי וסברא זו יעויי' בש"ס ר"פ מי שהחשיך ובש"ע סי' רס"ו עד סעיף ו' ועכ"פ לא טב הורה המורה שהתיר לטלטל בכרמלית על ידי קטן אם אפשר על ידי עכו"ם:

ואמנם אפי' באי אפשר על ידי עכו"ם לא הותר אלא התם משום דאדם בהול ואי לא שרית לי' אתי לאתוי' בעצמו ודעת כמה מהראשונים דוקא בר"ה דאתי האב לידי איסור דאורייתא אבל בכרמלי' לא התירו יע"ש בר"ן וחי' רשב"א ומג"א סי' של"ד סק"ג וסי' רס"ו סק"ג ולו יהיבנא לי' להמורה כל טעותי' יפרנס לי דברי הלכה פסוקה רס"י

שמ"ג יע"ש והרגיש בזה פרי מגדים וכ' שע"צ הדוחק י"ל דט"ז לא אמרה אלא לדבר מצוה והיינו להביא מפתח בית הכנסת דבנכרי מותר משום שבות דשבות במקום מצוה להמתירי' והה"נ דהמצוה דוחה גם כן נגד הקטן ומ"מ הניח הדבר בצ"ע ופשוט דאכתי דוקא היכי דא"א בגוי כגון שיעבור זמן תפלה אבל זולת זה מהיכי תיתי לדחות איסורא לגבי קטן היכי דאפשר על ידי עכו"ם:

ועדיין לא פליט מהא דקיי"ל אפי' לדבר מצוה אסור לספות איסורא לקטן לצורכנו כ"א לצורך הקטן משום אתי למיסרך ואפי' לדבר מצוה אסור דמשו"ה מסקי' ס"פ בכל מערבין דאין מקדשין על היין ביה"כ ויעיי' במג"א סימן תקנ"ו בתחילתו והיכי דליכא איסור לאו אלא ביטול עשה אי שייך אתי למיסרך מג"א רס"י רס"ט מייתי דעת מהר"מ מר"ב בהג"מ דלא גזרי' וכן פסק מג"א סי' תע"א סק"ז וסי' תרי"ו סק"ב אמנם דעת תוס' ישנים ביומא פ"ב ע"א הוא בהיפוך מזה דבטול מ"ע חמיר טפי וכן פסק מג"א עצמו סי' תר"מ סק"ג ודבריו סותרי' זה את זה וצ"ע:

מ"מ דברי ט"ז לכאורה צע"ג דלענין איסורא דלאו אפי' דרבנן כל שאינו רביתי' דתינוק לא יהיבנא לי' אפי' לצורך מצוה בהבדלה בשבת עט"ב משום דאתי' למיסרך ואם לא דבר שהוא באקראי כגון מילה בט"ב ולצורך מצוה וכולי האי ואולי וא"כ דברי ט"ז תמוהים ונ"ל דדבריו בנויים על דברי תוס' פסחים פ"ח ע"א שהקשו אי שה לבית אבות לאו דאורייתא איך מאכילין לקטן פסח שלא למנוייו ותי' כיון שעי"ז מחנכי' אותו למ"ע של פסח שפיר ספינן לי' איסורא בידים וא"כ בהכי מיירי נמי ט"ז שהקטן בעצמו נכנס להתפלל בבה"כ ומחנכי' במצות תפילה וכדומה משו"ה מותר למיספי לי' בידים איסור אבל לא זולת זה:

ומ"מ הא גופא צריכה רבא דהר"ן בנדרי' ל"ו ע"א ד"ה אמ' ר"ז שה לבית אבו' וכו' אתי' עלי' מטעם אחר שכ' דאכילת פסח לקטן מ"ע דאו' היא לכ"ע והא דאמר שה לבית אבות לאו דאורייתא פי' מן התורה אינו מחוייב למנותו על פסח אלא מאכילו בלא מינוי וכך היא המ"ע שהקטן יאכל בלא מינוי ואם כן אין הכרח לדינו של תוס' הנ"ל ועיי' כ"מ פ"ה מק"פ הלכה ו' מייתי מכילתא משמע כהר"ן וכן מוכח מדברי הר"י קורקס דמייתי כ"מ שם הלכה ז' ע"ש ומיהו בהג"א סוף מס' ר"ה משמע כתוס' בפסחים ומייתי לי' גם מג"א סי' שמ"ג סוף סק"ג:

מ"מ בהא סלקינן דחלילה וחלילה להתיר לקטן לטלטל במקום שאין עירוב והמורה שנטה אחר פשטיות דברי ט"ז אין להאשימו כי לא עיי' כל הצורך ושגיאות מי יבין. והנני מטיל החיוב על מעלתו ויעתיק דברי אלו וישלחנו להרב המורה ההוא ואלו הייתי

יודע מנו הוא הייתי כותב בעצמי אליו לאפרושי מאיסורא ושלא להנהיג מנהג רע ח"ו וכן יעשה ובלי ספק שיתן מקום לדברינו או אולי יש אתו דבר וישיבני ויודיעני דעתו מה ראה על ככה ואחתום בברכה. פ"ב יום א' כ"ו טבת תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יד

שלום וכ"ט לידיד עליון ה"ה הרב המופלג ומופלא בתורה כש"ת מ"ה אברהם משה נ"י יושב בשבת החכמוני בק"ק מישקאוויטץ יע"א:

יקרתו הגיעני וראיתיו צולל במים אדירי' בים התלמוד בבקיאו' דולה מים מבארו' עמוקי' חופר ומשדד עמקי' כאדם גדול בענקים מ"מ לקצר אני צריך ואען ואומר פלוגתת רמב"ם בהלכות מלכים עם רמב"ן פ' וישלח הוא כך דלכ"ע לית דין ולית דיינא דכל ז' מצות שמנו חכמים לב"נ ב"נ נהרג עליו והם מנו גזל ודינים ועל כל א' משניהם ב"נ נהרג עליו וכ"ע נמי מודי' דב"נ מצווה על דיני ממונו' כגון אונאה וכובש שכר שכיר והדומה לזה אלא שהרמ"א בתשובה סי' יו"ד מסופק אי הצווי הוא שכל המלך בעצמו יחקוק לו משפטי' על כל פרט ופרט לפי חפצו ואז אותו הדין שחקק המלך הוא דין תורה כי כן יסד הקב"ה שיחקקו להם דין ונימוס באונאה והשגת גבול ושומרים וכמה יקנוס הגנב וכדומה או דילמא שהם מחוייבים לדון ממש כדין תורה בשומרים וגניבה וככל הכתיב וע"ש ברמ"א מילתא בטעמא. וזה לא נכנס כלל בפלוגתת רמב"ם ורמב"ן ואמנם בהא פליגי דרמב"ם ס"ל דכל אלו נכללו במשמעות מצות גזל והכוונה גזל וכל אביזריהו ונשאר מצות דינים להושיב דיינים ולדון איש את רעהו ולפ"ז ע"כ ב"נ נהרג על ככה שהרי דיני א' מז' מצות ועל כולם ב"נ נהרג וחשב רמב"ם שמפני זה נתחייבו אנשי שכם הריגה על שראו אדוניהם שכם בן חמור גזל את דינה ולא דנוהו זהו דעת הרמב"ם אמנם רמב"ן ס"ל גזל כמשמעו אבל דיני' כולל שארי דינים כולם שכר שכיר וכדומה וכולל נמי להושיב דיינים אבל אין נהרגים אלא על הדינים ממש ולא להושיב דיינים שהרי אין ב"נ נהרג על שב ואל תעשה דהיינו אם עובר על קום ועשה להושיב דיינים ואיך נתחייבו אנשי שכם הריגה על שביטלו עשה לדון אדוניהם ועוד אלו הי' כן איך כעס יעקב על שמעון ולוי על שהרגו את החייבי' הריגה. זה פלוגתת רמב"ם ורמב"ן:

והנה מה שתי' לח"מ דלרמב"ם נמי נהי דדינים שהוא הושבת דיינים מ"מ יש בה ג"כ ביטול בקום יעשה דהיינו שלא יעות משפט יפה כתב אבל לא הועיל נהי דדינים כולל השתא ב' דברים א' קום ועשה להושיב דיינים ואל העשו עול במשפט ונתחייב הריגה על עושה עול מ"מ לא הועיל איך נתחייבו אנשי שכם הריגה על שלא שפטו אדוניהם

והלא לא עשו עול אלא שלא הושיבו דיינים לדון את אדוניהם. ונלע"ד דס"ל לרמב"ם נהי דעל ביטול קום ועשה אין ב"נ נהרג בב"ד אבל מ"מ חייב מיתה כמו גוי ששבת חייב מיתה ואינו נהרג עליו בב"ד לרמב"ם וה"נ דינים כולל לא תעשה עול במשפט ונהרג עליו וכולל נמי לדון ולהושיב דיינים וחייב מיתה ואינו נהרג נמצא אנשי שכם היו חייבים מיתה אבל אין מצוה על ב"ד להורגם וכיון שנתחייבו מיתה עכ"פ אין אשם על שמעון ולוי שהרגו מי שנתחייבו מיתה ומ"מ הואיל ולא נתחייבו ב"ד לטפל בהריגתם כעס עליהם יעקב על שהכניסו עצמם לסכנה על מצוה שאינה מוטלת עליהם ונסתלק השגת הרמב"ן מכל וכל:

נמצא דלית דין ולית דיין להתיר לתת שוחד לארמאי להטו' לו משפט ח"ו מלבד עולה דהנותן עצמו שרוצה לעשות עול עם שכנגדו ומזה לא עסקינן אך אנן עסקי' בהא דעבר על לפני עיור שמכשיל השופט הזה שמקבלו וגורם לו לעוות משפט צדק שחייב מיתה ע"ז ואפי' יתנהו לאחר כגון לאוהבו של השופט וכדומה שיתן לזה בחריקאו להטות לו משפט ג"כ עובר על לפני עיור ולא שייך כאן לפני דלפני דלא מפקדינן כמו התם פ"ק דע"ז דהתם הישראל מוכר לנכרי שאינו מקריב לע"ז רק שהנכרי מוכרו לאחר המקריבו והלוקח הוא המכשיל את הלוקח השני והישראל המוכר אינו משלחו למכור ואינו נותן מכשול אלא גורם שהראשון יתן מכשול להשני ואהא לא מפקדינן ומבואר בש"ע א"ע סוף סי' ה' דאפי' הי' השני שלוחו של ראשון כיון שאין שליחות לגוי אין שנוחו כמותו אלא שהמשלח נותן מכשול לשלוחו והדר ה"ל הישראל המוכר שאינו שלוחו רק כלפני דלפני אבל אם הישראל מצוה להגוי שיתן עבורו שוחד נמצא מגיע השוחד להשופט בחריקאו אע"ג דאין שליחות לגוי ולא לדבר עבירה מ"מ הוי רק חד לפני ואסור כיון שהישראל שולחו להשופט ליתן עבורו והחילוק מבואר וכל זה בדבר שהארמאי מצווה עליו מז' מצות אך מה שרק אסור לישראל ולא לנכרי ואמירה לנכרי שבות בזה עלה על דעת א' מהגאונים בתשו' חו"י דאמירה לאמירה מותר אבל לית הלכתא כוותי' ואין מקומו בכאן ועיי' בס' עצי ארזים סי' ה':

אך לפעמים הישראל יודע בעצמו שהדין עמו ועוד לפעמים ורוב פעמים שכנגדו מודה וידוע ומבורר שחייב לו אלא שמחוסר גוביינא וקשה להוציא חובו מיד הלוה והשופט מתרשל ומתעצל ומרחם על הארמאי שהוא בעל דתו וסובר שעשה מצוה בזה שלא לנגוש הארמאי עבור ישראל אע"פ שהדין עמו בזה מותר ליתן שוחד להשופט לעשות משפט צדק ולא מיבעי' דאין הישראל עובר על לפני עיור אדרבה מצוה קעביד דלולי שוחד שלו הי' השופט מטה משפטו של ישראל והי' עובר על ז' מצות שלו ועכשיו ניצול

מזה בשוחד כזה וכיוצא בו מירי בש"ע ח"מ סי' קע"ו סעיף כ"ח ומכ"ש בש"ס גיטין כ"ח ע"ב בישראל היוצא ליהרג בדיניהם דודאי אין שום אופן שבעולם שיתחייב ישראל הריגה בדיניהם בלי עדים והתראה וב"ד של ישראל מומחים של כ"ג וא"כ כל הריגתם הוא שלא מדין תורה ומותר ליתן שוחד להציל נפשו וישכר איש כפר ברקאי ס"פ מקום שנהגו ההוא לישראל יהיב שוחדא ומלכא ומלכותא ישראל הוה ואטו מכהנים גדולים של בית שני מייתי ראי' אשר נאמר עליהם במס' יומא דף ט' ע"א מה שנאמר שם ועוד דהתם לא נתחייב בדין סנהדרין אלא המלך ממלכי הורדוס פסק עליו כן בלי דת ודין כי אפי' ממשפטי המלך לא הי' חייב כי אנשי הורדוס לא הי' להם דין מלך ע"פ דברי תוה"ק ועוד כבר הרגיש מעלתו דסכנת נפשות שאני וקציצת יד במכת חרב מחללי' עליו את השבת ומהתימה על הרדב"ז בתשו' חלק רביעי סי' תרכ"ה בקציצת אבר א' שכ' הוא סכנת נפשות שראה שאחד מת ע"י צרימת אזן ולא הביא מש"ס ע"ז כ"ח ע"א פירש"י ד"ה פדעתא וכו' ויש ליישב ולומר נהי דמחללי' עלי' שבת דאם לא בדרי' לי' סמים ימות מ"מ הא סמים בידן כיון שעושים לו רפואה בטוח הוא ממיתה ע"כ הביא רדב"ז ראי' ממעשה שהי' שלא הועיל לו שום רפואה כנ"ל:

ויש לתמו' על מה שפלטה קולמסו של מכ"ת ראי' מפילוסופי' דמס' שבת קי"ו ואם לו יהי' דמוכח מזה דמותר ליתן שוחד לארמאי מ"מ איך הותר לאימא שלם לגזול את אחיה ר"ג חלק ירושתו ועוד לדון בעש"נ חלילה לה אך הכל הי' התלוצצת ור"ג ואחותו הפסידו חמרא ושרגא להתלוצץ בארמיים ולגלות קנונם ברבים שלא ימשכו ישראלים אחריהם והדברים ברורים ועיי' ראש מס' גיטין סוגי' דערכאות. והנה צויתי להעתיק לו תשו' א' מס' חות יאיר בענין זה ותנוח דעתו במה שכתבתי בקוצר מילין ויתענג על רוב שלום כנפשו ונפש א"נ. פרעשב' יום ג' כ"ה מרחשון תקפ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה טו

שלום וכ"ט ושמחת הרגל הבע"ל לי"נ שארי הגאון הגדול נשיא ישראל למלכים למואל אב לגולת ישראל ע"ה פ"ה כקש"ת מהו' משה טובי' נ"י אב"ד דק"ק האנוי' והמדינה יע"א:

ישמחהו ה' כאשר שמחני בנעימות ימין עוז תפארתו ואשר שדר לן חורפא קושיא א' בתוס' מכו' ז' ע"א ד"ה לוקין וכו' דה"ל למכתב האכיל שור בדישו והקשה הדרת גאון ש"ב נ"י דהא אצטריך למכתב לא תחסום לסמוכי' שביבמות ד' ע"א שאין חוסמין אותה הקשה אדם קשה כברזל ולחומר הק' אני אומר דלכאורה יש לעיי' למה לי הך דרשא וכי יעלה על הדעת שכופי' אותה להתייבם דרכיה דרכי נועם והרי כופי' אותו להוציא אע"ג

דגם מעושה פסול מה"ת מ"מ קים להו לרבנן דבורסי ופוליפי' וכדומה כופי' להוציא ואיך ס"ד שכופים את היבמה להתייבם היכי דאפשר בחליצה ואין זה דרכי נועם ועיי' חידושי רשב"א ועיי' ב"ק קמ"א ועיי' רש"י יבמו' ל"ט ע"ב אלא די"ל לפעמים בשעת ארוסי' של זה כבר הי' אחיו בורסי וכדומה והי' לה להתנות תנאי שאם תפול לפניו לא יהי' קידושי' למפרע ומדלא אתנה ה"א סברת וקבלת וחוסמי' אותה קמ"ל ולפ"ז לר"מ דס"ל במתני' כתובות ע"ז ע"א יכולה היא שתאמר וכו' א"כ ה"ל הדר ק"ו השתא הבעל כופי' כ"ש שאין חוסמי' ולא אצטריך סמוכי' ושפיר הומ"ל האכיל שור בדישו ועיי"ל לפמ"ש תה"ד סס"י רכ"ג בשם המרדכי דתנאי הנ"ל הוה מתנה עמ"ש בתורה ויעיי' ריש ס' מעיל צדקה וא"כ צ"ל ראב"ע דדריש סמוכי' הנ"ל וכתבתי משום דהו"מ להתנות צ"ל דס"ל מתנה עמ"ש בתורה תנאי קיים דמאן דלא יליף מבני גד וב"ר אפי' בדבר שאינו של ממון תנאו קיים כדמוכח מתוס' כתובות נ"ו ע"א ד"ה הרי זו וכו' ודעת תוס' דקידושי' ס"ד ע"א סוף ד"ה כל תנאי וכו' דרשב"ג אכולהו פליג ע"ש ואמנם ר"מ דס"ל תנאי בטל לא בעי סמוכי' ואע"ג דלא קיי"ל כת"הד הנ"ל מ"מ י"ל תוס' דמכות ס"ל הכי:

ועוד בדק לן מר על דברת מ"ל פ"ג מאי' מזבח שרוצה להכריח דאפי' בידעי' שכלו לו חדשיו מ"מ מחוסר זמן הקרבה עד יום השמיני מקו' תוס' עירובי' י"א ע"ב ד"ה שנתו וכו' דלא הוה מקשה תוס' מידי אלו דברי הנ"ל והדרת גאונו הוקשה לו עכ"פ תיקשי קו' תוס' דהא בעי ביקור ד' ימים מן התורה כמבואר פסחים צ"ו ע"א ולפענ"ד אי לאו גז"ש מפסח לא הי' צריך ביקור כלל דקיי"ל היכי דליכא חזקה מתנגדת לא בעי לברורי וסמכי' ארובא שאין בעלי מומין יעיי' מג"א סי' תל"ז סק"ד ובפ"ק דע"ז ה' ע"ב דאמרי אנן שכיחי גבן מומין וכו' היינו בפרוס הרגלים דכל ישראל צריכים בהמות הרבה אבל תמיד בכל יום מרובא פריש ולא בעי ביקור אלא מגז"ש ויען אין גז"ש למחצה ילפי' נמי משך זמן ביקור ד' ימים ואי לאו דהוה כתיב בעשור לחדש הזה הוה ילפי' נמי מקחו מבעשור ועכ"פ ילפי' נמי ביקור ומשך זמן ד' ימים כמו פסח וכל זה הואיל וכתיב שנתו אבל אי הוה כתיב שנה וגז"ש שנה שנה מתשרי אין לנו לבטל הגז"ש שנה מתשרי ולומר בשנתו קאמר משום גז"ש דתשמרו דס"ל אהני גז"ש דתשמרו למצות ביקור אבל לא ד' ימים וא"ש דברי מ"ל הנ"ל:

ובקו' תוס' דעירובי' שמעתי לתרץ דהוה סד"א דבן שנה פירוש שלא ירצה אלא אחר שעברה שנה של עולם ומיום השמיני והלאה היינו כשנולד סמוך לר"ה הכי הוי סד"א לכן אצטריך שנתו והשתא א"א לומר אחר שעברה שנתו שלו אם כן יום השמיני ירצה לא משכחת לי' וע"כ בתוך שנתו ולא אח"כ והנה דברי אלו לקוחי' מדברי מוז"ה מהרשש"ך

ב"מ ס"ה ע"א סוף ד"ה שכירות וכו' יע"ש וקושייתו עצומה ויעיי' תוס' בכורות כ"ז ע"ב ד"ה שנה וכו' שכ' מעניינא דקרא ונלענ"ד כוונתם מדהקדים תאכלנו משמע גם בשנה ראשונה יאכלנו דאל"ה ה"ל למכתב שנה בשנה תאכלנו ותי' נכון הוא אמנם להך לישנא דרב התם דמפרש לקרא יום א' משנה זו וכו' תיהדר קו' תוס' דלמא דוקא קאמר שלא יאכלנו אלא ביום אחרון של שנה זו ושפיר הקדים תאכלנו שנה בשנה הנה לזה י"ל תי' תוס' דב"מ ואי משום קו' מהרשש"ך ז"ל לק"מ דלהך לישנא דרב יליף בכור מקדשים דכתיב בהו להדי' שנתו שלו נמצא ב' תירוצי תוס' אהדדי אתאמרו תי' תוס' דב"מ ללישנא בתרא דרב ותירוץ דבכורות לל"ק דרב. הנלענ"ד כתבתי ויתענג על רוב שלום עד זקנה ושיבה ינוב בטובה אורך ימים ישביעהו וביישועתו יראהו הכ"ד שארו א"נ. פ"ב עש"ק כ"ב אדר שני תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה טז

תחל שנה וברכותי' ורפואת הנפש והגוף לידידי תלמידי הרב המופלג מו"ה אנשיל ני' דיין בק"ק ט"ש יע"א:

ואמנם שיעור פרס לא קבלתי בזה שום דבר אך נחזי אנן בכריתות י"ג ע"א אכל פחות מכשיעור לא התירו לו לירד ולטבול וכו' ופסקו רמב"ם פ"ח מאבות הטומאה הל' י"א משמע שיעור טבילה היא פחות מפרס ורמב"ם דקדק וכ' שאכל מיד כי אם שהה קצת יותר הוה פרס ובשבת ל"ה ע"א אמר ר"נ שיעור בין השמשות כדי שיהלך אדם משתשקע חמה חצי מיל שהוא ט' מינוטין ושוב תני עלה הרוצה לידע שיעורו של ר"נ וכו' וירד ויטביל ויעשה זהו שיעורו של ר"נ והא ויעלה לא לראש ההר אלא מים ליבשה כי האדם לא עמד בראש ההר רק החמה הניחה בראש ההר אבל הוא עמד על שפתי הים וירד לטבול א"כ שיעור טבילה שהוא פרס הוא ט' מינוטין אך תוס' פליגי ופירשו דלא מיירי בשיעור בין השמשות אע"ג דלר"נ שיעור בין השמשות הוא ט' מינוטין מ"מ שיעור טבילה הוא מילתא אחרינא ע"ש וצע"ג מ"ט לא הקשו התוס' אפי' רש"י ממ"ש תוס' שם ל"ד ע"ב מה שמבואר בתוספתא פ"א דזבים דב' טבילות וב' סיפוגי' הוא מאה אמה נמצא טבילה א' עם הסיפוג הוא חמשי' אמה שהוא פחות ממינוט א"כ טבילה בלא סיפוג הוא כמו חצי מינוט:

והנה הר"ש שם בפ"א דזבין משנה ג' מייתי התוספתא דר"ש פליגי את"ק וס"ל שיעור ראי' הזב כדי שיכול להקיף הר הבית בפנים משל משלו חבל של מאה אמה וכו' וכ' הר"ש לר"ש הוה השיעור והמשל קאי לת"ק שיערו ק' אמה וכ' שהוא תימא שיחלקו כ"כ מחלוקת רחוקה ע"ש ולפ"ז י"ל רש"י פי' ר"ש ס"ל שיעורו ב' טבולי' וספוגי' הוה

אלפים אמה נמצא טבילה א' הוא חצי מיל ונמצא ס"ל לר"ש דתוספתא כר' נחמי' דפ' במה מדליקין לרש"י:

מיהו צלע"ג שיחלוקו במציאות שיעור טבילה בפלוגתא רחוקה כזו והא אפשר לנסות ונחזי אנן. והגאון מו"ה אלי' ווילנא זצ"ל בפירושו על התוספתא הגיה בדר"ש במקום הר הבית וגרס הבית ור"ל הקיף בהמ"ק בפנים משלשה צדדין מלבד צד הפרוכת וארכו מ' ורחבו עשרים נמצא הוה ב' פעמים ארבעים ופ"א כ' ה"ל מאה ועל זה סיים ר"ש משלו משל חבל של מאה אמה ע"ש והוא נכון מאוד נמצא ר"ש לא שיער זב בטבילה כלל אלא מאה אמה ות"ק שיער בטבילה ולא ידענו כמה הוא אלא כר' נחמיה אליבא דרש"י אך התוס' אפירש"י בדר' נחמי' ולא מיירי ר' נחמי' בטבילה שיהי' חצי מיל וגם עדיין ק' שיהי' פלוגתא רחוקה בדין בין ר"ש לת"ק דר"ש אמר מאה אמה ולת"ק ב' טבילות שהם אלפים אמה לרש"י אליבא דר"נ אע"ג שהרוחנו עתה שאין פלוגתתם במציאות הטבילה מ"מ פלוגתא רחוקה היא בדין ראי' הזב:

ע"כ ראוי' לומר ר' נחמי' לא מיירי בשיעור טבילה כלל כמו שכ' תוס' בשבת ות"ק דזבין לא יחלוק פלוגתא רחוקה עם ר"ש וכיון דר"ש שיער ראי' הזב במאה אמה ות"ק שיער בשני טבילות ושני סיפוגי' מסתמא קרובי' דברי אלו לדברי אלו ונימא לחומרא לר"ש הוה מאה אמה ולת"ק הוה ד' מאות אמה ועדיין הוא פלוגתא רחוקה מאוד ואם ב' טבילו' וב' ספוגי' הם ד' מאות יהי' טבילה וסיפוג א' ב' מאות אמה שהוא ב' מינוטין בקירוב ודל סיפוג מיני' יהי' מינוט א' לכאורה מ"מ רחוק קצת בעיני לאכול ח' זתים זא"ז במינוט א' ע"כ טוב להחמיר להפסיק בין אכילה לאכילה כשיעור חצי מיל ט' מינוטין אם אפשר להחולה בכך ולב יודע מרת נפשו וה' ירפאהו ויחלימהו יעלה אבר כנשרים הכ"ד א"נ. פ"ב יום ה' דסליחות תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יז

שפעת שלומי' לידידי הרב המופלא המפורסם כגן הדסי' צדיק ונשגב כמו"ה סיני נ"י:

נועם יקרת מכתבו נשלח לידי מפ"ב לכאן עיר באדען בעסקי ברפואות ולא אוכל לצאת כפעם בפעם בכותבת הגסה דמיתבי' דעתי' כי אין בידי מאומה שום ספר לעיין בו ולטייל ארוכות וקצרות ואומר אודת רש"י דבכור' י"ב ע"ב דכ' דהאוכל תרומה טמאה במיתה ובמס' שבת י"ד ע"א לא פירש"י כן אלא דמטמא תרומה ועובר על משמרת תרומות והמהרש"א שם הרגיש בזה ופני יהושע שם הק' על המהרש"א הנה באמת דברי רש"י וגם המהרש"א תמוהי' דמי יחלוק על סוגי' ערוכה יבמות ע"ג ע"ב דאוכל תרומה טמאה בלאו הבא מכלל עשה וכן פירש"י להדי' פ' כל הבשר גבי ומתו בו כי יחללוהו ולא

נחלק אדם מעולם אלא בנטמא טומאת הגוף ואוכל תרומה טמאה דלמחלוקו' ריה"ג ורבנן ר"פ השוחט ומעלה פטור ממיתה דטומאת הגוף ואינו חייב אלא עשה דתרומה טמאה ולסתם מתני' דפרה פי"א מ"ג חייב מיתה משום טומאת הגוף אעפ"י שהתרומה טמאה וזה לשיטת הר"ש שם אבל טהור שאוכל תרומה לא נסתפק אדם מעולם שיהי' טפי מעשה:

ודברי רש"י י"ל על צד הדוחק דה"פ דחלה טמאה בשביעי' אינה עומדת אלא לשריפה דהרי האוכלה בטומאת עצמה עובר בעשה לכל הפחות רק שלא יאמר הטועה הרי יכול לשומרה ולאוכלה בימי טומאת גופו וע"ז כתב רש"י אדרבא אם אוכלה בטומאת גופו חייב נמי מיתה לשיטת תנא דפרה אבל דברי מהרש"א דשבת א"א ליישב בשום אופן:

ומ"מ יהי' איך שיהי' דברי רש"י דשבת תמוהין מה הי' לו לומר משום משמרת תרומות ולא אמר משום עשה דאכילת תרומה טמאה והנה מעלתו יורד להציל דרש"י כ"כ לר"ל דחצי שיעור מותר מן התורה ולא פי' דבריו יפה אולי כן כוונתו דהא שיעור כל המשקי' ברביעי' והוא יותר ממלא לוגמיו וא"כ ק' אמאי נגזר דאוכל אוכלין טמאי' ישדה משקין דתרומה לתוך פיו הלא כיון שמילא פיו אוכלין תו לא מצי להכניס מלא לוגמיו משקין וה"ל חצי שיעור ולר"ל מותר מן התורה ומ"ט גזרו עליו בי"ח דבר ע"כ פירש"י משום משמרת תרומות דשייך אפי' בכ"ש דמקבלי' משקי' טמאה אפי' בכ"ש אם לכך נתכוון קיצר הרבה ודפח"ח אלא שאין אנו צריכין לזה דלשון הש"ס ושדי בפומי' קשיתי' לרש"י וה"ל למימר ושתה להו גם לשון פסילי להו קשיתי' לי' ה"ל למימר ומטמא להו וע"כ ס"ל לרש"י דלא חשו שיבלע וישתה או יאכל כי בין כך יזכר ויפלוט אך מיד דשדי בפומי' כבר פסלם מלאוכלם עוד ועובר על משמרת תרומותי:

וע"ד קושי' אהט"ז י"ד סי' ס"א ס"ק כ"ז שכ' מטעם אין הולכין בממון אחר הרוב וכ' מעלתו שלא הי' צריך לזה שהרי העלו תוס' בכורו' ב' ע"א ד"ה ור"י דבממון שאין לו תובעי' לכ"ע אין הולכי' אחר הרוב עכ"ד:

ולא הבנתי דבריו דהרמ"א בי"ד מייתי דברי מרדכי במי שלקח בהמה מגוי ושוחט על תנאי דאם תהי' כשרה יקחנה ישראל ואם טרפה תשאר לגוי פטור ממתנות כהונה דבשעת שחיטה אין ברירה ואפשר שתשאר לנכרי וע"ז כ' הט"ז אי נזיל בתר רובא א"כ בשעת שחיטה הי' מבוררת שהיא לישראל דבכל התורה אזלי' בתר רובא ויהי' חייב במתנות וע"ז תי' הט"ז כיון דאין הולכי' בממון אחר הרוב לא הו"מ הישראל להוציא בהמתו מן הגוי ע"י סברת רוב בהמות כשרות הדר הו"ל כשאר ברירה דעלמא וזה דלא

כסברת קצת ראשוני' בשיטה מקובצת ספ"ק דכתו' דלא אמרי' בשל גוי חזקת ממון וע"ש מ"מ קו' מעלתו לק"מ:

ועל מה שנתקשה בדברי תוס' תמורה כ"ה ע"ב אמר רב אשי מה בעל מום שפסולו ניכר וכו' והקשו לימא אתנן ומחיר יוכיח והק' מעלתו נימא דיו מה אתנן ומחיר אינו חל משהוקדשו כדלקמן ל' ע"ב הנה בס' צאן קדשי' כ' דה"ה דקו' תוס' נימא מוקצה ונעבד יוכיח וחדא מיני' נקטו ע"ש ולק"מ ק' מעלתו ועיי' עוד ב"מ דף צ"ה ע"א למאן דלי' לי' דיו מא"ל ובתו' שם ועוד אני אומר עפ"י מ"ש קרבן אהרן פ' ויקרא וכן בצאן קדשי' כאן דדברי תוס' תמוהי' דהא הש"ס לא בעי למילף אלא שיהי' פסול רובע אפי' בע"א דפסול בשני עדים כבר ידעי' א"כ מה שייך אתנן ומחיר יוכיח הא התם גופי' מנ"ל דפסול בע"א וק' גדולה היא והנה רש"י פי' בע"מ פסול בע"א היינו החכם המורה והוא דחיק מאוד ויותר הי' נ"ל עפ"י דברי ר"ע עצמו בקידושי' ס"ו ע"ב דבעל מום פסולו ביחיד משום שלח ואחוי והיינו ממש דברי ר"ע בכאן שמומו ניכר ויכול לומר שלח ואחוי ומ"מ לא ניחא לי מה צורך למילף בע"א דממ"נ אם יכול לומר בא ואראך שורך נרבע היינו בע"מ בעצמו דכל שיכול להתברר ע"א נאמן עליו:

ע"כ נ"ל הכא לא מנאמנותו של ע"א מיירי אלא בגוף הדין דהא כשרואה ע"א הרביעה אפי' האי עד עצמו מותר להקריבו דבכל דבר ערוה גז"ה הוא שאינו נאסר אלא בעדי' אפי' הדבר אמת וס' זו כ' תוס' בכתובות ט' ע"ב ד"ה ומי אר"א וכו' וזה אתי למילף מבע"מ שבודאי ע"א היודע שהוא בע"מ אסור להקריבו אפי' אין שנים יודעי' דדבר שאינו ערוה אין שום סברא לחלק בין ב' עדי' לע"א וע"ז דחה ר"ע התם הדבר ניכר לכל ה"ל כאלו ב' יודעי' דמלתא דעבידא לאגלוי' כעדי' דמו וע"ז הק' התוס' מאתנן ומחיר דלא עבידא לאגלוי' ואפ"ה פשיט דע"א שהוא יודע דהוא אתנן או מחיר אסור לו להקריבו דכ"ז שאינו ערוה אין סברא לחלק בין ב' עדים לע"א (רק לענין נאמנת אבל לגוף האיסור אין לחלק והכא לא מנאמנו' מיירי רק מגוף האיסור וכו') וא"ש דברי תוס' ולק"מ ק' קרבן אהרן וצ"ק הנ"ל:

וממילא לק"מ ק' מעלתו דכיון דידעי' כבר שעפ"י ראיית ב' עדים נאסר רובע ונרבע בין קודם שהוקדשו ובין משהוקדשו ולא הות ס"ד לחלק אלא משום דה"א דבר שבערוה בעי' ב' עדים וכיון דנילף מאתנן ומחיר דאפי' בע"א נמי מיקרי רובע ונרבע א"כ אוקי' באתרי' שאסור אפי' אחר שהוקדשו כמו בשני עדים וסברא פשוטה היא זו לפע"ד:

תו הק' מעלתו על עיקור דברי הבריתא דת"כ וכולי שקלי וטרי' דש"ס התם הא אצטריך קרא מן הבהמה להוציא הרובע למשרי בהדיוט דהוה סד"א דהואיל ונעבדה בו עבירה

אסור אפי' להדיוט ועפ"י דברי תוס' חולין קט"ו ק' זו אינה צריכה לפני' שאין שום סברא שהכתוב אינו נכתב לגופי' אלא לדיוקא בעלמא וכמ"ש תוס' בכתובות מ"ד ע"ב ד"ה בתולות וכו' וכן ממ"ש תוס' עוד שם ד"ה הא כל מקום וכו' מבואר כן דה"ה דהנערה דאינו אלא קרי וכתי' שייך לומר דאטרח למיכתב משום דיוקא בעלמא אבל מקרא מלא ולו תהי' לאשה לא נימא דנכתב משום דיוקא:

ובהאי ענינא צ"ע במג"א סס"י תרמ"ח במ"ש ועוד ק' ל"ל קרא דכלאי' פסול לגבו' ת"ל משום דנעבד בי' עבירה וצ"ע אי לאו קרא ה"א דמותר לגבו' מקרא אלה שכ' תוס' בחולין קט"ו ומבואר שם דקרא לא מיירי אלא בבע"ח אבל בזרעי' לא וא"כ באתרוג שהוא זרעי' ולא קאי אלה להתירא נשאר סברא חצונה לאיסור ולא מצאתי מקום ליישב דבר זה אלא לומר דע"כ לא כ' תוס' בחולין כן אלא באי' דלא שייך אלא בזרעים או בעופו' כגון החרישה והדישה ושלוח הקן אבל מידי דשייך גם בבהמה כגון כלאים כי היכי דהותר בבהמה ה"נ הותר בזרעים כמ"ש ויש לי ראי' לפי' זה אלא שאין להאריך כאן ואסיים בברכה דברי הטרוד מאוד. באדעז יום ה' כ"א לירחי תליתאי תקע"ד לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יח

שלום רב להרב המופלא הוותיק מוהר"ר ישעי' כ"ץ נ"י אב"ד דק"ק יאקע יע"א:

לרוב טרדותי היום לא אוכל להאריך נקטה נפשי בקצרה אודת הפרשת חלה בעיסה שמערבין בתוכו ער"ד עפי"ל:

הנה י"ל אין בילה אלא בדבר לח כגון יין ושמן ועי' בתוס' ר"ה י"ג ע"ב ד"ה חוץ וכו' ומדהוצרכו תוס' להכריח דגם במים יש בילה ש"מ דבדם ודבש אין בילה עיי' ר"פ המוציא יין ר"מ במרדכי הלכות חלה משו"ה אין להפריש מיני' ובי' בעיסה שמעורב בו מין הנ"ל מחלה משום אין בילה אלא במה שמפורש היינו יין ושמן ומים ואמנם אנן קיימא לן כהרא"ש הלכות חלה וסמ"ק דלכל דבר לח יש בילה וא"כ קמח בקמח הנבלל בלישה עדיף כיין ושמן ומותר להפריש מיני' ובי' אלא שהתה"ד סי' ק"ץ כ' דהרא"ש נמי לא קאמר אלא קמח בקמח ששניהם דבר לח אבל שאור בקמח בוודאי לא הוה דבר לח דשאור הוא גוש ומגובל אינו מתערב היטיב עם קמח והש"ך העלה דאפ"ה מודה התה"ד אליבא דהרא"ש דהמערב שאור של טבל בעיסה שכבר נפטר מ"מ נעשה כולו טבל דטבל במשהו ומפריש מיני' ובי' ולא נפקא לן מיני' מידי אלא בשאור של גוים בעיסה דאינו נעשה טבל מפני שהוא של גוי ולא שייך משהו ובילה נמי לא שייך בשאור עם קמח ע"כ צריך להפריש ממקום אחר ועיי' חק יעקב סי' ת"ל:

היוצא מזה העושה עיסה משני מיני קמח א' חיוב וא' פטור אפי' אינו חטים מאותו שגוררין זא"ז מ"מ אם יש בה חיוב כשעור חייב בחלה ומפריש מיני' ובי' דקמח בקמח הוי לח בלח ויש בילה וכן הנותן שאור של טבל בעיסה שהופרש עליו כבר מפריש מיני' דנעשה כולו חיוב ע"י השאור אבל שאור של גוי בעיסת חיוב אינו יכול להפריש מיני' ובי' משום דשאור בקמח אין בילה ולפ"ז נ"ל הנך ער"ד עפי"ל שאינן נטחנים ברחים כקמח אלא אחר הבישול נפררים ידוע הוא שאין בלילתם כבלילת שאר קמח בקמח ורחוק הרבה מדמיון יין ושמן ומים וקרוב מאוד לשאור בעיסה ואין תקנה אלא לעשות עיסה קטנה שכולו קמח אפי' כל שהוא ויניחנה סמוך להעיסה הגדולה ויעשה אותו חלה עליו ותל"מ ואחתום בברכה. פ"ב יום ג' ג' כסליו תקע"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה יט

שלום וכ"ט לתלמידי הוותיק הרבני החרוץ המופלג כבוד מו"ה יוסף נ"י אוהעל בפאטאק:

אני פה עוסק ברפואות ואין מזגי שוה בעו"ה והגיעני נעימות ימינו ובעא מינאי מלתא דבעי טעמא ואין אתי שום ספר לעיין בו ומ"מ לא אשיב פניו ריקם ע"ד מי ששכח לספור ספירת עומר בלילה וביום כתב אגרת וכ' ביום פלוני למב"י אי יי"ח בזה באופן שיכול לספור מכאן ואילך בברכה אומר אני אפי' הי' אומר בפיו כך וכך למב"י בזה האופן הי' ספיקא ותלי' אי ספירת עומר בזה"ז דאורייתא מצות צריכת כוונה לצאת ולא יי"ח ואי דרבנן מצות דרבנן לא בעי כוונה ויי"ח ואם כן הספירה מכאן ואילך ספיקא ואין מברכי' ובהכי מתפרש דברי מג"א סי' תפ"ט סק"ח דקאי למ"ד ספירה בזה"ז דאורייתא:

מ"ש ספירה לכל א' כך כתוב בגליון מג"א שלי סי' קפ"ט סק"ב אמ"ש ואפשר כיון דשומע כעונה כאלו ספר הוא בעצמו עכ"ל כתבתי על הגליון ולא דמי ללקיחת לולב דהתם מצוה שנעשית על ידי גופו של אדם כגון הנחת תפילין ונטילת לולב אין אדם יכול להוציא חברו מה שא"כ מצוה שע"י אמירה ודבור בזה הוה השמיעה כעונה בעצמו עמ"ש כפות תמרים סוכה מ"א ע"ב והא דאמרי' שתהא ספירה לכל א' לאו לאפוקי שומע כעונה אלא לאפוקי ספירת ב"ד בעד כל ישראל כמו שהדין בספירת היובל בירושלים וכמ"ש תוספ' מנחות ס"ה ע"ב ד"ה וספרתם וכו' עכ"ל על הגליון:

וענין הרהור כדבור ושומע כעונה שרשו בסוכה ל"ו ע"ב ובתוס' ד"ה שמע וכו' קיצורן של דברים כל דבר של תפלה ושבח והודי' וברכת המזון וכדומה למ"ד הרהור כד"ד סגי מן התורה כשמהרהר כך בלבו יהי שם ה' מבורך שנתן התורה וכדומה דרחמנא לבא בעי מ"מ מצוה מן המובחר כשיש כאן דבור פה והשמעה לאזנו ע"כ יותר טוב כשחברו

מדבר בפיו והוא שומע באוזן עצמו דהוה כעונה ומצוה מן המובחר עוד יותר שידבר הוא בפיו וישמע באזנו ולבבו יבין - ואחר הנחה זו כל שאפשר לו לדבר בפיו אינו יוצא יי"ח בשומע דבור בפה חבירו אא"כ עומד בתפלה שא"א להוציא קדושה בשפתיו אז שומע כעונה כמ"ש תו' הנ"ל והה"נ מי שיכול לשמוע מחברו אינו יוצא בהרהור לבד ולא יצא לכתחילה בהרהור אלא בעל קרי ובשאין אחר יכול לשמוע ממנו ומ"מ עיקור קרא דילפינן שומע כעונה מקרא דיאשי' וחלקי' התם לא שייך לומר מנ"ל שומע כעונה דלמא משום הרהור דהתם לא הוי מידי דמצוה דשבח והודי' דנימא רחמנא לבא בעי אלא ס"ת שמצא קרא לפניו ומעלה עליו הכתוב כאלו קראו בעצמו ויאשי' לא נתכוון לצאת בזה ידי למוד תורה ולא ממנה מאומה אחר ששרף אביו אמון כל ס"ת שב"א:

מה שהקשה מעלתו למאי דאמרי' ר"פ השואל אפי' במידי דאין שלוחו כמותו מ"מ יד עבדו כגופו דמי לענין שאילה בבעלים אם כן סוף פרק שבועת העדות מנ"ל שולח ביד עבדו להשביע מנ"ל דאין חייבי' קרבן שבועה דלמא אם לא יגיד אינו ממעט אלא שלוחו אבל לא עבדו כגופו הנה לפי דבריו בגטין כ"ג דבעי מיני' אי עבד נעשה שליח היינו עבדו של מוסר אבל של עצמו כגופו דמי ולפי דבריו כשם שלענין שאילה הוי יד עבד כיד רבו ה"ה הקמה והפרה הוה פיו של עבד כפי רבו וישתקע הדבר ולא יאמר ובשליח גופו דרבוי רחמנ' דאפי' פיו ומחשבתו כפי ומחשבת המשלח דמי לענין תרומת ושחיטת קדשים היינו כשמוסר לו דבר בידו לעשות כך אבל מילי לחוד לא מימסר לשליח וכיון דיד ופי תרי מילי נינהו ע"כ אנו מפרשים בהרשאת הגט יהי' ידך כידי ופיך כפי אבל היכא דאין שלוחו כמותו ורק מטעם דיד עבד כיד בעה"ב כמעשה קוף שלו וכחצירו שלא מטעם שליחות אז ידו כידו אבל לא פיו כפיו להפר נדר ולא להשביע עדים והדבר ברור לכל מבין:

ומ"ש עוד להקשות אם לו לא יגיד הא הגדה לא הוי בכתב ואיך מהני בא בהרשאה תרי תמיהי קא חזינא בדבריו חדא הגדה דקרא אעד קאי ולא אמשביע ומיעוטא דלו ולא שלוחו קאי אבעלים המשביעים ולא אעדים ומה ענין זה לזה הא חדא. וזאת שנית אי נמי הוה קאי הגדה אהמשביע מ"מ מה ענין זה לבא בהרשאה הרשאה הוא שטר שמקנה לו את שלו ונעשה בעליו ככל שטרות ואחר כך משביע העדים בפיו או במכתבו ואין כאן שום הכרע לענין השבועה אם הי' בכתב או דוקא בדבור ובתשובה א' הארכתי מאוד לברר דין אי הכותב שבועתו או נדרו או כיוצא בזה אי חייב לקיים והוא דעת בעל תשו' חו"י ודלא כנב"י וכך נ"ל [עי' ח"ס חיו"ד סי' רכ"ז] ואין כאן מקום לקבל ארוך בענין זה

ואחתום בברכה הכ"ד א"נ דש"ת. מרחץ פישאן יום א' ט"ו תמוז תקצ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כ

שלמא רבא וחייא תיתי מן שמיא לידידי הרב המאה"ג מעוז ומגדול המופלא עושה פלא כש"ת מהו' צבי אביגדור נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש ואגפיה יע"א:

נועם מכתבו הגיעני עש"ק שבוע העברה ולהיותי טרוד מאוד ולולי אהבה הדוחקת הבשר לא הי' באפשרי ליקח מועד להשיב ע"כ נקטה נפשי בקצרה ותנוח דעתו הרמה עד פ"א אי"ה:

ואידי דחביבא אקדמה במאי דבדק לן בדברי רמב"ן בנימוקי חומש פ' ויקרא בפסוק על כל קרבנך תקריב מלח דפשיטא לי' שהמליחה כשרה בזרים כמו יציקה ובלילה והוא נגד ש"ס ערוך מנחות כ' ע"א דפשיטא לי' לרב יוסף דאין מליחה בזר ואמר וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח אלו דברי מעלתו:

והנה לא ניחא לי' למימר למאי דמסיק שם ואי בעית אימא כיון דכתיבא בי' ברית כמאן דתנא בי' קרא דמיא הדרינן לדברי אביי דלא מלח כהן אלא זר ולא צריכי' לדברי ר' יוסף דזה דוחק ומנ"ל לרמב"ן דהא ר' יוסף אמר בפשיטות כמתמי' וכי תעלה על דעתך שזר קרב על גבי מזבח כאלו אין אפשרות להעלות על הדעת ההיפוך וכן משמע להדי' מדברי התוס' שם י"ח ע"ב ד"ה כאן וכו' דא"כ לא הוה מקשה תוס' מידי דדילמא הש"ס התם אזיל ללישנא בתרא דליתי' לדר' יוסף אע"כ פשיטא להתוס' דבהא לא פליגי לישני כלל וא"כ קושייתו כראי מוצק על הרמב"ן מנ"ל הא שמליחה כשרה בזה נגד פשיטותו של ר' יוסף:

ולחומר הקו' אני אומר דהרי עכ"פ אביי פשיט לי' שהמליחה כשרה בזר ורב יוסף לא הדחיק אותו מפאת עצם העבודה אלא מפאת המקום וכי זר קרב אל המזבח והנה אין זה מפורש בשום מקום שתהי' המליחה בראשה של מזבח דוקא רק התוס' לעיל י"ח ע"א כתבו דמפני שהמליחה היא בתר הנפה והגשה והגשה היא אצל המזבח והנה גם זה אינו מפורש בשום מקום מן התורה שתהי' המליחה דוקא אחר הגשה וא"כ אם מלחה זר קודם הגשה או אפי' אם אירע שאחר הגשה חזרה למטה ומלחה זר כשר וא"כ צ"ע על רב יוסף מה שתמה על אביי וכי זר קרב אל מזבח ומאי קושי' הלא משנתינו מיירי מדיעבד ומיירי מעבר ומלחה וצ"ע לכאורה:

אבל הנלע"ד עפמ"ש תוס' במשנתינו שלא דקדקה בסדר דתנן לא מלח ולא הניף ולפי הסדר ה"ל להקדים תנופה למליחה כמוכח בסוטה ט"ו ע"א והשתא היינו דברי ר' יוסף

דאי ס"ד משנתינו לא מלח כהן אלא זר א"כ ה"ל לדקדק לא הניף ולא מלח דהוה קאי לא מלח על לא הניף דאותה מנחה בעצמה שלא הונפה כלל אותה מנחה אירע בה ג"כ שלא מלחה כהן אלא זר אע"ג דזה לא שכיח שהרי אין זר קרב לגבי מזבח מ"מ מאי שיטה דמליחה אצל מזבח רק משום שהיא אחר תנופה והכא הא לא הונפה כלל ושפיר מלחה זר אבל השתא דהקדים לא מלח משמע דמיירי במנחה שהונפה ואם כן הרי היא כבר עומדת בראשו של מזבח ומה ענין זר אצל מזבח וע"כ לא מלח כלל ואע"ג דמ"מ משכחת שעבר זר ועלה למזבח מ"מ אכפל תנא לאשמועי' מלתא דחיסור' וה"מ למתני בהתירא במנחה שלא הונפה כלל ולהקדים לא הונפה ללא מלח אע"כ בכיוון גדול תנא הכי לומר דמיירי לא מלח כלל ולאפוקי מדר"י ור"ש והנה דברי ר' יוסף מוכרחי' ומ"מ דברי רמב"ן נכוני' דעכ"פ מלחה זר כשרה. פ"ב יום ו' עש"ק כ"א מרחשון תקס"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כא

מה שנתקשה בדברי רש"י דבכורות מ' ע"א דשבר רגל שאינו ניכר שלא בשעת מלאכה היינו שהוא צולע בשעת הילוך שהוא מלאכה דידי' והוקשה למעלתו דצולע היינו פיסח האמור בתורה בפ' מומין ומה הוסיף אילא ביבנה וכן הקש' אהרמב"ם דמנה שתיהם פיסח ושבר רגל הניכר בשעת הילוך וכ' מעלתו שהטור לא מנה פיסח כלל רק שבר רגל:

בתשובת דבר זה אומר כי אין דבר מקובל בידי בזה כלל אך מהנרא' אם נאמר שפוסח וצולע א' הוא בלשון הקודש אם כן יראה שהדבר מבואר מעצמו דבקרא ה"ל למימר פוסח בחולם ויהי' אז על משקל צולע על ירכו או לאידך גירא דרש"י הו"ל למכתב צלוע במלאפו"ם על משקל שרוע וקלוט ויהי' שם התואר כמו פיסח בחירק אבל הענין מובן דהתורה מיירי ממי שניכר אפי' שלא בשעת הילוך על כן יתואר האיש בתואר פיסח משא"כ כשאינו ניכר אלא בשעת מלאכה והילוך הרי אינינו יתואר אלא במה שעושה פעולת הפסיחה והצליעה כשעושה מלאכתו שהוא ההילוך ע"כ יאמר עליו שם הפועל פוסח או צולע בחולם שהיא פועל הצליעה בהילוכו וע"כ הוצרכנו להוספת אילא ביבנה והטור דכ' שבר רגל הניכר לא הוצרך תו להזכיר פיסח שבתורה דק"ו הוא ורמב"ם שנכנס למנין מנה הכל כדרכו ובאמת צריך קצת טעם מנ"ל לאילא ביבנה להוסיף פוסח על פיסח דקרא:

אמנם כן ראיתי בתרגום שתרגם פיסח חגירא וצולע מתרגם איטלע ומהנראה מפרש"י ביבמות ל"ט ע"ב אטלע לה רגלא דימינא הצדד לה רגל ימין משמע צידוד בעלמא משא"כ פיסח שהוא דולג ומקפץ ואינו יכול לעמוד על רגלו כלל ולזה נוטים דברי הגאון מהר"ז

עמריך בספרו הקטן סוף סי' ב' ודברי נוב"י בחלק א"ע סס"י צ"ד תמוהי' בזה וזכינו לדין דפיסח וצולע תרי מילי נינהו ואולי היינו מ"ש לעיל דמשום שאינו אלא נוטה על צדו בעלמא משום כן אינו ניכר אלא בשעת הילוך וע"כ לא יתואר אלא בפועל צולע ולא צלוע משא"כ פוסח הדולג הרי הוא ניכר אפי' בעמדו על עמדו ע"כ יכון לקרותו פיסח בחירק ואין להשיב ממשחז"ל פ"ק דע"ז עוד אחרת הי' ברומי א' לשבעים שנה מביאי' שלם על חיגר וחיגר נגד יעקב והרי יעקב צולע הי' והם מביאי' חיגר ויותר מזה קשה בקרא כי אם הסירך העיורי' והפסחי' ואמרו שהוא נגד יצחק ויעקב הרי שקרא ליעקב פיסח לזה אומר אין מביאי' ראי' מן השוטים שעושי' דמיון בעלמא ופיסח וחיגר יותר ניכר ונראה לעינים מן הצולע ע"כ עושי' דוגמת דפיסח וחיגר ולעולם האמת לפי ענ"ד כמו שכתבתי למעלה:

דברי פי' רש"י דנחמי' בפסוק בכורי כל אשר בארצך לא ידעתי לפרש כ"א אעיטור בכורי' וכר"ש ועתי"ט משנה י' פ"ג דבכורי' ד"ה ועטור ותל"מ. ולהיותי טרוד מאוד ע"כ אקצר ואומ' שלום. פ"ב יום ה' כ"ו תמוז תקע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כב

שלום וכ"ט לי"ע וי"נ הרבני המופלג ומופלא בתורה ויראת ה' כבוד מו"ה מאיר נ"י:

תמול הגיעני נעימות ימינו אודות הצוקר של פסח עיניו לנוכח יביטו בתשו' נוב"י א' סי' גן וח"ב סי' ע"ב שם יביט כי הפודער צוקר אין לאסור במקום שנהגו היתר אע"פ שתחילת עשייתו במדינות שאין יהודי' מצויי' שם אבל טוב ממנו ההוט צוקר אשר נתבשל וכן חשש חימוץ נתבטל בבישול ההוא אך כל זה בנתבשל ונעשה כובעות כובעות ע"י ישראל המשגיח ומכשירו לשם י"ט של פסח אזי אין בו חשש אלא משום מה שהי' תחלת עשייתו באיי הים הרחוקי' ואותו נתבטל בבישול של עכשיו אבל חלילה לקנות אותם הכובעו' שלא נתבשלו לשום פסח דנולדו בהם כמה חששות בבישול של מדינתינו חס לנו מזה ומכיוצא בזה ע"כ לוקחי' במדינתינו מאותן שנעשו בה"ב ובפראג ע"י כתב וחותם הכשר מגאונים דשם המשגיחי' על האומנים עושי המלאכה ואם באותן שבאו בספינה מענגלאטירה למדינתכם ג"כ חותם והכשר מב"ד דשם יאכלו ענוים וישבעו ואם לאו ואפ"ה אוכלי' אותו בערי איטליא אין לי עסק עמהם אבל מעלתו יהי' זהיר מליתן ח"ו הכשר על אלו לסוחרי אונגרין חלילה לו מעון:

והנה הרא"ש בתשובה כ' על שם רבינו יונה היתר על דבש משום שדרכו להפך את כל הבא אליו להעשות דבש וראי' ממור דרור ורא"ש פליג עליו ומבוארים דבריו בפסקיו פ' כיצד מברכי' וטוש"ע ומ"א סי' רי"ו סק"ג והגאון חק יעקב יצא לישע רבינו יונה דמה

שהקשה מ"א מדם נעכר ונעשה חלב התם לא נשתנה לדבר המותר כי לפי הס"ד כל חלב אסור משא"כ בשר או קמח שנשתנה לדבש הרי דבש בעלמא מותר הוא והרי נשתנה לדבר המותר ובתר השתא אזלינן אלו דבריו ודברי אלקים חיים המה ובס' מקור חיים כ' שעכ"פ ק' ראשונה דמג"א קשי' מאפרוח ביצת טריפה מה צריך לומר משום דלכי מסרח וכו' תיפוק לי' שנשתנה לדבר המותר לאפרוח אע"כ ליתי' לסברת חק יעקב ואני אומ' דליתי' לדבריו דאדרבה ביצה גופי' הי' להיות מותר דהרי תרנגולת נשתנה לדבר היתר לביצה אלא שגז"ה ציר טריפה אסורה חלבה וביצתה כמוה ויעיי' בחולין ס"ד ובתוס' שם והשתא שנתהפך הביצה ונעשה בשר כשהי' מתחילה פשיטא שאסור וכי אפרוח דבר המותר הוא ממין המותר הוא אבל עכ"פ מבשר טריפה אתי ואפשר שגם הוא יהי' טריפה כמו אמו ואין זה כמו בשר שנעשה דבש ודברי חק יעקב נכונים בסברא וטעם גם מ"ש מג"א שם גבי דבש מאי איכא למימר פי' דלא שייך מיסרח נעלמה ממנו דברי הר"ן פ' אין מעמידין דפוס זולצבאך דף שמ"ו ריש ע"ב וכבר עמד בזה בס' שכה"ג יע"ש:

מ"מ כל זה אינינו אלא בדבש תמרים או דבורי' שהוא לח ונמס ומהפך בטבעו כל המתערב בתוכו אבל בצוקר זה שאנו בו שהוא כמלח ובס' הלק"ט מסתפק אם יוצאי' בו במליחת קרבנות יע"ש לא אאמין שיתהפך המתערב בו להעשות דבש וצוקר כי ע"י בישול אינו מהפך אלא בטבע ועצמותו וזה לא שייך הכא ע"כ הכובעו' הנעשי' במדינתינו בלי שמירה מחמץ חלילה להתירם:

ומה שהקשה מעלתו אש"ס דבכורו' דמייתי מעשרה חריצי חלב דאיכא למידחי לסחורה ומ"ט לא מייתי מקרא שמואל ב' י"ז חמאה ושפות בקר לאכול דברי חכמה הם גם כי יש לדחות דהרי המביאי' הי' נכרי' שוכי בן נחש וברזילי הגלעדי ואפשר גם הי' במחנה דוד משרתי' נכרים והם אכלוהו מיהו שינוי' דחיקא לא משנינן וי"ל ברווחא דצריך להבין אהש"ס דבכורות גופי' דמייתי ממלחמ' והלא אפי' כתלי דחזירי אישתרי כמ"ש רמב"ם רפ"ח ממלכים וצ"ל כתי' ש"ס חולין י"ז ע"א שליל דידהו לא אישתרי והכא מישי שולח לשר האלף ואסור לו ושפיר פריך ש"ס וא"כ לא הומ"ל מעובדא דדהע"ה דהי' שלל דכותי' דהרי מברזילי ושוכי הובא להם והם הי' עיף ורעב במלחמה והותר להם ולק"מ. האמנם רמב"ן ס"ל דלא הותר כתלי דחזירי אלא במלחמת ז' עממי' כמבואר בדבריו פ' מטות בפסוק וכל אשר לא יבוא באש יע"ש סוף דבריו ולדידי' י"ל כמ"ש מתחילה. פ"ב יום ב' ד' אדר שני תקפ"ו לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה כג

שלום וכל טוב לידידי הרב המופלג המפואר כבוד מ"ה יודא נ"י בראנדיבורג:

על נידן דברת רופאי מומחי' האומרי' היוצא מפתח ביתו אליבא ריקנא ביום התענית דמו בנפשו בעידן ריתחא מגפת קאלרא ר"ל ומסתפק מה יהי' ביום צומא רבה ה' יסיר חרונו וירפא כל חולי עמו ישראל מהרה:

בתשו' דבר שמואל סי' ק"ז התיר בפשיטות לאשה בריאה מניקת אך בנה הי' מסוכן לחלב אמו ואם תתענה תחלש ולא יהי' לה להניק ויסתכן הולד התיר לה שלא להתענות אע"פי שהיא עצמה בבריאותה כדי להציל מספק פ"נ של הולד ולא הבי' ראי' והוא פשוט דהרי אדם בריא אולם מחלל שבת עבור ספק חולי אעפ"י שהוא בריא ה"נ יאכל הבריא ביה"כ להציל הולד מספק פ"נ מכש"כ שמותר לבריא לאכול מספק סכנת עצמו אעפ"י שהוא כעת בריא אולם רק שהאויר מעופש ויש לחוש פן תדבקהו הרעה ח"ו:

אמנם לפי לשון השאלה שהרופאים הזהירו מצאת פתח ביתו בתענית משמע כשהם סגורין בביתם אין התענית מזיק להם א"כ יתענו ויהיה סגורים ויתפללו ביחידות ולא יקראו בתורה כי אין זה כדאי לדחות אי' כרת דאורי' אך אם המומחים מסכימים שהתענית עצמו מזיק וכמ"ש מג"א סי' תקע"ו סק"ב אז ישערו הרופאים כמה שיעור לגימה שצריך האדם שיתחזק גופו וינצל מס' סכנה ואותו שיעור קאפע או טע או מרק ישתה פחות פחות מכשיעור מלא לוגמיו וישהה בין שתי' לשתי' כדי אכילת פרס שהוא לכל היותר ט' מינוטין ולכה"פ ב' מינוט' כאשר ביארנו בבירור במקום אחר [עי"ל סי' ט"ז] וישתה רק הנאת מעיו ולא הנאת גרונו היינו קאפע וטע בלי צוקר וחלב ומרק בלי מתובל ואם הי' אפשר שלא כדרך אכילתן הי' טפי עדיף וה' הרופא חנם הרופא נאמן יסיר מכם ומכל חולי ישראל כל מיני מחלה ויכתבו ויחתמו לאלתר לחיים טובים ארוכים ומתוקני' הכ"ד א"נ. פ"ב נגהי ליום ב' ט"ז אלול תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כד

שלום וכ"ט לידידי תלמידי הותיק מלא עתיק חרוץ ושנון המופלג הרבני מו"ה יהושע פאלק נ"י:

נועם יקרת מכתבו הגיעני ושאלתו שאלת חכם שכמותו אודת היהודי' שבסביבות גלילות ההמה שיש להם בית מטבחיים ולפעמי' בשעת הדחק לבשר ואין השוחט בנמצא והערלים מבקשים תפקידם אומרים לנכרי לנחור בהמות שלהם והפועל ההוא עוסק במכירת בשר ההוא וידוע כי זה אסור מטעם עושה סחורה בנבילות וטריפות אי בעית אימא מן התורה ואב"א מדרבנן בין כך ובין כך מידי איסורא לא נפקא והיות עיניו ראו כי הוא דוחק גדול וממש א"א זולת זה הציע מעלת התלמיד שי' ההתירים הנראים

לו א' מטעם שאינו רק אמירה לנכרי והשני שהפועל נוטל שכרו מבני מעיים ועביד אדעתי' דנפשי' כמבואר היתר זה בש"ע א"ע סי' ה' לענין סירוס שמותר ליתן לגוי בהמה למחצית שכר אעפ"י שבודאי יסרסם דאדעתי' דנפשי' עביד וה"נ דכוותי' אלו דבריו והאריך בדברים הראוים לו:

ואומר אם אמנם אין דעתי להתיר כ"א בתנאי שאכתוב בסוף דברי אי"ה מ"מ לא אמנע מלהשתעשע בדבריו ויגדיל תורה ויאדיר והנה מה שסיים דגוי אדעתי' דנפשי' עביד כיון שנהנה בבני מעיים ומייתי ראיה מסירוס דמותר ליתן לגוי למחצית שכר לא דמי אהדדי כי עוכלא לדנא דהתם אינו נותן הבהמה דוקא לסרסה למחצית שכר הסירוס אלא לכל מה שישכיר וירוויח הגוי בבהמה בהתירא יהיה למחצית ואם אח"כ הגוי מסרסו להרבות שכרו מה לו לישראל בכך אבל הכא אפי' יהי' למחצית שכר אבל עכ"פ כל שכרם אינו אלא להרויח באיסורא בנבילות וע"ז עשו שותפות וזה השותפות אסור והוא מובן לכל מבין ויודע:

איברא מ"ש דה"ל אמירה לנכרי אי הוה נוגע בדין אמירה לנכרי הי' מקום להקל דאבעי' לן בפ' הפועלים צ' ע"א אי אמירה לנכרי בשארי אסורי' גזרו בי' רבנן או לא ולהראב"ד דמייתי הרא"ש שם לא איפשטא אבעי' ולקולא וכן פסק הרמב"ם פ"א מכלאי' ואמנם דעת הסמ"ג דלא איפשטא ולחומרא וכן דעת השגות שם בפ"א מכלאים ודעת הרא"ש שם דהאיבעי' איפשטא להדי' לחומרא מכל הני עובדא דמייתי תמן וכן נראה דעת הרמב"ם פי"ג משכירות הלכה ג' ועלח"מ סוף הל' שלוחים ושותפי' וכן דעתו לענין סירוס פי"ו מאיסורי ביאה ע"ש והנה לדעת הראב"ד שברא"ש דלא איפשטא ולקולא דאמירה לנכרי אי' דרבנן ולקולא א"כ הרי מותר ולסמ"ג והראב"ד בהשגות דלא איפשטא ולחומרא וע"כ היינו טעמא דאזלינן בספיקו לחומרא משום דהסמ"ג ס"ל דאמירה לנכרי בשבת דאורייתא מלא יֵעָשֶׂה מלאכה וכמ"ש בית יוסף ועיי' רמב"ן פ' בא וא"כ באי' סחורה בנבילות דלכמה גדולי פוסקים ליכא הכא אלא איסורא דרבנן א"כ אמירה לנכרי דלא איפשטא אזלי בדרבנן לקולא ולהרא"ש נמי דס"ל איפשטא איבעי' לחומרא מ"מ יש לצדד ולומר להפוסקים אי' סחורה בנבילות הוא מדרבנן ה"ל אמירה לנכרי שבות דשבות ולר"ג ס"ל אפי' בשבת מותר ולהחולקי' נמי בשבת דאיסור סקילה אפשר יודו לאיסור לאו ולכל הפחות במקום דחק והפ"מ דבכי האי גוונא אפי' בשבת מתירי' ועיי' בזה בתוס' גיטין ח' ע"ב ובבא קמא פ' ע"ב:

ועוד נ"ל ביישוב סתירת הרמב"ם שפסק בפי"ג משכירות להחמיר לענין חסום פרתי ופ"א מכלאים פסק להקל אמירה לנכרי דס"ל מדאבעי' לי' להש"ס הכא ואלו התם במס'

שבת קל"ט ע"א רב משרשי' יהיב פרוטה לתינוק נכרי וזרע לי' כלאי' ולא הזכיר הש"ס שם שום שקלי וטרי' מאמירה לנכרי בשארי איסורי' ועי' ר"ן שם אע"כ מוכח דפשיטא להש"ס מדלא הוזכר איסור אמירה בשום מקום אלא בשבת ש"מ בשארי אסורי' לא גזרו רבנן ומכ"ש להסמ"ג דמן התורה אסור א"כ כיון שלא הוזכר בתורה אלא באיסורי שבת א"כ פשיטא דמחמירתא לקילתא לא ילפי' א"כ היינו באיסורי' הדומי' לשבת וי"ט שאין המעשה נתעב בעצמו משא"כ בחסימת פי פרה שהטעם משום צער ב"ח וכן סירוס א"כ אם יאמר לגוי לחסום או לסרסו הרי הבע"ח מצטער עכ"פ ולא גרע מפריקה דקרי לי' הש"ס צער בע"ח אע"ג דלא עביד מידי רק רובץ תחת משאו והוא אינו מסייעו לפרוק מכ"ש שיאמר לגוי לחסום או לסרס ונהי דאי לאו דגלי קרא לאסור ה"א דהאי צער בע"ח שרי כל שהוא לטובת ותועלת האדם מ"מ השתא דאסרי' רחמנא מה לי ע"י נכרי או ע"י ישראל וא"כ נהי דמדאוריי' אפשר דשרי ולא לקי ע"י גוי משום דלא דרשי' טעמא דקרא ולא דמי להרביץ ארי מבחוץ דאסור דה"ל כחוסם בידיו משא"כ מוסר הבהמה ביד נכרי בר דעת ומסיתו לחסום הבהמה ונכרי אדעתי' דנפשי' עביד לא מיקרי כחוסם בידיו ולא אסר מן התורה מ"מ ראוי לאסור מדרבנן ק"ו מאמירה לנכרי בשבת וגלי רבנן בשבת שאין המלאכה בעצמה נתעב ומכ"ש בחסימה וסירוס או דלמא באיסור סקילה אפי' היכא שאין המלאכה נתעב אסור ובאיסור לאו אפילו המלאכה נתעב מותר ואיפשטא לחומרא מהני עובדא וכל זה בחסימה וסירוס אבל בכלאים שאין בו משום צער בע"ח לא מבעי' ופשיטא דשרי מעובדא דרב משרשי' שבת קל"ט וא"ש פסק הרמב"ם ואפשר גם הראב"ד אינו משיג עליו אלא משום דס"ל כלאי' דומה להני דהמעשה נתעב וכדמשמע בפ' כל הבשר דאי לאו דשרי רחמנא כלאים באכילה היה אסור משום לא תאכל כל תועבה וע"ש בתוס' ויש להסביר עפ"י הטעם שכ' הרמב"ן בתורה משום עירוב הכוחות ואין להאריך ואפשר בשארי לאווין מודה ראב"ד להתיר וא"כ בנידון דידן אפי' אי איסור סחורה מן התורה מ"מ האמירה לנכרי מותר אפי' מדרבנן כי הסחורה איננה דבר נתעב בעצמותה רק הישראל לא יעשנה:

והיה אפשר ליישב בזה סתירת הראב"ד שהקשה מעלתו דבהשגות פ"א דכלאי' פסק להחמיר באמירה לנכרי בחייבי לאווין והרא"ש פ' הפועלי' מייתי משמו להקל אלא שאין צורך דדבר פשוט מכמה טעמי' דכמה פעמי' קרה ט"ס ברא"ש:

וצריך להיות ראב"י במקום ראב"ד ועוד תרי ראב"ד הוי רב ותלמיד שניהם היו נקראי' ראב"ד ועי' בשיטה מקובצת ב"מ סוגי' אמר לשנים וכו' וכמדומה שהרב חיבר בעל הנפש אשר הרז"ה השיג עליו והתלמיד הוא שהשיג על הרז"ה שברי"ף בספר תמים

דעים ואותו שבספר הזכות שהשיג על הרי"ף והרמב"ן כ' עליו ע"כ דברי הרב מכאן ואילך דברי התלמיד הוא הזקן שחיבר בעל הנפש והיינו נמי שעשה השגות על רמב"ם וכמדומה לי שהוא שחיבר ספר הקבלה להראב"ד ופירוש ספר יצירה וכותבי זכרונות נבוכו קצת בזה עי' סדר הדורות וצמח דוד:

נחזור להנ"ל דהכא שאין המעשה נתעב אפשר דלכ"ע שרי אמירה ואף די"ל לפמ"ש החינוך בסי' תנ"א בטעם שחיטה מן הצוואר דוקא ובסכין שאינו פגום משום דלא נצער הבע"ח יותר מדאי שצריך לנו וא"כ ה"נ מעשה הנחירה נתעב י"ל לו יהבינא לי' טעמי' בשחיטה כנ"ל ומ"מ הלא אין אנו אומרים לגוי שינחור והרי הוא יכול לשחוט מן הצוואר בסכין יפה ואף ששחיטתו נבילה מ"מ צער בע"ח ליכא ואם הוא אינו עושה כן אח"כ אדעתי' דנפשי' עביד ולא איכפת לן כמו בסירוס כשיש לו חלק בגווי' וכנ"ל ועוד טעם זה דהחינוך קשה לאומרו דא"כ דגים וחגבים מאי איכא למימר ולמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה מאי איכא למימר אע"כ אין לבנות הלכה על דברים כאלו:

ועיי' בתשו' חו"י סי' נ"ג שם מסופק אי שרי בשבת אמירה לאמירה דהיינו שיאמר לנכרי זה שיצוה לנכרי אחר לעשות המלאכה ועמ"ש שם ממ"ש בש"ע א"ע סי' ה' דמותר למכור בהמה לגוי אם אינו מסרסו בעצמו אלא מצווה לאחר לסרס ע"ש ודבריו תמוהי' מה ענין שמטה אצל הר סיני התם מיירי שמוכר הבהמה מכירה גמורה וגם אינו אומר לגוי מסירוס שום דבר רק למ"ד גוי מצווה על הסירוס עובר הישראל על לפני עור וכו' לזה ניחא אם הגוי יצווה לאחר לסרס כיון דאין שלוחו כמותו דאין שליחות לגוי אפי' גוי לגוי לא נעשה שליח א"כ מה שגוי האחר מסרס אין כאן גבי ישראל לפני עור אלא לפני דלפני ולא מפקדינן מזה מיירי הש"ע ומה ענין זה לאמירה לנכרי במה ששייך לישראל וכן משמע שם הסכמתו דחו"י לאסור אפי' ע"י כמה נכרים:

מ"מ לנידון דידן אלו הייתי מסכים להתיר סחורה ע"י אמירה לנכרי הייתי אומר לעשות ע"י ב' גוים וה"ל אמירה דאמירה דלכל הפחות ה"ל כשבות דשבות ואי אי' סחורה דרבנן ה"ל ג' שבותים וקליש לי' אסורא:

ועוד היינו מרוויחי' מה שהקשה הגאון מו"ה העשיל זצ"ל בתשו' פני יהושע לחלק י"ד סי' ב' לשיטת רש"י פ' איזהו נשך דלהילכתא קיי"ל כמ"ד יש שליחות לנכרי לחומרא א"כ ל"ל טעמא דאמירה לנכרי כלל תיפוק לי' משום שלוחו כמותו ואי משום אין שליח לדבר עבירה הא איכא למ"ד אי אין שליח בר חיובא יש שליח לדבר עבירה וכן פסק רמ"א בח"מ סי' קפ"ב וראיתי להגאון בית מאיר בא"ע סי' ה' דשפיר חזי ומצא ברש"י ר"פ מי שהחשיך בנותן כיסו לנכרי שכ' דה"ל כשלוחו ממש וס"ל להגאון הנ"ל דטעמי'

דרש"י באמת משום שליחות ולפע"ד לא כיון יפה דוודאי באמירה דשבת לא שייך דין שליחות כלל כמ"ש בית מאיר בעצמו דבשבת עיקר קפידא שינוח הישראל ולא שייך שלוחו כמותו כלל ולא נצרכה אלא לענין שארי אסורי' אבל לענין שבת לא שייך שלוחו כמותו ומ"ש רש"י דנעשה כשלוחו אין הכוונה שנעשה שלוחו כמותו לענין הדין אלא משום דאמירה לנכרי לא יצדק אלא באומר לו כן בשבת אבל בנותנו לו סמוך לחשיכה או אפי' אח"כ ואין אומר ואין דברים ה"א דלא ליתסר משום אמירה שהרי אין כאן אמירה של חול בשבת כלל לכן כ' דנעשה כשלוחו והרי אנו רואי' שלצורך ישראל וטובתו נושא הכיס ואסור מדרבנן ככל גוי העושה מלאכה בשביל ישראל אבל לא לומר שיהי' שלוחו כמותו ממש ועי' ר"ן ספ"ק דע"ז גבי מרחצו לנכרי:

מ"מ קו' הנ"ל קושי' בשארי אסורי' תיפוק לי' משום שליחות ובתשו' אחרת כתבתי דמ"מ נפקא מיני' ע"י גוי קטן דאין שליחות לקטן גוי אפי' להחמיר ומשום אמירה לנכרי אסור ולפ"ז בשבת קל"ט דרב משרשי' דיהיב לתינוק גוי לזרע לו כלאים פריך וליתב לגוי גדול הו"מ לשנוי משום שליחות אלא משום דאיכא מ"ד אין שליחות לגוי אפילו להחמיר ואיכא נמי מ"ד אין שליח לדבר עבירה אפי' אינו בר חיוב משו"ה עדיפא מיני' משני:

וכעת נ"ל עוד נ"מ באומר אמרו דלדעת הרבה פוסקים לא נעשה שלוחו כמותו ועיי' היטב בגיטין פ' התקבל בסופו פלוגתת רמב"ן ורא"ה הובא בר"ן שם נמצא אי הוא אומר לנכרי לאמור לנכרי אחר לחסום פי פרה אי מטעם שליחות לית לן בה ואי מטעם אמירה לנכרי אסור אפי' אמירה דאמירה:

וא"כ אי ננית בנידון שלפנינו להקל באמירה לנכרי שבות א"כ טוב לעשות ע"י ב' נכרים להרוויח דין שליחות עכ"פ ומה טוב שיהי' הראשון תינוק נכרי שיאמר הקטן לנכרי גדול לנחור ולסחור בנבילות וקליש לי' אסורא:

אך לע"ד מה יושיענו כל זה, לפי ע"ד בסחורה דנבילות וטריפות דאסרי' רחמנא שלא יהי' הישראל עוסק בהם או חכמי' אסרוהו א"כ מה לי מכירה או מתנה או עשיית שליחות או שותפות הכל הוא עשיית סחורה והאמירה לנכרי גופי' סחורה ועסק הוא ואסור וזה פשוט וברור לע"ד בלי ספק ואין כאן מקום לאמירה לנכרי כלל:

אבל מה שנ"ל היתר גמור וכן הוריתי כבר זה לי ט"ו שנים נשאלה שאלה זו לפנינו ואמרנו ועינינו למכור הבהמה או הבהמות להנכרי מכירה גמורה כהילכתא בכסף ומשיכה או קניית מקום והגוי מה שירצה יעשה אע"ג דממילא מובן שהגוי ינחור וימכרנו לנכרים הצריכים בשר מה בכך בשלו הוא עושה ואע"ג דרש"י ס"ל דהאבעי' היא באומר חסום פרתי ודוש בה דישה שלך מ"מ הכא לא אמר לו כלום ועוד התם

הפרה של ישראל משא"כ הכא שהכל של גוי והישראל ימכור לו ביוקר באופן שלא ישאר להגוי ריוח כ"א הבני מעיים כדרכו בכל פעם וזה נ"ל יותר נכון מכל מה שנאמר בזה ואין להאריך יותר [ועיין ח"ס יו"ד סי' ק"ח וחלק חו"מ סי' קפ"ה] ואסיים בברכה. פ"ב יום א' ט' שבט תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כה

שלום לך אהו' תלמידי הוותיק הרב המופלא ומופלג מו"ה ליפמאן נ"י אב"ד דק"ק קאלאדי יע"א:

מכתבך הנעים הגיעני ועתה באתי במ"ש מה שנוהגי' שמה ליקח ענף עץ תפוח ומרכיבי' עליו ע"י גוי תפוח אחר טוב וקרוב שהענף הוא מתפוח יער ויש בזה שלשה חששות א' משום אמירה לנכרי שבות. ב' משום לפני עיור שהגוי עצמו מצווה על ההרכבה. ג' דאסור לישראל לקיימו משום כלאים כמבואר בטור ש"ע י"ד סי' רצ"ה ואמרת משום אמירה לנכרי נראה לך להתיר כיון דהאבעי' לא איפשטי' בפרק הפועלי' אי אמרי' בשארי איסורי' שבות א"כ ה"ל ס"ס שמא אינו מתפוח יער וה"ל מין ומינו ושמא האבעי' לקולא אך עיקר משום לפ"ע ומשום מקיים כלאים אלו דבריך:

ואני אומר אם משום אמירה לנכרי ליכא משום ס"ס יש לדון לזכות גם מה שנהגו ולא חששו ללפני עור דאולי מי שהורה להם כן פסק כהרמב"ם דספיקא דאוריי' מה"ת לקולא ומדרבנן לחומרא והיינו בישראל אבל בנכרי שרי לגמרי דלא עבדי תקנתא לנכרי ואין לפקפק ולומר בשלמא בישראל הוה לקולא דילפינן מס' ממזר יבא בקהל משא"כ בב"נ דלא גלי רחמנא שמא ספיקא לחומרא אדרבא דוק לאידך גיסא בישראל הוא דבעי למילף מממזר דאל"ה הוה ילפי' מאשם תלוי להחמיר והשתא דכתי' ממזר נחתינן לחלק בין אתחזק ללא אתחזק איסורא יעיי' זה הטיב בר"ן דקידושין בסוגי' דחדש בסופו:

ולמאן דאית לי' מי איכא מידי בלאה"נ אי שרי ספיקא לישראל מה"ת ה"ה לב"נ ואי' דרבנן לא שייך גבי' וא"כ ליכא לפני עור כן הי' אפשר ליישב המנהג וכ"ז לפי סברתו דיש כאן ספק אבל לפי מה שהשרישו הפוסקים והסכימו האחרונים דבחסרון ידיעה לא שייך ס"ס וא"כ אין כאן ספק לפני עור ולא ס"ס להתיר אמירה לנכרי כי הבקי יבחין בלי ספק אם הוא ענף עץ תפוח יער או תפוח מדיניי:

וממילא איתא לתרוויי' משום לפני עור ומשום אמירה לנכרי ונ"מ בשדה של נכרי דליכא משום לפני עור שהרי בלא דבריו של ישראל נמי יכול לעשות מ"מ איכא משום אמירה לנכרי לדעת רש"י דפ' הפועלים גבי חסום פרתי והנה התוס' שם תמה על רש"י דפשיטא דמותר לומר לנכרי בשל לך נבלתך ואכול וכן עשה מלאכתך בשבת הנה ראיתי

שני נביאים מתנבאי' בסגנון א' הגאון בעצי ארזים והגאון ישועו' יעקב דלשיטת רש"י בפ' הריבית דיש שליחות לנכרי לחומרא מתוס' שם ד"ה כגון א"כ בלא גזירה דאמירה לנכרי אסור משו' שליחות. והו"ל כאלו הישראל בעצמו עושה ובשלמא לענין שבת י"ל דעיקר קפידא שינוח הישראל והרי הוא נח ושובת לא שייך שלוחו כמותו אבל בשארי איסורי' נימא כאלו הישראל בעצמו עשה חוסם ודש בה או מסרס אע"כ הוכיח רש"י דהאבעי' בדישתו של נכרי אלו דבריהם והמה תמוהי' דא"כ מאי פריך הש"ס מסירוס דאמר אבוה דשמואל ערמה איתעבד בהו וכו' דלמא התם שאני בשל ישראל ומשום הערמה דשליחות ולחומרא אבל בשל נכרי ליכא משום אמירה והנלע"ד ביישוב דברי רש"י דס"ל דודאי לעשות בשל ישראל פשיטא דאיכא משו' אמירה שבות כדאשכחן בשביעי' ובחה"מ בפ' מי שהפך דמייתי תוס' מיהו התם א"ל דמיירי שאין הנכרי נהנה ממנו כלל ועושה רק לטובת ישראל ולא אדעתי' דנפשי' אמנם אי א"ל עשה בשלך קא מיבעי' לי' ובודאי אי אין לישראל שום הנאה בו אין ספק דשרי כמו בשל נבלתך ולא עוד אלא דשרי לומר עשה מלאכתך אפי' בשבת ולאחר שבת אקנה ממך כמ"ש תוס' לענין שביעית אך בכה"ג בחסום פרתי ודוש בה דישה שלך דהגוי עושה להרוויח אכילת הפרה וישראל מרוויח שכר מה שהנכרי משלם קצת יותר הואיל ואינה אוכלת כמ"ש גם מהרש"א ומיהו לענין שבת מצינו כמה פעמי' דאסור אפילו בכה"ג דהוי הנאת שניהם בכבש נכרי וספינה ואגרת ומרחץ המרחצת בשבת ע"ז קאמר הש"ס דלמא משום חומרא בשבת מחמרי' אפי' בכה"ג אבל באיסורי לאו לא ולפ"ז תו לק"מ ממה דפשוט מסריס די"ל דרש"י מפרש כפי' השאלתות דמייתי תוס' דהי' כיס מלא מעות ועשו לטובת עצמם וקו' דשליחות נכרי י"ל נ"מ בגוי קטן דאין שליחות לקטן ופשוט מסירוס דמסתמא אפי' בקטנים מיירי ובענין שליח לדבר עבירה בנכר עמ"ש תוס' שבועות ג' ע"א סוף ד"ה ועל וכו':

ולפי זה היכי דישראל נהנה פשוט לאיסור מהא דחה"מ והיכי דשניהם נהני' וגוי עביד אדעתי' דנפשי' אבעי' ולא איפשטא ורוב הפוסקי' אזלא לחומרא ולמ"ד יש שליחות לנכרי לחומרא כ"ז מיירי בנכרי קטן אבל בגדול אין כאן ספק איסור בודאי השתא אפשר דהרמב"ם דפסק בכל דוכתא דאמירה לנכרי שבות היינו בעביד אדעתי' דישראל לחוד ובכלאי זרעים דפסק לקולא מיירי בעביד לטובת שניהם פסיק האיבעי' לקולא זה קרוב לדברי הר"י קורקיס ודברי ט"ז תמוהי' שלא ידע מאי קמ"ל הרמב"ם והרי קמן דטובא קמ"ל:

ואי עבר והרכיב ע"י גוי אי שרי לקיימו הנה בטוש"ע אוסר ומי יבוא אחריהם אבל לא מצאתי כן מפורש בש"ס או ברמב"ם ורא"ש ולכאו' הי' נראה לומר דהרכבת האילן מותר לקיימו דמהקישא אתי' מכלאי בהמה ובהמה מותר לקיים אפי' בשעה שרואו' מין ואינו מינו רובעי' זא"ז אינו צורך להפרידם ואינו אסור אלא להכניס כמכחול בשפופרת בידים וזה ברור וא"ל דלענין זה נילף לחומרא הרכבה מזריעה דאסור לקיימו דא"כ כלאי בהמה גופי' נילף מהך הקישא לזרעי' ותיאסר אפי' לקיימו וכעת לא ידעתי שום רמז מנ"ל להטוש"ע דאסור לקיים הרכבת אילן וא"ל נמי מק"ו דזרעי' דמותר בחו"ל ואסור לקיימו בארץ דכלאי בהמה יוכיח וא"ת היא גופי' נילף אה"נ ותקשה דהא הלכה מרווחת דכלאי בהמה מותר לקיימן וכעת צל"ע:

והנה רש"י פי' בע"ז ס"ד ובמכות דמדה"ל למכתב כלאים בהמתך לא תרביע וכ' בהמתך לא תרביע כלאים וכו' ש"מ למידרש כלאים שדך לא וצ"ע מה"מ דה"ל למיכתב הכי אדרבא דומי' דסיפא דכתי' נמי שדך לא תזרע כלאים ולא דמי לגר אשר בשעריך וגו' התם שפיר אמרינן מדכתי' ברישא הנפעל שהוא הגר קודם הפעולה שהוא הנתינה ובסיפא כתי' הפעולה שהיא המכירה קודם הנפעל שהוא הנכרי ש"מ למידרש לפניו ולאחריו משא"כ הכא דבין ברישא ובין בסיפא לעולם הפועל שהוא הבהמה והשדה קודם הפעולה הכלאים אי מהכ"ת דה"ל להפך השיטה ונ"ל משום דפשיטא לן דהרכבה נמי אסור מהקישא דהרבעה והרבעה דהאילנות היינו הרכבה וכן בשאלתות דר"א קרי' לי' הרבעה דאילנות א"כ ה"ל למיכתב בהמתך כלאים לא תרביע כדי למסמך לשדך ולמידרש מיני' לפניו ולאחריו בהמתך כלאי' לא תרביע כלאים לא תרביע שדך והיינו הרכבה ומדלא כ' הכי וסמך עצמו אהקישא ש"מ דבעי' למדרש כלאים שדך לא למיסר קיומו של כלאים והנה רש"י ריש מ"ק כ' דנפקא לן מקרא עצמו שדך לא תזרע כלאים וגורעי' ומוסיפי' ודורשי' ואם כן תיהדר קו' הנ"ל דה"ל למיכתב בהמתך כלאי' לא תרביע דהא איסור קיום נפקא לן מגורעי' ומוסיפי' אע"כ דהך קרא קאי אהרכבה לאסור קיומו וכהטוש"ע כנלע"ד יהי' איך שיהי' לא מצאתי שום היתר למנהג ארצכם. וזאת לדעת דאסור לקיימו היינו כ"ז שלא נתאחדו והי' לאחד אבל בשכבר נתאחדו והי' לאחד באופן שאין ההרכבה שוב ניכר בהם שוב אין בהם איסור קיום וזה פשוט הכ"ד הטרוד. פ"ב יום ב' י"א מנחם תקע"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כו

רב שלומים אלומים לה"ה ידידי הרב המופלא גבר חכם בעוז מגדול עוז צדיק ונשגב כבוד מ"ה יהודי נ"י:

נעימות בימינו מיום כ"ו שבט העבר הגיעני על נכון בזמנו ע"ד סוחרי שטרות באנקיעהר הידועים מוכרי שטרות על זמן בפחות והמוכר מקבל אחריות החוב כסכום הכתוב בשטר וכותב עליו שיר"א אובליק"א דכל אחריו' החיוב עליו הדר לשלם במושלם ככל הכתוב ומפורש בשטר הנה פשיטא ומבואר שזה הוא ריבי' קצוצה ואיננו מכירה אלא הלואה גמורה עיי' ש"ע סי' קע"ג ס"ד ומכירת שטרות בטובת הנאה שהזכירו חז"ל היינו בלי שיקבל המוכר אחריות ומשו"ה מוכר בפחו' כיון שהלוקח מקבל אחריות הלוה עליו. וכל אשראי ספק אתי ספק לא אתי אבל היכי שהמוכר מקבל אחריו' נמצא הני זוזי הלואה נינהו ומה שפיחת ומוזיל גבי' אגר נטר הוא וריבי' קצוצה:

והנה מעלתו כחו יפה בהתיר' המציא ג' התירי' א' לשלוח המעות ע"י ישראל אמצעי הן ההלואה הן הפרעון וכדעת תשו' רש"י שבמרדכי שפסק רמ"א סי' ק"ס. ב' ע"י משכון שימסר ביד גוי אמצעי. ג' ע"י מכירת מטלטליו בפחו' משוי' דאוזיל גבי' ואם יתן לו מעו' ביום פלוני יחזור לו בריוח מועט:

ואומר הן אמת שהתירו של רש"י ראוי לסמוך עליו כמ"ש הש"ך והמשנה למלך פ"ה ממלוה ולוה הלכה י"ד והנה אמת נכון הדבר ומה שהקשה ט"ז מהמודר הנאה מחברו אסור לשלוח לו ע"י שליח פי' לרש"י נימא אין שליח לד"ע ולא נעשה שלוחו של מודר כלל לפע"ד אין מקום לק' זה כלל מה בכך שאינו נעשה שלוחו שיהי' יד שליח כיד המשלח מ"מ עכ"פ המעו' הוא של המשלח וזה נהנה ממעותיו של המודר ומה לי אם יד השליח כיד המשלח או כיד עצמו מ"מ סוף סוף נהנה הוא מהמשלח שמודר הנאה ממנו וזה אסור אבל הכא בריבי' כללא הוא לא אסר רחמנא אלא ריבי' הבא מכח הלואה שבא מיד המלוה ליד הלוה והכא אי הוה שלוחו כמותו הוה כבא מיד המלוה עצמו ליד הלוה אך כיון דקיי"ל כמ"ד דההלואה ע"מ ליקח ריבי' היא לאו דלא תשימון משעת שומא כדאיתא פ' איזהו נשך (בבא מציעא ס"ב ע"א) שומא מילתח היא וכיון דמיד נעשה עבירה בתחלת הלואה ואין שליח לדבר עבירה ולא נעשה ידו כיד בעה"ב ולא באו המעות מיד המלוה ליד הלוה ולא הוזהרנו על איסור ריבית בכי האי גוני אע"ג סוף סוף מעותיו של פלוני המלוה הם והוא נושך את זה גם ממונה מתרבה אין בכך כלום דמתנה בעלמא היא כיון שלא באה ההלואה מידו לידו וזה ברור ולק"מ קו' ט"ז ולהנ"ל מ"ש ברמ"א דגם הריבי' שולח ע"י שליח היא לאו דוקא שהעיקור דההלואה יהי' ע"י שליח דאז לא באתה ההלואה מיד המלוה להלוה שוב מותר ליקח הריבית בעצמו לפע"ד:

וזה לי שנים רבות הקשני תלמיד א' לשיט' הנ"ל מ"ט אחז"ל ס"ב ע"ב התולה מעותיו בנכרי ולא אמרו תולה מעותיו בחברו ישראל שיאמר מעות הללו אני שליח של פלוני

בהם ויהי' נמי היתר והשבתי לו דכל התירו של רש"י בנוי יען דקיי"ל שומא מילתא היא ומיד בשעת תחלת הלואה הוה עבירה ואין שליח לדבר עבירה אבל האיכא למ"ד ס"ב ע"א דשומא לאו מילתא היא ואין האיסור אלא בשעת לקיחת הריבי' ולאותו מ"ד אי שולח מעות ההלואה ביד שליח נעשה שלוחו כמותו שהרי עדיין אין כאן עבירה והוה המעות מיד ליד הלוה ושוב בשעת פרעון הריבית אפי' ישלח ע"י שליח ואין שליח לד"ע מ"מ מה בכך עכ"פ סוף סוף נהנה המלוה ממעותיו של לוה ונשכו ומרבה ממונו בנשך של לוה שלו וכקו' ט"ז ממודר הנאה הנ"ל דהשתא לא שייך תירוצי הנ"ל כיון שבא מיד המלוה ליד הלוה נמצא לאותו מ"ד דשומא לאו מלתא היא לית' לדינא של רש"י הנ"ל וע"כ צריך לתלות מעותיו בנכרי וא"כ י"ל רבא דמפרש קרא די"מ דכתי' בריבי' רצה לפרש אליבא דכ"ע ע"כ אמר תולה מעותיו בנכרי אבל אה"נ י"ל תולה מעותיו בחברו ושפיר דמי:

והנה בנידון אי הי' די איפרושא מאיסורא ע"י ישראל אמצעי וכנ"ל הי' מצוה לפרסם הדבר אע"ג דכ' רש"י בעצמו דאין לפרסם הדבר כדאי' במרדכי והעתיקו ב"י ורמ"א סי' ק"ס מ"מ השתא הכא בזמנינו דרוב מחיתם כהנ"ל ולא ישמעו ולא יאזינו למיפסק חיותא דידהו ונכשלים בריבי' דאורי' במזיד אלא שנעשה להם כהיתר הי' טוב יותר לפרסם ויאכלו בשר תמותו' שחוטו' ואל יאכלו בשר נבלות:

אמנם הלא כ' מהרי"ק והביאו הרב"י סי' ק"ס דע"כ לא אמרו רש"י אלא במלוה ע"פ ע"י שליח אבל במלוה בשטר שמזכיר שמו של מלוה ושל לוה א"כ עיקור ההלואה הוה בא ממלוה ללוה דאשטרא סמכי ושליח מעשה קוף בעלמא עביד ולפע"ד זה מוכרח דקו' הט"ז האחרונה הכביד אי ס"ד כרש"י הנ"ל אמאי שקיל וטרי ש"ס הני זוזי דיתמי היכי עבדינן להו ומאי כולי הא אמאי לא יתנום ב"ד להלוה ע"י שליח האמצעי ביניהם וזה קו' גדולה ועצומה לא מצאתי מי שתירצה אבל הנראה לענ"ד כהמרי"ק הנ"ל שא"א ע"י שטר אלא בע"פ וא"כ לא ק"מ דאין לב"ד להלות זוזי דיתמי בע"פ בלי שטר וא"ש אך לפ"ז נפל פותא בבירא דהרי הכא נידון שלפנינו כותבה שיר"א שלו על הח"כ ולא יועיל אמצעי ישראל לזה בשום אופן:

ומה שמקשי' עוד לשיטת רש"י מעירוכין כ"ב ע"א דפריך מי שבקינין לי' ולרש"י דלמא היתה הלואה ע"י שליח ומה שקשה מהלואה לצורך הקדש עניים או יתומים יעיי' במהרי"ט ח"א סי' קמ"ד וח"ב חי"ד סי' ל"ט ומ"ל פ"ח ממתנות עניים אבל מה שקשה על שיטת רש"י נ"ל לחקור חקירה א' אי לא אסרה תורה ריבי' עכ"פ במה יתחייב הלוה לשלם יותר מהתחייבות שלו ואמנם אהתורה לק"מ דמיירי שניהם רוצים לשלם הריבי'

ואסרה תורה ואה"נ אי לא היה רוצה לא היה מתחייב אבל לדינא צריך לחזר דהרי אפי' גוף החוב אינו מתחייב אלא מטעם מצוה פריעת בע"ח מצוה עיי' תוס' פ' הכותב (כתובות פ"ו ע"א) וא"כ מהיכי תיתי לכופו לשלם יותר ממה שהלוהו ואפי' קנין לא מהני דה"ל קנין אתן עי' ב"ב ג' ע"א ותוס' ד"ה קנין וכו' ועיי' שבועו' מ"א ע"א סוגי' המלוה את חברו בעדים ואמר אל תפרעני אלא בעדים שהקשה הרמב"ן שם והר"ן במה נשתעבד וקהה בי' קיוה' טובא ע"ש ומ"מ התם הכל נגד מעותיו אבל לשלם לו יותר מהיכי תיתי ודוחק לומר דה"ל כמשכיר כליו ונוטל שכר פעולת כליו ובזה שפיר משתעבד במשיכת הכלים וה"נ משתעבד במשיכת המעות לשלם לו שכר פעולת מעותיו ז"א התם הכלי חוזר בעין לבעליו ונוטל שכר פחתא אבל הכא מלוה להוצאה ניתנה והני זוזי אזלי לעלמא ומשלם לו אחרים תחתיהן טבין ותקילין א"כ במאי יתחייב וי"ל אה"נ במלוה ע"פ לא מתחייב אפי' לא אסרה תורה אבל בשטר קי"ל חייב אני לך מנה בשטר חייב עיי' כתוב' ר"פ הנושא ובטוש"ע ח"מ רס"י מ' וא"נ שיעבד נכסיו בקנין על זה היינו נמי שטרא דקנין לכתיבה עומד כמבואר והשתא ממילא לק"מ דש"ס בעירוכי' פריך ממ"נ איך משכחת ריבי' אוכלת בנכסי יתומים בעל כרחן של ב"ד ממ"נ אי בע"פ הא אבוהן נמי לא הי' חייב אי לא הי' רוצה לשלם ואי בשטרא לא שייך ע"י שליח כנ"ל וא"כ מי שבקינין לי' וא"ש שיטת רש"י הנ"ל:

ואיידי דאיירי בסוגיא דעירוכין אבאר עוד מה שמקשי' מסוגיא זו אשיטת ר"א מטוך שבמרדכי דמייתי ב"י סי' ק"ס דס"ל בשכר לא שייך איסור ריבי' ומותר לשכיר למשקל ריבית מבעה"ב ומוכיח כן ממתני' דמכו' יע"ש בכ"ש וקשה עליו משמעתא דעירוכי' הנ"ל ובלאה"נ הקשה הרב ב"י מפ' א"נ ע"ג ע"א הנהו דמנטרי באגא וכו' והתם שכר שכיר הוא גם נעלם ממנו סברתו של הר"א מטוך מה לי לשכר שכיר או חוב אחר ואמנם לפע"ד סברתו נכונה דקי"ל נהי דאין דורשין טעמא דקרא מ"מ היכי שהטעם מפורש בקרא אזלא בתרי' עיי' סנהדרין כ"א ע"א וה"נ מפורש בקרא טעמי' וחי אחיך עמך שהקב"ה הטיל חיותו של הלוה על המלוה ומחוייב להלות לו הלואת חן וחסד ולא באגר נטר וא"כ תינח במלוה ולוה דעלמא אמנם בשוכר ושכיר נהפוך שהטיל הקב"ה חיותו של מלוה שהוא השכיר על הלוה השוכר ופקיד עליו לא תלין שכרו אתך עד בקר משום כדי חיותו של שכיר כמבואר ר"פ כל הנשבעים וא"כ אם ירצה השכיר המלוה הזה לוותר על חיותו ולהשהותו שכרו מותר ליקח ממנו אגר נטר כדי להחיות נפשו וסברת ר"א מטוך נכונה וישרה:

ולפ"ז תינח למאן דס"ל ריבית קצוצה יוצאה בדיינים וחי אחיך עמך קאי טעמא אריבי' והטעם מפורש בקרא י"ל כנ"ל אך רבא הא ס"ל אין יוצאה בדיינים כר' יוחנן כמ"ש תוס' ס"א ע"ב ד"ה רבא אמר וכו' וא"כ מוקי לי' קרא וחי אחיך עמך כר' יוחנן שם לשני שהיה מהלכי' בדרך וכאלו מיירי קרא משני ענינים אל תקח מאתו נשך ועוד מצוה אחרת וחי אחיך עמך שני שמהלכי' בדרך ולא קאי לפרש טעמא דריבי' וכיון שאין הטעם מפורש בקרא ממילא לא דרשי' טעמא דקרא ואין לחלק בין שכר שכיר להלואה אחרת ולדידי' מודה ר"א מטוך וא"כ לק"מ מע"ג ע"א דרבא אמר התם להנהי דמנטרי באגא וכו' ורבא לשיטתי' שפיר קאמר ומיושב קו' ב"י וממילא לק"מ מש"ס עירוכי' הנ"ל דוקא האב ששכר הפועל עליו מוטל לא תלין וחיותו של שכיר עליו מוטל ע"כ מותר ליתן לו אגר נטר אבל משמת תו לא מוטל על היתומי' אפי' על הגדולים מכ"ש על קטנים שום לאו דלא תלין וחוב בעלמא וא"כ קשה שפי' מי שבקינין לי' ליקח ריבית מנכסי היתומים וא"ש:

יצאנו מענין לענין מ"מ בהא סלקינן ונחתינן דאין שום היתר בנידון שלפנינו ע"י אמצעו' ישראל ונחזי מאי דקמן בשארי התירים שכ' מעלתו:

ומ"ש מעלתו המצאה למכור מטלטליו שבביתו בזול ולחזור ולקנות ממנו בריוח מועט יש בזה כמה עקולי ופשורי כיון דקיי"ל משיכה קונה במטלטלים א"כ מטלטליו שבביתו א"א למכור אלא ע"י הקנאת מקום או מטלטל אגב קרקע ואחר כל זה נפלין ברברבתא בדיני אסמכתא ומעכשיו וא"א למסור זה לסוחרי' שאינו בני תורה אך אם ירצה למכור לו מטלטלים סתם בלי תנאי כלל שוה מאתים במאה והוא בטוח בו לכשיהיה לו מעות יחזירם לו בריוח מועט אבל לא התנה שום תנאי ע"כ אז אם הקנין הוא טוב כגון משיכה לרשותו או הקנאת מקום היה מועיל אך ידוע כי דרך זה רחוק ועיי' ברמ"א סי' קס"ט סוף סעי' י"ח:

והדרך האמצעי שכ' מעלתו במשכון ע"י גוי אומר אני השתא דאתינא להכי לגוי אמצעי יש להמציא היתר פשוט ונקל מכל הנ"ל והוא שיהיה גוי אמצעי ביניהם והגוי יקנה הח"כ מהישראל הראשון שוה אלף בתתק"ץ והישראל יכתוב שיר"א שלו על שם הגוי הקונה וב"כ ושוב ימכר הגוי הח"כ לישראל השני כנ"ל ויכתוב שיר"א על שם הגוי לארדרי הישראל השני נמצא ישראל לוה מגוי בריבית וגוי מישראל השני ואפי' אי יארע שיצטרך הישראל השני לנגוש הגוי חוזר על ישראל הראשון מכר אחריותו שכ' להגוי אין בכך כלום ואפי' אם יש מי שיפקפק לומר דהישראל מחזי כערב בעד הגוי נגד הישראל השני מ"מ הישראל השני יקבל שבשום אופן לא יתבע הישראל תחלה כ"א הגוי ואם לא

יפרע לו הגוי אז יתבע הישראל וכי האי גווני אפי' ערב מותר כמבואר רס"י ק"ע והוא מהש"ס ע"א ריש ע"ב יע"ש וזה נלע"ד ברור ואע"ג דיש לפקפק קצת דמחזי כהערמה כמ"ש ב"י בשם תשו' רשב"א ועיי' ש"ך סי' ק"ס סק"י ועי"ש ס"ק ב' מ"מ נ"ל הכא להתיר דאע"ג דקיי"ל כהפוסקי' יש שליחות לגוי לחומרא עיי' סי' קס"ט ובש"ך ס"ק ט"ו וט"ז ועי"ש מ"מ הכא שנכתב בשטר על שם הגוי כנ"ל אין כאן תורת שליחות אלא לוה ומלוה ושרי ולע"ד מצוה לפרסם זה לשומעים לקול חכמים ואין להאריך יותר הכ"ד החותם בחותמי ברכות דש"ת. פ"ב מש"ק י"ב א"ר תקפ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כז

העתק השאלה:

הן זה זמן כביר כמעט חמש עשרה שנה רצופי' התנהגו בעלי בתים דקהלתינו יע"א מי שהיה לו חולה בתוך ביתו או שארי עקא ובישין אשר אלקים אנה לידו התנדבו כל איש אשר ידבנו לבו לנשמת ר' מאיר בעל הנס וכך הי' אומר הריני נותן נדבה לנשמת ר"מ ב"נ ולעתים שונים התנדבו איזה בעלי בתים לנשמת ר"מ הנ"ל בלי שום דאבון הלב ובלי ע"מ לקבל פרס ומסרו ליד הגבאי הוא ניהו הרב הזקן המאה"ג מו"ה יהוד' ליב זצ"ל אשר הי' אב"ד פה קהלתינו בעודנו חי והוא קבץ ואסף הכל וכמוס עמדו להניח בארגז המיוחד לכך וכאשר הי' מנין מספר חשוב שלח פעם פעם לשלוחי דרחמנא לענייא"י (וגם שם אמרו שמדליק נר תמיד על קברו של ר"מ ב"נ) ושוב התעכב מלשלוח בעכובא טעמא למילתא ובין כך וכך הלך הרב הנ"ל לעלמא דקשוט ושביק חיים לנו ולכל ישראל והמעות הנ"ל מונח ביד אפטרופסין הממוני' ע"י אנשי טובי העיר ועתה באו הפרנסי' ושבעה טובי העיר במעמד אנשי עיר בצל קורתי אחרי שהלחץ זו הדחק גובר יום יום בעו"ה בעירנו מצוק עתים הקשים ורבו עניות בישראל ואין לאל ידינו ליתן להם די סיפוקם ומחסורם ועניי עיר קודם לעניי עולם ובלא"ה כמה עיקולי ופשורי איכא אם תגיעו ממון לא"י וספק אתי' וספק לא אתי' וזה לא נהנה וזה חסר ובפרט ראינו שלא בא קבלה טובה מנשיאי א"י על מעותינו אשר שלחנו להם פעמים והמקבל מאתנו הן המה אשר מסרנו להם ליתן לשלוחי דא"י המה אנשי ישראל והמה הבטיחו לנו שבח"כ שיבוא קוויטונג מנשיאי א"י אבל לא בא והי' אכזב לכן חזותא מילתא וע"פ הרוב קשה להפיק רצוננו ליתן לשם מי נדב להיות ביד עניי א"י (ומטעם הנ"ל אשר לא בא קוויטונג מא"י עיכב הרב הזקן המנוח הרב הנ"ל המעות ת"י ולא שלח) לכן זאת הסכמנו יחד לחלק הממון אשר ביד אפטרופסין לעניי עירנו אולם בתנאי כפול אם אדונינו יסכי'

עמנו עפ"י דת תורתינו הקדושה האם רשאין אנחנו לשנות המעות מעניי א"י לעניי עירנו יורנו כדת מה לעשות - ועוד האריך הנ"ל:

שלום וכ"ט לי"נ הרב החרוץ המופלג המאה"ג תל תלפיות יושב ברמה בנויות עיניו כיוני הגיאות כש"ת מו"ה... נ"י אב"ד ור"מ מילדי מדינת עלזוס יע"א:

נפשו היפה איותה לדעת דעתי הקלושה בהני זוזי המונחי' שם ביד אנשים ידועים ומעותדי' לשלחם לעניי א"י ועניי עירו צריכי' לכך וחייהם חיי צער אם מותר לחלקם לעניי אותה העיר ושרש השאלה מבואר בדבריו ויובן מתוך תשובתי אי"ה:

אומר אי היה המנדבים נותני' מתחילה ליד הרב הזקן ז"ל לחלקם לעניי' לא הייתי עט ממהר להשיב להתיר לשנויי הני זוזי דאף ע"ג דמהרי"ק בשרש ה' וביאר ביתר ביאור במהרי"ט סי' ס"ג דלא אמרי' יד עניי' אנן וזכו בו הני עניי' דוקא כי אין כאן עניי' ידועי' ואולי אותן עניים של אותו זמן כבר נתעשרו או מתו או נדו ונעו ממקומם למקום אחר ואין כאן עניים ידועי' שזכו בהממון יע"ש והם לא דברו אלא בנדון שלהם שהמנדבי' הניחו קרן ביד הממונה ושהפירות יחלוק לעניי ירושלי' בכל שנה ושנה ושוב אירע בשנה מן השנים שהצריכו מאנשי ק"ק ירושלי' מעות לצורך בנין בה"כ ועל זה יפה אמרו שהקרן שהניחו המנדבי' לזכות עניי ירושלים הפירות ליושבי ירושלים אין כאן עניים ידועי' כי באורך הימים והשנים איכא מיתה ועושר ונסיעה ממקומם וא"כ לא שייך שזכה בשביל אותן העניים ובתשו' מהר"מ אלשיך סי' ז' כ' עוד דלא שייך כלל לזכות בהקרן ליתן הפירות אפי' לאיש ידוע דאין אדם מקנה דבר שלא ב"ל דפירות דזוזי גרע מפירות דקל דהכא אפי' מעות לפירות לא מהני דאלו דקל עומד לפירותיו היוצאין מגופו משא"כ פירי דזוזי הני אזלי לעלמא בעיסקא והני אחריני נינהו נמצא לא שייך שום זכות בזה:

משא"כ בשנתנו מעות בעין לשלוח אותן זוזא בעינא לעניי א"י הנמצאי' עתה שם לא שייך הא דמהר"מ אלשיך דאין כאן דבר שלא ב"ל ולא הא דמהרי"ק ומהרי"ט דלא חיישי' שבזמן קצר ימותו ח"ו כל בני א"י הדרי' עתה שם ושיתעשרו דמיתה ועושר לא שכיחי כמבוא' ס"פ כל הגט (גיטין ל' ע"ב) מיתה שכיח עושר ל"ש והיינו מיתה שכיח טפי מעושר אבל מיתה גופי' לא שכיח כמבואר בנדרי' ס"ד ע"ב מיתה נולד הוא ועניות לאו נולד הוא וכ' הר"ן ורא"ש בשם הירושלמי משום דעניות שכיחא ומיתה לא שכיחא וגם החששא שיטלטלו ממקומם לא שכיח כלל דנפקי מארץ לח"ל בשלמא בנידון דמהרי"ק שזיכה לאנשי ירושלים ואפש' שבאורך הימים יניעו ויסעו לחברון וצפת וכדומה אבל בנידון שלפנינו שנדרו לסתם עניי א"י בכל מקום שהם ולא שכיחי שיצאו מארץ לח"ל

דאיסורא איכא וטפי שכיחי שיצאו מירושלים לגור בקהלה אחרת בא"י הגם שאינו נכון מ"מ שכיחי טפי מלצאת מארץ לח"ל:

והנה במשנה ספ"ב דשקלים מותר עני לעני מותר המת ליורשיו משו' דאחולי אוחיל זילותי' לגבי יורשי' יעיי"ש מבואר שהעני קונה מתנותיו בזילותי' ובושתו ומורישו ליורשיו וצ"ל בהא דמהרי"ק ומהרי"ט לא שייך הא וג"כ מטעם הנ"ל כיון שהניחו קרן לחלק הפירות לאורך ימים ושנים ולא נזדלזלו העניים הללו בגביות הקרן הלז מה שא"כ בנידון שלפנינו נזדלזלו עניי א"י של עכשיו וזילותי' אקנו להו הני זוזי:

ותו דמהרי"ק בסוף דבריו צירף לזה עוד דעניי ירושלים גופיהו ניחא להו בבנין בה"כ ונהנו ממנו ועוד כי היכי דתהוי להו שלמא מאנשי ירושלים שלא יהי' הם המעכבי' בבנין בה"כ ועי"ז שנתנו לסיועת הבנין ישבו ביניהם בשלות השקט וא"כ עניים גופיהו ניחא להו בהך תקנתא וכל זה לא שייך לכאורה בנדון שלפנינו ובזה ניחא מ"ש מהרי"ו בתשו' סי' ב' באשה שציותה לחלק בכל שבועה קצבה סך כך לעניי עיר ורצו ליתן מהם לבחורי' עניים הבאים ממקומות אחרים וכ' אפי' אי ת"ת עדיף מ"מ הכא שאמרו לעניי עירה כבר זכו בה עניי העיר ומייתי ג"כ אותו הרא"ש דמייתי מהרי"ק ומייתי ג"כ מרמב"ם פ"ה משומרים ע"ש והיינו כמ"ש דמהרי"ק מיירי לחלק הפירות שנה שנה לאורך ימים ולא זכו עניים משא"כ בנידון מהרי"ו:

וכיון דליתי' להנ"ל אפי' נאמר דיש פוסקים מחולקי' וס"ל אפי' בלא כל הנ"ל יכולי' בני העיר לשנות אפי' בכי האי גוני ויהי' פלוגתת הפוסקים ואין בידינו להכריע לא שייך הכא לומר ספק צדקה להחמיר או להקל דפליגי רשב"א ור"ן בנדרים ז' ע"א דהכא דודאי לענייי' מישך שייכא אלא מספקא לן לאיזה מן עניים יותן וה"ל כממון המוטל בספק ביד ב"ד ויש לעיי' בהני דמיונות דסוגי' דההוא ארבא אי מפקינן או לא או יחלוקו או יהי' מונח ויש להאריך בזה אלא אינו ענין לנידון שלפנינו דלא צריכנא להא:

יען כי לפי שבא בלשון השאלה לא התנדב שום א' לעניי א"י כי אם לנשמת ר"מ בעל הנס או לנרות נשמת בעל הנס והרב הדליק נר בחדרו כמה שנים עד שלמדוהו שלוחי א"י שיותר מצוה לשלחו לא"י ויאות הרב להם עד שלבסוף חזה דברמאות נהגו ולא הגיע המעות ע"י השלוחי' ההם וקיבץ ואסף ממון רב עד שמת ונפל ביד אפטרופסי' והנה מה ששינה מהדלקה לחלקו לעניים בודאי כדין וכהלכה עשה לא מיבעי' לאותן דנתנו לנשמת ר"מ ואין טוב לנשמתו מזה כ"א לחלקו לעניים יהי' איזה עניים שיהי' וכמו שמחלקין צדקה לזכרון נשמת המתי' המבואר בהג"ה ש"ע י"ד סס"י רמ"ט אלא אפי' אותן שפירשו בהדי' להדלקת נר לנשמת ר"מ ז"ל מ"מ אפי' להסוברי' דהדלקת נר

בבה"כ חשיב טפי מחילוק עניים היינו בבה"כ אבל הדלקה בחדר א' לנשמתו של אדם ואפי' להדליק על ציון שבקברו לא ידעתי מצוה רבה בזה ומצאתי ברלב"ח סי' ג' שכ' שנהגו לנדור נדרי' להדלקת נר על ציון קבר שמואל הנביא וכ' כיון שנהגו כך מצוה הוא ויהיב טעמא השייך לשמואל הנביא דוקא ע"ש מ"מ אין כאן מצוה רבה וחילוק לענייי' עדיף מיני' בלי ספק ויש להמתיק בדברי אגדה בשבת ל' ע"ב נר קרוי' נר ונשמה קרוי' נר מוטב תכבה נרו של ב"ו ואל יכבה נרו של הקב"ה והיינו קיום נפשות ענייי' הוא הטבת נרו' האמתיים והוא מצוה חשובה טפי מהדלקת נר וכבר בארתי בתשובה אחרת כיון דקיי"ל ר"פ בני העיר דמעלינן בקודש ומוכרים בה"כ לבהמ"ד וכל כי האי גוני א"כ ממילא כל המנדב צדקה לדבר ידוע כגון לבהכ"נ אין כוונתו לבה"כ דוקא אלא מבהכ"נ ומעלה שהרי ידוע שכשיהי' צורך משנין מבה"כ לבהמ"ד א"כ תחילת הפרשתו כך ואין כאן שינוי מדעת הבעלים שתחילת הפרשה לכך הי' [עי' לעיל סי' ט' שהוכיח כן מהמרדכי] וא"כ ה"נ אע"ג שנתנו המעות הללו בפירוש להדלקת נר היינו הדלקת נר ומעלה וחילוק עניים הוה מעלה ואין כאן שינוי כלל ויפה עשה הרב ובלאה"נ מסתמא הי' מרוצים במעשיו ושינויו אדעתי' דחבר העיר יהבו מעיקרא:

והנה מבואר בב"ח ומביאו ש"ך בי"ד סי' רנ"א סק"ו דבני עירך דח"ל קודמין לענייי א"י וראיתי בב"ח שכ' טעמו מדתני ר' יוסף בב"מ ע"א ע"א ענייי עירך קודמין ולא ביאר לחלק בין א"י לח"ל ע"ש ולכאורה ראי' זו קלושה כמובן אבל עיקור כוונתו אגופי' דברייי שכ' דמפיק ענייך קודמין לענייי עירך מהעני עמך משמע עני שעמך ושוב מפיק מהאי גופי' ענייי עירך קודמין לענייי עיר אחרת ומנ"ל הא וצ"ל התורה תלי' בעמך כל שעמך טפי בשום קורבא בעולם קודם למי שאינו עמך וכן מורה לשון רש"י ד"ה ענייך וד"ה ענייי עירך ע"ש א"כ מבואר דהכל תלוי בעמך אפי' לענייי א"י ונראה היינו טעמא נמי דמהרי"ו הנ"ל בתשובה סי' כ"ו דהי' רוצים לומר אע"ג דהאשה נתנה המעות לענייי העיר מ"מ אומדין דעת הוא אלו היתה יודעת דלומדי תורה עדיפי היתה נותנות לבחורי' אלו הבאים ממקומות אחרים והשיב ז"ל ב' תשובות א' אין זה אומדנא דהרי קמן כל הנותן צדקה למה אינו נותנו ללומדי תורה דוקא ועוד ענייי עיר קודמין ללומדי תורה ממקומות אחרים ע"ש וכבר כתבתי במקום אחר דהיינו בחורים הבאים לפי שעה ולא לקבוע ישיבה בהעיר דהני כבני העיר חשיבי כמבואר בש"ע י"ד סי' שע"ו סקי"ב בסופו ועמ"א סי' תס"ח מ"מ מנא פשיטא לי' למהרי"ו דענייי עיר קודמין לת"ח שמעיר אחרת עכצ"ל כיון דתלי קרא בהעני עמך וממילא מוכח נמי דענייי עיר קודמין לענייי א"י שהם ת"ח שיש להם ב' מעלות מ"מ הכל תלוי בהעני עמך:

והשתא כיון שהנותני' נתנו המעות להדלקת נר אלא שאנו אומרי' שהכוונה מהדלקת נר ולמעלה וכל שלמעלה מהנר בכלל כוונתם אם כן הי' בכלל כוונתם לכשיצטרכו ענייי העיר יהי' לענייי העיר ועוד הרב גופי' שניהג לשלוח לענייי א"י גופי' אומדן דעתי' אלו הי' יודע שטרם שיגיע לא"י יצטרכו ענייי עירו בודאי לא הי' עוש' שלא כדין להזניח ענייי עיר וליתן לענייי א"י וכהסוברים שבמהרי"ו הנ"ל ולא שייך דחיות המהרי"ו דודאי אומדנא דמוכח הוא דהרב לא עשה שלא כדין ובמה שאינו שלו ואין אדם חוטא ולא לו כיון שדעת הנותני' לא לחלק ולזכות לשום אדם רק שהרשות נתון לשנויי למצוה היותר גדולה וכיון דקיימי ענייי עירנו דקדמי אין לו לעבור על דעת הנותני' וגם לא שמענו מעולם מפי הרב שהוא זוכה עבור ענייי א"י ולא דמי להנותן ביד הגבאי לענייים כיון שהנותן נותנו לידו לשם כך ממילא הגבאי יד עניים הוא וזוכה עבורם אבל הכא הנותני' לא נתנו לשם כך ורק הגבאי חישב לחלקו לענייי א"י ומאן יימר שזכה עבורם שלא יהי' יכול לשנות ואע"ג שציוה לאפטרופסים שישלחו לא"י מי נתן לו כח למנות אפטרופס לזה כיון שמת ונתמנה חבר עיר אחר הרי אותו חבר עיר במקומו והוא יעשה כהלכה והאפטרופסים אין בכחם לזכות בממון של אחרים בשביל אחרים ולחוב לענייי עיר כיון שלא נתמנו על זה אלא על עזבון הרב ולא על זה הפקדון אלא מחוייבים להחזירו לבעלים היינו החבר עיר העומד במקום הראשון הוא בעליו של זה ולעשות לטובת נשמת בעל הנס וטובת נשמתו הוא המצוה היותר מובחרת והוא פרנסת ענייי עיר:

תו יש לצרף גם כן מה שסיים מהרי"ק שרש ה' דאיכא ג"כ קצת טיבות' לעניים כנ"ל וה"נ כפי הבא בשאלה איכא כאן למיחש יען שבני עיר צועקי' ואם לא נשמע לקולם יבוא הדבר לפני המלך והשרים ואיכא חששא שיצא הקצף ויגזור על כל הקהלות שלא ישלחו עוד מעות לענייי א"י כמו שהוא בכמה מדינות דבר המלך ודתו וכאשר כבר הוחל לעשות כמ"ש ורמז בתשובתו ואיכא למיחש לסכנה דילן ודידהו דבני א"י וא"כ טיבותא הוא לגבייהו. - ובשגם שכבר כמו ז' שנים מונחים הני זוזי ומי יודע כמה זמן רב עוד יונחו עד יודע להם איש בטוח לשלוח לידו ובתוך זמן רב כזה בודאי הדרן לחששא דמהרי"ק ומהרי"ט דהני עניים אזלי והני אחריני נינהו דלזמן מרובה חיישי':

ומ"מ נ"ל דעכ"פ לא יבטלו המצוה לגמרי וכעין פשר דבר אם יחלקו המעות לענייי העיר לא תתבטל הקופה לגמרי אלא ישאירו בתוכה מנה יפה לסך מה שראוי לשלוח ויהי' מונח עד יודע להם שליח נאמן לשלוח לשם כיון שעדיין לא נאסר מהמלך והשאר יאכלו ענוים וישבעו ועכ"פ יתנו מזה ג"כ ללומדי תורה ובחורים שבישיבה שלא נעבוד תרתי

לעניי עמי הארץ שבח"ל במקום ת"ח שבא"י ונניח עניי ת"ח שבעיר שבח"ל ותרתי לא עבדי'. פ"ב נגהי ליום ד' כ"ה טבת קפז"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כח

שלום וכ"ט לה"ה הרב המאה"ג המופלג חריץ ושנון בעל פיפיות עומד לתל תלפיות כש"ת מו"ה שמואל פינחס נ"י בק"ק זאלקווי:

יקרתו הגיעני ולא ידעתי אכנהו אך מכותלי כתבו ניכר כי ת"ח הוא ושפתותיו שושנים נוטפת דבש וחלב וחריפא סכינתי'. וז"ל השאלה זה ימים כבירים הי' לכפרי א' מכפר הסמוך לקהלתינו ב' פרות שלא ביכרו וטרם בא עת לידתן מכר הכפרי אותם לנכרי בקנין כסף ואינו זוכר אם הי' תקיעת כף ומשיכת הנכרי להפרות הי' קודם פיסוק דמים וכו' והנה לכאורה אין היתר לבכורי' אלו כמבואר בש"ע סי' ש"כ באחרונים דקנין כסף לא מהני אפי' בדיעבד והמשיכה הי' קודם פיסוק דמים כמבואר בש"ע ח"מ סי' ר' סעי' ז' וכו' ע"כ לשון השאלה הנצרך לענינינו:

ופר"מ פתח ד' פתחים להקל א' דקיי"ל לא בעי' דעת קונה וכיון דדעת ישראל המקנה הי' להקנו' להגוי אעפ"י שלא פסק דמיו ולא סמכה דעתו דגוי לקנות מכל מקום קונה ע"י דעת מקנה הישראל:

ב' אפי' אי בעלמא המשיכה לא מהני בלי פיסוק דמי' אפי' יהי' דעת המקנה מ"מ מישראל לגוי מהני כי מעלתו יצא לידון בדבר חדש והוא דהא דגוי מישראל דוקא במשיכה גז"ה ומצוה מחודשת לישראל שלא יקנה הגוי כ"א במשיכה אבל מה לו לגוי עם תורתינו רק מצד גזה"כ לישראל וא"כ הישראל הא נתכוון להקנות במשיכה וגוי משך רק שלא נתכוון משום דלא סמכה דעתי' ואיהו לא בעי משיכה לקנות כי הוא קונה בכסף בדיני ערכאות וה"ל כאלו התנה שיקנה בכסף ואי משום גז"ה גוי במשיכה זה לישראל והישראל הרי נתכוון להקנותו וזהו דבר חדש וברור לפני פר"מ:

ג' מטעם ס"ס שמא הלכה כרש"י גוי בכסף ואת"ל כר"ת גוי במשיכה דלמא תקעו כפם זל"ז וקנו בסטומתא כמנהג הסוחרי' אע"ג דבעלמא אין ס' כזה נכנס בגדר הספק אם נעשה המעשה או לא נעשה תקיעת כף דמוקמי אחזקה דלא כמו בעירוב ספק הניח עירוב מ"מ כ' מעלתו הכא אמרי' מסתמא עשו כדרכם של סוחרי' שתוקעי' כפם ורוב הקוני' עושי' כן מסתמא עשו כמנהגם כמ"ש הט"ז בי"ד לענין מליחה:

ד' כיון דיש גוים המעידי' שהי' שם תקיעת כף של סוחרים ועל ידיהם יכול הנכרי הלוקח להוציא מקחו מישראל באלמות בערכאות א"כ ה"ל כגוי אלם שכ' צמח צדק דה"ל כיד נכרי באמצע ופטור מבכורה אלא שצ"צ לא אמרו אלא שהגוי מוחזק ויכול

להחזיק במקחו ע"י אלמותו אבל הכא שהישראל בפרתיו והגוי צריך להוציא לא ברור למעלתו אלו דבריו:

והנה ההיתר הראשון אע"ג שכ"כ בקצה"ח סי' רע"ה דבמכר שדעת המקנה להקנות לא בעי' דעת הקונה ומעלתו נמשך אחריו ודבריו צע"ג ע"כ לא אמרו אלא בנותן מתנה לחבירו ועיקור דין נובע מב"ב מ"א ע"א רב ענן שקיל בידקא בארעי' וכ' נימוק"י בשם הראב"ד להוכיח אי הוה המקנה ידע אע"ג דרב ענן לא ידע מ"מ על ידי דעת אחרת קונה ורמ"ה שם בספר יד רמה מבאר דה"ל כזכי' דזכין לאדם שלא בפניו וכל זה במתנה אבל במכר ולא פסק דמים עדיין ואפשר שלא יהי' לרצון ללוקח לקנות לא מהני זכי' שלו והוא ברור והרשב"א בגיטין כ' ע"א הקשה איך יקנה הערוב הבא אחר חתום שטרות במה שמקנה לו המלוה הא לא ה"ל זכי' ותי' דשפיר ה"ל זכי' דבההיא הנאה דמהימן לי' ע"ש ש"מ היכי דלא הוה זכי' לא אמרי' ומכר קודם פיסוק דמים לא הוה זכי' והא דהקנה הזקן שהלוה לכל בני עירו הקנה שטרי מכר ללוקחי' התם המכר נגמר והשטר מתנה הוא שנותן לו ובמתנה הוה זכי':

ומ"מ משמע מכר אחר פיסוק דמים גם המכר הוה זכי' והיינו טעמא דהטור בסי' ר' סעי' ז' דבמדד אחר פיסוק דמים קנה לוקח אפי' בלא כוונה משום דדעת מוכר להקנותו וכיון שכבר נפסק דמים ה"ל מכר כמתנה:

ודעת הראב"ד שם נראה דמכר לעולם הוה כחוב אפי' כבר פסק דמים כמבואר ס"פ או"ב דמכר הוה לעולם חוב חוץ מד' פרקים שמשחיטי' הטבח בע"כ ע"ש וצ"ל הטור ס"ל לחלק דוקא קונה בשר לאכול ולבלות הוה חוב ללוקח אבל חטים לסחורה דמיירי התם מחמריו ופועליו זהו הוה זכות אחר פיסוק דמים וסברא נכונה לחלק ומיושב סתירת הטור בה' יי"נ סי' קל"ב שהקשה מ"ל פי"ד ממכירה הל' ה' והא"ש דבהל' יי"נ מיירי בקונה יין בחנות לשתי' כמו קונה בשר לאכילה סו"פ או"ב דלא הוה זכי' מיהו גם קצ"ה סי' רע"ה יפה תי' התם בסי' קל"ב בגוי ולא שייך זכי' דאין שליחות לגוי וא"ש אפי' ביין לסחורה:

וביבמות פ"ג דאמר ר' יוסף במקדש חלוצתו הוה כעודר בנכסי הגר וקסבר שלו הוא ע"ש ולכאורה הי' ע"כ בשעת חליצה נהי הוא לא ידע לכוון להפקיע זיקתו דהרי קמן שחזר וקידשה בתורת מאמר יבמין מ"מ ע"כ היא כוונה דאל"כ לא מהני חליצה בלי כוונת שום א' מהם וכ"כ בית מאיר דכוונת א' מהם מהני וא"כ כיון דבשעת חליצה היא ידעה דפקעה זיקתה א"כ ממילא עכשיו בשעת קידושי' היא מתכוונת להקנות עצמה להבעל וה"ל דעת אחרת מקנה ולא בעי כוונה דידי' וצ"ע לכאורה אע"כ קידושי אשה

הוה כמכר ולא כמתנה ולא מהני דעת אחרת מקנה ויש לפקפק קצת על זה ממ"ש הר"ן בנדרים למ"ד ע"א ד"ה ואשה נמי וק"ל ויש לי בזה צע"ג במה שהקשו תוס' אפירש"י ב"ב מ"א ע"א בהא דרב ענן מחילה בטעות שהקשו לפירש"י דמחילה בטעות הוה מחילה והא הכא לא הוה מחילה ע"ש ואי ס"ל לתוספ' כהראב"ד הנ"ל לק"מ לעולם בעלמא היכי דמכוון להקנות אפי' בטעות הוה מחילה אבל הכא הא רב ענן לא נתכוון לקנות ורק דעת אחרת מקנה וכיון דגם איהו לא ידע וטעה א"כ אין כאן שום דיעה להקנות לא קונה ולא מקנה ולא מקשו תוס' מידי וצ"ע:

היוצא מהאמור בנידון שלפנינו דהוה מכר ולא מתנה וגם לגוי לא מהני דעת אחרת מקנה מתרי טעמי חדא מכר קודם לא הוה זכי' לכ"ע ועוד בגוי לא שייך שליחות וזכי' ואזדא לי' היתרא קמא:

היתר השני יצא לדון בדבר חדש והאריך בזה בפלפול ואני החדש אסר מן התורה בכל מקום ויניח לנוסבי במקומנו ולא נבקש חדשות אין הדעת סובל שיועיל משיכה בלי דעת הקונה יהי' גוי או ישראל ומעלתו כתב שגז"ה הוא על ישראל שומרי תורה לו יהיבנא לי' מה שאינו אמת ועיי' תשו' רמ"א סי' יו"ד מ"מ אפילו לפי דבריו של מעלתו וכי גזר הקב"ה על ישראל שהנכרי יעתק צור ממקומו ויעתקנו ממקום למקום ויקנה בלא כוונה לקנות הקב"ה הקפיד על הישראל שהנכרי יעשה משיכה כדינו בכוונה הראוי' גם כל מה שהאריך שגוי הוה כאלו התנה שרוצה לקנות בכסף אין להשיב על זה ומעלתו הרגיש שדברים אלו בדוי' הם:

גם מ"ש בשלישי' דהוה ס"ס ומסייע לזה דכן דרך התגרי' להכות כף על כף לא דמי להא דט"ז דהתם א"א לבישול בלא מליחה בשום אופן ומסתמא עשתה כהרגילה אבל הכא כמה פעמים כשנותן כף או משך סחורתו מיד ליד אינו תוקע כפו כלל וכנידון שלפנינו ועוד בקנין כזה שאינו אלא להפקיע מקדושת בכורו' וכעין שמוכרי' חמץ לגוי וכי תוקע כף אדרבה מנהג שלא לתקוע כף בקנין כזה:

והיותר הי' ראוי לסמוך על ההיתר של אלמותו של גוי אך מעלתו שדי בי' נרגא דלהוציא מנ"ל למימר הכי, ובהא דבתר דיניהם אזלי' במ"ב דמייתי מג"א סי' תמ"ח שק' עליו מש"ס בכורות דקאמר בדיניהם שפסקה להם תורה ומשמע אבל לא בדיניהם ממש כמ"ש מג"א רגיל אני לפרש עפ"י דאמר ר' ישמעאל בב"ק קי"ג ע"א אם אתה יכול לזכותו בדינינו וכו' ע"ש וא"כ אם יש לישראל זכות בדיניהם הרי פסקה להם תורה שזכה ישראל והיינו בדיניהם שפסקה להם תורה וכמשאת בנימין ובזה יש קצת היתר לבכורי' הללו אך לא יסמך על דעתי כלל כי לא עיינתי אפי' כמן ימא לטיגני:

מה שהקשה מעלתו אפירש"י ר"פ שבועת הפקדון משכחת לי' באל תפרעני אלא בהני ראובן ושמעון שפוסל שארי עדי', לק"מ נהי דפסל שארי עדים שאמרו שפרע לפניהם עצמם אבל להעיד שפרע לפני ראובן ושמעון לא מצי למיפסלינהו ופשוט:

מ"ש בסוגי' דב"מ דף מ"ב נכון הוא וראוי לאומרו:

מ"ש הא דבעל לוקח הוה שקשה שהיא פשעה דהל"ל ששאלה לא דמי ליהבי' לאימי' עכ"פ אימא גופי' אינה אלא שומר בעלמא והי' לו להודיע שהוא בעצמו שומר ומוסר לה לשמור אבל הכא שהאשה מכניס לבעלה בחזקת שיהי' שלו ממש דבעל לוקח ובודאי ישמור שלו כראוי טפי מדאחריני ולק"מ ואין פנאי להאריך וה' שנותיו יאריך א"נ. פ"ב נגהי ליום עש"ק ו' טבת תקצ"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה כט

שלום וכ"ט לתלמידי ורב חביבי הרב המופלג מורה צדק לעדתו כש"ת מו"ה נח גבריאל נ"י ה' עמו גבור החיל:

על מ"ש מעלתו בחיוב נהיגת כבוד באחיו הגדול ממנו בשנים אפילו אינו פטר רחם לאמו ולא בכור לנחלה לאביו וכי כן משמע מתשו' רא"ש דפ' רמ"א בי"ד סס"י ר"מ דאפי' אחיו מאמו צריך לנהוג בו כבוד אלו תוכן דבריו והשיג על ס' בל"י וס' הלקט יפה כ' וס' בל"י אינו במחיצתינו ואין דרכנו לעיין בס' כאלו אך כל דברי מעלתו כהווייתן ממש נאמרו על ס' ברכי יוסף וגם שם כ' דברי מעלתו שבס' שערי מצות להאר"י כ"כ ודלא כבל"י בשמו וס' משובש נזדמן להם ע"ש:

האמנם שרש הדברי' בנוי על דברי רמב"ן בהשגת לשרשים שלספר המצות לרמב"ם שרש ב' ושם נאמר דכל נהיגת כבוד לאח הגדול הוא ענף ממצות כיבוד אב ואם כי רצון האבות שיכבדו צעיריהם גדוליהם וזה נכנס בגדר כיבוד אב ואם יע"ש וממילא מובן שאין חילוק בין אחיו מאביו או מאמו כי הכל בכלל כיבוד אמו ובתשו' הרא"ש כלל ט"ו כ' והסביר שהרי מריבוי וי"ו ואת אמו דרשי' אחיו הגדול הרי שאפי' אחיו מאמו בכלל ע"ש ויש להטעים לפי הנ"ל שהרי את אביו מרבה אשת אביו את אמו מרבה בעל אמו וי"ו ואת מרבה אחיו הגדול הנה מיירי שמת אביו ויש בעל אחר לאמו וא"כ אותו האח איננו מאביו שכבר מת ומשום כיבוד אביו שרצונו לכבד בנו הגדול כיון שכבר מת כמ"ש רמב"ן דלאחר מיתת אביו פקע לי' כבודו בזה וא"כ ע"כ קרא משום כיבוד האם קאמר וה"ה אחיו מאמו כנלע"ד בפי' דברי הרא"ש:

מ"ש מעלתו ביישוב קו' הרא"ש איך כ' משה רבינו ע"ה ס"ת בשבת קודש דע"י שם והשבעת קולמוס כבר קדמוהו בשל"ה ומה שהקשה מעלתו למ"ד שביתת כלים

דאורייתא איך כ' קולמוס בשבת לאו ק' היא דלא גרע מכותב בשמאלו דאין דרך כתיבה בכך וגדולה מזה בפ' כלל גדול הטווה מבעלי חיים פטור דאין דרך טווי' בכך אע"ג דנשים חכמניות כך טוו במשכן מ"מ כיון שחכמה יתירה הי' אין דרך טווי' בכך מכ"ש כתיבה ע"י השבעת קולמוס ובס' עשרה מאמרות מאמר י' ח"ב סי' ט"ו תי' בענין אחר יע"ש אבל מ"ש דאותו היום נתארך ולמעלה הי' שבת ולמטה ע"ש דבריו מאוד תמוהים א"כ לעולם יהיה כן שבת שלנו הוא חול למעלה ואין אנו שובתים בשבת של יוצר בראשית ית"ש שרי לי' מארי' למימר הכי ושביק לחסידותי' וסמבטיון יוכיח ובעל אוב וקברו של רשע יוכיח ובמלחמת עמלק העמיד מרע"ה השמש יום תמים א"כ מכאן ואילך נתבלבלו השבתות ולא ניתנה תורה בשבת שלמעלה ולמה לא ירד מן בשבת שלנו שהוא חול למעלה אולי יאמר הקב"ה לא חשש על שבת שלמעלה אלא על שלא נצא אנחנו בשבת שלנו ללקוט מן ודברי' הללו אסורי' לשמוע ולהעלות על לב ועיי' בכוזרי כמה טרח החסיד להשוות שבתות כל המדינה בכל העולם לשבת בראשית כדי שיארע מנוחותינו ממש עם מנוחת הבריאה הראשונה ישתקע הדבר ולא יאמר אך יאמר לאל גומר עלי הקב"ה מסכים זמנים שלמעלה עם ישראל שלמטה כדאי' בירושל' הביאו הרא"ה בבדה"ב וש"ך בהל' נדה סי' קפ"ט ס"ק י"ג ע"ש ותל"מ:

שוב עיינתי במכתב מעלתו שכ' שעמד חמה שנה תמימה או עוד יותר אולי ט"ס הוא וצ"ל יום תמים כי לא ידעתי מה תועלתו בהאריך זמן תנועת אבותינו במדבר ולאחר ביאתם לא"י ועוד שצריך נס שהספיק מן לשנה תמימה אולי לא ירדתי לעומק דעתו בזה, וצריך אני לעשות לי רב בשנות מרע"ה שהי' בן שמונים שנה בעמדו לפני פרעה בפ' וארא בתחלת שליחותו ומשפט מצרים יב"ח כמבואר במס' עדיות נמצא פסח שיצאו ממצרים נעשה מרע"ה בן פ"א בז' אדר שלפניו ונשתהו במדבר מ' שנה הרי קכ"א ואיך אמר בן מאה ועשרים שנה אנכי היום אם לא נדחק בן שמונים דפ' וארא היינו שעברו ע"ט שנים ונכנס לשנת שמונים משנותיו ובן מאה ועשרים דפ' וילך שעברו כבר ק"כ ונכנס יום א' לשנת קכ"א ואין המספרים דומים ועי' שיטת רש"י כתובות נו"ן ע"א בת י"ב לתענית שר"ל כניסת י"ב ודומי' דהכא עשר למשנה וכן משנה דאבות בן ה' למקרא בן עשר למשנה לא דמי לבן י"ג למצות שבאותה משנה וע"ש בשני דבורי תוס' ד"ה בר שית כבר תריסר וכו' ע"ש וקצת יש סמך להנ"ל דהרי כל היכי דלא כתוב ומעלה משמע יום בשנה חשיב שנה ועי' לשון רש"י בכורות מ"ט ע"א ד"ה מספקא לי' ולרמב"ן ר"פ כי תשא והכא גבי בן שמונים דמרע"ה לא כתוב ומעלה משא"כ בן מאה ועשרים כתוב

אנכי היום ודרשו חז"ל היום מלאו והוה כמו מעלה נמצאת אומר ששני המספרים אינם שוים ועדיין צ"ע:

ועל מ"ש משס"ס פ"ק דברכות דאמרי' בשביל ת"ח צריך שיחלה עצמו עליו וקאמר מנ"ל אלימא משאול דלמא מלך שאני והוקשה לפר"מ הא לחד שינוי בתוס' ר"פ שבועות העדות ת"ח עדיף ממלך ולכאורה לק"מ דהא שאול ת"ח נמי הוה רק אחז"ל דוד גלי מסכת' שאול לא גלי מסכת' ודוד הלכה כמותו בכ"מ מדכתי' וה' עמו משא"כ שאול והוה פליגי במקדש במלוה ופרוטה וכן מוכח ממקומו דהוה ס"ד למילף דצריך להחלות על ת"ח ש"מ שאול ת"ח הוה ודחי ש"ס דלמא משום דהוה נמי מלך ובצירוף מלך וגם ת"ח צריך להחלו' ולא בחד מיניהו ומ"מ במסקנא יליף מדהע"ה שעינה בצום נפשו על דואג ואחיתופל שהי' ת"ח א"כ מוכח לכאורה כהתוס' דת"ח עדיף ממלך דאל"ה איך רשאי המלך להחלות עצמו על ת"ח הלא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול אע"כ ת"ח עדיף וא"ל הא דהע"ה ת"ח נמי הוה ואיך רשאי לצער על ת"ח חבריו ז"א קושי' כמובן ועוד ת"ח שמחל על כבודו כבודו מחול ומוכח כהתוס':

מיהו הא נמי לק"מ דמלך שאני לא משו' דעדיף מת"ח אלא שחליו וצערו נוגע לכל ישראל תדע הרי במות נשיא בע"פ אמרי' כל ישראל מטמאי' לו ועשיית פסח בטומאה ודהע"ה מת בעצרת והי' כל ישראל אוננים ולא הקריבו קרבנותיהם בי"ט כדאי' בירושלמי מייתו תוס' בחגיגה ט"ו ואלו בת"ח אין הדין כן וע"כ שמיתתו נוגע לכל ישראל וה"נ חליו וצערו משא"כ לקום בפני ב"ד לקיים מ"ע ועמדו ב' האנשים אינו נוגע לכל ישראל והדברים ברורים:

וע"ד עם בני ישראל הנלקחי' לצבא המלחמה למלכיות השתיקה יפה מדבורינו בזה וגדולי ישראל ע"כ יעלימו עין והניחו להם להממונים מקהל לעשות כראות עיניהם לפי הזמן ועת לחשו' ומ"מ אומר כי גוף ענין דינא דמלכותא להטיל מס על כל עמו להעמיד מהם אנשים לצבא מלחמתו וזה הוא מחק מלכותו ודינו דין וממילא מוטל אקרקפתא דכל מי שראוי לצאת ושאין לו אשה ובני' כפי נימוס וחק מלכותו אך לא אבחורי' למודי תורה שאפי' לא פטרום המלכות בפירוש מ"מ מדין תורה פטורים דאמרי' בפ"ק דב"ב ח' ע"א הכל לכרי' פתייא אפי' רבנן וה"מ דלא נפקי באוכלזא אבל נפקי באוכלזא רבנן לאו בני מיפק באוכלזא נינהו ומכ"ש שהמלכות יר"ה פטרום וכבר כמה פעמי' כשנתתי אטעסט לבני מדינו' פיהם ומעהרי"ן שהם לומדים ויצליחו לנהוג ציבור נפטרו מלהעמיד עצמם לצבא וא"כ כל הנוגע בהם נוגע בבבת עין:

ואידך הי' מהראוי שיעמדו עצמם כולם בשוה לפני העדה ויטילו גורל ועל מי שיפול עליו הגורל הוא ישתדל לעצמו במה שיכול לפטור בממון או להעמיד אחר במקומו או ילך בעצמו וכל ישראל מחויבי' לסייעו ויקר פדיון נפשו אבל לאנוס אנשים בלי גורל ולומר שהם פוחזים ורקים אפי' מגלי עריות ומחללי שבת בעיני הוא כגונב נפש ומכרו כי מי נותן זה חליפי זה כיון שחיוב המלכות ופקודתו על כולם בשוה והמוסרו כמוסר לתוא מכמר אפי' מחוי אתיבנא חייב מכ"ש מוסר נפשו ורע ומר יותר כי הטובי' הנאנסי' עוברי' על המצות באונס ולעתים רחוקי' ואלו יעשו ברצון ואנו מדחי' אחר הנופל עפ"ק דקידושין לענין מכר עצמו לנכרים:

אך מה שנמצאים עתה למאות המוכרים עצמם מרצונם וברצי כסף ולכן אע"ג דהמה גריעי מכולהי שהרי בשאט נפשם מתנים לחלל שבתות ולאכול איסורים מ"מ כיון דשכיחי טובא ולא הוה כתרי עיברא נהרי ואם אין קהלה זו קונהו ימכור עצמו במקום אחר א"כ קלקלתם בעו"ה תקנה קצת וכן עשו בכל גלילותינו והוא כעין בחירת הרע במיעוטו והנה קצרתי מאוד כי אין ראוי להאריך בענין זה כמובן וה' הטוב יתן כל טוב כנפשו הטהורה ונפש א"נ דש"ת. פ"ב נגהי ליום ד' כ"ה סיון תק"צ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ל

את חג המצות יחוג בדיצות ה"ה תלמידי המאה"ג המפורסים גן הדסים החרוץ בעל פיפיות כבוד מה"ו מאיר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק יארמאט יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני בימים האלו ימי טלטולא דגברא דהני נשי דידן מפנים חפצים מזוית לזוית אפי' ספרים אינם מוכנים לי לעיי' אך מה שדחק עלי השעה להשיב עכ"פ על השני' שתגיע לידו הרמה בחה"מ הבע"ל הנני למצותו ראשון תחלה אומר כי ידוע שיעור כתובה דחזי מדאורייי' ממש הוא חמשים כסף וכל כסף ד' דינרים וכל דינר הוא צוואנציגר של כסף ממש ולפ"ז בפדיון בכור סגי בעשרים צוואנציגר אך מקרוב נתברר לי עפ"י חשבון בראנד זילבר שגרעו קצת הצוואנציגר מאשר הי' ע"כ אני מחמיר בפדיון בכור ליתן כ"ד צוואנציגר כמו בפפ"ד ומ"מ בכתו' בתולה עפ"י חשבון זה כבר יצאנו ידי כתובה אפי' תהי' מדאורייתא ומכ"ש באלמנה אם נגבה החצי מזה הסך (עפ"י המנהג ולא עפ"י הדין) כבר יצאנו מידי כל החששות של בעילת זנות וסך הנ"ל יותן אפי' בשטרות או במה שהוא רק שיגיע השיווי להנ"ל כי איננו גז"ה לשלם במטבע של צורה כמו בכור ומעשר שני והוא פשוט ולפי מה שנוהגים במדינתינו להגבות לבתולה ד'

מאות זהו' ממטבע הנהוגה ולאלמנה החצי מהנ"ל א"כ רחוק מאוד שיהיה גרעון המטבע הנהוגה כ"כ שלא תגיע לשיווי סך הנ"ל:

ואחר הודיענו כל זאת נדבר מדינא מלכותא שציוה לשלם כל החובות שבעולם עפ"י חשבון שהיה שיווי הב"ץ הישנים ביום ההתחייבות ובלבד שלא יפחות מחומש דהיינו י"ב צ"ל לזהוב לכל הפחות ואם היה שיווי הב"ץ באותו זמן יתירים מסך הנ"ל ישולם לפי שיווי ההוא והכל במטבע טובה אין גוטעס געלד זה לשון הפקידה, עוד נאמר שם שכל סכום כתובה השוה לכל אשה ואשה אינו נכנס בגדר זמן הנ"ל כי אותו סכום ישולם לעולם אין גוטעס געלד ומה שמוסיפים על סכום המוגבל ישולם כשארי חובות כפי הקורס שהי' בזמן כתיבת שטר התוס' ההוא אלה תוכן דברי הפקידה ואז חקרנו אם סכום קבוע לכתובה הוא דוקא לבנות ישראל או אם נוהגין גם באו"ה ואחר החקירה נודע כי פונקט זה לא נחקק בשביל ישראל אלא כל שרי המדינות יש לכל משפחה (שטאם הויזע) סכום ידוע שלא לפחות לאלמנותיהם מסך ההוא ועל זה היה עיקור הפקידה וממילא נשמע כיון שהוא דבר הנוגע לכל מדינות מלכותו ולא לישראל לבדו א"כ הוה דינא דמלכותא דינא גם בזה:

ופירוש כוונת גוטעס געלד בכל אותה הפקידה הוא שיין כי הקיר"ה הקפיד אז על זה ורצה שיצאו השיין בהוצאה כמו כסף ממש וגם הוא קיבל אותם בכל הכנסיותיו כמו מטבע כסף ממש ובכל זאת מיד ביום יציאתם לאויר העולם ירדו לשערים 10%& פראצענטען דהיינו כל זהב בעד י"ח פגים כסף מעות גלל כן מן אז והלאה כשישבנו כסאות למשפט לסלוק אלמנה וע"ד משל היה כתובה עם תוס' סך ב' אלפים פסקנו ד' מאות שיין (ולא מטבע כסף ממש) לעיקור כתובה תיטול בראש ואלף ושש מאות הנותרים לפי חשבון השקאלא ג"כ בשיין ואע"ג שבתוך הזמנים עלו וירדו השיין כידוע מ"מ היה עליהם שם גוטעס געלד אצל הקיר"ה ולו נתכנו עלילות פקידתו ומי יאמר לו מה יעשה:

אך עתה חדשים מקרוב שהקיר"ה בעצמו פקד אומר שהוא אינו מקבל השיין ביותר מכ"ד צ"ל כסף הרי הוא עצמו אומר שאיננו עוד בכלל גוטעס געלד ע"כ נ"ל עכ"פ לחשוב כל זהוב בעד י"ח פגים מטבע כסף כמו שהי' שיווי השיין ביום הפקידה ואשה זו שנושאת לבעלה כשהיתה אלמנה זה עשר שנים והיינו תק"ע לפי מכתב פר"מ נ"י וסכום כתובה ותוס' הוא י"ב מאות זהב ב"ץ הנה ב' מאות סך כתובה אלמנה הנהוג שוה לכל נפש תקח בראש אין גוטעס געלד היינו כל זהב י"ח פגים כסף עולה ק"פ זהב מטבע של כסף ממש ואלף זהב תוספ' תקח עפ"י חשבון ועיינתי בטאבעלע ובתחלת

שנת תק"ע עד ימי ניסן עולה עפ"י קורס אלף זהב ב"ץ לסך רמ"ו זהב נ"ד צ"ל גוטעס געלד היינו כל זהב י"ח פגים מטבע כסף ומניסן ואילך עד סוף השנה עולה אלף זהב ב"ץ לסך רי"ג זהב למ"ד צ"ל גוטעס געלד ג"כ כנ"ל ואם ישולם סך הנ"ל בשיין יחשב כל זהב לכ"ד צ"ל נמצא עכ"פ מגיע לה קרוב לאלף זהב שיין. פ"ב כאור בקר ליום ד' ז' ניסן תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לא

שלום לך התלמיד הותיק הרבני המופלא מו"ה פנחס ליב נ"י:

היום קבלתי נועם מכתבך ע"ד הסופרי' שמשחירי' עורות הרצועות לשמה ואומרי' דסגי בהכי אעפ"י שלא נעבדו לשמה יפה כתבת כי הם מחטיאי אדם בדבר גדול שגופי תורה תלוי' בו ועתידי' ליתן את הדין וכמ"ש ט"ז בי"ד סי' רע"א בסק"ג ומ"ש עוד בטעמו של רמב"ם דקשה להולמו מ"ט בעי רצועות עיבוד לשמן טפי מעור הבתים ושדברי מג"א סי' ל"ג סק"ד אינם מובנים לך בזה צדקת גם בזה וכבר עמדו עליו האחרונים והעלו העיקור כמ"ש הלבוש בסי' ל"ב סעי' ל"ו דבשלמ' הבתים אין שום הל"מ שיהי' מעובדין ויכול לעשותן אפי' מעור שלא נעבד כלל אדרבא כל שהעור חזק טפי עדיף א"כ אין העיבוד מצורך המצוה ולא בעי לשמה משא"כ הרצועות שעיקרן לקשירה וכריכה ולזה צריך עור רך דוקא ומשום כן צריך מה"ת עיבוד וממילא שיהי' העיבוד לשמה ע"ש וכ"כ עוד בסי' ל"ב וכ"כ באלי' רבה ובפר"מ ונכון הוא:

ואמרתי אספרה כמו שבוע זו בא לפני סופר סת"ם דכאן ואמר לי כי הבעל מלאכה דכאן א"ל שזה הוא לו לטורח גדול במה שמסמן היהודי כמו עשרה עורות בתחילת העיבוד ואחר כך אחר גמר מלאכתו צריך הוא לחפש אחריהם כשהם מעורבי' בתוך כמה מאות עורות ע"כ אומר הערל הזה שהיהודי יניח כל העורות אל הסיד לשמה ויהי' עיבוד כולם לשמה ואחר גמר מלאכת העיבוד יקח ממנו כמה עורות שירצה ואם לא יעשה כן אינו מוכר לו עוד עורות כלל ושאל הסופר ממני לומר לו אי שפיר דמי למיעבד הכי או לא:

והנה במה שהגוי מוציא העורות הנשארי' לחולין אחר שנעבדו לשם ס"ת נראה דלא איכפת לן ומה לנו מה שיעשה הגוי בשלו אבל מה שיש לפקפק דהרי במה שמניח הישראל העורות ומעבדן קצת אינו מועיל לחוד אם לא בצירף שהגוי עובד אדעתא דישראל שציוה לעבדן לשמה ואין דעתו של גוי אלא על אותן שעתיד הישראל ליקח לעצמו יהי' מבוררי' שנעשי' לשמה וא"כ למאי דקיי"ל בדאוריי' אין ברירה אפי' בתולה בדעת אחרי' לא יועיל זה ומ"מ התרתי בשעת הדחק כיון דעכ"פ עשה הישראל מעשה לשמה בתחילה לא אתי מחשבתו של גוי להוציא מידי מעשה וממילא סתמא לשמה

קיימא מעתה עיי' ריש זבחים ועיי' קידושי' ר"פ האומר ומצורף לזה שיסייע גם להשחיר דכל מה דאפשר לתקן בהיתר נתקן עי' היטב במקומות שרמזתי בקיצור. פ"ב נגהי ליום ה' ש"ע בתמוז תקס"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לב

שלום וכ"ט לידידי הרב המאה"ג המופלג השנון הותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה אלעזר נ"י אב"ד דק"ק מג"ד יע"א:

גי"ה מגלה כתובה פנים ואחור אודות בה"כ החדשה שנבני' בעירו אחר שנשרפה והשתדלו ב' שנים אצל השר שחזר ובנאה והעמיס עליהם מס כפול ומכופל ממה שישלמו מן קדמת דנא ודנו היחידי' בענין התשלומין כי לפני' נתנו רק לפי הנפשות כל בעה"ב ג' זהו' לשנה ואחרי' רוצי' שיתנו אותם שיש להם מקומות בבה"כ המס היתר:

לא אוכל להאריך ובשגם אין זה ענין שראוי להאריך שדין תורה בזה לפי ראות עיני הדיין והמקום והזמן בעניני מסים והנה בתחילת בנין בה"כ אין ספק שראוי לשלם לפי ערכי נפשות שבני עיר כופין זא"ז לבנות בה"כ וכ"ע צריכים לזה כגדול כקטן כאיש כאשה הבקי ואינו בקי כמו שהסביר בזה מהר"י מינץ סי' ז' ומ"ש שער אפרים סי' קמ"ה על שמו שיתנו לפי ממון לא נמצא כן שם אך בודאי העניים סגי להו בבנין עצים והעשירים רוצים בבנין מפואר לפאר בית אלקינו ואפי' במדינה שהשר בונה משלו ומטיל מס השכירות בכל שנה על הקהלה מ"מ לפי רוב הוצאותיו בממון קרנו מטיל רוב מס מסת שנה בשנה וזה מטעם העשירים לפי כבוד עשרם ויכולתם לרומם בית אלקינו ע"כ יותן גם לפי ממון אבל עיקור הבנין הוא לפי נפשות כמו שנבנה בהמ"ק שגבה דהע"ה מהשבטי' בשוה וקרבנות מתרומות הלשכה שהוא ממחצית השקל שהוא לפי נפשות ויש דברי' מלשכת נדבת בדק הבית שהי' לפי ממון המנדבי' וסברות כעין אלו ימצא בתשו' שבב"י א"ח סי' מ"ג בסופו בשם ר' האי:

וכל זה בתחילת בנין בה"כ ועדיין לא נקבע מקום לשום אדם ולכל בני עיר חלק שוה בשוה וע"ז כ' רמב"ן בב"ב הא דאמרי' דלית לי' ארעא מעולם היינו במקום שאין בה"כ בעיר דבמקום שיש בה"כ ע"כ כולם שותפין בו ושוב כשכבר נבנה מנהג קדמוני' למכור השותפו' האלו זה לזה או להחזיק במקום ידוע וקבוע אפי' הבה"כ מושכר מהשר מ"מ שוכרי' וקוני' החזקה שיוחזק זה במקומו לעולם המושכר לו זה נוכרי א' סמוך לארון הקודש או לבימה או לפתח וזה שני לו וזה שלישי וכן כולם ומי שאין לו מקום קבוע מ"מ שותפות לא הפסיד ויעמוד באמצע ועיין בט"ז י"ד סס"י רכ"ד ואם אח"כ אירע מקרה שגרש בה"כ או נשרף ר"ל מ"מ מקומו לא הפסיד ונהי שאינו יכול להכריח הציבור

לבנות בה"כ אחר במקום הזה דוקא ואז כשבונין במקום אחר אין לבעלי המקומות כלום מ"מ כשחוזרים ובונים במקומו הראשון לא הפסיד כל א' מקום המצוין לו ועל זה אנחנו דנין שמעתה אומרי' אמור לבעלי המקומות דקא משתרשי להו ע"י שהטרחנו והשתדלנו לבנות על מקומו הראשון דאל"ה הפסדתם מקומכם ואפי' לא הי' אפשר בשום אופן לבנות או להתפלל במקום אחר ועל כרחם הי' צריכי' לבנות פה מ"מ לא ה"ל כזה נהנה וזה לא חסר כיון דגלי אדעתא דניחא להו במקומות קראי שלהם שהרי לא יניחו לעמוד אחר במקומם וא"כ ע"כ יסייעו בתשלומין לפי ערך שינוי המקומות מי שמקומו שוה מאה הרי יותר ממי שמקומו שוה חמשים ולפי ערך זה ישלמו ומעתה אותן ג' מאות שישלמו לפי נפשות שוה בשוה יהי' עדיין כן והמותר ישלמו קצת לפי יופי תפארת הבנין לפי ממון והנשאר לפי ממון ערך שיווי מקומות בבה"כ. ומ"ש יש עניים שיש להם כמה מקומות בבה"כ ומנא להם לשלם אם אין לו יעמוד אחר במקומו וישלם עבורו דמאן דיהיב טסקא ליכול ארעא ועיין נימוקי יוסף פ' חזקת בסוגי' דדינא דמלכותא והדברי' פשוטי' לפע"ד הכ"ד החותם בברכה. פ"ב נגהי ליום ב' ר"ח שבט תקפט"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לג

מה שנתעורר על תה"ד ומייתי לי' מג"א סי' שכ"ג סקי"ד דאין לבטל אי' בשבת וכו' דה"ל כמתקן כתבתי על הגליון צ"ע בתוס' פסחים מ"ו ע"א ד"ה עד שתאפה וזה לשוני שם בחי' פסחים תוס' כ' שיבטלו ברוב והרי"ף לא כ' תקנתא ונדחק הר"ן שלא רצה לגלותה ולפענ"ד ס"ל כתה"ד סי' נ"ד אין לבטל אי' בי"ט והתוס' ס"ל כיון שיכול ליתננה לכהן קטן לא הוה תיקון כ"כ והא דלא כ' תיקון לתת לכהן גדול שכבר הערב שמשו וזה לא מיתרץ בדברי מלחמות ה' ור"ן ע"ש דבהערב שמשו כגון שטבל מבע"י לקריו וי"ל דס"ל כמ"ש מג"א סימן תר"ו ססק"ח דאי אחר טבילה ראה מים חלוקי' או עכורי' צריך לחזור ולטבול עיי' מתני' ר"פ יוצא דופן ועיין סברת ר"א בר צדוק נדה י"ג ע"ב וערמב"ם פ"ז מתרומות הלכה ד' ה' ובכ"מ שם הלכה ח' והשתא אין אנו בקיאי' בשמירת טהרה צריך שתהי' טבילה סמוכה לאכילה ממש ואי כבר טבל קודם אפיה לא עלתה לו טבילה עד שיחזור ויטבול סמוך לאכילה ממש נמצא בשעת אפיה הוה מחוסר מעשה ולא אמרי' הואיל ולא דמי לבימי חכמי ש"ס שהי' בקיאי' בשמירת טהרה ולא הי' צריך טבילה סמוך לאכילה ממש עוד הארכתי שם וכל הדברים ויותר מהמה מצאתי עתה בשער המלך פ"ב מה' י"ט הלכה ו' ד"ה ובהתוכחי וכו' ע"ש:

מה שרמז מעלתו בפ"ב דביצה סוגי' דטבילת כלים על דברת רמב"ם דמייתי מהרש"א שם מאז אמרתי עם הספר דס"ל דשמא ישהה לא שייך בשבת דלתקלה דזמן קצר משבת לשבת לא חיישי' והוא לכל הפחו' יותר מכ"א יום כמ"ש ש"ך י"ד סי' נ"ז סקמ"ז ועיי' תוס' חולין נ"ג ע"ב ד"ה אתי' וכו' וס"ל נמי דבי"ט ליכא משום מחזי כמתקן משום שמחת י"ט אך כיון דבשבת איכא משום מתקן א"כ ע"כ המשהה ישהה עד י"ט והוה זמן רב ואתי' בי' לידי תקלה נמצא מצירוף שני הטעמים נאסרו טבילת כלים בין בשבת בין בי"ט ומיושב קו' תוס' באדם ניחוש שמא ישהה והא"ש כיון דאדם מחזי כמיקר וליכא למיסר בשבת משום מתקן תו ליכא משום שמא ישהה משבת לשבת דה"ל זמן קצר ע"כ תוכן דברי שם ופה תהא שביתת קולמסי כעת וה' יברכהו אורך ימים ישביעהו כנפשו ונפש א"נ דש"ת. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לד

שלום וכ"ט לה"ה הרב החרוץ המופלג כמו"ה שעפטיל נ"י רב דק"ק קאסטהעל יע"א:

גי"ה הגיעני אודת צורת הפתח שהקנים עומדים לפנים מכותל חצר בשני צידי מבוי וחוט מתוח על גביהם ברוחב המבוי אי שפיר דמי או לא:

דין זה אינו מבואר לא בש"ס ולא בהראשונים כ"א בלחי שצריך שיהי' נראה או מבפנים או מבחוץ כשיסתכלו בחלל המבוי יהי' ניכר כמבואר סי' שס"ג סעי' ט' אבל צה"פ שהוא כסתום ממש וכאלו כותלו בנוי כאן לא בעי שום היכר כי הוא מחיצה גמורה י"ל דלא איכפת לן בהיכר לא לבני רה"ר ולא לבני מבוי אך הגאון תבואת שור ריש מס' עירובין הוכיח דצה"פ שהרחיק ג"ט מהכותל או שאינו ניכר לכה"פ בחלל המבוי פסול מדהקשה ר"ת בעירובין י"א ע"א ד"ה איפכא מאי תיפוק לי' משום לחי ולא תי' כנ"ל אלא ש"מ שאין שום חילוק בין לחי לצה"פ כ"א החלוקים שחילקו תוס' בתירוצם ואמנם בס' תוס' שבת סי' שס"ג סק"י כ' דאין ראי' מתוס' הנזכר הא דלא תירצו כנ"ל משום דברייתא קשיתי' דתני' ברישא מבוי הגבוה מעשרים והתם בקורה בודאי לא מיירי ברחוק ג"ט מהכותל או שאינו ניכר כלל דא"כ אפי' אינו גבוה מעשרים פסול אע"כ מיירי באינו רחוק מהכותל וגם ניכר וא"כ ה"ה סיפא ואם יש לו צה"פ נמי בהכי מיירי משו"ה לא מצי לשנויי הכי ואין הכרח לדברי תב"ש ומ"מ שם בסקט"ו הסכים מסברא לדינא דצריך שיהי' צה"פ ניכר בחלל המבוי:

והנה דבריו ז"ל צריכי' ביאור דהרי אכתי תירצו תוס' בגוני דסיפא דברייתא לא הוה דומי' דרישא דרישא לא מיירי במבוי מפולש ולא ברחב עשר. ויש לפרש כך דודאי ר"ת שהקשה קו' זו ולא תי' כלום משום דלא ניחא לי' לאוקמי סיפא דברייתא דלא כרישא

והתוס' חידשו דברייתא אתי כר' יוסי ואך בעל האבעי' דוחק לומר דבעי לר' יוסי דלא כהלכתא ע"ז כ' דמשכחת ברחב מעשר או במפולש וה"ה בגוני אחריני ואטו כי רוכלא וכו' נמצא אר"ת שהקשה לק"מ איך נעלמה ממנו דמשכחת לי' בכמה גוני דחלוק לחי מצה"פ די"ל באיבעי' אה"נ דמצי למימר הכי אך ברייתא קשיתי' דלא הוי' דומי' דרישא וע"ז חידשו תוס' דברייתא אתי כר' יוסי ובעל איבעי' איכא לאוקמא בכמה אופנים וחדא ותרי מכמה גוני נקטו תוס' זה נ"ל ליישב קצת כוונת תוס' שבת:

וזה לי יותר מעשר שנים הקשני תלמידי הרב הגאון מוהר"מ אבדק"ק יארמוט נ"י למ"ש תה"ד סי' ע"ד ומביאו ט"ז סי' שס"ג סק"ד דאף ע"ג דלחי בעי שיעורא כחוט הסרבל מ"מ בצה"פ סגי בסיד מחוי עיי"ש א"כ תיקשי להנ"ל מאי מקשה ר"ת הא משכחת צה"פ דלא חזי ללחיים ולכאורה ק' גדולה היא דלא שייך דברי תוס' שבת הנ"ל דכיון דתירצו תוס' דאתי' ברייתא כר' יוסי דבעי שיעורא רבא בלחיים משא"כ בצה"פ טפי הו"ל למימר ככ"ע ולחי בעי כחוט הסרבל משא"כ צה"פ סגי בסיד מחוי וק' גדולה היא לכאורה:

והי' נלע"ד עפ"י מ"ש תוס' בכמה דוכתי שהקשו אהא דאמר רבה גזירה שמא יעבירנו ד"א ברה"ר ולא אמר שמא יוציאנו מרה"י להרה"ר משום דאית לי' היכר בגפופי עיי"ש מבואר מזה דסתם פתח ניכרית היא ליוצאי' ונכנסים והשתא נימא נהי דצה"פ לאו משום הכירא אלא מחיצה גמורה דאורייתא היא מ"מ כל שאינה ניכרית כלל ליוצאים ונכנסים לא עבדי אינשי כה"ג וכעין דאמרינן פתחא בקרן זויות לא עבדי אינשי אע"ג דפתחא גמורה היא מ"מ כיון דלא עבדי אינשי הכי לא הוה פתחא ה"נ כל פתח שאינה ניכרת לא מקרי פתח והשתא לפ"ז נהי מטעם צה"פ סגי אפי' בסיד מחוי משני צדדים מ"מ כיון שאין היכר ליוצא ונכנס בבליטה פחות מחוט הסרבל אין ראוי להתיר אהא דהעיד תה"ד דנהגו הקדמוני' להתיר בסיד מחוי ונדחק ליישב גם הר"מ שבמרדכי סי' תפ"ב כדי שלא להוציא לעז על הראשונים י"ל היינו כשאין הקנה העליון גבוה מעשרים שאז יש היכר ע"י המשקוף שהעין שולט בו אבל אם העליון למעלה מעשרים ואין העין שולט בו צריך קנים התחתונים כחוט הסרבל שיהי' עכ"פ שום היכר ליוצא ונכנס דאל"ה לא הוה פתח וממילא מיושב ק' הנ"ל דלא הו"מ לשנויי ברייתא בפחות מחוט הסרבל כיון דמיירי למעלה מעשרים וא"ש:

וכיון שזכינו לדין הה"נ צוה"פ שעומדת לפנים מכותל בתוך חצר ועולה למעלה נהי בלחי כה"ג שאינו ניכר בתוך חלל המבוי אינו לחי מ"מ בצה"פ דמחיצה גמורה היא אי הקנה העליון בתוך עשרים שיש היכר ליוצאים ונכנסים תו לא איכפת לן בהכירא דקנים התחתונים אך אי העליון למעלה מעשרים אז צריך שיהי' הקנים עומדים בחלל המבוי

דוקא כנ"ל אבל אי הקנה העליון בתוך העשרים תו לא איכפת לן אי עומדי' הקנים ברה"י דהרי כ' מג"א סי' שס"ג סוף סקכ"ח דאי איכא עמוד בולט מכותל עמוד בכותל בולט נידון משום קנה אע"ג דכותל רה"י הוא עד לרקיע מ"מ כיון שבולט מהני אלא שמג"א מיירי שבולט וניכר בחוץ ונידון שלפנינו אינו ניכר בחוץ וכבר כתבנו דאם יש היכר בקנה העליון בתוך עשרים תו לא צריך הכירא בקנים התחתונים:

והנה מ"ש ד"מ וקרא תגר על הקושרים חוט מכותל מבוי לכותל שכנגדו כמ"ש מג"א שם סקכ"ח דאם כן למה הצריכו קורה טפח תיפוק לי' דהוה צה"פ והנה ראי' גדולה היא אלא שצל"ע ממ"ש מג"א שם דבסוכה כה"ג הוה צה"פ ותי' התם לא בעי צה"פ רק מחומרא בעלמא עיי"ש וק' מה יענה ממזוזה דלדעת הרבה פוסקים והרא"ש מכללם חייב במזוזה מן התורה וכן החמיר בש"ך בי"ד סימן רפ"ז וע"ש בש"ס מנחות שם וא"כ לכה"פ הי' לנו להקל בעירוב כה"ג ואי משום ק' ד"מ למה לי קורה רוחב טפח י"ל באמצע המבוי שבא לחלק באמצע המבוי אבל בתחילת המבוי י"ל אה"נ ב' כותלי המבוי הוה כב' מזוזות מיהו באם הוא למעלה מעשרי' י"ל משום דליכא הכירא אבל אי הקורה העליון בתוך עשרים ואיכא היכרא בקורה העליון י"ל אה"נ דמהני בי' כותלי המבוי שבראשה במקום מזוזה וצ"ע. מ"מ כי איכא ב' קנים בולטים למעלה מהכותל אע"פ שעומדים אחורי הכותל בתוך החצר או הבית י"ל דמהני וא"ל כיון דהתחלת בליטת הקנים הוא למעל' מהכותל שהוא למעלה מג"ט הו"ל מחיצה שהגדיים בוקעי' בה ז"א דלזה מהני הכותל שתחת הקנים שאין הגדיים בוקעי' בו וגדולה מזה כ' תה"ד סי' ע"ד בסיד מחוי אע"ג שאין ראוי לקבל דלת של קש מ"מ עם צירוף הכותל הוה חזק וה"נ עם צירוף הכותל אין גדיים בוקעי' תחתיו:

ואמת א' הוא בקהלותינו שהקנה עומד אחורי הכותל חצר בתוך החצר והורה הגאון מו"ה משולם ז"ל לכרוך עליו קנה א' למעלה מהכותל הבולט בתוך המבוי והנה כבר הורה הזקן והנחתיו כמות שהוא אע"פ שיש לפקפק מפני הרואי' כמ"ש בתשו' ר"א מזרחי ומייתי מג"א סי' שס"ב סק"כ ע"ש ויותר הי' נראה להעמיד דף רחב ולחרוץ בו באופן שהקצר ממנו עומד בתוך החצר והרחב בולט למעלה מהכותל לתוך חלל המבוי אלא שלא רציתי לשנות הואיל ונפיק מפומי' דגברא רבא זצ"ל. - וכל זה אנו צריכי' במבוי רחב מעשר אבל אם אינו רחב עשר אמות סגי בשני פסין משהויין והוא שעומדי' בתוך המבוי דוקא ואינם גבוהים ג' מהקרקע ואינם רחוקי' ג"ט מהכותל אבל יען רוב מבואותינו רחובות מעשר צריך צה"פ ומעלתו פלפל ובלבל בזה שלא כדת והנלע"ד

כתבתי ויעיי' בראש"ש פרק בכל מערבין סוף סימן ט' ואין להאריך יותר ואחתום בברכה.
פ"ב יום ג' ב' דחנוכה תקי"ף לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לה

העתק השאלה:

אקרא לשלום ראשי בני הגולה מנהיגי עדת ישורן בדרך הישרה בצירוף בד"צ הנלווים עליהם כל חו"ח לפי מעלהו הרמה נ"י יהי' כבוד ה' חופף עליהם כל הימים:

מאפיסת הפנאי וטרדת הזמן א"א לאמן את ידי לעטרם לפמכ"ה אמנם ההכרח לא יגונה ובמקום גדולתם שם ענותנותם נ"י הנה באתי בדברים העומדים ברומו של עולם ה"ה מענין חשבון עבור השנים אשר אין לנו מצוה בכל התורה כלה גדולה ממנה ע"כ אנו צריכי' לחפש אחרי' בכל מאמצי כחנו כי בה תלוי קביעות המועדי' המקודשים וחמץ בפסח ואכילה ביו"כ בהכרת בצירוף שאר מצות המסתעפי' ממנה וע"ז נאמר כי היא חכמתכם וגו' ובעו"ה מחמת צוק העתים נתמעטו הבקיאים בחכמה זו ורובא דרובא סומכין על הלוח הנדפס לכל שנה בפ"ע כאלו נתנה מסיני והסכנה דרבה וזעירא הוא ואם ימצא לפעמי מולד או תקופה מוטעה אין מי שישגיח עליו להכריעו ולהגיהו כ"א ליודעי חן היודעים לשערה א' מעבר וכו' ובאמת ע"י המולד והתקופ' תתחלף מדת השנה לב' פנים הא' מעבור השנה והב' מצד שלימות השנה וחסרונה והויתה כסדר ולפעמים גם סדר הקביעות מוטעה כאשר קרה בבערלין בשנת התקס"ג והמכשלה רבה מאוד בידי ההולכי' למרחקים ועוברי ימים הסומכי' על הלוח שבידיהם כעל הלכה פסוקה ואין בודקי' מן המזבח ולמעלה וזה שנים רבות עסקתי בחכמה זו ואפי' בחשבון או"ה הגעתי עד קצה האחרון והודעתים כי שוא עמלו בוניו בו ות"ל סברתי ס' מאיר עיני עברים ד' חלקים כ"י הכוללי' קביעו' ב"י עד כלות ששת אלפים שני דהוי עלמא בצירוף קביעות האו"ה באופן נאה וסדר נכון אשר לא קדמני בו אדם וכבר תמכוני רבים מגאוני זמנינו אכבד שמם לעולם ונודע בשער בת רבים שרבים פעמים מסרתי נפשי במלחמות ה' להכות על קדקדי המלעיגים על חשבון קביעותינו ומגמתם לפרוץ גדר בישראל כמנהגם ות"ל עלתה בידי להשיב חורפינו דבר עד שלא נשאר מענה בפיהם ה"ה ספר קטן דבר בעתו נגד בן דוד הפילוסוף מבני עמנו בבערלין ובמאסף שם תקס"ט נגד הקראיים ונגד סנהדרי חדשה שהי' בפאריז על שאלתם בענין הקביעות הנשלחה ליד הגארב"ד נ"י שבבערלין גם נגד חכמי העמים המופלאים שבהם במכתבים ובצייטונגען ועוד ידי נטוי' להשיבם במחברת גדולה ולברר טעותם הנשאר להם אחרי תקונם ולא סגי בלי תקון בכל דור ודור וחשבונינו ת"ל מדוייק הדק היטב ואין אנו צריכי' לתוס' וגרעון אפי' כמלא

נקודה וזהו ראי' שאין עליה תשובה שלא חלו בה ידי אדם וחרט אנוש כלל כי אם מאת ה' היתה זאת לנו:

ועד הנה אני המחבר לוחות השנים הנדפסי' בק"ק בערלין וברעסלויא ע"פ הסכמת הגאונים המבדיל בין ח"ל ולא הורשו להוציאו מכח אל הפועל בלי הסכמה כי לא כל הרוצה ליטול כו' כי חיבור הלוח הוא בעיני כל דבר פשיטות לרוב פרסומם ופשיטותם ולכן היודע לחשוב מולד ותקופות יתפאר את עצמו שיוכל לחבר הלוחות ואולם כפי רוב פרסומם כך ההעלם מהם ובפרטות שברבות העתים נשתבשו ספרי העיבור ואין מי שיוכל לסמוך עליהם רק ע"י חשבון שע"פ עצמו ובכל זאת צריך ליזהר מאוד לבל יטעה בצירוף ובמנין שאפי' בחלק א' מהמולד תשתנה קביעות ר"ה ממולד בחור לזקן גם צריך להיות בקי במשמרת הדחיות ובחשבון תקופות דרב אדא ב"א ואשר מפיו אנו חיים [הרמב"ם והראב"ד ז"ל בפ' תשא] והם כהררים התלויה בשערה גם בחשבון שעות הזמניות לפי נוף המדינה ההיא לענין זמן מנחה וק"ש וחמץ בע"פ וגם במנהגם ש"י תורה היא ואין לשנות שום דבר מהם וגם בשאר דברים הנוספי' על הלוח כגון קדוש לבנה וכיוצא מהם. ובשנה הזאת אחרי מות מופת דורינו אמ"ו הגאב"ד דק"ק ברעסלוי נ"ע זכות תורתו וצדקתו יגין עלינו שלחתי הלוח שחברתי על תקפ"ב הבע"ל ליד שליש בברעסלוי להודיע להמדפיס אודות מחיר כסף הקצוב כנהוג ותשובת שניהם נשאר מעל. אמנם סמכתי על החזקה שאין דוחין נפש מפני נפש ונוצר תאנה יאכל פרי' ולא ידעתי שחוצפא כלפי שמיא איכא הכא בהיות שהמדפיס הוא כעכברא דשכיב אבי דינרא לכן ציוה לבנו שיעשה הלוח בעצמו והוא העתיק הקביעות מלוח תקמ"ט שדומה לשנת תקפ"ב ובתחילה הדפיס וואנדלוחות ומכר הרבה מהם לבתי כנסיות ולקאמטארי הסוחרי' ואחרי נמכר נמצאו בו חסר פ' תזריע ויתר ערובי תבשילין בערב ר"ה תקפ"ג (והוא ביום א' בשבוע) ואולם בשאר הלוחו' הנקראי' לוחותביכעל תיקן ב' טעותים הנזכרים ונפל בהם שאר קלקולים אשר אביאם על הסדר בדרך קצרה בסדר שנות עולם שגה במספר השנים הרבה. קדוש לבנה בחדש אדר עד מחרת ט"ו בו ביז האלב 6%& (ואותו היום יגיע עמוד השחר קרוב להאלב 5%& והרי בהאלב 6%& הוא יום גמור ואין מקדשין הלבנה אלא בלילה עד שיאותו לאורה) חמץ בע"פ עד 4/3%& אויף 9%& כמו שהי' אשתקד באורך היום והלילה ימצא בצירופם שהמעת לעת הוא כ"ד שעות וגם 45%& מינוטין ולפעמים יותר או פחות מכ"ד שעות. שבת פ' זכור א"א צ"צ (אף שאינו חל בי"ג אדר) בפורים א"א למנצח ואכף (צ"ל ואומרי' אסף לפי שיש בו מפלת וכו') גם נמצא בסוף הלוח הגהת עצמו וז"ל בזכור ימות עולם זייטע 2%& ציילע 20%& שטאטט

וביום ז' א' חשון לעזע מחן וביום ו' א' תשרי (הרי שטעה אפי' במה שידעו תשב"ר כי לא אד"ו ראש) וזאת אומרת שהמחבר לא ידע בין ימינו לשמאלו כי לא נסה באלה ומעולם לא נהיית כזאת בישראל שבדברים יקרים כאלה אשר כל יסודי הדת תלוים בהם וכמה מכשולי' ואיסורי דאורייי' העלולי' לבוא ח"ו על ידי טעות קל שבקלים היתכן שנסמך בזה על חיבור נער א' אשר אין לו שום ידיעה בדבר הזה כסומא בארובה וכגר שנתגייר ומעולם לא עסק רק בספרי העמים ועודנו רך בשנים וזה החלם לעשו' ונרא' מה יהי' בסופו ח"ו. הנה בחבור בן דוד הפילוסוף ימצא לפעמים קביעות אחר חולי יבוא להחליף הקודש לחול בשגגה אף שלא נחשד לכך וכיון שניתן רשות לא יבחין בין רע לטוב והכסף יענה את הכל כי ימצאו מציקים לאומת ישראל שהזילו מכיסם להוסיף על הלוח הנזכר מולדות אמיתיים ותקופות אמיתיים והם הנמצאים בלוחות העמים כל מדינה לפי נופה ועל אשר כנה שמם בשם אמיתיים הוא נותן יד לפושעי' לומר אלו הם האמתיים והשאר שוא ושקר ודברי תוהו וכבר הוסיף תקופות אמתיים בסוף לוח תקפא"ל וצער גדול הי' להמנוח הצדיק הגאב"ד דק"ק ברעסלוי זצוקלה"ה והבטיחני לבטל דבר זה אמנם בעו"ה אם אין רב אין הסכמה ולית דין ולית דיין והעולם כהפקר ושמעתי בעו"ה דבת רבים למה לא נעשה המועדים ע"פ מולדות הללו שהם אמתים ומי יוכל לגלות לכל א' וא' טעותם שא"כ זה יעשה היום הזה מקרא קדש וזה למחר כמנהג הקראיים ובאמת כל חשבונינו הם מיוסדי' על נוף ירושלים עיר הקודש תוב"ב ולסבה זו כל ישראל יעשו המועדים ביום א' מיוחד לכל וכ"כ תורה אחת יהי' לכם וגו' ואמרתי עת לעשות לה' כי לא אלמן ישראל האמנם כי לא אוכל לבדי לגמור הדבר בכי טוב לעשות סיג לתורה אך את האלקים אני ירא ועלי מוטל לברר את כל ונוכחת לגאוני הדור נ"י החרדים על דבר ה' מנהיגי עם קדוש ועומדי' בפרץ המה יתאמצו בכל כחם להשתדל ולהודיע לאלופי הקהל ולבד"ץ דק"ק ברעסלוי יע"א לעיי' בדבר זה היטב לבלתי תת רשות להדפיס הלוח רק הנעשה ע"י מחבר יהי' מי שיהי' הבקי ומומחי בענינים הללו ועל מה אדניהם הוטבעו ומוסכם מגאוני הזמן נ"י בכל שנה ושנה בפ"ע ולא תהי' עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה ואיש כל הישר בעיניו יעשה ולהכריז בבתי כנסיות ולפרסם לכל בני המדינה יצ"ו לבל יבוא בגבולם לוח שאינו מוסכם למען לא יכשלו ח"ו ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד ומגלגלין זכות ע"י זכאים וה' יצילנו משגיאות ואם גם בזאת לא יאותו האנשים אנשי מופת גאוני זמנינו נ"י להסיר המכשלה הזאת מקרב עמינו כי רבה היא בהיות שבעו"ה אין ידם תקיפא אז יעשו כל ההשתדלות האפשרי לפעול דבר זה בעז"ה אצל הקולטוס והמיניסטער יר"ה שם בבערלין כי בחסד עליון גם הם עונים

ואומרי' שלא לבטל שום דבר מן דת ישראל ברוך ה' אשר לא עזב חסדו ועד הנה עזרונו רחמיו וכו' ואקוד ואשתחוה מול הדרת כבודכם הרמה כ"ד הדורש טוב לעמו ומוכן לשרתם בכל אשר יצוה חסדם הטוב עלי. - הק' מאיר קארניק חוקר העתים מק"ק גלוגא רבתי יע"א:

עד כאן העתיק מכתבי לאמ"ו הגאב"ד דק"ק פוזנא יע"א והוא השיבני בדרך קצרה ואלו הם הדברים כהוייתן:

על מבוקשו לכתוב להפו"מ ברעסלא אודת הדפסת הלוחות ימחול לכתוב ג"כ להגאונים אב"ד דק"ק נ"ש והמדינה נ"י ולחתני הגאון אב"ד דק"ק פ"ב נ"י וגם להגאון מוהר"ר מאיר ווייל נ"י וגם אני אנופף ידי בזה בל"נ ידידו הכותב בנחיצה רבה מאוד פה ק"ק הנ"ל. - טוב לשלוח לידם הלוחות ההמה שיש בהם הקלקולים ולסמן המקומות ע"כ דבריו הנעימי' נ"י. תשובה:

תחל שנה וברכותיה להרבני המופלג כבוד מוהר"ר מאיר קארניק נ"י חוקר העתים:

הגיעני נעימתו עם עצת מו"ח הגאון הגדול נ"י ועצתו כאשר ישאל בדבר אלקי' אך הפעם גודל ענותנותו הניעו להשיב שלא כדעת נוטה להבי' עצות ממרחק מרבנים חוץ למדינה אשר הלוחות המוטעות ההמה לא יכשילונו ולא יגיעו אלינו ומה לנו ולהם ומתחזי כלוחם מלחמה ורב ריב הלא עונה זו יפה לצאת יציאה דכוותי' לגאוני המדינה ההיא ואם ח"ו פרנסי בק"ק ברעסלוי יתנו כתף סוררת לבלתי שמוע להם ואז עת צאת אם יהי' נראה לתועלת בשגם כל זה אני אומר אם שאלתו דמעלתו הוגנת כי לפע"ד מה ששאל ממו"ח הגאון לצאת בקולמסו הוא ללא צורך כלל כי עצה טובה שמעלתו ידפס לוח המתוקנת שלו עם הסכמת גאון או גאונים ובהסכמתם יאמרו שהרבה מכשולים כבר יצאו מידי מדפיסי לוח והכשילו רבים בכמה ענינים כמו שהזכיר מעלתו ע"כ לא יקנה שום לוח כ"א מהמוסכמת וזה יועיל יותר מכמה מלחמות כי אין ריבי' בלא נגעים:

והנה מ"ש מעלתו שנכשלו בקביעות השנים תמהתי כי הקביעות של כל השנים העתידי' כבר נדפסו בטא"ח ובהגה' פרי חדש וכיון שמדפי' הלוח יעיי' בקביעות השנה שם שוב יחפש בי"ד שערים ר"נ שבספר עברונות וימצא מבוקשו ומה שהזכיר מתקופות רב אדא ב"א שהם העיקרי' אמת נכון הדבר אבל הצורך להדפיס בלוח מפני שתיית מים והנחת ברזל שנהגו הוא עפ"י תקופות שמואל כמ"ש בשאלות ותשו' צמח צדק:

אך מ"ש שאם אינם מחשיבי' עידן וזמן עפ"י ירושלים עה"ק יעשה כל א' מועדו לפי נוף מדינתו יפה כ' בזה כי אותם שאינם מבקשים דוד מלכם לא ימצאו ידיהם ורגליהם בקביעות מועדים כי הדחיות שתי' שהן ארבעה הנה כי אד"ו ומולד זקן המה אבות לג"ט

ר"ד ובטו תקפ"ט כידוע ומולד זקן מטעה כ"ד שעי מכסי זיהר' וכו' והוא כאלו סנהדרי' יושבי' בלשכת הגזית ומקבלים עדים שם ואם יעשה כל א' לפי מדינתו ישתנה הענין לגמרי ואפי' אם יעשה פסח בכל מקום לפי נקודו' יציאת מצרים בארץ מצרים ופורים לפי נקודות שושן וכמעשה שהי' ולא כפי מדינתינו מ"מ ישתנה הרבה כי שושן ומצרים המה מזרחיי' למדינתינו [וא"י מערבי' לשושן ומזרחית למצרים ויעיי' בכוזרי ועוד בסוף ס' כוזרי שני] וכבר הארכתי במקום אחר שלפע"ד פ' החדש הזה שהראה הקב"ה למרע"ה הלבנה בחידושה היינו שהראה לו במצרי' הלבנה שבא"י וקידש' במצרים עפ"י א"י דאלת"ה כיון שלא נדבר עמו אלא ביום והלבנה בחידושה לא תראה אלא סמוך אחר שקיעות החמה איך הראה לו הלבנה ומה הועילו חז"ל באמרם בין השמשות נדבר עמו ומשחז"ל מיכאל וגבריאל נדמו כעדים והעידו עדות החדש לפני הקב"ה ואמר מקודש החדש לאיזה דבר צריך עדים כשנראים בעליל במצרים אע"כ זה הי' ברגע אחרון של היום במצרים וכבר שקעה חמה בא"י שהיא מזרחי' למצרים והעידו המלאכים שראו הלבנה בא"י וקדשו החדש עפ"י נוף א"י ואותם שאינם מצפים יום גאולה וישועה סופם לשנות זמן ועידן ועת לחשות ומ"מ עצתי לדעתי נכונה השומע ישמע והי' זה שלום וכו'.
פ"ב כאור בקר ליום א' י"ט אלול תקפ"א לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לו

תיתי שלמא רבא מן שמי' במעלי יומא דכיפורא לה"ה תרב המופלג כבוד מו"ה יאקב נ"י אב"ד דק"ק נאדיש יע"א:

בזו שעה קבלתי שאלתו במי שנשבר עליונו של לולב בפחות מכשיעור אם יש לו תקנה לחברו עם הלולב הנשאר אם לא נעקר לגמרי ונשאר דבוק כשיעור המפורש משנה ח' פ"ג דעוקצין גבי תאנה שנפשח י"ל ה"נ שפיר דמי כי עדיין מחובר הוא אך אי לאו הכי נ"ל דאין לו תקנה לא ביום א' ולא בשאר הימים חדא דכיון דנשבר ונעקר העליון א"כ חלק התחתון הנשאר אין לו דין לולב אלא מקל בעלמא ולא הוזכר קשירה אלא ציצית בציצית או רצועה ברצועה דתרווייהו חזי למלתי' אלא שמחברי' להשלים השיעור אבל מי שמע כזאת לקשור לולב קטן על מקל גדול להשלימו כשיעור וחוכא הוא זה:

ותו ידע כי ד' מיני חבורי' יש אחד תפירה והוא הטוב שבכולן והוא עושה שני הנתפרי' אחד ממש והוא העושה ספרי תורות שלנו ספר א' והפחות ממנו הוא ע"י דבק שסופרי פולוניא מדבקי' עורות התפילין לעשותם א' [עיין ח"ס חלק או"ח סי' ה']. והשלישי קשירה שקושרי' שני הגופי' זה בזה כמו רצועה ברצועה וציצית בציצית דבציצי' מכשיר מג"א רס"י ט"ו לכתחילה וברצועות איכא פלוגתא סוס"י ל"ג והאחרון הוא אגד שלוקח

רצועה מבחוץ וכורך על ב' החלוקי' ובזה ליתא דין ולית דיין שיחובר ויהי' אחד אלא עושה ג' קלחי אזוב לאגודה א' וכן ד' מינים שבלולב למ"ד צריך אגוד אבל לא שיהי' הנפרדי' אחד עי"ז ולא עלה על דעת מעולם והכא בלולב לא שייך לא תפירה ולא דבק ולא קשירה כ"א אגד ואינו עושהו אחד ע"כ פסול כל ז' וכל זה פשוט ונלאיתי להאריך רק להעמידו על האמת:

וע"ד ארמאי שאמר שפירותיו שנתן לישראל הם פירות שנה שני' שהם חשובי' מאוד והיהודי כבש הפירות ההמה בתוך חביות מלא כרוב והתפאר היהודי שפירותיו חשובים הם משנה שני' ולא הרגיש כי יש בזה משום ערלה:

הנה זו ברייתא מפורשת שלהי יבמות נכרי שאמר פירו' הללו של ערלה הם אינו נאמן דלהשביח מקחו אומר כן וא"כ אפי' הי' בארץ ישראל שספק ערלה אסור מ"מ אין דברי הנכרי מעלי' ולא מורידי' וה"ל כסתם פירות שרובם אינם ערלה ומותרי' אפי' הי' מקרקע של ישראל מכ"ש עכשיו שהוא בח"ל שספק ערלה מותר וגם מקרקע של נכרי שאפשר שאין ערלה נוהג בו שפירות בעצמם מותרים מכל שכן התערובות היינו הכרוב וכל זה פשוט לכאורה:

אמנם מה שיש לעיין בזה הואיל ולבו של ישראל הבעל בית האמין לנכרי ומתפאר בו א"כ כבר שוי' אנפשי' חתיכא דאיסורא להפוסקים דערלה נוהג בפירות של נכרי ויש לאסור אפי' התערובות אי לית בי' ס' נגד הפירות ההמה אלא שצל"ע דרמב"ן בנימוקי חומש פ' קדושים כ' בטעם איסור ערלה שראוי ונכון שהפירות הראשונים של האילן נקריב לה' כמו ביכורי' של כל שנה ושנה ה"נ כל פירות שנה ראשונה נקריב לה' והיות כי ידוע ואמת הדבר כי בג' שנים הראשונים פירות האילן מועטים ורעים והמה לחיות ועפרוריות ואינם ראוי' להקריב לה' וע"כ לא יאכלו עד שנה הרביעית ויקריבם לה' ובחמישי יאכלו ע"ש והאמנם כי אין לדרוש טעמא דקרא מ"מ הרמב"ן לא יעיד שקר ח"ו כי כן טבעי האילנות וכן משמע בראב"ד פ"י ממ"א הלכה ל"ד וכן הוא בש"ע י"ד סי' רצ"ד סוף סעי' י"ז ע"ש וא"כ תיקשי ש"ס יבמות הנ"ל שהנכרי אומר להשביח מקחו של ערלה הם ונהפוך הוא שהמה מעט ורעים ולכאו' צע"ג - עד שמצאתי בחי' רמב"ן על יבמות וכן הוא בחי' רשב"א על שמו דהאי של עזקה הם של ערלה הם משך שייכי אהדדי והכי קאמר הנכרי הני פירו' של ערלה הם שאינם רגילי' להוציא פירות אלא של עזקה שעזקת והרבית עבודה רבה עד שהוציא פירות יותר טובים ע"ש שזה הוא כוונתו. אמנם בלשון רש"י שם לא משמע כן וצ"ע שיחלוק רש"י ורמב"ן במציאות וי"ל נהי דאילן הנטוע בתחלה אינו מוציא פירות טובים בשני ערלה מ"מ המבריך או המרכיב

שפיר מוציא פירות יותר טובים ויפים בשני ערלה ואע"ג דלפי טעמו של רמב"ן לא הי' נוהג ערלה בהרכבה והברכה ואנן קיי"ל דנוהג אין לנו לדרוש טעמי' דקרא ועכ"פ אין להכחיש הטבעי' והמציאות שהעיד עליו רמב"ן וע"כ א"א לפרש ברייתא אלא בחד מתרי גוני או בהברכה והרכבה או בעזקא וטרחא יתירה:

יהי' איך שיהי' אין להעמיס בלשון הארמאי הזה שום כוונה מהנ"ל ואם לא נכחיש דבריו שאמר שהם פירות שנה שני' שהם יותר טובים וזה אינו ע"כ נפרש שכוונתו שהם משנה שני' שהאילן נושא פירות לא שנה שני' לנטיעה וא"כ כבר עברו עליו שני ערלה כי קרוב לודאי שעכ"פ בשנה ראשונה אינו נושא פירות כלל ואם ההחיל בשנה שני' לנטיעה ופירות אלו הם משנה שלישית לנטיעה שהם שני' לנשיאת פירות מ"מ אין מוחלט שיה' ערלה דלדידן שלשת וכו' לפני ר"ה משא"כ בלשון הנכרי נמצא שלישי' דילי' הוה רביעית לדידן נמצא מה שהאמין הישראל לדברי הנכרי שהם משובחים משנה שני' אינו מוכרח שיהי' אסורי' ולא שוי' נפשי' חתיכא דאסורא והנכרי אינו נאמן אם נשאלהו עתה כוונתו ע"כ הפירות מותרים לע"ד יאכלו ענוים וישבעו הכ"ד א"נ. פ"ב יום ה' ח' תשרי תקצ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לז

העתק השאלה:

אל משה איש האלקים ה' את דברו יקים ויעשה עמו לטובה אות להפליא פלאות ה"ה מופת דורינו גאון עוזינו נר ישראל באור החיים יצהיר כשמש בצהרים וכיהלום וספירים ה"ה גאון האמתי כבוד הרב מו"ה משה סופר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב יע"א יצילהו ה' מכל משלחת פגע לא תאונה אליו כל רעה ונגע:

כבר נודע ביהודה את אשר פרץ ה' ברחובותינו וכל העם בוכים למשפחותי' על הלקח ממנו ארון האלקים גאון עוזינו עטרת תפארתינו קדוש ישראל הרב הגאון האמתי רשכבה"ג מו"ה מרדכי בנעט זצ"ל אב"ד דקהלתינו והמדינה ואותנו הכה ה' בכפלים כי לא זכינו להיות מנוחתו כבוד בתוכינו והנה ביום ההוא ביום חושך ואפלה כאשר באה אלינו השמועה הרעה ובשורה המעציבה ונתוועדנו יחדי' לספדו במר נפש מספד תמרורים קבלנו אגרת מאת הקצין המפורסם התורני מו"ה משה פישל נ"י מק"ק פראג ובתוכו הודיע לנו צוואת הרב הגאון האמתי זצ"ל שנוחה לנפשו ביותר להיות נקבר פה קהלתינו מקום מנוחת אבותיו זצ"ל או להוליכו לפחות לק"ק פראג ולשמע הזאת התאספו אלינו ח"מ היורשי' מאת הגאון הנ"ל זצ"ל לבקש מאתנו לדרוש ולחקור האם מותר לפנותו ממקום קבורתו אשר הוא כפי השמועה בק"ק ליכטענשטאדט ולהוליכו

הנה אם לא. והשבנו כפי שורת הדין המבואר בש"ע יו"ד סי' שס"ג דבתוך שלו אפי' ממכובד וכו' שזהו כבודו ולאשר מחויבים אנחנו לעשות בכל יכולתינו לעשות כפי כבודו ועוד כיון שצוה לפני מותו כך ומבואר בהרשב"א סי' שס"ט דע"ז יש לסמוך לפנותו ע"כ הסכמנו יחד להתיר אבל באשר שלא קרה מקרה כזאת בימינו ויפלא הדבר בעיני הבריות ע"כ הסכמנו בהסכמה אחת לתקוע יתד במקום נאמן ונדרשה את דבר ה' מפי אדמ"ו הרב הגאון נ"י ואשר רוח קדשו יופיע עלינו ע"ז נשים עינינו להשיב לשואלי דבר ובהסכמתינו זאת נדברנו יחד עם קצין א' מיחידי סגולה בתוך עמינו אשר תעודתו היתה לפני' לנסוע לעיר ווין שידבר על ככה עם ראשי עמינו אשר הי' לעת הזאת בעיר וויען והמה ישיבו אותנו בראשונה אם כשר הדבר וטובה היא בעיניהם לעשות השתדלות בעד הרשיון בהיכל המלך יר"ה ואח"כ נקרבה לדעת את דברי פי קדשו והסכמתו ואם יעלה בדעת אמ"ו נ"י כפי הסכמתינו וברב כחו ועוזו יוסיף אומץ בדינינו אזי יתמכו ראשי עמינו את ידם בתוקף פס"ד מאת כבוד כת"ר נ"י וגם אנחנו נבואה אחרי המלך בחתימת ידינו ואך בזאת תחזקנה ידיהם לעשות תושי' ואם ככה הי' עושי' הי' לטוב לנו אבל רוח אחרת הי' עמם בעיר וויען כי חם לבם בקרבם והדרך ירט לנגדם ולא שתו לבם לזאת ובידים ריקניו' שמו אותם יחידי סגולה מאנשי בריתו של אמ"ו זצ"ל לדרך פעמיהם לק"ק פראג והשתדלו בהיכל המלך והדבר יצא מפי הגובערניום לעסוק באותו צדיק ולפנותו להוליכו למקום שלבם חפץ ובכח זה נסעו לק"ק ל"ש וכאשר באו לשם לא האמין הרב אב"ד לשמועתם אחרי אשר לא הי' בידם פס"ד משום ב"ד ואמר שלא רצה לסמוך על עצמו להתיר ובפרט מיראתו את בני עירו וגם הרך את לבב אנשי עירנו באומרו מי יודע היוכשר הדבר בעיני ה' ופן ח"ו יצא הקצף מלפני' והמה שמעו לקולו והלכו לעקב בשתם וידברו על לב הרב דשם ועל לב אנשי קהלתו באשר כי הוציאו הוצאות רבות לערך אלף דנרי כסף וכי יעשו עמהם לטובה אות ברצון טוב והסכימו עליהם בדרך פשרה ובדעת שלמה וזה הדבר אשר יצא מלפניהם כאשר רצוף פה. וכאשר באו יחידי סגולה לביתם נדרשנו מאתם להכריע על דבר אמת למען דעת הדין עם מי ובקשו מאתנו לצאת בעקבי הגאוני' הנקובי' בכתב הרצוף ולרעות על משכנות המורי' הגדולי' למען הוציא הדין לאמתו לזאת לא התמהמנו לירד לעומק הדין וזה פריה:

ראשון לציון הנה מבואר בטור וש"ע י"ד סי' שס"ג ומקורו בירושלמי ספ"ב דמ"ק דבתוך שלו אפי' ממכובד לבזוי מותר דערב לו לאדם שינוח אצל אבותי' והגאון מר"א ווילנא בס' על י"ד עמ"ש הרמ"א שם בשם א"ז או שמוליכי' וכו' כ' וז"ל כמ"ש במס' מכות די"א תנא מת קודם שמת כ"ג מוליכי' עצמותי' אל קברות אבותי' וכו' וממ"ש רש"י ד"ה

תנא וכו' ומת כ"ג אחר זמן משמע דרש"י בא לאשמועינן אפי' לפנותו מקברו מטעמא דירושלמי דערב לו וכו' ע"כ וכן משמע קצת מלשון הגמ' וכו' מוליכין עצמותי' וכן הוא בהרמב"ם להדי' בהל' רוצח פ"ז ה"ג והארכנו בזה לפי שראינו בים של שלמה פרק א' דביצה כ' בשם א"ז והובא במגן אברהם סימן תקכ"ו סעיף קטן ח"י והמה מתנגדים להתיר הנ"ל ועיי' שם מ"מ דבריו תמוהים שהוא נגד הירושלמי ורש"י דמכות ורמב"ם הנ"ל והדבר ידוע שקברות אבותיו של רבינו מנוח זצ"ל הוא פה עירנו שאמו הצדקת ז"ל וכל משפחתה הרב ר' אברל בנעט והרב הגדול ר"מ בנעט נוחי נפש כולם קבורים פה במבחר קברינו גם הרבנית אשת הרבינו זצ"ל ומקצת מבניו ונכדיו כולם מנוחתם כבוד פה עירנו גם הדבר ידוע ומפורסם כאשר מתה אשתו הצדקת ז"ל שאלו את פיו הקדוש אם דעתו לקברה אצל הרב הגאון המנוח מו"ה שמעלקי זצ"ל והשיב בפה מלא להניח המקום הנ"ל לעצמו והיא תקבר למרגלותיו וכן נעשה ובודאי ערב לו לשכוב כבודו בארצינו:

שנית הרי כ' הרמ"א בסעי' ב' שם דלהוליכו מעיר שיש בה קברות ישראל לעיר אחרת מותר כשצוה על כך וברשב"א בתשו' סימן שס"ט מבואר דאפי' לפנותו מותר כשצוה לקוברו במקום הידוע ובנ"ד העידו לפנינו הרבני המופלג מו"ה גבריאל אייבשיטץ נ"י שוחט דפה גם הנער משרתו הנאמן אחד מילידי עירנו אשר הי' אצל רבינו הקדוש זצ"ל מיום שנפל למשכב עד פטירתו שבימי חליו כמעט בכל יום מי יתן וקרה לו המקרה בעיר פראג או בביתו ובלילה אשר למחרתו מת אמר בפירוש שרצונו לקוברו בעירנו פה או בעיר פראג אך בעונינו נתעכב הדבר ע"י מושלי עיר ק"ב באמרם שהוא נגד פקידת המלך להוליך המת למרחק בלי חניטה וע"כ הי' מוכרחים להוליכו לעיר ל"ש ולקברו שמה ועכשיו שקבלנו הרשיון מהגובערניום של עיר פראג לפנותו מקבר שלו ולהעלות עשן בסממנים שונים ע"פ רופאים מומחים כדי שלא יוזקו האנשים המתעסקים עמו בעת פנותו ולהוליכו לעירנו פה מוסגר בג' ארונות זב"ז דהיינו מלבד הארון השלם ומוסגר מכל צד (חוץ איזה נקבי' למען תהי' קבורת קרקע) אשר הוא שוכב בתוכו יהי' עוד ב' ארונות ולהשים בין ארון לארון סממני' ידועי' ע"פ רופאי' מומחי' שלא יהי' ריחו נודף א"כ מוטל על בניו ומצוה לקיים דברי' ז"ל הגם שיש לפקפק ע"ז קצת ולדמותו להא דאיתא בח"מ סי' ל"ז סעי' י"ט בני עיר שנגנב ס"ת וכו' שאין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראי' מאנשי אותו העיר מיהא א"ד דהתם ההנאה שלהם מה שא"כ הכא ההנאה להמנוח זצ"ל לקיים דבריו ולהקבר בעיר אבותיו:

ועוד אפשר להתיר מכח דאמרי' בי"ד שם דאם נתנוהו ע"מ לפנותו מותר לכ"ע ובנ"ד כאשר ראה בנו המופלג כבוד מו"ה נפתלי נ"י (אשר הי' ג"כ אצלו כל ימי מחלתו) שתוחלתו נכזבה למלאות רצון אביו להוליכו למרחק והוכרח לקנות מקום מנוחתו מאנשי' דק"ק ל"ש ולהוליכו שמה אמר בקול רם נגד כל הנצבים עליו בעוד המנוח זצ"ל מוטל לפני' דע לכם כי לא להניחו תמיד אצלכם אני קובר את אבי הגם לע"ע איני יודע איך יפול הדבר מכ"מ אני מתנה שבאם אפשר הדבר לפנותו בדעתי להוציאו ולקוברו במקום אחר וגם אחר ההספד כראוי כשרצו להורידו בקבר החזיר בנו המופלג הנ"ל דברי' הראשונים. -גם הבית הקברות שמה רחוק מאוד מעיר בדרך לא סלולה הרים וגבעות וכמעט לא יוכל איש ללכת שמה להשתפך נפשו על קברו ולבקר המתים:

ועתה מרחוק נשתחוה לעומת כבוד הדרת גאוננו נ"י אפים ארצה בשאלתינו ובקשתינו ונחלה פני רום כת"ר נ"י להשיב אותנו דבר כאשר עם לבבו לאסור או להתיר ואל יאחר הדבר כי עיני כל ישראל אליך אדונינו כי נפשם מרה עד מאוד באמרם זה ארבעים שנה הי' נשיא אלקים בתוכינו ולמה זה תשתפך אבן קודש בראש כל חוצות ולא יהי' צוחה ויגונינו יהפוך ה' לששון ולשמחה וכסאו יהי' נכון לעדי עד דברי אלה הרבנים המופלגים בי דינא רבה ובד"ץ נ"י פה עירנו הד"ש וש"ת ומצפי' לשמוע דברי קדשו בנפש חפצה הבעה"ח נאום החותם ביד רפה ובלב נשבר ונדכה. הק' משה ליב ב"ה יוסף צילטץ זללה"ה. הק' משה ב"ה זעליג ק"ש זללה"ה. הק' משה ב"ה בונם פשקיס זצ"ל. תשובה:

שלום וכ"ט לאלופי יהודה לתורה ולתעודה עיני העדה הרבנים המופלגים ומופלאים בפז מסולאים אבירי הרועים מיניהו מלכים ומיניהו אפרכי' ריכי ובר ריכי מותב בי' דינא רבא דק"ק נ"ש והמדינה יע"א ועל גבם ה"ה הרב המופלג המאה"ג כבוד מו"ה משה ליב צילטץ נ"י רב"ד יע"א ה' עליהם יחי':

מכתב קדשם מעולפת ספירים הגיעני ושם נאמר אודות מחלוקות שנפל בין יקירי ב' הקהלות ק"ק נ"ש וק"ק ל"ש נידון גוף קדוש מרנא נר ישראל מהר"מ בנעט זצ"ל אשר כעת מנוחתו כבוד בק"ק ל"ש ויקירי ק"ק נ"ש ויורשי' רצו להעלות עצמות קודש לקוברם בקברות אבותי' בק"ק נ"ש והי' מדייני' אלו עם אלו ונתפשרו לקיים פסק דין מתרי מגו תלתא דייני ישראל היינו מו"ח גאון פוזנא וגאוני ק"ק פראג ועשאוני סניף לאריות ופר"מ כבודכם הציעו דעתם לפנינו חרות על הלוח בבקיאותם ועוצם ידם בתורת ה' בכח דהתירא ובקשו ממני לחוות דעתי העני' על כל האמור:

אני איני כדאי ששלחתם אלי אך להשיב פני אפי רברבי ריקם א"א ע"כ אחוה דעתי העני' כמות שהי' וה' יגמור בעדי וזכות הצדיק זצ"ל יעמוד לנו שלא נכשל ח"ו:

הנה היתר דבר זה בנוי על ג' יסודות. א' שציוה קודם מותו בחליו וכן גילה דעתו בחייו שרצונו להקבר בק"ק נ"ש והראה מקום קבורתו ליום מועד אצל הגאון החסיד מו"ה שמעלקי זצ"ל ומצוה לקיים דברי' ואין בזה משום נוול או בלבול עצמות. ב' שנקבר מבנו הרב המופלג מו"ה נפתלי על מנת לפנותו משם וכן התנה בשעת קבורתו שם. ג' גדולי משפחתו ואבות אבותיו קבורתם בק"ק נ"ש ונוח לאדם להקבר אצל אבותי' ונבארם אחד לאחד בעזה"י:

א' שציוה לפני מותו לישא אותו לק"ק נ"ש דבר זה מבואר ברמ"א סי' שס"ג ושרשו פתוח בתשו' רשב"א סי' שי"ט דמייתי ד"מ שם והשאל' התם הכי הוה ראובן ציוה בשעת פטירתו שישאו אותו לקבור אל מקום קבורת אבותיו וביום שמת נאנסו ולא יכלו לישא אותו מיד והכניסוהו לשעה בקבר וכו' אם מותר ליתן על כל גופו סיד למהר העיכול אי איכא בזיון או צער בכך וא"נ אי מותר לטלטלו ממקומו אפי' לישא אצל אבותי' כמו שצוה או לא והשיב וז"ל כל כי הא שעושי' כדי לעכל בשרו מהרה לישא אותו במקום שציוה מותר שאין כאן בזיון ואין כאן שום צער שאין בשר המת מרגיש באיזמל וכ"ש בסיד וכו' ובתשו' שבות יעקב ח"ב סי' צ"ז תמה עליו במ"ש שאין המת מרגיש באיזמל והוא נגד ש"ס ערוך שבת י"ג ע"ב דפריך אהא דאין המת מרגיש באיזמל מקשה ומה למת ומשני אין בשר מת שבחי מרגיש באיזמל אבל מת ממש מרגיש באיזמל כמו רמה ונדחק מאוד ובמכ"ת לק"מ דודאי אין מת מרגיש לא ברמה ולא באיזמל כמו שהסביר תוי"ט פ"ב דאבות במשנה מרבה בשר מרבה רמה רק נפשו עלי' תאבל בבזיונו בין ברמה ובין באיזמל ע"ד בזיון והש"ס דשבת דבעי למימר דמשו"ה אין אנו כותבי' מגלת ניסים משום שאין אנו מרגישים כמו שאין המת מרגיש באיזמל וע"ז קשה נהי שאין המת מרגיש בצער האיזמל מ"מ מרגיש בבזיון ונפשו עלי' תאבל כמו שמרגיש בניוול הרמה ואם אנו נמשלי' כמת אכתי יש לנו הרגש נפשות ואכתי יש לכתוב מגילות מגילו' ומשני כאיזמל בבשר מת שבאדם חי דהתם ליכא לאותו הבשר שום הרגש לא בצער ולא בניוול ובזיון כך אנו בעוה"ר בגלות אבל לעולם אין המת מרגיש בצער האיזמל רק בבזיון וזה מדוקדק בלשון רשב"א שכ' כדי לישא אותו למקום שציוה מותר שאין כאן משום בזיון ומשום צער ליכא שאין בשר המת מרגיש וכו' רצה בזה האורך יען כי הוא לא צוה רק לישא אותו מיד אחר מיתתו לא עלה על דעתו שיקברוהו ויצטרכו לבלבל עצמותי' ולנוולו לפנותו וגם לשפוך עלי' סיד והי' פשוט לרשב"א שכיון שגילה דעתו ורצונו היא כבודו להקבר במקום אבותי' אע"ג דלא אסיק אדעתי' שיארע אונס ויקברוהו במקומו מ"מ מותר לפנותו דאין כאן בזיון כיון שגילה דעתו שזהו כבודו להקבר במקום

אחר ממילא אין כאן בזיון וניוול כלל בפינוי אך מ"מ בשפיכת סיד יש ספק נהי משום בזיון ליכא כנ"ל שזהו כבודו אך משום צערא איכא ואצערא דגופא לא מחיל ואלמלא נגדוהו לחנוט מו"ע וכו' ואדעתא דהכי לא ציוה לסבול צער ע"כ כ' רשב"א דזהו ליתא דאין המת מרגיש בצער איזמל רק בבזיון והכא ליכא בזיון וזה ברור בעזה"י:

הרי קמן דאע"פ שלא צוה לפנותו מקברו רק לישא למקומו מ"מ ממילא מותר אפי' לפנותו וזה כ' רשב"א טרם שהביא טעם שני להתיר מטעם הירושלמי ספ"ב דמ"ק שנוח לו לאדם שישכב אצל אבותיו ומשמע מזה דמטעם צוואה לחוד אפי' שלא אצל אבותי' נמי מותר ואין כאן בזיון וכן מוכח ג"כ בסוף דברי' אחר שהביא טעם ב' שנוח לשכב אצל אבותי' כ' עוד טעם ג' שיקבל ע"מ לפנותו וסוף סיים וכ"ש בנידון שלפנינו שציוה לפני מותו ושנקבר ע"מ לפנותו שהוא מצוה על הבנים לקיים דברי' עכ"ל משמע להדי' שמשום ציווי שלו לבד נמי מותר ומחויב לפנותו:

ובזה יובנו דברי יש"ש פ"ק דביצה סי' י"ג שכ' אי לאו צוואתו אסור להוציאו מקבר לקבר והביאו מג"א סי' תקכ"ו סקי"ח וסיים עלי' עיי' יו"ד סי' שס"ג ס"ב ופי' מחצית השקל כוונתו להקשות אהיש"ש דשם מבואר דבלי צוואתו נמי מותר לפנותו מקברו לקברי אבותי' והאמת יורה דרכו המעיי' ביש"ש בפנים יבין כי ט"ס יש כאן וכוונת היש"ש הוא כך אלו לא צוה לא היינו מוליכי' בי"ט מעיר לעיר משום קברות אע"ג דראוי לחלל י"ט לכבודו ליקבר בקבר מכובד דלא גרע מאסא וגלימא מ"מ כיון דקיי"ל מותר לפנות מקבר לקבר אבותי' ובפרט שקוברי' על מנת לפנותו וא"כ אין צריך לחלל י"ט עבור זה דאפשר לפנותו מקברו אחר י"ט ולא הי' מותר להוליכו מעיר לעיר אך יען שציוה זה להוליכו לקברות אבותי' והוא צוה כן בי"ט שידע שהוא י"ט וצוה לקוברו חוץ לתחום דמשמע מיד יוליכוהו ולא שיקברוהו ויפנהו כן משמע ביש"ש למעיין בפנים והי' ראוי לשמוע לקולו ולחלל י"ט גם בזה שצוואתו הוא כבודו כמו קברות אבותי' אלא שחייש מהרש"ל שאין זה כבוד לחלל י"ט עבורו ויצא שכרו בהפסדו ע"כ אין להוליכו וצריך להגיה במ"ש אלו לא צוה אסור להוציאו מקבר אל קבר צריך להגיה אסור להוציאו מעיר לעיר כיון שמותר לפנותו מחר מקבר אל קבר כנלע"ד בכוונת יש"ש מ"מ מבואר מדברי' שצוואתו של מת בענין זה הוי כבודו אפי' שלא במקום קברות אבותי' וא"כ ה"נ אי בריר לנו שהגאון זצ"ל ציוה להוליכו לנ"ש אפי' לא גילה דעתו שיפנו מקברו מ"מ מותר לפנותו:

אך מי יעיד על זה הלא אנשי ק"ק נ"ש כולם נוגעי' בעדותן הם דבודאי נוח להם להשתטח על קבר איש אלקים אביהם ורבם ובפרט שראיתי בהעתק א' אמר בפה מלא קודם סלוקו

שאם יצטרכו דבר ונשתטחו על קברו ובתשו' מהרי"ל הובא בש"ע א"ח סי' תקס"ח סעי' יו"ד מי שנדר לילך על קברי צדיקים וכו' ובמג"א שם סקכ"א ואם נדר להוציא יו"ד זהו' בהליכה זו וכו' ע"ש והנה ליסע מנ"ש לק"ק ל"ש להשתטח על קברו הוא מהלך רב טורח והוצאה מרובה ואמרי' במס' ב"ב קכ"ב ע"א א"י לא נתחלקה אלא לכספים ומסיק לקרובה ולרחוקה פירשב"ם מי שעולה לו גורלו בקרוב לירושלים מעלה מעות למי שעולה לו גורלו ברחוק מירושלים שהרחוק גרוע מפני שני דברי' א' מפני שרחוק בבהמ"ק ע"ש אע"ג דהתם י"ל שכר פסיעות יש ועוד דכתיב ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות ומ"מ העלו מעות משום קורבא ורוחקא מכ"ש הכא דאיכא הנאת ממון ונגיעת עדות בזה ועוד מי זוטר הא דכתי' מלכים א' י"ג פסוק ל"א אצל עצמותי' הניחו את עצמותי פירש"י וימלטין עצמותי' את עצמותי ורמב"ן כ' בפ' ויחי בפסוק השבעה לי וז"ל או שיחפוץ פרעה שיקברו הנביא בארצו לכבוד להם ולזכות. ובזה י"ל דברי מ"ל פי"א משמיטי' ויובל דרצה להוכיח דמותר לחפור שיחי' ומערות בזמן שיובל נוהג דאלת"ה הא דאמרינן בפ' י"נ דזבין מיזבן לא מצית אמרת נמצא שדה חוזרת ביובל וצדיק קבור בקבר שאינו שלו ואי ס"ד אסור לשנו' תיפוק לי' שאסור לשנו' ואין לך שינוי גדול מזה קבורת מת שאסור לפנותו משם ושוב דחי מ"ל דילמא ברשות בעל הקרקע קברו לשם ודברי' צע"ג אי ס"ד אסור לשנותו וצריך להחזיר הקרקע לבעלי' כמות שהיא א"כ אם יתנו לו הבעלי' רשות ה"ל כמוכר לצמיתות וכתי' והארץ לא תמכר לצמיתות אבל להנ"ל ניחא כי המוכר קרקע לפנחס לקבור בו אלעזר אינינו מוכרו כ"א קונה הוא לעצמו זכות וכבוד שיהי' אלעזר קבור בנחלתו ואין זה מכירה לצמיתות אלא קנין עדי עד וצדקו דברי מ"ל ומ"מ מוכח דנגיעה בעדות הוא זה:

מיהו לנגיעה זו האחרונה י"ל כיון שהעידו שאמר להוליכו או לנ"ש או לפראג ובמה שאמ' לפראג אין בזה להם תועלת זו שאינו בארצם ובגבולם כלל וא"כ מחמת נגיעה זו יהי' נאמנים על ככה וא"כ כבר צוה שאין רצונו להיות נקבר בק"ק ל"ש עכ"פ ומשום מצוה לקיים דברי המת מצוה להוציאו מקבר ל"ש עכ"פ ושוב ממילא גם בלי צוואתו נוליכהו לק"ק נ"ש כיון שכבר פינו עצמותי' אך מ"מ אכתי נגיעה הוי ועוד מחמת ריחוק הדרך נמי איכא דפראג קרוב לנ"ש טפי טובא מק"ק ל"ש וגם שיירות מצויות יותר כמבואר:

והנה בטענת ק"ק נ"ש מבואר שהגאון זצ"ל אמר בחייו בעת קבורת אשתו הרבנית זצ"ל שיניחו שם מקום קברו אצל הגאון החסיד מהר"ש זצ"ל ואפשר על זה ימצאו עדי' תלמידי' בחורים שאינם מבני נ"ש ויבואו ויעידו אלא שעדיין צ"ע כיון שאותן מבני נ"ש

שעמדו עליו בחליו ובשעת מיתתו מעידי' שאמר להובילו לפראג א"כ כבר מחל מקום קברו וקפידתו להקבר באותו מקום קרוב להגאון מהר"ש זצ"ל ולחובת עצמם מהימני והודאת בע"ד כמאה עדים דמי ועיי' סמ"ע וש"ך ריש סי' ל"ז ועכ"פ מטעם צוואתו וגילוי דעתו לא נ"ל להתיר:

ב' אך מטעם שהתנו בשעת קבורה לפנותו הנה מוצא דין זה ברמב"ן בתה"א דף ל"ט ע"א מפרש בזה ש"ס דסנהדרין מ"ח ע"א הוסיף בו דימוס א' לשם מת אסור בהנאה דמוקמינן דרמא בי' מת והדר פני' ע"ש ומוקי לי' רמב"ן ברמא בי' ע"מ לפנותו דאל"ה בלא הוספת דימוס נמי כבר נאסר אע"כ ע"מ לפנותו ולא קנה מקומו כלל אך כיון שהוסיף לו דימוס נאסר הדימוס עכ"פ וכן פסק רשב"א בתשו' הנ"ל ובטוש"ע סי' שס"ג הנ"ל והכ"מ פי"ד מאבל הל' ט"ו בשם רמב"ן אבל ברמב"ם אין דין זה מבואר ונ"ל הך תנאי תלי' או במי שהקרקע שלו ומתנה ע"מ לפנותו או בהקובר שמוטל עליו לקוברו כגון בני' ומשפחתו והכא תרתי איכא שהרי מבואר בהשאלה שהרב מו"ה נפתלי בנו של הגאון זצ"ל קנה מקום קבר והוא התנה בשעת קבורתו לפנותו אע"ג דבני עיר ל"ש הניצבים עלי' לא הסכימו בתנאי זה מ"מ לאו בעלי דברי' דקבורה נינהו לאו בעלי קרקע ולאו בעלי קבורה כי על הבן מוטל הקבורה והקרקע כבר קנה מאנשי העיר וקרקע דילי' היא ובדידי' תלי' מילתא לאתנויי ותנאי זה מפורסם וגלוי וידוע ואין צריך עדי' ואין מכחיש בזה:

ג' והשלישי הכי נכבד לפי מכתב הרבנים השואלי' נקברו בק"ק נ"ש יקירי משפחתו של הגאון הרבני' מו"ה אברל ומו"ה ר"מ בנעט ואמו של הגאון זצ"ל ואשתו הרבנית ומבני' ונכדי' וכל הפוסקים הסכימו דעל אופן זה מותר לפנותו אפי' בלי צוואתו ובלי שנקבר ע"מ לפנותו מ"מ מצוה על המוצא לפנותו ולהביאו לקברות אבותיו ומשפחתו ומייתי לי' מהירושלמי ספ"ב דמ"ק כמבואר בטור ריש סי' שס"ג ובכל הראשונים ונ"ל הא דלא מייתי מש"ס דילן מכות י"א ע"ב מת קודם שמת כ"ג מוליכי' עצמותי' על קברי אבותי' דכתי' ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו וכן מבואר ברמב"ם פרק ז' מרוצח הלכה ג' מכל מקום התם איכא למימר הואיל ונקבר מתחילה על מנת לפנותו לכשימות כ"ג דודאי מוכח משם דערב לאדם להניחו אצל אבותיו דאל"ה לא היו קוברים מעיקרא על מנת לפנותו אלא ע"כ משום שנוח לו לנוח אצל אבותי' אבל אינו מוכח שמטעם זה לחוד בלי תנאי שיהי' מותר לפנותו אבל מהירושלמי מוכח כן דהרי ברייתא דירושלמי מיירי ברישא בדיני מועד שאסור לפנותו מדירה לדירה במועד כ"א מדירה של אחרים לדירה שלו שנוח לו לאדם לדור בשלו ושוב מייתי כיוצא בזה פי' שהתירו דבר האסור משום ניחא דשלו פינוי קבר שאסור אפי' מבזוי למכובד אבל לתוך שלו מותר אפי' ממכובד

לבזוי שנוח לו לאדם לשכב אצל אבותי' ע"ש וא"כ ע"כ מיירי בלא תנאי אלא שמצאוהו יורשי' קבור בקבר שאינו שלו שהי' אסור לפנות לולי שנוח לו בשלו דומי' דחה"מ דאי ס"ד שהתנו מתחילה א"כ לקבר שאינו שלו ואינו של משפחתו נמי מותר ואין זה דמיון לחה"מ דאסור לפנות מפני מועד לולי דנוח לו בשלו:

ומ"מ למדנו מש"ס דמכות דבר חדש יותר מהירושלמי הנ"ל והא דאמרי' ברישא נקטינן נגמר דינו ומת מוליכי' עצמותי' לשם וכו' שמע מינה דלגלות וכפרה נחשב הבזיון הזה שנקבר בקבר חוץ לעירו ומשפחתו וא"כ די בזיון להצדיק הגאון שנקבר חוץ למקומו ומשפחתו ומקום משכב רבני המדינה כולם דומה קצת למה שהי' מקפידים לקבור מלכים בקברי מלכים דוקא ומצינו בש"ס מ"ק י"ז ע"א מערתא דחסידי ומערתא דדייני וה"נ דכוותה וא"כ אפי' אי לא הי' קברי אבותי' בק"ק נ"ש מ"מ הי' גנאי ובזיון לצדיק שלא בא אל קברי גאוני רבני מדינת מעהרין והפסוק מיחשב לעונש למנשה ואמון שלא באו לקברי מלכים וא"כ לא לבד מותר לפנות אלא אפי' מצוה וחיוב נמי על יורשי' ובני קהלתו לפנותו ולהובילו בכבוד למקום מנוחתו וכבר הזמינו הרופאים מומחים את הסממנים הראוים שלא יהי' ריחו נודף כמבואר בשאלה ומהיות טוב עוד כי יחמרו בחמר וזפת הארונים בפנים הואיל ונפק מפומי' דהריב"ש סס"י תפ"ז ע"ש ועפ"ז נ"ל להסכים עם המתירים או המזרזים ומחייבים לפנותו ככל הנ"ל:

איברא שבתי וראיתי במכתב הפשר ההוקם בין הקהלוה דשם נאמר בטענת ק"ק ל"ש וז"ל אונד מעהרערע מכשולים ח"ו לבני עמינו ענטשטעהען קענטען עכ"ל והתבוננתי כמדומה לי דאיכא למיחש לחטוטי שיכבי דרבתי בני עמינו כידוע שברוב קהלות שבכמה מלכיות הוכרחו לחדש להם מקום קברו' חוץ לעיר הרחק מאוד מאדם וכל ישראל משתדלים בכל עוז להחזיק עכ"פ אדמת קודש הישנה לבל ישלטו בם ידי זרים ויעשה מהם מרעה או שדות בטענה שהוא נגד דת שלנו להוציא עצמות המתים מקבריהם ויען כי מלכי חסד מגיני' עלינו וחסים עלינו לבל יתבטל דת תה"ק ואמנם עתה יאמרו התירו פרושים את הדבר ואם עצמות הגאון פינו מקבר לקבר מכ"ש עצמות משאר קברים ואם אמת כן הוא בודאי אין זה כבודו של צדיק שיכשלו בו רבים ואפש' גאונים וצדיקים קבורים ובאים ויוציאם מקברם ח"ו ואם כן הוא אזי כבודו להיות במקומו מונח ואמר רבינא פ"ק דביצה ו' ע"א האידנא דאיכא חברי חיישי' פי' אומה מרשעת שאם יראו ישראל קברי' מתיהם בי"ט יכפו אותם לעשות מלאכתם ג"כ ולא יקבלו תירוץ לחלק בין מת למלאכה אחרת ע"כ יותר טוב שלא לקבור בי"ט ויהא מוטל בבזיון מאשר יכשלו אחרים על ידם ור"ת שבתוס' ד"ה והאידנא רצה לאסור גם עכשיו משום דאיכא

איזה ישראלים הנשכרי' לגוים והריב"ש סס"י קי"ו כ' דלא חיישי' לדר"ת משו' מעט יהודים אשר לרצונם נכנסו לעבודת השרים לא נניח מלקבור מתים אבל זולת זה הוי חיישי' למכשול דרבים וכבר כתבתי לעיל דיש"ש כ' אע"ג דצוה להוליכו מעיר לעיר ומן הדין מותר זה בי"ט לכבודו אך כיון שעפ"י צוואתו יהי' זה חלול י"ט אין זה כבודו וקצת ראי' לזה מברייתא דיבמות ה' ע"ב יכול יהא כיבוד אב דוחה שבת ת"ל איש אמו וגו' כלכם חייבי' בכבודי ובעי למימר דאמר בשל לו וכו' ע"ש וא"כ צ"ל דלא הוי האב רשע בזה דאם אינו עושה מעשה עמך אינו חייב בכבודו וע"כ צ"ל כיון דדינא הוא שעשה דוחה ל"ת אם כן אינינו רשע במה שמצווהו לקיים מ"ע הדומה כמי שמצוה חברו למול בנו בשבת [וצריך לחלק בין הא דהכא להא דכתובות מ' ע"א אי אמרה לא בעינא וכו'] ואם כן כיון שלפי סברא זו אין כאן עבירה א"כ מאי קאמר כלכם חייבי' בכבודי מה בכך הלא עשה דוחה ל"ת אע"כ כסברת מהרש"ל כיון דעכ"פ ע"י רצונו של האב יתחלל שבת שוב אין כאן כבוד לו אע"פ שלפי מחשבתו רוצה עתה בשחיטה ובישול מ"מ בטלה דעתו ואין זה כבוד באמת וכיון שאינינו כבוד לאדם שיתחלל שבת ע"י ממילא שוב אינו דוחה את השבת והיא ממש כסברת היש"ש הנ"ל וה"ה בנידון שלפנינו אם ח"ו יהי' זה למכשולות את הרבים א"כ היא כבוד הצדיקים למסור נפשם וגופם בחייהם גם כי גדולים במיתתן שלא יוכשלו ח"ו רבים על ידם ואם כן הוא לא בעינא דלמטינא שיבא מכשורי ולא דרינא בהדי':

אך אם אנשי חיל יראי ה' המביני' בדבר וישכילו על דבר טוב ואחר התבוננת האמתי יאמרו שלא יארע מכשול ותקלה עי"ז או אולי אפשר לעשות שום פעולה לזה בחצר המלך שיהי' הפרצה גדורה אזי הדרן לקמייתא לפע"ד מצוה רבה עבדי כן דעתי הפעוטה נוטה ומ"מ אין לסמוך עלי בלי צירוף דעת אחרת ואז דרינא בהדייהו וחיים ושלום לכל ישראל ולרבנן עם הרמת קרני צדיקים וחתימה טובה לחיים ארוכים כנפשם היקרות ונפש א"נ. פ"ב מש"ק ט"ו אלול תקפ"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לח

שלום לתלמידי הותיק הרבני המופלא כבוד מו"ה ליפמאן נ"י:

מ"ש אהטור ומחבר מהני כללי דכייל מהר"ם שבמרדכי דלעולם הלכה כהתוס' אפי' במקום שהרי"ף חולק והביאו סמ"ע סי' כ"ה סקי"ט ובמג"א סי' תמ"ז סק"ד וסי' קע"ד סקי"א תמהתי עליך הלא ידעת כי לית לי' להרב"י הני כללא ופסק לעולם הלכה כהני תלת עמודי הוראה ריי"ף ורמב"ם ורא"ש וגם הטור לית לי' הך כללא ופסק כהרא"ש אביו והיכי דלא פסק כוותי' מקשים עליו ומתרצים אותו בשגם בלאה"נ כ' מהרי"ק ריש שורש

נ"ב דכוונת מהר"ם דפסק הרי"ף עיקור אלא היכי שהתוס' חולקי' עושים מהם חששא לחומר' אבל לא לפסוק כמותם ממש ואתה הנחת כלל ולעולם פוסקי' כהתוס' וחלילה לך לומר כן אם כן הקצרת התורה וכל א' יעיין בתוס' ויפסוק מה שנ"ל גם בלאה"נ אפשר שהלכה כמותם במה שאמרו מעצמם ולא במה שאמרו משמי' דרש"י ופירשו דבריו והם בעצמם חולקי' עליו בעיקור הדין א"כ אפשר שלא ירדו לכוונת רש"י כיון שחולקי' עליו בלא"ה ועוד כל הוכחתך ממ"ש הא לפירש"י ניחא וקשה לך הא לרש"י נמי לא ניחא י"ל אדרבא מזה יש להוכיח איפכא דהרי כל קושי' בשלמא שבש"ס הסגנון הוא כך בשלמא להך מ"ד אע"ג דלדידי' נמי לא ניחא כולי האי מ"מ יש לדחוק כך אלא לר' פלוני קשי' וה"נ י"ל בתו' הא לפירש"י ניחא דיש לדחוק ולומר שהכי ס"ל דבחוץ לרוטב אוסר כולו הכי הוה אפשר לדחוק אבל לר"י קשי' ולמסקנא במה שניחא לר"י ניחא נמי לרש"י וס"ל גם לרש"י כן:

כל זה כתבתי על הבנין שבנית להקשות מזה על הטור והמחבר אמנם בעיקור דבריך צדקת וכוונת בזה לדעתי ע"כ אעתיק לך פה שני דבורים ממ"ש בחידושי למס' חולין צ"ו ע"ב אהא דכ' תוס' שם לשיטת רש"י מיירי חציה חוץ לרוטב וצלע"ג דמבואר בש"ע י"ד סי' ק"ה ס"ד דחתיכה כה"ג לרש"י כדאי' לי' ולר"י כדאי' לי' אין לה דין בשול ואינו אוסר אלא כדי נטילה ומ"ט בעי במתני' בנ"ט ועמ"ש ש"ך סי' צ"ב סק"ג לחלק בין גוש לצלול ה"נ גוש הוא ומ"ש עוד דחלב יש לה דין שומן ליתא הכא דגיד ושמנו יש להם דין כחוש כמ"ש תוס' בשמעתין וכן הוא בש"ע סי' ק"ה ס"ט ואם נימא תי' ג' של הש"ך שההיתר שומן ומפטם להאיסור וה"נ מיירי שהירך שומן ומפטם להגיד א"כ קשה משעת מליחה כבר נתפטם ונאסר וגם איך אמר שמואל אבל נצלה קולף ואוכל הא כבר נאסר מפטומו של ירך וצלע"ג והנלע"ד כדעת מהרש"ל הובא בש"ך סק"ה סקכ"ח דפליג על הך דהיתר מפטם וא"ש דלא נאסר משעת מליחה ואש"נ הא דנצלה קולף ומ"מ משנתינו א"ש דע"כ לא אמרי דחתיכה שחוץ לרוטב יש לה דין צלי אלא בשניהם כחושי' אבל בהיתר שומן נהי דבצלי ממש לא נימא דמפטם לי' מ"מ בשיצורף לזה הבל הקדרה מפטם לי' שפיר וכה"ג מחלק הש"ך סי' צ"ב ס"ג הנ"ל בשם הר"י בין קדרה לצלי וגם גבי ריחא מלתא מחלקי' בין פטום דקדירה לצלי עיי' פסחים ע"ה ע"ב ועמג"א סי' תמ"ז. עוד לי שם בדבור אחר אהא דהקשו תוס' מאי קמ"ל שמואל דאס"ד ה"ה נצלה א"כ גם בנתבשל הא כבר נאסר משעת מליחה לפמ"ש לעיל דמשנתינו בירך שומן המפטם לגיד מיירי י"ל לפמ"ש מהרש"ל הנ"ל וז"ל במליחה לא נ"ל דין פטום ואפי' בצלי נמי עכ"ל משמע דמליחה פשיטא לי' טפי דלא שייך פטום מבצלי א"כ קמ"ל שמואל דאפי' בצלי נמי לא שייך

פטום וק"ל. אלא דמ"מ ק' קו' תוס' לפי הה"א דלא ידענו דמשום פעפוע אתאינן עלה וה"א דצלי ה"ל כבשול ממש שפיר הקשו. וא"נ י"ל ק' תוס' למ"ד במליחה לא אמרי' נעשה נבילה משום דליכא לתא דבב"ח א"כ י"ל דודאי לא הי' שום ה"א דמליחה וצלי יהי' כבשול ממש דליתא אלא מ"מ בצלי ה"א דהנטילה נעשה נבילה וחוזר ואוסר הסמוך לו קמ"ל שמואל דלא אמרי' הכי וכמ"ש תוס' אבל במליחה אין חדוש דאפי' חתיכה שלימה נמי לא נ"נ במליחה והיותר נראה עוד בישוב ק' תוס' לפי מה דאמר שמואל לקמן ק"ח ע"א דאפשר לסוחטו מותר א"כ ה"א ה"ה נצלה וה"ה נמלח ואה"נ דמשעה מליחה נאסר וקמ"ל מתני' אפי' אם נתבשל אח"כ ה"א דחוזר והותר ע"י צירוף הרוטב קמ"ל אפ"ה אם יש בו בעצמו בנ"ט דאין הרוטב מצרף מטעם שכ' תוס' לעיל לרש"י ולר"י ולעולם ה"א במליחה דמליחה וצלי נמי אוסר קמ"ל שמואל נצלה קולף ואוכל וכו' ע"כ בחידושי למס' חולין:

וקו' שני' שהקשית בברכות ל"ו ע"א מאי פריך מפת אורז דלמא נחתינן דרגא אפת מברך במ"מ ואמעשה קדירה דידהו שהכל כבר נשמר מזה הרב"י סי' ר"ח וכ' דמשמע לי' לתלמודא דכל שאינו מחמשת המינים ברכת התבשיל שוה לברכת הפת וכן נראה מדקתני בברייתא אעפ"י שהפרוסות משמע מיהא כשאין הפרוסו' קיימות נמי מברך במ"מ וכשאינן קיימות לא עדיף מתבשיל העשוי מאורז עכ"ד והוא פשוט ונכון. ומ"ש בתירוצך מתוס' ערובין אפשר לאומרו ג"כ אך מה שבנית על צריכא דעביד הש"ס אינו נכון דכמה פעמים מצינו כן בש"ס דעביד צריכותא משום טעות בני אדם בסברא אע"ג דלקושטא דמלתא א"א לומר אותה הסברא ואביא לך אחת לדוגמא בתוס' שבת כ"ט ע"א ד"ה והא דרב וכו' ע"ש:

ובעיקור ק' רשב"א על הראשונים דפסקו כשמואל מדהלכתא כוותי' בכל שיש בו ה"ה בכל שהוא מחמשת המינים והקשה רשב"א מה ענין זה לזה מהא אתותב ומהא לא אתותב י"ל הנה לכאו' הך ברייתא דפת דוחן מברך עליו כמעשה קדירה משמע בודאי דהיינו שהכל ובנ"ר כתי' הש"ס דאלת"ה לתני רבותא טפי אפי' רק כל שיש בו מאורז ודוחן מברך במ"מ דאין לומר אה"נ דכל שיש בו אין מברכי' עליו דוקא באורז ודוחן עצמו ז"א השתא לשמואל דס"ל דשום דבר בעולם לא זיין חוץ מחמש מינים כדמסקי' בעירובי' למ"ד ע"א ותוס' שם ד"ה לימא וכו' ואפי"ה כשנתערבו במינים אחרים אפי' המיני' אחרים דלא זייני הם הרוב מ"מ הם נגררים ע"י החמשה מינים לברך במ"מ א"כ מכ"ש למ"ד מברכי' על אורז ודוחן דאינהי ס"ל כל מידי זיין רק שלא קבעו הרבה רק על הנך דקבעי עליי' וא"כ אי נתערב נמי במינים אחרים מ"מ שייך במ"מ דהא גם אותן

המינים זייני ואמאי לא יברכו במ"מ וקשה כנ"ל מ"ט נקט פת אורז בשלמא הא לא ק' מ"ט לא נקט מיני מזונות דאורז ודוחן י"ל כמ"ש הרב"י הנ"ל דכל שאינו מחמשת המינין אין שום עלוי' להפת ממיני מזינו' והיינו הכי וגם אאידך ברייתא דטחנו אפאו וכו' נמי לא קשה מ"ט נקט פת דהתם לרבותא נקט אף עפ"י שהוא בעין מ"מ אינו מברך המוציא ולאפוקי מדר"י בן נורי דפליג ומשו"ה נקט אע"פ שהפרוסות קיימות משא"כ אידך ברייתא דעיקרה אתא לאשמועי' מעליותא דפת אורז ודוחן שמברכי' עליו כמעשה קדירה דהרי לא קאמר אפי' פת אורז ועוד דהא נקט נמי דוחן ובהא לא ס"ד כלל לברך עליו המוציא וע"כ עיקרא אתא לאשמועי' דמברכי' עליו כמעשה קדירה וא"כ ה"ל למנקיט רבותא טפי דכל שיש בו אורז ודוחן וכו' אע"כ מוכח דהך ברייתא באמת לא מיירי כלל מבמ"מ וס"ל דאידך מיני' לא זייני כלל וכשמואל ומיירי משהכל ובנ"ר ומזה אין שום חלוק בין הוא או בו וכמו שהקשו הראשונים באמת פשיטא דמברך תחילה וסוף עכ"פ ע"ש וא"כ מוכרח דברייתא כשמואל אתי' וא"כ קשה אדמותי' לי' מאידך ברייתא לסייעי' לי' מהך ברייתא דלימא אנא דאמרי כבריית' דפת דוחן ועכצ"ל דאה"נ לפי מה דס"ל לשמואל דאפי' אם רק מעורב בו מאותו המין נמי מברכי' עליו במ"מ אה"נ דאתי' הך ברייתא כוותי' אלא משום דהך סברא גופי' אינו פשוטה כ"כ ומנ"ל לשמואל הך סברא אשר עי"ז יחלוק על אידך ברייתא משום דמסייע הך דפת דוחן מנ"ל הא זהו סוגי' בש"ס דפרכי' על אמוראי' מברייתא וכשרוצה לתרץ אנא דאמרי' כי האי תנא אזי הדרי' ופרכי' מנ"ל דלמא ע"כ לא קאמר התם וכו' וכדומה כדי דלא לסייעי' וא"כ ה"נ דכוותי' וא"ש אמנם השתא דמצינא דסתמא דתלמודא גבי רהיטא דמחוזא ור"כ ור' יוסף כולי ס"ל מסברא כהך דשמואל דכל שיש בו ממילא תו לא הוה אידך דשמואל תיובתא וא"ש יק"ל. פה ק"ק מ"ד יום ה' כ"א מנחם תקסא"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה לט

שלום וכ"ט לה"ה הרב המאה"ג בנן של קדושים מופלא באנשים כש"ת מו"ה אברהם כ"י אב"ד דמקהלות ישראל במדינת שווייטץ:

יקרות מכתבו הגיעני ועיניו לנוכח יביטו אלו הנאמרים בכל לשון מראה פנים לכל צד ואופן וה' ישפות שלומו וירום כסאו וקרנו. ועל דבר הוראתו באונן למול הנה באב האונן היא פלוגתת מהרש"ל בתשוב' סי' ע' ורמ"א פליג והמה המדברי' באב עצמו המל בנו ואעתיק לקמן מ"ש אצלי בחי' פ"ק דכתובות לסייע לרמ"א ומ"מ בגליון ש"ע שלי הכרעתי למעשה כהמהרש"ל שימול בנו באנינות:

והרי מילה קודם לקבורת מתו כמ"ש רמב"ן בתה"א ובשאלתות ס"פ בראשית ויע"ש בשאילות שלום אות ח' ללמוד ק"ו מילה דוחה שבת ושבת אינה נדחה מפני קבורת מת מכ"ש שמילה אינה נדחת מפני קבורת מת לתקדים עכ"פ המילה וכיון שאינו מוטל עליו לקבור עד אחר המילה ממילא ימול כדי למהר הקבורה והיא גופא צורך קבורה אמנם ע"כ לא פליגי אלא באב המל בנו די"ל כיון שהוא פטור מכל המצות א"כ אין במילתו באותה שעה מצוה ולא קיים מצותו כמ"ש מ"א דאם קרא מגילה באנינתו יחזור ויקרא אח"כ שהי' קראה באותה שעה שהי' פטור מכל המצות אבל אחר שרוצה למול בנו של אחר ונעשה המוהל אונן לפע"ד אין כאן מחלוקות דאי ליכא אחר רק הוא ימול דהרי המצוה אינינו עליו רק על האב והוא נעשה שלוחו והנה רמב"ם פסק כמ"ד דאפי' מילת גוי כשרה אע"ג דלפע"ד אינה אלא שהמילה כשירה ואינו צריך לחזור ולהטיף דם ברית אבל האב לא קיים מצות העשה של ביום השמיני ימול דאין שליחו' לגוי דאלת"ה לא תדחה מילה שבת אי איכא גוי וכעין שהקשו תוס' ריש מס' שבועות ג' ע"א עיי"ש אע"כ לא קיים מ"ע משום שאין שליחות לגוי מ"מ באונן נ"ל דנעשה שליח דעכ"פ בר חיובא הוא מן התורה ומכ"ש להסוברים דאם ירצה לעשות מצוה רשאי וא"כ בליכא אחר לע"ד בודאי ימול אם אין האב אונן ובדאיכא אחר פשוט לי שלא ימול ומה"ת יעשה אונן לשליח היכי דאיכא למיעבד שליח בר חיובא ואפי' כבר כיבדו יכול לחזור בו דכיון דליכא אלא מחוסר אמונה והכא הוה כתרי תרעא דמצי למהדר זה נראה לי פשוט מאוד:

ומעלתו למד ק"ו ממילה דדוחה שבת במלאכה לדחית אנינות בעונג שבת ואין למידין כזה שהם ענינ' שאין דומין מה ענין שבת לעונג יע' מס' מ"ק ט' ע"א קושי' כעין זה ממלאכת שבת לאכילת יה"כ אבל אינו ענין לכאן כמובן ועוד בשבת ע"כ א' ימול או זה או זה משא"כ הכא ימול אחר ואי ליכא אחר ימול אחר הקבורה ולא יהי' מן הזריזים מה בכך. ומ"ש עוד מעלתו מדוע לא תיקנו ב' מוהלים בשבת זה ימול וזה יפרע אי לא הוה מפרש להדי' זה ימול וזה יפרע והוה ס"ל דזה הוה שנים שעשאה מלאכה רצונו דהתיקון גברא נעשה ע"י שניהם אגב ריהטא רהיט לי' גמרי' דברי פלוגתות ב"י עם רמ"א סוף הלכות מילה ואריכות הגאון בעל שאגת אריה:

ותמיה גם על סברת מעלתו נהי אם הראשון בעל החיתוך מקלקל בחבורה ואינו מתקן מ"מ בעל הפריעה מתקן גמור הוא ולא הוה שנים שעשו מלאכה ועוד הראשון נמי מתקן הוא כיון דמתחיל התיקון על מנת לגומרו על ידי פלוני כשנים שתפרו בגד ועשו כלי שלם האמנם נמצא כדבריו בר"ן פ"ק דחולין במתניתן השוחט בשבת דלא נעשה מומר ע"י חתיכות העור משום דכל כמה דלא גמר שחיטה ה"ל מקלקל בחבורה אע"ג

דכך דרך תיקונו להתחיל ולגמור מ"מ התם כך הוא כוונת הר"ן דעכ"פ מומר לא נעשה דבכל פורתא ופורתא אי הוה פוסק ולא הוה גומר שחיטתו הי' קלקול ונהי עכשיו שגמר שחיטתו הוה מתקן למפרע מתחילת שחיטה מ"מ מומר לא נעשה דאמרינן השתא הא דאיתרע אבל בתחילה הי' כוונתו לפסוק ולא לגמור לקלקל ולא לתקן אבל זה המוהל שבאמת דעתו למול ולגמור מבין שניהם זה יחתוך וזה יפרע הוה שניהם מתקנים והדברים ברורים לפע"ד ואין להאריך וה' שנותיו יאריך בטוב ובנעימות ימינו יושע כנפשו ונפש א"נ. פ"ב יום ב' מ"ח למב"י תקפ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מ

העתק השאלה:

למי חמדת ישראל עטרת תפארת ישראל וכו' ה"ה אמ"ו גאון ישראל וכו' מו"ה משה סופר נ"י:

ע"ד בעל אשה אחת שהי' שכור למלאכתו מלאכת יין שרוף אצל אחד מאנשי פה ופתאום הלכו לשאוב מים מהבאר וראו רגלי אדם צפים על פני המים ומיד כשהוציאוהו הכירו שזהו הפועל וכל היום הי' מטפלים עמו בחשבם אולי תשוב רוחו אליו ולעת ערב שראו בירור שמת הוציאוהו במטה וקברוהו והאיש הזה בפרצוף פנים לא הי' בו חבלה אך אחורי הראש במקום שער הי' חבול ושלטה המכה עד המוח גם במקום אחר בגוף הי' חבול וכל בר דעת ישפוט שמכות אלו נעשו בו כל עוד נפשו בו בצדדי הבאר או בקרקעית באופן דשייך בהו לומר מי' מרזי מכה וכשהתחלתי לחקור הכי יודעים בבירור שזהו הפועל כמעט הייתי כמצחק בעיני המתעסקים עמו אך אמרתי מה לי לשיחה בטילה שלהם ושאלה זו אינו פשוט כ"כ להתיר כי נפלנו ברבוותא מחלוקת האחרוני' בהא דאית' בגמ' מיא מרזי מכה אם המכה הוא בשאר מקומות שלא בפרצוף פנים אי מרזי מכה והט"ז שהוא מהמקלים מחמיר בנ"ד כיון שהי' במקום המוח והנה הי' לי לשום מחסום לפי שלא לטרוח עיני אמ"ו הגאון נ"י אמנם שלא אהי' כשואל מה זאת אמרתי לכתוב בקצרה הנלע"ד לצדד להקל:

הא דאית' בגמרא מיא מרזא מכה לכאורה שנאמר מיד שנופל למים מרזו המכה ואין שום שיעור כמה שישהה במים ואף שהדבר רחוק מהשכל שברגע מועט יפעלו המים שישתנה וקצת הוכחה י"ל לזה דהא היכי דליכא מכה דמצמת צמתי ואית' בגמ' דבעי דחזי' בשעתי' דאל"ה מתפח תפח ואפ"ה כתבו הפוסקים דהא דבשעתי' הוא ל"ד אלא שעה אחת אחר עליתו מהמים מעידין עליו וה"נ י"ל דכוותי' ועפי"ז הי' מקום להתיר בנידון שלפנינו דבלי ספק לא שהה זמן רב בבאר דכל שעה הולכי' שמה לשאוב מים

אך מסתימת לשון הפוסקים לא משמע כן דהי' להם לפרש כמה ישהה במים ועכצ"ל כיון דזה תלי' בטבע הברואי' וי"ל דלאו כל אנפי שווין לאחר שהועלה מהמים קרירות המים צמתי לי' עד שעה היכי דליכא מכה והיכי דאיכא מכה מרזי מיד. ועוד י"ל לפ"מ שפסקו הפוסקי' בעובדא דיצחק ר"ג כרבא דל"ח לתרי יצחק וה"נ ל"ח לאחר כיון שידענו שבמקום הזה הי' מצוי במלאכתו ואף לפי מ"ש הרמב"ן והנ"י התם דהא דל"ח לתרי יצחק היינו משום כאן נמצא וכאן הי' וכמ"ש הנ"י שם דעובדא הוי שהלכו עם יצחק ר"ג מקורטבה לאספמיא ובנ"ד בשעה שנתעלם לא ראינו שהי' עומד במקום הזה מ"מ כבר כ' הנ"י במס' ב"ב בסוגי' דניפול דאף כה"ג אמרינן כאן נמצא וכאן הי' ואף דבמים שאל"ס היכי שראו הטביעה לא שרינן לאחר שהועלה מהמים אלא בט"ע או בסימנים ולא כאן נמצא כאן הי' י"ל שאני מים שאל"ס דאחמרו בי' טובא דהא רובם מתים ואפי"ה אסורה להנשא ואחמרו נמי דל"מ כאן נמצא כאן הי' אבל בנ"ד דהוי מים שיש להם סוף י"ל דמהני כאן וכו' זאת ועוד אחרת שהבאר הזה עשוי' ככל בארות הכפרים במעקה סביבו לבל יפול הנופל בו בעת שאיבתו ורחוק הוא שיפול בו העומד על הארץ ושואב ויותר יש לתלות במצוי בהעוסק במלאכתו ודרכם תמיד לעמוד על המעקה יען שצריכי' לריבוי מים כנודע ולחוש למשתגע או מי שנפשו מרה ואיבד עצמו לדעתו הוא דבר שאינו מצוי והוי מיעוטא דמיעוטא ובמים שאל"ס שהחמירו ביותר כתבו תוס' במס' ע"ז פרק כ"ה דהוי מיעוט המצוי ואף לפמ"ש תו' בקידושין בסוגי' דסבלונו' דהוי מיעוט מ"מ למיעוטא דמיעוטא כי האי ל"ח ובפרט שהבאר הזה עומד תוך חצר מוקף מחיצות וכמעט אין מצוים שם כ"א הצריכי' לדבר מה מבעל החצר:

סימני כלים לא הי' מלובש כ"א הכתונות והמכנסיים של פשתן ואשתו הכירה הכתונת בט"ע ולכאורה הוי ככל בגדים דל"ח כמה אחרונים לשאלה כזו ואמנם יען שראיתי בתשו' הב"ח שמחמיר גם בזה לזאת אנו אין לנו בדברי' כאלו שכבר דשו בהם בתראי אלא על השופט אשר הוא בימינו אשר ממנו תורה יוצא לישראל:

הנה נא הואלתי לשאול אל ירע בעיני אמ"ו הגאון נ"י שאני מטריח אותו כי מלאכת סמים היא ע"ד שיש אשה אחת וכבר ילדה ב' בנות ובן והאשה חלושה מאוד ובימי העיבור וההנקה היא חולה בכל פעם מאוד וחשבתי למצוא לה תקנה לשתות כוס של עיקרין שלא תלד:

תשובה

שלום וכ"ט לתלמידי הרב המאה"ג הוותיק המופלא מו"ה פאלק נ"י אב"ד דק"ק סודיעטץ:

יקרתו הגיעני ביום צום יתהפך במהרה לנחמה ששון ושמחה ואח"ז מיד נועדתי ליסע לכאן לשאוב אויר טוב כנהוג ויען ראיתי דבריו טובים ונכונים מכוונים להלכה דאתתא דא שרי' בלי פקפוק ולא נצרכה אלא להעדפת פלפול יגדיל תורה ויאדיר וכעת אין זמן ולא המקום גורם לכך ע"כ אמרתי טוב להשיב בקצרה ולהסכים עם מעלתו להלכה ולמעשה:

ואען ואומר היות כי בכל הגלילות הסמוכי' לא נאבד ישראל אלא בחצר זה וכאן נמצא זה האיש אשר כל רואיו יכירו בט"ע דכל גופו שזה הוא אותו שהי' בחצר זה והנה הרי לר"ת וחכמי הצרפת בט"ע בגופו מעידי' לעולם אפי' בלי פרצוף פנים ומכ"ש הכא דאיכא נמי היכרא בט"ע בפניו א"כ נימא זה הוא שאבד זה הוא שנמצא ומכח צירוף שיטת ר"ת וצירוף זה הוא שאבד זה הוא שנמצא נסמוך לקולא ומצורף ט"ע בכתונת שלו דעדיף משארי מלבושיו עיי' בפסקי מהרי"א בשם ר' אלי' ולומר שהחליף כתונתו עם אחר והוא ערק לעלמא והאי אחר נפל לבור ונשתנה צורתו של זה עם שהוא חשש רחוק מאוד מאוד ועוד הכא שהחצר מוקף מחיצות ולא עבידי בני עלמא לשאוב מים מן הבאר ההוא כ"א אנשי החצר ה"ל קורבא דמוכח טפי דעדיף מרובא וכדתי' ש"ס פ' לא יחפור ביושבת בין ההרי' והא עדיף מסברת כאן נמצא וכאן הי' ויעיי' מ"ש ר"ן בשם רמב"ן פ"ב דב"ב כ"ד ע"א גבי אבל עינבי מצנעי דאפי' לר"ח דרובא עדיף מקורבא דמוכח הכא שהוא תוכו ממש עדיף מרובא (ולשון כאן נמצא שכ' אשגירת לישן הוא דודאי חזקת כאן נמצא לא עדיף מרובא אבל הכא שהוא בתוכו ממש עדיף מרובא ופשוט ומבואר) ומ"ש ומייתי שם מירק נמכר חוצה צריך ביאור קצת והכי פירושו כיון דאי הי' הירק נמצא בתוך הגן ממש לא הוה לן לספוקי כלל דמרובא דעלמא אתי דודאי מתוכו הוא וכלאים הוא רק הואיל ופריש ונמכר חוצה לו נימא מרובא פריש לזה אמרינן הואיל ומצוי' הוה שהגוים המוכרים בפתחי גנותיהם מהמקובץ שבתוך הגן מוציאי' ומוכרי' אך לזה מתנגד סברת מרובא פריש ויש לנו ספק בירק זה הנמכר בפתח הגן אי נימא מרובא דעלמא פריש ובא לכאן דעדיף אפי' מקורבא דמוכח או נימא מצוי עדיף מרובא ומצוי הוא שכל הגוים המוכרים בפתחי הגנות ממקובץ שבתוכו מוציאי' ומוכרי' על יד וכיון שהי' מקובץ בתוכו מסתמא נלקט מתוכו דזה עדיף מרובא וכיון שספק שקיל הוא אי מרובא אי ממצוי א"כ בא"י אסור ובח"ל מותר הא אם ידענו שהי' בתוכו אפי' בח"ל אסור דתו לא הוה ס' ערלה אלא ודאי ערלה ויעיי' תוס' ב"ב כ"ד ע"א ד"ה לימא וכו' וא"כ הכא בודאי נימא שזה הוא הפועל שנשכר לבעה"ב הזה שבתוך החצר בשגם איך נימא שזה ערק לעלמא והי' שכיר יום והי' נשכר לבעה"ב במלאכ' דבר האבוד כידוע ושארית

ישראל לא יעשו עולה לחזור בו באמצע היום ולהניח מלאכת דבר אבוד לילך לאיבוד וכבר סמכו האחרונים בשו"ת בהתיר' עגונה על ספק כאלו דאין השואל רשאי להשאיל עיי' צמח צדק ועיי' קידושין מ"ה ע"ב ועוד יפה כ' מעלתו דלפני בנין הבאר שמוקף מחיצה גבוה קרוב לקומת אדם וממש מהנמנע ליפול לתוכו אלא הפועלים האלו שדרכם להעמיד עצמם על חומת הבאר ולשאוב מים הרבה מאוד כידוע וכפי הנראה שכן עשה זה ועי"ז נפל א"כ כיון שלא ידעי' בסביבות החצר הלז שחסר ישראל א' פועל יין שרף איך אתי' א' מעלמא רחוק מאוד והעמיד עצמו על הבאר לשאוב מים רבים לא יכלו שאת על כתפו למקום רחוק וכי חסר בארות מים מהתם להכא והוא דבר שאין הדעת סובל וא"כ סברת זה הוא שאבד זה הוא שנמצא וכאן בתוכו הי' ובתוכו נמצא יותר אלים טובא מכל האמור למעלה ויותר הרבה משינויי' דיושבת בין ההרים עם צירוף ט"ע דכל גופו ופניו וט"ע כתונת שלו:

ועוד הי' ט"ע בפניו הי' בטוב ורק משום שהי' פצוע אחורי ראשו ומי' מרזו מכה והנה יפה כ' מעלתו שהרי לא נחו שואבי המי' כמו שעה א' וא"כ לא אשתהי במים יותר משעה ופשיטא דעכ"פ לומר דמיא מרזו בעי' לכל הפחות שעה א' דכל הפוסקים לא הזכירו אלא רבותא דלא בעי ג' ימים ולא אמרו רבותא טפי דאפי' שעה א' לאשתהי אחר שהוציאו מהמים א"כ גבי מרזו ה"ל למימר אפי' לא שהה שעתא חדא אע"כ זמן שעה א' בעי ודי לנו להחמיר בי' כמו אשתהי דבאמת פשטיו' הסוגי' מורה כרמב"ם ורבנו ירוחם דס"ל מיא מרזו מכה לא נאמר לענין שינוי צורה כלל וכמ"ש בתשו' הרב"י סי' י"ב דמשו"ה לא מייתי לי' רמב"ם כלל להך דינא וכן נראה דהרי בש"ס לא הוזכר כלל לענין שינוי צורה דינא דמרזו מכה אלא ביבמות קכ"א ע"א פריך כלפי שאמר מיא צמתי והאמרת מיא מרזו והנה היכן אמרת הוא לעיל ק"כ ע"ב דמיא מכבידי' הכאב וס"ל לש"ס אי ס"ד צמתי לא הי' מכבידי' ומרזו ומשני היכי דאיכא מכה לא צמתו אבל הצורה לא נשתנה עי"ז אלא מכבידי' כאב המכה ובשארי מקומות יפעלו המים פעולתם להצמית זהו הוא דעת הרמב"ם ואם נחמיר עוד ונאמר כיון דמכבידי' מקום המכה שוב לא צמתי כלל א"כ יהי' כמו ביבשה ואם הי' ג' ימים במים מיתפח תפח ואם נחמיר עוד יותר ונימא שיהי' כאשתהי ביבשה שעה א' הואיל ודין זה הוזכר באותה סוגי' נימא אכולי' שמעתי' קאי אמרזו נמי אבל לומר אפי' בתוך שעתי' נמי לא בואו ונסמוך על הרמב"ם וסיעתו בזה לכל הפחות ובשגם אפשר דלא נאמרו דברי' אלו אלא בע"א דאומר בדדמי אבל ב' עדים ומכ"ש כולי עלמא מכירים דעדיפי טפי מב' עדים ויעיי' תו' כתובו' כ"ב ע"א ד"ה תרי וכו' ותוס' יבמות פ"ח ע"א ד"ה אתא וכבר הארכתי במקום אחר ביישוב

זה וכבר עמד עליו מהרי"ק מביאו ש"ך ח"מ ואין כאן מקומו ולפע"ד אתתא דא שרי' לעלמא בלי פקפוק:

ע"ד כוס עיקרי' דמצינו דביתהי דר"ח שתתה אבל כבר כתבתי [עי' ח"ס א"הע ח"ר סי' כ'] דלע"ד בזה"ז דאיכא חרגמ"ה שלא לגרש בע"כ ושלא לישא אשה על אשתו א"כ אינה רשאי לשתו' כוס עקרי' או לשמש במוך להשחית ההריון אם לא ברצון בעלה ורשותו דבשלמא דביתהי דר"ח מה לו לבעל עמה אם הוא תאב לבני' ישא אחרת עלי' ואי לא מצי למיקום בסיפוקי' דתרי יגרשנה לזו אבל בזה"ז לא שייך זה ומ"מ אין הדעת נוחה בשתית כוס הנ"ל כי שמעתי דאית בי' סכנות נפשות בזה"ז אבל לשמש במוך אחר תשמיש ברשות הבעל התרתי באותה תשובה אבל לא בשעת תשמיש ושם הארכתי. פ"ב יום ב' י"ג מנחם תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מא

לדוד המשכיל שיכל את ידיו רב לו למשקל ומטרי בהלכה רווחת בישראל יעזרהו האל ויראהו בישועתו בבנין אריאל ה"ה ידידי הרב הגדול המופלא ומופלג נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק ק"ד יע"א:

ראיתי מעשי ידיו אשר כוננו אצבעותיו למלחמה של תורה לבנות דיק לשפוך סוללה על ערי מבצר אשר יצא להם שם משמואל הגאון בעל ב"ש ובאמת כבר קדמו בתשו' מהר"ם א"ש והרגיש בשם עיר בודין דמתקרי' אובין ושם נאמר וז"ל ודע כי המחבר ב"ש העתיק כפי אשר מצא בספרי' ישנים ובאמת צריכי' אנו ליישב שלא לסתור דברי ש"ע דהא פסק בלי שום חולק דלעולם שם ישראל עיקור עכ"ל לענינינו ובאמת דבריו שם בתשובה מספיקים להלכה בענין קריאת שם עיר אובין ועוד נביא דבריו לקמן אי"ה. אך מה נעשה בשארי קושי' שהקשה מעכ"ת על שארי עיירות ויש לנו להוסיף עליו עוד קושי' כאלו ממה שכתב שם באמבערק פיורדא וממש כבר נעקרו שמות הללו ובלאה"נ ממש ברוב קהלות ישראל ידוע ומפורסם שנשתנו שמות העיר והנהר שכותבי' בגטין מאשר נאמרי' בפה ומבטא שפתים מענץ כותבי' מעגנצא פ"פ דמיין כותבי' וורנקבורט הנה גם פה העיר נקרא בפי כל מאטרשדארף ואין א' הן ישראל או גוים שיקרא בשם אחר כ"א מאטרשדארף בדל"ת אל"ף בין שי"ן לרי"ש וכשסדרתי גט פה חקרתי אחר טופסי גטין הראשונים וראיתי בגט א' שסדר הגאון מו"ה גרשון זצ"ל שהי' אח"כ אב"ד במדינת מעהרין וכ' בו מאטרשטורף בטי"ת וי"ו בין שי"ן לרי"ש ואח"כ הובא לפני ג"כ טופס גט א' מהגאון מו"ה ירמי' נ"י כ' ג"כ כנ"ל וכן העידו לפני שכן נכתב שם העיר בגט מעולם אבל אין א' יודע מאין בא זה השם ואנכי עמדתי מרעיד ואשתומם כשעה חדא

וכי נשווי לכל הגאונים והרבנים טועים ח"ו הלא דבר הוא והנה אם באנו לדון אחר כל עיר ועיר ולהמציא תי' בסברו' הכרס ולדרוש לשון הדיוט לומר טעם קריאת שם זה כך ושם זה כך נאריך בדברי' שאין להם שורש ונבדה דברים מלבנו ע"כ אמרתי אני עם לבי להסביר בזה סברא כוללת בכל ענייני שמות העיירות אשר בו יתורצו כל הקושיות ונביא קצת ראי' לדברינו מדברי הש"ס והראשונים ויהי' כל דברי חכמים קיימים:

בתחילה צריכי' אנו להבין מה הועילו לנו הראשונים ז"ל שכ' לנו שם כמה עיירות והב"ש הוא גם הוא קבץ והעתיק איזה מהם ללא הועיל הלא כל מסדר גט יראה לעיניו במקומו ושעתו מה שם יקראו לעירו בשלמא שמות אנשים איכא אנשי דלא חתמו עצמם מעולם או שהמגרש אינו בפנינו שעשה שליח או האשה אינה בפנינו או שם אביהם שאינם פה וליכא סהדי איך הרגילו לחתום עצמם א"כ ע"כ צריכי' לכלל מה איך יכתוב השם ההוא משא"כ שם עיר ועיר ונהרותי' מה תועלת יש בזה ובפרט כי ידוע ששמות העיירות ונהרות משתנה במבטא באורך הזמן מדור לדור כידוע ובפרט לפי מנהגינו שאין כותבי' רק שם עמידת הבעל והעדים והרב המסדר שם הוא ויחקור על הדבר וא"כ מה צורך בידיעת שמות הללו וצ"ע לכאורה:

וקרוב לזה יש לעיין בפסקי מהרא"י סי' קמ"ב נסתפק השואל בעיר רוטובורק שהובא לפניו טופס מהגאון מהר"ם מרוטונבורק שכ' שם רוטוננבורק בשני נוני"ן איך יכתוב וז"ל תשו' ואשר נסתפקת אם יש לכתוב רוטנבורק בחד נו"ן בין ט' לבי"ת זו אינה צריכה אפי' לפרוזדר דהא כ"ע קרו לי' הכי ואי משום דבטופס כתוב רוטננבורק ודוק מרישא איפכא וממ"נ חדא ט"ס הוא ולא ידעי' הי מנייהו ומעתה זיל בתר לישנא דכ"ע וע"כ סיפא טעות הוא עכ"ל לענינינו משמע הא אי לא הוה הטופס מוחזק בטעות הוה אזלי' בתרי' לכתוב ב' נוני"ן אע"ג דכ"ע לא קרי לי' הכי וקשה אמאי הא נשתנה שם עיר עתה לכתוב בנון א' גם על השואל יפלא מה הי' לו לשאול וכי לא ידע שכותבי' שם העיר כמו שהיא נקראת עתה וכן יל"ד בתה"ד סי' רל"א בסוגי' שכ' שם דהיכי דיש לכתוב תי"ו או טי"ת טוב יותר לכתוב טי"ת משום שהתי"ו נקראת לפעמים רפוי' וכ' וז"ל אין להקשות עלה ממה שהי' כותבי' קרימ"ש ולא הי' כותבי' קרימס מפני הטעות כי השי"ן לפעמי' בימין י"ל שמא אותה העיר מקדם הי' נקראת בשי"ן ימין או קרוב להברת שי"ן בימין וע"כ צריכי' לומר שנשתנה שמה קצת שהרי עכשיו נקראת היא בפי כל אדם קרימז וא"ת היינו טעמא שהזכרתם בסמ"ך והזיי"ן קרובה להתחלף המדקדק בלשון בני אוסטרייך בני כפרים ימצא לו שגם הזיי"ן והשי"ן בימין קרובי' להתחלף להם לפי עבות לשון אשכנז שיש להם עכ"ל הארכתי קצת בהעתקת לשונו כי עוד נצטרך לו אי"ה. והנה

היא העיר שנשתנה גם עתה שמה ונקראת קרעמז בעי"ן במדינת שטייארן ומשמע בשעת כתיבת הגטין ההמה היתה נקראת קרימס ומ"מ כתבו בשי"ן משום שמימים קדמונים היתה נקראת כך וקשה מה לנו עם ימים הקדמונים ויש לדחות ולפרש קצת דברי תה"ד באופן שלא תקשה וק"ל מ"מ ק' ראשונה קשה בודאי:

ומה שצ"ע ביותר הוא הש"ס ס"פ במה מדליקין דקאמר אביי דנשתנה שמי' בבל בורסיף בורסיף בבל נפקא מיני' לגטי נשים ופירש"י שם לענין שינה שמו ושמה שם עירו ועירה צריך לכתוב שם של עכשיו ע"ש וק' מה צורך בהודעה זו בשלמא שופר חצוצרת א"ש דאף על גב דאשתנה בלשון ב"א מ"מ בלשון תורה לא אשתני ועם הארץ הבא לשאול לת"ח המורגל בלשון תורה ואמר שופר ויטעה ע"ה ע"כ הודיעו חז"ל להיות זהיר בתשובתו וכן צפצפה וערבה דשניהם לשון קרא כי ערבה כתי' בתורה וצפצפה ביחזקאל ואינשי בעלמא שינו שמיי' ע"כ צריך הודעה לת"ח כנ"ל שלא יכשל בלשונו וכן פתורא ופתורתא למקח וממכר נמי א"ש דאעפ"י שיש לחקור בזה אחר לשון בני אדם מ"מ יטעון הא איכא נמי מיעוטא דלא קרו לי' אלא פתורתא ואין הולכי' בממון אחר הרוב ע"כ קמ"ל דאשתני שמי' לגמרי ואפי' מיעוטא ליכא וגם גבי כסי והובלילא שהוזכר בלשון משנה ובריייתא המסס ובית הכוסת ות"ח מורגלי' בו וצריכי' לידע להשיב שואליהם דבר ברור וכנ"ל:

אבל בבל ובורסיף לגטי נשים למאי הלכתא הלא דבר ידוע לכל בני המדינות הקרובי' שכך קוראי' לה רובא וכולי עלמא ומאי קמ"ל אביי ועוד מ"ש בבל ובורסיף שהזכיר הלא איכא עיירות טובא דנשתנו שמי' עי' מגילה ו' ע"א קסרי נקרא אחידת מגדל שיר ולשם פמייס יע"ש ואדרבא אותו הי' לו להזכיר כי בבל ובורסיף אין בו חדוש הלא הי' דירתם שם ומסתמא נודע לכל שם העיר:

מכל הלין נ"ל בעניותי להניח ג' כללים בענין זה וא"ש הכל בעזה"י והוא הראשון כשבאים לכתוב גט מחדש בעיר שעדיין לא נודע איך כתבו הקדמונים שם העיר בגט ולא מצא שום טופס אזי אין לנו אלא שמה של עכשיו הנהוג בפי ההמון ועל כיוצא בזה הניחו הקדמוני' כללא דהולכי' אחר שם ישראל ולא אחר שם הגוים כלל לעשותו עיקור כמ"ש מהרי"ק שרש ק"ו הביאו ב"י סי' קכ"ח וז"ל דאין לומר שיכתוב שם המפורסם בל' לטין אלא יש לכתוב השם המפורסם יותר בין העברי' דפרסום גוים לא מעלה ולא מוריד עכ"ל והנה באמת כ' בב"י שכיוצא בזה כ' מהרי"א בכתביו סי' קמ"ב שאעפ"י שבכתב גלחות שבחותם העיר בגימל בסוף מכל מקום אין כותבי' אלא בקוף לפי שמוצא הלשון שנון וצח יותר מבגימל ובמדינה שמזכירין לשון אשכנז צח ושנון מדברים כך

ואחר שנון לשון אשכנז אנו כותבי' בגטין ומסיים על זה הרב"י הרי דאינו חושש על כתב גלחות אלא על לשון אשכנז שהוא המפורסם בין העברי' עכ"ל הרב"י ועל פי דבריו אלו כ' רמ"א בהגה' ש"ע סי' הנ"ל ואם יש לעיר ב' שמות א' נקרא בפי ישראל וא' נקרא בלשון גוי שם שקורי' לו ישראל עיקור וכותבי' כפי משמעות לשונם ונרשם שם מהרי"ק שרש ק"ו ופסקי מהרא"י סי' קמ"ב ולפע"ד לא כיוון בפסקי מהרא"י לדברי מהרי"ק כלל דמה ענין לשונן לשון אשכנז להכי ה"ל למימר כיון שהיהודים קוראי' בקוף אזלי' בתרייהו בשגם הדבר תמוה בשלמא אם יש לעיר שם אחר בלשון עברי מבלשון גוים בודאי י"ל סברת מהרי"ק דבעי' פרסום בין בני ישראל אך אי גם היהודים קורי' שמה כמו הגוים אלא שהספק אם בגימל או בקוף פשיטא דאינהי בקיאי טפי מנן שהעיירות שלהם והם יקראו שמותם עלי אדמות וכיון שהיהודים לא שינו שם העיר א"כ מסתמא ראוי לכתוב ולקרות כמו שכ' בחותם העיר ובפנקס האמבט. ולאחר בקשת המחילה מהרב"י נראה שטעה בהבנת פסקי מהרא"י וטעות זה בא לו על שהי' הרב"י ספרדי ולא ידע מהו כ' גלחת סבור הי' שהוא לשון אחר כמו לטין שכ' מהרי"ק ואינינו אלא ל' אשכנז ומ"ש בפסקי מהרא"י בכתב גלחות היינו משום שאמר שנכתוב בגימ"ל ואיך שייך גימ"ל בלשון אשכנז ע"כ כ' בכתב גלחות פי' גימ"ל שבכתב גלחוה שקורי' גָע אבל הלשון הכל חד וכוונת מהרי"א נ"ל כך לפי מה שהניח שם בתשו' ההיא וכן בתה"ד סרל"א כי בני אוסטרייך קורעין פיהם ומשנים לשון צח של בני אשכנז ועי"ז בא כמה שינויים ואנו אין לנו אלא צחות לשון אשכנז וטעמו נ"ל כי מסתמא מי שקרא שם העיר קרא לה בצחות לשון אשכנז והם שינו טעמו כדרכם ולא אזלי' בתריי' וי"ל מסתמא לשון אשכנז המורגל בין היהודים צח יותר כי ידוע שבאנו למדינת אלו אוסטרייך הגר פיהם מעהרין פולין ממגורשי אשכנז שלופי חרב תתנ"ו ולשונם צח יותר מעמים הללו ע"כ אזלינן בתריי' כל זה אי שני השמות עולים בקנה אחד רק שיש שינוי מה ביניהם אזי כותבי' לשון צח וברור שבאותו הלשון יהי' המדבר צחות ישראל או גוי אמנם אם א"א לתלות השינוי בצחות ומ"מ שינוי קצת מיהת הוה בזה מסתפק בפסקי מהרא"י סי' רמ"ב גבי כינוי שם ווריי"ד"א מסיים שם וז"ל ויש לכתוב הכינוי שקורי' היהודים דלעולם עיקור טפי אמנם בעיירות ונהרות שמשתנים שמותיהם בין יהודים לגוים הפהמיי' בזה צריך לדקדק אם לכתוב שניהם ושמעתי שבפראג כותבי' העיר בל' פיהמיש לא ידעתי האמת עכ"ל הרי לפנינו שאעפ"י שבשמות האנשים החליט ששם שקורי' לו יהודים עיקר מ"מ בעיירות ונהרות מסתפק ומשמע שדעתו נוטה דשם הפהמיים עיקור וא"כ סתר עצמו למ"ש לעיל לפי הבנת ב"י אע"כ כמ"ש בשלמ' בהבנת לשון אשכנז בזה לשון

היהודי' צח יותר משא"כ בשינוי שבין פהמיים ליהודים ועמ"ש תשו' מהר"ם א"ש חלק א' סי' י"ט וסי' כ' ובס' מכתב אלי' סי' יו"ד:

והיוצא מדברינו אלו להלכה כי כשהגוי' קורי' לה שם בלשונם והיהודי' קורי' לה בלשונם שם אחר לגמרי אזי פשיטא דשם יהודים עיקור וע"ז כ' מהרי"ק שרש ק"ו דבעי' פרסום בין היהודים ולא בלשון לטין של גוים. ב' כששני השמות מענין א' אלא שמשתנה קצת במבטא אזי בח"ל בעיירות הרחוקות האלו מסתמא אזלי' בתר גוים דאינהי קרו להו שמות ואחר עיקור השם נלך ומ"מ נעשה כמסתפק בפסקי' סס"י רמ"ב הנ"ל. ג' אם השם הוא בלשון אשכנז ובני מדינה ההיא לא יבינו לדבר צחות לשון ההוא לא מיבעי' אם היהודים מדברי' בצחות אזלינן בתריי' אלא אם גם היהודים אינם מדברי' כן מ"מ חוקרי' אחר צחות הלשון ההוא ומוצאו כן מבואר מ"ש בתה"ד סי' קמ"ב גבי ווירצבורג ע"ש אמנם כל זה הוא במקום שלא נמצא שום טופס מקדמונים אזי צריכי' אנו לחקור אחר מוצא הלשון הנהוג עתה בכל אתר ואתר כאשר בארנו בעזה"י:

הכלל השני אם אחר שנכתבו בה כמה גטין גם הוזכר שמה בספרי' ואפי' בתורה והסכימו ברבים או עפ"י מלכות לשנות שמה לשם אחר בזה פשיטא שנעקר שם הראשון לגמרי ואם עדיין מקרי פורתא בשם הראשון אזי נעשה עכ"פ טפילה להשני שהוא עיקור דלא עדיף מנשתנה שם ע"י חולי וכדומה והן הנה דברי מהר"ם א"ש בתשו' סי' מ"ה שהבאתי לעיל שכ' דבתחילה כשהי' העיר ביד התוגרי' הי' נקראת בודי"ן כלשון אומה ההיא וגם ישראלי' הי' קורי' לה כן ועתה שהוא ביד אשכנזי' שם אובין עיקור ושם בודי"ן נעקר וטפי מטפילה בודאי לא הוה ונ"ל דאפשר נמי דאיכא קצת קפידא למלכות בזה ואיכא משום שלום מלכות וזה הוה כהסכמה גמורה לעקור שם הראשון וכן נמי מ"ש בתשו' מהרי"ל הובא ביתה יוסף סי' קכ"ח לענין עיר שנתוסף בה נהר ע"ש זה הוה ג"כ ממש כנ"ל כיון שנתוסף בה נהר אם כן הרי נעשה בה מעשה חדש ליחסה אחר הנהר ההיא:

הכלל השלישי עיר שיש לה שם קבוע ונכתבו כבר כמה גטין ומכ"ש כשהובא שמה בספרי' ולא נמנו עליה לשנות שמה מעולם אך מכח מבטא הלשון משתנת לאותיו' שונות בכל דור ודור בכל כי האי גונא אין לנו לחקור כלל ושם המפורסם בגטין הקודמי' כה יהי' וכה יקום דמה שנשתנה שמה לא הי' בהסכמה באופן שיעקר שם הראשון רק ממילא נעשה א"כ בודאי אבותי' הראשונים שכ' גטים ההמה חקרו וידעו מוצא הלשון ואז נקרא העיר כך וכה יהי' וכה יקום ולאו כל כמיני' דהנהו אנשי לשנות שמה אפי' כ"ע אם לא בהסכמה דהרי אזלי' בתר צחות לשון משום דתלינן מסתמא כך הי' עיקור

השם מתחילה אף ע"ג דאפשר דמניח השם ג"כ הי' מלעגי שפה מ"מ מסתמא הבונה עיר הוא מחשובי מדינה המדבר צחות וסמכי' על זה א"כ מכ"ש כשיש לפנינו גטין ותופסי' מקדמונינו ז"ל שאין להרהר אחריהם ותלינן השינוי בבני עיר ולא אזלי' בתריי' ומכ"ש כשכבר נתפרסם בין העולם שכך כותבי' שם העיר בגט א"כ המשנה מזה קרוב לומר דה"ל שינה שמו דאזלינן בתר לשון המורגל בגט ועמ"ש בתשו' חו"י סי' נ"א וללעז ליכא למיחש כה"ג דכ"ע ידעי שכך כותבי' בגט ומכ"ש אותם שמות שכבר נכתבו על ספר וזה הי' תועלת המחברים להעלות שמות הערים על ספר שנדע עיר פלוני' כבר הוקבעה שמה כך ע"פ גטין הנמצאי' שם מקדמת דנא:

והא"ש הך דפ' במה מדליקין דסד"א דחלוף בבל בבורסיף מקרה הוא ולא נעשה הסכמה על ככה לעקור שם בבל ולקבוע שם בורסיף ואם כן אין לשנות מטופסי גטין הקודמים קמ"ל דהוקבע כך בהסכמה וטעמא נ"ל דקשה לכאורה כיון דבורסיף הוא שם גנאי בור ששפו מימיו כפירש"י מש"ס דסנהד' ובבבל הי' שם גדולי חז"ל איך קרו לבבל בורסיף אדרבא שם בבל מורה שהוא בלול במקרא משנה תלמוד עיי' סנהדרי כ"ד ע"א אע"ג דהתם בסנהדרין ק"ט ע"א קאמר ר' יוסף בבל ובורסיף סימן רע לתורה משמע דגם בבל הוא סימן רע לתורה מ"מ הא החוש מכחיש שהרי גדולי חכמינו שם הי' ותלמודנו נקרא ע"ש בבל גם הלא רש"י כ' דבבבל הם בני תורה ולא בורסיף וכן מבואר בגטין ו' ע"א ע"ש ברש"י ותו' וע"כ צ"ל דבבל סי' רע לתורה שמשכחת וגם פלפולם של ת"ח דבבל קרי' לי' חובלים מ"מ מלאה חכמים ותורה הי' משא"כ בורסיף הי' בור ששאפו מימיו לגמרי וא"כ איך קרה מקרה שיקראו לבבל שהיא מלאה חכמים וסופרים יקראוהו בורסוף אע"כ צ"ל דבזמן שהי' עיקור הישיבה במדינת בבל ואז נקרא אידך מדינה בורסיף ואח"כ אירע בזמן מן הזמנים שהי' הישיבות בבורסיף ואז נקרא היא בבל ואידך בורסיף ושם זה נקרא ע"פ הסכמת חכמי ישראל (וללשון הראשון של רש"י לא משמע קצת כן מ"מ כן נראה מכח ההכרחי' שכתבתי) נמצא טובא קמ"ל אביי וא"ש הכל בעזה"י:

נמצינו למדין לפ"ז להחזיק במעוזנו כל מורה כאשר ימצא טופס גט מקדמוני' בעירו הוא גם הוא ינהג אחריו ובלבד שלא נעשה בטעות בתחילה דאז לא ניזיל בתריהון ולא נאמר כי הם הפקיעו שם העיר כך ע"י טעותם כי דעת שוטים אינו דיעה אך כל מה דאפשר ליישב ולתרץ דלא נשוויי' לקדמונים לטועי' חובה עלינו ובפרט בעניני גיטין כי אם נאמר שהמסדרים נכשלו בעניני שם העיר ולא ידעו זה הדין נהי דמצד שנוי השם לא הי' אכפת כ"כ לדעת כמה פוסקים כמו שהביא מעלתו בדבריו מ"מ יש לחוש לומר שלא הי' בקיאי' בטיב גיטין ח"ו כי נכשלו בדבר פשוט וקרוב לפסול כל הגיטין שסדרו

ח"ו ע"כ חובה עלינו ליישב כל מה דאפשר ומזה הטעם לא שניתי כלל בטופס הגט כאשר מצאתיו פה:

ומעתה נבוא לענין שאלתו בקהלתו שהיהודים קורין קובלסדארף והגוי' קאברשדארף והנהיגו רבנים הקודמים לכתוב שם הגוי' לבד הנה שינוי סמ"ך ושי"ן הוא שינוי הרגיל במדינה זו שהגוים מדברים שפת אוסטרייך כמ"ש מהרי"א הנ"ל גבי קרימ"ש וקרימ"ס וא"כ כתבו הרבנים בשי"ן דמשתמע בימין ובשמאל כמ"ש מהרי"א הנ"ל גם מ"ש באל"ף והיהודים קורי' בחולם הנה חקרתי ונודע לי שגם הגוים קורין במלאפום ולא בקמץ גדול ויראה מסתמא הרבנים ההמה שסדרו הגטין ידעו שעיקור קריאת שם העיר הי' אז באל"ף וידוע כי האומות האלו קורעי' פיהם ומשתמע קמץ כמלאפום לפי עובי לשונם ועי"ז בא גם החלוף בין בני ישראל לקרוא בחולם במקום מלאפום שזה החלוף שכיח כידוע ולעולם י"ל מתחילה הי' שמה באל"ף ונכתבו אז כמה גטין בזה הענין וא"כ אעפ"י שבאורך הימים נשתנה לחולם ולמלאפום מ"מ לא ישתנה שם גטין בעבור זה כיון שלא נעשה השינוי בהסכמה כמ"ש לעיל:

אך כל זה בב' שינויים הללו אל"ף ושי"ן אבל מה נענה בשינוי למ"ד ורי"ש שהגוים קורי' ברי"ש ויהודים בלמ"ד ואיך אפשר שיבוא שינוי כזה דוקא ליהודי' ולא לגוים ואם נאמר שמסתמא מיד בתחילה קראו יהודי' שם העיר בשם אחר א"כ הרי כל הגטין נכתבו שלא כדין ועדיין לא אפלפל בזה. אם יהי' פסול דאורי' או מה מ"מ ע"כ נימא שהמסדר גט הראשון בזה השם נכשל בשינוי שם העמידה והוא ממש דבר פשוט וה"ל אינו יודע בטיב גטין וקרוב לומר שהגטין שסדר פסולי' המה ואולי נוכל להתנצל שהי' המסדר ההוא קודם שנתפשטו ספרי הרב"י ולא ידע סברת מהרי"ק דשם ישראל עיקור גם גבי עיירות והוה ס"ל אדרבא כל שיצא לו שם בגוים עיקור הוא דלהם נתנה ארץ ושארי מסדרים לא נכשלו כי נגררו אחריו ולא נתנו אל לב לחקור ולעולם הי' יודעי' בטיב גטין ואין חשש בגטי' מטעם ההוא רק משום שינוי שם ומזה נדבר לקמן אי"ה. אבל התנצלות זה נראה לדוחק ואם אולי יש לומר שבתחילה הי' כולם שוה בקריאה ובזמן מן הזמני' נעשה הסכמה בין היהודים לשנות שמה וטעמא מעלי' איכא משום דידוע דתיבת דארף הוא רק תרגום אשכנז של כפר וא"כ הי' משמעות הקריאה כפר קבר ר"ל ומאנו היהודי' להוציא שם זה מפיהם ור"מ דייק בשמא ע"כ החליפו הרי"ש בלמ"ד וגדולה מזו כ' בתה"ד סס"י רל"א דבנייאשטאט הי' כותבי' שם הנהר קרפ"ך בכ"ף אעפ"י שהי יותר ראוי' לכתוב בחי"ת מ"מ כתבו בכף דלא לשתמע קפ"ח מלשון מקפ"ח שוקו א"כ ק"ו הכא דהרי התם בלא הבלעת הרי"ש לא לשתמע קפ"ח מכ"ש הכא דפשיטות לשון

משמע הכי ואעפ"י שיש קצת דחי' הראי' למעי' שם מ"מ דבר מיהא הוי וסברא נכונה היא וא"כ י"ל דכל זמן שהי' קוראי' קאברש באל"ף וקמץ גדול אז גם יהודי' הי' קוראי' כן ואח"כ באורך הימי' כשהתחילו להבליע האל"ף ולהחליפה בחולם ומלאפום ואז הי' משמע לשון קבורה אזי הסכימו היהודים לקרוא לה שם אחר בלמ"ד וא"כ כל הגטין שנכתבו עד זמן ההסכמה ההיא נכתבו בכשרות ומי יודע אם נכתבו שם גטין אחר הזמן ההוא אמנם אם יודע למכ"ת שמקרוב נכתבו שם גטין אזדא לי' הך תירוצא ואולי י"ל שמא באמת נתנו שני גטין ואולי יש לדחוק ולומר כי שינוי שם הנ"ל לא נעשה בהסכמה כלל אלא כלם בשוה הי' קוראי' לה באל"ף קמוצה וברי"ש וכך כ' בגטין אמנם אח"כ באו איזה אנשים ובחרו לשון ערומים והחליפו הרי"ש בלמ"ד מטעם הנ"ל ואחת לאחת נתפשט כן בין היהודים ומ"מ דיני גטין לא ישתנה בעבור זה כמ"ש לעיל כיון שלא נעשה כן בהם בהסכמה אחר שכבר נכתבו כמה גטין הרי הפקיעו שם העיר לגטין כך וכך כל זה כתבתי והטרחתי עצמי ליישב דלא לשויי' לראשוני' טועי' ח"ו ודלא בקיאי' בטיב גטין חלילה כי מסתמא טובה צפרנן של ראשונים מכריסם של אחרונים:

אבל לעשות מעשה מכאן ואילך קשה הדבר אם להניח שם קאברש דארף ולסמוך על דרישת לשון הדיוט הנ"ל שדרשתי ועפ"י סברת הכרס לאמור שנשתנה בלא הסכמה חלילה לסמוך על זה לכתחילה ולומר נמי לכתוב ב' השמות א"כ אם באמת דברי הנ"ל נכונים א"כ כבר הוקבע שם העיר לכתוב בגטין בשם א' וה"ל זה כמשנה שמה כמ"ש לעיל ולכתוב ב' גטין ג"כ קשה כתורמס כמ"ש רמ"א בתשובה סי' פ"ד ומובא באחרונים משום דקיי"ל בדאורי' אין ברירה ע"כ זאת עצה היעוצה לצאת אליבא דכ"ע בלי שום נדנוד ופקפוק כלל שיאספו כל בני הקהלה אצל רמכ"ת ויעשו עתה הסכמה שהשם שרגילי' היהודים קובלסדארף כה יהי' וכה יקום ויוכתב מכאן ואילך כן בגטין וכתובות ויוכרז ג"כ בבה"כ לפרסומי מלתא ומה טוב אם יהי' ג' ימי כניסה דבהכי הוה פרסום אפי' לענין חזקת ממון ומעשה זה יוכתב בפנקס הקהל שביום פלוני נעשה הסכמה כזה ומכאן ואילך יוכתב בגט קובלסדארף דמתקרי קאברשדארף שם ישראל עיקור ושם הנכרי טפל כדין והלכה ואין בזה שום ערעור ופקפוק כלל:

והנה מצאתי בתשו' נודע ביהודה חלק א"ע סי' פ"ו וכ' פילץ ופילטץ שהיהודים קורי' בטי"ת והגוים בלא טי"ת ולא נכתב שם גט מעולם והרב הגאון דשם סדר ב' גטין וכ' בלא טי"ת ונחלקו עליו חכמי העיר והרב הגאון בנודע ביהודה כ' שם שיש להמציא היתר לכתוב שם גטין מכאן ואילך דהיינו שיאספו כל הקהלה ויסכימו להכריז שלשים יום רצופים בבה"כ שמכאן ואילך לא יוכתב ולא יקרא שם העיר עם טי"ת רק פילץ בלא

טי"ת כמו שקורין הגוים וה"ל כמו נתחזק שמו בעיר שלשים יום דמהני בפ' גט פשוט וטוב שיתן להם השררה רשות לזה כי שינוי שם העיר שייך לדידהו ומ"מ כ' משו"ה לא נשמע עדיין מעשה כזה מכמה קהלות שנמנעו לכתוב גט מפני ספק ואמאי לא עשו כנ"ל די"ל אכתי תינח באותה העיר מ"מ אם יצטרכו לשלוח גט למקום אחר ושם לא נשתנה שם העיר מה יהי' עליו ע"כ נמנעו מלעשות כן רק התם בפילץ כיון שכבר נכתבו גטין כזה יש להמציא היתר כזה ולא יסמכו כ"א בשעת הדחק וגם לא ישלחו גט למקום אחר כלל עי"ש. והנה מ"ש שנמנעו לעשות כן משום עיירות אחרות זה אינו נוגע לנדון דידן כלל שהרי אדרבא בכל מקום קורי' כל היהודים שם העיר קובלסדארף ואם יושלח גט למקום אחר בשם קאברשדארף יהי' בעיניהם ממש כמתעתע ויותר נכון ומפורסם להם שם קובלסדארף גם אין לדמות להני עיירות דהתם לא נכתב שם עדיין גט מעולם ע"כ אין לעשות תקנה זה בלי דוחק משא"כ בנ"ד כבר הוחזקו לכתוב וכל עצמנו לא הצרכנו לכל זה רק עצהי"ט ושלא להוציא לעז על הראשונים א"כ אין כאן פקפוק כלל. גם מ"ש עוד שטוב אם ישתדלו ע"ז רשיון מהשררה כי זה נוגע בשלהם לא הבנתי אדרבא הרי התם בעובדא דידי' הי' שם העיר נקרא בלשון גוים בלא טי"ת ויהודים שינו שמה ועתה רוצים הם לתקן לכתוב שם גוים לבד א"כ מ"ט צריך לזה רשיון ע"ז ויותר ראוי בנ"ד להשתדל מהם רשיון על ככה משום שאנו רוצים לעשות משם ישראל עיקר מ"מ נ"ל דאין קפידא בכך כלל כיון שכותבי' גם שמם וגם הגאון לא אמרו אלא לרווחא דמלתא ולא לעיכוב כלל. גם מ"ש לכרוז שלשים יום זה אחר זה ומסתייעא לי' מש"ס דפ' ג"פ קס"ז ע"ב כל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששי' לו ע"כ הצריך הכרזה שלשים יום ואני תמה מאוד על הגאון ז"ל ומה ענין הכא להתם התם מיירי בחשש רמאות כמבואר בסוגי' שם וז"ל רשב"ם שם אין חוששי' לו דכל כך לא הי' מחליף שמו זמן מרובה פן יודע הדבר וכ"כ הרמב"ם פכ"ד מה' מלוה כל מי שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששי' שמא שם אחר יש לו והוא שנהו כדי לרמות ולעשות קניני' וכו' וכן הוא בטוש"ע לכן בעי' שלשים יום משא"כ באדם שבא לפנינו ורוצה להחליף שמו הלא מעשים בכל יום שמשנים שמות של חולי' וע"כ לא נתחבטו אלא במת באותו היום וקודם מותו אחר שינוי השם נכתב גט בזה נתחבטו אי חיישי' לאותו השם כיון שלא נקרא בו עדיין אבל זולת זה שלשים יום מאן דכר שמי' וה"ה גבי עיר אם יסכימו כל אנשי העיר לשנות שמה הרי נשתנה שמה ומי יאמר להם מה יעשו וזה פשוט מאוד בעיני מיהו בנדון דידן בלא"ה לא צריכין לכל זה שהרי כבר הופקע שמה בכל העולם כך רק שאנו חוששי'

שמא נעשה כן שלא בהסכמה ע"כ די בחומרא הנ"ל שכתבתי לעיל ויכול לסמוך ע"ז לפע"ד אפי' שלא בשעת הדחק אם דעתו ג"כ מסכמת לכל הנ"ל:

אח"ז מצאתי בס' מכתב אלי' סס"י ט' נתקשה במה שרגילי' לכתוב קנשטאנדינה והעיר נקראת עתה בפי כל אשטנבלה והאריך וסיים בזה"ל ואשר לבי רחש ביישוב דבר הזה הוא וכו' אבל גבי שם העיר כאשר יקרה שמתחילה הי' לה שם אחד ושוב נקראת בשם אחר הנה קודם שנקראת בשם השני הי' כל הגטין נכתבי' על אותו השם ואף לאחר שנקראת בשם האחרון הנה אין השם משתרבב בפי ההמון תיכף ומיד אלא לאט לאט לפי רוב השנים וכיון שכן בהמשך אותו הזמן צריך לכתוב הגטין על שם הראשון ואף גם זאת כי לאחר שנתפשט השם בפי הרוב אינו באפשר להתפשט ולעמוד עליו אלא בפתע פתאום ניכר שכבר דשו בו רבים באותו השם זה ימים ויתכן שהיום יסכימו לכתוב עיקר השם השני ואתמול כ' השם הראשון לעיקר ונמצא בזה מוציא לעז על גטין ראשונים וכו' עכ"ל הצריך לענינינו שוב כ' שם וז"ל שוב חנני ה' ומצאתי תשובה למרן בס' תשו' בדיני גטין בסי' א' שנשאל אם כותבי' טברי' דעל כתף ים כנרת וכו' ואם נאמ' שיש לנו לכתוב השם עיקר שנתפשט והלא חלב וטריפול שכך נתפשטו שמם בעולם ובגטין אין כותבי' אלא סינים וצובא והשיב מרן וכו' דהתם בסינים וצובא שאני שכך הי' כותבי' ובאים מיום שנתיישבו ואף על פי שנשתנה שמם בפי העולם לא שינו ממה שהי' רגילין לכתוב אבל טברי' שעכשיו נתיישבה יותר נכון לכתוב שם הרגיל בפי העולם עכ"ל וסיים ע"ז הרב מכתב אלי' ז"ל וז"ל ומדבריו ז"ל תורה יוצאה לנ"ד דכיון דמימי עולם נהגו קושטנדינא ואפי' שנשתנה שמה לא שינו את שמה א"כ אין לשנות המנהג וברור עכ"ל והנה שמחתי כי תלי"ת קרובי' דבריהם לדבר[ינו] ומכוונים להלכה אך הם לא הזכירו בעיר שנשתנה שמה ע"י הסכמת ב"ד או מושל ולכאורה ע"כ יודו לדברי דאז נעקר שם הראשון דאלת"ה תקשי עלי' מבבל ובורסיף ואמנם קשה קצת דקונשטאנדינה נמי כך הי' שמה כל זמן היותה ביד יונים ע"ש קיסר יון קונשטנדי' ועכשיו שהי' ביד התוגר קורי' לה שטאנבלא וה"ל כמו אובין ובודין שכתבתי לעיל וצ"ל דס"ל דזה לא הוה הסכמה כיון דלא מנו עלי' לשנו' שמה ודלא כמהר"ם א"ש הנ"ל מ"מ מ"ש בענין זה נ"ל נכון בעזה"י:

והנה מה שנוגע לדיני שינה שם עירו ועירה אין מן הצורך לפלפל בכאן יותר מה יהי' דינו לענין דיעבד אך מ"מ יען ראיתי בתשו' הנ"ל דברים הנוגעי' בענין זה ויש לי לפלפל על דבריו ע"כ ארשום פה ובתחילה אכתוב דברי פנ"י אשר על דבריו הוטבעו אדני הגאון נוב"י הנ"ל והוא כי רש"י פי' במתני' דמס' גטין ע"ט ע"ב דבהני שינוי דמתני' הולד ממזר משני מדאוריי' והתוס' תמהו שהרי מן התורה כשר הגט וכ' הגאון פנ"י הנ"ל

ליישב ק' זו דמן הדין יכול הוא לפסול כולהי גטי דעלמא משום דהן עדות שא"א יכול להזימו שיאמרו העדים אחרנוהו וכתבנו' ועכצ"ל מן התורה צריך לכתוב בגט בזמנו כתבנו אלא מדרבנן שבטלו דרישה וחקירה בדיני ממונות ה"ה לגטין א"כ לא בעי' עדות שיכול להזימו וכשר הגט מדרבנן נמצא כל עצמו של הגט לא מתכשר אלא מדרבנן והם אמרו שינה שמו וכו' פסול נמי וה"ל ולד ממזר משני מן התורה ע"ש הנה באמת לע"ד ליישב דברי רש"י כפשוטו שהרי רש"י לא כ' שהולד משני הוא ממזר מדאורי' רק שכ' מראשון הוא רק ממזר דרבנן וטעמא נ"ל דהרי כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ומתנה בתנאי גמור שיהי' כדת משה וישראל ואם אין דת משה וישראל מסכמת לקדושיו אין בהם ממש וא"כ נהי דהמקדש חייבי לאוין אעפ"י דלא עביד כדת מו"י מ"מ קידושי' קידושי' היינו טעמא משו' דדת מו"י הוא שיהי' קידושי' תופסי' בחייבי לאוי' משא"כ הכא דחכמי' פסלו גט הראשון ולפי דעתם ודתם יהי' הפוגע בה כפוגע באשת איש שאין קידושי' תופסי' בה וא"כ המקדש והתנה שמקדשה כדת מו"י אין בהם ממש שלא נתקיים תנאו א"כ הולד מהראשון ממזר רק מדרבנן וגם מהשני מפני שמן התורה גט של ראשון גט וקידושי' של שני אינן קידושי' כנ"ל והמעיי' ומדקדק בלשון רש"י דמתני' יראה שכך כוונתו ובסברא זו נ"ל ליישב הרי"ף פ"ק דקידושי' ה' ע"ב דפסק גבי נתן הוא ואמרה היא דחוששי' לה רק מדרבנן והקשה הר"ן הא לקמן ח' ע"ב גבי כלב רץ אחרי' פסק ספיקא לחומרא מדאורייי' ומ"ש והא"ש בשלמא נתן הוא ואמרה היא יש ספק בדין תורה אי מקרי כי יקח או תלקח אשה לאיש א"כ אין לקדש בזה האופן וכל המקדש כן לא עשה קידושי' כדת משה וישראל ואין כאן קידושי' כלל ואל תתמה שהרי אנו נוהגין שהמגרש מצווה לסופר ולעדים שיכתוב ויחתמו כמה גטין עד שיהי' כשר בעיני חכמי העיר וטעמא משום דאם לא כן אם יפסול א' יהי' כמי שעשו כבר שליחותן ומ"מ באומרו שיהי' עפ"י דעת חכמי העיר מהני דאם לא יכשר בעיני חכמי העיר לא עשו עדיין שליחותן אעפ"י שמדינא הי' כשר אפשר כדת משה וישראל מ"מ כיון שמחמרי' כמה חומרות מהני אמירת תנאי הנ"ל שיכשר בעיני חכמי העיר שעי"ז לא מקרי עשו שליחותן א"כ ה"נ כיון שנסתפקו חז"ל בלשון הקרא נמצא שאין אלו קידושי' כדמו"י שהתנה עליהם שהרי בדעתם תלה הדבר משא"כ בההיא דכלב רץ אחרי' שאנו מסופקי' בדעתה א"כ היא גופה מספקא לן אם הוא כדמו"י ונתקיים תנאו בדמו"י או לא לכן ה"ל ספיקא דאורייתא וא"ש:

נחזור לדברי פנ"י הנ"ל כי דבריו צל"ע מה ענין עדות שאתה יכול להזימו כאן וכי צריך לכתוב שבע חקירות ודרישות בגט אטו מן התורה הי' כותבי' שעות בגט שהוא

ג"כ מדרישות וחקירות אנו צריכי' עדות שאיל"מ והרי יכול אתה להזימן אם נא יאמרו שאחרוהו וכתבוהו עכ"פ אם יעמדו לפנינו ע"כ צריכי' לומר באיזה יום ושעה ועיר כתבוהו יהי' באיזה יום שירצו א"כ אז יוזמו וכן הקשה בנוב"י אשר יתבאר לקמן אי"ה אמנם יש מקום לדבריו ברמב"ם שם סקי"ז ממלוה ולוה ע"ש וא"ת א"כ יבחרו איזה יום שירצו וידעו בנפשם שלא יכול שום אדם בעולם להזימם על אותו היום וזמן שבגט יאמרו שהוא מאוחר אה"נ כן יעשו הגע עצמך כל מעידי' על נפשות אם ירצו להעיד שקר גם הם מסתמא יבחרו להם יום שנפשם יודעת שהי' באותו המקום שהם מעידי' עליו כדי שלא יוזמו ומ"מ אם אירע שיוזמו יעשה להם כאשר זמם וכשלא הוזמו מתקיי' עדות דה"ל יכול להזימו וה"נ דכוותי' והוא פשוט:

והנה בנוב"י בנה על זה בנין חדש דיום עמידה פוסל גט מההוא טעמא כדי שיהי' יכול להזימן עי"ז ומזה יצא לדון בדבר חדש במומר דלא הוה אחיך במצות לא בעי יכול להזימו וחזר וצידד דבגט לא בעי' כלל יכול להזימו משום שא"א לקיים כאשר זמם דלו ולא לאשתו כמבואר בתוס' ריש מס' מכות ואני לא זכיתי להבין דמה ענין כתיבת יום עמידה בגט ליכול להזימה שהרי נמי אם לא נכתב כלל יכול הוא להזימן ע"י שאלת פיהם כנ"ל ולענין יישוב ק' ב"ש סי' קכ"ח מ"ש שינה מקום עמידה משינה מקום הלידה התי' פשוט לפמ"ש ב"ש בעצמו שם דהרי ס"ל לתוס' ורמב"ן דלא יכלו לומר ע"ז לא חתמנו וע"כ צ"ל שאני זמן משינה מקום לידה דלא אכפת להו כ"כ בלידה משא"כ בזמן שהוא דבר הנוגע בשטר גופה זמן הטריפה מאימת יהי' כך צ"ל ובאמת יש לעיי' קצת כי סברא זו כ' תוס' כתובות כ"ד ע"ב ד"ה אמנה שבשטר קמסהדי וכו' והעלו היכי שהוחזקו ב' יב"ש בעיר א' דאז שפיר אמרינן דמסהדי שהוא כהן שהרי צריך הוא לאומרו יע"ש וא"כ לכאורה קשה קצת אמ"ש ר"ת בגטין פ' ע"א דלאו אמקום לידה קמסהדי ואמאי הא כל עיקור כתיב' במקום הלידה הוא משום ב' יב"ש כמ"ש תוס' שם ויש ליישב דנהי דחיישי' לביב"ש ומשו"ה כ' לכתחילה מקום הלידה מ"מ כיון דלא הוחזקו אין העדים מדקדקי' בכך משא"כ התם בכתובו' מיירי תוס' בהוחזקו ביב"ש לפנינו ודוחק. מ"מ בהא נחתינן וסלקי' דהיכי דאיכא קפידא בדבר צריכי' לדקדק שלא ישנו א"כ במקום עמידתם א"נ נניח דמשום הזמה לא בעי למכתב בשטר וא"נ נימא דלא בעי' עדות שאיל"מ בגט או במומר כמ"ש נוב"י מ"מ אי מתכחש בהא פסול לכ"ע כמ"ש ב"ש סי' י"ז סקס"ד וא"כ הרי לשון השטר הוא שהבעל מדבר עם העדים כמ"ש ב"ש ריש סי' זה ואומר אני ואתם העומדים היום במקום פלוני ועל זה הם חותמים ואם באמת לא עמדו באותו המקום הרי הוכחשו בחקירות ואיך שייך על זה לא חתמנו בדבר שיש נפקא מיני' גדול כזה

בשלמא על מקום הלידה או עמידת הבעל בשעת הגירושי' י"ל שלא דקדקו והאמינו לדברי הבעל כי לא אכפת להו להעיד שכדבריו כן הוא אלא אותו פלוני שאמר לנו שמו פלוני כהן ואומר שנולד במקום פלוני אותו האיש אמר לנו שמגרש אשתו והוא הא שהחזיק לידתו מאותו מקום והם אינם מעידי' שכדבריו כן הוא משא"כ מקום עמידת עצמם הרי מעידים שקר מוחלט ופסול לגמרי אם לא שיתנצלו אחרנוהו וכתבנוהו וזה לא שייך אלא להתנצל לפני העולם אבל כיון שבאמת אנחנו יודעי' שנשתנה שם העיר ולא נתאחר הרי כ' שקר ומה צורך טעם לפסול זה הגט אפי' מן התורה ויש לדבר הרבה מזה ולעיי' בלשון התוס' גטין פ' סוף ע"א בסוף דבריהם ובדברי שארי פוסקי' אלא שאין כאן מקומו ולא באתי לידי מדה זו אלא משום שדברתי בדברי נוב"י הנ"ל. ועוד ראיתי בדבריו שכ' על דברי פנ"י שדחק למצוא טעם שתקנו לכתוב עמידת העדים כלל וכ' הוא ז"ל הטעם כדי שיהי' יכול להזימן עי"ז דלכתחילה צריכי' לתקן שיהי' מבואר כן בגט א"כ קשה על דבריו מיני' ובי' שכתב גבי זמן דלא מהני להזמה משום שיכלו לומר אחרנוהו ומ"מ אם יצטרך להזמה יעמדו לפנינו ויאמרו באיזה יום עי"ש וקשה א"כ נתקן לכתחלה בגט בזמנו כתבנו כדי שיהי' הגט ראוי' להזמה בלא העדאת העדים כמו שתקנו במקום עמידה הנ"ל:

ולענין קושייתו מ"ט תקנו כלל לכתוב מקום עמידת הסופר לפענ"ד דצריכא רבא דבגטין ל"ד ע"ב אמר הי' ביהודה וגרש אשתו בגליל וכו' מלשון זה הוכיחו כל הפוסקים דשם מקום הנתינה עיקור כי הזכיר מקום עמידת האשה והנה בסיפא אמרי' יצא למקום אחר והיינו האיש ולא יצאה למקום אחר האשה וע"כ צ"ל נהי דכשכותב שני השמו' אזי שם הנתינה עיקור מ"מ הך דאתחזק ולא אתחזק דתני' התם תלי' במקום הכתיבה דאם שם לא אתחזק בתרי שמא לא אכפת לן אם לא הי' מזכיר שם הנתינה והשתא לפ"ז כל הערעורי' שיבואו ממקום הנתינה הכל תלי' אי יכול לברר שאותו השם הי' מוחזק במקום הכתיבה אזי פסול ואם נברר בהיפך אזי כשר הוא א"כ ע"כ צריך הוא להזכיר מקום הכתיבה מטעם הנ"ל:

ונבוא אל שאלתו השני' בענין כתיבת שם ליב משה והעלה מעלתו לכתוב יהודה משה המכונה ליב משה כל דבריו בזה טובי' ונכונים ומיושבים על הלב ומ"מ א"נ הי' לו לפקפק על הוראה זו מ"מ כדבריו כה יהי' וכה יקום מפני שכבר כ' כן בספר נחלת שבעה סי' מ"ה סי"ב גבי שם וואלף יעקב לכתוב כנ"ל ומזה אנו דנים לכל כיוצא בזה וזה פשוט אצלי כביעי בכותחא דכל שם המפורסם בספרים כאלו לכתוב כן אפי' אם יבוא א' ויערער בראיות ברורות אין שומעין לו מטעם שאבאר כי אלו הי' א' בפנינו שהי'

קוראי' אותו בשעת הלידה ולס"ת ולכל דבר בנימי"ן יעק"ב המכונ"ה וואל"ף יעק"ב בכל אלו החמשה תיבות הי' קוראי' אותו לכל דבר וכי הי' אצלינו שוב שום ספק איך נכתוב בגט וכי יאמר אדם תיבת מכונה קאי גם איעקב וכיוצא בזה אנו נאמר יהי כדבריך כל מה שתפרש בגט הכל הוא במשמעות קריאת שמו שהרי כך קוראי' אותו תמיד וע"כ לא באנו לספיקות הללו אלא משום שקוראי' אותו לס"ת בנימין יעקב ובל"א וואלף יעקב ובגט צ"ל שניהם ע"כ באנו לספק הזה והנה עתה כבר הונח לכלל כל הנקרא וואלף יעקב יוכתב בגט כמ"ש בספר נחלת שבעה הנ"ל או בספר אחר מפורסם א"כ כל הקורא שם בנו בשם הנ"ל כוונתו שיהי' ככוונת בעל הספר הנ"ל וכאלו אמר שיקרא בנימין יעקב המכונה וואלף יעקב וכל הטעיות שנוכל לפרש בס' הנ"ל יהי' ג"כ בכוונת שם הנ"ל וא"כ מה צורך לכתוב באופן אחר ועוד הא בודאי הכל אמת שזה האיש העומד לפנינו נקרא כן ומגרש אשתו וליכא אלא ערעור דבעל או נאמר שאינו מוכח מתוכו שזה המגרש והשתא ליכא למיחש שהרי כבר מבואר לפנינו עפ"י ספר הנ"ל שכן דרך לכתוב שם זה בגט יהי' בטעות מה בכך מ"מ לא יכול לערער מידי גם מוכח שפיר מתוכו שזהו המגרש. ולא יפלא בעיניו לומר שישתנה הדין עי"ז בזמן הזה מימים קדמונים חדא סברא נכונה היא ועוד גדולה מזה כ' בתה"ד דבזה"ז לא שייך לעז וערעור בגט כ"כ כיון שהמורה המסדר גונזו לעצמו יע"ש ואין להאריך יותר מזה ועיי' מ"ש תוס' גטין ל"ד ע"ב סוף ד"ה והוא:

ובסברא כזו ממש י"ל ק' פנ"י בגטין ל"ד ע"ב דלפי המשמע לא היתי' תקנת ר"ג רק משום לעז וא"כ מ"ט מודו רבנן לר"מ גבי שינה שמו ושמה לפסול הולד ולפע"ד נהי דמתחילה הי' נוהגי' לכתוב שם א' משני שמותיו ושמות עירו והי' כשר בזה מן התורה דלא מקרי שינה כיון שבאמת יש לו זה השם ואינו מחוייב להזכיר כל שמותיו לכן לא הוה רק לעז בעלמא מ"מ עתה אחר שכבר תיקן שיזכיר כל שמותיו א"כ מי שאינו מזכיר רק שם א' מורה שאין לו אלא אותו השם לבד וא"כ איננו אותו האיש והוה שינה ממש דפסול מדאורי' וזהו פשוט לפע"ד ותי' פנ"י לא זכיתי להבין:

גם מ"ש מטעיות בעל ההג"ה בסדר גט של הרב מו"ה מיכל גם זה נראה שהדין עמו האמת הראי' שהביא מסדור חליצה יש לדחות ולחלק שהרי התם נמי הב"ח מחמיר רק לחומרא בעלמא כמבואר בדברי הב"ח שם להדי' ושלא נמצא כן בש"ס ופוסקים כלל וא"כ לענין עדות אפי' דערוה הא אתי' מדבר דבר מממון א"כ לא מחמרי' בי' טפי מעדו' ממון ויעיי' טוש"ע ח"מ רס"י ל"ה ותמי' נשגבה ג"כ בס' נודע ביהודא תשובה ע"ב בא"ע סי' קטן ד' משמע דוקא לענין מצא בה דבר ערוה הא דילפי' מממון וליתא

דכל עדות נשים ילפי' מממון וכן מבואר בש"ס דקידושי' ס"ה ע"ב להדי' לכן מ"ש שם דמש"ס שלהי מס' גטין סוגי' לא יגרש אא"כ מצא בה דבר ערוה ע"ש בנוב"י לדחות דברי תשו' מוהר"ר אהרן ששון ליתא וכבר כתבתי בזה במקום אחר ענין נאה ומתקבל רק לא אאריך פה יותר. מ"מ הי' אפשר לחלק אבל האמת כדברי מעלתו וכן מוכרע ממקומו בסדר גט שלישי שם שכ' סס"ו אבל אם הוא בדרך שהב"ד צריכי' בדיקה צריך לדקדק בהם כדלעיל שם עכ"ל והיינו כדלעיל בסג"ר א"כ משמע דהיכי שאין הב"ד צריך בדיקה א"צ לדקדק בהעדים כדלעיל ואפי"ה כ' בסג"ג הנ"ל דכשהשערות אינם ארוכות יותר מאצבע אמה צריך ב' עדים וכו' א"כ מוכח דלעיל בסג"ר אפי' באיכא ב' עדים לא מהני וא"כ הרי לפנינו דבסג"ר ס"ח לשוא הגיה המגיה והנוסח הנכונה אפי' אם יש ב' עדים ואקצר הכ"ד מ"ד יום ה' ט"ו אב תקסא"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מב

שלום וכ"ט לידידי הקציו התורני המופלא כה' צבי הרש נ"י:

יקרתו הגיעני האותיות שאלני פרש"י בנימוקי חומש פ' תרומה בפי' קשותיו ומנקיותיו שכ' דנחלקו חכמי ישראל בזה וכבר העידו תוס' בזה במנחות צ"ו ע"ב שלא נמצא מחלוקת בזה בש"ס אך רב קטינא שם צ"ז ע"א אומר בהיפוך מפירש"י הנה אמת נכון הדבר לא מצאתי מחלוקו' חז"ל להדי' בזה לא בתוספתא דמנחות ולא בברייתא דמלאכת המשכן פ"ח ולא בת"כ פ' אמור אבל מ"מ נלפע"ד נחלקו בו חכמי ישראל על כרחנו כאשר אבאר אי"ה. הנה במנחות צ"ד פליגי ר"ח ס"ל לחה"פ כמין תיבה פרוצה ור"י ס"ל כספינה רוקדת ורמב"ם מה' תמידי' ומוספי' הל' ט' פסק כתיבה פרוצה ותמה כסף משנה מ"ט שביק ר' יוחנן דתני' כוותי' ופסק כר"ח וז"ל תוספתא פי"א דמנחות ארבע סניפי' של זהב דומי' לדקרץ שבהן הי' סומכי' את החלה מפני שדומה לספינה שלא תהא רוקדת וכו' ושוב אחר זה תני' עשרים ושמנה קנים של זהב חלולי' ומפוצלי' כו' יע"ש ויש לדקדק טובא חדא כיון שהסניפים היו לסבול הקנה הי' להזכיר תחלה עשרים ושמנה קנה ואחר כך ד' סניפי' ותו דבתוספתא לא הזכיר סמיכות הקנים כלל אלא שסמכי' את החלה ויהיב טעמא מפני שהיא כספינה שלא תהא רוקדת וק' וכי למ"ד תיבה פרוצה לית לי' סניפים הא ליכא מאן דפליג אלא ר' יוסי משום דס"ל מסגרת למעלה הי' אבל בהא לא תלי' פלוגתא אי הוא כספינה או כתיבה:

אמנם האמת יורה דרכו כי למ"ד ספינה רוקדת הי' הלחם עשוי' כעין קשת (כמו קיפע"ל סלת שלנו) והקשת כלפי שלחן ושני קרנותיו זקופי' למעלה והקנים עליהם כיתר על הקשת והסניפים לא סמכו הקנים אלא החלה עצמה כיון שהי' רק באמצע גב הקשת

נשען על השלחן ושני קרנותיו משופעי' ועולי' הי' הסניפי' עשוי' כעין כף (לעפ"ל שלנו) והקרן הזקוף בשיפוע גבנינותו מובלע בתוך הכף של הסניף וכן מצוייר ברש"י מנחות צ"ד ע"ב נמצא אין ענין להסניפי' עם הקני' כלל רק סומכי' החלה עצמה וא"ש סידור התוספתא דקאמר הסניפי' סמכו' מפני שעשוי כספינה דאלו הי' כתיבה לא הי' החלה צריכה סמיכה אלא הקני' היוצאי', ואחר שגמר סדר הסניפי' שסומכי' החלה כ' סדר הקנים העשוי' לאויר בין חלה לחלה:

ומעתה להך מ"ד ע"כ קשות הנסך היינו בקנים המסככי' דאין לומר סניפי' המחזיקי' הקנים המסככי' כמ"ש תוס' צ"ו ע"ב דהא אין הסניפי' מחזיקי' הקנים אע"כ קשות היינו קנים עצמים ומדקשות קנים אם כן מנקיות סניפים:

זהו מוכרח לר' יוחנן דס"ל כספינה ומדראה הרמב"ם סתמא דתלמודא צ"ז ע"א מייתי הא דרב קטינא דקשות היינו סניפי' ש"מ כר"ח ס"ל כתיבה פרוצה ומשו"ה פסק רמב"ם כוותי' ומיושב פסק הרמב"ם בע"ה:

והנה נהי שההכרח דמ"ד ספינה ע"כ קשות הם קנים ומ"ד קשות סניפי' ע"כ כתיבה ס"ל אבל זה אפשר דמ"ד תיבה נמי יסבור קשות הם קנים ויש קצת סיוע לזה מדהקדי' בקרא קשיותיו ואח"כ מנקיותיו ואיך יזכיר הסניפי' לקנים קודם שהזכיר הקנים ונהי דרב קטינא לא חשש לדקדוק הזה מ"מ כיון שכבר נחלקו חכמי ישראל בפי' קשות ומנקיותיו א"כ אפשר שיסבור א' כהך מ"ד קשות קנים ומנקיות סניפי' אפי' יסבור כתיבה הי' עשוי', ויען כי אונקלוס פי' מכילתי' ל' סחבלותיו פי' רש"י כן בכוונת אונקלוס אע"ג דרש"י סבר משנתו כמ"ד תיבה פרוצה ודברי רש"י נכונים וברורים בעזה"י:

ומ"ש י"נ הרב הגאון מו"ה מאיר אבדק"ק יארמוט נ"י ביישוב קו' תו' צ"ו ע"ב די"ל ר' יוסי ס"ל כפי' רמב"ן בכוונת אונקלוס מכילתי' מדות ללחם יפה כיוון ודפח"ח:

וע"ד הקו' על חי' הר"ן אינה קושי' כ"כ דהרי פלוגתא דתנאי היא ושמואל מוקי למתני' כמ"ד וסתות לאו דאורייתא בשגם שאינה סתם משנה ממש אלא המסדר סדר המשנה שהוא סידר כמ"ד וסתות לאו דאורייתא ובנדה דף ט"ז כדהוה ס"ד דרשב"ג ורבי פליגי בוסתות דאורייתא הומ"ל ולטעמך מ"ט סידר רבי מתני' כמ"ד וסתות ל"ד אלא בלא"ה דחי שפיר וכמה פעמים מצי למימר ולטעמיך:

אמנם קושיתך בנדה ברש"י ל"ט ע"א ד"ה בתוך ימי צריכה ישוב מלקמן ס"ח ע"ב דדי' שעתה בי"א יום ולפום ריהטא י"ל הא רבא ס"ד דכל אחד עשר יום דיה שעתה והוה כמעוברת ומניקה ונהי הש"ס דחי לי' ואותבי' בתיובתא מ"מ י"ל היינו באין לה וסת וא"נ ביש לה וסת וסתות לאו דאורייתא אבל לשמואל דס"ל וסתות דאוריית' ובין וסת

לוסת מסולקת בדמים ונהי בימי' הראוי' לנדה וראתה בין וסת לוסת אין דיה שעתה ומכל מקום בי"א יום יש לומר כיון שנצטרפו שניהם שהיא מסולקת בדמים מטעם ימי זיבה וגם הוא בין וסת לוסת למ"ד וסתות דאוריית' י"ל דיה שעתה קמ"ל אם אותו יום הוא במי זיבתה והיא רואה בימים שבינתיים מטמאה מעל"ע משום שאין זה וסת ממש ומזה מיירי בדף ל"ט אך בדף ס"ח ע"ב מיירי מראי' בשעת וסתה שאז ממנ"פ די' שעתה אי מחשבת לי' וסת הרי דיה שעתה ואי לא מחשבת לי' וסת מפני שמסולקת בדמים א"כ די' שעתה וא"א להחמיר תרי חומרי דסתרי כנלע"ד ליישב והי' זה שלום לך ולתורתך כנפשך ונפש א"נ הכותב בחפזי. פ"ב יום ב' י"ג כסליו תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מג

שלום וכ"ט ושמחת י"ט לה"ה האלוף הנגיד המפורסם פ"ו ירא ה' מרבי' כ"ה שמואל שפיטצר נ"י רה"ק דק"ק א"ש יע"א:

יקרתו הגיעני נידון בנין בה"כ הקדושה ובפרט עשיית ארון הקדש ביום ש"ק וי"ט הבע"ל ע"י פועלי' נכרים הנה לולי יקר תפארת נגידים השואלים ורוב אהבתי מקדם לאנשי קהלתם לא הי' ראוי להשיב באתר דמר הגאון אב"ד שלכם שראוי לסמוך עליו אפי' להקל מכ"ש להחמיר בשגם פרמ"כ שברצון ורשות הגאון נ"י יצא לשאול ענות הגאון הרבני והרהיבני אבל לא צריך לדידי ומ"מ אשיב שואלי דבר כיד ה' עלי:

הנה א נעלם מעין כל חי מ"ש מג"א דאפי' נימא ברבים ליכא חשדא מ"מ משום ח"ה שהגוי אינם מניחי' לבנות בפרהסיא ביום אידם ואנחנו נבנה בה"כ הקדושה ביום ש"ק ויהי' ח"ה בדבר ונראה דמג"א הוצרך לזה במלאכה אשר החל וכלה בשבת ולא יגיע הפועל ליום איד שלו ומ"מ סובר מג"א שיש בזה ח"ה כיון שהם אינם מניחי' לבנו' בפרהסי' ביום אידם אבל בנידון שלפנינו שיגיעו ימי חגם ביום ג' דח"ה והפועל יניח ביום אידו ולא יעבוד עוד ובימים קדושים שלנו פעל ועשה היש ח"ה גדול מזה אוי לאותה בושה ולאותה כלימה הגוי ישבות ביומו ויעבוד ביום ש"ק שלנו הלא נבוש ונכלם לא תהי' תורה שלימה שלנו וכו' והנה כל ענין בנין בה"כ אינינו אלא כדי לקבץ ולקדש הי"ת בעשרה היוצא מפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל והנה רש"י דקרא ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל ואיך בבית שנתחלל שם קדשו בבנינו איך יתקדש שמו שמה בתוך בני ישראל ע"כ אין ספק אצלי שלא נכנסו מעלתם לשאול אלא אחר שכבר נתברר אצל מעלתם שהגוי לא ישבותו ביום אידם ויעשו מלאכתם הנ"ל וליכא משום ח"ה שאז הי' אפשר לסמוך על מ"ש מג"א ברבים ליכא חשדא:

האמנם בעיקור הדין יש לשדות כרגא דהרי הרי"ף והרמב"ם סב"ל גם ברבים איכא משום חשדא וכמדומ' דבהא שגה תודס איש רומי שהנהיג בני רומי דהוה ס"ל ברבי' ליכא חשדא דקדשים בחוץ ולא הודו לזו חכמים ורצו לנדותו ומכ"ש בזה"ז דרבו עבדים המתפרצים בשמירת שבת בודאי גם ברבים איכא חשדא והנה ההפסד של מאה זהו' כסף מעות אינינו רב נגד ציבור כמותם ירבו בישראל יתנדבו עשרי' חשובי עיר לתת כל אחד ה' זהו' מינץ ואני נמנה עמהם ומחו' הנגיד מו"ה שמואל גינזנ"י יעכ"ה ליתן מיד סך הנ"ל עבורי ועלי לשלם במיטבא אי"ה ופה כשבנו ההקדש זה עשרים שנה אחרי השרפה נדבו הקצינים סוחרי כסף ונתנו בביתי להאומן ס' אדומי' זהב שלא יבנה בשבת וי"ט. ואי משום ארון הקודש שא"א בשום אופן לתקנו כ"א בצירוף שוי"ט הנה לא טובי' אנחנו מאבותינו ואבותינו שלא בנו בשבת והי' להם ארון קודש להעמיד שם ס"ת שכתוב בו שמירת שבת ואם הארונות הקדושים ההמה לא הי' מהודרי' כאשר יהי' זה אם אינו מהודר למטה היו מהודרי' למעלה אצל נותן התורה ית"ש אשר הזהיר על השבתות:

ויעיין בשילת יעב"ץ ח"ב סי' ס' בא' שהי' לו פאבריק בשותפות עם נכרי באופן שהתירו לו הרבנים ששותף גוי יעשה בשבת כי אז הי' צינעא בביתו של נכרי ושוב שנתפרסם ונקרא הפאבריק על שם הישראל חזרו ואסרו ולא שמע לקול הורים וכ' סס"י ס' וז"ל והנה פתאום בע"ש נשרף הבית ההוא שבו נעשית המלאכה עד היסוד כאשר דאגתי עליו מתחילה כי נאמני' עלי דברי חז"ל שאין הדליקה מצוי אלא במקום שחלול שבת מצוי עוד שם סוף סי' ס"א וז"ל והנה זה הולך בשרירות לבו ועושה ביד רמה ברוך שפטרני מעונשו אלא צריך לדאוג שלא ישרף עליו ביתו שנית וכו' אוי לרשע אוי לשכנו וכו' ע"ש כי גם אז כבר רבו המתפרצים גם כי עתה בדור פרוץ הלזה אשר הגודר גדר ועומד בפרץ וכל זה הוצרכתי כדי להזהיר ולהחמיר אפי' אם יתרצו האומני' לעבוד גם ביום אידם אבל אם ישבותו ביום אידם אין חכמה ואין עצה ואין תבונה במקום שיש ח"ה ח"ו:

ואנשים חשובים כמותם ראוי שיתקדש ש"ש על ידכם בתת ה' אותכם לשם ולתהלה ולתפארת בראותכם נוה שאנן בעיר ה' יופי מכלל ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים בב"א הכ"ד א"נ מאז ומעולם החותם באהבה רבה. פ"ב נגהי ליום ב' י"ג ניסן תקצ"ג לפ"ק: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מד

שלום וכ"ט לידידי ורב חביבי מחו' הרב הגאון ההמאה"ג החריף כש"ת מו"ה שמחה נתן נ"י אב"ד ור"מ דק"ק משציסק יע"א ולבנו הרב האברך המופלג החרוץ ושנון כמו"ה צבי הרש נ"י:

נעימות ימינו הגיעני ואני עצור בחדר המטות ל"ע והריני כותב במיטתי להפק רצון צדיק ולכבוד התורה ולומדי' נפשו היפה בשאלתו ע"ד קהלה א' שקצבו פרנסת הרב כך וכך לכל שבוע והראות לו מקום גבייתו ממכירת שחיטת עופות ובהמות וכו' בחרם ושבועה ואלה על השוחטים ועל עצמם שלא לגרוע מסך ההוא ואם יגרע יופסלו השוחטים מלשחוט עוד והם אסרו עליהם הבשר השחוט ההוא וכתבו כן בשטר ובאו עה"ח כל הקהלה מקטנם ועד גדולם איש לא נעדר ועתה פרצו גדרם ועברו שבועתם ופחתו וגרעו שכירתו והתרה בהם הרב ואין שומע ופרצו בשבועה וחרם וחללו כבוד התורה ועתה מה דינם לשעבר ולהבא אלו תוכן דברי פר"מ הגאון נ"י:

עם ה' אלו עדה כולם קדושים ובתוכם ה' מדוע תמרו את פי ה' כל העם מקצה ז"ל הר"י הברצלוני הביאו טוש"ע ח"מ סי' ט' סעי"ב כי חובה על ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם וז"ל רמב"ם פ"ד משקלים הל' ז' ואם לא הספיקו להן אפי' לא רצו מוסיפי' להם הם ונשיהם ובניהם ובני ביתם עכ"ל ומ"ש ונשיהם ובני ביתם לא הראו מקום מאין יצא לו זה אבל נראה שהוא מש"ס ר"פ ב' דייני גזירות דאיתא התם לא רצו מוסיפי' להם ופריך לא רצו אטו ברשיעי עסקינן אלא לא ספקו אעפ"י שלא רצו מוסיפין להן ולכאורה צ"ע הלא מתחילה כשקצבו להם ציבור כדי חייותם נ' מנה לשנה קבלו מהצבור מתרומת מפני שכן הדין שהציבור מחוייבים לפרנס חכמיהם הממוני' על הציבור וא"כ אחר זמן כשלא ספקו שנתייקר השער מ"ט לא רצו בהוספה הלא הציבור מחוייב לפרנסם אע"כ לאו לא ספקו מחמת יוקרא וזולא קאמר אלא מחמת שנתוספו בני ביתם ומשרתים ועי"ז לא ספקו נ' מנה למאכולת ביתם והוה ס"ד דרבנן שלא להטיל על הציבור טורח פרנסת ביתם קמ"ל שע"כ הוסיפו להם כנלע"ד:

תא חזי מה בין דורות הראשונים מכבדי לדורות האחרונים מזלזלי' בכבוד ה' ותורתו ועושקי שכר שכיר אשר אליו הוא נושא נפשו ממש ופונה מכל עסקי' ועוסק בצרכי ציבור ולא רצו ליתן לו שכר בטלה שלו ולא לפרנס חכם התורה מה שמחוייבים אפי' לא נשבעו לו ומכ"ש שנשבעו לו וקבלו ח"ח בכל אופן המועיל ואסרו עליהם לאכול בשר השוחטי' שלא יתנו להרב קצבתו חדלו לכם מהרע ושובו ועבדו את ה' כי אותו אתם מבקשים עיי' ספ"ב דסוכה עונשי עושקי שכר שכיר ה' יצילנו:

ולענין דיני דשבועה וחרם שבכתב ושטר וחתמו עליהם הנה לוטה פה העתק תשובתי באורך שערכתי זה עשרים שנה [עיי' ח"ס חיו"ד סי' ר"כ רכ"ז רמ"ב] ושם מבואר דחו"י ושבות יעקב ז"ל ס"ל דהוה שבועה וחרם ממש וכן דעתי הקלושה נוטה להלכה ולמעשה והגאון תומים צ"ו ס"ל דהוה ספיקא לר"ת דס"ל עדות בכתב מהני אע"ג דכתי' מפיהם

ולא מפי כתבם מ"מ היינו באלם שאינו ראוי לבילה אבל בראוי לבילה הוה כתיבה כדיבור ה"נ לבטא בשפתים כן הוא וא"כ לדינא בעדות בכתב לא מוציאים ממון מפני דעת החולקים על ר"ת. ולענין איסור חומר שבועה דאוריי' מחמירי' כר"ת דשבועה בכתב הוה שבועה ממש וכל זה לאפוקי שב יעקב דמיקל בשבועה בכתב וכל אלו הגאונים לא ראו תשובת הריאן מיגאש שבתשו' רשד"ם דאע"ג דפטור מדיני אדם חייב בדיני שמים ובתשובתי הלוטה בארתי טעמו והשתא אם השוחטי' לא ידעו כל הנ"ל וסמכו עצמם על השב יעקב לא נעשו מומרים על השבועה וחרם לשעבר מ"מ מיום ראות תשובתי זו ויראו כי רוב חולקי' ומחמירים ה"ה חות יאיר ושבות יעקב ותומים וגם בנב"י מחמיר ולאפושי גברא אפי' ברי' קלה כמוני מצטרף ואם יעברו מכאן ואילך נידונין כמומרי' לעבור על שבועה וחרם:

ויהי' איך שיהי' אם על העבר אין להעניש השוחטים מ"מ הבשר שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא לא מטעם פיסול השוחטי' לשעבר אלא מטעם שבועתם וחרמם שלא לאכול הבשר וגם הכלים אסורי' שבשלו בהם הבשר ואין להתיר לחרם ושבועה זו אלא מרצון ודעת הרב נ"י וזאת תקנתם. טרם כל יחדשו חרם ושבועה אחרת באופן שאין פקפוק כלל ואח"כ יתירו החרם הראשון ברצון הרב ויעקרו למפרע בפתח וחרטה ע"י ג' באופן שיותרו הכלים למפרע וינצלו מאיסור שכבר עברו ואז ע"י היתר הראשון יחול חרם השני וה' ישפות שלום לכם בכל גבולכם וה' עליהם יחיו וירום קרן כבוד תורתו ועוסקי' לשמה הכ"ד א"נ דש"ת: פ"ב כאור בקר ליום ד' ב' שבט תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה מה

שלום וכ"ט לידידי הרב הדיין המופלג כבוד מוהר"ר מאיר נ"י דיין דק"ק פיזינג יע"א:

גי"ה הגיעני נידון נדרו להרגיל משניות בע"פ על שפתיו וכן כבר הרגיל סדר א' ורואה הוא שעי"ז נתבטלו כל שיעורי' תמידי' כסדרן שהי' לו מאז ולימודו בלשון וק' עליו להתיר נדרו שלא להפסיד מה שכבר יגע ולמד ואם די לו בלומדו בכל יום פרק א' או איזה הלכות ושארי היום יחזור ללימודו כדרכו עד כאן שאלתו:

ואנכי לא ידעתי איך יפסיד לימודו ע"י היתר נדרו בפתח וחרטה אם יש לו ואינו דומה לנודר להתענות ועוקר הנדר מעיקרא נמצא התענה למפרע בלא קבלת תעניות וכאלו לא התענה נמצא הפסיד תענית ויש לו עוד עינוי' שציער נפשו על מגן אבל נודר ללמוד נהי מצוה וידור כדי לזרוזי נפשו מ"מ אם יכול לעצמו לעמוד בלי נדר עדיף טפי ועכשיו שכבר נדר וקיים ממנו מה שקיים וההיתר הוא לצורך מצוה בודאי טפי עליו שלא יהי' עליו נדר ומה שזכה ולמד זכה ולא הפסיד כ"א נשכר בלימודו ונשכר בהתרת הנדר ומ"מ

יכול ללמוד אח"כ משניו' בע"פ פ' א' בכל יום ושארית הזמן יוצא בעיוניות והרמב"ם כ' הא דישליש אדם שנותיו וכו' היינו כשלא הגיע עדיין לפלגות ראובן גדולי חקרי לב אבל כשכבר הגיע מצוה יותר לעסוק רוב זמנו בתלמוד ועיון יעיי' פ"א מת"ת הל' י"ב ובש"ע יו"ד סי' רמ"ו ס"ד וע"ש וא"כ יתיר לו נדרו ושוב בלי נדר יכול ללמוד בכל יום פרק ולהרגילו על פיו:

וכל זה אני צריך אם פירש בשעת נדרו שמיד יתחיל ויגמור כל ש"ס משניות בע"פ וא"א לו לפנות ללימוד אחר עד שיקיים נדרו תחלה אז צריך להנ"ל אבל אם נדר סתם שירגיל מש"ס משניו' על פיו מסתמא אומדן דעתו באופן ההגון והראוי ושלא יבטל משאר עיקור לימודו יותר מהראוי אלא ילמוד א' א' יום ויום עד שלבסוף יגמור כל ש"ס משניות אם יחיהו ה' וזה כמבואר בש"ס ב"ק פ' ע"א ובש"ע יו"ד סי' רי"ט ויעיין בלשון תשו' רשב"א דמייתי ב"י שם ועיי' מג"א סי' תקס"ח סקי"ג ומ"מ טוב להתיר הנדר ולקיים הדברי' בלי נדר וה' עמו הכ"ד החותם בברכה א"נ. פ"ב נגהי ליום ג' ה' טבת תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מו

שלום וכ"ט לידידי הרב המופלג הותיק מלא עתיק כש"ת מוהר"ר שמואל נ"י אבדק"ק יערגן יע"א:

נפשו היפה בשאלתו נידון מעות המקובץ מנדבת יחידים לצורך ג' יתומו' קטנות עניות שיסגלם פר"מ לטובתם של יתומי' וכשיגיעו לפרק נישואי' ומתה א' מהנה ויש כאן יתומה עני' אחרת הצריכה לכך אי נימא דיורשי' היינו אחותי' יורשי' הנ"ל או ינתן ליתומה אשר אין לה מאומה:

במתניתין ספ"ב דשקלים מותר המת ליורש ועיי' בסנהדרין מ"ח ע"א והטעם שקנה העני בבזיונו שנתבזה בגבי' זו ובירושלמי ספ"ב דשקלים שם איבעי' להו גבו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו מהו ומסיק לא כוונו אלא לי' פי' ולא זכו יע"ש אלא חוזרי' לבעלים המתנדבי' והנה בתשו' רשב"א דמייתי ב"י ביו"ד סי' רנ"ג בשבוי שגבו לצרכו ומת פוסק שזכו היורשי' מטעם משנתינו ע"ש פי' שקנאו השבוי בבזיונו ומורשו ליורשי' דילי' וצ"ל במ"ש הירושלמי שאם נמצא שיש לו חוזר מעות למתנדבים ההם לא קנאו בבזיונו שלא נתבזה בזה כי אדרבה לכבוד הי' לו שנמצא שיש לו ואינו צריך לאותו דבר. אך הרא"ש בתשובה דאייתי שם ועיי' בטח"מ סס"י רפ"ג פשיטא לי' בהיפוך אם מת טרם שנפדה או היתומה קודם שנשאת וכדומה לא זכו היורשי' וכ"כ מרדכי פ' אעפ"י סי' קע"ז בשם ר"ח כהן וע"ש בגליון מרדכי מה שחסר בפנים דאומדנא היא שלא נדבו

המתנדבים שיאכלנו היורשי' אלא לעשות מצוה בהני זוזי וכן הוא בפסקי ראקנאטי סי' שס"ג יעי"ש והמדקדק היטב יראה דס"ל לחלק בין מותר המת שנעשה רצון המתנדבים ועשו צורכי השבוי או המת אעפ"י שהותירו מעות מ"מ כבר נעשה רצון המתנדבים וגם מעיקרא ידעו שא"א לצמצם נמצא כבר יצאו מרשות המתנדבי' אלא שהי' אפשר לומר שינתנו לענייי עולם אבל הבעלים הראשונים עכ"פ נסתלקו כיון שנעשה רצונם וא"כ נגד ענייי עולם אמרי' הוא קנה בבזיונו ומורשו למורישיו. משא"כ בירושלמי שגבו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו שלא תתקיים דעת המתנדבים כלל ואדעתי' דהכי לא התנדבו מעולם ולא הוציאוהו מרשותם כלל לאו כל כמיני' בזיונו דידי' להוציאו מכח בעלי' הראשונים ע"כ חוזר לבעלים הראשונים וא"כ ה"ה בשמת השבוי ולא נפדה כלל או מתה הבת ולא נשאת כלל יחזור המעות למקומן:

ולפע"ד כדעת הר"ח כהן והרא"ש וכן פסק רמ"א ביו"ד סי' רנ"ג סעי' ז' ובח"מ סימן רנ"ג סי"ו ובש"ע א"ח סימן נ"ג להלכה והכי נקטינן ובנידון שלפנינו אי כבר נשאת בת א' לכל הפחות והדר מתה א' מהם הי' מקום ספק עצום כי י"ל אולי כיון שכבר נתקיים דעת המתנדבים בקצת הנדבה כבר יצא מרשותם ושוב קנתה הבת שמתה בבזיונה להוריש ליורשים ואם כי יש לפקפק ולומר שזה לא מיקרי מתחיל במצוה כיון דבהאי יתומה לא נתקיימה מחשבת המתנדבי' מ"מ יש כאן עוד סברא לומר דלמא ע"כ לא קאמר המרדכי אלא אנן סהדי שלא התנדבו אלא לדבר מצוה אבל לא להאכילו ליורשי' אבל הכא שיורשי' הוא ג"כ יתומה עני' אחותה ותנשא בהמעו' ההוא בצירוף חלק מעות שיש לה מהנדבה אפשר בכה"ג גם הרא"ש והמרדכי מודים וצ"ע לדינא ולא נשאלתי עתה על זה:

אך בנידון שלפנינו מתה א' טרם שנישאת שום א' מהם ואם יעשירו האחיות מעתה ולא יצטרכו כלל להמעות הרי יחזור להמתנדבים נמצא שאנו מחליטין שעדיין לא קנו הבנות וכיון שמתה א' מהם לאו כל כמינהו בבזיון שלה שתקנה להוציא מכח בעלים הראשונים ובעלים הראשונים יקיימו נדרם להשיא יתומה עני' אחרת ממעות ההוא עפ"י דעת מעלתו שנתמנה גזבר על הני זוזי ובלא"ה נמי הוא חבר עיר ועל דעתו התנדבו כנלע"ד וה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות הכ"ד א"נ. פ"ב נגהי ליום ד' ער"ח טבת תקצ"ד לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה מז

פסק נידון ה"ה הבח' המופלא כ"ה פלוני שנתקשר בקשר שידוכי' עם בת הרב הגאון מו"ה פלוני ושוב מיאן הבח' והי' ביניהם קטטו' ומריבות ונמשך הדבר עד לעת כזאת

וכעת מכתב שלוחה אלי ממותב בי דינא רבא דק"ק אובן ישן יע"א מקום מולדת הבתולה הנ"ל המעידי' באמת דהבתולה הי' לעת עתה יותר מבת ארבעים ואינה ראוי' להוליד עוד ומחותם בחותם ב"ד יפה אך אחר החקירה שחקרתי ע"י החקוק במצבת אבן העומדת על קבר זקינה אם אמה בק"ק באטרקעס שנפטרה ביום יו"ד אדר תקנ"ד והבת הנ"ל נולדה אחרי מותה ונקראת על שמה וא"כ אין להבת לעת עתה מ"א שנים ונמצא בתחילת קשר השידוכי' שהוא קרוב לשלש שנים עדיין היתה ראוי' לפ"ו ומחמת שעיגן כלתו מחמת טענות הידועים ביניהם נזדקנה כל כך. הנה מבואר בב"ב קי"ט ע"ב אי לא נישאי' קודם ארבעים שוב אינה יולדת ע"כ נלע"ד לפסד"ג אעפ"י שאם טענותיו של הבח' אינם ראוי' לעגן הכלה אז חרם כרוך בעקבו מקדמונינו ז"ל שלא לבייש בעסק שידוכי' על מגן מ"מ גם כי אכל שום ועבר חרם לא יחזור ויאכל שום והוא הבחו' מחוייב לישא אשה בת בנים הראוי' לפ"ו ואפי' כבר נשאה ונתברר שאינה ראוי' להוליד מחוייב לגרשה גם כי לישא לכתחילה ע"כ בשום אופן בעולם לא ישא הנ"ל והשידוכי' בטלי' והוא מחויב לישא אשה בת בנים אך אם שלא כדין עיגן אותה יחוש לעצמו מחומר חרם הכרוך על עקיבו ויפייס בת הגאון הנ"ל שתמחול לו או יקוב הדין ההר ביניהם ואני לא אדון בדבר זה כי לא ידעתי טענותיהם על בוריין גם לא נקראתי על זה אך להורות בדין זה שאינו נוגע בין אדם לחברו כ"א בין אדם למקום לקיים מ"ע של פ"ו. הנלפע"ד כתבתי וחתמתי שמי פק"ק פ"ב יום ג' ט' אדר תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה מח

שלום וכ"ט לה"ה הרב החרוץ המופלג ומהולל מאד כש"ת מו"ה ליפמאן נ"י אבדק"ק דינדש יע"א:

ע"ד שאלתו בעובדא דאתי קמי' בת איש א' אמיד זנתה והרה לזנונים וטענה על בחור א' אשר שם בבית ללמוד עם הנערים אמנם בחו' זה כיחש בה בתחילתו ואמר לא פעלתי און אבל בתוך ימים מועטים בא הבח' והודה ולא בוש לאמור צדקה ממני ונתן על דבריו ראשונים אמתלא יען כי אבי הנערה הוא איש כעס ובעל חימה והי' ירא לנפשו שלא יעיר כל חמתו להנקם בו לכן כחש באמיתו של דבר עד אשר יעבור הזעם:

פה בקרית חוצות במרחץ הגיעני נעימתו וע"ד שאלתו מעשים בכל יום לסמוך על אמתלא בזה ועיי' היטב במעשה שהי' בצמח צדק אליו תשמעון אבל ספרי האחרונים מגידי חדשות א"א לבלות זמן בהם ע"כ אותן מצעות שהציעה לו באיסור תציע לו בהיתר והכלל על כל דבר מהני אמתלא אפי' במעשה ואפי' אחר למ"ד יום אפי' עושה עצמו

רשע אלא שכל אמתלא צריך להיות על כל אופן שיתורץ המעשה וזמן איחור ל' יום ועשיית עצמו רשע:

מ"ש פר"מ לדמות ספק ערבי שכ' בנב"י לספק אונס ישראל שבש"ס יש לחלק ס' ערבי ספיקא דרבנן ולולי שהיא לפנינו לא טוענת לערבי נבעלתי הי' ס' דרבנן לקולא ובמקום שרוב ערבים אין מצווים להחיותו אך כיון שהיא לפנינו ואינו טוענת כן אין לנו לתלות בערבי ומ"מ הוא בדבורו אינו משוי חד"א דהרי היא יכולה לטעון באמת כן מה שא"כ ס' אונס ס' דאורייתא ולחומרא אלא שאם טוענת אח"כ משארסתני נאנסתי נאמנת וא"כ הוא שוי' נפשי' חד"א בס' דאורייתא עד שתאמר נאנסתי משארסתני והחילוק קל להבין:

מ"ש מרמב"ם ע"א אמר כלאי' פירות אלו אעפ"י שכ"מ כ' לשון ע"א נאמן באיסורא אינו ענין לכאן כלל אלא דבר שלא אתחזק כלל וא' אמר שלא ע"ד עדות כלאים פירות וקיבל זה דבריו שוב לוקה ע"פ עדים הוא ולא אחר כי אחר יוכל להכחישו ודבר זה אף על גב שהוא ירושלמי במס' נזיר מ"מ עיקור נתבאר בהרי"ף פ' החולץ גבי אשתמודעינהו ע"ש ומשו"ה צריך לקבל עדות הקרובים הללו שלא בשעת חליצה יום שלפניו שלא יעידו על שום דבר איסור והיתר. ושוב בשעת חליצה יעידו העדים בפני ב"ד מה ששמעו אתמול מקרובים שלא בשעת מעשה ויש להוכיח דין זה דאל"כ אין אדם לוקה על חילול י"ט ששמענו מפי ע"א שליח שאמר קדשו ב"ד החודש אלא שהשליח אומר שלא בשעת מעשה ושוב בי"ט לוקים ועי' ר"פ אין מכירים גילוי מילתא בעלמא ע"ש וכן יש להוכיח איך לוקין הבעל נדה דאוריית' מי ראה דמים יוצא מבין רגלי' דנימא חזקת דמים מן המקור בהרגשה מי ראה זה דרכי' דרכי נועם ע"כ עפ"י דברי' שאמרה נטמאתי והאמין לה ושוב לוקה עלי' והדברי' עתיקין ואין כאן מקום לקבל ארוך וד' שנותיו יאריך א"נ. יערגן יום א' כ"ג מנחם תקצ"ב לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"ע:

תשובה מט

לבקשת האדון הגדול פישגאל - ע"ד ברוך בן שמואל שזה שנתים ימים נשא אשת אחי אביו בשמה מרים בת צבי וסידר לו קדושין הירשל מארקוס חוץ לעירו סאטשין והוליד ממנה ב' בנים ועתה היא מעוברת מהשלישי והרב אב"ד אז מו"ה מאיר פאנעצ"ל התר' בהם ולא שמעו ולא הטו אזן והרב מורה הוראה של עכשיו בעזרת אקרו"ט גרשו הזוג מבה"כ והבדילום מכל זכיות של בני הקהלה והזוג טוענים שהם שמעו לקול הירשל מארקוס המסדר קדושי' שהתיר להם ועתה בקש ממני האדון הנ"ל להודיע עפ"י דת תה"ק מה יהי' משפט הזוג והמסדר קדושי' המסית והמדיח לפי דבריהם:

תשובה. כתוב הדור הוא בתורת משה פ' אחרי מות קפי' י"ח פסוק ג' ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא ובפ' קדושים קפי' כ' פ' י"ט ואיש אשר ישכב את דודתו ערות דודו גילה חטאם ישאו ערירים ימותו ובתלמוד במשנה ריש כריתות שלשים חשש כריתות וכו' הבא על אשת אחי אביו מבואר מזה שחייב כרת וערירי על כל ביאה וביאה והולדות הם ממזירים כמבואר בש"ע אה"ע סי' ד' סעי' י"ג איזהו ממזר זה הבא מא' מכל עריות בין בחייבי מיתות בין מחייבי כריתות וכו' ובראש הסי' שם וז"ל וממזרים אסורי' ואסורים איסור עולם עד סוף כל הדורות בין זכרים בין נקבות ומפורש כן בתורת משה פ' כי תצא קפי' כ"ג פ"ג לא יבוא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבוא לו בקהל ה' ופירש"י לא ישא ישראלית ומבואר בש"ע אה"ע סי' ט"ו בתחילתו וז"ל אלו שאסורי' מחמת ערוה מן התורה אין קידושי' תופסים בהם וכו' ואותן שהן אסורי' מדרבנן קידושי' תופסים בהם וצריכות גט מבואר מזה שהאיסורי' מן התורה אין כאן קידושי' ולא צריך גט כלל וכ' שם אשת אחי אביו מן האב אסורה לו מה"ת:

יראה כל עין הרואה שהקידושי' שסדר המסית הירשל מארקוס להזוג ברוך בן שמואל לישא דודתו מרים בת צבי אין בהם ממש וחייבי' כרת על כל ביאה וביאה והיא יוצאת ממנו בלא גט ומותרת לכל העולם חוץ מכהן שהיא זונה ואסורה לכהן והבנים מצוה לפרסם שהם ממזרים ובניהם עד סוף העולם:

והנה כתיב בתורת משה ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ופי' בספרי ומייתי רמב"ן זה ב"ד של מטה שהם בארור אם יש כח בידם להקים התורה בידי רשעים המחללי' ועוברי' על הדת אך בהיות שאסור לנו לעבור על ציווי המלך יר"ה ע"כ אין אנו מחוייבי' ולא רשאי לענוש יותר מאשר הורשה לנו מפי הגדול המלך יר"ה:

ת"ל ש"ע ח"מ סי' ב' כל ב"ד אפי' אינם סמוכי' בא"י אם רואי' שהעם פרוצים בעבירות ושהוא צורך שעה דנין וכו' בין כל דיני עונשים וכו' וכ' רמ"א ויש להם כח להפקיר ממונו ולאבדו וכו' וכבר כתבתי שחלילה לנו להרים יד בזה נגד רשות הקיסר ושרי המדינה ובש"ע י"ד רס"י של"ד העובר על דבר איסור מנדי' אותו לאלתר והנה נידוי וחרם אסור לנו מפי הקיסר יר"ה וחלילה לעבור מצותו אבל לגרשו מבה"כ ושלא להתחבר עמו ולמול בניו זה אינו נאסר מהמלכות וכ' רמ"א שם סעי' ו' ויש רשות לב"ד להחמיר עליו שלא ימולו בניו ושלא יקבר אם ימות ולגרש בניו מבית הספר ואשתו מבה"כ עד שיקבל עליו הדין והנה זה לא אסרו הקיסר וגם שרי מדינתינו חסידים הם ורוצים בקיום דת של כל בעל דת ולענות הפורצים גדרי דתם ע"כ אם ב"ד וקהל שותקים לעוברי עבירה

אלו הם בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ע"כ מובן לכל בר דעת כי יפה וכדין עשו במה שעשו לברוך ומרים הנ"ל:

מה שמתנצלים כי הסיתום מארקוס הירשל הנ"ל אין זה כדי שהרי הרב בעירם מו"ה מאיר זצ"ל עמד נגדם בכל כח עוז ותעצומו' וגם אני כתבתי בזה והי' להם לשמוע להרב בעירם ולא למארקוס הירשל ע"כ יפה עשו הרב וקרו"ט על העבר ואם מכאן ולהבא יפרשו זה מזו וישובו אל ה' אין לך דבר שעומד בפני התשובה ויראה הרב איך לקרבם אל ה' אחר שיתרחקו ויפרשו זה מזו ויקבלו תשובה על העבר:

אמנם רע ומר ענשו של המסית ומדיח מארקוס הירשל כי הזוג הלכו אחר תאות לבם הרע ויצרם הזונה אבל זה המסית בשאט לבו גרם לעבור על כמה כריתות ולהרבות ממזרי' עונשו קשה משלהם וראוי יותר לפוסלו מכל דבר הנוגע לדת ישראל ולהנהיג ציבור כלל וחוטא בל יתגאה ואם יקבל תשובה קשה תשובתו ומ"מ אין דוחי' אותו אך פרנס וממונה על ציבור לא יהי' כדאי' ב"ב ט"ו ע"ב ששפטו את שופטיהם א"ל טול קיסם בין שיניך א"ל טול קורה מבין עיניך א"ל כספך הי' לסיגים א"ל סבאך מהול במים כל הדברים הללו פשוטים וברורים עפ"י דת תה"ק דת משה וישראל וחתמתי שמי. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נ

לנכבדי עם ה' בקרי' עליזה ק"ק נייזאטץ ה"ה נגידים קצינים מפורסמי' גודרי גדר ועומדי' בפרץ ובראשם הקצין המפואר כ"ה שמעון סג"ל נ"י פו"ו:

יקרתם מיום ב' פ' תרומה הגיעני בזמנו ולהיותי אז במזג שאינו שוה באתי בקיצורי דברים והן עתה כי לא הספיק המעט ההוא ע"כ אמרתי לחזור על הראשונים ולברר דברי בעזה"י נידון האשה ייטל הנחשדת שמנאפת תמיד עם חתנה בשמו ישראל ואחר כמה התראות מהרב הגדול הצדיק מו"ה פנחס ליב זצ"ל לא שמעו ולא האזינו ולא הטו אוזן עד שכשנולד בן זכר לישראל הנ"ל פקד הרב שלא למולו בבית הכנסת ושלא יתעסקו עמו בשמחת בריתו כלל וכדין המבואר בש"ע י"ד סי' של"ד ויעיי' בש"ך שם סקי"ט ואחר כל הפרסומי' והכפי' האלו לא שבו מדרכם הרעה וכ' הרב הצדיק זצ"ל בצירוף אקרו"ט בפנקס הקהל לזכר עולם שהרב פסק על הנ"ל שפסולים לשבועה והיינו כדין המבואר בש"ע ח"מ סי' ל"ד שאם יש ברור שבא על הערוה פסול לעדות כמבואר בלשון הטור שם ומעתה אין ספק אצלינו שמ"ש הרב שפסק שהם פסולי' לשבועה אינו אלא סיפור דברים שמספר והולך שכבר פסק כך ומסתמ' כדין עשה כשפסק כך שהושיב ב"ד של שלשה וקיבל עדים כי חלילה לחשוב על הרב שהעביר עליהם הדין על שהם רשעי'

כי מוחזקני בהרב ז"ל שהי' ת"ח גדול וידע מה דפסק רמב"ם פ"כ מסנהדרין הלכה ה' שאין להטות משפט רשע בדינו. ומעתה אי לאו דהי' להרב עדים ברורים הראוים לפוסלן משבועה לא הי' פוסק ולא הי' מעיד שקר בפנקס הקהל שפסק עליהם פיסול שבועה. וכל זה כתבתי לרווחא דמילתא כי לפע"ד עפ"י דין פסולים אפי' לשבע ולפטור מכ"ש ליטול אתי' בקלא דלא פסיק אליבא דכ"ע כאשר אבאר אי"ה במכתבי להרב המאה"ג דק"ק באיי ואפי' אי לא הי' בתורת פסק אלא בתורת קנס על שנתנו כתף סוררת מבלתי שמוע אל השופט ג"כ פסולים כמבואר דיש כח ביד ב"ד לעשות כן ומטעם שכ' ש"ך סי' של"ד סקי"ט הנ"ל אלא שהרב כתב שבתורת פסק דין פסק כן וכבר הראיתי פנים דבנידון שלפנינו חמיר משארי עריות דפרט בי' ארור שוכב עם חותנתו וארור בו שבועה בו נידוי כדאי' במס' שבועות ל"ו ע"א והנחשד על זה לעבור על שבועה וחרם פסול לשבע ולפטור מכ"ש שלא ליטול בשבועתו וכל המסייע לעשות נגד זה מסייע לעוברי עבירה ועושק דלים וברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותה הכ"ד לפס"ד גמור על פי דת"ה שישראל וייטל הורוויץ מק"ק נייזאטץ פסולים לשבועה לא ליטול ולא לפטור עד אשר ישובו אל ה' בלי ערמה ומרמה אז ישב ב"ד ויכשירם מאז ולהלן:

שלום להדיין הרבני המופלג מו"ה מרדכי נ"י דיין דק"ק נייזאץ:

ראשון תחילה אני אומר דאני תמה מאוד על הרב המאה"ג אבדק"ק באיי מי ומה הכניסו לכנס בעובי הקורה להרהר אחרי הרב דלמא שלא כדין עשה גרסי' ספ"ב דר"ה במעש' דר"ג ור' יהושע אם באנו לדון אחר ב"ד של ר"ג צריכי' אנו לדון אחרי כל ב"ד וכו' מפני מה לא נתפרשו שמותם של זקנים וכו' משמע מזה שאין להרהר אחר הוראת דיין ולכאורה סותר למ"ש רבא במס' ב"ב ק"ל ע"ב אי אתא פסקא דדינא דידי לקמייכו לא מיקרע תיקרעוני' וכו' דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות והנה נראה כסותרים זא"ז אבל האמת יורה דרכנו אי אתא פסקא וידענו מאיזה טעם דנוהו ויש לי עליו פרכא בזה מיירי בב"ב אז אין לדיין אלא מה שעיניו רואות שהרי קמן שטעה בטעמו ושגיאות מי יבין ומ"מ לא תקרעוני' אולי עוד תמצא פירוקא לקושי' כמ"ש רשב"ם אבל מ"מ לא תעבוד עובדא עפ"י אותו הפסק. אך בר"ה לא ידעו טעמו של ר"ג ולא מקום טעותו שהרי א"א לאשה שילדה וכריסה בין שיניה ואלו הי' שואל אותו ואומר להם טעם שאינו הגון הדרן לכללא אין לדיין אלא מה שעיניו רואות אך לא עמדו לפניו והוא קיבל העדים וקידש החודש בזה אין להם להרהר דודאי כדין עשה וכאשר הי' באמת שהי' לו קבלה פעמים באה בארוכה פעמים בא בקצרה:

היוצא מזה בנידון שלפנינו אלו הי' הפסק והגביות עדות שעליהם פסק הרב דינו והי' נראה לנו פירכא על דבריו אז אין משוא פנים ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות. אך הרב ואקרו"ט אינם אלא כמעידים כך הי' מעשה שיצא על המנאפים האלו פס"ד לפוסלם משבועה ואין לנו להרהר איך ולמה פסק ואולי הי' המעשה כך וכך וטעה הרב חלילה להרהר כך להפך בזכות החשודה ולהמציא גנאי לת"ח ומשנה שלימה ספ"ק דמכות כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו נגמר דינו של זה בב"ד פלוני שוב אין סותרי' דינו וה"ז נהרג וכן פסק רמב"ם פרק י"ג מסנהדרי' הל' ז' ואין חוששי' אולי קבלו עדות שלא בפניו או אולי הי' כך או כך כמו שטוען הרב אב"ד דק"ק באיי בנידון שלפנינו:

והנה אמנם בגוף הדין נלע"ד הלכ' למעש' למיפסל לשבוע' לכל הפחות לישבע וליטול אפי' בקלא דלא פסיק וליכא עדים גמורים וע"כ לא פליגי רשב"א ורא"ש אלא בקבלת עדות אבל לפסול לשבועה לא פליגי וכ"כ בתשו' מ"ב סי' נ"א דרשב"א נמי לא פליג אהרא"ש אלא בעדות ממון דצריך ברור גמור להוציא ממון ע"כ נפסלי' בענין חשד בעלמא אבל בשארי עדיות שאיננו להוציא ממון מודה רשב"א דלא מיפסל אלא בברור שבא על הערוה. ושוב כ' דלענין שבועה אלא לפטור בוודאי אפי' בחשד בעלמא מהפכי' אשכנגדה ומייתי ראי' מבת ר"ח פ' הכותב וא"כ נ"ל דבשבועה דלא מצינן פלוגתא אפושי פלוגתא לא מפשי' ומפכי' אשכנגדה ומכ"ש חלילה וחלילה שתשבע להוציא ממון בשבועתה עפ"י פליליהם יש לתמוה הפלא ופלא איך יעלה זה על דעת ת"ח וצדיק אלו לא ראיתי לא האמנתי וצריך אני לדון לזכות את הרב המאה"ג מבייא אולי יש דברים בגו ואייחד לו מכתב אולי יתנצל וימצא תירוץ לזכות עצמו אבל ביני וביני הדין שכתבתי לאקרו"ט ולמעלתו דין אמת בלי פקפוק כלל ואחתום בברכה הכ"ד א"נ. - ומצינו כיוצא בזה חילוק בין פסול עדות לשבועה לקמן בטור ש"ע ח"מ סי' צ"ב ס"ה:

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג בעל פיפיות עומד לתל תלפיות כש"ת מו"ה געץ נ"י אבדק"ק באיי יע"א:

ההכרח לא יגונה לצאת הלבלר בקולמסו שלא לרצוני כי אהבה מכלכלת השורה באהבה ותוכחות מגולה כי נשלח לידי מק"ק נייזאטץ העתק פסקו ללועזי' בלעז נידון המנאפים וגם מכתבו לאקרו"ט שם יו"ד למב"י שם העתק קצת מאגרותי ומאגרת דטש"וו וגם גוף מכתב גאון יארמוט וכאשר כבר סיפר לי הגאון בעצמו שבוע העברה בעברו דרך פה לוויען וגם הגאון דא"י כ' לי שנכתב לו ענין ותמה מאוד על מעלתו וכבר השבתי להגאון הנ"ל ותשובתי לאקרו"ט כ"ז לוטה פה למראה עיניו. ועתה נא ידידי הרב נ"י מוחזקני בו שהוא ת"ח ותם וישר הולך מה הי' לו עתה בזה לחלל ה'

גם בפני העמים לדבר על הרב זצ"ל והפעולה היוצא מזה להחזיק דין ערכאות שתשבע על פנקס' ותטול וכ' והעתיק לקהל דברי שר א' שאמר וכי זו לבדה עוברת עבירה הלא כמה עוברי עבירה וכו' חיכא הוא חכם שכמותו יעסוק בדברים בטלים הללו מעלתו התרה בקהל שאם לא ישמעו לו יפסידו והוא אין אחריותם עליו תמיה ומי שם אחריות יטל עליו לכנוס בעובי קורי עכביש ולדרוש דרשות של הבל בל' מכתבי שכתבתי לו והעתיק קצת וכ' שהי' בינינו דברים אחרים שאינו מענין זה וזה שקר לא הי' בינינו כ"א ענין זה ואשר כתבתי לטובת כבוד הרב זצ"ל ולהוכיח מעלתו אותו הכחיד תחת לשונו וגם אותו קצת שהעתיק כשהגיע להמכילתא הזניחה וכו' והיינו טעמי' מפני שמעלתו אמר לגוי שהרב לא עשה כן אלא רעליגיאן אייפער וכפי המכילתא ופסק הרמב"ם אסור לעשות כן להרשיע בדין את הרשע ע"כ לא העתיקו מעלתו חשדני במכתבו הראשון שאני נוטה לזכות הרב זצ"ל הואיל והי' תלמידי ואלו הי' כן ראוי להפוך בזכות כל ת"ח כדאמר רב אשי תיתי לי כי אתא צורבא מרבנן קמאי לדינא לא מזגינא רישא אבי סדי' עד דמהפכינא בזכותא. והנה מעלתו נאחז בסבך הלז כי מצדיק רשע עקב שהוא חד עם תלמידו ר' דניאל אחי יטל הוא חושד הרב שסמך על עדותו הבנים על אמם ועתה הנה הוא סומך על דברי אח על אחותם מוכס במשפחה כל משפחתה מוכסי' וכ' רמב"ן פ' אחרי מפני שלולי משפחה עוזרי' לרשעתו לא יעצור כח להיות מוכסי' קורא אני על פר"מ בענין זה משיב חכמים אחור. והנה מה שהי' כבר הוא ומעתה ירף ידו מזה ויהי' לו לכבוד ולתפארת וזכות שמים והקב"ה יגבי' קרנו וכסא כבודו בהיתר ולא באיסור ואשרי הדור שהגדולים נשמעים ישמעהו אלקים ויברכהו ממקור הברכות ויעלהו ארץ נכוחות וישכון במשכנות מבטחי' כנפשו ונפש א"נ מאז ועד עולם:

יעיין בספרי דמייתי רמב"ן בפסוק ארור אשר לא יקים זהו ב"ד של מטה ועל זה הרע ליאשי' ודבר זה נעלם מפי' הפייטן בקינות לט"ב המתחלת איכה אלי קונני מאליו וכו' ביצע אמרתו בארור אשר לא יקים יעיי"ש ברוך ומבורך אשר יקים דברי תורה ביד המבטלים וה' יעזור לנו ולכל עבדי ה':

מ"ש מעלתו שיחוסו על כבודם שיפרסם שכתב הנכתב בפנקס הקהל לא תואר ולא הדר אותו המלעיג על זה יפרסם עצמו שאינו יודע מ"ש רמב"ם בפי' משנה דגיטין אפי' ב"ד הגדול שבירושלים ילמדו ויכתבו ויתנו יעיי"ש. פ"ב יום ה' כ"ח למב"י תקצ"ד לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה נא

שלום וחיים לי"נ הרב המאה"ג המופלג המפורסם כש"ת מו"ה ליב נ"י אב"ד דק"ק קיצע ולבד"צ הרבנים המופלגים כבוד מוהר"ר זלמן באניהארד נ"י וכבוד מו"ה שמעון אפ"ה נ"י:

הגיעני יקרתכם אודת שמעון לוקס שכ' לביתו שדעתו להטביע עצמו בנהר סמוך לפישמענד ושוב מצא סמוך לנהר פעלץ שלו עם תפיליו ולא גופו אך נמצא גוף א' במדינת הגר סמוך לק"ק גלאנטי והמלבושים נמצאו באיסטרייך ועיי' ב"ש סוף סק"ו ס"ט הנה פשוט אפי' בדברי' דלא חיישי' לשאלה היינו אם נמצא עליו או לכה"פ סמוכי' ככלי ובתוכם פירות אבל אם נמצא בגדים של איש הנעלם ממנו ושוב נמצא במקום אחר איש מת בלי סי' לא נתלה זב"ז וזה פשוט ואע"ג דהכא כ' האגרת שדעתו להטביע עצמו מ"מ עביד אינש דגזים ולא עביד וגדולה מזה בשבועות מ"ו ע"א אמר איזל ואקטיל דקלא דפלני' ואשתכח דקטיל ושדי לא אמרי' הוא קטלי' וכו' ולא דמי לסי' שפ"ח ס"ו בהגה"ה וק"ל:

וגדולה מזה אפי' ראינו שהפיל עצמו במזיד במים שאל"ס מ"מ אשתו אסורה דאמרי' גלי אשפלוהו ויצא בריחוק מקום וערוק ואזיל לעלמא אע"ג דחזינן דעתי' לאבד עצמו לדעת מ"מ אמרי' כשנטבע והגיע לשערי מות נתחרט וכשהשפילוהו גלי נפיק ועריק לעלמא וזה נ"ל פשוט ואע"ג שלא כ"כ בתשו' מהר"ם מינץ החדשים [ועיי' ח"ס אה"ע ח"א סי ס"ט]:

וז"ל בחידושי למס' חולין ל"ט ע"ב שאני התם דאמר כתבו וכן הלכה דהוכיח תחילתו שאמר כתבו על סופו וסופו נפילת הגג הוכיח על תחילתו שאמר כתבו ושניהם יצרפוהו זע"ז ודוקא שראינו שזה האיש נפל אז אפי' מסופקי' אי ע"י הרוח או ע"י עצמו אפשר מצרפי' תחלתו שאמר כתבו להוכיח על סופו כנ"ל אבל אי אמר כתבו ושוב נפל אחד מן הגג לא נאמר שזה האיש הוא אותו שאמר כתבו דדוקא כשידעי' ששני המעשי' הוא מזה האיש עצמו אזי ילמדו זע"ז תחילתו של עצמו וסופו של עצמו והדברים פשוטי' ולא הוצרכתי להאריך אלא מפני שראיתי רב א' טעה בשאלתו אלי ונמשך אחר שו"ת נב"י קמא ח"א סי' מ"ד וליתא כמובן והתם באותו תשובה הי' מקום להתיר בלא"ה ע"י סימנים ע"ש אבל חלילה ללמוד מזה במקום אחר עכ"ל בחידושי:

ומעתה נבוא אל גביות העדות והנה ב' העדים סותרים זא"ז בזמן כי העד ר"נ ל"ש העיד שראו שניהם ביום ג' י"ג אייר ור' יצחק ליזר העיד שראו שניהם ביום ד' י"ד וכיון שהסתירו בימי השבת וזה אומר ג' בשבת וזה אומר ד' בשבת עדותן בטלה ולא שייך

לומר טעו בעיבורא דירחא כמ"ש סמ"ע סי' ל' סס"ק כ"ג וא"כ הוכחשו בחקירות ובטל עדותן כמ"ש ב"ש סי' מ"ז ס"ק ס"ד יע"ש ואי העד ר' נתן ל"ש פסול משום קירבה כמ"ש מכ"ת הי' אפשר להקל ע"י ע"א ר' יצחק ליזר אלא לפ"ז הו"ל עדות שבטלה מקצתו בטלה כולה כיון ששניהם באו להעיד דאע"ג דקרוב נאמן בעדות אשה היינו להועיל להתיר ולא לפסול העד אלא שא"א לתפוס החבל בשני ראשין לומר שאינו פסול לבטל עדות של ר' יצחק ליזר ויהי' פסול לענין סתירה בחקירות דהוה תרתי דסתרי אהדדי ועוד הכא בעי' ב' עדים כשרים כיון שהיא תובעת כתובתה ושוב אין ע"א נאמן מיהו לא ידענא פסול ר' יצחק ליזר שרמז עליו מכ"ת שיהי' כסתרי עצמם בחקירות ויש לתקן זה כפי משמעות העדות גם היהודי מגלאנדי הי' עמהם באותו מעמד אם נשאל אותו ויכוון הזמן כ"א מהם אזי יתקיים העדות עפ"י שנים וא' נפסל כמבואר:

ונבוא אל פרטי גוף הענין הנה בדברי העדי' הנכרים אין ממש אפי' מה שאמרו שקברו יהודי לא הסיחו לפי תומם כ"א על ידי העקסאמינירונג כמ"ש העד ואפי' אם אולי נאמר להיהודי מגלאנדי אמרו מתחילה לפי תומם שקברו יהודי מ"מ נראה כמשקר שהרי שאלו מנין ידעתם שהי' יהודי ואמר שהי' ערום וערי' רק הד' כנפות נשאר עליו וזה תימה איך אפשר שנפשוט מעליו כל בגדיו האדוקי' בו אם כולם נפשטו ע"י איש אשר מצאו או ע"י המים וגם הכתונת שתחת הד' כנפות הנ"ל נפשט ובגד ד' כנפות שאינו אדוק בגוף והוא למעלה על הכתונת הוא לבדו נשאר עליו. ועוד יש לפקפק איך לא אמר שראוהו שהוא מהול אמת בדברי ר' יצחק ליזר נאמר שהנכרי אמר וויא זאל איך ניכטס וויסען וואס איין יוד איזט אונד אויך ער האט אונז געוויזען אויף אונזרע ד' כנפות וכו' משמע מ"ש תחילה מדוע לא אדע מה הוא יהודי היינו שראוהו מל ובו הכיר שהוא יהודי אבל בעדותו של ר"נ ל"ש לא נזכר זה וא"כ אין לנו שום סיוע מעדות הנכרי אפי' לומר שמצאו יהודי כל וכל:

והנה מ"ש העדים מיד שפתחו הקבר אמרו זל"ז זהו שמעון לוקס לא אמרו שהכירוהו בט"ע אלא כן אמרו זל"ז מאומד דעתם ואין אפשר שיהי' ט"ע באדם שמצאו שוכב ערום ופניו טוחו' בקרקע ואחוריו כלפי מעלה ומעולם לא ראוהו כן ומה שראו ארוך ועבה וראש קרח ממצח ולמעלה אינו אפי' סי' אמצעי ופרצוף פנים עם החוטם הרי הושחת והופשט העור מעל פניו גם הלסתות והלחיים שהזכיר ר"ת בס' הישר לא הי' כאן שהרי נפלו הלסתו' והלחי התחתון עי' יבמות ק"נ ע"א אייתי קירא דבק בבליתא וכו' מכ"ש שהופשט העור והחוטם והמצח ולולי כל זאת נמי הרי הוא קבור בקרקע זה ג' שבועות

לפי דברי הנזכרים אלא מ"מ אי הי' בו ט"ע גמור המספיק לו לא הי' מאמינים לנכרי ונפלין ברברתא אי נימא השתא מת ונקבר אבל באמת אין כאן ט"ע כלל וכלל:

והסי' מובהק מ"ש האשה שיש לו שומא בראש חוטמו אי הי' מוצאי' השומא ההיא במקומה מצומצם אפשר הוה צמצום מקום והוה סי' מובהק כמו נקב שבצד אות פלוני אבל השומא לא מצאו וחסרון ב' שיניים שכיח בהרבה ב"א ומכ"ש בזה שנפלו אפי' לחייו מכ"ש שאין ראי' מחסרון שיניים וצמצום מקום נמי לא הוה שהרי אמרו בצד ימין לא לצד פנים ולצד אחורי פנים ע"כ איני רואה שום סניף להתיר אשה זו ע"י עדות הלז ומשמים ירחם. פ"ב נגהי ליום ג' ד' דחנוכה תקבצ"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נב

שלום וכ"ט לה"ה הרב המופלג מו"ה יוסף ליב נ"י בק"ק איסאק:

לנחיצת בעל הדרך לא אוכל להאריך ע"כ תשובתי בצדו אם עוברת ע"ד מתרינן בה שאם לא תשמע לקול מורים יוציאה הבעל מביתו ויהי' פטור משאר כסות ועונה וכל חיובי אישות עד זמן כך וכך לפי ראות עיני ב"ד ואם אז תקבל גיטה וכתו' ברצון הרי טוב ואם לאו נתיר לו לישא אשה עלי' בהשלשת גט ואיבוד כתובה:

מה שהקשה לנו"ז איך החרים ר"ג על מה שמפורש בתורה אדר"ג לק"מ דאע"ג אין חכמי' יכולי' לאסור בתקנה מה שמותר בפירוש בתורה מ"מ אדם האוסר על עצמו בשבועה או בחרם בודאי אסור אפי' מה שהותר בפירוש בתורה ואדם המחרים עצמו אם ישא ב' נשים הרי חרמו חל עליו בלי ספק והנה יש לכל נשיא ישראל וגדול הדור להחרים ולאסור כמו שאדם נשבע לעצמו וזה ביאר רמב"ן בקונטרס משפטי החרם שלו ובתורה בפסוק וכל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה שמזה נתחייב יהונתן מיתה לולי שפדאוה ופי' שהתירו חרמו של שאול ע"ש בביאור ולא אמר ט"ז אלא דאי לא אסרו בחרם רק בתקנה ליכא לאו דלא תסור ואי קשי' קו' ט"ז אהש"ס ס"פ הבע"י למ"ד הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה נהי אין קיי"ל כרבא דאי מצי למיקם בספוקא נושא לולי חרם דר"ג אבל הך מ"ד ס"ל אפי' מצי למיקם בספוקי כופי' אותו להוציא והלא קרא כתי' כי יהי' לאיש ב' נשים. אבל כבר כתבתי במקום אחר מה שקשה אהט"ז דחז"ל בפ' איזהו נשך אסרו רבית גוי שלא נלמוד ממעשיו וק' הלא קרא כתי' לנכרי תשיך אי הי' חז"ל אוסרי' רבית נכרי גזירה משום רבית ישראל זה הוא נגד התור' דכתי' לנכרי תשיך אבל הם לא באו לגדור גדר אריבית אלא על לאו אחר דכתי' לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם וראו חז"ל כי הלוואות ריבית מביא ללמוד ממעשיו אסרו לגדור הלאו ההוא לא לעשו' גדר לריבית וזה מותר וא"ש ולק"מ וה"נ דכוותי' אלו אסרו לישא

ב' נשים שלא ירבה במשגל ותאוה זה התורה התירה אבל הם ראו לעשות גדר ללאו שארה כסותה ועונתה לא יגרע אפי' מצי השתא למיקם בספוקי' דלמא לעתיד לא מצי למיקם ע"כ אסור להך מ"ד ומ"מ פלי"ג רבא משום דאינו דומה ממש למ"ש לעיל בלאו דלא תלמד לעשות הנ"ל דהכא הוה ממש אותו ענין עצמו שהתירה תורה:

ועיי' מג"א סי' תקנ"א סק"ז היכי דאיכא שום דיעה להחמיר אפי' לית הלכתא כוותי' מ"מ אם קבלו עלייהו כאותה של ר"ג טפי אפי' בלא חרם הוה כקיבל עליו חומרת אותו מ"ד בנחיצה רבה. הכ"ד פ"ב יום א' יו"ד אלול תקצ"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נג

שלום וכ"ט לידידי ה"ה הדיין המופלג המצוין בשערי' המצויינים בהלכה כש"ת מו"ה שמואל נ"י דיין דק"ק אונגוואהר יע"א:

היום פניתי אל מכתבו שני' נידון ראובן שבק חיי' לכל חי ועפ"י יקרא דברי צוואתו ונכתב ונחתם ועפ"י בקשת חתנו להוסיף לו מנה א' אפים יתר על שח"ז שלו ע"כ להפיס דעתו ג"כ כ' בזה"ל שכל כלי כסף שלו יהי' לבן לבד וכן כל הספרים שלו לבנו אפס מהספרים שיש לבנו כמוהם כבר יתן אותם לחתנו עכ"ל הצריך לענין זה כפי הלשון שהועתק בשאלה והנה יש לבן הרבה ספרי' מקנת כספו שימצאו כמותם בעזבון האב ועוד יש להבן איזה ספרי' שכבר נתן לו האב בחייו ונמצאו כמותם בעזבון ג"כ וטען הבן כי כוונת המצווה הי' על אותן ספרים שנתן הוא לבנו כבר במתנה בחייו ונמצאו עתה בעזבון גם כן כמותם אותם יותנו לחתנו והם ספרי' מועטי' והחתן טוען כי כוונתו על מה שיש להבן אפי' מקנת כספו נמצא רוב ספרי' לחתנו ומיעוטא דמיעוטא נשאר להבן ונתעצמו זע"ז בדין ולא אבו להשוות יחד וביקש פר"מ ממני לחוות דעתי העני' בזה:

הנה בדברי' אזלי' אחר לשון השטר או אומדן דעת המצווה ואם א"א לעמוד על תוכן שני הענינים והדבר בספק אזי יד בעל השטר על התחתונה ויד יורש דאורי' המוחזק על העליונה זהו פשוט ועתה נחזי אנן לפי אומדן דעת הנותן הנה בח"מ סי' רפ"ב פסקי' הא דלא להוי בעבורי אחסנת' אפי' מברא בישא לברא טבא מכ"ש מברא לברתא ובירושלמי דב"ב פ' מי שמת קורא עליו ותהי עוונותם על עצמותם ובכתובות נ"ג ע"א מבואר אפי' במקצת נכסיו נמי לאו שפיר עביד וא"כ יש אומדנא דמוכח דלא הי' דעת האב לאעבורי אחסנתא כל כך הרבה ודי באותו המיעוט אבל לא להרבות אשמה ושאין רוח חכמים נוחה הימנו וזה אני צריך אי היתה המתנה בחפץ אחר אך בספרי' בלא"ה אומדן גדול הוא לטובת הבן שהרי משו"ה תקנו קדמוני' בשטח"ז לכתוב מקרקעות וספרי' משום דקרקעות שם הבעלים הראשונים נקרא עליו ואינו נוח להסב נחלת קרקע או ספרים

לשבט אחר היינו לבת דבתה בעלה יורשה ובאמת שזה הי' בימי בעלי התקנה שאז לא הי' הדפוס בעולם והי' מתנדבי' שוכרי' סופר וכותב ש"ס ותוספת א' בעיר ושנים במשפחה והי' משאיל לכל בני העיר והי' נקרא שם המתנדב הכותב הלז על ספריו וה"ל כקרקעות משא"כ בזמנינו שהדפוס בעולם וכל הספרים נטבעי' במטבע א' לא ידעתי מה שם נקרא על ספר יותר מעל חפץ אחר אמנם בכל זאת כבר נהגו בכל ישראל לכתוב בכל שח"ז לבר מספרי' וקרקעו' מטעם הנ"ל שמחשבי' גם ספרי' שבזמנינו כנקרא שמו עליו ולא יסוב משבט אל שבט אחר [ועיין ח"ס א"ע ח"ב סי' קס"ח] ועתה אי אמרת בשלומא שדעת הנותן שכל ספר שכבר נתן לבנו אם ימצא אחר כמותו יותן לחתנו א"ש דהרי נתקיים שמו על ספר הלז ודי באחד אבל אי נפרש שמקנת כסף בנו שנמצא כיוצא בו יותן לחתני הרי על קנין כסף בנו לא נקרא שמו ועל אותן שנקרא שמו נותן לחתנו והוא נגד השכל אע"כ אומדן דעת הנותן כמו שטוען הבן:

ואם נבוא לעיין בלשון השטר נראה נמי זכות היורש דהרי כ' וז"ל אפס מהספרי' שיש לבנו כמותם מכבר וכו' האי לשון מכבר אם נפרש שיש לבנו כמוהם שניתנו לו ממני מכבר טרם שאני נותן לו אותו של עכשיו יתפרש היטב אך אי נאמר אותם שקנו אותן מכבר לאפוקי אותן שעתיד לקנות עוד וכי ס"ד אם עתיד לקנות עוד ספרי' אחר כמה שני' יחזור ספרי ירושתו לגיסו אתמה' וכי צריכי למימר אע"כ א"א לפרש אלא כלשון הראשון לטובת היורש ותו מדאמר כל הספרי' וכו' אפס אותן וכו' אין דרך לומר כל ואפס אלא על הרב והכולל ואינך הוה המיעוט וכיון דאם ניזול בתר ספרים שקנה מקנת כספו יהי' הרוב לחתנו והמיעוט לבנו ה"ל למימר כל ספרי' לחתני אפס אותן שלא נמצאו לבני כיוצא יקח ברי מהם ומדלא אמר הכי ש"מ רוב הספרי' להבן והמיעוט להחתן ואעפ"י שאין ראי' לדבר זכר לדבר בחולין ס"ג ע"ב תני' ר' אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שבהמו' טמאו' מרובי' מן הטהורי' וכו' לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה עיי"ש והנה בשלומא בעופות דפרט בטמאי' והי' לשון לפרוט בטהורי' והניח לשון נקי תורים ובני יונה ונקיט נשר ופרס והעזני' ש"מ הם מועטי' וישנה בדרך קצרה וכן י"ל בסימני בהמה דנקיט כללא כל בהמה מפרסת וגו' וזה אשר לא תאכלו ממפריסי הפרסה וגו' גמל ושפן וגו' שביק בעלי סי' הטהורה וכייל אותם ופרט בעלי סי' טמאי' אע"ג דלא הוה לשון נקי' כבפ"ק דפסחי' גדי מסוקן א"כ ש"מ ישנה בלשון קצרה ובבעלי סימני' הטהורה מרובי' לכן כייל להו בכל בהמה מפרסת בהמה ופרט אינך ואתי שפיר אבל מ"ש ש"ס גלוי וידוע שבהמה טמאים מרובי' לפיכך פרט בטהורה היינו קרא דפרש' ראה זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבי' שה עזי' איל צבי ויחמור וגו' מנ"ל דמרובי'

דלמא כי הדדי נינהו ומשום לשון נקי' פרט בטהורי' ועוד אפי' בטהורי' מרובים מ"מ מבואר במסקנת הראשונים פ"ק דפסחי' דלשון קצרה במגונה ולשון ארוכה בנקי' כי הדדי נינהו וא"כ אפשר אפי' בהמה טהורה רבה אלא שדיבר בלשון נקי' אע"כ מכח חומר הקושי' צ"ל דהרי האי פרט שור שה כשבי' אכללא דלעיל קאי לא תאכל כל תועבה זאת הבהמה אשר תאכלו דאע"ג כל אשר תיעבתי ולצורם אוזן בכור וכדומה מ"מ פשטא דקרא כייל תחילה לא תאכל כל תועבה והא דפרט וזאת הבהמה אשר איננו תועבה ותאכלו מהם ואי ס"ד כי הדדי נינהו לא שייך למיכלל החצי ולפרוט החצי השני ולומר כל תועבה על המחצה מכ"ש אי מיעוטא נינהו ש"מ לא שייך כל אלה ארובא והשתא כיון דבנידון האב בשעת צוואתו ידע שיש לבנו ממקנת כספו רוב אותן ספרים שימצאו בעזבונו כמבואר בלשון השאלה ואמר כל ספרי לבני אפס מהספרי' שיש לבנו מכבר וכו' א"א שיהי' כל ספרי' המיעוט מהספרי' ובפרט האפס יהי' הרוב זה א"א ע"כ נלפע"ד לא לבד מטעם יד בעהש"ט על התחתונה אלא גם מעיקור דין מאומדן דעת הנותן ומהבנת לשון השטר הדין עם הבן ואין להחתן אלא אותן הספרי' הנמצאי' בעזבון שכבר ניתן להבן כיוצא בהן בחיי אביו הכ"ד א"נ. פ"ב נגהי ליום ה' ו' שבט תקצה"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נד

שלום וכ"ט לאלופי יהודה נגידים תורניים אקרו"ט דק"ק באניהארט יע"א ומי בראש ה"ה הרבני המופלא מו"ה יוסף ברודא נ"י ושלום תניין לה"ה הרבני המופלא מו"ה מיכל סג"ל נ"י:

יקרתם הגיעני נידון מקום בה"כ שהי' מוחזק זה הרבה שנים בחזקת יורשי ר"א נ"ש ועתה הוא בחזקת יתמי יורשיו וכעת נמצא בפנקס הקהל שנתיסד שנת תקנ"ו (דהיינו בפנקס הישן הי' כתוב נומרי ס"ב שייך לר"א נ"ש) ונתחדש הפנקס בשנתקנ"ו ושם כתוב לאמור בזה"ל ס"ב שייך לר"א נ"ש ועכשיו קנה ה' ישראל סג"ל בג' הכרזות כנהוג ושייך לו ולי"א לצמיתת עלמין ועי"ז עורר המופלא מו"ה מיכל סג"ל הנ"ל על חזקת היורשי' הנ"ל כי תחילת חזקת אביהם הי' אחר מיתת ר' ישראל סג"ל כשהי' ר"מ סג"ל קטן בן ג' שנים ואין מחזיקי' בנכסי קטן אפי' הגדול וא"כ נשאר המקום בבה"כ ר' מיכל בן ר' ישראל שקנאו מאבי אביהם של יתומי' הנ"ל ונשאלה שאלה זו לפני הגאון הגדול מו"ה הרש העלליר זצ"ל וראיתי תשובתו החליט דהחזקה לא הוה חזקה אבל גם השטר שבפנקס הקהל אינו ראי' ליורשי ר' ישראל דטענינן ליתמי מזויף נמצא נשאר המקום בחזקת אבי אבוהן דיתמי כי מ"ש בפנקס שמכר לר' ישראל חיישי' דלמא מזוייף הוא

ואחר תשובה נטרפה לו השעה ונתבקש בישיבה של מעלה וחזרו ושאלו ממני לחוות דעי גם אני:

הגם שאין משיבין הארי אחרי מותו מ"מ הכא מעלתם במ"כ שאלו שלא כהוגן ולפי ששאלתם השיב כהוגן אתם לא הודעתם להגאון זצ"ל כי כן מנהג מדינתינו וכל מקום שעברתי שמקומו' בבה"כ נכתבו בפנקס הקהל וזו היא שטר מכירה שלהם אלא שהיחידי' רגילי' להעתיק להם ע"י נאמן הקהלה אותו לשון שבפנקס הקהל שיהי' לו לראי' וגם לידע באיזה דף שבפנקס נרשם והרי הוא שטר מעלי' ואינו נכתב אלא ע"י נאמן הקהלה במעמד הקהלה וחלילה לחוש לזה לזיוף וכי גרע ח"ו מספר פראטאקאל של ערכאות כמ"ש בח"מ סי' ס"ו וסמ"ע ס"ק ועיין בפנים בתשו' רשב"א סי' תתקפ"ב שאפי' כ' הנער של השופט מחזיקנן אימת רבו עליו כ"ש מ"ש נאמן הקהלה בספר הקהל והרא"ש כלל ה' כ' אפי' אם רק שמות הבעלים נרשם על כל מקום בבה"כ אם המנהג באותו מקום לסמוך עליו כשטר גמור כ"ש הכא ולא דמי לפנקסו של חנוני דאע"ג דיכול לטעון טענת ברי על פנקסו להשביע אבל לא להוציא ממון התם מפורש טעמא בירושלמי אע"ג חזקה לא מרע אומנתו לרשום בשקר ומשו"ה אם שכח הוא ומצא בפנקסו יכול לטעון ברי להשביע לאידך אבל אינו חזקה אלימתא דחנוני כותב בידו א' ומוחק בידו א' עיי' תשו' רא"ש כלל פ"ו אבל הכא לא יהא נאמן הקהל במעמד כל הקהל כנערו של ערכי ואין ספק שאין כאן זיוף כלל וכן תשו' רשב"א שבסמ"ע סס"י קמ"ו מיירי בכה"ג שנהגו להאמין פנקס מזכרת הסופר:

אך מה שיש לפקפק קצת כיון שמשמעות מכתב מעלתם כשהועתק הפנקס החדש שנת תקנ"ו מן הישן אז כבר מת ר"א נ"ש ובפנקס הראשון כשהי' חי שם לא נזכר שמכר ר' ישראל סג"ל רק בהעתק אחר שכבר מת ומנין להם לקהל שמכר לר' ישראל הלא לא הי' המוכר לפניהם ובלשון השאלה שהעתקתי לעיל כתי' בג' העדות אולי הכוונה בגביות עדיות א"כ הוא הרי העידו שנגבו עדות ע"ז כדינו אך אם לא נתפרש שגבו עדות על זה לא יהא שהעידו בע"פ לפנינו שקנה ר"י סג"ל. אנו מנא אתם יודעי' אולי מאומד ומדומה ואולי אנשי קהל שמעו כך או מקרובי' ופסולי' וצריך חימוץ וברור וכל זמן שלא נתברר א"א שיקנה אדם המקום ההוא כיון שלא נודעו בעליו מי יחתום שטר מכירה ע"כ יבצע הריב ויתנו למו"ה מיכל מנה א' אפים שיקנה בק"ג המקום ליתומי' ושוב יכולי' הם למכור לאחר על שמם והביצוע טוב לעולם ואחתום בברכה א"נ. פ"ב יום ב' טו"ב שבט תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נה

שלום וברכה למקהלות עם ה' אלה יושבי ק"ק וועטש מגדולם ועד קטנם יהי' ה' עמהם ויברך כל מעשי ידיהם ומי בראש מנהלי עם ה' ראשים וטובים הם העומדים על האמת והשלום כן יעזרם ה':

יקרתם הגיעני ע"י ב' צירים משני צדדי' ע"ד ריבות בשער המחנה נידון תלמידי הותיק הרב החרוץ מו"ה זעליגמאן נ"י אשר צד א' אומרי' כי הגון לפניהם להרים קרנו וכבר נתנו עליו הוד ועטרת הרבנות והם רוב בנין ורוב מנין והחולקים טוענים כי אינו מרוצה בעיניהם כ"א יקבלו זקן ונשוא פנים והרב הנ"ל יהי' דיין אצל הרב הזקן אשר יקבלו על עצמם ואמרו שהיכולת בידיהם להספיק שניהם וע"י ריבות ונגעים האלו נעשה מכתב ביניהם והרב מו"ה זעליגמאן בעצמו למען השקיט הריב בא בחתימת ידו ושם נאמר שקיבל על עצמו בחרם שלא יורה ולא ידון בוועטש כ"א עד ר"ח חשון תקצ"ה ומן אז יסיר ידו ולא יורה ולא ידין עד שיקבלו עליהם רב ובינו לבינו התאספו רוב בנין ומנין הנ"ל וקבלו אותו עצמו לרב וטוענ' מעתה בטל החרם כי הוא הרב ועוד שהחרם נעשה מתחלה שלא ברצונם ורק להשקיט הריב וכדומה טענות וסברות אשר אין צורך להאריך מטעם שיבואר לקמן בתשובתינו אי"ה:

עיינתי בדברי המערערי' וראיתי מתוך דבריהם שיש כאן ב' מיני ערעורי' א' שאולי אין הרב מו"ה זעליגמאן ראוי' לאותו איצטלא כ"א דוקא זקן ורגיל. שנית מחמת קבלת חרם הנ"ל כי לא יסכימו ולא יחפצו בו מטעמי' אחרי' או שיש שם איזה ב"ב קרובי אשתו הרבנית:

על הראשונה אני אומר כי נסיתיו ובחנתיו כשהי' פה עמנו ומצאתיו תלמיד ותיק חדת מלא עתיק קנקן חדש מלא ישן ויש בו טעם זקנים הא לן בהלכה ובקיאות וחריפות יחדיו ידובקו והא לן במילי דאגדה המושכי' לב אדם שפתים ישק וכאשר ידעתיו מנעוריו עובד ה' ויראתו קודמת לחכמתו גלל כן עטרתיו בעטרה שהיא הולמתו להרשותו להורות ולדון כא' הרבנים:

אך בכל זאת לא יאות להשתרר בק"ק וועטש בכח וחוזק יד ח"ו כ"א עפ"י דת ודין תה"ק ואיניני חושד את המערערי' הנ"ל שיהי' תוכם מזוייף ושלא לש"ש הלא ידעו כי אלקי' יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע ואם דמו של הרב יחי' יבקש ומי שיש לו צעקת לגימא על חבירו ושותק שוכן סנה עושה לו דין ע"כ אינ' חושד על שום בר ישראל אשר יראת ה' בלבו שיעשה ח"ו במרד ובמעל ויען כי מתוך מכתבם א"א לבוא אל תוך כוונתם איך ובמה הוא לשם שמים ע"כ א"א לי לפסיק דין עפ"י כתבם

כ"א הריני פוקד על ב' הצדדים שמיום הגיע מכתב זה לידם תוך שלשים יום יבררו ג' דיינים היינו רבנים בקיאי' בהוראה ויבואו לק"ק וועטש ושם ישמעו מפי לאזנם טענת ב' הצדדי' ויבחנו גם את הרב הנ"ל והם יפסקו אודות החרם ואודות הקבלה מרוב בנין ומנין ואודת הקרובי' ועל פיהם יצאו ויבואו ואחרי דבריהם לא ישנו ותלמידי הרב הנ"ל חלילה לו להורות ולדין בק"ק וועטש טרם שיצא פסק ב"ד להתיר וחלילה להעמיס עוד על שרי מדינה ועיר בענין זה להטריחם בדבר שאפשר שיוציא למשפט צדק לפני עדת ה' ואקוה ששני הצדדי' ישמעו ויאזינו ויתברכו מהמברך לעמו ישראל בשלום הכ"ד אוהבכם הנאמן אוהב שלום ואמת. - אגרת הלז יקראו בפומבי ויתפרשו הדברי' מפורש ושום שכל לכל השומעי'. פ"ב יום ב' כ' כסלו תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נו

שלום וכ"ט ורפאות תעלה לי"נ הרב החרוץ המופלג מו"ה דוד נ"י אב"ד דק"ק נאדיש יע"א:

יקרתו הגיעני והנה לוטה פה מכתב לקהלתו ולאשר לא ידעתי סדר האדרעס הנה שלחתי לידו מעלתו ישתדל להביאו לבעליו ע"ד מה שנתקשה בדברי רש"י בחומש והוא גמר' ערוכה פי"נ דבנות צלפחד לפי שעה דברו אם אין אנו חשובין כבן תתיבם אמנו והקשה מעלתו למאן דס"ל במרדכי דמומר אינו זוקק אשתו ליבום משום דאינו בהקמת שם בישראל וקיי"ל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא מומר לכל התורה א"כ לא הוה אשת מקושש זקוקה ליבם כלל אלו דברי מעלתו והי' לו לפרש מנ"ל שחילל שבת בפני עשרה מישראל ויראה דנתכוון מעלתו למ"ש רש"י עוד בפ' מקושש על פסוק ויביאו אותו מקושש עצים אל משה ואל אהרן ואל כל העדה שהי' בא וחבילתו על כתיפו לפני משה ואהרן וכל העדה וא"כ הרי הי' כאן כל העדה ואמנם זה למ"ד מקושש מעביר ד' אמות הוה דלמ"ד תולש או מעמר לא שייך דברי המדרש הנ"ל וא"כ י"ל שלא הי' כאן עשרה מישראל ומדרשי' חלוקים:

ומעלתו תי' ב' תירוצים או דפעם ראשון לא נעשה מומר ולא הועיל מעלתו כלום דהרי בא עם חבילתו לפני משה ואהרן והעדה והרי חילל כמה פעמים וק"ו ממ"ש רמב"ם בפי' המשנה פ"ק דחולין דהשוחט בשבת משהתחיל לשחוט ולעשות חבורה נעשה מומר ובגמר שחיטה כבר פסולה שחיטתו וכ"ש הכא שבא בחבילתו שכבר נעשה מומר על העברת ד' אמות הראשונים ועיי' ספ"ב דחולין קבל התראה אין לך מומר גדול מזה:

עוד תי' כמ"ד מקושש לש"ש נתכוון וכמ"ש תוס' פי"נ קי"ט ע"ב ד"ה אפי' ויעיי' מהרש"א ח"א שם והנה גם תי' זה לא נ"ל דכוונתו לא יצילהו מלדונו כדין מומר כמו

שלא הצילהו ממיתת ב"ד כי אין לנו אלא מה שעינינו רואות אבל מה דאחז"ל לש"ש נתכוון הוא ממ"ש בקרא בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן מנשה ופירש"י כל שמעשיו ומעשי אבותיו סתומי' ופירשו לשבח הרי כולם צדיקים וא"כ ע"כ צלפחד צדיק הי' ואי הי' מן המעפילי' א"ש דאע"ג דכתי' ותמרו פי ה' ותזידו ותעלו ההרה מ"מ בעלי תשובה הי' והתודו עונם ומסרו נפשם על א"י למות במלחמה לשם ה' כמו שעשו אנשי העגל למחרתו שמסרו עצמם ביד הלוים להריגה מחמת חרטה ותשובה כן עשו אלו אלא שמ"מ נענשו על חטא זה שלא שמעו אל משה וקבלו עונשם בעה"ז ויש שמתו במלחמת חרמה והנשארי' מהם מתו אח"כ ונמקו בעונם והי' צלפחד מהם ויראה מזה שלא הי' צלפחד בן עשרי' במנין חומש הפקודי' ולא נגזר עליו גזירת מרגלים והי' ראוי' שלא ימות במדבר ואח"כ במלחמו' המעפילי' כבר הי' בן עשרי' ויצא בצבא מלחמתם ונתחיי' עמהם ולא נפל במלחמה ביומו ומת אח"כ במדבר בעון הזה אבל עכ"פ צדיק הי' וצדקות אהב וא"ש דמיחס בנותיו אחריו עד יוסף הצדיק וכולם צדיקים:

ואמנם הך מדרש ס"ל דמקושש הי' ומדחשיב לי' בהדי צדיקים ש"מ לש"ש נתכוון אבל לא בשביל זה פטרוהו ממיתה ולא יסור ממנו דין מומר לחלל שבתות כי זה לא נרמז להם אלא בפסוק זה אבל בשעת חטאו לא הי' להם לדון אלא כפושע ומזיד ונ"ל דגם למ"ד שלא לש"ש נתכוון כדמשמע ר"פ הזורק דקאמר אתה מוצא לעז על אותו צדיק ואמר' התורה כסיה ואתה מגלהו משמע דס"ל דחטא גמור הי' מ"מ מדמנה לי' בקרא בהדי צדיקים ע"כ התודה ועשה תשובה ומת מתוך וידוי ותשובה ולא דמי למגדף שמת מתוך רשעו ע"כ פרסם הכתוב גנאי לאמו גנאי לשבטו והמקושש לא כן כי אם התודה וכל עונותיו לא תזכרנה עוד וכמ"ש ש"ך י"ד סי' שמ"ה סק"ה וממילא מיושב קושיתו דלא הוה מומר והוי שפיר בר הקמת השם:

ועוד נ"ל דהמרדכי לא אמר במומר לע"ז או לחלל שבת ומקיים כל התורה כמו אחאב כמ"ש רש"י ריש חולין דנהי דגרע משאר מומר לדבר א' דזה דינו כמומר לכל התורה מ"מ אשתו זקוקה ליבם ולא אמרו מרדכי אלא במי שהמיר ונדבק לאומה משארי האומות ויצא מכלל יהדות לגמרי על זה אמרו שאינו בהקמת שם ואין מקושש ואפי' אחאב בכלל זה:

ואגב אעתיק לשוני בגליון מג"א סי' קכ"ח סקס"ב יע"ש כתבתי וזה לשוני ומ"ש שהמירה לע"ז רצונו לומר שהלכה ונתדבקה באומה אחרת ואנחנו תולין בזה שמחמת תאות עריות המירה ומסתמא זינתה עמהם ואלו שמרה אבי' בילדותה דלא למילף גופא נוכראה לא באתה לידי מידה זו וע"כ אבי' מחללת. וכל זה במומר זמנינו דמיני' איירי

מרדכי אבל בזמן שהי' ישראל שרויים על אדמתם והי' בת כהן עע"ז בתוך עמה אין לנו חזקה שתזנה או שזינתה כי אם היא חשודה כל ישראל מי נחשדו ומי ישמע לה ע"כ אינה מחללת אביה והיא נידונית על ע"ז בסקילה ולא בשריפה ובזה יכונו דברי מג"א ז"ל עד כאן לשוני על הגליון ואשים קנצי למלין ה' יחייהו ויאשרהו אורך ימים ישביעהו כנפשו היפה ונפש א"נ. פ"ב יום ג' כ"ב תמוז קפ"ל. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה נז

אלצוני ונצחוני בעתירת דברי' הרבנים מדפיסי ווילנא והוראדנא להכניס ראשי בין הורים הגדולים בדברי' שבינם לבין הרב המדפיס בסלאוויטא והאמנם כבר נקראתי גם מהרב דסלאוויטא ודחיתיו כי לא אביתי להשיב ולעמוד במקום גדולים בדבר שכבר הלכו בו נמושות מאן נמושות סבי דאזלי אהאי תיגרא זקני ישראל ומשענם ומה מני יהלוך כלקוטי בתר לקוטי מ"מ אחר עתירו' דברי הנ"ל אמרתי לגלות דעתי העני' בלב ים התלמוד:

ואעו ואומר אמת נכון הדבר כי בשנת תקפ"ג לפ"ק כ' לי הגאון מו"ה מרדכי בנעט זצ"ל כי לדעתו אין מקום לכל האיסורי' וגזרות שבהסכמות וטעמו כי מדינא לא מצינו כיוצא בזה שיזכה הראשון בדין לעכב על אחר הבא אחריו ובפרט כי לא חדש הוא ואין זה חלקו רק עמלו שמטריח מעט ויטול שכרו מאת מכרו ובמה שאינו מן הדין אין לשום רב ומורה לגזור במדינתו במה שנוגע למדינה אחרת כמ"ש הריב"ש בתשובה ועוד מאחר דהאידנא ישנם גם גוי' מדפיסי' שא"צ לשמוע לגזירתו א"כ זה חסר וזה לא נהנה א"כ אנו מפסידי' למדפיסי ישראל במקום שאין הראשון מרויח כלום שהרי הגוי יכול להדפיסו וכיוצא בזה בתשו' מהרש"ל גבי אוראנדא בטעמי' ונימוקי' עכ"ל הגאון זצ"ל אלי כתיב:

ולא הודיתי לו כי השבתי לו אין אנו באי' מטעם מערופי' ויורד לאומנת חברו כי מיום התחלת הדפוס פסקו מעתיקי הספרים ואלו ח"ו תתבטל בדפוס תפוג תורה ה' יצילנו וא"א להדפיס כ"א בהוצאה מרובה וא"א להכניס עצמו בזה כ"א דנקיטא לי' שוקא של כל פזורי ישראל כי בעו"ה מפוזרי' אנחנו בכל העולם מעט מזעיר פה ומעט מזעיר פה ע"כ צריך זמן רב ומקומות מרווחי' לבצוע מעשהו ואי לא נסגור הדלת בעד מדפיסי' אחרי' א"כ מי פתי יכנוס עצמו בספק הפסד כמה אלפים ותתבטל מלאכת הדפוס ח"ו ותפוג תורה ע"כ לתקנת כל ישראל ולהרים קרן התורה הנהיגו קדמונינו להטיל גודא על הנכנס לגבול שגובלי' רבני הזמן להמדפיס הקודם וקיי"ל מושיבי' סופר בצד סופר ומלמדי תינוקות אע"ג דפסק לחיותא דהאי והכל משום יגדיל תורה ויאדיר לא לטובת הסופר אלא להגדיל תורה מכל שכן שנגדר שלא לפסוק חיותא דהאי כדי להגדיל תורה

ואנשי כה"ג התענו כמה תענית שלא יתבטלו ממציאי ספרי' בישראל ופטרום מכמה מצות כדאי' ר"פ מקום שנהגו ואיך לא נגדר אנחנו בעדם משום יגדיל תורה ויאדיר ע"כ כהלכה הנהיגו קדמונינו בזה והרי זה כחרם השידוכי' שגזרו קדמונינו ואנן שליחותי' עבדי' ע"כ כל שום רב מאן דהוא הרואה בעיניו בשעת ההדפסה לפי הזמן והמקום והספר שראו לקבוע כך וכך זמן לאסור לכנוס לגבולו חרמו חל על כל ישראל בכל מקום שהם ושליחותי' דקמאי עביד ואין זה ענין לתשו' הריב"ש דהיינו הרב שגזר על תלמידי גברא אחריני שחוץ למדינתו ואינו ענין לכאן כלל ואך מ"ש הגאון כיון שיש מדפיסי בני נכר שאינם שומעי' לקולנו שהוא זה כעין תשו' מהרש"ל יפה כ' בזה ע"כ בואו ונטיל חרם ושמתא על הקוני' והלומדי' מתוך הספרי' שנדפסו בתוך הזמן וכל דברי חכמים קדמונים קיימים ודבר אלקינו יקום לעולם אלו תוכן דברי באורך [עי' חת"ס חלק חו"מ סימן מ"א] ונראי' דברי מדבריו ז"ל:

ומאי דקמן לפי הנ"ל אם המסכימי' הגבילו זמן לפי שיעור הנראה בעיניהם ובתוך הזמן כבר מכר כל ספריו אין מקום לאיסור הגאונים לחול חוץ למקום ממשלתם כדברי הגאון מהר"מ בנעט זצ"ל כיון דכל עצמנו אין בידו לאסור ההדפסה אלא לטובת כל ישראל ולהגדיל תורה לא לטובתו כעוסק במערופי' והכא דכבר מכר ספריו א"כ כל אפי' שווין כל הקודם זכה וחרם הקדמוני' שגזרו על המדפיסי' לא חל ולא יחול אלא עד הזמן או עד תום ממכרו ואפי' התנו המסכימי' בפירוש כן שיהי' חל גם אם ספו תמו ספריו מ"מ אין כח בידם לגזור כן:

גלל כן אם אמת הדבר שכבר נמכרו כל ספרי ש"ס הסלאוויטא ולא נשאר להם לפי דבריהם אלא ל"ז שסי"ן וכבר החליטו הגאונים שמדפיסי ווילנא והוראדנא יקחו מהם אותן השסי"ן במחיר הראוי עפ"י שומת ב"ד א"כ תו לא חל חרם הראשונים שעל ש"ס סלאוויטא ומדפיסי האחרונים קדמו וזכו ואדרבא יש בזה משום מושיבי' סופר בצד סופר משום קנאת סופרים תרבה חכמה ויהי' זריזי' אלו ואלו במלאכתם אלו בשסין ואלו בספרים אחרים ומה שמדפיסים טוענים שאינם מאמינים להסצאוויטר שנשארו להם כך שסין אלא לקחו אותם מב"ב כדי להעמיס עליהם משא עומס אלו הוינא התם הוה אמינא כיון שכבר החליטו הגאוני' שמדפיסי ווילנא והוראדנא יקחו השסין הנשארי' א"כ כל דהאי ידע והאי לא ידע ישבע האי דידע ויטול. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נח

שלום וכ"ט לאלופי יהודה לתורה ולתעודה ניהו הנגידים תורניים מופלאים במעשיהם ה' עליהם אקרו"ט דק"ק קראלי יע"א וגובה להם ה"ה הנגיד המפורסם מו"ה יחזקאל כ"ץ רה"ק נ"י:

יקרתם הגיעני נפשם היפות בשאלתם נידון צוואת הרב המאוה"ג מו"ה איצק זצ"ל שהי' אב"ד בקהלתכם וצוה למכור כל ספריו ולהדפיס במחירם ז' ספריו שהניח אחריו ויען כי בנו יחידו הרבני נ"י היושב בק"ק אוהעל משופע בעושר נכסים וכבוד אשר ברכו ה' כן ירבה ויוסיף עכ"פ א"א להזדרז בדבר זה וביני לביני ישתקע הדבר האם מותר למכור הספרי' עכ"פ וליתן הקרן ביד בטוחי' בהיתר עיסקא עד יוקח המועד להדפיס כנ"ל ומה לעשות בריוח ההוא אלו תוכן דברי מעלת כבודם:

הנה לא הי' ראוי' להשיב עד שאשמע מה בפיו של היורש דאורייי' בן יחידו הנ"ל אמנם אמינא להשיב מפני כבוד הציבור לא כפוסק כלל רק כיועץ ובתנאי שיציעו עצה הלז לפני בנו הנ"ל ואם יש לו שום פקפוק או טענה ומענה יודיע דעתו ורצונו ושוינא נפשאי הדרנא:

ואומר לקיים הספרים הישנים כמו שהם יבלו ויאבדו ולא ישאר מהם מאומה ורצון הצדיק לא יתקיים ולמכור הספרים ולהדפיס ספריו לפי שעה הוא קשה מאוד כי על שעה חדא לא ימצא מתעסק בדבר זה כי ידעתי כי צריך ברור ועיון ע"י ת"ח להשיב דבר על מכונו וטורח הדפוס רבה היא ולעשות דבר טוב עם מעות מחירם אין טוב עפ"י עיקור הדין אלא להספקת לומדי תורה כי אין היתר ברור לשום מכירת ספרי' אלא כדי להספקת לומדי תורה כמ"ש ב"י בי"ד סס"י ר"ע אע"פ שמקילי' עתה בכל זה יעיי' מג"א סי' קנ"ג סקכ"ב וכ"ג והכא א"א מפני רצון הצדיק שיהי' שפתותיו דובבת ויקויים בו אגורה באהליך עולמים:

ע"כ מילתא דשוי' לתרווייי' למכור הספרים ולעמוד הקרן בטוח על אחריות הציבור באופן שלא יהי' בו ספק כילוי ואיבוד לעולם ויוכתב בפנקס הקהל בחרמות ושבועו' שלעולם לא ישנו הקרן הלז לשום מצוה אחרת אפי' לפדיון שבוי' כ"א יהי' מוכן ומזומן לכל עת שיתעורר א' הראוי' למסור לו הספרים או אפי' מהם להדפיסם אז מיד ולאלתר יהי' סך קרן הנ"ל מוכן לכך ויותן העתק ממה שכ' בפנקס הקהל ליד היורש דאורייי' כדי שיכול לתבעו והפירות אשר יסוגל מקרן הנ"ל יהי' להספקת שני תלמידי חכמים דוקא לא לומדי' בעלמא אלא תלמידי חכמים בעלי פלפול ושנים דוקא לכל הפחות ולא אחד ואותן השנים ילמדו בכל יום שעה או שתים סוגי' מספרי הרב עם חדושיו וישננו

על פיהם חדושי' ההמה כדי שיהי' שפתותיו שושני' דובבת וילמדו כסדר הספרי' זא"ז לא כמדלג ומקפץ מענין לענין אלא מסודר זא"ז כדי שעי"ז ג"כ יתבררו הדברים ויסודרו הדברי' הנכתבי' על מקומם ומקום שיש לפקפק או לפלפל יתברר ויתלבן:

ומסתמא הדעת נוטה שיהי' טובת הנאה הלז לאקרו"ט דק"ק קראלי כיון ששם נתגדל הצליח ועשה פרי וכתי' מקום אשר יפול העץ שם יהו ודרשו חז"ל שם יהו פירותיו יהי' איך שיהי' אותו הקהל שיזכו לטובת הנאה הלז בעירם הם יוסיפו עוד מקופת הקהל דבר מה בכל שנה להרב אב"ד שלהם ויהי' מחייב עצמו שבכל דרשה אשר ידרוש ברבים לומר דבר אגדה מספר בן אורי או מספר באר מים חיים כדי שיוזכר שמו לטובה בכל עת וזמן עד ירויח ה' ויפוצו מעינותיו חוצה ויומנו על זה אפוטרופסי' הגוני' ובראשם בן יחידו הרבני הנגיד נ"י המשגיחי' על כל הנ"ל ומה טוב אם ימצאו מי שיעתיק ספרי הרב ז"ל באופן שגוף הספרי' כתיבת ידו יהי' שמורי' וההעתקי' יותנו אחת לאחת ביד הלומדי' הנ"ל שנהי' בטוחי' מכליון ואבידה ואם דעת מעלתם ודעת היורש דאורייי' מסכים נראה לפע"ד דלית טב מיני' וגם הצדיק על מקומו ינוח על משכבותיו וחיים לנו ולכל ישראל ורבנן הכ"ד. פ"ב יום ב' ד' אדר תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה נט

שלום לך ושלום לעוזרך התלמיד הותיק שי':

העתרתני בדבריך ובגלגולי סבותיך אשר לא הי' לי לנחת ודע בני ותלמידי שי' כי כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה והייתם נקיים מה' ומישראל וב' חובות אלו נקיות מה' יתב' והנקיות מישראל עמו הם שני רוכבי' צמדים על גבנו ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון היינו ידי שמים יותר הרבה ויותר מלצאת ידי הבריות כי הם חושבים מחשבות זרות ונושאי' ונותני' מוזרו' בלבנה ועונשו יותר קשה מאד מאד עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו והוא מש"ס ס"פ יה"כ בענין חלול ה' דאין לו כפרה כלל ר"ל ושיעור ח"ה כגון רב דשקיל בשרא ולא יהיב דמי לאלתר ובעו"ה שכיח בדברי הבריות למדן כזה יעשה דבר זה והוא שגור בפיהם ואפילו על חשד סברא בעלמא והשתא אי נמי הי' אותו הלמדן עושה כשורה ויצא ידי שמים בכל יכולתו בחיק האפשרי אלא שלא נזהר עד שטעו בו אלו שותי שכר ועשאוהו מנגינותם הרי הוא כבר נלכד במצודתם על זה ידוו כל הדווי' והכתוב צווח הרכבת אנוש לראשנו:

ואני הרהרתי כמה פעמים אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו ואולי על זה כייל שהע"ה אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא רצונו לומר שאפי' בעשייתו כל טוב א"א שלא יחטא עכ"פ באופן השני הנ"ל ביציאת ידי הבריות. ואינני

כדי להזכיר אבותינו הקדושים מ"מ תורה היא וחוכך אני בבני גד וראובן אשר עליהם נאמר מקרא זה והייתם נקיים ועפ"י עצת מרע"ה שהי' עפ"י ה' עשו את שלהם לנקות עצמן והוא במה שיצאו חלוץ י"ד שנים לפני צבא המלחמה ומ"מ לא יי"ח המקרא הזה בשלימות כי לא על חנם גלו ראשונה לפני כל השבטי' וקראו חז"ל עליהם מקרא הזה נחלה מבוהלת בראשונה אחריתה לא תבורך עיי' ברבה פ' מטות:

ובכל זאת אחז"ל עם נבר תתברר ועם עקש תתפתל וידעת את אשר מרגלא בפומי תמיד אין יעקב שלא יפגענו לבן ומעטי לבן שיפגעו בהם יעקב שמור זה כי הוא אמת ובחון הדברי' ותראם אמתיים ורצוני כי ברית כרותה כל ת"ח וצדיק המכונה יעקב יש לו מצירי' נגדו המכוני' לבן אמנם מעטים הם הרשעים האלו אשר ימצאו נגדם מי שהוא אחיהם ברמאו' כיעקב נגד לבן והוה יודע כי הרבה פעמים הפכתי בהם ומהם ומהמונם ואמרתי להשמר מהם ולעשות העקוב למישור ואמרתי לברוח מן הקטנה שבתרמיתם ונכשלתי בגדול ממנו ולא זה בלבד עמי הארץ והמון עם אלא לומדי תורה ואפי' רבנים כל שאין דובר אמת בלבבו ולא היושר והצדק מרכבו הרחק דרכך ממנו הסר רגלך מנתיבו והענין הזה אשר אתה בו קבלו באהבה ועל כל גל וגל תנענע ראשך וסוף הכבוד לבוא כי יושיע ה' עם קרובו:

ומ"ש שהרב אמר משם אמ"ו זצ"ל לא שמעתי מפיו ואולי התיר הרב לעצמו ע"ד שאמרו חז"ל רצית להחנק תתלה באילן גדול ואל תאשימהו עבור זה הנה נמצא בשכונתך ס' מטפחת ספרים למהריעב"ץ תמצא שם כי דבר גדול דבר הנביא ז"ל בענין זה הלא ישתוממו רואיו וד"ל ואני תמה על גוף הדבר שהתירו חז"ל לכזב בתורת אמת ומה שאמרו חז"ל מותר לשנות מפני דרכי השלום לא הי' דעת הרמב"ן ז"ל נוח מזה עפ"י המובן הפשוט ע"כ הפליג בפירושו על פסוק ואני זקנתי עיי"ש והמג"א במוסריו סי' קנ"ז החליט דדוקא לשעבר ולא להבא עי"ש והכלל קושטא קאי:

עוד כתבת בתואנתך והפלגת על לשון הרב שכותב מצודתו פרוסה הפלגת בזה ופגעת בכבוד צדיקי עולם שרגילי' בכך ונחמי' נענש על זה שלא נקרא ספרו על שמו הואיל שאמר שרים הראשונים הכבידו על העם ע"פ חלק והאמת כי הך לישנא תמוה הוא שבחרו בו הגאוני' כי למדו כן מריב"ב שהי' בנציבין ומצודתו פרוסה על ירושלים הכוונה לצוד רשעי ארץ כההוא ארמאה דסליק לירושלים וכן מצודה פרוסה על כל החיים היינו לצוד אותם בבוא יומם כדכתי' כי לא ידע האדם את עתו כדגים הנאחזי' במצודה ויותר הי' ראוי' להם לכתוב ודגלו פרוסה או אברתו סכוכה:

ומ"מ לא ראיתי לא' מרבותי שכתבו לא כן ולא כן וגם לא כ' חונה פה ק"ק הנ"ל אעפ"י שזה הלשון יצא להם לרבנים ממשה רע"ה שכ' עליו בשעת מ"ת אשר הוא חונה שם הר האלקים ונהגו חכמים סלסול בעצמם לכתוב כן על עצמם חונה מ"מ רבותי הי' נמנעים מזה ואולי לא רצו לתלות עצמם במקומם כי אחז"ל אין המקום מכבד את האדם אלא האדם מכבד מקומו וגם לא חתמו על מקום לידתם ואולי לא רצו לתאר עצמם בעיירי ח"ל מיהו אנא בהא מלתא בתרא כחלא בר חמרא לגבי רבותי ז"ל ומצינו נתן הבבלי רב חנה בגדתאה:

ומ"ש עוד בזה כבר קדמוך רבנן בסמ"ע ותומי' בסי' ח' סס"א שכתב הטעם שאסור לנהוג כבוד בדיין המתמנה ע"י ממון משום שהוא אלהי כסף וכל לצנותא אסור לבר מליצנותא דע"ז והרי הדיין הזה דינו כע"ז ע"ש ואני מצאתי להם סמך מש"ס פ"פ הקורא עומד דבת ביקתי' דההוא דכל ליצנותא אסור לבר מליצנותא דע"ז דשרי' מייתי סמיך לי' האי צורבא מרבנן דסני שומעני' שרי לבזוי בגימ"ל ושי"ן ועיי"ש פירש"י ש"מ דבחדא מחתא עם ע"ז מחתינהי' מיהו הר"ן שם כ' דלאו בצורבא מרבנן מיירי כ"א באינש דעלמא:

והנה שם מסיים הש"ס האי מאן דשפיר שומעני' שרי לי' לשבוחי' ומאן דשבחי' ינוחו לו ברכות על ראשו ולכאורה הוא מימרא שאינה צריכא והמהרש"א ח"א הקשה הא אמרינן בפ' ג"פ אל יספר אדם בשבחו של חברו שמתוך כך בא לידי גנותו ותי' דוקא יותר מדאי אסור ודבריו צ"ע דהא בפ' ג"פ לא אמר אלא יהודה חייטא כתבי' והאי לאו יותר מדאי הוא ע"כ נראה לע"ד דצריך לשום לב בלא"ה הא לספר בשבח הצדיקי' הוא מצוה גדולה וא"כ אמאי ניחוש שנבוא ליד גנותו הא מצוה בעידנא דעסיק בה מגינא ומצלי ואמאי לא יהי' המספר בשבחו בטוח מלבוא לידי גנותו ודוחק לומר דעל השומעי' קאמר שיבואו לגנותו ועוד הרי גם הם במצות שמיעה קא עסקי ובאו ע"כ נ"ל דוקא התם דאוקמי' במילי דעלמא בשבח יופי הכתיבה דאמר יהודה חייטא כתבי' בהא חשש רבי ללה"ר שיבוא לידי גנותו אבל אה"נ אם ישבח את הצדיק בצדקתו וחכמתו כמו שהי' רגילי' חז"ל משבח לי' ר' פלוני לר' פלוני דאדם גדול הוא כיון דמצוה הוא מגינות היא עליו שלא יבוא לספר בגנותו והן הנה דברי הש"ס הנ"ל האי מאן דשפיר שמעני' שרי לשבוחי' ולא חיישי' שיבוא לידי גנותו והנועם דהרי לא יאונה לו כל און משום דינוחו לו ברכות על ראשו:

וע"ד שאלתך בהא דבש"ע יו"ד סי' שנ"ד דאין משהין מטה של נשים מפני הניוול אי שייך זה גם בקטנה שלא הגיעה זמנה לראות וזקנה שעברה זמנה וחדל להיות לה אורח כנשים:

הנה בש"ס יליף לי' סוף מ"ק כ"ח ע"א ממרים והיא היתה בת קכ"ג שנים וכבר פסק לה אורח נשים דהרי הש"ס מחשב לנס על מה שהולידה יוכבד בת ק"ל ובנות צלפחד עיי' פי"נ וידוע דכל זמן היות לנשים האורח תלדנה וכמ"ש רמב"ן פ' ויגש וא"כ ע"כ אין דרך להיות להן האורח בת קכ"ג ואפ"ה הי' תיכוף למיתה קבורה וה"ה לילדה דאפשר יתעורר להן הזיבה דהרי אחז"ל בנדה ל"ב ע"א מעש' והטבילוהו קודם לאמה יע"ש ע"א ע"א שוב מצאתי בבאר היטב סי' שנ"ד שכתב דבזקנה כיון דעכ"פ לא שכיחי כולי האי ע"כ חכם קודם אבל ילדה (ר"ל שראתה כבר ומוחזקת בדמי') דוקא ת"ח מופלג קודם משום כבוד תורה ע"ש ומקטנה שלא הגיע זמנה לראו' לא דבר כלום ומסתמא דינה כזקנה ודבריו נכונים והנלפענ"ד כתבתי ואסיים בברכה בראשיתך חיים ושלום באחריתך עוד יגדל כבוד תורתך. הכ"ד החותם פה ק"ק מט"ד נגהי ליום עש"ק פ' ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ס

שלום וי"ר להרבני המופלג החרוץ ושנון המופלא עשה פלא כש"ת מו"ה ישראל נ"י:

ע"ד ס"ת שנקרע בתוך ארבע שיטות אשר איותה נפשו היפה לחוות לו דעתי הקלושה בענין הזה גרסינן פ' הקומץ (מנחות דף ל"א ע"ב) אמר ר"ז אמר ר"ח אמר רב קרע הבא בשני שיטין יתפור בשלש אל יתפור ומסיק שם הא דאמרינן בשלש אל יתפור לא אמרן אלא בעתיקתא אבל בחדתא ל"ל בה וכו' הא דאפיצן הא דלא אפיצן וכו' ובטעם הדבר נחלקו רש"י מפרש משום דמגני' קריע טפי בעתיקא ותוס' מפרש משום דקרע אינו מתקיים גם בהא דאפיצן הא דלא אפיצן רבו הפירושי' ולכל הפירושי' ולכל הדיעו' הני קלפי' שלנו הם מתוקני' וטובי' ובין בעתיקתא ובין בחדתא קרע הבא בתוך שלש יתפור:

אמנם קרע הבא בתוך ארבע צריך תלמוד דהנה התוס' בשבת ע"ט ע"ב ד"ה קלף ודוכסוסטוס כתבו ז"ל וכן משמע בהקומץ דקאמ' קרע הבא בב' יתפור בג' אל יתפור ותני' אידך בשלש יתפור בד' אל יתפור ולא פליגי הא דאפיצן הא דלא אפיצן עכ"ל הרי מבואר מדבריהם דאפילו היכא דמותר לתפור בתוך ג' מ"מ בתוך ד' לא יתפור וכן כתב הריב"ש סי' ל"א מסברה דנפשי' הביאו הרב ב"י וד"מ בסי' ר"פ ונסתייע גם מלשון הרמב"ם וכ' שכן משמע מלשון רש"י במנחו' ורצונו בזה נראה דבעי' התם בין דף לדף בין שיטה לשיטה מהו פרש"י בין דף לדף אם נקרע עד כנגד הכתב שאלו הי' בכתב הי' יותר מג' שיטין עכ"ל ולכאו' דבריו קשי' להולמו' במ"נ אי קאי אעתיקתא אפילו פחות מג' פסול כל שהוא יותר מב' ואי קאי אחדתא אפילו יותר מג' כשר אלא ע"כ צ"ל דבחדתא נמי בג' הוא דכשר וביותר מג' פסול וקאי רש"י אחדתא כנ"ל כוונת הריב"ש

שהביא הרב ב"י אלא שעדיין צ"ע קצת אכתי מי הכריח רש"י לפרש האבעי' אחדתא וביותר מג' ולא פירש אעתיקתא וביותר מב' ויבואר לקמן בדברינו אי"ה וכן פסק הר"ש דוראן בתשב"ץ חלק ב' סי' רס"ט וז"ל והא דאמרינן בתוך שלשה יתפור אוקימנא בחדתא ודוקא בתוך שלשה אבל יתר מכאן אפילו בחדתא לא יתפור ואין לו תקנה אלא בגניזה ולהחליף אותה ודבר זה פשוט הוא עכ"ל וכן פסק הרמ"א בש"ע סימן ר"פ וכן פסק הב"ח שם:

אמנם הש"ך בנ"ה שדא בי' נרגא בשם תשובת ר"מ אלשקר שהר"ש דוראן מתיר אפי' ביותר מג' ושגם הריב"ש חזר בו ושכן הוא בהגה' מרדכי בגיטין הר"ש שאנץ ע"ש דף ר"ג ע"ב סי' תס"ג והנה תשו' הר"ש דוראן דמסתייע ממנו הר"מ אלשקר היא בתשב"ץ חלק ג' ר"ז ושם נאמר מילתא בטעמא דמאי טעמא אמרינן בעתיקא בתוך ג' לא יתפור דבעינן שתהא התפירה חזקה שלא יהי' נוח ליקרע שם יותר משאר מקומות מאותו היריעה משום הכי כשהיריעה חדשה היא בל"ה חזקה ואינה נקרע וא"כ לאו דוקא שלש ה"ה יותר נמי אם התפירה חזקה כ"כ שלא ליחוש שכשיקרא בו זה ימשוך לכאן וזה ימשוך לכאן ויוסיף מהקרע כל שאין לחוש לזה מה לי ג' או ד' אפי' טובא וכן נמי להמפרשי' משום מגניא וצ"ל משום מיעוטא דשני שיטין לא חששו וגנאי מרובה של ג' שיטין חששו וא"כ בחדתא דהתירו אפילו ג' שיטין ע"כ משום דלא ניכר בו התפירה כ"כ וא"כ אפילו טובא נמי ובסוף התשובה כ' שעשה כן מעשה בס"ת שלו ושהריב"ש שלח אליו תשובתיו לאסור והוא השיב לפניו עד שהסכים גם הריב"ש עמו להתיר עכ"ד:

ובאמת דבריו דברי טעם הם אלא שהוא סתר עצמו במה שכתבתי לעיל בשמו שהי' פשוט לו לאיסור וקשה מעיקרא מה פשיטא לי' ולבסוף מה קא קשי' לי' וביותר קשה לפי גרסות התוס' מס' שבת הנ"ל שהוא מפורש בברייתא לאסור בחדתא בד' וקשה מה בין ג' לד' הלא סברת התשב"ץ נכונה היא:

ע"כ נראה לפע"ד דלמאן דמפרש טעם משום דמגני' אע"ג דלדידי' לא מפורש כלל הך טעמא דסופו ליקרע יותר כשזה מושך לכאן וזה מושך לכאן מ"מ הדין דין אמת מסברת חוץ דכל קרע שאין התפירה מחזקתה כ"כ שלא יהי' עתיד לקרוע ע"י משיכתה אילך ואילך אותו קרע אין לו תקנה בתפירה והרי הוא כאילו קרוע ועומד בפנינו כיון שסופו לחזור לקלקלו ושיעורו חכז"ל כל קרע שעולה בתוך ד' שיטות הוא גדול כ"כ שאין התפירה מועלת לו ואין חילוק בזה בין חדתא לעתיקא ובין אפיצן ללא אפיצן ובין שלהם לשלנו אבל בקרע הבא בתוך ג' שזה מתחזק יפה בתפירה בין בחדתא ובין בעתיקא כיון

שהקרע קטן בזה חילקו חז"ל בעתיקא דמגני' פסול בתוך ג' בחדתא דלא מגני' כשר בתוך ג' ואתי' גירסות הברייתא שהביאו התו' על נכון ולא קשה מידי קושי' התשב"ץ:

ואתי' שפיר נמי מה שפירש"י אבעי' הש"ס בין דף לדף בין שיטה לשיטה אחדתא וביותר מג' ולא מפרש בעתיקא וביותר מב' משום דהוי ס"ל לרש"י דבין דף לדף דליכא שם שום כתיבה לא שייך מגני כ"כ ולא שייך בי' ואנוהו כ"כ ע"כ מפרש האבעי' ביותר מג' אי שייך שם קריע משום דזה מושך אילך ואילך או לא:

וכן יש לומר נמי לאידך פוסקי' דמפרשי' מטעם הש"ס משום דסופו לקרוע ובחדתא לא שייך קריע כיון שהוא חזק מ"מ פשיט מסברת חוץ דבין בחדתא ובין בעתיקא ביותר מג' מגני' התפירה וליכא ואנוהו ורק בפחות מג' דליכא גנאי אז יש לחלק בחדתא לעתיקא משום שהוא סופו ליקרע ואתי' ברייתא על נכון לכ"ע:

והשתא לדינא אע"ג שהר"ש משאנץ מתיר ביותר מג' מ"מ כיון שהתו' בשבת אסרו בהדי' ופלוגתם תלי' בגירסות הנ"ל וידוע מדרך הפוסקי' דכל פלוגתא דתלי' בספיקות הגירסאות אזלינן להחמיר ובשגם שכן משמע מפירש"י להדי' והריב"ש העיד שכן משמע מלשון הרמב"ם לאסור והריב"ש והתשב"ץ בעצמם אסרו בתחילה אלא שחזרו בסוף מחמת קושי' הנ"ל וכבר יישבנו קושיתם ת"ל ובלי ספק אילו ראו הריב"ש ותשב"ץ גירסות התוס' בברייתא מס' שבת הנ"ל לא הוי חזרו מתוך קושי' והם בעצמם הוי נחתו לתירוצינו הנ"ל וע"כ נלפענ"ד להלכה למעשה שאין לזוז מפסק הרמ"א לאסור קרע הבא ביותר מג' הנראה לפענ"ד כתבתי. פה ק"ק מ"ד יום ה' י"ט כסליו תקס"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה סא

שלום לידידי התורני האברך כבוד מה"ו מיכל נ"י:

כעת הגיע נועם מכתבו לכאן לא הייתי בביתי ובבואי מצאתי שאהבה נפשי והנני להשיבו בקיצור מאפס הפנאי אודת עופות בנוצותן שהורה א' שצריך להסיר הנוצות קודם שרייתן יפה הורה והדמיון לטלפי רגלי הבהמה אינו עולה יפה דא"כ יאמר גם במליחה שתועיל ע"ג הנוצות כמו שמועיל ע"ג טלפי הבהמה ולא אאמין שיטעה בזה שום אדם כי נוצות העוף הוא גשם נפרד מגוף העוף ומפסיק בין המלח והמים שלא יפעלו בגוף העוף משא"כ הטלפי' שהם מחובר לגוף הרגל כמו העצם שסביב המוח שבתוכו ואם עבר ושראם בנוצותם ואח"כ שהו ולא נמלחו עד שהי' ג' ימי' מעל"ע משעת שחיטה אם הי' מונחי' בכלי מים או אפי' בנחל שוטף וראשי העופות הי' למעלה באופן ששבולת הנהר עבר על גבי ראשן נ"ל פשוט שהנוצות עכבו מלהכניס המים לגופם

ונאסרו מפני חומרת הגאוני' שהרי אפי' להקל כ' רשב"א דאם נמלגו עופות ברותחים וראשם למעלה אז הנוצות מצילים שלא יגעו הרותחים בגוף העוף והם הם במקום קליפת העוף כמבואר גם בש"ע סי' ס"ח א"כ מכ"ש דאמרי' כן לחומרא אמנם אי הי' בשבולת הנהר ועברו המים במקום רגלי העוף הי' מקום להסתפק ולומר שמועיל שא"א שלא ישפכו המים בין הנוצות ונגעו אל גוף העופות ונתרכך הבשר על ידי המים ולדינא עדיין צריך תלמוד גם בזה:

אשר עלה ברעיונו להדפיס ס' רמב"ן על התורה לבדו בלי מקרא בפנים באופן שיהי' כמות קטן ובקש ממני להעתיק לו חי' על הרמב"ן הנ"ל ולעשותו כמו תוספת עליו כי להיותי עוסק בספר הנ"ל בכל שבוע עם תלמידי' א"א לבה"מ בלא חדוש אלו דבריו האמת כי כבר נודע לכל כי איש חיל ורב פעלי' הוא וכל מגמתיו לש"ש ואמרי' מקצת שבחו בפניו וכו':

מ"מ עצתו בזה לא נהירא לי כלומר לא ס"ל א' במה שרוצה להדפיס ס' הנ"ל בלי פנים מגרע גרעי' דיותר הוא נוח וטוב וגם כבוד גדול לקדוש ה' המחבר זצ"ל בהיותו זר זהב סביב לתורת ה' והוא מבואר וגם יותר בקל יש לעיין בו אם המקרא לפניו ונסקר בסקירה א' וגם פירש"י צריך להיות עמו באגודה כי רוב דבריו בנויי' לפלפל עם רש"י כמ"ש בעצמו בהקדמתו וגם דברי התרגום המה קלורין לעיני' המעייני' ברמב"ן שכמה פעמים דבריו בנויי' עליו כידוע לכל באי שעריו:

ב' כי ספרי הרמב"ן מצויי' אלא שעוסקיו אינם מצויי' ואפי' הת"ח אינם רוצים לעיין בו ולא ימצא א' בעיר וכו' הבקי בו ובאמת הספר הזה הוא יסוד אמונה ושרש הדת לפע"ד וכש"כ ההמוני' שקצרה ידם מעסוק בו:

ג' מ"ש ברוב אהבתו עזה אלי להעתיק לו חידושי על הרמב"ן האמת אגיד כי תלי"ת ימצא בכלל חי' תורה שלי שאני רגיל לעשות קונטרס מיוחד לכל שנה ושנה ולהעלות מה שחנני ה' מידי שבת בשבתו בעיוני בשעת העברת שמו"ת ובשעת קריאת התורה כמ"ש של"ה וציוה על זה ובכללם תלקטו א' הנה וא' הנה מה שנוגע לרמב"ן ז"ל וצריך ברור ויגיעה לחפשם ולסדרם אך אח"ז מי יכניסני למקום הזה לעשותיני סניף לרמב"ן ח"ו ה' יודע כי לא כן אנכי עמדי. ופה ארחיב דבורי בעניני חבורי ספרים כולם ואומר כי אמנם צריכים אנו להודות לה' על המצאת הדפוס בעולם ותיקונו רב מ"מ גם ההפסד רב מאוד ומי יכילנו כי לפנים בישראל הי' גאוני עולם כותבי' דבריהם על ספר ואם נתקבלו אצל חכמי הדור רובם או כולם אז חכמי הדור צוו להעתיקם ונעתקו בכל עיר ומשפחה אמנם אם לא נתקבל ממילא לא קרב איש להעתיק דלא שדי אינש זוזי בכדי

וממילא נמי לא ערב איש לחבר חבר אי לא ידע בנפשו שהוא גדול העולם ויקפצו רבים להעתיקו ואז הי' רוב הספרי' המצויי' בעולם טובים וישרים ואמנם מאז החל הדפוס נתבטל ההעתקה ואפי' אם יחבר גדול כיהושע בן נון מחברת אם לא ידפסנו לא יתפשט ע"י בעולם שום העתקה ועי"ז כמה צדיקי' וגאונים נמנעי' מלהעלות דבריהם ולהדפיסם כי אומרים מי יכניסנו לתגר הזה ולכל הטורח ואיה נצטוינו על ככה די אם אעלה על הכתב והרוצה להעתיק יעתיק ובאמת אין איש מאסף אותם ויותר מזה חבל על דאבדין כל ספרי הקדמונים אשר היה לעינים לרבותינו בעלי התוס' כולם נאבדו ממנו כי בטלו המעתיקים ואל הדפוס לא הובאו ונשתכחה תורתם מישראל עי"ז אמנם בהפך מזה כל מי שרוצה שיתפשטו דבריו בעולם בין יהי' ראוי והגון ובין שלא יהי' ראוי לכך מ"מ קובעם בדפוס ועשה אותם כיון ויש שיעשנו רק לעטרה וקרדום ויש אשר ידפיס בילדותו ומתחרט בזקנותו ומה יעשה אחר שכבר נתפשט ע"י הדפוס וע"כ צריך לאחזוקי דבריו הראשונים מפני הבושה והלא הרי"ף ציוה למחוק כמה דברים מספרו אחר שחזר בהם אמנם ספר הנדפס א"א לחזור ולתקנו כידוע:

ועוד רעה חולי ראיתי בעו"ה לבי לחוקקי ישראל רבותי הקדושי' שבדור הזה התחילו לתת ידים במה שהנהיגו לדפוס ספרים בלי נטילת הסכמה וטעמם ונימוקם המבואר בהקדמת ספרים הוא אמת וצדק וכמ"ש הגאון מה"ו משלם זצ"ל בהסכמתו על ספר דגול מרבבה אבל לא נתנו על לבם מה יהי' באחרונה כי מי גרם לעם רב מעם ה' אשר בעו"ה נטה לבם מאחרי תורת מרע"ה ולנטות להיות אחרי רבים לרעות להלכד ברשת האפיקורסות מי גרם כל אלה הלא עמך כולם צדיקים מאז מעולם אך בתחלה התפשטו ספרי מירוס פירושי' שונים על התורה וספרי נביאים ושארי מחברת דמשכי בליצנותי' ולהיותם נדפסי' בלה"ק בלשון צח דמשכי עסקו בה ההמוני' ונלכדו בחרמם וירדו ממדרגה למדרגה עד שבעו"ה פשתה הנגע גברו ועתקו ועשו חיל ואי הי' כלל מונח וגדר גדור ותקנה קבוע וחרם לבלי קנות שום ספר שאין עליו הסכמה מגאוני הזמן וכן ראוי ולא תהא תורה שלימה שלנו וכו' שהרי גם או"ה אינם נותנים רשות לדפוס שום ספר בלי בדיקה שלא יהי' נגד הדת או נגד נימוס המלכות א"כ למה נגרע ואז לא הי' שום מקום שתתפשט הנגע ולא נספתו עם ה' אחרי דבריהם אבל מכיון שיד השרים והסגנים הי' תחלה להדפיס ספרם הקדושים בלי הסכמה ע"כ אין כח למחות ונתקלקלה השורה בעו"ה והי' מה שהי' ועינינו רואות ולבנו דוה ה' יעזור ויושיע במהרה לגול מעל עמו מסך הסכלות ואז יראו עינינו וישמח לבנו הארכתי בזה ה' יודע כי מרוב שיחי וכעסי נתתי שמחה בלבי למצוא מקום להוציא מלבי:

ואסיים בדבר טוב בעקבות משיחא אעורר על דברי רמב"ן בפ' בראשית על פסוק אשר ברא אלקי' לעשות שם האריך לגלות קץ הכמוס ומרוב חשקו ותאותו לביאת משיח קירב חשבונו להיות קרוב לזמנו ז"ל וטעה טעות גדול במח"כ הרמה ואעתיק לשוני בחי' תורה שלי פ' בראשית ונוראות נפלאתי על הרמב"ן ז"ל שכ' ביום הששי בבקר וכו' ואחרי עשיריתו כשעור הנץ החמה יבוא הגואל וכו' ויהי' זה קי"ח שנים אחרי ה' אלפי' וכו' עכ"ל ותימה רבה כי שכח היום הולך אחר הלילה ויהי ערב ויהי בקר נמצא כי ת"ק שנים הראשוני' של אלף הששי הם בבחי' הלילה שהוא הערב של יום הששי של בריאה ואח"כ הי' בריאת החיות ואם נמתין עוד עד אחר הנץ החמה לקיים כסאו כשמש נגדי והנץ הוא עשירית היום א"כ יהי' עכ"פ אחר תק"נ שנים לאלף הששי אמנם נראה שאין שייך כשמש נגדי על התחלת התנוצצה אלא אח"כ ויהי' גם זה סעד לרמז המקובל לנו אחרי נמכר גאולה תהי' לו עכ"ל שם ובזה אסיים ברב ברכות הכ"ד החותם באהבה רבה. פה מ"ד נגהי ליום ד' בטו"ב אייר תקס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סב

אהו' תלמידי במגלת ספרך כתוב אלי דהות רמי אהדדי הא דאמר רבא בחולין פ"א ע"א דאמר רבא שחט חולין ואח"כ קדשים אינו לוקה משום או"ב דה"ל התראת ספק א"כ ש"מ דס"ל לרבא ל"ש התראה והא רבא הוא דאמר אונס שגרש מחזיר ואינו לוקה ולשיטת רש"י במכות ט"ו ס"ל ע"כ התראת ספק שמי' התראה ומפני דוחק הק' ירדת לחלק דהתם בחולין מיירי בשוחט ישראל דשחיטה בזר כשרה דכיון דתלי בדעת אחרי' הכהן הזורק ה"ל התראת ספק טפי ועפי"ז ניחא לך נמי פסק הרמב"ם פ"ה משבועו' דפסק הנשבע שיעשה פלוני דבר זה ולא עשאו פלוני אינו לוקה משום שבועת שקר דה"ל התראת ספק ואלו בפי"ו מסנהדרין פסק שמי' התראה והא"ש דהכא תלה בדעת אחרי' שיעשה פלוני דבר זה אלו דבריך:

תמה אני מי הכניסני ליישב דברי הרמב"ם אשר הוא מיישב דברי עצמו וכ' שם פ"ה משבועות הלכה ב' ונמצא כשמתרי' בו כשנשבע התראת ספק שאין לוקין עלי' אא"כ הלאו מפורש בתורה כמ"ש בהלכות סנהדרין וכוונתו מבואר שרוצה ליישב ולחלק בין ההיא להא דהלכות סנהדרין אלא שהרב בכ"מ ובלח"מ לא הבינו מה הוא זה שכ' לחלק בין לאו המפורש בתורה או אינו מפורש ואיזה גדר יתן לזה ואי' מצא לחלק בזה וא"כ כל הרוצה ליישב פסקי הרמב"ם הללו צריך לראות שיתכוונו דבריו ויתאחדו עם לשון הרמב"ם הלז אבל חלוק שלך א"א להעמיס בכוונת הרמב"ם בשום אופן:

אבל אין להקשות על דבריך הא התם במכות מסקי' דאונס שגירש לא מלקי אלא בבטלו ולא משכחת בטלו אא"כ הדירה הנאה ע"ד רבים דלית לי' הפרה כמבואר שם י"ז ע"א: **וקשה** נהי דמדעתו אין לו הפרה מ"מ אם יתרצו הרבי' שנדר על דעתם יש לו הפרה לדעת כמה פוסקים וכדפסק המחבר בש"ע י"ד סי' רכ"ח סכ"א ונמצא הי' התראת ספק התלוי בדעת אחרי' ואפ"ה שמי' התראה ורואה אני הדברי' ק"ו השתא ומה הכא הי' ההתראה בתרי ספיקא דמי יימר שידירנה ע"ד רבי' שהרי בשעת הגירושין עדיין לא הדירה ואם ידירנה אולי יתרצה הרבים להפר ומסתמא יתרצו להצילו ממלקות ואפ"ה שמי' התראה מכ"ש התם בחולין ושלמים דאינו אלא חד מי יימר דיזרקנה כהן וקרוב לודאי הוא שיזרקנו דהרי הכהן המניח עבודה חייב מיתה ועי' רמב"ן פ' אמור על פסוק ומן המקדש לא יצא ולא יחטא הכהן בשביל הצלתו של זה השוחט ממלקות ועתוס' ריש שבת גבי הדביק פת בתנור וכו' א"כ מכ"ש דה"ל ללקות די"ל ז"א דע"כ לפי הה"א דהוה ס"ד דכשהדירה ע"ד רבים לוקה ע"כ הוה ס"ל דאפי' על דעתם אין לו הפרה דאל"כ איך ילקה הא אכתי לא בטל העשה שבה דאין לומר דמיירי ברבים שאינם בפניו דלדעת כמה פוסקי' ורש"י מכללם אינו מועיל עד"ר אלא בפניהם ולדעתם וא"כ קשה איך ילקה ודוחק לומר היינו ביטולה הואיל ומסר הדבר ביד אחרי' כי זה נ"ל דוחק וע"כ לפי אותו הס"ד אה"נ לא הוה מצי להפר אפי' ברשותם ולמסקנא דלדבר מצוה מפיר והיינו מטעמא שכ' הראשונים דלדבר מצוה דעת כלם מסכמת בסתם אז נתחדש נמי דה"ה נמי לדבר הרשות וברשותם אבל לפי הס"ד לא הוה ידעי' זה ובזה ניצלת מהשגה זאת אך מ"מ לא נ"ל דבריך כלל כי גם הם בעצמם דחוקים הם דאדרבא איפכא מסתברא הואיל והזריקה תלוי בידי אחר והוא יזרוק בודאי ה"ל כמו התראת ודאי משא"כ בדבר התלוי בעצמו ה"ל ספק כי אולי יחוש לנפשו ולא ידירנו עד"ר וזה פשוט מאוד:

והנראה לע"ד בזה בכוונת הרמב"ם ז"ל וממילא מיתרצא רומי' הנ"ל דהחלוק בין המגרש והמדיר דעובר עכ"פ על לאו המפורש בתורה לא יוכל לשלחה ולא תותירו אלא שעכ"פ אינו לוקה משום דכל זמן שלא ביטל התיקון שלו אינו לוקה ומשו"ה מקרי התראת ספק שהרי עיקור המלקות בא על ביטול העשה וכמו שהוכיח הריטב"א בחידושי מכות וזה הוא ספק אם יבטלנו או לא אבל מ"מ עבירת הלאו אין בו ספק שהרי עשה מה שהזהירה תורה ממנו בפירוש מה שא"כ בנשבע שלא יעשו אחרי' כך וכך הרי בשעה שנשבע לא עבר עמ"ש בתורה בפירוש שבתורה כתי' שבועת שוא ושקר וזה כשנשבע הי' הדבר שקול אם יהי' שקר או אמת והדבר מתהפך ע"י מעשיו של פלוני ואז אם לא יעשה פלוני כך נמצא היתה שבועתו לשקר כזה הוה התראת ספק דלא שמי' התראה

ומזה המיו הוא הך דרבא למ"ד שחיטה שאינו ראוי לא שמי' שחיטה וה"ל כנוחר ומעקר נמצא כששחט קדשי' לא שמי' שחיטה ואינו עובר על או"ב לא תשחטו שהרי לא שחט דלא מקרי שחיטה אלא דבר המכשרת לאכילה דילפי' מטבוח טבח והכן אלא שאפשר שיתהפך ויקרא שחיטה ע"י שיזרוק הדם ויהי' שחיטה למפרע זה הוא התראת ספק כי אין כאן עבירה בודאי וסברא זו נכונה ומכוונת בלשון הרמב"ם בשני המקומות ויצא לו כן מרבא דחולין פ"א הנ"ל:

ודע דבכל זאת אינני ניצול מן הדוחק קצת בזה דא"כ להרמב"ם כיון שלא הוציא שבועת שקר מפיו לא שמי' התראה א"כ לר' יוחנן מ"ט לא מקרי שבועה שאוכל ככר זה היום התראת ספק שהרי לא הוציא שקר ועבירה מפיו כלל וע"כ לומר דלר' יוחנן אה"נ גם אספק כזה לוקין והש"ס דמייתי לי' אהך דאונס שגרש במכ"ש מייתי לי' השתא בספק כזה לוקין מכ"ש באונס שגרש שהעבירה מפורשת כנ"ל אלא דרבא בחולין ע"כ ס"ל לחלק בהכי ולהכריע כנ"ל ופסק רמב"ם כרבא שהוא בתרא:

ואתה דע לך לפמ"ש תוס' בנדה מ"ו ע"ב ד"ה ר"י ור"ל וכו' דמסקו דאזלי' בתר רוב וה"ל התראת ודאי א"כ ה"נ רוב דמי קדשים נזרקי' וה"ל כודאי וצ"ל דה"ל רובא דתליא בעשה והוה כרביעה בהמה בבכורות כ"א ע"א ע"ש ועמ"ש תוס' ביבמות פ' ע"א ד"ה נעשה וכו' כ' תוס' היכי דסופו לגלות למפרע לא מקרי התראת ספק וצ"ל נמי היכי דאגלאי למפרע בידי שמים ולא ע"י מעשי אדם:

והנה במשנה למלך פי"ו מסנהדרי' הלכה ד' רמי להו מרמי דמתוס' דיבמות הנ"ל משמע דהיכי דאגלאי למפרע לא מקרי ספק וא"כ לא מקשו תוס' בנדה מידי דסופו להגלות אם יבי' ב' שערות ונעשה מופלא סמוך לאיש למפרע. עוד הקשני א' דבר"פ בן סורר ומורה בעי למילף דאזלי' בתר רובא בדיני נפשות מהא דהבא על הקטנה חייב מיתה ואמאי דלמא ימצא איילונית אע"כ הולכי' אחר הרוב ועכצ"ל דלמא חובשין את הנואף עד שתגדיל ולא תהי' איילונית וי"ל דעכ"פ ה"ל התראת ספק אי לאו דאזלי' בנפשות אחר הרוב וא"כ מוכח דלא כהתוס' דיבמות דאי ס"ד היכי דאיגלאי מלתא למפרע לא מקרי ספק א"כ הא דאיילוני' נמי לא מקרי ספק:

והי' נלע"ד בזה דשמעתתא אהדדי אתמר דודאי באגלאי מלתא למפרע לחוד לא מועיל אלא משום דאיתא נמי עכ"פ רוב דהיינו רוב המתאחרי' להבי' ב' שערות מאוחר מבשנת י"ג הם סופם להוליד סימני סריס דרוב מי שאינו סריס מייתי שערות בזמנו אלא בהך רוב לחוד לא הוה סגי להתו' לעשותו התראת ודאי ואולי אין זה רוב מעלי' משו"ה צירפו לזה דעתיד להתגלות למפרע ג"כ וא"כ לק"מ מסנהדרי' אף ע"ג דהתם נמי איכא רוב

נשים דלא הוה איילונית מ"מ הא התם קיימי' אי לא ניזול בתר רובא בד"נ ומשום גילוי למפרע לחוד לא מפקי' לי' מהתראת ספק:

ומה שהכריחו לתוס' לזה אפשר משום דבלאה"נ קשי' לי' להש"ס ביבמות ל"ז ע"א נימא רוב נשים לט' ילדן וע"ש ובתוס' ומידי רוב גרוע לא נפקא ואי ס"ד דברוב גרוע כי האי דסימני סריס הנ"ל מהני דלא להוי התראת ספק ה"נ לכל הפחות בהכה תחלה להאחרון וחזר והכה את הראשון ה"ל כעין התראת ודאי דלענין חיוב מיתה הא הכה שניהם ולענין התראה הא עכ"פ קרוב לודאי שהוא בו ט' אע"כ דלא מועיל רוב כה"ג זולת גם דאיגלאי מלתא למפרע שהי' כמו הרוב כנ"ל בפי' דברי תוס' הללו ותן לחכם. מ"ד ח"י אייר קס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סג

שלום רב לי"נ המופלא תלמידי הר"ר הרש שי':

אשיבהו בקיצור נמרץ ובנחיצה רבה מה שנסתפק אי לקוח פטור נמי מתרומה ותרומת מעשר או דוקא ממעשר דבי' מיירי קרא דעשר תעשר דמיני' ילפי' בב"מ פ"ח ע"ב:

דבר זה נתעורר עליו הרב"י בי"ד סס"י של"א והכריחו ממקומו דפטור מן הכל דאלת"ה מאי פריך ולוקח מדאורייתא מי מחיי' דלמא אתרומה קאי דחיי' לוקח ופועל פטור ומ"מ מה שנתקשה לו א"כ בכולי' תלמודא דמשני בטבל טבול מדרבנן שזרעו בעציץ שאינו נקוב מ"ט לא משני שלקחו דה"ל מדרבנן ק' זו אינה צריכה לפנים דכה"ג הו"מ לשנויי' עוד בכמה גוני בטבל מדרבנן שלא ראה פני הבית ואכל ממנו קבע מה תאמר כיון דאתי לכלל חיוב לא משני לי' שפיר דמוקי מתני' בכל זמן ובכל מקום והיינו בעציץ שאינו נקוב וה"נ דכוותי' דאי הוה מוקי לי' בלוקח א"כ אינו יי"ח מצה ואינו מזמן אלא זה הלוקח אבל אי החזירו למוכר לא יברך עליו ומוקי לי' בכל גברא וכן בעירובי' וכדומה וכעין שכ' תוס' בב"מ פ"ח ד"ה תבואת זרעך וכו' ופשוט:

אמנם מה שקשה לו לפ"ז דלוקח פטור ממעשר א"כ הכל דרבנן א"כ בב"מ נ"ו מקשה רבינא מלוקח מן הנחתום ואביי מסייעא מפלטור הא התם הכל בלוקח שודאי שלו נמי דרבנן משא"כ דמאי מעם הארץ שהוא בעה"ב שודאי שלו דאורי' אלו דבריו:

הנה עוד יותר מזה יש לתמוה בלא"ה על שיטת ר"ת ז"ל וכי אדם הממרח כריו ואתי לידי חיוב יפקע חיובו ע"י מכירה ויהי' כל טבל אינו אסור אלא להבעה"ב שלו וכן תמה הריב"ם ז"ל שם בתוס' הנ"ל ועוד ביומא פ"ג ע"א מאכילי' אותו תרומה ולא טבל דשרי' לכהן וקשה אדרבא הא טבל שרי' לכ"ע מן התורה והנה פרשת דרכים דרך חיים סי' ט' כ' דלא מצי להפריש תרומה דאין הבעלי' פה ובחידושי תמהתי מה בכך הא חז"ל הקנוהו

להמסוכן הזה שיאכלנו וישלם מעותיו לבעליו וא"כ יכול הוא לתקנו ועתה מצאתי ק' זו בס' משנת חכמים בפתיחה ואמת נ"ל טפי כיון שהקנוהו להמסוכן ה"ל לוקח וליכא איסור טבל כלל מן התורה ולכשיפריש בשבת יעשה איסור דרבנן בהפרשה וגם באכילת תרומה דרבנן עכ"פ:

אבל אמת יורה דרכו שהרמב"ם בצחותו נשמר מכל זה בריש פ"ב ממעשר וכ' אינו חייב וכו' אלא הגומר פירות לאכלן אבל הגומר למכרן פטור וכו' ומתוקן הכל דהכל תלי' בכוונת הבעה"ב בשעת מרוח אם מרחן למכרן פטור ולא מתחיל חיוב' עד שימלך לקיימן לעצמן או חוזר ולוקחן ממי שלקחן אבל אם מרחן על דעת לאכלן א"כ אפי' מכרן חייב ובזה מיושב הכל כי כל טבל דאוריית' שבש"ס ר"ל שמרחן ע"מ לאכלן ותו לא מהני לי' מכירה:

ומיהו עם הארץ כשם שנחשד שיאמר שכבר עשר ולא עשר ה"נ נחשד שיאמר שמרחן ע"ד למכרן ושקר ענה כי לא מרחן אלא ע"מ לאכלן ומיושב גם קו' שלו ופשוט וזה ברור:

מה שהקשה בפסחים ר"פ תמיד נשחט י"ט ע"א דמשמע דלר"ח לית לי' שנויי' דמעלה ומלינה בראשו של מזבח אם כן תקשי לי' ק' תוס' ביצה ה' ע"א ד"ה ונתקלקלו וכו' דמ"ש היכי דלא אפשר שאני פי' המהרש"א דהכוונה מעלה ומלינה וזה הא לית לי' לרב חסדא וע"כ כתי' ב' של תוס' דאתי עשה דרבים ודחי עשה דהשלמה וקשה במנחות מ"ט ע"א ס"ל לרב חסדא דעשה דהשלמה היא לעכב ולא רק למצוה כמו שס"ל לאביי התם ומבואר שם בתוס' באריכות דאי הוא לעכב א"כ הקרבן הקרב אחריו הוא פסול לא שייך דחיי' כיון שהוא פסול ע"ש א"כ לא שייך לר"ח דעשה דרבים דחי וא"כ מה יענה על ק' תוס' הנ"ל:

יש לומר דלעולם ר"ח ס"ל נמי מעלה ומלינה ואית לי' כתי' א' של תוס' בביצה שם והא דלא משני הכי בפסחי' היינו משום דלטעמי' דס"ל עשה דהשלמה לעכב ולא שיש דחיי' א"כ הי' קשה לי' גם לת"ק דר"י בן ברוקה במחוסר כפורים בע"פ מ"ט דוחה עשה דהשלמה וא"ל משום אתי עשה שיש בו כרת ודחי עשה דאין בו כרת הא לדידי' לא שייך דחיי' וס"ל דבהא לא שייך מעלה ומלינה כיון שהוא ע"פ ולילה שלו י"ט הוא ה"ל איברי חול בי"ט לא ס"ל דמהני בזה מעלה ומלינה ומשו"ה הוצרך לשנויי שינויי' אחריני אבל לעולם בעלמא ס"ל מעלה ומלינה ומיושב ק' תוס' דביצה הנ"ל ודברי אלו צריכי' עיון ביומא מ"ו ע"א ע"ש היטב ודעת לנבון וק"ל:

עוד במי שמת וציוה שאשתו תהי' גברת כתבת שמצאת בס' חדש נקרא שמלת בנימין שהוא לשון אפטרופסת דעל גביר לאחיך מתרגמי' שליט וכבר פסק הריב"ש דשליט הוא אפטרופוס מקרא שליט על ארץ מצרים ושאלת אם יש לסמוך על זה:

הדין אמת אבל המחבר הנ"ל בלל לשונות ודרשות מעברי לארמי ודרש גז"ש שליט שליט דא"כ בדניאל נמי כתי' די שליטן שמי' הכי נימא דהקב"ה אינו אלא אפטרופוס ח"ו וע"כ בלשון ארמי הוה שליט מה שהוא שלו ממש א"כ אין ראי' מגביר דמתרגם שליט דהתרגם הוא ארמית וכוונתו שאחיו יהי' שלו ועבדיו ממש וכן הוא האמת שהרי לא נתמנה יעקב לאפטרופוס לעשיו כ"א לעבד נמכר עשו ליעקב כאמור בתשובתו של יצחק לעשו ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים ופי' מה שקנה עבד קנה רבו והכל שלו ש"מ גביר הוא שלו ממש:

ויותר נ"ל דגם בלה"ק יש שליט שפירושו שלו ממש וכן בארמית יש שליט שהוא רק אפטרופוס שגם בדניאל גופי' מצינו שליט לשון אפטרופוס ומינוי בעלמא ושני הלשונות עברי וארמית שוין בזה אלא שהריב"ש פסק דשליט הוא מלשון אפטרופוס כיון דיש לפרשו הכי והכי דבעל השטר על התחתונה:

ומזה הטעם בעצמו הוה לשון גברת אפטרופסות ומינוי דמצינו כן במלכות יהודה גבר באחיו ויקרא מלכי ישראל גביר וגם ויסירה מגבירה והכל לשון שררה בעלמא שאין ישראל נמכרי' לעבדי' להמלך כלל ולא הותר אלא האמור בפ' מלך לחד מ"ד דמקיל טפי ולאידך מ"ד אפי' בהא לא הותר וא"כ אינו אלא שררה ומינוי בעלמא והך דכוותי' והנלע"ד הודעתיך קושט אמרי אמת. כעת מאפס הפנאי הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד יום ה' ב' אב תקס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סד

שלום לי"נ הרב הגאון המופלא ומפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה דוד נ"י אב"ד ור"מ דק"ק ס"ה יע"א:

כבר הקדמתי להשיב על דבריו זה שבועו' הרבה ומסתמא כבר הגיע לידו מכתב ההוא והן עתה באתי דאתא לידי מעשה עובדא הכי הוה ה"ה תלמידי הותיק מו"ה דוד אייבניץ נ"י נולד לו בן זכר ביום תענית אסתר ולהיות נראה חלוש קצת באיברים לא חשו למולו בזמנו ונתאחר הדבר כמו שבוע אחר זמנו וכשנתחזק אז באיבריו שהרגשו שהוא ראוי למול הלכו המוהלים לבודקו כנהוג והציצו בו וראו בהתינוק כמה שינויים שונים שהיתה העטרה ממש מגולה וכל הערלה מונחת על הגיד אחורי העטרה כעין כובע ושהי' הגיד מעוקם וכפוף למטה לצד הכיס ושלא הי' שום נקב השתן בראש הגווי'

כ"א למטה סמוך לכיס הי' הגיד נקוב למוצא השתן וגם ראו בשעה שהשתין משם הי' עושה כיפה ממש ונאספו אליו מוהלים המומחי' המצויי' וגם רופא אומן ישראלי שבכאן וגם הוא מוהל וכולם שפטו למוהלו כי לא יזיק לו המילה כלל ושלפי דעתם אחר הסיר עור הערלה ימצאו שם עור הפריעה כתיקנה בשגם שהגיד מתקשה כאחד הגידי' אלא שהוא מעוקם וכפוף והרופא הישראלי אמר לענין רפואת הילד להתפשט הגיד ולסתום נקב התחתון ולעשותו במקומו צריך לעשות כעין קנה של כסף חלול ודק ולנקוב עליון העטרה עד מקום נקב התחתון ועוד עמוק ממנו עד מקו' הביצים יגיע הקנה באופן שהמי רגלי' יאחזו דרכם דרך הקנה ההוא ויצאו למעלה במקום הראוי ויהי' כך תחוב איזה שבועו' ובין כך יתרפא ויסתם הנקב שלמטה ע"י איזה משיחות ממיני מרקחת השרופי' וחמוצי' אלו דבריו. וגם אני הייתי באותו מעמד ומ"מ אמרתי כיון שכבר עבר זמן המילה לא נמהר עד נשאל פי מומחה אחר היותר מפורסם ונשמע מה בפיו גם הוא שלא יבוא היזק ח"ו ע"י המילה וכן עשו והביאו מעיר סמוכה רופא אינו נימול לכאן וגם שם הייתי ודברתי עמו והצעתי לפניו כל חלקי הסותר האפשרי להסתפק לפי ידיעתי קצת ברפואות וניתוח ומ"מ לא זז הרופא המומחה מכל דבריהם הנ"ל ואמר למולו תחילה ואחר שיתרפא יעשה הוא בעצמו להילד שביל של מי רגלי' ע"י קנה של כסף כנ"ל ושזה פשוט לו שאין כאן חשש של סכנה כלל ושיתרפא וכן נעשה מעשה ע"פ הרופאי' והמוהלי' וע"פ הסכמתי ונימול בעי"ט הראשון של פסח העבר ומיד אחר הסרת הערלה הנ"ל מצאו עור הפריעה ופרעוהו ונתגלה העטרה כדרך כל אדם אלא שאינו נקוב למעלה ותלי"ת כבר נתרפא ממחץ המילה והילד בריא אולם ה' ישמרהו ויחייהו:

ואז נדברנו מענין דין כרות שפכה והי' פשוט לי יותר מביעא בכותחא שמצד הנקב שלמטה אין כאן שום ספק לאיסור שהרי בודאי נולד כך ממעי אמו שהרי אין לו שום נקב אחר להוצאת השתן כ"א זה א"כ מסתמא כך נברא אלא שלא הרגשו בו כשם שלא הרגישו בחסרון הנקב העליון וא"כ ה"ל בידי שמים דיש לו רפואה וכשר כמבואר בסוגי' דיבמות ע"ה ע"ב ובכל הפוסקים דבעי' דומי' דממזר וליכא:

אך מה שאני חוכך כיון שנסתמו שבילי הגיד ההוא וידוע דשבילי הזרע אינם שביל של מי רגלים כי שני שבילי הזרע יוצאי' מצדדי' משני ביצים של ימין ושמאל ומתאחדי' למעלה ושביל של מי רגלי' הוא בפ"ע וכן אחז"ל בבכורת מ"ד ע"ב ת"ר ב' נקבי' יש באדם א' מוציא שתן וא' מוציא שכבת זרע וכו' וא"כ כיון ששבילי הגיד ההוא סתומים והרופאי' ימציאו לו שביל למ"ר מ"מ מי ימציא לו שביל א' לש"ז ואם יאמרו שיהי' שביל משמש לשתיהם א"כ אינו יורה תו כחץ ויהי' עקר ולא אוכל להאמין שיהי' אפשר להם

לעשות שביל רחב ומחיצה מפסקת ויהי' א' משמש לשתן וא' לש"ז כאשר חברו היוצר מתחילה וגם קשה לי להאמין להם אם יאמרו ששבילי הזרע לא נסתמו מעיקרא רק שביל של מ"ר שהרי לא הי' עיניהם וידיהם שם בפנים ונשאתי ונתתי עם הרופאים בענין והי' דבריהם ותשובתם כחלום בלא פתרון ומרבי' הבל וגוזמו' כדרכם ואמרתי אני עם לבי עוד חזון למועד אחר שיעשו מעשיהם בקנה של כסף הנ"ל אולי אוכל להכיר בו או יברכו דבריהם אז לפני ביותר ברור ואז נדון עליו כל זה שפטתי ברעיוני ולא עלה בלבי שום ספק בזה:

והן עתה בעי"ט האחרון של פסח העבר בא אלי איש א' ובידו מגלה עפה העתק מכתב פנקס מוהל א' בק"ק צעהלים סמוכה לכאן ושם נאמר וז"ל אות באות:

מעשה אירע לי אצל הילד של כ' שמעון ב"ה מרדכי הרש שנולד מהול והראה לי אותו הילד ובאותו הפעם הי' מקלח ממנו מי השתן וראיתי שהשתן לא יצא מנקב הטבעי רק למעל' מן הכיס יצא השתן ובחנתי במחט עד היכן מגיע נקב הטבעי והי' סתום עד שלא הי' ניכר ממש למעלה מהעטרה איה מקום הנקב ושלחתי אחר הרב אב"ד דקהלתינו מו"ה יואב נ"י לא יכבה לא"י והי' משתומם על המקרה הזה בא"ד באה המילדת ואמרה שהיא עשתה זאת בשעת לידה במספריים והרב נ"י השיב לי להאמין לטענות המילדות לולא זאת מאה רבנים לא יוכלו להתיר אותו הולד לבוא בקהל כי כרות שפכה הוא ממעי אמו ועוד אמר לי המתיני לי עד אחר ל' יום. ואחר זאת ימים לא כבירים הייתי בק"ק פ"ק אצל הרב הגאון אב"ד מו"ה דוד דייטש נ"י וספרתי לו את המעשה אשר נעשה והודה ואמר יפה קיימת את דברי יואב שר הצבא וא"ל שמעשה כזאת הי' בפראג בהיותו שם בישיבה והרב הגאון דק"ק פראג הורה הלכה למעשה שלא למול אותו הולד כי לא יכול לחיות יותר מג' חדשים וכמו כן עשאו ואח"כ ספרתי את המעש' מפראג להרב מו"ה יואב בשם הגאון מו"ה דוד וציוה כ"כ להמתין לו עד כלות ג' חדשים וכשהי' בן ט' שבועות מת אותו הולד עכ"ל העתק כתב המוהל מצעהלים:

הנה מיתת הילד מצעהלם לא נפלאת ולא רחוקה כי הי' ראוי למות אם מפאת דברת ת"ח ה"ה ידידי פר"מ והרב הגאון מו"ה יואב אשר שפטוהו לבן מות והוה כשגגה היוצא מהשליט ולא נפיש זכותי' דההוא ינוקא ואבותיו מזכותי' דמר שמואל וינוקי' דשכיבא על דברת רב פנחס אחוהי במ"ק י"ח ע"א ואם מפאת דברת הרבה בני אדם שדברו בו ונשאו ונתנו בו מוזרת בלבנה להמית ולא להחיות וכמבואר גם שם דברית כרותה לשפתים וחז"ל הזהירונו פ"ק דכתובות ח' ע"ב וכבר רבים שתו לימא וכו' ולהיות כי נ"ל דכל הדברי' והחזיון הזה אינו נוגע כלל להילד הזה שבכאן כי לפי עדות הכתב

הנ"ל אמרה המילדת שהיא עשתה כן במספרי' ועל זה העיד פר"מ מפי רבו הגאון זצ"ל עדותו הנ"ל והיינו דוקא בכיוצא בזה בשנעשה ע"י אדם דכאיב לי' טובא מה שא"כ האי שנולד מעיקרא כך חי' יחי' דחלוק זה מצינו בטריפות הרבה כמבואר. וגם צויתי להאיש מביא הכתב שלא ידבר מזה כלל ולאחוזת מרעי שהראיתי כ' העתק הנ"ל צויתי שלא להוציא מפיהם ולא להרהר שום דבר רע על הילד שבכאן ואנו מקווי' ומיחלי' לחסדי ה' ישמרהו ויחיי' ואבותיו יגדלהו לתורה ולחופה ומע"ט - ואחרי כל זאת אראה לשפוט בענין הכתב הנ"ל הבא מק"ק צעהלים כי כבר אנו מוזהרי' מפי ספרים וסופרי' שלא להאמין לעדותן של אנשים המעידי' מפיהם של חכמים כי אינם מדקדקי' בדבריהם ומהפכי' דברי אלקים חיים:

כי לפע"ד עלה כלו קמשונים כסו פניו חרולים הרבה בתחילה מ"ש בשם הרב הגאון מו"ה יואב בעה"מ שערי בינה להאמין למילדת כי לולי כן יהי' אסור בקהל משום שיהי' כרות שפכה ממעי אמו זה הוא דבר שא"א לסבול והוא היפך מש"ס ופוסקים דממעי אמו כשר וכן הוא בש"ע א"ע סי' ה' סעי' י' ומבואר שם דבכעין עובדא דידן כשר בין לרש"י ובין לרמב"ם והמהפך בזה אינו אלא מן המתמיהי' וא"א לי להגיה בכתב ההעתק שלא יאמין למילדות שעשתה במספרי' אלא נאמר שנולד כך כדי להתירו בקהל משום סיום דבריו שסיים כי כרות שפכה הוא ממעי אמו יעיין בלשון הכתב ויראה כי א"א להגיה. תו צל"ע דאם הוא ספק כרות שפכה הפסול בקהל איך האמין לעדות המילדות דעדות זו החוש מכחישו שהרי נולד בלי נקב הטבעי ומסתמא המציא הטבע נקב במקום אחר ואם יאמר שלא הי' נקב כלל וקרה מקרה למילדות שע"י מספריי' נעשה נקב הזה ונתרמי במקום הראוי ונכון לשתן זה הוא א' מנסים נסתרי' שאינו נופל במקרה והזדמן כ"א ברצות ה' והכא מ"ט עביד רחמנא ניסא לשקרא שהרי סופו למות אחר ט' שבועות ואם תאמרנה המילדת שעשתה כן בכוונה שהרגשה בשעת לידה שאין לו נקב במקום הראוי ועשתה את זה אתמהה מ"ט לא עשתה במקום הראוי ומדוע לא הזכירה זה החדוש לאמור להנשים העומדות ראו דבר תימה בתינוק הזה וראו נמי חכמתי שאני עושה לו נקב במקום אחר ועוד אם עשת' כן במספרי' במקום מסוכן סמוך לכיס שידוע שיש לחוש לשחפת וקאלט"ן בראנ"ד כידוע הי' לה לעשות לו תחבושת ומשיחות להעלות גלד סביב הנקב ושפה לו באופן שיהי' נקב פתוח לעולם למי רגלים ע"כ אין ממש בעדותה כלל והרי זה כעדות הקצבי' שכ' רשב"א בתשו' סי' שפ"ג שאומרי' ניקב הדקי' הוא כן בטבע הבריאה יעיי' שם והביאו ב"י בקוצר סי' מ"ו ויותר הי' ראוי לומר שנולד סתום ואטום בלי שום נקב כלל ובאמת הי' התינוק עצור איזה ימי' מלהשתין והמי רגלים נקווי' אחת

לאחת בשביל הסמוך לכיס ומחמת חמיצותם שרפו שם ונעשה שם זה הנקב וא"כ ה"ל כניקב מחמת חולי ונפלין ברברבתא בפלוגתת הרמב"ם ורש"י הנ"ל אבל להאמין לחי' אין לנו:

ואע"ג דחי' נאמנת לענין יוחסי' כמבואר פ' עשרה יוחסי' ע"ג ע"ב ובש"ע א"ע סי' ד' סל"ה מ"מ לא גריעי כל הספיקות הנ"ל מקריאת ערעור דחד דנפקא לי' מחזקת רוב כשר בקהל ואתרע חזקתי' ומה"ת להאמין במה שאין הדעת סובל וכל זה במילדת ישראלי' דאל"ה לא צריכי' לכל זה דבלא"ה נמי אינה נאמנת כלל כמבואר בההוא דשל ערלה ושל עזקה ביבמות קכ"ב ע"א ועבש"ך י"ד סי' קכ"ז סק"כ בסופו:

ועתה אשוב אתפלא על עדותו של פר"מ ידידי הגאון נ"י וחזי מאן גברא רבא קאמסהיד בשם רבן של ישראל זצ"ל אשר קבלתו נקבל בהכנעה ואהבה רבה ואם כוונת הגאון זצ"ל הי' שלא ימולוהו כ"א ימולוהו אזי מקובל הוא מפי רופאי' מומחי' שלא יחי' עם צירוף מכת הנקב שסמוך לכיס ובודאי שיש לחוש לזה ואעפ"י שהרופאי' אינם חשים לזה יש לחוש לאותם הרופאי' להקל בנפשות שלא למולו דאע"ג דנימא שאין מן ההכרח שימות דאפשר דבדרי' לי' סמא וחיי מ"מ מי יכניסנו לתגר הזה ועוד האיכא גופא דלא מקבל סמא כבנדה ל' ע"ב אלא דלפ"ז הבל יפצה פה הכותב בעדותו שמת הילד בן ט' שבועות ומה ענינו לכאן הלא התם לא מלוהו כלל ומת מיתה טבעיי':

ואם אמנם הי' כוונת הגאון זצ"ל שעכ"פ לא יחי' מי שנולד כן ולפ"ז צריכי' לדחוק במשחז"ל פראד"מ קל"ד ע"א ההוא ינוקא דלא ידיע מפקתי' פירש"י שלא ניכר בו נקב בית הרעי וכו' יעויי' שם צ"ל היינו דוקא נקב פי הטבעת אבל נקב הגיד כאיב לי' טפי או אפשר שאני הכא שמצורף לזה גם הנקב שסמוך לכיס דאין לומר משום ההוא נקב שסמוך לחוד לא יחי' דאם כן קטלתי' לכל כרות שפכה אע"כ משום צירוף שניהם כצ"ל:

והנה אי הי' אומר כן אפי' בבהמה היינו תמהים וכי להוסיף על הטריפות יש ובאבר שאין בו שום טריפות ובשגם קיימא לן זמן טריפה יב"ח חוץ מן הנפולה שזמנה מעל"ע ואיך ניתן זמן ג' חדשים יעויי' בחולין נ"ז ע"ב פלוגתת רבי ורבנן גם כי באדם דאית לי' מזלא וצ"ל דה"ל כמסוכן וגוסס ונתנו לו רופאי' של הגאון זצ"ל זמן ג' חדשים מ"מ יהי' איך שיהי' לא ידעתי טעם שלא למולו אם יאמרו הבקיאי' שהמילה לא תוסיף חולשא בהטריפות או בהחולשא ההיא ולדעתי גם בטריפה שייך במ"ע של ביום השמיני ימול כמו כשר גמור והנה גבי פדיון אמרי' בב"ק י"א ע"ב אך למעוטי נטרף בתוך שלשים והתם הוא דמיעטי' רחמנא אבל היכי דליכא מיעוטא הרי הוא ככל אדם אף ע"ג דיש קצת לדחות ולומר אדרבא התם הא דכתיב רחמנא פדה תפדה לרבות גוסס ומסוכן וה"א

לרבות נמי טריפה משו"ה אצטריך אך למעוטי טריפה ואייתר פדה תפדה לרבות גוסס ומסוכן וכן מפורש שם בנימוקי יוסף וא"כ י"ל במילה אפי' גוסס ומסוכן נמי לאו בר מילה הוא מ"מ לא נ"ל לחלק בהכי מדשתיק בש"ס מיני' וההוא גברא דס"פ הקומץ דאתילד לי' ינוקא בתרי רישי ושאיל בבי מדרשא כמה יתן לכהן מדוע לא נסתפק לו במלתו הרי הוא טריפה מחמת יתרת ודוחק לומר דפשוט לו דטריפה אינו בר מילה ועמ"ש הש"ך י"ד סי' ש"ה סקי"ב בשם תשו' מהרא"ן חיים ז"ל וק"ל אע"כ בבכור הא דצריך פדה תפדה לרבות גוסס משום דהוה סד"א דלא שוה מידי כמו בעירוכי' ביוצא ליהרג ועמ"ש בישו"ש פ"ק דב"ק סי' ל' ואיהו פליג על נימוקי יוסף הנ"ל וע"ש אבל במילה אין שום סברא לחלק ובתנאי שיעידו רופאי' מומחה שלא מקרב מיתתו ע"י המילה דזה פשוט דלא גרע מכאיב לי' עינא ריש פ' הערל אבל זולת זה לא ידעתי מדוע להחמיץ המצוה ומכ"ש בנולד כך דבלא"ה איכא כמה גדולי ראשונים דאפי' בבכור לא אמעט אלא בנטרף ולא בנולד כך כמ"ש הרב המאירי הובא בשיטה מקובצת לב"ק י"א ע"ב שם ולמה נפסיד הילד הזה מלהיות מוכתר בברית קודש בחיי' חיותו עד לא ימות ויוסר ערלתו על קברו ואינו דומה קולטתו הקדושה מחיים לקולטתו אחר מותו ומכ"ש שאין כאן דם ברית אחר מיתה:

ועוד הנני יוסיף להפליא על דברת הגאון זצ"ל מ"ט לא טיהר האם מטומאת לידה לא מיבעי' לשיטת רש"י ותוס' דנדה כ"ג ע"ב ד"ה אמר רבא דכל טריפה שאינו חי אין אמו טמאה לידה ואפי' ושטו נקוב ולדעת הרב"י סי' קצ"ד גם הרמב"ם סובר כן א"כ פשיטא דה"נ שאינו יכול לחיות ג' חדשים אין אמו טמאה אלא אפי' לשיטת הרמב"ן ורשב"א שם דס"ל דוקא גוף או ושטו אטום הא דלא חזיי' לבריית נשמה מעיקרא הא דאין אמו טמאה לידה אבל שארי טריפות לא דשפיר מקרי ראוי' לבריית נשמה הואיל וראוי לחיות מעט פחות מיב"ח כן הוא לשון רשב"א בתה"א בית ז' שער ו' דף קפ"ה עמוד ד' ודבריהם נראין עיקר בש"ס דבחידושיו שם הקשה מ"ש טריפה מהמפלת נפל דאמו טמאה לידה ואת"ל נפל הי' מעיקרא ראוי' לבריית נשמה ואח"כ נעשה נפל אם כן דלמא בטריפה נמי דלמא אח"כ נעשה טריפה ועוד קשה לי אהא דאמרי' התם כל שניטל מן החי וימות אין אמו טמאה לידה אי ס"ד הפי' כרש"י ותוס' וסיעתם דכל שהוא טריפה אין אמו טמאה לידה מאי ארי' כל שינטל מן החי הא בנברא כך איירי וכל שניטל פסול אין פסול בנברא כך להרמב"ם פ"ח משחיטה הל' כ"ד והורה בש"ע סי' נ' ס"ב וכה"ג הקשה פר"ח בי"ד סי' כ"ט סק"ה מהך דכמה חסרון בשדרה כדי שינטל מן החי וימות אלא דהתם לפע"ד לק"מ דלא נתכוון הרמב"ם לומר דחסר הוא שנברא כך דוקא אלא כל ענין וענין שאנו

דנין עליו אם נכנס כך לאותו הענין נקרא חסר ואם אחר שכבר נכנס לזה הענין ניטל ממנו נקרא ניטל וע"כ כשאנו באים לדון לענין טריפות אנו מניחי' כלל כל שנברא כך נקרא חסר והניטל אח"כ נקרא ניטל אמנם כשאנו דנים על עניני טומאת אהל המתחילי' אחר מיתה ע"כ כשנחסר רגע קודם מותו אע"ג דלענין טריפות הוא בסוג ניטל מ"מ לענין טומאה נקרא חסר שהרי מת כך בחסרון ההוא וע"כ בדקדוק גדול בא לשון המשנה כמה חסרון בשדרה לענין טומאה כדי שינטל מן החי לענין טריפות דשם בעי' ניטל דהרמב"ם מנה שדרה בסוג ניטל וכמ"ש שנתקשה גם בזה פר"ח והא"ש דכל שניטל ממנו ב' חולי' אחר שנברא הוה טריפה ולכשימות נקרא חסר וק"ל מ"מ הכא קשה טובא דקאמר כל שינטל מן החי אע"כ כרמב"ן ורשב"א דאפי' טריפה אמו טמאה לידה והך כל שינטל סימנא בעלמא יהיב כל שגופו אטום כל כך מתחילת בריאתו שאלו הי' נוטלי' כל כך מהחי הי' מת אין אמו טמאה לידה ולעולם שארי טריפיות לא ודאמרי' בש"ס טריפה חי' איכא בנייי' ר"ל מדמפרשי דברי בריתא דרבי דינטל מן החי וימות בארכובה ש"מ בעלמא טריפה אינה חי' זהו שיטת רשב"א ורמב"ן:

והנה מריש הוה קא קשי' לי גם על דבריהם דא"כ דפלוגתת ר' ינאי ור' זכאי לפרושי דברי רבי קאי שאמר כדי שינטל מן החי וימות במאי פליגי פשיטא דרבי ס"ל טריפה אינה חי' כמבואר בפא"ט נ"ז ע"ב דס"ל לרבי סי' לטריפה שלשים יום וי"ל ולחלק בין טריפות דבהמה דסי' שלשים יום משא"כ באדם דאפי' למאן דלית לי' אדם דאית לי' מזלא שאני מ"מ בטריפת הירך שאני דבהמה נשענת על יריכה טפי וכמ"ש רש"י ורשב"א ור"ן בחולין נ"ז ע"א בעוף וכ"ש באדם היושב על מטתו וכן צ"ל בדעת הרמב"ם דפסק עד טבורו כר' יוחנן אעפ"י שהוא פסק ניטל ירך וחלל שלו ניכר נבילה בהלכות שחיטה וברפ"ב דאבות הטומאה ועוד לא יהי' אלא טריפה הא ס"ל טריפה אינו חי אלא ע"כ באדם לא הוה נטילת הירך אפי' טריפה וראי' ברורה לדברי בספ"א מטומאת המת לא מנה ירך שניטל לטמא באהל אע"כ כנ"ל ואח"כ הא דאמר הש"ס דפליגי בטריפה חי' היינו בטריפות כי האי דירך ובאדם דוקא. אח"ז מצאתי בשאלתות פ' אמור כדברי ונהנתי ועמ"ש תוס' עירובין כ' ע"א ד"ה לאתויי' וכו' וא"ש שיטת רמב"ן ורשב"א לומר דטומאת לידה לא תלי' בטריפות מ"מ הכא שגידו נולד אטום ובודאי כך נוצר ואי ס"ד שאינו יכול לחיות ה"ל אינו ראוי לברי' נשמה ואין אמו טמאה לידה והוא תימה אם שתקו חכמי תלמוד מזה בשלמא לענין מילה יש לדחוק דפשיט להו שלא ימולנו עד שיתרפא ויהי' ככל אדם ובין כך ימות ולא הוצרכו להודיע זה אבל לענין טומאת לידה הי' לנו להודיענו חדוש זה אע"כ דליתא להאי כללא פשוטו וצריכי' אנו למודעא רבא

מה יאמר מר ידידי הגפר"מ בכל זה ישיבני דבר ולא חצי דבר כי לפע"ד אם יארע לי עוד כזה ויהי' ראוי למולו בזמנו אזי אצוה למולו אפי' בשבת אם לא יעמידני על הברור בזה מה שמועה שמע מרבו הגאון זצ"ל ה' ברב חסדיו יורנו מדרכיו ויחיינו ויקיימנו לתורתו ועבודתו כל הימים וכה יהי' גם משפט הנער היולד הכ"ד החותם באהבה רבה. פה ק"ק מ"ד יום ב' י"א למב"י תקס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

התינוק הלז הי' בריא אולם וביום מ"ט ללידתו הוא יום א' טו"ב למב"י בחצי היום פתע פתאום בא שברו כי נפל לחולי ר"ל ושכב כן עד חצות הלילה ליל ב' ח"י למב"י יום חמישים ללידתו שבק חיים לכל חי וצדק קבלת הגאון זצ"ל אמנם עדיין אני אומר הואיל וא"א להוסיף על הטריפות בשום אופן דאי הוה בדרא לי' סמא הוה חי' דהיינו אי הי' מזדרזי' לשמוע לקול הרופאי' לעשות לו קנה חלול של כסף כנ"ל כי החוש מעיד שהנקב שסמוך לכיס מסוכן כי לחלוחי' מי רגלים וחמיצוהם גורם בראנ"ד לביעים אלא שמיום שבא השמועה מצעהלים רפו ידי ולא זרזתי לאביו של הילד לעשות לו מאומה והי' בשב ואל תעשה ויהי' איך שיהי' איני יודע שום טעם למנוע מלהמולו אם אינה מוספת חולי וחולשה לקרב מיתתו ומכ"ש דאפשר שחי' יחי'.- השגני תשובת הרב וז"ל מה שהגיד המגיד בשמי הוא כזב ושקר ומעולם לא אמרתי דבר זה ובקשתי מכבוד רמעכ"ת נ"י שימחול לכתוב לאותו המגיד שימחוק דבר זה מספר זכרונות כי חלילה לתלות בוקי סריקי באילן הגדול מ"ו מהר"י זלה"ה ופן ישתו דורות אחרונים מים המרים ומרב טרדות אקצר דברי העומד על משמרתו הקטן דוד דייטש עכ"ל:

תשובה סה

שלום רב לתלמיד ותיק וצורב החריף חד חד נחית ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא הרבני המופלא חתנא דבי נשיאה כבוד מו"ה איצק נ"י פרענקל:

אם היות הזמן יקר מ"מ לרוב אהבה עזה אשיבך בקוצר אע"ג שדבריך אינם לדינא כ"א לפלפולא ולאסבורא דברי הרמב"ם פ"א מה' חמץ הלכה ז' שפסק אסור לאכול מגופו של חמץ כ"ש משום שנאמר לא יֵאכל והרבית להקשות ע"ז:

דא"כ שור הנסקל וערלה ושרצים מאי דריש בלא יֵאכל דידהו ועוד אי ס"ל לרמב"ם דילפותא דחֵלב לא הוה גילוי אכל התורה כולי' אם כן מנ"ל לרמב"ם בשארי איסורים דלית בהו כרת דחצי שיעור אסור. שוב הארכתי בדברי מכילתא וירושלמי דבעי למילף בחמץ דהזהיר על המאכיל כאוכל משרצים והקשית מה לשרצים שלא הי' להם שעת הכושר משא"כ חמץ כבש"ס חולין ק"כ ע"א והי' נ"ל לקושי' אחרונה לפמ"ש תוס' שם בחולין ק"כ דחלבו של שליל לא מקרי שעת הכושר משו' שלא הי' באותו ענין ונ"ל דזה

שייך בחלב דבהקרבה תלי רחמנא ושל בן ח' לא חזי להקרבה דהרי מהכא ילפי' מה חלב ושתי כליות מוציא מכלל שליל וכו' בחולין ע"ה ע"א נמצא לא הוה האי חלב באותו ענין משא"כ דם דלא תלי' בהקרבה כלל ומשו"ה חייב על דם הלב של שליל באמת ואפי"ה מותר דם שחיטה שלו וכל דמו כמו שפסק רמב"ם פ"ו ממאכלות אסורות נמצא הי' לו לדם שעת הכושר ולא שייך בזה לומר תי' תוס' וא"כ נילף שפיר חמץ מאכיל כאוכל מביניי' דשרצים ודם כביבמות פ' חרש ולפ"ז הא דאמרי' התם מה לשרצים שכן במשהו הו"מ למימר נמי מה לשרצים שכן לא הי' להן שעת הכושר משא"כ דם אלא דעדיפא מיני' קאמר דאפי' דם הלב דלא הי' לו שעת שהרי גם בשליל אסור אפי"ה לא אתי' מדם ובזה א"ש מה דקשה לר"ש דאית לי' כ"ש למלקות א"כ אין כאן פירכא מה לשרצים שכן במשהו וקרא דגבי דם ל"ל ומכ"ש לרש"י ורמב"ם דדם שבשלו ומלחו עובר עליו ליכא למימר מה לשרצים שכן אין היתר לאיסורו משא"כ דם וקשה קרא ל"ל והא"ש דלר"ש עכ"פ אצטריך לדם שחיטה שהי' לו שעת הכושר כשהי' שליל:

ולענין הך קושי' הנך לא יֵאכל דשור הנסקל ושרצים מה עביד לי' הרמב"ם נ"ל דודאי הנקודות לא מייתרי ועמ"ש פ"י ר"פ כל שעה אלא מדמשני קרא לא יֵאכל דקאי אהמאכל ולא אגברא האוכל מיני' ודריש הרמב"ם חצי שיעור שזה המאכל לא יתאכל אפי' ע"י כמה אנשים זה מעט וזה מעט ואמנם בשרצים דריש מיני' מכילתא לא יאכל שלא יתאכל על ידך לקטנים וכה"ג:

ונ"ל דברייתא דס"פ חרש דמייתי אזהרת גדולים על הקטנים מלא תאכלום לא תאכילום ולא מלא יאכל ס"ל דמלא יאכל לחוד הוה משמע טפי מיני' למדרש מיני' חצי שיעור אע"ג דבלאו ה"נ ידעי' איסור ח"ש כאשר יתבאר ה"א דתהוי שני כתובים לכן כתיב לא תאכלום להזהיר גדולים על הקטנים וממילא תו ליכא למדרש מידי מנקודו' דלא יֵאכל כיון דאין כאן שינוי לשון מאוכל למאכל דהרי האמת כן הוא שלא יתאכל ע"י לאחרים ולא מייתרי מידי וכן נמי גבי שור הנסקל כיון דעכ"פ עיקור קרא אתא לשחטו אחר שנגמר דינו א"כ שייך שפיר לא יֵאכל שלא יעשה המצאה להביאו לאכילה היינו שישחטנו אחר שכבר נגמר דינו לסקילה אבל בערלה שפיר קשה דאין נראה לומר כיון דילפי' כל התורה מבניי' דשרצים ודם וטומאה להזהיר על המאכיל כאוכל ממילא שייך שפיר לא יאכל ז"א דהא בכל התורה לא כתי' כן אלא ע"כ דהתורה לא רמזה בנקודות אלו אלא אמאי דכתי' בהדי' כגון בשרצי' דכתי' גבי לא תאכילום משא"כ בשארי איסורי' דלא אתי אלא מבניי' לא א"כ מ"ט שני קרא בלשני' גבי ערלה ונ"ל אה"נ אלא משום דערלה מחמץ וחלב לא אתי' לאסור ח"ש דמה להנך שכן בכרת וחמץ מחלב וערלה לא

אפי' שלא הי' להם שעת הכושר וחלב מערלה וחמץ נמי לא אתי' דמה להנך שכן בכרת והשתא דכתיב ג' קראי אתי' מיני' כל איסורי' שבתורה וא"ש:

ומאז אמרתי דדוקא חמץ צריך קראי דלא שייך חזי לאצטרופי בסוף יום אחרון של פסח וה"א אז יהי' מותר לאכול חצי שיעור קמ"ל דאפ"ה אסור. יום ב' פה ק"ק מ"ד ח"י למב"י תקס"ג לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סו

שוכ"ט לתלמידי הרבני החרוץ האברך כבוד מו"ה מאיר נ"י ישגה מאוד בראשית צמיחתו ירום ונשא וגבה מאוד באחריתו אמן:

ראיתי מה שהעלה במצודתו ע"מ שנתקשתי בלשון פסקי תוס' דתענית סי' ח' שכ' ת"ח דרכו להודות לחברו בין על האמת בין על השקר ורצה מעלת תלמידי נ"י לומר המכוון דאפי' בתלת מילי דרגילין לשנות מ"מ ת"ח לחברו מגלה כל לבו ואומר האמת כמ"ש תוס' בב"מ להדי' והיינו על האמת ועל השקר ר"ל מה שמשקרין לאחריני מ"מ לת"ח חברו מודה האמת אלו תוכן דבריו. ואם כי מצוה רבה עביד להתחכם בכוונתם שהי' קשה להולמו מ"מ לא נוח בהם וגם נפשו יודעת זאת ואמנם אחר שנתקשתי בזה זה ימים עלה ברעיוני לומר:

דבתענית ז' ע"א רבא רמי כתי' יערוף כמטר לקחי וכתיב תזל כטל אמרתי אם ת"ח הגון הוא כטל ואם לאו עורפיהו כמטר ופירש"י עורפיהו הרגהו ופירושו קשה להבין אבל נ"ל כך דהנה מצינו בב"מ שהי' אומר על טמא טהור ועל טהור טמא והי' מסביר פנים לתלמידיו כדאי' בעירובין ומפני כן לא קבעו הלכה כמותו מפני עוצם חריפתו לא עמדו תלמידיו על סוף דעתו וכן מצינו שיכולי' לטהר השרץ בב' טעמים. ואם התלמידי' שעומדים לפניו הגונים הם יכול להסביר להם פנים על כל מה שיאמרו וליכא למיחש לתקלה דאם יעמדו על ברור דעתו הרי יבררו האמת מתוך השקר ואם לא יעמדו על סוף דעתו לא יקבעו הלכה כמותו ובלא"ה כבר הזהרונו חז"ל בפ' י"נ שלא לקבוע הלכה ע"פ תלמוד אם לא אמר הרב הלכה למעשה משו' שלפעמי' מפני הפלפול והחדוד אמר דבר שאינו כהלכה אך כל זה בתלמידים הגונים דליכא למיחש לתקלה משא"כ בת"ח שאינו הגון צריך ליזהר בדבריו שלא יתלה בהם ויכשיל עצמו ורבים עי"ז קרוב למ"ש חכמינו ז"ל חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות וכו':

והנה מרע"ה המשיל בכאן למוד התורה ובשור צדק לעריפת המטר ולזילת הטל והוא לשתי בחינות אלו כי הטל לא מיעצר לעולם אלא לפעמים הוא לברכה ולפעמים איננו לברכה כמבואר שם תענית ג' ע"ב משא"כ הגשמים נעצרי' וה"נ לת"ח הגון יזל אמרו

לעולם כמו הטל ר"ל יסביר לו פנים על כל דבריו אלא לפעמים הוא לברכה ר"ל שהדבר אמת ומכוון להלכה ולפעמים איננו ככה מ"מ לא מיעצר מה שא"כ לתלמיד שאינו הגון אם יאמר כהלכה ייטיף מלתו אליו ואם לאו יעצרנו כמטר ותהי' כעריפת המטר ונ"ל דזה או קרוב לזה הי' כ' שם בתוס' ועל זה כ' פסקי תוס' ת"ח מודה לעולם לחברו אפי' על שקר ונפקא מיני' שאין לקבוע הלכה ע"י פלפול כזה וכש"ס דב"ב הנ"ל כנלע"ד יותר נכון מכל מה שתירצו לי כבר הרבה לומדים בזה ואסיים ואומר ברכת השנים. פה ק"ק מ"ד נגהי ליום ה' ו' תשרי תקס"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סז

גרסינן פ"ב דע"ז כ"ו ע"א תני ר' אבוהו קמי דר' יוחנן הגוים והרועי' בהמה דקה לא מעלי' ולא מורידין אבל המינים והמסורת והמומרים מורידין ולא מעלין א"ל אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות המומרים ואת אמרת מורידין סמי מכאן מומר והקשו תוס' דלמא ממונם מצילים וגופם מורידין כממון מסור סוף ב"ק ותי' דשאני הכא דכתיב נמי והשבותו לרבות אבדת גופו עכ"ל וס"ל להתוס' דמומרי' מעלי' נמי דבכלל והשבותו הוא מעלי' ועפ"ז כ' לעיל גבי רועי בהמה דקה דלא מעלי' משום שהוא דרבנן חמיר טפי ולפי דבריהם אלו המומר לתיאבון מחוייבים להחיותו ולתת לו צדקה נמי כאחד מישראל וצ"ל דאחים במצות קרינן בי' וה"ל בכלל וחי אחיך עמך וכן בדין דהא מהאי קרא נמי אסור להלותו ברבית:

ואמנם מדברי הרמב"ם נראה דס"ל לחלק בענין אחר דהא דמצווי' להחיותו כדכתיב והשבותו היינו באינו שגור ומתמיד על תאותו משא"כ ברועי בהמה דקה דרגיל ומושרש בחטא אע"ג דעושה לתיאבון ומשו"ה אין מורידין אותו לבור מ"מ אינו מעלהו וקיי"ל ברועי דרבנן ומכ"ש ברגיל בחטא דאוריי' ור' יוחנן דסמי מכאן מומר לאו משום דאני שונה לכל אבידת אחיך לרבות מומר דמשום הא אכתי הו"מ למימר ההוא באינו רגיל ואנן ברגיל בכך דאפי' מורידין דכיון דע"כ לא אתרבו בכלל והשבותו א"כ אפשר דאפי' מורידין אלא דלא הו"מ לשנויי' הכי משום דקתני רישא להדי' הרועי בהמה דמושרש בחטא לא מורידין משו"ה ע"כ סמי מכאן מומר דממ"נ אי מומר לתיאבון פ"א מחויי' להעלותו נמי דאני שונה וא"נ מושרש עכ"פ אין מורידין כדקתני רישא ואי בלהכעיס היינו מין משו"ה סמי מכאן מומר:

והיינו דכ' ספ"ד דרוצח כשכ' רועי בהמה דקה לא מעלי' דכתיב לא תעמוד על דם רעך ואין זה רעך כ' אח"כ בד"א ישראל בעל עבירה והעומד ברשע ושונה בו תמיד כגון רועי בהמה דקה שפקור בגזל והם הולכי' באולתן אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד

ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמן כגון אוכל נבילות לתיאבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו עכ"ל וע"ש בכ"מ ומ"מ צל"ע דלמה לי' לאתויי' מלכל אבידת אחיך תיפוק לי' דברייתא רועי בהמה דקה דמושרש בחטא לא מורידין ואיך תני בסיפא מומר מורידין ועכצ"ל דהומ"ל רישא מושרש בגזל דרבנן לא מורידין וסיפא במושרש באי' דאוריי' מורידין אם כן אכתי לא מקשה מידי דלאו לכל אבידת אחיך מרבה מומר שאינו מושרש שמעלהו והמושרש בדאוריי' מורידי' והמושרש בדרבנן לא מעלי' ולא מורידי' וי"ל וק"ל:

ודע דמלשון הרמב"ם הנ"ל משמע לי שאין הכונה שבפ"א נעשה מומר ובשני ושלשה פעמים נקרא מושרש בחטא דז"א אלא דלעולם לא נעשה מומר עד ב' וג' פעמים ועש"ך י"ד סי' ב' סק"כ ואפי' מעלין אותו ומושרש בחטא מלתא אחריתי היא דעיקור חיותו ומחיותו ממנו ואביק בי' טפי כי רועי דקה וכה"ג והיא הוא דלא מעלין ולפ"ז אפשר דמומר להכעיס דמורידי' נמי דוקא בשנים ושלשה פעמים ולא בפ"א ועש"ך י"ד סי' ב' סקי"ו והדבר צריך הכרע בלשון הרמב"ם:

ואך בס' יראים סי' מ"ז כ' ראמ דמומר לתיאבון בא' מהעבירות אין שום מצוה להחיותו דלא קרינן בי' אחיך במצות כלל ומייתי לי' ראי' מרועי בהמה דקה דלא מעלין וע"כ משום דלית בי' מ"ע של וחי אחיך והה"נ דאין מצוה לתת לו צדקה וכ' שם דאינו דומה להשבת אבדתו דמרבי' מלכל אבדת אחיך דהתם צריכי' להחזיר לו את שלו אבל לא לתת לו ולהחיותו משלנו ולפ"ז צריכי' לומר דאין מורידין בידים משום דה"ל בכלל שלו ולא מעלין דה"ל כאלו נותני' לו משלנו ולא ס"ל שום חלוק בין רועי' לשארי עבירות לתיאבון לא כהתוס' ולא כהרמב"ם אלא כולם לא מעלי' ולא מורידין חוץ מלהכעיס שמורידין אלא שצל"ע א"כ כשאמר אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות המומר לישני כק' תוס' ממונו פלט משום יכין וצדיק ילבש משא"כ גופו מורידי' ואין לומר דס"ל ריבוי דלכל אבידת קאי נמי אהשבותו לו כתי' תוס' דז"א א"כ מרבי' נמי להעלותו כדכתי' והשבותו ואיהו הא ס"ל לא מעלין וע"כ ס"ל דריבוי לא קאי אלא אאבידת ממונו דרישא דהוה שלו ולא אוהשבותו דסיפא דהוה שלנו להעלותו כנ"ל וא"כ כיון דהשבת גוף לא רמיז כלל בקרא א"כ מנ"ל דלא מורידי' וכק' תוס' וצ"ל דס"ל בישוב ק' תוס' דנהי דמצינו כן במסור מ"מ קרא דכל לא מיירי בהכי אלא אפי' בגר שהוא סריס דלית לי' שום יורש דנימא עליו יכין וצדיק ילבש ואפ"ה הזהירה תורה על אבדתו דאלת"ה למה לי קרא סברא הוא יכין וצדיק ילבש אלא ע"כ מגז"ה מחייבי' להשיב ממונו שלו ומכ"ש שלא להוריד גופו אבל לא להעלותו:

הארכתי בזה מפני שלפע"ד לא נחתו האחרונים לכל מ"ש וגם נ"ל טוש"ע סותרים זא"ז במ"ש בי"ד סי' קנ"ח שפסק כרמב"ם עם מ"ש רס"י רנ"א שפסק כהרא"מ וצריך עיון בכל הנ"ל. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סח

שלום להנהי תרי צנתרות המריקים מעליהם זהב. בסופה את והב, ה"ה צמידים אהו' ידידים הרב המופלא החרוץ כבוד מוהר"ר ישראל נ"י והשני תלמידי הותיק חדת מלא עתיק הרבני המופלא מו"ה וואלף נ"י:

הגיעני נועם מכתבכם מיום ז' טבת העבור ביום ט"ז טבת ותמהתי על האיחור כתב זה על הדרך כ"כ ובעיקור דהא מילתא תמהתי עליכם דהנה דעת מהר"מ מר"ב דרב דוקא יתפור קאמר אבל דבק אפי' בתוך ג' לא יתפור והרא"ש ס"ל דדבק עדיף טפי מתפירה ורב דוקא תפירה קאמר למעלה מג' אסור אבל דבק אפי' למעלה מג' מותר וזה מבואר מאוד אלא שהש"ך סי' ר"פ ס"ק ו' כ' עפ"י המנהג להכריע דבתוך ג' מותר לדבק כהרא"ש וביתר מג' אסור לדבק כמהר"מ מר"ב ולא הבנתי כל האריכו' שלמעלתו בזה ומה הי' לו לבדות סברות מלבנו להכריע הלכה כהרא"ש נגד מהר"ם מר"ב בלי שום ראי' מגמרא ומפוסקים רק מסברות בעלמא וכי מהר"ם לא הי' עינו ולבו שם אדרבא אין הלכה כתלמיד במקום הרב היכא ששמע הרב דברי התלמיד ולא נתקבלו דבריו עיי' ט"ז ח"מ סי' קע"ו ס"ח ד"ה הראשון חייב וכו':

ועוד נ"ל דהרא"ש אזיל בזה לטעמי' שכ' בתשובה שהביא הרב ב"י סי' ר"פ הקרע יכול לתפרו שלא בגידין שהוא תיקון הקלף ולא הוזכרו גידין אלא בחיבר היריעות עכ"ל נראה שדעתו שמעיקר הדין כשר הס"ת בלא תיקן כלל אלא מדרבנן משום זה אלי ואנוהו ולא דמי ליריעות דמן התורה צריך לחברם דתורה חתומה ניתנה אפי' למ"ד מגילה מגילה ניתנה הא מ"מ כיון דאידבק אידבק כמבואר בגיטין ס' ע"א דמכיון שמעיקר הדין צריך לחברם ע"כ בעי גידין בהלכה למשה מסיני משא"כ קרע קטן שבתוך עמוד ס"ל להרא"ש דמעיקר הדין כשר לגמרי אפי' בלא חיבור סגי בחיבור כ"ש אפי' במשי וכן נראה קצת מגמ' דאמר ל"ש אלא בגידין אבל בגרדין לא וק' חדא פשיטא מהיכי תיתי לתופרו שלא בגידין ותו מאי אלא בגרדין דנקט לא הל"ל אלא לא אמרין אלא בגידין ותו לא וא"ת אורחא דמילתא דנקט ה"ל למנקט אבל פשתן לא כדאיתא במגילה י"ט ע"א דאמר רב מגילה נקראת ספר שאם תופרו בחוטי פשתן פסולה אע"כ דיריעה שנקרע כשר לתפור בכל מילי חוץ מגידי' וגרדין גרדין כלל לא דמגני' טפי וגידיו אית בי' פלוגת' בין ב' וג' זה נ"ל לדעת הרא"ש שהיתיר' לתפור במשי זהו הטעמא בעצמו שהיתר' לדבוק בדבק

דאע"ג דבעלמא אין הדבק מחברת האוהל להיות א' כגון בחיבר היריעות זו לזו דבעינן דוקא תפירה ולא דבק ובזה גם הרא"ש מודה מ"מ הכא ס"ל לרא"ש להקל מטעם הנ"ל:

והנה לפ"ז למאי דקיי"ל לרוב וכל הפוסקי' דגם בתפירת הקרע בעינן דוקא גידין א"כ ס"ל להלכה דקרע שלא נתפר פסול מעיקר הדין ומן התורה בעי תיקן ומש"ה בעי גידין א"כ ה"ה דפסול נמי בדבק גם הרא"ש הי' מודה בזה אי הוי ס"ל דמן התורה בעי תיקון והנה בתפילין בעי' מן התורה ד' בתים מעור א' ומ"מ אם עשאם מד' עורות ותפרם יחד נחשב כעור א' כמ"ש הרב ב"י בא"ח סי' ל"ב בשם בעה"ת ומ"ק שם ס"ק נ"ב בשם תוס' מנחות ל"ב ע"א ד"ה דלמא להשלים וכן הביאו ראי' ממס' כלים פי"ח משנה ח' עיי' פ' י"א דנגעים משנה ח' הביאו מג"א רס"י ט"ו מכל הלין מבואר דקשירה ותפירה מחברם הנפרדי' להיותם א' ואילו לדבקם בדבק ידוע הוא מחלוקת שנפלו בין גאוני זמנינו אי להכשיר התפילין שאינם עשוי' מעור א' אע"פ שדבקם בדבק:

וכבר אמרתי מאז לפי מה שנוהגי' סופרי זמנינו כולם בתיקון עשית הבתים לשום דבק בין בית לבית ולדבק ד' בתים יחד וממש אי אפשר להם זולת זה משום דא"א להם לתקן הריבוי אם לא ידבקם בדבק והשתא אי ס"ד דקיי"ל דהדבק עושה אותם להיות אחד א"כ ה"ל כד' בתים של ראש שכשטולה עליהם עור א' נעשה תפילין של יד ולא יצא ידי חובות ד' בתים אע"כ קיי"ל דדבק אינו עושה אותה א' ומתוך הדברי' אנו למדי' שהמניחי' תפילין שאינם עשוי' מעור א' ומדובקים בדבק וגם הבתים מחוברי' זה לזה בדבק סתרי אהדדי ואפשר שהקדמוני' שהנהיגו כן היו יודעי' לחבר העורות ע"י תפירה וא"נ שמא דהוי ס"ל דהדבק מחבר להיות ע"א אולי היו יודעי' לתקן הריבוע בלא דבק שבין בית לבית אבל תרוויי' במקום א' א"א:

ומ"ש מעלתו דבמידי דרבנן קיי"ל דדבק עושה אותה א' ומייתי ראי' מתפילין של יד דמדרבנן צריכי' להיות א' וסגי בדבק ה"ה קרע בתוך ג' דמדרבנן בעלמא הוא שותא דמעלתו לא ידענא חדא דמ"ש מתפילין של יד הכא אי' במנחות ל"ד ע"ב פלוגתא דר"י ור' יוסי דר"י הוי ס"ל דד' בתים של יד צריך לדבקם בדבק דכשם שאות א' מבחוץ כך אות א' מבפנים ור' יוסי ס"ל דאינו צריך לעושה אותה א' מבפנים ושל ב' חזר בה ר"י לגבי ר' יוסי וס"ל להתיר אפי' ד' פרשיות דד' בתי' בטולה עליהם עור א' ועושה אותן של יד והכי קיימ"ל בלי שום חולק אלא שהרמ"א בסי' ל"ב סמ"ז כ' שהמנהג לדבקם:

והשתא ניחזי אנן אהי קאי מעלתו אי למסקנא אפי' מצוה דרבנן ליכא בד' פרשיות של יד ואי לר"י קודם שחזר בו א"כ משמע אפי' מן התורה סגי בדבק דהא ר"י מה"ת הוי בעי אות א' מבפנים א"כ דברי מעלתו אין להם שחר אבל האמת יורה דרכו כמ"ש הרא"ש

בהלכות קטנות בשם רבו מהר"ם מר"ב דשאני ד' בתים של יד הואיל והם טמונים בתוך הבית בכל דהו סגי לעשותו א' הואיל ואין יד הכל ממשמשי' בו והא דאמר ר"י כשם אות א' מבחוץ כך אות א' מבפנים לא שיהי' שווי' לגמרי בענין תיקונים אלא בזה הם שווים החוץ והפנים דבין הכא ובין הכא אות א' בעינן ומיהו הא כדאי' והא כדאי' בחוץ דיד הכל ממשמשי' בו אינו נעשה אות א' אלא או שיהי' מעור א' או שיהי' העורות מחוברי' ע"י התפירה אבל בפני' שאין יד כל א' ממשמשי' בו גם ע"י דבק נעשה אות א' זה ברור לפענ"ד:

וזאת שנית יש לתמוה על מ"ש מעלתו דתפר הקרע הוא דרבנן לא ידעתי אנה מצא זה ניהו דהחילוק בין ב' לג' הוא משום הידור מצוה בעלמא אבל להניחו קרוע בלי תפירה כלל משמע מפוסקים דהוא פסול דאוריית' א"כ אם ידבקם בדבק שאינו חיבור מה"ת ה"ל מה"ת כאלו הם נפרדי' עדיין ופסולה מן התורה:

אבל גם בזה האמת מ"ש למעלה דבזה פליגי מהר"ם מר"ב והרא"ש דהרא"ש ס"ל דתפירת הקרועי' מדרבנן הוא ומש"ה התיר לתפרם במשי וגם לדבקם בדבק ומהר"ם מר"ב ס"ל שהוא דאורייי' לפיכך פוסל בשניהם וכן הלכה אלא שהש"ך סי' ר"פ סק"ו עשה פשר עפ"י המנהג לחלק בין תוך ג' ליותר מג' והמנהג עוקר הלכה אבל לא ידעתי בזה שורש:

גם מ"ש מעלתו בענין היריעה שנקרע בין דף לדף שאם יש בה כדי לחלק לעשות ממנה שתי יריעות יתפרנה כמו יריעה חדשה מלבד שיתן הדבק למעלה ולמטה כמו ביריעה חדשה דדי לבא מן הדין להיות כנדון אלו דבריו ודבריו תמוהי' כי מאין הוציא שתהי' יריעה חדשה צריכה דבק למעלה ולמטה ולא נמצא בשום פוסק כזה אלא מנהג סופרי' בעלמא אבל ההיפוך נמצא שאם לא נתפר היריעות בגידין אלא נדבק בדבק פסולה עיי' ש"ך סי' רע"ח סעי"ק ב':

ומ"ש מעלתו והקשה אי ס"ד שהקלפי' שלנו מועיל כמו אפיצן הא דלא מתירין אלא בשני שיטין מאי ניהו ועל זה הרבה דברים וגם תלמידי הרבני מו"ה וואלף נ"י האריך ליישב זאת הקושי' ותמהתי הני זוגא מרבנן ליטעו בפשיטות וארכבי' אתרי רכשי דהרי ר"ת בעל שיטה זו דעיבוד שלנו מועיל כמו איפוץ איהו מפרש כמו שפירש"י דהא דאפיצין פסול ודלא אפיצין כשר כמבואר במרדכי בהלכות קטנות פ"ד ע"א ד"ה הג"ה מסיק ועי"ש פ"ג ע"ב בגליון המרדכי אות ב' וצריך אני להעתיק לו דברי הב"ח בזה וז"ל ולענין הלכה נראה דס"ת דידן אפי' בג' יתפור דלפירש"י והתופסי' שיטתו דבלא אפיצי' יתפור הני דידן לאו אפיצין נינהו וכ"כ בתשו' השר משנ"ץ אבל בלא אפיצין

כהני ס"ת דידן אפי' בג' יתפור ולהרמב"ם והתופסי' שיטתו דאפי' היכי דאפיצין אלא שאין אפיצי' ניכר לא יתפור ואם אינם אפיצי' כלל פסול לגמרי הלא כ' ר"ת דתיקון שלנו חשוב כאפיצי' דתיקון טוב הוא אם כן שרי לתפור אפי' בג' ולא מבעי' לפי' הנ"י דהטעם באפיצי' יתפור לפי שהוא חזק א"כ דידן כיון שתיקון טוב הוא ומתוקן כראוי חזק הוא אלא אף לפי' רבינו טור דהטעם דבאפיצי' יתפור לפי שאין התפירות ניכרות דהשתא ודאי אף למ"ש ר"ת דעיבוד שלנו חשוב כעיבוד אפיצי' מ"מ אף בשלנו בדלא אפיצי' לא יתפור כיון שהתפירו' ניכרות מגני' ומש"ה באמת כ' רבינו טור כאן בס"ת דבלא אפיצי' לא יתפור ולא חילק בין שלנו ושלהם אפ"ה נראה דלא אמר רבינו אלא לפי זמנו שהיו התפירות שחורות אבל לזמנינו הוי אפכא דהתפירות לבנות והקלפות לבנות וכו' כל אלה דברי הב"ח ובזה יסתלקו כל דבריכם בענין זה איברא מ"ש מו"ה וואלף נ"י לאסור בעתיקתא לעולם זהו אמת נכון וברור:

ומה שהקשה עוד קרע הבא בין שיטה לשיטה מאי קמבעי' לי' להש"ס מהיכי תיתי דלא יתפור ומ"ש מגרגרת שנסדקה ולא נשאר כי אם משהו למעלה ומשהו למטה דכשר דהדר חלים הנה יש גורסין בגמ' בין תיבה לתיבה והיא גירסת הרמב"ם ולגירסה זו לק"מ קושיתו ויש גורסין בין שיטה לשיטה ומפרשי' שנקרע בין דף לדף ונמשך מעוקם בין השיטות גם בזה ל"ק קושייתו אלא שמדברי הרב ב"י משמע שהפשוט לא כן הוא ולא מצאתי בזה פי' מספיק והייתי רוצה לפרש דבין שיטה לשיטה ר"ל אם א' מג' שיטות פנוי בלא כתב כמו פתוחה או סתומה או כגון ד' שיטות שבין ספר לספר ולעולם מיירי שנקרע לארכו וגם בזה לק"מ קושייתו אלא שמעלתו הי' פשוט לו לפרש בין שיטה לשיטה דהסדק הוא ברוחב ועל זה הביא ראי' שפיר מגרגרת מ"מ נראה לי לתרץ דלק"מ לא מבעי' להר"ן דפרק לולב הגזול דס"ל אתרוג שנסדק בעינן שיור רובו ולא סגי משהו למעלה ומשהו למטה ועיי' מה שהקשה הט"ז סי' תרמ"ח סק"ט דמ"ש מגרגרת ע"ש ע"כ צריכי' אנו לומר דלא דמי לגרגרת דאית בי' חיותא והדר חלים ומתחבר והדר נעשה ברי מה שא"כ באתרוג שאין בו חיותא ניהו דאין הקרע מוסיף מ"מ חלומא נמי לא חלים אלא אפי' לפי מאי דקיי"ל דלא כהר"ן דבאתרוג נמי סגי בשיעור משהו למעלה ומשהו למטה מ"מ הא בשופר יש אומרי' דאפי' נסדק במעוטו פסול שמחמת חוזק התקיעה הסדק נתרחב והולך עיין ט"ז סתקפ"ו סקי"א וא"כ ה"ה הכא וניהו דהקוראי' דהמושכי' אילך ואילך אינו מוסיפי' בקרע מ"מ הגוללי' שרגילי' למשוך הדפים לישרם למעלה ולמטה ע"י זה הסדק מתחבר והולך וגרע משופר לפענ"ד:

כל זה כתבתי לפי דעתו ופירושו בבין שיטה לשיטה אבל לא נראה לי כלל דהא אפי' בקרע הבא בין ב' וג' שיטין שהוא חמור טובא קיי"ל דאם אין הגליון נקרע לי' לן בה כמו שכ' הב"ח והביאו הש"ך סי' ר"פ סק"א א"כ כ"ש בין שיטה לשיטה שיהי' כשר שהרי הקרע סתום מכל צדדיו ואינינו נחשב אלא כנקב בעלמא אע"כ פי' אינו מחוור:

ומ"ש עוד ורצה להוכיח דבין דף לדף נמי שייך לומר דהתפירה מגני אפי' אין שם כתב ורצה להוכיח זה מדברי הב"ח הנ"ל דלא מפסל אלא בנקרע גם הגליון ש"מ דגם בגליון שאין שם כתב נמי שייך גנאי בתפירה אין הנדון דומה לראי' דהתם בגליון שלמעלה ושלמטה ולאו משום גנאי דגליון אלא משום גנאי דכתב ומיהו כל שאין הקרע מפולש והוא סתום ע"י גליון מציל על הכתב שלא יתגנה מה שא"כ בשהקרע מפולש אז התפירה מגנה את הכתב ולעולם הכל משו' הכתב ולא משום גליון כלל מה שא"כ בין דף לדף שאין שם כתב כלל אפשר שאין שייך גנאי כלל כמ"ש בתשובה הראשונה:

היוצא מדברינו אלה משני התשובות הללו שכתבנו דקרע הבאי' בקלפי' שלנו בתוך ג' יתפור בגידי' והוא מצוה מן המובחר והסופרים שנהגו לדבקם בדבק אין למחות בידם מפני המנהג ולא מן הדין וקרע הבא ביותר מג' אין לו תקנה כלל וצריך גניזה אותה היריעה והנראה לפע"ד כתבתי וחתמתי שמי פה ק"ק מ"ד יום ה' ח"י טבת תקס"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה סט

הני תרי עובדא נשלחו קדמנא וכפי הנראה הכל ענין א' אלא דלא סיימוה קמי האי בי דינא מאי דסיימוה קמי אידך ע"כ אעתיק פה ב' הלשונות הראשון נשלח מק"ק טארניפאל והשני מק"ק בראד וז"ל. השאלה מטארניפאל הנה עובדא בא וכו' וזה תורף הענין אשה א' אומרת שנתגרשה זה כארבעה שנים ולא לקחה אז כתב התרה מהב"ד ועתה באה האשה לפני הב"ד ואמרה להם סימנים שנתגרשה לפניהם מבעלה ולפי הסימנים שאומרת זוכרי' קצת שהאמת אתה אך להעיד בבירור א"א וכמה אנשים זוכרי' שהלכה עם בעלה להב"ד להתגרש ואיזה אנשים אומרים ששמעו אז מבעלה בעת שבא בחזרה לביהו מהב"ד שאמר שגירשה ועתה בעלה הוא במדינת איטלי' שנשלח לחיל הקיר"ה והאשה צועקת בקול מר ובוכה ע"כ לשון השאלה מטארניפאל:

וז"ל השאלה מק"ק בראד מעשה באחד שנלקח לבעל מלחמה וגירש את אשתו בק"ק זאלטשוב זה ד' שנים וכעת באה אשתו להנשא ולא הניחוה כי אין לה עדים שנתגרשה בפניהם אך יש כמה אנשים שאומרים ששמעו שנתגרשה אבל לא ראו הגירושים ועוד יש ע"א שראה אגרת מן הבעל שכ' לאמו שמבקש מאשתו שאף שגרשה והתנה עמה

אח"כ להמתין לו ב' שנים וכבר עברו מבקש ממנה להמתין לו עוד חצי שנה וא"כ יש ע"א שראה מכתב מן הבעל בעצמו שגרשה והנה הבעל כעת הלך למרחקי' וא"א להשיג ממנו גט שני ויש בזה עיגון גדול וגם יש כמה אנשים ששמעו ממנה בעת שבאה מק"ק זאלטשוב ואמרה לפניהם שנתגרשה ואמרו לה מז"ט וזה מעידין כמה שכנים שלה שזוכרין זה ע"כ השאלה:

הנה לכאורה אשה זו הוחזקה גרושה בעירה זה ד' שנים והרי היא בחזקתה ותנשא אפי' לכתחלה כמ"ש רדב"ז ח"א סי' רמ"ה רמז עליו בכה"ג סי' קנ"ב אבל המעיין בפנים יראה דליתא דהתם עובדא הוה אשה עשירה יצאה משאלוניק עם כמה אלפים פרחי' ועמה חבורת אנשים באו לרודיס והחזיקוה בגרושה כי הי' האנשים אצל הגירשי' ואע"פ שלא נתקבלו העדים בב"ד מ"מ ע"י הוחזקה ברודיס בגרושה והשתדלו כמה אנשים להמציא לה שידוך במשך ששה שנים זא"ז גם בעלה בשאלוניק הסמוך לרודיס לא רדף אחר אשתו שיצאה ממנו עם כמה אלפים פרחים זה מחזיק הדבר שנתגרשה ממנו ע"כ לסוף שש שנים כשנישאי' אע"פ שלא נמצא בידה גיטה וגם הראשונים אין נשאר מהם אלא ע"א ושארי אנשים כולם עדים מפי עדים הראשונים על זה כ' רדב"ז ולהוכיח במישור דזה הוה הוחזקה גרושה בינינו ולא רק קול בעלמא כיון שהוחזקה ע"י אנשים שהיה עדים גמורים נהי שלא נתקבלו בב"ד מ"מ גדולה חזקה זו ומעמידי' דעתינו על יום ביאת האשה לגבולנו ועדים עמה ואלו היינו מקבלים עדים הללו היינו מתירי' אותה ה"ה החזקה שעפ"י אותו עדים נמי מהני וע"ש עוד סניפי':

משא"כ בנידון שלפנינו שמעולם לא היה בכאן ב' עדים שראו הגירושי' רק תחילת החזקה הי' עפ"י האיש שאמר גרשתי את אשתי ועפ"י האשה שאמרה לשכנותי' גרשני בעלי והשכנים אמרה לה מז"ט ואם אנו מעמידים דעתינו על זמן ההוא לא היינו מתירים ואיך נתיר ע"י החזקה שהוחזקה עי"ז מנשים ועמי הארץ ע"כ אין כאן חזקה של כלום אלא צריכים אנו לחפש היתר מטעם אמירת האיש ואשתו הנ"ל:

והנה זה בנוי על יסודו' שתים שהן ארבעה א' בעל שאמר גרשתי את אשתי וזה הוא על ב' אופנים. א' ע"א ראה במכתבו של בעל ביד אמו שתבקש מגרושתו שתמתין עליו עוד חצי שנה אולי יחזור מצבא המלחמה ויחזור גרושתו. ב' שיש כמה עדים ששמעו ממנו בחזירתו מזאלטשוב שגירש שם אשתו. ב' הוא יסוד שאמרה גרשני בעלי והוא ג"כ בנוי על ב' יסודות. א' ששמעו ממנו שנתגרשה וא"ל מז"ט. ב' שעכשיו היא עצמה נסעה לזאלטשוב להזכיר הב"ד איך נתגרשה לפניהם ועלו זכרונה לפניהם לטובה במקצת אבל

לא בעדות גמורה להתיר א"א לעלמא ונוסף לכל זה יש ע"א ממש שהיה אצל הגירושי'. ומעתה יעברו לפנינו כבני מרון א' לא' וה' עמנו:

א' ע"א שראה מכתב אגרת ביד אמו שכ' שגרשה הרי"ף שלהי יבמות מייתי פלוגתת ירושלמי מצא כ' בשטר מת פלוני אי הוה מפי כתבם ולא הכריע שם אך כ' נימוקי' וכן כ' הר"ן פ' מי שאחזו דשם פ' מי שאחזו הכריע הרי"ף להקל להתיר עפ"י כתבם כיון דהקילו להאמין עד מפי עד ה"ה מפי כתבם והרמב"ן הקיל אפי' קיום אינו צריך דהשתא מפי כתבם דפסול דאורי' הקילו בעיגון מכ"ש קיום דמן התורה לא חציף לזיופא מכ"ש להקל ואע"ג בגט בעי' קיום או בפ"נ ובפ"נ מ"מ עדי מיתה קיל טפי דדיקא טפי ומינסבא ע"ש ובנידון שלפנינו אע"ג דלא מהני עד מפי עד לא היה לנו להתיר מפי כתבם מ"מ י"ל מפי כתבם לא פסלה תורה אלא בעדים אבל כתב יד הבע"ד מהני כמו אמירת פיו אך כל זה אי הי' מקוים הרי קמן דרמב"ן כ' דבגט בעי' קיום ולא הקיל אלא בעד מיתה ולפע"ד בנידון שלפנינו אפי' בעד מיתה אין להקל דהא דלא חציף איניש לזיופא היינו איניש דעלמא אבל ה' נשים דפסולו' להעיד על מיתת הבעל דירדו חכמים לסוף שנאתם דחשיד' לקלקלה אפי' אי מקלקלת עצמה מ"מ אמרה תמות נפשה עם פלשתים מכ"ש שחשודות לזיופא אלא במצא שטר שכ' פלוני מת לא ניחוש שמא א' מה' נשים זייפה ובזה י"ל המשך תוס' דיבמו' דמייתי בית שמואל סי' י"ז סקכ"ט אבל הכא שנמצא האגרת בידי אמו שהיא חמותה פשיטא דבעי קיום מה"ת והשתא נראה אפי' אם אותו שקרא המכתב הוא בעצמו הכיר שהוא ח"י הבעל מ"מ לא הוה אלא קיום בע"א דהוה כעד מפי עד דלא מהני אלא בעד מיתה ולא בגירשי' ועיי' היטב בית שמואל סי' י"ז סקכ"ו הנ"ל. ונ"ל דאם נמצא היתר מטעם גרשתני וחזקה אין אשה מעיזה פני' לא יפסיד לנו ע"א הלז אע"ג דבעלמא קיי"ל היכי דאיכא ע"א מסייעי' מעיזה ומעיזה ועי' סי' י"ז וב"ש סק"ו פקפק על זה ממ"ש הרא"ש גטין ס"ד דגם בע"א אמרי' אינה מעיזה אבל מה אעשה ולא ראה תשובה מיוחסת סי' ק"מ שכ' להדי' מההוא דפ' התקבל דע"י ע"א מעיזה ונ"ל דהרא"ש שם לא כ"כ אלא לרב הונא דמיירי התם ורב הונא אלים לי' חזקה אין מעיזה דס"ל בגטין פ"ט אפי' שלא בפניו אין מעיזה וחוששים לה עכ"פ א"כ לדידי' י"ל אפי' ע"י סיועת ע"א אין מעיזה אבל למאי דקיל לן הך חזקה ודוקא בפניו אין מעיזה אבל שלא בפניו אין חוששי' א"כ י"ל מודה הרא"ש להרמב"ן הנ"ל דע"י ע"א מעיזה ומעיזה מ"מ ע"א הלז ע"י הכתב הנ"ל גרע טפי ולא העיז לומר גרשתני מפני סיועת העד הלז אשר הוא כחירגא דיומא דלא שמי':

ב' ונבוא אל השני' בעזה"י איכא אינשי טובא ששמעו ביום המעשה מהבעל בחזירתו מזאלטשוב שעשה אשר זמם וביצע אמרתו וגירש שם אשתו הנה פ' י"נ קל"ה ע"א גבי חזי' לכהנא רבה מסקי' חוש לה והנה פי' רבינו חננאל וביאר דבריו מהריא"ן מיגאש דכהנא רבה ממש קאמר שאמר בשעת מיתה שנתקדשה על תנאי ולא נתקיים ולא בעלה מעולם דא"כ לא חזי' תו לכה"ג דבעולה לכה"ג אסורה אלא לא בעלה מעולם ולא מהימן אע"ג דמהימן יש לי בנים משום דהתם לא מרעא חזקת א"א ע"כ אלים מגוי הואיל ובידו לגרשה להאמינו שיש לו בנים אבל הכא אשה היושבת מעולם תחת בעלה ובא לעקור החזקה שלא נתקיים תנאי הקידושי' או שגירשה לא אלים מגו לאורעי חזקה לגמרי. זהו דעת ר"ח והריאן מיגאש אך הרשב"ם ותוס' ס"ל דאלים מגו לאורועי חזקה לגמרי ע"כ פי' חוש לה מטעם אם איתא דגרשה קלא ה"ל למילתא וה"ל מגו גרועה ולפ"ז בין יש לו בנים ובין לא נתקיים התנאי נאמן במגו וא"כ האי חזי' לכהנא רבה הוא לאו דוקא:

נמצא לא מיבעי' לרשב"ם ותוס' ורוב המפרשי' דס"ל דמגו מעלי' הוא לבטל החזקה לולי דאם איתי' דגירשה קלא ה"ל למילתא דאע"ג דאיכא דמגרשא בצינעא מ"מ מגרעא כח המגו דלא אלימא תו לבטל החזקה וממילא אי באמת איכא קלא אלימא מגו לבטל החזקה ולא צריך קלא דגירש דהך קלא דשלהי גטין אלא קלא בעלמא שנתפייסו לגירושי' והלכו לב"ד להתגרש כמו בנידון שלפנינו שידוע שהלכו הזוג לזאלטשוב לגירושי' ובחזירתו אמו בצע אמרתו א"כ אין כאן ריעותא כלל ומהימן בלי ספק:

אלא אפי' לר"ח והריאן מיגאש דאפי' איכא קלא מ"מ כיון דבקלא לא סגי להתירא רק במגו ולא אלימא מגו לבטל חזקה לגמרי מ"מ תינח לומר שלא היתה אשתו מעולם שהיה קידושי' על תנאי ולא בעלה מעולם והרי אנן מוחזקים בהם שדרו זע"ז כאיש ואשתו בכי האי גוני לא אלים מגו לבטל חזקה כ"א לומר יש לי בנים וחזקת אישות קיימות אך לומר גרשתי את אשתי הלא אינו מבטל חזקת אישות שהיה עד עתה רק שאומר כמעט רגע אירע דבר וגרשה ואמאי החליטו הראשונים הנ"ל דהוה מגרע החזקה וצ"ל היינו נמי מפני שלא הרגשנו עד עתה שום ענין פרישות וגירושי' והיינו מוחזקי' שהם אדוקי' זה בזה ולזה אזי ידענו שהלכו לב"ד להגרש ושבו ואמר גרשתי ובידו לגרשה גם עתה הרי אינו מגרע החזקה שהיינו מוחזקי' שהיא אשתו עד עכשיו ושהוא רוצה לגרשה ומהימן במגו שגרשה וא"כ צ"ל הא דלא אמר בש"ס דלא פליגי לישנא אליבא דר' יוחנן אלא הא דאיכא קלא מהימן הא דליכא קלא לא מהימן וי"ל דבאיכא קלא פשיטא אפי' בלא טעמא דמגו מהימן ולא מטעם עד דנימא אין דבר שבערוה פחות משנים אלא מטעם בע"ד דלעולם בע"ד נאמן כמו בש"ע י"ד סי' קכ"ז באומר נתנסך יינך להפוסקים דמהימן

אפי' אינו עתה בידו לנסכו אלא שהי' פ"א בידו אע"ג עכשיו א"א לנסכו מ"מ נאמן לא מטעם מגו דיכול לנסכו אלא מטעם בע"ד כיון שהוא שליט עליו ה"ל בע"ד ולעולם בע"ד נאמן וג"כ הבעל הי' ראוי להאמינו לולי ריעותא דליכא קלא לכן בעי' מגו ולחד לישנא אפי' מגו לא מהני וקיי"ל חוש לה אבל אי הי' קלא פשיטא ופשיטא ומאי קמ"ל ר' יוחנן משו"ה נדחק להס"ד כאן להבא כאן למפרע ולמסקנא חוש לה אבל היכי דאיכא קלא כגון בנדון שלפנינו לכאורה שריא בלי ספק:

אך לא מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה לסמוך על זה לחוד ועוד לבי נוקפי בזה"ז דאיכא חרם דר"ג שלא לגרש בע"כ א"כ לא הוה בידו אפי' היכי דהגירשי' לטובתה שלא תתעגן ועיי' ב"ק ק"י ע"ב ובתו' ד"ה דאדעתא וכו' וק"ל:

ונבוא אל השלישית שבבואה מזאלטשוב אמרה לפני כמה שכנים שנתגרשה וא"ל מז"ט וכפי הנראה אותו ע"א שהוא מעיד עמה בב"ד שהיה אצל הגירשי' לא העיד אז ולא רמי' עליו אז לומר דבר באופן שלא נאמר כיון דע"א המסייע מעיזה כי אז לא הי' מסייע' וגם הבעל שאומר אז לשואליו שבצע אמרתו וגרש לא הי' באותו מעמד עם האשה שלא הי' בעלה מסייע לה ועכ"פ אמרה בפרהסיא שלא בפני בעלה נתגרשתי בפומבי באופן שבודאי יגיעו הדברי' לאזניו:

טרם כל יעיי' בלשון הרמב"ם פי"ב מגירשי' והוא לשון הטור רס"י קנ"ב ע"ש וכ' הב"ח דאתי לאשמועי' דאע"ג דגם האשה אינה מכחישתו מ"מ לא מהימן גרשתי אשתי משום דהיכי דבעלה מסייע' מעיזה ערשב"ם שפי' בהא דבעל שאמר גרשתי מהימן להתירה ליבם ולקמן פי' להתירה לעלמא י"ל רבותא קמ"ל למ"ד מהימן לא מבעי' כשבא להתירה לעלמא והיא גם היא עומדת ואומרת גרשתני ומעיזה פני' להפקיע' עצמה מבעלה דמהימנין לתרוויי' אלא אפי' אמר כן בשעת מותו ואפשר האשה אינה בפנינו רק אחר מיתה רוצית לפטור עצמה מיבם עפ"י דברת הבעל ואז ליכא העזה כי כבר מת הבעל ועוד אפי' עומדת כאן בשעת מיתתו מ"מ אין כאן העזה במאי שמפקעת עצמה ממנו שהרי הולך למות נמצא כל הסמיכה על אומרו גרשתי אשתי אפ"ה מהימן להך מ"ד אך למסקנא חוש לה אפי' אינו הולך למות ובא להתירה לעלמא והיא גם היא אומרת גרשתני מ"מ חיישי' כמ"ש רמב"ם וכו' הנ"ל כנלע"ד:

שוב כ' בנוסח רמב"ם שלפנינו דחיישי' שמא היא אינה יודעת כובד האיסור ולא העתיקו הטור יראה כוונתו בזה עפ"י מ"ש הרא"ש שלהי נדרי' דהסברא נוטה כרב המנונא להאמין גרשתני טפי ממשנה אחרונה משום שהיא באיסור כל ימי' פי' אפי' נימא כסברת רבא דמבזה נפשה הוה כמו העזה ואפ"ה לא מהימנא במשנה אחרונה

מ"מ י"ל כובד האיסור שהיא א"א כל ימי' יכריע ומשו"ה כ' רמב"ם דכשגם הבעל אומר גרשתי' ומסייעא לה וליכא העזה כולי האי חיישי' דלמא לא ידעה כובד האיסור ודוחק:

ודאתאן עלה צריך להבין איך התחכם הרא"ש יותר מסתמא דתלמודא דקאמר רבא יליף ממשנה אחרונה ולא נאמר כהרא"ש ואמנם אך ק' לי עוד כיון דקיי"ל חוש לה אע"ג דאיכא מגו טובה מ"מ אמרי' אם איתא דגרשה קלא אית לי' א"כ למה נדחה בסברא זו גם החזקה דאין אשה מעיזה דע"כ העיזה פניה דא"כ ה"ל קלא וכבר הרגיש בזה בעל הג"ה בט"ז סי' י"ז ע"ש. וביותר קשה איך מייתי ראיה ממשנה ראשונה התם אין לומר קלא אית לי' משא"כ הכא ולכאורה נ"ל דקו' מתורצת בחברתה דבין רבא ובין רב המנונא שקלו במשקל מה שמגרע הא דלית קלא לגירשי' לעומת זה היא באיסור כל ימי' ובמתני' דשלש נשים אין גרעון כח במה דליכא קלא לעומת זה אינו באיסור כל ימי' נמצא מצד זה שקולים הם ומעתה פליגי רבא ס"ל בזוי נפשה עדיפא כחציפא והעזה ואפ"ה לא מהימנת במשנה אחרונה ורב המנונא ס"ל סברת העזה עדיפא:

ומריש הוה אמינא הא דכ' הרמ"ה בזה"ז נפישא חוצפא לא מהימנת גרשתני וכ' הר"מ וב"ש דהרא"ש ידע להא דהרמ"ה ולא חשש היה נלע"ד דהרמ"ה לא מלבו בדה אלא ס"ל חזקה אין אשה מעיזה וחזקה אינו מעיז פניו בפני בע"ח שוים הם כדמשמע קצת בתוס' כתובו' י"ח ע"א ד"ה חזקה וכו':

ד' ונבוא אל הרביעי' שהלכה האשה אל מקום הב"ד מסדרי הגט והזכירום ע"י סימני' ידועים ונזכרו אבל לא כדי להעיד עדות ברורה להתיר עי"ז הנה ב"ש סי' י"ז מייתי בשם ס' בית הלל דבזה"ז דב"ד גונזי' קרעי הגט לא שייך לומר גרשתני ונאבד ממני דהא ב"ד קיים ויכול להתברר וראיתי בפנים בס' הנ"ל והנה חומרו שלו הסביר בטוב ואמת נכון הדבר אך משמע מזה קולא אם המצא ימצא בצד קרעי הגט אעפ"י שאין מכירים האשה בט"ע או סימני' ידועים היא נאמנת בלי חזקה אין אשה מעיזה פנים וזה תימה בעיני להתיר ע"י שמו ושמה ובזה"ז שאין מזכירים מקום לידה ורוב פעמים השמות המוזכרים בגט אינן מורגלי' בפום אדם כי אין כותבים יחוס משפחה כגון קאץ או בויך כמ"ש בפוסקים אלא יוסף בן שמעון ורחל בת לאה. וכי על קרע כזה בנמצא בב"ד נתיר אשה זו לעלמא הבאה מארץ רחוקה לומר אני היא חלילה:

אבל מ"מ נ"ל אשה שאמרה נתגרשתי בפני בעלה אפי' בזה"ז להרמ"א דנפישי חוצפא או שאומרת אפי' שלא בפניו ממש אך במפורסם ופומבי שיגיע לאזניו ואומרת בב"ד פלוני נתגרשתי בודקי' אצל הב"ד ההוא ואם נמצאו שם הקרעי' ולא ידעי ב"ד טעם ואמתלא לכשיאבדו הקרעי' ההמה אזי שקורי קמשקרת בלי ספק אך אם המצא ימצא שם או

שיש לב"ד שום אמתלא איך נאבדו מהם גטין הגנוזי' אצלם והאשה לא ידעה ממקרה ההוא ותלתה עצמה בב"ד אזי אמרי' מצורף לחזקה דלא מעיזה בפני בעלה נצרף חזקה דלא חציפא במילתא דעבידי' לאיגלוי' ע"י ב"ד ונהי על זה אין לסמוך כלל חלילה וחלילה אך זו שעפ"י עיקר הדין הותרה שהעיזה בפני בעלה או באופן שמגיע לאזן בעלה רק מפני שמצינו לר"נ שתיקנו היסת בזה"ז דנפישי עזותא דמעיז בפני המלוה וה"ה אשה בבעלה מ"מ זה לא מצינו שנשתנה כל כך שתשקר גם במילתא דעבידא לאיגלוי שהרי בעדות מיתה סמכי' גם בזה"ז אהך דמילתא דעבידא לאיגלוי' אע"ג דאין העניני' דומי' אין לדמו' גט למיתה ולא הך מילתא לאגלוי להתם דיבוא הבעל ברגליו ולא יכולה מכחשתו מ"מ סניף מיהא הוי ומכ"ש בנידון שלפנינו שהעיזה לבוא לפני ב"ד ולמסור להם סימנים להזכירם בודאי העזה גדולה הוה אי לאו דהאמת עמה:

ובירושלמי פ"ב דכתו' אהך משנה דא"א הייתי וגרושה אני מייתי א"א הייתי ונתגרשתי במקו' פלוני ובאו תרי ותרי המכחישי' זא"ז מסיק ירושלמי אוקי תרי להדי תרי ומפיה אנו חיין ושרי'. התם לא מיירי מנתגרשה בב"ד ואז לא הי' גונזי' גט בב"ד וגם לא רמי' עלי' דב"ד אך היינו בש"ס דילן שם כ"ג ע"א דדיירי בחצר א' ואיתתא דא מהימנת במגו דשתקי ולא א"א הייתי אך עתה היא מוסיף וגורע שזוכרה החצר שנתגרשה בו במקום פלוני ביום פלוני ואתו עדי' דדיירי באותו חצר ומכחישי זא"ז אוקי סהדי בהדי סהדי ונשארה האשה במגו שלה ולית לי' להירושלמי הא דש"ס דילן דאיכא דמגרשה בצינעא:

ודאתאן עלה נלע"ד עיקר היתר של אשה זו בצירוף כל הטעמים דאיכא כמה סהדי דבעל אמר גרשתי ואיכא קלא שהלך לגרש וחזר ואמר גרשתי ומצורף היא גם היא אמרה אז בפומבי ובפרסום גדול שנתגרשה וגם העיזה פני' בב"ד לומר נתגרשתי בפניכם ואם אולי לא נמצא בב"ד גט שקרע בשמו ושמה צריכה להוציא אמתלא מ"ט נאבד הגט הקרוע ההוא ובהצטרף כל הנ"ל ויציעו הדבר לפני חכמים ויסכימו עמי לימטינא שיבי מכשורי להתיר אשה הנ"ל וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות. פה ק"ק פ"ב נגהי ליום עש"ק מעלי יומא דכפורי תק"צ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ע

שלום וכל טוב לידידי הרב הגאון המופלג החרוץ ושנון בעל פיפיות המפואר המיוחס כש"ת מו"ה מנחם ארי' נ"י אב"ד דק"ק זאלישטשיק ואגפי' יע"א:

יקרתו הגיעני נידון שאלה איש אחד שידכו לו אשה א' שהיו לה ג' בעלים ואמרו לו שנתגרשה מהראשון ושנים האחרונים מתו והאיש המשודך חשב בדמיונו בתרי זימני לא הוה קטלנית ע"כ חקר ודרש היטב ושאל גם לקרובי האשה אם לא גם בעלה הראשון

מת בהיותה יושבת תחתיו ואמרו לא כי נתגרשה ואח"כ מת והקרובים בני תורה וחשב שיש לסמוך עליהם ונתקשר בקשר שידוכים ובאותו יום עצמו היו הנישואין ג"כ. וצריך לומר נכנסה לחופה ולא נבעלה שהרי לא ספרה ז' נקיים. ולמחר נסעה האשה לביתה הראשון להביא עמה נכסין ולשוב לבעלה ובין כך נודע להבעל שהטעו אותו שהרי גם בעל הראשון מת ולא נתגרשה ממנו וה"ל קטלנית מג' בעלים ומיד צווח הבעל וכתב לה שלא תבוא עוד אליו והיא ממאנת לקבל ממנו גט אם לא ברצי כסף ק"ן אדומים ונפשו היפה בשאלתו אם יש לה כתובה או לא ואם מותר לגרשה בע"כ ואו אולי אינה צריכה גט כיון שהטעתו הוה מקח טעות לגמרי ופר"מ האריך מאד בחריפות ובקיאות בכל שלש אלה ולעשות רצונו חפצתי לחות דעתי אבל בקיצור במקום שאין להאריך וגם לא אטפל כלל בביטול קידושין דממ"נ אי אין ראוי לכוף לקבל גט מכ"ש שאין כאן ביטול קידושין ואי מותר לגרשה בע"כ ובלא כתובה למה נכנס עצמינו בביטול קידושין באיסור חמור ובפרט שלע"ד אם נכנס להתיר חרגמ"ה לגרש בע"כ יותר קיל להתיר לישא אשה אחרת עליו אפילו בלא היתר מאה רבנים וא"כ למה נבטל קידושין ונתיר חומר א"א ע"כ לא נטפל בזה כלל:

בס"פ הבע"י איפלגו רבי ורשב"ג בקטלנית לרבי לשלישי לא תינשא ולרשב"ג לרביעי לא תינשא ואיפסקא התם הלכתא בנישואין דשהה עשר ולא ילדה כרבי דבתרי זימני הוה חזקה וכתב הרי"ף ומילה דהוה ספק נפשות הוה כנישואין דעקרה דבתרי זימני הוה חזקה והרא"ש הוסיף דנישואין דקטלנית הוה כמילה דהוה נמי ספק נפשות וכן כתב רי"ף להדי' פרק נערה ופסקו כל הפוסקים דאם נשאת תצא והרא"ש פרק נערה והנימ' יוסף בשם הריטב"א בפ' הבע"י כתבו דכופין אותו להוציא דעובר על דמכם לנפשותיכם אדרוש ופשיטא דאין לה כתובה משלישי. אמנם הרמב"ם פכ"א מאי' ביאה כתב בקטלנית אם נשאת לא תצא אע"ג דפסק במילה בתרי זימני הוה חזקה וכן בשהה עשר שנים ולא ילדה דנשאת לשלישי תצא בלא כתובה רק במשפחה נכפין בעי ג"פ משום דלאו בדידי' תלי' מילתא אלא במשפחה משו"ה אמר רבא בש"ס דבעי תלתא זימני. ונ"ל דסמוך אקרא יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין תקחו ואמרינן פג"ה צ"ה ע"ב משום דאיתחזק תלתא זימני. וביהודה כתיב פן ימות גם הוא כאחיו והוה רק תרי זימני אע"כ התם ביהודה בגופי' תליא מילתא איתחזק בתרי זימני ורשב"ג דס"ל תלתא זימני צ"ל דמפרש קרא דיהודה כמ"ש רמב"ן פן ימות הוא כאחיו בחטאו עד כי יגדל ויהי' יראת ד' על פניו. משא"כ בבני יעקב דהוה מילתא דתלי' במשפחה בעינן תלתא זימני אבל בעלמא פסק רמב"ם תרי זימני הוה חזקה גמורה א"כ הכא בקטלנית לא משום

דהוה רק תרי זימני כתב רמב"ם דלא תצא אלא אפילו אי הוה כמה פעמים נמי לא תצא וכמ"ש רשב"א בטעם הרמב"ם מדתני בברייתא בין בדרבי בין בדרשב"ג לא תינשא ולא קתני אם נשאת תצא כברייתא דעיקרא אע"כ הכא לא תצא בין בתרי זימני בין בתלתא והרב ב"י בכסף משנה מייתי תשובות הרמב"ם שכתב שאין זה איסור אלא חששה למאן דקפיד קפדינן למאן דלא קפיד לא קפדינן ושם נאמר שמערימין ומקדשה בפני עדים ושוב ב"ד כותבין לה כתובה ואמרינן לה אע"פ שיש חכמים שסוברין לא תינשא אם תמצא מי שיקדשך וכו' ודברים הללו תמוהים ובתשובות הרמב"ם שלפנינו בס' פאר הדור סימן קמ"ז כתב וז"ל תמה אני בשאלה כזאת אשר רצו לדמות ספק נפשות הבא בידים שדוחה מילה לספק נפשות אשר הוא תולה במזלו במקרה וכו'. אמנם התשובה על זה וכו' ואין חילק בין איש הנושא מוחזקת או יאכל מכושא דאסור גינאה וכו' ע"ש בפנים נראה מדבריו אלו דלמ"ד מעין גורם דהוה ספק נפשות הבא בידים כמו מילה מודה שאם נשאת תצא וכופין להוציא אך יען כי מזלא גרים אינו דומה למילה דבא בידים רק הכא בדקפיד תלי' מילתא וכיון שהוא לא קפיד מ"ט נכיפו להוציא. ולפע"ד נ"ל דמלבד נפקותא דאמרו בש"ס בין למ"ד מעין ובין למ"ד מזלא עוד יש נפקותא למ"ד מעין גורם מדוקדק לשון לא תנשא משמע דאיסורא גם על האשה רכיב שלא תינשא לבעל משום לא תעמוד על דם רעך אפילו ירצה להכניס עצמו בסכנה ומכש"כ שאסורה להטעותו מדוקדק שפיר לשון לא תינשא אך יקשה מ"ט לא אמר ואם נשאת תצא ואולי סמכו רבי ורשב"ג דידעינן זה מק"ו מנישואין דשהה עשר שנים שכבר אמרו אם נשאת תצא בברייתא ס"ה ע"א שם. ואמנם לרב אשי דמזלא גרים ומשום פחד ולמאן דקפידי מותר לה להטעותו דממ"נ אם יודע לו ויהיו מהמקפידין מגרשה דמן התורה אשה יוצאת שלא מדעתה ואם אינו רוצה לגרשה הרי אינו מקפיד ולמה תצא ומדוקדק שפיר דלא נקיט ואם נשאת תצא אלא שאין מדוקדק לשון לא תינשא דהל"ל לא ישא אדם אשה שמתו ב' בעלים למר וג' למר. ולפ"ז דברי רמב"ם מבוארים ומזוקקים דודאי הבעל הבא לשאול אוסרים לו דכיון דשאל הרי קפיד וקפדינן בהדי' ומכניס עצמו לס"נ אך רמב"ם מיירי באשה הבאה לשאול אם מותרת להנשא לבעל אומרים לה אעפ"י שיש חכמים שאוסרים היינו ר"ה דס"ל למעין גורם ואסור לה להעמיד עצמה על דמו של זה מ"מ אנן לא קי"ל אלא תלוי' בקפידא ומערימין שלא להודיע לבעל ומקדשה ומשקדשה כותבין לו כתובה דאין מוציאין ממנו אם הוא לא יקפיד ויש לזה סמך ממעשה יהודה ותמר דיהודה הקפיד כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו וכפרש"י קטלנית היא זו. ואמנם לא גילה זה לתמר והיה דוחה אותה בקש עד כי יגדל שלה בני ומדלא ידעה תמר דיהודה מקפיד

הותר לה להטעותו ואמנם יהודה שהקפיד לא יסף עוד לדעתה ואע"ג דלא גירשה וישבה בביתו כאלמנה חיה. ובתשובות הרא"ש דמייתי ברב"י וגם בב"ש מבואר דמזלא היינו שלא יהיו לה מי שיפרנסה והרי פרנסה יהודה כל ימי חיו. אבל לע"ד אעפ"י שמשמע קצת לשון הרא"ש דאמזונות דאכילה ושתיה קאי מ"מ פשוט בעיני אפילו יש לה מזונות ממקום אחר כגון תמר שאפילו לא פרנסה יהודה היו לה מזונות בבית אביו כדכתיב שבי אלמנה בית אביך. ומ"מ מזלא גרים שלא יהיו להפרנסת עונה האמורה בתורה ובפרט למאן דאמר מזונות הבעל לאו דאורייתא וכולי קראי אעונה קאי שארה כסותה ועונתה עיין בתוס' ע"ה ע"א ועיין רמב"ן פ' משפטים. וע"כ מזלא אעונה קאי וכן משמע לפירש ריב"ן בכתובות מ"ג ע"ב תוס' ד"ה וכו' דס"ל דבחדא איתתא מיירי ובאירוסין הרי חוזרת למזונות בית אביו. ואיך גרם מזלה שימות הארוס הלא תיזון בבית אביו הלא לפי המזל ראוי שתנשא וימות ולא יהי' לה מזונות אלא ע"כ לא מזונות ממש קאמר אלא קירוב בעל וזה דלא כנוב"י קמא יע"ש. וא"כ הוה סגי ליהודה בולא יסף עוד לדעתה כנלע"ד לישב דברי רמב"ם ולהושיבו על מכונו והריב"ש סי' רע"א רמ"ב רע"ג החזיק בעדו והעלה אפילו אם התרו בו ב"ד שלא ישא ונשא אין כופין להוציא ופשוט הוא לפי הנ"ל כיון שאינו מקפיד מה להם ולו להתרות בו. והאמנם י"ל מי ששאל וקפיד ואסרוהו ושוב עבר ונשאה היו ראוי לכוף להוציא אבל נ"ל הרי קמן שעבר קפדנותו ונתחזק מחולשת דעתו ומה לנו ולו אך ע"ש הריב"ש שם שאם מת במגפה ומכת מדינה לא שייך קטלנית צל"ע מעובדא דביתהו דרבא דאמרה לחומא אלמנת אביי קטלת תלת ובעית למקטל ד' הלא אביי מדבית עלי קאתי וחי שיתין שנין כבר א"כ לא הי' לה לתלו' בה ה"ל לתלו' במכת מדינה דבית עלי בשלמא רבא יפה ערער על אביי דעביד עובדא בנפשי' אדרבא הואיל ואתי מדבית עלי וה"ל לחוש ביותר אבל דביתהו דרבא לא ה"ל למימר קטלת תלת אע"כ מוכח אפילו מתו במכת מדינה מאן דקפיד לא לישא אותה:

והנה לענין לגרשה בע"כ כתב חלקת מחוקק דלדעת רמב"ם דאינו אלא קפידא בעלמא ע"כ אפילו הוא קפדן אינו יכול לגרשה בע"כ לעבור על חרגמ"ה כיון שאין המום מבורר וקבוע רק הוא מקפיד ובכי האי גוני לא הותרו חרגמ"ה ובית שמואל לא פליג ע"ז אך הרב ב"ש לפי מה שהגיה בש"ע דרב"י מייתי ב' דעות ומסופק אי כרמב"ם אי כרא"ש ובממון פסק כרא"ש. א"כ ה"ל לדידן ספק סכנות נפשות והוה מום ברור וקבוע לא גזר רגמ"ה וגם החלקת מחוקק יודה - השתא בנידון שלפנינו שהבעל זה מקפיד וחקר ודרש שלא תהי' קטלנית ועדיין בקפדנותו עומד פשוט יותר מביעא בכותחא דגם לרמב"ם תצא בלא כתובה ומגרשה בע"כ וכל זמן שלא נתגרשה אין לה טענות מזונות ולא שום

תנאי כתובה השתא לפ"ז כיון שפטור מכל חיובי איש לאשתו ממילא גבי' ליאחריני ויכול לישא אחרת על ידי שישליש גט ביד שליח שמיד שתרצה זו לקבל גיטה יהי' מוכן לה הגט ההוא שביד שליח ולא יצטרך למאה רבנים לפע"ד בכי האי גוונא ולא יגרש בע"כ כי חרם דבע"כ חמיר טפי ונתפשט בכל מקום ובכל זמן משא"כ לישא אשה על אשתו דקיל יותר הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי. פ"ב נגהי ליום ערב ש"ק ה' דחנוכה קצ"ו. לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פא

שלום וכ"ט ויחתם לאלתר לחיים טובים הרב החרוץ ושנון המופלג מה"ו יוסף יואל בשבת תחכמוני דק"ק טארניפאל יע"א:

יקרתו נשלח לידי מקהלתי ק"ק פ"ב לכאן קרית חוצות אבל מכתבו האמצעי לא בא לידי לכאן לכשיבוא לידי אקיימנו בעזה"י ברצותו ועל עתה באתי מ"ש נידון כתמים הנמצאי' על נייר וכ' מעלתו דצב"י נעלם ממנו רמב"ם יפה כיוון כבר כתבתי כן בגליון ש"ע יו"ד שלי אבל מ"ש דבספר חכמת אדם מחמיר המגיד לו כן כיחש ואעתיק לשוני על גליון ש"ע י"ד סי' ק"ץ סעי' יו"ד עיין ספר סדרי טהרה בסי' זה סקי"ט דנייר אינו מקבל טומאה ולא כתמים וכ"כ בס' חכמת אדם כלל קי"ג אות ח' וטעמא נ"ל דהוה כמו גללים אעפ"י שבאו מאוכלי' שהי' מטמאי' מ"מ עתה שנמאסו ונמסו שוב פרחה טומאה מינייהו הה"נ הני ניירו' נכתשו הדק היטב ונמסו במים ונהפכו לפנים אחרו' פרחה דין צמר ופשתים מינייהו ועוד נ"ל דלא מיקרי צמר ופשתן אלא העומדי' לבגד ואריג וחבלים ולבדי' וכדומה אבל הני ניירו' שמיוחדי' לצרכים אחרי' א"כ אפי' צמר ופשתן בעינא נימא מעש' עץ שימש כמבואר בחולין קכ"ט ע"א ובנב"י תנינא סי' ק"ה נעלם ממנו לשון רמב"ם רפ"ב מכלים אך מרע"ב פרה פ"י משנה וי"ו משמע קצת דאי הוה מני שני ושלישי בחטאת לא הוה חייץ ואי אינו מקבל טומאה אמאי לא יחוץ מ"מ הרע"ב לא דק כולי האי בזה ועדיפא מיני' קאמר ועוד פרשן הוא ולא פסקן ע"כ בכתמי' בנמצאי' הולכין להקל אך בבדיקת עד שאינו בדוק אם הוא נייר אע"פי שלענין שיעור כגריס ועוד יש לו דין כתם מ"מ לענין זה לא אומר להקל בנייר ובלאה"נ דרכי שלא לסמוך להקל בשיעור מאכולת גדולה שהיה בזמניהם שהם ט' עדשים כשיעור גראשין של כסף בזמנינו וכמו שציין בס' מעיל צדקה, היינו בכתם ממש אבל בעד שאינו בדוק אני משער בדם מאכולת שבזמנינו שהוא מעט וקטן הרבה מהנ"ל והואיל ואני בשוקי בראי אקצר ואומר שלום וכ"ט. ראקנדארף יום ג' ז' אלול תקצה"ל. משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה פב

שנית להחכם הנ"ל:

ני"ה הגיעני ונפשו לשאול הגיע אודת מבוי א' הפרוצה משני צדדים פחות מעשר ומתוקן בלחיי' וקם א' ונתעורר דבעי צה"פ ככתוב בס' מקור חיים האמת אגיד שבתשובתי הראשונה נמשכתי אחר ספיקותו של מג"א ונדחקתי הרבה ליישב מנהגינו שוב אח"ז ראיתי ועיינתי בתשו' מהרי"ט ח"א סי' צ"ד שם הוא ומהריאן לב בתשובותיו פשיטא להו דאפי' נפרץ משתי צדדים מישתרי' בשני לחיי' ובראיות ברורות שדין כחצר אפי' להקל ונא מטעמא דמהרי"ל ומהרי"ו אלא מחלק התם בין מתקן כל העיר או מבוי לבדה יע"ש באר היטב ואי הוה מג"א יודע דברי הגאונים לא הי' מסופק בדבר ולו יהא שהי' מסופק לא שבקי' פשיטותי' דהנך גאונים ומנהגי זקני ישראל שבקהלות מפורסמת דמייתי שם מפני ספיקותו של מג"א וא"נ החליט מג"א לאיסור ולא היה בידינו להכריע מ"מ הלכה כדברי המיקל בעירוב וכאשר הוכיח שם בסוף התשובה ודברי הללו הוספתי בתשובתי שהשבתי למעלתו וגם כתבתי' על גליון מג"א שלי ועתה עוררני פר"מ לעיין בס' מקור חיים ונבהלתי על המראה מה ראה הגאון הזה על ככה בלי שום סברא טעם וראי' ובודאי לא אמר כן אלא מהיות טוב ובמתקן תיקון חדש אבל לשנותו ממה שכבר היה ולהוציא לעז על הראשונים שחיללו שבת חלילה כמו שהעתקתי בתשובתי מבעל תרומת הדשן ואותו שכנגדו אוהב לטעון ולגבב חומרא דמתניתא מציץ מן החרכים הלא אחז"ל למה נמשלה חכמה לאחותו אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אמרהו ואם לאו אל תאמרהו הרי דברו רבותינו מאיפרושי מאיסורא ואפ"ה אם אין האיסור ברור כאיסור אחותו לא יאמרנו אך אם ברור אפי' רק כאחותו מאביו שאין האיסור ברור בעדים אלא בחזקה דלא נימא לאו אביו או לאו אביה הוא והאיסור מכח ב' חזקות מ"מ אפי' כה"ג חייב לאמרו ולאיפרושי מאיסו' אבל אם אינו ברור כל כך לא יאמרנו ע"כ השתיקה יפה למערערי' ומחרחרים ריבים ונגעים:

מ"ש מעלתו דרי"ף מייתי הא דר"א ורב אסי, לא הרגיש שהוא טעות הדפוס בהרי"ף וצריך להכניסו בין שני חצאי לבנה כמבואר ברבינו יהונתן שם ובשלטי גבורים שם ובכל הפוסקים שכ' שהרי"ף השמיטו' ובש"ע הדפיסו רי"ף ורא"ש וטור ומחקתי תיבת רי"ף וכ' שם על הגליון כנ"ל:

מ"ש אין דרך בקיעת רבים בחצר אין כוונתו דלא שייך כלל הרי בש"ס ופוסקים איתי' אך הוא מציאת רחוק אם לא בעיר אשר דינה כחצר אבל בחצר ממש של יחיד לא יניח רבי' לבקוע בו שמא יחזיק בו רבי' אלא מנקיט פיזרא וליזלו מהכא ומשו"ה לא גזרו בו

אבל אי בקעי בו רבים באמת מזה לא איירי' ויעיי' בתשו' מהרי"ט הנ"ל ויבין כן. מ"ש מתשו' ב"ח החדשי' לא ידעתי מה הוא:

ואודת האשה שרוצים לדבק שערותי' בשעוה לצורך רפואה פשיטא שחוצץ וע"כ לא שקלי וטרי בתשו' פ"מ וסדרי טהרה קצ"ח אלא ע"י סמים ותחבושת שהם עצמם אינם חוצצים אלא שדבוק השערו' חוצץ ואהא שקלי וטרי אי שייך לומר דהכי רביתא ומ"מ הסכימו לאיסור אבל ע"י שעוה שהשעוה בעצמו חוצץ ולא שייך לומר היינו רביתא פשיטא שחוצץ וחלילה להקל כלל ואין כאן מקום לקבל אריך וה' שנותיו יאריך הכ"ד א"נ. פרעשבורג יום ג' ד' אלול תקצ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה פג

תחל שנה טובה ומבורכת לתלמידי הותיק החרוץ המופלג מו"ה שמעון נ"י.

נ"ה הגיעני וראיתי תקפה עליך משנתיך כאשר תראה בהעתק חי' ספ"ב דגיטין ומשם תראה ג"כ כי אין המומר לע"ז ושבת חשוד לכל התורה רק הוא מומר לכל התורה שאינו בן ברית אבל איננו חשוד לעבור על כל התורה כל שאינו מאותו מין, ואחאב היה מומר לע"ז ונהי ששחיטתו פסולה שאיננו בר זביחה, אבל איננו חשוד לאכול נבילו' אבל אינו נאמן להעיד כי אינו בר עדו' והפוסקי' מיירי ממומרי' שבזמנינו שמתטמעי' בין הגוים והם ודאי עוברים על כל התורה, אבל מי שהוא בין ישראל ונוהג כמנהגיהם רק מומר לע"ז או לחלל שבת נהי שהוא מומר לכל התורה מ"מ אינו חשוד לכל התורה, וכן החשוד איננו מומר וק"ל. ולענין בנותיהם נמי יש לחלק מומר שנטמע בין הנכרים הרי הוא כנכרי ממש אבל אם הוא ישראל ועע"ז אפשר בניו לא ילכו אחריו עי' נדה ל"ג ע"ב בנות צדוקים וכבר הארכתי בזה בפתיחה לה' יי"נ שנדפס בשמי בסוף ס' רמב"ן על קדושין אלא שהמדפיסי' השמיטו קצת מה שנוגע לאפקורסי זמנינו ע"ש. והי' זה שלום לך ולתורתך הכ"ד א"נ. פ"ב כאור בקר ליום ה' כ"ג אלול תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"ד. העתק מחידושי ספ"ב דגטין:

ולענין מומר ביאר רמב"ם ספ"ג מגירושי' מחלל שבת ויה"כ בפרהסי' היינו לפי נוסח הטור דמייתי כ"מ וב"י שם, והנה מחלל שבת בפרהסי' הוא אוקמתא דרב אשי בעירובין ס"ט ע"ב האי תנא הוא דחמירא ליה שבת כע"ז והנה בספרי מפיק לי' מדסמיך פ' מקושש לפ' ע"ז סוף פ' שלח וצ"ל אין לך בו אלא חדושו מקושש פרהסי' הוה וענין פרהסי' דבר שנודע לרבי' אפי' אינו עושה בפניהם כ"כ הפוסקים בי"ד סי' ב' וע"ש בפרי מגדים, והנה למ"ד מקושש הי' בשבת שני' מיד בהיותו במדבר ונכתב כאן שלא במקומו סמוך לפ' ע"ז ה"ל הך סמוכי' מוכח ומופנה וכ"ע דריש לי' אך למ"ד אחר מרגלי' הי' כמ"ש תוס'

ב"ב קי"ט ע"ב א"כ אינו מוכח שהרי כאן מקומו א"כ לר' יהודה דלא דריש סמוכי' אין מחלל שבת מומר אך לא קי"ל כר"י:

והנה בחולין ה' סוף ע"א פירש"י הטעם משום דכופר במעשי בראשית והוה כעע"ז וצ"ל דלא הוה ממש כעע"ז דמשו"ה בעי' צירוף עזות שמחלל שבת בגלוי פני כדאי' סברא זו בעירובין מ"ט ע"א ע"ש. יהי' איך שיהי' איני יודע מנ"ל דמחלל יה"כ הוה כמומר הלא אינו כופר במעשי בראשית ולומר יה"כ חמור משבת וממילא חשוד על הקל שהוא שבת ז"א כמוכח מתוס' חולין ק"א ע"ב ד"ה הזיד וכו' דא"כ ק' שגג בשבת והזיד ביה"כ אמאי חייב אע"כ הוה שב מידיעתו דאיכא דחמיר לי' האי וא"כ קשי'. ועלה בדעתי לומר דיה"כ חמיר מכל התורה ונחשד על כל התורה חוץ משבת וס"ל לרמב"ם כרבינו ירוחם מובא בב"י וש"ע י"ד סי' ב' ס"ה ע"ש. אלא שהרב"י כ' שם באותו סימן החשוד לדבר חמור חשוד לקל היינו באותו מין עצמו כגון שחשוד לעשות מלאכה בשבת חשוב למלאכת י"ט אבל לאכול אפילו איסורים קלים אינו חשוד וכן החשוד לאכול איסור חמור אינו חשוד לעשות מלאכה אפי' קלה, וא"כ החשוד ליה"כ אינו חשוד לכל התורה כולה מה שאינו נוגע למלאכה ואם כן הדבר צ"ע:

שלום וברכת השנים יאמר לידידי הרב המאה"ג המופלג מו"ה יאקב ני' אב"ד דשם יע"א:

הריני מן המודיעי' שקבלתי מכתבו וגם עשיתי האפשרי לפרסם הדבר נידון הציצי', והם עוברים ג"כ בהוצאה לכרמלי' ולרה"ר. ומ"ש דבתפילין סופרי זמנינו בקיאים לא היה ולא נברא כי בעו"ה מקלקלי' ומכשילי' רבי' הוא והרבני' אינם משגיחי' עליהם או אינם יכולי' להשגיח עליהם כמו על השוחטי' והמכשלה ת"י, ויש כמה מאות ישראלי' כשרי' אשר מימיהם עדיין לא הניחו תפילין כשרי' אקרקפתא דלהון. ה' ירום ראש עמו ויתקיים וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך אמן. הכ"ד משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה פד

העתק השאלה

לשר התורה והחכמה דולה מים מבארות עמוקים, ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם שופט ודורש משפט והמושלם במעלות ומדות כש"ת מו"ה משה ני' אבדק"ק פרעסבורג שלום לפי כבודו כנהוג:

אמנם שבני קהלתינו הם יראים ושלמים שומעים לקול מורי הוראות סובלי' עול יראת ה' בדיצה ובחדוה עכ"ז זה שנים רבות שהחל הנגף המינות במקצת קציני העם עוברי מצות ה' ביד רמה מחללי שבתות בפרהסיא ואין בידינו למחות אבל בעו"ה חדשים מקרוב קמו

עדה הרעה הזאת ותקנו להם בית התפלה לשבתות ולמועדים לבד כפי הנעשה בברלין מחדש אך קשה כשאול קנאה כי הוסיפו לעשות רע כי כאן יצא מן הדפוס לאור סידור התפלה לליל שבת ויום שבת לבד אשר בו שנה הרבה נוסחאות מן התפלה המסורה לנו מן קדמונינו נ"נ ז"ל, וכך סידורו מברכת השחר לא הדפיסו רק ברכת אלדי נשמה בלשון עמים באותיו' שלהן ואח"כ מתחיל החזן ברוך שאמר בלשון העמי' ומדלג כל פסוקי דזמרה רק הללו את ד' מן השמים אשר יושר בניגון העמים על כלי זמר שקורין מָרגיל ואח"כ אומר ישתבח ואומר הכל יודוך עד אין כערכך ותו לא ומדלג כל השיר אל אדון על כל המעשים גם כל השיר לאל אשר שבת וכו' ומתחיל תתברך צורינו ומדלג אור חדש על ציון וכו' גם בברכת אהבה רבה מדלג וקבצינו יחד מארבע כנפות וכו' ואומר ק"ש ומדלג אמת ויציב רק מתחיל אלקי עולם וכו' גם מדלג צור ישראל וכו' ומיד מתחיל החזן בקול רם תפלה שחרית ואומר קדושת נעריצך גם מדלג ולא נתתו וכו' וקורין בתורה אבל אין מפטירין בנביא רק במקו' המפטיר הקימו להם מורה א' הדורש דברי מוסר מתוק להם אבל מעורב במי לענה נגד דברי חז"ל מעתיקי הדת ואח"כ מתפלל החזן מוסף אשר חידשו ובדו מלבם נוסחא חדשה לא כמנהג אשכנזית ולא כמנהג הספרדים וכה אומר למשה עבדיך ציוית לקיים מצות שבת יה"ר מלפניך שתקבל ברחמים ארשת שפתינו במקום תמידים ומוספי' ואת מוסף יום השבת הזה כמצות רצונך ותו לא והשמיטו שתעלינו בשמחה לארצינו וכו' נראה בעליל זדון לבם שאין חפצים בביאת הגואל לעלות לציון על סידור כזאת ראוי לקרוע קרע שאינו מאחה כי על הכלל כולו יצא לצודד נפשות תמימי דרך להוליכם בנימוס העמים בכל דרכיהם להסיר לב עם הארץ משמוע אל חכמינו הקדושים ז"ל ושלחנו לפו"מ אשר מעת מלחמת צרפת נתמנו עפ"י השררה יר"ה להעביר כרוז בכל חמשה בתי כנסיות שלנו שמי שאשר בשם ישראל יכונה אסור להתפלל מתוך אותו הסידור גם אסרנו דרך כלל לאנשי' להתפלל רק בלשון הקדש גם אסרנו לנגן בכלי זמר שקורין ארגיל בש"ק אף ע"י נכרי וכו' ומבלי לשנות מנהג קדמונינו נ"נ ז"ל אסרנו הכל והוכרחנו להציע דברינו לפני השררה יר"ה אבל עזי פנים שבדור הלשינו עלינו שלא כדין פסקנו ובפרט באו אל הגוים ויחללו שם קדשו, כי מקרוב נדפס ספר נקרא נוגה צדק בעיר דעסוי בלי הסכמות חבר עיר בו הביא מהרב דק"ק ליוומָרנא אשר התיר ארגיל ותו לא, ובו נדפס תשובה אל הרב אהרן חרינר אבדק"ק אראד במדינת אונגארן אשר השיב לברלין בו התיר הכל התיר לשנות מנהג קדמונינו נ"נ ז"ל בעניני התפלות ולא חש ללא תתגודדו ושכח מ"ש המג"א סי' ס"ח בשם הירושלמי אע"פ ששלחנו לכם סדר התפלות אל תשנו ממנהג אבותיכם גם שאר ראיות

מראשוני' ואחרוני' גם התיר להתפלל בלשון עמים גם התיר הארגל בשבת ע"י נכרי גם התיר לקרוא בס"ת בלי נגינה בציבור גם שאר דברים ואנחנו לא ידענו את הרב ר' אהרן ואת שיחו עכ"פ מקיים מאמרם ז"ל ומקלו יגיד לו וכו' ובאשר שהשררה בכאן המה אנשי שכל ומדע אמרו לנו שנביא ראי' לדברינו מחכמי הדור המפורס' שיסכימו לדברינו ע"כ נבקש מאת פני רופ"מ הגאון נ"י למחול על כבודו הרמה לכתוב לנו תשובה במוקדם האפשרי להסכים עמנו בשלשה דברים הן שאין כח בשום איש לשנות מנוסחת התפלה המסורה לנו מקדמונינו הן דרך כלל לאסור לאנשים להתפלל רק בלשון הקדש הן לאסור לנגן על הארגל בש"ק אפי' ע"י נכרי ולמיגדר מילתא אף שידענו שהתפלה נאמרה בכל לשון מ"מ לכתחלה אין לשנות ממנהג קדמונינו מכמה טעמי' ובפרט שכל כוונתיהם להדמות להעמים לילך בנימוסיהם וד"ל וחכם שכי"ב יוסיף מדעתו מה שיש לעשות בדבר הזה כי הוא הדבר הנוגע לכלל יהודית אולי יוציא דבר מה בדפוס בצירוף שאר גאוני' בפרט בצירוף חמיו הגאון המפו' אבדק"ק פוזנא כי הוא בפני' על ס' נוגה צדק בהיתרי' שנמצאו בו בעו"ה בזה הזמן ותשועה ברב יועץ כתיב עכ"פ ישלח לנו במוקדם הסכמתו על ג' דברי' הנאמרי' כדי להציע לפני השררה יר"ה בכאן דבריו כי לפני השררה יר"ה לא הוצרכנו לווכח בטעמי' רק הדין פשוט שדברי' הללו אסורי' שאין לנטות מדרך קדמונינו ז"ל אולי עי"ז יבוטל שמה בתי הכנסת שלהם אשר הוא לפח ולמוקש ולדורו' הבאים ביותר ולעת עתה אשר בעו"ה מחללי שבת בפרהסיא ולנוצרי' אומרי' שמחזיקי' בדת יהודית כי הולכים לבית הכנסת ומתפללי' כמו אנחנו, הקרא צווח אם תשיב וכו' עשות חפציך ביום קדשי אז תתענג על ד' וכו' ובפרט כל ימי השבוע סגור ומסוגר בית הכנסת שלהן וקרקפתא דלא מנח תפילין וכו' מה הוא הרנה והתפלה, והגמול על נפשי וכו' לילה כיום יאיר בפקודתו הרמה ממנו בד"צ העומדים על התורה ועל העבודה. האמבורג עש"ק ז' כסליו תקע"ט לפ"ק. הק' ברוך במו"ה מאיר ז"ל ראש בדק"ק האמבורג:

תשובה

ברוך הוא וברוך טעמו, ואלקי' מגבהי מרומו, יענה את שלומו, ויהי עליו נואמו, ה"ה הרב הג"ה המפורסם כש"ת מו"ה ברוך נר"ו אבדק"ק האמבורג המפוארה ומעוטרה:

יקרתו הגיעני הלאני והלמני ומרורים השביעני כי הוא מגיד חדשות כי יצאו אנשי' בני בלי עול מלכות שמים להפר בריתות בנכלי דתות חדשים מקרוב באו ואחת דתם להיות בית תפלתם כל ימי השבוע סגורה ומסוגרת וביום השבת יפתח ומי יתן גם אז ויסגר דלתיים כי שינו נוסח תפלה המקובלת מאנשי כה"ג ומחכמי תלמודינו

ומאבותינו הקדושים והוסיפו וגרעו בנוסחאות אשר בדו מלבם והזניחו כמה ברכו' השחר המבוארות בפ' הרואה והס שלא להזכיר צמיחת קרן דוד משיחינו ובנין ושכלול ציון וירושלי' עיר הקדש ויעמדו נערי' נוצרי' וישחקו לפניהם בכינור ועוגב במזמור הללו את ה' מן השמים ביום שבת קודש אשר אסור לנו ורוב תפלתם בלשון אשכנזי דווקא וברוך הוא אלהינו אשר ברוב חסדו וטובו גם כי עבדים אנחנו בעבודתינו לא עזבנו אלהינו ויט עלינו חסד לפני מלכי המדינות ושרי עיר ועיר ירום הודם אשר בתוכם גם שרי עיר האמבורג יר"ה אשר אמרו ובקשו מפר"מ לשאל פי חכמי דור ודורשיו היכין לדבר כן ולהתפלל באופן הנ"ל או לא אלו דברי פר"מ כבודו באגרתו אשר הגיעני היום לעתותי ערב וביקש ממני להיות סניף לאריו' גאוני הזמן גודרי פרצת הדור לחוות דעתי גם אני:

מה אשיב הלא ידוע ומפורסם כי דניאל איש חמודו' תלת זימני ביומא הוי בריך על ברכוהי ומצלי מודי קדם אלהא כל קבל דהוא עבד מקדמת דנא מבואר מזה שגם מקדמת דנא טרם שנגזרה גזירת הכשדים הוי מתפלל שלש פעמים בכל יום ויום ולא בשבת לבד וחז"ל בברכות דל"א ע"א אמרו מן קדמת דנא אפי' בזמן שבהמ"ק קיים כדאי' התם יכול בגולה הוחלה עיש"ה אבל לכל הפחות נילוף מיני' שגם קודם היותו בעת צרה וגזרה הי' מתפלל בכל יום. ומש"ה לא הבאתי ראי' מדהע"ה ערב ובוקר וצהרים אשיחה ואהמה כי יש מקום לבע"ד לחלוק שהי' זה בעת צרתו אבל דניאל אשר תילתא במלכותא הוי שליט והתפלל ג"פ בכל יום ויום ומסר נפשו לגוב אריות ומשמים הסכימו על ידו ונעשה לו נס וניצול ולא עביד רחמנא ניסא לשקרי ואח"כ כשנבנה בהמ"ק בית שני והקריבו בו קרבנות הרי מבואר במס' תמיד ויומא ופ"ק דברכות שגם כהנים בעבודתם התפללו י"ח וברכו ברכות יוצר אור ואהבה רבה כמונו ולא עוד אלא שהתפללו על צמיחת קרן דהמע"ה ואעפ"י שהיה להם מלכות בית חשמונאי והורדוס כדמשמע ביומא נ"ג ע"ב ולא יעדי עביד שולטן מדבית יהודא ומשנתו של רבינו הקדוש ושני תלמודי' שחוברו אחר החרבן מלאי' מדין התפלה בכל יום והדעת נותן כן כיון שציונו ה' לעמוד לשרת לפניו במקדשו יום יום בתמידין ומוספין א"כ אחר החורבן כל מי שמודה שהתפלה הי' עבודה רצוי' בין אדם למקום ית"ש א"כ מחויב הוא להתפלל בכל יום ויום במקום העבודה המעשיות כיון שרצונו ית' שנעבדהו בכל יום ותמהתי על אלו האנשי' שמתפללי' בש"ק ב' תפלות הראשונה קודם קריאת התורה והשני' אחרי' בנוסח' שבדו להם אשאלם ויודיעני מה טיבם של ב' תפלות ביום א' ואם יאמרו הלא בשבת הקריבו ב' מיני קרבנות א' לתמיד וא' למוסף וכן מבואר בנוסח תפלה שלהם? א"כ ע"כ בכל יום יתפללו במקום

תמיד שבכל יום ואין מקום למוסף בשבת אלא אם מקריבין תמיד בכל יום ומוסף עליהם בשבת עבוד' אחרת אבל אם אין עיקור אין תוספו' על כן אין מקו' לדבריהם:

וידוע כי מימי בית שני היו ישראל יושבים על אדמתם והי' להם שבט מושלים בגדולה וכבוד כמה מהמאות שנים והי' בהם חכמים גדולים אשר כל עסקיהם הי' בתורה המה ותלמידיהם לאלפי' ולרבבות והי' להם בתי מדרשיות גדולים וטובים מכל אוניפערזיטעט שבזמנינו והי' להן סנהדרין וגודרי גדרים וגוזרי גזירות ואחריהן לאלפים ורבבות תלמידי' ותלמידי תלמידי' עד רבינו הקדוש שחיבר המשנ' ומכל אלו החכמי' לא הוזכרו שמותם במשנה ובריית'א אלא מתי מספר כמבואר בהקדמת הרמב"ם לזרעים ומדברי אלו החכמים שהיו במשך כמה מאות שנים לא הוזכר אלא מאמרים מעטים מכל א' מהם אשר בלי ספק אם יכתוב אדם דברי כ"א מאלו החכמים והתלמידי' יתחבר מדברי כ"א ספר גדול ואם נעריך ס' המשניות יהיה קטן מעט הכמות וכן דברי האמוראים בשני התלמודיים ואין זה אלא משום שביררו דבריהם כבורר אוכל מתוך אוכל כבורר וזורה ומרקד ומוציא סלת נקייה ע"ד שאמר ר"ש בגיטין ס"פ האומר שנו מדותי שמדותי תרומו' ממדותיו של ר"ע ואח"כ הוקבעו במשנה ותלמוד ועתה איך דברי' אשר יצאו מפי חכמים ונבונים אשר לבם רוחב כפתחו של אולם והובררו ברירה אחר ברירה במאות שנים מאלפים חכמים והוקבעו באומה קרוב לב' אלפים שנים ואין פוצה פה ונודד כנף יעמדו שעלים קטנים חשכי הגלות לפרוץ חומותם ולהרוס גדרם ולשנות נוסחאות תפלתיהם וברכותיהם ולשנות עידן וזמן די קבעו לנו ואם לדין הלא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמניין אפי' בטל הטעם לא בטל התקנה ובפרט בתפלה שפשטה בכל ישראל אפי' בנוסחאות שמקומות מקומות יש, מ"מ זה מיקרי פשטה בכל ישראל כיון שמתחילה לא נתקנה נוסחא זו אלא לאשכנזי' ונתפשטה ביניהם בלי חולק ונוסחא אחרת לספרדי' נתפשטה ביניהן בלי חולק וכמ"ש המג"א בסי' ס"ח בשם הירושלמי וסברא זו מבואר מהתו' פ' השולח (גיטין ל"ו ע"ב) ד"ה אלא וכו' בסה"ד ומיהו בדבר וכו' ועיי"ש ויעי' מג"א רסי' תס"ח ובפר"ח שם וסי' תצ"ו א"כ אין אדם יכול לשנות אא"כ גדול מהראשוני' בחכמה ובמנין ואי' חכמתם של אלו שיהי' גדולי' בחכמה ומנין ויעוין פי' זה ברמב"ם פ"ב מממרים הל' ב' וז"ל ב"ד שגזרו גזרה ותיקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט הדבר בכל ישראל ועמד אחריהם ב"ד אחר וביקש לבטל דברים ראשונים ולעקור אותה תקנה ואותה הגזירה ואותו מנהג א"י עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ומנין הי' גדול בחכמה ולא במנין או גדול במנין אבל לא בחכמה א"י לבטל את דבריו אפי' בטל הטעם שבגללו גזרו הראשוני' או התקינו אין

האחרוני' יכולין לבטל אא"כ גדולים מהם והיאך יהיה גדולים מהן במנין והלא כל ב"ד של ע"א הוא זה מנין חכמי הדור שהתקינו וקבלו הדבר שאמרו ב"ד הגדול ולא חלקו בהן עכ"ל והראב"ד שם כמוסיף על דבריו היכא דלא בטל הטעם אפי' אליהו הנביא א"י לבטל אלא היכא דבטל הטעם פליג הראב"ד דדי במנין אחר אפילו קטן מהראשונים להתירו והנה הכא איכא תרתי חד דלא בטל הטעם וא"כ אפי' אליהו אינו יכול להתירו וכה"ג אחז"ל ביבמות ק"ב ע"ב אם יבא אליהו לומר חולצין במנעל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל. ועוד א"ת הי' בטל הטעם והי' הלכ' נמי כהראב"ד שב"ד קטן יכול לבטלו היינו כשעמדו למנין דהרי צריך מנין אחר להתירו א"כ יעמידו עצמיהם למנין עם חכמי דורינו ה' יאריך ימיהם ולא לאנשי' הללו משפט הבחירה לפרוש עצמם מהציבור ואם אולי יאמרו ערבך ערבא צריך הי' גופא דצריך מנין אחר להתירו מאן אמרהו חכמי התלמוד לא מהם ולא מהמונם ולא נה בם, אם כה יאמרו הכניסו צווארם בעול דברי הרמב"ם רפ"ג מהל' ממרי' ותל"מ:

ואם יאמר האומר שעכ"פ להתפלל על צמיחת קרן דוד והחזרת עבודה בטל הטעם שכבר יושבי' הם שלוים ושקטי' במלכי האומות יר"ה כבר כתבתי לעיל שאפי' בימי מלכות בית שני התפללו על שלטון דבית יהודא כי אז נזכה כלנו יחד לחזות בנועם ה' ולא לאכול מפרי' ולשבוע מטובה אנו צריכים שיחשוב המערער שאם נמצא כזה בארצות העמים לא צריכים לארץ ישראל ובהמ"ק חלילה לא על חיים המדומי' האלו אנו שופכים שיחנו ומצפים בצפייתנו כל ימינו גם בזה אין שום גנאי למלך ושרים שאנו חוסים בצלם וסוכים באברותיהם עלינו הלא גם הם מייחלים לנחול עיר קברות משיחם, ונחמיה היה משנה למלך בכבוד ועושר רב והיה פניו רעי' על אשר קברות אבותיו חרבות ושערי' אכלו באש ולא הרע למלך לומר יש לך אצלי עושר ונכסי' וכבוד ואתה מבקש ע"ז כי כל עם ועם ילכו אחרי עבודת אלדיו, והנה אנחנו כשבויים ממלחמות החרבן ומרב חסדי ה' וצדקת פרזנו שמנו לחן ולחסד בעיני מלכי האומו' והשרים אשר אנו מחוייבי' לדרוש שלומם ולהתפלל עליהם ומבלי לשלם להם ח"ו רעה תחת טובה הרבה אשר גמלנו באלפים שנה ואין ספק כי שכרם רב מאת ה' אשר אינו מקפח שכר כל בריה אבל בכ"ז אין רע אם נוחיל ונצפה לשוב לאחוזת נחלתינו והי' מן הטוב ההוא אשר ייטב ה' עמנו יהיה טוב גם לאו"ה כדכתיב והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך וזה פי' הפסוק אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים פי' ע"ד הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האמים מ"ט כי גבר עלינו חסדו יהללוהו גם האומות כי בטובתינו ייטב גם להם על כל הטוב אשר גמלנו והיינו דאמרו הגוי' הגדיל לעשות גם עם

אלה והגדיל לעשות עמנו ועי"ז והיינו אנחנו כלנו יחד שמחי' כאלו כתיב ונהיה שמחים כמו והייתי אני ובני שלמה וכו' עבר במקום עתיד באופן שכל האומות והמלכיות כלם יודעים שאנו מתפללים ומיחלים על ביאת משיחנו ונזכה מהרה לקרא דכתיב בזכריה והיה הנכשל כבית דוד ודוד כאלדים לפניהם ולא הקפידו המלכות ע"ז מעולם או אולי האנשים האלו אינם מצפים ומייחלים או אינם מאמיני' כלל בדברי הנביאים בענין בנין מקדש ג' וביאת המשיח ובכל שנאמר ע"ז מדברי חז"ל א"כ הדרן לדברי הרמב"ם רפ"ג מממרים הנ"ל:

ואני אומר כי הם המחניפים לעמי הארצות לאמור כמונו כמוכם הם הם המטילי' קוצים בעיניהם במה שלוקחים נוצרי לשורר בבית תפלתם לנגן בכלי שיר ארגל היתכן שאיש נוצרי מושל ארץ יהיה עבד מנגן בבית תפלתם של ישראל שאינם מאמונתו והלא כה הי' עבודת שמשון השבוי אצל הפלשתים שמוהו לנגן בבית אלהיהם על אפו ועל חמתו של שמשון ויש לחוש שאומת העולם יאמרו שחקו עלינו יהודאי וגם מצידנו לא יתכן כיון שהנער הנוצרי אינו מאמונתינו איך יקובל זה השיר לפני הקב"ה ואיך יושר שיר הזה במזמור הללו ד' מן השמי' המסיים לבני ישראל עם קרובו וכו' והנוצרי מאמין שישראלי' הם המרוחקים הי' קרובים ונתרחקו כשר בשירים על לב רע:

ואם יאמרו הנוצרי הוי מעשה קוף בעלמא ורחמנא ליבנו בעי א"כ הרי מטילין שנאה בינינו לבין אומ"ה גם ממה שראינו שאבותינו מתקני התפלו' לא תקנוהו בכלי שיר אע"ג שמאתנו יצא השיר הזה בעבודת בהמ"ק אפ"ה הזניחוהו אבותינו ש"מ לא הוי ניחא להו בהו מטעם מיום שחרב בהמ"ק אין שמחה לפניו וכבר כתבתי במקום אחר כי לפענ"ד מ"ש איך נשיר שיר ה' על אדמת נכר ולא אמר לפני בני נכר ש"מ בא לשלול אפי' לפני ה' כיון שהוא באדמת נכר ואם הותר קצת לשמוח בני אדם חתן וכלה כי המה עגומי הגלות והותר לשמחם אבל בבית ה' אין שמחה לפניו ומה גם ביום ש"ק דהוי שבות שלא במקום מצוה כי אין כח בידינו לבדות מצוה מלבינו אשר לא שערו ראשונים ומצוה שאפשר להיות מבלעדי' ונתיר עי"ז איסור דרבנן חלילה לנו לא יעשה כן בישראל ובפסחי' נ"א ע"א יוצאין בקורדקיסין בשבת ואין יוצאין בקורדקיסין בשבת בביתו ומעשה ביהודה והלל בני של ר"ג שיצאו בקורדקיסין בשבת ולעזה עלי' המדינ' ואמרו מימינו לא ראינו כך ושמטום ונתנום לעבדיהם ולא רצו לומר להם מותרי' אתם ואיך יתירו בפרהסי' בבית תפלתם מה שאבותינו ואבות אבותינו נהגו בו איסור:

ומה שאין מפטירין בנביא והיא משנה מפורשת ר"פ הקורא עומד ומפטירין בנביאים ואין ב"ד יכול לבטל וכו' כנ"ל, סוף דבר גם ע"ז יפלו ברשת אין שומעין לדברי חז"ל

וכנ"ל וכיוצא בו להתפלל בציבור בלשון שאינו לשון הקודש זה א"א בשום אופן ואם אמת הדבר אלו נאמרין בכל לשון ובכללם תפלה שאדם יוצא י"ח בכל לשון ואפי' יחיד מ"מ היינו באקראי אבל להתמיד ולהעמיד ש"ץ ברבים להתפלל בלשון העמים תמיד א"כ לא היו אנשי כה"ג מתקנים התפלה בלשון הקודש צח וברור ובימיהם כבר היו חצים מדבר אשדודית ע' רמב"ם פ"א מהל' תפלה הל' ד' ויותר טוב היה להם לתקנם בלשון כשדים שהי' הלשון המורגל אז ובעזרא כתיב ויקראו בספר תורת אלדים מפורש ושום שכל ואחז"ל בפ"ק דמגילה זה תרגום ש"מ שלא היה העם מבינים בלשון הקודש וצריכי' להעמיד מתורגמן לתרגם להם התורה וא"כ מ"ט לא תקנו התפלה בתרגום אע"כ הן תקנו וידעו מה שתיקנו כי א"א לומר שהתפלה בכל לשון ובכל אופן שתזדמן תמלא חסרון העבוד' של בהמ"ק א"כ מעיקרא מאי קסבר ול"ל מקדש ועבודה כלל אע"כ שאינו משלים החסרון לגמרי וע"כ תקנו הכנה"ג מה שהי' יכולים בתיבות ידועות וכוונת רצויות למלאות החסרון במה דאפשר והמה נמנו על כל תיבה ואות ואות וא"א להעתיק כוונה זו בלשון אחר בשום אופן אבל אם אנו אומרין דברים אלו כלשונם של כנה"ג אפי' שאין אנו יודעין לכווין מ"מ עלתה לנו תפלתינו כהוגן משא"כ כשמתפללין בלע"ז ואי משום שלא יבינו ההדיוטות מה הם אומרי' בלשון הקדש יעוי' שער אפרים סי' י"ג ותשובת דבר שמואל סי' שכ"א עי"ש א"כ נוח יותר לתקן שכל א' ילמד פי' התפלה ולהתפלל בלה"ק ממה שיתקנו להתפלל בלע"ז ולפני מלך בשר ודם אינו עושי' כך כי המדבר עמו צריך לדבר בלשון המלך כדכתי' באחשורוש ומדבר כלשון עמו ואין מדרך ארץ שידבר בלשון עצמו ואעפ"י שהמלך מבין, והרמב"ן ר"פ כי תשא כ' שלשון הקדש הוא הלשון שהקדוש ברוך הוא מדבר בו עם נביאיו יעי"ש וחז"ל אמרו בלשון הקדש נברא העולם כדכתיב לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה וכו' ונקרא אדם ע"ש אדמה וחוה כי היתה אם כל חי א"כ זהו לשונו של הקב"ה אשר בו נתן לנו תורתו ולא יתכן לדבר לפניו בלשונינו המורגל בפינו כ"א בלשונו המיוחד לדברי קדשו, וזה נראה דעת אנשי כנה"ג שתיקנו נוסח התפלו' והברכות בלה"ק וכל המשנה ידו על התחתונה וכל המחזיק דברי חז"ל ומנהג אבותינו ידו על העליונה ויתברך מאלדי קדם מעונה:

ע"כ במה שהכרזתם בבהכ"נ הקדושה שלכם שאסור להתפלל בסידורי לע"ז שלהן כ"א בלה"ק ובנוסחאות ישנות הנדפסים מקדמת דנא ושלא לנגן בכלי שיר ארגל בב"הכנ ובפרט ביום ש"ק כתורה עשיתם ותחזקנה ידיכם יהי כן ה' עמכם ואין ספק כי כל הגאונים חכמי הזמן יסכימו עם האיסור ההוא והם מסכימים ואני מסכים לאסור איסור על נפש בן ישראל המשנה דבר א' מכל האמור למעלה בענין זה ואז ינצלו מכל רע

וארורים שבתורה ויזכה לבנין בית הבחירה. הכ"ד החותם ככל חותמי ברכות. פ"ב נגהי ליום ג' ב' דר"ח חנוכה קע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה פה

שלום אלף לשר האלף במעט קלף לי"נ גאון ישראל רכבו ופרשיו עומד לנס עמינו נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מוהר"ר משה נר"ו מינץ אב"ד ור"מ דק"ק אובן ישן יע"א:

יקרתו ע"י מכתב תלמידי הרבני מוהר"ץ לביאס קבלתי לנכון החייני ונחמני והבטיחני כי לא יעשו תושיה כל פועלי עון ואהרן מה הוא הנה הקימו כושל מיליו יאשרו כוחותיו וחיליו אמנם זה כמשלש שבועים הגיעני אגרת בת מחלת מק"ק ה"ב חתום בח"י הראב"ד מו"ה ברוך דשם איך בעו"ה שם בצעו אשר זממו ופריצי בני עמינו העמידו חזיון להכשיל רבים בספר נוגה צדק של ר' ליברמאן ועיקר צוויחתם וסמיכתם על תשובת סטרא חורינא המובא בספר ההוא עד ששרי העיר הפקידו לנו מנהלי עם ה' שם לברר דבריהם נגד הס' הנ"ל ולקבץ דעו' שארי רבני ישראל והאריכו באגרת הנ"ל ויען כי לדעתי כבר דברו על ארזי לבנון טרם בא הדבר על אזוב מקיר כמוני א"כ מסתמא גם לפר"מ הגאון הגיע מכתב כזה ע"כ אקצר. והנה שלשה דברים עשה משה מדעתו בענין זה א' שהסתרתי הדבר ולא גליתיו לשום אדם אפי' לרבני דיינא קרתא דילי ומלבי לפומי לא גליתי כ"א להמעתיק שלי אשר מצווה ועומד שמפיו לא יצא דבר חוצה, וטעמי בזה כי כל זמן אשר אנחנו יושבים פה בשלוה נוכל ללחום מלחמת ה' במעוז להורות חציו למרחוק לעזרת ה' בגבורים בה"ב משא"כ אם יפורסם הדבר הנה בעו"ה בעתי' הללו אין כרם בלא קוצים ונעורר עלינו מדני' בגלילותינו וגבולינו ויהי' המלחמה פנים ואחור ואע"פי שבכ"ז לא נירא ולא נחת כי מלחמת ד' אנו נלחמים ואלף כיוצא באלו יאבדו ועוקץ א' ממנהגי ישראל לא יזוזו ממקומו מ"מ מה דאפשר למעט בניסא עביד ונחמיה בן חכלי' יוכיח ואקום לילה ואנשים מעט עמי ולאדם לא הגדתי וגם היום בדרשי דרוש הספד על שכיבת הגאון מו"ה דוד זצ"ל אבדק"ק דרעזין לא עשיתי שום מזכרת שבא אלי שום אגרת וכן דעתי נוטה אולי ה' יתן ותשקע האש במקומו ולא יצא החוצה זאת שנית חשתי ולא התמהמתי להשיב מיד ביומו כאשר זרזוני באגרותם הנ"ל לבל יאוחר תשוב' שלא לשרות הצדיקי' בצרה זמן מה אפי' מעוכב בן יומא כי אפילו אם דברי לא יועילו כי מה מני יהלוך עכ"פ יהי' להצדיקים הנ"ל למשיב נפש שעכ"פ יראו שנשמעו דבריהם והרבני' עומדי' למשען להם ויבואו גדולי' אחרי וימלאו דברי ואורחא דמלתא גוליירין מתגרין והגבורים מנצחין ומ"מ אפשר שגם דברי יהי' לתועלת מעט ויכנסו באזני שרי העיר ההיא ויאמרו קטן שבהם נצחום וסמכתי ראשי ורובי על פי' המשנה להרמב"ם

פ"ה מאבות בשבעה דברים בחכם וכו' אינו נבהל להשיב שרצונו שממהר להשיב ואינו נבהל ורועד מפני שאלת וקושי' המטעה כי מיד ירגיש מקום טעותו וישיבהו לאלתר בלי התבוננת וכו' והענין בזה כי פלפולים אין להן קץ וכל אדם יכול להשיב על טענת חבירו ויבוא גם זה וישיב על תשובותיו של זה לאהבת הניצוח ואמרו הקדמונים אנו כאצבע בקירא לסברא ר"ל קירא שעוה ר"פ במה מדליקין וכמו האצבע בשעוה לכל אשר יחפוץ יטנו ה"נ סברת אחרונים אינם חזקות וקיימות כי כל איש יטה סברתו לאשר לבו חפץ אך אם מיד ולאלתר בלי שום התבוננות אדם מוצא תשובה לסברת המטעה זה מראה לנו שכן עלה במחשבה לפנינו מאז ומעולם טרם נחלק עלינו שום בריה ואינני אומר אלא האמת כאשר הוא ולא בדיתי מלבי דברי שקר לאהבת הניצוח והענין קרוב למסיח לפ"ת אשר נאמן יותר כי לא בתחבולה עשה מלחמתו כ"א לפי תומו ועכ"פ לא עשיתי שום הפסד והיזק שאם יבואו הגבורים אחרי יחזקו דברי יותר ויהי' כמסמרות נטועים ובשגם יותר יאמנו בעיני שרי העמים כי יבואו דברי כמה רבנים בסגנון א' בלתי נועדו יחד כ"א איש איש ממקומו כעצת תלמי המלך עם הזקנים מעתיקי התורה:

ועוד בה שלישי' בתשובתי גם כי הארכתי קצת בדברים פשוטים רק לדחות האפיקורוס ואמנם נזהרתי מאוד שלא ללחום עם שום אדם ולא נזכר שום אדם באגרות שלי כלל ולא יראה החוצה שום התגרות אדם באדם כ"א האמת לוחם עם השקר והעיקר בזה כי נזכרתי דפח"ח פר"מ כבוד ידידי הגאון נר"ו במכתבו אלי שמתחרט על שהטעהו החורינא"ר שהסכים על ספרו, והנה לא נמצא בגבולי ומסתמא אז בעת ההטעה מסתמא כ' עליו כדרכו דפר"מ ע"פ דרך מוסר החכמי' והלבישו מחלצות ואדר יקר ולא זאת אלא גם עתה יצא לאור ספרו של הגאון בית אפרים מהגאון מו"ה אפרים זלמן מרגליות מבראד אשר בפתחי ספרי' מצאתי תשובה ראשונה בענין תפילין הדבוקים הידועים השיב אל החורי נא"ר כמשיב אל רב מופלא וירא וחרד הרוצה לעמוד על האמת א"כ איפוא איך אבוא אני במכתבו להרוס את אשר בנו גאוני הדור וצריכי' אנו לחוש שיבוא דברינו לפני מלך ושרים ואהי' נשאל ע"ז מה אשיב ואומר גאונים הללו טעו או אומר קלקל מעשיו אח"כ וכיוצא בו, הכלל החכם עיניו בראשו ושב ואל תעשה עדיף אלה הדברים אשר דבר משה מאשר עשיתי עצו' בנפשי אמנם תמול הגיעני מכתב פיתוחי קדש מגאון ישראל מוהר"מ אבדק"ק נ"ש והמדינה וראיתי שכוונתי האמת כי גם לו הגיע מכתב כזה אות באות ממש אלא שבסוף אגרותם אליו הוסיפו ובקשו ממני שאראה להצטרף עם מו"ח הגאון בק"ק פוזנא נ' ולחבר איזה ספר המתנגד לדברי ס' נוגה צדק ולא חשתי להשיב ע"ז כי ידענא דאנא לא חזי לאיצטרופי לחלק ברבים ולהפיץ מעיינו' החוצה ובפרט עם

מו"ח הגאון נ"י וצל ההורים המה רואים כאנשים ובשגם בלאה"נ אין דעתי נוטה כלל להדפיס בזה שום ס' כי גם המה ידפיסו כהנה וכהנה ופשתה המספחת יותר וילעיגו על ד' ועל משיחו ויהי' המכריעים בין ב' הספרים יושבי שערי בתי משתאות הקאפ"ע ונגינות שותי שכר אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם. ועוד אולי נזכה שיתבטל הדבר וימחה מן הארץ ולמה נקבענו בדפוס ונעשה ממנו קיום לדורות האחרונים וגם כי עי"ז יתערבו חנפים הרבה אשר אין לבם שלם לא עם המיימיני' ולא עם המשמאילי' רק להחניף ידפיסו ספרים כאלו עומדים למשען לצד א' מהצדדים וירדוף שכנגדו כאשר ירדוף הקורא הנכנס בעובי הקורה ובאמת אין כוונתו אלא להחניף או לעשות לו שם וכל מחלוקת שאינה לש"ש יבא גם השטן בתוכם וזה הי' כל פרי צמיחת ספר נוגה צדק של ר' ליברמאן הנ"ל שמעיקרא לא אתי' אלא על שהי' נרדף ממו"ח הגאון נ"י התחבר לכת ההוא וחבר להם ס' כרצונם להחניף לא מלבו ענה. ואנחנו לא כן עמנו אל יתערב זר בתוכינו כי קדושי עליונים בענוה ויראת חטא ילחמו ולבם שלם על התורה ועל העבודה ואז ה' עמנו:

נחזור לדברי הגאון הנ"ל כי כתב אלי ב' דברים הוא פקד עלי לעיין בספר ראש אמונה שחיבר חורי נא"ר מדף ל"ב עד ל"ד ודף ל"ט ד"ה וראה נפלאות ובדף מ"ב ע"ב ד"ה ואל הטוענין וכו' עד ולמחשבי קיצין וכו' עכ"ל הגאון הנ"ל ואני לא אוכל לקיים מצותו של הגאון כזה כי הספר לא נמצא בביתי ולא בגבולי ואם אולי ימצא א' בעיר יסתירוהו ממני וגם אני לא אחקר עליו כי יהיה לפלא בעיני העולם כי יודעים המה שספרי האיש ומעשיו מתועבים ושנואי' בעיני מיום שראיתי ספר אחד מהנ"ל בהיותי רב בק"ק מ"ד וסוחרי עירי יודעים משנים קדמונים אם לוקחים דבר של פסח מסביבות גלילותיו אינני מקבל כתב הכשר אשר חתום עליו ע"כ א"א לי לעיין בס' הנ"ל:

והוא ציווה עלי עוד וז"ל ותחלה נאמר כי יש לכוף כאגמון ראש הרר"א חארינר אם בתוכחת דברים אם לכתוב לקהל אראד שלא יקחו תורה מפיו ושהוראתו אסורה עד יתקן את אשר עיוות ישוב וניחם על מעשיו לאמר דברי' אשר נאמר בכתב הנדפס על שמו טעות הן או כי שקר ענה בו עכ"ל בענין זה:

והאמנם דעת הגאון נ' נוטה קצת מדברי הנ"ל הנה בכ"ז דברי ועצתי בטילי' ומבוטלי' נגד גדולי ישראל אשר דבריהם כאשר ישאל איש בדבר אלקים והי' דברי כלא היה ומכ"ש כי עכ"פ לכתוב לו דברי תוכחות ופיוסי' בלי צווחה צעקה וריב עצה זו אינה מתנגדת לדברי כלל ושיכול לומר שקר ענה על שמו הרי פר"מ ידידי הגאון נ' כ' לי באגרתו הראשונה שהחור"י נא"ר מכחיש הכל ושהוא לא השיב לר' ליברמאן כלל לסייעו ידיו

בעניינים אלו וא"כ הרי כבר הכחיש ע"כ בא' מאגרותיו והא' אמת והא' שקר וד"ל. ואמרתי אלכה לי אל פר"מ ידידי הגאון נ"י אראה מה בדעתו בענין ואם נראי' הדברים בעיניו הבדולחי' יתחיל במצוה ויוגמר על ידו ואם אולי יראה שאצטרף עמו להעדפה בעלמא הריני כמצותו ופקודתו תשמור רוחי לכבוד ה' ותורתו ועדתו הוא ירחם עמו ונחלתו ויערה עליהם רוח מבינתו לשובב ישראל לתשובתו הוא יבנה עירו ויקבץ גלותו ותחז בציון עיני פר"מ כנפשו היפה ונפש א"נ הכ"ד. פ"ב יום ג' ה' טבת קעט"ל, משה"ק סופר מפפ"ד:

תשובה פו

שלום וכ"ט ומזלא טבא למו"ח גאון עולם משוש דור נזר ישראל והוד תפארתם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א על הבן היולד בקראו שמו שמואל יהי ד' אלקיו עמו ויעל בית אל ותחז בציון עינינו מלכינו למואל אמן:

זה שבועיים שלחתי לידי קדשו העתק מכתב תשובתי לק"ק ה"ב יע"א תאותיות שאלוני על מנהגי כנסת החדשה ואז לא שזפתם עיני חבורי "נוגה צדק "ואור נוגה שחוברו יחדיו מר"א ליברמאן משנער דעל נהר פרת והוא בעה"מ "או"ן (אור נוגה) אמנם תמול הגיעני ספר זה על הדילישאנס עם מכתב קדשו של מ"וח הגאון נר"ו שנכתב מש"ק ר"ח כסליו ונתאחר עד עתה והלילה ראיתי בו:

הנה בעיקר הדין שירים בעוגב בבית מקדש מעט אם שכבר כתבתי דעתי באגרתי לק"ק ה"ב עת למדתי איסור חדש מדברי הספרדי המשיב ראשון בס' נ"ץ ואם כי במ"ש עמוד ד' כיון דהותר שירה דפומא שהוא עיקר השירה מכ"ש להתיר בכלי שיר טעה בזה בפשטות אדרבא עיקר החיוב בפומא והוא מעכב ולבסומי קלא בעלמא מוסיפי' לשורר בכלי שיר שהוא יותר ערב וחשוב כמובן וא"כ אחר החרבן די לנו לשמש זכר למקדש בשירא דפומא שהי' מעכב ואין בו יתרת שמחה כ"כ אבל זמרא דמנא שאיננו מעכב במקדש ואית ביה שמחה יתירה אפשר דלא הותר ושגה בדבר פשוט מ"מ מ"ש עמוד ו' שלא היה עוגב במקדש שלא מצינו ברמב"ם פ"ג דכלי מקדש הל' ג' גם לא בש"ס סוכה ועירוכין האמת אתו בזה אלא שציין בטעו' ובאמת דהמע"ה אמר הללוהו במיני' ועוגב וצ"ל מ"מ במקדש לא היו מכניסין עוגב אלא טעמא בעי ואולי מפני שהשם מגונה עוגב ע"ש עגביי' ושירי עגבי' של זנות וט"ז בא"ח סי' קל"ב מייתי דוהלא מי רגלים יפין וכו' היינו מעיין א' הנקרא מי רגלים ומ"מ אין מכניסין בעזרה מפני ששמו מגונה וא"כ אפשר דה"נ והגנאי זה דוקא בבהמ"ק וה"ה בבה"כ כדאי' בשו"ע סס"י תקפ"ו אבל בביתו של כל אדם לית לן בה ושפיר אמר דוד המלך ע"ה הללו ה' במינים ועוגב ודוחק:

והיותר נלע"ד שהיה חק של עובדי כוכבים ומזלות הקדמונים להכניס כלי זה דווקא בבית עבודתם כאשר גם עתה מנהג אבותיהם בידיהם ואין משמשין בכלי זה לשום שמחה כ"א בבית תפלתם ומש"ה נאסר במקדש משום חק ע"ז שהיה להם כלי זה לחק להם כבר קודם בהמ"ק וא"כ נאסר לנו מדין תורה ועי' פירש"י בתובל קין תופס כינור ועוגב לע"ז וא"כ הוי כינור ועוגב כמו מזבח ומצבה עפמ"ש רמב"ן פ' שופטים בפסוק ולא תקים מצבה מיהו כ"ז בב"הכ דומי' דחק עכו"ם הראשונים אבל דהמע"ה בביתו הי' מהלל בעוגב דאדרבא יען זה נאסר לעכו"ם בביתם ע"כ היה משורר בביתו בעוגב לשם ד'. ובעמוד י' כ' שלא מצא בס' ב' ידות דבר מעוגב נ"ל כי הוא ממ"ש שם קל"ח ע"א אחר שקורא תגר על החזנים כ' על כלל המנגנים בתפלה וכ' וז"ל כן יעשו המאינים ועובדי אלילים אילמים בארץ שעירי הלא משחת מימם ולנו מקור מים חיים ולא משחת מקור וכו' עכ"ל משמע דקאי ביחוד על אלו כלים המיוחדים לשורר בבית עבודתם והוא חק להם לא לנו ה' לא לנו:

ונבהלתי מראות בהסכמות הנדפסות בנ"ץ עמוד ז' שם נאמר פשר דבר להניח העוגב בבה"כ נשי' והנה ידוע אין חכמה לאשה לנגן בעוגב וגם כי כבד מאוד דריכת הכלי ההוא ואיש נוצרי עומד ומנגן ואיך הסכימו והפליאו עצה להעמיד המנגנים בבה"כ נשים להצית אש בנעורת לקיים שם עוגב כמשמעו אתמהא חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו. וכל הראיות דמייתי לי' להתיר ע"י נכרי בשבת ואיכא דמייתי לה ממג"א סי' של"ח ואיכא דמייתי מרמ"א דמתיר לצורך סעודת מצוה אמנם גם כי אין למידי' התיר שבותים זה מזה הנה מיני' ובי' אבא ליזל בי' נרגא דרמ"א סי' רע"ו מסיים דיש להחמיר במקום שאין צורך גדול דהא רוב הפוסקים חולקים ובמג"א סי' תר"י סק"ד כ' דממה שנהגו בליל יו"הכ ליקח גוי לשמור הנרות מפני סכנת נפשות דדליקה מזה נכשלים לומר לכבות ולהדליק ואין לו היתר כלל עכ"ל וכן ראיתי כל רבותי זצ"ל הגאון הפלא"ה ומורי חסיד שבכהונה הגאון מו"ה נתן אדלער זצ"ל אסרו בכח שלא להדליק שום נר בנעילת יוה"כ וכן אנו נוהגי' אחריהם בקהלתינו פה ובאמת כתבתי בגליון ש"ע סי' רע"ו וז"ל אפשר דל"פ אלא בשבת דאיכא עשה ולא תעשה דרבנן ולא אתי מצוה ודחי לה אבל בי"הכ ליכא אלא ל"ת כמבואר ס"פ אלו קשרים רש"י ד"ה אלא לאו בקניבת וכו' דביה"כ ליכא עשה דשבות וא"כ אפשר אתי מצוה ודחי ל"ת דרבנן ק"ו מעגמת נפש דקניבת ירק דהוי שבות דמעשה דחמיר משבות דאמירה בעירובין ס"ח ע"א ומזה יש ללמוד זכות על הנוהגים להדליק נר ביה"כ בשעת נעילה ע"י גוי אבל כשחל בשבת ליכא למישרי עכ"ל על הגליון. ומ"מ איני סומך להתיר אפי' כשחל בחול ובאמת אין לדמות היתר

שבות במקום מצוה גופניות ועונג שבת או שמחת חתן וכלה להתיר שבות לצורך גבוה דחמיר טפי דהרי אוכל נפש הותרה בי"ט משום שמחת הגוף ולא הותרה נדרים ונדבות לצורך גבוה למאי דקיי"ל ואפי' למ"ד נדרים ונדבות קריבין בי"ט היינו משום דמחשב ליה צורך הדיוט שלא יהיה שלחנך מלא וכו' ואע"ג דקרבנות שהם חובה ליום דוחים אפי' שבת מ"מ מה שאינו חובה וצורך כ"כ לא הותר אפי' בי"ט ולצורך הדיוט שרי טפי. ועי' תו' פסחים פ"ד ע"א ד"ה ולא מילה מכ"ש שאין לנו לבדות להתיר מה שאבותינו ואבות אבותינו נהגו בו איסור:

בנ"ץ עמוד כ"ה מפריז על דברי חז"ל שאין חיוב על כל יחיד להתפלל בעשרה בכל יום ור"א דשחרר עבדו להוציא רבים י"ח בקדיש וקדושה אין זה מצוה ויכול לכוין בביתו ביחוד ע"ש בהערה אשתומא קאמר לשמטהו לאמורא מיני' איך אתי עשה דתפלת ציבור קדיש וקדושה ודחי עשה דאורייתא לעולם בהם תעבודו הרי היכי דאפשר לקיים שניהם לא אתי אפי' עשה דאורייתא ודחי ל"ת מכ"ש דלא לידחי עשה דרבנן עשה דאורייתא אע"ג דעשה דרבים הי' אי היה אפשר לקיים מצות תפלה וקדיש ביחיד יעויי' תוס' ורא"ש ברכות שם ואפי' למ"ש ר"ן בשם הרמב"ן דלאו משום דחי' אתאינן עלי' אלא משום דכיון דעשה מצוה הוי כמכרו לו, מ"מ הא דברים הללו תמוהי' מש"ס ברכות הנ"ל כמ"ש המג"א סי' צ' ע"ש. ועוד צע"ג מש"ס ע"ז ס"ד ע"א מדר' יודא נשמע לר"ע וכו' ואיך נשמע זה דלמא מתנת חנם ליכא משום דהוי כמוכרו לו מ"מ איסורא דמקיים כלאים איכא דלא מדחי' משום למעוטי תפלה וצ"ע. ורגיל אני לומר דעת הרמב"ן דהרי אפילו במוכרו ומחליף דבר בדבר ע"כ צריך שיהיה חביב על המוכר אותו דבר שניתן לו עבור חפץ שלו יותר מחפצו שהוא מוכר דאל"ה למה הוא מוכר וזבון זבון תגרי איקרי והכא ניקום ונימא ליה לזה המשחרר עבדו עבור מצוה או ממעט תפלה בחנם עם העכו"ם נימא לו מה תרויח במכירה זו להחליף מצוה במצוה מאי אולמא דהאי מהאי אם לא תמעיט התפלה תקיים לא תחנם אם לא תתפלל בי' תקיים לעולם בהם תעבודו ומשו"ה פריך הש"ס מצוה הבאה בעבירה ומשני דשפיר מרויח דמ"ע דרבים במקום מצוה יחידית והתם נמי שפיר פריך מדר"י נשמע לר"ע כו' דע"כ למעוטי תפלה חביב מצוה טפי לדחות מצוה אחרת וא"כ נשמע לר"ע זהו משנלע"ד לקיים דינו של הרמב"ן מ"מ מבואר דגם להרמב"ן מטעם דחיי' אתאינן עלה והיכי דאפשר לקיים שניהן מה"ת לדחות דאל"ה הדרא קו' לדוכתי' אהש"ס דע"ז הנ"ל וק"ל:

ומ"ש שם ראיי' ממורה נבוכים שבכלל מורא מקדש שלא להרגיל עצמו בכל יום הוקר רגליך וכו' ובמקום שחשב לא עמד ולא ישב דמורא מקדש הלזה אינו דוחה אלא שלא

להראות שם בלי חיוב אבל המחוייב לבא אפי' בכל יום אין המורא דוחה חיובו שהרי ארבעי' שנים במדבר לא היה שם רק אהרן ובניו כהנים ושמשו במשכן בכל יום ויום ואיה מוראם אע"כ שהחיוב לא יפטר מפני מצות מורא ולא עוד אלא למ"ד פ"ק דחולין שנאסרו בבשר תאוה במדבר היה כ"א נכנס בכל יום למשכן וא"כ התפלה שהי' חיוב בכל יום כאשר יתבאר אין להפטר ממנה מפני מורא:

והנה ז"ל הרמב"ם רפ"ח מתפלה ולא יתפלל יחיד בזמן שיכול להתפלל עם ציבור ולעולם ישכי' אדם ויעריב לבה"כ שאין תפלתו נשמעת אלא בבה"כ וכל מי שיש לו בה"כ בעירו ואינו מתפלל בציבור נקרא שכן רע והוא מהש"ס וכ"א בש"ע סי' צ' סעי' י"א ושם סעי' ט"ז ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה אם לפניו עד ד' מילין במקו' שמתפללין שם בעשרה צריך לילך לשם ולאחריו מיל והוא מש"ס פסחי' מ"ו ועוד שם סעי' י"ז מדברי אגודה שלא ישכים אדם לילך מעיר שיש בה י' וכו' ע"ש ואיך הקל ראשו נגד דברי רז"ל ולא עוד אלא שלפי דברי בעל המחבר או"ן עמוד י"ט וע' כ"ד מבואר כשאינם הולכי' לבה"כ אינם מתפללין כלל ואינם יודעי' להתפלל וא"כ אם יתיר להם שלא לילך לבה"כ כל ימות החול לא יתפללו כלל ולא יניחו תפילין ומהתימא שכל כוונתם של אלו להמציאנו חן בעיני העמים והשרים והנה כתיב בס' אורייתא דמשה וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותנא ר"א הגדול אלו תפלין שבראש ואיך זה המקנא לא שת לבו לזאת אם קנאת ה' צבאות תעשה זאת אבל הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלת ונקלותי עוד מזאת בעמוד כ"ו שם העתיק תשו' הרדב"ז סי' ה' ונמשך אחריו באו"ן ח"א עמוד י"ג והוא הוסיף עוד שהרדב"ז דעתו לבטל תפלה בלחש ולהתפלל רק בקול רם אם אפשר לבטלה בלי מחלוקת עי"ש והנה עד שקר העידו שניהם ודברים אלו לא נמצאו ברדב"ז סי' ה' אך בסי' צ"ד מייתא להו בשם הרמב"ן ומחו להו אמוחא מאה עוכלי בעוכלא כאשר אעתיק לשונו בקיצור ודילוג וגם מ"ש סי' ה' אכתוב:

וז"ל סי' צ"ד דרמז עלי' המג"א סי' קכ"ד ס"ק ג' שאלת ממני ידיד נפשי על מעשה שנעשה בשנת הרצ"ט ליצירה נתעוררו כל הספרדים על קהל המסתעורב אודת חזרת תפלה בקול רם שנהגו המצרים שהש"ץ מתפלל תפילה א' בקול רם וזה נגד דין הש"ס והפוסקים וספרי קבלה וכ"ה זה המנהג בכל המלכות בעיר הקודש וצפת ודמשק וחלאב וטענו כנגדם כיון שכל קהלות הנזכרות היה מנהגם כך וחזרו לדין הש"ס שגם קהל מצרים יחזרו גם הם ויתפללו ב' תפלות א' בלחש וא' בקול רם דהיינו קהל המסתעורב שזו תקנת הרמב"ם ז"ל שכ' בתשו' בלשון ערב וזה העתק שלה וכו' (והוא ככל מ"ש המחבר הזה וגם לשונו של רבי אברהם בנו של הרמב"ם וא"צ להעתיק כי מועתק באו"ן) וע"ז השיב

הרדב"ז וז"ל כל בעלי הדין והרב המתקן תקנה זו מודים כי מדין הגמ' בבלית וירושלמית והגאונים וכל הפוסקים ראוי לציבור שיתפללו שתי תפלו' אחת בלחש ואחת בקול רם וכן נהגו בכל הגלילות זולת המלכות הזה שפשטו בו תקנה הזו ועתה אולם חזרו לדין הגמרא זולת קהל המסתערבי' שבמצרים ושאלתי את פי הבאים מארץ עדן ואמרו שגם הם מתפללי' ב' תפלות וזו ראיי' שלא פשטה תקנה זו יותר ממצרים וגלילותיהן וכיון שכן לא היתה תקנה קבוע וא"ת במקום שפשטה ה"ה קבוע כדאשכחן בתקנת רגמ"ה שלא פשטה בכל העולם אפ"ה במקום שפשטה הרי הן עליהן כדינו דש"ס י"ל בשלמא הנך פשטה ברוב גלילת אשכנזי וצרפית וקטלוני' וכיון שכך הוי תקנו' קבועו' אבל תקנה זו לא פשטה אלא במלכות הזה ואפי' במקומה אין לה חוזק כאשר תקנו עוד כי הרב בעצמו לא תיקן אלא לפי זמנו שכ"כ בהדי' הראוי בזמנינו זה משמע שאם תתבטל הסיבה תתבטל התקנה וכו' עוד ראי' גמורה שלא הי' תקנה זו קבועה אלא לפי הזמן וכפי המקום וכפי המתפללי' שמצינו לרב ז"ל תשו' אחרת בלשון ערב וזה העתק שלה ואמנם מנהגינו לפ"מ שראינו שהוא חיוב מבורר בעבור מה שאירע להמון מהמנהגים הרעים באלו הזמנים וכו' אמנם אם נתפלל בכל ימי החול במעט עם מקובצי' נחזור לשמור הסדר הראשון להתפלל בלחש ובקול רם ע"כ. הרי אתה רואה בעיניך שלא היתה תקנתו קבועה אלא לפי המקו' ולפי הזמן ולפי המתפללי' והוא ז"ל היה נזהר לשמור הסדר הראשון אלא בעת שהיה חושש לסיבות שהזכיר ועוד כ' ז"ל בתשו' אחרת (שאפילו כלנו חכמים ויוצא יי"ח אין חזרת תפלה ברכה לבטלה שמתחלה כך נתקן וכו' ותשו' זו מייתי נמי ב"י) ומה שטענו כי הסבה שבשבילה נתקן תקנה זו עדיין במקומה עומדת וכו' אדרבא אני מעיד מה שראיתי בעיני שהש"ץ לא הגיע לחצי התפלה וכבר השלימו רוב הקהל וחזרו לדבר זה עם זה והדרא קושי' לדוכתא ונמצינו עוברים על דברי הגמרא ופוסקי' ובעלי קבלה ולא הועלנו כלום בתקנתינו וכו' וכיון שלא הועלנו כלום נחזור לדין הגמ' עוד כי בזמנו ז"ל הכל היו נוהגי' כמנהגו וליכא משום אגודו' אגודת אבל עתה בזמנינו שיש כמה קהלות ספרדי' ומוערבי' ואסקיליאה וכלם מתפללים כדין הגמ' איקרי כאן לא תגודדו לפיכך הראוי שכלם יתפללו כדין הגמ' ועוד האריך הרדב"ז עד שלבסוף סיים וז"ל לפיכך בנ"ד אם אפשר להחזירם לדין הגמ' שיתפללו ב' תפלות בלא מחלוקות כן ראוי לעשות אבל אם א"א לבטל בלא מחלוקת שב ואל תעשה עדיף עכ"ל בסי' צ"ד אמנם לעיל מיני' בסי' ה' השיב לשואל בלשון אחר שאלה על מה סמכו בכל זה המלכות שלא להתפלל תפילה בלחש, תשובה, כבר נשאל הרמב"ם ע"ז והשיב בלשון ערב שאע"פ שנ' כן מדין הגמ' מ"מ בארצו' הישמעאלי' שמקפידים הרבה שלא להפסיק

ולא לרוק ולא לדבר בתוך תפילתם וכו' עי"ש. מלשון תשו' זו משמע קצת שהרמב"ם לא תיקנה אלא העם נהגו ממילא כך ולא מיחה בהם הרמב"ם כמו בתענית כ"ו ע"ב ואורויי לא מורינן ועי' תוס' ר"ה ט"ו ע"ב ד"ה ואי נהגו וכו' מ"מ יראה שאין דעת הרדב"ז כמו שהעתיק זה המחבר וכן מצא מציאה זו בעל הקנאה ע' כ"ו ושקר ענו. ובב"י סי' רל"ד מייתי שחכמי צרפת גזרו נידוי על מנהג זה והרוצה להכוות בגחלי נידוי שלהם יעשה מה שלבו חפץ וזה המחבר ג"כ בעמוד י"א העיד שקר על הרמב"ם במלתא דעבידא לגלויי הוא העיד דרמב"ם פסק בשאר ימות השנה כר' גמליאל שלהי ר"ה והרי לפנינו ספרו פ"ח מהל' תפלה הל' ט' ש"ץ מוציא רבי' י"ח וכו' במד"א כשא"י להתפלל אבל היודע להתפלל אינו יוצא י"ח אלא בתפלת עצמו וכן מה שהעיד שם על בעל שמות בארץ עי"ש דלא נמצא בו שום משמעות דפסק כר"ג. עוד לו שם ע' י' הוליד חדשות מכח קושי' דאין מחויב לסדר תפילתו אלא בתפילת ר"ה ויוה"כ ולא ידע כי זה קושי' מג"א סי' קכ"ד ס"ק ג' ותי' לחלק בין ש"ץ שצריך לסדר בכל יום ויחיד די לו בסדור תפילות פרקים:

ומכל הנ"ל ראינו דעכ"פ אין אלו אנשים רשאי' לבנות במה לעצמם ואיכא לא תתגודדו כמ"ש הרדב"ז הנ"ל והוא לא היה רוצה להכניס במחלוקת לבטלם ממנהגם שהי' המסתעורבי' מוחזקים בו ובאו חכמי צרפת וגזרו נידוי ע"ז וא"כ קמייתא בטל אחרניתא מוסיפין, ובעמוד כ"א הרבה הבלים בענין לא תתגודדו ומהרדב"ז הזה שהבי' הוא ממנו הראי' בעמוד י"ג מבואר דאיכא הכא לא תתגודדו ובכל חילוקו וכרכוריו אשר כרכר זה המחבר לא יצא י"ח דברי הפוסקים בש"ע א"ח סי' תצ"ג דהסכמת מג"א דהרי"ף ותו' והרא"ש ס"ל דלמסקנא גם במנהג שייך לא תתגודדו ולהתו' אפי' מתקבצים ב' עיירות במקום אחד צריכי' לנהוג מנהג אחד וע"ז פליגי ברמזי', ובגליון ש"ע שלי כתבתי דס"ל להירושלמי שבתו' פ"ק דפסחים דדוקא בירושלים שכל ישראל מתקבצים בשער א' ברגל איכא קפידא טפי מקרא דכתיב ויאסף וכו' בחגיגה כ"ו ע"א ע"ש. ולסוף מסיק מגן אברהם דבעיר א' כופין את המיעוט לנהוג כרוב והיינו נדון שלפנינו:

ולשון הרמב"ם סוף הל' עכו"ם הל' ט"ז ובכלל אזהרה זו שלא יהיה רב ב"ד בעיר א' זה נוהג מנהג זה וזה נוהג מנהג אחר שדבר זה גורם למחלוקת גדול שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות עכ"ל ועי' תשו' מעיל צדקה סי' נו"ן דס"ה ע"א ד"ה וזה לי לישועה מ"ש הרמב"ם אפי' בדבר שאינו אלא מנהג לא יהיה ב"ד א' נוהגין כן והשני הפוכו וכו' ע"ש ובתשו' אחרת הארכתי בזה בתכלית אך פה לא אבא בפלפולי' רק להודיע לעמי כי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו בעו"ה:

ועוד לו בנ"ץ עמוד כ"ד בענין נגינת טעמים פער פיו וכ' מעולם לא קריתי בניגוני' ההמה המבלבלי' הכוונה ואין בהן לא טעם ולא ריח תורה עיי"ש הנה אם יכחיש שלא נתנה נגינה כלל במסורת ממרע"ה ויעשה כמה ספרי קבלה פלסתר ומאמר חז"ל אלו פסקי טעמים וכו' א"כ הוי כמרי' יד בגלוי פנים והנה בש"ע סי' קמ"ב אבל אם טעה בנגינת הטעם אין מחזירין אותו אבל גוערין בו עכ"ל, וכן העיד מהר"י איסרליש בכתבים סי' קפ"א וז"ל וכן ראיתי כמה פעמים לפני רבותי ושארי גדולים שטעו הקוראים בדקדוקי טעמים וכו' אעפ"י שגערו בו מ"מ לא החזירוהו עיי"ש וא"כ כמה תחת גערה בההיא גברא שמכחישי' לגמרי וע' עוד בש"ע סי' קמ"ג ובמג"א ס"ק ג' וסי' רפ"ה ס"ק א' וסי' תר"ץ מג"א ס"ק ט' ש"ץ שאינו בקי בנגינה עי"ש א"כ המלעיג על כל אלו הנאמרי' עליו נאמר ולהג הרבה יגיעת בשר עירובין כ"א ע"ב. ובאחת יבערו ויכסלו באו"ן ח"א ע' כ' שמה נאמר מי שמע קול מרע"ה באיזה ניגון ניגן זרקא וכו' ע"ש, הנה היום אומר כך ומחר יאמר מי ראה מרע"ה מניח תפילין על תמונה זו ומי ראוהו יושב בסוכה כזו ומי שמע שתקע והריע בשופר בקולות אלו עד שיאמר הא ליתא והא ליתא אבל אנחנו על קבלת אבותינו נסמוך שלא הנחילו לנו שקר ח"ו והם שמעו הנשמע וראו הנראה איש מפי איש עד מרע"ה ובעמוד כ"א כ' באו"ן אם היה חקה כפרה אדומה איך אנו משנים אותה כמה פעמים בשנה בר"ה וי"הכ ובט"ב ואני לא ידעתי שום שינוי כי לעולם מנגנים זרקא כמשפטה וסגול כמשפטו רק בט"ב מנמיך קולו כאבל המדבר ובר"ה וי"כ כעומד נידון לפני המלך ובמגילת אסתר בניגון של לב שמח ובס' יוסיף אומץ אי' שהיה מקובל על כל מגילה מה' מגילות ניגון אחר אבל לעולם הנגינה נשארת במשפטה בלי שום שינוי רק השינוי בהרמת קול כמקובל לנו מאבות אבותינו:

אבל נ' עיקר כוונת בעל המקנא שכיון שלעת כזאת בלשונות העמים יש טעמים ונגינות אחרות בכל עם ועם כלשונם א"כ טוב לו לקרות התורה עם נגינת לשון העמים המובן לנו עתה יותר מאותן הנגינות המקובלו' גם כי לשונו אשר הרחיב שאין בהם טעם וריח תורה לא משמע כן מ"מ אפשר לדחוק ולפרש כוונתו כך ובזה י"ל כל הגאוני' הנ"ל נתכוונו לפסקי טעמים הנהוגים שנבין בהן מה שאנו קוראי'. וביטול דעה זאת יבואר ממ"ש ד"מ ומביאו מג"א סי' ס"א ס"ק י"ד דתלמידי רבינו יונה דמ"ש שאנשי יריחו היו כורכין שמע ולא היו מפסיקין שלא הי' קוראי' בטעמי' ויש מי שחולק ומפרש שלא הי' מפסיקי' במקום שראוי להפסיק אבל נגינת טעמי' אינו מעכב בק"ש וכ' ד"מ שאפי' המחמירים לא יחמירו אא"כ אינו מבטל כוונתם כי הנגינ' למי שלא רגיל בה מפסיד הכוונה ע"ש למדנו מזה ב' דברים שאין ההפסק במקום שראוי להפסיק הוא נגינת הטעמים דאל"כ

במאי פליגי אתר"י ועוד שמענו שהטעמים האמתיי' הן הן אלו הטעמים שאינם רגילי' על לשוננו ומש"ה בק"ש דבעי על לבבך כוונת הלב לא יטעום בטעמי' מ"מ בקריאת התורה אית בהו קפידא בטעמים אלו דוקא כמ"ש לעיל. - ומיהו טעמא בעי כיון דבאמת מבלבל הכוונה בק"ש מ"ט מקפידין בקריאת התורה על אותן הטעמים נ"ל דיש לשאול קו' זו על עזרא הסופר שקרא התורה והעמיד מתורגמן כדאי' בפ"ק דמגילה ובקרא מפני שהעם לא הבינו לשון הקודש ע"כ הוצרך להעמיד תורגמן וא"כ כיון שהתרגום הבינו כלם מ"ט לא קרא התרגום לבד אע"כ שא"א לי"ח קריאה אלא בלשון הקדש אע"ג דאלו נאמרין בכל לשון מסקי' פ"ב דמגילה ובסוטה התורה בכל לשון ופי' התורה עפ"י דרכו של רש"י היינו פ' זכור שהוא דאו' או מקרא בכורים והוא יוצא ידי חובת דאורייתא בכל לשון אבל לצאת ידי חובת תיקונו של מרע"ה או עזרא לקרות בתורה הוא דווקא בלשונה כי א"א לתרגם בשום אופן כל המכוון בפסוק או לשום טעם כי הלשון מסוגל ומ"מ כדי להבין העם ג"כ הוסיף עזרא ותיקן להעמיד תורגמן לתרגם עכ"פ פנים א' מכמה פנים בתורה שהיה אותו הפי' מקובל בידם הל' למשה מסיני ומימות משה עד עזרא הי' קורין רק בלה"ק כי היו מביני' ולאחר שנתבלבלו לשונם בבבל העמיד תורגמן וקריאת לה"ק לא זזה ממקומה ועי' בש"ס ב"ק דפ"ב ה"מ לשנויי משה תיקן לקרות התורה בלה"ק שמבינים ואתי עזרא ותיקן בלשון תרגום המובן וגם לה"ק אלא עדיפא מיני' משני שיהי' דומה לשארי י' תקנות שתיקן שחידש דבר מעצמו ובזה י"ל קו' מג"א רס"י קל"ה דנהי דתירוצו עולה להרי"ף אבל ל' רש"י ר"פ הקורא עומד לא נתיישב ולהנ"ל ניחא דמרע"ה לא תיקן אלא שלא ילכו ג' ימים בלי תורה וא"כ בתרגום לחוד סגי מה שמבינים ואתי עזרא ותיקן קריאת התורה אע"פי שאינו מובן:

והנה האידנא אין אנו נוהגין לתרגם כי אין אנו מבינין התרגום כמ"ש בש"ע סס"י קמ"ה ובתו' מגלה כ"ג ע"ב ד"ה ל"ש ע"ש כוונתם דלא תיקשי הא דבר הנאסר או נתקן במנין אפי' בטל הטעם לא בטל התקנה לזה כ' שגם בימיהם לא הי' מתרגמי' בכל מקום והיינו כפמ"ש המג"א רס"י תס"ח לענין גילוי וק"ל והנה כ"כ בש"ע סי' רפ"ד שיקרא אפרשה שני' מקרא עם פירש"י חשוב כמו תרגום והיינו מפני שאין אנו מביני' התרגום והכל מטעם הנ"ל שגם בימיהם הי' מקומות שלא היו מבינין מזה אנו למדין שעכ"פ אין להלביש הפסוק בניגון עם אחר שאינו שייך ללשון זה כי הקריאה הזו מעיקרא ניתקן מעזרא באין מבין אלא שהוא היה מתרגם ג"כ ועביד תרתי אבל להלביש התורה במלבוש נכר בציבור לא תיקן עזרא וה"ל דבר שניתקן במנין בכל מקום וא"א לבטלו דהרי גם הם לא הבינו:

והא דאין אנו מתרגמין בבה"כ תרגום אחר המובן לנו תחת תרגום הארמית ונקיי' תקנת עזרא שתיקן להבין להעם וכבר בימי חכמי התלמוד היו מקומו' שלא הי' בקיאין בתרגו' הארמית ולא העמידו תורגמן ומ"ט לא תרגמוהו בלשונם משום שא"א בשום אופן לכוין האמת בפשטות כוונת הקרא אם איננו מקובל מפי מרע"ה מפי הקב"ה ואע"ג שאין הפסד אם אדם מתרגם התורה בכל לשון שירצה ולפרש בכל פי' יפה ה"נ לו ולקבל שכר שיחה נאה אבל לקרות בציבור אם לא יכוין האמת יהי' דובר שקרי' לא יכון וראה נפלאות ברמב"ן פ' ויגש בפסוק ויזבח זבחים בחכמה רבה שבקבלת אונקלוס ותרגומו שמות הקדושים ומדותיו ית"ש ומי כמוהו מורה ע"כ אין בריה יכולה לכוין זה מעצמו וכבר באגרת שכתבתי לה"ב שכתבתי שאם התירו להתפלל בכל לשון באקראי ליחידי שבציבור או אפי' ליחיד ממש אבל לקבוע בקביע' תמידית ולהעמיד ש"ץ ולהשכיח לה"ק לגמרי א"א בשום אופן דא"כ הי' אנשי כנה"ג מתקנים התפלה בלשון המובן להעם אז דהיינו תרגום ארמית:

והנה בעל התשובה הלזאת מזהירם להתפלל י"ח בלה"ק ולומר זמירות בלשון אשכנזי צח ואומר אני גם כי אין רעש כ"כ באמירת שירו ותהלות אבל ממ"נ אם לא יבינו דברי ק"ש וי"ח כלל מ"ט לא יצוו על ככה ללמד ולהבינם ל"הק הרי למדום לשונות הגוים ולמה לא ילמדו להבין מה שהם מקבלי' עול מלכות שמים ומתפללי' ואם באמת ילמדום א"כ מ"ט יתרגמו התפלו' וכבר כתבתי שא"א לכוין האמת בכוונת קרא ובפרט בשמות הקדושים ומדותיו ראה מ"ש התו' במגלה כ"ד ע"א ד"ה ואם וכו' אנו מתרגמי' הפטורת פסח ועצרת משום פרסומי ניסא ע"ש וכן ראיתי נדפס בסידור רומוני"א והנה בימיהם כבר לא ידעו תרגום שמש"כ לא תרגמו כל השנה מ"מ משום פרסומי ניסא תרגמו בימי' ההם כמו בקריאת מגילה דאמרינן אפילו לא ידעו מאי קאמרו איכא מצות קריאה ופרסומי ניסא במגילה י"ח ע"א וקשה עכ"פ טוב היה להם לפרש התרגום של הפטורו' אלו בלשון ותרגום שמביני' אע"כ א"א לקרא בציבור שום תרגום שאינו מקובל מפני התוארים והשמות וכדומה:

וכבר כתבתי באגרות הראשון שאפי' אם נאמר שב"ד קטן יכול לבטל מ"מ מנין אחר בעי' להתירו ונצטרך להעמיד למנין חכמי ישראל אשר הגיעו להוראה ונסמכו מרבותיהם להורות בצדק וסמיכה הנוהגת בזמנינו מיהא ולא יהיה ביניהם ב"ד שרי' שהתירו כבר ג' דברים שהיו מוחזקים באיסור ע' פ"ב ממרים הל' ח' והוא ממס' ע"ז ל"ז ע"א ואשר בלא מחיר יורו דלא זילא אאוגרייהו ואז מנין כזה כשיעמדו למנין נראה מה יסכימו רובם אשר מפיהם אנו חיים והם יגדרו גדרי בקעה אשר נמצאת בארץ שנער:

והנה על הכלל אני אומר כי דברי המחבר או"ן הזה בספרו אור נוגה סותרי' את כל כוונתו בנוגה צדק שהרי בח"ב בהערות שבגליון עמוד ל"ח קורא תגר על השואלי' לרבנים אחרים שאינם מעירם כי לכל דיין בעירו להורות ולהנהיג בני עירו ואליו ישמעו ועשה שחוק והיתול מכל חיבורי ש"ות שחברו להם יחדיו מגאוני עיר ועיר מדינה ומדינה וסיים שם וכל עוד שיורה להם עפ"י התורה אין אחריות של ב"ד אחר עליהם עכ"ל ועפ"ז כ' בסיום ספרו ע' נ"א וז"ל ואם לפעמים הרשות נתונה לבטל שום דבר מדבריהם לצורך שעה הנה הרשות נתונה רק לחכם העיר לשפט לפי שכלו עכ"ל דקדק לומר חכם העיר ולא חכמי דור למעט שאר חכמי ישראל אשר חוץ לעיר, הנה כי כן מה יועיל לנו ס' נ"ץ הדורש מליווארנא ואונגאריע אשר כפי הנראה השאלה נשאלה למרחקי' לאלו דוקא ולא מחכם העיר ההיא היושבת על נהר אשר רמז עליה באו"ן והעלי' את שמה מ"מ עתה בק"ק ה"ב אשר חכמי העיר צועקים על הכנסי' החדשה וא"כ מי התיר לבעלי הכנסיו' לשמוע לאלו רחוקים ולהזניח עצת הקרובים ולכל הפחות הי' חיוב על אלו הרחוקים שלא להשיב לשואליהם בענין זה עד שיכתבו לב"ד שבעירם לשמוע טעמם מ"ט לא התירו הם דברי' אלו אולי יהי' להם טעם נכון ששייך לאסור בעירם טפי ועי' ב"י י"ד סי' קצ"ד בענין ימי טהר לחלק בין המקומות הקרובי' לצדוקים והקראים לבין הרחוקים שהרי ב"ד שבעיר מחוייבים לעי' במילי דמתא ומר כי אתרי' ואיך החליטו להשיב שואליהם ממרחק ובאמת רוב חכמי ישראל הישרים בלבותם נזהרים שלא להשיב ליחיד השואל כשיש מומחה בעירו אם לא כאשר הגיע אליו השאלה מהמומחה בעצמו או לפעמים דברי ריבות בין חכמי העיר וצד א' שאלו לגדולים ואז המשיב מגלה הדבר להרב שבעיר לאמר מדוע ככה פסקת הלא לפי דברי שכנגדך אין הדין כן אבל אלו הרחוקים שבנ"ץ השיבו טרם חקרו מחכם העיר ואפי' יהיה הדין אמת מ"מ עוברי' דרך המוסר ושם ע' כ"ה העיד הוא עצמו שיש גדולי ישראל לאלפי' במדינותינו ת"ל ומ"ט הי' כאניות סוחר להביא ממרחק חוץ למדינה ארץ איטאליה והגר:

והנה המחבר הזה כתב בהערה הנ"ל מה דהווי מיחלפי רבנן כי היכי דלמטייהו שיבא מכשורא מדת חסידו' היו עושין וידעו בלי ספק שאלו לא יחלקו על דבריהם ומשם ראיי' מ"ט לא שאלו למקומו' אחרים לשמוע מה ישפטו הם בזה אלו דבריו, והנה אמת כי רש"י בחולין נ"ב ע"א כ' ג"כ אין לדיין אלא מה שעיניו רואות אבל הוא יזהר יפה וכו' אלא דהתם מיירי במילי דטריפה כשאין ס' בדין עצמו רק בדמיון מילתא למלתא או אם עיניו שלטו בבדיקת הטריפות וכן בענין ראיית דם נדה ספ"ב דנדה וכל הדומה לזה שלבו של אדם נוקפו אם דמיון כוזב אם לא ע"כ כ' רש"י בזה אין לדיין אלא מה שעיניו

רואות ומ"מ כ' שיהא נזהר לקבץ כל טבחי מתא הבקיאים בכיוצא באלו ואפי' הכי לא קיי"ל כוותי' דרש"י גם בזה בדורות האחרוני' אין לדיין לילך אחר ראיית עיניו כמבואר בש"ע שאין אנו בקיאי' בבדיקות הטרפות ולא במראה דמים אבל מילתא דתלי' בסברא ואדם מסופק הלכה כדברי מי ואינו רוצה להיו' גס לבו בהוראה כשוטה רשע פשוט הוא שצריך למלוך עם חבירו הצדיקים ותשועה ברב יועץ אפי' במילי דעלמא ולא תהי' תורה שלימה שלנו כשיחה בטלה והנה מצינו רב דנטל רשות מר' יורה יורה ידין ידין טרם שירד לבבל בפ"ק דסנהדרין ואפ"ה שדר לי' לר' ביני חיטי בכתובו' ס"ט ע"א ופי' תו' בשם ר"ח שאלות הרבה שאלו והיו אגרות תפורות זו לזו ובין אותם תפירו' כ' שאלה זו, בקידושין מ"ד ע"ב אפכוהו ושדרוהו לקמי' דרב ובשבועות מ"ח ע"א שלחוהו בימי ר' אמי וכו' ועוד שם מ"ח ע"ב אייתי איגרתא ממערבא וכו' וב"ב מ"א ע"ב ובשבת ס"פ אלו קשרי' אתא איגרתא ממערבא וכו' פירש"י כי היכי דלקבלו מיני' ובפ' כל הבשר כי סילקת להתם בעי כבדא וכו' וכהנה טובא בש"ס ובירושלמי ספ"ב דנדה ר"ח העיד על עצמו שכל מה שהורה לא הורה עד ששמע להלכה כשערות ראשו ולמעשה ג"פ והך עובדא לא אתא קמיה דר' אלא ב' זימני לכן צירף עמו ר"י ור"ל ומביאו ב"י י"ד סי' רמ"ב ומי בזה"ז שיכול לומר על עצמו ואיך יוציא דבר גדול מתחת ידו ולא יטול רשות מרבותיו וחביריו גאוני הזמן כי לא אלמן ישראל תלי"ת:

ובאותו עמוד ל"ח שגה בזה המחבר במה שהתשב"ר יודעין שכ' עזרא ביטל טבילת קרי ומייתי קרא דאורייתא כי יהי' בך איש אשר לא טהור וכו' אפי' בי רב לא קרי דההי' קרא לטבילת מטומאה לאכילת תרומה קאי ומי בטלו ח"ו ועזרא הוסיף להחמיר להצריך טבילה לעוסקי תורה כמבואר במרובה פ"ב, שוב כ' דשמואל אמר כ"פ אי איישר חילי אבטלנו לא ידעתי מכמה פעמים אלא פ"א פ' השולח ומשם ראי' לנגדו דשם ל"ו ע"ב אמר שמואל עלבונא וחוצפא דדיינא לשמוע תקנת הלל נגד ד"ת להוציא ממון ע"י פרוזבול ואמר אי איישר חילי טפי מהלל אבטלנו אבל כ"ז שלא יהיה גדול טפי מהלל א"י לבטל אעפ"י שלדעתו דשמואל הוא עולבנא דדיינא מ"מ א"א לבטל תקנת הלל מבלי שיהיה גדול בחכמה ובמנין ובאותו עמוד כ' זה המחבר עוד וכן בכל דור ודור התורה נתונה בידי חכמי הזמן להקל ולהחמיר לאסור ולהתיר לפעמים לפי ענין הדור ואף לפעמים נגד ד"ת אם השעה צריכה לכך עכ"ל והנה אם כוונתו שביד ב"ד לעקור דבר מה"ת ויהי' כן לעולם מפני הדור שנשתנה הענין מאשר הי' בדורות קדמונים ה' יצילנו מזה וכיוצא בו אפי' נביא נהרג ע"ז אך לפי שעה דוקא למיגדר מילתא ובמוחזק לן לצדיק כגון אליהו בהר הכרמל שומעין ולאחר שעה יחזיר דבר ליושנו וכ"ז במוחזק לן לצדיק כמבואר

ס"פ אלו הן הנחנקים וז"ל רי"ו בשם רמ"ה הובא בב"י בד"ה בי"ד סי' רמ"ב סומכי' על המתיר בשיש ראיות מד"ת או מד"ס ואין מכוין להורו' פנים בתורה שלא כהלכה אבל המראה פנים שלא כהלכה ה"ז כמין באמת וא"צ לומר שאין סומכין עליו עכ"ל ואחז"נ ב"ד מתני' לעקור דבר מה"ת שלא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג לתורה ופי' הט"ז בג' דוכתי בא"ח סי' תקפ"ח ס"ק ה' ובי"ד סי' קי"ז ס"ק א' ובח"מ סי' ב' עי"ש. שוב כ' עמוד ל"ט שלמה שתיקן עירובי חצירות היה לו לתקן שכל א' יעשה לחי בפתחו ע"ש לא הבין ענין תיקון עירובי חצירו' וענין לחי וקורה שבין מבוי לחצרו' ורמי ב' תקנות אהדדי וכל המתחיל יודע כי הלחי והקורה הוא שלא יטעו להוציא ממבוי לר"ה ע"כ עושים לו הכירא בלחי כדי שיראה ויזכור למ"ד לחי משום היכירא ואלו היה התיקון בחצר נמי מה"ט דחיי' שיטעה ויוציא מביתו לחצר הי' ק' קושייתו דדי בלחי בפתח ביתו אבל התם לא משום שמא ישכח ויצא אלא מפני שכמה בתים משותפים בחצר א' ונעשה תוכו של חצר כר"ה והעולם יטעו ויאמרו כשם שמותר לטלטל בתוך החצר ומבית לחצר אע"פ שהוא של רבים ה"נ נטלטל ברה"ר ממש ע"כ עשה שהמע"ה שיהי' כל בני החצר משותפים במין מאכל א' בבית א' שבחצר ויהי' כלם כבני בית א' הדרים זה ע"ז והוי החצר כרה"י ומה יועיל לזה לחי או קורה בין עיניו של זה:

בהערה שבגליון עמוד ל"ג כתב משל מסריקות הראש והחפיפה וכו' והנמשל ללמוד לשונו' הגוים ואין המשל דומה לנמשל דוודאי אם נזהרי' בסריקה וחפיפה ניצולין משחין וגרב אם לא יהי' ע"ד העונש והפלא את מכותך משא"כ מי שאינו סורק ראשו אזי בלי עונש יבואו לו ערביבותא דרישא בטבע אבל מי שלא למד שום לשון מלשונו' העמי' אפשר שלא יבואו אליו גוי מרחוק ולא ידרוך אשור בארמנותיו ואפשר אפי' גם אם ילמוד לשון צרפית יבא עליו גוי מרחוק ספרדי וישמעאלי אשר לא ישמע לשונו אמנם בכ"ז איני אומר שלא ללמוד לשונות עמים אבל עכ"פ הוא העתיק דברי' בלי עיון ובלי דעת מלין יכביר אלא ששמע עצת ר"ע אם תרצה להחנק התלה באילן גדול:

עוד הרחיב והעמיק בעמוד כ"ג להחניף להיות מצלאין לחיי מלכא ובנוהי ואת מי אין כמו אלה תלי"ת בכל בתי כנסיות ישראל מתפללין על שלום מלכות והשרים וכ' בש"ע סי' רפ"ד במג"א ס"ק ז' וביאור דברי מג"א שכ' שבכל מקום יש ישראל היינו משום שמפורסם באמונתינו שכל אדם חייב לאהוב מלכו ולשנא שנאיו וא"כ ע"ד משל היהודים שבארץ הודו שונאי' את מלך כוש הואיל ושונא את מלכם וא"כ איך יתפללו היהודים לכבוש לשונא מלכם שיפלו והיינו אחיהם שבהודו וזהו הקושי' שהוקשה למג"א שם דאי לאו דידוע ומצווה עלינו לאהוב מלכינו ולשנא שונאיו לא היה ק' מידי

וע"ז תי' שאין הכוונה על מלך אחר אלא על מרדף שבמדינתו וזה בוודאי אינו בר ישראל שה"ה מושבע על סיני שלא לשנא מלכו ואמנם על שנאיו שבין המלכיו' יש לנו תפלה אחרת והי' ס"פ הי' קורא יה"ר שתשי' שלום בפמלי' של מעלה ובפמלי' של מטה עי' פרש"י שם ועי' מתיקת ל' מהריעב"ץ ז"ל בסדור שלו בזה, והא דאין אנו מתפללין גם על שלום שונאי' שבמלכות היינו שהמורדים במלכי' רשעי' הן ואין שלום אמר ד' לרשעים ובכל הדרשות אנו מזהירין בכלל כל מצוות התורה לנהוג כבוד ויראה במלך ושריו מנהיגי עיר ועיר אך אעתיק פה קצת מדרושי פה ק"ק בשבת שובה קע"ו לפ"ק אשר זה לשוני שם:

עוד אפרש קרא במשלי ירא ד' ומלך ועם שונים אל תתערב ק' מה ענין יראת ה' לענין מלך בשר ודם ומי הם אלו השונים שלא יתערבו עמהם ובקהלת כ' אני פי מלך שמור ואל דברת שבועת האלדי' וע"ש פיר"שי היטב, והנלפע"ד בכל הנ"ל עפ"מ שאקדים כי יראת האדם את המלך הוא על א' מב' אופני' הא' כי יש בידו להמית ולהחיו' וחמת עלך מלאכי מות, וזאת שנית כי אנו מאמינים שהקב"ה מושיב מלכים לכסא, והוא האיש אשר בחר בו ה' להושיבו מושב אלדי' בארץ, והוא למטה במקו' השר שלמעלה ולהדי' כ' וישב שלמה על כסא ה' וכן אפי' מלך או"ה ממלא מקו' השר שלמעל' ויושב על כסאו ממש וראה איך אנו מברכי' על המלך שנתן מכבודו לבשר ודם ולא אמרי' שנתן כבוד לבשר ודם אלא נתן מכבודו ית"ש ואם לא נאמין באמת שמכבוד שמי' ניתן לו איך נבוא לפניו ית"ש כדוברי שקרי' לומר מכבודו ואיננו ואין זה מברך אלא מנאץ אע"כ זה מקובל אצלינו באמת ותמים כי המלך הוא בחיר ה' ומחוייבי' לירא ממנו ולכבדו מפני מורא כבוד שמי' והנה ההפרש בין ב' היראה הוא מבואר שכל אותן בעלי הפקר שאינן מאמינים בדת אינם יראים את המלך אלא מחמת זרוע עוזו של מלך שיראי' פן יהרגם אינם מוראם וכבודם אלא בפניו אבל בחדרים הם מבזים המלך ושריו ויועציו וכל פקודיו ומצוותיו לשחוק בעיניהם כי חכמי' המה בעיניהם יותר משבעה משיבי טעם המלך ואפי' נשבעו למלך שיהיו נאמני' לו השבועה זו היא בעיניהם כשבועת אונס מפני תוקפו של מלך ואם ימצאו מקום למרוד בו ימרדו בו וזאת שנית שאפי' אותו מקצת יראה וכבוד שהן נוהגי' בו בפרהסי' איננו אלא בזיון למלך כיון שיראי' ממנו מפני יכלתו כמתיירא מפני גזלן עתיק ח"ו וכדי בזיון וקצף וההיפוך בבעלי דת אמת מאמיני' בני מאמיני' כאשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם מפורסם בעיניהם איסור גמור להרהר אחר המלך ושר כי מאת ה' היתה זאת לו וחוטא חומס נפשו לה' אפי' בחדרי חדרים ואימת המלך עליהם מפני אימת הש"י שציווה למרע"ה לנהוג כבוד בפרעה ואלי' לרוץ

לפני אחאב המרשיע ואסתר נענשה על שקראה לאחשורש כלב וכדומה וזו הי' היראה והכבוד אמיתיים שאין אחריהם פקפוק והיינו דקאמר שהמע"ה אני את פי מלך שמור ועל דברת שבועת וכו' לא מפני שנשבעתי למלך אלא מפני שנשבעתי לאלקי' בשעת קבלת הדת ובכלל זה יראת המלך וכבודו כנ"ל והיינו נמי ירא את ה' בני ומלך שתהא יראת ד' ויראת המלך משולבת אשה אל אחותה ועי"ז עם שוני' אל תתערב עם אותם שוני' שמשני' בפרסהי' יראים ובחדרי חדרים מלעיגים עמהם אל תתערב עכ"ל:

עמוד י"ט העתיק דברי המליץ המוכיח דומה לנוטע וכו' הנה המליץ יפה אמר בזה ואמת הוא אך מה העתיק זה המחבר לעז של פסוק א' בתורה זיל קרי בי רב יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירי' עלי דשא וכרביבים עלי עשב ואם תו לא יצליחו אמר ישעיהו ויעזקהו ויסקלהו וכו' ויקו לעשו' ענבי' ויעש באשים וכו' והן הנה דברי המליץ הלזה ומה מציאה מצא, אוי לנו. - שם הרחיב דבורו מהטוב הנעשה ע"י הכנסה החדשה אחר שחלפו שנים רבות ושנשכחו כל יסודי הדת ופנת תורתינו הקדושה ומי השכיחם הלא מימי בנין בית שני לא נשמע כזאת ומיום ששלטו ידי חכמי ישראל על עם ה' אלו כל עם ד' צדיקים היו, וזה כמו ל' שנה מיום אשר פשתה המספחת משפחות פורצי גדר ומטו ידי הרבנים ע"י שועלי' קטני' מחבלי' נשכחה התורה לפי עדותו של זה אבל תל"ית לא ראיתי כמו אלו שהזכיר זה כי במדינתינו וגלילתינו כלם יודעים את ה' מקטנם עד גדולם ה' יברכם:

עמוד כ"ד נכנס להחזיק ידי שונאי נפש דוד שלא להתפלל עד הגאול' כ"א להתפלל בשלומינו בין המלכות והעתק דברי ירמי' ושכח קרא דישעי' ס"ב המזכירים את ה' אל דמי לכם ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים ירושלים תהלה בארץ, ובדברי ירמי' אומרי' בשבעים של בבל שהיו נביאי השקר אומרי' שיצאו קודם הזמן ע"ז אמר ירמי' שקר הם אומרי' בנו בתים וכו' אבל סוף ע' שנה כבר הרבה דניאל להתפלל וכמשחז"ל דניאל מנה וטעה ולפי טעותו התפלל למהר הקץ וישעי' מיירי בגלות הזה דכל יומא זמנו ומצוה עלינו לבקש את ה' אלקינו ואת דוד מלכינו ומ"ש רש"י שלהי כתובו' בפי' שלא לדחוק את הקץ שלא להרבו' בתפלה שלא להרבו"ת דייקא כגון יוסף דיליריינ"א וכדומה אבל להתפלל בכל יום חובה עלינו ואחז"ל בפ' ע"פ ברכה דאפטרתא מגן דוד ומפיק לי' מקרא ועשיתי לך שם כשם הגדולים ואתם אין מפטירין בנביא ואין מברכי' מגן דוד ועי' בשוחר טוב מזמור י"ח והובא ברוקח סי' שכ"ב וז"ל בימי דוד שלא תבעו בנין בהמ"ק וכו' אנו שחרב בימינו ואין אנו מתאבלין עליו ולא מבקשי' עליו רחמי' עאכ"ו לפיכך

תקנו חסידי' הראשוני' שיהי' מתפללי' ג' פעמים בכל יום אנא ה' השב שכינתך לציון עירך וסדר העבודה לירושלי' ותקנו בונה ירושלי' תפלה בפ"ע בתפלה ובהמ"ז ע"ש:

עמוד ל' וז"ל הנשכח לנצח דמי עמינו אשר כנחל נגרו בדורו' מקדם כמה שמדי' וגלו' בוז וחרפו' אשר עברו ראשם מיד מי היתה זאת להם היד ה' עשתה זאת לא - חלילה לשדי מעול אך מי הי' בעוכרינו אך סכלתינו אשר ענו בנו וכו' לו שמרו אז חכמינו ומנהיגנו דרכי עמם וכו' ללמדם עבודת בוראם אהבת מלכם שלום תושבי ארצם וכו' אבל א' דברתי כי מאז הכשלון על מנהיגי עמינו עוד האריך את מי רדף את ר"ע וחביריו י' הרוגי מלכות והרוגי לוד וחביריהם ודורו של שמד, ע' רמב"ן פ' וישלח אשר ז"ל בפסוק ויירא כי לא יכול לו דור א' היה בימי חכמי המשנה כדור של ריב"ז וחביריו כמ"ש ארחב"א אם יאמר לי אדם תן לי נפשך על קדושת שמו הייתי נותן אבל בדורו של שמד א"י לסבול וכו' ויש דורות אחרי' שעשו עמנו כזה ויותר רע מזה והכל סבלנו ועבר עלינו כמו שרמז ויבא יעקב שלם וכו' עכ"ל. וכן גזירת תתנ"ו שבימי רש"י ורבינו שרירא גאון שנתלה לתשעים שנה על אלה המנהיגי' צווח ככרוכיא ומנהגי התנאי' והגאונים המה כשלון לנו לפ"ד של זה, אבל בוודאי אמת הוא שחלילה משדי מעול ועונותינו גרמה לנו כ"ז כמו שאמרו חז"ל ואבדיל אתכם מכל העמים להיות לי דייקא ואם אי אתם בדלי' ממנהגי העמים אי אתם לי אלא של נ"נ וחביריו כ"כ רש"י בסוף קדושי' הבט וראה בסוף ספר אגרת מוסר מי גרם גלות ספרד וצרות רבות שם הכל קרבנו אל האומו' ורחקנו מחכמי ישראל ומנהיגיהם וע' בשתי ידות ק"כ ע"א:

ואם יש לו להתרעם יתרעם על מי שעשאו ישראל וזה לשונו איכה רבתי בפסוק גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה אומות העולם שאוכלים ושותים מפתם ויינם אין גלותיהם גלות ישראל שאינם אוכלי' מפתם ואין שותים מיינם גלותיהם גלות עוד שם בפסוק שמעו כי נאנחה אני וכו' כי אתה עשית אמרו לפניו רבש"ע לא כתבת בתורה לא תתחתן וכו' בתך לא תתן וכו' אלולי הורד ומשאלין לנו ומנסבין לנו והוית ברתי גבי לא הוי מקבל לן הוי אתה עשית ובילקוט זכריה בפסוק מה המכות האלה אשר הוכיתי בית מאהבי המכות האלה גרמו לי לאהוב אבי שבשמי' מה לך יוצא לסקל על ששמרתי את השבת מה לך יוצא לשרוף על שאכלתי את המצה מה לך יוצא ליהרג על שמלתי את בני מה לך לוקה בסרגל על שעשיתי רצון אבי שבשמי' עכ"ל ותחלת העונש בא בעון הדור ברחקם מה' ומתקרבי' לאו"ה ואינם נבדלי' מהם והוא המטיל שנאה בינם לביניהו ושוב אשריך ר"ע שנתפסת על ד"ת המכו' שהוכה בית מאהביו ורשעי הדור נתפסי' על דברי' בטלי' ובילקוט הושע פסוק כי הוא טרף וירפאנו וכו' ע"ש, וכונתו שם הקב"ה

העניש ישראל והם שבי' לא"ה להתרפות ע"י ואין רפואתם מועלת עד שילכו להרופא שהיה מוחץ אותם בעצמו הוא ירפאם הוא טרף וירפאנו לא אחר ואם בדורו של ר"ע הי' שמדי' וגליות מה נעשה לק"ו שלמד ר"ע בעצמו ואומר אם במקום חייותנו ועסקנו בתורה כך במקו' - עאכ"ו:

עמוד כ"ח רצה להנהיג ב' מנהיגי' לדור רב ואב"ד ומגיד ושבח אנשי פולין בזה, בוודאי עלינו לשבח שהם מעמידים מגיד מישרים בקי בש"ס ובפוסקי' להורו' לעם ה' דרכי ה' הל' שבת וי"ט ושלא לקוץ פאת הראש והזקן שלא להשחית בתער ודיני או"ה ושעטנז וכן הי' בימי חז"ל רב כי דריש בפירקא דריש כר"י משום עמי הארץ בחולין ט"ו ע"א וברש"י שהי' דורש בפני עם הארץ דינים והלכות והי' מחמיר עליהן יותר ופסק כר"י ולא להקל מפני חשש יציאת הדת כמ"ש זה המחבר ויעיי' פ"ב דשבת ל' ע"ב רש"י מוטב שתכבה נרו וכו' וככה הם מגידי מליצי ישרים בפולין ד' עליהם יחיו אבל המגיד שנתכוין לו זה המחבר לצרפו עם האב"ד אינו ענין להנ"ל יהי' לו עזר כנגדו עומד על ימינו לשטנו כמובן. גם מ"ש ח"א ע' י"ג טעם שאין אומרים בקדושת שחרית דשבת הפיוט אז בקול רעש וכבודו מלא עולם מפני שאין אנו יודעין מי מחברו ומבטן מי יצאו הנה הפיוט ממקומו יפן אי' בתוס' ע"ז ומייתי לי' המג"א סי' תקפ"ב סק"ח ואפי' נאמר דתחלות הפיוט אז בקול וכבודו מלא וכו' אין יודעין מי מחברו ומבטן מי יצאו אה"נ אבל מה הפסד באמירתו ה"ה תוס' שבח להקב"ה ביום שאין בו ביטול מלאכה לעם ונהגו בכל בתי כנסיות שבמדינתו לאמרו מכמה מאות שנים וכבר שוי' עלי' חובה וכמ"ש מג"א סי' תקצ"א סק"ג וכל שחביריו שבכל בתי כנסיות נמנין לדבר מצוה והוא אינו נמנה וכו' יהי לו אשר לו וכי טעמי דפרושי' ניקום ונפרוש. מה שהתפאר כ"פ בהעתק ספר קטן הנקרא ישר וייחסו לר"ת לא נזהר להביא גאולה לעולם אמנם דברי הספר הזה ממתקים וכולו מחמדים יהי' מחברו מי שיהי' אבל איננו לר"ת כ"א לר' זרחי' היוני עיי' ס' שתי ידות דקכ"ב ע"א:

עוד מצאתי לו בח"ב ע' ה' חובה על כל איש להחזיק אמונת אבותיו הנה כל משכיל יבין מצפוני לשון זה ואיך מרורות טמון בחבו ובקרבו ישים ארבו וז"ל והמשכיל ידום:

ובע' נ"א כ' ומייתי מאמר חז"ל שלהי חגיגה ובדברי מג"א רס"י קצ"ט שחשו שלא יהי' כ"א בונה במה לעצמו והבל הביא גם הוא כי איך נתיר לאנשים יחידי' פורשים מרוב ישראל בלי עצת חכמים לבנות במה לעצמם מחשש שמא יבנו במה לעצמם ה"ז בעצמו בנין הבמה שאנו חוששים לה ואם אמר יאמר דאיכא למיחש להמרת דת לזה לא חשו חז"ל אלא חששו שישארו באמונת ישראל ויבנו במה לעצמם ואתי לאמשוכי ישראל

בתרייהו כצדוק ובייתוס בימי חכמי המשנה וענן ושאול בימי הגאונים ואין אחריותן עלינו עיי' ברכות ס"ג ע"ב אמרו לאחינו שבגול' אם שומעי' מוטב וכו' ועמ"ש רמ"א בי"ד סי' של"ד סעי' ג' ובחו"י סי' קמ"א דחה דברי ט"ז שם ועיי' נה"כ שם ובפרט שחלילה אינני חושד לשארית ישראל צדיקים באמונתם יחי' הם מאמינים בני מאמיני' ואינם ברורה גדולה כמו שהלשינו זה המחבר לשמצה בקמיהם:

והנה על כל השגיות האלו יש לדון זה המחבר כי הוא נע ונד משוט בארץ מארץ שנער בבל דמתקרי בורסוף עיי' רש"י ס"פ במה מדליקין ואפשר שהוא ממהדורי פתחא והעניות ניולתו והגדילה האיפה היוצאת לבנות לה בית בארץ שנער ואשתרבובי אשתרביב להכא בקדושין מ"ט ע"ב אבל לבי לבעל השיר אשר שר בשירי' על לב ר"א ליבערמאן או"ן הלזה בשיר רבי' מעמי הארץ ועוד שני לו המתחיל הקיצו קומו ושם נאמר כי שלח לו ספרו כ"י טרם נדפס ושם עיניו עליו וכי זה הוא שימת עין אינו אלא סמיות עין ואם עיני האנשים ההם תנקר תלי"ת אתנו עיני העדה עין סוקר בין טוב לרע לבקר ונא יבא בעל הכרם וקוצים מכרמו יעקר ויהפוך לבבם לטובה ולא ימצא עוד בבית ה' כנעני ופוקר ויאמינו באלוף ביהודה וישראל ולא ישעו עוד בדברי שקר כי כולם ידעו את ה' מקטנם ועד גדולם ומלאה הארץ דעה את ה' ובקשו את ד' אלהיהם ואת דוד מלכם ועינינו תראנה ציון נוה שאנן וארמון על משפט יכונן כנפש מו"ח ונפש חתנו כבנו: משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה פז

רב משרשי' גלי מסכתא דריש טעמא ספיר דמי מרגלא בפומי' ראש חדשים רב נהוראי דנהירין לי' שבילי דנהר דעה אב"א סברא לד' ראשים רב גוברי' ורב חילי' דין הוא הדר הרב המופלא וכבוד ד' מלא כקש"ת מו"ה משה סופר מפפד"מ נ"י ר"מ ור"מ בק"ק פ"ב יע"א:

רישא דרישא מצלינן האידנא לחיי מלכא מלכא לעלמין חיי במוטב תלתא וכו' עיקר כ"ד מגיד אומר איך ביום ש"ק שעבר האיר וזרח אל עבר פנינו זה כתב ידו הבהיר מפרט ט' לחדשנו ושם נאמר שנהירנא בהיותי במ"ק יע"א מתכסה בצלו ע"ע הגט ולעת כזאת ארי שואל שאגלה טפח על המאורע הרע שהי' בליוורנא שהחזיקו ידי עוברי עבירה ביד רמה להתיר להם לנגן באורגל בש"ק בבית תפלותם ורו"מ שיל"א בחפצו לידע מה טיבן של אותם האנשי' שחתמו מהותם ואיכותם כפי הרשום בזכרוני שכבר ספרתי כל המעשה דברים כהווייתן בהיותי במ"ק יע"א ולעתות כאל מצוה בחזרת להפיק רצון צדיק וגם לרבות שיש כמוס אתי ע"ע דנא מוספין שלא כהלכתן ממה שראו עיני בברלין בבהכ"נ

החדשי' והן קדם אגלה דעתי על המאורע שבליוורנא, זה שנתי' ימים נמצאתי בליוורנא ולילה אחת נזדמנתי אצל אהוב א' והי' צורבא מרבנן חריף ובקי הורתו ולידתו בקדושה ונזרקה בפיו אם יחפוץ לשמוע חידוש איך שבוע שעברה בא פה ליוורנא קצין א' מארץ מרחקים מעיר המלוכה ברלין ושמו ר' בער הערצבערגר והי' דופק על פתחי הרבני' המובהקים המאה"ג כמהו' עמרם עמר נ"י וכמהר"י בוקערא נ"י וכמדומיהם שנמצאים בליוורנא והם כולם מארץ ישמעאל ושאל מהם ב' שאלות א' אם מותר להתפלל בלשון אשכנז ב' אם מותר לנגן באורגל בש"ק בבהכ"נ ומעלת הרבני' הנ"ל השיבו לו למה בא מברלין עד ליוורנא לדרוש את פי ד' ודחו אותו בפחי נפש כך הי' מספר אהובי הנ"ל ולא עברו ימים מועטים עד שנזדמנתי יום א' בבהכ"נ הגדול שבליוורנא בתפלת המנחה ובא אלי איש א' צבוע ומעלי לבושי לבושא דרבנן לישב אצלי והי' מספר לי איך תמול שלשום הי' הקצין ר' בער הנ"ל אצל למדן א' שאינו ממנין הנ"ל והשוה אתו שלשים אדומים זהב שיכתוב לו היתר לנגן באורגל בש"ק וגם לרבות שיקבץ הסכמות והוא יפרע פרעות על כל חתימה וחתימה ג' אדומים זהב לאפושי גברא וזה האיש המסית הי' חפץ להטיב לי באומרו שהוא ג"כ חתם ויחתום רו"מ ג"כ ליקח את משכורתו שלימה וגערתי בזה הלשון אין מהפכין בזכותו של מסית ובפירושה אמרתי לו שאם הי' למדן הייתי גוער בו בנזיפה אבל כיון שאני מכיר מהותו ואיכתו שהוא עם הארץ גמור ילך לחרפות ולדראון עולם ולאח"ז חקרתי ודרשתי לדעת מאי הוי עלה ושמעתי באומרי' לי איך היו ב' אנשים ריקים שהיו בליוורנא הא' חוזר על הפתחים והב' הי' מתעסק במו"מ וחתמו בשכרם בעד ג' אדומים ומיום שיצאתי ממ"ק יע"א לא עברו ימים עד שנעשה דרכי ללכת לברלין ובקשתי לראות בית התפלות הנ"ל שבנו בני אדם לראות מה כוונתם ואוי לעינים שכך רואות וכו' והקדמתי ידיעה למ"ע הרב המאה"ג כמו"ה אברהם אליעזר הלוי נ"י רב"ד דק"ק טריעסט כיצד מתנהגים זה הכת חדשה מקרוב באו לא שערו אבותינו הקדושים ולא ידענא מה אידון בי' שאחז בפלח השתיקה והן אמת שבהיותי בברלין כה הראה לי הרב הגאון כמוהר"ם בכמו"ה שמחה ווייל נ"י רב"ד שם אחת בכתב ששלח כמו"ה אברהם אליעזר נ"י עליון למעלה למעל' המאה"ג כמוהר"א פלעקלס נ' רב"ד דק"ק פראג באומרו שיכתבו חכמי אשכנזי יצ"ו לליוורנא על ידו והוא גם כן יניף ידו לכתוב על פתגם דנא ומגיד אומר שלעתות כאל נתרוקנה איטליא מלומדים ומעל' הרר"א פלעקלס נ' שלח תופס האגרת לברלין להרב"ד הנ"ל והי' לו צער שרואה צאן מרעיתו עובדין ע"ז בטומאה ואין לאל ידו להושיע ובאותן הימים כ' למעלת הרב הגאון חסידא קדישא כמו"ה עקיבא איגר רב"ד דק"ק פוזנא ולמעל' המאה"ג דק"ק ליסא והם ג"כ היו נבוכי'

על פתר וכמו חדש ימים נזדמנתי בק"ק נ"ש אצל מעל' הרב הגאון מוהר"מ בנעט נ"י וגילה לי מקבלת אחת אהוב' מטהרת ידו הקדש והי' מבקש ספר המזוייף אור נוגה שחברו מחבלי כרמים יש"ו וכן עשיתי לקיים מצות שילוח ואתמול שלח לי חזרה ואני בעצמי בהיותי בדרך במלון מסתכל הייתי בספר הנזכר וראיתי בכמה מקומות היפך הש"ס אפיקורסות מינות איני יודע מי הוא זה ואיזהו נקרא בשם אהרן חורינר שפוסק בסכינא חריפא להפוך דברי חכמים כדרבונות למינות ולדרוש אל המתים אוי לו ואוי לנפשו שהופך ללענה משפט ואי"ה בשלהי שבט בדעתי לנסוע לטריעסט דרך מ"ק יע"א ואם יהי' בחפצו ורצונו נכתוב למעל' הרבנים המפורסמים דירושלים תוב"ב ודק"ק אזמיר ולהרב הגאון דטריעסט כדי לגדע קרני רשעים בחייהם קרויי' מתים והן בפרט מאלו החכמי' בעיניהם להראות להם שחכמתם סרוחה וריחם באש ותעל צחנתם ויען אני מוכרח לכתוב ע"י זולתי הנחץ השיאני ואת היותרת פא"פ אדבר בו אי"ה ובכן ואני תפלה קלה כמות שהי' לאל שוכן מעונה שיאריך ימים על ממלכתו ורב חייא ורב הונא לא ימושו מתוך אהלו כנהר וכחפץ נפשו. איש צעיר רפאל שמואל ווינטורה:

תשובה פח

מה גבר בגוברין דפריש מרובה הויית דאביי ורבא גבורות ישמיע מה טובו ומה יפיו זה סיני ועוקר הרים עתיד ליתן את הדין כהרף עין מדבר בצדקה רב להושיע מה יקר מזהב הלל שקורין מן המשבח ולמעלה מקצת שבחו בפניו אין הפה יכול לדבר למחצה לשליש ולרביע דין ה"ה הרב המופלג הגאון המפורסם ר"מ ור"מ כמו"ה משה סופר נרו יאיר כזוהר הרקיע כיר"א:

מה לפנים מראשית כזאת כנחלים נטיו ברבבות נחלי שלימים וכן רבים ונחלו לעולם גם עד זקנה ושיבה ברבות הטובה מזהב שבא ועל כל כבוד מרומים ישכון וכירח יכון ותפארת בנים סמוכים לעד כי יבא שילה מציון מכלל יופי אלקים הופיע כיר"א. זה היום יום מהומה ומבוסה בהגלות נגלות אגרת בת מחלת מב"ד הצדק של המבורג מיום ב' לח' טבת אשר שם סיפורים יקננו קינים והגה מאת אשר נעשה במ"ק כי יצאו אנשי בני בליעל בקרבם וידיחו מקצת העם והמה עלו על הר גריזים ובנו במה לעצמם להשתחות ולזבוח כפי מנהג ותורה חדשה אשר בדו מלבם וכל מגמהם אינו אלא לפרוק עול תורה מעליהם אמר נבל בלבו אין אלקים וכו' וזה ימים לא כביר שמעתי ותרגז בטני ותקראנה אותי כאלה מברלין ומוויען ופראג ושמועות יבהילני אוי לדור שכך עלה בימיו דבר אשר לא הי' לעולמים מיום גלות הארץ ועין במר בוכה מראות ברע אשר מצא את עמינו כי עדיין לא הטהרנו מאשר אבותינו חטאו ויחפאו דברים אשר לא כן באומרם אין לנו חלק

בדוד וכו' והנה אלה רשעים קמו תחת אבותיהם תרבות אנשים חטאים לספות חרון אף ה' ח"ו לא יאבה ה' סלוח להם. ורבני המבורג רצונם שאסכים עמהן ולכתוב כנגד ג' פשעי ישראל כנזכר בד"ק ומסתמא כזו וכזו כתבו לפר"מ ולשאר רבני הדור והנה אמת דחיובא רמי' אקרקפת' דגברי' לכל אשר בשם ישראל יכונה ומה גם לרבני וחכמי הדור היושבים על כסא ההוראה ולשרים והסגני' אשר כח בהם לעמוד בחצר המלכות לעמוד בפרץ ולהחזיק כל בדק ולרדוף אותם עד חרמה עד אשר ישובו ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם להן מלכי ישפר עלייכו מלכי ואפרכי שרבני ברלין והמבורג הקרובים אל החלל יעלו בכתב הוצעת המעש' דין עסק ביש ותנתן דת כאשר עם לבבם הטהור לשבר מלתעות עוול ולהעמיד הדת על תלה ויסכימו עמהם רבני פראג ורופ"מ ורבני נ"ש וישלחו אותה לידי ואני אבא אחריהם ומלאתי את דבריהם ופני ילכו בקרב כיד ה' הטובה:

ואנא הכא קאימנא לכתוב לערי איטליא הקרובות והרחוקות להשיג מהם הסכמתם ולהעלותם בדפוס לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל וכל ישראל ישמעו ויראו ולא יזידון. והיום הזה באתי בתחנה להקצין המפורסם מו"ה לעמל מפראג הי"ו ה"ה מודעתינו אשר יש לו יד ושם אצל הקיר"ה לעמוד לימינם ולהשתדל בכל עוז ותעצומות להשיג מאת הקיר"ה ושרי המלכות להשפיל גאים עדי ארץ ועולתה תקפץ פיה ואמת מארץ תצמח ויהי' דברי עם הקצין הרבני המופלג איש אלקים קדוש והוא כהן לאל עליון כמו"ה נחמי' פייבל כ"ץ נ"י למען זה יכתוב לה' וכבר שרטט וכתב להקצין ה' לעמל הנ"ל לזרזו לצאת לקראת נשק לכבוד הקב"ה ותורתו הקדושה ובה' מחסינו שיעשו פירות דברינו וחפץ ה' בידינו יצלח כיר"א ואל אלקים אשים דברתי הוא ברחמיו יחוס על עמו וצאן מרעיתו שה פזורה ישראל ויטע בלבנו אהבתו ויראתו ויקבץ נדחינו לארצנו ונחלת אבותינו בבנין בית קדשנו ותפארתנו בב"א. כה דברי נאמן בברית אהבתו ד"ש וטובתו העומד עה"ת ועל העבודה תוך אמוני עם סגולה. פה טריאסטי יע"א כ"ה תברכו לח' טבת שנת נהל"ת בעז"ך אל נוה קדשך המקוה חסדי חי גואלי יומי ולילי הן תוי הצעיר חברהם אליעזר הלוי ס"ט:

תשובה פט

מרא דאברהם דתלי מרגניתא בגלגל חמה אילן ששרשיו מרובים וענפוהי שפירין רמי הקומה ריכא ובר ריכא אריך בדורו והי' לחומה מגדל עוז בו ירוץ להעמיד ולהקים תורה תמימה להדוך רשעים תחתם לשבור מלתעות עוול ולרדפם עד חרמה אשר אור לו בציון נפקין זקוקא דנורא מפומי' אומרים אמירה נעימה יראה בנחמה בעיר ה' שמה דין הוא

הדר מר רב האי גאון גאון עוז נ"י ע"ה פ"ה חכם הכולל כקש"ת מו"ה אברהם אליעזר ס"ט סג"ל ר"מ ור"מ דק"ק טריאסטי יע"א:

דברי קדשו מלהבת אש קנאת ה' צבאות בוער בלבו עד לב השמים הם הגיעוני הרעוני והרהבוני לצאת לקראת נשק כי אמנם זה ירח ימי' נקר' נקראתי לעזרת ה' מאנשי ק"ק ה"ב וגם הי' לנגד עיני ספרי מירוס נ"ץ ואו"ן מלין לצוד נפשות ידבר נפלאות בישראל לפרוע פרעות עין רואה תדמע דמעות עין הקורא יקרע קריעות עין מי נפת ויריע אף יצריח על שמועות הרעות מתיאש יאוש כדי מצמיחת קרן ישועות להלעיג על דחז"ל יציע הוצאות ידון בצואה רותחת ויהי' למחוראות. והן כל אלה ראתה עיני ונשבר לבי בקרבי ונמס ויהי למים מים הזדוני' כי גברו מי מתנים עברו מעברה לעבור את פי ה' לעשות גדולה וקטנה העיז בפניו עוז פניו ישונא וישונה ובכ"ז אני פי מלך שמור ועל דברת שבועת אלקים וחרמי גבוה כי כן יסד המלך יר"ה על כל רב ביתו ומדינתו לסגור פום אריותא דלא למלחוש בלחישותא למילט בלטותא ודלא לימחא באילותא דלא מבע דמא סילותא למתבר דרעא רמתא ונצטוינו מעילת עילתא דלא להעדא דינא דמלכותא והוא יר"ה יעץ ומי יפירנו גלל כן לדין יש תשובה הנוגע לדינא השבתי לק"ק ה"ב להסכים עם האוסרים מנהגי כת החדשה ועל ג' פושעי ישראל ועל ארבעה לו השבתי הן דורשין תחלות לנגן בעוגב בבהכ"נ בש"ק ע"י מנגן נוצרי ומילתא בטעמא קאימנא יען לא מצינו בש"ס סוכה ועירוכין וברמב"ם בכלי מקדש כלי עוגב במנין כלי שיר שבמקדש הלא דבר הוא ש"מ דעוגב הי' חק לאמוריי' מקדם בבתי ע"ז שלהם ויען בבתי הדיוט הי' אסור לאמוריי' לשורר בעוגב כאשר עין ראתה ותעידה ומנהג אבותיהם בידיהם ע"כ נאסר במקדש והותר לדהע"ה להלל בביתו בעוגב ולא להביא באסקופת העזרה ולפנים. ורש"י פ' בראשית כ' תופש כנור ועוגב שניהם לע"ז מ"מ הכנור הותר במקדש והעוגב נאסר והי' זה ע"ד מזבח ומצבה שכ' הרמב"ן ר"פ שופטים ואולי גם שמא גרים עוגב מלשון עגבים כמו שאין מכניסין בעזרה מי רגלים ולדעת הכלבו הובא בט"ז בא"ח סס"י קל"ב הוא מי מעיין ושמו מגונה כי מי רגלים יכונה וה"ה דאסור להכניסו במקדש מעט כמבואר בש"ע א"ח ס"ס תקפ"ו ע"ש:

ובשבת ע"י גוי אסור מק"ו שכ' המג"א סי' תר"ז סק"ד ומסיים דאין לו היתר כלל והתם לצורך תפילת צבור טפי ויה"כ דלא חמיר שבות כמ"ש רש"י ס"פ ואלו קשרים ד"ה אלא לאו לקניבת ירק וכו' וצ"ל מ"ש המג"א סי' של"ח סק"ד אין ללמוד היתר שבות לצורך גבוה מהיתר לצורך שמחת ועונג הדיוט דהרי בי"ט שרי להדיוט ואסור לגבוה נדרים ונדבות ועי' תוס' פסחים פ"ד ע"א אפי' לצורך עונג שבת ומש"ה כ' רמ"א סי' רע"ו ס"ב

דיש להחמיר בשאין צורך גדול. ובלאה"נ נראה דמשחרב בהמ"ק נאסרו זמרא דמנא לגבוה ומקרא איך נשיר שיר ד' על אדמת נכר וכו' ולא קאמר לפני בני נכר אע"כ על אדמת נכר נאסר בכל גווני והיינו במנא דזמרא דמיירי בי' קרא על ערבים בתוכה תלינו וכו' אבל בפומא דליכא בי' בסומי קלא וליכא בי' שמחה יתירה כולי האי וגם עיקר מצוה בבהמ"ק הי' בפומא ע"כ נשאר גם הוא לאלקינו במקדש מעט אע"ג דלהדיוט שרי בדבר מצות לשמחת חתן וכלה עגומי הגלות אבל לגבוה נאסר שאין שמחה לפניו מיום שחרב בהמ"ק בעו"ה:

ולענין תפלות לחש יעויי' תשו' רדב"ז סי' צ"ד שכבר בטלו מנהגו של הרמב"ם בזה ובב"י סי' קכ"ד שחכמי צרפת גזרו נידוי על זה וכ"ז שהיחידים מתפללים מיד עם הש"ץ ועכ"פ כ"א מתפלל אבל הני אינשי דלא צלו כלל לית דין ולית דיינא ודעת המרדכי שלהי ר"ה בכוונת ה"ג דעת יחידאי הי' ולא קי"ל כוותי' ועכ"פ צריכים שישמע מתחילתו עד סופו ופשוט שאין כולם שומעים כמ"ש בעצמו באו"ן ועלובה עיסה שנחתומה מעיד עלי'. ולהתפלל בלשונות העמים גם שהותר באקראי למי שאינו מבין אבל להעמיד ש"ץ להשכיח לה"ק בבני ישראל לא עלה ע"ד וגם א"א לנו לתרגם בשארי לשונות כוונת המקרא וכמ"ש אונקלס ויונתן עי' רמב"ן ס"פ ויגש בפסוק ויזבח זבחים. והנה חז"ל אמרו דעלמא קאי אקדושה דסדרא שמתרגמי' אותה ומי יכול לפרש כוונת המתרגם קדיש בשמי מרומא וגם בריך יקרא מאתר בית שכינתי' מה זה והיאך רמיזי בקרא אלו הענינים וכבר בימי אנשי כנה"ג לא הבינו לה"ק חצים מדבר אשדודית ומש"ה העמיד עזרא תורגמן בקראו בתורה כדכתי' ויקראו בס' תורת אלדי' ע' פ"ק דמגלה וא"כ מ"ט לא תקנו אנשי כה"ג התפלה בלשון ארמית שהבינו אז אע"כ לא יכין לדבר כן והארכתי בזה הרבה:

ומה שמדלגי' כל עניני הגאולה וגואל הנה קרא כ' אל תתני דמי עד יכונן ועד ישי' ירושלי' תהלה בארץ ובמדרש שוחר טוב הובא ברוקח סי' שכ"ב יעיי"ש ובכל אלו כיון שלא נהגו אבותינו ואבות אבותינו היתר ה"ל מנהג לאסור כמ"ש ש"כ ח"מ ססי' ל"א וב"ש רס"י מ"ז ואיכא משום נח תתגודדו כמ"ש מג"א סס"י תצ"ג במסקנתו וע' תשו' מעיל צדקה וכמ"ש נמי הרדב"ז סי' צ"ד הנ"ל וצריך נמי מנין אחר להתירו לכל הפחות מנין ב"ד קטן מהראשוני' ע' הל' ממרים וא"כ צריך מנין חכמי הדור ולא בדעת הני אנשי תלי' והרי דעתינו מצטרפי' לרוב חכמי גאוני הדור האוסרי' ומרחיקי' כל מעשי ס' נו"ץ ואו"ן וכל הדברי' האלו וככל חזיון הלזה הארכתי עוד לסבר אוזן אל אשר שישמעו ויאזינו וידעו ויבינו ואשר לא יאבו לשמוע דבר ד' ענשו במכתבי לא פרש אם לדונו

בדינא דבי נחש חולין קכ"ז ע"א איהו תרבי' משכי ואיליתי' וקושטא קאמינא לאו עכברא גנב אלא חור"י נ"ר הרע לעשות מכל אשר לפניו וכבר הקדיח תבשילו בס' עמק השוה למען ספות הרוה והנני מעתיק פה אשר אלי כתיב מרב א' בגליל שלו איך התיר מיניקת חבירו אחר ג' חדשים ופער פיו לבלי חק שדחז"ל לא בדעת ח"ו ואע"ג דהשבתי ומילט קא ליטנא למאן דמסדר הני קידושין לא קם ולא זע וסדר וברך ברכת אירוסין ושלח לי תשובתו ע"ז בדברו על כל חכמי הזמן הוא ניחר אראדימ"ו ושקע עד ארכבתו בדמם (מנחות ק"ג ע"ב) וירד אחריו דם עשק אליעזר ליברמאן מארץ שנער עני בדעת וגווע מנוער וז"ל השאלה:

בע"ה שמאנדע ג' א"ש תקע"ג לפ"ק.

רחש לבי חלחלה ורתת כי שעורי מכתת והנני כתלמיד זעירא וכו' ה"ה מרנא מו"ה משה סופר נ"י:

לא ידעתי דבר דבר כי אחזני השבץ מרב צערי וכעסי נתקו מורשי לבאי ותסמר שערת בשרי ויחמוס כגפן בשרי ונוראות נפלאתי פלאות על ד"ת הקדושה המונחת בקרן וכו' ואין איש שם על לב על מה אבדה הארץ ניתנה ביד וכו' המרים ידו נגד ד"ת ת"ה תורת מרע"ה וכאשר זה מקרוב בעתה שנתבזה דחז"ל משום מעשה שהי' כך הי' פה תחת דגלי בכפר א' בשם קורטאוש שם זה שנה וחצי נתאלמנה אשה אחת והניחה בעלה מעוברת לאיזה חדשים אחרי מות בעלה כאשר הי' לה הולד יותר משיעור הכרה שהי' ג"ח ואח"כ גמלתו ועדיין לא עברו ב' חדשים מיום הגמול והי' רוצה להנשא א' ושאלו את פי ואסרתי להם כדין עד כ"ד חדש לחדשי התינוק כמבואר באה"ע סי' י"ג והלכו ושאלו להרב דק' אראד והיתר להם היתר גמור ויותר מזו הבטיחם שהוא בעצמו יבוא שמה לסדר קידושין באשר שאין הכפר רחוק מאראד גם מפה איתן מושבי אינו רחוק יותר מג' שעות ושלחתי להרב א' מיוחד מיקירי יי"ש בפירוש והוא צורבא מרבנן ומהימן לדבר בו פא"פ בתוכחה מגולה וכו' ופן יתרעשו עליו בקול רעש גדול חכמי זמנינו והרב החובל השיב כזה מה לי ולרעש הגדול שלהן ואני עושה ואומר ועושה כפי שכלי והקדמונים ודחז"ל שוטים הי' בזה כי החמירו יותר מדאי ושלא כהוגן עשו במאי שתיקנו וכהנה רבות דברי מינות ר"ל שפער פיו לבלי חק יכרת ד' כל שפתי חלקות מדברת גדולת לסוף סיים המיקל הנ"ל ואם הראשוני' עשו שטות אף אני אעשה נשטותם בתמי' מי שרוצה לציית דינם הרשות בידו ומי שאינו רוצה ג"כ הרשות בידו כ"ז תשובת הרב החבר לאיש משחית לפני המון עם ד' ברבים ואלה הצאן קדשי' עומדי' צפופי' ומשתחוי' רווחים ואומרי' כי הרחיב לנו ופרינו בארץ והאלמ' הנ"ל עדיין היתה מוכנת להנשא בקרב ימי'

ואין מי שימחה כי הכל אומרי' ברוך מתיר אסורים ולקול השמועה תצילנה שתי אזני אזן ששמע ועין שראה לפי מסקנת הש"ס והפוסקי' בש"ע אה"ע סי' י"ג שם וכו' ולבי פורש ובוכה וקורא מי לד' בני אל חי ירום ויניף ידו ליקח כלי מלחמת ד' בידו ולשדות גירא בעיני דשטנא לשפוך חרון זעמו על נוה עקוש שוגה בהוראה להרים את ראשו קרחה מן המצות נגד דברי חז"ל וחטא והחטיא את הרבי' כל בני ד' החוסים תחת דגלי בקשו ממני לקיים מצות שלוח הקן קולמוסי' קסת אריכה לאדמ"ו ואל מי מקדושי' אפנה אם לא אל גדולי המורים חקרי לב אריות ונמרים כאשר דבריהם לכל עם ד' נאמני' למען לא יחרוך רמי' צידו וע"ז הי' נפשי בשאלתו בעתר לשונות של תפלה קצרה אבי אבי רכב ישראל וקדושן עיקרן ושרשן אם לא למעני יעש ישפוך עלי דרך צוף דבש וחלב תחת לשונו עט סופר מהיר לכבוד דחז"ל ולכבוד נותן התורה ית"ש להשיבני תורתו והוראתו בקדושה אמרי נופת בין עיני לטוטפות למען יראה המוני עם מקלי הדעת מי יצדק ומי ירשיע מי ירום ומי ינוע נעה ונדה מדרכי התורה וימהר ויחיש ברב טובו וחסדו במענה לשון חנמים כי למיחש מיהא פן יכניסנה בקרב הימים ובזה יבוקע כשחר אור ישראל וארוכתו עד מהרה יצמיח כי אחרי כ"ת לא ישנו ותהי השורה הזאת לעד בישראל כי לא אלמן וכו' יש עוד שופטים בארץ למען לא יוסיפו בני עולה ולא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים ובזה את נפשי הצלתי ואת נפשות יראי השם המצפים על תשובתו הרמה ומה' הטוב יהי' שכרו הרבה מאוד וכו' ומוכן ועומד ומצפה כעטלף לאורה וכו' דברי תלמידו הכותב לרב הטרדות עה"ת ועל העבודה ועומד נבוך על העולם ההפוך למשא דבר ד' עט הרשום בספר דניאל החפק"ק הנ"ל. - וזאת תשובתי:

השם חכמה בטוחות ישיגהו שובע שמחות ויזכהו לאור וצחצחות לה"ה הרב המאה"ג המופלג כבוד מו"ה דניאל נ"י אב"ד שימאנטא יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני אתמול ביום שמחה וששון ליהודים וסביב לשלחני יקרי' ונגידי' כלם ראו כן תמהו לאמור מי האיש צר ואויב אשר מלאו לבו להתיר מיניקת חברו בפומבי ואפי' אם יש צדדי' להתיר אין הדבר מסור כ"א לגדולי הדור ולא ליתן תורת כל מורה בידו וכ"ש בעובדא דילי' שכפי הנאמר במכתב פר"מ לא מצא המיקל ידו ורגליו והתיר עצמו להיות מכת האפיקורסי' המלעיגי' על דחז"ל ומי לא ילבש לבשי קנאת ד' צבאות וקנאת תורתו אך אמנם לא אצא לריב מהר וכבוד מלכי רבנן חקור דבר ע"כ אמרתי שיהוי מצוה מיהת לא משהינן והריני מודיע להאשה האלמנה אשר הניקתה בנה זה ג' חדשים וגמלתו אע"פי שנולד אחר מיתת בעלה מ"מ לא תינשא ותדע כי התו' בסוטה כ' בשם הירוש' ע"ז אל תשיג גבול עולם ובשדי יתומי' אל תבוא וקבע את קובעיהם

נפש והגאון פ"י בק"א סי' ק"ן קלל ע"ז מיתה ועוני ובסוף ס' תפארת למשה מייתי קבלה מקבלת הגאונים שאינו מוציא שנתו גלל כן מהודענא שאנו מחזיקי' ידי הראשוני' והאיש והאשה והמסדר הקידושין וכל הנטפל לעוברי עבירה הלז ישיגו קללות הכתובי' בספר ולא יאריך ימי' כצל אשר איננו ירא את אלדים עד אשר תציע דברי' וטענותי' לפני גדול הדור היושב באחת מערי הראשי' כגון הגאון ראובן ישן ולו ולכיוצא בו משפט ההוראה ואם תשיג היתר אז תצליח ואז תשכיל בכל דרכי' וממילא נשמע שאם יבורר הדבר שהעיז איש רשע בפניו ללעוג עדחז"ל כמ"ש פר"מ תקלל בארץ חלקו תשיגהו אופל וצלמות ואקוה שיהי' דברי אלה מועטים מחזיקי' כמרובי' יערוף לקחי כמטר טל ורביב' ולשומעי' יונעם ויזכו לחיים טובים הכ"ד הבעה"ח ע"כ:

ואלו הי' דינם מסור בידינו הי' דעתי להפרישם מעל גבולינו לא יותן מבנותינו לבניהן ומבניהם לבנותינו כי היכי דלא ליתי לאמשוכי אבתרייהו ויהי' עדתם כעדת צדוק ובייתוס ענן ושאול אינהו בדידהו ואנן בדידן כ"ז נ"ל להלכה ולא למעשה מבלי רשות והורמנא דמלכא יר"ה וזולת זה יהי' דברי בטילים וכלא חשיבי ומ"מ לעשות רצונו דפר"מ כבודו חפצתי וכתבתי לק"ק ה"ב ופראג גם לבראד לקבץ דעת גאוני הדור ולשלחם ביד רופ"מ הדרת גאונו וימלך בקונו ויצא לישע המונו ותחז עינינו שכלל היכלו וארמונו כנפשו החדושה והטהורה ונפש א"נ דש"ת. משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה צ

שלמה שמו ושלמה משנתו לעד תעמוד צדקתו אשרי הורתו ולידתו פאר הדור גאונו והדרתו ברוך יאמר לעמתו ה"ה מר רב חביבי הגאון אמיתי מופת הדור נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה זלמן לבית אפרים נ"י מצלאין אנא לחיים חיותו דמר הי ניהו רבא דעמי' מדברנא דאימתי' בוצינא דנהורא עמי' שרי' ינהור נהורא כשרגא ולא תשכון עליו עננה, יתברך מאלדי קדם מעונה גם עד זקנה ושיבה ינוב בטובה יושע בנחת ושובה ומלך ביופיו יחזו עיניו בשובו לציון הר האלדי' חורבה ובנו ממנו חרבות עולם מוסדי דור ודור יקומם זו הי' ביאה וזו הי' שיבה אמן: -

מראשית כזאת הודעתי לשון חבה ורשות נתונה מאת פאר הדרת גאונו אודת ס' הישר לר"ת להשיב אמרים לעשות בטובה עם הרב החרוץ מו"ה דניאל דיין דפק"ק יע"א והנה מכתב ידו לוטה פה ועיניו הבדולחים יחזו ישפטו מישרים מה לעשות בדבר הזה להושיע לענווי ארץ איש צדיק ונשגב מופלא בתורה מוכתר ביראה הרב הנ"ל ושכרו כפול מהשמים:

וזאת שנית כסות דמעה את מזבח ד' ניער את מקדשי מעט ע"י אנשים בני בלי עול תורה קמו והסיתו אחיהם לבנות במה לעצמם אוי לעיני' שראו מראית ס' מירו"ס נוגה צדק ואור נוגה ועיקר סמיכה על ר' אהרן חורינ"ר אוי לו לארא"ד שפגע בו - ואם אולי לא הגיע לידו הטהורה ס' הנ"ל וגם לא אגרת מק"ק ברלין וה"ב הנה לוטה פה העתק מק"ק ה"ב אלי כתוב והשבתי להם באורך והשגתי על כל דברי ס' מירו"ס הנ"ל והסכמתי לפסק שלהן כדי שיהי' להם עזר מעט וכסות עינים בעיני השרי' והסגנים אמנם לא יצאתי כפעם בפעם בחרון אף וזעם להרעיש בקול רעם כי מאת הקיר"ה שים טעם שלא להלאות אנשים לצוד במכמר חרם ונחשים ומבלי ליסר עושי סטים בעקרבי' ושוטים ועוד כי הנ"ל (הוא חורינ"ר) מתחלתו עד סופו כבר בשני' קדמוניו' בלבשו אדרת שעי"ר ספרו שריון קשקשים ויעש באושים חלץ חושים נגד מופלא באנשים הגאב"ד דמדינות מעהרי"ן ועוד לו עמק עכור ס' עמק שוה מלא ניאוצית והגאון דק"ק א"י לא נזהר וכ' לו הסכמה על הנ"ל והמה נפוצים בישראל ועי"ז הי' לו פתחון פה גם לפני פר"מ הדרת גאונו ד' יאריך ימיו וכ' מר תשובתו של זה בפתח ספרו בית אפרים בענין תפילין המדובקים. ומאחר אשר ניתן לו יד ושם מבעלי שם סמכו עליו הני דבהפקרא ניחא להו יגיד להם מקלם ומשענת קנה רצוץ מסמיך סמיכי בתרייהו גרירי מיסבך סביכי וסרוכי מטיילי ואזלי גבי קינא דשרכי (ב"ק צ"ב ע"ב) ואנן מה נענה אוי לדור נגש ונענה שכך עלתה בימיו ואוי למדינה והנה תמול הגיעני מכתב מהגאון מו"ה אברהם אליעזר ס"ט חכם ספרדי דק"ק טריעסטי אשר קצת מדבריו העתקתי בקונטרס הלוטה פה ומיד נזדרזתי וכתבתי דבריו לה"ב ולק"ק פראג ועוד אקבץ לנקבציו אסיפת זקנים ממלכת כהני' וגוי קדושי' שומרי אמוני' ואמרתי אגלה אוזן קדוש ישראל פר"מ הדרת גאונו ג"כ אולי ישר בעיניו להחלץ חושי' לעזרת ד' בגבורי' אילי תרשישי' ישמחו לו ברושים ובחבורתו נרפא מזבח ד' ההרוס כי לו יש יד ושם ודבריו יעשו רושם גם בבתי עוצר והגושם ולמה יעמוד בחוץ ודבר המלך נחוץ ואם טוב בעיניו יכרו עליו רעים במשכנות הרועים דקהלא קדישא בראד מקום משכן כבודו ואם רצונו לשלוח לידי ואני אשלחם ליד הגאון הרב דטריעסטי הנ"ל יהי' לראש צדיקי' עטרה לצפירת תפארה משיבי מלחמה שערה עוטה כשלמה אורה יאיר פניו אלינו יגיה חשכינו וירים קרננו ותחז בציון עינינו כך דברי א"נ מצפה ומיחל לתשובתו עי"מ. פ"ב יום ב' י"ג שבט תקע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צא

חיים ארוכים ושני' מבורכים שמורי' בכל וערוכים ממי שעיני כל אליו מחכים לכבוד אהובי ידידי רחוק מעיני ודבק ברעיוני הרב הגאון הגדול המפורסם בדורו מאור הגולה כקש"ת מו"ה משה פפ"ד נ"י:

אחד"ש דמר ניהו רבא דעמי' הנה מצאתי עצמי כמחוייב בדבר להודיע לכבודו הגאון נ"י שהעוכר ישראל המדפיס ס' נוגה צדק אשר בלי ספק נודע למעכ"ת את מהותו מחמת הרעש שבק"ק ה"ב וק"ק ברלין הוא הולך ונוסע במדינות הללו והנני שולח רצוף פה המכתב אשר כ' הרב המאה"ג המפורסם מו"ה בצלאל רנשבורג נ"י מפראג לבני הגאון אב"ד קעלין והנה העוכר ישראל הנ"ל נסע ביום וי"ו עש"ק דרך איגלויא לווינא וכבר כתבתי היום גם למחו' הגאון המפורסם האב"ד ק"ק נ"ש והמדינה שיכתוב לווינא לאנשים יראי ד' הנמצאים שמה והנה בלי ספק יסע העוכר הנ"ל דרך קהלתו הרמה ע"כ אמרתי אקדמה פניו בתודע למען ידע להדפו ולרדפו בכל מיני רדיפה שבעולם וגם מה טוב אם כבודו הגאון נר"ו יכתוב למודעיו שבעיר ווינא וכן לשאר קהילות הסמוכי במדינות הגר כדי לכתת רגליו של אותו רשע ולהיותי מוטרד מאוד קצרתי הכ"ד ידידו לנצח הדש"ת באהבה רבה ואהבת עולם. אור ליום א' י"ב שבט תקע"ט לפ"ק. נאם הצעיר אלעזר החבק"ק טריטש ואגפי':

העתק מכתב מהרב המאה"ג מו"ה בצלאל רנשבורג מפראג להמאה"ג אב"ד דק"ק קעללין בעהמ"ח ס' שערי תורה אשר זה לשונו:

אחדש"ת אתיתי לחננו אחרי שזה כשנה תמימה הגעתי האגרת מכבוד ש"ב הרב הגאון מוהר"מ רב"ד ק"ק ברלין שירד שם להשתקע איש פלוני' ורב באחת הקהלות במדינת הגר ודרש בתחלה בבה"כ ועבר על פתחי יראים ושלימים ואחרי הקבצו רצי כסף כוסף מהם נטה קו הישר והתחבר עצמו לכת המבקשי' חדשות להתפלל בשפת אשכנזית ולשיר ע"י נכרי בכלי ארגיל בבית תפלה החדשה אשר בנו במות למו והתועב הנ"ל בשם ליבר דרש דרש אגדות של דופי לשמצה בקמיהם ונשתהה שם קרוב לעשרה חדשים ואני כתבתי אז להרב הגאון דטריעסט שיוכיח רבני איטאליע שעמדו לימין המתפרצים והסכימו לס' נו"ן שהדפים התועב הנ"ל בדעסויא ובנתיים קבלתי תשובה מהרב דטריעסט שהרבני' דשם שהסכימו לא יאות להם התואר רב שאינן בני תורה והנה אתמול בא לעירנו התועב הנ"ל וביקש להסית ולהדיח גם פה וד' הפיר עצתו כי אף שזה ירחיים ד' מצא עוני שהייתי סגור בחדרי על מחלה שנחליתי ואתמול הלכתי פעם ראשונה לא' הגבירים פה ומצאתי הספר על השלחן ושאלתי מאין הגיע אתכם ס'

הפסול הזה והשיבו שהמחבר עצמו הוא פה וכבדו להם ואמרתי להם צא טמא קראו לו וספרו מצוה לדונו בשריפה כספר שכתבו מין ואפיקורס ומיד הודעתי הדבר לב"ד ולגבירי הקהל ות"ל עלתה בידינו שביום א' הבע"ל השכם אם לא ירחיק נדוד יוליכהו ע"י פאליצייא ועל השופף ולאשר ידענו שהפאס שלו הוא ללכת לווינא בכן בלי ספק יעבור דרך קהלתו ויתר קהלת לזאת ראיתי טוב לתת תודע לרו"מ הגאון נ"י למען ידע עכ"ל:

תשובה צב

מאיר נתיב צפונות פיו ידבר חכמות והגות לבו תבונות לאהובי ידידי הרב הגאון והמאה"ג מעוז ומגדול חריף ובקי סיני ועוקר הרים מאור הגולה מו"ה משה נ"י חכם וסופר לנצח נצחים:

כבר נודע לידידי הרב הגנר"ו אשר כאן נמצא וכאן הוא איש א' ממדינת פולני' אשר חיבר נ"ך לא נוגה לו השם חשך לאור ומעוקם למישור במקום הצדק שמה הרשע והנה קבלתי כתבים מק"ק פראג ומנ"ש ומק"ק טריטש וכלם צועקים עליו ככרוכי' את אשר החל לעשות לפרוץ גדר אשר גדרו הראשוני' ולדעתי הוא שעיר המשתלח מאת ראשי האפיקורסים וד' ברחמיו יפיר עצתם ויקלקל מחשבתם הרעה ותהי עוונתם על עצמותם א"ס. והנה שמעתי שגם ידידי ומח"ו הרב הגנר"ו קבל תכריכי כתבי' מכתבי' שוני' את אשר ידובר על האיש בליעל הנ"ל ואני צריך לאותם כתובי' נגדו במאוד מאוד ע"כ יהי' כבודו מחול לשלוח לי עי"מ האפשרי וכל המוקדם וכו' ואני אשלחם לידידי ומחו' הרב הגנ"ר לחזרה כך דברי מחו' וידידו לנצח. ווינא יום ה' כ"ג שבט תקע"ט לפ"ק. הק' געטץ בלאאמו"ה גבריאל ה"ע זצלה"ה:

תשובה צג

ינחהו ד' במעגלי צדק למען שמו ויהי' כצדיק מתהלך בתומו ואז יהי' אשרי בניו עמו ויפרוס עליו סכת שלומו כבוד אהו' הרב המופלג המושלם במעלות ע"ג מעלות חכם וסופר אשכול הכופ"ר דומה לעופר מו"ה אהרן חורינר כעת אב"ד במקהלות עם ד' אשר בק"ק אראד יהל נרו לחזות באור האמת ומעשות פרי לא ימיש:

לא יום בשורה היום למשוח מכתבי בששר המליצה כי נעויתי ונדכיתי עד מאוד אין מתום בבשרי מפני זעמי ובעצמי אין שלום עיני עששו כי נבהלתי מראות חבל המכתבים אשר שטפוני כשבולת מי הנהר עד כי הייתי כאיש מחוקה על קיר וכל רוח אין בו אל גיל לא אשמח ועזבה כל שמחה בקראי המכתבי' האלו המה יתנו קול יללת הרועי' גאוני הזמן אשר מכאב לב ירונו ומשבר רוח יייללו על פרצת הדור ופגעי הזמן לא נאמן אודותיו וקשיותיו ברע הוא כי רבו זחוחי לב ובחזקתם גבהו להשחית עד רום לשום

דופי תחת יופי בכל מנהגי ישראל אשר יסדו לנו רבותינו ואבי אבותינו עתה עלתה בהם הכורת בפרץ נופל נבעה אשיותי הדת להרוס ויבוא גם השטן בתוכם להוסיף אף ולחרות במכתב עמל אשר כתב בחקקי און אשר על לוח חרות בס' נ"ץ אשר לבש אדרת שער למען כחש וארשו ארס נחש הוא חבר לאיש משחית ואב לבן פריץ לעשות לו שם בארץ בצחנתו אשר השריץ לעיני כל ערך מעשיו כזמרי את המדינית בנימוסי מכל עם שונות למען יהי' זרוע לאיש זרוע ופרוח תפרח הזדון ואיש ריב יגרה מדון וכאשר איפה זאת הרשעה הגדילה המדורה בקהלה המהודרת אשר בטוב המעשים וביושר המופעלים מקוטרת צדק ילין בה ולא ימיש מרחובה עתה הפך עלי' בלהות הות בקרבה הרתיחו את הסיר אשר חלאתה בתוכה נזורו אחור מלהתפלל לבא אל המנוחה ואל הנחלה ובסדר תפלתם אשר נדפס דברו בלט נגד ד' ונגד משיחו כי לא יאמינו לקול האות האחרון כי יתן עליו רוחו את כ"ז ראיתי במכתב מה"ב אשר שפכו לארץ מרירתם עורכי' שוע בצר וקוראים ממצר כי גם שם הציתו אש המריבה ורוח עועים בין אחי' יפריא עד כי קול הקרי' הומה וירב בבת יהודה תאני' ואני' נחלקה התיומת אלה לחיי עולם ואלה לדראון וכו' מהרסי' ומחריבי' ממנה יצאו נצבים, בנגעי' וריבי' לשחת הוד יפיו של עיר במנהגי' שוני' אשר לא שערום אבותינו הראשוני' יחרדו אבות ובנים פארור קבצו כל פנים הידד כדורכי' עונים עד שאנשי אמת האפודי' בעזור האמונה כתריס לפני חמת המציק עמדו ויקריבו משפטם לפני מושלי העיר ואולם האנשי' אשר מהם יצא חושב רע הנ"ל ערכו הס' הנ"ל ואת אשר הוריד ריר חלומות שוא ידבר ולבש גיאות עוז כחובר חבר ובריחוק מקום לא נודע להם כי ארץ הנגב הוא בלא דבר כי כל דבריו רוח תזרם וסערה תפיצם גם לא ידעו לבקר בן שה ברי' לשה רזה חשבוהו למזה בן מזה ולנבי' וחוזה וכאשר ראו חתימתו ככתבם וכלשונם דמוהו לאביר באבירים כמו מגדולי המורים ומה גם שחתם א"ע שהוא חובר חבורים ומה יעשו שופטי העיר אשר לא מבני ישראל המה כי לא ידעו את אהרן מה הוא ומה שמו ושם עירו ? אי לזאת כבר יצאו לעזרת ד' בגבורים הרבני' הגדולי' אשר המה מאורי אור לישרים המה הגידו דרכיו ועלילותיו כי עבטו אורחותיו ללכת בדרך עקלתון הן הן גבורותיו למען ידעו שופטי העיר כי המחבר ס' נ"ץ הלך חשכי' ואין נוגה וכי קרא לזבו"ב ולדבור"ה לכסות אור השמש בכנפיהם ולא תהל אורה עתה יהל כנוגה משפט האמת ושמש צדקה חשך ולא ימיש ורשע בעונו ימות עכ"ז סערות ד' חמה מתחולל על ראשו ותעל באשו עוד לא יגה שביב אשו כי הרבני' הגדולי' בארץ לבשו קנאת ד' לאסור איסר על נפשו למען ישכן לעפר כבודו לא ידין ולא יורה ולא יקרא בשם מורה כ"א יחזור לאומנתו אשר אומן בה מלאכת נארמא"ל

ללמד נערי ב"י כתבי העמים ולשונם כאשר כן עמדו שימש העבודה זו בעת בא העירה וע"י תחבולותיו ומרמותיו הצליח מעשה שטן והי' פאר חבוש על ראשו לשמש בכתר הרבנות לפתות לב בני אדם בפטפוטי דברי' ובשיחה יתירה וגם אני נקראתי לבוא עמהם ולהיות ידי עמם במלאכה זו ולכתוב לבני קהלתו לעשות כזאת וכזאת ואמנם כשאני לעצמי חשבתי למשפט ואמרתי כתיר לן זעיר עד אשמע דבריו אולי ישיב ונחם על רעתו ואראה להוכיחו על פניו ואליו אשים דברתי: אמור נא מי שמוהו שופט בארץ לחקוק חקים כאלה נגד כל מנהגי ישראל ? התאמר לפני, אלקי' ושופט אתה ? ספר נא לי את כל הגדולות אשר עשה? אם בחבוריו אשר על פני תבל וחוצות? מלבד שכבר רגנו כל גדולי ישראל ששמץ מינות נזרקה מפיו כאשר גם עתה הציבו ציונים לעיי' בם בכ"מ וימצאו הדבר מפורש וכאשר נודע בעת שהי' אסיפה בפעסט אצל הנגיד מו"ה אלי' מאאר בעת שיצא מהדפוס והי' שם כמה רבני' וחכמי' גדולי' וכלם כא' בקשו שיהי' טעון שריפה ככל שארי ס' מינות ואולם אנכי כאשר ראיתי שם דבריו ולא בחר לשון ערומים וכאין דבריהם עכ"ז כאשר ראיתי שכל דבריו שם המה דברי איזה מחברי' ראשונים אשר הריק מכלי אל כלי וקליפתם אכל כזבוב הנופל במקום הצרעת ומה שחידש יטול מה שחדש כי אין בו לא חכמה ולא מלאכה כ"א להג הרבה אשר צעירי' ישחקו עליו לא ירעו ולא ישחיתו בכל גבול ישראל דברי הבלי' כאלה לא אביתי שמוע אליהם החרשתי, אח"ז נתגלה חרפתו בתוך קהל עדתו ונתעבר הריב עד שאלצוהו בני קהלתו לעמוד לפני למשפט וכאשר באו הנה אספתי מלא הרועים ב"ד הרבנים וגם רבני' ממקומות אחרות ומובחרי העדה מקפו"מ דפה ובעת הזאת עלה בהסכמה לעבור לפניו תער השכירה ולהפשיט מעליו אדר היקר שם הרבנות אשר כן בקשו ג"כ אנשי קהלתו את כבודו לעקר גם את הראש והזקן תספה להכרית מאתם זנ"ב ומור"ה שק"ר לא יבוא העיר ולא יורה שם חץ לשונו בדרשות של דופי ומינות כאשר העידו פה בפני אסיפה זאת מובחרי עדת קהלתו והמה דברי' שנתנו בחשאי ולא ניתן לכתוב ואולם אני נשארתי לבדי ואין איש עמדי להפוך בזכותו עד שהפרתי ונדחתי אותם בזה שלא יעשו לו שום דבר כ"א נחרץ משפטו שלא יורה שם בלתי מורה א' היודע טיב ההוראה וי"ש כאשר גזר דינו מונח בארכיף קפו"מ דפה אח"ז נתעורר עליו הריב עד שרבו המובהק הגאון מו"ה ירמי' שהי' אבדק"ק מ"ד כ' אלי להחרימו ולהדפו בכל מיני הדיפות ולהסירו מהרבנות כאשר עיניו ראו אצלי המכתב מרבו הנ"ל ואת אשר אמר עם הס' הנ"ל, גם מזאת לא רציתי לשמוע אליהם מטעם המלך מלכו של עולם אשר הי' כמוס עמדי וע"פ חז"ל לעולם תהא שמאל וכו' לא כאלישע וכו' ולא כריב"ן פרחי וכו' וכ"פ שמעתי מעשיו המקולקלים בעניני'

אשר ישיחו בו יושבי שער ולא טובה השמועה וכו' וביחוד מה שהוא עושה בחופת חתני' לעמוד אותם לפני ארון ברית ד' כנימוסי העמים אשר כך קבלו עליהם ושארי דברי הבל רעי' וחטאי' אשר ברחובות ישתקשון המוני עם ויהי' להם לפלא ולזרות ע"כ החרשתי והייתי בוש ממעשיו כי פיתתני ואפת ע"י סיעות מרעיו בהסכמה על ספרו אשר לא שלטו בו עיני ולא משמשה ידי כזאת וכזאת עשה אשר כבדה אזן משמוע ואין היריעה מכילו לכתוב דברי הבליו ושגיוניו אשר ספרו לי ואמנם מה אעשה כבר נד ולד ואמרתי אודה עלי פשעי כי אנכי חזקתי זרועותיו ואלי יחשבו הרעה הזאת ואולם כעת הזאת אני רואה שהוא לאבן נגף ולצור מכשול לכלל אמונתינו הישראלית והוא טהור בעיניו אף שעדיין מצואתו לא רחץ ומולך על כל בני שחץ לא יכולתי להתאפק ולומר נואש לדברי הרבנים הגדולי' גאוני הזמן אשר עוררו אותי מה לך נרדם החלץ חושים והאדמה לא תשם ומעתה מי בז ולא יחוש לבו יצוק כמו אבן ובשרו נחוש לבלתי ירגיש כבשר המת ברעה אשר ימצא בני עמינו אם אתאפק ואחריש וחוששני מחטאת פן תפשה המספחת לכן איעצך ויהי' אלקי' עמך חזור חזור נא מדבריך הראשוני' אשר אמרת בס' הנ"ל וכתוב נא בחרט אנוש הדברים האלו במכתב לאמור כי שגית בזה מכמה טעמים הא' מה שנתנו מגרעת בנוסח תפלתם מבלי להתפלל על התמורה ועל הגאולה ואף גם שארי הדברי' אשר יש בהם כח לתרץ דבריו בפרט שרבו עליו רבותיו ובטלה דעתו נגדם ואף גם בל"ז לא יחוש לכבוד המדומה הלזה אשר זהו מדת חכמי' וכמאמר ז"ל בכ"מ דברי' שאמרתי טעות הן בידי וכו' ואדון הנביאי' הודה פ"א שטעה ומצודת השגיאה פרוסה לכל אשר יש בו רוח חיים ודי התנצלות לאדם במה שהוא אדם ולא אל כי סיג לו וכי שיח לו צא ולמד ממני יראה וכן יעשה מדוע לא כסיתי ונשאתי את כלימתי? אשר הרבה מאוד שגיתי בתת לו הסכמה על ספרו ? ובתוך עם ועדה גליתי חרפתי והתנצלות בזה כי עיני בשר לי והאדם יראה לעיניי' והוא לכסות עינים ואם יאבה וישמע לעצתי אז בטוב יבלה ימיו ולא יהי' לשמצה בקמיו ולא יזכרו ולא יפקדו עונותיו ומכלל הן אתה שומע לאו קנא"ה מבעי' לי כי אני סבותי את כל הרעה הזאת אריק חרבי עד כלותי לאסור כל הוראתיו והרבני' הגדולי' ימשכו אחרי להזהיר קהל עדתו שלא יאכלו בשר תמותת ואז יהי' כמסוס נוסס גם זאת ידע כי לא תחזקנה ידיו לימים אשר אני עושה ואל ישיא לבבו לאמור: מי אדון לי הנה שפתי אתי לעמוד בחצר השרי' היושבי' ראשונה בשלטת, רבי' המה אשר אתנו לעמוד כתריס בפני הפורעניות ואשר להם כח לעמוד בהיכל המלך והשרי' לגלות קלונו ולכתוב עליו אונו ואז ידע כי שקר נסכו אני לשלום וכי אדבר אם ישמע לדברינו הנ"ל ואז אחדש כלילת אהבתי ושלום

יהי' לו ואתה שלום וביתך וכל אשר לך שלום כנפשו ונפש אוהבו מאז הטרוד משה מינץ מבראד:

תשובה צד

ד' עמך גבור החיל באוכלסא דאורייתא נפיק ועייל בכיילא רבא תנא וכייל ה"ה כבוד אהו' ידיד ה' ובני אדם הרב הגאון המפו' ריחו הטוב כערוגת הבשם משמן טוב שמו נ"י ע"ה פ"ה כבוד מו"ה משה סופר אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב כאור שבעתיי' אורו יהל ועל במתי ההצלחה יהי' ד' עמו ויעל עד כעת יאמר ליעקב ולישראל אל מה פעל:

כתרוני המון תלאות וטרדות רבות באין מרגוע לנפשי עד כי עיני השע ואזני כבדו ולכן לא יכלתי לעשות ניב שפתי דוברת באורך כ"א להשיב מפני כבוד הדובר בי ע"י ציר נאמן בדברו הרב המופלג מו"ה דניאל פרוסטיץ ובתוך מכתבו לוטה ג"כ מכתבי העתק מהרבני' כי האורב בא בגבולינו משחית אנשי ליברמאן הידוע והנני רואה ממכתב הלזה שלא בא לידו העתק מכתבי שכתבתי להרב מאראד ועתה יקבל נא שנית גם בשבת העבר בא לידי מכתב ארוך מהרב הנ"ל שהוא כופף את ראשו נגדי והתנצל את עצמו במרחב אף גם שמע לעצתי אשר יעצתי אותו הלא לוטה פה והמה סיום דבריו וכאשר שמתי בפיו לעשות כה עשה. לדעתי ראוי זה לפרסם ברבים ולשלוח לה"ב מכתבי אשר כתבתי לו מחותם ואת אשר חזר מדבריו הראשונים ואולם מביאתו של השרץ השורץ על הארץ להסית ולהדיח רבים לא מצאתי דבר לעשות כ"א להכריז פה בכל בתי כנסיות שס' נ"ץ איסור גמור להביא את התועבה הזאת אל תוך ביתו ויהי' נדון במאמר ספרי מיני' ואם באפשרי להשיג ס' א' מספריו הנ"ל אז אראה לדונו בשריפה בעש"ק בשעת מנחה בכדי לפרסם הדבר וקלון וחרפה ימצא גם אראה לשלוח הכרוז הלזה לסביבות ערי' האלה גם בפעסט אראה להתאמץ לעשות כדת הלזה ויתר מזה אין בידינו כעת לעשות יותר ולדעתי אם גם בקהלתו אפשר לעשות וכזאת טוב טוב הדבר לעשות חושי ומהר והיותי לבי בל עמי לכן לשוני לעג אין דובר צחות ובזה תנוח דעתו וישבע שובע שמחות בלי עצבון ואנחות ורפאות תהי לשריו ויחודש כנשר נעוריו כנפשו ונפש הדש"ת ושלום תורתו לנצח כותב בחפזי עד מאוד והידים מוכיחות הצעיר משה מינץ מבראד:

העתקה מן אגרות התנצלות של הרב דאראד ע"ד מכתב קנאת האמת שנדפס בחבור נ"ץ (דעסוי 1818%&) שהודה על פשעיו במעשה דהסתה אשר הסתו אותו כת החדשה הכל כתוב באריכות ומסוף דבריו הכל נשמע וז"ל:

אמנם עתה שמעתי גם בברכות והתפילות יתנו מגרעת ולא יתפללו כלל על ביאת המשיח וקבוץ גליותינו אשר אמונה זו היא עיקר ויסוד תורתינו הקדושה ומה"ט לחודא

קורא אני עלי והמכשלה הזאת תחת ידיך" ע"כ אומר אני בפרסום שכל דברי באגרת קנאת האמת בטלים ומבוטלים ובר מן דין לא אדון אני בדבר ולהורות חוץ לעירי וחכמי ישראל גאוני הזמן להם המשפט ודעתי נגד דעתם כאין וכאפס נחשבו כך דברי הבע"ח פה אראד יום ב' י"ג שבט לסדר מזבח אדמה תעשה ל"י וזבח"ת עלי"ו את עולתיך ואת שלמיך. הק' אהרן חורינר:

אמת נכון הדבר שזהו העתק ממכתבו של הרב מאראד הנ"ל במכתבו הארוך שהשיב לי להתנצל א"ע לפני על מכתבו שערך בס' נ"ץ ולראי' בעה"ח יום א' כ' שבט תקע"ט לפ"ק פק"ק אובן ישן יע"א. הצעיר משה מינץ מבראד:

אמת ויציב שכל הדברי' האלו המה מועתקי' מגוף האגרת הגאון דק"ק א"י ולראי' באתי על החתום: פק"ק פ"ב יום א' כ"ה שבט תקע"ט לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צה

השם חכמה בטוחות ישבעהו שובע שמחות ויעלהו חרץ נכוחות ויסיר ממנו יגונות ואנחות ויזכה לאור בצחצחות ה"ה א"נ גאון עולם ספיר ויהלום מופת הדור נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה משה נ"י מינץ אב"ד ור"מ דק"ק א"י יע"א:

עיניו הבדולחי' לנוכח יביטו מכתב מחו' הנגיד מו"ה געץ נ"י שהגיעני עש"ק העבור ומיד שלחתי לידו אגרת ראשונות שבידי בענין זה ובזו השעה השתא הכא הגיעני נועם נעימות בימין קדשו דפר"מ הגאון נ"י ומיד שלחתי לוויען ליד הנגיד הנ"ל והנה חזקני ואמצני בדבריו וברכתי ברוך שככה לו בעולמו וידע פר"מ נ"י כי הודאתו וחזרתו של החרינ"ר טומאתו בשולי' באומרו ומה"ט לחוד"א קורא אני והמכשלה וכו' אבר רותח לתוך פיו של אותו רשע וכי זה לחוד עשה לנו הצורר הזה והוא מתלוצץ על הטעמי' והנגינ' וכ' שאין בהם לא טעם ולא ריח תורה ומעיד על עצמו שהוא קורא בתורה בכל שבת וי"ט בלי נגינה וטעם ועוד כל הניאצות הגדולי' שבס' אור נוגה ראו עיניו ושר עליו ב' שירים וישרו בעיניו הדברים הנאמרי' שם "מי גרם לדם ישראל הנשפך כמים בימי הקדמוני' לא ה' פעל כ"ז חלילה לו מעול רק מנהיגנו גרמו שלא הרגילו העם להתפלל בשלום ארצם ושלום מלכם" ודברי' כאלו רבו כמו רבו והוא שקר גלוי כי מלבד שמקרא מלא הוא דרשו את שלום העיר וכו' וגם רבותינו שבתלמוד הזהירו להתפלל בשלומה של מלכות ובשלום ארצם אף גם מעת אשר עם ה' אלה מארצם יצאו לא פסקה אזהרה זו מפי המורים כהלכה מנהלי עם ה' רועים נאמני' לצאן קדשי' שה פזורה ישראל על ככה: אעתיק אגרותיו ואשלחם לנ"ש ולה"ב ופוזנא אי"ה. והנה כתבתי למחו' הנגיד הנ"ל שיראה בכל עוז להתאמץ לשלוח משם ס' א' על הפאסט ליד הדרת גאונו וימלך

בקונו ויצא לישע המונו ומרב טרדותי אחתום ככל חותמי ברכות א"נ. פ"ב יום א' כ"ו שבט תקע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צו

שלום וכ"ט למו"ח גאון ישראל וקדושו נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא איגר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא יע"א:

עיני עוללה לנפשי כי עלה הפורץ בגלילותינו והנה הוא בקדש עיר קיצץ גבולינו והנני שולח העתקה חזרה של בעל קינ"ת אמת חותמו בגופן שלהן בקונטרס הנ"ל Aron% Choriner Rabbiner& ראשי תיבותיו א"ח"ר זה שמו לעולם האלקי' יביאהו במשפט על כל נעלם כי אחר שכתבתי להגאון דאובן ישן אשר שלחתי מאז ההעתקה לפר"מ מו"ח הגאון נ"י כ' הגאון הנ"ל מכתב ארוך ערוך כאיש מלחמה לאח"ר הנ"ל וע"ז פשט טלפיו כחוזר ומודה כאשר מועתק פה ואני אומר אחר שהודה תירם ותשרוף זאת ההודאה עם שארי ספרי קוסמיו ותכסהו בושת עלומיו ומ"מ טוב לפרסם זאת בברלין ובה"ב אולי יהי' להם לעזר מעט וה' יעזור [ועיין בח"ס חלק חו"מ סי' קפ"ט ק"צ קצ"א השייך לזה]. פ"ב נגהי ליום ג' ה' אדר תקע"ט לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צז

ביאור איסור להפליג על העגלו' ההולכי' ע"י הקיטור המה דאמפפוועגען.

תנו רבנן אין מפליגין בספינה וכו' יש כאן ה' שיטות ואבארם א' לא' בעזה"י ואם לא נרויח אלא להעתיק דברי הראשונים ולעמוד על דעת קדושים בעזה"י דיינו כמ"ש רמב"ן בפתיחה לדינא דגרמי שלו:

א שיטת תוס' בעירובין מ"ג ע"א דס"ל לרשב"ם מדנמצא ברייתא בירושלמי פ"ק דשבת הלכה ח' אין מפליגין לים הגדול לא בע"ש ולא בה' בשבת וב"ש אוסרין אפילו ברביעי וב"ה מתירין וא"כ אפילו נימא ונדחוק בית הלל היינו ת"ק וכמ"ש הרא"ש בשמעתין מ"מ עכ"פ ברייתא דילן דאסר להפליג ג' ימים היינו ביום ד' ע"כ ב"ש היא ולא ב"ה א"כ כיון דע"כ הך ברייתא שמותי היא לא נדחוק ונימא ב"ה דירושלמי לאו היינו ת"ק אלא מתיר לגמרי להפליג ות"ק וב"ש תרויי' ס"ל כדבשמאי בעלמא דס"ל דאין מוכרין לגוי' וכו' וה"נ דהספינה הולכת ומיטלטלת בכרמלית בשבת וגרע טפי דהישראל עצמו עומד על גביו והוא יושב בעצמו בספינה מחמרי ת"ק וב"ש לאסור אפילו קודם ע"ש וב"ה לטעמי' דמתירין כולם עם השמש ה"נ שרי' ולית הלכתא כהך דאין מפליגין ולא עוד אלא בשבת עצמו מותר להפליג אך אם מפליג קודם שבת ושבת במחיצת בין השמשות מותר להלוך את כולה וגם לצאת ממנה דהלכה כר"ג בדיר וסהר אך כשנכנס לה בשבת

עצמו הוה לי' יוצא מדעת בזה מודה ר"ג כיון דלא שבת באויר מחיצות בע"ש לא יצא מד' אמות שלו וזו היא סברת רמב"ן במלחמות ה' פ' מי שהוציאוהו כשהקשה הרז"ה אהרי"ף מ"ט מייתי פלוגת' רבה ור"ז הא קיי"ל כרב דהלכה כר"ג בדיר וסהר ותי' רמב"ן נפקא מיני' ביוצא לדעת ע"ש והיינו כרשב"ם הנ"ל:

אך הר"י שם פליג בתרתי להקל ולהחמיר להקל שאם אירע שישב שם בשבת מותר להלוך כולה דס"ל כשיטת הרז"ה כיון דהלכה כר"ג בדיר וסהר ממילא אפי' יוצא בשבת מדעת ולא שבת באויר מחיצות מותר להלך את כולה אך פליג להחמיר דאסור להפליג אפי' ג' ימים קודם שבת כפשטות דברייתא בשמעתין וכדמוכח מההיא צורבא מרבנן דפ' תולין וטעם האיסור משום יעשה חביות של שייטין או משום טלטל הספינה בכרמלית אפי' לב"ה דמתירים עם השמש מ"מ הכא שהישראל עצמו יושב בספינה מיגרע גרע ונ"ל הא דלא החליט ר"י משום טלטל הספינה ואמר משום שט היינו משום דבשבת ק' ע"ב אמרינן גמירי אין ספינה מהלכת בפחות מיו"ד טפחים והוה כרמלי' למעלה מיו"ד והקשו תוס' הא אמרי' בעירובין בהולכת ברקק ובס' יראים תי' ר' אליעזר ממיץ דמ"מ הספינה משוקעת במים בפחות מיו"ד טפחים ע"ש ולפ"ז א"ש דמטלטל הספינה בכרמלית למטה מיו"ד אך התוס' שם לא ניחא להו בהא מטעם שכתב מג"א סי' רמ"ח סק"ז ע"כ תירצו בעירובין מיירי בספינה קטנה ולפי"ז בגדולה שאינה הולכת עם השיקוע בפחות מיו"ד ליכא משום טלטל בכרמלית ע"כ כ' משום שט:

שוב כתבו דרשב"ם רצה להתיר לילך בקרון ור"י אוסר כיון דאפשר לו לירד אפי' אין בהמות אבל כשבהמות מוליכי' הו"ל משתמש בבעלי חיים ובמרדכי פי' דהרי לענין כלאים היושב בעגלה חייב וה"ה לענין משתמש בבעלי חיים הו"ל צדדי' ואסור ובמהרי"ק כ' בספינה שהבהמות רחוקים מן הספינה והיושבים בספינה ליכא למיחש שיחתכו זמורה הו"ל צידי צדדים ומותר ע"ש:

ויען הגזירה גופי' שמא יחתוך זמורה רחוקה היא מכ"ש בקרון שהגוי מנהיג הבהמה ויש לתמוה איך גזרו ובטלו סמיכת קדשים בי"ט משום הך גזירה רחוקה וגם מה ענין צדדים וצדי צדדים לענין זה בשלמא במשמש במחובר משום שמא יעלה ויתלוש יש לחלק בין צדדים וצידי צדדים אבל הכא קשה להסביר הדבר. והנה הרי"ף והרא"ש פ' משילין סיימו בתר דמייתו גזירה שמא יחתוך זמורה מייתו ירושלמי פ"ק דשבת ישב על גבי בהמה אומרים לו רד משם משום שמצווה על שביתת בהמה ופירש מהרש"ל ביש"ש שם דלא שביתת בהמה ממלאכה קאמר דהא רכיבה לאו מלאכה היא דחי נושא את עצמו אלא מצוה שתנוח הבהמה ולא תצטער כדכתיב למען ינוח שורך וחמורך

כמוך ע"ש והנה כן כתב גם הרמב"ן בפרשת אמור בפ' ראש השנה ע"ש דגם באדם אסור מכל מיני טרחה ויגיעה אעפ"י שאינו מלאכה דבעי' יום מנוחה ולא טורח ויגיעה ודברי מהרש"ל נכונים ומייתי לי' מג"א סי' רמ"ו סקי"ב ע"ש:

אלא בקרבן נתנאל פ' משילין הקשה למאי הלכתא מייתי רי"ף ורא"ש הירושלמי דלא ס"ל ש"ס דילן דיהיב טעמא משום שמא יחתוך זמורה ולפע"ד מעולם לא גזרו שימוש בבעלי חיים משום שמא יחתוך זמורה כלל רק משום מנוח ושביתה וזה אסור אפי' בבהמת חברו ובהמת הפקר שלא יצטער הבהמה בשום טורח כגון משיכת הקרון ומשא אפי' ברה"י שאינו משום מלאכה דאורייתא ובירושלמי מיירי שעלה על הבהמה ויושב עליה ואינו רוצה לרכוב אלא לישב עליה כל היום דבכה"ג באילן אסור לו לירד עיין סוף ערובי' ובבהמה אומרי' לו רד שלא לצטער הבע"ח עוד יותר ומזה אסרו לסמוך כל כחו על הבהמה והתירו צדי צדדים ועיין חגיגה ט' סוף ע"ב. אך רכיבה הי' לנו להתיר דסוס העומד לרכיבה מתענג ברוכב עליו מדהר בדהרותיו ומתגאה על בעליו כמבואר בדברי חכז"ל וכיון דמשום מלאכת משא ליכא דאדם חי נושא את עצמו הי' לנו להתיר כי איננו מטריח את הסוס כלל אלא עכ"פ לא יהיה בידו מקל ושוט להנהיגו ולהכותו שלא ברצון הסוס דהדר הו"ל טירחא ויגיעה ומ"מ אפי' רוצה לרכוב כך אסרו שמא יחתוך זמורה דהרוכב ואין בידו מאומה להנהיגו והסוס ירוץ וידלג שלא ברצונו קרוב הוא שישכח ויחתוך זמורה להטותו הדרך והיינו טעמא שאמרו שמא יוציאנו חוץ לתחום כיון שאין בידו להדריכו דרך ילך משו"ה לא איתמרא הך חששות אלא אאין רוכבי' אבל אשארי שימוש בעלי חיים לא איתמר הך טעמא ומשו"ה מייתי רי"ף ורא"ש הך ירושלמי להלכה כנלע"ד וא"כ היושב בקרון כיון דקיי"ל לענין כלאים הו"ל כמסייע להנהיג הבהמה א"כ בשבת הוא עושה מלאכה בבהמה וגורם לה טורח ועמל וקאמר מהרי"ק דהיושב בספינה והבהמה ביבשה מושך הספינה איננו בכלל איסור זה. והנה שום א' מהפוסקים לא נכנס לתרץ הך דפ' תולין וי"ל ס"ל לא גזרו שט אלא בעבר במעברות מעבר זה לעבר הנהר דכן דרך לשוט אבל בספינה הנוסע ממקום למקום אין דרך לשוט כל כך ע"כ לא גזרו בהא כנלע"ד דלא כשב יעקב סי' ט"ז:

ב שיטת הראב"ן סי' ס' דס"ל טעם אין מפליגי' משום איסור תחומין ותחילה אומר דבמס' שבת קע"ב דאמרינן אין ספינה מהלכת פחות מיו"ד טפחים לא שנא ספינה גדולה לא שנא ספינה קטנה דלא כהתוס' שם ולית ליה נמי הא דס' יראים לחלק בין עליונה של ספינה ובין שיקועה אלא אפילו ספינה קטנה אין שיקועה פחות מיו"ד טפחים והא דמשני בערובין בהולכת ברקק אין הכונה במים שאינם עמוקים כי א"א לה שתלך

בפחות מיו"ד אך היינו בסתם מים צלולים דאז מארעא דתהומא משחינן ומיא מקום פטור הוא ותחום למעלה מיו"ד הוא אך מים עכורים מעורבים בחומר וטיט ועפרורית אעפ"י שספינה מהלכת בתוכה מ"מ כיון שעכורים ורקק הם שמהם נברא העופות מן הרקק במים הללו כארעא סמיכתא הם מגובה פני המים משחינן ואין כאן מקום לומר למעלה מיו"ד כי כארעא סמיכתא דמי ע"ש ולפע"ד זו היא ג"כ שיטת ריטב"א בערובין דכ' דשינוי' דחיקא הוא לחלק בין רקק לשאינו רקק ואי לאס"ל כהראב"ן הכי הל"ל דשינוי' לאוקמי מתני' בהולכת ברקק אע"כ זה אינו שינוי' דחוקא דומי' דסיפא דנמל דאורחי' ברקק כידוע ה"נ רישא ברקק אלא שינוי' דחיקא לחלק בין צלולים לעכורים:

ומזה נלמוד דלית להו כהרא"מ בס' יראים דמייתי מג"א סי' רמ"ח הנ"ל דס"ל בספינה משוקעת והיושבים יושבים בספינה למעלה ברוחב ד' בגובה למעלה מיו"ד אפ"ה לא הוה כארעא סמיכתא אא"כ יושבים למטה בשיקועה וצ"ל דס"ל להרא"ם אע"ג דאמרינן עמוד גבוה רחב ד' ארעא סמיכתא היינו עמוד קבוע אבל עמוד המתנדנד כמו ספינה לא הוה ארעא סמיכתא ולפי"ז ה"ה קרון הנד ומתגלגל לא הוה ארעא סמיכתא ודלא כמג"א סי' רס"ו וכבר כתבתי בזה בקונטרי' אבל הראב"ן והריטב"א לא ס"ל הכי אלא מים עכורים אע"פי שהמה מתנדנדים ואינם נחים מ"מ ארעא סמיכתא הוא וה"ה עגלה וקרון:

נחזור לדשמעתין דמפרש ראב"ן אין מפליגין משום דמספקא להאי תנא אי יש או אין תחומין למעלה מיו"ד וכל מיא למעלה מיו"ד הוא ומשו"ה בלדבר מצוה הולכים בספיקא דרבנן לקולא ובדבר רשות ראו לחלק אם ההפלגה הוא פחות מג' ימים ומסתמא המפליג מיבשה לים לא ימצא יבשה אחרת בפחות מרחוק מג' ימים וא"כ בודאי שיצא שבת חוץ לתחום ע"כ החמירו בספק זה אבל אם הוא רחוק מג' ימים קודם דאפשר שיגיע לשום יבשה וישבות בו בשבת וכיון דיש מציאות בזה לא החמירו ולרבי צריך להתנות שישבות ולרשב"ג אין צריך ומצור לצידן שהוא סמוך ליבשה מותר אפי' בע"ש ומפלנדריסי' באו והפליגה ספינים בים פי' שבא מפלנדריסי' מקום ידוע קרוב ליבשה ונכנסו בהיתר ושוב הפליגה ספינתו ע"י רוח לא טוב ונאנסו כמו הוציאוהו גוים וכו' ולפי"ז היינו בים הגדול אבל בנהרות המושכים שכל שעה ושעה יכול לחתור אל היבשה שבצידו מותר אפי' בע"ש זו היא שיטת ראב"ן ולק"מ ממה שהקשה הרי"ף אדר"ח כמו שיתבאר אי"ה:

ג שיטת רבינו חננאל ס"ל נמי טעם אין מפליגין משום תחומין אך להיפוך מהנ"ל דס"ל ברייתא לא מספקא ליה אלא אנן מספקא לן אי תחומין למעלה מיו"ד א"כ הא דאין מפליגין אפי' בים הגדול שהוא למעלה מיו"ד נמי אסור או דלמא אין תחומין ובריתא דאין מפליגין בספינות קטנות שבנהרות או ברקק בים וכדומה אבל בהפלגת ים לא

מיירי ברייתא ע"כ בים הגדול מפליגין דאזלי' לקולא ובנהרות שהוא למטה מיו"ד לא מפליגי' וע"ז הקשה הרי"ף א"כ דברייתא לא מספקא לה מה בין מצוה לרשות ומה בין תוך ג' ימים לחוץ ג' ימים דהרי ע"כ הברייתא או מיירי בנהרות למטה מיו"ד או בים וס"ל יש תחומין למעלה מיו"ד דהרי ר"ח מתיר להפליג בים להדי' מדספיקא לקולא ש"מ ברייתא לא מספקא להו ושפיר הקשה הרי"ף אמנם לא קשי' לי' מה שהקשה הרשב"א דלר"ח ה"ל לש"ס לפשוט מהך ברייתא דיש תחומים ולשנוייי' ברקק די"ל דהרי"ף מפרש רקק כראב"ן הנ"ל ומשו"ה לא קשי' לי' מברייתא דידע דאיכא לשנוי' במהלכת בפחות מיו"ד אך מתניתין דתנן ים וים למעלה מיו"ד הוא ומשני ברקק מים עכורים ברפש וטיט משו"ה לא הקשה רק קושיתו:

נמצא בין להראב"ן בין לר"ח טעמא דאין מפליגי' משום תחומין ולראב"ן בנהרות מותר טפי מבים מפני שיכול להגיע ליבשה בכל עת ולר"ח בים מותר טפי דהוה למעלה מיו"ד משא"כ בנהרות:

ד שיטת הרי"ף דלאו משום תחומין נגעו בה דבים אין תחומין למעלה מיו"ד אלא מטעם עונג שבת דג' ימים הראשונים אם יחוגו וינועו כשיכור יתבטלו מעונג אבל אח"כ כבר פרח פחדיהו ע"ש. ונ"ל זהו שיט"ת הרא"ש דפסק ביום ד' מותר לכנס בספינה דכיון דהטעם משום פרח פחדיהו ושיערו חכמים בשיעור כך וידוע כל אלו ענינים טבעיים תלוים בגלגל חמה ולבנה ואין חילק אם מתחיל הפחד בתחילת יום ד' או בסופו מכיון ששקעה החמה עליו ברח קצת פחד ומקבל והולך עד סוף היום ג' וכעין וסת דנשים וכעין שאמרו בפרישת מתן תורה משום פליטת שכבת זרע ואמרינן שם רפר"ע דגוים דלא דייקו במצות א"נ דאכלו שקצים ורמשים חביל גופי' ע"ש ש"מ האי תלי' בחבילות גוף והנה תלי' בעונה ולא בימים לכמה מ"ד וא"כ סגי הכי במקצת יום ד' ויום ה' וע"ש ושוב פרח פחדיהו ואם כדעתו כן הוא נתישבו דברי רבינו ירוחם דכ' בחמישי מותר ותמה ב"י ולהנ"ל י"ל ס"ל כהנ"ל כרא"ש רביה וס"ל כיון דהתם בפולטת ס"ל לחכמים ופסק רמב"ם כוותי' בג' עונות סגי וא"כ מקצת יום ה' ולילה ויום ע"ש ה"ל ג' עונות ותנא דברייתא דאוסר ביום ה' ס"ל ד' עונות שלימים בעי' ואנן קיי"ל כרבנן דהתם וק"ל:

וכתב מהרי"ק דלהרי"ף בנהרות שרי' לגמרי כיון דליכא פחדא ולאי' תחומין לא חייש הרי"ף דאי ס"ד חייש כיון דלרי"ף אין לחלק בין רשות למצוה ובין קודם ג' ימים לאחר ג' כמו שהקשה לר"ח א"כ ע"כ ברייתא בלמעלה מיו"ד איירי הו"ל להש"ס למפשט בעי' דתחומין אע"כ להרי"ף ליכא למיחש לתחומין כלל לא בנהרות ולא בימים והרב"י הקשה דבתשובת הרמב"ם מבואר לאסור בנהרות למטה מיו"ד משום תחומין ע"ש ולא

תי' קושי' והוכחות מהרי"ק וצ"ל דמברייתא לא מצי למפשט י"ל תנא גופי' מספקא לי' ולקולא אע"ג די"ב מיל דאורייתא לדידהו מ"מ במים דרבנן לרמב"ם ותנא מספקא לי' ולקולא ואע"ג דפשיט מברייתא דהרני נזיר היינו דלחומרא ולא אסיק אדעתי' שיקלט התנא לחומרא אבל לקולא בים פשוט לי' לש"ס דספיקא לקולא ולק"מ לרמב"ם מ"מ מהרי"ק כ' שפיר להרי"ף דלא נזכר בדבריו בשום מקום הך דרמב"ם דמים קיל לענין תחומין ומהרי"ק גופי' אפשר לא ידע תשובות רמב"ם ע"כ שפיר הוכיח:

ה שיטת הרז"ה דלאי' תחומין ולעונג שבת לא חיישׁ אבל משום דכמה פעמים מסתכנין בספינה וצריכין לחלל שבת משום פקוח נפש ואין להכניס עצמו לכתחילה ג' ימים קודם שבת לחילול שבת והיינו טעמא דאין צרין על העיירות וכו' וג' ימים לפני שבת קמי שבת מיקרי ולשיטה זו ג' ימים ממש בעי' וביום ד' אסור. והנה זה לשון הירושלמי פ"ק דשבת הנ"ל אין מפרישי' לים הגדול לא בע"ש ולא בה' בשבת וב"ש אומרים אפי' ברביעי וב"ה מתירים אם היה דבר של סכנה כגון מצור לצידן מותר ובקרבן עדה במחילת כבודו פי' בו דבר שאינו מתקבל ופשוט בעיני יותר מביעא בכותחא דט"ס נפל בירושלמי וצ"ל אם אין דבר של סכנה וכאשר אבאר אי"ה. דלפע"ד ברייתא דמייתי ש"ס דילן משום תחומין חיישׁ ומיירי בספינה למטה מיו"ד או מספקא לי' כדעת הראב"ן וע"כ אסור ג' ימים שלימים לפני שבת ובריייתא דירושלמי קתני בהדי' לים הגדול דהוה למעלה מיו"ד ופשיטא לי' דאין תחומין או מספקא לי' ולקולא ורק משום ביטול עונג שבת אסור בה' ובויו"ו אבל ביום ד' מותר דסגי לי' בד' עונות שלימות וקצת יום ה' וב"ש חיישׁ לסכנת נפשות כהרז"ה ע"כ יום ד' אסור משום דהוה קמי שבתא וב"ה מתירין אפשר כת"ק וכהרא"ש או מתיר לגמרי דלא חיישׁ לביטל עונג ולא לסכנה וכרשב"ם דב"ה מתיר לגמרי ומסיים אם לא היה דבר של סכנה כגון מצור לצידן דלא שכיחא לא סכנה של פיקוח נפש ולא סכנה דביטל עונג שבת אלו מותרים לכ"ע וזה פשוט בעיני. והנה הריב"ש והתשב"ץ ח"א סי' כ"א ורמז עליו ש"ך סוף הלכות מילה הם מייתי לי' בשם רמב"ן דבספינה של גוים ורובם גוים והמלאכה נעשית בשביל גוי' ליכא למיחש ועל זה בנה התשב"ץ דמה שאנו נוהגים לפרוש בספינה משום דס"ל דטעם משום סכנה וכיון שכן היכא דרוב גוים מותר א"כ מקולא זו נילף חומרא היכא דאיכא למיחש שיבא בשבת לחילול אסור למול מילה שלא בזמנה ביום ה' שלא יבוא לידי חילול ביום השלישי שחל בשבת. ומה שהקשה הש"ך הא לדבר מצוה מותר לפרוש הנה לפמ"ש לעיל לא הוזכר היתר דבר מצוה בירושלמי דמיירי בים ומשום סכנה ומיהו בלאו ה"נ י"ל דמתירים משום דלא תתבטל ומי יודע מה ילד יום אבל התשב"ץ הוא מהסוברים דוקא בשלישי מחללים

שבת ולא בשני נמצא יכול למול ערב שבת ואינו מדחה אלא מחמישי לשלישי ולזמן קצר לא חיישי' שמא ימות התינוק או סבה אחרת ולק"מ קושי' הש"ך:

אך תמי' מילתא מה יועיל רוב גוים הלא אם יארע סכנה והאניה חשבה להשבר הלא כל אדם בספינה מחלל שבת להציל נפשו כידוע ודומי' דאין צרים על העירות בודאי איכא סכנת נפשו' וחילול שבת בגופו להציל נפשו וה"ה בספינה וא"כ מה יועילו רוב גוים אבל האמת יורה כי דעת רז"ה ורמב"ן רחוקים כרחוק מזרח ממערב כפי שהביא רבינו ירוחם לשון רמב"ן והעתיקו ב"י שהגוי קושר ומתיר וילון הספינה והחבלים ע"ש והרמב"ן לא חש לסכנות נפשות דאנייה חשבה להשבר דאז פיקוח נפש דוחה שבת אך תמיד בלי שום שינוי כך דרכו של ספן ומלחים להיות עיניהם והשגחתם אל מקום שיהי' שם הרוח ללכת ותמיד כל היום קושר ומתיר החבלים להעמיד האילן נגד הרוח ונמצא מחלל שבת שהגוי עושה מלאכה בשבילו ולזה כתב רמב"ן אם יש רוב גוים בספינה מותר:

ואין רחוק לומר לטעמי' אזלי דבר"פ ראד"מ פליגי' הרז"ה והרמב"ן בינוקא דאשתפך לי' חמימא בשבת קודם המילה ס"ל להרז"ה דאין למולו כיון דאח"כ יסתכן ונצטרך לחלל לו שבת להחם חמין ורמב"ן פליג אין למצוה אלא מקומה ושעתה ועכשיו מילה דוחה שבת ואין לנו לחוש שמא יסתכן אח"כ ואם יסתכן יהיה פיקוח נפש דוחה שבת. וע"כ הרז"ה ס"ל התם דשבת עצמו דוחה המצוה משום דהוה כמתנה לחלל שבת אח"כ בפיקוח נפש וס"ל קודם שבת נחתינן דרגא לדבר מצוה לא נחוש לסכנה בשבת אבל לדבר הרשות לא יכנס לספינה אבל רמב"ן דס"ל בשבת עצמו אין חוששי' לשמא יסתכן א"כ קודם שבת אפי' לדבר הרשות אין חוששין לשמא יסתכן אך שהגוי קושר ומתיר החבלים:

והנה הרשב"א החליט לדינא דתחומין למעלה מיו"ד ספיקו לקולא וה"מ כשהפליג קודם בין השמשות ולא קנה שביתה בביתו אבל אם קנה שביתה בביתו מוקמי' לי' בחזקת תחום ביתו כך כתב ה"ה בשמו ותל"מ. אך הריטב"א בחידושי' עירובין הוסיף להראות כיוצא בו גבי נתגלגל עירובו עירובין ל"ו ע"א ע"ש והנה המשנה למלך רפ"א מטומאת צרעת כ' כמסתפק ואמנם בש"ג אצל הרי"ף פא"ט גבי בא זאב ונטל בני מעיי' פשיטא לי' דלא יועיל שום חזקה להכריע בספיקא דדינא דוקא בספיקא דמציאות כגון אנו מסופקים איך הי' המעשה אם נאכל עירובו קודם בין השמשות או אח"כ אמרי' מוקמי אחזקת תחום ביתו ומסתמא כך הי' מעשה שנאכל כבר קודם בין השמשות אבל בספיקא דדינא אי יש תחומין או אין תחומין וכי החזקה יכריע הדין זה הוא דבר שאין הדעת סובל לכאורה אמנם לפמ"ש ה"ה בשמו בלי ראי' יש להסביר בטוב דאין הכונה

דהחזקה מברר הספיקות אלא כי דזה הוא ענין התלוי בדעתו של אדם שאחז"ל המערב בין בפת בין ברגליו עובר דעתו מביתו וקונה לו קנין בית במקום השני כך אנו אומדין דעתו של זה וכיון שלמעלה מיו"ד אין ברור לנו שיהי' זה מקום הראוי' לדירה ושביתה אפי' לו יהי' קמא שמיא גלי' שהדין נותן שראוי' לשביתה וקנין מ"מ כיון שאיננו ברור לנו אין אדם עוקר סיכי ומשכי' מדירה ודאי לשבות במקום ספק ואפי' האדם רוצה בכך מ"מ כך שיערו חכמים לפי מדת רוב בני אדם וזה לא שייך גבי נאכל עירובו שהספק אם קנה שביתה אז או לא ובעי' חזקה לברר המציאות והכא מלתא אחריתי היא ועיין ר"ן פ"ק דקידושין גבי נתן הוא ואמרה היא וגם שם צריך לפרש כיוצא בו וכן נראה מהראי' דמייתי מתקפו כהן וחזקת ממון שבממון אין הטעם שהחזקה יברר המציאות אלא שמספיקא אין אנו יכולים להוציא מה שביד זה ושם בארתי מ"מ דברי רשב"א בכאן נכונים אבל לא כפי מה שהבינו הריטב"א שלא זכיתי להבין:

היוצא מדברינו אלו לדינא בענין דאמפף וועגען הם העגלות ההולכים ע"י קיטור הנה לית בהו לא משום משמש בבע"ח ולא משום נכרי העושה מלאכה בתבערות הגחלים דהרי איכא רוב גוים וליכא אלא משום תחומין ואעפ"י שהוא למעלה מיו"ד מ"מ הרי הוא רוחב ארבע ולהרי"ף ולהרז"ה ולהרמב"ן דליכא בספינה משום איסור תחומין במים רק מפני טעמים שכתבו הם כנ"ל וא"כ ממה שהעולם נוהגין להפליג בספינה אין ראי' להתיר ליסע על העגלות חוץ לתחום ונ"ל דהוה ספק ספיקא להחמיר ואין להתיר כמו שאבאר לא מבעי' סמוך לשבת דאסור כמ"ש רשב"א הנ"ל דמוקמי' אחזקת תחום ביתו אלא אפי' רחוק משבת וביום השבת אי אפשר לירד משם כידוע מ"מ הרי להראב"ן דמפרש שברקק מים עכורים ושנוי' דחיקא היא ולא סמכינן עלה ויש תחומין למעלה מיו"ד אפי' במים מכ"ש ביבשה ועוד הרי רחב ארבעה ולראב"ן הוכחנו אפי' קרקע המתנדנד אית בי' משום תחומין ואסור משני צדדים דיש תחומין למעלה מיו"ד ואפי' אין תחומין מ"מ ברחב ד' יש תחומין ואת"ל כרא"ם דמפרש רקק שאינו גבוה עשרה ולדידי' י"ל עמוד המתנדנד לא הוה ארעא סמיכתא וגם לא הוה שינוי' דחיקא והאיבעי' לא איפשטא אין תחומין למעלה מעשרה אפי' יושב למעלה ברוחב ד' מ"מ הוה כתחומין למעלה מעשרה וספיקא הוה מ"מ דילמא כהרי"ף ורמב"ם די"ב מיל דאורייתא וספיקא לחומרא ונמצא ה"ל ס"ס להחמיר ולא מצאתי להתיר לישראל לישב על העגלה הנ"ל בחול אם יודע שיסע גם בשבת:

ברם דא צריך על עיקור הפלגת הספינה דנוהגי' להיתרא אפי' לשוקי בראי באמרם כי עסק מצוה הוא לפקח על עסקי מזונותיו ולכאורה צריך עיונא הא אין מחשיכין על

התחום כ"א לפקח על עסקי מת וכלה אעפ"י שהולך בהיתר גמור בתוך התחום ורק הואיל ועושה מעשה בגופו והולך להיות מוכן לערב להביא פירות וכדומה אסור והוא בכלל ממצוא חפציך ודבר דבר שאסור מדברי קבלה:

ושרשו פתוח עלי איסור דאורייתא שבת שבות כמ"ש רמב"ן בביאר בפ' אמור בפסוק שבתון זכרון תרועה וא"כ מאין הרגילים וצריך לומר דשאני ישיבת ספינה דיושב ושובת כמו בחדר מטתו בביתו ואינו עושה שום דבר בגופו ומיא הוא דממטי ליה והוא נח מה שא"כ בהליכתו בתוך התחום להתקרב אל סוף התחום עובר על אם תשיב משבת רגליך ואינו שובת והוה עובדא דחול טפי ועובר על שבות דאורייתא כמו שהסביר הרמב"ן ז"ל במתק לשונו ולפ"ז היינו דוקא בספינה שיושב בקתדרא ואינו מתקרב במעשה גופו ויושב ועוסק בעונג שבתו כמו בביתו ממש אבל הנוסעים בדאמפף וואגען אינו שובת וגופו נע ונד ואי אפשר לו לעסוק בעסקי שבת בשבתו אשר רגיל בהם בביתו ומתקרב אל מקום מסחרו בשבת להיות שם ביום החול פשוט דגרע הרבה טפי ממחשיך על התחום ואיסור גמור הוא אפילו מדאורייתא להרמב"ן הנ"ל ומפורש בדברי קבלה אם תשיב משבת רגליך וגומר ממצוא חפציך כנלע"ד פשוט וברור בעזה"י. פה ק"ק פ"ב א"ח דשבועות תקצ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צח

ביאור הסוגי' אי תחומין למעלה מיו"ד (עירובין דף מ"ג).

בעי ר' חנני' יש תחומין למעלה מיו"ד צריך אני לעשות לי רב במאי מספקא לי' לתלות תחומין בלמעלה מיו"ד ומה ענין תחומין לרה"ר וכרמלית שאינם תופסין למעלה מיו"ד ואי משום שאין הילוך באויר א"כ למעלה מג' טפחים דליכא לבוד נמי מבעי' ולא נעלם ממני תשובת רמב"ם ויבוארו דבריו לקמן בעזה"י ואינו ענין לכאן כלל:

ועיין סמ"ג ומייתי לי' בהגהות מיימוני פ' כ"ז משבת דהקראים שאלו לרבינו משולם הא כתיב אל יצא איש ממקומו ואיך אתם זזים ממקומכם כלל והשיב להם הא כתיב והי' מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני הרי יוצאים ממקומם ע"ש וצריך עיון א"כ תפשוט דאין תחומין למעלה מיו"ד לכל הפחות דודאי דוחק לומר כל ישראל יעלו בכל ע"ש לירושלים להשתחות וישבתו שבת בירושלים כמו ברגלים אלא בשבת עצמו יעלו וכן איתא להדי' בפסיקתא רבתי בתחילת הספר בפסיקתא דר"ח דבכל שבת ישאום עננים לירושלים ושעל זה כתיב מי אלה כעב תעופנה בשחרית וחוזרת לבתיהם לסעודת שבת וכיונים אל ארובותיהם במנחה ע"ש וא"כ מוכח אין תחומין למעלה מיו"ד ובאמת במשנה ספ"ב דעדיות פליגי תנאי' וס"ל לריב"נ דשבת

בשבתו לא בכל שבת אלא בעצרת שנתלה במחרת שבת דפסח ע"ש היטב בפירש הראב"ד וא"כ י"ל בעצרת דבלא"ה עולים לרגל יבוא כל בשר להשתחות ויצאו מירושלים וראו בפגרי האנשים הפושעי' בגי בן הינום שהוא סמוך לירושלים בתוך התחום ומ"מ יפה השיב רבנו משולם להקראים דעכ"פ ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים ש"מ אל יצא איש ממקומו לא מקומו ממש הוא אבל אבעי' דתחומין לא מצי למפשט מיני' די"ל סוגי' אזלי' לריב"נ דספ"ב דעדיות אלא לפי"ז משמע דלהלכה אין תחומין למעלה מיו"ד דמשמע הלכה כת"ק דעדיות וגם סוגי' דעלמא כוותי' דמשפט רשעים י"ב חדשים ושבת בשבתו כפשוטו וא"כ צ"ע אך כל זה אי תחומין דאורייתא לכל הפחות י"ב מיל מוכח מקרא הנ"ל אין תחומין למעלה מיו"ד אך להפוסקים תחומין כולה דרבנן והאבעי' אי גזרו חכמים למעלה מיו"ד א"א למפשט מפסוק וק"ל:

דארע' סמיכתא היא עיי' ב"י סי' רס"ו פשיטא לי' דיושב על הקרון גבוה עשרה ורחב ד' דיש תחומין אך ברוכב סוס דלא רחב ד' ליכא תחומין ומג"א דחה מסברא ומגמ' מסברא דרוכב כמהלך ומגמ' דא"כ בשמעתין הו"ל למימר קמבעי' לי' ברוכב אע"כ כסברתו הנ"ל ע"ש והא דלא דחי בקיצור משמעתין דבן דוד ואי ס"ד רוכב ליכא תחומין הא בן דוד עני ורוכב על החמור הוא וי"ל מ"מ אסור בשבת משום שמא יחתוך זמורה ואי אתי בשבת ע"כ לאו על החמור אלא בקפיצה ופשיט שפיר אבל ב"י התם מיירי משהחשיך לו בדרך וע"כ להנהיג בהמתו וס"ל ב"י טוב לרכוב מלילך ברגליו ועל זה הקשה מג"א הו"ל למימר דקמבעי' לי' בהי גונא אע"כ רוכב כמהלך:

ואני עני לא זכיתי להבין לא סברתו ולא גמרתו סברתו מה ענין רוכב ומהלך לכאן התם לאפוקי שאינו כעומד או כיושב אלא כמהלך אבל לא כמהלך על גבי קרקע עולם וכן המהלך בספינה הוה כמהלך כמ"ש תוס' שבת ה' ע"ב ד"ה אגוז ומ"מ לא הוה כמהלך ע"ג קרקע ובשלהי ביצה דהוה בעי למימר איסור רכיבה הוא משום תחומין וקאמר הניחא למ"ד תחומין דאורייתא אלא למ"ד דרבנן מאי איכא למימר ומסיק משום שמא יחתוך זמורה אה"נ הומ"ל ולמ"ד תחומין דאורייתא נמי הניחא אי יש תחומין למעלה מיו"ד אבל אי אין תחומין למעלה מיו"ד תינח אי רגלי הרוכב למטה מיו"ד אבל אי רגלי הרוכב למעלה מיו"ד אי איכא למימר דתינח אם הבהמה של הרוכב עובר עכ"פ משום שביתת בהמתו שהרי אע"ג שהוא יושב למעלה מיו"ד מ"מ הבהמה שלו הולכת לתחום ואדם מצווה על זה מכמה פוסקים עיין מג"א ססי' ש"ה ועיין מס' שבת ל"ג ע"ב דכשהוא מביאו בידו לכ"ע מצווה על תחומין שלה ע"ש פירושו ושם בשלהי מס' ביצה לא רצה להאריך כל כך ע"כ קאמר בקיצור למ"ד תחומין דרבנן מא"ל ומסיק משום שמא יחתוך

זמורה וא"כ ממילא גם מדשמעתין ליכא ראיי' דלא הוה בעי למימר קמבעי' לי' ברוכב אבהמה של גוי' דליכא משום שביתה כדליכא נמי משום יחתוך זמורה ורגליו למעלה מיו"ד לא רצה להאריך באופנים הללו:

ולא עוד מאי דפשיטא לי' להרב"י ובמרדכי דבקרון רחב ד' וגבוה יו"ד כארע' סמיכתא דמי לא פשיטא לי' כל כך כאשר אבאר. נהי כשעומד העמוד ה"ל כארעא סמיכתא מ"מ שהוא הקרון מהלך והאדם מינח נייח והאי ארעא סמיכתא לא קביעא אלא מתגלגל והולך אין זה כקרקע עולם דקרקע קביע ואדם הולך והכא האי ארעא סמיכתא הולך והאדם נייח יש לי' בו ספק כאשר אבאר הנה בשבת ק' ע"ב מבואר בפשיטות אין ספינה הולכת בפחות מיו"ד למעלה מקרקע התהום והקשו תוס' משמעתין דמשני ברקק ותי' בס' יראים דהם מיירי דהיושבים בספינה יושבים בפחות מיו"ד כי המים שבדופני הספינה אינם עמוקים יו"ד לזה קאמר אין הספינה מהלכת בפחות מי"ט אבל בשמעתין שתחתית הספינה משוקעת עד פחות מיו"ד אבל דופני הספינה הם למעלה מיו"ד וכזה הספינה הולכת ברקק וכתב שם בס' יראים ומייתי לי' מג"א עצמו סי' רמ"ו דלפי"ז מיירי במסקנא בהולכת ברקק ואנשים יושבים למטה בקרקע הספינה אבל אם הי' ר"ג ור"י ור"ע וראב"ע יושבים למעלה מיו"ד אפי' סתמא רחב ד' והספינה עצמה משוקעת בפחות מיו"ד מ"מ לא הי' להם להחמיר על עצמן ע"ש נמצינו למידן אעפ"י שהרא"ם אינו סובר כרמב"ם דבמי' אפי' פחות מיו"ד לא שייך תחומין דאורייתא כלל מ"מ ס"ל הכא אעפ"י שהספינה משוקעת בפחות מיו"ד ואי הוה הספינה של ישראל והוה מצווה על שביתת כלים הי' תחומין דאורייתא מטעם הספינה עצמה מ"מ מטעם האדם היושב למעלה אפי' רחב ד' והספינה שלמטה מיו"ד ממטי לי' מ"מ כיון שהוא יושב למעלה מיו"ד מותר וע"כ טעמא משום דאין זה כקרקע שעומד ואדם הולך אבל הכא הקרקע הולך והאדם נייח אין בכלל לא יצא איש ממקומו שאין האיש יוצא ומ"מ למטה מיו"ד אע"ג דהמים נעים ונדים מ"מ הו"ל כעומד על הקרקע ממש והקרקע קביע אבל למעלה מיו"ד ואיננו קביעא וקיימא לא שייך ארעא סמיכתא ומכ"ש עגלה המתגלגל והאדם היושב עליו אפי' ברוחב ד' אין ניחא תשמישתא ואינו יכול לעמוד ולא לילך כ"א יושב כאסור שם פשיטא שיש להתיר ומ"מ אוסר ב"י ובמרדכי משמע כן ונראה בודאי כשהולך ע"י הבהמות שא"א שתלך י"ב מיל ואפשר אפי' אלפיים בלי שתעמוד ותנוח להטיל מים וגללים אעפ"י שחוזרת ועוקרת אח"כ ומושכת העגלה מ"מ מחמירים בנכנס לדעת עיין סי' ת"ד ות"ה אבל בקרון שהמוצאו עכשיו בדמיונו שהקיטור מוליכו ואין כאן לא חיתוך זמורה ולא תשמיש בבעלי חיים ולא נעשית מלאכה בשביל ישראל כי כמה מאות ערלים

שם כמ"ש רמב"ן גבי ספינה וליכא אלא משום תחומין ונ"ל דתלי' בספיקא דיש תחומין או אין תחומין ובודאי להרא"ש והטור דס"ל איבעי' לחומרא משום כל תיקו דאיסורא לחומרא אפי' בדרבנן כמ"ש הב"ח סי' ת"ה א"כ ה"נ אסור מספיקא ולרמב"ם נמי חוץ י"ב מיל דאורייתא וספיקא לחומרא מ"מ לא הוה אלא ספיקא ונפקא מיני' כמ"ש ב"י גבי רכיבה סי' ר"ס וצ"ע דהרי להרשב"ם שבתוס' אפי' יש תחומין מ"מ בקרון י"ל לאו מידי עביד ע"ש יש לעיין לעת הצורך:

לישנא אחרינא בספינה והא דלישנא קמא לא קאמר בספינה כ' מג"א סי' רס"ו משום דבמים לכ"ע תחומין לאו דאורייתא והם דברי רמב"ם שהמציא כן מדעת עצמו בתשובה שנדפסת סוף ס' קטן אגרת רמב"ם וכ' שם ק"ו השתא טלטול ד' אמות שהוא בסקילה איננה במים שהם ככרמלית מפני שאינו דומה לדגלי מדבר מכ"ש תחומין שהוא בלאו שלא יהי' נוהג בהילוך מים שאינו דומה לדגלי מדבר ע"ש וצריך ביאר מה ענין ק"ו לכאן ומה ענין זה לזה אבל נ"ל פירושו דהרי הוצאה וה"ה העברה ד' אמות בר"ה דהלכתא גמירי האי שיעורי' מ"מ עיקרו נפקא מקרא אל יצא איש וכו' קרי בי' אל יוציא כמבואר ספ"ק דעירובין ותחומין נמי מהתם נפקא קרינן אל יצא איש ממקומו אלא אאזהרה דאל יוציא איכא סקילה ואאל יצא ליכא אלא לאו והשתא אם לענין סקילה מפרשי' מקומו מקום דגלי מדבר למעוטי מים שאינו דומה להם מכ"ש לענין תחומין דליכא אלא לאו דסמכינן אהך משמעות דמקומו ממש דדגלי אמרינן וזה נ"ל כוונת רמב"ם דהאי מקומו אי אפשר לפרש בשני ענינים וכיון דלענין סקילה מפרשים להקל מכ"ש לענין לאו ולפי"ז היינו למאי דקיי"ל דתחומין אלפיים לאו דאורייתא אלא י"ב מיל הוא דאורייתא עפ"י הירושלמי דאל יצא ממקומו היינו שיעור מקום מחנה ישראל א"כ א"ש קו' הנ"ל וסברא נמי איכא היכי דילפי' שיעור כמות המקום מהתם שיהי' י"ב מיל ה"נ ילפינן איכות המקו' שיהי' יבשה ולא ים ונהר אבל לר"ע דס"ל אלפיים דאורייתא מקרא דאלפיים דלוים מיתורא בעלמא עיין סוטה ריש פ' כשם אין מקום לקו' ודגלי מדבר לא נרמזו ולא הוזכרו שם ואין לחלק בין ים ליבשה ולפי"ז י"ל לישנא אחרינא בספינה היינו לר"ע דגם ספינה דאורייתא. ובזה ניחא הא דמכריע שמואל בין התנאים ואמר הלכה כר"ג בספינה ולא בדיר וסהר היינו משום דנראה לו מסברא דהי' ראוי' להקל בספינה משום דשבת באויר מחיצות או משום דמהלכת היא כר' זירא ונהי ר"ע מחמיר אפ"ה ס"ל לטעמא דגם בים תחומין דאורייתא בשיעורא אלפים אמה משום הכי החמיר אבל אי הוה ס"ל אלפים לאו דאורייתא רק י"ב מיל הי' מודה להקל בספינה מטעמים הנ"ל:

וכ' ה"ה דאם יש ספק אי הספינה למטה מיו"ד או למעלה הוה ס' דרבנן ולקולא והקשו עליו דהוה ס"ס להחמיר ס' אם הוא למטה מיו"ד ואת"ל למעלה אם יש תחומין למעלה מיו"ד עיין משנה למלך פי"ט מהל' שאר אבות הטומאה ושער המלך שם ולפע"ד הכא אין כאן אלא ספק א' אם הספינה במקום שראוי' לקנות שביתה או לא מה לי אם הוא למטה מיו"ד או למעלה אין שום נפקותא בזה אלא אם זה המקום שהספינה עומד עליו הוה בכלל מקום שאל יצא איש ממקומו הזה או לא ואין כאן ספק ספיקא. כדאמר רבא במהלכת ברקק וכו' והיינו אסיפא תי' רבא פ"א לא נכנסו לנמל וכו' ומוקי' לי' רבא ברקק אבל ארישא לא תי' רבא כלום וש"ס אמר כדאמר רבא בסיפא כן יש לדחוק ברישא אבל מרישא לא קשה כל כך למאי דקיי"ל כר"ז דפליגי בין במהלכת בין בעומדת וא"כ י"ל רצו להחמיר למעלה מיו"ד אטו למטה מיו"ד ויוצדק יותר לפמ"ש לעיל דלר"ע במים למטה מיו"ד דאורייתא א"כ שפיר י"ל אין תחומין למעלה מיו"ד והם רצו להחמיר אלא קשי' ש"ס לרבה דס"ל במהלכת לא פליגי ורצו להחמיר גזירה אטו עומדת ואי ס"ד אין תחומין למעלה א"כ עומדת גופא חומרא יתירה ואנן נחמיר גם במהלכת וע"כ הוצרך לדחוק ברקק ושינוי' דחיקא הוא שיהי' מפליגי' באמצע הים ברקק אבל לר"ז דלק"מ מרישא רק מסיפא דנמל ושם יפה תירץ ברקק כי כן דרך כשמגיע סמוך לנמל וכפי מה שפי' ס' יראים הנ"ל דמ"מ הספינה הי' למעלה מיו"ד אלא שיקועה למטה בארץ הגיעה עד פחות מיו"ד וזה שכיח סמוך לנמל ואין כאן שינוי' דחיקא ואין מכאן ק' על הפוסקים להחמיר בתחומין למעלה מיו"ד והקשו הא אשינוי' דחיקא לא סמכינן ועיין ריטב"א ולהנ"ל ניחא:

ת"ש דהני שב שמעתתא וכו' פשיטא לחכמז"ל דאין אלי' יכול לבוא אלא מחוץ לתחום והמובן הפשוט משמים וארץ ת"ק שנה וכ"כ להדי' פר"מ א"ח סי' רצ"ה במג"א ע"ש ואע"ג דאמרי' בסוכה ה' ע"א מעולם לא ירדה שכינה למטה מיו"ד טפחים סמוך לארץ כ"א בין כנפי הכרובים שהוא למעלה מיו"ד טפחים ומעולם לא עלה משה ואלי' למעלה מיו"ד ר"ל שעלו לרקיע העליונה שמי שמים ושם נשארו באויר למטה מיו"ד טפחים של אותן השמים באופן שהחלל שבין יו"ד טפחים הסמוכין לארץ ובין יו"ד טפחים שסמוכים לרקיע אותו חלל ראוי' לירידת השכינה ולעליית משה ואלי' ולעולם אליהו הוא למעלה רחוק ת"ק שנה מהארץ וחשב הגאון פרמ"ג שזהו התחום דאירי' הכי וזה צ"ע דהרי כתב תוס' לקמן מ"ה ע"ב ד"ה לימא וכו' דלא שייך שביתה ותחומין מלמעלה למטה ותו דהרי נהגו עלמא במילה לאמור זה כסא של אלי' זכור לטוב וגם מתפללים המוהלים שיעמוד אלי' על ימינם לסמכם וזה אומרי' אותו אפי' בשבת ולשמעתי' הרי

א"א לבוא בשבת משום ספק תחומין למעלה מיו"ד ובטש"ע או"ח דמשו"ה מזכיר פיוטי' שיש בהם אלי' במוצאי שבת משום שלא הי' אפשר לו לבוא לא בע"ש ולא בשבת מפני תחומין וגם בפרמ"ג הנ"ל תמה גם במיו"ט לימא מהאי טעמא ע"ש ותיקשי לכ"ע ממנהגינו בברית מילה בשבת וי"ט:

אבל האמת יורה דרכו כי מעולם לא עלה אלי' בגופו למעלה מיו"ד טפחים אך נפרדה נשמתו מגופו שם והנשמה עולה ומשמש למעלה בין מלאכי שרת וגופו נתדקדק ושורה בג"ע התחתון בעוה"ז וביום הבשורה במהרה בימינו תתלבש נשמתו בגוף הקדוש הלז ואז הוא ככל אדם מחכמי ונביאי ישראל והוא מוסמך מרבו אחיה השילוני או ממרע"ה אם הוא פנחס והוא יסמוך את חכמי ישראל ואז יש לו דין ככל בני ישראל וכן בכל פעם שמתגלה ומתראה בעוה"ז מלובש בגופו הזך אך כשמתגלה בנשמתו כמו ביום המילה אז איננו מחויב במצות במתים חפשי כתיב ועוד שיורד ממטה למעלה לא שייך שם תחומין וכשמתגלה על אופן זה הרי הוא מלאך אעפ"י שלומד תורה ומגלה דינים אין לקבוע הלכה עפ"י דבריו דה"ל רק כמו חלום ורוח נבואה ואין משגיחי' בבת קול אך כשמתגלה בלבוש גופו הרי הוא מגדולי חכמי ישראל ותשבי יתרץ קו' ואיבעי' ואיליו תשמעון כי מי כמוהו מורה וכשראוהו רבב"ח בבה"ק של גוים וא"ל לאו כהן מר אז נתגלה בלבוש גופו דאנשמה בלא גוף לא שייך לשאול לא כהן מר והני שב שמעתתא אם אמרו אלי' ע"כ בלבוש גופו אומרן כדרכו לברר הלכה וא"כ בא מג"ע התחתון ע"פ שטח הקרקע לא מלמעלה למטה ושפיר היא מוכרח דאין תחומין ובא בקפיצה ושמור זה:

ועד"ז י"ל מ"ט לא מתפללים במיו"ט על אלי' דהרי גם ביו"ט איכא אי' תחומין דאורייתא לפמ"ש והעלה הפר"ח כמו שכתב בפר"מ הנ"ל, י"ל דהא בנהרו' וימים ליכא משום תחומין דאורייתא להרמב"ם כנ"ל וכיון שהנחנו ששביתת גופו של אלי' בג"ע התחתון ונהר יוצא מעדן והיא לד' ראשים וכל הנחלים הולכים אל הים ומהים אל הנהרות נחלי מים א"כ יכול אלי' לבוא בשבת ויו"ט ביאורים של מים אלא הש"ס עסיק ובא בביאת אליהו למקום לשכת הגזית בירושלים כמ"ש הריטב"א דלאו לב"ד הגדול ממש קאמר אלא למקום לשכת הגזית ובירושלים מיום שסתם חזקי' מי גיחון אין שם נהר אלא מי שילוח ועין עיטם שאינם נמשכים מהים כנהרות הגדולות אלא מי קיבוץ מההרים וכן אפשר בסורי' ונהרדעא ע"כ קשה להו איך אתא בשבת ואין לומר בביאתו יפתח סתימת חזקיהו את מי גיחון כאשר יהי' באמת לעתיד לבוא דבשבת א"א דהוה משום בנין כחופר גומא ואך למ"ש תוס' בשבת צ"ה ע"א ד"ה והרודה דלמאן דאית לי' מתוך ואית לי' מותר

לגבן ביו"ט לא נאסר בנין בי"ט אלא מדרבנן משום עובדא דחול שפיר יכול לבוא ביו"ט ע"ד הנ"ל ומשו"ה לא נהיגי' להזכיר במיו"ט אלא במש"ק:

ובחידושי תורה אמרתי אהא דכתיב בפ' כי תשא הנה מקום אתי ונצבת לי על הצור וכו' ופירש"י הנה מקום אתי שהקב"ה מקומו של עולם ואין העולם מקומו והנה אמת נכון הדבר אבל מה צורך להזכירו פה אלא דהרי מצינו דשאיל האי מינא האיך הקב"ה מוריד גשמים בשבת ומוציא מרשות לרשות והשיב לו כולה עלמא רשות יחידו של עולם הוא ואין בא מרשות לרשות, ואמנם הכא קשי' דיום כריתות ברית י"ג מידות זה היה ביה"כ ואמר ונתתיך בנקרת הצור וגו' עד עברי ונתדמה הדבר כאילו המרכבה הקדושה עובר בשטח הארץ וראית את אחורי ופני וכו' וקיי"ל יש עירוב והוצאה וה"ה תחומין ביה"כ ותחומין לא תלי' ברשות וק' כנ"ל אעפ"י שכל העולם רשותו של הקב"ה היא מ"מ אל יצא איש ממקומו של עצמו ואיך עבר ע"כ הקדים הנה מקום אתי דלא שייך תחומין אלא למי שמתקומם במקום והוזהר שלא יצא איש ממקומו אבל הקב"ה הוא מקומו של עולם ואינו מתקומם במקום ולא שייך שאל יצא איש ממקומו ביום השביעי ע"כ הוצרך להקדים הנה מקום אתי:

הרני נזיר ביום שבן דוד בא בו משמע דבן דוד בא מחוץ לתחום ואי יש תחומין למעלה א"א לבא בשבת וי"ט והקשה בטורי אבן למס' ר"ה דף י"א לר"י בניסן עתידין לגאול דכתיב ליל שמורים ולר"א בתשרי מגז"ש שופר שופר ביום ההוא יתקע בשופר גדול ע"ש משמע בי"ט עצמו בליל שמורים למר ובר"ה למר וקשה אי יש תחומין למעלה מיו"ד איך אפשר ובאמת לר' יהושע אין הכרח שיבא הגואל בליל שמורים כמו דלא אתי מרע"ה בליל שמורים אלא היתה גמר נקמת מכות בכורות וכן איתא במדרש לע"ל תהי' מלחמת ומפלת עמלק בליל שמורים אבל ביאת משיח כבר קדמה אבל לר"א גז"ש דשופר וכתיב ובאו האובדים משמע בודאי ביום תקיעת שופר שהוא ר"ה יהי' זה קשה בודאי ואפי' לפמ"ש לעיל דאפשר לבא בי"ט על מי גיחון שבירושלים דמן התורה אין איסור בנין ביו"ט למאן דאית לי' מתוך מ"מ הכא לר"א קיימינן דשמותי מתלמידי שמאי דלית לי' מתוך וגם הא דמגבן ע"ש בתוס' שבת צ"ה ע"א הנ"ל קשה כנ"ל: והנה בהא דביאת בן דוד צריך אני להוציא הוצעה א' והוא כמו שהי' משרע"ה שהי' הגואל הראשון נזדקין שמנים שנה ולא ידע ולא הרגיש בעצמו שהוא יהי' גואל ישראל ואפי' כשאמר לו הקב"ה לך כי אשלחך אל פרעה מ"מ סירב ולא רצה לקבל על עצמו כן יהי' אי"ה הגואל האחרון ומיום שחרב בהמ"ק מיד נולד א' הראוי' בצדקתו להיות גואל ולכשיגיע הזמן יגלה אליו השי"ת וישלחו ואז יערה עליו רוחו של משיח הטמון וגנוז למעלה עד בוא

וכאשר מצינו בשאול אחר שנמשח באה עליו רוח ממשלה ורוח הקודש אשר מלפנים לא הרגיש בעצמו כן הי' בגואל הראשון וכן יהי' בגואל האחרון והצדיק הזה בעצמו אינו יודע ובעונותינו כי רבו כבר כמה וכמה מתו ולא זכינו שיערה עליהם רוחו של משיח גם כי הם ראוי' לכך אבל הדור לא הי' ראוי' אולם כשיגיע אי"ה יגלה אליו ה' כמו למשה בסנה וישלחהו או לישראל לבד או למלך א' כמו לפרעה לומר שלח עמי:

ולפי הוצעה זו קשה מאי פסקא דש"ס דבן דוד יבא מחוץ לתחום דלמא יתגלה באותה העיר שהב"ד או המלך דר שם ולא ילך חוץ לתחום כלל אבל באמת אין הדעת הנודר בנזיר אביאת בן דוד לבדו אלא איום פרסומו כמ"ש מהרש"א אמשיח בן יוסף וזה יהי' לכאורה שיקבץ כל נדחי ישראל או לכל הפחות כל קני ישראל ברגע א' ממקומם למקום נועד כמו שעשה מרע"ה במצרי' וזה א"א בלי שיקבצו ממקומם מרחוק ובשבת אי אפשר אלא ע"י קפיצה ולא קאי השקלי' וטרי' על ביאת ב"ד עצמו אלא על קיבוץ פזורי ישראל שעי"ז יתפרסם ביאתו לכל עולם ולזה כיוון הנודר כנלע"ד ואחר ההוצעה זו צ"ל דהך שמעתא ס"ל כהסוברי' דביום ההוא יתקע בשופר גדול משול בעלמא הוא שיהי' פרסום בעולם כאלו תקעו בשופר לקבץ הנפזרים וכדכתיב כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו אבל להמדרשים דסוברים דשופר גדול ממש דבמתן תורה הי' שופר שמאל מאילו של יצחק ולע"ל יהי' קרן ימין ושופר ממש קאמר וכן משמע ברוב הפיוטי' א"כ יום פרסום ביאת בן דוד יהי ע"י השמעות קול שופר וזה אפשר אפי' בשבת ויתקבצו למחר אבל הפרסום הוא בשבת אלא דשמעתין לא ס"ל הכי ואפשר היינו טעמא דר' יהושע דלא יליף גז"ש דשופר שופר וס"ל בניסן עתידי' לגאול משום דכתיב ליל שמורים אע"ג דליל שמורים אפשר לפרש משומר מן המזיקין דמודה בי' ר' יהושיע כמ"ש תוס' שם בר"ה וא"כ מ"ט לא יליף גז"ש אלא ס"ל הך שופר גדול משול בעלמא ואינו ענין לשופר של ר"ה שופר ממש ולא ילפי' מהדדי, וא"כ ר"א דיליף גז"ש ע"כ ס"ל שופר ממש וא"כ שפיר משכחת פרסום ביאת בן דוד ע"י שופר בלי שום קפיצה למעלה מיו"ד ואפי' בשבת ויו"ט:

ומה שהקשה עוד בטורי אבן הנ"ל איך יבוא בן דוד בר"ה הא לא אתי' אלי' מאתמול דאינו בא בערבי שבתות וימים טובים ע"ש י"ל הא מ"ט לא אתי' אלי' דלא ליטרדו בקבלת פניו ולא יכלו להכין ביו"ט הא לר"א קיימי' דס"ל בפסחי' פ' אלו דברים די"ט לא בעי לכם כ"א או כלו לה' וא"כ בערבי שבתות לא אתי' אלי' דבשבת כ"ע מודי' דבעי' נמי לכם דכתיב וקראת לשבת עונג מ"מ בעי"ט יבא לר"א ואפשר מה"ט גופא פליגי ר'

יהושע ולא יליף גז"ש שופר שופר משום דס"ל בעינן לכם וא"א שיבא אלי' בעי"ט ולפי"ז מוכח דגם בר"ה בעינן לכם ואסור להתענות בו:

אסור כל ימות החול הקשו תוס' מ"ש מכהנים דשרו למשתי חמרא וכן ק' מפ"ק דביצה מהרה יבנה בית המקדש ותירצו לחלק הכא ובביצה חייש שיארע דבר איסור ע"ש ולא הי' צריכי' לזה אלא גבי כהנים לא חייש לדבר שאינו מצוי דהרי קלקלתם תקנתם בעו"ה, אבל הכא הרי מתחילה נכנס לאותו ספק ונדר ליום שבן דוד בא בו וכיון שנכנס להך ספיקא צריך לחוש לו ולא הי' צריכי' תוס' לתירוצם אלא משום הך דפ"ק דביצה מהרה יבנה בית המקדש ע"כ הוצרכו לחלק בין דבר איסור לחששא דכהנים:

והנה תוס' כ' לר"ת א"ש מה שמקשי' הא לא אתי משיח בן יוסף עדיין ועיין מהרש"א וכ' בפליתי סוף ק"י דתרי זמנים יש ובעתה או אחישנה והא דיש סדר לביאתו ותחילה בן יוסף ואח"כ בן דוד היינו בעתה אבל אחישנה אין סדר ואפשר שיבא היום אם בקולי וכו' בלא משיח בן יוסף ותינח לר"ת דנדרו הי' ליום שראוי' לבא וכל יום ראוי' לאחישנה ויבא בלי משיח בן יוסף אבל למאן דמפרש ביום שבן דוד בא ממש וע"כ לא נכנס לספק אחישנה שהוא מציאת רחוק רק בעתו וק' הא לא אתי' בן יוסף אלו דברי פלתי ודפח"ח:

אמנם בס' טורי אבן הנ"ל הקשה ע"כ בשאר ימות השנה חוץ מניסן ותשרי לשתרי דבין לר"א ובין לר"י לא אתי' אלא באחד משני ירחי' אלו ותי' דפלוגת' בביאת בעתו אבל ביאת אחישנה אפשר גם בשארי חדשי שנה ע"ש והשתא לפי"ז האי דנדר ביום שבן דוד בא אעפ"י שבודאי לא יבא בשארי חדשי שנה צ"ל דנתכוון אגאולת אחישנה והשתא כיון שע"כ מעיקרא נכנס לספק זה דאחישנה א"כ ממילא לק"מ מבן יוסף שהרי בגאולת אחישנה בא בלא בן יוסף ואע"ג דאינו מצוי' מ"מ הרי הוא עצמו נכנס לזה הספק דיכול לבוא בשארי חדשי שנה וק"ל:

ודע ענין בן יוסף הוא יען נחלקו מלכות בית דוד ומלך על עשרת השבטים מבני יוסף ונקראו בנביאי' בית יוסף ע"כ יעמוד מלך מיוסף וילחם מלחמת ה' וסופו נהרג במלחמה ומקבל בן דוד מלכות שלימה על כל ישראל כדכתי' והי' לעץ אחד בידי והריגתו של זה לכפר על חלוקות מלכות בית דוד:

שאני התם דאמר קרא הנה אנכי שולח וגו' ז"ל הרמב"ם פי"ב ממלכים הלכה כ' יראה מפשוטו של נביאים שבתחילת ימות המשיח תהי' מלחמות גוג ומגוג וקודם מלחמות גוג ומגוג יעמיד נביאי ישראל להכין לבם שנאמר הנה אנכי שולח וגו' ויש מן החכמים שקודם ביאת משיח יבא אלי' וכו' עכ"ל ולפום רהיטא נראה דבריו סותרים בתחילה החליט שאלי' יבא לפני בא יום הגדול ואח"כ נראה כמסתפק וכאלו נחלקו בו חכמי

ישראל וקשה מי יחלוק אמקרא מלא הנני שולח לכם את אלי' לפני בא יום הגדול ע"כ נלע"ד דיום הגדול והנורא איננו יום ביאת בן דוד אלא הוא יום לה' יום בא גוג על אדמת ישראל כדכתיב בהפטרה דסכות ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים ע"ש בפנים בקרא ותראה כי הוא יום הגדול והנורא ובוא יבא אלי' לפני יום ההוא ואימתי יהי' מלחמות גוג ומגוג יהיה בתחילת ימות המשיח ולא ידענו אם יהיו באותו יום עצמו א"כ יבא אלי' יום לפני ביאת המשיח שהרי הוא בעצמו יום הגדול והנורא וכן ס"ל לסוגי' דשמעתן בהס"ד או אפשר שימלוך משיח זמן מה ואח"כ יהי' מלחמות גוג ומגוג ואז יבא אלי' אחר ביאת משיח לפני יום גוג וכן ס"ל לרמב"ם דלמסקנא חזר בו ש"ס ממאי דהוה ס"ד דאלי' בא לפני משיח כמ"ש כסף משנה ולח"מ פכ"ז מהלכות שבת ויבואר לקמן אי"ה והרי דברי רמב"ם מבוארים בעזה"י:

ובחידושי אגדה שלי אמרתי ע"ד הלצה בקרא דהושע בהפטרת במדבר ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל יל"ד מה נתינת טעם כי גדול יום יזרעאל ואיפכא הו"ל גדול יום יזרעאל ומה גדולתו כי ישימו להם ראש א' ועלו מן הארץ ועוד מה לשון ועלו מן הארץ מן הארצות הו"ל שיעלו מארצות פזורי' לארץ ישראל וי"ל עפ"י הנ"ל דהרי אם יבא בן דוד בי"ט או בר"ה לר"א או בפסח לר' יהושיע ע"כ לא יעלו מן הארץ משום תחומין אלא מן האויר בקפיצה ונאמר אין תחומין למעלה מיו"ד אבל אם יהי' ביום חול אזי יעלו מן הארץ והנה אם יום הגדול שהוא יום בוא גוג עם יום יזרעאל שהוא ביאת המשיח תחילת זריעת ישראל אם יהי' שניהם ביום א' ע"כ א"א שיהי' בי"ט שהרי אלי' בא לפני יום בוא גוג ואין אלי' בא בע"ש ועי"ט וא"כ ע"כ יהי' חול וגם ביאת בן דוד וקיבוץ פזורים ביום חול ויעלו מן הארץ ולא מן האויר בקפיצה והיינו ושמו להם ראש א' ועלו מן הארץ ולא באויר כי גדול יום יזרעאל שיום יזרעאל יהי' בעצמו יום הגדול והנורא וא"א להיות לא בשבת ולא בי"ט מפני ביאת אליהו:

כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא בע"ש ולא בעי"ט עיין תוס' דבשבת אחרי הסעודה יבוא אפי' הוא עי"ט הקשה פלתי א"כ י"ט שחל להיות ביום א' ליתסר דילמא אתי' אלי' אתמול בשבת אחר הסעודה ולפע"ד ליישב ובתחילה אומר מה שפירש"י בפסחים דשבת עי"ט אין אלי' בא אע"ג דאין שבת מכין לי"ט מ"מ נלע"ד טרודים בקרבן פסח ואעפ"י שאלי' גופו צריך לעשות פסח מ"מ יתבלבלו ויחפזו וימהרו בעשיית פסח ויבואו לידי פסול כמ"ש תוס' כענין ס' זו פע"פ ק"ז ע"ב ע"ש וה"ה בזמן הזה ביום בשורה מיד יעשו פסח ביומו דהרי פסח בא בטומאה ויטרדו והתוס' בשמעתין דגרסי' בשבת נמי לא אתי' ולא ניחא להו בפירש"י הנ"ל היינו משום דבעי' לאוקמי' הך דר"א איש

ברתותא אפי' בתרומה בזה"ז דליכא פסח ואלי' יבא ויטהר התרומה ולא יבא לבשר אלא כמו דהי' רגיל לחכמי ישראל ואז ליכא טרדת י"ט ע"כ כ' תוס' בשבת לפני סעודה עכ"פ לא יבא כנלע"ד ואחר הנחה זו אומר כי מה שאין אלי' בא בעי"ט לאו דוקא מפני בלבול הכנת י"ט אלא גם מפני סעודת הלילה כי אפי' יבא עי"ט סמוך ללילה שכבר הוכן הכל מ"מ לא יהא אלא שבת לפני הסעודה שתתבלבל הסעודה ואפי' בא בעי"ט שחרית מ"מ יהיו טרודי' אותו יום ולילה בקבלת פניו עד שישכבו וישנו אך זהו בשארי י"ט שאפשר לבטל סעודת י"ט מפני כבוד ת"ח ע"כ נמנע אליהו ולא יבא אך בליל פסח אפי' בזה"ז כל ישראל וגם אלי' מחויבים לאכול מצה מרור ולספר בי"מ מזה לא יתבטלו וא"כ ממ"נ מותר לשתות יין בי"ט שחל אחר שבת בי"ט דעלמא לא אתי שבת אחר סעודת שחרית משום ביטל סעודת ליל י"ט ובפסח דליכא חשש ביטול סעודה שהרי מחויבים לאכול מצה ומרור מ"מ לא יבא אלי' בשבת משום ביטול קרבן דביום בשורה מחוייבים להקריב ויחפזו ויבאו לידי פסול אבל הא דר"א איש ברתותא דמיירי בזה"ז ואין חשש שמא אלי' בא לבשר אלא לטהר התרומה הוצרך לומר עכ"פ קודם סעודה לא יבא וכי משני הכל עבדי' לישראל הומ"ל אכתי תתבלבל סעודת הלילה דשבת וי"ט ובמעלי שבת תשתרי אלא דלא נזכר זה עדיין בהדי' רק משום טורח ע"כ עדיפא מיני' פריך בחד בשבת תשתרי כנלע"ד:

האי תנא ספוקי מספקא לי' וכו' פסק הרא"ש לחומרא אע"ג דהוה דרבנן מ"מ כללא הוא כל תיקו דאיסורי לחומרא ומ"מ הי' קשה להרב"י הא הלכה כדברי המיקל בעירוב ומשמע טפי משארי איסורי דרבנן ויפה כ' ב"ח סי' ת"ה דהיינו בפלוגתא אמרי' כדברי המיקל בעירוב אבל בספיקא דלית מאן דמיקל בהדי' אמרינן גם בעירובין כל תיקו דאיסורא לחומרא אכן כל זה להרא"ש דליכא עירוב דאורייתא והאבעי' היא בדרבנן וכללא כל תיקו דאיסורא לחומרא אפי' בדרבנן מדקבעוהו בש"ס לספיקא ולא החליטו להקל אך להרמב"ם דאיכא עירוב דאורייתא בי"ב מיל ואיכא דרבנן באלפיים אמה א"כ הדרא לכללין למעלה מיו"ד ספיקא הוא ובדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא והש"ס לא החליט ספיקא אלא בדאורייתא:

דקאי אימת וכו' דברי הש"ס הללו צ"ע אפי' לפר"ת דביום הראוי' קאמר מ"מ לא שייך לא פקע מיני' ועוד מה ענינו לכאן ה"ל לישאל במקומו אהברייתא ע"כ נלע"ד ברור בכוונת הרמב"ם דס"ל דהשתא חזר בו הש"ס לגמרי דלא תלי' משיח באלי' כלל וכנ"ל והאי תנא ספוקי מספקא להו אי תחומין למעלה מיו"ד או לא והשתא לענין נדר נזירות הוה ספיקא דאורייתא ואי קאי ביום בשבת ומוחזק בהיתר שתיית יין מספיקא לא מחתינן לי' איסור

יין אך אי קאי בחול ונאסר ביין בכל יום מספק ונהי דחזקת איסור לא הוה דהרי לא נאסר אלא שמא יבא ב"ד היום וכיון שעבר היום נתבאר שלא בא אבל עכ"פ אתחזק היתרא נמי לא הוה שהרי אסור הי' ביין עד עכשיו וכיון דלא הוחזק בהיתר א"כ נאסר בשבת מספיקא דאורייתא שמא אין תחומין למעלה מיו"ד ומ"ש רמב"ם ספק נזיר מותר רוצה לומר אין מוציאים מחזקתו כבמשניות סוף נזיר ופלתי כתב ספק נזירות להקל משום הקפת הראש ודבריו תמוהים אימתי מקיף זה ראשו הלא לא חל עליו נזירות ממש עד שבא בן דוד ויספור שלשים יום ויגלח ואז אין ספק ולפני זה אינו מקיף וצ"ע אבל הנלע"ד כתבתי. פה ק"ק פ"ב מוצאי י"ט שבועות תקצ"ו לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה צט

ביאור אם שני מוהלין רשאים למול בשבת וביאור הסוגי' דמנחות ר"פ ר' ישמעאל:

ר' ישמעאל בשבת הי' בא וכו' כאן מבואר דלר' ישמעאל אפשר שיהי' בד"ו פסח דאם יהי' קצירת עומר בשבת ע"כ יחול פסח בע"ש וקשה לי"מ דמייתי רש"י ותוס' ר"פ תמיד נשחט וכו' נ"ט ע"ב ד"ה כאלו נשחט בשני בשבת וכו' ע"ש וק"ל:

אחד שבת ואחד חול משלש הי' בא דברי התוס' בכאן צע"ג אדרבא דוק מסיפא איפכא דנקט שבת שאינו פשוט ברישא ולענ"ד היינו דפשיטא לש"ס בשמעתין דרבנן דר' ישמעאל פליגי וס"ל דמותר להרבות במלאכות ורש"י נדחוק בזה דהיכא רמיזא דלמא ס"ל בהכא סגי בין בחול ובין בשבת אלא ע"כ מסתמא כי היכא בסיפא נקיט שאינו פשוט תחילה ה"נ ברישא דאי נמי נימא דמצינו כמה פעמים הכי והכי מ"מ בחד משנה אין נכון לשנות הסדר וכיון דבסיפא נקיט שאינו פשוט תחילה ה"ה ברישא וע"כ צ"ל דס"ל לרבנן דבג' סאין יכול להוציא סולת נקיה בלי טורח וממילא בטורח יכול להוציא כן מב' סאין ואפ"ה מתירים לקצור בשבת ג' כמו בחול משום דלא חשו לאפושי במלאכות דס"ל אפי' היכי דאפשר טרחינן ונקטו שבת שאינו פשוט תחילה ע"כ דברי תוס' דכאן צע"ג ועיין תוס' כתובות כ' ע"ב סוגי' דתלוליות:

ר"ח סגן הכהנים וכו' צלע"ג מ"ט לא פריך הש"ס מכהנים בעבודה שכמה כהנים זכו בהקטרת האברים ולא עשו ע"י כהן א' וראי' זו הביאו רמ"א בד"מ והגהות ש"ע סוף הלכות מילה ובתשובות פ"י ע"ו וביש"ש פ"ח דיבמות בשם ס' התרומות להתיר לשני מוהלים למול בשבת ששום אדם לא יחלוק על כהנים בעבודה ע"ש וגם הרב"י בבד"ה שם מייתי לי' ועש"כ שם וא"כ צע"ג אשמעתין דאין לומר דבעבודה שייך ברב עם הדרת מלך טפי מבקצירת עומר מ"מ ה"ל למשקל ולמטרי דאין סברא זו פשוטה כל כך דהרי כמה כרכורים כרכרו הפוסקים בזה ולא עלתה בידם ולכאורה י"ל דמעבודה אין ראי'

כלל שהותרה בציבור כמבואר ביומא מ"ו ע"ב דאפי' למ"ד טומאה דחוי' מ"מ עבודה הותרה ע"ש וא"כ לא משנינן כלל למיעבד בלא חילול שבת ואיסור נמי איכא לשנויי' בשבת מבחול וכ"כ בחידושי רשב"א ר"פ ראד"מ ע"ש וכ"כ בשאילת יעב"ץ ח"א סי' קל"א בסוף דבריו ומדמי לי' להא דאמרינן בעלמא לה יטמא מצוה ע"ש ובקצירה קיפה יש לעיין מ"ט לא הרבו בקוצרים עד שיגיע לכל א' פחות מגרוגרת אע"כ מצוה לחלל שבת וצ"ע, וא"כ ה"נ בעבודה והכא בקצירת עומר והפשטת פסח לצורך הבשר הנאכל לבעלים וכן קבלת עדות החדש ובהא פליגי הואיל והוה אביזריהו דעבודה אי נימא ג"כ הותרה או אינו אלא דחוי' ואין ראי' מעבודה עצמה דלכולי עלמא הותרה ולפ"ז צ"ל דהבעל התרומות דמייתי ראי' מעבודה למילה ס"ל דמילה נמי הותרה ויש לזה ראי' לכאורה מפ' ראד"מ דבעי' למילף מילה ק"ו מעבודה וא"כ ממילא נשמע דלפי אותה הילפותא יהי' גם מילה הותרה כעבודה אע"ג דלמסקנא יליף לי' מביום אפי' בשבת מ"מ בהא לא פליגי אהס"ד דהות בעי' למילף מעבודה דהותרה וה"נ במילה ומשו"ה התיר לשני מוהלי' בשבת:

אמנם לדין יש תשובה חדא דכד הוה בעי למילף מעבודה הוה אתי' מתרתי מצרעת ומעבודה וא"כ נימא דיו כצרעת מה מילה בצרעת דחוי' ולא הותרה כמבואר דפריך הש"ס גבי צרעת ואי איכא אחר למול אחר ואי הותרה לא הוה פריך הכי בפשיט' אע"כ דצרעת דחוי' וה"ה מילה בשבת ותו אפי' נימא דבהס"ד דאתי' מעבודה נימא דון מינה ומינה ומה עבודה הותרה ה"ה מילה מ"מ כדמסיק דאתי' מביום הוה מילה דחוי' ולא הותרה דלא דמי לעבודה דאיתא בספרי מחללי' מות יומת וביום השבת שני כבשים בדיבור א' נאמרו וע"כ היינו להורות שהותרה עבודה בשבת ולא ניתן שבת לזה מעיקרא ובמקום אחר ביארתי טעם וסברא לדבר משום שא"א לשבת בלי עבודה רוצה לומר שאין שבת שלא יהי' העבודה מצוה בו משא"כ מילה שהוא במקרה ובהזדמן ואפשר שיהי' שבת בלי מילה א"כ אינו אלא דחוי' ולא הותרה ואין להתרומות לסמוך עליו בזה, וגם הגאון בשאגת ארי' סי' נ"ט שדא בי' נרגא דדיו כעבודה דכל אבר הנקטרת הוא חלול בפ"ע וא"כ מה לי אם א' מחלל שבת עשרה פעמים בהשלכת איברים למערכה או עשרה כן לעולם איכא כאן עשרה חילולי שבת רק סברת אפושי גברא לזה נימא ברוב עם הדרת מלך או כמו שכתבתי לעיל משום דהותרה בשבת אבל במילה אי המל הוא פורע ולא פירש ליכא אלא חילול א' דכל זמן שלא פירש חוזר אפי' על ציצין שאינן מעכבי' המילה ש"מ חילול א' מיחשב ואם יפרוש ויניח לאחר לפרוע הו"ל שני חילולי שבת ומי התיר זה ודבר גדול דבר הנביא:

אמנם יש להמליץ עפ"י מ"ש רמ"א עוד בתשובת דע"י ב' מוהלי' ה"ל שנים שעשו מלאכה זה עוקר וזה מניח ע"ש הגם כי דבריו מאוד תמוהים וכמ"ש הגאון בשאגת ארי' הרי כל א' עושה חבורה שלימה מ"מ כבר ביארתי במקום אחר בסוגי' דמפקיד פקיד דלע"ד חבורה אינו אב מלאכה כלל רק כמה מלאכו' נעשי' ע"י חבורה כגון השוחט נוטל נשמה ע"י חבורה ולחד מ"ד צובע ולפעמים תולש וגוזז ע"י חבורה ולפעמים מפרק ע"י חבורה ולפעמים מתקן גברא משום בונה כמבואר בסוגי' הנ"ל מדכתיב ויבן ה' אלקים את הצלע ובשבת ק"ו הוה בעי למילף מדאיצטריך למישרי מילה ש"מ מקלקל בחבורה חייב פי' כל אב מלאכה שנעשי' ע"י חבורה חייב ודחי מה לי תקוני גברא כו' והוכחתי זה בראיות עצומות מסלקות ק' גדולות:

וא"כ לפי"ז י"ל כיון דחבורה בעצמה ליכא מלאכה כלל רק התיקון גברא דהוה כמו בונה ולא גמר הבנין אלא ע"י מילה ופריעה ה"ל ממש כמו זה עוקר וזה מניח ואפי' אם נאמר דהוה מפרק שצריך לדם ברית מ"מ פשוט שאינו יי"ח דם ברית אלא ע"י דם היוצא ממילה ופריעה דמל ולא פרע כאלו לא מל וכן אי משום גוזז ותולש אע"ג שאינו צריך לדבר הנגזז מ"מ כיון שצריך לייפות הגוף להסיר ממנו ערלה המאוסה יחשב כגוזז עיין ב"ש א"כ ה"נ במל לחוד אפילו שהסיר קצת מ"מ הוא לא צריך להנגזז והגוף לא נתיפה דה"ל כאלו לא מל ולא נגמר המלאכה אלא ע"י שניהם ופטור כיון שהחבורה בעצמה אינה אב מלאכה וצדקו דברי רמ"א אעפ"י שהוא לא נתכוון לכך וצריך לומר לפי"ז מה דאמרי' פראד"מ אומן שלא הלקיט חייב כרת ואמאי הא לא גמר תיקונו ולא מידי עביד י"ל כמ"ש מהרש"ל יש"ש פ"ח דיבמות לחלק בין מל ולא פרע דה"ל כאלו לא מל כלל ולא נגמר תיקון גברא משא"כ בלא הלקיט והשאיר ציצין זה אינו כאלו לא מל אלא מעכבי' את המילה ע"ש וה"ל שגברא כבר מתוקן ונגמר תיקונו אעפ"י שהשאיר ציצין אלו המעכבין וא"כ לפי"ז מותרי' שני מוהלים:

אך לפי"ז אי הותרה מילה בציבור וכתבתי לעיל שאסור לשנות בשבת ממה שעושה בחול כמו לה יטמא מצוה א"כ במקום שלא נהגו בחול בשני מוהלים לא ימולו שבת ב' מוהלים ממ"נ אי סברתי אמת שע"י ב' מוהלים ה"ל ב' שעשאו מלאכה א"כ ה"ל שוני' בשבת ואסור לעשות כן ואי אין סברתי אמת אלא כל א' מחלל שבת א"כ הדרי' סברת שאגת אריה למקומה דמנ"ל להרבות חילולי שבת דבעבודה לא אשכחן כה"ג אמנם במקום שנוהגי' דגם בחול מוהלי' בשנים יש לסמוך אהתרומות למול גם בשבת בשני מוהלים ומ"מ שומר נפשו ירחק:

ומ"מ נראה לכ"ע ליכא אלא איסורא לאפושי גברא אבל חיובא ליכא בודאי מי שמל במקום שאין אומן יודע לפרוע והוא אינו רוצה לפרוע וא"כ אי אמרי' חבורה היא אב מלאכה בפ"ע חייב כרת ולא דמי לאומן שלא הלקיט דפריך הש"ס לימא אתון עבדיתו פלגא דמצוה ולא משני שאין כאן מי שיודע להלקיט והוא אינו רוצה להלקיט ז"א כיון דלקיטת ציצין אינו נעשה בכוונת מכוון דמתחילה כשחותך ופורע דעתו לגמור מלאכתו בבת א' ואח"כ כשנשארו ציצין והוא רשע ואינו רוצה להלקיט מ"מ לא יתחייב כרת למפרע דתחילת מילתו הי' בהיתר וזה מבואר מאוד בלשון רש"י שם למעיין במתק לשונו משא"כ במל ע"מ שלא לפרוע ואין כאן מי שיפרע הרי הוא חייב כרת בלי ספק אי ליתא לסברתי הנ"ל וכל זה במל ואינו רוצה לפרוע היום כלל אבל שנים שנגשו למול ולפרוע בין שניהם אפי' אי לא נלמוד מילה מעבודה ואיכא איסורא באפושי גברא מ"מ איסורא איכא אבל חיוב ליכא ולא לשתמיט תנא בשמעתין למימר אי מפיש במלאכות או בגברא או בהפשט או בעדות החדש דלחייב חטאת לכל מר כדאית לי' אלא ע"כ לכ"ע ליכא אלא איסורא ולאפוקי מיש"ש פ"ח דיבמות דבמח"כ הפריז על המידה בזה ושארי דברי תשובות רמ"א ושאגת ארי' בזה יבוארו לפנינו בעזה"י:

אמר רבא קסבר ר' ישמעאל וכו' לקמן בעי רבא חולה שאמדוהו לשתי גרוגרת וכו' ע"ש הנה מה שאמר רבא כאן הוא למסקנא לבתר דשמע סברת הש"ס פשיטי' דשלש מייתי וכו' אבל להס"ד הוה ס"ל לרבא דר' ישמעאל משום אפושי שיעורי' לחוד מחמיר וס"ל טוב לרבות בהרקדה בשיעור מצומצם לצורך עבודה ולא יותר מלהרבות בשיעורא והיותר ישאר להדיוט אע"ג דממעט במלאכה ודחי ש"ס ע"כ לא קאמר ר"י אלא משום דאיכא מלאכות הרבה וכו' ועפ"י זאת המסקנה אזלו דברי רבא דהכא אבל להס"ד לא אסיק רבא אדעתי' הכי:

ואי תימא א"כ מה קמבעי' לי' רבא תפשוט מר' ישמעאל דבהא לא פליגי רבנן עליה ואי נמי פליגי א"כ פליגי תנאי בהכא ומה קמבעי' לי' י"ל דהנה פליגי הפוסקים אי שבת אצל פיקוח נפש הותרה או דחוי' עיין הרא"ש פ' יה"כ וב"י בא"ח סי' שכ"ח וא"כ אי פ"נ הותרה נ"ל עדיף לרבות בקצירה מלרבות בשיעורי' דלרבות בשיעורי' הרי כח איסור מעורב בו דהגרוגרת השלישי שהוא נשאר לבריא שאין בו שום היתר ואפי' נימא רק איסורי' דרבנן מ"מ איסורי' מיה' הוה משא"כ ב' הקצירת בשני עוקצין שהם לצורך החולה הם היתר גמור דשבת הותרה גבי פיקוח נפש ואין בו שום נדנוד איסור כלל משא"כ אי שבת דחוי' ונימא עשה דקיום נפש דוחה שבת א"כ פשוט דטוב למעט בקצירה שהוא מלאכה אע"ג דמפיש בשיעורי דליכא אלא איסורא ולא חיוב חטאת עכ"פ

ואפשר אי' דרבנן בעלמא וזה הי' ספיקתו של רבא ולא הו"מ למפשיט מר' ישמעאל דשאני עבודה דהותרה בשבת ומשום הכי טוב לצמצם בשיעורי' ואפי' להרבות בהרקדה ודחי הש"ס דאפי' ר"י לא קאמר וכו' ויבואר לקמן בעזה"י דלמסקנא לר' ישמעאל קצירת עומר דחוי' ולא הותרה:

ובזה מיושב היטב קושי' הר"ן פ"ב דביצה על שיטת תוס' דשמעתין דאפושי בשיעור' איסור דרבנן בעלמ' היא א"כ מאי מבעי' לי' פשיטא דבקצירה חמיר שהוא מלאכה דאורייתא ולהנ"ל ניחא וכן מיושב נמי מה דקשי' לדידי אפי' אי בעלמא אפושי בשיעורי' דאורייתא מ"מ בחולה שיש בו סכנה בודאי דרבנן בעלמא הוא דהתוס' הקשו בפסחים פ' אלו עוברי' למאן דאית לי' הואיל בטלת כל מלאכת שבת דהואיל דחזי' לחולה שיש בו סכנה ותי' דלא שכיחא ע"ש וא"כ הכא דאמדוהו לב' גרוגרת אין ספק דשכיח שיצטרך להשלישית ג"כ ונימא הואיל ואין כאן איסורא דאורייתא משא"כ במפיש בקצירה לא שייך הואיל דהקצירה לא חזי' לי' והרי עכשיו הוא צריך לשלם ואותם היינו יכולים בקצירה א' ומה שאנו מוסיפים בקצירה אין בו תועלת השתא ולא לעתיד וא"כ מאי מבעי' לרבא אע"כ כמ"ש דהספק אי שבת דחוי' או הותרה. ומתוך הדברים למדנו תשובה למ"ש רמ"א בתשובה הנ"ל דהש"ס מדמה אפושי גברא דר"ח סגן הכהני' לאפושי מלאכה דר' ישמעאל ודר' ישמעאל מדמה הש"ס לאפושי שיעורי דרבא וא"כ כי היכי דכ' תוס' דמשום מילה מותר לאפושי בשיעורי' דניחום אגב אימי' ה"נ מותר לאפושי גברא דכולי' בחדא מחתא מחתינה ע"ש ומה מאוד תמוהים דבריו ולא זכיתי להבינם דודאי ש"ס דמדמה דר' ישמעאל לדר"ח סגן הכהנים היינו למסקנא דטעמא דר' ישמעאל משום אפושי במלאכות הרבה קוצר זורה ובורר וטוחן וכי היכי דעדיפא לחלל שבת בהרקדה עשרה פעמים ולא לחלל ה' פעמים בהרקדה וה' פעמים בשארי מלאכות ה"נ לר"ח סגן הכהנים בגברי ניחא לי' דלחלל חד גברא עשרה פעמים ולא תלתא גברי כל ג' פעמים וזה הדמיון עולה יפה ולזה המסקנא אינו דומה למפיש בשיעורי' דקיל טובא והותר מכללו לצורך מילה ובהס"ד דהוה ס"ל דטעמי' דר' ישמעאל משום מפיש בשיעורי' ולא ס"ד דמשום מלאכות הרבה נוגע בי' א"כ לפי אותה הה"א באמת אינו דומה לדר"ח סגן הכהנים דאפושי גברא חמירי טובא עוד צלע"ג על דמיונו למ"ש תוס' דמשום דמילה דחי' שבת לא החמירו להרבות בשבילו:

איך ילמוד מזה היתר פשוט לאפושי גברי ע"כ לא אמרו אלא כיון דמותר להחם לצורך האם מותר להרבות כדי שעי"ז ימולו התינוק כיון שמילת גופא דוחה שבת מותר להרבות

ונימא נמי אי הוי אפושי גברי לצורך המילה דאי לא אפושי גברא לא נוכל למול הי' מותר אבל מנ"ל לאפושי שיעורא או גברא כל שיכול למול בלא"ה:

אמנם מה שמשיג שאגת ארי' על הרמ"א בזה דלמאי שקיי"ל כשיטת רש"י ור"ח דניחום אגב אמו מיירי ע"י גוי א"כ מוכח להיפוך דאסור לאפושי בשיעורי' ע"י ישראל וה"ה לאפושי גברא אלו דבריו ז"ל אומר אני מוצל אותו צדיק מאותה שגיאה דס"ל דרש"י ור"ח נמי מודי' אי הוה חולה שיש בו סכנה דשרי למיחם לי' מיא ע"י ישראל הי' מותר להוסיף בשביל התינוק ע"י ישראל נמי ובהא לא פליגי על ה"ג ואינהי לא אמרו ע"י גוי אלא משום דס"ל דאמי' בתר ז' ימים אסור להחם ע"י ישראל ובהא פליגי דה"ג ס"ל ז' מעל"ע בעי' עיין זה בתוס' גטין ח' ע"ב וב"ק פ' ע"ב ע"ש וק"ל, ומ"מ מ"ש על הרמ"א צל"ע:

כי היכי דאפשר לא טרחי' וכו' כבר כתבתי דבהא פליגי דלרבנן עבודה וכל אביזריי' דעבודה הותרה בציבור משו"ה מקלינן ואינך תנאי ס"ל עבודה הוא דהותרה אבל הנך לאו עבודה הוא ודחוי' בציבור ולפי"ז מילה דלפע"ד דחוי' היא לכ"ע גם לרבנן איסורא:

דאיתעביד לי' צורך גבוה ולא צריך אחולי שבת וכו' יש לפרש כיון דצורך גבוה שעליו ניתן שבת לדחות דהיינו הקטרת האימורי' אותו הצורך כבר איתעבד לי' והבשר הנשאר אין בו דחיות שבת א"כ אין להפשיט משום בזיון דילי' משא"כ בעומר אע"ג דליכא אלא שביחא מלתא בעלמא מ"מ ס"ל דהותרה עבודה בשבת ואפי' משום עילוי כל דהו מותר ור' ישמעאל ס"ל דחוי' היא קצירת עומר וכל אביזריי' דעבודה מה שאינו עבודה גמורה ומשום שביחא מלתא בעלמא לא דחינן שבת אבל משום בזיון גדול דחינן:

דאיכא פרסומי מילתא הכא וכן לקמן גבי מכשילן לע"ל צריך טעם מנ"ל לחלל שבת עבור זה ובתשובת יעב"ץ סי' קל"א וקל"ב נדחק ומיהא רמב"ם בפירוש המשנה מפרש פרסומי מילתא כמו זרוזי מילתא או שגרס כן ולפע"ד נפקא מקרא דמייתי פ' יה"כ פ"ה ע"ב ושמרו ב"י את השבת לעשות את השבת אמרה תורה חלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה ה"נ כל מכשול העתיד עי"ז יתחללו שבתות הרבה בקלקול המועדי' וכן ע"י ביתוסים ע"כ התירו לחלל שבת א' כדי שישמרו שבתות הרבה:

צורך גבוה מתעביד כהלכתו נראה לפרש דבקצירת עומר לרבנן דר' ישמעאל כיון שאין החילול אלא באפושי מלאכות שונות דהרי מה שמרויח בקצירה וטחינה מפסיד בהרקדה וליכא אלא שביח בעלמא בשמירת שבת א"כ יבוא שביח דקצירת עומר וידחה שביח דמלאכות שבת משא"כ בדר"ח סג"ה דשביח במלאכות שבת איכא שביח בעבודה ליכא וק"ל:

אם נראה בעליל אין מחללי' עליו את השבת במתני' שם מסיים מעשה ועברו יותר מארבעים זוג ועכבן ר' עקיבא בלוד שלח לו ר"ג אם אתה מעכב את הרבים וכו' ובברייתא בגמ' שם אמר ר' יהודה ח"ו שר"ע עכבן וכו' ובשאילת יעב"ץ הנ"ל נתקשה השואל מה ח"ו אמר ר' יהודא אי עביד ר"ע כשמעתי' דהכי ס"ל ולכאורה י"ל לפי דמדמה הש"ס כל הני אהדדי א"כ מאן דס"ל נראה בעליל אין מחללי' הה"נ דס"ל כר"ח סג"ה ואוסר באפושי גברא א"כ מה יענה בכהנים בבהמ"ק דכמה כהני' זכו בעבודה מיהו לר"י ולכל הני מ"ד דשמעתין י"ל דס"ל כמ"ש ר"ן פ"ב דביצה לענין אפושי בשיעורי' לחלק בין איסור לאו לאיסור סקילה וא"כ ה"נ הא ר' יוסי ס"ל הבערה ללאו יוצאת ובעבודה ליכא חילול בהקטרה זולת א' ששוחט ואותו מפשיט באמת אבל אינך אינם מחללים אלא באיסור לאו וכמבואר ביבמות גבי זר ששמש בשבת וא"כ שאני עבודה דליכא אלא לאו משא"כ לעדים שמחללי' בהעברת ד' אמות ברה"ר שלוקחים עמהם מזונות ולוקחי' עמהם מקלות כמבואר במתניתי' דר"ה וכ"כ בשאילת יעב"ץ הנ"ל ולק"מ וכן ר' ישמעאל נמי ס"ל כר' יוסי בפרק קמא דיבמות והפ"י פ"ק דשבת מוכיח כן דאל"כ כשקרא והטה מ"ט לא כתב לאתויי' ב' חטאות משום מכבה ומשום מבעיר אע"כ משום הבערה ליכא אלא לאו וכן לר"י בנו של ריב"ב ור"ח סג"ה אבל לר"ע קשה חדא דבעובדא דארבעי' זוג לא הוזכר שהעבירו ד' אמות ברה"ר אלא עברו ברגלם ומשום תחומין דאורייתא נגע בי' ר"ע וא"כ הא ליכא אלא לאו ועוד הא ר' עקיבא ס"ל פסחים ה' ע"ב הבערה לחלק יוצאת וא"כ האיך מצא ידיו ורגליו בכהנים בעבודה אי אפי' בלאו דתחומין מחמיר מכ"ש בהבערה דעבודת בהמ"ק ומיהו לפמ"ש דס"ל לר"ע שאני עבודה דהותרה בציבור משא"כ כל הני דחוי' ננהו אך נ"ל מאן דס"ל אפי' טומאה הותרה בציבור מכ"ש כל הני והדר קשי' מעבודה בבהמ"ק והיינו דקאמר ר' יהודה לשיטתו דס"ל בפ"ק דיומא טומאה הותרה בציבור ואיהו קאמר ח"ו שר"ע עכבן דא"כ מה יענה בכהנים שבבית המקדש:

ובזה ניחא מה דהירושלמי שם מקדים לאתוי' רישא דברייתא דאלו הי' זוג א' לא עכבן ר"ע דמשום זוג א' מחללי' אבל כיון שהיו רבים כל כך עכבן ועיין קרבן עדה ובתר הכי אמר ר' יהודה ח"ו שר"ע עכבן ע"ש ועיין תוי"ט שם וי"ל משום דאכתי אין כאן ח"ו דשאני כהנים בעבודה דכבר ניתן שבת לדחות משא"כ בשנראה בעליל, אמנם עתה דקאמר דלזוג א' ניתן לדחות א"כ אפי' טובא נמי ע"כ קאמר ח"ו שר"ע עכבן ונראה היינו דפליג תנא דמתנית' וס"ל ר' עקיבא עכבן משום דס"ל את כולם עיכב ואפי' זוג א' לא הניח לעבור ולא ניתן שבת לדחות כלל ולק"מ מכהנים בעבודה:

ובזה י"ל דהשואל בשיל"ת יעב"ץ הנ"ל הקשה מ"ט לא קאמר בשמעתין ר' ישמעאל ור' עקיבא אמרו דבר א' ותי' מהריעב"ץ ז"ל משום דלא פסיקא לי' דר"י פליג ואמר ח"ו שר"ע עכבן ע"ש ועדיין צ"ע דעכ"פ להירושלמי דזוג א' לא הי' מעכבן א"כ אכתי לא משני הש"ס מידי דלא ניתן שבת לדחות דהא לר"ע ניתן לדחות ואפ"ה לא דחי שבת וא"כ ר"י ור"ע אליבא תנא דמתניתן אמרו דבר א' ולפי הנ"ל ניחא דממ"נ אי ס"ל לר"ע זוג א' מותר לחלל א"כ ע"כ כולם נמי יעברו וח"ו שר"ע עכבן דמה יענה בכהני' בעבודה ותנא דמתניתן דס"ל ר"ע עכבן ע"כ לא ס"ל דניתן שבת לדחות וק"ל מיהו למ"ש לעיל י"ל אפי' אי הכא ניתנה שבת לדחות מ"מ שאני עבודה דהותרה בציבור משא"כ אינך דחוי' נינהו עיין וק"ל. פה ק"ק פ"ב ר"ח שבט תקע"ד לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה ק

במי שלא מל מעולם אם יכול למול בשבת וביאור הסוגי' דצריך לחסמן (ביצה דף ל"ד ע"א):

בשמעתין דצריך לבדקן הק' פני יהושיע מאי קמבעי' לי' בעוף הנדרס תפשוט ממתני' דמסוכנת שוחטי' בי"ט הא איכא למיחש שלא תפרכס בסוף שחיטה ויהי' אסור לאכול ממנו אותו כזית ע"ש ולפע"ד ליישב דפסחים ע"ג מבואר למ"ד מקלקל בחבורה פטור לא תיקן בשוחט ונמצא טריפה אלא שהוציאו מטומאת נבלה או מידי אבר מן החי לב"נ ע"ש וידוע נמי דכל חבורה קלקול הוא בעצמותו ומכ"ש בשוחט שמקלקל העור אלא מ"מ תיקונו יותר מקלקולו ומכ"ש במסכנת שתיקונו רב אך כל זה אם תפרכס ויהי' מותרת לאכול אך אם לא תפרכס הא לוקין עלי' משום נבילה נמצא שלא הוציאה מידי נבילה וגם משום אבר מן החי מב"נ ליכא שהרי בלאו ה"נ הי' מתה כמעט קט שהרי לא הי' לו פנאי להחיותה עד שחשיכה נמצא שאם לא תפרכס לא תיקן מידי וממילא שתהי' החבורה קלקול ואפשר דמתניתי' דמסוכנת אתי' כמ"ד מקלקל בחבורה פטור אפי' דמדרבנן אסור מ"מ משום הפסד ממונא שרי לי' הך ספיקא דרבנן כדאמרינן להדי' כן במסוכנת בפסחי' מ"ו ע"ב ע"ש ולא הו"ל למפשט מיני' עוף הנדרס דה"ל מתקן בחבורה להוציאו מידי נבילה ואמה"ח וה"ל ספיקא דאורייתא ועוד דליכא הפסד ממונו ואפי' ספיקא דרבנן ליכא למפשט ולק"מ:

ובזה נ"ל ליישב קושי' שער המלך אר' ירמי' דאמר אנן משום שצריך לחסמן מתני לי' והקשה א"כ תפשוט דעוף הנדרס שרי לשוחטו מדאיצטריך לטעם דחסום ש"מ דלא חיישי' לבודקן ולפי הנ"ל י"ל אה"נ מוכח מזה דבדרבנן כמו ליבון רעפי' שאם יבקעו יהי' קלקול דהבערה לא חיישי' לבודקן אפי' בלא הפסד ממונו ומתניתן משום חסום

נגע בי' ועדיין יש להסתפק באיסור דאורייתא כמו עוף הנדרס. ודע דמ"ש בצל"ח דהכא שייך מתוך שהותרה שחיטה לצורך י"ט וכ' דהוה צורך קצת אם ימצא כשר הוא תימא דודאי אם לא יהי' בו ריעותא אפי' צורך גמור נמי הוה ומ"מ אם יהי' בו ריעותא אפי' צורך קצת לא הוה והיינו ספיקא דאורייתא בתחילת השחיטה אם יהי' לצורך או לאו והוא פשוט:

ובמ"ש נ"ל שיטת הרמב"ם ורשב"א וסייעתא דס"ל דאיבעי' דעוף הנדרס איפשט לקולא מדאר"ל משום לבון רעפים נגע בי' משמע דליכא טעמא ברעפי' אלא משום חסום לא משום בדיקה והקשה בישו"ש הא ר' ירמי' נמי שנה משנתו משום חסום ולא משום בדיקה ואפ"ה מבעי' לי' בעוף הנדרס ונ"ל דהנה הרמב"ם אוסר ליבון רעפי' אפי' ישינים דס"ל בישנו' נמי שייך חסום וכן בהלכות שבת מחייב חטאת במעמיד קדירה על האור אפי' ישנה ומ"ש בזה בלח"מ בה' י"ט הוא תמו' עמד עלי' בחו"י ומ"ש שם הגאון מו"ה גרשון הוא המצאה של חלוק וחידוד ואין בו ממש אעפ"י שגם בפליתי דרך בעקבותיו מ"מ האמת יורה דרכו. והנ"ל לפע"ד בזה דס"ל לרמב"ם בודאי בכל קדרות ואבנים שייך חסום בין ישנים וחדשים והוה לי' פסיק רישי' דניחא לי' וחייב מה"ת אלא מ"מ יש לחלק דבחדשי' דעדיין לא נתחסמו כלל ה"ל מלאכה שצריכי' לגופי' וחייב לכ"ע משא"כ ישני' נהי דהחסום טוב להם וניחא להו לבעלי' מ"מ המלאכה של עכשיו אינה צריכי' לגופי' ותלי' בפלוגת' משום כן ר' יוחנן דס"ל בפ' במה מדליקין גבי מפני שעושה פחם דמלאכה שאצ"ל פטור מוקי הכא בחדשים ומפני שצריך לחסמן ודייק שצריך ר"ל שצריך לגופי' משא"כ ישני' ליכא אלא איסור דרבנן ואפשר דשרו משום שמחת י"ט בא"א לעשותו:

וכן ר"ל מוקי לברייתא בקדרה חדשה מה"ט גופי' משא"כ רמב"ם דס"ל מלאכה שאצ"ל חייב אוסר בי"ט אפי' בישנים וכן מחייב חטאת בשבת אפי' בישנים וא"ש והנה מבואר ברש"י בשבת ק"ז ע"א דמאן דס"ל מלאכה שאינה צריכ' לגופי' פטור מחייב בקלקול בהבערה נמצא ר"ל דמוקי בקדרה חדשה דוקא משום דמלאכה שאינו צריכי' לגופי' פטור ואפ"ה שנה משנתו משום חסום אע"ג דהבדיקה נמי ספיקא דאורייתא הוא שאם יבקע יהי' מקלקל בהבערה דחייב לדידיה ואפ"ה פשיטא לי' דאי לאו משום חסום מותר א"כ תפשוט מיני' נמי לעוף הנדרס דמה לי מתקן בחבורה או מקלקל הא תרויי' חייב לר"ל משא"כ ר' ירמי' הנ"ל לא הו"מ למפשט ממתני' משו"ה מספקא לי' ואנן נמי נהי דלענין מקלקל ומלאכה שאצ"ל לא קיי"ל כר"ל מ"מ הסברא פשטינן מיני' דליכא למיחש לספיקא דבדקן ולא שבקינן פשיטתו של ר"ל משום ספיקא של ר' ירמיה:

ולולי דמסתפינ' הייתי אומר דר' ירמי' לר"ז לשיטתו הוא דלא אפשיטא בעיין משא"כ לדידן דהנה למאן דס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא י"ל פשיטא דמה"ת מותר לשחוט וליכא למיחש לשמא ימצא טריפה ואע"ג דהכא הוה כעושה ספיקא בידי' מ"מ האיכא דס"ל דמותר לעשות ס"ס בידי' ה"נ בספק א' מה"ת ועמ"ש מג"א בפלוגתא זו סי' תס"ז ססק"ב גם כי בלא"ה אין הדמיון עולה יפה להתם נמצא כי מה"ת אין כאן ויש להקל הכא דבלאה"נ בהתירא טרח כמ"ש פ"י ואיכא כמי משום שמחת י"ט לכן יש להקל. אמנם הא הקשו אהרמב"ם מאשם תלוי ותירצו שאני היכא דאקבע איסורא והארכתי בכ"ז בחידושי ספ"ק דכתובות וא"כ ר' זירא דס"ל בכריתות ר"פ ספק אכל דלא תלי' באיקבע אלא באפשר לברר איסור וה"נ הא אפשר לברר איסור היינו אם ימצא טריפה ה"ל איסור דאורייתא משו"ה מחמיר ר' זירא באיבעיתא משא"כ לדידן כנ"ל:

היוצא מדברינו לדינא כל היכא דאפשר למיעבד בהיתרא כ"ע מודה דחייש לצריך לבודקן והיינו משנתינו לא יטול אא"כ מנענע מבע"י ואפי' טלטול בעלמא אסור והיכי דא"א למיעבד בהיתרא ואיקבע איסורא בודאי חייש לצריך לבדקן דמדר"ז באפשר לברר נשמע לדידן באקבע איסור אך בלא איקבע וא"א אז אפי' אי' דאורייתא מותר והיינו דריש לקיש:

ובזה מיושב פסק הש"ע סי' של"ד דמוהל לא ימול פעם ראשון בשבת שמא יקלקל והוא דברי ר' שמחה במרדכי ס"פ כיסוי דם דס"ל דצריך לבדקן והק' הגאון מו"ה גרשון ז"ל בתשובות חו"י האנן קיי"ל מותר לשחוט עוף הנדרס דלא קיי"ל חששא דצריך לבדקן ולפע"ד אקדים דהמוהל הזה אם מקלקל ומתעלף בין חיתוך לפריעה נראה לי דנהי דגברא לא מיתקן דהא מל ולא פרע כאלו לא מל מ"מ מתקן הוה דהא א"א בלא חיתוך הערלה ועביד מיה' פלגא אך אי מתעלף באמצע החיתוך וכה"ג באופן שצריך לחתוך שנית הרי זה קלקול גמור שהי' יכול נעשות הכל בחיתוך א' כנ"ל נכון ודלא כמ"ש מו"ה גרשון זצ"ל שלא עמד בזה והשתא ממ"נ לא ימול בשבת אי ליכא מוהל אחר בעיר א"כ איכא למיחש שמא יתעלף בין חיתוך לפריעה ועשה מלאכה דאורייתא מתקן בחבורה ואיקבע איסור' שהרי לא למד מעולם וזה מקרי אתחזק כמ"ש ברמ"א ואחרונים בשוחט שלא לקח קבלה מעולם וה"נ אתחזק התינוק ערל והוא לא למד מעולם ואמנם אי איכא מוהל בעיר ליכא למיחש להא לרמ"א דס"ל סוף הלכות מילה דשני מוהלים מותרי' למול בשבת דכל חד עביד פלגא דמצוה א"כ ה"נ אחר שחתך הוא יבא אידך ויפרע אלא דלפי"ז דאיכא מוהל ואפשר למיעבד הכל בהיתר אז חיישי' אפי' לאיסור דרבנן ואיכא למיחש שמא יתעלף באמצע החיתוך ונמצא קלקול בחבורה ולא עביד אפי' פלגא דמצוה ועביד

אי' דרבנן היכי דהו"מ למיעבד בהיתרא ולפי"ז היכא דאיכא מומחה בפריעה לחוד אבל למול אינו יכול מותר למי שלא מל מעולם שימול דממ"נ אם יתעלף בין חיתוך לפריעה הא איכא מי שישלים מצותו ואי יתעלף בחיתוכו הוא רק איסור דרבנן ולא הוה אפשר בענין אחר. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קא

באשה הנשאית לכהן שילדה ואמרה מיני' שבא עליה בזנות טרם שנשאה והוא מכחישה אי שרי לקיימה, וביאור סוגי' דארוס וארוסתו יבמות ר"פ אלמנה לכה"ג ס"ט ע"ב.

נקיטנא חומרי דמתניתא לסדר פסקי הרמב"ם ומה שנאמר מרבותינו האחרונים ומה שנלע"ד. הרמב"ם (פסק) כלישנא קמא ודמהימנות ע"י בדיקה כשמואל להכשיר ולא לעשותו ממזר ודאי לפסול וגם אוכלת תרומה ע"י הולד כבמתני' ילדה תאכל אך לא לפטור מחליצה אבל האב נאמן עליו להורישו בנכסיו וכ' ה"ה בטעם שנאמנת להכשיר ולא לפסול משום דלהכשיר בלאה"נ ספק ממזר כשר מה"ת ורק משום חומרת יוחסין דרבנן משו"ה האמינו לאם משא"כ לפסול להתירו בממזרת וכ' הגאון בית מאיר סי' ד' דלא הוי סגי לי' לה"ה בטעם המבואר בנמוק"י משום דאוקמי אחזקת כשרות משום דעיקור הך חזקה הוא חזקת צדקת וחזקת בודקת ומזנה והנה הרמב"ם פסק ג"כ באשת אש שזינתה אינה נאמנת לומר שהוא ודאי ממזר שזינתה עם ישראל אלא תלינן שמא זינתה עם גוי והולד כשר ומשו"ה לא הוי רק ספק ממזר עיין זה בבית שמואל סי' ד' ס"ק נ"ב ע"ש והתם מה כשרות וצדקת שייך אי זנתה עם גוי או עם ישראל ודוחק לומר משום דר"ת ס"ל אינה חייב מיתה על ביאת גוי או אינה נאסרת זה דוחק ע"כ כ' ה"ה טעם הנ"ל והקשה ב"ש סי' ד' ס"ק ל"ט עכ"פ מה יענה ברוב פסולי' דלא הוי ספק בלא דבורה והגאו' ב"מ סי' הנ"ל וכן הגאון קה"ח בספ' שב שמעתת' שמעת' ד' כתב די"ל עפ"י משכ"כ הפ"י פ"י יוחסין דהתורה התיר' ס' ממזר אפי' איכא רובא וביארו הם עפ"י משכ"כ שיטה מקובצת פ' קמא דבב"מ גבי עשירי ודאי ולא עשירי ספק דרובא דאיתא קמן איכא נמי איקבע מיעוטא קמן ומידי ספיקא לא נפקא אלא שהתורה התירה אותו הספק דסמכינן ארובא אבל לעולם נקרא ספק על כן היכי דמיעטה רחמנא עשירי ודאי ולא עשירי ספק גם זה הספק דאיקבע מיעוט איסורא נמי בכלל ולא ספק שהרי ספק נקרא וזהו כונת השמ"ק שם וא"כ י"ל ה"נ כיון דכתיב ממזר ודאי ולא ספק א"כ כל ספק התירה התורה אפי' במקום רוב פסולי' אלו כונת דבריהם עם תוספ' נופך משלי ויוצדק זה לפמש"כ איש עני במקום אחר דהא דס"ל לרמב"ם בעלמא ספיקא דאורייתא

לקולא לא מספק ממזר מפיק לי' אלא מאל תחלל בתך להזנותה א"ש אבל למאי דס"ל דרמב"ם מס' ממזר יליף לי' עיין ר"ן ספ"ק דקידושי' ע"כ ליתא להנ"ל שוב הקשה ב"ש שם ולפסול נמי תאומן לישא ממזרת דהא בלא דברי' הו"ל ספק ובספק קהל יבוא גם בזה תי' ב"מ עפ"י מ"ש חי' רשב"א פ' י' יוחסין דס' ממזר יבוא כ"ע אית להו אבל ספק קהל יבוא לית לי' לרא"ל א"כ י"ל ק' הנ"ל:

וכשאני לעצמי נלע"ד לישב ב' קושי' ב"ש הנ"ל וגם מה שנתקשה מהרש"א בקידושי' דמהפך דרב ושמואל ולא קאמר האמת כהצריכותא דרוב פסולי' אצלה ופ"י האריך העמיק בקו' זו ותו יש לעיין מ"ט באמת דר"ג מתיר אפי' ברוב פסולי' ור"י פוסל אפי' ברוב כשרי' ולא ניזל בתר רובא ככל התורה דהנה במשנת מכשירי' תינוק נמצא מושלך בעיר שרובה ישראלי' וכו' קאמר ר"י דאזלינן בתר רוב משליכי' אפי' יש שם רק שפחה א' תלינן בה שדרכה להשליך ומבואר שם בהרע"ב בשם תוספתא דת"ק נמי מודה אלא ס"ל גם בנות ישראל משליכין מחמת רעבון עי"ש וכן עוד שם נמצא בה בשר אזלינן בתר רוב טבחי' או בתר רוב אוכלי בשר וכן פת בתר נחתומי' עי"ש מבואר דאין לנו לילך אחר רובא קרקפתא דגברי הדרי' ומצויים שם אלא הנכנסי' בזה הספק אבל אינך אינם מתחשבי' והנה בירושלמי סוף פ"ק דכתובות ועיין פ"י שם איתא ר' יהושע ס"ל הזנות רצה אחר הפסולי' וא"כ אפי' כל העיר כשרי' ויש שם איזה נתיני' וממזרי' כולם אינם מתחשבי' כלל כמו דאזלינן בתר רוב משליכי' אמנם ר"ג ס"ל חזקה אשה מזנה בודקת ומזנה ואינה שומעת לפיתוי הפסול נמצא נהפוך הוא ויצאה מן הספק כל הפסולי' אפי' רובן פסולי' כי רוב נשים לא תשמענה לפיתוי פסולי' והשתא לפי"ז נימא אנן דודאי ב' הסברות אמיתיו' הן דרוב המזני' המה הפסולי' ולא שכיחא זנות אצל הכשרי' אלא המיעט אמנם רוב בנות ישראל בודקת ומזנות ולא תשמע אלא למיעוט הכשרי' נמצא כל שתוקי שבא לפנינו יש לנו ב' חזקות דאתי מכח רובא המתנגדי' זה לזה והו"ל ספק שקול בין יהי' רוב כשרי' בין יהי' רוב פסולי' וספק ממזר רחמנא שריא ע"כ מותר מה"ת ומיושב קושי' מהרש"א ופ"י הנ"ל אך מדרבנן אסור ספיקא ולר' יהושע אפי' ברי שלה לא מהני לכך אוסר אפי' ברוב כשרי' דעכ"פ ספיקא הוי ואיסור מדרבנן ולר"ג דאלים לי' ברי דידה הימנוה רבנן לברר ספיקא אפי' ברוב פסולי' כיון דבלא דבריה נמי אינו אלא ספק שקול כנ"ל ומותר מה"ת ומיושב קושי' ראשונה דב"ש דאפי' ברוב פסולי' נמי מותר מה"ת בלא דבריה וא"ש אך כל זה כשאומרת להכשיר הולד ולא מפיק נפשה מהחזקה שהחזקנו אותה לרוב נשים בודקת ומזנה ולאו כל כמינה לאפוקי נפשה מחזקתה וכה"ג אמרינן פ' עשר' יוחסין לאו כל כמיני' לאפוקי נפשי' מחזקת בריאי' עיי"ש ומיושב קו'

שנייה דב"ש ומה דפסק רמב"ם באשת איש דאינה נאמנת לומר שהוא מישראל ויהא ממזר ודאי הוא פשוט דהרי רובא דעלמא כותיי' נינהו וגם הזנות רצה אחריהם ומכש"כ זנות א"א ומ"מ ספק מיהא הוה ולא ודאי כשר דבממזר עשו רוב כספק ועוד כבר הארכתי והוכחתי במקום אחר דאפי' לר' יהושע דס"ל הזנות רצה אחר הפסולי' מ"מ רחוק הוא שתשמע לאיש אשר לו ערלה כי חרפה היא לנו ובפ"ק דכתובות בארתי זה ומיושבי' פסקי הרמב"ם בזה:

ואמנם מה שאינו מאמין להאב לפטור אשתו מהחליצה לא מצא ה"ה ישוב דהרי מאמינה לתרומה וכ' הב"ח סי' ד' דסביר' לי' דארוס וארוסתו דלכ"ע אסורה הא דהאמין רב ושמואל באיסור דאורייתא אבל בפנוי' דלהאי דלכ"ע איסורא לא מצינו בדברי רב ושמואל אלא אביי ורבא הביאו דמיון ממשנתינו ילדה תאכל בתרומה ואינהו הוה סברי' תרומה דאוריי' אבל למאי דפסק הרמב"ם תרומה דרבנן אין ראי' ממתני' לאיסו' דאוריית' ודבריו דחוקי' ועיין בב"ש סי' ד' ס"ק מ' ובנב"י כ' דלתרומה נאמנת על עצמה ולא על אחרי' וצ"ע א"כ מאי מייתי רבא מתרומה לארוס וארוסתו דהוה להתיר עצמה לארוס ובני' לקהל אע"כ תרומה נמי הרי מאכלת עבדים ובני' תרומה והבנים משמשים ע"ג מזבח ובתשו' הרא"ש כלל פ"ב צווח ממ"נ אי נאמין ליורשו להוציא ממון מחזקת יורשי' למה לא נאמין לחליצה עיי"ש שהאריך והגאון קצה"ח בשמעת' ד' הנ"ל כ' דהאמנת האב בתורת יכיר אינו משום שנאמין לדבריו שהאמת כן הוא כאשר אמר אלא שהתורה נתנה לו רשות שהוא יאמין למי שירצה אעפ"י שאותו לא מהימן לדידן כגון אם היא אומרת ממך הולד הזה ולא הפקרתי עצמי לאחרים אע"ג דאנן לא נאמין לה מ"מ יש לו רשות להאמין בלבו לה ואז כל מה שנוגע בענין הולד מחזקינן אותו כבנו משא"כ לענין חליצה שהוא דבר שאינו נוגע לולד אין להאב נאמנת והוא סברה חדשה, ולפענ"ד מירושה י"ל עיי' תשו' רשב"א סי' תר"י משמע כל שאומר זה בני הוי כמצוה מחמת מיתה שזה יירש אותו וא"כ אפי' לא יהי' בנו הו"ל כמצוה מחמת מיתה וכיון שלא חזר בו קודם מותו הו"ל כאומר כל שעה ושעה זה ירשני ונוטל אפי' בנכסי' שנפלו לו אחר אמירה כי הוה ממש כאומר כן בשעת מיתה ובש"ס פי"נ דלא קאמר הכי משום דמדאורייתא קאי ועדיין לא נתקן הא דמצוה מחמת מיתה משו"ה קאמר דאיצטריך יכיר לנכסים שנפלו לו אח"כ עיי"ש. ושמעתי מקשי' בש"ס קידושין דקאמר משתקי' אותו מנכסי אביו ולא צריכא דתפיס דקשה לרמב"ם דס"ל תוקפו כהן אין מוציאין אותו מידו אפי' אחר שנולד הספק א"כ ה"נ אמאי לא יועיל תפיסה ולק"מ אפי' אי בא עלי' ארוס בודאי מ"מ לא

יועיל תפיסה נגד היורשי' דהו"ל ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי כמו גבי ספק ויבם ביבמות פ"ד אחין ועיין תוס' ריש מס' בב"מ וה"נ דכוותי' ופשוט:

נחזור להרמב"ם דפסק דאין פוטר אשתו מחליצה נלע"ד טעמו עפ"י מ"ש תוס' חגיגה י"ד ע"ב ד"ה בתולה וכו' שדבריהם צריכי' ביאור קצת מ"ט לא מקשי' מרישא ראוה מדברת די"ל התם עבדי איסורא שמסתתרת י"ל אינה נאמנת משא"כ בתולה שעיברה לא איבדה נאמנות שלה שאפשר שנאנסה או עיברה באמבטי אבל ממעוברת הקשה שפיר ושם בכתובות המ"ל הך צריכות' אלא עדיפא מיני' קאמר והנה תירוצם צריך לומר כך בשלמא בתולה שעיברה שתחלת דינה אעצמה להתירה לכהן גדול נאמנת וממילא שוב בני' ראוי' לכה"ג משום דאם תינשא לכה"ג תיעבד איסורא ומהימנינן לה אבל בבבא דמעוברת תחלת שאלתינו מה טיבו של עובר זה ולא על עצמה כלל שאפי' תאמר שקר לא תעביד היא איסורא אלא הולד וס"ל לר' יהושע אינה נאמנת בכך זה הוא כונת התוס' שם וכן נ"ל דעת רמב"ם בחבורו שאחר שכ' דין מדברת נבעלה כ' ואפי' היתה מעוברת וכו' ע"ש ומאי רבותא דמעוברת מראינו שנבעלה אע"כ משום שתחלת דינה אעובר והיא לא עבדי איסורא ואפ"ה הימנה ר"ג משום דהיא וולדה הכל חד הנה כי כן בודאי מודה מי שיש לו בן מפנוי' ושוב נשא אותה הפנוי' ואין לו בן אחר אזי היא פטורה מחליצה דכיון דהיא עבדה איסורא במה שנשאת לשוק נאמנת על עצמה ועל אחרים כשם שנאמנת לתרומה אך הרמב"ם מיירי שזינה עם פנוי' ושוב נשא אשה אחרת ומת בלא בנים ונתיר אשה זו בלא חליצה עפ"י עדותה של פנוי' זו זה לא אמרינן כיון דהפנוי' לא עבדי איסורא לא נאמן עדותה להתיר אשה זו לשוק זה נ"ל דעת רמב"ם נכון לדינא ואפשר לא יחלוק עליו אדם בזה. ונ"ל להביא ראי' לפסק רמב"ם דהנה המרדכי פ"ב דיבמות מקשה אמתני' התם מי שיש לו אח מ"מ זוקק ליבום ובן מ"מ פוטר ומסיק לרבות ממזר והקשה לרמב"ם איך פוטר ממזר נימא מדאפקרי נפשי' וכו' ותי' בהיותה חבושה עמו בבית האסורים ובס' בני אהובה הל' יבום כ' דיש למצא ממזר בהלך בעלה למדינת הים ובאו עדים ואמרו מת בעלה ונשאי' ושוב בא בעלה שבנה מן הראשון ממזר ולא שייך למימר כי היכי דאפקרה נפשה וכו' אלא דס"ל למרדכי דומי' דבנה משפחה ונכרית דתנן בהך מתני' ועיין ב"ש רס"י קנ"ו. ולכאורה צ"ע להמרדכי אליבא דרמב"ם דמתני' רפ"ב דיבמות מיירי ע"כ בהי' חבושי' א"כ מ"ט דחיקא לי' לרבא לאקומי מתני' דילדה תאכל בתרומה נמי בכי האי גוני וכאביי מיהו להב"ח הנ"ל לק"מ דלרבא דס"ל תרומה דאורייי' ממילא מהימן נמי לחליצה ולק"מ ק' מרדכי ולא איצטריך לאוקמי מתני' בחבושים אבל למש"כ לעיל דלא כהב"ח ק' אהמרדכי תו ק' לי אהמרדכי לוקמי בנשא

ממזרת שקידושי' תופסי' ובנו ממזר דהולך אחר הפגום ולא שייך אפקרא ולזה י"ל עיקור ק' המרדכי אבבא דשפחה וגוי' דתיפוק לי' בלאה"נ אפי' ישראלי' כה"ג אינו פוטר משום כי היכי דאפקרה ואמנם לזה י"ל דמיירי בנתיחדה לו כבתשובת הרא"ש מייתי ברמ"א סי' ד' בשלמא בממזר מערוה לא שייך נתיחדה לו ערוה דאוריי' אבל שפחה שייך שפיר נתיחדה ולק"מ ק' המרדכי ואולי לית לי' סברת הרא"ש דמחלק בין נתיחדה לו או לא מ"מ ק' ראשונה קשה מ"ט לא מוקי רבא כאביי בחבושי' עכנ"ל מכאן הוציא הרמב"ם דינו דתוס' הקשו שם מה צריך ללמוד אחוה מבני יעקב לימא פשוט הוה סד"א כיון שאין לאמו אישות ע"ש ולהרמב"ם א"ש דהוכיח הש"ס מדהבן ממזר פוטר ע"כ לא מיירי מבא על אחותו דא"כ אינה נאמנת דמדאפקרה נפשה וכו' וע"כ בנשא ממזרת מיירי שיש לו בה קידושי' בחייבי לאוי' וא"כ יש לו אישות בהאם וע"כ הוצרך לומר אחוה מבני יעקב ומוכח דינו של הרמב"ם וגם מוכח דיחדה לו לבעלה תמיד מועיל כתשו' הרא"ש דאלת"ה תקשי בבא דשפחה ונכרית וא"ש הכל בעה"י, והנה רש"י פי' דשמעתין דלהאי איסורא פי' שאסרו וגזרו על יחוד פנוי' נראה שדקדק כן משום דס"ל כשי' הראב"ד דלא יהי' קדשה לא שייך אלא במופקרת אבל יחיד שבא על הפנוי' אינו עובר בלאו נמצא לגבי האי לאו איסורא משא"כ אי נימא דאפקרה נפשה לגבי אחריני ה"ל איסורא לא תהי' קדשה ויש לדחות זה מ"מ להשמר מזה פירש"י דודאי מכיון דכבר אסתתר שוב אין אפטרופוס לעריות ולא שייך לחלק בין איסורא להתירא רק אנו דנין על תחילת הסתירה והיחוד עם איש ולענין הסתירה והיחוד הוה תרוויי' איסורא בשוה ושוב מכיון דעברה ואסתרה אין אפטרופוס לעריות וק"ל:

ואמנם בסוגי' ראוה מדברת ס"ל לר' יהושע הכי ומשמע לר"ג דהילכתא כוותי' יש אפטרופוס אע"ג דאסתתר אך הפ"י הקשה שם הא פ"ק דחולין ס"ל לסתמא דתלמודא בפשיטות אין אפטרופוס ומה שתי' מורי הגאון בהפלאה ז"ל דהתם אי לא הוה אזלינן בתר רובא אבל השתא דאזלינן בתר רובא יש אפטרופו' לא נראה לי דעכ"פ נימא דאפי' אביו ואמו חבושים זע"ז אפי"ה איכא מיעוט נואפי' דאין אפוטרופוס א"כ עכ"פ אם היא והנואף חבושים זע"ז פי' מיוחדים ונסתרים מרצונם פשיטא דנימא דרוב אין אפטרופוס ואש בנעורת ע"כ הנלע"ד אדרבא בודאי לא יחלוק ר"ג אהא דאין אפטרופוס אך כיון דס"ל לחזקה אשה בודקת ומזנה והאשה יודעת מאוד אם תתיחד ותסתתר שוב אין אפטרופוס וא"א לה להנצל ע"כ חזקה שלא נסתרה עד שבודקת עם מי היא מתיחדת שמא או ודאי תבוא לידי בעילה ור' יהושע ס"ל כיון שכבר אסתתר אז אנחנו דנים אין אפטרופוס ונבעלה אבל קודם סתירה אין האשה מחלטת שתבעל לו ע"י סתירה זו ואינה

בודקת ומסתרת עם פסולים שהזנות רצו אחריה ושוב כיון דאסתתר אין בידה להציל עצמה ומיושב קו' פ"י דכ"ע ס"ל אין אפטרופוס וא"ש דברינו הנ"ל בדקדוק לשון רש"י:

אמנם לשיטת רמב"ם דס"ל דכל ביאת פנוי' אית בי' לאו דלא תהי' קדשה א"ש טפי דלהאי ולעלמא איכא איסורא דאורייתא ומה שמקשין להרמב"ם א"כ איך משכחת קנס באונס ומפתה הא לוקה לק"מ דרמב"ם מפרש מפתה בקרא במפתה לשם קידושין אלא שאביה ימאן לתתה לו כמבואר במס' קידושי' וברמב"ם הל' נערה וכן באונס כיון שהמאנס יודע ולו תהי' לאשה לא יוכל לשלחה א"כ לא הוי בועל שלא לשם קידושי' ואינו עובר על לאו ובזה מיושב הטיב שיט' הרמב"ם דבממזר ליכא לאו אא"כ קידש ובעל אבל בעל בלא קידושי' לא א"כ מאי פריך ש"ס פ' אילו נערות לר' יצחק קשי' ממזרת הא ליכא לאו בבעילה בלא קידושי' והשתא א"ש בממ"נ כיון דא"א ליבעל לשם קידושי' משום איסור ממזרת א"כ ממילא עובר על לאו דלא תהי' קדישה וקשי' ממזרת וא"ש אך הרמב"ם בעצמו לא תי' כן לחכמי לוניל ובחי' למס' כתובות ביארתי יותר בעה"י:

והנה מבואר בנימוק"י סוף פ' אלמנה לכה"ג וכן בטור אה"ע סי' ד' כשהארוס מכחיש מ"מ היא נאמנת ושרי' לעלמא אך לא להארוס דשוי אנפשי' חתיכה דאיסור' וגם לא להכשיר הולד דהאב נאמן מטעם יכיר ועוד דה"ל ברי וברי ולא אמר ר"ג ומ"ו הגאון בהפלאה ז"ל במשנה ראוה מדברת הניח דברי הטור בצ"ע דאיך מותרת היא לעלמא כשהבעל מכחישה הא הו"ל ברי וברי ובמ"כ לא ראה שגם הנמוק"י בשם ריטב"א כ"כ ולק"מ דלא שייך ברי וברי אלא במה דהוא שייך בגוי' ושניהם בעלי דבר ומכחישי' זה את זה כגון משארסתני נאנסתי דבעי להוציא ממנו הכתובה אילו הי' הוא טוען ברי נגדה לא היתה נאמנת והה"ד ה"נ להתיר הולד או להנשא לו בלאו האי טעמא דשוי אנפשי' חתיכה דאיסור או נאמנת מטעם יכיר נמי שייך ברי וברי אפשר אבל להתיר האשה לעלמא דהוא לא שייך בגוה אזי אין הארוס אלא כעד א' דעלמא שאומר ברי על אשה פלוני' שהיא פסולה דאינה נאמן להוציאה מחזקת כשרותה ולא שייך ברי וברי אלא בבע"ד אבל לא בעד א' שיפסל אדם כשר וזה הארוס איננו אלא כעד א' דעלמא לענין כשרות האשה לעלמא וזה ברור לענ"ד ע"כ נ"ל באשה שנשאת לכהן ושוב ילדה ואמרה מיני' שבא עליה בזנות טרם חתונתם והוא מכחישה אם רוצה לקיימה אין כופין לגרש' בדיעבד כיון שהיא אומר' לכשר נבעלתי והוא אינו נאמן נגד עלמא ולדידי' נמי לא שוי' חתיכ' דאיסו' שהרי אינו אומר לפסול נבעלה ולא דמי לארוס דכ"ע פסולים אצלה דאסורה לבעל משא"כ בפנוי' אע"ג דלגבי דידי' הוית כלא נבדקת שהרי הוא אומר שאינו מיני' מ"מ לא שוי' נפשי' כחד"א דאפשר לכשר אחר נבעלה ולדידן היא נאמנת

א"כ תו לא שייך חומרת יוחסין כנלע"ד להורות. [ועיין ח"ס אה"ע ח"ר סי' ט' וסי' י'].
פק"ק פ"ב יום ג' ד' סיון תק"פ לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קב

ביאור ענין חמותו ובת אשתו אחר מיתת אשתו יבמות צ"ח ע"ב.

בס' דגול מרבבה בא"ע סי' ט"ו תמה על הפוסקים שהחליטו דחמותו אחר מיתת אשתו ערוה ומשמע דלא תפסי קדושין והא רש"י בסנהדרין ע"ו ע"ב וכן דעת רמב"ן ורשב"א פרק נושאי' על האנוסה צ"ח ע"ב דליכא לא כרת ולא לאו אלא ארור שוכב עם חותנתו וא"כ קידושין תופסין שוב מצא הגאון שנתעורר כבר בזה בכה"ג א"ע סי' קע"ג ועיי"ש בהגהות הטור סי' א' עוד הוסיף הגאון הנ"ל דגם בבת אשתו האריך במקום אחר אלא שקצר הגליון מהכיל ע"ש:

והנה מה שכתב דבחמותו ליכא אלא אי' בעלמא ומבואר דעכ"פ ארור הוה איסור עשה או יותר ממנו דאלת"ה תיקשה בקדושין ס"ח ע"א דקאמר מי כתיב תהיינה לכהן ונדחק שבקינן לקרא וכו' אמאי לא מתוקם לי' בחמותו אחר מיתת אשתו אלא ע"כ דעכ"פ איסר עשה ואין קדושין תופסין לר"ע ועוד יל"ד מ"ט נקט קליש איסורא ולא קאמר בקיצר כיון דלא הוה ערוה לא גזרו בי' רבנן אע"כ משום דלר"ע קיימי' ולדידי' לר' ישבב אפי' באיסורי עשה אין קידושין תופסין משו"ה קאמר דעכ"פ קליש איסורא כצ"ל וא"כ עכ"פ מוכח דבציר מעשה לא הוה וא"כ אכתי תיקשי לרמב"ן ורשב"א דמייתי ראי' מדאמרינן בסנהדרין איסורא בעלמא א"כ גם לדבריהם תיקשי הוה לי' למימר עשה בעלמא כיון דעכ"פ עובר בעשה וע"כ צ"ל דאורחא דש"ס הכא אפי' בחייבי עונשי' כמ"ש בתוספי הרא"ש דיבמות ומייתי ראי' מקדושי' ס"ב ע"א לא הנקי ולא הנקי אלא איסורא בעלמא אע"ג דזינתה בזיקת הבעל ועכ"פ חייב כרת בליכא עדים ואין ראי' זו דרמב"ן ורשב"א מוכרעת כל כך ואינך ראיות יבוארו לפנינו אי"ה, מה שכ' עוד הגאון דגם בבת אשתו יש לעיין רצונו בזה דאע"ג דלכאורה בת אשתו ממ"נ אין קדושין תופסין בה דלרמב"ם אפי' חמותו הוה בכרת ולרמב"ן ורשב"א נהי דבחמותו אחר מיתת אשתו ליכא אלא אי' בעלמא מ"מ ס"ל להם דון מינה ואוקי באתרא דבת אשתו אפי' שריפה איכא וא"כ ממ"נ אין קדושין תופסי' בה וכשנפלה לפני יבם פטורה בלא חליצה מ"מ דילמא איכא מאן דס"ל כרמב"ם בהא דון מינה ומינה ובהא ס"ל כרמב"ן ורשב"א דחמותו אחר מיתת אשתו ליכא לא לאו ולא כרת וה"ה בבת אשתו דון מינה ומינה וכרמב"ם וא"כ איך נפטירנה בלא חליצה ולא זכיתי לאריכתו של הגאון זצ"ל:

ולפע"ד דלא תיקשי לרמב"ם דפסק בעצמו בעלמא בכמה דוכתי דון מינה ואוקי באתרה עיי' היטב בתשו' חו"י סוף סי' ר"ג מ"ש בפרט זה מ"מ הכא לא שייך כלל אוקי באתרה להרמב"ם דבשלמא לרמב"ן ורשב"א דס"ל חמותו אינה ערוה אלא בחיי אשתו ואז היא בשריפה ולאחר מיתה ליכא שום עונש כלל שוב דון מינה בת אשתו שתהי' ג"כ בשריפה ואוקי באתרה שהרי היא עכ"פ בלאו אחר מיתה וא"כ אוקי באתרה שגם שריפה יתחייב אחר מיתה אך לרמב"ם דכך היא המידה בחמותו שהיא ערוה גם אחר מיתת האשה והיא בכרת ככל עריות ומ"מ שריפה שנאמר בה אינו אלא מחיים מה תאמר שוב דון מינה בת אשתו שתהי' בשריפה ואוקי באתרה מה לאו שבו נוהג אפי' אחר מיתה ה"נ שריפה ז"א הא בחמותו גופי' נמי אחר מיתה איכא כרת ולאו ומ"מ שריפה אינו נוהג אלא בחיים וה"נ בבת אשתו וזה ברור בעזה"י נמצא זה תלוי בזה אי חמותו אחר מיתה בכרת גם בבת אשתו ליכא שריפה אלא כרת ואי נימא דחמותו ליכא אפי' לאו א"כ אוקי באתר' גבי בבת אשתו והוה אפי' בשריפה נמצא בת אשתו ממ"נ אין קדושי' תופסי' ופטורה ויחליצה והמחמיר בה ה"ל כשדרה וגולגולת דסתרי אהדדי:

אמנם רמב"ן ורשב"א הוכיחו סברתם מיבמות צ"ח ע"ב דשבקי ברייתא אשה ובתה דאיירי בי' ונקוט מותר בחמותו וה"ל למימר סתם כונס א' ומוציא אחרת ואם מתה זו מחזירה אע"כ דבאשה ובתה לא קליש איסורא דאוקי באתרא וממילא מוכח נמי דחמותו לאחר מיתה ליכא כרת דהא בהא תלי' וכנ"ל אלא די"ל דלא קשיא מידי אהרמב"ם וה"ג די"ל ס"ל עיקר כמו שכתב תוס' דלהכא באשת אחיו לא גזרו ובחמותו גזרו משום דכ"ע בי חמותו קרי לי' עיי"ש ביבמות צ"ח ע"ב ד"ה מותר וכו' ע"ש א"כ ה"נ נימא קמ"ל אפי' חמותו מותר מכ"ש בת אשתו דלאו בת אשתו קרי לה אלא בת אביה כדלעיל צ"ז ע"ב ולק"מ קושי' רמב"ן ורשב"א אלא אינהו סברי עיקור כתי' קמא דהתוס' ד"ה מותר הנ"ל אבל לרמב"ם י"ל כהנ"ל:

והנה לכאורה יש להוכיח דגם התוס' ס"ל לעיקור שינוי' קמא דהתוס' ד"ה נשא אחותו הקשו אפירש"י ועיי' לעיל תוס' כ"ב ע"א ד"ה ערוה ולכאורה לק"מ דרש"י ס"ל לעיקור דאין לחלק בין חתנות דיהודית לקורבא דנפשא דוקא חיתון דגיות ס"ל לרש"י לחלק בינו לבין קורבת עצמו וכמ"ש תוס' בשם רש"י ד"ה אשה ובתה על אשת אחיו בגירות אין שום סברא לחלק בינו לבין קורבת עצמו ולענין קו' תוס' ד"ה מותר ס"ל שאני חמותו דקרי לה חמותו דפלני', אבל בודאי למאן דלא גזר באשת אחיו בגרות אפי' בקורבת עצמו לא גזר וא"כ היה קשה לרש"י לזה הה"א דמותיב תיובתי' לרב ששת והוה ס"ל אשת אחיו בגרות מותר א"כ ה"ה קורבת עצמו מ"ט למגזר באחותו מאמו בשלמא מאן

דאוסר בחמותו משום דמיתקרי חמותו דפלני' אבל אחותו מאמו מ"ט לאסור ע"כ לפי הס"ד דהשתא צ"ל משום דאתי' למינסיב אחותו שתלד אמו אח"כ ומשוה"נ פירש"י בשמעתין דכונס א' קאי אגר דעלמא משום דגר דשמעתין לידתו בקדושה והיינו ישראל ועוד הו"ל למימר מקיים א' וכמ"ש תוס' אע"כ אעלמא קאי ואגר שלא נולד בקדושה וכל זה בשמעתין אמנם למסקנה דמסיק כרב ששת דבגיות אשת אחיו קאי אבל בגירות אה"נ דאסר שפיר י"ל טעמא דאחותו מאמו משום אתי' לאחלופי וככל מה שכתב תוס' ופירש"י בעצמו בסנהדרין והא דלא גזרו באשת אחיו משום דעל ידי חיתון דגיות לא גזרו ואשת אחיו דחיתון גירות אה"נ דאסור משום אתי' לאחלופי וס"ל לרש"י ממש כהתוס' ואין כאן שום סתירה מרש"י דיבמות ארש"י דסנהדרין נ"ו ע"א:

ולפי אותו הפי' דאחותו מאמו משום אתי לחלופי שפיר י"ל דנקיט לידתו בקדושה לרבותא דאפי"ה גזרינן אתי' לאחלופי מכ"ש לידתו שלא בקדושה ולאותה שיטה י"ל שפיר דכונס א' אהאי גר דשמעתין קאי וה"ה ישראל גמור והא דלא נקיט מקיים משום דמיירי נמי בלידתו שלא בקדושה ולא נקיט לידתו בקדושה אלא משום רבותא דאיסורא דאחות אמו אבל בהתירא דאשה ובתה נקיט לשון יכנוס דמשתמע רבותא בלידתו שלא בקדושה להתירא ולעולם אגר דהאי ברייתא קאי ולק"מ שום קושי' אפירש"י וזה נ"ל לדעת הרמב"ם דמייתי האי דינא דכונס א' בישראל גמור ושביק גר דתני' בברייתא אלא ע"כ כנ"ל דברייתא מיירי נמי בלידתו שלא בקדושה ואתרווייהו קאי ברייתא בין על לידתו שלא בקדושה ובין על לידתו בקדושה מ"מ אמת נכון הדבר דלק"מ אפירש"י מכל מה שהקשו התוס' וצ"ל דתוס' לא ס"ל לעיקור הך תרוצא דחמותו בי חמותו קרי לי' אלא שינוי' קמא דאשת אחיו בגירות נמי קיל משום דבא ע"י חיתון של אחר ולא של עצמו וא"כ מזה הטעם בעצמו יש חילוק בין אשת אחיו בגירות לאחותו מאמו והו"מ רש"י שפיר לפרש גם בשמעתין אחותו מאמו משום אתי' לאחלופי משו"ה הקשו התוס':

נמצא מוכרח לכאורה דלא ס"ל תוס' לעיקור הך סברה דחמותו דפלני' קרי לי' ואפי"ה ס"ל התוס' דחמותו אחר מיתת אשתו בכרת וממילא דאין גזרה שוה למחצה ואשה ובתה נמי אינו בשריפה אחר מיתה וקשה קושי' רשב"א דהו"ל לברייתא למינקט סתם מתה זו מותר באידך ומ"ט נקיט חמותו דהא להתוס' אין רבותא בחמותו טפי מאשה ובתה וק' שפיר, איברא נ"ל דבלא"ה לק"מ דמ"ל לפרש דקליש לי' איסורא כיון דכל עצמו אין הטעם אלא משום דאתי לאחלופי א"כ כיון שאותו העונש מה שמפורש להדי' בקרא וישרפו אותו ואתהן בטיל לי' לאחר מיתה אע"ג דמ"מ נשאר לאו וכרת אותן העונשי' אינם מפורשי' בהאי קרא וכיון דעיקר העונש אזדא לי' קליש לי' ולא אתי לאחלופי

משא"כ בת אשתו אע"ג דלענין הדין חד דינא אית להו עם חמותו מ"מ לא קליש להו אסורא לאינשי כיון דלא מפורש בקרא אלא לאו ואותו העונש עדיין הוא כמו שהי' ולא נשתנה אתי לאחלופי ולפי"ז דוקא חמותו מותר בגר ולא בת אשתו ומשו"ה נקטה הברייתא חמותו ואע"ג דרמב"ם מתיר בהדי' בגר גם בת אשתו מ"מ לרמב"ם בלא"ה לא ק"מ קושי' הרמב"ן ורשב"א דס"ל כנ"ל דחמותו רבותא הוא דחמותו דפלני' קרי לי' אבל להתוס' דלא ס"ל הך סברא י"ל כך:

והרמב"ן ורשב"א שהקשו כן צ"ל דס"ל בחמותו דפלני' כפי' התוס' דלא כרש"י ובפי' דקליש לי איסורא דלא כהנ"ל משו"ה הקשו נמצא עכ"פ הוכחנו דרש"י אע"ג דסבר כרמב"ן דחמותו ליכא משום ארור שוכב מ"מ מצי סבר בבת אשתו דון מינה ומינה ואין הכרח מכח ק' דהו"ל לברייתא למינקט מתה זו ייבם האחרת אלא דא"צ הכרח דהא קיי"ל אוקי באתרי' בעלמא כמש"כ לעיל רק לרמב"ם לא שייך אוקי באתרי' כיון דגם בחמותו איכא לאו וכרת אחר מיתה אבל לרש"י דליכא לאו תו בודאי איכא בבת אשתו משום דון מינה ואוקי באתרה. ולבר מן דין הא הרא"ש פ' נושאי' וטוי"ד סי' רס"ט מייתי שיט' ר"ח דפסק הלכה כר' ישמעאל דגם חמותו אחר מיתה בשריפה ועיין לעיל ביבמות כ' ע"א איכא דאמרי כל שאיסורו איסור ערוה וכו' למעוטי צרת אילוני' וכו' וכ' רשב"א גי' ר"ח ושכן הגירס' בספר מוגה בישיבת רבינו ניסים גאון ז"ל כל שאיסורו איסור ערוה הא ניהו דאסירא צרתה הא לאו הכי דאין איסורה איסור ערוה לא אסירא צרתה עיי"ש ולפי אותה הגירסא צל"ע לימא למעוטי צרת חמותה אחר מיתת אשתו דלאו איסורה איסור ערוה דלרמב"ן ורשב"א לא הוי אלא בארור שוכב עם חותנתו וצרתה מתיבמת וקמ"ל לאפוקי מדר' ישמעאל ומדלא אמר הכי ש"מ לפי אותה הגירס' או דהלכה כרמב"ם ותוס' דחמותו הוי ערוה ובכרת או דהלכה כר' ישמעאל וש"ס לא בעי למימר לבר מהילכתא כמ"ש רשב"א לפני זה דלא בעי למימר דלא כתב עיי"ש וא"כ ממ"נ אין קידושין תופסין אפי' בחמותו ומכש"כ בת אשתו ולכאורה יש להביא ראיי' לשיט' ר"ח דהלכה כר' ישמעאל מדלא אמר תרווייהו בריתות ס"ל חמותו אחר מיתה כר"ע והא דתני' מותר כר"ע נמי בהא דלא מחייב ב"נ אלא שב"ד ממיתין עליו והא דאסור ס"ל כר"א אפי' אין ב"ד ממיתין ב"נ מוזהר ומשוה"נ אסור בחמותו אע"כ הלכה כר' ישמעאל ולא בעי לאוקמי תרי ברייתות לבר מהלכתא אך זה יש לדחות דלר"א נמי לא מוזהר ב"נ בחיתון רק במחמת אחוה עיי"ש בסנהדרין אבל י"ל קושי' התוס' על אביי די"ל מוקי בריתות דאסרה חמותו בגר כר"ע דכל שממיתין ב"נ מוזהר ובריית דשרי' כר"א באחוה תלי ואע"ג דממיתין אין ב"נ מוזהר ולעולם כאביי וק"ל עיין ב"ח יו"ד סי'

רס"ט שמחלק בין אשת אביו לחמותו. וראיתי בס' בית מאיר שנתעורר במש"כ תוס' ר"פ נושא משמע דלא מחייב בת אשתו אלא בנכנס לחופה מיהת דמיקרי שאר וברמב"ם איתא קידש אשה נאסרו עליו שש נשים משמע אפי' ע"י קידושין ובתוס' יבמות ג' ע"א באמצע הדיבור ארכבי אתרי רכשי והניח בצ"ע לדינא ולכאורה צ"ע אדברי תוס' ר"פ נושא נהי באשה ובתה לא כתיב קיחה מ"מ באשה ואמה כתיב כי יקח וילפינן זמה זמה ואין גזרה שוה למחצה וצ"ל ודאי למאי דקיי"ל כרבא דר"ע דריש שתיהן קיימת לאפוקי אחר מיתה א"כ עכ"ס מיירי קרא מאשתו ממש דנסבא בהתירא מכש"כ לר' ישמעאל דקאמר אחת מהן ואידך דנסבא בהיתר לא אבל עכ"פ מיירי קרא נמי מהאי דנשי' בהתירא ומשו"ה כתיב יקח דאפי' רק קיחה בעלמא נאסרה אידך עליו ושפיר ילפינן ג"ש ג"כ לאשה ובתה וכהרמב"ם אך לר"ע אליבא דאביי דאת שתיהן היינו חמותו ואם חמותו ואותה האשה דנסיב בהתירא לא מיירי קרא כלל א"כ ע"כ האי קיחה נמי בעילה דודאי לא יתחייב שריפה אקידושי חמותו בלי בעילה וא"כ ממילא הדר חקירת תוס' למקומו ואיכא למימר בין אשה ובתה ובין חמותו לא נאסרו אלא בנכנסו לחופה משו"ה כתב תוס' נכנסו לחופה דאתי' שפיר לכ"ע גם לאביי אליבא דר"ע אלא דלפי"ז לא הו"ל צ"ל משמעות דורשי' איכא בינייהו אלא דטובא איכא בינייהו לר' ישמעאל ע"י קידושי' מחייב על ביאת חמותו בבת אשתו משא"כ לר"ע וצריך עיון ודאתאן עלה נ"ל עכ"פ פשוט בבת אשתו אחר מיתת אשתו תיפוק בלא חליצה ואין קידושין תופסין בה וקרוב לודאי גם חמותו הדין כן אך בחמותו לא נעביד עובדא אבל בבת אשתו בודאי שריא הנלע"ד כתבתי. פק"ק פ"ב יום ה' ו' אדר תקפ"ה לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ:

תשובה קג

אירע בשבת אחר שכבר מכרו כל המצות בא לבה"כ חיוב יא"צ שהי' אסור בבית הכלא ועתה התירוהו ואמרתי פשוט שמי שקנה סגן יתן לו מקום לקרותו לתורה בין הקרואים שלו שהרי קנה שיעבודו וטורף ממנו והגבאים ינכו לו לפי ערך מה שמגיע על עלי' א' דאחריות ט"ס הוא דלא שדי אינש זוזי בכדי אבל לא מצי למטען אדעתי' דהכי לא קניתי מצות כלל והוי מקח טעות והדרנא בי דכמו מי שקנה שדה מחבירו ובא בע"ח וטרף קצת ממנו אין לו על המוכר אלא אחריות ותל"מ ה"נ דכוותי' ואין לפקפק ולומר דלא שייך הכא שיטרוף ממנו כיון דלית לי' קלא שיש לו יא"צ שהרי הדרך להכריז החיובים והשתא לא הכריזו מפני שהי' במאסר ולא הי' לי' קלא ודומה למלוה ע"פ דאפי' המוכר שדהו בעדים לא הי' גובה ממשעבדי אלא משום דמוכר בפרהסי' זבין וזה לא שייך הכא א"כ לא יטרוף כלום ז"א דאדרבה דוק מיני' לאידך גיסא דלא מיבעי למ"ד

שיעבודא דאורייתא הי' מן הראוי' לטרוף אפי' היכי דלית לי' קלא אלא משום תקנת הלוקחי' דלא שבקת חי אלא אפי' למ"ד שיעבודא לאו דאורייתא ומעיקרא לא תיקנו רבנן אלא על מלוה בשטר דאי' לי' קלא מ"מ היינו טעמא שלא תיקנו נמי במלוה ע"פ משום הך מילתא גופא דאיהו אפסיד אנפשי' שהלוה ע"פ והפסיד לעצמו שלא נוכל להפסיד הלוקחים בזה והכא לא שייך כל זה דתקנת הלוקחי' לא שייך דזה לא שכיח כלל ולא שייך לא שבקת חי וגם זה האסור לא הפסיד לנפשי' דמה הו"ל למיעבד והוא בעצמו לא ידע מזה כלום ובר מן דין איכא נמי משום ועשית הישר והטוב שהרי היא"צ לא יכול לעלות ביום אחר דיומא גרם והבעל סגן יכול לקנות ביום אחר ע"כ הי' נראה פשוט ליתן לו חיוב שלו אך כל זה לאפוקי שלא יצא ריקם מבלי שיעלוהו לתורה כלל אך באשר הסגן טוען מה חזית שאני אקראהו דילמא מי שקנה ז' או מפטיר והנה הבעל הסגן הנ"ל לא רצה למידן בדינא ודיינא כל כך וקרא להחיוב הנ"ל אמנם לדינא נראה שהדין עמו שיעלה למפטיר אעפ"י שזהו מנהג קבוע שהחיובים נקראים בתוך ששת קרואי' והשביעי והמפטיר מוכרים מפני שהם ביוקר יותר נמצא שלא הי' שיעבודו כלל על ז' ומפטיר מ"מ נ"ל פשוט דאי הי' בא לבה"כ בין מכירת הסגן למכירת ז' ומפטיר לא היינו מפסידי' לבעל הסגן כלום דהרי עינינו רואות אי יש הרבה חיובים שלא הספיקו להם כל הו' קרואי' אזי אין מוכרים גם שביעי ומפטיר וקוראים לחיובים נמצא אתה אומר שהוא כמו בינונית ועדיות שבע"ח בבינונית ואם לא יספיק יקח עידיות ה"נ הששה קרואים הוא בכלל בינונית ואם לא יספיק יקח שביעי או מפטיר ואחר הנחה זו פשוט אי הי' בא בין מכירת סגן לז' ומפטיר הי' עולה לז' ומפטיר דאין טורפין ממשעבדי במקום שיש ב"ח אפי' הם אינם ראוי' לשעבודו יהי' עידיות או זבוריות וזה פשוט, ולכן השתא נמי שבא אחר שכבר נמכר הכל יכול הבעל סגן לומר הנחתי לך מקום לגבות מז' והשביעי ידחהו אצל המפטיר זה ברור ופשוט ולא יכול הסגן לומר קח לך החיוב שלך מקרואי' שלי ואני אטריף חובי מהז' והשביעי מהמפטיר ז"א כיון שהג"צ רוצה לפרעו בזוזי לא מצי למטרף מהז' ואפי' טרף כבר שומא הדרא וזה פשוט ופשיטא נמי דלא מצי למימר שפרנס הממונה על הציבור יפסיד חיובו בשביל זה דהוא חיוב מדין הש"ס ועוד שיעבודו קודם, והנה זה המעשה הי' בא' שלא הותר ממאסרו אלא לשעה לומר קדיש ולעלות לתורה ואח"כ יחזור למאסרו ובמנחה לא הורשה לבוא לבהכ"נ אך אי הי' רשאי לבוא לבהכ"נ במנחה צ"ע אי יאמרו לו ז' ומפטיר הנחנו לך מקום לגבות בקריאת המנחה ואין גובין מנכסי' משועבדי' במקום שיש ב"ח אפי' הם זבוריות או דילמא אין מנחה בכלל שהרי עינינו רואות שקורי' לכל החיובים בשחרית ואפי' יש הרבה חיובים

קורין לז' ומפטיר ולא דוחי' אותם למנחה כלל וצ"ע קצת בזה מ"מ נ"ל דמעיקרא לא תקנו כך אלא היכי דליכא פסידא לשום אדם ע"כ הג"צ מוחל לו שיהי' זריזי' ומקדימי' למצוה ויעלה בשחרית לז' ומפטיר ולא ימתין עד למנחה אבל היכי שכבר נמכר לטרף ממשעבדי לא אמרינן במקום שיש ב"ח אפי' הם זבוריות, הנלע"ד כתבתי בקיצור נמרץ ולא פירשתי הראי' והדמיונו' כי הם מבוארים ופשוטים לפענ"ד. כתבתי פה דרעזניטץ נגהי ליום ב' כ"ג שבט תקנ"ז לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ:

תשובה קד

שלום וכ"ט לידידי הרבני המופלג הישיש זקן שקנה בינה ודעת כש"ת מו"ה שלמה סג"ל נ"י:

נפשו היפה בשאלתו לבאר לו כוונת רמב"ן בנימוקי חומש בפסוק כי ביום אכלך ממנו וגו' לא ידעתי מקום הקו' והדברי' מבוארים לכל מבין ויודע כי קטני אמנה אומרי' אע"פ שהבורא סבת העולם אבל אין העולם מחודש ולא נברא בחפצו אלא קדמת העולם כקדמותו ונצחיות העולם כנצחיות שלו וכשם שהנר סיבה להצל ואין א' קדם לחברו ולא נעשה הצל בחפץ הנר ורצונו אלא כל מקום שהנר הולך הצל עמו בזמן ומקום שוה ה"נ הסבה עם המסובב וכך הוא בטבע הענין ומה שאנו רואים הפסד ההויות שבעה"ז הם אומרי' אין זה הפסד אלא פרוד ההרכבה שהיסודות בעצמם לא נתחדשו ולא יפסדו אך הרכבתם מתחדש מאלי' בטבע ומתפרד בהגיע זמנו באפס כחו ושוב יתחבר ויעשה ממנו צורה אחרת ושוב יתפרד ויופסד וילבש צורה אחרת וכן לעולם ועלה של זית היום אפשר כי אחר מאות מהשנים יעשה אדם גדול בענקים והאדם יתהפך לתפוח ולעשב השדה ואפשר אוכל אדם פת לחם ואותו לחם הי' אבי אביו לפני כמה דורות וכן הי' מעולם וכן יהי' עד עולם ולדבריהם יהי' אדם בן מות מעולם ואכילתו צריך להשלים הניתוך ממנו וקשה מאוד לצייר ענין חיוב מיתה של אדם וכל ענין אדה"ר אין לו מובן כי לא תמצא ראשון ולא אחרון:

אך המאמינים בחידוש העולם ברצון וחפץ המהוה כל ההויות כולם אין ההרכבה גורם פירוד והפסד ומי שהמציא מאין היסוד הפשוט ומקיימו בחפצו כאשר גזר עליו כל ימות עולם הוא אשר הרכיבם בחפצו וגזר על ההרכבה שתעמוד לעד לעולם בלי שום פירוד והפסד ולא הי' צריך לאכול להשלים מה שניתך ממנו כי לא יתך ממנו נתך אך האכילה הי' להתענג ולא הי' לחם מן הארץ כ"א רוחניות כמו המן במדבר והי' נבלע באיבריהם אך אכילת פרי העץ הדעת גרמה לו חולשת ההתכה וממילא צריך להשלים חקו וחסרונו ע"י זיעת אפך תאכל לחם מן הארץ וכיון שהשלמת ניתוכו ע"י ארציית א"כ ממילא עפר

אתה ואל עפר תשוב עד דבלה בעפרא ויחזור ויחי' כמו שהי' קודם החטא ואז יאכל וחי לעולם שכלו טוב וכלו ארוך ה' שנותיו יאריך כנפשו ונפש א"נ. פ"ב נגהי ליום עש"ק וירא תקי"ף לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ: